1959. évi IV. törvény

a Polgári Törvénykönyvről

[Egységes szerkezetben a Ptk. hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1960. évi 11. törvényerejű rendelettel (a továbbiakban Ptké.) és a Ptk. módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról rendelkező 1978. évi 2. törvényerejű rendelettel (a továbbiakban Tvr.).]

ELSŐ RÉSZ

BEVEZETŐ RENDELKEZÉSEK

A törvény célja

1. § (1) Ez a törvény az állampolgárok, valamint az állami, önkormányzati, gazdasági és társadalmi szervezetek, továbbá más személyek vagyoni és egyes személyi viszonyait szabályozza. Az e viszonyokat szabályozó más jogszabályokat - ha eltérően nem rendelkeznek - e törvénnyel összhangban, e törvény rendelkezéseire figyelemmel kell értelmezni.

(2) A törvény rendelkezéseit a Magyar Köztársaság gazdasági és társadalmi rendjével összhangban kell értelmezni.

A polgári jogi jogviszonyokat szabályozó kódexünk, az 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 5 részből áll:

I. rész:	*Bevezető rendelkezések*
II. rész:	*A személyek*
III. rész:	*A tulajdonjog*
IV. rész:	*Kötelmi jog*
V. rész:	*Öröklési jog*

Noha a bevezető rendelkezések mindössze 7. §-ból tevődik össze, a törvény célját, alapelveit, a joggyakorlással összefüggő legfontosabb szabályokat tartalmazza.

A bevezető rendelkezésben megfogalmazott alapelvek értelmezése, funkciójának megítélése változó. Nem lehet azonban vitatott, hogy a törvényben szabályozott alapelvek kihatnak a polgári jog más (nemcsak a Ptk. által szabályozott) területeire is. Ezt tükrözi a Ptk. 1. § (2) bekezdésében megfogalmazott alapelv is, amely szerint a törvény rendelkezéseit a Magyar Köztársaság gazdasági és társadalmi rendjével összhangban kell értelmezni.

Az alapelvek jelentősége mindig kettős volt és ha eltérő súllyal is, de az alapelvek értelmező és hézagpótló szerepe került előtérbe.

Az értelmező szerepet nyilvánvalóan akkor kell betöltenie, ha az adott tényállás megítélése részben a törvény által biztosított mérlegelés körébe esik.

Az alapelvek hézagpótló jellegéből következik, hogy ha a jogvita konkrét jogi szabályok alapján rendezhető, nem lehet szó arról, hogy kizárólag az alapelveket alkalmazzuk. Ugyanakkor az is tény, hogy egyes alapelvek, mint például a joggal való visszaélés tilalma (jognyilatkozat pótlása) önállóan is eldöntheti egy jogvita sorsát.

A § a törvényi szabályozás tárgyát és az értelmezés fő szabályát fogalmazza meg.

A polgári jog tárgyának mindig is az egymás mellé rendelt személyek vagyoni és nem vagyoni viszonyait tekintették. Nem a polgári jog, hanem más jogág (például a munkajog) szabályozza az alá-fölérendeltségi viszonyban lévő felek jogvitáit. Ugyanakkor fontos elhatároló ismérv az is, hogy a polgári jog a vagyoni joghátrány alkalmazásával befolyásolja a felek közötti jogviszonyokat.

A törvény erre figyelemmel, a társadalmi politikai változásoknak megfelelően úgy módosult, hogy a szabályozás tárgyaként az állampolgárok, állami, önkormányzati, gazdasági, társadalmi szervezetek és más személyek vagyoni és egyes személyi viszonyait jelöli meg.

A törvény az értelmezés vonatkozásában kettős határt szab. Egyrészt a rendelkezéseit a Magyar Köztársaság gazdasági és társadalmi rendjével összhangban kell értelmezni, másrészt a szabályozás tárgyát képező viszonyokat rendező más jogszabályokat a Ptk. rendelkezéseivel összhangban kell értelmezni.

A törvény értelmezéséhez tartozó szabály a Polgári Törvénykönyv hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1960. évi 11. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Ptké.) 5. §-a, amely kimondja, hogy a hatálybalépést megelőző bírói gyakorlat jogelvei szerint e törvényt nem lehet értelmezni. Különös jelentősége volt ennek a szabálynak a Ptk. hatálybalépése, azaz 1960. május 1. után.
Röviden áttekintve az látható, hogy a XIX., illetve a XX. század első felében a magyar magánjog fejlesztésére több kísérlet volt, azonban átfogó magyar kódex nem született, így a polgári jogviszonyok szabályozásában igen nagy szerepet töltöttek be más országok kódexei, illetve a bírói joggyakorlat.
1825 és 1867 között lényeges törvények keletkeztek (például az 1840. évi XV. törvény a váltóról, az 1840. évi XVIII. törvény a közkereseti társaságról és részvénytársaságról, az 1840. évi XXI. törvény a jelzálogjogról stb.), majd 1853. május 1-jétől életbe lépett Magyarországon is az Osztrák Polgári Törvénykönyv (OPTK). 1867-től kezdve az első világháborúig az osztrák jog hatása érvényesült, de az OPTK mellett jelentős szerepe volt a német tételes jognak is. Kiemelkedő szerepet töltött be továbbá a német jog mintájára készült 1875. évi XXXVII. törvény - a kereskedelmi törvény.
A kodifikációs kísérletek közül megemlítendő Teleszky István öröklési jogi tervezete, majd 1900-ban a magyar Ptk. első szövegtervezete. 1913-ban készült el a második szövegtervezet, amelyet egyébként a bírói gyakorlat fel is használt. 1928-ban került az Országgyűlés elé a Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének javaslata (Mtj.), amelyben viszont a Svájci Polgári Törvénykönyv befolyása volt érzékelhető.
Az akkori bírói gyakorlat az Mtj. rendelkezéseit szinte teljesen elfogadta. Mindezekre tekintettel érthető, hogy a Ptké.-nak külön rendelkeznie kellett a hatálybalépés előtti bírói gyakorlatban kialakult jogelvek kizárásáról. Időnként azonban még ma is előfordul (például tulajdoni perekben), hogy a Ptk. előtti szabályozás válik kérdésessé. Ha például valaki 1941 óta sajátjaként birtokol egy ingatlant, a Ptké. 80. §-a alkalmazásához ismernünk kell az elbirtoklásra vonatkozó korábbi jogi szabályozást.
EBH2002. 741. *Az állam tulajdonában álló vállalkozói vagyon értékesítéséről szóló törvényt a közös tulajdon megszüntetése esetén a Ptk. rendelkezéseivel összhangban kell alkalmazni [Ptk. 1. § (1) bek., 147. §, 148. § (1)-(3) bek., 1995. évi XXXIX. tv. 1. § (1) bek., 5. §, 28. § (1)-(2) bek.]*
BH2002. 235. *II. Az állam mint jogi személy csak mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet polgári jogi szerződés, polgári jogviszony részese. A felek mellérendeltségéből, egyenrangúságából következően reá ugyanúgy kihatnak az állam közigazgatási, közjogi funkciójából fakadó eljárásai, intézkedései, esetleges mulasztásai, mint a jogviszony többi alanyára [1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 2. § (1) bek., 9. § (1) bek., 35. §, 37. § (1) bek., 70/A. § (1) bek., Ptk. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 4. § (4) bek., 7. § (1) bek., 28. § (1) és (3) bek., 198. § (1) és (2) bek., 200. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 219. § (2) bek., 227. § (1) bek., 300. §, 312. § (1) és (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 1. § (1) és (2) bek., 4. §, 157/1995. (XII. 26.) Korm. r., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 9. §, 12. § (2) bek., 12/A. §, 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31. §, 33. § (1) bek., 35. §, 42. § (1) bek., 151/1996. (X. 1.) Korm. r. 4. §, 1997. évi CXLVI. tv. 34. §].*
BH2002. 235. *III. Amennyiben a polgári jogi kötelezettségvállalások teljesítése csak meghatározott közigazgatási, közjogi intézkedések megtörténte után lehetséges, azok elmaradása a teljesítés lehetetlenülését eredményezi [Ptk. 1. § (1) bek., 4. §, 312. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*
BH2001. 589. *Az alperesek egyetemleges marasztalására irányuló pernek nem előzetes kérdése az, hogy a perben nem álló egyik egyetemleges kötelezett az ellene folyamatban lévő felszámolási eljárás során milyen mértékben tudja kielégíteni a felperes hitelezői igényét. Ezért a felszámolási eljárás befejezéséig a per tárgyalásának felfüggesztésére nem kerülhet sor [Ptk. 1. § (1) bek., 237. § (1) bek., 238. § (2) bek., 337. § (1) bek., 338. § (1) bek., 339. §, 1990. évi VI. tv. (Ept.) 83. §, 84. § (1) bek., Pp. 152. § (2) bek.].*
BH2001. 332. *I. Az önkormányzat állami támogatásának elhatározása az Országgyűlés törvényalkotási jogkörébe tartozik. Az előkészítés közigazgatási, a döntés pedig törvényalkotói hatáskör. Polgári jogi szerződéssel támogatási kötelezettség vállalása fogalmilag kizárt [Ptk. 1. § (1) és (2) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 8. §, 9. §, 12. § (1)-(2) bek., 12/A. § (2) bek., 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31-32. §-ai, 33. §, 35. §, 63. § (1) bek., 101. § (3) és (5) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 3. § (3) bek., 8. § (1) bek., 17. §, 151/1996. (X. 1.) Korm. r., 9/1998. (I. 23.) Korm. r. 1-2. §-ai, 4-9. §-ai, 217/1998. (XII. 30.) Korm. r. 79. § (6) bek., 87. § (7) bek., 92. § (1) bek. b) pont].*
BH2001. 184. *A Ptk. 121. §-a (3) bekezdésébe foglalt - az 1991. évi XIV. törvény 15. §-ának (3) bekezdésével hatályon kívül helyezett - elbirtoklási tilalom egységesen minden társadalmi tulajdonra, így a társadalmi szervezetek tulajdonára is vonatkozott, mégpedig akkor is, ha az elbirtokló is társadalmi szervezet volt [Ptk. 1. § (2) bek., 121. § (3) bek., 179. § (2) bek., 183. §, 1991. évi XIV. tv. 15. § (3) bek., 16. § (2) bek.].*
BH2001. 132. *I. Az 1990. évi VI. törvény 84. §-a az értékpapírra vonatkozóan létrejött szerződések megtámadását teszi lehetővé azzal, hogy meghatározott személyeknek ún. közérdekű megtámadási lehetőséget*

biztosít a befektetők jogainak védelme érdekében. Eredményes megtámadás esetén a szerződés érvénytelensége valamennyi értékpapír-birtokost érinti, de a kár megtérítéséről csak az értékpapírok birtokosai által indított perekben lehet dönteni [1990. évi VI. tv. (Ép.) 24. §, 25. §, 26. § c) pont, 29. § (3) bek., 83. §, 84. §, Ptk. 1. § (1) bek., 235. § (1) bek.].

EBH2000. 335. *I. Az 1990. évi VI. törvény 84. §-a az értékpapírra vonatkozóan létrejött szerződések megtámadását teszi lehetővé azzal, hogy meghatározott személyeknek ún. közérdekű megtámadási lehetőséget biztosít a befektetők jogainak védelme érdekében. Eredményes megtámadás esetén a szerződés érvénytelensége valamennyi értékpapír-birtokost érinti, de a kár megtérítéséről csak az értékpapírok birtokosai által indított perekben lehet dönteni [1990. évi VI. (Ép.) 24. §, 26. § c) pont, 83. §, 84. §, Ptk. 1. § (1) bek., 235. § (1) bek.].*

BH2000. 98. *A kiskorú törvényes képviselője által kötött adásvételi szerződés érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges. A jóváhagyás megtagadása csak közigazgatási perben támadható [Ptk. 1. § (1) bek., 5. §, 215. § (1) bek., 295. §, Pp. 324. § (2) bek. a) pont, 330. § (1) és (4) bek., 130. § (1) bek. h) pont, 157. § a) pont, 1990. évi LXV tv. 1. §, 1957. évi IV. tv. (Ae.) 3. § (3) bek., 12/1987. (VI. 29.) MM r. (Gyer.) 1. §, 61-62. §-ai]*

BH2000. 68. *I. Távközlési szolgáltatás nyújtására előszerződés köthető. A szolgáltatónak kötbérfizetési kötelezettsége keletkezik külön jogszabály alapján - ennek az előszerződésben való kikötése hiányában is -, ha a szolgáltató nem vagy csak késedelmesen köti meg a közüzemi szerződést [Ptk. 1. §, 208. § (1) és (6) bek., 387. §, 388. § (2) bek., 1992. évi LXXII. tv. 1. § (1) bek., 8. § (1) bek., 10. § (2) bek., 11 . § (2) bek.].*

BH2000. 24. *A gazdasági társaság tulajdonosai, egyben ügyvezetői által bejelentett csődhelyzetet közvetlenül megelőzően a társaság által lízingelt személygépkocsik adásvétel keretében, az ügyvezetők részéről történő megvásárlása a jó erkölcsbe ütközik, mert elvonja a társaság hitelezőinek kielégítési alapját. Az ilyen adásvételi szerződések semmisek [Ptk. 1. §, 117. § (2) bek., 200. § (2) bek., 237. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 183. § (2) bek. g) pont, 194. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 37. §, 40. § (1) bek., 1995. évi CXVII. tv. 69. § (5) bek. a) pont].*

BH1998. 498. *A helyiség bérletére vonatkozó jogviszony folytatásának lehetősége az eredeti bérlő örököse részéről [Ptk. 1. § (2) bek., 7. § (1) bek., 1990. évi V. tv. 13. § (2) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 16. § (3) bek., 36. § (1) bek., 40. § (1) bek.].*

BH1998. 89. *I. A polgári jogviszonyok között nem nevesített szindikátusi szerződés - ha ezt gazdasági társaság létesítésével összefüggésben kötik a cég alapításában részt vevő felek - és a társasági jog összefüggései; ilyen esetben ez utóbbi primátusa [1988. évi VI. tv. 27. § (1) bek., 245. § (2) bek., Ptk. 1. § (1)-(2) bek., 4. § (1) bek., 281. § (1)-(2) bek. b) pont, 1989. évi 23. tvr. 18/A. §].*

BH1997. 590. *Munkanélküli-járadéknak munkabérbe való beszámítása a munkáltató javára jogalap nélküli gazdagodást eredményez [Ptk. 1. § (1) bek., 361. § (1) bek., 1991. évi IV. tv. 37. §, 38. § (1) bek., 54. §].*

A Ptk. értelmezése

Ptké. 5. § (1) A Ptk. rendelkezéseit a hatálybalépése előtti bírói gyakorlatban kialakult jogelvek szerint nem lehet értelmezni.

(2) A Ptk. hatálybalépésével hatályát veszti

a) a Legfelsőbb Bíróság valamennyi polgári jogi tartalmú, kötelező erejű iránymutató döntése (elvi döntés, elvi megállapítás),

b) a Legfelsőbb Bíróság által hatályában fenntartott valamennyi polgári jogi tartalmú teljesülési határozat, jogegységi döntvény és elvi határozat,

c) valamennyi polgári jogi tartalmú kollégiumi állásfoglalás.

(3) Az előző bekezdés nem vonatkozik az a)-c) pontokban felsorolt azokra a döntésekre, amelyek a Ptk. által nem szabályozott, illetőleg külön szabályozásra fenntartott intézményhez (pl. nemzetközi magánjog, szerzői, találmányi jog), vagy olyan jogszabályhoz kapcsolódnak, amelynek hatályát ez a törvényerejű rendelet nem érinti.

(4) A Központi Gazdasági Döntőbizottság elvi határozatainak érvényét a Ptk. hatálybalépése nem érinti. A Ptk. rendelkezéseivel ellentétes jogszabályon alapuló elvi határozatok azonban a Ptk. hatálybalépésével hatályukat vesztik.

2. § (1) A törvény védi a személyek vagyoni és személyhez fűződő jogait, továbbá törvényes érdekeit.

(2) A törvény biztosítja a személyeknek az őket megillető jogok szabad gyakorlását, e jogok társadalmi rendeltetésének megfelelően.

A Ptk. általános védelemben részesíti a személyek vagyoni és személyhez fűződő jogait. Ez azt jelenti, hogy a törvény nem sorolja fel mindazokat a magatartásokat, amelyekkel a jogsértés elkövethető, hanem minden vagyoni kárt okozó magatartás és minden személyhez fűződő jogot sértő cselekmény jogellenes.

Ugyanakkor a Ptk. a törvényes érdeket is védi. Törvényes érdeknek tekinti az alanyi jogként meg nem fogalmazható, de a személy lehetőségeivel összefüggő körülményeket. Miközben a törvény általános védelemben részesíti a személyeket (a személyek törvényes érdekeit), ugyanakkor a védelem határait is megjelöli a rendeltetésszerű joggyakorlás megfogalmazásában, amikor is kimondja, hogy e jogokat csak a társadalmi rendeltetésének megfelelően lehet gyakorolni.

BH2002. 235. *II. Az állam mint jogi személy csak mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet polgári jogi szerződés, polgári jogviszony részese. A felek mellérendeltségéből, egyenrangúságából következően reá ugyanúgy kihatnak az állam közigazgatási, közjogi funkciójából fakadó eljárásai, intézkedései, esetleges mulasztásai, mint a jogviszony többi alanyára [1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 2. § (1) bek., 9. § (1) bek., 35. §, 37. § (1) bek., 70/A. § (1) bek., Ptk. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 4. § (4) bek., 7. § (1) bek., 28. § (1) és (3) bek., 198. § (1) és (2) bek., 200. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 219. § (2) bek., 227. § (1) bek., 300. §, 312. § (1) és (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 1. § (1) és (2) bek., 4. §, 157/1995. (XII. 26.) Korm. r., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 9. §, 12. § (2) bek., 12/A. §, 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31. §, 33. § (1) bek., 35. §, 42. § (1) bek., 151/1996. (X. 1.) Korm. r. 4. §, 1997. évi CXLVI. tv. 34. §].*

BH2002. 107. *III. Önmagában az, hogy az elővásárlásra jogosult a vele érdekeltségben álló cégnek engedte át az elővásárlási jog gyakorlását, nem jogszabálysértő [Ptk. 2. §, 4. §, 5. §, 373. § (4) és (6) bek., Pp. 78. §].*

BH1996. 358. *A tulajdonhoz való jog nem tartozik a személyhez fűződő jogok körébe, ezért nem vagyoni kár megtérítése iránti igény nem érvényesíthető eredményesen pusztán azon az alapon, hogy a felperes nem gyakorolhatta megsértett tulajdonjogát [Ptk. 2. §, 115. § (3) bek., 340. § (1) bek., 349. §].*

BH1989. 57. *A munkaviszonyban alkotott szerzői művet a munkáltató a működési körén belül alkotott más műben is jogosult felhasználni. Ezt a jogát azonban, csak társadalmi rendeltetésének megfelelő módon gyakorolhatja [Szjt 3. §., 14. §. (1) bek., Szjt 10. §. (1) bek., Ptk 2. §. (2) bek., 5. § (1) és (2) bek., Mt 2. §. (2) és (3) bek.].*

BH1987. 406. *I. A közös vállalat igazgatótanácsának a korábban kilépett tagra nézve hátrányos tartalmú határozata törvénysértő, és a polgári jog alapelveibe ütközik [Ptk. 2. § (2) bek., 569. § (2) bek., 570. § (2) bek., 9/1978. (II. 1.) MT sz. r. 20. § (1) bek.].*

BH1979. 385. *Nem állapítható meg a szállítmányozó jogellenes magatartása és kártérítési felelőssége, ha az igényérvényesítést a megbízó kárát okozó harmadik személlyel szemben olyan esetben tagadja meg, amikor az nem járna eredménnyel vagy az csak aránytalanul magas költséggel volna lehetséges [37/1964. (KkÉ. 25.) KkM sz. ut. 32. §-a (*), Ptk. 2. § (2) bek., 517. § (1) (2) bek.].*

3. § (1) A törvény védi a tulajdonnak az Alkotmányban elismert valamennyi formáját.

(2)-(3)

A törvény az alanyi jog, a törvényes érdek védelmén túl védi a tulajdonjogot is.

A tulajdonviszonyok átalakulása folytán meghaladottá vált e § korábbi (2)-(3) bekezdése. Ily módon csak az általános megfogalmazás maradt. A törvényi védelem kiterjed a tulajdonnak az Alkotmányban szabályozott valamennyi formájára.

A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) 9. § (1) bekezdésében foglaltak alapján a köztulajdon és a magántulajdon egyenjogú, és egyenlő védelemben részesül. A gazdaság új modelljeként az Alkotmány a piacgazdaságot jelöli meg, ezért a hatályos Ptk. már nem tartalmazza a korábbi társadalmi, gazdasági modellel kapcsolatos jogi terminológiát.

A Magyar Állam tulajdona az Alkotmány szerint nemzeti vagyon. Egyrészt megszűnt az állami vagyon kivételezett szerepe, másrészt szükségessé vált az állam jogalanyiságával kapcsolatos szabályozás megváltoztatása. Az állam a polgári jog más jogalanyaival egyenrangúvá vált. Ugyancsak a tulajdonjog alkotmányos védelmén alapulva, a tulajdonjog átmeneti korlátozása esetén megfelelő kártalanítási kötelezettséget is megállapít a törvény. Az Alkotmány 13. § (1) bekezdése kimondja, hogy a Magyar Köztársaság biztosítja a tulajdonhoz való jogot, ugyanakkor fő szabályként deklarálja, hogy a tulajdont kisajátítani csak kivételesen és közérdekből, törvényben szabályozott esetekben és módon, teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett lehet.

Noha az Alkotmány és a Ptk. is elismeri a tulajdon több formáját és védi is azokat, ugyanakkor természetesen a jogi szabályozásban bizonyos különbségek fellelhetők.

A Ptk.-ban rögzített rendelkezések mellett jelentős szabályokat találhatunk a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvényben, az önkormányzati tulajdonra vonatkozó jogszabályban, valamint az állami tulajdonban álló vagyonnal kapcsolatban.

Az állam vagyonára vonatkozó rendelkezések részben az államháztartás körébe tartozó vagyonra, részben az állam vállalkozói vagyonára vonatkoznak.

1. Az államháztartás működését átfogó szabály az 1992. évi XXXVIII. törvény (a továbbiakban: Áht.). Az államháztartás körébe tartozó vagyon lehet:

- a kincstári vagyon,

- a helyi önkormányzatok vagyona (az 1991. évi XXXIII. törvény szabályozza),

- a társadalombiztosítás (nyugdíj-, és egészségbiztosítási) vagyona, és

- a köztestületre átruházott vagyon.

A gazdálkodást az Országgyűlés az Állami Számvevőszék útján ellenőrzi (lásd az Állami Számvevőszékről szóló 1989. évi XXXVIII. törvényt).

A kincstári vagyon körébe tartoznak a kizárólagosan állami tulajdonban lévő vagyontárgyak, továbbá azok, amelyekre koncessziós szerződést lehet kötni az 1991. évi XVI. törvény alapján, továbbá egyéb tárgyak.

Míg korábban a kincstári vagyont érintő tulajdonosi jogokat a pénzügyminiszter gyakorolta a Kincstári Vagyoni Igazgatóság (KVI) útján, 1998. október 1. napjától az Áht. 109. §-a a pénzügyminiszter helyett a kincstári vagyonért felelős minisztert nevesíti e jogok gyakorlójaként. A KVI képviseli az államot a kincstári vagyonnal kapcsolatos polgári jogi jogviszonyokban. A kincstári vagyon meghatározott tárgyai koncesszióba adhatók, vagyonkezelési szerződéssel kezelésbe adhatók, illetve - a KVI útján, a pénzügyminiszter engedélyével - értékesíthetők. A jogszabályok megsértésével kötött szerződés semmis.

2. Az állam vállalkozói vagyona részben az időlegesen állami tulajdonban lévő vagyon, részben pedig a tartósan állami tulajdonban maradó vagyon. Jelentős szerepet tölt be az ÁPV Rt. az állami vállalkozói vagyon értékesítésében. Az állami tulajdonban lévő vállalkozói vagyon értékesítését szabályozza az 1995. évi XXXIX. törvény.

Befolyásolhatja az állami vagyon felhasználását, és ezáltal a tulajdonosi jogokat is a közbeszerzésekről szóló 1995. évi XL. törvény, amely rögzíti, hogy a közbeszerzési eljárás során kötött szerződésekre egyebekben - a törvényben meghatározott eltérésekkel - a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni.

BH2003. 424. *II. A felszámoló saját személyében a Ptk.-n alapuló megtámadási kereset vagy az adós által kötött szerződés semmisségének megállapítására irányuló kereset előterjesztésére nem jogosult [Ptk. 3. §, 200. § (2) bek., 201. § (2) bek., 234. §].*

EBH2001. 536. *I. Részvények adásvételére vonatkozó szerződésnek a felek közös téves feltevésén alapuló megtámadása elbírálása körében irányadó szempontok [Ptk. 3. §, 4. §, 206. §, 210. § (1), (2), (3) és (4) bek., 215. §, 237. § (1) bek., 1996. évi CXI. tv. 48-53. §-ai, 1988. évi VI. tv. (a régi Gt.) 238. § (2) bek., 325. § a) pont, 328. § (2) bek.].*

BH1984. 197. *Ha a károsult felperes ki nem menthető módon elmulasztotta a kár csökkentését, a bíróság a károkozó alperest csak azon indokolt kiadások összegének megfizetésére kötelezi, amelyek a kár csökkentésére alkalmas tevékenység esetén keletkeztek volna [Ptk. 3. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 359. § (1) bek., Pp. 206. § (3) bek.].*

BH1983. 287. *Elszámolási utalvány átadása önmagában nem jogosít az utalvány kötelezettje részére történő áruátvételre, illetve az áru kiadására [Ptk. 3. § (2) bek., 223. § (1) bek., 1967. évi 36. sz. tvr. 8. § (1) bek., 2/1976. MNB sz. körlevél, 408/1976. (PK. 23.) MNB sz. tájékoztató II/49. pont].*

VB2002. 4. *3. A Ptk. 3. §-ának (1) bekezdése értelmében a teljesítés lehetetlenüléséről tudomást szerző fél haladéktalanul köteles erről a másik felet értesíteni; az ennek elmulasztásából eredő kárért a mulasztó felelős.*

A jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése

4. § (1) A polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és a tisztesség követelményeinek megfelelően, kölcsönösen együttműködve kötelesek eljárni.

(2)-(3)

(4) Ha ez a törvény szigorúbb követelményt nem támaszt, a polgári jogi viszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki sem hivatkozhat. Aki maga sem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, a másik fél felróható magatartására hivatkozhat.

Míg a Ptk. 2. §-a általánosságban mondja ki a szabad joggyakorlás elvét, addig a § (1) bekezdése a felek egymás közötti viszonyaiban követendő elveket szabályozza, azaz

- a jóhiszemű eljárás,
- a tisztességes eljárás, és
- a kölcsönös együttműködés elvét.
A kölcsönös együttműködés elsősorban a kötelmi jogviszonyokban kerül előtérbe, konkrét szabályozását a törvény különböző részeiben találhatjuk meg (például a Ptk. 205. § (3) bekezdésében foglaltak szerint a felek a szerződés megkötésénél együttműködni kötelesek). Kifejeződhet az együttműködési kötelezettség a kellő tájékoztatás megadásában is, például adásvételi szerződés esetén a Ptk. 367. § (1) bekezdésében foglaltak szerint.
A jóhiszeműség fogalma is többször megjelenik a törvényben (például: a jóhiszemű birtokosra, jóhiszemű ráépítőre, jóhiszemű álképviselőre, többszöri eladás esetén a jóhiszemű birtokba lépőre vonatkozó szabályoknál).
Tekintettel arra, hogy a törvény általános jelleggel írja elő a tisztességes magatartás követelményét, a Ptk.-ban nincs szükség külön szabályozásra a tisztességtelen piaci magatartás fogalmával kapcsolatban. Erről egyébként külön jogszabály, az 1996. évi LVII. törvény rendelkezik.
Az általában elvárható eljárás általános követelményét fogalmazza meg a § (4) bekezdésének rendelkezése. Korábban a törvény csak a kártérítési felelősség alóli kimentés fő szabályaként nevesítette, kimondva, hogy mentesül a felelősség alól az, aki bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható [Ptk. 339. § (1)].
A magyar polgári jogban a felróhatóságon alapuló felelősségi rendszerből adódóan egyrészt senki nem vonható felelősségre olyan magatartásért, vagy annak következményeiért, amiről nem tehet, másrészt viszont saját felróható magatartásából előnyt sem szerezhet senki. Ugyanakkor a felróható magatartásért való felelősség nem szűnhet meg azáltal, hogy a másik fél is felróhatóan járt el. Ha nem így lenne, a jog azt szorgalmazná, hogy törvénytelen, felróható magatartásra, felróható magatartással válaszoljanak.
Miután a fenti elvek definíciója a törvényben nem található meg, jelentős szerep hárult a jogalkalmazásra. A tisztességes eljárás értelmezése például az adott társadalmi helyzetben kialakult és érvényben lévő erkölcsi normákon alapul.
BH2004. 188. *II. Nem részesíthető védjegyoltalomban a megjelölés, ha a bejelentés a jóhiszeműség és a tisztesség követelményét sérti [Ptk. 4. § (1) bek., 86. § (4) bek., 1996. évi LVII. tv. 6. §, 1997. évi XI. tv. 5. § (2) bek. a) pont].*
BH2004. 179. *A megbízási jogviszony lényeges tartalmi eleme a megbízó korlátlan rendelkezési joga. A Ptk. 4. § (1) bekezdés által előírt jóhiszemű joggyakorlás követelményével ellentétes, ha a jogutód terhére határozott időre szóló, a felmondás jogát jelentős mértékben korlátozó kötelezettségvállalás történik.*
BH2004. 179. *A megbízó felmondási jogának aránytalan mértékű korlátozása tartalmilag a felmondási jog gyakorlását kizárja, ezért a jogszabály megkerülésére irányul és ennek következtében semmis [Ptk. 4. § (1) bekezdés, 200. § (1)-(2) bekezdés, 483. § (1) és (4) bekezdés, 1998. évi XI. törvény 24. § (2)-(3) bekezdés].*
BH2004. 68. *II. Együttműködési megállapodás teljesítése körében vizsgálandó szempontok [Ptk. 4. § (1) bek., 242. §, 1994. évi LIII. tv. 20. § (1) és (2) bek., 21. § (1) és (3) bek., 3/1997. (I. 18.) FM rendelet 9. §, 10. §, Pp. 164. § (1) bek.].*
BH2003. 374. *Értékpapír (államkötvény) forgalmazásakor a vételár egységes egész, amelyet a forgalmazó határoz meg az előírásszerűen közzétett árfolyamtáblázatában. A szerződés feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadásakor a teljes vételárat kell vizsgálni. Nincs jogalapja annak, hogy a forgalmazó az általa képzett napi árnak a felhalmozott kamatra vonatkozó része értékaránytalanságát önállóan, a teljes ártól elkülönülten eredményesen támadhassa meg [Ptk. 4. § (4) bek., 201. § (1) és (2) bek., 1996. évi CXI. tv. 69. § (1) bek., Pp. 215. §, PK. 267. sz. állásfoglalás].*
BH2003. 289. *II. Állami vállalat átalakulásával kapcsolatban az ÁPV Rt. (ÁVÜ) kártérítési felelőssége megállapításának körében vizsgálandó szempontok [1977. évi VI. tv. 27. § (3) bek., 28. §, 42/A. § (3) bek., 1990. évi VIII. tv. 1. §, 5. §, 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 69. §, 71. § és 72. §, 1992. évi LIV. tv. 26. §, 51. § és 53. §, 33/1984. (X. 31.) MT rendelet 32. §, Ptk. 4. § (1) és (4) bek., 5. § (1) és (2) bek., 7. §, 203. §, 332. §, 339. § (1) bek.].*
BH2003. 195. *A vasúti pálya várható ívkorrekciójával kapcsolatban a vasút és a városi önkormányzat kártérítő felelőssége az építkező ingatlantulajdonosoknak adott téves tájékoztatás miatt [Ptk. 4. § (1) és (4) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 339. § (1) bek., 360. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 103. § (4) bek., OÉSZ 102. § (2)-(3) bek.].*
BH2003. 90. *Ha a munkáltató a munkaszerződésben vállalta, hogy - feltétel nélkül - meghatározott mértékű prémiumot fizet a munkavállalónak, és ezért prémiumfeladatot nem tűzött ki, utóbb nem hivatkozhat a prémiumfeladat kitűzésének hiányára. Ha azonban a munkáltató nem vállalja, hogy feltétel nélkül*

meghatározott mértékű prémiumot fizet, a munkavállaló alaptalanul követeli annak fizetését a perben [Ptk. 4. § (1) bek., 207. § (1) bek.].

BH2003. 14. *Rádióműsor címével azonos szóvédjegy törlése iránti ügyben előzetes kérdésnek minősül a szerzői személyhez fűződő jogok, illetve a szellemi alkotás felhasználása miatti egyéb személyhez fűződő jogok megsértése miatt indított peres eljárás mikénti befejezése [1969. évi III. tv. 1. §, 13. § (1) bek., 34. § (1) bek., 50/F. § (1) bek., 1969. évi IX. tv. 3. § (1) bek., 1997. évi XI. tv. 5. § (1) bek. a)-b) pont, (2) bek., 8. § a) pont, 33. § (1) bek. a) pont, Ptk. 4. § (1) bek., 75. §, 77. § (2) bek., 78. §, 80. §, 86. § (2)-(3) bek., Pp. 152. § (2) bek., 163. §, 221. §, 9/1969. (XII. 29.) MM. r. 7. § (1) bek.].*

EBH2002. 770. *Értékpapír (államkötvény) forgalmazásakor a vételár egységes egész, amelyet a forgalmazó határoz meg az előírásszerűén közzétett árfolyamtáblázatában. A szerződés feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadásakor a teljes vételárat kell vizsgálni. Nincs jogalapja annak, hogy a forgalmazó az általa képzett napi árnak a felhalmozott kamatra vonatkozó részre értékaránytalanságát önállóan, a teljes ártól elkülönülten eredményesen támadhassa meg [Ptk. 4. § (4) bek., 201. § (2) bek., 210. § (1) bek., 1996. évi CXI. tv. (Ept.) 69. § (1) bek., Pp. 215. §, PK 267. számú állásfoglalás].*

EBH2002. 644. *I. A részben színlelt szerződésre figyelemmel a szerződő felek kártérítési felelőssége [Ptk. 4. § (4) bek., 207. § (4) bek., 344. § (1) bek.].*

EBH2002. 635. *Az 1993. évi LXXVIII. tv. (Lt.) a hatályba lépése előtt szerzett lakáshasználati jogokat nem csorbította; a jogcím nélküli lakáshasználó által fizetendő díj - ha másik lakásra tarthat igényt - a jogcím nélküli használat kezdetétől számított hat hónap elteltével nem emelhető. [Ptk. 4. §, 1993. évi LXXVIII. tv. (Lt.) 20. § (1)-(2) bek., 67. § (2) és (5) bek.]*

BH2002. 494. *I. A visszavásárlási kötelezettséggel forgalmazott részvények esetén a kibocsátó bank és az általa megbízott forgalmazó egyetemleges kártérítési felelőssége körében irányadó szempontok [Ptk. 4. § (4) bek., 198. § (1) bek., 216. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 350. § (1) bek., 1990. évi V. tv. 2. § (1) bek., 1996. évi CXI. tv. (a továbbiakban: Ept.) 219. § (1) bek., 296. § a) pont, 1996. évi CXII. tv. 3. § h) és i) pont, 11. § a) pont, 90. §, 1988. évi VI. tv. 266. § (2) és (4) bek., 1997. évi CXLIV. tv. 223. §, 266. § (2) és (4) bek., 267. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 61. § (4) bek., 62. § (2) bek.].*

BH2002. 274. *I. Az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható, és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatóak fel. Ebből az következik, hogy a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek [a párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokvány) 3. cikk, 13. cikk a) és b) pontja, 14. cikk b) és c) pontja, 15. cikk, Ptk. 4. §, 6. §, 205. § (4) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 315. §, 318. §, 329. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rend. 14. § (5) bek., 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, 1996. évi CXII. tv. 82. § (4) bek.].*

BH2002. 235. *II. Az állam mint jogi személy csak mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet polgári jogi szerződés, polgári jogviszony részese. A felek mellérendeltségéből, egyenrangúságából következően reá ugyanúgy kihatnak az állam közigazgatási, közjogi funkciójából fakadó eljárásai, intézkedései, esetleges mulasztásai, mint a jogviszony többi alanyára [1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 2. § (1) bek., 9. § (1) bek., 35. §, 37. § (1) bek., 70/A. § (1) bek., Ptk. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 4. § (4) bek., 7. § (1) bek., 28. § (1) és (3) bek., 198. § (1) és (2) bek., 200. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 219. § (2) bek., 227. § (1) bek., 300. §, 312. § (1) és (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 1. § (1) és (2) bek., 4. §, 157/1995. (XII. 26.) Korm. r., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 9. §, 12. § (2) bek., 12/A. §, 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31. §, 33. § (1) bek., 35. §, 42. § (1) bek., 151/1996. (X. 1.) Korm. r. 4. §, 1997. évi CXLVI. tv. 34. §].*

BH2002. 235. *III. Amennyiben a polgári jogi kötelezettségvállalások teljesítése csak meghatározott közigazgatási, közjogi intézkedések megtörténte után lehetséges, azok elmaradása a teljesítés lehetetlenülését eredményezi [Ptk. 1. § (1) bek., 4. §, 312. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH2002. 107. *III. Önmagában az, hogy az elővásárlásra jogosult a vele érdekeltségben álló cégnek engedte át az elővásárlási jog gyakorlását, nem jogszabálysértő [Ptk. 2. §, 4. §, 5. §, 373. § (4) és (6) bek., Pp. 78. §].*

BH2002. 56. *Az 1993. évi LXXVIII. tv. (Lt.) a hatályba lépése előtt szerzett lakáshasználati jogokat nem csorbította; a jogcím nélküli lakáshasználó által fizetendő díj - ha másik lakásra tarthat igényt - a jogcím nélküli használat kezdetétől számított hat hónap elteltével nem emelhető [Ptk. 4. §, 1993. évi LXXVIII. tv. (Lt.) 20. § (1)-(2) bek., 67. § (2) és (5) bek.].*

EBH2001. 537. *Az akkreditív absztrakt jellegéből, abból, hogy az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatók fel az következik: a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek. Az okmányok esetleges hamissága a bank fizetési kötelezettségét nem befolyásolja. A bank csak az esetben mentesülhet a fizetési kötelezettség alól, ha bizonyítható, hogy a hamisítást maga a kedvezményezett végezte, vagy abban részt vett [Ptk. 4. § (1) bek., 6. §, 199. §, 205. § (4) bek., 236. § (3) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 312. § (2) bek., 313. §, 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rendelkezés 14. § (5) bek., párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokványok) 2. Cikk, 3. Cikk a) pont, 10. Cikk, 13. Cikk a) és b) pont, 14. Cikk b) és c) pont, 21. Cikk, 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1996. évi CXII. tv. (Hpt.) 82. § (4) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, Be. 3. §, 1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 57. §].*

EBH2001. 536. *I. Részvények adásvételére vonatkozó szerződésnek a felek közös téves feltevésén alapuló megtámadása elbírálása körében irányadó szempontok [Ptk. 3. §, 4. §, 206. §, 210. § (1), (2), (3) és (4) bek., 215. §, 237. § (1) bek., 1996. évi CXI. tv. 48-53. §-ai, 1988. évi VI. tv. (a régi Gt.) 238. § (2) bek., 325. § a) pont, 328. § (2) bek.].*

EBH2001. 426. *Bérhátralékra alapított lakáskiürítési per újabb felmondás nélkül nem indítható, ha a korábbi azonos jogcímre alapított kiürítés iránti perszünetelés miatt megszűnt [1993. évi LXXVIII. tv 24. § (1) bek. a) pont, 25. §, Ptk. 4. §].*

BH2001. 370. *Bérhátralékra alapított lakáskiürítési per újabb felmondás nélkül nem indítható, ha a korábbi azonos jogcímre alapított kiürítés iránti per szünetelés miatt megszűnt [1993. évi LXXVIII. tv. 24. § (1) bek. a) pont, 25. §, Ptk. 4. §].*

BH2000. 555. *Törzstőkeemelés címén fennálló pénzfizetési kötelezettség bankszámlára való átutalással teljesíthető. A bankszámlát kezelő pénzintézet együttműködési kötelezettsége keretében sem jogosult, de nem is köteles vizsgálni a számlatulajdonos megbízásának jogszerűségét, vagy a betétje legkedvezőbb kezelési módját [Ptk. 4. § (1) bek., 339. § (1) bek., 529. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 218. §, 222. §, 39/1984. (XI. 5.) MT r. 4. § (3) bek., 13/1989. (XII. 16.) IM r. 10. § (1) bek. cb) pont].*

BH2000. 454. *A helyi önkormányzatok jogszabályban előírt oktatási feladatai ellátási kötelezettségének és e kötelezettség teljesítése során felmerülő költségek megosztásának szempontjai több helyi önkormányzat vállalt - kétnyelvű - oktatási kötelezettsége esetén [1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 8. § (4) bek., 43. § (1) bek., 107. § (2) bek., 1993. évi LXXIX. tv. 88. §, 90. § (1) bek., 102. § (2) bek. b) pont, Ptk. 4. § (1) és (4) bek., 198. § (1) bek., 201. § (1) bek.].*

BH2000. 352. *Az 1993. évi LXXVIII. törvény (Lt.) 26. §-ára alapított felmondás esetén a bérbeadó csak akkor nem köteles cserelakás felajánlására, ha a bérlőnek a bérelt lakással azonos településen megfelelő és beköltözhető lakása van. A bérlő nem kötelezhető arra, hogy a lakás megfelelőségét saját költségén biztosítsa [Lt. 26. § (1)-(4) bek., 85. § (2) bek., Ptk. 4. § (4) bek., 241. §].*

BH2000. 114. *Szabálytalan az árverés, és ezért az árverési vevő nem szerez tulajdonjogot az elárverezett dolgon, ha olyan üzletrész a tárgya az árverésnek, amelynek tulajdonosa a gazdasági társaságból való kizárása miatt pert indított, a per még nem fejeződött be jogerősen, s erről mind az árverés kitűzője, mind az árverési vevő tudott [1988. évi VI. tv. 1. § (2) bek., 17. §, 78. § (3) bek., 165. § (2) bek., 190 § (1) bek., Ptk. 4-5. §, 120. § (1) bek., 207. § (1) bek.].*

BH1999. 409. *A jó erkölcsbe ütközik és ezért semmis az a házassági vagyonjogi szerződés, amely az egyik házastárs csaknem teljes különvagyonát és a közös vagyon egészét valós ellentételezés nélkül a másik házastársnak juttatja [Ptk. 4. § (1) bek., 200. § (1) és (2) bek., Csjt. 1. § (3) bek., 27. § (2) bek., 31. § (5) bek.].*

BH1999. 306. *Ajándék-visszakövetelés meghiúsult várakozás és rászorultság címén [Ptk. 582. § (1) és (3) bek., 4. § (1) bek., 205. § (1) bek., PK 76. sz.].*

BH1999. 214. *II. A szülői magatartás értékelése a kapcsolattartás szabályozásánál [Csjt. 1. § (2)-(3) bek., 31. § (5) bek., 92. § (1) bek., Ptk. 4. § (4) bek., 51/1986. (XI. 26.) MT r.].*

BH1999. 211. *Az ajándéknak a létfenntartás veszélyeztetésére és a meghiúsult várakozásra alapított visszakövetelése iránti igény megítélése [Ptk. 582. § (1) és (3) bek., 4. § (4) bek., PK 76. sz.].*

BH1999. 78. *Közraktár kártérítési felelőssége az elhelyezett áru kiszolgáltatásának meghiúsulása esetén. A közraktári jegy érvényességével kapcsolatos szabályok értelmezése [1875. évi XXXVII. tv. VI. cím, 1996. évi XLVIII. tv. 1. § (2) és (3) bek., 18. § (1) és (3) bek., 20. § (1) és (2) bek., 22. § (1) bek. d) pont, 24. § (1) és (2) bek., 25. § (1) bek., 26. § (1), (2), (4) és (6) bek., 27. § (1) bek. b) pont, (2), (3) és (5) bek., 29. (1) bek., 32. § (3) bek., Ptk. 4. § (1) bek., 5. § (1) bek., 200. (2) bek., 262. §, 263. § (1) bek., 264. § (1)-(2) bek.].*

BH1998. 374. *A feltaláló és a munkáltató kölcsönös együttműködési kötelezettsége nem terjed ki arra, hogy a munkáltató a szolgálati szabadalom értékesítése során a saját üzletpolitikai érdekeivel ellentétes megállapodást kössön [Ptk. 4. §, 339. §, 1969. évi II. tv. (Szt.) 9. § (1)-(2) és (5) bek., 11/1983. (V. 12.) MT r. 1. § (1) bek.].*

BH1998. 271. *Az a körülmény, hogy a vétel tárgyát képező felépítményt a szerződés lakóházként, az ingatlan-nyilvántartás pedig hétvégi házként tünteti fel, nem ad alapot a hibás teljesítés megállapítására [Ptk. 4. § (4) bek., 305. §].*

BH1998. 189. *A megnyílt akkreditív önálló jogcímmentes jogügylet, ez önmagában átruházható, ha a nyitóbank ezt átruházható-ként jelölte meg. Ilyen jelölés nélküli akkreditív esetén a kedvezményezett az ellenértékre vonatkozó várományát engedményezheti a belföldi általános szabályok szerint; az átruházható jelzéssel ellátott akkreditív engedményezése esetén viszont a kedvezményezett személye változik meg. [Nemzetközi Kereskedelmi Kamara 500. számú kiadványában közzétett Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok 48 cikke 49. cikke, Ptk. 4. § (1) bek.].*

BH1998. 188. *Ha a bíróság által kijelölt felszámoló - megbízottja útján - nem az általa felszámolandó, hanem egy másik cég nevében köt szerződést, eljárására az álképviseletről szóló jogszabályi rendelkezéseket kell alkalmazni. Ha az álképviselő útján kötött szerződés teljesítése elmarad, és az álképviselő eljárása rosszhiszeműnek bizonyul - eljárását a képviselt utóbb nem hagyja jóvá - a kijelölt felszámoló jogi személy kártérítési felelőssége fennáll [Ptk. 4. § (4) bek., 215. § (1) bek., 219. § (1)-(2) bek., 221. § (1)-(2) bek.].*

BH1998. 96. *II. A volt vagyonfelügyelőnek a cég által kötött szerződések semmisségének megállapítására irányuló keresetindítási jogosultsága sem állapítható meg, ha érdekeltségét nem bizonyítja [Pp. 123. §, Ptk. 4. §, 234. § (1) bek.].*

BH1998. 91. *II. Az előszerződéstől való elállási jog kikötése nem sérti a Ptk. 4. §-ában és 5. §-ában foglalt jogelveket, ezért az ilyen megállapodás semmisséget nem von maga után [Ptk. 4. §, 5. §, 200. § (2) bek.].*

BH1998. 89. *I. A polgári jogviszonyok között nem nevesített szindikátusi szerződés - ha ezt gazdasági társaság létesítésével összefüggésben kötik a cég alapításában részt vevő felek - és a társasági jog összefüggései; ilyen esetben ez utóbbi primátusa [1988. évi VI. tv. 27. § (1) bek., 245. § (2) bek., Ptk. 1. § (1)-(2) bek., 4. § (1) bek., 281. § (1)-(2) bek. b) pont, 1989. évi 23. tvr. 18/A. §].*

BH1997. 494. *A pénzintézet a nála vezetett bankszámlák közötti úri. átvezetésre vonatkozó megbízásokon - a megbízó előzetes véleményének kikérése, tisztázása nélkül - javításokat nem végezhet. A hibás adatokat tartalmazó megbízásokat teljesítetlenül vissza kell küldenie a megbízónak. A kötelezettségek elmulasztásával összefüggésben keletkezett károkért a pénzintézetet kártérítési felelősség terheli [Ptk. 4. §, 277§ (1)-(3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 529. § (1) bek., 530. §, 1991. évi LXIX. tv. 46. § (1) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rak. 27. § (2) bek., 30. §].*

BH1997. 338. *A volt házastársak közös tulajdonának meg szüntetése során a házasságkötés után létrejött megállapodás figyelembevétele és a használati díj iránti igény elbírálása [Csjt. 27. § (3) bek., 31/B. § (4)-(S) bek., Ptk. 4. § (4) bek., 148. § (2) bek., 582. § (3) bek., PK 76. sz. V. p.].*

BH1997. 304. *Ha nemzetközi megállapodás nem tiltja, nemzetközi fuvarozás esetén is módja van a fuvaroztatónak és a fuvarozónak arra, hogy a küldemény megőrzésének hatékonyabb módjában - pl. a küldeménynek a fuvarozás egész tartama alatt történő őriztetésében - megállapodjanak, s ezzel a jogszabály - egyébként nem kógens szabályaitól, pl. a kocsiálláspénzt (fekbér) felszámításának lehetőségétől - eltérjenek [114 058/1966. I/8. E. (Kk. 25.) hirdetménnyel közzétett Megállapodás a Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról (SZMGSZ) 5. cikk 6. §, 9. cikk 8. §, 20. cikk 13. §, Ptk. 4. § (4) bek.].*

BH1997. 218. *Az egészségi állapotra vonatkozó személyes adatok felhasználásának korlátai az egészségügyi intézmény ellen indított perben [Ptk. 4. § (1) bek., 85. § (3) bek., Pp. 5. § (1) bek., 1972. évi II. tv. 77. § (1) bek., 78. § (2) bek., 1992. évi LXIII. tv. 1. § (1) bek., 2. § 1. és 5. pont, 3. § (5) bek., 53/1993. (IV. 2.) Korm. r. 1. §, 11/1972. (VI. 30.) EüM. r. 22. § (1) és (2) bek., (3) bek., 24. § (3) bek., 27. § (1) bek.].*

BH1996. 485. *Ha a fizetésre kötelezett a felszólító levelekre nem jelzi és a beszedési megbízást nem azzal kifogásolja meg, hogy számlát nem kapott, ebből a jogosult joggal arra a következtetésre juthat, hogy a számlája a kötelezetthez megérkezett. A jogszabályban előírt együttműködési kötelezettségét megszegő kötelezett ezért a beszedési megbízás kifogásolására megállapított határidő utolsó napjától fizetési késedelembe esik [Ptk. 4. §, 277. § (2) bek., 301. § (1) és (4) bek., 303. § (3) bek.].*

BH1996. 364. *Pénzintézet kártérítési felelőssége a szerződés teljesítésével kapcsolatos együttműködési kötelezettség elmulasztása miatt [Ptk. 4. § (1) és (4) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 533. § (1) bek.].*

BH1995. 718. *II. Ha a bérlő a fentiek szerint megállapított állagmegóvási munkákat nem végzi el, szerződést szeg, s ez esetben a munkák költségét, ellenértékét köteles megfizetni. A késedelmi kamatokat a bérlő ugyancsak viselni tartozik [Ptk. 4. § (4) bek., 5. § (2) bek., 301. § (1) bek.].*

BH1995. 464. *Az ajándék visszakövetelésére volt házastársak esetén csak akkor nem kerülhet sor, ha a házasság megromlását kizárólag az ajándékozó házastárs felróható magatartása idézte elő [Ptk. 4. § (4) bek., 582. § (3) bek., PK 76. sz.].*

BH1995. 285. *A termelőszövetkezetből való kilépési szándék bejelentésére nyitva álló határidő elmulasztásának kimentése [1992. évi II. tv. (Ámt.) 29. §, Ptk. 4. §].*

BH1995. 216. *A lakásbérleti jogviszony szerződéssel való megszüntetésével kapcsolatban keletkezett jogvita elbírálásának egyes szempontjai [Ptk. 4. §, 201. § (1) bek., 216. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. (R.) 86. § (1)-(4) bek., 88. § (1) bek.].*

BH1995. 91. *Érvénytelen szerződés esetén a szerződéskötés előtt fennállott helyzet visszaállítása során nincs jelentősége annak, hogy a megítélt szolgáltatások a kötelezett által behajthatók-e [Ptk. 237. § (1) bek., 4. § (4) bek., 507. §].*

BH1995. 23. *Az ajándékozási és a gondozási szerződés elhatárolásának egyes kérdései [Ptk. 4. § (4) bek., 216. § (1) bek., 579. § (1) bek., 582. §, 589. § (2) bek.].*

BH1994. 660. *Kölcsönösen hátrányt okozó magatartások értékelése a szomszédjogok gyakorlásával kapcsolatos igények elbírálása során [Ptk. 4. § (4) bek., 100. §., 339. § (1) bek.].*

BH1994. 477. *A Ptk. és a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló jogszabály általános rendelkezéseinek érvényesülése a védjegy törlése iránti ügy elbírálása során [Ptk. 4-5. §, 86. § (1)-(2) bek., 1969. évi IX. tv. (Vt.) 3. § (1) bek. a) és d) pont, 19. § (1) bek., 2/1970. (VII. 1.) OMFB-IM r. (Vt. V.) 2. § (1) bek., 1990. évi LXXXVI. tv. 1. §].*

BH1994. 362. *A szerződés jogszabályba ütköző voltából fakadó semmisség jogkövetkezményének alkalmazásánál nincsen jetentősége a semmisségi ok bekövetkezésével kapcsolatos felróhatóságnak [Ptk. 4-5. §-ai, 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 237. § (1) bek.].*

BH1994. 144. *II. Nem sért jogszabályt, ezért elfogadható az a szövetkezeti gyakorlat, hogy ha a meghirdetett időpontban a közgyűlés nem határozatképes, az ugyanazon napra kitűzött második közgyűlés - a megjelent tagok számától függetlenül - határozatképesnek minősül [Ptk. 4. §, 38-51. §].*

BH1994. 26. *A jogok jóhiszemű gyakorlása és a felek együttműködési kötelezettsége a találmányi díjszerződés teljesítése során [Ptk. 4. § (1) bek., 277. § (1)-(2) bek., 1969. évi II. tv. (Szt.) 29. §.]*

BH1993. 731. *A közös gazdasági célt szolgáló érvénytelen szerződés alapján kialakult helyzet felszámolásánál is együttműködési kötelezettség terheli a feleket [Ptk. 4. § (4) bek., 237. §, Gt. 19. § (2) bek.].*

BH1993. 676. *I. A közös tulajdon megszüntetése tárgyában kötött megállapodás realizálása érdekében a feleket együttműködési kötelezettség terheli [Ptk. 4. § (4) bek., 277. § (2) bek.].*

BH1993. 633. *A kártérítési követelés elbírálásánál irányadó szempontok az iparvágányon történt kiszolgáltatás után felvett kárjegyzőkönyv esetén [3/1960. (V. 13.) KPM r.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 62. cikk 6. § Ptk. 4. § (4) bek.].*

BH1993. 630. *I. Szabadalmi oltalommal védett találmány hasznosítására kötött szerződésben egyösszegű díjfizetésben való megállapodás (ún. "belépő" kikötése) nem törvénysértő [Ptk. 4. § (2) bek., 1028/1979. (XI. l.) MT hat. 7/d pont Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH1993. 350. *Termék megjelölésére használt családi név viselésével kapcsolatos személyiségvédelmi igény elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 4. § (4) bek., 75. § (1) és (3) bek., 77. § (1) és (4) bek., 85. § (3) bek.].*

BH1993. 253. *A hibás teljesítése folytán a dolog kicserélésére kötelezett - és a kötelezettségét nem teljesítő-kivitelezővel mint adóssal szemben a végrehajtási eljárás során a pénzbírság kiszabását-egymagában véve - nem teszi indokolatlanná az, hogy az adós pertársa ellen, akinek a kicserélés céljából a dolgot az adós részére szállítania kellett volna, felszámolási eljárás indult. Ez azonban alapot adhat a pénzbírság összegének mérséklésére [1979. évi 18. tvr. 2. §, 103. § (2) bek., Ptk. 4. § (1) bek.].*

BH1993. 47. *A polgári jogok gyakorlására és a kötelezettségek teljesítésére, valamint szerződés teljesítésében való együttműködésre vonatkozó rendelkezések figyelembevétele a szerződés felmondásánál, ha a felmondásról - így a felmondási időről - jogszabály és szerződés nem rendelkezik [Ptk. 4. §, 277. § (1) és (2) bek., 321. §.].*

BH1991. 280. *A teljesítési határidő megállapításánál irányadó szempontok üzlethelyiség és raktár kiürítése esetén [Pp. 217. § (1) bek., Ptk. 4. § (3) bek., 433. § (2) bek.].*

BH1991. 104. *Tulajdonközösség bírósági megszüntetése után a lakásban maradt volt tulajdonostárs használati jogának visszaélésszerű felmondása bér nem-fizetés címén [Ptk 4. § (3) bek., 99. §, 441., 442. §, 1/1971. (II. 8.) korm. r. 49., 71., 72. §].*

BH1991. 15. *Az együttműködési kötelezettség szabályainak alkalmazása a jogszavatossággal összefüggő jogvitában [Ptk 4. § (3) bek., 244. §, 245. § (2) bek., 277. § (3) bek., 370. §].*

BH1990. 424. *A vadásztársaságot nem terheli kártérítési felelősség gazdátlan háziállatok által a vadásztársaság működési területén okozott károkért [30/1970. (XII. 24.) MÉM r. 11. § (1) bek., 14/1971. (XII. 14.) MÉM r. 12. § (2) bek. e) pont, Ptk. 341. §, 339. §, 4. § (3) bek.].*

BH1990. 423. *II. Saját felróható magatartásának előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat [Ptk. 4. § (4) bek.].*

BH1990. 388. *I. Ha a vasút - a jogszabály szerinti - kár- (kereskedelmi) jegyzőkönyv felvételét elmulasztja, utóbb - saját kártérítési felelősségét kimentő körülményeként - ilyen jegyzőkönyv hiányára nem hivatkozhat. A bíróság indokolt esetben a vasút kártérítési felelősségét megalapozó bizonyítékként az általa kiállított mérlegkönyv adatait is elfogadhatja [Ptk. 4. § (4) bek., 114 058/1966. (I. 8.) E. Kk. 25. sz. hirdetménnyel közzétett Megállapodás a Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról (SzMGSz) 16. cikk 3. §, 22. cikk 1. §].*

BH1990. 375. *II. Több jogosult esetén a kegyeleti jogosultság önálló gyakorlásának meg kell felelnie társadalmi rendeltetésének [Ptk. 4. § (3), 5. § (2) bek., 85. § (3) bek., 334-335. §].*

BH1990. 58. *A bérbeadótól elvárható, hogy a bérlemény rendeltetésszerű használatát úgy ellenőrizze, hogy az ne tegye szükségessé a bérlőnek a munkahelytől való távolmaradását, esetleg szabadság igénybevételét, Csak akkor tekinthető jogszerűnek az ellenőrzés meghiúsítására alapított felmondás, ha a bérbeadó az ellenőrzés során az együttműködés követelményének betartásával jár el [1/1971. (II. 8.) Korm. r. 71. § (1) bek. d) pont, 52. § (3) bek., Ptk. 4. § (3) bek.].*

BH1990. 28. *A fuvarozó a felszólamláshoz csak olyan okmányok csatolását követelheti meg, amelyeket korábban bizonyítottan átadott a felszólamlónak vagy megbízottjának. A fuvarozóval szemben érvényesített igény elévülésének vizsgálata során az át nem adott okmányokra vonatkozó hiánypótlási felhívást figyelmen kívül kell hagyni [Ptk. 4. § (4) bek., 114 058/1966. (I. 8.) KK. 25. hirdetménnyel közzétett Megállapodás (SZMGSZ) 6. cikk 1. §, 16. cikk 1. §, 3. §, 30. cikk 1. §].*

BH1990. 17. *Az ajándékozásnál figyelembe vett célok vizsgálata az ajándék visszakövetelésére irányuló igény megítélésénél [Ptk. 4. § (4) bek., 277. § (2)-(3) bek., 582. § (2)-(3) bek. és 299. § (1) bek.].*

BH1989. 149. *Átmenetileg önhibáján kívül súlyos anyagi helyzetbe került a lakbérhátralékát még az elsőfokú bírósági eljárás tartama alatt kifizető bérlővel szemben a felmondási jog visszaélésszerű gyakorlása [Ptk. 441. § a) pontja, 4. § (1) és (3) bek., 5. § (1) és (2) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 71. § (1) bek.].*

BH1987. 163. *Ha a fél foglalkoztatási tilalom fennállása ellenére üzemeltetési szerződés megkötésére vállalkozik és emiatt az üzemeltetésbe adó a szerződés megkötését visszautasítja, úgy tekinthető mintha a szerződést saját hibájából nem kötötte volna meg, igy az üzemeltetési szerződés megkötésének biztosítékául átadott pénzösszeget nem követelheti vissza [Ptk 4. § (3) és (4) bek., 38/1980. (IX. 30.) MT sz. r. 2. § (2) bek. c) pontja, 4/1972. (III. 16.) BkM sz. r. 1. § (1) bek. b) pontja].*

BH1987. 131. *A vízszolgáltató a vízmérő-leolvasási lapot köteles a fogyasztóval aláiratni, ha pedig a szokásosnál nagyobb vízfogyasztást észlel, úgy erről a fogyasztót értesíteni. Ezek elmulasztása az együttműködési kötelezettség megszegését jelenti, aminek következményei a vízszolgáltató terhére esnek [Ptk. 4. § (3) bek., 27/1975. (X. 30.) MT sz. r. 1. sz. melléklet 27. § (3) bek., 36. § (1) bek., 3/1970. (XII. 18.) OVH-ÁH sz. rend.].*

BH1987. 24. *Ha a külkereskedelmi rendeltetésű gazdasági társaság egyik tagja jogos ok nélkül megtagadja a társasági szerződésben foglalt kötelezettségének teljesítését, de a szerződés céljának megvalósítása nem vált lehetetlenné, úgy a szerződés csak akkor szűnik meg, ha a másik fél is hozzájárul a szerződés megszüntetéséhez, illetőleg a szerződést felmondja [Ptk. 4. § (4) bek., 313. §, 571. § (1) bek. b) pont, 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 12. §, 47. § (3) bek.].*

BH1985. 385. *II. Joggal való visszaélésnek minősülhet és az adott esetben a megtámadási kereset elutasítására vezethet, ha az igényt érvényesítő fél első jelentkezésekor - röviddel a szerződés teljesítését követően - az eredeti állapot helyreállítását felajánlották, ezt azonban az igényt érvényesítő fél elhárította, a dolgot tovább használta és abban megrongálódást is idézett elő [Ptk. 237. § (1)-(2) bek., 4. § (4) bek., 5. § (2) bek.].*

BH1985. 57. *III. A bíróság vagy más hatóság előtt folyó eljárásban az igazság érvényesülésének biztosítása közérdek, és a bizonyítás ezt a célt szolgálja. Nem lehet ezért - az egyébként is jogsértés nélkül készült hangfelvétel felhasználását visszaélésnek tekinteni, ha ez a hangfelvétel felhasználójával szemben elkövetett jogsértéssel kapcsolatos bizonyítás érdekében történik [Ptk. 75. § (1) bek., 80. § (1) és (2) bek., 4. § (1) bek.].*

BH1984. 502. *A vállalkozó érdekkörében felmerült okból keletkezett teljesítési késedelem időtartamára árkülönbözet nem számítható fel [Ptk. 4. § (4) bek., 397. § (1) bek., 3/1980. (I. 19.) ÉVM-ÁH sz. r. 15. § (5) bek., 3/1982. (I. 20.) 5. §, 47/1979. (XI. 1.) PM sz. r. 7. §, 42/1981. ÉVM sz. közlemény 3. sz. melléklet].*

BH1984. 352. *III. A kegyeleti jogosultak egymástól függetlenül is tehetnek a kegyeleti jog rendeltetésszerű gyakorlása körében érvényes intézkedéseket. E téren azonban fokozott jelentősége van a kegyeleti jogosultak együttműködésének [Ptk. 85. § (3) bek., 4. § (3) bek., 10/1970. (IV. 17.) ÉVM-EüM sz. r. 32. §, 37. § (1) bek.].*
BH1984. 143. *I. A másik fél felróható magatartására az is hivatkozhat, aki maga sem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható [Ptk. 4. § (4) bek.].*
BH1984. 25. *Beszedési megbízás utján való fizetésben történt megállapodás esetén a kötelezett - a megbízás benyújtásának hiányában - akkor sem köteles átutalással fizetni és nem esik fizetési késedelembe, ha a jogosult kérelmére a bíróság fizetési meghagyást bocsát ki ellene [Ptk. 4. § (3) bek., 302. § b) pont, 303. § (2) bek. c) pont, (3) bek., 37/1967. (X. 12.) Korm. sz. r. 5. § (1) bek., 408/1976. MNB sz. tájékoztató I/38. pont].*
BH1983. 365. *A megrendelő csak abban az esetben követelheti fedezeti vétel címén más fajtájú termék magasabb áron történt beszerzésével előállott vétel-árkülönbözet megtérítését a szerződésszegő szállítótól, ha a szerződésben lekötött fajta beszerzése nem volt lehetséges [Ptk. 4. §, 340. §].*
BH1983. 326. *A vízszolgáltatótól az együttműködési kötelezettség körében elvárható, hogy a vízmérő leolvasása után nyomban értesítse a vízfogyasztót a szokatlanul nagymérvű fogyasztásról az együttes ellenőrzés végrehajtása végett [Ptk. 4. § (3) bek., 277. § (3) bek.].*
BH1983. 203. *A mérgező hatású vegyszeres kezelést végző légijármű üzembentartója - a veszélyes tevékenységgel okozott dologi károk átvállalása esetén is felelős azért, ha a légijármű vezetője nem figyelmezteti a munkát végeztető gazdaságot az általa észleltek alapján szakszerűtlen utasítás folytán az adott körülmények között várható következményekre [Ptk. 4. §, 339. §, 344. § (2) bek., 345. § (1) bek., 348. § (1) bek., 392. § (3) bek.].*
BH1983. 130. *II. Ha a megrendelő a munka elvállalása céljából a vállalkozót az árforma tekintetében tévedésbe ejti, a vállalkozónak kártérítési igénye lehet vele szemben [Ptk. 205. § (3) bek., 226. § (3) bek., 4. § (4) bek., 3/1980. (I. 19.) ÉVM-ÁH sz. r. 3. § (1) bek. b) pont].*
BH1982. 253. *A jogosult nem követelhet késedelmi kamatot arra az időre, amelynek tartama alatt a szerződésben kikötött beszedési megbízás szabályszerű benyújtásával késlekedik [Ptk. 4. §, 277. § (2) bek., 301. § (1) bek., 303. §. (2) bek. c) pont és (3) bek.].*
BH1982. 191. *II. Nem követelhető vissza a házastársnak adott ajándék, illetőleg a helyébe lépett érték, ha az ajándékozás alapjául szolgáló feltevés meghiúsulását az ajándékozó házastárs felróható magatartása okozta [Ptk. 4. § (4) bek., 582. § (3) bek., PK 426. sz.].*
BH1982. 160. *Szabad árforma keretében az un. statisztikai illeték az árubehozatalra vonatkozó beadvány illetékével esik egy tekintet alá és a termelőeszköz kereskedelmi vállalat kalkulációjánál árfényezőként figyelembe vehető [41/1979. (XI. 1.) MT sz. r. 4. § (3) bek., 43/1968. (XII. 30.) PM sz. r. 2. § (1) bek., Ptk. 4. §, 210. §].*
BH1982. 109. *A felperes olyan jognyilatkozatát, amely szerint keresetét az illetékre szállítja le, a keresettől való elállásként kell értékelni és az illetékkövetkezményt ennek megfelelően kell alkalmazni [Pp. 3. §, 157. § e) pont, 212. §, 78. § (2) bek., 11/1976. (VI. 29.) PM sz. r. 119/B. § (1) bek., 19/1976. (XII. 31.) IM sz. r. 23. §, 24. § (2) bek., Ptk. 4. §].*
BH1982. 23. *Darabáru fuvarozása esetén a fuvarozót feltétlen mérlegelési kötelezettség terheli, amellyel szemben a mérleg tartós meghibásodására nem hivatkozhat [8/1974. (XII. II.) KPM-ÁH sz. r.-tel közzétett Darabáru-fuvarozási Díjszabás 17. §, 32. § (1) bek., Ptk. 4. § (4) bek.].*
BH1981. 513. *Az együttműködési kötelezettség megszegéseként jogellenes mulasztásnak minősül a szállítónak az a magatartása, hogy a visszárujegyzékre és az egyenlegközlő értesítésre, valamint a teljesítési felhívásra nem ad választ, és emiatt a megrendelő a postacsomag elvesztéséből eredő kártérítési igényét az elévülési időn belül nem tudja érvényesíteni [Ptk. 4. § (3) bek., 339. §].*
BH1981. 510. *A szerződés jellegének megítélése szempontjából nem annak elnevezése, hanem tartalma az irányadó [Ptk. 4. § (3) bek., 200. § (1) bek., 205. § (3) bek., 207. § (1) bek., 306. §, 389. §, 392. § (3) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. §].*
BH1981. 227. *III. A lakásszövetkezeti tagsági viszonynak a kilátásba helyezett lakás elvesztésével járó megszüntetésére csak a jogszabályi feltételek szigorú megtartása esetén kerülhet sor [Ptk. 4. § (1) és (3) bek.].*
BH1980. 393. *Napi ütemezést tartalmazó szállítási kötelezettség szerződésben való kikötésének hiányában a szállító nem kötelezhető kártérítésre a megrendelő szállítási rendelkezéseiben közölt napi ütemezéstől eltérő teljesítés miatt [Ptk. 4. §, 200. §].*
BH1980. 296. *Ha a szállítónak lehetősége van arra, hogy a vagonok térfogatát teljesen kihasználja, az annak elmulasztásával - a holtfuvarral - a megrendelőnek okozott kárért felelős [Ptk. 4. § (1) és (5) bek.].*
BH1980. 52. *Hibás teljesítés esetén a kijavított munka késedelmes átvétele miatt a megrendelő ellen kötbérigény nem érvényesíthető [Ptk. 4. §, 303. § (3) bek.].*

BH1979. 33. *Ha a megrendelő és a vállalkozó a szerződés megkötésekor az árforma tekintetében egyaránt tévedésben van, a vállalkozó a szerződést megtámadhatja és kellő alappal kérheti a szerződés tartalmának megfelelő módosítását, valamint a tévedés folytán fel nem számított vállalkozói díjának a megítélését [Ptk. 4. § (3) bek., 164. § (1) bek., 210. § (1) és (3) bek., 235. § (1) bek. b) pontja, (3) bek.].*

BH1978. 483. *A szállító birtokában levő importengedély tartalmáról a szerződési jognyilatkozatban közölt és a valóságnak meg nem felelő tájékoztatás lényeges körülményre vonatkozó olyan megtévesztő magatartás, amely a szerződés sikeres megtámadásának alapjául szolgálhat [Ptk. 4. § (1) és (3) bek., 207. § (3) bek., 209. § (1) bek., 210. § (4) bek.].*

BH1978. 389. *A bíróság szerződést létrehozó határozatának a szerződés valamennyi lényeges feltételére ki kell terjednie [34/1974. (VIII. 6.) MT sz. r. 15. § (3) bek., 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 7. §, GKT 26/1973. sz.].*

BH1978. 293. *A bíróság szerződést létrehozó határozatának a szerződés valamennyi lényeges feltételére ki kell terjednie [34/1974. (VIII. 6.) MT sz. r. 15. § (3) bek., 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 7. §, GKT 26/1973. sz.].*

BH1977. 166. *A feladó tulajdonában levő, a fuvarozás tartama alatt megsérült vasúti kocsinak a fuvarozó által kijavítás (az eredeti állapot helyreállítása) céljából való átvétele a feladó kártérítési igényének elismerését jelenti. Az elismeréssel megszakadt elévülés a kijavított fuvareszköz visszaadásával kezdődik újra [3/1960. (V. 13.) KPM sz. r.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 64. cikk 1., 2., 5. §, Ptk. 4. §, 327. § (1) bek., 399. § (1) bek., 356. §].*

5. § (1) A törvény tiltja a joggal való visszaélést.

(2) Joggal való visszaélésnek minősül a jog gyakorlása, ha az a jog társadalmi rendeltetésével össze nem férő célra irányul, különösen ha a nemzetgazdaság megkárosítására, a személyek zaklatására, jogaik és törvényes érdekeik csorbítására vagy illetéktelen előnyök szerzésére vezetne.

(3) Ha a joggal való visszaélés jogszabály által megkívánt nyilatkozat megtagadásában áll, és ez a magatartás nyomós közérdeket vagy különös méltánylást érdemlő magánérdeket sért, a bíróság a fél jognyilatkozatát ítéletével pótolhatja, feltéve, hogy az érdeksérelem másképpen nem hárítható el. A jognyilatkozat pótlására különösen akkor kerülhet sor, ha a jognyilatkozat megtételét illetéktelen előny juttatásától tették függővé.

E § a joggal való visszaélés általános tilalmát rögzíti, elismerve ezzel azt a tényt, hogy aktív vagy passzív, és jogszerű magatartással is lehet jogellenes tevékenységet végezni. Ennek oka nyilvánvalóan az, hogy a törvényben is garantált alanyi jog nem öncélú, hanem bizonyos rendeltetése van. Így például a közös tulajdon szabályain belül biztosítja, hogy a tulajdonostársak tulajdoni hányaduk erejéig szabadon élhessenek a jogaikkal, de ez nyilvánvalóan nem jelentheti azt, hogy a tulajdonostárs indokolatlanul meghiúsítsa a másik tulajdonostárs bizonyos tevékenységét (például építkezését).

Egy bizonyos jog gyakorlása tehát meghatározott mértékig jogszerű, és meghatározott mértéken túl pedig már jogellenes is lehet.

Ha a döntéshozatal szavazással történik, e szavazás eredménye bizonyos személyekre hátrányos lehet, hiszen a kisebbség álláspontja nem érvényesül. Mindez azonban a szavazás természetéből következik, és ezáltal sem a jóhiszeműség, sem a tisztesség, sem az együttműködés követelményeit nem sérti, és így nem lehet joggal való visszaélés sem (VB1996. 10. II.).

A szerződés feltűnő értékaránytalanság címén megtámadható. A megtámadási jog is gyakorolható azonban visszaélésszerűen, ha a vevő a vásárolt ingatlant a vételárat meghaladó mértékben jelzálogjoggal megterheli, és ezzel az eladót megfosztja az eredeti állapot helyreállításának lehetőségétől (BH1994. 187.).

Hasonlóképpen joggal való visszaélésnek minősülhet az, ha a szerződés megtámadásával kapcsolatos igényt érvényesítő fél részére korábban már felajánlották az eredeti állapot helyreállítását, de azt elhárította, a dolgot tovább használta és abban rongálódást is előidézett. Ez esetben a megtámadási kereset elutasítására is sor kerülhet (BH1985. 385.).

A közös tulajdon megszüntetését bármelyik tulajdonostárs követelheti (Ptk. 147. §). Mégsem gyakorolható a közös tulajdon megszüntetése iránti jog a többi tulajdonostárs méltányos érdekeit súlyosan sértő módon. Ez utóbbi esetben sor kerülhet arra, hogy a közös tulajdon megszüntetésére irányuló kereseti kérelmet a bíróság elutasítsa (PK 10. szám III.; BH1990. 377.).

A joggal való visszaélés esetei:

1. Társadalmi rendeltetésével össze nem férő célra irányuló magatartás (így például a nemzetgazdaság megkárosítása, személyek zaklatása, jogainak, érdekeinek csorbítása, illetéktelen előnyök kérése).

2. Nyilatkozat megtagadása.

A megtagadott jognyilatkozat pótlásának az alábbi feltételek fennállása esetén van helye:

a) jogszabály által megkívánt nyilatkozatnak kell lennie;
b) a megtagadás nyomós közérdeket, vagy különös méltánylást érdemlő magánérdeket kell hogy sértsen;
c) az érdeksérelem másként ne legyen elhárítható;
d) a megtagadás joggal való visszaélés legyen, illetve hogy a jognyilatkozat megtételét illetéktelen előny juttatásától tették függővé.
A jognyilatkozat pótlásához e feltételek együttes fennállására van szükség. Az érdeksérelem elhárításának nehéz, költséges volta nem jelenti azt, hogy a sérelem elháríthatatlan.
A kötelmi jog alapelve a szerződéses szabadság, ezért a szerződéskötés megtagadása nem minősülhet joggal való visszaélésnek (BH1985. 56.; BH1997. 522.). Így például a társasház alapító okirat is a tulajdonostársak szerződése, ezért az ennek módosításához szükséges nyilatkozat is szerződéses nyilatkozat, amelyet - megtételének megtagadása esetén - joggal való visszaélés címén a bíróság nem pótolhat (BH1978. 375.).
A telekalakításra - a 85/2000. (XI. 8.) FVM rendelet rendelkezései szerint - hivatalból, vagy az érdekeltek kérelme alapján kerülhet sor. Ha az érdekeltek kérik a telekalakítást, az engedélyezés feltétele, hogy a tulajdonváltozásban az érdekeltek megállapodjanak. Miután itt is egy szerződésről van szó, a telekalakítást ellenző tulajdonos jognyilatkozatát ítélettel, joggal való visszaélés címén pótolni nem lehet (BH1978. 280.).
Természetesen a bíróság ítéletével nem pótolhat olyan nyilatkozatokat sem, amelyeket személyesen kell megtenni és a személyes megtételhez valamilyen törvényes érdek fűződik. Így például az örökbefogadás engedélyezéséhez szükséges szülői hozzájárulás ítélettel nem pótolható (BH1992. 28.).
BH2004. 139. *Tulajdonostárs hozzájáruló nyilatkozatának pótlása joggal való visszaélés címén [Ptk. 5. § (1) és (3) bek., 140. § (1) és (2) bek., 144. §].*
EBH2003. 847. *Amennyiben a tulajdonostárs a közös tulajdonban álló ingatlanon építkezést tervez és ezzel kapcsolatban jognyilatkozat pótlása iránt pert indít, a Ptk. 5. §-ának (3) bekezdésére alapított keresete nem válik okafogyottá, ha az elvi építési engedély érvényességi ideje a per során lejárt [Ptk. 5. §, 46/1997. (XII. 29.) KTM rendelet 5. § (1) bek. c) pont].*
BH2003. 405. *Önmagában az a körülmény, hogy a bentlakó tulajdonostárs sem a megváltást, sem a kiköltözést nem vállalja, nem akadályozhatja meg a közös tulajdon megszüntetését. [Ptk. 5. § (1)-(2) bek., 140. § (1) bek., 147. §, 148. § (2) bek., Pp. 3. § (1)-(2) bek., 206. § (1) bek., Legf. Bír. PK 8. és 10. állásfoglalás].*
BH2003. 289. *II. Állami vállalat átalakulásával kapcsolatban az ÁPV Rt. (ÁVÜ) kártérítési felelőssége megállapításának körében vizsgálandó szempontok [1977. évi VI. tv. 27. § (3) bek., 28. §, 42/A. § (3) bek., 1990. évi VIII. tv. 1. §, 5. §, 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 69. §, 71. § és 72. §, 1992. évi LIV. tv. 26. §, 51. § és 53. §, 33/1984. (X. 31.) MT rendelet 32. §, Ptk. 4. § (1) és (4) bek., 5. § (1) és (2) bek., 7. §, 203. §, 332. §, 339. § (1) bek.].*
BH2003. 107. *Építésrendészeti eljárásban kért használatbavételi engedély kiadásához szükséges tulajdonosi hozzájárulás ítélettel való pótlása [Ptk. 5. § (1) és (3) bek., 145. § (1) bek., 1977. évi 11. tvr. 6. §, 8. § (1) bek.].*
BH2003. 76. *A részvénycsere lebonyolításának technikai feltételeit - amíg e kérdésben a közgyűlés nem döntött - a részvénytársaság igazgatósága is meghatározhatja. E kérdés nem tartozik a közgyűlés kizárólagos hatáskörébe [Ptk. 5. § (1) és (3) bek., 1996. évi CXI. tv. (Ept.) 22. § (2), (4) és (5) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 47-48. §-ai, 233. § h) pont, Pp. 121. § (1) bek. e) pont].*
EBH2002. 645. *A privatizációs ellenértékhányadra jogosult társaság az őt megillető jogról lemondhat, az ilyen lemondás nem ütközik jogszabályba, az nem semmis [Ptk. 5. §, 8. § (3) bek., 198. § (3) bek., 200. § (2) bek., 318. §, 1989. évi XIII. tv. (Átv.) 21. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. (IÁT.) 15. § (1) bek., 69. §].*
BH2002. 445. *A privatizációs ellenértékhányadra jogosult társaság a megillető jogról lemondhat, az ilyen lemondás nem ütközik jogszabályba, az nem semmis [Ptk. 5. §, 8. § (3) bek., 198. § (3) bek., 200. § (2) bek., 318. §, 1989. évi XIII. tv. (Átv.) 21. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. (IÁT.) 15. § (1) bek., 69. §].*
BH2002. 107. *III. Önmagában az, hogy az elővásárlásra jogosult a vele érdekeltségben álló cégnek engedte át az elővásárlási jog gyakorlását, nem jogszabálysértő [Ptk. 2. §, 4. §, 5. §, 373. § (4) és (6) bek., Pp. 78. §].*
BH2002. 50. *A gyermekelhelyezési perben hozott bírói ítéletnek a felek egészségi állapotára, mentális betegségére utaló pszichológus szakértőtől származó megállapításai magántitoknak minősülnek. Ezek nyilvánosságra hozatala személyhez fűződő jogot sért [Ptk. 5. § (1) bek., 81.].*
BH2001. 586. *A keresetlevélben előadottak tartalmának értékelése. A kereset tárgya lehet minden olyan jogviszony, amelyből eredő jogvita eldöntése polgári perben kérhető [Ptk. 5. §, 6. §, 241. §, 318. §, 339. §, 528. § (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 121. § (1) bek. c) pont, 106/1988. (XII. 26.) MT r. 2. § (1) és (4) bek., 77/1988. (XII. 27.) PM-ÉVM r. 6. §].*

BH2000. 535. *Közös tulajdonban levő területen történő toldaléképítkezéshez való hozzájárulás az alapító okirat módosítását eredményezi; e szerződéses nyilatkozatnak a bíróság általi pótlására nincs lehetőség. A felépítmény belső átalakítására vonatkozó fennmaradási engedély kiadásához szükséges jognyilatkozatot viszont a bíróság ítéletével pótolhatja [Ptk. 5. § (3) bek., 12/1986. (XII. 30.) ÉVM r. 13. § (1) bek. a) pont, 29. § (1) bek.].*

BH2000. 462. *A lízingbevevőt a lízingszerződés alapján megillető vevőkijelölési jog (opció) gyakorlásának és az ilyen szerződés megtámadásának feltételei. A felszámoló és a hitelezők részére a külön jogszabályban biztosított speciális megtámadási jog - még ha egyébként a lízingszerződésnek alanya is - az adóst nem illeti meg [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 40. §, Ptk. 5. §, 201. § (2) bek., 203. § (1) bek., 207. § (4) bek., 235. § (1) bek., 236. § (1) bek c) pont].*

BH2000. 297. *Biztosítási szerződés alapján járó igény elbírálásánál a kamatfizetés kezdő időpontja, ha a betörés elkövetője ellen büntetőeljárás indult [Ptk. 5. § (1) és (2) bek., 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., 298. §, 536. §, 548. §, 553. § (1) bek., Biztosítási Szabályzat VII. pontja].*

BH2000. 249. *A biztosító szolgáltatásának esedékessége a betöréses lopással, rablással megvalósuló biztosítási eseményekkel kapcsolatos helytállási kötelezettsége esetén [Ptk. 5. § (1)-(2) bek., 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., 298. § a) pont, 536. § (1) bek., 548. §, 553. § (1) bek.].*

EBH2000. 233. *Az 1991. évi IL. törvény 40. §-a nem a szerződést kötő adós számára, hanem a hitelezők és a felszámoló részére teremt jogalapot az adós által kötött szerződés megtámadására. A másodfokon eljáró bíróság nem vizsgálhatja a felperes kereseti kérelmének teljesíthetőségét olyan jogalapon és jogcímen, amelyre ő nem hivatkozott [1991. évi IL. tv. 40. §, Ptk. 5. §, 201. § (2) bek., 203. § (1) bek., 207. § (4) bek., 236. § (1) bek., Pp. 253. § (3) bek.].*

EBH2000. 203. *Az önkormányzati bérlakásban jogcím nélkül maradó, elhelyezésre nem jogosult személy kiürítésre kötelezése nem tagadható meg a joggal való visszaélésre hivatkozással [1993. évi LXXVIII. tv. 31. § (2) bek., Ptk. 5. § (1) és (2) bek.].*

BH2000. 114. *Szabálytalan az árverés, és ezért az árverési vevő nem szerez tulajdonjogot az elárverezett dolgon, ha olyan üzletrész a tárgya az árverésnek, amelynek tulajdonosa a gazdasági társaságból való kizárása miatt pert indított, a per még nem fejeződött be jogerősen, s erről mind az árverés kitűzője, mind az árverési vevő tudott [1988. évi VI. tv. 1. § (2) bek., 17. §, 78. § (3) bek., 165. § (2) bek., 190 § (1) bek., Ptk. 4-5. §, 120. § (1) bek., 207. § (1) bek.].*

BH2000. 103. *I. A biztosítási ajánlat felvételénél az üzletkötő az ajánlatban szereplő kérdések tekintetében a biztosító megbízottjaként jár el [Ptk. 537. § (2) bek., 539. § (1) bek., 5. § (1) bek.].*

BH2000. 98. *A kiskorú törvényes képviselője által kötött adásvételi szerződés érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges. A jóváhagyás megtagadása csak közigazgatási perben támadható [Ptk. 1. § (1) bek., 5. §, 215. § (1) bek., 295. §, Pp. 324. § (2) bek. a) pont, 330. § (1) és (4) bek., 130. § (1) bek. h) pont, 157. § a) pont, 1990. évi LXV tv. 1. §, 1957. évi IV. tv. (Ae.) 3. § (3) bek., 12/1987. (VI. 29.) MM r. (Gyer.) 1. §, 61-62. §-ai]*

BH1999. 465. *A korlátolt felelősségű társaság tagjának korlátozott felelősségére vonatkozó szabály áttörésének lehetősége és ennek előfeltételei [1988. évi VI. tv. 17. §, 155. § (1) bek., 162. § (2) bek., 188. §, Ptk. 5. §, 339. §].*

BH1999. 323. *A bérlőnek - a bérlet felmondása esetére jogszabály által biztosított - dolog-visszatartási jogosultsága a lakás-, illetőleg a helyiségbérleti jogviszonyokban nem alkalmazható [Ptk. 5. §, 433. § (2) bek., 451. §, 1993. évi LXXVIII. tv. 20. § (1) bek., 36. § (1) bek.].*

BH1999. 208. *A távhő-szolgáltatási közüzemi szerződés felmondásának feltétele [Ptk. 5. § (1) és (3) bek., 321. § (1) bek., 387. §, 388. § (1) bek., 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 5. §, 8. § (1)-(2) bek.].*

BH1999. 124. *A kölcsönt adó részéről a tartozásátvállaláshoz való hozzájárulás megtagadása nem jogellenes magatartás, ezért kártérítési felelősségét nem alapozza meg [Ptk. 5. § (2) bek., 200 § (1) bek., 332. §, Pp. 164. § (1) bek., 61/1985. (XII. 27.) MT r. 10. § (2) bek.].*

EBH1999. 118. *A korlátolt felelősségű társaság tagjának korlátozott felelősségére vonatkozó szabály áttörésének lehetősége és ennek előfeltételei [1988. évi VI. tv. 17. §, 155. § (1) bek., 162. § (2) bek., 188. §, Ptk. 5. §, 339. §].*

EBH1999. 92. *Ha a gyámhatóság a kiskorú ingatlanának átruházásához szükséges jóváhagyást megtagadja, közigazgatási jogkörben jár el, jóváhagyó nyilatkozatát ezért a Ptk. alapján a bíróság nem pótolhatja. A jóváhagyást megtagadó határozat bírói felülvizsgálatának a közigazgatási perek szabályai alapján van helye [Ptk. 5. § (3) bek., 295. §, Pp. 330. §].*

BH1999. 78. *Közraktár kártérítési felelőssége az elhelyezett áru kiszolgáltatásának meghiúsulása esetén. A közraktári jegy érvényességével kapcsolatos szabályok értelmezése [1875. évi XXXVII. tv. VI. cím, 1996. évi*

XLVIII. tv. 1. § (2) és (3) bek., 18. § (1) és (3) bek., 20. § (1) és (2) bek., 22. § (1) bek. d) pont, 24. § (1) és (2) bek., 25. § (1) bek., 26. § (1), (2), (4) és (6) bek., 27. § (1) bek. b) pont, (2), (3) és (5) bek., 29. (1) bek., 32. § (3) bek., Ptk. 4. § (1) bek., 5. § (1) bek., 200. (2) bek., 262. §, 263. § (1) bek., 264. § (1)-(2) bek.].

BH1998. 599. *I. Az egyik önkormányzat tulajdonából - pl. adásvétel útján - a másik önkormányzat tulajdonába kerülő ingatlanra nézve fennálló - jogszabályon alapuló - elővásárlási jogok. közül annak van elsőbbsége, amelyet a korábbi tulajdonos önkormányzat határozatában megjelölt, ha ezt a határozatot az arra jogosultak nem támadták meg [Ptk. 5. § (1) bek., 200. § (2) bek., 1990. évi LXXXIII. tv. 13. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 80. § (1) bek., 107. § (2) bek., 1991. évi XXXIII. tv. 39. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 45-60 §-ai, 1. sz. mell. IV. pont, 3211969. (IX. 30.) Korm. r., 16/1969. (IX. 30.) ÉVM-MÉM-PM r.].*

BH1998. 221. *A közös tulajdont érintő minden olyan igény, amely szükségessé teheti az alapító okiratnak a tulajdoni részarányokat módosító megváltoztatását és ennek ingatlan-nyilvántartási átvezetését, csak valamennyi ingatlan-nyilvántartási érdekelt perben állása mellett bírálható el [Ptk. 5. § (3) bek., Pp. 51. § a) pont].*

BH1998. 91. *II. Az előszerződéstől való elállási jog kikötése nem sérti a Ptk. 4. §-ában és 5. §-ában foglalt jogelveket, ezért az ilyen megállapodás semmisséget nem von maga után [Ptk. 4. §, 5. §, 200. § (2) bek.].*

BH1998. 13. *Jognyilatkozat pótlása iránti kereset nem lehet eredményes, ha az igény csak közös tulajdon megszüntetése során érvényesíthető, s ilyen tárgyú kereset előterjesztésétől a felperes elzárkózik [Ptk. 5. § (1)-(3) bekezdés, 14. §].*

BH1997. 522. *Szerződéskötés megtagadása nem minősül joggal való visszaélésnek [Ptk. 5. § (3) bek, 295. §].*

BH1997. 278. *Közös tulajdon megszüntetésére irányuló igény elutasítása súlyos méltánytalanság miatt (Ptk. 147. §, 5. §, PK 10. sz.)*

BH1995. 718. *II. Ha a bérlő a fentiek szerint megállapított állagmegóvási munkákat nem végzi el, szerződést szeg, s ez esetben a munkák költségét, ellenértékét köteles megfizetni. A késedelmi kamatokat a bérlő ugyancsak viselni tartozik [Ptk. 4. § (4) bek., 5. § (2) bek., 301. § (1) bek.].*

BH1995. 274. *Annak, hogy a bíróság a közös tulajdon megszüntetéséről vagy annak társasházzá alakításáról döntsön, elengedhetetlen feltétele, hogy a tulajdoni hányadok tisztázva legyenek [Ptk. 147-148. §-ok, 149. § (3) bek., 5. § (3) bek., PK 10. sz.].*

BH1995. 207. *Visszaélésszerű joggyakorlás hiányában nincs helye a jognyilatkozat ítélettel való pótlásának [Ptk. 5. § (3) bek.].*

BH1994. 477. *A Ptk. és a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló jogszabály általános rendelkezéseinek érvényesülése a védjegy törlése iránti ügy elbírálása során [Ptk. 4-5. §, 86. § (1)-(2) bek., 1969. évi IX. tv. (Vt.) 3. § (1) bek. a) és d) pont, 19. § (1) bek., 2/1970. (VII. 1.) OMFB-IM r. (Vt. V.) 2. § (1) bek., 1990. évi LXXXVI. tv. 1. §].*

BH1994. 392. *A felszámoló jognyilatkozatának pótlása a bíróság által az ingatlan adataiban bekövetkezett változásnak az ingatlan-nyilvántartásban való átvezetéséhez szükséges megosztási vázrajz aláírásával kapcsolatban [Ptk. 5. § (1) és (3) bek., 1991. évi IL. tv. 51. § (1) és (4) bek., 1972. évi 31. tvr. 2. § (1) bek., 12. § (2) bek., 13. § (1) és (3) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 68. § (1)-(3) bek., 69. § (4) bek., 73. § (8) bek.].*

BH1994. 362. *A szerződés jogszabályba ütköző voltából fakadó semmisség jogkövetkezményének alkalmazásánál nincsen jetentősége a semmisségi ok bekövetkezésével kapcsolatos felróhatóságnak [Ptk. 4-5. §-ai, 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 237. § (1) bek.].*

BH1994. 340. *I. Joggal való visszaélést valósít meg az alapítvány alapító okiratának olyan rendelkezése, amely szerint nyílt alapítvány esetén a megszűnő alapítvány teljes vagyonát az alapító részére kell kiadni (Ptk. 5. §).*

BH1994. 187. *II. A feltűnő értékaránytalanság címén való megtámadási jog visszaélésszerű gyakorlása oly módon, hogy a vevő a vásárolt ingatlant a vételárat meghaladó mértékben jelzálogjoggal megterheli, ezzel az eladót megfosztja attól a lehetőségtől, hogy az eredeti állapot helyreállítása iránt ellenkérelmet terjesszen elő [Ptk. 5. §, 237. § (1) bek., 201. § (1) bek.].*

BH1993. 259. *II. Nem kifogásolható, ha az alapító zárt alapítvány megszűnése esetére az alapító okiratban úgy rendelkezik, hogy vagyona visszakerül az alapítóhoz; nyílt alapítvány esetén joggal való visszaélésnek minősül az a rendelkezés, amely szerint a csatlakozással megnövelt vagyon az alapító tulajdonába kerül [Ptk. 74/E. § (5) bek. és 5. § (2) bek.].*

BH1992. 28. *I. Az örökbefogadás engedélyezéséhez szükséges szülői hozzájárulás ítélettel nem pótolható [Csjt. 48. § (2) bek., Ptk. 5. § (3) bek.].*

BH1990. 396. *- az átalakulási törvény előírásainak és a nemzetgazdaság érdekeinek nem felel meg az állami vállalat olyan átalakulása - s ezért ez be sem jegyezhető -, amelynél a külső vállalkozók részéről megkövetelt*

részesedést az átalakulni szándékozó vállalat által a nekik ingyenesen átengedett tőkerész képezi [Át. 19. § (1) bek., Ptk. 5. § (1)-(2) bek.];

BH1990. 377. *A közös tulajdon megszüntetése iránti jog nem gyakorolható visszaélésszerűen, a többi tulajdonostárs méltányos érdekeit súlyosan sértő módon [Ptk. 5. §, 147. §].*

BH1990. 375. *II. Több jogosult esetén a kegyeleti jogosultság önálló gyakorlásának meg kell felelnie társadalmi rendeltetésének [Ptk. 4. § (3), 5. § (2) bek., 85. § (3) bek., 334-335. §].*

BH1990. 144. *A kivitelezési késedelem esetére kikötött árengedmény a megrendelőt nem illeti meg, ha a késedelmet ő okozta (Ptk 5. §).*

BH1989. 149. *Átmenetileg önhibáján kívül súlyos anyagi helyzetbe került a lakbérhátralékát még az elsőfokú bírósági eljárás tartama alatt kifizető bérlővel szemben a felmondási jog visszaélésszerű gyakorlása [Ptk. 441. § a) pontja, 4. § (1) és (3) bek., 5. § (1) és (2) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 71. § (1) bek.].*

BH1989. 57. *A munkaviszonyban alkotott szerzői művet a munkáltató a működési körén belül alkotott más műben is jogosult felhasználni. Ezt a jogát azonban, csak társadalmi rendeltetésének megfelelő módon gyakorolhatja [Szjt 3. §., 14. §. (1) bek., Szjt 10. §. (1) bek., Ptk 2. §. (2) bek., 5. § (1) és (2) bek., Mt 2. §. (2) és (3) bek.].*

BH1988. 308. *A joggal való visszaélés megállapításának feltételei [Ptk. 5. §].*

BH1988. 137. *Ha a lakásról való lemondáshoz a további bérlő-kiválasztási joggal rendelkező közület hozzájárulása szükséges, a hozzájárulás - annak megtagadása esetén - bírósági ítélettel nem pótolható [Ptk. 5. § (3) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 86. § (4) bek., és 88. § (4) bek.].*

BH1988. 79. *A tulajdonos hozzájáruló nyilatkozatának ítélettel való pótlására irányuló per nem függeszthető fel azon az alapon, hogy a lakáscsere jóváhagyását e hozzájárulás hiánya miatt megtagadó államigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata folyamatban van [Pp. 152. § (2) bek., Ptk. 5. § (3) bek.].*

BH1987. 202. *I. A házastársi közös vagyon megosztásánál és a közös tulajdon megszüntetésénél az érdekek összehangolásának kiemelkedő jelentősége van [Csjt. 31. §, Ptk 147. §, 5. §, PK 10. sz.].*

BH1987. 87. *II. A közös tulajdonban álló ingatlannal kapcsolatban - ha a megszüntetésnek akadálya van - tájékoztatni kell a feleket a használat módjának szabályozási lehetőségeiről [Ptk. 143., 241. §, 5. § (3) bek., PK 8. sz.].*

BH1985. 385. *II. Joggal való visszaélésnek minősülhet és az adott esetben a megtámadási kereset elutasítására vezethet, ha az igényt érvényesítő fél első jelentkezésekor - röviddel a szerződés teljesítését követően - az eredeti állapot helyreállítását felajánlották, ezt azonban az igényt érvényesítő fél elhárította, a dolgot tovább használta és abban megrongálódást is idézett elő [Ptk. 237. § (1)-(2) bek., 4. § (4) bek., 5. § (2) bek.].*

BH1985. 56. *I. Jognyilatkozat ítélettel történő pótlásának jogszabály által megkívánt nyilatkozat esetén van helye. Szerződési nyilatkozat joggal való visszaélés címén nem pótolható [Ptk. 5. § (3) bek.].*

BH1983. 401. *A lakás bérleti jogáról történő lemondás érvényességéhez szükséges bérbeadói hozzájárulást a bíróság ítéletével - a joggal való visszaélés esetében - pótolhatja [Ptk. 5. § (3) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 86. § (4) bek. b) pontja].*

BH1983. 243. *Ha az állami költségvetésből megvalósuló beruházás késedelme esetén a megrendelő szerződésszegése miatt került sor a teljesítési határidő módosítására, a módosításban való megegyezés ténye nem mentesíti a nevezettet a szerződésszegés következményei alól [Ptk. 5. §. 302. § b) pont, 318. § (2) és (3) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek., GKT 2/1980. sz.].*

BH1979. 18. *I. A jognyilatkozat ítélettel - az egyéb feltételek megléte esetén is csak akkor pótolható, ha a joggal való visszaélés jogszabály által megkívánt nyilatkozat megtagadásában áll [Ptk. 5. § (3) bek.].*

BH1978. 375. *I. A társasház alapító okirat a tulajonostársak szerződése, amelynek a módosításához szükséges szerződési nyilatkozat joggal való visszaélés címén nem pótolható bírósági határozattal [Ptk. 5. § (3) bek., 1977. évi 11. sz. tvr. 6. §].*

BH1978. 375. *II. A jognyilatkozatnak bírósági határozattal való pótlásához a törvényben meghatározott valamennyi feltétel együttes megléte szükséges. Az érdeksérelem elhárításának nehéz, költséges volta nem jelenti azt, hogy a serelem elháríthatatlan [Ptk. 5. § (2) és (3) bek.].*

BH1978. 280. *Telekalakításra hivatalból vagy az érdekeltek kérelme alapján kerülhet sor. Ez utóbbi esetben a telekalakítás akkor engedélyezhető, ha a tulajdonváltozásban az érdekeltek megállapodtak. A telekalakítást ellenző tulajdonos (társtulajdonos) jognyilatkozata ítélettel nem pótolható [Ptk. 5. § (3) bek., 207. § (1) bek., 29/1971. (XII. 29.) ÉVM sz. r. 40. §, (2) bek.].*

VB1996. 10. *II. Minden szavazás lehetséges következménye, hogy a kisebbség álláspontja nem érvényesül. Ez a többségi szavazás természetéből következik, s nem jelenti sem a jóhiszeműség és tisztesség, sem az*

együttműködés követelményének megsértését, s különösen nem jelent joggal való visszaélést (Gt. 187. § és 282. §, Ptk. 5. §).

6. § A bíróság a kárnak egészben vagy részben való megtérítésére kötelezheti azt, akinek szándékos magatartása más jóhiszemű személyt alapos okkal olyan magatartásra indított, amelyből őt önhibáján kívül károsodás érte.

E § az ún. biztatási kár (vagy utaló magatartásból származó kár) megtérítésére vonatkozó rendelkezést tartalmazza.

A polgári jog általános elve, hogy mindenki köteles viselni a saját magatartásából származó kárát, ha azt sem a szerződéses szabályok alapján, sem a szerződésen kívüli károkozás szabályai szerint nem háríthatja másra.

Előfordulhat, hogy a kár bekövetkezte egy másik személy cselekményének következménye, amely cselekmény ugyan nem jogellenes, de méltánytalanságot eredményezne, ha a jog a fél (passzív vagy aktív) magatartását nem értékelné. A joggyakorlatban tipikusan ilyen például a házassági ígéreten vagy a szerződéskötésre irányuló különböző magatartásokon alapuló igény, feltéve, hogy a házasság vagy a szerződés utóbb nem jött létre. A szerződéses kapcsolaton alapuló jogviszony esetén ugyanis biztatási kár címén igényérvényesítésnek nincs helye (BH1992. 385.; BH1984. 144.). A szerződéskötést megelőző, jogszabályon alapuló együttműködési kötelezettség megszegése, vagy a szerződést érintő lényeges körülményekről való valótlan adatok közlésén alapuló kártérítési felelősséget is el kell határolni a Ptk. 6. §-án alapuló kártérítési felelősségtől (BH1990. 64.). Mindezek a döntések arra utalnak, hogy a Ptk. 6. §-ának alkalmazására általában akkor kerül sor, ha szerződéses jogviszonyról, illetve a kártérítési felelősséget megalapozó jogi helyzetről nincsen szó.

E § szerint a kár megtérítésének több együttesen fennálló feltétele van, amelyek a következők:

1. az előidéző magatartás szándékossága,

2. a károsodott személy konkrét tevékenysége,

3. a károsodott személy jóhiszeműsége,

4. alapos ok,

5. a károsodás bekövetkezése,

6. az önhiba hiánya,

7. okozati összefüggés a károsodást előidéző személy magatartása és a kár bekövetkezése között.

A szándéknak a meghatározott cselekvés előidézésére kell irányulnia. Nyilvánvalóan nem lehet szó a Ptk. 6. §-ának alkalmazásáról, ha a károsodást gondatlanság okozta.

A jóhiszeműség hiánya zárja ki a kártérítést abban az esetben, ha a gazdálkodó szervezet, noha tudnia kellett, hogy a termékre a szállítási szerződés nem jött létre, ennek ellenére import útján szükségtelenül szerzi be a szerződés teljesítéséhez szükséges anyagokat (BH1982. 101.).

Nem tekinthető jóhiszeműnek és nem tarthat igényt a kár megtérítésére az a vállalkozó, aki a megrendelő részéről kezdeményezett szerződéskötést indokolatlanul elodázta, vagy meghiúsította (BH1982. 429.).

Az önhiba ténye akadályozta a kártérítés megítélését, amikor a károsultnak számolnia kellett a károsodással, és ezért nem önhibáján kívül érte őt a károsodás (BH1986. 319.).

Ugyanakkor jogos lehet az igénye a dolgozónak, ha a munkáltató ígéretében bízva a máshol fennálló munkaviszonyát megszüntette, és az ebből származó kárának megtérítését igényli (BH1982. 67.).

Sok esetben vitatott, hogy a szerződés megkötése előtti tárgyalások alapján felmerülő költségeket utóbb, a szerződés meghiúsulása esetén kinek kell fizetnie. Előfordul, hogy a nagy értékű ingatlanok adásvételével kapcsolatban a vevő értékbecslést készíttet, majd pedig a szerződéskötés elmarad. A bírói gyakorlat ilyen esetben kifejezett megállapodás hiányában a költségek viselését a vevő kockázatviselési körébe sorolja, ezért azok az eladóra nem háríthatók át (BH1994. 39.).

A hagyatéki juttatás ígéretében bízva teljesített szolgáltatások ténye is megalapozhatja - az egyéb feltételek fennállása esetén - kártérítés követelését (BH1987. 353.).

BH2003. 280. *II. A biztosítási kár elévülése [Ptk. 6. §, 324-327. §-ok, 360. § (1) bek.].*

BH2002. 480. *A biztatási kár megállapításához szükséges valamennyi törvényi feltételt a felperesnek kell bizonyítania [Ptk. 6. §, Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2002. 274. *I. Az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható, és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatóak fel. Ebből az következik, hogy a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek [a párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokvány) 3. cikk, 13. cikk a) és b) pontja, 14. cikk b) és c) pontja, 15. cikk, Ptk. 4. §, 6. §, 205. § (4) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 315. §, 318. §, 329. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek.,*

6/1997. (MK 61.) MNB rend. 14. § (5) bek., 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, 1996. évi CXII. tv. 82. § (4) bek.].

BH2002. 184. *II. A jogorvoslati lehetőség kimerítésének elmulasztása esetén a kárigényt elbíráló bíróság nem veheti át a közigazgatási szerv hatáskörét, nem vizsgálhatja, hogy a rendes jogorvoslat mennyiben lett volna alkalmas a kár elhárítására [Áe. 2. § (6) bek., 3. § (3) bek., Ptk. 6. §, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek.].*

BH2002. 12. *II. Államigazgatási szerv felelősségének megállapítása az utaló magatartás szabálya alapján (Ptk. 6. §).*

BH2001. 586. *A keresetlevélben előadottak tartalmának értékelése. A kereset tárgya lehet minden olyan jogviszony, amelyből eredő jogvita eldöntése polgári perben kérhető [Ptk. 5. §, 6. §, 241. §, 318. §, 339. §, 528. § (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 121. § (1) bek. c) pont, 106/1988. (XII. 26.) MT r. 2. § (1) és (4) bek., 77/1988. (XII. 27.) PM-ÉVM r. 6. §].*

EBH2001. 537. *Az akkreditív absztrakt jellegéből, abból, hogy az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatók fel az következik: a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek. Az okmányok esetleges hamissága a bank fizetési kötelezettségét nem befolyásolja. A bank csak az esetben mentesülhet a fizetési kötelezettség alól, ha bizonyítható, hogy a hamisítást maga a kedvezményezett végezte, vagy abban részt vett [Ptk. 4. § (1) bek., 6. §, 199. §, 205. § (4) bek., 236. § (3) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 312. § (2) bek., 313. §, 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rendelkezés 14. § (5) bek., párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokványok) 2. Cikk, 3. Cikk a) pont, 10. Cikk, 13. Cikk a) és b) pont, 14. Cikk b) és c) pont, 21. Cikk, 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1996. évi CXII. tv. (Hpt.) 82. § (4) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, Be. 3. §, 1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 57. §].*

BH1999. 297. *A biztatási kár és a jogalap nélküli gazdagodás elhatárolása kiutaláson alapuló ingatlanhasználat megszüntetése esetén [Ptk. 6. §, 361. § (1) bek.].*

BH1998. 484. *II. Az adóhatóság tájékoztatási kötelezettségének megsértésére alapított kártérítési igény elbírálása [Ptk. 6. §, 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., 1988. évi XXIV. tv. 12. § (1) bek., 1990. évi XCI. tv. 1. § (5) bek., 1992. évi IV. tv. 5. § (1) bek., 1997. évi LXIV. tv. 7. §].*

BH1998. 422. *Bírósági úton nem érvényesíthető játékból eredő követelésnek minősül az állami engedély nélkül lebonyolított játékban való részvétel érdekében befizetett összeg visszafizetése, valamint a nyeremény kifizetése iránti igény [Ptk. 6. §, 204. §, Pp. 130. § (1) bek. f) pont, 157. § a) pont].*

BH1998. 384. *II. A biztatási kár elbírálásánál figyelembe veendő körülmények (Ptk. 6. §).*

BH1997. 275. *A Ptk. 6. §-a szerinti kártalanítási kötelezettségről csak akkor lehet szó, ha - egyebek mellett - a kötelezett szándékosan magatartása és a jogosult kára között fennáll az okozati összefüggés (Ptk. 6. §-a).*

BH1996. 586. *II. A szerződéskötés előkészítésének a szokásos üzleti kockázat körébe tartozó költségeit a gazdálkodó szervezet maga viseli (Ptk. 6. §).*

BH1995. 589. *Az apport útján a társasági vagyonba bevitt ingatlanra kötött elővásárlási jog nem érvényesülhet. Az elővásárlási jog adásvételi szerződéshez kapcsolódó jogosultság, de mivel az apportőr a társaságba bevitt vagyonért nem ellenértéket, hanem tagsági jogot - ez jogok és kötelezettségek összessége - szerez, ezért az elővásárlási jog gyakorlásának feltételei nem valósulhatnak meg. A Ptk. 6. §-a alkalmazásának lehetősége ilyen esetekben nem kizárt [Ptk. 6. §, 373. § (1)-(3) bek.].*

BH1995. 229. *II. A biztatási kár megtérítésére irányuló követelés elbírálásánál irányadó szempontok (Ptk. 6. §).*

BH1994. 531. *Alapítvány támogatásával kapcsolatban tett nyilatkozatra alapított kárigény elbírálásának egyes kérdései (Ptk. 6. §, 593. §).*

BH1994. 308. *A biztosítási kár megtérítésére irányuló igény elbírálásának szempontjai (Ptk. 6. §).*

BH1994. 179. *Az üzleti kockázat áthárítása végett az utaló magatartásra való hivatkozás alaptalansága. (Ptk. 6. §).*

BH1994. 39. *I. Nagy értékű ingatlan adásvételére vonatkozó tárgyalások során a vevő részéről elvégeztetett értékbecslés költségei - a felek ezzel ellentétes kifejezett megállapodásának hiányában - a vevő kockázatviselési körébe tartoznak, azok a Ptk. 6. §-a alapján az eladóra át nem háríthatók (Ptk. 6. §, GK 14.).*

BH1994. 24. *Szerzői jogdíj összegének megállapításánál irányadó szempontok érvénytelen felhasználási szerződés esetén [Ptk. 6. §, 201. § (1) bek., 237. § (2) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 13. § (3) bek., 27. §].*

BH1993. 562. *Szerződés megkötésének elmaradásával kapcsolatos biztatási kár megtérítésére irányuló követelés elbírálásánál irányadó szempontok (Ptk. 6. §, GK 14. sz.).*
BH1992. 687. *Szerzői mű alkotóját ért biztatási kár megtérítésének feltételei [Ptk. 6. §, 1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 26-27. §, 8/1970. (VI. 24.) MM r. 2. §].*
BH1992. 385. *Szerződéses kapcsolaton alapuló jogviszony esetében biztatási kár címén való igényérvényesítésnek általában nincs helye [Ptk. 6. §, 205. §].*
BH1992. 19. *A biztatási kárért való felelősség, kérdései a szerzői jog körében [Ptk. 6. §, 1969. évi III. tv. (Sztj) 3., 26-27. §, 6/1970. (VI. 24.) MM r. 3. §.].*
BH1990. 257. *Biztatási kár megtérítésének kérdései a szerzői jog körében [Ptk. 6. §, Szjt. 26-27. §-ai, 83/1982. (XII. 29.) MT r. 6. § (2) bek., 9/1970. (VI. 25.) MM r. 2. §].*
BH1990. 64. *A szerződéskötést megelőző - jogszabályon alapuló - együttműködési kötelezettség megszegése vagy a szerződést érintő lényeges körülményekről valótlan, illetőleg téves adatok közlése kártérítési felelősséget keletkeztet. Ezt azonban el kell határolni a Ptk 6. §-án alapuló kártérítési felelősségtől [Ptk 6. §, 205. § (3) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., GK 14. sz.].*
BH1989. 405. *Polgári jogvitának minősül a munkaviszony létesítésének ígéretével okozott kár megtérítése iránti igény elbírálása. A munkaügyi eljárási és anyagi szabályok az irányadók azonban akkor, ha a kereseti kérelem a munkaviszony létrejöttének megállapítására is irányul [Ptk. 6. §, Pp. 45. §].*
BH1989. 353. *II. A kézirat késedelmes visszaszolgáltatása önmagában nem alapozza meg a kiadó kártérítési felelősségét [Ptk. 6. §].*
BH1988. 234. *A megrendelőnek az ajánlattételi felhívásban közölt feltétele ellenére az egységárnak csak a termék szállításakor történő közlése mind a szerződés létrejöttének, mind a biztatási kár megállapításának lehetőségét kizárja [Ptk. 6. §, 196. §., 228. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) Mt. sz. r. 4. §, GK 14. sz.].*
BH1988. 104. *A szerződés létrejöttét akkor is meg lehet állapítani, ha a megrendelő a szerződés aláírása mellett egységár elemzés utólagos elkészítését igényelte [Ptk. 6. §, 395. § (1) bek., GK 5. és 14. sz.].*
BH1987. 353. *Hagyatéki juttatás ígéretében bízva teljesített szolgáltatásokból eredő követelés érvényesítésének szempontjai [Ptk. 6. §, 677. § (1) bek. c) pont, 679. § (1) bek., PK 192. sz.].*
BH1986. 373. *Az utaló magatartáson alapuló kártérítési igényt nem lehet a jogosult önhibája címén, egymagában azon az alapon jogtalannak minősíteni, hogy az - mint vállalkozó - a szerződés megkötése előtt tevékenykedett a megrendelt szolgáltatás teljesítése érdekében [Ptk. 6. §].*
BH1986. 319. *Az un. utaló magatartásokért való helytállási kötelezettség címén nem állapítható meg kártérítési kötelezettség, ha a károsultnak számolnia kellett a károsodással, s ezért nem önhibáján kívül érte károsodás [Ptk. 6. §].*
BH1986. 239. *A megrendelő utaló magatartásából eredő kár címén köteles megtéríteni a generálkivitelező abból eredő költségeit, hogy a megrendelő ígéretében bízva hozzájárult az alvállalkozói szerződés vállalkozói díjának felemeléséhez (Ptk. 6. §).*
BH1986. 69. *Az utaló magatartással okozott kár megtérítésére csak az a fél tarthat igényt, akit önhibáján kívül ért a károsodás, ezért az ilyen kár keletkezésében a károsult közrehatása fogalmilag kizárt [Ptk. 6. §].*
BH1984. 504. *A megrendelőnek azt a magatartását, hogy a szerződésben meghatározott mennyiségen felül is átvett bizonyos terménymennyiséget, önmagában nem lehet a szállító teljes többlettermelésének átvételére vonatkozó biztatásnak minősíteni [Ptk. 6. §].*
BH1984. 363. *A biztatási kárnak sem kell megtéríteni azt a részét, amelyet a károsult maga okozott [Ptk. 6. §, 340. § (1) bek.].*
BH1984. 144. *Utaló magatartással okozott kár megtérítésére való kötelezésnek csak akkor lehet helye, ha a felek között nincs szerződéses jogviszony [Ptk. 6. §].*
BH1983. 324. *A megrendelő nem követelheti annak a vagyoni hátránynak a megtérítését, amely abból származott, hogy a vállalkozó (felhívásra tett) ajánlatára nem adott kellő időben megrendelést, mert ez a kár önhibáján kívül keletkezett [Ptk. 6. §].*
BH1982. 429. *Nem tekinthető jóhiszeműnek és nem tarthat igényt kárának megtérítésére a vállalkozó, ha a megrendelő részéről kezdeményezett szerződéskötést indokolatlanul elodázza vagy meghiúsítja [Ptk. 6. §].*
BH1982. 428. *A kivitelező nem követelheti az épittetőtől azzal a munkavégzéssel kapcsolatban keletkezett kárának a megtérítését, amely a saját megítélése szerint sem tartozott az engedélyezett tevékenységi körbe [Ptk. 6. §].*
BH1982. 328. *Ha valamely találmány hasznosításával kapcsolatban tárgyalások folynak és a jóhiszemű szabadalmast a másik fél szándékos magatartása alapos okkal olyan magatartásra indítja, amelyből őt önhibáján kívül kár éri, a szabadalmas a Ptk. 6. §-a alapján jogszerűen érvényesíthet kártérítési igényt [Ptk. 6. §].*

BH1982. 101. *Az a gazdálkodó szervezet, amelynek tudnia kell, hogy a termékre a szállítási szerződés nem jött létre, ennek ellenére import utján szükségtelenül szerez be hozzá anyagot, nem tekinthető jóhiszeműnek, és nem érvényesíthet a Ptk. 6. §-a alapján kártérítési igényt [Ptk. 6. §, 216. § (2) bek., 339. §].*

BH1982. 67. *III. Ha a dolgozó a munkáltatónak abban az - utólag alaptalannak bizonyult - ígéretében bízva, hogy vele munkaszerződést fog kötni, a máshol fennálló munkaviszonyát megszüntette, az ebből származó kárának megtérítése iránti igényét az általános hatáskörű bíróság előtt érvényesítheti [Ptk. 6. §].*

BH1979. 375. *Tájékoztatás kérése valamely szolgáltatás lehetőségéről és feltételeiről nem minősíthető ajánlatnak, igy az arra adott válasz nem hozza létre a szerződést [Ptk. 6. §, 205. § (1) bek., 216. § (2) bek., 299. § (1) bek., GK 14. sz.].*

BH1979. 329. *Kártérítésre kötelezhető az a gazdálkodó szervezet, amely - szerződés megkötése érdekében folytatott eredménytelen tárgyalások ideje alatt - a másik féltől előre átvett építőgépet nem, illetőleg nem a kellő mértékben foglalkoztatja és ezáltal az átadónak anyagi veszteséget okoz [Ptk. 6. §, 355. § (4) bek.].*

BH1977. 386. *Ha a felek között a szállítási szerződés - a lényeges kellékek valamelyikének hiánya miatt - nem jött létre, egyéb feltételek mellett a szerződéskötés elmaradása miatt kártérítési igény keletkezhet (Ptk. 6. §).*

BH1977. 59. *A Ptk. 6 §-a alkalmazásának - egyebeken kívül - feltétele annak megállapítása is, hogy a felelősségre vont személy magatartása szándékos volt és a károsultat ez a magatartás alapos okkal indította olyan elhatározásra, amelynek következtében - jóhiszemű eljárás mellett - önhibáján kívül károsodás érte.*

FPK 1994/1. *A Ptk. 6. §-a alapján az ún. biztatási kár megtérítése akkor is követelhető, ha a helyiség bérletére irányuló szerződés hatályba lépése hatósági határozattól vagy harmadik személy engedélyétől függ és ennek megtagadása a bérbeadó magatartására visszavezethető okból történt*

7. § (1) A törvényben biztosított jogok védelme az állam minden szervének kötelessége. Érvényesítésük - ha törvény másképpen nem rendelkezik - bírósági útra tartozik.

(2) Bírósági peres eljárás helyett a felek választottbírósági eljárást köthetnek ki, ha legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy, a jogvita e tevékenységével kapcsolatos, és a felek az eljárás tárgyáról szabadon rendelkezhetnek.

A §-ban megfogalmazottak az anyagi jog érvényesülését biztosító, garanciális jellegű alapelvek.

1. A törvényben biztosított jogok védelme minden állami szerv kötelessége.

A megfogalmazásból nem következik, hogy bármikor és bármelyik állami szervhez lehetne fordulni jogvédelemért, mert a törvény az állami szervek hatáskörét is szabályozza. E rendelkezés azt a kötelezettséget rója az állami szervekre, hogy az általuk intézett minden ügyben kötelesek a törvényben előírt jogok védelméről gondoskodni.

2. A jog érvényesítése bírósági útra tartozik. Ez alól kivételt csak törvény tehet, mint ahogy csak törvény állapíthat meg bírói útra tartozó ügyeket (a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény 8. §).

Ilyen kivételről rendelkezik például

- a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) 38. § (1) bekezdése, amikor nem enged bírói utat az apaság megállapítása érdekében akkor, ha a származás művi beavatkozás eredménye;

- az államigazgatási eljárásról szóló 1957. évi IV. törvény (a továbbiakban: Áe.) 72. § (4) bekezdése, tételesen felsorolva azokat az eseteket, amikor nincs helye az államigazgatási határozat bírósági felülvizsgálatának.

Törvény a bíróság előtti jogérvényesítést feltételhez is kötheti, korlátozva ezzel a bírói út igénybevételének általános elvét. Ilyen rendelkezést tartalmaz például a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény 298. §-a és az Áe. 72. § (2) bekezdése.

A bíróság előtti igényérvényesítés általános elve alóli kivételnek kell tekinteni az e § (3) bekezdésében foglaltakat is. A bírósági eljárás helyett választottbírósági eljárás a törvényben meghatározott hármas együttes feltétel fennállása esetén köthető ki. A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény által szabályozott ügyekben a bíróság csak a törvényben meghatározott esetekben járhat el.

Sokszor vitás, hogy a jogvita polgári jogi természetű-e, illetve, hogy elbírálására a bíróságnak van-e hatásköre.

Előfordult, hogy a perben a felperes a felsőoktatási intézmény felvételi feltételeinek a meghatározását támadta. A bíróság ebben az ügyben kimondta, hogy a felsőoktatási törvénynek az intézmény autonómiájával kapcsolatos szabálya olyan eltérő törvényi rendelkezés, amely a Ptk. 7. §-a alapján a bírói hatáskör megállapíthatóságát kizárja (BH1998. 222.).

Általános szabály, hogy a szerződéseket nem a használt kifejezések, hanem valóságos tartalmuk szerint kell minősíteni. E szerint állapítható meg, hogy polgári jogi szerződéses viszonyról, munkaviszonyról, társadalombiztosítási vagy más jogviszonyról van-e szó. Így például:

- a munkáltató által adott lakásépítési kölcsönből eredő jogviták - eltérő jogszabályi rendelkezés hiányában - az általános hatáskörű bírósághoz tartoznak. (BH1985. 235.).
- a megbízási jogviszony alapján végzett munka díjazása iránti igény nem munkaügyi vita (BH1982. 67.).
- a személyhez fűződő jog megsértésével kapcsolatos per akkor is az általános hatáskörű bíróságra tartozik, ha a jogsérelmet munkaviszony keretében követték el (BH1988. 469.).
- a lakásbérleti jogviszonyról történő lemondással kapcsolatos jogviták is polgári jogi jogviszonyból eredőnek minősülnek (BH1987. 307.).
- a tartozatlanul fizetett társadalombiztosítási járulék visszafizetésével kapcsolatos igény is az általános hatáskörű bíróság előtt érvényesíthető (BH1982. 303.).
BH2004. 180. *Nem zárja ki a személyiségvédelmi ügy polgári bíróság előtti érvényesítését, és így nem eredményezheti a per megszüntetését, ha az állított jogsértést egyházi szervezet tagjai egyházi tevékenységükkel kapcsolatos eljárásuk során követték el [Ptk. 7. § (1) bek., 75. §, 204. §, 1990. évi IV. tv. 15. § (2) bek., Pp. 130. § (1) bek. f) pont, 157. § a) pont].*
BH2003. 289. *II. Állami vállalat átalakulásával kapcsolatban az ÁPV Rt. (ÁVÜ) kártérítési felelőssége megállapításának körében vizsgálandó szempontok [1977. évi VI. tv. 27. § (3) bek., 28. §, 42/A. § (3) bek., 1990. évi VIII. tv. 1. §, 5. §, 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 69. §, 71. § és 72. §, 1992. évi LIV. tv. 26. §, 51. § és 53. §, 33/1984. (X. 31.) MT rendelet 32. §, Ptk. 4. § (1) és (4) bek., 5. § (1) és (2) bek., 7. §, 203. §, 332. §, 339. § (1) bek.].*
EBH2002. 754. *Községek közigazgatási határainak megállapodással való meghatározásának hiányában a bíróság döntésének előfeltétele a felek polgári jogi jogalanyisága (Ptk. 7. §, 28. §, 1990. évi LXV. tv. 52. §, 53. §, 1999. évi XLI. tv. 13. §, 21. §).*
EBH2002. 753. *A speciális törvény hatáskörre vonatkozó eltérő rendelkezése hiányában a kártérítési kereset elbírálása bírói útra tartozik. Hatásköre vagy annak hiányát a bíróság analógia alapján nem határozhatja meg (Ptk. 7. §, 1997. évi XXXIII. tv. 37. §, 38. §).*
BH2002. 235. *II. Az állam mint jogi személy csak mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet polgári jogi szerződés, polgári jogviszony részese. A felek mellérendeltségéből, egyenrangúságából következően reá ugyanúgy kihatnak az állam közigazgatási, közjogi funkciójából fakadó eljárásai, intézkedései, esetleges mulasztásai, mint a jogviszony többi alanyára [1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 2. § (1) bek., 9. § (1) bek., 35. §, 37. § (1) bek., 70/A. § (1) bek., Ptk. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 4. § (4) bek., 7. § (1) bek., 28. § (1) és (3) bek., 198. § (1) és (2) bek., 200. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 219. § (2) bek., 227. § (1) bek., 300. §, 312. § (1) és (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 1. § (1) és (2) bek., 4. §, 157/1995. (XII. 26.) Korm. r., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 9. §, 12. § (2) bek., 12/A. §, 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31. §, 33. § (1) bek., 35. §, 42. § (1) bek., 151/1996. (X. 1.) Korm. r. 4. §, 1997. évi CXLVI. tv. 34. §].*
BH2000. 417. *Önálló cselekvősége esetén a felszámolót terhelő polgári jogi felelősség elbírálásánál a károsultak közrehatásának vizsgálata [Ptk. 7. §, 192. § (3) bek., 219. § (1) bek., 339. §, 340. §, 1986. évi 11. tvr. (Ftvr.), 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 54. §].*
BH1999. 558. *A gazdasági kamarák a tagdíjat adók módjára hajthatják be [Pp. 130. § (1) bek. b) pont, 157. § a) pont, Ptk. 7. §, 65. §, 1994. évi XVI. tv. 54. § (4) bek., 1990. évi XCI. tv. 3. § (2) bek., 87. § (6) bek.].*
BH1999. 355. *Az áttemettetéshez történő hozzájárulással, illetve annak tűrésével kapcsolatos igény elbírálása bírósági hatáskörbe tartozik [Ptk. 7. §, 75. § (1) bek., 84. § (1) bek., 85. §, Pp. 130. § (1) bek., 157. § a) pont, 10/1970. (IV. 17.) ÉVM-EüM. r. 10. § (4) bek.].*
EBH1999. 121. *Új község alakítása esetén a Pp. általános szabályai szerint eljáró bíróság a felek erre irányuló kérelme ellenére - hatáskör hiányában - nem jogosult a közigazgatási határ megállapítására [1990. évi LXV. tv. 111. §, Ptk. 7. § (1) bek.].*
BH1998. 498. *A helyiség bérletére vonatkozó jogviszony folytatásának lehetősége az eredeti bérlő örököse részéről [Ptk. 1. § (2) bek., 7. § (1) bek., 1990. évi V. tv. 13. § (2) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 16. § (3) bek., 36. § (1) bek., 40. § (1) bek.].*
BH1998. 497. *II. A szövetkezetből kiváló tagok részére - közgyűlési határozattal - kiadott vagyonrész helyett, ha az értékpapír, a névérték megfizetésére irányuló követelés tárgyában a bírói út nem vehető igénybe [1992. évi I. tv. (Szvt.) 13. §, 1992. évi II. tv. (Át.) 2. § (1) bek., 33. § (3) bek., 35. §, 40. § (3) bek., Ptk. 7. §, 117. § (2) bek.].*
BH1998. 222. *A felsőoktatási intézménynek a felvétel feltételeinek meghatározásával kapcsolatos döntése ellen nincs helye bírósági jogorvoslatnak [1993. évi LXXX. tv. 64. § (2) bek. c) pont, Ptk. 7. §, Pp. 130. § (1) bek. b) pont, 157. § a) pont].*

BH1997. 446. *Egyes települési önkormányzatoknak közös intézmények közös fenntartására vonatkozó megállapodása - amennyiben önkormányzati társulást erre a célra nem alapítanak - a polgári jogi szerződésekre vonatkozó általános szabályok szerint ítélendő meg. A közös fenntartást megszüntetni kívánó önkormányzat a bírósághoz fordulhat [1990. évi LXV. tv. 41. § (1)-(2) és (4) bek., 42-44. §-ai, Ptk. 7. §, 198. § (1) bek., 240. § (1) bek., 241. §].*

BH1994. 328. *I. Állami vállalat átalakulásakor a helyi önkormányzat részére a belterületi föld értéke után - jogszabály erejénél fogva - kiszolgáltatandó részvények értékaránytalanságára hivatkozással az önkormányzat - bár adott esetekben a bírói út igénybevételének lehetősége nem kizárt - a társasági szerződésben meghatározott értéken túl további részvények kiadását nem igényelheti [Ptk. 7. §, 112-117. §, 204. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek b) pont].*

BH1994. 280. *A mezőgazdasági szövetkezetből az átmeneti törvény alapján történő kiválás esetén a kiváló tagok és az általuk alapított szövetkezet a vagyonmegosztásra vonatkozó közgyűlési határozat felülvizsgálatát nem kérhetik a bíróságtól. Ha azonban a közgyűlési határozat olyan vagyon kiadásáról rendelkezett, amelynek a mezőgazdasági szövetkezet nem volt tulajdonosa, s ezért a vagyont a kiváló tagok nem szerezhették meg, a tagok, illetőleg az általuk alapított szövetkezet követelésüket vagyoni igényként bírósági úton érvényesíthetik [1992. évi II. tv. 33. § (3) bek., 35. § (1) bek., Ptk. 7. §].*

BH1989. 375. *II. Ha a felek a dolgozó lakásépítésének támogatására 1983. január 1-je előtt kötöttek szerződést, a szerződés megszegéséből eredő jogvita elbírálásánál a korábbi jogszabály, a 26/1971. (VI. 24.) PM-ÉVM-MüM rendelet rendelkezéseit kell alkalmazni [Ptk. 7. §, Pp. 22. §, 48/1982. (X. 7.) PM-ÉVM r. 21. § (1) bek.].*

BH1988. 469. *A személyhez fűződő jogok védelmével kapcsolatos igény érvényesítése abban az esetben is az általános hatáskörű bíróság elé tartozik, ha a jogosultat a sérelem a munkaviszonya keretében érte [Ptk. 7. §, 84. § (1) bek. e) pont, Pp. 45. § (2) bek.].*

BH1987. 307. *A lakásbérleti jogviszonyról történő lemondás és annak a lakásügyi hatóság részéről történt elfogadása polgári jogi - szerződéses - jogviszonyt keletkeztet, Így az ebből fakadó jogviták eldöntése bírósági útra tartozik [Ptk. 7. §, 1972. évi IV. tv. 3. § (1) bek. b) pontja].*

BH1986. 420. *Hatáskör szempontjából a munkaviszony elhatárolása a polgári jogi szerződéses kapcsolatoktól [Pp. 22. §, 129 § (1) bek., Ptk. 7. §].*

BH1986. 107. *Ha az üzemi balesetet szenvedett dolgozó kártérítési igényét a Ptk. szabályai alapján a külső károkozó ellen a rendes bíróság előtt érvényesíti, a keresetlevél nem tehető át a munkáltató vállalat vezetőjéhez [Pp. 129. § (1) bek., Ptk. 7. §].*

BH1985. 235. *A munkáltató által a munkavállalónak lakásépítés céljára nyújtott kölcsönből eredő jogviták eldöntése - eltérő jogszabályi rendelkezés hiányában - az általános hatáskörű bíróságra tartozik [Ptk. 7. §, 48/1982. (X. 7.) PM-ÉVM sz. r.].*

BH1985. 36. *Szövetkezet szétválásával kapcsolatos vagyonmegosztás tárgyában nem lehet bírósághoz fordulni [Ptk. 7. §, 51. § (2) bek., 1971. évi III. tvr. 20. § (2) bek. d) pont, 46. § (2) bek., 30/1971. (X. 2.) Korm. sz. r. 27. § (2) bek.].*

BH1983. 469. *Ha a felperes a kártérítés iránti követelését arra alapítja, hogy az alperes ígéretében bízva mással szemben fennálló munkaviszonyát megszüntette, az alperes azonban nem létesített vele munkaviszonyt, a perre az általános hatáskörű bíróságnak van hatásköre [Ptk. 6., 7. §, 1967. évi II. törvény 63. § (1) bek., Pp. 45. § (2) bek.].*

BH1983. 63. *I. Építkezéssel okozott jogsérelem megszüntetése iránti igényét a sérelmet szenvedő fél a bíróság előtt érvényesítheti. Ez nem zárja ki, hogy a sérelmet szenvedő fél az államigazgatási szervtől is jogvédelmet kérjen [Ptk. 7. §].*

BH1982. 303. *Tartozatlanul fizetett társadalombiztosítási járulék visszafizetésére irányuló követelés nem a társadalombiztosítási szerv elbírálására, hanem bírósági útra tartozik [Ptk. 7. §, Pp. 1. §, 1975. évi II. tv. 115. § (1) bek., 117. §].*

BH1982. 67. *I. A megbízási jogviszony alapján végzett munka díjazása iránti igény az általános hatáskörű bíróság előtt érvényesíthető [Ptk. 7. §].*

BH1981. 383. *Ha a társadalombiztosítási szerv az ellátás jogalap nélküli felvétele miatt az örökössel szemben kíván igényt érvényesíteni, követelését csak polgári peres vagy nemperes eljárás utján érvényesítheti [Ptk. 7. §, 1975. évi II. tv. 106., 107. §, 17/1975. (VI. 14.) MT sz. r. 250. § (2) bek.].*

BH1980. 312. *A termelőszövetkezet tulajdonában levő lakás bérletével kapcsolatban a termelőszövetkezet és a tagja között keletkezett vita eldöntésére a tagsági vitákat eldöntő szerveknek nincs hatásköre. A jogosult a követelését az általános hatáskörű bíróság előtt érvényesítheti [Ptk. 7. §, 450. § (2) bek., 1967. évi III. tv. 93.*

§ (1) bek., 1972. évi IV. tv. 3. § (1) bek. b) pont, 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 1. §, 44. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) ÉVM sz. r. 50. §, 12/1977. (III. 12.) MÉM sz. r. 101. §].

BH1980. 172. *A szerződéseket nem az azokban használt kifejezések, hanem valóságos tartalmuk szerint kell minősíteni. A munkaviszony elhatárolása a polgári jogi szerződéses kapcsolatoktól [Pp. 22. §, 129. § (1) bek., Ptk. 7. §].*

BH1979. 210. *A közületi elhelyezési eljárás során az elhelyező hatóság csak használat céljára vehet igénybe és utalhat ki helyiséget vagy telket. Az igénybevétel a helyiség (telek) tulajdonjogát nem érinti. Ha az igénybevétel ennek ellenére kiterjed a tulajdonjogra is, a tulajdonos által emiatt támasztott igény érvényesítése bírósági útra tartozik. [2/1969. (I. 23.) Korm. sz. r. 3. §, 15. § (1) bek., 9. § (1) bek., 13. §, Ptk. 7. §].*

Ptké. 6. §

MÁSODIK RÉSZ

A SZEMÉLYEK

I. cím

AZ EMBER MINT JOGALANY

I. fejezet

A jogképesség

8. § (1) A Magyar Köztársaságban minden ember jogképes: jogai és kötelességei lehetnek.

(2) A jogképesség az életkorra, nemre, fajra, nemzetiséghez vagy felekezethez tartozásra tekintet nélkül egyenlő.

(3) A jogképességet korlátozó szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat semmis.

Az Emberi jogok egyetemes nyilatkozata 6. Cikke szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogalanyiságát bárhol elismerjék. Az 1976. évi 8. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülésszakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 16. Cikke kimondja: mindenkinek joga van arra, hogy mindenütt jogképesnek ismerjék el. Az emberi jogokra vonatkozó nemzetközi egyezményekkel összhangban az Alkotmány 54. § (1) bekezdése értelmében a Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani. Az Alkotmány 56. §-ának rendelkezése szerint a Magyar Köztársaságban minden ember jogképes.

A § (1) bekezdése a jogképesség fogalmát az emberre határozza meg. E szerint a jogképesség a jogalanynak az a képessége, hogy jogai és kötelezettségei lehetnek. A jogképesség általános, egyenlő és feltételen. Általános, mert minden embert megillet; egyenlő, mert kizárja a jogképesség különböző terjedelmén alapuló (pl. rendi) különbségeket. Miután minden ember jogképessége elismert, az ember, a jogalany, a mindenki, a személy jogilag szinonimává vált. Ezáltal az ember normatív fogalommá lett. Az ember jogi alaphelyzetéhez hozzátartozik két tartalmi alapjog is, amely a jogképesség formális kategóriáját kitölti, és a személy emberi minőségét kifejezi: az élethez és az emberi méltósághoz való jog. A méltóság az emberi élettel eleve együttjáró minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni.

Az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésének rendelkezése a jogegyenlőség követelményével összhangban az emberi és állampolgári jogok tekintetében tiltja a megkülönböztetést annak kimondásával, hogy a Magyar Köztársaság a területén tartózkodó minden személy számára biztosítja az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül. Az Alkotmánybíróság többször kifejtette már álláspontját a diszkrimináció tilalmát illetően [például: 9/1990. (IV. 25.) AB határozat, 34/1992. (VI. 1.) AB határozat, 61/1992. (XI. 20.) AB határozat, 1/1995. (II. 8.) AB

határozat, 50/1996. (X. 30.) AB határozat]. Eszerint az Alkotmány 70/A. §-ában megfogalmazott tilalom nem csak az emberi, illetve az alapvető állampolgári jogokra irányadó, hanem e tilalom - amennyiben a különbségtétel sérti az emberi méltósághoz való jogot - kiterjed az egész jogrendszerre, ideértve azokat a jogokat is, amelyek nem tartoznak az emberi jogok, illetőleg az alapvető állampolgári jogok közé. A megkülönböztetés tilalma arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként (egyenlő méltóságú személyként) kell kezelnie, azaz az emberi méltóság alapjogán nem eshet csorba, azonos tisztelettel és körültekintéssel, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és a kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. Az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdése ugyanis nem bármifajta különbségtételt tilt - egy ilyen általános tilalom összeegyeztethetetlen lenne a jog rendeltetésével -, hanem csupán az emberi méltósághoz való jogot sértő megkülönböztetéseket.

Az 1976. évi 8. törvényerejű rendelettel kihirdetett az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülésszakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 20. Cikkének 2. pontja és a 26. Cikke mondja ki, hogy a törvény előtt minden személy egyenlő és minden megkülönböztetés nélkül joga van egyenlő törvényes védelemre. Ezért törvénynek kell tiltania bármilyen megkülönböztetést, mint amilyen például a faj, cím, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy más helyzet alapján történő megkülönböztetés. Ugyanilyen tartalmú az Alkotmány 70/A. §-ának (1)-(2) bekezdéseinek rendelkezése is.

A § (2) bekezdése a nemzetközi egyezményekkel és az Alkotmánnyal összhangban rendelkezik a diszkrimináció tilalmáról annak rögzítésével, hogy a polgári jogviszonyokban a jogképesség egyenlő. A jogalkotó az életkor, a nem, a faj, a nemzetiséghez vagy a felekezethez tartozás felsorolásával azokat a jelentős tényezőket emeli ki, amelyek alapot adhatnak megkülönböztetésre, ehhez képest a jogképesség korlátozására. A Miniszteri indokolás azonban kiemeli, hogy a polgári jogviszonyokban a jogképesség egyenlőségének minden más, kifejezetten fel nem sorolt vonatkozásban is érvényesülnie kell.

Az életkorra tekintet nélkül minden embert megillető jogképességről a Ptk. 9. §-a rendelkezik (lásd a 9. §-hoz fűzött magyarázatot).

A törvény tiltja a nemek szerinti különbségtételt, így a polgári jogviszony alanya bármilyen nemű ember lehet. Korábban kizárólag a Ptk. 578/G. §-a rendelkezett akként, hogy az adott jogviszonynak, az élettársi kapcsolatnak csak különnemű alanyai lehetnek. Az Alkotmánybíróság döntésében [25/1996. (VII. 3.) AB végzés] azonban megállapította, hogy két személy tartós életközössége megvalósíthat olyan értékeket, hogy az érintettek személyi méltóságának egyenlő figyelembevétele alapján az együtt élő személyek nemétől függetlenül igényt tarthat jogi elismerésre. Az emberi méltóság sérelme miatt az Alkotmány 70/A. §-ába ütköző megkülönböztetés az, ha a közös háztartásban érzelmi és gazdasági közösségben együttélő személyek közül az azonos neműekre a jogszabály nem vonatkozik. Az Alkotmánybíróság határozatát követően az 1996. évi XLII. törvénnyel módosított és 1996. június 19-től hatályos Ptk. 578/G. §-ában szabályozott élettársi kapcsolatnak a különneműség már nem feltétele. A törvény kizárólag a közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben való együttélés megvalósulásához köti a jogviszony létrejöttét.

A polgári jogviszonyok jogalanyisága szempontjából a faji megkülönböztetés tilalma gyakorlatilag azt jelenti, hogy a Homo sapiensen belül minden ember - az emberfajtára tekintet nélkül - jogképességét tekintve egyenlő (A Polgári Törvénykönyv magyarázata - Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1981., I. kötet 95. oldal).

Senkit nem érhet hátrányos megkülönböztetés nemzetiséghez és felekezethez tartozása miatt. Az Alkotmány 63. § (1) bekezdése biztosítja az állampolgárok számára a lelkiismereti szabadság és a vallás szabad gyakorlásának jogát. Ezzel összhangban a Ptk.-ban a jogképesség terjedelménél a felekezethez tartozás vagy nem tartozás figyelmen kívül marad.

Az Alkotmány hivatkozott rendelkezései, illetőleg a Ptk. 8. §-a alapján a Ptk. 76. §-a a személyhez fűződő jogok megsértésének minősíti a törvényben példálózva felsorolt, a magánszemélyek bármilyen hátrányos megkülönböztetését megvalósító magatartásokat (BH1995. 698.).

A szerzőképesség a jogképesség része. Nem a jogképesség, hanem a szerzőképesség korlátozásáról van szó, ha a jogi norma bizonyos vagyontárgyak (ingó, ingatlan) megszerzését korlátozza. Az azonban már a jogképesség korlátozásának minősül, ha a jogalkotó az anyagi javak megszerzésének tilalmát vagy korlátozását meghatározott személyi körhöz köti.

A (3) bekezdés a jogképesség korlátozásának tilalmáról tartalmaz kógens rendelkezést. A törvény tiltja, hogy bárki - akaratától függetlenül - jogképessége korlátozására irányuló szerződést kössön vagy egyoldalú nyilatkozatot tegyen. A szövegből egyébként a minori ad maius következik, azaz hogy a jogképesség teljes kizárását tartalmazó jognyilatkozat is semmis, erről azonban - gyakorlati valószínűtlensége miatt - kifejezetten nem kellett rendelkezni (Lásd Miniszteri indokolás).

A nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet 15. § (1) bekezdése alapján a külföldi állampolgár és a hontalan személy jogképességére, személyi és vagyoni jogaira, valamint kötelezettségeire - ha jogszabály másképpen nem rendelkezik - ugyanazokat a szabályokat kell alkalmazni, mint a belföldiekre.

EBH2002. 645. *A privatizációs ellenértékhányadra jogosult társaság az őt megillető jogról lemondhat, az ilyen lemondás nem ütközik jogszabályba, az nem semmis [Ptk. 5. §, 8. § (3) bek., 198. § (3) bek., 200. § (2) bek., 318. §, 1989. évi XIII. tv. (Átv.) 21. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. (IÁT.) 15. § (1) bek., 69. §].*

BH2002. 445. *A privatizációs ellenértékhányadra jogosult társaság a megillető jogról lemondhat, az ilyen lemondás nem ütközik jogszabályba, az nem semmis [Ptk. 5. §, 8. § (3) bek., 198. § (3) bek., 200. § (2) bek., 318. §, 1989. évi XIII. tv. (Átv.) 21. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. (IÁT.) 15. § (1) bek., 69. §].*

BH2002. 367. *A felügyelőbizottság mint testület nem jogosult törvényességi felügyeleti eljárást kezdeményezni [Ptk. 8. §, 28. § (3) bek., 1997. évi CXLIV. tv. 32. § (2) és (4) bek., 34. §, 47. § (1) bek., 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 49. § (1) bek., 50. § (1) bek. d) pont, 52. § (1) bek. d) pont, Pp. 48. §].*

BH1999. 23. *Az örökhagyó halála után alkotott jogszabályban biztosított kárpótlás nem tartozik az örökhagyó hagyatékához [Ptk. 8 § (1) bek., Ptk. 22. §, 613. § (1) bek. b) pont, Ptk. 623. § (1) bek., 1979. évi 13. tvr. 558. §].*

BH1998. 372. *A méhmagzat gondnoka útján sem indíthat pert anyjának a terhessége megszakítására irányuló jognyilatkozata érvénytelenségének vagy hatálytalanságának megállapítása iránt. A bíróságnak az ilyen igényt tartalmazó keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítania, illetőleg - az eljárás későbbi szakaszában - a pert meg kell szüntetnie [Alkotmány 54. § (1) bek., 56. §, Ptk. 8-10. §-ai, 1992. évi LXXIX. tv., Pp. 48. §, 130. § (1) bek. e) pont, 157. § a) pont, 64/1991. (XII. 17.) AB hat.].*

BH1998. 152. *A megyei kárrendezési hivatal nem jogi személy, így nem perelhető [Pp. 48. §, 30. § (1) bek., 64. § (2) bek., 75. § (3) bek., 146. §., Ptk. 8. § (1) bek., 28. § (3) bek., 30. § (1)-(2) bek., 36. § (1) bek., 101/1991. (VII. 27.) Korm. r. 2. § (3) bek., 3. §].*

BH1995. 698. *Azt, hogy bármilyen magatartás magánszemélyek hátrányos megkülönböztetését valósítja-e meg, a bíróság a körülményeknek és a peres felek érdekeinek egybevetésével állapítja meg [Alkotmány 70/A. § (1) bek., Ptk. 8. § (1) bek., 76. §, Pp. 206. § (1) bek.].*

BH1992. 470. *A kereshetőségi jog hiánya esetén - eltérően a perbeli jogképesség hiányától - nincs helye a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutsításnak, hanem a keresetet érdemben kell elutasítani [Pp. 130. § (1) bek. e) pont, 157. § a) pont, Ptk. 8. §].*

BH1989. 13. *I. A perbeli jogképesség és a kereshetőségi jog elhatárolása [Ptk. 8. § (1) bek., Pp 48. §].*

9. § A jogképesség az embert, ha élve születik, fogamzásának időpontjától kezdve illeti meg. A fogamzás időpontjának a születéstől visszafelé számított háromszázadik napot kell tekinteni; bizonyítani lehet azonban, hogy a fogamzás korábban vagy későbben történt. A születés napja a határidőbe beleszámít.

A § az ember jogképességének kezdő időpontját határozza meg. Az embert a jogképesség - azaz a képesség, hogy jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat - a fogamzásának időpontjától kezdve megilleti, feltéve, hogy élveszületik. Az élveszületett ember tehát fogamzásának időpontjától, azaz a születése napjától visszafelé számított háromszázadik naptól jogképes. Az élveszületett ember jogképessége általános, egyenlő és feltétlen.

A polgári jogi általános határidő számítástól eltérően [Ptké. 3. § (1)] a jogképesség keletkezésének szempontjából a születés napja a határnapba, illetőleg a határidőbe beszámít. Az élveszületett újszülöttet a jogképesség a születés napjának 0 órájától megilleti. Tehát a jogképesség kezdetének szempontjából nem releváns, hogy az adott napon belül mely órában történt a születés.

Az élveszületéshez kötött jogképességnek nem feltétele az életképesség és az sem, hogy az újszülött ember meghatározott ideig életben maradjon. Az élveszületés orvosi szakkérdés, ezért az élveszületés tényét érintő vita igazságügyi orvos szakértői vélemény alapján dönthető el. Ha ikrek születnek, mindegyik gyermek vonatkozásában külön kell elbírálni az élveszületést.

Orvosszakértői bizonyítást kell lefolytatni akkor is, ha vitás a fogamzás ideje, tehát az, hogy a fogamzásra a születéstől visszafelé számított háromszáz napon belül mikor került sor. De bizonyítás rendelhető el annak megállapítására is, hogy a fogamzás ténylegesen az e §-ban meghatározott fogamzási időpont előtt történt. A bizonyítási teher a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) 164. § (1) bekezdése értelmében a fogamzási időpontot vitató félre hárul. A fogamzás időpontjának bizonyítására a Ptké. 76. § alapján lehetőség van mind a gyermek érdekében, de érdeke ellenére is.

A fogamzási időpont azért is jelentős, mert a meg sem fogant személynek nincs jogképessége. Az öröklés megnyílásakor még meg sem fogant személy az örökhagyó után nem örökölhet és kiesés esetén is az öröklés csak azokra a törvényes örökösökre nézve nyílik meg, akik az örökhagyó halálakor életben vannak (BH1987. 129.).

A magzat a magyar jog szerint nem jogalany. A büntető jog védi a magzat érdekét azzal, hogy a magzatelhajtást bűncselekménnyé nyilvánítja [a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 169. §]. A Ptk. gondoskodik a megszületendő gyermek érdekeiről, s ezt technikailag a magzat jogképességének az élveszületés feltételéhez kötött elismerésével oldja meg. Ez a módszer alkalmas arra, hogy a gyermek vagyoni érdekeit a megszületéséig fennálló függő jogi helyzettel biztosítsák [64/1991. (XII. 17.) AB határozat]. A hatályos jogi szabályozás szerint a méhmagzat jogképessége általános, egyenlő, de élveszületésétől függően feltételes. A jogképesség az olyan jogok vonatkozásában is az embert (és nem a méhmagzatot) illeti meg, amelyek még megszületése előtt keletkeztek. Ilyen esetben függő jogi helyzet áll elő, amely véglegessé azáltal válik, hogy létrejön a jogalany, vagy létrejötte meghiúsul. Ha létrejött, a jogok keletkezésük időpontjában illetik meg őt (Lásd Miniszteri indokolás). A méhmagzat jogképessége tehát élveszületésével válik feltétlenné.

A gyakorlatban a méhmagzat feltételes jogképessége az öröklési jog területén merül fel. Az örökhagyó gyermekének törvényes öröklése nemcsak akkor nyílik meg, ha az örökhagyó halálakor életben van, hanem örököl akkor is, ha az örökhagyó halálakor már mint méhmagzat megfogant. Az élveszületésig fennálló függő jogi helyzetre figyelemmel a méhmagzat a hagyaték dologi várományosa, azaz ha élve születik - mint törvényes örökös - a hagyatékot megszerzi. Ellenkező esetben azonban nincs öröklési joga. Miután a méhmagzat jogszerzése - feltéve, hogy élveszületik - a fogamzás idejére visszahat, a méhmagzatot ettől az időponttól kezdődően örökössé lehet nevezni. Az élveszületés esetére szóló feltételes jogképesség miatt a méhmagzat után értelemszerűen örökölni nem lehet, mert a méhmagzat nem szerezhetett olyan vagyont (hagyatékot), amely róla átszállhatna. De fogalmilag kizárt a hagyaték megnyílásának időpontjában még meg sem fogant személy öröklése is. Végintézkedésben ilyen személynek örökösként való nevezése a Ptk. 646. § alapján érvénytelen.

Az utóbbi években előtérbe került a méhmagzati jogalanyiság elismerésének kérdése: azaz, hogy a jogi szabályozás kerüljön-e összhangba azokkal a biológiai és erkölcsi tényezőkkel, amelyek az embert fogantatásától kezdve embernek ismerik el. Az Alkotmánybíróság a 64/1991. (XII. 17.) AB határozatában kifejtette, hogy a magzati jogalanyiság kérdése az Alkotmány értelmezésével nem dönthető el. Rámutatott azonban arra, hogy a természettudományok fejlődése következtében a megszületés többé nem magától értetődő természetes és minőségi választóvonal a magzati és emberi lét között. Biológiai (főleg genetikai) szempontból az egyedi emberi élet nem a születés és halál, hanem a fogantatás és halál közötti egységes folyamat. Ezen belül sokfajta minőségi szakasz különböztethető meg, amelyek között az emberi élet elején sem szükségképpen a születés a legfontosabb választóvonal. A magzat társadalmi helyzete is megváltozott. Már nemcsak jövendő társadalmi (vagyoni) pozíciója révén, hanem a maga önálló fizikai valóságában, s egyre inkább egyéni tulajdonságai alapján részt kap a társadalomban. A méhen belüli magzatról az orvosi technika fejlődése és más technikai eszközök alkalmazása révén sokat lehet tudni, például nemét, fizikai tulajdonságait; gyógyítható, manipulálható; a magzat az anya és családja részére is láthatóvá válik, fejlődését nyomon kísérhetik. A magzat individualitása felerősödik. A természet- és szellemtudományok, valamint a közvélemény ember-fogalmainak változása, a magzathoz való viszonynak ez az átalakulása abba az irányba hat, hogy a mindennapi természetes ember-fogalom a magzatot is felölelje. A törvényhozónak kell értékelnie a magzattal kapcsolatos természettudományos és etikai álláspontokat, továbbá mérlegelnie a magzatról való gondoskodás megváltozásának ellentétes társadalmi irányzatait, s eldöntenie, hogy ezek változását indokolt-e jogilag is követni. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az Alkotmány 54. § (1) bekezdése nem zárja ki, hogy a törvényalkotó a magzatot is emberi jogokkal ruházza fel.

BH1998. 372. *A méhmagzat gondnoka útján sem indíthat pert anyjának a terhessége megszakítására irányuló jognyilatkozata érvénytelenségének vagy hatálytalanságának megállapítása iránt. A bíróságnak az ilyen igényt tartalmazó keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítania, illetőleg - az eljárás későbbi szakaszában - a pert meg kell szüntetnie [Alkotmány 54. § (1) bek., 56. §, Ptk. 8-10. §-ai, 1992. évi LXXIX. tv., Pp. 48. §, 130. § (1) bek. e) pont, 157. § a) pont, 64/1991. (XII. 17.) AB hat.].*

BH1992. 800. *A nappali tagozaton iskolai képzésben részt vevőkkel kötött tanulmányi szerződéssel kapcsolatos jogvita eldöntése az általános hatáskörű bíróság hatáskörébe tartozik. A kiskorú édesanyja által benyújtott keresetlevél téves elutasítása perbeli jogképesség hiánya okából idézés kibocsátása nélkül [Pp. 48. §, 49. § (2) bek., 67. § (1) bek., 129. § (1) bek., 130. § (1) bek. e) pont, Ptk. 9. §, 12. § (2) bek., 2/1985. (II. 16.) MM r. 14. §].*

BH1989. 227. *Találmányi díjszerződésnek a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbsége miatti megtámadásán alapuló igény elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 200. § (1) bek., 201. § (2) bek., 236. § (1), (3) és (4) bek., Szt. 9. §, 11/1983. (V. 12.) Mt. sz. r. 1. § (1) bek., 2. § (4) bek., PK. 267. sz.].*

BH1987. 129. *II. Kiesés esetén az öröklés csak azokra a törvényes örökösökre nézve nyilik meg, akik az örökhagyó halálakor életben vannak. Az öröklés megnyílásakor még meg sem fogant személy az örökhagyó után nem örökölhet [Ptk. 673. § (1) bek, 600. § f) pont, és 9. §].*

Ptké. 76. § A fogamzás időpontját a gyermek érdeke ellenére csak akkor lehet bizonyítani, ha a fogamzás a Ptk. hatálybalépése után történt.

10. § A gyermek részére már megszületése előtt gondnokot kell kirendelni, ha ez jogainak megóvása érdekében szükséges, különösen ha a gyermek és törvényes képviselője között érdekellentét van.

A Ptk. a születendő gyermek jogainak és törvényes érdekei védelmét gondnokrendeléssel biztosítja. A gondnok kirendelése minden olyan esetben indokolt, ha a méhmagzat vagy a megszületendő gyermek akár vagyoni, akár családjogi viszonyok alanyává válik és a szülők a gyermek törvényes képviseletét nem képesek megfelelően ellátni (Polgári jog - Kommentár a gyakorlat számára, Budapest 1997. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. I. kötet 38. oldal). A § kiemeli, hogy a gondnok kirendelésre különösen akkor van szükség, ha érdekellentét van a születendő gyermek és a törvényes képviselője között. Az érdekellentétnek értelemszerűen a születendő gyermek és az anya között kell fennállnia olyan ügyben, ahol az anya, mint a méhmagzat képviselője a születendő gyermeke rovására vagyoni vagy egyéb nem vagyoni előnyhöz jutna. A már megszületett gyermek és anyja között fennálló érdekellentétre a § hatálya nem terjed ki.

A Ptké. 7. § (2) bekezdésének értelmében a gondnokrendelésre hivatalból, bármelyik szülő, nagyszülő, vagy az ügyész kérelme alapján kerülhet sor. A gondnokot a gyámhatóság rendeli ki. A gyámhatóság a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet szerint a méhmagzat részére az alábbi esetekben rendel gondnokot:

- a 132. § (3) bekezdésének a) pontja alapján, ha a születendő gyermek jogainak megóvása érdekében szükséges,

- a 138. § (1) bekezdése alapján, amely a Ptk. 10. §-ának tartalmával egyezően szabályozza a gondnokrendelés feltételeit,

- a 138. § (2) bekezdése alapján a gyámhatóság a gyermek családi jogállásának teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal történő rendezése érdekében köteles a méhmagzat részére gondnokot rendelni, ha a születendő gyermek anyja cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes. Cselekvőképtelen a 14. életévét be nem töltött kiskorú; akit a bíróság cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett, és enélkül is az, aki olyan állapotban van, hogy ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzik (lásd a Ptk. 15-17. §-aihoz fűzött magyarázatot). Korlátozottan cselekvőképes a 14. életévét betöltött kiskorú, feltéve, hogy nem cselekvőképtelen, továbbá az a nagykorú, akit a bíróság ilyen hatállyal gondnokság alá helyezett (lásd a Ptk. 12-14. §-aihoz fűzött magyarázatot). Ezekben az esetekben a gondnokrendelés alapja nem az érdekellentét, hanem az a jogi tény, hogy a születendő gyermek anyja nem önjogú, tehát a gyermek érdekét nem képes megfelelően képviselni. Adott körülmények között a nem önjogú anya és az ő törvényes képviselője között is fennállhat érdekellentét. Ebben az esetben mind a méhmagzat, mind a nem önjogú anya érdekeinek védelmét a gondnokrendeléssel kell biztosítani.

- a 138. § (4) bekezdése értelmében a szülő törvényes képviseleti jogát korlátozó rendelkezéseket a méhmagzat tekintetében is alkalmazni kell. A Csjt. 86. § (1) bekezdésének rendelkezése szerint a szülői felügyeletet gyakorló szülő joga és kötelessége, hogy kiskorú gyermekét - a méhmagzatot - mind személyi, mind vagyoni ügyeiben képviselje. A szülő képviseleti jogát korlátozó rendelkezéseket a Csjt. 86. § (2) és 87. § (1)-(2) bekezdései tartalmazzák. Eszerint a méhmagzat jogai és érdekeinek megóvása végett részére gondnokot kell rendelni

a) olyan ügyekben, ahol a méhmagzatnak dologi vagyona van, de a szülőt a vagyonkezelői jog nem illeti meg, illetőleg a vagyon nem tartozik kezelés alá [Csjt. 86. § (2)]. Az a szülő ugyanis, akinek nincs vagyonkezelői joga, nem képviselheti a születendő gyermekét vagyoni ügyekben. Ilyen helyzet áll elő, ha pl. a gyámhatóság a szülői felügyeletet együttesen gyakorló szülők közül a születendő gyermeket megillető hagyaték kezelésére a Csjt. 79. § (2) bekezdése alapján az egyik szülőt jelölte ki. Ilyenkor a másik szülőnek a dologi vagyon körébe tartozó hagyatéki vagyont illetően nincs törvényes képviseleti joga. A gyámhatósághoz beszolgáltatott (letétbe helyezett) pénz és értéktárgyak feletti rendelkezéshez (kezeléshez) pedig a gyámhivatal hozzájárulására van szükség.

b) azokban az ügyekben, ahol a szülő vagy házastársa, egyenes ági rokona, a szülő törvényes képviselete alatt álló más személy a méhmagzattal szemben ellenérdekű félként szerepel [Csjt. 87. § (1)].

c) az örökbefogadással kapcsolatos nyilatkozat kivételével olyan ügyben, melynek tárgya a méhmagzat családi jogállásának (pl. apaság) megállapítása [Csjt. 87. § (1)].

d) azokban az ügyekben, ahol a szülőtől a gyámhatóság a törvényes képviselet jogát elvonta [Csjt. 87. § (2)].

A gondnok tevékenységét a gyermek születéséig látja el. A 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 131. § (1) bekezdése értelmében a gondnokságra a gyámság szabályait kell alkalmazni.

BH1998. 372. *A méhmagzat gondnoka útján sem indíthat pert anyjának a terhessége megszakítására irányuló jognyilatkozata érvénytelenségének vagy hatálytalanságának megállapítása iránt. A bíróságnak az ilyen igényt tartalmazó keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítania, illetőleg - az eljárás későbbi szakaszában - a pert meg kell szüntetnie [Alkotmány 54. § (1) bek., 56. §, Ptk. 8-10. §-ai, 1992. évi LXXIX. tv., Pp. 48. §, 130. § (1) bek. e) pont, 157. § a) pont, 64/1991. (XII. 17.) AB hat.].*

A méhmagzat gondnoka

Ptké. 7. § (1) Méhmagzat részére a gondnokot a gyámhatóság rendeli ki.

(2) A gondnokrendelést bármelyik szülő vagy nagyszülő, az ügyész, illetőleg az anya lakóhelye szerint illetékes községi, városi, fővárosi kerületi jegyző kérheti. Gondnokrendelésnek hivatalból is helye van.

(3) A gondnok abban az ügyben, amelyben kirendelték, olyan jogkörrel jár el, mint a gyám.

II. fejezet

A cselekvőképesség

11. § (1) Cselekvőképes mindenki, akinek cselekvőképességét a törvény nem korlátozza vagy nem zárja ki.

(2) Aki cselekvőképes, maga köthet szerződést vagy tehet más jognyilatkozatot.

(3) A cselekvőképességet korlátozó szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat semmis.

A cselekvőképesség az embernek az a joga, hogy saját akaratnyilatkozatával, saját nevében szerezhet jogokat és vállalhat kötelezettségeket. Kizárólag azt az ember illeti meg, aki az ügyei viteléhez szükséges belátási képességgel rendelkezik, azaz akaratnyilatkozata kialakításában szellemi és/vagy testi fogyatékossága nem akadályozza. A jogtudomány különbséget tesz a cselekvőképesség aktív és passzív oldala között. Az aktív cselekvőképesség azt jelenti, hogy az ember saját maga köthet szerződéseket vagy tehet egyéb jognyilatkozatokat; míg a hozzá intézett nyilatkozatok érvényes elfogadására vonatkozó képesség a passzív cselekvőképesség fogalmi körébe tartozik.

A törvény a cselekvőképesség szabályozásánál abból az elvből indul ki, hogy a cselekvőképesség minden embert megillet, ha cselekvőképessége a törvény értelmében nem esik korlátozás alá, vagy nincs kizárva. Polgári jogi szempontból az általános jelenség a cselekvőképesség teljessége (Lásd Miniszteri indokolás). Ezért a Ptk. nem a cselekvőképességgel bíró, hanem a cselekvőképesség hiányának két különböző joghatállyal járó fokozatába tartozó, a cselekvőképességükben korlátozott és a cselekvőképességgel nem rendelkező személyek körét határozza meg. A cselekvőképtelenség, illetőleg a korlátozott cselekvőképesség intézménye lényegében védeni kívánja azoknak a személyeknek a törvényes érdekeit, akik fiatal koruk vagy testi, szellemi fogyatékosságuk miatt erre nem képesek. A védelem minden esetben objektív körülmények alapján illeti meg az érintett személyt.

Általában a polgári jogi cselekvőképességhez igazodik a perbeli cselekvőképesség [a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) 49. §] azzal a lényeges eltéréssel, hogy korlátozott perbeli cselekvőképesség nincs. A polgári jogi értelemben cselekvőképtelen személyeknek általában perbeli cselekvőképességük sincs, mert a teljes cselekvőképesség hiánya a Pp. 49. §-ának (1) bekezdése értelmében a perbeli cselekvőképességet is kizárja. De kivételesen, például a gondnokság alá helyezés megszüntetése iránti perben [Pp. 312. § (2)-(3)] a cselekvőképtelen személy is perbeli cselekvőképességgel rendelkezik.

A perben a korlátozottan cselekvőképes személy is általában cselekvőképtelen. E szabály alól is vannak kivételek. Ilyen kivételt tartalmaz

- a Pp. 278. §-ában írt rendelkezés. Eszerint a házassági perben (házasság érvénytelenítése, érvényességének, létezésének, nemlétezésének megállapítása és a házasság felbontása) a korlátozottan cselekvőképes házastárs teljes perbeli cselekvőképességgel rendelkezik.

- a Ptk. 85. §-ának (1) bekezdése, melynek értelmében a korlátozottan cselekvőképes személy személyhez fűződő jogai védelmében maga is felléphet (BH1992. 107.).

- a Pp. 306. § (1) bekezdésének 2001. november 1-től hatályos rendelkezése, mely a gondnokság alá helyezési perre mondja ki a korlátozottan cselekvőképes fél (felperes vagy alperes) teljes perbeli cselekvőképességét.

A cselekvőképességtől el kell határolni a vétőképesség fogalmát. Míg a cselekvőképesség az ember jognyilatkozati képességét jelenti, és az érvényes ügyletkötés egyik feltétele, addig a vétőképesség a Ptk.

felelősségi rendszerébe tartozó kategória, amely a polgári jogi felelősségre vonhatóság alapja. Vétőképes az, akitől életkora és ehhez igazodó szellemi fejlettsége alapján el lehet várni, hogy magatartása jogellenességét felismerje. A vétőképesség - amely a felróhatósággal azonos fogalmat jelent - tehát a jogellenes magatartásokért való helytállás egyik feltétele. A felróhatóság a vétkességgel azonos fogalmat jelent. Akinek belátási képessége hiányzik vagy fogyatékos, vétőképtelennek minősül, ezért magatartása nem lehet vétkes, azaz felróható. A törvény a cselekvőképtelenséggel ellentétben a vétőképtelenség ismérveit nem határozza meg. A vétőképtelenségnek nincsenek fokozatai és a vétőképesség hiánya önmagában az életkorból eredően nem állapítható meg. Ezért a bíróságnak mindig esetenként kell a vétőképesség megléte, vagy hiánya tárgyában állást foglalnia. E körben valamennyi körülmény együttes mérlegelésének eredményeként állapítható meg, hogy a károkozó a károkozás idején rendelkezett-e belátási képességgel, mennyiben volt képes magatartása jogellenességének, káros következményeinek felismerésére. Ebből következik, hogy adott esetben a teljesen cselekvőképtelen kiskorú, vagy a cselekvőképességet érintő gondnokság alatt álló nagykorú személy is lehet vétőképes. A vétőképtelen személy felelősségére a Ptk. 347. § rendelkezései irányadók (lásd az e §-hoz fűzött részletes magyarázatot).

A cselekvőképesség korlátozásának tilalmáról a (3) bekezdés rendelkezik. A törvény tiltja, hogy bárki - akaratától függetlenül - cselekvőképessége korlátozására irányuló szerződést kössön, vagy egyoldalú nyilatkozatot tegyen. A tilalomból értelemszerűen következik, hogy a cselekvőképesség teljes kizárására, illetőleg cselekvőképesség kiterjesztésére irányuló szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat is semmis.

A Ptk. II. Fejezetének rendelkezéseit 2001. november 1-jei hatállyal a 2001. évi XV. törvény újra szabályozta. A módosítás alapelvként olyan differenciált rendszer kialakítását tűzte ki, amely csak a legszükségesebb mértékben, és csak a feltétlenül indokolt időtartamra korlátozza az érintettek személyi szabadságát, és döntési autonómiáját. Ez fejeződik ki az életkor szerinti, és a bírói ítéleten alapuló korlátozott cselekvőképesség egymástól eltérő szabályaiban; abban, hogy a törvény által meghatározott ügycsoportok alapján a bíróság dönthet a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezett személy döntési jogosultságának fenntartásáról; a gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálatának bevezetésében; és a korlátozottan cselekvőképes személy gondnoka általános eljárási jogosultságának a megszüntetésében.

BH2000. 471. *A kiskorú korlátozott cselekvőképessége kuratóriumi taggá történő kijelölését nem zárja ki. Az alapítvány jellegét mérlegelve kell eldönteni, hogy a kiskorú kuratóriumi tagsága életkorának megfelelő tisztség-e [1949. évi XX. tv. 8. § (1)-(2) bek., 67. § (1) bek., Ptk. 11. § (1)-(2) bek., 12. § (1) bek., 14. § (2) bek. a) pont, 21/1996. (V. 17.) AB hat.].*

A kiskorúság miatti korlátozott cselekvőképesség, illetve cselekvőképtelenség

12. § Kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, kivéve, ha házasságot kötött. A házasságkötés nem jár a nagykorúság megszerzésével, ha a házasságot a bíróság a cselekvőképesség hiánya vagy a kiskorúság miatt szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt nyilvánította érvénytelennek.

A törvény értelmében [mely szabály megegyezik a 2001. november 1. napjáig hatályos korábbi 12. § (2) bekezdésében foglaltakkal] a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy kiskorú. A Ptké. 3-4. §-ával összhangban a kiskorúság a születési nap 0 órájától a tizennyolcadik életév betöltési napja 0 órájáig tart - függetlenül attól, hogy ténylegesen a születésre az adott nap mely órájában került sor -, amikor a személy nagykorúvá, cselekvőképessé válik.

A főszabály alóli kivétel a házasságkötés nagykorúsító hatásáról rendelkezik. A Csjt. 10. § (1) bekezdése alapján házasságot nagykorú férfi és nő köthet. Kiskorú csak előzetes gyámhatósági engedéllyel köthet házasságot. A Csjt. 10. § (3) bekezdése azt az életkort, amelynek elérésétől a gyámhatóság a házasságkötésre engedélyt adhat, a férfiakra és nőkre egységesen a tizenhatodik életévben állapítja meg. A gyámhivatal az előzetes engedélyt a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 36. § (1) bekezdésében felsorolt feltételek fennállása esetén adja meg. Az engedély a gyámhivatali határozat jogerőre emelkedését követő hat hónapig érvényes [149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 36. § (3)].

A kiskorú személy házassága akkor érvényes, ha a házasfelek a gyámhatóság engedélyéhez kötött házasságot engedéllyel kötik meg, és a gyámhatóság a tizenhatodik életévét már betöltött személynek adta meg a házasságkötési engedélyt. Az érvényes házasságkötés tényével a tizennyolcadik életévét még be nem töltött kiskorú nagykorúvá válik. A 4/1987. (VI. 17.) IM rendelet 1. § értelmében a házasságkötéssel megszerzett nagykorúságot a házasság megszűnése - az egyik házastárs halála, illetőleg a házasság felbontása [Csjt. 17. § (1)] - nem érinti.

A házasságkötés azonban nem jár a nagykorúság megszerzésével, ha a bíróság jogerős ítélettel a házasságot érvénytelenné nyilvánítja a házasfél cselekvőképtelensége vagy a házasságkötéshez szükséges gyámhatósági

engedély hiánya miatt. A Csjt. 10. § (5) bekezdése értelmében érvénytelen a kiskorú személy gyámhatósági engedély nélkül vagy olyan házasságkötési engedéllyel kötött házassága, amelyet a gyámhatóság a tizenhatodik életév be nem töltése miatt nem adhatott volna meg. Ugyancsak érvénytelen annak a személynek házassága, aki a házasság megkötésekor cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt állott [Csjt. 9. § (1)], vagy aki gondnokság alá helyezés nélkül is teljes cselekvőképtelen állapotban volt [Csjt. 11. § (1)]. Önmagában az érvénytelenségi ok fennállása a házasságot nem teszi érvénytelenné, mert a Csjt. 13. § (1) bekezdése értelmében a házasságot csak akkor lehet érvénytelennek tekinteni, ha az érvénytelenítési perben hozott és mindenkivel szemben hatályos jogerős bírói ítélet azt érvénytelennek nyilvánítja. A perindításra jogosultak körét és a perindítás határidejét a Csjt. 15. §-a szabályozza. Amennyiben azonban a bíróság a házasságot más (a Csjt.-ben meghatározott egyéb okból) nyilvánítja érvénytelenné, az a házasság nagykorúsító hatását nem érinti.

BH1992. 800. *A nappali tagozaton iskolai képzésben részt vevőkkel kötött tanulmányi szerződéssel kapcsolatos jogvita eldöntése az általános hatáskörű bíróság hatáskörébe tartozik. A kiskorú édesanyja által benyújtott keresetlevél téves elutasítása perbeli jogképesség hiánya okából idézés kibocsátása nélkül [Pp. 48. §, 49. § (2) bek., 67. § (1) bek., 129. § (1) bek., 130. § (1) bek. e) pont, Ptk. 9. §, 12. § (2) bek., 2/1985. (II. 16.) MM r. 14. §].*

BH1992. 107. *II. A perbeli cselekvőképesség általában a polgári jogi cselekvőképességhez igazodik azzal az eltéréssel, hogy korlátozott perbeli cselekvőképesség nincs [Pp. 49. § (1) bek., 312. § (2) bek., Ptk. 12-18. §, 85. § (2) bek.].*

BH1984. 265. *Nem valósítja meg a kiskorú veszélyeztetésének büntettet az a felnőttkorú terhelt, aki a 17 éves feleségét bűncselekmény elkövetésére bírja rá [Btk. 195. § (2) bek., Ptk. 12. § (2) bek.].*

Ptké. 77. § A házasságkötés a Ptk. hatálybalépése előtt kötött házasságnál sem jár a nagykorúság megszerzésével, ha a bíróság a házasságot a cselekvőképesség hiánya vagy a kiskorúság okából szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt érvénytelennek nyilvánítja.

12/A. § (1) Korlátozottan cselekvőképes az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét már betöltötte és nem cselekvőképtelen.

(2) A korlátozottan cselekvőképes kiskorú nyilatkozatának érvényességéhez - ha jogszabály kivételt nem tesz - törvényes képviselőjének beleegyezése vagy utólagos jóváhagyása szükséges. Ha a korlátozottan cselekvőképes kiskorú cselekvőképessé válik, maga dönt a függő jognyilatkozatainak érvényességéről.

(3) A korlátozottan cselekvőképes kiskorú a törvényes képviselőjének közreműködése nélkül is

***a)* tehet olyan személyes jellegű jognyilatkozatot, amelyre jogszabály feljogosítja;**

***b)* megkötheti a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket;**

***c)* rendelkezik munkával szerzett keresményével; keresménye erejéig erre kötelezettséget vállalhat;**

***d)* megköthet olyan szerződéseket, amelyekkel kizárólag előnyt szerez.**

(4) A törvényes képviselő a korlátozottan cselekvőképes kiskorúnak - a *d)* pontban foglaltak szerint - ígért vagy adott ajándékot a gyámhatóság engedélyével visszautasíthatja. Ha a gyámhatóság a törvényes képviselő visszautasító nyilatkozatát nem hagyja jóvá, ez a határozata a törvényes képviselő elfogadó nyilatkozatát pótolja.

(5) A törvényes képviselő a korlátozottan cselekvőképes kiskorú nevében maga is tehet jognyilatkozatokat, kivéve azokat, amelyeknél a jogszabály a korlátozottan cselekvőképes kiskorú saját nyilatkozatát kívánja meg, illetve amelyek a munkával szerzett keresményre vonatkoznak.

Az (1) bekezdés értelmében - mely azonos a 2001. november 1-ig hatályos Ptk. 12. § (1) bekezdésében foglaltakkal - a kiskorú a tizennegyedik életévének betöltése után korlátozottan cselekvőképes. A Ptké. 3-4. §-ával összhangban a korlátozott cselekvőképesség elérése a születési nap 0 órájától számít, függetlenül attól, hogy a ténylegesen a születésre az adott nap mely órájában került sor.

Önmagában azonban az életkor elérése nem jár együtt a korlátozott cselekvőképesség megszerzésével vagy megtartásával. Ha ugyanis a bíróság a tizennegyedik életévét betöltött kiskorút cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezi, az ítélet jogerőre emelkedésével a korlátozottan cselekvőképes kiskorú cselekvőképtelenné válik [Ptk. 12/B. § (2), 2001. november 1. napja előtt: Ptk. 16. § (3)]. Ha pedig a tizennegyedik életévét betöltött kiskorúnak az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzik, ez okból gondnokság alá helyezés nélkül is cselekvőképtelennek minősül [Ptk. 17. § (1)].

A (2) és (3) bekezdés a korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozatainak érvényességi feltételeit szabályozza - a 2001. november 1. napja előtt hatályos Ptk. 14. § (1) és (2) bekezdésében foglaltakkal azonos tartalommal.

A jognyilatkozatok az érvényesség szempontjából az alábbiak lehetnek:

1. Az általános szabály szerint a korlátozottan cselekvőképes személy érvényes jognyilatkozatot csak törvényes képviselője előzetes beleegyezésével vagy utólagos jóváhagyásával tehet.
Ha a jognyilatkozat létrejött, addig, amíg a törvényes képviselő az előzetes beleegyezését, illetőleg az utólagos jóváhagyását nem adja meg, függő jogi helyzet áll fenn, mert a korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozata ugyan létrejött, de nem érvényes. A függő helyzet a törvényes képviselő nyilatkozatával válik egyértelművé. Előzetes beleegyezés vagy utólagos jóváhagyás esetén a jognyilatkozat érvényessé válik, ezek hiányában a jognyilatkozatra a Ptk. 215. § (3) bekezdésének rendelkezésének megfelelően az érvénytelenség jogkövetkezményeit kell alkalmazni. Ha azonban a függő jogi helyzetben a korlátozottan cselekvőképes kiskorú nagykorúvá, és ezzel cselekvőképessé válik, saját maga dönt a megelőzően megtett jognyilatkozata érvényességéről.
2. A korlátozottan cselekvőképes kiskorúnak vannak olyan önálló jognyilatkozatai, melyek érvényességéhez nem szükséges a törvényes képviselő előzetes beleegyezése vagy utólagos jóváhagyása. Ilyenek a (3) bekezdés
a) pontja értelmében azok a személyes jellegű jognyilatkozatok, amelyeket a korlátozottan cselekvőképes kiskorú jogszabályi felhatalmazás alapján csak személyesen tehet meg. Így:
- a személyhez fűződő jogok védelmében maga is felléphet [Ptk. 85. § (1)],
- eljárhat cselekvőképes személy képviseletében [Ptk. 219. § (1)]. A törvényi feljogosítás alapján a korlátozottan cselekvőképes kiskorú, mint képviselő az általa képviselt nevében olyan jognyilatkozatokat is tehet, amelyeket egyébként saját nevében még törvényes képviselője előzetes engedélyével vagy utólagos jóváhagyásával sem tehetne.
- tehet közvégrendeletet [Ptk. 624. § (2)],
- munkaviszonyt létesíthet (1992. évi XXII. törvény 72. §),
- önállóan tett nyilatkozattal megtilthatja, hogy halála után testéből szerveit vagy szöveteit átültetés céljára eltávolítsák [1997. évi CLIV. törvény 211. § (1)],
- ide sorolható a Csjt. 37. § (4) bekezdésében foglalt rendelkezés is. Ennek értelmében az apaságot elismerő nyilatkozat teljes hatályához - ha a gyermek betöltötte a tizennegyedik életévét - a törvény megkívánja többek között a gyermek hozzájárulását is. Ha a gyermek nem él, vagy nyilatkozatában tartósan gátolva van, a hozzájárulást a gyámhatóság adja meg.
b) pontjának rendelkezése szerint a korlátozottan cselekvőképes kiskorú megkötheti azokat a kisebb jelentőségű szerződéseket, amelyek a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartoznak (pl. kisebb összegű bevásárlások). Ezeket az ügyleteket minden esetben az adott helyzetben, és a kiskorú körülményeitől függően kell értékelni.
c) pontja a korlátozottan cselekvőképes kiskorú munkával szerzett keresményével való önálló rendelkezési jogát, és a keresmény erejéig történő kötelezettségvállalását nevesíti.
A keresménnyel való szabad rendelkezésnek azonban van jogszabályi korlátja is. Ilyen rendelkezést tesz a Csjt. 85. §-a, mely szerint: ha a gyermek a szülei háztartásában él, a háztartás költségeihez keresményéből megfelelő mértékben köteles hozzájárulni.
d) pontja feljogosítja a korlátozottan cselekvőképes személyt olyan szerződések önálló megkötésére, amelyek számára kizárólag előnyszerzést eredményeznek (például ajándékozási szerződést köthet, mint megajándékozott).
A (4) bekezdés azonban lehetővé teszi, hogy a törvényes képviselő a kiskorúnak ígért vagy adott ajándékot visszautasítsa. Az érvényes visszautasításhoz gyámhatósági jóváhagyásra van szükség. Ha a gyámhatóság - a Ptk. 215. §-a szerinti függő jogi helyzet lezárásának eredményeként - a törvényes képviselő visszautasító nyilatkozatát nem hagyja jóvá, a határozat pótolja a törvényes képviselő elfogadó nyilatkozatát.
3. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú nevében az (5) bekezdés alapján a törvényes képviselő saját maga is tehet jognyilatkozatot. Önálló jognyilatkozat-tételi joga azonban korlátozott, mert nem tehet személyes jellegű nyilatkozatot [(3) bekezdés a)], és nem rendelkezhet a korlátozottan cselekvőképes kiskorú munkájával szerzett keresményével [(3) bekezdés c)].
A törvényes képviselő önálló jognyilatkozat-tételi eljárásához kapcsolódik a Ptk. 12/D. §-ának új rendelkezése, mely a képviselőt arra kötelezi, hogy a kiskorú véleményét vegye figyelembe a nyilatkozat megtétele során.
4. A Ptk. 13. §-a (2001. november 1. előtt a 19. §-a és a 20. § (3) bekezdése) rendelkezik azokról a jognyilatkozatokról, melyek érvényességéhez a törvényes képviselő eljárása (előzetes beleegyezés, utólagos jóváhagyás, a korlátozottan cselekvőképes személy nevében tett nyilatkozatok) mellett gyámhatósági hozzájárulás is szükséges.

5. A Ptk. 13/A. § (1) bekezdésében [2001. november 1. előtt a 20. § (1) bekezdése] nevesített jognyilatkozatokat a korlátozottan cselekvőképes kiskorú még gyámhatósági jóváhagyással sem tehet érvényesen.

12/B. § (1) Cselekvőképtelen az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét nem töltötte be.

(2) Cselekvőképtelen az a tizennegyedik életévét már betöltött kiskorú is, akit a bíróság cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett. A gondnokság alá helyezési eljárásra a 15. § rendelkezései megfelelően irányadók. A gondnokság hatálya a nagykorúság elérésével áll be, de a kiskorú már a határozat jogerőre emelkedésével cselekvőképtelenné válik.

Az ember mint jogalany cselekvőképtelenségét négy ok eredményezheti:

- a törvény erejénél fogva cselekvőképtelen a tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorú személy (Ptk. 12/B. § (1), 2001. november 1. napját megelőzően a Ptk. 15. §).

- cselekvőképtelen a tizennegyedik életévét betöltött, ehhez képest egyébként korlátozottan cselekvőképesnek minősülő olyan kiskorú, akit a bíróság jogerős ítélettel cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett [Ptk. 12/B. § (2), 2001. november 1. napját megelőzően a Ptk. 16. § (3)].

- Cselekvőképtelen az a nagykorú személy, akit a bíróság jogerős ítélettel cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett [Ptk. 15. § (5), 2001. november 1. napját megelőzően a Ptk. 16. § (2)].

- Gondnokság alá helyezés nélkül is cselekvőképtelen az a személy, akinek állapota miatt teljesen hiányzik az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége (Ptk. 17. §).

E § az életkoron alapuló cselekvőképtelenség szabályait nevesíti.

A törvény a cselekvőképtelenség korhatárát a tizennegyedik életévben határozza meg. Ezen életkor betöltése előtt a kiskorú a jognyilatkozati képesség szempontjából csak cselekvőképtelen lehet, mert a cselekvőképtelen személy cselekvőképességének kiterjesztésére irányuló szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat a Ptk. 11. § (3) bekezdéséből következően semmis. A tizennegyedik életévét be nem töltött gyermek cselekvőképtelenségének kimondását az életkori sajátosságból eredő belátási képesség éretlensége indokolja. A Ptk.-val összhangban a Btk. 22. § a) pontja a gyermekkort büntethetőséget kizáró oknak minősíti, ezért a Btk. 23. §-ának rendelkezése szerint a cselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét be nem töltött személy nem büntethető. Az életkorból eredő cselekvőképtelenség azonban automatikusan nem zárja ki a Ptk. felelősségi rendszerébe tartozó vétőképesség megállapíthatóságát. A szerződésen kívüli kártérítési felelősség körében a cselekvőképtelen kiskorú is lehet vétőképes, amennyiben a károkozás idején képes volt magatartása jogellenességének, káros következményeinek felismerésére (lásd a Ptk. 347. §-hoz fűzött magyarázatot).

A cselekvőképtelenség a tizennegyedik életév betöltéséig tart. A Ptké. 3-4. §-aival összhangban a korlátozott cselekvőképesség elérése szempontjából a születés napja a határnapba, illetőleg a határidőbe beszámít. Ezért a tizennegyedik életévét betöltött kiskorú a születés napjának 0 órájától korlátozottan cselekvőképessé válik.

A (2) bekezdés rendelkezése lehetővé teszi, hogy a bíróság a korlátozottan cselekvőképes, azaz tizennegyedik életévét már betöltött kiskorút ügyei védelme érdekében cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezze. A cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezés feltételei ilyen esetben azonosak a nagykorú személyekre vonatkozó, és a Ptk. 15. § (4) bekezdésében - 2001. november 1. napja előtt a Ptk. 16. § (2) bekezdésben - meghatározott törvényi feltételekkel.

Az ítélet jogerőre emelkedésétől kezdődően azonban ebben az esetben a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezés hatálya kettős (BH1985. 308.). Bár a kiskorú már a határozat jogerőre emelkedésével cselekvőképtelenné válik, a gondnokság hatálya - mint a törvényes képviselet ellátásának joga - azonban csak a nagykorúság elérésével áll be. A cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett kiskorú a nagykorúsága eléréséig szülői felügyelet vagy gyámság hatálya alatt áll.

12/C. § (1) A cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozata semmis; nevében a törvényes képviselője jár el.

(2) Nem lehet semmisnek tekinteni a cselekvőképtelen kiskorú által kötött és már teljesített csekély jelentőségű szerződéseket, amelyek megkötése a mindennapi életben tömegesen fordul elő, és különösebb megfontolást nem igényel.

A 2001. november 1. napjától hatályos általános szabály szerint - egyezően a Ptk. megelőzően hatályos 18. § (1) bekezdésében foglaltakkal - a tizennegyedik életévét be nem töltött cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozata semmis, nevében törvényes képviselője jár el. A törvényes képviselő a szülő, a gyám, vagy a gondnok.

A cselekvőképtelen személy részére a gyámhatóság eseti gondnokot rendel a Ptk. 225. §-ának (1) bekezdésében foglalt feltételek fennállása esetén, azaz akkor, ha a törvényes képviselő akár jogszabály vagy a gyámhatóság rendelkezése folytán, akár érdekellentét vagy más tényleges akadály miatt nem járhat el. A Ptk. 225. § (4) bekezdése értelmében a szülői felügyeletet gyakorló szülő, a gyám és a gondnok jogköre nem terjed ki azokra az ügyekre, amelyeknek ellátására eseti gondnokot rendeltek ki (BH1977. 115.).

A cselekvőképtelen kiskorú által kötött szerződés, illetőleg az egyoldalú nyilatkozat semmisségének megállapításához a Ptk. 234. § (1) bekezdése alapján külön eljárásra nincs szükség, az érvénytelenségre bárki határidő nélkül, de csak a kiskorú érdekében hivatkozhat [Ptk. 13/B. §, 2001. november 1. napja előtt Ptk. 21. § (1)]

A cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozatának semmisségre vonatkozó kógens törvényi rendelkezés alól azonban van kivétel, melyet a § (2) bekezdése - a megelőzően hatályos Ptk. 18. § (2) bekezdésével azonosan - szabályoz, mégpedig a forgalom biztonságának érdekében. Ennek értelmében négy együttes feltétel fennállása esetén minősül a cselekvőképtelen kiskorú által kötött szerződés érvényesnek:

a) a cselekvőképtelen kiskorú a szerződést közvetlenül maga köti és teljesíti.

b) a szerződésnek csekély jelentőségűnek kell lennie (pl. kis értékű bevásárlás). Azt, hogy az ügylet csekély jelentőségűnek minősül-e vagy sem, minden esetben az adott helyzetben, és a kiskorú körülményeitől függően kell értékelni.

c) az ügylet a mindennapi életben tömegesen fordul elő. A tömegesen megfogalmazás azt jelenti, hogy ilyen típusú jogügyletet a lakosság széles köre köt rendszeresen (pl. minden nap) vagy időszakonként rendszeresen visszatérően.

d) Végül csak olyan ügyletek vonhatók ebbe a körbe, amelyek különösebb megfontolást nem igényelnek (pl. a szülő, mint törvényes képviselő az adott termék árának ismeretében jogosítja fel a tizennegyedik életévét be nem töltött gyermekét a vásárlásra).

12/D. § A törvényes képviselőnek a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozata megtétele során a korlátozott cselekvőképességű, illetve az ítélőképessége birtokában lévő cselekvőképtelen kiskorú véleményét figyelembe kell vennie.

A cselekvőképességgel, gondnoksággal összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2001. évi XV. törvény egyik alapvető célkitűzése annak biztosítása volt, hogy a cselekvőképtelen és a korlátozottan cselekvőképes kiskorú is - olyan mértékben, amennyire ezt belátási képessége, ítélőképessége lehetővé teszi - részt vehessen a személyét, vagyonát érintő kérdések meghozatalában. Ez összhangban áll a Gyermekek jogairól szóló New York-i egyezmény (kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény) 12. Cikkében foglaltakkal, amely szerint a részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek az őt érintő ügyekben szabadon kinyilvánítsa véleményét, és a gyermek véleményét - figyelemmel korára és érettségi fokára - kellően tekintetbe kell venni.

A jelen § ezt az elvet juttatja érvényre, amikor kimondja, hogy a törvényes képviselőnek a kiskorút érintő jognyilatkozatok megtétele során figyelembe kell vennie a korlátozottan cselekvőképes kiskorú véleményét. Ha pedig a kiskorú cselekvőképtelen, de ítélőképessége birtokában van - vagyis képes arra, hogy a jogügylet lényegét, következményeit átlássa, arról véleményt formáljon, és e véleményét kifejezésre juttassa -, a törvényes képviselő a cselekvőképtelen kiskorú véleményét sem hagyhatja figyelmen kívül.

A korlátozottan cselekvőképes és a cselekvőképtelen kiskorúakra vonatkozó közös szabályok

13. § (1) A törvényes képviselő jognyilatkozatainak érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges, ha a jognyilatkozat

***a)* a kiskorút megillető tartásról történő lemondásra,**

***b)* a kiskorút örökösödési jogviszony alapján megillető jogokra vagy kötelezettségre; külön is visszautasítható vagyontárgyak öröklésének visszautasítására,**

***c)* a kiskorú ingatlantulajdonának átruházására vagy bármely módon történő megterhelésére vonatkozik, ide nem értve azt az esetet, amikor az ingatlan ellenérték nélküli megszerzésével egyidejűleg kerül sor haszonélvezet alapítására,**

***d)* a kiskorú külön jogszabály alapján beszolgáltatott vagyonára,**

***e)* a kiskorú olyan egyéb vagyontárgyára, illetve vagyoni értékű jogára vonatkozik, amelynek értéke meghaladja a külön jogszabályban meghatározott összeget.**

(2) Bírósági vagy közjegyzői határozattal elbírált jognyilatkozat érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása nem szükséges.

A 2001. november 1. napjától hatályos Ptk. 12/A. § (2) bekezdésében - megelőzően a Ptk. 14. § (1) - meghatározott fő szabály szerint a korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozatának érvényességéhez törvényes képviselőjének előzetes beleegyezésére vagy utólagos jóváhagyására van szükség, míg a Ptk. 12/C.

§ (1) bekezdésében - megelőzően a Ptk. 18. § (1) - megfogalmazott általános szabály alapján a cselekvőképtelen kiskorú helyett a törvényes képviselője teszi meg a jognyilatkozatokat.
A § (1) bekezdése - a megelőzően hatályos Ptk. 19. § (1) bekezdésében foglaltakkal részben azonos tartalommal - azokat a korlátozottan cselekvőképes, illetve cselekvőképtelen kiskorú ügyeit érintő törvényes képviselői jognyilatkozatokat nevesíti, amelyek érvényességi feltétele a gyámhatóság jóváhagyása.
E körbe tartozik:
1. az (1) bekezdés a) pont alapján az a jognyilatkozat, amellyel a törvényes képviselő lemond a korlátozott cselekvőképességgel rendelkező, vagy cselekvőképtelen kiskorút megillető tartásról. Ennek a gyakorlatban előforduló legtipikusabb esete, amikor a tartásra kötelezett személy és a gyermeket tényleg eltartó, gondozó személy peren kívül megállapodik abban, hogy a kötelezett a tartási kötelezettségének kiegyenlítéséül megfelelő vagyontárgyat (pénzösszeget) ad a jogosultnak. A § (2) bekezdésében foglalt rendelkezésre figyelemmel nincs szükség e jognyilatkozatnak a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 25. § (1) bekezdés a) pontjában szabályozott gyámhatósági jóváhagyására, ha a tartási kötelezettséget ilyen tartalommal bírói ítélet állapítja meg, vagy a megkötött egyezséget a bíróság jóváhagyja.
A korlátozottan cselekvőképes, vagy cselekvőképtelen gyermek által kötött tartási (életjáradéki) szerződés (Ptk. 586-591. §) a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 25. § (1) bekezdésének d) pontja alapján ugyancsak gyámhatósági jóváhagyáshoz kötött.
A 2001. november 1. napját megelőzően hatályos Ptk. 19. § (1) bekezdése a fentiektől eltérően, tágabb körben kívánta meg a gyámhatósági jóváhagyást. Rendelkezése szerint ugyanis a korlátozottan cselekvőképes, vagy cselekvőképtelen személy tartására vonatkozó valamennyi törvényes képviselői jognyilatkozathoz erre szükség volt. Így az kiterjedt a Csjt. 60-69. §-aiban szabályozott, a rokonok eltartására vonatkozó rendelkezések hatálya alá tartozó valamennyi jognyilatkozatra.
2. Az (1) bekezdés b) pontja alapján gyámhatósági jóváhagyásra szorul a törvényes képviselő minden olyan jognyilatkozata, amely örökösödési jogviszonnyal kapcsolatban a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen kiskorút megillető jogra, illetőleg őt terhelő kötelezettségre vonatkozik [149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 25. § (1) b)]. Így a Ptk. 656. §-a értelmében a korlátozottan cselekvőképes személy öröklési szerződésének érvényességéhez, de például a végrendelet érvénytelenségének megállapítása iránti perindításhoz is szükséges a gyámhatóság jóváhagyása. Ugyancsak gyámhatósági jóváhagyásra szorul a kiskorút megillető örökség visszautasítására (Ptk. 600. § f) pont) irányuló, illetve a Ptk. 674. § (2) bekezdésének b) pontja alapján részlegesen gyakorolt visszautasítási jognyilatkozat is. Ez utóbbi jognyilatkozatot a 2001. november 1. napját megelőzően hatályos Ptk. 20. § (3) bekezdésének rendelkezése nevesítette.
3. Az (1) bekezdés c) pontjának új rendelkezése értelmében a kiskorú ingatlan vagyonával kapcsolatos egyes rendelkezések, így annak átruházására vagy megterhelésére vonatkozó törvényes képviselői jognyilatkozatok csak gyámhatósági jóváhagyással érvényesek. Átruházás alatt minden olyan jognyilatkozatot érteni kell, amelynek folytán a kiskorú ingatlan tulajdona akár részben, akár egészében más személy tulajdonába kerül. Így nem csak az adásvételi, ajándékozási jogügylethez, de a cseréhez, adásvétellel vegyes csereszerződéshez, és például az ingatlanra vételi jogot (opció) engedő szerződéshez, vagy a kiskorú ingatlanhányada esetén a közös tulajdon magához váltással történő megszüntetéséhez is szükséges a gyámhatóság jóváhagyása, ha nem a kiskorú a magához váltó fél.
Megterhelés alatt minden olyan jognyilatkozat értendő, amely a kiskorú tulajdonjogából eredő bármely jogosítványát korlátozó módon érinti. Így például az ingatlan zálogjoggal megterhelésén, használati jog engedésén, vagy például szolgalmi jog alapításán túlmenően, a gyermek tulajdonában álló ingatlanon vagy ingatlan tulajdoni hányadán az építettő részére tulajdonszerzést jelentő építési, épületbővítési vagy más értéknövelő beruházás; illetve az ingatlanon (ingatlanhányadon) álló felépítmény bontásának engedélyezésének érvényességéhez is gyámhatósági jóváhagyásra van szükség [149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 25. § (1) bekezdés h) és i) pontja].
A kiskorú ingatlanára (ingatlanhányadára) alapított haszonélvezeti jog ugyancsak a megterhelés fogalma alá tartozik. Ez esetben azonban a törvény kivételt is szabályoz. Így nincs szükség a gyámhatóság jóváhagyására abban az esetben, ha
- a kiskorú szerez tulajdonjogot
- őt terhelő ellenérték nélkül, és
- az erre vonatkozó szerződés megkötésével egyidejűleg kerül sor a haszonélvezeti jog alapítására.
E törvényi feltételeknek együttesen kell fennállniuk, ezért bármelyikük hiánya esetén a jognyilatkozat csak gyámhatóság jóváhagyás mellett válik érvényessé.

Ki kell itt emelnünk azt is, hogy a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 25. § (1) bekezdésének e) pontja alapján az átruházáson kívül gyámhatósági jóváhagyáshoz kötött a törvényes képviselő jognyilatkozata a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen kiskorú ingatlan-tulajdon szerzése esetében is, mégpedig akkor, ha a megszerzendő ingatlant vagyoni értékű jog, vagy végrehajtási jog terheli. Minden más esetben a kiskorú tulajdonszerzéséhez nincs szükség gyámhatósági jóváhagyásra.

A c) pontban nevesített, és a korlátozottan cselekvőképes, vagy cselekvőképtelen kiskorú ingatlan tulajdonát érintő valamennyi jogügylethez a gyámhatóság jóváhagyásának szükségessége független az ingatlan (ingatlanhányad) értékétől.

A most tárgyalt c) pont rendelkezése nem tartalma, hanem annak Ptk.-beli megszövegezése tekintetében minősül újnak. A Ptk. 19. § (1) bekezdésének 2001. november 1. napját megelőzően hatályos c) pontja ugyanis a külön jogszabályra utalást nevesítette. E külön jogszabály a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet, melynek 25. §-a, mely a fentiekkel azonos tartalommal rendelkezik, és rendelkezett a kiskorú ingatlan-tulajdonát illető törvényes képviselői jognyilatkozat gyámhatósági jóváhagyásának szükségességéről.

4. A Csjt. 82. § (2) bekezdése kimondja, hogy a szülők a gyermek pénzét és értéktárgyait, amennyiben azokat a rendes vagyonkezelés szabályai szerint folyó kiadásokra vagy egyéb okból készen tartani nem kell, kötelesek a gyámhatósághoz beszolgáltatni. Ilyen értékekről a szülők a gyámhatóság jóváhagyása nélkül nem rendelkezhetnek. E törvényi rendelkezésre utal az (1) bekezdés d) pontjának Ptk.-beli új szabálya, amely az e vagyont érintő törvényes képviselői jognyilatkozat érvényességéhez előírja a gyámhatóság jóváhagyását.

5. Az (1) bekezdés új e) pontja - azonosan a 2001. november 1. napját megelőzően hatályos Ptk. 19. § (1) bekezdésének c) pontjával - a külön jogszabályra, és az abban meghatározott értékhatárra vonatkozó utalással mondja ki a cselekvőképtelen, vagy korlátozottan cselekvőképes kiskorú egyéb - az ingatlan tulajdont meghaladó - vagyonát érintő törvényes képviselői jognyilatkozathoz a gyámhatóság jóváhagyását, mint érvényességi feltételt.

A 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 25. § (1) bekezdésének

- j) pontja értelmében a gyermek tulajdonát képező - százezer forint értéket meghaladó - értékpapírt, üzletrészt, cégtulajdont érintő, valamint

- g) pontja alapján: a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen személynek a személyes tulajdon szokásos tárgyait meghaladó mértékű ingó és készpénz vagyonát érintő jogügyletre - így például a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 155. §-a értelmében az értékpapír, ékszerek, ezüst-, arany-, platinatárgyak, drágakövek és egyéb ingó tárgyak elidegenítésére és megterhelésére - vonatkozó törvényes képviselői jognyilatkozat csak a gyámhatóság jóváhagyásával érvényes.

A korábbi törvényi szabálytól eltérően az e) pont új rendelkezése a külön jogszabályban meghatározott összeget meghaladó értékű vagyontárgyak mellett a vagyoni értékű jogokat is nevesíti. A 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 25. § (1) bekezdésének f) pontja a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen gyermek lakásbérleti szerződésének közös megegyezéssel történő megszüntetésére, vagy lakáscseréjéhez történő hozzájárulás megszerzésére vonatkozó jognyilatkozathoz írja elő a gyámhatóság jóváhagyását. Ez esetben a lakásbérleti jog, mint vagyoni értékű jog tényleges értéke közömbös. Az e tárgyú jognyilatkozatot a gyámhatóság csak akkor hagyhatja jóvá, ha a gyermek vagy gondnokság alá helyezett személy lakhatása megfelelően biztosítva van [149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 152. § (1)].

Valamennyi gyámhatósági jóváhagyásra szoruló nyilatkozatra vonatkozik a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 25. § (2) bekezdésének rendelkezése, mely szerint a gyámhivatal a jognyilatkozat jóváhagyását elutasítja, ha a jognyilatkozatot tartalmazó okirat alaki szempontból érvénytelen. A jognyilatkozat gyámhivatali jóváhagyása a jognyilatkozat érvényességéhez szükséges - és jogszabályban előírt - egyéb feltételeket nem pótolja.

A (2) bekezdés értelmében - mely azonos a 2001. november 1. előtt hatályos Ptk. 19. § (2) bekezdésében foglaltakkal - a törvényes képviselőnek az (1) bekezdésben nevesített jognyilatkozataihoz nincs szükség a gyámhatóság hozzájárulására, ha a jognyilatkozat jóváhagyása vagy a jóváhagyás megtagadása tárgyában a bíróság, illetőleg a közjegyző határozott.

Ha a törvényes képviselő ezekben az ügyekben pert indít, a keresetindításhoz gyámhatósági hozzájárulásra nincs szükség. Ilyenkor a gyámhatóság feladatát a bíróság, illetőleg a közjegyző veszi át. Közjegyző esetében a gyámhatóság feladatkörének átvételéről csak akkor lehet szó, ha olyan eljárásban működik közre, amelynek során határozatokat hozhat (hagyatéki eljárás, okiratok megsemmisítése). Olyan esetekben azonban, amikor nem hoz határozatot, hanem például okiratot szerkeszt, hitelesít, tanúsítványt állít ki, az okirat érvényességéhez szükség van a gyámhatóság jóváhagyására. Ebből következik, hogy ha a jognyilatkozat megtételére nem a bíróság, illetőleg a közjegyző előtti eljárásban kerül sor, a törvényben meghatározott esetekben gyámhatósági jóváhagyás szükséges a törvényes képviselő jognyilatkozatának érvényességéhez. A

bíróság, a közjegyző, vagy a gyámhatóság azt bírálja el, hogy a jognyilatkozat megfelel-e a korlátozottan cselekvőképes, illetőleg cselekvőképtelen személy érdekének.

BH2001. 217. *Az időskori téveseszmés elmebetegség akkor is indokolja a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezést, ha az alperes a háztartását és mindennapi ügyeit ellátja ugyan, de rendszeres segítségre szorul, melyet a környezetében élőktől - állapotánál fogva - nyilvánvalóan nem remélhet. [Ptk. 13. § (2) bek.].*

BH2000. 439. *I. Az a nagykorú személy, akinek cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezése indokolt, mindaddig cselekvőképesnek tekintendő, amíg a bíróság cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá nem helyezi [Ptk. 13. § (1) bek. 17. §].*

BH2000. 8. *A cselekvőképtelenség és a korlátozott cselekvőképesség elhatárolásánál vizsgálandó körülmények [Ptk. 13. § (2) bek., 16. § (2) és 17. §].*

BH1999. 547. *Az elmebetegség fennállása mellett az életvitellel kapcsolatos körülmények részletes vizsgálata szükséges a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezéshez [Ptk. 13. § (2) bek.].*

BH1999. 324. *II. Ha a lakossági folyószámla-szerződést a folyószámla gondnokság alá helyezett tulajdonosa kizárólag a saját nyugdíjával való szabad rendelkezése érdekében a törvényes képviselőjének jóváhagyása nélkül köti meg, ez a folyószámla-szerződés érvényességét nem érinti [Ptk. 13. § (2)-(3) bek., 14. § (2) bek. b) és c) pont, 215. § (3) bek., 237. § (1) bek., Pp. 309. § (3) bek., 312. § (2) bek.].*

BH1998. 590. *Írásbeli magánvégrendelet érvényességének elbírálásánál a közreműködés és a korlátozott cselekvőképesség megítélése [Ptk. 13. § (1) bek., 623. § (2) bek., 632. §].*

BH1998. 181. *A gyámhatóság által indított, cselekvőképességet érintő gondokság megszüntetésére irányuló perben a gondnokolt részvétele [Pp. 64. § (3) bek., 312. § (1)-(2) bek., Ptk. 13. § (2) bek.].*

BH1992. 107. *II. A perbeli cselekvőképesség általában a polgári jogi cselekvőképességhez igazodik azzal az eltéréssel, hogy korlátozott perbeli cselekvőképesség nincs [Pp. 49. § (1) bek., 312. § (2) bek., Ptk. 12-18. §, 85. § (2) bek.].*

BH1983. 64. *Az elmebetegség fennállása egymagában nem indokolja a gondokság alá helyezést. Erre ugyanis csak akkor kerülhet sor , ha a betegnek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége tartósan vagy nagymértékben csökkent , illetőleg állandó jelleggel teljesen hiányzik [Ptk. 13. § (2) bek., 16. § (2) bek.].*

BH1981. 496. *Korlátozott cselekvőképesség okából csak annak a nagykorú személynek a szerződése érvénytelen, akit a bíróság ilyen hatállyal gondnokság alá helyezett [Ptk. 13. §.]*

13/A. § (1) A kiskorú még a gyámhatóság jóváhagyásával sem tehet érvényesen olyan jognyilatkozatot, amellyel ajándékoz, idegen kötelezettségért megfelelő ellenérték nélkül felelősséget vállal, vagy amellyel jogokról ellenérték nélkül lemond.

(2) Ez a szabály nem gátolja a korlátozottan cselekvőképes kiskorút a munkával szerzett keresményével való rendelkezésben, és nem zárja ki a szokásos mértékű ajándékozást.

Az (1) bekezdés azokat a jognyilatkozatokat határozza meg, melyeket a korlátozottan cselekvőképes, vagy cselekvőképtelen kiskorú - illetőleg nevében a törvényes képviselő - még gyámhatósági jóváhagyással sem tehet érvényesen. Ebbe a körbe az ingyenes szerződések megkötésére irányuló, alábbi jognyilatkozatok tartoznak:

1. az a jognyilatkozat, amellyel a korlátozottan cselekvőképes, illetőleg cselekvőképtelen kiskorú személyesen vagy törvényes képviselője útján ajándékoz. A Ptk. 579. § (1) bekezdésében szabályozott ajándékozási szerződés az ajándékozó terhére ró kötelezettséget, mert saját vagyona rovására köteles ingyenes vagyoni előnyt juttatni a megajándékozottnak. Ajándékozás esetén tehát a szolgáltatással szemben nem áll ellenszolgáltatás, az ajándékozó kötelezettségvállalása teljes egészében ingyenes.

2. Ingyenes szerződésnek minősül, ezért gyámhatósági jóváhagyással sem érvényes az a jognyilatkozat, amellyel a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen kiskorú megfelelő ellenérték nélkül felelősséget vállal idegen kötelezettségért (például a kezességvállalás).

3. Gyámhatósági jóváhagyással sem érvényes a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen kiskorú, illetőleg törvényes képviselőjének joglemondó nyilatkozata, ha a lemondásra ellenérték nélkül került sor. Az ellenérték nélküli joglemondás vagy elengedés megítélése körében a Ptk. 207. § (2) bekezdésének rendelkezése az irányadó. Eszerint a jognyilatkozatot nem lehet kiterjesztően értelmezni, az ellenérték nélküli joglemondásnak, elengedésnek határozottnak és kifejezettnek kell lennie. Amennyiben a joglemondásra ellenérték fejében került sor, a jognyilatkozat tartalmától függ, hogy a törvényes képviselő jognyilatkozatának érvényességéhez mennyiben szükséges a gyámhatósági jóváhagyás (lásd a Ptk. 13. §-ához fűzött magyarázatot).

A (2) bekezdés az előző, tiltó rendelkezés alóli kivételeket szabályozza.

1. A jognyilatkozat érvényességéhez nem szükséges a törvényes képviselő, de a gyámhatóság jóváhagyása sem, ha a korlátozottan cselekvőképes kiskorú a munkájával szerzett keresménye tekintetében - és értelemszerűen annak erejéig - tesz az (1) bekezdésben nevesített ingyenes jognyilatkozatot. A szabályozás összhangban van a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 72. § (2) bekezdésben, a Ptk. 13/A. § (3) és (5) bekezdésében - 2001. november 1. előtt a Ptk. 14. § (2) és (4) bekezdésében - foglalt rendelkezésekkel. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú ugyanis törvényes képviselőjének hozzájárulása nélkül is létesíthet munkaviszonyt, a munkával szerzett keresménnyel önállóan rendelkezhet, annak erejéig kötelezettséget vállalhat. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú ezért a munkával szerzett keresménye erejéig például érvényesen vállalhat kezességet.

2. Törvényes képviselői és gyámhatósági jóváhagyás nélkül is érvényes a korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozata, ha az szokásos mértékű ajándékozásra vonatkozik. A szokásos mérték minősítésénél mérlegelni kell az ajándék értékét, az ajándékozás tárgyát, az ajándékozó vagyoni helyzetét, az ajándékozással elérni kívánt célt és - hozzátartozók közötti ajándékozásnál - a családban uralkodó felfogást. Szokásos mértéket meg nem haladó ajándékról általában akkor lehet szó, ha az ajándékozás nem gazdagítja a megajándékozottat olyan mértékben, hogy az ajándék visszakövetelése anyagi és erkölcsi szempontból indokolt lenne.

A most tárgyalt rendelkezések megegyeznek a 2001. november 1. napját megelőzően hatályos Ptk. 20. § (1) és (2) bekezdésében foglaltakkal.

A hatályos jogi szabályozás ugyanakkor nem tartja fenn azt a korábbi - és a Ptk. 20. § (3) bekezdésében foglalt - rendelkezést, mely szerint a gyámhatóság jóváhagyásával érvényes a törvényes képviselőnek a korlátozottan cselekvőképes, vagy cselekvőképtelen kiskorú vagyonának terhére történt közcélú felajánlás.

Ezt a szabályt a módosító 2001. évi XV. törvény kizárólag a gondnokság alá helyezett nagykorú személyek esetében tartotta fenn, a kiskorúak esetében nem. Ennek pedig az az indoka, hogy mind az ajándékozás, mind a közcélra történő felajánlás esetén a vagyon csökkenését eredményező, ellenérték nélküli, és egyoldalú jognyilatkozatról van szó. Az ingyenes jognyilatkozat érvényességét ugyanakkor a törvény azzal az alapvető szándékkal tiltja, hogy a kiskorú vagyona lehetőleg teljes körűen álljon rendelkezésre a gyermek nagykorúvá válásakor.

13/B. § (1) A korlátozott cselekvőképességen és a cselekvőképtelenségen alapuló semmisségre csak annak érdekében lehet hivatkozni, akinek cselekvőképessége korlátozott vagy hiányzik.

(2) Aki cselekvőképességét illetően a másik felet megtéveszti, ezért felelősséggel tartozik, és felelőssége alapján a szerződés teljesítésére is kötelezhető.

A Ptk. 234. § (1) bekezdése értelmében a semmis szerződés érvénytelenségére bárki hivatkozhat. A § (1) bekezdése - a 2001. november 1. napját megelőzően hatályos Ptk. 21. § (1) bekezdésében foglaltakkal azonosan - a korlátozottan cselekvőképes, illetőleg cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozataira irányadó relatív semmisség szabályát fogalmazza meg. Eszerint a korlátozott cselekvőképesség vagy cselekvőképtelenség esetében a jognyilatkozat semmisségére - azaz arra, hogy hiányzik a törvényes képviselő nyilatkozata, az előírt gyámhatósági jóváhagyás, vagy olyan nyilatkozatról van szó, amely még gyámhatósági jóváhagyással sem tehető érvényesen - csak a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen kiskorú érdekében lehet hivatkozni. Az ellenérdekű fél tehát nem kérheti a szerződés érvénytelenségének megállapítását arra alapítva, hogy a vele szerződő kiskorú korlátozott cselekvőképességgel rendelkezett, vagy cselekvőképtelen volt. Ez a szabály nem csupán azt jelenti, hogy csak az egyik fél hivatkozhat az érvénytelenségre, de végeredményében azt is, hogy ha a megkötött szerződés a teljes cselekvőképességgel nem rendelkező kiskorú érdekeinek megfelel, akkor érvényben marad, és senki sem hivatkozhat az érvénytelenségre.

A törvényi rendelkezésből kitűnően a relatív semmisség megállapításának két együttes feltétele van:

1. a jognyilatkozat - szerződéskötés, egyoldalú jognyilatkozat - tételének időpontjában a nyilatkozatot tevő kiskorú korlátozottan cselekvőképes, vagy cselekvőképtelen volt,

2. a szerződés vagy az egyoldalú nyilatkozat a jognyilatkozat időpontjában sértette a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen kiskorú érdekeit. Ez utóbbi feltétel körében a bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy a jognyilatkozat valóban sérti-e a kiskorú érdekeit, és azok a körülmények, amelyekre az érdeksérelmet alapítják, a jognyilatkozat megtételekor fennállottak-e vagy sem.

A (2) bekezdés a relatív semmisség, mint fő szabály alóli kivételről rendelkezik, mégpedig a 2001. november 1. napját megelőzően hatályos Ptk. 21. § (2) bekezdésében foglaltakkal azonosan. Ennek értelmében polgári jogi felelősséggel tartozik az, aki cselekvőképességét illetően a másik felet megtéveszti. A megtévesztésen alapuló helytállási kötelezettség kimondása összhangban áll a Ptk. 4. § (4) bekezdésében szabályozott rendeltetésszerű joggyakorlás követelményével. Abból kiindulva, hogy a polgári jogviszonyokban úgy kell

eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, és saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki sem hivatkozhat, a relatív semmisség szabályának korlátlan alkalmazásával a megtévesztő fél számára lehetőséget adna a rendeltetésellenes joggyakorlásra. Annak a szerződő félnek ugyanis, aki a cselekvőképtelenség okát nem ismerte, és a körülményekből nem is ismerhette, adott esetben komoly érdeksérelmet jelenthet, ha a jóhiszeműen kötött szerződés utóbb a cselekvőképtelenség okán megdől. A jogirodalom a (2) bekezdésben szabályozott kivételt a nagykorúság színlelésének nevezi, mert a gyakorlatban a másik szerződő fél megtévesztésére vagy tévedésben tartására leggyakrabban az életkort illetően kerülhet sor (a kiskorú személy magát nagykorúnak vallja). A megtévesztés megállapításának feltételei az alábbiak:

- Szükségképpen olyan szerződésről van szó, amelyet korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen kiskorú cselekvőképes személlyel köt.

- A szerződéskötés során a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen kiskorú a másik felet tévedésbe ejti, vagy tévedésben tartja abban a tekintetben, hogy ő maga cselekvőképes.

- A megtévesztett fél jóhiszemű, azaz a szerződéskötéskor nem tudta és a körülményekből nem is kellett tudnia, hogy a másik fél korlátozottan cselekvőképes, illetőleg cselekvőképtelen.

A cselekvőképessége körében megtévesztő magatartást tanúsító kiskorú ezért a magatartásért felelős, feltéve, hogy vétőképes, azaz a polgári jog szabályai szerint felelősségre vonható, mert életkora és szellemi fejlettsége képessé teszi magatartása jogellenességének felismerésére.

A megtévesztésért való felelősségi helytállás egyik módja a kártérítés. Adott esetben a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen, de vétőképes kiskorú a Ptk. 318. §-án keresztül érvényesülő Ptk. 339. § alapján kötelezhető a Ptk. 355. §-a értelmében elsődlegesen az eredeti állapot helyreállítására. Amennyiben ez nem lehetséges, akkor a megtévesztő fél a teljes - vagyoni és nemvagyoni - kár megtérítésére köteles. A felelősség megállapítása esetén a bíróságnak azonban lehetősége van a helyzet más módon történő rendezésére is. A bíróság ugyanis a megtévesztő felet a szerződés teljesítésére is kötelezheti, ami gyakorlatilag ugyanaz, mintha az érvénytelen szerződést hatályossá nyilvánította volna (lásd a Ptk. 237. § (2) bekezdéséhez fűzött magyarázatot).

Ki kell itt emelnünk a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet 15. §-ában foglalt rendelkezéseket is. Ennek értelmében a külföldi állampolgár és a hontalan cselekvőképességére, továbbá személyi és vagyoni jogaira, valamint kötelezettségeire - ha jogszabály másképpen nem rendelkezik - ugyanazokat a szabályokat kell alkalmazni, mint a belföldiekre. Ha a külföldi állampolgár a személyes joga szerint cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes, a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körében Magyarországon kötött vagyonjogi ügyletei szempontjából cselekvőképesnek kell tekinteni, amennyiben a magyar jog szerint cselekvőképes lenne. Egyéb vagyonjogi ügyletei szempontjából is cselekvőképesnek kell tekinteni, ha az ügylet jogkövetkezményeinek Magyarországon kell beállniuk.

A cselekvőképesség korlátozása és kizárása gondnokság alá helyezéssel

14. § (1) Korlátozottan cselekvőképes az a nagykorú, akit a bíróság ilyen hatállyal gondnokság alá helyezett.

(2) A gondnokság alá helyezést a nagykorú személy házastársa, egyeneságbeli rokona, testvére, a gyámhatóság és az ügyész kérheti.

(3) Ha a gondnokság alá helyezés szükségességéről a gyámhatóság tudomást szerez, a gondnokság alá helyezési eljárást meg kell indítania, ha ezt a (2) bekezdésben meghatározott közeli hozzátartozó a gyámhatóságnak a perindítás szükségességéről való tájékoztatását követő 60 napon belül nem teszi meg.

(4) Cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá a bíróság azt a nagykorú személyt helyezi, akinek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége a pszichés állapota, szellemi fogyatkozása vagy szenvedélybetegsége miatt - általános jelleggel, illetve egyes ügycsoportok vonatkozásában - tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent.

(5) Ha a belátási képesség korlátozottsága csak részleges, a gondnokolt minden olyan ügyben önállóan érvényes jognyilatkozatot tehet, amely ügycsoport tekintetében a bíróság a cselekvőképességet korlátozó ítéletben a gondnokolt cselekvőképességét nem korlátozza.

(6) A bíróság különösen a következő ügycsoportok tekintetében korlátozhatja a gondnokság alá helyezett személy teljes cselekvőképességét:

1. társadalombiztosítási, szociális és munkanélküli ellátás igénylése, illetve az azzal, valamint a munkaviszonyból és munkaviszony jellegű jogviszonyból származó, a 14/B. § (2) bekezdés *c)* pontjában foglalt mértéket meghaladó jövedelemmel való rendelkezés;

2. ingó és ingatlan vagyonnal kapcsolatos rendelkezési jog;

3. családjogi jognyilatkozatok megtétele

a) **a házassági vagyonjoggal kapcsolatos jognyilatkozat,**
b) **a származás megállapításával kapcsolatos nyilatkozat megtétele,**
c) **a gyermeke nevének meghatározása és annak megváltoztatása,**
d) **a gyermekének örökbefogadásához való hozzájárulás;**
4. tartási kötelezettséggel kapcsolatos vagyoni döntés meghozatala;
5. a lakásbérlettel kapcsolatos jognyilatkozat megtétele (a szerződés megkötése, illetve felbontása);
6. örökösödési ügyek;
7. bentlakásos szociális intézetben történő elhelyezéssel kapcsolatos jognyilatkozatok;
8. az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása;
9. tartózkodási hely meghatározása.

A 2001. évi XV. törvénnyel 2001. november 1. napjától kezdődő hatállyal megállapított jelen § a nagykorú személy korlátozott cselekvőképességével kapcsolatos anyagi jogi szabályokat nevesíti.

Az (1) bekezdés értelmében - melynek rendelkezése az is szóhasználat mellőzésének kivételével megegyezik a 2001. november 1. előtt hatályos Ptk. 13. § (1) bekezdésének rendelkezésével - az a nagykorú korlátozottan cselekvőképes, akit a bíróság ilyen hatállyal gondnokság alá helyezett.

A (4) bekezdés - megelőzően a Ptk. 13. § (2) bekezdése - határozza meg a korlátozott cselekvőképességet eredményező gondnokság alá helyezés együttes feltételeit, melyek a következők:

- Kizárólag a törvényben meghatározott valamely egészségi oknak kell fennállnia: pszichés állapot vagy szellemi fogyatkozás, illetőleg szenvedélybetegség. Egyéb egészségi állapot a gondnokság alá helyezésre nem ad alapot. Az egészségi okok törvényi nevesítésében a hatályos rendelkezés két tekintetben tér el a korábbi szabálytól, mely eltérés nem érdemi változást takar. Míg a korábbi rendelkezés az elmebeli állapotot, addig az új szabály a pszichés állapotot nevesíti, melyet egyrészről a pszichiátriai szakma uralkodó szóhasználatának követése, másrészt pedig az indokolt, hogy az elmebeteg, vagy elmeállapot kifejezésekhez a közfelfogás megbélyegző jelleget társít. A kóros állapotban lévő személy beteg, ezért a korábbi kóros szenvedély fogalmat, a tényleges tartalmat egyértelműen kifejező szenvedélybetegség szóhasználat váltotta fel.

- Bármelyik, a törvényben meghatározott és fennálló egészségi ok miatt nagymértékben csökkent a nagykorú személy ügyei viteléhez szükséges belátási képessége. A belátási képesség nagymértékű csökkenése lehet akár tartós, akár pedig időszakonként visszatérő. Az együttes feltételekből következik, hogy önmagában a pszichés betegség fennállása nem indokolja a gondnokság alá helyezést. Erre ugyanis csak akkor kerülhet sor, ha emiatt a betegnek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége pl. tartósan és nagymértékben csökkent (BH1983. 64.). Vagy például a süketnémaság sem szolgálhat alapul a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezésre, mert a süketnémaság - ha ehhez kóros pszichés elváltozás nem járul - csupán olyan testi fogyatkozást jelent, amely miatt az érintett személy a környezetével nehezebben képes érintkezni (P. törv. II. 20 837/1969., Polgári Jogi Döntvénytár 1968-1970. 5. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1971.)

- A belátási képesség nagymértékű csökkenése önmagában a jogi következmények beálltához nem elegendő, mert ehhez szükséges az az eljárásjogi feltétel is, hogy a nagykorú személyt valamely - a belátási képességét a jogszabályban megkívánt mértékben befolyásoló - okból a bíróság jogerős ítélettel cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezze. A gondnokság alá helyezés hatálya az ezt kimondó ítélet jogerőre emelkedését követő naptól kezdődik [Pp. 311. § (1)], azaz a jogerős ítélet meghozatala előtt tett nyilatkozatra visszaható hatálya nincs (BH1981. 496.). A jogerős ítélet meghozataláig a nagykorú személy polgári jogi szempontból nem tekinthető korlátozottan cselekvőképesnek, és ezért vele szemben az e jogi kategóriához fűzött jogkövetkezmények sem alkalmazhatóak. Nincs ugyanis olyan törvényi rendelkezés, amely a belátási képességnek az e törvényben meghatározott csökkent voltát gondnokság alá helyezés nélkül értékelhetővé tenné (BH1987. 396.). A fentiekből következik az is, hogy az ítélet jogerőre emelkedéséig az alperesként perbe vont személyt cselekvőképesnek kell tekinteni.

Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy a belátási képességnek tartósan vagy időszakosan visszatérő, nagymértékű csökkenése nem csak mindenre kiterjedően korlátozhatja a nagykorút a cselekvőképességében, és nem kizárt, hogy a betegsége következtében csak a mindennapi élet meghatározott területén vagy területein nem rendelkezik az ügyei vételéhez szükséges belátási képességgel. Ennek értékelésére a megelőző anyagi jogi szabályozás nem adott lehetőséget, és a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezést csak általános jelleggel engedte.

Az arányosság alkotmányos elvének érvényesülése ugyanakkor azt kívánja meg, hogy a gondnokság alá helyezett személy csak annyiban legyen korlátozva az önállóságában, amennyiben az jogainak védelme érdekében feltétlenül szükséges. E követelménnyel egyező az Európa Tanács R. (99) 4. számú ajánlása is, amely kimondja, hogy az érintett személyes vagy gazdasági érdekeinek védelmét szolgáló intézkedéseknek

rugalmasnak kell lenniük ahhoz, hogy a belátási képesség különböző fokozataira és az eltérő helyzetekre megfelelő választ adhassanak. Ezt szem előtt tartva a 2001. november 1. napjától hatályos törvényi rendelkezés lehetőséget ad arra, hogy a bíróság a belátási képesség csökkenését ne csak általános jelleggel, hanem egyes ügycsoportok vonatkozásában, azaz részlegesen is megállapíthassa, és ehhez képest rugalmasan, egyénre szabottan határozza meg a gondnokság alá helyezés jogkövetkezményeit.

Fontos azonban kiemelni, hogy a részlegesség nem a belátási képességnek a (4) bekezdésben meghatározott egyészségi okok miatti tartós, vagy időszakonként visszatérő nagymértékű csökkenése alóli kivételt jelenti, hanem az általánosság, azaz a minden ügyre kiterjedő hatály alóli kivételt.

Az (5) és (6) bekezdés új rendelkezései felvetik azt a kérdést, hogy a belátási képesség részleges korlátozottsága esetén a bíróságnak ítéletében pozitív, vagy negatív tartalommal kell-e rendelkeznie, azaz az ítéletben azokat az ügycsoportokat kell-e megjelölnie, amelyek tekintetében a nagykorú teljes cselekvőképességét fenntartotta (pozitív), vagy azokat, amelyek tekintetében a cselekvőképességét korlátozta (negatív).

Ennek kapcsán a törvény miniszteri indokolása egyértelműen a pozitív tartalom mellett foglal állást, amikor kimondja: A bíróság ... meghatározhatja azokat az ügycsoportokat, amelyekben a gondnokolt teljes cselekvőképességgel rendelkezikNincsen tehát akadálya annak, hogy a bírósága felsorolásban szereplő ügycsoporton belül egy konkrét ügyfajta tekintetében tartsa csak fenn az érintett személy döntési autonómiáját. lehetséges, hogy a gondnokság alá helyezettnek az ügyei önálló viteléhez szükséges belátási képessége minden területen csökkent. Ilyenkor a bírósági ítélet nem tartalmaz rendelkezést a cselekvőképesség fenntartásáról. Ugyancsak a pozitív tartalmú ítéleti döntésre utal a Pp. 311. § (3) bekezdésének a bíróság az alperes teljes cselekvőképességét fenntartotta szóhasználata.

Ennek azonban ellent mond a (6) bekezdés egyértelmű szóhasználata, amely szerint a bíróság az 1-9. alatt nevesített ügycsoportok tekintetében korlátozhatja a gondnokság alá helyezett nagykorú teljes cselekvőképességét. De kétségessé teszi a pozitív tartalmú döntést az (5) bekezdés azon rendelkezése is, melynek értelmében a gondnokolt cselekvőképessége azokban az ügyekben marad fenn, amely ügycsoportban a bíróság az ítéletében nem korlátozta a gondnokolt cselekvőképességét.

Ezen egyértelmű törvényi rendelkezésekből következően álláspontunk szerint a bíróságnak ilyen esetben az ítéletében negatív tartalommal kell rendelkeznie. Tehát a bíróság ítéletében meghatározhatja azokat az ügycsoportokat, amelyek tekintetében a nagykorút cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezi. Amely ügycsoportot a jogerős ítélet nem nevesíti, a gondnokság alá helyezett teljes cselekvőképességgel rendelkezik, és ezért ezekben az ügyekben önállóan tehet érvényes jognyilatkozatokat.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a (6) bekezdésben megjelölt ügycsoportok jellegéből ennek éppen az ellenkezője tűnik ki. Azok nagy része ugyanis abba a körbe sorolható, amelyben a bíróságnak indokolt mérlegelnie a teljes cselekvőképesség fenntartásának lehetőségét. Miután a miniszteri indokolás is egyértelműen ezt a jogalkotói szándékot tükrözi, emellett technikailag szinte megoldhatatlan, hogy a bíróság az ítéletében pontosan megjelöljön minden olyan ügycsoportot, amelyre a cselekvőképességet korlátozó gondnokság hatálya kiterjed, a most hivatkozott bekezdés rendelkezését kellett volna ellenkező tartalommal megfogalmazni. Ha ugyanis a törvény azt mondaná ki, hogy a bíróság különösen a következő ügycsoportok tekintetében tarthatja fenn a gondnokság alá helyezett személy teljes cselekvőképességét, összhangba kerülne a jogalkotói szándék, és a normaszöveg.

A (6) bekezdés az ügycsoportokat példálódzó, és nem kimerítő felsorolással nevesíti. Nincs ezért törvényi akadálya annak, hogy a bíróság az itt meg nem jelölt bármely más ügycsoportra nézve, illetve annak sem, hogy a nevesített csoporton belül korlátozottan (pl. a 2. pont esetében csak az ingatlannal kapcsolatos rendelkezési jogra) rendelkezzen a részleges gondnokság alá helyezésről.

A gondnokság alá helyezés iránti perek általánostól eltérő eljárási szabályait a Pp. XVIII. fejezete szabályozza. Itt is kiemeljük, hogy míg 2001. november 1. napjáig e pertípusra a törvény - a nevesített kivételektől eltekintve - a házassági pereknek a Pp. XV. fejezetében nevesített szabályait rendelte alkalmazni, addig 2001. november 1. napjától kezdődő hatállyal - és az ezt követően indult ügyekben alkalmazandóan - az eltérően nem szabályozott kérdésekre a törvény az általános (Pp. I. - XIV. fejezet) rendelkezések alkalmazását rendeli.

A cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezési per megindítására a § (2) bekezdése értelmében az érintett nagykorú házastársa, egyeneságbeli rokona, testvére, a gyámhatóság, vagy az ügyész kérheti. A perindításra jogosultak meghatározása tágabb, mint a 2001. november 1. napjával hatályon kívül helyezett korábbi Ptké. 8. §-ában foglalt személyi kör, mert megelőzően a törvény a testvért a perindításra jogosult hozzátartozóként nem nevesítette. Más hozzátartozó azonban (például a gondnokság alá helyezendő személy nagybátyja, vagy élettársa) a perindításra nem jogosult. A gyámhatósági jogkört az 1990. évi LXXXIII.

törvény 2. §-a, és az 1991. évi XX. törvény 137. §-a alapján a helyi önkormányzat jegyzője gyakorolja (BH1993. 292.). A gyámhivatal a gondnokság alá helyezés iránt akkor indít pert, ha a gondnokság alá helyezendő személynek nincs házastársa és egyenes ági rokona, vagy van ugyan, de azok nem kívánnak pert indítani [149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 144. § (1)]. Az ügyész perindításának részletes szabályait az ügyész magánjogi tevékenységről szóló 7/1996. (ÜK. 7.) LÜ utasítás tartalmazza.
A cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezés iránti per kizárólag a gondnokság alá helyezendő személlyel, mint alperessel szemben indítható meg, aki a perben teljes cselekvőképességgel rendelkezik [Pp. 306. § (1)].
A gondnokság alá helyezési per bármikor megindítható. Új rendelkezése e körben a törvénynek a (3) bekezdésben foglalt szabálya. Ennek értelmében: ha a gyámhatóság észleli, hogy szükséges a nagykorú személy gondnokság alá helyezése iránt pert indítani, erről köteles értesíteni az érintett perindításra jogosult hozzátartozóit. A tájékoztatástól számított 60 nap eltelte után a gyámhatóság köteles a perindításra, ha ezen időtartamon belül a (2) bekezdésben nevesített hozzátartozók valamelyike a gondnokság alá helyezés iránt keresetlevelet nem nyújtott be.
A gondnokság alá helyezési perekben csak a tényállás minden oldalú tisztázása után lehet állást foglalni abban a kérdésben, hogy a gondnokság alá helyezés feltételei fennállnak-e (BH1979. 293.). A megalapozott döntés meghozatala érdekében a bíróságnak azt kell eldöntenie, hogy az alperes szenved-e olyan pszichés betegségben vagy van-e olyan szellemi fogyatkozása, illetve szenvedélybetegsége, amely nagymértékben csökkenti a belátási képességét, és ha igen, az minden ügye vitelére, vagy csak egyesekre hat-e ki. Ezek megállapítása részben jogi, részben orvosi szakkérdés. Ezért a bíróságnak fel kell derítenie az alperes személyi és vagyoni viszonyait, milyen magatartást tanúsít a mindennapi élet szokásos teendői körében, rendelkezik-e az ügyei viteléhez szükséges aktivitással és kellő ismerettel, milyen a viszonya a környezetével, az általános szociális beilleszkedése, és életvezetése megfelel-e a környezetében szokásos követelményeknek. Az alperes személyes meghallgatásának e körben kiemelkedő jelentősége van, hiszen ennek során a bíróság közvetlen észleléssel szerezhet meggyőződést az alperes pszichés állapotáról. Egy ügyben sem mellőzhető a tanúbizonyítás lefolytatása és az igazságügyi elmeorvos szakértő véleményének beszerzése. A perindítást megelőzően beszerzett orvosi véleményre alapítva gondnokság alá helyezést kimondó ítélet nem hozható (BH1981. 362). A 2/1988. (V. 19.) IM rendelet 52. § (4) bekezdése alapján az elmeállapotot a perben kirendelt állandó, vagy kijelölt igazságügyi elmeorvos szakértővel vagy elmegyógyász szakorvossal kell megvizsgáltatni. A szakértő kirendelésével azonban nem hárítható át az elmeorvos szakértőre a tényállás felderítése, és a bizonyítékok mérlegelése sem (BH1987. 411.), hiszen a jogkérdés megítélése bírói feladat (BH1985. 245.).
EBH2002. 623. *A szerződés megerősítésének minősül, ha a korlátozottan cselekvőképes a cselekvőképessé válása után az érvénytelenség jogkövetkezményeinek érvényesítésével indokolatlanul késlekedik. (Ptk. 19. §, 14. §, 216. §)*
BH2000. 471. *A kiskorú korlátozott cselekvőképessége kuratóriumi taggá történő kijelölését nem zárja ki. Az alapítvány jellegét mérlegelve kell eldönteni, hogy a kiskorú kuratóriumi tagsága életkorának megfelelő tisztség-e [1949. évi XX. tv. 8. § (1)-(2) bek., 67. § (1) bek., Ptk. 11. § (1)-(2) bek., 12. § (1) bek., 14. § (2) bek. a) pont, 21/1996. (V. 17.) AB hat.].*
BH1999. 324. *II. Ha a lakossági folyószámla-szerződést a folyószámla gondnokság alá helyezett tulajdonosa kizárólag a saját nyugdíjával való szabad rendelkezése érdekében a törvényes képviselőjének jóváhagyása nélkül köti meg, ez a folyószámla-szerződés érvényességét nem érinti [Ptk. 13. § (2)-(3) bek., 14. § (2) bek. b) és c) pont, 215. § (3) bek., 237. § (1) bek., Pp. 309. § (3) bek., 312. § (2) bek.].*
BH1999. 225. *II. Cégbejegyzési (változásbejegyzési) eljárásban a becsatolandó iratoknak a kiskorú tag részéről történő aláírása nem követelhető meg. Az okiratokat a korlátozottan cselekvőképes tag helyett a törvényes képviselő írja alá [Ptk. 14. § (4) bek.].*
BH1998. 13. *Jognyilatkozat pótlása iránti kereset nem lehet eredményes, ha az igény csak közös tulajdon megszüntetése során érvényesíthető, s ilyen tárgyú kereset előterjesztésétől a felperes elzárkózik [Ptk. 5. § (1)-(3) bekezdés, 14. §].*
BH1992. 107. *II. A perbeli cselekvőképesség általában a polgári jogi cselekvőképességhez igazodik azzal az eltéréssel, hogy korlátozott perbeli cselekvőképesség nincs [Pp. 49. § (1) bek., 312. § (2) bek., Ptk. 12-18. §, 85. § (2) bek.].*
BH1978. 341. *Ha a szülő saját nevében indít pert, de a keresetlevélből kitűnik, hogy a követelés nem őt, hanem a kiskorú gyermekét illeti meg, keresetét úgy kell tekinteni mint amelyet a kiskorú nevében, annak törvényes képviselőjeként terjesztett elő [Pp. 49. § (1) és (2) bek., 3. § (1) bek., 146. § (3) bek., Ptk. 14. § (2) bek.].*

14/A. § (1) A bíróságnak a cselekvőképesség korlátozását kimondó ítéletében rendelkeznie kell a gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálata iránti eljárás megindításának időpontjáról, mely nem lehet későbbi, mint az ítélet jogerőre emelkedésétől számított öt év.

(2) A felülvizsgálati eljárást a gyámhatóságnak kell megindítania. A kereseti kérelem a gondnokság alá helyezés megszüntetésére, annak hatályában való fenntartására, a cselekvőképességet korlátozó gondnokság cselekvőképességet kizáró gondnoksággá változtatására, a cselekvőképességet kizáró gondnokság cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezésre történő módosítására, illetve cselekvőképességet korlátozó gondnokság esetén a gondnokolt által önállóan nem gyakorolható jogkörök módosítására irányulhat.

Az (1) bekezdés új rendelkezése értelmében a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezés - és a Ptk. 15. § (5) bekezdésének rendelkezése szerint a nagykorú cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezése is - nem határozatlan időre szól. A kötelező felülvizsgálat törvénybe iktatását a Ptk. 14. §-ához szóló magyarázatnál már hivatkozott arányosság elvének szem előtt tartása indokolta. Az idő múlásával ugyanis a beteg állapota akár pozitív, akár negatív módon jelentősen változhat, és méltánytalan helyzetet eredményez, ha akár évtizedekig nem vizsgálja senki, mennyiben valósak a jogerős ítélet ténybeli megállapításai.

A törvény ezért írja elő, hogy a bíróságnak az ítéletében kell meghatároznia, hogy milyen időpontban kell kötelezően megindítani a gondnokság alá helyezés felülvizsgálata iránti eljárást. A törvény ebben a körben csak a felülvizsgálati eljárás legkésőbbi időpontját nevesíti, mégpedig akként, hogy arra az ítélet jogerőre emelkedését követő öt év eltelte előtt kell, hogy sor kerüljön. E végső határidőn belül a bíróság a konkrét ügy összes körülményét mérlegelve szabadon dönt az időpont megállapítása tekintetében. Azt, hogy a kötelező felülvizsgálat időpontját hogyan kell az ítéletben meghatározni, a törvény nem határozza meg. Ezért azt a bíróság akár időtartam (például az ítélet jogerőre emelkedésétől számított két év) akár pontos időpont (pl. 2003. május hónap) megjelölésével is megteheti.

Szemben azzal a személyi körrel, amely a törvény alapján jogosult a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezési [Ptk. 14. § (2)], vagy annak megszüntetése, illetve módosítása iránti [Ptk. 21. § (2)] per megindítására, a (2) bekezdés értelmében a felülvizsgálati eljárás kezdeményezője - és ekként a per felperese - kizárólag a gyámhatóság lehet. A kötelező felülvizsgálati eljárást is keresetlevél benyújtásával kezdeményezi a gyámhatóság, ezért annak kötelező kellékeire a Pp. 312. § (3) bekezdése folytán a Pp. 307. §-ának és 121. §-ának rendelkezései az irányadóak. A kereseti kérelem csak ebben a pertípusban irányulhat a jogerős ítélet hatályában való fenntartására. Ezen túlmenően a gondnokolt egészségi állapotában bekövetkezett változás tartalmától függően ezen eljárás keretében kérheti a gyámhatóság, hogy a korábbi cselekvőképességet korlátozó gondnokságot cselekvőképességet kizáró; a korábbi cselekvőképességet kizáró gondnokságot pedig cselekvőképességet korlátozó gondnokságra változtassa a bíróság.

Ha a jogerős ítélet a gondnokolt cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezéséről általános hatállyal rendelkezett, a kereset irányulhat annak részlegesre módosítására is. Ha pedig a gondnokság alá helyezés csak részleges [Ptk. 14. § (5)] volt, a gyámhatóság kérheti annak általános hatályúvá változtatását, de az ítélet szerinti egy-vagy több ügycsoportnak a módosítását (mellőzését vagy kiterjesztését) is.

A Ptk. 21. § (3) bekezdése értelmében: a gondnokság alá helyezés megszüntetése iránti perindításnak a kötelező felülvizsgálat időpontja előtt is helye van. A törvény egyértelmű szóhasználatából, és abból következően, hogy a gondnokság alá helyezés módosításának szabályait a törvény ezt követően a Ptk. 21. § (4) bekezdésében szabályozza mégpedig akként, hogy e pertípusnál a (3) bekezdés kivételre vonatkozó rendelkezését nem nevesíti, az következik, hogy a kötelező felülvizsgálat időpontja előtt nincs helye a gondnokság alá helyezés módosítása iránt perindításnak.

A 2001. évi XV. törvény miniszteri indokolása szerint viszont: A kötelező felülvizsgálat bevezetése természetesen nem jelenti azt, hogy a gondnokság megszüntetésére irányuló per megindítására jogosult személyek - maga a gondnokolt is - bármikor ne kérhetnék a gondnokság megszüntetését vagy módosítását.

Tény, hogy nincs semmilyen indoka annak, hogy ha a gondnokolt állapotában a kötelező felülvizsgálat időpontja előtt olyan változás következett be, amely a gondnokság alá helyezés módosítását indokolja, a törvény korlátozza a perindításra jogosultak e jogát, és egyúttal sértse a gondnokolt érdekeit is. A miniszteri indokolásból kitűnő jogalkotói szándék és a normaszöveg megbomlott összhangját azonban csak törvénymódosítás oldhatja fel - akár akként, hogy a Ptk. 21. § (3) bekezdésével azonos rendelkezést a §-ba beiktatott új (5) bekezdésben a törvény a módosítási per esetében is megismétli, akár akként, hogy a jelenlegi (3) bekezdés szövegét a módosítási per nevesítésével kiegészíti.

A kötelező felülvizsgálati eljárás új szabályát a 2001. évi XV. törvény 7. §-ának (1) bekezdése alapján nemcsak a 2001. november 1. napja után, hanem a megelőzően hatályos törvényi rendelkezések alapján

korábban - bármikor - hozott, és cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezést rendelő jogerős ítélet esetében alkalmazni kell. Ennek érdekében a törvény a gyámhatóság számára kötelezően írja elő, hogy
- 2002-ben az 1980 előtt,
- 2003-ban az 1980 és 1990 között,
- 2004-ben az 1990 és 1994 között,
- 2005-ben az 1994 és 1998 között,
- 2006-ban az 1998-tól 2001. november 1-jéig, illetve 2001. november 1. után, de még a korábbi rendelkezések szerint elrendelt cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezések felülvizsgálata iránt a pert megindítsa.
Miután a fenti rendelkezés a 2001. november 1. napja előtt hozott, és a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezést rendelő jogerős ítéleteket nem nevesíti, ezért az e tárgyú, korábbi jogerős ítéletek kötelező felülvizsgálatára nem kerül sor.

14/B. § (1) A korlátozottan cselekvőképes személy jognyilatkozata általános jelleggel, illetve a bíróság ítéletében meghatározott ügycsoportok tekintetében - a (2) bekezdésben foglaltak kivételével - csak akkor érvényes, ha azt a gondnoka beleegyezésével vagy utólagos jóváhagyásával tette. A gondnokolt és gondnoka közötti vita esetén a gyámhatóság dönt. Ha a korlátozottan cselekvőképes személy cselekvőképessé válik, maga dönt a függő jognyilatkozatainak érvényességéről.

(2) A korlátozottan cselekvőképes személy a gondnoka közreműködése nélkül is

***a)* tehet olyan személyes jellegű jognyilatkozatot, amelyre a jogszabály feljogosítja;**

***b)* megkötheti a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket;**

***c)* rendelkezik a munkaviszonyból, munkaviszony jellegű jogviszonyból, társadalombiztosítási, szociális és munkanélküli ellátásból származó jövedelme 50%-ával; annak erejéig kötelezettséget is vállalhat;**

***d)* megköthet olyan szerződéseket, amelyekkel kizárólag előnyt szerez.**

(3) A korlátozottan cselekvőképes gondnokolt közokiratban feljogosíthatja a gondnokát - annak hozzájárulása esetén - arra, hogy helyette és nevében - általános jelleggel - eljárjon, jognyilatkozatot tegyen, kivéve a (2) bekezdésben meghatározott jognyilatkozatokat, illetve azokat, amelyeknél jogszabály a korlátozottan cselekvőképes személy saját nyilatkozatát kívánja meg.

(4) A gondnokolt a (3) bekezdés szerinti általános felhatalmazást teljes bizonyítóerejű magánokirattal - a gondnok egyidejű tájékoztatása mellett - bármikor visszavonhatja.

(5) Azonnali intézkedést igénylő esetben, illetve külön törvényben foglaltak szerint a gondnok a (3) bekezdésben meghatározott megállapodás hiányában is eljárhat a korlátozottan cselekvőképes gondnokolt helyett.

Tvr. 10. § A törvényes képviselő jognyilatkozatával és a gyámhatóság jóváhagyásával kapcsolatos szabályokat csak a törvény hatálybalépése után tett jognyilatkozatokra lehet alkalmazni.

A § 2001. november 1. napjától hatályos új rendelkezése a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezett személy jognyilatkozatainak érvényességi feltételeit szabályozza. Ezeket a módosult új rendelkezéseket azonban alkalmazni kell a 2001. november 1. napját megelőzően elrendelt gondnokság alá helyezés esetén is akkor, ha a jognyilatkozat megtétele, vagy az intézkedés szükségessége a hatálybalépést követően következik be [2001. évi XV. törvény 6. § (1)].

A jognyilatkozatok az érvényesség szempontjából az alábbiak lehetnek:

1. Az általános szabály szerint a korlátozottan cselekvőképes személy érvényes jognyilatkozatot - a gondnokság alá helyezés általános jellege esetén minden tekintetben, részleges jelleg esetén [Ptk. 14. § (5)] az ítéletben meghatározott ügycsoportok tekintetében - csak törvényes képviselője előzetes beleegyezésével vagy utólagos jóváhagyásával tehet. Ha a jognyilatkozat létrejött, addig, amíg a törvényes képviselő az előzetes beleegyezését, illetőleg az utólagos jóváhagyását nem adja meg, függő jogi helyzet áll fenn, mert a korlátozottan cselekvőképes személy jognyilatkozata ugyan létrejött, de nem érvényes. A függő helyzet a törvényes képviselő nyilatkozatával válik egyértelművé. Előzetes beleegyezés vagy utólagos jóváhagyás esetén a létrejött jognyilatkozat érvényessé válik, ezek hiányában a jognyilatkozatra a Ptk. 215. § (3) bekezdésének rendelkezésének megfelelően az érvénytelenség jogkövetkezményeit kell alkalmazni. Ha azonban a függő jogi helyzetben a korlátozottan cselekvőképes személy cselekvőképessé válik - akár azért, mert nagykorú lett, akár azért, mert a bíróság a gondnokság alá helyezést jogerős ítélettel megszüntette - saját maga dönt a jognyilatkozata érvényességéről.

A törvény értelmében a gondnok és a gondnokolt jognyilatkozatának eltérése esetén (értelemszerűen tehát minden olyan esetben, amikor a gondnok az előzetes beleegyezését vagy utólagos jóváhagyását nem adja meg), a vitás kérdésben a gyámhatóság dönt.

A § most tárgyalt (1) bekezdésének szabálya - a részlegességre történő utalás, valamint a jognyilatkozatok eltérésére irányadó rendelkezés kivételével - megegyezik a megelőzően hatályos Ptk. 14. § (1) bekezdésében foglaltakkal.
2. A korlátozottan cselekvőképes személy olyan önálló nyilatkozatai, melyek érvényességéhez nem szükséges a törvényes képviselő előzetes beleegyezése vagy utólagos jóváhagyása [E rendelkezések a (2) bekezdés c) pontját kivéve megegyeznek a megelőzően hatályos Ptk. 14. § (2) bekezdésének szabályaival.]
a) A (2) bekezdés a) pontja értelmében azok a személyes jellegű jognyilatkozatok, amelyeket a korlátozottan cselekvőképes személy jogszabályi felhatalmazás alapján csak személyesen tehet meg. Így:
- a Ptk. 219. § (1) bekezdése szerint korlátozottan cselekvőképes személy is eljárhat cselekvőképes személy képviseletében. Ilyen esetben a korlátozottan cselekvőképes személy, mint képviselő az általa képviselt nevében olyan jognyilatkozatokat is tehet, amelyeket egyébként saját nevében a gondnok előzetes engedélyével vagy utólagos jóváhagyásával sem tehetne.
- a korlátozottan cselekvőképes személy önállóan tehet házasságkötési nyilatkozatot, és
- a Ptk. 624. § (2) bekezdése értelmében közvégrendeletet,
- a Ptk. 85. §-ának (1) bekezdése alapján maga is felléphet a személyhez fűződő jogai védelmében,
- munkaviszonyt létesíthet [1992. évi XXII. törvény 72. §),
- megtilthatja, hogy halála esetén testéből szerveit vagy szöveteit átültetés céljából eltávolítsák [1997. évi CLIV. törvény 211. § (1)]
Van azonban olyan személyesen tehető jognyilatkozat, melynek érvényességéhez a törvényes képviselő vagy a gyámhatóság hozzájárulása szükséges. A Csjt. 37. § (3) bekezdésének értelmében a korlátozottan cselekvőképes személy apaságot elismerő nyilatkozata csak akkor érvényes, ha ehhez a törvényes képviselő hozzájárul. Ha a törvényes képviselő a hozzájárulásban tartósan gátolva van, vagy nem adja meg, azt a gyámhatóság hozzájárulása pótolja.
b) A (2) bekezdés b) pontjának rendelkezése szerint a korlátozottan cselekvőképes személy megkötheti azokat a kisebb jelentőségű szerződéseket, amelyek a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartoznak. Ezeket az ügyleteket minden esetben az adott helyzetben, és a gondnokolt körülményeitől függően kell értékelni.
c) A megelőzően hatályos Ptk. 14. § (2) bekezdése alapján nem csak a korlátozottan cselekvőképes kiskorú, hanem a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezett nagykorú is szabadon rendelkezhetett a munkával szerzett keresményével. Ezért olyan személy esetében, aki éppen például a pszichés betegsége miatt a pénzét nem tudta beosztani, csak - ha annak törvényi előfeltételei fennálltak - a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezése adhatott lehetőséget arra, hogy a fizetésének, nyugdíjának elherdálását meg lehessen akadályozni. Ez okból a törvény a teljes munkabérrel való szabad rendelkezés és kötelezettségvállalás szabályát kizárólag a kiskorúak esetében [Ptk. 12/A. § (3) c)] tartja fenn, míg a gondnokolt számára a (2) bekezdés c) pontja szerint csak a részleges rendelkezési jogot - mégpedig a jövedelem 50%-áig terjedően - biztosít a munkából, a társadalombiztosítási, munkanélküli és szociális ellátásból származó jövedelem tekintetében. Az ügycsoportokra korlátozott, részleges gondnokság alá helyezés új szabályának [Ptk. 14. § (5)-(6)] alkalmazása körében talán éppen ez az esetkör lesz a leggyakoribb, amelynél a bíróság mérlegelni fogja, hogy indokolt-e fenntartani a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezett személy teljes döntési autonómiáját.
d) A (2) bekezdés d) pontja feljogosítja a korlátozottan cselekvőképes személyt olyan szerződések önálló megkötésére, amelyek számára kizárólag előnyszerzést eredményeznek (például ajándékozási szerződést köthet, mint megajándékozott).
Míg a kiskorúak esetében a törvényes képviselő jogosult az ígért vagy adott ajándék visszautasítására [Ptk. 12/A. § (4)], addig a gondnokolt esetében ilyen rendelkezés nincs. Ezért a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezett személy részére ígért vagy adott ajándékot a gondnok nem utasíthatja vissza.
3. A gondnoknak a korlátozottan cselekvőképes személy nevében tett önálló jognyilatkozatai.
A törvény a korábbi szabályozáshoz [Ptk. 14. § (4)] képest sokkal szűkebb körben teszi lehetővé, hogy a gondnok önállóan tegyen jognyilatkozatot a gondnokolt helyett.
Azt a korábbi rendelkezést, melynek értelmében a törvényes képviselő két esetkört - a munkabérrel való rendelkezés, illetve a jogszabály által megkívánt saját nyilatkozat - kivéve általános törvényi felhatalmazás alapján jogosult az önálló jognyilatkozat tételre, a törvény a korlátozottan cselekvőképes kiskorúak [Ptk. 12/A. § (5)] esetében tartotta fenn.
A korlátozottan cselekvőképes nagykorú esetében az új törvényi szabály éppen fordított, azaz a törvény azokat az eseteket és feltételeket nevesíti, amikor a gondnok jogosult az önálló jognyilatkozat megtételére. Erre három esetben kerülhet sor:

- az (5) bekezdés második fordulata alapján akkor, ha erre a gondnokot külön törvény jogosítja fel. Így például az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvénynek a beteget megillető önrendelkezési jogkörébe (15-16. §) tartozó egyes jognyilatkozatokat, a gondnokolt fertőző betegsége esetén a gondnok is megteheti az otthoni elkülönítéshez szükséges nyilatkozatot [64. § (1) c)], a magánnyugdíj pénztárat terhelő titoktartás körében felhatalmazást adhat a pénztár tag gondnokolt kiszolgáltatható adatkörére [1997. évi LXXXII. törvény 79. § (2) a)], és a gondnokolt egészségügyi és személyazonosító adatainak a törvényben meghatározott céloktól eltérő kezelésére [1997. évi XLVII. törvény 4. § (3)], stb.

- a (3) bekezdés alapján akkor, ha a gondnokolt közokiratba [Pp. 195. §] foglaltan jogosítja fel a gondnokot a helyette és nevében történő általános jellegű eljárásra.

Ilyen felhatalmazás azonban még közokiratba foglaltan sem adható érvényesen azon jognyilatkozatok tekintetében, melyeket a gondnokolt a (2) bekezdés alapján önállóan tehet meg, és azokra sem, amelyekre jogszabály a gondnokolt személyes nyilatkozatát kívánja meg.

A közokiratba foglalt feljogosítás addig hatályos, amíg azt a gondnokolt vissza nem vonja. Ilyen rendelkezést a gondnokolt bármikor tehet, a gondnok egyidejű tájékoztatása mellett. A (4) bekezdésben a törvény a feljogosítás visszavonásának alakszerűségére nem a közokirati, hanem teljes bizonyító erejű magánokirati formát (Pp. 196. §) kívánja meg. A Ptké. 38. § (4) bekezdése értelmében a közokirat minden más alakszerűséget pótol. Ezért a gondnokolt az általános érvényű feljogosítást közokiratba, vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglaltan vonhatja vissza érvényesen. Az ezen alakiságok mellőzésével történt visszavonás érvénytelen.

Nem rendelkezik a törvény arról, hogy milyen jogkövetkezménnyel jár, ha a gondnokolt a felhatalmazás visszavonásakor elmulasztja a gondnok egyidejű tájékoztatására vonatkozó kötelezettségét. Ez a kérdés abból a szempontból bír jelentőséggel, hogy érvényesnek tekinthető-e a gondnok azon jognyilatkozata (eljárása), melyet a visszavonást tartalmazó köz- vagy teljes bizonyító erejű magánokirat keltét követően, de a visszavonásról tudomást szerzését megelőzően tett a gondnokolt nevében. Álláspontunk szerint a Ptk. 4. § (4) bekezdésének megfelelő alkalmazásával a gondnokolt mulasztásának az a jogkövetkezménye, hogy a gondnok megtett jognyilatkozatának vagy eljárásának érvényességét nem lehet vitatatni.

- az (5) bekezdés első fordulata értelmében a gondnok külön felhatalmazás nélkül is eljárhat az azonnali intézkedést igénylő esetekben.

Azt, hogy az adott eset valóban azonnali intézkedést követelt-e, a gondnokolt érdekeinek védelme szempontjából, és annak vizsgálata mellett kell megítélni, hogy annak megtétele

valóban halaszthatatlan volt-e (pl. a gondnokolt vagyonát fenyegető kárveszély esetén az azt elhárító intézkedésnek a gondnokolt részéről, és időben később történő megtétele - a gondnok előzetes beleegyezésével vagy utólagos jóváhagyásával - már nem lett volna alkalmas a kár bekövetkezésének elhárítására).

4. Azok a jognyilatkozatok, amelyek érvényességéhez gyámhatósági jóváhagyás szükséges. (lásd a Ptk. 16. §-ához fűzött magyarázatot).

15. § (1) Cselekvőképtelen az a nagykorú, akit a bíróság cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett.

(2) A gondnokság alá helyezést a nagykorú személy házastársa, egyeneságbeli rokona, testvére, a gyámhatóság és az ügyész kérheti.

(3) Ha a gondnokság alá helyezés szükségességéről a gyámhatóság tudomást szerez, a gondnokság alá helyezési eljárást meg kell indítania, ha ezt a (2) bekezdésben meghatározott közeli hozzátartozó a gyámhatóságnak a perindítás szükségességéről való tájékoztatást követő 60 napon belül nem teszi meg.

(4) A cselekvőképességet kizáró gondnokság alá a bíróság azt a nagykorú személyt helyezi, akinek ügyei viteléhez szükséges belátási képessége - pszichés állapota vagy szellemi fogyatkozása miatt - tartósan teljes mértékben hiányzik.

(5) A bíróságnak a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezést kimondó ítéletében rendelkeznie kell a 14/A. § szerinti felülvizsgálatról, kivéve, ha az érintett személy belátási képességének hiánya véglegesnek tekinthető. Erről az igazságügyi orvosszakértőnek szakértői véleményében nyilatkoznia kell.

A § (1) bekezdésének 2001. november 1-től hatályos rendelkezése - a megelőzően hatályos Ptk. 16. § (1) bekezdésében foglaltakkal azonosan - értelmében cselekvőképtelen a jogerős bírói ítélettel ilyen hatállyal gondnokság alá helyezett személy.

A nagykorú személy cselekvőképtelenséget kizáró gondnokság alá helyezésének feltételeit a (4) bekezdés szabályozza. Ennek értelmében:

1. ilyen hatályú gondnokság alá helyezésre csak a törvényben meghatározott valamely egészségi ok: így pszichés állapot vagy szellemi fogyatkozás fennállása esetén kerülhet sor. Egyéb kóros állapot, mint

egészségügyi ok - mint például a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezést indokolható szenvedélybetegség - a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezésre nem ad alapot.
E törvényi feltételek lényegében azonosak a megelőzően hatályos Ptk. 16. § (2) bekezdésében foglaltakkal. Nem érdemi eltérés abban van, hogy a törvény korábbi szóhasználatát - elmebeli állapot - a hatályos rendelkezés a pszichés állapot szóhasználattal váltotta fel.
2. További feltétel, hogy a pszichés állapot vagy a szellemi fogyatkozás miatt a nagykorú személy belátási képessége tartósan, és teljes mértékben hiányozzon.
A korlátozottan cselekvőképes és a cselekvőképtelen gondnokolt belátási képességének terjedelme között lényeges különbség van. Míg a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezés esetén a belátási képesség tartós vagy időszakonként visszatérő nagy mértékű csökkenésének kell fennállnia, addig a kizáró gondnokság alá helyezés kimondásának feltétele a belátási képesség tartós, és teljes hiánya. A két fokozat közötti különbség igazságügyi elmeorvos szakértői véleménnyel dönthető el.
A megelőzően hatályos Ptk. 16. § (2) bekezdése törvényi feltételként a belátási képesség állandó jellegű hiányát nevesítette. Arra figyelemmel, hogy a jelen § (5) bekezdése alapján fő szabályként a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezés is határozott időtartamra szól - a kötelező felülvizsgálat intézménye folytán - a törvény a belátási képesség teljes hiányának tartósságát fogalmazza meg a feltételek között.
3. A belátási képesség tartós és teljes hiánya önmagában a jogi következmények alkalmazásához nem elegendő, mert szükséges az is, hogy a bíróság a nagykorú személyt jogerős ítélettel cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezze.
A gondnokság alá helyezés iránti perek eljárási szabályait a Pp. XVIII. fejezete szabályozza. Itt is kiemeljük, hogy míg 2001. november 1. napjáig e pertípusra a törvény - a nevesített kivételektől eltekintve - a házassági pereknek a Pp. XV. fejezetében nevesített szabályait rendelte alkalmazni, addig 2001. november 1. napjától kezdődő hatállyal - és az ezt követően indult ügyekben alkalmazandóan - az eltérően nem szabályozott kérdésekre a törvény az általános (Pp. I.-XIV. fejezet) rendelkezések alkalmazását rendeli.
A cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezési per megindítására a § (2) bekezdése értelmében az érintett nagykorú házastársa, egyeneságbeli rokona, testvére, a gyámhatóság, vagy az ügyész jogosult. A perindításra jogosultak meghatározása tágabb, mint a 2001. november 1. napjával hatályon kívül helyezett korábbi Ptké. 8. §-ában foglalt személyi kör, mert megelőzően a törvény a testvért a perindításra jogosult hozzátartozóként nem nevesítette. Más hozzátartozó azonban (például a gondnokság alá helyezendő személy nagybátyja, vagy élettársa) a perindításra nem jogosult. A gyámhatósági jogkört az 1990. évi LXXXIII. törvény 2. §-a, és az 1991. évi XX. törvény 137. §-a alapján a helyi önkormányzat jegyzője gyakorolja (BH1993. 292.). A gyámhivatal a gondnokság alá helyezés iránt akkor indít pert, ha a gondnokság alá helyezendő személynek nincs házastársa és egyenes ági rokona, vagy van ugyan, de azok nem kívánnak pert indítani [149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 144. § (1)]. Az ügyész perindításának részletes szabályait az ügyész magánjogi tevékenységről szóló 7/1996. (ÜK. 7.) LÜ utasítás tartalmazza.
A cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezés iránti per kizárólag a gondnokság alá helyezendő személlyel, mint alperessel szemben indítható meg.
A perindításra bármikor sor kerülhet. Új rendelkezése e körben a § (3) bekezdésének szabálya. Ennek értelmében: ha a gyámhatóság észleli, hogy szükséges a nagykorú személy gondnokság alá helyezése iránt pert indítani, erről köteles tájékoztatni az érintett személy perindításra jogosult hozzátartozóit. Ha a jogosultak a pert a tájékoztatástól számított 60 napon belül nem indítják meg, a gyámhatóság köteles a gondnokság alá helyezés iránt a keresetlevelet előterjeszteni.
A cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezésről rendelkező jogerős ítélet mindenkivel szemben hatályos. A gondnokság alá helyezés hatálya, azaz a cselekvőképtelenség a Pp. 311. § (1) alapján az ítélet jogerőre emelkedését követő napon kezdődik.
A Ptk. 14/A. §-ához fűzött magyarázatnál már ismertettük, hogy milyen indokokra figyelemmel vezette be a törvény a gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálatának szabályát. A cselekvőképességet korlátozó gondnokság esetében a jogerős ítélet meghatározott időtartamon belüli felülvizsgálata minden esetben kötelező.
A jelen § (5) bekezdésének rendelkezése a felülvizsgálati eljárást főszabályként a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezés kimondó jogerős ítéletre is kimondja, azonban egy esetben annak mellőzésére is lehetőséget ad. Ha ugyanis a perben beszerezett igazságügyi orvosszakértői vélemény szerint a belátási képesség teljes hiánya véglegesnek tekinthető, a bíróságnak nem kell rendelkeznie ítélete kötelező felülvizsgálatáról. Ki kell emelnünk, hogy kizárólag a perbeli szakvélemény egyértelmű megállapítása esetén kerülhet erre sor. Ezért ha a szakvélemény szerint a belátási képesség teljes hiánya nem tekinthető

véglegesnek, e körben a bíróság nem mérlegelheti felül a szakértői álláspontot még akkor sem, ha a rendelkezésre álló egyéb bizonyítékok alapján benne az a meggyőződés alakul ki, hogy az alperes állapota végleges.

A kötelező felülvizsgálati eljárás mellőzésének ez az esete a gondnokolt érdekeit nem sérti, hiszen ha állapotában utóbb változás következik be - azaz adott esetben megdől a szakértőnek az állapot véglegességére tett véleménye - a gondnokság alá helyezés megszüntetése, vagy módosítása iránt per indítható.

A kötelező felülvizsgálatra a Ptk. 14/A. §-ában foglaltakat kell alkalmazni. Ennek értelmében

- A bíróságnak az ítéletében kell meghatároznia, hogy a jogerőtől számított legfeljebb öt éven belül, milyen időpontban kell kötelezően megindítani a gondnokság alá helyezés felülvizsgálata iránti eljárást.

- A felülvizsgálati eljárás kezdeményezője - és ekként a per felperese - kizárólag a gyámhatóság lehet.

- A kereseti kérelem csak ebben a pertípusban irányulhat a jogerős ítélet hatályában való fenntartására. Ezen túlmenően a gondnokolt egészségi állapotában bekövetkezett változás tartalmától függően ezen eljárás keretében kérheti, hogy a korábbi cselekvőképességet kizáró gondnokságot cselekvőképességet korlátozó - általános jellegű, vagy ügycsoportokra korlátozott - gondnokságra változtassa a bíróság.

- A Ptk. 21. § (3) bekezdése értelmében: a gondnokság alá helyezés megszüntetése iránti perindításnak a kötelező felülvizsgálat időpontja előtt is helye van.

Végezetül megemlítjük, hogy míg a 2001. évi XV. törvény 7. §-ának (1) bekezdése kötelező jelleggel előírja valamennyi, korábban hozott cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezést rendelő jogerős ítélet felülvizsgálatát, addig a cselekvőképességet kizáró gondnokság esetén ilyen szabályt nem tartalmaz.

BH2000. 22. *Együttesen gyakorolt szülői felügyelet esetén a kiskorú vagyonáról rendelkező társasági szerződést a kiskorú nevében mindkét szülőnek alá kell írnia, ingatlanapportról rendelkező szerződés esetén a gyámhatóság hozzájárulására is szükség van. Ellenkező esetben a társasági szerződés érvénytelen [Ptk. 15. §, 18. § (1) bek., 19. §, 20. §, 21. § (1) bek., 225. § (1) bek., 234. § (1) bek., 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 18/A. § (1) bek., 12/1987. (VI. 29.) MM r. 61. § (1)-(2) bek., 4/1987. (VI. 14.) IM r. 33. § (1) bek.].*

BH1997. 403. *III. Ha az egyik alapító a társasági szerződés megkötésekor még cselekvőképtelen és - felhívás ellenére - helyette a törvényes képviselője nem jár el, a cégbíróság a bejegyzési kérelmet elutasítja [Ptk. 15. §, 18. § (1) bek., 1989. évi 23. tvr. 15. § (1) bek.].*

BH1992. 107. *II. A perbeli cselekvőképesség általában a polgári jogi cselekvőképességhez igazodik azzal az eltéréssel, hogy korlátozott perbeli cselekvőképesség nincs [Pp. 49. § (1) bek., 312. § (2) bek., Ptk. 12-18. §, 85. § (2) bek.].*

15/A. § (1) A cselekvőképtelen személy jognyilatkozata - a (2) bekezdésben foglalt kivétellel - semmis; nevében gondnoka jár el. A gondnoknak a véleménynyilvánításra képes gondnokolt kívánságát, kéréseit - pl. a tartózkodási helyére vonatkozóan - a döntések meghozatala előtt meg kell hallgatnia és lehetőség szerint figyelembe kell vennie. Ha a gondnok e kötelezettségét folyamatosan megszegi, ez a 19/C. § (2) bekezdésében foglaltak szerinti elmozdítását vonhatja maga után.

(2) A cselekvőképtelen személy maga is megkötheti azokat a csekély jelentőségű szerződéseket, amelyek a mindennapi életben tömegesen fordulnak elő, és különösebb megfontolást nem igényelnek.

Az (1) bekezdés fő szabályként - a 2001. november 1. napját megelőzően hatályos Ptk. 18. § (1) bekezdésében foglaltakkal egyezően - kimondja, hogy a cselekvőképtelen személy jognyilatkozata semmis, nevében gondnoka jár el.

Új elem a szabályozásban a gondnoknak az a kötelezettsége, hogy a vélemény-nyilvánításra képes gondnokolt kívánságát, kéréseit meg kell hallgatnia, és - lehetőség szerint - figyelembe kell vennie a döntés meghozatala során. A törvény ennek elmulasztásához szankciót is fűz, mert e kötelezettség folyamatos megszegése a gondnok elmozdítását vonhatja maga után. Azt, hogy a gondnok a döntéseit folyamatosan és következetesen a gondnokolt meghallgatása nélkül hozza meg, bárki, így maga a gondnokság alá helyezett személy, illetve a környezetében élők is jelezhetik a gyámhatóságnak.

A fő szabály alóli kivételt a (2) bekezdés - a megelőzően hatályban volt Ptk. 18. § (2) bekezdésével azonos tartalommal nevesíti. Ahhoz, hogy a törvényben nevesített forgalmi ügyletet a cselekvőképtelen érvényesen megköthesse, négy együttes feltételnek kell fennállnia:

1. a cselekvőképtelen személy a szerződést közvetlenül maga köti és teljesíti (pl. kisebb bevásárlást bonyolít).

2. a szerződésnek csekély jelentőségűnek kell lennie. E feltétel meglétét a közfelfogás szerint, de minden esetben az adott helyzetben, és a gondnokolt körülményeitől függően kell értékelni.

3. Az ügylet csak olyan lehet, amely a mindennapi életben tömegesen fordul elő. A tömegesen megfogalmazás azt jelenti, hogy ilyen típusú jogügyletet a lakosság széles köre köt rendszeresen (pl. minden nap) vagy időszakonként rendszeresen visszatérően.

4. Végül csak olyan ügyletek vonhatók ebbe a körbe, amelyek különösebb megfontolást nem igényelnek.

A cselekvőképtelen személy által kötött szerződés, illetőleg az egyoldalú nyilatkozat semmisségének megállapításához külön eljárásra nincs szükség, az érvénytelenségre bárki határidő nélkül, de csak a cselekvőképtelen személy érdekében hivatkozhat [Ptk. 16/A. § (1), Ptk. 234. § (1)].

A 2001. évi XV. törvény 6. § (1) bekezdése alapján a jelen § rendelkezését a 2001. november 1. napját megelőzően elrendelt gondnokság alá helyezés esetén is alkalmazni kell, ha a jognyilatkozat megtételére 2001. november 1. napját követően kerül sor.

A cselekvőképességet korlátozó és a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezettekre vonatkozó közös szabályok

16. § (1) A cselekvőképtelen személy gondnoka, korlátozott cselekvőképesség esetén pedig az érintett személy és gondnoka jognyilatkozatainak érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges, ha a jognyilatkozat a gondnokolt

***a)* tartására,**

***b)* örökösödési jogviszony alapján megillető jogára vagy kötelezettségére,**

***c)* ingatlantulajdonának átruházására vagy bármely módon történő megterhelésére vonatkozik, ide nem értve azt az esetet, amikor az ingatlan ellenérték nélküli megszerzésével egyidejűleg kerül sor haszonélvezet alapítására,**

***d)* a 20/B. § alapján beszolgáltatott vagyonára,**

***e)* vagyonának mértékétől függően a gondnokot kirendelő határozatban megállapított összeget, de legalább 50 000 Ft-ot meghaladó értékű egyéb vagyontárgyára, vagyoni értékű jogára vonatkozik.**

(2) A gyámhatóság kivételesen indokolt esetben hozzájárulhat

***a)* a cselekvőképtelen személy gondnoka, korlátozott cselekvőképesség esetén pedig a gondnokolt és a gondnok közös kérelmére a gondnokság alá helyezett személy leszármazójának önálló háztartás alapításához, fenntartásához, illetve más létfontosságú célja eléréséhez a gondnokság alatt álló vagyonának terhére; a támogatás mértéke a leszármazó kötelesrészét nem haladhatja meg;**

***b)* a korlátozottan cselekvőképes gondnokolt és gondnoka közös kérelmére a gondnokolt által történő - az *a)* pontban foglaltak alá nem tartozó - ajándékozáshoz vagy jogokról ellenérték nélkül lemondásához, illetve közcélra történő felajánlásához, feltéve, hogy a jogügylet a gondnokolt megélhetését nem veszélyezteti.**

(3) Nincs szükség a gyámhatóság jóváhagyására

***a)* bírósági vagy közjegyzői határozattal elbírált jognyilatkozat érvényességéhez,**

***b)* ha a bíróság ítéletében a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezett személy cselekvőképességét az (1) bekezdésben meghatározott jognyilatkozatok tekintetében nem korlátozta.**

A Ptk. 14/B. § (1) bekezdésében - korábban a Ptk. 14. § (1) bekezdésben - meghatározott fő szabály szerint a korlátozottan cselekvőképes személy jognyilatkozatának érvényességéhez törvényes képviselőjének előzetes beleegyezésére vagy utólagos jóváhagyására van szükség, míg a Ptk. 15/A. § (1) bekezdésében - 2001. november 1. előtt a Ptk. 18. § (1) bekezdésében - megfogalmazott általános szabály alapján a cselekvőképtelen személy helyett a gondnok teszi meg a jognyilatkozatokat.

A jelen § (1) bekezdése azokat a jognyilatkozatokat határozza meg, amelyek körében a cselekvőképességet korlátozó vagy kizáró gondnokság alá helyezett személy (a továbbiakban gondnokolt) gondnokának, illetve korlátozottan cselekvőképes személy esetében a saját jognyilatkozatának érvényességi feltétele a gyámhatóság jóváhagyása.

E körbe tartoznak:

1. az a) pont alapján azok a jognyilatkozatok, amelyek a gondnokolt tartására vonatkoznak. Ilyennek kell tekinteni a Csjt. 60-69. §-aiban szabályozott, a rokonok eltartására vonatkozó rendelkezések hatálya alá tartozó minden jognyilatkozatot, de a tartási és életjáradéki szerződést (Ptk. 586-591. §) is.

2. A b) pont alapján gyámhatósági jóváhagyásra szorul a gondnok minden olyan jognyilatkozata, amely öröklési jogviszonnyal kapcsolatban a gondnokoltat megillető jogra, illetőleg őt terhelő kötelezettségre vonatkozik.

E két rendelkezés mindenben azonos a 2001. november 1. napja előtt hatályos Ptk. 19. § (1) bekezdésének a) és b) pontjában foglaltakkal.

3. A c) pont új rendelkezése - a megelőzően kizárólag a kiskorúra alkalmazandó 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 25. § (1) bekezdésének e) pontjában, illetve a Ptk. 13. § (1) bekezdésének c) pontjában foglaltakkal azonosan - kimondja, hogy a gondnokolt ingatlantulajdonának átruházására, vagy megterhelésére vonatkozó jognyilatkozatok érvényességéhez is a gyámhatóság hozzájárulása szükséges. A törvény e pontban semmilyen

értékre nem utal, ezért a rendelkezés értékhatártól függetlenül vonatkozik minden ingatlantulajdon átruházásra és megterhelésre.
Átruházás alatt minden olyan jognyilatkozatot érteni kell, amelynek folytán a gondnokolt ingatlan tulajdona akár részben, akár egészében más személy tulajdonába kerül. Így nem csak az adásvételi, ajándékozási jogügylethez, de az ingatlan csere-, valamint az adásvétellel vegyes csereszerződéshez, az ingatlanra vételi jogot (opció) engedő szerződéshez, vagy ingatlanhányad esetén a közös tulajdon magához váltással történő megszüntetéséhez is szükséges a gyámhatóság jóváhagyása, ha nem a gondnokolt a magához váltó fél.
Megterhelés alatt az olyan jognyilatkozatokat kell érteni, amelyek a gondnokolt tulajdonjogából eredő bármely jogosítványát korlátozó módon érintik. Ilyen például az ingatlan zálogjoggal megterhelése, használati jog engedése, vagy például szolgalmi jog alapítása, ha a gondnokolt ingatlana a szolgáló telek.
A gondnokolt ingatlanára (ingatlanhányadára) alapított haszonélvezeti jog ugyancsak a megterhelés fogalma alá tartozik. Ez esetben azonban a törvény kivételt is szabályoz. Így nincs szükség a gyámhatóság jóváhagyására abban az esetben, ha
- a gondnokolt szerezi meg az ingatlan tulajdonjogát mégpedig
- őt terhelő ellenérték nélkül (ingyenes szerződéssel, pl. ajándékképpen) és
- a tulajdonszerzésre vonatkozó szerződés megkötésével egyidejűleg kerül sor a haszonélvezeti jog alapítására.
E törvényi feltételeknek együttesen kell fennállniuk, ezért bármelyikük hiánya esetén a haszonélvezet alapítása csak gyámhatóság jóváhagyás mellett válik érvényessé.
A 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 152. § (2) bekezdése, és 154. §-a szabályozza azokat a feltételeket, amelyek mellett a gyámhatóság a fenti jogügylethez a hozzájárulását megadhatja. Ennek értelmében a gyámhivatal az eset összes körülményeit mérlegelve azt vizsgálja, hogy a jognyilatkozat a gyermek, illetőleg a gondokság alá helyezett személy érdekeit szolgálja-e. Az okiratokat csak akkor láthatja el záradékkal, ha a szerződésben meghatározott vételárat betétben elhelyezték. Ha a felek megállapodása szerint a vevő a vételárat több részletben fizetheti meg, a gyámhivatal a jognyilatkozatot akkor hagyja jóvá, ha a tulajdonjogot - a vételár utolsó részlete kifizetésének időpontjáig - fenntartással ruházták át, vagy a kötelezettség biztosítására zálogszerződést kötnek, illetőleg a szerződés teljesítését készfizető kezes biztosítja. Ez utóbbi esetben a jóváhagyás feltétele, hogy a kézi zálogról vagy az elzálogosított követelésről, jogról kiállított okiratot a gyámhivatalnál letétbe helyezzék, illetve hogy a kezes igazolja, hogy a keresete, jövedelme a kielégítéshez megfelelő biztosítékul szolgál.
4. A d) pont értelmében csak gyámhatósági jóváhagyással érvényes a jognyilatkozat, ha az a gondnokoltnak a gyámhatósághoz beszolgáltatott vagyonát érintő rendelkezést tartalmaz. Miután a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 147. §-a kimondja, hogy a gyámhatóságnak beszolgáltatott pénzt gyámhatósági fenntartásos betétben, forint folyószámlán vagy devizaszámlán, a személyes tulajdon szokásos tárgykörébe nem tartozó ékszereket, ezüst-, arany-, platinatárgyakat, drágaköveket a Magyar Nemzeti Banknál, a kulturális javakat pedig az illetékes múzeumban letétként kell elhelyezni, a gondnok jognyilatkozata minden esetben a letétre vonatkozó rendelkezést takar.
Azt, hogy mely vagyont kell a gyámhatósághoz beszolgáltatni, a Ptk. 20/B. §-a szabályozza. Ennek értelmében a gondnokolt pénzének, értékpapírjainak, egyéb értéktárgyainak azt a részét köteles a gondnok a gyámhatóságnak beszolgáltatni, amelyet a rendes vagyonkezelés szabályai szerint nem kell a folyó kiadásokra készen tartani. A gyámhivatal kötelezheti a gondnokság alatt álló személy tulajdonában álló - százezer forintot meghaladó - értékpapír hitelintézeti letétben történő kezelésére is [149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 147. §].
5. A gondnokoltnak az ingatlan tulajdont meghaladó egyéb vagyontárgyaira vonatkozik az (1) bekezdés e) pontjának új rendelkezése. Ebből kitűnően a gyámhatóságnak a gondnokot kirendelő határozatában rendelkeznie kell arról, hogy milyen összeghatárt meghaladó értékű vagyontárgyra, vagyoni értékű jogra vonatkozó jognyilatkozat megtételéhez kell a gyámhatóság jóváhagyását beszerezni. E rendelkezés alapvetően a gondnokolt vagyoni érdekeinek védelmét szolgálja, de azt is biztosítania kell, hogy a gondnokolt jogos kívánságai - amelyekre vagyona kellő fedezetet biztosít - egyszerűbb eljárás keretében nyerhessenek kielégítést. Ezt biztosítja a törvény azzal, hogy az érték tekintetében csak az alsó határt szabja meg 50 000 Ft-ban. A gyámhatóságnak ezért mindenkor az összes körülményt mérlegelve kell döntenie az értékhatárról. Az értékhatár nem az egyes vagyontárgyakra, illetve vagyoni értékű jogokra, hanem a gondnokoltnak az e körbe eső teljes vagyonának, és vagyoni értékű jogainak az összértékére vonatkozik.
A 2001. évi XV. törvény 6. § (3) bekezdése ezen ez az új szabályt is érintve, speciális - átmeneti - rendelkezést is tartalmaz, mely azt a célt szolgálja, hogy meghatározott időn belül minden gondnok tekintetében érvényesüljenek az új anyagi jogi rendelkezések. Ennek értelmében a gyámhatóság 2002. év során a gondnok

esedékes rendes számadásának elbírálásával egyidejűleg rendelkezik a határozatában a 16. § (1) bekezdésének most tárgyalt e) pontja szerinti összeghatár megállapításáról.
6. Ugyancsak gyámhatósági jóváhagyásra szorul a gondnok kötelezettségvállalást tartalmazó jognyilatkozata abban az esetben, ha a gondnokolt gazdálkodó szervezet tagja (részvényese), és a vállalt kötelezettség összege a gondnokolt vagyoni hozzájárulásának 50%-át, de legalább a 100 000 Ft-ot meghaladja [Ptk. 20/D. § (3)].
A gondnokolt vagyonának védelme mint fő cél mellett, a gondnokolt autonómiájának tiszteletben tartása is kifejeződik ki a (2) bekezdés új rendelkezésben, mely lehetővé teszi, hogy olyan jogügylet jöjjön érvényesen létre, amely a gondnokolt vagyonának csökkenését eredményezi. A törvény ennek két esetkörét szabályozza: a támogatás juttatását és az ingyenes jogügyletet. A cselekvőképtelen gondokolt esetében azonban a b) pontban szabályozott ingyenes jogügylethez hozzájárulás nem adható.
Mindkét esetre irányadó, hogy
- a gyámhatóság a hozzájárulását csak kivételesen indokolt esetben adhatja meg, és
- korlátozottan cselekvőképes gondnokolt esetében a kérelmet a gondnoknak és a gondnokoltnak közösen kell előterjesztenie.
A támogatás juttatásának feltételeit az a) pont szabályozza. Ennek értelmében vagyona terhére a gondnokolt ilyen támogatást
- csak a leszármazója javára, és csak
- a törvényben meghatározott célból juttathat. Ha a támogatás nem a leszármazó önálló háztartásának alapításához vagy fenntartásához, illetve létfontosságú célja eléréséhez lenne szükséges, a hozzájárulás nem adható meg.
- A támogatás mértéke nem lehet több, mint a leszármazó kötelesrészének értéke. A kötelesrész számítására vonatkozó szabályokat a Ptk. 665-668. §-ai tartalmazzák.
2001. november 1. napját megelőzően a támogatás juttatásának szabályait a Ptké. 12. § (3) bekezdése tartalmazta, mely rendelkezés annyiban tért el a hatályos szabálytól, hogy a törvény a gondnokot jogosította fel a kérelem előterjesztésére, és nem kívánta meg a korlátozottan cselekvőképes személlyel közös kérelem meglétét.
A b) pont rendelkezéséből kitűnően a korlátozottan cselekvőképes gondnokolt vagyonának terhére történő ajándékozás, jogról ellenérték nélkül történő lemondás, vagy közcélú felajánlás esetén a gyámhatóság csak akkor mérlegelheti, hogy a hozzájáruláshoz szükséges kivételes indokok fennállnak-e, ha a jogügylet nem veszélyezteti a gondnokolt megélhetését.
A (3) bekezdés rendelkezése alapján az előzőekben részletezett jognyilatkozatokhoz két esetben nincs szükség a gyámhatóság jóváhagyására. Így akkor, ha
- a jognyilatkozat érvényességét bírósági vagy közjegyzői eljárásban hozott határozattal elbírálták. Ilyenkor a gyámhatóság feladatát a bíróság, illetőleg a közjegyző veszi át. Közjegyző esetében a gyámhatóság feladatkörének átvételéről csak akkor lehet szó, ha olyan eljárásban működik közre, amelynek során határozatokat hozhat (hagyatéki eljárás, okiratok megsemmisítése). Olyan esetekben azonban, amikor nem hoz határozatot, hanem például okiratot szerkeszt, hitelesít, tanúsítványt állít ki, az okirat érvényességéhez szükség van a gyámhatóság jóváhagyására.
- a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezés részlegessége esetén a gondnokoltnak azon jognyilatkozatára, amely ügycsoportban a bíróság a gondnokolt cselekvőképességét nem korlátozta [Ptk. 14. § (5)-(6)].
Valamennyi gyámhatósági jóváhagyásra szoruló nyilatkozatra vonatkozik a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 25. § (2) bekezdésének rendelkezése, mely szerint a gyámhivatal a jognyilatkozat jóváhagyását elutasítja, ha a jognyilatkozatot tartalmazó okirat alaki szempontból érvénytelen. A jognyilatkozat gyámhivatali jóváhagyása a jognyilatkozat érvényességéhez szükséges - jogszabályban előírt - egyéb feltételeket nem pótolja.
A jelen § új rendelkezéseit a 2001. november 1. napját megelőzően elrendelt gondnokság alá helyezés esetén is megfelelően alkalmazni kell, ha a jognyilatkozat megtételére a törvény hatálybalépését követően kerül sor [2001. évi XV. törvény 6. § (1)].
BH2003. 61. *A cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezés indokolt, ha a perlekedési téboly következtében az alperes az önálló életvitelre képtelenné válik. [Ptk. 16. § (2) bek.].*
BH2000. 147. *A gondnokság alá helyezésre irányuló eljárásban nem indokolt az orvos szakértői vélemény felülvizsgálata, ha a per adataiból kétséget kizáróan megállapítható a cselekvőképességet kizáró súlyos elmebetegség fennállta [Ptk. 16. § (2) bek.].*
BH2000. 8. *A cselekvőképtelenség és a korlátozott cselekvőképesség elhatárolásánál vizsgálandó körülmények [Ptk. 13. § (2) bek., 16. § (2) és 17. §].*

BH1992. 107. *II. A perbeli cselekvőképesség általában a polgári jogi cselekvőképességhez igazodik azzal az eltéréssel, hogy korlátozott perbeli cselekvőképesség nincs [Pp. 49. § (1) bek., 312. § (2) bek., Ptk. 12-18. §, 85. § (2) bek.].*

BH1985. 308. *Cselekvőképességet kizáró gondnokság alá kiskorú személy is helyezhető. Ilyenkor a gondnokság hatálya a nagykorúság elérésével áll be, de a kiskorú már a határozat jogerőre emelkedésével cselekvőképtelenné válik [Ptk. 16. § (2) 3s (3) bek.].*

BH1984. 185. *II. A magánvádló cselekvőképességére vonatkozó elmeorvos-szakértői vizsgálat törvénysértő elrendelése a büntető eljárás során [Btk. 31. § (2) és (3) bek., Ptk. 16. § (1) bek., 17. §].*

BH1983. 64. *Az elmebetegség fennállása egymagában nem indokolja a gondokság alá helyezést. Erre ugyanis csak akkor kerülhet sor , ha a betegnek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége tartósan vagy nagymértékben csökkent , illetőleg állandó jelleggel teljesen hiányzik [Ptk. 13. § (2) bek., 16. § (2) bek.].*

BH1981. 362. *II. A gondnokság alá helyezendő személy ügyei viteléhez szükséges belátási képességének vizsgálata az orvosszakértői szakvélemény mellett életvitelének és körülményeinek feltárására egyéb bizonyítás lefolytatását is megkívánhatja [Ptk. 16. §].*

BH1979. 293. *A gondnokság alá helyezés iránt indult perben csak a tényállás minden oldalú tisztázása után lehet állást foglalni abban a kérdésben, hogy a gondnokság alá helyezés feltételei fennállanak-e. Ha a beszerzett elmeszakértői vélemény hiányos, a bíróságnak fel kell hívnia a szakértőt véleményének kiegészítésére [Pp. 3. §, 164. § (2) bek., 182. § (3) bek., Ptk. 16. § (2) bek.].*

BH1978. 527. *A bíróságnak hivatalból kell vizsgálnia, hogy a gondnokság alá helyezés iránt indult perben adott szakértői vélemény kellően megalapozott-e. A nem kellően meggyőző adatokat szolgáltató szakvélemény kiegészítésére, ennek eredménytelensége esetén más szakértő kijelölésére kerülhet sor [Pp. 182. § (3) bek., 9/1965. (VIII. 23.) IM sz. r. 43. §, Ptk. 16. § (2) bek.].*

Tvr. 10. § A törvényes képviselő jognyilatkozatával és a gyámhatóság jóváhagyásával kapcsolatos szabályokat csak a törvény hatálybalépése után tett jognyilatkozatokra lehet alkalmazni.

16/A. § (1) A korlátozott cselekvőképességen és a cselekvőképtelenségen alapuló semmisségre csak annak érdekében lehet hivatkozni, akinek a cselekvőképessége korlátozott vagy hiányzik.

(2) Aki cselekvőképességét illetően a másik felet megtéveszti, ezért felelősséggel tartozik, és felelőssége alapján a szerződés teljesítésére is kötelezhető.

A Ptk. 234. § (1) bekezdése értelmében a semmis szerződés érvénytelenségére bárki hivatkozhat. A § (1) bekezdése a cselekvőképességet korlátozó, vagy kizáró gondnokság alá helyezettek jognyilatkozataira irányadó relatív semmisség szabályát fogalmazza meg. Eszerint a teljes belátási képességgel nem rendelkező személyek jognyilatkozatának érvénytelenségére - azaz arra, hogy hiányzik a gondnok nyilatkozata, az előírt gyámhatósági jóváhagyás, vagy olyan nyilatkozatról van szó, amely még gyámhatósági jóváhagyással sem tehető érvényesen - csak a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen személy érdekében lehet hivatkozni. Az ellenérdekű fél tehát nem kérheti a szerződés érvénytelenségének megállapítását arra alapítva, hogy a vele szerződő fél korlátozott cselekvőképességgel rendelkezett vagy cselekvőképtelen volt. Ez a szabály nem csupán azt jelenti, hogy csak az egyik fél érdekében lehet hivatkozni az érvénytelenségre, de azt is, hogy ha a megkötött szerződés a teljes cselekvőképességgel nem rendelkező személy érdekeinek megfelel, akkor érvényben marad és senki sem hivatkozhat az érvénytelenségre.

A (2) bekezdés a relatív semmisség, mint fő szabály alóli kivételről rendelkezik. Eszerint polgári jogi felelősséggel tartozik az, aki cselekvőképességét illetően a másik felet megtéveszti. A megtévesztésen alapuló helytállási kötelezettség kimondása összhangban áll a Ptk. 4. § (4) bekezdésében szabályozott rendeltetésszerű joggyakorlás követelményével. Abból kiindulva, hogy a polgári jogviszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, és saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki sem hivatkozhat, a relatív semmisség szabályának korlátlan alkalmazása a megtévesztő fél számára lehetőséget adna a rendeltetésellenes joggyakorlásra. Annak a szerződő félnek ugyanis, aki a cselekvőképtelenség tényét nem ismerte és a körülményekből nem is ismerhette, adott esetben komoly érdeksérelmet jelenthet, ha a jóhiszeműen kötött szerződés utóbb a cselekvőképtelenség okán megdől.

E rendelkezés alkalmazása körében szükségképpen olyan szerződésről van szó, amelyet korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen személy cselekvőképes személlyel köt. A megtévesztés megállapítására akkor kerülhet sor, ha

- a szerződéskötés során a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen személy a másik felet tévedésbe ejti vagy tévedésben tartja arra nézve, hogy ő maga cselekvőképes.

- a megtévesztett fél jóhiszemű, azaz a szerződéskötéskor nem tudta és a körülményekből nem is kellett tudnia, hogy a másik fél korlátozottan cselekvőképes, illetőleg cselekvőképtelen. A megtévesztés megállapítható, ha a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen személy cselekvőképessége hiányáról hallgat, de testi

megjelenése, életkörülményei és az ügyletkötés során tanúsított magatartása a külső szemlélő számára a nagykorú és épelméjű ember benyomását kelti.
A cselekvőképességében korlátozott a megtévesztő magatartásért felel, feltéve, hogy vétőképes, azaz a polgári jog szabályai szerint felelősségre vonható, mert képes arra, hogy a magatartása jogellenességét felismerje.
A megtévesztésért való felelősségi helytállás egyik módja a kártérítés. Ennek keretében a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen, de vétőképes fél elsődlegesen az eredeti állapot helyreállítására, ha pedig ez nem lehetséges, akkor a megtévesztett fél teljes vagyoni, és nemvagyoni kárának megtérítésére köteles (Ptk. 318. §, 339. §, 355. §).
A bíróságnak azonban lehetősége van a helyzet más módon történő rendezésére is. A bíróság ugyanis a megtévesztő felet a szerződés teljesítésére is kötelezheti, ami gyakorlatilag ugyanaz, mintha az érvénytelen szerződést hatályossá nyilvánította volna.

Cselekvőképtelenség gondnokság alá helyezés nélkül

17. § (1) Gondnokság alá helyezés nélkül is cselekvőképtelen az, aki olyan állapotban van, hogy ügyei viteléhez szükséges belátási képessége - tartósan vagy a jognyilatkozata megtételekor átmenetileg - teljesen hiányzik.

(2) A gondnokság alá helyezés nélkül cselekvőképtelen személy jognyilatkozata - a (3) bekezdésben foglalt kivétellel - semmis.

(3) A gondnokság alá helyezés nélkül is cselekvőképtelen nagykorú személy jognyilatkozatát - a végintézkedése kivételével - cselekvőképtelenség miatt nem lehet semmisnek tekinteni, ha tartalmából és körülményeiből arra lehet következtetni, hogy a jognyilatkozat a fél cselekvőképessége esetében is indokolt lett volna.

A cselekvőképesség csak azt illeti meg, aki az ügyei viteléhez szükséges belátási képességgel rendelkezik. Figyelemmel arra, hogy a ténylegesen cselekvőképtelen állapotú személyeknek csak egy része áll gondnokság hatálya alatt, nagy a jelentősége annak, hogy a törvény milyen jogkövetkezményeket fűz a cselekvőképtelen állapotban tett jognyilatkozathoz.
Az (1) bekezdésben a törvény a gondokság alá helyezés nélküli cselekvőképtelenség fogalmát a 2001. november 1-ig hatályos rendelkezéstől részben eltérően szabályozza.
Változatlan az a törvényi meghatározás, mely szerint az a személy minősül gondnokság alá helyezés hiányában is cselekvőképtelennek, aki olyan állapotban van, hogy az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzik.
A törvény - a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezés Ptk. 15. § (4) bekezdésében foglalt szabályától eltérően - e helyütt nem nevesít feltételként egyetlen egészségi okot sem, amelyre visszavezethetőnek kell lennie a belátási képesség teljes hiányának A belátási képesség teljes hiányának fennállása esetén ezért e rendelkezéseket kell alkalmazni, függetlenül attól, hogy ténylegesen mi - pszichés állapot, szellemi fogyatkozás, szenvedélybetegség, gyógyszer-, kábítószer-, alkoholfogyasztás, vagy pl. altatás következtében előállt bódult állapot stb. - idézte azt elő.
A belátási képességnek csak a teljes hiánya eredményez cselekvőképtelenséget. Ezért ha a személy a belátási képességében csak korlátozott volt, ez a megtett jognyilatkozata érvényességét nem érinti.
A megelőzően hatályos törvényi rendelkezés további fogalmi elemet nem nevesített. Ez pedig a gyakorlatban azt a problémát vette fel, hogy a tényleges cselekvőképtelenség okán a szerződés érvénytelenségének utólagos megállapítására nem volt lehetőség akkor, ha a szerződő fél nyilvánvalóan nem értette meg az adott jogügylet lényegét, és nem tudott megfelelő döntést hozni, de a belátási képessége teljes hiányát, minden jogügylet vonatkozásában nem lehetett megállapítani.
Ezt orvosolja az (1) bekezdés új szabálya, amelynek értelmében a belátási képességnek nem csak a tartós, de átmeneti - azaz a jognyilatkozat tételekor fennálló - teljes hiánya is a cselekvőképtelenség megállapítására vezet.
A (2) bekezdés - a 2001. november 1-ig hatályban volt Ptk. 18. § (1) bekezdésében foglaltakkal azonosan - a gondnokság alá helyezés nélkül is cselekvőképtelen személy jognyilatkozatára annak semmisségét mondja ki.
A cselekvőképtelen személy által kötött szerződés, illetőleg az egyoldalú nyilatkozat semmisségének megállapításához külön eljárásra nincs szükség, az érvénytelenségre bárki határidő nélkül hivatkozhat [Ptk. 234. § (1)].
E körben kérdésként merül fel, hogy alkalmazható-e ebben az esetben is a Ptk. 16/A. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezés, melynek alapján a jognyilatkozat semmissége kizárólag a cselekvőképtelen személy érdekében lehet hivatkozni.

A korábbi jogi szabályozás ebben egyértelműen igenlő volt, hiszen a bármilyen okból cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes személyek jognyilatkozatára vonatkozó közös szabályok között (a megelőzően hatályos Ptk. 21. § (1) bekezdésében) helyezte el a törvény e rendelkezést.
A módosított törvény azonban alapvetően más szerkesztési elvet követ, hiszen különválasztja a cselekvőképtelenségnek és korlátozott cselekvőképességnek az életkoron alapuló, és a nagykorú személyekre vonatkozó szabályait, ezekhez kapcsolódóan önállóan rendelkezik a közös szabályokról, s ezen belül önállóan a relatív semmisség szabályáról is [Ptk. 13/B. § (1), 16/A. § (1)]. A gondnokság alá helyezés nélküli cselekvőképtelenségre vonatkozó új önálló szabályok között azonban a korábbi, és korlátozást nevesítő rendelkezést a törvény már nem tartalmaz. Ez pedig azt jelenti, hogy 2001. november 1. napjától kezdődő hatállyal a jognyilatkozatnak a tényleges cselekvőképtelenség miatti semmisségére történő hivatkozás jogát bárki, a Ptk. 234. § (1) bekezdésének általános rendelkezése alapján, és függetlenül attól gyakorolhatja, hogy a semmisséghez fűződő jogkövetkezmény levonása melyik fél érdekét szolgálja.
A jognyilatkozat semmissége alóli kivételt szabályozza a § (3) bekezdése, mely a kivétel nevesítését meghaladóan megegyezik a megelőzően hatályos Ptk. 18. § (3) bekezdésében foglaltakkal. Kimondja, hogy nem lehet semmisnek tekintetni a cselekvőképtelen nyilatkozatát, ha annak tartalmából és a körülményekből az következik, hogy a jognyilatkozat megtétele a fél cselekvőképessége esetén is indokolt lett volna. A törvényi szabályból kitűnően:
- e rendelkezés a cselekvőképtelen nagykorú személy jognyilatkozatának a cselekvőképtelenség miatti semmissége esetében alkalmazható, tehát cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozata esetében nem. De következik ebből az is, hogy nem lehet e rendelkezést alkalmazni akkor sem, ha az egyébként ténylegesen cselekvőképtelen jognyilatkozatának semmisségére más okból hivatkoznak;
- csak élők közötti jogügyletekre, forgalmi ügyekre vonatkozó jognyilatkozatra vonatkozik e kivételes szabály. Miután a teljesen cselekvőképtelen érvényesen sem közvégrendeletet, sem magánvégrendeletet nem tehet, annak orvoslására kizárólag a Ptk. 648. §-ában meghatározott esetben van jogi lehetőség. Bár a megelőzően hatályos Ptk. 18. § (2) bekezdése a végintézkedést, mint kivételt nem nevesítette, a bírói gyakorlat a fenti indokokra figyelemmel a végintézkedésre kizárta e törvényhely alkalmazását;
- a jognyilatkozatot akkor nem lehet semmisnek tekinteni, ha annak tartalmából és a körülményeiből az következik, hogy a fél cselekvőképessége estén is indokolt lett volna annak megtétele. E körben a bíróságnak gondosan kell mérlegelnie a jognyilatkozat tartalmát és a megállapodás körülményei alapján azt, hogy a szerződés (egyoldalú jognyilatkozat) a fél érdekeit tekintve indokolt-e. A fél érdekei körében kell vizsgálnia a bíróságnak azt is, hogy a nagykorú a jognyilatkozat tételekor szükségleteit helyesen mérte-e fel, azaz ilyen szempontból is indokolt volt-e az egyébként ésszerű feltételek mellett kötött ügylet létrehozása.
A 2001. évi XV. törvénnyel megállapított jelen § nem tartotta fenn hatályában a Ptk. megelőzően hatályos 18. § (2) bekezdésének rendelkezését, mely a cselekvőképtelen által kötött és már teljesített csekély jelentőségű, tömegesen előforduló, és különösebb megfontolást nem igénylő szerződéseket ugyancsak kivételként nevesítette. A rendelkezés mellőzésének nyilván az az indoka, hogy az előzőekben ismertetett (3) bekezdésben foglaltak tartalmilag tágabb kört ölelnek fel. Azok a feltételek, amelyeket a korábbi jogszabály nevesített, a (3) bekezdés keretein belül továbbra is részei maradnak a bírói mérlegelésnek. A cselekvőképtelen által megkötött, csekély jelentőségű és már teljesített szerződés ténye ugyanis megalapozhatja azt a következtetést, hogy annak megkötése a fél cselekvőképessége esetén is indokolt lett volna.
Végül megjegyezzük, hogy előfordul, hogy a bíróság az előtte folyamatban lévő perben észlel olyan körülményeket, amelyek arra utalnak, hogy a gondnokság alá nem helyezett fél cselekvőképességgel nem rendelkezik (pl. nem képes felfogni a keresetlevél tartalmát). A polgári eljárásjog szabálya szerinti cselekvőképesség hiánya a perbeli cselekvőképességet is kizárja [Pp. 49. § (1)]. Ezért a Pp. 50. § (1) bekezdése alapján a bíróság a felek perbeli cselekvőképességét - ha e tekintetben kételye merül fel - hivatalból köteles vizsgálni. Ha adatok merülnek fel arra, hogy a félnek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzik, akkor a bíróságnak a Pp. 74. §-a alapján kirendelt ügygondnok részvétele mellett kell az eljárást folytatnia (BH1992. 107.)
BH2002. 6. *Nem indokolt az orvos szakértői bizonyítás elrendelése, ha az örökhagyó életkörülményei és életvitele alapján a végrendelkezési képességének hiányára nem merült fel adat. [Ptk. 17-18. §-ok, Pp. 163. § (1) bek., 177. § (1) bek., 206. § (1) bek.].*
BH2000. 439. *I. Az a nagykorú személy, akinek cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezése indokolt, mindaddig cselekvőképesnek tekintendő, amíg a bíróság cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá nem helyezi [Ptk. 13. § (1) bek. 17. §].*
BH2000. 8. *A cselekvőképtelenség és a korlátozott cselekvőképesség elhatárolásánál vizsgálandó körülmények [Ptk. 13. § (2) bek., 16. § (2) és 17. §].*

BH1999. 366. *Tartási szerződéssel kapcsolatban állított érvénytelenségi okok vizsgálatánál irányadó körülmények [Ptk. 17. §, 18. §, 200. § (2) bek., 201. §, 202. §, 586. § (1) és (2) bek., 658. § (1) bek., 1991. évi XLI. tv. 117. § (3) bek., Ptké. 38. § (3) bek., Pp. 206. §].*
BH1996. 465. *I. A gondnokság alá helyezés nélküli cselekvőképtelenség állapotának megállapításához az igen széles körű bizonyítási eljárás keretében vizsgálandó körülmények (Ptk. 17. §).*
BH1996. 205. *I. A végrendelet érvénytelenségét csak a perben érvényesített megtámadási ok alapján lehet vizsgálni [Ptk. 17. §, 649. § (1) bek.].*
BH1992. 107. *II. A perbeli cselekvőképesség általában a polgári jogi cselekvőképességhez igazodik azzal az eltéréssel, hogy korlátozott perbeli cselekvőképesség nincs [Pp. 49. § (1) bek., 312. § (2) bek., Ptk. 12-18. §, 85. § (2) bek.].*
BH1988. 311. *A cselekvésképtelen személy sem közvégrendeletet, sem magánvégrendeletet érvényesen nem tehet, még akkor sem, ha az okszerűnek illetve indokoltnak tűnne [Ptk. 17. §, 18. § (2) és (3) bek., 648. §].*
BH1987. 396. *I. Cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezés nélkül nagykorú személlyel szemben a korlátozott cselekvőképességhez fűződő jogkövetkezmények nem alkalmazhatók [Ptk 13., 17. §].*
BH1984. 185. *II. A magánvádló cselekvőképességére vonatkozó elmeorvos-szakértői vizsgálat törvénysértő elrendelése a büntető eljárás során [Btk. 31. § (2) és (3) bek., Ptk. 16. § (1) bek., 17. §].*

Zárlat elrendelése és ideiglenes gondnokrendelés

18. § (1) Ha cselekvőképességet korlátozó vagy kizáró gondnokság alá helyezés iránti perindítás indokolt, és az érintett személy vagyonának védelme sürgős intézkedést igényel, a gyámhatóság a vagyonra zárlatot rendel el, és ezzel egyidejűleg zárgondnokot rendel ki. A zárlatot elrendelő határozat ellen nincs helye fellebbezésnek.

(2) A zárlatra, illetve a zárgondnok működésére a bírósági végrehajtásról szóló törvény biztosítási intézkedések végrehajtására vonatkozó fejezetének a rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

A cselekvőképességet korlátozó, illetve kizáró gondnokság alá helyezésről - mivel az az érintett személy önrendelkezési jogát, döntési autonómiáját alapvetően befolyásolja - kizárólag a bíróság dönthet, és a gondnokság alá helyezés jogkövetkezményei az ítélet jogerőre emelkedését követő naptól állnak be [Pp. 311. § (1)].

Vannak azonban olyan élethelyzetek, amikor a belátási képességgel nem, vagy csak korlátozottan rendelkező személy érdekében azonnali intézkedésre, beavatkozásra van szükség, akár az ítélethozatalt megelőzően, akár a per megindítása előtt.

Ilyen intézkedések a zárlat elrendelése és az ideiglenes gondnokrendelés.

2001. november 1. napját megelőzően a zárlat szabályait a Ptké. 9. §-a nevesítette. Ennek értelmében: a cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezési perben a bíróság bármelyik fél kérelmére zárlatot köteles elrendelni, ha a gondnokság alá helyezés valószínűnek mutatkozik, és fennáll annak fenyegető veszélye, hogy a gondnokság alá helyezendő személy a vagyonát nem megfelelően kezeli, indokolatlanul megterheli, vagy elidegeníti.

A gyámhatóság e korábbi szabály alapján zárlatot nem rendelhetett el. Ha azt észlelte, hogy a gondnokság alá helyezendő személy vagyonának megóvása érdeke ezt kívánja, arra volt joga, hogy a folyamatban lévő perben a zárlat elrendelése iránt kérelmet terjesszen elő [149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 139. § (1)]. Ugyancsak a gyámhatóság hatáskörébe tartozott a bíróság által elrendelt zárlat esetén a zárgondnok kirendelése [Ptké. 9. § (3)], valamint az ideiglenes gondnokrendelés. A Ptké. 44. § (1) bekezdése alapján a gyámhatóság szükség esetén annak a nagykorú személynek a részére rendelhetett ideiglenes gondnokot - a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 135. §-ában szabályozott eljárás mellett -, akinek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége állandó jelleggel hiányzik.

A cselekvőképességgel, gondnoksággal összefüggő egyes törvényes módosításáról szóló, és 2001. november 1. napjától hatályos 2001. évi XV. törvény lényegesen érintette e korábbi szabályokat. Egyrészről a Ptké. 8-14. §-ainak és 44-45. §-ainak hatályon kívül helyezése mellett a bíróság által elrendelhető zárlat szabályait az eljárásjogi törvényben (Pp. 308/A. §), az ideiglenes gondnokrendelés szabályait pedig a Ptk.-ban (új 18/A. §) helyezte el módosított tartalommal. Másrészt pedig megteremtette annak jogi lehetőségét, hogy a gyámhatóság is dönthessen a zárlat elrendeléséről, illetve, hogy a bíróság is rendelhessen ideiglenes gondnokot.

A jelen § a gyámhatóság által elrendelhető zárlat szabályait nevesíti.

Az (1) bekezdés értelmében a zárlat elrendelésének két törvényi feltétele van:

1. a cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezési per megindításának szükségessége.

Arra nézve, hogy milyen adatok birtokában ítélheti úgy a gyámhatóság, hogy szükséges a gondnokság alá helyezési per megindítása, a hatályos jogszabályok nem tartalmaznak előírást. Nyilvánvaló azonban, hogy az érintett személy cselekvőképességének teljes vagy részleges hiányát állító puszta bejelentés, vagy jelzés erre nem ad alapot. De éppen a zárlat elrendelésével elérendő célt hiúsítaná meg, ha e körben azon bizonyítékok összességét tekintenénk előfeltételnek, amelyeket a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 145. §-a a keresetlevél kötelező mellékletei között nevesít (így az érintett elmeállapotára vonatkozó szakorvosi véleményt, illetve a lakóhelyén készített környezettanulmányt). A perindítás szükségességére ezért álláspontunk szerint a gyámhatóság akkor vonhat le megalapozott következtetést, ha bármely tény (pl. az érintett meghallgatása során észleltek, vagy háziorvosának jelzése) alappal enged arra következtetni, hogy az érintett személy nem rendelkezik az ügyei viteléhez szükséges teljes belátási képességgel.

Egyes esetekben jogszabály írja elő, hogy az adott intézmény köteles a gyámhatóságot tájékoztatni, ha a rendelkezésére álló adatok alapján valamely személy gondnokság alá helyezése álláspontja szerint szükséges. Ilyen kötelezettség terheli

- az 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet 54. §-a alapján a mentálhigiénés ellátást biztosító bentlakásos intézmény vezetőjét, és

- a 106/1980. (IK 4.) IM utasítás 10. § (3) bekezdése alapján az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet igazgató főorvosát a kezelt beteg tekintetében, valamint

- az 1997. évi CLIV. törvény 201. § (10) bekezdése alapján a kötelező pszichiátriai gyógykezeléssel összefüggő eljárásában a bíróságot.

Miután ezekben az esetekben a tájékoztatás szakorvosi megállapításon (a harmadikként nevesített esetben pedig igazságügyi elmeorvos szakértői véleményen) alapul, a perindítás szükségessége e tájékoztatások alapján egyértelmű.

2. az érintett személy vagyonának védelme körében, sürgős intézkedést igénylő helyzet áll fenn.

A vagyoni kört a törvény nem korlátozza, ezért az annak teljességét felöleli (ingó-, ingatlanvagyon, értékpapír, bankszámla, munkabér, nyugdíj, vagyoni értékű jogok, stb.). A vagyont károsodással fenyegető minden helyzet (pl. az érintett a vagyonát nem kezeli megfelelően, azt indokolatlanul megterheli, elidegeníti, elherdálja, állapota miatt abban kárt okoz, stb.) a vagyon védelmét indokolja. A törvény értelmében azonban a gyámhatóság zárlatot csak a sürgős intézkedést igénylő helyzetben, azaz akkor rendelhet el, amikor nyilvánvaló, hogy az intézkedés megtételének hiánya az idő múlásával visszafordíthatatlanul a vagyonvesztéshez vezet.

A zárlatot az illetékes gyámhatóság határozattal rendeli el. A gyámhatóság illetékességét 2001. november 1. napjától kezdődő hatállyal az eljárással érintett személy lakóhelye alapítja meg [1997. évi XXXI. törvény 124. § (1)].

A zárlatot elrendelő határozat ellen a törvény kizárja a fellebbezés jogát. Ez azonban nem jelenti azt, hogy kontroll nélkül marad az e tárgyú határozat. A törvény ugyanis zárlat elrendelése esetére a gyámhatóságot a határozat meghozatalától számított 8 napos határidővel kötelezi a gondnokság alá helyezés iránti per megindítására, és a bíróságot pedig arra, hogy a zárlatot elrendelő határozatot 30 napon belül hivatalból vizsgálja felül (lásd a Ptk. 18/B. §-ához, és a Pp. 308. §-ához fűzött magyarázatot).

A zárlat elrendeléséről szóló határozatában a gyámhatóság egyidejűleg zárgondnokot rendel. A zárgondnok a teendőit a zárlat feloldásáig, illetve a per jogerős befejezése után a gondnok kirendeléséig látja el [149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 139. § (2)].

A törvény a zárlatra, valamint a zárgondnok működésére a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Vht.) X. Fejezetének a biztosítási intézkedésre vonatkozó szabályait rendeli megfelelően alkalmazni.

A Vht. 194-199. §-aiban, valamint a 149/1997 (IX. 10.) Korm. r. 146-151. §-aiban foglaltakból kitűnően a gyámhatóság leltárral adja át az érintett személy vagyonát.

Ha a zárlat ingatlan tulajdont is érint, a zárlat tényét az ingatlan-nyilvántartásba a gyámhatóság jegyezteti be. Az ingatlant a zárgondnok a rendes gazdálkodás szerint köteles kezelni, és ennek keretében annak hasznosításáról is gondoskodik. A ingatlan fenntartási költségeit elsősorban az abból származó jövedelemből kell kiegyenlítenie. Gazdálkodásáról és az ingatlan jövedelmével elszámolni köteles. Ugyanez a jog és kötelezettség illeti, illetve terheli a zárgondnokot az érintett lakásbérleménye esetén.

A zárlattal érintett ingóságokat a zárgondnok őrzi. Az érintett személy pénzét és egyéb értéktárgyait - azok kivételével, melyeket a rendes vagyonkezelés szabályai szerint folyó kiadásokra vagy egyéb okból készen kell tartani - köteles a gyámhatósághoz beszolgáltatni. A pénz gyámhatósági fenntartásos betétben, forint folyószámlán vagy devizaszámlán, a személyes tulajdon szokásos tárgykörébe nem tartozó ékszereket, ezüst,

arany vagy platinatárgyakat, drágaköveket a Magyar Nemzeti Banknál, a kulturális javakat pedig az illetékes múzeumban kell letétként elhelyezni.

BH2002. 6. *Nem indokolt az orvos szakértői bizonyítás elrendelése, ha az örökhagyó életkörülményei és életvitele alapján a végrendelkezési képességének hiányára nem merült fel adat. [Ptk. 17-18. §-ok, Pp. 163. § (1) bek., 177. § (1) bek., 206. § (1) bek.].*

BH2000. 22. *Együttesen gyakorolt szülői felügyelet esetén a kiskorú vagyonáról rendelkező társasági szerződést a kiskorú nevében mindkét szülőnek alá kell írnia, ingatlanapportról rendelkező szerződés esetén a gyámhatóság hozzájárulására is szükség van. Ellenkező esetben a társasági szerződés érvénytelen [Ptk. 15. §, 18. § (1) bek., 19. §, 20. §, 21. § (1) bek., 225. § (1) bek., 234. § (1) bek., 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 18/A. § (1) bek., 12/1987. (VI. 29.) MM r. 61. § (1)-(2) bek., 4/1987. (VI. 14.) IM r. 33. § (1) bek.].*

BH1999. 366. *Tartási szerződéssel kapcsolatban állított érvénytelenségi okok vizsgálatánál irányadó körülmények [Ptk. 17. §, 18. §, 200. § (2) bek., 201. §, 202. §, 586. § (1) és (2) bek., 658. § (1) bek., 1991. évi XLI. tv. 117. § (3) bek., Ptké. 38. § (3) bek., Pp. 206. §].*

BH1997. 403. *III. Ha az egyik alapító a társasági szerződés megkötésekor még cselekvőképtelen és - felhívás ellenére - helyette a törvényes képviselője nem jár el, a cégbíróság a bejegyzési kérelmet elutasítja [Ptk. 15. §, 18. § (1) bek., 1989. évi 23. tvr. 15. § (1) bek.].*

BH1992. 107. *II. A perbeli cselekvőképesség általában a polgári jogi cselekvőképességhez igazodik azzal az eltéréssel, hogy korlátozott perbeli cselekvőképesség nincs [Pp. 49. § (1) bek., 312. § (2) bek., Ptk. 12-18. §, 85. § (2) bek.].*

BH1988. 311. *A cselekvésképtelen személy sem közvégrendeletet, sem magánvégrendeletet érvényesen nem tehet, még akkor sem, ha az okszerűnek illetve indokoltnak tűnne [Ptk. 17. §, 18. § (2) és (3) bek., 648. §].*

BH1986. 100. *A gondnokság alá helyezés nélkül is cselekvőképtelen nagykorú személy jognyilatkozatát cselekvőképtelenség miatt nem lehet semmisnek tekinteni, ha tartalmából és körülményeiből arra lehet következtetni, hogy a jognyilatkozata cselekvőképessége esetében is indokolt lett volna [Ptk. 18. § (3) bek.].*

BH1977. 115. *Ha a hagyatéki eljárás során érdekellentét áll fenn az örökhagyó kiskorú gyermeke és a túlélő házastársa között, az állami közjegyző akkor jár el helyesen, ha megkeresi a gyámhatóságot eseti gondnok kirendelése végett, illetőleg - ha a gyámhatóság nem intézkedett - ügygondnok kirendelésével gondoskodik a kiskorú örökös megfelelő képviseletéről [6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. 15., 39., 44. §, Ptk. 18. §, 225. §].*

18/A. § (1) A gyámhatóság kivételesen, azonnali intézkedést igénylő esetben ideiglenes gondnokot rendelhet annak a nagykorú személynek, akinek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége - pszichés állapota vagy szellemi fogyatkozása miatt - tartósan teljes mértékben hiányzik, és az érdekeinek védelme más módon - elsősorban zárlat elrendelésével - nem lehetséges. Az ideiglenes gondnokot kirendelő határozat ellen nincs helye fellebbezésnek.

(2) A gyámhatóság az ideiglenes gondnokot kirendelő határozatában megjelöli, hogy az ideiglenes gondnok a 14. § (6) bekezdésében meghatározott ügycsoportok közül melyekben járhat el az érintett személy helyett.

Indokolt esetben a gyámhatóság a gondnokság alá helyezés iránti per megindítása előtt érdekvédelmi intézkedésként ideiglenes gondnokot rendelhet.

Ennek szabályaira 2001. november 1. napjáig a Ptké. 44. §-ának rendelkezése az irányadó. A 2001. évi XV. törvény e rendelkezést nem csak annyiban érintette, hogy azt - a korábbi szabály egyidejű hatályon kívül helyezése mellett - a Ptk. jelen §-ában helyezte el, de részben módosította, és kiegészítette annak érdemi rendelkezéseit is. Emellett a Pp. 308/A. §-ának új rendelkezésével megteremtette annak - a korábban nem biztosított - lehetőségét, hogy e tárgyban a bíróság is hozhasson határozatot a folyamatban lévő perben.

A zárlat elrendelésével egyező az ideiglenes gondnokrendelés szabályozása abban, hogy ilyen intézkedést a gyámhatóság

- a gondnokság alá helyezési per megindítása előtt, de a perindítás indokoltsága esetén tehet,

- arról fellebbezéssel nem támadható határozatban rendelkezik,

- köteles a határozathozataltól számított 8 napon belül megindítani a gondnokság alá helyezési pert, és

- e perben a bíróság a határozatot 30 napon belül hivatalból vizsgálja felül (Ptk. 18/B. §).

A perindítás indokoltságára a gyámhatóság csak a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 135. § (1) bekezdése szerinti adatok birtokában, és az itt nevesített eljárás alapján vonhat le megalapozott következtetést. E rendelkezés értelmében: a gyámhivatal annak megállapítása céljából, hogy a nagykorú személynek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége állandó jelleggel hiányzik, az ideiglenes gondnok kirendelése előtt indokolt esetben meghallgatja a gondnokság alá helyezendő személyt, lakóhelyén környezettanulmányt készít, és beszerzi a lakóhelye szerint illetékes - vagy a gyógykezelését ellátó - pszichiátriai gondozó intézet (ideg- és elmegyógyintézet) szakvéleményét.

Eltérően attól, hogy a zárlat elrendelésére akár a cselekvőképességet kizáró, akár azt korlátozó gondnokság alá helyezés indokoltsága esetén sor kerülhet, az (1) bekezdésben megjelölt feltételek alapján ideiglenes gondnokot a gyámhatóság kizárólag akkor rendelhet, ha nagykorú személy cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezése indokolt. Az ügyek viteléhez szükséges belátási képességnek a pszichés állapot vagy szellemi fogyatkozás miatti tartós és teljes mértékű hiányának nevesítése ugyanis mindenben megegyezik a Ptk. 15. § (4) bekezdésében foglaltakkal. Ez okból ebben a körben mindenben irányadóak a Ptk. 15. §-ához fűzött magyarázatban kifejtettek.

Ezen állapot megléte mellett az ideiglenes gondnokrendelésnek is feltétele az érintett személy érdekeinek védelmét indokoló helyzet. Szemben azonban a zárlattal, ahol a vagyon tekintetében kell fennállnia a védelem szükségességének, az ideiglenes gondnokrendelésnél a törvény ilyen korlátozást nem tartalmaz, ezért az kiterjed a vagyoni érdekek mellett a személyét érintő érdekeinek védelmét kívánó helyzetre is.

Éppen ez indokolja azt a további törvényi feltételt, mely az ideiglenes gondnokrendelést csak akkor teszi lehetővé, ha az érdek védelme zárlat elrendelésével nem lehetséges.

Hasonlóan a zárlathoz, a törvény az érdekvédelmi helyzet minősített fokát kívánja meg. Míg a zárlat esetében ezt a sürgős, addig az ideiglenes gondnokrendelés körében az azonnali - azaz a halaszthatatlan - intézkedés szükségességében határozza meg.

Ugyancsak eltérő e két intézkedés szabálya abban is, hogy az ideiglenes gondnokrendelésre csak kivételesen, tehát csak a kivételesen indokolt esetekben kerülhet sor.

Az ideiglenes gondnokrendelés esetén is érvényesülnie kell az arányosság alkotmányos követelményének, azaz annak, hogy az érintett személy csak annyiban legyen korlátozva jogai gyakorlásában, amennyiben ez feltétlenül szükséges. Ennek az alapelvnek az érvényesülését biztosítja a (2) bekezdés új rendelkezése, melynek értelmében a gyámhatóság a határozatában megjelöli, hogy az ideiglenes gondnok milyen ügyekben járhat el az érintett személy helyett. Ebben a körben a részleges, azaz meghatározott ügycsoportokra korlátozott cselekvőképességre vonatkozó, Ptk. 14. § (6) bekezdését rendeli a törvény alkalmazni. Miután e §-ban a törvény példálódzó, és nem taxatív módon sorolja fel az ügycsoportokat, nincs akadálya annak, hogy a gyámhatóság a határozatában az itt nem szereplő más ügyet vagy ügycsoportot jelöljön meg, de annak sem, hogy a megnevezett ügycsoporton belül csak meghatározott ügyet nevesítsen.

Abból, hogy a törvény nem feltételes módban (megjelölheti) fogalmaz, egyértelműen az következik, hogy a gyámhatóság minden esetben köteles erről a határozatban rendelkezni. Ez alól kivétel nincs, hiszen kizárható, hogy minden területen azonnali intézkedést igénylő, kivételes helyzet álljon elő.

Az ideiglenes gondnok az érintett személy törvényes képviselője és vagyonkezelője mindazon ügyekben és ügycsoportokban, amelyekre gondnokként kirendelésre került. A törvény ekként nem tartotta fenn a 2001. november 1. napjáig hatályos Ptké. 44. § (2) bekezdésében foglalt azt a korábbi szabályt, mely az ideiglenes gondnok jogkörét az érintett személy minden személyi ügyének intézésére, és teljes vagyonának felügyeletére kiterjesztette.

Az ideiglenes gondnok kirendelésének időtartama a megindított gondnokság alá helyezési perben a bíróság által hozandó - a gyámhatóság határozatát hivatalból felülvizsgáló - határozat tartalmától függ (Pp. 308. §).

A bíróság a keresetlevél beadásától számított 30 napon belül - mely határidőt előzetes bizonyítás elrendelése esetén legfeljebb 30 nappal meghosszabbíthat - vizsgálja meg az intézkedés fenntartásának szükségességét. Ha a bíróság a vizsgálat alapján annak fenntartását indokolatlannak tartja, megváltoztatja a gyámhatóság döntését, és megszünteti az ideiglenes gondnokságot. Az ideiglenes gondnokrendelés e határozat jogerőre emelkedéséig tart, kivéve, ha a bíróság a határozatát előzetesen végrehajthatóvá nyilvánította. Ez utóbbi esetben a határozat közlésétől kezdődően a gondnokrendelés megszűnik.

Ha a vizsgálat alapján az intézkedés fenntartása indokolt, a bíróság határozatával azt a per jogerős befejezéséig hatályában fenntartja. Ebben az esetben az ideiglenes gondnok a jogerős ítélet alapján történő gondnokrendelésig látja el jogkörét.

18/B. § A gyámhatóságnak a zárlat elrendelését, illetve az ideiglenes gondnokrendelést követő 8 napon belül a gondnokság alá helyezési pert meg kell indítania, a bíróságnak pedig legkésőbb a keresetlevél benyújtásától számított 30 napon belül a zárlatot, illetve az ideiglenes gondnokrendelést hivatalból felül kell vizsgálnia.

A zárlat elrendelése, és az ideiglenes gondnok kirendelése tárgyában hozott határozatok elleni fellebbezési jog kizárása [Ptk. 18. § (1), Ptk. 18/A. § (1)] folytán a jelen §, valamint e határozatoknak a bíróság általi hivatalbóli, és határidőhöz kötött felülvizsgálatának új jogintézménye (Pp. 308. §) biztosítja a garanciát arra, hogy az érintett személy a jogai gyakorlásában valóban csak indokolt esetben, és csak a legszükségesebb ideig legyen korlátozva.

A törvény ezért a gyámhatóságot arra kötelezi, hogy a zárlat elrendelésére, illetve ideiglenes gondnokrendelésre vonatkozó határozatának meghozatalától számított 8 napon belül az érintett személy gondnokság alá helyezése iránt a pert indítsa meg.

A gyámhatóság perindítási kötelezettségének előírása két kérdést is felvet. Egyrészről azt a kérdést, hogy hogyan viszonyul egymáshoz a jelen §, valamint a Ptk. 14. § (3) és a Ptk. 15. § (3) bekezdésének rendelkezése. Ez utóbbi törvényhelyek ugyanis a cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezési per megindítására jogosultság rangsorában a nagykorú személy házastársát, egyenságbeli rokonát és testvérét a gyámhatóság elé sorolják. Az általános szabály értelmében a perindítás szükségességéről tudomás szerzés esetén a gyámhatóság erről a perindításra jogosult hozzátartozókat köteles értesíteni, és saját nevében a pert csak akkor indítja meg - kötelezően -, ha a hozzátartozók valamelyike 60 napon belül a gondnokság alá helyezés iránt nem nyújtott be keresetlevelet. Álláspontunk szerint a jelen § előírása kivételt jelent az általános szabályokkal szemben. Nyilvánvaló ugyanis, hogy ha a zárlat elrendelése illetve ideiglenes gondnokrendelés esetén is irányadó lenne a hozzátartozók értesítési kötelezettsége, ez a garanciális elv érvényesülését zárná ki.

Kérdés az is, hogy milyen jogkövetkezménnyel jár, a gyámhatóság mulasztása, így az az eset, ha egyáltalán nem terjeszti elő a keresetlevelet. Erre nézve a 2001. évi XV. törvény külön rendelkezést nem tartalmaz. Az Áe. vonatkozó szabályai (pl. a mulasztásban megnyilvánuló törvénysértés miatti ügyészi felszólalás, a felettes közigazgatási szerv utasítása, az eljárás átvétele, a mulasztáshoz kapcsolódó költségviselési, fegyelmi következmények) végső soron kikényszeríthetik, illetve pótolják a kötelezettség teljesítését, azonban ezzel akár jelentősen meghosszabbodhat az az időtartam, amíg a gyámhatósági határozat bírósági kontrolljára sor kerülhet. Az emiatt bekövetkező jogsérelem nyilvánvaló abban az esetben, ha a felülvizsgálat eredményeként a bíróság hatályon kívül helyezi a gyámhatóság határozatát. Indokolt lenne ezért erre az esetre olyan jogi megoldás kialakítása, amely a gyámhatóság késedelmes perindítása esetén is garantálja a határozat időben történő bírósági felülvizsgálatát. Erre például alkalmas lehetne, ha a gyámhatóság köteles lenne a meghozott határozatát egyidejűleg a gondnokság alá helyezési perre illetékes bíróságnak is megküldeni. E határozatok bírósági nyilvántartásával lehetővé válna, hogy a bíróság ellenőrizze: megtörtént-e a perindítás, és nemleges esetben a bíróság hivatalból, nemperes eljárásban kezdené meg a határozat felülvizsgálatát, a gyámhatóság, a felettes közigazgatási szerv, illetve az ügyészség egyidejű tájékoztatása mellett.

A § a bíróság számára is kötelező határidőt ír elő a gyámhatóság határozatának felülvizsgálatára, amikor kimondja, hogy arra a keresetlevél beérkezésétől számított 30 napon belül kell, hogy sor kerüljön. A Pp. 308. §-ának (2) bekezdése értelmében a felülvizsgálat során a bíróság előzetes bizonyítást is elrendelhet, és csak ebben az esetben jogosult arra, hogy - ha az előzetes bizonyítás 30 napon belül nem fejeződött be - a határidőt legfeljebb további 30 nappal meghosszabbítsa.

A gondnok kirendelése

19. § (1) A bíróság által gondnokság alá helyezett személy részére a gondnokot a gyámhatóság rendeli ki. A gondnokrendelés részletes szabályait külön jogszabály határozza meg.

(2) Gondnok lehet minden cselekvőképes, nagykorú személy. Gondnokul csak az rendelhető ki, aki a gondnoki tisztséget vállalja.

A gondnok kirendelésének és tevékenységének részletes szabályait a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet tartalmazza. A 2001. november 1-ig hatályos Ptké. 12. § (1) bekezdése alapján azonban - melynek értelmében a gondnokságra a gyámság szabályait kell megfelelően alkalmazni - a gondnok működésére a Csjt. IX-XI. Fejezetének rendelkezései is irányadóak.

A cselekvőképességgel összefüggő egyes törvények módosítása során a jogalkotó arra tekintettel, hogy a gondnok kirendelésének és tevékenységének a gondnokság alá helyezett személy szempontjából alapvető jelentősége van, a legfontosabb garanciális szabályokat a Ptk.-ban helyezte el, és egyidejűleg a Ptké. 11-12. §-ait hatályon kívül helyezte. Így 2001. november 1. napjától kezdődő hatállyal a Ptk. új 19-19/B. §-a a gondnok kirendelésének, 19/C. §-a gondnok felmentésének, 20-20/D. §-ai pedig a gondnok tevékenységének alapvető szabályait nevesítik, az alkalmazandó részletszabályokat pedig továbbra is a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet tartalmazza

Ki kell emelnünk, hogy a 2001. évi XV. törvény 6. § (1) bekezdése értelemében ezeket az új rendelkezéseket a 2001. november 1. napját megelőzően elrendelt gondnokság alá helyezés esetén is alkalmazni kell, ha a jognyilatkozat megtétele, vagy az intézkedés szükségessége a hatálybalépést követően következik be.

A jelen § (1) bekezdése - a 2001. november 1. napjával hatályon kívül helyezett Ptké. 11. §-ával azonosan - kimondja, hogy a gondnokság alá helyezett személy részére a gondnokot a gyámhatóság rendeli ki. Ezzel

összefüggésben a Pp. 311. § (2) bekezdése - a 2001. november 1. napját megelőzően indult ügyekben a Pp. 309. § (1) bekezdése - a bíróságot arra kötelezi, hogy az e tárgyban hozott, jogerőre emelkedett ítéletét a gyámhatósággal közölje.

A (2) bekezdés a gondnok személye tekintetében objektív és szubjektív feltételeket is meghatároz.

Gondnok az lehet, aki nagykorú és cselekvőképes. A Ptk. a gondnok személyét érintő további feltételt nem szab. A gondnoki tisztséget kizáró szabályt nevesít ugyanakkor a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 134. § (4) bekezdése, amikor kimondja: a szociális vagy egészségügyi intézmény dolgozóját az intézetben elhelyezett személy, a területi egészségügyi és szociális ellátás dolgozója pedig a gyógyítása, gondozása alatt álló személy gondnoka nem lehet.

Ha a gondnok utóbb a cselekvőképességét elveszti, ez a tisztség alóli felmentését vonja maga után.

Gondnokul akarata ellenére senkit nem lehet kirendelni. A gondnok kirendelést azonban nem csak az e tisztség vállalásának hiánya, de az is kizárja, ha az érintett személye ellen a gondnokolt kifejezetten tiltakozik [Ptk. 19/A. § (4)].

EBH2002. 719. *A gyámhatóság a kiskorú érdekének védelmében eljárva vizsgálja az ingatlan adásvételi szerződés jóváhagyásának feltételeit [1959. évi IV. tv. 19. § (1) bek., 1997. évi XXXI. tv. 116. §, 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 152. § (2) bek.]*

EBH2002. 623. *A szerződés megerősítésének minősül, ha a korlátozottan cselekvőképes a cselekvőképessé válása után az érvénytelenség jogkövetkezményeinek érvényesítésével indokolatlanul késlekedik. (Ptk. 19. §, 14. §, 216. §)*

BH2001. 118. *A lakásbérleti jogviszony folytatására való jogosultsághoz szükséges egy éves határidőt nem a bérlakás bérlőjével kötött tartási szerződés létrejöttétől, hanem a bérbeadó hozzájárulásának időpontjától kell számítani [Ptk. 19. § (1) bek. a) pont, 206. § (1) bek., 215. § (2) bek., 219. § (2) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. (Lt.) 32. § (1) bek. c) pont].*

BH2000. 292. *I. A törvényes képviselő által tett - nem teljes egészében ingyenes - joglemondó nyilatkozat érvénytelensége [Ptk. 19. § (1)-(2) bek., 20. § (1) bek., 201. § (2) bek.].*

BH2000. 22. *Együttesen gyakorolt szülői felügyelet esetén a kiskorú vagyonáról rendelkező társasági szerződést a kiskorú nevében mindkét szülőnek alá kell írnia, ingatlanapportról rendelkező szerződés esetén a gyámhatóság hozzájárulására is szükség van. Ellenkező esetben a társasági szerződés érvénytelen [Ptk. 15. §, 18. § (1) bek., 19. §, 20. §, 21. § (1) bek., 225. § (1) bek., 234. § (1) bek., 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 18/A. § (1) bek., 12/1987. (VI. 29.) MM r. 61. § (1)-(2) bek., 4/1987. (VI. 14.) IM r. 33. § (1) bek.].*

BH1998. 130. *Gyermektartásdíjról vagyontárgy ellenében történő lemondást tartalmazó megállapodás érvényességének nem feltétele az összegszerű megjelölés [Csjt. 69/B. §, Ptk. 19. §, 51/1986. (XI. 26.) MT r. 62. §, PK 106. sz.].*

BH1995. 468. *Gyermektartásdíj ellenében a házastársi közös vagyoni igényről való lemondás alakisága [Csjté. 8. § (1) bek., Ptk. 19. § (1) bek., 217. § (1) bek., Pp. 195. § (1) bek.].*

BH1995. 453. *Öröklési szerződés megkötésével kapcsolatban a gyámhatóság jogköre a törvényes képviselő jognyilatkozatának jóváhagyása során arra terjed ki, hogy az adott jognyilatkozat megfelel-e a korlátozottan cselekvőképes személy érdekeinek [Ptk. 19. § (1) bek., 349. §].*

BH1994. 671. *A leszármazókra is kiható öröklésről szóló lemondás megítélésénél irányadó szempontok [Ptk. 603. § (1) bek., 604. § (1) bek., 600. §, 19. § (1) bek. b) pont].*

BH1993. 731. *A közös gazdasági célt szolgáló érvénytelen szerződés alapján kialakult helyzet felszámolásánál is együttműködési kötelezettség terheli a feleket [Ptk. 4. § (4) bek., 237. §, Gt. 19. § (2) bek.].*

BH1983. 197. *A bíróság a házastársaknak azt az egyezséget, amelyben a kötelezett a gyermektartást vagyontárgy átadásával kívánja teljesíteni, csak akkor hagyhatja jóvá, ha az megfelel a gyermek érdekének is [Ptk. 19. § (2) bek., Csjt. 65. §, Pp. 148. § (2) bek., PK. 135. sz.].*

BH1981. 459. *A bíróságnak a gyermektartásdíj fizetési kötelezettségnek vagyontárgy (készpénz) átadásával hosszabb időre történő kiegyenlítésére irányuló megállapodás jóváhagyása előtt vizsgálnia kell, hogy a gyermek tartása a megállapodás esetén kellően biztosítva van-e [Csjt. 65. §, Ptk. 19. § (1) bek., PK 133. sz.].*

BH1981. 233. *I. Ha a szülők abban állapodnak meg, hogy a gyermektartásdíj fizetésére kötelezett szülő a tartás kiegyenlítésére megfelelő vagyontárgyat ad a jogosultnak, a bíróság egyezségüket csak akkor hagyhatja jóvá, ha az megfelel a gyermek érdekének [Csjt. 65. §, Ptk. 19. § (2) bek., PK 133. sz.].*

BH1977. 443. *Az ideiglenes gondnoki kirendelés perindításra nem jogosít. A helyes joggyakorlás érvényesülése érdekében a bíróságnak gondoskodnia kell arról, hogy a fél a per megindításához szerezze be a gyámhatóság hozzájárulását [Pp. 3. § (1) bek., 44. § (2) bek., Ptk. 19. §].*

19/A. § (1) Gondnokká - ha ez az érdekeivel nem ellentétes - a gondnokság alá helyezett által még cselekvőképes állapotában közokiratban kijelölt vagy a gondnokság alá helyezést követően megnevezett

személyt, ha ez nem lehetséges, akkor elsősorban együttélő házastársát kell kirendelni. Ha ilyen nincs, vagy a házastárs kirendelése veszélyeztetné a gondnokság alatt álló érdekeit, a gyámhatóság gondnokul olyan személyt rendel ki, aki a gondnokság ellátására az összes körülmények figyelembevételével alkalmasnak mutatkozik.

(2) A gondnok kirendelésénél az arra alkalmas személyek közül a szülőket, illetve a szülők által - a haláluk esetére - közokiratban vagy végrendeletben megnevezett személyt, ilyenek hiányában más hozzátartozókat - akik szükség esetén a személyes gondoskodást is el tudják látni - előnyben kell részesíteni.

(3) Ha a gondnok az (1)-(2) bekezdésben foglaltak szerint nem rendelhető ki, a gondnokolt számára hivatásos gondnokot kell kirendelni. Hivatásos gondnok csak büntetlen előéletű személy lehet. Hivatásos gondnokul a fogyatékosokkal, szenvedélybetegekkel vagy pszichiátriai betegekkel foglalkozó társadalmi szervezet (pl. egyesület) által a tagjai közül ajánlott személy is kirendelhető.

(4) Nem lehet gondnokul kirendelni azt, akinek a személye ellen a gondnokság alá helyezett kifejezetten tiltakozik.

A gyámhatóság a gondnok személyének kiválasztása során a gondnokolt érdekeit szem előtt tartva, mérlegeléssel dönt. A mérlegelés joga azonban nem teljes egészében szabad, mert a törvény maga rangsort határoz meg a személyi kör tekintetében. A rangsor megállapításában kifejeződik egyrészt a gondnokság bizalmi jellege, másrészt pedig az a szándék, hogy a jogi szabályozás a gondnokolt, illetve meghatározott hozzátartozójának döntési autonómiáját e körben is tiszteletben tartsa. A rangsor betartása a gyámhatóságra nézve kötelező, ezért a később nevesített személyi körből gondnok csak akkor nevezhető ki, ha a megelőző csoportból arra nincs lehetőség.

A jelen § alapján a gondnokot a következő rangsor szerint kell kiválasztani:

1. a gondnokolt által nevezett személy

A törvény korlátozó rendelkezése hiányában a megnevezés nem csak a gondnokként kívánt személy teljes nevének nevesítésével, de bármely más olyan szóhasználat mellett is megtörténhet, amelynek alapján a konkrét személy kiléte kétséget kizáró módon megállapítható.

A gondnokolt a gondnok személyét - annak kirendelése előtt - bármikor megnevezheti. Ha a gondnok-nevezésre még cselekvőképes állapotában került sor, annak érvényességéhez a törvény minősített írásbeli alakot, mégpedig közokiratba foglalást (Pp. 195. §) ír elő. Ha a gondnok személyének megnevezésére a gondokság alá helyezést követően kerül sor, a nyilatkozat akár szóban, akár írásban, és ez utóbbi esetben alakszerűségi korlátozás nélkül megtehető.

A megnevezett gondnok kirendelését a gyámhatóság csak akkor mellőzheti, ha az a gondnokolt érdekeivel nem ellentétes. Nevezett gondnok esetén tehát a gyámhatóság minden esetben köteles azt vizsgálni, hogy ez az érdekellentét nem áll-e fenn.

2. A gondnokolttal együtt élő házastárs

A törvény egyértelmű rendelkezése folytán az elvált, vagy külön élő házastárs nem tartozik e körbe. Az együtt élő házastárs gondokká kinevezése három esetben mellőzhető:

- nem vállalja a gondnoki tisztséget [Ptk. 19. § (2)],

- személye ellen a gondnokolt kifejezetten tiltakozik [Ptk. 19/A. § (4)], vagy

- kirendelése veszélyezteti a gondnokolt érdekeit.

3. a gondnokolt egyéb hozzátartozói tartoznak a harmadik csoportba, azonban ezen a csoporton belül is van törvényi rangsor. A (2) bekezdés értelmében ugyanis a hozzátartozók körében előnyben kell részesíteni elsősorban

a) a gondnokolt szüleit, illetve - a gyámság viselésére vonatkozó Csjt. 95. § (1) bekezdésében foglaltakkal azonosan - az általuk haláluk esetére végrendeletben, vagy közokiratban megnevezett személyt. Ha ilyen személy nincs, vagy a tisztséget nem vállalja, illetve személye ellen a gondnokolt tiltakozik

b) az egyéb hozzátartozók közül azt (vagy azokat), aki szükség esetén a gondnokolt gondozását is el tudja látni. Ha van ilyen hozzátartozó, annak mellőzésére az a) pont szerinti feltételek valamelyikének megléte esetén kerülhet csak sor.

4. a gondnokság ellátására alkalmas más személy.

Ha ilyen személy sincs, vagy van ugyan, de személye ellen a gondnokolt tiltakozik,

5. hivatásos gondnokot kell kirendelni.

Hivatásos gondnok lehet:

- a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 134. § (2) bekezdése értelmében a gyámhivatal székhelye szerinti önkormányzat által közszolgálati jogviszonyban, munkaviszonyban vagy egyéb munkavégzésre irányuló jogviszonyban (pl. megbízás) foglalkoztatott személy. E személyi körből a hivatásos gondnokot a területi

gyermekvédelmi szakszolgálat vezetője jelöli ki, és a hivatásos gondnoki feladatokra kirendelhető személyekről nyilvántartást vezet [1997. évi XXXI. törvény 141. § (1) d)].

- a 2001. évi XV. törvény új rendelkezése értelmében fogyatékosokkal, szenvedélybetegekkel, vagy pszichiátriai betegekkel foglalkozó társadalmi szervezet is ajánlhat a tagjai közül hivatásos gondnokként kirendelhető személyt.

A hivatásos gondnok is csak nagykorú és cselekvőképes személy lehet. A (3) bekezdés azonban a hivatásos gondnokká válás törvényi előfeltételeként nevesíti a büntetlen előéletet is. Más előfeltételt - iskolai végzettség, gyakorlat, stb. - a hatályos jogszabályi rendelkezések nem tartalmaznak. A 2001. évi XV. törvény miniszteri indokolása azonban kiemeli, hogy mindenképpen az a cél, hogy csak megfelelő képesítéssel, empátiával rendelkező, felkészült személy lehessen hivatásos gondnok. Ezért a 2001. évi XV. törvény 8. § (1) bekezdése - bár határidő nélkül - felhatalmazást ad a szociális és családügyi miniszternek arra, hogy a hivatásos gondnoki feladatot ellátók képesítési előírásait rendeletben szabályozza.

Egy hivatásos gondnok egyidejűleg legfeljebb 40 gondnokság alatt álló személy részére rendelhető ki [149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 134. § (3)].

A hivatásos gondnokra is irányadó a § (4) bekezdésének rendelkezése, ezért a feltételek megléte esetén sem rendelhető ki az a hivatásos gondnok, akinek személye ellen a gondnokolt tiltakozik.

A törvény a gondnokoltnak a választható gondnok mellőzésével kapcsolatos jognyilatkozatához csak az alábbi két feltétel egyidejű megléte esetén fűzi az adott személy gondnoki kirendelésének kizártságát.

- A nyilatkozatnak kifejezett tiltakozásnak kell minősülnie, azaz olyannak, amelyből egyértelműen kitűnik, hogy a gondnokolt az adott személyt semmilyen körülmények között nem fogadja el gondnokaként.

- Csak a gondnok kirendelését megelőzően kinyilvánított tiltakozás eredményezheti az adott személy kijelölésének mellőzését.

A tiltakozás indokolásának kötelezettségét a törvény előfeltételként nem nevesíti, ezért a gondnokolt nem köteles megadni a tiltakozásai okait. Ha pedig azokat megjelölte, kifejezett törvényi rendelkezés hiányában a gyámhatóság nem vizsgálhatja, hogy azok a valóságnak megfelelnek-e, és nem mérlegelheti azt sem, hogy a felhozottak mennyiben teszik megalapozottá a tiltakozást.

19/B. § (1) A gondnokolt részére kivételesen több gondnok is kirendelhető. Többes gondnokrendelésre akkor kerülhet sor, ha

***a)* a gondnokság alá helyezett személy mindkét szülője, illetve két közeli hozzátartozója vállalja a gondnokságot, vagy**

***b)* a gondnokolt vagyonának kezelése, illetve egyes más ügyeinek intézése külön szakértelmet igényel.**

(2) Az (1) bekezdés *b)* pontjában meghatározott esetben a gyámhatóságnak meg kell határoznia a gondnokok feladatkörének pontos megoszlását.

(3) A gondnok kirendelése mellett a gyámhatóság a gondnokolt részére helyettes gondnokot is rendelhet. A helyettes gondnok dönthet a távollévő vagy más okból ténylegesen akadályozott gondnok helyett a gondnokoltat érintő, azonnali intézkedést igénylő ügyekben.

Speciális élethelyzeteket is figyelembe vesz a törvény jelen új rendelkezése, mely lehetőséget ad többes gondnokrendelésre, és helyettes gondnok rendelésére is.

Több gondnok kirendelésére csak kivételesen kerülhet sor. A kivételesség magából a törvényi feltételekből következik. Az (1) bekezdés a) pontja két esetben ad lehetőséget erre.

1. Az egyik az az eset, amikor a gondnokként kirendelhetők rangsorában a hozzátartozók csoportjából rendelhető ki a gondnok személye. A Ptk. 18/A. § (2) bekezdése e csoporton belül elsőbbséget biztosít a szülőknek, illetve azoknak a hozzátartozóknak, akik nem csak a gondnoki tisztséget, de szükség esetére az érintett személy gondozását is vállalják. Azt azonban ki kell emelni, hogy míg az előnyben részesítés minden, gondozást is vállaló hozzátartozóra vonatkozik, addig többes gondnokrendelésre csak a feltételeknek megfelelő több közeli hozzátartozó esetén kerülhet sor (a hozzátartozók, illetve közeli hozzátartozók körére lásd a Ptk. 685. § b) pontjában foglaltakat).

A több gondnok egyidejű kirendelésének feltétele, hogy a fenti személyi körből két olyan közeli hozzátartozó legyen, akire nézve a gondnokrendelés általános feltételei fennállnak (nagykorú, cselekvőképes személy, vállalja a tisztséget, és személye ellen a gondnokolt kifejezetten nem tiltakozik), és ezen felül vállalják a gondozást is, ha arra szükség lesz. Azt a törvény nem kívánja feltételként, hogy a két közeli hozzátartozó azonos rokon legyen (két szülő, két testvér stb.), ezért például az egyik szülő és az egyik testvér, vagy bármely más közeli hozzátartozó kombinációja mellett sor kerülhet többes gondnokrendelésre.

Elképzelhető, hogy adott esetben a közeli hozzátartozók sorában három, vagy ennél több olyan személy is van, aki megfelel a törvényi előírásoknak. Miután a jogszabály nem korlátozza, hogy a kirendelhető több gondnok

alatt hány személy értendő, az a) pont rendelkezését úgy kell érteni, hogy a többes gondnokrendelésre ebben a körben nem legfeljebb, hanem legalább két közeli hozzátartozó megfelelése esetén kerülhet sor.

2. A többes gondnokrendelés másik esete az, amikor a gondnokolt valamely ügyének intézése speciális szakértelmet igényel. A törvény a külön szakértelmet igénylő ügyek körét nem határozza meg, de azt nem is korlátozza. Ezért ha a gyámhatóság azt állapítja meg, hogy akár a vagyonkezelés során, akár a gondnokolt személyét érintően valamely kérdésben az ügyintézés szakszerűsége speciális szakismereteket és jártasságot követel meg, ezen ügyre (vagy ügyekre) külön gondnokot rendel. Erre az esetkörre vonatkozik a (2) bekezdés rendelkezése, amely előírja, hogy ilyenkor a gyámhatóságnak a többes gondnokrendelésre vonatkozó határozatában meg kell határoznia a gondnokok feladatkörének pontos megoszlását.

Nyilvánvaló, hogy nem kizárt, hogy a gondnokoltnak nem csak egy, hanem akár több olyan ügye legyen, amelynek intézése egymástól eltérő speciális szakismeretet követel meg, Ilyenkor a gyámhatóságnak ezekben az ügyekben külön-külön kell gondnokot rendelnie a feladatkör meghatározásával.

Arról a törvény nem rendelkezik külön, hogy a többes gondnokrendelés esetén a gondnoki tisztségből folyó jogok és kötelezettségek körében a gondnokok mind a belső, mind a külső jogviszonyukban egyetemleges jogosultak és kötelezettek-e, vagy sem.

A többes gondnokrendelésnek a fenti másodikként elemzett esetében nyilvánvaló, hogy mindegyik gondnok a határozatban meghatározott feladatkör tekintetében önálló, azaz jogait és kötelezettségeit a másik gondnoktól függetlenül gyakorolja, illetve teljesíti.

A közeli hozzátartozók többes gondnokrendelése esetére a (2) bekezdés rendelkezése kifejezetten nem alkalmazható, azaz ilyenkor a gyámhatóság nem rendelkezik a határozatában a gondnokok feladat-megosztásáról, azaz maguk döntik el, hogy a gondnoki teendőkből melyikük mit teljesít. Ebből következően az a) pont hatálya alá tartozó több gondnok a tisztségből folyó jogok és kötelezettségek tekintetében egyetemleges jogosultak és kötelezettek.

A § (3) bekezdése a helyettes gondnokrendelés szabályait nevesíti. Ez az új jogintézmény arra ad lehetőséget, hogy a tisztség ellátásában akadályozott gondnok helyett a gondnoki teendőket átmenetileg más személy láthassa el.

A helyettes gondnok jogköre a törvény alapján korlátozott. Így:

- kizárólag akkor jogosult a teendők ellátására, ha a kirendelt gondnok bármely okból ténylegesen akadályozva van a tisztsége ellátásában. A helyettes gondnoknak a kirendelt gondokkal együttes eljárása ezért kizárt.

- csak a gondnokoltat érintő, és azonnali intézkedést igénylő ügyekben járhat el a kirendelt gondnok helyett.

- a helyettes gondnok eljárása meghatározott időhöz, azaz a kirendelt gondnok tényleges akadályoztatásának időtartamához kötött. Az akadály megszűnésétől kezdődően a helyettes gondnok nem járhat el.

Nem kizárt, hogy a gyámhatóság határozatában a többes gondnokrendelés mellett, és adott esetben a speciális szakértelemmel rendelkező gondnok részére rendeljen helyettes gondnokot.

A helyettes gondnok is gondnok, ezért csak olyan személy rendelhető ki helyettes gondnokként, aki nagykorú és cselekvőképes, a helyettes gondnoki tisztséget vállalja, és személye ellen a gondnokolt kifejezetten nem tiltakozik [Ptk. 19. § (2) és (4)].

A gondnok akadályoztatása esetére a Ptk. 225. § (1) bekezdése, és a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 132. § (2) bekezdése is tartalmaz rendelkezést. Ennek értelmében: a gyámhatóság eseti gondnokot rendel, ha a gondnok jogszabály vagy a gyámhatóság rendelkezése; érdekellentét vagy más tényleges akadály miatt nem járhat el, illetve a különleges szakértelmet igénylő ügyekben a gyám vagy gondnok nem képes a törvényes képviselet ellátására.

A 2001. évi XV. törvénynek az e jogintézményhez fűzött indokolása kiemeli, hogy a gyakorlat fogja kialakítani, hogy mikor indokolt helyettes gondnokot rendelni, és mikor célszerűbb a Ptk. 225. §-ában szabályozott eseti gondnokrendelés. Ezzel egyet értve az már most valószínűsíthető, hogy ha a gondnok kirendelési eljárásban már felmerül annak lehetősége, hogy a kirendelendő gondnok akár időlegesen, akár rendszeresen (pl. munkaköre folytán minden évben egy hónapot külföldön tölt) várhatóan akadályoztatva lesz a tisztség ellátásában, a gyámhatóság élni fog a helyettes gondnok egyidejű kirendelésének lehetőségével.

19/C. § (1) A gyámhatóság a gondnokot a tisztségéből felmenti, ha

***a)* a gondnokság alá helyezést a bíróság megszüntette,**

***b)* a gondnokolt meghalt,**

***c)* a gondnok fontos okból a felmentését kéri,**

***d)* utóbb keletkezik olyan kizáró ok, amely a gondnok kirendelésének is akadályát jelentette volna.**

(2) A gyámhatóság a gondnokot tisztségéből elmozdítja - azonnali intézkedést igénylő esetben ezt megelőzően a gondnokot a tisztségéből felfüggeszti -, ha a gondnok a kötelezettségét nem teljesíti vagy olyan cselekményt követ el, amellyel a gondokolt érdekeit súlyosan sérti vagy veszélyezteti.

(3) Ha a gyámhatóság a gondnokot a tisztségéből az (1) bekezdés *b)* pontjában meghatározott okból menti fel, ezzel egyidejűleg a gondnokolt haláláról a gondnokság alá helyezést elrendelő bíróságot értesítenie kell, a halál tényének a gondnokoltak névjegyzékébe történő bejegyzés végett.

A jelen § a gondnoki tisztség megszűnésének két esete így a tisztség alóli felmentésnek, és a gondnok elmozdításának, valamint a tisztségből való felfüggesztésnek az alapvető szabályait tartalmazza. (2001. november 1. napját megelőzően e rendelkezéseket a Ptké. 45. §-a nevesítette.)

Az e kérdésekben való döntés a gyámhatóság hatáskörébe tartozik.

I. A gondnok tisztségből felmentésére az (1) bekezdés értelmében négy esetben kerülhet sor, mégpedig részben a gondnokolt személyét érintő objektív, részben a gondnok személyét érintő szubjektív okból.

A felmentést két objektív ok eredményezi:

1. a gondnokság alá helyezést megszüntető jogerős ítélet [Ptk. 21. § (1)], illetve

2. a gondnokolt halála. Ez utóbbihoz kapcsolódik a § (3) bekezdésének rendelkezése, mely a gyámhatóságot arra kötelezi, hogy a gondnokolt haláláról értesítse a gondnokság alá helyezést elrendelő bíróságot. A Pp. 311. § (4) bekezdése - 2001. november 1. napját megelőzően indult perekben a Pp. 309. § (3) bekezdése - értelmében ugyanis a gondnokság alá helyezettekről a bíróság vezeti a névjegyzéket.

Szubjektív, azaz a gondnok személyében rejlő okból kerül sor a felmentésre, ha

3. azt a gondnok maga kéri. Ilyen kérelem teljesítésére azonban csak fontos okból kerülhet sor. Ilyennek minősülhetnek azok a körülmények, amelyek miatt a gondnok nem, vagy csak aránytalan megterhelés mellett képes a tisztség ellátására (pl. súlyosan megbetegszik).

4. utóbb keletkezik olyan ok, ami a gondnok-kirendelésnek is akadályát jelentette volna.

Az adott személy gondnokként való kirendelését kizáró okokat a Ptk. 19. § (2) és (4) bekezdése nevesíti (nagykorúság, vagy cselekvőképesség, illetve a tisztség elvállalásának hiánya, és a gondnokolt kifejezett tiltakozása az adott személlyel szemben). Alapvetően két helyzetről beszélhetünk, amikor a kirendelő határozat meghozatala után merül fel kizáró ok, így akkor, ha

- utóbb derül ki, hogy a gondnok kirendelésére kizáró ok fennállása ellenére került sor

- a gondnok kirendelését követően következik be olyan változás, ami - ha a kirendelés előtt fennállt volna - a gondnoki kirendelést kizárta volna.

A törvény egyértelmű szóhasználatából (utóbb keletkezik) következően, az (1) bekezdés d) pontjának hatálya alá csak a másodikként nevesített esetkör esik, azaz a jogszabályt sértő határozat hibájának orvoslására e törvényhely nem alkalmazható.

A gondnoki kirendelést kizáró okok közül a gondnok felmentését vonja maga után, ha a gondnok elveszti a cselekvőképességét. A gondnoki tisztség. elvállalására tett nyilatkozat esetében csak oly módon következhet be később változás, hogy a gondnok e nyilatkozatát utóbb visszavonja. Álláspontunk szerint azonban pusztán e tényre alapozva nincs lehetőség a gondnok felmentésére. Ha a gondnok a tisztséget elvállaló nyilatkozatát a teendőknek, körülményeknek, és képességeinek nem kellő felmérésével tette meg, ezekre, mint fontos okokra hivatkozással a gondnok kérelmére kerülhet sor a felmentésére.

A Ptk. 19/A. § (4) bekezdése a gondnokoltnak csak a kirendelés előtt tett tiltakozó nyilatkozatát minősíti olyannak, ami kizárja az adott személy gondokul kirendelését. Elképzelhető azonban, hogy a gondnok kirendelését követően következik be a gondnok és gondnokolt kapcsolatában olyan változás, amely a gondnok elmozdítására - (2) bekezdés - ugyan nem ad alapot, de ami miatt a gondnokolt és a gondnok közötti személyes kapcsolat megromlik, és ez a gondnokoltnak a gondnok elleni tiltakozását váltja ki. A bizalmi viszony a gondnok és gondnokolt kapcsolatának egyik legjellemzőbb vonása, és egyben a gondnoki tisztség ellátásának is nélkülözhetetlen feltétele. Nem kizárt ezért, hogy a bizalom elvesztése folytán a gondnokoltnak a kirendelést követően tett kifejezett tiltakozása is a gondnok tisztségéből felmentését eredményezze.

A Ptké. 45. §-ának 2001. november 1-ig hatályban volt rendelkezése részben a fentiektől eltérően rendelkezett, amikor kimondta: a gyámhatóság a kirendelt gondnokot tiszte alól felmenti, ha kirendelésének célja megvalósult vagy annak oka megszűnt. Utaló szabálya folytán - mely szerint egyébként a gondnok felmentésére a gyámra vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni - a gondnok felmentésére vezethet, ha annak ellátására alkalmatlan; ha fontos okból a felmentését kéri; vagy utólag keletkezik olyan akadály, amely miatt gondnoki tisztséget nem viselhet [Csjt. 107. § (1)].

A 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 142. § (1) bekezdése a fentieken túlmenően a gondnok felmentésének egy további, kivételes esetét is szabályozza. Ennek értelmében: ha a gondnok működése ellen kifogás nem merül

fel, azonban más személy kirendelése a gondnokolt érdekeit tekintve kedvezőbb, a gyámhatóság a gondnokot felmentheti.

II. A gondnoknak tevékenységét a gondnokolt érdekeinek figyelembevételével kell ellátnia. Amennyiben e kötelezettségét megszegi, a gyámhatóság a gondnokot a tisztségéből elmozdítja.

A kötelezettség-szegés egyik esete a mulasztás. Ha a gondnok valamely, az e tisztségből folyó kötelezettségét nem teljesíti, e tény önmagában, és minden további feltétel nélkül vonja maga után a gondnok elmozdítását.

Az elmozdítás másik esetkörében a törvény a gondnok cselekményével okozott, vagy okozható káros eredményt nevesíti, azaz olyan gondnoki magatartást, amellyel a gondnokolt érdekét súlyosan sérti vagy veszélyezteti. Ebben a körben közömbös, hogy a gondnok a tisztségéből folyó kötelezettségek teljesítésével, vagy attól teljesen független cselekményével okozta-e a gondnokolt súlyos érdeksérelmét, illetve idézte elő az ilyen következménnyel járható helyzetet.

Ez utóbbi okból történő elmozdítás egyik esetét külön is nevesíti a Ptk. 15/A. §-ának (1) bekezdése. Ezt a jogkövetkezményt vonja ugyanis maga után, ha a cselekvőképtelen, de a véleménynyilvánításra képes gondnokolt kívánságait, kéréseit a gondnok folyamatosan nem hallgatja meg, illetve nem veszi figyelembe.

A 2001. november 1-ig hatályos rendelkezés szerint a gyámhivatal a jogaival visszaélő, a kötelességét elhanyagoló, illetve az elkövetetett cselekményei miatt a feladat ellátására méltatlanná vált gondnok tisztségéből elmozdítását tette lehetővé [Ptké. 45. §, Csjt. 108. § (1)].

III. A § (2) bekezdése lehetőséget ad a gyámhatóságnak arra, hogy a gondnokot - a tisztségéből elmozdításáról szóló határozat meghozatala előtt - tisztségéből felfüggessze.

Ilyen intézkedésre akkor kerülhet sor, ha a gondnokolt valamely ügye azonnali intézkedést igényel, tehát nem halasztható későbbre.

A 2001. november 1. napját megelőzően a Ptké. 45. §-a alapján alkalmazandó Csjt. 107. § (2) bekezdése szerint a fentiektől eltérő feltételek mellett kerülhetett sor a gondnok tisztségéből való, azonnali hatályú felfüggesztésére. Így akkor, ha a gondnok tisztségéből való elmozdítása alaposan feltételezhető, és a késedelem veszéllyel jár.

Ki kell emelnünk, hogy mind a jelenlegi, mind a megelőző rendelkezések alapján a tisztségből való felfüggesztésre kizárólag a gondnok elmozdításával kapcsolatos eljárás keretében kerülhet sor, tehát a felmentési eljárásban nem.

A gondnok felmentése, elmozdítása, illetve tisztségéből felfüggesztése esetén a gyámhatóság az erről intézkedő határozatában, és egyidejűleg köteles új gondnokot rendelni [149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 142. § (2)].

A § új rendelkezéseit a 2001. évi XV. törvény 6. § (1) bekezdése értelmében alkalmazni kell a 2001. november 1. napját megelőzően elrendelt gondnokság alá helyezés esetén is akkor, ha az intézkedés szükségessége a hatálybalépést követően következik be.

A gondnok tevékenysége

20. § (1) A gondnok - általános jelleggel, illetve a cselekvőképességet korlátozó ítéletben meghatározott ügyekben - a gondnokság alá helyezett személy vagyonának kezelője és törvényes képviselője.

(2) A gondnok indokolt esetben - vállalása esetén - a gondnokság alá helyezett gondozását is ellátja.

A gondnok a gondnokság alá helyezett személy vagyonának kezelője és törvényes képviselője.

E jogosultságokat a törvény értelmében a gondnok vagy általános jelleggel, vagy ügycsoportokra korlátozottan látja el.

Általános jellegű e jogosultságok köre, ha a gondnokoltat a bíróság cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezte.

A cselekvőképességet korlátozó gondnokság hatálya alatt álló gondnokolt tekintetében a vagyonkezelés és törvényes képviselet a gondnokot csak részlegesen illeti meg. A Ptk. 14/B. § (2) bekezdésében meghatározott esetekben, ha pedig a gondnokság alá helyezés csak részleges volt, ezen túlmenően azokban az ügycsoportokban (ügyekben) sem illeti meg a gondnokot a vagyonkezelés, illetve a törvényes képviselet ellátása, amelyekben a jogerős ítélet a gondnokolt teljes cselekvőképességét fenntartotta [Ptk. 14. § (5)-(6)].

A gondnokolt gondozására a gondnok feladatköre nem terjed ki, azonban saját vállalása alapján ezt is elláthatja.

Az esetleg szükségessé váló gondozás önkéntes vállalásának a törvény a gondnok kirendelése során jelentőséget tulajdonít, mert az ilyen többletet vállaló hozzátartozó a többi hozzátartozóval szemben előnyben részesül [Ptk. 19/A. § (2)].

A fentiekből kitűnően a jelen § a gondnok tevékenységét az ellátható ügyek szempontjából minősíti általánosnak, vagy részlegesnek. A gondnok önálló döntési jogosultsága szempontjából azonban nincs általános jellegű, csak részleges felhatalmazás. A gondnok egyes jognyilatkozatainak érvényességéhez ugyanis - mind a cselekvőképtelen, mind a korlátozottan cselekvőképes gondnokolt esetében - a törvény a gyámhatóság jóváhagyását kívánja meg [Ptk. 16. § (1)].

BH2000. 292. *I. A törvényes képviselő által tett - nem teljes egészében ingyenes - joglemondó nyilatkozat érvénytelensége [Ptk. 19. § (1)-(2) bek., 20. § (1) bek., 201. § (2) bek.].*

BH2000. 22. *Együttesen gyakorolt szülői felügyelet esetén a kiskorú vagyonáról rendelkező társasági szerződést a kiskorú nevében mindkét szülőnek alá kell írnia, ingatlanapportról rendelkező szerződés esetén a gyámhatóság hozzájárulására is szükség van. Ellenkező esetben a társasági szerződés érvénytelen [Ptk. 15. §, 18. § (1) bek., 19. §, 20. §, 21. § (1) bek., 225. § (1) bek., 234. § (1) bek., 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 18/A. § (1) bek., 12/1987. (VI. 29.) MM r. 61. § (1)-(2) bek., 4/1987. (VI. 14.) IM r. 33. § (1) bek.].*

BH1990. 179. *Szavatossági jogok kifogás utján való érvényesítésének lehetősége a találmány hasznosítási jogának engedélyezésére és a találmány megvalósításával kapcsolatos műszaki tapasztalatok és dokumentáció átadására kötött szerződés alapján indított díjperben [Ptk. 277. § (1) bek., 305. § (2) bek., 306. § (1) bek., 308. § (3) bek., Szt. 20. § (2) bek.].*

20/A. § A gondnok tevékenységét a gyámhatóság felügyeli. A gondnok a működéséről, illetve a gondnokolt állapotáról a gyámhatóság felhívására bármikor, egyébként pedig évente köteles beszámolni a gyámhatóságnak.

A gondnok a tevékenységét a gyámhatóság felügyelete, és ellenőrzése mellett végzi.

Az általános szabály szerint a gondnoknak a működéséről a gyámhatóság felhívására bármikor kötelessége beszámolni. Eseti felhívás hiányában a gondnok évenként kell, hogy eleget tegyen e kötelezettségének.

Az éves vagy eseti beszámolóban a gondnoknak számot kell adnia a megelőző beszámolótól eltelt időszakban végzett tevékenységéről, és annak tartalmaznia kell a gondnokolt állapotára vonatkozó megállapításokat is. Ez utóbbi kötelezettség előírását az indokolja, hogy az erre vonatkozó beszámolóból a gyámhatóság tudomást szerezhet a gondnokolt állapotában esetleg bekövetkezett változásokról, és ennek folytán a gondnokság alá helyezés megszüntetése, vagy módosítása iránti esetleges perindítás szükségességéről.

A vagyonkezelést érintően az általános szabály szerint a gondnok évente számadást köteles adni (Ptk. 20/D. §).

A gyámhatóság a felügyeleti, ellenőrzési jogosultsága körében a gondnokot a gondnokolt érdekében szükséges megfelelő intézkedés megtételére is utasíthatja [149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 140. § (1)].

20/B. § A gondnok köteles a gyámhatóság felhívására beszolgáltatni a gondnokolt pénzét, értékpapírjait, valamint értéktárgyait, ha azokat - figyelemmel a 20/C. §-ban foglaltakra is - a rendes vagyonkezelés szabályai szerint folyó kiadásokra készen tartani nem kell. A gyámhatósághoz beszolgáltatott vagyonnal való rendelkezéshez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.

A gondnok vagyonkezelésének két alapvető célt kell szolgálnia. Egyrészt, hogy megóvja a gondnokság alá helyezett személy vagyonát (annak teljes körét, és állagát), másrészt pedig, hogy e vagyonból biztosítsa a gondnokolt jólétét. E két cél együttes érvényesülését biztosítja a jelen § új rendelkezése - mely tartalmában azonos a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 147. § (1) bekezdése szerint alkalmazandó Csjt. 82. § (2) bekezdésében foglaltakkal -, amikor a gondokolt egyes vagyontárgyainak a gyámhatósághoz történő beszolgáltatását írja elő.

A gondnok a gondnokolt teljes vagyonát a kirendelésekor leltárral veszi át [149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 146. § (2)]. Ezért mondja ki a törvény, hogy a beszolgáltatási kötelezettség a gondnokot a gyámhatóság erre vonatkozó felhívása esetén terheli.

A beszolgáltatási kötelezettség kizárólag a gondnokolt pénzére, értékpapírjaira és egyéb értéktárgyaira rendelhető el. Értéktárgy alatt a személyes tulajdon szokásos tárgykörébe nem tartozó vagyontárgyakat kell érteni.

A gondnokolt e körbe eső vagyontárgyaira azonban nincs általános érvényű, és annak teljességére kiterjedő beszolgáltatási kötelezettség. A törvény értelmében ugyanis e vagyonnak csak azt a részét köteles a gondnok a gyámhatóságnak beszolgáltatni, amelyet a rendes vagyonkezelés szabályai szerint nem kell a folyó kiadásokra készen tartani.

A 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 147. §-a kimondja, hogy a gyámhatóságnak a beszolgáltatott pénzt gyámhatósági fenntartásos betétben, forint folyószámlán vagy devizaszámlán; a személyes tulajdon szokásos tárgykörébe nem tartozó ékszereket, ezüst-, arany-, platinatárgyakat, drágaköveket a Magyar Nemzeti Banknál, a kulturális javakat pedig az illetékes múzeumban kell letétként elhelyeznie.

A gyámhatósághoz beszolgáltatott vagyon tekintetében a gondnok csak a gyámhatóság jóváhagyásával rendelkezhet. Jóváhagyás hiányában a gondnok jognyilatkozata érvénytelen.

A gondnoknak a jognyilatkozata jóváhagyása iránti kérelemhez mellékelni kell a vagyontárgy értékesítésével hivatásszerűen foglalkozó szerv vagy személy értékbecslését is.

Ha a jognyilatkozat gyámi fenntartásos betétben elhelyezett pénznek államilag garantált értékpapírba, biztosítási kötvénybe, ingó vagy ingatlan vagyonba történő befektetésére irányul, a gyámhatóság azt csak akkor hagyhatja jóvá, ha az a gondnokolt érdekében áll [149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 149. § (2), 155. §].

20/C. § A gondnok vagyonkezelésének a gondnokolt jólétét kell szolgálnia. A gondnok köteles a gondnokolt személyes kívánságait meghallgatni, és a vagyon állagától függően a jogos igényeket lehetőség szerint teljesíteni.

A gondnok e tisztségét mindenkor a gondnokolt érdekében, és ezen érdekek érvényesülését biztosítva köteles ellátni. A vagyonkezelés tekintetében a törvény ezt az alapelvet a gondnokolt jólétének szolgálatában, a gondnokolt személyes kívánságai meghallgatásának kötelezettségében, valamint e kívánság lehetőség szerinti teljesítésében fogalmazza meg. A kívánság teljesítésének a vagyonkezelés másik alapvető célja, a gondnokolt vagyonának megóvása jelenti az akadályát. A gondnok ugyanis éppen a gondnokolt érdekében köteles megakadályozni a vagyon elherdálását csakúgy, mint az olyan kiadások eszközlését, melynek folytán a vagyon olyan mértékben csökken, amely hátrányosan érinti a gondnokolt jövőbeli jólétének biztosításához szükséges fedezetet.

Az e §-ban megfogalmazott alapelveket sértő gondnoki eljárás adott esetben a gondnok tisztségéből elmozdításának jogkövetkezményét [Ptk. 15/A. § (1), Ptk. 19/C. § (2)] vonja maga után.

20/D. § (1) A gondnok a vagyon kezeléséről - a (2) bekezdésben foglalt kivétellel - évente köteles számadást adni a gyámhatóságnak. Ha a gondnok a gondnokolt közeli hozzátartozója és a gondnokolt vagyoni viszonyai rendes számadást nem tesznek szükségessé, a gyámhatóság egyszerűsített számadást is engedélyezhet.

(2) A hivatásos gondnok kivételével a gondnok nem köteles éves számadásra, ha a gondnokoltnak nincsen vagyona és a munkaviszonyból származó jövedelmének, nyugdíjának, egyéb járadékának havi összege nem haladja meg a külön jogszabályban meghatározott mértéket.

(3) Ha a gondnokolt gazdálkodó szervezet tagja (részvényese), a gondnoknak a gondnokolt vagyoni hozzájárulása 50%-át, de legalább 100 000 Ft-ot meghaladó mértékű kötelezettségvállalásához a gyámhatóság jóváhagyását kell kérnie. Ha a gazdálkodó szervezet a számviteli törvény szerinti beszámoló készítésére köteles, a beszámolót a gondnoknak az éves számadás során a gyámhatósághoz be kell nyújtania.

(4) A gyámhatóság a gondnokot az (1) és (3) bekezdésben meghatározottakon kívül - indokolt esetben - eseti számadásra kötelezheti. Eseti számadás előírásának a gondnokolt kérésére is helye lehet.

(5) A gondnok vagyonkezelésének részletes szabályait külön jogszabály határozza meg.

A gondnok vagyonkezelése felügyeletének, az e körbe eső tevékenysége ellenőrzésének alapvető eszköze a gondnok számadási kötelezettsége. A gyámhatóság ezen keresztül kaphat objektív képet a gondnok munkájáról, így arról, hogy a feladatát valóban a gondnokolt érdekének megfelelően látja-e el.

A 2001. évi XV. törvény a megelőzően hatályos rendelkezésektől részben eltérő, differenciált, és egyben a gondnokolt és a gondnok szempontját egyaránt jobban figyelembe vevő rendelkezéseket állapít meg a jelen §-ban.

A vagyonkezelés körében a gondnok vagy rendes, vagy eseti számadásra köteles. A számadás lehet teljes, vagy egyszerűsített.

Az (1) bekezdés értelmében változatlanul főszabályként a gondnoknak a vagyon kezeléséről évente teljes körűen kell számot adnia (rendes, és teljes számadás). Ehhez kapcsolódik a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 158. §-ának (1) bekezdése, mely az előző évre vonatkozó rendes (e jogszabály szóhasználatában: rendszeres) számadás benyújtásának határidejét legkésőbb a következő év február hó 15. napjában határozza meg. Előírása szerint a számadásban a bevételeket és a kiadásokat külön-külön tételesen fel kell sorolni, és csatolni kell - a számadásban feltüntetett tételek sorrendje szerint - a bevételeket és a kiadásokat igazoló iratokat. Okmányok nélkül fogadhatók el azonban az élelmezési és a háztartással kapcsolatos egyéb költségek.

A számadás egy további, kötelező mellékletéről rendelkezik a § (3) bekezdésének második fordulata. Ha ugyanis a gondnokolt gazdálkodó szervezet tagja (részvényese), és a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény alapján az adott gazdálkodó szervezet beszámoló készítésére köteles, a gondnoknak az éves számadásához e beszámolót is csatolnia kell.

A rendes számadási kötelezettségének a gondnok nem csak teljes, de egyszerűsített számadással is eleget tehet. Egyszerűsített számadás esetén a gondnoknak a bevételek és kiadásokat nem kell tételesen feltüntetnie,

és az igazoló iratokat sem kell csatolnia [149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 158. § (2)]. Egyszerűsített számadás előterjesztésére csak a gyámhatóság engedélye alapján kerülhet sor, akár rendes, akár eseti számadási kötelezettségről van szó.

Ilyen engedélyt a gyámhatóság két egyidejű feltétel fennállása esetén adhat, így akkor, ha

1. a gondnok a gondnokolt közeli hozzátartozója [lásd Ptk. 685. § c)].

Ha a gondnok a gondnokolt más hozzátartozója, illetve hivatásos gondnok, egyszerűsített számadás előterjesztésére nem kaphat engedélyt.

2. a gondnokolt vagyoni viszonyai alapján nincs szükség teljes körű számadásra. Ez utóbbi feltétel körében ugyancsak a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 158. § (2) bekezdése nevesíti azokat a vagyoni értékhatárokat, amelyek mellett sor kerülhet egyszerűsített számadás engedélyezésére, így akkor, ha:

- a gondnokolt éves rendszeres jövedelme nem haladja meg a mindenkori öregségi nyugdíj-minimum hússzorosát, vagy

- a gyámhatóság a Csjt. 83. § (2) bekezdése alapján engedélyezte, hogy a vagyont a gondnokolt eltartási költségeinek fedezésére igénybe vegyék, feltéve, hogy az igénybe vett összeg évenként nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének háromszorosát.

A gyámhatóság felügyeleti, ellenőrzési joga és kötelezettsége az egyszerűsített számadás előterjesztése esetén is érvényesül. Előfordulhat ezért, hogy az egyszerűsített számadás végösszege alapján annak helyessége vagy indokoltsága tekintetében kétség merül fel, ami indokolttá tenné a tételes ellenőrzést. Ez az indoka annak, hogy a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 157. § (3) bekezdése feljogosítja a gyámhatóságot arra, hogy az egyszerűsített számadás benyújtását követően is kötelezhesse a gondnokot a bevételek és kiadások tételes feltüntetésére, valamint azok igazolására.

Az (1) bekezdés főszabálya alóli kivételt nevesíti a (2) bekezdés új rendelkezése, mely meghatározza azokat a feltételeket, amelyek mellett a gondnok egyáltalán nem köteles a rendes (évenkénti) számadásra. A törvényi szabályból kitűnően ennek is két együttes előfeltétele van, amely egyrészt a gondnok személyére, másrészt pedig a gondnokolt vagyonára vonatkozik.

A rendes számadás kötelezettsége alól a törvény a gondnokot akkor mentesíti, ha a gondnokoltnak egyáltalán nincs vagyona, és havi jövedelme [munkaviszonyból származó munkabére, nyugdíja, egyéb járadéka) együttesen sem haladja meg a külön jogszabályban - a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 158. § (2) bekezdés a)] - meghatározott mértéket, azaz a mindenkori öregségi nyugdíj hússzorosát.

A gondnok személyét érintően a mentesítés a hivatásos gondnok kivételével minden gondnokra kiterjed.

A 2001. évi XV. törvény 6. § (3) bekezdése nem csak ezen új rendelkezéssel, hanem az egyszerűsített számadási kötelezettség szabályaival összefüggésben is speciális - átmeneti - rendelkezést is tartalmaz, mely azt a célt szolgálja, hogy meghatározott időn belül minden gondnok tekintetében érvényesüljenek az új anyagi jogi rendelkezések. Ennek értelmében a gyámhatóság 2002. év során a gondnok esedékes rendes számadásának elbírálásával egyidejűleg köteles megvizsgálni, hogy fennállnak-e akár a számadás alóli mentesítés, akár az egyszerűsített számadás új törvényi feltételei. Amennyiben igen, úgy e tárgyban is határozatot hoz.

A (4) bekezdés az eseti számadási kötelezettség szabályait tartalmazza. Függetlenül attól, hogy hozzátartozó, vagy más személy, illetve hivatásos gondnok látja-e el a gondnoki teendőket, a gyámhatóság indokolt esetben, így különösen akkor, ha a gondnokolt vagyonának veszélyeztetésére utaló körülményeket észlel, rendkívüli (eseti) számadási kötelezettséget is előírhat. E jog a gyámhatóságot minden esetben (így a rendes számadás mellett, de az az alóli mentesség esetén is) megilleti. Az eseti számadásra kötelezést maga a gondnokolt is kezdeményezheti.

A fentiektől eltérő rendelkezést nevesít a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 159. § (1) bekezdése, mely az eseti számadásra kötelezést szűkebb körben teszi lehetővé, amikor kimondja: a gyámhatóság a rendszeres számadásra köteles, valamint azt a gondnokot kötelezheti eseti számadás benyújtására, akinek engedélyezte, hogy a gondnokság alá helyezett személy vagyonát igénybe vegye.

A gondnokot végszámadási kötelezettség is terheli, a vagyonkezelői jogának megszűnésekor, függetlenül attól, hogy az milyen okból következett be. A végszámadást a gondnoknak a tisztsége megszűnésétől számított 60 napon belül kell előterjesztenie, mégpedig a vagyon kezelésére jogosulthoz. A gyámhatóságnál kell benyújtani a végszámadást, ha a tisztség megszűnésére nem a gondnokság okafogyottsága (gondnokolt halála, illetve a gondnokság alá helyezést megszüntető jogerős ítélet) miatt került sor.

A végszámadásnak a vagyonkezelés teljes időtartamára ki kell terjednie [149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 160. §].

Ha a gondnok az e §-ban szabályozott számadási kötelezettségét elmulasztja, a gyámhatóság pert indíthat a gondnok ellen a Pp. 123. §-a szerint, és a mulasztás jogkövetkezményeként a gondnok elmozdítására [Ptk. 19. § (2)] is sor kerülhet.

Ha pedig a számadás felülvizsgálata során a gyámhatóság hiányt, indokolatlan kiadást, illetve a nem megfelelő gazdálkodás eredményeképpen kárt állapít meg, a gondnokot a kár 8 napon belüli megfizetésére hívja fel. Ha a gondnok vitatja a kötelezettségét (akár annak jogalapját, akár összegszerűségét), a gyámhatóság kártérítési pert indít [149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 161. §).

Kiemeljük, hogy a Ptk. 20-20/D. § új rendelkezéseit alkalmazni kell a 2001. november 1. napját megelőzően elrendelt gondnokság alá helyezés esetén is akkor, ha a jognyilatkozat megtétele, vagy az intézkedés szükségessége 2001. november 1. napját követően következik be [2001. évi XV. törvény 6. § (1)].

A gondnokság alá helyezés megszüntetése, illetve módosítása

21. § (1) A cselekvőképességet érintő gondnokságot a bíróság megszünteti, ha elrendelésének oka már nem áll fenn.

(2) A gondnokság alá helyezés megszüntetése iránt maga a gondnokság alatt álló, házastársa, egyeneságbeli rokona, testvére, a gondnok, a gyámhatóság és az ügyész indíthat keresetet.

(3) A gondnokság alá helyezés megszüntetése iránti perindításnak a 14/A. § szerinti kötelező felülvizsgálat időpontja előtt is helye van.

(4) A (2) bekezdésben felsoroltak a gondnokság alá helyezés megszüntetésén kívül kérhetik cselekvőképességet korlátozó gondnokság esetén azon ügycsoportok módosítását, amelyek vonatkozásában a bíróság a gondnokolt cselekvőképességét korlátozta, a cselekvőképességet korlátozó gondnokság cselekvőképességet kizáró gondnoksággá változtatását, illetve a cselekvőképességet kizáró gondnokság cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezésre történő módosítását is.

Garanciális elv, hogy a gondnokság alá helyezés csak addig tartson, ameddig az a gondnokolt érdekében szükséges, és az is, hogy ezen időtartamon belül mindig csak indokolt mértékben korlátozza a személy döntési autonómiáját. Az elv garanciális jellege indokolta, hogy a gondnokság alá helyezés megszüntetésének szabályát a 2001. évi XV. törvény a Ptk. szabályai között helyezze el - egyidejűleg 2001. november 1-jétől hatályon kívül helyezve a Ptké. 13. §-ának rendelkezését.

A cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezést rendelő ítélet jogerőre emelkedését követően azokban a körülményekben, amelyekre a korlátozó vagy kizáró rendelkezését a bíróság alapította, utóbb változás következhet be. Ha ez a változás a gondokság alá helyezés okának megszűnését eredményezi, a bíróság a gondnokság alá helyezést megszünteti.

A feltételek bármelyikének utólagos megváltozása azonban lehet olyan is, ami magának a gondnokság alá helyezésnek az indokoltságát nem, a személy döntési autonómiája korlátozásának körét azonban - akár pozitív, akár negatív jelleggel - érinti. Ilyen esetekben kerülhet sor a gondnokság alá helyezés bírósági módosítására, ami jelentheti

- a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezésnek cselekvőképességet korlátozó,

- a cselekvőképességet korlátozó gondnokságnak azt kizáró gondokságra változtatását,

- cselekvőképességet korlátozó és általános jellegű gondnokság alá helyezés esetében annak részlegesre módosítását, ha pedig a korlátozott gondnokság csak részleges, annak általános hatályúvá változtatását csakúgy, mint azoknak az ügycsoportoknak (ügyeknek) a módosítását (szűkítve vagy bővítve), amelyekben a bíróság korábban fenntartotta az érintett teljes cselekvőképességét.

A gondnokság alá helyezés megszüntetése és módosítása iránt ugyanazok jogosultak a perindításra, mint akik a gondnokság alá helyezés iránt [Ptk. 14. § (2) és 15. § (2) bekezdése, mely azonos személyi kört nevesít], kiegészítve - értelemszerűen - magával a gondnokság alatt álló személlyel, aki a keresetet önállóan, a gondnoka közreműködése nélkül terjesztheti elő.

Cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezés esetén kivétel nélkül, az azt kizáró gondnokság alá helyezés esetén pedig akkor, ha a belátási képesség hiánya a szakvélemény szerint nem végleges, a bíróság ítéletében köteles a kötelező felülvizsgálat időpontját meghatározni [Ptk. 14/A. § (1), 15. § (5)]. Elképzelhető azonban, hogy a gondnokolt állapotában a kötelező felülvizsgálat időpontja előtt következik be a gondnokság alá helyezés megszüntetését, vagy módosítását indokoló állapotváltozás. Ilyen esetben nincs indoka annak, hogy ne kerülhessen sor perindításra a kötelezően rendelt időpont előtt. Ezt a helyzetet rendezi a § (3) bekezdése, azonban álláspontunk szerint két szempontból is féloldalasan.

A törvény egyértelmű szóhasználata szerint ugyanis a felülvizsgálat időpontja előtt csak a 14/A. § alapján, azaz a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezés esetén, és csak a gondnokság alá helyezés megszüntetése iránt indítható per.

Azoknak az alapelveknek tükrében, melyeket a módosítás is meghatározóként vett figyelembe, nincs indoka annak, hogy miért kell kivárni a kötelező felülvizsgálat időpontját a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett esetében, ha a gondnokolt ezt az időpontot megelőzően teljes egészében visszanyerte a belátási képességét [Ptk. 15. § (5)], és annak sem, hogy ha az állapotváltozás miatt a gondnokság alá helyezés módosítása indokolt, arra miért nem kerülhet sor a kötelezően rendelt időpont előtt.

A gondnokság alá helyezés megszüntetése, illetve módosítása iránti per eljárási szabályait a Pp. XVIII. Fejezete nevesíti.

E helyütt is kiemeljük, hogy a jelen § módosult új rendelkezéseit alkalmazni kell a 2001. november 1. napját megelőzően elrendelt gondnokság alá helyezés esetén is akkor, ha az intézkedés szükségessége a hatálybalépést követően következik be [2001. évi XV. törvény 6. § (3)].

BH2000. 22. *Együttesen gyakorolt szülői felügyelet esetén a kiskorú vagyonáról rendelkező társasági szerződést a kiskorú nevében mindkét szülőnek alá kell írnia, ingatlanapportról rendelkező szerződés esetén a gyámhatóság hozzájárulására is szükség van. Ellenkező esetben a társasági szerződés érvénytelen [Ptk. 15. §, 18. § (1) bek., 19. §, 20. §, 21. § (1) bek., 225. § (1) bek., 234. § (1) bek., 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 18/A. § (1) bek., 12/1987. (VI. 29.) MM r. 61. § (1)-(2) bek., 4/1987. (VI. 14.) IM r. 33. § (1) bek.].*

BH1996. 94. *A gondnok a cselekvőképtelen örökhagyó helyett az ő képviseletében még a gyámhatóság jóváhagyásával sem köthet öröklési szerződést [Ptk. 21. §, 200. § (1) bek., 623. § (2) bek., 653. §, 656. §].*

Cselekvőképességet érintő gondnokság

Ptké. 8-14. §

BH1993. 292. *II. Az önkormányzatjegyzője gyakorolja a gyámhatósági jogkört [1990. évi LXXXIII. tv. 2. §, 1991. évi XX. tv. 137. §, 22/1992. (I. 28.) Korm. r. 9. §, Ptké. 8. §].*

BH1992. 590. *Gondnokság alá helyezés iránt gyámhatóság által indítható perben felperesként fellépő helyi önkormányzati szerv perbeli jogképességének kérdése [Ptké. 8. §, Pp. 48. §, 1990. évi LXV. tv. 9. § (1) bek., 1990. évi LXXXIII. tv. 2. §, 1991. évi XX. tv. 137. §, 22/1992. (I. 28.) Korm. r. 12. § (2) bek.].*

EBH2000. 367. *A gondnokságra, a gyámra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni, ezért a gondnokot családi pótlék illeti meg 1999. január 1. napjától a saját háztartásban gondozott tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos gyermekre (személyre) tekintettel [1960. évi 11. tvr. (Ptké.) 12. § (1) bek., 1998. évi LXXXIV. tv. (Cst.) 7. § (1) bek. a) pont ab) alpont].*

III. fejezet

A jogképesség megszűnése; A holtnak nyilvánítás

22. § A jogképesség a halállal szűnik meg.

A §-ban szabályozott általános szabály szerint az élveszületett ember általános egyenlő és feltétlen jogképessége (lásd a Ptk. 8. §-hoz fűzött magyarázatot) a halállal szűnik meg. A jogképesség megszűnése következményeként megszűnik az ember jogszerzési képessége, azaz polgári jogviszonyok alanya már nem lehet. Halálával az őt megillető jogok és kötelezettségek jogutódjára szállnak át. Emellett az ember halálával a Ptk. 598. § értelmében megnyílik az öröklés. Adott esetben rendkívül fontos kérdés lehet a halál időpontjának megállapítása. Egyrészt, mert eddig tart az ember jogszerzési képessége (csak a halál időpontjáig lehetnek jogai és kötelezettségei), másrészt a halál időpontja a jogutódlás és az öröklési jogviszonyok megnyílása szempontjából is jelentőséggel bír.

A haláleset adatait, így a halál helyét és idejét (év, hó, nap) - az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. törvényerejű rendelet 36. § (1) bekezdése alapján - a halotti anyakönyv tartalmazza. A törvényerejű rendelet 1. § (1) bekezdésének rendelkezése kimondja, hogy az anyakönyv hatósági nyilvántartás, amely - az ellenkező bizonyításáig - közokirat erejével tanúsítja a benne feljegyzett adatokat. Az anyakönyv alapján kiállított másolat, kivonat és értesítés a törvényerejű rendelet 40. §-a értelmében ugyancsak közokiratnak minősül (BH1997. 229.). A Pp. 195. § (3) bekezdése alapján a közokirattal szemben is helye van ellenbizonyításnak, ezért a Pp. 164. § (1) bekezdése értelmében

bizonyítható, hogy a halál egyáltalán nem, vagy nem a halotti anyakönyvi kivonatban feltüntetett napon következett be. Bizonyítás folytatható le annak megállapítására is, hogy a halál ténye a halotti anyakönyvi kivonatban tanúsított nap mely órájában következett be. Ennek jelentősége lehet például az öröklésből való kiesés megállapításánál. Az öröklés feltétele, hogy az örökös túlélje az örökhagyót. Ezért, ha az örökösként számba jöhető személy az örökhagyó előtt meghal, a Ptk. 600. § a) pontja alapján az öröklésből kiesik. Előfordulhat, hogy az egymás után öröklésre jogosult két személy halála azonos napon következik be. Ilyen esetben a halál tényleges időpontja dönti el az öröklési sorrendet mégpedig attól függően, hogy melyik személy halt meg korábbi időpontban. Ha mindkettőjük halála egy időpontban következett be, akkor egymás után nem örökölhetnek, mert a magyar polgári jog nem tartalmaz törvényi vélelmet a halálozási sorrend mellett. Az életben lét vagy a halál tényét, illetve a halál sorrendjét vita esetében annak kell bizonyítania, aki arra jogának megállapítása, illetve az ellene érvényesített jog kizárása vagy megszüntetése érdekében hivatkozik.

A halál időpontjának megállapítása orvosszakértői kérdés. E körben több orvostudományi feltétel együttes meglétét kell vizsgálni, mert az agy működésének megszűnése bár a legfontosabb, de nem az egyetlen ismérve a halálnak. További kritériumok: a környezetre való minden reagálás elvesztése; az izomzat teljes areflexiája, atoniája; a spontán légzés hiánya; az artériás vérnyomás lezuhanása, amint azt nem tartják fenn mesterséges eszközökkel; az abszolút egyenes vonalú (stimulálás ellenére is változatlan) EEG lelet, amelyet tökéletes technikai eszközökkel nyertek (A Polgári Törvénykönyv magyarázata, KJK-Kerszöv, Budapest 2001., I. kötet 142. oldal).

A jogképesség megszűnése miatt az elhunyt személy perképességgel sem rendelkezik, mert a Pp. 48. §-a értelmében perben fél csak az lehet, akit a polgári jog szabályai szerint jogok illethetnek és kötelezettségek terhelhetnek (BH1991. 229.). Ebből következik, hogy meghalt személy alpereskénti perbe vonására nincs jogi lehetőség (BH1992. 386.), míg a fél halálával a folyamatban lévő peres eljárás a Pp. 111. § (1) bekezdése értelmében a jogutód perbelépéséig, illetőleg perbevonásáig félbeszakad (BH1980. 266.), kivéve ha a jogutódlás kizárt. Így például a szülőnek az a joga, hogy a gyermek nála való elhelyezését igényelheti olyan jog, amely a jogutódra nem száll át (PK 167. számú állásfoglalás), vagy ha valamelyik házastárs a bontóper befejezése előtt meghal, a bíróság a pert megszünteti (Pp. 289. §, BH1990. 341.).

BH1999. 23. *Az örökhagyó halála után alkotott jogszabályban biztosított kárpótlás nem tartozik az örökhagyó hagyatékához [Ptk. 8 § (1) bek., Ptk. 22. §, 613. § (1) bek. b) pont, Ptk. 623. § (1) bek., 1979. évi 13. tvr. 558. §].*

BH1992. 386. *Meghalt személy alpereskénti perbe vonására, részére ügygondnok kirendelésére nincs jogi lehetőség [Ptk. 22. §, Pp. 3. § (1) bek., 48. §, 50. § (1) bek., 74. §, 101. § (2) bek., 102. § (3) bek.].*

BH1991. 229. *A halál időpontjának jelentősége a perbeli jogképesség és az öröklési jog megnyílása kérdésében [Ptk. 22. §, Pp. 48. §].*

BH1980. 377. *I. A személyhez fűződő jogokat csak személyesen lehet érvényesíteni, Meghalt személy emlékének a megsértése címén a hozzátartozó léphet fel. A meghaltak emlékének a sérelme a hozzátartozók kegyeleti jogainak a sérelmét jelenti [Ptk. 85. § (1) (3) bek., 22. §].*

BH1980. 266. *A fél halálával a peres eljárás félbeszakad és a jogi képviselője részére adott meghatalmazás megszűnik. A bíróság a jogutód perbelépéséig, illetőleg perbevonásáig - a félbeszakadással kapcsolatos rendelkezések és perbeli cselekmények kivételével - egyéb intézkedést nem lehet [Pp. 48. §, 50. § (1) bek., 111. § (1) bek., 112. §, 349. § (1) bek., Ptk. 22. §, 223. § (3) bek.].*

23. § Az eltűnt személyt bírósági határozattal holtnak lehet nyilvánítani, ha eltűnésétől számítva öt év eltelt anélkül, hogy életbenlétére utaló bármilyen adat ismeretes volna.

A holtnak nyilvánítás a jogképesség kivételes megszűnési esete, ami a polgári jogi viszonyokban a halállal egyező jogi hatásokra vezet, noha nem minden esetben végleges (Lásd Miniszteri indokolás). A holtnak nyilvánítás meghatározott tényeken alapuló vélelem a halál bekövetkezéséről, amely nem azonos a halál tényének megállapításával.

Általában a halál helyét, idejét a halotti anyakönyvi bejegyzés a közokirat erejével bizonyítja. Ha a halál tényének bizonyítására közokirat nem áll rendelkezésre, és az nem is állítható ki, bírósági eljárás keretében a halál tényének megállapítása kérhető. A halál tényének bírói megállapításához a halál helyének, időpontjának és tényének együttes bizonyítása szükséges. Ha ezek bármelyike hiányzik, a halál tényének bírói megállapítására nem kerülhet sor.

A bíróság előtt holtnak nyilvánítás iránti eljárás akkor kezdeményezhető, ha akár a halál bekövetkezéséről, akár annak idejéről vagy helyéről mint tényekről nem állnak rendelkezésre bizonyítható adatok. Holtnak nyilvánításra az eltűnés következtében van lehetőség. A bíróság az eljárás eredményeként azt a személyt nyilváníthatja holtnak, akinek az eltűnése óta megszakítás nélkül legalább öt év telt el úgy, hogy életbenlétére

utaló semmilyen adat nem vált ismertté. A fentiekből következik, hogy kizárólag az eltűnt személyt lehet holtnak nyilvánítani, nem pedig a bizonyíthatóan meghatározott helyen meghalt személyt. Abban az esetben, ha a holtnak nyilvánítási eljárásban a bizonyítékok alapján a halál helye és ezzel egyben természetszerűleg a halál ténye is megállapítható, nem holtnak nyilvánításnak, hanem a halál ténye megállapításának van helye (PK 1. számú állásfoglalás).

A bírósági eljárások részletes szabályait a Ptké. 15. §-ban adott felhatalmazás alapján a holtnak nyilvánítási, valamint a halál tényének megállapításával kapcsolatos eljárásról szóló 1/1960. (IV. 13.) IM rendelet tartalmazza. Az eljárásra kizárólag az a helyi bíróság az illetékes, amelynek területén az eltűnt személy belföldi lakóhelye, ennek hiányában utolsó állandó tartózkodási helye volt. Belföldi lakóhely, tartózkodási hely nemléte esetén kizárólagosan az a bíróság az illetékes, amelynek területén az eltűnt személynek vagyona van. Vagyon hiányában az eljárásra a Pesti Központi Kerületi Bíróság rendelkezik kizárólagos illetékességgel [1/1960. (IV. 13.) IM rendelet 4. §]. A kérelem előterjesztésére kizárólag az eltűnt házastársa, örököse, az ügyész, a gyámhatóság, valamint az jogosult, akinek a holtnak nyilvánításhoz jogi érdeke fűződik [1/1960. (IV. 13.) IM rendelet 2. § (1)]. A kérelemben az eltűnés idejének és körülményeinek részletes előadása mellett igazolni kell (például házassági vagy születési anyakönyvi kivonattal) az eljárás megindítására való jogosultságot, míg a jogi érdek vonatkozásában elegendő annak valószínűsítése. A nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet főszabályként a holtnak nyilvánításra, illetve a halál tényének megállapítására azt a jogot rendeli alkalmazni, amely az eltűnt személyes joga volt. Magyar bíróság is eljárhat, ha az eltűnt személyes joga ugyan nem magyar, de az eljárás lefolytatását belföldi jogi érdek szükségessé teszi. Ebben az esetben a bíróságnak a magyar jogot kell alkalmaznia [1979. évi 13. törvényerejű rendelet 16. § (1)-(2), 58. § (2)].

A bíróság az eltűnt életbenlétére, elhalálozására vonatkozó adatok bejelentése érdekében hirdetményt bocsát ki. A bíróság és az önkormányzat hirdetőtáblájára kifüggesztett hirdetményben a bíróság felhívja az eltűntet és mindazokat, akiknek a holtnak nyilvánítás szempontjából lényeges körülményekről tudomásuk van, hogy az erre vonatkozó adatokat harminc nap alatt jelentsék be [1/1960. (IV. 13.) IM rendelet 6-7. §]. A bíróság a kérelem előterjesztőjének költségére elrendeli a hirdetménynek vagy a hirdetmény meghatározott szövegű kivonatának valamely belföldi vagy külföldi napilapban való közzétételét is.

A bíróság a megalapozott határozat meghozatala érdekében a holtnak nyilvánítás szempontjából jelentős körülmények megállapítására hivatalból is elrendelheti a bizonyítást, feltéve, hogy ezt - akár a kérelemben előadott tényállás, akár pedig a bárki által közölt adatok alapján - szükségesnek látja. Hogy milyen körben és terjedelemben van szükség a bizonyításra, azt a bíróság annak figyelembevételével állapítja meg, hogy az érintett személy milyen körülmények között és milyen egészségi állapotban tűnt el; kikkel állott szorosabb kapcsolatban; érdekében állott-e, hogy valakivel az eltűnés után az érintkezést felvegye, a halálának látszatát keltse (Lásd Miniszteri indokolás). A bizonyítás-felvétel során a bíróság a holtnak nyilvánítás iránti kérelem előterjesztőjét tanúként is kihallgathatja [1/1960. (IV. 13.) IM rendelet 12. § (2)]. Eljárása során a bíróság a lehetőséghez képest köteles megállapítani azokat az - 1/1960. (IV. 13.) IM rendelet 21. § (3) bekezdésében felsorolt - adatokat is, amelyek az anyakönyvi bejegyzéshez szükségesek.

A bíróság a holtnak nyilvánítás kérdésében a rendelkezésre álló adatok alapján tárgyaláson kívül, végzéssel határoz. Végzését a bíróság köteles megindokolni. Ha a rendelkezésre álló adatok szerint a holtnak nyilvánítás feltételei fennállnak, a bíróság az eltűntet az 1/1960. (IV. 13.) IM rendelet 14. § (1) bekezdése alapján holtnak nyilvánítja. A bíróság az eltűnt személyt holtnak nyilvánító határozatában a halál helyét nem állapíthatja meg. Ha ugyanis a halál helye a bizonyítási eljárás alapján ismeretessé válik, akkor a halál ténye megállapításának van helye (PK 1. számú állásfoglalás). Nincs helye holtnak nyilvánításnak akkor sem, ha a tanúkihallgatások illetőleg okirati vagy egyéb bizonyítékok az eltűnt személy életbenlétére vagy arra utalnak, hogy az eltűnéstől számítva öt év szakadatlanul még nem telt le. Ezekben az esetekben a bíróságnak a holtnak nyilvánítás iránti kérelmet el kell utasítania.

BH2001. 332. *I. Az önkormányzat állami támogatásának elhatározása az Országgyűlés törvényalkotási jogkörébe tartozik. Az előkészítés közigazgatási, a döntés pedig törvényalkotói hatáskör. Polgári jogi szerződéssel támogatási kötelezettség vállalása fogalmilag kizárt [Ptk. 1. § (1) és (2) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 8. §, 9. §, 12. § (1)-(2) bek., 12/A. § (2) bek., 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31-32. §-ai, 33. §, 35. §, 63. § (1) bek., 101. § (3) és (5) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 3. § (3) bek., 8. § (1) bek., 17. §, 151/1996. (X. 1.) Korm. r., 9/1998. (I. 23.) Korm. r. 1-2. §-ai, 4-9. §-ai, 217/1998. (XII. 30.) Korm. r. 79. § (6) bek., 87. § (7) bek., 92. § (1) bek. b) pont].*

BH1992. 659. *Az ügynökség mint társasági forma sem a társasági törvényben, sem a Ptk.-ban nem szerepel gazdálkodó szervezetként. Az ilyen társaság által vagy ellen indított perekben - fizetési meghagyásos*

eljárásokban - a magánszemélyekre vonatkozó eljárásjogi szabályok az irányadók. [Ptk. 23. § (1) bek. a) pont, 95. § (1) bek., 313-323. §-ok, 392. §, Ptk. 658. § c) pont, 1988. évi VI. tv, 157. § (3) bek.].

24. § (1) A bíróság a halál napját a körülmények mérlegelése alapján állapítja meg.

PK 1. szám

A bíróság az eltűnt személyt holtnak nyilvánító határozatában a halál helyét nem állapíthatja meg. Ha a halál helye a bizonyítási eljárás adatai alapján ismertté válik, a halál ténye megállapításának van helye.

(2) Ha a körülmények mérlegelése nem vezet eredményre, a halál időpontja az eltűnést követő hónap tizenötödik napja.

A holtnak nyilvánító határozatban a bíróságnak a halál idejét (év, hó, nap) a § rendelkezései szerint kell megállapítania. Eszerint a bíróságnak elsődlegesen arra kell törekednie, hogy a körülmények gondos mérlegelésével határozza meg az eltűnt személy halálának napját. Különösen fontos ez akkor, ha az eltűnés és a holtnak nyilvánítási eljárás lefolytatása közötti időben olyan esemény következik be - például az örökös halála vagy a hagyaték megnyílása az eltűnt javára -, amelynek következtében a jogviszonyok rendezése a halál időpontjától függ (Lásd Miniszteri indokolás). A halál napjának megállapítása nem ütközik különösebb nehézségbe, ha az adott személy valamely természeti-, vagy baleseti-katasztrófa (például földrengés, repülőgép-szerencsétlenség) miatt tűnt el. Amennyiben az eltűnés nincs oksági kapcsolatban valamely természeti vagy baleseti katasztrófával, a bíróságnak - az (1) bekezdés értelmében - a körülmények mérlegelésével kell megállapítania azt a napot, amelyen valószínű, hogy az eltűnt személy meghalt. Ha azonban a körülmények mérlegelése eredményeként a halál napjának meghatározására nincs lehetőség, mert pl. csak az eltűnés időpontja állapítható meg, a bíróság a (2) bekezdés alkalmazásával a halál időpontjaként kizárólag az eltűnést követő hónap tizenötödik napját állapíthatja meg. Ugyanígy kell eljárnia abban az esetben is, ha csak valószínűsíthető az eltűnés időpontja. Az eltűnt személyt a megállapított nap utolsó órájával kell halottnak tekinteni.

A bíróság a jogerős holtnak nyilvánító végzést megküldi a hagyatéki eljárásra illetékes közjegyzőnek, a hagyaték leltározása végett a meghalt személy utolsó belföldi lakóhelye, ennek hiányában a hagyatéki vagyon fekvésének helye szerint illetékes helyi önkormányzat jegyzőjének. A haláleset anyakönyvezésére a bíróság jogerős végzése alapján a holtnak nyilvánított személy születési helye szerinti anyakönyvvezető az illetékes. Ha a holtnak nyilvánított személy külföldön született vagy születési helye ismeretlen, az anyakönyvezési eljárást a budapesti V. kerületi anyakönyvvezető folytatja le [1/1960. (IV. 13.) IM rendelet 21. § (1)].

25. § (1) A holtnak nyilvánított személyt az ellenkező bizonyításáig halottnak kell tekinteni.

(2) Ha bebizonyosodik, hogy a holtnak nyilvánított a határozatban alapul vett időpontnál korábban vagy később tűnt el, de a holtnak nyilvánítás feltételei egyébként fennállanak, a bíróság a holtnak nyilvánító határozatot megfelelően módosítja. A jogkövetkezmények ilyen esetben a módosított határozat szerint alakulnak.

(3) Ha bebizonyosodik, hogy a holtnak nyilvánított a határozatban alapul vett időpontnál később tűnt el, és a holtnak nyilvánítás feltételei nem állnak fenn, a bíróság a holtnak nyilvánító határozatot hatályon kívül helyezi. A határozat alapján beállott jogkövetkezmények - ha jogszabály kivételt nem tesz - semmisek.

(4) Ha a holtnak nyilvánított előkerül, a határozat hatálytalan, és az annak alapján beállott jogkövetkezmények - ha jogszabály kivételt nem tesz - semmisek.

A jogerős holtnak nyilvánító bírósági határozat hatálya a halál vélelmét állítja fel. A vélelem több jogi tény - eltűnés és azt követő öt év eltelte az életbenlétre utaló adatok ismerete nélkül - együttes fennállásán alapul. A vélelem szerint a határozatban megállapított időponttól kezdődően halottnak kell tekinteni a holtnak nyilvánított személyt. A vélelem azt bizonyítja, hogy a holtnak nyilvánított személy meghalt és a halála a végzésben meghatározott időpontban következett be, de bizonyítja azt is, hogy a halál napjául megállapított időpont előtt a holtnak nyilvánított személy életben volt. A holtnak nyilvánító bírói végzéssel felállított halál vélelme azonban megdönthető, mert a törvény értelmében a holtnak nyilvánított személyt csak az ellenkező bizonyításáig kell halottnak tekinteni.

A bírói határozatban megállapított időponttól beállnak a halálhoz fűződő jogkövetkezmények, így megszűnik a holtnak nyilvánított személy jogszerzési képessége, azaz többé jogai és kötelezettségei nem lehetnek.

Megszűnnek a személyhez kötött jogviszonyok (például megbízás), míg a vagyonjogi jogviszonyból eredő jogok és kötelezettségek a jogutódra szállnak át és megnyílik az öröklés.
Igen fontos jogkövetkezmény, hogy megszűntnek kell tekinteni a holtnak nyilvánított személy házasságát, ha a jogerős határozat alapján a másik házastárs új házasságot köt. Ebben az esetben a házasság megszűnésének időpontja az a nap, amelyet a holtnak nyilvánító végzés a halál napjaként megállapított. Nem szűnik meg azonban a házasság, ha az újabb házasságkötéskor bármelyik házasuló tudta, hogy a halál nem következett be, vagy ha a másik házastárs a holtnak nyilvánítást követően nem köt újabb házasságot - feltéve mindkét esetben, hogy a holtnak nyilvánított személy utóbb előkerül. A házasság megszűnésének családjogi hatásai a következők:
- Az életben levő házastárs a házastársi jogállás tekintetében ismét jogképessé válik, ennélfogva újabb házasságkötése - a korábbi házasság fennállása okából [Csjt. 7. § (2)] - nem lesz érvénytelen.
- Ha a házasság megszűnt, nem alkalmazható az apaságnak a házasság fennállásán alapuló vélelme [Csjt. 35. § (1)]. Az anya férjének a gyermek fogamzási idejét megelőző időponttal történt holtnak nyilvánítása esetén a gyermeket házasságon kívül születettnek kell tekinteni (PK 97. számú állásfoglalás, BH1983. 157.). Ha a halált bizonyító közokirat hatálya később megdől (bebizonyosult, hogy a férj életben van), és a feleség újabb házasságot nem kötött, a házasság fennáll, így a holtnak vélt férjet kell a gyermek apjának tekinteni. Ha a házastárs a holtnak nyilvánító határozatban megállapított halál időpontja után házasságot köt, az újabb férjet kell a gyermek apjának tekinteni, ha a korábbi házasság megszűnése és a gyermek születése között háromszáz nap nem telt el.
- A még fennálló házastársi vagyonközösség véget ér. Az életben lévő házastárs kérheti a közös vagyon megosztását.
- A Csjt. 26. § (3) bekezdése alapján a férje nevét viselő feleségnek megnyílik a joga arra, hogy ha változtatni kíván e névhasználaton, azt az anyakönyvvezetőnek bejelentse.
A deklaratív hatályú holtnak nyilvánító határozat hatálya, a halál vélelme, bármelyik, a vélelem alapjául szolgáló jogi tény - eltűnés és az eltűnéstől számított öt év eltelte életbenlétre utaló adat nélkül - megváltozása és annak bizonyítottsága esetén megdőlhet. Az utóbb ismertté vált ténytől függően sor kerülhet a holtnak nyilvánító határozat megváltoztatására vagy hatályon kívül helyezésére vagy a hatálytalanság bírói megállapítására.
1. A (2) bekezdés szabályozza azt az esetet, amikor a holtnak nyilvánító jogerős határozat után bebizonyosodik az a tény, hogy a holtnak nyilvánított személy akár korábban, akár később tűnt el a határozatban alapul vett időponthoz képest. Ha az új időpont alapulvételével is fennállnak a holtnak nyilvánítás törvényi feltételei, a bíróság módosítja a holtnak nyilvánító határozatában a halál időpontját. Ilyenkor a halálhoz fűződő jogkövetkezmények - a jogszerzési képesség megszűnése, jogutódlás, öröklés megnyílta - a módosított határozat tartalmához igazodnak.
2. A bíróságnak a (3) bekezdés alapján a holtnak nyilvánító végzését hatályon kívül kell helyeznie, ha utóbb bebizonyosodik, hogy a holtnak nyilvánított személy a határozat alapjául szolgáló időpontnál későbbi időpontban tűnt el és az ismertté vált új időponttól a hatályon kívül helyező végzés meghozataláig terjedő időszak alatt az ötéves határidő még nem telt le. A hatályon kívül helyezés eredményeként főszabályként a holtnak nyilvánítást kimondó határozathoz fűződő jogkövetkezmények semmisek. Annak azonban nincs akadálya, hogy a bíróság utóbb - a törvényben szabályozott együttes feltételek fennállása esetén - a holtnak nyilvánítás tárgyában újabb határozatot hozzon. Ebben az esetben a halálhoz fűződő jogkövetkezmények az újabb határozatban a halál napjául megállapított időponttól állnak be.
A holtnak nyilvánító végzés módosítását, illetőleg hatályon kívül helyezését a holtnak nyilvánítás iránti kérelem előterjesztésére jogosultak bármelyike - az eltűnt házastársa, örököse, az ügyész, a gyámhatóság, valamint az, akinek ehhez jogi érdeke fűződik - kérheti az első fokon eljárt bíróságnál [1/1960. (IV. 13.) IM rendelet 2. § (1), 18. § (1)].
3. Ha utóbb kiderül, hogy a holtnak nyilvánított személy életben van, tehát akár belföldön, akár külföldön él, akkor a holtnak nyilvánító határozat a (4) bekezdés értelmében hatályon kívül helyezés nélkül is, a törvény erejénél fogva hatálytalan. A hatálytalanság miatt, ha jogszabály kivételt nem tesz, a határozat folytán beállott jogkövetkezmények semmisek.
Az első fokon eljáró bíróság a holtnak nyilvánító végzés hatálytalanságát erre irányuló kérelem előterjesztése esetén állapítja meg. Ilyen kérelem benyújtására jogosultak: a holtnak nyilvánítás iránti kérelmet előterjeszthető személyek, maga a holtnak nyilvánított és bármelyik hatóság. Az eljárás lefolytatására a holtnak nyilvánítási eljárás szabályait kell alkalmazni. Ha azonban a holtnak nyilvánított maga kéri a végzés hatálytalanságának megállapítását és személyazonossága tekintetében kétely nem merül fel, a bíróság a határozat hatálytalanságát bizonyítási eljárás lefolytatása nélkül is megállapítja.

Amennyiben a bíróság a holtnak nyilvánító végzését módosítja, hatályon kívül helyezi, illetőleg megállapítja annak hatálytalanságát, az erre vonatkozó jogerős határozatát köteles megküldeni az illetékes közjegyzőnek, anyakönyvvezetőnek és a helyi önkormányzat jegyzőjének [1/1960. (IV. 13.) IM rendelet 2. §, 19. §, 21-22. §]. A holtnak nyilvánító végzés hatályon kívül helyezésével, a hatálytalanság megállapításával a hagyatéki eljárásban hozott hagyatékátadó végzés alapja is megdől. A közjegyző a hagyatékátadó végzés semmisségét hivatalból állapítja meg és hivatalból rendelkezik az eredeti állapot helyreállításáról (például felkéri az illetékes földhivatalt az öröklés jogcímén bejegyzett tulajdonjog törlésére és a holtnak nyilvánított, de utóbb előkerült személy tulajdonjogának visszajegyzésére). Nem rendezhető hivatalból az eredeti állapot, ha a hagyaték tárgyát képező ingatlanra jóhiszemű, harmadik személy már tulajdonjogot szerzett. Ebben az esetben az érintett személy igényét - vita esetén - külön perben érvényesítheti.

BH2002. 165. *A holttányilvánítás nemcsak az elhalálozás tényére, hanem időpontjára nézve is vélelmet teremt. Az eltűnés időpontjára vonatkozóan utóbb tudomásra jutott adatok a holttá nyilvánító végzés módosítását eredményezhetik. Ennek hiányában a halál időpontjának eltérő megállapítására a más hatóság által kiállított igazolás nem szolgálhat megfelelő alapul [1992. évi XXXII. tv. 2., 2/B. §, Ptk. 25. § (1)-(2) bek., 12 200/1948. (XII. 4.) Korm. r.].*

BH2001. 554. *A halál időpontjának a holttá nyilvánító végzésben megjelölt időponttól eltérő megállapítására a közigazgatási per keretében nincs jogszabályi lehetőség [1992. évi. XXXII. tv. 2/B. §, Ptk. 25. §].*

BH1985. 157. *Létrejöttnek kell tekinteni a vállalkozási szerződést, ha a felek között a szerződéssel kapcsolatban csak nem lényeges feltételek tekintetében maradt fenn véleményeltérés, és azokat egyikük sem minősítette lényegesnek [Ptk. 25. §, GK 33. sz.].*

BH1983. 157. *II. Az anya férjének a gyermek fogamzási idejét megelőző időponttal történt holtnak nyilvánítása esetén a gyermeket házasságon kívül születettnek kell tekinteni, s az ilyen gyermek - egyéb feltételek megléte mellett - az apaság megállapítása iránt pert indíthat [Csjt. 35. § (1) bek., Ptk. 25. § (1) bek., PK 119. sz.].*

Holtnak nyilvánítás

Ptké. 15. § Felhatalmazást kap az igazságügyminiszter, hogy a holtnak nyilvánítási eljárást, valamint a halál tényének bírósági megállapításával kapcsolatos kérdéseket rendelettel szabályozza.

II. cím

IV. fejezet

26-27. §

BH1986. 203. *II. A létesítmény üzemeltetőjét a tervező és a kivitelező elleni perlés joga a szerződéses kapcsolat hiányában is megilleti [Ptk. 26. § (2) bek. a) pont, 360. § (1) bek. Pp. 48. §].*

BH1984. 182. *Az előterjesztett polgári jogi igényen alapuló következtetést nem a magyar állam, hanem a tanács részére kell megítélni, ha a tanácsi szerv alkalmazottja az illetékbélyegek kezelése során a kezéhez befolyt összegeket elsikkasztja [Be. 55. § (2) bek., Btk. 317. § (1) bek., Ptk. 26. § (2) bek., 1967. évi II. törvény 57. § (1) és (3) bek.].*

BH1980. 331. *Ha valamely vagyontárgy állami szerv kezelésébe tartozik, az állam közvetlenül nem lép jogviszonyba [Ptk. 26. § (2) bek. a) pont].*

BH1977. 29. *Nem érvényesülnek az állam közvetlen polgári jogviszonyára és perbenállására vonatkozó rendelkezések olyan esetben, amikor a magánszemély állami tulajdonba került vagyontárgyát önálló jogi személyiséggel rendelkező szocialista szervezet kezeli [Ptk. 26. § (2) bek., 27. §, 32/1971. (X. 5.) Korm. sz. r. 13. §, 9/1969. (II. 9) Korm. sz. r. 6., 10. §].*

BH1997. 36. *Az állami szervek polgári jogviszonyban való részvétele és hatósági jogkörének gyakorlása elkülönül egymástól, ezért az építési engedély kiadása nem tekinthető olyan megállapodásnak, amely szerint az épület tulajdonjoga az állam tulajdonában levő földön építkezőt illeti meg. [Ptk. 27. §, 97. § (2) bek.].*

BH1996. 431. *A magyar állam tulajdonába került ingatlannal kapcsolatos törlési kereset előterjesztésének feltételei. [1949. évi 20. tvr., 1972. évi 31. tvr. 30. § (1) bek. a) pont, 31. § (1) bek., Ptk. 27. §, Pp. 50. §].*

BH1980. 204. *Az állami ingatlan kezelője a polgári jog szabályai alapján a tulajdonost megillető jogokat gyakorolja és a tulajdonos kötelezettségeit teljesíti. Az állami ingatlannal kapcsolatos perben tehát az ingatlan kezelője félként eljárhat [Ptk. 27. § 9/1969. (II. 8.) Korm. sz. r. 6. §].*

BH1977. 29. *Nem érvényesülnek az állam közvetlen polgári jogviszonyára és perbenállására vonatkozó rendelkezések olyan esetben, amikor a magánszemély állami tulajdonba került vagyontárgyát önálló jogi személyiséggel rendelkező szocialista szervezet kezeli [Ptk. 26. § (2) bek., 27. §, 32/1971. (X. 5.) Korm. sz. r. 13. §, 9/1969. (II. 9) Korm. sz. r. 6., 10. §].*

III. cím

A JOGI SZEMÉLYEK

V. fejezet

A jogképesség; a jogi személy létrejötte és megszűnése

28. § (1) Az állam - mint a vagyoni jogviszonyok alanya - jogi személy. Az államot a polgári jogviszonyokban - ha jogszabály ettől eltérően nem rendelkezik - a pénzügyminiszter képviseli; ezt a jogkörét más állami szerv útján is gyakorolhatja, vagy más állami szervre ruházhatja át.

A törvény eredeti szabályozása az államot nem minősítette jogi személynek, mert az állam csak kivételesen lépett közvetlenül polgári jogviszonyba. A korábbi szabályozás szerint az állam sajátos jogalany volt, mert bár jogképessége megegyezett a jogi személyekével azzal azonban, hogy míg a jogi személy jogképessége az állami elismerés eredménye, addig az állam jogképessége a létéből eredt.

A bekezdés első mondatának 1998. június 16-tól hatályos szövegét az 1997. évi XCLIV. törvény 303. § (1) bekezdése állapította meg. Az új szabályozás az államot a vagyoni jogviszonyok alanyaként jogi személynek ismeri el.

Az államot megillető jogok gyakorlásáról az Áht. 1998. október 1. napját megelőzően hatályos 106. § (1) és 109/C. § (1) bekezdése kimondta, hogy a Magyar Állam nevében a kincstári vagyont (Áht. 109/A-109/B. §) érintő tulajdonosi jogokat a pénzügyminiszter a Kincstári Vagyoni Igazgatóság útján gyakorolja. Az igazgatóság képviseli az államot a kincstári vagyonnal kapcsolatos polgári jogi jogviszonyokban. A kincstári vagyonért való miniszteri felelősség rendjének megváltoztatásához szükséges törvénymódosításokról szóló 1998. évi XL. törvény az Áht. hivatkozott rendelkezését részben, a pénzügyminiszter helyett a kincstári vagyonért felelős miniszter nevesítésével módosította, egyidejűleg pedig 1998. október 1-jei hatállyal - a bekezdés második mondatának beiktatásával - a Ptk. hatályos rendelkezését kiegészítette az állam képviseletére vonatkozó törvényi szabállyal.

A hatálybaléptető rendelkezés értelmében e szabályok az irányadóak akkor is, amikor a Magyar Állam képviseletében a korábbi jogszabályi rendelkezés alapján a pénzügyminiszter eljárt.

(2) A kártérítési, megtérítési és kártalanítási kötelezettség, valamint a jóhiszemű személyek irányában vállalt szerződéses kötelezettség az államot költségvetési fedezet hiányában vagy az e célra biztosított költségvetési fedezetet meghaladó mértékben is terheli.

Az állami kötelezettségvállalások jogi hatályának szabályait nevesíti e törvényhely, melyet a 2003. évi LV. törvény iktatott be 2003. július 19. napjától kezdődő hatállyal, az ezt követő kötelezettségvállalásokra alkalmazandóan.

A rendelkezés értelmében az államot a kártérítési, megtérítési és kártalanítási kötelezettség, valamint a jóhiszemű személyek irányában vállalt szerződéses kötelezettség akkor is terheli, ha erre nincs költségvetési fedezet, vagy az e célra biztosított költségvetési fedezet annak kielégítésére nem elégséges.

A módosító törvény miniszteri indokolása kiemelte: a Ptk. következetlen volt abban, hogy míg a költségvetési szervekre kimondta, hogy azokat a költségvetésüket meghaladó mértékben is terheli a kártérítési, megtérítési, kártalanítási, valamint az a kötelezettség, amelyet harmadik személyek irányában vállaltak, ugyanezt azonban a Magyar Államra, mint magánjogi jogalanyra, jogi személyre nem mondta ki. Ez a hiányosság ellentétes a jogbiztonság követelményeivel, és sérti a gazdasági forgalom biztonságát. A polgári jognak ezért a Magyar Államot is ugyanúgy kell kezelnie, mint a többi jogi személyt, ide értve különösen a költségvetési szerveket is.

(3) Erre irányadó jogszabályok szerint jogi személyek az állami, önkormányzati, gazdasági, társadalmi és más egyéb szervezetek.

A bekezdés általánosságban nevesíti a jogi személy szervezetek típusát. Az adott szervezet jogi személyiségéről a külön jogszabályok rendelkeznek.

E külön szabályok alapján például a megyei kárrendezési hivatal vagy a szövetkezet átalány-elszámolásos rendszerben működő részlege nem jogi személy, ezért nem jogképes és nem perelhető (BH1998. 152.; BH1990. 331.).

(4) A jogi személy jogképes. Ha jogszabály eltérően nem rendelkezik, jogképessége kiterjed mindazokra a jogokra és kötelezettségekre, amelyek jellegüknél fogva nem csupán az emberhez fűződhetnek.

A jogi személy jogképessége alapján saját nevében jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat. A Ptk. 1978. március 1-jétől hatályos módosítása megszüntette a jogi személyek relatív jogképességét, s helyette az abszolút jogképességet iktatta a törvénybe. A jogi személy jogképessége ehhez képest - eltérő szabályozás hiányában - kiterjed mindazokra a jogokra és kötelezettségekre, amelyek jellegüknél fogva nem csupán az emberhez fűződhetnek. Ez a szabályozás elismerte például a jogi személy önálló tulajdonosi minőségét és megalapozta az intézményi önállóság kialakulását.

A törvény szövegében 1991. június 9-től már nem szerepel az a kitétel sem, hogy a szervezet azáltal lesz jogi személy, hogy a jogképességét az állam a törvény alapján vagy valamely más aktussal elismeri.

A jogi személy jogképessége az emberétől alapvetően abban tér el, hogy a jogi személynek csak vagyoni jogai lehetnek, bár bizonyos mértékű személyhez fűződő jogai és törvényes érdekei is fennállnak. Jogi személyt csak a jog által elismert célra lehet létrehozni, A jog által tilosnak minősített célra jogi személy nem alapítható, de a törvények a jogi személyek egyes fajtái tekintetében speciális tilalmakat is megállapítanak. A jogi személy céljának ezért a jog által támogatott célnak kell lennie.

A jogalkotás és a jogalkalmazás dönti el, hogy adott cél elérése érdekében szükség van-e jogi személyiségre vagy sem. Ha adott cél jogi személyiség nélkül is megvalósítható, a jogalkotás, illetve a jogalkalmazás nem adja meg a jogi személyiséget. A jogi személy célja érdeket, illetve érdek érvényesítésére irányuló törekvést fejez ki, s létrehozóinak egyéni érdekeitől független, bizonyos mértékig önállósult érdeket juttat kifejezésre. Ilyen például az alapítvány, amely jogi személyiséggel rendelkezve önállóvá válik, az alapítónak a továbbiakban nincs döntő jelentősége az alapítvány működése tekintetében. A gazdasági társaság is az alapítóktól elkülönült, önálló érdekek kifejezője. Az eltérő érdekeltség is kifejezésre juthat, amikor például a jogi személy az alapítója ellen érvényesít igényt, akár peres úton.

A jogképesség jogkövetkezményeit illetően a vagyoni jogkövetkezmények azonosak az ember és a jogi személy esetében azzal azonban, hogy büntetőjogi jellegű személyes hátrány elviselését tartalmazó jogkövetkezmény a jogi személlyel szemben nem alkalmazható. Lényeges különbség az ember és a jogi személy jogképessége között, hogy az ember akkor is jogképes, ha cselekvőképessége korlátozott vagy hiányzik. A jogi személy azonban nem lehet korlátozottan cselekvőképes, sem cselekvőképtelen.

A jogi személy abszolút jogképessége nem azonosítható az emberével. Az ember jogképességének sérelme ugyanis alkotmányos jogot sért. A jogi személyt csak a jog által elismert célra lehet létrehozni, ezért a törvény a jogi személy jellegétől, céljától függően a jogképességet korlátozhatja.

A gyakorlatban az abszolút jogképesség azt jelenti, hogy önmagában a jogi személy tevékenységi körének túllépésével kötött szerződés a jogképesség hiányára hivatkozással nem érvénytelen. Az abszolút jogképesség azonban nem ad felmentést az alól, hogy a jogi személy jogszabályi rendelkezés ellenére kössön szerződést valamely, részére meg nem engedett tevékenység végzésére. A szerződés érvényessége, illetve érvénytelensége mindig az adott eset vizsgálatával állapítható meg.

BH2004. 52. *II. Annak eldöntésekor, hogy valamely szervezet központi költségvetési szervként, jogképességgel rendelkező jogi személy-e, annak van ügydöntő jelentősége, hogy az adott időszakban hatályos költségvetési törvény milyen rendelkezéseket tartalmaz [Alkotmány 19. § (1) bek., Ptk. 28. § (2)-(3) bek., 29. § (1) bek., 36. § (1) bek., Pp. 48. §, 130. § (1) bek. e) pont, 157. § a) pont, 1987. évi XI. tv. 1. § (2) bek. a) pont, 1992. évi XXXVIII. tv. 20. § (2) bek., 87. § (1)-(2) bek., 124. § (2) bek. i) pont, 1996. évi CXXIV. tv., 1999. évi CXXV. tv. 1. melléklet, 46/1994. (IX. 30.) OGY. hat. 145. § (2) bek. b) pont, 217/1998. (XII. 30.) Korm. r. 12. § (2) bek.].*

BH2003. 188. *A Magyar Köztársaság Kormánya nem jogi személy, perbeli jogképessége nincsen [Pp. 48. §, 130. § (1) bek. e) pont, Ptk. 28. § (2)-(3) bek., 29. § (1) bek., 36. § (1) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 230. § (2) bek., 87. § (2) bek. a) pont].*

EBH2002. 754. *Községek közigazgatási határainak megállapodással való meghatározásának hiányában a bíróság döntésének előfeltétele a felek polgári jogi jogalanyisága (Ptk. 7. §, 28. §, 1990. évi LXV. tv. 52. §, 53. §, 1999. évi XLI. tv. 13. §, 21. §).*

BH2002. 367. *A felügyelőbizottság mint testület nem jogosult törvényességi felügyeleti eljárást kezdeményezni [Ptk. 8. §, 28. § (3) bek., 1997. évi CXLIV. tv. 32. § (2) és (4) bek., 34. §, 47. § (1) bek., 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 49. § (1) bek., 50. § (1) bek. d) pont, 52. § (1) bek. d) pont, Pp. 48. §].*

BH2002. 235. *II. Az állam mint jogi személy csak mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet polgári jogi szerződés, polgári jogviszony részese. A felek mellérendeltségéből, egyenrangúságából következően reá ugyanúgy kihatnak az állam közigazgatási, közjogi funkciójából fakadó eljárásai, intézkedései, esetleges mulasztásai, mint a jogviszony többi alanyára [1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 2. § (1) bek., 9. § (1) bek., 35. §, 37. § (1) bek., 70/A. § (1) bek., Ptk. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 4. § (4) bek., 7. § (1) bek., 28. § (1) és (3) bek., 198. § (1) és (2) bek., 200. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 219. § (2) bek., 227. § (1) bek., 300. §, 312. § (1) és (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 1. § (1) és (2) bek., 4. §, 157/1995. (XII. 26.) Korm. r., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 9. §, 12. § (2) bek., 12/A. §, 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31. §, 33. § (1) bek., 35. §, 42. § (1) bek., 151/1996. (X. 1.) Korm. r. 4. §, 1997. évi CXLVI. tv. 34. §].*

BH2002. 96. *A közigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése iránti igényt - polgári jogi jogképesség hiányában - a városi gyámhivatallal szemben nem lehet eredményesen érvényesíteni [1997. évi XXX. tv. 106. § (1) bek., 113. § (1) bek., 149/1997. (X. 10.) Korm. r. 3. § (1) bek., 6. § (1)-(2) bek., Ptk. 28. § (3) bek., 36. § (1) bek., Pp. 48. §, 327. § (4) bek., 1990. évi LXV. tv. 9. § (1) bek., 1992. évi XXXVIII. tv., 66. §].*

BH2001. 521. *Az APEH területi szerveit (megyei igazgatóságait) sem jogszabály, sem annak felhatalmazása alapján más rendelkezés nem nyilvánította jogi személlyé. Így a megyei igazgatóságok polgári jogi jogképesség hiányában polgári perben félként nem járhatnak el [Ptk. 28. § (3) bek., 29. § (1) bek., 30. § (1) bek., 36. § (1) bek., Pp. 48. §, 50. § (1) bek., 130. § (1) bek. e) pont, 157. § a) pont, 251. § (1) bek., 55/1991. (IV. 11.) Korm. r. 1. § (3) bek.].*

BH2001. 332. *I. Az önkormányzat állami támogatásának elhatározása az Országgyűlés törvényalkotási jogkörébe tartozik. Az előkészítés közigazgatási, a döntés pedig törvényalkotói hatáskör. Polgári jogi szerződéssel támogatási kötelezettség vállalása fogalmilag kizárt [Ptk. 1. § (1) és (2) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 8. §, 9. §, 12. § (1)-(2) bek., 12/A. § (2) bek., 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31-32. §-ai, 33. §, 35. §, 63. § (1) bek., 101. § (3) és (5) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 3. § (3) bek., 8. § (1) bek., 17. §, 151/1996. (X. 1.) Korm. r., 9/1998. (I. 23.) Korm. r. 1-2. §-ai, 4-9. §-ai, 217/1998. (XII. 30.) Korm. r. 79. § (6) bek., 87. § (7) bek., 92. § (1) bek. b) pont].*

BH2000. 407. *A társadalmi tulajdon tárgyát képező ingatlan elbirtoklás útján való megszerzésének - időközben már megszűnt - jogszabályi tilalma a társadalmi szervezetek tulajdonszerzésére is irányadó volt [1960. évi 11. tvr. (Ptké.) 80. §, 1977. évi IV. tv., Ptk. 28. § (1) bek., 88-90. §-ai, 121. § (1) és (3) bek., 1991. évi XIV. tv. 16. § (2) bek.].*

BH1999. 519. *A minisztériumok önálló jogi személyek, ezért valamely állami tulajdonú cég követelésének kivásárlása esetén a minisztérium és az állam között nem jön létre olyan személyegyesülés, amely a szerződésnek a Ptk. 322. §-a szerinti megszűnését eredményezné [Ptk. 28. § (2) bek., 200. § (2) bek., 322. §, 1979. évi II. tv. 17. § (3)-(5) bek., 20. § (3) bek.].*

BH1998. 152. *A megyei kárrendezési hivatal nem jogi személy, így nem perelhető [Pp. 48. §, 30. § (1) bek., 64. § (2) bek., 75. § (3) bek., 146. §., Ptk. 8. § (1) bek., 28. § (3) bek., 30. § (1)-(2) bek., 36. § (1) bek., 101/1991. (VII. 27.) Korm. r. 2. § (3) bek., 3. §].*

BH1995. 51. *A cégjegyzékbe bejegyzett szövetkezet esetében a bíróság a pert arra hivatkozással nem szüntetheti meg, hogy a szövetkezet nem rendelkezik perbeli jogképességgel, mert megalakulása a jogszabályok előírásainak megsértésével történt [Ptk. 28. § (3) bek. és 38. §, Pp. 48. § és 50. § (1) bek., 1989. évi 23. tvr. 2. § (1) bek.].*

BH1994. 689. *Lényeges eljárási szabályt sért a bíróság, ha a felperes perbeli jogképességét - amennyiben ez iránt kétség merül fel - nem vizsgálja meg hivatalból. Jogi személy nevében az egységének vezetője csak az egység rendeltetésszerű működése által meghatározott körben járhat el képviselőként [Ptk. 28. § (3) bek., 30. § (1)-(2) bek., Pp. 48. §, 50. § (1) bek.].*

BH1993. 544. *A polgármesteri hivatalok perképessége [Ptk. 28. § (3) bek., 36. § (1) bek., 1979. évi II. tv 38. § (1) és (3) bek., 1990. évi LXV. tv. 9. § (1) bek., 1990. évi LXXXIII. tv 1. § (1) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 66. §].*

BH1992. 190. *A költségvetési szerv vezetője a költségvetési szerv nevében váltókötelezettséget vállalhat. A költségvetési fedezet hiánya önmagában az ilyen váltókötelezettség-vállalást nem teszi érvénytelenné [Ptk. 28. § (2) bek., 36. § (2) bek., 37. § (1) és (2) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 8. §, 17. §, 32. § (3) bek., 19/1980. (IX. 27.) PM r.].*

BH1991. 414. *Az alapítvány jogképessége mindazon tevékenységre kiterjed, amit a jogszabály nem tilt; az alapítvány tehát céljai megvalósítását nem veszélyeztető vállalkozási tevékenységet végezhet [Ptk. 28. § (2) bek., 29. § (2) bek., 74/B. § (1) bek., 74/C. § (1) - (2) bek., 96/1988. (XII. 22.) MT r. 1. § (2) bek.].*

BH1990. 331. *Szövetkezet átalány-elszámolásos rendszerben működő részlege nem jogképes [Ptk. 28. § (2) bek., 26/1981. (IX. 29.) PM-MüM r. 1. §].*

BH1987. 11. *I. A névviseléssel kapcsolatos jogok a jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági munkaközösségeket is megilletik [Ptk. 28. §, 71. § (3) bek., 77. §, 84. § (1) bek., 1985. évi 16. sz. tvr. 4. és 8. §, 28/1981. (IX. 9.) MT. sz. r. 1. §].*

BH1982. 213. *A tanácsi költségvetési elszámoló hivatal a tanács irányítása alá tartozó költségvetési szerv dolgozójával szemben munkáltatói jogokat nem gyakorolhat és nem hozhat a tévesen kifizetett munkabér vagy egyéb díjazás visszafizetésére kötelező határozatot [58/1979. (XII. 24.) PM sz. r. 14. § (2) bek., Ptk. 28. § (2) bek., Pp. 48. §, 349. §, 357. § (1) bek.].*

BH1982. 43. *Az ÁFÉSZ keretében működő szakcsoport nem önálló jogi személy, ezért nem köthet érvényesen szerződést [Ptk. 28. §, 28/1972. (IX. 27.) MT sz. r. 14-15. §]*

BH1979. 286. *A vállalat és az általa anyagilag támogatott sportkör különálló jogi személyek. A sportkörrel munkaviszonyban nem álló tag által átvett sportfelszerelések visszaadása tekintetében keletkezett jogvita nem munkaügyi vita, s nem irányadók a dolgozók munkajogi anyagi felelősségére vonatkozó rendelkezések sem [Ptk. 7., 28. §, 1967. évi II. törvény 58. §, 63. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek. b) pont].*

29. § (1) A jogi személy létrejöttének és megszüntetésének feltételeit a jogszabály a jogi személy egyes fajtáihoz képest állapítja meg. Jogi személyt jogszabály is létesíthet.

A jogi személyek típusait tekintve, azok lehetnek közjogi és magánjogi indíttatásúak, vagyoni helyzet alapján pedig vagyon elkülönítéssel és vagyonegyesítéssel létrejövő jogi személyek. A vagyon-elkülönítéssel létrejövő jogi személy az alapító egyoldalú jognyilatkozatával jön létre. Ilyen jogi személy a költségvetési szerv, az állami vállalat, a leányvállalat és részben az alapítvány.

A vagyonegyesítéssel létrejövő jogi személy a tagok szerződése alapján jön létre. Ilyen a társaság és a szövetkezet.

Más szempontból a jogi személyek újabb két nagy csoportra oszthatóak. Az egyik csoportba tartoznak azok, amelyek ugyan a tagok egyesülésével jönnek létre, azonban nem a személy, hanem a tevékenység-egyesítés a lényeges, a tag személye másodlagos. A jogi személyek másik nagy csoportjának lényege a vagyonegyesítés és az abból eredő előnyök kihasználása. Ebben az esetben a jogi személy vagyona a taghoz kötődik, s a természetes személy dominanciája a meghatározó. Erre példa a részvénytársaság.

A jogi személy maga tartozik felelősséggel a működéséért. A jogi személyek anyagi felelőssége azonban nem egységesen szabályozott. Az anyagi felelősség oldaláról közelítve megkülönböztetjük a közvetlen felelősségvállalással működő jogi személyt, amely lehet biztosított vagyonnal rendelkező jogi személy (ekkor a tagok a társaságba bevitt és a törvényi minimumot legalább elérő vagyont kötelesek bevinni és felelősségüket erre korlátozzák) és lehet a vagyona erejéig fennálló felelősséggel rendelkező jogi személy (ebben az esetben a jogi személy az éppen meglévő vagyonával felel). Megkülönböztetjük az előző csoportba tartozó jogi személyeket a garantált felelősségvállalással működő jogi személyektől. E jogi személy tartozásaiért más jogi személy felelősséget vállal. A jogi személy vagyona ilyenkor nem lekötött. A jogalkotói gyakorlat a kezesi felelősséget alkalmazta, ha a jogi személy vagyona nem volt biztosított vagyon, vagyis nem volt kötelező alaptőke. Ilyen kezesi felelősség terhelte (terheli) például a közös vállalat, a leányvállalat, a társadalmi szervezet vállalata létesítőit.

A jogi személy alapításához szükséges az alapítók megfelelő formában tett akaratnyilvánításán túl a jogi személy működési feltételeinek megteremtése, a működéshez szükséges vagyon elkülönítése, a szervezet létrehozása és a jogi személy nyilvántartásba vétele.

A jogi személy létrejöttéhez mindenekelőtt egy vagy több alapító akaratnyilvánítása szükséges. Közjogi személy a jogi személyt létrehozhatja jogszabállyal vagy hatósági határozattal. Magánszemély az akaratát szerződésben, alapító okiratban (amely maga is szerződés) és az alapszabály elfogadásával nyilváníthatja ki.

Jogszabály hozza létre a legjelentősebb államhatalmi, közigazgatási szerveket.

A jogi személy létesítésének leggyakoribb eszköze a létesítésről szóló okirat. Ez többnyire önmagában nem elegendő a jogi személy létrejöttéhez, mert például a részvénytársaságot az alakuló közgyűlésen egyszerű szótöbbséggel elfogadott alapszabállyal lehet alapítani.

A társasági szerződés valamennyi tag által aláírt és ügyvédi ellenjegyzéssel ellátott okirat. Részvénytársaság esetében az alapítási tervezet (zártkörű alapításnál az alapító okirat) egészíti ki az alapszabályt (zárt körű alapítás esetében az alapszabályt az alapító okiratba lehet foglalni). Az alapítói tervezetet közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni. Egyebekben ezekre az okiratokra a szerződésekre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

A társadalmi szervezet alapításához az alapszabály megállapítása szükséges. Az alapszabályt a társadalmi szervezet közgyűlése, küldöttgyűlése fogadja el, általában egyszerű többségi szavazással. A bírói gyakorlat szerint az alapszabályra a szerződésekre vonatkozó szabályokat alkalmazni nem lehet.

Jogi személy létrejöhet úgy is, hogy azt egy másik jogi személy az alapszabályában (alapító okiratában) hozza létre. Így például a társadalmi szervezet alapszabálya lehetővé teheti, hogy szervezeti egysége jogi személyiséggel rendelkezzen anélkül, hogy a bírósági nyilvántartásba vételére sor kerülne. Alapítvány esetében is lehetőség van arra, hogy az alapító az alapítvány szervezeti egysége részére jogi személyiséget biztosítson.

A jogi személyen belül létrehozott jogi személytől különbözik az a szervezet, amikor a jogi személy hoz létre önálló, de hozzá kötődő jogi személyt. Ilyen a jogi személy vállalata, vagy a társaság által alapított vállalat.

Lehetőség van arra is, hogy több jogi személy hozzon létre egy olyan jogi személyt, amelynek a működés koordinálása, az egységes fellépés biztosítása a célja. Ilyen a gazdálkodó szervezetek esetében az egyesülés, vagy a társadalmi szervezetek szövetsége.

A költségvetési szervek alapításának és megszüntetésének szabályait az Áht. 87-91/A. §-ai tartalmazzák. E szabályok értelmében például a költségvetési szerv létrejöttéhez szükséges a Pénzügyminisztérium által vezetett nyilvántartásba történő bejegyzés, a megszűnéshez pedig a nyilvántartásból történő törlés is. Az alapító a költségvetési szervet az alapító okirat módosításával átszervezheti, tevékenységi körét módosíthatja, maga a költségvetési szerv azonban feladatkörét, működési körét, hatáskörét és illetékességét nem változtathatja meg.

A gazdasági társaságról szóló, 1998. június 16-án hatályba lépett 1997. évi CXLIV. törvény (a továbbiakban: Gt.) rendelkezései szerint a gazdasági társaság megszűnik, ha a társasági szerződésben (alapító okiratban, alapszabályban) meghatározott időtartam eltelt, vagy más megszűnési feltétel megvalósult; elhatározza jogutód nélküli megszűnését; elhatározza jogutódlással történő megszűnését (átalakulását); tagjainak száma egy főre csökken, kivéve, ha az egyes társasági formákra vonatkozó szabályok ettől eltérően rendelkeznek; a cégbíróság megszűntnek nyilvánítja; a cégbíróság hivatalból elrendeli törlését; a bíróság felszámolási eljárás során megszünteti; a Gt. (új)-nak az egyes társasági formákra vonatkozó szabályai azt előírják. A gazdasági társaság a cégjegyzékből történt törléssel szűnik meg. Jogutód nélküli a megszűnés az önkéntes megszűnés esetén. A más jogi személlyel való egyesülés, a több jogi személlyé történő szétválás jogutódlással történő megszűnés.

A megszüntetés állami beavatkozás a jogi személy működésébe. Erre akkor kerülhet sor, ha a jogi személy működése súlyosan sérti a törvényességet és a jogszabályszerű működés másként nem állítható helyre. A megszüntetés általában a bíróság feladata, amelyet törvényben meghatározott esetekben mondhat ki. Költségvetési szerv esetében - a jogi személy jellegéből adódóan - a megszüntetés a közjogi szerv közhatalmi jogcselekményével történik. Ennek formai szabályait az Áht. 88-91. §-ai tartalmazzák.

A megszűntnek nyilvánítás annak bírósági (hatósági) határozatban való kinyilvánítása, hogy a jogi személy jogképessége megszűnt. Ez az az eset, amikor a jogi személy ügydöntő szerve ugyan nem mondta ki a jogi személy megszűnését, de az működésképtelenné vált, vagy a működésével felhagyott. Társadalmi szervezetek esetében fordulhat ez elő például, ha az legalább egy éve nem működik vagy, ha tagjainak létszáma tartósan nem éri el a törvényben megkívánt létszámot. Cég esetében a vagyonvesztés, a gazdasági tevékenység megszüntetése a jellemző.

A cégnyilvántartásról, a cégnyilvánosságról és a bírósági cégeljárásról szóló 1997. évi CXLV. törvény (a továbbiakban: Ctv.) hatálya alá tartozó jogi személyek megszűnése általában a felszámolási, illetve a végelszámolási eljárással jár együtt. A felszámolási eljárás még létező jogi személyre vonatkozik, amely során a hitelezők kielégítése után a felszámolást lefolytató bíróság határoz a cég megszüntetéséről. A végelszámolás a megszűnés szükségszerű szakasza, ha a cég jogutód nélküli megszűnését, illetve megszüntetését az erre hivatott szerv elhatározta, végelszámolásra is szükség van. A megszűnéshez azonban mindig szükséges a bíróságnak a nyilvántartásból való törlést elrendelő jogerős végzése. A jogi személy megszűnése jogutódlással, de - eltérően a természetes személyektől - jogutód nélkül is történhet. Jogutódlással történő megszűnési formák a más társasági formába történő átalakulás, a más jogi személlyel egyesülés és a szétválás. Ha a gazdasági társaság jogutód nélkül megszűnik - a felszámolási eljárás, valamint a cégbíróság által hivatalból történő törlése esetét kivéve -, végelszámolásnak van helye. A társaság legfőbb szerve a végelszámolás megindításáról szóló határozatában kijelöli a végelszámolót. Végelszámolóként a társaság vezető tisztségviselőin kívül más személy is kijelölhető (Gt. (új) 57. §).

Alapítvány esetében a jogutódlás kizárt, hiszen az alapítvány általában valamely cél, feltétel, idő bekövetkezésével automatikusan megszűnik.

(2) A jogi személy létesítéséről szóló jogszabályban, határozatban vagy okiratban meg kell állapítani a jogi személy nevét, tevékenységét, székhelyét és - ha erről külön jogszabály nem rendelkezik - képviselőjét.

Törvényi szabályozás szól a jogi személyek ügydöntő és képviseleti szerveiről azzal azonban, hogy bizonyos esetben - mint például a korlátolt felelősségű társaság - a képviselet és az ügyintézés nem is válhat el egymástól.

A jogi személy képviselőjének kiemelkedő jelentősége van, mert a jogi személy nevében eljárva jognyilatkozataival jogokat szerezhet, kötelezettséget vállalhat, képviseli a jogi személyt bíróság és más hatóságok előtt. A képviselő e jogának korlátozása harmadik személyekkel szemben hatálytalan.

A képviselő személyének azonosíthatónak kell lennie. A képviseleti jogra vonatkozó olyan korlátozásokat, amelyek harmadik személyekkel szemben is hatályosak, a cégjegyzékbe is be kell vezetni. A jogi személy képviseletére nem csak egy, hanem több személy is kijelölhető. Ilyen esetben azonban rendelkezni kell a képviselet módjáról, nevezetesen arról, hogy az önálló-e, vagy együttes. Jogi személy képviselője jogi személy is lehet, ha a jogi személy tagjai között jogi személy is lehet.

A képviselet jogi személy esetében is alapulhat törvényen, a jogi személyt létesítő okiraton. A jogi személy az alapító okiratában csak akkor jelöli meg a képviseletre jogosult személyt, ha a külön jogszabály erre nézve előírást nem tartalmaz. A képviselő személyének változása nem minden esetben teszi szükségessé a létesítő okirat módosítását. Jogszabály ugyanis ezekben az esetekben a tisztséget jelöli meg, amelynek viselője elláthatja a képviseletet. Ettől a szabálytól a jogszabály eltérést általában nem enged.

A jogi személy törvényes képviselője az, akinek képviseleti jogosultsága közvetlenül a jogszabályi rendelkezésen, létesítő okiraton, illetve hatósági rendelkezésen alapul.

A hatósági döntésen alapuló képviselet leggyakoribb esete a felszámoló. A felszámolás alá vont cég nevében jognyilatkozatot csak a felszámoló jogosult tenni. Különbözik a felszámolástól a végelszámolás, amely esetben a képviselet csak akkor alapul hatósági határozaton, ha a képviselőt cégbíróság rendeli ki, egyébként a végelszámoló többnyire a cég korábbi képviselője.

(3) A jogi személy nevében aláírásra a jogi személy képviselője jogosult. Ha nem ő az aláíró, és jogszabály a nyilatkozat érvényességéhez írásbeli alakot kíván, két képviseleti joggal felruházott személy aláírása szükséges. A bankszámla felett való rendelkezéshez minden esetben két képviseleti joggal felruházott személy aláírása szükséges. Jogszabály ezektől a rendelkezésektől eltérhet.

E bekezdés az aláírási jogosultság szabályát tartalmazza. Az itt megfogalmazott általános szabályokon túl az államháztartásról szóló törvény és a pénzforgalomról szóló jogszabályok is tartalmaznak speciális rendelkezéseket az egyes jogi személyekre vonatkoztatva. A képviseletre jogosult személyek - gazdasági társaság esetében - névaláírásukat kötelesek a cégbíróságnak benyújtani vagy az aláírást a cégbíróság előtt megtenni. Ez az úgynevezett aláírási címpéldány.

A cégjegyzési jog a cég írásbeli képviseletére, a cég nevében történő aláírásra való jogosultság. A cégjegyzés módja önálló vagy együttes. Kettőnél több cégjegyzésre jogosult esetén úgy is lehet rendelkezni, hogy egyes jogosultakat önálló, más jogosultakat együttes cégjegyzési jog illet meg, vagy az egyik aláíró mindig meghatározott személy. Ugyanaz a személy csak egyféle módon - vagy önállóan vagy mással együttesen - jegyezheti a céget.

Mind az önálló, mind az együttes cégjegyzési jog korlátozható, a korlátozás azonban harmadik személyekkel szemben hatálytalan.

Cégjegyzési jogot biztosít a tőkepiacról szóló törvény a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete által kirendelt felügyeleti biztosnak [2001. évi CXX. törvény 402. § (3)]. Hasonló rendelkezést tartalmaz a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Hpt.) 165. § (1) bekezdése is. Eltérő szabályok vonatkoznak a fentebb hivatkozott Hpt. 47. § (1)-(2) bekezdése alapján a hitelintézetek cégjegyzésére. E körben - a bankszámla feletti rendelkezési jogra is kiterjedően - a törvény erejénél fogva eltérő szabályok érvényesülnek az igazgatóság egyes tagjaira attól függően, hogy ún. belső [Hpt. 62. § (2)] vagy külső [Hpt. 63. § (2)] igazgatósági tagról van szó.

A Gt. (új) 40. § (3) bekezdése kapcsán hívjuk fel a figyelmet a Ctv. 43. § (2) bekezdésére is, ami ugyancsak tartalmaz a cég írásbeli képviseletével kapcsolatos további, illetve kiegészítő rendelkezéseket. Ezért a Gt. (új) és a Ctv. egymást kiegészítő fenti rendelkezéseit együttesen kell alkalmazni.

A cégjegyzésre jogosultnak a cég nevében olyan módon, illetve formában kell aláírnia, ahogyan azt a hiteles cégaláírási nyilatkozat (címpéldány) tartalmazza.

A cégjegyzés szabályainak be nem tartása érvénytelenné tehet adott esetben egy szerződést.

(4) Ha jogszabály a jogi személy létrejöttét nyilvántartásba vételhez köti, a bejegyzett körülmények megváltoztatása harmadik személyek irányában csak akkor hatályos, ha a változást a nyilvántartásba bevezették.

A jogi személy létrejöttének szinte minden esetben feltétele a nyilvántartásba vétel, amely jelenthet cégbírósági, bírósági, illetve közigazgatási szerv által történő nyilvántartásba vételt. A nyilvántartás közhitelességének elvéből következően a nyilvántartás hitelesen tanúsítja a benne feltüntetett adatokat, a bejegyzett jogok és tények fennállását és változását. Ebből következően
- senki sem hivatkozhat arra, hogy a nyilvános és közhiteles nyilvántartásban feltüntetett valamely adat, jog vagy tény fennállásáról nem tudott,
- viszont a nyilvántartott adatokban bekövetkezett változás is csak akkortól hatályos e harmadik személyekkel szemben, amikortól azt a nyilvántartás feltünteti.
Az e bekezdésben foglalt és a kívülálló védelmét szolgáló szabály azonban nem mindenkire, csak arra terjed ki, aki jóhiszemű volt. A törvény miniszteri indokolásából is kitűnően az a személy, aki a be nem jegyzett változásról tudott, vagy kellő gondosság mellett tudnia kellett, nem hivatkozhat sikerrel arra, hogy a változás még a nyilvántartásba nem került bejegyzésre (BH1997. 240.).
A Ctv. 3. §-a a jóhiszeműség mellett vélelmet állít fel és azt is kimondja, hogy az ilyen személlyel szemben a cég nem hivatkozhat arra sem, hogy valamely bejegyzett adat (jog, tény) nem felel meg a valóságnak.
Az új Ctv. a forgalom biztonságát és a hitelezői érdekek védelmét szem előtt tartva a bejegyzési (változásbejegyzési) eljárásokra szigorú határidőket határozott meg, amelynek elmulasztása azzal a jogkövetkezménnyel jár, hogy a cégbejegyzés (változás-bejelentés) a törvény erejénél fogva, a kérelemmel azonos tartalommal létrejön (Ctv. 39-44. §, 60. §).
BH2004. 52. *II. Annak eldöntésekor, hogy valamely szervezet központi költségvetési szervként, jogképességgel rendelkező jogi személy-e, annak van ügydöntő jelentősége, hogy az adott időszakban hatályos költségvetési törvény milyen rendelkezéseket tartalmaz [Alkotmány 19. § (1) bek., Ptk. 28. § (2)-(3) bek., 29. § (1) bek., 36. § (1) bek., Pp. 48. §, 130. § (1) bek. e) pont, 157. § a) pont, 1987. évi XI. tv. 1. § (2) bek. a) pont, 1992. évi XXXVIII. tv. 20. § (2) bek., 87. § (1)-(2) bek., 124. § (2) bek. i) pont, 1996. évi CXXIV. tv., 1999. évi CXXV. tv. 1. melléklet, 46/1994. (IX. 30.) OGY. hat. 145. § (2) bek. b) pont, 217/1998. (XII. 30.) Korm. r. 12. § (2) bek.].*
BH2003. 188. *A Magyar Köztársaság Kormánya nem jogi személy, perbeli jogképessége nincsen [Pp. 48. §, 130. § (1) bek. e) pont, Ptk. 28. § (2)-(3) bek., 29. § (1) bek., 36. § (1) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 230. § (2) bek., 87. § (2) bek. a) pont].*
BH2001. 521. *Az APEH területi szerveit (megyei igazgatóságait) sem jogszabály, sem annak felhatalmazása alapján más rendelkezés nem nyilvánította jogi személlyé. Így a megyei igazgatóságok polgári jogi jogképesség hiányában polgári perben félként nem járhatnak el [Ptk. 28. § (3) bek., 29. § (1) bek., 30. § (1) bek., 36. § (1) bek., Pp. 48. §, 50. § (1) bek., 130. § (1) bek. e) pont, 157. § a) pont, 251. § (1) bek., 55/1991. (IV. 11.) Korm. r. 1. § (3) bek.].*
BH2000. 228. *I. Az egyesületi tag által az egyesületi határozat megsemmisítése iránt indított perben az alperes képviselőjeként a bírósági nyilvántartásba bejegyzett képviselő idézendő [Ptk. 29. § (3) és (4) bek., 1989. évi II. tv. 3. § (4) bek., 4. § (1) bek., 15. § (4) bek.].*
BH1997. 406. *A pénzintézet bankszámlaszerződés alapján csak a szabályszerű kifizetési (átutalási) megbízásokat köteles teljesíteni. Ha az alapítványt vagy változás esetén az alapítvány kuratóriuma nevében aláírásra jogosult személy aláírási jogosultságát a bíróság még nem vette nyilvántartásba, az általa aláírt megbízást a pénzintézet nem köteles teljesíteni, annak megtagadásával nem követ el szerződésszegést [Ptk. 29. § (4) bek., 74/A. § (2) bek., 74/B. § (5) bek., 74/C. § (1)-(3) bek. és (6) bek., 529. § (1) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rek. 4. § (1)-(2) bek.].*
BH1997. 240. *Érvénytelen a szerződés, ha azt a gazdálkodó szervezet képviselőjeként a cégnyilvántartásban feltüntetett személy írta ugyan alá, de a vele szerződést kötő másik gazdálkodó szervezetnek tudomása volt arról, hogy ennek a személynek a képviseleti jogosultsága már megszűnt [Ptk. 29. § (2)-(4) bek., 246. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 44. § (1) bek., 45. § (1) bek., 1989. évi 23. tvr. 2. § (4) és (5) bek.].*
BH1996. 416. *Az önálló hatósági jogkörrel rendelkező megyei (fővárosi) kárrendezési hivatalok polgári jogi jogképesség hiányában polgári perben félként nem járhatnak el [Ptk. 29. § (1) bek., 30. § (1) bek., (2) bek., 36. § (1) bek., Pp. 3. §, 48. §, 146. §, 252. § (2) bek., 101/1991. (VII. 27.) Korm. r. 2. § (3) bek.].*
BH1993. 259. *I. A törvény az alapítvány alapító okiratát írásba foglaláshoz köti, nem ír elő azonban minősített okirati formát; a jogi személy nevében aláírásra a jogi személy képviselője jogosult [Ptk. 74/A. § (1) bek. és 29. § (3) bek.].*
BH1993. 122. *II. A kezelőszervezeten kívüli személy az alapítvány képviselője nem lehet [74/C. § (1) bek., Ptk. 29. §]. III. Az alapító okirat nem tartalmazhat olyan rendelkezést, amely szerint az alapító az alapítványt bármikor megszüntetheti. Nincs mód az okirat olyan tartalmú módosítására, amely az alapítvány visszavonásának minősül [Ptk. 74/A. § (3) bek., 74/E. §].*

BH1991. 414. *Az alapítvány jogképessége mindazon tevékenységre kiterjed, amit a jogszabály nem tilt; az alapítvány tehát céljai megvalósítását nem veszélyeztető vállalkozási tevékenységet végezhet [Ptk. 28. § (2) bek., 29. § (2) bek., 74/B. § (1) bek., 74/C. § (1) - (2) bek., 96/1988. (XII. 22.) MT r. 1. § (2) bek.].*

BH1991. 113. *II. A termelőszövetkezet elnöke törvényes képviselőként a szövetkezet mint jogi személy nevében egyszemélyben is aláírhatja egy cég alapító okiratát vagy alapszabályát [Ptk 29. § (2) bek., 1967. évi III. tv. 7. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 4. §, 7/1977. (III. 12.) MT r. 39. § (2)-(3) bek.].*

BH1980. 408. *A jogtanácsos a jogi képviselet körében önállóan jogosult iratokat aláírni. Ha a vállalat igazgatója a jogtanácsost ezt meghaladó körben ruházta fel aláírási joggal, annak korlátozása vagy megvonása az igazgató mérlegelési körébe tartozik, ebben a kérdésben nincs munkaügyi vitának helye [Ptk. 29. § (3) bek., 36. §, Pp. 130. § (1) bek. b) pont, 1977. évi VI. tv. 30. §, 17/1971. (IV. 28.) Korm. sz. r. 11. §, 4/1978. (I. 18.) MT sz. r. 14. §].*

30. § (1) Ha a jogszabály vagy - annak felhatalmazása alapján - az alapító határozat vagy okirat másként nem rendelkezik, a jogi személy szervezeti egysége (gyáregysége, fiókja, telepe, üzeme, irodája, helyi kirendeltsége vagy csoportja, alapszerve, szakosztálya stb.) nem jogi személy.

Fő szabályként a jogi személy szervezeti egysége nem jogi személy, azonban jogszabály felhatalmazása alapján az alapító okirat, alapszabály vagy más okirat a szervezeti egységet is jogi személlyé nyilváníthatja. Több törvény is ad ilyen felhatalmazást (így például a társadalmi szervezetek, köztestületek, az alapítványok, közalapítványok esetében). Ilyen esetekben a szervezeti egység jogi személyisége magán az okiraton alapul.

A bíróság a peres felek perbeli jog- és cselekvőképességét az eljárás egész folyamata alatt - így a felülvizsgálati eljárásban is - hivatalból köteles vizsgálni. Ezért ha a perben félként a jogi személy szervezeti egysége szerepel, meg kell követelni a jogi személyiségének igazolását az alapító határozat, okirat csatolásával. Ez az eljárás csak akkor mellőzhető, ha az adott szervezeti egység jogi személyiségéről a bíróságnak hivatalos tudomása van [Pp. 50. § (1)-(2)].

Ha a szervezeti egység nem jogi személy, a perben félként nem vehet részt, még akkor sem, ha egyébként - Ptk. 30. § (2) bekezdése alapján - a jogi személy képviseletében eljárásra jogosult. A képviseleti jog és a jogképesség ugyanis nem azonos fogalmak.

(2) A szervezeti egység vezetője az egység rendeltetésszerű működése által meghatározott körben a jogi személy képviselőjeként jár el. Jogszabály, alapító határozat vagy okirat ettől eltérően rendelkezhet.

Fő szabályként a jogi személy szervezeti egységének vezetője a jogi személy képviselőjeként járhat el az egység rendeltetésszerű működése körében.

Ezt a rendelkezést a forgalom biztonsága indokolja. A szervezeti egységgel jogviszonyba kerülő harmadik személyek a gyáregység, szerviz, vagy más viszonylagos önállósággal rendelkező egység vezetőjével, mint a jogi személy képviselőjével szerződhetnek.

E képviseleti jogtól jogszabály, alapító okirat, vagy határozat eltérően rendelkezhet. A belső szabályozást azonban az egységgel kapcsolatba kerülő felek tudomására kell hozni, ellenkező esetben a képviseleti jogosultságot vélelmezni kell.

A képviselőkénti eljárásra az egység vezetője kizáró rendelkezés hiányában sem jogosult a rendeltetésszerű működését meghaladó körben (például a társság megszűnésével kapcsolatos elszámolási vitában - BH1994. 689.).

A szervezeti egység megszűnésével a vezető képviseleti joga is megszűnik. Ha erre a per alatt kerül sor, a bíróságnak a jogi személyt fel kell hívnia arra, hogy a perbeli képviseletéről gondoskodjon (BH1993. 637.).

EBH2002. 667. *II. Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal területi szervei általában nem rendelkeznek polgári-jogi jogképességgel. A felszámolási eljárásban, végelszámolásban és a végrehajtási eljárásban azonban - erre vonatkozó törvényi felhatalmazás alapján - a területi szerv félként szerepelhet [Ptk. 30. § (1) bek., 36. § (1) bek., 48. §, 1990. évi XCI. tv. (Art.) 49. § (1) és (6) bek., 55/1991. (IV. 11.) Korm. rendelet 1. § (3) bek., 2. § (1) bek. a) és b) pont].*

BH2002. 325. *II. Az Adó-és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal területi szervei általában nem rendelkeznek polgári jogképességgel. A felszámolási eljárásban, végelszámolásban és a végrehajtási eljárásban azonban - erre vonatkozó törvényi felhatalmazás alapján - a területi szerv félként szerepelhet [Ptk. 30. § (1) bek., 36. § (1) bek., 48. §, 1990. évi XCI. tv. (Art.) 49. § (1) és (6) bek., 55/1991. (IV. 11.) Korm. r. 1. § (3) bek., 2. § (1) bek. a) és b) pont].*

BH2002. 280. *II. Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal területi szervei általában nem rendelkeznek polgári jogi jogképességgel. A felszámolási eljárásban, végelszámolásban és a végrehajtási eljárásban azonban - erre vonatkozó törvényi felhatalmazás alapján - a területi szerv félként szerepelhet [Ptk. 30. § (1) bek., 36. § (1) bek., 48. §, 1990. évi XCI. tv. (Art.) 49. § (1) és (6) bek., 55/1991. (IV. 11.) Korm. r. 1. § (3) bek., 2. § (1) bek. a) és b) pont].*

BH2001. 521. *Az APEH területi szerveit (megyei igazgatóságait) sem jogszabály, sem annak felhatalmazása alapján más rendelkezés nem nyilvánította jogi személlyé. Így a megyei igazgatóságok polgári jogi jogképesség hiányában polgári perben félként nem járhatnak el [Ptk. 28. § (3) bek., 29. § (1) bek., 30. § (1) bek., 36. § (1) bek., Pp. 48. §, 50. § (1) bek., 130. § (1) bek. e) pont, 157. § a) pont, 251. § (1) bek., 55/1991. (IV. 11.) Korm. r. 1. § (3) bek.].*

BH1999. 216. *A felperes személyének helyesbítése nem minősül jogutódlásnak, így ennek a bíróság általi tudomásulvétele nem igényel határozati formát [Pp. 48. §, 61. § (1) bek., Ptk. 30. § (1) bek.].*

BH1998. 489. *A Vám- és Pénzügyőrség területi szervei nem jogi személyek, s így nem rendelkeznek perbeli jogképességgel [1995. évi C. tv. 173. § (1)-(2) bek., 45/1996. (III. 25.) Korm. r. 240. §, 1992. évi XXXVIII. tv. 87. § (2) bek., Ptk. 30. § (1) bek., 36. § (1) bek., Pp. 30. § (1) bek., 48. §].*

BH1998. 152. *A megyei kárrendezési hivatal nem jogi személy, így nem perelhető [Pp. 48. §, 30. § (1) bek., 64. § (2) bek., 75. § (3) bek., 146. §., Ptk. 8. § (1) bek., 28. § (3) bek., 30. § (1)-(2) bek., 36. § (1) bek., 101/1991. (VII. 27.) Korm. r. 2. § (3) bek., 3. §].*

BH1997. 544. *A peres felek perbeli jog- és cselekvőképességét a bíróságok az eljárás egész folyamata alatt - így a felülvizsgálati eljárásban is - hivatalból kötelesek vizsgálni [Pp. 50. § (1) bek., 157. § (1) bek e) pont, 275/B. §, Ptk. 30. § (1)-(2) bek].*

BH1996. 416. *Az önálló hatósági jogkörrel rendelkező megyei (fővárosi) kárrendezési hivatalok polgári jogi jogképesség hiányában polgári perben félként nem járhatnak el [Ptk. 29. § (1) bek., 30. § (1) bek., (2) bek., 36. § (1) bek., Pp. 3. §, 48. §, 146. §, 252. § (2) bek., 101/1991. (VII. 27.) Korm. r. 2. § (3) bek.].*

BH1994. 689. *Lényeges eljárási szabályt sért a bíróság, ha a felperes perbeli jogképességét - amennyiben ez iránt kétség merül fel - nem vizsgálja meg hivatalból. Jogi személy nevében az egységének vezetője csak az egység rendeltetésszerű működése által meghatározott körben járhat el képviselőként [Ptk. 28. § (3) bek., 30. § (1)-(2) bek., Pp. 48. §, 50. § (1) bek.].*

BH1994. 102. *II. Azt, hogy a pénzintézet megyei fiókjai önállóan perelhetők-e, nem az dönti el, hogy csak a központnak van jogi osztálya, hanem a pénzintézetnek a képviseleti jogosultságról rendelkező alapszabálya. Ezért hatásköri vagy illetékességi kifogás esetén a bíróságnak vizsgálnia kell, hogy az alapszabály miként rendelkezik a perbeli fiók képviseleti jogosultságáról [1991. évi LXIX. tv. 5. § (7) bek., Ptk. 30. § (1)-(2) bek.].*

BH1993. 637. *A jogi személy szervezeti egységének vezetője a perben az egység rendeltetésszerű működése által meghatározott körben a jogi személy képviselőjeként jár el, ha jogszabály, alapító határozat vagy okirat ettől eltérően nem rendelkezik. A szervezeti egység megszűnése esetén azonban ez a képviseleti jog megszűnik. Lényeges eljárási szabályt sért ezért a bíróság, ha a szervezeti egységnek a per során való megszűnése ellenére nem hívja fel a jogi személyt arra, hogy a perbeli képviseletéről gondoskodjék, hanem ennek mellőzésével ítéletet hoz [Pp. 49. § (2) bek., Ptk. 30. § (1) és (2) bek.].*

BH1993. 192. *A csőd- és felszámolási eljárásokban gazdálkodó szervezet adósok és hitelezőik járhatnak el. E vonatkozásban a jogi személyiség léte vagy annak hiánya nem befolyásolja az eljárás megindíthatóságát [Ptk. 30. § (1) bek., 685. § c) pont, 1991. évi IL. tv. 2. § (1) bek., 3. § a) pont].*

BH1990. 74. *Jogszabály, alapító határozat vagy okirat ettől eltérő rendelkezése hiányában a szervezeti egység (telep) vezetőjének jogszabályban előírt képviseleti jogosultsága a gazdasági bírság ügyekben is irányadó. A gazdasági bírságindítvány ezért a telep székhelye szerint illetékes megyei bíróságnál is benyújtható [Ptk. 30. § (1)-(2) bek., Pp. 30. § (1) bek., 48. §, 32/1984. (X. 31.) MT r. 7. § (1) bek.].*

BH1989. 73. *Ha a bíróság illetékességét nem a jogi személy, hanem az annak képviseletére hivatott szerv székhelye alapozza meg, de ez az illetékességi ok utóbb - még a keresetlevél benyújtása előtt - megszűnik, jogosan jár el a bíróság, ha a keresetlevelet a jogi személy székhelye szerint illetékes bírósághoz átteszi [Pp 30. §. (1) bek., Ptk 30. §. (2) bek.].*

BH1988. 196. *Mezőgazdasági termelőszövetkezet átalányelszámolásos részlegének vezetője (megbízottja) a részleg működési körébe tartozó ügyleteket a gazdálkodó szervezet nevében önállóan jogosult megkötni. A vele szerződő fél az átalányelszámolásos részleg vezetőjének képviseleti jogosultságát a szerződéskötéskor nem köteles vizsgálni [1967. évi III. tvr. 7. § (3) és (4) bek., Ptk. 30. § (2) bek., 26/1981. (IX. 29.) PM-MüM sz. r. 1. § (2) bek., 4. § (2) bek.].*

BH1987. 176. *Nincs helye a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításának azon címen, hogy a keresetet valamely gazdálkodó szervezet jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeti egysége ellen terjesztették elő. Ha ugyanis a keresetlevélből kitűnik annak a gazdálkodó szervezetnek a neve, amelyet a szervezeti egység vezetője képviselhet, úgy a keresetet a gazdálkodó szervezet ellen előterjesztettnek kell tekinteni, ha pedig ez nem állapítható meg, akkor a keresetlevelet hiánypótlásra kell visszaadni [Pp 48. §, 95. § (1) bek., Ptk 30. § (2) bek.].*

BH1986. 426. *A kötelezettnek önálló jogi személyiséggel nem rendelkező képviselője ellen előterjesztett, fizetési meghagyás kibocsátására irányuló kérelmet a kötelezett ellen előterjesztett kérelemnek kell tekinteni [Ptk. 30. §, 219. § (2) bek., 685. § c) pont, Pp. 30. § (1) bek., 366. § (1) bek.]*

BH1984. 59. *Ha a szerződéses üzlet vezetője az árucikkeket a gazdálkodó szervezet (üzemeltetésbe adó) nevében rendeli meg, a jogviszony közvetlenül a gazdálkodó szervezet és a szállító között jön létre. Az ilyen jogviszonyból fakadó peres eljárásban az üzlet vezetője a gazdálkodó szervezet képviselőjeként járhat el, saját nevében keresetindításra nem jogosult [38/1980. (IX. 30.) MT sz. r. 1. § (1) bek., 2. § (2) bek. és 3. §-a, 14/1980. (IX. 30.) BkM sz. r. 4. § (3) bek., Ptk. 30. § (2) bek.].*

BH1979. 338. *A fizetési meghagyásnak a kötelezett gyáregysége részére való kézbesítése joghatályos és az ellentmondás határideje ennek napjától kezdődik [Pp. 30. § (1) bek., 393. §, Ptk. 30. § (2) bek.].*

BH1979. 188. *Az újítási javaslat elbírálása, elfogadása, alkalmazása és díjazása hozzátartozik a gyáregység rendeltetésszerű működéséhez, feltéve, hogy az újítási javaslat a gyáregység működésére vonatkozik. Ezért sz újítási perekben a gyáregység székhelye is megalapozza a bíróság illetékességét. Nem érinti a gyáregység rendeltetésszerű működését és a gyáregység vezetőjének a képviselői jogosultságát az, hogy az újítási szabályzat szerint bizonyos összeget meghaladó újítási díj megállapítása esetén szükség van a vállalat központjának jóváhagyására [Pp. 30. § (1) bek., Ptk. 30. § (2) bek.].*

VI. fejezet

A jogi személyek egyes fajtáira vonatkozó külön rendelkezések

1. Az állami vállalat

31. § (1) Az állami vállalat jogi személy.

(2) Az állami vállalat a rábízott vagyonnal - törvényben meghatározott módon és felelősséggel - önállóan gazdálkodik.

(3) Az állami vállalat kötelezettségeiért a rábízott vagyonnal felel.

(4) Az állam jogszabályban meghatározott módon irányítja, illetőleg felügyeli a vállalat gazdálkodását és más tevékenységét.

(5) Az állami vállalat nevében rendszerint a vállalat tevékenységére kell utalni. A vállalat nevét úgy kell megállapítani, hogy az más gazdálkodó szervezetektől való megkülönböztetésre alkalmas legyen.

(6) Az állami vállalatot az igazgató képviseli. E jogkörét esetenként vagy az ügyek meghatározott csoportjára nézve a vállalat dolgozójára ruházhatja át.

A jogi személyek egyes fajtáira vonatkozó külön rendelkezések közül a törvény elsőként az állami vállalatot szabályozza. A Ptk. megalkotásakor és egészen a kilencvenes évek elejéig a gazdaság meghatározó szervezeti formája az állam gazdasági feladatainak ellátását szolgáló állami vállalat volt.

Az állami vállalat az állam erre feljogosított szervei által alapított olyan jogi személy, amely az állami vagyonból reá bízott vagyonnal külön törvényben meghatározott módon rendelkezik, saját felelősséggel, önállóan gazdálkodik. Az állami vállalatokra vonatkozó külön törvény - amelyre a Ptk. 33. § utal - a még ma is hatályban lévő többször módosított 1977. évi VI. törvény.

A Ptk. vonatkozó szabályai mintegy az említett törvény szintézisét alkotó legfontosabb rendelkezéseket tartalmazzák.

Az állami vállalat az elmúlt évtizedek alatt jelentős változásokon ment át. Kezdetben működését közvetlen tervutasítás szabta meg, majd fejlődése a vállalati önállóságot már biztosító 1968-as gazdasági reformintézkedéseken át az önálló tulajdont biztosító rendelkezések irányába haladt. Ekkor alakult ki az állami vállalat három típusa, amelyre a Ptk. 32. § (1) bekezdése is utal:

- a vállalati tanács vezette úgynevezett önkormányzó vállalat,

- a közgyűlés, küldöttközgyűlés vezette úgynevezett önigazgató vállalat és

- az igazgató általános vezetésével működő úgynevezett államigazgatási felügyelet alatt álló vállalat.

Az állami vállalatot érintő és ténylegesen e forma megszűnéséhez vezető változások az utóbbi években következtek be az állami vállalatok privatizációjával, illetve gazdasági társasággá alakulásával összefüggésben.

Az állam tulajdonában lévő vállalkozói vagyon értékesítéséről szóló 1995. évi XXXIX. törvény kimondta, hogy a törvény hatálya alá tartozó vagyon - a nevesített kivételekkel - csak időlegesen tartozik az állam tulajdonába. A törvény hatálya alá tartozik a gazdálkodó szervezetek és a gazdasági társaságok átalakulásáról szóló 1989. évi XIII. törvény; az időlegesen állami tulajdonban lévő vagyon értékesítéséről, hasznosításáról és védelméről szóló 1992. évi LIV. törvény, továbbá a tartósan állami tulajdonban maradó vállalkozói vagyon kezeléséről és hasznosításáról szóló 1992. évi LIII. törvény alapján gazdasági társasággá átalakult állami vállalat valamennyi - külső vállalkozók tulajdonába nem került - társasági részesedése; az állami vállalatokról szóló 1977. évi VI. törvény hatálya alá tartozó állami vállalat - kivéve a közüzemi vállalatot (1977. évi VI. törvény 45-46. §) -, tröszt, tröszti vállalat és egyéb állami gazdálkodó szerv vagyona; az állami vállalat által - a Ptk. 74. §-a alapján - létesített leányvállalat vagyona; a törvény hatálybalépésekor az Állami Vagyonügynökséghez tartozó és az Állami Vagyonkezelő Rt. tulajdonában lévő társasági részesedés, valamint az ezeket a szervezeteket megillető egyéb vagyon, vagyoni értékű jog, illetve azokat terhelő kötelezettség; a Kincstári Vagyonkezelő Szervezettől az ÁPV Rt.-hez kerülő vállalkozói vagyon; az állami vállalat, illetőleg az állam többségi tulajdonában álló gazdasági társaság tulajdonában lévő egyszemélyes társaság. Ezek privatizációjánál az említett törvény 27-34. §-ai szerint kell eljárni.

A hivatkozott 1992. évi LIV. törvény kimondta, hogy a hatálybalépésekor (1992. VIII. 28.) folyamatban lévő vállalatalapítást be kell fejezni, 1992. augusztus 28-tól azonban új vállalat alapítását megtiltotta. E törvényt az 1995. évi XXXIX. törvény hatályon kívül helyezte, de az 1995. VI. 16-ig még gazdasági társasággá át nem alakult, a törvény hatálya alá tartozó állami vállalatok átalakulására és vagyonuk védelmére a hatályon kívül helyezett törvény egyes rendelkezéseit (1992. évi LIV. törvény 20-29. §, 32-48. §) továbbra is alkalmazni rendelte.

Azok az állami vállalatok, trösztök, tröszti vállalatok, állami vállalat által alapított leányvállalatok, amelyek tartósan állami tulajdonban maradó vagyont működtettek és az állami tulajdon tartósan és 100%-osan fennmarad, 1992. október 27-ig voltak kötelesek egyszemélyes korlátolt felelősségű társasággá, vagy egyszemélyes részvénytársasággá történő átalakulásuk érdekében alapító okiratot és átalakulási tervet készíteni és azt az Állami vagyonkezelő Részvénytársaságnál bemutatni.

Az időlegesen állami tulajdonban maradó vagyont működtető állami vállalatokra, trösztre, tröszti vállalatra, állami vállalat által létesített leányvállalatra - amelynek átalakulásáról az Állami Vagyonügynökség 1993. június 30-ig nem döntött, illetve amely 1993. június 30-ig nem kötött egyszerűsített átalakulási eljárás lefolytatására szakértői névjegyzékben szereplő szakértői céggel szerződést - 1993. június 30-át követően az átalakulásig az 1977. évi VI. törvénynek az államigazgatási felügyelet alatt álló vállalatra vonatkozó szabályait kellett alkalmazni. Ezek a vállalatok, trösztök, tröszti vállalatok, állami vállalatok által létesített leányvállalatok a korlátolt felelősségű társasággá vagy részvénytársasággá történő átalakulásuk érdekében kötelesek voltak 1993. június 30. napja és 1993. december 31. napja között társasági szerződést vagy alapító okiratot készíteni vagy alakuló közgyűlést összehívni a Gt. (új) rendelkezéseinek megfelelően. Az 1977. évi VI. törvény szerinti alapítói jogokat az Állami Vagyonügynökség gyakorolta.

Az egyes jogi személyek vállalatát és a nem állami vállalat által létesített leányvállalatot a létesítő szerve 1996. december 31-ig volt köteles gazdasági társasággá alakítani azzal, hogy ilyen szervezeti forma 1993. december 31. után nem létesíthető.

A leányvállalatot létesítő szerv az átalakulás előtt volt köteles dönteni az általa létesített leányvállalat átalakításáról, megszüntetéséről.

A jogszabályi rendelkezések alapján az állami vállalatok gazdasági társasággá történő átalakítása 1992 és 1994 között megtörtént, ezzel az állami vállalatok hagyományos szerkezeti formája megszűnt.

BH1990. 97. *II. Grafikai műre vonatkozó felhasználási szerződést a kiadó vállalat képviseletre jogosult dolgozója vagy szerződéskötésre egyéb jogcímen jogosult személy köthet [Ptk. 31. § (6) bek., Szjt. 3. §].*

32. § (1) Az állami vállalat általános vezetését ellátja
a) a vállalati tanács, vagy
b) a vállalat dolgozóinak közgyűlése vagy küldöttgyűlése, illetőleg
c) az igazgató.
(2) A testületi hatáskörbe nem tartozó ügyekben az igazgató önállóan és egyéni felelősséggel jár el.
(3) Az állami vállalat kezelésében levő vagyont nem lehet elvonni; jogszabály ettől eltérően rendelkezhet.
33. § Az állami vállalatra vonatkozó részletes szabályokat külön törvény állapítja meg.
Ptké. 16-17. §

2. A tröszt

34. § (1) Az alapító szerv a felügyelete alá tartozó több vállalat gazdaságos működésének és fejlesztésének előmozdítására és e vállalatok irányítására trösztöt hozhat létre. A tröszt és a keretében működő vállalatok jogi személyek.

(2) A tröszt alapító határozatában fel kell sorolni a tröszt keretében működő vállalatokat.

(3) A trösztre vonatkozó részletes szabályokat külön törvény állapítja meg.

A tröszt - mint a tagvállalatokból és a tröszti központból álló gazdálkodó szervezet - az államigazgatási felügyelet alatt álló állami vállalat sajátos formája volt, amelyre a §-on kívül az 1977. évi VI. törvény 47-52. §-ai tartalmaznak rendelkezéseket. Ma azonban a tröszt sem létező forma (ezzel összefüggésben lásd Ptk. 31-33. §-hoz fűzött magyarázatot).

3. Egyéb állami gazdálkodó szerv

35. § Ha a jogszabály másként nem rendelkezik, az állami vállalatra vonatkozó szabályok irányadók az egyéb állami gazdálkodó szerv jogi személyiségére is.

A jogi személyeknek ebbe a kategóriájába eredetileg az úgynevezett vállalatszerűen gazdálkodó kutató, tervezőintézetek és az állami pénzintézetek tartoztak, mára azonban a jogi személyek e fajtái is megszűntek.

BH1992. 475. *I. A közös vállalat akkor sem minősül állami ingatlan kezelésére jogosult egyéb állami gazdálkodó szervnek, ha a közös vállalatot kizárólag állami vállalatok hozták létre [Ptk. 40. §, 9/1969. (II. 9.) Korm. r. 3. § (1) bek., 4. § (1) bek., 5. § (1) bek., 7. § (1) bek., 9. § (1) bek., 6/1970. (IV. 8.) ÉVM-MÉM-PM r. 1. § (2) bek.].*

4. Költségvetési szerv

36. § (1) A költségvetési szerv jogi személy.

(2) A költségvetési szerv képviseletét a szerv vezetője látja el, aki e jogkörét esetenként vagy az ügyek meghatározott csoportjára nézve, a szerv dolgozójára ruházhatja át.

Az Áht. határozza meg a költségvetési szerv fogalmát és szabályozza részletesen a költségvetési szervek alapításának, működésének és megszüntetésének szabályait. E § rendelkezésének hatálya alá a központi költségvetési szerv (ideértve a Munkaerő-piaci Alapból finanszírozott munkaerő-piaci szervezetet is); a helyi önkormányzati költségvetési szerv, a helyi kisebbségi önkormányzati költségvetési szerv; a társadalombiztosítási költségvetési szerv; az országos kisebbségi önkormányzati költségvetési szerv; a köztestületi költségvetési szerv tartozik.

Ennek megfelelően az Országgyűlés - mint költségvetési szerv - jogi személy és perbeli jogképességgel rendelkezik. Ha az Országgyűlés - vagy annak szerveként működő, nem önálló jogi személy bizottsága - egyedi határozatának meghozatalával kapcsolatos eljárása vagy határozata harmadik személy személyhez fűződő jogát megsértette, e jogsértésért nem az állam, hanem az Országgyűlés köteles helytállni (BH1997. 276.).

Az önkormányzat és a polgármesteri hivatal is jogi személy. A tulajdonosi jogok azonban az önkormányzatot illetik meg, ezért a polgármesteri hivatal tulajdoni igényt nem érvényesíthet (BH1995. 657.)

BH2004. 52. *II. Annak eldöntésekor, hogy valamely szervezet központi költségvetési szervként, jogképességgel rendelkező jogi személy-e, annak van ügydöntő jelentősége, hogy az adott időszakban hatályos költségvetési törvény milyen rendelkezéseket tartalmaz [Alkotmány 19. § (1) bek., Ptk. 28. § (2)-(3) bek., 29. § (1) bek., 36. § (1) bek., Pp. 48. §, 130. § (1) bek. e) pont, 157. § a) pont, 1987. évi XI. tv. 1. § (2) bek. a) pont, 1992. évi XXXVIII. tv. 20. § (2) bek., 87. § (1)-(2) bek., 124. § (2) bek. i) pont, 1996. évi CXXIV. tv., 1999. évi CXXV. tv. 1. melléklet, 46/1994. (IX. 30.) OGY. hat. 145. § (2) bek. b) pont, 217/1998. (XII. 30.) Korm. r. 12. § (2) bek.].*

BH2003. 188. *A Magyar Köztársaság Kormánya nem jogi személy, perbeli jogképessége nincsen [Pp. 48. §, 130. § (1) bek. e) pont, Ptk. 28. § (2)-(3) bek., 29. § (1) bek., 36. § (1) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 230. § (2) bek., 87. § (2) bek. a) pont].*

EBH2002. 667. *II. Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal területi szervei általában nem rendelkeznek polgári-jogi jogképességgel. A felszámolási eljárásban, végelszámolásban és a végrehajtási eljárásban azonban - erre vonatkozó törvényi felhatalmazás alapján - a területi szerv félként szerepelhet [Ptk. 30. § (1) bek., 36. § (1) bek., 48. §, 1990. évi XCI. tv. (Art.) 49. § (1) és (6) bek., 55/1991. (IV. 11.) Korm. rendelet 1. § (3) bek., 2. § (1) bek. a) és b) pont].*

BH2002. 325. *II. Az Adó-és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal területi szervei általában nem rendelkeznek polgári jogképességgel. A felszámolási eljárásban, végelszámolásban és a végrehajtási eljárásban azonban - erre vonatkozó törvényi felhatalmazás alapján - a területi szerv félként szerepelhet [Ptk. 30. § (1) bek., 36. § (1) bek., 48. §, 1990. évi XCI. tv. (Art.) 49. § (1) és (6) bek., 55/1991. (IV. 11.) Korm. r. 1. § (3) bek., 2. § (1) bek. a) és b) pont].*

BH2002. 280. *II. Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal területi szervei általában nem rendelkeznek polgári jogi jogképességgel. A felszámolási eljárásban, végelszámolásban és a végrehajtási eljárásban azonban - erre vonatkozó törvényi felhatalmazás alapján - a területi szerv félként szerepelhet [Ptk. 30. § (1) bek., 36. § (1) bek., 48. §, 1990. évi XCI. tv. (Art.) 49. § (1) és (6) bek., 55/1991. (IV. 11.) Korm. r. 1. § (3) bek., 2. § (1) bek. a) és b) pont].*

BH2002. 96. *A közigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése iránti igényt - polgári jogi jogképesség hiányában - a városi gyámhivatallal szemben nem lehet eredményesen érvényesíteni [1997. évi XXX. tv. 106. § (1) bek., 113. § (1) bek., 149/1997. (X. 10.) Korm. r. 3. § (1) bek., 6. § (1)-(2) bek., Ptk. 28. § (3) bek., 36. § (1) bek., Pp. 48. §, 327. § (4) bek., 1990. évi LXV. tv. 9. § (1) bek., 1992. évi XXXVIII. tv., 66. §].*

BH2001. 521. *Az APEH területi szerveit (megyei igazgatóságait) sem jogszabály, sem annak felhatalmazása alapján más rendelkezés nem nyilvánította jogi személlyé. Így a megyei igazgatóságok polgári jogi jogképesség hiányában polgári perben félként nem járhatnak el [Ptk. 28. § (3) bek., 29. § (1) bek., 30. § (1) bek., 36. § (1) bek., Pp. 48. §, 50. § (1) bek., 130. § (1) bek. e) pont, 157. § a) pont, 251. § (1) bek., 55/1991. (IV. 11.) Korm. r. 1. § (3) bek.].*

BH2000. 214. *I. A polgármester az önkormányzat képviselőjeként jár el - ha a képviselő-testület ettől eltérően nem rendelkezik -, ezért a polgármester által harmadik személyekkel szemben vállalt kötelezettség - pl. garanciavállalás - érvényességéhez az önkormányzat jegyzőjének ellenjegyzésére nincs szükség [Ptk. 36. § (2) bek., 37. § (1) bek., 218. §, 249. §, 273. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 9. § (1) bek., 1991. évi XX. tv. 139. § d) pont, 140. § (1) bek. k) pont, 1992. évi XXXVIII. tv. 66. §, 100. § (1)-(3) bek.].*

BH1998. 489. *A Vám- és Pénzügyőrség területi szervei nem jogi személyek, s így nem rendelkeznek perbeli jogképességgel [1995. évi C. tv. 173. § (1)-(2) bek., 45/1996. (III. 25.) Korm. r. 240. §, 1992. évi XXXVIII. tv. 87. § (2) bek., Ptk. 30. § (1) bek., 36. § (1) bek., Pp. 30. § (1) bek., 48. §].*

BH1998. 152. *A megyei kárrendezési hivatal nem jogi személy, így nem perelhető [Pp. 48. §, 30. § (1) bek., 64. § (2) bek., 75. § (3) bek., 146. §., Ptk. 8. § (1) bek., 28. § (3) bek., 30. § (1)-(2) bek., 36. § (1) bek., 101/1991. (VII. 27.) Korm. r. 2. § (3) bek., 3. §].*

BH1997. 276. *[Ptk. 36. § (1) bek., Pp. 48. §, 1992. évi XXXVIII. tv. 20. § (2) bek., 87. §]*

BH1996. 416. *Az önálló hatósági jogkörrel rendelkező megyei (fővárosi) kárrendezési hivatalok polgári jogi jogképesség hiányában polgári perben félként nem járhatnak el [Ptk. 29. § (1) bek., 30. § (1) bek., (2) bek., 36. § (1) bek., Pp. 3. §, 48. §, 146. §, 252. § (2) bek., 101/1991. (VII. 27.) Korm. r. 2. § (3) bek.].*

BH1995. 657. *Az önkormányzat tulajdonosi jogait az egyébként perbeli jogképességgel rendelkező polgármesteri hivatal perindítási jogosultság hiányában a bíróság előtt nem érvényesítheti [Ptk. 36. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 9. § (1) bek., 80. § (1) bek., Pp. 48. §].*

BH1993. 544. *A polgármesteri hivatalok perképessége [Ptk. 28. § (3) bek., 36. § (1) bek., 1979. évi II. tv 38. § (1) és (3) bek., 1990. évi LXV. tv. 9. § (1) bek., 1990. évi LXXXIII. tv 1. § (1) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 66. §].*

BH1993. 292. *I. A polgármesteri hivatal jogi személy [1990. évi LXV. tv. 9. §, 1992. évi XXXVIII. tv. 66. §, Ptk. 36. § (1) bek.].*

BH1992. 190. *A költségvetési szerv vezetője a költségvetési szerv nevében váltókötelezettséget vállalhat. A költségvetési fedezet hiánya önmagában az ilyen váltókötelezettség-vállalást nem teszi érvénytelenné [Ptk. 28. § (2) bek., 36. § (2) bek., 37. § (1) és (2) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 8. §, 17. §, 32. § (3) bek., 19/1980. (IX. 27.) PM r.].*

BH1980. 408. *A jogtanácsos a jogi képviselet körében önállóan jogosult iratokat aláírni. Ha a vállalat igazgatója a jogtanácsost ezt meghaladó körben ruházta fel aláírási joggal, annak korlátozása vagy megvonása az igazgató mérlegelési körébe tartozik, ebben a kérdésben nincs munkaügyi vitának helye [Ptk. 29. § (3) bek., 36. §, Pp. 130. § (1) bek. b) pont, 1977. évi VI. tv. 30. §, 17/1971. (IV. 28.) Korm. sz. r. 11. §, 4/1978. (I. 18.) MT sz. r. 14. §].*

Ptké. 18. §

37. § (1) A költségvetési szervet a költségvetését meghaladó mértékben is terheli a kártérítési, megtérítési és kártalanítási kötelezettség, valamint az a kötelezettség, amelyet jóhiszemű személyek irányában vállalt.

(2) Ilyen esetben a költségvetési fedezetről a költségvetési gazdálkodás szabályai szerint kell gondoskodni.

A költségvetési szervek az éves költségvetés alapján, a jóváhagyott bevételi és kiadási előirányzatokon belül gazdálkodnak [Áht. 7. § (1), 12. § (2), 93. § (1)]. Lehetnek azonban olyan, a költségvetési szervet terhelő kötelezettségek, amelyek bizonytalanok, előre nem láthatók, nem tervezhetők, s ezért a kiadási előirányzatnál nem, vagy nem teljes mértékben vehetők figyelembe. A költségvetési szerv jogképessége azonban teljes, és nem korlátozható a gazdálkodására irányadó szigorú szabályok által sem. A törvény ezért mondja ki a költségvetéstől független helytállás kötelezettségét a
- megtérítési, kártalanítási, kártérítési kötelezettségekért, valamint
- jóhiszemű személlyel szemben vállalt kötelezettségért.
E szabály kiterjed a jogellenes magatartásból (szerződésszegés, károkozás) eredő kártérítési felelősségre, de a jogalap nélküli gazdagodás címén történő helytállásra ugyanúgy, mint a kisajátítási kártalanításra vagy a szükséghelyzetben okozott kár megtérítésének kötelezettségére.
A polgári jog szabályai szerinti objektív helytállási kötelezettség esetén értelemszerűen a harmadik személy jóhiszeműsége közömbös.
BH2000. 214. *I. A polgármester az önkormányzat képviselőjeként jár el - ha a képviselő-testület ettől eltérően nem rendelkezik -, ezért a polgármester által harmadik személyekkel szemben vállalt kötelezettség - pl. garanciavállalás - érvényességéhez az önkormányzat jegyzőjének ellenjegyzésére nincs szükség [Ptk. 36. § (2) bek., 37. § (1) bek., 218. §, 249. §, 273. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 9. § (1) bek., 1991. évi XX. tv. 139. § d) pont, 140. § (1) bek. k) pont, 1992. évi XXXVIII. tv. 66. §, 100. § (1)-(3) bek.].*
BH1992. 190. *A költségvetési szerv vezetője a költségvetési szerv nevében váltókötelezettséget vállalhat. A költségvetési fedezet hiánya önmagában az ilyen váltókötelezettség-vállalást nem teszi érvénytelenné [Ptk. 28. § (2) bek., 36. § (2) bek., 37. § (1) és (2) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 8. §, 17. §, 32. § (3) bek., 19/1980. (IX. 27.) PM r.].*

5. A szövetkezet

38. § A szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegytőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, a tagok saját gazdálkodása eredményességének előmozdítását - ideértve a természetes személy tagok fogyasztását is -, illetve esetenként tagjai, munkavállalói és azok hozzátartozói oktatási, szociális szükségletei kielégítését szolgáló, jogi személyiséggel rendelkező gazdálkodó szervezet.
A szövetkezetre, mint jogi személyre vonatkozó részletes szabályokat 2001. január 1. napjáig - a többször módosított - 1992. évi I. törvény, 2001. január 1. napjától pedig az új szövetkezetekről szóló 2000. évi CXLI. törvény tartalmazza. A Ptk. rendszerében a törvény korábbi, és jelenleg hatályos rendelkezése is e jogi személy fogalommeghatározását nevesíti.
Az 1992. évi I. törvény 3. §-a a szövetkezetet a szabadság és az önsegély elvének megfelelően létrehozott olyan közösségként nevesítette, amely a tagok vagyoni hozzájárulásaival és személyes közreműködésével, demokratikus önkormányzat keretében a tagok érdekeit szolgáló vállalkozási és más tevékenységet folytat.
Ez a modell azonban egyfelől nem felelt meg a szövetkezet intézményéhez hagyományosan kapcsolódó fogalmi kritériumoknak, másfelől pedig nem tett eleget azoknak a gazdasági ésszerűségen alapuló elvárásoknak sem, amelyek révén a szövetkezet a következő évezred során is működőképes jogintézmény maradhat.
A 2000. évi CXLI tv. miniszteri indokolása kiemeli, hogy
- a szövetkezet egyrészt az egyesületeket, másrészt pedig a gazdálkodó szervezeteket (vállalkozásokat) jellemző vonásokat hordozza. Az egyesületi sajátosságokra utal pl. a nyitott tagság elve, a döntéshozatal során főszabályként érvényesülő szavazategyenlőség, valamint az a körülmény, hogy a szövetkezet nem csupán gazdasági célok teljesítésére alakul. A szövetkezet másfelől olyan gazdálkodó szervezet, amely a piaci forgalomban a gazdasági élet más szereplőivel azonos feltételekkel vesz részt. A szövetkezet, mint vállalkozás külső üzletszerű gazdasági tevékenysége során a piacgazdaság általános normáit köteles figyelembe venni (pl. versenyjogi előírások, a cégnyilvántartás rendelkezései, a gazdálkodó szervezetek számvitelére, vagy éppen a fizetésképtelen vállalkozások felszámolására vonatkozó törvényi szabályokat stb.), melyek azonban a korábbi jogi szabályozás alapján a szövetkezetekre nem vonatkoztak.
- a szövetkezet fogalmának ki kell fejeznie azt is, hogy a szövetkezeti tag kétféle minőségben kötődik a szövetkezethez: egyrészt a szövetkezet irányítója, a legfontosabb döntéseket meghozó testület tagja, a vezető tisztségviselők kinevezésére és beszámoltatására jogosult személy, másfelől a szövetkezet által nyújtott szolgáltatások legfőbb fogyasztója (igénybevevője) is, illetőleg a szövetkezet legfontosabb gazdasági partnere. A szövetkezeti tag jellemző módon nem válik tőkebefektetővé, hanem gazdasági-vállalkozói önállóságát megtartva, a szövetkezet révén kívánja saját gazdasági, illetőleg fogyasztási céljait megvalósítani. Ez utóbbi

körülmény az a meghatározó jelentőségű motívum, amely elvezet a szövetkezet alapításához, és amely az embereket, szervezeteket a szövetkezet alapításában érdekeltté teszi.
- a szövetkezet a tagi érdekeket akkor képes megfelelően szolgálni, ha működése, az általa folytatott gazdasági tevékenység a tagok saját gazdasági érdekeinek (vállalkozásainak) van alárendelve. Ezt a követelményt olyan szabályozás juttatja érvényre, amely - eltérően a gazdasági társaságoktól - csak abban az esetben jogosítja a szövetkezetet saját nevében üzletszerű gazdasági tevékenység folytatására, amennyiben a tagjaival kialakított gazdasági együttműködés szempontjából az szükséges, illetőleg azt eredményesebbé teheti.
- a szövetkezet a tagjaival és a nem tagokkal folytatott gazdasági tevékenysége során értelemszerűen eltérő elveket követ. A szövetkezet és a tagok gazdasági együttműködése során a szövetkezet nem törekszik nyereségre. A szövetkezet a nem tagokkal folytatott gazdasági tevékenysége során viszont ugyanazokat az üzleti szempontokat követi, mint a gazdasági társaságok. A szövetkezet ezen sajátosságának (aminek alapján a szövetkezet belső jogviszonyainak sajátossága eltér a szövetkezet külső kapcsolataira irányadó működési elvektől) kiemelt fontossága van a mezőgazdaság, az ipar vagy a szolgáltatások területén létrejött kisvállalkozások fejlődése, illetőleg fennmaradása szempontjából. A szövetkezet tagjaivá váló, csekély tőkével rendelkező vállalkozók a szövetkezet révén képesek csökkenteni, ésszerűsíteni működési költségeiket, a szövetkezeti szolidaritás meghatározott esetekben alkalmas lehet e személyek számára nem elérhető külső források kiváltására.
- a szövetkezet belső jogviszonyait a tőkeérdekeltség helyett a szövetkezés személyes eleme határozza meg. Ez az elv nem csupán a szövetkezet által nyújtott szolgáltatások vonatkozásában érvényesül, hanem jellemzi a tagok egymás közötti, szövetkezeten belüli jogviszonyát is. A szabályozásnak ezért a tagok érdekeltségét nem a gazdasági társaságokra jellemző tőkeérdekeltségre kell alapoznia, hanem a szövetkezettel folytatott gazdasági együttműködésre.
A szövetkezésnek ez a személyes jellege, illetőleg a szövetkezet belső kapcsolataiban a tőkeérdekeltség korlátozása, a szövetkezés talán legfontosabb sajátossága, ami a gazdasági életben egyébként kiszolgáltatott szereplő versenyhátrányát az összefogás, az együttműködés ösztönzésével kívánja ellensúlyozni. Ennek érdekében - a tagok korlátolt felelőssége mellett működő más gazdálkodó szervezetektől eltérően - a tagság és a tőkemozgás vonatkozásában igen jelentős mértékű rugalmasságot kell biztosítani.
Ezeket az alapelveket tükrözi a szövetkezet új fogalommeghatározása.

BH1995. 51. *A cégjegyzékbe bejegyzett szövetkezet esetében a bíróság a pert arra hivatkozással nem szüntetheti meg, hogy a szövetkezet nem rendelkezik perbeli jogképességgel, mert megalakulása a jogszabályok előírásainak megsértésével történt [Ptk. 28. § (3) bek. és 38. §, Pp. 48. § és 50. § (1) bek., 1989. évi 23. tvr. 2. § (1) bek.].*

BH1994. 144. *II. Nem sért jogszabályt, ezért elfogadható az a szövetkezeti gyakorlat, hogy ha a meghirdetett időpontban a közgyűlés nem határozatképes, az ugyanazon napra kitűzött második közgyűlés - a megjelent tagok számától függetlenül - határozatképesnek minősül [Ptk. 4. §, 38-51. §].*

BH1991. 405. *A lakásépítő és lakásfenntartó szövetkezetek jogi személyek. Ilyen szövetkezetek között indult vagyonjogi pert a Pp. XXV. fejezetének rendelkezései szerint lefolytatott eljárásban kell elbírálni [1977. évi 12. tvr. 45. §, Ptk. 38. § (1) bek., 685. § c) pont, Pp. XXV. fejezet].*

BH1989. 481. *A lakásszövetkezet tagjai elleni büntető eljárás során megítélt kártérítés megtérítésére indult perben irányadó szempontok [Ptk. 38. § (1) bek., 200. § (2) bek., 205. § (2) bek., 234. § (1) bek., 237. § (1)-(2) bek., 361. § (1) bek., 1971. évi III. tv. 1. §, 1977. évi 12. tvr. 23. § (3) bek., 25. §, 41. § (1) bek., 20/1977. (V. 12.) ÉVM-PM r. 22. § (1) bek.].*

BH1977. 337. *Állami vállalat valamely részlegének (gyáregységének) más vállalatba történt beolvasztása esetén a megszűnő rész valamennyi joga és kötelezettsége a jogutódra száll át (Ptk. 38. §).*

39-50. §

BH1994. 144. *II. Nem sért jogszabályt, ezért elfogadható az a szövetkezeti gyakorlat, hogy ha a meghirdetett időpontban a közgyűlés nem határozatképes, az ugyanazon napra kitűzött második közgyűlés - a megjelent tagok számától függetlenül - határozatképesnek minősül [Ptk. 4. §, 38-51. §].*

BH2000. 365. *II. Az ún. fedezetelvonó szerződések eltérő megítélése a polgári törvénykönyv, illetőleg a csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról szóló Cstv. alapján [Ptk. 203. § (1) bek., Cstv. 40. § (1) és (4) bek.].*

BH1994. 144. *II. Nem sért jogszabályt, ezért elfogadható az a szövetkezeti gyakorlat, hogy ha a meghirdetett időpontban a közgyűlés nem határozatképes, az ugyanazon napra kitűzött második közgyűlés - a megjelent tagok számától függetlenül - határozatképesnek minősül [Ptk. 4. §, 38-51. §].*

BH1992. 535. *I. A közös vállalat akkor sem minősül állami ingatlan kezelésére jogosult egyéb állami gazdálkodó szervnek, ha a közös vállalatot kizárólag állami vállalatok hozták létre [Ptk. 40. §. 9/1969. (II. 9.) Korm. r. 3. § (1) bek.].*

BH1992. 475. *I. A közös vállalat akkor sem minősül állami ingatlan kezelésére jogosult egyéb állami gazdálkodó szervnek, ha a közös vállalatot kizárólag állami vállalatok hozták létre [Ptk. 40. §, 9/1969. (II. 9.) Korm. r. 3. § (1) bek., 4. § (1) bek., 5. § (1) bek., 7. § (1) bek., 9. § (1) bek., 6/1970. (IV. 8.) ÉVM-MÉM-PM r. 1. § (2) bek.].*

BH1994. 144. *II. Nem sért jogszabályt, ezért elfogadható az a szövetkezeti gyakorlat, hogy ha a meghirdetett időpontban a közgyűlés nem határozatképes, az ugyanazon napra kitűzött második közgyűlés - a megjelent tagok számától függetlenül - határozatképesnek minősül [Ptk. 4. §, 38-51. §].*

BH1979. 243. *Jogosulatlan névhasználat bírói megállapításának és jogkövetkezményei alkalmazásának nem akadálya az államigazgatási hatóságnak a védjegyoltalomra vonatkozólag hozott korábbi elutasító tartalmú határozata [Ptk. 77. § (3) és (4) bek., 45. § (3) bek., 84. § (1) bek. a) és b) pontjai, 1971. évi III. sz. tv. végrehajtása tárgyában kiadott 30/1971. (X. 2.) Korm. sz. r. 2. §, 1923. évi V. tv. 7. §].*

BH1994. 144. *II. Nem sért jogszabályt, ezért elfogadható az a szövetkezeti gyakorlat, hogy ha a meghirdetett időpontban a közgyűlés nem határozatképes, az ugyanazon napra kitűzött második közgyűlés - a megjelent tagok számától függetlenül - határozatképesnek minősül [Ptk. 4. §, 38-51. §].*

EBH2002. 667. *II. Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal területi szervei általában nem rendelkeznek polgári-jogi jogképességgel. A felszámolási eljárásban, végelszámolásban és a végrehajtási eljárásban azonban - erre vonatkozó törvényi felhatalmazás alapján - a területi szerv félként szerepelhet [Ptk. 30. § (1) bek., 36. § (1) bek., 48. §, 1990. évi XCI. tv. (Art.) 49. § (1) és (6) bek., 55/1991. (IV. 11.) Korm. rendelet 1. § (3) bek., 2. § (1) bek. a) és b) pont].*

BH2002. 325. *II. Az Adó-és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal területi szervei általában nem rendelkeznek polgári jogképességgel. A felszámolási eljárásban, végelszámolásban és a végrehajtási eljárásban azonban - erre vonatkozó törvényi felhatalmazás alapján - a területi szerv félként szerepelhet [Ptk. 30. § (1) bek., 36. § (1) bek., 48. §, 1990. évi XCI. tv. (Art.) 49. § (1) és (6) bek., 55/1991. (IV. 11.) Korm. r. 1. § (3) bek., 2. § (1) bek. a) és b) pont].*

BH2002. 280. *II. Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal területi szervei általában nem rendelkeznek polgári jogi jogképességgel. A felszámolási eljárásban, végelszámolásban és a végrehajtási eljárásban azonban - erre vonatkozó törvényi felhatalmazás alapján - a területi szerv félként szerepelhet [Ptk. 30. § (1) bek., 36. § (1) bek., 48. §, 1990. évi XCI. tv. (Art.) 49. § (1) és (6) bek., 55/1991. (IV. 11.) Korm. r. 1. § (3) bek., 2. § (1) bek. a) és b) pont].*

BH1994. 144. *II. Nem sért jogszabályt, ezért elfogadható az a szövetkezeti gyakorlat, hogy ha a meghirdetett időpontban a közgyűlés nem határozatképes, az ugyanazon napra kitűzött második közgyűlés - a megjelent tagok számától függetlenül - határozatképesnek minősül [Ptk. 4. §, 38-51. §].*

BH1987. 403. *III. A hozzájárulás beszerzése előtt hivatalból tisztázni kell, hogy a tervezett osztályos egyezség a külföldi öröklés részesedési arányát megváltoztatja-e [Ptk. 619. §, 682. §, He. 50. §, 52. § (3) bek.].*

51. § A szövetkezetre vonatkozó részletes szabályokat külön törvény állapítja meg.

Lásd: a szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvényt.

BH1994. 144. *II. Nem sért jogszabályt, ezért elfogadható az a szövetkezeti gyakorlat, hogy ha a meghirdetett időpontban a közgyűlés nem határozatképes, az ugyanazon napra kitűzött második közgyűlés - a megjelent tagok számától függetlenül - határozatképesnek minősül [Ptk. 4. §, 38-51. §].*

BH1985. 36. *Szövetkezet szétválásával kapcsolatos vagyonmegosztás tárgyában nem lehet bírósághoz fordulni [Ptk. 7. §, 51. § (2) bek., 1971. évi III. tvr. 20. § (2) bek. d) pont, 46. § (2) bek., 30/1971. (X. 2.) Korm. sz. r. 27. § (2) bek.].*

Ptké. 19. §

6. A jogi személyiségű gazdasági társaság

52. § (1) Az állam, a jogi személyek, a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok és a természetes személyek üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására vagy annak elősegítésére saját cégnévvel rendelkező gazdasági társaságot alapíthatnak.

(2) Jogi személyként működő gazdasági társaság: a közös vállalat, a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság.

(3)

A § szövegét az 1998. június 16-án hatályba lépett Gt. (új) módosította. A legszembetűnőbb változás az, hogy a szabályozás e körből kivette, és az új Ptk. 74/H. §-ban helyezte el - a Gt. (új) szabályai szerint a kapcsolódó vállalkozások fogalmi körébe eső - egyesülést.
Ptk. 52-56. §-ai a jogi személyiségű gazdasági társaságok néhány alapvető szabályát tartalmazzák utalva arra, hogy a részletes szabályokat külön törvény határozza meg.
A Gt. (új) szabályozza a Magyarország területén székhellyel rendelkező gazdasági társaságok alapítását, szervezetét és működését, a társaságok alapítóinak, illetve tagjainak (részvényeseinek) jogait, kötelezettségeit továbbá felelősségét, valamint a gazdasági társaságok átalakulását, egyesülését, szétválását és jogutód nélküli megszűnését. A törvény hatálya kiterjed a jogi személyiséggel rendelkező egyesülésekre (XIII. fejezet), továbbá a törvény megállapítja a gazdasági társaságban történő befolyásoló részesedésszerzés szabályait (XIV. fejezet) is.
A gazdasági társaságoknak ötféle formája lehetséges. Ezek közül két társasági forma jogi személyiség nélküli a közkereseti és a betéti társaság. Megjegyezzük, hogy a közkereseti társaság két alfajaként ismert a gazdasági munkaközösség és a jogi személy felelősségvállalásával működő gazdasági munkaközösség. Ennek a két formációnak a gyakorlati jelentősége azonban ma már egyre elhanyagolhatóbb, mert az 1991. évi LXV. törvény 49. § (6) bekezdése 1992. január 1-jétől hatályon kívül helyezte ezt a két társasági formát szabályozó rendelkezéseket. Ezért a közkereseti társaságnak ez a két korábban rendkívül elterjedt alfaja 1992. január 1-jétől már nem alapítható. A korábban bejegyzett és még működő gazdasági munkaközösségek pedig a Gt. (új) 300. § (3) bekezdése alapján a törvény hatálybalépésétől számított két éven belül kötelesek a tevékenységüket ebben a formában megszüntetni (az alapító okirat módosításával közkereseti társaságként működhetnek vagy más gazdasági társasággá kell átalakulniuk), ellenkező esetben a cégbíróság ezeket a gazdasági társaságokat hivatalból megszűntnek nyilvánítja.
A többi társasági forma jogi személyiségű: így a közös vállalat, a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság.
E társasági formákra irányadó, hogy
- gazdasági társaság csak a törvényben szabályozott formában alapítható.
- A társaság saját cégneve alatt jogképes, jogokat szerezhet, és kötelezettségeket vállalhat, így különösen tulajdont szerezhet, szerződést köthet, pert indíthat és perelhető.
- Gazdasági társaságot üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására külföldi és belföldi természetes és jogi személyek, jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok egyaránt alapíthatnak, működő ilyen társaságba tagként beléphetnek, társasági részesedést (részvényt) szerezhetnek.
Ez azonban csak fő szabályként fogadható el, mert különböző törvényekben korlátozások találhatóak [így az államháztartásról-, a helyi önkormányzatokról-, a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvényben csakúgy, mint a Gt. (új)-ban és a jelen § (3) bekezdésében]. Ilyen korlátozás például, hogy
- természetes személy egyidejűleg csak egy gazdasági társaságban lehet korlátlanul felelős tag
- kiskorú személy nem lehet gazdasági társaság korlátlanul felelős tagja.
- közkereseti és betéti társaság nem lehet gazdasági társaság korlátlanul felelős tagja.
- egyszemélyes gazdasági társaság - eltérő rendelkezés hiányában - nem lehet gazdasági társaság egyedüli tagja, illetve részvényese.
- Nemzetközi szerződés a külföldiek gazdasági társaságban való részvételére a törvénytől eltérő szabályokat állapíthat meg és különleges biztosítékokat, illetve kedvezményeket állapíthat meg.
- Gazdasági társaság alapításához - a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság kivételével - legalább két tag szükséges. Gazdasági társaság oly módon is alapítható, hogy a gazdasági társaság tagjai (részvényesei) elhatározzák annak megszűnését és ezzel egyidejűleg jogutód gazdasági társaság alapítását, illetve úgy is, hogy a gazdasági társaság tagjainak egy része elhatározza jogutód gazdasági társaság alapítását. Ezt a törvény VII. fejezete szabályozza.
- A gazdasági társaságnál foglalkoztatott munkavállalók jogaira és kötelezettségeire, valamint a munkaügyi kapcsolatokra az 1992. évi XXII. törvény rendelkezéseit kell alkalmazni.
Törvény előírhatja, illetve lehetővé teheti gazdasági társaságnak nyereségszerzésre nem irányuló közhasznú tevékenységre vagy más közfeladat ellátására történő alapítását.
Törvény előírhatja azt is, hogy egyes gazdasági tevékenységek csak meghatározott gazdasági társasági formában végezhetők, illetve a gazdasági társaság alapítását hatósági engedélyhez kötheti. Ez utóbbi esetben a gazdasági társaság e tevékenységét csak az engedély birtokában végezheti. Képesítéshez kötött tevékenységet (ha jogszabály - ide nem értve az önkormányzati rendeletet - kivételt nem tesz) gazdasági társaság csak akkor folytathat, ha e tevékenységben személyesen közreműködő tagjai, munkavállalói, illetve a

társasággal kötött tartós polgári jogi szerződés alapján a társaság javára tevékenykedők között legalább egy olyan személy van, aki a jogszabályokban foglalt képesítési követelményeknek megfelel.
A törvényben előírt jognyilatkozatokat és határozatokat írásban vagy más bizonyítható módon kell a címzett tudomására hozni.
A tagok (részvényesek) a törvény rendelkezéseitől akkor térhetnek el, ha ezt a törvény megengedi. A tagok (részvényesek) a törvény, illetve a jogszabályok keretei között a társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály) tartalmát szabadon állapíthatják meg.
A Ptk. a gazdasági társaság fogalmát nem határozza meg, azonban általános rendelkezéseiből is következtethetően a gazdasági társaság üzletszerű gazdasági tevékenység folytatására, a tagok vagyoni hozzájárulásával létrehozott, önálló jogalanyisággal rendelkező, társas vállalkozási forma, amely esetében a tagok a nyereségből közösen részesednek és a veszteséget is közösen viselik.
A Gt. (új) szabályaiban változatlanul a formakényszer elve érvényesül, gazdasági társaság tehát csak a Gt. (új) által előírt formák valamelyikében hozható létre.
A társasági formákat tekintve a leglazább személyegyesülés a Ptk.-ban szabályozott polgári jogi társaság. Ezt követi a gazdasági társaságnak minősülő, jogi személyiséggel nem, de önálló jogalanyisággal rendelkező közkereseti és betéti társaság. A más vállalati jellegű társaságok legegyszerűbb formája a közös vállalat. A korlátolt felelősségű társaság a kis taglétszámú, de viszonylag tőkeerős gazdasági vállalkozás jellemző formája. A sort a legbonyolultabb szervezeti forma, a nagy taglétszámú, általában anonim és rendkívül mobil tőkeegyesülés, a részvénytársaság zárja.
BH1987. 403. *III. A hozzájárulás beszerzése előtt hivatalból tisztázni kell, hogy a tervezett osztályos egyezség a külföldi öröklés részesedési arányát megváltoztatja-e [Ptk. 619. §, 682. §, He. 50. §, 52. § (3) bek.].*
BH1981. 502. *A tulajdon fenntartásával eladott ingatlant az eladó megnyilatkoztatása, illetőleg a jogának az ingatlannyilvántartásból való törlése nélkül nem lehet hagyatékként az örökösnek átadni [Ptk. 368. § (1) bek., 681. § (1) bek., He. 52. § (3) bek.].*

53. § (1)

(2) A közös vállalat a tagok által alapított olyan gazdasági társaság, amely kötelezettségeiért elsősorban vagyonával felel. Ha a vállalat vagyona a tartozásokat nem fedezi, a tagok a vállalat tartozásaiért együttesen - vagyoni hozzájárulásuk arányában - kezesként felelnek.

1/1999. Polgári jogegységi határozat

A közös vállalat korlátolt felelősségű társasággá vagy részvénytársasággá történt - az 1989. évi XIII. törvény alapján végrehajtott - átalakulását követően a közös vállalat volt tagjai a jogelőd közös vállalat tartozásaiért kezesként nem felelnek.

A közös vállalat fogalmát a törvény a Gt. (új) 106. §-ával azonosan határozza meg. A közös vállalatra vonatkozó részletes szabályokat a Gt. (új) 106-120. §-ai tartalmazzák.
Közös vállalat esetén a tagok között a nyereség és a veszteség - ha a társasági szerződés eltérően nem rendelkezik - vagyoni hozzájárulásuk arányában oszlik meg. Ha azonban a követelések meghaladják a közös vállalat vagyonát azért a tagok a vagyoni hozzájárulásaik arányában kezesként felelnek. E kezességre az ún. sortartó (egyszerű) kezesség szabályai az irányadóak.

(3) A korlátolt felelősségű társaság olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott összegű törzsbetétekből álló törzstőkével (jegyzett tőkével) alakul, és amelynél a tag kötelezettsége a társasággal szemben csak törzsbetétének szolgáltatására és a társasági szerződésben esetleg megállapított egyéb vagyoni hozzájárulás szolgáltatására terjed ki. A társaság kötelezettségeiért - törvényben meghatározott kivétellel - a tag nem felel.

A bekezdés módosított szövegezése a korlátolt felelősségű társaság fogalmát azonosan határozza meg a Gt. (új) 121. §-ával.
A korlátolt felelősségű társaság átmenetet képez a személyegyesülés és a tőkeegyesítő jelleg között. Erősen kötődik a tagok személyéhez, viszont előre meghatározott összegű törzstőkével alakul.
Sajátossága a tagok korlátolt felelőssége, ami azt jelenti, hogy a tagok a társaságnak és nem a társaság hitelezőinek felelnek, de a társaság felé is csak a társasági szerződésben meghatározott vagyoni szolgáltatás -

törzsbetét - nyújtására kötelesek. Ezen felül legfeljebb - a társasági szerződésben írtak szerint - pótbefizetésre és mellékszolgáltatásra kötelesek.

A korlátolt felelősség tehát nem a társaság vagyoni felelősségének korlátozottságát jelenti - az a társaság teljes vagyona erejéig korlátlan - hanem kizárólag a tagoknak a társasággal szembeni korlátozott felelősségét.

Ez a sajátosság a részvénytársaságra is igaz, ahol szintén csak a befektetett tőke és legfeljebb annak a hozadéka van kockáztatva, de a szabályozás nagyobb rugalmassága és lényegesen kevesebb kötöttsége élesen megkülönböztethetővé teszi a két társasági formát. A részvénytársasághoz képest viszont szigorúbbak a szabályok a társaságtól való megválás, az üzletrész átruházás körében.

A korlátozott felelősség alól azonban - amint arra a Gt. (új) 121. § is utal - van kivétel is, így a visszaélés, a csalárdság esetén [Gt. (új) 56. § (3)-(4)], az egyszemélyes társaságnál a Gt. (új) 173. § (3) bekezdése alapján, egyebekben pedig az ún. konszernjogi szabályozással kapcsolatban [Gt. (új) 292. § (3), 296. § (1), (3)].

A korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó részletes szabályokat a Gt. (új) 121-174. §-ai tartalmazzák.

(4) A részvénytársaság olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott számú és névértékű részvényekből álló alaptőkével (jegyzett tőkével) alakul, és amelynél a tag (részvényes) kötelezettsége a részvénytársasággal szemben a részvény névértékének vagy kibocsátási értékének szolgáltatására terjed ki. A részvénytársaság kötelezettségeiért - törvényben meghatározott kivétellel - a részvényes nem felel.

E bekezdésnek az 1997. évi CXLIV. törvénnyel módosított szövege a fogalmat azonosan határozza meg a Gt. (új) 175. §-ában írtakkal.

A részvénytársaság jellemzően nagyméretű, tőkeerős szervezet, ahol a nagy alaptőkét viszonylag sok kis részvényes rakja össze. Kivétel is van, ez az egyszemélyes részvénytársaság. A részvénytársaság tőkeegyesítő társaság, személytelen jellegű, jellegéből következően a tagok nem folynak bele a társaság ügyvezetésébe. A részvényes kockázata részvénye erejéig terjed, felelőssége tehát korlátozott.

A szabályozás a korábbi Gt. (új) 232. §-ához viszonyítva új vonásokat tartalmaz, így:

- a társasági forma gazdasági alapját jelentő alaptőkét a számviteli törvénnyel összhang megteremtése érdekében azonosítja a jegyzett tőkével,

- a részvényesi felelősség helyett a részvényesnek a részvénytársasággal szembeni kötelezettségét szabályozza,

- a részvénytársaság kötelezettségeiért való részvényesi felelősséget nem kizárólagos szabályként, hanem a Gt. (új)-ban megállapított esetek kivételével fennállónak mondja ki, és a korábbi szabályban lévő egyébként nem felel szövegrészt pedig már a részvényesi kötelezettségvállalásnál nem tartalmazza.

A részvénytársaság az új előírás szerint is olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott számú és névértékű részvényekből álló alaptőkével alakulhat. A törvény tehát változatlanul az előre meghatározott úgynevezett szilárd alaptőke elvi alapján áll, ezért a részvény névértéke és az alaptőke között szoros matematikai összefüggés áll fenn, mert az összes részvény névértéke mindig egyenlő az alaptőkével. A névérték pedig az alaptőke összegszerűen meghatározott egy részvényre eső hányadrészét alkotja.

A részvénytársaságok a részvényeiket mind az alapítás, mind pedig a tőkeemelés során nem csak névértéken, hanem kibocsátási értéken is forgalomba hozhatják, illetve kibocsáthatják. A kibocsátási érték - a Gt. (új) 175. § (1) bekezdésének a 176. §-sal való összefüggéséből kiolvashatóan - az alaptőke részhányadot megtestesítő névérték feletti összegét jelenti. Ezért a névérték feletti kibocsátási érték mindig az alaptőkén felüli vagyona lesz a részvénytársaságnak, s ebben a minőségében az soha sem válhat az alaptőke részévé, mivel az alaptőkébe kizárólag csak a névérték tartozhat bele.

A törvény - a Gt. (új) 175. § (1) bekezdés első fordulatával azonosan - mondja ki, hogy a részvényes a társasággal szemben kizárólag a részvény névértékének és kibocsátási értékének a megfizetéséért tartozik kötelezettséggel. A részvényes helytállási kötelezettsége tehát egyrészt korlátolt, másrészt a részvénytársaság hitelezői soha sem fordulhat közvetlenül a részvényes ellen a részvényérték hátralék befizetése végett. Erre kizárólag csak a részvénytársaság jogosult a részvényesével szemben.

Ez a korlátozás nem érvényesül akkor, amikor a részvényesek a közgyűlésen olyan határozatot hoznak, amelyről tudták, vagy elvárható gondosság mellett tudniuk kellett volna, hogy az nyilvánvalóan sérti a társaság jelentős érdekeit. Az ilyen magatartással okozati összefüggésben keletkezett kárért ugyanis a határozatot hozó részvényesek egyetemlegesen és korlátlanul felelnek [Gt. (új) 19. § (4)].

Az egyszemélyes részvénytársaságok részvényesének a felelőssége ugyancsak lehet teljes és korlátlan, a Gt. (új) 292. § (3) és 296. § (3) bekezdésében foglalt felelősségi szabályok megfelelő alkalmazásával. Az egyszemélyes részvényes azonban az alapító okiratban vagy annak a módosításában az egyszemélyes részvénytársaság tartozásaiért korlátlan és teljes felelősséget is vállalhat. Ilyen vállalás esetén a részvényessel szemben nem lehet alkalmazni a hátrányos üzletpolitika tilalmára vonatkozó rendelkezéshez kapcsolódó felelősségi szabályt.

A részvénytársaságra vonatkozó részletes szabályokat a Gt. (új) 175-271. §-ai tartalmazzák.

BH1988. 199. *A Közös vállalat polgári jogviszonyok alanyaként a saját alapító tagvállalatával is köthet érvényes vállalkozási vagy más típusú szerződést. Gazdasági bírságindítvány elbírálása során nem tekinthető mentesítő körülménynek az, hogy az indítványban kifogásolt magatartást a közös vállalat a saját tagvállalatával kötött szerződés teljesítése során tanúsította [Ptk. 53. § (1) bek., 1978. évi 4. sz. tvr. 26-31. §-ai, 1028/1979. (XI. 1.) Mt. h., 31/1984. (X. 31.) MT sz. r. 13. § (2) bek.]:*

54. § (1) A gazdasági társaság alapításához társasági szerződés (alapító okirat); részvénytársasági formában működő gazdasági társaság esetében pedig alapszabály (alapító okirat) szükséges.

(2) A társasági szerződésben meg kell határozni:

***a)* a társaság cégnevét és székhelyét,**

***b)* a társaság tagjait, nevük (cégnevük) és lakóhelyük (székhelyük) - kivéve az alapszabályban a részvényeseket - feltüntetésével,**

***c)* a társaság tevékenységi körét,**

***d)* a társaság jegyzett tőkéjét, a jegyzett tőke (a tagok vagyoni hozzájárulása) rendelkezésre bocsátásának módját és idejét,**

***e)* a cégjegyzés módját,**

***f)* a vezető tisztségviselők nevét és lakóhelyét,**

***g)* a gazdasági társaság időtartamát, ha a társaságot határozott időre alapítják, valamint**

***h)* mindazt, amit a gazdasági társaságokról szóló törvény az egyes társasági formáknál kötelezően előír.**

(3) A gazdasági társaság a cégjegyzékbe való bejegyzéssel, a bejegyzés napjával jön létre.

A gazdasági társaság alapításának első momentuma a tagok társaságalapításra irányuló akarata és ennek kinyilvánítása. Gazdasági társaság alapításához főszabályként társasági szerződés megkötése szükséges. Kivétel ez alól a részvénytársaság, amely esetében alapszabály, illetve alapító okirat elfogadására, egyszemélyes részvénytársaság esetében alapító okirat kibocsátására van szükség.

A társasági szerződést és az alapító okiratot valamennyi tagnak (alapítónak) alá kell írnia. A tag helyett a társasági szerződést (alapító okiratot) közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalt meghatalmazással rendelkező képviselője is aláírhatja. A részvénytársaság alapszabályát a társaság alakuló közgyűlése fogadja el.

A társasági szerződést (alapító okiratot, alapszabályt) közjegyző által készített közokiratba kell foglalni, vagy ügyvéd, illetve az alapító jogtanácsosa ellenjegyzi.

Ha a társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály) a gazdasági társaság időtartamáról nem rendelkezik, a társaságot határozatlan időre létrejöttnek kell tekinteni.

A társasági szerződésben (alapító okirat, alapszabály) kötelező tartalmi kellékeit a (2) bekezdés a Gt. (új) 11. § a)-h) pontjaiban nevesítettekkel teljesen azonosan sorolja fel.

A társasági szerződés valamely kötelező tartalmi elem hiányában semmis.

A gazdasági társaság alapítását - ha a Ctv. ettől eltérően nem rendelkezik - a társasági szerződés megkötésétől (alapító okirat, alapszabály elfogadásától) számított legfeljebb harminc napon belül - bejegyzés és közzététel végett - be kell jelenteni a cégjegyzéket vezető megyei (fővárosi) bíróságnak. Ha a gazdasági társaság létrejöttéhez alapítási engedély szükséges, a cégbírósági bejelentést az engedély kézhezvételétől számított harminc napon belül kell teljesíteni.

Igen lényeges változást tartalmaz a (3) bekezdés - a Gt. (új) 16. § (2) bekezdésével azonos - rendelkezése, amely a gazdasági társaság létrejöttét a cégjegyzékbe bejegyzés napjához köti - megszüntetve a bejegyzés visszaható hatályát. E rendelkezések a Ctv. hatálybalépését - 1998. június 16. - követően előterjesztett bejegyzési kérelmekre irányadóak.

A Gt. (új) 14. § (1) bekezdése ugyanakkor lehetővé teszi, hogy a gazdasági társság a társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály) ellenjegyzésétől (közokiratba foglalásától) kezdődően előtársaságként működjön. Üzletszerű gazdasági tevékenységet az előtársaság csak a cégbejegyzési kérelem benyújtásától folytathat, kivéve a hatósági engedélyhez kötött tevékenységet, amelyet ezalatt nem végezhet. A társaság eljárása során köteles előtársasági minőségét bejegyzés alatt toldattal jelezni. Az előtársasági időszak alatt az előtársaság tagjainak személyében - a törvény által kötelezőként előírt eseteket kivéve - változás nem következhet be; a társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály) módosítására - a cégbíróság hiánypótlásra történő felhívása teljesítésének kivételével - nem kerülhet sor; nem kezdeményezhető a tag kizárására irányuló per és a jogutód nélküli megszűnés vagy más gazdasági társasággá, illetve közhasznú társasággá való átalakulás sem határozható el.

Ha a gazdasági társaság cégbejegyzési kérelmét elutasítják, a társaság további jogokat nem szerezhet, új kötelezettségeket nem vállalhat, és köteles működését megszüntetni. A vezető tisztségviselők

kötelezettségvállalásaiból eredő tartozásokért a tagok (részvényesek) a gazdasági társaság megszűnése esetére irányadó szabályok szerint kötelesek helytállni. Ez vonatkozik a tagok (részvényesek) egymás közötti elszámolására is. Ha a létrehozni kívánt gazdasági társaság formájából következően a tagok felelőssége a társaságot terhelő kötelezettségekért korlátozott és a tagok (részvényesek) helytállása ellenére ki nem elégített követelések maradtak fenn, harmadik személyek irányában a létrehozni kívánt gazdasági társaság vezető tisztségviselői korlátlanul és egyetemlegesen kötelesek helytállni.

A gazdasági társaságokra, annak tagjaira, vezető tisztségviselőire és felügyelő bizottsági tagjaira vonatkozó, a cégnyilvántartás részét képező jogok, tények és adatok nyilvánosak.

55. § A közös vállalatnál az igazgató, korlátolt felelősségű társaságnál az ügyvezető, míg részvénytársaságnál az igazgatóság tagjai képviselik a gazdasági társaságot harmadik személyekkel szemben, valamint bíróságok és hatóságok előtt.

A jogi személy gazdasági társaságok törvényes képviseletére a vezető tisztségviselők jogosultak. Vezető tisztségviselők a közös vállalatnál az igazgató, a korlátolt felelősségű társaságnál az ügyvezetők, részvénytársaságnál az igazgatóság tagjai.

A gazdasági társaságot a vezető tisztségviselők képviselik harmadik személyekkel szemben, valamint bíróságok és más hatóságok előtt.

A vezető tisztségviselők képviseleti jogát a társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály) korlátozhatja, illetve több vezető tisztségviselő között megoszthatja. A képviseleti jog korlátozása harmadik személyekkel szemben nem hatályos.

A gazdasági társaság legfőbb szerve, az általa kijelölt munkavállalót általános jellegű képviseleti joggal ruházhatja fel. Cégvezetővé az a munkavállaló jelölhető ki, aki egyébként megfelel a vezető tisztségviselőkre vonatkozó követelményeknek. Ha a gazdasági társaság a székhelyétől eltérő telephelyen vagy fióktelepen is folytat tevékenységet, több cégvezető is kijelölhető.

A cégvezető a feladatát önállóan - a vezető tisztségviselők utasításainak megfelelően - látja el. Ha a cégvezető a vezető tisztségviselő által adott utasítás jogszerűségét vagy célszerűségét vitatja, a felügyelő bizottsághoz fordulhat.

A vezető tisztségviselők az ügyek meghatározott csoportjaira nézve a gazdasági társaság munkavállalóit képviseleti joggal ruházhatják fel.

A cégvezető és a képviseletre feljogosított munkavállaló képviseleti jogát másra nem ruházhatja át.

A felelős tisztségviselők jogosultak a képviseleten túl a cégjegyzésre is. A cégjegyzés fogalmát a Ctv. akként határozza meg, hogy a cégjegyzési jog a cég írásbeli képviseletére, a cég nevében történő aláírásra való jogosultság.

Ha a társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály) ettől eltérően nem rendelkezik, a gazdasági társaság vezető tisztségviselőinek és a cégvezetőnek a cégjegyzési joga - a bankszámla feletti rendelkezés tekintetében is - önálló, az egyéb képviselők cégjegyzésének érvényességéhez pedig két képviseleti joggal rendelkező személy együttes aláírására van szükség. Társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály) úgy is rendelkezhet, hogy az együttes cégjegyzési joggal rendelkező vezető tisztségviselő egy képviseletre feljogosított munkavállalóval együttesen jegyezheti a céget. A gazdasági társaság cégjegyzése a társaság iratain úgy történik, hogy a társaság képviseletére jogosultak az iratokat a gazdasági társaság cégneve alatt - hiteles cégaláírási nyilatkozatuknak megfelelően - saját névaláírásukkal látják el.

Mind az önálló, mind az együttes cégjegyzési jog korlátozható, a korlátozás azonban harmadik személyekkel szemben hatálytalan.

A cégjegyzésre jogosultnak a cég nevében olyan módon, illetve formában kell aláírnia, ahogyan azt a hiteles cégaláírási nyilatkozat (címpéldány) tartalmazza.

56. § (1) A gazdasági társaság megszűnik, ha:

a) a társasági szerződésben (alapszabályban) meghatározott időtartam eltelt, vagy más megszűnési feltétel megvalósult;

b) elhatározza jogutód nélküli megszűnését;

***c)* elhatározza jogutódlással történő megszűnését (átalakulását);**

***d)* tagjainak száma - a korlátolt felelősségű társaságot és a részvénytársaságot kivéve - egy főre csökken, és törvényben meghatározott határidőn belül nem jelentenek be a cégbíróságnál új tagot;**

e) a cégbíróság megszűntnek nyilvánítja;

***f)* a cégbíróság hivatalból elrendeli törlését;**

g) a bíróság felszámolási eljárás során megszünteti;

h) a gazdasági társaságról szóló törvénynek az egyes társasági formákra vonatkozó szabályai azt előírják.

(2) A gazdasági társaságra vonatkozó részletes szabályokat külön törvény állapítja meg.

Az (1) bekezdés módosított szövege azonos rendelkezést tartalmaz a Gt. (új) 53. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezéssel. A felsorolás taxatív és kógens.
A nevesített megszűnési okok önmagukban még nem eredményezik a bejegyzett gazdasági társaságok megszűnését. A megszűnéshez az erre vezető okon kívül a cégbíróságnak a társaság törlését elrendelő jogerős végzésén alapulóan a cégjegyzékből való tényleges törlésre is szükség van.
A megszűnés időpontja fő szabályként a törlés időpontja. Ettől eltérő rendelkezés érvényesül olyankor, amikor a megszűntnek nyilvánítás időpontját a cégbíróság a törlést elrendelő határozatában a bejegyző végzéssel, illetve a cég létesítő okiratával kapcsolatos per eredményeként a Ctv. 47. § (3) bekezdésének vagy 48. § (4) bekezdésének alapján a perbíróság ítéletében megállapított időponttal egyezően állapítja meg.
A gazdasági társaság megszűnése esetében a megszűnő társaságot terhelő kötelezettségek alapján érvényesíthető követelések a társaság megszűnésétől számított öt év alatt évülnek el, kivéve, ha jogszabály valamely követelésre rövidebb elévülési időt állapít meg. Az elévülési időt - ha a tag felelőssége a gazdasági társaság kötelezettségeiért a társaság fennállása alatt korlátlan volt és a tag tagsági jogviszonya a társaság megszűnése előtt szűnt meg - a tagsági jogviszony megszűnésétől kell számítani.
A gazdasági társaság jogutódlással történő megszűnése esetében a jogelőd kötelezettségeiért a jogutód társaság tartozik helytállni. A jogelőd gazdasági társaság tagjainak (részvényeseinek) felelőssége csak akkor állapítható meg, ha jogutód gazdasági társaság helytállási kötelezettségének nem tudott eleget tenni.
A gazdasági társaság tagja (részvényese) a jogutód nélkül megszűnt gazdasági társaságot terhelő kötelezettségekért felelősséggel tartozik.
1. Ha a tag felelőssége a társaságot terhelő kötelezettségekért a társaság fennállása alatt korlátlan és egyetemleges volt, a helytállási kötelezettsége is korlátlan és egyetemleges a megszűnt gazdasági társaság kötelezettségeiért. A tagok között a helytállási kötelezettségre tekintettel felmerült tartozást a felosztott társasági vagyonból való részesedésük arányában kell megosztani.
2. Ha a tag felelőssége a gazdasági társaságot terhelő kötelezettségekért a társaság fennállása alatt korlátozott volt, a tag (részvényes) felelőssége a társaság megszűnésekor felosztott társasági vagyonból a tagnak (részvényesnek) jutó rész erejéig áll fenn a megszűnt társaságot terhelő kötelezettségekért. Nem hivatkozhat korlátozott felelősségére az a tag, aki ezzel visszaélt. Így a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság azon tagjai, akik a társaság elkülönült jogi személyiségével és korlátlan felelősségével a hitelezők rovására visszaéltek, korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a megszűnt társaság ki nem elégített kötelezettségeiért.
Különösen fennáll a tagoknak az előbbiek szerinti felelőssége, ha a társaság vagyonával sajátjukként rendelkeztek, illetve, ha a társasági vagyont saját vagy más személyek javára úgy csökkentették, hogy tudták, illetve kellő gondosság tanúsítása esetén tudniuk kellett volna, hogy ez által a társaság a kötelezettségeit harmadik személyek részére nem lesz képes teljesíteni.
Ha a gazdasági társaság jogutód nélkül szűnik meg - a felszámolási eljárás, valamint a cégbíróság által hivatalból történő törlés esetét kivéve -, végelszámolásnak van helye. A társaság legfőbb szerve a végelszámolás megindításáról szóló határozatában kijelöli a végelszámolót. Végelszámolóként a társaság vezető tisztségviselőin kívül más személy is kijelölhető. A végelszámolás részletes szabályait a csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról szóló 1991. évi XLIX. törvény tartalmazza.
A gazdasági társaság más gazdasági társasággá való átalakulása során a gazdasági társaság alapítására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Gazdasági társaság átalakulásának minősül a gazdasági társaságok egyesülése (összeolvadás, beolvadás) és szétválása (különválás, kiválás) is. Gazdasági társaság közhasznú társasággá is átalakulhat.
Nem alakulhat át más gazdasági társasággá az a gazdasági társaság, amely felszámolás vagy végelszámolás alatt áll. Gazdasági társaság más gazdasági társasággá való átalakulását csak akkor határozhatja el, ha a tagok (részvényesek) a társasági szerződésben (alapító okiratban, alapszabályban) meghatározott vagyoni hozzájárulásukat teljes egészében teljesítették.
Részvénytársaság átalakulással - a részvénytársaságok egyesülését kivéve - csak zártkörűen alapítható.
Az átalakulással létrejövő gazdasági társaság előtársaságként nem működhet. Erre tekintettel a jogutód gazdasági társaság működése megkezdésének időpontja nem lehet korábbi időpont, mint a cégbejegyzést követő nap. A jogutód gazdasági társaság cégbejegyzéséig a gazdasági társaság a bejegyzett gazdasági társasági formájában folytatja tevékenységét. A gazdasági társaság iratain és a megkötött jogügyletek során az átalakulás folyamatban létét kifejezetten jelezni kell.
Az átalakulás során az egyes tagoknak (részvényeseknek) biztosított külön jogokat vagy előnyöket azonos tartalommal át kell venni a létrejövő gazdasági társaság társasági szerződésébe (alapító okiratába), kivéve, ha az érintett tag (részvényes) erről írásban kifejezetten lemond.

Az átalakulás az átalakuló gazdasági társasággal szemben fennálló követeléseket nem teszi lejárttá. Azok a hitelezők, akiknek az átalakuló gazdasági társasággal szemben fennálló, le nem járt követelései az átalakulásról hozott döntés első közzétételét megelőzően keletkeztek, követeléseik erejéig az átalakuló gazdasági társaságtól a döntés második közzétételét követő harmincnapos jogvesztő határidőn belül biztosítékot követelhetnek. Ha a tag (részvényes) felelőssége az átalakuló gazdasági társaság kötelezettségeiért a társaság fennállása alatt korlátozott, az előbb említett rendelkezést csak akkor kell alkalmazni, ha az átalakulással létrejövő gazdasági társaság jegyzett tőkéjének összege kevesebb, mint a jogelőd gazdasági társaságé volt az átalakulás elhatározásakor.

Az átalakulással létrejövő gazdasági társaság az átalakult gazdasági társaság jogutódja. A jogutód gazdasági társaságot illetik meg a jogelőd gazdasági társaság jogai, és terhelik a jogelőd gazdasági társaság kötelezettségei, ideértve a munkavállalókkal kötött kollektív szerződésben foglalt kötelezettségeket is.

7. Közhasznú társaság

57. § (1) A közhasznú társaság közhasznú - a társadalom közös szükségleteinek kielégítését nyereség- és vagyonszerzési cél nélkül szolgáló - tevékenységet rendszeresen végző jogi személy. A közhasznú társaság üzletszerű gazdasági tevékenységet a közhasznú tevékenység elősegítése érdekében folytathat; a társaság tevékenységéből származó nyereség nem osztható fel a tagok között.

(2) A közhasznú társaságra az e törvényben meghatározott eltérésekkel a gazdasági társaságokról szóló törvénynek a gazdasági társaságokra irányadó közös szabályait, valamint a korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó szabályait kell megfelelően alkalmazni.

1999/106. Adózási kérdés *korlátolt felelősségű társaságok közhasznú társasággá történő átalakulásával kapcsolatos beszámoló készítési és adóbevallási kötelezettségéről*

(3) A társasági szerződésben meg kell határozni a közhasznú társaság által végzett közhasznú tevékenységet és - szükség szerint - az általa folytatott üzletszerű gazdasági tevékenységet. A társasági szerződésben meg kell határozni a társaság megszűnése esetén a 60. § (3) bekezdésében meghatározott vagyon közhasznú célra való fordításának módját is.

A közhasznú társaságokra vonatkozó rendelkezéseket az 1993. évi XCII. törvény iktatta be a törvénybe, ezzel új jogi személy fajtát létrehozva. A Ptk. 57-60. §-ainak jelenleg hatályos rendelkezése a Gt. (új) 304. § (1) bekezdésével módosított szöveg. A Gt. (új) 3. § (4) bekezdése értelmében törvény előírhatja, illetve lehetővé teheti gazdasági társaságnak nyereségszerzésre nem irányuló közhasznú tevékenységre vagy más közfeladat ellátására történő alapítását.

A közhasznú társaság úgynevezett non profit társaság, mert alapvetően nem üzletszerű, nem nyereségszerzésre irányuló gazdasági tevékenységre, hanem közhasznú tevékenységre hozható létre.

A közhasznú tevékenység mellett kizárólag annak elősegítése érdekében és kiegészítő jelleggel folytathat üzletszerű gazdasági tevékenységet a közhasznú társaság azzal azonban, hogy a tevékenységéből származó nyereséget nem oszthatja fel a tagjai között. A társasági szerződésnek nélkülözhetetlen tartalmi eleme a közhasznú és a kiegészítő üzletszerű gazdasági tevékenység pontos meghatározása.

A közhasznú tevékenység a törvény megfogalmazása szerint a társadalom szükségleteinek a kielégítését nyereség- és vagyonszerzési cél nélkül szolgáló tevékenység. Ennél közelebbi meghatározás a törvényben nem található.

A tevékenység jellegére nézve pontos rendelkezést tartalmaz a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény, amely a 26. § c) pontjában 1-22. alatt nevesíti az ilyenként elismert tevékenységeket (például: egészségmegőrzés, szociális tevékenység, családsegítés, tudományos tevékenység, kutatás, nevelés és oktatás, ismeretterjesztés, kulturális tevékenység, műemlékvédelem, természetvédelem, állatvédelem, környezetvédelem, gyermek- és ifjúságvédelem, hátrányos helyzetű csoportok társadalmi esélyegyenlőségének elősegítése, emberi és állampolgári jogok védelme, közrend és közlekedésbiztonság védelme, önkéntes tűzoltás, mentés, katasztrófa-elhárítás, fogyasztóvédelem, ár- és belvízvédelem ellátásához kapcsolódó tevékenység stb.).

E törvény értelmében - többek között - közhasznú szervezetté minősíthető a Magyarországon nyilvántartásba vett közhasznú társaság is.

A közhasznú társaság jogi személy. Alapítására, szervezetére a kft.-re vonatkozó rendelkezések az irányadók azzal, hogy tagokat a társaság nyilvános toborzással is gyűjthet; felügyelő bizottság választása és könyvvizsgáló alkalmazása pedig - a törzstőke mértékétől függetlenül - mindig kötelező.
A társasági szerződés tartalmára e § (3) bekezdése, a Gt. (új) 11. §-a, valamint a Gt. (új) 123. §-a az irányadó. Ezen felül a társasági szerződésben meg kell határozni a társaság megszűnése esetére a meghatározott vagyon közhasznú célra való fordításának módját is [Ptk. 60. § (3)].
A taggyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozó kérdéseknél a Gt. (új) 150. §-a mellett a Ptk. 59. § (1)-(2) bekezdésére is figyelemmel kell lenni. Ennek értelmében mindig a taggyűlés hatáskörébe tartozik az olyan szerződések jóváhagyása, amelyet a közhasznú társaság a társadalom közös szükségleteinek a kielégítéséért felelős szervvel köt a közhasznú tevékenységének folytatásának a feltételeiről.
A közhasznú társaságra a törvény az eltéréseket meghaladóan a Gt. (új), a jogi személyiségű gazdasági társaságok és a korlátolt felelősségű társaság szabályait rendeli megfelelően alkalmazni.
BH2003. 328. *Felügyelőbizottsági tag személyében bekövetkezett változással összefüggésben közhasznú társaság esetén sem kell egységes szerkezetű társasági szerződést készíteni [Ptk. 57. § (2) bek., 1997. évi CXLIV. tv. 123. §, 1997. évi CXLV. tv. 29. § (2) bek., 50. § (1) bek. b) és c) pont, 52. § (3) bek., 54. § (1) bek.].*
BH2002. 67. *Politikai párt mint egyszemélyes alapító, illetve tulajdonos által működtetett közhasznú társaság jogszerűen nem igényelheti közhasznú szervezetkénti minősítését [Ptk. 57. § (2) bek., 58. § (1)-(2) bek., 59. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 39. § (2) bek., 156. § (1) bek., 183. § (2) bek. e)-f) pont, 184. §, 189. § (3) bek., 198. §, 209. § (1) bek., 367. §, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 298. § (1) bek., 299. § (1) bek., 300 § (2) bek., 306. §, 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 50. § (1) bek. c) pont, 60. § (1) bek., 1997. évi CLVI. tv. (Khsz.) 2. § (1)-(2) bek., 3. §, 4. § (1) bek.].*
EBH2001. 538. *Politikai párt mint egyszemélyes alapító, illetve tulajdonos által működtetett közhasznú társaság jogszerűen nem igényelheti közhasznú szervezetkénti minősítését [Ptk. 57. §, 59. § (2) bek., 60. §, 1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 39. § (2) bek., 156. §, 183. § (2) bek. e)-f) pont, 184. §, 189. § (3) bek., 198. §, 209. §, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 298. §, 299. §, 300. § (2) bek., 306. §, 367. §, 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 50. § (1) bek. c) pont, 60. § (1) bek., 1997. évi CLVI. tv. (Khsz.) 2. § (1) bek., 3. §, 4. § (1) bek.].*
BH2001. 393. *II. Érvénytelen szerződéshez kapcsolódó zálogszerződés alapján a módosított csődtörvény szerinti előnyösebb besorolásra nem kerülhet sor [Ptk. 251. § (1) és (4) bek., mód. Cstv. 57. § (1) bek. b) pont].*
BH2001. 382. *Közhasznú társaság - jogszabály tiltó rendelkezése hiányában - egyszemélyes társaságként is alapítható. Ezért a közhasznú szervezetté nyilvánításhoz szükséges, a létesítő okirat tartalmára vonatkozó rendelkezéseket az 1997. évi CLVI. tv. (Ksztv.) szabályainak megfelelő alkalmazásával kell megállapítani. A megfelelő alkalmazás körében irányadó szempontok [Ptk. 57. § (2) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 9. § (1) bek., 19. § (4) bek., 150. § (2) bek., 171. § (1) bek., 172. § (1) bek., 1997. évi CLVI. tv. (Ksztv.) 7. § (1) bek. a) pont, (2) bek., 26. § f) pont, 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 41. § (4) bek.].*
BH1993. 605. *A törvényben előírt kötelező védelem esetén a védő kirendelésének elmulasztása az előzetes letartóztatásban levő személyt nyilvánvalóan korlátozza helyzetének megítélésében, a jogorvoslathoz fűződő előnyök felmérésében, indítványok és észrevételek megtételében. E jogsértés az előzetes letartóztatás időtartamát közvetlenül érinti, ezért az abból eredő károkkal való okozati összefüggése megállapítható [Ptk. 349. §, Alk. 57. § (3) és (5) bek., Be. 47. § és 49. §].*
BH1990. 355. *A társadalmi szervezeti tagsági viszonyra a jogszabályba nem ütköző alapszabály az irányadó, a tagsági viszony fennállásának megállapítására az alapszabálytól eltérően - bírói úton nincs lehetőség [1989. évi II. tv. 10. §-a, Ptk. 57-58. §].*
BH1982. 14. *Gazdasági társulás nyereségéből, illetőleg veszteségéből annak egyik tagja sem zárható ki teljes mértékben [Ptk. 57. §, 1978. évi 4. sz. tvr. 26. §, 28. § (1)-(2) bek.].*

58. § (1) Közhasznú társaság alapítható úgy is, hogy az egyes jogi személyek vállalata - ideértve azt a vállalatot is, amelynek cégnevében az intézet megjelölés szerepel -, illetve a gazdasági társaság közhasznú társasággá alakul át. Ebben az esetben a közhasznú társaság válik az egyes jogi személyek vállalata (intézete), illetve a gazdasági társaság jogutódjává.

(2) A közhasznú társaságnak az (1) bekezdés szerinti alapítására megfelelően alkalmazni kell a gazdasági társaságok átalakulására vonatkozó szabályokat, kivéve, ha a jogelőd korlátolt felelősségű társaság, amelyből a társasági szerződés megfelelő módosításával hozható létre közhasznú társaság.

(3) A közhasznú társaság a cégjegyzékbe való bejegyzéssel, a bejegyzés napjával jön létre.

(4) A közhasznú társaság elnevezést - vagy annak „kht." rövidítését - a társaság cégnevében fel kell tüntetni.

(5) A közhasznú társaság tagjait nyilvános felhívás útján is lehet gyűjteni.

Közhasznú társaság alapítható úgy is, hogy az egyes jogi személyek vállalata - ideértve azt a vállalatot is, amelynek cégnevében az intézet megjelölés szerepel -, illetve a gazdasági társaság közhasznú társasággá alakul át. Ebben az esetben a közhasznú társaság válik az egyes jogi személyek vállalata (intézete), illetve a gazdasági társaság jogutódjává.

Amennyiben közhasznú társaság ily módon alakul át, irányadóak a gazdasági társaságok átalakulására vonatkozó szabályok, kivéve, ha a jogelőd korlátolt felelősségű társaság, amelyből a társasági szerződés megfelelő módosításával hozható létre közhasznú társaság.

Közhasznú társaság alapítója elvileg bármely jogalany lehet, így természetes személy, a jogi személy bármely fajtája, s lehet jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság is. Eltérően a korlátolt felelősségű társaság esetében írt tilalomtól, a közhasznú társaság tagjait nyilvános felhívás útján is lehet gyűjteni.

A közhasznú társaság mindegyik alapítási mód esetében a cégjegyzékbe való bejegyzéssel, a bejegyzés napjával jön létre. A közhasznú társaság elnevezést - vagy annak kht. rövidítését - a társaság cégnevében fel kell tüntetni.

Közhasznú társaságot a gyakorlatban olyan társadalmi közös szükséglet kielégítésére alapítanak - tipikusan egyszemélyes társaságként -, amelyeknek kielégítéséért valamely állami, költségvetési szerv, vagy önkormányzat felelős. A közhasznú társaság alapítója gyakran éppen maga a felelős szerv, így többnyire állami, költségvetési szerv, önkormányzati költségvetési szerv.

EBH2002. 655. *Korlátolt felelősségű társaság közhasznú társasággá történő átalakulására az 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) átalakulásra vonatkozó részletszabályai nem irányadók [Ptk. 58. § (1) és (2) bek., 59. § (3) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 59. § (3) bek., 69. § (2) bek., 1997. évi CLVI. tv. 7. § (2) bek. d) pont, (3) bek. d) pont].*

BH2002. 443. *Korlátolt felelősségű társaság közhasznú társasággá történő átalakulására az 1997. évi CXLIV. tv. átalakulásra vonatkozó részletszabályai nem irányadóak [Ptk. 58. § (1) és (2) bek., 1997. évi CXLIV. tv. 59. § (3) bek., 69. § (2) bek., 1997. évi CLVI. tv. 7. § (2) bek. d) pont, (3) bek. d) pont].*

BH2002. 67. *Politikai párt mint egyszemélyes alapító, illetve tulajdonos által működtetett közhasznú társaság jogszerűen nem igényelheti közhasznú szervezetkénti minősítését [Ptk. 57. § (2) bek., 58. § (1)-(2) bek., 59. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 39. § (2) bek., 156. § (1) bek., 183. § (2) bek. e)-f) pont, 184. §, 189. § (3) bek., 198. §, 209. § (1) bek., 367. §, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 298. § (1) bek., 299. § (1) bek., 300 § (2) bek., 306. §, 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 50. § (1) bek. c) pont, 60. § (1) bek., 1997. évi CLVI. tv. (Khsz.) 2. § (1)-(2) bek., 3. §, 4. § (1) bek.].*

BH1994. 159. *Az egyesület nem gazdálkodó szervezet, ezért csőd-, illetve felszámolási eljárás ellene nem folytatható. Az egyesület törvényességi felügyeletét az ügyészség látja el, ezért a hitelezők vagy az ügyészségtől vagy az egyesület legfelsőbb szervétől kérhetik a szükséges intézkedések megtételét [Ptk. 58. § (3) bek., 59. §, 1989. évi II. tv. 14. § (1) bek., 16. § (2) bek., 21. § (1) bek., 1991. évi IL. tv. 3. § a) pont.).*

BH1993. 324. *II. A társadalmi szervezet nyilvántartásba vételét - a működéshez szükséges vagyon hiánya miatt - akkor kell megtagadni, ha az alapszabály a vagyoni feltételek biztosításáról, a vagyon forrásairól nem rendelkezik [Ptk. 58. § (3) bek., KK 1. sz.].*

BH1990. 355. *A társadalmi szervezeti tagsági viszonyra a jogszabályba nem ütköző alapszabály az irányadó, a tagsági viszony fennállásának megállapítására az alapszabálytól eltérően - bírói úton nincs lehetőség [1989. évi II. tv. 10. §-a, Ptk. 57-58. §].*

BH1984. 104. *II. Az örököstársak a közös hagyatéki tartozásokért egyetemlegesen felelnek. Ez a törvényi rendelkezés azonban nem akadálya annak, hogy egyik örökös az örökséget vagy annak egy részét a hagyatéki hitelezőre ruházza át és egyedül magára vállalja a hitelezői igény teljes kielégítését [Ptk. 684. § (1) bek., He. 58. § (2) és (3) bek.].*

59. § (1) A közhasznú társaság taggyűlésének kizárólagos hatáskörébe tartozik az olyan szerződés jóváhagyása, amelyet a társaság a társadalmi közös szükséglet kielégítéséért felelős szervvel köt a közhasznú tevékenység folytatásának feltételeiről. A szerződést a megkötésétől számított harminc napon belül a cégbíróságon letétbe kell helyezni.

(2) A közhasznú társaságnál felügyelő bizottság létrehozása és könyvvizsgáló választása kötelező. Ha a felügyelő bizottság a közhasznú tevékenység folytatásának feltételeiről kötött szerződés megszegését észleli, köteles haladéktalanul összehívni a közhasznú társaság taggyűlését.

(3)

A közhasznú társaság működésének előfeltétele, hogy a már megalakult közhasznú társaság a közhasznú tevékenység folytatásának a feltételeiről szerződést kössön a társadalmi közös szükséglet kielégítéséért felelős szervvel.

Az (1) bekezdés szerinti szerződés tartalmilag keretszerződésnek tekinthető, amely a közhasznú tevékenység általános feltételeiről rendelkezik. A konkrét kérdéseket a keretszerződés alapján kötött konkrét szerződések tartalmazzák. Az ún. keretszerződés jóváhagyása - amelynek megkötését a törvény nem teszi kötelezővé - a közhasznú társaság taggyűlésének kizárólagos hatáskörébe tartozik.

A közpénzek felhasználásával, a köztulajdon használatának nyilvánosságával, átláthatóbbá tételével és ellenőrzésének bővítésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi XXIV. törvény egészítette ki 2003. június 9. napjától kezdődő hatállyal az (1) bekezdés rendelkezését, előírva az itt szabályozott szerződésnek a cégbíróságnál történő letétbe helyezését. Ennek törvényi határideje a megkötéstől számított 30 nap. E kötelezettség érinti a cégjegyzékbe már bejegyzett, illetve a bejegyzés alatt álló közhasznú társaságokat is, amelyek a letétbe helyezési kötelezettségüknek legkésőbb 2003. december 31. napjáig kötelesek eleget tenni. Ha e határidő előtt a közhasznú társaság a cégjegyzékben vezetett adataiban változást jelent be, e bejelentéssel egyidejűleg köteles a letétbe helyezést teljesíteni [2003. évi XXIV. törvény 38. § (2)].

A letétbe helyezési kötelezettség előírása - a Ctv. 3. § (2) bekezdésének rendelkezésére is figyelemmel - szükségtelenné tette a továbbiakban a § (3) bekezdése rendelkezésének fenntartását, mely e szerződések nyilvánosságát és az érintettek számára az abba való betekintés jogát mondta ki.

A közhasznú társaság szervezet tekintetében a törvény kötelezően előírja felügyelő-bizottság létrehozását és könyvvizsgáló választását.

A felügyelő-bizottságnak mint ellenőrző szervnek kiemelt feladata a közhasznú tevékenység folytatásának feltételeiről kötött szerződés betartásának folyamatos ellenőrzése, a szükséges intézkedések megtétele. Az egyszemélyes forma túlsúlya miatt a gyakorlatban az alapítói döntés érvényesül, az ügyvezető helyzete sajátos annyiban, hogy vele szemben többnyire közvetlen alapítói utasítási jog érvényesül.

EBH2002. 655. *Korlátolt felelősségű társaság közhasznú társasággá történő átalakulására az 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) átalakulásra vonatkozó részletszabályai nem irányadók [Ptk. 58. § (1) és (2) bek., 59. § (3) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 59. § (3) bek., 69. § (2) bek., 1997. évi CLVI. tv. 7. § (2) bek. d) pont, (3) bek. d) pont].*

BH2002. 67. *Politikai párt mint egyszemélyes alapító, illetve tulajdonos által működtetett közhasznú társaság jogszerűen nem igényelheti közhasznú szervezetkénti minősítését [Ptk. 57. § (2) bek., 58. § (1)-(2) bek., 59. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 39. § (2) bek., 156. § (1) bek., 183. § (2) bek. e)-f) pont, 184. §, 189. § (3) bek., 198. §, 209. § (1) bek., 367. §, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 298. § (1) bek., 299. § (1) bek., 300 § (2) bek., 306. §, 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 50. § (1) bek. c) pont, 60. § (1) bek., 1997. évi CLVI. tv. (Khsz.) 2. § (1)-(2) bek., 3. §, 4. § (1) bek.].*

EBH2001. 538. *Politikai párt mint egyszemélyes alapító, illetve tulajdonos által működtetett közhasznú társaság jogszerűen nem igényelheti közhasznú szervezetkénti minősítését [Ptk. 57. §, 59. § (2) bek., 60. §, 1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 39. § (2) bek., 156. §, 183. § (2) bek. e)-f) pont, 184. §, 189. § (3) bek., 198. §, 209. §, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 298. §, 299. §, 300. § (2) bek., 306. §, 367. §, 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 50. § (1) bek. c) pont, 60. § (1) bek., 1997. évi CLVI. tv. (Khsz.) 2. § (1) bek., 3. §, 4. § (1) bek.].*

BH1998. 544. *A megyei agrárkamarával közhasznú tevékenység folytatására vonatkozó hatályos szerződés nem köthető. A bejegyzési kérelemhez nem csatolt ilyen szerződés hiánya - önmagában - nem szolgálhat alapul a bejegyzési kérelem elutasítására [Ptk. 59. § (1) bek., 65. § (1) bek., 1991. évi LXXXVI. tv. 3. § 18. pont, 1994. évi XVI. tv. 3. § (1) bek., 13/1989. (XII. 16.) IM r. 10. § (1) bek., 12. § (7) bek.].*

BH1994. 159. *Az egyesület nem gazdálkodó szervezet, ezért csőd-, illetve felszámolási eljárás ellene nem folytatható. Az egyesület törvényességi felügyeletét az ügyészség látja el, ezért a hitelezők vagy az ügyészségtől vagy az egyesület legfelsőbb szervétől kérhetik a szükséges intézkedések megtételét [Ptk. 58. § (3) bek., 59. §, 1989. évi II. tv. 14. § (1) bek., 16. § (2) bek., 21. § (1) bek., 1991. évi IL. tv. 3. § a) pont.).*

60. § (1) Közhasznú társaság gazdasági társasággá nem alakulhat át, csak közhasznú társasággal egyesülhet, illetve csak közhasznú társaságokká válhat szét. Az egyesülésre, illetve szétválásra a gazdasági társaságokra vonatkozó törvény rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell.

(2) A cégbíróság a közhasznú társaságot - megszűnése esetén - törli a cégjegyzékből, a társaság a törléssel szűnik meg.

(3) Közhasznú társaság jogutód nélkül történő megszűnése esetén a társaság tagjai részére a tartozások kiegyenlítését követően csak a törzsbetétjeik alapításkori értéke adható ki, az ezt meghaladóan megmaradó vagyont közhasznú célra kell fordítani.

A Gt. (új) alapvetően megváltoztatta és új (3) bekezdéssel kiegészítette a közhasznú társaságok átalakulásával és megszűnésével kapcsolatos szabályokat.

Az (1) bekezdés korlátozó, illetve tiltó szabálya értelemszerűen következik a közhasznú társaság céljából és tevékenységéből. Ha a közhasznú társaság más ilyen társasággal egyesül, vagy közhasznú társaságokra válik szét, az eljárásra a Gt. (új) szabályai az irányadóak.

A közhasznú társaságot jellemzi a vagyonszerzési célzat hiánya, ezért a közhasznú társaság megszűnése esetén sem következhet be a tagok tényleges vagyoni gyarapodását eredményező helyzet. Ezért mondja ki a törvény, hogy a megszűnéskor a tagok a tartozások kiegyenlítése után fennmaradt tiszta vagyonból csak a törzsbetétjük alapításakori értékére tarthatnak igényt, meghaladóan a vagyont - a társasági szerződésben meghatározottak szerint - közhasznú célra kell fordítani.

A cégbíróság a közhasznú társaságot - megszűnése esetén - törli a cégjegyzékből. A társaság a törléssel szűnik meg.

Itt utalunk arra, hogy a Gt. (új) 306. § (1) bekezdése értelmében a cégjegyzékbe már bejegyzett közhasznú társaság a törvény hatálybalépését követő egy éven belül még elhatározhatja gazdasági társasággá való átalakulását, ha az átalakulás bejegyzésére irányuló kérelmet ezen határidő alatt a cégbírósághoz benyújtja. Az átalakulásra a Gt. (új)-nak a gazdasági társaságok átalakulását szabályozó rendelkezéseit kell alkalmazni.

EBH2001. 538. *Politikai párt mint egyszemélyes alapító, illetve tulajdonos által működtetett közhasznú társaság jogszerűen nem igényelheti közhasznú szervezetkénti minősítését [Ptk. 57. §, 59. § (2) bek., 60. §, 1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 39. § (2) bek., 156. §, 183. § (2) bek. e)-f) pont, 184. §, 189. § (3) bek., 198. §, 209. §, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 298. §, 299. §, 300. § (2) bek., 306. §, 367. §, 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 50. § (1) bek. c) pont, 60. § (1) bek., 1997. évi CLVI. tv. (Khsz.) 2. § (1) bek., 3. §, 4. § (1) bek.].*

8. Az egyesület és a köztestület

61. § Az egyesület olyan önkéntesen létrehozott, önkormányzattal rendelkező szervezet, amely az alapszabályában meghatározott célra alakul, nyilvántartott tagsággal rendelkezik, és céljának elérésére szervezi tagjai tevékenységét. Az egyesület jogi személy.

Az egyesülési jog - tartalmát tekintve - olyan szabadságjog, amelynek alapján - az alkotmányos rend tiszteletben tartásával - politikai, érdekképviseleti, kulturális és egyéb célok érdekében szervezett közösségek hozhatók létre és működtethetők.

Az egyesülési jog alapvető jellegzetessége az önkéntesség, az önkormányzati elven alapuló működés, a közös cél, a nyilvántartott tagság és a cél elérése érdekében szervezett közös tevékenység. Amennyiben bármelyik fenti ismérv hiányzik, az a szervezet nem tekinthető egyesületnek, így a nyilvántartásba vételére nem kerülhet sor.

Magáról az egyesülési jogról az 1989. évi II. törvény rendelkezik. Ez a törvény alapvető elidegeníthetetlen jogként biztosítja az egyesülési jog gyakorlását, s átfogóan szabályozza az egyesülési jogot. A törvény rendelkezik az egyesülési jog gyakorlásának a módjáról, a törvényes korlátairól és szabályozza az egyesület nyilvántartásba vételének feltételeit is.

Az önkéntesség elve alapján azt mondja ki, hogy az egyesülési jog mindenkit megillető szabadságjog, amelyet a Magyar Köztársaság elismer, és biztosítja annak a zavartalan gyakorlását. Az egyesülési jog alapján mindenkinek joga van ahhoz, hogy másokkal szervezetet, illetve közösséget hozzon létre, vagy azok tevékenységében részt vegyen (1989. évi II. törvény 1. §). Az egyesület önkormányzata pedig lényegében azt jelenti, hogy az állam nem avatkozik bele a belső vitákba csak akkor, ha az egyesület, vagy valamelyik szervének a határozata törvénysértő. Az önkormányzati elv szem előtt tartását jelenti az is, hogy az egyesülési jogról rendelkező törvény csak azokat a legalapvetőbb szabályokat tartalmazza, amelyek az önkormányzati elven alapuló, demokratikus működés garanciáit jelentik.

A törvény az egyesület tagjainak csak az egyesülési jogból és a szervezeti tagságból fakadó legalapvetőbb jogait és kötelezettségeit rögzíti, és az alapszabály létrehozásáról csak olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek a jogi személlyé váláshoz mindenképpen szükségesek. Ezt támasztja alá a Legfelsőbb Bíróságnak az az eseti döntése, amelyben úgy rendelkezik hogy a társadalmi szervezet alapszabályára nem alkalmazhatók a polgári jogi szerződésre vonatkozó szabályok (BH1993. 644.).

A fentiekből következően az a rendelkezés is egyértelmű, amely szerint az egyesület tagja csak az alapszabályban meghatározott kötelezettség teljesítésére köteles (BH1995. 672.).

Az 1989. évi II. törvény hatálybalépését (1989. I. 24.) követően gyűjtőkategóriaként jelenik meg a társadalmi szervezet elnevezés (szakszervezet, érdekképviseleti szervezet és az egyesület), ily módon az egyesület beolvadt a társadalmi szervezetek fogalmi körébe.

A Ptk.-ban azonban a fő kategória továbbra is az egyesület, amelynek meghatározása azonos az 1989. évi II. törvényben szabályozott társadalmi szervezet fogalmával [1989. évi II. törvény 3. § (1)]. A Ptk.-nak a

társadalmi szervezetekre vonatkozó korábbi szabályait (Ptk. 57-58. §-ait 1989. I. 24-től, a Ptk. 59. §-át 1985. I. 1-jétől) hatályon kívül helyezték, csupán egy utolsó szabály maradt meg, amely szerint az egyesületre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni a társadalmi szervezetekre (Ptk. 60. §). A törvénynek az egyesületre vonatkozó szabályozása ugyanakkor lerövidült: az egyesület alapszabályáról, az ex nunc - nem visszamenő hatályú - bejegyzésről, a vagyoni felelősségről és az egyesület megszűnéséről rendelkezett (Ptk. 58-59. §).

Az 1993. évi XCII. törvény, amely [40. § (2) bekezdése szerint] 1994. január 1-jén lépett hatályba, módosította a Polgári Törvénykönyvet. Az egyesületek vonatkozásában a módosítást az addig hatályos szabályozás félreérthetősége indokolta. [a Ptk. 58. §-ának (2) bekezdése ugyanis a módosítást megelőzően úgy rendelkezett, hogy az egyesület a nyilvántartásba vételével válik jogi személlyé]. A törvényjavaslat miniszteri indokolása szerint ez arra a következtetésre adhatott alapot, hogy létrejöhet egyesület nyilvántartásba vétel - az egyesület jogszerűségének elismerése - nélkül is, vagyis, hogy létezhetnek jogi személyiséggel nem rendelkező egyesületek is.

A törvényi módosítás eredményeként most már a Ptk. 62. § (2) bekezdése kimondja, hogy az egyesület a bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre.

Az 1989. évi II. törvény 4. § (1) bekezdése a társadalmi szervezet vonatkozásában rendelkezett hasonlóképpen. A törvénymódosítás óta hatályos rendelkezés értelmében a társadalmi szervezet a nyilvántartásba vétellel jön létre.

A fentiek szerint tehát a társadalmi szervezetek létrejöttének a feltétele a nyilvántartásba vétel, azaz társadalmi szervezetről csak akkor beszélhetünk, ha a megalakulást követően sor került a nyilvántartásba vételére; ennek hiányában a társadalmi szervezet nem működhet. Ez egyszersmind azt is jelenti, hogy jogi személyiségét is a nyilvántartásba vétellel nyeri el.

A társadalmi szervezetek egyik legfőbb jellegzetessége, amely egyben megkülönbözteti más jogi személytől (így különösen a gazdasági társaságoktól), a nonprofit jelleg. Ennek kifejezésére került sor a törvénymódosításkor annak kimondására, hogy egyesület elsődlegesen gazdasági tevékenység folytatására nem alakítható. Ez a rendelkezés egyébként az 1989. évi II. törvény 2. § (3) bekezdésében már szerepelt, a módosítás a két törvény összhangja érdekében történt.

A harmadik, 1994. január 1-jén hatályba lépett változás az egyesület és a társadalmi szervezet viszonyának a rendezésére szolgált. A módosítás előtt a Ptk. 60. §-a úgy rendelkezett, hogy a társadalmi szervezetre az egyesületre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. Ebből - mint ahogy a gyakorlatban felmerülő problémák is jelzik - úgy tűnt, hogy az egyesület és a társadalmi szervezet két különböző típusú jogi személy. A polgári jog azonban az egyesülés alkotmányos jogának gyakorlása útján létrejött, tagsággal, önkormányzattal rendelkező társadalmi szervezetekre mint egyesületekre tekint. Amit a közjog társadalmi szervezetként ismer, azt a magánjog egyesületnek nevezi. Ilyen megfontolások alapján állapította meg a módosító jogszabály a Ptk. 64. §-ának jelenleg is hatályos új szövegét.

Felmerül azonban az a kérdés, hogy indokolt-e ilyen megkülönböztetés az elnevezésekben, s nem lett volna jobb megoldás mind a Ptk.-ban, mind az 1989. évi II. törvényben egységes elnevezést alkalmazni, akár az 1989. évi II. törvény erre vonatkozó módosításával is. Az 1989. évi II. törvény tehát a jövőben is gyűjtőkategóriaként használja a társadalmi szervezet elnevezést, amely magába foglalja az egyesülést is.

Az egyesület alapításához az szükséges, hogy legalább tíz alapító tag a szervezet megalakítását kimondja, alapszabályát megállapítsa, ügyintéző és képviseleti szervét megválassza [1989. évi II. törvény 3. § (4) bekezdés]. Ezeknek a szervezeti feltételeknek a teljesítését az alakuló egyesületnek igazolni kell. A bíróságnak az egyesület nyilvántartásba vételi eljárása során meg kell győződnie a feltételek megvalósulásáról.

Egyesületet magánszemélyek, jogi személyek, valamint ezek jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetei hozhatnak létre.

Az 1989. évi II. törvény 3. § (4) bekezdése az alapító tagok vonatkozásában a minimális létszámot állapítja meg. Ez azt jelenti, hogy tíznél kevesebb alapító tag esetében az egyesület nyilvántartásba vételére nem kerülhet sor. Az alapító tagoknak az alapításkor jelen kell lenniük, megbízás alapján alapító tagként nem lehet eljárni.

Az alapító tagok lehetnek csak magán vagy csak jogi személyek, de alapítható egyesület úgy is, hogy az alapítók között vegyesen magán és jogi személyek is vannak. Olyan eset is előfordulhat, hogy az egyesület alapító tagja olyan magánszemély, aki egyben egy másik alapító tagnak számító jogi személy képviselője. Ebben az esetben az alapító tagok létszámának a figyelembe vételénél külön kell számba venni a magánszemélyt és külön a jogi személyt is.

Az alapító tagok részvételét mindig igazolni kell úgy, hogy a jelenlétet a jegyzőkönyvben feltüntetik és részvételi, jelenléti ívet is készítenek. A jogi személy tagoknak a jogi személyiségét, a képviseletében eljárónak e jogosultságát vagy a képviseleti jog átruházását igazolnia kell (BH1991. 412.)

Társadalmi szervezetet nagykorúságot el nem ért fiatalok is létrehozhatnak (Legfelsőbb Bíróság Kpkf. II. 25 226/1992.). Az egyesülési jog gyakorlását ugyanis a törvény nem köti a nagykorúsághoz. A korlátozottan cselekvőképes fiatalkorúak az életkori sajátosságaiknak megfelelő egyesületeket hozhatnak létre oly módon, hogy az egyesület tevékenysége, és a mindennapi jogügyletekben való részvételének biztosítása érdekében az 1989. évi II. törvény 8. § (1) bekezdésében meghatározott feltételeknek megfelelő ügyintéző és képviseleti szervet választanak tagjaik közül.

BH2003. 167. *Az ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület a közös jogkezelés körébe tartozó igényeket saját nevében, saját igényként érvényesíti a bíróság előtt, ezért erre a jogérvényesítésre az illetéktörvény 60. §-ának (2) bekezdése nem alkalmazható. Az egyesület azonban - ha annak törvényi feltételei fennállnak - az illetéktörvény 5. §-a (1) bekezdésének d) pontja értelmében személyes illetékmentességre lehet jogosult [Ptk. 61. §, 1989. évi II. tv. 3. § (1) bek., 1999. évi LXXVI. tv. 92. § (1) bek., 1990. évi XCIII. tv. (It.) 5. § (1) bek. d) pont, (3) bek., 60. § (2) bek. i) pont, Pp. 124. § (2) bek.].*

62. § (1) Az egyesület alapszabályában rendelkezni kell az egyesület nevéről, céljáról és székhelyéről, valamint szervezetéről.

(2) Az egyesület a bírósági nyilvántartásba vételével jön létre.

Az egyesület alapszabályát az alapító tagoknak kell megállapítani. Ez konkrétan azt jelenti, hogy nem elég csak az alapszabály ismertetése, hanem azt az alapító tagoknak el kell fogadni (BH1990. 398.). Ezt a tényt az alakulás alkalmával készített jegyzőkönyvben pontosan rögzíteni kell.

Az alapszabályban rendelkezni kell az egyesület nevéről, céljáról és székhelyéről, valamint a szervezetéről - ezek képezik az alapszabály minimális elemeit. Amennyiben az alapszabály elemeinek valamelyikéről nem, vagy nem megfelelően rendelkeznek az alapítók, az egyesület nyilvántartásba vételére nem kerülhet sor. Így például a társadalmi szervezetet nem lehet nyilvántartásba venni, ha a szervezeti felépítése ellentmondásos, az alapszabályból nem derül ki, hogy mely szervet kell a szervezet legfelsőbb szervének tekinteni (BH1992. 277.).

Az egyesület esetében - úgy mint minden jogi személynél - a név választásánál a polgári jog általános szabályai az irányadóak (Ptk. 77. §).

Az egyesület nevének meghatározásának meg kell felelnie a névkizárólagosság, a névvalódiság és a névszabatosság követelményeinek is (KK 1. számú állásfoglalás II.). Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy csak az érdekelt jogi személy hozzájárulásával lehet az egyesület nevében a jogi személyre utalni (BH1997. 204.). Ha az egyesület neve nem felel meg e követelményeknek, a bíróság az egyesületet nem veheti nyilvántartásba. Természetesen az egyesület nyilvántartásba vétele nem akadálya annak, hogy később bárki személyhez fűződő joga megsértése miatt pert indítson az egyesület ellen és perben vitassa a névhasználat jogosságát.

Az alapszabály további kötelező eleme az egyesület céljának a meghatározása. Általános szabályként leszögezhetjük, hogy egyesület minden olyan tevékenység végzése céljából alapítható, amely összhangban áll az Alkotmánnyal és amelyet a törvény nem tilt. Itt kell már előre kiemelni, hogy egyesület elsődlegesen gazdasági tevékenység folytatására nem alapítható [Ptk. 62. § (3)].

Az egyesület jellegéből következik, hogy annak tevékenységében egyszerre vannak jelen az eszmei és a vagyoni érdekek. Ezek az érdekek egymástól elválaszthatatlanok, mert az eszmei érdekek megfelelő gazdasági alap nélkül nem valósíthatók meg. Az egyesület tevékenységében azonban a gazdasági tevékenység nem lehet elsődleges, ezek csak az egyesület céljainak - kulturális, szociális stb. - a megvalósítását segíthetik elő.

Természetesen nem könnyű feladat annak az eldöntése, hogy ezek közül melyik az elsődleges tevékenység. Amennyiben az alapszabályból azt lehet megállapítani, hogy az egyesület vagyona elsődlegesen a gazdasági tevékenység eredményéből képződik és nem a tagok által fizetett tagdíjakból, illetve hozzájárulásaiból, akkor annak a nyilvántartásba vételét meg kell tagadni.

Ilyen célt jelent például, ha a társadalmi szervezet a szövetkezeti szakcsoport általános jogutódjaként kíván működni (BH1993. 389.). Részvények vásárlására és kezelésére irányuló tevékenység sem végezhető egyesületi keretek között (BH1993. 390.), mint ahogy a televíziós rendszer létrehozása és fenntartása is olyan gazdasági cél, ami társadalmi szervezeti keretek között nem gyakorolható (BH1995. 730.).

Az egyesület alapszabályában meg kell határozni az egyesület székhelyét. Ez a székhely lehet magánlakás, vagy valamilyen jogi személy címe - utóbbi esetben azonban csak akkor, ha az érdekelt szerv vezetője hozzájárult a címének az egyesület székhelyeként jelöléséhez. Ennek hiányában a jelzett jogi személy címét nem lehet az egyesület székhelyének a bírósági nyilvántartásban feltüntetni.

A korábbi években problémaként merült fel, hogy mi a teendő akkor, ha a bejegyzett társadalmi szervezet, egyesület székhelye úgy változott meg, hogy a székhely egy másik bíróság illetékességének a területére került át. Ilyenkor a társadalmi szervezet székhelyének megváltozását az a bíróság vezeti át, amely a szervezetet nyilvántartásba vette; a székhely szerinti bírósághoz való áttételre nincs lehetőség, mint ahogy arra sem, hogy a nyilvántartást vezető megyei bíróság a társadalmi szervezetet törölje saját nyilvántartásából amiatt, mert annak székhelye megváltozott. A székhelyváltozásról az új székhely szerinti bíróságot sem szükséges értesíteni (BH1992. 607.).

Az egyesület alapszabályának kötelező eleme a szervezetről való rendelkezés. Ebben a tekintetben a jogszabály csak azokat a legalapvetőbb szabályokat tartalmazza, amelyek az önkormányzati elven alapuló demokratikus működés garanciáit jelentik. Mindezeken felül az egyesület nagyságához, kiterjedtségéhez és tevékenységéhez viszonyítva saját maga alakítja ki a szervezeti felépítését.

Minimális feltételként az egyesületnek legfelsőbb szervvel, ügyintéző és képviseleti szervvel kell rendelkezni, és meg kell állapítania a legfelsőbb szerv hatáskörébe tartozó kérdéseket is. Alapvető elv az is, hogy az egyesület legfelsőbb szerve vagy az összes tag, vagy a tagok által közvetlenül, illetve közvetett úton választott testület lehet. A legfelsőbb szervet időnként, de legalább öt évenként össze kell hívni, úgyszintén ha azt a bíróság elrendelte, vagy a tagok egyharmada - vagy az alapszabályban megjelölt hányada - kezdeményezte.

A szervezeti felépítés nem megfelelő szabályozása nem csak működési problémákat idézhet elő, de sértheti az önkormányzati elven való működés elvét, és ezért a tagok érdekeinek a sérelmét idézheti elő.

Meg kell tagadni a bíróságnak a szervezet nyilvántartásba vételét, ha az alapszabályból nem állapítható meg a szervezeti felépítés, vagy az ellentmondásos és így nem derül ki, hogy mely szervet kell a szervezet legfelsőbb szervének tekinteni (BH1990. 155.; BH1992. 277.).

Az alapszabály kötelező eleme a szervezet vagyonáról való rendelkezés is. Ez természetesen nem egy meghatározott vagyontömegről való rendelkezést jelent, elegendő a vagyon forrásainak a megjelölése. Így meg kell jelölni a tagok tagdíjfizetési kötelezettségét. Az alapszabálynak a tagdíj havi, évi összegét, a fizetés módját nem feltétlenül kell tartalmazni, elegendő erről az alakuló közgyűlés határozata is.

A szervezet nyilvántartásba vételét - a működéséhez szükséges vagyon hiánya miatt - akkor kell megtagadni, ha az alapszabály a vagyoni feltételek biztosításáról, a vagyon forrásairól nem rendelkezik (BH1993. 324.).

A társadalmi szervezet bírósági nyilvántartásba vételének nem feltétele viszont, hogy induló vagyona az egyesület céljának megvalósítására elegendő legyen (Legfelsőbb Bíróság Kny. III. 27 769/1996.).

Az alapító tagoknak az alapszabály ismeretében kell az ügyintéző és képviseleti szerveket megválasztani és a létszámot mindig meg kell határozni, mert ennek hiányában nem biztosítható a szervezet törvényes működése.

Az ügyintéző és képviseleti szerveket az alapszabály eltérő rendelkezése hiányában titkos szavazással kell megválasztani [1989. évi II. törvény 11. § (3)]. Nem törvénysértő, ha a társadalmi szervezet ügyintéző és képviseleti szervének a megválasztása nem a legfelsőbb szerv hatáskörébe tartozik (BH1992. 427.).

Az alapszabályban rendelkezni kell a szervezet szervezeti egységeinek - legfelsőbb szerv, ügyintéző-, képviseleti szerv - határozatképességéről is. Az ügyintéző és képviseleti szerv határozatának a törvényessége csak akkor bírálható el, ha az alapszabály rendelkezése alapján a testület határozatképessége, a szavazás rendjének betartása megállapítható (BH1992. 282.).

A fentiek eldöntése, illetve szabályozása a szervezet belső ügye. A demokratikus és az önkormányzati elven alapuló működési elvre figyelemmel azonban a tagok jogait sértené az a rendelkezés, amikor nem a többség döntésén alapulna a határozat.

A határozatképesség megállapításánál azt mindig ki kell emelni, hogy a szavazásnál a szavazásra jogosult tagoknak kell jelen lenniük az alapszabályban meghatározott mértékben.

Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a közgyűlés határozatképességének a megállapításához minimálisan a tagok fele + 1 fő jelenléte szükséges. A határozatképtelenség miatt elnapolt és az ismételten összehívott közgyűlés határozatképességére vonatkozó alapszabályi rendelkezés - ami általában úgy szól, hogy a közgyűlés a megjelentek számától függetlenül határozatképes - pedig csak akkor fogadható el, ha a tagokat erről a rendelkezésről már az eredeti meghívóban előre tájékoztatták (BH1997. 204.).

Az alapszabálynak az egyesület képviseletéről is rendelkeznie kell. Az ügyintéző-, képviselő szerv - különösen akkor, ha az nagyobb létszámú - testületileg csak nehezen tudna eljárni bíróságok és hatóságok előtt. Mindez vonatkozik a polgári jogi szerződések megkötésére, a jognyilatkozatok megtételére és a bankszámla feletti rendelkezésre is. A képviseletet ezért úgy kell rendezni, hogy a képviseleti szerven belül személy szerint ki kell jelölni azt a személyt, aki a képviseletre jogosult, aki írásbeli kötelezettséget vállalhat, vagy a banknál aláírhat. A képviseleti, illetve az aláírási jog gyakorlása lehet önálló vagy a testület más tagjaival együtt végezhető.

A társadalmi szervezet képviselőjének a bírósági nyilvántartásban szereplő személyt kell tekinteni.

Az alapszabályban az ügyintéző, képviseleti szerven kívül az egyesületi tagok további feladatok ellátására szolgáló szerveket választhatnak meg. Ebben az esetben az egyes szervek hatáskörét és az egymáshoz való kapcsolatukat pontosan kell szabályozni.

Az 1989. évi II. törvény 12. § (1) bekezdés határozza meg, hogy milyen feladatok tartoznak a legfelsőbb szerv hatáskörébe. Így ide tartozik az alapszabály megállapítása és módosítása, az ügyintéző szerv évi beszámolójának elfogadása, a társadalmi szervezet más társadalmi szervezettel való egyesülésének, feloszlásának a kimondása, az évi költségvetés meghatározása, valamint döntés mindazokban az ügyekben, amelyeket az alapszabály a kizárólagos hatáskörébe utal.

A törvény által megjelölt kérdések közül az évi költségvetés megállapítását és az ügyintéző szerv évi beszámolójának a megtárgyalását a legfelsőbb szerv helyett az alapszabály a szervezet más szervére is bízhatja. Ez azt jelenti, hogy a fenti két kérdésen felül a többi, egyrészt a törvény, másrészt pedig az alapszabály által a legfelsőbb szerv hatáskörébe utalt kérdésről csak a legfelsőbb szerv dönthet.

Az önkormányzati elv értelmében a legfelsőbb szerv jogosult az általa megválasztott képviseleti szervre ruházni az ügyintéző szerv megválasztását. Annak sincs akadálya, hogy az egyesület vezetőségének munkáját segítő apparátust hozzon létre a társadalmi szervezet. Nem törvénysértő a társadalmi szervezet alapszabályának az a rendelkezése, amely szerint az elnököt az elnökség választja meg, ha egyébként a tagok választási és választhatósági jogát az alapszabály biztosítja (BH1992. 279.).

(3) Az egyesület a vagyonával önállóan gazdálkodik. Egyesület elsődlegesen gazdasági tevékenység folytatására nem alapítható.

Az egyesület jogi személyiségének az elnyeréséhez, és a működéséhez is a - minimális - vagyon elengedhetetlenül szükséges. A vagyon elsősorban a tagok által fizetett díjakból, felajánlásokból és hozzájárulásokból képződik.

Az alapító tagoknak a vagyon meghatározásánál mindig figyelembe kell venni, hogy az egyesület működőképes legyen. A tagdíj összegének a megállapításánál esetleg figyelembe lehet venni, hogy az egyesületet magánszemélyek, vagy jogi személyek önkéntesen támogatják. A felajánlások és a hozzájárulások azonban nem tehetők kötelezővé. A tagdíj fizetés viszont a tag kötelessége az alapszabály rendelkezése folytán, s így az esetleg per útján is követelhető. A tagdíj összegének a megállapításánál figyelembe kell venni az egyesület célját, feladatait, és a tagok teljesítőképességét is, de a legfőbb szempont ebben a tekintetben az, hogy a vagyon elegendő legyen az egyesület működőképességének a biztosítására.

A törvény lehetővé teszi, hogy az egyesület gazdasági tevékenységet is folytasson, de elsődlegesen gazdasági tevékenység folytatására egyesületet nem lehet létrehozni. A társadalmi szervezet tehát elsődleges gazdasági-vállalkozási tevékenység végzésére nem alapítható. Ilyennek minősül a jövedelem és a vagyonszerzésre irányuló vagy azt eredményező gazdasági tevékenység. A bíróságnak ebben a kérdésben mindig az egyesület célját és tevékenységét egymással egybevetve kell vizsgálni (KK. 1. számú állásfoglalás).

(4) Az egyesület tartozásaiért saját vagyonával felel. A tagok - a tagdíj megfizetésén túl - az egyesület tartozásaiért saját vagyonukkal nem felelnek.

BH1996. 484. *A gazdálkodó tevékenység és a gazdasági tevékenység nem azonos fogalmak. Alapítvány és egyesület elsődlegesen gazdasági tevékenység folytatására nem alapítható, a saját vagyonával való gazdálkodása körében kötött szerződéseivel kapcsolatban azonban gazdálkodó szervezetnek minősül [Ptk. 62. § (3) bek., 74/B. § (6) bek., 685. § c) pont].*

63. § Az egyesület megszűnik, ha

a) feloszlását vagy más egyesülettel való egyesülését a legfelsőbb szerve kimondja;

b) az arra jogosult szerv feloszlatja, illetőleg megszűnését megállapítja.

A törvény garanciális okok miatt az egyesület legfelsőbb szervének a hatáskörébe utalja a szervezet megszűnésével kapcsolatos döntést. Ez közelebbről azt jelenti, hogy csak a legfelsőbb szerv mondhatja ki az egyesület feloszlását, más társadalmi szervvel való egyesülését. Ha a tagok az egyesület feloszlását mondják ki, akkor az jogutód nélkül szűnik meg. A más társadalmi szervezettel való egyesülés esetén megszűnnek az egyesülő szervezetek, de ugyanakkor létrejön egy új társadalmi szervezet. Egy már működő társadalmi szervezetbe való beolvadás pedig a beolvadó társadalmi szervezet megszűnésével jár.

Az egyesület legfelsőbb szervének a megszűnéssel kapcsolatos határozathozatalára is az alapszabály rendelkezése az irányadó.

Abban az esetben, ha az egyesület úgy szűnt meg, hogy a legfelsőbb szerv mondta ki a feloszlást, illetve az egyesülést, a képviselőnek a bíróságtól kérnie kell a szervezetnek a nyilvántartásból való törlését. A legfelsőbb szerv döntése nélkül, az egyesület elnökének puszta bejelentése alapján a bíróság a nyilvántartásból törlést nem rendelheti el (BH1993. 121.).

A társadalmi szervezet feloszlással való megszűnése esetén a törlés magánokirat alapján is kérhető, a magánokirat valódiságát csak akkor kell bizonyítani, ha a bíróságnak alapos kételye merül fel annak valódisága felől (BH1995. 247.).

A fentiektől eltérő az eset, amikor a szervezet már legalább egy éve nem működik, vagy a tagjainak száma tartósan 10 fő alatt van. Ilyenkor a szervezet képviselője bejelentéssel élhet a társadalmi szervezet működése felett törvényességi felügyeletet ellátó ügyészséghez. Az ügyészség a fenti feltételek meglétének igazolása után keresettel fordulhat a bírósághoz a szervezet megszűnésének megállapítása iránt. A perben azt a körülményt, hogy a szervezet már legalább egy éve nem működik, azzal lehet bizonyítani, hogy a legfelsőbb szervet nem hívták össze az alapszabályban megjelölt időközönként, a vezető szervek nem végzik el feladataikat, a szervezet az alapszabályban megjelölt célok megvalósítása érdekében nem fejt ki tevékenységet, és a tagok nem fizetnek tagdíjat.

Ezekben a perekben a szervezetek mint alperesek rendszerint elismerik a megszűnés megállapításának a feltételeit, sőt azt maguk is kérik, illetve igazolják.

Fontos azonban annak a kiemelése, hogy az egyesület megszűnésének a megállapítására csak akkor kerülhet sor, ha a működés törvényességének helyreállítására más lehetőség nincs (BH1997. 96.).

Ugyancsak az ügyészség keresete alapján a bíróság perben hoz határozatot a szervezet feloszlatásáról, ha annak a tevékenysége sérti az Alkotmány 2. § (3) bekezdésében foglaltakat; bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást valósít meg; illetve mások jogainak és szabadságának a sérelmével jár.

Az 1989. évi II. törvény 21. § (1) bekezdése szerint a társadalmi szervezet megszűnése esetén - a hitelezők kielégítése után - vagyonáról az alapszabály előírása vagy a legfelsőbb szervének döntése szerint kell rendelkezni. Az ezzel kapcsolatos feladatok ellátása a felszámoló feladata.

Amikor a bíróság peres eljárásban dönt a társadalmi szervezet megszűnéséről - feloszlatással, vagy megszűnésének megállapításával - és a szervezet sem az alapszabályban, sem pedig a legfelsőbb szervének a határozatával nem döntött korábban a vagyon felhasználásáról, a szervezet vagyona a hitelezők kielégítése után állami tulajdonba kerül és azt közérdekű célra kell fordítani. Ez utóbbi esetben a vagyon felhasználásának a módját nyilvánosságra kell hozni.

Abban az esetben, ha a társadalmi szervezet legfelsőbb szerve nem jelöl ki felszámolót, a bíróságnak a vagyon hovafordításáról szóló határozata csak a társadalmi szervezet ügyeinek rendezése (például ha gazdasági tevékenységet folytatott, a kötelezettségek teljesítése, követeléseinek behajtása stb.) és a hitelezők kielégítése után hajtható végre. Ezért elkerülhetetlen, hogy végül is a bíróság jelöljön ki - a vagyonról szóló rendelkezéssel összefüggésben - valakit mindezek végrehajtására.

64. § Az egyesülési jog alapján létrehozott társadalmi szervezetekre e törvény alkalmazásakor az egyesületre vonatkozó szabályok az irányadók.

A § utaló szabálya folytán a társadalmi szervezetekre megfelelően irányadóak a Ptk. 61-63. §-ában szabályozottak.

BH1997. 437. *Tulajdonjog bejegyzésére alkalmas ajándékozási szerződés alapján helye lehet a vitatott ingatlanilletőség hagyatékból való kihagyásának [Ptk. 117. § (3) bek., He. 64. § (2) bek.].*

65. § (1) A köztestület önkormányzattal és nyilvántartott tagsággal rendelkező szervezet, amelynek létrehozását törvény rendeli el. A köztestület a tagságához, illetőleg a tagsága által végzett tevékenységhez kapcsolódó közfeladatot lát el. A köztestület jogi személy.

(2) Köztestület különösen a Magyar Tudományos Akadémia, a gazdasági, illetve a szakmai kamara.

(3) Törvény meghatározhat olyan közfeladatot, amelyet a köztestület köteles ellátni. A köztestület a közfeladat ellátásához szükséges - törvényben meghatározott - jogosítványokkal rendelkezik, és ezeket önigazgatása útján érvényesíti.

(4) Törvény előírhatja, hogy valamely közfeladatot kizárólag köztestület láthat el, illetve, hogy meghatározott tevékenység csak köztestület tagjaként folytatható.

(5) A köztestület által ellátott közfeladatokkal kapcsolatos adatok közérdekűek.

(6) A köztestületre - ha törvény eltérően nem rendelkezik - az egyesületre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

Az 1993. évi XCII. törvény módosító szabálya iktatta be 1994. I. 1-jétől a köztestületekre vonatkozó rendelkezéseket. A köztestület számos jellegzetessége hasonlít a társadalmi szervezetre, ezért indokolt a két szervezet közötti elhatárolás.

Az 1989. évi II. törvény hatálybalépése óta sok olyan társadalmi szervezet alakult olyan közcélokat szolgáló feladat ellátására, amelyet az állam akár szervezeti, akár gazdasági okok miatt nem, vagy nem megfelelően

tud ellátni, illetve amelyek ellátása hatékonyabban oldható meg az állami, vagy önkormányzati szervektől független módon.
A köztestület és a társadalmi szervezet közötti fő különbség a célban és az önkéntességben, illetve a megalakulás törvényi alapjában van.
A társadalmi szervezet céljai meghatározásánál a jogszabály tilalmait kell, hogy figyelembe vegye, ami azt jelenti, hogy társadalmi szervezet bármilyen célra létrehozható, amely célkitűzés nem ütközik jogszabályba. A köztestület ezzel szemben csak közcélok érdekében hozható létre. A köztestületnek tehát minden esetben közfeladatot kell ellátnia, amely feladatot korábban az állam vagy a helyi önkormányzat látott el, vagy kellett volna ellátnia.
A köztestület létrehozásával ez a feladat már nem minősülhet állami, önkormányzati feladatnak, amiből következik, hogy az állami feladatok újra elosztásának is be kell következnie a köztestületek létrehozásával. Szükséges a tevékenység feltételeinek a megteremtése, azaz a szakmai, gazdasági vagy egyéb tevékenységhez szükséges igazgatás megvalósítása.
A társadalmi szervezet és a köztestület között jelentkező másik lényeges különbség, hogy míg a társadalmi szervezet egyik legfőbb jellemzője az önkéntesség, addig a köztestület alapítását törvény rendeli el. Törvény állapíthat meg olyan közfeladatokat, amelyeket köztestület köteles ellátni, de egyben előírhatja azt is, hogy meghatározott közfeladatot kizárólag valamely köztestület láthat el, más nem [Ptk. 65. § (2)-(4)].
Ami indokolta, hogy a fenti különbségek ellenére a Ptk.-ban egy címszó alatt szerepeljen a köztestület az egyesülettel, az egyrészt az önigazgató jelleg, másrészt pedig az, hogy mindkét szervezet személyegyesülés, miáltal önkormányzattal és nyilvántartott tagsággal kell, hogy rendelkezzen. Ezért is mondja ki a törvény, hogy a köztestületekre - ha a törvény eltérően nem rendelkezik - az egyesületekre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni [Ptk. 65. § (6)].
A már részletezett különbségek ugyanakkor indokolják, hogy az egyesülettől eltérő jegyekkel rendelkező önálló jogi személynek tekintsük a köztestületet.
A törvénymódosítás a köztestületek egyik leglényegesebb fajtáját külön meg is jelölte, amikor a kamarát nevesítette.
A különböző kamarák bírósági nyilvántartásba vételével kapcsolatban a gyakorlatban probléma merült fel amiatt, hogy az egyes, kamarákra vonatkozó törvények nem rendelkeznek egyformán a kamara mint köztestület létrejöttéről, így különösen a bírósági nyilvántartásba vételéről.
Így például:
- a Magyar Állatorvosi Kamaráról, valamint a magánállatorvosi tevékenységek gyakorlásáról szóló 1995. évi XCIV. törvény 42. §-ának (5) bekezdése viszont utal a fenti kamara bírósági nyilvántartásba vételére.
- a tervező és szakértő mérnökök, valamint építészek szakmai kamaráiról szóló 1996. évi LVIII. törvény 11. § (6) bekezdése kifejezetten kimondja, hogy az országos kamarák a bírósági nyilvántartásba vételükkel jönnek létre az alapszabály elfogadásának napjára visszaható hatállyal. A területi kamarák ugyancsak a bírósági nyilvántartásba vétellel válnak az országos kamarák tagjává [1994. évi XVI. törvény 27. § (2)].
Ezzel szemben:
- a gazdasági kamarákról szóló 1999. évi CXXI. törvény,
- a Magyar Gyógyszerész Kamaráról szóló 1994. évi LI. törvény,
- az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény Ügyvédi Kamarákra vonatkozó 12. §-a,
- az Országos Magyar Vadászkamarákról szóló 1997. évi XLVI. törvény,
- a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról szóló 1997. évi LV. törvény,
- az Igazságügyi Szakértői Kamaráról szóló 1995. évi CXIV. törvény
a kamara bírósági nyilvántartásba vételére vonatkozó előírást nem tartalmaz, de azt nem is zárja ki.
Ezen eltérő rendelkezésekre is figyelemmel például az első fokú bíróság azzal tagadta meg a Magyar Orvosi Kamara köztesületként való nyilvántartásba vételét, hogy a kamarát a törvény létesíti, jogi személyiségét elismeri [1994. évi XXVIII. törvény 1. § (3)], ezért külön bírósági nyilvántartásba vételre nincs szükség.
A Legfelsőbb Bíróság azonban a hatályon kívül helyező végzésében kiemelte, hogy az 1994. évi XXVIII. törvény nem írja elő a kamara bírósági nyilvántartásba vételét, de nem is zárja ki azt, ezért a Ptk. 65. § (6) bekezdésére figyelemmel az egyesületekre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni, vagyis szükséges a köztestület bírósági nyilvántartásba vétele, hiszen a törvény eltérő rendelkezése hiányában a köztestület is a bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre (Legfelsőbb Bíróság Kny. I. 27 871/1996/4.). A kamara megyei szervezetének bírósági nyilvántartásba vételére ugyanakkor nincs lehetőség, mert e szervezet csak a kamara alapszabályának rendelkezése folytán rendelkezhet jogi személyiséggel, Ha a kamara alapszabálya a szervezeti egységeit önálló jogi személyiséggel ruházta fel, ahhoz, hogy jogi személlyé váljanak, külön bírósági nyilvántartásba vételre sem szükség, sem lehetőség nincs. Az 1989. évi II. törvény 2.

§-ának (4) bekezdése szerint ugyanis a társadalmi szervezet a társadalmi szervezetek szövetsége, továbbá - ha az alapszabály így rendelkezik - a társadalmi szervezetek szervezeti egysége jogi személy. A társadalmi szervezetnek az a szervezeti egysége nyilvánítható jogi személlyé, amelynek önálló ügyintéző és képviseleti szerve van, valamint a működéséhez szükséges vagyonnal rendelkezik (BH1996. 228.).

BH2000. 572. *Az egyesület a kamara elnevezés használatára nem jogosult [Ptk. 65. § (1) bek., 1993. évi XLII. tv. 47. § (2) bek., 1994. évi XV. tv. 3. § (1)-(2) bek, 7. §, 8. § (1) bek., 9. § (1) bek., 72. § (2) bek., 75. § (2) bek., 79. § (1) bek.].*

BH1999. 558. *A gazdasági kamarák a tagdíjat adók módjára hajthatják be [Pp. 130. § (1) bek. b) pont, 157. § a) pont, Ptk. 7. §, 65. §, 1994. évi XVI. tv. 54. § (4) bek., 1990. évi XCI. tv. 3. § (2) bek., 87. § (6) bek.].*

BH1999. 470. *A gazdasági kamarák köztestületek. A kamarai tagdíjakat a kamarák alapszabályai állapítják meg. A meg nem fizetett tagdíj mint köztartozás adók módjára hajtható be, ezért a tagdíj megfizetésére irányuló kereset (fizetési meghagyás) elbírálása nem tartozik bírósági hatáskörbe [1990. évi XCI. tv 3. § (2) bek., 93. § (1) bek., 1994. évi XVI. tv. 3. § (1) bek., 16. §, 32. §, 54. § (1) és (4) bek., Ptk. 65. §, Pp. 130. § (1) bek. b) pont].*

EBH1999. 122. *A gazdasági kamarák köztestületek. A kamarai tagdíjakat a kamarák alapszabályai állapítják meg. A meg nem fizetett tagdíj mint köztartozás adók módjára hajtható be, ezért a tagdíj megfizetésére irányuló kereset (fizetési meghagyás) elbírálása nem tartozik bírósági hatáskörbe [1990. évi CI. tv. 3. § (2) bek., 93. § (1) bek., 1994. évi XVI. tv. 3. § (1) bek., 16. §, 32. §, 54. § (1) és (4) bek., Ptk. 65. §, Pp. 130. § (1) bek. b) pont].*

BH1998. 544. *A megyei agrárkamarával közhasznú tevékenység folytatására vonatkozó hatályos szerződés nem köthető. A bejegyzési kérelemhez nem csatolt ilyen szerződés hiánya - önmagában - nem szolgálhat alapul a bejegyzési kérelem elutasítására [Ptk. 59. § (1) bek., 65. § (1) bek., 1991. évi LXXXVI. tv. 3. § 18. pont, 1994. évi XVI. tv. 3. § (1) bek., 13/1989. (XII. 16.) IM r. 10. § (1) bek., 12. § (7) bek.].*

BH1996. 228. *A Magyar Orvosi Kamara megyei szervezetének bírósági nyilvántartásba vételére nincs lehetőség [1994. évi XXVIII. tv. 1. § (1) bek., Ptk. 65. § (6) bek., 1989. évi II. tv. 2. § (4) bek.].*

BH1985. 103. *II. A jogi személynek tekintendő egyesületekre vonatkozó rendelkezések a jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági munkaközösségekre nem alkalmazhatók [Ptk. 573. §, 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 1. § (1) bek., 2. § (2) bek., Ptk. 65. §].*

BH1984. 187. *I Egyesületet alkotmányos joguknál fogva az állampolgárok létesíthetnek. Jogi személy csak az alapszabály külön rendelkezése alapján lehet az egyesület tagja. A polgári jogi társaság és a gazdasági munkaközösség nem jogi személy, egyesület tagja nem lehet [Alkotmány 6. § (1) bek., Ptk. 65. § (1) és (2) bek., 1981. évi 29. sz. tvr. 1. § (1) bek.].*

BH1984. 187. *II. Az egyesület alapvetően gazdasági célú tevékenységet nem folytathat [Ptk. 65. § (1) bek.].*

Az országos sportági szakszövetség

66. § (1) Az országos sportági szakszövetség (a továbbiakban: szakszövetség) önkormányzattal és nyilvántartott tagsággal rendelkező szervezet, amelyet a sportágban működő sportszervezetek hozhatnak létre a külön jogszabályban meghatározott feltételekkel.

(2) A szakszövetség a külön jogszabályban és az alapszabályában meghatározott feladatokat lát el. A szakszövetség jogi személy.

(3) Törvény meghatározhat olyan feladatot, amelyet kizárólag a szakszövetség láthat el. A szakszövetség a feladatai ellátáshoz szükséges - törvényben meghatározott - jogosítványokkal rendelkezik és ezeket önigazgatása útján gyakorolja.

(4) A szakszövetségre - ha törvény eltérően nem rendelkezik - az egyesületre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

A sportszövetség a társadalmi szervezetek önálló formája, alapvetően az Et. szerinti társadalmi szervezetek, és a Ptk. egyesületi szabályai szerint működik.

A sportról szóló 2004. évi I. törvény 19. §-a a sportszövetségnek négy típusát nevesíti: országos sportági szakszövetség a szabadidősport szövetségek, a fogyatékosok sportszövetségei, diák- és főiskolai-egyetemi sportszövetségei, valamint a sportági szövetségek.

A legjelentősebb sportszövetség az önálló jogi személyiséggel rendelkező országos sportági szakszövetség. E szakszövetség sportáganként szerveződik, és csak országos jelleggel működhet. A szakszövetségnek három jellegzetessége van:

- egy sportágban csak egy szakszövetség működhet, azaz a szakszövetség sportágában monopolhelyzetben van. A 2004. évi I. tv. 28. § (2) bekezdése szerint sportági szövetség olyan sportágban versenyrendszert nem működtethet, amelyben szakszövetség működik.

- a szakszövetség ugyan nem köztestület, de sportágában a sporttörvényben, illetve a sporttörvényhez kapcsolódó jogszabályokban meghatározott feladatokat (pl. a versenyszabályzat kiadása) kizárólagos jelleggel látja el.

- csak azon jogi személy sportszervezetek lehetnek tagjai, amelyek az adott sportág versenyrendszerében részt vesznek, ezeknek viszont alanyi joguk a szakszövetségi tagság, ha a szövetség alapszabályát magukra nézve kötelezően elfogadják. Szakszövetség tagja így sportegyesület, sportvállalkozás és sportiskola (diáksportkör) lehet. Szakszövetségnek természetes személy nem lehet tagja.

A szakszövetség létrehozásának feltételeit a 2004. évi I. törvény részben a hazai, részben a nemzetközi sportszakmai szabályok alapján nevesíti. Így:

- szakszövetség csak olyan sportágban hozható létre, amely a Nemzetközi Olimpiai Bizottság által elismert sportág, vagy amelyben a sportág nemzetközi szövetségét felvették a Nemzetközi Sportszövetségek Szövetségébe.

- legalább tíz, az adott sportágban tevékenykedő sportszervezet a tagja,

- legalább három éve folyamatosan országos versenyrendszert (bajnokságot) működtet,

- versenyrendszerében rendszeresen legalább száz fő, sportági versenyengedéllyel rendelkező sportoló vesz részt.

Az országos sportági szakszövetséget a Fővárosi Bíróság kizárólagos hatáskörrel és illetékességgel vesz nyilvántartásba, függetlenül attól, hogy a szakszövetség székhelye nem Budapesten van. A szakszövetségi kritériumok fennállását a bíróság bírálja el.

A szakszövetség nem automatikusan közhasznú szervezet, de a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CXIV. törvény szabályai szerint kérheti közhasznú, illetve kiemelten közhasznú szervezetként való nyilvántartásba vételét.

67-69. §

9. Egyes jogi személyek vállalata

70. § (1) A helyi önkormányzat, továbbá a szövetkezetek országos érdekképviseleti szerve, az egyesület vállalatot hozhat létre. A vállalat jogi személy.

(2) Egyesület esetében feltétel, hogy a vállalat létesítését az egyesület alapszabálya megengedje.

A külön nevesített jogi személyek vállalat-alapítási joga nem elsődlegesen a szándékuktól (kisebb vagy jelentősebb mértékű vállalkozást kívánnak-e folytatni) függ, hanem a jogszabályi előírásoktól. Ennek megfelelően a nevesített jogi személyek vállalat-alapítási joga korlátozott, ún. célhoz kötött jog. Ennek az az indoka, hogy ezeknek a jogi személyeknek a céljuk megvalósításához szükséges és indokolt olyan gazdálkodó tevékenység folytatása, amely a viszonylagosan önálló vállalati formában hatékonyabban látható el.

Az egyes jogi személyek vállalata is jogi személy.

Az 1990. szeptember 30. napján hatályba lépett a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény (a továbbiakban: Ötv.) értelmében a helyi önkormányzat kizárólag a feladatkörébe tartozó közszolgáltatások céljából alapíthat vállalatot [Ötv. 9. § (4)].

A vállalatalapítás joga a hatályos Ötv. szerint azonban csak 1993. december 31-ig illette meg a helyi önkormányzatot. Bár az e tilalmat beiktató 1992. évi LV. törvény 5. § (1) bekezdését az 1995. évi XXXIX. törvény 77. § (2) bekezdése hatályon kívül helyezte, az Ötv. vonatkozó rendelkezésének módosításáról azonban nem rendelkezett. Ebből eredően a Ptk. és az Ötv. jelenleg hatályos törvényi szabályozása ellent mond egymásnak, hiszen a Ptk. 70. § (1) bekezdése alapján a helyi önkormányzat vállalat alapítására határidőhöz kötöttség nélkül jogosult.

A helyi önkormányzatok közszolgáltatási vállalatainak minősülnek azok a korábban a tanácsok által alapított és a tanácsok felügyelete alatt álló közüzemi célú állami gazdálkodó szervezetek is, amelyek az Ötv. 107. § (1) b) pontja értelmében a törvény kihirdetésével egyidejűleg és a törvény erejénél fogva az önkormányzatok tulajdonába kerültek. E vagyonátadás részletes szabályairól az egyes állami tulajdonban lévő vagyontárgyak önkormányzatok tulajdonába adásáról szóló 1991. évi XXXIII. törvény rendelkezett.

A helyi önkormányzat közüzemi vállalatára is vonatkozott az 1992. évi LV. törvény 10. § (5) bekezdése, amely kötelezően előírta e vállalatok gazdasági társasággá alakítását 1996. december 31-ig. Az e kötelezettséget hatályon kívül helyező 1995. évi XXXIX. törvény 70. § (3) bekezdésében foglaltakra is figyelemmel azonban az át nem alakult közüzemi vállalatok ebben a formában továbbra is működhetnek.

Az önkormányzati vállalat alapítása a képviselő-testület át nem ruházható hatáskörébe tartozik, csakúgy mint annak megszüntetése és átszervezése [Ötv. 103. § (1)].

Az egyesület vállalat alapításának a feltétele az, hogy ezt az alapszabálya megengedje, illetve lehetővé tegye. Az alapító tagoknak az alapszabályban kell kimondaniuk, hogy a nyilvántartásba vett egyesület vállalatot is alapíthat. Ennek hiányában a jogi személyiséggel rendelkező egyesület nem jogosult a vállalat alapítására. A gyakorlati tapasztalatok szerint az egyesületek csak ritkán élnek ezzel a lehetőséggel, vagyis az alapszabályukban nem rendelkeznek a vállalat alapítására vonatkozóan.

A szövetkezet országos érdekképviseleti szervének és az egyesületnek sem korlátlan a vállalat alapítási joga, mert gazdasági vállalkozó tevékenységet csak a célja megvalósításához szükséges gazdasági feltételek biztosítása érdekében folytathat [1989. évi II. törvény 19. § (2)].

BH1999. 320. *Az önkormányzati közüzemi vállalatok önálló jogi személyek. Ezek a reájuk bízott ún. működtetői vagyonnal tulajdonosként rendelkezhetnek, a vagyonnal kapcsolatos igényeiket harmadik személyekkel szemben saját nevükben érvényesíthetik [Ptk. 70-73. §, 1977. évi VI. tv. 22. § (3) bek., 1991. évi XXXIII. tv. 38. § (1) bek., 52. § (1) bek. e) pont, Pp. 275. § (1) bek.].*

BH1998. 609. *Betéti társaság esetében, ha a felszámoló díjának kielégítésére - vagyon hiányában - nem kerülhet sor, előtérbe kerül a társaság beltagjának mögöttes felelőssége. A Felszámolási Díjfedezeti Alapra vonatkozó jogszabályi rendelkezésnek nincs visszaható hatálya [1988. évi VI. tv. 75. § (1) bek., 94. § (2) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 57. § (1) bek., (2) bek. f) pont, 63. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 59. § (2)-(3) bek., 85. § (2) bek., Ptk. 70. §].*

71. § (1) A vállalatot létesítő okiratban meg kell állapítani - a 29. § (2) bekezdésében meghatározott tényeken és körülményeken kívül - a létesítő jogi személy nevét, a vállalat induló vagyonát, továbbá a jogszabályban előírt egyéb tényeket és körülményeket.

(2) A vállalat nevében utalni kell a tevékenységére; nevét úgy kell meghatározni, hogy az a vállalatnak más gazdálkodó szervezettől való megkülönböztetésre alkalmas legyen.

(3) A vállalat a cégjegyzékbe való bejegyzéssel jön létre, és a cégjegyzékből való törléssel szűnik meg.

A Ptk. 70. § (1) bekezdésében megjelölt szervezetek létesítő okiratban, vagyis alapítói határozattal hozhatják létre a vállalatot.

Az alapító okiratnak tartalmaznia kell:

1. mindazokat az adatokat, amelyek minden jogi személy alapításakor kötelezőek, így nevét, tevékenységét, székhelyét, képviselőjét,

2. azokat a tényeket, amelyek az alapítás sajátosságából erednek: így az induló vagyonát és a vállalatot létesítő jogi személy nevét.

3. Az alapító okiratnak ki kell terjednie azokra a tartalmi elemekre is, amelyeket jogszabály ezen túlmenően előír.

Mint minden jogi személyre, az egyes jogi személyek vállalatára is a polgári jog általános szabályai (Ptk. 77. §) az irányadók a névválasztásnál.

A vállalat nevében utalni kell a tevékenységére, vagyis a névnek ki kell fejezni, hogy a jogi személy tevékenysége mire terjed ki. A név nem lehet megtévesztő a tevékenység kiterjedését, fontosságát illetően.

A Ptk. általános szabálya szerint a jogi személy névhasználatának a kizárólagossága a működési körre és a működési területre korlátozódik.

Az egyes jogi személyek vállalatainak a cégbejegyzése kötelező. A bejegyzés konstitutív hatályú, ami azt jelenti, hogy a cégjegyzéshez jogot keletkeztető, megváltoztató és megszüntető hatály kapcsolódik. Mindebből pedig az is következik, hogy a cégbejegyzés tárgyát képező adatokat, jogokat és tényeket, a bejegyzésük törléséig abban az esetben is valóságban létezőnek kell tekinteni, ha ténylegesen már nem léteznek; s hogy ezek az adatok, jogok és tények a cégbejegyzéssel válnak jogilag is létezővé.

Az egyes jogi személyek vállalata a jogi személyiségét a cégjegyzékbe való bejegyzéssel nyeri el, és a vállalat a cégjegyzés törlésével szűnik meg.

A Gt. (új) 320. § a) pontja 1998. VI. 16-i hatállyal a Ptk. 71. § (3) bekezdésének a szövegéből hatályon kívül helyezte a korábbi rendelkezést. Ezért ezek a cégek is ex nunc hatállyal, vagyis a bejegyzés napjával jönnek létre.

BH1999. 320. *Az önkormányzati közüzemi vállalatok önálló jogi személyek. Ezek a reájuk bízott ún. működtetői vagyonnal tulajdonosként rendelkezhetnek, a vagyonnal kapcsolatos igényeiket harmadik személyekkel szemben saját nevükben érvényesíthetik [Ptk. 70-73. §, 1977. évi VI. tv. 22. § (3) bek., 1991. évi XXXIII. tv. 38. § (1) bek., 52. § (1) bek. e) pont, Pp. 275. § (1) bek.].*

BH1988. 13. *A cégbejegyeztetési kötelezettség teljesítésének nem előfeltétele a bíróság előzetes felhívása; a cégbejegyeztetés elmulasztása vagy késedelmes teljesítése megalapozza a pénzbírság kiszabását függetlenül*

attól, hogy történt-e a bíróság részéről előzetes felszólítás vagy figyelmeztetés [1985. évi 16. sz. tvr. (Ct) 7. § (1) és (2) bek., Ptk 71. § (3) bek., 74. § (3) bek.].

BH1987. 11. *I. A névviseléssel kapcsolatos jogok a jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági munkaközösségeket is megilletik [Ptk. 28. §, 71. § (3) bek., 77. §, 84. § (1) bek., 1985. évi 16. sz. tvr. 4. és 8. §, 28/1981. (IX. 9.) MT. sz. r. 1. §].*

72. § (1) A vállalat tevékenységi körét a létesítő jogi személy - a jogszabályok keretei között - állapítja meg, s biztosítja a tevékenység ellátásához szükséges vagyont.

(2) A létesítő jogi személy részesedhet a vállalatnak az állami költségvetéssel szemben fennálló kötelezettségei teljesítése után fennmaradó nyereségéből; a részesedés mértékét a létesítő okirat állapítja meg.

(3) A létesítő jogi személy a vállalat kötelezettségeiért kezesként felel.

(4) A vállalat igazgatóját a létesítő jogi személy nevezi ki és menti fel, valamint gyakorolja munkaviszonyában az egyéb munkáltatói jogokat.

(5) A létesítő szerv előírhatja, hogy a vállalat általános vezetését - a kinevezett igazgató mellett - vezetőtestület látja el. A vezetőtestület létesítésének rendjét, létszámát, döntési jogkörét a létesítő okiratban kell meghatározni, s ezt, valamint a működésével kapcsolatos egyéb kérdéseket a szervezeti és működési szabályzatnak is tartalmaznia kell.

(6) A létesítő jogi személy a vállalatot megszüntetheti.

(7) Ha a vállalat jogutód nélkül megszűnik - a felszámolás esetét kivéve - végelszámolásnak van helye. A végelszámolás módjára az állami vállalatokról szóló többször módosított 1977. évi VI. törvényben foglaltak az irányadók azzal az eltéréssel, hogy a megmaradó vagyon a létesítő szervet illeti meg.

Az egyes jogi személyek vállalata tevékenységi körét mindig a vállalatot létesítő jogi személy állapítja meg, és ennek a jogi személynek a feladata a tevékenység ellátásához szükséges vagyon biztosítása is. Ez azt jelenti, hogy a létrehozandó jogi személyt az alapítónak kell ellátni a működéséhez szükséges vagyonnal. A jogi személyiség létrejöttének ugyanis alapvető feltétele, hogy a létesítendő jogi személy a működéséhez, illetve annak megkezdéséhez szükséges vagyonnal rendelkezzen. Az önkormányzat által létrehozott közüzemi vállalat a rábízott ingatlanokra vonatkozólag nem szerez tulajdonjogot, ezért a közüzemi vállalat felszámolása esetén az ilyen ingatlanok a vállalat felszámolása körébe tartozó vagyonként nem vehetők figyelembe (BH1997. 202.).

A törvény rendelkezéséből megállapítható, hogy az egyes jogi személy vállalata az alapítójával szemben nem önálló, mivel a tevékenységi körét és az ehhez szükséges vagyont az alapítónak kell biztosítani.

A fentiekből következik, hogy a vállalat nyereségéből - ami a jogszabályban előírt kötelezettségek teljesítése után marad - a létesítő jogi személy is részesedhet. A részesedés mértékét és nagyságát a létesítő jogi személy mindig az alapító okiratban állapítja meg.

Az egyes jogi személyek vállalata mindezek mellett a külső vagyoni kapcsolataiban önállóan jelenik meg. Ez azt jelenti, hogy jogi személyként szerződéseket köthet, és a saját vagyonával a kötelezettségeiért is felel.

Figyelemmel arra, hogy az egyes jogi személyek vállalata az alapítójával szemben nem önálló, a létesítő jogi személy a vállalat kötelezettségeiért kezesként felel. E kezességre az egyszerű (ún. sortartó) kezesre vonatkozó szabályok az irányadóak [Ptk. 274. § (1)]. A kezesség ilyen jellege az adós és kezes egyidejű perlését azonban nem zárja ki, a kezes alapító azonban csak attól feltételezetten marasztalható, ha a követelés az adóstól nem hajtható be.

A létrehozott vállalat igazgatóját a létesítő jogi személy nevezi ki és menti fel, ő gyakorolja a munkáltatói jogokat. Az egyes jogi személyek vállalata esetében a létesítő szerv előírhatja, vagyis szabályozhatja a vállalat általános vezetését. Amennyiben a létesítő jogi személy él ezzel a jogával akkor úgy is rendelkezhet, hogy a kinevezett igazgató mellé vezetőtestületet hoz létre. Ebben az esetben a létesítő határozatának szabályozni kell az igazgató és vezetőtestület viszonyát, pontosan fel kell tüntetni a hatásköröket, és meg kell jelölni a vezetőtestület létszámát és a létrehozatalának a módját. A létrehozott vezetőtestületre azonban az igazgatóval szembeni munkáltatói jogok nem ruházhatók át, mert ezek a jogok az alapító jogi szervet illetik meg.

A helyi önkormányzat képviselő-testületének át nem ruházható hatáskörébe tartozik az intézmény vezetőinek kinevezése, megbízása. E hatáskör kiterjed a vezető felmentésének, visszahívásának jogára is [Ötv. 103. § (1) a)]. A hatáskör átruházhatatlansága alól kivételt jelent, ha a képviselő-testület rendeletében a kinevezési és megbízási-, a visszahívási és felmentési jogot társulására, illetőleg a Fővárosi Közgyűlés bizottságára átruházza [Ötv. 10. § (2)].

Azok a jogi személyek, akik a vállalatot létrehozták azt meg is szüntethetik.

Amennyiben a létrehozott vállalat jogutód nélkül szűnik meg, akkor - a felszámolás esetét kivéve - ebben az esetben is végelszámolásnak van helye. A megmaradó vagyon a létesítő szervet illeti meg.

BH2001. 463. *A vagyonkezelői kötelesség szándékos megsértéseként nem értékelhető, ezért a hűtlen kezelést nem valósítja meg a polgármester, aki az önkormányzati tulajdon átruházására vonatkozó szerződésben - az önkormányzati képviselő-testület felhatalmazásának hiányában - lemond az elmaradt bérletidíj-tartozásról, ha ez nem volt alkalmas vagyoni hátrány okozására [Btk. 319. § (1) bek., (3) bek. c) pont, Ptk. 72. § (2) bek., 1977. évi VI. tv. 45. §, 1991. évi XXXIII. tv. 3. § (1) bek., 38. §, 52. § (1) bek. e) pont, 33/1984. (X. 31.) MT r. 47. § (1) bek.].*

BH1999. 320. *Az önkormányzati közüzemi vállalatok önálló jogi személyek. Ezek a reájuk bízott ún. működtetői vagyonnal tulajdonosként rendelkezhetnek, a vagyonnal kapcsolatos igényeiket harmadik személyekkel szemben saját nevükben érvényesíthetik [Ptk. 70-73. §, 1977. évi VI. tv. 22. § (3) bek., 1991. évi XXXIII. tv. 38. § (1) bek., 52. § (1) bek. e) pont, Pp. 275. § (1) bek.].*

BH1997. 202. *Az önkormányzat által létrehozott közüzemi vállalat a rá bízott ingatlanokra vonatkozólag nem szerez tulajdonjogot, ezért a közüzemi vállalat felszámolása esetén az ilyen ingatlanok a vállalat felszámolás körébe tartozó vagyonaként nem vehetők figyelembe [1991. évi XXXIII. tv. 38. § (1) bek., Ptk. 72. § (3) bek., 117. § (2) és (3) bek., 1991. évi IL. tv. 3. §, 4. § (1) és (2) bek., 1991. évi XVIII. tv. 22. § (1)-(3) bek.].*

BH1995. 658. *A leányvállalat és az azt létesítő jogi személy - mint kezes - együttesen perelhető, de egyetemlegesen nem marasztalható; a létesítő jogi személy marasztalásának csak feltételesen - a leányvállalattal szemben megkísérelt behajtás eredménytelenségének igazolásától függően - van helye [Ptk. 72. § (3) bek., 74. § (3) bek., 274. § (1) bek.].*

BH1986. 78. *A vadásztársaság helyi jellegű egyesület, amely magánmunkáltatónak minősül, ezért a hivatásos vadászok ellen fegyelmi eljárást nem indíthat [Ptk. 72. §, 685. § c) pont, 1981. évi 29. sz. tvr. 1. §, 48/1979. (XII. 1.) MT rendelet 97. § (3) bek., 30/1970. (XII. 24.) MÉM sz. r. 37. § (1) bek., 14/1971. (XII. 14.) MÉM sz. r. 6. sz. mell. 10. pont, 24/1981 (XII. 23.) MÉM sz. r. 9. §].*

BH1978. 160. *Az egyesület csak olyan kötelezettségért felel, amelyet az egyesület nevében képviseletre jogosult személy vállalt [Ptk. 72. § (3) bek., 76. §]*

73. § (1) Az igazgató képviseli a vállalatot harmadik személyekkel szemben, valamint bíróságok és más hatóságok előtt; e jogkörét esetenként vagy az ügyek meghatározott csoportjára nézve a vállalat dolgozóira ruházhatja át. A képviseleti, illetőleg az aláírási jogosultságot a képviseleti könyvben kell nyilvántartani.

(2) A vállalat szervezeti és működési szabályzatát az igazgató állapítja meg. Ebben gondoskodnia kell a vállalat tevékenységének ellátására legmegfelelőbb szervezet kialakításáról.

Az egyes jogi személyek vállalata esetében a létesítő szervnek kell a képviselet kérdését szabályozni. Ebben az esetben is - mint minden vállalatnál - az egyes jogi személyek vállalatának törvényes képviselője az igazgató. Az igazgató képviseli a vállalatot harmadik személyekkel szemben, valamint bíróságok és más hatóságok előtt. Az igazgató törvényes képviseleti jogát nem érinti, hogy az adott vállalatnál működik-e vezetőtestület vagy sem.

Az igazgató a képviseleti jogkörét - esetenként vagy az ügyek meghatározott csoportjára nézve - átruházhatja. Ez azt jelenti, hogy a képviselet teljes átruházására nincsen lehetőség és az átruházás csak az egyes jogi személyek vállalatánál munkaviszonyban lévő dolgozóra vonatkozhat. A képviselet megfelelő ellátása érdekében mindig pontosan meg kell határozni azt az ügycsoportot, amire a képviselet átruházása vonatkozik és azt a dolgozót, aki a képviseleti jogot erre az ügycsoportra nézve gyakorolhatja.

A képviseletre jogosult személyek a közjegyző által hitelesített aláírásukkal ellátott aláírási címpéldányt kötelesek az őket nyilvántartó cégbírósághoz benyújtani.

Az egyes jogi személyek vállalatának a szervezetére és működésére vonatkozó részletes szabályokat az igazgató által megállapított szervezeti és működési szabályzat tartalmazza. Az igazgató ebben a szabályzatban rendelkezhet minden kérdésben, ami a vállalat működésével kapcsolatos. A szervezeti és működési szabályzatban foglaltak azonban az alapító okiratban foglaltakkal nem lehetnek ellentétesek.

BH1999. 320. *Az önkormányzati közüzemi vállalatok önálló jogi személyek. Ezek a reájuk bízott ún. működtetői vagyonnal tulajdonosként rendelkezhetnek, a vagyonnal kapcsolatos igényeiket harmadik személyekkel szemben saját nevükben érvényesíthetik [Ptk. 70-73. §, 1977. évi VI. tv. 22. § (3) bek., 1991. évi XXXIII. tv. 38. § (1) bek., 52. § (1) bek. e) pont, Pp. 275. § (1) bek.].*

10. A leányvállalat

74. § (1) Jogszabályban meghatározott gazdálkodó szervezetek, illetőleg gazdasági tevékenységet is folytató más jogi személyek leányvállalatot hozhatnak létre. A leányvállalat jogi személy.

(2) A leányvállalatot létesítő okiratnak - a 29. § (2) bekezdésében és a 71. § (1) bekezdésében meghatározott tényeken és körülményeken kívül - tartalmaznia kell a leányvállalat és a létesítő szerv együttműködésének

módját, valamint azokat a jogokat és kötelezettségeket, amelyek a létesítő szervet és a leányvállalatot az együttműködés során megilletik, illetőleg terhelik.

(3) A leányvállalatra az egyes jogi személyek vállalatára vonatkozó szabályokat azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a leányvállalat létesítéséhez - jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - a pénzügyminiszter előzetes egyetértése nem szükséges.

(4) A leányvállalatra vonatkozó további szabályokat külön jogszabály állapítja meg.

A leányvállalat mint jogi személy vállalati formára vonatkozó rendelkezéseket a 65/1984. (XII. 29.) MT rendelet tartalmazza, ami jelenleg is hatályos.

Az 1992. évi LIV. törvény korábbi előírásai szerint az állami vállalatok kötelesek voltak az általuk alapított leányvállalatot egyszemélyes (kft.-vé, rt.-vé) átalakítani. A nem állami vállalatok által létesített leányvállalatok átalakítására, illetve a megszüntetésére az 1992. évi LV. törvény előírásai (11. § és az annak alapján alkalmazható 10. §) voltak az irányadóak. Eszerint a vállalat létesítő szervének 1996. december 31-ig kellett leányvállalatát átalakítani, illetve megszüntetni.

Az 1992. évi LV. törvény 10. §-ának (3) és (5) bekezdését hatályon kívül helyezte az állam tulajdonában lévő vállalkozói vagyon értékesítéséről szóló 1995. évi XXXIX. törvény 77. §-ának (2) bekezdése. Erre tekintettel a leányvállalatok az eredeti formájukban tovább is működhetnek.

Kik hozhatnak létre leányvállalatot?

Olyan gazdálkodó szervezetek, amelyeket jogszabály határoz meg, valamint gazdasági tevékenységet is folytató más jogi személyek hozhatnak létre leányvállalatot az előírt jogszabályok szerint. A fenti szervezetek által létrehozott leányvállalatok jogi személyek és jogképesek [Ptk. 28. § (3)].

Leányvállalatot az állami vállalat (ide értve a trösztöt és a tröszti vállalatot is), a szövetkezet, a lakásszövetkezet, a kisszövetkezet és a kistermelők szövetkezete kivételével, az egyes jogi személyek vállalata, az állami költségvetésben önálló fejezetet alkotó központi szervnek önálló költségvetési szerve, valamint az önkormányzati irányítású önálló költségvetési szerv, és a jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társulás hozhatnak létre.

A leányvállalat létesítéséhez ki kell kérni a leányvállalat tevékenységi köre szerint illetékes ágazati miniszter (országos hatáskörű szerv vezetője), a leányvállalat székhelye szerint illetékes fővárosi, megyei önkormányzat közgyűlése és - ha a létesítő szerv tröszti vállalat - a tröszt véleményét is. Abban az esetben pedig amikor a leányvállalatot közüzemi vállalat létesíti, a létesítő vállalat tevékenységi köre szerint illetékes ágazati miniszter véleményét kell kikérni.

A költségvetési szerv leányvállalatának a létesítéséhez a pénzügyminiszter és a költségvetési szerv felügyeleti szerve vezetőjének az előzetes egyetértését is be kell szerezni. Itt kell azt is megemlíteni, hogy a külföldi részvétellel működő jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társulás leányvállalatának a létesítéséhez a pénzügyminiszter jóváhagyása is szükséges.

Más rendelkezés vonatkozik a szövetkezet leányvállalatának a létesítésére. Itt ugyanis a közgyűlés (küldöttközgyűlés), illetőleg ha mezőgazdasági szövetkezetről van szó, a vezetőség hatáskörébe tartozik a fenti feladat. Lényeges, hogy a szövetkezet és a leányvállalat kapcsolatára vonatkozó rendelkezéseket, illetve szabályokat a szövetkezet szervezeti és működési szabályába is fel kell venni és a tevékenységi körét a szövetkezetekről szóló jogszabályokban foglaltak figyelembevételével kell megállapítani.

Az igazgatót a szövetkezet vezetősége nevezi ki és menti fel, és gyakorolja vele szemben a munkáltatói jogokat. Az igazgatót meg kell hívni a létesítő szerv testületeinek azokra az üléseire, amelyeknek a napirendjén a leányvállalatot érintő ügyek szerepelnek.

A szövetkezet leányvállalatának a gazdálkodását és működését mindig a szövetkezet felügyelő bizottsága figyelemmel kíséri, beszámol a tapasztalatiról annak a közgyűlésnek, ahol a szövetkezet mérlegét és eredmény-kimutatását tárgyalják.

A leányvállalat dolgozói a leányvállalattal állnak munkaviszonyban.

A létesítő okiratnak tartalmazni kell a jogi személy nevét, tevékenységét, székhelyét és a képviselőjét, rendelkeznie kell a vállalat induló vagyonáról és mindazokról a kérdésekről, amelyeket a jogszabály a leányvállalat létesítésére vonatkozóan előír (így: a leányvállalat és a létesítő szerv együttműködésének a módjáról, továbbá azokról a jogokról és kötelezettségekről, amelyek a létesítő szervet, illetve a leányvállalatot az együttműködésük során megilletik és terhelik).

Az állami vállalat a leányvállalatot létesítő határozatában rendelkezhet arról, hogy a leányvállalatot a vállalatnak a létesítés időpontjában meglevő kötelezettségeiből melyek terhelik. Ezek a kötelezettségek a jogosult hozzájárulása nélkül átszállnak a leányvállalatra (BH1993. 370.).

A leányvállalatot létesítő jogi személy ún. sortartó kezesként felel a leányvállalat tartozásaiért. Az adós és a kezes együttesen is perelhető, a kezes marasztalására azonban csak feltételtől függően kerülhet sor, az egyetemleges marasztalás kizárt (BH1995. 658.).

EBH2002. 654. *A Magyar Rádió Részvénytársaság olyan sajátos egyszemélyes részvénytársaság, amelynél a közgyűlés jogkörét a Magyar Rádió Közalapítványnak a Médiatörvényben szabályozott rendben létrehozott kuratóriuma gyakorolja. Ebből következően a cégbíróság kizárólag a részvénytársaság működése és ennek során a kuratóriumnak a közgyűlés jogkörében való eljárása felett gyakorol törvényességi felügyeletet. A cégbíróság jogköre nem terjed ki a közgyűlési jogokat gyakorló szerv (a kuratórium) megalakulása törvényességének felülvizsgálatára [Ptk. 74/A-74/F. §-ai, 74/G. § (10) bek., 1996. évi I. tv. (Médiatörvény) 53. § (1) és (4) bek., 55. § (2) és (3) bek., 59. § (1) bek. a) pont, 64. § (3) bek., 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 49. § (3) bek., 50. § (1) bek. d) pont, 51. § (6) bek., 54. § (1) bek. a) pont].*

EBH2000. 264. *Több alapító esetén új kezelő szerv kijelölésére csak a valamennyi alapító együttes döntése alapján kerülhet sor; a megszűnt (meghalt) alapítókat figyelmen kívül kell hagyni [Ptk. 74. § (6) bek.].*

BH2000. 257. *I. Cég a leányvállalatának az ingatlana kezelői jogát joghatályosan csak úgy engedheti át, ha a leányvállalat alapító okiratában az átengedés ténye rögzítésre került, és ennek bejegyzése az ingatlan-nyilvántartásba megtörtént [Ptk. 74. § (1) bek., 175. §, 176. § (2) bek., 1972. évi 31. tvr. 6. § (1) bek. a) pont, (2) bek.].*

BH1997. 313. *Az alapítvány tevékenységének folytatásához szükséges képesítések vagy hatósági engedélyek meglétét a nyilvántartásba vételkor a bíróságnak nem kell vizsgálnia (Ptk. 74/A-74/C. §).*

BH1995. 658. *A leányvállalat és az azt létesítő jogi személy - mint kezes - együttesen perelhető, de egyetemlegesen nem marasztalható; a létesítő jogi személy marasztalásának csak feltételesen - a leányvállalattal szemben megkísérelt behajtás eredménytelenségének igazolásától függően - van helye [Ptk. 72. § (3) bek., 74. § (3) bek., 274. § (1) bek.].*

BH1993. 370. *Az állami vállalat a leányvállalatot létesítő határozatában rendelkezhet arról, hogy a leányvállalatot a vállalatnak a létesítés időpontjában meglevő kötelezettségeiből melyek terhelik. Ezek a kötelezettségek a jogosult hozzájárulása nélkül átszállnak a leányvállalatra [Ptk. 74. § (2) bek., 333. §].*

BH1988. 13. *A cégbejegyeztetési kötelezettség teljesítésének nem előfeltétele a bíróság előzetes felhívása; a cégbejegyeztetés elmulasztása vagy késedelmes teljesítése megalapozza a pénzbírság kiszabását függetlenül attól, hogy történt-e a bíróság részéről előzetes felszólítás vagy figyelmeztetés [1985. évi 16. sz. tvr. (Ct) 7. § (1) és (2) bek., Ptk 71. § (3) bek., 74. § (3) bek.].*

11. Az alapítvány

74/A. § (1) Magánszemély, jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság (a továbbiakban együtt: alapító) - tartós közérdekű célra - alapító okiratban alapítványt hozhat létre. Alapítvány elsődlegesen gazdasági tevékenység folytatása céljából nem alapítható. Az alapítvány javára a célja megvalósításához szükséges vagyont kell rendelni. Az alapítvány jogi személy.

Az alapítók körét a törvény úgy határozza meg, hogy alapítványt magánszemély, jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság hozhat létre tartós közérdekű célra alapító okiratban.

A jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságot alapítóként az 1993. évi XCII. törvény 4. §-a iktatta be az alapítók körébe 1994. I. 1-jétől.

A Ptk. az alapítók tekintetében annyiban nevesít korlátozást, hogy a helyi önkormányzat képviselő-testülete 1994. január 1-jétől alapítványt nem, csak közalapítványt hozhat létre [Ptk. 74/G. § (4)]. Egyebekben mind belföldi, mind külföldi alapítók egyaránt hozhatnak létre alapítványt.

A fentiekből azonban az is megállapítható, hogy természetes személyek laza csoportosulása nem hozhat létre alapítványt. Így például az iskolaszék, az iskolai tantestület, az iskola vagy napköziotthonos óvoda szülői munkaközössége nem jogi személy, ezért alapítványt nem hozhat létre (BH1996. 555.; BH1996. 279.; BH1991. 449.). Természetesen a tantestület vagy a szülői munkaközösség tagjai magánszemélyként már jogosultak az alapítvány létrehozására.

Kivételesen az alapítvány létrehozását a törvény kötelezővé is teheti. Így a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló 1989. évi XXXIII. törvény 8. § (1) bekezdés úgy rendelkezik, hogy ha a párt feloszlással, a bíróság által való feloszlatással vagy megszűnésének megállapításával szűnt meg, a hitelezők kielégítése után fennmaradó vagyonát az Országgyűlés által létrehozott alapítvány tulajdonába kell adni. Itt ki kell emelni, hogy az Országgyűlés 1994. január 1-től kezdve csak közalapítványt hozhat létre [1993. évi XCII. törvény 8. §; Ptk. 74/G. § (1), (4)]. Ez azt jelenti, hogy 1994. január 1-jétől kezdődően a párt a

megmaradó vagyonát csak közalapítványnak a tulajdonába adhatja. (Nem kizárt egyébként, hogy a párt az 1994. január 1. előtt létrehozott alapítvány tulajdonába adja a vagyonát.) Ha a párt a feloszlásának kimondásával szűnik meg, az alapítványt maga is létrehozhatja. A párt csak alapítványt hozhat létre, mert közalapítvány létrehozására nem jogosult, figyelemmel a Ptk. 74/G. § (1) bekezdésében foglaltakra. Amennyiben a párt maga nem hoz létre alapítványt, akkor a vagyonát egyaránt felajánlhatja akár alapítvány, akár közalapítvány javára.

Alapítványt akár egy, akár több magánszemély is létrehozhat, vagy magánszemély és jogi személy, illetőleg jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság együtt is lehetnek alapítók.

A magánszemély alapítónak mindig konkrét valós személynek kell lenni, hiszen a nyilvántartásba vételre irányuló kérelmet a bírósághoz az alapítónak - vagy meghatalmazott képviselőjének - lehet és kell benyújtani.

Magánszemély alapító esetében az alapító okiratban pontosan fel kell tüntetni az alapító címét és az alapító okiratot alá kell írnia.

A jogi személy alapítót a bíróság a jogi személyisége igazolására mindenkor felhívhatja. Jogi személyiség hiányában ugyanis a beadott kérelem és az alapító okirat nem tekinthető érvényes jognyilatkozatnak. Az alapító okiratot a jogi személy nevében a jogi személy képviselője írhatja alá.

A jogi személyek közül a költségvetési szervek azok, amelyek érvényesen csak a Kormány vagy a helyi önkormányzat engedélyével dönthetnek az alapítvány létrehozásáról vagy az alapítványhoz való csatlakozásról. [Áht. 94. § (1).]

Az alapítvány a nyilvántartásba vételével jön létre, és mint jogi személy az alapítvány is hozhat létre új alapítványt.

Az alapítvány alapítója csak az alapító okiratot aláíró személy lehet (BH1993. 122.).

A korábbi bírói gyakorlat megkívánta az alapító okirat teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalását. A jelenlegi bírói gyakorlat szerint viszont az alapítvány alapító okiratát nem szükséges teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalni, a nyilvántartásba vétel iránti kérelem első példányát azonban a Pp. 196. §-ának megfelelően kell kitölteni. Ez azt jelenti, hogy ha a kérelmet nem ügyvédi képviselettel nyújtják be a bírósághoz, azt két tanúval alá kell íratni, feltüntetve a tanúk lakcímét is. Az így kiállított magánokirat az ellenkező bizonyításáig teljes bizonyítékul szolgál arra, hogy kiállítója az abban foglalt nyilatkozatot megtette, illetőleg elfogadta vagy magára nézve kötelezőnek ismerte el (BH1993. 259.; BH1993. 195.; BH1993. 123.)

Az alapítvány létrehozására jogosultak alapítványt csak tartós közérdekű célra hozhatnak létre, alapítvány elsődlegesen gazdasági tevékenység folytatása céljából nem alapítható (BH1992. 789., BH1992. 725., BH1992. 604.).

A tartós és közérdekű cél egyértelmű és konkrét megfogalmazása nehéz kérdés, mert azt közelebbről a jogszabály sem határozza meg.

A törvény csak arról rendelkezik, hogy a bíróságnak az alapítvány nyilvántartásba vételekor - többek között - meg kell győződnie arról, hogy az alapítvány létrehozása tartós és közérdekű célra történik-e. Ebből az is következik, hogy a bíróság azt az alapítványt nem veheti nyilvántartásba, amelynél a tartós és közérdekű cél hiányzik.

A gyakorlatban a tartósságon általában a hosszabb időre létrehozott alapítványt lehet érteni. A tartósságot azonban nem minden esetben lehet az idővel mérni, mert adott esetben egy rövidebb időre létrehozott alapítvány is lehet tartósnak tekinteni, ha a célja - miután megvalósult - a jövőre kihatóan tartósan szolgálja a közérdeket. Ez történik például akkor, ha orvosi műszerek beszerzésére, illetve a beszerzés támogatására hoztak létre alapítványt azzal, hogy az alapítvány a cél megvalósulásával megszűnik. Az időtartam - az alapítvány fennállása - rövidsége ellenére maga a cél mégis tartósnak tekinthető, mert az orvosi műszereket hosszabb időn keresztül lehet felhasználni a köz érdekében.

A tartósság azonban rendszerint nem csupán annyit jelent, hogy az alapítvány által adott szolgáltatás eredménye hat ki tartósan a közérdekre, hanem inkább azt jelenti, hogy maga az alapítvány is tartósan működik és folyamatos vagy időszakonkénti megismétlődő szolgáltatásokat teljesít a köz érdekében. Maga a cél is lehet azonban olyan természetű, hogy megvalósítása csak folyamatos tevékenységgel és szolgáltatásokkal lehetséges. Így például tartósnak és közérdekűnek lehet tekinteni azt az alapítványt, amelyet a fővárosi vállalkozásképzés megteremtésére hoztak létre. Az alapítvány célja ebben az esetben a vállalkozói ismeretek fokozatos és folyamatos bevitele volt az oktatásba, elsősorban a fővárosi középiskolákba annak érdekében, hogy a középiskolásokat vállalkozásra neveljék, s ehhez szükséges szakmai előmunkálatokat kikísérletezzék.

A közérdekűség meghatározása azért is nehéz, mert az alapító szándékához esetleg személyes, szubjektív érzések, elképzelések is kapcsolódhatnak.

Közérdekűnek minősül a cél akkor, ha az a társadalom vagy egyéb szélesebb közösség érdekeit szolgálja (KK 2. számú állásfoglalás I/b.). A közérdekűség fogalmát nem lehet azonban csupán az érintett (kedvezményezett) személyek száma alapján megítélni. Közérdekű lehet a célja annak az alapítványnak is, amely kis számú közösség vagy adott esetben egyetlen ember érdekét szolgálja, de célja nem elsősorban jövedelemszerző, illetőleg vagyongyarapító jellegű, hanem az általános társadalmi értékítélet szerint a köz érdekében is álló célt szolgál. (KK. 2. számú állásfoglalás; BH1993. 326.) Ilyen lehet többek között bizonyos alkotmányos kötelezettségek alapítvány útján való teljesítése; valakinek emberiességi, humánus érzésből fakadó támogatása, vagy valamelyik tudományos, művészeti, környezetvédelmi, vallási stb. célkitűzés. Így például a súlyos betegségben szenvedő egyén gyógyulásának elősegítésére létesült alapítvány is közérdekűnek tekinthető, mint ahogy a tehetséges pályakezdő művész, tudományos kutató képzését elősegítő ösztöndíj alapítása is végső soron közérdekű célt szolgál.

A kollégiumi állásfoglalás iránymutatása ellenére is azt lehet megállapítani, hogy az ítélkezési gyakorlatban még elég sok a bizonytalanság a tartós és közérdekű cél vizsgálata kapcsán.

Az alapítványi célok tartósságának és közérdekűségének vizsgálatakor még gyakran ma is előfordul, hogy az alapítók a célt tartósnak és közérdekűnek tüntetik fel, de az valójában egyéni jövedelemszerző, vagy vagyongyarapító.

Az egyik alapító okiratban például egy magánkisiparos az alapítvány céljaként a bűnmegelőzést jelölte meg azzal, hogy különböző biztonsági eszközöket gyárt, előállít és forgalmaz. Az alapítvány nyilvántartásba vételére nem került sor, mert az egyéni jövedelemszerzésre irányult, s ez volt az elsődleges cél, nem pedig a bűnmegelőzés.

A bíróság a vizsgálatánál csak azt a célt veheti figyelembe venni, amit az alapítók az alapító okiratban megjelöltek. Ezért esetenként - már az alapítvány működése során - derül fény arra, hogy az alapítvány a tartós és közérdekű cél megjelölése ellenére mégis egy szűkebb csoport érdekeit szolgálja. Amennyiben az alapítvány valójában az alapító okirattól eltérő célt szolgál, ennek következményeit a törvényességi felügyelet körében lehet levonni.

Az elsődleges vagyongyarapító és jövedelemszerző cél kizártsága mellett az alapítvány az alapító okiratában meghatározott cél megvalósítása érdekében önállóan gazdálkodhat, meghatározott célok szerinti tevékenységet folytathat, és vállalkozási tevékenységet végezhet, amennyiben az az alapítvány célját nem veszélyezteti. Így nincs akadálya annak, hogy kábeltelevíziós rendszer kiépítése és működtetése alapítvány formában történjen, feltéve hogy ez nem palástol üzleti tevékenységet és a vállalkozási tevékenység nem szorítja háttérbe a közérdekű célt (BH1992. 789.). A házak építése és felújítása mint alapítványi cél sem jelent feltétlenül elsődleges gazdasági tevékenységet (BH1997. 312.).

Az alapítványnak a célja eléréséhez szükséges vagyonnal kell rendelkezni. Az alapítványnak mint önálló jogi személynek a vagyonát az alapító vagyonától el kell különíteni, hogy ennek alapján a közérdekű célt önállóan és az alapítótól függetlenül megvalósíthassa és kötelezettségeiért az önálló vagyonnal feleljen.

Az alapításkor a vagyon pénzből, ingó és ingatlan dolgokból, illetve ezek hozadékából vagy vagyoni értékű jogokból állhat.

A bíróságnak mindig azt kell vizsgálni, hogy az alapító okiratban megjelölt cél a vagyon terjedelmével, mennyiségével, értékével összhangban áll-e, s hogy ez a vagyon a tartós közérdekű cél elérését lehetővé teszi-e. Természetesen ezt az összes körülmény figyelembe vételével kell eldönteni. A mérlegelésnél figyelembe kell azonban azt is venni, hogy az alapítvány vagyona a későbbiekben szaporodhat is (BH1991. 450.). Előfordult olyan eset, hogy csekélyebb összegű alapítványi vagyon is biztosította a közérdekű és tartós cél megvalósulását, volt azonban olyan alapító okirat is, ahol az alapítványi célhoz viszonyítva a százezer forint is kirívóan alacsonynak bizonyult (BH1992. 350.).

A bíróságnak a vagyon mértékén felül arról is meg kell győződnie, hogy az alapítvány nyilvántartásba vételekor a cél eléréséhez szükséges vagyona az alapítvány rendelkezésére áll-e. Ez konkrétan azt jelenti, hogy pénzbeli adomány esetében a pénzösszeget pénzintézetben elkülönített bankszámlán kell elhelyezni, és ennek tanúsításához a számlavezető pénzintézet igazolását kell csatolni a bírósági nyilvántartásba vételi kérelemhez.

Az általános tapasztalat az, hogy az alapítvány nyilvántartásba vételét megelőzően a bankok a készpénzt letétként fogadják el, a letéttel pedig az alapító rendelkezik szabadon. Ezért tökéletes biztonságot ebben a tekintetben nem lehet elérni, mert csak az alapítvány bírósági nyilvántartásba vételét követően kerülhet át a letéti számláról a megnyitott bankszámlára az alapítvány készpénzvagyona. Mégis az alapítvány működésének a megkezdése szempontjából előnyösnek kell elfogadni ezt a megoldást is, hiszen a vagyon ilyen módon elkülönítetten rendelkezésre áll. Ha ugyanis az alapító a szükséges intézkedéseket a vagyonrendelés tényleges

megvalósításával nem teszi meg, az alapítvány követelheti, hogy az alapító teljesítse az alapító okiratban megtett vagyonrendelést és ezt a követelést polgári peres úton is érvényesítheti.
Ingóság esetében más hitelt érdemlő módon kell igazolni a vagyon meglétét. Abban az esetben, ha az alapítvány vagyonaként az alapító okiratban ingatlant jelöl meg, akkor mindig be kell nyújtani a tulajdoni lapot és be kell jelenteni a helyrajzi számot is.
Az önkormányzat tulajdonában álló föld alapítványba utalásához a képviselő-testület határozata szükséges (BH1993. 393.).
Elképzelhető szellemi javaknak az alapítvány javára való lekötése is. Ezeket az alapító okiratban pontosan meg kell jelölni (például: szabadalom, adott műre vonatkozó szerzői jog stb.).
Az alapító okiratban a vagyon összegét minden esetben pontosan meg kell határozni, illetve fel kell tüntetni. Több alapító esetében mindig külön-külön kell megjelölni az egyes alapítók által rendelkezésre bocsátott vagyon összegét.
Az alapítvány alapítója a nyilvántartásba vételt követően nem csökkentheti a kötelezettségvállalásának a mértékét arra hivatkozással, hogy a pénzügyi helyzete megváltozott (BH1994. 108.), és az alapítvány létrehozása után közvetlenül nem rendelkezhet az alapítványi célra rendelt vagyonnal (BH1992. 54.).

(2) Az alapítvány a bírósági nyilvántartásba vételével jön létre. A nyilvántartásba vétel nem tagadható meg, ha az alapító okirat az e törvényben meghatározott feltételeknek megfelel. Az alapítvány tevékenységét a nyilvántartásba vételről szóló határozat jogerőre emelkedése napján kezdheti meg.

KK 13. szám

A társadalmi szervezet, a köztestület, az alapítvány és a közalapítvány bírósági nyilvántartásba vételére irányuló eljárás illetékmentes.

Ahhoz, hogy az alapítvány létrejöjjön, a bíróságnak azt nyilvántartásba kell venni. A nyilvántartásba vételre irányuló kérelmet a bírósághoz az alapítónak kell beadni. Ha az alapító jogi személy, akkor a kérelmet a törvényes képviselője nyújthatja be. Több alapító esetében kérelmezőként az alapítók együttesen, egyikük pedig a többi alapító meghatalmazása alapján járhat el. Az alapító, illetve alapítók természetesen meghatalmazott útján is eljárhatnak [Pp. 96. § (1)].
A kuratórium elnöke, illetve tagja a nyilvántartásba vételre irányuló kérelmet nem adhatja be a bírósághoz, mert a képviselő csak az alapítvány nyilvántartásba vételére irányuló eljárás jogerős határozattal történő befejezése után járhat el képviselőként.
Az eljárás során a bíróságnak az alapító okiratot a nyilvántartásba vétel előtt vizsgálnia kell abból a szempontból, hogy az megfelel-e a törvényben előírt feltételeknek, és tartalmazza-e a meghatározott kellékeket. A bíróság azonban azt sohasem mérlegelheti, hogy az alapítványra szükség van-e, vagyis az alapító szándékát és elhatározását ilyen vonatkozásban nem bírálhatja felül.
A bekezdés 2002. január 1. napjától hatályos új második mondata egyértelműen rögzíti, hogy az alapítvány a tevékenységét jogszerűen csak a nyilvántartásba vételt elrendelő végzés jogerőre emelkedésének napján kezdheti meg. E tényből is nyilvánvaló, hogy a nyilvántartásba-vételi eljárás időben történő befejezéséhez az alapítványoknak lényeges és jogos érdeke fűződik. Ezt biztosítja a 2001. évi CVI. törvény 8. §-ának (3) bekezdése, amely kötelezően írja elő, hogy a bíróságnak a módosító törvény hatálybalépését követő 90 napon belül döntenie kell mindazon nyilvántartásba vételi kérelmek felől, amelyeket 2002. január 1. napja előtt nyújtottak be. Ugyancsak kimondja, hogy e határidő elmulasztása esetén a bíróság vezetője köteles, mégpedig a határidő leteltét követő 8 napon belül a szükséges intézkedést megtenni. Ilyen intézkedés lehet például más bíró kijelölése.
A Ptké. 2003. január 1-jétől hatályba lépő 91/A. § (4) bekezdése az ún. automatikus bejegyzés szabályát iktatja be, amikor kimondja, hogy az általános ügyintézési határidő leteltét követő kilencedik nappal - ha addig a kérelem tárgyában határozat nem született - a bejegyzés a kérelem szerinti tartalommal létrejön.

(3) A nyilvántartásba vétel után az alapító az alapítványt nem vonhatja vissza.

Az e bekezdésben írtaknak azért van jelentősége, mert mindaddig amíg az alapítvány nyilvántartásba vétele jogerősen nem történik meg, az alapító a kérelmet visszavonhatja, miáltal az alapítvány már nem jöhet létre. Az alapítvány nyilvántartásba vétele után azonban az alapító az alapítványt már nem vonhatja vissza, az csak a törvényben szabályozott esetekben szűnhet meg.

Az alapítvány - ahogy arra már utalás történt - a bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre (válik jogi személlyé) mégpedig a jövőre nézve, tehát nem az alapító okirat létrejöttének időpontjával.

(4) Az alapítványt annak székhelye szerint illetékes megyei bíróság, illetőleg a Fővárosi Bíróság (a továbbiakban együtt: bíróság) veszi nyilvántartásba. A nyilvántartásba vételre irányuló kérelmet a bírósághoz az alapító nyújtja be. A kérelemhez csatolni kell az igazságügyminiszter rendeletében meghatározott okiratokat.

Az alapítványt a székhelye szerint illetékes megyei, illetve Fővárosi Bíróság veszi nyilvántartásba. Az alapítvány nyilvántartására vonatkozó, 2002. január 1-jével hatályos 24/2001. (XII. 26.) IM rendelet - megelőzően a 12/1990. (VI. 13.) IM rendelet - 3. számú melléklete a nyilvántartásba bevezetendő adatokról, 4. számú melléklete pedig a bejegyzési kérelemhez csatolandó okiratokról rendelkezik.

Ennek alapján a kérelemhez a félnek csatolnia kell

- az alapító okiratot, szükség esetén az alapító okiratnak a módosításokkal egységes szerkezetbe foglalt szövegét,

- az alapítvány képviselő szerve tagjainak - szükség esetén a felügyelő szerv tagjainak is - a tagság elfogadására és a jogszabályban meghatározott követelményekre vonatkozó nyilatkozatát,

- igazolást az alapítvány céljára rendelt vagyon rendelkezésre bocsátásáról, és

- a székhelyhasználat jogcímét igazoló okirat másolatát.

A most tárgyalt bekezdés második mondata 2002. január 1-jétől hatályos. Megelőzően a törvény kizárólag az alapító okiratot nevesítette, mint a kérelemhez csatolandó egyetlen okiratot annak ellenére, hogy önmagában ezen okirat csatolásával a kérelem érdemi elbírálására a megelőzően hatályos rendelkezések alapján sem kerülhetett sor. Az új rendelkezés egyértelmű megfogalmazással utal a csatolandó okiratokat nevesítő külön jogszabályra.

A kérelemhez csatolandó alapító okirat kellékeiről, illetve tartalmáról a Ptk. 74/B. §-hoz fűzötteknél térünk ki.

(5) A bíróság a nyilvántartásba vételről nemperes eljárásban határoz. A bíróság a nyilvántartásba vételről szóló határozatát az ügyészségnek is kézbesíti.

Az alapítvány nyilvántartásba vétele során a bíróság nemperes eljárásban, tárgyalás tartása nélkül, egyesbíróként jár el. Az eljárásra a Pp. szabályait kell megfelelően alkalmazni, kivéve ha jogszabály eltérően rendelkezik, vagy az eljárás jellegéből más következik [105/1952. (XII. 28.) MT rendelet 13. § (1)-(3)]. Így például a bíróság a különböző alapítványok nyilvántartásba vételével kapcsolatos eljárásokat nem egyesítheti (BH1991. 370.).

A 2002. január 1. napjától hatályos Ptké. 91/A. §-ának új rendelkezései az alapítvány bejegyzésével kapcsolatos bírósági eljárás egyes sajátos szabályait nevesíti. Ki kell emelnünk, hogy a fent hivatkozott jogszabályi rendelkezés alapján az ehelyütt eltérően szabályozott kérdésekben a Pp. eltérő normái nem alkalmazhatóak.

1. hiánypótlási eljárás

Ha a kérelem hiányos, a bíróság köteles a hiánypótlásra felhívó végzését a kérelem beérkezésétől számított 30 napon belül vagy postára adni, vagy a kérelmező részére közvetlenül átadni. A hiánypótlási határidőt a bíróság a pótlandó hiány jellege szerint, és az ahhoz szükséges reális időtartamban maga határozza meg, az azonban legfeljebb 45 nap lehet. Ha a kérelmező annak meghosszabbítását kéri, a bíróság legfeljebb további 15 napos határidő hosszabbításról dönthet. A határidő meghosszabbítását - a Pp. általános szabályai szerint - a kérelmező a kitűzött határidő letelte előtt benyújtott, és indokolt kérelemben kérheti.

A határidő sikertelen eltelte esetén, úgyszintén akkor is, ha a kérelmező annak nem teljes egészében tett eleget, a bíróságnak a kérelmet végzéssel el kell utasítania. A törvény a hiánypótlás késedelmes vagy hiányos teljesítése esetén kizárja az igazolási kérelem előterjesztését.

2. bírósági ügyintézési határidő

A bíróság legkésőbb a kérelem érkezésétől számított hatvan napon belül köteles dönteni a nyilvántartásba vételről vagy a kérelem elutasításáról. E határidő számításakor a hiánypótlásra felhívó végzés postára adásától (átadásától) a hiányok pótlásáig, illetőleg a hiánypótlás elmaradása esetén a hiánypótlásra biztosított határidő lejártáig eltelt idő nem vehető figyelembe.

Ha a bíróság a döntési kötelezettségének e határidőn belül nem tesz eleget, a bíróság vezetőjének a határidő lejártát követő nyolc napon belül meg kell tennie a szükséges intézkedéseket a kérelem elbírálása érdekében.

A Ptké. 91/A. §-ának 2003. I. 1-jén hatályba lépő (4) bekezdése az előzőek szerinti ügyintézési határidő elmulasztásához az ún. automatikus bejegyzés jogkövetkezményét fűzi, amikor kimondja: ha a kérelem elbírálására a (3) bekezdésben foglaltak alapján nem került sor, a nyilvántartásba vétel a (2) bekezdésben meghatározott határidő leteltét követő kilencedik napon a kérelem szerinti tartalommal létrejön.

3. nyilvánosság

A nyilvántartás bejegyzett és törölt adatai, a bírósághoz benyújtott iratok - ide értve a még el nem bírált kérelmet és mellékleteit is - nyilvánosak, azokat bárki megtekintheti és azokról feljegyzést készíthet.

E fenti eljárási szabályok és határidők irányadóak a változás-bejelentési kérelem elintézésére is azzal, hogy a törvény kötelezően azt is előírja, hogy a nyilvántartott adatokban bekövetkezett változást a bíróságnak a változástól számított 60 napon belül kell bejelenteni.

A bíróság az ügy érdemében is végzéssel határoz, s azt az alapítóval (képviselőjével) és az ügyészséggel kézbesítés útján közli [Pp. 219. § (1) d)]. A végzés ellen a kézbesítéstől számított 15 napon belül van helye fellebbezésnek. Fellebbezésnek nem csak a nyilvántartásba vételt megtagadó, a kérelmet elutasító, de a nyilvántartásba vételt elrendelő végzés ellen is helye van. Az eljárásban fel nem lépett ügyész a nyilvántartásba vételt elrendelő végzés ellen a felek részére nyitva álló határidő alatt élhet fellebbezéssel (BH1993. 528.).

A bíróság a jogerős végzését - az alapítványok országos nyilvántartásba vétele érdekében - az erre a célra rendszeresített nyilvántartó lappal a Legfelsőbb Bíróságnak küldi meg [12/1990. (VI. 13.) IM rendelet 2. §]. A nyilvántartásban az alapítvány nevét, célját, székhelyét valamint a kezelő szervet kell feltüntetni.

Amennyiben ezekben az adatokban változás következik be, a változást a nyilvántartásban át kell vezetni. Mindaddig, amíg erre nem került sor, a változás harmadik személlyel szemben hatálytalan [Ptk. 29. § (4)].

Ha az alapítvány székhelye a nyilvántartásba vételt követően megváltozik, a változást annak a bíróságnak kell a nyilvántartásban átvezetnie, amelyik azt nyilvántartásba vette. A nyilvántartásba vétellel az alapítvány a jogi személyiségét ugyanis elnyerte. A székhelyének megváltozása nem eredményezheti új nyilvántartásba vételi eljárás megindítását, amikoris a bíróságnak ismételten vizsgálnia kellene a törvényes feltételek meglétét. Ezért ilyen változás esetén a bíróság az iratokat nem teheti át az új székhely szerint illetékes bírósághoz és a változásról értesítenie sem kell (a Legfelsőbb Bíróság Kk. II. 25 354/1992. számú végzése).

Az ügyészség alkotmányos feladata a törvényesség védelme. E jogának gyakorlásához - az ügyészi fellépéshez - biztosítja e törvényhely a szükséges előfeltételt. A 2002. január 1-jétől hatályba lépett új második mondat értelmében a bíróság köteles kézbesíteni a nyilvántartásba vételt elrendelő végzését az ügyészségnek is. Az ügyészi fellépés lehetősége az ún. automatikus bejegyzés esetében különös jelentőséget kap, mert ezzel biztosítható, hogy ezen a módon se jöhessenek létre törvénybe ütköző módon alapítványok. Erre is figyelemmel rögzíti a törvény [Ptk. 74/A. § (2)], hogy az alapítvány a tevékenységét a nyilvántartásba vételről szóló határozat jogerőre emelkedése napján kezdheti meg.

(6) Az alapítvány a nyilvántartásból való törléssel szűnik meg. A törlésre megfelelően alkalmazni kell az alapítvány nyilvántartásba vételére vonatkozó szabályokat.

A bíróság az alapítványt a nyilvántartásból törli, ha az alapító okiratban meghatározott cél megvalósult, az idő eltelt, vagy a feltétel bekövetkezett [Ptk. 74/E. § (1)].

Az alapító tehát az alapítvány létrehozásakor az alapító okiratban rendelkezhet arról is, hogy az alapítvány létesítése milyen időtartamra történik. Az alapítvány megszűnése ezért ilyenkor az alapító elhatározásán, szándékán is alapul. Határozott időre rendszerint akkor jön létre alapítvány, ha azt az alapító egy konkrét meghatározott cél megvalósítására szánja.

Az alapító az alapító okiratban meghatározhatja az alapítvány megszűnésének a fenti eseteit.

A törvény e rendelkezése nem a megszűnés alapvető eseteit szabályozza, hanem azt mondja ki, hogy az alapítvány törléssel szűnik meg. A feltételek valamelyikének a bekövetkezése esetén - a bírósághoz történő bejelentés után - a bíróság nem peres eljárásban intézkedik, vagyis törli az alapítványt a nyilvántartásból. A jogszabály kifejezetten nem mondja ki, de a törvényből következik, hogy az alapítvány a jogi személyiségét azzal veszti el, hogy az alapítványt a bíróság a nyilvántartásból jogerős végzéssel törli.

Az alapítványt akkor is törölni kell a nyilvántartásból, ha az alapítványt a bíróság megszünteti vagy más alapítvánnyal való egyesítését rendeli el [Ptk. 74/E. § (2)]. Az alapítvány megszüntetéséről és egyesítéséről a későbbiekben részletesen lesz szó.

A bíróság a törlésről szóló határozatát ugyanazoknak küldi meg, mint a nyilvántartásba vételről hozott végzését.

BH2004. 212. *Az alapító kizárólag akkor jogosult a kezelő szervezet visszavonására, ha a kezelő szervezet, vagy az egész szervezetre kihatóan annak tagja, vagy tagjai tevékenysége ténylegesen, és valóságosan olyan veszélyhelyzetet teremtenek, vagy teremtettek, amely az alapítvány célja, vagy céljai megvalósulását meghiúsították, vagy arra alkalmasak - A bírósági nyilvántartásba vett képviselő képviseleti joga mindenkivel szemben, és minden eljárásban hatályos mindaddig, amíg a képviselő törléséről jogerős bírósági végzés nem határoz, és azt a nyilvántartáson átvezetik [Ptk. 74/A. § (4) bek., 74/C. § (6) bek.].*

BH2002. 508. *A nyilvántartásba vételről rendelkező végzés jogerőre emelkedése előtt az alapító az alapítvány bejegyzésére vonatkozó kérelmét visszavonhatja [Ptk. 74/A. § (2), (3), (5) bek., 105/1952. (XII. 28.) MT r. 13. § (3) bek.].*

BH2001. 597. *Az alapító jogutód nélküli megszűnését követően az alapítvány közhasznú szervezetté nem nyilvánítható [Ptk. 74/A. § (1)-(4) bek., 74/B. § (5)-(6) bek., 74/C. § (1), (6) bek., 1997. évi CLVI. tv. 4. §, 6. §, 7. §].*

BH2001. 303. *Az alapítványi vagyon pontos megjelölése nélkül az alapítvány nem jöhet létre [Ptk. 74/A. § (1)-(2) bek., 74/B. § (1) bek., 74/C. § (1) bek., 1997. évi CLVI. tv. (Ktv.) 4. § (1) bek., 7. § (1)-(2) bek., 15. § (1) bek.].*

BH2000. 514. *A kuratórium nem jogosult módosítani az alapító okiratot a közhasznú szervezetként történő nyilvántartás érdekében [1997. évi CLVI. tv. 2. § (1) bek. c) pont, (2) bek., 4. § (1) bek., 22. § (3) bek., Ptk. 74/A. § (2) bek., 74/B. § (5) és (10) bek.].*

BH2000. 470. *Az alapító okirat módosításához valamennyi alapító akaratnyilvánítása szükséges [Ptk. 74/A. § (1)-(3) bek., 74/B. § (5) bek., 74/C. § (3), (4) bek.].*

BH2000. 37. *Bár az alapítvány alapító okiratában meghatározott egyes kiemelkedően közhasznú tevékenységek csak az önkormányzattal kötött szerződés alapján végezhetők, ez azonban nem a nyilvántartásba vétel, hanem az alapítvány törvényes működésének a feltétele [Ptk. 74/A. § (2) bek., 1997. évi CLVI. tv. 2. § (2) bek., 4. §, 5. §, 7. §, 21. §, 23. §].*

BH1999. 583. *Az alapítvány bírósági nyilvántartásba vétele során a képviselet szabályai is irányadók [Ptk. 74/A. § (4) bek., 74/B. § (5) bek., Pp. 66. § (1) bek., 70. § (1) és (2) bek., 105/1952. (XII. 28.) MT r. 13. § (3) bek.].*

BH1999. 480. *A közérdekű cél meghatározása a vallásos meggyőződéshez kapcsolható [Ptk. 74/A. § (1) és (4) bek., 74/B. § c) pont, 74/C. §, 1990. évi IV. tv. 1. §, KK 2. sz.].*

BH1999. 93. *Az alapítói vagyon rendelkezésre állását vizsgálni kell, a végrendeleti juttatás ígérete nem elegendő [Ptk. 74/A. § (2) bek.].*

EBH1999. 63. *Az alapítvány alapítója az alapítói jogok gyakorlásáról nem mondhat le. Az írásbeli meghatalmazással eseti jelleggel eljáró személy jogköre nem azonos az alapító által kijelölt - képviseletre jogosult - kezelő szerv tagjával [Ptk. 74/B. § (5) bek., 74/A. § (3) bek.].*

EBH1999. 62. *Cégjegyzékbe jogerős határozattal még be nem jegyzett gazdasági társaság nem hozhat létre alapítványt [Ptk. 74/A. § (1) bekezdés].*

BH1998. 618. *Az alapítvány kuratóriumi tagjainak az elfogadó nyilatkozatban arról is nyilatkozniuk kell, hogy az alapítóval nincsenek közeli hozzátartozói vagy egyéb - önálló kurátori tevékenységüket befolyásoló - kapcsolatban [Ptk. 74/A. § (2) bek., 74/C. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 104. *Alapítvány létrehozására a bírák és a bírák által létrehozott szervezetek is jogosultak [Ptk. 74/A. § (1) bek., 74/B. § (1) bek. c) p.].*

BH1998. 103. *A cégjegyzékbe jogerős határozattal még be nem jegyzett gazdasági társaság nem hozhat létre alapítványt [Ptk. 74/A. § (1) bek.].*

BH1997. 457. *Az alapítvány kurátora mást nem bízhat meg helyettesítésével [Ptk. 74/A. § (2) bek, 74/C. § (1) és (3) bek, (6) bek].*

BH1997. 415. *Az alapító - a törvényben meghatározott korlátozásokkal - az alapítvány alapító okiratát módosíthatja [Ptk. 74/A. § (1)-(2) bek., 74/B. § (5)-(6) bek., 74/C. § (1) bek.].*

BH1997. 406. *A pénzintézet bankszámlaszerződés alapján csak a szabályszerű kifizetési (átutalási) megbízásokat köteles teljesíteni. Ha az alapítványt vagy változás esetén az alapítvány kuratóriuma nevében aláírásra jogosult személy aláírási jogosultságát a bíróság még nem vette nyilvántartásba, az általa aláírt megbízást a pénzintézet nem köteles teljesíteni, annak megtagadásával nem követ el szerződésszegést [Ptk. 29. § (4) bek., 74/A. § (2) bek., 74/B. § (5) bek., 74/C. § (1)-(3) bek. és (6) bek., 529. § (1) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rek. 4. § (1)-(2) bek.].*

BH1997. 312. *Házak építése és felújítása mint alapítványi cél nem jelent feltétlenül elsődleges gazdasági tevékenységet [Ptk. 74/A. § és (2) bek., 74/B. § (1) bek. c) pont, 115/1992. (VII. 23.) Korm. r. 2. § (1)-(2) bek., KK 2. és KK 7. sz.].*

BH1997. 206. *Az alapítvány alapítója a bejegyzést elrendelő bírósági határozatok jogerőre emelkedéséig az alapítványt visszavonhatja [Ptk. 74/A. § (2)-(3) bek.]*

BH1997. 98. *Alapítványok egyesítésének feltételei [Ptk. 74/A. § (5) és (6) bek., 74/C. § (3) bek., 74/E. § (2) és (6) bek.].*

BH1996. 555. *A szülői munkaközösség nem hozhat létre alapítványt (Ptk. 74/A. §).*

BH1996. 396. *A bíróság nem kötelezheti az alapítvány alapítóját az alapító okirat módosítására (Ptk. 74/A. §, 74/F. §).*
BH1996. 279. *Az általános iskola zenei munkaközössége nem jogi személy, ezért alapítványt nem hozhat létre [Ptk. 74/A. § (1) bek., 74/C. § (3) bek., KK 2. sz.].*
BH1995. 731. *Az alapítvány az alapítóval - az alapítvány vagyonát érintő - szerződést köthet [Ptk. 74/A. § (1) és (3) bek.].*
BH1995. 187. *Az alapítvány megszüntetésével kapcsolatos perre a megyei (fővárosi) bíróságnak van hatásköre [Ptk. 74/A. § (4) bek., 74/E. § (3) bek.].*
BH1994. 340. *II. A hiánypótlásra visszaadott okirat érvénytelenségi okának kiküszöbölését követően a nyilvántartásba vétel alapja a módosított alapító okirat [Ptk. 74/A. § (2) bek.].*
BH1994. 108. *Az alapítvány alapítója a nyilvántartásbavételt követően nem csökkentheti kötelezettségvállalásának mértékét megváltozott pénzügyi helyzetére hivatkozással [Ptk. 74/A. § (3) bek.].*
BH1994. 107. *Az alapítvány alapító okiratának módosítását az alapítók csak egyhangú döntéssel határozhatják el [Ptk. 74/A. § (2)-(3) bek.].*
BH1993. 391. *A jogi személyiség nélküli gazdasági társaság - így a betéti társaság alapítványt nem hozhat létre [Ptk. 74/A. §].*
BH1993. 326. *Az alapítvány közérdekű, ha az általános társadalmi értékítélet szerint is közérdekű célt szolgál [Ptk. 74/A. § (1) bek.].*
BH1993. 260. *II. Az alapítvány alapító okiratának módosítására csak meghatározott körben, az alapítvány eredeti céljának megfelelő működés fenntartása érdekében kerülhet sor [Ptk. 74/A. § (3) bek.].*
BH1993. 259. *I. A törvény az alapítvány alapító okiratát írásba foglaláshoz köti, nem ír elő azonban minősített okirati formát; a jogi személy nevében aláírásra a jogi személy képviselője jogosult [Ptk. 74/A. § (1) bek. és 29. § (3) bek.].*
BH1993. 195. *Az alapítvány alapító okiratát nem szükséges bizonyító erejű magánokiratba foglalni; a nyilvántartásba vétel iránti kérelem első példányát azonban a Pp. 196. §-ának megfelelően kell kitölteni [Ptk. 74/A. § (1) bek., 74/B. § (1) bek., 74/C. § (1) bek., és 199. §; Pp. 93. és 196. §].*
BH1993. 123. *A törvény az alapítványt rendelő alapító okiratra értelemszerűen írásbeli alakot ír elő, további előírást azonban az alakszerűségre nem tartalmaz [Ptk. 74/A. § (1) bek.].*
BH1993. 122. *I. Alapítvány alapítója csak az alapító okiratot aláíró személy lehet; a vagyoni hozzájárulást befizető személyek: csatlakozók [Ptk. 74/A. § (1) bek., 74/B. § (2) bek.].*
BH1993. 122. *II. A kezelőszervezeten kívüli személy az alapítvány képviselője nem lehet [74/C. § (1) bek., Ptk. 29. §]. III. Az alapító okirat nem tartalmazhat olyan rendelkezést, amely szerint az alapító az alapítványt bármikor megszüntetheti. Nincs mód az okirat olyan tartalmú módosítására, amely az alapítvány visszavonásának minősül [Ptk. 74/A. § (3) bek., 74/E. §].*
BH1993. 57. *A termelőszövetkezetből létrehozott részvénytársaság részvényeseinek támogatására alapítvány nem hozható létre [Ptk. 74/A. § (1) és (3) bek.].*
BH1993. 43. *II. Alapítvány csak a bírósági nyilvántartásba vétellel nyeri el jogi személyiségét. Ezért a részvételével alakult gazdasági társaság cégbejegyzéséhez az alapítvány nyilvántartásba vételére vonatkozó bírósági végzést csatolni kell. Ennek hiánya a cégbejegyzést kizáró ok [Ptk. 74/A. § (1)-(2) bek., 685. § c) pont, 1977. évi VI. tv. 7. § (1) bek., 1979. évi II. tv. 35., 36. §, 41. § (2) bek., 1989. évi XIII. tv. 2. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 107. §, 1990. évi XIV. tv. 39., 40., 54. §, 23/1979. (VI. 28.) MT r. 62. § (4) bek., 33/1984. (X. 31.) MT r. 17. § (2) bek., 47. § (1) bek., 4/1991. (II. 13.) PM r. 2., 37. §, 13/1989. (XII. 16.) IM r. 8. § a) és d) pont].*
BH1992. 790. *I. Jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet alapítványt nem hozhat létre. II. Az alapítvány képviselője csak a nyilvántartásba vétel iránti eljárás jogerős befejezése után járhat el képviselőként. III. Az alapítvány nyilvántartásba vétele után az alapítói jogok átruházásának kizártsága [Ptk. 74/A. § (1) és (4) bek.].*
BH1992. 789. *I. Az alapítvány tevékenységében nem lehet meghatározó a gazdasági-vállalkozási tevékenység [Ptk. 74/A. § (1) bek.].*
BH1992. 789. *II. Kábeltelevíziós rendszer kiépítése és működtetése alapítványi formában is történhet, feltéve, hogy az nem palástol üzleti tevékenységet, és a vállalkozási tevékenység nem szorítja háttérbe a közérdekű célkitűzést [Ptk. 74/A. § (1) bek., 74/F. § (1)-(2) bek.].*
BH1992. 726. *Az alapítvány alapító okiratának módosítására sor kerülhet, ha ez nem jelent lényeges módosulást, így az alapítvány vagyonának csökkentését vagy az alapítványi cél szűkítését [Ptk. 74/A. § (2)-(3) bek., 74/C. § (3) bek.].*

BH1992. 725. *Alapítvány elsődlegesen gazdasági-vállalkozási célra nem hozható létre [Ptk. 74/A. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 8. § (1) bek., 9. § (4) bek., 88. § a) pont, KK 2. sz.].*
BH1992. 604. *I. Az alapítvány célja nem lehet gazdasági-vállalkozási tevékenység [Ptk. 74/A. § (1) bek.].*
BH1992. 604. *II. Az alapítvány kuratóriuma az alapító okiratot nem módosíthatja [Ptk. 74/A. § (3) bek.].*
BH1992. 551. *A megszűnt szövetkezet vagyonának kezelésére alapítványt nem lehet létrehozni, mert ez a cél nem közérdekű [Ptk. 74/A. § (1) bek., 74/C. § (1) bek., KK 2. sz.].*
BH1992. 494. *Az alapítvány alapító okiratának jogszabálysértő rendelkezései miatt a bírósági nyilvántartásba vételt utóbb meg kell tagadni még akkor is, ha az alapítvány időközben megszűnt [Ptk. 74/A § (1) bek., 74/C § (1) bek., 74/E § (1) bek. b) pont].*
BH1992. 429. *Az alapítvány tekintetében nem tartós és közérdekű a cél, ha az alapító gyermekének sportolói pályafutását kívánja elősegíteni [Ptk. 74/A. § (1) bek.].*
BH1992. 350. *Az alapítványi célhoz viszonyítva a 100 000 forint vagyon is kirívóan alacsony lehet [Ptk. 74/A. § (1) bek., 74/B. § (1) bek., KK 2. sz.].*
BH1992. 349. *Az alapítvány nyilvántartásba vételekor a bíróságnak vizsgálnia kell, hogy az alapítvány célját szolgáló vagyon rendelkezésre áll-e [Ptk. 74/A. § (1) bek., 74/B. § (1) bek. KK 2. sz.].*
BH1992. 280. *A helyi önkormányzat alapítványt létrehozhat, az önkormányzat feladatkörébe tartozó közszolgáltatások ellátására azonban az alapítvány nem alkalmas jogi forma [Ptk. 74/A §, 1990. évi LXV. 9. § (4) bek. és 88. § a) p].*
BH1992. 202. *Közérdekű célra történő kötelezettségvállalás elhatárolása az alapítványtól [Ptk. 74/A. §, 593. §, 1990. évi I. tv. 7. § (3) bek.].*
BH1992. 54. *Az alapítók - az alapítvány létesítése után - közvetlenül nem rendelkezhetnek az alapítványi célra rendelt vagyonnal [Ptk. 74/A. §-a (3) bek., 74/B. § (1) bek. c) pont, 74/C. §].*
BH1992. 53. *Az alapítvány céljának közérdekűségén nem változtat, ha az alapítvány egyben az alapítók gazdasági érdekeit is szolgálja [Ptk. 74/A. § (1) bek.].*
BH1991. 449. *I. Az alapítvány alapítója jogi személyiséggel nem rendelkező testület nem lehet [Ptk. 74/A. § (1) bek.].*
BH1991. 413. *Nem közcélú az alapítvány, ha a célja az alapító vállalat dolgozói részére történő ingyenes részvényjuttatás [Ptk. 74/A. §].*
BH1991. 40. *Az alapító nem lehet az alapítvány kezelője, nem kötheti ki az alapítvány visszavonásának jogát, továbbá nem jelölheti ki az alapítvány jogutódját [Ptk. 74/A. §-a (3) bek., 74/C. § (2) bek.].*

74/B. § (1) Az alapító okiratban meg kell jelölni az alapítvány
a) nevét;
b) célját;
c) céljára rendelt vagyont és annak felhasználási módját;
d) székhelyét.

Az alapító okiratnak vannak olyan alaki és tartalmi kellékei, aminek hiányában nem kerülhet sor az alapítvány nyilvántartásba vételére. Így az alapítvány neve az alapító okirat kötelező kelléke. E körben a bíróságnak azt kell vizsgálni, hogy az alapítók által választott név megfelel-e a Ptk. 77. § (3) bekezdésében foglaltaknak. Természetesen szinte lehetetlen volna azt megkövetelni, hogy a jogi személy neve minden más jogi személy nevétől különbözzön. Éppen ezért csak azt kell vizsgálni, hogy a hasonló működési körben és azonos területen tevékenykedő jogi személyek nevétől különbözik-e a bejegyzésre váró jogi személy neve: végül is tehát csak az alapítványok nevének kell egymástól különböznie. Az azonos terület kérdését pedig attól függően kell megítélni, hogy a jogi személy működése milyen területre terjed ki.

Alapítványt csak tartós közérdekű célra lehet alapítani. Az alapító okirat szinte legfontosabb része az alapítvány céljának a megjelölése. A bíróságnak elsődlegesen azt kell vizsgálni, hogy az alapítvány közérdekű célra jött-e létre. A tartós közérdekű cél és az alapítvány céljára rendelt vagyon körében utalunk a Ptk. 74/A. § (1) bekezdéséhez fűzöttekre.

Az alapító okiratnak rendelkeznie kell a vagyon felhasználási módjáról. A következetes ítélkezési gyakorlat szerint az alapító okiratban az alapítvány céljára rendelt vagyon felhasználását úgy kell meghatározni, hogy abból egyértelműen megállapítható legyen az alapító célja. Így: hogy a vagyon az alapítványi célok megvalósítása érdekében teljes mértékben, vagy csak az alapítványi vagyon tőkéje, illetve annak hozadéka használható fel. Az alapító okiratból ki kell tűnnie, hogy az alapítványi célok megvalósítása érdekében a kezelő szerv pályázat útján, vagy más módon, milyen döntések során és döntési mechanizmussal használja fel a vagyont. Szükségtelen és az alapító okirat határain túlmenő, a részletező, szervezeti és működési szabályzat jellegű alapítványi vagyonfelhasználás megjelölése. Lehetőség van az alapítvány mellékleteként a szervezeti és működési szabályzatban ennek részletezésére, az alapító okiratban azonban nem kell megkövetelni a

vagyon felhasználásának részletező módját. Jogszabálysértő az alapítvány alapító okiratának az a rendelkezése, amely szerint az alapítványi vagyon túlnyomó része vállalkozásba fektethető.

Az alapítvány önálló jogi személyiségéből következően az alapítók - az alapítvány létesítése után - közvetlenül nem rendelkezhetnek az alapítványi célra rendelt vagyonnal. A vagyon felhasználásának a módjáról az alapítók csak az alapító okiratban, illetve a szervezeti és működési szabályzatban rendelkezhetnek. Arra már nincs lehetőség, hogy a bejegyzett és működő alapítvány vagyonának felhasználása tekintetében utasításokat adjon az alapító.

Az alapítvány az alapítóval azonban - az alapítvány vagyonát érintő - szerződést köthet (BH1995. 731.).

Nyílt alapítvány esetén sem rendelkezhet úgy az alapító, hogy az induló vagyon nem használható fel. Ilyen rendelkezés esetén nem tudna megvalósulni az a törvényben megfogalmazott feltétel, hogy a működés megkezdéséhez feltétlenül szükséges vagyon rendelkezésre álljon.

Az alapítvány székhelyének a bíróság illetékessége szempontjából is jelentősége van. Az alapító okiratot, a kérelmet és az alapító okirat egyéb kötelező kellékeit a székhely szerint illetékes bírósághoz kell benyújtani, nem pedig ahhoz a bírósághoz, amelynek a területén az alapítványi célt meg kell valósítani. Adott esetben ha az alapítvány Pest megyei intézményeket akar támogatni, de a székhelye Budapest területén van, a bejegyzésre a Fővárosi Bíróság az illetékes. A fentiekre figyelemmel fontos kelléke az alapító okiratnak a székhely pontos cím szerinti megjelölése. Ennek ellenére még most is többször előfordul, hogy más megyei bírósághoz tartozó alapító okiratot a Fővárosi Bírósághoz nyújtják be az alapítók. Ilyen esetben a Fővárosi Bíróság az iratokat az illetékes megyei bírósághoz átteszi. A bíróságnak az áttételről a Pp. 129. §-ában foglaltak alapján kell rendelkeznie. Az áttett kérelmet, illetve alapító okiratot úgy kell tekinteni, mintha azt már eredetileg is annál a bíróságnál terjesztették volna elő, amelyhez azt a bíróság áttette [Pp. 129. § (3)].

A kialakult bírói gyakorlat szerint abban az esetben, ha az alapítvány székhelyeként egy másik jogi személy címét tünteti fel az alapító, a bíróságnak mindig be kell szereznie nyilatkozatot az érintett jogi személy illetékes vezetőjétől arra, hogy hozzájárul-e a címének az alapítvány székhelyekénti megjelöléséhez.

(2) Az alapító okiratban az alapító rendelkezhet az alapítványhoz való csatlakozás lehetőségéről és egyéb feltételekről is.

Az alapító az alapító okiratban rendelkezhet az alapítványhoz való csatlakozás lehetőségeiről is.

Az alapító okiratban rendszerint az induló vagyon megjelölése található. Széles körben terjedt el ugyanis az a gyakorlat, hogy az alapítók további vagyoni juttatásokra számítanak, miáltal az induló vagyon a későbbiek során a csatlakozók által adott vagyonnal és az esetleg az alapítvány gazdálkodásával kiegészíthető, illetve az alapítvány egyéb bevételhez is juthat.

Az alapító okiratban az alapító az alapítvány vagyonát kétféle módon határozhatja meg. Abban az esetben, ha az alapító a működés megkezdéséhez szükséges vagyont bocsátja az alapítvány rendelkezésére és lehetővé teszi, hogy az alapítványhoz a törvényben biztosított módon bárki csatlakozhassék, akkor nyílt alapítványról beszélünk.

Lehetőség van ugyanakkor arra is, hogy az alapító a vagyont úgy bocsátja az alapítvány rendelkezésére, hogy az összeg, illetve vagyon csatlakozással nem növelhető. Ebben az esetben beszélünk zárt alapítványról. Ilyen esetben az induló vagyont csak annak hozadéka, az esetleges vállalkozói tevékenységből befolyt jövedelem növelheti.

Az alapító okiratban - figyelemmel arra, hogy a Ptk. rendszerében az alapeset a zárt alapítvány - mindig fel kell tüntetni az alapítónak azt, hogy nyílt alapítványt kíván létrehozni. Nyílt alapítvány esetében a bíróságnak csak azt kell vizsgálni, hogy az alapító által rendelkezésre bocsátott vagyon az alapítvány működésének a megkezdéséhez elégséges-e, tehát az alapító okiratban jelölt célhoz viszonyítva az induló vagyon a kezdeti lépések megtételéhez elegendő-e (KK 2. számú állásfoglalás, BH1995. 371.). A nyílt alapítvány esetében ugyanis az alapító által rendelkezésre bocsátott vagyon csak az alapítvány működésének a megkezdését szolgálja, és a későbbiek során ez a vagyon a csatlakozó személyek felajánlásaival, esetleg az alapítvány gazdálkodásával, vállalkozási tevékenységével elért nyereséggel tovább gyarapítható.

Zárt alapítványnál - ahogy arra már korábban történt utalás - az induló vagyon hozadéka az esetleges vállalkozói tevékenységből befolyt vagyon szaporulat növelheti, ezért a bíróságnak a célhoz igazodó vagyon megfelelőségét ennek figyelembevételével kell vizsgálni.

A nyílt és zárt alapítvány nem jelent merev kötöttséget, az alapító egy alapító okiratban a vagyonról bármely (akár mindkét) formában rendelkezhet.

A gyakorlati tapasztalatok szerint a zárt alapítványok száma igen csekély.

A törvény a csatlakozók vonatkozásában külön rendelkezést nem tartalmaz. A gyakorlatban több esetben fordul elő, hogy egy adott alapítványhoz a csatlakozó nagyobb összeggel járul hozzá, mint amennyit az alapító a célok megvalósításához rendelt. A bírósági gyakorlatban ennek a ténynek nincsen különösebb

jelentősége, mert a csatlakozó már egy ismert célra ajánlja fel az adományát függetlenül attól, hogy a törvény csak az alapítót jogosítja fel bizonyos jogokkal. Nincsen azonban annak semmi akadálya, hogy a csatlakozó a törvényben biztosított jogokkal élve a kuratórium tagjaként ellenőrizze az általa rendelkezésre bocsátott vagyonnak a célra történő felhasználását.

(3) Az alapító az alapító okiratban az alapítvány szervezeti egységét jogi személynek nyilváníthatja, ha a szervezeti egységnek önálló ügyintéző és képviseleti szerve van, valamint, ha rendelkezik a működéséhez szükséges, az alapítvány céljára rendelt vagyonból elkülönített vagyonnal.

A jogi személyeket illetően a Ptk. 30. § (1) bekezdése, az egyesületekre nézve pedig az 1989. évi II. törvény 2. § (4) bekezdése jogszabályi felhatalmazást ad arra, hogy az alapító okirat (határozat) - a törvényi általános szabálytól eltérően - úgy rendelkezhessen, hogy a jogi személy (egyesület) szervezeti egysége is jogi személy.

A jogi személy alapítvány esetében az eltérést engedő és korábban hiányzó törvényi szabályozást az 1993. évi XCII. törvény 5. §-a pótolta, 1994. január hó 1. napjától kezdődő hatállyal beiktatva a most tárgyalt bekezdést.

A szabályozásból kitűnően a törvény az alapító okirat ilyen tartalmú rendelkezését két együttes feltétel meglétéhez köti. Ha tehát az alapítvány szervezeti egysége nem rendelkezik önálló ügyintéző és képviseleti szervvel és a működéséhez szükséges - az alapítvány vagyonából - elkülönített vagyonnal, a szervezeti egységet az alapító okiratban érvényesen nem nyilváníthatja jogi személlyé.

(4) Ha az alapító az alapítványhoz való csatlakozást megengedi (nyílt alapítvány), az alapítványhoz - az alapító okiratban meghatározott feltételek mellett - bárki csatlakozhat. Nyílt alapítvány alapításakor az alapítvány rendelkezésére legalább olyan mértékű vagyont kell bocsátani, amely a működése megkezdéséhez feltétlenül szükséges.

Lásd a Ptk. 74/B. § (2) bekezdéséhez fűzött magyarázatot.

(5) Az alapító az alapító okiratot indokolt esetben - az alapítvány nevének, céljának és vagyonának sérelme nélkül - módosíthatja. A módosításra egyebekben az alapítvány nyilvántartásba vételére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

Hosszabb ideig vitás volt, hogy módosítható-e az alapító okirat és bíróságnak kell-e a módosítás tekintetében alakszerű határozatot hozni.

A törvényi rendelkezések alapján az alapító a nyilvántartásba vétel után az alapító okirat olyan lényeges módosítását nem határozhatja el, amellyel az alapítvány vagyonát elvonná, a célját megváltoztatná vagy szűkítené, vagy az alapítványt az eredeti alapítói szándéktól eltérő módon vagy korábbi időpontban megszüntetné.

Jogszabályi akadálya ugyanakkor nincs annak, hogy a körülmények utóbb történő megváltozása esetén az alapító módosítsa az alapítvány székhelyét, vagy az alapító okirat egyéb, nem lényeges rendelkezését. A módosítás így kiterjedhet minden olyan kérdésre, amely az eredeti alapítói szándékban megfogalmazott közérdekű cél megvalósítását nem veszélyezteti (BH1997. 415.).

Az alapítvány alapító okiratának módosítására tehát csak meghatározott körben, az alapítvány eredeti céljának megfelelő működés fenntartása érdekében kerülhet sor (BH1993. 260.).

Az alapító halála miatt gondot okoz, hogy ki jogosult az alapító okirat olyan módosítására, ami az alapítvány működése miatt elengedhetetlenül szükséges. Az alapítói jog személyhez kötött, ezért fő szabályként jogutódlásnak nincsen helye. A működőképesség biztosítása érdekében azonban lehetőség van arra, hogy a jogutód az alapító okiratot módosítsa és például kimondja az alapító okiratban, hogy az alapítvány pártokat nem támogat. Ez azért nagyon lényeges, mert az alapítvány csak így tud hozzájutni a részére felajánlott személyi jövedelemadó meghatározott összegéhez.

Az alapító okirat módosítására a kuratórium nem jogosult, ez a jog csak az alapítót illeti meg.

A bíróságnak mindig a konkrét esetben kell eldönteni, hogy a módosítás a törvényben előírtak szerint történt-e vagy sem.

A bíróság a módosítás tekintetében végzéssel dönt, és ezt a végzést is mindazoknak kézbesíti, illetve megküldi, akiket a nyilvántartásba vételről értesített.

(6) Az alapítvány gazdálkodására az egyesület gazdálkodására vonatkozó szabályok [62. § (3) bek.] az irányadók.

Az alapítványok a tartós közérdekű céljaik megvalósítása érdekében gazdálkodhatnak, vállalkozási tevékenységet is folytathatnak, de maga a gazdálkodás, illetve a vállalkozás nem lehet az alapítvány fő célja.

Az alapítványok gazdálkodási rendjét a 115/1992. (VII. 23.) Korm. rendelet szabályozza.

BH2003. 522. *Az alapszabály eredeti céljának sérelmét jelentheti az alapszabályi célok bővülése, ezért az alapító okirat ilyen tartalmú módosítása nem lehetséges. Az alapító okirat módosítását az alapítók kizárólag egyhangú döntéssel határozhatják el (Ptk. 74/B. §)*

BH2001. 597. *Az alapító jogutód nélküli megszűnését követően az alapítvány közhasznú szervezetté nem nyilvánítható [Ptk. 74/A. § (1)-(4) bek., 74/B. § (5)-(6) bek., 74/C. § (1), (6) bek., 1997. évi CLVI. tv. 4. §, 6. §, 7. §].*

BH2001. 555. *A közhasznú szervezetnek minősített egyesület nevének részbeni módosítása nem változtatja meg az alapvető célkitűzéseket [Ptk. 74/B. § (5) bek.].*

BH2001. 303. *Az alapítványi vagyon pontos megjelölése nélkül az alapítvány nem jöhet létre [Ptk. 74/A. § (1)-(2) bek., 74/B. § (1) bek., 74/C. § (1) bek., 1997. évi CLVI. tv. (Ktv.) 4. § (1) bek., 7. § (1)-(2) bek., 15. § (1) bek.].*

BH2000. 514. *A kuratórium nem jogosult módosítani az alapító okiratot a közhasznú szervezetként történő nyilvántartás érdekében [1997. évi CLVI. tv. 2. § (1) bek. c) pont, (2) bek., 4. § (1) bek., 22. § (3) bek., Ptk. 74/A. § (2) bek., 74/B. § (5) és (10) bek.].*

BH2000. 470. *Az alapító okirat módosításához valamennyi alapító akaratnyilvánítása szükséges [Ptk. 74/A. § (1)-(3) bek., 74/B. § (5) bek., 74/C. § (3), (4) bek.].*

BH2000. 427. *Az alapító okiratban rendelkezni kell az alapítványi vagyon felhasználásának módjáról. Vázlatos utalás a célok szerinti és a működtetésre vonatkozó felhasználásra nem elégíti ki a törvény szerinti szabályozás követelményét [Ptk. 74/B. § (1) bek. c) pont, 74/G. §].*

EBH2000. 374. *Az alapítványi célok az eredeti célok hatékonyabb érvényesülése végett módosíthatók (1959. évi IV. tv. 74/B. §, 1997. évi CLVI. tv. 5. §).*

BH2000. 230. *Közérdekű kötelezettségvállalók adományait kezelő alapítvány vagyonkezelésének jogszerűsége [Ptk. 74/B. §, 74/F. §, 200. § (2) bek., 593. §, 594. §].*

BH1999. 584. *Az alapítvány alapító okirata csak az alapítók egybehangzó nyilatkozata esetén módosítható [Ptk. 74/B. § (5) bek., 74/C. § (6) bek.].*

BH1999. 583. *Az alapítvány bírósági nyilvántartásba vétele során a képviselet szabályai is irányadók [Ptk. 74/A. § (4) bek., 74/B. § (5) bek., Pp. 66. § (1) bek., 70. § (1) és (2) bek., 105/1952. (XII. 28.) MT r. 13. § (3) bek.].*

BH1999. 481. *Az alapítvány törvényes működése érdekében az alapító okiratban a vagyonfelhasználás módját is szabályozni kell (1959. évi IV. tv. 74/B. §).*

BH1999. 480. *A közérdekű cél meghatározása a vallásos meggyőződéshez kapcsolható [Ptk. 74/A. § (1) és (4) bek., 74/B. § c) pont, 74/C. §, 1990. évi IV. tv. 1. §, KK 2. sz.].*

BH1999. 428. *Közalapítvány alapító okiratában sem módosítható és egészíthető ki az alapítvány eredeti célja (Ptk. 74/B. §, 74/G. §).*

BH1999. 187. *Nyílt alapítvány működésének megkezdéséhez szükséges vagyon nagysága [Ptk. 74/B. § (4) bek.].*

EBH1999. 157. *Az alapítvány alapító okirata csak az alapítók egybehangzó nyilatkozata esetén módosítható (1959. évi IV. tv. 74/B. §).*

EBH1999. 63. *Az alapítvány alapítója az alapítói jogok gyakorlásáról nem mondhat le. Az írásbeli meghatalmazással eseti jelleggel eljáró személy jogköre nem azonos az alapító által kijelölt - képviseletre jogosult - kezelő szerv tagjával [Ptk. 74/B. § (5) bek., 74/A. § (3) bek.].*

BH1998. 104. *Alapítvány létrehozására a bírák és a bírák által létrehozott szervezetek is jogosultak [Ptk. 74/A. § (1) bek., 74/B. § (1) bek. c) p.].*

BH1997. 415. *Az alapító - a törvényben meghatározott korlátozásokkal - az alapítvány alapító okiratát módosíthatja [Ptk. 74/A. § (1)-(2) bek., 74/B. § (5)-(6) bek., 74/C. § (1) bek.].*

BH1997. 406. *A pénzintézet bankszámlaszerződés alapján csak a szabályszerű kifizetési (átutalási) megbízásokat köteles teljesíteni. Ha az alapítványt vagy változás esetén az alapítvány kuratóriuma nevében aláírásra jogosult személy aláírási jogosultságát a bíróság még nem vette nyilvántartásba, az általa aláírt megbízást a pénzintézet nem köteles teljesíteni, annak megtagadásával nem követ el szerződésszegést [Ptk. 29. § (4) bek., 74/A. § (2) bek., 74/B. § (5) bek., 74/C. § (1)-(3) bek. és (6) bek., 529. § (1) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rek. 4. § (1)-(2) bek.].*

BH1997. 312. *Házak építése és felújítása mint alapítványi cél nem jelent feltétlenül elsődleges gazdasági tevékenységet [Ptk. 74/A. § és (2) bek., 74/B. § (1) bek. c) pont, 115/1992. (VII. 23.) Korm. r. 2. § (1)-(2) bek., KK 2. és KK 7. sz.].*

BH1996. 484. *A gazdálkodó tevékenység és a gazdasági tevékenység nem azonos fogalmak. Alapítvány és egyesület elsődlegesen gazdasági tevékenység folytatására nem alapítható, a saját vagyonával való gazdálkodása körében kötött szerződéseivel kapcsolatban azonban gazdálkodó szervezetnek minősül [Ptk. 62. § (3) bek., 74/B. § (6) bek., 685. § c) pont].*

BH1995. 371. *Nyílt alapítvány alapításakor az alapítvány rendelkezésére bocsátandó vagyon mértéke [Ptk. 74/B. § (4) bek., KK 2.].*

BH1993. 393. *Az önkormányzat tulajdonában álló föld alapítványba utalásához a képviselő-testület határozata szükséges [Ptk. 74/B. § (1) bek. c) p., 1990. évi LXV. tv. 9. § (1) bek., 10. § d) p., 80. § (1) bek. 88. § a) p.].*

BH1993. 392. *A kuratórium tagjainak költségtérítését az alapító nem vállalhatja magára [Ptk. 74/B. § (1) bek. c) p.].*

BH1993. 195. *Az alapítvány alapító okiratát nem szükséges bizonyító erejű magánokiratba foglalni; a nyilvántartásba vétel iránti kérelem első példányát azonban a Pp. 196. §-ának megfelelően kell kitölteni [Ptk. 74/A. § (1) bek., 74/B. § (1) bek., 74/C. § (1) bek., és 199. §; Pp. 93. és 196. §].*

BH1993. 122. *I. Alapítvány alapítója csak az alapító okiratot aláíró személy lehet; a vagyoni hozzájárulást befizető személyek: csatlakozók [Ptk. 74/A. § (1) bek., 74/B. § (2) bek.].*

BH1992. 727. *Az alapítvány nyilvántartásba vételekor a bíróságnak meg kell győződnie arról, hogy az alapítványba bevitt vagyon felöl az arra jogosult rendelkezett-e [Ptk. 74/B. § (1) bek., 1987. évi I. tv. 19. § (1) bek.].*

BH1992. 350. *Az alapítványi célhoz viszonyítva a 100 000 forint vagyon is kirívóan alacsony lehet [Ptk. 74/A. § (1) bek., 74/B. § (1) bek., KK 2. sz.].*

BH1992. 349. *Az alapítvány nyilvántartásba vételekor a bíróságnak vizsgálnia kell, hogy az alapítvány célját szolgáló vagyon rendelkezésre áll-e [Ptk. 74/A. § (1) bek., 74/B. § (1) bek. KK 2. sz.].*

BH1992. 281. *A bíróságnak az alapítvány nyilvántartásba vétele előtt vizsgálnia kell, hogy az alapítványi cél eléréséhez szükséges vagyon rendelkezésre áll-e [Ptk. 74/B. § (1) bek.].*

BH1992. 54. *Az alapítók - az alapítvány létesítése után - közvetlenül nem rendelkezhetnek az alapítványi célra rendelt vagyonnal [Ptk. 74/A. §-a (3) bek., 74/B. § (1) bek. c) pont, 74/C. §].*

BH1991. 450. *Az alapítványi vagyon megfelelőségének vizsgálatakor figyelemmel kell lenni arra is, hogy a vagyon a későbbiekben is gyarapodhat [Ptk. 74/B. § (1) bek.].*

BH1991. 414. *Az alapítvány jogképessége mindazon tevékenységre kiterjed, amit a jogszabály nem tilt; az alapítvány tehát céljai megvalósítását nem veszélyeztető vállalkozási tevékenységet végezhet [Ptk. 28. § (2) bek., 29. § (2) bek., 74/B. § (1) bek., 74/C. § (1) - (2) bek., 96/1988. (XII. 22.) MT r. 1. § (2) bek.].*

74/C. § (1) Az alapító - az alapító okiratban - kijelölheti a kezelő szervet, illetőleg ilyen célra külön szervezetet is létrehozhat. A kezelő szerv (szervezet) az alapítvány képviselője. Az alapító az alapító okiratban úgy is rendelkezhet - a (3) bekezdésben foglalt követelmény keretei között - hogy a kezelő szerv (szervezet) vagy annak tagja kijelölése meghatározott időtartamra vagy feltétel bekövetkezéséig áll fenn. E rendelkezés azonban az időtartam lejárta, illetve a feltétel bekövetkezése esetén is csak az új kezelő szerv (szervezet), illetve az új tag kijelölésének bírósági nyilvántartásba vételével egyidejűleg válik hatályossá.

(2) A bíróság köteles kezelő szerv (szervezet) kijelöléséről gondoskodni, ha erről az alapító nem rendelkezett, illetőleg a kezelő szerv (szervezet) a feladat ellátását nem vállalja.

(3) Nem jelölhető ki, illetve nem hozható létre olyan kezelő szerv (szervezet), amelyben az alapító - közvetlenül vagy közvetve - az alapítvány vagyonának felhasználására meghatározó befolyást gyakorolhat.

(4) Ha az alapító az alapítvány kezelésére külön szervezetet hoz létre, az alapító okiratban rendelkeznie kell annak összetételéről és meg kell jelölnie az alapítvány képviseletére jogosult személyt, ha pedig a képviseletre többen jogosultak, úgy a képviseleti jog gyakorlásának módját, illetőleg terjedelmét is. A képviseleti jog korlátozása jóhiszemű harmadik személy irányában hatálytalan. Az alapító az alapító okiratban úgy is rendelkezhet, hogy a kezelő szerv (szervezet) az alapítvány alkalmazottjának képviseleti jogot biztosíthat, megjelölve a képviseleti jog gyakorlásának módját, illetőleg terjedelmét.

(5) A kezelő szerv (szervezet) vagy annak tisztségviselője (tagja) által a feladatkörének ellátása során harmadik személynek okozott kárért az alapítvány felelős. A tisztségviselő (tag) az általa e minőségében az alapítványnak okozott kárért a polgári jog általános szabályai szerint felel.

(6) Ha a kezelő szerv (szervezet) tevékenységével az alapítvány célját veszélyezteti, az alapító a kijelölést visszavonhatja és kezelőként más szervet (szervezetet) jelölhet ki.

(7) Az alapító az alapító okiratban az e törvényben biztosított jogainak gyakorlására - különösen halála, megszűnése esetére - maga helyett más személyt is kijelölhet. E személyre az alapítóra vonatkozó rendelkezések az irányadók. A kijelölést a nyilvántartásba vétel után az alapító nem vonhatja vissza. Alapító vagy a jogainak gyakorlására kijelölt más személy hiányában - a kezelő szerv (szervezet) vagy az ügyészség erre vonatkozó bejelentése alapján - az alapítói jogosultságok a bíróságot illetik meg.

A kezelő szerv (szervezet) az alapítvány általános ügydöntő, ügyvezető és képviselő szerve. Ez azt jelenti, hogy a kezelő szerv (kuratórium) kezeli az alapítvány vagyonát az alapítvány céljának megfelelően és érdekében, s képviseli az alapítványt hatóságok előtt és harmadik személyekkel szemben.

Ezeket a feladatokat az alapító nem láthatja el, mert törést szenvedne az az alapvető elv, hogy az alapítvány létrehozása után az alapító - a számára esetleg adókedvezményt is nyújtó vagyonnal - a továbbiakban nem rendelkezhet sem kizárólagosan, sem olyan módon, hogy akár közvetlenül vagy közvetett módon az alapítványi vagyon felhasználásáról való döntésben meghatározó szerepet játszik (KK 2. számú állásfoglalás).

A jogi személy létesítéséről szóló okiratban meg kell állapítani - többek között - annak tevékenységét és képviselőjét. Ehhez tartozik az is, hogy az okirat a döntéshozó, valamint az ügyintéző személyeket és tevékenységüket meghatározza.

Az alapító kezelőként kurátorokból (gondnokokból) álló kuratóriumot jelöl ki. A kuratóriumnak - az alapítvány céljával, vagyonával összhangban álló - döntéshozó, ügyintéző és képviselő feladatokat kell ellátnia, mert az alapítvány jogi személyként való működtetése, az alapító okiratban meghatározott cél megvalósítása így biztosítható. A kuratórium összetételét és döntéshozó mechanizmusát ennek megfelelően kell kialakítani és az alapító okiratban meghatározni.

A korábbi rendelkezés alapján a kuratóriumi tagok kijelölése csak határozatlan időre szólhatott. Az (1) bekezdésnek a 2002. január 1. napjától hatályos új rendelkezése azonban már lehetőséget ad arra, hogy a kijelölésre meghatározott időtartamra, vagy valamely feltétel bekövetkezéséig terjedően kerülhessen sor.

A határozott idő leteltével, illetve a feltétel bekövetkezésével a kijelölés megszűnik, és az érintett helyett új kuratóriumi tagot kell kijelölni. Ha erre nem a megszűnéssel egyidejűleg kerül sor, az alapítvány működésének folyamatossága veszélybe kerül. Ezt zárja ki az (1) bekezdés azon új rendelkezése, amely a megszűnés hatályát az új tag (szervezet) nyilvántartásba vételéhez köti.

Az alapító okiratban a kuratórium tagjait mindig név szerint és egyenként fel kell sorolni, megjelölve külön az elnök és a tagok személyét.

A kuratóriumi tagoknak feladatvállaló nyilatkozatot kell adni, amiben egyrészt arra vonatkozóan kell nyilatkozniuk, hogy a tisztséget vállalják, másrészt pedig azt kell kijelenteniük, hogy a Ptk. 74/C. § (3) bekezdésében foglaltaknak megfelelnek, nem állnak közeli hozzátartozói viszonyban az alapítókkal, a kuratóriumi tagok egymással, és jogi személy alapító esetében nincsenek alkalmazotti és egyéb érdekeltségi viszonyban az alapítóval.

Nincs akadálya annak, hogy az alapító a kuratórium egyik tagja vagy elnöke legyen, meghatározó szerepe azonban a kuratóriumban nem lehet (KK 2. számú állásfoglalás). Az alapító közvetett befolyását biztosítaná, ha az alapító közeli hozzátartozói döntő többségükben a kuratórium tagjai lennének (BH1993. 525.).

Az alapítvány alapítója a kezelő szervként eljáró kuratórium összetételét megváltoztathatja, egy vagy több kuratóriumi tag helyett más személyt jelölhet (BH1993. 327.). A kuratórium kijelölésének a joga azt is magában foglalja, hogy a kuratórium összetételét maga a kuratórium nem állapíthatja meg (BH1993. 58.).

A jogi személy mint szervezet csak akkor tud jogviszony alanya lenni, ha az alapító okiratban az alapítvány kezelője nevében eljáró, képviseletre jogosult magánszemélyt is megjelölik, aki a kuratórium döntéseit harmadik személyekkel szemben képviseli és érvényes jognyilatkozatot tesz.

Lényeges az a szabály, hogy jóhiszemű harmadik személyek irányában a képviseleti jog korlátozása hatálytalan.

A kuratórium és az alapítványi képviselő kijelölésének a joga csak az alapítót illeti meg, ezt a jogot más nem gyakorolhatja és ez a jog nem ruházható át a kuratóriumra.

A nagy alapítványoknál felmerült igényeknek tesz eleget a törvény, amikor a (4) bekezdés 2002. január 1-jétől hatályos új rendelkezésével módot ad arra, hogy az alapító okiratban az alapító felhatalmazza a kezelő szervet (szervezetet) az alapítvány alkalmazottja számára képviseleti jog biztosítására. A gazdasági társaságoknál ismert cégvezetőhöz hasonlóan ilyen felhatalmazás alapján meghatározott terjedelemben és előírt módon gyakorolható képviseleti jog illetheti meg az alkalmazottat.

A kezelő szerv struktúrája vonatkozásában a Ptk. nem tartalmaz semmilyen rendelkezést, ezért abból kell kiindulni, hogy az alapítvány kezelő szerve egységes. Ennek ellenére nagyobb alapítványok esetében nincs akadálya annak, hogy a kezelő szerv az alapítvány céljainak megvalósítása és az ezzel kapcsolatos feladatok megfelelő ellátása érdekében strukturálódjék. Lehetőség van tehát fő és alkuratórium létrehozására azzal, hogy megfelelően szabályozni kell a feladat és hatásköröket, és biztosítani kell a struktúra egyes elemeinek az összhangját.

Az alapítvány kuratóriumának minden esetben alkalmasnak kell lennie arra, hogy az alapítótól függetlenül végezze a tevékenységét, az alapítvány céljának alárendelve. Ennek feltételeként a kezelő szerv jogkörét mindig egyértelműen és pontosan meg kell határozni az alapító okiratban.
Abban az esetben, ha az alapító nem rendelkezett a kezelő szerv kijelöléséről, vagy a kezelő szerv nem vállalja azokat a feladatokat, amelyeket az alapítvány kezelésével kapcsolatban el kellene látnia, akkor a bíróság köteles a kezelő szervet kijelölni.
2002. január 1. napját megelőzően a törvény nem adott lehetőséget arra, hogy az alapító rendelkezhessen az alapítói jogok átadásáról. Ezért amikor az alapító halála vagy megszűnése folytán nem maradt olyan személy, aki az alapítói jogokat gyakorolhatta volna, nem kerülhetett sor például az alapító okirat módosítására sem, amelyre a közhasznúsági fokozat megszerzéséhez szükség lett volna. Emellett gyakorlati igény merült fel arra, hogy az alapító más okból átadhassa alapító jogai gyakorlását (például: az iskolai alapítványt alapító szülők a mindenkori szülők közösségének). A § 2002. január 1. napjával hatályba lépett új (7) bekezdése ezekre a gyakorlati szempontokra figyelemmel lehetőséget biztosít arra, hogy az alapító az alapító okiratban maga helyett más személyt jelöljön ki, akár halála, akár megszűnése esetére, akár más okból is.
Az új törvényi szabály értelmében abban az esetben, ha ilyen kijelölésre nem került sor, de az alapítvány alapító nélkül maradt, az alapítói jogosultságok a bíróságot illetik meg, mégpedig attól az időponttól kezdődően, hogy az alapító halálát vagy megszűnését a kezelő szerv vagy az ügyészség a bíróságnak bejelenti.
A kezelő szerv működésével kapcsolatban meg kell említeni a feladatkörének ellátása során okozott kárért való felelősség kérdését. Itt meg kell különböztetni azt az esetet, amikor a kezelő szerv (szervezet) vagy annak tisztségviselője (tagja) okozza a kárt harmadik személynek a feladatkörének ellátása során, vagy pedig a tisztségviselő (tag) e minőségében okoz kárt az alapítványnak. Az (5) bekezdés értelmében a kívülállónak okozott kárért minden esetben az alapítvány a felelős, a tisztségviselő (tag) által e minőségben az alapítványnak okozott kárért való felelősségre pedig a kártérítési felelősség általános szabályai az irányadók.
A kezelő szerv által okozott károkért az alapítót nem terheli felelősség, mert az alapítvány az alapítótól független jogi személy.
BH2004. 212. *Az alapító kizárólag akkor jogosult a kezelő szervezet visszavonására, ha a kezelő szervezet, vagy az egész szervezetre kihatóan annak tagja, vagy tagjai tevékenysége ténylegesen, és valóságosan olyan veszélyhelyzetet teremtenek, vagy teremtettek, amely az alapítvány célja, vagy céljai megvalósulását meghiúsították, vagy arra alkalmasak - A bírósági nyilvántartásba vett képviselő képviseleti joga mindenkivel szemben, és minden eljárásban hatályos mindaddig, amíg a képviselő törléséről jogerős bírósági végzés nem határoz, és azt a nyilvántartáson átvezetik [Ptk. 74/A. § (4) bek., 74/C. § (6) bek.].*
BH2001. 598. *A közalapítványnál is kötelező az ellenőrző szerv létrehozása [Ptk. 74/C. § (4) bek., 74/G. (5) bek., 1997. évi CLVI. tv. 7. § (1) bek. c) pont, (2) bek. c) pont, 10. §].*
BH2001. 597. *Az alapító jogutód nélküli megszűnését követően az alapítvány közhasznú szervezetté nem nyilvánítható [Ptk. 74/A. § (1)-(4) bek., 74/B. § (5)-(6) bek., 74/C. § (1), (6) bek., 1997. évi CLVI. tv. 4. §, 6. §, 7. §].*
EBH2001. 486. *A közhasznú szervezet vagyonának felhasználására nem gyakorol meghatározó befolyást az a személy, akit a bankszámla felett rendelkezési jogosultsággal ruháztak fel (Ptk. 74/C. §).*
EBH2001. 485. *Az alapítót megillető törvényes jogok a kuratórium, vagy bíróság által általában nem gyakorolhatók (1959. évi IV. tv. 74/B. és 74/C. §).*
BH2001. 303. *Az alapítványi vagyon pontos megjelölése nélkül az alapítvány nem jöhet létre [Ptk. 74/A. § (1)-(2) bek., 74/B. § (1) bek., 74/C. § (1) bek., 1997. évi CLVI. tv. (Ktv.) 4. § (1) bek., 7. § (1)-(2) bek., 15. § (1) bek.].*
BH2000. 470. *Az alapító okirat módosításához valamennyi alapító akaratnyilvánítása szükséges [Ptk. 74/A. § (1)-(3) bek., 74/B. § (5) bek., 74/C. § (3), (4) bek.].*
BH2000. 375. *Az alapítványi célok megvalósításának veszélyeztetése esetén az alapító új kezelőszervet jelölhet ki (Ptk. 74/C. §).*
EBH2000. 263. *Az alapítvány nyilvántartási adataiban bekövetkezett változás bejegyzése alkalmával - nemperes eljárásban - nincs lehetőség a kuratóriumi tagok alkalmasságának részletes, érdemi vizsgálatára [Ptk. 74/C. § (3) bek.]*
BH1999. 584. *Az alapítvány alapító okirata csak az alapítók egybehangzó nyilatkozata esetén módosítható [Ptk. 74/B. § (5) bek., 74/C. § (6) bek.].*
BH1999. 429. *Az alapítvány képviseletével megbízott szervet az alapító jelöli ki (Ptk. 74/C. §).*
BH1999. 392. *A közalapítvány esetében sem jelölhető ki olyan kezelőszerv, amelyben az alapítók a döntéshozatalra döntő befolyást gyakorolhatnak [Ptk. 74/C. § (3) bek.].*

BH1998. 618. *Az alapítvány kuratóriumi tagjainak az elfogadó nyilatkozatban arról is nyilatkozniuk kell, hogy az alapítóval nincsenek közeli hozzátartozói vagy egyéb - önálló kurátori tevékenységüket befolyásoló - kapcsolatban [Ptk. 74/A. § (2) bek., 74/C. § (1) és (3) bek.].*
BH1998. 310. *Az alapítvány alapító okiratában a kuratóriumnak képviseleti joggal való felruházása nem elegendő, meg kell jelölni azt a személyt, aki a képviseletre jogosult [Ptk. 74/C. § (4) bek.]*
BH1997. 457. *Az alapítvány kurátora mást nem bízhat meg helyettesítésével [Ptk. 74/A. § (2) bek, 74/C. § (1) és (3) bek, (6) bek].*
BH1997. 415. *Az alapító - a törvényben meghatározott korlátozásokkal - az alapítvány alapító okiratát módosíthatja [Ptk. 74/A. § (1)-(2) bek., 74/B. § (5)-(6) bek., 74/C. § (1) bek.].*
BH1997. 406. *A pénzintézet bankszámlaszerződés alapján csak a szabályszerű kifizetési (átutalási) megbízásokat köteles teljesíteni. Ha az alapítványt vagy változás esetén az alapítvány kuratóriuma nevében aláírásra jogosult személy aláírási jogosultságát a bíróság még nem vette nyilvántartásba, az általa aláírt megbízást a pénzintézet nem köteles teljesíteni, annak megtagadásával nem követ el szerződésszegést [Ptk. 29. § (4) bek., 74/A. § (2) bek., 74/B. § (5) bek., 74/C. § (1)-(3) bek. és (6) bek., 529. § (1) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rek. 4. § (1)-(2) bek.].*
BH1997. 146. *Az alapítvány alapítója a kezelő szervre nem gyakorolhat meghatározó befolyást [Ptk. 74/C. § (3) bek.].*
BH1997. 98. *Alapítványok egyesítésének feltételei [Ptk. 74/A. § (5) és (6) bek., 74/C. § (3) bek., 74/E. § (2) és (6) bek.].*
BH1997. 97. *A közalapítvány alapítója nem jelölheti meg önmagát ellenőrzésre jogosult szervként, az ellenőrző szerv összetételére azonban nem vonatkozik az a rendelkezés, hogy az alapítók meghatározó befolyást nem gyakorolhatnak a szerv döntéshozatalában [Ptk. 74/C. § (3) bek., 74/G. § (5) bek.].*
BH1996. 279. *Az általános iskola zenei munkaközössége nem jogi személy, ezért alapítványt nem hozhat létre [Ptk. 74/A. § (1) bek., 74/C. § (3) bek., KK 2. sz.].*
BH1993. 577. *A kezelő szerv (kuratórium) tagjának kijelölését az alapító nem ruházhatja át a kuratóriumra [Ptk. 74/C. § (1) bek.].*
BH1993. 525. *Az alapítók közeli hozzátartozói döntő többségükben nem lehetnek a kuratórium tagjai [Ptk. 74/C. § (1) bek., KK 2. sz.].*
BH1993. 462. *Az alapítvány kuratóriuma a vagyonkezeléssel kapcsolatos döntéseinek végrehajtásával ügyvezető igazgatót bízhat meg; az alapítvány kezelője azonban továbbra is a kuratórium, és nem az igazgató [Ptk. 74/C. § (1) bek., 74/E. § (4)-(5) bek.].*
BH1993. 461. *Az alapítvány kezelő szervének tagjait csak az alapító nevezheti ki, erre a kuratórium nem jogosult [Ptk. 74/C. § (1) bek.].*
BH1993. 327. *I. Az alapítvány alapítója a kezelő szervként eljáró kuratórium összetételét megváltoztathatja, egy vagy több kuratóriumi tag helyett más személyt jelölhet [Ptk. 74/C. § (3) bek.].*
BH1993. 260. *I. Az alapítvány kuratóriumának alkalmasnak kell lennie arra, hogy az alapítóval függetlenül, az alapítványi célnak alárendelve végezze tevékenységét [Ptk. 74/C. § (1) bek., KK 2. sz.].*
BH1993. 195. *Az alapítvány alapító okiratát nem szükséges bizonyító erejű magánokiratba foglalni; a nyilvántartásba vétel iránti kérelem első példányát azonban a Pp. 196. §-ának megfelelően kell kitölteni [Ptk. 74/A. § (1) bek., 74/B. § (1) bek., 74/C. § (1) bek., és 199. §; Pp. 93. és 196. §].*
BH1993. 58. *I. A kuratórium összetételét maga a kuratórium nem állapíthatja meg [Ptk. 74/C. § (1) bek.].*
BH1992. 726. *Az alapítvány alapító okiratának módosítására sor kerülhet, ha ez nem jelent lényeges módosulást, így az alapítvány vagyonának csökkentését vagy az alapítványi cél szűkítését [Ptk. 74/A. § (2)-(3) bek., 74/C. § (3) bek.].*
BH1992. 662. *A volt városi tanács által alapított városi televízió költségvetési intézmény; vagyona csak a megyei vagyonátadó bizottság hozzájárulásával forgalomképes [1990. évi LXV. tv. 107. § (1) bek. b) pont, (3) és (4) bek., Ptk. 74/C. § (1)-(2) bek., KK 2. sz.].*
BH1992. 551. *A megszűnt szövetkezet vagyonának kezelésére alapítványt nem lehet létrehozni, mert ez a cél nem közérdekű [Ptk. 74/A. § (1) bek., 74/C. § (1) bek., KK 2. sz.].*
BH1992. 494. *Az alapítvány alapító okiratának jogszabálysértő rendelkezései miatt a bírósági nyilvántartásba vételt utóbb meg kell tagadni még akkor is, ha az alapítvány időközben megszűnt [Ptk. 74/A § (1) bek., 74/C § (1) bek., 74/E § (1) bek. b) pont].*
BH1992. 56. *Az alapítvány kezelése nem csupán az ügyintézést, hanem az alapítvány ügyeiben való döntést is jelenti [Ptk. 74/C. §].*
BH1992. 55. *Az alapítvány alapítójának közeli hozzátartozóját nem lehet az alapítvány kezelőjeként kijelölni [Ptk. 74/C. §].*

BH1991. 490. *Az alapítvány kezelő szerve az alapítvány megszüntetéséről nem dönthet; az alapító az alapítvány kezelő szervében csak oly módon vehet részt, hogy a döntéshozatalnál ne kerülhessen túlsúlyba, illetőleg jogosítványokat kizárólagosan ne gyakorolhasson [Ptk. 74/E. § (1) bek., Ptk. 74/C. §].*

BH1991. 489. *Alapítvány nyilvántartásba vételekor a tartós közérdekű cél akkor is megállapítható, ha az alapítvány vagyona egyetlen személy érdekét szolgálja, ez az érdek azonban nem jövedelemszerzés (vagyongyarapítás), hanem emberi együttérzésre, szolidaritásra alapozott humánus cél [Ptk. 74/C. § (1) bek.].*

BH1991. 451. *Nem kizárt, hogy az alapítvány kezelője az a személy legyen, aki közérdekű célú kötelezettségvállalás alapján hozza létre az alapítványt [Ptk. 74/C. §, Ptk. 642. §, 1987. évi 11. tvr. 7. § (2) bek.].*

BH1991. 449. *II. Az alapítvány kezelő szervezeteként kuratórium is kijelölhető [Ptk. 74/C. §].*

BH1991. 449. *III. Az alapítvány kezelőjének döntéshozó, ügyintéző és képviseleti jogkörét egyértelműen meg kell határozni az alapító okiratban [Ptk. 74/C. §].*

BH1991. 414. *Az alapítvány jogképessége mindazon tevékenységre kiterjed, amit a jogszabály nem tilt; az alapítvány tehát céljai megvalósítását nem veszélyeztető vállalkozási tevékenységet végezhet [Ptk. 28. § (2) bek., 29. § (2) bek., 74/B. § (1) bek., 74/C. § (1) - (2) bek., 96/1988. (XII. 22.) MT r. 1. § (2) bek.].*

BH1991. 368. *Az alapítvány alapítója nem lehet egyben az alapítvány egyik képviselője; nincs akadálya azonban annak, hogy az alapítvány kezelő szerveként kijelölt kuratórium tagja legyen [Ptk. 74/C. §, KK 2. sz. áf.].*

BH1991. 40. *Az alapító nem lehet az alapítvány kezelője, nem kötheti ki az alapítvány visszavonásának jogát, továbbá nem jelölheti ki az alapítvány jogutódját [Ptk. 74/A. §-a (3) bek., 74/C. § (2) bek.].*

74/D. § Ha az alapítvány létrehozása végrendeletben történt, arról a bíróságot értesíteni kell; ezt az alapítványt közérdekű meghagyásnak kell tekinteni, amennyiben létrehozása nem felel meg a törvényben meghatározott feltételeknek.

Röviden itt kell szólni a megkülönböztetés érdekében a közérdekű meghagyásról, valamint a közérdekű kötelezettségvállalás alapítvánnyá való átalakításáról.

Az 1987. évi 11. törvényerejű rendelet 7. §-ának (2) bekezdése értelmében az 1987. szeptember hó 1. napja előtti alapítvány-rendelést közérdekű célra való kötelezettségvállalásnak kell tekinteni, a (3) bekezdés pedig azt mondja ki, hogy a kötelezett a közérdekű célra való kötelezettségvállalást az alapítvány létrehozására vonatkozó szabályok szerint alapítvánnyá alakíthatja át. Ez azt jelenti, hogy ilyenkor bírósági nyilvántartásba vételre csak akkor kerülhet sor, ha a jogszabályok módosítását követően a kötelezettségvállalást az alapítvány létrehozására vonatkozó szabályok szerint alapítvánnyá alakították. Ha erre nem került sor, akkor nincs szó olyan működő alapítványról, amelyet az 1990. évi I. törvény 7. §-ának (3) bekezdése alapján nyilvántartásba lehet venni. Amennyiben az 1987. szeptember 1. előtti alapítványrendelés végrendeletben történt, azt közérdekű meghagyásnak kellett tekinteni.

Alapítványt alapítani végrendelettel természetesen ma is lehet. A gyakorlatban ez az eset azonban elég ritkán fordul elő. Ha a végrendelkező ilyen módon kíván alapítványt létrehozni, akkor a végrendeletnek tartalmaznia kell mindazokat a feltételeket, amit a törvény az alapító okirat tartalmára előír.

A hatályos törvényi rendelkezés szerint, ha az alapítvány létrehozása végrendeletben történt, arról a bíróságot értesíteni kell. Ez az értesítés elsősorban a közjegyző feladata, de megteheti ezt az örökös, a végrendelet végrehajtásával megbízott személy, de más érdekelt is. Ilyen esetben a bíróság kérelem nélkül, egyedül a végrendelet tartalma alapján dönt az alapítvány nyilvántartásba vétele felől.

Az alapító okiratnak minősülő végrendelet hiánypótlással való tökéletesítése a bejegyzési eljárás során nem lehetséges. Ezért rendelkezik úgy a törvény, hogy ha az alapítványrendelés nem felel meg a törvényes feltételeknek, a végrendeleti rendelkezést a közérdekű meghagyás egyoldalú jogügyletének kell tekinteni. Ebben az esetben a végrendeletnek erre a rendelkezésére a Ptk. 642. §-a lesz az irányadó. Ennek lényege, hogy a közérdekű meghagyásnak tekintett juttatás teljesítését a közérdekű cél szerint illetékes érdekelt szerv követelheti az örököstől, illetve ha az örökhagyó a hagyaték egészét rendelte alapítványi célra, az érdekelt szerv a Ptk. 593-596. §-ának megfelelő alkalmazásával gondoskodik a közérdekű cél megvalósításáról.

Amennyiben az alapítvány a törvényi feltételeknek megfelel, akkor azt - a végrendelet alapján - nyilvántartásba lehet venni ugyanúgy, mint az alapító okiratban létrehozott alapítványt.

74/E. § (1) A bíróság az alapítványt a nyilvántartásból törli, ha az alapító okiratban meghatározott

a) cél megvalósult;

b) idő eltelt;

c) feltétel bekövetkezett.

(2) Az alapítványt akkor is törölni kell a nyilvántartásból, ha a bíróság az alapítványt megszünteti vagy más alapítvánnyal való egyesítését rendeli el.

(3) A bíróság az ügyész keresete alapján az alapítványt megszünteti, ha céljának megvalósítása lehetetlenné vált, illetőleg ha jogszabály-változás folytán a bejegyzést meg kellene tagadnia. A bíróság az alapító kérelme alapján az alapítványt megszünteti, ha az alapítvány céljainak megvalósítása lehetetlenné vált.

(4) A bíróság az alapítványt megszüntetheti, ha a kezelő szerv (szervezet) tevékenységével az alapítvány célját veszélyezteti és az alapító - a bíróság felhívása ellenére - a kijelölést nem vonja vissza és kezelőként más szervet (szervezetet) nem jelöl ki.

(5) A megszűnt alapítvány vagyonát - az alapító okirat eltérő rendelkezése hiányában - a bíróság hasonló célú alapítvány támogatására köteles fordítani.

(6) A bíróság az érdekelt alapítók közös kérelmére - új alapítvány létrehozása vagy más alapítványhoz való csatlakozás céljából - elrendelheti az alapítványok egyesítését, ha ez az érintett alapítványok céljainak megvalósításával összhangban áll. Az alapítványok egyesítésére irányuló kérelemhez az új, illetőleg a megfelelően módosított - a megszűnt alapítvány jogutódlásáról is rendelkező - alapító okiratot is csatolni kell, egyebekben a bíróság eljárására az alapítvány nyilvántartásba vételére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

A törvény rendelkezése szerint az alapítvány a nyilvántartásból való törléssel szűnik meg. Bár a jogszabály ezt kifejezetten nem mondja ki, a Ptk. 84/A. §-ból következik, hogy az alapítványt a bíróság a nyilvántartásból - nemperes eljárásban hozott - jogerős végzéssel törli.

Az alapítvány törlésére az alapítvány megszűnése vagy megszüntetése esetén kerülhet sor.

1. Az alapítvány megszűnése:

Az alapítók az alapítvány létrehozásakor az alapító okiratban rendelkezhetnek arról is, hogy az alapítvány létesítése milyen időtartamra történjen. Az alapító rendelkezésétől függően megszűnhet az alapítvány akkor, ha a cél megvalósult, az idő eltelt, vagy a feltétel bekövetkezett [Ptk. 74/E. § (1) a)-c)]. E feltételeket az alapítvány alapító okiratában mindig egyértelműen kell meghatározni.

További megszűnési ok, amikor a bíróság az érdekelt alapítók közös kérelmére új alapítvány létrehozása vagy más alapítványhoz való csatlakozás céljából elrendeli az alapítványok egyesítését [Ptk. 74/E. § (6)].

A bíróság az érdekelt alapítók közös kérelmére rendelheti el az alapítványok egyesítését, ha ez az egyesítéssel érintett alapítványok céljainak megvalósításával összhangban van. Természetesen a bíróság nem jogosult az egyesített alapítvány új, vagy módosított alapító okiratának a megállapítására. Az alapítványok egyesítésére irányuló kérelemhez az új, illetőleg a megfelelően módosított alapító okiratot is csatolni kell. Az egyesítésre vonatkozó eljárásra is az alapítványok nyilvántartásba vételére vonatkozó szabályok vonatkoznak. Ez azt jelenti, hogy a bíróság az egyesítés kérdésében is nemperes eljárásban határoz.

A hitelezők érdekeinek védelmében, és az eltérő jogértelmezést kiküszöbölendően, a (6) bekezdés 2002. január 1-jétől hatályos új rendelkezése kötelezően írja elő, hogy egyesítés esetén az új vagy módosított alapító okiratban rendelkezni kell a jogutódlás kérdésében.

A taxatív törvényi felsorolásból következik, hogy az alapító az alapítvány céljához szükséges vagyon hiánya miatt az alapítvány bírósági nyilvántartásból való törlését nem kérheti (BH1996. 416.).

2. Az alapítvány megszüntetése:

Ha az alapítvány céljának megvalósítása valamely objektív ok folytán lehetetlenné vált, illetőleg ha jogszabályváltozás folytán a bejegyzést meg kellene tagadni (azaz az alapítvány céljának megvalósítása törvénybe ütközne) a bíróság az alapítványt megszünteti [Ptk. 74/E. § (3)]. Megszüntetheti az alapítványt a bíróság akkor is, ha a kezelő veszélyezteti az alapítvány célját és az alapító - a bíróság felhívása ellenére - a kijelölést nem vonja vissza és nem jelöl ki más kezelő szervet [Ptk. 74/E. § (4)]. Ez utóbbi esetben az alapítvány megszüntetését az objektív feltételen kívül az alapító szubjektív magatartása, azaz mulasztása együttesen eredményezi.

Az alapítvány megszüntetésére a korábbi szabályozás szerint kizárólag az ügyész keresete alapján indított peres eljárás alapján kerülhetett sor. A (3) bekezdés 2002. január 1. napjától kiegészített új rendelkezése értelmében azonban egy esetben az alapító is előterjeszthet az alapítvány megszüntetése iránt keresetet, mégpedig akkor, ha az alapítvány céljának megvalósítása objektív okból lehetetlenült.

A fentiekből következően

- az alapítvány megszüntetésére sem az alapító, sem a kezelő szerv nem jogosult. Az alapító azért nem, mert a nyilvántartásba vétellel elveszíti azt a lehetőséget, hogy az alapítvánnyal, az alapítvány vagyonával rendelkezzen. A kezelő szerv megbízatása pedig az alapítvány céljának megfelelő működtetésre szól, nem szerez azonban jogot az alapítvány feletti rendelkezésre (BH1997. 314.),

- az alapító okirat sem tartalmazhat olyan rendelkezést, amely szerint az alapító az alapítványt bármikor megszüntetheti (BH1993. 122.).
- az alapítvány az alapító halálával sem szűnik meg, hanem - az alapító halálától függetlenül - jogi személyként tovább működve betöltheti a célját.
Kérdésként merül fel, hogy van-e és mennyiben helye az alapítók esetében jogutódlásnak?
Az alapítvány létrehozására vonatkozó jog személyhez kötött, tehát az alapító halála esetén az alapítvány létrehozására az alapító nevében más nem jogosult. Az alapító okirat létrehozása után azonban már bekövetkezhet jogutódlás, hiszen az alapítványi vagyon visszavásárlására vonatkozó alapítói rendelkezés az alapítvány megszűnése esetére vagyoni értékű jogot biztosít az alapítónak, amely az alapító halála esetén a jogutódokat illeti meg (KGD. 1993. évi 7. szám VI/11.).
A bíróság az alapítványt megszüntető határozatában dönt az alapítványi vagyon sorsáról, hovafordításáról. Az (5) bekezdés értelmében a bíróság a megszűnt alapítvány vagyonát - az alapító okirat eltérő rendelkezése hiányában - hasonló célú alapítvány támogatására köteles fordítani.
Ha az alapító az alapító okiratban eleve úgy rendelkezett, hogy az alapítvány megszűnése esetén megmaradt vagyonát hasonló közcélra kell fordítani, akkor az alapítványi vagyonról történt rendelkezést kell teljesíteni.
Az alapítvány megszűnése esetére a megmaradó vagyon felhasználásáról csak az alapító jogosult dönteni az alapító okiratban, és ez a jog nem ruházható át a kezelő szervre.
Az alapítók - főleg a korábbi időben - gyakran úgy rendelkeztek, hogy az alapítvány még megmaradt vagyona visszaszáll az alapítóra. A bíróságok nyílt alapítvány esetén ezt az alapítói rendelkezést joggal való visszaélésnek (BH1994. 340.), más esetben a jó erkölcsbe ütköző volta miatt semmisnek (BH1995. 371.) minősítették, mert ebben az esetben az alapító jogalap nélkül gazdagodna figyelemmel arra, hogy az induló vagyon a csatlakozások és felajánlások révén jelentősen emelkedhet (BH1994. 340.).
A nyitott alapítvány alapító okirata azonban rendelkezhet arról, hogy az alapító által rendelkezésre bocsátott vagyon az alapítvány megszűnése esetén visszaszáll az alapítóra. A csatlakozás folytán megnövekedett vagyont azonban az alapítvány megszűnése után is csak hasonló célú alapítvány támogatására lehet fordítani.
Az alapító tehát csak az általa adott vagyon visszaszállásáról rendelkezhet. A nyílt alapítvány esetében az induló vagyon, vagyis az alapító által rendelkezésre bocsátott vagyon - természetesen csak akkor - szállhat vissza, ha megvan.
Az alapítók a nyílt alapítvány megszűnésekor az alapítvány megmaradt vagyonát ugyancsak nem oszthatják fel egymás között.
A bíróság csak akkor dönt az alapítvány még megmaradt vagyonának hasonló célú alapítvány támogatására fordításáról, ha erről az alapító okiratban nem történt rendelkezés. A hasonló cél alatt tartalmi azonosságot kell érteni. Például: ha egy kulturális célú alapítvány felismerhetően meghatározott jellegű kulturális tevékenységet támogat, akkor a cél szellemiségére is figyelemmel kell lenni, vagy ha betegek gyógyításának támogatása a cél, a megmaradt vagyont szintén betegek támogatására kell fordítani.
Az alapítvány megszüntetése esetén a perben eljárt bíróság keresi meg az alapítványt nyilvántartásba vevő bíróságot az alapítvány törlése érdekében.
BH2004. 211. *A Ptk. 74/E. § (1) bek. a) és b) pontja egyaránt megalapozza a bírósági nyilvántartásból az alapítvány törlését, ha a cél amelyre létrehozták megvalósult, illetőleg a határozott idő, amelyre létrejött, letelt. A törlési eljárásban csak e feltételek vizsgálhatók [Ptk. 74/E. § (1) bek. a) és b) pontja].*
BH1999. 188. *Az alapítvány működése törvénysértő, ha olyan személyeknek biztosít adókedvezményt, akik támogatása nem felel meg az alapítvány céljainak [Ptk. 74/F. §; 74/E. § (4) bek.].*
BH1998. 402. *Az alapítvány megszűnése esetén a vagyon felosztásra vonatkozó alapítói rendelkezésnek egyértelműnek kell lennie [Ptk. 74/E. § (5) bek.].*
BH1997. 416. *II. Az alapító - az alapítvány céljához szükséges vagyon hiánya miatt - nem kérheti az alapítvány bírósági nyilvántartásból való törlését [Ptk. 74/E. § (1)-(2) bek.].*
BH1997. 314. *I. A kezelő szerv az alapítvány megszüntetését nem határozhatja el [Ptk. 74/E. § (1) bek.].*
BH1997. 314. *II. A bíróság csak peres eljárásban, az ügyész keresete alapján dönthet az alapítvány megszüntetéséről [Ptk. 74/E. § (3) bek.].*
BH1997. 98. *Alapítványok egyesítésének feltételei [Ptk. 74/A. § (5) és (6) bek., 74/C. § (3) bek., 74/E. § (2) és (6) bek.].*
BH1995. 371. *A jó erkölcsbe ütközik a nyílt alapítvány alapító okirata, ha arról rendelkezik, hogy a megszűnéskor meglevő vagyont az alapító vagy örökösei részére kell kiadni [Ptk. 74/E. §].*
BH1995. 187. *Az alapítvány megszüntetésével kapcsolatos perre a megyei (fővárosi) bíróságnak van hatásköre [Ptk. 74/A. § (4) bek., 74/E. § (3) bek.].*

BH1994. 161. *Az alapítvány megszüntetésére ad okot, ha az alapítvány jogellenes hitelezési tevékenységet folytat, továbbá ha az alapítvány pénzét az alapító használja (Ptk. 74/E. §).*

BH1993. 462. *Az alapítvány kuratóriuma a vagyonkezeléssel kapcsolatos döntéseinek végrehajtásával ügyvezető igazgatót bízhat meg; az alapítvány kezelője azonban továbbra is a kuratórium, és nem az igazgató [Ptk. 74/C. § (1) bek., 74/E. § (4)-(5) bek.].*

BH1993. 259. *II. Nem kifogásolható, ha az alapító zárt alapítvány megszűnése esetére az alapító okiratban úgy rendelkezik, hogy vagyona visszakerül az alapítóhoz; nyílt alapítvány esetén joggal való visszaélésnek minősül az a rendelkezés, amely szerint a csatlakozással megnövelt vagyon az alapító tulajdonába kerül [Ptk. 74/E. § (5) bek. és 5. § (2) bek.].*

BH1993. 124. *A nyitott alapítvány alapító okirata arról rendelkezhet, hogy az alapító által rendelkezésre bocsátott vagyon az alapítvány megszűnése esetén visszaszáll az alapítóra [Ptk. 74/E. § (1) bek.].*

BH1993. 122. *II. A kezelőszervezeten kívüli személy az alapítvány képviselője nem lehet [74/C. § (1) bek., Ptk. 29. §]. III. Az alapító okirat nem tartalmazhat olyan rendelkezést, amely szerint az alapító az alapítványt bármikor megszüntetheti. Nincs mód az okirat olyan tartalmú módosítására, amely az alapítvány visszavonásának minősül [Ptk. 74/A. § (3) bek., 74/E. §].*

BH1992. 494. *Az alapítvány alapító okiratának jogszabálysértő rendelkezései miatt a bírósági nyilvántartásba vételt utóbb meg kell tagadni még akkor is, ha az alapítvány időközben megszűnt [Ptk. 74/A § (1) bek., 74/C § (1) bek., 74/E § (1) bek. b) pont].*

BH1991. 490. *Az alapítvány kezelő szerve az alapítvány megszüntetéséről nem dönthet; az alapító az alapítvány kezelő szervében csak oly módon vehet részt, hogy a döntéshozatalnál ne kerülhessen túlsúlyba, illetőleg jogosítványokat kizárólagosan ne gyakorolhasson [Ptk. 74/E. § (1) bek., Ptk. 74/C. §].*

BH1991. 369. *II. Az alapítvány megszűnésével nem szűnik meg az a kötelezettség, amellyel az örökhagyó a volt alapítót mint örököst közérdekű meghagyással terhelte [Ptk. 74/E. §, 642. § (1) bek.].*

74/F. § (1) Az alapítvány működése felett az ügyészség a reá irányadó szabályok szerint törvényességi felügyeletet gyakorol.

(2) Ha az alapítvány működésének törvényessége másképp nem biztosítható, az ügyész a bírósághoz fordulhat. A bíróság határidő kitűzésével kötelezi az alapítvány kezelőjét, hogy az alapítvány jogszabálynak megfelelő működését állítsa helyre. A határidő eredménytelen eltelte után a bíróság az alapítványt megszünteti.

Az alapítványok felett a törvényességi felügyeletet az ügyészség gyakorolja, az ügyésznek ezt a jogkörét az alapító nem korlátozhatja.

Az ügyészi felügyelet tárgya a működés törvényességének ellenőrzése, célja annak megállapítása, hogy a kezelő szerv tevékenysége nem veszélyezteti-e az alapítvány céljának a megvalósítását. Az ügyész feladata a törvénysértés feltárása, amelynek megszüntetése végett a bírósághoz fordulhat. Annak alapossága esetén a bíróság határidő kitűzésével kötelezi a kezelő szervet arra, hogy az alapítvány jogszabályoknak megfelelő működését állítsa helyre. Eközben azonban az alapítvány alapítóját az alapító okirat módosítására nem kötelezheti (BH1996. 396.).

Amennyiben a kezelő szerv a felhívásnak nem tesz eleget, az ügyész az alapítvány megszüntetése iránt pert indíthat.

BH2000. 230. *Közérdekű kötelezettségvállalók adományait kezelő alapítvány vagyonkezelésének jogszerűsége [Ptk. 74/B. §, 74/F. §, 200. § (2) bek., 593. §, 594. §].*

BH1999. 188. *Az alapítvány működése törvénysértő, ha olyan személyeknek biztosít adókedvezményt, akik támogatása nem felel meg az alapítvány céljainak [Ptk. 74/F. §; 74/E. § (4) bek.].*

BH1996. 396. *A bíróság nem kötelezheti az alapítvány alapítóját az alapító okirat módosítására (Ptk. 74/A. §, 74/F. §).*

BH1992. 789. *II. Kábeltelevíziós rendszer kiépítése és működtetése alapítványi formában is történhet, feltéve, hogy az nem palástol üzleti tevékenységet, és a vállalkozási tevékenység nem szorítja háttérbe a közérdekű célkitűzést [Ptk. 74/A. § (1) bek., 74/F. § (1)-(2) bek.].*

74/G. § (1) A közalapítvány olyan alapítvány, amelyet az Országgyűlés, a Kormány, valamint a helyi önkormányzat vagy kisebbségi önkormányzat képviselő-testülete közfeladat ellátásának folyamatos biztosítása céljából hoz létre. Törvény közalapítvány létrehozását kötelezővé teheti.

A közalapítvány az alapítvány speciális fajtája. Maga is alapítvány, de céljában, az alapítására jogosultak körében, az őt megillető jogosítványok tekintetében jelentősen eltér az általános értelemben vett alapítványtól, s ezért a jogi szabályozás is eltérő.

Az (1) bekezdés értelmében közalapítvány esetében a közérdekű tartós cél kizárólag olyan állami; helyi, illetve - 2002. január 1-jétől - kisebbségi önkormányzati közfeladat biztosítása lehet, amelyről a jogszabály szerint az államnak vagy a nevesített önkormányzatoknak kell gondoskodnia.

A közalapítvány alapítására magánszemélyek és gazdasági társaságok nem jogosultak.

Közalapítvány kötelező létrehozását csak törvény írhatja elő. Ilyen rendelkezést tartalmaz az 1996. évi I. törvény 53. § (1) bekezdése, melynek alapján az országgyűlés létrehozta a Magyar Rádió, és a Magyar Televízió Közalapítványt.

(2) Az (1) bekezdés alkalmazásában közfeladatnak minősül az az állami, helyi önkormányzati vagy országos kisebbségi önkormányzati feladat, amelynek ellátásáról - törvény vagy önkormányzati rendelet alapján - az államnak vagy az önkormányzatnak kell gondoskodnia. A közalapítvány létrehozása nem érinti az államnak, illetve az önkormányzatnak a feladat ellátására vonatkozó kötelezettségét.

Közfeladatnak az az állami, helyi, illetve kisebbségi önkormányzati feladat minősül, amelynek ellátásáról az államnak, illetve az önkormányzatoknak kell gondoskodnia.

A 2003. június 9-ig hatályos szabályozás szerint közfeladatot jogszabály állapíthat meg, mely alatt a Ptk. 685. § a) pontja alapján a törvény, kormányrendelet és törvényi felhatalmazás alapján, annak keretei között, az önkormányzati rendelet értendő. A közpénzek felhasználásával, a köztulajdon használatának nyilvánosságával, átláthatóbbá tételével és ellenőrzésének bővítésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi XXIV. törvény a jogszabályra történő utalást 2003. június 9-i hatálybalépéssel módosította, és azt kizárólag a törvényre és az önkormányzati rendeletre korlátozta. A jogalkotó e módosítással azt kívánta a jövőre nézve elkerülni, hogy a közalapítvány alapítására vonatkozó döntést követően, mintegy utólag fogadja el a Kormány a közfeladatot megállapító rendeletet.

Ilyen kötelező feladatot tartalmaz például az Ötv. 8. § (4) bekezdése. Az Ötv. 6. §-ának (1) bekezdése ugyanakkor kimondja, hogy a helyi önkormányzatok a helyi igényektől és teljesítőképességtől függően egymástól eltérő önkormányzati feladat- és hatásköröket vállalhatnak, a kisebb lakosságszámú település önkormányzata pedig önként vállalhatja a törvény által a nagyobb lakosságszámú települési önkormányzatoknak, illetve a megyei önkormányzatnak kötelezően előírt közszolgáltatás működési területén való megszervezését.

A törvény azonban nem szűkíti le a közfeladatok körét az Ötv. 8. §-a (4) bekezdésében előírt kötelező feladatokra (tehát a közfeladat és a kötelező feladat nem azonos fogalom), ezért közalapítvány létrehozható az önkormányzati feladatok teljes körére (BH1996. 613.). Nem önkormányzati feladatra (pl. egy zeneszerző emlékének ápolására) azonban közalapítvány nem hozható létre (BH1997. 416.).

A közalapítvány alapítója a jogszabályok alapján őt terhelő közfeladat alól a közalapítvány létesítésével nem mentesülhet, ami egyben azt is jelenti, hogy a közalapítvány az alapító teljes feladat- és hatáskörét nem veheti át, a közfeladat ellátásában csak közreműködhet (KK 38. számú állásfoglalás).

A közalapítvány nem lép az állam, vagy a helyi-, kisebbségi önkormányzat helyébe, a közfeladat ellátásának biztosítását az állam vagy az önkormányzat érdekében, de a saját nevében szervezi.

(3) Közalapítvány létrejöhet úgy is, hogy az alapítvány a teljes vagyonát - alapítójának hozzájárulásával - azonos célú közalapítvány létesítése érdekében az arra jogosult szervnek felajánlja. Ha a közalapítvány alapítására jogosult az ajánlatot elfogadja, a közalapítványt az alapítvány alapítójával közösen hozza létre. A közalapítvány létrehozásával az alapítvány megszűnik, jogutódja a közalapítvány, amelynek alapítói az alapítót megillető jogosultságokat - ha az alapító okirat eltérően nem rendelkezik - együttesen gyakorolják.

Közalapítvány létrejöhet úgy is, hogy korábban már létrejött alapítvány a teljes vagyonát - az alapítójának a hozzájárulásával - azonos célú közalapítvány létesítése érdekében az arra jogosult szervnek felajánlja. Ez a jogosult szerv a közalapítvány létrehozására, illetve alapítására jogosult szerv lehet, vagyis az Országgyűlés, a Kormány és a helyi önkormányzat képviselő-testülete.

Amennyiben a fenti szervek az ajánlatot elfogadják, úgy a közalapítványt az alapítvány alapítójával közösen kell létrehozni. Természetesen ilyenkor a közalapítvány létrehozásával az alapítvány megszűnik, jogutódja a közalapítvány lesz. Ilyenkor a közalapítvány alapítói az alapítót megillető jogosultságokat - ha az alapító okirat eltérően nem rendelkezik - együttesen gyakorolják.

A KK 38. számú állásfoglalása szerint a működő alapítvány közalapítvány alapítására is jogosult alapítója az alapító okirat megfelelő módosításával kérheti közalapítványként való nyilvántartásba vételét.

Az alapító az alapító okiratot csak az alapítvány nevének, céljának, és vagyonának sérelme nélkül módosíthatja [Ptk. 74/B. § (5)]. Erre a törvényi rendelkezésre figyelemmel tehát csak olyan alapítvány alakítható át közalapítvánnyá, amelynek eredeti célkitűzései is közfeladat megvalósítását célozták. A célok kiegészítésére vagy egy részének elhagyására ugyanis a törvény rendelkezése értelmében nem kerülhet sor.

(4) Közalapítvány alapítására jogosult szerv alapítványt csak közalapítványként hozhat létre. Közalapítvány csak olyan gazdálkodó szervezetben vehet részt, amelyben legalább többségi irányítást biztosító befolyással rendelkezik, és amelyben felelőssége nem haladja meg vagyoni hozzájárulása mértékét. Többségi irányítást biztosító befolyása van annak, aki tagsági (részvényes) jogai vagy a gazdálkodó szervezet más tagjával (részvényesével) kötött megállapodás alapján a szavazatok több mint ötven százalékával rendelkezik. Közalapítvány által létrehozott gazdálkodó szervezet további gazdálkodó szervezetet nem alapíthat, és gazdálkodó szervezetben részesedést nem szerezhet.

Az Országgyűlés, a Kormány, valamint a helyi önkormányzat képviselő-testülete alapítványt csak közalapítványként hozhat létre. Ha a megjelöltek bármelyike 1994. január 1. napja után alapítvány nyilvántartásba vételét nem kéri, a bíróságnak a kérelmet hiánypótlási eljárás lefolytatása nélkül el kell utasítania, mert a törvénysértést hiánypótlási eljárással nem lehet orvosolni.

E rendelkezés értelmében több alapító is csak akkor alapíthat közalapítványt, ha mindegyikük arra jogosult. Ha alapítvány több alapítója között az e bekezdésben nevesítettek valamelyike szerepel, a kizáró szabály alapján az alapítvány nyilvántartásba vételét meg kell tagadni.

Annak azonban nincs akadálya, hogy utólag a közalapítványhoz magánszemélyek, illetőleg jogi személyek vagyoni hozzájárulással csatlakozzanak (Legfelsőbb Bíróság Kny. II. 27 120/1995.).

A közpénzek felhasználásával, a köztulajdon használatának nyilvánosságával, átláthatóbbá tételével és ellenőrzésének bővítésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi XXIV. törvény 2003. június 9-i hatállyal korlátozó rendelkezést iktatott be, amely a közalapítványoknak a gazdálkodó szervezet alapítására, illetve valamely cégben részesedés szerzésére vonatkozó jogát érinti. Ebben a körben a törvény korábban semmilyen megszorító rendelkezést nem tett.

A hatályos szabály értelmében a közalapítvány csak többségi irányítást biztosító befolyás szerzésével, és akkor vehet részt valamely gazdálkodó szervezetben, ha a felelőssége legfeljebb a vagyoni hozzájárulásának mértékével azonos. Az együttes feltételek bármelyikének hiányában a részvétel törvénybe ütközik.

A törvény által megkívánt többségi irányítást biztosító befolyás szerzése akkor állapítható meg, ha a közalapítvány a szavazatok legalább felével rendelkezik, akár a saját tagsági (részvényesi) joga, akár a gazdálkodó szervezet más tagjával kötött megállapodás alapján.

A módosított törvényi rendelkezésnek nincs visszaható hatálya, azaz a befolyásszerzés mértékére vonatkozó új előírás nem alkalmazható azon gazdálkodó szervezetek esetében, amelyekben a közalapítvány 2003. június 9. napja előtt a részesedést, illetve befolyást ténylegesen már megszerezte [2003. évi XXIV. törvény 38. § (3)].

Ha a közalapítvány gazdálkodó szervezetet hozott létre, e szervezet tekintetében a tovább-társulás tiltott, azaz e gazdálkodó szervezet más gazdálkodó szervezetben nem szerezhet részesedést, és nem alapíthat további gazdálkodó szervezetet sem.

(5) Közalapítvány létesítése esetén az alapító okiratban a kezelő szervet is meg kell jelölni, vagy ilyen célra külön szervezet - ideértve a kezelő szerv ellenőrzésére jogosult szervet is - létrehozásáról kell gondoskodni.

Amennyiben a törvény szerint jogosult szervek közalapítványt hoznak létre, az alapító okiratban a kezelő szervet is meg kell jelölniük, vagy ilyen célra külön szervezetet - ide értve a kezelő szerv ellenőrzésére jogosult szervet is - létrehozásáról kell gondoskodniuk. Ha a közalapítvány alapító okirata a fentieket nem tartalmazza, akkor nem vehető nyilvántartásba.

E rendelkezésből következik, hogy a kezelő szerv ellenőrzésére jogosult szervet is a közalapítvány alapítójának kell kijelölni.

Az alapító saját magát ellenőrző szervnek nem jelölheti ki, ezzel ugyanis teljesen értelmetlenné válna a külön ellenőrző szerv létrehozására vonatkozó rendelkezés.

Itt kell kiemelni azt, hogy a Ptk. 74/C. § (3) bekezdésének az alapítói részvételt korlátozó rendelkezése csak a kezelő szervre vonatkozik, azaz ezt a rendelkezést a kezelő szerv ellenőrzésére létrehozott ellenőrző szervre nem lehet alkalmazni. Nem veszélyezteti ugyanis az alapítói vagyon célnak megfelelő felhasználását, ha az alapító meghatározó befolyást gyakorol az ellenőrző szervre. Ez abból adódik, hogy a vagyon felhasználására vonatkozóan az ellenőrző szerv utasítást nem adhat, de az a tevékenység, amit az ellenőrző szervnek végezni kell, nem is ad olyan lehetőséget a kezébe, hogy a kezelő szervre befolyást gyakorolhasson (KK 38. számú állásfoglalás; BH1997. 97.).

(6) A közalapítvány alapító okiratát hivatalos lapban közzé kell tenni.

(7) A közalapítványhoz - ha törvény eltérően nem rendelkezik - bárki feltétel nélkül csatlakozhat, az alapító okirat azonban előírhatja, hogy a csatlakozás elfogadásához a kezelő szerv (szervezet) jóváhagyása szükséges.

(8) A kezelő szerv (szervezet) a közalapítvány működéséről köteles az alapítónak évente beszámolni és gazdálkodásának legfontosabb adatait nyilvánosságra kell hoznia. A közalapítvány gazdálkodásának

törvényességét és célszerűségét - a helyi önkormányzat és a kisebbségi önkormányzat képviselő-testülete által alapított közalapítvány kivételével - az Állami Számvevőszék ellenőrzi.

46/2001. Számviteli kérdés *Milyen letétbe helyezési és közzétételi kötelezettség vonatkozik az új jogszabályok alapján a számviteli törvény szerinti egyéb szervezetekre?*

(9) A bíróság a közalapítványt az alapító kérelmére nemperes eljárásban megszünteti, ha a közfeladat iránti szükséglet megszűnt vagy a közfeladat ellátásának biztosítása más módon, illetőleg más szervezeti keretben hatékonyabban megvalósítható. A közalapítvány megszűnése esetén a közalapítvány vagyona - a hitelezők kielégítése után - az alapítót illeti meg, aki köteles azt a megszűnt közalapítvány céljához hasonló célra fordítani és erről a nyilvánosságot megfelelően tájékoztatni.

(10) A közalapítvány alapítására és az alapítói jogok gyakorlásának átadására vonatkozóan külön törvény további feltételeket is megállapíthat.

(11) A külön nem szabályozott kérdésekben a közalapítványra az alapítványra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.

KK 2. szám

I. Az alapítvány nyilvántartásba vételekor a bíróságnak meg kell győződnie arról, hogy az alapítvány a törvényben meghatározott feltételeknek megfelel-e, és a bejegyzés alapjául szolgáló alapító okirat a törvényben meghatározott kellékeket tartalmazza-e. Ennek keretében elsősorban azt kell vizsgálni, hogy

a) az alapítvány neve a jogi személyek elnevezésére vonatkozó szabályoknak megfelel-e [Ptk. 77. § (3) bekezdés];

b) tartós és közérdekű célra történt-e az alapítvány létrehozása;

c) az alapítvány célját szolgáló vagyon rendelkezésre áll-e, illetőleg az alapítvány működésének megkezdéséhez elégséges-e.

II. Ha az alapító okirat a törvényben meghatározott feltételeknek nem felel meg, a szükséges kellékeket nem tartalmazza, vagy a felajánlott vagyon a cél eléréséhez illetőleg a működés megkezdéséhez előreláthatólag nem elegendő, az alapító okiratot a bíróság hiánypótlásra adja vissza, azzal a figyelmeztetéssel, hogy amennyiben az alapító az okiratot ismét hiányosan nyújtja be, illetőleg a vagyont a bíróság által megjelölt értékre nem egészíti ki, a bíróság a nyilvántartásba vételt meg fogja tagadni.

Az alapítvány nyilvántartásba vételéről vagy a nyilvántartásba vétel megtagadásáról szóló határozat a nemperes eljárásra vonatkozó szabályok szerint fellebbezéssel támadható.

III. Amennyiben a bíróság köteles kezelő szerv (szervezet) kijelöléséről gondoskodni, ilyenként az alapítvány célja szerinti működési területű jogi személyt vagy jogi személyiséggel nem rendelkező, de hivatásánál fogva erre

alkalmas más személyt jelölhet ki. A kezelő szerv kijelölése és a kijelölés visszavonása tárgyában a bíróság nemperes eljárásban határoz, a határozat ellen jogorvoslatnak van helye.

IV. A bíróság peres eljárásban dönt az alapítvány megszüntetése tárgyában, ha erre a kezelő szervnek az alapítvány célját veszélyeztető tevékenysége miatt kerül sor.

V. A bíróság - amennyiben az alapító okirat másképpen nem rendelkezik - az alapítványt megszüntető határozatában dönt a megszűnt alapítvány vagyonának sorsáról.

A közalapítvány alapító okiratát hivatalos lapban közzé kell tenni. A Kormány által létrehozott közalapítvány alapító okiratának a közzététele mindig a Magyar Közlönyben történik.
A közalapítványhoz - ha a törvény eltérően nem rendelkezik - bárki csatlakozhat, tehát nyílt. Természetesen az alapító okirat rendelkezhet úgy is, hogy a csatlakozás elfogadásához a kezelő szerv (szervezet) jóváhagyása szükséges. Ezért az is előfordulhat, hogy a kezelő szerv a csatlakozást visszautasítja, vagyis azt nem teszi lehetővé.
A közalapítvány - hasonlóan az alapítványhoz - az alapító okirat nyilvántartásba vétele után szintén az alapítótól független önálló jogi személlyé válik. Az alapító a közalapítvány ügyeinek az intézésébe döntő módon nem avatkozhat be, a jogszabály rendelkezése folytán azonban módja van az alapítvány működésének az ellenőrzésére. A kezelő szerv (szervezet) a közalapítvány működéséről ugyanis az alapítónak köteles évente beszámolni és gazdálkodásának a legfontosabb adatait a nyilvánosság elé tárni.
A közalapítvány felett is az ügyészség látja el a törvényességi felügyeletet, azonban a közalapítvány gazdálkodásának törvényességét és célszerűségét - a helyi, illetve kisebbségi önkormányzat képviselő-testület által alapított közalapítvány kivételével - az Állami Számvevőszék ellenőrzi.
A bíróság a közalapítványt az alapító kérelmére nem peres eljárásban akkor szünteti meg, ha a közfeladat iránti szükséglet megszűnt, vagy a közfeladat ellátásának biztosítása más módon, illetőleg más szervezet keretében jobban megoldható. A közalapítvány megszűnése után a közalapítvány vagyona - természetesen a hitelezők kielégítése után - az alapítót illeti meg, aki azt köteles a megszűnt közalapítvány céljához hasonló célra fordítani és erről is köteles a nyilvánosságot ugyancsak tájékoztatni.
A fentiekből látható, hogy a közalapítvány megszűnésére vonatkozó rendelkezések nem azonosak az alapítványra vonatkozó megszűnési rendelkezésekkel. A közalapítványoknál a törvény külön meghatározza azokat a körülményeket, amelyek fennállása esetén az alapító kérheti a közalapítvány megszüntetését.
A közpénzek felhasználásával, a köztulajdon használatának nyilvánosságával, átláthatóbbá tételével és ellenőrzésének bővítésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi XXIV. törvénnyel módosított Ptk. 74/G. § (10) bekezdése alapján ugyancsak törvény szabályozhat további feltételeket a közalapítvány alapítására és az alapítói jogok gyakorlásának átadására vonatkozóan. Így:
- az Áht. 86/I. § (6) bekezdése kimondja, hogy a társadalombiztosítás pénzügyi alapjainak terhére - az Áht. 94. §-ában nevesített kivételtől eltekintve - közalapítvány nem alapítható. Az Áht. 104/A. §-a pedig azt mondja ki, hogy közalapítvány és - az államháztartás alrendszereihez kapcsolódó vagyonból - közhasznú társaság csak a külön törvényben meghatározott közhasznú szervezetként hozható létre. Az ekként alapított közhasznú társaság, valamint a közalapítvány az évi 1 millió forintot meghaladó cél-juttatás esetén köteles pályázatot kiírni. Ez alól kivétel egyrészt, ha törvény vagy kormányrendelet a közalapítvány közfeladatára tekintettel más eljárási rendet állapít meg. Másrészt nem tartoznak e kötelezettség körébe a nyugellátás jellegű ellátások és a természetes személyek részére nem ösztöndíj jelleggel nyújtott olyan természetbeli ellátások, amelyek értéke nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének tízszeresét.
Az Áht. 104/A. § (3) bekezdése értelmében a kormány az általa alapított közalapítvány alapítói jogainak gyakorlását nem ruházhatja át.
- az Ötv. 88. § (1) bekezdésének a) pontja akként rendelkezik, hogy a helyi önkormányzat az általa alapított közalapítvány alapítói jogainak gyakorlását csak az Ötv. 9. § (3) bekezdésében meghatározott személyre, szervezetre, testületre ruházhatja át - azaz a polgármesterre, a bizottságaira, a részönkormányzat testületére,

a helyi kisebbségi önkormányzat testületére, és törvényben meghatározottak szerint társulására. E hatáskör gyakorlásához utasítást adhat, és e hatáskört visszavonhatja. Az átruházott hatáskör azonban tovább nem ruházható.
Egyebekben pedig mindazokban a kérdésekben, amelyekben a jogszabály külön nem rendelkezik, a közalapítványra is az alapítványokra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.
Így a bíróságnak, amikor a közalapítvány nyilvántartásba vétele kérdésében határoz, vizsgálnia kell, hogy a közalapítvány célját szolgáló vagyon rendelkezésre áll-e és az elegendő-e a közalapítvány működésének a megkezdéséhez. A közalapítvány megfelelő működését ugyanis az induló vagyonnak akkor is biztosítani kell, ha a csatlakozás elmaradása esetén az induló tőke nem növekszik (KK 38. számú állásfoglalás).
A gyakorlati tapasztalat szerint a közalapítvány alapítói mindig rendelkezésre bocsátják azt az induló vagyont, ami a közalapítvány működésének a megkezdéséhez elegendő és ezáltal biztosítják a közfeladat folyamatos ellátását.
Az 1998. január 1-jén hatályba lépett, a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény 2. §-a értelmében közhasznú szervezetté minősíthető a Magyarországon nyilvántartásba vett társadalmi szervezet (kivéve a biztosító egyesület, a politikai párt, a munkáltatói és munkavállalói érdekképviseleti szervek), alapítvány, közalapítvány, közhasznú társaság és köztestület is, ez utóbbi esetben akkor, ha a létrehozásáról szóló törvény azt lehetővé teszi.
A törvény külön nevesíti a közhasznú tevékenységek körét is [1997. évi CLVI. törvény 26. § c)].
A törvényben felsorolt szervezetek közhasznú vagy kiemelkedően közhasznú szervezetté való minősítésüket kérhetik.
A kiemelkedően közhasznú szervezetté való minősítés feltétele az, hogy a szervezetnek olyan közhasznú tevékenységet kell végezni, illetve olyan közfeladatot kell ellátni, amelyről valamilyen törvény vagy törvény felhatalmazása alapján más jogszabály rendelkezése szerint állami szervnek vagy pedig a helyi-, kisebbségi önkormányzatnak kell gondoskodni. A kérelmezőnek bizonyítania kell, hogy mely jogszabály alapján látja el e közfeladatot [1997. évi CLVI. törvény 5. § a)].
Ki kell emelni, hogy a már bejegyzett szervezetek a minősítés érdekében az eredeti céljukat nem módosíthatják, hanem csak annak alapján lehet a kérelmet a bírósághoz benyújtani. A kérelem csak határozott, egy fokozatot megjelölő lehet, vagylagos kérelem előterjesztésére nincsen lehetőség.
Mindazok a fent felsorolt szervezetek, amelyeket a bíróság a törvény hatálybalépésekor már nyilvántartásba vett és a törvényben felsorolt tevékenység folytatására jöttek létre és ha 1998. június 1-jéig a közhasznúsági nyilvántartásba vételre irányuló kérelmet nyújtottak be, 1998. január 1-jétől a kérelem tárgyában hozandó határozat jogerőre emelkedéséig (ide értve a kérelem elutasítását is) a kérelemben megjelölt közhasznúsági fokozat szerinti jogállású szervezetnek minősülnek [1997. évi CLVI. törvény 27. § (1)].
Megemlítjük még, hogy a társadalmi szervezet, a köztestület, az alapítvány és a közalapítvány bírósági nyilvántartásba vételére irányuló eljárás illetékmentes (KK 13. számú állásfoglalás).
EBH2002. 654. *A Magyar Rádió Részvénytársaság olyan sajátos egyszemélyes részvénytársaság, amelynél a közgyűlés jogkörét a Magyar Rádió Közalapítványnak a Médiatörvényben szabályozott rendben létrehozott kuratóriuma gyakorolja. Ebből következően a cégbíróság kizárólag a részvénytársaság működése és ennek során a kuratóriumnak a közgyűlés jogkörében való eljárása felett gyakorol törvényességi felügyeletet. A cégbíróság jogköre nem terjed ki a közgyűlési jogokat gyakorló szerv (a kuratórium) megalakulása törvényességének felülvizsgálatára [Ptk. 74/A-74/F. §-ai, 74/G. § (10) bek., 1996. évi I. tv. (Médiatörvény) 53. § (1) és (4) bek., 55. § (2) és (3) bek., 59. § (1) bek. a) pont, 64. § (3) bek., 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 49. § (3) bek., 50. § (1) bek. d) pont, 51. § (6) bek., 54. § (1) bek. a) pont].*
BH1999. 428. *Közalapítvány alapító okiratában sem módosítható és egészíthető ki az alapítvány eredeti célja (Ptk. 74/B. §, 74/G. §).*
BH1998. 512. *Kábeltelevíziós rendszer működtetése a helyi önkormányzat kulturális feladatainak biztosítását szolgálja, így erre a célra közalapítvány alapítható [Ptk. 74/G. § (1) bek.].*
BH1997. 416. *I. Nem önkormányzati feladat egy zeneszerző emlékének ápolása, így erre a célra közalapítvány nem hozható létre [Ptk. 74/G. § (1) bek.].*
BH1997. 147. *A közalapítvány alapítója önmagát ellenőrző szervként nem jelölheti ki [Ptk. 74/G. § (5) bek.].*
BH1997. 97. *A közalapítvány alapítója nem jelölheti meg önmagát ellenőrzésre jogosult szervként, az ellenőrző szerv összetételére azonban nem vonatkozik az a rendelkezés, hogy az alapítók meghatározó befolyást nem gyakorolhatnak a szerv döntéshozatalában [Ptk. 74/C. § (3) bek., 74/G. § (5) bek.].*
BH1996. 660. *A helyi önkormányzat csak közalapítványt hozhat létre [Ptk. 74/G. § (4) bek.].*
BH1996. 613. *Közalapítvány nem csupán az önkormányzat kötelező feladataira hozható létre [Ptk. 74/G. § (1)-(2) bek., 1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 1. §, 6. § (1) bek., 8. § (1) bek.].*

BH1995. 671. *A közalapítvány nyilvántartásba vételének feltételei [Ptk. 74/G. § (1) és (3) bek.].*

Ptké. 91. § A Ptk. hatálybalépésekor még fennálló alapítványokra a korábbi jogszabályokat kell alkalmazni.

Ptké. 91/A. § (1) Az alapítvány nyilvántartásba vételére irányuló hiányos kérelem benyújtása esetén a kérelem érkezésétől számított harminc napon belül postára adott, vagy a kérelmezőnek átadott végzésben a bíróság hiánypótlásra hívja fel a kérelmezőt. A hiánypótlásra megfelelő - legfeljebb negyvenöt napos - határidőt kell biztosítani, amely kérelemre, indokolt esetben tizenöt nappal meghosszabbítható. A hiánypótlás késedelmes vagy hiányos teljesítése miatt igazolási kérelemnek nincs helye. Ha a hiánypótlási határidőt elmulasztották, vagy a hiánypótlást hiányosan, illetve hibásan terjesztették elő, a bíróság a kérelmet végzéssel elutasítja.

(2) A bíróság legkésőbb a kérelem érkezésétől számított hatvan napon belül köteles dönteni a nyilvántartásba vételről vagy a kérelem elutasításáról. E határidő számításakor a hiánypótlásra felhívó végzés postára adásától (átadásától) a hiányok pótlásáig, illetőleg a hiánypótlás elmaradása esetén a hiánypótlásra biztosított határidő lejártáig eltelt idő nem vehető figyelembe.

(3) Ha a bíróság a (2) bekezdés szerinti döntési kötelezettségének határidőn belül nem tesz eleget, a bíróság vezetőjének a határidő lejártát követő nyolc napon belül meg kell tennie a szükséges intézkedéseket a kérelem elbírálása érdekében.

(4) Ha a kérelem elbírálására a (3) bekezdésben foglaltak alapján nem került sor, a nyilvántartásba vétel a (2) bekezdésben meghatározott határidő leteltét követő kilencedik napon a kérelem szerinti tartalommal létrejön.

(5) A nyilvántartásba bejegyzett adatok változását - a változástól számított hatvan napon belül - a bíróságnak be kell jelenteni, a bejelentésre az (1)-(4) bekezdésben foglaltakat kell megfelelően alkalmazni.

(6) A nyilvántartás tartalmazza az igazságügyminiszter rendeletében meghatározott adatokat, köztük az alapítvány kezelő szerve (szervezete) tagjainak, valamint az alapítvány képviselőjének nevét, lakóhelyét. A nyilvántartás fennálló, illetve törölt adatai, valamint a bírósághoz benyújtott iratok nyilvánosak - ideértve a még el nem bírált kérelmet és mellékleteit is - azokat bárki megtekintheti és azokról feljegyzést készíthet.

(7) A bíróság az alapítvány adatait számítógépen rögzíti.

12. Az egyesülés

74/H. § (1) Az egyesülés a tagok által gazdálkodásuk eredményességének előmozdítására és gazdasági tevékenységük összehangolására, valamint szakmai érdekeik képviseletére alapított jogi személyiséggel rendelkező kooperációs társaság. Az egyesülés saját nyereségre nem törekszik, vagyonát meghaladó tartozásaiért a tagok korlátlanul és egyetemlegesen felelnek.

(2) Az egyesülés az összehangolási feladatok teljesítését segítő egyéb szolgáltatási és közös gazdálkodási tevékenységet is végezhet.

(3) Az egyesülés a cégjegyzékbe való bejegyzéssel, a bejegyzés napjával jön létre.

(4) Az „egyesülés" elnevezést a kooperációs társaság cégnevében fel kell tüntetni.

(5) Az egyesülésre vonatkozó részletes szabályokat külön törvény állapítja meg.

A Gt. (új) módosító rendelkezése folytán egészült ki 1998. június 16-i hatállyal a törvény az egyesülésre vonatkozó külön szabályokkal.

Az egyesülést a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény 2. és 103. §-a jogi személyek által alapítható, együttműködésre, szakmai érdekek képviseletére alapított, nonprofit jellegű, jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságként nevesítette. A gyakorlat azt igazolta, hogy e társasági formát csak igen kevesen választották, amelynek egyik oka az alapítói kör kötöttsége volt. A társadalmi szervezet létrehozásnak személyi kötetlensége mellett viszont a cél kötöttsége nem ad lehetőséget arra, hogy ilyen keretekben gazdasági jellegű együttműködés megvalósulhasson. Emiatt igen sok olyan érdekképviseletre alapított szervezet jött létre mint társadalmi szervezet, amelynek tényleges tevékenysége gyakorlatilag az egyesülés tevékenységi körére terjed ki.

Ennek az ellentmondásos helyzetnek a feloldását jelenti az egyesülésnek mint jogi személynek a más társasági formáktól elkülönített sajátos formakénti elismerése.

Az egyesülés olyan kooperációs társaság, amely nem üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására, hanem az alapítók gazdasági tevékenységének összehangolására, annak eredményessége előmozdítására jön létre. E társasági formában tehát a nyereségérdekeltség a döntő, ugyanakkor azonban a nyereség elérése nem fogalmilag kizárt.

Az egyesülés a célját meghaladóan azonban minden tekintetben társaságként működik. Ez is az indoka annak, hogy a Ptk. kizárólag az egyesülés fogalmát, és tevékenységi körét, jogi személyiségét és a névhasználat sajátosságát nevesíti és kimondja a cégbejegyzés napjával létrejöttének tényét.

A részletes szabályokat - mint minden más társaság esetén - a Gt. (új) 272-287. §-a állapította meg.

IV. cím

A SZEMÉLYEK POLGÁRI JOGI VÉDELME

VII. fejezet

A személyhez és a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok

A személyhez fűződő jogok

75. § (1) A személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. E jogok a törvény védelme alatt állnak.

(2) A személyhez fűződő jogok védelmére vonatkozó szabályokat a jogi személyekre is alkalmazni kell, kivéve ha a védelem - jellegénél fogva - csak a magánszemélyeket illetheti meg.

(3) A személyhez fűződő jogokat nem sérti az a magatartás, amelyhez a jogosult hozzájárult, feltéve, hogy a hozzájárulás megadása társadalmi érdeket nem sért vagy veszélyeztet. A személyhez fűződő jogokat egyébként korlátozó szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat semmis.

A személyiség, a test és a szellem elválaszthatatlan egysége, amely kifejezésre juttatja az egyén viselkedését és gondolkodását, ez a viselkedés és gondolkodás jelenti a személyiség értékminőségét, azt, amiben a személyiség különbözik mástól és ami lehetővé teszi, hogy más legyen, mint a többi. A személyiségi jog az általánosan jellemző értékminőséget védi. A személyiségi jogok ennek érdekében

- egyfelől megteremtik az ember önmegvalósításának feltételeit (elsősorban az egyén autonóm szférájának körülhatárolásával),

- másfelől biztosítják, hogy e feltételeket - a magánszférát - senki jogtalan külső beavatkozással meg ne sérthesse (Dr. Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992).

A Ptk. általánosságban védi a személyhez fűződő jogokat, ezért a Ptk. 84. §-ának rendelkezéseit bármiféle személyhez fűződő jog megsértése esetén lehet alkalmazni (BH1981. 57). Tehát:

- valamennyi, így a törvényben külön nem nevesített személyiségi jog is polgári jogi védelem alatt áll,

- mindenki köteles azokat tiszteletben tartani,

- a jogosult a személyiségi jogainak sértetlenségét mindenkivel szemben követelheti,

- a védelem érdekében a Ptk. által felkínált valamennyi jogi eszköz igénybe vehető.

A törvény - a kifejtettekből is kitűnően - nem tartalmaz tehát kimerítő taxációt a személyiségi jogokról, és nem határozza meg az általános személyiségi jog fogalmát sem csak annyiban, hogy tiltja bármely személyhez fűződő jog megsértését.

A törvény által oltalmazott, de külön meg nem nevezett személyiségi jogok alapvetően az alkotmányból vezethetők le, mint ahogy az Alkotmánybíróság is, az alaptörvény 54. §-ának (1) bekezdésére hivatkozva tárgyalta döntéseiben, az általános személyiségi jog tartalmi elemeit. Több határozat értelmében, ez a fogalom az emberi méltósághoz való jogban ölt testet. Az általános személyiségi jog jelentősége pedig abban áll, hogy a személyiségi jog anyajoga olyan szubszidiárius alapjog, amelyet mind az Alkotmánybíróság, mind a bíróságok minden esetben felhívhatnak az egyén autonómiájának védelmére, ha az adott tényállásra a konkrét, nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható. Az emberi élethez és méltósághoz való jog ugyancsak egységet alkotó olyan oszthatatlan és korlátozhatatlan alapjog, amely számos egyéb alapjognak forrása és feltétele. Így például

- korlátot jelent az állam büntető hatalmával szemben és

- magába foglalja egyebek között a magánszféra védelméhez fűződő jogot is [8/1990. (IV. 23.) AB határozat; 23/1990 (X. 31.) AB határozat; 46/1991 (IX. 10.) AB határozat].

A személyiségi jogok is csak a rendeltetésszerű joggyakorlás elvének betartása mellett érvényesülhetnek. Azok gyakorlása tehát nem sértheti mások jogait és a törvényes érdekeit (BH1992. 387.).

A már kifejtettekből okszerűen következik az is, hogy a fentiek értelmében a személyiségi jog fogalomkörébe tartozó bármely jogosítvány sérelmét eredményező magatartás jogellenes. A jogellenességet általában a sértett beleegyezése, a jogszabály felhatalmazása, a jogos védelem vagy a szükséghelyzet kizárja. Ezek közül a

Ptk. csak a sértett beleegyezéséről szól e § (3) bekezdésében. A hozzájáruló nyilatkozat tartalmában joglemondó nyilatkozat is, amelyet kiterjesztően értelmezni nem lehet [Ptk. 207. § (3)]. Ekként például amikor a jogosult a nevének használatához meghatározott körülmények fennállására tekintettel járult hozzá, az e körbe eső feltételek megváltoztatása ellenére is fennmaradó névhasználat sérti a Ptk. 77. §-ában szabályozott névviseléshez való jogot (BH1992. 455.).

A jogellenesség kizárásának joghatása azonban csak akkor következik be, ha a hozzájárulás nem sért, illetve nem veszélyeztet társadalmi érdeket.

A személyhez fűződő jogaival azonban egyebekben a jogosult nem rendelkezhet. Annak korlátozására, kizárására irányuló jognyilatkozata ugyanis a törvény értelmében semmis.

A személyiségi jogok alapvetően az emberhez mint közösségben (társadalomban) élő természetes személyhez kapcsolódnak. A Ptk. is ezt tartja szem előtt a szabályozásban. Lehetővé teszi ugyanakkor azt is, hogy a védelem a jogi személyeket is megillesse olyankor, amikor jellegéből következően a személyiségi jog nemcsak magánszemélyt érinthet [például névviseléshez vagy a jó hírnévhez való jog stb. esetében (BH1993. 294.)]. A gyakorlat a törvény előírásait tovább tágította azzal, hogy személyiségi jogvédelmet biztosit minden olyan nem természetes személynek is, amely jogi személyiséggel ugyan nem rendelkezik, de önálló jogalanyként vesz részt a társadalom életében. Ekként megfelelően alkalmazza a vonatkozó rendelkezéseket például a saját név alatt jogszerzésre jogosult és kötelezettségvállalásra is képes jogi személyiséggel nem bíró gazdasági társaságok vonatkozásában (betéti társaság, közkereseti társaság).

A személyiségi jogok alanya természetesen csak jogképes személy lehet. Ebből is következően nincs mód az elhunyt vagy megszűnt személy személyiségi jogainak érvényesítésére. E megállapításnak nem mond ellent a kegyeleti jogra vonatkozó jogosítványok törvényi szabályozása, mivel az - a gyakorlat felfogásában - az elhunyt természetes személy meghatározott személyiségi jogainak sérelmén keresztül megkívánja, magába foglalja a jogérvényesítésre jogosult személyiségi jogainak csorbulását is.

A személyiségi jog alanyai nem a saját (esetlegesen az átlagostól kedvezőtlenül eltérő) személyes adottságukhoz igazodva, illetve személyiségük értékelésétől függően, hanem a mindenkivel szemben azonosan alkalmazott mérce alapulvételével jogosultak a védelemre. Ha tehát a megsértett személy egyáltalán nem képes felfogni az őt ért sérelem nagyságát, illetőleg nem úgy értékeli azt, ahogy a társadalom más tagjai általában, mindez nem teszi az igényt megalapozatlanná, vagy másképpen: nem csökkentik az igény terjedelmét a sérelmet szenvedett fél személyes körülményei (Legfelsőbb Bíróság P. törv. III. 20 703/1989.)

Az alkotmányban is rögzítetten az alapvető jogok megsértése miatt keletkezett igény és a kötelességek teljesítésével kapcsolatban hozott állami döntések elleni kifogás bíróság előtt érvényesíthető (Alkotmány 70/K. §). E perek elbírálása mindenkor az általános hatáskörű bíróságok elé tartozik, függetlenül attól, hogy a személyiségi jog sérelme polgári jogviszony, munkaviszony vagy tagsági viszony kapcsán keletkezett-e (BH1988. 333.).

A személyiségi jogsérelemből származó igényt - meghatározott törvényi kivételektől eltekintve - csak maga a jogosult érvényesíthet, annak azonban nincs akadálya, hogy képviselő útján járjon el.

BH2004. 293. *A törvényességi felügyeleti hatáskör nem terjed ki olyan ügyekre, amelyekben más bírósági eljárásnak van helye - A személyhez fűződő jog megsértése miatti igény polgári peres eljárásban érvényesíthető, emiatt a bejegyzést követő névhasználati jogvita nem a cégbíróság, hanem a perbíróság elé tartozik [Ptk. 75. §, 77. § (1) és (3)-(4) bek., 84. §, 1997. évi CXLV. tv. 15. § (8) bek., 51. § (6) bek.].*

BH2004. 235. *Főiskolai oktatási szolgáltatás nyújtására irányuló érvénytelen szerződés esetén - a személyiségi jogok sérelme alapján - nem vagyoni kárpótlás megítélésének szempontjai (Ptk. 75. §, 76. §, 339. §).*

BH2004. 180. *Nem zárja ki a személyiségvédelmi ügy polgári bíróság előtti érvényesítését, és így nem eredményezheti a per megszüntetését, ha az állított jogsértést egyházi szervezet tagjai egyházi tevékenységükkel kapcsolatos eljárásuk során követték el [Ptk. 7. § (1) bek., 75. §, 204. §, 1990. évi IV. tv. 15. § (2) bek., Pp. 130. § (1) bek. f) pont, 157. § a) pont].*

BH2004. 105. *II. A bíróság kirendelése alapján a szakértői testület által készített szakértői felül-vélemény olyan feldolgozott személyes adatnak minősül, amelynek megismerését a felperes a peres eljárásban igényelheti. Nem követelheti azonban az adatvédelem szabályai alapján a felül-vélemény elkészítésében részt vett szakértő személyes vizsgálatán alapuló vizsgálati lelet kiadását. [Ptk. 75-83. §, 1992. évi LXIII. tv. 2. § 5. pont, 3. § (1) bek. a)-b) pont, 5. bek., 11. § (1) bek. a) pont, 12. § (1) bek., 17. § (3) bek., 13/1994. (IX. 13.) NM r. 10. § (2) bek.].*

BH2004. 104. *A közszereplőkről alkotott kedvezőtlen véleménynyilvánítás, értékítélet önmagában akkor sem alapoz meg személyiségvédelmet, ha túlzó, vagy felfokozott érzelmeket tükröz. A közéletben részt vevő személyeknek ugyanis számolniuk kell azzal, hogy politikai ellenfeleik (különösen választási időszakban)*

tevékenységüket, szereplésüket kritikával illetik és erről a közvéleményt tájékoztatják. A közélet szereplőinek pedig el kell viselniük a személyüket kedvezőtlen színben feltüntető és tevékenységüket negatív módon értékelő véleményt, kritikát is [Ptk. 75. § (1) bek., 76. §, 78. § (1) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 339. §, 1986. évi II. tv., 1996. évi I. tv. 12. § (2) bek.].

BH2004. 103. *I. A szexuális viselkedés a magántitok körébe tartozó kérdés, ezért meghatározott személy szexuális magatartásáról szóló közlés önmagában személyhez fűződő jogot sért. Ha pedig a közlés - valótlanul - olyan szexuális magatartást ismertet, amely Magyarországon nem elfogadott, a közlés különösen sértőnek minősül, és a jóhírnév sérelme miatt is személyiségvédelmet alapoz meg [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (1)-(2) bek., 81. §, 84. § (1) bek. e) pont].*

BH2004. 55. *II. Az országgyűlési képviselő mentelmi joga nem vonatkozik a polgári jogi felelősségre [Ptk. 75. §, 76. §, 78. §, 84. § (1) bek. c) pont, 339. § (1) bek.].*

BH2003. 356. *A szakértői bizottság testületi véleményének alapját képező szak- és korreferensi vélemények előkészítő anyagnak minősülnek, amelyekre az érintett információs önrendelkezési joga nem terjed ki, ezért ezek kiadását, megismerését az adatvédelmi szabályokra hivatkozással nem kérheti. A szakértői testület kizárólag arról köteles és jogosult felvilágosítást adni, hogy a bizottsághoz érkezett ügyek miként állnak, illetve kik a szakelőadók [Ptk. 75. § (1) bek., 76-83. §, 1992. évi LXIII. tv. 2. § 1. pont, 2. pont b), 5. pont, 10. § (2) bek., 1. § (1) bek. a) pont, 12. § (1) bek., 13. §, 16. §, 17. § (1) és (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 221. §, 18/1999. (VI. 16.) EüM. r., 13/1994. (IX. 13.) NM r.].*

BH2003. 149. *Az utónevek nem sajátíthatóak ki, azokat gazdasági tevékenysége körében, árujelzőként bárki használhatja. Személyhez fűződő jogvédelem csak akkor vehető igénybe, ha a használat valamely konkrét személlyel kapcsolatba hozható [Ptk. 75. § (1) bek., 76. §, 77. § (2) bek.].*

BH2003. 14. *Rádióműsor címével azonos szóvédjegy törlése iránti ügyben előzetes kérdésnek minősül a szerzői személyhez fűződő jogok, illetve a szellemi alkotás felhasználása miatti egyéb személyhez fűződő jogok megsértése miatt indított peres eljárás mikénti befejezése [1969. évi III. tv. 1. §, 13. § (1) bek., 34. § (1) bek., 50/F. § (1) bek., 1969. évi IX. tv. 3. § (1) bek., 1997. évi XI. tv. 5. § (1) bek. a)-b) pont, (2) bek., 8. § a) pont, 33. § (1) bek. a) pont, Ptk. 4. § (1) bek., 75. §, 77. § (2) bek., 78. §, 80. §, 86. § (2)-(3) bek., Pp. 152. § (2) bek., 163. §, 221. §, 9/1969. (XII. 29.) MM. r. 7. § (1) bek.].*

EBH2002. 740. *Az utónevek nem sajátíthatók ki, azt gazdasági tevékenysége körében árujelzőként bárki használhatja. Személyhez fűződő jogvédelem csak akkor vehető igénybe, ha a használat valamely konkrét személlyel kapcsolatba hozható [Ptk. 75. §, 76. §].*

BH2002. 431. *Nem sért személyhez fűződő jogot a közigazgatási szerv, ha a fél vagyoni viszonyait illetően a személyes költségmentesség iránti kérelem elbírálása végett hivatalból tájékozódik [Ptk. 75. § (1) bek., 76. §, 78. § (1) bek., 1957. évi IV. tv. 26. § (1) bek., 90. § (1) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*

BH2002. 352. *Személyhez fűződő jog megsértésének megállapítása indokolatlanul bántó, a becsületet és emberi méltóságot sértő kijelentések esetén [Ptk. 75. § (1) bek., 76. § (1) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*

BH2002. 261. *A jóhírnév megsértését jelenti az érintett személy képmásának, hangfelvételének vagy az általa használt, rá jellemző egyedi köszöntésmódnak reklámtevékenység során engedély nélküli felhasználása [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (1) bek., 84. § (1) bek. a) és c) pont].*

BH2002. 222. *A közüzemi szolgáltatást nyújtó részvénytársaság adatkezelőnek minősül, ezért adat- és titokvédelem terheli: ügyfele személyes adatainak - hozzájárulás nélküli - nyilvánosságra hozatala személyhez fűződő jogot sért [Ptk. 75. § (1) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 1992. évi LXIII. tv. 2. §, 3. § (1) bek. a) pont, 18. §, 1992. évi LXXII. tv. 24. § (1) bek., Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek., 206. § (1) bek.].*

BH2002. 221. *A jogi személy hírnevét az olyan, vele összefüggésbe hozható közlés sérti, amely nyíltan, vagy célzással, utalással valótlan tényt állít [Ptk. 75. § (1)-(2) bek., 78. (1)-(2) bek.].*

BH2002. 178. *Az Országgyűlés vizsgálóbizottságának zárt ülésén meghallgatott személy tényállításának valóságáért helytállni tartozik a bizottság tagja, ha az elhangzottakat - anélkül, hogy ez joga vagy kötelezettsége volna - a sajtó útján nyilvánosságra hozza [Alkotmány 59. §, 61. § (1) bek., Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (2) bek., 84. § (1) bek., 355. § (4) bek., 1990. évi LV. tv. 4. §, 1976. évi 8. tvr., 1993. évi XXXI. tvr., Pp. 163. § (3) bek., 206. § (3) bek., PK 14. sz.].*

BH2002. 135. *I. Hírnévrontás önkormányzati választási programbeszédben és szórólap terjesztése útján [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (1)-(2) bek.].*

BH2002. 89. *A magántitok körébe tartoznak a családjogi kapcsolattal összefüggő személyes adatok [Ptk. 75. § (1) bek., 81. §, 1992. évi LXIII. tv. 3. § (1) bek. a) pont, 2. §, 19. § (1)-(2) bek.].*

BH2002. 7. *A személyhez fűződő jogok megsértését kizáró hozzájárulásnak kifejezettnek kell lennie; azt a jogosult terhére kiterjesztően nem lehet értelmezni [Ptk. 75. § (3) bek., 80. § (1)-(2) bek., 84. § (1) bek. a)-e) pont, Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2001. 522. *Az egyik közszereplőnek a másik közszereplő tevékenységét elmarasztaló véleménynyilvánítása, értékítélete önmagában nem alapoz meg személyiségvédelmet [Ptk. 75. § (1) bek., 76. §, 78. § (1) bek., 84. § (1) bek. a)-e) pont.].*

EBH2001. 514. *Az országgyűlési képviselő úgy is, mint a parlamenti vizsgáló bizottság elnöke saját személyében felel az általa, e minőségében elkövetett személyhez fűződő jogot sértő cselekedetéért. A képviselő mentelmi joga nem vonatkozik a polgári jogi felelősségre. A jogsértést nem menti önmagában az a körülmény, hogy a képviselő hivatalos minőségében járt el. Más személy nyilatkozatának közreadása híresztelésnek minősül. A jogsértés jellege és körülményei, ezen belül a sértett személy közéleti funkciója alapján köztudomású tényként - külön bizonyítás nélkül - is megállapítható, hogy életkörülményeiben bekövetkeztek-e olyan hátrányok, amelyek nem vagyoni kárigényét megalapozzák [Ptk. 75. §, 78. §, 355. § (1) és (4) bek., Pp. 163. § (3) bek.].*

BH2001. 467. *III. A személyhez fűződő jogot nem sértő parancs kihirdetése önmagában nem minősíthető olyan cselekménynek, amely a személyiségvédelmet megalapozná [Ptk. 75-76. §, 78. §, 81. §, 82. § (2) bek., 84-85. §, PK 12. sz. III.].*

BH2001. 366. *Valamely népcsoporthoz tartozás miatt okozott személyiségsértéssel összefüggésben jelentkező hátrányok megalapozzák a nem vagyoni kárpótlás iránti igényt [Ptk. 75. § (1) bek., 76. §, 339. § (1) bek., 1976. évi 8. tvr. Polgári és Politikai jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 17. cikk].*

BH2001. 110. *I. Személyhez fűződő jogot sért annak valótlan állítása, hogy egy gazdálkodó szervezet a jogszabályi kötelezettségét megszegve nem viseli a közterheket [Ptk. 75. § (1) bek., 78. §].*

BH2001. 61. *Személyhez fűződő jogot sért a magánéletbe való önkényes beavatkozás. A beavatkozást általában akkor kell önkényesnek tekinteni, ha az érintett akaratával, szándékával kifejezetten ellentétes, és a beavatkozást a gondosan mérlegelt körülmények sem indokolják [Ptk. 75. §, 84. § (1) bek., 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 359. § (1) bek., 1976. évi 8. tvr. 1991. évi LXIV. tv., 1992. évi LXXIX. tv., 1997. évi XXXI. tv. 17. §].*

BH2000. 536. *A betegnek ismernie kell a műtét elmaradása esetén várható következményeket, és tudnia kell, hogy a műtéttel milyen kockázatot vállal. Ezért a bíróságnak nemcsak a műtéti hozzájárulás tényét, hanem a tájékoztatás tényleges tartalmát is vizsgálnia kell [Ptk. 75. § (3) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 1972. évi II. tv. (Et.) 45. § (1) bek., 47. § (3) bek., 15/1972. (VIII. 5.) Eü. M. r. 45. § (1) bek., 47. § (3) bek., 87. § (2) bek.].*

BH2000. 440. *A felülvizsgálati kérelemnek elkésett benyújtása miatt a mulasztó ügyvéd felelősséggel tartozik, ezzel a magatartásával azonban az általa képviselt fél személyhez fűződő jogát nem sértette meg [Ptk. 75-84. §-ai, Ptk. 354. §, 1984. évi XX. tv. 57. §].*

BH1999. 402. *A munkához való személyiségi jog megsértése a munkavállaló közalkalmazotti jogviszonyának jogellenes megszüntetésével [Alkotmány 70/B. § (1) bek., 70/D. § (1) bek., Ptk. 75-83. §-ai, 84. § (2) bek., 207. § (2) bek., 1992. évi XXXIII. tv. 24. §, Mt. 90. § (1) bek. a) pont].*

BH1999. 356. *Nem sért jogot a kiadó, ha az adott sajtóorgánum felfogásával, nézeteivel ellentétes vélemény közzétételét megtagadja [Alkotmány 61. § (1) bek., Ptk. 75-76. §, 78. §, 206. § (1) bek., 213. §, 339. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 3. § (1) bek.].*

BH1999. 355. *Az áttemettetéshez történő hozzájárulással, illetve annak tűrésével kapcsolatos igény elbírálása bírósági hatáskörbe tartozik [Ptk. 7. §, 75. § (1) bek., 84. § (1) bek., 85. §, Pp. 130. § (1) bek., 157. § a) pont, 10/1970. (IV. 17.) ÉVM-EüM. r. 10. § (4) bek.].*

BH1999. 250. *I. Nem sért személyiségi jogot a munkáltató, ha a szövetkezeti alkalmazott ellen indult büntetőeljárásról a közgyűlést tájékoztatja [Ptk. 75. § (1) bek. 78. § (1)-(2) bek.].*

BH1999. 155. *A személyhez fűződő jogában megsértett fél igényérvényesítése az önkormányzati tisztségviselőkkel szemben [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (2) bek., 84. § (1) bek. a)-d) pont, 348. §, 1990. évi LXV. tv. 12. § (3) és (4) bek.].*

BH1999. 108. *A sérelmes sajtóközleménnyel szemben az érintett jogi személy és alkalmazottja külön-külön is kérhet sajtó-helyreigazítást [Ptk. 75. § (2) bek., 79. §, PK 13. sz.]*

EBH1999. 93. *Nem sért jogot a kiadó, ha az adott sajtóorgánum felfogásával, nézeteivel ellentétes vélemény közzétételét megtagadja [Alkotmány 61. § (1) bek., Ptk. 75-76. §, 78. §, 206. § (1) bek., 313. §, 339. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 3. § (1) bek.].*

BH1998. 330. *Személyiségi jogainak védelme iránti igényt az is előterjeszthet, akit a sajtóközleményben név szerint nem jelöltek meg, de személye a sajtóközlemény tartalmából valamilyen módon felismerhető [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (1) bek., 85. § (1) bek.].*
BH1998. 223. *Szolgáltatás megelőlegezésének a személyazonosságot igazoló okmány biztosítékként való letétbe helyezésétől függővé tétele önmagában nem sért személyiségi jogokat [Ptk. 75-76. §, 147/1993. (X. 26.) Korm. r. 15. § (2) bek.].*
BH1997. 579. *II. A Ptk. 84. §-a (1) bekezdésének a)-d) pontjaiban felsorolt polgári jogi igényeket nemcsak a napilap kiadójával, hanem a munkaviszonyban álló főszerkesztővel szemben is érvényesíteni lehet [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (1) bek., 84. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 11. § (1) bek. c) pont, 18-19. §].*
BH1997. 525. *I. A temetés méltatlan körülmények között történő lebonyolítása sérti a hozzátartozók kegyeleti jogait [Ptk. 75. § (1) bek, 84. § (1) bek., 85. § (3) bek].*
BH1993. 350. *Termék megjelölésére használt családi név viselésével kapcsolatos személyiségvédelmi igény elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 4. § (4) bek., 75. § (1) és (3) bek., 77. § (1) és (4) bek., 85. § (3) bek.].*
BH1993. 294. *Sajtó-helyreigazítási és egyéb személyhez fűződő jog megsértésével kapcsolatos igény elhatárolási és hatásköri kérdései [Ptk. 75-78. §, 79. §, 84. § (1) bek., Pp. 23. §, 48. §, 342-346. §, 1992. évi LXVIII. tv. 4. §, 29. § (3) bek.].*
BH1993. 22. *Korlátolt felelősségű társaság is érvényesíthet sajtó-helyreigazítási igényt jó hírnevét sértő, valótlan tényállítások közlése esetén [Ptk. 75. § (2) bek., 78. §., 79. § (1) bek., Pp. 342. § (2) bek., 345. § 82) bek., PK 12., PK 13., PK 14. sz.].*
BH1992. 455. *A személyhez fűződő jogokat érintő joglemondást nem lehet kiterjesztően értelmezni [Ptk. 75. § (3) bek., 77. §, 207. § (2) bek.].*
BH1992. 387. *A személyiségi jogok gyakorlása csak akkor felel meg társadalmi rendeltetésének, ha nem sérti mások személyiségi jogainak és érdekeinek a tiszteletben tartását előíró jogszabályokat [Ptk. 75-76. §-ai].*
BH1992. 108. *Az informátor tanúvallomásának értékelése a sajtó-helyreigazítási perben [Pp. 166. § (1) bek., 167. §, 206. §, 342. § (2) bek., 345. § (2) bek., Ptk. 75. § (1) bek., 78. §, 79. §].*
BH1991. 59. *A sajtóhelyreigazítás alapjául szolgáló jogsértés megállapításához elegendő, ha szűkebb szakmai vagy egyéb érdekeltségi körben vált lehetővé a sérelmezett sajtóközleménnyel érintett személy (jogi személy) felismerése [Ptk. 75. § (2) bek., 79. § (1) bek.].*
BH1989. 277. *A gazdálkodó szervezet - névviselési jogának sérelme esetén - általában nem a tisztességtelen gazdálkodás tilalmára szóló jogszabály, hanem a Ptk.-nak a személyhez fűződő jogokra vonatkozó, valamint a bírósági cégnyilvántartásról szóló jogszabály rendelkezései alapján kereshet jogvédelmet [Ptk. 75. § (1) bek., 77. § (1), (3) és (4) bek., 1984. évi IV. tv. 4. §].*
BH1988. 333. *A személyiségi jog védelmével kapcsolatos perek elbírálása attól függetlenül, hogy a sérelem polgári jogviszony, munkaviszony vagy tagsági viszony során keletkezett, az általános hatáskörű helyi bíróság hatáskörébe tartozik [Pp. 45. § (2) bek., Ptk. 75. § (1) bek., 76. §].*
BH1985. 436. *I. A szakcsoport által tiltott névhasználat utján elkövetett jogsértés következményei a szakcsoportot alapító szövetkezet terhére esnek [Ptk. 75. § (1) bek., 77. § (3) bek., 84. § (1) bek., 26/1981. (IX. 5.) MT sz. r. 1. § (1) bek., 3. és 12. §.].*
BH1985. 57. *III. A bíróság vagy más hatóság előtt folyó eljárásban az igazság érvényesülésének biztosítása közérdek, és a bizonyítás ezt a célt szolgálja. Nem lehet ezért - az egyébként is jogsértés nélkül készült hangfelvétel felhasználását visszaélésnek tekinteni, ha ez a hangfelvétel felhasználójával szemben elkövetett jogsértéssel kapcsolatos bizonyítás érdekében történik [Ptk. 75. § (1) bek., 80. § (1) és (2) bek., 4. § (1) bek.].*
BH1984. 352. *I. A meghalt személy emlékének a megsértése miatt általában a hozzátartozó, továbbá az fordulhat a bírósághoz , akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített [Ptk. 75. § (1) bek. 85. § (3) bek.].*
BH1984. 352. *II. A meghalt személy emlékét mint a kegyeleti jogosultakat megillető személyhez fűződő jogot mindenki köteles tiszteletben tartani. Nem sérti azonban a sírban nyugvók emlékét az, ha a társadalmi szokásoknak megfelelően a szülők mellé temetik gyermeküket és később annak férjét is [Ptk. 75. §, 85. §].*
BH1982. 507. *A gyógykezelő, gondozó tevékenység megválasztásánál és foganatosításánál megfelelő körültekintéssel és alapossággal kell eljárni. Ennek elmulasztása nemcsak a vonatkozó szakmai szabályoknak, hanem egyszersmind a személyhez fűződő - a törvényben biztosított - jogoknak a megsértését is jelentheti. Az, hogy az elmeosztályi gyógykezelés, illetőleg a gondozói nyilvántartásba felvétel és a sérelmezett látogatás között évek teltek el, önmagában nem teszi jogellenessé vagy éppen sértővé az ellenőrző jellegű látogatást [Ptk. 75-82. §, 15/1972. (VIII. 5.) EüM sz. r. 48. §].*
BH1979. 204. *I. Az ember munkájának, munkájával kapcsolatos emberi magatartásának az értékelése a személyhez fűződő jogokat érinti, alkalmas lehet a jó hírnév sértésére és az embert munkavállalásában, tehát*

személyiségi értékeinek a kifejtésében, személyiségének az érvényesítésében akadályozhatja. Ezért az ember munkájára, munkájával kapcsolatos magatartására vonatkozó szabálysértő minősítés nem csupán a munkajogi szabályokat sérti, hanem a polgári jog által védett személyhez fűződő jogok sérelmét is jelenti, polgári jogi személyiségvédelmi eszközök alkalmazására ad lehetőséget [Ptk. 75. § (1) bek., 78. §].

76. § A személyhez fűződő jogok sérelmét jelenti különösen az egyenlő bánásmód követelményének megsértése, a lelkiismereti szabadság sérelme és a személyes szabadság jogellenes korlátozása, a testi épség, az egészség, valamint a becsület és az emberi méltóság megsértése.

A § - a Ptk. 75. §-ának kisegítő, értelmező szabályaként - néhány különösen fontos, többségében az Alkotmányban is rögzített személyhez fűződő jogot külön is nevesít. E felsorolás természetesen korántsem teljes.

Az itt jelölt sérelmek jellegüknél fogva, de a törvény kifejezett rendelkezéséből is következően, kizárólag természetes személyhez kapcsolódhatnak. Irányadóak tehát minden esetben, amikor az állam területén tartózkodó magánszemélyt ér e körbe eső támadás.

Az egyenlő bánásmód követelményének megsértése

A törvény 2003. január 27. napjáig hatályos rendelkezése a hátrányos megkülönbözetés tilalmát nevesítette, a Ptk. 8. §-ában írtakkal összhangban rendelkezve a diszkrimináció tilalmáról. A valamennyi embert egyenlő mértékben, minden megkülönböztetés nélkül megillető jogképesség kinyilvánítása mellett ekként személyhez fűződő jogsértésnek minősítette a magánszemély jogegyenlőségét csorbító hátrányos megkülönböztetését is. Jogvédelemre azonban nemcsak a nemi, faji, nemzetiségi vagy felekezeti hovatartozás szerinti hátrányos különbségtétel ad alapot.

Az Alkotmánybíróság 61/1991. (XI. 20.) AB határozatából kitűnően az állam területén tartózkodó személyek között nem tehető kivétel faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerint sem.

A hátrányos megkülönböztetést megvalósító magatartások körét a törvény nem nevesítette, ezért azt a bírói gyakorlatnak kellett kimunkálnia. Azt, hogy milyen eljárás minősíthető ekként, csak a körülményeknek, bizonyítékoknak és a peres felek érdekeinek egybevetésével lehet kimondani [Pp. 206. § (1)]. A bíróság például megállapította a hátrányos megkülönböztetés tényét amiatt, mert az alperesi pénzintézet, illetve biztosító társaság épületeinek bejárata nem volt alkalmas arra, hogy azokon a mozgássérült és általában tolókocsival közlekedő felek bejussanak oda (BH1995. 698.).

A diszkrimináció tilalma ugyanakkor nem értelmezhető úgy, hogy a természetes személyek közötti különbségtétel abszolút értelemben tilos. A jogszabályok csupán az emberi méltósághoz való jogot sértő és ekként hátrányos megkülönböztetéseket utasítják el [61/1991. (XI. 20.) AB határozat].

Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény 2004. január 27-i hatálybalépésével egyidejűleg a Ptk. is módosításra került, s ezen időponttól kezdődően az egyenlő bánásmód megsértését nevesíti olyanként, mely a személyiségi jogot sérti.

A 2003. évi CXXV. törvény miniszteri indokolása az önálló, egységes jogi szabályozás okai körében kiemelte: a megelőzően hatályos magyar jog különböző jogterületei korábban is nevesítettek az egyenlő bánásmód követelményének érvényesülése és az esélyegyenlőség előmozdítása érdekében normákat. Így elsősorban maga az Alkotmány, de a Ptk. most tárgyalt 76. §-a, az Mt. 5. §-a, és a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény egésze is. E szabályozás azonban nélkülözte az egységes fogalomhasználatot, és nem biztosított megfelelő eszközöket a jogsértésekkel szembeni fellépéshez. Az általános antidiszkriminációs törvény megalkotása a már meglévő szabályokat koherenssé teszi, másrészt kitölti azokat a réseket, amelyek jelenleg a szabályozásban mutatkoznak, harmadrészt pedig megfelelő eljárási rendelkezéseket biztosít a jogsértésekkel szembeni fellépéshez.

Az indokolásban említett koherenciát a 2003. évi CXXV. törvény 2. §-ának az a rendelkezése biztosítja, mely kimondja: az egyenlő bánásmód követelményére vonatkozó, külön jogszabályokban meghatározott rendelkezéseket e törvény rendelkezéseivel összhangban kell alkalmazni. Ennek megfelelően az egyenlő bánásmód követelményének tartalmát külön jogszabály az új törvényben szabályozottól eltérően nem állapíthatja meg, arra azonban külön jogszabálynak lehetősége van, hogy az egyenlő bánásmód követelményének kötelezetti körét az adott ágazati jogszabály hatálya alá tartozó jogviszonyok tekintetében a törvényben szereplőnél tágabban határozza meg, és arra is, hogy az egyenlő bánásmód követelményének megsértését az adott ágazati jogszabály hatálya alá tartozó jogviszonyok tekintetében speciális szankcióval sújtsa.

Az egyenlő bánásmód követelménye a kötelezettektől azt kívánja meg, hogy tartózkodjanak minden olyan magatartástól, amely bizonyos tulajdonságaik alapján egyes személyekkel vagy személyek egyes csoportjaival szemben közvetlen vagy közvetett hátrányos megkülönböztetést, megtorlást, zaklatást vagy jogellenes

elkülönítést eredményez. Kimondja, hogy az egyenlő bánásmód követelménye alapján a Magyar Köztársaság területén tartózkodó természetes személyekkel, ezek csoportjaival, valamint a jogi személyekkel és a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekkel szemben azonos tisztelettel és körültekintéssel, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell eljárni (2003. évi CXXV. törvény 1.§)

Az egyenlő bánásmód követelményének megsértését jelenti különösen: a hátrányos megkülönböztetés, a zaklatás, a jogellenes elkülönítés, a megtorlás, valamint az ezekre adott utasítás.

A hátrányos megkülönböztetés a törvény szerint megvalósulhat közvetlenül és közvetetten.

Közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek minősül az olyan rendelkezés, amelynek eredményeként egy személy vagy csoport valós vagy vélt neme, faji hovatartozása, bőrszíne, nemzetisége, nemzeti vagy etnikai kisebbséghez való tartozása, anyanyelve, fogyatékossága, egészségi állapota, vallási vagy világnézeti meggyőződése, politikai vagy más véleménye, családi állapota, anyasága (terhessége) vagy apasága, szexuális irányultsága, nemi identitása, életkora, társadalmi származása, vagyoni helyzete, foglalkoztatási jogviszonyának vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyának részmunkaidős jellege, illetve határozott időtartama, érdekképviselethez való tartozása, egyéb helyzete, tulajdonsága vagy jellemzője miatt részesül más, összehasonlítható helyzetben levő személyhez vagy csoporthoz képest kedvezőtlenebb bánásmódban.

Közvetett hátrányos megkülönböztetésnek minősül az a látszólag az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő rendelkezés, amely a fenti tulajdonságok alapján egyes személyeket vagy csoportokat más, összehasonlítható helyzetben lévő személyhez vagy csoporthoz képest lényegesen nagyobb arányban hátrányosabb helyzetbe hoz.

Zaklatásnak az emberi méltóságot sértő magatartás minősül, amely az érintett személynek az előzőekben részletezett meghatározott tulajdonságával függ össze, és célja vagy hatása valamely személlyel szemben megfélemlítő, ellenséges, megalázó, megszégyenítő vagy támadó környezet kialakítása.

Jogellenes elkülönítés alatt az a magatartás értendő, amely a részletezett tulajdonságai alapján egyes személyeket vagy személyek csoportját másoktól - tárgyilagos mérlegelés szerinti ésszerű indok nélkül - elkülönít.

Megtorlásnak minősül az a magatartás, amely az egyenlő bánásmód követelményének megsértése miatt kifogást emelő, eljárást indító vagy az eljárásban közreműködő személlyel szemben ezzel összefüggésben jogsérelmet okoz, jogsérelem okozására irányul vagy azzal fenyeget.

Kimondja ugyanakkor a törvény, hogy nem sérti az egyenlő bánásmód követelményét az, az előzőekben felsorolt tulajdonságon alapuló magatartás, intézkedés, feltétel, mulasztás, utasítás vagy gyakorlat, amelynek tárgyilagos mérlegelés szerint az adott jogviszonnyal közvetlenül összefüggő, ésszerű indoka van.

Nem jelenti az egyenlő bánásmód követelményének megsértését az a rendelkezés sem, amely egy kifejezetten megjelölt társadalmi csoport tárgyilagos értékelésen alapuló esélyegyenlőtlenségének felszámolására irányul, ha

- törvényen vagy törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeleten, illetve kollektív szerződésen alapul, és határozott időre vagy határozott feltétel bekövetkeztéig szól, vagy

- a párt ügyintéző és képviseleti szervének megválasztása, valamint a pártnak a választási eljárásról szóló törvényben meghatározott választásokon történő jelöltállítása során a párt alapszabályában meghatározott módon érvényesül.

A rendelkezés azonban e törvényi előfeltételek megléte esetén sem sérthet alapvető jogot, nem biztosíthat feltétlen előnyt, és nem zárhatja ki az egyéni szempontok mérlegelését.

A törvény az egyenlő bánásmód követelményének ún. szektorális kérdéseire is kitér.

A foglalkoztatás területén az egyenlő bánásmód követelményének sérelmét jelenti különösen, ha a munkáltató a munkavállalóval szemben közvetlen vagy közvetett hátrányos megkülönböztetést alkalmaz, különösen a következő rendelkezések meghatározásakor, valamint azok alkalmazásakor:

- a munkához való hozzájutásban, különösen nyilvános álláshirdetésben, a munkára való felvételben, az alkalmazási feltételekben;

- a foglalkoztatási jogviszony vagy a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony létesítését megelőző, azt elősegítő eljárással összefüggő rendelkezésben;

- a foglalkoztatási jogviszony vagy a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony létesítésében és megszüntetésében;

- a munkavégzést megelőzően vagy annak folyamán végzett képzéssel kapcsolatosan;

- a munkafeltételek megállapításában és biztosításában;

- a foglalkoztatási jogviszony vagy a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony alapján járó juttatások, így különösen a munkabér megállapításában és biztosításában;

- a tagsággal vagy részvétellel kapcsolatban a munkavállalók szervezeteiben;

- az előmeneteli rendszerben;
- a kártérítési, valamint a fegyelmi felelősség érvényesítése során.
Nem minősül azonban ilyen jogsértésnek a munka jellege vagy természete alapján indokolt, az alkalmazásnál számba vehető minden lényeges és jogszerű feltételre alapított arányos megkülönböztetés, illetve a vallási vagy más világnézeti meggyőződésen, illetve nemzeti vagy etnikai hovatartozáson alapuló, a szervezet jellegét alapvetően meghatározó szellemiségből közvetlenül adódó, az adott foglalkozási tevékenység tartalma vagy természete miatt indokolt, arányos és valós foglalkoztatási követelményen alapuló megkülönböztetés.
A szociális biztonság területén az egyenlő bánásmód követelményét a társadalombiztosítási rendszerekből finanszírozott, valamint a szociális, illetve gyermekvédelmi pénzbeli és természetbeni, valamint személyes gondoskodást nyújtó ellátások igénylése és biztosítása során érvényesíteni kell.
Az egészségügyi ellátással összefüggésben érvényesíteni kell különösen az egészségügyi szolgáltatásnyújtás, ezen belül
- a betegségmegelőző programokban és a szűrővizsgálatokon való részvétel,
- a gyógyító-megelőző ellátás,
- a tartózkodás céljára szolgáló helyiségek használata,
- az élelmezési és egyéb szükségletek kielégítése során.
Nem minősül azonban az egyenlő bánásmód sérelmének, ha törvény, illetőleg törvény felhatalmazása alapján kormányrendelet az egészségi állapot vagy fogyatékosság, illetve a 8. §-ban meghatározott tulajdonság alapján a társadalom egyes csoportjai részére a szociális és az egészségügyi ellátórendszer keretein belül többletjuttatásokat állapít meg.
A lakhatás területén az egyenlő bánásmód követelményének megsértését jelenti különösen, ha a törvény 8. §-ában nevesített tulajdonság szerint egyes személyeket
- közvetlen vagy közvetett hátrányos megkülönböztetéssel sújtanak a lakhatást segítő állami vagy önkormányzati támogatások, kedvezmények vagy kamattámogatás nyújtásával kapcsolatosan,
- hátrányos helyzetbe hozzák az állami vagy önkormányzati tulajdonú lakások és építési telkek értékesítése vagy bérbeadása feltételeinek meghatározása során.
- A használatbavételi és egyéb építési hatósági engedély kiadásának megtagadása, illetve feltételhez kötése sem közvetlenül, sem közvetve nem alapulhat a 8. §-ban meghatározott tulajdonságokon.
- A lakáshoz jutási feltételek meghatározása nem irányulhat arra, hogy a 8. §-ban meghatározott tulajdonságok szerint egyes csoportok valamely településen, illetve településrészen mesterségesen, nem a csoport önkéntes elhatározása alapján elkülönüljenek.
Az oktatás és képzés területén az egyenlő bánásmód követelménye kiterjed minden olyan nevelésre, oktatásra, képzésre, amely államilag jóváhagyott vagy előírt követelmények alapján folyik, vagy amelynek megszervezéséhez az állam közvetlen normatív költségvetési támogatást nyújt, vagy közvetve - így különösen közterhek elengedése, elszámolása vagy adójóváírás útján - hozzájárul.
Az egyenlő bánásmód követelményének megsértését jelenti különösen valamely személy vagy csoport
- jogellenes elkülönítése egy oktatási intézményben, illetve az azon belül létrehozott tagozatban, osztályban vagy csoportban,
- olyan nevelésre, oktatásra való korlátozása, olyan nevelési, oktatási rendszer vagy intézmény létesítése, fenntartása, amelynek színvonala nem éri el a kiadott szakmai követelményekben meghatározottakat, illetve nem felel meg a szakmai szabályoknak, és mindezek következtében nem biztosítja a tanulmányok folytatásához, az állami vizsgák letételéhez szükséges, az általában elvárható felkészítés és felkészülés lehetőségét.
- Az oktatási intézményekben nem működhetnek olyan szakkörök, diákkörök és egyéb tanulói, hallgatói, szülői vagy más szervezetek, amelyek célja más személyek vagy csoportok lejáratása, megbélyegzése vagy kirekesztése.
Nem sérti az egyenlő bánásmód követelményét, ha
- az oktatást csak az egyik nembeli tanulók részére szervezik meg, feltéve, hogy az oktatásban való részvétel önkéntes, továbbá emiatt az oktatásban résztvevőket semmilyen hátrány nem éri.
- közoktatási intézményben a szülők kezdeményezésére és önkéntes választása szerint, felsőoktatási intézményben a hallgatók önkéntes részvétele alapján olyan vallási vagy más világnézeti meggyőződésen alapuló, továbbá kisebbségi vagy nemzetiségi oktatást szerveznek, amelynek célja vagy tanrendje indokolja elkülönült osztályok vagy csoportok alakítását; feltéve, hogy emiatt az oktatásban résztvevőket semmilyen hátrány nem éri, továbbá ha az oktatás megfelel az állam által jóváhagyott, államilag előírt, illetve államilag támogatott követelményeknek.

- törvény vagy törvény felhatalmazása alapján megalkotott kormányrendelet az iskolarendszeren belüli, valamint az iskolarendszeren kívüli oktatásban részt vevők meghatározott körére - az oktatással, képzéssel összefüggésben - előnyben részesítési kötelezettséget ír elő.
Az áruk forgalma és szolgáltatások igénybevétele területén az egyenlő bánásmód követelményének megsértését jelenti különösen a 8. §-ban meghatározott tulajdonság alapján az ügyfélforgalom számára nyitva álló helyiségben (így különösen a vendéglátó-ipari, kereskedelmi, valamint a művelődés és a szórakozás céljára létrehozott intézményekben)
- megtagadni vagy mellőzni szolgáltatások nyújtását vagy áru forgalmazását,
- az adott helyen rendelkezésre álló szolgáltatásoktól, illetve áruktól eltérő minőségben szolgáltatást nyújtani, illetve árut forgalmazni,
- olyan feliratot vagy jelzést elhelyezni, amely azon következtetés levonását teszi lehetővé, hogy az ott nyújtott szolgáltatásból vagy áruforgalmazásból valakit vagy valakiket kizárnak.
A 8. §-ban meghatározott tulajdonságok alapján meghatározható csoport tagjai részére létrehozott, a hagyományápolás, a kulturális és az önazonosság fenntartását szolgáló, a szűkebb közönség számára nyitva álló létesítménybe azonban a belépés korlátozható, tagsághoz, illetőleg külön feltételekhez köthető. E korlátozásnak ki kell tűnnie a létesítmény elnevezéséből, a szolgáltatás igénybevételének körülményeiből, és az nem történhet az adott csoporthoz nem tartozó személyekkel szemben megalázó, illetőleg a becsület csorbítására alkalmas módon, továbbá nem adhat alkalmat a joggal való visszaélésre.
A lelkiismereti szabadság sérelme
A lelkiismereti szabadság - az Alkotmány 60. § (1)-(2) bekezdésében írtaknak megfelelően - nem csak a személyes meggyőződés, a világnézet szabad megválasztását foglalja magába. Kiterjed a választott vallás szabad gyakorlásában, a vallás vagy más lelkiismereti meggyőződés kinyilvánításában vagy kinyilvánításának mellőzésében megmutatkozó jogosultságra is. Ezért például személyhez fűződő jogot sért minden olyan magatartás, amely e jog gyakorlásának önkéntességét, anonimitás kizárja [74/1992. (XII. 28.) AB határozat].
A személyes szabadság jogellenes korlátozása
A személyes szabadság körébe vonható magatartások a cselekvések meglehetősen széles csoportját ölelik fel. Így lényegében ide sorolható a tartózkodási hely, lakóhely, a hivatás szabad megválasztásának joga éppúgy, mint a gondolatközlés, bírálat szabadsága, illetve a döntés arról, hogy egy magánszemély kivel, s milyen módon kíván nemi kapcsolatot létesíteni. E szabadságjogok széles körű törvényi védelem alatt állnak. Szűkebb értelemben e körbe a személy fizikális értelemben vett személyes szabadsága, mozgásszabadsága sorolható.
Az Alkotmány értelmében:
- mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra. Ettől csak a törvényben meghatározott okból és törvényben meghatározott eljárás alapján fosztható meg [Alkotmány 55. § (1)].
- a törvényi kivételeket ide nem értve mindenkit megillet a szabad mozgás és a tartózkodási hely szabad megválasztásának joga, beleértve a lakóhely vagy az ország elhagyásához való jogot is [Alkotmány 58. § (1)].
A személyes szabadságot a büntető jog is kiterjedt szabályozással védi. Így például büntetni rendeli a kényszerítést, a személyes szabadság megsértését, az erőszakos nemi közösülést, a szemérem elleni erőszakot, a kényszervallatást, a jogellenes fogvatartást stb.
A személyhez fűződő jog sérelme azonban a személyes szabadságot korlátozó magatartások, eljárások esetében sem állapítható meg, amennyiben az nem minősíthető egyben jogellenesnek is. Így például kizárt a jogsértés
- a jogos védelemben (például Ptk. 343. §) vagy végszükségben való cselekvés,
- az önhatalom jogszabályon alapuló gyakorlása [Ptk. 115. § (2); Ptk. 190. § (1)],
- a szabadságelvonás mint jogszerűen alkalmazott büntetés esetében.
Közérdekből, törvényi szabályozással a személyes szabadság egyebekben is korlátozható, mint például
- a büntető eljárás során elrendelhető őrizetbe vétel, előzetes letartóztatás és más kényszerintézkedések alkalmazásakor, vagy
- közegészségügyi okból, járványok, fertőzések elterjedésének megakadályozása végett.
A testi épség és az egészség megsértése
Az élethez az egészséghez és a testi épséghez való jog az ember legalapvetőbb joga. Erről szólva az Alkotmány kimondja, hogy
- minden embernek veleszületett joga van az élethez, amelytől senkit sem lehet önkényesen megfosztani [Alkotmány 54. § (1)].
Az élethez való jognak az Alkotmány előírásaiból következő védelmét elsősorban a büntető jog biztosítja. A Ptk. a személyhez fűződő jogokat védő szabályok között az élethez való jogra vonatkozó külön rendelkezést nem tartalmaz. Ennek oka a személyiségi jogvédelem civiljogi sajátosságaiban keresendő. Nevezetesen, hogy

az élet megszűnésével a jogképesség, s ezzel együtt a személyiségi jogvédelem is véget ér. Önmagában az élet elvesztése miatt az elhunyt hozzátartozója sem élhet személyiségi jogsérelemre alapított keresettel. Olyankor azonban, amikor valakinek a halálával valamely többlettényállással más személyiségi jogsérelem is megvalósul (például a balesetben elhunyt apa elvesztése miatt a gyermek súlyos lelki sérülést szenved), vagy a halott emlékét meggyalázó magatartás miatt a kegyeleti jog megsértése is megállapítható lehet, a jogosult perindításának akadálya nincs.

- az állam területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez [Alkotmány 70/D. § (1)].

Az emberi test akkor ép és egészséges, ha a szervei sértetlenek, megfelelően működnek, továbbá a szervek zavartalan együttműködése is megállapítható. Testi sértésnek a testet ért külső behatás minősül, ha azon elváltozást idéz elő; egészségsértőnek pedig azok a magatartások, eljárások tekinthetők, amelyek a szerezet bármely részének működését vagy azok együttműködését hátrányosan befolyásolják, vagy arra ilyen hatással lehetnek. Ennek megfelelően a bíróság megállapította a jogsértés tényét amiatt, mert az alperesi gyógyintézet a beteg gyógykezelésével, műtétjével kapcsolatos okiratok kiadását megtagadta. A határozat indokolásában rögzítette, hogy az orvosi zárójelentés nem pótolja az annak alapjául szolgáló vizsgálati anyagra, gyógykezelésre vonatkozó adatokat. A kórfolyamat kifejlődésének megismerése végett a beteg korábbi állapotát rögzítő adatok nélkülözhetetlenek, egy későbbi vizsgálat ezt többnyire nem pótolja. A beteg egészségének sérelmét is eredményezheti tehát az alperesnek az az eljárása, hogy megtagadta az általa ápolt (vizsgált) személy betegségének megismeréséhez és gyógykezeléséhez szükséges teljes ismeretanyagot magába foglaló iratok másolatának kiadását (BH1995. 87.).

A gyakorlat - az Alkotmány rendelkezésével összhangban - a lelki károsodást is az egészség megsértésének körébe vonja.

A személyiségi jogvédelem vonatkozásában - szemben a büntetőjog szabályaival - nincs jelentősége annak, hogy a testi épséget, egészséget károsító magatartás milyen gyógytartamú eredményhez vezetett, azaz hogy súlyos vagy könnyű testi sértésnek minősül-e.

E személyiségi jogsérelmek kapcsán a sértett beleegyezése mint jogellenességet kizáró körülmény, különös jelentőséggel bír. Így az orvosi beavatkozások - a közvetlen életveszélyt elhárító műtétet, egyéb eljárást ide nem értve - minden esetben sértik a személyiségi jogokat akkor, ha a jogosult (a beteg) annak elvégzéséhez kifejezetten nem járult hozzá. Veszélyes sporttevékenység folytatása esetén ugyanakkor okkal feltételezhető, hogy a sportoló az azzal együttjáró testi sérülés vagy egészségromlás esetleges bekövetkezését tudomásul vette, s ekként hozzájárult a személyhez fűződő jogának e körbe eső megsértéséhez is (feltételezve természetesen adott esetben a játék szabályainak betartását és azt, hogy az arra kötelezettek részéről a lehetséges balesetelhárító intézkedések végrehajtására sor került).

A jogellenesség hiányának másik tipikus esete e törvényhely alkalmazásában a jogos védelem. Amíg a jogtalan támadás vagy az arra utaló fenyegetés elhárítása a szükséges mértéket nem lépi túl, a jogsérelem akkor sem valósul meg, ha az a támadó súlyos egészségromlásával vagy testi sérülésével jár. A megengedett mérték túllépése - és ezzel a személyiségi jog megsértése - akkor állapítható meg, ha a védekező nyilvánvalóan alaptalanul lényegesen súlyosabb módot (eszközt) választott az elhárításra, mint amit a támadás indokolt.

A becsület és az emberi méltóság megsértése

A személyiség megvalósításának fontos feltétele, hogy a társadalom tagjait valóságos értékük szerint ítéljék meg. Ezt szolgálja a hírnév, a becsület és az emberi méltóság védelme (Törő Károly: Személyiségvédelem a polgári jogban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1979.)

A becsület nem más, mint a személy társadalmi megítélése. Ennek mikénti alakulásában - egyebek mellett - jelentős szerepe van az egyes polgárok egyénről alkotott véleményének. Ez kifejezésre juthat szóbeli, írásbeli formában és bármilyen más értékelést hordozó magatartásban. Olyankor, amikor ezek a megnyilvánulások nem valósak, torzak vagy következetlenek, illetve kifejezésmódjukban alkalmasak arra, hogy az egyén társadalmi elismertsége kedvezőtlenül megváltozzék, sértik a személy becsületét is. Így:

- a valóságtartalmától függetlenül sértheti a becsületet, valamely közlés vagy más magatartás, a kinyilvánításának módja miatt. Olyankor állapítható ez meg, ha a közlés (magatartás) aránytalanul túlzó, indokolatlanul bántó, lealázó, lekicsinylő, lealacsonyító. Valamely visszásság, helytelen magatartás sem jogosít fel senkit, hogy az eseményeket felnagyítva, válogatás nélkül, becsmérlő jelzőkkel kommentálja. A kifogásolt cselekmény súlyát messze meghaladó, ténytartalom nélküli sértegetések, vádaskodások, becsmérlő kijelentések, a személyhez fűződő jogot sértik. (Törő Károly: A személyiségi jog védelme, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1992.)

- A becsületsértés gyakorta olyan bírálatban, véleménynyilvánításban ölt testet, amely nem felel meg a személy valós társadalmi értékelésének. A véleménynyilvánítás alkotmányban is rögzített szabadsága folytán az értékítélet, a bírálat önmagában nem jogsértő. E megállapítás helytálló akkor is, ha a vélemény az érintettre nézve sérelmes, illetve ha azzal nem mindenki ért egyet. Jogellenessé akkor válik csak, ha a bíráló túllépi a szabad véleménynyilvánítás határait. E határokat a Ptk. 5. § (2) bekezdésében és a Ptk. 4. § (1) bekezdésében rögzített elvárások jelölik ki, amikor kimondják, hogy bármely jog csak a társadalmi rendeltetésével összhangban gyakorolható, s ennek során a fél a jóhiszeműség és a tisztesség követelményeinek megfelelően köteles eljárni. Nem elégíti ki ezeket az elvárásokat a személyre vonatkozó értékítélet - s ekként túllépi a szabad véleménynyilvánítás határait -, ha az önkényes, nem felel meg az emberi gondolkodás, ítéletalkotás elemi szabályainak.
- természetesen a becsület sérelmével jár a valótlan, vagy a valóságot hamis színben feltüntető tények, illetve az ilyen tényt kifejező értékítélet közlése is. Ezek azonban egyben a jóhírnév sérelmét is eredményezik.
Az emberi méltóság az egyedi értékektől függetlenül minden embert megillet. Tilos e törvényhely alapján is minden olyan magatartás, amely ennek sérelmével jár. Így például a konkrét esetben megállapította a bíróság, hogy az alperes megsértette a közszereplést vállaló és az adott eseményen szokatlan öltözékben megjelenő felperes emberi méltóságát, amikor a róla készült fényképfelvételt - kommentár nélkül - a lap egyik köztudottan ironikus rovatában tette közzé, s ezzel nevetség tárgyává tette (BH1997. 578.).
BH2004. 235. *Főiskolai oktatási szolgáltatás nyújtására irányuló érvénytelen szerződés esetén - a személyiségi jogok sérelme alapján - nem vagyoni kárpótlás megítélésének szempontjai (Ptk. 75. §, 76. §, 339. §).*
BH2004. 105. *II. A bíróság kirendelése alapján a szakértői testület által készített szakértői felül-vélemény olyan feldolgozott személyes adatnak minősül, amelynek megismerését a felperes a peres eljárásban igényelheti. Nem követelheti azonban az adatvédelem szabályai alapján a felül-vélemény elkészítésében részt vett szakértő személyes vizsgálatán alapuló vizsgálati lelet kiadását. [Ptk. 75-83. §, 1992. évi LXIII. tv. 2. § 5. pont, 3. § (1) bek. a)-b) pont, 5. bek., 11. § (1) bek. a) pont, 12. § (1) bek., 17. § (3) bek., 13/1994. (IX. 13.) NM r. 10. § (2) bek.].*
BH2004. 104. *A közszereplőkről alkotott kedvezőtlen véleménynyilvánítás, értékítélet önmagában akkor sem alapoz meg személyiségvédelmet, ha túlzó, vagy felfokozott érzelmeket tükröz. A közéletben részt vevő személyeknek ugyanis számolniuk kell azzal, hogy politikai ellenfeleik (különösen választási időszakban) tevékenységüket, szereplésüket kritikával illetik és erről a közvéleményt tájékoztatják. A közélet szereplőinek pedig el kell viselniük a személyüket kedvezőtlen színben feltüntető és tevékenységüket negatív módon értékelő véleményt, kritikát is [Ptk. 75. § (1) bek., 76. §, 78. § (1) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 339. §, 1986. évi II. tv., 1996. évi I. tv. 12. § (2) bek.].*
BH2004. 55. *II. Az országgyűlési képviselő mentelmi joga nem vonatkozik a polgári jogi felelősségre [Ptk. 75. §, 76. §, 78. §, 84. § (1) bek. c) pont, 339. § (1) bek.].*
EBH2003. 863. *Vérátömlesztéssel okozott Hepatitis C vírusfertőzés esetében az állam kártalanítási kötelezettsége. Vagyoni és nem vagyoni károk (1972. évi II. tv. 40. §, 58. §, Ptk. 76. §, 355. §, 359. §).*
BH2003. 356. *A szakértői bizottság testületi véleményének alapját képező szak- és korreferensi vélemények előkészítő anyagnak minősülnek, amelyekre az érintett információs önrendelkezési joga nem terjed ki, ezért ezek kiadását, megismerését az adatvédelmi szabályokra hivatkozással nem kérheti. A szakértői testület kizárólag arról köteles és jogosult felvilágosítást adni, hogy a bizottsághoz érkezett ügyek miként állnak, illetve kik a szakelőadók [Ptk. 75. § (1) bek., 76-83. §, 1992. évi LXIII. tv. 2. § 1. pont, 2. pont b), 5. pont, 10. § (2) bek., 1. § (1) bek. a) pont, 12. § (1) bek., 13. §, 16. §, 17. § (1) és (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 221. §, 18/1999. (VI. 16.) EüM. r., 13/1994. (IX. 13.) NM r.].*
BH2003. 150. *Ha a sérelmet szenvedett fél kártérítési igényt nem terjeszt elő, de a jogsértés indokolatlanul súlyos, az ahhoz vezető magatartás pedig felróható, és megfelelő igényérvényesítés esetén a kártérítési kötelezettség nem zárható ki, a közérdekű bírság kiszabásának feltételei ugyanúgy megvalósulnak, mintha a ténylegesen megítélhető kártérítés mutatna aránytalanságot a felróható magatartáshoz képest [Ptk. 76. §, 84. § (2) bek., 164. § (1) bek.].*
BH2003. 149. *Az utónevek nem sajátíthatóak ki, azokat gazdasági tevékenysége körében, árujelzőként bárki használhatja. Személyhez fűződő jogvédelem csak akkor vehető igénybe, ha a használat valamely konkrét személlyel kapcsolatba hozható [Ptk. 75. § (1) bek., 76. §, 77. § (2) bek.].*
BH2003. 108. *A vásárló csomagjának az áruház alkalmazottai részéről történő ellenőrzése önmagában nem sért személyhez fűződő jogot [Ptk. 76. § (1)-(2) bek., Pp. 206. §, 1998. évi IV. tv. 14. § (1) bek.].*

EBH2002. 740. *Az utónevek nem sajátíthatók ki, azt gazdasági tevékenysége körében árujelzőként bárki használhatja. Személyhez fűződő jogvédelem csak akkor vehető igénybe, ha a használat valamely konkrét személlyel kapcsolatba hozható [Ptk. 75. §, 76. §].*

EBH2002. 625. *A hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközik, ha a szórakozóhely látogatását olyan klubtagsági igazolványhoz kötik, amelyet népcsoporthoz való tartozás szerint biztosítanak az érdeklődőknek. (Ptk. 76. §)*

BH2002. 431. *Nem sért személyhez fűződő jogot a közigazgatási szerv, ha a fél vagyoni viszonyait illetően a személyes költségmentesség iránti kérelem elbírálása végett hivatalból tájékozódik [Ptk. 75. § (1) bek., 76. §, 78. § (1) bek., 1957. évi IV. tv. 26. § (1) bek., 90. § (1) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*

BH2002. 352. *Személyhez fűződő jog megsértésének megállapítása indokolatlanul bántó, a becsületet és emberi méltóságot sértő kijelentések esetén [Ptk. 75. § (1) bek., 76. § (1) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*

BH2002. 223. *Önmagában az a tény, hogy az alperes a felperest bűncselekmény elkövetésével gyanúsította, és ellene feljelentést tett, személyiségvédelmi igényt nem alapoz meg, és kártérítő felelősség alapjául attól függetlenül nem szolgálhat, hogy a büntetőeljárás nem vezetett a felperes bűnösségének a megállapításához [Ptk. 76. §, 78. §, 84. § (1) bek. a) pont, 339. § (1) bek., 1973. évi I. tv. 122. § (1) bek.].*

BH2002. 90. *A személyhez fűződő jogok megsértését jelenti a tanuló származása miatti hátrányos megkülönböztetése [Ptk. 76. § (1) bek., 84. § (1) bek. a) és e) pont, 355. § (1) bek., Pp. 9. § (2) bek.].*

BH2001. 522. *Az egyik közszereplőnek a másik közszereplő tevékenységét elmarasztaló véleménynyilvánítása, értékítélete önmagában nem alapoz meg személyiségvédelmet [Ptk. 75. § (1) bek., 76. §, 78. § (1) bek., 84. § (1) bek. a)-e) pont.].*

EBH2001. 515. *A személyhez fűződő jogok megsértését jelenti a tanuló származása, népcsoporthoz tartozása miatti hátrányos megkülönböztetése [Ptk. 76. § (1) bek., 84. § (1) bek. a) és e) pont, 355. § (1) bek., Pp. 9. § (2) bek.].*

BH2001. 469. *Az a tényállítás, amelynek az érintett személyre vonatkozóan nincs sértő tartalma, a jó hírnevet akkor sem sérti, ha valótlan [Ptk. 76. §, 78. § (2) bek.].*

BH2001. 468. *A téves vélemény és értékítélet nem ad alapot a személyhez fűződő jog megsértésének a megállapítására [Ptk. 76. §, 78. § (2) bek.].*

BH2001. 467. *III. A személyhez fűződő jogot nem sértő parancs kihirdetése önmagában nem minősíthető olyan cselekménynek, amely a személyiségvédelmet megalapozná [Ptk. 75-76. §, 78. §, 81. §, 82. § (2) bek., 84-85. §, PK 12. sz. III.].*

BH2001. 367. *I. A polgári per bírósága nem utasíthatja el a személyhez fűződő jog megsértése miatt indított keresetet, ha ugyanazon cselekmény miatt a büntetőbíróság az elkövető bűnösségét megállapította [Ptk. 76. §, 78. §, 84. § (1) bek. a)-e) pont].*

BH2001. 366. *Valamely népcsoporthoz tartozás miatt okozott személyiségsértéssel összefüggésben jelentkező hátrányok megalapozzák a nem vagyoni kárpótlás iránti igényt [Ptk. 75. § (1) bek., 76. §, 339. § (1) bek., 1976. évi 8. tvr. Polgári és Politikai jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 17. cikk].*

BH2000. 440. *A felülvizsgálati kérelemnek elkésett benyújtása miatt a mulasztó ügyvéd felelősséggel tartozik, ezzel a magatartásával azonban az általa képviselt fél személyhez fűződő jogát nem sértette meg [Ptk. 75-84. §-ai, Ptk. 354. §, 1984. évi XX. tv. 57. §].*

BH2000. 293. *A közszereplőről készült, karikatúrának minősülő fényképfelvétel nyilvánosságra hozatala nem sérti a képmáshoz való jogot, és az ezáltal kifejezett vélemény sem sért becsületet vagy emberi méltóságot, ha a véleménynyilvánítás nem indokolatlanul bántó, sértő vagy lealacsonyító [Ptk. 76. §, 80. § (1)-(2) bek.].*

EBH2000. 191. *Hibás teljesítésből fakadó átmeneti egészségromlás nem feltétlenül jelent olyan hátrányt, amely a nem vagyoni kártérítésre ad alapot [Ptk. 76. §, 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek. és 355. §].*

BH1999. 402. *A munkához való személyiségi jog megsértése a munkavállaló közalkalmazotti jogviszonyának jogellenes megszüntetésével [Alkotmány 70/B. § (1) bek., 70/D. § (1) bek., Ptk. 75-83. §-ai, 84. § (2) bek., 207. § (2) bek., 1992. évi XXXIII. tv. 24. §, Mt. 90. § (1) bek. a) pont].*

BH1999. 356. *Nem sért jogot a kiadó, ha az adott sajtóorgánum felfogásával, nézeteivel ellentétes vélemény közzétételét megtagadja [Alkotmány 61. § (1) bek., Ptk. 75-76. §, 78. §, 206. § (1) bek., 213. §, 339. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 3. § (1) bek.].*

BH1999. 251. *Adósság meg nem fizetéséről szóló jogsértő közlemény közzététele hirdetési újságban [Ptk. 76. §, 78. § (2) bek., 84. § (1) bek. a) és e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (1) és (4) bek.].*

EBH1999. 94. *Az eljárási illeték alapjául a meg nem határozható perérték akkor vehető figyelembe, ha az így számított érték meghaladja a kártérítési követelést [Ptk. 76-78. §, 84. §, 1990. évi XCIII. tv. (Itv.) 39., 40., 42., 46., 50., 62., 64. §-ai, 6/1986. (VI. 26.) IM. r. 13. § (2) bek.].*

EBH1999. 93. *Nem sért jogot a kiadó, ha az adott sajtóorgánum felfogásával, nézeteivel ellentétes vélemény közzétételét megtagadja [Alkotmány 61. § (1) bek., Ptk. 75-76. §, 78. §, 206. § (1) bek., 313. §, 339. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 3. § (1) bek.].*

BH1998. 223. *Szolgáltatás megelőlegezésének a személyazonosságot igazoló okmány biztosítékként való letétbe helyezésétől függővé tétele önmagában nem sért személyiségi jogokat [Ptk. 75-76. §, 147/1993. (X. 26.) Korm. r. 15. § (2) bek.].*

BH1997. 578. *Személyhez fűződő jogot sérthet a közszereplést vállaló személy képmása nyilvánosságra hozatalának módja is [Ptk. 76. §, 80 § (1) bek., 84. § (1) bek. a)-c) pont, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 355. § (1) bek.].*

BH1995. 698. *Azt, hogy bármilyen magatartás magánszemélyek hátrányos megkülönböztetését valósítja-e meg, a bíróság a körülményeknek és a peres felek érdekeinek egybevetésével állapítja meg [Alkotmány 70/A. § (1) bek., Ptk. 8. § (1) bek., 76. §, Pp. 206. § (1) bek.].*

BH1995. 210. *A személyhez fűződő és a közérdekű adatok megismerésére vonatkozó jogok megsértésére alapított igény elbírálásának szempontjai [Ptk. 76. §, 1990. évi LXV. tv. 18. §, 98-99. §, 1992. évi LXIII. tv. 19-21. §, 32/1992. (V. 29.) ÁB hat.].*

BH1995. 87. *Személyhez fűződő jogokat sért a gyógyintézet, ha a beteg gyógykezelésével, műtétjével kapcsolatos okiratok kiadását megtagadja [Ptk. 76. §, 81. §, 84. § (1) bek. d) pont, 86. §, 87. §, 1972. évi II. tv. (Eü. tv.) 45. § (1) bek., 77. § (1) bek., 78. § (2) bek., 86. § (2) bek., 87. § (2) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 1. § (1) bek., 11/1972. (VI. 30.) Eü M r. 23. § (1) bek. d) pont.].*

BH1994. 127. *A közélet szereplői által indított személyiségvédelmi perek elbírálásánál irányadó szempontok [Alkotmány 61. § (2) bek., 1986. évi II. tv. 3. § (1) bek., 1976. évi 8. tvr., Ptk. 76. §, 80. § (1)-(2) bek., 84. §, 354. §].*

BH1993. 294. *Sajtó-helyreigazítási és egyéb személyhez fűződő jog megsértésével kapcsolatos igény elhatárolási és hatásköri kérdései [Ptk. 75-78. §, 79. §, 84. § (1) bek., Pp. 23. §, 48. §, 342-346. §, 1992. évi LXVIII. tv. 4. §, 29. § (3) bek.].*

BH1993. 89. *A vélemény, a bírálat, az értékítélet akkor jogsértő, ha valótlan tényállítást tartalmaz, a valóságot hamis színben tünteti fel, vagy kifejezésmódjában indokolatlanul bántó, lealázó [Ptk. 76. §, 78. § PK 12. sz.].*

BH1992. 387. *A személyiségi jogok gyakorlása csak akkor felel meg társadalmi rendeltetésének, ha nem sérti mások személyiségi jogainak és érdekeinek a tiszteletben tartását előíró jogszabályokat [Ptk. 75-76. §-ai].*

BH1988. 333. *A személyiségi jog védelmével kapcsolatos perek elbírálása attól függetlenül, hogy a sérelem polgári jogviszony, munkaviszony vagy tagsági viszony során keletkezett, az általános hatáskörű helyi bíróság hatáskörébe tartozik [Pp. 45. § (2) bek., Ptk. 75. § (1) bek., 76. §].*

BH1982. 507. *A gyógykezelő, gondozó tevékenység megválasztásánál és foganatosításánál megfelelő körültekintéssel és alapossággal kell eljárni. Ennek elmulasztása nemcsak a vonatkozó szakmai szabályoknak, hanem egyszersmind a személyhez fűződő - a törvényben biztosított - jogoknak a megsértését is jelentheti. Az, hogy az elmeosztályi gyógykezelés, illetőleg a gondozói nyilvántartásba felvétel és a sérelmezett látogatás között évek teltek el, önmagában nem teszi jogellenessé vagy éppen sértővé az ellenőrző jellegű látogatást [Ptk. 75-82. §, 15/1972. (VIII. 5.) EüM sz. r. 48. §].*

BH1982. 460. *Nem tekinthető újnak, tehát nem szabadalmaztatható a megoldás, ha annak egyes elemei oly módon ismertek, hogy ezáltal a megoldást szakember feltalálói tevékenység nélkül - megvalósíthatta. Ismert elemek alkalmazásával is jöhet azonban létre találmány, ha ezeket az ismert elemeket olyan sajátos módon használja fel, hogy ezáltal szakember által előre nem várt műszaki többlethatás következik be. - Önmagában az a körülmény, hogy a találmányi gondolat utólag természetesnek, egyszerűnek látszik, nem zárja ki az alkotó jelleget [Ptk. 76. §, 1969. évi II. tv. 1. és 2. §].*

BH1978. 160. *Az egyesület csak olyan kötelezettségért felel, amelyet az egyesület nevében képviseletre jogosult személy vállalt [Ptk. 72. § (3) bek., 76. §]*

77. § (1) Mindenkinek joga van a névviseléshez.

(2) Tudományos, irodalmi, művészi vagy egyébként közszerepléssel járó tevékenységet - mások jogainak és törvényes érdekeinek sérelme nélkül - felvett névvel is lehet folytatni.

(3) A jogi személy nevének különböznie kell azoknak a korábban nyilvántartásba vett jogi személyeknek a nevétől, amelyek hasonló működési körben és azonos területen tevékenykednek.

(4) A névviselési jog sérelmét jelenti különösen, ha valaki jogtalanul más nevét használja, vagy jogtalanul máséhoz hasonló nevet használ. A tudományos, irodalmi vagy művészi tevékenységet folytató - ha neve összetéveszthető a már korábban is hasonló tevékenységet folytató személy nevével - az érintett személy

kérelmére saját nevét is csak megkülönböztető toldással vagy elhagyással használhatja e tevékenység gyakorlása során.

A név arra szolgál, hogy a személy egy adott közösség többi tagjától megkülönböztethető legyen. A névviseléssel a természetes és a nem természetes személy célja is az, hogy magát másoktól elkülönítésre alkalmas módon megjelölje, s ekként biztosítsa, hogy a név alapján őt - és csakis őt - lehessen felismerni. A névviselés joga - melyet az (1) bekezdés is deklarál - lényegében tehát azt jelenti, hogy a jogszabály védi a már felvett nevet, egyben jogellenesnek tartja a jogosulatlan névhasználatot, valamint - meghatározott esetekben - az olyan név használatát is, amely más névvel összetéveszthető.

A magánszemélyek névviselésével kapcsolatos szabályokat a Csjt., a gyámhatóságokról valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet és az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. törvényerejű rendelet tartalmazza.

E szabályok - a bennük megfogalmazottak szerint meglehetősen szűk választási lehetőséget is biztosítva - lényegében pontosan meghatározzák, hogy a gyermek (örökbefogadott gyermek), illetve házasságkötés révén vagy annak felszámolása esetén a nő milyen eljárás alapján és milyen nevet viselhet.

A Ptk. ugyanakkor - meghatározott tevékenységi körben - a magánszemély részére széleskörű névválasztási jogot enged a különös névviselési forma, az ún. felvett név használatával. A névfelvétel kapcsán csupán egyetlen kikötéssel él, hogy az mások jogait és törvényes érdekeit nem sértheti. E törvényhely alapján nem kizárt az sem, hogy több művész közös név alatt is szerepelhessen. Erre akkor is megvan a lehetőség, ha egyenként előadóművészként külön is ismertek. A művészegyüttes, az eredetileg felvett nevet a tagok személyében bekövetkezett változás esetén is viselheti (BH1979. 411.).

A nem természetes személy névviselésének szabályai, a magánszemélyekre vonatkozó előírásoktól lényegesen eltérnek mind a név megválasztását, mind annak tartalmi vonásait illetően. A nem természetes személyt lényegesen szélesebb választási jog illeti meg a nevének meghatározásában mint a magánszemélyt. A névviselésről szóló jogi szabályozás során ezért - a névhez való jog megsértésének megelőzése érdekében - nagyobb szerephez jutnak a névfelvétel kapcsán érvényesülő korlátozó rendelkezések.

A jogirodalom a gazdálkodó szervezetek nevét, az ún. kereskedelmi név alatt jelöli. A kereskedelmi név bizonyos üzleti, kereskedelmi, gazdasági tevékenységet jelöl. A név ismerete ennek a kereskedelmi, gazdasági, üzleti tevékenységnek az ismeretét jelenti. Ezért a kereskedelmi névnek fontos szerepe van az üzleti kapcsolatok, illetve a vevőkör kialakulásában. A kereskedelmi név sajátos értéket jelent. Ismerete az üzletmenetet és ezzel együtt az üzlet létét is befolyásolja. A kereskedelmi név tehát az általa jelölt tevékenységi kör gyakorlásának elengedhetetlen feltétele. (Törő Károly: Személyiségvédelem a polgári jogban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1979.) A kereskedelmi név legáltalánosabb formája az ún. üzletjelző. Ide sorolható minden olyan a gazdasági életben használt név (ábra), amelyet cégbejegyzés nem véd.

A kereskedelmi név védelmét a Ptk.-n túl más jogszabályok - így a védjegyoltalmi és cégjogi szabályok - is biztosítják.

A jogi személy névválasztásával, névviselésével kapcsolatos elvárások egy részét jogszabály írja elő, más része pedig kiterjesztő jogértelmezéssel a bírói gyakorlaton alapul. Így a KK 1. és KK 2. számú állásfoglalás az e körbe eső szabályozás néhány alapvetően jelentős elemét a társadalmi szervezetekre és az alapítványokra is kiterjesztette. A gyakorlat által elismerten ugyanakkor a névviseléssel kapcsolatos jogok - és ezzel a jogvédelem - a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeteket (gazdasági társaságokat) is megilletik (BH1987. 11. I.).

A jogszerű névviseléssel szemben támasztott alapvető követelmény - ekként a nem természetes személy esetében is - az, hogy

- más nevét, vagy máséhoz hasonló nevet jogtalanul ne használjon

- a hasonló működési körben és azonos területen tevékenykedő, nyilvántartásba vett szervezetek nevétől a neve különbözzék (névkizárólagosság elve)

- neve megfelelően tükrözze a valóságot (névvalódiság elve)

- válasszon karakterisztikus nevet, amely megfelel a nyelvhelyesség követelményeinek is (névszabatosság elve). E követelménynek a személyhez fűződő jogok vonatkozásában nincs jelentősége.

A névviselés jogának megsértésében megmutatkozó személyiségi jogsérelem számtalan módon megvalósulhat. Megállapításában a felróhatóságnak jelentősége nincs, azt csak a jogellenes névviseléssel okozott kár megtérítésére irányuló igény esetén kell vizsgálni (BH1991. 320.).

A törvény azzal, hogy a más nevével azonos, vagy ahhoz hasonló jogosulatlan névhasználatra utal - a legtipikusabb formákat megjelölve - csupán példálózó felsorolással él.

- A nem természetes személy jogosulatlan névhasználata általában a névkizárólagosság elvét is sérti. Ha a korábbi bejegyzés tényét és ezzel a megelőzés szabályát figyelmen kívül hagyva egy már bejegyzett név felvételére, viselésére kerül sor, a jogsérelem fennáll. Megállapítható akkor is, amikor a szervezet olyan nevet használ, amelyre a törvény rendelkezése értelmében csak egy meghatározott személy jogosult (BH1997. 172.).
- A névkizárólagosság elvéből [Ptk. 77. § (3)] következően a nem természetes személy csak olyan nevet használhat, amely a hasonló működési körben, azonos területen tevékenykedő és korábban már nyilvántartásba vett szervezet nevétől eltér.
E törvényhely alkalmazásában nyilvántartás alatt nemcsak a cégnyilvántartást kell érteni, hanem minden olyan jogszabályi előírás alapján működő regisztert, amely valamely nem természetes személy létrejöttéhez, működéséhez szükséges nyilvántartásba vételre szolgál (például a társadalmi szervezetek, alapítványok stb. nyilvántartását).
A névkizárólagosság szabályában az azonos helyet földrajzi helyként kell értelmezni. Működési területének azonosságát vagy különbözőségét azonban nem a székhelyének vagy a telephelyének elhelyezkedése határozza meg (BH1985. 436. II.). A bírói gyakorlat szerint a működési kör fogalma sem azonos a bejegyzett működési körrel. A Legfelsőbb Bíróság több eseti döntésben is kifejtette, hogy a hasonló működési kör megállapításánál nem annak van ügydöntő jelentősége, hogy a jogi személyeket létrehozó alapító okirat, illetve társasági szerződés milyen tevékenységi köröket sorol fel, hanem annak, hogy a jogi személyek döntően milyen tevékenységet fejtenek ki. Arról tehát, hogy két szervezet működési köre hasonló-e, csak a valós, tényleges tevékenység összehasonlításával lehet dönteni. Megjegyzendő, hogy a cégnevekkel szemben e körben lényegesen eltérő követelmények érvényesülnek. A cégnévnek ugyanis az egész ország területén a cégnévben azonos tevékenységet feltüntető más cég elnevezésétől egyértelműen különböznie kell [Ctv. 15. § (8)].
- A névvalódiság elvének megsértése akkor járhat személyiségi jogsérelemmel, ha az elnevezés alaptalanul olyan látszatot kelt, mintha az adott szervezet működése egy másik szervezet vagy közösség tevékenységéhez kapcsolódna. Az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény 7. § (1)-(2) bekezdése a társadalmi szervezet elnevezése körében ezt kifejezetten ki is mondja. Jogsértő tehát az a névhasználat, amelyből arra lehet következtetni - noha ez nem valós - hogy az adott szervezet például egy adott párt alapítványa.
- A § (4) bekezdése értelmében a tudományos, irodalmi, művészi tevékenységet folytató magánszemély - amennyiben a már korábban is hasonló tevékenységet folytató személy nevével összetéveszthető nevet használ - az érintett kérelmére csak megkülönböztető toldással vagy elhagyással viselheti a nevét. A törvény e helyütt különös felelősségi szabályt tartalmaz, de annak alkalmazása jogellenességtől, felróhatóságtól függetlenül megalapozott mindenkor, ha az együttes törvényi feltételek fennállnak.
Ez az előírás
- a törvény szóhasználatából következően - irányadó akkor is, ha az érintett nem felvett néven tevékenykedik, tehát a saját nevét használja
- nem kívánja meg a jogsérelem orvoslásaként a teljes névcserét, csupán az összetéveszthetőséget kizáró részleges változtatást
- a művészi, tudományos, illetve irodalmi működés körén kívül eső, így tehát az egyébként közszereplést vállaló személy esetében nem érvényesül. Más közszereplő tehát saját név használata esetén e törvényhelyre alapított igénnyel nem élhet. Nem kérheti ekként alappal, hogy a nem tudományos, irodalmi vagy művészeti tevékenységet végző és saját nevét használó magánszemély a nevét részlegesen megváltoztassa azért, mert az a sajátjával összetéveszthető.
Felvett név viselése esetén azonban a § (2) bekezdése az irányadó. Így olyankor, amikor az egyébként közszereplással járó tevékenységet folytató személy jogát vagy törvényes érdekét sérti a más által később felvett és egyéb közszereplés során használt név, a Ptk. 84. § (1) bekezdésének megfelelő alkalmazásával nem kizárt az sem, hogy kérje e közszereplőt a felvett név részbeni megváltoztatására.
- A névviselési jog megsértésében megmutatkozó személyhez fűződő jogsérelem megállapítása kizárt, ha a jogosult a névviseléshez hozzájárult. A jognyilatkozat nem alakszerűséghez kötött, így az akár ráutaló magatartással is létrejöhet.
BH2004. 293. *A törvényességi felügyeleti hatáskör nem terjed ki olyan ügyekre, amelyekben más bírósági eljárásnak van helye - A személyhez fűződő jog megsértése miatti igény polgári peres eljárásban érvényesíthető, emiatt a bejegyzést követő névhasználati jogvita nem a cégbíróság, hanem a perbíróság elé tartozik [Ptk. 75. §, 77. § (1) és (3)-(4) bek., 84. §, 1997. évi CXLV. tv. 15. § (8) bek., 51. § (6) bek.].*
BH2004. 106. *II. A hasonló működési körben való tevékenység akkor is megállapítható, ha a felek cégnyilvántartásban bejegyzett tevékenységi köre csak részben esik egybe. A hasonló működési kör vizsgálatánál nem kizárólag a cégnyilvántartásban bejegyzett tevékenység(ek)nek, hanem a felek által*

ténylegesen kifejtett, valóságosan gyakorolt tevékenységeknek van ügydöntő jelentősége [Ptk. 77. §, 84. § (1) bek. b) pont.].

BH2004. 105. *II. A bíróság kirendelése alapján a szakértői testület által készített szakértői felül-vélemény olyan feldolgozott személyes adatnak minősül, amelynek megismerését a felperes a peres eljárásban igényelheti. Nem követelheti azonban az adatvédelem szabályai alapján a felül-vélemény elkészítésében részt vett szakértő személyes vizsgálatán alapuló vizsgálati lelet kiadását. [Ptk. 75-83. §, 1992. évi LXIII. tv. 2. § 5. pont, 3. § (1) bek. a)-b) pont, 5. bek., 11. § (1) bek. a) pont, 12. § (1) bek., 17. § (3) bek., 13/1994. (IX. 13.) NM r. 10. § (2) bek.].*

BH2003. 356. *A szakértői bizottság testületi véleményének alapját képező szak- és korreferensi vélemények előkészítő anyagnak minősülnek, amelyekre az érintett információs önrendelkezési joga nem terjed ki, ezért ezek kiadását, megismerését az adatvédelmi szabályokra hivatkozással nem kérheti. A szakértői testület kizárólag arról köteles és jogosult felvilágosítást adni, hogy a bizottsághoz érkezett ügyek miként állnak, illetve kik a szakelőadók [Ptk. 75. § (1) bek., 76-83. §, 1992. évi LXIII. tv. 2. § 1. pont, 2. pont b), 5. pont, 10. § (2) bek., 1. § (1) bek. a) pont, 12. § (1) bek., 13. §, 16. §, 17. § (1) és (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 221. §, 18/1999. (VI. 16.) EüM. r., 13/1994. (IX. 13.) NM r.].*

BH2003. 149. *Az utónevek nem sajátíthatóak ki, azokat gazdasági tevékenysége körében, árujelzőként bárki használhatja. Személyhez fűződő jogvédelem csak akkor vehető igénybe, ha a használat valamely konkrét személlyel kapcsolatba hozható [Ptk. 75. § (1) bek., 76. §, 77. § (2) bek.].*

BH2003. 14. *Rádióműsor címével azonos szóvédjegy törlése iránti ügyben előzetes kérdésnek minősül a szerzői személyhez fűződő jogok, illetve a szellemi alkotás felhasználása miatti egyéb személyhez fűződő jogok megsértése miatt indított peres eljárás mikénti befejezése [1969. évi III. tv. 1. §, 13. § (1) bek., 34. § (1) bek., 50/F. § (1) bek., 1969. évi IX. tv. 3. § (1) bek., 1997. évi XI. tv. 5. § (1) bek. a)-b) pont, (2) bek., 8. § a) pont, 33. § (1) bek. a) pont, Ptk. 4. § (1) bek., 75. §, 77. § (2) bek., 78. §, 80. §, 86. § (2)-(3) bek., Pp. 152. § (2) bek., 163. §, 221. §, 9/1969. (XII. 29.) MM. r. 7. § (1) bek.].*

BH2001. 523. *A jogi személy névhasználathoz fűződő jogának megsértése miatt indult perben az összetéveszthetőség vizsgálata során általában nem annak van ügydöntő jelentősége, hogy a cégnyilvántartás milyen tevékenységi köröket sorol fel, hanem annak, hogy a felek ténylegesen milyen tevékenységet fejtenek ki [Ptk. 77. § (3) bek., 84. § (1) bek. b)-d) pont, 1989. évi 23. tvr. 13/1989. (XII. 16.) IM. r.].*

BH2001. 73. *Jogsértő az olyan cégnév használata, amelyről a versenytársat szokták felismerni, függetlenül attól, hogy a versenytárs a cégnevében használta-e a kifogásolt nevet [1996. évi LVII. tv. 6. §, 86. § (2) bek., 88. § (1)-(2) bek., 95. § (1) bek., 1990. évi LXXXVI. tv. 7. §, Ptk. 77. §, Pp. 213. § (2) és (3) bek.]*

BH2000. 440. *A felülvizsgálati kérelemnek elkésett benyújtása miatt a mulasztó ügyvéd felelősséggel tartozik, ezzel a magatartásával azonban az általa képviselt fél személyhez fűződő jogát nem sértette meg [Ptk. 75-84. §-ai, Ptk. 354. §, 1984. évi XX. tv. 57. §].*

BH2000. 346. *Védjegybitorlási perben az ideiglenes intézkedés meghozatalának feltételei [1997. évi XI. tv. (Vt.) 5. § (2) bek., 12. § (2) bek., 27. §, 95. § (1)-(3) bek., Ptk. 77. §, Pp. 156. § (1) bek., 1986. évi II. tv. (St.)].*

BH1999. 402. *A munkához való személyiségi jog megsértése a munkavállaló közalkalmazotti jogviszonyának jogellenes megszüntetésével [Alkotmány 70/B. § (1) bek., 70/D. § (1) bek., Ptk. 75-83. §-ai, 84. § (2) bek., 207. § (2) bek., 1992. évi XXXIII. tv. 24. §, Mt. 90. § (1) bek. a) pont].*

EBH1999. 95. *Két folyóirat összetéveszthetősége úgy is megvalósulhat, hogy a korábban ismertté vált folyóirat címét az utóbb megjelenő - hasonló profilú - folyóirat az új jelzővel egészíti ki [Ptk. 77. §, 1986. évi II. tv. 8. § (1) bek., 1990. évi LXXXVI. tv. 6. §, 7. §, 29. § (1) bek. a)-c) pont, 30. § (1)-(2) bek.].*

EBH1999. 94. *Az eljárási illeték alapjául a meg nem határozható perérték akkor vehető figyelembe, ha az így számított érték meghaladja a kártérítési követelést [Ptk. 76-78. §, 84. §, 1990. évi XCIII. tv. (Itv.) 39., 40., 42., 46., 50., 62., 64. §-ai, 6/1986. (VI. 26.) IM. r. 13. § (2) bek.].*

BH1999. 94. *A névviselési jog sérelmét nem lehet a nyilvántartásba vételi eljárásban orvosolni [Ptk. 77. § (4) bek.].*

BH1999. 61. *Adott szolgáltatás meghatározását is kifejező kereskedelmi név használatát önmagában nem teszi jogszerűtlenné, hogy utóbb az más jogi személy nevének részévé vált [Ptk. 77. § (1) és (3)-(4) bek., 1989. évi II. tv. 6. § (2) bek.].*

BH1999. 60. *Két folyóirat összetéveszthetősége úgy is megvalósulhat, hogy a korábban ismertté vált folyóirat címét az utóbb megjelenő - hasonló profilú - folyóirat az új jelzővel egészíti ki [Ptk. 77. §, 1986. évi II. tv. 8. § (1) bek., 1990. évi LXXXVI. tv. 6. §, 7. §, 29. § (1) bek. a)-c) pont, 30. § (1)-(2) bek.].*

BH1998. 563. *Az alapítvány nyilvántartásba vétele iránti eljárásnak nem tárgya a névviselési jog esetleges sérelmének orvoslása [Ptk. 77. § (4) bek.].*

BH1997. 476. *Védjegyként is lajstromozott családi név kereskedelmi névként való használatára jogosultak köre [1948. évi XXV. tv. 6. § (1) bek., 1929. évi XVIII. tv., Ptk. 77. § (1) és (4) bek, 1989. évi 23. tvr. 5. § (1) bek].*

BH1997. 353. *Önmagában az, hogy a lapalapítási engedéllyel rendelkező napilapnál bekövetkezett nyilvántartási adatváltozások átvezetése késedelemmel történik meg, nem valósít meg tisztességtelen versenycselekményt, és nem alapozza meg a késlekedő kártérítési kötelezettségét sem [1990. évi LXXXVI. tv. 3. § (2) bek., 7. §, Ptk. 77. § (1) bek., 12/1986 (IV. 22.) MT r. 7. §].*

BH1997. 172. *Sajtótermék nyilvános közlésének megtiltása, mert a nyilvántartásba vett sajtótermék címével és rendeltetésével azonos kiadvány megjelentetésére a törvény meghatározott jogi személyt jelölt ki. [Ptk. 77. § (1) és (4) bek., 1986. évi II. tv. (St.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 8. § (1) bek., 12. § (2) bek., 15. § (1) bek. d) pont, (3) bek., 24. § (1) bek., 1995. évi XL. tv. 11. § (1) és (2) bek. 15. §].*

BH1996. 282. *Az egyház önálló szervezetét a bíróság a szervezet képviselőjének kérelmére veszi nyilvántartásba, a kérelemhez az illetékes egyházi szerv nyilatkozatát is csatolni kell [1990. évi IV. tv. 12. §, 13. § (2)-(3) bek., Ptk. 77. § (3) bek.].*

BH1994. 21. *A névviselési jog sérelmét jelentheti a családnév kereskedelmi névként való jogosulatlan használata, de a jogelőd által a névhasználathoz adott hozzájárulást - alapos ok nélkül - a jogutód sem vonhatja meg [Ptk. 77. § (1) és (4) bek., 85. §].*

BH1993. 548. *Közismert családi név jogosulatlan használata jogsértést jelent az utónév feltüntetése nélkül is [Ptk. 77. § (4) bek.,1969. évi IX. tv (Vt.) 1. § b) pont, 3. § (1) bek. c) pont, 40. § (1) bek.].*

BH1993. 350. *Termék megjelölésére használt családi név viselésével kapcsolatos személyiségvédelmi igény elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 4. § (4) bek., 75. § (1) és (3) bek., 77. § (1) és (4) bek., 85. § (3) bek.].*

BH1993. 294. *Sajtó-helyreigazítási és egyéb személyhez fűződő jog megsértésével kapcsolatos igény elhatárolási és hatásköri kérdései [Ptk. 75-78. §, 79. §, 84. § (1) bek., Pp. 23. §, 48. §, 342-346. §, 1992. évi LXVIII. tv. 4. §, 29. § (3) bek.].*

BH1992. 455. *A személyhez fűződő jogokat érintő joglemondást nem lehet kiterjesztően értelmezni [Ptk. 75. § (3) bek., 77. §, 207. § (2) bek.].*

BH1991. 401. *A névviseléshez fűződő jognak a jogi személyekre történő alkalmazása során a törzskönyvi nyilvántartás időbeli elsőbbségét a cégbejegyzésnél is figyelembe kell venni [Ptk. 77. § (1), (3) és (4) bek., 1989. évi 23. tvr. 4. § (2) bek.].*

BH1991. 362. *A különböző cégbíróságok által a cégjegyzékbe bejegyzett gazdasági társaságok elnevezésének és tevékenységének azonossága, illetőleg hasonlósága esetén a cégbíróság a törvényességi felügyelet során nem járhat el, hanem a névviselési jog sérelme címén peres eljárás indításának van helye [1988. évi VI. tv. 11. § (1)-(3) bek., 1989. évi 23. tvr. 4. § (1)-(2) bek., 5. § (3) bek., 9. § (1) bek., 19-21. §, Ptk. 77. §].*

BH1991. 320. *A névviseléshez fűződő jogot megsértése szempontjából - akár a személyiségi-, akár a cégjogi szabályok alkalmazása során - közömbös a felróhatóság kérdése. Ezt csak a névviseléssel kapcsolatos jogsértésből eredő kártérítési igény elbírálásánál kell a bíróságnak vizsgálnia [Ptk. 77. § (1) és (3) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 1989. évi 23. tvr. 4. § (2) bek.].*

BH1991. 157. *Gazdasági társaságok által vagy ellen indított perekben a névviselésre, illetőleg a védjegyoltalomra vonatkozó jogszabályi rendelkezések elhatárolási szempontjai [Ptk. 77. § (3)-(4) bek., 1969. évi IX. tv. 1.-3. §-ai, 5. §, 6. § (1) bek., 13. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 21. § (1) bek. a) pont, 1989. évi 23. tvr. 4. § (1) és (4) bek., 2/1970. (VII. 1.) OMFB-IM r. 2. § (1) bek.].*

BH1991. 16. *Bejegyzett kereskedelmi név jogosulatlan használata miatt érvényesített igény elbírálásának szempontjai [Ptk 77. § (1), (3) és (4) bek., 1984. évi IV. tv. 4. §, 9. § (2) bek. d) pont.]*

BH1990. 342. *Gazdálkodó szervezetek által választott olyan cégnevek használata, amelyek a polgári jog névviselési szabályait nem, de a hasonló tevékenységi kör és az azonos piacon való megjelenés következtében kialakult versenyhelyzet folytán az üzleti tisztesség szabályait sértheti [Ptk. 77. § (3)-(4) bek., 1984. évi IV. tv. 1. §, 18. § b) és d) pont].*

BH1990. 255. *Államosított üzlet cégnevének használatával kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 77. § (1) és (4) bek., 84. § (1) bek. b) pont].*

BH1990. 197. *II. A társadalmi szervezet nyilvántartásba vétele nem akadálya annak, hogy utóbb bárki személyhez fűződő joga megsértése miatt pert indítson [Ptk. 77. § (3) bek.].*

BH1989. 277. *A gazdálkodó szervezet - névviselési jogának sérelme esetén - általában nem a tisztességtelen gazdálkodás tilalmára szóló jogszabály, hanem a Ptk.-nak a személyhez fűződő jogokra vonatkozó, valamint a bírósági cégnyilvántartásról szóló jogszabály rendelkezései alapján kereshet jogvédelmet [Ptk. 75. § (1) bek., 77. § (1), (3) és (4) bek., 1984. évi IV. tv. 4. §].*

BH1987. 11. *I. A névviseléssel kapcsolatos jogok a jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági munkaközösségeket is megilletik [Ptk. 28. §, 71. § (3) bek., 77. §, 84. § (1) bek., 1985. évi 16. sz. tvr. 4. és 8. §, 28/1981. (IX. 9.) MT. sz. r. 1. §].*

BH1985. 436. *I. A szakcsoport által tiltott névhasználat utján elkövetett jogsértés következményei a szakcsoportot alapító szövetkezet terhére esnek [Ptk. 75. § (1) bek., 77. § (3) bek., 84. § (1) bek., 26/1981. (IX. 5.) MT sz. r. 1. § (1) bek., 3. és 12. §.].*

BH1985. 436. *II. A jogi személyek működési területének azonosságát vagy különbözőségét nem a székhelyüket vagy településüknek elhelyezkedése határozza meg [Ptk. 77. § (3) bek.].*

BH1982. 507. *A gyógykezelő, gondozó tevékenység megválasztásánál és foganatosításánál megfelelő körültekintéssel és alapossággal kell eljárni. Ennek elmulasztása nemcsak a vonatkozó szakmai szabályoknak, hanem egyszersmind a személyhez fűződő - a törvényben biztosított - jogoknak a megsértését is jelentheti. Az, hogy az elmeosztályi gyógykezelés, illetőleg a gondozói nyilvántartásba felvétel és a sérelmezett látogatás között évek teltek el, önmagában nem teszi jogellenessé vagy éppen sértővé az ellenőrző jellegű látogatást [Ptk. 75-82. §, 15/1972. (VIII. 5.) EüM sz. r. 48. §].*

BH1980. 467. *I. Művészi tevékenységet felvett névvel is lehet folytatni, ha ez nem sérti mások jogait és törvényes érdekeit. Több művész közös név alatt is szerepelhet. Erre akkor is lehetőség van, ha a közös név alatt fellépő előadóművészek egyébként szólóénekesként ismertek. A közös név alatt való fellépés a művészek saját elhatározásának a kérdése, és ehhez hatósági engedélyre vagy hozzájárulásra nincs szükség [Ptk. 77. § (2) bek., 84. § (1) bek. c) pont].*

BH1979. 411. *I. A kulturális, művészi cél elérésére csak akkor jöhet létre polgári jogi társaság, ha a cél elérése gazdasági tevékenységet (rendezvények szervezése, elszámolása, a szükséges tárgyak beszerzése stb.) kíván. Valamely művészegyüttes személyi összetételének megváltozása egymagában nem jelenti az együttes megszűnését és új együttes alakulását. A művészegyüttes az eredetileg felvett nevét a tagok személyében bekövetkezett változás után is viselheti [Ptk. 77. §, 573. §].*

BH1979. 315. *I. A védjegyjogosultságnak a névviselési jogosultságtól eltérő külön feltételei vannak: a védjegyjogosultság független attól, hogy a kérelmező milyen név használatára jogosult [1969. évi IX. tv. 1. §, Ptk. 77. § (1) bek.].*

BH1979. 243. *Jogosulatlan névhasználat bírói megállapításának és jogkövetkezményei alkalmazásának nem akadálya az államigazgatási hatóságnak a védjegyoltalomra vonatkozólag hozott korábbi elutasító tartalmú határozata [Ptk. 77. § (3) és (4) bek., 45. § (3) bek., 84. § (1) bek. a) és b) pontjai, 1971. évi III. sz. tv. végrehajtása tárgyában kiadott 30/1971. (X. 2.) Korm. sz. r. 2. §, 1923. évi V. tv. 7. §].*

78. § (1) A személyhez fűződő jogok védelme kiterjed a jóhírnév védelmére is.

(2) A jóhírnév sérelmét jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó, azt sértő, valótlan tényt állít, híresztel, vagy való tényt hamis színben tüntet fel.

A hírnév általában a személy értékeléséhez alapul szolgáló tényállítások valóságára vonatkozik, ekként a személy társadalomban betöltött szerepének az értékelését befolyásoló ismereteket jelenti. A személy híre csak akkor lehet a társadalmi értékelés reális alapja, ha az alapul szolgáló értesülések, tényállítások az objektív valóságot fejezik ki. (Törő Károly: A Személyiség jogi védelme. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992.)

A jóhírnév védelme a természetes és nem természetes személyekre egyaránt kiterjed. Megsértése - eltérő rendelkezés hiányában - felróhatóságtól, jó- vagy rosszhiszeműségtől függetlenül megállapítható. A jóhírnévhez fűződő jogot számtalan magatartás sértheti. A § (2) bekezdése értelmében - egyebek mellett - ez különösen akkor áll fenn, ha valaki

1. valamilyen személyt érintő közlést tesz

2. amely tényállítást fejez ki,

3. amennyiben az objektíve valótlan

4. és ezáltal alkalmas az érintett értékelésének hátrányos befolyásolására.

1. E törvényhely alkalmazásában a szóbeli megnyilatkozáson túl a valamilyen gondolat továbbításra alkalmas minden kifejezésmódot közlésnek kell tekinteni. A közlés fogalmát tehát tágan kell értelmezni. Ekként a szóbeli és írásbeli forma mellett az elkészítés módjától függetlenül bármilyen ábra, illetve kép (rajz, fotó, montázs stb.), továbbá adott esetben egy mozdulat is közlésnek minősíthető.

A hírnévrontás mástól szerzett ismeretek továbbadásával is megvalósulhat. Ha valaki valamilyen mástól szerzett értesülést bármilyen módon továbbít (azaz híresztel), ugyanúgy megvalósíthatja az e törvényhely alá tartozó személyhez fűződő jogsérelmet, mint a saját tudomásán alapuló közléssel. A híresztelés megállapításának nem feltétele, hogy az értesülés széleskörű terjesztésére kerüljön sor, mint ahogy az ismételt vagy folyamatos továbbadás sem.

A hírnévrontással megvalósuló jogsérelem megítélése kapcsán nincs jelentősége annak, hogy a híresztelő nem tudott az általa közöltek valótlanságáról és azt az általa megismerteknek megfelelően adta tovább, ugyanis híresztelésnek kell tekinteni más személy nyilatkozatának, állításának, tájékoztatásának a közlését, továbbítását, közreadását akkor is, ha híven közli más személynek valótlan nyilatkozatát (Legfelsőbb Bíróság Pf. IV. 20 427/1977.). A jogsértés megállapíthatósága szempontjából közömbös, hogy az alperes az általa közölt adatokat a nyomozati iratokból - akár a nyomozóhatóság egyetértésével és segítségével - vette, ha egyértelműen bebizonyosodott, hogy valótlanok (Fővárosi Bíróság 47. Pf. 24.091/1988.).

2. A hírnévrontás megállapítására a közlés tartalma ad alapot. Ekként csak az olyan - valótlan és a személy hátrányos megítélésére alkalmas - közlés lehet hírnévrontó, amely valamilyen tényt állít, illetve valamilyen tényt fejez ki, nyíltan vagy burkoltan.

Alapvetően tehát a tényállítás alkalmas a hírnévrontásra, akár nyílt (azaz kifejezett egyértelmű állítással), akár burkolt (például célozgatások, utalások) formában hangzik el, de megvalósulhat a teljes valóság megismeréséhez szükséges tények téves következtetésre indító csoportosításával is.

Az értékítélet (vélemény, bírálat, jellemzés) csak akkor eredményezheti a jóhírnév sérelmét, ha közvetlenül vagy közvetve tényállítást fejez ki: olyankor tehát, amikor valótlan tényállításokon alapszik, nyíltan vagy burkoltan ilyen tényállítást fejez ki, továbbá ha megtévesztő jellegű, téves következtetés levonására ad alapot (Legfelsőbb Bíróság P. törv. IV. 20.998/1977.). Adott esetben megvalósul a jogsértés azzal is, hogy a riporternek a felperest érintő kérdései nem hagynak kétséget az olvasóban afelől, miszerint a provokátor személyét a felperessel azonosítja, s így késztetést ad az olvasónak a felperest illetően alaptalan következtetések levonására (Pesti Központi Kerületi Bíróság P. 87.139/1989.).

A hírnévrontás sajátos esetben hallgatással is bekövetkezhet, pontosabban elhallgatás útján, amennyiben ez a magatartás alkalmas a valóság meghamisítására. Olyankor áll ez fenn, amikor valakiről (vagy valamivel kapcsolatban) nem közlik a teljes valóság megismeréséhez szükséges igaz tényeket, csupán azoknak egy részét és emiatt az érintettről alkotott értékítélet tévessé válik. Ennek klasszikus példája, ha tudatják, hogy egy személy ellen büntető eljárás indult, de azt már nem, hogy az számára kedvezően (felmentéssel) zárult.

3. A hírnévrontást csak az objektív valóságnak meg nem felelő közlés valósíthatja meg. Ennek megítélésében - a már rögzítetteknek megfelelően - az érintett felróhatóságának, jó vagy rosszhiszeműségének jelentősége nincs.

A jogsértés megállapításához szükséges e követelmény a valótlan tények továbbításán túl adott esetben bekövetkezhet a való tények közlésével is. Így akkor, amikor a valóságot a tények megtévesztő csoportosítása, az egyes tényálláselemek elhallgatása útján, vagy rejtett utalásokkal, félreérthető megfogalmazással stb. hamis színben tüntetik fel. Elképzelhető az is, hogy a szóbeli közléskor használt hangsúlyozás vezet a jogsértéshez.

Az értékítélet - azaz a való tényekből levont következtetés - nem vezethet a jóhírnév sérelméhez még akkor sem, ha mások nézeteivel ellentétes tartalmat hordoz. Amennyiben azonban az önkényes és nem felel meg az ésszerű gondolkodásnak, a gyakorlati tapasztalatoknak és a logika szabályainak, adott esetben értékelhető úgy, hogy a valóságot hamis színben tünteti fel és ezzel a személyéhez fűződő jogsérelem kimondására alapot adhat.

4. A személyre vonatkozó, objektíve valótlan tényállítást kifejező közlés csak akkor eredményez jogsértést, ha alkalmas arra, hogy az érintett társadalmi megítélését hátrányosan befolyásolja. Ennek megállapíthatósága ugyanakkor elegendő is a jóhírnév sérelmének kimondásához. Nincs tehát szükség például arra, hogy a hátrányos eredmény bekövetkezzék. Ezért ilyenkor nem kell vizsgálni, hogy a közlés hatására az egyén megítélése valósan hogyan változott: bekövetkezett-e annak hatására valamilyen különös további érdeksérelem vagy sem. Nincs jelentősége annak sem, hogy a közlés az egyén hírnevének milyen súlyú lerombolására volt alkalmas. Olyankor tehát, ha az a közmegítélés szempontjából jelentéktelen körülményre vonatkozott, ugyanúgy megalapozott a jogvédelem iránti igény, mint ha jelentős jogsérelem következett volna be. E körülményeknek a jogsérelemhez fűződő jogkövetkezmények alkalmazhatósága körében van csak jelentősége.

BH2004. 140. *Az Alkotmány 57. § (5) bekezdésében szabályozott jogorvoslathoz való jog nem teremt közvetlen, jogi lehetőséget a határozatok elleni jogorvoslat benyújtására - A jogorvoslati jogról történő téves tájékoztatás, vagy a tájékoztatás elmulasztása nem sért személyiségi jogot [Alkotmány 57. § (5) bekezdés, 1957. évi IV. tv. 65. § (2) bekezdés, Ptk. 78. § (1) és 84. § (1) bekezdés].*

BH2004. 105. *II. A bíróság kirendelése alapján a szakértői testület által készített szakértői felül-vélemény olyan feldolgozott személyes adatnak minősül, amelynek megismerését a felperes a peres eljárásban igényelheti. Nem követelheti azonban az adatvédelem szabályai alapján a felül-vélemény elkészítésében részt vett szakértő személyes vizsgálatán alapuló vizsgálati lelet kiadását. [Ptk. 75-83. §, 1992. évi LXIII. tv. 2. § 5.*

pont, 3. § (1) bek. a)-b) pont, 5. bek., 11. § (1) bek. a) pont, 12. § (1) bek., 17. § (3) bek., 13/1994. (IX. 13.) NM r. 10. § (2) bek.].

BH2004. 104. *A közszereplőkről alkotott kedvezőtlen véleménynyilvánítás, értékítélet önmagában akkor sem alapoz meg személyiségvédelmet, ha túlzó, vagy felfokozott érzelmeket tükröz. A közéletben részt vevő személyeknek ugyanis számolniuk kell azzal, hogy politikai ellenfeleik (különösen választási időszakban) tevékenységüket, szereplésüket kritikával illetik és erről a közvéleményt tájékoztatják. A közélet szereplőinek pedig el kell viselniük a személyüket kedvezőtlen színben feltüntető és tevékenységüket negatív módon értékelő véleményt, kritikát is [Ptk. 75. § (1) bek., 76. §, 78. § (1) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 339. §, 1986. évi II. tv., 1996. évi I. tv. 12. § (2) bek.].*

BH2004. 103. *I. A szexuális viselkedés a magántitok körébe tartozó kérdés, ezért meghatározott személy szexuális magatartásáról szóló közlés önmagában személyhez fűződő jogot sért. Ha pedig a közlés - valótlanul - olyan szexuális magatartást ismertet, amely Magyarországon nem elfogadott, a közlés különösen sértőnek minősül, és a jóhírnév sérelme miatt is személyiségvédelmet alapoz meg [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (1)-(2) bek., 81. §, 84. § (1) bek. e) pont].*

BH2004. 55. *II. Az országgyűlési képviselő mentelmi joga nem vonatkozik a polgári jogi felelősségre [Ptk. 75. §, 76. §, 78. §, 84. § (1) bek. c) pont, 339. § (1) bek.].*

BH2003. 407. *II. A vélemény-nyilvánítás is lehet sértő, ha minden ténybeli alapot nélkülözve tartalmaz elmarasztaló értékítéletet, vagy indokolatlanul bántó, sértő, lealázó (Ptk. 78. §).*

BH2003. 357. *A bírósági sajtóreferenstől kapott téves információra alapított sajtóközlemény személyiségi jogi és kártérítési következményei [Ptk. 78. § (1) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 11. § (1) bek., 10/1986. (IX. 1.) IM-BM].*

BH2003. 356. *A szakértői bizottság testületi véleményének alapját képező szak- és korreferensi vélemények előkészítő anyagnak minősülnek, amelyekre az érintett információs önrendelkezési joga nem terjed ki, ezért ezek kiadását, megismerését az adatvédelmi szabályokra hivatkozással nem kérheti. A szakértői testület kizárólag arról köteles és jogosult felvilágosítást adni, hogy a bizottsághoz érkezett ügyek miként állnak, illetve kik a szakelőadók [Ptk. 75. § (1) bek., 76-83. §, 1992. évi LXIII. tv. 2. § 1. pont, 2. pont b), 5. pont, 10. § (2) bek., 1. § (1) bek. a) pont, 12. § (1) bek., 13. §, 16. §, 17. § (1) és (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 221. §, 18/1999. (VI. 16.) EüM. r., 13/1994. (IX. 13.) NM r.].*

BH2003. 14. *Rádióműsor címével azonos szóvédjegy törlése iránti ügyben előzetes kérdésnek minősül a szerzői személyhez fűződő jogok, illetve a szellemi alkotás felhasználása miatti egyéb személyhez fűződő jogok megsértése miatt indított peres eljárás mikénti befejezése [1969. évi III. tv. 1. §, 13. § (1) bek., 34. § (1) bek., 50/F. § (1) bek., 1969. évi IX. tv. 3. § (1) bek., 1997. évi XI. tv. 5. § (1) bek. a)-b) pont, (2) bek., 8. § a) pont, 33. § (1) bek. a) pont, Ptk. 4. § (1) bek., 75. §, 77. § (2) bek., 78. §, 80. §, 86. § (2)-(3) bek., Pp. 152. § (2) bek., 163. §, 221. §, 9/1969. (XII. 29.) MM. r. 7. § (1) bek.].*

EBH2002. 624. *Valamely hatóság előtti eljárás kezdeményezése, így személyiségvédelmi per megindítása vagy büntető feljelentés megtétele önmagában személyiségvédelmi per megindítására nem ad alapot. (Ptk. 75., 76., 78. §, PK 12. számú állásfoglalás)*

BH2002. 431. *Nem sért személyhez fűződő jogot a közigazgatási szerv, ha a fél vagyoni viszonyait illetően a személyes költségmentesség iránti kérelem elbírálása végett hivatalból tájékozódik [Ptk. 75. § (1) bek., 76. §, 78. § (1) bek., 1957. évi IV. tv. 26. § (1) bek., 90. § (1) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*

BH2002. 392. *A valótlan tényközlés jogkövetkezményei alól a sajtót nem mentesíti, hogy korábban a tényekről valósághűen is beszámolt [Ptk. 78. §, 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., Pp. 163. § (3) bek., 206. § (1) bek.].*

BH2002. 261. *A jóhírnév megsértését jelenti az érintett személy képmásának, hangfelvételének vagy az általa használt, rá jellemző egyedi köszöntésmódnak reklámtevékenység során engedély nélküli felhasználása [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (1) bek., 84. § (1) bek. a) és c) pont].*

BH2002. 223. *Önmagában az a tény, hogy az alperes a felperest bűncselekmény elkövetésével gyanúsította, és ellene feljelentést tett, személyiségvédelmi igényt nem alapoz meg, és kártérítő felelősség alapjául attól függetlenül nem szolgálhat, hogy a büntetőeljárás nem vezetett a felperes bűnösségének a megállapításához [Ptk. 76. §, 78. §, 84. § (1) bek. a) pont, 339. § (1) bek., 1973. évi I. tv. 122. § (1) bek.].*

BH2002. 178. *Az Országgyűlés vizsgálóbizottságának zárt ülésén meghallgatott személy tényállításának valóságáért helytállni tartozik a bizottság tagja, ha az elhangzottakat - anélkül, hogy ez joga vagy kötelezettsége volna - a sajtó útján nyilvánosságra hozza [Alkotmány 59. §, 61. § (1) bek., Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (2) bek., 84. § (1) bek., 355. § (4) bek., 1990. évi LV. tv. 4. §, 1976. évi 8. tvr., 1993. évi XXXI. tvr., Pp. 163. § (3) bek., 206. § (3) bek., PK 14. sz.].*

BH2002. 135. *I. Hírnévrontás önkormányzati választási programbeszédben és szórólap terjesztése útján [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (1)-(2) bek.].*
BH2001. 522. *Az egyik közszereplőnek a másik közszereplő tevékenységét elmarasztaló véleménynyilvánítása, értékítélete önmagában nem alapoz meg személyiségvédelmet [Ptk. 75. § (1) bek., 76. §, 78. § (1) bek., 84. § (1) bek. a)-e) pont.].*
EBH2001. 514. *Az országgyűlési képviselő úgy is, mint a parlamenti vizsgáló bizottság elnöke saját személyében felel az általa, e minőségében elkövetett személyhez fűződő jogot sértő cselekedetéért. A képviselő mentelmi joga nem vonatkozik a polgári jogi felelősségre. A jogsértést nem menti önmagában az a körülmény, hogy a képviselő hivatalos minőségében járt el. Más személy nyilatkozatának közreadása híresztelésnek minősül. A jogsértés jellege és körülményei, ezen belül a sértett személy közéleti funkciója alapján köztudomású tényként - külön bizonyítás nélkül - is megállapítható, hogy életkörülményeiben bekövetkeztek-e olyan hátrányok, amelyek nem vagyoni kárigényét megalapozzák [Ptk. 75. §, 78. §, 355. § (1) és (4) bek., Pp. 163. § (3) bek.].*
BH2001. 469. *Az a tényállítás, amelynek az érintett személyre vonatkozóan nincs sértő tartalma, a jó hírnevet akkor sem sérti, ha valótlan [Ptk. 76. §, 78. § (2) bek.].*
BH2001. 468. *A téves vélemény és értékítélet nem ad alapot a személyhez fűződő jog megsértésének a megállapítására [Ptk. 76. §, 78. § (2) bek.].*
BH2001. 467. *III. A személyhez fűződő jogot nem sértő parancs kihirdetése önmagában nem minősíthető olyan cselekménynek, amely a személyiségvédelmet megalapozná [Ptk. 75-76. §, 78. §, 81. §, 82. § (2) bek., 84-85. §, PK 12. sz. III.].*
BH2001. 419. *A személyhez fűződő jogot sértő könyv szerkesztőjének kártérítési felelőssége [Ptk. 78. §, 84. § (1) bek. a), c) és e) pontja, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 350. § (1)-(2) bek., 355. § (1) és (4) bek.].*
BH2001. 367. *I. A polgári per bírósága nem utasíthatja el a személyhez fűződő jog megsértése miatt indított keresetet, ha ugyanazon cselekmény miatt a büntetőbíróság az elkövető bűnösségét megállapította [Ptk. 76. §, 78. §, 84. § (1) bek. a)-e) pont].*
BH2001. 233. *A szövetkezeti tagi jogosultságok nem terjednek addig, hogy a szövetkezet tagja a szövetkezet és harmadik személy között létrejött szerződéseket - arra hivatkozással, hogy tagi érdekei sérültek - megtámadhassa, vagy azok semmisségének megállapítását kérhesse [1992. évi 1. tv. (Szvt.) 45. § (1) bek. a)-e) pontjai és (2) bek., 91. § (1) bek., Ptk. 78. § (2) bek., Pp. 2. §, 123. §, 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 31. § (1) bek. a)-e) pontjai és (2) bek., 61. § (3) bek.].*
BH2001. 110. *I. Személyhez fűződő jogot sért annak valótlan állítása, hogy egy gazdálkodó szervezet a jogszabályi kötelezettségét megszegve nem viseli a közterheket [Ptk. 75. § (1) bek., 78. §].*
BH2000. 440. *A felülvizsgálati kérelemnek elkésett benyújtása miatt a mulasztó ügyvéd felelősséggel tartozik, ezzel a magatartásával azonban az általa képviselt fél személyhez fűződő jogát nem sértette meg [Ptk. 75-84. §-ai, Ptk. 354. §, 1984. évi XX. tv. 57. §].*
BH2000. 194. *Nem sért személyhez fűződő jogot, ha a sajtó a nyilvánosságot egy büntető- vagy polgári eljárás megindításáról tájékoztatja. Az érintett azonban követelheti az eljárás befejezésének, eredményének a közlését. [Ptk. 78. §, 84. § (1) bek. b)-c) pont, PK 14. sz.].*
EBH2000. 192. *Személyiségvédelmet alapoz meg a reklámtevékenység végzésének hamis látszata. A reklámtevékenység látszatát keltheti egy sajátosan alkalmazott köszöntési mód átvétele is (Ptk. 78. §, 84. §).*
BH1999. 448. *I. Személyhez fűződő jog megsértése valótlan tartalmú tényállítással [Ptk. 78. § (2) bek.].*
BH1999. 402. *A munkához való személyiségi jog megsértése a munkavállaló közalkalmazotti jogviszonyának jogellenes megszüntetésével [Alkotmány 70/B. § (1) bek., 70/D. § (1) bek., Ptk. 75-83. §-ai, 84. § (2) bek., 207. § (2) bek., 1992. évi XXXIII. tv. 24. §, Mt. 90. § (1) bek. a) pont].*
BH1999. 356. *Nem sért jogot a kiadó, ha az adott sajtóorgánum felfogásával, nézeteivel ellentétes vélemény közzétételét megtagadja [Alkotmány 61. § (1) bek., Ptk. 75-76. §, 78. §, 206. § (1) bek., 213. §, 339. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 3. § (1) bek.].*
BH1999. 251. *Adósság meg nem fizetéséről szóló jogsértő közlemény közzététele hirdetési újságban [Ptk. 76. §, 78. § (2) bek., 84. § (1) bek. a) és e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (1) és (4) bek.].*
BH1999. 250. *I. Nem sért személyiségi jogot a munkáltató, ha a szövetkezeti alkalmazott ellen indult büntetőeljárásról a közgyűlést tájékoztatja [Ptk. 75. § (1) bek. 78. § (1)-(2) bek.].*
BH1999. 155. *A személyhez fűződő jogában megsértett fél igényérvényesítése az önkormányzati tisztségviselőkkel szemben [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (2) bek., 84. § (1) bek. a)-d) pont, 348. §, 1990. évi LXV. tv. 12. § (3) és (4) bek.].*

EBH1999. 94. *Az eljárási illeték alapjául a meg nem határozható perérték akkor vehető figyelembe, ha az így számított érték meghaladja a kártérítési követelést [Ptk. 76-78. §, 84. §, 1990. évi XCIII. tv. (Itv.) 39., 40., 42., 46., 50., 62., 64. §-ai, 6/1986. (VI. 26.) IM. r. 13. § (2) bek.].*

EBH1999. 93. *Nem sért jogot a kiadó, ha az adott sajtóorgánum felfogásával, nézeteivel ellentétes vélemény közzétételét megtagadja [Alkotmány 61. § (1) bek., Ptk. 75-76. §, 78. §, 206. § (1) bek., 313. §, 339. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 3. § (1) bek.].*

BH1998. 330. *Személyiségi jogainak védelme iránti igényt az is előterjeszthet, akit a sajtóközleményben név szerint nem jelöltek meg, de személye a sajtóközlemény tartalmából valamilyen módon felismerhető [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (1) bek., 85. § (1) bek.].*

BH1998. 169. *Szövegkörnyezetében kell vizsgálni és tartalma szerint megítélni, hogy valamely sértő tény állítása vagy híresztelése valótlan-e [Ptk. 78. § (1)-(2) bek., 84. § (1) bek. a) pont].*

BH1997. 579. *II. A Ptk. 84. §-a (1) bekezdésének a)-d) pontjaiban felsorolt polgári jogi igényeket nemcsak a napilap kiadójával, hanem a munkaviszonyban álló főszerkesztővel szemben is érvényesíteni lehet [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (1) bek., 84. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 11. § (1) bek. c) pont, 18-19. §].*

BH1997. 173. *Nem ad alapot a személyhez fűződő jog megsértésének a megállapítására az, hogy az üzletfelek a sajtóközleményben közzétett tényeket más cégre is vonatkoztathatják [Ptk. 78. § (1)-(2) bek.].*

BH1996. 525. *Az érvényesített jog különbözősége miatt sem anyagi jogi, sem eljárási jogi akadálya nincs annak, hogy a sajtóban elkövetett jogsértés jellegétől függően a sértett fél a sajtó helyreigazítással egyidejűen vagy utóbb egyéb személyhez fűződő joga megsértése miatt is jogvédelmet igényeljen. A sajtó helyreigazításra kötelező ítéletnek - ugyanazon ténybeli alap esetén - legfeljebb az elégtételadás módjának megválasztása körében lehet jelentősége [Ptk. 78. § (2) bek., 79. § (1) bek., 84. § (1) bek., Pp. 343. § (2) bek., 1986. évi II. tv. (St.) 19. § (3) bek.].*

BH1995. 509. *A személyiségi jogok megsértését jelenti, és sajtó-helyreigazításra ad alapot, ha valakit hozzájárulása nélkül - úgy tüntetnek fel a sajtóközleményben, hogy adott áruval kapcsolatban reklámtevékenységet végez [Ptk. 78. § (2) bek., 79. § (1) bek.].*

BH1995. 413. *A felszámolási eljárás megindításáról szóló sajtóközleménnyel üzleti titoksértés nem követhető el, de adott esetekben - pl. ha a cikk olyan szövegkörnyezetben lát napvilágot - a jó hírnév sérelmét eredményezheti és kártérítési következményt vonhat maga után [Ptk. 78. § (1)-(2) bek., 81. §, 84. § (1) bek. e) pont, 339. §, 355. § (4) bek., 1990. évi LXXXVI. tv. 5. §, 34/1992. (VI. 1.) AB határozat].*

BH1995. 395. *I. A személyhez fűződő jogok megsértése miatt érvényesített igények elbírálásánál a kölcsönösen elkövetett jogsértések egymással való összefüggéseit nem lehet figyelmen kívül hagyni [Ptk. 78. §, 84. § (2) bek., 354. §, 34/1992. (VI. 1.) AB. hat.]*

BH1995. 339. *A személyiségi jog sérelmének jellegétől függ, hogy a sérelem okozójával szemben milyen igények támaszthatók (Ptk. 78. §, 84. §).*

BH1995. 151. *I. A személyhez fűződő jogában megsértett személy választása szerint indíthat pert a kiadó, a lapalapító, a szerkesztő, az újságíró, a nyilatkozattevő vagy az olvasói levelet író személy, illetőleg valamennyiük ellen [Ptk. 78. §, Pp. 51. § b) pont].*

BH1994. 181. *Személyhez fűződő jog megsértésének megállapítása és elégtétel adása iránt indult perben a sérelmezett tényállítás vizsgálatának szempontjai [Ptk. 78. §, 84. § (1) bek. a) és c) pontja].*

BH1994. 73. *Büntetőeljárás során okozott, jó hírnév sérelme miatt érvényesített személyiségvédelmi igény elbírásának szempontjai [Ptk. 78. § (1)-(2) bek., Pp. 9. § (1)-(2) bek., 130. § (1) bek. i) pont, 157. §, Btk. 183. §, Be. 54. § (1) bek., 213. § (1) bek. b) pont, 312. § (2) bek.].*

BH1993. 356. *Nem vagyoni kártérítés megítélésének feltételei a személyiségvédelem körében [Ptk. 78. §, 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 345. §, 355. § (4) bek., 1990. évi LXXXVI. tv. 4. §, 29. § (1) bek. e) pont, 34/1992. (VI. 1.) AB hat.].*

BH1993. 294. *Sajtó-helyreigazítási és egyéb személyhez fűződő jog megsértésével kapcsolatos igény elhatárolási és hatásköri kérdései [Ptk. 75-78. §, 79. §, 84. § (1) bek., Pp. 23. §, 48. §, 342-346. §, 1992. évi LXVIII. tv. 4. §, 29. § (3) bek.].*

BH1993. 89. *A vélemény, a bírálat, az értékítélet akkor jogsértő, ha valótlan tényállítást tartalmaz, a valóságot hamis színben tünteti fel, vagy kifejezésmódjában indokolatlanul bántó, lealázó [Ptk. 76. §, 78. § PK 12. sz.].*

BH1993. 22. *Korlátolt felelősségű társaság is érvényesíthet sajtó-helyreigazítási igényt jó hírnevét sértő, valótlan tényállítások közlése esetén [Ptk. 75. § (2) bek., 78. §., 79. § (1) bek., Pp. 342. § (2) bek., 345. § 82) bek., PK 12., PK 13., PK 14. sz.].*

BH1992. 108. *Az informátor tanúvallomásának értékelése a sajtó-helyreigazítási perben [Pp. 166. § (1) bek., 167. §, 206. §, 342. § (2) bek., 345. § (2) bek., Ptk. 75. § (1) bek., 78. §, 79. §].*

BH1982. 507. *A gyógykezelő, gondozó tevékenység megválasztásánál és foganatosításánál megfelelő körültekintéssel és alapossággal kell eljárni. Ennek elmulasztása nemcsak a vonatkozó szakmai szabályoknak, hanem egyszersmind a személyhez fűződő - a törvényben biztosított - jogoknak a megsértését is jelentheti. Az, hogy az elmeosztályi gyógykezelés, illetőleg a gondozói nyilvántartásba felvétel és a sérelmezett látogatás között évek teltek el, önmagában nem teszi jogellenessé vagy éppen sértővé az ellenőrző jellegű látogatást [Ptk. 75-82. §, 15/1972. (VIII. 5.) EüM sz. r. 48. §].*

BH1979. 411. *II. A művészegyüttesből kivált tag számára az okozhat sérelmet, ha az együttes személyi összetételének megváltozása olyan művészi karakter- és szinvonalváltozással járna, amely a kivált tagnak - mint az együttes korábbi tagjának - művészi hírnevét veszélyeztetné [Ptk. 78. §].*

BH1979. 411. *IV. A művészegyüttes tagjainak jó hírnevét sérti az együttesből kivált tag részéről másoknak olyan levelek küldése, amelyeknek tartalma alkalmas arra, hogy a címzettekben a művészegyüttesre hátrányos véleményt alakítson ki [Ptk. 78. § (2) bek., 84. § (1) bek.].*

BH1979. 204. *I. Az ember munkájának, munkájával kapcsolatos emberi magatartásának az értékelése a személyhez fűződő jogokat érinti, alkalmas lehet a jó hírnév sértésére és az embert munkavállalásában, tehát személyiségi értékeinek a kifejtésében, személyiségének az érvényesítésében akadályozhatja. Ezért az ember munkájára, munkájával kapcsolatos magatartására vonatkozó szabálysértő minősítés nem csupán a munkajogi szabályokat sérti, hanem a polgári jog által védett személyhez fűződő jogok sérelmét is jelenti, polgári jogi személyiségvédelmi eszközök alkalmazására ad lehetőséget [Ptk. 75. § (1) bek., 78. §].*

79. § (1) Ha valakiről napilap, folyóirat (időszaki lap), rádió, televízió vagy filmhíradó valótlan tényt közöl vagy híresztel, illetőleg való tényeket hamis színben tüntet fel - a törvényben biztosított egyéb igényeken kívül - követelheti olyan közlemény közzétételét, amelyből kitűnik, hogy a közlemény mely tényállítása valótlan, mely tényeket tüntet fel hamis színben, illetőleg melyek a való tények (helyreigazítás).

(2) A helyreigazítást napilap esetében az erre irányuló igény kézhezvételét követő nyolc napon belül, folyóirat, illetőleg filmhíradó esetében a legközelebbi számban azonos módon, rádió, illetőleg televízió esetében pedig - ugyancsak nyolc napon belül - a sérelmes közléssel azonos napszakban kell közölni.

PK 12. szám

I. A sajtóhelyreigazítás olyan sajátos személyiségvédelmi eszköz, amely közvetve egyéb érdekek védelmére is szolgálhat. Érvényesítésére azonban csak a jogszabály által meghatározott körben és a jogintézmény társadalmi rendeltetésének megfelelően kerülhet sor.

II. A sajtóhelyreigazítás iránti igény elbírálásánál a sajtóközleményt a maga egészében kell vizsgálni. A kifogásolt közléseket, kifejezéseket nem formális megjelenésük, hanem valóságos tartalmuk szerint kell figyelembe venni, a sajtóközlemény egymással összetartozó részeit összefüggésükben kell értékelni, és az értékelésnél tekintettel kell lenni a társadalmilag kialakult közfelfogásra is. A helyreigazítást kérő személyének megítélése szempontjából közömbös részletek, pontatlanságok, lényegtelen tévedések nem adnak alapot helyreigazításra.

III. Véleménynyilvánítás, értékelés, bírálat, valamint a társadalmi, politikai, tudományos és művészeti vita önmagában nem lehet sajtóhelyreigazítás alapja.

PK 13. szám

I. Sajtóhelyreigazítást az kérhet, akinek a személyére a sajtóközlemény - nevének megjelölésével vagy egyéb módon - utal, vagy akinek a személye a sajtóközlemény tartalmából felismerhető.

PK 15. szám

I. Helyreigazító közleményként a jogosult a válaszlevele közzétételét is kérheti. Ha a sajtó a válaszlevelet nem közli, a jogosult a válaszlevél tartalmi körén belül a bíróságtól keresettel kérheti helyreigazító közlemény közzétételének az elrendelését.

Gyakori, hogy a jóhírnevet sértő közlésre sajtó útján kerül sor. Ez pedig széles körű nyilvánosságot jelent, és az ilyen közléssel elért tömeghatás nagymértékben fokozza a sérelem súlyosságát (PK 12. számú állásfoglalás I. pont indokolása).
A törvény ezért a jogsértés e módját külön is nevesíti és a Pp. különleges eljárásjogi rendelkezéseivel együtt (Pp. XXI. fejezete) hatékony védelemben részesíti. A vonatkozó jogszabályok ugyanakkor csak az Alkotmány és a sajtóról szóló 1986. évi II. törvény rendelkezéseivel összhangban értelmezhetők.
A sajtószabadság alkotmányos védelem alatt áll. Mindenkinek joga van tehát a sajtó útján közölni a nézeteit, alkotásait, amennyiben azok nem sértik az alkotmányos rendet. Mindenkinek joga van arra is, hogy tájékoztatást kapjon szűkebb környezetét, hazáját, a világot érintő kérdésekben. A sajtó feladata e körben a hiteles, pontos és gyors tájékoztatásról való gondoskodás, amely - egyebek mellett - személyhez fűződő jogokat sem sérthet [1986. évi II. törvény preambulum, 2. § (1), 3. § (1)].
A Ptk. 79. § (1) bekezdésébe ütköző módon jóhírnevében sértett - az általános jogvédelmi eszközök igénybevételének lehetősége mellett - többletvédelemre jogosult, nevezetesen: követelheti a helyreigazítást.
a) A sajtó-helyreigazítás a jogvédelem objektív eszköze. Ekként tehát a jogszabályban elvárt feltételek fennállása mellett a sajtószerv a helyreigazító közlemény közzétételére felróhatóságától, vétkességétől függetlenül kötelezhető.
b) Helyreigazítás igénylésére csak a Ptk. 79. § (1) bekezdésében meghatározott tényállás mellett van mód. Más személyhez fűződő jogsérelem orvoslása érdekében nem vehető igénybe e jogvédelmi eszköz akkor sem, ha a jogsértés sajtó útján valósult meg. Így kizárt az érvényesülése például olyankor, amikor a napilapban közreadott cikk aláírása névviselési jogot, tartalma magántitkot sért, vagy ha egy durván sértő kitétele a becsülethez való jog védelmét biztosító szabályba ütközik. [Annak természetesen nincs akadálya, hogy a jogsértő a megfelelő elégtétel adására sajtó útján legyen köteles (Ptk. 84. § (1) c)].
c) A sajtó-helyreigazítás a sajtótermékhez, azaz a közlés módjához kötött jog. E speciális jogvédelem tehát a sérelmezett kitételt tartalmazó írás műfajától függetlenül igénybevehető, amennyiben az valamely sajtótermékben [napilap, folyóirat (időszaki lap), rádió, televízió, filmhíradó] jelenik meg. Így például olyankor is, amikor a sérelmezett részletet egy napilapban közzétett novella tartalmazza.
d) A sajtó-helyreigazítás iránti eljárásban nincs helye a személyhez fűződő jogok megsértése miatt egyébként igényelhető valamely általános jogkövetkezmény (Ptk. 84. §) alkalmazásának.
e) A sajtó-helyreigazítási keresetet más keresettel összekapcsolni vagy egyesíteni nem lehet [Pp. 343. § (2)].
f) A törvényi feltételek fennállása mellett az általános és a különös (Ptk. 84. §, Ptk. 79. §) jogvédelmi eszközök közül a jogosult választhat. Ebből az is következik, hogy
- olyankor, amikor a fél a sajtó-helyreigazítási kérelemhez szükséges külön feltételeknek nem tett eleget (például a különös határidőket lekésté), jóhírnevének megsértése miatt az általános szabályokra alapítottan még élhet keresettel.
- a sajtó-helyreigazítási kérelmet elutasító jogerős ítélet nem zárja ki a személyhez fűződő jog megsértése iránti kereset előterjesztését. Erre akkor kerülhet sor, amikor az elutasítás valamely, a sajtó-helyreigazítás jogszerű kérelmezéséhez szükséges különös feltétel elmulasztására vezethető vissza, vagy arra, hogy a jogsértés nem a Ptk. 79. §-ában szabályozott módon következett be. Nincs akadálya annak sem, hogy a sajtó-helyreigazításra irányuló és az általános szabályoknak megfelelő eljárás párhuzamosan folyjék, vagy egymást követő időben kerüljön sor az ilyen igények érvényesítésére (BH1996. 525.). Ezt indokolhatja

- a jogsértő cselekmények minősítése (ha tehát sajtó útján a becsülethez fűződő jogot sértő kitétel is elhangzott például, mely a Ptk. 79. §-ára alapítottan nem érvényesíthető), vagy
- az igényelt jogkövetkezmény (amikor a fél a Ptk. 84. §-ában írtak megfelelő alkalmazására is igényt tart).
A sajtó-helyreigazítási igény jogosultja az a személy, akiről a sajtóban valótlan tényt közöltek vagy híreszteltek, illetőleg akit érintően a való tényt hamis színben tüntették fel.
A PK 13. számú állásfoglalás iránymutatása szerint (I. pont és a hozzá fűzött indokolás):
- a sajtó-helyreigazításhoz való jog jellegénél fogva nem korlátozódhat a magánszemélyek védelmére, ezért ilyen kérelemmel jogi személy is élhet. Ezt az értelmezést a bírói gyakorlat tovább bővítette, elismerve e körben a jogi személyiséggel nem rendelkező, nem természetes személy jogérvényesítési jogosultságát is. Ide sorolja ekként azokat a szervezeteket, akik közös név alatt jogokat szerezhetnek és kötelezettségeket vállalhatnak, perben állhatnak és perelhetők.
- a Ptk. 85. § (1) bekezdésében foglalt általános szabály a sajtó-helyreigazítási eljárásban is érvényesül: nevezetesen az ilyen igény csak személyesen érvényesíthető. Ez azt is jelenti, hogy a jogosult csak a rá vonatkozó jogsérelem miatt kérhet jogorvoslatot. A jogi személy tehát az alkalmazottjára vonatkozó kitételre hivatkozva nem léphet fel (BH1980. 83.). Többeket ért sérelem esetén mindegyik érintett kérheti a helyreigazítást, de csak a saját nevében. Annak természetesen nincs akadálya, hogy a kérelem előterjesztésére képviselő útján kerüljön sor.
A közérdek védelmében az illetékes miniszter (országos hatáskörű szerv vezetője) is jogosult a helyreigazítási kérelem benyújtására. E jogosultság azonban az érintett önálló jogérvényesítésére nem hat ki [Pp. 342. § (1)].
- olyankor, amikor a sérelmezett közlemény az érintett személy nevét megjelöli a jogosult kiléte egyértelmű. Ha azonban arra valamilyen formában utal csupán, a jogérvényesítéshez az is szükséges, hogy a jogosult kiléte a közleményből felismerhető legyen. A Legfelsőbb Bíróság több eseti döntése értelmében a helyreigazítási kérelem előterjeszthetősége szempontjából közömbös, hogy a jogában sértett milyen széles körben vált felismerhetővé. A jogsértés megállapításához elegendő az is, ha csak szűkebb, szakmai vagy egyéb érdekeltségi körben vált lehetővé az érintett felismerése (BH1991. 59.).
A helyreigazítás kötelezettje a sajtószerv. Ezek körét a Pp. 343. § (2) bekezdése jelöli. Ezek a szervek a sajtó-helyreigazítási eljárásban félként járnak el akkor is, ha egyébként perbeli jogképességük nincs.
A helyreigazítási kérelmet megalapozó jogsértő magatartás lényegében azonos a jóhírnév védelmére vonatkozó rendelkezésben [Ptk. 78. § (2)] rögzített leggyakoribb esettel. A különbség csupán annyi, hogy a törvény e helyütt nem írja elő, hogy a valótlan vagy a valóságot hamis színben feltüntető közlés (híresztelés) egyben az érintettet sértő tartalmú is legyen. A helyreigazítás elrendeléséhez elegendő tehát annak megállapítása, hogy a kifogásolt közlés valótlan vagy a valóságot hamis színben tünteti fel. A kifejtettekből következően a Ptk. 78. §-ának magyarázata kapcsán rögzítettek, a jelen törvényhely alkalmazásában is megfelelően irányadóak.
- A sajtó-helyreigazítás alapja a valótlan tényközlés (BH1993. 423.).
E körben a sajtó a mástól szerzett értesülés (információ) továbbadásáért is felel, még ha híven közölte is más személy véleményét (BH1990. 332; BH1989. 352.). Olyankor azonban, amikor a sajtó nem valamely tényt közölt (tehát például nem egy eseményről tudósít), hanem - a példánál maradva - az eseményen elhangzott véleményről (vitáról) ad tájékoztatást, a feladata az, hogy az elhangzottakat pontosan adja vissza, a vitában ütköző álláspontokat egyaránt hűen rögzítse. Az egyoldalú ismertetés ugyanis jogsértő lehet. A vita során állított tények tekintetében azonban a sajtó nem felel.
A hírközlés (tényközlés) valósága nem állapítható meg, amennyiben abban lényeges részletek nem szerepelnek, ha tehát a tudósítás fontos körülményeket elhallgat. Ekként olyankor, amikor a sajtó a valóságnak megfelelően ad ismertetést a büntető bírósági eljárásról, helyreigazításra lehetőség nincs (PK 14. számú állásfoglalás II.). Olyankor azonban, amikor az ítélethozatalról tudósítva nem jelzi azt is, hogy a döntés nem jogerős, vagy az elítélt, de rehabilitált személy esetében nem tér ki csupán az elítélés tényére, a jogsértés megvalósul (BH1984. 353; BH1988. 98.).
A sajtó-helyreigazítási kötelezettség nem kerülhető meg azzal, hogy a sajtóközlemény a valótlan tényállítást nem mint bizonyosat közli, hanem célzásokkal, utalásokkal, feltételezhető tényként állítja (BH1990. 256.).
Sajtó-helyreigazítás tárgya lehet - valótlansága esetén - az a tényállítás is, amelyből levont következtetés a sajtóközleményben foglalt értékelés alapjául szolgál (BH1989. 479.).
- A helyreigazítási kérelem megalapozott olyankor is, amikor a sajtó a valóságot hamis színben tünteti fel például valamely nyilatkozat lényeges értelmének megváltoztatásával, a nyilatkozat egyes érveinek kihagyásával vagy átcsoportosításával (BH1983. 152.), illetve való ténynek önkényesen kiragadott, tartalmi szempontból fogyatékos és emiatt téves következtetés levonására okot adó közlésével (BH1990. 210.).

- Vélemény-nyilvánítás, értékelés, bírálat valamint társadalmi, politikai, tudományos és művészeti vita önmagában nem lehet sajtó-helyreigazítás alapja. Más megítélés alá esik a bírálat, értékelés, ha a sajtóközlemény a megbírált személyt tévesen idézi és ezzel a megbírált személyiségét érintően tesz vagy fejez ki valótlan tényállítást, illetőleg tüntet fel való tényt hamis színben (PK 12. számú állásfoglalás III.).
- Olyankor, amikor a közlemény kifejezésmódjában indokolatlanul bántó, lekicsinylő, lealacsonyító, durván sértő, nem a Ptk. 79. §-ában foglaltak, hanem a törvény egyéb rendelkezései szerint kérhető jogvédelem.
A sajtó-helyreigazítás iránti kérelem elbírálásánál irányadó szempontokat a PK 12. számú állásfoglalás foglalja össze. Egyebek mellett rögzíti, hogy
- a sajtó-helyreigazítás, mint sajátos személyiségvédelmi eszköz érvényesülésére csak a jogintézmény társadalmi rendeltetésének megfelelően kerülhet sor. Ekként az e tárgyú igény elbírálása során alkalmazni kell a Polgári Törvénykönyvnek azokat az általános szabályait is, amelyek értelmében a jogok gyakorlására csak a társadalmi rendeltetésüknek megfelelően van mód.
- E felfogással összeghangban a sérelmezett kitételt a valós tartalma alapján kell megítélni. Ezért, a sajtó-helyreigazítási igény elbírálásánál a sajtóközleményt a maga egészében kell vizsgálni. A kifogásolt közléseket a társadalmi érintkezésben általánosan elfogadott jelentésük szerint kell figyelembe venni. A használt kifejezéseket nem lehet elszigetelten értékelni. Tekintettel kell lenni a szövegkörnyezetre, az egymáshoz szorosan kapcsolódó részek összefüggéseire. Olyankor, amikor a fenti értelmezés után megállapítható, hogy a közlemény a valóságnak megfelel, az egészhez képest lényegtelen részlet (pontatlanság, apró tévedés) nem szolgálhat alapul a helyreigazításhoz.
Ha a sajtó-helyreigazítási kérelem előterjesztésére valamely sajtótermékben közzétett és felirattal ellátott kép valótlanságára alapítottan kerül sor, a személyekről készült képet és a képhez kapcsolt szöveget együttesen kell értelmezni annak vizsgálatánál, hogy a helyreigazítás feltételei fennállnak-e (BH1992. 456.).
A sajtó-helyreigazítás a fentiekben tárgyalt feltételek fennállása esetén is csak akkor igényelhető jogszerűen, ha a jogosult - sajátos módon a Pp.-ben szabályozott, de tartalmában anyagi jogi feltételnek minősülő további elvárásnak is eleget tesz. Nevezetesen: a helyreigazítást a sérelmezett közlemény közzétételétől számított 30 napon belül írásban kéri a sajtótól [Pp. 342. § (1); BH1983. 15.]. A PK 13. számú állásfoglalás a II. pontban ennek megfelelően kimondja, hogy sajtó-helyreigazítás iránt csak akkor lehet pert indítani, ha a helyreigazítást kérő irat az előírt harmincnapos határidőn belül megérkezik a sajtószervhez. E határidő elmulasztása esetén nincs lehetőség az igazolásra. A perben csak az írásban közölt kérelemben megjelölt tényállítások helyreigazítását lehet kérni.
- A helyreigazítás iránti igény tehát alakszerűséghez - írásbeliséghez - kötött jognyilatkozat tételével érvényesíthető.
- A helyreigazítás közlésére irányuló kérelem alapvetően meghatározza a bíróság elé terjeszthető igény tartalmi kereteit is. Mást, illetve többet ugyanis a jogosult nem követelhet a bírósági eljárásban, mint amit a kötelezettnek megküldött kérelmében megjelölt, kevesebbet azonban természetesen igen.
- A kérelemnek a jogszabályban megjelölt időn belül meg kell érkeznie a sajtószervhez. E határidő számítására a Ptké. 3-4. §-aiba foglalt előírások az irányadók. A kezdő nap a megjelenés (közvetítés) napjához igazodik. A megjelenés napjának meghatározásánál elsődlegesen azt az időpontot kell figyelembe venni, amelyet a közlemény tartalmazó lap feltüntet. Korábbi napot csak akkor lehet ekként minősíteni, ha bizonyítást nyer, hogy az igénylő a keltezést megelőző megjelenésről, terjesztésről tudomással bírt. Olyankor, amikor a sajtóterméken feltüntetett megjelenési időpontnál később került csak sor a terjesztésre, a határidő kezdete - az esetleg szükséges bizonyítás foganatosítása után - arra a napra esik, amikor a sajtótermék a közönség számára hozzáférhetővé vált (BH1986. 22.).
- A késedelem kimentésére, azaz mulasztás igazolására lehetőség nincs.
- A mulasztás jogkövetkezménye a sajtó-helyreigazítási jog elvesztése. Annak természetesen nincs akadálya, hogy a fél ilyenkor - amennyiben annak egyéb törvényi feltételei is fennállnak - a jóhírnév sérelme miatt jogvédelmet kérjen.
A kötelezetthez intézett kérelem rendeltetése az, hogy a sérelem bírói út igénybevétele nélkül, a megfelelő sajtóközlemény önkéntes közzététele útján gyorsan orvosolható legyen. Erre is tekintettel a sajtószervnek szóló igénybejelentésnek ki kell térnie a helyreigazítás kívánt szövegére: arra, hogy a jogosult a kifogásolt sajtóközlemény mely tényállításának helyreigazítását igényli. A sajtószerv a közlést alappal csak akkor tagadhatja meg, ha az erre irányuló kérelemben foglaltak valósága nyomban megcáfolható [Pp. 342. § (2)]. Amennyiben a helyreigazításra a jogosult által elfogadottan sor került, az ügy véget ért. Ellenkező esetben azonban a jogszerű helyreigazítás közzététele érdekében a jogosult a Pp. 343. § (3) bekezdésében meghatározott idő alatt pert kezdeményezhet.
A törvény a helyreigazítás tartalmát, közzétételének módját és idejét is meghatározza.

a) Tartalmi elvárásként mindössze annyit rögzít, hogy a helyreigazításból ki kell tűnnie
- a valótlan, illetve a valóságot hamis színben feltüntető tényeknek, továbbá annak, hogy
- melyek a valós tények.
E szabály értelmezése kapcsán a PK 15. számú állásfoglalás rámutatott arra, hogy a helyreigazító közleményből a maga egészét, összefüggéseit tekintve is ki kell tűnnie a valótlan, a valóságot hamis színben feltüntető, illetve a való tényeknek. A közlemény szövege nem alakítható úgy, hogy ezáltal a tartalma elveszítse helyreigazító jellegét (II. pont). Nem tekinthető tehát megfelelőnek a helyreigazítás egyebek mellett akkor, ha a sajtó ahhoz olyan megjegyzéseket fűz, amelyek a támadott közlés tartalmát erősítik, vagy a helyreigazítást elfedik.
Gyakori, hogy a helyreigazító közlemény a rendeltetését betölti akkor is, ha abban a való tények nincsenek feltüntetve például azért, mert közömbösek. Így abban az esetben, amikor a sajtó arról tudósított, hogy a jogosult munkaviszonyának megszüntetését a beosztásával visszaélő magatartás alapozta meg, elégséges lehet annak közzététele is, hogy részéről semmilyen visszaélés nem történt és ekként a jogviszony megszüntetéséhez sem ez adott okot. Az is előfordul, hogy a valóságos tények nyilvánosságra hozatalát éppen az érintett nem kívánja. A gyakorlat ezért - a törvény elvárása ellenére - nem kívánja meg minden esetben a való tények közzétételét, amennyiben a helyreigazítás kétséget kizáróan, enélkül is kifejezésre juttatja a támadott kitétel valóságsértő voltát (BH1985. 185.).
A helyreigazítás tartalmát mindenkor úgy kell megállapítani, hogy az a sérelmes közlemény, a valótlan vagy a valóságot hamis színben feltüntetett tény azonosítására alkalmas legyen. E követelmény teljesítése során figyelemmel kell lenni a támadott kitétel nyilvánosságra hozatalának módjára, de az eset egyéb körülményeire is (BH1988. 96.). Általában elégséges, ha a helyreigazítás az arra alapot szolgáltató sajtóközlemény megjelenésének idejét, illetve a lapszámot feltünteti. Előfordulhat azonban (például amikor a televízióban, rádióban sugárzott műsor valamely része esik kifogás alá), hogy a műsor részleges megismétlése is szükségessé válik (BH1988. 96.). Olyankor, amikor a valótlan tényállítás fényképen ábrázolt személyre vonatkozik, a helyreigazítás során indokolt lehet a fénykép ismételt közlésére vonatkozó kötelezés is (BH1992. 456. II.). Arra azonban gondosan ügyelni kell, hogy a beazonosításhoz, a valótlanság egzakt kifejezéséhez nélkülözhetetlen ismétlés ne okozzon újabb sérelmet a jogosultnak.
A jogosult helyreigazításként a saját nyilatkozatának (válaszlevelének) közzétételét is kérheti. Erre azonban csak akkor tarthat igényt, ha az a helyreigazítással szemben támasztott követelményeknek megfelel. Így - egyebek mellett - természetesen nincs lehetősége például arra, hogy a támadott sajtóközlemény kiegészítését kérje (BH1989. 316.). Amennyiben a jogosult nyilatkozata a helyreigazításhoz szükséges mértéket akár terjedelemben, akár tartalmi vonatkozásban túllépi, annak közlésére a sajtószerv nem köteles. Megteheti, hogy azt saját átfogalmazásában jelenteti meg.
A bíróság is belátása szerint határozhatja meg a helyreigazítás tartalmát, szövegét. Olyankor azonban, amikor a felek között e tárgyban tárgyalások folytak, azt figyelembe veheti.
b) A helyreigazítás közzétételére a sajtószerv a sérelmes közléssel azonos módon, illetve azonos napszakban köteles. Ez a gyakorlat értelmezésében azt jelenti, hogy az írott sajtóban a helyreigazítást ugyanabban a rovatban vagy ugyanazon az oldalon azonos tördeléssel és betűtípussal kell lehozni. A rádió és televízió esetében is hasonló az elvárás, hiszen az azonos napszak mellett kívánalom az is, hogy ugyanabban a műsorfajtában (rovatban) kerüljön sor a helyreigazításra, mint a támadott kitétel közlésére. Másként nyilvánvalóan nem tölti be a helyreigazítás a célját, így például akkor sem, ha a szerkesztői üzenetek között vagy a posta rovatban közlik (BH1992. 388.).
c) A helyreigazítás közlésének idejét a § (2) bekezdése rögzíti. E rendelkezésből kitűnően a folyamatosan működő sajtószervek az igénybejelentés kézhezvételétől számított 8 napon belül, az időszakosan működők pedig a legközelebbi lapszámban kötelesek a helyreigazításra.
- A közzétételi kötelezettség az igény kézhezvételét követő nyolc napon belül terheli a napilapot akkor is, ha a havonta megjelenő mellékletében jelent meg a támadott közlés. Ilyenkor azonban a jogosult megkívánhatja azt is, hogy a lap és a melléklet egyaránt közölje le a helyreigazítást (BH1990. 469. II.).
- Olyankor, amikor a helyreigazítási kérelem a lapzárta napján érkezik, az időszaki lap jogszerűen jár el akkor is, ha a helyreigazítást nem a lapzárta után közvetlenül megjelenő, hanem a rákövetkező számban teszi közzé (BH1991. 390.).
- Az érintettek természetesen nincsenek elzárva attól, hogy a helyreigazítás közzétételének idejében (mint ahogy a módjában is) megállapodjanak. Megjegyzendő, hogy ilyenkor a helyreigazítás iráni per megindításának határidejét a megállapodásban megjelölt idő eredménytelen elteltének napjától lehet csak számítani (BH1985. 423.).

BH2004. 273. *Nincs helye sajtó-helyreigazításnak, ha a sajtószerv valamely büntető-, polgári-, közigazgatási eljárás befejezése előtt a valóságnak megfelelően tájékoztat az eljárásban megállapított tényről [Ptk. 79. § (1) bekezdés; Pp. 342. § (2) bekezdés, 343. § (1) bekezdés].*

BH2004. 105. *II. A bíróság kirendelése alapján a szakértői testület által készített szakértői felül-vélemény olyan feldolgozott személyes adatnak minősül, amelynek megismerését a felperes a peres eljárásban igényelheti. Nem követelheti azonban az adatvédelem szabályai alapján a felül-vélemény elkészítésében részt vett szakértő személyes vizsgálatán alapuló vizsgálati lelet kiadását. [Ptk. 75-83. §, 1992. évi LXIII. tv. 2. § 5. pont, 3. § (1) bek. a)-b) pont, 5. bek., 11. § (1) bek. a) pont, 12. § (1) bek., 17. § (3) bek., 13/1994. (IX. 13.) NM r. 10. § (2) bek.].*

BH2004. 7. *A sajtóhelyreigazítási perben a felperessel szemben nem alkalmazható a tárgyalás elmulasztásának jogkövetkezménye, ha a tárgyalás távollétében való megtartását kérte [Ptk. 79. §, Pp. 3. § (2) bek., 136. §, 151. § (1) bek., 251. § (1) bek., 270. § (2) bek. ba) pont, 343. § (2) bek., 344. § (3) bek., 345. § (1) bek.].*

BH2003. 356. *A szakértői bizottság testületi véleményének alapját képező szak- és korreferensi vélemények előkészítő anyagnak minősülnek, amelyekre az érintett információs önrendelkezési joga nem terjed ki, ezért ezek kiadását, megismerését az adatvédelmi szabályokra hivatkozással nem kérheti. A szakértői testület kizárólag arról köteles és jogosult felvilágosítást adni, hogy a bizottsághoz érkezett ügyek miként állnak, illetve kik a szakelőadók [Ptk. 75. § (1) bek., 76-83. §, 1992. évi LXIII. tv. 2. § 1. pont, 2. pont b), 5. pont, 10. § (2) bek., 1. § (1) bek. a) pont, 12. § (1) bek., 13. §, 16. §, 17. § (1) és (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 221. §, 18/1999. (VI. 16.) EüM. r., 13/1994. (IX. 13.) NM r.].*

BH2002. 432. *Nincs helye sajtó-helyreigazításnak, ha a sajtó a valóságnak megfelelően ad ismertetést jogszabályban szabályozott eljárási rend keretei között meghozott fegyelmi határozatról [Ptk. 79. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 2. § (1) bek., 3. § (1) bek., 1992. évi XXXIII. tv., PK 14. sz.].*

BH2002. 51. *A sajtószerv nem kötelezhető arra, hogy a rendőrség által tartott sajtótájékoztatón elhangzott tényállítások valóságtartalmát ellenőrizze; nem sérti az ártatlanság vélelmét és a személyiségi jogokat a sajtóközlemény, ha a rendőrségi sajtótájékoztatón elhangzottakkal egyezően arról tudósít, hogy az eljárás alá vont felperessel szemben a sajtótájékoztató tárgyát képező eljáráson kívül az ország más részein elkövetett hasonló cselekmények miatt is büntetőeljárás van folyamatban [Ptk. 79. § (1) bek., 10/1986. (IX. 1.) IM-BM. r. 2. § (1) bek., 3. § (1)-(3) bek., 5. § (1) bek.].*

EBH2001. 407. *Az országgyűlés, a helyi önkormányzatok, a közigazgatás országos és helyi szervei, valamint az igazságszolgáltatás szervei hatáskörébe tartozó eljárásokról, az eljárásokban beterjesztett indítványokról, javaslatokról tudósító sajtót az eljárás tárgyát illetően nem terheli a valóság bizonyításának kötelezettsége. A sajtó feladata ilyenkor - az általa alkalmazott szerkesztési mód mellett is - az eljárásról szóló valósághű tudósítás [Ptk. 79. § (1) bek., 1986. évi II. tv. (a továbbiakban: St.) 3. § (1) bek., 5. §, 19. § (3) bek., 1996. évi I. tv. (a továbbiakban: Rtvt.) 3. § (2) bek., PK 14. számú állásfoglalás].*

BH2000. 441. *A sajtó (szerkesztőség) sajtó-helyreigazításra köteles a fizetett közleményért is, ha az valótlan tényt állít [Ptk. 79. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 2. § (1) bek., 3. § (2) bek., 18. §, 19. § (3) bek., 20. § e) pont, 12/1972. (VI. 5.) BkM r. 2. §].*

BH2000. 440. *A felülvizsgálati kérelemnek elkésett benyújtása miatt a mulasztó ügyvéd felelősséggel tartozik, ezzel a magatartásával azonban az általa képviselt fél személyhez fűződő jogát nem sértette meg [Ptk. 75-84. §-ai, Ptk. 354. §, 1984. évi XX. tv. 57. §].*

EBH2000. 299. *A fizetett hirdetményben közzétett valótlan tényállítás is helyreigazítási kötelezettséget von maga után [Ptk. 79. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 2. § (1) bek., 3. § (2) bek., 18. §, 19. § (3) bek., 20. § e) pont, 12/1972. (VI. 5.) BkM r. 2. §].*

EBH2000. 298. *Valamely szervezet nyilvános ülésén elhangzott, az ott jelen nem levő személyre vonatkozó valótlan tényállítás miatt a rendezvényről tudósító sajtószerv helyreigazítási kötelezettségét nem érinti az a körülmény, hogy a nyilvános rendezvényről jogosult volt tudósítani [Ptk. 79. § (1) bek., Pp. 342. § (2) bek., PK 14. szám, 1986. évi II. tv. 5. §, 19. § (3) bek., 20. § e) pont].*

EBH2000. 297. *A sajtójogi felelősség nem kerülhető meg úgy, hogy a valótlan tényállítás közlése mások vélekedésére hivatkozva történik [Ptk. 79. § (1) bek., PK 14. szám].*

BH2000. 241. *I. A sajtójogi felelősség nem kerülhető meg úgy, hogy a valótlan tényállítás közlése mások vélekedésére hivatkozva történik [Ptk. 79. § (1) bek., PK 14. sz.].*

BH1999. 402. *A munkához való személyiségi jog megsértése a munkavállaló közalkalmazotti jogviszonyának jogellenes megszüntetésével [Alkotmány 70/B. § (1) bek., 70/D. § (1) bek., Ptk. 75-83. §-ai, 84. § (2) bek., 207. § (2) bek., 1992. évi XXXIII. tv. 24. §, Mt. 90. § (1) bek. a) pont].*

BH1999. 357. *Sajtó-helyreigazítási közlemény ismételt közzétételére irányuló igény elbírálása [Ptk. 79. § (1) bek., Pp. 343. § (1) és (3) bek., PK 12. és 15. sz.].*
BH1999. 108. *A sérelmes sajtóközleménnyel szemben az érintett jogi személy és alkalmazottja külön-külön is kérhet sajtó-helyreigazítást [Ptk. 75. § (2) bek., 79. §, PK 13. sz.]*
BH1997. 174. *Nem tekinthető megfelelő sajtó-helyreigazításnak, ha a jogosult közzétett válaszlevele a hozzá fűzött újságírói kommentár folytán nem éri el célját, elveszti helyreigazító jellegét [Ptk. 79. § (1) bek., Pp. 343. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 19. § (4) bek., PK 14. sz. állásfoglalás II. pont].*
BH1996. 525. *Az érvényesített jog különbözősége miatt sem anyagi jogi, sem eljárási jogi akadálya nincs annak, hogy a sajtóban elkövetett jogsértés jellegétől függően a sértett fél a sajtó helyreigazítással egyidejűen vagy utóbb egyéb személyhez fűződő joga megsértése miatt is jogvédelmet igényeljen. A sajtó helyreigazításra kötelező ítéletnek - ugyanazon ténybeli alap esetén - legfeljebb az elégtételadás módjának megválasztása körében lehet jelentősége [Ptk. 78. § (2) bek., 79. § (1) bek., 84. § (1) bek., Pp. 343. § (2) bek., 1986. évi II. tv. (St.) 19. § (3) bek.].*
BH1996. 194. *A sajtóközlemény tartalmából levont következtetés személyiséget sértő jellegére való hivatkozás nem teszi mellőzhetővé a sajtóközlemény ama tényállításainak megjelölését, amelyek az ilyen jellegű következtetést engedik [Ptk. 79. § (1) bek., PK 13. sz.].*
BH1995. 509. *A személyiségi jogok megsértését jelenti, és sajtó-helyreigazításra ad alapot, ha valakit hozzájárulása nélkül - úgy tüntetnek fel a sajtóközleményben, hogy adott áruval kapcsolatban reklámtevékenységet végez [Ptk. 78. § (2) bek., 79. § (1) bek.].*
BH1993. 686. *A bizonyítási teher szabályai sajtó-helyreigazítási perben [Pp. 342. § (2) bek., 345. § (2) bek., Ptk. 79. § (1) bek., PK 14. és 15. sz.].*
BH1993. 607. *Sajtó-helyreigazítási perben a bíróság közérdekű bírság megfizetésére kötelezheti a kiadót akkor is, ha a valótlan tényközlés szerkesztői gondatlanságból történt (Ptk. 79. §, 1986. évi II. tv. 8. §, 19. § (4) bek.).*
BH1993. 493. *Politikai nézetek ismertetése önmagában nem képezheti sajtó-helyreigazítás alapját [Ptk. 79. § (1) bek., PK 12. sz.].*
BH1993. 423. *A sajtó-helyreigazítás alapja a valótlan tényközlés [Ptk. 79. § (1) bek.].*
BH1993. 422. *Sajtó-helyreigazítást az kérhet, akinek a személye a sajtóközlemény tartalmából felismerhető [Ptk. 79. § (1) bek., PK 13. sz. I. pont].*
BH1993. 294. *Sajtó-helyreigazítási és egyéb személyhez fűződő jog megsértésével kapcsolatos igény elhatárolási és hatásköri kérdései [Ptk. 75-78. §, 79. §, 84. § (1) bek., Pp. 23. §, 48. §, 342-346. §, 1992. évi LXVIII. tv. 4. §, 29. § (3) bek.].*
BH1993. 159. *A sajtó-helyreigazítás elrendelése iránt csak akkor lehet pert indítani, ha az igényt érvényesítő a helyreigazítást előzetesen írásban, a helyreigazítani kért tényállítások megjelölésével, az előírt harmincnapos határidőn belül a sajtószervtől kéri [Ptk. 79. §, Pp. 342. § (1) bek., PK 13. sz.].*
BH1993. 23. *A sajtó-helyreigazításként közzétenni kért válaszlevelet terjedelmes volta ellenére helyreigazítási kérelemként kell elfogadni [Ptk. 79. § (1) bek., Pp. 345. § (3) bek., PK 14. sz.].*
BH1993. 22. *Korlátolt felelősségű társaság is érvényesíthet sajtó-helyreigazítási igényt jó hírnevét sértő, valótlan tényállítások közlése esetén [Ptk. 75. § (2) bek., 78. §., 79. § (1) bek., Pp. 342. § (2) bek., 345. § 82) bek., PK 12., PK 13., PK 14. sz.].*
BH1992. 753. *Való tény jogi megítélésére vonatkozó véleményeltérést kifejező szakmai vita nem lehet sajtó-helyreigazítás tárgya [Ptk. 79. § (1) bek., PK 12. sz.].*
BH1992. 689. *Sajtóhelyreigazítási perben a sajtóközlemény kifogásolt tényállításának valóságát a sajtószerv köteles bizonyítani [Ptk. 79. § (1) bek., Pp. 342. § (2) bek., 345. § (2) bek.].*
BH1992. 688. *Személyiségi jogokat és a hiteles tájékoztatáshoz fűződő érdekeket sérthet a sajtó eljárása, ha a riportalanyhoz feltett kérdések hozzájárulás nélküli megváltoztatása a riport eredeti szövegének tartalmi torzulását eredményezi [Ptk. 79. § (1) bek., PK 12. sz.].*
BH1992. 456. *II. Ha a valótlan tényállítás fényképen ábrázolt személyekre vonatkozik, a helyreigazítás során indokolt lehet a fénykép ismételt közlésére is kötelezni az alperest [Ptk. 79. § (1) bek., PK 15. sz. II. pont].*
BH1992. 388. *A sajtó-helyreigazításnak a Posta rovatban való közlése nem tekinthető megfelelő helyreigazításnak, ezért végrehajtás elrendelésének van helye [Ptk. 79. § (2) bek., 1979. évi 18. tvr. 43. §, PK 15. sz. II. pont].*
BH1992. 308. *A sajtóhoz címzett helyreigazítási kérelemből ki kell tűnnie annak, hogy a jogosult a kifogásolt sajtóközlemény mely tényállásának helyreigazítását igényli [Ptk. 79. §, Pp. 342. § (1) bek., PK 13. sz.].*

BH1992. 109. *Tényállítások valóságának vizsgálata jogerősen be nem fejezett államigazgatási eljárásról szóló sajtóközlemény helyreigazítása iránt indult perben [Pp. 342. § (2) bek., 345. § (2) bek., Ptk. 79. § (1) bek.].*

BH1992. 108. *Az informátor tanúvallomásának értékelése a sajtó-helyreigazítási perben [Pp. 166. § (1) bek., 167. §, 206. §, 342. § (2) bek., 345. § (2) bek., Ptk. 75. § (1) bek., 78. §, 79. §].*

BH1991. 390. *I. Ha a sajtóhelyreigazítási kérelem a lapzárta napján érkezik, a helyreigazítást a szerkesztőség nem a lapzárta után közvetlenül megjelenő, hanem a rákövetkező lapszámban köteles közölni [Ptk. 79. § (2) bek.].*

BH1991. 390. *II. A sajtóhelyreigazítás szövegének a megállapításánál nem a sérelmet okozó szöveg megismétlésére, hanem valóságos tartalmának a megjelölésére van szükség [Ptk. 79. § (1) bek.].*

BH1991. 353. *Közérdekű célra fordítandó bírság kiszabásának anyagi jogi és eljárásjogi kérdései [1986. évi II. tv. 7-10. §-ai, 19. § (4)-(5) bek., Ptk. 79. § (1) bek., Pp. 23. § (1) bek. e) pont, 343. § (1)-(2) bek.].*

BH1991. 59. *A sajtóhelyreigazítás alapjául szolgáló jogsértés megállapításához elegendő, ha szűkebb szakmai vagy egyéb érdekeltségi körben vált lehetővé a sérelmezett sajtóközleménnyel érintett személy (jogi személy) felismerése [Ptk. 75. § (2) bek., 79. § (1) bek.].*

BH1990. 469. *I. Sajtóhelyreigazító közlemény közzétételének kötelezettsége az igény kézhezvételét követő nyolc napon belül terheli a napilapot akkor is, ha az igény a napilap havonta megjelenő mellékletében közzétett közlemény helyreigazítására irányul [Ptk. 79. §].*

BH1990. 469. *II. A helyreigazítás módjának meghatározása körében a bíróság azt is elrendelheti, hogy a helyreigazító közleményt a napilap melléklete is közölje [Ptk. 79. § (2) bek.].*

BH1990. 468. *A sajtójogi felelősség nem kerülhető meg úgy, hogy a valótlan állítás közlése a riportalanytól szerzett értesülésre hivatkozva történik [Ptk. 79. §, Pp. 342. § (2) bek., 345. § (2) bek., PK 14. sz.].*

BH1990. 430. *Nincs helye végrehajtás elrendelésének, ha a sajtóhelyreigazítás közzététele a jogerős ítéletben előírt módon megtörtént [1979. évi 18. tvr. 14. § (1) bek., Ptk. 79. § (1) bek.].*

BH1990. 256. *I. A sajtóhelyreigazítási kötelezettség nem kerülhető úgy meg, hogy a sajtóközlemény a valótlan tényállítást nem mint teljesen bizonyosat közli, hanem célzásokkal és utalásokkal feltételezhető tényként állítja [Ptk. 79. § (1) bek.].*

BH1990. 210. *I. Való tényeknek önkényesen kiragadott, tartalmi szempontból fogyatékos és emiatt téves következtetés levonására okot adó közlése a valóság hamis színben való feltüntetését jelenti [1986. évi II. tv. 2., 3. §, Ptk. 79. §, PK 12. sz.].*

BH1990. 54. *Munkavállalókkal készített riporttal kapcsolatban a munkáltató által érvényesített sajtó-helyreigazítási igény elbírálásának szempontjai [Ptk. 79. §, PK 12. sz.].*

BH1989. 480. *Való tényeknek - összefüggésükből önkényesen kiragadott, tartalmi szempontból fogyatékos és emiatt téves következtetés levonására alkalmas módon való - közlése a valóság hamis színben való feltüntetését jelenti [Ptk. 79. § (1) bek., PK. 12. sz.].*

BH1989. 479. *Sajtó-helyreigazítás tárgya lehet - valótlansága esetén - az a tényállítás is, amelyből levont következtetés a sajtóközleményben foglalt értékelés alapjául szolgál [Ptk. 79. § (1) bek., PK. 12. sz.].*

BH1989. 352. *Sajtóhelyreigazítás alapjául szolgáló jogsértés megvalósul a mástól szerzett értesülés továbbadásával, híreszteléssel is. Ezért nem mentesíti a sajtót a helyreigazítási kötelezettség alól az, hogy a tudósító írásbeli bejelentésekre, szóbeszédre hivatkozással és nem saját állításaként tudósit vesztegetésről és visszaélésről [Ptk. 79. § (1) bek., PK. 12. és 14. sz.].*

BH1988. 98. *Sajtó-helyreigazításra ad alapot az olyan tartalmú sajtóközlemény, amely az elitélt, de rehabilitált személynek csupán az elítéltetéséről ad hírt. [Ptk. 79. § (1) bek., Btk. 100. § (2) bek.]*

BH1988. 97. *Gazdasági birságban marasztaló ítéletet valósághűen ismertető sajtóközlemény miatt nincs helye sajtó-helyreigazításnak [Ptk. 79. § (1) bek., PK 12. sz.].*

BH1988. 96. *A sajtóhelyreigazító közleményben magának a sérelmes közleménynek és a valóságsértő tényeknek az azonosítására alkalmas meghatározása nem mellőzhető. Azt, hogy milyen mértékben indokolt a valóságsértő tények (állítások) felidézése, az eset körülményei alapján lehet eldönteni. [Ptk. 79. § (1) bek.].*

BH1986. 272. *I. Valamely - akár természetes, akár jogi - személy magatartásának értékelése, bírálata, ha ez nem tartalmaz valótlan tényállást, illetőleg a való tényeket nem tünteti fel hamis színben, nem lehet sajtóhelyreigazítás tárgya [Ptk. 79. § (1) bek.].*

BH1986. 142. *A sajtó a büntető ügy jogerős befejezése előtt is jogosult olvasóit tájékoztatni a büntető eljárásból. Ha a sajtóközlemény megfelel a vádirat tartalmának, azt valósághűen ismerteti, nem lehet sajtó-helyreigazítást kérni [Ptk. 79. § (1) bek., PK 434. sz.].*

BH1986. 23. *Az okirati bizonyításra vonatkozó eljárási szabályok a sajtó-helyreigazítási eljárásban is érvényesülnek, de tekintettel kell lenni arra, hogy a törvény szerint a sajtó-helyreigazítási eljárásban*

bizonyítás felvételének csak olyan bizonyítékokra vonatkozóan van helye, amelyek a tárgyaláson rendelkezésre állanak, és amelyek alkalmasak lehetnek arra, hogy a közlemény kifogásolt tényállításainak valóságát nyomban igazolják, vagy a keresetben előadottakat nyomban megcáfolják. [Pp. 166. §, 196. § (1) bek., 345. § (2) és (3) bek., Ptk. 79. §].

BH1986. 22. *A sajtó-helyreigazítási határidő szempontjából azt a (szabad) szombatot is munkaszüneti napnak kell tekinteni, amikor a munka szünetel [Pp. 342. § (1) bek., Ptk. 79. §, 34/1975. (XII. 10.) MT sz. r. 1. § (2) bek., PK 433. sz.].*

BH1985. 423. *A jogszabály nem zárja el a feleket attól, hogy a sajtó-helyreigazítás közlésének időpontjában megállapodjanak. A perindítás határideje ez esetben a vállalt kötelezettség elmulasztásától kezdődik [Ptk. 79. §, Pp. 343. § (3) bek.].*

BH1985. 185. *Sajtó-helyreigazítás csak abban az esetben követelhető, ha a sajtószerv valótlan tényt közölt vagy híresztelt, illetőleg való tényeket hamis színben tüntetett fel. Ebből következően helyreigazító közleményben a való tények feltüntetése csak akkor kérhető, ha a kifogásolt sajtóközlemény abban a tárgykörben a valóságot sértette. A valóság feltüntetése csak annyiban követelhető, amennyiben ez a valótlanság, illetőleg a való tények hamis színben feltüntetése megértéséhez, értelmezéséhez szükséges [Ptk. 79. § (1) bek.].*

BH1985. 184. *II. A sajtó-helyreigazítási igény elbírálásánál a sajtóközleményt a maga egészében kell vizsgálni. A kifogásolt közléseket, kifejezéseket nem formális megjelenésük, hanem valóságos tartalmuk szerint kell figyelembe venni, a sajtóközlemény egymással összetartozó részeit összefüggésükben kell értékelni, és az értékelésnél tekintettel kell lenni a szövegkörnyezetre is. [Ptk. 79. § (1) bek., PK 432. sz., PK 433. sz.]*

BH1985. 183. *A sajtó-helyreigazítás jogintézménye sajátos személyiségvédelmi eszköz. Ezért a sajtó-helyreigazítási eljárás keretében nincs lehetőség annak vizsgálatára, hogy a perbeli sajtóközlemény, riport megállapításai a vizsgált kérdésben jogi, közgazdasági és politikai szempontból mennyiben szakszerűek, ehhez képest a tényleges társadalmi-gazdasági problémát tárják-e fel, vagy pedig csupán utalnak arra egyes részletkérdések, jelenségek bemutatásával. Amennyiben ez a módszer nem eredményezi az igényt érvényesítő személyével kapcsolatban való tények hamis színben történő feltüntetését és valótlan tények közlésére sem kerül sor, sajtó-helyreigazításnak nem lehet helye [Ptk. 79. §].*

BH1985. 98. *Helye van sajtó-helyreigazításnak, ha a büntető eljáráson, büntető ítéleten alapuló sajtóközlemény a büntető eljárásban terheltként nem szereplő, bűncselekmény elkövetésével nem gyanúsított, el nem ítélt személyről állít valótlan tényt, illetőleg tüntet fel való tényt hamis színben [Ptk. 79. § (1) bek., PK 434. sz.].*

BH1984. 353. *II. Ha a sajtóközlemény valósághűen ismerteti a büntető bírósági eljárásban érintettek megítélése, az olvasók tájékoztatása szempontjából lényeges tényeket, sajtó-helyreigazítást nem lehet kérni. A büntető eljárásról szóló valósághű tájékoztatáshoz azonban büntető ítélet esetében hozzátartozik annak közlése is, hogy az első fokon hozott ítélet nem jogerős [Ptk. 79. §].*

BH1983. 354. *I. Nincs akadálya annak, hogy a jogosult sajtó-helyreigazításként a saját nyilatkozatának a közlését kérje, ha abból kitűnik, hogy a kifogásolt közlemény mely tényállása valótlan vagy tünteti fel a valóságot hamis színben [Ptk. 79. § (1) bek.].*

BH1983. 354. *II. Sajtó-helyreigazítási ügyben a kifogásolt tényállításokat és ezek valódiságát nem formálisan kell vizsgálni, hanem valóságos tartalmuk szerint kell értékelni [Ptk. 79. §].*

BH1983. 354. *III. A véleménynyilvánítás önmagában nem ad alapot sajtó-helyreigazításra. A sajtóközleményben foglalt vélemény is lehetővé teszi azonban a sajtó-helyreigazítást, ha valótlan tényállításon alapul, burkoltan valótlan tényállítást fejez ki, illetőleg a valóságot hamis színben tünteti fel [Ptk. 79. §].*

BH1983. 354. *IV. Sajtó-helyreigazítási perben a bizonyítás a sajtószervet terheli a tekintetben, hogy a közlés a valóságnak megfelel, illetőleg a közölt tényeket nem tünteti fel hamis színben [Ptk. 79. §, Pp. 342. § (2) bek., 345. § (2) bek.].*

BH1983. 276. *II. Helyreigazító közleményként a jogosult a saját nyilatkozata, válaszlevele közzétételét is kérheti, ha az a sajtó-helyreigazításra alkalmas. Ha a sajtó a válaszlevelet nem közli, a jogosult a válaszlevél tartalmi körén belül keresettel kérheti a helyreigazító közlemény közzétételének az elrendelését [Ptk. 79. § (1) és (2) bek.].*

BH1983. 275. *Helyreigazító nyilatkozat közzétételére való kötelezés iránt indított kereset elbírálásánál a sajtóközleményt a maga egészében kell vizsgálat alá venni. Az egyes, a közvélemény tájékoztatása szempontjából nem jelentős, a helyreigazítást kérő személyhez fűződő jogi szempontból közömbös részletek nem vizsgálhatók és értékelhetők a közlemény egyéb részleteitől függetlenül [Ptk. 79. § (1) bek.].*

BH1983. 152. *Sajtó-helyreigazításnak van helye, ha a sajtó valamely nyilatkozat lényeges értelmének megváltoztatásával, a nyilatkozat egyes érveinek kihagyásával vagy átcsoportosításával tünteti fel hamis színben a valóságot [Ptk. 79. § (1) bek.].*

BH1983. 151. *IV. A közlemény közzétételének módjával kapcsolatos esetleges megállapodást a bíróságnak a helyreigazítás szövegének megállapításánál figyelembe kell vennie [Ptk. 79. §, Pp. 342. §, 343. § (4) bek., 345. § (3) bek.].*

BH1983. 114. *Ha a sajtóközlemény egy káros társadalmi jelenséget kíván megvilágítani és bírálat tárgyává tenni, nem minősül a valóság hamis színben való feltüntetésének azoknak a tényeknek a megemlítése, amelynek a sajtó-helyreigazítást kérő fél jelleméhez, illetőleg jellemfejlődéséhez - ebben az összefüggésben - hozzátartoztak [Ptk. 79. §].*

BH1983. 15. *A sajtó-helyreigazításra irányuló igény érvényesítésének anyagi jogi előfeltétele a peres eljárást megelőző igényérvényesítés a kifogásolt közleményt megjelentető, illetőleg közvetítő szervvel szemben. Ezért a helyreigazítási kérelemnek az előírt harminc napos határidőn belül kell megérkeznie a címzetthez [Ptk. 79. §, Pp. 342. § (1) bek., 105. § (4) bek.].*

BH1982. 507. *A gyógykezelő, gondozó tevékenység megválasztásánál és foganatosításánál megfelelő körültekintéssel és alapossággal kell eljárni. Ennek elmulasztása nemcsak a vonatkozó szakmai szabályoknak, hanem egyszersmind a személyhez fűződő - a törvényben biztosított - jogoknak a megsértését is jelentheti. Az, hogy az elmeosztályi gyógykezelés, illetőleg a gondozói nyilvántartásba felvétel és a sérelmezett látogatás között évek teltek el, önmagában nem teszi jogellenessé vagy éppen sértővé az ellenőrző jellegű látogatást [Ptk. 75-82. §, 15/1972. (VIII. 5.) EüM sz. r. 48. §].*

BH1982. 236. *I. Ha a személyhez fűződő jog sérelme miatt a bíróság az alperest elégtételt adó nyilatkozatnak a perben nem álló napilapban stb. való közzétételére kötelezi, előzetesen tisztáznia kell, hogy a közzétételnek nincs-e akadálya [Ptk. 79. §, Pp. 345. § (3) bek.].*

BH1982. 89. *A sajtóhelyreigazítás kizárólag a tényállásokkal, tényközlésekkel megvalósuló sérelem orvoslására alkalmas. Vélemény, értékítélet, bírálat, következtetés alapján nincs helye sajtóhelyreigazításnak, kivéve, ha ezek valótlan tényállításon alapulnak, valótlan tényállítást fejeznek ki, illetve a valóságot hamis színben tüntetik fel. Ebből a szempontból a jogsérelem meghatározásánál a közléseket, kifejezéseket nem formálisan kell vizsgálni, hanem tartalmilag kell értékelni, összefüggésükben kell figyelembe venni [Ptk. 79. § (1) bek.].*

BH1981. 402. *A sajtó-helyreigazítás alapja a személyiség sérelme, célja a sérelem orvoslása. Sajtó-helyreigazítást azonban csak akkor lehet elrendelni, ha a jogsérelem valótlan tényállítás, illetőleg való tények hamis színben történő feltüntetése utján valósult meg. Az esetleg sérelmes értékelés, bírálat, újságírói vélemény, értékítélet csak akkor lehet sajtó-helyreigazítás alapja, ha az valótlan tényállítást tartalmaz vagy fejez ki, illetőleg hamis színben tünteti fel a valóságot [Ptk. 79. § (1) bek.].*

BH1980. 83. *II. Az ügyvédeket ért sérelem esetén közérdekből az igazságügyminiszter indíthat sajtó-helyreigazítási eljárást [Ptk. 79. §, 85. § (1) bek., Pp. 342. 343. §].*

80. § (1) A személyhez fűződő jogok megsértését jelenti a más képmásával vagy hangfelvételével kapcsolatos bármiféle visszaélés.

(2) Képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához - a nyilvános közszereplés kivételével - az érintett személy hozzájárulása szükséges.

(3) Az eltűnt, valamint a súlyos bűncselekmény miatt büntetőeljárás alatt álló személyről készült képmást (hangfelvételt) nyomós közérdekből vagy méltánylást érdemlő magánérdekből a hatóság engedélyével szabad felhasználni.

Az ember külső megjelenése közvetetten kifejezi a személyiség belső sajátosságait is, az ember jellemét, értelmi és érzelmi világát, indulatait, a személy társadalmi szerepét, ezáltal az egyed megkülönböztetésének és azonosításának nélkülözhetetlen eszköze és feltétele, a személyiség megvalósítását és érvényesítését szolgálja. Ez a tény teszi lehetővé és szükségessé a jogi védelmet - abban a körben, amelyben a jogi eszközök alkalmazhatók. (Törő Károly: Személyiségvédelem a polgári jogban. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1979.)

A fentieknek megfelelően a képmás és a hangfelvétel - mint az ember külső megjelenésének ábrázolása - a törvény védelme alatt áll, az (1) bekezdésből következően azzal kapcsolatban bármiféle visszaélés tilos. Ez nemcsak a (2) bekezdésbe ütköző módon, tehát az engedély nélküli nyilvánosságra hozatal útján valósulhat meg, de - egyebek mellett - a felvétel készítésével is, ha valaki az érintett engedélye nélkül, illetéktelenül hatol be a személyiségi érdekkörbe (BH1985. 57.), így például ha rejtett kamerával, titkos lehallgatással készít felvételt. Visszaélésnek minősül az engedéllyel készült felvétel rendeltetésétől eltérő célú felhasználása (így amikor a híradó számára készült tudósítás képeit reklám céljára használják), vagy adott esetben a

nyilvánosságra hozatal módja is, amennyiben például az ábrázolt személy azáltal nevetségessé válik (BH1997. 578.).
1. A képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozataláról kizárólag az ábrázolt, illetve a felvételen szereplő személy jogosult dönteni.
A nyilvánosságra hozatal fogalmát e körben kiterjesztően kell értelmezni. Ekként ide sorolható a sokszorosítás, forgalmazás, kiállítás, sugárzás, lejátszás vagy illetéktelen személynek való átadás egyaránt, lényegében tehát minden olyan felhasználási forma, amellyel a felvétel valaki számára hozzáférhetővé válik.
A hozzájárulásban megnyilvánuló rendelkezési jogosultság önálló, a felvétel készítésétől független jog. Önmagában tehát a film, fotó vagy hangszalag stb. készítéséhez adott hozzájárulás nem jelenti egyben a felhasználás engedélyezését is. Ez alól azonban számos kivétel akad, mikoris a felvétel készítésére vonatkozó engedély a nyilvánosságra hozatalra is kiterjed. Annak megítélésében, hogy az adott esetben a fő szabály vagy a kivétel érvényesül-e, a felvétel készítés céljának, a társadalom életében kialakult gyakorlatnak, szokásoknak valamint a készítő vagy készíttető és az ábrázolt személy között lévő kapcsolatnak van döntő jelentősége. Így például egy élő televíziós műsor számára készülő filmfelvétel esetében a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulást is megadottnak kell tekinteni, ha az érintett ennek ismeretében engedi magát fényképezni és a sugárzásra vonatkozóan semmiféle nyilatkozatot nem tesz.
A hozzájárulás nincs alaki szabály betartásához kötve, az tehát akár ráutaló magatartással is kinyilvánítható.
A felhasználáshoz adott engedély - a Ptk. 207. § (2) bekezdéséből is következően - kiterjesztően nem értelmezhető. Ezért ha annak tartalmából más nem következik, olyan körben tekinthető megadottnak, amely a társadalmi szokásoknak, a készítő és az érintett közötti kapcsolatnak - a felvétel készítés céljára és az eset egyéb körülményeire tekintettel - megfelel. A baráti körben, nyaraláskor készített fényképfelvétel például nem használható fel külön hozzájárulás nélkül reklám célokra, annak azonban nincs akadálya, hogy a készítő azokat a barátainak, munkatársainak megmutassa.
2. A képmás vagy hangfelvétel - a felvétel készítés körülményeitől függetlenül - jogszabály rendelkezése folytán, kivételesen hozzájárulás nélkül is nyilvánosságra hozható. Erre
a) büntető eljárás alá vont személy esetében van mód, de csak akkor, ha ezt nyomós közérdek vagy méltányolható magánérdek indokolja; az eljárás súlyos bűncselekmény miatt indult; és a felhasználásra vonatkozó engedélyt az 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 2. §-ában foglaltaknak megfelelően az arra jogosult hatóság megadta. Ezen együttes feltételek bármelyikének hiánya a jogszerű közzétételt kizárja. Kiemelést érdemel e körben, hogy nem bármely, hanem csak súlyos bűncselekmény esetén érvényesül ez a szabály.
b) lehetőség van akkor is, ha ismeretlen helyen tartózkodó - tehát nem feltétlenül bűnelkövető - személy képmásának, illetve a vele készített hangfelvételnek közzététele nyomós közérdekből vagy méltányolható magánérdekre figyelemmel indokolt és a hatósági engedély is rendelkezésre áll (1978. évi 2. törvényerejű rendelet 2. §).
c) nyilvános közszereplés kapcsán is sor kerülhet.
Közszereplésnek az a megnyilvánulás minősül, amely befolyásolja a szűkebb vagy a tágabb társadalom életét, a helyi vagy az országos viszonyok alakulását. A társadalom tagjai igénylik, hogy a közéleti szereplők közéleti tevékenységét megismerjék, ezért a közszereplés elválaszthatatlan a nyilvánosságtól. (Törő Károly: A személyiség jogi védelme, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992.)
A fentiekből egyértelmű, hogy egy nyilvános közéleti eseményen (rendezvényen) résztvevő közéleti szereplő (például egy parlamenti ülésről szóló tudósítás kapcsán az országgyűlési képviselő) nem kifogásolhatja, ha hozzájárulása nélkül közli a sajtó a róla készült felvételt.
Sokszor vitatott azonban, hogy egy közéleti személyiség esetében hol húzódnak meg a hozzájárulásától független nyilvánosság határai, s mely helyzetek sorolhatók a képmáshoz és hangfelvételhez való jog szabályozásával már védett magánérdek körébe. A gyakorlat ebben a körben a védelmet nem a nyilvános megjelenés tényéhez, hanem annak céljához, rendeltetéséhez köti. Olyankor tehát, ha a közéleti szereplést vállaló magánemberként jelenik meg a nyilvánosság előtt - például étkezik egy étteremben - a hozzájárulása nélkül nem készíthető róla felvétel és értelemszerűen annak a nyilvánosságra hozatala is tilos.
Számos vitára adott okot az is, hogy nyilvános közszereplésnek lehet-e minősíteni azt a helyzetet, amikor valaki nem aktív szereplőként, hanem nézőként, hallgatóként - tehát passzívan - vesz részt valamely nyilvános társadalmi, politikai vagy kulturális eseményen (például színházi előadáson, sportrendezvényen, tömeggyűlésen stb.). A többségi felfogás ennek megítélésekor azt tartja szem előtt, hogy az érintett valamely közfeladat ellátása érdekében van-e jelen vagy sem. Amennyiben a részvétel célja az, hogy nyilvános tevékenységgel valamilyen értéket továbbítson mások számára, a nyilvános közszereplés feltételei fennállnak, ellenkező esetben azonban nem. Ilyenkor tehát nem nélkülözhető a hozzájárulás beszerzése a felvétel készítéshez és a nyilvánosságra hozatalhoz egyaránt.

E fenti felfogás azzal a következménnyel jár, hogy adott esetben veszélyezteti a hiteles, pontos, reális tájékoztatás iránt megmutatkozó, törvényben is elismert társadalmi igény érvényesülését. Ennek az érdek-ellentmondásnak a feloldására alakult ki a gyakorlatban az ún. tömegfelvétel fogalma. Ekként - a BH1985. 17. szám alatt közzétett eseti döntésében foglaltakat követve - a képmás nyilvánosságra hozatalának tilalma nem vonatkozik a nyilvános eseményekről, rendezvényekről, táj- és utcarészletekről készült felvételekre, amikor tehát az ábrázolás módja nem egyéni, amikor a felvétel összhatásban örökíti meg a nyilvánosság előtt lezajlott eseményeket.

Arra azonban nyilvános eseményről szóló vagy nyilvános helyen készült tudósítás kapcsán sincs lehetőség, hogy a felvétel - megfelelő hozzájárulás nélkül - a tömegből egy-egy résztvevőt külön is kiemelve (egyéniesítve) mutasson be. Úgy tehát, hogy a felvétel egyedisége, egyéni képmás jellege az eset összes körülményére tekintettel megállapítható legyen (BH1985. 17.). A hozzájárulás - a korábbiakban már rögzítettek szerint - alakszerű kötöttség nélkül, adott esetben ezért ráutaló magatartással ilyenkor is megadható. Ennek megfelelően vált elfogadottá többek által az a nézet, hogy az egyéniesített ábrázolási módnak sincs akadálya, ha a felvétel olyan nyilvános közéleti eseményről készült, amelyen szokásos a film, illetve hangfelvétel készítés, mellyel tehát minden résztvevő alappal számolhatott.

A kép és hangfelvétel védelmére vonatkozó szabályok a bírósági eljárásban

A büntető és a polgári eljárás előírásai szerint a bírósági tárgyalások - meghatározott kivételektől eltekintve - nyilvánosak. Ez mégsem jelenti azt, hogy a felvétel készítés és felhasználás fent kifejtettekből következő relatív szabadsága a nyilvános rendezvényeknél szokásos módon ilyenkor is érvényesül. A bírósági tárgyalásról csak akkor készülhet bármilyen felvétel, ha az - az eljárásjogi szabályokban megfogalmazott normáknak megfelelően - nem sérti a tárgyalás rendjét, valamint az érintettek személyhez fűződő jogait. Ezért elengedhetetlen, hogy a felvétel készítéséhez (nyilvánosságra hozatalához) az eljáró tanács elnöke (egyesbíró) hozzájáruljon. Az engedély akkor adható meg, ha a felvétel készítése nem zavarja a tárgyalást, nem sért közérdeket vagy méltányolható magánérdeket. Olyankor, amikor a Ptk. 80. § (3) bekezdésében meghatározott feltételek nem állnak fenn, ez utóbbi elvárásnak csak a felvételen szereplő valamennyi személy hozzájárulásának beszerzésével lehet eleget tenni. Ha azonban a bírósági eljárás súlyos bűncselekmény miatt van folyamatban, a vádlott nyilatkozatának ismeretére nincs szükség.

A bűnügyi és az igazságügyi tájékoztatásról szóló részletes szabályokat a 10/1986. (IX. 1.) IM-BM együttes rendelet tartalmazza.

Gyakori, hogy a kép, illetve hangfelvételt bizonyítási eszközként kívánja igénybe venni valamelyik fél a bírósági eljárásban. Ezért nem kerülhető meg annak a kérdésnek az eldöntése, hogy a felvétel bizonyítékként való benyújtása felhasználásnak azaz nyilvánosságra hozatalnak tekinthető-e, amennyiben pedig igen, úgy ahhoz szükség van-e az érintett hozzájárulására vagy sem: azaz a személyhez fűződő jog védelméhez és az igazság érvényesülésének biztosításához fűződő érdek ütközése esetén melyik élvez elsőbbséget.

A Legfelsőbb Bíróság e tárgyban - a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményére (Ptk. 4. §) is utalva - a BH1985. 57. szám alatt közzétett eseti döntésben adott iránymutatást. Kimondta, hogy a hangfelvételnek a bírósági vagy szabálysértési eljárásban bizonyítékként való előterjesztése felhasználásnak - nyilvánosságra hozatalnak - minősül és a felhasználás tényének megállapítása szempontjából közömbös az, hogy a hangfelvétel készítése a személyiségi jog megsértésével vagy ilyen jogsértés nélkül történt. Az igazság érvényesülésének biztosítása közérdek és a bizonyítás ezt a célt szolgálja. Nem lehet ezért a hangfelvétel felhasználását visszaélésnek tekinteni, ha ez a hangfelvétel felhasználójával szemben elkövetett jogsértéssel kapcsolatos bizonyítás érdekében történik.

BH2004. 234. *A tanács elnöke is csak akkor engedélyezheti a képmás rögzítését és nyilvánosságra hozatalát, ha ehhez az érintett személy maga is hozzájárul. A hozzájárulásnak egyértelműnek és kifejezettnek kell lennie [Ptk. 80. § (1)-(3) bek.; 1986 évi II. tv. 21. § (3) bek. a) pont; 10/1986. (IX. 1.) IM-BM r. 11. § (1) bek.].*

BH2004. 105. *II. A bíróság kirendelése alapján a szakértői testület által készített szakértői felül-vélemény olyan feldolgozott személyes adatnak minősül, amelynek megismerését a felperes a peres eljárásban igényelheti. Nem követelheti azonban az adatvédelem szabályai alapján a felül-vélemény elkészítésében részt vett szakértő személyes vizsgálatán alapuló vizsgálati lelet kiadását. [Ptk. 75-83. §, 1992. évi LXIII. tv. 2. § 5. pont, 3. § (1) bek. a)-b) pont, 5. bek., 11. § (1) bek. a) pont, 12. § (1) bek., 17. § (3) bek., 13/1994. (IX. 13.) NM r. 10. § (2) bek.].*

BH2003. 356. *A szakértői bizottság testületi véleményének alapját képező szak- és korreferensi vélemények előkészítő anyagnak minősülnek, amelyekre az érintett információs önrendelkezési joga nem terjed ki, ezért ezek kiadását, megismerését az adatvédelmi szabályokra hivatkozással nem kérheti. A szakértői testület kizárólag arról köteles és jogosult felvilágosítást adni, hogy a bizottsághoz érkezett ügyek miként állnak, illetve kik a szakelőadók [Ptk. 75. § (1) bek., 76-83. §, 1992. évi LXIII. tv. 2. § 1. pont, 2. pont b), 5. pont, 10.*

§ (2) bek., 1. § (1) bek. a) pont, 12. § (1) bek., 13. §, 16. §, 17. § (1) és (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 221. §, 18/1999. (VI. 16.) EüM. r., 13/1994. (IX. 13.) NM r.].

BH2003. 14. *Rádióműsor címével azonos szóvédjegy törlése iránti ügyben előzetes kérdésnek minősül a szerzői személyhez fűződő jogok, illetve a szellemi alkotás felhasználása miatti egyéb személyhez fűződő jogok megsértése miatt indított peres eljárás mikénti befejezése [1969. évi III. tv. 1. §, 13. § (1) bek., 34. § (1) bek., 50/F. § (1) bek., 1969. évi IX. tv. 3. § (1) bek., 1997. évi XI. tv. 5. § (1) bek. a)-b) pont, (2) bek., 8. § a) pont, 33. § (1) bek. a) pont, Ptk. 4. § (1) bek., 75. §, 77. § (2) bek., 78. §, 80. §, 86. § (2)-(3) bek., Pp. 152. § (2) bek., 163. §, 221. §, 9/1969. (XII. 29.) MM. r. 7. § (1) bek.].*

BH2002. 7. *A személyhez fűződő jogok megsértését kizáró hozzájárulásnak kifejezettnek kell lennie; azt a jogosult terhére kiterjesztően nem lehet értelmezni [Ptk. 75. § (3) bek., 80. § (1)-(2) bek., 84. § (1) bek. a)-e) pont, Pp. 164. § (1) bek.].*

EBH2001. 519. *A szomszédos lakóépületben folytatott tevékenység engedély nélküli filmrevétele jogsértés bizonyítása végett - ha személyiségi jogot nem is sért - birtokháborítást valósíthat meg (Ptk. 188. §, 80. §).*

BH2000. 485. *A birtokháborító magatartásról készült videofelvétel bizonyítékként való felhasználása nem minősül visszaélésnek, és nem sérti a személyhez fűződő jogokat [Ptk. 80. § (1)-(2) bek.].*

BH2000. 440. *A felülvizsgálati kérelemnek elkésett benyújtása miatt a mulasztó ügyvéd felelősséggel tartozik, ezzel a magatartásával azonban az általa képviselt fél személyhez fűződő jogát nem sértette meg [Ptk. 75-84. §-ai, Ptk. 354. §, 1984. évi XX. tv. 57. §].*

EBH2000. 296. *A rejtett kamerával készített videofelvétel a büntetőeljárásban bizonyítási eszközként, illetve bizonyítékként felhasználható; polgári perben dönthető el, hogy a felvétel sérti-e valakinek a személyhez fűződő jogait [Be. 5. § (3) bek., 60. § (3) bek., 61. §, Ptk. 80. §].*

BH2000. 293. *A közszereplőről készült, karikatúrának minősülő fényképfelvétel nyilvánosságra hozatala nem sérti a képmáshoz való jogot, és az ezáltal kifejezett vélemény sem sért becsületet vagy emberi méltóságot, ha a véleménynyilvánítás nem indokolatlanul bántó, sértő vagy lealacsonyító [Ptk. 76. §, 80. § (1)-(2) bek.].*

BH1999. 402. *A munkához való személyiségi jog megsértése a munkavállaló közalkalmazotti jogviszonyának jogellenes megszüntetésével [Alkotmány 70/B. § (1) bek., 70/D. § (1) bek., Ptk. 75-83. §-ai, 84. § (2) bek., 207. § (2) bek., 1992. évi XXXIII. tv. 24. §, Mt. 90. § (1) bek. a) pont].*

BH1997. 578. *Személyhez fűződő jogot sérthet a közszereplést vállaló személy képmása nyilvánosságra hozatalának módja is [Ptk. 76. §, 80 § (1) bek., 84. § (1) bek. a)-c) pont, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 355. § (1) bek.].*

BH1996. 248. *I. Sajtó-helyreigazításra irányuló keresetet más keresettel nem lehet összekapcsolni [Pp. 343. § (2) bek., Ptk. 80. §].*

BH1995. 632. *I. Korábban adott hozzájárulás alapján felhasznált fénykép újbóli - hozzájárulás nélküli - felhasználása önmagában is jogsértést valósít meg [Ptk. 80. § (1) és (2) bek.].*

BH1994. 127. *A közélet szereplői által indított személyiségvédelmi perek elbírálásánál irányadó szempontok [Alkotmány 61. § (2) bek., 1986. évi II. tv. 3. § (1) bek., 1976. évi 8. tvr., Ptk. 76. §, 80. § (1)-(2) bek., 84. §, 354. §].*

BH1993. 365. *Hangszalag bizonyítékként való felhasználásánál irányadó szempontok [Pp. 164. §, 166. §, Ptk. 80. § (2) bek.].*

BH1985. 57. *III. A bíróság vagy más hatóság előtt folyó eljárásban az igazság érvényesülésének biztosítása közérdek, és a bizonyítás ezt a célt szolgálja. Nem lehet ezért - az egyébként is jogsértés nélkül készült hangfelvétel felhasználását visszaélésnek tekinteni, ha ez a hangfelvétel felhasználójával szemben elkövetett jogsértéssel kapcsolatos bizonyítás érdekében történik [Ptk. 75. § (1) bek., 80. § (1) és (2) bek., 4. § (1) bek.].*

BH1985. 17. *A képmás nyilvánosságra hozatalának tilalma nem vonatkozik a nyilvános eseményekről, rendezvényekről, táj- és utcarészletekről készült felvételekre, amikor tehát az ábrázolás módja nem egyéni, amikor a felvétel összhatásában örökit meg a nyilvánosság előtt lezajlott eseményeket. A nyilvánosságra hozatalhoz a felvételen ábrázolt személy hozzájárulására van viszont szükség, ha - az összes körülményre tekintettel - megállapítható a felvétel egyedisége, egyéni képmás-jellege. [Ptk. 80. § (1) és (2) bek.]*

BH1982. 507. *A gyógykezelő, gondozó tevékenység megválasztásánál és foganatosításánál megfelelő körültekintéssel és alapossággal kell eljárni. Ennek elmulasztása nemcsak a vonatkozó szakmai szabályoknak, hanem egyszersmind a személyhez fűződő - a törvényben biztosított - jogoknak a megsértését is jelentheti. Az, hogy az elmeosztályi gyógykezelés, illetőleg a gondozói nyilvántartásba felvétel és a sérelmezett látogatás között évek teltek el, önmagában nem teszi jogellenessé vagy éppen sértővé az ellenőrző jellegű látogatást [Ptk. 75-82. §, 15/1972. (VIII. 5.) EüM sz. r. 48. §].*

Tvr. 2. § Az eltűnt, illetőleg a büntetőeljárás alatt álló személyről készült képmás vagy hangfelvétel felhasználását az eltűnt személy felkutatását vagy körözését elrendelő, illetőleg az a hatóság engedélyezheti, amely előtt a büntető eljárás folyik.

81. § (1) Személyhez fűződő jogokat sért, aki a levéltitkot megsérti, továbbá aki a magántitok vagy üzleti titok birtokába jut, és azt jogosulatlanul nyilvánosságra hozza vagy azzal egyéb módon visszaél.

(2) Üzleti titok a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden olyan tény, információ, megoldás vagy adat, amelynek nyilvánosságra hozatala, illetéktelenek által történő megszerzése vagy felhasználása a jogosult jogszerű pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekeit sértené vagy veszélyeztetné, és amelynek titokban tartása érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette.

(3) Nem minősül üzleti titoknak az állami és a helyi önkormányzati költségvetés, illetve az európai közösségi támogatás felhasználásával, költségvetést érintő juttatással, kedvezménnyel, az állami és önkormányzati vagyon kezelésével, birtoklásával, használatával, hasznosításával, az azzal való rendelkezéssel, annak megterhelésével, az ilyen vagyont érintő bármilyen jog megszerzésével kapcsolatos adat, valamint az az adat, amelynek megismerését vagy nyilvánosságra hozatalát külön törvény közérdekből elrendeli. A nyilvánosságra hozatal azonban nem eredményezheti az olyan adatokhoz - így különösen a technológiai eljárásokra, a műszaki megoldásokra, a gyártási folyamatokra, a munkaszervezési és logisztikai módszerekre, továbbá a know-how-ra vonatkozó adatokhoz - való hozzáférést, amelyek megismerése az üzleti tevékenység végzése szempontjából aránytalan sérelmet okozna, feltéve, hogy ez nem akadályozza meg a közérdekből nyilvános adat megismerésének lehetőségét.

(4) Az, aki az államháztartás valamely alrendszerével pénzügyi, illetve üzleti kapcsolatot létesít, kérésre köteles a jogviszonnyal összefüggő és a (3) bekezdés alapján közérdekből nyilvános adatokra vonatkozóan tájékoztatást adni. A felvilágosítás oly módon is történhet, hogy az adatokat a honlapon vagy a hirdetményi lapban teszik közzé. A felvilágosítás megtagadása esetén, vagy ha a felvilágosítást kérő szerint a tájékoztatás nem kielégítő, a törvényességi felügyelet gyakorlására jogosult szerv eljárása kezdeményezhető.

Titoknak minősülnek azok a tények, adatok, következtetések stb., amelyek elleplezéséhez valamilyen érdek fűződik. Ez az érdek bizonyos körben társadalmilag elismert védelem alatt áll, érvényesülését jogszabály biztosítja.

A számtalan titokfajta közül (állami, szolgálati, hivatásbeli stb.) - az Alkotmány 59. § (1) bekezdésével összhangban, mely alapvető emberi jogként kinyilvánítja, hogy a Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a magántitokhoz való jog - a Ptk. a személyhez fűződő jogok között a levéltitok, a magántitok és üzleti titok megőrzését részesíti védelemben.

Annak megítélésénél, hogy a titoksértés és ezzel együtt a személyhez fűződő jog sérelme megvalósult-e, a törvény fenti rendelkezésén túl megfelelően figyelembe kell venni az adott titokfajta megőrzésével kapcsolatos külön szabályokat is.

A titoksértés számtalan módon bekövetkezhet, a jogsértő magatartás pontos körülhatárolása szinte lehetetlen. Ezért a törvény a taxatíve meghatározott titok-körben annak bármilyen magatartással megvalósuló megsértését szankcionálja: a titkok jogosulatlan megszerzésétől, az illetéktelen nyilvánosságra hozatalig egyaránt.

A titok megőrzése nem abszolút, minden helyzetben feltétlen érvényesülést kívánó kötelezettség. Külön jogszabály ugyanis az ott meghatározott módon és körben lehetővé teszi ezen alapjogok korlátozását. Így például a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 31. § (3) bekezdése felhatalmazást ad e szolgálatoknak arra, hogy a feladataik ellátása során többek között a magántitok és a levéltitok sérthetetlenségéhez fűződő jogokat a törvényben meghatározott módon korlátozzák. Hasonló törvényi felhatalmazást tartalmaz a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 17. § (1) bekezdése is.

Külön jogszabályban rögzített feltételek megtartása mellett az érintett a titok megőrzése alól felmentést is kaphat. Így például az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény 8. § (3) bekezdése kimondja, hogy az ügyvédet terhelő titoktartási kötelezettség alól a megbízó, a jogutódja és a törvényes képviselője felmentést adhat. Ilyen felmentés esetén lehetőség van polgári perben arra, hogy az ügyvédet a bíróság tanúként hallgassa meg (Pp. 169 - 170. §). Az olyan tényről és adatról azonban, amelyről az ügyvéd mint védő szerzett tudomást, az ügyvéd és az alkalmazott felmentés esetén sem hallgatható ki tanúként.

A Ptk. alkalmazásában levélnek kell tekinteni minden zárt küldeményt. A levéltitok megsértése megvalósulhat a levél illetéktelen megszerzésével, felbontásával de akként is, hogy azt a tartalmának megismerése érdekében jogosulatlan személy kezéhez továbbítják stb.

A törvényben védett magántitoknak azok az információk tekinthetők, amelyeknek megőrzéséhez az érintett személynek méltányolható érdeke fűződik. Ide sorolhatók az ún. hivatásbeli titkok (orvosi, ügyvédi stb.) is. A magántitok körébe tartozó adatok, tények, következtetések igen sokfélék lehetnek. Erre is tekintettel mindig

csak a jogsértés módjának és az ügy egyéb körülményeinek ismeretében, a társadalmi elvárásokat, szokásokat, erkölcsi normákat is mérlegelve dönthető el, hogy az adott esetben egyáltalán titoknak tekinthető-e az adott tény stb., amelyre a sérelmezett magatartás vonatkozik, s ha igen a kifogásolt eljárás alkalmas-e a visszaélés megállapítására.

A magántitok tág értelemben vett általános fogalmi körébe tartozik az üzleti, üzemi titok. A 2003. június 9. napját megelőző jogi szabályozást az jellemezte, hogy e titok fogalmát, terjedelmét, a titoktartási kötelezettséget és ez alóli kivételeket külön jogszabályok rendezték. Így például: a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény 368. § (1) bekezdése üzleti titoknak minősített minden olyan tényt, információt, adatot, amelyhez a törvényben nevesített szolgáltatók, alapkezelők a tevékenységükhöz kapcsolódóan jutottak, és amelyek titokban maradásához méltányolható érdeke fűződött, és ez okból az adott tényt (információt, adatot) üzleti titokká minősítette. Téltelesen nevesítette a törvény azokat a szerveket (Felügyelet, Befektető-védelmi Alap, MNB, Állami Számvevőszék, Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal, Gazdasági Versenyhivatal stb.), amelyekkel szemben e titoktartási kötelezettség nem áll fenn. Hasonlóan definiálta az üzleti titkot a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 49. § (1) bekezdése. Ugyancsak rendelkezett az üzleti titoktartás kötelezettségéről a gazdasági társaságok vezető tisztségviselői tekintetében a Gt. 27. § (1) bekezdése, mely ilyenként minősítette a társaság ügyeiről szerzett minden értesülést.

A közpénzek felhasználásával, a köztulajdon használatának nyilvánosságával, átláthatóbbá tételével és ellenőrzésének bővítésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi XXIV. törvény 2003. június 9-i hatállyal e szabályozást több szempontból is lényegesen megváltoztatta.

1. A Ptk. 81. § (2) bekezdésében definiálta az üzleti titok fogalmát, amely - a vonatkozó külön törvények egyidejű módosítása mellett - mint általános fogalom-meghatározás irányadó minden olyan körben, ahol az üzleti titok felmerül.

A törvény értelmében üzleti titoknak azok az adatok, tények, információk minősülnek, amelyek esetében az alábbi hármas együttes feltétel megvalósul:

- az érintett gazdasági tevékenységhez kapcsolódnak,

- a jogosult jogszerű pénzügyi, gazdasági, piaci érdekét annak nyilvánosságra hozatala, vagy illetéktelenek általi megismerése és felhasználása sértené vagy veszélyeztetné,

- és ez okból a jogosult a titokban tartás érdekében megtette a szükséges intézkedéseket.

A törvényi feltételek bármelyikének hiányában az adott adat (tény, információ) nem minősülhet üzleti titoknak.

2. A közérdekű adatok nyilvánosságának alapelvét az Alkotmány 61. § (1) bekezdése rögzíti, és részletes szabályait a személyes adatok védelméről, és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény tartalmazza. A módosítás a Ptk. 81. § (3) bekezdésének rendelkezésében bevezeti a "közérdekből nyilvános adat" fogalmát, amely jelzi, hogy olyan, egyébként magánadatokról van szó, amelyek nyilvánosságát a közérdek indokolja. A közérdekű adat ugyanis az állami vagy a helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv, illetve személy kezelésében van, illetve tevékenységére vonatkozik. Ezzel szemben a közérdekből nyilvános adat minden olyan magánadat (akár természetes személyre, akár jogi személyre vagy más szervezetre vonatkozik), amely a magánszerv vagy személy kezelésében van, illetve rá vonatkozik, és amelynek megismerhetőségét vagy nyilvánosságra hozatalát, a titokban tartásához fűződő magánérdek korlátozásával az információhoz jutás közérdeke alapozza meg.

A törvény ezért általános alapelvként mondja ki, hogy a költségvetési pénzek felhasználására, valamint a közvagyonnal való gazdálkodásra vonatkozó adatok nyilvánosságra-hozatalát az üzleti titok védelme nem korlátozhatja. Ennek megfelelően nem minősül üzleti titoknak a törvény értelmében az az adat, amely

- állami, vagy önkormányzati költségvetési, illetve európai közösségi támogatás felhasználásával, költségvetési juttatással vagy az érintő kedvezménnyel,

- az állami, önkormányzati vagyon kezelésével (ide értve annak birtoklásával, használatával, rendelkezésével és megterhelésével), illetve az ilyen vagyont érintő bármely jog megszerzésével kapcsolatos,

- valamint az az adat sem, amelynek nyilvánosságra hozatalát külön törvény közérdekből elrendeli.

Az üzleti titkot képező adatok között azonban vannak olyan adatok is, amelyeknek nyilvánosságra hozatala az üzleti tevékenység végzésének aránytalan sérelmét okozhatnák. A törvény ezért maga nevesít olyan adatokat, amelyeket kivételnek tekint, s amelyekre ezért a közérdekből nyilvánosság alapelve nem vonatkozik. Ilyenek például a technológiával, műszaki megoldással, a gyártás folyamatával, a know-how-val, a munkaszervezéssel, logisztikai módszerekkel kapcsolatos adatok. A jogszabály szóhasználatából ("így különösen") kitűnően a felsorolás nem tételes, hanem példálódzó, ezért más adat is minősülhet olyannak, amely jellegénél fogva szorosan az üzleti tevékenység végzéséhez kapcsolódik, és üzleti titokkénti megőrzése az aránytalan sérelem elhárítása érdekében szükséges.

A törvényi kivétel sem abszolút hatályú. Ha ugyanis az adatra a fenti feltételek fennállnak, de az üzleti titok fenntartása azzal a jogkövetkezménnyel járna, hogy emiatt a közérdekből nyilvános adat megismerése nem lehetséges, a kivétel nem érvényesül.
A Ptk. 81. § (4) bekezdéséből kitűnően mindenkit, aki az államháztartással vagy bármelyik alrendszerével üzleti, pénzügyi kapcsolatot létesít, kérésre tájékoztatási kötelezettség terheli az ebből a jogviszonyból eredő olyan adatról, mely a (3) bekezdés alapján közérdekből nyilvánosnak minősül. A tájékoztatás a kért adat nyilvánosságra hozatalát jelenti, melynek az érintett bármilyen formában eleget tehet. A tájékoztatási kötelezettség megszegése (megtagadása, vagy nem kielégítő volta) esetén törvényességi felügyeleti eljárás kezdeményezhető.
A módosító törvény miniszteri indokolása szerint a törvénymódosítással a polgári jogviszonyokban lehetőséget teremt a jogalkotó arra, hogy megfelelően érvényesüljön az üzleti titok, mint magánérdek védelme, és a közérdekű adatok nyilvánossága közötti arányosság, amelynek további kimunkálása a bírói gyakorlatra vár.
BH2004. 105. *II. A bíróság kirendelése alapján a szakértői testület által készített szakértői felül-vélemény olyan feldolgozott személyes adatnak minősül, amelynek megismerését a felperes a peres eljárásban igényelheti. Nem követelheti azonban az adatvédelem szabályai alapján a felül-vélemény elkészítésében részt vett szakértő személyes vizsgálatán alapuló vizsgálati lelet kiadását. [Ptk. 75-83. §, 1992. évi LXIII. tv. 2. § 5. pont, 3. § (1) bek. a)-b) pont, 5. bek., 11. § (1) bek. a) pont, 12. § (1) bek., 17. § (3) bek., 13/1994. (IX. 13.) NM r. 10. § (2) bek.].*
BH2004. 103. *I. A szexuális viselkedés a magántitok körébe tartozó kérdés, ezért meghatározott személy szexuális magatartásáról szóló közlés önmagában személyhez fűződő jogot sért. Ha pedig a közlés - valótlanul - olyan szexuális magatartást ismertet, amely Magyarországon nem elfogadott, a közlés különösen sértőnek minősül, és a jóhírnév sérelme miatt is személyiségvédelmet alapoz meg [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (1)-(2) bek., 81. §, 84. § (1) bek. e) pont].*
BH2003. 356. *A szakértői bizottság testületi véleményének alapját képező szak- és korreferensi vélemények előkészítő anyagnak minősülnek, amelyekre az érintett információs önrendelkezési joga nem terjed ki, ezért ezek kiadását, megismerését az adatvédelmi szabályokra hivatkozással nem kérheti. A szakértői testület kizárólag arról köteles és jogosult felvilágosítást adni, hogy a bizottsághoz érkezett ügyek miként állnak, illetve kik a szakelőadók [Ptk. 75. § (1) bek., 76-83. §, 1992. évi LXIII. tv. 2. § 1. pont, 2. pont b), 5. pont, 10. § (2) bek., 1. § (1) bek. a) pont, 12. § (1) bek., 13. §, 16. §, 17. § (1) és (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 221. §, 18/1999. (VI. 16.) EüM. r., 13/1994. (IX. 13.) NM r.].*
BH2003. 189. *Nem minősül üzleti titok jogosulatlan felhasználásának két cég tevékenységére, vagy bármilyen más jellemzőjére vonatkozó olyan összehasonlító adatok közlése, melyek alapjául szolgáló tények a cégbírósági nyilvántartás adataiból megismerhetőek (Ptk. 81. §).*
BH2002. 89. *A magántitok körébe tartoznak a családjogi kapcsolattal összefüggő személyes adatok [Ptk. 75. § (1) bek., 81. §, 1992. évi LXIII. tv. 3. § (1) bek. a) pont, 2. §, 19. § (1)-(2) bek.].*
BH2002. 52. *A magántitokkal, üzemi vagy üzleti titokkal kapcsolatos visszaélés miatt - az objektív és szubjektív szankciók alkalmazása érdekében - csak az léphet fel, aki a titok jogosultja [Ptk. 81. §, 84. §, 85. § (1) bek.].*
BH2001. 467. *III. A személyhez fűződő jogot nem sértő parancs kihirdetése önmagában nem minősíthető olyan cselekménynek, amely a személyiségvédelmet megalapozná [Ptk. 75-76. §, 78. §, 81. §, 82. § (2) bek., 84-85. §, PK 12. sz. III.].*
BH2001. 218. *II. A magántitok megsértése miatt csak a titok jogosultja indíthat keresetet [Ptk. 81. §, 84. §, 85. § (1) bek.].*
BH2000. 440. *A felülvizsgálati kérelemnek elkésett benyújtása miatt a mulasztó ügyvéd felelősséggel tartozik, ezzel a magatartásával azonban az általa képviselt fél személyhez fűződő jogát nem sértette meg [Ptk. 75-84. §-ai, Ptk. 354. §, 1984. évi XX. tv. 57. §].*
BH1999. 402. *A munkához való személyiségi jog megsértése a munkavállaló közalkalmazotti jogviszonyának jogellenes megszüntetésével [Alkotmány 70/B. § (1) bek., 70/D. § (1) bek., Ptk. 75-83. §-ai, 84. § (2) bek., 207. § (2) bek., 1992. évi XXXIII. tv. 24. §, Mt. 90. § (1) bek. a) pont].*
BH1999. 156. *Az orvost és az egészségügyi szakdolgozót az egészségi állapotra vonatkozó személyes adatok tekintetében a beteg gyógykezelésének befejezése után is köti a titoktartási kötelezettség [Ptk. 81. §, 84. § (1) bek. a) pont, 1972. évi II. tv. 77. § (4) bek., 78. § (1) bek. 11/1972. (VI. 30.) EüM r. 27. § (1) bek., 1992. évi LXIII. tv. (Atv.) 1. § (1) bek., 2. § 2/b) pont, 5. pont, 3. § (5) bek.].*
BH1995. 413. *A felszámolási eljárás megindításáról szóló sajtóközleménnyel üzleti titoksértés nem követhető el, de adott esetekben - pl. ha a cikk olyan szövegkörnyezetben lát napvilágot - a jó hírnév sérelmét*

eredményezheti és kártérítési következményt vonhat maga után [Ptk. 78. § (1)-(2) bek., 81. §, 84. § (1) bek. e) pont, 339. §, 355. § (4) bek., 1990. évi LXXXVI. tv. 5. §, 34/1992. (VI. 1.) AB határozat].

BH1995. 87. *Személyhez fűződő jogokat sért a gyógyintézet, ha a beteg gyógykezelésével, műtétjével kapcsolatos okiratok kiadását megtagadja [Ptk. 76. §, 81. §, 84. § (1) bek. d) pont, 86. §, 87. §, 1972. évi II. tv. (Eü. tv.) 45. § (1) bek., 77. § (1) bek., 78. § (2) bek., 86. § (2) bek., 87. § (2) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 1. § (1) bek., 11/1972. (VI. 30.) Eü M r. 23. § (1) bek. d) pont.].*

BH1982. 507. *A gyógykezelő, gondozó tevékenység megválasztásánál és foganatosításánál megfelelő körültekintéssel és alapossággal kell eljárni. Ennek elmulasztása nemcsak a vonatkozó szakmai szabályoknak, hanem egyszersmind a személyhez fűződő - a törvényben biztosított - jogoknak a megsértését is jelentheti. Az, hogy az elmeosztályi gyógykezelés, illetőleg a gondozói nyilvántartásba felvétel és a sérelmezett látogatás között évek teltek el, önmagában nem teszi jogellenessé vagy éppen sértővé az ellenőrző jellegű látogatást [Ptk. 75-82. §, 15/1972. (VIII. 5.) EüM sz. r. 48. §].*

82. § A törvény védi a magánlakáshoz és a jogi személy céljaira szolgáló helyiségekhez fűződő jogot.

A magánlakáshoz és a jogi személy céljaira szolgáló helyiséghez való jog, sajátos helyet foglal el a személyhez fűződő jogok között. Ez a jogosítvány ugyanis közvetlenül a tárgyiasult valóságot védi és látszólag valamely materiális érték védelmét szolgálja. Közvetve azonban - nem vitathatóan - az emberi személyiség szabadságának, önmegvalósulása kiteljesedésének az egyik legfontosabb biztosítéka... (Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme, Közgazdasági és Jogi könyvkiadó, Budapest, 1992.).

a) A törvényhely fentiekben megjelölt rendeltetésére figyelemmel, különösen fontos a gyakorlat számára annak meghatározása, hogy a személyhez fűződő jogvédelem körében és annak céljával összhangban mi tekinthető magánlakásnak, illetve a jogi személy helyiségének.

- A már idézett szerző szerint a magánlakás a magánszféra tárgyi kerete-ként értelmezhető. Ebből viszont egyértelműen következik, hogy a magánlakás körébe sorolható minden helység, amely a magánszemély életvitelt biztosító tartózkodási helyéül szolgál.

Nincs tehát jelentősége a használat jogcímének (az lehet tulajdon, bérlet, szívességi használat stb. egyaránt), mint ahogy az ingatlan besorolásának, tehát annak sem, hogy lakó- vagy üdülő ingatlanról van-e szó. Érdektelen egyébként a helyiség ingatlan jellege is. A védelem ugyanis egy lakókocsit használó számára is biztosított, egyébként kiterjed az ahhoz, vagy valamely felülépítményhez szervesen kapcsolódó bekerített helyre (kert) is.

- A jogi személy céljára szolgáló helyiségnek - az előbbi felfogást megfelelően követve - az minősül, amely a tevékenységének megvalósítására szolgál. E helyiségek, a jogi személy működésének jellegétől függően - egyben a személyhez fűződő jogok tartalmi kereteit is meghatározó módon - több csoportra oszthatók. Egyes szervezetek esetében ugyanis a rendes működés feltétele, illetve velejárója, hogy helyiségeit a közönség szélesebb vagy kevésbé széles köre igénybe veheti. Így

- a közigazgatási vagy más közfeladatot ellátó jogi személy (államhatalmi szervek, bíróság, ügyészség, egészségügyi, köztisztasági szervek stb.) feladatainak egy részét közterületen végzi, amely mindenki számára korlátozás nélkül nyitva áll, másrészt épületekben (közintézmények, középületek), melyekbe lényegében mindenki beléphet, de már csak a működtető által meghatározott esetleges korlátok között.

- a szolgáltatást végző jogi személyek (például vendéglátó helyek) tevékenységét is a nyitottság, az épületeikbe való szabad bejárás jellemzi. A belépés és benntartózkodás feltételeit azonban nekik is jogukban áll meghatározni.

- más szervezetek (termelő üzem, egyesület stb.) működése a szabad bejárásban is megmutatkozó nyilvánosságot nem kíván. Ilyenkor alapvetően a jogi személy engedélyétől függő a belépés és benntartózkodás egyaránt.

b) A fenti törvényhely a védelmet igénylő magatartást még példálózó felsorolással sem határozza meg. Ekként tehát tilt minden olyan magatartást és védelmet biztosít minden olyan eljárással szemben, amely a magánszemélyt a lakásban folytatott és belátása szerint alakított életvitelében, a jogi személyt a helyiségeiben végzett tevékenységben zavar vagy akadályoz. E körbe sorolható - jogi személy esetében a tevékenységének jellegét is mérlegelve - már a lakásba (helyiségbe) való belépés vagy benn-tartózkodás is vagy az ezekre vonatkozó szabály megszegése.

Megjegyzendő, hogy a védelem természetesen kiterjed a jogi személyiséggel nem rendelkező, közös név alatt működő - jogokat szerző és kötelezettségeket vállaló - szervezetekre is.

BH2004. 105. *II. A bíróság kirendelése alapján a szakértői testület által készített szakértői felül-vélemény olyan feldolgozott személyes adatnak minősül, amelynek megismerését a felperes a peres eljárásban igényelheti. Nem követelheti azonban az adatvédelem szabályai alapján a felül-vélemény elkészítésében részt vett szakértő személyes vizsgálatán alapuló vizsgálati lelet kiadását. [Ptk. 75-83. §, 1992. évi LXIII. tv. 2. § 5.*

pont, 3. § (1) bek. a)-b) pont, 5. bek., 11. § (1) bek. a) pont, 12. § (1) bek., 17. § (3) bek., 13/1994. (IX. 13.) NM r. 10. § (2) bek.].

BH2003. 356. *A szakértői bizottság testületi véleményének alapját képező szak- és korreferensi vélemények előkészítő anyagnak minősülnek, amelyekre az érintett információs önrendelkezési joga nem terjed ki, ezért ezek kiadását, megismerését az adatvédelmi szabályokra hivatkozással nem kérheti. A szakértői testület kizárólag arról köteles és jogosult felvilágosítást adni, hogy a bizottsághoz érkezett ügyek miként állnak, illetve kik a szakelőadók [Ptk. 75. § (1) bek., 76-83. §, 1992. évi LXIII. tv. 2. § 1. pont, 2. pont b), 5. pont, 10. § (2) bek., 1. § (1) bek. a) pont, 12. § (1) bek., 13. §, 16. §, 17. § (1) és (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 221. §, 18/1999. (VI. 16.) EüM. r., 13/1994. (IX. 13.) NM r.].*

BH2001. 467. *III. A személyhez fűződő jogot nem sértő parancs kihirdetése önmagában nem minősíthető olyan cselekménynek, amely a személyiségvédelmet megalapozná [Ptk. 75-76. §, 78. §, 81. §, 82. § (2) bek., 84-85. §, PK 12. sz. III.].*

BH2000. 440. *A felülvizsgálati kérelemnek elkésett benyújtása miatt a mulasztó ügyvéd felelősséggel tartozik, ezzel a magatartásával azonban az általa képviselt fél személyhez fűződő jogát nem sértette meg [Ptk. 75-84. §-ai, Ptk. 354. §, 1984. évi XX. tv. 57. §].*

BH1999. 402. *A munkához való személyiségi jog megsértése a munkavállaló közalkalmazotti jogviszonyának jogellenes megszüntetésével [Alkotmány 70/B. § (1) bek., 70/D. § (1) bek., Ptk. 75-83. §-ai, 84. § (2) bek., 207. § (2) bek., 1992. évi XXXIII. tv. 24. §, Mt. 90. § (1) bek. a) pont].*

BH1982. 507. *A gyógykezelő, gondozó tevékenység megválasztásánál és foganatosításánál megfelelő körültekintéssel és alapossággal kell eljárni. Ennek elmulasztása nemcsak a vonatkozó szakmai szabályoknak, hanem egyszersmind a személyhez fűződő - a törvényben biztosított - jogoknak a megsértését is jelentheti. Az, hogy az elmeosztályi gyógykezelés, illetőleg a gondozói nyilvántartásba felvétel és a sérelmezett látogatás között évek teltek el, önmagában nem teszi jogellenessé vagy éppen sértővé az ellenőrző jellegű látogatást [Ptk. 75-82. §, 15/1972. (VIII. 5.) EüM sz. r. 48. §].*

83. § (1) A számítógéppel vagy más módon történő adatkezelés és adatfeldolgozás a személyhez fűződő jogokat nem sértheti.

(2) A nyilvántartott adatokról tájékoztatást - az érintett személyen kívül - csak az arra jogosult szervnek vagy személynek lehet adni.

(3) Ha a nyilvántartásban szereplő valamely tény vagy adat nem felel meg a valóságnak, az érintett személy a valótlan tény vagy adat helyesbítését külön jogszabályban meghatározott módon követelheti.

A személyes adatok védelméhez való jogot az Alkotmány 59. § (1) bekezdése alapvető emberi jogként deklarálja.

E jogosultság tartalma, hogy mindenki maga rendelkezik személyes adatainak feltárásáról és felhasználásáról. Ekként

- személyes adatot felvinni és felhasználni általában csakis az érintett beleegyezésével szabad,

- mindenki számára követhetővé kell tenni az adatfeldolgozás egész útját, vagyis mindenkinek joga van tudni: ki, hol, mikor, milyen célra használja fel az ő személyes adatát.

- Kivételesen törvény elrendelheti személyes adat kötelező kiszolgáltatását és előírhatja a felhasználás módját is [15/1991. (IV. 13.) AB határozat].

Az információs önrendelkezési jog érvényesülését, az adat-továbbítás feltételeinek garanciális szabályozása és célhoz kötöttsége együttes biztosítékként segíti elő [15/1991. (IV. 13.) AB határozat]. A célhoz kötöttség azt jelenti, hogy személyes adatot feldolgozni csak pontosan meghatározott és jogszerű célra szabad. Az adatfeldolgozásnak minden szakaszában meg kell felelnie a bejelentett és közhitelűen rögzített célnak. Az adatfeldolgozás célját úgy kell az érintettel közölni, hogy az megítélhesse az adatfeldolgozás hatását jogaira és megalapozottan dönthessen az adat kiadásáról, továbbá, hogy a céltól eltérő adatfelhasználás esetén élhessen jogaival. Ugyanezért az adatfeldolgozás céljának megváltozásáról is értesíteni kell az érintettet. A meghatározott cél nélküli, készletre, előre meg nem határozott jövőbeni felhasználásra való adatgyűjtés és tárolás alkotmányellenes [20/1990. (X. 4.) AB határozat].

Az egyén személyes adatainak gépi feldolgozása során elvárt védelméről a fentiekkel összhangban gondoskodik az egyének védelméről a személyes adatok gépi feldolgozása során, Strasbourgban, 1981. január 28. napján kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1998. évi VI. törvény is. Az Egyezmény előírásával azonosan kialakult gyakorlat szerint személyes adatnak minősül bármely információ, amely egy azonosított vagy azonosítható egyénre vonatkozik.

A Ptk. - az Alkotmány és az Egyezmény szabályozásának megfelelően - az adatkezelést és feldolgozást (annak leggyakoribb módját a számítógép útján történő adatkezelést külön is kiemelve) személyhez fűződő jogként védelemben részesíti. E körben a személyhez fűződő jogvédelem sajátos eszközeivel

- biztosítja az egyén jogát arra, hogy a róla szóló adatokat - amennyiben az e tárgyú tájékoztatás állami vagy közbiztonsági érdeket nem sért - megismerje,

- a titokvédelmi rendelkezésekhez szorosan kapcsolódva bünteti a személyre vonatkozó adatok jogellenes nyilvánosságra hozatalát, azaz annak bárki számára hozzáférhetővé tételét. Kivételként csak a jogosult engedélyére tekintettel vagy jogszabály előírása folytán illetékes személy vagy szerv előtti feltárás lehetőségét tarja megengedhetőnek.

- az adatok valóságához fűződő érdeket elismerve lehetőséget ad a hibás, téves adatok kijavítására. Ennek érvényesülését segítette elő hatályon kívül helyezéséig az 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 3. §-a azzal, hogy - eltérő jogszabályi rendelkezés hiányában - a téves adat kijavítása közvetlenül a bíróságtól kérhető.

BH2004. 105. *II. A bíróság kirendelése alapján a szakértői testület által készített szakértői felül-vélemény olyan feldolgozott személyes adatnak minősül, amelynek megismerését a felperes a peres eljárásban igényelheti. Nem követelheti azonban az adatvédelem szabályai alapján a felül-vélemény elkészítésében részt vett szakértő személyes vizsgálatán alapuló vizsgálati lelet kiadását. [Ptk. 75-83. §, 1992. évi LXIII. tv. 2. § 5. pont, 3. § (1) bek. a)-b) pont, 5. bek., 11. § (1) bek. a) pont, 12. § (1) bek., 17. § (3) bek., 13/1994. (IX. 13.) NM r. 10. § (2) bek.].*

BH2003. 356. *A szakértői bizottság testületi véleményének alapját képező szak- és korreferensi vélemények előkészítő anyagnak minősülnek, amelyekre az érintett információs önrendelkezési joga nem terjed ki, ezért ezek kiadását, megismerését az adatvédelmi szabályokra hivatkozással nem kérheti. A szakértői testület kizárólag arról köteles és jogosult felvilágosítást adni, hogy a bizottsághoz érkezett ügyek miként állnak, illetve kik a szakelőadók [Ptk. 75. § (1) bek., 76-83. §, 1992. évi LXIII. tv. 2. § 1. pont, 2. pont b), 5. pont, 10. § (2) bek., 1. § (1) bek. a) pont, 12. § (1) bek., 13. §, 16. §, 17. § (1) és (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 221. §, 18/1999. (VI. 16.) EüM. r., 13/1994. (IX. 13.) NM r.].*

EBH2001. 516. *Az önkormányzati feladatot ellátó szerv hatáskörében eljáró személyek neve és beosztása, illetve a beosztás változása bárki számára hozzáférhető, nyilvános adat [Ptk. 83. § (2) bek., 1992. évi LXIII. tv. 19. § (2) bek., 1992. évi XXIII. tv. 61. § (2) bek.].*

BH2001. 470. *Az önkormányzati feladatot ellátó szerv hatáskörében eljáró személyek neve és beosztása, illetve a beosztás változása bárki számára hozzáférhető, nyilvános adat [Ptk. 83. § (2) bek., 1992. évi. LXIII. tv. 19. § (2) bek., 1992. évi XXIII. tv. 61. § (2) bek.].*

BH2000. 440. *A felülvizsgálati kérelemnek elkésett benyújtása miatt a mulasztó ügyvéd felelősséggel tartozik, ezzel a magatartásával azonban az általa képviselt fél személyhez fűződő jogát nem sértette meg [Ptk. 75-84. §-ai, Ptk. 354. §, 1984. évi XX. tv. 57. §].*

BH1999. 402. *A munkához való személyiségi jog megsértése a munkavállaló közalkalmazotti jogviszonyának jogellenes megszüntetésével [Alkotmány 70/B. § (1) bek., 70/D. § (1) bek., Ptk. 75-83. §-ai, 84. § (2) bek., 207. § (2) bek., 1992. évi XXXIII. tv. 24. §, Mt. 90. § (1) bek. a) pont].*

BH1996. 163. *A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazása tervezőmunka esetén, ha a díjban való megállapodás hiányában tervezési szerződés nem jött létre [Ptk. 205. § (2) bek., 361-364. §, 7/1978. (II. 1.) MT r. 83. §].*

Tvr. 3. §

84. § (1) Akit személyhez fűződő jogában megsértenek, az eset körülményeihez képest a következő polgári jogi igényeket támaszthatja:

a) követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;

b) követelheti a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;

c) követelheti, hogy a jogsértő nyilatkozattal vagy más megfelelő módon adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a jogsértő részéről vagy költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak;

d) követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítését, illetőleg jogsértő mivoltától megfosztását;

e) kártérítést követelhet a polgári jogi felelősség szabályai szerint.

(2) Ha a kártérítés címén megítélhető összeg nem áll arányban a felróható magatartás súlyosságával, a bíróság a jogsértőre közérdekű célra fordítható bírságot is kiszabhat.

(3) E szabályok irányadók akkor is, ha a jogsértés tilos reklám közzétételével történt.

A törvény a személyhez fűződő jog megsértésével kialakult helyzet orvoslását több sajátos jogvédelmi eszköz igénybevételének lehetőségével biztosítja. Ezek részben objektív, helyreállító jellegű jogkövetkezmények, részben pedig az általános polgári jogi szankciók körébe sorolható, szubjektív szempontokat is értékelő vagyoni hátrányok (kárpótlás).

I. Az objektív személyiségvédelmi eszközöket a § (1) bekezdés a)-d) pontjai tartalmazzák. Ezek igénybevételére akkor van lehetőség, ha megállapítható a személyiségi jogsérelem valamint az, hogy e sérelem és a jogsértő magatartás között okozati összefüggés áll fenn. Annak azonban nincs jelentősége, hogy az a személy, aki jogellenes magatartást tanúsított, felróhatóan járt-e el, mint ahogy közömbös a jó vagy rosszhiszeműsége is.
A jogkövetkezmények azzal szemben alkalmazhatók, aki a jogsértést okozta, vagy annak bekövetkeztében közrehatott.
Általában bármely személyiségi sérelem megalapozhatja a fenti intézkedések bármelyikének alkalmazását. Nem kizárt az sem, hogy közülük több, együttesen érvényesüljön. Alapvetően az adott ügy körülményei (a jogsértés módja, nyilvánossága stb.) határozzák meg, hogy mikor, melyik, illetve melyek alkalmasak, illetve szükségesek a jogellenes magatartás nyomán kialakult helyzet helyreállítására, a sérelem kiküszöbölésére.
Az objektív jogkövetkezmények érvényesülésére irányuló igény nem évül el. Az időmúlás tényét azonban - az (1) bekezdésben foglaltaknak megfelelően - a jogsérelem orvoslására szolgáló intézkedések meghatározásakor értékelni kell.
a) A jogsértés bírósági megállapítása azon túl, hogy minden esetben feltétele a személyiségi jogsértés miatt tehető intézkedések alkalmazásának, egyben jogvédelmi eszközként is szolgál. Prevenciós és reparációs funkciót egyaránt betölt. Alkalmas lehet arra, hogy a jogsértőt és másokat visszatartson a tárgyához hasonló jogellenes magatartástól, ugyanakkor megszünteti a jogsértő állapotot és adott esetben - például a hírnév vagy a becsület csorbulásakor - elégtételt nyújt a sérelmet szenvedettnek.
A megállapítást a bírósági ítélet rendelkező részének kell tartalmaznia. Abban pontosan meg kell határozni, hogy milyen jogsértés történt: azaz hogy milyen magatartás, mikor, hol és mi módon valósította azt meg.
- Amennyiben a sérelem valaminek a közlésében állt, annak tartalmát is rögzíteni kell. Hírnévrontás esetén tehát ki kell térni arra, hogy melyek a valótlan tények, illetve a való tényeket hamis színben feltüntetők, továbbá - szükség szerint - meg kell jelölni a való tényeket is. Az érintett személy egy írásmű teljes tartalmát is kifogásolhatja. A bíróságnak ilyenkor is meg kell jelölnie szövegszerű pontossággal a személyiségi jogot sértő kitételeket, egyebekben pedig a keresetet el kell utasítania (BH1995. 151.).
- A jogsértő közlés rögzítésekor ügyelni kell ugyanakkor arra, hogy az ne okozzon aránytalan ismételt sérelmet a védelmet igénylő számára. Ennek veszélye különösen a magántitok, vagy becsület sérelme miatt indított ügyben állhat fenn.
- A személyiségi jog megsértésének megállapítására irányuló kereseti kérelem természetesen nem azonos a Pp. 123. §-ában szabályozott megállapítási keresettel. Ilyenkor ugyanis a fél a személyhez fűződő jogaiból származó igényét érvényesíti, kérelme valósan marasztalásra irányul. A megállapítási kereset indításánál elvárt feltételek vizsgálatára tehát nem kerülhet sor.
b) A jogsértés abbahagyásának követelése és a jogsértő eltiltása a további jogsértéstől ugyancsak jelentős eszköze lehet a kialakult sérelmes helyzet felszámolásának, helyreállításának.
- Abbahagyásra akkor kötelezhető a jogsértő, ha a magatartásával előidézett következmény a bírósági határozat meghozatalának időpontjában még fennáll (például a reklámcélokra jogellenesen felhasznált fotó terjesztése nem szűnt meg, vagy más nevének jogosulatlan használata esetén).
- A jogsértő magatartástól való eltiltás olyankor indokolt és célszerű, ha alappal lehet tartani a kifogásolt eljárás megismétlésétől (például amikor a képmás ismételt közzétételére annak ellenére sor került, hogy az érintett az egyes közzétételeket követően az ellen minden esetben tiltakozott).
c) Az elégtétel adása lényegében erkölcsi jóvátételt jelent. Abban áll, hogy a jogsértő azon túl, hogy tényszerűen elismeri a jogsértő magatartás elkövetését, egyben valamilyen módon kifejezésre juttatja megbánását, jóvátételi szándékát is (Fővárosi Bíróság 47. Pf. 21 432/1990.). Önmagában tehát az a tény, hogy egy jogsértő közlemény megjelenése után egy újabb cikkben az érdekeltek a tényeket tisztázó nyilatkozatot tettek, nem tekinthető megfelelő elégtételnek (Fővárosi Bíróság 47.Pf. 25 118/1990.). Nincs tehát akadálya annak, hogy a jogsértés tényének megállapításán túl elégtétel adás iránt is keresettel éljen a jogában sértett fél.
Elégtétel adására szóban, írásban, a nyilvánosság előtt vagy annak kizárásával egyaránt sor kerülhet. A mód és a nyilvánosság körének meghatározásában azt kell szem előtt tartani, hogy az mind teljesebben biztosítsa a jogsértő magatartásról tudomást szerzők előtt az elégtétel megismerését is. Így például a négyszemközt vagy kisebb társaság jelenlétében tett becsületsértő kijelentés nem indokol sajtó-nyilvánosság melletti elégtétel adást. Olyankor azonban, amikor egy éjszakai ún. réteg műsorban hangzik el egy népszerű közéleti szereplő jóhírnevét, becsületét sértő kijelentés, mely utóbb széleskörű sajtónyilvánosságot kap, indokolt, hogy a jóvátételi nyilatkozat ne csak a jogsértő műsorban hangozzék el, de az ismertté válásban közreható sajtókör is közölje le annak írásos szövegét.

Az elégtétel nyújtás tartalmáról a bíróságnak kell rendelkeznie, annak szövegét tehát az ítélet rendelkező részébe kell foglalni. Fontos, hogy az ekként meghatározott jogvédelmi intézkedés végrehajtható legyen. Így szükség esetén feltétlenül tisztázni kell, hogy megvannak-e például a megfelelő sajtónyilvánosság elrendelni kívánt igénybevételének feltételei.

d) A jogosult követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítését, illetőleg a jogsértő mivoltától megfosztását.

Nem kizárt, hogy a jogsértés olyan állapotot hoz létre, amely - egyebek mellett - csak e sérelmes helyzet megszüntetésével, az eredeti állapot helyreállításával orvosolható (például amikor valaki jogosulatlanul birtokban tart egy másik személyről készült filmfelvételt). Ilyenkor a bíróság ítéletének - ha azt a jogosult kéri - ki kell terjednie a kifogásolt állapot megszüntetéséhez, az eredeti állapot helyreállításához szükséges eljárásra is.

Előfordul, hogy a jogsértés valamely tárgy (például egy könyv, hangfelvétel stb.) útján valósul meg és nincs mód a sérelmes helyzet megszüntetésével, illetve az eredeti állapot helyreállítása útján (például a tárgy jogosult részére történő átadásával, visszaadásával) a jogsértő helyzet felszámolására. Ilyenkor - ha ez lehetséges - a sérelmet hordozó tárgyat kell a jogsértő jellegétől megfosztani (egy könyv esetében a jogsértő rész eltávolításával), ha pedig erre nincs mód, magát a tárgyat kell megsemmisíteni. A Fővárosi Bíróság csak erre látott például lehetőséget az egyik ügyben, amikor a kifogásolt könyv mintegy negyed-ötödrészét kitevő, egyes személyek nyilatkozatát tartalmazó, négy fejezetben szereplő kitételekre nézve, a könyv gerincét képező magnófelvétel közzététele kapcsán és a könyv borítólapját, valamint címét illetően állapította meg a jogsértést (Fővárosi Bíróság 47. Pf. VI. 27 464/1987.).

II. Kártérítés

Az (1) bekezdés e) pontja alapján a személyiségi jogában sértett vagyoni és nem vagyoni kártérítésre is jogosult.

a) Vagyoni kártérésre akkor van mód, ha a személyhez fűződő jogsérelem

- vagyoni károsodáshoz vezetett (például amikor egy művész a jogsértő kritika eredményeként elesett egy fellépési lehetőségtől), vagy

- az amiatt előállott nem vagyoni kár vagyoni eszközökkel csökkenthető, esetleg kiküszöbölhető (klasszikus esete ennek az, amikor a testi torzulással járó baleset eredménye plasztikai műtéttel korrigálható).

A kártérítési igény vagyoni jellegén nem változtat, ha az érvényesítése személyhez fűződő jog megsértésén alapul (BH1991. 476.).

A fentiekből is kitűnően ezért azt, hogy a kártérítés feltételei fennállnak-e, a szerződésen kívül okozott károkra vonatkozó rendelkezések szerint kell vizsgálni, az ott kifejtettek tehát ilyenkor is irányadók. Az általános rendelkezésen [Ptk. 339. § (1)] túl természetesen megfelelően alkalmazhatók a sajátos kártérítési normák, így például a veszélyes üzem működéséről, vagy az alkalmazottak felelősségéről stb. szóló előírások is.

Az általános szabályok alapján a kártérítés tárgyi feltétele az, hogy valamely jogellenes magatartással okozati összefüggésben kár keletkezzék. A jelen törvényhely alkalmazásában azonban

- jogellenes magatartásként csak azok vehetők figyelembe, amelyek személyhez fűződő jogot sértenek. Nem sorolható tehát ide minden, a károkozás tilalmába ütköző tevékenység.

- jellemző, hogy az okozati összefüggés e magatartás és a vagyoni kár között általában csak közvetett módon mutatható ki (így a korábbi példa szerint akkor is, amikor a jóhírnevet, becsületet sértő kritika miatt a művész fellépési lehetőségei beszűkülnek).

A kártérítési igény megalapozottságához a jogsértő felróhatóságának megállapítása e körben is elengedhetetlen. Azt, hogy hiányzik a kártérítési felelősség e szubjektív eleme - az előzőekben tárgyalt feltételekkel szemben - a károkozónak kell bizonyítania azzal, hogy úgy járt el, ahogyan az az adott helyzetben általában elvárható.

b) A Ptk. 1977. évi módosításával bevezetett nem vagyoni kár megítélésének feltételei jelentősen változtak az évek során [lásd a Legfelsőbb Bíróság 16. számú, majd 21. számú irányelvében, az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI. 1.) AB határozatában foglaltakat és az 1993. évi XCII. törvény 40. § (4) bekezdés a) pontjában írtakat, mely végül is a Ptk. nem vagyoni kárról szóló rendelkezését - azaz a Ptk. 354. §-át hatályon kívül helyezte stb.]

Jelenleg e jogintézmény a jelen § (1) bekezdés e) pontjában rögzítetteken túl, a szerződésen kívül okozott károkért fennálló felelősség körében, kizárólag a Ptk. 355. § (1) és (4) bekezdésében nyer szabályozást. Ez utóbbi szerint a kárért felelős személy - amennyiben az eredeti állapot helyreállítására nincs mód, illetve olyankor amikor azt a károsult alapos okból nem kívánja - köteles megtéríteni a károsult vagyoni és nem vagyoni kárát. E jogcímen azt a kárpótlást vagy költséget kell megtérítenie, amely a károkozó körülmény

folytán a károsultat ért nem vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges. A szabályozás módjából következően ekként a nem vagyoni kártérítés megállapításának feltételei -az értelemszerű eltérések mellett - több tekintetben azonosak a vagyoni kártérítéssel. Így
1. elengedhetetlen a magatartás és a kár közötti oksági kapcsolat, mint ahogy
2. az általános vagy különös kártérítési normák elvárásait kielégítő felróhatóság léte is (lásd a veszélyes tevékenység folytatásért vagy alkalmazottért stb. fennálló felelősség eseteit).
3. szükséges, hogy a kárt okozó magatartás valamely személyhez fűződő jog megsértéséből származzék. A nem vagyoni kártérítés intézményénél ugyanis nincs vagyoni kár. A jogellenesség alapja ennélfogva itt nem is a károkozás, hanem a személyhez fűződő jogsértés. [34/1992. (VI. 1.) AB határozat III. rész 4.2. pont]. A jogellenesség tehát a Ptk. 75. § (1) bekezdéséből következik: nevezetesen abból, hogy a személyhez fűződő jogok a törvény védelme alatt állnak, s azt mindenki köteles tiszteletben tartani.
Egyebek mellett a fentiekből is kitűnik, hogy - ha a törvény más feltételei is fennállnak - a személyiségi jog bármely tartalmú sérelme megalapozza a kárpótlást. Nincs tehát jelentősége annak, hogy melyik személyhez fűződő jog sérült, olyan-e amelyet a törvény külön nevesít vagy olyan, amely csak az Alkotmányból, az általános személységi jog tartalmából vezethető le.
A nem vagyoni kártérítés igénylése független attól is, hogy a személyhez fűződő jogsértés a tárgyára vagy az elkövetés módjára figyelemmel milyen súlyú sérülést eredményezett.
4. A kártérítés általános feltételei közül a negyedik nélkülözhetetlen elem a kár bekövetkezte. E kívánalom - vagyoni kár hiányában - a nem vagyoni kártérítés megítélhetőségének vizsgálata kapcsán sajátosan érvényesül.
A már idézett alkotmánybírósági határozat megfogalmazásában a nem vagyoni kártérítés alkalmazásához objektív kritériumokat nem lehet felállítani. Nemcsak a kár nagysága, de maga a személyi kár bekövetkezte is becslésen alapul, amelynek objektív mércéje nincs, s amelyet éppen ezért a jogi szabályozásban, alkotmányosan nem lehet a következményekhez igazítani. Ebben egyedül a bíróságok józanságának, személyes elkötelezettségének és mértéktartásának lehet meghatározó szerepe.
Ez az álláspont az ítélkezésben egy olyan gyakorlatnak adott teret, mely a személyhez fűződő jogsértés megállapítása esetén a nem vagyoni kárpótlás iránti kérelemnek minden további vizsgálódás nélkül helyt adott, mégpedig a jogsértés mérlegelésen alapuló súlyához igazodó mértékben, abból kiindulva, hogy a személyhez fűződő jogsértés feltétlenül immateriális károkozással jár.
A Legfelsőbb Bíróság által követett, helyesnek tartott, s elfogadott gyakorlat azonban ettől a szemlélettől eltér.
Megköveteli a nem vagyoni kár bekövetkeztének vizsgálatát. E felfogásban nem vagyoni kárnak természetes személy esetében a személyiségi jog megsértése következtében az emberi személyiség testi vagy lelki életminőségének hátrányos megváltozása tekinthető. Jogi személyek vonatkozásában pedig az immateriális kár azt a hátrányt jelenti, amely a jogi személyt - a törvény biztosította - szabad akarat elhatározásában, tevékenység kifejtésében (autonómiájában) akadályozza vagy hátrányosan megváltoztatja a jogi személy társadalmi megítélését. (Polgári jog - Kommentár a gyakorlat számára, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 1997. I. kötet 201-202/1. oldal). A kár bekövetkeztének vizsgálata tehát arra ad választ, hogy a felrótt magatartás eredményeként - adott esetben a külvilágban is észlelhető módon - csökkent-e a személy testi vagy lelki életminősége, illetve hátrányosan változott-e a jogi személy autonómiája, értékelése. Amennyiben igen, tehát a személyhez fűződő jog megsértése nyomán valamilyen pótolandó hiány keletkezett, úgy megállapítható a nem vagyoni kár, és megalapozott az e tárgyú igény. Így a négyszemközt tett becsületsértő kijelentés, amely nem vált ki semmilyen lelki sérülést az érintettből, immateriális kár hiányában nem eredményezhet nem vagyoni kártérítést. Olyankor azonban, amikor egy magatartás megalapozottan félelemérzet kialakulásához vezet, a nem vagyoni kártérítésre lehetőség van még akkor is, ha az ekként kialakult átmeneti vagy tartós lelki sérülést a külvilág nem érzékeli.
A jogsértés tényének megállapítását, a nem vagyoni kár megítélésének lehetőségét nem befolyásolja az érintett társadalmi értékelése. Így arra mód van akkor is, ha adott esetben a károsult belátási képessége állandó jelleggel teljesen hiányzik.
A nem vagyoni kártérítés lényegében nem más, mint kárpótlás az elszenvedett sérelemért. Mértéke ekként a jogsértés súlyához igazodik, melyről a bíróság mérlegeléssel dönt. Ennek során értékelni kell - egyebek mellett - a jogsértő magatartás módját, annak hatását, eredményét egyaránt, továbbá a felróhatóság súlyát, valamint az érintett esetleges közrehatását is. Így például növeli a kárpótlás összegét, ha
- a jogellenes magatartás több személyhez fűződő jogot is sértett,
- tartós, hosszú időn át fennálló esetleg végleges következménnyel járt vagy
- az érintett tiltakozása ellenére ismétlődő cselekménnyel, magatartással valósult meg.

A kárpótlás - noha jogszabály nem zárja ki a természetbeni kárpótlás lehetőségét sem - a gyakorlatban valamilyen összegű pénzfizetést jelent. Erre általában egyösszegben kerül sor. Nincs azonban akadálya annak sem - valamennyi körülmény számbavétele és mérlegelése után - hogy azt időszakosan visszatérő teljesítéssel, tehát járadékként fizesse a jogsértő. Ez célszerű lehet súlyos, folyamatosan, állandó jelleggel jelentkező nem vagyoni hátrány esetében akkor, ha a körülményekből következtethetően az áll a károsult érdekében, hogy a jövőben rendszeresen, folyamatosan részesüljön kárpótlásban.
A kötelezett a Ptk. 360. § (1)-(2) bekezdésében írtak megfelelő alkalmazásával a nem vagyoni kárpótlás után is kamatfizetésre köteles. A kamatfizetés kezdő napja az a nap, amelyen a kár bekövetkezte - jelen esetben az életminőség csökkenése - megállapítható. Olyankor azonban, amikor a kár összegét az ítélethozatalkor irányadó ár és értékviszonyok határozzák meg, a károsodás napjától esedékes, azaz visszamenőleges kamatfizetési kötelezettség nyilvánvalóan kizárt. A kamat ilyenkor csak a bírói határozatban megjelölt teljesítési határidő leteltétől jár.
Nem vagyoni kár megállapításakor kármegosztásra lehetőség nincs. A nem vagyoni hátrány esetében ugyanis nincs olyan összegszerűen kifejezhető kár, amellyel kapcsolatban szóba jöhetne a kármegosztás, vagyis a kár egy részének - felróható magatartása miatt - a károsultra hárítása. A nem vagyoni kárpótlás összegének meghatározásánál - többek között - figyelemmel kell lenni arra is, hogy a károsult magatartása mennyiben hatott közre a kár keletkezésében (Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 20 199/1982.).
A nem vagyoni kártérítésre a személyiségi jogában sértett jogosult. Jogutóda a jogelődöt ért sérelem miatt arra csak akkor tarthat igényt, ha a sérelmet szenvedett az e tárgyú kérelmét a bíróság előtt már előterjesztette, tehát a per alatt hunyt el (Legfelsőbb Bíróság P. törv. III. 20 174/1989.).
BH2004. 293. *A törvényességi felügyeleti hatáskör nem terjed ki olyan ügyekre, amelyekben más bírósági eljárásnak van helye - A személyhez fűződő jog megsértése miatti igény polgári peres eljárásban érvényesíthető, emiatt a bejegyzést követő névhasználati jogvita nem a cégbíróság, hanem a perbíróság elé tartozik [Ptk. 75. §, 77. § (1) és (3)-(4) bek., 84. §, 1997. évi CXLV. tv. 15. § (8) bek., 51. § (6) bek.].*
BH2004. 140. *Az Alkotmány 57. § (5) bekezdésében szabályozott jogorvoslathoz való jog nem teremt közvetlen, jogi lehetőséget a határozatok elleni jogorvoslat benyújtására - A jogorvoslati jogról történő téves tájékoztatás, vagy a tájékoztatás elmulasztása nem sért személyiségi jogot [Alkotmány 57. § (5) bekezdés, 1957. évi IV. tv. 65. § (2) bekezdés, Ptk. 78. § (1) és 84. § (1) bekezdés].*
BH2004. 106. *II. A hasonló működési körben való tevékenység akkor is megállapítható, ha a felek cégnyilvántartásban bejegyzett tevékenységi köre csak részben esik egybe. A hasonló működési kör vizsgálatánál nem kizárólag a cégnyilvántartásban bejegyzett tevékenység(ek)nek, hanem a felek által ténylegesen kifejtett, valóságosan gyakorolt tevékenységeknek van ügydöntő jelentősége [Ptk. 77. §, 84. § (1) bek. b) pont.].*
BH2004. 104. *A közszereplőkről alkotott kedvezőtlen véleménynyilvánítás, értékítélet önmagában akkor sem alapoz meg személyiségvédelmet, ha túlzó, vagy felfokozott érzelmeket tükröz. A közéletben részt vevő személyeknek ugyanis számolniuk kell azzal, hogy politikai ellenfeleik (különösen választási időszakban) tevékenységüket, szereplésüket kritikával illetik és erről a közvéleményt tájékoztatják. A közélet szereplőinek pedig el kell viselniük a személyüket kedvezőtlen színben feltüntető és tevékenységüket negatív módon értékelő véleményt, kritikát is [Ptk. 75. § (1) bek., 76. §, 78. § (1) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 339. §, 1986. évi II. tv., 1996. évi I. tv. 12. § (2) bek.].*
BH2004. 103. *I. A szexuális viselkedés a magántitok körébe tartozó kérdés, ezért meghatározott személy szexuális magatartásáról szóló közlés önmagában személyhez fűződő jogot sért. Ha pedig a közlés - valótlanul - olyan szexuális magatartást ismertet, amely Magyarországon nem elfogadott, a közlés különösen sértőnek minősül, és a jóhírnév sérelme miatt is személyiségvédelmet alapoz meg [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (1)-(2) bek., 81. §, 84. § (1) bek. e) pont].*
BH2004. 55. *II. Az országgyűlési képviselő mentelmi joga nem vonatkozik a polgári jogi felelősségre [Ptk. 75. §, 76. §, 78. §, 84. § (1) bek. c) pont, 339. § (1) bek.].*
BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*
BH2004. 53. *A Pp. 23. § (1) bekezdés g) pontja alkalmazásában a személyhez fűződő jogok megsértése miatt keletkezett polgári jogi igény érvényesítése iránt indított pernek csak az a per minősül, amelyben a sérelmet szenvedett fél a Ptk. 84. § (1) bekezdés a)-d) pontjaiban szabályozott valamely igényét érvényesíti [Pp. 23. § (1) bek. a) és g) pont].*
EBH2003. 866. *A Pp. 23. § (1) bekezdés g) pontja alkalmazásában a személyhez fűződő jogok megsértése miatt keletkezett polgári jogi igény érvényesítése iránt indított pernek csak az a per minősül, amelyben a*

sérelmet szenvedett fél a Ptk. 84. § (1) bekezdés a)-d) pontjaiban szabályozott valamely igényét érvényesíti [Pp. 23. § (1) bek. a) és g) pont].

BH2003. 357. *A bírósági sajtóreferenstől kapott téves információra alapított sajtóközlemény személyiségi jogi és kártérítési következményei [Ptk. 78. § (1) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 11. § (1) bek., 10/1986. (IX. 1.) IM-BM].*

BH2003. 150. *Ha a sérelmet szenvedett fél kártérítési igényt nem terjeszt elő, de a jogsértés indokolatlanul súlyos, az ahhoz vezető magatartás pedig felróható, és megfelelő igényérvényesítés esetén a kártérítési kötelezettség nem zárható ki, a közérdekű bírság kiszabásának feltételei ugyanúgy megvalósulnak, mintha a ténylegesen megítélhető kártérítés mutatna aránytalanságot a felróható magatartáshoz képest [Ptk. 76. §, 84. § (2) bek., 164. § (1) bek.].*

EBH2002. 656. *Cégbejegyzést követően kérelem alapján indult törvényességi felügyeleti eljárásban a cégbíróság nem vizsgálhatja, hogy a bejegyzett cégnév sérti-e a kérelmező névviseléshez való jogát. A névviselés jogszerűsége tárgyában a polgári jog általános szabályai szerinti perindításnak van helye [Ptk. 84. §, 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 12. § (1) bek. c) pont, 15. § (2) és (8) bek., 40. §, 44. § (1) bek., 46. § (1) bek., 50. § (1) bek., 51. § (4) és (6) bek.].*

BH2002. 392. *A valótlan tényközlés jogkövetkezményei alól a sajtót nem mentesíti, hogy korábban a tényekről valósághűen is beszámolt [Ptk. 78. §, 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., Pp. 163. § (3) bek., 206. § (1) bek.].*

BH2002. 352. *Személyhez fűződő jog megsértésének megállapítása indokolatlanul bántó, a becsületet és emberi méltóságot sértő kijelentések esetén [Ptk. 75. § (1) bek., 76. § (1) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*

BH2002. 305. *A munkáltató kártérítési felelőssége a rendkívüli felmondás indokolásában állított - személyhez fűződő jogot sértő - valótlan tényállítások miatt [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 354. §, Pp. 163. §, 164. §].*

BH2002. 261. *A jóhírnév megsértését jelenti az érintett személy képmásának, hangfelvételének vagy az általa használt, rá jellemző egyedi köszöntésmódnak reklámtevékenység során engedély nélküli felhasználása [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (1) bek., 84. § (1) bek. a) és c) pont].*

BH2002. 223. *Önmagában az a tény, hogy az alperes a felperest bűncselekmény elkövetésével gyanúsította, és ellene feljelentést tett, személyiségvédelmi igényt nem alapoz meg, és kártérítő felelősség alapjául attól függetlenül nem szolgálhat, hogy a büntetőeljárás nem vezetett a felperes bűnösségének a megállapításához [Ptk. 76. §, 78. §, 84. § (1) bek. a) pont, 339. § (1) bek., 1973. évi I. tv. 122. § (1) bek.].*

BH2002. 222. *A közüzemi szolgáltatást nyújtó részvénytársaság adatkezelőnek minősül, ezért adat- és titokvédelem terheli: ügyfele személyes adatainak - hozzájárulás nélküli - nyilvánosságra hozatala személyhez fűződő jogot sért [Ptk. 75. § (1) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 1992. évi LXIII. tv. 2. §, 3. § (1) bek. a) pont, 18. §, 1992. évi LXXII. tv. 24. § (1) bek., Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek., 206. § (1) bek.].*

BH2002. 178. *Az Országgyűlés vizsgálóbizottságának zárt ülésén meghallgatott személy tényállításának valóságáért helytállni tartozik a bizottság tagja, ha az elhangzottakat - anélkül, hogy ez joga vagy kötelezettsége volna - a sajtó útján nyilvánosságra hozza [Alkotmány 59. §, 61. § (1) bek., Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (2) bek., 84. § (1) bek., 355. § (4) bek., 1990. évi LV. tv. 4. §, 1976. évi 8. tvr., 1993. évi XXXI. tvr., Pp. 163. § (3) bek., 206. § (3) bek., PK 14. sz.].*

BH2002. 135. *II. Nem vagyoni kártérítés megítélésére irányuló kereset jogalapjának megállapítása köztudomásúnak ismert tények alapján [Ptk. 84. § (1) bek., a), c) és e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., Pp. 163. § (3) bek.].*

BH2002. 90. *A személyhez fűződő jogok megsértését jelenti a tanuló származása miatti hátrányos megkülönböztetése [Ptk. 76. § (1) bek., 84. § (1) bek. a) és e) pont, 355. § (1) bek., Pp. 9. § (2) bek.].*

BH2002. 52. *A magántitokkal, üzemi vagy üzleti titokkal kapcsolatos visszaélés miatt - az objektív és szubjektív szankciók alkalmazása érdekében - csak az léphet fel, aki a titok jogosultja [Ptk. 81. §, 84. §, 85. § (1) bek.].*

BH2002. 24. *I. Bankok között a teljes kártya-üzletág megvásárlására létrejött szerződés kapcsán a banktitoknak minősülő személyes adatoknak az érintettek hozzájárulása nélküli átadása jogellenes, a személyhez fűződő jogok megsértését jelenti, és így kártérítési felelősség jogalapja lehet [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont].*

BH2002. 24. *II. A személyhez fűződő jogok megsértésének igazolása önmagában csak a jogellenes magatartás megállapítására ad alapot. A sérelmet szenvedő fél nem vagyoni kártérítést csak akkor igényelhet,*

ha bizonyítja olyan hátrány bekövetkezését, amely indokolja a nem vagyoni kárpótlás megállapítását [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (1) bek., Pp. 164. §, 34/1992. (VI. 1.) AB határozat].

BH2002. 7. *A személyhez fűződő jogok megsértését kizáró hozzájárulásnak kifejezettnek kell lennie; azt a jogosult terhére kiterjesztően nem lehet értelmezni [Ptk. 75. § (3) bek., 80. § (1)-(2) bek., 84. § (1) bek. a)-e) pont, Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2001. 523. *A jogi személy névhasználathoz fűződő jogának megsértése miatt indult perben az összetéveszthetőség vizsgálata során általában nem annak van ügydöntő jelentősége, hogy a cégnyilvántartás milyen tevékenységi köröket sorol fel, hanem annak, hogy a felek ténylegesen milyen tevékenységet fejtenek ki [Ptk. 77. § (3) bek., 84. § (1) bek. b)-d) pont, 1989. évi 23. tvr. 13/1989. (XII. 16.) IM. r.].*

BH2001. 522. *Az egyik közszereplőnek a másik közszereplő tevékenységét elmarasztaló véleménynyilvánítása, értékítélete önmagában nem alapoz meg személyiségvédelmet [Ptk. 75. § (1) bek., 76. §, 78. § (1) bek., 84. § (1) bek. a)-e) pont.].*

EBH2001. 515. *A személyhez fűződő jogok megsértését jelenti a tanuló származása, népcsoporthoz tartozása miatti hátrányos megkülönböztetése [Ptk. 76. § (1) bek., 84. § (1) bek. a) és e) pont, 355. § (1) bek., Pp. 9. § (2) bek.].*

BH2001. 471. *Gyászszertartás kegyeletsértő módon való megszervezése miatt megítélt nem vagyoni kártérítés [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 355. § (1) és (4) bek., Alk. bír. 34/1992. (VI. 1.) AB. hat.].*

BH2001. 467. *III. A személyhez fűződő jogot nem sértő parancs kihirdetése önmagában nem minősíthető olyan cselekménynek, amely a személyiségvédelmet megalapozná [Ptk. 75-76. §, 78. §, 81. §, 82. § (2) bek., 84-85. §, PK 12. sz. III.].*

BH2001. 419. *A személyhez fűződő jogot sértő könyv szerkesztőjének kártérítési felelőssége [Ptk. 78. §, 84. § (1) bek. a), c) és e) pontja, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 350. § (1)-(2) bek., 355. § (1) és (4) bek.].*

BH2001. 367. *I. A polgári per bírósága nem utasíthatja el a személyhez fűződő jog megsértése miatt indított keresetet, ha ugyanazon cselekmény miatt a büntetőbíróság az elkövető bűnösségét megállapította [Ptk. 76. §, 78. §, 84. § (1) bek. a)-e) pont].*

BH2001. 218. *II. A magántitok megsértése miatt csak a titok jogosultja indíthat keresetet [Ptk. 81. §, 84. §, 85. § (1) bek.].*

BH2001. 110. *II. Akit személyhez fűződő jogában megsértettek, akkor követelhet nem vagyoni kártérítést, ha bizonyítja, hogy olyan hátrány érte, amelyet a nem vagyoni kárpótlás kiküszöbölhet [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (1) és (4) bek.].*

BH2001. 61. *Személyhez fűződő jogot sért a magánéletbe való önkényes beavatkozás. A beavatkozást általában akkor kell önkényesnek tekinteni, ha az érintett akaratával, szándékával kifejezetten ellentétes, és a beavatkozást a gondosan mérlegelt körülmények sem indokolják [Ptk. 75. §, 84. § (1) bek., 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 359. § (1) bek., 1976. évi 8. tvr. 1991. évi LXIV. tv., 1992. évi LXXIX. tv., 1997. évi XXXI. tv. 17. §].*

BH2001. 12. *A személyhez fűződő jog megsértése esetén a sérelmet szenvedő fél nem vagyoni kártérítést akkor igényelhet, ha olyan hátrány bekövetkeztét bizonyítja, amelynek csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez a nem vagyoni kárpótlás szükséges [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (4) bek.].*

BH2000. 440. *A felülvizsgálati kérelemnek elkésett benyújtása miatt a mulasztó ügyvéd felelősséggel tartozik, ezzel a magatartásával azonban az általa képviselt fél személyhez fűződő jogát nem sértette meg [Ptk. 75-84. §-ai, Ptk. 354. §, 1984. évi XX. tv. 57. §].*

EBH2000. 302. *A jó hírnévhez fűződő jogok megsértése esetén a jogosult nem vagyoni kártérítésre - a törvényben meghatározott egyéb feltételek mellett - akkor tarthat igényt, ha bizonyítja, hogy a jogellenes magatartással okozati összefüggésben olyan hátrány érte, amelynek csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez a nem vagyoni kártérítés megítélése indokolt [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 355. §].*

EBH2000. 301. *A személyhez fűződő jogok megsértése miatt érvényesített kártérítési igény a törvénynek a felülvizsgálati értékhatárra vonatkozó rendelkezései szempontjából vagyonjogi ügynek minősül [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, Pp. 271. § (3) bek.].*

EBH2000. 300. *A nem vagyoni kártérítés megítélésének feltételei rövidebb időtartamú megbetegedést elszenvedő károsult javára [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 355. §].*

BH2000. 242. *A sírhelyhasználati jog sajátos, kegyeleti jellegű intézmény, nem azonosítható a vagyoni jellegű használati jogokkal [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 85. § (3) bek. 355. § (4) bek., 10/1970. (IV. 11.) ÉVM-EüM. r. 37. §, Pp. 51. § a) pont, 130. § (1) bek. g) pont, 157. § a) pont, 212. § (1) bek.].*

BH2000. 194. *Nem sért személyhez fűződő jogot, ha a sajtó a nyilvánosságot egy büntető- vagy polgári eljárás megindításáról tájékoztatja. Az érintett azonban követelheti az eljárás befejezésének, eredményének a közlését. [Ptk. 78. §, 84. § (1) bek. b)-c) pont, PK 14. sz.].*

EBH2000. 192. *Személyiségvédelmet alapoz meg a reklámtevékenység végzésének hamis látszata. A reklámtevékenység látszatát keltheti egy sajátosan alkalmazott köszöntési mód átvétele is (Ptk. 78. §, 84. §).*
EBH2000. 191. *Hibás teljesítésből fakadó átmeneti egészségromlás nem feltétlenül jelent olyan hátrányt, amely a nem vagyoni kártérítésre ad alapot [Ptk. 76. §, 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek. és 355. §].*
BH1999. 557. *A megyei bíróság is ülnökök közreműködésével jár el, ha a megyei bírósági hatáskörbe tartozó kártérítési igénnyel együtt a személyhez fűződő jog megsértése miatti igényt is érvényesítenek [Pp. 11. § (1) bek., 23. § (1) bek., Ptk. 84. § (1) bek.].*
BH1999. 448. *II. Közbenső ítélet hozatala a személyiségijog-sértés megállapítása iránt indított perben [Ptk. 84. § (1) bek. a) és e) pontjai, Pp. 213. § (3) bek.].*
BH1999. 402. *A munkához való személyiségi jog megsértése a munkavállaló közalkalmazotti jogviszonyának jogellenes megszüntetésével [Alkotmány 70/B. § (1) bek., 70/D. § (1) bek., Ptk. 75-83. §-ai, 84. § (2) bek., 207. § (2) bek., 1992. évi XXXIII. tv. 24. §, Mt. 90. § (1) bek. a) pont].*
BH1999. 355. *Az áttemettetéshez történő hozzájárulással, illetve annak tűrésével kapcsolatos igény elbírálása bírósági hatáskörbe tartozik [Ptk. 7. §, 75. § (1) bek., 84. § (1) bek., 85. §, Pp. 130. § (1) bek., 157. § a) pont, 10/1970. (IV. 17.) ÉVM-EüM. r. 10. § (4) bek.].*
BH1999. 251. *Adósság meg nem fizetéséről szóló jogsértő közlemény közzététele hirdetési újságban [Ptk. 76. §, 78. § (2) bek., 84. § (1) bek. a) és e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (1) és (4) bek.].*
BH1999. 156. *Az orvost és az egészségügyi szakdolgozót az egészségi állapotra vonatkozó személyes adatok tekintetében a beteg gyógykezelésének befejezése után is köti a titoktartási kötelezettség [Ptk. 81. §, 84. § (1) bek. a) pont, 1972. évi II. tv. 77. § (4) bek., 78. § (1) bek. 11/1972. (VI. 30.) EüM r. 27. § (1) bek., 1992. évi LXIII. tv. (Atv.) 1. § (1) bek., 2. § 2/b) pont, 5. pont, 3. § (5) bek.].*
BH1999. 155. *A személyhez fűződő jogában megsértett fél igényérvényesítése az önkormányzati tisztségviselőkkel szemben [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (2) bek., 84. § (1) bek. a)-d) pont, 348. §, 1990. évi LXV. tv. 12. § (3) és (4) bek.].*
EBH1999. 94. *Az eljárási illeték alapjául a meg nem határozható perérték akkor vehető figyelembe, ha az így számított érték meghaladja a kártérítési követelést [Ptk. 76-78. §, 84. §, 1990. évi XCIII. tv. (Itv.) 39., 40., 42., 46., 50., 62., 64. §-ai, 6/1986. (VI. 26.) IM. r. 13. § (2) bek.].*
BH1998. 169. *Szövegkörnyezetében kell vizsgálni és tartalma szerint megítélni, hogy valamely sértő tény állítása vagy híresztelése valótlan-e [Ptk. 78. § (1)-(2) bek., 84. § (1) bek. a) pont].*
BH1997. 579. *I. Ha a személyhez fűződő jog sajtó útján való megsértése munkaviszonnyal összefüggésben történt, a Ptk. 84. §-a (1) bekezdésének e) pontjában foglalt kártérítést a polgári jogi felelősség szabályaiból következően a munkáltató kiadóval szemben lehet érvényesíteni [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 18-19. §].*
BH1997. 579. *II. A Ptk. 84. §-a (1) bekezdésének a)-d) pontjaiban felsorolt polgári jogi igényeket nemcsak a napilap kiadójával, hanem a munkaviszonyban álló főszerkesztővel szemben is érvényesíteni lehet [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (1) bek., 84. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 11. § (1) bek. c) pont, 18-19. §].*
BH1997. 578. *Személyhez fűződő jogot sérthet a közszereplést vállaló személy képmása nyilvánosságra hozatalának módja is [Ptk. 76. §, 80 § (1) bek., 84. § (1) bek. a)-c) pont, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 355. § (1) bek.].*
BH1997. 525. *I. A temetés méltatlan körülmények között történő lebonyolítása sérti a hozzátartozók kegyeleti jogait [Ptk. 75. § (1) bek, 84. § (1) bek., 85. § (3) bek].*
BH1997. 525. *II. A temetkezési vállalat kártérítő felelősséggel tartozik a hibás teljesítéssel és a kegyeleti jog megsértésével okozott nem vagyoni hátrányért [Ptk. 355. § (1) és (4) bek, 84. § (1) bek e) pont].*
BH1996. 582. *Fertőző betegségnek közhírré tétele alapot teremt a személyhez fűződő jogsérelem következményeként a nem vagyoni kártérítés megítélésére [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 355. § (4) bek.]*
BH1996. 525. *Az érvényesített jog különbözősége miatt sem anyagi jogi, sem eljárási jogi akadálya nincs annak, hogy a sajtóban elkövetett jogsértés jellegétől függően a sértett fél a sajtó helyreigazítással egyidejűen vagy utóbb egyéb személyhez fűződő joga megsértése miatt is jogvédelmet igényeljen. A sajtó helyreigazításra kötelező ítéletnek - ugyanazon ténybeli alap esetén - legfeljebb az elégtételadás módjának megválasztása körében lehet jelentősége [Ptk. 78. § (2) bek., 79. § (1) bek., 84. § (1) bek., Pp. 343. § (2) bek., 1986. évi II. tv. (St.) 19. § (3) bek.].*
BH1996. 304. *I. A személyhez fűződő jogok megsértésének tényét megállapító bírói ítélet közzététele önmagában általában nem alkalmas az érintett személyt ért nem vagyoni hátrány kiküszöbölésére [Ptk. 84. § (1) bek., 354. §, 355. § (4) bek.].*
BH1995. 413. *A felszámolási eljárás megindításáról szóló sajtóközleménnyel üzleti titoksértés nem követhető el, de adott esetekben - pl. ha a cikk olyan szövegkörnyezetben lát napvilágot - a jó hírnév sérelmét*

eredményezheti és kártérítési következményt vonhat maga után [Ptk. 78. § (1)-(2) bek., 81. §, 84. § (1) bek. e) pont, 339. §, 355. § (4) bek., 1990. évi LXXXVI. tv. 5. §, 34/1992. (VI. 1.) AB határozat].

BH1995. 396. *Szerzői jogi védelemben részesül a térkép, és a jogsértővel szemben saját személyében jogosult igényt érvényesíteni a munkáltató, ha szerepel a térképen a megjelenés éve és a munkáltató megnevezése [Ptk. 84. §, 87, § (1) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 1. § (2) bek., 8. §, 10. §, 14. §, 51. §, 52. §, 9/1969. (XII. 29.) MM r. (Szjt. V.) 36. § (2) bek.].*

BH1995. 395. *I. A személyhez fűződő jogok megsértése miatt érvényesített igények elbírálásánál a kölcsönösen elkövetett jogsértések egymással való összefüggéseit nem lehet figyelmen kívül hagyni [Ptk. 78. §, 84. § (2) bek., 354. §, 34/1992. (VI. 1.) AB. hat.]*

BH1995. 339. *A személyiségi jog sérelmének jellegétől függ, hogy a sérelem okozójával szemben milyen igények támaszthatók (Ptk. 78. §, 84. §).*

BH1995. 151. *II. Ugyanazon valótlan tényállítások miatt több alperes ellen indított perben azok a személyek, akiket a bíróság a személyhez fűződő jogok megsértése miatt marasztalt, olyan pertársaságot alkotnak, akikre a pertárs által előterjesztett felülvizsgálati kérelem alapján hozott döntés kiterjed [Ptk. 84. §, Pp. 51. § a) pont, 270. § (1) bek.].*

BH1995. 151. *III. A személyhez fűződő jogok megsértése esetén indított polgári perben kiszabható, közérdekű célra fordítható bírság a keresetindítás járulékos következménye, ezért a pertárgy értékének és a perköltség összegének a megállapításánál nem lehet figyelembe venni [Ptk. 84. § (2) bek., 1986. évi II. tv. (St.) 19. § (4) bek., Pp. 51. § a) pont].*

BH1995. 87. *Személyhez fűződő jogokat sért a gyógyintézet, ha a beteg gyógykezelésével, műtétjével kapcsolatos okiratok kiadását megtagadja [Ptk. 76. §, 81. §, 84. § (1) bek. d) pont, 86. §, 87. §, 1972. évi II. tv. (Eü. tv.) 45. § (1) bek., 77. § (1) bek., 78. § (2) bek., 86. § (2) bek., 87. § (2) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 1. § (1) bek., 11/1972. (VI. 30.) Eü M r. 23. § (1) bek. d) pont.].*

BH1994. 271. *A kártérítési perre vonatkozó különös illetékességi szabály nem alkalmazható, ha a felperes személyhez fűződő jogának megsértése miatt terjesztette elő keresetlevelét, és ebben többek között a polgári jogi felelősség szabályai szerint kártérítést is követelt (Ptk. 84. §, Pp. 37. §).*

BH1994. 181. *Személyhez fűződő jog megsértésének megállapítása és elégtétel adása iránt indult perben a sérelmezett tényállítás vizsgálatának szempontjai [Ptk. 78. §, 84. § (1) bek. a) és c) pontja].*

BH1994. 127. *A közélet szereplői által indított személyiségvédelmi perek elbírálásánál irányadó szempontok [Alkotmány 61. § (2) bek., 1986. évi II. tv. 3. § (1) bek., 1976. évi 8. tvr., Ptk. 76. §, 80. § (1)-(2) bek., 84. §, 354. §].*

BH1993. 356. *Nem vagyoni kártérítés megítélésének feltételei a személyiségvédelem körében [Ptk. 78. §, 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 345. §, 355. § (4) bek., 1990. évi LXXXVI. tv. 4. §, 29. § (1) bek. e) pont, 34/1992. (VI. 1.) AB hat.].*

BH1993. 294. *Sajtó-helyreigazítási és egyéb személyhez fűződő jog megsértésével kapcsolatos igény elhatárolási és hatásköri kérdései [Ptk. 75-78. §, 79. §, 84. § (1) bek., Pp. 23. §, 48. §, 342-346. §, 1992. évi LXVIII. tv. 4. §, 29. § (3) bek.].*

BH1991. 476. *A kártérítési igény vagyonjogi jellegén nem változtat az, ha érvényesítése személyhez fűződő jog megsértésén alapul [Pp. 23. § (1) bek. a) pont, 27. § (1) bek., 28. §, Ptk. 84. § (1) bek. e) pont].*

BH1991. 392. *Ha a személyhez fűződő jog megsértése miatt indított perben kártérítési igényt is érvényesítenek, a vagyonjogi perekre irányadó hatásköri szabályokat kell alkalmazni [Pp. 23. § (1) bek. a) pont, 27. § (1) bek., Ptk. 84. § (1) bek. e) pont].*

BH1991. 320. *A névviseléshez fűződő jogot megsértése szempontjából - akár a személyiségi-, akár a cégjogi szabályok alkalmazása során - közömbös a felróhatóság kérdése. Ezt csak a névviseléssel kapcsolatos jogsértésből eredő kártérítési igény elbírálásánál kell a bíróságnak vizsgálnia [Ptk. 77. § (1) és (3) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 1989. évi 23. tvr. 4. § (2) bek.].*

BH1991. 114. *A névviselési jog sérelmének orvoslása. - Az erre vonatkozó ítéleti rendelkezés teljesítésére határidőt kell szabni [Ptk 84. § (1) bek. a), b), c) pont, Pp 217. § (1)-(2) bek.].*

BH1990. 374. *Nagyszülők hamvainak áthelyezését érintő kegyeleti jogokat az egy sorban jogosultak közös egyetértésben gyakorolhatják [Ptk. 84. § (1) bek. d) pont, 85. § (3) bek.].*

BH1990. 298. *Nem vagyoni kártérítés megítélése személyiségi jogok sírfelirattal történő nyilvános megsértése miatt [Ptk. 354. §, 84. § (1) bek.].*

BH1990. 255. *Államosított üzlet cégnevének használatával kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 77. § (1) és (4) bek., 84. § (1) bek. b) pont].*

BH1988. 469. *A személyhez fűződő jogok védelmével kapcsolatos igény érvényesítése abban az esetben is az általános hatáskörű bíróság elé tartozik, ha a jogosultat a sérelem a munkaviszonya keretében érte [Ptk. 7. §, 84. § (1) bek. e) pont, Pp. 45. § (2) bek.].*

BH1987. 11. *I. A névviseléssel kapcsolatos jogok a jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági munkaközösségeket is megilletik [Ptk. 28. §, 71. § (3) bek., 77. §, 84. § (1) bek., 1985. évi 16. sz. tvr. 4. és 8. §, 28/1981. (IX. 9.) MT. sz. r. 1. §].*

BH1985. 436. *I. A szakcsoport által tiltott névhasználat utján elkövetett jogsértés következményei a szakcsoportot alapító szövetkezet terhére esnek [Ptk. 75. § (1) bek., 77. § (3) bek., 84. § (1) bek., 26/1981. (IX. 5.) MT sz. r. 1. § (1) bek., 3. és 12. §.].*

BH1984. 361. *II A szerzői jogi védelem független a más címen védelem alatt álló egyes alkotásokra vonatkozó külön rendelkezések alapján fennálló védelemtől. Annak eldöntése, hogy az alperes a felperes művét jogosulatlanul nyilvánosságra hozta-e nem függ attól, hogy az alperes bejelentésében szereplő találmány szabadalmaztatható-e. Ilyen esetben nincs helye a per tárgyalása felfüggesztésének [Ptk. 84. § (1) bek. a) pont, 1969. évi III. tv. 52. § (1) bek., 9/1969. (XII. 29.) MM sz. r. 1. § (2) bek., Pp. 152. §].*

BH1982. 236. *II. A személyhez fűződő jogok sérelme esetén közérdekű célra fordítható bírságot akkor lehet kiszabni, ha a kártérítés címén megítélhető összeg nem áll arányban a felróható magatartás súlyosságával [Ptk. 84. § (2) bek.].*

BH1981. 356. *II. A kegyeleti jogot sértő állapot megszüntetése kérdésében a személyiségvédelmi szabályokat és nem a birtokháborításra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni [Ptk. 84. § (1) bek.].*

BH1981. 57. *I. A Polgári Törvénykönyv általánosságban védi a személyhez fűződő jogokat, ezért a Ptk. 84. §-nak a rendelkezéseit bármilyen személyhez fűződő jog megsértése esetén lehet alkalmazni, de csak a jogsértővel szemben.*

BH1981. 57. *II. A jogszabályalkotással kapcsolatban a Ptk. 84. §-a alapján nem lehet az illetékes szervet a sérelmes helyzet megszüntetése végett jogszabálymódosításra, új jogszabály alkotására kötelezni.*

BH1980. 467. *I. Művészi tevékenységet felvett névvel is lehet folytatni, ha ez nem sérti mások jogait és törvényes érdekeit. Több művész közös név alatt is szerepelhet. Erre akkor is lehetőség van, ha a közös név alatt fellépő előadóművészek egyébként szólóénekesként ismertek. A közös név alatt való fellépés a művészek saját elhatározásának a kérdése, és ehhez hatósági engedélyre vagy hozzájárulásra nincs szükség [Ptk. 77. § (2) bek., 84. § (1) bek. c) pont].*

BH1979. 411. *IV. A művészegyüttes tagjainak jó hírnevét sérti az együttesből kivált tag részéről másoknak olyan levelek küldése, amelyeknek tartalma alkalmas arra, hogy a címzettekben a művészegyüttesre hátrányos véleményt alakítson ki [Ptk. 78. § (2) bek., 84. § (1) bek.].*

BH1979. 243. *Jogosulatlan névhasználat bírói megállapításának és jogkövetkezményei alkalmazásának nem akadálya az államigazgatási hatóságnak a védjegyoltalomra vonatkozólag hozott korábbi elutasító tartalmú határozata [Ptk. 77. § (3) és (4) bek., 45. § (3) bek., 84. § (1) bek. a) és b) pontjai, 1971. évi III. sz. tv. végrehajtása tárgyában kiadott 30/1971. (X. 2.) Korm. sz. r. 2. §, 1923. évi V. tv. 7. §].*

85. § (1) A személyhez fűződő jogokat - a (2) és a (3) bekezdésben foglalt kivételekkel - csak személyesen lehet érvényesíteni. A korlátozottan cselekvőképes személy a személyhez fűződő jogai védelmében maga is felléphet.

A személyiségi jogosultságok különös sajátossága, hogy a jogalany és a jogtárgy azonos. A jogvédelem a jogosított saját személyére, személyiségi értékeire vonatkozik, amelyek elválaszthatatlanok a személytől. (Törő Károly: Személyiségvédelem a polgári jogban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979.) Ebből is következően a személyhez fűződő jogokról az érintett - meghatározott törvényi kivételeket ide nem értve - csak személyesen rendelkezhet. Ilyen nyilatkozat szükséges tehát a képmás vagy a hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához, illetve az adott magatartás jogellenességét kizáró hozzájáruláshoz, az orvosi beavatkozás elvégzéséhez vagy magántitok körébe tartozó tény vonatkozásában a titoktartás alóli felmentéshez stb. A kifejtettek igazak a személyhez fűződő jog megsértésére alapított, bíróság előtti igényérvényesítés esetében is. Annak természetesen nincs akadálya, hogy ilyenkor az érintett ne személyesen, hanem képviselő útján járjon el. A képviselői közreműködésnek azonban minden esetben a jogosult kifejezett, határozott nyilatkozatán kell alapulnia. Az e tárgyú akarat-kijelentés alaki kötöttség nélkül, tehát írásban, szóval stb. egyaránt megtehető.

A személyhez fűződő jogok jellemzőit szem előtt tartva és a Ptk. 14. §-ával összhangban a törvény a korlátozottan cselekvőképes személy (Ptk. 12-13. §) számára is biztosítja a személyes fellépés lehetőségét olyankor, amikor a személyhez fűződő joga sérült. Ebből az is következik, hogy a törvényes képviselő a képviselt nevében e jogok védelmében csak az érintett akaratából, s annak megfelelően járhat el.

(2) A cselekvőképtelen személyhez fűződő jogok védelmében törvényes képviselője, az ismeretlen helyen távollevő személyhez fűződő jogok védelmében pedig hozzátartozója vagy gondnoka léphet fel.

A kora miatt vagy bírósági határozat alapján, illetve állapotára tekintettel cselekvőképtelen fél (Ptk. 15-17. §) a személyhez fűződő jogait - egyéb polgári jogi jogosultságaihoz hasonlóan - csak a törvényes képviselő útján érvényesítheti. Személyes nyilatkozata - eltérő jogszabályi rendelkezés hiányában - ilyenkor is semmis [Ptk. 18. § (1)]. A törvény azonban a cselekvőképtelen állapotban lévő nagykorú személy érvénytelen jognyilatkozatának orvoslására utólagosan lehetőséget ad [Ptk. 17. § (3)], amennyiben annak tartalmából és körülményeiből arra lehet következtetni, hogy a jognyilatkozat a fél cselekvőképessége esetén is indokolt lett volna. Olyankor, amikor e törvényhely alapján személyhez fűződő jogokat érintő akarat-kijelentést kell megítélni, a döntéshez különös körültekintés szükséges. Igencsak nehéz ugyanis megállapítani, hogy belátási képesség teljes birtokában az érintett részéről milyen tartalmú nyilatkozat lett volna indokolt.

A törvény az ismeretlen helyen távol lévőnek, mint ügyei vitelében akadályozott személynek a jogvédelméről is gondoskodik amikor kimondja, hogy személyhez fűződő jogainak érvényesítésére a hozzátartozója, illetve a kijelölt gondnoka jogosult. A hozzátartozók körét a Ptk. 685. § b) pontja határozza meg.

(3) Meghalt személy emlékének megsértése miatt bírósághoz fordulhat a hozzátartozó, továbbá az a személy, akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített. Ha a meghalt személy (megszűnt jogi személy) jó hírnevét sértő magatartás közérdekbe ütközik, a személyhez fűződő jog érvényesítésére az ügyész is jogosult.

Az ember halálával jogképessége, személyisége megszűnik. Tovább él azonban egyéniségének, tevékenységének hatása. A meghalt embernek a környezete, a társadalom tagjai tudatvilágában tovább élő hatását a jognak is védelmeznie kell mindaddig, amíg el nem enyészik. (Törő Károly: Személyiségvédelem a polgári jogban, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979.) Ennek a társadalmi elvárásnak tesz eleget a fenti szabály, amikor a meghalt személy emlékének megóvásáról a hozzátartozók, illetve végrendeleti juttatásban részesítettek kegyeli jogának védelme útján gondoskodik.

A kegyeleti jog tágabb értelemben mindenkit megillet, akinek emlékében az elhunyt él. Bizonyos jogosítványok gyakorlására azonban csak a Ptk. 685. § b) pontjában felsorolt hozzátartozók, a végrendeleti juttatásban részesítettek (örökös, hagyományos), illetve meghatározott feltételek mellett az ügyész jogosult.

A meghalt személy emlékének megőrzését a jóhírnevének, becsületének, emberi méltóságának, magántitkainak és személyes adatainak, továbbá valós gondolatainak a védelme szolgája leginkább (BH1996. 250.).

A védelmezett érdekkör másik nagy csoportja azonban szorosan a halálhoz kapcsolódik és a végtisztesség megadását, a halott földi maradványainak tiszteletben tartását követeli meg. Így e sajátos személyhez fűződő jog megsértését jelenti a közfelfogás szerint méltatlan körülmények között lebonyolított temetés (BH1997. 525.), az eltemetett sírhantjának megszüntetése, fejfájának eltávolítása és a sírhelyére más személy temetése (BH1976. 311.), a síremlék eltávolítása még akkor is, ha a sírhely-használati jog jogosultja rendelkezett ekként (BH1981. 356.).

(4) Ha a jogsértést valószínűsítették, és a késedelem jóvá nem tehető kárral járhat, a bíróság ideiglenes intézkedést tehet; ennek során elrendelheti a jogsértés eszközének bírósági zár alá vételét is.

EBH2002. 626. *A kegyeleti jog gyakorlásának jogellenes korlátozása nem vagyoni kártérítést alapoz meg. [Ptk. 85. § (3) bek., 354. §, 339. §, 34/1992. (VI. 1.) AB határozat]*

BH2002. 262. *Kegyeleti jogot sért a síremlék jellegének az azt létesítő, illetve örökösei engedélye nélküli megváltoztatása [Ptk. 85. § (3) bek.].*

BH2002. 52. *A magántitokkal, üzemi vagy üzleti titokkal kapcsolatos visszaélés miatt - az objektív és szubjektív szankciók alkalmazása érdekében - csak az léphet fel, aki a titok jogosultja [Ptk. 81. §, 84. §, 85. § (1) bek.].*

BH2001. 467. *III. A személyhez fűződő jogot nem sértő parancs kihirdetése önmagában nem minősíthető olyan cselekménynek, amely a személyiségvédelmet megalapozná [Ptk. 75-76. §, 78. §, 81. §, 82. § (2) bek., 84-85. §, PK 12. sz. III.].*

BH2001. 218. *II. A magántitok megsértése miatt csak a titok jogosultja indíthat keresetet [Ptk. 81. §, 84. §, 85. § (1) bek.].*

BH2000. 242. *A sírhelyhasználati jog sajátos, kegyeleti jellegű intézmény, nem azonosítható a vagyoni jellegű használati jogokkal [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 85. § (3) bek. 355. § (4) bek., 10/1970. (IV. 11.) ÉVM-EüM. r. 37. §, Pp. 51. § a) pont, 130. § (1) bek. g) pont, 157. § a) pont, 212. § (1) bek.].*

BH1999. 496. *A személyhez fűződő jog védelmében a jogosult általában csak személyesen járhat el [Ptk. 85. § (1) és (3) bek.].*

BH1999. 355. *Az áttemettetéshez történő hozzájárulással, illetve annak tűrésével kapcsolatos igény elbírálása bírósági hatáskörbe tartozik [Ptk. 7. §, 75. § (1) bek., 84. § (1) bek., 85. §, Pp. 130. § (1) bek., 157. § a) pont, 10/1970. (IV. 17.) ÉVM-EüM. r. 10. § (4) bek.].*

BH1998. 330. *Személyiségi jogainak védelme iránti igényt az is előterjeszthet, akit a sajtóközleményben név szerint nem jelöltek meg, de személye a sajtóközlemény tartalmából valamilyen módon felismerhető [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (1) bek., 85. § (1) bek.].*
BH1997. 525. *I. A temetés méltatlan körülmények között történő lebonyolítása sérti a hozzátartozók kegyeleti jogait [Ptk. 75. § (1) bek, 84. § (1) bek., 85. § (3) bek].*
BH1997. 435. *II. Nincs akadálya annak, hogy a jogelőd által nem vagyoni kártérítés megfizetése iránt indított perbe a hozzátartozó jogutódként belépjen, és ő követelje a jogelődöt haláláig megillető nem vagyoni kártérítés összegét [Ptk. 85. § (1)-(3) bek.].*
BH1997. 218. *Az egészségi állapotra vonatkozó személyes adatok felhasználásának korlátai az egészségügyi intézmény ellen indított perben [Ptk. 4. § (1) bek., 85. § (3) bek., Pp. 5. § (1) bek., 1972. évi II. tv. 77. § (1) bek., 78. § (2) bek., 1992. évi LXIII. tv. 1. § (1) bek., 2. § 1. és 5. pont, 3. § (5) bek., 53/1993. (IV. 2.) Korm. r. 1. §, 11/1972. (VI. 30.) EüM. r. 22. § (1) és (2) bek., (3) bek., 24. § (3) bek., 27. § (1) bek.].*
BH1996. 250. *A meghalt személy emlékét sérti, ha a sajtóközlemény a felderített bűncselekmény áldozatává vált személy holttestéről azonosításra alkalmas módon, a hozzátartozók engedélye nélkül fényképfelvételt közöl [Ptk. 85. § (3) bek.].*
BH1995. 633. *A cselekvőképességet korlátozó gondnokság alatt álló személy önálló perlési jogosultságának megítélése [Ptk. 85. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek. j) pont, 157. § b) pont].*
BH1994. 21. *A névviselési jog sérelmét jelentheti a családnév kereskedelmi névként való jogosulatlan használata, de a jogelőd által a névhasználathoz adott hozzájárulást - alapos ok nélkül - a jogutód sem vonhatja meg [Ptk. 77. § (1) és (4) bek., 85. §].*
BH1993. 350. *Termék megjelölésére használt családi név viselésével kapcsolatos személyiségvédelmi igény elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 4. § (4) bek., 75. § (1) és (3) bek., 77. § (1) és (4) bek., 85. § (3) bek.].*
BH1992. 630. *A korlátozottan cselekvőképes személy a személyhez fűződő jogai védelmében maga is felléphet, így perindításra saját nevében jogosult [Ptk. 85. § (1) bek.].*
BH1992. 107. *II. A perbeli cselekvőképesség általában a polgári jogi cselekvőképességhez igazodik azzal az eltéréssel, hogy korlátozott perbeli cselekvőképesség nincs [Pp. 49. § (1) bek., 312. § (2) bek., Ptk. 12-18. §, 85. § (2) bek.].*
BH1990. 375. *I. A sírhelyhasználati jog sajátos kegyeleti jellegű intézmény, nem azonosítható a vagyoni jellegű használati jogokkal [Ptk. 85. § (3) bek., 188. §, 10/1970. (IV. 17.) ÉVM-EüM r. 32. § (2) bek.].*
BH1990. 375. *II. Több jogosult esetén a kegyeleti jogosultság önálló gyakorlásának meg kell felelnie társadalmi rendeltetésének [Ptk. 4. § (3), 5. § (2) bek., 85. § (3) bek., 334-335. §].*
BH1990. 374. *Nagyszülők hamvainak áthelyezését érintő kegyeleti jogokat az egy sorban jogosultak közös egyetértésben gyakorolhatják [Ptk. 84. § (1) bek. d) pont, 85. § (3) bek.].*
BH1986. 183. *A síremlék létesítője - halála után örököse - a temető (temetőrész, sír) kiürítése esetén rendelkezhet a síremlékkel. A sírhely megszűnése nélkül is kérhető annak bírósági megállapítása, hogy a sir kiürítése esetén jogosult a síremlék felett rendelkezni. [Ptk. 85. § (3) bek., 10/1970. (IV. 17.) ÉVM-EüM sz. r. 32. § (4) bek., Pp. 123. §].*
BH1984. 352. *I. A meghalt személy emlékének a megsértése miatt általában a hozzátartozó, továbbá az fordulhat a bírósághoz , akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített [Ptk. 75. § (1) bek. 85. § (3) bek.].*
BH1984. 352. *II. A meghalt személy emlékét mint a kegyeleti jogosultakat megillető személyhez fűződő jogot mindenki köteles tiszteletben tartani. Nem sérti azonban a sírban nyugvók emlékét az, ha a társadalmi szokásoknak megfelelően a szülők mellé temetik gyermeküket és később annak férjét is [Ptk. 75. §, 85. §].*
BH1984. 352. *III. A kegyeleti jogosultak egymástól függetlenül is tehetnek a kegyeleti jog rendeltetésszerű gyakorlása körében érvényes intézkedéseket. E téren azonban fokozott jelentősége van a kegyeleti jogosultak együttműködésének [Ptk. 85. § (3) bek., 4. § (3) bek., 10/1970. (IV. 17.) ÉVM-EüM sz. r. 32. §, 37. § (1) bek.].*
BH1981. 356. *I. A sírhelyhasználati jog kegyeleti célt szolgál, ezért gyakorlásánál kegyeleti szempontokat kell érvényesíteni. Aki a sírhelyhasználati jogosultságot megszerezte, az ott levő síremléket nem távolíthatja el. Az eltávolítás a meghalt személy emlékének megsértését jelenti [Ptk. 85. § (3) bek.].*
BH1980. 377. *I. A személyhez fűződő jogokat csak személyesen lehet érvényesíteni, Meghalt személy emlékének a megsértése címén a hozzátartozó léphet fel. A meghaltak emlékének a sérelme a hozzátartozók kegyeleti jogainak a sérelmét jelenti [Ptk. 85. § (1) (3) bek., 22. §].*
BH1980. 83. *II. Az ügyvédeket ért sérelem esetén közérdekből az igazságügyminiszter indíthat sajtó-helyreigazítási eljárást [Ptk. 79. §, 85. § (1) bek., Pp. 342. 343. §].*

A szellemi alkotásokhoz fűződő jogok

86. § (1) A szellemi alkotás a törvény védelme alatt áll.

(2) A védelmet - e törvény rendelkezésein kívül - az alkotások meghatározott fajtáira, valamint egyes rokon tevékenységekre a szerzői, az iparjogvédelmi (a szabadalmi, a védjegy-, eredetmegjelölés-, származásjelzés- és mintaoltalom), valamint a hangfelvételek előállítóit védő jogszabályok határozzák meg.

(3) A törvény védi azokat a szellemi alkotásokat is, amelyekről a külön jogszabályok nem rendelkeznek, de amelyek társadalmilag széles körben felhasználhatók és még közkinccsé nem váltak.

(4) A személyeket védelem illeti meg a vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében is. A védelmi idő kezdetét és tartamát jogszabály határozza meg.

A szellemi alkotás fogalma nyelvtani értelmét tekintve kettős tartalmú. Jelenti egyrészt a személynek azt a tevékenységét, amely létrehoz egy terméket (gondolatot), amely magán hordja a személyiség meghatározó tulajdonságait. Másrészt viszont szellemi alkotásnak nevezzük magát a terméket, művet, gondolatot is, amely a folyamat végeredményeként létrejön.

A törvényi szabályozás a személyeket az alkotásaik vonatkozásában mindkét értelemben védeni kívánja.

A különböző jogrendszerek más-más megközelítésből szabályozták a szellemi alkotásokat. Elsődlegesen vagyoni jogként, illetve - különösen az angolszász jogterületeken - szellemi tulajdonként. A szellemi alkotások joga valóban közel áll a tulajdonjogi szabályozáshoz, miután a jogviszonyok abszolút szerkezetűek, azaz mindenkit védelem illet és bárki által történik is a szellemi alkotáshoz fűződő jog megsértése, a cselekmény jogellenesnek minősül.

A Ptk. az 1977. évi módosítás előtt is a személyek polgári jogi védelme keretében, a személyhez fűződő jogokkal együtt szabályozta a szellemi alkotásokhoz fűződő jogokat. Ez utóbbi jogok a személyek szűkebb körét érintik, hiszen csak a szellemi alkotások létrehozóira vonatkoznak. A védelem tartalmát tekintve ugyanakkor annyival szélesebb körű, hogy magában foglalja a vagyoni jogokat is.

A hatályos jogi szabályozás lényege a szellemi alkotások általános védelmének megállapításán alapul, ugyanakkor a törvény nem definiálja a szellemi alkotás fogalmát és taxatíve nem is sorolja fel összes fajtáját, így az alkotások körét nem zárja le.

A szellemi alkotások általános jogvédelme - a kifejtett kettős tartalom miatt - kettős irányú: egyrészt védett az alkotási folyamat, másrészt védett maga a mű is. Az alkotási folyamat védelmét az Alkotmány is kimondja a 70/G. §-ában. A művek védelme a különböző jogszabályokban foglalt rendelkezések útján valósul meg.

A személyhez fűződő jogok és a szellemi alkotások joga egymást kiegészítve, olykor egymást helyettesítve gondoskodik a jogalanyok védelméről. A jogaiban sértett fél választhat, hogy a jogvédelem melyik eszközével él, a külön jogszabályok biztosította jogokat érvényesíti-e, vagy a Ptk. 84. §-ban megjelölt lehetőségeket részesíti-e előnyben.

A külön jogszabályok megsértése nem minden esetben jelenti egyben a személyhez fűződő jogok sérelmét. Más esetben viszont, ha az alkotás nem éri el a külön jogszabály adta védelmet (például nem részesül szabadalmi oltalomban vagy szerzői jogi védelemben), az általános szabályok szerint mégis védelem igényelhető.

A szellemi alkotások jogával élni nem lehet a személyhez fűződő jogok megsértése árán. Nem lehet például szépirodalmi műben sem mások becsületét, vagy jó hírnevét megsérteni.

Amennyiben a szellemi alkotások létrehozása, hasznosítása kapcsán szükségessé válik szerződések megkötése is, ezekre már a Ptk. kötelmi jogi szabályai érvényesülnek (BH1992. 20.).

Elmondható tehát, hogy a szellemi alkotásokkal kapcsolatos jogi szabályozás igen sokrétű.

A védelem szabályozása

A védelem jogi kereteinek meghatározása többirányú. A törvény az általános védelem kimondása mellett utal az egyéb jogszabályokra és egyes szellemi alkotásokat külön is megemlít. Ennek alapján a védelem szabályozása az alábbiak szerint alakul:

1. az általános védelem meghatározása [Ptk. 86. § (1); Alkotmány 70/G. §].

A védelem általános megfogalmazása, a jogviszony abszolút jellege természetesen nem jelent korlátlanságot. A szellemi alkotás létrehozója nem kaphat védelmet, ha a tevékenységével létrehozott eredmény jogszabályba, társadalmilag elfogadott erkölcsi szabályba ütközik [így például, ha másnak a személyhez fűződő jogát sérti (BH1980. 374.)].

Ugyancsak az általános védelem és a jogviszony abszolút szerkezetének következményeként a bíróság a szellemi alkotással összefüggő jogsértés abbahagyására irányuló keresetet nem utasíthatta el a jogviszony hiánya miatt, ugyanis a jogsértés nemcsak relatív (kötelmi) jogviszonyból, hanem mindenkivel szemben érvényesülő (abszolút) jogviszonyból is keletkezhet. (BH1982. 150.)

2. Külön jogszabályokban szabályozott a védelme:

- a szerzői jognak [a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény].

A szerzői jog alapján védelemben részesül minden olyan mű, amelynek formáján az alkotó szellemi tevékenységéből fakadó eredetiség jelei felismerhetők, függetlenül attól, hogy az alkotás milyen esztétikai hatást vált ki (BH1980. 332.).
A technika fejlődésével új alkotások védelme is szükségessé vált. A szerzői jogi törvény védelme alá tartoznak a számítógépi program-alkotások és a hozzájuk tartozó dokumentációk, (software), sőt annak egyes elkülöníthető részei is (BH1985. 260; BH1984. 269; BH1993. 545.).
Szerzői jogi védelemben részesül a térkép is. A jogsértővel szemben saját személyében jogosult igényt érvényesíteni a munkáltató, ha szerepelt a térképen a megjelenés éve és a munkáltató megnevezése (BH1995. 396.).
Közös mű esetén, ha az önálló részekre bontható, az egyes részekre a társszerzőket önálló szerzői jog illeti meg. Így foglalt állást a bíróság például a Szomorú vasárnap cím használatával kapcsolatban, amikoris kimondta, hogy a megzenésített vers olyan közös mű, amely önálló részekre osztható és az egyes önálló részek vonatkozásában a társszerzőket önálló szerzői jog illeti meg, ezért a mű felhasználásához mindkét szerző (költő, zeneszerző) hozzájárulása kell (BH1986. 14.).
- a találmányoknak (1995. évi XXXIII. törvény).
Találmánynak minősül minden újonnan feltalált, iparilag hasznosítható megoldás. A szabadalom a találmány elismertetése szabadalmi eljárás eredményeként. Célja, hogy a jogosult fokozott védelmet (oltalmat) kapjon és kizárólagosan hasznosíthassa találmányát. Az eljárást a Magyar Szabadalmi Hivatal folytatja le, a szabadalmi oltalom az eljárást megindító bejelentés közzétételével kezdődik és maximum 20 évig tart.
A szabadalom tárgya csak az a megoldás lehet, amely termékben, vagy termelési eljárásban változást hoz létre (BH1985. 465.). Előfordulhat azonban, hogy már ismert elemek sajátos kombinációja is találmány, ha valamilyen műszaki többlethatást eredményez (BH1985. 261.). Az újdonság megállapításához nem elegendő az a tény, hogy korábban azonos megoldást nem alkalmaztak (BH1985. 261.).
A szabadalmazható találmány tárgya műszaki megoldás. A bíróság a rákbetegség gyógyításával kapcsolatos vitaminok, ásványi anyagok felhasználásával összefüggő eljárás kapcsán kifejtette, hogy a célkitűzés, a felismerés, a hatás önmagában nem szabadalmaztatható (BH1984. 308.).
A szabadalmazhatóság alapja a törvényben meghatározott feltételek együttes teljesülése. Ehhez képest szabadalombitorlást akkor lehet megállapítani, ha a vitatott megoldás a szabadalmi fő igénypont valamennyi ismérvét együttesen valósítja meg (BH1983. 313.). Az igénypontoknak azonban nem a szó szerinti szövege a lényeges, hanem az a műszaki megoldás, amelyet az igénypontban leírt jellemzők kifejeznek (BH1981. 58.). A szabadalom terjedelmét ugyanis mindig az igénypontok határozzák meg.
A szolgálati találmány is részesül bizonyos védelemben. Szolgálati találmánynak minősül, ha valakinek a munkaviszonyból, vagy más jogviszonyból folyó kötelessége, hogy a találmány tárgykörébe tartozó megoldásokat dolgozzon ki (BH1981. 141.).
Attól, hogy egy megoldás nem műszaki jellegű és nem szabadalmaztatható, még lehet önálló szellemi alkotás, amely a Ptk. 86. §-a alapján általános védelemben részesül (BH1985. 99.).
- a formatervezési mintáknak (2001. évi XLVIII. törvény)
A formatervezési oltalom tárgya az adott termék egészének vagy részének megjelenése, amelyet magának a terméknek, illetve a díszítésének a külső jellegzetességei - különösen a rajzolat, a körvonalak, a színek, az alak, a felület, illetve a felhasznált anyagok jellegzetességei - eredményeznek.
A törvény alkalmazása során termék alatt bármely ipari vagy kézműipari árucikken kívül érteni kell - egyebek mellett - a csomagolás, a kikészítés, a grafikai jelzések és a nyomdai betűformák, valamint azokat a részek is, amelyeket valamely összetett termékben való összeállításra szántak. A számítógépi program azonban nem tekinthető terméknek.
A formatervezési minta akkor részesül oltalomban, ha az új és egyéni jellegű.
A mintaoltalommal kapcsolatos eljárás ugyancsak a Magyar Szabadalmi Hivatal hatáskörébe tartozik. A végleges mintaoltalom a bejelentés napjától számított öt évig tart, és legfeljebb négyszer, további öt-öt évvel megújítható. A bejelentés napjától számított huszonöt év elteltével azonban az oltalom már nem újítható meg.
- a mikroelektronikai félvezető termékek topográfiájának (1991. évi XXXIX. törvény).
- a használati mintáknak (1991. évi XXXVIII. törvény).
A tárgy kialakítására, szerkezetére vonatkozó újonnan feltalált és iparilag hasznosítható megoldás védelemben részesülhet a bejelentés napjától számított 10 éven át. Az eljárást a Magyar Szabadalmi Hivatal folytatja le.
- védjegyeknek és a földrajzi árujelzőknek (1997. évi XI. törvény).
Az árunak (szolgáltatásnak) más árutól (szolgáltatástól) való megkülönböztetésre alkalmas grafikai megjelölése (betű, szám, szín, alakzat stb.) védelemben részesül.

A védjegy a jogi oltalmát a Magyar Szabadalmi Hivatal eljárása kapcsán kapja meg. A védelem a bejelentés napjától számított 10 évig tart, illetve 10-10 évre meghosszabbítható.
Az oltalom lényege, hogy a jogosult bárkivel szemben felléphet, aki azonos vagy összetévesztésre alkalmas jelölést használ, kivéve ha ezt a tényt 5 éven át tűrte.
Az azonos vagy hasonló áruk tekintetében nem részesülhet védjegy oltalomban a megjelölés, ha másnak a védjegy oltalom alatt álló védjegyével azonos, vagy ahhoz az összetéveszthetőségig hasonlít (BH1984. 146; BH1984. 398.).
A védjegynél annak színe is jelentős lehet, hiszen a színösszetétel is lehet megkülönbözető jelölés.
- egyes, a tisztességtelen piaci magatartással összefüggésben szabályozott esetekben (például az 1996. évi LVII. törvény 4. §-a üzleti titoknak minősíti a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó megoldásokat is, amelyek titokban maradásához a jogosultnak méltányolható érdeke fűződik, és tiltja az ilyen titok tisztességtelen módon megszerzését, felhasználását, jogosulatlan közlését vagy nyilvánosságra hozatalát).
3. Külön jogszabályban nem szabályozott, de társadalmilag széles körben felhasználható és közkinccsé nem vált szellemi alkotások védelme a Ptk. 86. § (3) bekezdése alapján.
A Ptk. kiterjeszti a védelmet egyéb nem nevesített szellemi alkotásokra is.
Az a tény, hogy a tudomány állásához kapcsolódó feltételezett ismeret a megoldás vagy megvalósítás lehetőségét egy adott szakmai kör részére nem zárja ki, önmagában még nem jelenti azt, hogy a megvalósítás kidolgozott eljárása közkinccsé vált (BH1992. 391.).
A vagyoni értékű gazdasági, műszaki, szervezési ismeretek és tapasztalatok védelme a Ptk. 86. § (4) bekezdése alapján (know-how).
Az 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 4. § (1) bekezdése értelmében a személyeket a megkezdett, vagy tervbe vett hasznosítás esetén a közkinccsé válásig illeti meg a védelem.
A jogi szabályozás alapeleme, hogy vagyoni értékű ismeretről legyen szó. Sok esetben nehéz megállapítani, hogy az ismereteknek van-e vagyoni értéke. A bíróság például kimondta, hogy a szerkesztőség tagjai által végzett lapszerkesztési tevékenység önmagában nem minősül vagyoni értékű szellemi alkotásnak (BH1992. 690.). Egy másik esetben vitatottá vált a tanulmány és a know-how elkülönítése (BH1992. 257.)
Speciális problémaként jelentkezik az üzleti hírnév és az ún. good-will elhatárolása, a két fogalom ugyanis nem azonos (BH1990. 476; BH1992. 537.). Nem vitás, hogy egy ismert cég nevének a használata anyagi hasznot is eredményező előny, ezért a névhasználat engedélyezése vagyoni érték. A goodwill forgalomképes vagyoni jog, amely a Gt. (új) szabályai szerint apportálható. Ugyanakkor valakinek az üzleti ismertsége, üzleti kapcsolatai is képviselhetnek bizonyos vagyoni értéket, de ezek nem minősíthetők forgalomképes dolognak.
BH2004. 188. *II. Nem részesíthető védjegyoltalomban a megjelölés, ha a bejelentés a jóhiszeműség és a tisztesség követelményét sérti [Ptk. 4. § (1) bek., 86. § (4) bek., 1996. évi LVII. tv. 6. §, 1997. évi XI. tv. 5. § (2) bek. a) pont].*
BH2003. 14. *Rádióműsor címével azonos szóvédjegy törlése iránti ügyben előzetes kérdésnek minősül a szerzői személyhez fűződő jogok, illetve a szellemi alkotás felhasználása miatti egyéb személyhez fűződő jogok megsértése miatt indított peres eljárás mikénti befejezése [1969. évi III. tv. 1. §, 13. § (1) bek., 34. § (1) bek., 50/F. § (1) bek., 1969. évi IX. tv. 3. § (1) bek., 1997. évi XI. tv. 5. § (1) bek. a)-b) pont, (2) bek., 8. § a) pont, 33. § (1) bek. a) pont, Ptk. 4. § (1) bek., 75. §, 77. § (2) bek., 78. §, 80. §, 86. § (2)-(3) bek., Pp. 152. § (2) bek., 163. §, 221. §, 9/1969. (XII. 29.) MM. r. 7. § (1) bek.].*
BH2002. 193. *I. Szellemi alkotás (szabadalom) apportálásánál irányadó szempontok [Ptk. 86. § (1) és (4) bek., 112. § (1) bek., 1995. évi XXXIII. tv. 18. § (1) bek., 19. § (1) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 9. § (2) bek., 12. § (1) bek., 124. § (2) bek. a) pont és (3) bek.].*
BH2000. 243. *Külön jogszabály hatálya alá nem tartozó műszaki ismeretek védelme iránti perben a jogosultnak kell bizonyítania, hogy annak eredményeit az alperes elsajátította vagy felhasználta [Ptk. 86. § (4) bek., 87. § (2) bek., Pp. 164. § (1) bek., 177. §].*
BH2000. 219. *A tag az apportként átadni vállalt know-how-t tárgyiasult formában köteles a társaság rendelkezésére bocsátani, ezt a bejegyzéskor a cégbíróságnak vizsgálnia kell. Az apportlistát - ha azt külön okiratban szerepeltetik - csak külön ügyvédi ellenjegyzéssel lehet elfogadni [1997. évi CXLIV. tv. 10. § (3) bek., 123. § (2) bek. a) pont, 124. § (3) bek., 126. § (2) bek., 134. § (2)-(3) bek., 1997. évi CXLV. tv. 20. § (1) bek., mell. II/1. c) pont, Ptk. 86. § (1) és (4) bek.].*
BH1999. 252. *A közkincsnek minősülő jelmondatot (szókapcsolatot) bárki szabadon felhasználhatja [Ptk. 86. § (3) bek.].*
BH1995. 87. *Személyhez fűződő jogokat sért a gyógyintézet, ha a beteg gyógykezelésével, műtétjével kapcsolatos okiratok kiadását megtagadja [Ptk. 76. §, 81. §, 84. § (1) bek. d) pont, 86. §, 87. §, 1972. évi II.*

tv. (Eü. tv.) 45. § (1) bek., 77. § (1) bek., 78. § (2) bek., 86. § (2) bek., 87. § (2) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 1. § (1) bek., 11/1972. (VI. 30.) Eü M r. 23. § (1) bek. d) pont.].

BH1994. 477. *A Ptk. és a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló jogszabály általános rendelkezéseinek érvényesülése a védjegy törlése iránti ügy elbírálása során [Ptk. 4-5. §, 86. § (1)-(2) bek., 1969. évi IX. tv. (Vt.) 3. § (1) bek. a) és d) pont, 19. § (1) bek., 2/1970. (VII. 1.) OMFB-IM r. (Vt. V.) 2. § (1) bek., 1990. évi LXXXVI. tv. 1. §].*

BH1994. 27. *Ügyvédek és ügyvédi irodák névhasználatával kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 86-87. §, 1969. évi IX. tv. (Vt.) 7. §, 1983. évi 4. tvr. 2. § (1) és (7) bek., 31. § (1) bek., 40. § (1) bek., 50. §, 1989. évi II. tv. 1-2. §, 10. §, 6/1983. (VII. 28.) IM. r. 4. §].*

BH1993. 545. *A számítógépi programfejlesztő folyamat egyes elkülöníthető szakaszai is létrehozhatnak olyan önálló alkotásokat, amelyek külön szerzői jogi oltalomban részesülhetnek [Ptk. 86. § (1) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 1. § (1) bek., 4. § (1) bek., 9/1969. (XII. 29.) MM r. (Szjt. V.) 1. § (1) bek.).*

BH1993. 240. *A bizonyítási teher megoszlásának alakulása a vendéglátóhelyek üzemeltetői ellen zeneművek ún. kisjogos előadásáért járó szerzői díj iránt a Szerzői Jogvédő Hivatal által indított perekben [Pp. 164. § (1) bek., 199. §, 206. § (1) bek., Ptk. 86. § (1) bek., 220. § (1) és (3) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 1. § (1) bek., 13. § (1) és (3) bek., 40. §, 53. § (2) bek., 9/1969. (XII. 29.) MM r. (Szjt. V.) 29. §, 37. § (1) bek., 106/1952. (XII. 31.) MT r. 1. § (3) bek., 10. § (1) bek., 33/1989. (XII. 8.) MM r. mell.].*

BH1993. 229. *A vendéglátóhely közönségtől elzárt területén elhelyezett rádió zeneközvetítése nem minősül nyilvános előadásnak [Ptk. 86. § (1) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 13. § (1) és (2) bek., 40. § (1) bek., 9/1969. (XII. 29.) MM r. (Szjt. V.) 29. §, 106/1952. (XII. 31.) MT r. 3. § (1) bek., 10. § (1) bek., 15. §].*

BH1992. 690. *A szerkesztőség tagjai által végzett lapszerkesztési tevékenység önmagában nem minősül vagyoni értéket képviselő szellemi alkotásnak, ezért - ellenkező megállapodás hiányában - a szerkesztőség a lap alapítóját megillető rendelkezési jogokat nem gyakorolhat [Ptk. 86-87. §, 1986. évi II. tv. 7. és 8. §, 1988. évi VI. tv. 22. §].*

BH1992. 391. *II. Az a tény, hogy a tudomány állásához kapcsolódó, feltételezett ismeret az adott megoldás előállításának lehetőségét az érintett szakmai kör részére nem zárja ki, önmagában nem eredményezi a megoldás közkinccsé válását [Ptk. 86. § (3) bek., 87. § (2) bek., 1978. évi 2. tvr. (Ptké. II/4. § (1) bek.].*

BH1992. 257. *III. Szellemi alkotások apportjánál a know-how, illetőleg a tanulmányok elkülönítési szempontjai [Ptk. 86. § (1)-(4) bek., 1988. évi VI. törvény 22. § (2) bek., GK 52. sz.]. A T. Kiadó Felelősségű Társaságot az 1990. április 23-án kelt társasági szerződéssel hozták létre az alapító tagok. A társaság tagjai a CEDC Toronto kanadai illetőségű cég, az M. N. Kiadó Rt., valamint M. Á. és B. I. természetes személyek voltak. A társaság törzstőkéje 9 000 000 Ft-ból állt, amelyből 3 000 000 Ft volt a készpénz és 6 000 000 Ft a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás.*

BH1989. 59. *Vagyoni értékű műszaki ismeretek és tapasztalatok szolgáltatásáért járó ellenszolgáltatás megállapításánál irányadó szempontok [Ptk 86. §., 200. §. (1) bek., 207. §. (1) és (4) bek., 228. §.]*

BH1986. 323. *Az a körülmény, hogy a közös alkotói tevékenységre tekintettel az újítás előterjesztőinek résztevékenysége kapcsolódik egymáshoz, és nem választható pontosan szét, nem jelenti azt, hogy az előterjesztők egyikének vagy másikának munkaköri kötelessége a többi előterjesztő vonatkozásában is kizárja a megoldás újítássá minősítését. A kidolgozott műszaki megoldást a közös alkotói tevékenységre tekintettel a maga egészében, részeire bontás nélkül kell elbírálni, de azt, hogy a megoldás a maga egészében tekintve jelentős alkotói tevékenységnek minősül-e, csak azoknak az előterjesztőknek a vonatkozásában kell vizsgálni, akiknek az ilyen jellegű megoldások kidolgozása munkaköri kötelessége volt. [Ptk. 86. §, 10/1983. (V. 12.) Mt sz. r. 25. § (2) bek., 38/1974. (X. 30.) MT sz. r. 2. § (1) bek., 6. § (2) bek.].*

BH1986. 322. *A szabadalmi oltalom hiánya önmagában a műszaki megoldást a szellemi alkotás voltától nem fosztja meg és azt sem zárja ki, hogy felhasználásáról az alkotó szerződést kössön. A törvény védi azokat a szellemi alkotásokat, amelyekről külön jogszabályok nem rendelkeznek, és amelyek társadalmilag széles körben felhasználhatók és még közkinccsé nem váltak. Az ilyen szellemi alkotások felhasználásából származó gazdasági eredményből részesedés követelhető [Ptk. 86. § (3) bek., 87. §].*

BH1986. 321. *A szabadalombitorlás megállapítása szempontjából a szabadalmi oltalom terjedelme az elsődleges döntő szempont. Az oltalom pedig az olyan termékre vagy eljárásra terjed ki, amelyben az igénypont összes jellemzője megvalósul. Ha az oltalmazott találmány összes jellemzője nem valósul meg, mert egy vagy több igényponti jellemzőt egyenértékű jellemzővel, illetőleg a szabadalmas vagy a feltaláló által a hasznosító rendelkezésére bocsátott javított jellemzővel helyettesítettek, ez csupán a szabadalmi oltalomból eredő díjigény szempontjából jelentős. [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 26. § (2) bek., 4/1969. (XII. 28.) OMFB-IM sz. r. 6/a § (1) és (2) bek.].*

BH1986. 184. *A találmánynak mint szellemi alkotásnak a műszaki-szellemi színvonalát mint a találmányi díj mértékét befolyásoló tényezőt - a találmány megalkotásakor fennállott körülmények alapján kell értékelni. Az a tény, hogy a technikai-tudományos fejlődés ellenére valamely találmány hasznosítása iránt hosszabb idő után is kereslet mutatkozik, megvalósítása pedig jelentős hasznos eredménnyel jár, a szellemi alkotás magas színvonalára, időtálló értékére utal. Az a körülmény, hogy a találmány értékesítésénél a jogosult (a szabadalmas) jó üzletpolitikája is érvényre jutott, nem értékelhető a feltalálóra nézve hátrányosan a díjkulcs mértékénél. [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 17. §].*

BH1986. 14. *Ha a megzenésített vers olyan közös műnek minősül, amely önálló részekre szétválasztható, az egyes részekre a társszerzőket önálló szerzői jog illeti meg. A szerzői jogok közé tartozik az is, hogy a mű sajátos címének a felhasználásához a szerző hozzájárulására van szükség. A közös mű címe egységes, önálló részekre nem, választható szét, ezért annak felhasználásához mindkét szerző hozzájárulása szükséges [Ptk. 86. §, 1969. évi III. tv. 5. § (2) bek., 13. § (1) bek.].*

BH1985. 470. *I. Önmagában a találmányi díj magas összege nem jelent a hasznosítási szerződés megtámadására alapot adó feltűnő értékarántalanságot. A találmányi díjat a vállalati hasznos eredmény arányában kell megállapítani, mérlegelve - egyebek mellett - a találmány műszaki színvonalát is. [Ptk. 201. § (2) bek., 237. § (2) bek., 86. §, 1969. évi II. tv. 9. § (4) bek.].*

BH1985. 468. *Ha a mintaoltalom hasznosításával kapcsolatos szerződést tartalmára tekintettel egyben műszaki ismeretek és tapasztalatok átruházására irányuló szerződésnek is kell tekinteni, az ipari mintaoltalom megszűnésével csak a termék külső kialakítása válik közkinccsé, a műszaki megoldás azonban nem. [Ptk. 86. § (4) bek., 87. § (2) bek.].*

BH1985. 467. *Ipari mintaoltalomban az ipari termék külső formája részesülhet. A mintaoltalom terjedelmét pedig a mintaoltalmi lajstromban elhelyezett fényképből, illetőleg rajzból megállapítható külső forma határozza meg. Az oltalomképességnek - egyebek között - az a feltétele, hogy a minta a külső formáját tekintve legyen új. [Ptk. 86. §, 1978. évi 28. sz. tvr. 1. §, (1) bek., 6. § (3) bek.].*

BH1985. 465. *Szabadalom tárgya csak az a megoldás lehet, amely termékben vagy termelési eljárásban változást hoz létre [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 1., 4. §].*

BH1985. 383. *Az ipari termék külső formája akkor részesülhet ipari mintaoltalomban, ha új az oltalmat kizáró ok nem áll fenn. A kizáró okok hiánya azonban nem teszi szükségtelenné annak vizsgálatát, hogy az oltalmazni kért megoldás az ipari termék új külső formájának tekinthető-e. Ha a megoldás nem ad az ipari terméknek jellegzetes külső formát, önmagában az a körülmény, hogy a megoldás egyes elemei függetlenek a műszaki célkitűzéstől, a mintaoltalom megadására nem ad alapot. [Ptk. 86. §, 1978. évi 28. sz. tvr. 1. § (1) bek., (4) bek., b) pont].*

BH1985. 382. *Az a körülmény, hogy a pénzben kifejezhető hasznos eredmény meghatározása csak becslés alkalmazásával lehetséges, nem ad alapot a hasznos eredmény megállapításának a mellőzésére és arra, hogy a bíróság eszmei díjazásra térjen át [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 17. §, 45/1969. (XII. 29.) Korm. sz. r. 3. § (1), és (5) bek.].*

BH1985. 381. *Eljárásra engedélyezett szabadalom esetén a szabadalmi oltalom kezdetétől - a szabadalmi bejelentés napjától - kell vélelmezni, hogy a vitás termeket a szabadalmazott eljárással állították elő. Ha ugyanabban az időszakban azonos termék előállítására alkalmas többféle eljárást véd szabadalmi oltalom, abban a kérdésben, hogy a vitás termeket mely eljárással állították elő - a vélelmek ütközése folytán - a bizonyítási teherre vonatkozó általános szabályokat kell alkalmazni [Ptk. 86. §, 1969: II. tv. 12. § (1) bek., 4/1969. (XII. 28.) OMFB-IM sz. r. 6. §, Pp. 164. § (1) bekezdése].*

BH1985. 261. *I. A szabadalmazhatóságnak a törvényben meghatározott feltételei együttes előfeltételek: bármelyik feltétel hiánya önmagában is alapot ad a szabadalmi bejelentés elutasítására [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 1. §].*

BH1985. 261. *II. Az újdonság megállapításához önmagában nem elegendő az a tény, hogy korábban teljesen azonos megoldást nem alkalmaztak [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 2. §].*

BH1985. 261. *III. Az önmagában ismert elemek felhasználásával is jöhet létre találmány. Ilyenkor a szabadalmazhatóság feltétele, hogy az önmagukban ismert elemek sajátos alkalmazási módja vagy területe, a műveleti sorrend, illetőleg az együttalkalmazás (kombináció) olyan műszaki többlethatást eredményezzen, amelynek a felismeréséhez és megvalósításához szakembertől elvárható tevékenységet meghaladó, alkotó jellegű feltalálói működésre van szükség. [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 1-5. §]*

BH1985. 260. *I. A szerzői jogi törvény védelme alá tartoznak - egyebek között - a számítógépi program-alkotások és a hozzájuk tartozó dokumentációk (szoftver). Az ilyen műre kötött szerződésből eredő jogvita elbírálásánál elsődlegesen a szerzői jogi szabályokat, az ezek által nem rendezett kérdésekben pedig a*

Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit kell alkalmazni. [Ptk. 86. §, 277. § (1) bek., 301. § (1) bek., 315. §, 1969. évi III. tv. 3. §, 29. § (1) bek., 9/1969. (XII. 29.) MM sz. r. 1. §, 23. § (1) bek.].

BH1985. 226. *A közönség számára nyitva álló térben rádiókészülék megszólaltatása a szerzői jogdíj fizetése iránti igény szempontjából zeneszolgáltatásnak minősül, mégpedig függetlenül attól, hogy az üzemeltető szándéka szerint a műsor valójában kit szórakoztat. [Ptk. 86. §, 1969. évi III. tv. 40. § (1) bek., 52. § (1) bek., 53. §, 144/1981. (MK 22.) MM sz. ut. 9. §].*

BH1985. 225. *Ha a szerzői mű jogosulatlan felhasználása a felhasználónak felróható, a szerzőt megillető díjon és kártérítésen felül a szerzői díjnak megfelelő összeget bírságként is meg kell ítélni. Ezt az összeget a bíróság csak méltánylást érdemlő körülmények alapján mérsékelheti. Amikor tehát a mű jogellenes felhasználása és a felhasználó magatartásának felróhatósága megállapítható, a bíróságnak hivatalból kell a bírságot megítélnie. [Ptk. 86. §, 1969. évi III. tv. 53. § (2) bek.]*

BH1985. 143. *A védjegyoltalom megszűnésének megállapítása iránti eljárás felfüggesztése nem tekinthető az ügyet eldöntő érdemi határozatnak, ezért annak megváltoztatására a bíróságnak nincs hatásköre. Az ilyen határozat ellen benyújtott megváltoztatási kérelmet a bíróság fellebbezéseként sem jogosult elbírálni és nem bocsátkozhat annak vizsgálatába, hogy az Országos Találmányi Hivatal előtt folyó eljárásban indokolt volt-e az eljárás felfüggesztése. [Ptk. 86. §, 1969. évi IX. tv. 21. § (2) és (3) bek., 40. § (1) bek., 2/1970. (VII. 1.) OMFB-IM sz. r. 4. § (4) bek., Pp. 130. § (1) bek. b) pont, PK 244. sz.].*

BH1985. 100. *I. Önmagában a szabadalmas vállalat felügyeleti szervének az értékesített szabadalom licenciadíja módosítására és a feltalálók díjazásának felülvizsgálatára vonatkozó állásfoglalása a felek szerződéses kapcsolatának hatályát, a díjfizetési kötelezettség mértékét nem érinti [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 17. §].*

BH1985. 99. *I. Nem műszaki jellegűek mindazok a megoldások, amelyeknél termékben vagy termelési eljárásban közvetlenül vagy közvetve nem mutatható ki változás. Az ilyen megoldás lehet szellemi alkotás, de nem műszaki területre tartozik, ezért nem szabadalmazható [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 1. §, 4. §, 45. §, a) pont].*

BH1984. 489. *Ha a találmány hasznosítására kötött szerződés a felek között tartós jogviszonyt hoz létre, a bíróság a szerződést módosíthatja akkor, ha a szerződéskötést követően beállott körülmény folytán a szerződés valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti. Ha a felek a szerződéskötéskor a termelés mennyiségének a jövőbeli bizonytalanságát és a nyereség alakulását a kölcsönös kockázatvállalás körébe vonták, az ilyen jellegű és az adott helyzetben várható - az ésszerű kockázatvállalás kereteit meg nem haladó - körülmény-változásokkal a feleknek a szerződési feltételek meghatározásakor számolniuk kellett. Ilyenkor lényeges jogos érdeksérelemre hivatkozással nem követelhető szerződésmódosítás. [Ptk. 241. §, 86. §, 1969. évi II. tv. 17. §].*

BH1984. 488. *I. Találmány hasznosítására kötött szerződés esetében is irányadó az az általános szabály, amely szerint a szerződési nyilatkozatot vita esetén úgy kell értelmezni, ahogyan azt a másik félnek a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint értenie kellett [Ptk. 86. § 207. § (1) bek., 1969. évi II. tv. 17. §].*

BH1984. 488. *II. A találmány értékesítéséből származó hasznos eredmény mind az az előny, amely a találmány értékesítése következtében az adott gazdálkodó szervezet számára keletkezik. Ellenkező kikötés hiányában az egyes termékeknek meghatározott időszakban keletkező nyereségét kell vállalati (hasznos) eredménynek értelmezni [Ptk. 86. §, 45/1969. (XII. 29.) Korm. sz. r. 2. § (1), 3. § (1) bek. és (4)].*

BH1984. 398. *Az olyan megjelölés, amely másnak védjegyoltalom alatt álló vagy korábbi elsőbbséggel bejelentett védjegyével vagy másnak ténylegesen használt, de nem lajstromozott megjelölésével azonos vagy ahhoz az összetéveszthetőségig hasonlít, nem részesülhet védjegyoltalomban [Ptk. 86. §, 1969. évi IX. tv. 3. §, (3) bek., c) pont, 2/1970. (VII. 1.) OMFB-IM sz. r. 2. § (2) bek.].*

BH1984. 397. *A találmányért járó díj mértéke, folyósításának ideje és módja tekintetében a munkáltató és a feltaláló szerződésben állapodnak meg. Ha a feltaláló - szerződés hiányában - hosszú időn át nem érvényesíti a találmányi díj iránti igényét, nem tarthat igényt kártalanításra azon a címen, hogy a levont adó az egy összegben kifizetett találmányi díj mint adóalap figyelembevételével magasabb volt, mintha a találmányi díjat évente kapta volna meg. [Ptk. 86. §, 299. § (1) bek., 45/1969. (XII. 29.) Korm. sz. r. 3. § (1) bek.]*

BH1984. 396. *Szolgálati találmány annak a találmánya, akinek munkaviszonyából vagy más jogviszonyából folyó kötelezettsége, hogy a találmány tárgykörébe tartozó megoldásokat dolgozzon ki. A vállalat, szövetkezet igazgatójának a más vezető beosztású dolgozójának munkaviszonyából eredő kötelessége mindazokkal a feladatokkal kapcsolatban fennáll - ide értve a műszaki fejlesztést is -, amelyek az irányítása alatt álló szervezeti egység feladatkörébe tartoznak [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 9. §. (1) bek.].*

BH1984. 310. *A szabadalmi oltalom terjedelmét az igénypontok határozzák meg. A szabadalmi oltalom az olyan termékre vagy eljárásra terjed ki, amelyben az igénypont összes jellemzője megvalósul [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 13. §, 4/1979. (XII. 28.) OMFB-IM sz. r. 6/A. § (1) bek.].*

BH1984. 309. *A szabadalom terjedelmét az igénypontok határozzák meg. A szabadalom csak akkor valósul meg, ha a főigénypont tárgyi körébe és jellemző részébe foglalt valamennyi jellemző együttesen megvalósul [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 11. § (1) bek., 13. §, 45. 1969. (XII. 29.) Korm. sz. r. 2. § (1) bek., 4/1983. (V. 12.) IM sz. r. 6. § (1) bek.].*

BH1984. 308. *A szabadalmazható találmány tárgya a műszaki megoldás, ezért önmagában a célkitűzés, a felismerés, a hatás nem szabadalmazható. Nem szabadalmazható az említett ismereteknek a gyógyító tevékenység körében való alkalmazása sem [Ptk. 86. § 1969. évi II. tv. 4. §, 6. § (3) bek. a) pont].*

BH1984. 269. *I. A számítógépi program-alkotás és a hozzá tartozó dokumentáció (szoftver) is a szerzői jogi törvény védelme alá tartozó [Ptk. 86. §, 9/1969. (XII. 29.) MM sz. r. 1. § (1) bek.].*

BH1984. 269. *II. Ha a munkáltató a felhasználási jogának gyakorlása során a műre harmadik személlyel köt felhasználási szerződést, szoftver esetében a szerzői díjat - a mű alkotásával kapcsolatos ráfordításokra figyelemmel 10%-nál alacsonyabb mértékben is meghatározhatja. A szoftver esetleges átdolgozásának a költségeit is a felhasznált mű alkotásához tartozó ráfordításnak kell tekinteni és ezt a díjazás mértékénél figyelembe kell venni [Ptk. 86. §, 1969. évi III. tv. 14. § (1) bek., 9/1969. (XII. 29.) MM sz. r. 12. § (1) bek.].*

BH1984. 268. *A már nyilvánosságra hozott zenemű nyilvános előadása esetén a szerzői jogok védelmére hivatott szerv által a művelődési miniszter jóváhagyásával megállapított díjat kell fizetni. A szerzői jog szempontjából nyilvánosnak minősül az olyan előadás, amely a családiasság vagy háziasság körén túl megy. Nyilvános előadásnak kell tekinteni - egyebek között - a vendéglátóiparban a vendégek (fogyasztó közönség) részére rendelkezésre álló helyiségben elhelyezett rádión, televízión vagy hanghordozó berendezésen - köztük a magnetofonon - keresztül szolgáltatott zenét [Ptk. 86. §, 1969. évi III. tv. 13. § (3) bek., 40. § (1) bek., 9/1969. (XII. 29.) MM sz. r. 10. § (1) bek., 29. §].*

BH1984. 222. *I. A kiállítás rendezője jogosult dönteni abban, hogy a beküldött alkotások közül melyeket állítja ki. Ha a kiállító nem vállalt kötelezettséget a beküldött és a bíráló bizottság által elfogadott alkotások kiállítására, a kiállítás mellőzése nem alapozza meg a kiállító kötelességszegését akkor sem, ha a mellőzés sérelmes a művész számára [Ptk. 75., 86. §].*

BH1984. 151. *Abban a kérdésben, hogy a Magyarország területén történt hasznosítás bitorlást jelent-e, a magyarországi szabadalmi oltalom az irányadó. Az ezzel kapcsolatos perre a magyar bíróságnak van joghatósága [Ptk. 86. §, 1969. év II. tv. 66. §, 1979. évi 13. tvr. 20. § (1) bek.].*

BH1984. 146. *I. Azonos vagy hasonló áruk tekintetében nem részesülhet védjegyoltalomban a megjelölés, ha másnak védjegyoltalom alatt álló védjegyével azonos [Ptk. 86. § 1969. évi IX. tv. 3. § (3) bek. c) pont].*

BH1984. 146. *II. A törvény rendelkezésének sérelmével nem lehet védjegyoltalmat engedélyezni még a korábbi védjegyjogosult hozzájárulása alapján sem [Ptk. 86. §, 1969. évi IX. tv. 3. § (3) bek. b) pont].*

BH1984. 145. *A szabadalmazhatóság szempontjából a vegyi úton való előállítás tényét nem a termék egyes összetevőinek létrejötte, hanem magának a terméknek mint egésznek a létrehozása tekintetében kell vizsgálni [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 6. § (3) bek., a) pont, 4/1969 (XII. 28.) OMFB-IM sz. r. 3. § (1) bek.].*

BH1984. 64. *II. Találmányi díj a találmány értékesítése (előállítása, használata, forgalomba hozatala) esetén jár. Abban a kérdésben, hogy a termék hasznosítása a szabadalom megvalósítását jelenti-e, az igénypontok értelmezésének van jelentősége. [Ptk. 86. §, 45/1969. (XII. 29.) Korm. sz. r. 1. § (2) bek. a) pont, 2. § (1) bek. a) pont].*

BH1984. 58. *Az igénypont tárgyi köre és jellemző része a maga egységében jelenti azt a megoldást, amelyet a szabadalom véd. Ezért a szabadalom terjedelmének a vizsgálatánál a főigénypontot a maga egységében kell figyelembe venni [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 13. § 26. §, (1) bek.].*

BH1984. 57. *I. A szabadalmi oltalom, illetve a szabadalmi igény a szabadalmi leírásban levő és rajzokban ábrázolt megoldásra vonatkozik. Ezért módosítás a leírás és a rajzok tartalmának a megváltoztatása. - Nem tekinthető a bejelentés szerinti elsőbbség időpontja megváltoztatását eredményező módosításnak a szabadalmi leíráson (az igénypontok szövegében) végrehajtott olyan változtatás, amely nem érinti a leírásban levő és rajzokban ábrázolt megoldásnak a szabadalmi oltalom tartalmi feltételei szempontjából jellemző vonásait [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 6. § (1) bek. a) pont, 40. § (1) bek., 43. § (1) bek. a) pont, 4/1969. (XII. 28.) OMFB-IM sz. r. 25. §].*

BH1984. 57. *II. Az igénypont tárgyi köre a találmány megjelölését és a szükséghez képest annak ismert elemeit tartalmazza; a jellemző rész pedig a találmány megkülönböztető ismérveit sorolja fel. Az első vagy főigénypont tartalmazza a feladat megoldásához elengedhetetlenül szükséges összes jellemzőket. - A szabadalmi bejelentőt nem lehet arra szorítani, hogy oltalmi igényét a kiviteli példára korlátozza. Különösen*

vonatkozik ez a megoldásnak a rajzban ábrázolt, a leíró részben leirt olyan alakjára, amely alak független a megoldástól [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 41. § (2) bek., I-OTH-1969. sz. hirdetmény 3. 1. pont].

BH1983. 439. *I. Valamely javaslat újításként való minősítésének előfeltétele, hogy megoldást tartalmazzon valamely műszaki, munka- vagy üzemszervezési feladatra. Nem tekinthető újításnak az a javaslat, amely csak a megoldható feladatot tárja fel, illetőleg a megoldás elégséges voltához szükségszerűen hozzá tartozó mozzanatoknak csak egy részével foglalkozik [Ptk. 86. § 38/1974. (X. 30.) MT sz. r. 2. § (1) bek.].*

BH1983. 439. *II. Közérdekű javaslat felhasználása esetére jogszabály nem ír elő díjazási kötelezettséget [Ptk. 86. §, 1977. évi I. tv. 4. § (2) bek.].*

BH1983. 397. *I. A szabadalmas megrendelésére, az általa rendelkezésre bocsátott tervek alapján történő gyártásnál a megrendelőt kell hasznosítónak tekinteni [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 17. § 45/1969. (XII. 29.) Korm. sz. r.].*

BH1983. 397. *II. Szabadalomhasznosítási díjként nagyobb összeget kell megállapítani, mint a szolgálati találmány feltalálóját megillető díj [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 17-20. §, 45/1969. (XII. 29.) Korm. sz. r.].*

BH1983. 397. *III. Önmagában az, hogy a pótalkatrészek alkalmazása, felhasználása elősegíti a szabadalom tárgyát jelentő készülékek élettartamának a növelését, nem minősül szabadalom hasznosításának [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 17-20. §, 45/1969. (XII. 29.) Korm. sz. r.].*

BH1983. 396. *Az oltalmazni kért megoldás nem tarthat igényt szabadalmi oltalomra, ha a korábbi megoldásoktól való eltérés csak formális, funkciójában nem új, létrehozása nem kívánt alkotó jellegű feltalálói tevékenységet [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 2., 3. §].*

BH1983. 314. *Szabadalmi oltalom alatt álló találmánynak nem a szabadalmas által történő hasznosítása esetén a hasznosító olyan összeget köteles megtéríteni, amelyet a szabadalmas szabadalom-hasznosítási díjként a törvény szerint kiköthetett volna. Ebből a szempontból nincs jelentősége annak, hogy a szabadalmi oltalom megszerzése előtt a felek között újítási hasznosítási szerződés jött létre [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 11. § (1) bek., 17. §, Ptk. 361. §].*

BH1983. 313. *I. Szabadalombitorlást csak akkor lehet megállapítani, ha az ütközőnek állított megoldás a szabadalmi főigénypont valamennyi ismérvét együttesen megvalósítja [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 11. § (1) bek., 13. §].*

BH1983. 313. *II. A mintaoltalom megsértését az követi el, aki az oltalom alatt álló mintát jogosulatlanul hasznosítja. Ezt csak akkor lehet megállapítani, ha az előállított, forgalomba hozott termék külső alakja a maga egységében azonos az ipari mintával [Ptk. 86. §, 1978. évi 28. sz. tvr. 1., 6., 11. §].*

BH1983. 231. *Ha a vállalat a szabadalmi igényjogosult feltalálóval a szabadalom átruházása tárgyában kötött megállapodásban kötelezettséget vállal arra, hogy műszaki és gazdasági felkészültségével a találmányi megoldás megvalósításához szükséges fejlesztési tevékenységet elvégzi, ezt a kötelezettségét azonban felróhatóan megszegi, köteles a feltalálónak az ebből eredő kárát megtéríteni. A feltalálót kárenyhítési kötelezettség terheli. [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 15. § (1) bek. Ptk. 313. §, 312. § (2) bek., 355. §].*

BH1983. 230. *Kombinációs találmány esetében a találmányi megoldás ismert szerkezeti elemek együttalkalmazásának (kombinációjának) a módjában valósul meg. A társszerzőség szempontjából az a döntő, hogy magának a találmánynak mint megoldásnak a megalkotásában kinek volt része [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 7. § (1) bek.].*

BH1983. 193. *I. Nem állapítható meg a védjegyoltalom megszűnése, ha a védjegyet a törlési kérelmet megelőző öt éves időszakon belül az országban használták [Ptk. 86. §, 1969. évi IX. tv. 16. § c) pont, 40. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1983. 193. *II. A védjegynél jelentősége van a színnek is. Maga a színösszetétel is megkülönböztető megjelölés lehet. Ebből a szempontból is vizsgálni kell azonban, hogy mi a védjegy megkülönböztető jellege [Ptk. 86. §, 1969. évi IX. tv. 2. § (2) bek.].*

BH1983. 65. *I. A szabadalmi oltalom terjedelmét az igénypontok határozzák meg. Elsősorban a főigénypont az irányadó. Az igénypont szerkezeti felépítése szerint a találmány megkülönböztető ismérveit az igénypont jellemző része tartalmazza. Ezért a szabadalmazhatóság feltételeinek az igénypont - elsősorban a főigénypont - jellemző részében kell megvalósulniuk [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 13. §].*

BH1983. 65. *II. Nem haladhatja meg a szakember tudását, ezért nem szabadalmazható a megfelelő kísérletek és számítások alapján az optimális érték meghatározása [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 1. §].*

BH1982. 417. *I. Ha valamely megoldás megvalósítója a megoldást nem az újítási díjra igényt támasztó személyek javaslata, hanem azok munkáltatója által szolgáltatott tanulmányterv alapján valósította meg és az ellenértéket megfizette, további díjfizetésre nem kötelezhető [Ptk. 86. §, 38/1974. (X. 30.) MT sz. r. 2., 4., 6. §].*

BH1982. 189. *I. A szabadalmazhatóság egyik elengedhetetlen feltétele a gyakorlati alkalmazhatóság, gyakorlatban nem alkalmazható az a megoldás, amely ellentétben áll a fizika törvényeivel [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 1. §].*

BH1982. 188. *III. A vegyi úton való előállítás tényét nem a termék egyes összetevőinek létrejötte, hanem magának a terméknek mint egésznek a létrehozása tekintetében kell vizsgálni [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 6. § (1) és (3) bek., 4/1969. (XII. 28.) OMFB-IM sz. egy. r. 3. § (1) bek.].*

BH1982. 150. *Szellemi alkotással összefüggő jogsértő használat abbahagyására irányuló kereset nem utasítható el jogviszony hiánya miatt, mert a jogsértés nemcsak relatív (kötelmi) jogviszonyból, hanem mindenkivel szemben érvényesülő (abszolút) jogviszonyból is keletkezhet [Ptk. 86. § (1) és (3) bek., 87. § (1) bek.].*

BH1982. 90. *I. A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének minden jogosulatlan megváltoztatása vagy felhasználása. Jogosulatlan a felhasználás, ha arra jogszabály vagy felhasználási joggal rendelkezni jogosult személy nem ad felhatalmazást [Ptk. 86. §, 1969. évi III. tv. 10. §, 9/1969. (XII. 29.) MT sz. r. 7. § (1) bek.].*

BH1982. 44. *III. A szabadalmast a hasznosítóval szemben - akár szerződés alapján, akár szerződéskötés nélkül - megillető szabadalom-hasznosítási díj nem azonos a szolgálati találmány feltalálóját a szabadalmas munkáltatóval szemben megillető találmányi díjjal. A hasznosítási díj a szabadalom hasznosításának az ellenértéke, ezzel szemben a találmányi díj a feltaláló alkotó munkájának az ösztönző célú anyagi elismerése [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 11. § (1) bek., 17. § (1) bek., Ptk. 361. §].*

BH1981. 273. *A feltalálói díj alapja minden esetben a találmány alkalmazásával elért hasznos eredmény. Eszmei díjazásra a pénzben ki nem mutatható, pénzben ki nem számítható hasznos eredmény alapján kerülhet sor, az ezzel kapcsolatos összes körülmény gondos mérlegelésével [Ptk. 86. §, 45/1969. (XII. 29.) Korm. sz. r. 2. § (1) bek. a) pont, 3. §.].*

BH1981. 141. *I. Szolgálati találmány annak a találmánya, akinek munkaviszonyból vagy más jogviszonyból folyó kötelessége, hogy a találmány tárgykörébe tartozó megoldásokat dolgozzon ki. A találmány szolgálati jellegét a törvény határozza meg, e tekintetben a törvény szabályozza a felek rendelkezési jogosultságát is. Arra nincs lehetőség, hogy a feltaláló szolgálati jellegűnek ismerjen el olyan találmányt, amely a jogszabályban meghatározott feltételek szerint nem szolgálati találmány [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 9. § (1) és (2) bek.]*

BH1981. 58. *Szabadalombitorlást csak akkor lehet megállapítani, ha a megvalósított megoldás a szabadalmi főigénypont valamennyi jellemzőjének megfelel. Az igényponti jellemzőket azonban nem lehet formálisan értelmezni. Nem az igénypont szószerinti szövege lényeges, hanem az a műszaki megoldás, amelyet az igénypontban leirt jellemzők kifejeznek. A szabadalom nem funkciót, nem a feladatkört védi, hanem a feladatot megvalósító megoldást [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 26. §].*

BH1980. 468. *A személyeket védelem illeti meg a vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében is. A védelem körében a jogosult azt is követelheti, hogy az eredményeit felhasználó személy részesítse őt az elért vagyoni eredményben. Ha azonban valamely vagyoni értékű műszaki ismereteket jelentő megoldás létrehozása munkaköri kötelezettség vagy szerződéses kötelezettség alapján történt, a dolgozó a munkáltatójával szemben, a kötelezett a szerződés szerint jogosítottal szemben a Ptk. 87. §-ának (2) bekezdése alapján nem érvényesíthet díjigényt [Ptk. 86. § (4) bek., 87. § (2) bek., 1978. évi 2. sz. tvr. 4. § (1) bek.].*

BH1980. 332. *I. Szerzői jogi védelemben részesül minden olyan mű, amelynek formáján az alkotó szellemi tevékenységéből fakadó eredetiség jegyei felismerhetők, függetlenül attól, hogy az alkotás milyen esztétikai értékelést vált ki [Ptk. 86. §, 1969. évi III. tv. 1. § (1) bek.].*

BH1980. 13. *A szabadalom megadására irányuló eljárás bejelentéssel indul meg, amelynek elengedhetetlen feltétele a találmány leírása. A leírás végén egy vagy több igénypontban meg kell határozni az igényelt szabadalmi oltalom terjedelmét. Az a bejelentés, amely nem tartalmaz igénypontot, érdemi elbírálásra alkalmatlan [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. (Szt.) 40., 41., 44. §].*

BH1977. 539. *A feltalálói jog elismerését (szerzőségi, társszerzőségi igényt) csak személyesen lehet érvényesíteni, ilyen igény elismerése iránt a szolgálati találmány jogosultja pert nem indíthat [1969. évi II. tv. 7. és 15. §, Ptk. 86. §].*

Tvr. 4. § (1) A személyeket a vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében a megkezdett vagy tervbevett hasznosítás esetén a közkinccsé válásig illeti meg a védelem.

(2)

BH1980. 468. *A személyeket védelem illeti meg a vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében is. A védelem körében a jogosult azt is követelheti, hogy az eredményeit felhasználó személy részesítse őt az elért vagyoni eredményben. Ha azonban valamely vagyoni értékű műszaki*

ismereteket jelentő megoldás létrehozása munkaköri kötelezettség vagy szerződéses kötelezettség alapján történt, a dolgozó a munkáltatójával szemben, a kötelezett a szerződés szerint jogosítottal szemben a Ptk. 87. §-ának (2) bekezdése alapján nem érvényesíthet díjigényt [Ptk. 86. § (4) bek., 87. § (2) bek., 1978. évi 2. sz. tvr. 4. § (1) bek.].

87. § (1) Akinek szellemi alkotáshoz fűződő jogát megsértik - a külön jogszabályban meghatározott védelmen kívül - a személyhez fűződő jogok megsértése esetén irányadó polgári jogi igényeket támaszthatja.

(2) A külön jogszabályok hatálya alá nem tartozó szellemi alkotásokat és a személyek vagyoni értékű gazdasági, műszaki, szervezési ismereteit és tapasztalatait érintő védelem körében a jogosult azt is követelheti, hogy az eredményeit elsajátító vagy felhasználó személy részeltesse őt az elért vagyoni eredményben.

A védelem tartalma

1. Külön jogszabályok határozzák meg egyes szellemi alkotások védelmét. E védelem azonban csak a jogszabályokban megjelölt alkotót illeti, és csak a jogszabályban megjelölt védelmet jelenti.

2. Többletvédelemnek minősül mindazon szabály, melyet a törvény a személyhez fűződő jogok körében, valamint a Ptk. 86. § (1) bekezdésében, (3) bekezdésében és (4) bekezdésében határoz meg.

Ennek következménye, hogy például egy közzé nem tett mű esetében is történhet jogsérelem. A műveket megismerőket ugyanis terhelheti adott esetben a Ptk. 81. §-ában szabályozott titoktartási kötelezettség. A szabadalom szintjét el nem érő megoldás megvalósítója is léphet fel igényekkel a Ptk. 86. § (1) bekezdése alapján.

3. Az előbbieken túl a Ptk. 86. § (3)-(4) bekezdésében szabályozott védelem kiterjed a vagyoni igényekre is. Ez azt jelenti, hogy maga a törvény rendelkezik a nevesítetlen szellemi alkotásokra, illetve a know-howra vonatkozó vagyoni igényekről. E szellemi alkotások nem vagyoni védelme az általános személyiségvédelmi szabályok szerint történik.

A védelem tartalmát tekintve, jogilag szabályozottak az alábbi viszonyok:

1. az alkotás szabadsága (Alkotmány 70/G. §)

2. az alkotói minőség elismerése

Az alkotói minőség feltüntetésével kapcsolatos jog személyhez kötött. A feltalálói jog elismerését is személyesen lehet érvényesíteni. Az ilyen igény elismerése iránt a szolgálati találmány jogosultja pert nem indíthat (BH1977. 539.).

A szerzőség elismerésével kapcsolatban pozitív magatartás nem követelhető, csak ha erre a jogszabály külön lehetőséget ad. A védelem azt jelenti, hogy jogsértésnek minősül, ha valakinek alkotói minőségét tagadják, vagy kétségbe vonják.

3. az alkotó nevének feltüntetésére irányuló igény

4. az a jog, hogy a nyilvánosságra hozatal és a felhasználás kérdésében az alkotó dönthessen kizárólag.

A szerzői mű jogosulatlan felhasználása esetén, ha a felhasználás felróható a felhasználónak, a szerzőt megillető díj-jog és a kártérítésen felül a szerzői díjnak megfelelő összeget bírságként is meg kell ítélni (BH1985. 225.).

Jogosulatlan a felhasználás, ha arra a jogszabály nem ad lehetőséget, vagy ha nem felhasználási joggal rendelkező személy adott erre felhatalmazást (BH1982. 90.).

A szerzői jog szempontjából nyilvánosnak minősül az olyan előadás, amely a családiasság, vagy háziasság körén túlmegy. Így például nyilvános a vendéglátóiparban a vendégek részére rendelkezésre álló helyiségben elhelyezett rádión, magnón, TV-n keresztül zene sugárzása.

5. a mű megváltoztathatatlanságához fűződő jog

6. az anyagi érdekek védelme egyes esetekben

A szellemi alkotások díjazásáról általában a külön jogszabályok is rendelkeznek. A Legfelsőbb Bíróság több eseti döntésben kimondta, hogy a Ptk. 86. § (3) bekezdésében szabályozott szellemi alkotások felhasználásából származó gazdasági eredményből részesedés követelhető (BH1986. 320.; BH1980. 468.; BH1979. 175.).

Ha az újításra vonatkozó rendelkezések alapján újítási díj nem is követelhető, az újítás megvalósítása esetén vizsgálni kell, hogy az újítónak nem áll-e fenn jogszerű követelése a polgári jog általános szabályai szerint (BH1979. 115.).

BH2000. 243. *Külön jogszabály hatálya alá nem tartozó műszaki ismeretek védelme iránti perben a jogosultnak kell bizonyítania, hogy annak eredményeit az alperes elsajátította vagy felhasználta [Ptk. 86. § (4) bek., 87. § (2) bek., Pp. 164. § (1) bek., 177. §].*

BH1996. 249. *III. A feltaláló díjazásának alapját képező hasznos eredményhez nem számítható hozzá a találmányon alapuló technológia felhasználásával készült kísérleti üzemi adatok (know-how) szolgáltatásának díja [Ptk. 87. § (2) bek., 11/1983. (V. 12.) MT r. 3. § 4. § (1)-(2) bek.].*

BH1995. 396. *Szerzői jogi védelemben részesül a térkép, és a jogsértővel szemben saját személyében jogosult igényt érvényesíteni a munkáltató, ha szerepel a térképen a megjelenés éve és a munkáltató megnevezése [Ptk. 84. §, 87, § (1) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 1. § (2) bek., 8. §, 10. §, 14. §, 51. §, 52. §, 9/1969. (XII. 29.) MM r. (Szjt. V.) 36. § (2) bek.].*

BH1995. 87. *Személyhez fűződő jogokat sért a gyógyintézet, ha a beteg gyógykezelésével, műtétjével kapcsolatos okiratok kiadását megtagadja [Ptk. 76. §, 81. §, 84. § (1) bek. d) pont, 86. §, 87. §, 1972. évi II. tv. (Eü. tv.) 45. § (1) bek., 77. § (1) bek., 78. § (2) bek., 86. § (2) bek., 87. § (2) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 1. § (1) bek., 11/1972. (VI. 30.) Eü M r. 23. § (1) bek. d) pont.].*

BH1994. 27. *Ügyvédek és ügyvédi irodák névhasználatával kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 86-87. §, 1969. évi IX. tv. (Vt.) 7. §, 1983. évi 4. tvr. 2. § (1) és (7) bek., 31. § (1) bek., 40. § (1) bek., 50. §, 1989. évi II. tv. 1-2. §, 10. §, 6/1983. (VII. 28.) IM. r. 4. §].*

BH1992. 690. *A szerkesztőség tagjai által végzett lapszerkesztési tevékenység önmagában nem minősül vagyoni értéket képviselő szellemi alkotásnak, ezért - ellenkező megállapodás hiányában - a szerkesztőség a lap alapítóját megillető rendelkezési jogokat nem gyakorolhat [Ptk. 86-87. §, 1986. évi II. tv. 7. és 8. §, 1988. évi VI. tv. 22. §].*

BH1992. 579. *Szabadalmi bejelentés alatt álló találmányok hasznosítására kötött szerződés teljesítésével és a szerződés megszűnésével kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 87. § (2) bek., 277. § (1) bek., 310. §, 319. §, 321. § (1) bek., 359. § (1) bek.].*

BH1992. 537. *A cég egyik vagy másik tagjának üzleti hírneve nem tekinthető forgalomképes dolognak, s ezért ez nem apportálható. Az üzleti hírnév nem azonos a goodwill-lel [Ptk. 87. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 22. § (2) bek., GK 52. sz.].*

BH1992. 391. *II. Az a tény, hogy a tudomány állásához kapcsolódó, feltételezett ismeret az adott megoldás előállításának lehetőségét az érintett szakmai kör részére nem zárja ki, önmagában nem eredményezi a megoldás közkinccsé válását [Ptk. 86. § (3) bek., 87. § (2) bek., 1978. évi 2. tvr. (Ptké. II/4. § (1) bek.].*

BH1992. 20. *A szerződésekre vonatkozó általános szabályok alkalmazása a szellemi alkotások hasznosítására kötött szerződésekből eredő jogviták elbírálásánál [1969. évi II. tv. 17-20. §-ai, 1978. évi 28. tvr. 4. §, Ptk. 87. § (2) bek., 205. § (1) bek., 207. §, 277. § (1) bek., 300. § (1)-(2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1991. 310. *Találmány hasznosítására és továbbfejlesztésére kötött szerződés megszűnésével kapcsolatos kérdések [1969. évi II. tv. 17-20. §-ai, Ptk. 87. § (2) bek., 277. § (1) és (2) bek., 319. § (2) bek., 321. §].*

BH1990. 476. *Természetes személyek szellemi apportként nem vihetik be gazdasági társaságba a másik alapító tag által harmadik személyekkel kötött - részükre átadott - átalánydíjas megbízási szerződések teljesítéséhez szükséges hozzáértésüket. Egy cég goodwill-je viszont forgalomképes, vagyoni jognak minősül, s mint ilyen apportálható [1988. évi VI. tv. 22. § (2) bek., Ptk. 87. § (2) bek., GK 52. sz.].*

BH1986. 322. *A szabadalmi oltalom hiánya önmagában a műszaki megoldást a szellemi alkotás voltától nem fosztja meg és azt sem zárja ki, hogy felhasználásáról az alkotó szerződést kössön. A törvény védi azokat a szellemi alkotásokat, amelyekről külön jogszabályok nem rendelkeznek, és amelyek társadalmilag széles körben felhasználhatók és még közkinccsé nem váltak. Az ilyen szellemi alkotások felhasználásából származó gazdasági eredményből részesedés követelhető [Ptk. 86. § (3) bek., 87. §].*

BH1986. 320. *Ha a munkavállaló az általa kidolgozott megoldást munkaköri feladatként, munkaviszonyból eredő kötelezettségként hozta létre, az ilyen szolgálati jellegű tevékenységért elsősorban a szolgálati (munka-) viszonyt rendező szerződés szerinti bér, illetőleg díjazás jár, ha pedig a megoldás a jogszabályokban meghatározott feltételeket kielégíti, a szolgálati szellemi alkotásokért járó (pl. újítási vagy találmányi) díj is követelhető [Ptk. 86., 87. §].*

BH1985. 468. *Ha a mintaoltalom hasznosításával kapcsolatos szerződést tartalmára tekintettel egyben műszaki ismeretek és tapasztalatok átruházására irányuló szerződésnek is kell tekinteni, az ipari mintaoltalom megszűnésével csak a termék külső kialakítása válik közkinccsé, a műszaki megoldás azonban nem. [Ptk. 86. § (4) bek., 87. § (2) bek.].*

BH1985. 65. *A szabadalom hasznosításáért járó ellenérték és a szolgálati találmány feltalálóját megillető találmányi díj iránti igénynek egyaránt előkérdése az, hogy az Országos Találmányi Hivatal a szabadalmat - keletkezésére visszaható hatállyal - megsemmisíti-e. Ilyen esetben tehát helye van a per tárgyalása felfüggesztésének [Pp. 152. § (1) bek., Ptk. 86., 87. §, 1969. évi II. tv. 32. § (1) bek.].*

BH1982. 471. *I. A bejelentési kérelem elintézése tárgyában az Országos Találmányi Hivatal eljárása rendjén esetleg hozandó közzétételi határozat nem minősül olyan előzetes kérdés elbírálásának, amely a per tárgyalásának felfüggesztésére adhat okot [Pp. 152. § (1) bek., Ptk. 87. §, 1969. évi II. tv. 25. §].*

BH1982. 150. *Szellemi alkotással összefüggő jogsértő használat abbahagyására irányuló kereset nem utasítható el jogviszony hiánya miatt, mert a jogsértés nemcsak relatív (kötelmi) jogviszonyból, hanem*

mindenkivel szemben érvényesülő (abszolút) jogviszonyból is keletkezhet [Ptk. 86. § (1) és (3) bek., 87. § (1) bek.].

BH1980. 468. *A személyeket védelem illeti meg a vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében is. A védelem körében a jogosult azt is követelheti, hogy az eredményeit felhasználó személy részesítse őt az elért vagyoni eredményben. Ha azonban valamely vagyoni értékű műszaki ismereteket jelentő megoldás létrehozása munkaköri kötelezettség vagy szerződéses kötelezettség alapján történt, a dolgozó a munkáltatójával szemben, a kötelezett a szerződés szerint jogosítottal szemben a Ptk. 87. §-ának (2) bekezdése alapján nem érvényesíthet díjigényt [Ptk. 86. § (4) bek., 87. § (2) bek., 1978. évi 2. sz. tvr. 4. § (1) bek.].*

HARMADIK RÉSZ

A TULAJDONJOG

I. cím

A TULAJDONJOG ÁLTALÁNOS SZABÁLYAI

VIII. fejezet

88-90. §

BH2000. 407. *A társadalmi tulajdon tárgyát képező ingatlan elbirtoklás útján való megszerzésének - időközben már megszűnt - jogszabályi tilalma a társadalmi szervezetek tulajdonszerzésére is irányadó volt [1960. évi 11. tvr. (Ptké.) 80. §, 1977. évi IV. tv., Ptk. 28. § (1) bek., 88-90. §-ai, 121. § (1) és (3) bek., 1991. évi XIV. tv. 16. § (2) bek.].*

91. §

92-93. §

IX. fejezet

A tulajdonjog tárgyai

94. § (1) Minden birtokba vehető dolog tulajdonjog tárgya lehet.

Jogi értelemben a dolog a tulajdonjog közvetett tárgya. Abból, hogy valami a tulajdonjog tárgya lehet két dolog is következik. Egyrészt a dolog felett a tulajdonos gyakorolhatja a tulajdonost megillető jogokat, másrészt a tulajdonossal szemben állók kötelesek a tulajdonjogból folyó jogosultságukat tiszteletben tartani. A Ptk. rendelkezése szerint tulajdonjog tárgya lehet minden birtokba vehető dolog.

A birtokbavétel egyrészt fizikai, másrészt jogi értelemben használt fogalom. Fizikai értelemben birtokba vehető az, ami hatalmunkban tartható. Jogi értelemben birtokba vehető mindaz, aminek hatalomban tartását jogszabályok nem tiltják.

A dolog fogalmát a törvény külön nem definiálja, éppen ezért a jogirodalomban elterjedt az az álláspont, hogy nem az lehet a tulajdonjog közvetett tárgya, ami a polgári jog szabályai szerint dolog, hanem az, ami a jog szabályai szerint a tulajdonjog tárgya lehet.

A dolog fizikai értelemben és jogi értelemben vett fogalmának speciális értelmezése mutatható ki az emberi test vonatkozásában. Az emberi test önmagában nem lehet birtokba vehető dolog, az ember nem képezheti adásvétel tárgyát sem. Ugyanakkor az emberi test egyes szerveire, illetve a holttestre vonatkozóan már a jogszabály lehetőséget ad a rendelkezésre, illetve arra, hogy egyes emberi szervek, a holttest dolognak minősüljön. A jogszabály külön szabályozza a szervekkel való rendelkezés jogát. A korábban hatályban volt 18/1972. (XI. 4.) EüM rendelet 2. § (1) bekezdése kimondta, hogy az élő személy testéből kivett szerv adományozása csak ingyenesen történhet. Az 1998. július 1-jén hatályba lépett, az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény IX. fejezete is rendelkezik a szerv- és szövetátültetésről. A törvény 207. § (1) bekezdése szerint szerv, illetve szövet adományozása kizárólag ellenérték nélkül történhet. Az említett rendelkezésekből látható, hogy bizonyos esetekben az emberi szervek, illetve szövetek dolog módjára funkcionálhatnak.

Kihangsúlyozandó, hogy a forgalomképesség nem feltétlen kritériuma a dolognak, hiszen tulajdonjog tárgya lehet olyan dolog is, amely egyébként forgalomképtelen. A dolog felosztását, különböző fajtáit sem szabályozza egyértelműen a Ptk., a különböző jogszabályi rendelkezések egybevetéséből azonban összefoglalóan meg lehet állapítani az alábbiakat.

A dolog feloszthető:

1. a tulajdonjog alanya szerint: a dolog lehet kizárólag állami tulajdonban, illetve lehet más tulajdonában.

A jelenlegi alkotmányi és Ptk.-beli szabályozás alapján lehet beszélni köztulajdonról és egyéni tulajdonról. A köztulajdonon belül a dolog lehet az állam kincstári vagyonának része (lásd Áht. IX. Fejezete). A kincstári vagyonhoz tartozó vagyontárgyak másik csoportja az állam vállalkozói vagyonának körébe tartozik. (Ezen belül is megkülönböztethető a tartósan állami tulajdonban, illetve az időlegesen állami tulajdonban maradó tulajdon). És végül kiemelendő a kizárólagosan állami tulajdonban lévő dolgok köre, amelyet a Ptk. 172. §-a szabályoz.

2. a forgalomképessége szerint: forgalomképes, forgalomképtelen, korlátoltan forgalomképes dolgok.

Forgalomképtelenek: a kizárólag állami tulajdonban lévő dolgok amennyiben más jogszabály ezt a kizárólagosságot fel nem oldja, továbbá törvényben meghatározott más dolgok, például minden barlang [1996. évi LIII. törvény 68. § (1)], az ÁPV Rt. részvénye [1995. évi XXXIX. törvény 9. § (2)], az MR Rt., az MTV Rt. és a Duna TV Rt. részvénye [1996. évi I. törvény 64. § (4)], az állami tulajdonban álló, természetvédelmi szempontból védett, fokozottan védett, illetve védelemre tervezett területeken lévő vizek [1995. évi LVII. törvény 6. § (5)]

Korlátozottan forgalomképes például az államháztartás alrendszeréhez kapcsolódó és a külön jogszabályban meghatározott értékhatár feletti vagyon értékesítése, használatának vagy hasznosításának átengedése, ingyenes átruházása [Áht. 108. § (1)-(2)].

A forgalomképtelenségnek azért van jelentősége, mert a Ptk. 173. § (2) bekezdése értelmében a forgalomképtelen dolgok elidegenítéséről megkötött szerződés semmis.

3. rendeltetése szerint: ingó, ingatlan.

Ingatlanok esetében a Ptk. a földről és épületről tesz említést. Ingónak tekintendő minden olyan tárgy, amely nem minősül ingatlannak.

4. oszthatósága szerint: osztható, oszthatatlan.

Osztható dolognak tekintjük azt, amely állagának sérelme, vagy értéke számottevő csökkenése nélkül részekre osztható, míg ezzel szemben minden más dolog oszthatatlan. Jelentősége lehet e kérdésnek például a közös tulajdon megszüntetése során, ugyanis nem mindegy, hogy osztható, vagy oszthatatlan dolgon fennálló közös tulajdon megszüntetéséről van-e szó.

5. helyettesíthetősége szerint: helyettesíthető, helyettesíthetetlen.

Helyettesíthető dolog az, amelyet szám, mérték, mennyiség alapján tartanak nyilván. A nem helyettesíthető dolog ezzel szemben egyedi. Nyilvánvalóan ettől függ például az, hogy hibás teljesítés esetén lehet-e szó a dolog kicseréléséről, vagy ez a dolog egyedisége folytán kizárt.

6. összetett vagy egyedi jellege szerint: összetett dolognak tekintjük azt a dolgot, amely több fizikailag egységes alkotó elemből áll. Meg kell különböztetni ettől a dolog összességet, amely különálló dolgokat foglal magába. Az összetett dolog esetében tehát lényegében egy dologról van szó. Például beépített telek esetén egy ingatlanról beszélünk, amely egy földterületből és egy épületből áll. Ugyanakkor a dologösszesség például egy nyáj (több külön álló egyedi dolog meghatározott csoportja, mennyisége).

(2) Ha a törvény kivételt nem tesz, a tulajdonjog szabályait megfelelően alkalmazni kell a pénzre és az értékpapírokra, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre.

A törvénynek az a rendelkezése, hogy a tulajdonjog szabályait a pénzre, az értékpapírokra, valamint a dolog módjára, hasznosítható természeti erőkre megfelelően kell alkalmazni azt jelenti, hogy nem minden szabály és nem feltétlenül alkalmazandó. Például a tulajdonjog egyik fő szabálya, amely szerint a tulajdonjogot csak tulajdonostól lehet szerezni, nem érvényesül a pénz és a bemutatóra szóló értékpapír esetén, mert ennek átruházása esetén a szerző akkor is tulajdonos lesz, ha az átruházó nem volt az (Ptk. 119. §).

A pénz helyettesíthető, birtokba vehető forgalomképes dolog. Speciális szabályozásának az az oka, hogy a pénznek nem a fizikai megjelenése és hatalomban tartása, hanem az általa képviselt értéke a döntő, hiszen a pénz törvényes értékmérő funkciót tölt be. (Mindemellett köznapi értelemben a bankjegy is pénznek minősül).

A pénzzel azonos elbírálás alá esik a bankszámlapénz is. Speciális problémát vethet fel a bankszámla szerződések teljesítésével kapcsolatban az alkalmazandó jogszabályok megítélése. Így például ha a pénzintézet a vele bankszámla-szerződéses jogviszonyban lévő gazdálkodó szervezet részére tévedésből kétszeres átutalást teljesít, a visszakövetelésre nem tulajdonjog, hanem jogalap nélküli gazdagodás

visszafizetése jogcímen kerülhet sor (BH1997. 87.). Éppen ezért a követelés a pénzkövetelésre (kártérítésre) irányadó szabályok szerint évül el.
Az értékpapír jogszabályban meghatározott kellékekkel rendelkező okirat, amely megtestesíti a benne foglalt jogosultságot (Ptk. 338/A. §). A törvény a pénzkövetelésről szóló értékpapír fogalmát definiálja oly módon, hogy ez az értékpapír meghatározott pénzösszeg szolgáltatására vonatkozó egyoldalú és feltétlen kötelezettségvállalást tartalmaz. Az értékpapírok lehetnek hitelviszonyokat megtestesítő értékpapírok (például a kötvény); olyan egyéb értékpapírok, amelyen a kibocsátó meghatározott pénzösszegnek a rendelkezésére bocsátására kötelezi magát; lehetnek tagsági jogokat megtestesítő értékpapírok (például a részvény), illetve mindaz az értékpapír, amelyben a kibocsátó meghatározott pénzösszeg, vagy pénzben meghatározott nem pénzbeli vagyoni érték tulajdonába, vagy használatba vételét elismerve kötelezi magát arra, hogy az értékpapír birtokosának meghatározott vagyoni és egyéb jogokat biztosít. Fontos feltétele a törvénynek, hogy az értékpapírban meghatározott követelést érvényesíteni, arról rendelkezni, azt megterhelni - ha a törvény ettől eltérően nem rendelkezik - csak az értékpapír által és annak birtokában lehet. A Ptk. 338/C. §-a értelmében értékpapírt külön jogszabály szerint valamely dologra vonatkozó tulajdonjogról, vagy más jogról, illetőleg tagsági viszonyból eredő jogosultságról is ki lehet állítani. Erre az értékpapírra - jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - a pénzkövetelésről szóló értékpapír szabályait kell megfelelően alkalmazni.
Vannak továbbá dologi jogi papírok, azaz valamilyen dologi jogi alanyi jogot, így különösen dologi jogot vagy zálogjogot, vagy a kettőt együttesen megtestesítő értékpapírok. Az ilyen értékpapír átruházása a dologi jogok átszállását is eredményezi. Ilyen például a közraktári jegy, amely árujegyből és zálogjegyből áll. Az új törvényi szabályozás által ismeretessé vált az okirati formán kívüli, az ún. dematerializált értékpapír is. Dematerializált értékpapír az elektronikus úton rögzített és továbbított, értékpapírszámlán nyilvántartott, az értékpapír valamennyi tartalmi kellékét azonosítható módon tartalmazó adat.
Az értékpapír tehát a Ptk. 94. § (2) bekezdése által válik dologgá, mert egyébként az értékpapír más természetű mint a pénz, hiszen tartalma az értékpapírba foglalt jogosultság, azaz nem minősül egyértelműen dolognak - amennyiben tulajdonjog tárgya jog nem lehet.
A természeti erők fogalmának definiálása ugyancsak nem található meg a Polgári Törvénykönyvben. A jogirodalom szerint természeti erő az a természettudományos (fizikai, kémiai stb.) úton meghatározható jelenség, amely vagyoni értékű szolgáltatások alapja, hordozója. (Polgári Törvénykönyv magyarázata, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1992. I. Kötet 225. oldal).
A törvény a dolog módjára hasznosítható természeti erőkről tesz említést. (Vannak ugyanis olyan természeti erők, amelyeknél a dolog-jelleg egyértelmű (mint például ha szilárd tüzelőanyagokról van szó, azaz testi tárgyakról.)
Dolog módjára hasznosítható természeti erő például a villamos energia, melyről a 2001. évi CX. törvény rendelkezik. A vízierő is lehet természeti erő. A vízgazdálkodásról az 1995. évi LVII. törvény rendelkezik. Ugyancsak törvény szabályozza a nukleáris energia felhasználásával kapcsolatos kérdéseket (1996. évi CXVI. törvény).
Különös szerepet tölthet be a dologgá minősítés a gazdasági társaságok esetében, amikor abban a kérdésben kell állást foglalni, hogy mit lehet apportálni. A Gt. (új) 124. § (3) bekezdése alapján a nem pénzbeli hozzájárulás bármilyen vagyoni értékkel rendelkező forgalomképes dolog, illetve végrehajtás alá vonható szellemi alkotás, valamint vagyoni értékű jog lehet, amelyet a társaság a harmadik személy engedélye nélkül ruházhat át. Ezért például üzlethelyiségben végzett átalakítás és beépítés értéke - nem lévén forgalomképes dolog - korlátolt felelősségű társaságba nem apportálható (BH1995. 590.).
BH2003. 54. *I. A betéti társaság üzletvezetéssel megbízott beltagja a sikkasztást valósítja meg, ha ingatlanát apportként a gazdasági társaságba beviszi, majd ezt követően az ingatlant eladja [Btk. 317. § (1) bek., (4) bek. a) pont, Ptk. 94. § (1) bek., 117. § (3) bek., 1997. évi CXLIV. tv. 2. § (1) és (2) bek.].*
BH2002. 65. *Az ún. konszernjogi tényállás megállapítása körében vizsgálandó körülmények [Ptk. 94. § (2) bek., 1988. évi VI. törvény 328. § (2) bek.].*
BH2001. 10. *a terhelt és a sértettek között így létrejött elszámolási jogviszony a büntetőjogon kívül esik, és kizárja a lopás bűncselekményének megállapíthatóságát [Btk. 316. § (1) bek., Ptk. 94. §, 99. §, 125. § (1) és (2) bek.].*
BH2000. 481. *ilyen esetben a sértettek a terményből természetbeni részesedést követelhetnek, vagyis a terhelt és a sértettek között olyan elszámolási jogviszony keletkezik, amelyet a polgári jog szabályai szerint kell elbírálni [Btk. 316. § (1) bek., Ptk. 94. §, 99. §, 125. § (1) és (2) bek.].*
BH2000. 395. *I. A telefonvonal előfizetőjének a szolgáltatás igénybevételére irányuló jogosultsága dolognak, alkotórészének vagy tartozékának nem tekinthető, hanem vagyoni értékű jognak minősül [Ptk. 94. § (1) bek., 95. § (1) bek., 1992. évi LXXII. tv. mell. 8., 21., 25. pont].*

BH1997. 144. *A hitelező követelésének kielégítése, ha a gazdálkodó szervezet a részére tulajdonjogfenntartással eladott dolgot a felszámolás közzététele előtt értékesítette [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 4. § (1) bek., 57. § (1) bek., Ptk. 94. § (2) bek., 119. §, 368. § (1) és (2) bek.].*

BH1997. 87. *Ha a pénzintézet a vele bankszámla-szerződéses jogviszonyban lévő gazdálkodó szervezet részére tévedésből kétszeres átutalást (jóváírást) teljesít, a visszakövetelésének jogcíme nem tulajdoniigény-érvényesítésnek, hanem jogalap nélküli gazdagodás visszafizetésére irányuló követelésnek minősül. Ez - mint pénzkövetelés - a pénzkövetelésre (kártérítésre) irányadó szabályok szerint évül el [Ptk. 94. § (1)-(2) bek., 115. § (1) és (3) bek., 117. § (1)-(2) bek., 119. §, 195. § (3) bek., 324. § (1) bek., 361. § (1) bek., 364. §, 529. § (1) bek., GK 45.].*

BH1995. 590. *Üzlethelyiségben végzett átalakítás és beépítés értéke - nem lévén forgalomképes dolog - korlátolt felelősségű társaságba nem apportálható [1988. évi VI. tv. 22. § (2) bek., 161. § (3) bek., Ptk. 94. §].*

BH1991. 480. *I. Szőlőtelepítés csak az általa elfoglalt földterülettel együtt vehető birtokba, ezért a szőlőültetvény - a földtulajdon (kezelői jog) átadása nélkül - nem apportálható [Ptk. 94. § (1) bek., 95. § (1) bek., 126. §, 1988. évi VI. tv. 21. § (1) bek. d) pont, 22. § (1) - (2) bek., 56. §, 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 15. § (1) - (2) bek., 13/1989. (XII. 16.) IM r. 8. § c) pont].*

95. § (1) A tulajdonjog kiterjed mindarra, ami a dologgal olyképpen van tartósan egyesítve, hogy az elválasztással a dolog vagy elválasztott része elpusztulna, illetőleg az elválasztással értéke vagy használhatósága számottevően csökkenne (alkotórész).

(2) A tulajdonjog kétség esetében kiterjed arra is, ami nem alkotórész ugyan, de a dolog rendeltetésszerű használatához vagy épségben tartásához rendszerint szükséges, vagy azt elősegíti (tartozék).

XXVI. számú Polgári Elvi Döntés

a kültelki közút szélére ültetett fák tulajdonjogáról, kezeléséről, fenntartásáról és pótlásáról

Külterületeken az 1945. január 1. napja előtt létesített közút rézsűjének külső szélétől számított két méter távolságon belül ültetett - összefüggő üzemi gyümölcsöshöz nem tartozó - fáknak a kezelése, fenntartása és pótlása az illetékes útfenntartó állami szervnek a joga és kötelessége. A fákat a földtulajdonos csak akkor vághatja ki, ha erre az útfenntartó állami szerv is engedélyt (hozzájárulást) ad.

A kérdéses fák tulajdonjoga - ezekkel a korlátozásokkal - a földtulajdonost illeti, a földtől elvált fákkal a földtulajdonos rendelkezik.

Külterületen létesített közutak kiképzése során az úttest rézsűje mentén húzódó földeken a földtulajdonosok gyakran fákat ültetnek. Az ilyen fák közvetlenül érinthetik az általuk szegélyezett utak sorsát, főleg gyökérzetük kiterjedésével, óvó, védő vagy egyéb hatásukkal, s esetleg még a tájképi jelleg szempontjából is. Mindenesetre alapos útügyi ismeretek szükségesek ahhoz, hogy helyesen legyen elbírálható, vajon az ilyen út menti fák telepítése, kezelése, megbolygatása, kitermelése milyen hatással lehet a közútra. Az elbírálást egyéni érdekek nem befolyásolhatják.

Ezért történt, hogy a törvényhozó 1962. évi 21. törvényerejű rendelet 7. §-ának (2) bekezdésében a külterületen 1945. január 1. napja előtt létesített közutak rézsűjének külső szélétől számított kétméteres sávon belül ültetett fákat az összefüggő üzemi gyümölcsöshöz tartozók kivételével - az út tartozékának nyilvánította.

A törvényerejű rendelet kihirdetése (1962. szeptember 21.) és hatályba lépése (1963. január 1.) közötti idő alatt azonban állami gazdaságok, termelőszövetkezetek és egyéni földtulajdonosok a szóban forgó kétméteres földsávon belül levő fák kivágására kért és megkapott engedély alapján azokból - országos méretekben - jelentős mennyiséget kitermeltek.

Ezekkel az esetekkel kapcsolatban merült fel az a kérdés, hogy a hivattkozott rendelkezésnek mi a helyes értelme, különösen, hogy az út tartozékának minősített fák a kétméteres földsáv tulajdonosának vagy pedig az államnak mint útfenntartónak a tulajdonában vannak-e.

A Legfelsőbb Bíróság a kérdést megvizsgálva a következő eredményre jutott:

A törvényerejű rendelet egésze, rendelkezéseinek egymással való összefüggése arra mutat, hogy a törvényhozó a szóban forgó - az út menti kétméteres sávban ültetett - fákat az utak megfelelő használatának biztosítás érdekében fokozott védelemben kívánta részesíteni, a beültetést és a fák sorsát fokozott ellenőrzés alá kívánta vonni.

A törvényerejű rendeletbe tehát az e cél elérésére elegendőnek látszó az a rendelkezés került, hogy a közút rézsűjének külső szélétől számított kétméteres távolságon belül ültetett fákat - az összefüggő üzemi gyümölcsöshöz tartozók kivételével - az út tartozékának kell tekinteni.

A Polgári Törvénykönyv 95. §-ának (1) bekezdése szerint a tulajdonjog kiterjed mindarra, ami valamely dologgal (így a földdel is) olyképpen van tartósan egyesítve, hogy az elválasztással a dolog vagy elválasztott része elpusztulna, illetőleg az elválasztással értéke vagy használhatósága számottevően csökkenne. Ezt nevezi a törvény alkotórésznek. Ennek megfelelően a Polgári Törvénykönyv 126. §-a azokat a dolgokat is a föld alkotórészének nyilvánítja, amelyek mint növendékek utóbb keletkeztek. A földben gyökerező fa kétségtelenül ilyen alkotórésze a földnek, s mindaddig az is marad, amíg a földtől el nem választják.

Ezzel szemben a tartozék - ugyancsak a Polgári Törvénykönyv szabályozása [95. § (2) bek.] szerint - már a dologgal való lényegesen lazább együvétartozást jelent. A tartozék nem veszti el az önállóságát, csak éppen kapcsolódik egy másik dologhoz (akár a földhöz is), hogy annak a rendeltetésszerű használatát vagy épségben tartását biztosítsa, elősegítse. A tulajdonjog itt már nem feltétlenül egységes.

Ezeknek a törvényes fogalmaknak az összehasonlítása alapján nyilvánvaló, hogy a földben gyökerező fa a földnek nem tartozéka, hanem alkotórésze. A fa tehát annak a tulajdona, akié maga a föld is.

A szóban levő út menti fák tulajdonjogát tehát az útfenntartó állam csak akkor szerezheti meg, ha magának a földsávnak a tulajdonjogát is megszerzi. Ilyen irányú rendelkezést azonban az 1962. évi 21. törvényerejű rendelet nem tartalmaz.

Ezek után az említett törvényerejű rendelet 7. §-ának (2) bekezdésében foglalt annak a rendelkezésnek, hogy a fákat „az út tartozékának kell tekinteni", csak azt az értelmet lehet tulajdonítani, hogy a törvényerejű rendelet a kétméteres földsávban levő fáknak a földtulajdonost illető tulajdonjogát nem elvonni, hanem közérdekből csupán korlátozni kívánta úgy, hogy az ilyen fák a mellettük húzódó utakra nézve „tartozék"-szerepet töltsenek be, vagyis, hogy az utak rendeltetésszerű használatát, épségben tartását biztosítsák, elősegítsék. Az út rézsűjének a külső szélétől való legfeljebb kétméteres távolság, a gyökérzet elágazása, s az egyéb tekintetben is fennálló természeti ráhatás az ilyen laza, de a tartozék fogalmához elegendő kapcsolat fennállását kétségtelenné teszik.

Ennek a korlátozásnak a földtulajdonos - és így egyúttal fatulajdonos - engedni köteles, mert különben a törvényesen biztosított tartozéki szerep nem volna betölthető. Ezt a célt a földtulajdonos nem hiúsíthatja meg.

Ebből a korlátozásból folyik, hogy az útfenntartó szerv joga természetesen nemcsak a már megfélő fák kitermelésére vagy meghagyására terjed ki, hanem a fák kezelésére, fenntartására, pótlására, valamint annak az eldöntésére is, hogy a kétméteres sávon belül ültethető-e fa ott, ahol eddig nem volt, s ha igen, milyen.

Mindebből okszerűen folyik, hogy:

1. a fák kivágásához (kitermeléséhez) minden esetben szükséges az útfenntartó szerv engedélye (hozzájárulása), tehát akkor is, ha a kivágás (kitermelés) egyébként hatósági engedélytől nem függ;

2. az útfenntartó szerv a fát kivághatja, a fa kivágásának megengedését pedig a fa pótlásától teheti függővé;

3. ha a tulajdonjogot korlátozó tartozéki kapcsolat megszűnik - akár úgy, hogy a fát az útfenntartó szerv távolította el, akár úgy, hogy azt a földtulajdonos vágta (termelte) ki, vagy pl. a vihar döntötte ki - a fák anyagával a földtulajdonos rendelkezik. Ugyanez vonatkozik a fák gallyazásának, nyesésének eredményére is.

A dologkapcsolatok jelentősége elsősorban abban áll, hogy a különböző alkotórészek tulajdonjogi helyzete hogyan viszonyul egymáshoz (például, hogy a mellékdolog osztja-e a fő dolog jogi sorsát, vagy attól független).

E § a dologkapcsolatok közül csak a fő dolog és az alkotórész, valamint a fődolog és a tartozék kapcsolatát szabályozza. Ezen kívül azonban beszélhetünk a fődolog és a növedék kapcsolatáról is (Ptk. 126. §). Ez esetben olyan részről van szó, amely eredetileg nem volt alkotórész, de utóbb azzá vált.

Ugyancsak lehet beszélni a fő dolog és a gyümölcs kapcsolatáról is, amikor egy dologból szervesen származó önálló dolog jön létre.

Az alkotórész a fő dolog jogi sorsában osztozik. Ingatlan esetében a földrészletnek az épület, a növényzet és egyéb építmény (kerítés, akna) lehet alkotórésze. A növényzet addig alkotórész, amíg el nem válik a földtől, így a termés a leszedéssel, a fa a kivágással önálló dologgá válik.

A törvény szerint alkotórész mindaz, ami a dologgal tartósan és úgy van egyesítve, hogy az elválasztás akár magának a dolognak, akár az elválasztott résznek az elpusztulásához vagy értékének, használhatóságának számottevő csökkenéséhez vezetne.

Az alól a fő szabály alól, hogy az alkotórész tulajdonjoga szükségképp a fő dolog tulajdonosát illeti, kivételek vannak. A legfontosabb kivétel, hogy az épület tulajdonjoga egyes esetekben nem a földtulajdonost, hanem az építkezőt illeti meg (Ptk. 97. §). Nem osztozik az alkotórész a fő dolog jogi sorsában, ha nem kifejezetten alkotórész eladásáról van szó (például bontási anyag). A kivétel azonban csak abban az esetben érvényesül,

ha az adott dolog birtokba vehető. Az alkotórész esetén ugyanis nem csupán szoros fizikai kapcsolatot kell feltételezni a fő dologgal, hanem gazdasági érdeket is. Ezért például a szőlőtelepítés csak az általa elfoglalt földterülettel együtt vehető birtokba, s mert kitermelését követően értéke számottevően csökkenne, alkotórésznek minősül és ezért önállóan nem forgalomképes. A forgalomképtelenség ténye pedig kizárja adott esetben a szőlőültetvény önálló apportálását (BH1991. 480.).

A tartozék fogalmát olyan konkrétan, mint az alkotórészt, nem definiálja a törvény. Úgy rendelkezik ugyanis, hogy ami nem alkotórész, de a dolog rendeltetésszerű használatához, vagy épségben tartásához rendszerint szükséges, vagy azt elősegíti, tartozéknak minősül és a fő dolog tulajdonjoga kétség esetében kiterjed erre is. Példaként szokták említeni, hogy az evező tulajdonjoga kétség estében azt illeti, aki a csónaknak is a tulajdonosa. A törvénynek az a szabálya, hogy csak kétség esetében áll, hogy a fő dolog tulajdonjoga kiterjed a tartozékra is, azt jelenti, hogy a felek megállapodással eltérhetnek ettől, ebben a vonatkozásban tehát különbség van az alkotórész és a tartozék között, mert az alkotórész fő szabályként ugyannak a tulajdonában van, akinek a fő dolog. A tartozékra nézve ugyanakkor az eltérés a felek megállapodásától függ. Az ingatlannak például többféle tartozéka lehet. Jellegét a szerződés, a közfelfogás alapján lehet általában meghatározni. Például a csillár, a gázkonvektor, a beépített bútor általában tartozék, az adásvételi szerződésekben ezért célszerű jogi sorsukról rendelkezni, hogy a későbbi jogvita elkerülhető legyen.

Konkrét dologkapcsolatok a gyakorlatban:

Ingatlanon álló építmény:

A földrészleten álló építmény az ingatlan alkotórésze. Ily módon alkotórésznek minősül a telken épült garázs és ezáltal tulajdonjogi szempontból a garázs osztja a telek jogi sorsát. A felépítmény alkotórészi, tehát ingatlan-jellegén nem változtat az, hogy a felépítmény és a telek tulajdonosa nem ugyanaz (BH1973. 293.).

Pavilon:

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a közterületre állított pavilon a földterületbe való mechanikus bekapcsolás ellenére is megtartja ingó jellegét és így tartozéki minőségét. Feltéve, hogy az ingatlanba való beolvasztás nyilvánvalóan ideiglenes célzatú (BH1991. 372.).

Pince:

Az a pince, amelynek bejárata a pince tulajdonosának tulajdonában álló földrészletről nyílik, a földrészlet alkotórésze, és mint ilyen, önálló ingatlanként nem telekkönyvezhető. A közterületről nyíló pince azonban önálló ingatlanként telekkönyvezhető (Polgári Jogi Döntvénytár 1971-1972. 25. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973.).

Pajta :

A pajta az ingatlan tartozéka (BH1964. 4199.). Feltétel azonban, hogy a pajta ne legyen olyan tartósan megépítve, hogy az elválasztással elpusztuljon, illetve értéke csökkenjen. Ez utóbbi esetben ugyanis a pajta már az ingatlan alkotórészének minősül.

Építési anyag:

Ha a megvásárolt ingatlanon fel nem használt építőanyagok is találhatók, szerződési kikötés hiányában ezeken az új tulajdonos nem szerez tulajdonjogot. Tulajdonjog megszerzésére ugyanis csak akkor van lehetőség, ha ez az építési anyag alkotórésznek, vagy tartozéknak minősülne.

Ezzel szemben a bontási anyag, mint az épület, a telek alkotórésze, önálló forgalom tárgyát képezheti és nem minden esetben osztja a fő dolog jogi sorsát. Az épület akkor minősülhet bontási anyagnak, ha a tulajdonos a lebontáshoz hatósági engedéllyel rendelkezik, vagy ha az épület ilyen engedély hiányában is lebontható. E feltételek hiányában az épület (bontásra érett) mint alkotórész a telek jogi sorsát fogja osztani.

Faház:

Nem vitás, hogy a földrészlet legfontosabb alkotórésze az épület. Az olyan építmény azonban, amelynek eltávolítása, áthelyezése nehézség nélkül lehetséges, ingó dolognak minősül. Ilyen lehet például a betontuskókra helyezett faház.

Villanyvezeték, szerelvények:

Alkotórésznek minősülnek, amelyek nem választhatók el az épülettől. Ezzel szemben a bírói gyakorlat szerint a csillár tartozék, de a forgalmi szokások szerint - külön megállapodás hiányában - az ingatlan adásvétele általában nem terjed ki rá.

Központi fűtőberendezés, cserépkályha, gázkonvektor:

Tartozéknak minősülnek, amelyre az adásvétel általában kiterjed.

Kályha, tűzhely:

Általában a lakás tartozéka, ezért a konkrét esetben a felek megállapodásából kell kiindulni és azt kell vizsgálni, hogy a szerződés megkötésekor a felek az adásvételi szerződésbe belefoglaltnak tekintették-e ezeket a tárgyakat.

Összefoglalóan az mondható el, hogy az ingatlannak és elsősorban az épületnek többféle tartozéka lehet, amelyeknek a fő dologgal való kapcsolata hol erős, hol gyengébb. A tartozék jellegét eldöntő adatok (szerződés) hiányában a műszaki adottságokra, a közfelfogásra figyelemmel és a helybeli szokásokra tekintettel kell eldönteni, hogy a fő dolog tulajdonjoga a tartozékokra is kiterjed-e.
Úttest mellé telepített közvilágítási lámpák:
a közút tartozékainak minősülnek (BH1995. 472.).
Fák:
Azokat a dolgokat is a föld alkotórészének kell tekinteni, amelyek mint növedékek utólag keletkeztek. Ennek értelmében a földben gyökerező fa a földnek ilyen növedéke és mindaddig alkotórésznek minősül, amíg a földtől el nem választják. Amíg a földben gyökerező fa alkotórész, osztja a fő dolog jogi sorsát, tehát a fa azt a földtulajdonost illeti meg, akinek a földjén áll. Rendszeres problémaként merült fel azonban az út mentén álló fák tulajdonjogának, kezelésének kérdése, amelyről a Legfelsőbb Bíróság XXV. számú Polgári Elvi Döntése is rendelkezik. Az előbbi fő szabálytól eltérően e döntés azt mondta ki, hogy a külterületeken az 1945. január 1. napja előtt létesített közút rézsűjének külső szélétől számított két méter távolságon belül ültetett - összefüggő üzemi gyümölcsöshöz nem tartozó - fáknak a kezelése, fenntartása és pótlása az illetékes útfenntartó állami szervnek a joga és kötelessége. A fákat a földtulajdonos csak akkor vághatja ki, ha erre az útfenntartó állami szerv is engedélyt ad. A kérdéses fák tulajdonjoga - ezekkel a korlátozásokkal - a földtulajdonost illeti, a földtől elvált fákkal a földtulajdonos rendelkezik. A 2 méteres földsávban lévő fáknak a tulajdonjogát korábbi törvényi rendelkezés nem elvonni akarta a tulajdonostól, csupán közérdekből korlátozni és ezáltal azt kívánták elérni, hogy ezek a fák tartozék-szerepet töltsenek be. A rendelkezések értelmében azonban a fák kezelésére, fenntartására, pótlására is az útfenntartó szervek kötelesek. Ugyanebből az okból a közút rézsűjén lévő fa kidőlésével okozott kárért sem a tulajdonos, hanem az útfenntartó felel. Éppen ezért az út menti fák kitermelésével kapcsolatos kártérítési igény elbírálásához nélkülözhetetlen a kitermeléssel érintett területsáv tulajdonjogának tisztázása. A perbeli jogvita elsődleges oka az volt, hogy a felperes szerint az alperes a közút melletti árok rézsűjének külső szélétől számított két méteres sávról vágta ki a fákat és azokat nem bocsátotta a felperes, mint tulajdonos rendelkezésére. Ugyanakkor a becsatolt térképkivonat szerint a felperes tulajdonában állott ingatlan mellett az út árka és a rézsűje négy méter, amely az állami tulajdonban lévő ingatlanhoz tartozik, vagyis az a terület, amelyről a fákat kivágták nem a felperes tulajdona volt. A bíróság utalt arra, hogy ha az a terület, amelyről a fákat az alperes kitermelte a Magyar Állam és nem a felperes tulajdonát képezte, akkor a kitermelt fákkal is a Magyar Állam volt jogosult rendelkezni, ezért a perbeli jogvitára nem alkalmazható a Legfelsőbb Bíróság XXVI. számú Polgári Elvi Döntése és a felperes tulajdonosi jogokat nem gyakorolhat (BH1982. 151.).

BH2003. 276. *Tervezési, beruházási, kivitelezési és üzemeltetési szerződések alapján létrehozott kábeltelevíziós hálózat tulajdonjogának megszerzésére csak olyan szerződés alkalmas, amely pontosan tartalmazza a tulajdonszerzés jogcímét, tárgyát és a tulajdonjog terjedelmét [Ptk. 95. § (1) bek., 134. § (1) bek., 137. §, 205. § (1)-(2) bek., Pp. 206. § (1) bek., 221. § (1) bek.].*

BH2003. 246. *A föld tulajdonjogának megszerzése nélkül a földön lévő telepített szőlő vagy erdő önállóan nem forgalomképes, ezért apport tárgya sem lehet [Ptk. 95. § (1) bek., 1997. évi CXLIV. tv. 9. § (2) bek., 12. § (1) és (3) bek., 124. § (3) bek.].*

BH2001. 602. *A munkáltató felelős a kezelésében lévő ingatlanon bekövetkezett balesettel kapcsolatban felmerült egészségbiztosítási ellátásért [1975. évi II. tv. 109. § (1) bek., Ptk. 95. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek., 1987. évi I. tv. 13. §, 1994. évi LXV. tv. 83. § (1) bek.].*

BH2000. 395. *I. A telefonvonal előfizetőjének a szolgáltatás igénybevételére irányuló jogosultsága dolognak, alkotórészének vagy tartozékának nem tekinthető, hanem vagyoni értékű jognak minősül [Ptk. 94. § (1) bek., 95. § (1) bek., 1992. évi LXXII. tv. mell. 8., 21., 25. pont].*

BH1999. 419. *A lakosság széles körét érintő szolgáltatás (pl. távhőszolgáltatás) közérdeket képvisel, ezért az erre vonatkozó (pl. üzemeltetési) szerződés semmisségének megállapítása érdekében az ügyészségnek van keresetindítási lehetősége [Ptk. 200. § (2) bek., 227. § (2) bek., 237. § (2) bek., 95. § (1) bek., Ptké. 36/A. §, 1990. évi LXV. tv. 79. § b) pont, 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. c) és d) pont, 6. §, 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 10. § 1. és 5. pont].*

BH1999. 127. *Az épület nyílászárói - beépítésük után - osztják az ingatlan jogi sorsát, ezért azokat nem lehet külön zálogjoggal terhelni vagy azokkal kapcsolatban jogszabályon alapuló zálogjogot - az építménytől függetlenül - érvényesíteni [Ptk. 95. § (1) bek., 98. §, 117. § (1) bek., 265. §, 397. § (2) bek., 1972. évi 31. tvr. 6. § (1) bek. i) pont].*

BH1997. 323. *A végszükségbeli helyzetre eredményesen nem hivatkozhat, aki a társasház bejárati ajtaján levő zárszerkezetet kár okozásával azért rongálja meg, hogy ezáltal a lakására kihívott orvos és gázszerelő bejutását megkönnyítse [Btk. 30. §, 324. (1) bek., Ptk. 190. § (1)-(2) bek., 95. § (2) bek.].*

BH1995. 472. *Ahol a közlekedésbiztonsági szempontok alapján az úttest mellé közvilágítási lámpákat telepítenek, ott ezek a közút tartozékának minősülnek. Az ilyen lámpákban ismeretlen gépjármű által okozott károkért a Biztosítók Szövetsége nem tartozik helytállni [58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 9. § (1) bek., 10. § (3) bek., Ptk. 95. § (1)-(2) bek., 1988. évi I. tv. 1. §, 2. § (1) és (5) bek., 47. § k) pont].*

BH1992. 659. *Az ügynökség mint társasági forma sem a társasági törvényben, sem a Ptk.-ban nem szerepel gazdálkodó szervezetként. Az ilyen társaság által vagy ellen indított perekben - fizetési meghagyásos eljárásokban - a magánszemélyekre vonatkozó eljárásjogi szabályok az irányadók. [Ptk. 23. § (1) bek. a) pont, 95. § (1) bek., 313-323. §-ok, 392. §, Ptk. 658. § c) pont, 1988. évi VI. tv, 157. § (3) bek.].*

BH1991. 480. *I. Szőlőtelepítés csak az általa elfoglalt földterülettel együtt vehető birtokba, ezért a szőlőültetvény - a földtulajdon (kezelői jog) átadása nélkül - nem apportálható [Ptk. 94. § (1) bek., 95. § (1) bek., 126. §, 1988. évi VI. tv. 21. § (1) bek. d) pont, 22. § (1) - (2) bek., 56. §, 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 15. § (1) - (2) bek., 13/1989. (XII. 16.) IM r. 8. § c) pont].*

BH1991. 372. *Illetékkötelezettség kérdésében önmagában az építmény földdel való fizikai kapcsolata nem dönti el, hogy ingóról vagy ingatlanról van szó; a közterületen levő pavilon - a földterületbe való mechanikus kapcsolódása ellenére - megtartja ingó jellegét [1986. évi I. tv. 11. §, 66. § (1) bek. b) pont, Ptk. 95. § (1) bek.].*

BH1990. 382. *A földdel együtt bevitt - a földtől az állag sérelme nélkül elválasztható, alkotórésznek, tartozéknak nem minősülő - felülépítmény tulajdonjogát a közös vállalat igazgató tanácsa határozatával nem változtathatja meg, ezért a felülépítmény kért természetbeni kiadása helyett értékének részletekbeni pénzbeli megváltását nem írhatja elő [Ptk. 95. § (1)-(2) bek., 1978. évi 4. tvr. 31. §, 9/1978. (II. 1) MT r. 20. §].*

BH1982. 151. *Út menti fák kitermelésével kapcsolatos kártérítési igény elbírálásához nélkülözhetetlen a kitermeléssel érintett területsáv tulajdonjogának tisztázása [Ptk. 95. §., 339. §, 1962. évi 21. tvr., 34/1962. (IX. 16.) Korm. sz. r.].*

BH1982. 21. *Ha valamely lakóépület fogyasztói hőközpontját a távhőszolgáltató jogszabályban előírt kötelezettsége alapján - az ingatlan tulajdonosa (kezelője) helyett üzemelteti, vagyis a berendezés elhelyezésére szolgáló helyiséget nem a saját érdekkörében használja, a tulajdonos (kezelő) részéről a használatért térítés nem igényelhető és közöttük bérleti jogviszony sem áll fenn [1962. évi IV. tv. 1. § (1) bek., 2. §, 7. §, 8. § (1) bek., 4/1963. (X. 12.) NIM sz. r. 10. § (1) bek. b) pont, 9/1972. (XII. 7.) NIM sz. r. 2. § (1) bek., 12. § (1) bek., 13., 15. §-ok, Ptk. 95. §].*

96. § A föld tulajdonjoga a föld méhének kincseire és a természeti erőforrásokra nem terjed ki.

E szabálynak az a lényege, hogy a földtulajdonos, amikor a föld tulajdonjogát megszerzi, nem szerzi meg automatikusan a föld méhének kincseit, illetve az abból fakadó természeti erőforrásokat. Nyilvánvaló tehát, hogy ezek tulajdonjogának megszerzéséről külön jogszabályok szólnak.

Ha a törvény eltérően nem rendelkezik, a föld méhének kincsei kizárólag az állam tulajdonában vannak [Ptk. 172. § a)]. E törvényhely ugyanakkor nem rendelkezik külön a természeti erőforrásokról.

A föld méhe kincseinek fogalmát a törvény külön nem definiálja. A közfelfogás szerint ilyennek minősül minden anyag, amely a föld belsejében található és birtokba vehető (szilárd, cseppfolyós, légnemű halmazállapotú, és amely nem tartozik közvetlenül a termő talajhoz).

A természeti erőforrás fogalmát sem határozza meg külön a törvény. A természeti erőkre már utalt a Ptk. a 94. § (2) bekezdésben és ott már hivatkoztunk arra, hogy a jogirodalom szerint természettudományos úton meghatározható jelenségről van szó, amely vagyoni értékű szolgáltatások alapja, hordozója. Nyilvánvalóan ki kell zárni ebből a körből a föld méhének kincseit, tehát azokat az energiahordozókat, amelyek a testi dolgok kategóriájába tartoznak, mint például a szén, kőolaj, földgáz stb. (Egységes az álláspont abban, hogy a természeti erőforrások közé tartozik a vízierő).

A föld méhének kincseire vonatkozóan elsősorban a bányászatról szóló 1993. évi XLVIII. törvény rendelkezik. E törvény hatálya alá tartoznak az ásványi nyersanyagok, szénhidrogének, a geotermikus energia hasznosítása. Ásványi nyersanyag alatt a törvény a föld felszínén, vagy a felszín alatt a földkéregben előforduló olyan természetes eredetű szilárd, légnemű, vagy cseppfolyós halmazállapotú ásványokat tekint, amelyek közvetlenül, vagy feldolgozás után hasznosíthatók. Ugyanakkor nem tartoznak e törvényi szabályozás hatálya alá a vizekkel és a környezetvédelemmel kapcsolatos kérdések. Az 1993. évi XLVIII. törvény 8. §-a szerint a miniszter belföldi, vagy külföldi jogi és természetes személyekkel, valamint ezek jogi személyiség nélküli társaságaival kötött koncessziós szerződéssel meghatározott időre átengedheti az ásványi nyersanyagok kutatását, feltárását, kitermelését, a szénhidrogén szállítóvezetékek létesítését és üzemben

tartását, valamint a szénhidrogének tárolására alkalmas földtani szerkezetek kiképzését és használatát, valamint a geotermikus energia kutatását, energetikai célú kitermelését.

Jelentős szabályokat találhatunk a vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvényben. A törvény hatálya a felszín alatti és a felszíni vizekre, a felszín alatti vizek természetes víztartó képződményeire, illetőleg a felszíni vizek medrére és partjára terjed ki. Kiterjed továbbá azokra a létesítményekre, amelyek a vizek lefolyási és áramlási viszonyait, mennyiségét, minőségét, medrét, partját, vagy a felszín alatti vizek víztartó képződményeit befolyásolja, vagy megváltoztathatja. Ugyancsak szabályozza a törvény a vizek hasznosítására, a vízkészletekkel való gazdálkodásra vonatkozó tevékenységet, továbbá a vízkárok elleni védelmet. Az állam kizárólagos tulajdonában lévő vízi létesítményeket a törvény 3. számú melléklete, az állam kizárólagos tulajdonában lévő folyókat, patakokat, holtágakat, mellékágakat és azok medrét a törvény 2. számú melléklete.

Tekintettel arra, hogy a föld mélye tartalmazhat nukleáris, illetve radioaktív anyagot, ezért megemlítendő az atomenergiáról szóló 1996. évi CXVI. törvény, amelynek hatálya kiterjed az atomenergia békés célú alkalmazására, az élő és élettelen környezetnek a természetes és mesterséges eredetű ionizáló sugárzás káros hatásai elleni védelemre. Ugyanakkor azonban nem terjed ki az olyan radioaktív anyagokkal, valamint berendezésekkel kapcsolatos tevékenységre, amelyek az emberi életre és egészségre, továbbá az élő és élettelen környezetre nem minősülnek veszélyesnek. A törvény alkalmazásában radioaktív anyagnak minősülnek a természetben előforduló, vagy mesterségesen előállított bármely anyagok, amelyeknek egy vagy több összetevője ionizáló sugárzást bocsát ki, valamint az ilyen anyagot tartalmazó készítmények.

Nukleáris anyagnak nevezik a radioaktív anyagok közül mindazokat, amelyek önfenntartó nukleáris láncreakcióra képesek, vagy képessé tehetők, továbbá ezek vegyületeit (így különösen az urán, a tórium, a plutónium és bármilyen anyag, amely az előbbiek közül egyet, vagy többet tartalmaz a bányászat, illetve az ércfeldolgozás körébe tartozó ércek és érchulladékok kivételével).

Ugyancsak szerepe lehet a Ptk. 96. §-a szempontjából a gázszolgáltatásról szóló 1994. évi XLI. törvénynek, amelynek hatálya kiterjed az éghető gázok értékesítésére, vezetéken történő elosztására, illetőleg a gáz felhasználásának szabályozására.

Abból a körülményből, hogy a föld tulajdonjoga nem terjed ki a föld méhének kincseire és a természeti erőforrásokra, az következik, hogy a föld tulajdonosa sok esetben tűrni köteles a vízügyi, bányászati stb. tevékenységgel együtt járó különböző tevékenységet. A bányászati tevékenység, vagy a vízügyi előírások korlátozhatják például a földtulajdonos építkezési jogát, illetve a tulajdonos tűrni köteles, hogy az ingatlanát a különböző vezetékek létesítéséhez felhasználják stb. Ezekre vonatkozóan rendelkezik a Ptk. 108. §-a (lásd az e §-hoz fűzött magyarázatot).

97. § (1) Az épület tulajdonjoga a földtulajdonost illeti meg.

(2) Az építkezőt illeti meg az épület tulajdonjoga, ha törvény vagy a földtulajdonossal kötött írásbeli megállapodás így rendelkezik.

(3) A földtulajdonost az épületre, az épület tulajdonosát pedig a földre elővásárlási jog illeti meg.

A földrészletek egyik legfontosabb alkotórésze az épület. Miután az épület alkotórésznek tekintendő, ezért nyilvánvalóan osztozik a földrészlet jogi sorsában. Fő szabály szerint ugyanis (aedificium solo cedit) a föld tulajdonjoga az épület tulajdonjogával összekötött, egységes, vagyis az épület tulajdonosa és a telek tulajdonosa azonos [Ptk. 97. § (1)].

A fő szabály alóli kivételeket a (2) bekezdés tartalmazza.

A korábbi jogrendszerekben is szükségessé vált a föld és az épület tulajdonjogának elválasztása (például mezőgazdasági termelőszövetkezet használatába adott állami, vagy magántulajdonban álló földeken emelt épület jogi sorsát kellett eldönteni). Az 1928. évi Mtj. a problémát az úgynevezett építményi jog szabályozásával kívánta feloldani. Az építményi jog általában meghatározott időre szóló, átruházható, örökölhető és telekkönyvben is feltüntethető jog volt a törvényjavaslat szerint.

A Ptk. szabályozásában három korszakot figyelhetünk meg.

1. Az 1960. május 1-jén hatályba lépett Ptk. még kivételként szabályozta, és arra akkor adott lehetőséget, ha az épületet szövetkezet létesíti állami tulajdonban álló, tagsági viszony alapján, vagy egyéb jogcímen használatában lévő földön, illetve ha az épületet magánszemély létesítette az állam, vagy szövetkezet által neki ingyenes használatba adott földön. Elválhatott az épület tulajdonjoga a föld tulajdonjogától, ha ezt a jogszabály, vagy a földtulajdonossal az építkezés befejezése előtt kötött megállapodás így rendezte.

2. 1978. március 1-jétől - az 1977. évi IV. törvénnyel kiegészített és módosított rendelkezések értelmében a földtulajdonossal írásban kötött megállapodást az építkezés befejezése után is meg lehet kötni. A kapcsolódó 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 11. §-a értelmében e megállapodást a módosító rendelkezés hatályba lépésekor már meglévő épületek tekintetében is alkalmazni kell. Ennek alapján az építtető és a földtulajdonos

akkor is köthetett írásbeli megállapodást, ha az építkezés a jogszabály-módosítás hatályba lépése előtt már befejeződött.
3. A jelenlegi rendelkezés szövegét az 1991. évi XIV. törvény 5. §-a állapította meg és az 1991. június 9-től hatályos. A módosítás elhagyta a (2) bekezdés korábbi a)-b) pontját. Erre nyilvánvalóan azért került sor, mert az Alkotmány rendelkezései alapján a törvény elvetette a tulajdonformák hagyományos felosztását, megszűnt az az előjog, amely egyes tulajdonformákhoz, például az állami, vagy a szövetkezeti tulajdonhoz kötődött.
Ebből az következik, hogy az 1991. június 9. után megkezdett építkezés esetében csak a felek megállapodása, törvény rendelkezése vagy egyes esetekben a bíróság ítélete alapján kerülhet az épület a földtulajdonostól eltérő tulajdonos tulajdonába.
A szerződés
A szerződésre a törvény írásbeli alakot rendel. Az írásbeli megállapodást nyilvánvalóan egyrészt a földrészlet tulajdonosa, másrészt a ráépítő kötheti meg. Ha a felek közötti megállapodás szóban jött létre, e megállapodás semmis [Ptk. 217. § (1)].
Az épület és a földrészlet tulajdona csak az előbb említett szerződéssel és építkezés esetén válhat szét. Nem lehet tehát érvényesen olyan megállapodást kötni, hogy egy beépített ingatlan tulajdonosa csak a földet vagy csak az épületet külön adja el.
Adott esetben vitatott lehet, hogy mi minősül az építő és a földtulajdonos közötti megállapodásnak. Az építési engedély kiadása nem tekinthető olyan megállapodásnak, amely szerint az épület tulajdonjoga az állam tulajdonában lévő földön az építkezőt illeti meg (BH1997. 36.). Ebből nyilvánvalóan következik, hogy a megállapodásnak konkrétnak és határozottnak kell lennie abban a tekintetben, hogy a felek egyértelműen eldöntötték: az épület és a földrészlet tulajdonjoga elkülönül egymástól.
Sokszor felmerül a szerződő felek között, hogy az ingatlan meghatározott részét kívánják eladni, amely alatt az értendő, hogy például az ingatlanon már ott álló épületet kizárólagosan. A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén is csak az építkezőt és csak az általa létesített épület tekintetében illeti meg a föld tulajdonjogától elkülönülő önálló tulajdonjog. Nincs tehát jogi lehetőség arra, hogy a más tulajdonában lévő földön az eladó a nem általa épített felépítményt értékesítse, illetve a vevő azt megszerezze (BH1984. 148.).
Ha házastársak az egyik házastárs különvagyoni telkére együttesen építkeznek, ellenkező megállapodás hiányában közös tulajdon keletkezik. Ilyen esetben a tulajdonostársakat megillető tulajdoni arányt a telekingatlannak és a felépítménynek a külön-külön megállapított forgalmi értéke alapján kell kiszámítani. Nincs szó tehát az épület és a telek tulajdonjogának elkülönüléséről (BH1986. 106.).
Ingatlan-nyilvántartási problémák
Az első és egyik legfontosabb probléma, hogy a Ptk. nem szabályozza azt a kérdést: az épület önálló tulajdonjogának keletkezésében az ingatlan-nyilvántartásnak konstitutív hatálya van-e. A joggyakorlat arra hajlik, hogy az épület csak úgy válhat tulajdonjog tárgyává, ha önálló ingatlannak ismerhető el. Ez azonban csak akkor valósul meg, ha az ingatlan-nyilvántartásban is így tartják nyilván. Ezzel összefüggésben tehát a bejegyzés konstitutív hatálya az irányadó.
A másik fontos kérdés, hogy az épület alatt lévő földterület vonatkozásában szükséges a földhasználati joggal kapcsolatos megállapodás, hiszen az épület nem a levegőben áll és az alatta lévő földterület jogi sorsa rendezendő. A Ptk. 97. § (2) bekezdésén alapuló szerződés egyik nélkülözhetetlen eleme tehát a földhasználat joga, illetve az abban való megállapodás is. Nem vitás, hogy a Ptk. 137. § (2) bekezdésének alkalmazásán alapuló bírósági ítélet alapján is elkülönül a földrészlet és az épület tulajdonjoga és ez esetben is tisztázni kell a földhasználat jogával kapcsolatos kérdéseket. Ebben az esetben azonban a földhasználati jogot nyilvánvalóan maga a bírósági határozat hozza létre.
A földhasználat jogáról a Ptk. 155. §-a rendelkezik. Eszerint, ha az épület tulajdonjogát az építkező szerzi meg [Ptk. 97. § (2), Ptk. 137. § (2)] az épület tulajdonosát az épület fennállásáig a földre használati jog illeti meg. A megállapodáson, vagy bírósági határozaton alapuló földhasználati jognál fogva az épület tulajdonosa jogosult a föld használatára és hasznai szedésére, valamint köteles viselni az ennek fenntartásával járó terheket [Ptk. 156. § (1)]. A törvény szövegéből - vagyis abból a tényből, hogy a Ptk. 97. § (2) bekezdését és a Ptk. 137. § (2) bekezdését együtt említi - az a következtetés vonható le, hogy a földhasználati jog a jogszabály rendelkezése alapján jön létre a Ptk. 97. § (2) bekezdésén alapuló szerződés esetén is. Ha tehát a felek a földhasználati jog kérdésében megegyezni nem tudnak, azt a bíróság állapíthatja meg.
A földhasználati jog rendezését teszi szükségessé az ingatlan-nyilvántartási szabályozás is. Az Inytv. hatálybalépését megelőzően 1999. december 31-ig hatályban volt, az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1972. évi 31. törvényerejű rendelet 4. § b) pontja, valamint a 27/1972. (XII. 31.) MÉM rendelet 82. § (3) bekezdése és 13. §-a alapján önálló ingatlanként az épület akkor volt nyilvántartható, ha az nem, vagy csak részben a

földtulajdonos tulajdona. Ha a jogosult földhasználati joga még nem volt bejegyezve, az épület önálló ingatlanként való bejegyzésével egyidejűleg a földrészlet tulajdoni lapján a földhasználati jogot be kellett jegyezni. A megállapodáson (bírósági határozaton) alapuló földhasználati jogot egész földrészletre, vagy a földrészlet természetben, vagy területi mértékben meghatározott részére lehetett bejegyezni. Ez esetben a földhasználati jog bejegyzésekor a jogosultat név szerint kellett feltüntetni. A megállapodáson alapuló földhasználati jog jogosultja által létesített épületnek önálló ingatlanként való nyilvántartásba vételekor a jogosult név szerinti megjelölése helyett az épület mindenkori tulajdonosára kellett utalni.

A fenti, korabeli szabályokból az a következtetés vonható le, hogy az épület önálló tulajdona esetén a hozzá kapcsolódó földhasználati jogról vagy a felek szerződése rendelkezik, vagy szerződéses rendelkezés hiányában ez fennáll az épület létezéséig. Abban az esetben, ha az épületet lebontják, az önálló tulajdon megszűnik, kivéve, ha az építkező és a föld tulajdonosa másként nem állapodott meg.

A 2000. január 1-jén hatályba lépett, az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény (a továbbiakban: Inytv.) ugyancsak azt a fő szabályt fogalmazza meg, hogy a földrészlettel együtt kell nyilvántartani a földön emelt épületet, építményt. A földrészleten kívül önálló ingatlannak kell tekinteni az épületet, a pincét, a föld alatti garázst és más építményt, ha az nem, vagy csak részben a földrészlet tulajdonosának a tulajdona.

Rendelkezése szerint: a más tulajdonában álló földön építkezés céljából alapított földhasználati jogot egész földrészletre, vagy a földrészlet természetben vagy területi mértékben meghatározott részére lehet bejegyezni a név szerint meghatározott jogosult javára. Ha a más tulajdonában álló földön létesített épületre az építkező bírósági határozattal szerzett tulajdonjogot, a földhasználati jogot az egész földrészletre, vagy a földrészlet természetben vagy területi mértékben meghatározott részére az épület mindenkori tulajdonosa javára kell az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezni. A földhasználati jogot az épület mindenkori tulajdonosa javára kell bejegyezni akkor is, ha a megállapodáson alapuló földhasználati jog jogosultja, e jogának bejegyzését követően, az általa létesített épület önálló ingatlanként való bejegyzését kéri. Az épület mindenkori tulajdonosát megillető földhasználati jogot a körzeti földhivatal az épület önálló ingatlanként való bejegyzése iránt megindított eljárásban akkor is bejegyezheti, ha az épületre vonatkozó tulajdonszerzés igazolásaként benyújtott okiratban a felek, vagy a határozatában a bíróság a földhasználati jogról nem rendelkezett [Inytv. 11. § (4), Inytv. 16. § c), Inytv. 12. § a), valamint az Inytv. végrehajtásáról szóló 109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet 9. §].

Mindebből megállapítható, hogy az új ingatlan-nyilvántartási törvény a korábbihoz hasonlóan rendelkezik az épület tulajdonjogának bejegyzéséről, illetve a földhasználati jog bejegyzéséről.

Az ingatlan-nyilvántartási bejegyzésnek más jogterületen is jelentős szerepe lehet, például a gazdasági társaságok bejegyzésével kapcsolatban. A Legfelsőbb Bíróság eseti döntésében megállapította, hogy a cégbejegyzés, vagy a törzstőke emelés során a cégbíróságnak vizsgálnia kell, hogy az apportként megjelölt épületnek a földrészlettől eltérő tulajdonjoga az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető-e (BH1991. 289.).

Összefoglalóan tehát a magyar jogrendszerben is érvényesül az a fő szabály, hogy az épület tulajdonosa és a földrészlet tulajdonosa általában azonos. E fő szabály alól csak a törvény tehet kivételeket. Ilyen kivételt szabályoz a Ptk. 97. §, Ptk. 137. § és Ptk. 138. §. Ily módon eltérhet az épület és a földrészlet tulajdonjoga, ha azt a jogszabály, a felek megállapodása, vagy adott esetben a bíróság határozata lehetővé teszi. Rendkívül fontos azonban, hogy az épület önálló ingatlannak minősüljön és e vonatkozásban az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető legyen. A fő szabályt érvényesíti a törvény más rendelkezésében is, például amikor kimondja, hogy ha az épület tulajdonjoga a földtulajdonost illeti meg, az épület tulajdonjogát csak a föld tulajdonjogával együtt lehet átruházni és megterhelni (Ptk. 113. §). Ugyancsak a föld és az épület tulajdonjogának egyesülése irányába mutat a földtulajdonost az épületre, az épület tulajdonosát pedig a földre megillető törvényi elővásárlási jog [Ptk. 97. § (3)]. (Az elővásárlási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésekre vonatkozik a PK 9. számú állásfoglalás).

Speciális helyzetet töltött be a tartós földhasználat. A tartós földhasználatról a Ptk. 150-154. §-a, valamint az 1976. évi 33. törvényerejű rendelet rendelkezett. A tartós földhasználat lényege az volt, hogy a föld a használatba adó állam, vagy szövetkezet tulajdonában maradt, a használat azonban a használót illette meg meghatározott ideig. A használatba adott földön emelt épület a földhasználó tulajdonába került. E jogszabályi rendelkezéseket az 1987. évi 11. törvényerejű rendelet 7. §-a, valamint az 1987. évi I. törvény (régi földtörvény) 71. §-a hatályon kívül helyezte. Az új jogi szabályozás arra törekedett, hogy a földrészlet és az építmény azonos tulajdonos kezébe kerüljön. A rendelkezés lényege ezért az volt, hogy ha a beépítés a tartós földhasználatba adott földrészleten már megtörtént, akkor a földrészlet nyomban a használó tulajdonába került. Amennyiben a beépítés elmaradt, ez a földhasználati jog visszavonását eredményezte. Ha a terület mezőgazdasági termelés céljára lett tartós használatba adva, a használó kérelme döntötte el, hogy a

földterület a használó tulajdonába kerül-e. Ha a használó a mezőgazdasági föld tulajdonba adását nem kérte, a meghatározott idő leteltéig a tartós földhasználati jog továbbra is fennmaradt [a tartós földhasználatba adott földekre vonatkozó szabályokról szóló 27/1987. (VII. 30.) MT rendelet].

BH2003. 192. *I. Az épület és a földterület elváló tulajdonjogát a Ptk. 97. §-a rendezi, amelynek megállapítására az ott megfogalmazott törvényi tényállás szerint kizárólag a felek erre irányuló írásbeli megállapodása esetén van lehetőség. (Ptk. 97. §).*

BH2002. 355. *I. A ráépítéssel való tulajdonszerzésnek az a feltétele, hogy az építmény tartós fennmaradásra alkalmas legyen, és az építtető az építmény létesítéséhez szükséges engedélyeket beszerezze [Ptk. 97. §, 137. § (2) bek., 686. §, 46/1997. (XII. 29.) KTM. r. 9. § (2) bek., Pp. 206. §].*

BH2000. 256. *Az osztatlan közös tulajdonban álló, ingatlan-nyilvántartási bejegyzés nélküli ingatlanon levő felépítmény nem felel meg az apporttal szemben támasztható követelményeknek [Ptk. 97. § (1) bek., 144. § b) pont, 1988. évi VI. tv. 161. § (3) bek., 13/1989. (XII. 16.) IM r. 8. § c) pont].*

BH1999. 321. *A polgármesteri hivatal szakigazgatási szerve által kiadott építési, használatbavételi engedély alapján a ráépítéssel való tulajdonszerzés nem állapítható meg [Ptk. 97. § (1)-(2) bek., 1964. évi III. tv. 26-34. §-ai, 1997. évi LXXVIII. tv. 37. § (2) bek., Pp. 217. § (2) bek.].*

BH1999. 180. *Érvényesen kikötött jelzálogjog hiányában a vállalkozót a megrendelő földtulajdonán vagy azon lévő felépítményén zálogjog nem illeti meg, a megrendelő felszámolása esetén tehát - zálogjoga alapján - a vállalkozó követelésének kedvező besorolására nem tarthat igényt [Ptk. 97. § (1)-(2) bek., 265. §, 397. § (2) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 57. § (1) bek. b) pont].*

BH1997. 36. *Az állami szervek polgári jogviszonyban való részvétele és hatósági jogkörének gyakorlása elkülönül egymástól, ezért az építési engedély kiadása nem tekinthető olyan megállapodásnak, amely szerint az épület tulajdonjoga az állam tulajdonában levő földön építkezőt illeti meg. [Ptk. 27. §, 97. § (2) bek.].*

BH1994. 76. *I. A túlépítési szabályok alkalmazásánál irányadó szempontok [Ptk. 97. § (1) bek. 109. § (1) bek.].*

BH1992. 175. *III. A tulajdonjog-bejegyzéssel kapcsolatos szabályok figyelembevétele a hagyaték átadásánál [Ptk. 97. §, 1972. évi 31. tvr. 4. §, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 43. §].*

BH1991. 289. *I. A cégbejegyzés vagy a törzstőke-emelés során a cégbíróságnak vizsgálnia kell, hogy az apportként megjelölt épületnek a földrészlettől eltérő tulajdonjoga az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető-e [Ptk. 97. § (1) (2) bek., 1972. évi 31. tvr. 12. § (2) bek. b) pont, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 6. § (1) bek. c) pont, 76. § (1) bek.].*

BH1990. 214. *Árusítás céljára szolgáló építmény elhelyezését biztosító területbérleti szerződés felmondása [Ptk. 431. § (1) bek., 198. § (1) bek., 277. § (1) bek., 97. § (1) bek., 137. §].*

BH1986. 106. *Ha a házastársak az egyik házastárs különvagyoni telkére együttesen építkeznek, ellenkező megállapodás hiányában közös tulajdon keletkezik. A tulajdonostársakat megillető tulajdoni arányt a telekingatlannak és a felépítménynek a külön-külön megállapított forgalmi értéke alapján kell kiszámítani [Ptk. 97. § (2) bek., 137-138. §, PK 424. sz., Csjt. 27-31. §, 10. sz. Irányelv].*

BH1984. 148. *II. A törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén is csak az építkezőt s csak az általa létesített épület tekintetében illeti meg a föld tulajdonjogától elkülönülő önálló tulajdonjog [Ptk. 97. § (2) bek., 113. §].*

BH1977. 228. *Közös tulajdonban álló ingatlanon emelt épületre önálló tulajdon a tulajdonostársak egyike javára nem jegyezhető be, ilyen tulajdonjog bejegyzésének jogszabályi akadálya van [Ptk. 97. §, 1972. évi 31. sz. tvr. 4. §, 27/1972. (XII. 31.) MÉM sz. r. 1. §].*

Tvr. 11. § Az épület tulajdonjogára vonatkozó rendelkezéseket a törvény hatálybalépésekor már meglevő épületek tekintetében is alkalmazni kell.

Ptké. 78. § Az épület tulajdonjogára vonatkozó rendelkezéseket a Ptk. hatálybalépésekor idegen földön már meglevő épületek tekintetében is alkalmazni kell.

X. fejezet

A tulajdonjog tartalma és védelme

A birtoklás joga

98. § A tulajdonost megilleti a birtoklás joga és a birtokvédelem.

A tulajdonost tulajdonjoga alapján többféle jogosultság illeti meg:

1. a birtoklás és a birtokvédelemhez való jog (Ptk. 98. §, Ptk. 180-192. §)
2. a használat és hasznok szedésének joga (Ptk. 99. §).
3. rendelkezési jog (Ptk. 112. §).
A birtoklás a dolog feletti tényleges hatalom gyakorlását jelenti. A birtokot megszerzi az, aki a dolgot magához veszi, vagy akinek más módon a hatalmába kerül (Ptk. 187. §).
Fő szabály szerint a dolog birtoklására a tulajdonos jogosult. Léteznek azonban olyan dologi vagy kötelmi jogi jogcímek, amelyek a tulajdonos helyett mást jogosítanak fel a birtoklásra (például: bérlet, haszonkölcsön, haszonbérlet, haszonélvezet, letét).
A tulajdonos birtoklási jogának alapvető voltát mutatja az is, hogy a birtokosi jogok akkor sem szűnnek meg, ha egyéb birtoklásra alapot adó jogcímek állnak fenn. Ez összhangban áll a Ptk. 187. § (2) bekezdésébe foglalt azon rendelkezéssel, hogy birtokosnak tekintendő az is, akitől a dolog időlegesen más személy hatalmába kerül. E rendelkezésnek az a jogi következménye, hogy a tulajdonos másokkal szemben birtokvédelemmel is élhet. Például a haszonélvező mellett a tulajdonos is felléphet a dologra káros hatást gyakorló személlyel szemben. A birtoklás terjedelmét tehát elsősorban az határozza meg, hogy tulajdonjogon, vagy más jogcímen alapuló birtoklásról van-e szó.
Lehetnek speciális szabályok is, mint például az ingatlan-nyilvántartásban. Az ingatlan birtoklásának terjedelme ugyanis az ingatlan-nyilvántartási térkép határvonalához igazodik.
A birtokvédelem lényege a tulajdonos vonatkozásában az, hogy a tulajdonos tulajdonjoga alapján a dolog birtokbaadását követelheti attól, aki a dolgot jogosulatlanul tartja a birtokában.
A birtokvédelem szabályai a Ptk. különböző fejezeteiben találhatók. A tulajdon védelmére rendelkezésre álló lehetőségek az alábbiak:
1. a birtokvédelem eszközeinek igénybe vétele a Ptk. 115. § (2) bekezdése alapján. (E védelem a tényleges birtokláson alapul). Ennek alapján megengedett jogos önhatalomról, illetve a birtokháborítás elhárítására irányuló közigazgatási, illetőleg bírósági eljárásokról lehet szó.
2. a Ptk. 193. § (1) bekezdésén alapuló birtokper, amely birtoklásra feljogosító jogcím alapján indítható meg. Ilyen pert nemcsak a tulajdonos indíthat, hanem minden olyan személy, akinek a birtoklásra akár dologi, akár kötelmi jogcíme van. E védelmi eszköz tekintetében nincs különösebb jelentősége annak, hogy a védelmet igénylő korábban a dolog birtokában volt-e.
3. a Ptk. 115. § (3) bekezdése alapján megindított tulajdoni per, amely által a tulajdonos, ha kikerült a dolog birtokából követelheti annak visszaadását, illetőleg ha bárki jogellenesen beavatkozott a tulajdonjog gyakorlásába, vagy a dologra jogellenes hatást gyakorolt, követelheti ennek megszüntetését. Az e törvényhelyen alapuló tulajdoni pert azonban mindig csak a tulajdonos indíthatja meg.
BH2003. 358. *Az évtizedek óta fennálló birtokállapot megváltoztatására irányuló igény elbírálásánál vizsgálandó körülmények [Ptk. 98. §, 115. § (3) bek., 341. § (1) bek., 1977. évi 11. tvr. 8. § (1) bek.].*
EBH2002. 827. *Az ingatlan tulajdonosát - az egész ingatlan vonatkozásában - megillető birtokvédelem joga a közigazgatási hatáskörbe utalt zajvédelmi határérték megállapítási eljárásban is érvényesül. A mérési pont kijelölése során nemcsak az épületet, hanem a kertet is védendőnek kell tekinteni [1959. évi IV. tv. 98. §, 100. §, 30/1994. (X. 6.) KTM r., 12/1983. (V. 12.) MT r. 12. §].*
BH2002. 8. *Jogszerűen folytatott bányaművelés megvalósított birtokháborítás [Ptk. 98. §, 188. § (1)-(2) bek., 192. § (3) bek., 1993. évi XLVIII. tv. 2. §, 7. § (1) bek., 37. § (2) bek., 38. §].*
BH2000. 307. *Közjegyző által - jogszabályban előírt eljárásban - megsemmisített takarékbetét esetén az államnak a betétösszeg visszafizetéséért fennálló - jogszabályon alapuló - kötelezettsége nem állapítható meg [Ptk. 98. §, 99. §, 112. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 533. § (1)-(4) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 42. § (6)-(7) bek., 1989. évi 2. tvr. 7. §, 105/1952. (XII. 28.) MT r. 40. § (2) bek., 44. § (2) bek., 1952. évi 9. tvr. 2. §, Pp. 270. § (1) bek.].*
EBH2000. 216. *Közjegyző által - jogszabályban előírt eljárásban - megsemmisített, majd időközben megkerült takarékbetét esetén az államnak a betétösszeg visszafizetéséért fennálló - jogszabályon alapuló - kötelezettsége nem állapítható meg [Ptk. 98. §, 99. §, 112. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 533. § (1)-(4) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 42. § (6)-(7) bek., 1989. évi 2. tvr. 7. §, 105/1952. (XII. 28.) MT r. 40. § (2) bek., 44. § (2) bek., 1952. évi 9. tvr. 2. §].*
BH2000. 195. *A birtokba bocsátásra irányuló kereset és az elbirtoklás iránti viszontkereset tárgyában folyamatban levő per során a térképi hiba földhivatal által eszközölt kiigazításának jogi hatása [Ptk. 98. §, 121. § (1) bek.].*
BH1999. 127. *Az épület nyílászárói - beépítésük után - osztják az ingatlan jogi sorsát, ezért azokat nem lehet külön zálogjoggal terhelni vagy azokkal kapcsolatban jogszabályon alapuló zálogjogot - az építménytől*

függetlenül - érvényesíteni [Ptk. 95. § (1) bek., 98. §, 117. § (1) bek., 265. §, 397. § (2) bek., 1972. évi 31. tvr. 6. § (1) bek. i) pont].

BH1998. 284. *Visszatartott vámáruval kapcsolatos igény közigazgatási határozat hiányában nem közigazgatási pernek, hanem polgári jogviszonyból eredő igényt érintő pernek minősül [Pp. 3. § (1) bek., 4. §, 23. § (1) bek., 121. § (1)-(2) bek., Ptk. 98. §, Áe. 72. § (1) bek.].*

BH1994. 405. *I. A birtokvédelemre vonatkozó szabályok alkalmazása a szomszédot szükségtelenül zavaró magatartás esetén [Ptk. 98-100. §-ai, 188. § (1) bek., 192. § (2) bek.].*

BH1990. 335. *A tulajdonostárs önállóan is igényelhet birtokvédelmet a szomszédos ingatlan birtokosával szemben [Ptk. 98. §, 146. §, 191. § (1) bek., 192. § (3) bek.].*

BH1989. 208. *Ha a szakcsoport által megvásárolt gépkocsi a megvétele után a szakcsoportot fenntartó szövetkezet tulajdonába került, a szakcsoporttal történő elszámolás során a gépkocsiban a vételt követően bekövetkezett értékcsökkenést a szövetkezet terhén kell figyelembe venni [Ptk 98. §, 99. §, 26/1981. (IX. 5.) MT r. 19. §].*

A használat és a hasznok szedésének joga

99. § A tulajdonos jogosult a dolgot használni és a dologból folyó hasznokat szedni, viseli a dologgal járó terheket és a dologban beállott azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni.

A használat és a hasznok szedésének jogához kapcsolódik a teher és a kárviselés kötelezettsége is.

A használat lényegében a tulajdonos (és tágabb értelemben vett családja) szükségleteinek kielégítését szolgálja.

Haszonnak tekintjük mindazt az előnyt, amely a dologból származik. A haszon legalapvetőbb fajtája a gyümölcs (termék, termény, szaporulat), azaz az olyan haszon, amely a dologból rendeltetésszerűen származik. Fő szabály szerint a hasznok (gyümölcsök) a tulajdonost illetik meg függetlenül attól, hogy ez a tulajdonos munkájának következményeként keletkezett-e. A használat, illetve a hasznok szedésének jogát kizárólag törvény vagy a felek megállapodása korlátozhatja a tulajdonos oldalán.

A kárveszély viselés szabályának lényege az, hogy a tulajdonos köteles viselni a dologban beállott mindazon kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni.

A teherviselés kérdése mindig az adott tulajdonjoghoz igazodik és meg kell különböztetni ettől a pénzügyi, adó jogszabályok által előírt kötelezettségeket. Sok esetben azonban nehéz megállapítani, hogy a törvény által előírt különböző pénzügyi terheket ki köteles viselni. A Legfelsőbb Bíróság például a gépjármű adásvétele kapcsán kimondta, hogy a felek szerződési akarata az irányadó abban a kérdésben, hogy az esedékes gépjármű adó megfizetésére melyik fél köteles. Az adójog szabályai ugyanis az adófizető és az adóhatóság viszonylatában az irányadók és nem döntik el a két fél közötti teherviselés kérdését (BH1990. 264.). Előfordulhat, hogy nem az ingatlan tulajdonosa köteles a károkat viselni. A Legfelsőbb Bíróság például kimondta, hogy a közutak kezelője maga viseli azokat a károkat, amelyek a fokozott megterhelés miatt keletkeztek. Azokat a költségeket sem háríthatja át az ingatlan tulajdonosra, amelyeket a tulajdonos építményében ugyanilyen ok miatt keletkezett rongálódások kijavítására, illetve megelőzésére fordított (BH1986. 427.).

A használati jog korlátozása

A használati jogokat részben a felek szerződése korlátozhatja, vagyis a kötelmi jog szabályai szerint kell elbírálni az ezzel kapcsolatban felmerülő jogvitákat. A használati jog korlátait jelentik a Ptk.-ban nevesített, illetve szomszédjogi szabályok is. Ezen túlmenően a legkülönbözőbb államigazgatási, közigazgatási jellegű korlátozásokkal találkozhatunk a különböző jogszabályokban.

Néhány példa:

1. Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény a településrendezéssel kapcsolatos legfontosabb elveket, szabályokat tartalmazza. Ennek során kötelezettségeket ír elő, építési tilalom és egyéb használati jogot korlátozó rendelkezést szabályoz.

2. 1998. január 1-jén lépett hatályba az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet [megelőzően a 2/1986. (II. 27.) ÉVM rendelet (OÉSZ) rendelkezett hasonló tárgyban]. E jogszabály határozza meg például a kerítésre, a fák kerítéstől való távolságára stb. vonatkozó szabályokat.

3. A vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény 22. §-a például előírja, hogy az ingatlan tulajdonosa az ingatlant csak úgy hasznosíthatja, művelheti, hogy ez által a vizek természetes lefolyását ne akadályozza. A meder használatát és hasznainak szedését csak a jogszabályban meghatározott feltételekkel végezheti. E jogszabályban részletes rendelkezéseket találhatunk a parti sáv használatára vonatkozóan.

4. Az 1998. július 1-jén hatályba lépett, az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény is érinti az ingatlan használati jogát, amennyiben III. fejezetének 2. címében - a környezet és település egészségügy szabályai között - arról rendelkezik, hogy a különböző épületek, létesítmények használata során tartózkodni kell minden olyan tevékenységtől, amely az egészségre ártalmas helyzetet teremt.
5. A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény ugyancsak tartalmaz használati jogot érintő rendelkezéseket. A törvény II. fejezete a környezeti elemek védelmére és az elemeket veszélyeztető tényezőkre vonatkozik. Ennek kapcsán például előírja, hogy a föld felszínén vagy a földben csak olyan tevékenységek folytathatók, ott csak olyan anyagok helyezhetők el, amelyek a föld mennyiségét, minőségét és folyamatait, a környezeti elemeket nem szennyezik, károsítják [1995. évi LIII. törvény 15. § (1)]. Hasonló rendelkezéseket tartalmaz a törvény a víz, a levegő, az élővilág és az épített környezet védelme kapcsán.
6. A bányászatról szóló 1993. évi XLVIII. törvény 39. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a bányatelek határai közt fekvő ingatlant telekalakítás céljára megosztani, vagy azon építkezni az illetékes építésügyi hatóságnak a bányavállalkozó hozzájárulásával adott engedélyével és az engedélyben megszabott feltételek megtartásával szabad.
7. A hírközlésről szóló 2001. évi XL. törvény 83. §-a a hírközlő eszközök működését zavaró berendezésekkel kapcsolatban mondja ki, hogy ezek üzemben tartója köteles a zavart megelőzni, vagy a keletkezett zavart megszüntetni.
8. A termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény 41-43. §-ai szabályozzák a művelési ág megváltoztatásával kapcsolatos eljárást. Tartalmazza továbbá a termőföld más célú hasznosításával kapcsolatos előírásokat és még számtalan olyan rendelkezése van, amely az ingatlan használati jogára kihathat.
9. A villamos energiáról szóló 2001. évi CX. törvény V. Fejezete az idegen ingatlanon fennálló jogokra vonatkozó legfontosabb szabályokat tartalmazza.
10. Az 1994. évi XLI. törvény, amely a gázszolgáltatásra vonatkozik ugyancsak tartalmaz használati jogokat érintő szabályokat.
11. A vasútról szóló 1993. évi XCV. törvény 9. § (3) bekezdése például úgy rendelkezik, hogy a vasutat keresztező és megközelítő út, vezeték, vagy egyéb építmény létesítéséhez, átalakításához és megszüntetéséhez, a terep szintjét megváltoztató földmunka és fásítás végzéséhez az üzembentartó hozzájárulása szükséges.
12. A közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény 42. § (1) bekezdése alapján közút mellett nem szabad olyan tevékenységet végezni, amely a közlekedés biztonságát, vagy a közút állagát veszélyezteti. A közút kezelőjének hozzájárulása szükséges külterületen például a közút területének határától számított 10 méter távolságon belül fa ültetéséhez, vagy kivágásához.
A fenti példák azt támasztják alá, hogy a tulajdonos használati joga nem teljesen korlátlan és a korlátokat a legkülönbözőbb jogszabályokban lelhetjük fel.
BH2002. 433. *Az ingatlanhasználati jogot alapító szerződés érvényességének nem feltétele ugyan a megállapodás írásba foglalása, az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéshez szükséges írásbeli nyilatkozatot azonban a bírói ítélet csak abban az esetben pótolhatja, ha bizonyított, hogy a felek a használati jog kikötésében és annak ingatlan-nyilvántartási bejegyzésében is megállapodtak [Ptk. 99. §, 112. §, 158. § (1) bek., 165. §, 1993. évi LXXVIII. tv. 2. mell. 13. pont].*
BH2001. 10. *a terhelt és a sértettek között így létrejött elszámolási jogviszony a büntetőjogon kívül esik, és kizárja a lopás bűncselekményének megállapíthatóságát [Btk. 316. § (1) bek., Ptk. 94. §, 99. §, 125. § (1) és (2) bek.].*
BH2000. 502. *Helyiségek bérleti díjának megállapítása a bíróság részéről a Ptk. 241. §-a alapján. A bíróság ilyen esetekben a bérlő gazdaságossági számításait figyelmen kívül hagyva, a piaci viszonyok alapján határozza meg a díj összegét (Ptk. 99. §, 241. §, 423. §).*
BH2000. 486. *A tulajdonjog fenntartásával megkötött állatnevelési szerződés esetében a kárveszély viselése [Ptk. 99. §, 312. §, 400 § (1) bek.].*
BH2000. 481. *ilyen esetben a sértettek a terményből természetbeni részesedést követelhetnek, vagyis a terhelt és a sértettek között olyan elszámolási jogviszony keletkezik, amelyet a polgári jog szabályai szerint kell elbírálni [Btk. 316. § (1) bek., Ptk. 94. §, 99. §, 125. § (1) és (2) bek.].*
BH2000. 307. *Közjegyző által - jogszabályban előírt eljárásban - megsemmisített takarékbetét esetén az államnak a betétösszeg visszafizetéséért fennálló - jogszabályon alapuló - kötelezettsége nem állapítható meg [Ptk. 98. §, 99. §, 112. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 533. § (1)-(4) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 42. § (6)-(7) bek., 1989. évi 2. tvr. 7. §, 105/1952. (XII. 28.) MT r. 40. § (2) bek., 44. § (2) bek., 1952. évi 9. tvr. 2. §, Pp. 270. § (1) bek.].*

EBH2000. 216. *Közjegyző által - jogszabályban előírt eljárásban - megsemmisített, majd időközben megkerült takarékbetét esetén az államnak a betétösszeg visszafizetéséért fennálló - jogszabályon alapuló - kötelezettsége nem állapítható meg [Ptk. 98. §, 99. §, 112. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 533. § (1)-(4) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 42. § (6)-(7) bek., 1989. évi 2. tvr. 7. §, 105/1952. (XII. 28.) MT r. 40. § (2) bek., 44. § (2) bek., 1952. évi 9. tvr. 2. §].*

BH1997. 400. *Nem adnak jogi lehetőséget a Vht. ingatlanárverésre vonatkozó rendelkezései arra, hogy az adós akár az árverési vevővel, akár az ingatlant átvevő végrehajtást kérővel szemben az ingatlan használatával, illetőleg az azon esetleg elvégzett beruházásokkal összefüggésben vagy egyébként az ingatlannal kapcsolatban bármiféle olyan igényt érvényesítsen, amely az árverést megelőző időszakra vonatkozik, és amely az ingatlan becsértékében nem jut kifejezésre. Az ilyen igény érvényesítésének ugyanis az egyetlen törvényes módja az, hogy az adós az ingatlan becsértékét vitássá tegye [Ptk. 99. §, 120. § (1) bek., 361. § (1)-(2) bek., Vht. 137. §, 140. § (2) bek., Vht. 137. §, 140. § (2)-(3) bek., 158. § (1) bek.].*

BH1995. 125. *Ha a vámkezelést követően az ügyfél a kifizetett vámra figyelemmel készít árkalkulációt, és így rendelkezik az áruról, az utólagos vámfizetési kötelezettség megállapítása a jóhiszeműen szerzett és gyakorolt jogait sérti [1957. évi IV. tv. 71. § (1)-(2) bek., 1972. évi V. tv. 14. § (3) bek., 1966. évi 2. tvr. 2. § (4) bek., Ptk. 99. §, 112. § (1) bek.].*

BH1994. 405. *I. A birtokvédelemre vonatkozó szabályok alkalmazása a szomszédot szükségtelenül zavaró magatartás esetén [Ptk. 98-100. §-ai, 188. § (1) bek., 192. § (2) bek.].*

BH1991. 433. *A mezőgazdasági termékértékesítésre és az un. részes munkavállalásra kötött szerződéses jogviszony elhatárolása és a szolgáltatások elszámolása [Ptk. 99. §, 417. § (1) bek., 419. § (2) bek.].*

BH1991. 233. *II. A természetes veszteség formájában jelentkező kár viselése [Ptk. 99. §].*

BH1991. 104. *Tulajdonközösség bírósági megszüntetése után a lakásban maradt volt tulajdonostárs használati jogának visszaélésszerű felmondása bér nem-fizetés címén [Ptk 4. § (3) bek., 99. §, 441., 442. §, 1/1971. (II. 8.) korm. r. 49., 71., 72. §].*

BH1990. 264. *III. Gépjármű adásvétele estén a felek szerződési akarata az irányadó abban a kérdésben, hogy az esedékes gépjárműadó megfizetésére melyik fél köteles, az adójog szabályai ugyanis az adófizető és az adóhatóság viszonylatában az irányadók, és nem döntik el a két fél között a teherviselés kérdését [Ptk. 117. § (2) bek., 99. §, 1/1981. (I. 19.) PM r. 4. §].*

BH1989. 208. *Ha a szakcsoport által megvásárolt gépkocsi a megvétele után a szakcsoportot fenntartó szövetkezet tulajdonába került, a szakcsoporttal történő elszámolás során a gépkocsiban a vételt követően bekövetkezett értékcsökkenést a szövetkezet terhén kell figyelembe venni [Ptk 98. §, 99. §, 26/1981. (IX. 5.) MT r. 19. §].*

BH1988. 163. *A termelőszövetkezet és a vele részes munkavállalási szerződést kötő tagja a szerződésben szabadon állapodhatnak meg a károk viselésének kérdésében és abban, hogy a termelőszövetkezet az elemi károk megtérítésére köt-e biztosítási szerződést [Ptk. 99. §, 11/1981. (VI. 19.) MÉM sz. r. 3. § (1) bek. h) pont, 5. § (1) bek.].*

BH1988. 143. *II. Tulajdonjog fenntartása mellett hizlalásra átadott állatok elpusztulása esetén az elpusztulásban vétlen termelőt megilletik a hizlalás költségei [Ptk. 99. §].*

BH1986. 428. *II. Az állami tulajdonban álló ingatlan kezelőjének személyében beállott változás esetén a volt kezelő e jogának megszüntetésétől kezdve az állami tulajdont képező ingatlan vízvezetékéből elfolyt víz díja már az ingatlan új kezelőjét terheli [Ptk. 99. §, 7/1969. (II. 9.) Korm. sz. r. 13. § a) és e) pont].*

BH1986. 427. *A közutak kezelője maga viseli azokat a károkat, amelyek a fokozott megterhelés miatt keletkeztek. Azokat a költségeket sem háríthatja át az ingatlantulajdonosra, amelyeket a tulajdonos építményében ugyanilyen ok miatt keletkezett rongálódások kijavítására, illetve megelőzésére fordított [Ptk. 99. §, 361. § (1) bek., 31/1968. (IX. 10.) Korm. sz. r. 5. §].*

100. § A tulajdonos a dolog használata során köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amellyel másokat, különösen szomszédait szükségtelenül zavarná, vagy amellyel jogaik gyakorlását veszélyeztetné.

PK 3. szám

A szomszédos ingatlanon - különösen a közös határvonal közelében - levő növényzet zavaró, károsító hatása miatt a növényzet eltávolítása iránt indított perben mindenkor azt kell vizsgálni, hogy a növényzet szükségtelenül zavarja-

e a szomszédot ingatlana birtoklásában, okoz-e kárt, vagy fennáll-e a károsodás veszélye.

A növényzet kivágására való kötelezésre kivételesen kerülhet sor, csak abban az esetben, ha az érdeksérelem más módon, így kártérítéssel sem hárítható el.

A törvény biztosítja a személyeknek az őket megillető jogok szabad gyakorlását, e jogok társadalmi rendeltetésének megfelelően [Ptk. 2. § (2)]. Nyilvánvaló tehát, hogy a tulajdonjogból eredő használati és birtoklási jogosítvány nem eredményezheti mások jogainak csorbítását, vagyis e jogokat is mások jogaival összhangban kell gyakorolni. Ezzel függ össze az e § rendelkezése, amely előírja a tulajdonos számára, hogy a dolog használata során tartózkodjon minden olyan magatartástól, amellyel másokat, így elsősorban szomszédait szükségtelenül zavarná, vagy amivel a jogaik gyakorlását veszélyeztetné.
Noha a diszpozitivitás a kötelmi szabályoknál érvényesül, a Ptk. 106. §-a kimondja, hogy a törvénynek a szomszédjogra vonatkozó rendelkezéseitől jogszabály, vagy a felek megállapodása eltérhet - vagyis a szomszédjogi szabályok is diszpozitívak.
E törvényhely a szomszédjog általános szabályát fogalmazza meg, míg a Ptk. 101-106. §-aiban az egyes különös szomszédjogi szabályokat találhatjuk. A törvény felsorolása az egyes szomszédjogi szabályok vonatkozásában természetesen nem teljes.
A törvény a zavaró és veszélyeztető magatartásokat nem sorolja fel, illetve nem is definiálja. Ilyen lehet a zajos tevékenység, az egészségtelen fertőző helyzet előidézése, az állatok tisztántartásának elmulasztása, különböző környezetvédelembe ütköző hatások előidézése, vagy éppen a mások építkezésével előidézett hátrányos helyzet.
A másokat zavaró tevékenység csak akkor tiltott, ha a zavarás szükségtelenül következik be. A szükségtelen zavarás fogalmát a törvény ugyancsak nem definiálja. A konkrét jogvitában ezért a tulajdonos és a szomszéd ellentétes érdekeinek mérlegelésével kell megállapítani, hogy a zavarás szükségtelennek minősül-e.
Építkezés:
A Ptk. 100. §-a alapján kártérítéssel tartozik az építkező, ha a saját telkén úgy építkezik, hogy ezzel a szomszédos ingatlan értékét szükségtelenül csökkenti. A szomszédos épület forgalmi értékének csökkenésében jelentkező kárt (kilátáselvonás, intimitásvesztés) az építtető akkor is tartozik megtéríteni, ha építési engedéllyel rendelkezett és az építési engedélyek betartásával építkezett (BH1993. 161.). Hasonlóképpen foglalt állást a bíróság egy másik eseti döntésben, amikoris kimondta, hogy a szomszédos ingatlanon - különösen a közös határvonal közelében történő építkezés esetén - az építési engedélynek megfelelő kivitelezés önmagában nem zárja ki a kártérítési felelősséget, de az építési engedélytől való eltérés sem elégséges önmagában a kártérítési felelősség megállapításához (BH1992. 235.).
Az építkezéssel okozott kár leggyakoribb esete :
a) a szomszédos épület beárnyékolása,
b) kilátás elvonása.
Mint láttuk, az építésügyi hatóság engedélyének a kár szempontjából nincs ügydöntő jelentősége. Az építkezéssel okozott hátrány jogkövetkezménye a kártérítési kötelezettség. A kár az épület forgalmi értékének csökkenésében jelentkezik, amelyre a kilátás elvonása, a beárnyékolás, vagy az intimitás elvesztése adott alapot. A kártérítési kötelezettségekre a szerződésen kívül okozott károkra vonatkozó szabályokat (Ptk. 339. §) kell alkalmazni.
Kerítés:
Speciális helyet foglal el a szomszédjogi viták körében a kerítés létesítése. Korábban a 2/1986. (II. 27.) ÉVM rendelet (OÉSZ), jelenleg pedig a 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet 44. §-a szabályozza a kerítés létesítésével kapcsolatos legfőbb elveket. Itt találhatjuk meg, hogy milyen típusú kerítés létesíthető, illetve hogy az ingatlan tulajdonosát az ingatlan melyik oldalán lévő kerítés létesítési költsége terheli.
A szomszédjogi szabályok megsértése következhet be akkor, amikor a korábban létező kerítést egy új kerítéssel váltják fel. Az egyik jogesetben például a két ingatlant sövény választotta el. Az alperes ezt megszüntette és betontuskóba ágyazott kerítés építését kezdte meg. A perben a felperesek azt sérelmezték, hogy az alperes a telkükre átnyúlva kívánja a kerítést létesíteni és a kerítés kialakításának módja olyan, hogy ezzel az alperes birtokháborítást követ el, ugyanis a kerítés a ház kilátását gátolja és be is árnyékolja. A perben kirendelt szakértő véleménye alapján a bíróság megállapította, hogy a felperesek a lakóépület

konyhaablakának elhelyezése során nem tartották meg a jogszabályi előírásokat, s ez okozta a nagyfokú zavaró rálátást a felperes ingatlanára. Az alperes éppen azért kényszerült a szokásostól eltérő kivitelű és költségesebb kerítés létesítésére, mert a felperesi lakóépületen lévő konyhaablak szabálytalan kialakítása miatti nagyfokú és zavaró rálátás csak így szüntethető meg. A bíróság a döntésnél figyelembe vette, hogy a szomszédjogi szabályokat ki és milyen mértékben szegte meg. Ennek során arra kell tekintettel lenni, hogy az előírások szerint a kerítés létesítése azon az oldalon kinek a kötelezettsége. Ha pedig a kerítés létesítése többletkiadással jár, amely többletkiadás a másik fél ugyancsak jogszabályellenes magatartására vezethető vissza (OÉSZ megszegése) a többletkiadást nyilvánvalóan a sérelmes helyzetet előidéző félnek kell viselnie (BH1993. 93.). Hasonlóképpen a szomszédjogi szabályok döntöttek a birtokháborítás körében, amikor a bíróság a birtokháborítás tényét azért nem állapította meg, mert a fél a kerítés elhelyezésére jogosult volt (BH1997. 581.).

Állattartás:

Számtalan jogvita keletkezett abból, hogy a szomszéd kifogásolta a mellette lévő ingatlanon az állattartást. Az olyan kertes családi házakkal beépített környezetben, ahol az állattartás megengedett és szokásos, önmagában például a csirkenevelés nem kifogásolható. Az állattartás azonban természetesen nem lehet olyan mértékű, amellyel a szomszédos ingatlan tulajdonosát szükségtelenül zavarná (BH1989. 148.).

Egy másik jogesetben a bíróság kifejtette, hogy az állattartás miatt indult birtokháborítási perekben azt kell vizsgálni, hogy az adott környezet jellegére is tekintettel megvalósul-e olyan magatartás, amely birtokháborító és a környezetet sértő magatartásnak minősíthető. Jelentősége lehet annak, hogy a birtokháborítást panaszló eleve olyan környezetbe ment lakni, amelyben - éppen a környezet jellegére figyelemmel - az állattartás nem tilos. Ilyen esetben nyilvánvalóan nem valósul meg birtokháborítás, mert egyes személyek fokozott érzékenysége nem eredményezheti a szomszédjogi szabályok megsértését (BH1982. 91.).

Gazdasági tevékenység:

Igen sok esetben a szomszédjogi szabályok megsértése annak kapcsán merül fel, hogy a szomszédos ingatlanon valamilyen gazdasági, üzleti tevékenységet végeznek, ami az ártalmas zajok, szagok keletkezését eredményezheti. A hatósági engedély alapján tevékenykedő üzemek, üzletek is kötelesek gondoskodni arról, hogy a szomszédos ingatlanok használatát szükségtelenül ne zavarják. Az a körülmény, hogy az üzleti tevékenységet államigazgatási engedélyek, illetve hatósági engedélyek birtokában végzik, nem zárja ki a szomszédjogi szabályok megszegésének megállapíthatóságát (BH1988. 32.).

Nemcsak az üdülőövezetben, hanem az üdülőövezeten kívüli lakóterületen sem köteles a szomszéd tűrni a nyugalmát zavaró tevékenységet, vagy a környezetvédelmi szabályok megszegését (BH1980. 378.).

Fák, növényzet:

A fák, illetve a növényzet zavaró hatása miatt indult perben legtöbbször azt kéri a felperes, hogy a bíróság kötelezze az alperest a növényzet kivágására, eltávolítására. A növényzet kivágására való kötelezés azonban kivételesen és csak abban az esetben fordulhat elő, ha az érdeksérelem más módon, így kártérítéssel sem hárítható el (PK 3. számú állásfoglalás).

Az ítélkezési gyakorlat kiterjesztette e § szabályát azokra az esetekre is, amikor a dolgot nem tulajdonjog, hanem egyéb jogcímen használja valaki. Például egy fényreklám zavaró hatása miatt pert indítani nemcsak a tulajdonos ellen, hanem az ellen is lehet, aki ezt a berendezést felszereltette.

A szomszédjogi szabályok megsértése miatt az alábbi eljárások indíthatók:

1. birtokvédelem (Ptk. 188-192. §)

2. a szomszédjogi szabályokra alapított eljárás.

3. A károsodás veszélye esetén kérhető a bíróságtól a veszélyeztető magatartástól való eltiltás, illetve a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtétele [Ptk. 341. § (1)].

BH2003. 346. *A zajkibocsátási határértéket az épülethez tartozó - pihenést szolgáló - kertben is vizsgálni kell [1959. évi IV. tv. 100. §, Alkotmány 9. §, 30/1994. (X. 6.) KTM r.)*

BH2003. 64. *Akit a károsodás veszélye fenyeget, a veszéllyel járó magatartástól való eltiltást követelheti. Ez magában foglalja az abbahagyásra való kötelezést, az ismétlődő magatartástól való eltiltást, és a kármegelőzéshez szükséges intézkedések megtételét. [Ptk. 100. §, 341. § (1) bek.].*

EBH2002. 827. *Az ingatlan tulajdonosát - az egész ingatlan vonatkozásában - megillető birtokvédelem joga a közigazgatási hatáskörbe utalt zajvédelmi határérték megállapítási eljárásban is érvényesül. A mérési pont kijelölése során nemcsak az épületet, hanem a kertet is védendőnek kell tekinteni [1959. évi IV. tv. 98. §, 100. §, 30/1994. (X. 6.) KTM r., 12/1983. (V. 12.) MT r. 12. §].*

BH2002. 358. *Az útépítéssel megnövekedett zajhatás és légszennyezés miatti - forgalmi érték csökkenésére alapozott - kártérítési igény elbírálása a lakó-, illetve üdülőövezetben fekvő ingatlanok esetében [Ptk. 100. §, 339. § (1) bek.].*
BH2002. 357. *A városfejlesztéssel, a motorizáció elterjedésével együtt járó érdeksérelem miatt indult kártérítési perben a felróhatóság vizsgálata körében csak az ellentétes érdekek összemérése eredményeként dönthető el, hogy az érdeksérelem alapot ad-e a kárigény érvényesítésére is [Ptk. 100. §, 339. § (1) bek.].*
BH2002. 179. *Vállalkozói tevékenységgel járó zajhatás elleni birtokvédelem módját a szembenálló érdekek összevetésének eredménye szabja meg; az érdekegyensúly helyes megteremtésével érhető el a zavarás szükségtelen mértékének megszüntetése [Ptk. 100. §, 188. §, 4/1984. (I. 23.) EüM r. 1. mell.]*
BH2002. 92. *Állattartás céljára szolgáló ól fűtésével kapcsolatos szag- és füsthatás megítélése a birtokháborítás szempontjából [Ptk. 100. §, 188. § (1) és (2) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*
EBH2001. 517. *Az a tulajdonos, aki az ingatlanában a szükségtelen zavarás folytán bekövetkezett forgalmi értékcsökkenés megtérítéseként már kártérítést kapott, nem igényelheti a birtokháborítást megvalósító zavarás megszüntetését is, mert a két igény kizárja egymást (Ptk. 100. §, 339. §).*
EBH2001. 408. *A közérdekből végzett útkialakítás - ha az az előírások betartásával és a zavarás szükséges és elkerülhetetlen mértékét nem túllépve történik - nem ad alapot kárfelelősség megállapítására [Ptk. 100. §, 339. § (1) bek.].*
BH2000. 244. *II. A kilátási vagy a benapozottság korlátozása miatti forgalmiérték-csökkenés mértékének megállapítása (Ptk. 100. §).*
BH2000. 53. *Diszkó és sportpálya működtetésével kapcsolatos zajhatás birtokháborításként való értékelése [Ptk. 100. §, Pp. 163. § (1)-(3) bek., 177. § (1) bek.].*
BH1999. 449. *Közösen építkezők egyetemleges kártérítési felelőssége a kilátás korlátozása folytán felmerülő károkért [Ptk. 100. §, 339. § (1) bek., 344. § (1) bek.].*
BH1998. 272. *Szomszédjogi perben a szakértői bizonyítás jelentősége [Ptk. 100. §, 339. § (1) bek., Pp. 182. §].*
BH1997. 581. *A szomszédjogi szabályozás figyelembevételével kell állást foglalni abban a kérdésben, hogy a korábbi állapot megváltoztatását jelentő, de a telekhatáron létesített kerítésépítés birtokháborításnak minősül-e [Ptk. 100. §, 188. § (1) bek.].*
BH1996. 196. *I. A szomszéd építkezésével kapcsolatos kártérítés megállapítása [Ptk. 100. §., 339. § (1) bek.].*
BH1996. 22. *A szomszédjogok gyakorlásával kapcsolatban indult per elbírálásának szempontjai [Ptk. 100. §, 339. § (1) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*
BH1994. 661. *A szomszéd építkezésénél a szükségtelen zavarás fogalmának meghatározásánál irányadó szempontok (Ptk. 100. §).*
BH1994. 660. *Kölcsönösen hátrányt okozó magatartások értékelése a szomszédjogok gyakorlásával kapcsolatos igények elbírálása során [Ptk. 4. § (4) bek., 100. §., 339. § (1) bek.].*
BH1994. 405. *I. A birtokvédelemre vonatkozó szabályok alkalmazása a szomszédot szükségtelenül zavaró magatartás esetén [Ptk. 98-100. §-ai, 188. § (1) bek., 192. § (2) bek.].*
BH1994. 245. *II. Az építési engedély nem zárja ki a szomszédjog megsértésén alapuló polgári jogi igény érvényesítését (Ptk. 100. §).*
BH1993. 161. *A szomszédos épület forgalmi értékének csökkenésében jelentkező - az elkerülhetetlenül szükséges mértéket meghaladó - kárt (kilátáselvonás, intimitásvesztés) a későbbi építtető akkor is tartozik megtéríteni, ha építési engedéllyel és az építési szabályok betartásával építkezett [Ptk. 100. §].*
BH1993. 93. *Szomszédjogok gyakorlásának vizsgálata az átlagostól eltérő kivitelezést igénylő kerítés létesítési költségeinek megosztásánál [Ptk. 100. §].*
BH1992. 235. *A szomszédos ingatlanon - különösen a közös határvonal közelében - történő építkezés esetén az építési engedélynek megfelelő kivitelezés önmagában nem zárja ki a kártérítési felelősséget, de az építési engedélytől való eltérés sem elégséges önmagában a kártérítési felelősség megállapításához [Ptk. 100. §].*
BH1992. 100. *Hangos zeneszolgáltatással megvalósított birtokháborítási perben a bíróságnak az eset körülményeire tekintettel meg kell határoznia, hogy milyen műszaki megoldásokkal küszöbölhetőek ki azok a zajok, amelyeket a tulajdonos nem köteles eltűrni [Ptk. 100. §, 191. § (1) bek., 192. § (2) bek.].*
BH1989. 148. *Olyan kertes, családi házakkal beépített környezetben, ahol az állattartás megengedett és szokásos a csirkenevelés önmagában nem kifogásolható. Az állattartás azonban nem lehet olyan mértékű, hogy azzal a szomszédos ingatlan tulajdonosait szükségtelenül zavarja [Ptk. 100 §, 188. § (1) bek., 191. § (1) bek.].*

BH1988. 32. *Filmvetítésnek államigazgatási hatóság által történt engedélyezése nem zárja ki a szomszédjogi szabályok alkalmazásával környezetvédelmi igény érvényesítését [Ptk. 100. § (3) be., 1976. évi II. tv. 2. § (2) bek., 9. § (1) bek. f) pont, 37. § (1) bek., 40., 41., 43. §, 4/1984. (I. 23.) EüM sz. r.].*

BH1985. 344. *Ha az üzlet nyitva tartása esetén a zavarás más módon nem szüntethető meg, nem kizárt az éjszakai nyitva tartástól való eltiltás sem. [Ptk. 100. §, (1) bek., 192. § (2) bek., 1976. évi II. tv. 38. § (1) bek.]*

BH1982. 418. *A szomszéd telekre áthajló és ott veszélyhelyzetet előidéző fa kivágására és az ezzel kapcsolatos költségek viselésére annak a teleknek a tulajdonosa köteles, amelyiken a fa áll [Ptk. 100. §, 341. § (1) bek.].*

BH1982. 91. *Állattartás miatt indult birtokháborítási perben azt kell vizsgálni, hogy az adott környezet jellegére is tekintettel megvalósul-e olyan magatartás, amely az összes számba jövő érdek figyelembe vételével birtokháborító s környezetet sértő magatartásnak minősíthető. Ebből a szempontból jelentősége van annak is, ha a birtokháborítást panaszló fél olyan környezetbe ment lakni, amelyben - éppen a környezet jellegére figyelemmel - az állattartás nem tilos. Egyes személyek fokozott érzékenysége nem járhat azzal a következménnyel, hogy a szomszéd az államigazgatási hatóság által engedélyezett és ellenőrzött állattartói tevékenység megszüntetésére kényszerüljön [Ptk. 100. §, 188. § (1) bek., 1976. évi II. tv. 39. §].*

BH1979. 109. *I. A társasházban levő öröklakások tulajdonosai sem kötelesek a társtulajdonos részéről nagyobb méretű zavarással járó tevékenységet eltűrni, mint amelyet a tanácsi rendelettel a lakóházakra megállapított házirendnek a Ptk-val összhangban levő szabályozása megengedhetőnek tart. - A háztartási gépek használatára a házirendben meghatározott időtartam nem vonatkozik az üzemi jellegű gépekre, amelyek a lakásban nem üzemeltethetők [Ptk. 100. §, 140. §*].*

BH1978. 245. *Közös tulajdon esetében a tulajdonostárs nem köthet harmadik személlyel a közös ingatlan használatára vonatkozóan a másik (többi) tulajdonostársa is kiható megállapodást. - A birtokháborítás megállapításánál azt kell szem előtt tartani, hogy a tulajdonos a dolog használata során köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amellyel másokat, különösen a szomszédait szükségtelenül zavarná, vagy amellyel jogaik gyakorlását veszélyeztetné [Ptk. 191. §, 100. §].*

FPK 1995/14. *A Ptk. 100. §-a alapján kártérítéssel tartozik az építkező ha saját telkén úgy építkezik, hogy ezzel a szomszédos ingatlan értékét szükségtelenül csökkenti (1. P. 26.201/1991)*

101. § (1) A tulajdonos nem foszthatja meg a szomszédos épületet a szükséges földtámasztól anélkül, hogy más megfelelő rögzítésről ne gondoskodnék.

(2) A tulajdonos a földjére áthajló ágakról lehullott gyümölcsöket megtarthatja, ha azokat a fa tulajdonosa fel nem szedi; az áthajló ágak és átnyúló gyökerek levágására nem jogosult, kivéve ha azok a föld rendes használatában gátolják, és a fa tulajdonosa azokat felhívás ellenére sem távolítja el.

Szomszédjog

Ptké. 20. § A közterületre áthajló ágakról lehulló gyümölcsöket - ha azokat a fa tulajdonosa fel nem szedi - bárki felszedheti.

A §-a két lényeges szomszédjogi kérdést szabályoz: az egyik a földtámasz biztosítása, a másik a gyümölcs felszedéssel kapcsolatos jog.

A földtámasz biztosítása azt jelenti, hogy a tulajdonos a szomszédos épület biztonságát, védelmét szolgáló partfalat (támasztékot stb.) nem jogosult elbontani (megszüntetni), illetve azokon olyan átalakítást végezni, ami az állékonyságukat csökkenti. Ily módon tilos például az épület alapját kiásni. Az ilyen eredményre vezethető beavatkozásokra a tulajdonos csak akkor jogosult, ha egyidejűleg más, és a rendeltetésének betöltésére alkalmas módon oldja meg az épület rögzítését.

A szomszéd abban az esetben gyakorolhatja a gyümölcs felszedésével kapcsolatos jogot, ha a tulajdonos e jogával nem élt. Ha az áthajló ágak és gyökerek gátolják a tulajdonost a föld rendeltetésszerű használatában, a fa tulajdonosát kell felszólítania arra, hogy azokat távolítsa el, s azokat maga csak akkor vághatja le, ha a tulajdonos a felhívásnak önként nem tett eleget.

Más szabályok érvényesülnek a közterületre áthajló ágakról lehulló gyümölcsök esetében, ezeket ugyanis bárki felszedheti, ha azokat a fa tulajdonosa nem szedi fel (Ptké. 20. §). Kérdéses lehet, hogy mennyi idő áll a tulajdonos rendelkezésére ahhoz, hogy a szomszéd földjére áthajló ágakról lehullott gyümölcsöt összeszedje. A joggyakorlat méltányos határidőről tesz említést, amely az adott esetben a mezőgazdasági-, kertészeti-, illetőleg a helyi szokásoknak és az összes körülményeknek megfelelően, csak esetenként állapítható meg (A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1981. I. kötet 473. oldal).

102. § (1) Ha közérdekű munkálatok elvégzése, állatok befogása, az áthajló ágak gyümölcsének összegyűjtése, az ágak és gyökerek eltávolítása céljából vagy más fontos okból szükséges, a tulajdonos kártalanítás ellenében köteles a földjére való belépést megengedni.

(2) A tulajdonos a szomszédos földet kártalanítás ellenében használhatja, amennyiben ez a földjén való építkezéshez, bontási, átalakítási vagy karbantartási munkálatok elvégzéséhez szükséges.

Az előző §-ból következően az áthajló ágakról lehullott gyümölcsök összeszedése, az ágak, gyökerek levágása érdekében a tulajdonosnak nyilván át kell mennie a szomszéd ingatlanra. Előfordulhat, hogy építési anyag áthordása, karbantartási munkálatok elvégzése, vagy egyéb okból szükséges a szomszédos ingatlanra való belépés. E § ezeket az eseteteket szabályozza, amikor kimondja, hogy a törvényben meghatározott teendők, munkálatok elvégzése végett a tulajdonos köteles megengedni, hogy a földjére belépjenek. Ugyanakkor másik oldalról a tulajdonos a szomszédos földet csak e célok érdekében és csak a szükséges mértékben használhatja. Ha a belépés, vagy a föld építési célból történő használata károkozással jár, a föld tulajdonosa kártalanítást követelhet. Az egyéb módon okozott károkért pedig nyilvánvalóan az általános szabályok szerint kártérítést igényelhet [Ptk. 339. § (1), Ptk. 345. §].

A szomszédjog gyakorlásából eredő károk megtérítése körében a Ptk. kártalanításról és nem kártérítésről rendelkezik. A kártérítés fogalmát ugyanis a jogellenes károkozás esetében alkalmazza. Kihangsúlyozandó, hogy a közérdekű munkák elvégzése, vagy például állatok befogása céljából a belépést nyilvánvalóan nemcsak a szomszédnak, hanem más érdekeltnek is meg kell engedni. A § (1) bekezdése nem is rögzíti, hogy kizárólag szomszédról lehet szó, míg viszont a (2) bekezdés a szomszédos földet jelöli meg.

Kártalanításként adott esetben használati díj is megállapítható. A kártalanítás lényegében mindig a földre való belépéssel, illetve a föld használatával szükségszerűen felmerülő kárral azonos.

A szükségtelenül okozott kár megtérítésére a Ptk. 339. §-ban szabályozott, általános kártérítési elvek az irányadók. Ha például a karbantartási munkák elvégzése közben leszedik a szomszéd gyümölcseit, az ezzel kapcsolatos igény már a kártérítési szabályokon alapul.

103. § (1) Ha a földeket kerítés (sövény) vagy mezsgye választja el egymástól, ennek használatára a szomszédok közösen jogosultak.

(2) A fenntartással járó költségek a szomszédokat olyan arányban terhelik, amilyen arányban őket a jogszabály a kerítés létesítésére kötelezi. Ha jogszabály erről nem rendelkezik, a költségek őket a határolt földhosszúság arányában terhelik.

A földeket egymástól nem csak épített kerítés, de természetes sövény, mezsgye is elválaszthatja, amelynek használatára a szomszédok közösen jogosultak, de a fenntartás költségei is közösen terheli őket. A költségek mikénti viseléséről rendelkezik a (2) bekezdés. A fenntartás költségei a szomszédokat olyan arányban terheli, amilyen arányban őket a jogszabály a kerítés létesítésére kötelezi. Ha viszont a jogszabály erről nem rendelkezik, a költség-megosztás a határolt földhosszúság arányában történik. Korábban a 2/1986. (II. 27.) ÉVM rendelettel közzétett Országos Építésügyi Szabályzat rendelkezett a kerítés létesítésével kapcsolatos teendőkről és kötelezettségekről. Jelenleg a 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet tartalmazza azokat a szabályokat, hogy melyik szomszédnak milyen mértékben kell a kerítés létesítését finanszíroznia. Nincs akadálya annak, hogy e szabályoktól eltérően állapodjanak meg a szomszédok a kerítés létesítésében, sőt annak sincs, hogy a szomszéd a saját telkén másik, új kerítést létesítsen. Ez esetben is irányadó azonban az általános szomszédjogi szabály: a kerítést úgy kell létesíteni, hogy ezzel a szomszédot szükségtelenül használati jogának gyakorlásában ne akadályozzák.

A kerítést általában oda kell helyezni, ahol az ingatlan-nyilvántartási térkép szerint a határvonal húzódik. A gyakorlatban természetesen a kerítés létesítésével kapcsolatos számtalan jogi probléma merül fel. Annak a kérdésnek az eldöntése, hogy ki és milyen mértékben köteles a kerítés létesítésére, lényegesen egyszerűbb, mint annak vizsgálata, hogy a kerítés miért nem az ingatlan-nyilvántartási térkép szerinti határvonalon húzódik.

Számos olyan per indul, amelyben a felperes a kerítés áthelyezésére kéri kötelezni az alperest azzal az indokolással, hogy a kerítés nem a megfelelő helyen épült. A bíróság ilyen esetekben azt vizsgálja, hogy az eltérésnek mi az oka. Kiindulási alap, hogy a kerítésnek az ingatlan-nyilvántartási térkép szerinti határvonalon kell állnia. Eltérésre adhat azonban alapot, ha az ingatlan-nyilvántartási térkép hibás és ezért kijavításra szorul. Ezek a perek általában az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés kiigazítására irányulnak.

Lehetséges azonban, hogy a térképezés során hiba nem történt, azonban a kerítés már több mint 10 éve épült. Ez esetben arról van szó, hogy az egyik szomszéd a másik szomszéd terhére, több mint 10 éven át sajátjaként használ egy területrészt. Ilyen esetben nyilvánvalóan az elbirtoklás szabályai kerülnek előtérbe, feltéve, ha az az ingatlanrész, amely a kerítés áthelyezése folytán a másik szomszéd birtokába kerül, a telekalakítási szabályok szerint is átcsatolható az elbirtokló ingatlanához [Ptk. 121. § (4)].

A PK 265. számú állásfoglalás rendelkezik azokról az esetekről, amikor vitássá válik a szomszédos földterületek közötti határvonal természetbeni helye. Ennek értelmében, ha az ingatlan-nyilvántartási térképen ábrázolt és a valóságos tulajdoni viszonyoknak egyébként megfelelő határvonal a természetben csak az úgynevezett földmérési hibahatáron (megengedett eltérésen) belül tűzhető ki, a bíróságnak meg kell állapítani a határvonal helyét és ennek megfelelően kell rendezni a felek birtoklási viszonyait. Bírósági döntésnek azonban csak akkor van helye, ha a földhivatali eljárásban a sérelem nem orvosolható, illetőleg az orvoslást eredménytelenül kísérelték meg.

A két szomszédot elválasztó kerítés vonatkozásában tehát az alábbi esetek lehetségesek:

1. a szomszédos ingatlanokat sövény, mezsgye választja el (a Ptk. 103. §-a szabályozza)

2. kerítés létesült az ingatlan-nyilvántartási térkép szerinti határvonalon (ez esetben az építésügyi szabályok irányadóak)

3. a kerítés nem az ingatlan-nyilvántartási térkép szerinti határvonalon áll:

a) a térkép kiigazítását lehet kérni a földhivatali eljárásban történt térképezési hiba miatt

b) az ingatlan határvonalának módosítását, a térkép kiigazítását lehet kérni elbirtoklás jogcímén, ha annak törvényes feltételei fennállnak.

BH1977. 103. *A tulajdonos jogosult a szomszéd már meglevő kerítése mellé a saját ingatlanán újabb kerítést emelni; a falból épített kerítést azonban úgy kell elhelyeznie, hogy a szomszédos építési telek és az azon levő létesítmények rendeltetésszerű használatát ne akadályozza [Ptk. 103. §, OÉSZ 13., 44., 140., 141. §].*

104. § (1) A föld határvonalán álló fa vagy bokor és annak gyümölcse egyenlő arányban a szomszédokat illeti. A fenntartással járó költségeket a szomszédok ugyanilyen arányban viselik.

(2) Ha a határvonalon álló fa vagy bokor valamelyik föld rendeltetésszerű használatát gátolja, e föld tulajdonosa követelheti, hogy azt közös költségen távolítsák el.

A föld határvonalán álló fa, bokor és annak gyümölcse egyenlő arányban illeti meg a szomszédokat. A fenntartással járó költségeket is ugyanilyen arányban kötelesek viselni. Ha ez a fa vagy bokor valamelyik föld rendeltetésszerű használatát gátolja, a sérelmet szenvedett tulajdonos követelheti, hogy azt közös költségen távolítsák el. A föld határvonalán álló fa kivágásával kapcsolatban is irányadó a Ptk. 101. §-ához fűzött magyarázat.

Kihangsúlyozandó, hogy a Ptk. 101. §-a esetében a tulajdonos földjére áthajló ágakról, gyümölcsökről van szó, a Ptk. 104. §-ban azonban olyan fáról, amely a két telek közötti határvonalon áll. A határvonalon álló fa, bokor gyümölcse attól függetlenül illeti egyenlő arányban a szomszédokat, hogy melyik és milyen mértékben hajlik át a másik területére.

A fa kivágásánál mindig mérlegelni kell, hogy a fa a használatot milyen mértékben gátolja, ahhoz az előnyhöz viszonyítva, amit a fa jelent a tulajdonosoknak. A fáknak jelentős hatása van az emberi környezet védelmében, ezért azok telepítése és a meglévő növényzet megóvása általános környezetvédelmi érdek. Szomszédjogi vitákban általában nem kerülhet sor a fák kivágásának elrendelésére, legfeljebb annak lehet helye, hogy az árnyékolással összefüggésben keletkezett károkat megtérítsék (PK 3. számú állásfoglalás; BH1985. 58.).

BH1985. 58. *A fák az emberi környezetet védik, kellemesebbé, szebbé teszik. Porelvonó, levegőtisztító hatásuk folytán a lakókörnyezet javításában fontos szerepet töltenek be. A fák telepítése, a meglevő növényzet megóvása általános környezetvédelmi érdek. Ezért a szomszédjogi vitákban általában nem kerülhet sor fák kivágásának elrendelésére. Helye lehet viszont az árnyékolással összefüggésben esetleg keletkezett kár megtérítésére való kötelezésnek [Ptk. 188. §, 104. §].*

105. § A tilosban talált állatot a föld használója mindaddig visszatarthatja, amíg az általa okozott kárt tulajdonosa meg nem téríti.

A tilosban kifejezés alatt nyilvánvalóan azt kell érteni, hogy a más földjére behatolt állatról van szó. Kérdéses lehet azonban, hogy a visszatartás ideje alatt, az állat gondozásával felmerülő esetleges költségeket ki viseli. Nyilvánvaló ugyanis, hogy nem csak azt a kárt kell megtéríteni, amelyet az állat okozott, hanem azt az összeget is, amelyet a visszatartás ideje alatt a visszatartó fordított az állatra. Az is előfordulhat, hogy az állat tulajdonosa nem is kívánja az állatot visszavenni. Ilyen esetben sor kerülhet a felelős őrzés szabályainak, a Ptk. 197. §-ának alkalmazására is: azaz ha a jogosult a dolgot megfelelő határidő alatt felszólításra nem szállítja el, és annak máshol való elhelyezése aránytalan nehézséggel, vagy a költségek előlegezésével járna, a felelős őrző a dolgot értékesítheti, vagy felhasználhatja.

Speciális jogi szabályozás vonatkozik a méhrajra. Ha ugyanis a tulajdonos a kirepült méhraját 2 napon belül nem fogja be, azon birtokbavétellel bárki tulajdonjogot szerezhet (Ptké. 22. §).

106. § A törvénynek a szomszédjogra vonatkozó rendelkezéseitől jogszabály vagy a felek megállapodása eltérhet.

Ptké. 21. § A Ptk.-nak a szomszédjogra vonatkozó rendelkezéseitől eltérő szabályokat a települési önkormányzat rendelete is megállapíthat.

Nemcsak más jogszabály, de a felek megállapodása is rendelkezhet eltérően a törvény szomszédjogi szabályaitól. Más jogszabály alatt a Ptk. 685. § a) pontjában megjelölt jogszabályokat kell érteni.

107. § (1) Másnak életét, testi épségét vagy vagyonát közvetlenül fenyegető és más módon el nem hárítható veszély (szükséghelyzet) esetében a tulajdonos köteles tűrni, hogy dolgát a szükséghelyzet megszüntetése végett a szükséges mértékben igénybe vegyék, felhasználják, illetőleg abban kárt okozzanak. Más vagyonát fenyegető szükséghelyzet esetében ez a kötelezettség a tulajdonost csak akkor terheli, ha a fenyegető kár előreláthatóan jelentős mértékben meghaladja azt a kárt, amely a tulajdonost a behatás következtében érheti.

(2) A tulajdonos a szükséghelyzetbe került személytől kártalanítást, attól pedig, aki a szükséghelyzet megszüntetése során indokolatlanul nagy kárt okozott, kártérítést követelhet.

(3) Ha több személy életét vagy vagyonát fenyegető veszélyt egyes veszélyeztetett tárgyak feláldozásával hárítanak el, az ebből eredő kárt, amennyiben e tárgyak feláldozása szükséges volt, veszélyeztetett érdekeik arányában valamennyien viselik; ezt a szabályt kell alkalmazni a veszély elhárítására fordított szükséges költség megosztására is.

Szükséghelyzetnek tekintjük, ha valakinek életét, testi épségét, vagyonát közvetlen veszély fenyegeti. Általános szabály, hogy a tulajdonos köteles tűrni a szükséghelyzet megszüntetése kapcsán a tulajdonában álló dolgának igénybevételét, felhasználását.

Az élet, testi épség veszélyeztetése során a tulajdonos tűrési kötelezettsége korlátlan. Ugyanakkor a vagyont fenyegető szükséghelyzet esetén a tűrési kötelezettség a tulajdonost csak oly módon és akkor terheli, ha a fenyegető veszély előreláthatóan jelentős mértékben meghaladja azt a kárt, amely a tulajdonos dolgában a veszély elhárítása kapcsán bekövetkezik. A szükséghelyzet fennállásának tényét objektív körülmények alapján kell megállapítani és nem a résztvevők szubjektív érzete alapján.

A szükséghelyzetet azért nem a kártérítés körében szabályozza a törvény, mert ha a szükséghelyzet fennáll, akkor a dologban bekövetkezett kár nem jogellenes. Ez az oka annak is, hogy ilyen esetben a tulajdonos kártalanítást (és nem kártérítést) követelhet. Más dolog azonban, ha a szükséghelyzet megszüntetése kapcsán indokolatlanul nagy kárt okoztak, mert ebben az esetben kártérítés követelhető.

A szükséghelyzet megállapításának objektív feltételei tehát:

1. a más életét, testi épségét, vagyonát közvetlenül fenyegető helyzet,

2. a más módon el nem hárítható veszélyhelyzet.

A bírói gyakorlat szerint a veszély akkor közvetlen, ha az adott helyen és az adott időben, célszerűen és ésszerűen más módon el nem hárítható (A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1981. I. kötet 485. oldal).

Speciális esete a szükséghelyzetnek, ha több személy életét vagy vagyonát fenyegető veszélyről van szó. Ha ezt a veszélyt az egyes veszélyeztetett tárgyak feláldozásával hárítják el, az ebből származó kárt az érintettek a veszélyeztetett érdekeik arányában kötelesek viselni. Ha például a tűz tovaterjedésének megakadályozása végett vízzel árasztanak el egy helyiséget, amelyben több tulajdonos tárgya megsemmisül, az ebből származó kárt a veszélybe került értékek arányában kell felosztani. Bár a vagyontárgyak megsemmisítése során közös károkozás történik, mégsem a Ptk. 344. § (1) bekezdése alapján alkalmazandó egyetemleges marasztalásról van szó.

108. § (1) Az ingatlan tulajdonosa tűrni köteles, hogy az erre külön jogszabályban feljogosított szervek - a szakfeladataik ellátásához szükséges mértékben - az ingatlant időlegesen használják, arra használati jogot szerezzenek, vagy a tulajdonjogát egyébként korlátozzák. Ebben az esetben az ingatlan tulajdonosát az akadályoztatás (korlátozás) mértékének megfelelő kártalanítás illeti meg.

(2) Ha a használat vagy egyéb korlátozás az ingatlan rendeltetésszerű használatát megszünteti vagy jelentős mértékben akadályozza, a tulajdonos az ingatlan megvásárlását, illetőleg kisajátítását kérheti.

(3) A tulajdonjog gyakorlásával kapcsolatos termelési, építésügyi, egészségügyi, vízügyi és egyéb előírásokat külön jogszabályok tartalmazzák.

Szakfeladataik ellátása érdekében egyes szervek külön jogszabály alapján jogosultak az ingatlan igénybevételére. A tulajdonost e vonatkozásban tűrési kötelezettség terheli.

A tűrési kötelezettség feltételei az alábbiak:

1. közérdekű feladatot ellátó, jogszabályban meghatározott szervet illesse meg,

2. közvetlenül a jogszabályon alapuljon,

3. csak időlegesen és csak a szakfeladatok ellátásához szükséges mértékben álljon fenn.

A tulajdonos érdekeinek védelmét az alábbi eszközök szolgálják:

1. kártalanítás

2. a jogszabályban megállapított mértéket meghaladó igénybevétel esetén kártérítés
3. az ingatlan megvásárlására, illetve kisajátításra irányuló igény [Ptk. 108. § (2)]
Sok esetben előfordul, hogy nemcsak egyszerűen jogszabályon alapuló igénybevételi lehetőségről van szó, hanem ennek érdekében szolgalom, vagy más használati jog alapításáról is, amelyet a Ptk. 171. §-a szabályoz. A törvény itt is úgy rendelkezik, hogy a használati jog alapításáért kártalanítás jár. Ez a használati jog alapítás annyiban tér el a Ptk. 108. §-ától, hogy a jogszabályon felül az államigazgatási hatóság határozatára is szükség van. Eltér továbbá abban is, hogy nemcsak az államigazgatási hatóság határozatáról van szó, hanem egy, az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető idegen dologbeli jogról. A Ptk. 108. §-ában, illetve a Ptk. 171. §-ában szabályozott jogokkal, lehetőségekkel találkozhatunk az alábbi jogszabályokban:
- 2001. évi CX. törvény a villamos energiáról
- 1993. évi XLVIII. törvény a bányászatról
- 1994. évi XLI. törvény a gázszolgáltatásról
- 1988. évi I. törvény a közúti közlekedésről
- 2001. évi XL. törvény a hírközlésről
- 1993. évi XCV. törvény a vasútról
- 1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodásról
- 1995. évi LIII. törvény a környezet védelméről
- 1976. évi 24. törvényerejű rendelet a kisajátításról
- 1996. évi CXVI. törvény az atomenergiáról
- 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről.
A bírósági gyakorlatban e § alkalmazása kapcsán legtöbbször az a kérdés merül fel, hogy az érintett tulajdonosok megfelelő kártalanítást igényelnek. Egy konkrét esetben például a Balaton partjának szabályozása és a part rendezése folytán az egyik ingatlannak - a feltöltés folytán - megszűnt a vízparti jellege. A bíróság a kártalanításra jogosultságot megállapította, és a kártalanítás mértékét az akkor irányadó jogszabályok alapján a földrészlet forgalmi árának 10%-ában határozták meg (BH1986. 143.).
BH1999. 416. *II. A terület tulajdonosa által az önkéntes jogkövetés alapján megépített, a helyi önkormányzat által birtokba vett, közútnak minősülő járda után az ingatlan tulajdonosát kártalanítás illeti meg [Ptk. 108. § (1) bek., 109. § (1) bek. b) pont, 171. § (1) bek., 1988. évi I. tv. 33. § (1) bek. c) pont, 42. § (2) bek., 47. § h) pont, 30/1988. (IV. 21.) MT r. 34. §, 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes r. 1. számú függelék a) pont].*
BH1998. 240. *I. Az áramszolgáltató által közcélra - pl. transzformátorház céljára - igénybe vett helyiségek után a gazdálkodó szerv tulajdonost (kezelőt) sem bérleti, sem használati díj nem illeti meg, hanem a tulajdonjog (a kezelői jog) korlátozása miatt a részére kártalanítás jár [1962. évi IV. tv. 7. § (2)-(3) bek., 1994. évi XLVIII. tv. 8. § (2) bek., 32. §, Ptk. 108. § (1) és (3) bek., 171. § (1)-(2) bek.].*
BH1998. 240. *II. A kártalanítás mértékének megállapítása során a lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó speciális jogszabály rendelkezéseiből és nem a Ptk. általános szabályaiból kell kiindulni [1993. évi LXXVIII. tv. 1. § (1) bek., 3. § (1) bek., 2. számú melléklet 12. és 16/c) pontja, Ptk. 108. § (1) bek.].*
BH1986. 143. *Ha a Balaton partjának rendezése következtében valamely partmenti ingatlan a közvetlen parti jellegét elveszti, a tulajdonost a külön jogszabályban meghatározott mértékű kártalanítás illeti meg. Az ingatlan forgalmai értékének a 10%-át a tulajdonos akkor is igényelheti, ha az ingatlan egyéb, a forgalmi értéket befolyásoló adottságai kedvezőbbé váltak. A kártalanítás iránti igény akkor nyilik meg, amikor az ingatlan elveszti a közvetlen parti jellegét. [Ptk. 108. § (1) bek., 1031/1969. (VIII. 31.) Korm. sz. hat. V. fej., 21/1970. (XI. 13.) ÉVM-IM-PM sz. r. 13. § (2) bek.].*

109. § (1) Ha a tulajdonos jóhiszeműen földjének határain túl építkezett, a szomszéd - választása szerint - követelheti, hogy a túlépítő
a) a beépített rész használatáért és a beépítéssel okozott értékcsökkenésért adjon kártalanítást,
b) a beépített részt vásárolja meg, ha a föld megosztható, vagy
c) az egész földet vásárolja meg.
(2) A szomszéd az egész földjének megvásárlását akkor követelheti a túlépítőtől, ha
a) a föld fennmaradó része a túlépítés következtében használhatatlanná válik,
b) a földdel kapcsolatos valamely jog vagy foglalkozás gyakorlása a túlépítés következtében lehetetlenné vagy számottevően költségesebbé válik.
A Ptk. 109-111. §-ai a túlépítés intézményét szabályozzák.
Túlépítésről akkor van szó, ha a tulajdonos a földjének határain túl építkezett. A túlépítés eredménye nemcsak épület, hanem bármilyen tartós fennmaradásra szánt építmény is lehet.

A túlépítő tehát részben saját telkén építkezett. Ezzel esik egy tekintet alá, ha nem a föld tulajdonosa, hanem a szomszédos épület tulajdonosa építkezik.
A túlépítés tényének megállapítása független a túlépítő szubjektív tudattartalmától, vagyis attól, hogy a túlépítés nem tévedésből történt. A túlépítés jogintézménye ugyanis annak a ténynek a jogi elismerése, hogy valaki az ingatlanának az ingatlan-nyilvántartási térképi határán túlterjeszkedve, idegen területre építkezett.
A túlépítés különbözik a ráépítés és a beépítés fogalmától. Ráépítés esetén (Ptk. 137. §.) az építő idegen földre épített, vagyis az egész épület nem a saját telkén áll. Beépítésnek pedig az minősül, ha valaki idegen anyaggal saját tulajdonában (vagy használatában) álló földjére épít (Ptk. 136. §).
Túlépítés esetén a törvény különbséget tesz a jóhiszemű és a rosszhiszemű túlépítő között.
- Jóhiszemű a túlépítő ha nem tudta és a körülmények szerint nem is kellett tudnia, hogy saját földje határain túl építkezett.
- Rosszhiszemű a túlépítő ha tudta, illetve kellő gondosság mellett tudnia kellett, hogy földje határain túl építkezett. Rosszhiszemű továbbá a túlépítés akkor is, ha a szomszéd az egyébként jóhiszeműnek induló túlépítés ellen olyan időben tiltakozik, amikor az eredeti állapot helyreállítása nem okozott volna aránytalan károsodást.
A jóhiszemű túlépítés következményei:
1. kártalanítás - a beépített rész használatáért, a beépítéssel okozott értékcsökkenésért.
2. a beépített rész megvásárlása (feltéve, hogy a föld a telekalakítási szabályok alapján megosztható).
3. egész föld megvásárlása (ha a föld fennmaradó része használhatatlanná vált, a földdel kapcsolatos valamely jog, vagy foglalkozás gyakorlása lehetetlenné vagy számottevően költségesebbé vált).
A beépített rész megvásárlásának nyilvánvalóan feltétele, hogy a tulajdonjog bejegyzésére is sor kerülhessen. A tulajdonjog bejegyzésének azonban az a feltétele, hogy a beépített rész alatti terület vonatkozásában is tulajdonjogot szerezzen a vásárló oly módon, hogy ez a terület a szomszédos, saját ingatlanához kapcsolható legyen. A telekrész hozzákapcsolásának feltétele azonban államigazgatási jellegű elbírálást kíván. A telekalakításról rendelkezik az 1997. évi LXXVIII. törvény 23. §-a. Eszerint a telket csak úgy szabad kialakítani, hogy az a terület rendeltetésének megfelelő használatra alkalmas legyen, továbbá annak alakja, terjedelme, beépítettsége és megközelíthetősége a jogszabályoknak és a szabályozási terveknek megfeleljen. A telekalakítást az építésügyi hatóság ellenőrzi. A telekalakítás lehet általában telek felosztás, telek egyesítés, telek határrendezés illetve telek átalakítás. A telekalakítás részletes szabályait 2000. november 16-ig a 29/1971. (XII. 29.) ÉVM rendelet, 2000. november 16-tól a 85/2000. (XI. 8.) FVM rendelet tartalmazza.
A telek megosztásához általában tehát szükséges az építésügyi hatóság jogerős, engedélyező határozata, továbbá az illetékes földhivatal záradékolásával ellátott megosztási vázrajz is. Lényegében ezek a feltételek szükségesek ahhoz, hogy a túlépítéssel érintett területrész a megvásárlás után a másik ingatlanhoz kapcsolható legyen. A telekalakítási engedély megléte olyan előkérdés, amely nélkül az ügy érdemben a bíróság előtt nem is bírálható el, ezért a bíróságnak ilyen esetben a tárgyalást fel is kell függesztenie.
Mindezekből tehát az a következtetés vonható le, hogy bár a Ptk. 116. § (1) bekezdése alapján a jóhiszemű túlépítő ingatlan-nyilvántartáson kívül szerezhet tulajdonjogot és igényt tarthat arra, hogy tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartás feltüntesse, azonban e feltüntetésnek, bejegyzésnek feltétele az ingatlan-nyilvántartási szabályok szerint az építésügyi hatóság engedélye. (lásd még: BH1976. 312.)
BH1999. 416. *II. A terület tulajdonosa által az önkéntes jogkövetés alapján megépített, a helyi önkormányzat által birtokba vett, közútnak minősülő járda után az ingatlan tulajdonosát kártalanítás illeti meg [Ptk. 108. § (1) bek., 109. § (1) bek. b) pont, 171. § (1) bek., 1988. évi I. tv. 33. § (1) bek. c) pont, 42. § (2) bek., 47. § h) pont, 30/1988. (IV. 21.) MT r. 34. §, 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes r. 1. számú függelék a) pont].*
BH1999. 358. *II. Kerítés áthelyezésénél figyelembe jöhet a túlépítés szabályainak megfelelő alkalmazása is (Ptk. 109. §).*
BH1997. 236. *Perben állás a túlépítéssel kapcsolatos igény elbírálásánál [Ptk. 109-111. §, Pp. 275/A. §].*
BH1995. 456. *Túlépítéssel kapcsolatos jogvitában, a telekalakítási engedély megléte olyan előkérdés, amely nélkül az ügy érdemben nem bírálható el [Ptk. 109. § (1) bek., 111. §, 29/1971. (XII. 29.) ÉVM r. 2-3. §, Pp. 275/A. § (2) bek.].*
BH1994. 532. *A túlépítés jogkövetkezményeinek alkalmazásával összefüggő jogvitában a jó- és rosszhiszeműség vizsgálata (Ptk. 109-111. §).*
BH1994. 379. *A túlépítés jogkövetkezményeinek alkalmazását csak a szomszéd kérheti; ezek a jogkövetkezmények a túlépítő tulajdonos kérelmére nem alkalmazhatók (Ptk. 109. §).*
BH1994. 76. *I. A túlépítési szabályok alkalmazásánál irányadó szempontok [Ptk. 97. § (1) bek. 109. § (1) bek.].*

110. § (1) Ha a túlépítő rosszhiszemű volt, vagy ha a szomszéd a túlépítés ellen olyan időben tiltakozott, amikor a túlépítőnek az eredeti állapot helyreállítása még nem okozott volna aránytalan károsodást, a szomszéd a 109. § (1) bekezdésében meghatározottakon kívül - választása szerint - követelheti, hogy a túlépítő

a) saját földjét és az épületet a gazdagodás megtérítése ellenében bocsássa tulajdonába, vagy

b) az épületet bontsa le.

(2) A szomszéd az épület lebontását akkor követelheti, ha ez az okszerű gazdálkodás követelményeivel nem ellenkezik. A lebontás és az eredeti állapot helyreállításának költségei a túlépítőt terhelik; megilleti azonban a beépített anyag elvitelének a joga.

A rosszhiszemű túlépítés jogkövetkezményei

A jóhiszemű túlépítés jogkövetkezményein felül igényelhető, hogy:

1. a túlépítő saját földjét és az épületet bocsássa gazdagodása megtérítése ellenében a szomszéd tulajdonába (az elszámolás tehát nem a piaci áron, hanem a gazdagodás megtérítése ellenében történik),

2. a túlépítő az épületet bontsa le.

Az épület lebontása csak nagyon kivételes esetben követelhető, főleg akkor, ha ez az okszerű gazdálkodás követelményeivel nem ellenkezik. A lebontásra irányuló igény jogossága független attól, hogy a bontáshoz a szükséges bontási engedéllyel az érintett szomszéd rendelkezik-e.

Egyébként a bontás költségét mindig a túlépítő viseli, a bontási anyagokat azonban természetesen elviheti.

Az épület lebontásával kapcsolatos rendelkezéseket más építményekre is alkalmazni kell (Ptk. 686. §). Más kérdés az, hogy mi minősül olyan építménynek, amelyre e § alkalmazható. E vonatkozásban a Legfelsőbb Bíróság több iránymutató eseti döntést is hozott. A BH1970. 6497. számú eseti döntésben a Legfelsőbb Bíróság úgy foglalt állást, hogy ha egy építmény alapja beton, a falai pedig téglából vannak, az építményt épületnek kell tekinteni. Megállapította továbbá, hogy a tartós fennmaradásra szánt építmények közé sorolható például a betonalapra helyezett téglakerítés, vagy szilárd alappal rendelkező, földbe ágyazott, jelentős értékű és állandónak szánt kerítés. Ily módon tehát kialakult az a gyakorlat, amely szerint a szilárd alapokon épült kerítések az épület fogalma alá vonhatók (A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1981. I. kötet 509. oldal).

Nem hagyható figyelmen kívül a Ptké. 79. §-ának rendelkezése sem, amelynek értelmében tehát a Ptk. hatályba lépése előtt épült épületekre más szabályok irányadók.

Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a 46/1997. (XII. 29.) KTM rendelet rendelkezik az egyes építményekkel, építési munkákkal és építési tevékenységekkel kapcsolatos építésügyi hatósági engedélyezési eljárásokról. Ez szabályozza többek között a bontáshoz szükséges engedélyezési eljárást is.

BH1997. 236. *Perben állás a túlépítéssel kapcsolatos igény elbírálásánál [Ptk. 109-111. §, Pp. 275/A. §].*

BH1994. 532. *A túlépítés jogkövetkezményeinek alkalmazásával összefüggő jogvitában a jó- és rosszhiszeműség vizsgálata (Ptk. 109-111. §).*

111. § (1) A bíróság a túlépítés következményeit a szomszéd választásától eltérően is megállapíthatja; nem alkalmazhat azonban olyan megoldást, amely ellen mindkét fél tiltakozik.

(2)

A Ptk. 109. § és a Ptk. 110. §-ban foglaltak szerint a túlépítés jogkövetkezményei közül a túlépítéssel érintett szomszéd választhat. A jogszabály szerint tehát nem illeti meg a választási lehetőség magát a túlépítőt (BH1994. 370.). Nyilvánvaló azonban, hogy amikor a bíróság a túlépítés jogkövetkezményei tekintetében döntést kíván hozni, mindkét fél érdekeit vizsgálja. A törvény értelmében a bíróságot a választás nem köti, attól eltérően is rendelkezhet. Az eltérés lehetősége azonban nem korlátlan, mert a bíróság nem alkalmazhat olyan megoldást, amely ellen mindkét fél tiltakozik. E rendelkezés hasonló a közös tulajdon megszüntetésével kapcsolatos eljáráshoz.

Miután a bíróság szabadon választhat a jogkövetkezmények közül, az alperesnek nem kell viszonkeresetet előterjesztenie, ha a felperestől eltérő megoldási módot javasol.

Egy konkrét ügyben a felperes iparvágányt és rakodót létesített a saját ingatlanán, amelynek egy része átnyúlt a szomszédos ingatlan területére. Az átnyúló iparvágányt és rakodót kizárólag szovjet katonai alakulatok használták. A szovjet csapatok kivonulása után e területet a Kincstári Vagyonkezelő Szervezet az átnyúló vágánnyal és rakodóval együtt értékesítette és az így került az alperes tulajdonába. A felperes keresetében a túlépítés szabályainak alkalmazásával arra kérte kötelezni az alperest, hogy részére az átnyúló terület használatát biztosítsa, vagy jogosítsa fel őt a terület megvásárlására. Az alperes a kereset elutasítását kérte. A bíróság ítéletében kifejtette, hogy a Ptk. 109. § (1) bekezdéséből következően csak a szomszéd, azaz a perbeli esetben az alperes támaszthatna igényt a túlépítő felperes ellen. Miután az alperes ilyen igényt nem terjesztett elő, ezért a felperes keresetét el kellett utasítani.

BH1997. 236. *Perben állás a túlépítéssel kapcsolatos igény elbírálásánál [Ptk. 109-111. §, Pp. 275/A. §].*

BH1995. 456. *Túlépítéssel kapcsolatos jogvitában, a telekalakítási engedély megléte olyan előkérdés, amely nélkül az ügy érdemben nem bírálható el [Ptk. 109. § (1) bek., 111. §, 29/1971. (XII. 29.) ÉVM r. 2-3. §, Pp. 275/A. § (2) bek.].*

BH1994. 532. *A túlépítés jogkövetkezményeinek alkalmazásával összefüggő jogvitában a jó- és rosszhiszeműség vizsgálata (Ptk. 109-111. §).*

BH1982. 370. *A bíróságnak lehetősége van arra, hogy a túlépítés következményeit a szomszéd választásától eltérően állapítsa meg, a túllépés olyan jogkövetkezményét is alkalmazhatja, amelyet a szomszéd nem kért, kivéve ha az ellen mindkét fél tiltakozik [Ptk. 109., 111. §].*

Ptké. 79. § A túlépítésre, a beépítésre, valamint a ráépítésre vonatkozó rendelkezéseket csak akkor lehet alkalmazni, ha az építkezés a Ptk. hatálybalépése után történt.

A rendelkezési jog

112. § (1) A tulajdonost megilleti az a jog, hogy a dolog birtokát, használatát vagy hasznai szedésének jogát másnak átengedje, a dolgot biztosítékul adja vagy más módon megterhelje, továbbá hogy tulajdonjogát másra átruházza vagy azzal felhagyjon.

(2) Az ingatlan tulajdonjogával felhagyni nem lehet.

A rendelkezési jog tartalma:

1. A birtok és a használat (hasznok szedése) átengedése (például: haszonélvezet, haszonkölcsön, haszonbérlet).

2. A biztosítékul adás, megterhelés (például: zálogszerződés, jelzálogjog).

3. A tulajdonjog átengedése (például: adásvételi-, ajándékozási-, tartási-, vagy öröklési szerződés).

4. Az ingó dolog tulajdonjogával felhagyás.

A rendelkezési jog gyakorlása általában a felek szerződésével történik. A tulajdonjoggal felhagyás az ingatlan tulajdonjogára nem terjed ki, vagyis a korábbi tulajdonos tulajdonjoga csak akkor szűnik meg, ha az ingatlantulajdonos tulajdonjoga másra száll át. Az az ingó dolog, amelynek tulajdonjogával felhagytak, elhagyott dolognak tekintendő, amelyen birtokbavétellel bárki tulajdonjogot szerezhet (Ptk. 127. §).

A joggyakorlatban sok gondot okoz az, hogy egy adott cselekmény, (például egy ingatlanra az öröklési illeték befizetése) beletartozik-e a rendelkezési jog gyakorlása körébe vagy sem. Főleg az elbirtoklási perekben kerül előtérbe annak a kérdésnek eldöntése, hogy a tulajdonos részéről tanúsított cselekmény a rendelkezési jog gyakorlásának minősül-e vagy sem, s ezért például emiatt az elbirtoklás megszakad-e [Ptk. 124. § (1) b)]. Az előbb említett öröklési illeték kifizetése például nem minősül a rendelkezési jog gyakorlásának, mint ahogy az építkezéshez adott hozzájárulás sem, ha arra a jogszabályi előírás folytán, formai okból került sor (BH1996. 251.). Az ingatlan jelzálogjoggal való megterhelése azonban a tulajdonos rendelkezési joga körébe tartozó tevékenység (BH1997. 20.).

A tulajdonos rendelkezési jogának korlátozását jelentik :

1. a forgalomképtelenség (korlátolt forgalomképesség) szabályai (lásd a Ptk. 173. §-ához fűzött magyarázatot),

2. az elidegenítési és terhelési tilalom (lásd a Ptk. 114. §-hoz fűzött magyarázatot).

BH2003. 449. *I. Fedezetelvonó szerződést a tulajdonos az őt megillető rendelkezési jogára hivatkozással sem köthet (Ptk. 112. §).*

BH2003. 163. *A megbízás nélküli ügyvivő kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 112. §, 196. §, 339. § (1) bek., 345. §, 474. §, 477. § (1) bek., 484. §, 485. §, 486. §, 487. §, 1992. évi LIV. tv. (IÁT) 67. § (1) és (2) bek., 71. § (1) bek.].*

BH2003. 119. *II. Belföldi jogi személy a mezőgazdasági termőföld tulajdonjogát nem szerezheti meg. Az erre irányuló szerződés és az ebből eredő származékos jogszerzésre irányuló jogügylet egyaránt semmis [Ptk. 200. § (2) bek., 112. § (1) bek., 237. § 239. §, 378. §, 1994. évi LV. tv. 6. § (1) bek., 9. § (1) bek.].*

BH2002. 433. *Az ingatlanhasználati jogot alapító szerződés érvényességének nem feltétele ugyan a megállapodás írásba foglalása, az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéshez szükséges írásbeli nyilatkozatot azonban a bírói ítélet csak abban az esetben pótolhatja, ha bizonyított, hogy a felek a használati jog kikötésében és annak ingatlan-nyilvántartási bejegyzésében is megállapodtak [Ptk. 99. §, 112. §, 158. § (1) bek., 165. §, 1993. évi LXXVIII. tv. 2. mell. 13. pont].*

BH2002. 193. *I. Szellemi alkotás (szabadalom) apportálásánál irányadó szempontok [Ptk. 86. § (1) és (4) bek., 112. § (1) bek., 1995. évi XXXIII. tv. 18. § (1) bek., 19. § (1) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 9. § (2) bek., 12. § (1) bek., 124. § (2) bek. a) pont és (3) bek.].*

EBH2001. 425. *Kárpótlási jegyért vásárolt termőföld tulajdonjogát a kárpótlásra jogosult elidegenítheti [1991. évi XXV. tv (Kpt.) 21. § (1) bek., Ptk. 112. § (1) bek., 200. § (2) bek., 208. § (3) bek., Legf. Bír. XXV. számú Polgári Elvi Döntés].*

BH2001. 335. *I. A semmis szerződés érvénytelenségére bárki határidő nélkül hivatkozhat, ez azonban nem jelent bárki számára keresetindítási jogosultságot. Keresetindítási jogosultság csak a jogi érdekeltségét igazoló felperest illeti meg. A jogi érdekeltség megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 112. §, 115. § (1) bek., 117. § (3) és (4) bek., 200. § (2) bek., 234. §, 237. § (2) bek., 328. § (1) bek., Pp. 2. §, 123. §, 1988. évi VI. tv. 157. § (2) bek. a) pont, 1995. évi XXXIX. tv. 5. §, 1972. évi 31. tvr. 31. §, 27/1972. (XII. 31.) MÉM rendelet 93. §].*

BH2001. 112. *Kárpótlási jegyért vásárolt termőföld tulajdonjogát a kárpótlásra jogosult elidegenítheti [1991. évi XXV. tv. (Kpt.) 21. § (1) bek., Ptk. 112. § (1) bek., 200. § (2) bek., 208. § (3) bek., Legf. Bír. XXV. számú PED].*

BH2000. 307. *Közjegyző által - jogszabályban előírt eljárásban - megsemmisített takarékbetét esetén az államnak a betétösszeg visszafizetéséért fennálló - jogszabályon alapuló - kötelezettsége nem állapítható meg [Ptk. 98. §, 99. §, 112. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 533. § (1)-(4) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 42. § (6)-(7) bek., 1989. évi 2. tvr. 7. §, 105/1952. (XII. 28.) MT r. 40. § (2) bek., 44. § (2) bek., 1952. évi 9. tvr. 2. §, Pp. 270. § (1) bek.].*

EBH2000. 216. *Közjegyző által - jogszabályban előírt eljárásban - megsemmisített, majd időközben megkerült takarékbetét esetén az államnak a betétösszeg visszafizetéséért fennálló - jogszabályon alapuló - kötelezettsége nem állapítható meg [Ptk. 98. §, 99. §, 112. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 533. § (1)-(4) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 42. § (6)-(7) bek., 1989. évi 2. tvr. 7. §, 105/1952. (XII. 28.) MT r. 40. § (2) bek., 44. § (2) bek., 1952. évi 9. tvr. 2. §].*

BH1999. 566. *I. Nem sért jogszabályt, ezért cégbejegyzés megtagadási okaként nem vehető figyelembe a szövetkezeti alapszabálynak az a rendelkezése, amely*

BH1999. 452. *Vételi jog feltételhez kötött gyakorlása [Ptk. 375. § (1) bek., 112. § (1) bek., 236. § (4) bek.].*

BH1999. 176. *I. A kölcsönszerződésnél az uzsorás jelleg megállapításának lehetősége, feltételei [Ptk. 112. § (1) bek., 202. §, 523. § (1)-(2) bek.].*

BH1999. 74. *II. A pályázat kiíróját jogszabály szerződéskötésre nem kötelezi, de ha köt szerződést, ezt csak a pályázat nyertesével kötheti meg [Ptk. 112. § (1) bek., 208. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. 66. § (1) bek., 80. § (3) bek.].*

EBH1999. 27. *A pénzintézet a kölcsönszerződés biztosítására az ingatlanra a jelzálogjog mellett vételi jogot is jogosult kikötni [Ptk. 112. § (1) bek., 201. § (2) bek., 263. § (1) bek., 375. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 546. *Készfizető kezesi szerződés esetén a bíróság nem köteles vizsgálni, hogy a kezeseket milyen okok késztették a kezességvállalásra, a kölcsönadó a hitelnyújtás során szakszerűen járt-e el, és képviselte-e a kezesek érdekeit a hitelszerződés megkötésekor. A bíróság által vizsgálandó viszont az, hogy a hitelt nyújtó az ügyletet biztosító valamely jogáról nem mondott-e le. Nem minősül a biztosíték jellegű vételi jogról való lemondásnak az, hogy ezt a jogot az érintett nem gyakorolta [Ptk. 112. § (1) bek., 254. § (3) bek., 263. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (2) bek., 274. § (2) bek. a) pont, 276. § (2) bek., 375. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 350. *Vételi jog kikötése jelzálogjog mellett [Ptk. 112. § (1) bek., 201. § (2) bek., 263. § (1) bek., 375. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 331. *Családjogi kapcsolaton alapuló lakáshasználó nem kötelezhető a közüzemi díj megfizetésére [Ptk. 112. § (1) bek., 158. § (1) bek., 165. § (1)-(2) bek., 387. §, 388 § (1) bek., 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 5. §, 10. § 3. pont].*

BH1997. 587. *Az önkormányzat a tulajdonosi jogainak gyakorlása során okozott kárért az általános szabályok szerint felel, és a hatásköri szabályok is ennek megfelelően alkalmazandók [Ptk. 112. § (1) bek, 339. § (1) bek., 349. §, Pp. 11. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., PK 42. sz.].*

BH1997. 20. *Az ingatlan jelzáloggal való megterhelése a tulajdonos rendelkezési joga körébe tartozó olyan tevékenység, amely az elbirtoklás megszakadását eredményezi [Ptk. 112. §, 124. § (1) bek. b) pont].*

BH1996. 251. *Az elbirtoklás megszakadása, illetőleg tovább folyása szempontjából a tulajdonostársak belső közösségébe tartozó rendezetlen helyzet tisztázása érdekében tett nyilatkozat, illetve tevékenység, ha az a tulajdonostárs tulajdoni illetőségének érintetlenül hagyása mellett történik, nem tartozik a rendelkezési jog gyakorlása körébe [Ptk. 112. § (1) bek., 124. § (1) bek. b) pont].*

AEÉ 1996/9. *Személygépkocsiból átalakított tehergépjármű beszerzésminősítése az általános forgalmi adó levonhatósága szempontjából [1992. évi LXXIV. tv. 6. § (1) bek., 33. § (2) bek. b) pont; 1990. évi XCI. tv. 1. § (7) bek.; Ptk. 112. § (1) bek., 117. § (2) bek.]*

BH1995. 125. *Ha a vámkezelést követően az ügyfél a kifizetett vámra figyelemmel készít árkalkulációt, és így rendelkezik az áruról, az utólagos vámfizetési kötelezettség megállapítása a jóhiszeműen szerzett és gyakorolt jogait sérti [1957. évi IV. tv. 71. § (1)-(2) bek., 1972. évi V. tv. 14. § (3) bek., 1966. évi 2. tvr. 2. § (4) bek., Ptk. 99. §, 112. § (1) bek.].*

BH1994. 328. *I. Állami vállalat átalakulásakor a helyi önkormányzat részére a belterületi föld értéke után - jogszabály erejénél fogva - kiszolgáltatandó részvények értékaránytalanságára hivatkozással az önkormányzat - bár adott esetekben a bírói út igénybevételének lehetősége nem kizárt - a társasági szerződésben meghatározott értéken túl további részvények kiadását nem igényelheti [Ptk. 7. §, 112-117. §, 204. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek b) pont].*

BH1994. 40. *A lízingszerződés - a bérletre vonatkozó szerződéstípus jellemzői mellett - más szerződéstípus - így akár ingatlanadásvételi szerződés - elemeit is magában foglalhatja. Ha a kérdéses ingatlanra vonatkozó elidegenítési és terhelési tilalom került bejegyzésre az ingatlan-nyilvántartásba, a lízingbe vevő ezen a címen jogszerűen elállhat a lízingszerződéstől [Ptk. 112. § (1) bek., 114. § (3) bek., 215. §, 237. § (1)-(2) bek., 239. § (2) bek.].*

BH1994. 29. *A gyermekek érdekében történt kötelezettségvállalást tartalmazó szerződés viszonya a közös tulajdon megszüntetéséhez [Ptk. 112. § (1) bek., 147-148. §.,-ok. 240-241 §.,-ok, 235-237. §.,-ok, 312. §., (1) bek.).*

BH1988. 54. *Ha a dolgozó munkaviszonyának fennállása alatt valamely dolgát a munkáltató rendelkezésére bocsátotta, s utána azt visszaköveteli, az ezzel összefüggésben keletkezett vita nem munkaügyi vita, elbírálására az általános hatáskörű bíróságnak van hatásköre [Ptk. 112. § (1) bek., 115. § (3) bek., 1967. évi II. törvény 63. § (1) bek.].*

BH1984. 111. *A közös vállalat vagyonának azt a más gazdálkodó szervezetnek átengedett részét, amelyre nézve a közös vállalat a rendelkezés jogát fenntartotta, fel kell venni a közös vállalatból kilépő tag vagyonrészesedésének megállapításához alapul szolgáló vagyonmérlegbe [Ptk. 112. § (1) bek., 228. § (2) bek., 361. § (1) bek., 7/1977. (III. 12.) MT sz. r. 150. § (3) bek.].*

BH1979. 18. *II. Ingatlan közös tulajdonának megszüntetését csak a tulajdonos követelheti [Ptk. 112. § (1) bek., 148. §, PK 10. sz.].*

113. § Ha az épület tulajdonjoga a földtulajdonost illeti meg, az épület tulajdonjogát csak a föld tulajdonjogával együtt lehet átruházni és megterhelni.

A Ptk. 97. §-a szabályozza azt az esetet, amelynek során az épület és a földrészlet tulajdonosa más-más személy lehet, egyébként az a fő szabály érvényesül, hogy az épület osztja a föld jogi sorsát.

E § ezt a fő szabályt annak kimondásával erősíti, ha az épület tulajdonjoga a földtulajdonost illeti meg, az épület tulajdonjogát csak a föld tulajdonjogával együtt lehet átruházni és megterhelni.

Nem vonatkozik e rendelkezés arra az esetre, ha nem állandó jellegű, a földdel tartósan egyesített építményről van szó (például fáskamra, léckerítés stb.).

A törvény azonban csak az átruházásról és a megterhelésről tesz említést, ily módon a tulajdonos egyéb rendelkezési jogai, tehát a hasznok szedése, a használat, vagy éppen a birtoklás nincsen korlátozva. Lehetséges tehát, hogy valaki az épületet külön adja bérbe, vagyis a bérlő nem azonos a földterületre és az épületre.

BH1994. 328. *I. Állami vállalat átalakulásakor a helyi önkormányzat részére a belterületi föld értéke után - jogszabály erejénél fogva - kiszolgáltatandó részvények értékaránytalanságára hivatkozással az önkormányzat - bár adott esetekben a bírói út igénybevételének lehetősége nem kizárt - a társasági szerződésben meghatározott értéken túl további részvények kiadását nem igényelheti [Ptk. 7. §, 112-117. §, 204. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek b) pont].*

BH1984. 148. *II. A törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén is csak az építkezőt s csak az általa létesített épület tekintetében illeti meg a föld tulajdonjogától elkülönülő önálló tulajdonjog [Ptk. 97. § (2) bek., 113. §].*

114. § (1) Ha jogszabály vagy bírósági határozat a rendelkezés jogát kizárja vagy korlátozza, az e tilalommal, illetőleg korlátozással ellentétes rendelkezés semmis.

(2) Az elidegenítés és terhelés jogát szerződéssel csak a tulajdonjog átruházása alkalmával lehet korlátozni vagy kizárni és csak abból a célból, hogy a tilalom az átruházónak vagy más személynek a dologra vonatkozó jogát biztosítsa. Ingatlan esetében az ingatlan-nyilvántartásban azt a jogot is fel kell tüntetni, amelynek biztosítására a tilalom szolgál.

(3) A szerződéssel kikötött elidegenítési és terhelési tilalomba ütköző rendelkezés semmis, feltéve hogy

a) a tilalmat az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték,

b) a rendelkezésre jogot alapító személy egyébként rosszhiszemű volt, vagy

c) a rendelkezés ellenérték nélkül történt.

A rendelkezési jog egyik legerősebb korlátja az elidegenítési és terhelési tilalom. E tilalom lényegében azt jelenti, hogy a tulajdonjog másra nem ruházható át és a tulajdon tárgya biztosítékul sem adható. Az elidegenítési és terhelési tilalom lehet kötelmi hatályú (vagyis olyan, hogy csak a felek egymás közötti viszonyában érvényesül) és lehet dologi hatályú (vagyis olyan, hogy kiterjed a harmadik jóhiszemű és ellenérték fejében szerző félre is).

Az elidegenítési és terhelési tilalom alapulhat jogszabályon, bírósági határozaton és szerződésen. Ezek közül a jogszabályon alapuló és a bírósági határozaton alapuló elidegenítési és terhelési tilalom dologi hatályú, vagyis a tilalom ellenére kötött szerződés semmis, hiszen a tilalom a harmadik személyre is kihat. A szerződésen alapuló elidegenítési és terhelési tilalomnak vannak dologi hatályú és vannak kötelmi hatályú esetei is. Ha az elidegenítési és terhelési tilalom kötelmi hatályú, akkor a harmadik személy irányába nem hat ki, ezért a harmadik személy által kötött szerződés érvényes, ugyanakkor viszont az a személy, akit a tilalom védett, kártérítéssel léphet fel a tilalmat be nem tartó másik féllel szemben.

Jogszabályon alapuló elidegenítési és terhelési tilalmat szabályoz például:

- az 1993. évi LXXVIII. törvény 50. § (1) bekezdése. E szerint annak a bérlőnek a lakását, aki nem él vételi jogával, a vételi jog gyakorlására megállapított határidő elteltétől számított 5 évig, harmadik személynek csak a bérlő írásbeli hozzájárulásával lehet elidegeníteni,

- a Ptk. 657. § (1) bekezdése, kimondva hogy az öröklési szerződéssel lekötött ingatlanra az örökhagyóval szerződő fél javára - az ingatlan-nyilvántartásba elidegenítési és terhelési tilalmat kell bejegyezni. A bejegyzés ilyenkor önállóan, a tulajdonjog bejegyzésétől függetlenül történik [az Inytv. végrehajtásáról szóló 109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet 28. § (4)].

Felmerül a kérdés, hogy az ingatlanokkal kapcsolatban az elidegenítési és terhelési tilalom akkor keletkezik-e, ha azt az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzik, vagy attól függetlenül. Az Inytvr. 6. § (2) bekezdése - és ezzel azonosan a 2000. január 1-jétől hatályba lépett Inytv. 3. § (2) bekezdése - nevesíti azokat az ingatlanra vonatkozó jogokat, amelyek az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéssel keletkeznek. A taxatív felsorolásból következően tehát az elidegenítési és terhelési tilalom bejegyzés nélkül is létrejön az ingatlanra.

Ha az elidegenítési és terhelési tilalom bejegyzésére sor került, szerződésen alapuló további jogokat csak a tilalom jogosultjának hozzájárulásával lehet bejegyezni [az Inytv. végrehajtásáról szóló 109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet 28. § (3)].

A szerződésen alapuló elidegenítési és terhelési tilalom vonatkozásában a Ptk. 114. § (2) bekezdése további feltételeket szab:

1. A kikötés csak a tulajdonjog átruházásakor történhet. Érvénytelen tehát a tilalom kikötése a tulajdonjog átruházásától függetlenül (önállóan), de akkor is, ha a szerződés nem tulajdonátruházásra irányul. Így például a kölcsönszerződés biztosítására elidegenítési és terhelési tilalmat kikötni, illetve bejegyezni nem lehet (BH1995. 584.).

2. A kikötés csak a dologra vonatkozó jog biztosítását szolgálhatja. Érvénytelen a kikötés, ha az más jog biztosítására történt. Ingatlant érintő elidegenítési és terhelési tilalom esetén a bejegyzéskor e jogot is fel kell tüntetni. E törvényi előírással azonosan rendelkezik az Inytv. végrehajtásáról szóló 109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet 28. § (2) bekezdése.

Az elidegenítési és terhelési tilalom ellenére gyakorolt rendelkezési jog semmisséget eredményez.

- A jogszabályon, vagy a bírósági határozaton alapuló tilalom esetén az érvénytelen rendelkezés ex tunc hatállyal, azaz visszamenő hatállyal tekintendő semmisnek. Ebből következik, hogy a semmisségi ok utólagos kiküszöbölésének nincs lehetősége. Miután a szerződéskötés-kori állapotot kell vizsgálni, nincs jelentősége annak sem, hogy az eredetileg korlátozó törvényi rendelkezést a szerződés megkötése után hatályon kívül helyezték (Legfelsőbb Bíróság P.törv. 21208/1969.).

- Ha a tilalom szerződésen alapult, az abba ütköző rendelkezés csak akkor semmis, ha a (3) bekezdés a)-c) pontjaiban foglalt valamelyik feltétel megvalósult: így ha a tilalom ellenére történt elidegenítés vagy megterhelés ingyenesen történt; ha a harmadik személy tudta, vagy a körülményekből tudnia kellett volna, hogy a rendelkezéssel mást megillető jogot sért; úgyszintén akkor is, ha az ingatlanra kikötött jog az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéssel dologi hatályúvá vált. A szerződésen alapuló elidegenítési és terhelési tilalom esetén azonban lehetséges, hogy a tilalom jogosultja utólag, tehát a szerződés megkötése után hozzájárulását adja például az adásvételi szerződéshez. A hozzájárulás megtörténtével a szerződés megkötésének időpontjától kezdődő hatállyal érvényesnek tekinthető. Ezekben az esetekben tehát a semmisség orvosolható. Az orvoslás során a Ptk. 215. § rendelkezéseiből lehet kiindulni. Eszerint ha a szerződés létrejöttéhez harmadik személy beleegyezése szükséges, ennek megtörténtéig a szerződés nem jön létre, de a felek nyilatkozatukhoz kötve vannak. Amennyiben a beleegyezés, jóváhagyás megtörténik, a szerződés a

megkötésének időpontjától kezdődő hatállyal jön létre. Beleegyezés, illetve jóváhagyás hiányában a szerződésre az érvénytelenség jogkövetkezményeit kell alkalmazni. Lehetséges tehát, hogy olyan helyzet alakul ki, amely során be kell szerezni az elidegenítési és terhelési tilalom jogosultjának nyilatkozatát és azt a Ptk. 215. §-ban foglaltak szerint kell értelmezni. A tilalom jogosultjának diszkrecionális joga a döntés, tehát ezt bíróság által pótolni nem lehet.

A hozzájárulásra szükség lehet például közös tulajdon megszüntetése esetén. A bíróság sem hozhat ítéletet, nem hagyhat jóvá egyezséget addig, amíg a közös tulajdon megszüntetése előtt a tilalom jogosultjának nyilatkozatát be nem szerezte. (BH1993. 733.; BH1993. 549.)

BH2002. 362. *A gépkocsi - végrehajtási eljárás során történt - lefoglalása után kötött adásvételi szerződés érvénytelen, így az a foglalás alóli feloldása iránti igényperre kellő alapot nem teremt [Ptk. 114. § (1) bek., Pp. 371. § (1) bek., Vht. 84. § (1) bek., 104. § (3) bek.].*

BH2002. 230. *Az ajándékozónak lehet olyan feltevése a megajándékozottal szemben, hogy az ajándék tárgyát (az ingatlant) az utóbbi az ajándékozó életében nem idegeníti el, ezen az alapon azonban az ajándékot csak akkor követelheti vissza, ha ezt az elvárását az ajándékozáskor a megajándékozottal egyértelműen közölte [Ptk. 582. § (3) bek., 114. § (2) bek., 203. § (1) bek., PK. 76. sz.].*

BH1997. 477. *I. Érvénytelen elidegenítési és terhelési tilalom törlése [Ptk. 114. § (2) bek, 200. § (2) bek.].*

BH1995. 584. *Hitel nyújtásával összefüggésben személyi biztosítékként vállalt kezesi szerződés bontó feltételeként a felek a jelzálogjog földhivatali bejegyzését kiköthetik, az elidegenítési és terhelési tilalom bejegyzése - a Ptk. 114. §-ának (2) bekezdésében írt feltételek hiányában - mint jogellenes feltétel semmis [Ptk. 114. § (2) bek., 228. § (3) bek., 239. §, 266. § (2) bek.].*

BH1994. 328. *I. Állami vállalat átalakulásakor a helyi önkormányzat részére a belterületi föld értéke után - jogszabály erejénél fogva - kiszolgáltatandó részvények értékaránytalanságára hivatkozással az önkormányzat - bár adott esetekben a bírói út igénybevételének lehetősége nem kizárt - a társasági szerződésben meghatározott értéken túl további részvények kiadását nem igényelheti [Ptk. 7. §, 112-117. §, 204. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek b) pont].*

BH1994. 40. *A lízingszerződés - a bérletre vonatkozó szerződéstípus jellemzői mellett - más szerződéstípus - így akár ingatlanadásvételi szerződés - elemeit is magában foglalhatja. Ha a kérdéses ingatlanra vonatkozó elidegenítési és terhelési tilalom került bejegyzésre az ingatlan-nyilvántartásba, a lízingbe vevő ezen a címen jogszerűen elállhat a lízingszerződéstől [Ptk. 112. § (1) bek., 114. § (3) bek., 215. §, 237. § (1)-(2) bek., 239. § (2) bek.].*

BH1993. 733. *A közös tulajdon megszüntetése során sem hozható olyan bírói ítélet, amelynek alapján az elidegenítési és terhelési tilalommal terhelt tulajdoni illetőség tulajdonjogát - a jogosultsággal rendelkező fél hozzájárulása nélkül - más szerezné meg [Ptk. 114. § (1) bek.).*

BH1993. 549. *Elidegenítési és terhelési tilalom esetén a jogosult hozzájárulása nélkül a tulajdonközösség megszüntetése sem lehetséges [Ptk. 114. § (1) bek.].*

BH1978. 377. *II. Az elbirtoklási idő folyását az elidegenítési és terhelési tilalom fennállása nem zárja ki [Ptk. 121. § (1) bek., 122. §, 114. §].*

A tulajdonjog védelme

115. § (1) A tulajdonjogi igények nem évülnek el.

(2) A tulajdonos a birtokvédelem szabályai szerint önhatalommal is kizárhat vagy elháríthat minden olyan jogellenes beavatkozást vagy behatást, amely tulajdonjogának gyakorlását akadályozza, korlátozza vagy lehetetlenné teszi.

(3) A tulajdonos követelheti a jogellenes beavatkozás vagy behatás megszüntetését, ha pedig a dolog a birtokából kikerült, követelheti a visszaadását.

A tulajdonjog általános védelmét a Ptk. 115-116. §-a szabályozza, valamennyi tulajdoni formára egyaránt.

Az egyik legfontosabb megállapítása a törvénynek arra vonatkozik, hogy a tulajdonjogi igények nem évülnek el [Ptk. 115. § (1)].

A bírói gyakorlatban e körben a házastársi, élettársi vagyonközösség, illetve az öröklési igények okoztak problémát. A bírói gyakorlat általánosan elfogadta, hogy a házastársi vagyonközösség megszüntetésére, illetve az élettársi vagyonközösséggel kapcsolatos kérdésekre vonatkozó igény nem évül el, hiszen itt valójában dologi jogi vagyonközösség megosztása iránti igényről van szó. Az öröklési igények közül sem évülnek el a dologi jellegű igények. Ezért nem évül el például az örökösnek az az igénye, hogy a tulajdonjogának bejegyzését kérje a hagyaték tárgyát képező ingatlan vonatkozásában. Elévül ugyanakkor a köteles rész iránti igény, mert ez kötelmi jellegű.

A bírói gyakorlat egy másik kérdésben is állást foglalt. Ha a dologi jogi igények természetben nem elégíthetők ki, mert nincs már meg a dolog, a helyébe lépett igény már kötelmi jellegű igény, amelyre a rendes elévülési szabályok vonatkoznak.
A tulajdonvédelem eszközei:
1. a megengedett, jogos önhatalom [Ptk. 115. § (2)]
A tulajdonos a megengedett, jogos önhatalommal kizárhat, vagy elháríthat minden olyan jogellenes beavatkozást, amely a tulajdonjog gyakorlását korlátozza, vagy teljes mértékben akadályozza. Önhatalommal nemcsak a tulajdonos élhet, hanem mindazok, akik más jogcímen ugyan, de jogosan tartják a dolgot birtokban. Ezek a személyek a birtokvédelem eszközeivel élhetnek. A tulajdonos tulajdonvédelmi eszköz igénybe vételére azonban akkor is jogosult, ha eredetileg nem volt még a dolog birtokában.
Birtokvédelem illeti meg a birtokost, ha birtokától jogalap nélkül megfosztják, vagy abban zavarják [Ptk. 188. § (1)]. A birtokost ez a birtokvédelmi eszköz mindenkivel szemben megilleti, annak kivételével akitől a birtokot tilos önhatalommal szerezte meg. A tulajdonos is birtokolhat, így megilletheti a birtokvédelem.
A birtokos a birtoka ellen irányuló támadást - a birtok megvédéséhez szükséges mértékben - önhatalommal is elháríthatja akkor, ha más birtokvédelmi eszköz igénybevétele meghiúsítaná a birtokvédelmet [Ptk. 190. § (1)-(2)]. A törvény értelmében a tulajdonos a birtokvédelem szabályai szerint élhet önhatalommal, ezért a tulajdonjog védelmében gyakorolt önhatalomra is irányadóak a Ptk. 190. § (1)-(2) bekezdésében megfogalmazott feltételek.
2. tulajdonjogi kereset a dolog birtokba bocsátása iránt [Ptk. 115. § (3)]
Ilyen kereset (az ún. rei vindicatio) nemcsak akkor indítható, ha a tulajdonos korábban a dolog birtokában volt, hanem akkor is, ha nem volt, vagy nincs birtokban és a birtokló félnek sincs érvényes jogcíme a birtoklásra. Ezt az adott eset körülményei alapján kell elbírálni. Vizsgálni kell azt, hogy a jogvédelmet igénybe vevő valóban tulajdonos-e, továbbá azt, hogy a tényleges birtokló a birtoklását milyen jogcímre alapítja.
3. tulajdonjogi kereset a jogellenes beavatkozás, behatás megszüntetésére [Ptk. 115. § (3)]
Tulajdonjogi kereset nemcsak a visszaadásra irányulhat, hanem a jogellenes beavatkozás, illetve behatás megszüntetésére is. A jogirodalom ezt a per-fajtát a tulajdon háborítatlanságát védő pernek is szokta nevezni. A dolog visszaadására irányuló kereset esetén a bíróság mindig konkrét cselekvésre kötelezi az alperest, tehát például arra, hogy a dolgot adja a felperes birtokába. Ezzel szemben a tulajdonjog háborítatlanságát védő per esetén, a bíróság negatív magatartásra kötelezi az alperest, vagyis arra, hogy valamilyen tevékenységtől tartózkodjon, valamilyen megkezdett tevékenységet hagyjon abba.
4. birtokper [Ptk. 193. § (1)].
A birtokper igénybevétele teljesen független attól, hogy a védelmet igénybe vevő személy korábban a dolog birtokában volt-e. Az igény jogosságához nemcsak a tulajdonjog, hanem bármilyen más érvényes birtoklási jogcím elegendő. Ez a jogcím lehet akár a tulajdonjog, de lehet a tulajdonossal ellentétes érdekű. Például a haszonélvezőnek is joga van a dolgot birtokolni és erre a jogára akár a tulajdonossal szemben is hivatkozhat. Ugyanakkor azonban lehetséges, hogy a tulajdonos a tulajdonjogára hivatkozással kéri azt, hogy a jogalap nélkül birtokló a dolgot a tulajdonosnak, mint birtoklásra jogosultnak adja ki.
A joggyakorlatban legtöbbször a birtokvédelem szabálya keveredik a jogcím nélküli birtoklás szabályaival (például, ha az ingatlant valaki jogcím nélkül tartja birtokában). Az elhatároló ismérv az lehet, hogy birtokháborításnak csak az tekintendő, ha a birtokost tilos önhatalommal fosztják meg, illetve zavarják meg a birtoklásban. Ha tehát például tévedésből határozzák meg a két ingatlan közötti kerítés helyét rossz helyen és ebből keletkezik birtoklási vita, nem birtokháborítási eljárásra, hanem tulajdonjogi keresetre van lehetőség.
Ugyancsak vitatott a joggyakorlatban, hogy indíthat-e tulajdonjogi keresetet az a személy, aki az ingatlanra vonatkozóan adásvételi szerződést kötött, azonban tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba még nem jegyezték be. Tekintettel arra, hogy az adásvételi szerződés alapján a tulajdonjog csak az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéssel keletkezik (konstitutív hatály), a szerződés megkötése önmagában nem teremt alapot a tulajdonjogi keresetek igénybevételére. Ez esetben a védelemért folyamodó fél legfeljebb a birtoklás jogcímére hivatkozhat.
5. Bizonyos értelemben a tulajdonjog védelmét szolgálják a szomszédjogi szabályok megsértésével kapcsolatos perek, az ún. törlési, kiigazítási perek, valamint az igényper is. Az igényper azáltal szolgálja a tulajdonos védelmét, hogy lehetőséget ad a végrehajtás során lefoglalt vagyontárgyak foglalás alóli feloldására. (Igényper azonban nemcsak a tulajdonjogon, hanem más jogon is alapulhat.)
Az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés törlését és az eredeti állapot helyreállítását érvénytelenség címén az kérheti, akinek nyilvántartott jogát a bejegyzés sérti; valamint az az érdekelt, aki bizonyítja, hogy a bejegyzett jog elévült, vagy megszűnt, illetve a nyilvántartott tény megváltozott. Törlés iránt csak az jogosult pert

indítani, akinek a javára korábban már valamilyen jog be volt jegyezve. Kivétel ez alól az elévült, megszűnt jog, illetve a nyilvántartott tény megváltozására alapított törlési per, amelyet nemcsak a korábban bejegyzett jogosult, hanem más érdekelt is megindíthat. A törlési per indítását a jogszabály további feltételek meglétéhez és szigorú határidőkhöz köti.

A bejegyzés kiigazítása kérhető, ha a téves bejegyzés folytán valaki sérelmet szenvedett. A kérelem a tulajdonjogi igény el nem évülésére tekintettel határidő nélkül benyújtható, a pert bármely érdekelt megindíthatja, tehát olyan is, akinek az ingatlan-nyilvántartásban korábban joga nem volt bejegyezve (Inytv. 62. §).

Adott esetben ezek az önálló keresetek az ingatlan-nyilvántartási helyzet kiigazítása, a tulajdonost sértő bejegyzések törlése által is a tulajdonjog védelmének eszközei.

BH2004. 75. *a magyarországi vármegyék 1927. július 15-én kibocsátott egyesített kölcsönkötvényéből (ún. Rotschild-kölcsön) eredő követelések elévülésének megállapítása körében irányadó szempontok [1881. évi XXXIII. tv. 37. §, 40. §, 42. §, 1875. évi XXXVII. tv., Magyar Magánjogi Törvénykönyv javaslata 1287. §, 1292. §, 1293. §, 1924. évi IV. tc., 1926. évi XVI. tv., Ptk. 115. § (1) bek., 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (1) és (2) bek., Ptké. I. 75. § (1) bek., 85. § (1) és (3) bek., 95. §, 13. 110/1984. (XII. 24.) Korm. rendelet 4. §, 670/1946. ME rendelet, 85/1987. (XII. 29.) MT rendelet, 1982. évi 28. tvr. 2. § (1) bek. a)-k) pont, 3. § (1) bek. a)-d) pont, 7. § (1) bek., 80/1992. (V. 12.) Korm. rendelet 6. § c) pont].*

BH2004. 27. *A Budapest Székesfőváros által kibocsátott kommunális kötvényeken, az ún. népszövetségi kölcsönkötvényeken és az államadóssági kötvényeken alapuló követelések elévülésével kapcsolatos - a Ptk. hatálybalépését megelőző - jogszabályok értelmezése [1881. évi XXXIII. tv. 37. §, 40. §, 42. §, 1875. évi XXXVII. tv., Magyar Magánjogi Törvénykönyv javaslata 1292. §, 1293. §, 1924. évi IV. tv., 670/1946. ME r. 2. § (1), bek., 2780/1946. ME r. 2. §, 4790/1946. ME r. 1. §, 13. 110/1948. Korm. r. 4. §, 1960. évi 11. tvr. 75. § (1) bek., 85. §, 94. §, 95. §, 1982. évi 28. tvr. 2. § (1) bek. a)-k) pontjai, 3. § (1) bek. a)-d) pontjai, 7. §, 86/1987. (XII. 29.) MT r., 80/1992. (V. 12.) Korm. r. 6. § c) pont, Ptk. 115. §, 324. §, 326. § (2) bek.]*

BH2003. 358. *Az évtizedek óta fennálló birtokállapot megváltoztatására irányuló igény elbírálásánál vizsgálandó körülmények [Ptk. 98. §, 115. § (3) bek., 341. § (1) bek., 1977. évi 11. tvr. 8. § (1) bek.].*

BH2002. 68. *Az érdekeltek egyike által sem támadott államigazgatási határozat alapján az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett kezelői jog alapítása, terjedelme, jogszerűsége utólag - államigazgatási jogorvoslati lehetőség hiányában - nem vitatható [Ptk. 115. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 107. § (7) bek., 1991. évi XXXIII. tv. 1. § (3) bek., 33. § (1) és (2) bek., 9/1969. (II. 9.) Korm. r. 4. § (1) bek. a) pont, 9. § (1) bek., 6/1970. (IV. 8.) ÉVM-MÉM-PM együttes rendelet 34. § (1) bek.].*

EBH2001. 539. *Az érdekeltek egyike által sem támadott államigazgatási határozat alapján az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett kezelői jog alapítása, terjedelme, jogszerűsége utólag - államigazgatási jogorvoslati lehetőség hiányában - nem vitatható [Ptk. 115. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 107. § (1) bek., 1991. évi XXXIII. tv. 1. § (3) bek., 33. § (1) és (2) bek., 9/1969. (II. 9.) Korm. rendelet 4. § (1) bek. a) pont, 9. § (1) bek., 6/1970. (V. 8.) ÉVM-MÉM-PM együttes rendelet 34. § (1) bek.].*

BH2001. 335. *I. A semmis szerződés érvénytelenségére bárki határidő nélkül hivatkozhat, ez azonban nem jelent bárki számára keresetindítási jogosultságot. Keresetindítási jogosultság csak a jogi érdekeltségét igazoló felperest illeti meg. A jogi érdekeltség megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 112. §, 115. § (1) bek., 117. § (3) és (4) bek., 200. § (2) bek., 234. §, 237. § (2) bek., 328. § (1) bek., Pp. 2. §, 123. §, 1988. évi VI. tv. 157. § (2) bek. a) pont, 1995. évi XXXIX. tv. 5. §, 1972. évi 31. tvr. 31. §, 27/1972. (XII. 31.) MÉM rendelet 93. §].*

BH2000. 396. *A szerződés érvényességét a megkötésekor hatályos anyagi jogi szabályok alapján kell megítélni [Ptk. 115. § (1) bek., 117. § (3) bek., 312. § (1) bek., 1994. évi LV. tv. 6. § (1) bek., 79. §].*

EBH1999. 24. *II. A közös törlesztésből eredő megtérítési igény elbírálása során a bíróságnak gondoskodnia kell arról, hogy egyik fél se jusson méltánytalan vagyoni előnyhöz [Ptk. 115. § (1) bek., Csjt. 27. § (1) bek., 28. § (1) bek. a) pont, 31. § (2) és (5) bek.].*

BH1997. 87. *Ha a pénzintézet a vele bankszámla-szerződéses jogviszonyban lévő gazdálkodó szervezet részére tévedésből kétszeres átutalást (jóváírást) teljesít, a visszakövetelésének jogcíme nem tulajdoniigény-érvényesítésnek, hanem jogalap nélküli gazdagodás visszafizetésére irányuló követelésnek minősül. Ez - mint pénzkövetelés - a pénzkövetelésre (kártérítésre) irányadó szabályok szerint évül el [Ptk. 94. § (1)-(2) bek., 115. § (1) és (3) bek., 117. § (1)-(2) bek., 119. §, 195. § (3) bek., 324. § (1) bek., 361. § (1) bek., 364. §, 529. § (1) bek., GK 45.].*

BH1996. 358. *A tulajdonhoz való jog nem tartozik a személyhez fűződő jogok körébe, ezért nem vagyoni kár megtérítése iránti igény nem érvényesíthető eredményesen pusztán azon az alapon, hogy a felperes nem gyakorolhatta megsértett tulajdonjogát [Ptk. 2. §, 115. § (3) bek., 340. § (1) bek., 349. §].*

BH1994. 666. *II. Megtámadási jog gyakorlása elővásárlási jog alapján létrejött adásvételi szerződés esetében [Ptk. 115. § (1) bek., 236. §, 324. §, 325. §.].*

BH1994. 328. *I. Állami vállalat átalakulásakor a helyi önkormányzat részére a belterületi föld értéke után - jogszabály erejénél fogva - kiszolgáltatandó részvények értékaránytalanságára hivatkozással az önkormányzat - bár adott esetekben a bírói út igénybevételének lehetősége nem kizárt - a társasági szerződésben meghatározott értéken túl további részvények kiadását nem igényelheti [Ptk. 7. §, 112-117. §, 204. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek b) pont].*

BH1993. 608. *Bírósági ítélettel hatályon kívül helyezett törvénysértő államigazgatási határozat alapján bejegyzett tulajdonszerzés miatt érvényesített kártalanítási igény elbírálásának egyes kérdései [Ptk. 115. § (1) bek., Pp. 51. § b) pont, 146. § (2), (3) bek., 247. § (1) bek.].*

BH1988. 54. *Ha a dolgozó munkaviszonyának fennállása alatt valamely dolgát a munkáltató rendelkezésére bocsátotta, s utána azt visszaköveteli, az ezzel összefüggésben keletkezett vita nem munkaügyi vita, elbírálására az általános hatáskörű bíróságnak van hatásköre [Ptk. 112. § (1) bek., 115. § (3) bek., 1967. évi II. törvény 63. § (1) bek.].*

BH1987. 308. *I. Az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés kiigazítása iránti per határidő nélkül megindítható [Ptk. 115. § (1) bek., 1972. évi 31. sz. tvr. (Iny. tvr) 30. § (1) bek. c) pont, 30. § (2) bek., 42. § (4) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM sz. r. 142. § (1) bek.].*

BH1986. 374. *I. Göngyöleg természetbeni visszaszolgáltatására irányuló igény tulajdoni igény lévén - nem évül el. Ezért a göngyöleg visszaszolgáltatásának késedelme esetén mindaddig nincs helye pénzkövetelés érvényesítésének, ameddig lehetőség van a természetbeni visszaszolgáltatásra [Ptk. 115. § (1) bek.].*

BH1984. 455. *II. A betétdíjas göngyöleg kibocsátója a tulajdonosi igényeit időbeli korlát nélkül érvényesítheti, ezért nemcsak a göngyöleg kibocsátójától, hanem az annak használójától is elvárható olyan göngyöleg-nyilvántartás vezetése, amelynek alapján a göngyölegforgalom egyenlege egy adott időpontban megállapítható [Ptk. 115. §].*

BH1982. 380. *A közös tulajdonnak megváltási ár megfizetésével történt megszüntetése és egyidejűleg az ingatlanban levő lakás birtokbaadására irányuló igény mint tulajdoni igény - nem évül el, ezért a végrehajtási lap kiállítása elévülés okából nem tagadható meg [1979. évi 18. tvr. 14., 48. §, Ptk. 115. §].*

BH1981. 240. *Érvényes jogcím nélkül birtokban tartott dolog természetbeni kiadására irányuló tulajdonosi igénnyel szemben elévülési kifogás nem emelhető [Ptk. 115. § (1), (3) bek.]*

BH1980. 479. *Dolog visszaszolgáltatására irányuló igény akkor alakul át pénzkövetelésssé, amikor a természetbeni visszaadás lehetetlenné válik. Az ellenértékre irányuló követelés a gazdálkodó szervezetek között ettől számított egy év alatt évül el, és az elévülésre vonatkozó rendelkezéseket is ettől az időponttól kezdve lehet alkalmazni [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 115. § (1) bek.].*

BH1978. 378. *A jóhiszemű ráépítőnek a földtulajdonossal szembeni tulajdonjogi igénye jellegén nem változtat az a körülmény, hogy a házasingatlan tulajdont időközben jóhiszemű harmadik személy megszerezte [Ptk. 137., 138. §, 115. § (2) bek.].*

116. § (1) Ha az ingatlantulajdonos a tulajdonjogot ingatlan-nyilvántartáson kívül szerezte, igényt tarthat arra, hogy tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartás feltüntesse.

(2) Az ingatlan-nyilvántartás - ha jogszabály kivételt nem tesz - a tulajdonjog és más jogosultságok fennállását hitelesen tanúsítja.

(3) Az ingatlan-nyilvántartás részletes szabályait külön jogszabály tartalmazza.

A tulajdonjogi igények elbírálásának egyik legfontosabb kérdése, hogy a tulajdonjog ingatlan vonatkozásában mikor keletkezik, mely időponttól kezdve kell valakit az ingatlan tulajdonosának tekinteni. Attól kezdve-e, hogy a tulajdonjogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték, vagy attól függetlenül is. Az ingatlan-nyilvántartás az ingatlanokhoz fűződő jogok, törvényes érdekek védelmében a valóságos állapotnak megfelelően tartalmazza az ország összes ingatlanának adatait, az ingatlanokhoz kapcsolódó jogokat és jogi szempontból jelentős tényeket, egyúttal nyilvános és hitelesen tanúsítja a feltüntetett adatok, továbbá a bejegyzett jogok és tények fennállását. Az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell annak jóhiszeműségét, aki az ingatlan-nyilvántartásban bízva, ellenérték fejében szerez jogot (Inytv. 2. § és Inytv. 5. §). Ily módon tehát nem vehető figyelembe, ha harmadik személy arra hivatkozik, hogy az ingatlan-nyilvántartásban feltüntetett adat, bejegyzett jog, vagy tény fennállásáról nem tudott.

Az ingatlan-nyilvántartás - e § (2) bekezdésében is megfogalmazott - közhitelessége tehát egyrészt azt jelenti, hogy az ingatlan-nyilvántartásban feltüntetett jog valóban megilleti azt, akinek javára be van jegyezve. A közhitelesség másrészt azt jelenti, hogy a kívülállónak nem kell számolnia olyan jog fennállásával, amelyet az ingatlan-nyilvántartásban nem tüntettek fel.

Ugyanakkor azonban tény, hogy bizonyos tulajdonszerzési jogcímek esetén az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéstől függetlenül keletkezhet tulajdonjog. Az ingatlan-nyilvántartáson kívül szerezhető a tulajdonjog például:
1. hatósági határozattal (Ptk. 120. §),
2. elbirtoklással (Ptk. 121. §),
3. ráépítéssel (Ptk. 137. §),
4. örökléssel (Ptk. 598. §, Ptk. 673. §),
5. házastársi vagyonközösséggel (Csjt. 27. §),
6. élettársi vagyonközösséggel (Ptk. 578/G. § - beleértve a közös háztartásban élő más hozzátartozókat is).
A fenti esetekben valamilyen tény bekövetkezte [például a halál pillanata, 10 évi birtoklás (a 2001. évi XIX. törvény módosításával ingatlan esetében 15, más dolog esetében 10 évi elbirtoklás), építkezés befejezése, házasságkötés] eredményezi a tulajdonjog keletkezését és ily módon az örökös, az elbirtokló stb. tulajdonosnak tekintendő annak ellenére, hogy tulajdonjoga az ingatlan-nyilvántartásba nincs bejegyezve. Ezzel szemben, ha valaki adásvétel, csere, vagy más szerződés alapján jut az ingatlanhoz, tulajdonjoga csak az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéssel keletkezik és a bejegyzés időpontjáig legfeljebb kötelmi jogcíme lehet a különböző igények tekintetében. A törvény egyedül az elbirtoklásnál mondja ki, hogy az elbirtokló a be nem jegyzett tulajdonjogára nem hivatkozhat azzal szemben, aki az ingatlanon az ingatlan-nyilvántartásban bízva, ellenérték fejében szerzett jogot [Ptk. 121. § (5)].
A többi ingatlan-nyilvántartáson kívül szerzett tulajdonjog esetében a törvény ilyen rendelkezést nem tartalmaz. Azért válik ez problematikussá, mert ha például valakinek ráépítés címén be nem jegyzett tulajdonjoga van az ingatlanon, ezt a kívülálló harmadik személy az ingatlan-nyilvántartásban nem látja és abban bízik, hogy ilyentől nem is kell tartania. Ha a bejegyzett tulajdonos a teljes ingatlant (beleértve a ráépítő tulajdoni hányadát is) adásvételi szerződéssel eladja, máris felmerül a kérdés, hogy a ráépítő milyen igénnyel léphet fel. Kérheti-e a szerződés érvénytelenségének megállapítását arra a részre nézve, amely az ő tulajdonában áll, vagy az ingatlan-nyilvántartás közhitelessége az erősebb elv.
Ugyanez merülhet fel akkor is, ha például az egyik házastárs a közös vagyoni pénzből vásárolt ingatlant csak a saját nevére jegyeztette be, majd pedig a házastársa halála után jóhiszemű személynek ellenérték fejében a teljes ingatlant eladja, kizárva mindebből például a feleség örököseit, akiket ingatlan-nyilvántartáson kívüli tulajdonosnak kellene tekinteni.
A bonyolult kérdés megoldása kapcsán a joggyakorlatban két álláspont került előtérbe. Az egyik álláspont arra hivatkozik, hogy a közhitelesség vélelmet jelent, amely vélelem azonban az ellenkező bizonyításával megdönthető. Miután tulajdonjogot csak tulajdonostól lehet szerezni, ezért a jóhiszeműség vélelme is csak a birtoklás jóhiszeműségét jelentheti és nem eredményezheti, hogy nem tulajdonostól tulajdont lehessen szerezni.
A másik álláspont a közhitelességet védi, amikoris azt mondja, hogy a tulajdonjog mindig megszerezhető attól, akit az ingatlan-nyilvántartás tulajdonosként feltüntet. A valóságnak meg nem felelő bejegyzés következményeit ugyanis annak kell viselnie, aki nem gondoskodott időben az ingatlan-nyilvántartáson kívül megszerzett tulajdonjogának a bejegyzéséről.
A BH1981. 60. szám alatti jogesetben a Legfelsőbb Bíróság a közhitelességet részesítette elsőbbségben. Arra az álláspontra helyezkedett, hogy a tartási szerződést megkötő fél jogszerzése megtámadhatatlan, hiszen a fél az ingatlanon egyfelől a jogerős hagyatékátadó végzésben, másfelől az ingatlan-nyilvántartásban bízva jóhiszeműen és ellenérték fejében szerzett jogot.
A közhitelesség vélelmének előtérbe állítása különösen azért problematikus, mert az ingatlan-nyilvántartások nem naprakészek. Ily módon nemcsak arról lehet szó, hogy például a ráépítő nem gondoskodott tulajdonjogának a bejegyzéséről, hanem a több évig húzódó eljárás folytán, a bejegyzések elmaradása is eredményezheti, hogy valakinek a még be nem jegyzett joga sérül.
Kétségtelen azonban, hogy az is jelenthet problémát, ha azt az elvet részesítjük előnyben, hogy a nem tulajdonostól ne lehessen tulajdonjogot szerezni. Ha például a ráépítő nem jegyezteti be tulajdonjogát az ingatlanra és a bejegyzett tulajdonos a teljes ingatlant eladja, majd a vevő azt továbbadja és a második, vagy harmadik vevővel szemben érvényesíti a ráépítő a tulajdonjogát, az eredeti állapot szinte teljesen helyreállíthatatlanná válik.
Tekintettel arra, hogy a gyakorlatban kétféle álláspont érvényesül, különböző bírósági határozatokat találunk. A Legfelsőbb Bíróság az egyik eseti döntésben úgy foglalt állást, hogy a házastársi közös vagyon vélelme az ingatlan-nyilvántartásba történt bejegyzéssel szemben is érvényesül (BH1988. 101.), s a tulajdonszerzés ilyen esetben nem a bíróság ítéletével, vagy az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzéssel jön létre, hanem a törvény rendelkezése alapján, ezért e házastárs igényt tarthat arra, hogy tulajdonjogát az ingatlan-

nyilvántartás feltüntesse (BH1983. 282.). Ebből az is következik, hogy már az együttélés alatt is követelheti tulajdonjoga bejegyzését. Ha a házastárs elmulasztja az ingatlan-nyilvántartási helyzet tisztázását és emiatt a bejegyzett házastárs a teljes ingatlant eladja vagy elajándékozza, a vagyonközösséggel kapcsolatos igény legfeljebb kártérítési igény lehetne - a BH1981. 60. szám alatt közölt jogeset szerint.

A bíróság egy másik döntésben (Legfelsőbb Bíróság Pfv. II. 23 065/1993.) úgy foglalt állást, hogy miután a be nem jegyzett házastárs is tulajdonosnak minősül és az adásvételi szerződésben nem vett részt, ezért az ő vonatkozásában az adásvételi szerződés érvénytelen és az eredeti állapotot kell helyreállítani [Ptk. 117. § (1), Ptk. 200. § (1), Ptk. 237. § (1)].

Felmerült még egy harmadik álláspont is, amelynek lényege, hogy a szerződést a Ptk. 203. § alapján kell elbírálni. E nézet szerint ugyanis arról van szó, hogy a be nem jegyzett házastárs tekintetében a kielégítési alapot vonják el a szerződéssel, feltéve, hogy a szerző fél rosszhiszemű volt, vagy reá nézve a szerződésből ingyenes előny származott. A hatálytalanságnak az lesz a következménye, hogy akár a harmadik személy is köteles tűrni, hogy a követelést az átruházott ingatlanból kielégítse a be nem jegyzett házastárs (BH1988. 180.).

Az is érdekes jogi helyzetet eredményez, ha két olyan jogcím találkozásáról van szó, melyek közül mindkettő az ingatlan tulajdonjogának megszerzését eredményezi ingatlan-nyilvántartáson kívül. A ráépítés és az elbirtoklás együtt is felmerülhet. Előfordulhat például, hogy valaki sajátjaként használ egy idegen ingatlant, amelyre éppen a sajátjakénti birtoklás következtében ráépít. Ilyenkor - ha az elbirtoklás bekövetkezéséhez szükséges valamennyi törvényi feltétel fennáll -, az ingatlan telekkönyvi tulajdonosával szemben az ingatlan tényleges birtokosa akkor is hivatkozhat az elbirtoklásra mint a jóhiszemű ráépítésnél erősebb jogcímre, ha birtoklása ideje alatt az ingatlanra ráépített.

E külön jogszabály a 2000. január 1-jétől hatályos Inytv. és a végrehajtásáról szóló 109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet (megelőzően pedig az 1972. évi 31. törvényerejű rendelet és a végrehajtásáról szóló 27/1972. (XII. 31.) MÉM rendelet volt).

BH2002. 93. *Az ingatlannak az ingatlan-nyilvántartásba be nem jegyzett vevője tulajdonjogra nem hivatkozhat azzal szemben, akinek javára a bejegyzett tulajdonos ellen indított végrehajtási eljárásban követelése kielégítése végett a végrehajtási jogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték [Ptk. 116. § (1) bek., 117. § (3) bek.].*

BH2001. 530. *Ha a volt házastársi közös lakásban az egyik fél tulajdoni illetősége a másikét lényegesen meghaladja, a kisebb hányaddal rendelkező fél részére a lakás elhagyásáért járó térítés összege a használati jog ellenértékének 1/3-a alatt is megállapítható (Csjt. 31/C. §, 27. §, Ptk. 116. §).*

EBH2001. 518. *Az ingatlannak az ingatlan-nyilvántartásba be nem jegyzett vevője tulajdonjogra nem hivatkozhat azzal szemben, akinek javára a bejegyzett tulajdonos ellen indított végrehajtási eljárásban követelése kielégítése végett a végrehajtási jogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték [Ptk. 116. § (1) bekezdés, 117. § (3) bekezdés].*

BH2001. 317. *Az ingatlan apportálása esetén is szükséges a tulajdonjog megszerzéséhez az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzés [Ptk. 116. §, 117. § (3) bek., 207. § (1) bek., Gt. 19. §, 21. § (1) bek. d) pont, 22. § (2) bek., 24. § (1) bek., Pp. 371. § (1) bek.].*

BH2001. 277. *A szülőktől származó ajándék mint különvagyon megtérítésére a házastárs akkor is igényt tarthat, ha az ajándék visszakövetelésének feltételei nem állnak fenn [Csjt. 27. § (1) bek., 31. § (2) bek., Ptk. 116. § (1) bek., 296. §, 582. § (3) bek.].*

EBH2000. 217. *Erdőbirtokossági társulat alapításának és a társulatban tagsági viszony létesítésének feltétele az alapítók, illetve a tagok erdő tulajdonjogának az ingatlan-nyilvántartásba történt bejegyzése. Ennek hiányában a cégbejegyzés iránti kérelmet el kell utasítani [1994. évi XLIX. tv. 2. § (1) és (2) bek., 5. § (1) bek., 25. § (1) bek., Ptk. 116. § (2) bek., 117. § (3) bek., 1989. évi 23. tvr. 18/B. § (1) bek.].*

BH1996. 587. *II. Amennyiben az ingatlan eredeti és valódi adatokat tartalmazó tulajdoni lapja nem található, úgy a földhivatal nyomban köteles olyan intézkedéseket tenni, amelyek a visszaélést akadályozzák; ugyanilyen fontos feladata annak meggátlása, hogy valótlan adatokat tartalmazó tulajdoni lap kerüljön a nyilvántartásba [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek. 355. § (4) bek. 116. § (2) bek., 1972. évi 31. tvr. 1-3. §, 33. § (2) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 114. § (1)-(2) bek. 1/1990. (VI. 26.) FM r. 2. § (1) bek., PK 42.].*

BH1996. 98. *I. Az ügyletkötésben részt nem vett házastársnak az ügylethez való hozzájárulására vonatkozó törvényi vélelem nem érvényesül, ha az ügyletkötő harmadik személy tudott, vagy a körülményekből tudnia kellett arról, hogy a házastárs az ügylethez nem járult hozzá [Ptk. 116. § (1) bek., Csjt. 27. § (1) bek., 30. § (2) bek.].*

BH1994. 533. *I. Közös tulajdon jövőbeli megszüntetésének módját meghatározó megállapodással kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 116. § (1) bek., 117. § (1) bek., 148. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., Csjt. 27. § (3) bek.].*

BH1994. 393. *I. Az állam, illetőleg az önkormányzat a kisajátítási határozat jogerőre emelkedésével szerzi meg az ingatlan tulajdonjogát; ez a rendelkezés az egyszerűsített terv alapján hozott határozatra is vonatkozik, függetlenül attól, hogy a tulajdonos változását az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték-e [1976. évi 24. tvr. 6. §, Ptk. 116. § (1) bek.].*

BH1994. 328. *I. Állami vállalat átalakulásakor a helyi önkormányzat részére a belterületi föld értéke után - jogszabály erejénél fogva - kiszolgáltatandó részvények értékaránytalanságára hivatkozással az önkormányzat - bár adott esetekben a bírói út igénybevételének lehetősége nem kizárt - a társasági szerződésben meghatározott értéken túl további részvények kiadását nem igényelheti [Ptk. 7. §, 112-117. §, 204. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek b) pont].*

BH1993. 179. *Az ingatlan-nyilvántartás a tulajdonjog és más jogosultságok - így a kezelői jog - fennállását hitelesen tanúsítja. Ha az ingatlan-nyilvántartás adatai szerint az ingatlan a magyar állam tulajdonában és állami szerv kezelésében áll, az épületet használó szövetkezet tulajdonjogát - egymagában véve - nem bizonyítja az, hogy a beruházás céljára átengedett pénzeszközök ellenében "társasépíttetőnek" ismerték el [Ptk. 116. § (2) bek., 117. § (3) bek.].*

BH1988. 101. *A házastársi közös vagyon védelme az ingatlan-nyilvántartásba történt bejegyzéssel szemben is érvényesül [Csjt. 27. § (1) bek., Ptk. 116. § (1) bek., 1972. évi 31. sz. tvr. 2. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1983. 282. *A házastársi közös vagyon címén történő tulajdonszerzés nem a bíróság ítéletével vagy az ingatlannyilvántartásba való bejegyzéssel jön létre, hanem a törvény rendelkezése alapján [Csjt. 27. § (1) bek., Ptk. 116. § (1) bek.].*

BH1982. 419. *A jogszabály a betétszerkesztés során készített telekkönyvi térképet ruházza fel közhitelességgel. A telekjegyzőkönyvi térképnek nem lehet közhitelességet tulajdonítani [Ptk. 116. § (2) és (3) bek., 1972. évi 31. sz. tvr. 49. §, 107/1968. (IK 4.) IM sz. ut. 6. és 7. §].*

BH1981. 196. *II. Ha az elbirtoklás bekövetkezéséhez szükséges valamennyi törvényi feltétel megléte megállapítható, az ingatlan telekkönyvi tulajdonosával szemben az ingatlan tényleges birtokosa akkor is eredményesen hivatkozhat elbirtoklásra - mint a jóhiszemű ráépítésnél erősebb jogcímre - ha birtoklása ideje alatt az ingatlanra ráépített [Ptk. 116. § (1) bek., 121., 137. §].*

BH1977. 14. *Ingatlan tulajdonszerzési korlátozásokról szóló jogszabályok hatályba lépte előtt megszerzett tulajdonjog telekkönyvi bejegyzésének nem feltétele a tulajdonszerzési képesség igazolása [Ptk. 116. § (1) bek., 32/1971. (X. 5.) Korm. sz. r., 26/1971. (X. 5.) ÉVM sz. r. 4. § a) pont].*

XI. fejezet

A tulajdonjog megszerzése

Tulajdonszerzés átruházással

117. § (1) Átruházással - ha a törvény kivételt nem tesz - csak a dolog tulajdonosától lehet a tulajdonjogot megszerezni.

(2) A tulajdonjog megszerzéséhez az átruházásra irányuló szerződésen vagy más jogcímen felül a dolog átadása is szükséges. Az átadás a dolog tényleges birtokba adásával vagy más olyan módon mehet végbe, amely kétségtelenné teszi, hogy a dolog az átruházó hatalmából a tulajdonjog megszerzőjének hatalmába került.

(3) Ingatlan tulajdonjogának az átruházásához az erre irányuló szerződésen vagy más jogcímen felül a tulajdonosváltozásnak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése is szükséges.

A tulajdonjog megszerzése a dologra vonatkozó tulajdoni jogviszony létrejöttét jelenti. A tulajdonost a megszerzés időpontjától kezdődően illetik meg a tulajdonjogból folyó jogosítványok (birtoklás, használat, haszonszedés és rendelkezés joga) és terhelik őt a dolog fenntartásával, használatával stb. együttjáró kötelezettségek, illetve viseli azokat a károkat, amelyek másra át nem háríthatók.

A jogirodalom és a gyakorlat is különbséget tesz a létrejött tulajdoni jogviszonyok között aszerint, hogy eredeti vagy származékos jogszerzésről van-e szó. E két fogalom nem aszerint különbözik egymástól, hogy az adott dolognak az újabb tulajdonszerzést megelőzően volt-e már tulajdonosa vagy sem, hanem aszerint, hogy az új tulajdonos a korábbi tulajdonos személyétől, az őt megillető jogoktól és kötelezettségektől - részben vagy

egészben - függetlenül, a dolgot terhelő korlátozásoktól mentesen (eredeti jogszerzés), vagy pedig a tulajdonjog fennállott tartalmához kötötten, az előző tulajdonos helyébe lépve szerzi-e meg a tulajdonjogot (származékos jogszerzés). A származékos jogszerzés lényege, hogy csak a tulajdonos ruházhatja át a tulajdonjogot más személyre, s mint tulajdonos nem ruházhat át több jogot, mint amennyivel maga rendelkezett (nemo plus iuris... alapelv).
Eredeti szerzésmód ingó és ingatlan esetén a hatósági határozattal, az árverés (Ptk. 120. §), illetve elbirtoklás (Ptk. 121. §) útján, ingatlan esetén a kisajátítással, ingó esetén a gazdátlan javak elsajátításával (Ptk. 127. §) vagy találással (Ptk. 129. §) történő tulajdonszerzés. A törvényben szabályozott egyéb szerzésmódok származékosak (például: öröklés, ráépítés, feldolgozás, találás stb.).
Különbség tehető a törvényi szabályok szerint az ingó dolog, illetve az ingatlan tulajdonjogának megszerzésével összefüggésben is. Az ingatlan tulajdonjogának megszerzését ugyanis - ide értve az ingatlanra vonatkozó egyes sajátos jogviszonyok létrejöttét is - a törvény az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzés tényéhez köti [Ptk. 117. § (3), Inytv. 3. § (2)].
A tulajdonjog megszerzésének leggyakoribb módja az átruházással történő szerzés. E törvényhely (1)-(3) bekezdése értelmében átruházással a tulajdonjog három együttes feltétel megvalósulása mellett, azaz
- a dolog tulajdonosától,
- az átruházás jogcímének (szerződés vagy más jogcím) megléte esetén akkor szerezhető meg, ha
-az átruházott ingót a szerző birtokába adták, ingatlan átruházása esetén pedig a tulajdonosváltozást az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték.
A tulajdonostól szerzés fő szabályként annak kimondása, hogy a tulajdonjogot átruházással csak a dolog tényleges tulajdonosától lehet megszerezni. A nem tulajdonos részéről történő átruházás semmis. Az (1) bekezdés utaló rendelkezésének megfelelően azonban - az egyéb törvényi feltételek megléte esetén -
= a kereskedelmi forgalomban kötött adásvételi szerződéssel [Ptk. 118. § (1)],
= kereskedelmi forgalmon kívüli átruházás esetén - ha az átruházó olyan személy, akire a dolgot a tulajdonos bízta - [Ptk. 118. § (2)], illetve
= ha az átruházás tárgya pénz vagy bemutatóra szóló értékpapír (Ptk. 119. §),
a szerző fél akkor is tulajdonos lesz, ha az átruházó nem volt az.
Ingatlan átruházása esetén a Ptk. 117. § (3) bekezdésében foglalt szabályra figyelemmel tulajdonosnak csak az tekinthető, akinek tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték. Ha azonban a szerzés olyan átruházótól történik, akinek tulajdonjoga bejegyzésre nem került, de bejegyzésre alkalmas okirattal a közbenső jogszerzés igazolt, a tulajdonjog megszerzésének és az új tulajdonos ingatlan-nyilvántartási bejegyzésének nincs akadálya [Inytvr. 15. § (6), a 2000. január 1-jétől hatályos Inytv. 29. §].
Az átruházás jogcímes szerzésmód. Tipikusan a jogcím az átruházásra kötött szerződés (például: adásvétel, ajándékozás, csere stb.), de - ahogyan arra a törvény szövege is utal - lehet más jogcím is (például: szerződésen kívül okozott kár megtérítése címén a károsultra valamely dolog tulajdonjogát ruházzák át).
A tulajdonjog megszerzésének jogcímhez kötöttsége azt is jelenti, hogy az átruházás jogcímének hiánya vagy érvénytelensége a tulajdonszerzést kizárja. A jogcím téves megjelölése azonban az átruházásnak nem akadálya (BH1997. 436.). Azt, hogy a jogcím fogyatékos-e vagy sem, a konkrét anyagi jogi - elsősorban kötelmi jogi - szabályok szerint kell megítélni. Ha az átruházásra irányuló szerződés akár semmisségi okból [például Ptk. 173. § (1), Ptk. 200. § (2), Ptk. 207. § (4), Ptk. 217. § (1)], akár a sikeres megtámadás eredményeként (tévedés, megtévesztés, fenyegetés (Ptk. 210. §) vagy a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő aránytalansága (Ptk. 201. §) folytán érvénytelen, a tulajdonjog sem száll át a szerzőre, hanem a kötelmi jogi szabályok szerint az eredeti állapotot kell helyreállítani [Ptk. 237. § (1)]. Itt is ki kell emelni azonban, hogy nem érinti a szerződés érvényességét és ezért az átruházással szerzett tulajdonjogot
- a felek titkos fenntartása vagy rejtett indoka [Ptk. 207. § (4)], így az sem, ha a felek az átruházás valós jogcímét más jogcímmel leplezték, de a leplezett szerződés a rá irányadó szabályok szerint érvényes.
- az átruházási szerződéshez kapcsolódó további hatósági intézkedés elmaradása, ha ahhoz a külön jogszabály nem fűzi az érvénytelenség jogkövetkezményét [például a gépjármű tulajdonjogában bekövetkezett változást be kell jelenteni a forgalmi engedélyben feltüntetés érdekében. A bejelentés és átvezetés elmaradása a 35/2000. (XI. 30.) BM rendelet 84. § (1) bekezdés j) pontja - 2001. január 1. előtt az akkor hatályos 48/1997. (VIII. 26.) BM rendelet 31. § (3) bekezdés d) pontja - szerint a jármű forgalomból történő kivonásának és nem az átruházási szerződés érvénytelenségének jogkövetkezményével jár].
Nem hat ki a szerződés érvényességére a szerződésen vagy jogszabályon alapuló elállási jog gyakorlása sem, sőt ellenkezőleg: csak érvényes szerződéstől lehet elállni. A jogszerű elállás azonban a szerződést felbontja, azaz a szerződés a megkötéséig visszaható hatállyal szűnik meg [Ptk. 320. § (1), Ptk. 319. § (3)] és a már

teljesített szolgáltatások visszajárnak. Az átruházási szerződéstől történt elállás ezért a tulajdonszerzést kizárja és az eredeti tulajdonjogi helyzet visszaállítását vonja maga után.

Az ingó dolog átruházásához szükséges harmadik feltétel a dolog birtokba adása. A Ptk. 117. § (2) bekezdésében szabályozottakból kitűnően a birtokba adásnak ténylegesnek kell lennie, ami azonban nemcsak a dolog kézből kézbe történő átadásával, de bármilyen más olyan módon is megtörténhet, amiből egyértelmű, hogy a dolog az átruházótól az új tulajdonos hatalmába került. Így például ha az új tulajdonos az átruházást megelőzően a dolgot már birtokolta (például mint bérlő vagy haszonbérlő), az átruházáshoz a dolog birtokba adását megkövetelni értelmetlen és felesleges lenne. Ha az átruházáskor az átruházó az új tulajdonossal a dolog további birtoklására őt feljogosító megállapodást köt (például az adásvétellel egyidejűleg a felek bérleti vagy haszonbérleti szerződést is kötnek), vagy az átruházás a feleken kívülálló harmadik személyt a dolog birtoklására feljogosító szerződésének érintetlenül hagyásával történik, az átruházással a fennálló birtoklás ugyan nem változik, de egyértelmű, hogy a dolog az új tulajdonos hatalmába került.

Ingatlan tulajdonjogának átruházása esetén a törvény értelmében [Ptk. 117. § (3)] a tulajdonjog megszerzésének a harmadik előfeltétele nem a birtokba adás, hanem a tulajdonosváltozásnak az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzése. A bejegyzés tényével tehát az ingatlan tulajdonjoga akkor is megszerzettnek tekintendő, ha annak tényleges birtokba adása nem történt meg. Az ingatlannak érvényes átruházási szerződés alapján történt tényleges birtokba vétele azonban bejegyzés nélkül nem keletkeztet tulajdonjogot, de a birtokos a tulajdonost megillető jogosultságokhoz hasonló jogi helyzetet élvez, amennyiben őt illeti a haszonszedés joga, őt terheli a másra át nem hárítható kár viselése [Ptk. 368. § (3)], illetve követelheti a tulajdonjoga ingatlan-nyilvántartási bejegyzését [Ptk. 116. § (1)].

Az érvényes kötelmi jogcím meglétét a gyakorlat más esetekben is értékeli. Így pl. az örökhagyó által kötött, tulajdonjog bejegyzésére alkalmas, ajándékozási (adásvételi) szerződés léte a tulajdonjog bejegyzése hiányában is alapot ad az ingatlan hagyatékból kihagyására (BH1997. 437.), vagy például nem része a felszámolással érintett vagyonnak az az ingatlan, amelyre más személy a felszámolás közzététele előtt érvényes szerződésben biztosított vételi jogával élt, de az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés a felszámolás közzétételéig még nem történt meg (BH1997. 203.). Ezzel ellentétben viszont gazdasági társaságba ingatlan csak akkor apportálható, ha a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást ingatlannal biztosító tag tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba már bejegyezték, mert a törvény e körben a dolog forgalomképességét (a tulajdonba adás kimondásával) feltételként szabja [1997. évi CXLIV. törvény 12. § (1), BH1996. 50., BH1995. 355.].

(4) Többszöri eladás esetén az a vevő követelheti a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzését, aki elsőnek jóhiszeműen birtokba lépett, ha pedig ilyen nincs, a korábbi vevő, kivéve ha a későbbi vevő tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték. Ezt a rendelkezést kell alkalmazni többszöri ajándékozás esetén is.

Ez a rendelkezés (az ún. jogcímvédelem) törvényi rangsor felállításával azt szabályozza, hogy az ingatlanra vonatkozó, érvényes adásvételi vagy ajándékozási szerződésen alapuló többszörös átruházás esetén melyik vevő tulajdonszerzését kell elismerni.

Ugyanannak az ingatlannak többszörös eladása (ajándékozása) esetén a tulajdonjoga bejegyzését az a vevő követelheti, aki először jóhiszeműen birtokba lépett.

Az ún. birtokkal megerősített jogcímvédelmi szabály alapján elsőbbséget élvez a tulajdonszerzők közül az ingatlan első jóhiszemű birtokosa. E szabály alapján tehát például a későbbi vevő lesz az ingatlan tulajdonosa, ha ő volt az elsőként és jóhiszeműen birtokba lépő. Kérdés azonban, hogy van-e jelentősége annak, hogy az elsőként birtokba lépő szerződése mikor kelt, illetve követelheti-e a tulajdonjoga ingatlan-nyilvántartási bejegyzését az ilyen módon birtokban lépő fél azzal a vevővel szemben is, akinek a tulajdonjogát időközben bejegyezték. Az egyik álláspont szerint (A Polgári Törvénykönyv magyarázata - Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1981. I. kötet 542. oldal) a jóhiszeműen elsőként birtokba lépő még az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett személy tulajdonjogát is megtámadhatja, függetlenül attól, hogy ez utóbbi jó- vagy rosszhiszemű volt-e. A másik álláspont szerint (Polgári Jog - Kommentár a gyakorlat számára, Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 1997. I. kötet 267. oldal) viszont a jóhiszemű birtokos nem követelheti a tulajdonjoga ingatlan-nyilvántartási bejegyzését, ha a korábban szerző fél tulajdonjogát már bejegyezték. Ez utóbbi értelmezés a törvény szóhasználatából kiindulva (követelheti az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzést) egyértelműen arra a jogi helyzetre és feltételre utal, hogy a többszörös átruházás eredményeként még a tulajdonjogot - a bejegyzés folytán - senki nem szerezte meg. A törvényhely helyes értelmezéséhez a BH1997. 219., és BH1994. 77. jogesetek adnak útmutatást. Az itt kifejtettek szerint nem csak annak van jelentősége, hogy melyik tulajdonszerző lépett először jóhiszeműen birtokba, de annak is, hogy melyikük a korábbi, illetve későbbi jogszerző. Ennek megfelelően:

- ha a korábbi jogszerző jóhiszeműen birtokba is lépett, a későbbi vevő (ajándékozott) ingatlan-nyilvántartási bejegyzése csak akkor minősül jogszerűnek, ha a szerzése is jóhiszemű volt. Ennek megállapításához az ingatlan-nyilvántartás közhitelességének elve önmagában nem elégséges különösen akkor, ha a későbbi vevő előtt ismert volt, illetve a jogszerzés során tőle elvárható gondosság és körültekintés mellett ismernie kellett volna, hogy az ingatlan tényleges birtokosa és az átruházó személye nem azonos. Ha tehát a későbbi és az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett vevő (ajándékozott) jogszerzése nem volt jóhiszemű, a korábban szerző és birtokban lévő fél a tulajdonjoga ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzését a már bejegyzett tulajdonossal szemben is követelheti,

- ha az elsőként szerző nem lépett birtokba, de a tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyeztette, a később szerző és az ingatlant elsőként jóhiszeműen birtokba vevő a bejegyzett tulajdonossal szemben a birtokkal megerősített jogcímére nem hivatkozhat.

A birtokba lépés (birtoklás) alatt a dolog feletti hatalom gyakorlásának bármilyen megnyilvánulását érteni kell. A birtokba lépés jóhiszeműsége körében a bíróságnak különös gondossággal és teljes körűen kell vizsgálnia a szerződéses folyamatot, azokat a körülményeket, amelyekről a fél a birtokba lépését megelőzően tudott, vagy kellő gondossággal tudnia kellett volna.

Ha a többes átruházással érintettek egyike sem lépett birtokba (vagy a birtokba lépő nem volt jóhiszemű), a korábbi vevőt (megajándékozottat) kell tulajdonosnak tekinteni, kivéve ha a későbbi jogszerző a korábbi tulajdonszerzőt megelőzően a tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyeztette.

BH2004. 162. *A mezőgazdasági szövetkezet közös használatában álló védett természeti területnek minősülő földrészlet tulajdonjogát az állam kisajátítás helyett adásvétellel is megszerezheti (1995. évi XCIII. tv. 1-4. §, Ptk. 117. §, 1976. évi 24. tvr. 3. §).*

BH2004. 147. *Szövetkezet kisajátítási eljárás nélkül is jogosult a használatában lévő termőföld elidegenítésére természetvédelmi szervvel adásvételi szerződést kötni a védett természeti terület védettségi szintjének a helyreállítása érdekében [1995. évi XCIII. tv., 1993. évi II. tv., 1976. évi 24. tvr., Ptk. 117. § (1) bek.].*

EBH2003. 867. *Jogszabály nem tiltja, hogy az eladó olyan dologra kössön adásvételi szerződést, ami a szerződés időpontjában még nem áll tulajdonában. Ilyen esetben az eladó köteles a dolog tulajdonjogát megszerezni annak érdekében, hogy azt a vevőre átruházhassa. Az átruházásért jogszavatosság terheli [Ptk. 117. § (3) bek., 365. § (1) bek., 367. § (2) bek., 375. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 30. § (1) bek. a) pont, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 86. §, Pp. 51. § a) pont, 213. § (2) bek., 215. §].*

EBH2003. 864. *Csak a társasházi tulajdonostárs kérheti a társasházi közgyűlési határozat érvénytelenségének megállapítását. E jogosultság gyakorlásához nem elegendő a társasházi lakás kötelmi jogcímen való megszerzése [1997. évi CLVII. tv. 32. § (1) bek., Ptk. 117. § (3) bek., 368. § (3) bek.].*

BH2003. 247. *Az elővásárlási jog gyakorlásával kapcsolatban az 1991. évi IL. tv. speciális szabályai megelőzik a Ptk.-nak az elővásárlási jog gyakorlásával kapcsolatos rendelkezéseit [Ptk. 117. § (3) bek., 145. § (2) bek., 373. § (6) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 49. § (6) bek., 49/C. § (2) bek., Pp. 130. § (1) bek. h) pont, 157. § a) pont].*

BH2003. 190. *Az adásvételi szerződés alanyainak meghatározása vásárláshoz kapcsolódó nyereményakcióban - harmadik személy vásárlói kártyájának felhasználásával - való részvétel esetén [Ptk. 117. § (2) bek., 193. § (1) bek., 365. §, 474. §, 584. § (3) bek., 1991. évi XXXIV. tv. 23. § (1) bek., Pp. 213. § (1)-(2) bek.].*

BH2003. 164. *Apportálás esetén az ingatlannal való rendelkezés joga széljegy alapján akkor állapítható meg, ha annak a jogalanynak a tulajdonjoga, akitől a széljeggyel rendelkező apportőr a tulajdonjogának bejegyzésére vonatkozó igényét származtatja, már bejegyzésre került [Ptk. 117. § (2) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 9. § (2) bek., 11. § d) pont, 12. § (1) bek., 123. § (2) bek. a) pont, 124. § (2) és (3) bek., 164. §, 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 12. § (1) bek. g) pont, 23. § (1) bek., 41. § (1) bek., melléklet I. 3.].*

BH2003. 54. *I. A betéti társaság üzletvezetéssel megbízott beltagja a sikkasztást valósítja meg, ha ingatlanát apportként a gazdasági társaságba beviszi, majd ezt követően az ingatlant eladja [Btk. 317. § (1) bek., (4) bek. a) pont, Ptk. 94. § (1) bek., 117. § (3) bek., 1997. évi CXLIV. tv. 2. § (1) és (2) bek.].*

BH2003. 27. *Biztosítási intézkedésként elrendelt zárlatra vonatkozóan irányadó szempontok [Ptk. 117. § (3) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 185. §, 187. § (1) bek. b) pont, 191. § (1) és (2) bek., 194. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 75. § (1) bek., 94. § (1) bek., Pp. 195. § (1) bek., 196. § (1) bek. d) pont].*

EBH2002. 781. *Ingatlan apportálása esetén az ingatlannal való rendelkezési jog széljegy alapján akkor tekinthető igazoltnak, ha annak a jogalanynak a tulajdonjoga, akitől a széljeggyel rendelkező apportőr a tulajdonjogának bejegyzésére vonatkozó igényét származtatja, már bejegyzésre került [Ptk. 117. § (3) bek.,*

1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 11. § (1) bek. d) pont, 12. § (1) bek., 123. § (2) bek. a) pont, 124. § (2) és (3) bek., 164. §, 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 12. § (1) bek. g) pont, 41. § (1) bek. melléklet I.3. e) pontja].

EBH2002. 768. *Jogviszonyok alakulása közraktározáshoz kapcsolódó művi tárolás esetén [Ptk. 117. § (2) bek., 328. § (1) bek., 1996. évi XLVIII. tv. (Ktv.) 14. § (1) bek., 20. §(1) bek.].*

EBH2002. 657. *I. Korlátolt felelősségű társaság üzletrészének átruházása nem kizárólag adásvételi szerződéssel történhet. Üzletrész átruházással történő felosztására sor kerülhet az adásvételi szerződésen kívül más jogügylet keretében is, pl. ajándékozás, apportálás stb. útján [1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 171. § (1) bek., 176. § (1) bek., Ptk. 117. §, 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 365. §, 373. §].*

EBH2002. 657. *II. A korlátolt felelősségű társaságban tag házastárs a házassági vagyonközösséghez tartozó üzletrészt annak megosztásával - a taggyűlés hozzájárulásával - a nem tag házastársára átruházhatja [Ptk. 117. § (2) bek., 200. § (1) bek., 1952. évi IV. tv. (Csjt.) 27. § (1) és (2) bek.].*

BH2002. 396. *Ajándékozási és életjáradéki szerződés szembenállása esetén a birtokkal megerősített jogcímvédelem szabálya nem alkalmazható [Ptk. 117. § (4) bek., 121. §].*

BH2002. 93. *Az ingatlannak az ingatlan-nyilvántartásba be nem jegyzett vevője tulajdonjogra nem hivatkozhat azzal szemben, akinek javára a bejegyzett tulajdonos ellen indított végrehajtási eljárásban követelése kielégítése végett a végrehajtási jogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték [Ptk. 116. § (1) bek., 117. § (3) bek.].*

BH2002. 58. *Nem érvénytelen az öröklési szerződés amiatt, hogy az örökhagyó azzal a - más eltartóval kötött tartási szerződés folytán - már elidegenített tulajdoni hányada örökléséről rendelkezett, ha a tartási szerződés megszüntetése iránt még életében pert indított [Ptk. 117. § (1) és (3) bek., 193. §, 227. § (2) bek., 234. § (1) bek., 586. § (1) bek., 589. § (2) bek., 653. §, 658. § (1) bek.].*

BH2002. 28. *A lábon álló terményre létrejött opciós szerződés alapján az adott terület birtokbavétele megvalósul azáltal, hogy a vevő az eladóval vállalkozási szerződést köt az elvégzendő mezőgazdasági munkákra és a termény betakarítására. Ezzel az adott terület a lábon álló terméssel a tulajdonjog megszerzőjének hatalmába kerül, tehát a termés már az elválással a vevő tulajdona lesz [Ptk. 117. § (2) bek., 125. § (1) bek., 375. § (1) bek., az 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 1. § (3) bek., 4. § (1) bek., 38. § (3) bek., 47. § (1) bek., 48. §].*

BH2001. 570. *Az ajánlattevő ráutaló magatartással, és akár határozatlan időre is meghosszabbíthatja ajánlati kötöttségének idejét [Ptk. 117. § (1) bek., 118. § (2) bek., 365. § (3) bek., Legf. Bír. XXV. sz. PED. IV. pontja].*

EBH2001. 518. *Az ingatlannak az ingatlan-nyilvántartásba be nem jegyzett vevője tulajdonjogra nem hivatkozhat azzal szemben, akinek javára a bejegyzett tulajdonos ellen indított végrehajtási eljárásban követelése kielégítése végett a végrehajtási jogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték [Ptk. 116. § (1) bekezdés, 117. § (3) bekezdés].*

BH2001. 482. *Ingatlan apportálásánál vizsgálandó körülmények [Ptk. 117. § (3) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 124. (3) bek., 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 20. § (1) bek., melléklet I.3. e) pont, Pp. 152. §].*

BH2001. 335. *I. A semmis szerződés érvénytelenségére bárki határidő nélkül hivatkozhat, ez azonban nem jelent bárki számára keresetindítási jogosultságot. Keresetindítási jogosultság csak a jogi érdekeltségét igazoló felperest illeti meg. A jogi érdekeltség megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 112. §, 115. § (1) bek., 117. § (3) és (4) bek., 200. § (2) bek., 234. §, 237. § (2) bek., 328. § (1) bek., Pp. 2. §, 123. §, 1988. évi VI. tv. 157. § (2) bek. a) pont, 1995. évi XXXIX. tv. 5. §, 1972. évi 31. tvr. 31. §, 27/1972. (XII. 31.) MÉM rendelet 93. §].*

BH2001. 317. *Az ingatlan apportálása esetén is szükséges a tulajdonjog megszerzéséhez az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzés [Ptk. 116. §, 117. § (3) bek., 207. § (1) bek., Gt. 19. §, 21. § (1) bek. d) pont, 22. § (2) bek., 24. § (1) bek., Pp. 371. § (1) bek.].*

BH2001. 237. *II. A végrehajtási árverés jóhiszemű vevője a tulajdonjogot árverés útján ingatlanra vonatkozóan is eredeti szerzésmóddal szerzi meg, azzal a megszorító feltétellel, hogy az elárverezett ingatlan utolsó tulajdonosa valóban az adós volt [Ptk. 117. § (3) bek., 120. § (1) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 153. § (2) bek., 154. § (1) bek.].*

BH2000. 501. *Az ingatlan-adásvételi szerződés megkötése előtt az ingatlan-nyilvántartás adatai megtekintésének elmulasztása a vevő kockázata. Az együttműködési - és a tájékoztatási - kötelezettség elmulasztásának nincs kártérítési következménye, ha a vevő - az ingatlan-nyilvántartás megtekintése útján - meggyőződhetett volna az eladó tulajdonjogi helyzetéről, de ezt elmulasztotta [Ptk. 117. § (3) bek., 205. § (4) bek., 367. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 2. § (1) bek.].*

BH2000. 396. *A szerződés érvényességét a megkötésekor hatályos anyagi jogi szabályok alapján kell megítélni [Ptk. 115. § (1) bek., 117. § (3) bek., 312. § (1) bek., 1994. évi LV. tv. 6. § (1) bek., 79. §].*

BH2000. 358. *Üzletrész részbeni, ajándékozás formájában történő átruházása esetén is szükség van az üzletrész felosztásával új üzletrész kialakítására, ehhez pedig a taggyűlés hozzájárulására. Ilyen hozzájárulás hiányában az ajándékozási szerződés érvénytelen, a cégbíróság a változásbejegyzés iránti kérelmet elutasítja [Ptk. 117. § (1) bek., 579. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 171. § (1) bek., 172. §, 176. § (1) bek.].*

EBH2000. 217. *Erdőbirtokossági társulat alapításának és a társulatban tagsági viszony létesítésének feltétele az alapítók, illetve a tagok erdő tulajdonjogának az ingatlan-nyilvántartásba történt bejegyzése. Ennek hiányában a cégbejegyzés iránti kérelmet el kell utasítani [1994. évi XLIX. tv. 2. § (1) és (2) bek., 5. § (1) bek., 25. § (1) bek., Ptk. 116. § (2) bek., 117. § (3) bek., 1989. évi 23. tvr. 18/B. § (1) bek.].*

BH2000. 24. *A gazdasági társaság tulajdonosai, egyben ügyvezetői által bejelentett csődhelyzetet közvetlenül megelőzően a társaság által lízingelt személygépkocsik adásvétel keretében, az ügyvezetők részéről történő megvásárlása a jó erkölcsbe ütközik, mert elvonja a társaság hitelezőinek kielégítési alapját. Az ilyen adásvételi szerződések semmisek [Ptk. 1. §, 117. § (2) bek., 200. § (2) bek., 237. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 183. § (2) bek. g) pont, 194. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 37. §, 40. § (1) bek., 1995. évi CXVII. tv. 69. § (5) bek. a) pont].*

BH2000. 13. *Tulajdonszerzés hiányában érvénytelen a casco biztosítási szerződés, ha a szerződő fél a gépkocsit nem tulajdonostól szerezte [Ptk. 548. §, 117. § (1) bek., 193. § (1) bek., 200. § (2) bek., 355. § (4) bek.].*

BH1999. 218. *I. A tag kizárását kimondó taggyűlési határozat hatályon kívül helyezésével a tag tagsági jogai és kötelezettségei nem a kizárás időpontjára visszamenőlegesen, hanem ex nunc hatállyal élednek fel, ezért nem ütközik jogszabályba és nem semmis a tag kizártságának időtartama alatt a tag üzletrészének nyilvános árverésen történő értékesítése. Az ilyen módon szerző, jóhiszemű árverési vevőt tulajdonosnak kell tekinteni [Ptk. 117. § (1) bek., 120. § (1) bek., 234. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 17. §, 182. § (3) bek.].*

BH1999. 127. *Az épület nyílászárói - beépítésük után - osztják az ingatlan jogi sorsát, ezért azokat nem lehet külön zálogjoggal terhelni vagy azokkal kapcsolatban jogszabályon alapuló zálogjogot - az építménytől függetlenül - érvényesíteni [Ptk. 95. § (1) bek., 98. §, 117. § (1) bek., 265. §, 397. § (2) bek., 1972. évi 31. tvr. 6. § (1) bek. i) pont].*

EBH1999. 96. *I. Önmagában az a körülmény, ha a fél olyan dolog tulajdonjogának az átruházására vállal kötelezettséget, amelynek még nem tulajdonosa, nem eredményezi a szerződés semmisségét [Ptk. 117. § (1) bek., 227. § (2) bek., 365. § (1) bek.].*

EBH1999. 13. *Kereskedelmi forgalomban eladott dologról akkor lehet szó, ha a jogügyletet engedéllyel bíró természetes vagy jogi személy üzleti körén belül eladóként, bizományosként, lízingbe adóként stb. kötötte meg a másik féllel, aki így szerez - származékos módon - tulajdonjogot. A törvényi vélelem alapján a vevő csak akkor tekintheti a kereskedőt tulajdonosnak, ha az a maga nevében köti meg a jogügyletet. [Ptk. 117. §, 118. § (1) bek., 339. §, 349. §].*

BH1998. 603. *Az erdőbirtokossága társulatok cégbejegyzésének feltételei [1994. évi XLIX. tv. 2. § (2) bek., 6. § (1) bek., 25. § (1) bek., 35. §, Ptk. 117. § (3) bek., 1989. évi 23. tvr. 15. § (1) bek.].*

BH1998. 497. *II. A szövetkezetből kiváló tagok részére - közgyűlési határozattal - kiadott vagyonrész helyett, ha az értékpapír, a névérték megfizetésére irányuló követelés tárgyában a bírói út nem vehető igénybe [1992. évi I. tv. (Szvt.) 13. §, 1992. évi II. tv. (Át.) 2. § (1) bek., 33. § (3) bek., 35. §, 40. § (3) bek., Ptk. 7. §, 117. § (2) bek.].*

BH1998. 232. *I. Az egyik házastárs által a házasságkötés előtt megszerzett ingatlant terhelő különadósság közös törlesztése nem keletkeztet a másik házastárs javára tulajdonjogot [Csjt. 27. § (1) bek., Ptk. 117. § (3) bek.]*

BH1997. 448. *II. Ha az ellenérték fizetését megtagadó vevő a kérdéses ingatlant időközben továbbértékesíti, az eredeti eladó elállása folytán megszűnt adásvételi szerződéssel kapcsolatos restituálási kötelezettség miatt az utóbb kötött adásvételi szerződés érvénytelen. Az eredeti eladó is kérheti a bíróságtól a tulajdonjogi bejegyzések törlését az ingatlan-nyilvántartásból [Ptk. 117. § (1) bek., 200. § (2) bek., 1972. évi 31. tvr. 1. §, 2. §, 30. § (1) bek. b) pont, 31. § (2) bek.].*

BH1997. 437. *Tulajdonjog bejegyzésére alkalmas ajándékozási szerződés alapján helye lehet a vitatott ingatlanilletőség hagyatékból való kihagyásának [Ptk. 117. § (3) bek., He. 64. § (2) bek.].*

BH1997. 436. *I. A jogcím téves megjelölése (gondozás helyett tartás) a tulajdonátruházásra irányuló szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 117. § (3) bek., Ptk. 198. § (1) bek.].*

BH1997. 219. *Többszöri eladás esetén vizsgálandó körülmények [Ptk. 117. § (4) bek.].*

BH1997. 203. *Nem tartozik a felszámolás körébe az az ingatlan, amelyre vonatkozóan valamely személy a felszámolás közzététele előtt vételi jogával élt. Ez vonatkozik arra az esetre is, ha a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése a vételi jog jogosultja javára csak a felszámolás közzététele után*

történt meg [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 4. § (1) bek., 31. § (1) bek. 51. § (3) bek., Ptk. 117. § (3) bek., 145. § (2) bek., 373. § (5) bek., 375. § (1) bek.].

BH1997. 202. *Az önkormányzat által létrehozott közüzemi vállalat a rá bízott ingatlanokra vonatkozólag nem szerez tulajdonjogot, ezért a közüzemi vállalat felszámolása esetén az ilyen ingatlanok a vállalat felszámolás körébe tartozó vagyonaként nem vehetők figyelembe [1991. évi XXXIII. tv. 38. § (1) bek., Ptk. 72. § (3) bek., 117. § (2) és (3) bek., 1991. évi IL. tv. 3. §, 4. § (1) és (2) bek., 1991. évi XVIII. tv. 22. § (1)-(3) bek.].*

BH1997. 142. *Ha a hitelező az adós gazdálkodó szervezettel kötött szerződésben biztosított vételi jogát gyakorolta és a vételárat megfizette, a felszámoló az ennek folytán létrejött adásvételi szerződés azonnali hatállyal való felmondására vagy a szerződéstől való elállásra nem jogosult, függetlenül attól, hogy a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése még nem történt meg. A szerződést a felek szolgáltatásainak feltűnő aránytalanságára hivatkozva a felszámoló a felszámolási eljárás során nem, hanem csak a felszámolási eljárást lefolytató bíróság mint perbíróság előtt támadhatja meg [1991. évi IL. törvény (Cstv.) 40. § (1) bek., 47. § (1) bek., 48. § (1) bek., Ptk. 117. § (3) bek., 236. § (1) és (2) bek., 365. § (1) bek., 375. § (1) bek.].*

BH1997. 87. *Ha a pénzintézet a vele bankszámla-szerződéses jogviszonyban lévő gazdálkodó szervezet részére tévedésből kétszeres átutalást (jóváírást) teljesít, a visszakövetelésének jogcíme nem tulajdoniigény-érvényesítésnek, hanem jogalap nélküli gazdagodás visszafizetésére irányuló követelésnek minősül. Ez - mint pénzkövetelés - a pénzkövetelésre (kártérítésre) irányadó szabályok szerint évül el [Ptk. 94. § (1)-(2) bek., 115. § (1) és (3) bek., 117. § (1)-(2) bek., 119. §, 195. § (3) bek., 324. § (1) bek., 361. § (1) bek., 364. §, 529. § (1) bek., GK 45.].*

BH1997. 84. *Szövetkezetből való kiválás esetén a kiválással létrejövő új szövetkezet tulajdonszerzése nem jelent jogutódlást vagy eredeti szerzést, hanem a szövetkezet közgyűlése által a vagyonmegosztás tárgyában hozott határozaton alapul [Ptk. 117. § (3) bek., 1967. évi III. tv. 129. §, 1971. évi III. tv. 46-47. §, 1972. évi 31. tvr. 15. §, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 76. §].*

BH1997. 10. *A sikkasztás nem valósul meg, ha a terhelt az általa felvett kölcsön fedezetéül a birtokában levő olyan dolgot köt le, amelynek a tulajdonjoga még nem szállt át másra [Btk. 317. § (1) bek., Ptk. 117. § (2) bek.].*

BH1996. 419. *I. Nem szerez tulajdonjogot a kereskedelmi forgalomban eladott gépkocsin a vevő, ha tudta vagy tudnia kellett, hogy a kereskedő nem tulajdonosa a gépkocsinak [Ptk. 117. § (1) bek., 118. § (1) bek.].*

BH1996. 418. *Nem tekinthető a kereskedelmi forgalomban való tulajdonszerzésnek, ha a vevő az autópiacon kereskedelmi tevékenységet nem folytató magánszeméllyel köt adásvételi szerződést, akkor sem, ha a szerződés a kereskedő közreműködésével jött létre [Ptk. 117. § (1) bek., 118. § (1)-(2) bek., 548. §].*

BH1996. 197. *A kárpótlási jegyekkel árverésen történő vétel esetében a vevő tulajdonszerzésének feltétele az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés alapjának megteremtése és a birtokba adás [Ptk. 117. § (3) bek., 1991. évi XXV. tv. 25. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 37. §, 50. § (1)-(2) bek., 52. § (2) bek.].*

BH1996. 50. *Ingatlanapport esetén a földhivatal tulajdonjogra vonatkozó bejegyzését tartalmazó tulajdoni lapot kell csatolni a cégbejegyzési kérelemhez. Ha ilyet a kérelmező nem tud csatolni, a bejegyzés iránti kérelmet a cégbíróság elutasítja [Ptk. 117. § (3) bek., 1988. évi VI. tv. 17. §, 13/1989. (XII. 16.) IM r. 8. § c) pont].*

BH1996. 23. *I. Az ingatlan tulajdonosa a szomszéd ingatlan elidegenítésére kötött adásvételi szerződés érvénytelenségének a megállapítását nem kérheti [Ptk. 117. § (3) bek., 1972. évi 31. tvr. (Iny. tvr.) 2. § (1) bek.].*

AEÉ 1996/9. *Személygépkocsiból átalakított tehergépjármű beszerzésminősítése az általános forgalmi adó levonhatósága szempontjából [1992. évi LXXIV. tv. 6. § (1) bek., 33. § (2) bek. b) pont; 1990. évi XCI. tv. 1. § (7) bek.; Ptk. 112. § (1) bek., 117. § (2) bek.]*

BH1995. 355. *I. Ingatlantulajdonjog-változást csak az ingatlan egészére vagy eszmei hányadára lehet bejegyezni. Az ingatlan csak akkor apportálható, ha a tulajdonjogot az ingatlan-nyilvántartásba már bejegyezték [Ptk. 117. § (3) bek., 1988. évi VI. tv. 17. §, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 10. § (1) bek.].*

BH1995. 159. *Öröklési szerződés érvénytelenségének megállapítására irányuló perben a különvagyoni igények értékelése, a kötelmi jogi és a dologi jogi megítélés egybevetése [Csjt. 27. § (1) bek., Ptk. 117. § (1) bek., 200. § (2) bek., 227. § (2) bek., Pp. 206. §, 270. § (1) bek.].*

BH1995. 53. *A kft. üzletrészének külföldi személyre történő átruházása - ha ezt a társasági szerződés nem tilt, ja - tiltó, jogszabályi rendelkezés hiányában lehetséges. Az üzletrész tulajdonjogában azonban változás csak a magyar jog szabályai szerint következhet be. Az érintett külföldi állammal fennálló jogsegélyegyezmény vagy vagyonjogi ügyekben a viszonossági gyakorlat hiánya miatt a cégbíróság a változásbejegyzési kérelem*

elbírálása során a külföldi állam bírósága által hozott, az üzletrész tulajdonváltozására vonatkozó döntését nem veheti figyelembe (1988. évi VI. tv. 171-174. §-ai, Ptk. 117. §).

BH1995. 48. *A biztosítási intézkedés az adós ingatlanára - az egyéb feltételek fennállása esetén - akkor is elrendelhető, ha az adós az ingatlan eladására vonatkozólag szerződést kötött, de az elővásárlásra jogosult e jogának gyakorlásáról még nem nyilatkozott, és a vevő tulajdonjogának bejegyzése az ingatlan-nyilvántartásba nem történt meg [1979. évi 18. tvr. 108. § (1) bek., 109. §, 14/1979. (IX. 17.) IM r. 73. § (1) bek., Ptk. 117. § (3) bek., 215. § (1) bek.].*

BH1994. 693. *A felszámolás körébe tartozó vagyonnak minősül a dolgozó munkabéréből - az általa adott megbízás folytán - levont, de a szakszervezetnek át nem utalt szakszervezeti tagdíj összege is. Ez a tartozás a gazdálkodó szervezetet annak kifizetéséig továbbra is munkabér címén terheli [Ptk. 117. § (2) bek., 1991. évi XXIX. tv., 1986. évi 11. tvr. 3. § (1) bek., 30. § (1) bek., 35. § (1) bek.].*

BH1994. 533. *I. Közös tulajdon jövőbeli megszüntetésének módját meghatározó megállapodással kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 116. § (1) bek., 117. § (1) bek., 148. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., Csjt. 27. § (3) bek.].*

BH1994. 380. *Az ingatlan-nyilvántartásba be nem jegyzett átruházással tulajdonossá lett (jogi) személy az ingatlant apportként gazdasági társaságba nem viheti be [Ptk. 117. § (3) bek., 13/1989. (XII. 16.) IM r. 8. § c) pont, 1988. évi VI. tv.].*

BH1994. 328. *I. Állami vállalat átalakulásakor a helyi önkormányzat részére a belterületi föld értéke után - jogszabály erejénél fogva - kiszolgáltatandó részvények értékaránytalanságára hivatkozással az önkormányzat - bár adott esetekben a bírói út igénybevételének lehetősége nem kizárt - a társasági szerződésben meghatározott értéken túl további részvények kiadását nem igényelheti [Ptk. 7. §, 112-117. §, 204. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek b) pont].*

BH1994. 202. *Az üzletrész mint eszmei dolog átruházása során a Ptk.-nak a dolog tulajdonjogának átruházásánál alkalmazott szabályai az irányadók [Ptk. 117. § (2) bek., 287. § (1) bek., 292. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 17. § (1) bek.).*

BH1994. 143. *Ingatlan-nyilvántartási bejegyzés kiigazítása iránt indított per elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 117. § (1) bek., 118. § (2) bek., 1972. évi 31. tvr. 31. § (1)-(2) bek.].*

BH1994. 77. *A birtokkal megerősített jogcím védelme ingatlan többszöri eladása esetén [Ptk. 117. § (4) bek.].*

BH1993. 512. *I. Átruházással való tulajdonszerzésnek minősül, ha a korlátolt felelősségű társaság alapítására vonatkozó társasági szerződés apportként a társaság tulajdonába ad egy másik korlátolt felelősségű társaságban levő üzletrészt; a tulajdonjog ilyen átruházása azonban nem minősül adásvételnek [Ptk. 117. § (1) és (2) bek., 365. § 1988. évi VI. tv. 169-174. §].*

BH1993. 179. *Az ingatlan-nyilvántartás a tulajdonjog és más jogosultságok - így a kezelői jog - fennállását hitelesen tanúsítja. Ha az ingatlan-nyilvántartás adatai szerint az ingatlan a magyar állam tulajdonában és állami szerv kezelésében áll, az épületet használó szövetkezet tulajdonjogát - egymagában véve - nem bizonyítja az, hogy a beruházás céljára átengedett pénzeszközök ellenében "társasépíttetőnek" ismerték el [Ptk. 116. § (2) bek., 117. § (3) bek.].*

BH1992. 635. *A szerződés írásbeli megerősítését jelenti és a feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadási jog megszűnését eredményezi, ha a felek ugyanarra az ingatlanra változatlan vételár mellett új adásvételi szerződést kötnek [Ptk. 117. § (3) bek., 236. § (4) bek., 240. § (1) bek., 328. § (1) bek.].*

BH1992. 258. *II. Lízingbe vett vagyontárgy használati joga - a tulajdonos kifejezett hozzájárulásával - apportálható, a vagyontárgy tulajdonjoga azonban nem [Ptk. 117. §, 426. § (1) bek., 1988. évi VI. törvény 22. § (2) bek.].*

BH1991. 17. *Öröklési szerződéssel csak annak az ingatlannak a tulajdonjoga, illetve az a tulajdoni illetőség szerezhető meg, amit az örökhagyó halálakor a vele szerződő fél - mint a hagyatékba tartozó vagyontárgyat - megörökölhet [Ptk 117. § (1) bek.].*

BH1990. 264. *III. Gépjármű adásvétele estén a felek szerződési akarata az irányadó abban a kérdésben, hogy az esedékes gépjárműadó megfizetésére melyik fél köteles, az adójog szabályai ugyanis az adófizető és az adóhatóság viszonylatában az irányadók, és nem döntik el a két fél között a teherviselés kérdését [Ptk. 117. § (2) bek., 99. §, 1/1981. (I. 19.) PM r. 4. §].*

BH1989. 409. *A megrendelő a szerződés tárgyát képező termék tulajdonjogát az átadással attól függetlenül megszerzi, hogy a szállító a vételárat elévülés okából eredménytelenül követelte. Ennélfogva a szállító tulajdonjogi alapon sem követelheti vissza a termeket [Ptk. 117. § (2) bek., 368. § (1) bek.].*

BH1987. 165. *I. Semmis az az adásvételi szerződés, amellyel az eladó a saját ingatlanrésze mellett, a tulajdonában nem álló illetőség átruházását is vállalja [Ptk 365. § (1) és (3) bek., 117. § (1) bek., 227. § (2) bek., 234. § (1) bek.].*

BH1986. 186. *Ha a tulajdonostársak a közös tulajdonukban levő ingatlant egymás között természetben megosztva használják, a közös tulajdon megszüntetésénél - az elbirtoklás esetét kivéve - akkor sem a használati, hanem az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett tulajdoni arányokat kell alapul venni [Ptk. 148. § (1) bek., 117. § (3) bek., 140. § (1) bek.].*

BH1984. 406. *A gépjármű forgalmi engedélye önmagában nem bizonyítja a tulajdonjogot, ezért a végrehajtó lefoglalhatja azt az adós birtokában talált gépjárművet, amelynek forgalmi engedélyében üzembentartóként nem az adós neve van feltüntetve [1979. évi 18. tvr. 67. § (1) bek. Ptk. 117. § (2) bek.].*

BH1980. 239. *A nem tulajdonostól való tulajdonszerzésnek az a kivételes szabálya, amely megengedi a kereskedelmi forgalomban eladott dologra vonatkozóan a tulajdonszerzést, nem értelmezhető kiterjesztően, ezért az ilyen vétel fogalma alá nem vonható az az eset, amikor a kereskedelmi tevékenységet kifejtő szervezet vásárol dolgot eladás céljára magánszemélytől az üzlete körében [Ptk. 117. § (1) bek., 118. § (1) és (2) bek., PK 2. sz.]*

BH1978. 127. *A nyilvántartási adatok téves átvezetése az ingatlannyilvántartás szerkesztése során nem eredményezheti a tényleges tulajdoni állapot megváltoztatását. A sérelmes bejegyzés kiigazítása - az államigazgatási eljárás jogerős befejezése után a - bíróságtól kérhető [1972. évi 31. sz. tvr. 30. § (1) bek. c) pont és (2) bek., Ptk. 117. § (1) bek.].*

BH1977. 240. *Dolog (pl. szerelési anyag) szolgáltatására nem irányadó a szocialista szervezetek pénzköveteléseire megszabott egy éves elévülési határidő [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 33. §, Ptk. 316. §, 324. §, 326. § (1) bek., 117. §].*

118. § (1) Kereskedelmi forgalomban eladott dolgon a jóhiszemű vevő akkor is tulajdonjogot szerez, ha a kereskedő nem volt tulajdonos.

(2) Kereskedelmi forgalmon kívül is tulajdonjogot szerez az, aki a dolgot jóhiszeműen és ellenszolgáltatás fejében olyan személytől szerzi meg, akire azt a tulajdonos bízta. A tulajdonos azonban a dolgot az első szerzéstől számított egy éven belül az ellenszolgáltatás megtérítése fejében visszaválthatja. A felek jogviszonyára egyébként a jogalap nélküli jóhiszemű birtoklás szabályai irányadók.

PK 2. szám

Aki a Ptk. 118. §-ának (2) bekezdésében meghatározott valamely feltétel hiányában a dolgon nem szerez tulajdonjogot, a dolog kiadása ellenében nem követelheti a dologért nyújtott ellenszolgáltatás megtérítését a tulajdonostól.

A tulajdonostól szerzés alapelve [Ptk. 117. § (1)] alól a törvény maga tesz kivételt akkor, amikor elismeri a szerző fél tulajdonjogát olyan esetben is, amikor az átruházó nem volt tulajdonos. A törvényi megfogalmazásból is következően az átruházás további feltételei alól nincs kivétel, ezért ha az átruházás jogcíme hiányzik vagy az érvénytelen, illetve érvényes jogcím esetén a birtokba adás (ingatlan-nyilvántartási bejegyzés) elmarad, a Ptk. 117-119. §-aiban szabályozott előfeltételek megléte vagy hiánya közömbös, mert adott esetben a további együttes feltételek valamelyikének hiánya zárja ki a tulajdonszerzést.

A nem tulajdonostól tulajdonszerzés egyik esete az (1) bekezdésben szabályozott, kereskedelmi forgalomban történő szerzés. E törvényi szabály alapján nem tulajdonostól csak akkor szerezhető meg a tulajdonjog, ha a szerzés:

- kereskedelmi forgalomban,
- eladott dologra,
- jóhiszeműen történik.

Az együttes feltételek bármelyikének hiánya a tulajdonszerzést kizárja.

A kereskedelmi forgalom fogalmát a törvény nem határozza meg. Ilyennek kell tekinteni, amikor a szerződést (eladóként, bizományosként, lízingbe adóként):

- a kereskedői tevékenységre jogosult természetes vagy jogi személy (ezek társasága) köti,
- az üzleti (tevékenységi) körén belül [1978. évi I. törvény 3. § (1), BH1997. 119.].

A kereskedői tevékenység folytatásának előfeltétele, hogy a kereskedőt (telephelyét) az Ipari, Kereskedelmi és Idegenforgalmi Minisztérium nyilvántartásba vegye [15/1989. (IX. 7.) KeM rendelet 2. § (1)].

Ennek megfelelően nem minősül kereskedelmi forgalomban történő szerzésnek:

- az autópiacon, magánszemélytől történő vétel (BH1996. 418.),

- a megbízottól történő szerzés, mert ő a szerződésben csak képviselőként vesz részt, azaz tulajdonjogát a vevő nem tőle származtatja (BH1997. 119.),
- ha az egyébként kereskedelmi tevékenységet folytató kereskedő az adott esetben ügynökként (közvetítőként) jár el és díjazás ellenében összehozza az egymással szerződő feleket.
E törvényhely rendelkezése egyértelmű abban, hogy az átruházónak kell kereskedőnek lennie, a vevő személye a tulajdonszerzési szabály alkalmazása szempontjából közömbös. A Ptk. 118. § (1) bekezdésére alapítottan ezért nem szerzi meg a dolog tulajdonjogát például az a kereskedő, aki az üzleti körében eljárva nem tulajdonos magánszemélytől vásárol.
A törvényi megfogalmazásból - eladott dolog - kitűnik, hogy e szabály nem minden, hanem csak a visszterhes átruházási szerződésekre vonatkozik. Ezért a kereskedelmi forgalomban történő ingyenes jogszerzés (pl. ajándékozás) esetén a vevő csak akkor lesz a dolog tulajdonosa, ha a kereskedő is tulajdonos volt. A visszterhes átruházási szerződések körét azonban nem lehet kizárólag az adásvételi szerződésre korlátozni, hanem ilyennek kell elismerni az egyenértékű csereszerződést is.
A kereskedelmi forgalomban nem tulajdonostól visszterhesen szerző vevő csak jóhiszeműsége esetén, azaz akkor szerezhet tulajdont, ha az átruházáskor nem tudta és nem is kellett tudnia, hogy a kereskedő nem tulajdonos. Kétségessé teheti például a vevő jóhiszeműségét, ha a dolgot a tényleges értékénél lényegesen alacsonyabb áron kínálták eladásra, vagy ha például a kizárólag új cikkekkel kereskedőtől használt terméket vásárolt meg. Ha a szerzés jóhiszeműsége vitatott, a bíróságnak a vételkori körülmények teljes körű feltárása után, minden lényeges mozzanat alapos vizsgálatával kell döntenie.
Ha a vevő a Ptk. 118. § (1) bekezdésében foglalt feltételek mellett megszerezte a dolog tulajdonjogát, a régi tulajdonos vele szemben semmilyen jogcímen nem léphet fel és követelést sem támaszthat.
A (2) bekezdés értelmében a kereskedelmi forgalmon kívüli, nem tulajdonostól való szerzés akkor eredményez tulajdonjogot a szerző fél javára, ha a dolgot:
- jóhiszeműen,
- ellenérték fejében, és
- attól szerezte meg, akire azt a tulajdonos bízta.
Ebben az esetben is a törvényi együttes előfeltételek bármelyikének hiánya kizárja a vevő tulajdonszerzését és a vevő köteles a dolgot a tényleges tulajdonosnak kiadni. A vevő a vételár visszafizetését a tulajdonostól nem, csak az eladótól követelheti (PK 2. számú állásfoglalás).
A vevő jóhiszeműségének vizsgálata szigorúbb feltételek mellett történik, mint az (1) bekezdésben szabályozott esetben. Ennek pedig az a magyarázata, hogy a nem kereskedőtől vásárló személytől nagyobb körültekintés, gondosabb és alaposabb vizsgálódás követelhető meg. Így például ha olyan személy kínál eladásra személygépkocsit, aki nem azonos a forgalmi engedélybe tulajdonosként bejegyzett személlyel, elvárható a vevőtől, hogy további megnyugtató információkat (adásvételi szerződést, egyéb okiratot stb.) igényeljen az eladó tulajdonosi mivoltának vagy a megbízotti minőségének igazolására. Ha a vevő ezt elmulasztja, nem minősül jóhiszeműnek.
Az ellenszolgáltatás fejében történő szerzés (adásvétel, csere) törvényi nevesítésével a jogalkotó kizárja azt, hogy ingyenes szerződéssel (pl. ajándékozás) nem tulajdonostól tulajdonjogot lehessen szerezni. Az a tény, hogy a törvény az ellenszolgáltatás mértékéről nem tesz említést, nem jelenti azt, hogy ebben az esetben közömbös, hogy a vevő a dolog valós értékének megfelelő, reális ellenszolgáltatást adott-e. Az egyenértékűség megléte vagy hiánya ugyanis - az (1) bekezdésben szabályozottakhoz hasonlóan - a vevő jóhiszeműsége szempontjából kiemelt jelentőséggel bír.
Kereskedelmi forgalmon kívül csak akkor szerezhető meg nem tulajdonostól a tulajdonjog, ha az átruházó olyan személy volt, akire a tulajdonos bízta a dolgot. Ilyen személynek kell tekinteni azt például, aki a tulajdonossal kötött megállapodás (bérleti, haszonbérleti, letéti stb. szerződés) alapján jut a dolog birtokához.
Abban a gyakorlat egységes, hogy ha a dolog a tulajdonos birtokából bűncselekmény folytán (például azt tőle ellopták) vagy jogellenesen (például kényszerrel) kerül ki, a kereskedelmi forgalmon kívüli többszörös eladással sem szerezhető meg annak tulajdona, hiszen a szerződéses láncolatban az átruházói oldalon nincs olyan személy, akire a tulajdonos bízta volna a dolgot (BH1978. 197.).
Kérdés azonban, hogy önmagában a tulajdonostól eredő birtoklás ténye elégséges-e a birtokostól szerző fél tulajdonjogának megállapításához, vagy pedig a tulajdonos szándékának, a birtoklásra jogosító szerződés tartalmának is jelentőséget kell-e tulajdonítani. Így például ha a tulajdonos a dolgot javítás érdekében adja át a vállalkozónak, és az a dolgot eladja, a jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző vevő tulajdonjoga megállapítható-e? Az egyik álláspont szerint a törvényalkotó kizárólag annak a ténynek tulajdonított ez esetben jelentőséget, hogy a dolgot maga a tulajdonos adta-e a későbbi átruházó birtokába vagy sem. Ha igen, a jóhiszemű és visszterhesen szerző vevő védendő érdeke erősebb a tulajdonos érdekénél, azaz a dolog

eredeti tulajdonosa viseli annak következményét, hogy olyan szerződő partnert választott, aki a bizalmával visszaélt. A PK 2. számú állásfoglalás indokolásából kitűnően azonban ilyen esetben az a döntő, hogy bűncselekmény útján szerzett dolog eladásáról van-e szó. Ha igen, a jóhiszemű és ellenérték fejében vásárló a dolog tulajdonjogát ez okból nem szerezheti meg. Az állásfoglalás tehát nem tesz különbséget a birtok megszerzője által elkövetetett bűncselekmény jellege és az elkövetés időpontja szerint (csalás vagy sikkasztás), hanem általában zárja ki a bűncselekmény megvalósításával is járó átruházásnál a vevő jogszerzését.
Az (1) bekezdésen alapuló tulajdonszerzéssel ellentétben (a volt tulajdonost a dolog tulajdonjogát megszerző vevővel szemben semmilyen jogosultság nem illeti meg), a kereskedelmi forgalmon kívüli nem tulajdonostól történt tulajdonszerzés esetén a törvény az eredeti tulajdonost feljogosítja a dolog visszaváltására. E jog a tulajdonost bárkivel szemben megilleti, aki azon utóbb tulajdonjogot szerzett. A visszaváltás jog egyoldalú jognyilatkozat, amely a törvényi feltételek megléte esetén - a dolog új tulajdonosának hozzájárulása nélkül, sőt akár tiltakozása ellenére is - a tulajdonjog visszaszállását eredményezi.
A törvény értelmében a visszaváltás joga csak az első szerzéstől számított egy éven belül gyakorolható. Kérdéses e körben, hogy az egy éves határidő jogvesztő, vagy elévülési jellegű-e. A törvényhez fűzött miniszteri indokolás a határidő jogvesztő jellegét tényként rögzíti, kiemelve azt, hogy e megállapítás következik a tulajdoni igények elévülését kizáró törvényi szabályból [Ptk. 115. § (1)]. A határidő elévülési jellegének elismerése azzal a jogkövetkezménnyel járna, hogy miután a tulajdonos mindaddig nincs abban a helyzetben, hogy a visszaváltás jogát gyakorolja, amíg a dolgát másnál meg nem látja, az eredeti vételtől számított akár több évtized elteltével is felléphetne a visszaváltás igényével. Tény ugyanakkor, hogy a törvényi megfogalmazás e rendelkezésnél eltér a jogszabályalkotó következetes gyakorlatától, azaz attól, hogy minden olyan esetben, amikor a határidő jogvesztő, e tényt maga a törvény mondja ki [Ptk. 308. § (2), Ptk. 504. § (1), Ptk. 578/D. § (1)]. A gyakorlat azonban egységesen jogvesztő határidőnek tekinti az egy éves határidőt - bár ezt helytelenítő álláspont is ismert (Polgári Jog Kommentár a gyakorlat számára I., Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 1997. 269. oldal).
A visszaváltás jogát az eredeti tulajdonos az ellenszolgáltatás megtérítése fejében gyakorolhatja. Miután az eredeti és új tulajdonos jogviszonyára a törvény a jogalap nélküli jóhiszemű birtoklásra (Ptk. 193-195. §) vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni, a megtérítendő ellenszolgáltatás is több részből áll, illetve állhat. Meg kell térítenie a régi tulajdonosnak:
- az új tulajdonos által a dologért kifizetett vételárat,
- a dologra fordított szükséges kiadásokat (a dolog fenntartásához nélkülözhetetlen kisebb kiadások kivételével),
- a hasznokkal nem fedezett hasznos költségeket.
Az új tulajdonos az ellenszolgáltatás megfizetésével egyidejűleg köteles a dolgot a régi tulajdonosnak kiadni azzal azonban, hogy az általa létesített felszerelési és berendezési tárgyakat - az állag sérelme nélkül - elviheti. A kiadás kötelezettsége a dolog meglévő hasznaira nem terjed ki, azok az új tulajdonost illetik meg. Nem felel az új tulajdonos a régi tulajdonossal szemben a visszakövetelésig a hasznokért és károkért. A visszakövetelestől kezdődően az új tulajdonos jogaira és kötelezettségeire a felelős őrzés szabályait (Ptk. 196-197. §) kell alkalmazni, ha pedig rosszhiszeművé vált, ettől kezdve a jogalap nélküli rosszhiszemű birtokosra vonatkozó rendelkezések szerint köteles a helytállásra.
BH2001. 570. *Az ajánlattevő ráutaló magatartással, és akár határozatlan időre is meghosszabbíthatja ajánlati kötöttségének idejét [Ptk. 117. § (1) bek., 118. § (2) bek., 365. § (3) bek., Legf. Bír. XXV. sz. PED. IV. pontja].*
EBH2000. 303. *Nem minősül kereskedelmi forgalomban történő eladásnak, amikor a kereskedő nem szerepel saját nevében eladóként a szerződésben [Ptk. 118. § (1) bek.].*
BH2000. 21. *Szerződésen kívüli károkozó magatartásra alapított kereset időelőttisége [Pp. 130. § (1) bek. f) és g) pont, 157. § a) pont, Ptk. 118. § (1) bek.].*
EBH1999. 13. *Kereskedelmi forgalomban eladott dologról akkor lehet szó, ha a jogügyletet engedéllyel bíró természetes vagy jogi személy üzleti körén belül eladóként, bizományosként, lízingbe adóként stb. kötötte meg a másik féllel, aki így szerez - származékos módon - tulajdonjogot. A törvényi vélelem alapján a vevő csak akkor tekintheti a kereskedőt tulajdonosnak, ha az a maga nevében köti meg a jogügyletet. [Ptk. 117. §, 118. § (1) bek., 339. §, 349. §].*
BH1998. 224. *I. A vevő önmagában azáltal még nem vált rosszhiszeművé, hogy elmulasztotta az eladó személyazonosságának a tisztázását [Ptk. 118. § (2) bek.].*
BH1997. 119. *Kereskedelmi forgalomban nem tulajdonostól csak akkor lehet tulajdonjogot szerezni, ha a szerződést engedéllyel bíró természetes vagy jogi személy köti (pl. eladóként, bizományosként, lízingbe*

adóként) üzleti körén belül. Nem tulajdonos megbízottól kereskedelmi forgalomban nem lehet tulajdonjogot szerezni [Ptk. 118. § (1) bek.].

BH1996. 419. *I. Nem szerez tulajdonjogot a kereskedelmi forgalomban eladott gépkocsin a vevő, ha tudta vagy tudnia kellett, hogy a kereskedő nem tulajdonosa a gépkocsinak [Ptk. 117. § (1) bek., 118. § (1) bek.].*

BH1996. 418. *Nem tekinthető a kereskedelmi forgalomban való tulajdonszerzésnek, ha a vevő az autópiacon kereskedelmi tevékenységet nem folytató magánszeméllyel köt adásvételi szerződést, akkor sem, ha a szerződés a kereskedő közreműködésével jött létre [Ptk. 117. § (1) bek., 118. § (1)-(2) bek., 548. §].*

BH1996. 48. *Az autókereskedéssel hivatásszerűen foglalkozó személytől a jóhiszemű vásárló akkor is megszerzi a gépkocsi tulajdonjogát, ha az eladó nem volt a gépkocsi tulajdonosa [Ptk. 118. § (1) bek.].*

BH1994. 143. *Ingatlan-nyilvántartási bejegyzés kiigazítása iránt indított per elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 117. § (1) bek., 118. § (2) bek., 1972. évi 31. tvr. 31. § (1)-(2) bek.].*

BH1992. 18. *A bűnjelként lefoglalt dolgokat nem lehet a sértettnek kiadni, ha azokon a bűnjelek őrzője tulajdonjogot szerzett [Be. 102. §, Ptk. 118. § (2) bek.].*

BH1988. 70. *A Bizományi Áruház által megvett, majd utóbb eladott lopott kvarcórának a sértett részére térítésmentesen történt kiadása törvénysértő. [Be. 102. § (2) bek., Ptk. 118. § (1) bek.].*

BH1986. 269. *A lopás elkövetési tárgyául szolgált és a büntető eljárás során lefoglalt gépkocsi törvénysértő kiadása olyan személy részére, aki azon nem szerzett tulajdont [Be. 102. § (2) bek., Ptk. 118. § (2) bek.].*

BH1980. 239. *A nem tulajdonostól való tulajdonszerzésnek az a kivételes szabálya, amely megengedi a kereskedelmi forgalomban eladott dologra vonatkozóan a tulajdonszerzést, nem értelmezhető kiterjesztően, ezért az ilyen vétel fogalma alá nem vonható az az eset, amikor a kereskedelmi tevékenységet kifejtő szervezet vásárol dolgot eladás céljára magánszemélytől az üzlete körében [Ptk. 117. § (1) bek., 118. § (1) és (2) bek., PK 2. sz.]*

BH1978. 197. *A tulajdonos birtokából bűncselekmény folytán kikerült dolog. tulajdonjoga kereskedelmi forgalmon kívül további eladások esetén sem szerezhető meg, mert nincs alap annak megállapítására, hogy valamelyik vevő olyan személytől vásárolta meg a dolgot, akire azt a tulajdonos bízta [Ptk. 118. § (2) bek.].*

119. § Akire pénzt vagy bemutatóra szóló értékpapírt ruháznak át, tulajdonossá lesz akkor is, ha az átruházó nem volt tulajdonos.

Ha nem tulajdonos pénzt vagy bemutatóra szóló értékpapírt ruház át, a szerző fél tulajdonossá válik, de természetesen csak akkor, ha az átruházásnak érvényes jogcíme van és a birtokba adás is megtörtént [Ptk. 117. § (2)].

Szemben a Ptk. 118. §-ban szabályozottakkal, ebben az esetben nincs jelentősége annak, hogy az átruházásra kereskedelmi forgalomban vagy azon kívül, visszterhesen vagy ingyenesen, illetve jóhiszeműen került-e sor.

Mind a pénznek, mind az értékpapírnak ugyanis általában az a jellemzője, hogy nem magának a dolognak, hanem a dologban megtestesülő vagyoni értéknek van jelentősége, azaz helyettesíthető volta miatt egyedisége közömbös. Ha azonban olyan pénz vagy értékpapír az átruházás tárgya, amelynél már az egyediség meghatározó, nem tulajdonostól annak tulajdonjoga e törvényhely alapján nem szerezhető meg. Az értékpapír esetében ezt a törvény egyértelműen kinyilvánítja azzal, hogy csak a bemutatóra szóló értékpapírt nevesíti. Bár a pénz esetében megszorítást a törvény nem tartalmaz, az előzőekben kifejtettekből következően e rendelkezés csak a törvényes fizetőeszköznek minősülő pénzre alkalmazható. A muzeális értékű vagy megkülönböztetett egyediséggel rendelkező pénz vagy érme tulajdonjogát nem tulajdonostól átruházással a Ptk. 119. §-a alapján nem, csak a Ptk. 118. §-ában szabályozott feltételek megléte esetén lehet megszerezni.

Az eredeti jogos tulajdonos kötelmi igényére az újabb tulajdonszerzésnek nincs kihatása, azaz a volt tulajdonos a kötelmi jogi szabályok szerint követelheti a pénz, illetve bemutatóra szóló értékpapír értékének a megtérítését.

BH2003. 427. *Csak a végrehajtási záradékkal ellátott okiraton alapuló követelés behajtására irányuló azonnali beszedési megbízás élvez előnyt a bankszámláról történő kielégítési sorrendben [Ptk. 119. §, 361. §, 1994. évi LIII. tv. 6. § (1) bek., 86. § (2) bek., 1991. évi XLI. tv. 112. §, 39/1984. (XI. 5.) MT r. 4. § (4) és (5) bek., 5. § (2) bek. c) pont, 6/1997. (MK. 61.) MNB rendelkezés 10. § (7) bek., 26. § (2) és (5) bek.].*

BH1999. 75. *A kárpótlási jegy mint értékpapír tulajdonjogának változásánál irányadó szabályok [1991. évi XXV. tv. 6. § (2) bek., Ptk. 119. §, 200. § (2) bek., 210. § (4) bek., 227. § (1) bek., 338/B. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek., 369. (1) bek.].*

BH1997. 144. *A hitelező követelésének kielégítése, ha a gazdálkodó szervezet a részére tulajdonjogfenntartással eladott dolgot a felszámolás közzététele előtt értékesítette [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 4. § (1) bek., 57. § (1) bek., Ptk. 94. § (2) bek., 119. §, 368. § (1) és (2) bek.].*

BH1997. 87. *Ha a pénzintézet a vele bankszámla-szerződéses jogviszonyban lévő gazdálkodó szervezet részére tévedésből kétszeres átutalást (jóváírást) teljesít, a visszakövetelésének jogcíme nem tulajdoniigény-*

érvényesítésnek, hanem jogalap nélküli gazdagodás visszafizetésére irányuló követelésnek minősül. Ez - mint pénzkövetelés - a pénzkövetelésre (kártérítésre) irányadó szabályok szerint évül el [Ptk. 94. § (1)-(2) bek., 115. § (1) és (3) bek., 117. § (1)-(2) bek., 119. §, 195. § (3) bek., 324. § (1) bek., 361. § (1) bek., 364. §, 529. § (1) bek., GK 45.].

Tulajdonszerzés hatósági határozattal és árverés útján

120. § (1) Aki a dolgot hatósági határozat vagy árverés útján jóhiszeműen szerzi meg, tulajdonossá válik, tekintet nélkül arra, hogy korábban ki volt a tulajdonos. Ez a rendelkezés ingatlan árverése esetére nem vonatkozik.

Az eredeti tulajdonszerzés (ld. a XI. Fejezethez fűzött magyarázatot) leggyakoribb esete a hatósági határozaton alapuló, illetve árverésen történő szerzés. Az (1) bekezdés rendelkezése értelmében az ilyen módon szerző - a Ptk. 117. § (1) bekezdésében szabályozottak alóli kivételként - tulajdonos lesz a korábbi tulajdonos személyétől függetlenül, de csak akkor, ha jóhiszemű volt.

Kizártnak kell tekinteni a szerzés jóhiszeműségét például akkor, ha az árverési vevő tudta, vagy a körülményekre figyelemmel tudnia kellett volna, hogy nem az adós tulajdona az árverés tárgya. Ezzel szemben önmagában az a tény, hogy az árverési vevő tud arról, hogy a vagyontárgyat érintő igényper van folyamatban, a szerzése jóhiszeműségét nem teszi kétségessé.

E szabály azonban csak az ingó dolog tekintetében irányadó maradéktalanul. Ingatlan tulajdonjogát ugyanis - a törvény kizáró szabálya értelmében - árverésen nem tulajdonostól még jóhiszeműség mellett sem lehet megszerezni.

Az eredeti szerzésmód tartalmi sajátossága a tehermentes tulajdon szerzése, azaz a szerzéssel egyidejűleg a dolgot terhelő kötelezettségek megszűnnek. Ez alól is vannak kivételek. Így például:

- A Ptk. 120. § (3) bekezdése szerint az állam kártalanítás nélküli tulajdonszerzése esetén fennmarad a harmadik jóhiszemű személy javára az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jog.

- Az ingatlannak bírósági végrehajtás során történő árverése esetén a Vht. 137. § értelmében az új tulajdonost terheli a telki szolgalom, a közérdekű használati jog, az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett haszonélvezeti jog, és - bejegyzés nélkül is - a törvényen alapuló haszonélvezeti jog (pl. a túlélő házastársat megillető özvegyi jog). A bejegyzett jelzálogjog azonban - az árverési vevő és a jelzálogos hitelező megállapodásától függően - fennmaradhat [Vht. 151. § (1)].

- Az állam tulajdonában lévő vállalkozói vagyon értékesítése (privatizáció) során az ÁPV Rt. Versenyeztetési Szabályzatának [1057/1996. (V. 30.) Korm. határozat melléklet] 57.2. pontja értelmében az árverési vevő tulajdonjogot a vagyontárgyat/vagyonrészt a hatályos jogszabályokban előírt és az azt terhelő egyéb korlátozásokkal szerzi meg.

Sajátos a helyzet a kisajátítás esetén a dolgot terhelő kötelezettségek megszűnése körében. A kisajátítással az állam, illetve az önkormányzat az ingatlan tehermentes tulajdonát szerzi meg. Az ingatlant terhelő kötelezettségek azonban csak a kisajátított ingatlan tekintetében szűnnek meg akkor, ha a kártalanítás részben vagy egészben csereingatlannal történik. Ebben az esetben ugyanis a kisajátított ingatlanra vonatkozó jogok fennmaradnak és átszállnak a csereingatlanra [1976. évi 24. törvényerejű rendelet 6. §, 7. § (2)].

Abból a szempontból, hogy a tulajdonszerzésnek van-e további feltétele, illetve hogy mely időponttal tekinthető a tulajdon megszerzettnek, különbséget kell tenni az ingó dolog és az ingatlan között. Ingóság esetén a hatósági határozattal vagy árverés útján történő tulajdonszerzésnek nem feltétele az ingó dolog birtokba adása. A tulajdonjog átszállása hatósági határozat esetén a határozat jogerőre emelkedésével, árverésen szerzés esetén pedig általában a vételár kifizetésével következik be [Vht. 127. § (1)]. Ingatlan esetén azonban a jogerős hatósági határozat, illetve az árverési szerzés ténye önmagában nem, csak az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés keletkeztet tulajdonjogot. A határozat (árverési okirat) viszont a bejegyzés alapjául szolgál [Ptk. 117. § (3), Inytv. 8. §, Inytv. 27. § (4)].

A tulajdonjogot keletkeztető hatósági határozat fogalma alatt a közhatalom gyakorlása során az államigazgatási-, vagy különleges hatósági eljárás során hozott határozatokon túl - e törvényi rendelkezés alkalmazása körében - a tulajdonjogot keletkeztető bírósági határozatokat is érteni kell.

Azt, hogy a közhatalom gyakorlása során mikor és milyen (anyagi és eljárásjogi) feltételek mellett kerülhet sor tulajdonszerzést eredményező határozat meghozatalára, a külön jogszabályok határozzák meg. Ilyen hatósági határozat például:

- a kisajátítási határozat, amelynek alapján az állam vagy az önkormányzat közérdekű célra nem állami tulajdonban álló ingatlan tulajdonjogát szerzi meg (1976. évi 24. törvényerejű rendelet 6. §),
- az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény 27. § (1) bekezdése alapján hozott építésügyi hatósági határozat, amellyel helyi közút céljára - az önkormányzat javára és tulajdonaként - az érintett ingatlanrészt igénybe veszi,
- az illetékes körzeti földhivatal által hozott állami tulajdonba vételt kimondó határozat [1991. évi XXV. törvény 23. § (2)].
De például nem minősül a Ptk. 120. § (1) bekezdése szerinti hatósági határoztatnak a fölhivatal határozata, amelyet az ingatlan tényleges birtokosának tulajdonosként való bejegyzése tárgyában hozott [Inytv. 88. § (1)], mert az ingatlan-nyilvántartáson kívüli tulajdonszerzés a törvényi feltételek bekövetkeztével, és nem a bejegyzési határozattal következik be (BH1987. 238.).
A tulajdonjogot keletkeztető leggyakoribb bírósági határozat a vagyonelkobzást (Btk. 38. §) mellékbüntetésként, vagy főbüntetés kiszabása nélkül önállóan kimondó jogerős büntető bírói ítélet, amelynek alapján az elkobzott vagyon az ítélet jogerőre emelkedésével az államra száll. A polgári perben hozott tulajdonjogot megállapító ítéletek közül csak azok minősülnek az e § hatálya alá vonható határozatnak, amelyek valóban az ítéleti döntéssel keletkeztetnek tulajdonjogot. A BH1987. 238. eseti határozatban kifejtett, általános érvényű elhatárolási szempontra figyelemmel ezért nem minősül ilyen határozatnak például az az ítélet, amely a fél tulajdonjogát a ráépítésre (Ptk. 137. §), vagy a házastársak közös szerzésének meg nem döntött vélelmére [Csjt. 27. § (1)] alapítottan állapítja meg. Ezekben az esetekben ugyanis a tulajdonjog nem az ítélettel, hanem a ráépítéssel, házastársi közös szerzés tényével keletkezett. De például az az ítélet, amelyben a bíróság a közös tulajdont valamelyik tulajdonostárs magához váltásra feljogosításával szünteti meg, a megváltott hányadrész tekintetében tulajdonjogot keletkeztető hatású, csakúgy mint az az ítélet, amelyben a bíróság a kártérítés részeként a károkozó vagyontárgyát a károsult tulajdonába adja.
Kérdés azonban, hogy milyen jogkövetkezménnyel jár a hatósági határozaton alapuló tulajdonszerzés tényére, ha utóbb derül ki, hogy a jogerős határozat jogszabályt sértett, s ezért azt megváltoztatták (megsemmisítették).
A közhatalom gyakorlása során hozott hatósági eljárásokban az államigazgatási eljárásról szóló 1957. évi IV. törvény rendelkezései adnak iránymutatást.
Az Áe. 75. §-ának rendelkezéséből kitűnően a tulajdonjogot keletkeztető jogerős hatósági határozatot is csak a jogerőre emelkedésétől számított három éven belül és akkor lehet megsemmisíteni, ha a közigazgatási szervnek az ügyben eljárt dolgozója kötelességét a határozat tartalmát befolyásoló módon, bűncselekmény megvalósításával szegte meg, bűnösségét jogerős ítélet megállapította, vagy felmentésére a bizonyítottság hiánya miatt került sor. E feltételek megléte esetén a határozat megsemmisítésének hatálya a jóhiszeműen szerzett és gyakorolt jogokra is kiterjed, azaz helyre kell állítani a határozathozatalt megelőző tulajdonjogi helyzetet.
Más a helyzet az Áe. 71. § alapján, a felettes közigazgatási szerv felügyeleti intézkedése esetén. Felügyeleti intézkedés során ugyanis a jogszabályt sértő határozatot nem lehet megváltoztatni vagy megsemmisíteni, ha azzal a hatóság jóhiszeműen szerzett és gyakorolt jogokat sértene.
Ha a jogerős ítélet ellen előterjesztett felülvizsgálati kérelem elbírálása során hoz a Legfelsőbb Bíróság a vádlottat felmentő, a vagyonelkobzást mellőző, vagy polgári perben például a tulajdonjog megállapítására irányuló keresetet elutasító határozatot, annak hatálya - személyi és időbeli törvényi korlátozás hiányában - mindenkire kiterjed - azaz a megelőző tulajdoni helyzet visszaállítása nem mellőzhető. Ha azonban a jogerős ítéletet követően, de a felülvizsgálati határozat meghozatalát megelőzően harmadik személy a dologra a Ptk. 118. §-ában szabályozott előfeltételek megléte mellett tulajdonjogot szerzett, az eredeti tulajdonjogi állapot helyreállítására nem kerülhet sor. A sérelmet szenvedett eredeti jogos tulajdonos ilyenkor a kárának megtérítésére tarthat igényt.
Az árverés leggyakoribb esete a bírósági végrehajtás során az adós tartozása fejében lefoglalt vagyon (ingó, ingatlan) ún. kényszer-értékesítése.
Ingó árverése esetén az árverési vevő a vételár kifizetésével szerzi meg a tulajdonjogot. Ha jóhiszemű volt, megszerzett tulajdonjogát nem érinti, ha utóbb derül ki, hogy az elárverezett ingóság másnak és nem az adósnak a tulajdonában állt, és az sem, ha az árverést megsemmisítik [Vht. 127. § (1) és (3) bekezdése].
Ingatlan árverése esetén az árverési vevő csak az adós tulajdonát képező ingatlanra, a vételár kifizetésével és az árverési vétel ingatlan-nyilvántartási bejegyzésével szerzi meg a tulajdonjogot. Miután az árverési vevő nem tehermentes tulajdont szerez (Vht. 137. §), az ingatlan árverési vételét nem eredeti, hanem származékos szerzésmódnak kell minősíteni.

Az árverés intézményét más törvényi rendelkezések is szabályozzák (pl. az állam tulajdonában lévő vállalkozói vagyon értékesítéséről szóló 1995. évi XXXIX. törvény, a tulajdonviszonyok rendezése érdekében, az állam által az állampolgárok tulajdonában igazságtalanul okozott károk részleges kárpótlásáról szóló 1991. évi XXV. törvény, a szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény hatálybalépéséről és az átmeneti szabályokról rendelkező 1992. évi II. törvény stb.) igen változatosan szabályozza az árverési eljárás menetét, de az árverési vevő jogait is. Így például:

- A gazdasági társaságokról szóló Gt. 130. § (1) és Gt. 147. § (1) bekezdése értelmében árverésen történik a volt tag üzletrészének értékesítése, ha őt a bíróság zárta ki, illetve ha tagsága a Gt. 13. §-a szerint szűnt meg. Az árverési vevő jogaira a Gt. 148. § (3) bekezdése a Ptk. 120. § (1) bekezdését rendeli alkalmazni.

- A közraktározásról szóló 1996. évi XLVIII. törvény utaló szabály alkalmazása nélkül kimondja, hogy ha a közraktárban elhelyezett áru tőzsdei vagy árverési értékesítésére kerül sor, a vevő akkor is tulajdonjogot szerez, ha a letevő nem volt tulajdonos [1996. évi XLVIII. törvény 34. § (3)]. A törvény más, az árverési vevő tulajdonszerzéséhez szükséges feltétel meglétét nem írja elő, azaz ebben az esetben az árverési vevő jóhiszeműsége a tulajdonszerzésnek nem feltétele.

(2) Ha az állam bírósági vagy más hatósági határozattal kártalanítás nélkül szerez tulajdont, a tulajdon értékének erejéig felel a volt tulajdonosnak a tulajdonszerzéskor jogszabály, bírósági és más hatósági határozat vagy visszterhes szerződés alapján jóhiszemű személlyel szemben fennálló kötelezettségéért. Az állam felelőssége azonban csak akkor áll fenn, ha a volt tulajdonosnak egyéb lefoglalható vagyontárgyára vezetett végrehajtás eredménytelen volt.

A hatósági határozaton alapuló tulajdonszerzés ténye érintheti kívülálló harmadik személy érdekét is például azzal, hogy a volt tulajdonossal szemben fennálló követelése kielégítését biztosító vagyon köre szűkül, vagy esetleg meg is szűnik. E jogsérelem elhárítását célozza az állam különleges helytállási kötelezettségének szabálya. E rendelkezés csak akkor alkalmazható, ha

- az állam szerzett,

- hatósági vagy bírósági határozattal,

- kártalanítás nélkül,

tulajdont. Az együttes feltételek bármelyikének hiányában a tulajdont szerzőt helytállási kötelezettség nem terheli.

A kártalanítás nélküli állami tulajdonszerzésre a hatályos jogi szabályozás alapján két esetben kerülhet sor, így a vagyonelkobzást [Btk. 38. § (1)] kimondó jogerős büntető ítélet, illetve a kárpótlásra jogosult kötelezettségének megszegése folytán a termőföld tulajdonának állami tulajdonba vételét elrendelő jogerős földhivatali határozat [1991. évi XXV. törvény 23. § (2)] alapján. Tény, hogy kártalanítás nélkül a megyei (fővárosi) vagyonátadó bizottság jogerős határozata alapján az önkormányzatok is szerezhetnek tulajdont (az egyes állami tulajdonban lévő vagyontárgyak önkormányzati tulajdonba adásáról szóló 1991. évi XXXIII. törvény 1. §, 35. §). Mivel a Ptk. 120. § (2) bekezdése kizárólag az állam tulajdonszerzését nevesíti, ismert olyan álláspont is (Polgári Jog - Kommentár a gyakorlat számára, HVGORAC Lap és Könyvkiadó Kft. Budapest, 1997. I. kötet 272. oldal), amely a szerzés sajátosságainak azonosságára figyelemmel kimondja, hogy a Ptk. 120. § (2)-(3) bekezdésének rendelkezését kiterjesztően az önkormányzatok hatósági határozaton alapuló, kártalanítás nélküli tulajdonszerzésére is alkalmazni kell. Véleményünk szerint azonban ilyen kiterjesztő jogértelmezés nem indokolt, emellett ebben az esetben felesleges is, mert a hivatkozott törvény maga rendezi ezt a lényeges kérdést, mégpedig a Ptk. 120. § (2)-(3) bekezdésével azonos tartalommal [1991. évi XXXIII. törvény 36. § (1)-(2)].

A feltételek megléte esetén az állam helytállási kötelezettsége nem korlátlan. A törvény annak mértéke tekintetében a megszerzett tulajdon értékéig terjedhető (pro viribus) felelősséget mond ki, ahol a tulajdon értéke alatt a szerzéskori tényleges forgalmi értéket kell érteni. Korlátozott az állam felelőssége az e címen vele szemben támasztható követelések jellege szerint is. Eszerint az állam:

- jóhiszemű személlyel szemben,

- a volt tulajdonost jogszabály, bírósági vagy más határozat, illetve visszterhes szerződés alapján terhelő olyan tartozásáért áll helyt, amely

- az állam tulajdonszerzésekor fennállt és

- a volt tulajdonossal szemben az egyéb vagyontárgyaira vezetett végrehajtás eredménytelen volt.

Az együttes feltételek bármelyikének hiányában az állam helytállásra nem kötelezhető.

A jóhiszeműségnek az állammal szembeni jogosulti fellépést illetően kell fennállnia. Az, aki rosszhiszeműen vált jogosulttá (például abban a tudatban kötötte meg a volt tulajdonossal a visszterhes szerződést, hogy azért nem az eredeti kötelezett, hanem az állam fog - részben vagy egészben - helyt állni), az egyéb feltételek megléte esetén sem érvényesítheti igényét jogszerűen az állammal szemben.

Nem érvényesíthető az állammal szemben az olyan kötelezettségen alapuló igény sem, amely az állam tulajdonszerzését eredményező hatósági (bírósági) határozat jogerőre emelkedése után keletkezett. A tartozás (követelés) esedékessége viszont az állam helytállása szempontjából közömbös.

Kizárja a törvény, az ingyenes szerződésekre alapított követelés érvényesítését. Ezt a szabályt megfelelően alkalmazni kell a vegyes (részben visszterhes, részben ingyenes) szerződésekre is, az ingyenességgel érintett körben.

Nincs választási lehetősége a jóhiszemű jogosultnak abban, hogy követelését a volt tulajdonos kötelezettel, vagy az állammal szemben érvényesítse-e. A törvény ugyanis e körben az állam ún. sortartó felelősségét rögzíti, ezért a vele szembeni fellépésre csak azt követően kerülhet sor, hogy a jogosult megkísérelte követelése behajtását a volt tulajdonostól, de az adós egyéb vagyonára vezetett végrehajtás eredménytelen maradt. Ez utóbbi tényt a jogosult a végrehajtási eljárásban felvett jegyzőkönyvvel igazolni köteles.

(3) Az állam tulajdonszerzése nem érinti az ingatlan-nyilvántartásba jóhiszemű harmadik személy javára bejegyzett jogokat.

A hatósági határozaton alapuló eredeti tulajdonszerzés ténye azzal is okoz érdeksérelmet, hogy a szerzéssel egyidejűleg a dolgot terhelő kötelezettségek, illetve jogosultságok megszűnnek. E törvényhely az eredeti szerzésmódhoz kapcsolódó ezen jogkövetkezmény alól tesz kivételt amikor kimondja, hogy ha az állam ingatlan tulajdonjogot szerez, az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett azok a jogok fennmaradnak, amelyek jóhiszemű harmadik személyt illetnek meg. Magából a törvény szövegéből nem, a Ptk. 120. §-át a (2)-(3) bekezdéssel kiegészítő 1977. évi IV. törvény indokolásából azonban kitűnik, hogy e kivételes szabály az államnak a Ptk. 120. § (2) bekezdése szerinti tulajdonszerzésének esetére vonatkozik, azaz ha az állam hatósági, bírósági határozat alapján kártalanítás nélkül ingatlan tulajdonjogát szerzi meg.

E két rendelkezés egybevetéséből következően:

- Csak az a jog marad fenn, amelynek ingatlan-nyilvántartási bejegyzése az állam tulajdonszerzésekor (a hatósági határozat, bírósági ítélet jogerőre emelkedésekor) már megtörtént. Az ún. széljegy a bejegyzést nem pótolja, az ilyen jogot be nem jegyzettnek kell tekinteni.

- A már bejegyzett jogok közül is csak a jóhiszeműnek minősülő személy javára szóló jog marad fenn. A jó- vagy rosszhiszeműség megítélésénél - a (2) bekezdésnél kifejtettekkel azonosan - annak van jelentősége, hogy a harmadik személy a jog megszerzésekor tudta, vagy tudnia kellett-e, hogy e joga nem a volt tulajdonost, hanem az államot fogja terhelni.

BH2004. 56. *Az ingatlant lakottan vásárló árverési vevő a bentlakóval szemben a bérleti díj nem fizetése miatti felmondáson alapuló lakáskiürítési igényt csak akkor érvényesíthet, ha a felek között volt megállapodás a bérleti díj tekintetében, vagy volt megállapított bérleti díj [Ptk. 120. §, Vht. 137. §, 1993. évi LXXVIII. tv. 2. §, 6. §, 24. § (1) bek. a), c), e) pont].*

BH2003. 151. *Használati jogosultságot eredményező visszterhes szerződés megszűnése folytán az ellenszolgáltatás nélkül maradó vagyoni szolgáltatásokat - az ingatlan értékének erejéig - megtéríteni tartozik az, aki kártalanítás nélkül szerez állami tulajdont [Ptk. 120. § (2)-(3) bek., 319. § (2) bek., 1990. évi LXV. tv. 107. § d) pont, 1991. évi XXXIII. tv. 36. § (2) bek.].*

EBH2002. 819. *Az egyszerűsített kisajátítási terv alapján kisajátított ingatlan tulajdonjogát az állam megszerezte. Újabb kisajátításra az állam tulajdonjogának az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzéséhez nincs szükség [1976. évi 24. tvr. 6. §, 23. §, 1959. évi IV. tv. 120. §, 33/1976. (XI. 5.) MT r. 43. §].*

BH2001. 237. *II. A végrehajtási árverés jóhiszemű vevője a tulajdonjogot árverés útján ingatlanra vonatkozóan is eredeti szerzésmóddal szerzi meg, azzal a megszorító feltétellel, hogy az elárverezett ingatlan utolsó tulajdonosa valóban az adós volt [Ptk. 117. § (3) bek., 120. § (1) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 153. § (2) bek., 154. § (1) bek.].*

EBH2000. 304. *A lakosság értékcsökkentő hatásának megfelelő vételáron árverésen vásárolt ingatlan tulajdonosát a használat és a birtoklás jogának gyakorlásával korlátozza a lakásban maradt volt tulajdonos, akinek helyzetére a bérlő jogállására vonatkozó szabályok az irányadók [Ptk. 120. § (1) bek., Vht. 137. §].*

BH2000. 260. *I. Az ingatlannak az állami tulajdonból önkormányzati tulajdonba kerülése esetében a jogszabály szerint megillető elővásárlási jog alkalmazásának feltételei [1993. évi LXXVIII. tv. (Lt.) 58. § (1) bek., 59. §, 71. § (1) bek., Ptk. 120. § (1) bek., 215. §, 332. § (1) bek., 365. § (1) bek., 579. §].*

BH2000. 203. *A külföldre távozás miatt állami tulajdonba vett ingatlanra érvényesített ajándék-visszaköveteléseti igény elbírálásánál irányadó körülmények [32/1971. (X. 5.) Korm. r. 13. § (1) bek., Ptk. 120. § (2) bek., 582. § (3) bek.].*

BH2000. 114. *Szabálytalan az árverés, és ezért az árverési vevő nem szerez tulajdonjogot az elárverezett dolgon, ha olyan üzletrész a tárgya az árverésnek, amelynek tulajdonosa a gazdasági társaságból való kizárása miatt pert indított, a per még nem fejeződött be jogerősen, s erről mind az árverés kitűzője, mind az*

árverési vevő tudott [1988. évi VI. tv. 1. § (2) bek., 17. §, 78. § (3) bek., 165. § (2) bek., 190 § (1) bek., Ptk. 4-5. §, 120. § (1) bek., 207. § (1) bek.].

BH1999. 218. *I. A tag kizárását kimondó taggyűlési határozat hatályon kívül helyezésével a tag tagsági jogai és kötelezettségei nem a kizárás időpontjára visszamenőlegesen, hanem ex nunc hatállyal élednek fel, ezért nem ütközik jogszabályba és nem semmis a tag kizártságának időtartama alatt a tag üzletrészének nyilvános árverésen történő értékesítése. Az ilyen módon szerző, jóhiszemű árverési vevőt tulajdonosnak kell tekinteni [Ptk. 117. § (1) bek., 120. § (1) bek., 234. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 17. §, 182. § (3) bek.].*

BH1997. 602. *II. A kárpótlási határozatok, illetőleg a kárrendezési hivatalok által lebonyolított árverések a felszámolási eljárásokban nem támadhatók meg, és nem is kifogásolhatók [Ftvr. 26. § (2) bek., 1991. évi XXV. tv., 1992. évi II. tv., Ptk. 120. §].*

BH1997. 400. *Nem adnak jogi lehetőséget a Vht. ingatlanárverésre vonatkozó rendelkezései arra, hogy az adós akár az árverési vevővel, akár az ingatlant átvevő végrehajtást kérővel szemben az ingatlan használatával, illetőleg az azon esetleg elvégzett beruházásokkal összefüggésben vagy egyébként az ingatlannal kapcsolatban bármiféle olyan igényt érvényesítsen, amely az árverést megelőző időszakra vonatkozik, és amely az ingatlan becsértékében nem jut kifejezésre. Az ilyen igény érvényesítésének ugyanis az egyetlen törvényes módja az, hogy az adós az ingatlan becsértékét vitássá tegye [Ptk. 99. §, 120. § (1) bek., 361. § (1)-(2) bek., Vht. 137. §, 140. § (2) bek., Vht. 137. §, 140. § (2)-(3) bek., 158. § (1) bek.].*

BH1994. 680. *A végrehajtást kérő az árverés során becsértéken történő beszámítás estében az ingó tulajdonjogát a dolog átvételével szerzi meg [Ptk. 120. § (1) bek., 1979. évi 18. tvr. 87. § (1) bek., 88. § (2) bek.].*

BH1987. 238. *I. A tényleges birtokos tulajdonjogának bejegyzése tárgyában hozott földhivatali határozat nem tulajdonba vételt elrendelő, a Ptk 120. §-a szerinti, hanem a tényleges birtokos ingatlannyilvántartáson kívüli tulajdonszerzését megállapító határozat, mert a tulajdonszerzés az elbirtoklás tényével és nem annak bejegyzésével keletkezett [Ptk 121. § (1) bek., 1972. évi 31. sz. tvr. 37. § (1) bek., a) pont, és 38. §].*

BH1986. 428. *I. Az állami tulajdont képző ingatlan kezelői jogának hatósági határozattal történő megvonása és ezzel egyidejűleg új kezelő kijelölése esetén a kezelői jog - függetlenül a változás ingatlan -nyilvántartási bejegyzéstől és az ingatlan birtokba adásától - a hatósági határozat jogerőre emelkedésével szűnik meg, illetve keletkezik [Ptk. 120. § 9/1969. (II. 9.) Korm. sz. r. 58. § (1) bek. a) pont, 6/1970. (IV. 9.) ÉVM-MÉM-PM sz. r. 17. §].*

BH1980. 137. *Ha az állam büntető ítéletben alkalmazott vagyonelkobzással szerez tulajdonjogot és a vádlott közeli hozzátartozója visszterhes szerződésre hivatkozva érvényesít igényt, a bíróságot fokozottan terheli az a kötelezettség, hogy az igazság felderítése érdekében szükségesnek mutatkozó bizonyítási eljárást hivatalból is folytassa le [Pp. 164. § (2) bek., Ptk. 120. § (2) bek.].*

BH1979. 176. *Az állam az elkobzott vagyon erejéig felel az elitéltnek a vagyonelkobzást kimondó ítélet jogerőre emelkedésekor jogszabály, bírósági (hatósági) határozat vagy visszterhes szerződés alapján jóhiszemű személlyel szemben fennálló kötelezettségéért. Ilyen kötelezettségnek minősülhet a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint fennálló kötelezettség is [Ptk. 120. § (2) bek., 485. §, (1) bek., 486. § (2)-(3) bek., 479. § (3) bek., 1962. évi 10. sz. tvr. 27/A. §].*

Az elbirtoklás

121. § (1) Elbirtoklás útján megszerzi a dolog tulajdonjogát, aki a dolgot sajátjaként ingatlan esetében tizenöt, más dolog esetében pedig tíz éven át szakadatlanul birtokolja.

PK 4. szám

Elbirtoklás útján a tulajdonostárs is megszerezheti a másik (többi) tulajdonostárs illetőségének a tulajdonjogát, de ilyenkor fokozott szigorúsággal kell vizsgálni az elbirtoklás törvényes kellékeinek a fennállását, és ennek körében azt is, hogy az elbirtoklásra hivatkozó tulajdonostárs magatartása összeegyeztethető-e a tulajdonostársak jogaira és a dologhoz

fűződő törvényes érdekeire vonatkozó, a Ptk. 140. §-ában foglalt jogszabállyal.

(2) Aki bűncselekménnyel vagy egyébként erőszakos vagy alattomos úton jutott a dolog birtokához, elbirtoklás útján nem szerez tulajdonjogot.

(3)

(4) Az ingatlan tulajdonjogát elbirtoklás útján akkor sem lehet megszerezni, ha az elbirtoklás feltételei csak a föld egy részére vonatkozólag állnak fenn, és a föld nem osztható meg.

(5) Ha az elbirtokló a tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba nem jegyezteti be, a tulajdonszerzésre nem hivatkozhat azzal szemben, aki az ingatlanon az ingatlan-nyilvántartásban bízva ellenérték fejében jogot szerzett.

Az elbirtoklás, mint az eredeti tulajdonszerzés egyik módja a Ptk. hatálybalépését megelőzően jogszerző elévülésként volt ismert - szemléletes megfogalmazással kifejezve azt, hogy a jogok gyakorlásának hiánya egy idő eltelte után jogvesztést: az eredeti tulajdonjog megszűnését és új tulajdonjog keletkezését eredményezhet.

Elbirtoklással minden olyan dolog (ingó és ingatlan) tulajdonjoga megszerezhető, amely a tulajdonjog tárgya lehet (Ptk. 94. §). Ez alól kivétel csak annyiban tehető, amennyiben jogszabály kötelező előírása a tulajdonszerzést tiltja vagy korlátozza.

1. Az elbirtoklással érintett dologra vonatkozó korlátozó vagy kizáró szabályok

a) A kizárólagos állami tulajdon tárgyait [Ptk. 172. § a)-e)] elbirtoklással nem lehet megszerezni.

b) 1991. június 9. napját megelőzően az eddig hatályos Ptk. 121. § (3) bekezdése - a személyi tulajdon szokásos ingóságait kivéve - kizárta a társadalmi tulajdon, ide értve az állam vagy szövetkezet birtokából jogtalanul kikerült dolog elbirtoklás útján történő tulajdonszerzését. Az 1991. évi XIV. törvény - megszüntetve a tulajdonjog egységes kezelésével és egyenrangú védelmével ellentétes előjogokat és kedvezményeket - e kizáró rendelkezést feloldotta. A törvény hatálybalépésekor (1991. június 9.) az ilyen dolgot érintő és folyamatban lévő birtoklás esetére azonban kimondta, hogy az elbirtokláshoz szükséges időt a törvény hatálybalépésének napjától kell számítani.

c) Ha az elbirtoklás a földnek egy részére vonatkozik, annak tulajdonjoga csak akkor szerezhető meg, ha a föld megosztható [Ptk. 121. § (4)]. A megoszthatóságra és az ennek keretében irányadó eljárásra az 1997. évi LXXVIII. törvény 23. § (1) bekezdése és a 85/2000. (XI. 8.) FVM rendelet szabályai vonatkoznak. Az önálló telek alakításának feltételeit - ide értve a minimális telekmértéket is - a 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet Függeléke tartalmazza, építési övezetenkénti bontásban. E rendelkezések alapján a földrészletet elbirtoklónak el kell készíttetnie és a földhivatallal záradékoltatnia kell a kitűzésre és ingatlan-nyilvántartási átvezetésre alkalmas ún. telekalakítási tervet. E terv, és a jogszabályban előírt egyéb mellékletek csatolásával terjesztheti elő a telekalakítási kérelmét az építésügyi szakhatóságnál. Az építésügyi hatóság telekalakítást engedélyező határozata azonban az annak jogerőre emelkedésétől számított egy év elteltével érvényét veszti, ha addig az érintett nem kérte az ingatlan-nyilvántartási átvezetést. Az elbirtokló kérelmére azonban - ha időközben az építésügyi szabályok a telekalakítás engedélyezett módját kizáró tartalommal nem változtak meg - a határozat érvénye esetenként egy-egy évre ismételten is meghosszabbítható. E jogszabályi előírások betartása akkor is kötelező, ha az elbirtoklásra alapítva a fél a tulajdonjoga megállapítása iránt keresettel (viszontkeresettel) él. A perbeli igény elbírálásához az elvi telekalakítási engedély megléte nem elégséges, hanem a jogerős és érvényes telekalakítási engedélyt kell megkövetelni.

Nem vonatkoznak viszont ezek a szabályok az osztatlan közös tulajdonban álló ingatlan eszmei hányadrészének a tulajdonostárs általi elbirtoklása esetére.

2. Az elbirtokló személyét érintő kizáró rendelkezés alapján: belföldi jogi személy és jogi személyiség nélküli más szervezet - a Magyar Állam, az önkormányzat, az erdőbirtokossági és legelőbirtokossági társulat, valamint a közalapítvány kivételével -, illetve külföldi magán- és jogi személy termőföld tulajdonjogát elbirtoklás útján sem szerezheti meg (1994. évi LV. törvény 6-7. §).

3. A szerzőképességet korlátozó rendelkezések

A jelenleg hatályos, illetve korábban hatályban volt és a tulajdonszerzés mértékét korlátozó rendelkezések helyes alkalmazása szempontjából annak van döntő jelentősége, hogy mikor következett be az elbirtoklás.

- Ha a sajátjakénti birtoklás megkezdésétől számított elbirtoklási idő elteltének napján hatályos jogszabály a tulajdonszerzést kizárta, elbirtoklással a dolog tulajdona nem szerezhető meg.

- Ha a szerzési korlátozást előíró (vagy a korábbi korlátozást szigorító) rendelkezés az elbirtoklás megtörténte után lépett hatályba, ez újabb rendelkezésnek az elbirtoklás útján történő tulajdonszerzést kizáró hatálya nincs (BH1979. 63.). Más kérdés, hogy ha az újabb jogszabály a már megszerzett többlet-tulajdont

érintő kötelező rendelkezést tesz (pl. a többlet elidegenítési kötelezettségét írja elő), e rendelkezések az elbirtokló által megszerzett többlet-tulajdonra is irányadóak.
- Ugyancsak nem akadálya az elbirtoklással tulajdonszerzésnek, ha az elbirtoklási idő elteltekor már nincs hatályban az a szerzés mértékét korlátozó jogszabály, amely a sajátjakénti birtoklás időszakának egy részében még hatályos volt.
a) Az 1994. július hó 27. napjától hatályos jogszabályi előírás alapján termőföld tulajdonjogát belföldi magánszemély elbirtoklással sem szerezheti meg, ha - a már tulajdonában lévő termőfölddel együtt számítva - azzal 300 hektár nagyságot vagy 6000 aranykorona értéket meghaladó termőföld tulajdonosává válna (1994. évi LV. törvény 5. §).
b) Az 1971. október 5-től 1987. augusztus 31-ig terjedő időszakra az állampolgárok telek, lakás és üdülőtulajdonának egyes kérdéseiről szóló [31/1971. (X. 5.) Korm. rendelet és 32/1971. (X. 5.) Korm. rendelet] szabályai az irányadóak, amelyek pontosan előírták az egy személy, illetve egy család (házastársak és kiskorú gyermekeik) lakás, üdülő illetve telektulajdonának maximális mértékét (egy lakás és egy üdülő, vagy egy lakás és egy beépítetlen üdülőtelek, vagy egy beépítetlen lakótelek és egy üdülő), ezen belül a tulajdonként megszerezhető többlakásos épület (családi ház) nagyságát is (6 lakószobánál nem nagyobb). A jogszabály előírása szerint a megszerzett tulajdonjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzésének is előfeltétele, hogy a szerző záradékolt nyilatkozattal igazolja: nem esik tulajdonszerzési korlátozás alá, vagy az alól felmentést kapott. Az érintett időszak alatt ezért a többletnek minősülő tulajdon elbirtoklás útján történő megszerzésére is csak felmentés birtokában kerülhetett sor. E rendeleteket a 26/1987. (VII. 30.) MT rendelet 1987. szeptember 1. napjától helyezte hatályon kívül. Az 1987. szeptember 1. napján hatályba lépett, a földről szóló - már nem hatályos - 1987. évi I. törvény 1989. július 1-jéig mind a termőföld, mind a lakás, üdülő, telektulajdon körében szabályozta a magánszemélyek által megszerezhető legmagasabb mértékét. A törvény 25. § (1) bekezdése azonban kifejezetten úgy rendelkezett, hogy a tulajdonszerzési korlátozásra vonatkozó rendelkezések többek között az elbirtoklással történő szerzésre nem vonatkoznak. (1989. július 1-jétől egyébként magánszemély lakás, üdülő és telektulajdont korlátozás nélkül szerezhet).
Nem minősül a szerzést korlátozó vagy kizáró rendelkezésnek viszont az ingatlant érintő elidegenítési és terhelési tilalom fennállása, mert e tilalom csak a tulajdonos rendelkezési jogát zárja ki [Ptk. 114. § (1), BH1978. 377.], az egyéb jogi tényen alapuló eredeti jogszerzést nem.
4. A dolog birtokának megszerzési módja (erőszakkal, alattomos módon vagy bűncselekménnyel) a Ptk. 121. § (2) bekezdése értelmében kizárja az ilyen módszerrel birtokba lépő tulajdonszerzését még akkor is, ha egyébként a törvényi további feltételei megvalósultak. A törvény indokolása szerint az elbirtoklás kizártsága a jogutód birtokosra is kiterjed. A gyakorlat azonban e szabály alkalmazása során jelentőséget tulajdonít a jogutód birtokos jó- vagy rosszhiszeműségének. Ha a jogutód birtokos tudta, vagy a körülmények folytán tudnia kellett volna, hogy birtokos jogelődje a törvényben tiltott módon jutott a dolog birtokához, elbirtoklás útján maga sem szerezheti meg a dolog tulajdonát. A jóhiszemű jogutód birtokos azonban elbirtoklással tulajdonjogot szerezhet.
Az elbirtoklással történő tulajdonszerzés - hasonlóan az öröklés, a ráépítés vagy túlépítés alapján történő szerzéshez - a törvényben szabályozott jogi tény alapján, annak bekövetkezésekor a törvény erejénél fogva, minden további hatósági vagy bírósági aktus nélkül vezet a tulajdonjog átszállásához. Igaz ez a megállapítás az ingatlan tulajdonjogának elbirtoklása esetére is, azaz a tulajdonjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzése ebben az esetben nem jogot keletkeztető (konstitutív), hanem a megszerzett jogot regisztráló (deklaratív) hatású. Az elbirtokló az ingatlan-nyilvántartáson kívül szerzett tulajdonjoga bejegyzését igényelheti [Ptk. 116. § (1)]. E jogosultság azonban annyiban korlátozott, hogy nem hivatkozhat megszerzett tulajdonjogára az elbirtokló azzal szemben, aki visszterhes jogügylet alapján és az ingatlan-nyilvántartásban bízva szerezte meg ugyanannak az ingatlannak a tulajdonjogát - függetlenül attól, hogy a tulajdonjoga bejegyzésére még nem került sor [Ptk. 121. § (5)].
A gyakorlat e szabály alkalmazása során a törvényi feltételeket kiegészítve a visszterhes szerző jóhiszeműségét is megköveteli.
Az elbirtoklás mint jogi tény az (1) bekezdés rendelkezése értelmében a sajátjakénti, szakadatlan, ingatlan esetében 2001. május 31. napjától tizenöt, más dolog esetében tíz éven át tartó birtoklással következik be. A törvényi együttes feltételek bármelyikének hiánya a jogszerzést kizárja.
A sajátjakénti birtoklás ténye akkor állapítható meg, ha a birtokos a birtoklását véglegesnek tekinti - függetlenül attól, hogy abban a hiszemben birtokol-e, hogy a dolog a sajátja, vagy tudja, hogy a mását birtokolja. A sajátkénti birtoklás lényege tehát annak véglegessége: amelyet egyrészt objektív külső megnyilvánulások (pl. beruházás eszközlése, teherviselés, másokkal szemben a dologgal kapcsolatos

magatartás, nyilatkozatok stb.) igazolnak, másrészt viszont a birtokló szubjektív tudata - hogy a birtoklását kívülálló személy (akár a dolog tulajdonosa) jogszerűen nem szakíthatja meg - fejez ki.
Ebből következően nem tekinthető elbirtoklást eredményező sajátjakénti birtoklásnak:
- A dolog puszta használata (közös tulajdon esetén a többlethasználat ténye).
- Ha a tulajdonos akaratából (pl. a vele kötött birtoklásra jogosító szerződés alapján, az ő engedélye folytán, vagy az ő érdekében) történik a birtoklás (BH1991. 232., BH1979. 287.). Nem kizárt azonban, hogy a jogcímes birtoklás megszűnését követően tovább folyó birtoklás már sajátjakéntinek minősülhessen.
- Ha a birtokos olyan magatartást tanúsít, vagy olyan egyéb megnyilvánulást tesz, amelyből arra lehet következtetni, hogy maga sem tekinti véglegesnek a birtoklását [pl. ajánlatot tesz a tulajdonosnak a dolog megvásárlására, a dolog használatáért díjazást ígér, a tulajdonos utasítása, rendelkezése szerint jár el a dologgal kapcsolatos jogok gyakorlása, a kötelezettségek teljesítése során, elismeri a tulajdonjogot, kötelezettséget vállal a dolog visszaadására (BH1996. 198.) stb.]
Az előzőekből következően viszont nem érinti a sajátjakénti birtoklás tényét, ha az elbirtokló a birtoklást a teljes időszakban nem személyesen gyakorolja, hanem a dolog használatát harmadik személynek időlegesen megengedi (pl. a dolgot bérbe, használatba adja), de csak akkor, ha a kívülálló személy az elbirtoklótól - és nem a tulajdonostól - származtatja e jogosultságát.
Szigorúbb követelményeket támaszt a bírói gyakorlat a sajátjakénti birtoklás megállapíthatóságánál akkor, ha a közös tulajdonban álló dolog elbirtoklására az egyik tulajdonostárs hivatkozik (PK 4. számú állásfoglalás). A Ptk. 140. § (1) bekezdése értelmében ugyanis a tulajdonostársak mindegyike jogosult a dolog birtoklására, de csak a többi tulajdonos jogának és törvényes érdekének figyelembe vételével. Csak olyan birtoklás vezethet ezért a tulajdonostárs illetősége megszerzéséhez, amely a másik (többi) tulajdonostárs jogai és törvényes érdekei sérelme nélkül tekinthető végleges sajátjakénti birtoklásnak. Így például:
- a tulajdonostársak megállapodnak az egyiük illetőségének átruházásában, a megállapodásnak megfelelő teljesítés és birtokba lépés is megtörténik, azonban a szerződés valamely okból érvénytelen. Ebben az esetben a sajátjakénti birtokbavétel az érintett tulajdonostárs akaratával összhangban történt, ezért jogai vagy érdekei sérelméről szó sem lehet,
- a tulajdonostársak a közös tulajdon használatát egymás között úgy osztják meg, hogy ténylegesen azt a közösség teljes és végleges megszüntetésének szánják,
- ha az egyik tulajdonostárs az ingatlannal hosszú időn át nem törődik, teljesen közömbös aziránt, hogy az ingatlant ki és hogyan használja, esetleg külföldön vagy ismeretlen helyen tartózkodik és magáról életjelt sem ad, emellett a másik tulajdonostárs gondoskodik a teljes ingatlan karbantartásáról, a közterhek viseléséről, a gyakorlat a teljes közömbösséget értékelve megállapíthatónak ítéli a jogok és törvényes érdekek sérelme nélküli saját birtoklás tényét.
A szakadatlan birtoklás az elbirtoklási idő alatti megszakítás nélküli birtoklást jelenti, s amelynek a dolog tulajdonosa és az elbirtokló viszonyában kell fennállnia. Az elbirtoklás folyamatosságát nem bármilyen, csak a Ptk. 124. §-ában meghatározott cselekmények, tények szakítják meg.
A szakadatlan birtoklásnak - hasonlóan a sajátjakénti birtokláshoz - nem feltétele, hogy az elbirtokló saját személyében birtokoljon. Ezért ha az elbirtokló a dolgot rövidebb - hosszabb időre másnak a birtokába adja, a tulajdonszerzéshez szükséges birtoklása folyamatosnak tekintendő.
Nem érinti az elbirtoklás szakadatlanságát az sem, ha a birtokos legfeljebb egy évre elveszti a dolog birtokát (de egy éven belül azt visszaszerzi, vagy e határidőn belül az újabb birtokossal szemben annak kiadása iránt pert indít) kivéve természetesen, ha a birtokot a tulajdonos szerezte meg.
Az elbirtoklás idejét a törvény 2001. május 30. napjáig egységesen tíz évben határozta meg. A 2001. évi XIX. törvény 1. §-a 2001. május 31-i hatállyal ingatlan esetében az elbirtokláshoz szükséges időt tizenöt évre emelte fel. Minden más dolog tekintetében az elbirtoklási idő változatlanul tíz év.
A 2001. évi XIX. törvény speciális hatályba léptető rendelkezést nem tartalmaz, ezért a felemelt határidő vonatkozik az ingatlant érintő, és a módosítás hatálybalépésekor már folyamatban lévő elbirtoklásra - azaz minden olyan esetre, amikor 2001. május 31. napjával még nem telt el a korábbi 10 éves határidő.
A Ptk. hatálybalépését megelőzően az elbirtoklás ideje 32 év volt. A Ptké. 80. §-a az 1960. május 1. napján (a Ptk. hatálybalépésekor) folyamatban lévő elbirtoklásra az új törvényi szabályokat rendelte alkalmazni azzal a kivétellel, hogy a tíz éves határidő (1970. május 1.) eltelte előtt elbirtoklással annak a tulajdonszerzését ismerte el, akinek a 32 éves elbirtoklási (elévülési) idejéből a törvény hatálybalépéséig 10 évnél kevesebb volt hátra.
Előfordulhat, hogy a dolgot az elbirtoklás ideje alatt többen birtokolják. Ilyenkor - ha a Ptk. 121. § (1) bekezdésében meghatározott feltétel valamennyiük esetében megvalósult - a dolgot egymás közötti egyenlő arányú közös tulajdonként birtokolják el. Más a helyzet a házastársak esetében. A Csjt. 27. § (1) bekezdésének

törvényi vélelme alapján - ha a felek a házassági vagyonjogi szerződésükben [Csjt. 27. § (2)] másként nem rendelkeztek - az együttélés időszaka alatt elbirtoklással szerzett tulajdon is a házastársak közös vagyonának része. Ebben az esetben tehát nem szükséges, hogy az adott dolgot a házastársak az elbirtoklási idő alatt közösen birtokolják, a közös tulajdon keletkezését megalapítja az a tény is, ha egyikük elbirtoklási ideje az életközösség fennállása alatt letelt.

BH2002. 396. *Ajándékozási és életjáradéki szerződés szembenállása esetén a birtokkal megerősített jogcímvédelem szabálya nem alkalmazható [Ptk. 117. § (4) bek., 121. §].*

BH2001. 184. *A Ptk. 121. §-a (3) bekezdésébe foglalt - az 1991. évi XIV. törvény 15. §-ának (3) bekezdésével hatályon kívül helyezett - elbirtoklási tilalom egységesen minden társadalmi tulajdonra, így a társadalmi szervezetek tulajdonára is vonatkozott, mégpedig akkor is, ha az elbirtokló is társadalmi szervezet volt [Ptk. 1. § (2) bek., 121. § (3) bek., 179. § (2) bek., 183. §, 1991. évi XIV. tv. 15. § (3) bek., 16. § (2) bek.].*

BH2000. 407. *A társadalmi tulajdon tárgyát képező ingatlan elbirtoklás útján való megszerzésének - időközben már megszűnt - jogszabályi tilalma a társadalmi szervezetek tulajdonszerzésére is irányadó volt [1960. évi 11. tvr. (Ptké.) 80. §, 1977. évi IV. tv., Ptk. 28. § (1) bek., 88-90. §-ai, 121. § (1) és (3) bek., 1991. évi XIV. tv. 16. § (2) bek.].*

BH2000. 246. *I. A korábbi, az állami és szövetkezeti tulajdonban álló ingatlanok elbirtoklásának tilalma a szolgalomnak elbirtoklás útján történő megszerzésére nem terjedt ki [Ptk. 121. § (3) és (5) bek., 192. § (3) bek., 1991. évi XIV. tv.].*

BH2000. 245. *Tulajdonostárssal szembeni elbirtoklás feltételei [Ptk. 121. § (1) bek., 124. § (1) és (2) bek., PK 4. sz.]*

BH2000. 195. *A birtokba bocsátásra irányuló kereset és az elbirtoklás iránti viszontkereset tárgyában folyamatban levő per során a térképi hiba földhivatal által eszközölt kiigazításának jogi hatása [Ptk. 98. §, 121. § (1) bek.].*

EBH1999. 109. *A kárpótlási árverésen szerzett termőföld tekintetében mint törvényen alapuló tulajdonszerzéssel szemben - amely egyben visszterhes szerzésnek minősül - az ingatlan-nyilvántartásba be nem jegyzett elbirtokláson alapuló jogszerzésre eredménnyel hivatkozni nem lehet [1991. évi XXV. tv. 15. § (1) bek., 12. § (4) bek., 16-18. §, 1992. évi II. tv. 13. § (2) bek., 20. § (1) bek., 21. §, Ptk. 121. § (5) bek.].*

BH1997. 21. *A kezelő szerv birtoklása alapján - egyébként a törvényes feltételek fennállása esetén - a magyar állam tulajdonszerzése elbirtoklás jogcímén megállapítható [Ptk. 121. § (1) bek., 122. §].*

BH1996. 420. *I Nincs helye az elbirtoklás megállapításának, ha hiányzik a sajátjakénti birtokolás [Ptk. 121. § (1) bek.].*

BH1996. 198. *A tulajdonjog elismerése, illetve a birtokba adási kötelezettség vállalása önmagában is kizárja a sajátjakénti birtoklást [Ptk. 121. § (1) bek.].*

BH1996. 142. *Közös tulajdon esetén önmagában a tulajdoni aránytól eltérő használat nem vezethet a többletterület elbirtoklásához [Ptk. 121. § (1) bek., 140. § (1) bek., PK 4. sz.].*

BH1995. 88. *A szakszövetkezetbe bevitt földrészletre a sajátjaként történő birtoklás kizárt volt, így elbirtoklás alapján tulajdonszerzésre nem kerülhetett sor (Ptk. 121. §).*

BH1994. 309. *Az elbirtoklás törvényi feltételeinek vizsgálata a felülvizsgálati eljárásban [Ptk. 121. § (1) bek.).*

BH1993. 671. *Az ajándékozási ígéret és az ajándékozás elhatárolása az elbirtoklás megítélésénél [Ptk. 121. §].*

BH1992. 758. *Színlelt bérleti és opciós szerződéssel leplezett érvénytelen adásvételi szerződés folytán használt ingatlan elbirtoklásának vizsgálatánál irányadó szempontok [Ptk. 121. § (1) bek., 375. § (1) bek.].*

BH1992. 312. *Elbirtoklással való tulajdonszerzésre alapított igény elbírálásánál az elbírálási idő leteltekor fennálló tényleges birtokviszonyokat kell alapul venni [Ptk. 121. §].*

BH1991. 232. *A bérlet mint a birtoklás jogcíme a jogviszony megszűnéséig - a birtokos szándékától függetlenül - gátolja az elbirtoklás megkezdését Ptk. 121. §].*

BH1991. 189. *Tényleges birtoklás alapján történő tulajdonszerzést megállapító földhivatali határozattal szemben előterjesztett törlési kereset elbírálásának szempontjai [Ptk. 121. § (1) bek., 199. §, 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 14. § (4) bek., 30. § (1) bek. a) pont, 31. § (1) bek., 38. § (1) bek., 41. § (2) bek., 137-138. §, 1986. évi I. tv. 26. § (4) bek.].*

BH1987. 238. *I. A tényleges birtokos tulajdonjogának bejegyzése tárgyában hozott földhivatali határozat nem tulajdonba vételt elrendelő, a Ptk 120. §-a szerinti, hanem a tényleges birtokos ingatlannyilvántartáson kívüli tulajdonszerzését megállapító határozat, mert a tulajdonszerzés az elbirtoklás tényével és nem annak bejegyzésével keletkezett [Ptk 121. § (1) bek., 1972. évi 31. sz. tvr. 37. § (1) bek., a) pont, és 38. §].*

BH1982. 4. *Az ingatlan-nyilvántartásban bízva, ellenérték fejében tulajdonjogot szerző tulajdonossal szemben a korábban bekövetkezett, de az ingatlan-nyilvántartásban be nem jegyzett elbirtoklásra nem lehet hivatkozni [Ptk. 121. § (5) bek.].*

BH1980. 206. *I. Nem lehet elbirtoklás utján tulajdonjogot szerezni olyan dolgon, amely társadalmi tulajdonban van, vagy az állam, illetőleg a szövetkezet birtokából jogtalanul került ki. II. Az elbirtoklási határidő folyása nem kezdődhet meg addig, amíg az ingatlan termelőszövetkezetnek akár használatában, akár tulajdonában van [Ptk. 121. § (1) és (3) bek.].*

BH1980. 125. *II. Magánszemély tulajdonában álló ingatlanrész elbirtoklás utján megszerezhető akkor is, ha a Magyar Állam is résztulajdonos [Ptk. 121. §, Pk 4. sz.].*

BH1980. 84. *Az a rendelkezés, amely szerint az ingatlan tulajdonjogát elbirtoklás utján akkor sem lehet megszerezni, ha az elbirtoklás feltételei csak a föld egy részére vonatkozólag állnak fenn és a föld nem osztható meg, arra az esetre vonatkozik, amikor az elbirtoklás tárgya valamely ingatlannak természetben, területileg körülhatárolt része. Nem akadályozza tehát valamely tulajdoni illetőségnek a tulajdonostárs által történő elbirtoklását [Ptk. 121. § (4) bek., PK. 4. sz.].*

BH1979. 412. *I. Nem lehet megszerezni elbirtoklás utján az ingatlan tulajdonjogát, ha az elbirtoklás feltételei csak a föld egy részére vonatkozólag állnak fenn, és a föld nem osztható meg [Ptk. 121. § (4) bek.].*

BH1979. 287. *II. Szívességből vagy visszavonásig engedett jog gyakorlása nem vezet elbirtoklásra [Ptk. 168. § (2) bek., 121. §].*

BH1979. 261. *II. Nem lehet elbirtoklás utján tulajdonjogot szerezni olyan dolgon, amely társadalmi tulajdonban van, vagy az állam, illetve szövetkezet birtokából jogtalanul került ki [Ptk. 121. § (3) bek.].*

BH1979. 110. *I. Az elbirtoklás dologi hatályú tulajdonszerzési jogcím, ezért az így megszerzett ingatlanról a tulajdonos érvényesen rendelkezhet anélkül, hogy tulajdonjogát az ingatlannyilvántartás feltüntetné; tulajdonosi jogokat csak azzal szemben nem gyakorolhat, aki az ingatlanon az ingatlannyilvántartásban bízva ellenérték fejében szerzett jogot [Ptk. 121. § (4) bek. *].*

BH1979. 63. *Az elbirtoklás utján történt tulajdonszerzést nem akadályozzák az ingatlanszerzést korlátozó rendelkezések, ha ezek hatályba lépése előtt az elbirtoklás már megtörtént [Ptk. 121. §, 31/1971. (X. 5) Korm. sz. r. 18. § (2) bek.].*

BH1979. 62. *I. Az elbirtoklás szempontjából a sajátként birtoklás csak akkor állapítható meg, ha a birtokos abban a hiszemben birtokol, hogy a dolog a sajátja, vagy tudja ugyan, hogy az másé, de véglegesnek tekinti a maga birtoklását [Ptk. 121. § (1) bek.].*

BH1979. 62. *II. Az elbirtoklás feltételeinek fennállását fokozott szigorúsággal kell vizsgálni, ha tulajdonostársak közötti elbirtoklásról van szó [Ptk. 121. § (1) bek., PK. 4. sz.].*

BH1978. 423. *Elbirtoklás jogcímén tulajdonjogi igényt nem az ingatlant birtokában tartó vállalat, hanem az állam terjeszthet elő. A perben az államot a pénzügyminiszter képviseli, aki azonban ezt a jogkört más állami szerv útján is gyakorolhatja vagy más állami szervre ruházhatja át (Ptk. 27., 121. §).*

BH1978. 377. *II. Az elbirtoklási idő folyását az elidegenítési és terhelési tilalom fennállása nem zárja ki [Ptk. 121. § (1) bek., 122. §, 114. §].*

BH1978. 19. *Ha az elbirtoklás alapján a tulajdonszerzés a házastársak együttélése alatt már bekövetkezett, a túlélő házastárs tulajdoni igényét csak a saját fele részére, míg az ezt meghaladó igényt az elhalt házastárs örököse érvényesítheti (Ptk. 121. §).*

122. § Az új birtokos saját elbirtoklásának idejéhez hozzászámíthatja azt az időt, amely elődjének birtoklása idején már elbirtoklási időnek minősült.

PK 6. szám

Az új birtokos a saját elbirtoklásának idejéhez a Ptk. 122. §-a alapján csak akkor számíthatja hozzá azt az időt, amely elődjének birtoklása idején már elbirtoklási időnek minősült, ha az elődje elbirtoklás útján még nem szerezte meg a tulajdonjogot.

Az elbirtoklási idő hozzászámításának sajátos szabálya arra az esetre vonatkozik, amikor az adott dolgot egymást követően többen birtokolják. Az elbirtoklási idő egybeszámítása szempontjából:

- Nem mindenki minősül új birtokosnak, aki a dolog birtokába lépett, hanem csak az, akinek a birtoklás folytatása szempontjából a megelőző birtokossal előd-utód kapcsolata van. Ilyen kapcsolat például az örökhagyó-örökös viszonya, a birtoklásnak a hozzátartozó részére történő átengedése, vagy például a birtok átruházással történt megszerzése.

- Ahhoz, hogy a dolog új birtokosa az elődd birtoklási idejét számításba vehesse, a saját birtoklásának meg kell felelnie a Ptk. 121. § (1) bekezdésében meghatározott feltételeknek. Ha tehát az új birtokos esetében a sajátjakénti vagy a szakadatlan birtoklás előfeltétele nem áll fenn, az egybeszámítás fogalmilag kizárt.

- Az elődd birtoklási idejéből csak az az időtartam vehető figyelembe, amely a megelőző birtokosnál elbirtoklási időnek minősült. Ebből a szempontból nemcsak a Ptk. 121. § (1) bekezdésében foglalt feltételek valamelyikének hiánya, de a dolognak a Ptk. 121. § (2) bekezdésében tiltott módon történő megszerzése is kizárja a birtoklás időszakának elbirtoklási időként történő figyelembe vételét a jóhiszemű jogutód birtokos esetében. Ha az elődnél az elbirtoklás megszakadt, csak az annak megszűnését követő időtartam vehető figyelembe [Ptk. 124. § (2)].

- A hozzászámításra csak akkor kerülhet sor, ha az elődd elbirtoklás útján még nem szerezte meg a dolog tulajdonjogát (PK. 6. számú állásfoglalás, BH1979. 150., BH1978. 71.). Az elbirtoklási idő elteltével ugyanis az akkori birtokos szerez tulajdonjogot még akkor is, ha - ingatlan esetén - a tulajdonjogának ingatlan-nyilvántartási bejegyzését nem kérte. Ilyen esetben az utód csak akkor kérheti saját tulajdonjogának ingatlan-nyilvántartási bejegyzését, ha nemcsak az elődd elbirtoklással tulajdonszerzését, de az elődjétől történt érvényes jogcímen alapuló szerzést (pl. öröklés, adásvételi-, ajándékozási szerződés) is bizonyítja.

BH1997. 21. *A kezelő szerv birtoklása alapján - egyébként a törvényes feltételek fennállása esetén - a magyar állam tulajdonszerzése elbirtoklás jogcímén megállapítható [Ptk. 121. § (1) bek., 122. §].*

BH1993. 46. *Az ingatlanra vonatkozó adásvételi szerződés semmissége egyben az ingatlanra kikötött jelzálogjog érvénytelenségét vonja maga után. A kvázi tulajdonost az ingatlan jelzálogjoggal való megterhelésének tulajdonosi részjogosítványa nem illeti meg. A váltókezességet az ingatlan jelzálogjoggal való megterheléséért vállaló fél jóhiszemű szerződése vitatható, ha az ingatlan-nyilvántartási adatok figyelmen kívül hagyásával köti meg a szerződést [Ptk. 122. § (1) bek., 234. § (1) bek. 255. § (1) bek., 1979. évi II. tv. 35. § (1) bek., 51. § (3) bek., 1987. évi I. tv. 17. § (3) bek. 1978. évi 4. tvr. 38. §, 39. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 30. §, 32. § (1)-(2) bek., 16/1969. (IX. 30.) ÉVM-MÉM-PM r. 3. § (1) bek.].*

BH1979. 150. *Az új birtokos a saját elbirtoklásának idejéhez a Ptk. 122. §-a alapján csak akkor számíthatja hozzá azt az időt, amely elődjének birtoklásának idején már elbirtoklási időnek minősült, ha az elődje elbirtoklás utján még nem szerezte meg a tulajdonjogot [Ptk. 122. §, PK 6. sz.].*

BH1978. 377. *II. Az elbirtoklási idő folyását az elidegenítési és terhelési tilalom fennállása nem zárja ki [Ptk. 121. § (1) bek., 122. §, 114. §].*

BH1978. 71. *I. Az új birtokos a saját elbirtoklásának idejéhez csak akkor számíthatja hozzá azt az időt, amely az elődjének birtoklása idején már elbirtoklási időnek minősült, ha a jogelőd elbirtoklással még nem szerzett tulajdonjogot (Ptk. 122. §, PK 6. sz.).*

123. § Ha a tulajdonos menthető okból nincs abban a helyzetben, hogy tulajdonosi jogait gyakorolhassa, az akadály megszűnésétől számított egy évig az elbirtoklás akkor sem következik be, ha egyébként az elbirtoklási idő már eltelt, vagy abból egy évnél kevesebb volna hátra.

Az elbirtoklási idő nyugvásának e törvényi szabálya jogi védelmet nyújt annak a tulajdonosnak, aki a jogosítványait menthető okból nem képes a dolog felett gyakorolni. Ilyen ok lehet például az olyan jellegű távollét, amely miatt a tulajdonosi jogok gyakorlására nincs lehetőség, vagy például a törvényes képviselet hiánya a cselekvőképtelen tulajdonos esetében.

Az elbirtoklási idő nyugvása kiterjed az akadályoztatás idejére és az akadály megszűnését követő egy évre. Az akadályoztatás alatt, illetve annak megszűnésétől számított egy évig az elbirtoklás nem következhet be - függetlenül a tíz év (a 2001. évi XIX. törvény az elbirtoklíshoz szükséges időt ingatlan esetében 15 évre, más dolog esetében 10 évre változtatta 2001. május 31-ével) elteltének tényétől, illetve attól, hogy abból egy évnél kevesebb van hátra.

BH1988. 76. *A házassági vagyonjogi igény és az elbirtokolás utján történő tulajdonszerzés összefüggései [Csjt. 27. §, Ptk. 121., 123. §, PK 4. sz.].*

124. § (1) Az elbirtoklás megszakad, ha

a) a tulajdonos a birtokost a dolog kiadására írásban felszólítja vagy eziránt bírósághoz fordul,

b) tulajdonos a dologgal rendelkezik (112. §),

c) a birtokos a birtokot akaratán kívül elveszti, és azt egy éven belül nem szerzi vissza, illetőleg egy éven belül nem kéri a bíróságnál, hogy a dolog újabb birtokosa a dolgot adja vissza.

(2) Ha az elbirtoklás megszakad, a birtoklásnak addig eltelt ideje nem vehető figyelembe, és az elbirtoklás a megszakadást okozó körülmény elmúltával újból kezdődik.

Az elbirtoklási idő megszakadása esetén a megszakadást eredményező körülmény bekövetkezéséig eltelt birtoklási idő többé nem vehető figyelembe még akkor sem, ha a megszakadás oka utóbb megszűnt [Ptk. 124. § (2)], és az elbirtoklást megalapozó birtoklás tovább folytatódik.

Az elbirtoklás megszakadását eredményezheti a tulajdonos magatartása, illetve a birtoklás megszűnése.

A tulajdonos magatartása folytán szakad meg az elbirtoklás, ha:

1. a birtok visszaszerzése érdekében a tulajdonos fellép [Ptk. 124. § (1) a)]. A dolog kiadására (ingatlan esetén annak birtokba adására) történő szóbeli felhívás az elbirtoklási idő folyását nem érinti. A bírói gyakorlat az elbirtoklást megszakító ilyen igényérvényesítésnek ismeri el a keresetindítást meghaladóan azt is, ha a tulajdonos birtokvédelemért a jegyzőhöz fordult [Ptk. 191. § (1)].

2. a dologgal rendelkezik [Ptk. 124. § (1) b)], azaz a Ptk. 112. § (1) bekezdésében szabályozottak szerinti bármely jogát gyakorolja.

Nem ismeri el ilyen rendelkezésnek a gyakorlat a tulajdon puszta megemlítését (pl. a tulajdonos a más perben kért költségmentességi kérelméhez csatolt nyilatkozaton az érintett ingatlant mint tulajdonát feltünteti).

Nem szakítja meg az elbirtoklást osztatlan közös tulajdon esetén az sem, ha a tulajdonostárs a belső közösségre tartozó kérdésben, de a tulajdoni, birtoklási helyzetet nem érintő nyilatkozatot tesz (pl. hozzájárul a tulajdonostársak tervezett építkezéséhez).

Ha az elbirtoklás az ingatlan csak egy részét érinti, a teljes ingatlan átruházása az elbirtoklást megszakító hatással csak akkor jár, ha az átruházás egyértelműen kiterjedt a kérdéses ingatlanrészre is.

A tulajdonos halála folytán bekövetkező jogutódlás az elbirtoklást nem érinti. Ha azonban a tulajdonos végrendeletet alkot, amelyben rendelkezik az elbirtoklással érintett ingatlana (ingósága) öröklésről, ezt olyan tulajdonosi rendelkezésnek kell elismerni, amely az elbirtoklás megszakadását eredményezi.

A birtok elvesztése [Ptk. 124. § (1) c)] csak akkor jár az elbirtoklást megszakító eredménnyel, ha a birtokos egy éven belül azt nem szerzi vissza, vagy ennek érdekében nem fordul a bírósághoz.

BH2003. 450. *Az elbirtoklási időt általában nem szakítja meg, ha a szolgáló telek tulajdonosa az ingatlannal rendelkezik. A tulajdonos személyében történő változásnak a szolgalom elbirtoklási idejére nincs kihatása. [Ptk. 124. § (1) bek., 168. § (2) bek., 170. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek., 206. § (1) bek.].*

BH2000. 245. *Tulajdonostárssal szembeni elbirtoklás feltételei [Ptk. 121. § (1) bek., 124. § (1) és (2) bek., PK 4. sz.]*

BH1997. 20. *Az ingatlan jelzáloggal való megterhelése a tulajdonos rendelkezési joga körébe tartozó olyan tevékenység, amely az elbirtoklás megszakadását eredményezi [Ptk. 112. §, 124. § (1) bek. b) pont].*

BH1996. 251. *Az elbirtoklás megszakadása, illetőleg tovább folyása szempontjából a tulajdonostársak belső közösségébe tartozó rendezetlen helyzet tisztázása érdekében tett nyilatkozat, illetve tevékenység, ha az a tulajdonostárs tulajdoni illetőségének érintetlenül hagyása mellett történik, nem tartozik a rendelkezési jog gyakorlása körébe [Ptk. 112. § (1) bek., 124. § (1) bek. b) pont].*

Ptké. 80. § A Ptk. hatálybalépésekor folyamatban levő elbirtoklás esetében a jogszerzéshez további tíz év szükséges, kivéve, ha az elbirtoklási időből ennél kevesebb van hátra. Az elbirtoklásnak a Ptk. hatálybalépését megelőzően bekövetkezett nyugvására és megszakadására a korábbi jogot kell alkalmazni.

BH2000. 407. *A társadalmi tulajdon tárgyát képező ingatlan elbirtoklás útján való megszerzésének - időközben már megszűnt - jogszabályi tilalma a társadalmi szervezetek tulajdonszerzésére is irányadó volt [1960. évi 11. tvr. (Ptké.) 80. §, 1977. évi IV. tv., Ptk. 28. § (1) bek., 88-90. §-ai, 121. § (1) és (3) bek., 1991. évi XIV. tv. 16. § (2) bek.].*

A termékek, a termények és a szaporulat elsajátítása

125. § (1) Akinek más dolgán olyan joga van, amely őt a termékek, a termények vagy a szaporulat tulajdonbavételére jogosítja - ha ezek tulajdonjogát korábban nem szerezte meg -, az elválással tulajdonjogot szerez. Ha a jogosultnak nincs birtokában az a dolog, amelyből a termék, a termény vagy a szaporulat származik, a birtokba vétellel válik tulajdonossá.

(2) Ha valakinek az a joga, amely őt a termékek, a termények vagy a szaporulat tulajdonbavételére jogosítja, megszűnik, mielőtt ezeken tulajdonjogot szerzett volna, követelheti, hogy a tulajdonos a termékeket, a terményeket, illetőleg a szaporulatot munkája arányában és máshonnan meg nem térülő költekezései erejéig elsősorban természetben szolgáltassa ki.

(3) A jóhiszemű birtokos addig az időpontig, amíg rosszhiszeművé nem válik, vagy a dolgot tőle a bíróság vagy a községi (városi, fővárosi kerületi) jegyző előtt vissza nem követelik, az elválással tulajdonjogot szerez a dolog termékein, terményein és szaporulatán.

A § a régi jogi terminológia szerinti gyümölcsszedés feltételeit szabályozza, amikor a termék, termény, szaporulat elsajátításáról tesz említést. Nyilvánvalóan csak olyan elvált részről lehet szó, amely önmagában is birtokba vehető.

A hasznok szedésére általában a tulajdonos jogosult (Ptk. 99. §). Ha azonban a fő dolgon nem a tulajdonost illeti a haszonszedés joga (például: haszonélvezeti-, haszonbérleti jog esetén), a hasznok tulajdonjogi helyzetének megítélése is eltérő.

1. Alapvető elv, hogy az elválasztott dolog tulajdonjogát az elválasztásra jogosult az elválasztással szerzi meg.

2. Ha az elváláskor a jogosultnak nincs birtokában a fő dolog, akkor a birtokbavétellel lehet a tulajdonjogot megszereznie.

Előfordulhat, hogy a gyümölcsszedés joga idő előtt megszűnik és a jogosult ezért nem szerezhet tulajdonjogot azon a terméken, terményen, vagy szaporulaton, amelynek létrehozásával kapcsolatban jelentős munkát végzett. E § (2) bekezdése szerint ilyen esetben a korábbi jogosult követelheti a termék természetbeni kiszolgáltatását a munkája, illetve meg nem térülő költségei arányában. Természetesen a létrehozott termék értékén belül kifejezett munka, illetve költségértéket kell figyelembe venni. Ez esetben tehát nem a jogviszonyban eltöltött idő számít, hiszen nem annak van jelentősége, hogy hány hónapon keresztül volt a fő dolog valakinek a birtokában, hanem annak, hogy mekkora volt az a munkavégzés vagy költségráfordítás a termény értékén belül, amely annak létrehozását szolgálta.

3. A jogosulatlan, de jóhiszemű birtokos az elválással szerez tulajdonjogot. A Ptk. 195. §-a szerint a birtokos köteles a dolog meglévő hasznait a jogosultnak kiadni, kivéve, ha ellenszolgáltatás fejében jutott a birtokhoz és jóhiszemű volt. Ezzel összhangban áll a § (3) bekezdésének rendelkezése. A jóhiszemű birtokos azonban a szaporulaton csak addig szerez elválással tulajdonjogot, amíg rosszhiszeművé nem válik, vagy a dolgot tőle a bíróság, vagy a jegyző előtt vissza nem követelik.

Ez a szabály természetesen nem irányadó akkor, ha a használati jog valamilyen érvényes jogcímen vagy szerződésen alapul, mert ilyen esetben nyilvánvalóan a szerződés tartalmát, illetve a jogviszony jellegét kell figyelembe venni. Példaként szokták emlegetni, hogy ha egy hétre használatra átadnak egy állatot és ezalatt az idő alatt az megellik, az új egyedre birtokbavétellel tulajdonjog nem keletkezik.

BH2002. 28. *A lábon álló terményre létrejött opciós szerződés alapján az adott terület birtokbavétele megvalósul azáltal, hogy a vevő az eladóval vállalkozási szerződést köt az elvégzendő mezőgazdasági munkákra és a termény betakarítására. Ezzel az adott terület a lábon álló terméssel a tulajdonjog megszerzőjének hatalmába kerül, tehát a termés már az elválással a vevő tulajdona lesz [Ptk. 117. § (2) bek., 125. § (1) bek., 375. § (1) bek., az 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 1. § (3) bek., 4. § (1) bek., 38. § (3) bek., 47. § (1) bek., 48. §].*

BH2001. 10. *a terhelt és a sértettek között így létrejött elszámolási jogviszony a büntetőjogon kívül esik, és kizárja a lopás bűncselekményének megállapíthatóságát [Btk. 316. § (1) bek., Ptk. 94. §, 99. §, 125. § (1) és (2) bek.].*

BH2000. 481. *ilyen esetben a sértettek a terményből természetbeni részesedést követelhetnek, vagyis a terhelt és a sértettek között olyan elszámolási jogviszony keletkezik, amelyet a polgári jog szabályai szerint kell elbírálni [Btk. 316. § (1) bek., Ptk. 94. §, 99. §, 125. § (1) és (2) bek.].*

EBH1999. 88. *A terhelt a tulajdonában levő földbe a sértettek által vetett, de az ő birtokában levő búzára annak learatásával és betakarításával tulajdonjogot szerzett, azonban a sértettek a terményből természetbeni részesedést követelhetnek. A terhelt és a sértettek között így létrejött elszámolási jogviszony a büntetőjogon kívül esik, és kizárja a bűncselekmény megállapíthatóságát [Btk. 316. § (1) bek., Ptk. 125. §].*

BH1998. 607. *Részesművelési szerződés esetén a termény tulajdonjoga - ha azt nem a termeltető tulajdonában lévő földterületen termelik meg - csak az elválasztással szerezhető meg. Az elválasztás időpontjáig a termelő felszámolója a szerződést az általános szabályok szerint felmondhatja [Ptk. 125. § (1) bek., 321. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 40. § (1) bek. a)-b) pont, 47. § (1) bek., 51. § (3) bek.].*

A növedék

126. § A föld tulajdonosa megszerzi mindazoknak a dolgoknak a tulajdonjogát, amelyek utóbb váltak a föld alkotórészévé (növedék). Ezt a szabályt a termékre, a terményre és a szaporulatra nem lehet alkalmazni, ha az valamely jogviszony alapján mást illet.

A növedék tulajdonképpen sajátos alkotórész. A növedék ugyanis utóbb válik a föld alkotórészévé. Amiatt, hogy a növedék is alkotórész, igaz rá a szabály: oly mértékben van a földdel tartósan egyesítve, hogy az elválasztással a föld értéke, használhatósága számottevően csökkenne, illetve az elválasztott rész elpusztulna. A növedék mint jelenség természetes folyamat következménye is lehet (például a vadon növő fa esete, az iszapolás, a parthoz sodródó földdarab), de létrehozható mesterségesen is.

A növedéket fő szabály szerint a földtulajdonos szerzi meg. Nem a növedéki szabályok érvényesülnek az alábbi esetekben:

1. termék, termény, szaporulat esetén, ha azok tulajdonjoga más jogviszony alapján mást illet.

2. sziget (mert ez állami tulajdonba kerül).

3. elhagyott folyammeder (mert ez állami tulajdonba kerül).

4. épület - ha az ingatlan tulajdonosától eltérő tulajdonba kerül [Ptk. 97. § (2)].

BH1991. 480. *I. Szőlőtelepítés csak az általa elfoglalt földterülettel együtt vehető birtokba, ezért a szőlőültetvény - a földtulajdon (kezelői jog) átadása nélkül - nem apportálható [Ptk. 94. § (1) bek., 95. § (1) bek., 126. §, 1988. évi VI. tv. 21. § (1) bek. d) pont, 22. § (1) - (2) bek., 56. §, 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 15. § (1) - (2) bek., 13/1989. (XII. 16.) IM r. 8. § c) pont].*

A gazdátlan javak elsajátítása

127. § Ha a dolognak nincs tulajdonosa, azon birtokbavétellel bárki tulajdonjogot szerezhet.

Méhraj befogása

Ptké. 22. § Ha a tulajdonos a kirepült méhraját két napon belül nem fogja be, azon birtokbavétellel bárki tulajdonjogot szerezhet.

A korábbi jogi szabályozás a személyi tulajdon szokásos tárgyaira vonatkozott. Az e §-t módosító 1991. évi XIV. törvény a személyi tulajdon kategóriáját már nem használja, ezért a jelenleg hatályos jogszabály szerint a gazdátlan javakon akkor lehet tulajdonjogot szerezni, ha a dolognak nincs tulajdonosa. Ez esetben a tulajdonszerzés birtokbavétellel történik.

Fontos kihangsúlyozni, hogy e § arra az esetre vonatkozik, amikor a dolognak azért nincs tulajdonosa, mert nem is volt, vagy a korábbi tulajdonos szándékosan felhagyott a tulajdonjoggal. (Ingatlan esetén természetesen erről nem lehet szó, mert az ingatlan tulajdonjogával felhagyni nem lehet). Ha az elszállt méhrajt a tulajdonos két nap alatt nem fogta be, ezt követően a méhrajon birtokbavétellel tulajdonjogot lehet szerezni (Ptké. 22. §).

Kizárt a tulajdonjogszerzés a forgalomképtelen tárgyakon és az állam kizárólagos tulajdonában álló tárgyakon is.

A vadak, a halak tulajdonjogának megszerzése

128. § (1) A vadak, továbbá a folyóvizekben és a természetes tavakban élő halak, valamint más hasznos víziállatok - ha törvény eltérően nem rendelkezik - az állam tulajdonában vannak.

(2) A vadászterületen elejtett, elfogott, illetőleg elhullott vad a vadászatra jogosult tulajdonába kerül.

PK 5. szám

A vadászterületen elejtett, elfogott vagy elhullott vad annak a vadászatra jogosultnak a tulajdonába kerül, amelyiknek a vadászterületén az elejtés, elfogás vagy elhullás történt, feltéve, hogy a vadászati jogosultsága erre a vadra kiterjedt. Ilyen jogosultság hiányában a vadon az a más vadászterületen vadászatra jogosult szerez tulajdonjogot, amelyiknek területéről a vad

kiváltott, feltéve, hogy az elejtett, elfogott vagy elhullott vadra jogosult volt vadászni.

(3) A halászati jog gyakorlására jogosult által kifogott hal és más hasznos víziállat tulajdonjogát - ha törvény eltérően nem rendelkezik - a halászati jog gyakorlására jogosult szerzi meg. A nem a jogosult által kifogott hal, valamint más hasznos víziállat - ha törvény eltérően nem rendelkezik - a halászati jog gyakorlására jogosult tulajdonába kerül.

A vadászati és halászati jog korábban az ingatlan tulajdonosát illette meg, majd ez a jog az állam tulajdonába került. A § (1) bekezdésének 1997. augusztus 26-tól hatályos rendelkezés értelmében a vadak, folyóvízi-, természetes tavi halak és hasznos víziállatok csak akkor képezik az állam tulajdonát, ha törvény nem rendelkezik ettől eltérően.

Ilyen eltérést szabályoz a (2)-(3) bekezdés a vadászatra és halászatra jogosultak esetében.

1. A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény értelmében a vadászati jog a földtulajdonjog részeként a vadászterület tulajdonosát illeti meg. Ha a vadászterületen vízfelület is van, a jog a meder tulajdonjogának része. A vadászati jog lehet önálló és társult, attól függően, hogy a vadászterületnek egy vagy több tulajdonosa van. A vadászati jog haszonbérbe adása esetén a haszonbérlő a vadászatra jogosult.

A vadászati jog kiterjed a vad és élőhelyének védelmére, a vadgazdálkodással összefüggő kötelezettségekre és jogosultságokra, továbbá a területen szabadon élő vad elejtésére (elfogására), a hullott agancs és a vadászható szárnyas tojásának, valamint az elhullott vad tetemének elsajátítására is. E törvény hatálya azonban nem terjed ki a természetes élő környezetben vadon élő, nem vadászható állatfajokra, valamint arra a vadra, amelyet nem a vadászati jog hasznosítása érdekében tartanak bekerített helyen (1996. évi LV. törvény 23. §, 6. §, 11. §). A vadászható állatokat a törvény végrehajtására vonatkozó 30/1997. (IV. 30.) FM rendelet 1. §-a tartalmazza.

Az 1996. évi LV. törvény 9. § (1)-(2) bekezdése a Ptk. 128. § (1)-(2) bekezdésében foglaltakkal azonosan rendelkezik azzal azonban, hogy a vadászatra jogosult tulajdonába kerül az elejtett, elfogott vad trófeája, valamint a hullott agancs és a szárnyas vad tojása is.

Az 1996. évi LV. törvény 9. § (2)-(4) bekezdéséhez kapcsolódóan a PK 5. számú állásfoglalás szerint az elejtett, elfogott, vagy elhullott vad annak a vadászatra jogosultnak a tulajdonába kerül, amelyiknek a vadászterületén az elejtés, elfogás, vagy elhullás történt, feltéve, hogy a vadászati jogosultsága erre a vadra kiterjed.

Amennyiben ilyen jogosultsággal nem rendelkezik, a vadon az a más vadászterületen vadászatra jogosult szerezhet tulajdonjogot, akinek területéről a vad kiváltott, feltéve, hogy az elejtett, elfogott, vagy elhullott vadra jogosult volt vadászni. Ugyanezek a szabályok irányadók az egyik vadászterületen megsebzett, de egy másik vadászterületen elejtett, elfogott, vagy elhullott vad tekintetében, továbbá akkor is, ha a vad elejtése, vagy elfogása jogtalanul történt.

Az a kérdés, hogy a vad kinek a tulajdonába kerül, adott esetben még a büntető jogi minősítést is befolyásolhatja. Egy jogesetben például a bíróság kimondta, hogy a vadásztársaság rendelkezése alatt álló területen elhullott állat trófeájának a jogtalan eltulajdonítása lopást valósít meg (BH1982. 411.).

2. A halászatról és a horgászatról szóló 1997. évi XLI. törvény értelmében a halászati jog a víz tulajdonjogának elválaszthatatlan része. A halászati jog önálló, ha a halászati vízterület kizárólag egy személy (ideértve a Magyar Államot is) tulajdonában van. Ha a halászati vízterület több személy tulajdonában van, a halászati jog a tulajdonosokat közösen illeti meg. Ez az ún. társult halászati jog, amelynek fennállása esetén a tulajdonosok a tulajdonukban lévő vízterület nagysága szerinti szavazati arányban, egyszerű szótöbbséggel határoznak a leglényegesebb kérdések vonatkozásában (1997. évi XLI. törvény 4. §). A törvény 8. §-a - a Ptk. 128. § (1) és (3) bekezdésével összhangban - rendelkezik a hal tulajdonjogának megszerzéséről. Eszerint a jogosult a hal, illetve más hasznos víziállat tulajdonjogát annak jogszerű kifogásával szerzi meg. A hal tulajdonjoga a jogosultat illeti, ha a halászati vízterület is a tulajdonában van. Kivétel ez alól a holtág, a bányató és a víztározó, amelyek esetében a halászati jog a Magyar Államot illeti meg. Az önkormányzati tulajdonban álló holtág és bányató halászati joga azonban csak akkor illeti meg az államot, ha a tulajdonos önkormányzat e jogát nem kívánja gyakorolni [1997. évi XLI. törvény 3. § (2)].

A nem állami tulajdonban lévő vízen (kivéve a holtágat, a bányatavat és a víztározót) a Magyar Államot megillető halászati jog 1999. január 1. napjával megszűnt, ezért ezen időponttól kezdődően a vízterület tulajdonosát illeti a halászati jog (1997. évi XLI. törvény 54. §).

Kihangsúlyozandó, hogy a Ptk. 128. §-a csak a folyóvizekben és a természetes tavakban élő halakról, illetve hasznos víziállatokról tesz említést. Nem vonatkozik tehát ez a rendelkezés a mesterséges vizekben tenyésztett halakra - szemben az 1997. évi XLI. törvény 2. § (1) bekezdésének e) pontjával, amely szerint a törvény hatálya a mesterséges halastóra is kiterjed.

Korábban a Ptké. 23. §-a határozta meg, hogy mely állatokat kell hasznos víziállatoknak tekinteni. Jelenleg az 1997. évi XLI. törvény 2. § (1) bekezdés a) pontja rendelkezik erről, kimondva, hogy más hasznos víziállatnak kell tekinteni a rákot, a békát, a kagylót, a piócát, valamint ezek egyedfejlődési alakjait.

EBH2003. 848. *A harmadik személy a vadászatra jogosultnak köteles megtéríteni a vadászterületén jogellenesen elejtett vad értékét (Ptk. 128. §, 339. §).*

BH2003. 199. *II. A vadvédelmi bírság a vadgazdálkodási érdeksérelem esetén - a kártérítés mellett - mint önálló közigazgatási szankció alkalmazható. [Ptk. 128. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek., 8/1993. (I. 30.) FM r., Pp. 164. § (1) bek., Legf. Bír. PK 5. sz. állásfoglalás].*

BH1995. 136. *A rongálás bűncselekménye és a jogosulatlan vadászat szabálysértése nem valósul meg, ha a vadászatra egyébként jogosult elkövető a gondatlansága folytán a lövés leadásakor abban a téves feltevésben volt, hogy az általa célba vett gímszarvas bika selejtnek minősül, és ezért nem esik kilövési tilalom alá [Btk. 14. §, 27. § (1) és (3) bek., 324. §, 17/1968. (IV. 14.) Korm. r. 94. § (2) bek., Ptk. 128. § (1) és (2) bek.].*

BH1982. 411. *A vadásztársaság rendelkezése alatt álló területen elhullott állat trófeájának a jogtalan eltulajdonítása nem jogtalan elsajátítást, hanem lopást valósít meg [Btk. 316. § (1) bek., (4) bek. a) pont, 325. §, Ptk. 128. § (2) bek.].*

Ptké. 23. §

A találás

129. § (1) Ha valaki feltehetően más tulajdonában lévő dolgot talál, és annak tulajdonjogára igényt tart, megszerzi a tulajdonjogot, ha

a) mindent megtett, amit a jogszabály annak érdekében ír elő, hogy a dolgot a tulajdonosa visszakaphassa, és

b) a tulajdonos a találástól számított egy éven belül a dologért nem jelentkezett.

(2) Nem szerez tulajdonjogot a találó, ha a dolgot a közönség számára nyitva álló hivatali, vállalati vagy más épületben vagy helyiségben, továbbá közforgalmú közlekedési és szállítási vállalat szállítóeszközén találta. Ilyen esetben a dolgot a hivatal vagy a vállalat három hónapi őrizet után értékesítheti; a tulajdonos a találást követő egy éven belül követelheti a dolog, illetve a vételár kiadását.

A Ptk. 127. §-a gazdátlan javak elsajátítását említi. Ezzel szemben az elveszett, elrejtett dolog nem gazdátlan, hiszen nem szándékosan hagyott fel tulajdonosa a tulajdonjoggal.

A találás eredeti tulajdonszerzési mód, amelynek azonban szigorú feltételei vannak. A találó csak akkor szerez tulajdonjogot, ha:

1. mindent megtett azért, hogy a tényleges tulajdonos a dolgát visszakaphassa,

2. egy éven belül a tulajdonos nem jelentkezett a tárgyért,

3. a tárgyat nem a közönség részére nyitva álló hivatali, vállalati, vagy más épületben, vagy helyiségben, továbbá közforgalmú közlekedési és szállítási vállalat szállító eszközén találta.

Ameddig egyébként a találó a dolgot magánál tartja, jogi helyzetére a felelős őrzés szabályai az irányadók.

A 18/1960. (IV. 13.) Korm. rendelet a talált dolgok tekintetében követendő eljárásra vonatkozik. E szerint a találó köteles a talált dolgot a találástól számított 8 nap alatt a dolgok elvesztőjének, tulajdonosának, vagy más átvételre jogosult személynek átadni, vagy a települési önkormányzat jegyzőjének beszolgáltatni. A rendelkezés szerint az olyan dolgot, amelynek átvételére jogosult személy nem állapítható meg, a jegyző a beszolgáltatástól számított 3 hónapon át őrzi. Ha a jogosult a találástól számított 1 éven belül sem a jegyzőnél, sem a találónál nem jelentkezik, a találó a neki adott dolog tulajdonjogát megszerzi. Ez esetben a tulajdonjog megszerzésével a harmadik személynek a dolgot terhelő jogai is megszűnnek.

A közönség számára nyitva álló hivatali, vállalati, vagy más épületben, vagy helyiségben, továbbá közforgalmú, közlekedési és szállítási vállalat szállítóeszközén talált dolgot a találó köteles a hivatal, vagy vállalat alkalmazottjának azonnal átadni. A rendelet szerint az ilyen dolog tulajdonjogára a találó nem tarthat igényt. Ha a dologért a jogosult 3 hónap alatt nem jelentkezik, a hivatal a tárgyat értékesítheti.

A rendőrség szolgálati szabályzatáról szóló 3/1995. (III. 1.) BM rendelet 27. §-a egyes, a találással összefüggő kérdéseket is szabályoz. Kimondja, hogy a rendőr az állampolgár által talált dolgot (bizonyos dolgok kivételével) csak akkor vehet át, ha annak a jegyzőhöz történő beszolgáltatása valamilyen oknál fogva nem lehetséges. A rendőri átvételről elismervényt kell adni. Ha például a rendőrnek elhagyott robbanó,

sugárzó, vagy mérgező anyagot kívánnak átadni, intézkednie kell az élet és vagyonbiztonság megóvása érdekében.

Ugyanakkor a rendőri szervhez (és nem a jegyzőhöz) kell beszolgáltatni a talált tárgyat, ha az lőfegyver, gáz és riasztófegyver, légfegyver, lőszer és ipari robbantó anyag, pirotechnikai eszköz, kábítószer, pszichotrop anyag, közbiztonságra veszélyes egyéb tárgy, rendőrség által kibocsátott okmány, vagy hatósági jelzés.

Természetesen más jogszabályok is rendelkezhetnek különböző talált tárgyakkal kapcsolatos eljárások tekintetében, például a személyi igazolvány megtalálása estén követendő eljárásról. Ez utóbbiakat azonban azért nem említjük, mert ezek vonatkozásában a tulajdonjog átszállásának kérdése nyilvánvalóan fel sem merül.

BH2003. 38. *Talált pénz tulajdonszerzésére irányuló kérelem elbírálása során vizsgálandó kérdések [Ptk. 129. §, 18/1960. (IV. 13.) Korm. r. 2. §].*

BH1994. 96. *I. A vélelmezett és a látszaton alapuló képviselet elhatárolása [Ptk. 129. § (2) bek., 220. § (1) bek., 221. § (1)-(2) bek.]*

130. § Ha a talált dolog nagyobb értékű, és annak tulajdonjogát a találó nem szerzi meg, a találó méltányos összegű találódíjra jogosult, feltéve hogy megtett mindent, amit a jogszabályok előírnak avégből, hogy a tulajdonos a dolgot visszakaphassa.

Speciális szabályok érvényesülnek akkor, ha a talált dolog nagyobb értékű. Ez esetben ugyanis a dolog tulajdonjogát a találó nem szerzi meg, hanem méltányos összegű találói díjra jogosult. Ilyenkor is feltétel azonban, hogy mindent megtegyen, amit a jogszabályok előírnak azért, hogy a tulajdonos a dolgot visszakaphassa. Érdekes jogeset fordult elő a joggyakorlatban, amikor valaki egy lottószelvényt talált és azt eredeti tulajdonosának visszaadta. A lottószelvénnyel akkor éppen magas összeget lehetett nyerni. A bíróság azt állapította meg, hogy a találó díj az elveszett, de utóbb tulajdonosának visszaadott és jelentős összeggel kihúzott lottószelvény találójának is jár. A jogi probléma nyilvánvalóan az volt, hogy magának a lottószelvénynek, mint tárgynak jelentős értéke nem volt, azonban a szelvényekben rejlő nyerési lehetőség realizálódhatott és így a jelentős érték megállapítására mód nyílt. (BH1965. 4690.)

EBH2001. 525. *A szerződésből, illetve a tulajdonosi jogosítványokból eredő jogok érvényesítése előtt általában nem hozható döntés abban a kérdésben, hogy harmadik személy (államigazgatási szerv, bíróság, ügyészség) szerződésen kívüli közrehatása a kártérítési felelősséget megalapozza-e (Ptk. 349. §, 130. § és 157. §).*

BH1988. 1. *A kutya találója találódíjra általában nem jogosult. A kutya tartásával felmerült költségeinek a megtérítését a felelős őrzés szabályai alapján követelheti a tulajdonostól [Ptk 130. §, 196. § (1) bek.].*

131. § Ha a talált dolog tulajdonosa az egy évi határidőn belül nem jelentkezik, és a dolgon a találó sem szerez tulajdonjogot, a tulajdonjog, illetőleg a dolog értékesítéséből befolyt vételár az államot illeti.

Ha a találó nem szerzi meg a dolog tulajdonjogát és azért egy év alatt a tulajdonos sem jelentkezik, a dolog tulajdonjoga (az értékesítésből befolyt vételár) az államot illeti. E szabály az irányadó akkor is, ha a találó a jogszabály alapján nem szerezheti meg a tulajdonjogot, de akkor is, ha megszerezhetné ugyan, de arra nem tart igényt.

132. § (1) Ha valaki olyan értékes dolgot talált, amelyet ismeretlen személyek elrejtettek, vagy amelynek tulajdonjoga egyébként is feledésbe ment, köteles azt az államnak felajánlani.

(2) Ha az állam a dologra nem tart igényt, az a találó tulajdonába megy át; ellenkező esetben a találó a dolog értékéhez mérten megfelelő díjra jogosult.

(3) Ha az (1) bekezdésben megjelölt talált tárgy muzeális vagy műemléki értékű, annak tulajdonjoga az államot illeti meg. Az ilyen tárgyak találásához kapcsolódó eljárás szabályait, valamint a találónak járó díj mértékét külön jogszabály állapítja meg.

A § nem nagyobb értékű, hanem olyan értékes dologról rendelkezik, amelyet ismeretlen személyek elrejtettek, vagy amelynek tulajdonjoga feledésbe ment. Ez az értékes dolog az ún. kincslelet. A Ptk. 130. §-a esetében más személy tulajdonáról van szó, míg a most tárgyalt esetben lényegében gazdátlan dologról. Ez a különbség az oka annak is, hogy míg a Ptk. 130. §-a méltányos összegű találódíjról szól, ezzel szemben a Ptk. 132. §-a a dolog értékéhez mérten megfelelő díjra utal. Utóbbi esetben ugyanis nyilvánvalóan jelentős értékű tárgyról van szó, amely az állam tulajdonába kerül. Indokolt tehát, hogy az állam ezért megfelelő és a dolog értékéhez viszonyuló találó díjat fizessen, amely adott esetben akár az érték 1/3 része is lehet. Egy konkrét ügyben a bíróság a találói díj mértékének kérdésében foglalt állást kiemelkedő muzeális értékű kincslelet estén. Megállapította, hogy a 20 millió forint értéket képviselő lelet után a 2 600 000 forintos találói díj indokolt (Legfelsőbb Bíróság Pfv. I. 20 581/1995/8.).

A megtalált értékes tárgy tulajdonjogi helyzete aszerint alakul, hogy arra az állam igényt tart-e, vagy nem. A törvény előírja, hogy a találó a tárgyat köteles az államnak felajánlani. Ha az állam a felajánlott tárgyat

tulajdonul elfogadja, a találó a dolog értékéhez mérten megfelelő díjra jogosult. Ha azonban az állam a dologra nem tart igényt, a tárgy a találó tulajdonába megy át. Ilyen esetekben a tulajdonjog keletkezésének alapja az állam elfogadó, vagy visszautasító nyilatkozata.

Abban az esetben, ha a talált jelentős értékű tárgy muzeális, vagy műemléki jellegű, akkor annak a tulajdonjoga mindenképp az államot illeti meg.

A kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről az 1997. évi CXL. törvény; a muzeális értékű könyvek, zeneművek, térképek és egyéb nyomtatványok, valamint kéziratok bejelentéséről az 1/1967. (VI. 18.) MM rendelet tartalmaz szabályokat.

A feldolgozás és az egyesítés

133. § (1) Aki idegen dolog feldolgozásával vagy átalakításával a maga számára jóhiszeműen új dolgot állít elő, a dolog tulajdonosának választása szerint köteles a dolog értékét megtéríteni, vagy munkája értékének megtérítése ellenében az új dolog tulajdonjogát átengedni.

(2) Ha a munka értéke a feldolgozott vagy átalakított dolog értékét lényegesen meghaladja, a dolog tulajdonosát választási jog nem illeti, csupán a dolog értékének megtérítését követelheti.

(3) Ha a feldolgozó vagy átalakító rosszhiszemű volt, a választás joga minden esetben az anyag tulajdonosát illeti; ha az anyag tulajdonosa az új dolog tulajdonjogát választja, csak gazdagodását köteles megtéríteni.

A feldolgozás (vagy átalakítás), akkor eredményezi a tulajdonjog megszerzését, ha valaki más dolgából, de saját munkájával új dolgot hoz létre. Fontos feltétel továbbá, hogy a megmunkált anyagok lényeges értékcsökkentés nélkül ne legyenek szétválaszthatók.

Feldolgozás esetén a régi dolog helyett (és nem mellette) keletkezik egy új dolog az emberi tevékenység eredményeként. Az új dolog azt jelenti, hogy nem egyszerűen a régi dolog megmunkálásáról van szó (például faanyag előkészítéséről), hanem valami minőségileg új dologról (tehát például asztalról). Abban az esetben, ha valaki más dolgából egy új dolgot hoz létre, a jogi helyzet megoldására az alábbi lehetőségek mutatkoznak:

1. Ha az anyagok szétválaszthatók, a tulajdonjog védelme alapján kérhető az eredeti állapot helyreállítása.

2. Ha a visszaalakítás nem lehetséges, de a feldolgozó jóhiszemű volt, a tulajdonos választhat, hogy

a) átengedi-e az új dolog tulajdonjogát az eredeti dolog értékének megtérítése ellenében, vagy

b) az új dologra igényt tart a munka értékének megtérítése mellett. Ha azonban a munka értéke lényegesen nagyobb, mint a felhasznált anyag értéke, ez esetben a dolog tulajdonosát választási jog nem illeti meg, csupán a dolog értékének megtérítését követelheti.

3. Ha nem alakítható vissza a dolog és a feldolgozó rosszhiszemű volt, csak az anyag tulajdonosa választhat, és ha az új dolgot választja, a gazdagodást kell megtérítenie és nem a munka ellenértékét.

A jogszabály azért elsősorban a dolog tulajdonosát jogosítja fel a választásra, mert a feldolgozás esetén két személy áll egymással szemben: az egyik a dolog tulajdonosa, a másik a munkát végző. A törvény a tulajdonost védi elsődlegesen, vagyis a feldolgozott anyag tulajdonosát.

Rosszhiszemű a feldolgozó akkor, ha tudta, vagy tudnia kellett volna, hogy az a dolog, amelyet megmunkál, nem az ő tulajdona.

Sok esetben nehéz megállapítani, hogy a munka értéke lényegesen meghaladja-e a feldolgozott, vagy átalakított dolog értékét. A joggyakorlat általában abból indul ki, hogy a valóságosan elvégzett munkát kell figyelembe venni és nem a régi, valamint a feldolgozott dolog értékének különbözetét.

134. § (1) Ha több személy dolgai úgy egyesülnek vagy vegyülnek, hogy azokat csak aránytalan károsodás vagy aránytalan költekezés árán vagy egyáltalán nem lehet szétválasztani, közös tulajdon keletkezik. Ha a tulajdonosok bármelyike a közös tulajdont nem kívánja, az, akinek dolga az egyesülés előtt nagyobb értékű volt, választhat, hogy a dolgot a többi tulajdonos kártalanítása ellenében tulajdonába veszi vagy kártalanítás ellenében azoknak átengedi.

(2) A választási jog nem illeti meg azt, aki az egyesülést vagy vegyülést rosszhiszeműen maga idézte elő. Ilyen esetben a rosszhiszemű volt tulajdonos csak a gazdagodás megtérítését követelheti.

Az egyesülés vagy vegyülés esetén a törvény a feldolgozástól eltérő szabályt alkalmaz. Így ha a tulajdonosok dolgainak egyesülésével (vegyülésével) létrejött új dolog szétválasztása lehetetlen, vagy lehetséges ugyan, de csak aránytalan költséggel vagy aránytalan károsodást okozva, fő szabály szerint közös tulajdon keletkezik. Ha valamelyik tulajdonos a közös tulajdont nem kívánja, sor kerülhet arra, hogy a létrejött dolgot az egyik tulajdonos tulajdonába adják kártalanítás ellenében. Ilyenkor azt a tulajdonost illeti meg a választás joga, akinek a dolga az egyesülés (vegyülés) előtt a nagyobb értéket képviselte. Természetesen itt sem illeti meg a

választási jog azt a személyt, aki a vegyülést vagy az egyesülést rosszhiszeműen maga idézte elő. Ilyenkor ez a rosszhiszemű tulajdonos csak a gazdagodás megtérítésére tarthat igényt.

BH2003. 276. *Tervezési, beruházási, kivitelezési és üzemeltetési szerződések alapján létrehozott kábeltelevíziós hálózat tulajdonjogának megszerzésére csak olyan szerződés alkalmas, amely pontosan tartalmazza a tulajdonszerzés jogcímét, tárgyát és a tulajdonjog terjedelmét [Ptk. 95. § (1) bek., 134. § (1) bek., 137. §, 205. § (1)-(2) bek., Pp. 206. § (1) bek., 221. § (1) bek.].*

135. § (1)

(2) Ha az átalakított, feldolgozott, egyesült vagy összevegyült dolog tulajdonjogára egyik fél sem tart igényt, azt értékesíteni kell, és a vételárat a jogosultak között megfelelő arányban fel kell osztani.

(3) Ilyen esetben azt a felet, aki csak gazdagodása mértékéig igényelhet megtérítést, a vételárból legfeljebb a teljes kártalanításra jogosultak kielégítése után fennmaradó összeg illeti meg.

A gyakorlatban előfordulhat, hogy az átalakított, feldolgozott, egyesült, vagy összevegyült dolog tulajdonjogára egyik fél sem tart igényt. Ilyen esetben, a törvény szerint értékesíteni kell a tárgyat és a vételárat kell a jogosultak között a megfelelő arányban felosztani. Természetesen itt is figyelembe kell venni, ha egyes esetekben valamelyik felet csak a gazdagodás illeti meg. Az ilyen személy a vételárból legfeljebb a kártalanításra jogosultak kielégítése után fennmaradó összegre tarthat igényt.

136. § (1) Ha valaki idegen anyaggal saját földjére vagy a használatában álló földre épít, beépítéssel megszerzi az anyag tulajdonjogát, de az anyag értékét köteles megtéríteni.

(2)

A beépítés fogalma azt jelenti, hogy valaki idegen anyaggal saját tulajdonában, vagy használatában álló földre épít. A saját használatban (és nem tulajdonban) lévő földön történő építkezés esetén a beépítéssel tulajdonjogot csak akkor lehet szerezni, ha az épület tulajdonjoga is megilletheti az építőt a Ptk. 97. § (2) bekezdése alapján.

A beépítésnél nincs jelentősége, hogy a beépítő jó, vagy rosszhiszemű volt-e, mint ahogy annak sem, hogy a beépített anyag értéke hogyan viszonyul a föld értékéhez. A jogszabályalkotó nem kívánta általánossá tenni, hogy a beépítéssel is közös tulajdon keletkezzék a beépített anyag tulajdonosa és a föld tulajdonosa között, természetesen azonban gondoskodni kell az idegen anyag tulajdonosa érdekeinek védelméről. Mindezekre tekintettel e § fő szabályként azt fogalmazza meg, hogy a földtulajdonos szerzi meg az anyag tulajdonjogát, azonban az anyag értékét köteles az anyag tulajdonosának megtéríteni.

A joggyakorlat megkívánja a beépítésre vonatkozó szabályok alkalmazásához azt is, hogy az anyag szorosan kapcsolódjon a földhöz, vagyis ne lehessen az építmény megsemmisülése, vagy megrongálódása nélkül a földtől elválasztani. Ha például csak néhány előre gyártott építési elem felhelyezéséről, néhány elmozdítható építési anyagról van szó, a beépítéssel kapcsolatos tulajdonszerzés nem következik be.

A beépítésnél is alkalmazandó az az elv, hogy nem csak az épület, hanem bármilyen más építmény építésével is lehet a beépítés tényével tulajdonjogot szerezni a beépített anyagon.

137. § (1) Ha valaki anélkül, hogy erre jogosult lenne, idegen földre épít, az épület tulajdonjogát a földtulajdonos szerzi meg, köteles azonban gazdagodását a ráépítőnek megfizetni. A bíróság a földtulajdonos kérelmére a ráépítőt kötelezheti a földnek, illetőleg - ha a föld megosztható - a föld megfelelő részének a megvásárlására.

(2) A ráépítő szerzi meg a földnek, illetőleg a föld megfelelő részének tulajdonjogát, ha az épület értéke a földnek, illetőleg a föld megfelelő részének értékét lényegesen meghaladja. A bíróság a földtulajdonos kérelmére azt is megállapíthatja, hogy a ráépítő csak az épület tulajdonjogát szerezte meg; ebben az esetben a ráépítőt a földön használati jog illeti meg.

(3) Ha valaki a más tulajdonában levő épületet bővíti, ahhoz hozzáépít vagy azt átépíti, vagy ha az idegen földön már épület áll, a ráépítéssel - a felek eltérő megállapodása hiányában - közös tulajdon keletkezik. A ráépítő tulajdoni hányadát az egész ingatlan értékéből a ráépített részre eső érték aránya alapján kell megállapítani.

(4) A ráépítő tulajdonszerzésére vonatkozó szabályokat [(2)-(3) bekezdés] nem lehet alkalmazni, ha a ráépítő rosszhiszemű volt, vagy ha a földtulajdonos a ráépítés ellen olyan időben tiltakozott, amikor a ráépítőnek az eredeti állapot helyreállítása még nem okozott volna aránytalan károsodást.

Ráépítésnek minősül ha valaki idegen földre épít anélkül, hogy erre jogosult lenne, illetve ha valaki más tulajdonában lévő épületet bővít, ahhoz hozzáépít, vagy azt átépíti - feltéve mindkét esetben, hogy nem volt a felek között eltérő megállapodás.

Jogosult az idegen földre építésre az, akinek a számára a föld tulajdonosával kötött megállapodás ezt lehetővé teszi [Ptk. 97. § (2)]. Ez esetben nyilvánvalóan nem a ráépítés szabályait kell alkalmazni.

A ráépítés abban különbözik a túlépítéstől, hogy az építkezés teljes mértékben más tulajdonában álló földön történik, míg a túlépítés részben saját telken, részben pedig a szomszéd telkén zajlik.
A jogi szabályozás alakulása:
A ráépítésre, túlépítésre, beépítésre vonatkozó rendelkezéseket csak akkor lehetett alkalmazni, ha az építkezés a Ptk. hatályba lépése, 1960. május 1. után történt (Ptké. 79. §).
A törvény a hatálybalépésekor a közös tulajdon keletkezését igyekezett kizárni, ezért fő szabályként úgy rendelkezett, hogy vagy az épület tulajdonjogát szerezte meg a földtulajdonos, vagy a ráépítőé lett a teljes földterület.
A Ptk. módosítására az 1977. évi IV. törvénnyel 1978. március 1-jei hatállyal került sor. A módosítás egyrészt azt célozta, hogy ráépítés esetén meg lehessen állapítani az épület és a föld tulajdonjogának elkülönülését, másrészt pedig azt, hogy ha a jóhiszemű ráépítő más épülethez hozzáépít, a vegyülés szabályaihoz hasonlóan (Ptk. 134. §) közös tulajdon keletkezhessen.
A Ptk. 137-138. §-ban nem szabályozott kérdések esetében a túlépítés szabályait kell megfelelően alkalmazni [Ptk. 138. § (3)].
Ezen túlmenően a jogi szabályozás körébe tartozik a PK 7. számú állásfoglalása, amely részletesen szabályozza a ráépítés feltételeit (ezt az állásfoglalást módosította 1997-ben a PK 300. számú állásfoglalás).
Érintette még a jogi szabályozást a 29/1992. (V. 19.) AB határozat, amely 1992. május 19-től megsemmisítette a Ptk. 138. § (2) bekezdését. E rendelkezés alapján az állami tulajdonban álló ingatlan tulajdonjogát ráépítéssel nem lehetett megszerezni és azon közös tulajdon sem keletkezhetett.
Az építkezés fogalma:
E § az épület fogalmát használja, a Ptk. 686. §-a szerint azonban az épületekre vonatkozó rendelkezéseket más építményre is megfelelően alkalmazni kell.
A Legfelsőbb Bíróság iránymutató gyakorlata szerint csak a tartós fennmaradásra szánt építmények alapozhatják meg a tulajdonjog megszerzését (Polgári Jogi Döntvénytár 1976-1977. 43. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1978.). Fontos feltétel, hogy az építkezés jogilag és műszakilag befejezett legyen, vagyis olyan épületről legyen szó, amely a rendeltetés szerinti tartós használatra, műszaki és jogi szempontból egyaránt alkalmas (BH1982. 190.). Nyilvánvaló ugyanis, hogy nem lenne helyes tulajdonjogot megállapítani rendezetlen sorsú építkezésre, amely tekintetében esetleg utóbb az építésügyi hatóság bontást rendel el. Ugyanezen ok miatt még az ideiglenes fennmaradási engedély sem elegendő (BH1984. 147.).
A PK 7. szám III. pontja rendelkezik a Ptk. 137. § (3) bekezdésben említett építkezésről, vagyis a már meglévő épület bővítéséről, hozzáépítésről, átépítésről, beépített ingatlanon újabb épület létesítéséről.
A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy nem lehet közös tulajdont keletkeztető építkezésnek tekinteni az épület szerkezetét nem érintő karbantartási, korszerűsítési, felújítási és más építési munkát. E vonatkozásban a joggyakorlatban az okoz gondot, hogy az épületszerkezetet érintő építkezés fogalma műszakilag nem meghatározható. A kirendelt igazságügyi szakértők e vonatkozásban egzakt választ nem tudnak adni. Nyilvánvalóan ilyennek tekintendő a bővítés, a hozzáépítés, az átépítés, vagy az újabb épület létesítése. Nem lehet ilyennek tekinteni a fűtéskorszerűsítést, vagy az épület tatarozását, a tető cseréjét stb. Az épület szerkezetét nem érintő karbantartási, korszerűsítési, vagy más építési munka végzése még akkor sem eredményezhet közös tulajdont, ha ezáltal esetleg az épület beosztása módosul (BH1987. 37. I.).
Adott esetben tehát nem az építkezés értéke, hanem annak műszaki tartalma dönti el, hogy dologi jogi igénye van-e a ráépítőnek, vagy csak kötelmi igényként érvényesítheti a beruházásból származó igényét. Más dolog például egy közös tulajdonban lévő ingatlanon belül a teljes tatarozási munka elvégzése és az ezzel kapcsolatos igény a társtulajdonossal szemben és megint más dolog, ha az egyik társtulajdonos az ingatlanon garázst épít.
A műszaki kérdések tisztázása mellett azonban rendkívül fontos annak vizsgálata is, hogy az építkezés megkezdésekor a felek között milyen megállapodás volt és a megállapodás nem zárta-e ki a tulajdoni igény keletkezését. Lehetséges például, hogy a szülők megengedik a gyermeküknek, hogy házastársával együtt egy szoba, konyhás lakrészt építsen a szülői házhoz, de azzal a kikötéssel, hogy ebből tulajdonjogi változás nem származhat. Ha például a gyermek utóbb elválik házastársától és annak igénye keletkezik, ez az igény legfeljebb a jogalap nélküli gazdagodás szabályai alapján oldható meg.
A ráépítés jogkövetkezményei:
Főszabályok:
1. A Ptk. 97. § (1) bekezdésében írtak érvényesülése (a földtulajdonos szerzi meg az épület tulajdonjogát, gazdagodása megtérítése ellenében).
2. A földtulajdonos kérheti, hogy a ráépítő vegye meg a földet (vagy annak egy részét, ha a föld megosztható).

A szabályozás lényege az, hogy a földtulajdonost illeti meg a választás joga a jogkövetkezmények tekintetében.
Egyéb rendelkezések:
A. Ha az épület értéke a föld értékét lényegesen meghaladja és a ráépítő jóhiszemű volt:
1. a jóhiszemű ráépítő megszerezheti a föld (vagy a föld egy része) tulajdonjogát.
2. A földtulajdonos azt is kérheti, hogy a ráépítő csak az épület tulajdonjogát szerezze meg [Ptk. 137. § (2), Ptk. 155. §].
A föld tulajdonjoga és az épület tulajdonjoga tehát elválhat, ha:
- a földtulajdonos kéri (és nem a ráépítő) a Ptk. 137. § (2) bekezdése alapján,
- eleve volt ilyen jellegű megállapodás az építő és a földtulajdonos között
- a ráépítő ezt kérte és ehhez a perben a földtulajdonos hozzájárult (PK 7. számú állásfoglalás).
A földtulajdonos hozzájárulása a perben pótolhatja a Ptk. 97. § (2) bekezdése szerinti írásbeli megállapodást. A perben az sem szükséges, hogy a földtulajdonos hozzájárulásával kapcsolatos nyilatkozat keresetben, vagy viszontkeresetben jelenjék meg.
Ha a ráépítőé lesz a föld, köteles megtéríteni a föld forgalmi értékét.
Részingatlant a ráépítő csak akkor szerezhet meg, ha a telek megosztható. Ilyen esetben is előfordulhat, hogy az eredeti telektulajdonos ingatlanában értékcsökkenés következik be, amelyet a ráépítő köteles megtéríteni.
Földhasználati jog alapítása esetén (Ptk. 155. §) is kell a telek ellenértékeként bizonyos összeget fizetni. Ha tartós épületről van szó, a telek forgalmi értékéhez közelít ez a fizetendő ellenérték.
A Ptk. 137. §-a nyilvánvalóan a jogosulatlan jóhiszemű ráépítés eseteit szabályozza. Eltér ettől a jogosult ráépítés, amely a felek közötti szerződésen alapul. Ez esetben a szerződés tartalma dönti el a tulajdonjogi helyzetet. A szerződés elsőbbsége azon alapul, hogy a Ptk. 112. § (1) bekezdése alapján a tulajdonost megilleti a rendelkezési jog, ezért biztosítani kell számára, hogy megállapodással rendezhesse a vitás tulajdonjogi helyzetet.
Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a ráépítés során keletkező megállapodásra a törvény nem ír elő alakisági szabályokat, mint a Ptk. 97. § (2) bekezdése.
Az ítélkezési gyakorlat a ráépítés következményeit kiterjesztette arra az esetre is, amikor a ráépítés lényegében a tulajdonos engedélyével történik, anélkül, hogy a felek az építkezést követő tulajdonjogi helyzetet rendezték volna.
B. Ha az építkezés már megvolt épülethez, vagy épület mellé történik.
A (3) bekezdés értelmében, ha az ingatlanon korábban is volt épület és a ráépítő egy újabb épületet emel, vagy a meglévő épületet bővíti, ahhoz hozzáépít, vagy azt átépíti, a ráépítéssel a felek eltérő megállapodása hiányában közös tulajdon keletkezik. A PK 7. számú állásfoglalás utal arra, hogy a tulajdonjog keletkezése független attól, hogy az épületnek mi a rendeltetése, továbbá arra is, hogy nem eredményez közös tulajdont az épület szerkezetét nem érintő karbantartási, korszerűsítési, felújítási és más építési munka.
A ráépítéssel szerzett tulajdoni hányad mértékét, nagyságát annak alapján kell megítélni, hogy az a ráépítéskor milyen összeget tett ki az ingatlan egész értékéhez viszonyítva. A hányadok meghatározásánál a ráépítéskori értéket kell alapul venni, mert a tulajdonszerzés is a ráépítés befejezésével történik.
A tulajdonszerzési arány meghatározásánál nincs jelentősége az ún. bekerülési értéknek. Nem azt kell vizsgálni ugyanis, hogy ténylegesen mennyi pénzt fizettek ki az építkezésre, hanem azt, hogy az építkezés mennyivel növelte az ingatlan forgalmi értékét. Ha például az igazságügyi szakértő azt állapítja meg, hogy az építkezés befejezésekor az egész ingatlan (a ráépítéssel együtt) 8 millió forintot ér és ezen belül a ráépítés 2 millió forinttal emelte az ingatlan értékét, akkor a ráépítéssel megszerzett tulajdoni hányad: 1/4 (2 millió aránya a 8 millióhoz).
Ha az eredeti ingatlannak egy tulajdonosa volt, a ráépítés folytán a tulajdoni aránya módosul. A ráépítő a Ptk. 116. §-a alapján kérheti, hogy tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartás feltüntesse. A ráépítő által indított perben ezért a bíróság annak tűrésére fogja kötelezni az alperest (az ingatlan bejegyzett tulajdonosát), hogy 1/4 részben a ráépítő tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezzék, az eredeti tulajdonos tulajdonjoga pedig 3/4 részre változik.
Abban az esetben, ha az ingatlannak eredetileg két tulajdonosa volt, akik 1/2-1/2 arányban voltak bejegyezve az ingatlan-nyilvántartásba és a ráépítő (harmadik személy) 1/4 résznyi tulajdonjogot szerzett, a fennmaradó részre az eredeti tulajdonostársak a bejegyzett hányadaikkal azonos arányban jogosultak, vagyis a 3/4 rész azonos mértékben osztandó fel az eredeti tulajdonostársak között. Ily módon a ráépítő tulajdoni hányada 2/8 lesz, míg az eredeti tulajdonostársaké 3/8-3/8 rész.
Az ún. bekerülési értéknek lehet jelentősége abban az esetben, ha a ráépítést többen, közösen végzik. Ha például a ráépítést két személy hajtja végre és eltérő módon járulnak hozzá az építkezés költségeihez, el kell

dönteni, hogy a két ráépítő mekkora tulajdoni hányadot szerez. Az előbbi példából kiindulva tehát, ha a ráépített rész az egész ingatlanon belül 1/4 tulajdoni hányadot képvisel, ezt a tulajdoni hányadot kell megosztani a két ráépítő között, abban az arányban, amilyen arányban részt vettek a tényleges építkezési költségek viselésében.
Hasonló a tulajdoni hányad-számítási eljárás abban az esetben is, ha az ingatlan eredetileg is közös tulajdonban állt és az egyik társtulajdonos végezte a ráépítést. Ilyen esetben a tulajdoni hányadok a tulajdonostársak között módosulnak. Fokozottan figyelni kell azonban a jóhiszeműségre. A Ptk. 144. § a) pontjában foglaltak szerint ugyanis a rendes gazdálkodás körét meghaladó kiadásokhoz a tulajdonostársak egyhangú határozata szükséges. Ha a tulajdonostárs e rendelkezést megszegve építkezett, a jóhiszeműségét megállapítani nem lehet. Ha emiatt a ráépítő tulajdonostárs újabb tulajdoni hányadot az ingatlanból nem szerez, az építkezéssel bekövetkező forgalmi értékemelkedést a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint érvényesítheti a közös tulajdon megszüntetésekor.
Ha az eredeti tulajdonos tulajdonjogát haszonélvezeti jog terhelte, ezt a jogot arra a tulajdoni hányadra kell visszajegyezni, amely hányad az eredeti tulajdonos nevére kerül. Lehetséges olyan per is, amelynek tárgya éppen annak megállapítása, hogy a ráépített részre vonatkozóan a haszonélvezeti jog nem terjed ki.
C. Ha a ráépítő rosszhiszemű volt
A rosszhiszemű ráépítő a Ptk. 137. § (4) bekezdése, valamint a Ptk. 110. §-a alapján arra is kötelezhető, hogy az épületet bontsa le. A lebontás akkor is elrendelhető, ha a ráépítés ellen a tulajdonos olyan időben tiltakozott, amikor az eredeti állapot helyreállításának még nem volt akadálya, illetve az nem okozott volna a ráépítőnek aránytalan károsodást. Természetesen a bíróságnak azt is vizsgálnia kell, hogy az épület lebontása nem ellenkezik-e az okszerű gazdálkodás követelményeivel.
BH2004. 57. *A félkész lakóépület használatát lehetővé tevő befejező munkák elvégzése, melléképületek emelése tulajdonjogot keletkeztető beruházás [Ptk. 137. § (3) bek.].*
BH2003. 371. *A felülvizsgálati kérelmet - előzetes megvizsgálása után - el kell utasítani, ha a jogerős határozat - a kérelemben foglaltakkal ellentétben - nem ütközik a hivatkozott elvi állásfoglalásba [Pp. 273. § (1) és (5) bek., PK. 7. sz. állásfoglalás, Ptk. 137. § (3) bek.].*
BH2003. 322. *II. A ráépítés szabályainak alkalmazását kizárja, ha a földtulajdonos csak tulajdonjoga változatlanul hagyásával járult hozzá az építési kölcsön felvételéhez [Csjt. 27. § (1) bek., Ptk. 137. § (3) bek., PK 7. sz.].*
BH2003. 277. *A közös gazdálkodás eredményeként létrejött építmény tulajdonjogának megszerzésénél nem a ráépítésre, hanem a közös gazdálkodásra vonatkozó jogszabályok az irányadók; a szerzési arány megállapításával kell a jogvitát elbírálni. [Ptk. 137. § (3) bek., 578/G. § (1) és (2) bek.].*
BH2003. 276. *Tervezési, beruházási, kivitelezési és üzemeltetési szerződések alapján létrehozott kábeltelevíziós hálózat tulajdonjogának megszerzésére csak olyan szerződés alkalmas, amely pontosan tartalmazza a tulajdonszerzés jogcímét, tárgyát és a tulajdonjog terjedelmét [Ptk. 95. § (1) bek., 134. § (1) bek., 137. §, 205. § (1)-(2) bek., Pp. 206. § (1) bek., 221. § (1) bek.].*
BH2003. 232. *A rosszhiszemű ráépítővel azonosan kell megítélni azt a ráépítőt is, akinek az építkezése ellen a földtulajdonos olyan időben tiltakozott, amikor a ráépítőnek az eredeti állapot helyreállítása még nem okozott volna aránytalan károsodást. [Ptk. 137. § (3)-(4) bek., Legf. Bír. PK. 8. sz. állásfogl.].*
BH2003. 192. *II. Megállapodás alapján - ráépítéssel - közös tulajdon létrehozása. [Ptk. 137. § (3) bek., 138. § (1) bek.].*
BH2002. 355. *I. A ráépítéssel való tulajdonszerzésnek az a feltétele, hogy az építmény tartós fennmaradásra alkalmas legyen, és az építtető az építmény létesítéséhez szükséges engedélyeket beszerezze [Ptk. 97. §, 137. § (2) bek., 686. §, 46/1997. (XII. 29.) KTM. r. 9. § (2) bek., Pp. 206. §].*
BH2002. 224. *A hagyatéki eljárás során tett örökrészről való lemondás nem tekinthető a ráépítéssel szerzett tulajdoni igényről történő lemondásnak is [Ptk. 137. § (3) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*
BH2001. 19. *A tartós értéknövekedést nem jelentő karbantartási, javítási, kisebb felújítási munkák a házastársak vagyoni viszonyai körében sem eredményeznek tulajdonjogot, csupán a közös beruházás arányos részének megtérítésére vezető igényt [Csjt. 27. § (1) bek., 31. § (5) bek., 31/C. § (1) és (3) bek., Ptk. 137. § (3) bek.].*
BH2000. 492. *A volt házastársi közös lakással kapcsolatos tulajdoni igényt a használattal kapcsolatos vitát megelőzően kell elbírálni [Csjt. 27. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31/B. §, 31/C. §, Ptk. 137. § (3) bek., PK 7. sz., PK 279. sz.].*
BH2000. 301. *Élettársi kapcsolat fennállása alatt szerzett közös vagyon (ingatlan) megosztásánál nem a ráépítésre, hanem az élettársi közös vagyon megosztására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni [Ptk. 137. § (3) bek., 211. §, 578/G. §].*

BH1999. 62. *Ráépítési igény megítélése a szülők ingatlanának bővítése esetén (Ptk. 137. §)*
BH1998. 423. *Ráépítési igény megítélése 10 évnél régebbi építkezés esetén [Ptk. 137. § (3) bek., 1964. évi III. tv. 38. § (4) bek.].*
BH1997. 582. *Ráépítési igény elbírálásánál általában az építkezés befejezésekori érték az irányadó. Ha azonban az építkezést követően a rendezésre csak jelentős idő elteltével - évtizedek múltán - kerül sor, és ez alatt az idő alatt az építő - bentlakó - tulajdonostárs használja kizárólag az építményt, amelynek értéke elhasználódása következtében - a telekértékhez képest jelentősen csökken, helye lehet az általános elvektől való eltérésnek [Ptk. 137. § (3) bekezdés, PK 7. sz.].*
BH1997. 175. *Árkádok alatt kialakított üzlethelyiséggel kapcsolatos bérleti szerződés értelmezése tulajdonszerzési szempontokból [Ptk. 137. § (2) bek., 1977. évi 12. tvr. 14. § (2) bek.].*
BH1997. 72. *I. A különvagyoni ingatlanra fordított közös beruházások jogi sorsának rendezésénél - nem a ráépítésre, hanem a házastársi közös vagyon megosztására vonatkozó családjogi szabályok az irányadók [Csjt. 27. § (1) bek., 31. § (2) bek., Ptk. 137. § (3) bek., PK 7. sz.].*
BH1996. 420. *II. A ráépítés címén történő tulajdonszerzési módozatok közötti elhatárolás (Ptk. 137. § 138. §. PK 7. sz.).*
BH1993. 359. *Ha a házastársak az egyikük szüleinek ingatlanán építkeznek, a közös vagyoni igények elszámolása, valamint a ráépítéssel kapcsolatos igények tárgyában keletkezett jogvita elbírálásánál részben a polgári jogi, részben pedig a családjogi szabályokat kell alkalmazni [Csjt. 27. § (1) bek., Ptk. 137. § (3) bek.].*
BH1992. 236. *III. Volt házastársak esetén a használati díj megállapításánál az életközösség megszakadásának körülményeit vizsgálni kell. [Ptk. 137. § (3) bek., Csjt. 27. § (1) bek.].*
BH1992. 101. *A közös tulajdon megszüntetésénél, illetve a volt házastársi lakáshasználat újraszabályozásánál irányadó szempontok [Ptk. 137. § (3) bek., 148. §, Csjt. 27. §, PK 10. sz., PK 279. sz.].*
BH1990. 214. *Árusítás céljára szolgáló építmény elhelyezését biztosító területbérleti szerződés felmondása [Ptk. 431. § (1) bek., 198. § (1) bek., 277. § (1) bek., 97. § (1) bek., 137. §].*
BH1987. 37. *I. Nem eredményezhet közös tulajdont az épület szerkezetét nem érintő karbantartási, korszerűsítési vagy más építési munka végzése még akkor sem, ha ezáltal esetleg az épület beosztása módosul [Ptk. 137. § (3) bek., PK. 7. sz.].*
BH1986. 106. *Ha a házastársak az egyik házastárs különvagyoni telkére együttesen építkeznek, ellenkező megállapodás hiányában közös tulajdon keletkezik. A tulajdonostársakat megillető tulajdoni arányt a telekingatlannak és a felépítménynek a külön-külön megállapított forgalmi értéke alapján kell kiszámítani [Ptk. 97. § (2) bek., 137-138. §, PK 424. sz., Csjt. 27-31. §, 10. sz. Irányelv].*
BH1984. 99. *Közös tulajdonban levő ingatlanon történt ráépítés esetében az építkező tulajdonostársnak annak ellenére sincs megtérítési kötelezettsége, hogy a föld tekintetében is megfelelő hányadú tulajdonjogot szerez [Ptk. 137. § (3) bek.].*
BH1983. 119. *Az ajándékba adott telektulajdoni hányad visszakövetelését nem zárja ki az, hogy a telekre a felek házassági életközösségük alatt közös vagyonukból építményt emeltek. Ilyenkor az ingatlanra vonatkozó tulajdoni arányok megállapításánál a visszakövetelt ajándék értékét az ajándékozó különvagyonaként kell figyelembe venni [Ptk. 582. § (3) bek., 137. § (2) bek., Csjt. 31. §].*
BH1982. 190. *A közös tulajdon keletkezésének általában feltétele, hogy a ráépítés befejeződjék, vagyis olyan épület valósuljon meg, amely a rendeltetés szerinti tartós használatra műszaki és jogi szempontból egyaránt alkalmas [Ptk. 137. § (3) bek.].*
BH1981. 196. *II. Ha az elbirtoklás bekövetkezéséhez szükséges valamennyi törvényi feltétel megléte megállapítható, az ingatlan telekkönyvi tulajdonosával szemben az ingatlan tényleges birtokosa akkor is eredményesen hivatkozhat elbirtoklásra - mint a jóhiszemű ráépítésnél erősebb jogcímre - ha birtoklása ideje alatt az ingatlanra ráépített [Ptk. 116. § (1) bek., 121., 137. §].*
FPK 1995/16. *Élettársak közös építkezését nem a Ptk. 137. §-ának (3) bekezdése, hanem az 578/G. §-ának (1) bekezdése szerint kell elbírálni*

138. § (1) Ha a ráépítő szerzi meg a földnek, illetőleg a föld megfelelő részének tulajdonjogát, köteles annak forgalmi értékét a földtulajdonosnak megtéríteni; ha pedig a ráépítő földhasználati jogot szerzett, a föld használatáért köteles ellenértéket fizetni. Ha a ráépítő nem szerzi meg az egész föld tulajdonjogát, a ráépítéssel okozott értékcsökkenésért is köteles a földtulajdonosnak kártalanítást fizetni.

PK 7. szám

I. A ráépítés jogkövetkezményeit nem lehet alkalmazni, ha a felek a ráépítéssel kapcsolatban a tulajdon rendezése kérdésében eltérően állapodnak meg.

II. Jóhiszemű ráépítés esetén, ha az épület értéke lényegesen meghaladja a föld, illetve megfelelő részének értékét, akkor lehet megállapítani, hogy a ráépítő csak az épület tulajdonát szerezte meg, ha ezt a földtulajdonos kéri, vagy ebben a felek írásban megállapodtak, illetőleg a ráépítő ilyen tartalmú kérelmének a teljesítéséhez a földtulajdonos a perben hozzájárult.

III. A Ptk. 137. §-ának (3) bekezdésében említett építkezés (bővítés, hozzáépítés, átépítés, beépített ingatlanon újabb épület létesítése) - az egyéb törvényes feltételek megléte esetén és a felek megállapodásának hiányában - az épület (épületrész) rendeltetésétől függetlenül keletkeztet közös tulajdont. Nem lehet közös tulajdont keletkeztető építkezésnek tekinteni az épület szerkezetét nem érintő karbantartási, korszerűsítési, felújítási és más építési munkát.

IV. A közös tulajdoni hányad módosulását eredményezheti, ha az egyik tulajdonostárs ráépít a közös tulajdonban levő földre, illetve a közös tulajdonban levő épületet bővíti, átépíti, ahhoz hozzáépít.

V. Ha a ráépítés (hozzáépítés) folytán közös tulajdon keletkezik, az egyes tulajdoni hányadok mértékének a megállapításánál azt kell vizsgálni, hogy a ráépítéskor milyen összeget tett ki az egész ingatlan és a ráépített (hozzáépített) rész értéke.

A ráépítés által történt tulajdonszerzés vagy földhasználati jogszerzés folytán fizetendő térítés összegét, továbbá ha a bíróság a ráépítőt a föld megváltására kötelezi, az ellenértéket az elszámolás (ítélethozatal) időpontjában irányadó forgalmi érték alapján kell meghatározni.

(2)

(3) A ráépítésre egyébként a túlépítés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

E § szabályozza, hogy mi az eljárás, ha a ráépítő szerzi meg a földnek, illetve a föld megfelelő részének tulajdonjogát.

Ez esetben a ráépítő köteles a földtulajdonosnak megtéríteni az alábbiakat:

1. földhasználati jog esetén a föld használatáért járó ellenértéket

2. a megszerzett föld forgalmi értékét

3. a megmaradt ingatlanban bekövetkezett értékcsökkenésért járó kártalanítást.

A fizetendő térítés összegét a bírósági ítélethozatal időpontjában irányadó forgalmi érték alapján kell meghatározni (PK 7. számú állásfoglalás V.).

Már említést tennünk arról, hogy a Ptk. 138. § (2) bekezdésének azt a rendelkezését, amely kizárta az állami tulajdonban álló ingatlanon ráépítéssel történő tulajdonszerzést és a közös tulajdon keletkezését is, az Alkotmánybíróság a 29/1992. (V. 19.) AB határozatával megsemmisítette. A gyakorlatban felmerült a kérdés,

hogy e bekezdés hatályon kívül helyezése lehetőséget adhat-e arra, hogy a hatályon kívül helyezés előtt már befejezett építkezés vonatkozásában utóbb a tulajdonjogot megállapítsák. Az alkotmánybírósági határozat értelmében annak közzétételétől kezdve vesztette hatályát a Ptk. 138. § (2) bekezdése. A hatályon kívül helyezés nem érinti a határozat közzététele előtt létrejött jogviszonyokat [10/1992. (II. 25.) AB határozat]. Mindebből arra lehet következtetni, hogy csak az 1992. május 19. után befejezett ráépítéssel lehet megszerezni állami ingatlan tulajdonjogát.

BH2003. 192. *II. Megállapodás alapján - ráépítéssel - közös tulajdon létrehozása. [Ptk. 137. § (3) bek., 138. § (1) bek.].*

BH1996. 420. *II. A ráépítés címén történő tulajdonszerzési módozatok közötti elhatárolás (Ptk. 137. § 138. §. PK 7. sz.).*

BH1986. 106. *Ha a házastársak az egyik házastárs különvagyoni telkére együttesen építkeznek, ellenkező megállapodás hiányában közös tulajdon keletkezik. A tulajdonostársakat megillető tulajdoni arányt a telekingatlannak és a felépítménynek a külön-külön megállapított forgalmi értéke alapján kell kiszámítani [Ptk. 97. § (2) bek., 137-138. §, PK 424. sz., Csjt. 27-31. §, 10. sz. Irányelv].*

BH1984. 147. *Nem illeti meg tulajdoni igény a ráépítőt, ha az emelt építményre csupán ideiglenes fennmaradási engedélyt kapott. Ilyenkor is tisztázni kell azonban, hogy a hatóság a fennmaradást milyen feltételekhez kötötte, mert a felek elszámolása ettől függően alakulhat [Ptk. 137. és 138. §].*

BH1978. 378. *A jóhiszemű ráépítőnek a földtulajdonossal szembeni tulajdonjogi igénye jellegén nem változtat az a körülmény, hogy a házasingatlan tulajdont időközben jóhiszemű harmadik személy megszerezte [Ptk. 137., 138. §, 115. § (2) bek.].*

BH1977. 487. *Az ingatlan határvonalát a telekkönyvi térképi határvonalak szerint kell megállapítani; ha az ingatlan tulajdonosa a kerítést a szomszéd tiltakozása ellenére nem megfelelő helyen emeli, a kerítést a megfelelő helyre köteles áthelyezni akkor is, ha az áthelyezés jelentősebb költséggel jár (Ptk. 110., 111., 138. §, PK. 1. sz.).*

Ptké. 79. § A túlépítésre, a beépítésre, valamint a ráépítésre vonatkozó rendelkezéseket csak akkor lehet alkalmazni, ha az építkezés a Ptk. hatálybalépése után történt.

XII. fejezet

A közös tulajdon

139. § (1) A tulajdonjog ugyanazon a dolgon meghatározott hányadok szerint több személyt is megillethet.
(2) Kétség esetén a tulajdonos társak tulajdoni hányada egyenlő.

A tulajdonost megillető jogosultságok változatlanok és a tulajdonjog védelmének szabályai irányadóak akkor is, ha az adott dolog tulajdonjoga nem egy, hanem több személyt illet meg. A közös tulajdonra vonatkozó rendelkezések tehát nem a tulajdonjog általános szabálya alól tesznek kivételt, hanem a tulajdonostársak egymás közötti jogviszonyára irányadóan a tulajdonosi részjogosítványok (birtoklás, használat, haszonszedés, teherviselés, rendelkezés) gyakorlásának módját szabályozzák. E rendelkezések diszpozitívek, azaz a törvény szabályait csak a tulajdonostársak ellenkező megállapodása hiányában kell alkalmazni.

Közös tulajdon minden olyan dolgon fennállhat, amely a tulajdonjog tárgya lehet (Ptk. 94. §).

A közös tulajdon fogalmának tartalmi elemei az (1) bekezdés szabályából következnek:

- a közös tulajdon mindig a dolog egészén áll fenn

- mégpedig eszmei hányadrészek arányában.

A közös tulajdon tehát nem a dolog, hanem a tulajdonjog megosztottságát jelenti.

A tulajdoni hányad nagysága alapvetően meghatározza a jogok és kötelezettségek mértékét. Meghatározott eszmei hányadrész nélküli közös tulajdon léte kizárt. Az eszmei hányadok meghatározására a közös tulajdon keletkezésekor kerül sor. Közös tulajdon ugyanolyan módon keletkezhet, mint a tulajdonjog általában, így

- a Ptk.-ban szabályozott

= átruházásra irányuló jogügylettel (pl. adásvételi-, csere-, ajándékozási szerződés)

= valamely jogi tény bekövetkezésével (öröklés, elbirtoklás, ráépítés, dolog-egyesülés)

= kötelmi jogviszony alapján (polgári jogi társasági, építőközösségi szerződés, társasház-tulajdon, a közös háztartásban élők szerzése)

- és a Csjt. 27. § (1) bekezdése szerint, a házastársi vagyonközösség fennállása alatti szerzéssel.

Az eszmei hányad meghatározása tört-számmal és nem ún. viszony-számmal (százalékban) történik. Ennek kiemelt jelentősége az ingatlant érintő közös tulajdon esetén van, mert az ingatlan-nyilvántartási szabályok

szerint a közös tulajdont az egészhez viszonyított hányad feltüntetésével kell nyilvántartani [Inytv. 52. § (1) d)]. A gyakorlatban találkoztunk olyan esettel, amikor az eszmei tulajdoni hányadokat százalékban meghatározó adásvételi szerződésre figyelemmel - a kérelemhez kötöttség és a nyilvántartás szabályaira utalással - a földhivatal a feleket a szerződés módosítására hívta fel, majd annak elmaradása után a bejegyzést megtagadta. Megítélésünk szerint azonban a jogszabályi előírás ilyen merev alkalmazása indokolatlan, mert a százalékos arány századokban meghatározott tört-számmal helyettesítése (pl. 32% helyett 32/100) nem jelenti a szerződéstől és a bejegyzési kérelemtől eltérést.

Az átruházással keletkezett közös tulajdon esetén az eszmei hányadokat a felek maguk határozzák meg. A jogi tényeken alapuló vagy kötelmi jogviszonyból keletkező közös tulajdon egyes eseteire viszont maga a törvény határozza meg a keletkező közös tulajdon eszmei hányadának mértékét. Így:

- ráépítés esetén a ráépítő az egész ingatlanból a ráépített részre eső érték arányában [Ptk. 137. § (3)],

- építőközösség esetén az épület felépítése utáni társasház-tulajdon létrehozásakor a közös tulajdonban maradó épületrészek a külön tulajdonuk arányában [Ptk. 578/B. § (3)],

- a közös háztartásban élők a szerzésben közreműködésük arányában (Ptk. 578/G. §),

- a törvényes örökösök egymás közötti egyenlő arányban [Ptk. 607. § (2)]

szereznek közös tulajdont.

A közös tulajdon hányadok szerinti meghatározottságát e törvényhely (2) bekezdése kisegítő szabály beiktatásával biztosítja. Az egyenlő tulajdoni arány vélelmének mögöttes szabályát egyes rendelkezéseknél a törvény külön is nevesíti: így pl. a polgári jogi társaság működése során szerzett és közös tulajdonba került dolgok esetében [Ptk. 571. § (1)], a közös háztartásban élők által szerzett vagyont érintően, ha a szerzésben való közreműködés aránya nem állapítható meg (Ptk. 578/G. §), illetve a végrendeleti örökösök esetén, ha az örökhagyó az örökrészeiket pontosan nem határozta meg (Ptk. 638. §).

BH2003. 329. *A termelőszövetkezetből csoportosan kiváló tagokat együttesen megillető vagyonrész vonatkozásában a csoporthoz tartozó személyek között közös tulajdon keletkezik. Ezért a csoportosan kiválók olyan szükségképpeni pertársak, akiknek perben állása nélkül a csoportot megillető vagyonrész tárgyában keletkezett jogvita nem bírálható el [Ptk. 139. §, 141. §, 1992. évi II. tv. 31. §, 34. § (1) bek., Pp. 51. § a) pont, 130. § (1) bek. g) pont, 132. § (1) bek., 157. § a) pont, 1990. évi XCIII. tv. 57. § (1) bek. a) pont].*

BH2002. 318. *I. A szerződésnek a korlátolt felelősségű társaság taggyűlése általi jóváhagyása a társaság belső ügye, ezért kívülálló harmadik személlyel szemben a taggyűlési jóváhagyás hiányára nem lehet hivatkozni [Ptk. 139. §, 148. §, 219. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 183. § (2) bek. g) pont, (3) bek., 199. § (2) bek., XXV. PED].*

BH1990. 215. *Az építőközösségi szerződésre vonatkozó szabályok alkalmazásával összefüggő kérdések [Ptk. 575. §, 276. § (5) bek. a) pont, 1977. évi 11. tvr., Ptk. 139-149. §-ai].*

140. § (1) A tulajdonostársak mindegyike jogosult a dolog birtoklására és használatára; e jogot azonban az egyik tulajdonostárs sem gyakorolhatja a többiek jogainak és a dologhoz fűződő törvényes érdekeinek sérelmére.

Az (1) bekezdés értelmében a birtoklás és használat joga a tulajdonostársakat külön-külön az egész dologra nézve megilleti de csak úgy, hogy azzal a többiek jogait és törvényes érdekeit ne sértse. A törvényi rendelkezés biztosította elvi lehetőséggel szemben éppen a tulajdonostársak jogainak zavartalan gyakorlása követeli meg, hogy a birtoklás (használat) kérdését a tulajdonostársak egymás között rendezzék. Ez a rendezés többféle módon történhet. Bár a törvény szabályozási módként a tulajdonostársak szótöbbséges határozatát jelöli meg [Ptk. 140. § (2)], a gyakorlatban nem ezt a módozatot részesítik általában előnyben, hanem vagy szerződésben szabályozzák e kérdéseket, vagy a bíróságtól kérik a birtoklás (használat) rendezését - amelyre a Ptk. 143. § (3) bekezdése szótöbbséges határozat hiányában lehetőséget ad.

A birtoklás (használat) rendezését követően a tulajdonostársak tartós jogviszonyában bekövetkezhetnek olyan változások, amelyek miatt az addigi használat módosítása szükséges. Az újbóli rendezésre (módosításra) is az előzőek szerint kerülhet sor: azaz szótöbbséges határozattal, szerződéssel vagy a bíróság ítélete alapján.

A birtoklás (használat) módjának bíróság általi rendezésével összefüggő kérdéseket - a törvényi szabályozás rendjére figyelemmel - a Ptk. 143. §-ánál foglaljuk össze, csakúgy mint a többlethasználati díjjal kapcsolatos kérdéseket.

1. Szerződés

A) A birtoklást (használatot) rendező szerződés

A tulajdonostársak a dolog használatát (birtoklását) szerződésükkel szabadon rendezhetik, annak tartalmát törvényi előírás nem korlátozza. Nincs ezért akadálya annak, hogy a tulajdonostársak a tényleges hányadaik szerinti indokolt birtok-mértéktől eltérjenek, sőt annak sem, hogy az egyik tulajdonostárs a dolog kizárólagos birtokára legyen jogosult e megállapodás alapján.

A tulajdonostársak szerződésére az általános szabályok az irányadóak (Ptk. XVII. fejezet). Eltérő törvényi rendelkezés hiányában a szerződés szóban és írásban is érvényesen megköthető. A bírói gyakorlat elismeri a ráutaló magatartással kifejezett szerződési akaratot is olyan esetben, amikor a tulajdonostársak hosszabb idő óta változatlan módon birtokolják az ingatlant, kölcsönösen tiszteletben tartva a másik használati jogait.
A használat és birtoklás kérdésében kötött megállapodáshoz a tulajdonostársak kötve vannak, azaz egyikük sem jogosult egyoldalúan, önkényesen azt megváltoztatni (BH1979. 151.). Nincs azonban akadálya annak, hogy az érintettek újabb megállapodással a korábbi rendezéstől eltérjenek.
A használatot, birtoklást rendező szerződés a tulajdonostársak tartós jogviszonyának rendezésére szolgál. Ha utóbb olyan lényeges körülmény-változás következik be, amely miatt a szerződés változatlan tartalmú fenntartása valamelyikük jogos érdekét sérti, közös egyetértés hiányában a szerződés bírósági módosítása iránt per indítható (Ptk. 241. §).
A tulajdonostársak valamelyikének személyében történő változás (jogutódlás) azonban nem érinti a szerződés hatályát, azaz a korábbi megállapodás tartalma a jogutódra is irányadó. E megállapítás azonban csak az öröklésen alapuló jogutódlás esetén igaz feltétel nélkül. Átruházás esetén ugyanis, ha az átruházót a szerződés alapján a tulajdoni arányát meghaladó mértékű használat joga illette meg, a vevőre a tényleges birtokállapotnak megfelelő használat jogát csak akkor ruházhatja át, ha ahhoz a tulajdonostársak előzetesen hozzájárultak. Ilyen hozzájárulás hiányában az átruházási szerződésnek a tulajdoni hányaddal arányban nem álló használati jogot biztosító része érvénytelen (BH1981. 12.).
Ha valamelyik tulajdonostárs a szerződést megszegi, a jogaiban sértett fél a szerződés teljesítése iránt indíthat pert. Ha a szerződésben szabályozottak szerint kialakult használati rendet sérti meg a tulajdonostárs, a sérelmet szenvedett fél választhatja a birtokvédelmi eljárást is (Ptk. 188-192. §).
A szerződés teljesítése iránti perben minden tulajdonostársnak perben kell állnia. Ha azonban a szerződéstől eltérés csak két tulajdonostársat érint úgy, hogy a használattal kapcsolatos vita a többi tulajdonostársat nem érinti, a gyakorlat a nem érintett tulajdonostársak felesleges perben állását nem követeli meg.
Előfordul a gyakorlatban, hogy a tulajdonostársak szerződése a birtoklással (használattal) kapcsolatos kérdéseket csak részben rendezi vagy azért, mert egyes kérdéseknek a szerződéskötéskor még nem tulajdonítottak jelentőséget, vagy például azért, mert nem látták előre, hogy a rendezetlen kérdés később vitára ad okot. Önmagában azonban az, hogy a szerződésben a felek valamiről nem tettek említést (pl. a tulajdoni hányadát meghaladó birtokrészhez jutó tulajdonostársat terhelő többlethasználati díjról, de a használat ingyenességéről sem rendelkezik a szerződés) még nem jelenti a szerződéses rendezés hiányát. Ha a felek között utóbb ez a vita tárgya, a bíróságnak fel kell tárnia a szerződéskötés körülményeit, a felek szándékát, s ennek mérlegelésével kell állást foglalnia abban, hogy a hallgatás adott esetben nem takar-e tényleges megállapodást (a példa esetében: az ingyenesen engedett többlethasználatot).
A teljes körű rendezés hiánya a szerződés érvényességét nem érinti. Nem kizárt azonban, hogy a szerződés módosításának szükségessége merüljön fel, ha a kimaradt kérdésekben indokolt rendezési mód megbontja a tulajdonostársak érdek-egyensúlyát.
B) A szerződés módosítása
A szabályozásnál figyelembe vett körülmények megváltozása csak akkor indok a szerződés módosítására, ha az lényeges és emiatt az eredetileg helyesnek bizonyult elrendezés az okszerű gazdálkodás követelményeit vagy valamelyik tulajdonostárs jogos érdekét sérti (PK 8. számú állásfoglalás, BH1979. 151.).
Lényegesnek minősül például, ha megváltozik:
- a tulajdoni arány,
- az ingatlan állaga (pl. újabb építményt létesítettek, a korábbit átalakították vagy lebontották; megváltozott a telek nagysága; a korábban elrendelt építési tilalom feloldásra került),
- rendeltetése (pl. a tulajdonostárs felhagyott azzal a tevékenységgel, amelynek gyakorlása indokolta a használat korábbi szabályozását),
- a használat terjedelme (pl. megüresedett egy lakás vagy helyiség),
a személyi körülmények (a család létszáma, az egészségi állapot, a tulajdonostársak közötti jó viszony) stb.
A körülményekben bekövetkezett lényeges változás ténye azonban csak akkor indokolja a használat újrarendezését, ha a korábbi megállapodástól történő eltérés nem jár a többi tulajdonostárs méltányos érdekének súlyosabb sérelmével (BH1995. 634.). A szerződés módosítására ezért csak akkor és olyan módon kerülhet sor, ha a tulajdonostársak lényeges és jogos érdekeinek összevetésével az újabb rendezés az érdekek egyensúlyának megteremtését biztosítja. A tulajdonostársak jogos érdeke körében a tulajdoni hányad mértéke alapvetően meghatározó, de nem kizárólagos mérlegelési szempont. A közös tulajdon tárgyának ugyanis lehetnek olyan sajátosságai (pl. a terepviszonyok, az épület elhelyezkedése, műszaki adottságai stb.), amelyek miatt már eredetileg sem volt biztosítható a tulajdoni arányoknak megfelelő használat. Személyes körülmény

vagy más, a rendezést befolyásoló helyzet, adat, körülmény azt is eredményezheti, hogy a birtoklás, használat mértéke eltér a tulajdoni hányad szerinti aránytól (BH1992. 691.) A közös tulajdonban álló dolog jellegéből fakadóan pedig más-más egyéb érdekek juthatnak nagyobb szerephez (pl. lakóház esetén a családi körülmények, a használat során a minél teljesebb elkülönítés kívánalma stb.). Az ilyen tárgyú perekben ezért nem mellőzhető a tulajdonostársak szembenálló érdekeinek, körülményeinek gondos mérlegelése, de a változás körülményeinek, okainak felderítése sem. Így például:

- Ha az a tulajdonostárs, akinek körülményeiben a változás bekövetkezett, csak hosszabb idő elteltével fordul a szerződés módosítása iránt a bírósághoz, jelentőséggel bír az igényérvényesítési késedelem oka is. Ha ugyanis a késedelemnek nincs elfogadható magyarázata, az időmúlást olyan ráutaló magatartásnak kell tekinteni, amellyel az érintett tulajdonostárs a megváltozott körülményei ellenére is megerősítette a korábbi használatra vonatkozó szerződést (BH1987. 201.; PK 8. számú állásfoglalás).

- Ha a tulajdonos úgy adott el az ingatlanából hányadrészt, hogy a szerződésben ennek megfelelően az ingatlan meghatározott részét a vevő birtokába adta, s erre figyelemmel határozták meg a vételárat, az eladó a családi körülményeiben utóbb bekövetkezett változásra alapítva a szerződés módosítását - területrész vagy helyiség visszaszerzése érdekében - sikerrel nem kérheti.

A szerződés módosítása iránti perben valamennyi tulajdonostárs perben állása nem mellőzhető.

Ugyanezek a szabályok az irányadóak abban az esetben is, amikor a körülmények lényeges megváltozása a használat rendezése iránt indított perben kötött egyezséget (Pp. 148. §) vagy az e tárgyú perben hozott ítélet jogerőre emelkedését követően következik be.

2. Szótöbbséges határozat

A) A határozat meghozatala

Ha a tulajdonostársak között nincs egyetértés (szerződés), a birtoklás (használat) rendjét a többség akarata határozza meg. A szavazás (véleménynyilvánítás) során a tulajdonostársakat a szavazati jog a tulajdoni hányadaik arányában illeti meg. Ha a tulajdoni hányadok szerint számított többség a rendezés adott módjában egyet ért, a döntés olyan szótöbbséges határozatnak minősül, amely minden tulajdonostársra kötelező érvényű és annak végrehajtását a határozat megtámadása sem gátolja [Ptk. 143. § (1)].

A törvény a határozatra alakszerűségi követelményt nem ír elő, ezért az szóban is meghozható. A szavazásnak nem kell egy adott helyen és azonos időpontban megtörténnie, a tulajdonostársak bármely időpontban és bármilyen formában kifejezésre juttatott véleménye a határozat szempontjából szavazásnak minősül. Szélsőséges példával élve: ha a két tulajdonostárs egyike túlnyomó részben tulajdonos és a kisebbségi tulajdonostársa véleményét figyelmen kívül hagyva a saját elképzelése szerint kialakítja a dolog birtoklásának (használatának) megosztott módját, a döntése többségi határozatnak minősül.

B) A határozat megtámadása

A szótöbbséges határozattal eldöntött birtoklási (használati) rendnek a Ptk. 140. § (1) bekezdésében foglalt követelményeknek kell megfelelnie. A törvény a kisebbségben maradt tulajdonostárs jogos érdeke lényeges sérelmének orvoslását a határozat megtámadási jogának biztosításával szabályozza [Ptk. 143. § (1)].

A törvény a megtámadásra irányuló kereset benyújtására nem szab határidőt, így annak előterjesztésére a sérelmet szenvedett tulajdonostárs bármikor jogosult. Az igényérvényesítés késedelme azonban nem maradhat figyelmen kívül. Ha ugyanis a kisebbségben maradt tulajdonostárs indokolatlanul csak hosszabb idő eltelte után támadja meg a használatot szabályozó (és nyomban végrehajtható) többségi határozatot - hallgatólagosan tudomásul véve az annak megfelelően kialakított helyzetet -, okkal lehet arra következtetni, hogy ráutaló magatartással utóbb elfogadta azt.

A megtámadás iránti keresethez a bíróság annyiban nincs kötve, hogy ha a megtámadás sikeres és ezért a határozat hatályon kívül helyezésére sor kerül, erre irányuló kereseti kérelem hiányában is dönt a birtoklás (használat) megfelelő szabályozásáról (PK 8. számú állásfoglalás).

A határozat megtámadása iránti perben valamennyi tulajdonosnak perben kell állnia.

C) A többségi határozat módosítása

Az utóbb bekövetkezett lényeges körülmény-változásokra figyelemmel a tulajdonostársak

- bármikor jogosultak a birtoklást (használatot) rendező határozatukat egyező akarattal (megállapodással) vagy szótöbbséges határozattal részben vagy egészben megváltoztatni,

- ennek hiányában a bíróságtól kérhetik annak módosítását.

A szótöbbséges módosító határozatot a kisebbségben maradt tulajdonostárs meg is támadhatja.

A határozat megtámadására az előzőekben, a már kialakult birtoklás (használat) módosítására pedig a szerződés módosításával összefüggésben kifejtettek az irányadóak.

(2) A birtoklás, a használat, a hasznosítás, valamint a rendes gazdálkodás körét meg nem haladó kiadások kérdésében a tulajdonostársak - ha a törvény másként nem rendelkezik - szótöbbséggel határoznak; minden tulajdonostársnak tulajdoni hányada arányában van szavazati joga.

Megállapodás hiányában az előzőekben már tárgyalt birtoklást és használatot meghaladóan a közös tulajdonban álló dolog hasznosítása és a rendes gazdálkodás körét meg nem haladó kiadások felől is a tulajdonostársak szótöbbséges határozattal (többségi véleménnyel) döntenek. A kisebbségben maradt tulajdonostárs a jogos érdekének sérelmére hivatkozással a többségi határozatot megtámadhatja [Ptk. 143. § (1)].

A dolog hasznosításának fogalma alatt nem csak a hasznosítás módját (pl. bérbe-, haszonbérletbe-adás), de a hasznosítással összefüggő tartalmi kérdéseket is érteni kell (pl. a tulajdonostársak egyike vagy kívülálló személy legyen-e a bérlő, a hasznosítás határozott vagy határozatlan időre szóljon-e, milyen bérleti-haszonbérleti díjat kössenek ki stb.).

A közös tulajdonban álló dolgot terhelő kiadásokat a törvény három körbe sorolja, s azokhoz a döntés más-más formáját kívánja meg. Így

- az állag megóvásához és fenntartásához szükséges kiadások felől bármelyik tulajdonostárs egyedül is dönthet (Ptk. 142. §),

- a rendes gazdálkodás körét meghaladó kiadásokhoz egyhangú határozatot kíván meg [Ptk. 144. § a)].

Szótöbbséges határozatot a törvény csak az állag megóvását meghaladó, de még a rendes gazdálkodás körébe tartozó kiadásokhoz kíván meg.

A kiadások jellegét a munkálatok rendeltetése határozza meg.

Az állag megóvása és fenntartása a jókarban tartás fogalmának felel meg, s olyan munkálatok tartoznak e körbe, amelyeknek az a rendeltetése, hogy a dolog állagát azonos állapotban megőrizzék. Az állagot gyarapító vagy fejlesztését célzó munkálatok nem tartoznak e körbe.

A rendes gazdálkodás körét meg nem haladó kiadások közé azok a munkálatok, ráfordítások, beruházások sorolhatók, amelyeknek az elvégzése nem az állagromlás, károsodás megakadályozására irányulnak és ezért nem feltétlenül szükségesek, de hasznosak (a dolog használhatóságát növelik) és a dologgal való gazdálkodás módjához, körülményeihez képest nem követelnek aránytalanul nagy költekezést. (Például az ingatlan közművesítése, a már megkezdett építkezés befejezése stb.)

A rendes gazdálkodás körét meghaladja minden olyan munkálat, amely a dolog értékéhez, használatának jellegéhez, az abból származó jövedelemhez és a gazdálkodás egyéb sajátosságaihoz viszonyítva aránytalan költséggel jár. (Így például az épület bővítése, újabb lakás vagy helyiség létesítése stb.).

A szótöbbséges határozattal történő rendezés általános szabály alóli törvényi kivételek két csoportba oszthatók. Az egyikbe az az eset tartozik, amikor a birtoklás (használat) hasznosítás körébe eső kérdésben érvényes döntés csak egyhangú határozattal hozható: így akkor, ha a tulajdonostársak az egész dolgot kívánják másnak a használatába (haszonélvezetébe) adni [Ptk. 144. § b)].

A kivétel másik köre, amikor a vitatott kérdésben a szótöbbséges határozat helyett a bíróság dönt [Ptk. 143. § (3)]. Erre általában akkor kerül sor, amikor

- két tulajdonostárs közötti véleménykülönbség az egyenlő arányú hányadaikra tekintettel fogalmilag kizárja a többségi határozat lehetőségét, vagy

- a szavazás eredményeként egyik megoldás sem élvezi a többség egyetértését (akár azért, mert eltérően szavaztak a tulajdonostársak, akár azért, mert valamelyikük a vitatott kérdésben nem volt hajlandó szavazni).

Az elvégzendő munkálatokat illetően a tulajdonostársak között (mind a többségi határozat megtámadása iránt, mind a szótöbbséges határozat hiányában indított perekben) a vita tipikusan abban van, hogy azt miként minősítsék: a rendes gazdálkodás körébe eső vagy azt meghaladó jellegűnek-e, ehhez képest annak elvégzésére ki legyen köteles vagy jogosult, s a felmerülő költségeket a tulajdonostársak milyen módon és mértékben viseljék. (De ugyanez a kérdés merül fel a Ptk. 141. §-ában szabályozottak alapján akkor is, ha a tulajdonostársak közötti vita a munkák elvégzése után a felmerült költségek mikénti viselése tárgyában keletkezik.)

Ha a bíróság a perben a tervezett munkálatokat a rendes gazdálkodás körébe sorolhatónak minősíti, az ítéleti döntés igen változatos tartalmú lehet. Így például arra kötelezheti a tulajdonostársakat, hogy a munkát közösen végezzék (vagy végeztessék) el és a költségeket meghatározott hányadok szerint fedezzék. Feljogosíthatja valamelyik tulajdonostársat (vagy a tulajdonostársak egy részét) a munka elvégzésére, és a többieket a rájuk eső meghatározott arányú költség megfizetésére e tulajdonostárs javára kötelezheti. Rendelkezhet akként is, hogy a tulajdonostársak a rájuk eső költséghányadot helyezzék letétbe, s annak kifizetését megfelelő elszámolástól is függővé teheti.

Ha azonban a rendes gazdálkodás körébe eső tervezett munkálat a tulajdonostársak egyike (vagy egy része) számára jelent csak hasznos eredményt, a felmerülő költségeket is ő köteles fedezni, illetve viselni. A hasznos eredményből nem részesülő tulajdonostárs ilyenkor csak a munkálatok elvégzésének a tűrésére kötelezhető.
Meg kell itt jegyeznünk, hogy ha a rendes gazdálkodás körébe eső munkálat csak az egyik tulajdonostársnak jelent hasznos eredményt, e tény általában nem jár azzal a következménnyel, hogy a munkálatok költségét végérvényesen e tulajdonostársnak kell viselnie. Ha ugyanis a tulajdonostársak viszonyában olyan változás következik be, hogy a költségekben részt nem vevő tulajdonostárs is hozzájut a hasznos eredményhez (pl. birtokába kerül az ingatlannak olyan része, amelyet a beruházás érintett) az értékemelkedés (gazdagodás) arányos részének megtérítésére kötelezhető. Ha időközbeni térítés nem történt vagy az csak részleges volt, az értékemelkedés elszámolására a közös tulajdon megszüntetésekor kerülhet sor. A korábbi beruházás hasznos eredményének megállapítása mindig abban az időpontban fennállott értékek arányában történik, amikor a gazdagodás elszámolására okot adó körülmény (birtokbalépés, közös tulajdon megszüntetése) bekövetkezett. Ha ebben az időpontban kimutatható többlet érték nem állapítható meg, megtérítés sem követelhető.
BH2004. 139. *Tulajdonostárs hozzájáruló nyilatkozatának pótlása joggal való visszaélés címén [Ptk. 5. § (1) és (3) bek., 140. § (1) és (2) bek., 144. §].*
BH2003. 408. *I. Nem követelhet többlethasználati díjat az a házastárs, aki a közös tulajdonú ingatlanból minden kényszerítő körülmény nélkül, önként költözött el (Ptk. 140-141. §-ok).*
BH2003. 405. *Önmagában az a körülmény, hogy a bentlakó tulajdonostárs sem a megváltást, sem a kiköltözést nem vállalja, nem akadályozhatja meg a közös tulajdon megszüntetését. [Ptk. 5. § (1)-(2) bek., 140. § (1) bek., 147. §, 148. § (2) bek., Pp. 3. § (1)-(2) bek., 206. § (1) bek., Legf. Bír. PK 8. és 10. állásfoglalás].*
BH2002. 394. *A közös tulajdonban álló ingatlan használati módjainak szabályozása után az egyik tulajdonostárs által biztosított szívességi használatot a másik tulajdonostárs nem szüntetheti meg. Legfeljebb a tulajdonostársak között a használat újraszabályozására kerülhet sor [Ptk. 140-141. §-ok].*
BH2002. 136. *A tulajdonostársak többségi határozattal engedélyezhetik a közös tulajdonú televíziós vételi rendszer rácsatlakozással megvalósított használatát [Ptk. 140. § (2) bek., 144. § b) pont].*
BH2001. 420. *A közös tulajdonban álló ingatlan birtoklása és használata kérdésében a tulajdonostársak szótöbbségi határozatukat szóban is meghozhatják [Ptk. 140. § (2) bek., 143. § (1) bek.].*
BH2000. 547. *Lakáshasználati jog ellenértékére és használati díjra is igényt tarthat az a házastárs, aki a közös tulajdonban levő lakást a másik házastárs magatartása miatt nem tudja használni [Csjt. 31/C. § (4) bek., Ptk. 140. § (1) bek., PK 279.].*
BH2000. 16. *I. A közös lakóházingatlan használatára vonatkozó bontóperbeli egyezséget követő változások értékelése [Csjt. 18. § (3) bek., Ptk. 140. § (1) bek.].*
BH1999. 299. *A feleket együttesen megillető haszonélvezeti jogon alapuló használattal kapcsolatos jogvitában a közös tulajdon használatára vonatkozó szabályok megfelelően alkalmazandók [Ptk. 140-142. §, 157. § (2) bek., PK 8. sz.].*
BH1999. 298. *II. Ha a házasfél összeférhetetlen magatartásával teszi lehetetlenné a közös használatot, a tulajdonostársat megillető többlethasználati díj attól az időponttól esedékes, amikortól a bennmaradó házastárs a másik házastárs joggyakorlását megakadályozza [Ptk. 140. § (1) bek., 141. §].*
BH1999. 170. *II. Nem terheli a tulajdonostársat olyan kötelezettség hogy a másik, illetve a többi társtulajdonos tulajdoni hányadát valós szükséglet hiányában és az akarata ellenére is birtokába vegye és kizárólagosan használja [Ptk. 140-144. §-ok, Pp. 122. § (1) bek., 123. §, PK 8. sz.]*
BH1999. 110. *A közös tulajdon árverési értékesítés útján történő megszüntetésének elrendelése esetén, ha az árverési értékesítésre nem kerül sor, úgy a közös tulajdonból fakadó jogosultságok a tulajdonostársakat változatlanul megilletik [Ptk. 140-141. §-ok, PK 8. sz.].*
BH1997. 536. *Volt házastársak közös tulajdonában álló ingatlanban lévő közös lakás használatával kapcsolatos kérdések rendezése [Csjt. 31/B. § (1), (2), (4) és (5) bek., 31/D. §, Ptk. 140. § (1) bek.].*
BH1997. 478. *Volt házastársak közös tulajdonát képező ingatlan használatával, illetve a használati díj megítélésével kapcsolatos kérdések [Ptk. 140. § (1) bek., 141. §].*
BH1997. 389. *Társasház közös tulajdonában lévő helyiségek használati rendjének megváltoztatása - az alapító okirat rendelkezéseihez képest - a közgyűlés hatáskörébe tartozik [1977. évi 11. tv. 12. §, Ptk. 140. §, 188. §, 189. § (2) bek.].*
BH1997. 72. *II. A közös ingatlanok használatának rendezésénél a polgári jogi és családjogi szabályok együtt alkalmazandók [Ptk. 140. §, 141. §, PK 8. sz., Csjt. 31. § (5) bek.].*
BH1996. 142. *Közös tulajdon esetén önmagában a tulajdoni aránytól eltérő használat nem vezethet a többletterület elbirtoklásához [Ptk. 121. § (1) bek., 140. § (1) bek., PK 4. sz.].*

BH1996. 84. *I. A közös tulajdonban álló ingatlan használati módjának szabályozása nem eredményez szolgalmi jogokat (Ptk. 140. §, 167-168. §).*
BH1995. 634. *A közös tulajdonban álló ingatlan használati módjának újrarendezésénél is az érdekek egyensúlyának megteremtésére kell törekedni, így önmagában a körülmények megváltozása nem feltétlenül indokolja az új szabályozást (Ptk. 140. §, PK 8. sz.).*
BH1995. 577. *A lakáshasználat bontóperi rendezését követően a közös tulajdonban álló lakás elhagyására kötelezett volt házastárs mint tulajdonostárs a lakáshasználati jog ellenértékére a Csjt. 31/C §-a alapján nem tarthat igényt, ilyen esetben részére többlethasználati díj ítélhető meg. (Ptk. 140-143. §-ok, PK 8. sz.)*
BH1994. 647. *I. Idegen dolog hiányában nincs helye a lopás megállapításának, ha a gépkocsitárolónak a fele részében társtulajdonosa megbízásából történik a gépkocsitároló szétbontása és annak más telken történő felállítása, a két terhelt pedig a társtulajdonos férje és fia [Btk. 316. § (1) bek., Ptk. 140. § (1) bek.].*
BH1994. 590. *A társasházi öröklakás tulajdonosai - eltérő megállapodás hiányában - tulajdoni részarányukhoz igazodóan tartoznak viselni a közös költségeket (Ptk. 140-141. §).*
BH1994. 412. *I. Közös tulajdonban lévő volt házastársi közös lakás használatának rendezésénél irányadó szempontok [Csjt. 31/B. § (4) bek., 31/D. §., Ptk. 140. § (1) bek.]*
BH1994. 368. *A volt házastársak közös tulajdonában álló ingatlan használati módjának szabályozásánál a családjogi és a polgári jogi szabályok alkalmazásának összefüggései [Csjt. 31/B. § (4) bek., 31. § (5) bek., Ptk. 140. § (1) bek., 241. §, PK 8. sz.].*
BH1994. 247. *I. A volt házastársak közös tulajdonában álló ingatlanok eltérő arányú használata esetén a használati díj megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 140. § (1) bek., 141. §, PK 8. sz.).*
BH1994. 246. *Volt házastársak közös tulajdonát képező ingatlan használati módjának szabályozásánál irányadó szempontok [Ptk. 140. §, Csjt. 31/B. §, PK 8. sz.).*
BH1994. 183. *Közös tulajdonban álló ingatlan használati módjának rendezése volt házastársak esetén [Ptk. 140. §, Csjt. 31/B. § (4) bek. 77. § (1) bek., PK 8. sz.]*
BH1994. 28. *Tulajdoni arányt meghaladó használat miatt a tulajdonostársat terhelő pénzbeli kiegyenlítés összegének meghatározásánál irányadó szempontok [Ptk. 140. § (1) bek., PK 8. sz.].*
BH1993. 734. *A közös tulajdon használatának rendezése során a tulajdoni arány csupán egyik, de nem kizárólagos szempont. A használat mértéke a tulajdoni aránytól el is térhet, ha ezt az épület elhelyezkedése, a terepviszonyok és az épületrészek közötti különbözet is indokolja [Ptk. 140. §, 241. §, PK 8. sz.].*
BH1993. 168. *A lakásbérleti jogviszonynak cserelakás felajánlása nélküli felmondása szempontjából nem tekinthető beköltözhetőnek az a lakás, amelyre nézve a bérlő használati jogát tulajdonostársának joga gátolja. A bérlő nem kötelezhető arra, hogy a beköltözhetőség érdekében, a használat újraszabályozása végett pert indítson [1/1971. (II. 8.) Korm. r. 76. § (1) és (2) bek., Ptk. 140. § (1) bek.].*
BH1993. 162. *Közös tulajdon megszüntetésekor forgalmi érték meghatározásának szempontjai [Ptk. 140. § (1) bek., Csjt. 27. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 47. § (3) bek.].*
BH1992. 691. *A közös tulajdon birtoklása és használata módjának megváltoztatását kérhetik a bíróságtól a tulajdonostársak, ha a korábbi használat alapjául szolgáló körülmények lényegesen megváltoztak [Ptk. 140-143. §, PK 8. sz.].*
BH1992. 313. *Volt házastársak között a többlethasználati díj megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 140. § (1) bek., 141. §, PK 8. sz.].*
BH1992. 237. *Volt házastársak közös tulajdonában levő ingatlan használati díjának megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 140-143. §-ok, Csjt. 77. § (1) bek.].*
BH1992. 102. *A volt házastársak közös tulajdonában álló öröklakás használatánál, illetve a használati díj megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 140. §, 141. §, PK. 8. sz.].*
BH1991. 431. *Közös tulajdonban álló ingatlan használata tárgyában létrejött megállapodás nem akadálya annak, hogy a megállapodásnál figyelembe vett körülmények lényeges megváltozása esetén az érdekelt fél a bíróságtól újabb elrendezést és többlethasználat esetén díjat igényeljen. - A többlethasználati díj összegének megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 140-141. §, 143. § (1) bek., PK. 8. sz.].*
BH1991. 393. *I. Közös tulajdonban álló ingatlan használatának újra rendezésénél az egyik tulajdonostárs által eszközölt jelentős értékű beruházás megtérítésének szempontjai. II. A többlethasználati díj mértékének megállapításánál az eredeti használati rend kialakításánál fennállott felszereltségű és állagú ingatlanrész használati értékét kell figyelembe venni [Ptk. . 140. § (1) bek., 141. §, PK. 8. sz.].*
BH1990. 378. *A közös tulajdonban álló házingatlanban levő lakás jogalap nélküli birtokosával szemben bármelyik tulajdonostárs önállóan is jogosult fellépni [Ptk. 195. §, 140. §, 146. §, PK 60. sz.].*
BH1990. 215. *Az építőközösségi szerződésre vonatkozó szabályok alkalmazásával összefüggő kérdések [Ptk. 575. §, 276. § (5) bek. a) pont, 1977. évi 11. tvr., Ptk. 139-149. §-ai].*

BH1990. 101. *Közös tulajdonban álló üdülőingatlan használatának rendezésénél figyelemmel kell lenni az üdülőingatlan jellege folytán betöltött sajátos funkciójára [Ptk. 140. § (2) bek., 141. §, 143. §, PK 8. sz.].*
BH1988. 349. *A közös tulajdonban álló volt házastársi közös lakás használati módjának meghatározásánál irányadó szempontok [Ptk. 140. § (1) bek., Csjt. 31/B. § (9) bek.].*
BH1987. 435. *Élettársak közös tulajdonában levő lakás használatának rendezése az élettársi viszony megszüntetése esetén [Ptk. 140. §, PK 8. sz.].*
BH1987. 201. *Közös tulajdonban álló ingatlan használati megosztásának későbbi megváltoztatásánál irányadó szempontok [Ptk. 140-146. §, PK 8. sz.].*
BH1986. 186. *Ha a tulajdonostársak a közös tulajdonukban levő ingatlant egymás között természetben megosztva használják, a közös tulajdon megszüntetésénél - az elbirtoklás esetét kivéve - akkor sem a használati, hanem az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett tulajdoni arányokat kell alapul venni [Ptk. 148. § (1) bek., 117. § (3) bek., 140. § (1) bek.].*
BH1986. 185. *Közös tulajdon esetén a tulajdoni arányt meghaladó használatért fizetendő használati díj összegének meghatározása érdekében nem elegendő az egész ingatlan és az elkülönülten használt ingatlanrészek forgalmi értékének, valamint a lakások és egyéb helyiségek területének egybevetése a tulajdoni arányokkal. A lakrészek, kiegészítő létesítmények, valamint a beépítetlen telekrészek használati viszonyainak, jövedelmezhetőségének tisztázását követően lehet megalapozottan állást foglalni a használati díj mértéke tekintetében. Ennek meghatározásakor a lakbérekre vonatkozó szabályok, a négyzetméterre meghatározott díjtétel csak tájékoztató jellegűek lehetnek az egyéb körülmények együttes értékelése mellett. [Ptk. 140. § (1) bek. PK, 8. sz.].*
BH1985. 144. *A lakásnak a visszatérés szándéka nélkül történő elhagyása csak a lakásbérleti jogviszony megszüntetése alapjául szolgálhat, míg a tulajdonosnak a birtoklásra és használatra vonatkozó igénye kizárólag ezen az alapon nem szüntethető meg. A volt házastársak közös tulajdonában álló közös lakás használatának rendezése körében nem jogosítható fel a lakás részbeni használatára a közös lakást elhagyó az a házastárs, akinek lakása másutt megfelelően biztosított, hanem ilyenkor a másik volt házastársat kell feljogosítani a házastársi volt közös lakás kizárólagos használatára. [Ptk. 140. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 94. §, PK 8. és 391. sz]*
BH1984. 356. *Ha a volt házastársak a közös lakásban bérleti jogviszonyunk alapján laktak, a lakás használatának a rendezése a rendezése a lakásbérleti jogszabály alapján történik, míg ha a közös tulajdonukban álló házasingatlanban van, a lakás használatának elrendezésénél a Ptk.-nak a közös tulajdon használatára vonatkozó rendelkezései az irányadók, de a lakáshasználat rendezésénél a családvédelmi érdekeket figyelembe kell venni [Ptk. 140. §, Csjt. 31. § (6) bek., PK 391. sz., 1/1971. (II. 8) Korm. sz. r. 99-101. §].*
BH1982. 291. *A volt házastársak lakáshasználatának rendezése során a családvédelmi szempontok nem csupán azt indokolják, hogy a kiskorú gyermekek lakhatási lehetősége biztosítva legyen, a gyermekek nevelését ellátó szülőt sem lehet az elhelyezés kapcsán méltánytalanul hátrányosabb helyzetbe hozni azzal a másik szülővel szemben, aki a gyermekek tényleges ellátásának gondja alól mentesül [Ptk. 140-144. §, Csjt. 31. § (6) bek., PK 8. sz., PK 391. sz.].*
BH1982. 136. *A volt házastársak közös tulajdonában álló lakás használatának családvédelmi érdekből a tulajdoni hányadtól eltérő rendezése esetén a lakás megosztott használatára csak akkor kerülhet sor, ha egyrészt a lakás műszaki adottsága ezt lehetővé teszi, másrészt a megosztott használat, a volt házastársak és a kiskorú gyermekek változatlanul egy lakásban való lakhatása szubjektíve is megoldható [Ptk. 140-144. §, PK 8. sz. és PK 391. sz.].*
BH1982. 92. *A birtoklás és a használat módjának szabályozása nem jelenti a közös tulajdon megszüntetését. A körülmények lényeges megváltozása esetén lehetőség van újabb elrendezésre. Ezért nem lehet a tulajdoni illetőségénél nagyobb részt használó tulajdonostársat végleges kielégítésként egy összegű térítésre kötelezni [Ptk. 140. §, PK 8. sz.].*
BH1981. 189. *II. Az élettársak volt közös lakásán fennálló tulajdonközösség megszüntetése során a tulajdoni arányokat és a személyes körülményeiket egyaránt értékelni kell [Ptk. 140. § PK. 8. sz.].*
BH1981. 186. *A közös tulajdonban álló ingatlanban szívességből lakó személy lakáshasználatának megvonására az a tulajdonostárs jogosult aki az ingatlant akár a tulajdonostársak megállapodása, akár bírósági határozat alapján használhatja [Ptk. 140. § (1) bek. PK 8. sz.].*
BH1981. 12. *Ha a tulajdonostárs a közös ingatlanból a tulajdoni hányadot meghaladó részt használ, tulajdoni illetőségének átruházása esetén a vevő részére a ténylegesen fennálló birtokállapotnak megfelelő használati jogot csak a tulajdonostársainak az előzetes hozzájárulása alapján adhat. Hozzájárulás hiányában a szerződésnek a használati jogra vonatkozó része érvénytelen [Ptk. 140. § (1) és (2) bek., 239. § (1) bek.].*

BH1980. 475. *A lakáshasználat módjának megváltoztatására akkor kerülhet sor, ha a használat alapjául szolgáló körülményekben olyan változás következik be, amelynek folytán fennálló helyzet valamelyik fél jogos érdekeit sértené [Ptk. 140. §, Csjt. 31. § (6) bek. PK 8. és 391. sz.]*

BH1980. 424. *I. A házastársak volt közös lakásán fennálló közös tulajdon megszüntetése során a jogszerű bennlakó tulajdonostársat hozzájárulása nélkül a lakás elhagyására legfeljebb csak cserelakás felajánlása esetén lehet kötelezni Ptk. 140., 148. §) II. A bennlakás értékcsökkentő hatásának elbírálásánál a bíróságnak figyelembe kell vennie a volt házastársak közös lakásának használatánál irányadó szempontokat [Ptk. 140. § Csjt. 31. § (6) bek. PK 391. sz.]*

BH1980. 246. *A házastársak közös tulajdonában levő lakás használatának rendezése során vizsgálni kell azt is, hogy az ingatlan méretére és beosztására tekintettel nem létesíthető-e műszaki megosztással (leválasztással) súrlódásmentes és igy a családvédelem érdekeit is szolgáló lakáshasználat [Ptk. 140. § (1) bek., Csjt. 30. § (6) bek. PK 391. sz.]*

BH1980. 240. *Ha a közös tulajdonban álló dolog birtoklása és használata (hasznosítása) kérdésében a tulajdonostársak nem értenek egyet, a bíróság a birtoklás és használat (hasznosítás) módját a tulajdoni hányadoknak, a tulajdonostársak jogainak és dologhoz fűződő törvényes érdekeinek, valamint az okszerű gazdálkodás követelményeinek megfelelően szabályozhatja. - A bíróságnak a használati rendezésénél nagy körültekintéssel kell eljárnia. Elsősorban azt kell vizsgálnia, hogy a használat kialakult módjának megváltoztatása indokolt-e. Ebben a körben igen lényeges szempont a tulajdonostársak tulajdoni hányadának aránya, de házingatlan esetében nagy szerephez jutnak az egyéb körülmények, igy a tulajdonostársak személyes körülményei, a lakóházban (lakrészben) bennlakók száma, a helyiségek ésszerű megosztása és minél viszálymentesebb elhatárolása [Ptk. 140. § (1) és (2) bek., 143. § PK 8. sz.]*

BH1979. 151. *Ha a tulajdonostársak a közös tulajdonban álló dolog használata és birtoklása kérdésében megállapodtak, ez a megállapodás egyoldalúan, önkényesen nem változtatható meg. Ha azonban a szabályozásnál figyelembe vett körülmények utóbb olyan lényegesen megváltoztak, hogy az eredetileg helyesnek mutatkozó elrendezés az okszerű gazdálkodás követelményeit vagy valamelyik tulajdonostárs jogos érdekét sérti, a korábbi megállapodása megváltoztatását bármelyik tulajdonostárs kérheti. [Ptk. 140. § 241. §.]*

BH1979. 109. *I. A társasházban levő öröklakások tulajdonosai sem kötelesek a társtulajdonos részéről nagyobb méretű zavarással járó tevékenységet eltűrni, mint amelyet a tanácsi rendelettel a lakóházakra megállapított házirendnek a Ptk-val összhangban levő szabályozása megengedhetőnek tart. - A háztartási gépek használatára a házirendben meghatározott időtartam nem vonatkozik az üzemi jellegű gépekre, amelyek a lakásban nem üzemeltethetők [Ptk. 100. §, 140. §*].*

BH1977. 106. *A volt házastársak közös tulajdonában álló lakás használata kérdésében az összes körülmény gondos mérlegelésével kell dönteni. Nyomós családvédelmi érdekből az egyik tulajdonostárs is feljogosítható a lakás kizárólagos használatára. A döntésnél a felek között kialakult helyzetnek is jelentősége lehet [Csjt. 31. §, Ptk. 140-144. §, (6) bek., PK 8. és 391. sz.]*

BH1977. 104. *Elbirtoklással az ingatlan eszmei hányadára tulajdonjogot - a tulajdonostárs által történő elbirtoklást kivéve - nem lehet szerezni ingatlanrész tulajdonjogának elbirtoklás útján való megszerzéséhez hatósági engedély szükséges [Ptk. 121., 139., 140. §, PK 4., 5. sz.].*

BH1977. 63. *I. A házastársak (volt házastársak) lakáshasználatának rendezésénél a családvédelmi érdekeket akkor is figyelembe kell venni, ha a lakás a házastársak (volt házastársak) közös tulajdona. A bíróság az egyik felet akkor kötelezheti a lakás kiürítésére, ha a közös lakás akár terjedelme vagy beosztása miatt, akár pedig a felek között fennálló rossz viszony vagy más körülmény miatt megosztva nem használható [Csjt. 31. § (6) bek., Ptk. 140-144. §, PK 391. sz.].*

141. § A dolog hasznai a tulajdonostársakat tulajdoni hányaduk arányában illetik meg; ilyen arányban terhelik őket a dolog fenntartásával járó és a dologgal kapcsolatos egyéb kiadások, a közös tulajdoni viszonyból eredő kötelezettségek, és ugyanilyen arányban viselik a dologban beállott kárt is.

PK 279. szám

II. Használati díjra az a volt házastárs is igényt tarthat, aki a közös tulajdonban vagy a kizárólagos tulajdonában levő lakásból elköltözött, és a lakáshasználati jog ellenértékének ráeső részét felvette.

A hasznokból részesedésnek, a kiadások és kárveszély viselésének, a kötelezettségek teljesítésének a tulajdoni hányadrészek szerinti megosztását előíró törvényi szabály is csak akkor érvényesül, ha a tulajdonostársak ettől eltérően nem állapodtak meg.
E törvényhely alkalmazása szempontjából a dolog haszna alatt tipikusan az elért gazdasági eredményt (termény, szaporulat, bérbevétel stb.) kell érteni. Az osztható haszon arányos részét a tulajdonostárs természetben követelheti, a nem osztható haszon viszont - eltérő megállapodás hiányában - a dolgon fennálló tulajdoni hányadok arányában közös tulajdonba kerül.
Az eredmény eléréséhez szükséges ráfordításokat (költség, munkavégzés) a tulajdonostársak a hányadaik arányában kötelesek viselni.
A hasznok megosztásával összefüggő jogviták általában abból erednek, hogy e ráfordításokat a tulajdonostársak nem mindegyike, vagy nem az őt terhelő hányad arányában viselte. A jogvita rendezése alapvetően attól függ, hogy a közös tulajdonú dolgot a tulajdonostársak hogyan használják.
- Ha a dolog közös használatban van, a ráfordításokban részt nem vett tulajdonostárs a tulajdoni hányada arányában rá eső, osztható haszon természetbeni kiadásával egyidejűleg a rá eső költségeket köteles a kiadást viselő tulajdonostársnak megtéríteni. Nincs akadálya annak, hogy a meg nem térített költséget a haszon megosztása során, a természetbeni felosztás mértékének meghatározásakor vegyék figyelembe (számolják el).
A meg nem osztható (közös tulajdonba) kerülő haszonra fordított költségeket az abban részt nem vállaló tulajdonostárs köteles megtéríteni.
- A ráfordításai levonása után fennmaradó tiszta hasznot arányosan köteles kiadni az a tulajdonostárs is a többieknek, aki a teljes dolgot jogosulatlanul kizárólagosan használja.
- Ha a kizárólagos használatra jogszerűen (pl. megállapodás alapján) kerül sor, és a tulajdonostársak a haszonszedés, költségviselés kérdésében nem állapodtak meg, az elérhető haszonnak és ahhoz szükséges költségnek a többlethasználati díj mértékének megállapításakor van szerepe.
- Ha a tulajdonostársak a dolgot egymástól elkülönült használati rend szerint osztották meg, a dolog hasznainak szedésére és az annak eléréséhez szükséges költségek viselésére is elkülönülten jogosultak és kötelesek.
A dolog terhei kiadásokból és kötelezettségekből állnak. A kiadások egy része, mint például az adó vagy egyéb közterhek - eltérő megállapodás hiányában - a tulajdoni hányadrészek szerint oszlik meg. Ugyanígy köteles viselni minden tulajdonostárs az állagmegóvással felmerült kiadásokat. A rá eső résznél magasabb mértékű költekezést teljesítő tulajdonostársat a többiekkel szemben megtérítési követelés illeti meg. A rendes gazdálkodás körébe eső kiadások [lásd a Ptk. 140. § (2) bekezdéséhez fűzötteket] a tulajdonostársak között olyan arányban oszlanak meg, amilyen arányban a hasznos eredményből részesednek.
A közös tulajdonban álló dolgot ért kárt a tulajdonostársak csak akkor viselik a hányadaik arányában, ha az másra át nem hárítható. Ha a bekövetkezett kár az egyik tulajdonostárs károkozó magatartására vezethető vissza, a kárt is ő köteles viselni.
BH2003. 408. *I. Nem követelhet többlethasználati díjat az a házastárs, aki a közös tulajdonú ingatlanból minden kényszerítő körülmény nélkül, önként költözött el (Ptk. 140-141. §-ok).*
BH2003. 329. *A termelőszövetkezetből csoportosan kiváló tagokat együttesen megillető vagyonrész vonatkozásában a csoporthoz tartozó személyek között közös tulajdon keletkezik. Ezért a csoportosan kiválók olyan szükségképpeni pertársak, akiknek perben állása nélkül a csoportot megillető vagyonrész tárgyában keletkezett jogvita nem bírálható el [Ptk. 139. §, 141. §, 1992. évi II. tv. 31. §, 34. § (1) bek., Pp. 51. § a) pont, 130. § (1) bek. g) pont, 132. § (1) bek., 157. § a) pont, 1990. évi XCIII. tv. 57. § (1) bek. a) pont].*
BH2002. 394. *A közös tulajdonban álló ingatlan használati módjainak szabályozása után az egyik tulajdonostárs által biztosított szívességi használatot a másik tulajdonostárs nem szüntetheti meg. Legfeljebb a tulajdonostársak között a használat újraszabályozására kerülhet sor [Ptk. 140-141. §-ok].*
BH2000. 448. *Az életközösség megszűnése után a közös vagyonhoz tartozó gépek és felszerelések használati díjának megállapításánál figyelembe veendő szempontok [Csjt. 27. § (1) bek., 31. § (2) bek., Ptk. 141. §, PK 8. sz.].*
BH1999. 410. *A közös vagyonhoz tartozó gépek használata fejében az életközösség megszűnése után a vállalkozást üzemeltető házastárs használati díj fizetésére köteles, a vállalkozói tevékenységéből származó jövedelmet azonban nem köteles volt házastársával megosztani [Csjt. 31. § (2) bek., Ptk. 141. §].*
BH1999. 299. *A feleket együttesen megillető haszonélvezeti jogon alapuló használattal kapcsolatos jogvitában a közös tulajdon használatára vonatkozó szabályok megfelelően alkalmazandók [Ptk. 140-142. §, 157. § (2) bek., PK 8. sz.].*

BH1999. 298. *II. Ha a házasfél összeférhetetlen magatartásával teszi lehetetlenné a közös használatot, a tulajdonostársat megillető többlethasználati díj attól az időponttól esedékes, amikortól a bennmaradó házastárs a másik házastárs joggyakorlását megakadályozza [Ptk. 140. § (1) bek., 141. §].*
BH1999. 170. *II. Nem terheli a tulajdonostársat olyan kötelezettség hogy a másik, illetve a többi társtulajdonos tulajdoni hányadát valós szükséglet hiányában és az akarata ellenére is birtokába vegye és kizárólagosan használja [Ptk. 140-144. §-ok, Pp. 122. § (1) bek., 123. §, PK 8. sz.]*
BH1999. 110. *A közös tulajdon árverési értékesítés útján történő megszüntetésének elrendelése esetén, ha az árverési értékesítésre nem kerül sor, úgy a közös tulajdonból fakadó jogosultságok a tulajdonostársakat változatlanul megilletik [Ptk. 140-141. §-ok, PK 8. sz.].*
BH1997. 479. *Lakáshasználati díj elbírálása volt házastársak esetén (Ptk. 141. §).*
BH1997. 478. *Volt házastársak közös tulajdonát képező ingatlan használatával, illetve a használati díj megítélésével kapcsolatos kérdések [Ptk. 140. § (1) bek., 141. §].*
BH1997. 75. *A harmadik személy haszonélvezeti joga kizárja a volt házastársaknak a lakáshasználat rendezése és a használati díj iránti igényét [Csjt. 31/B. § (4) bek., Ptk. 141. §, 157. § (1) és (2) bek., 159. § (2) bek.].*
BH1997. 72. *II. A közös ingatlanok használatának rendezésénél a polgári jogi és családjogi szabályok együtt alkalmazandók [Ptk. 140. §, 141. §, PK 8. sz., Csjt. 31. § (5) bek.].*
BH1995. 577. *A lakáshasználat bontóperi rendezését követően a közös tulajdonban álló lakás elhagyására kötelezett volt házastárs mint tulajdonostárs a lakáshasználati jog ellenértékére a Csjt. 31/C §-a alapján nem tarthat igényt, ilyen esetben részére többlethasználati díj ítélhető meg. (Ptk. 140-143. §-ok, PK 8. sz.)*
BH1994. 590. *A társasházi öröklakás tulajdonosai - eltérő megállapodás hiányában - tulajdoni részarányukhoz igazodóan tartoznak viselni a közös költségeket (Ptk. 140-141. §).*
BH1994. 247. *I. A volt házastársak közös tulajdonában álló ingatlanok eltérő arányú használata esetén a használati díj megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 140. § (1) bek., 141. §, PK 8. sz.).*
BH1992. 691. *A közös tulajdon birtoklása és használata módjának megváltoztatását kérhetik a bíróságtól a tulajdonostársak, ha a korábbi használat alapjául szolgáló körülmények lényegesen megváltoztak [Ptk. 140-143. §, PK 8. sz.].*
BH1992. 313. *Volt házastársak között a többlethasználati díj megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 140. § (1) bek., 141. §, PK 8. sz.].*
BH1992. 237. *Volt házastársak közös tulajdonában levő ingatlan használati díjának megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 140-143. §-ok, Csjt. 77. § (1) bek.].*
BH1992. 102. *A volt házastársak közös tulajdonában álló öröklakás használatánál, illetve a használati díj megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 140. §, 141. §, PK. 8. sz.].*
BH1991. 431. *Közös tulajdonban álló ingatlan használata tárgyában létrejött megállapodás nem akadálya annak, hogy a megállapodásnál figyelembe vett körülmények lényeges megváltozása esetén az érdekelt fél a bíróságtól újabb elrendezést és többlethasználat esetén díjat igényeljen. - A többlethasználati díj összegének megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 140-141. §, 143. § (1) bek., PK. 8. sz.].*
BH1991. 393. *I. Közös tulajdonban álló ingatlan használatának újra rendezésénél az egyik tulajdonostárs által eszközölt jelentős értékű beruházás megtérítésének szempontjai. II. A többlethasználati díj mértékének megállapításánál az eredeti használati rend kialakításánál fennállott felszereltségű és állagú ingatlanrész használati értékét kell figyelembe venni [Ptk. . 140. § (1) bek., 141. §, PK. 8. sz.].*
BH1990. 215. *Az építőközösségi szerződésre vonatkozó szabályok alkalmazásával összefüggő kérdések [Ptk. 575. §, 276. § (5) bek. a) pont, 1977. évi 11. tvr., Ptk. 139-149. §-ai].*
BH1990. 101. *Közös tulajdonban álló üdülőingatlan használatának rendezésénél figyelemmel kell lenni az üdülőingatlan jellege folytán betöltött sajátos funkciójára [Ptk. 140. § (2) bek., 141. §, 143. §, PK 8. sz.].*
BH1987. 201. *Közös tulajdonban álló ingatlan használati megosztásának későbbi megváltoztatásánál irányadó szempontok [Ptk. 140-146. §, PK 8. sz.].*
BH1982. 291. *A volt házastársak lakáshasználatának rendezése során a családvédelmi szempontok nem csupán azt indokolják, hogy a kiskorú gyermekek lakhatási lehetősége biztosítva legyen, a gyermekek nevelését ellátó szülőt sem lehet az elhelyezés kapcsán méltánytalanul hátrányosabb helyzetbe hozni azzal a másik szülővel szemben, aki a gyermekek tényleges ellátásának gondja alól mentesül [Ptk. 140-144. §, Csjt. 31. § (6) bek., PK 8. sz., PK 391. sz.].*
BH1982. 136. *A volt házastársak közös tulajdonában álló lakás használatának családvédelmi érdekből a tulajdoni hányadtól eltérő rendezése esetén a lakás megosztott használatára csak akkor kerülhet sor, ha egyrészt a lakás műszaki adottsága ezt lehetővé teszi, másrészt a megosztott használat, a volt házastársak és a*

kiskorú gyermekek változatlanul egy lakásban való lakhatása szubjektíve is megoldható [Ptk. 140-144. §, PK 8. sz. és PK 391. sz.].

BH1980. 207. *Ha a bíróság a házastársak közös tulajdonában levő ingatlan használatát valamilyen oknál fogva a tulajdoni hányadoktól eltérően rendezi, akkor a többlethasználatra feljogosított házastárs a tulajdoni hányadát meghaladó mértékű lakáshasználatért a közös tulajdon használatára vonatkozó szabályok szerint térítéssel tartozik. Ha azonban a szülő a másik szülőnél elhelyezett beteg gyermekével szembeni kötelezettségét részben külön szoba biztosításával teljesíti, annak használati díját nem követelheti [Ptk. 141. §, PK 391. sz.].*

BH1977. 541. *Közös ingatlannak a tulajdoni aránytól eltérő használata esetén az ingatlan hasznainak elszámolásával, illetve a többlet használat ellenértékének megtérítésével kapcsolatos vitát a polgári jognak a közös ingatlan használatára irányadó szabályai alapján kell eldönteni, a használati díj összegére a lakások, illetőleg egyéb helyiségek bérére vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatók [Ptk. 140. és 141. §, 3/1971. (II. 8.) Korm. sz. r., 8/1971. (II. 10.) Korm. sz. r., PK 8. sz.].*

BH1977. 106. *A volt házastársak közös tulajdonában álló lakás használata kérdésében az összes körülmény gondos mérlegelésével kell dönteni. Nyomós családvédelmi érdekből az egyik tulajdonostárs is feljogosítható a lakás kizárólagos használatára. A döntésnél a felek között kialakult helyzetnek is jelentősége lehet [Csjt. 31. §, Ptk. 140-144. §, (6) bek., PK 8. és 391. sz.]*

BH1977. 63. *I. A házastársak (volt házastársak) lakáshasználatának rendezésénél a családvédelmi érdekeket akkor is figyelembe kell venni, ha a lakás a házastársak (volt házastársak) közös tulajdona. A bíróság az egyik felet akkor kötelezheti a lakás kiürítésére, ha a közös lakás akár terjedelme vagy beosztása miatt, akár pedig a felek között fennálló rossz viszony vagy más körülmény miatt megosztva nem használható [Csjt. 31. § (6) bek., Ptk. 140-144. §, PK 391. sz.].*

142. § Az állag megóvásához és fenntartásához feltétlenül szükséges munkálatokat bármelyik tulajdonostárs jogosult elvégezni; az ilyen kiadások ráeső részét mindegyik tulajdonostárs viselni köteles. Ilyen kiadások előtt azonban a tulajdonostársakat a lehetőség szerint értesíteni kell.

Az állag megóvását, fenntartását szolgáló, indokolt munkálatokhoz sem többségi, sem egyhangú határozat nem szükséges, azt bármelyik tulajdonostárs jogosult elvégezni (elvégeztetni). Az indokoltság körében nem csak a munkálatok jellegének (valóban az állagromlás megakadályozását, a további károsodás elhárítását szolgálja-e), hanem az azzal járó a költségeknek is jelentősége van. Ha ugyanis annak mértéke meghaladja a rendes gazdálkodás szempontjai szerint indokolt összeget, annak elvégzése csak a tulajdonostársak egyhangú határozata alapján történhet.

Ha az állagmegóvó munka elvégzését az egyik tulajdonostárs határozta el, a törvény értelmében őt értesítési kötelezettség terheli a többi tulajdonossal szemben, mégpedig a kiadások felmerülte előtt. E szabály célja az, hogy ilyen esetben is biztosítsa, hogy a tulajdonosok lehetőség szerint egyetértésre jussanak a tervezett munkálatok köre és állagmegóvó volta tekintetében. Ha az értesítést követően a tulajdonostársak között vita támad a munkálatok jellege és szükségessége körében, a kisebbségben maradt tulajdonostárs a többségi határozatot megtámadhatja [Ptk. 143. § (2)].

Az előzetes értesítés csak akkor mellőzhető, ha az állagsérelem elhárítása azonnali beavatkozást igényel, s a késedelem további károsodáshoz vezethet.

Az állagmegóvó munkák költségét a tulajdonostársak általában a hányadaik arányában kötelesek viselni. Ha az előzetes értesítés indokolatlanul maradt el, a nem értesített tulajdonostárs bizonyíthatja, hogy a feltétlenül szükséges munkálatokat - időben történt tájékoztatása esetén - módja lett volna kisebb költség mellett elvégeztetni. Ilyen esetben a nem értesített tulajdonostárs az igazoltat meghaladó többletköltség arányos megtérítésére nem kötelezhető.

Ha utóbb az derül ki, hogy a tulajdonostársak értesítésének indokolatlan elmulasztása mellett az egyik tulajdonostárs olyan munkálatokat végeztetett el, amelyek nem vonhatók az állagmegóvás körébe, e költségei megtérítését a kiadást viselő fél a Ptk. 142. §-a alapján nem, csak a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint igényelheti.

Végezetül eltérést indokolhat a költségek tulajdoni hányadokhoz igazodó viselése alól a valóságos birtoklás és használat aránya is (PK 8. számú állásfoglalás indoklása).

BH1999. 299. *A feleket együttesen megillető haszonélvezeti jogon alapuló használattal kapcsolatos jogvitában a közös tulajdon használatára vonatkozó szabályok megfelelően alkalmazandók [Ptk. 140-142. §, 157. § (2) bek., PK 8. sz.].*

BH1999. 170. *II. Nem terheli a tulajdonostársat olyan kötelezettség hogy a másik, illetve a többi társtulajdonos tulajdoni hányadát valós szükséglet hiányában és az akarata ellenére is birtokába vegye és kizárólagosan használja [Ptk. 140-144. §-ok, Pp. 122. § (1) bek., 123. §, PK 8. sz.]*

BH1995. 577. *A lakáshasználat bontóperi rendezését követően a közös tulajdonban álló lakás elhagyására kötelezett volt házastárs mint tulajdonostárs a lakáshasználati jog ellenértékére a Csjt. 31/C §-a alapján nem tarthat igényt, ilyen esetben részére többlethasználati díj ítélhető meg. (Ptk. 140-143. §-ok, PK 8. sz.)*
BH1992. 691. *A közös tulajdon birtoklása és használata módjának megváltoztatását kérhetik a bíróságtól a tulajdonostársak, ha a korábbi használat alapjául szolgáló körülmények lényegesen megváltoztak [Ptk. 140-143. §, PK 8. sz.].*
BH1992. 237. *Volt házastársak közös tulajdonában levő ingatlan használati díjának megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 140-143. §-ok, Csjt. 77. § (1) bek.].*
BH1990. 215. *Az építőközösségi szerződésre vonatkozó szabályok alkalmazásával összefüggő kérdések [Ptk. 575. §, 276. § (5) bek. a) pont, 1977. évi 11. tvr., Ptk. 139-149. §-ai].*
BH1987. 201. *Közös tulajdonban álló ingatlan használati megosztásának későbbi megváltoztatásánál irányadó szempontok [Ptk. 140-146. §, PK 8. sz.].*
BH1982. 291. *A volt házastársak lakáshasználatának rendezése során a családvédelmi szempontok nem csupán azt indokolják, hogy a kiskorú gyermekek lakhatási lehetősége biztosítva legyen, a gyermekek nevelését ellátó szülőt sem lehet az elhelyezés kapcsán méltánytalanul hátrányosabb helyzetbe hozni azzal a másik szülővel szemben, aki a gyermekek tényleges ellátásának gondja alól mentesül [Ptk. 140-144. §, Csjt. 31. § (6) bek., PK 8. sz., PK 391. sz.].*
BH1982. 136. *A volt házastársak közös tulajdonában álló lakás használatának családvédelmi érdekből a tulajdoni hányadtól eltérő rendezése esetén a lakás megosztott használatára csak akkor kerülhet sor, ha egyrészt a lakás műszaki adottsága ezt lehetővé teszi, másrészt a megosztott használat, a volt házastársak és a kiskorú gyermekek változatlanul egy lakásban való lakhatása szubjektíve is megoldható [Ptk. 140-144. §, PK 8. sz. és PK 391. sz.].*
BH1977. 106. *A volt házastársak közös tulajdonában álló lakás használata kérdésében az összes körülmény gondos mérlegelésével kell dönteni. Nyomós családvédelmi érdekből az egyik tulajdonostárs is feljogosítható a lakás kizárólagos használatára. A döntésnél a felek között kialakult helyzetnek is jelentősége lehet [Csjt. 31. §, Ptk. 140-144. §, (6) bek., PK 8. és 391. sz.]*
BH1977. 63. *I. A házastársak (volt házastársak) lakáshasználatának rendezésénél a családvédelmi érdekeket akkor is figyelembe kell venni, ha a lakás a házastársak (volt házastársak) közös tulajdona. A bíróság az egyik felet akkor kötelezheti a lakás kiürítésére, ha a közös lakás akár terjedelme vagy beosztása miatt, akár pedig a felek között fennálló rossz viszony vagy más körülmény miatt megosztva nem használható [Csjt. 31. § (6) bek., Ptk. 140-144. §, PK 391. sz.].*

143. § (1) Ha a törvény szótöbbséges határozatot kíván meg, és a határozat az okszerű gazdálkodást sérti, vagy a kisebbség jogos érdekeinek lényeges sérelmével jár, a kisebbség a határozatot a bíróságnál megtámadhatja. A megtámadás a határozat végrehajtását nem gátolja, a bíróság azonban indokolt esetben a végrehajtást felfüggesztheti.

PK 279. szám

III. Ha a volt házastársak közös vagy egyikük kizárólagos tulajdonában levő lakás használatának rendezését követően beállott körülmények folytán a rendezés szerinti használat fenntartása sérti valamelyik fél lényeges jogos érdekét, a bíróság a használatot a korábbitól eltérően rendezheti.

(2) Ezt a szabályt kell alkalmazni akkor is, ha a tulajdonostársak között vitás, hogy a tervezett munkálat feltétlenül szükséges-e az állag megóvásához és fenntartásához.

(3) Ha a törvény szótöbbséggel hozott határozatot kíván meg, és ilyen határozat nincs, a birtoklás, a használat vagy a hasznosítás kérdésében bármelyik tulajdonostárs kérelmére a bíróság határoz.

PK 8. szám

Ha a közös tulajdonban álló dolog birtoklása és használata (hasznosítása) kérdésében a tulajdonostársak nem értenek egyet, és a kisebbség a többség

határozatát a Ptk. 143. §-ának (1) bekezdése alapján keresettel megalapozottan támadja meg, a bíróság a birtoklás és használat (hasznosítás) módját a tulajdoni hányadoknak, a tulajdonostársak jogainak és a dologhoz fűződő törvényes érdekeinek, valamint az okszerű gazdálkodás követelményeinek megfelelően szabályozhatja.

Ugyanígy jár el a bíróság, ha a tulajdonostársak tulajdoni hányadának egyenlősége miatt vagy más okból szótöbbséggel hozott határozat nincs, és valamelyik tulajdonostárs megfelelő szabályozás végett a bírósághoz fordul.

A tulajdonostársak közötti vitában a bíróság két esetben dönt: így akkor, ha a szótöbbséges határozatot a kisebbségben maradt tulajdonostárs megtámadta [Ptk. 143. § (1)-(2)], vagy a szótöbbséges döntésre utalt kérdésekben nem született ilyen határozat [Ptk. 143. § (3)].

A) A szótöbbséges határozat megtámadása

A birtoklás, használat, hasznosítás és a rendes gazdálkodás körét meg nem haladó költségek [Ptk. 140. § (2)], valamint a tervezett munkálatok állagmegóvó jellege tárgyában (Ptk. 142. §) született többségi határozatot a kisebbségben maradt bármelyik tulajdonostárs a bíróság előtt megtámadhatja. A törvény megfogalmazásával ellentétben a jogalkotó nem a megtámadási jog gyakorlását (a keresetindítást) köti a meghatározott érdeksérelem fennállásához, hanem azokat az okokat szabályozza, amelyek alapot adnak a többségi határozat megváltoztatására. Ennek megfelelően a kereset csak akkor tekinthető megalapozottnak, ha a határozat a kisebbség jogos érdekét lényegesen sértette vagy ha az okszerű gazdálkodással volt ellentétes.

Jogos érdek alatt nem csak a tulajdonjog tényéből és annak részjogosítványaiból fakadó (a tulajdoni hányadrész arányában megtestesülő), de egyéb olyan érdeket is érteni kell, amely a vitatott kérdés mikénti eldöntését befolyásolja (pl. a használat megosztása körében a tulajdonosok személyi körülményei, együttélő családtagjai száma stb.). A rész-tulajdon által indokolt jogos érdek érvényesítésének azonban korlátot szab a többi tulajdonos joga és jogos érdeke, azaz a tulajdonosi jogosultságok csak az érdekek egyensúlyának biztosításával gyakorolhatók. Ebből következően a kisebbség jogos érdekének lényeges sérelme csak akkor állapítható meg, ha a határozat indokolatlan előny adásával (hátrány okozásával) nem biztosítja, vagy megbontja ezt az egyensúlyt és az érdeksérelem orvoslása nem jár a többiekre nézve méltánytalan eredménnyel.

Az okszerű gazdálkodás követelményét az a többségi határozat sérti, amely a közös tulajdonban lévő dolog sajátosságai - annak rendeltetése és adottságai, használati, hasznosítási módja és körülményei, az elérhető haszon mértéke stb. - által indokolható mértéket meghaladja vagy ilyen költséggel jár.

A szótöbbséges határozat megtámadását a törvény nem köti határidőhöz, így arra a meghozatalt követően bármikor sor kerülhet. A kereseti kérelem alapossága körében azonban jelentősége van az időmúlásnak különösen akkor, ha az utóbb sérelmezett határozat végrehajtása annak idején megtörtént, s a megtámadás jogát a tulajdonostárs indokolatlan késedelemmel gyakorolta. A kialakult helyzet kifogás nélküli tudomásul vétele ilyen esetben okkal enged arra következtetni, hogy az érdeksérelmet e tulajdonostárs maga sem tekintette lényegesnek.

A megtámadás jogát a kisebbségben maradt több tulajdonostárs közül bármelyikük önállóan gyakorolhatja és nincs szükség arra, hogy a határozatot valamennyien megtámadják. A perben azonban minden tulajdonostársnak perben kell állnia.

Ha a megtámadás alapos, a bíróság erre irányuló külön kereseti kérelem hiányában is érdemben rendezi a tulajdonostársak között vitára adó helyzetet. Az érdemi döntésnél a bíróság ugyanazokat a szabályokat, szempontokat mérlegeli, mint amikor szótöbbséges határozat hiányában rendezi a felek közötti jogvitát [lásd a B) pont alatt kifejtetteket].

Az (1) bekezdés rendelkezése értelmében a többségi határozat megtámadása a határozat végrehajtását - az abban foglaltak teljesítését - nem akadályozza. A törvényi felhatalmazás alapján a megtámadás iránti perekben akkor lehet indokolt a végrehajtás felfüggesztése, ha a kereset alaposnak látszik és a határozat teljes körű végrehajtása utóbb kizárja az eredeti állapot helyreállításának lehetőségét vagy az indokolt helyzet kialakítását.

B) Bírósági döntés szótöbbséges határozat hiányában

Általában akkor nem keletkezik szótöbbséges határozat az e döntésre utalt kérdésekben, ha

- az ellentétes véleményt képviselő tulajdonostársak hányadrészei azonosak,
- a szavazás során egyik változat sem élvezi a többség egyetértését,
- valamelyik tulajdonostárs nem nyilvánított véleményt és a többiek azonos szavazata nem éri el a többségi arányt,
- de ide lehet sorolni azt az esetet is, amikor a többségi határozat azért végrehajthatatlan, mert a kisebbség erőszakkal a saját elképzelése szerinti helyzetet alakította ki.
Határozat hiányában bármelyik tulajdonostárs jogosult a bírósághoz fordulni.
E perek általában a birtoklással és használattal (ezen belül a volt házastársak lakáshasználatával), valamint a többlethasználat ellenértéke iránti igénnyel összefüggésben merülnek fel.
1. A birtoklás és használat szabályozása
A bíróság a dolog birtoklását (használatát) a tulajdoni hányadoknak, a tulajdonostársak jogainak és törvényes érdekeinek, valamint az okszerű gazdálkodás követelményeinek megfelelően szabályozza (PK. 8. számú állásfoglalás, BH1988. 179., BH1980. 240.). A szabályozás kiinduló pontja tehát a tulajdoni hányad nagysága, azaz a tulajdonostársak olyan arányban részesülhetnek a dolog használatából, ahogyan a tulajdoni hányaduk az egészhez viszonylik.
A rendezést alapvetően meghatározza az a körülmény, hogy a közös tulajdonban álló dolog alkalmas-e a többes együttes használatra vagy sem. A közös birtoklásra alkalmas dolog esetén nagyon ritka, hogy egyszerű térmérték-számítás alapján a használat rendezhető legyen. Ez a megoldás ugyanis csak akkor teremti meg az érdekegyensúlyt, ha a közös tulajdonban álló dolog egynemű (például a közös tulajdonban álló mezőgazdasági rendeltetésű földterület minden pontja azonos minőségű és művelhetőségű; a többlakásos lakóépületnél egyenlő arányban oszlik meg a tulajdonjog, s a tulajdonosok számával azonos számú olyan lakás van, amelynek mérete, komfort fokozata, állapota is egyforma stb.). Rendszerint azonban a dolgok (például az ingatlanok) eltérő értékű, rendeltetésű, használhatóságú részekből tevődnek össze. Ilyen esetekben a tulajdoni hányadrészeknek megfelelő használat csak ezen eltérések számításba vételével határozható meg úgy, hogy a terület nagysága és a használhatóság értéke együttesen biztosítsa a tulajdonosoknak a hányadaik arányához fűződő jogait és jogos érdekeit. Az ilyen használati megosztás értelemszerűen nem valósít meg többlethasználatot annak a tulajdonostársnak az oldaláról, aki például az értéktelenebb részből éppen emiatt nagyobb területet kap birtokba, mint ami őt a hányadai arányában számítottak szerint megillethetné. Az esetek nagyobb részében csak részlegesen biztosítható az egymástól teljesen függetlenített használat. A bírói döntésnek ezért nemcsak a kizárólagos használat terjedelmére és módjára, de a közös használatban maradó részek használatának feltételeire és körülményeire is ki kell terjednie.
A tulajdoni arányoktól eltérő birtoklást (használatot) más körülmények is indokolhatnak. Így például, ha az okszerű gazdálkodás követelményének szem előtt tartásával az adott földterület kedvező megművelése csak a tulajdoni hányadoktól eltérő terület-megosztással történhet, vagy például az ingatlanon olyan egyéb épületek vannak, amelyek beosztása, rendeltetése, felszereltsége csak egy tulajdonostárs használatára teszi azt alkalmassá. De ilyen szempont lehet a tulajdonostársak egyéb törvényes érdeke is (pl. a lakás céljára szolgáló ingatlannál a személyi körülmények, az egészségi állapot, a családtagok száma stb.).
Üdülő ingatlan esetén a sajátos funkció indokolhatja a tulajdoni arányoktól eltérést akár olyan módon is, hogy a bíróság a tulajdonostársakat meghatározott időszakokra a teljes ingatlan kizárólagos használatára jogosítja fel (BH1990. 101.). A tulajdoni hányadokat és egyéb érdekeket az időpontok és időtartamok meghatározásakor kell megfelelően figyelembe venni.
A tulajdonostársaknak a használathoz fűződő egyéb érdekei kerülnek előtérbe a tulajdoni hányad mellett akkor, ha a dolog adottságai folytán ésszerűen és a rendeltetésének megfelelően csak megosztás nélkül használható, azaz a tulajdonostársak valamelyikét a kizárólagos birtoklásra (használatra) kell feljogosítani. A teljeskörűen feltárandó és mérlegelendő érdekek körét alapvetően a közös tulajdon tárgyának rendeltetése határozza meg (más körülmények döntőek például a mezőgazdasági művelést igénylő földterület esetén, mint a lakástulajdon esetén stb.).
Ha a közös tulajdonú dolog sajátosságai ugyan az osztott használatot kizárják, de bizonyos munkálatok elvégzésével alkalmassá tehető a közös birtoklásra, a bírói gyakorlat elismeri azt a megoldást, hogy ilyen esetben a bíróság ítéletében kötelezze a tulajdonostársakat e munkálatok elvégzésére - meghatározva egyidejűleg azt is, hogy annak költségeit milyen arányban kell viselniük. A birtoklás és használat rendjét ilyenkor a bíróság a munkálatok befejezését követő időponttól az elrendeltnek megfelelő állapot alapulvételével szabályozza. Ezt a lehetőséget a gyakorlat abban az esetben is alkalmazza, ha az elrendelt munkákkal a használatot jobban elkülöníthetőnek ítéli.
Az ilyen tartalmú ítéleti döntésnek azonban előfeltétele annak tisztázása, hogy az átalakítás építési engedélyhez kötött-e vagy sem. Ha igen, a döntés csak elvi építési engedély megléte esetén hozható meg

(1997. évi LXXVIII. törvény 34-35. §). Az építési engedély nélkül végezhető munkálatokat a 46/1997. (XII. 29.) KTM rendelet 9. §-a határozza meg.

Ha azokban a körülményekben, amelyekre a bíróság a birtoklás (használat) rendezésekor ítéletét alapította utóbb lényeges változás következett be, bármelyik fél újabb rendezés érdekében a bírósághoz fordulhat. Az ilyen tárgyú perekben ugyanazok a szempontok és elvek érvényesülnek, mint a tulajdonostársak szerződésének megváltoztatása iránti perekben [lásd a Ptk. 140. § (1) bekezdéséhez 1/B. pont alatt írt magyarázatot].

2. A többlethasználat ellenértéke

Ha a közös tulajdon használata a tulajdoni hányad által indokolt mértéktől eltér, a többlethasználatért megfelelő ellenértéket (a gyakorlat szóhasználata szerint: többlethasználati, használati díjat) kell fizetni. Már az előzőekben is utaltunk arra, hogy önmagában a területmérték szerint számítottat meghaladó használat tényéhez az ellenérték térítésének kötelezettsége csak akkor társul, ha az elkülönülten használt részek sajátosságainak egybevetésével az érték- és érdek aránytalanság ténye valóban megállapítható (BH1991. 431.). Ilyen esetben azonban a díj fizetésének kötelezettsége független attól, hogy a többlethasználatot a tulajdonostársak szerződése, szótöbbséges határozata vagy a bíróság ítélete alapította-e, de attól is, hogy a többletet birtokló tulajdonos ahhoz jó- vagy rosszhiszeműen jutott-e. A térítendő ellenértéknek az a célja, hogy helyreállítsa a tulajdonostársak között a jogaik és törvényes érdekeik által indokolt, de az eltérő mértékű használat folytán megbomlott érdekegyensúlyt.

Azt, hogy a többlethasználatért milyen mértékű ellenszolgáltatást kell téríteni, a közös tulajdonban álló dolog sajátosságaiból: így annak használati értékéből, felszereltségéből, műszaki állapotából, hasznosítási módjából, a használat egyéb sajátosságaiból, a dolog hasznaiból kiindulva kell megállapítani, amelynek során számításba kell venni a használattal együttjáró költségek viselésének módját is (nem lehet közömbös ugyanis, ha például a többletet birtokló tulajdonos magára vállalta a teljes fenntartás költségét).

Ugyanezek az elvek az irányadóak akkor is, ha a többlethasználat közös tulajdonban álló lakást érint. Következetes a bírói gyakorlat abban, hogy ilyen esetben a használati díj összegére a lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról szóló 1993. évi LXXVIII. törvény rendelkezései nem alkalmazhatóak (BH1977. 541., PK 8. számú állásfoglalás), hanem az ingatlan adottságai, a használat valamennyi sajátossága és az adott helyen a hasznosítással elérhető bevétel összegének a mérlegelésével kell dönteni.

A megfelelő ellenérték nem csak havonta fizetendő használati díj megállapításával, de más módon is biztosítható a tulajdonostárs javára (pl. a dolog hasznainak a tulajdoni hányadoktól eltérő arányú megosztása útján, a járó díj és a jogosultat terhelő költségek egymásba beszámításával stb.).

Az ellenértékre kötelező jogerős ítéletet követő lényeges változásokra alapítva a többlethasználati díj módosítása (mérséklése, felemelése) vagy megszüntetése iránt újabb per indítható, ha a tulajdonostársak a megváltozott helyzethez igazodó ellenértékben nem tudtak megállapodni.

Az e tárgyú perekben gyakran a bíróságnak - a többletet birtokló fél ellenkérelme folytán - elsődlegesen abban a kérdésben kell állást foglalnia, hogy a többlethasználat ingyenességében a felek megállapodtak-e vagy sem. Ilyen vita tipikusan akkor merül fel,

- amikor a tulajdonostársak szerződéssel rendezték a birtoklás és használat rendjét, a szerződés azonban a többlethasználat ellenértékéről nem rendelkezik, de annak ingyenességét sem mondja ki. Ilyenkor a bíróságnak a szerződéskötés körülményeinek, a felek szerződési szándékának (a hallgatás okának) feltárása és mérlegelése alapján kell döntenie.

- amikor a díjra jogosult tulajdonostárs az eltérő arányú birtoklást tudomásul véve csak hosszú idő eltelte után érvényesíti igényét. Ilyenkor az igényérvényesítés elmaradásának okainak és a felek viszonyának vizsgálata alapján dönthető el, hogy azt a többlethasználat ingyenességében ráutaló magatartással történt megállapodásnak kell-e tekinteni vagy sem.

Ha megállapítható, hogy a többlethasználat ingyenességében megállapodás jött létre, ahhoz a szerződő felek kötve vannak. Ez azt jelenti, hogy a tulajdonjogából folyó jogai és jogos érdekei sérelmére hivatkozással a tulajdonostárs az ingyenes szerződés egyoldalú módosítására (visszterhessé tételére) visszamenőleges hatállyal nem jogosult.

Ha a perben a tulajdonostárs visszamenőleges igényt érvényesít, kérdéses, hogy a többlethasználati díj követelése dologi jogi (és ezért elévülhetetlen) vagy kötelmi jogi igénynek (és ezért az öt éves általános elévülés szabálya alá esőnek) minősül-e. A Ptk. 115. § (1) bekezdésének a tulajdonjogi igények elévülhetetlenségét kimondó általános szabálya a közös tulajdonnal kapcsolatos igényekre, így a többlethasználat ellenértéke iránti követelésre is kiterjed. Ha azonban a kereset a tulajdonostársak szerződésével (szótöbbséges határozatával) megállapított, de nem teljesített (lejárt) használati díj

megfizetésére irányul, a követelés kötelmi jogi igénynek tekintendő, s arra az elévülés általános szabályai az irányadóak (Ptk. 324-327. §).

3. A volt házastársak lakáshasználata

A házastársak közös tulajdonában álló lakás használatával kapcsolatos jogvita elbírálása annyiban sajátos, hogy a perben a bíróságnak a közös tulajdonnak a polgári törvénykönyvben szabályozott rendelkezéseit a családjogi törvény speciális szabályaival (Csjt. 31/B. §) együttesen kell alkalmaznia [Csjt. 31. § (5)]. E két jogszabályt egybevetve kitűnik, hogy a családjogi törvény nem tér el az általános szabályoktól [Ptk. 140. § (1)], hanem a családi kapcsolat tényéből folyóan nevesíti és rangsorolja a tulajdonostársak jogai és törvényes érdekei körében irányadó legfontosabb szempontokat.

A családjogi szabályok sajátosságai elsősorban a családvédelmi érdekek érvényesítésének kötelezettségéből fakadnak. A házastársak kiskorú gyermekének elhelyezését, lakhatását ugyanis általában a volt közös lakásban kell biztosítani [Csjt. 31/B. § (2)] mégpedig az addigi életkörülményeinek megfelelően. A gyermeket védő rendelkezés azonban nem értelmezhető akként, hogy az ő lakhatásának lehetőségét annak a szülőnek kell biztosítani, akinél elhelyezésre kerül. A családvédelmi szempontok megfelelő érvényesítése megköveteli, hogy a használat rendezése során a gyermeket nevelő szülő a saját használatát tekintve ne kerüljön méltánytalanul hátrányosabb helyzetbe a gyermek tényleges ellátása alól mentesülő tulajdonostársával szemben (BH1982. 291.). A családvédelmi érdek ezért a közös tulajdoni hányadok által indokolt mértéktől eltérő arányú osztott használat elrendelését, de adott esetben az egyik tulajdonostársnak a lakás kizárólagos használatára történő feljogosítását is eredményezheti.

A közös tulajdonú lakás megosztott használatára akkor kerülhet sor, ha a lakás adottságai (alapterülete, beosztása, szobáinak száma) és a szubjektív tényezők azt lehetővé teszik. Ha valamelyik házastárs korábban tanúsított magatartása miatt a vele való együttlakás akár a kiskorú gyermek, akár a másik házastárs érdekeinek súlyos sérelmével járna, akkor sem kerülhet sor a lakáshasználat megosztására, ha egyébként arra a lakás objektív adottságai folytán alkalmas lenne [Csjt. 31/B. § (4)].

Ha a volt házastársak között vitatott a lakás mikénti használata, és a pernek a közös tulajdon megszüntetése iránti kereset is tárgya, a bíróságnak először a lakáshasználat kérdésében kell állást foglalnia és csak azután kerülhet sor a közös tulajdon megszüntetésére (BH1982. 333.).

Az a házastárs, aki a tulajdoni hányada szerint járónál kisebb mértékű használathoz jutott (vagy a másik házastárs kizárólagos használata folytán a lakást nem használhatja), az általános szabályokkal azonosan többlethasználati díjra jogosult. E jogosultsága független attól, hogy a felek megállapodásán vagy a bíróság ítéletén alapult-e a használat rendje, de attól is, hogy a kiürítésre kötelezéssel egyidejűleg a lakáshasználati jog ellenértékeként kapott-e térítést vagy sem (PK 279. számú állásfoglalás II.). Ugyancsak megilleti az ellenérték azt a volt házastársat is, akit a tulajdonostársa jogellenesen kizárt a használatból. Jogellenes kizárásnak minősül az is, ha a tulajdonostárs felróható magatartásával a közös használatot lehetetlenné tette (BH1992. 313.).

Ha azonban az állapítható meg, hogy a használati díjra igényt támasztó tulajdonostárs saját elhatározása alapján nem gyakorolta a használatra vonatkozó jogát és a bent lakó tulajdonostárs az őt megillető részt nem vette birtokba, többlethasználati díj jogszerűen nem követelhető. A használati joggal felhagyás szabályai az irányadóak akkor is, ha a tulajdonostárs ténylegesen a javára biztosított használattal nem él, de a használat jogát fenntartja (pl. a neki jutott lakószobát lezárva tartja). Ilyenkor önmagában arra a tényre hivatkozással, hogy a közös használatban maradt mellékhelyiségeket a bentlakó tulajdonostárs használja, többlethasználati díjat nem követelhet.

Ha a közös tulajdonú lakásban a házastársak közös kiskorú gyermeke is bent lakik, az őt gondozó szülővel szemben a gyermek lakhatásával összefüggő többlethasználat miatt díjigény nem érvényesíthető.

A többlethasználat díját az általános szabályok szerint kell megállapítani (ld. a 2. pontnál írtakat).

BH2003. 109. *A közös tulajdonban álló ingatlan használati módjának szabályozásától elkülönül a közös tulajdonnak természetbeni megosztás útján történő megszüntetése. [Ptk. 143. §, PK. 8. sz., 148. § (1) és (2) bek., PK. 10. sz.].*

BH2001. 420. *A közös tulajdonban álló ingatlan birtoklása és használata kérdésében a tulajdonostársak szótöbbségi határozatukat szóban is meghozhatják [Ptk. 140. § (2) bek., 143. § (1) bek.].*

BH1999. 170. *II. Nem terheli a tulajdonostársat olyan kötelezettség hogy a másik, illetve a többi társtulajdonos tulajdoni hányadát valós szükséglet hiányában és az akarata ellenére is birtokába vegye és kizárólagosan használja [Ptk. 140-144. §-ok, Pp. 122. § (1) bek., 123. §, PK 8. sz.]*

BH1995. 577. *A lakáshasználat bontóperi rendezését követően a közös tulajdonban álló lakás elhagyására kötelezett volt házastárs mint tulajdonostárs a lakáshasználati jog ellenértékére a Csjt. 31/C §-a alapján nem tarthat igényt, ilyen esetben részére többlethasználati díj ítélhető meg. (Ptk. 140-143. §-ok, PK 8. sz.)*

BH1992. 691. *A közös tulajdon birtoklása és használata módjának megváltoztatását kérhetik a bíróságtól a tulajdonostársak, ha a korábbi használat alapjául szolgáló körülmények lényegesen megváltoztak [Ptk. 140-143. §, PK 8. sz.].*

BH1992. 237. *Volt házastársak közös tulajdonában levő ingatlan használati díjának megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 140-143. §-ok, Csjt. 77. § (1) bek.].*

BH1991. 431. *Közös tulajdonban álló ingatlan használata tárgyában létrejött megállapodás nem akadálya annak, hogy a megállapodásnál figyelembe vett körülmények lényeges megváltozása esetén az érdekelt fél a bíróságtól újabb elrendezést és többlethasználat esetén díjat igényeljen. - A többlethasználati díj összegének megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 140-141. §, 143. § (1) bek., PK. 8. sz.].*

BH1990. 215. *Az építőközösségi szerződésre vonatkozó szabályok alkalmazásával összefüggő kérdések [Ptk. 575. §, 276. § (5) bek. a) pont, 1977. évi 11. tvr., Ptk. 139-149. §-ai].*

BH1990. 101. *Közös tulajdonban álló üdülőingatlan használatának rendezésénél figyelemmel kell lenni az üdülőingatlan jellege folytán betöltött sajátos funkciójára [Ptk. 140. § (2) bek., 141. §, 143. §, PK 8. sz.].*

BH1988. 179. *A tulajdonostársak közötti birtoklási és használati vitát - akkor is ha az csak az ingatlan meghatározott részére irányul - a tulajdoni hányadoknak, a tulajdonosok jogainak és a dologhoz fűződő törvényes érdekeiknek, valamint a okszerű gazdálkodás követelményeinek megfelelően kell elbírálni. Nincs lehetőség tehát arra, hogy a bíróság a vitát ezen átfogó rendezési szempontok figyelmen kívül hagyásával, mintegy ideiglenes jelleggel rendezze [Ptk. 143. § (1) bek., PK 8. sz.]*

BH1987. 201. *Közös tulajdonban álló ingatlan használati megosztásának későbbi megváltoztatásánál irányadó szempontok [Ptk. 140-146. §, PK 8. sz.].*

BH1982. 371. *Ha a közös tulajdonú házban lévő lakást az egyik tulajdonostárs önkényesen elfoglalja, a tulajdonostársak között e miatt keletkezett vitát a bíróságnak nem a lakásügyi jogszabályok, hanem a Ptk.-nak a közös tulajdon használatával kapcsolatos rendelkezései alapján úgy kell elbírálnia, hogy a használat módját végrehajtható határozattal maga állapítja meg [Ptk. 140., 143. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 123., 124. §, PK 8. sz.].*

BH1982. 291. *A volt házastársak lakáshasználatának rendezése során a családvédelmi szempontok nem csupán azt indokolják, hogy a kiskorú gyermekek lakhatási lehetősége biztosítva legyen, a gyermekek nevelését ellátó szülőt sem lehet az elhelyezés kapcsán méltánytalanul hátrányosabb helyzetbe hozni azzal a másik szülővel szemben, aki a gyermekek tényleges ellátásának gondja alól mentesül [Ptk. 140-144. §, Csjt. 31. § (6) bek., PK 8. sz., PK 391. sz.].*

BH1982. 136. *A volt házastársak közös tulajdonában álló lakás használatának családvédelmi érdekből a tulajdoni hányadtól eltérő rendezése esetén a lakás megosztott használatára csak akkor kerülhet sor, ha egyrészt a lakás műszaki adottsága ezt lehetővé teszi, másrészt a megosztott használat, a volt házastársak és a kiskorú gyermekek változatlanul egy lakásban való lakhatása szubjektíve is megoldható [Ptk. 140-144. §, PK 8. sz. és PK 391. sz.].*

BH1980. 240. *Ha a közös tulajdonban álló dolog birtoklása és használata (hasznosítása) kérdésében a tulajdonostársak nem értenek egyet, a bíróság a birtoklás és használat (hasznosítás) módját a tulajdoni hányadoknak, a tulajdonostársak jogainak és dologhoz fűződő törvényes érdekeinek, valamint az okszerű gazdálkodás követelményeinek megfelelően szabályozhatja. - A bíróságnak a használati rendezésénél nagy körültekintéssel kell eljárnia. Elsősorban azt kell vizsgálnia, hogy a használat kialakult módjának megváltoztatása indokolt-e. Ebben a körben igen lényeges szempont a tulajdonostársak tulajdoni hányadának aránya, de házingatlan esetében nagy szerephez jutnak az egyéb körülmények, igy a tulajdonostársak személyes körülményei, a lakóházban (lakrészben) bennlakók száma, a helyiségek ésszerű megosztása és minél viszálymentesebb elhatárolása [Ptk. 140. § (1) és (2) bek., 143. § PK 8. sz.]*

BH1979. 416. *II. Bármely tulajdonostárs önállóan, tulajdoni hányadának mértékétől függetlenül jogosult a lakáshasználat megszüntetése vagy a lakás kiürítése iránti perindításra [Ptk. 143. §, 144. § (2) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 76. §, PK 63. sz.].*

BH1977. 106. *A volt házastársak közös tulajdonában álló lakás használata kérdésében az összes körülmény gondos mérlegelésével kell dönteni. Nyomós családvédelmi érdekből az egyik tulajdonostárs is feljogosítható a lakás kizárólagos használatára. A döntésnél a felek között kialakult helyzetnek is jelentősége lehet [Csjt. 31. §, Ptk. 140-144. §, (6) bek., PK 8. és 391. sz.]*

BH1977. 63. *I. A házastársak (volt házastársak) lakáshasználatának rendezésénél a családvédelmi érdekeket akkor is figyelembe kell venni, ha a lakás a házastársak (volt házastársak) közös tulajdona. A bíróság az egyik felet akkor kötelezheti a lakás kiürítésére, ha a közös lakás akár terjedelme vagy beosztása miatt, akár pedig a felek között fennálló rossz viszony vagy más körülmény miatt megosztva nem használható [Csjt. 31. § (6) bek., Ptk. 140-144. §, PK 391. sz.].*

144. § A tulajdonostársak egyhangú határozata szükséges

a) a rendes gazdálkodás körét meghaladó kiadásokhoz,

b) az egész dolog feletti tulajdonjog átruházásához, az egész dolog haszonélvezetbe vagy használatba adásához, biztosítékul lekötéséhez vagy más módon való megterheléséhez.

A törvény a tulajdonostársak egyhangú határozatát két esetben kívánja meg:

- egyrészt ha a tervezett munkálat jellege, méretei és költségkihatása miatt meghaladja a dologgal való rendes gazdálkodás körét [lásd a Ptk. 140. § (2) bekezdéséhez fűzötteket],

- másrészt pedig - a tulajdonjogból fakadó rendelkezési jogosultság korlátozásával - az egész dolgot érintő egyes szerződések (adásvétel, haszonélvezeti-, használati-, zálogjogot, telki szolgalmat alapító stb.) megkötéséhez.

A tulajdonostársak egyetértése előfeltétele az érintett munkák megkezdésének, illetve a szerződés megkötésének. Ennek hiányában az egyik tulajdonostárs önkényesen a tervezett beruházást még akkor sem kezdheti meg, ha annak költségeit maga kívánja viselni. Ha mégis megkezdte, jogellenes magatartása miatt tulajdonostársai követelhetik a munkálatok leállítását, az eredeti állapot helyreállítását és az okozott károk megtérítését is.

Az egész dolgot érintő tulajdonjog átruházására, haszonélvezetbe vagy használatba adására, hasznai szedésének átengedésére vagy megterhelésére kötött szerződés a tulajdonostársak megelőző egyező szerződéses akarata hiányában érvénytelen. Kérdés azonban, hogy érvényesül-e az egyetértésben történő intézkedés követelménye a megkötött bérleti szerződés felmondása, illetve a felmondás érvényességének megállapítása iránti perindítás esetén. Az 1994. április 11-ig hatályban volt PK 63. számú állásfoglalás alapján kialakult ítélkezési gyakorlat bármelyik tulajdonostársat megillető jogként ismerte el a felmondás és azzal összefüggő perindítás jogát, kivéve a cserelakás felajánlásával történő felmondásnak azt az esetét, amikor a felmondást a tulajdonos beköltözési szándéka indokolta [hatályban volt 1/1971. (II. 8.) Korm. rendelet 76. §]. Más szerzők a felmondás jogának gyakorlását a közös tulajdonban álló dolog hasznosításával összefüggő körbe sorolva azt az álláspontot képviselik, hogy e jog gyakorlása is csak a tulajdonostársak egyező elhatározásán alapulhat (az 1993. évi LXXVIII. törvény 26. §-ához fűzött kommentár). Véleményünk szerint a helyes megítéléshez különbséget kell tenni a felmondási okok között. Ha ugyanis a bérlő magatartása, mulasztása miatt a szerződés azonnali hatállyal mondható fel [Ptk. 425. § (2) c), Ptk. 428. § (2)], e jog gyakorlása tartalma szerint a közös tulajdon védelme körében történő fellépésnek (Ptk. 146. §) minősül, amelyre bármelyik tulajdonostárs jogosult. Más felmondási okra alapítottan viszont a felmondáshoz valamennyi tulajdonostárs egyetértését kell megkövetelni.

Az egyhangú határozat hiánya bírói úton nem orvosolható. A szerződés megkötését szorgalmazó, a rendes gazdálkodás körét meghaladó munkálatokat helyeslő tulajdonostársnak nincs jogi lehetősége arra, hogy az azt ellenző tulajdonostársak véleményének megváltoztatását, szerződési akaratát kikényszerítse. A Ptk. 144. §-ának törvényi szabálya ugyanis fogalmilag zárja ki a visszaélésszerű joggyakorlás megállapíthatóságát [Ptk. 5. § (2)].

A rendes gazdálkodás körét meghaladó, egyoldalúan (vagy a tulajdonostársak csak egy része által) elhatározott, általában az épület bővítésére (átépítésére, hozzáépítésére) irányuló szándék esetén azonban az építkezéshez (építési engedélyhez) szükséges jognyilatkozat pótlása iránti per indításának helye van. Ez a jogi helyzet ugyanis alapvetően különbözik a Ptk. 144. §-ában szabályozottaktól, mert az egyhangú határozat létét a törvényalkotó az olyan - rendes gazdálkodást meghaladó - kiadáshoz követeli meg, amelyek viselésére a tulajdonostársak a tulajdoni hányadaik arányában kötelesek. Ha az építkezést az egyik tulajdonostárs saját maga részére és saját költségén kívánja kivitelezni, a hozzájárulást megtagadó tulajdonostárs jognyilatkozatát a bíróság ítéletével pótolhatja. E perek sajátossága az, hogy a kereseti kérelem alapossága körében a bíróságnak nemcsak a Ptk. 5. § (3) bekezdésében szabályozott feltételek meglétét kell mérlegelnie, de figyelembe kell vennie a közös tulajdon létéből folyó sajátos érdekeket is. Ha a tervezett építkezés olyan következménnyel jár, hogy amiatt a tulajdonostársak valamelyike elveszti a használat (birtoklás) lehetőségét, vagy annak gyakorlása méltánytalanul elnehezül, a tulajdonostárs hozzájáruló jognyilatkozata - a megtagadás jogszerű volta miatt - nem pótolható.

BH2004. 139. *Tulajdonostárs hozzájáruló nyilatkozatának pótlása joggal való visszaélés címén [Ptk. 5. § (1) és (3) bek., 140. § (1) és (2) bek., 144. §].*

BH2002. 441. *II. Ideiglenes intézkedéssel a kötelezett tulajdonjogának korlátozását, azaz elidegenítési és terhelési tilalmat nem lehet elrendelni [Pp. 156. §, Ptk. 144. § (1) bek.].*

BH2002. 136. *A tulajdonostársak többségi határozattal engedélyezhetik a közös tulajdonú televíziós vételi rendszer rácsatlakozással megvalósított használatát [Ptk. 140. § (2) bek., 144. § b) pont].*

BH2000. 256. *Az osztatlan közös tulajdonban álló, ingatlan-nyilvántartási bejegyzés nélküli ingatlanon levő felépítmény nem felel meg az apporttal szemben támasztható követelményeknek [Ptk. 97. § (1) bek., 144. § b) pont, 1988. évi VI. tv. 161. § (3) bek., 13/1989. (XII. 16.) IM r. 8. § c) pont].*

BH1999. 170. *II. Nem terheli a tulajdonostársat olyan kötelezettség hogy a másik, illetve a többi társtulajdonos tulajdoni hányadát valós szükséglet hiányában és az akarata ellenére is birtokába vegye és kizárólagosan használja [Ptk. 140-144. §-ok, Pp. 122. § (1) bek., 123. §, PK 8. sz.]*

BH1990. 215. *Az építőközösségi szerződésre vonatkozó szabályok alkalmazásával összefüggő kérdések [Ptk. 575. §, 276. § (5) bek. a) pont, 1977. évi 11. tvr., Ptk. 139-149. §-ai].*

BH1987. 201. *Közös tulajdonban álló ingatlan használati megosztásának későbbi megváltoztatásánál irányadó szempontok [Ptk. 140-146. §, PK 8. sz.].*

BH1982. 291. *A volt házastársak lakáshasználatának rendezése során a családvédelmi szempontok nem csupán azt indokolják, hogy a kiskorú gyermekek lakhatási lehetősége biztosítva legyen, a gyermekek nevelését ellátó szülőt sem lehet az elhelyezés kapcsán méltánytalanul hátrányosabb helyzetbe hozni azzal a másik szülővel szemben, aki a gyermekek tényleges ellátásának gondja alól mentesül [Ptk. 140-144. §, Csjt. 31. § (6) bek., PK 8. sz., PK 391. sz.].*

BH1982. 136. *A volt házastársak közös tulajdonában álló lakás használatának családvédelmi érdekből a tulajdoni hányadtól eltérő rendezése esetén a lakás megosztott használatára csak akkor kerülhet sor, ha egyrészt a lakás műszaki adottsága ezt lehetővé teszi, másrészt a megosztott használat, a volt házastársak és a kiskorú gyermekek változatlanul egy lakásban való lakhatása szubjektíve is megoldható [Ptk. 140-144. §, PK 8. sz. és PK 391. sz.].*

BH1981. 63. *A házastársak közös tulajdonban álló közös lakásnak további használata során vizsgálni kell, hogy nem alakítható-e ki műszakilag két olyan önálló lakás, amely lehetőséget adhat a közös tulajdonnak társasház tulajdona való átalakítására is [Csjt. 31. § (6) bek., Ptk. 144. §, Pk. 391. sz.]*

BH1979. 416. *II. Bármely tulajdonostárs önállóan, tulajdoni hányadának mértékétől függetlenül jogosult a lakáshasználat megszüntetése vagy a lakás kiürítése iránti perindításra [Ptk. 143. §, 144. § (2) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 76. §, PK 63. sz.].*

BH1977. 106. *A volt házastársak közös tulajdonában álló lakás használata kérdésében az összes körülmény gondos mérlegelésével kell dönteni. Nyomós családvédelmi érdekből az egyik tulajdonostárs is feljogosítható a lakás kizárólagos használatára. A döntésnél a felek között kialakult helyzetnek is jelentősége lehet [Csjt. 31. §, Ptk. 140-144. §, (6) bek., PK 8. és 391. sz.]*

BH1977. 63. *I. A házastársak (volt házastársak) lakáshasználatának rendezésénél a családvédelmi érdekeket akkor is figyelembe kell venni, ha a lakás a házastársak (volt házastársak) közös tulajdona. A bíróság az egyik felet akkor kötelezheti a lakás kiürítésére, ha a közös lakás akár terjedelme vagy beosztása miatt, akár pedig a felek között fennálló rossz viszony vagy más körülmény miatt megosztva nem használható [Csjt. 31. § (6) bek., Ptk. 140-144. §, PK 391. sz.].*

145. § (1) Saját tulajdoni hányadával bármelyik tulajdonostárs rendelkezhet.

(2) A tulajdonostárs tulajdoni hányadára a többi tulajdonostársat harmadik személlyel szemben elővásárlási, előbérleti, illetőleg előhaszonbérleti jog illeti meg.

PK 9. szám

I. Ha a tulajdonostárs a tulajdoni illetőségét el kívánja adni, a kívülálló személytől eredő vételi ajánlatot köteles közölni minden egyes tulajdonostársával, kivéve ha a közlés az elővásárlásra jogosult tartózkodási helye vagy más körülményei miatt rendkívüli nehézséggel vagy számottevő késedelemmel járna. Ilyen - a közlési kötelezettség alól mentesítő - kivételnek számíthat a tulajdonostársak viszonylag nagy száma is.

II. A tulajdonostársak az elővásárlási jogot az eladásra kerülő tulajdoni illetőségre (illetőségrészre) közösen, egymás között egyenlő arányban gyakorolhatják.

Ha ilyen értelemben közöttük megegyezés nem jön létre, de van olyan tulajdonostárs, aki - akár másik tulajdonostárssal közösen - az eladásra kerülő egész tulajdoni illetőségre (illetőségrészre) a vételi ajánlatot magáévá teszi, az elővásárlási jog egyedül őt, illetőleg őket illeti meg.

Ha több ilyen - egyedül fellépő - tulajdonostárs van, közülük az eladó választ, s ez esetben az elővásárlási jog a választott tulajdonostársat illeti meg.

III. A tulajdonostárs és a vele együttélő nem tulajdonos házastársa az elővásárlási jogot együtt is gyakorolhatják. A résztulajdonosnak olyan házastársát, aki nem tulajdonos, elővásárlási jog egyedül nem illeti meg.

IV. Ha a kiskorú résztulajdonos adott esetben az elővásárlási jogát gyakorolni nem kívánja, ehhez gyámhatósági hozzájárulás sem szükséges.

V. Ha az eladó előtt nyilvánvaló, hogy az ingatlannak ingatlannyilvántartáson (telekkönyvön) kívüli résztulajdonosai is vannak, részéről az ajánlat közlésének kötelezettsége azokkal szemben is fennáll, hacsak a közlésnek nincs rendkívüli nehézsége.

Ingatlannyilvántartáson (telekkönyvön) kívüli résztulajdonosok esetében a közlési kötelezettség elmulasztásából folyó jogkövetkezmények nem alkalmazhatók azzal a vevővel szemben, aki a szerződés megkötésénél jóhiszeműen járt el.

VI. Végrehajtási árverés esetén a tulajdonostársakat elővásárlási jog nem illeti meg.

VII. Ha a résztulajdonos az illetőségét tartási szerződéssel ruházza át, tulajdonostársait elővásárlási jog nem illeti meg.

VIII. Ha az elővásárlásra jogosult keresetében annak megállapítását kéri, hogy a sérelmére megkötött adásvételi szerződés vele szemben hatálytalan, tartozik egyúttal a vételi ajánlatot elfogadó nyilatkozatot is tenni. A bíróság e nyilatkozatnak a komolyságát, valamint a teljesítőkészségnek és képességnek a valóságos voltát ellenőrzi. Az elfogadó nyilatkozat folytán az elővásárlásra jogosult és tulajdonostársa között az adásvételi szerződés létrejön, s az ebből származó mindennemű igény ugyanebben a perben érvényesíthető.

IX. A vételi ajánlatot egész terjedelmében kell közölni az elővásárlásra jogosult tulajdonostárssal.

X. A vételi ajánlat közlésekor annak elfogadására a körülmények által indokolt határidőt kell szabni.

(3) A külön jogszabályokban más személy részére biztosított elővásárlási jog - ha törvény kivételt nem tesz - megelőzi a tulajdonostárs elővásárlási jogát.

A tulajdonostársakat a többiektől függetlenül illeti meg a tulajdoni hányadrészükkel való rendelkezés joga (átruházás, megterhelés, a használat, birtoklás, haszonszedés jogának átengedése), azaz a szerződés megkötéséhez a többi tulajdonostárs beleegyezésére nincs szükség. A szabad rendelkezési jog azonban nem jelent korlátlan joggyakorlást. A birtoklás, használat és haszonszedés jogának átengedése során ugyanis a tulajdonostárs az őt megillető jogokról is csak úgy rendelkezhet, hogy azzal a többiek jogát és a dologhoz fűződő törvényes érdekét ne sértse [Ptk. 140. § (1)]. Az e kötelezettséget sértő szerződés a többi tulajdonostársat nem köti (BH1978. 245.).

A tulajdonostársak megállapodásán alapuló birtoklás (használat) és haszonszedési jog csak a megállapodás szerinti terjedelemben és módon engedhető át. Ha a tulajdonostárs a megállapodás alapján a hányada szerint őt megilletőnél nagyobb mértékű birtoklásra (használatra) jogosult, szabad rendelkezési joga csak a tulajdoni hányadához igazodó mértékű használat átengedésére terjed ki (BH1981. 12.). A tényleges birtok-mérték átengedésére csak a tulajdonostársak előzetes jóváhagyásával jogosult.

A (2) bekezdés szabálya törvényi elővásárlási (előbérleti, előhaszonbérleti) jogot biztosít a többi tulajdonostárs javára az egyikük által a rendelkezési joga körében kötött egyes szerződések esetén. Az előbérleti és előhaszonbérleti jog gyakorlására értelemszerűen csak akkor kerülhet sor, ha a tulajdonostárs az általa kizárólagosan birtokolt részt kívánja bérbe, haszonbérbe adni.

Az elővásárlási (előbérleti, előhaszonbérleti) jog annyiban nem korlátozza a rendelkezés jogosultságát, hogy a tulajdonostárs ilyenkor is szabadon dönt arról, hogy mikor, milyen körben és tartalommal kíván szerződést kötni, de többlet kötelezettséget ró e tulajdonostársra és a jogot szerző fél személyét illetően függő jogi helyzetet teremt.

Az elővásárlási (bérleti, haszonbérleti) jog biztosítása azt a célt szolgálja, hogy megakadályozza a tulajdoni hányadrészek további elaprózását, illetve a dolog birtoklásával, használatával a tényleges tulajdonosok élhessenek.

Ha a tulajdonostárs él e jogával, a szerződés - a közölt tartalommal egyezően - közte és a tulajdonostársa között jön létre.

E jog azonban a tulajdonostársakat nem korlátlanul illeti meg, hanem csak

- a tulajdonostárs által kötendő adásvételi, bérleti vagy haszonbérleti szerződés esetén és akkor,

- ha a szerződés a tulajdonostársakon kívülálló harmadik személy és a tulajdonostárs között jönne létre.

A tulajdoni hányadrész más jogcímen történő átruházása (pl. ajándékozási, tartási,- életjáradéki, öröklési szerződés kötése) esetén, vagy ha a tulajdonostárs ajándékozással vagy tartással vegyes adásvételi szerződést kíván kötni harmadik személlyel (BH1997. 480., PK 9. számú állásfoglalás VII.), továbbá ha a szerződést a tulajdonostársak kötik egymással, a többieket az elővásárlási (előbérleti, előhaszonbérleti) jog nem illeti meg.

- Végrehajtási árverés esetén a tulajdonostársak elővásárlási jogot nem gyakorolhatnak (PK 9. számú állásfoglalás VI.).

A Ptk. 373. § (6) bekezdése a szerződéssel biztosított elővásárlási jog gyakorlására vonatkozó szabályokat [Ptk. 373. § (1)-(2)] a jogszabályon alapuló elővásárlási jogra is alkalmazni rendeli. E körben a gyakorlat számára legfontosabb kérdésekben a PK 9. számú állásfoglalás ad iránymutatást - amely ugyan az elővásárlási joggal kapcsolatos kérdéseket tárgyalja, érdemi útmutatása azonban az előbérleti és előhaszonbérleti jogra is irányadó.

1. Az ajánlat közlése

A tulajdonostárs köteles a harmadik személlyel kötendő adásvételi szerződésre vonatkozó ajánlatot a többi tulajdonostárssal teljes terjedelmében közölni és őket megfelelő határidővel felhívni a nyilatkozattételre.

a) A közlés kötelezettsége nem minden ajánlatra, csak arra terjed ki, amelyet az eladó elfogadott. Ha a tulajdonostárs és a vevő a szerződést írásba foglalta, az ajánlat közlése e szerződés megküldésével történik. A vételi ajánlat közlésének kötelezettsége szigorúan értelmezendő. Nem pótolja az ajánlat közlését, ha az eladó a hányadát a kívülálló vevővel történő tárgyalást megelőzően már felajánlotta vételre a tulajdonostársainak még akkor sem, ha egyébként a vételi feltételek azonosak. Ha a tulajdonostársakkal közölt vételi ajánlat alapján a szerződés mégsem jött létre, de később - akár azonos, akár a vevőre nézve terhesebb tartalommal - ismét megállapodnak, az újabb ajánlatot a tulajdonostársakkal közölni kell, s az nem mellőzhető arra

hivatkozással, hogy a jogosultak azonos vagy kedvezőbb feltételek mellett korábban nem éltek az elővásárlás jogával.
Ha a tulajdonostárs a kívülállóval kötött előszerződést küldi meg a tulajdonostársainak az elővásárlási jogra felhívással, a később megkötött végleges szerződést nem kell ismét közölnie, ha annak tartalma teljes egészében azonos az előszerződésben foglalt feltételekkel (BH1995. 568.).
b) A teljesség követelményének az a közlés felel meg, amely a kötendő szerződés valamennyi tartalmi elemére kiterjed. A tulajdonostársak ugyanis csak a szerződési feltételek ismeretében kerülhetnek abba a helyzetbe, hogy az elővásárlási jog gyakorlása felől dönthessenek. Az ajánlat hiányos közléséhez ugyanaz a jogkövetkezmény társul, mint a közlési kötelezettség elmulasztásához. A közlés kötelezettsége kiterjed a szerződési ajánlat utóbb történt módosítására is. A közlés történhet szóban vagy írásban. Az ingatlant érintő szerződési ajánlat közlése esetén - ide értve az ajánlat elfogadását is - az írásbeli alak kötelező [Ptk. 365. § (3), BH1980. 130.].
c) Az ajánlatot a tulajdonostárs valós tartalma szerint köteles közölni. Ha utóbb az derül ki, hogy a tulajdonostárs azért közölt a ténylegestől eltérő magasabb vételárat (vagy előnytelenebb feltételeket), hogy ezzel az elővásárlási jog gyakorlását megakadályozza, a sérelmet szenvedett tulajdonostárs a tudomásszerzéstől számítva akkor is gyakorolhatja az elővásárlási jogot, ha a korábbi ajánlatra nemlegesen válaszolt. Ha az ajánlat közlése az eredeti vevő és az eladó által a valóságosnál alacsonyabb (színlelt) vételár megjelölésével történt, az elővásárlási jog gyakorlására a magasabb, valós vételár az irányadó. A tényleges forgalmi értéktől eltérő áron történő szerzés ugyanis illetéktelen vagyoni előnyhöz juttatná a vevő tulajdonostársat.
d) Az ajánlat a tulajdonostárssal közöltnek akkor minősül, amikor a szóbeli tájékoztatás alapján arról tudomást szerzett, az írásban vagy távirat útján történő közlés esetén pedig akkor, amikor az hozzá megérkezett [Ptk. 214. § (1)]. Ha a felek között utóbb vita támad abban, hogy a postai úton továbbított küldemény szabályszerű kézbesítése a tulajdonostárs részére megtörtént-e, a közlési kötelezettséggel terhelt tulajdonosnak kell bizonyítania. A kézbesítés szabályosságát a hírközlésről szóló 2001. évi XL. törvény 21. §-ában szabályozottaknak megfelelően kell vizsgálni (az egyes hivatalos iratok kézbesítésének egyszerűsítéséről szóló 43/1953. (VIII. 20.) MT rendelet szabályai itt értelemszerűen nem alkalmazhatóak).
e) A vételi ajánlatot az eladónak valamennyi tulajdonostársával közölnie kell. Ha az eladó tulajdonostárs előtt nyilvánvaló, hogy a dolognak ingatlan-nyilvántartáson kívüli tulajdonosai is vannak, a vételi ajánlatot velük is közölnie kell. Kérdés azonban, hogy ingatlan esetén kivel kell közölni a vételi ajánlatot, ha az egyik tulajdonostárs már az átruházásra érvényes szerződést kötött, a vevő tulajdonjogát azonban még az ingatlan-nyilvántartásba nem jegyezték be. A törvényi szabályból kiindulva - amely az elővásárlás jogát a tulajdonostársnak (és nem a kötelmi jogosultnak) biztosítja - az ajánlatot a még bejegyzett tulajdonostárssal kell közölni, hiszen a vevő tulajdonjoga az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzéssel keletkezik [Ptk. 117. § (3), Inytv. 3. § (2)]. Ezzel a megoldással azonban olyan helyzet áll elő, hogy a tulajdonjogát már átruházott és ezért érdektelenné vált tulajdonostárs kerül abba a helyzetbe, hogy az ajánlatot mérlegelhesse, a kötelmi jogosult vevő viszont, akinek komoly érdeke fűződhet az illetőség megszerzéséhez, el van zárva a jog gyakorlásától. Megoldást jelenthetne erre a helyzetre a PK 10. számú állásfoglalás V/b. pontjában foglaltak megfelelő alkalmazása akként, hogy az ajánlatnak a kötelmi jogosulttal közlésekor az eladó az ajánlat elfogadására olyan határidőt szab, amely alkalmas arra is, hogy a vevő azalatt tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyeztesse, s ekként az elővásárlási jog gyakorlásának törvényi feltételét megteremtse.
Nem érinti a közlés kötelezettségét, ha az eladó tulajdonostárs az, akinek a tulajdonjoga még nem került bejegyzésre.
Közölni kell az ajánlatot azzal a tulajdonostárssal is, akiről az eladó tudja, hogy a tulajdonszerzési korlátozás alá esik [például: a közös tulajdon tárgya termőföld, és az egyik tulajdonostársnak már 300 hektár nagyságot vagy 6000 aranykorona értéket meghaladó termőföld tulajdona van (1994. évi LV. törvény 5. §)].
f) A vételi ajánlat közlése akkor mellőzhető, ha az elővásárlásra jogosult ismeretlen helyen tartózkodik vagy más körülmények miatt (pl. külföldön tartózkodó jogosult) a közlés rendkívüli nehézséggel vagy számottevő késedelemmel járhat. Ilyen kivétel lehet a tulajdonosok viszonylag nagy száma is (PK 9. számú állásfoglalás I.). Ez utóbbi esetben azonban azokkal a tulajdonostársakkal, akikkel szemben a közlés nem ütközik nehézségbe, az ajánlatot akkor is közölni kell, ha vannak olyan további tulajdonostársak, akiknek nagyobb száma a velük történő közlés érdekében olyan utána járást igényelne, amely csak rendkívüli nehézséggel vagy számottevő késedelemmel lenne teljesíthető.
g) Az ajánlat közlésekor a tulajdonostárs a körülmények által indokolt határidőt köteles szabni. Az ajánlati kötöttség idejét a Ptk. 211. § (2) bekezdése szabályozza. E rendelkezések merev alkalmazása azonban nyilvánvaló sérelemmel járna, hiszen az elővásárlásra jogosultak a szerződést megelőző tárgyalásokon nem

vettek részt. A szerződés tartalmától is függően ezért a határidőt úgy kell meghatározni, hogy az alkalmas legyen az ügy összes körülményére figyelemmel a szerződéses feltételek megfontolására és a válaszadásra.
2. Az elővásárlásra jogosult nyilatkozata
A tulajdonostárs az ajánlatot vagy teljes terjedelmében elfogadja, vagy nem gyakorolja az elővásárlás jogát. Ha a tulajdonostárs olyan választ ad, hogy élni kíván e jogával, de más szerződési feltételek mellett, a nyilatkozata hatálytalan, s ezzel el is vesztette az elővásárlási jog gyakorlásának lehetőségét (BH1996. 433.).
Ha a tulajdonostárs az ajánlatra határidő alatt semmilyen nyilatkozatot nem tesz, a határidő leteltével a tulajdonostárs a kívülálló harmadik személlyel a szerződést az ajánlatnak megfelelő (vagy a vevőre terhesebb) feltételek mellett szabadon megkötheti. Az elővásárlási jogról lemondó külön nyilatkozat megtételét a tulajdonostárs nem követelheti még akkor sem, ha ingatlanról van szó. Ez esetben ugyanis a vevő tulajdonjogának bejegyzéséhez - a tulajdonostársak lemondó nyilatkozata hiányában csatolnia kell a nyilatkozattételre vonatkozó írásbeli felszólításnak és a kapott vételi ajánlatnak az elővásárlásra jogosult részére történt kézbesítését igazoló okmányt, amely vagy átvételi elismervény, vagy tértivevény lehet [Inytv. végrehajtásáról szóló 109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet 75. § (2)].
Ingatlanra vonatkozóan az elővásárlási jog gyakorlása (az elfogadó nyilatkozat megtétele) csak írásban érvényes (BH1980. 130.).
3. Több tulajdonostárs elfogadó nyilatkozata
a) Ha a tulajdonostársak megegyeznek abban, hogy együttesen gyakorolják az elővásárlási jogot, a valamennyiük által megtett elfogadó nyilatkozattal közös tulajdonként szerzik meg az eladó tulajdonostárs hányadrészét mégpedig egymás között olyan arányban, amilyen arányt a meglévő tulajdoni hányadrészeik képviselnek. Nincs akadálya annak sem, hogy a tulajdonostársak az együttes vételi jog gyakorlásánál ettől az aránytól közös egyetértéssel eltérjenek.
b) Ha a tulajdonostársak között ilyen egyetértés nincs, de egyikük a vételi ajánlatot elfogadja, a szerződés az eladó és közte jön létre.
c) Ha több tulajdonostárs külön-külön tesz elfogadó nyilatkozatot, közülük az eladó választ, és a szerződés ebben az esetben a kiválasztott tulajdonostárssal jön létre. Az eladónak nem kell megindokolni a döntését és azt a ki nem választott tulajdonostárs a dologhoz fűződő jogára (pl. tulajdoni hányadrésze nagyobb mint a kiválasztotté) vagy törvényes érdekére hivatkozással nem kifogásolhatja.
d) A résztulajdonos együttélő, nem tulajdonos házastársa önállóan nem, de tulajdonos házastársával együttesen a vételi jog gyakorlására jogosult.
4. Az elővásárlási jog sérelmére alapított igény
A) Ha a tulajdonostárs úgy köti meg a szerződést a kívülálló harmadik személlyel, hogy a megelőző vételi ajánlati közlésre vonatkozó kötelezettségének részben vagy egészben nem tett eleget, azzal a jogkövetkezménnyel jár, hogy a szerződés az elővásárlási jog megsértésére hivatkozó tulajdonostárssal szemben hatálytalan, azaz a sérelmet szenvedett tulajdonostárs az elővásárlási jogát a sérelemről tudomásszerzést követően akkor is gyakorolhatja, ha tulajdonostársa a szerződést a kívülállóval már megkötötte. A megkötött szerződés hatálytalanságára tehát csak az a tulajdonostárs hivatkozhat, aki egyidejűleg gyakorolja is az elővásárlás jogát. E jog gyakorlására az előzőekben (2-3. pont) ismertetettek az irányadóak. Ebből következően nem érinti az elővásárlási jog megsértésével kötött szerződés alapján a kívülálló jogszerzését,
- ha a sérelmet szenvedett tulajdonostárs nem kíván élni az elővásárlási jogával,
- ha a sérelemről tudomást szerzést követően az elfogadó nyilatkozatát az ajánlattól eltérő tartalommal teszi meg,
- ha a sérelmet szenvedett tulajdonostárs nem tulajdonos házastársa kívánja önállóan gyakorolni az elővásárlás jogát,
- ha a jogsérelemre hivatkozó tulajdonostárs a vételi jog gyakorlásával a tulajdonszerzését korlátozó rendelkezésbe ütközően szerezne tulajdonjogot.
- Az ingatlan-nyilvántartáson kívüli résztulajdonos az elővásárlási joga megsértésével kötött szerződés hatálytalanságára hivatkozással vételi jogát csak akkor gyakorolhatja, ha a kívülálló harmadik személlyel vevő jogszerzése nem volt jóhiszemű (PK. 9. számú állásfoglalás V.), azaz a szerződés megkötésekor tudta, vagy a körülmények alapján tudnia kellett volna, hogy az ingatlannak a nyilvántartásba be nem jegyzett további tulajdonosa is van.
Az elővásárlási jog sérelmére és a gyakorolt vételi jogra alapított kereseti kérelemnek a kifejtettek alapján ezért arra kell irányulnia, hogy a bíróság az eladó és vevő között létrejött szerződés vele szembeni hatálytalanságát és azt állapítsa meg, hogy a szerződés közte és az eladó között jött létre. Nincs akadálya annak sem, hogy a felperes a keresetében a szerződés létrejötte esetén őt megillető további követelést is

jogszerűen érvényesítsen (pl. a birtokba lépett vevővel szemben kiürítésre kötelezés iránti kereset). A szerződéssel érintett valamennyi félnek perben kell állnia. Ha a vevő alperes a birtokba lépését követően értéknövelő beruházásokat végzett, vagy tulajdonjogában bízva olyan kiadásokat viselt, amely a tulajdonostársat terheli, megtérítési követelését a perben viszontkeresettel érvényesítheti. Arra azonban nincs lehetőség, hogy az eladó alperes társával szemben a kifizetett vételár visszafizetése iránt követelést támasszon.

Az előzőekből is kitűnik, hogy a megkötött szerződés érvényességét az elővásárlási jog megsértése nem érinti. Ha a szerződés olyan hibában szenved, amely annak megtámadását lehetővé teszi [például a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő aránytalansága címén a Ptk. 201. § (2) bekezdése alapján], e jog gyakorlására az általános szabályok szerint a sérelmet szenvedett fél jogosult függetlenül attól, hogy a szerződés adott esetben az eladó és a vevő között az elővásárlási jog gyakorlására figyelemmel jött-e létre vagy sem.

A perben a bíróságnak általában az alábbi fő kérdést kell eldöntenie:

1. az elővásárlási jogra vonatkozó szabályok megsértésével történt-e a szerződéskötés,

2. az elfogadó nyilatkozat komoly és megalapozott-e.

Ez utóbbi körben komoly jelentőséggel bír az igényérvényesítés időpontja is. Ha a tulajdonostárs a szerződésről tudomást szerzését követően haladéktalanul él a jogaival, a teljesítőképesség és teljesítőkészség vizsgálatára kell a hangsúlyt helyezni. A már esedékessé vált (a vevő által esetleg már teljesített) vételárat általában bírói letétbe kell helyeztetni. Ha a vételárnak jövőben esedékes része is van, az elővásárlási jogával élő tulajdonostársnak megfelelő módon igazolnia kell, hogy az ahhoz szükséges fedezettel rendelkezik.

Ha azonban az igény érvényesítésére a tudomásszerzést követő hosszabb idő elteltével kerül sor, nem mellőzhető a késedelem okainak és az eltelt idő alatt tanúsított magatartásnak és annak a vizsgálata sem, hogy az elővásárlási jogot sértő szerződés létéről tudomást szerzésekor a tulajdonostárs rendelkezett-e a joga gyakorlásához szükséges teljesítőképességgel vagy sem. E körülmények alapján dönthető csak el, hogy az indokolatlan késedelem tekinthető-e az elővásárlási jogról ráutaló magatartással történt lemondásnak, vagy megalapozatlannak amiatt, hogy a tulajdonostárs az utólag megváltozott körülményei miatt döntött úgy, hogy élni fog az elővásárlási jogával.

B) Az ingatlant érintő, a tulajdonostárs és a kívülálló között létrejött szerződés kapcsán már utaltunk arra, hogy a szerződés alapján a tulajdonjog bejegyzéséhez az Inytv. végrehajtásáról szóló 109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet 75. § (1) - (3) bekezdése értelmében csatolni kell a jogosultak nyilatkozatát arról, hogy az elővásárlás jogával nem kívánnak élni, ennek hiányában igazolni kell, hogy a jogosultak nyilatkozattételre felszólítása és a vételi ajánlat közlése írásban megtörtént. Ha e nyilatkozat beszerzése a jogosult tartózkodási helye vagy más körülményei miatt rendkívüli nehézséggel vagy számottevő késedelemmel járna, a bejegyzéshez a szerződő feleknek együttesen kell nyilatkozniuk a rendkívüli nehézséget vagy a számottevő késedelmet valószínűsítő tényekről.

Miután a tulajdonjog bejegyzéséről hozott határozatot a földhivatal valamennyi tulajdonostársnak kézbesíti [Inytv. 52. § (1) d)], és a határozatban a bejegyzés alapjául szolgáló tényeket is meg kell jelölnie. Ha a tulajdonostárs vitatja az elővásárlási jogra vonatkozóan a bejegyzéshez elfogadott iratok (igazolások, nyilatkozat) jogszerűségét, a határozat ellen fellebbezéssel élhet, illetve a jogerős földhivatali határozat megváltoztatása iránt keresettel élhet [Inytv. 55. § (1), Inytv. 58. § (1)].

Ebben az eljárásban kizárólag arra hivatkozással támadható a földhivatali határozat, hogy a bejegyzés a jogszabályban előírt feltételek hiányában történt meg (nem csatolták valamennyi tulajdonostárs nyilatkozatát, nem történt meg minden tulajdonostárs részére vagy hiányos volt az írásbeli ajánlat-közlés, nem valószínűsítették megfelelően a közlés mellőzését indokoló körülményeket, illetve a megjelölt ok a mellőzésre alapul nem szolgált).

A vevő tulajdonjogának bejegyzésére vonatkozó határozat törvényszerűségét meghaladó más kérdés az eljárás során nem vizsgálható, azaz az elővásárlási jogában sértett tulajdonostárs ebben az eljárásban a gyakorolt vételi jogával kapcsolatos keresetet nem terjeszthet elő.

5. Az elővásárlási jogok rangsora

Elővásárlási jog alapulhat jogszabályi rendelkezésen vagy szerződésen.

Nem ritka az olyan eset, amikor egy adott vagyontárgy tekintetében többen rendelkeznek elővásárlási joggal, mégpedig akár úgy, hogy e jogukat szerződés létesítette, akár úgy, hogy joguk különböző jogszabályi rendelkezéseken alapulnak. Ezt a helyzetet a törvény - és nem csak a most tárgyalt §-ban - a jogosultság gyakorlásának sorrendjét megállapítva rendezi, mégpedig a következők szerint:

- a törvényen alapuló elővásárlási jog a szerződéssel keletkezettet megelőzi [Ptk. 373. § (6)]

- a tulajdonostárs törvényen alapuló elővásárlási jogát megelőzi a külön jogszabályon alapuló elővásárlási jog [Ptk. 145. § (3)]. A (3) bekezdés most ismertetett rendelkezését a 2002. évi XXIII. törvény 28. § (1)

bekezdése 2002. július 27. napjától kezdődő hatállyal kiegészítette azzal a rendelkezéssel, mely szerint e főszabály alól törvény kivételt tehet.
A külön jogszabályi rendelkezések nem csak az elővásárlási jog alapításáról, de többségükben a jogosultak rangsorát is szabályozzák.
Így például:
- az 1997. évi LXXVIII. törvény 25. § (1) bekezdése szerint: a települési önkormányzatot az építési szabályzatban és a szabályozási tervben meghatározott településrendezési célok megvalósításához szükséges ingatlanokra elővásárlási jog illeti meg.
- a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 86. § (1) bekezdése, mely szerint: a kulturális örökséghez tartozó védetté nyilvánított javakra a Magyar Államot elővásárlási jog illeti meg védett kulturális javak ellenérték mellett történő tulajdonátruházása esetében, ezen kívül pedig ingatlanokat érintően akkor, ha ezt a védetté nyilvánító, illetőleg a védettséget módosító rendelet kimondja. Amennyiben a műemlékekre több elővásárlási jog áll fenn, első helyen az államot, második helyen az ingatlant kezelő önkormányzatot, harmadik helyen az ingatlan fekvése szerinti települési önkormányzatot illeti meg az elővásárlási jog.
- a 2001. évi LXIV. törvény 86. §-a szerint: a kulturális örökséghez tartozó védetté nyilvánított ingatlanra - ha ezt a védetté nyilvánító, illetőleg a védettséget módosító rendelet kimondja - első helyen az államot, második helyen az ingatlant kezelő önkormányzatot, harmadik helyen az ingatlan fekvése szerinti települési önkormányzatot illeti meg az elővásárlási jog. Ettől eltérő az elővásárlásra jogosultak sorrendje, ha az ingatlan már 1998. január 1-jén műemléki védettség alatt állt. Ez esetben az elővásárlási jog első helyen az államot, második helyen a kötelező feladatot ellátó helyi önkormányzatot, ennek hiányában az ingatlan fekvése szerinti települési önkormányzatot - fővárosban lévő ingatlan esetén a fővárosi és kerületi önkormányzatot megegyezésük szerint - illeti meg. Egyházi közösség (pl. szerzetesrend) működését biztosító, illetve hitéleti, oktatási, nevelési, egészségügyi, szociális, gyermek- és ifjúságvédelmi, továbbá kulturális célú, az egyház használatában lévő műemlék épület esetében a települési önkormányzat helyett második helyen a használót illeti e jog (2001. évi LXIV. törvény 92. §).
- az 1996. évi LIII. törvény 68. § (6) bekezdése a védett természeti érték és terület tulajdonjogának változásakor az államot, helyi jelentőségű védett természeti terület esetében - sorrendben az igazgatóságot követően - a települési önkormányzatot megilletően rendelkezik elővásárlási jogról.
- az 1994. évi CII. törvény 30. § (2) bekezdése értelmében: a hegyközség tagját a szomszédos, a szőlő termőhelyi kataszterében nyilvántartott földrészletre elővásárlási jog illeti meg.
- az 1993. évi LXXVIII. törvény 49. § (1) bekezdése szerint: az állam tulajdonából az önkormányzat tulajdonába került önkormányzati, illetőleg az állami lakásra vonatkozóan (és más személyt megelőzően) illeti elővásárlási jog a bérlőt, bérlőtársakat, a társbérlőt, illetve az itt megjelöltek hozzájárulásával, azok egyenes ági rokonát, valamint örökbe fogadott gyermekét.
- a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény 10. §-ának 2002. július 27-től hatályos rendelkezése szerint: termőföld vagy tanya eladása esetén - ha törvény másként nem rendelkezik elővásárlási jog illeti meg - a felsorolás sorrendjében -
a) a haszonbérlőt, felesbérlőt és részesművelőt; jogi személy vagy jogi személyiség nélküli más szervezet haszonbérlő esetén annak helyben lakó természetes személy tagját, illetve helyben lakó részvényesét;
b) a helyben lakó szomszédot;
c) a helyben lakót;
d) a magyar államot a Nemzeti Földalapról szóló törvényben foglaltak szerint.
A b)-c) pontban meghatározott jogosulti csoportokon belül az elővásárlási jog gyakorlásának sorrendje pedig a következő: a családi gazdálkodó; nyilvántartási (regisztrációs) számmal rendelkező őstermelő, illetőleg egyéni mezőgazdasági vállalkozó; jogi személy, illetve jogi személyiség nélküli más szervezet esetén annak helyben lakó természetes személy tagja vagy helyben lakó részvényese.
E külön törvény tartalmaz az elővásárlási jogot kizáró rendelkezést is. Így nem illeti meg a jogosultakat e jog akkor, ha közeli hozzátartozók [Ptk. 685. § b) pont], vagy tulajdonostársak között jött létre az adásvételi szerződés, valamint akkor sem, ha az adásvétel tárgya olyan külterületi földrészlet, amely 2002. július 27-ig zártkertinek minősült.
BH2003. 247. *Az elővásárlási jog gyakorlásával kapcsolatban az 1991. évi IL. tv. speciális szabályai megelőzik a Ptk.-nak az elővásárlási jog gyakorlásával kapcsolatos rendelkezéseit [Ptk. 117. § (3) bek., 145. § (2) bek., 373. § (6) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 49. § (6) bek., 49/C. § (2) bek., Pp. 130. § (1) bek. h) pont, 157. § a) pont].*

BH2003. 107. *Építésrendészeti eljárásban kért használatbavételi engedély kiadásához szükséges tulajdonosi hozzájárulás ítélettel való pótlása [Ptk. 5. § (1) és (3) bek., 145. § (1) bek., 1977. évi 11. tvr. 6. §, 8. § (1) bek.].*

EBH2002. 721. *Az elővásárlási jog gyakorlásának szabályai, a vételi ajánlat közlésének módja [Ptk. 145. § (2) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 83. §, PK 9. számú állásfoglalás]*

EBH2001. 527. *Az ajánlatnak az elővásárlási jogosulttal való közlése előtt felbontott adásvételi szerződés tekintetében az elővásárlási jog nem gyakorolható [Ptk. 373. § (1) és (2) bekezdés, 145. §].*

BH2000. 538. *A haszonbérlőt megillető elő-haszonbérleti jog az elővásárlási jog rokon intézménye, ezért a jogszabály által nem rendezett kérdésekben az elő-haszonbérleti jogra is az elővásárlási jog szabályait kell megfelelően alkalmazni [Ptk. 145. § (2) bek., 373. §, 1994. évi LV. tv. 3. § a) pont, 21. §, PK 9.].*

BH2000. 367. *A társtulajdonosokat az elővásárlási jog a felszámolási eljárásban is megilleti. Ezt a jogukat csak az ingatlan - szabályosan meghirdetett - nyilvános értékesítése során gyakorolhatják [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 48. § (2) bek., Ptk. 145. § (2) bek., 373. § (1)-(4) bek., PK 9. sz.].*

BH2000. 351. *Önkormányzat és más személy közös tulajdonában levő lakás elidegenítésére a lakástörvény harmadik részének a szabályai nem alkalmazhatóak [1993. évi LXXVIII. tv. (Lt.) 51. §, 54. § (2) bek. a)-e) pont, 88. §, Ptk. 145. § (3) bek.].*

EBH1999. 154. *Az okirat nyilvánvaló érvénytelenségének megállapítását kizáró körülmények [Ptk. 145. § (2) bek.].*

BH1999. 63. *Elővásárlási jog jogosultjához intézendő közlési mód (Ptk. 145. §, PK 9. sz.).*

BH1997. 480. *Ha a résztulajdonos a tulajdoni illetőségét ajándékozással és tartással vegyes adásvételi szerződéssel ruházza át, tulajdonostársait elővásárlási jog nem illeti meg [Ptk. 145. § (2) bek., PK 9. sz. VII. pont].*

BH1997. 203. *Nem tartozik a felszámolás körébe az az ingatlan, amelyre vonatkozóan valamely személy a felszámolás közzététele előtt vételi jogával élt. Ez vonatkozik arra az esetre is, ha a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése a vételi jog jogosultja javára csak a felszámolás közzététele után történt meg [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 4. § (1) bek., 31. § (1) bek. 51. § (3) bek., Ptk. 117. § (3) bek., 145. § (2) bek., 373. § (5) bek., 375. § (1) bek.].*

BH1996. 661. *Az elővásárlásra jogosulttal a vételi ajánlatot közölni kell: nem tekinthető közlésnek, ha a nem szabályosan címzett postai küldemény nem kereste jelzéssel visszaérkezik [Ptk. 145. § (2) bek., 214. § (1) bek. 373. § (1) és (5) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 83. §].*

BH1995. 568. *Az előszerződésnek az elővásárlásra jogosult tulajdonostárssal való közlése a vételi ajánlat közlésével esik azonos megítélés alá, ha az adásvételi szerződés az előszerződésben foglalt tartalommal jön létre [Ptk. 145. § (2) bek., 208. § (1) bek., PK 9. sz. IX. pont].*

BH1993. 739. *A közös tulajdon árverési értékesítéssel történő megszüntetése esetén mindegyik tulajdonostárs kielégítési alapjául az egész ingatlan szolgál. Minden olyan körülmény tehát, amely az árverési feltételeket a tulajdonostársak szempontjából hátrányosan befolyásolja, az árverést megnehezíti, valamennyi tulajdonosra kihat. Ezért az árverési értékesítést kedvezőtlenül befolyásoló ajándékozási szerződés hatálytalan [Ptk. 203. §, 145. § (1) bek., 157. § (3) bek.].*

BH1990. 215. *Az építőközösségi szerződésre vonatkozó szabályok alkalmazásával összefüggő kérdések [Ptk. 575. §, 276. § (5) bek. a) pont, 1977. évi 11. tvr., Ptk. 139-149. §-ai].*

BH1987. 201. *Közös tulajdonban álló ingatlan használati megosztásának későbbi megváltoztatásánál irányadó szempontok [Ptk. 140-146. §, PK 8. sz.].*

BH1987. 82. *Szempontok a volt házastársak közös tulajdonában álló lakás használatának újraszabályozásánál [Ptk. 145. § (2) bek., PK. 95.].*

BH1984. 270. *A tulajdonos a rendelkezési jogát terhelő elővásárlási jogot nem játszhatja ki azzal, hogy az elővásárlási joggal terhelt dolgot egy másik dologgal együtt adja el, és a vételárat egységesen állapítják meg. Más a helyzet azonban akkor, ha a tulajdonostárs a társasházban levő, külön tulajdonában álló, nem lakás céljára szolgáló helyiséget (garázs) az öröklakással együtt kívánja harmadik személynek eladni. Ez esetben a tulajdonostársak a nem lakás céljára szolgáló helyiségre nézve nem gyakorolhatnak elővásárlási jogot [Ptk. 145. § (2) bek., 373. §, 1977. évi 11. sz. tvr. 7. § 8. § (3) bek.].*

BH1980. 169. *Házastársak közös tulajdonában álló ingatlanra kötött öröklési szerződés érvényességénél a házastársi vagyonközösségre vonatkozó családjogi rendelkezéseket is figyelembe kell venni [Csjt. 30. § (1) és (2) bek., Ptk 145. § (1) bek., 655. §.].*

BH1980. 130. *Az elővásárlásra jogosulttal az ingatlanra vonatkozó vételi ajánlatot, az eladóval pedig az elfogadó nyilatkozatot írásban kell közölni ahhoz, hogy hatályos legyen [Ptk. 365. § (3) bek., 373. §, 145. § (2) bek., PK 9. sz.].*

BH1980. 125. *I. Valamennyi tulajdoni hányad önállóan forgalom tárgya lehet, tehát annak tulajdonjoga is önállóan átruházható és megszerezhető, ha a szerző fél nem esik tulajdonszerzési korlátozás alá. [Ptk. 145. §].*

Elővásárlási jog közös tulajdonban álló házingatlanra

Ptké. 24. § Kisebb házingatlanban fennálló állami tulajdoni illetőség elidegenítése esetén a tulajdonostársat elővásárlási jog csak akkor illeti meg, ha a bérlő a külön jogszabályban biztosított elővásárlási jogával nem él.

Ptké. 24/A. §

146. § A tulajdonjog védelmében bármelyik tulajdonostárs önállóan is felléphet.

Tulajdoni hányadrésze arányától függetlenül jogosult bármelyik tulajdonostárs arra, hogy az egész dolgot érintően igénybe vegye a Ptk. 115. §-ában szabályozott jogvédelmi eszközök bármelyikét. A tulajdonjog védelme körébe tartozik a tulajdonjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzése iránti igény is (Ptk. 116. §), e jog azonban a tulajdonostársakat csak önállóan és az őket megillető tulajdoni hányadrészre vonatkozóan illeti meg.

A tulajdonostársak egyike az egész dolgot érintő védelem érdekében a leggyakrabban akkor lép fel, ha kívülálló személy a tulajdonostársak zavartalan birtoklását és használatát sértő vagy veszélyeztető magatartást tanúsít. A (2) bekezdés utaló szabálya alapján a tulajdonostárs jogosult önhatalommal a birtok elleni támadás elhárítására és az elveszett birtok visszaszerzésére (Ptk. 190. §), és birtokvédelmi eljárást (Ptk. 190-192. §), tulajdoni pert is indíthat. A tulajdon védelmében történő fellépést nem lehet tágan értelmezni. Ezért, ha a birtoksértő magatartással összefüggésben kár is keletkezett, a védelem érdekében fellépő tulajdonostárs csak az őt ért kár megtérítését követelheti jogszerűen.

A jogvédelem igénybevétele a tulajdonostársak bármelyikét attól függetlenül illeti meg, hogy a dolgot közösen vagy elkülönülten használják-e, s a birtoksértő magatartás a védelem érdekében fellépő tulajdonostárs birtoklását zavarta-e meg vagy sem (BH1990. 378.).

A tulajdonostársak birtokvédelemre egymással szemben is jogosultak [Ptk. 189. § (2)] akár közös, akár elkülönített használati rend szerinti birtoklásról legyen szó. A dolog használatát azonban a tulajdonostársak úgy is rendezhetik, hogy egyikük ténylegesen nincs a dolog birtokában. Ha a birtokban lévő tulajdonostárs a dolgot nem a rendeltetésének megfelelően használja, illetve a jogát olyan módon gyakorolja, hogy ezzel sérti a nem birtokos tulajdonostársa dologhoz fűződő jogos érdekét, a birtokvédelem joga a ténylegesen birtokban nem lévő tulajdonostársat is megilleti. A dolog birtoklásának (használatának) javára biztosítását - azaz a korábbi megállapodás módosítását - birtokvédelem jogcímén azonban nem kérheti.

BH1990. 378. *A közös tulajdonban álló házingatlanban levő lakás jogalap nélküli birtokosával szemben bármelyik tulajdonostárs önállóan is jogosult fellépni [Ptk. 195. §, 140. §, 146. §, PK 60. sz.].*

BH1990. 335. *A tulajdonostárs önállóan is igényelhet birtokvédelmet a szomszédos ingatlan birtokosával szemben [Ptk. 98. §, 146. §, 191. § (1) bek., 192. § (3) bek.].*

BH1990. 215. *Az építőközösségi szerződésre vonatkozó szabályok alkalmazásával összefüggő kérdések [Ptk. 575. §, 276. § (5) bek. a) pont, 1977. évi 11. tvr., Ptk. 139-149. §-ai].*

BH1987. 201. *Közös tulajdonban álló ingatlan használati megosztásának későbbi megváltoztatásánál irányadó szempontok [Ptk. 140-146. §, PK 8. sz.].*

A közös tulajdon megszüntetése

147. § A közös tulajdon megszüntetését bármelyik tulajdonostárs követelheti; az e jogról való lemondás semmis.

Közös tulajdon esetén minden tulajdonostársat megillető alapvető jog a közös tulajdon megszüntetésének követelése. E jogot jogszerűen korlátozni, illetve annak gyakorlásáról érvényesen lemondani nem lehet. A polgári jogok gyakorlásának általános szabálya (Ptk. 4. §) azonban a közös tulajdon megszüntetése iránti követelésre is irányadó. Ha a tulajdonostárs e jogával úgy él, hogy azzal mások jogait, törvényes érdekeit csorbítja, vagy azáltal illetéktelen előnyhöz jutna, visszaélésszerűen gyakorolja jogait, amelyet a törvény tilt [Ptk. 5. § (1)]. A közös tulajdon megszüntetésére ezért csak e jog rendeltetésszerű gyakorlása vezethet, azaz

amikor követelésével a tulajdonostárs a többieknek a dologhoz fűződő joga és törvényes érdeke figyelembevételével lép fel.
A jog rendeltetésszerű gyakorlásának vizsgálata a közös tulajdon megszüntetése iránti perekben általában elengedhetetlen akkor, ha az alperes a kereset elutasítását kéri, vagy az alkalmazható megszüntetési mód ellen tiltakozik. Ilyenkor a bíróságnak a közös tulajdonban álló dolog sajátosságait, a tulajdonostársak személyi körülményeit, a dolog használatának kialakult rendjét, az ahhoz fűződő egyéni érdekeket, a közös tulajdon megszüntetésének a felek viszonyában alkalmazható módozatát és annak következményeit kell egybevetnie ahhoz, hogy dönthessen a kereseti kérelemről. Ha a bíróság azt állapítja meg, hogy a keresetindítás visszaélésszerű joggyakorlást valósít meg, vagy az ügy összes körülményére figyelemmel a közös tulajdon megszüntetése a többi tulajdonostárs méltányos érdekének súlyos sérelmével járna, a keresetet el kell utasítani (PK 10. számú állásfoglalás III.). A döntés alapjául szolgáló körülményekből kitűnik, hogy a mérlegelés minden ügyben egyéni, ezért nem lehet tételesen nevesíteni azokat a feltételeket, amelyek mellett akár a joggal való visszaélés, akár a tulajdonostársakat érő súlyos méltánytalanság megállapítható.
A bírói gyakorlat - a konkrét ügy sajátosságai alapján - elsősorban az ingatlant érintő közös tulajdon megszüntetése iránti perekben ad általánosítható iránymutatást. Így például:
- Amikor a felperes az ingatlanban benn lakó, a magához váltásra, illetve a kiköltözésre képtelen, máshol lakhatási lehetőséggel nem rendelkező tulajdonostársa hányadát kívánja magához váltani, a lakásszerzés nehézségei, a megváltási ár önálló lakás szerzésére alkalmatlansága, a lakások szabad megállapodáson alapuló bérleti, illetve használati díjának mértéke, a lakottan történő megváltás esetén pedig a bennlakó jogállásában történő kedvezőtlen változás és a bentlakása folytán csökkentett megváltási árnak a vagyoni és egyéb érdekeinek a megóvására alkalmatlansága azok a körülmények, amelyek miatt fokozottabb védelemre tarthat igényt a bennlakó tulajdonostárs (BH1990. 377.).
- Az érdekek mérlegelésekor nem hagyható figyelmen kívül az a körülmény sem, ha a tulajdonostársak az ingatlan használatát egymás között megosztották, ezt követően jelentős beruházást is végeztek, és az elérhető vételár a tartós használat reményében eszközölt ráfordítások megtérülését sem biztosítja (BH1986. 414.).
- Hosszabb idő óta kialakult használati viszonyok mellett a közös tulajdon megszüntetése ellen szólhat, ha egyik tulajdonostárs sem vállalja a tulajdonközösség megszüntetése során az ingatlanból való kiköltözést és emiatt a közös tulajdon megszüntetése csak valamelyik tulajdonostárs által lakottan volna lehetséges.
- Ha a tulajdonostárs a bentlakó, kiköltözni nem tudó társa tulajdon hányadát - tehetősebb vagyoni helyzetével élve - azért kívánja megszerezni, hogy a lakás hasznosításával magasabb bevételt érjen el, a keresetindítás olyan haszonszerzési célzattól vezéreltnek minősülhet, amely a joggal való visszaélés különösen súlyos esetét valósítja meg, hiszen az egyik tulajdonostárs a másik kárára kíván előnyhöz jutni.
- Visszaélésszerű lehet a joggyakorlás akkor is, ha az ingatlanhányad megszerzését követő rövid idő elteltével a fél a közös tulajdon megszüntetése iránti követeléssel lép fel az anyagilag jóval erőtlenebb, magához váltásra fel sem készült bentlakó tulajdonostárssal szemben (BH1986. 414.).
- Nem rendeltetésszerű a jog gyakorlása akkor sem, ha a tulajdonostárs kihasználva a másik teljesítőképességének hiányát, akkor lép fel a közös tulajdoni hányad magához váltása iránti igényével, amikor az ingatlan forgalmi értéke az adott körülmények között alacsony, de az értékre befolyással bíró tényező megváltozása (pl. az elrendelt építési tilalom feloldása) várható.
- Megvalósítja a joggal való visszaélést az a tulajdonostárs is, aki a másik engedélyével végzett nagy értékű építkezését követően e tényre hivatkozással a tulajdoni arányok módosítását és egyidejűleg a csökkentett mértékű fennmaradó hányadrész magához váltását követeli az ingatlan eredeti részében életvitelszerűen bennlakó tulajdonostársától.
BH2004. 8. *Nem jelenti a közös tulajdon árverési értékesítéssel történő megszüntetésének lehetetlenségét az, hogy a bentlakó tulajdonostárs ez ellen tiltakozik, és nem vállalja a kiköltözést (Ptk. 147-148. §-ok, PK 10. sz.).*
BH2003. 405. *Önmagában az a körülmény, hogy a bentlakó tulajdonostárs sem a megváltást, sem a kiköltözést nem vállalja, nem akadályozhatja meg a közös tulajdon megszüntetését. [Ptk. 5. § (1)-(2) bek., 140. § (1) bek., 147. §, 148. § (2) bek., Pp. 3. § (1)-(2) bek., 206. § (1) bek., Legf. Bír. PK 8. és 10. állásfoglalás].*
EBH2002. 741. *Az állam tulajdonában álló vállalkozói vagyon értékesítéséről szóló törvényt a közös tulajdon megszüntetése esetén a Ptk. rendelkezéseivel összhangban kell alkalmazni [Ptk. 1. § (1) bek., 147. §, 148. § (1)-(3) bek., 1995. évi XXXIX. tv. 1. § (1) bek., 5. §, 28. § (1)-(2) bek.]*
EBH2001. 409. *Nem tekinthető a közös tulajdon megszüntetésének jogáról való lemondásnak, és ezért nem semmis az a szerződés, amelyben a tulajdonostársak a megszüntetés egyes módjait zárják ki [Ptk. 147-148. §-ok, 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., PK 10. számú állásfoglalás].*

BH2001. 220. *Nem tekinthető a közös tulajdon megszüntetésének jogáról való lemondásnak, és ezért nem semmis az a szerződés, amelyben a tulajdonostársak a megszüntetés egyes módjait zárják ki [Ptk. 147-148. §-ok, 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., PK. 10. sz.].*

BH1997. 390. *Az önkormányzati közös vagyon megosztása esetén is a közös tulajdon megszüntetésére vonatkozó jogszabályok az irányadók (Ptk. 147-148. §).*

BH1997. 278. *Közös tulajdon megszüntetésére irányuló igény elutasítása súlyos méltánytalanság miatt (Ptk. 147. §, 5. §, PK 10. sz.)*

BH1997. 22. *A visszaélésszerű joggyakorlás megítélése a közös tulajdon megszüntetése iránti perben [Ptk. 147. §, 148. § (2) bek., PK 10. sz.].*

BH1995. 510. *A közös tulajdonnak - társasházzá való - átalakítással történő megszüntetésénél irányadó szempontok (Ptk. 147. §, 148. §, 149. §, PK 10. sz.).*

BH1995. 274. *Annak, hogy a bíróság a közös tulajdon megszüntetéséről vagy annak társasházzá alakításáról döntsön, elengedhetetlen feltétele, hogy a tulajdoni hányadok tisztázva legyenek [Ptk. 147-148. §-ok, 149. § (3) bek., 5. § (3) bek., PK 10. sz.].*

BH1994. 534. *Közös tulajdon megszüntetése során az ingatlan beköltözhető forgalmi értékének megállapításánál nincsen ügydöntő jelentősége a tulajdonostárs elköltözése indokának (Ptk. 147-148. §, PK 10. sz.).*

BH1994. 29. *A gyermekek érdekében történt kötelezettségvállalást tartalmazó szerződés viszonya a közös tulajdon megszüntetéséhez [Ptk. 112. § (1) bek., 147-148. §.,-ok. 240-241 §.,-ok, 235-237. §.,-ok, 312. §., (1) bek.).*

BH1991. 469. *I. Ha az ingatlan közös tulajdonának megszüntetése a tulajdonostársak jogos érdekeinek sérelme nélkül nem lehetséges, a kereset elutasításának van helye [Ptk. 147-148. §, PK. 10. sz. III. pont].*

BH1990. 377. *A közös tulajdon megszüntetése iránti jog nem gyakorolható visszaélésszerűen, a többi tulajdonostárs méltányos érdekeit súlyosan sértő módon [Ptk. 5. §, 147. §].*

BH1990. 336. *Ingatlan közös tulajdonának árverési értékesítés útján való megszüntetése esetén, az egyik tulajdonostárs bentlakása folytán előállt értékcsökkenés viselésének szempontjai [Ptk. 147. §, 148. § (2) és (3) bek., PK 10. sz.].*

BH1990. 215. *Az építőközösségi szerződésre vonatkozó szabályok alkalmazásával összefüggő kérdések [Ptk. 575. §, 276. § (5) bek. a) pont, 1977. évi 11. tvr., Ptk. 139-149. §-ai].*

BH1987. 202. *I. A házastársi közös vagyon megosztásánál és a közös tulajdon megszüntetésénél az érdekek összehangolásának kiemelkedő jelentősége van [Csjt. 31. §, Ptk 147. §, 5. §, PK 10. sz.].*

BH1982. 284. *A közös tulajdon megszüntetését bármelyik tulajdonostárs követelheti. E jogát azonban nem gyakorolhatja a tulajdonostárs, ha ezzel tulajdonostársa méltányos érdekeit súlyosan sértené [Ptk. 147. §, 148. § (2) bek., PK 10. sz.].*

BH1978. 472. *A bíróságnak - ilyen irányú kérelem esetében - a közös tulajdont meg kell szüntetnie, kivéve ha joggal való visszaélés, a jognak a többi tulajdonostárs méltányos érdekeit súlyosan sértő gyakorlása állapítható meg. - Egymagában az a körülmény, hogy a tulajdonostársnak haszonélvezeti joga van a másik tulajdonostárs tulajdoni illetőségén, nem akadálya annak, hogy ez utóbbit a bíróság megfelelő ellenérték fejében a haszonélvező tulajdonába adja [Ptk. 147. §, 148. § (2) bek., PK 10. sz.].*

BH1977. 151. *Amíg a házastársi vagyon megosztása nem történik meg, a vagyonközösségből eredő igények elbírálásánál a Csjt. rendelkezései az irányadók, a közös ingatlanon fennálló közös tulajdont valamennyi vagyonjogi igény számbavételével lehet megszüntetni [Csjt. 27., 21. §, Ptk. 147. §, 10. sz. Irányelv 9. pont, PK 10. és 391. sz.].*

148. § (1) A közös tulajdon tárgyait elsősorban természetben kell megosztani.

(2) A közös tulajdon tárgyait vagy azok egy részét - ha ez a tulajdonostársak körülményeire tekintettel indokolt - megfelelő ellenérték fejében a bíróság egy vagy több tulajdonostárs tulajdonába adhatja. Ehhez a tulajdonjogot megszerző tulajdonostárs beleegyezése szükséges, kivéve, ha a bíróság a közös tulajdonban álló ingatlanrészt az abban lakó tulajdonostárs tulajdonába adja, és ez nem sérti a bennlakó méltányos érdekeit.

(3) Ha a közös tulajdon más módon nem szüntethető meg, illetőleg a természetbeni megosztás jelentékeny értékcsökkenéssel járna, vagy gátolná a rendeltetésszerű használatot, a közös tulajdon tárgyait értékesíteni kell, és a vételárat kell a tulajdonostársak között megfelelően felosztani. A tulajdonostársakat az elővásárlási jog harmadik személlyel szemben az értékesítés során is megilleti.

(4) A bíróság nem alkalmazhatja a közös tulajdon megszüntetésének olyan módját, amely ellen valamennyi tulajdonostárs tiltakozik.

PK 10. szám

I. A közös tulajdon tárgyának a tulajdonostárs tulajdonába adása esetén a megfelelő ellenértékeket, az árverés útján való értékesítésnél pedig a legkisebb vételárat a bíróságnak ítéletében kell megállapítania. Az ítéletben megállapított legkisebb vételárat a végrehajtás során sem a végrehajtó, sem a végrehajtást elrendelő bíróság nem szállíthatja le.

Ha olyan közös ingatlanról van szó, amelyben az egyik tulajdonostárs benn lakik, s kiköltözni a közös tulajdon megszüntetése esetére sem hajlandó; ennek a körülménynek az értékre gyakorolt hatását megfelelően figyelembe kell venni.

Ha méltányolandó körülmények mást nem indokolnak, a saját bennlakása folytán előállt értékcsökkenés következményeit a bennlakónak kell viselnie, mind a magához váltás folytán fizetendő ellenértéknek, mind pedig az árverési vételár felosztási arányának a meghatározásánál.

II. Ha az ingatlanra fennálló közös tulajdont árverés útján kell megszüntetni, és a bennlakó tulajdonostárs nem vállalja azt, hogy az árverés után az ingatlanból kiköltözik, a bíróságnak meg kell állapítania, hogy a bennlakó tulajdonostárs - igényeinek méltányos figyelembevételével - mekkora lakásra, illetőleg a lakásnak melyik részére tarthatna igényt, és amennyiben az általa használt lakás ezt a mértéket meghaladja, a bíróság ítéletében azt is megállapítja, hogy árverési értékesítés után a bennlakó (volt) tulajdonostárs mely lakrészeket lesz köteles kiüríteni és a vevő rendelkezésére bocsátani. Ilyen esetben a legkisebb árverési vételárnak és a vételár felosztási arányának meghatározása a bennlakás értékcsökkentő hatásának figyelembevételével történik.

Ha a közös tulajdonban álló ingatlanban lakó tulajdonostárs nem vállal kötelezettséget arra, hogy a közösségnek árverés útján való megszüntetése esetére az ingatlanból kiköltözik, kérelemre a bíróságnak azt is ki kell mondania a közös tulajdont megszüntető ítéletében, hogy az árverési értékesítést elsősorban olyan feltétellel kell megkísérelni, hogy ha az árverési vevő a bennlakó tulajdonostárs részére megfelelő cserelakást ajánl fel, a bennlakó (volt) tulajdonostárs köteles az eladott ingatlanból kiköltözni. Vita esetén a felajánlott cserelakás megfelelő voltát a bíróság a vétel után a kiköltözésre köteles és a beköltözésre jogosult fél közötti perben dönti el. Ilyen értékesítés esetén a bíróság csak azt az értékcsökkentő hatást veszi figyelembe a bennlakó tulajdonostárs terhére, amely a cserelakás felajánlásának

szükséges volta miatt jelentkezik a beköltözhetőség mellett mutatkozó értékkel (vételárral) szemben. Viszont a kiköltöző javára megfelelően értékeli a költözéssel felmerülő költségeket.

III. A közös tulajdon megszüntetése iránti kereset elutasítására kerülhet sor, ha a tulajdonostárs e jogát visszaélésszerűen gyakorolja, továbbá, ha a közös tulajdon megszüntetése az adott körülmények között a másik (többi) tulajdonostárs méltányos érdekeit súlyosan sérti.

IV. A haszonélvezeti vagy egyéb joggal (használat, telki szolgalom) terhelt ingatlan szabad kézből való értékesítése esetében a bíróság a vételár, illetőleg a megváltási ár felosztása kérdésében a haszonélvezeti vagy egyéb joggal terhelt ingatlan jellegét, a haszonélvezeti vagy egyéb jog gyakorlásának módját, a jogosult személyi körülményeit, a hasznosítás lehetőségeit, a hasznosítással elérhető anyagi előnyöket, továbbá a haszonélvezeti vagy egyéb jognak az ingatlan forgalmi értékére gyakorolt hatását veszi figyelembe.

V. Ha valamely ingatlanon fennálló közös tulajdont a bíróság úgy szüntet meg, hogy az egyik tulajdonostárs ingatlanhányadát a másik tulajdonostárs tulajdonába adja [Ptk. 148. § (2) bek.] és egyidejű teljesítést rendel el, de az ellenérték későbbi megfizetésére határidőt engedélyez, a bíróság a jogerős határozat egyidejű megküldésével köteles megkeresni az illetékes földhivatalt a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése végett. A bejegyzés azonban csak akkor foganatosítható, ha a jogszerző a magához váltás teljes összegének a kifizetését a földhivatalnál igazolja.

VI. a) A keresethez mindig csatolni kell a közös ingatlan tulajdoni lapjának hiteles kivonatos másolatát.

b) Valamennyi tulajdonostársnak perben kell állnia. Ha valamelyik fél azt állítja, hogy ingatlan-nyilvántartáson kívül tulajdonjogot vagy az ingatlanra kötelmi igényt szerzett, lehetőséget kell nyújtani arra, hogy a tulajdonjog bejegyzésének hiányát még a per folyamata alatt pótolja.

c) Perbe kell vonni az özvegyi jogra, más haszonélvezetre, használatra jogosultakat, a bejegyzett tartási és életjáradéki jog jogosultját, s ha a jelzálogjog nem az egész ingatlant terheli, akkor az ilyen jognak a jogosultját is.

A körülményektől függ, hogy esetleg más érdekelt perbe vonása is szükséges-e.

d) Természetbeni megosztás esetén még az ítélethozatal előtt gondoskodni kell arról, hogy a bíróság rendelkezésére álljon a megosztáshoz jogerős államigazgatási engedély és az ingatlan-nyilvántartási foganatosításra alkalmas vázrajz. Ezek beszerzése végett a per tárgyalásának a felfüggesztése mellett a feleknek megfelelő határidőt kell szabni.

e) A fellebbezési bíróság csak akkor nem bírálhatja felül az elsőfokú bíróság ítéletének érdemi rendelkezését, ha fellebbezéssel kizárólag a perköltség kérdésében éltek.

f) A per tárgyának értéke általában a felperes tulajdoni hányadának az értéke.

Ha azonban a felperes a közös tulajdonnak természetbeni megosztás útján történő megszüntetése iránt indított perben a tulajdoni hányada értékénél nagyobb értékű dolgot (dologrészt) igényel, a per tárgyának értéke ez a nagyobb érték.

Ha pedig a felperes az iránt indít keresetet, hogy a bíróság a közös tulajdon tárgyait vagy azok egy részét megfelelő ellenérték fejében adja az ő tulajdonába (Ptk. 148. § (2) bek.), a per tárgyának értéke a tulajdonba adni kért tulajdoni hányad értéke.

g) A perköltség viselésének általános szabálya az, hogy a készkiadások megosztása mellett mindegyik fél viseli a saját költségét. Az ettől való eltérés főleg akkor indokolt; ha arra a felek magatartása okot ad.

PK 11. szám

I. A közös tulajdon megszüntetése során a másik (többi) tulajdonostárs illetőségét csak akkor lehet az ingatlant vagy egy részét birtokában tartó tulajdonostárs beleegyezése nélkül ennek a tulajdonába adni, ha ez a tulajdonostárs az ingatlanban levő lakásban lakik.

II. A közös tulajdon megszüntetése iránt indult perben a bíróság bármelyik tulajdonostárs kérelmére a közös tulajdont társasház-tulajdonná alakíthatja át.

A közös tulajdonnak társasház-tulajdonná való átalakítása esetén az alapító okiratot a bíróság ítélete pótolja. Ezért az alapító okirat tartalmát - a felek álláspontjának és méltányos érdekeinek figyelembevételével - a bíróság az ítéletében állapítja meg.

A közös tulajdon megszüntetésére az (1)-(3) bekezdés rendelkezései értelmében természetbeni megosztással, magához váltással és a közös tulajdon tárgyának értékesítésével kerülhet sor. A törvény szóhasználatából is kitűnően a megosztás módjainak törvényi rangsora van. A sorrendiség szem előtt tartásával azonban a bíróságnak szabad mérlegelési jogköre van abban, hogy az adott esetben a legmegfelelőbb módot alkalmazza. A mérlegelési és a döntési jogkör annyiban korlátozott, hogy

- bíróság azt a módot nem választhatja, amelyik ellen valamennyi tulajdonostárs tiltakozik [Ptk. 148. § (4)], és

- nem választhatja a közös tulajdon megszüntetésének más módját, ha az eziránt indított perben bármelyik tulajdonostárs a közös tulajdon társasház-tulajdonná alakítását kéri és ennek az előfeltételei fennállnak (Ptk. 149. § (3), PK 11. számú állásfoglalás II.).

A közös tulajdon megszüntetése iránt indított valamennyi perre irányadó, hogy

- valamennyi tulajdonosnak, továbbá az özvegyi jogra, haszonélvezetre, használatra, a bejegyzett tartási-életjáradéki jogra, jelzálogjogra jogosultnak perben kell állnia. Ha a jelzálogjog a teljes ingatlanra kiterjed, a jogosult perben állása mellőzhető, de a közös tulajdon megszüntetésével kapcsolatos érdemi nyilatkozatát (a tulajdonosváltozáshoz való hozzájárulását) be kell szerezni. E jogosultak jogos érdekeire a közös tulajdon megszüntetésének bármelyik módja kihatással van és sértheti azt. Védekezésük ezért lényegesen kihat a döntésre, sőt adott esetben a kereset elutasításához is vezethet. Egyéb érdekeltek esetén (pl. telki szolgalommal terhelt ingatlannál, ha a megosztás érinti a telki szolgalom jogosultját is, vagy ha a tulajdonostárs ingatlan-nyilvántartásba be nem jegyzett együttélő házastársa a közös szerzés vélelme alapján érdekelt az ingatlanhányad sorsában) a meghallgatásuktól függően kell eldönteni, hogy perbe vonásuk szükséges-e vagy sem (PK 10. számú állásfoglalás VI/b, c.)

- a tulajdoni lap hiteles másolatát minden esetben csatolni kell (PK 10. számú állásfoglalás VI/a.). Ha abból az tűnik ki, hogy olyan felperes indított pert, aki a tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba még nem jegyeztette be, illetve olyan alperest vontak perbe, aki arra hivatkozik, hogy kötelmi jogcímen a tulajdoni hányadrészét már átruházta, meg kell követelni a tulajdonjog ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyeztetését. E kötelezettség akkor sem mellőzhető, ha a fél olyan szerzésmódra hivatkozik, amely bejegyzés nélkül is tulajdonjogot keletkeztet (pl. elbirtoklással, öröklés jogcímén, hatósági határozattal szerzést állít).

- a per tárgyának értéke természetbeni megosztásra irányuló kereset esetén, ha az igényelt rész értéke magasabb a felperes saját tulajdoni hányada értékénél e magasabb érték, ha pedig a kereset arra irányul, hogy a bíróság a közös tulajdon tárgyát ellenérték fejében adja az ő tulajdonába, a megváltani kívánt hányad értéke. Minden más esetben a per tárgyának értéke a felperes tulajdoni hányadának a keresetlevél benyújtásakori értékével azonos [Pp. 24. § (2) e), PK. 10. számú állásfoglalás VI/f.].

- a kereseti kérelemhez kötöttség (Pp. 215. §) általános szabálya e perekben nem érvényesül és nem ütközik a másodfokú eljárásban a keresetváltoztatás tilalmába (Pp. 247. §), ha a fél a fellebbezési szakban kér olyan megszüntetési módot, amelyre az első fokú eljárásban nem hivatkozott (BH1993. 672.).

- a másodfokú bíróság fellebbezés esetén a közös tulajdon megszüntetése iránti perben hozott ítéletet teljes terjedelmében bírálja felül. Ez alól kivétel csak akkor tehető, ha a fellebbezés kizárólag a perköltségre vonatkozik (PK 10. számú állásfoglalás VI/e.).

- a perköltség viselésének általános szabálya az, hogy a felmerült szükséges kiadások (pl. szakértői díj, kereseti illeték) tulajdoni hányad arányában történő megosztását meghaladóan a saját költségét mindegyik fél maga viseli. Ha valamelyik fél magatartása ettől eltérést indokol, e magatartások értékelésével kell a perköltség viselése felől határozni (PK 10. számú állásfoglalás VI/g.). Ha a bíróság ítéletével a közös tulajdon megszüntetése iránti keresetet elutasította, a perköltség viselésére az általános szabályok (Pp. 78. §) az irányadóak.

- Ha a perben vitatott a bejegyzett tulajdoni hányadok mértéke illetve az ingatlan használata, az e kérelmek tárgyában hozandó döntés a közös tulajdon megszüntetésének előkérdése (BH1975. 274., BH1983. 483.).

A) Természetbeni megosztás

A közös tulajdon megszüntetésének elsődleges módja csak akkor alkalmazható, ha

- arra a dolog adottságainál fogva alkalmas és

- az egyéb jogi feltételei is fennállnak: azaz a megosztás nem jár jelentékeny értékcsökkenéssel, nem gátolja a rendeltetésszerű használatot [Ptk. 148. § (3)] és a külön jogszabályban előírt követelményeknek is megfelel.

Az ingatlanon fennálló közös tulajdon természetbeni megosztása iránti kérelem alaposságát a bíróság csak akkor vizsgálhatja, ha a fél csatolta az építésügyi hatóság telekalakítást engedélyező jogerős határozatát és a földhivatal által záradékolt telekalakítási tervet. Az ehhez szükséges közigazgatási eljárás kezdeményezésére az a fél köteles, aki ilyen módon kéri a közös tulajdon megszüntetését (BH1997. 129. II.). Ha ennek

szükségessége a perben merül fel, a per tárgyalásának felfüggesztése [Pp. 152. § (1)] mellett kell kötelezni a felet arra, hogy az engedélyezett határidő alatt indítsa meg az eljárást. Ha a fél e kötelezettségének nem tesz eleget vagy a telekalakítási kérelmét jogerősen elutasították, a bíróság a közös tulajdont csak más módon szüntetheti meg.

A telekfelosztásra (mint a telekalakítás egyik módjára) irányadó szabályokat az 1997. évi LXXVIII. törvény 23. §-a, az eljárás feltételeit a 85/2000. (XI. 8.) FVM rendelet, az önálló telek alakítására vonatkozó külön szabályokat pedig a 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet tartalmazza. E rendelkezések értelmében a természetbeni megosztáshoz az ingatlan fekvése szerint illetékes önkormányzat jegyzőjétől telekalakítási engedélyt kell kérni. A perbeli igény elbírálásához az elvi telekalakítási engedély megléte nem elégséges, hanem a jogerős és érvényes telekalakítási engedélyt kell megkövetelni.

Az építésügyi hatóság telekalakítást engedélyező határozata minden esetben tartalmazza az engedélyezés érvényességének időtartamát. Egy év elteltével azonban az engedély érvényét veszti, ha addig a bíróság az ügyben hozott jogerős ítélet alapján a földhivatalt nem kereste meg az engedélyben foglaltak ingatlan-nyilvántartási átvezetésére. Ezért ha a bíróság azt észleli, hogy a jogerős határozat érvényét vesztette, a felet köteleznie kell arra, hogy annak meghosszabbítását kezdeményezze. Ilyen meghosszabbítást az építésügyi hatóság egy-egy éves időtartamra akár ismételten is akkor engedélyezhet, ha időközben az általános, illetve helyi építésügyi szabályok a telekalakítás engedélyezett módját kizáró tartalommal nem változtak meg.

Ha a felek a perben a természetbeni megosztást eltérő módon kívánják, a bíróságnak először az elvi telekalakítási engedélyt kell beszereztetnie. A jogerős telekalakítási engedély csatolását ezt követően arra a módozatra kell megkívánni, amely az elvi engedély szerint nem kizárt. Eltérő megosztásra vonatkozó több jogerős telekalakítási engedély esetén a tulajdonostársak jogának és törvényes érdekeinek mérlegelésével a bíróság dönt az alkalmazandó módozatról.

Ha a bíróság jogerős ítéletével az ingatlanon fennálló közös tulajdont természetbeni megosztással szünteti meg, az ingatlan-nyilvántartási átvezetés érdekében az ítélet megküldésével hivatalból keresi meg a földhivatalt. A jogerős ítélethez mellékelnie kell a záradékolt tervet és a jogerős (érvényességében meghosszabbított) telekalakítást engedélyező határozatot is [Inytv. 37. § (1)-(2)].

A természetbeni megosztásnál is a tulajdoni arányok az irányadóak. A megosztás akkor megfelelő, ha az megfelelően tükrözi a tulajdoni hányadok által meghatározott értékarányosságot és biztosítja az érdekek egyensúlyát. Önmagában az ingatlan olyan felosztása, amely a térmérték szerint számítva megfelel a tulajdoni hányadoknak, értékarányosnak nem tekinthető (BH1993. 26.) kivéve, ha az ingatlan minden pontján azonos sajátosságokkal (földminőség, művelhetőség, megközelítés, használhatóság stb.) rendelkező részekből áll. A gyakorlatban azonban az a tipikus, hogy a megosztás eredményeként területében, használhatóságában egymástól eltérő sajátosságú önálló ingatlanok kialakítására kerülhet csak sor, amelyek értékükben sem felelnek meg a tulajdoni arányok által indokolt mértéknek.

Ilyen esetekben elsődlegesen azt kell a bíróságnak vizsgálnia, hogy a kialakítandó önálló ingatlanok alkalmasak-e a rendeltetésszerű használatra, illetve a megosztás folytán jelentkezik-e a teljes ingatlan értékéhez viszonyítva értékcsökkenés. Ha a megosztás folytán akár csak egy olyan ingatlan alakulna ki, amely területe, alakja, megközelíthetősége vagy bármely más adottsága folytán gazdaságosan nem vagy csak jelentősen megnehezült körülmények között használható (hasznosítható), vagy a megosztás eredményeként létrejövő önálló ingatlanok együttes értéke az eredeti ingatlan forgalmi értékénél jelentősen alacsonyabb, nem kerülhet sor ilyen módon a közös tulajdon megszüntetésére.

Ha ilyen kizáró ok nem áll fenn, a természetbeni megosztással egyidejűleg a bíróságnak a tulajdoni arányok által indokolt mértéktől eltérő értékkülönbözet pénzbeli megtérítéséről kell rendelkeznie. Az értékkülönbözetet a megosztással kialakuló ingatlanok együttes értékéből kiindulva a tulajdoni hányadok arányában számított érték és a megosztás folytán kizárólagos tulajdonba kerülő ingatlan értékének egybevetésével kell meghatározni (BH1987. 38.). A számítás szempontjából közömbös, hogy a tulajdonostársak az ingatlant megosztva és esetleg a tényleges hányadaiktól eltérő arányban használják (BH1986. 186.).

A pénzbeli térítésre kötelezendő félnek a teljesítőképességét igazolnia kell. Ha a fél az értékkülönbözet megfizetésére nem képes vagy azt csak részletekben tudná teljesíteni, e tény - a felek körülményeinek mérlegelése alapján - minősülhet olyan kivételes indoknak, amelyre figyelemmel a természetbeni megosztás helyett más módot kell választani.

Előfordulhat, hogy a természetbeni megosztáskor már ismert, hogy a jövőben olyan változás következik be, amely az önálló ingatlanok forgalmi értékére hatást fog gyakorolni (pl. az egyik ingatlan előtt utat nyitnak, vagy út létesítése érdekében területrészt vesznek igénybe). Ha ezeknek a változásoknak az időpontja, terjedelme, a forgalmi értékre gyakorolt hatása teljes biztonsággal meghatározható, nincs akadálya annak, hogy a bíróság az értékkülönbözet térítésénél e tényezőket is számításba vegye. Ha azonban a jövőbeli

változások kétségesek, illetve a forgalmi értékre gyakorolt hatásuk bizonytalan, a közös tulajdont más módon kell megszüntetni. Ellenkező esetben ugyanis a változás bekövetkezésekor az egyik tulajdonostárs kizárólagosan élvezhetné a forgalmi érték kedvező változását, illetve egyedül kellene viselnie az értékcsökkenést.

Ha vitatott, hogy a megosztást követően melyik ingatlan melyik fél kizárólagos tulajdonába kerüljön, a bíróságnak - a tulajdoni hányadok arányát meghaladóan - a tulajdonosoknak a dologhoz fűződő egyéb törvényes érdekeinek, az ingatlan jellege szerint jelentőséggel bíró személyi, családi, vagyoni és egyéb körülményeinek a mérlegelésével kell döntenie.

A természetbeni megosztás érinti az ingatlant terhelő jogokat is.

Az ingatlan-nyilvántartási szabályok [az Inytv. végrehajtásáról szóló 109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet 93. § (3)] értelmében a földhivatal a megosztás bejegyzésével egyidejűleg az eredeti ingatlant terhelő jogokat is átjegyzi, a következők szerint: ha az egyes tulajdonostársak tulajdoni illetőségei különböző módon vannak megterhelve, ezeket a bejegyzéseket - a jogosult hozzájárulásával - annak a tulajdonostársnak a kizárólagos tulajdonába került ingatlanára kell átvinni, akinek az a tulajdoni illetőségét korábban terhelte. A hozzájárulást vélelmezni kell, ha a jogosult a körzeti földhivatal által kitűzött határidőn belül nem nyilatkozik. Hozzájárulás hiányában az említett bejegyzéseket a megosztás folytán keletkezett valamennyi ingatlanra át kell vinni olyan arányban, ahogyan azok a megosztás előtti ingatlanra kiterjedtek.

Ha a megosztandó ingatlant szolgalmi jog terheli, az uralkodó telek tulajdonosának érdekeit is figyelembe véve, a szolgalmi jog jellege szerint szükség esetén a bíróság arról is dönthet, hogy e jog melyik ingatlanra (vagy mindegyikre) és milyen terjedelemben kerüljön átjegyzésre. A szolgalmi (haszonélvezeti, használati) jog léte az érintett ingatlan forgalmi értékét csökkenti, ezért ezt az értékkülönbözet számításánál nem lehet figyelmen kívül hagyni.

B) Megváltás

A közös tulajdon megszüntetésének leggyakoribb módja, amikor a bíróság - a természetbeni megosztás lehetőségének hiányában - a közös tulajdon tárgyát megfelelő ellenérték (megváltási ár) ellenében egy vagy több tulajdonostárs tulajdonába adja. Az értékesítéssel történő megszüntetési módok között a megváltás elsőbbséget élvez az árverési értékesítéssel szemben. Ezért ha a felek között e módozatok alkalmazásában támad vita, nem hagyható figyelmen kívül, hogy az árverési értékesítés ítéleti elrendelésére csak a legvégső esetben, más megszüntetési mód alkalmatlanságának vagy kizártságának megállapítása után kerülhet csak sor (BH1990. 470.).

I. A megváltásra feljogosított tulajdonostárs kiválasztása

Amikor a tulajdonostársak egyetértenek a közös tulajdon megváltással történő megszüntetésében, a felek között általában amiatt keletkezik vita, hogy

- mindketten a maguk feljogosítását kérik a másik hányadának megváltására. A döntés ilyenkor a felek körülményeinek mérlegelésén alapszik. Ennek során vizsgálni kell a dologhoz fűződő sajátos érdekeiket (pl. melyiküknek milyen okból, milyen célra van szüksége a dologra, milyen indokok motiválták a perindítást, személyi, családi körülményeik, egészségi állapotuk, lakás esetén a lakhatás máshol megoldottsága stb.) és azt is, hogy az ellenérték teljesítésére a másik fél méltányos érdekeinek megfelelően képesek-e. A nagyobb tulajdoni arány is mérlegelési szempont lehet, de nem ennek van ügydöntő jelentősége.

A tulajdonostárs bennlakásának ténye is jelentős szempont a döntéskor különösen akkor, ha benn nem lakó tulajdonos kívánja a bentlakó hányadrészét magához váltani, vagy ha a megváltásra úgy kerülne sor, hogy mindegyik tulajdonos benn lakik a többlakásos ingatlanban. Az ingatlan életvitelszerű használata a bentlakó javára, más körülmények (például a teljesítőképesség hiánya) viszont ellene szólhatnak. Ilyen esetekben különös gonddal kell vizsgálni, hogy e megoldás nem idéz-e elő a tulajdoni hányadrészét elvesztő bent lakó tulajdonostársnak olyan érdeksérelmet, ami kizárhatja e megszüntetési mód alkalmazását, illetve hogy a megváltási szándék mögött nincs-e a joggal való visszaélésnek minősülő indok, ami viszont a kereset elutasítását indokolhatja. Többlakásos, a tulajdonostársak által lakott ingatlan esetén a megváltásnál lényegesen kedvezőbb megoldást jelenthet a közös tulajdon társasházzá való átalakítása, ha ennek a feltételei fennállnak. E lehetőségre a bíróságnak a felek figyelmét fel kell hívnia.

- mindketten a másik feljogosítását kérik a tulajdoni hányadrész megváltására. A (2) bekezdésben szabályozottak értelmében megváltásra csak az a tulajdonostárs jogosítható fel, aki ehhez hozzájárult. Ha tehát a tulajdonostársak mindannyian olyan nyilatkozatot tesznek, hogy saját személyükben a megváltásra feljogosításukhoz nem járulnak hozzá, a közös tulajdon megszüntetésére csak árverési értékesítés elrendelésével kerülhet sor. Kivétel ez alól a bennlakó tulajdonostárs, aki tiltakozása ellenére is kötelezhető a magához váltásra. A törvényi kivétel tágan nem értelmezhető, azaz olyan tulajdonostársra, aki nem a közös tulajdonban lévő lakást, hanem más helyiséget (műhelyt, raktárt, üdülőt stb.), illetve magát a földet használja,

e rendelkezés nem alkalmazható (PK 11. számú állásfoglalás I.). A törvényi rendelkezés szóhasználatával ellentétben nemcsak a magához váltás ellen tiltakozó bennlakó, de valamennyi tulajdonostárs méltányos érdekét és különösen a megváltásra feljogosítandó tulajdonos teljesítőképességet kell mérlegelni akkor, amikor a közös tulajdon ilyen módon történő megszüntetéséről kíván a bíróság határozni. A kölcsönös méltányos érdekeknek általában akkor felel meg ez a megoldás, ha az egy lakásos ingatlant az egyik tulajdonostárs használja életvitelszerűen és vagyoni, jövedelmi viszonyai alapján képes arra, hogy a megváltási árat - akár végrehajtási kényszer útján - megfizesse. Ha azonban a bentlakó tulajdonostárs a bíróság megítélése szerint sem teljesítőképes, vagy arra csak hosszú időn át tartó részletfizetés mellett kerülhetne sor, a közös tulajdon megszüntetésének más módját - azaz az árverési értékesítést - kell választani (BH1978. 162.).

II. A megváltási ár meghatározása

Az ellenértéket a közös tulajdonban álló dolognak a közös tulajdon megszüntetésekor (az ítélethozatalkor) fennálló forgalmi értékből kiindulva, a megváltásra kerülő tulajdoni hányadrészre eső arányban kell meghatározni.

Ha a felek között a forgalmi érték vitatott, nem mellőzhető az ügyben igazságügyi szakértői vélemény beszerzése. A szakvélemény összehasonlító adatokkal alátámasztott forgalmi értéke helyett az adott dolog műszaki értéke (bekerülési, újra-előállítási költsége) vagy más gazdaságossági számítás nem szolgálhat alapul a megváltási ár kiszámítására.

Az ellenérték akkor megfelelő, ha értékarányos: azaz a magához váltó tulajdonostárs annak a vagyoni előnynek megfelelő ellenszolgáltatást adja, amelyhez a közös tulajdon megszüntetése folytán hozzájut, s amelytől a másik tulajdonostárs elesik (BH1985. 186.). A közös tulajdon megszüntetése során sem juthat tehát az egyik tulajdonostárs a másik rovására indokolatlan és méltánytalan vagyoni előnyhöz (BH1993. 230.). Sok esetben ezért önmagában a forgalmi érték alapulvétele a megfelelő megváltási ár megállapításához elégtelen. Így például nem hagyható figyelmen kívül a tulajdonostársak beruházására visszavezethető értékemelkedés ténye, ha annak költségeihez nem mindegyikük vagy nem a tulajdoni hányadaik által indokolt arányban járultak hozzá (BH1986. 15.) Ha annak a tulajdonostársnak a hányada kerül megváltásra, aki a beruházásokban csak részben vagy egyáltalán nem vett részt, az őt megillető megfelelő ellenértéket az ingatlannak a beruházások nélkül (vagy azok egy részének figyelembevételével) számított forgalmi értéke alapján kell meghatározni. Ha annak a társnak a tulajdoni hányada kerül megváltásra, aki egyedül vagy túlnyomórészt maga viselte a beruházások költségét, az ebből eredő forgalmi értéknövekményt javára - a megváltási ár részeként - teljes egészében meg kell téríteni.

Volt házastársak esetén, ha a lakásban nem lakó tulajdonostárs a lakás használati jogának ellenértékeként térítést kapott, a közös tulajdon megszüntetése során őt megillető megváltási árban e térítést el kell számolni és az külön többletként nem illeti meg (BH1990. 421.).

A közös tulajdonban álló dolgot terhelő jogoknak a forgalmi értékre gyakorolt hatása ugyancsak nem mellőzhető (haszonélvezet, özvegyi jog, használati, szolgalmi jog).

Olyan közös tulajdonú ingatlan esetén, amelyikben az egyik tulajdonostárs benn lakik, a bennlakásnak a forgalmi értékre gyakorolt hatását ugyancsak értékelni kell. Általános szabály, hogy a saját bentlakása értékcsökkentő hatását a benn lakónak magának kell viselnie, kivéve ha méltánylandó körülmények azt indokolják, hogy ez alól részben vagy egészben mentesüljön (PK 10. számú állásfoglalás I.). Ha a mentesítés feltételei fennállnak, az azzal a következménnyel jár, hogy a bent nem lakó tulajdonostárs is viselni tartozik a másik bennlakásából eredő értékcsökkenést: ezért az őt illető megváltási árat nem a beköltözhető, hanem a lakott forgalmi érték, részleges mentesítés esetén pedig a lakott és beköltözhető forgalmi érték közé eső érték alapján kell megállapítani. A gyakorlat főként akkor tesz kivételt a bennlakó tulajdonostárs javára, ha

- a többi tulajdonostárs akaratából és érdekükben jutott a lakás használatához (pl. a tulajdonostársak megállapodása alapján, s ennek fejében magára vállalta az ingatlan állagának megóvását, karbantartását s azok költségeit)

- a korábbi (jogelőd) tulajdonos érdekében került a lakásba, mert például ő gondozta az idős szülőket, míg testvérei - a későbbi tulajdonostársai - abban nem vettek részt és lakáshelyzetüket másként oldották meg

- a közös tulajdonú lakásban a volt (vagy különváltan élő) házastársak egyike lakik benn, mert ilyenkor a méltánylandó érdekek között értékelhetők azok a tényezők, amelyek a házastársak lakáshasználatának rendezésénél [Csjt. 31/B. § (4)-(5)] irányadóak, illetve azok a körülmények, amelyekre tekintettel a használat ilyen rendje kialakult (például a bentlakó volt házastársat korábbi ítélet jogosította fel az egyébként osztott használatra alkalmas közös lakás kizárólagos használatára azért, mert a másik házastárs magatartása miatt a vele való együttlakás lehetetlenné vált). Ki kell azonban hangsúlyozni, hogy ezek a körülmények nem eredményezhetik automatikusan az értékcsökkenés viselése alóli mentesítést csak akkor, ha így biztosítható a

közös tulajdon megszüntetése során a vagyoni értékegyensúly. A bentlakás értékcsökkentő hatása alóli részbeni mentesítést viszont a gyakorlat minden esetben indokoltnak tartja, ha a bentlakó házastárssal együtt él a felek közös kiskorú gyermeke [A már nagykorú gyermek benn lakását a gyakorlat ilyen méltánylást érdemlő körülményként nem fogadja el (BH1995. 569.)].

A tulajdonostárs bentlakása mellett a megfelelő ellenérték alapját a következők szerint kell számítani:

1. Ha az ingatlanban egyedül bennlakó váltja magához a többiek tulajdoni hányadrészét, a megváltási ár alapja a beköltözhető forgalmi érték.

2. Ha a benn nem lakó váltja magához a bentlakó hányadát és a bent lakó erre az esetre vállalja az ingatlan kiürítését, a megváltási ár alapja a beköltözhető forgalmi érték. Ha azonban ilyen esetben a megváltásra lakottan (azaz a bennlakás további biztosítása mellett) kerül sor, a bennlakót megillető megváltási árat a lakott forgalmi érték alapján kell számítani.

3. Ha a tulajdonostársak mindegyike benn lakik az ingatlanban és a közös tulajdon megszüntetésére a bennlakás fenntartása mellett kerül sor, a magához váltó tulajdonostárs a másik által lakott, a saját maga által használt rész beköltözhetősége mellett számított (ún. részben lakott) forgalmi érték alapján köteles a megváltási árat megfizetni. Ha azonban az a bentlakó, akinek a tulajdoni hányada megváltásra kerül vállalja a kiköltözést, részére a beköltözhető forgalmi érték alapján jár a megfelelő ellenérték.

III. Teljesítőképesség - egyidejű teljesítés

A közös tulajdon magához váltással csak akkor szüntethető meg, ha az arra vállalkozó tulajdonostárs teljesítőképes, azaz a megfelelő ellenértéket a másik tulajdonostárs jogos érdekei által is indokolt módon és időben megfizetni képes. Annak a tulajdonostársnak, akinek hányada megváltásra kerül, az érdekében nyilvánvalóan az áll, ha egy összegben és rövid teljesítési határidő alatt jut hozzá az őt megillető ellenértékhez. A teljesítés módjának és határidejének meghatározásakor azonban a bíróságnak mindkét fél érdekét megfelelően figyelembe véve kell döntenie. Ennek során indokolt esetben a bíróság a teljesítés határidejét a Pp. 217. § (2) bekezdésének alkalmazásával az általában irányadó 15 napnál hosszabb időtartamban, a (3) bekezdés alkalmazásával pedig részletekben való teljesítéssel is elrendelheti, de csak akkor, ha ez a jogosultra nézve nem jár méltánytalan eredménnyel (BH1979. 21.). A helyes döntésnél nem hagyható figyelmen kívül, hogy a megváltási ár alapjául az ítélet-hozatalkori forgalmi érték szolgál, ezért ha a teljesítésre csak igen hosszú idő elteltével vagy elaprózott részletekben kerülne sor, e tény a tulajdoni hányadát elvesztő félre nézve anyagi érdeksérelemmel járhat. Az ellenértékre jogosult fél érdekét szolgálja viszont az, hogy a közös tulajdon megváltással történő megszüntetése esetén a bíróság köteles az egyidejű teljesítésről rendelkezni. Ez azt jelenti, hogy a megváltott tulajdoni hányadrészt az arra feljogosított csak abban az időpontban szerzi meg és csak akkor tarthat igényt a tulajdonjoga ingatlan-nyilvántartási bejegyzésére, amikor az őt terhelő megváltási árat teljes egészében kiegyenlítette (PK 10. számú állásfoglalás V.).

A teljesítőképességet a féllel igazoltatni kell. Ennek legmegfelelőbb módja, ha a bíróság a várható megváltási árnak (vagy ha annak egy részére a részletekben való teljesítést indokoltnak tartja, az egy összegben fizetendő résznek) teljesítési letétkénti bírói letétbe helyezését kívánja meg. Ha a bíróság megítélése szerint a magához váltást igénylő fél a tulajdonostársak érdekeinek megfelelő módon nem képes a teljesítésre, a közös tulajdon csak más módon szüntethető meg.

Ha a bíróság jogerős ítéletével ingatlanon fennálló közös tulajdont szüntetett meg magához váltással, a jogerős ítélet két példányát a bejegyzés érdekében az illetékes földhivatalnak kell megküldenie [Inytv. 26. § (6)]. Az egyidejű teljesítés kötelezettségéből következik, hogy ha a megváltási ár (vagy annak egy része) megfizetésére később kerül sor, a bíróságnak az ítéletében a földhivatalhoz intézett és a változás bejegyzésére vonatkozó megkeresésének függőben tartásáról is kell rendelkeznie akként, hogy a bejegyzés csak akkor foganatosítható, ha a jogszerző a megváltási ár teljes kifizetését igazolta. A kifizetést a félnek a földhivatalnál - és nem a bíróságnál - kell igazolnia (PK 10. számú állásfoglalás V.).

IV. A dolgot terhelő jogok

A közös tulajdon megváltással történő megszüntetése a dolgot terhelő jogok fennállását általában nem érinti. Így például az ingatlan egészére vagy a megváltott részre bejegyzett özvegyi, haszonélvezeti, használati jog, az azt terhelő szolgalmi jog változatlan tartalommal marad fenn, függetlenül a tulajdonos személyében a megváltással bekövetkező változástól (BH1979. 177.) A magához váltás során sem tehetnek ugyanis a tulajdonostársak olyan rendelkezést, amely bármilyen módon sérti vagy korlátozza a bejegyzett jogból folyó jogosultságokat. Annak azonban nincs akadálya, hogy a megváltással érintett tulajdoni hányadrész haszonélvezőjének (használójának) a hozzájárulásával az őt megillető jog - megfelelő ellenérték fejében - is megszűnjön. E jog értékét - csakúgy mint akkor, ha a felek között kizárólag a közös értékesítés során elért vételár felosztása körében a megszűnt haszonélvezeti jogra eső érték a vitás, vagy amikor a bíróságnak az

árverési értékesítés elrendelése kapcsán kell a hozzájárulással megszűnt haszonélvezeti jog értékét megállapítania - a PK 10. számú állásfoglalás IV. pontjában kifejtett szempontok (az ingatlan adottságai, a jog gyakorlásának módja, a jogosult körülményei, a hasznosítás anyagi előnyei, a jognak a forgalmi értékre gyakorolt hatása) együttes mérlegelésével kell meghatározni.
A haszonélvező hozzájárulása nélkül is megszűnhet e jog akkor, ha az a tulajdonostárs váltja magához a másik hányadát, akit e másik tulajdoni hányadra kiterjedő haszonélvezeti jog illetett meg (a haszonélvezeti jog jogosultjának és kötelezettjének személye azonossá válik).
A követelés biztosítására bejegyzett jelzálogjognak a forgalmi értékre nincs kihatása, a megfelelő megváltási ár számításánál azonban már jelentőséggel bírhat. Gyakori, hogy a tulajdonostársak az őket egyetemleges adóstársként terhelő tartozás tekintetében egymás között úgy állapodnak meg, hogy a tartozás még fennmaradó részét az a tulajdonostárs fizeti ki, aki a másik hányadát magához váltotta, s ezért a megváltási árat a jogosultra eső tartozás összegével csökkentik. A tulajdonostársak ilyen megállapodása a kölcsönszerződés adósi pozíciójában nem jelent változást. A hitelező szempontjából tartozásátvállalásnak minősülő megállapodás alapján a tulajdoni hányadától megváló fél csak akkor szabadul a kötelemből, ha a hitelező a tartozásátvállaláshoz hozzájárult és őt a kötelemből elbocsátotta.
A tulajdonos személyében történő változás a jelzálogjog jogosultjának érdekeit alapvetően érinti, ezért csak a hozzájárulása alapján kerülhet sor a közös tulajdon megváltással történő megszüntetésére is.
Az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett elidegenítési tilalom jogosultjának hozzájárulása hiányában a közös tulajdon magához váltással vagy árverési értékesítés elrendelésével nem szüntethető meg (csak természetbeni megosztással), s a megtagadott hozzájárulás a Ptk. 5. § (3) bekezdése alkalmazásával ítélettel sem pótolható.
V. A megváltással kapcsolatos egyéb kérdések
Ha a bíróság ítéletében több tulajdonostársat jogosít fel a megváltásra, az ekként megszerzendő tulajdoni hányadrészeket külön-külön kell meghatároznia és a megváltási ár megfizetésére a tulajdonostársakat is ekként kell kötelezni (BH1978. 425.).
A megváltási ár után ügyleti kamat nem jár, kivéve ha a felek abban megállapodtak. A gyakorlatban erre ritkán és általában a megváltási ár egy részének részletekben történő megfizetése esetén kerül sor. Késedelmi kamatra a fél a kötelezett késedelembe esésétől, azaz az ítéletben (egyezségben) megállapított teljesítési határidő sikertelen elteltét követő naptól jogosult (BH1979. 114.).
A megváltási ár megfizetésének elmaradása esetén a jogosult végrehajtás útján megkísérelheti annak behajtását. Ugyancsak sor kerülhet végrehajtásra akkor is, ha a bennlakó tulajdonostárs az ingatlanból kiköltözést vállalta, de ennek a megváltási ár kifizetésének felajánlásával egyidejűleg nem tett eleget. Ilyen esetben a végrehajtási eljárást az 1994. évi LIII. törvénynek a meghatározott cselekményekre (Vht. 172-177. §) és a nem lakásügyben hozott határozatok végrehajtására vonatkozó sajátos szabályok (Vht. 181-182. §) szerint kell lefolytatni. A végrehajtási eljárásban felmerülő költségek viselésére a PK 10. számú állásfoglalás VI/g. pontjában foglaltak nem alkalmazhatók, e költségeket a végrehajtás elrendelésére okot szolgáltató kötelezettnek kell viselnie.
A közös tulajdon megszüntetése tárgyában hozott jogerős ítélet nem zárja ki, hogy ha az ítéletben foglaltak nem valósultak meg, bármelyik tulajdonostárs újabb pert indítson a közösség más módon történő megszüntetése érdekében.
C) Árverési értékesítés
A törvényi rangsorban utolsóként nevesített módon, a közös tulajdon tárgyának értékesítésével és a vételár felosztásával a közös tulajdon csak akkor szüntethető meg, ha a megelőző módozatok alkalmazására nincs lehetőség. Az értékesítést a bíróság csak árverés útján rendelheti el, azaz kizárt, hogy ítélettel kötelezze a feleket adásvételi szerződés megkötésére (BH1984. 100.) vagy az egyik tulajdonostárs szerződéses akaratát - mint jognyilatkozatot - ítéletével pótolja.
I. Általános szabályok
A bíróságnak ítéletében az árverési vételárat az annak legkisebb összege meghatározásával kell megjelölnie. Ez az összeg lesz a végrehajtás során a dolog becsértéke, azaz kikiáltási ára [Vht. 97. §, 147. § (1)], amelyet sem a bíróság, sem a végrehajtó nem szállíthat le (PK 10. számú állásfoglalás I.). A közös tulajdon árveréssel történő megszüntetése esetén tehát ingóság esetén a becsérték negyedéig, ingatlan esetén pedig annak feléig terjedő fokozatos leszállítás szabálya [Vht. 124. § (3), 147. § (2)] nem érvényesülhet. Az árverés időpontjáig azonban a végrehajtást elrendelő bíróság a tulajdonostársak bármelyikének kérelmére a becsértéket módosíthatja (Vht. 162. §). Az előzőekből következően ez a módosítás csak az időközbeni értékváltozás miatti becsérték felemelését jelentheti.
A legkisebb árverési vételár a közös tulajdonban álló dolognak a bíróság által meghatározott árverési feltételek szerinti és az ítélethozatal időpontjában fennálló forgalmi értékével azonos. Annak pontos

meghatározása, hogy a közös tulajdon tárgya milyen módon kerüljön árverési értékesítésre, előfeltétele annak, hogy a bíróság - általában igazságügyi forgalmi szakértő bevonásával - az árverési vételárat megállapíthassa. Az árverés feltételeit az ítélet rendelkező részének pontosan tartalmaznia kell (BH1984. 100.).

Az ítéletnek rendelkeznie kell az árverési vételár mikénti felosztásáról. E körben a bíróság döntése kettős: egyrészt a tulajdonostársakat megilletően határozott forintösszegben kell meghatároznia a legkisebb árverési vételárból őket megillető részesedést, másrészt pedig - általában a fennálló tulajdoni hányadrészekkel azonos - arány (hányad vagy százalék) meghatározásával kell rendelkeznie arra az esetre, ha az árverés során vételárként magasabb összeget sikerül elérni. A vételár nemcsak a magasabb vételi ajánlat miatt haladhatja meg a kikiáltási árat, de többlet keletkezik ingatlan árverése esetén akkor is, ha a végrehajtó az árverési vevőnek a kikiáltási árral azonos vételár megfizetésére halasztást adott. Az árverési vevő ilyenkor késedelmi kamattal együtt köteles a teljesítésre, s e kamat a felosztásra váró befolyt összeg része [Vht. 149. § (2)]. A tulajdoni hányadok arányától eltérésre a gyakorlatban csak olyan ingatlan árverése esetén kerül sor, amikor az a tulajdonostárs bennlakása mellett történik. A bentlakás értékcsökkentő hatásának a legkisebb vételár felosztásában jelentkező aránya ugyanis megfelelően irányadó a többlet árverési vételár megosztására is.

Az árverés során is megilleti a tulajdonostársakat az elővásárlási jog [Ptk. 148. § (3)]. Az árverésre vonatkozó szabályok [Vht. 125. § (4), 147. § (3)] értelmében az árverést addig kell folytatni, amíg ajánlatot tesznek (licitálnak). A végrehajtó akkor jelenti ki, hogy a dolgot a vevő megvette, ha a legmagasabb vételárat egymás után háromszor újabb ajánlat megtétele nélkül kikiáltotta. E szabályok nem adnak választ arra, hogy az elővásárlásra jogosult tulajdonostárs mikor élhet e jogával, azaz a vételi ajánlat mikor tekinthető vele közöltnek [ld. Ptk. 145. § (2) bekezdéséhez fűzötteket]. Az árverés során történő licitálás az elővásárlásra jogosult szempontjából ugyanolyan, mint az eladó és a vevő között a szerződéskötést megelőzően lefolytatott alku, amelynek az a rendeltetése, hogy kialakuljon a kölcsönösen elfogadott ajánlatok révén a konszenzus. A tervezett adásvételi szerződés érdekében folytatott egyezkedésről az elővásárlásra jogosultat nem kell értesíteni, csak arról az ajánlatról, amelyet az eladó elfogadott. Árverés esetén az "alku" akkor tekinthető lezártnak, amikor a végrehajtó kijelentette a vevő személyét, azaz az elővásárlásra jogosult tulajdonostárs ekkor kerül abba a helyzetbe, hogy az ajánlat elfogadásáról vagy visszautasításáról nyilatkozzon.

A jogerős ítélet alapján a végrehajtás elrendelését bármelyik tulajdonostárs kérheti. Az árveréssel felmerülő végrehajtási költségeket a tulajdonostársak ugyanúgy viselik, mint a perbeli készkiadásokat (azaz a tulajdoni hányadaik arányában).

II. Ingatlanon fennálló közös tulajdon árverés útján történő megszüntetésének sajátos szabályai

Az árverési feltételek és az ennek megfelelő vételár meghatározása akkor igényel körültekintő eljárást, ha a közös ingatlanban egy vagy több tulajdonostárs benn lakik. A bent lakó tulajdonostársat a bíróságnak minden esetben meg kell nyilatkoztatnia arról, hogy az árverési értékesítés esetére vállal-e önkéntes kiköltözést vagy sem. Hozzájárulása nélkül a jogszerűen bentlakó tulajdonostárs kiköltözésre csak megfelelő cserelakás biztosításával kötelezhető. Ha a tulajdonostárs bent lakásának a jogszerűsége is vitatott (akár a közös tulajdon használatának rendezésére, akár annak újbóli szabályozására irányuló kereseti kérelem folytán), az e kérdésben történő döntés a közös tulajdon megszüntetésének előkérdése BH1992. 692., BH1992. 101., BH1983. 483., BH1982. 333., BH1981. 498.).

Egyszerű az ítéleti döntés akkor, ha a bennlakó tulajdonostárs (vagy társak) vállalja az árverési értékesítés esetére a kiköltözést. Ebben az esetben az árverést a teljes beköltözhetőség mellett számított forgalmi érték mint legkisebb árverési vételár meghatározásával kell elrendelni, és a bent lakó tulajdonostársat - vállalása alapján - az árverési vételárból őt megillető rész kifizetésével egyidejűleg az ingatlanrész kiürítésére és annak az árverési vevő birtokába bocsátására kell kötelezni.

Ha a bennlakó tulajdonostárs nem vállal önként kiköltözést, a bíróság az árverést az ingatlan lakottsága (vagy részben lakottsága) mellett rendelheti el. Az árverés sikerét, az árverési vételár nagyságát is alapvetően befolyásolja, hogy az árverési vevő az ingatlan birtokába léphet-e és ha igen, az ingatlan mely részei minősülnek beköltözhetőnek. Kiköltözést nem vállaló nyilatkozat esetén a bíróságnak elsődlegesen azt kell vizsgálnia, hogy van-e lehetőség a bent lakó tulajdonostárs lakáshasználati jogának korlátozására (PK 10. számú állásfoglalás II.). Ebből a szempontból nem csak a bentlakó tulajdonostárs méltányos igényeit (személyi, családi körülményei által indokolt lakásszükségletének mértékét), de a lakás műszaki adottságait is mérlegelni kell. Ha a lakás a helyiségeinek száma, azok elrendezése vagy egyéb adottságai alapján alkalmatlan arra, hogy azt a vevő és a visszamaradó volt tulajdonostárs közösen használja (pl. egy lakószobával rendelkezik, vagy a több lakószoba önállóan nem közelíthető meg stb.), a más szempontok szerint indokoltnak mutatkozó használati korlátozást mellőzni kell, hiszen az ezzel elérni kívánt eredmény, a részleges beköltözhetőség biztosítása eleve nem lehetséges.

Ha a lakáshasználat a méltányos szükségletek alapulvételével úgy korlátozható, hogy azzal a részleges beköltözhetőség biztosítható, a bíróságnak az ítéletében a végrehajtásra alkalmas módon pontosan meg kell jelölnie, hogy a bennlakó személy korlátozott használata mely helyiségekre terjed ki és azt is, hogy az árverési vételár rá eső részének megfizetésével egyidejűleg mely helyiségeket köteles kiürítve a vevő rendelkezésére bocsátani. Szükségessé válhat ilyen esetben, hogy a bíróság az árverési vevő és a benn maradó volt tulajdonostárs közös használatában maradó helyiségekről és azok közös használatának módjáról is rendelkezzen.

Az árverési értékesítés esetére is irányadó az a szabály, hogy a bentlakás értékcsökkentő hatását a bennlakónak kell viselnie, kivéve ha a méltánylandó körülmények az ez alóli mentesítését (részben vagy egészben) indokolják (lásd az A) II. résznél kifejtetteket). A legkisebb árverési vételárat a lakottság terjedelmére és ennek a forgalmi értékre gyakorolt hatása alapján kell megállapítani, az árverési vételár felosztása érdekében azonban a beköltözhető forgalmi érték megállapítása sem mellőzhető. Részbeni beköltözhetőség mellett a bíróságnak az igazságügyi ingatlanforgalmi szakértő kirendelése előtt pontosan tisztáznia kell az ingatlan lakott és beköltözhető részeit, s ha indokoltnak ítéli a lakáshasználat korlátozását, az ezzel összefüggő bizonyítást is előzetesen le kell folytatnia. Az ekként megállapított lakottság és beköltözhetőség alapulvételével kerülhet sor arra, hogy az igazságügyi szakértő a tényleges forgalmi érték tekintetében véleményt adhasson.

Az árverésre kerülő ingatlan lakott vagy részben lakott forgalmi értékével azonos árverési legkisebb vételárat úgy kell felosztani, hogy a benn nem lakó tulajdonostárs abból a beköltözhető forgalmi érték alapján számított hányadra, míg a bentlakó tulajdonostárs a fennmaradó részre tarthat igényt. Ha a bíróság az értékcsökkenés viselése alóli mentesítést indokoltnak tartotta, ennek megfelelő arányban csökkenti a benn nem lakó, és növeli a bentlakó tulajdonostársat megillető részesedés összegét.

Ha a kiköltözést nem vállaló bennlakó tulajdonostárs lakáshasználati joga nem korlátozható, a bíróság kérelemre kimondja, hogy az árverési értékesítést elsősorban olyan feltétellel kell megkísérelni, hogy az árverési vevő a bennlakó tulajdonostársnak megfelelő cserelakást ajánljon fel. Ebben az esetben a bennlakó volt tulajdonostárs köteles az ingatlanból kiköltözni (PK 10. számú állásfoglalás II.). Ilyen módon a bíróság az árverést hivatalból nem, csak kérelemre rendelheti el. Ha a felek bármelyike ilyen kérelemmel élt, a bíróság helyes eljárására a következők az irányadóak:

- a bíróságnak először pontosan meg kell határoznia, hogy a bennlakó tulajdonostárs milyen cserelakásra tarthat igényt. A cserelakás sajátosságait a bennlakó méltányos szükségletei alapján (személyi, családi körülményei, az általa lakott lakás adottságai) úgy kell megállapítani, hogy az kiterjedjen annak minden fontos sajátosságára: így jellegére (bérlakás vagy személyi tulajdonban álló lakás), komfortfokozatára, lakószoba-számára, alapterületére és az adott esetben indokolt egyéb sajátosságok (pl. emelet, lift stb.). Megfelelőnek csak az azonos helységben lévő lakás minősülhet. A komfortfokozat csökkentése általában ellentétes a méltányos szükségletekkel. A megfelelőség körében a bennlakó az ingatlan egyéb előnyeinek (pl. kert, gyümölcsfák, úszómedence stb.) biztosítására nem tarthat igényt.

- Az igazságügyi ingatlanforgalmi szakértőt a beköltözhető forgalmi érték megállapítása mellett arra is ki kell rendelni, hogy határozza meg: az 1. pontban meghatározott sajátosságokkal rendelkező cserelakás felajánlásának kötelezettsége a hasonló adottságú ingatlanok forgalmi értékét (vételárát) mennyivel csökkenti.

- Az árverési vételár a cserelakás felajánlásának kötelezettségére figyelemmel csökkentett forgalmi értékkel azonos. Az árverési vételár felosztása során a bentlakó javára számításba kell venni a kiköltözés várható költségét. A benn nem lakó tulajdonostársat a beköltözhető forgalmi érték alapján számított hányadrész, a fennmaradó rész pedig azt a tulajdonostársat illeti, akinek javára a cserelakást fel kell ajánlani (BH1992. 22., BH1991. 312.). Ha a bentlakás értékcsökkentő hatása alóli mentesítést a bíróság indokoltnak tartja, ennek következményeit az árverési vételár összegének felosztásánál vonja le.

- Az ítélet rendelkező részének az 1. pont szerinti teljes részletezéssel tartalmaznia kell a felajánlandó cserelakás jellemzőit.

Ha a vevő az árverésnél a meghatározottnál magasabb értékű cserelakást ajánlana fel, a különbözet természetesen a bennlakó tulajdonostársnak jutó vételárhányadot terheli.

Ha az árverési vevő és a kiköltözésre kötelezett volt tulajdonostárs között vita támad a felajánlott cserelakás megfelelőségéről, a jogvita külön perben - és nem a közös tulajdon megszüntetése iránt folyamatban volt perben - bírálandó el.

A közös tulajdon árverési értékesítés útján történő megszüntetése az ingatlant terhelő jogok közül nem érinti az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett telki szolgalom, közérdekű használati jog haszonélvezeti jog valamint bejegyzés nélkül is a törvényen alapuló haszonélvezeti jog tényét, azaz e jogok változatlanul fennmaradnak, a

követelés biztosítására bejegyzett jelzálogjog azonban az árveréssel megszerzett ingatlant nem terhelheti. Ilyen teher esetén a bíróságnak az ítéletében elsődlegesen az e joggal biztosított követelés kiegyenlítésének kötelezettségét kell kimondania az árverési vételárból. A fennálló követelés összegét a bíróságnak azonban nem kell meghatároznia.

Az árverésen bármelyik tulajdonostárs jogosult arra, hogy árverezzen [Vht. 162. § (4)].

D) A közös tulajdon társasház-tulajdonná alakítása

A gyakorlat a közös tulajdon megszüntetésének sajátos módjaként nevesíti annak társasház-tulajdonná alakítását - holott valójában ilyenkor a közös tulajdon nem szűnik meg, hanem annak helyébe a külön és közös tulajdon kettősségével jellemezhető sajátos közös tulajdoni forma lép. A korábbi közös tulajdon ilyen módon csak részlegesen "szűnhet meg", hiszen a tulajdonostársak külön tulajdona mellett a meghatározott eszmei hányadrészek arányában megosztott közös tulajdon léte nélkül nincs társasház-tulajdon. Az egyes tulajdonostársak külön tulajdona a tulajdonosi jogok önálló gyakorlását biztosítja. Ez az előny indokolja azt, hogy ha a társasház-tulajdonná alakítás feltételei fennállnak, e megoldás a közös tulajdon megszüntetésének más módozataival szemben feltétlen elsőbbséget élvez.

A törvényi szabályozást követve a közös tulajdon társasház-tulajdonná alakításával (az alapító okirat ítélettel történő pótlásával) összefüggő kérdéseket a Ptk. 149. §-ánál ismertetjük.

BH2004. 8. *Nem jelenti a közös tulajdon árverési értékesítéssel történő megszüntetésének lehetetlenségét az, hogy a bentlakó tulajdonostárs ez ellen tiltakozik, és nem vállalja a kiköltözést (Ptk. 147-148. §-ok, PK 10. sz.).*

BH2003. 405. *Önmagában az a körülmény, hogy a bentlakó tulajdonostárs sem a megváltást, sem a kiköltözést nem vállalja, nem akadályozhatja meg a közös tulajdon megszüntetését. [Ptk. 5. § (1)-(2) bek., 140. § (1) bek., 147. §, 148. § (2) bek., Pp. 3. § (1)-(2) bek., 206. § (1) bek., Legf. Bír. PK 8. és 10. állásfoglalás].*

BH2003. 193. *A közös tulajdon megszüntetése iránti kereset elutasítása jogszabálysértő, ha a felek között csak az árverési feltételek tekintetében van vita. [Ptk. 148. § (3) bek., Csjt. 77. § (1) bek., Pp. 213. § (1) bek., 215. §].*

EBH2002. 741. *Az állam tulajdonában álló vállalkozói vagyon értékesítéséről szóló törvényt a közös tulajdon megszüntetése esetén a Ptk. rendelkezéseivel összhangban kell alkalmazni [Ptk. 1. § (1) bek., 147. §, 148. § (1)-(3) bek., 1995. évi XXXIX. tv. 1. § (1) bek., 5. §, 28. § (1)-(2) bek.]*

BH2002. 318. *I. A szerződésnek a korlátolt felelősségű társaság taggyűlése általi jóváhagyása a társaság belső ügye, ezért kívülálló harmadik személlyel szemben a taggyűlési jóváhagyás hiányára nem lehet hivatkozni [Ptk. 139. §, 148. §, 219. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 183. § (2) bek. g) pont, (3) bek., 199. § (2) bek., XXV. PED].*

EBH2001. 409. *Nem tekinthető a közös tulajdon megszüntetésének jogáról való lemondásnak, és ezért nem semmis az a szerződés, amelyben a tulajdonostársak a megszüntetés egyes módjait zárják ki [Ptk. 147-148. §-ok, 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., PK 10. számú állásfoglalás].*

BH2001. 220. *Nem tekinthető a közös tulajdon megszüntetésének jogáról való lemondásnak, és ezért nem semmis az a szerződés, amelyben a tulajdonostársak a megszüntetés egyes módjait zárják ki [Ptk. 147-148. §-ok, 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., PK. 10. sz.].*

BH2001. 18. *Az önálló bérleménynek minősülő önkormányzati bérlakásnak a házassági életközösség alatt történt megvásárlása esetén a különvagyoni, illetve közös vagyoni érték meghatározásánál irányadó körülmények [Csjt. 27. § (1) bek., 29. § (1) bek., 31. § (2) bek., 31/C. § (3) bek., Ptk. 148. §].*

BH2000. 545. *Önálló bérletnek házas ingatlanra történő cseréje esetén a közös vagyon megosztásánál irányadó szempontok [Csjt. 27. § (1) bek., Ptk. 148. § (2) bek., Pp. 247. § (1) bek. b) pont].*

BH2000. 449. *Nem fedezetelvonó az ajándékozási szerződés, amelyet az egyik házastárs a másik egyetértése nélkül saját hányadára kötött, ha az ingatlanra mint kielégítési alapra nézve a közös tulajdon változatlan feltételekkel megszüntethető [Csjt. 30. § (1) bek., 77. § (1) bek., Ptk. 148. § (3) bek., 157. § (3) bek., 203. § (1) bek.].*

BH2000. 442. *A közös tulajdon megszüntetése iránti perben a volt házastársak lakáshasználatára vonatkozó korábbi jogerős ítéletnek a megszüntetési mód tekintetében meghatározó jelentősége van [Ptk. 148. § (2) bek.].*

BH1999. 450. *A teljesítőkészség és -képesség értékelése a közös tulajdon megszüntetésére irányuló perben, amikor az érdekeltek egyaránt kedvezőtlen anyagi helyzetűek (Ptk. 148. §, PK 10. sz.].*

BH1997. 390. *Az önkormányzati közös vagyon megosztása esetén is a közös tulajdon megszüntetésére vonatkozó jogszabályok az irányadók (Ptk. 147-148. §).*

BH1997. 338. *A volt házastársak közös tulajdonának meg szüntetése során a házasságkötés után létrejött megállapodás figyelembevétele és a használati díj iránti igény elbírálása [Csjt. 27. § (3) bek., 31/B. § (4)-(S) bek., Ptk. 4. § (4) bek., 148. § (2) bek., 582. § (3) bek., PK 76. sz. V. p.].*
BH1997. 129. *II. A közös tulajdonban álló ingatlan természetbeni megosztásához szükséges közigazgatási engedély beszerzése az igénylő fél feladata (Ptk. 148. §, PK 10. sz.).*
BH1997. 120. *I. A közös tulajdonnak megváltás útján történő megszüntetésére irányuló szerződés a megváltási ár meghatározása nélkül nem tekinthető létrejöttnek [Ptk. 148. § (2) bek., 205. § (2) bek.].*
BH1997. 22. *A visszaélésszerű joggyakorlás megítélése a közös tulajdon megszüntetése iránti perben [Ptk. 147. §, 148. § (2) bek., PK 10. sz.].*
BH1996. 467. *A közös tulajdon megszüntetése volt házastársak és közös gyermekeik bentlakása esetén (Ptk. 148. §, PK 10. sz.)*
BH1996. 359. *A közös tulajdon megszüntetésénél olyan megoldásra kell törekedni, amely az érdekegyensúly szempontját leginkább szolgálja (Ptk. 148. §).*
BH1996. 320. *A házastársak részére nyújtott szülői ajándék és a közös tulajdonú lakáshasználat tárgyában való döntés a közös tulajdon megszüntetése során [Csjt. 27. § (1) bek., 28. § (1) bek. b) p., 31/B. § (4) bek., 31/D. §, Ptk. 148. § (3) bek., PK 281. sz.].*
BH1995. 704. *Állami tulajdonban álló házingatlan elidegenítésére kötött szerződés részleges érvénytelensége folytán a közös tulajdon megszüntetése [Ptk. 148. § (1) bek., 239. § (1) bek. c) pont, 32/1969. (IX. 30.) Korm. r. 2. § (7) bek. b) pont, 4. § (2) bek., 5. § (1) bek. a) pont, (3) és (5) bek., 16/1969. (IX. 30.) ÉVM-MÉM-PM r. 10. § (7) bek.].*
BH1995. 635. *Ha a közös tulajdon részleges fennmaradása a felek közötti rossz viszony miatt nem kívánatos, és az igénylő az átalakítás költségeit nem tudja viselni, úgy a társasházzá történő átalakítás a közös tulajdon megszüntetésének módjaként nem alkalmazható [Ptk. 148. § (1) bek., 149. § (1) bek., 1977. évi 11. tvr. 1. § (3) bek., PK 11. sz.].*
BH1995. 580. *II. Ilyen esetben a feltételek megléte tárgyában nem végzéssel, hanem - érdemben - ítélettel kell határozni. (Pp. 229. §, Ptk. 148. §).*
BH1995. 569. *A már nagykorú gyermek bentlakása nem olyan méltányolandó körülmény, amely kellő alapot teremtene a tulajdoni illetőségtől eltérő nagyobb arányú árverési vételár igénylésére [Ptk. 148. § (3) bek., Csjt. 77. § (1) bek., PK 10. sz. I. pont].*
BH1995. 510. *A közös tulajdonnak - társasházzá való - átalakítással történő megszüntetésénél irányadó szempontok (Ptk. 147. §, 148. §, 149. §, PK 10. sz.).*
BH1995. 274. *Annak, hogy a bíróság a közös tulajdon megszüntetéséről vagy annak társasházzá alakításáról döntsön, elengedhetetlen feltétele, hogy a tulajdoni hányadok tisztázva legyenek [Ptk. 147-148. §-ok, 149. § (3) bek., 5. § (3) bek., PK 10. sz.].*
BH1994. 535. *A közös tulajdon megszüntetési módjainak alkalmazásánál vizsgálni kell, hogy az nem sérti-e valamelyik fél méltányos érdekeit, nem ütközik-e az okszerű gazdálkodás követelményébe [Ptk. 148. § (1)-(3) bek., PK 8. sz.].*
BH1994. 534. *Közös tulajdon megszüntetése során az ingatlan beköltözhető forgalmi értékének megállapításánál nincsen ügydöntő jelentősége a tulajdonostárs elköltözése indokának (Ptk. 147-148. §, PK 10. sz.).*
BH1994. 533. *I. Közös tulajdon jövőbeli megszüntetésének módját meghatározó megállapodással kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 116. § (1) bek., 117. § (1) bek., 148. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., Csjt. 27. § (3) bek.].*
BH1994. 480. *Volt házastársak közös tulajdonát képező ingatlanra vonatkozóan a közös tulajdon megszüntetésénél irányadó szempontok [Ptk. 148. §, Csjt. 31/B. § (4) bek., PK 10., 11. sz.].*
BH1994. 248. *Egyesített községek közös iskola tulajdonának megszüntetése a községek szétválása után [Ptk. 148. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 104. §, 106. §, Pp. 23. § (1) bek. a) pont, PK 10. sz.].*
BH1994. 78. *A közös tulajdon megszüntetésének szempontjai [Ptk. 148. § (2) bek., PK 10. sz.].*
BH1994. 29. *A gyermekek érdekében történt kötelezettségvállalást tartalmazó szerződés viszonya a közös tulajdon megszüntetéséhez [Ptk. 112. § (1) bek., 147-148. §.,-ok. 240-241 §.,-ok, 235-237. §.,-ok, 312. §., (1) bek.).*
BH1993. 672. *I. A kereseti kérelemhez való kötöttség alakulása a közös tulajdon megszüntetésére irányuló perekben [Ptk. 148. § (4) bek.].*
BH1993. 230. *A közös tulajdon megszüntetésének eredményeként egyik tulajdonostárs sem juthat a másik rovására indokolatlan és méltánytalan vagyoni előnyhöz [Ptk. 148. §].*

BH1993. 26. *I. Közös tulajdon természetbeni megszüntetése iránti kereseti kérelem elbírálásánál a bíróságnak vizsgálnia kell az ingatlan adottságait, és törekednie kell az érdekek összhangjának a megteremtésére is. II. A megosztással kialakított ingatlanok térmértékének a tulajdoni arányokkal való azonossága önmagában nem jelenti az értékbeli azonosságot is [Ptk. 148. §].*
BH1992. 759. *I. Közös tulajdon társasházzá való átalakítás útján csak önálló kérelem alapján szüntethető meg [Ptk. 148-149. §, PK 11. sz.].*
BH1992. 692. *A volt házastársi közös lakás használatát rendező ítélet után a közös tulajdon megszüntetésénél irányadó szempontok [Ptk. 148. §, 296. § (1) bek., PK 10. sz., Csjt. 31. §].*
BH1992. 178. *A bíróság előtt a közös tulajdon megszüntetése tárgyában kötött egyezség végrehajthatóságával kapcsolatban a bíróságot tájékoztatási kötelezettség terheli [Pp. 3. §, 148. §, Ptk. 148. §].*
BH1992. 170. *A lakáshasználati jog ellenértékének figyelembevétele a közös tulajdon megszüntetésénél [Ptk. 148. § (2) bek.].*
BH1992. 101. *A közös tulajdon megszüntetésénél, illetve a volt házastársi lakáshasználat újraszabályozásánál irányadó szempontok [Ptk. 137. § (3) bek., 148. §, Csjt. 27. §, PK 10. sz., PK 279. sz.].*
BH1992. 22. *Közös tulajdonnak árverés útján történő megszüntetése esetén az árverési vételár meghatározásánál irányadó szempontok [Ptk. 148. § (3) bek., Pk. 10. sz.].*
BH1991. 469. *I. Ha az ingatlan közös tulajdonának megszüntetése a tulajdonostársak jogos érdekeinek sérelme nélkül nem lehetséges, a kereset elutasításának van helye [Ptk. 147-148. §, PK. 10. sz. III. pont].*
BH1991. 312. *Volt házastársak közös tulajdonában álló ingatlanra vonatkozó közös tulajdon megszüntetése esetén az árverési vételár és a felajánlandó cserelakás meghatározásának szempontjai [Ptk. 148. §, PK 10. sz.].*
BH1991. 105. *Ha a közös tulajdonban álló ingatlan természetbeni megosztásának feltételei fennállnak, a megszüntetési módtól eltérni csak kivételes esetben indokolt [Ptk 148. § (1) bek.].*
BH1990. 470. *A közös tulajdon megszüntetésénél irányadó szempontok [Ptk. 148. §, 1979. évi 18. tvr. 91. § (1) bek.].*
BH1990. 421. *Közös tulajdon megszüntetése esetén a volt házastársat a lakás használati jogának ellenértéke külön nem illeti meg [Ptk. 148. § (2) bek., Csjt. 31. § (2) bek., Csjt. 31/C. §].*
BH1990. 336. *Ingatlan közös tulajdonának árverési értékesítés útján való megszüntetése esetén, az egyik tulajdonostárs bentlakása folytán előállt értékcsökkenés viselésének szempontjai [Ptk. 147. §, 148. § (2) és (3) bek., PK 10. sz.].*
BH1990. 215. *Az építőközösségi szerződésre vonatkozó szabályok alkalmazásával összefüggő kérdések [Ptk. 575. §, 276. § (5) bek. a) pont, 1977. évi 11. tvr., Ptk. 139-149. §-ai].*
BH1988. 309. *A volt házastársak közös tulajdonának megszüntetésénél irányadó szempontok [Ptk. 148. §].*
BH1988. 270. *A közös tulajdon megszüntetésénél a volt házastársak érdekeit körültekintően kell összehangolni [Ptk. 148. §].*
BH1988. 33. *Több ingatlanra fennálló közös tulajdon megszüntetésének szempontjai [Ptk. 148. § (2) bek., PK 10. sz.].*
BH1987. 355. *II. A megváltási ár meghatározásánál irányadó szempontok [Ptk. 148. § (2) bek., PK 10. sz.].*
BH1987. 309. *A közös tulajdonnak árverés útján történő megszüntetésénél az értékesítés a közös tulajdonban álló vagyontárgy egészére és nem valamelyik tulajdonostárs tulajdoni hányadára vonatkozik [Ptk. 148. §, 1979. évi 18. tvr. 92. §, Vhr. 53. § (2) bek.].*
BH1987. 38. *II. Az értékkülönbözet kiszámításánál általában a tulajdoni hányadokból kell kiindulni [Ptk. 148. § (1) bek.].*
BH1987. 37. *II. A volt házastársak közös tulajdonának megszüntetésénél a családvédelmi szempontok mellett jelentőséget kell tulajdonítani a felek személyes körülményeinek, az ingatlan megszerzésével kapcsolatos tényeknek és a tulajdonostársak magatartásának is [Ptk. 148. §, PK. 10. sz.].*
BH1986. 414. *Azokat az eseteket, amikor a közös tulajdon megszüntetése a többi tulajdonostárs jogait vagy törvényes érdekeit sérti, nem lehet kimerítően felsorolni. Ilyen lehet az, hogy valaki megszerzi a közös tulajdonban álló ingatlan egy hányadát, és rövidesen a közös tulajdon megszüntetése iránti perrel lép fel az anyagilag jóval erőtlenebb, magához váltásra fel sem készült bentlakó tulajdonostárssal szemben [Ptk. 147., 148. §, PK 10. sz. III. pontja].*
BH1986. 229. *Közös tulajdon megszüntetése esetén érvényesülő általános szabály szerint a bennlakó tulajdonostársnak kell viselnie a bennlakás értékcsökkentő hatását, ha a megváltásra ö lesz köteles (illetőleg jogosult). Lehetnek azonban olyan méltánylandó körülmények, amelyekre tekintettel indokolt az általános*

szabálytól való eltérés. Ezt mindig az adott eset körülményeinek vizsgálata alapján kell eldönteni [Ptk. 148. § (2) bek. PK 10. sz.].

BH1986. 186. *Ha a tulajdonostársak a közös tulajdonukban levő ingatlant egymás között természetben megosztva használják, a közös tulajdon megszüntetésénél - az elbirtoklás esetét kivéve - akkor sem a használati, hanem az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett tulajdoni arányokat kell alapul venni [Ptk. 148. § (1) bek., 117. § (3) bek., 140. § (1) bek.].*

BH1986. 15. *A közös tulajdon megszüntetésénél a lakottságból eredő értékcsökkentő hatást nem lehet a bentlakó tulajdonostársra hárítani, ha ez méltánytalan eredménnyel járna. Ha az állapítható meg, hogy a bentlakó tulajdonostárs jelentős anyagi áldozatvállalással tette az ingatlant beköltözhetővé, s az ingatlan forgalmi értéke ennek folytán emelkedett, az értékemelkedés előnyét nem élvezheti az a tulajdonostárs, aki az eredetileg is lakott ingatlan beköltözhetősége érdekében semmilyen anyagi áldozatot nem vállalt [Ptk. 148. § (2) bek., PK 10. sz.].*

BH1985. 186. *Közös tulajdon megszüntetése esetén a bíróság a közös tulajdon tárgyait vagy azok egy részét csak megfelelő ellenérték fejében adhatja egy vagy több tulajdonostárs tulajdonába. A megfelelő ellenérték meghatározása a bíróság feladata. Ennek érdekében fel kell derítenie a közös tulajdon tárgyának mindazokat a jellemzőit (így elsősorban annak forgalmi értékét), amelyek együttes mérlegelésével alakíthatja ki a döntését [Ptk. 148. § (2) bek.].*

BH1984. 444. *Ha a bíróság a tartós használatba adott földön emelt épületen fennálló közös tulajdont akként szünteti meg, hogy az épületet valamelyik tulajdonostárs kizárólagos tulajdonában adja, akkor a közös tulajdon ilyen módon történő megszüntetésével a földhasználati jogosultságot is rendezni kell. A földhasználat ellenértékének a meghatározásánál pedig mérlegelni kell azt is, hogy az ingatlan forgalmi értéke időközben emelkedett-e s ha igen, milyen mértékben [Ptk. 148. §, 151. § (2) bek., 1976. évi 33, sz. tvr. 3. § (2) bek., Csjt. 31. § (5) bek.].*

BH1984. 100. *A közös tulajdon megszüntetésének egyik szóba jöhető módja az ingatlan értékesítése. Ez azonban nem történhet oly módon, hogy a bíróság a tulajdonostársakat adásvételi szerződés megkötésére kötelezi. A közös tulajdon értékesítés utján történő megszüntetése a bíróság által elrendelt árverés utján történik, amelynek kapcsán az árverési feltételeket a bíróság állapíthatja meg [Ptk. 148. § (3) bek.].*

BH1984. 16. *I. Lakott épületen fennálló közös tulajdon megszüntetése úgy, hogy a bennlakó tulajdonostárs illetőségét térítés ellenében a lakásban lakó nem tulajdonostárs kapja meg, csak akkor rendelhető el, ha a bent nem lakó tulajdonostárs ebbe beleegyezik [Ptk. 148. § (2) bek., PK. 10. sz.].*

BH1983. 483. *Az ingatlanon a házastársak között fennálló közös tulajdon megszüntetésének előkérdése a vitás használat rendezése. Megváltásra ugyanis csak a bentlakó vagy a használatra feljogosított fél kötelezhető. A használat rendezése azonban egyben azt is eredményezi, hogy a bentlakó (a használatra feljogosított) tulajdonostárs kiköltözésre kötelezésének csak vállalása vagy esetleg megfelelő cserelakás biztosítása esetén lehet helye. Az ettől a szabálytól való eltérésre csak abban az esetben van jogi lehetőség, ha a volt házastársak egyike terhére olyan többlet tényállás állapítható meg, amely bérlakás esetén bérlőtársi jogviszonyának megszüntetését és rosszhiszeműségének megállapítását indokolná. [Ptk. 148. § (2) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 99. § (1) bek.].*

BH1983. 66. *I. A lakás részbeni használatára feljogosított tulajdonostársnak a közös tulajdon megszüntetése során legalább annyi jogot kell biztosítani, mint amennyi az egyéb jogcímen bentlakó nem tulajdonost megilletné. Ebből következően hozzájárulása nélkül legfeljebb megfelelő cserelakás felajánlása esetén lehet kötelezni a lakás elhagyására [Ptk. 148. § (2) bek., PK 10. sz.].*

BH1982. 508. *I. A közös tulajdon megszüntetése során elsődlegesen az egyébként műszakilag elkülöníthető ingatlan természetbeni megosztására kell törekedni, feltéve, ha e megosztási mód alkalmazása nem jár jelentékeny értékcsökkenéssel, vagy nem gátolja a rendeltetésszerű használatot. E feltételek megvalósulása érdekében alapos körültekintéssel kell kielégíteni mindazokat az igényeket, amelyek kielégítése nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a megosztott ingatlanrészek, illetőleg az önállóvá vált ingatlanok valóban alkalmasak legyenek a rendeltetésszerű használatra [Ptk. 148. § (3) bek.].*

BH1982. 333. *Ha a volt házastársak között lakáshasználat tekintetében vita van és ennek rendezése előtt kérik a volt közös lakáson fennálló közös tulajdon megszüntetését, a bíróságnak először a lakáshasználat tárgyában kell állást foglalnia és csak azután kerülhet sor a közös tulajdon megszüntetésére [Csjt. 31. § (6) bek., Ptk. 140-144., 148. §, PK 8., 10., 391. sz.].*

BH1982. 284. *A közös tulajdon megszüntetését bármelyik tulajdonostárs követelheti. E jogát azonban nem gyakorolhatja a tulajdonostárs, ha ezzel tulajdonostársa méltányos érdekeit súlyosan sértené [Ptk. 147. §, 148. § (2) bek., PK 10. sz.].*

BH1982. 238. *A közös tulajdonnak magához váltás utján való megszüntetése esetén a megváltási ár fizetése és a megváltozott ingatlanrész birtokba és tulajdonba adása tekintetében a feleket kölcsönös és egyidejű cselekvésre kell kötelezni. A megváltási árnak részletekben történő megfizetése esetén a tulajdonjog bejegyzése - ellenkező megállapodás hiányában - csak a megváltási ár teljes összegének megfizetése, de legalább a vételárnak egyidejű jelzálogi biztosítása esetében engedélyezhető [Ptk. 148. § (2) bek., 280. § (1) bek. a) pont].*

BH1982. 137. *A közös tulajdon megszüntetése iránti perben a bíróságnak hivatalból kell vizsgálnia, hogy a közös tulajdon megszüntetésének a felek által kért tulajdoni arányváltozással járó módja nem ütközik-e a felek ingatlanszerzési képességét korlátozó jogszabályok rendelkezéseibe [Ptk. 148. §, 31/1971. (X. 5.) Korm. sz. r. 3. és 7. §, 25/1971. (X. 5.) ÉVM-IM sz. r. 1. és 8. §].*

BH1981. 498. *A közös tulajdon megszüntetése során az ingatlanban lakó volt házastárs a körülmények olyan megváltozása nélkül, amely a használat más módjának a megállapítását indokolná - csak vállalása vagy megfelelő cserelakás biztosítása esetén kötelezhető a lakás kiürítésére [Ptk. 148. §, PK 10. és 381. sz. állásfoglalás].*

BH1981. 450. *Az ingatlanra vonatkozó közös tulajdon megszüntetésének szabályait abban az esetben is alkalmazni kell, ha a megszüntetésre a házastársi közös vagyon megosztásának keretében kerül sor [Ptk. 148. §, Csjt. 31. §, 10. sz. Irányelv.]*

BH1981. 190. *A házastársi közös vagyon olyan megosztása, amellyel az egyik házastárs a másik volt házastárs nyaraló ingatlan illetőségét magához váltja, a nyaraló ingatlan többi társtulajdonosának érdekét nem érinti, attól teljesen független, ezért az ő perbenállásukra ilyen esetben nincsen szükség [Csjt. 31. §, Ptk. 148. §, PK 10. sz.].*

BH1981. 97. *A családvédelmi szempontok figyelembevételével kell meghatározni, hogy a közös tulajdon megszüntetése esetén a bennlakó és az ingatlant magához váltó házastárs (volt házastárs) viselje-e, és ha igen, milyen mértékben viselje a bennlakás értékcsökkentő hatását [Ptk. 148. §, PK 10. sz.]*

BH1980. 426. *Ha a közös tulajdon megszüntetését kérő tulajdonostárs tulajdoni részét több tulajdonostárs használja, a bíróság nem jár el helyesen, ha azt annak a tulajdonostársnak a tulajdonába adja ellenérték fejében, aki az igy tulajdonába került részt nem tudja birtokba venni. A közös tulajdon megszüntetésének ez a módja továbbá csak akkor foghat helyt, ha a tulajdont szerző tulajdonostárs a bíróság által megállapított ellenértéket meg is tudja fizetni, mégpedig olyan módon, ahogyan azt az ítélet megállapítja [Ptk. 148. § (2) bek.].*

BH1980. 424. *I. A házastársak volt közös lakásán fennálló közös tulajdon megszüntetése során a jogszerű bennlakó tulajdonostársat hozzájárulása nélkül a lakás elhagyására legfeljebb csak cserelakás felajánlása esetén lehet kötelezni Ptk. 140., 148. §) II. A bennlakás értékcsökkentő hatásának elbírálásánál a bíróságnak figyelembe kell vennie a volt házastársak közös lakásának használatánál irányadó szempontokat [Ptk. 140. § Csjt. 31. § (6) bek. PK 391. sz.]*

BH1980. 249. *I. A fellebbezési bíróság csak akkor nem bírálhatja felül az első fokú bíróság ítéletének a közös tulajdon megszüntetése tárgyában hozott érdemi rendelkezését, ha kizárólag a perköltség kérdésében fellebbeztek [Pp. 247. §, Ptk. 148. §, PK 10 sz. IV/2. pont].*

BH1980. 94. *A bíróság az ingatlannyilvántartásba be nem jegyzett, OTP beruházásban épült és az OTP által értékesített öröklakások, illetve tanácsi értékesítésű szövetkezeti lakások tekintetében a házastársi közös vagyont megoszthatja az ingatlannyilvántartásba történt bejegyzés előtt is. A perben megállapíthatja, hogy a tulajdonjog bejegyzése esetén a lakásnak a felek milyen arányban lesznek tulajdonosai. A bíróság a perben akként is dönthet, hogy a tulajdoni igény alapján az ingatlan csak az egyik házastársat illeti meg, a másik házastárs igényét pedig a vagyonközösséghez tartozó egyéb vagyonnal kell kiegyenlíteni [Csjt. 31. §, Ptk. 148. §].*

BH1979. 360. *A bíróság maga választja meg a közös tulajdon megszüntetésének a körülményekre legmegfelelőbb módját; csak olyan módot nem választhat, amely ellen valamennyi tulajdonostárs tiltakozik. - A közös tulajdon tárgyait elsősorban természetben kell megosztani [Ptk. 148. § (1) - (4) bek.].*

BH1979. 177. *I. A bíróság a közös tulajdon megszüntetése iránt indult perben a közös tulajdon tárgyait vagy azok egy részét megfelelő ellenérték fejében egy vagy több tulajdonostárs tulajdonába adhatja, a haszonélvezeti jogot azonban nem szüntetheti meg. [Ptk. 148. § (2) bek., 157 § (3) bek.].*

BH1979. 114. *Szerződéses kikötés hiányában kamat csak a kötelezett késedelembe esésétezdve jár. A másik fél tulajdoni hányadát magához váltó tulajdonostárs mindaddig nem esik késedelembe, amíg a bíróság a tulajdonostárs által fizetendő összeget nem határozta meg, és a teljesítésre megszabott határidő nem telt el [Ptk. 301. § (1) bek., 148. § (2) bek.].*

BH1979. 111. *Az ingatlan egy részének másik tulajdonostárs tulajdonába adása utján nem szüntethető meg a közös tulajdon, ha az a tulajdonostárs - figyelemmel a végrehajtási lehetőségekre is - nem teljesítőképes. Ilyen esetben azt kell vizsgálni, hogy a közös tulajdon egyéb módon történő megszüntetésére van-e lehetőség [Ptk. 148. § (2) bek., PK 10. sz.].*

BH1979. 21. *Ha a bíróság a közös tulajdont akként szünteti meg, hogy a közös tulajdon tárgyát megfelelő ellenérték fejében másik tulajdonostárs tulajdonába adja, az ellenértéknek részletekben történő megfizetését akkor engedélyezheti, ha ez a jogosultra nem méltánytalan [Pp. 117. § (2) bek., Ptk. 148. § (2) bek., PK 10. sz].*

BH1979. 18. *II. Ingatlan közös tulajdonának megszüntetését csak a tulajdonos követelheti [Ptk. 112. § (1) bek., 148. §, PK 10. sz.].*

BH1978. 472. *A bíróságnak - ilyen irányú kérelem esetében - a közös tulajdont meg kell szüntetnie, kivéve ha joggal való visszaélés, a jognak a többi tulajdonostárs méltányos érdekeit súlyosan sértő gyakorlása állapítható meg. - Egymagában az a körülmény, hogy a tulajdonostársnak haszonélvezeti joga van a másik tulajdonostárs tulajdoni illetőségén, nem akadálya annak, hogy ez utóbbit a bíróság megfelelő ellenérték fejében a haszonélvező tulajdonába adja [Ptk. 147. §, 148. § (2) bek., PK 10. sz.].*

BH1978. 425. *II. Magához váltásra kötelezés esetén mindegyik tulajdonostárs csak az általa megszerzett rész ellenértékét köteles megfizetni, egyetemleges marasztalásnak tehát nincs helye [Ptk. 148. § (2) bek., PK 10. sz.].*

BH1978. 343. *Ha a bíróság a közös tulajdont úgy szünteti meg, hogy az egyik tulajdonostárs illetőségét megváltási ár ellenében másik tulajdonostárs tulajdonába adja s az előbbit a megváltási ár kifizetése ellenében az általa használt lakrész kiürítésére kötelezi, a végrehajtási eljárásra a lakásbérletre vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatók. A végrehajtást az 1955. évi 21. tvr. szabályainak alkalmazásával kell foganatosítani [1955. évi 21. tvr. 170-172. §, Ptk. 148. § (2) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 77. §].*

BH1978. 162. *Ha a közös tulajdon természetben megosztás útján nem szüntethető meg, a bíróságnak arra kell törekednie, hogy az egyik tulajdonostárs a másik tulajdonostárs hányadát magához váltsa. A házingatlant birtokában tartó tulajdonostárs anyagi helyzetétől függően - kötelezettségvállalás nélkül is kötelezhető a magához váltásra [Ptk. 148. § PK 10. sz.].*

BH1978. 78. *Közös tulajdon megszüntetésével valamelyik tulajdonostárs illetőségének másik tulajdonostárs tulajdonába adása és az ellenérték megállapítása csak egyidejűleg történhet. E vonatkozásban részítélet hozatalának nincs helye [Pp. 213. § (2) bek., Ptk. 148. § (2) bek.].*

BH1977. 540. *Közös tulajdon természetbeni megosztással történő megszüntetése esetén a megosztásnak a tulajdoni hányadhoz kell igazodnia, s ettől akkor lehet eltérni, ha az eltérést gazdasági vagy célszerűségi okok indokolják; ilyenkor a különbözet pénzbeli kiegyenlítéséről kell gondoskodni [Ptk. 117. és 148. §, PK 8. és 10. sz.]*

BH1977. 274. *I. Ha a bíróság a közös tulajdont oly módon szünteti meg, hogy valamelyik tulajdonostársat a másik tulajdonostárs tulajdoni hányadának a megváltására jogosítja fel, a feleket a megváltási ár fizetése és a megváltott ingatlanrész telekkönyvi tulajdonba, illetőleg birtokba adása tekintetében kölcsönösen és egyidejű teljesítésre kell köteleznie [Ptk. 148. § (2) bek.].*

BH1977. 273. *I. Ha a volt házastársak közös tulajdonában álló házban csak az egyikük lakik, a közös tulajdon megszüntetése iránt indított perben méltánylandó körülmények olyan döntést indokolhatnak, amely a bennlakás által okozott értékcsökkenés következményeit nem, vagy csak részben hárítja a bennlakóra (Ptk. 148. §, PK 10. sz.).*

A társasház-tulajdon

149. § (1) Épületen úgy is lehet közös tulajdont létesíteni, hogy az épület meghatározott részei - elsősorban a lakások - a tulajdonostársak külön tulajdonában vannak (társasház-tulajdon).

(2) A társasház-tulajdon létesítéséhez a tulajdonostársak alapító okiratba foglalt megállapodása és a társasház-tulajdonnak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése szükséges.

(3) A közös tulajdonnak társasház-tulajdonná való átalakítását bármelyik tulajdonostárs kérelmére a bíróság is elrendelheti. Ebben az esetben az alapító okiratot a bíróság ítélete pótolja.

(4) A társasház-tulajdonra a közös tulajdon szabályait a külön jogszabályban meghatározott eltérésekkel kell alkalmazni.

A) A társasház-tulajdon jellemzői

A társasház-tulajdon a közös tulajdon sajátos formája. E sajátosságokat a jogi szabályozás módja is kifejezi:

- a Ptk. 149. § (1)-(2) bekezdése csak a társasház-tulajdon fogalmát és a társasház-tulajdon létesítésének legalapvetőbb feltételét határozza meg - kihangsúlyozva ekként a közös tulajdon általános sajátosságaitól eltérést
- a társasház-tulajdonra vonatkozó külön jogszabályok (az 1998. március hó 1. napjától hatályos, a társasházról szóló 1997. évi CLVII. törvény, megelőzően az 1977. évi 11. törvényerejű rendelet) eltérő rendelkezéseinek a közös tulajdon körében a Ptk. XII. fejezetében, a külön tulajdon esetében pedig a Ptk. X. fejezetében szabályozottakkal szemben elsőbbséget biztosít [Ptk. 149. § (3)].
A társasház-tulajdon tartalmi sajátosságai alapján is eltér az egyéb közös tulajdontól, mert:
- társasház-tulajdon nem minden dolgon, csak egy vagy több épületingatlanon és akkor létesíthető, ha abban legalább két, műszakilag önálló lakás vagy nem lakás céljára szóló helyiség van,
- a tulajdonjog kettősen osztott: a lakás (nem lakás céljára szolgáló helyiség) az egyes tulajdonostársak külön tulajdonában, a fennmaradó részek pedig - meghatározott eszmei hányadrészek szerint - közös tulajdonukban állnak,
- a társasház-tulajdon létrehozásához a tulajdonostársak szerződése (alapító okirat) vagy az azt pótló bírósági ítélet és annak alapján a társasház-tulajdon ilyenkénti ingatlan-nyilvántartási bejegyzése szükséges,
- a társasház-közösség a társaság egyik formája (Ptk. 578/I. §),
- a közös név alatt működő társasház-közösség jogképes: a közös tulajdonnal való ügyintézés körén belül jogokat szerezhet, kötelezettségeket vállalhat, gyakorolja a tulajdonosi jogokat és viseli az ilyen terheket, rendelkezik perbeli jogképességgel, azaz közös név alatt pert indíthat és perelhető [1997. évi CLVII. törvény 3. § (1)]. A közös név alatt működő társasház-közösség törvényes képviselője (a bíróság és más hatóságok előtt) a közös képviselő, ha azonban az alapító okirat vagy a szervezeti-működési szabályzat intézőbizottság választását írta elő, az intézőbizottság elnöke (1997. évi CLVII. törvény 21. § (2), 37. §).
A tulajdonosi jogok (birtoklás, használat, haszonszedés, rendelkezés) gyakorlásának sajátossága a külön tulajdont illetően az, hogy a külön tulajdon és a közös tulajdonból ahhoz tartozó hányad egységes, azaz külön-külön nem ruházható át és nem terhelhető meg [1997. évi CLVII. törvény 2. § (2)].
A külön tulajdonból eredő jogosítványokra a tulajdonjog tartalmára és védelmére vonatkozó általános szabályok (Ptk. X. fejezet) az irányadóak azzal azonban, hogy
- e jogok gyakorlása nem járhat a többiek jogának és törvényes érdekének sérelmével,
- ha az alapító okirat a használat és hasznosítás szabályait meghatározta, e jogok csak ennek megfelelően gyakorolhatóak,
- a külön tulajdonban álló nem lakás céljára szolgáló helyiség használati (hasznosítási) módjának megváltoztatását a közgyűlés megtilthatja,
- a tulajdonos köteles tűrni és biztosítani a közös tulajdonban álló épületrészekkel (berendezésekkel) kapcsolatos közösségi ellenőrzést és az ezeket érintő fenntartási (felújítási) munkálatok elvégzését a külön tulajdonában,
- a külön tulajdonú lakásában tervezett építkezésről a tulajdonos a közös képviselőt tájékoztatni köteles (1997. évi CLVII. törvény 12-13. §)
- a szabad rendelkezés jogának korlátozását jelenti, hogy a közgyűlés (vagy a közös képviselő, illetve az intézőbizottság elnöke) határozatával jelzálogjoggal terhelheti meg a külön tulajdont, ha a tulajdonosnak legalább hat havi közös költség hátraléka van [1997. évi CLVII. törvény 24. §].
A tulajdonostársak a közös tulajdonból folyó jogok gyakorlásáról társasház-tulajdon esetén is határozattal döntenek, mégpedig - a kivételektől eltekintve - a szótöbbséges határozattal [1997. évi CLVII. törvény 28. § (2)]. Az eltérő eseteket a törvény nevesíti, de az alapító okirat, illetve a szervezeti-működési szabályzat is rendelkezhet másként, de csak akként, hogy az egyébként szótöbbségre utalt kérdések valamelyikére minősített többségű vagy egyhangú, a minősített többségi határozatra tartozó kérdésben pedig egyhangú határozatot kíván meg. A törvény értelmében egyhangú határozattal döntenek a tulajdonostársak
- az alapító okirat módosításáról [1997. évi CLVII. törvény 11. § (2)]. Kivétel ez alól az az eset, amikor az alapító okirat a szervezeti-működési szabályzatra tartozó kérdéseket (a közösség szervei, hatásköre, jogai és kötelességei, a közös költség viselésének szabályai) ugyan rendezte, de utóbb a közgyűlés szervezeti-működési szabályzatot fogadott el. Ebben az esetben az utóbb elfogadott szabályzattal ellentétes alapító okirati rendelkezéseket 2/3-os szótöbbséggel hozott közgyűlési határozat hatálytalaníthatja [1997. évi CLVII. törvény 6. § (1)].
Nem az alapító okirat módosítására vonatkozó szabályok szerint kell eljárni azonban akkor, ha az alapító okirat nyilvánvaló elírást tartalmaz. Ilyen esetben a kijavítás érdekében bármelyik tulajdonostárs kérelmére a bíróság dönt [1997. évi CLVII. törvény 41. § (3)].

- A rendes gazdálkodás körét meghaladó kiadásokról [1997. évi CLVII. törvény 23. § (1)], amelyek alatt a törvény 39. § 5. pontja szerinti kiadásokat kell érteni.
- A közös tulajdon egyes részeinek átruházásáról. Kivételesen azonban e körben a közgyűlés kétharmados többséggel hozott határozattal is rendelkezhet, ha az alapító okirat e körben előre a felhatalmazást megadta [1997. évi CLVII. törvény 3. § (2)]. Ki kell itt emelni, hogy a törvény egyes közös tulajdoni részek (épületszerkezet, az épület állékonyságát biztosító részek, berendezések, felszerelések) átruházását tiltja, így e részek egyhangú határozattal még akkor sem kerülhetnek külön tulajdonba, ha azok a külön tulajdont képező lakáson (nem lakás céljára szolgáló helyiségen) belül helyezkednek el, és az önálló ingatlanná alakítás vagy a külön tulajdonhoz bővítéssel hozzácsatolás feltételei egyébként fennállnak [1997. évi CLVII. törvény 16. § (2), 3. § (2)].
Kétharmados többséggel döntenek a tulajdonostársak:
- a szervezeti-működési szabályzat elfogadásáról, illetve ha az szükséges, az ezzel ellentétes alapító okirati rendelkezések hatálytalanításáról [1997. évi CLVII. törvény 6. § (2)],
- ha a külön tulajdonban álló nem lakás céljára szolgáló helyiség használati, hasznosítási módjának megváltoztatását tiltó rendelkezést hoznak [1997. évi CLVII. törvény 13. § (3)].
A közgyűlési határozat megtámadására a törvény a határozat meghozatalától számított 60 napos jogvesztő határidőt szab. Ilyen módon kereshet jogorvoslatot az a tulajdonostárs is, akinek külön tulajdonára - a közös költség tartozása miatt - a jelzálogjog bejegyzését rendelték el (1997. évi CLVII. törvény 32. §). Ezt a szabályt azonban csak olyan társasház esetén lehet alkalmazni, amelyben több mint hat lakás van. A legfeljebb hat lakást magába foglaló társasház esetén ugyanis a törvény a III. fejezet (21-38. §) helyett a Ptk.-nak a közös tulajdonra vonatkozó általános szabályait rendeli alkalmazni [1997. évi CLVII. törvény 21. § (3)]. Ez utóbbi esetben tehát a sérelmezett határozat megtámadására határidőhöz kötöttség nélkül sor kerülhet.
A külön tulajdonnal felmerülő kötelezettségek teljesítése a külön tulajdonost terheli. A közös tulajdonba tartozó részeket érintően a teherviselés általános szabálya az, hogy e kiadások a tulajdonostársakat a tulajdoni hányadaik arányában terhelik. E kiadások fedezésére a tulajdonostársak a közgyűlés által évente elfogadott költségvetésben meghatározott, havonta esedékes közös költség megfizetésére kötelesek. A jogi személyiséggel rendelkező, közös név alatt működő társasház-közösség egészét terhelő kötelezettségek teljesítéséért a tulajdonostársak a tulajdoni hányadaik arányában az egyszerű (sortartó) kezesség [Ptk. 273. §, 274. § (1)] szabályai szerint felelnek [1997. évi CLVII. törvény 22. § c), 3. § (3)]. A törvény felhatalmazó szabálya alapján [1997. évi CLVII. törvény 3. § (3), 18. §] azonban akár az alapító okirat, akár a szervezeti-működési szabályzat a tulajdoni hányadrészektől eltérő arányú teherviselésről (kezesi helytállásról) dönthet.
A külön tulajdonban álló lakásra (nem lakás céljára szolgáló helyiségre) a tulajdonostársakat a törvényen alapuló elővásárlási jog nem illeti meg. A tulajdonosok azonban szerződéssel (az alapító okiratban) e külön tulajdonokra elővásárlási (előbérleti) jogot alapíthatnak (1997. évi CLVII. törvény 15. §).
Sajátos feltételek mellett bármelyik tulajdonostárs a közös tulajdon részleges megszüntetése iránt pert indíthat. Erre azonban csak akkor kerülhet sor, ha a közös tulajdonban álló épületrészből önálló ingatlan alakítható ki vagy az a külön tulajdonhoz bővítményként csatolható, a közgyűlés többségi határozatával ehhez hozzájárult és az érintett rész külön tulajdonba kerülését a törvény nem tiltja. A keresetnek a bíróság akkor adhat helyt, ha az a kisebbség méltányos érdekét nem sérti (1997. évi CLVII. törvény 19. §).
A társasház szervezetére (közgyűlés, közös képviselő, intézőbizottság, számvizsgáló bizottság) vonatkozó rendelkezéseket az 1997. évi CLVII. törvény III. fejezete tartalmazza.
B) A közös tulajdon társasház-tulajdonná alakítása
A fennálló közös tulajdon csak kérelemre alakítható társasház-tulajdonná [Ptk. 149. § (3), BH1992. 759. I., PK 11. számú állásfoglalás II.] Ezért, ha a közös tulajdon megszüntetése iránt indított perben ennek lehetősége fennáll, de ilyen kérelmet az erre vonatkozó tájékoztatás ellenére a felek egyike sem terjeszt elő, a bíróság a közös tulajdon megszüntetésének módozatai helyett hivatalból a társasház-tulajdonná alakítást nem választhatja. Erre irányuló kérelem esetén azonban a bíróságnak az összes körülmény körültekintő figyelembevételével kell vizsgálnia, hogy - a kölcsönös érdekek sérelme nélkül vagy azok legkisebb sérelme mellett - az adott esetben melyik rendezési mód alkalmazható. A közös tulajdonnak társasház-tulajdonná átalakítása esetén a közös tulajdon részlegesen fennmarad ugyan, de a legfontosabb tulajdonosi jogosítványok szempontjából a tulajdon önállósága és kizárólagossága lesz a meghatározó. A társasház-tulajdonná alakítás további előnye, hogy az ilyen tartalmú ítélet gyakorlatilag lezárja a közös tulajdon megszüntetésének a kérdését, mert a társasház-tulajdon már csak valamennyi tulajdonostárs hozzájárulásával szüntethető meg [1997. évi CLVII. törvény 11. § (2), PK 11. számú állásfoglalás II.].
Ha a bíróság alakítja társasház-tulajdonná a közös tulajdont, az ítélet pótolja az alapító okiratot. E törvényi rendelkezés nem a jognyilatkozat pótlásának [Ptk. 5. § (3)] sajátos szabálya. Az alapító okirat ugyanis a

tulajdonostársak szerződése, a szerződéskötés megtagadása pedig nem minősülhet joggal való visszaélésnek és a szerződéses nyilatkozat nem olyan jogszabályban megkívánt nyilatkozat, amely a feltételek megléte esetén ítélettel pótolható lenne (BH1998. 13., BH1997. 522.). Jognyilatkozat pótlása iránti kereseti kérelem alapján a közös tulajdon társasház-tulajdonná akkor sem alakítható, ha adott esetben az építőközösségi szerződésben vállalt kötelezettségét [Ptk. 578/B. § (3)] megszegve az egyik építtető-társ az alapító okirat aláírását megtagadta, vagy közöttük az okirat valamely rendelkezésében vita támadt.
A bíróság a társasház-tulajdonná alakításkor az ítéletben - az irányadó anyagi jogi szabályoknak és a felek dologhoz fűződő jogai és törvényes érdekei mérlegelésével - azokban a kérdésekben dönt, amelyekről - bírósági eljárás nélkül - a tulajdonostársaknak a szerződésükben kellett volna megállapodniuk. A közös tulajdonnak bírósági úton történő társasházzá alakítása esetén tehát nincs nevesített alapító okirat, hanem e szerződést a jogerős ítélet rendelkezése helyettesíti. Nem változtat ezen a tényen az sem, hogy e perekben a bíróság a kérelmet előterjesztő féltől minden esetben az alapító okirat tervezetének elkészítését és csatolását kívánja meg, amelyet kötelezettségként az 1997. évi CLVII. törvény 9. § (3) bekezdése már külön is nevesít.
A közös tulajdon társasház-tulajdonná alakításának törvényi előfeltétele az épületingatlanban legalább két, műszakilag önálló lakás (vagy nem lakás céljára szolgáló helyiség léte és a létrehozott társasház-tulajdon ingatlan-nyilvántartási bejegyzésre alkalmas volta.
A gyakorlat lehetségesnek tartja a társasházzá alakítást akkor is, ha az épület kétlakásossá tétele műszakilag megoldható és ez a felek kölcsönös méltányos érdekének is megfelel. Ilyen esetben a szükséges építkezés (leválasztás, megosztás) kivitelezése a társasházzá-alakítás előkérdése.
A társasház-tulajdon ingatlan-nyilvántartási bejegyzéséhez szükséges feltételek:
- az alapító okiratra tartozó kérdések tisztázása [1997. évi CLVII. törvény 10. § a)-b), d)-e) pontjai, valamint c) pontja és az Inytv. végrehajtásáról szóló 109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet 73. § (2)]. E jogszabályi rendelkezések az alapító okirat minimális tartalmi követelményeit sorolják fel, de ezen felül számtalan olyan kérdés lehet, amelynek rendezését a felek kívánják vagy a bíróság tartja indokoltnak. A bíróságnak minden esetben arra kell törekednie, hogy a feleket tevékeny közreműködésre szorítsa és elősegítse, hogy a vitás kérdésekben a felek lehetőség szerint megállapodásra jussanak.
- az épület alaprajza [Inytv. 33. § (3)].
E perekben a perköltség viselésére a PK 10. számú állásfoglalás VI/g. pontjában kifejtettek az irányadóak.
A jogerős ítéletet az alaprajzzal együtt a bíróság küldi meg a földhivatalnak bejegyzés érdekében.
A társasházzá alakítás sajátos esete az, amikor a bíróság már meglévő társasház esetén dönt ilyen tartalommal. Erre akkor kerülhet sor, ha több épületet foglal magába a társasház, és az érintett épületek tulajdonosainak többsége az önálló társasházzá alakítást határozzák el, és ennek érdekében fordulnak a bírósághoz [1997. évi CLVII. törvény 6. § (2)]. Ilyenkor nemcsak az önállóvá váló társasház alapító okirata, de az eredeti társasház módosított alapító okirata tervezetét is csatolni kell.
BH1999. 158. *Társasháztulajdont érintő szerződés érvénytelenségének megállapítása iránti perben a szerződést kötő valamennyi félnek perben kell állnia [Ptk. 149. §., Pp. 51. § a) pont].*
BH1995. 635. *Ha a közös tulajdon részleges fennmaradása a felek közötti rossz viszony miatt nem kívánatos, és az igénylő az átalakítás költségeit nem tudja viselni, úgy a társasházzá történő átalakítás a közös tulajdon megszüntetésének módjaként nem alkalmazható [Ptk. 148. § (1) bek., 149. § (1) bek., 1977. évi 11. tvr. 1. § (3) bek., PK 11. sz.].*
BH1995. 510. *A közös tulajdonnak - társasházzá való - átalakítással történő megszüntetésénél irányadó szempontok (Ptk. 147. §, 148. §, 149. §, PK 10. sz.).*
BH1995. 274. *Annak, hogy a bíróság a közös tulajdon megszüntetéséről vagy annak társasházzá alakításáról döntsön, elengedhetetlen feltétele, hogy a tulajdoni hányadok tisztázva legyenek [Ptk. 147-148. §-ok, 149. § (3) bek., 5. § (3) bek., PK 10. sz.].*
BH1992. 759. *I. Közös tulajdon társasházzá való átalakítás útján csak önálló kérelem alapján szüntethető meg [Ptk. 148-149. §, PK 11. sz.].*
BH1990. 215. *Az építőközösségi szerződésre vonatkozó szabályok alkalmazásával összefüggő kérdések [Ptk. 575. §, 276. § (5) bek. a) pont, 1977. évi 11. tvr., Ptk. 139-149. §-ai].*
BH1985. 384. *A társasház-alapító okirat szerinti tulajdoni viszonyoktól eltérő használat önmagában nem eredményezheti a tulajdoni helyzet módosulását [Ptk. 149. §, 1977. évi 11. sz. tvr. 6. §].*
BH1985. 56. *II. A társasház-alapító okirat a közös költségek viselése kérdésében a felek között kötelmi jellegű tartós jogviszonyt hoz létre. Ebben a vonatkozásban ezért helye lehet az alapító okirat bíróság által történő módosításának, ha ennek megvannak a törvényben meghatározott feltételei [Ptk. 149. §, 241. §].*

BH1983. 398. *A tulajdonostársak a társasház-tulajdonból fakadó tulajdoni és használati viták tekintetében egymással vannak jogviszonyban, a jogviszonyuk tartalmát a társasház-alapító okirat határozza meg [Ptk. 149 §, 1977. évi 11. sz. tvr.].*

BH1982. 239. *A társasházzá átalakítás folytán keletkező önálló tulajdoni részek kialakítása során is érvényesülnie kell a felek kölcsönös érdekeinek, egyik fél sem juthat a másik rovására előnyösebb helyzetbe. Erre tekintettel kell lenni a szükséges átalakítási költségek viselésének meghatározásánál is [Ptk. 149. §, 1977. évi 11. sz. tvr. 1. § (1) bek., 2. §, 4. § (1) bek., 1972. évi 31. sz. tvr. 15. és 16. §, 27/1972. (XII. 31.) MÉM sz. r. 80. §, PK 425. sz.].*

BH1981. 274. *Társasház - tulajdon a felek megállapodása vagy a bíróság rendelkezése alapján jöhet létre. A felek megállapodása esetén a megállapodást kell alapító okiratba foglalni, a bíróság rendelkezése esetén a bíróság ítélete pótolja az alapító okiratot. - A feleknek az alapító okiratba foglalt megállapodása szerződés, amely érvényesen csak akkor jön létre, ha a felek megállapodása kiterjed minden lényeges - illetőleg bármelyik fél által lényegesnek minősített - kérdésre.- A bíróság csak abban az esetben pótolhatja az alapító okiratot, ha a társasház-tulajdont a bíróság rendelkezése hozza létre. [Ptk. 149. §, 205. § (2) bek., 1977. évi 11. sz. tvr. 1. § (1) bek., 2. 9. §].*

BH1981. 228. *Ha a társasházban levő lakáson és a közös tulajdonban álló részeken haszonélvezeti jog áll fenn és a tulajdonostársak olyan kérdésben kívánnak dönteni, amely a haszonélvező haszonélvezeti jogának gyakorlását is érinti, a haszonélvező előzetes hozzájárulását is ki kell kérni. Ennek elmaradása esetén a tulajdonostársak megállapodása a haszonélvezővel szemben hatálytalan [Ptk. 149. § 157. § (1) és (2) bek.].*

BH1980. 162. *A közös képviselő képviseleti jogkörében eljárva, a társasházközösség tagjainak névszerinti részletes feltüntetése nélkül önállóan is jogosult harmadik személyek ellen pert indítani [Ptk. 149. § 1977. évi 11. sz. tvr. 18. § (1) és (2) bek., PKT 4/1979. sz.].*

BH1980. 14. *II. Ha a felperesek kereseti kérelme - lényeges tartalma szerint - a közös tulajdonnak társasház-tulajdonná való átalakítására irányult, a bíróságnak arra kell törekednie, hogy a megállapodás útjában álló vitás kérdések megoldása érdekében a feleket tevékeny közreműködésre szorítsa; ha pedig a felek elfogadható tervezetet nem terjesztenek elő, akkor a vitás körülmények felderítése és egyéb szükséges bizonyítás után az alapító okiratot ítélettel pótolja. [Ptk. 149. §, 1977. évi 11. sz. tvr., 2. §, Pp. 3. § (1) bek.].*

XIII. fejezet

A használati jogok

150-154. §

BH1999. 265. *A korábban hatályos jogszabályok alapján létrejött tartós földhasználati jogra alapított, az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető tulajdonjog megszerzésének feltételei [Ptk. 150. § (1) bek., 27/1987. (VII. 30.) MT r. 1. § (1) és (3) bek., 16. § (2) bek.].*

BH1986. 467. *A helyi tanács végrehajtó bizottsága a lakásszövetkezet tartós használatba adott földrészlet nagyságát utóbb nem csökkentheti [Ptk. 150. § (1) bek., 1977. évi 12. sz. tvr. 13. § (1) és (2) bek., 14. § (2) bek., 16/1983. (X. 11.) ÉVM-PM-IM sz. r. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 19. § (1) bek.].*

BH1999. 265. *A korábban hatályos jogszabályok alapján létrejött tartós földhasználati jogra alapított, az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető tulajdonjog megszerzésének feltételei [Ptk. 150. § (1) bek., 27/1987. (VII. 30.) MT r. 1. § (1) és (3) bek., 16. § (2) bek.].*

BH1984. 444. *Ha a bíróság a tartós használatba adott földön emelt épületen fennálló közös tulajdont akként szünteti meg, hogy az épületet valamelyik tulajdonostárs kizárólagos tulajdonában adja, akkor a közös tulajdon ilyen módon történő megszüntetésével a földhasználati jogosultságot is rendezni kell. A földhasználat ellenértékének a meghatározásánál pedig mérlegelni kell azt is, hogy az ingatlan forgalmi értéke időközben emelkedett-e s ha igen, milyen mértékben [Ptk. 148. §, 151. § (2) bek., 1976. évi 33, sz. tvr. 3. § (2) bek., Csjt. 31. § (5) bek.].*

BH1999. 265. *A korábban hatályos jogszabályok alapján létrejött tartós földhasználati jogra alapított, az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető tulajdonjog megszerzésének feltételei [Ptk. 150. § (1) bek., 27/1987. (VII. 30.) MT r. 1. § (1) és (3) bek., 16. § (2) bek.].*

BH1981. 451. *A házastársak a közös vagyon megszüntetése során sem ruházhatják át egymásra a beépítetlen telken fennálló közös tartós földhasználati jogot, és e tekintetben a bíróság sem dönthet. A bíróságnak a házastársakat ilyen esetben arra kell felhívnia, hogy a földhasználattal kapcsolatos vitájukat az illetékes tanács szakigazgatási szervénél kell rendezniük. Ennek megtörténtéig a tárgyalás felfüggesztésére kerülhet*

sor [Ptk. 152. § (1) bek., 1976. évi 33. sz. tvr. 5. § (3) bek., 5/1977. (I. 28.) ÉVM-PM-IM sz. r. 9. § (1) bek., Pp. 152. § (1) bek.].

BH1999. 265. *A korábban hatályos jogszabályok alapján létrejött tartós földhasználati jogra alapított, az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető tulajdonjog megszerzésének feltételei [Ptk. 150. § (1) bek., 27/1987. (VII. 30.) MT r. 1. § (1) és (3) bek., 16. § (2) bek.].*

A földhasználat

155. § Ha az épület tulajdonjogát az építkező szerzi meg [97. § (2) bek., 137. § (2) bek.], az épület tulajdonosát az épület fennállásáig a földre (földrészletre) használati jog illeti meg.

A törvény erejénél fogva illeti meg földhasználati jog azt a ráépítőt, aki kizárólag az épületnek a földtől elváló tulajdonjogát (ún. osztott tulajdon) szerzi meg, mégpedig

- a törvény rendelkezése vagy a tulajdonossal kötött megállapodás alapján,

- úgyszintén akkor is, ha mint jóhiszemű ráépítő az épületnek az elfoglalt föld-rész értékét lényeges meghaladó értéke szerint azért nem szerezheti meg a föld tulajdonjogát is, mert annak tulajdonosa kifejezetten ezt kérte.

Azt, hogy a földhasználat visszterhes-e vagy ingyenes, a Ptk. 97. § (2) bekezdése szerinti esetben a jogszabály vagy a felek megállapodása határozza meg. Ha azonban a földhasználat joga az épület tulajdonosát a Ptk. 137. § (2) bekezdése alapján illeti meg, akkor az - a Ptk. 138. § (1) bekezdésének rendelkezése értelmében - visszterhes. A jogszabály az ettől eltérést nem tiltja, ezért nincs akadálya annak, hogy a felek egyező akarattal ettől eltérjenek.

A földhasználati jog lényeges fogalmi eleme az is, hogy nem személyhez fűződik, hanem az épület mindenkori tulajdonosát illeti meg. Erre utal az Inytv. végrehajtásáról szóló 109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet 9. § (2) bekezdése annak előírásával, hogy a földhasználati jog jogosultját az ingatlan-nyilvántartásban név szerint nem kell megjelölni, hanem az épület mindenkori tulajdonosára kell utalni.

Amennyiben az épület megsemmisül; a föld tulajdonosa megszerzi az épület (vagy az épület tulajdonosa a föld) tulajdonjogát; továbbá ha a felek a szerződésükben meghatározott időtartamot kötöttek ki és ez eltelt, megszűnik az épület elkülönült tulajdonjoga és ezzel a § szerinti földhasználati jog is.

Osztott tulajdon esetében az épületet önálló ingatlanként kell nyilvántartani és a földhasználati jogot ugyancsak be kell jegyezni. Földhasználat azonban csak a földrészlet egészére vagy területileg körülhatárolt részére keletkezhet [Inytv. 12. §, 16. § c)]. Az e tárgyú perekben a bíróságnak hivatalból kell rendelkeznie a használati jog ingatlan-nyilvántartási bejegyzéséről, mégpedig a földhasználat terjedelmének bejegyzésre alkalmas meghatározásával.

BH1978. 20. *Haszonélvezettel terhelt dolgot a tulajdonosa általában ellenérték fejében használhatja. A haszonélvezővel lakás ingyenes használatára kötött szerződés eredményes megtámadása esetén a tulajdonost terhelő lakáshasználati díj megállapításánál nem a lakbérekről szóló jogszabályok rendelkezései az irányadóak, hanem a használat ellenértékét az ingatlan fekvésére, műszaki állapotára, a tulajdonos által használt helyiségek számára, felszereltségére, beosztására, a használat módjára és az eset egyéb körülményeire figyelemmel kell megállapítani [Ptk. 155. § (1) és (2) bek., 201. § (1) bek., 210. § (3) bek., 235. § (1) bek., 237. §, 3/1971. (II. 8.) Korm. sz. r., 8/1971. (II. 10.) Korm. sz. r.].*

BH1977. 143. *I. A haszonélvezeti joggal terhelt dolog tulajdonosai a közös tulajdon megszüntetésével kapcsolatban a haszonélvezőt - akarata ellenére - a haszonélvezet megszüntetésére vagy korlátozására nem kényszeríthetik [Ptk. 155. § (3) bek.].*

Tvr. 11. § Az épület tulajdonjogára vonatkozó rendelkezéseket a törvény hatálybalépésekor már meglevő épületek tekintetében is alkalmazni kell.

156. § (1) A megállapodáson vagy bírósági határozaton alapuló földhasználati jogánál fogva az épület tulajdonosa jogosult a föld (földrészlet) használatára és hasznai szedésére, valamint köteles viselni az ennek fenntartásával járó terheket.

A földhasználati jog a földhasználót feljogosítja a föld birtokban tartására, használatára és hasznai szedésére. Amennyiben a földhasználat csak földrészletre vonatkozik, a jogosítványok is csak erre illetik meg a földhasználót. A föld tulajdonosa köteles a földet vagy földrészletet a földhasználó birtokába adni és tűrni, hogy azt a földhasználó a rendes gazdálkodás szabályai szerint használja. A használat arra terjed ki, ami a földrészleten lévő épület rendeltetésével összhangban van. A hasznok szedésének joga is csak a használati jog rendeltetésének keretei között gyakorolható. A földhasználó viseli viszont a föld vagy földrészlet fenntartásával járó terheket. Amennyiben a földhasználat csak a föld egy részére terjed ki, a földhasználónak a költségeket a föld tulajdonosával együtt, arányosan megosztva kell viselnie.

A föld tulajdonosa annyiban élhet rendelkezési jogával, amennyiben azzal a földhasználat gyakorlását nem gátolja, ezért például a föld használatát másnak nem engedheti át. Amennyiben a földhasználat csak a föld egy részére áll fenn, a fennmaradó részen a föld tulajdonosa tulajdonosi jogait korlátozás nélkül gyakorolhatja. Ilyen esetben közös használat jön létre, amely felvetheti - amennyiben a szerződésben erről nem történt rendelkezés - a használat rendezéssel összefüggő rendelkezések alkalmazását.

A földhasználat nem személyhez kötött jogosultság, ezért annak nincs akadálya, hogy a használó az épülettel együtt az ahhoz kapcsolódó földhasználatot is másnak átengedje. Az épület hasznosítása a kapcsolódó földhasználatra is kiterjed. Tekintettel azonban arra, hogy a földhasználat az épület tulajdonosát megillető járulékos jogosultság, arra nincs lehetősége az épület tulajdonosának, hogy az épülethez kapcsolódó földet, vagy földrészletet önállóan adja bérbe, haszonbérbe, hiszen ilyen irányú hasznosításra a földhasználót a törvény nem jogosítja fel. Ugyancsak kizárt a földhasználat önálló átruházása is, mert a földhasználati jog forgalomképtelen.

Magával a földrészlettel, illetve az épülettel a tulajdonosok szabadon rendelkezhetnek, átruházásra mindketten jogosultak a kölcsönös elővásárlási jogra [Ptk. 97. § (3)] vonatkozó rendelkezések betartásával.

Önállóan jogosult a földhasználó birtokvédelemre. A föld tulajdonosa a jogviszonyban ugyancsak birtokosnak minősül, ehhez képest a birtokvédelem akár a földhasználóval, akár kívülállóval szemben megilleti.

(2) Az épület tulajdonjogának örökléssel vagy átruházással történő megszerzése esetén az épület új tulajdonosát a földhasználati jog változatlan feltételekkel illeti meg.

A földhasználati jog önálló átruházás tárgya nem lehet. Abból, hogy a földhasználati jog az épület mindenkori tulajdonosát illeti meg, következik, hogy az épület tulajdonjogának átruházása, vagy öröklése esetében a földhasználati jog is átszáll az épület új tulajdonosára.

BH2003. 110. *I. A biztosítási intézkedés és az ideiglenes intézkedés elhatárolása. (Ptk. 156. §, Vht. 185. §).*

A haszonélvezet és a használat

157. § (1) Haszonélvezeti jogánál fogva a jogosult a más személy tulajdonában álló dolgot birtokában tarthatja, használhatja és hasznait szedheti.

A haszonélvezeti jog személyhez kötött abszolút szerkezetű dologi jog, amelynek alapján a haszonélvező a más személy tulajdonában lévő dolgot birtokolhatja, használhatja és hasznosíthatja. Ez azt jelenti, hogy mindenki mást negatív kötelezettség terhel a haszonélvezővel szemben, nevezetesen tartózkodniuk kell minden olyan magatartástól, amellyel akadályozzák vagy veszélyeztetik a haszonélvezeti jog gyakorlását. A haszonélvezeti jog a tulajdonostól részjogosítványokat von el. A haszonélvezeti jog fennállása alatt a tulajdonost részjogosítványai közül a rendelkezési jog, továbbá a dolognak a haszonélvezeti jog sérelme nélküli megterhelésének joga illeti meg.

Nincs akadálya annak, hogy haszonélvezeti jog - törvényi tiltó rendelkezés hiányában - jogi személyt, vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságot illessen szerződés, vagy akár végintézkedés alapján.

A haszonélvezeti jog személyhez kötött, a haszonélvező azt sem élők között, sem halál esetére nem ruházhatja át. A haszonélvezeti jog forgalomképtelen.

A haszonélvezet tárgya rendszerint ingó, vagy ingatlan dolog. Létrehozható, illetve öröklés útján létrejön hasznot hajtó jogon és kamatozó követelésen is. Így például a szerzői jogon mint vagyoni jogon is fennállhat haszonélvezet. Miután a szerzői jogdíj a dolog hasznával azonos, a jogdíjak beszedésének joga a haszonélvezőt illeti meg (BH1972. 7096.).

A haszonélvezet kiterjedhet a dolog egészére, vagy annak egy részére. Részleges haszonélvezeti jog sem ingó, sem ingatlan esetében nincs kizárva. Az Inytv. végrehajtásáról szóló 109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet 10. § (1) bekezdése is kimondja, hogy haszonélvezeti jog az egész ingatlanra, annak eszmei hányadára, továbbá természetben meghatározott vagy területileg kijelölt részére is bejegyeztethető.

A dolog - adott esetben az ingatlan - egy részére fennálló haszonélvezeti jog esetében felvetődhet vita - esetében - a használat rendezésének kérdése, amelyet a bírói gyakorlat a tulajdonostársakra irányadó PK 8. számú állásfoglalásban foglalt iránymutatások szerint végezhet el, meghatározva a haszonélvezőt megillető birtoklás, használat és hasznosítás terjedelmét és módját a többi hányadra jogosult személyek (tulajdonos, tulajdonostárs más haszonélvező) jogainak figyelembevételével.

A haszonélvezeti jog a dolognak csak azokra az alkotórészeire terjed ki, amelyek a haszonélvezet keletkezésekor megvoltak. Abban az esetben, ha a haszonélvezet alapítása - özvegyi jog esetében keletkezése - után a tulajdonos az ingatlanon épületet vagy egyéb építményt létesít, úgy erre a haszonélvezeti jog - külön megállapodás hiányában - nem terjed ki. Így például az építési telekre szerződéssel biztosított haszonélvezeti jog terjedelme - ellenkező megállapodás hiányában - a dolog szerződés kötéskori állapotához igazodik

(BH1996. 24.). Amennyiben azonban az új épület a régi helyébe lépett, a haszonélvezeti jog fennmarad, legfeljebb korlátozására van lehetőség [Ptk. 163. § (2)].

A bírói gyakorlat szerint a haszonélvezőnek az a nyilatkozata, amellyel hozzájárul, hogy a tulajdonos saját költségén a maga részére az ingatlanon új épületet, helyiséget létesítsen, olyan ráutaló magatartás lehet, amelyből a haszonélvezeti jogot létrehozó szerződés módosítását, illetve a törvény alapján létrejött haszonélvezeti jog korlátozását kifejező akaratnyilvánításra lehet következtetni. Ennek megfelelően: ha a haszonélvezettel terhelt dolog a haszonélvezet alapítása után lényegesen gyarapodik vagy használati értéke jelentősen megváltozik, a tulajdonos kérheti a bíróságtól annak megállapítását, hogy melyek a dolognak azok a részei, amelyekre a haszonélvezeti jog nem terjed ki. Ilyenkor lehetőség van arra is, hogy a bíróság a haszonélvezeti jogot az ingatlan természetben meghatározott, illetőleg kijelölt részére jegyeztesse be, feltéve, hogy a felek a szerződésben nem rendelkeztek a haszonélvezetnek a dolog megváltozása utáni terjedelméről (BH1987. 162.).

Ingó dolgok akkor lehetnek haszonélvezet tárgyai, ha tartós használatra alkalmasak. Az elhasználhatatlannak minősíthető dolgok a haszonélvezet megszűnésekor visszakerülnek a tulajdonos birtokába, a tulajdonos legfeljebb a rendeltetésszerű használat folytán bekövetkezett értékcsökkenést köteles viselni. A rendeltetésszerű használat folytán tönkrement dolgot a haszonélvező nem köteles pótolni és annak értéke megtérítésére sem kötelezhető.

Rendhagyó haszonélvezet az, ha a haszonélvezeti jog nem tartós használatra szolgáló dolgon keletkezik (lásd Ptk. 160. §-ához fűzött magyarázatot).

A haszonélvezeti jog ugyanazon a dolgon több személyt is megillethet. E személyek a haszonélvezetet vagy egymás mellett egy időben, vagy sorrendben egymás után gyakorolják. Az egy időben több személyt megillető haszonélvezeti jog csak szerződés alapján keletkezhet. Gyakorlásának módját a felek megállapodása - ennek hiányában - a bíróság állapítja meg, alkalmazva a közös tulajdonban lévő dolog használatának szabályozására irányadó szabályokat.

Sorrendben egymás után követően gyakorolható haszonélvezet keletkezhet öröklés útján is például abban az esetben, ha az özvegy haszonélvezeti joggal terhelt hagyatéki vagyonra szerez haszonélvezeti jogot. Ebben az esetben a sorrendben hátrább lévő haszonélvező a jogaival csak akkor élhet, ha a sorrendben előbb lévő haszonélvezeti jog megszűnt.

Amennyiben haszonélvezeti jog több személyt illet meg az ingatlan-nyilvántartásban azt is fel kell tüntetni, hogy a jogosultakat a jog közösen, vagy egymást követő sorrendben illeti meg [Inytv. végrehajtásáról szóló 109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet 10. § (3)].

A haszonélvező jogosultsága a birtoklásra magában foglalja jogát a birtokvédelemre is. E joga azonos a tulajdonoséval.

A hasznok szedésének jogosultsága annyit jelent, hogy a haszonélvező jogosult a dolgot ellenérték fejében másnak átengedni. A termék, termény, szaporulat - elválás előtt - a dolog alkotórésze, azon a haszonélvező az elválással szerez tulajdonjogot. Nem szerezhet azonban tulajdonjogot a haszonélvező a dolognak olyan alkotórészein, amelyek nem vonhatók e fogalmi körbe, így például a lebontott épület anyagának tulajdonjogát a haszonélvező nem szerzi meg, azt a dolog tulajdonosának köteles kiadni.

(2) A haszonélvezeti jog fennállása alatt a tulajdonos a birtoklás, a használat és a hasznok szedésének jogát csak annyiban gyakorolhatja, amennyiben a haszonélvező e jogokkal nem él.

A haszonélvezet a tulajdonjogból kivált és önállósult részjogosítványokat tartalmaz. A haszonélvezőt megillető bármelyik részjogosítvány hiánya kizárja haszonélvezet létrejöttét. A haszonélvező e jogok gyakorolására jogosult, arra viszont nem köteles.

A tulajdonost a haszonélvezet tartalmát kitevő részjogosítványok csak annyiban illetik meg, amennyiben a haszonélvező e jogokkal nem él. E jogok azonban a tulajdonost csak időlegesen illetik meg, amennyiben ugyanis a haszonélvező úgy dönt, hogy a haszonélvezeti jogát újból gyakorolja, a tulajdonos köteles tűrni, hogy a haszonélvező a dolgot birtokába, használatába vegye.

Ha őt ebben a tulajdonos megakadályozza, a tulajdonos a jogalap nélküli birtoklás szabályai szerint felel.

Az tehát, hogy a haszonélvező megengedte a tulajdonosnak a használatot, nem jelenti, hogy a jogáról lemondott volna, mint ahogy ha a tulajdonos a dolgot a haszonélvező engedélye alapján birtokolja és használja, az nem jelenti azt, hogy a haszonélvező a joga gyakorlásával felhagyott volna, hiszen maga az engedélyezés is a haszonélvezeti jog gyakorlásának minősül (BH1987. 400.)

Kérdés viszont, hogy a haszonélvezeti jogosítványok nem gyakorlásának ideje alatt a tulajdonos e jogosítványokat saját jogán (a tulajdonjogából eredően) gyakorolja-e. Az egyik álláspont szerint igen. Ebből következik, hogy tőle a haszonélvező ellenszolgáltatást nem kérhet, a beszedett hasznok kiadását, illetve megtérítését nem követelheti, s a tulajdonost illetik az elváló gyümölcsök is. Ezzel ellentétes álláspont szerint

viszont a Ptk. 201. § (1) bekezdésében foglaltakra is figyelemmel a haszonélvezettel terhelt dolgot a tulajdonosa általában ellenérték fejében használhatja, kivéve ha a haszonélvező a használatot ingyenesen engedi meg (BH1981. 499; BH1978. 20.). Ilyen esetben egyébként a tulajdonost terhelő lakáshasználati díj megállapításánál nem a lakbérekről szóló jogszabályok rendelkezései az irányadóak, hanem a használat ellenértékét az ingatlan fekvésére, műszaki állapotára, a tulajdonos által használt helyiségek számára, felszereltségére, beosztására, a használat módjára és az eset egyéb körülményeire figyelemmel kell megállapítani.

A haszonélvezet a jogosult oldaláról ingyenes, a tulajdonos annak gyakorlása fejében ellenértéket a haszonélvezőtől nem kérhet. Az más kérdés, hogy a haszonélvezeti jog létesítése ellenérték fejében is történhet.

A haszonélvezeti joggal terhelt dolog tulajdonosai a közös tulajdon megszüntetésével kapcsolatban a haszonélvezőt - akarata ellenére - a haszonélvezet megszüntetésére vagy korlátozására nem kényszeríthetik (BH1977. 143.).

(3) A haszonélvezeti jog a dolog tulajdonosának személyében beállott változásra tekintet nélkül fennmarad.

A tulajdonos - a haszonélvezeti jog kötelezettje - személye változhat, ez azonban a haszonélvezeti jogot nem szünteti meg. A haszonélvezeti jog kötelezettje a dolog mindenkori tulajdonosa. A tulajdonos személyében történő változás jogcíme is közömbös, így például fennmarad akkor is, ha a tulajdonos a tulajdonjogát például elbirtoklás útján szerezte, ami feltételezi, hogy a haszonélvező e jogát az elbirtoklási idő alatt - mely tizenöt év, kivéve, ha 2001. május 31-ig tíz év már eltelt - nem gyakorolta.

(4) A haszonélvezeti jog korlátozott időre és legfeljebb a jogosult élete végéig állhat fenn.

A haszonélvezeti jog mindig korlátozott ideig, legfeljebb a jogosult haláláig áll fenn. Ezen belül korlátozható a haszonélvezet időtartama a megszűnés időpontjának megjelölésével, vagy valamely bontó feltétel kikötésével. E korlátozások kikötésére a haszonélvezetet alapító szerződésben van lehetőség.

A haszonélvezeti jognak az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésekor meg kell jelölni annak időtartamát is. E megjelölésnek nem akadálya az, ha időtartama szerződésben nem szerepel. Ebben az esetben ugyanis a haszonélvezeti jog a jogosult halálig áll fenn, s a bejegyzés is ezt kell hogy tartalmazza.

A törvényen alapuló özvegyi jog megszűnésének időpontja az özvegy halála vagy újabb házasságkötésének időpontja [lásd a Ptk. 615. § (2) bekezdéshez fűzött magyarázatot].

A haszonélvezeti jogot alapító szerződésben kizárólag az időtartamot lehet kikötni, arra nincs lehetőség, hogy a tulajdonos érvényesen a maga javára felmondási vagy elállási jogot kössön ki.

Szerződésen alapuló haszonélvezeti jog bírósági módosítására sincs lehetőség a Ptk. 241. §-a alkalmazásával, mert a szerződés egyszeri szolgáltatásra irányul, és a haszonélvezet létrejöttével a teljesítés megtörténik; nincs lehetőség a haszonélvezet mint jog tartalmának vagy időtartamának megváltoztatására sem (BH1987. 162; BH1983. 440.).

A közös tulajdon megszüntetése sem terjedhet ki a haszonélvezeti jog megszüntetésére vagy annak korlátozására. A közös tulajdon megszüntetése vagy annak valamelyik módja a haszonélvező jogos érdekeit is sértheti, perbeli védekezése ezért a kereset elutasítását is eredményezheti (PK 10. számú állásfoglalás; BH1979. 177; BH1991. 469.).

Megszűnik a haszonélvezeti jog az ingatlan kisajátításával. Ebben az esetben a haszonélvezőt is kártalanítani kell. Ugyancsak megszűnik a haszonélvezeti jog a haszonélvező kifejezett lemondó nyilatkozatával és akkor, ha a haszonélvezet tárgya elpusztul (Ptk. 163. §).

BH2002. 490. *I. A bíróságnak a kereseti és fellebbezési kérelmek értelmezésével kell megállapítania, hogy a másodfokú eljárásban a keresetváltoztatás tilalmába ütköző igényt terjesztettek-e elő [Pp. 247. § (1) bek., Ptk. 157. § (1)-(2) bek., 237. § (1) bek.].*

EBH2001. 525. *A szerződésből, illetve a tulajdonosi jogosítványokból eredő jogok érvényesítése előtt általában nem hozható döntés abban a kérdésben, hogy harmadik személy (államigazgatási szerv, bíróság, ügyészség) szerződésen kívüli közrehatása a kártérítési felelősséget megalapozza-e (Ptk. 349. §, 130. § és 157. §).*

BH2000. 449. *Nem fedezetelvonó az ajándékozási szerződés, amelyet az egyik házastárs a másik egyetértése nélkül saját hányadára kötött, ha az ingatlanra mint kielégítési alapra nézve a közös tulajdon változatlan feltételekkel megszüntethető [Csjt. 30. § (1) bek., 77. § (1) bek., Ptk. 148. § (3) bek., 157. § (3) bek., 203. § (1) bek.].*

BH1999. 456. *A szívességi lakáshasználat megszűnésére a haszonkölcsön-szerződésre vonatkozó szabályok az irányadók [Ptk. 157. § (1) bek., 583. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. (Ltv.) 94. § (1) bek.].*

BH1999. 299. *A feleket együttesen megillető haszonélvezeti jogon alapuló használattal kapcsolatos jogvitában a közös tulajdon használatára vonatkozó szabályok megfelelően alkalmazandók [Ptk. 140-142. §, 157. § (2) bek., PK 8. sz.].*
BH1999. 17. *A használat rendezése több haszonélvező között [Ptk. 157-159. §-ok, PK 8. sz.].*
BH1998. 479. *A házastársi közös lakás használatáról - ha arra harmadik személynek haszonélvezeti joga van - a haszonélvező nyilatkozata nélkül nem lehet érdemben dönteni [Ptk. 157. § (1) bek.].*
BH1998. 424. *A haszonélvezet tárgyának szívességi használatra történt ideiglenes átengedése a haszonélvező jogát nem szünteti meg (Ptk. 157. §).*
BH1998. 74. *A használat rendezése több haszonélvező között [Ptk. 157-159. §-ok, PK 8. sz.].*
BH1997. 279. *A haszonélvezőt megillető hasznosítási jog keretében kötött bérleti szerződés a haszonélvező halálával általában nem szűnik meg [Ptk. 157. §, 201. § (2) bek., 323. § (1) bek.].*
BH1997. 75. *A harmadik személy haszonélvezeti joga kizárja a volt házastársaknak a lakáshasználat rendezése és a használati díj iránti igényét [Csjt. 31/B. § (4) bek., Ptk. 141. §, 157. § (1) és (2) bek., 159. § (2) bek.].*
BH1994. 406. *Az állami tulajdonban lévő helyiségek bérbeadására vonatkozó korlátozó rendelkezések nem alkalmazhatók, ha a haszonélvező magánszemély [Ptk. 157. § (1) bek.).*
BH1994. 184. *A haszonélvezőt a tulajdonossal szemben megillető jogok gyakorlásának egyes kérdései [Ptk. 157. § (1)-(2) bek.]*
BH1993. 739. *A közös tulajdon árverési értékesítéssel történő megszüntetése esetén mindegyik tulajdonostárs kielégítési alapjául az egész ingatlan szolgál. Minden olyan körülmény tehát, amely az árverési feltételeket a tulajdonostársak szempontjából hátrányosan befolyásolja, az árverést megnehezíti, valamennyi tulajdonosra kihat. Ezért az árverési értékesítést kedvezőtlenül befolyásoló ajándékozási szerződés hatálytalan [Ptk. 203. §, 145. § (1) bek., 157. § (3) bek.].*
BH1993. 97. *A lakáshasználati jog ellenértéke a tényleges lakhatási lehetőség, a használati jogosultság elvesztésének kárpótlására szolgál [Csjt. 31/C. § (1) bek., Ptk. 157. § (1) bek.].*
BH1991. 469. *II. A közös tulajdon megszüntetése nem terjedhet ki a haszonélvezeti jog megszüntetésére [Ptk. 157. §].*
BH1989. 403. *I. A járulékos jellegű lakáshasználat esetén, a lakáshasználati jog ellenértékére vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatók [Csjt. 31/C. §, Ptk. 157. §, 159. §].*
BH1988. 73. *Ha kölcsön összegéből vásárolt ingatlanra a kölcsönbe adó haszonélvezeti jogot kötött ki, a haszonélvezeti jog értéke a tartozás összegét csökkenti [Ptk. 523. § (1) bek., 157. §].*
BH1987. 400. *Ha a tulajdonos a dolgot a haszonélvező engedélye alapján birtokolja és használja, az engedély nem jelenti egyben azt is, hogy a haszonélvező e jogának gyakorlásával felhagyott. A haszonélvezet tárgyának (vagy egy részének) használatra történt ideiglenes átengedése a haszonélvező jogát nem szünteti meg, ezért a haszonélvező bármikor követelheti a haszonélvezet tárgyának birtokába és használatába történő visszaadását [Ptk. 157. § (1) és (2) bek.].*
BH1983. 440. *I. A bíróság a haszonélvezeti jogot - annak tartalmát vagy időtartamát tekintve - nem módosíthatja [Ptk. 157. §].*
BH1983. 67. *Ha a volt házastárs lakáshasználatát az ingatlanon haszonélvezeti joggal rendelkező és azt részben lakó harmadik személy meg kívánja szüntetni, csak a tulajdonos másik volt házastárs perbenállásával és a haszonélvezővel fennálló jogviszonyának feltárásával dönthető el, hogy a szívességi lakáshasználat vagy a házastársi lakáshasználat szabályai kerüljenek-e alkalmazásra [Ptk. 157. §, 1/1971. (II. 8) Korm. sz. r 119. § (1) és 120. § (1) bek., PK 391. sz.].*
BH1981. 499. *A bíróság a haszonélvező és a tulajdonos között létrejött szerződést amelynek alapján a házingatlant díjazás ellenében a tulajdonos használhatja - akkor módosíthatja, ha a felek tartós jogviszonyában utólag beállott lényeges körülmény folytán az valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti [Ptk. 157. § (1) bek., 241. §]*
BH1981. 228. *Ha a társasházban levő lakáson és a közös tulajdonban álló részeken haszonélvezeti jog áll fenn és a tulajdonostársak olyan kérdésben kívánnak dönteni, amely a haszonélvező haszonélvezeti jogának gyakorlását is érinti, a haszonélvező előzetes hozzájárulását is ki kell kérni. Ennek elmaradása esetén a tulajdonostársak megállapodása a haszonélvezővel szemben hatálytalan [Ptk. 149. § 157. § (1) és (2) bek.].*
BH1980. 126. *II. Ha az érdekeltek között a haszonélvezeti jog alapítására - ingatlan esetében a haszonélvezeti jog keletkezéséhez szükséges ingatlannyilvántartási bejegyzésre is kiterjedően [Ptk. 158. § (1) bek.] - a megállapodás létrejött, ezzel az ellenérdekű fél kötelezettséget vállalt arra, hogy a jogosultnak a bejegyzéshez szükséges írásbeli jognyilatkozatot is megadja. Ha ezt elmulasztja, a bíróság a teljesítést ítélettel pótolhatja [Ptk. 157. §, 158. § (1) bek., 295. §].*

BH1979. 233. *A bíróságnak az eset összes körülményeinek gondos mérlegelésével kell meghatároznia a megszűnt haszonélvezeti jog értékét: szükség van a legkülönfélébb tényezők számbavételére és a konkrét jogviszony sajátosságainak értékelésére is [Ptk. 157. § (1) bek., PK 365. sz.].*

BH1979. 177. *I. A bíróság a közös tulajdon megszüntetése iránt indult perben a közös tulajdon tárgyait vagy azok egy részét megfelelő ellenérték fejében egy vagy több tulajdonostárs tulajdonába adhatja, a haszonélvezeti jogot azonban nem szüntetheti meg. [Ptk. 148. § (2) bek., 157 § (3) bek.].*

BH1979. 152. *Az ingatlanra vonatkozó haszonélvezeti jog kiterjed az ingatlanon levő épületekre is. Amennyiben a haszonélvező nem maga használja a dolgot, használati díjat követelhet [Ptk. 157. § (1) bek., 158. §].*

158. § (1) Szerződés alapján haszonélvezet azzal keletkezik, hogy a dolgot átadják, az ingatlanra vonatkozó haszonélvezeti jogot pedig az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzik.

A haszonélvezeti jog alapulhat szerződésen, jogszabály valamint bírósági vagy hatósági rendelkezésen.

A felek szerződése önmagában a haszonélvezeti jogot nem hozza létre. A kötelmi jogcímen felül ahhoz szükséges, hogy az ingó dolgot átadják, az ingatlanra vonatkozó haszonélvezeti jogot pedig az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezzék.

Haszonélvezeti jogot szerződéssel, kötelezetti pozícióban csak a dolog tulajdonosa alapíthat, hiszen csak ő engedheti át más személynek tulajdonosi részjogosítványaiból azokat, amelyek a haszonélvezeti jog tartalmát alkotják.

A haszonélvezet alapítása történhet ingyenesen, de visszterhesen is. Haszonélvezeti jog alapítására végintézkedésben is sor kerülhet. Ebben az esetben a haszonélvezeti jog kötelezettje az, aki az azzal terhelt dolgot örökli. Az örökhagyó meghagyással azt is elrendelheti, hogy örököse meghatározott hagyatéki vagyontárgyon másnak haszonélvezetet engedjen. Ebben az esetben a szerződést az örökösnek kell megkötnie.

A haszonélvezetet alapító szerződésnek tartalmaznia kell legalább a felek megjelölését, a dolog megjelölését, a haszonélvezeti jog terjedelmét és az ellenértéket (ha a haszonélvezet alapítása ellenérték fejében történt), s végül de nem utolsó sorban a feleknek a haszonélvezet alapítására irányuló egyező akaratnyilvánítását.

A törvény nem ír elő kötelező alakiságot haszonélvezet alapítása esetére, azonban ahhoz, hogy ingatlan esetében a bejegyzés az ingatlan-nyilvántartásba megtörténhessen, írásbeliség szükséges.

Ha a felek között a haszonélvezeti jog alapítására, ingatlan esetében a haszonélvezeti jog keletkezéséhez szükséges ingatlan-nyilvántartási bejegyzésre is kiterjedően a megállapodás létrejött, ezzel az ellenérdekű fél kötelezettséget vállalt arra is, hogy a jogosultnak a bejegyzéshez szükséges írásbeli jognyilatkozatot is megadja. Ha ezt elmulasztja, a bíróság a teljesítést ítélettel pótolhatja (BH1980. 126.).

Amennyiben a haszonélvezetet a felek ingatlan átruházására irányuló szerződésben kötötték ki, a tulajdonjog bejegyzésével együtt a haszonélvezeti jogot is be kell jegyezni az ingatlan-nyilvántartásba [Inytv. 50. § (1)].

Felvetődik a kérdés: mi a jogkövetkezménye annak, ha a szerződésen alapuló haszonélvezeti jog ingatlan-nyilvántartási bejegyzése elmarad. A törvényi rendelkezésből egyértelműen következik, hogy a haszonélvezet ebben az esetben dologi jogi hatállyal nem jött létre, azonban a feleket a szerződés továbbra is köti, egymás közötti viszonyukban ezért - kötelmi jogcímen - annak teljesítésére kötelesek. Ha ilyen esetben harmadik személy az ingatlan-nyilvántartásban bízva, ellenérték fejében és jóhiszeműen megszerzi az ingatlan tulajdonjogát, nem kötelezhető a harmadik személy javára szerződésben kikötött, de az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzés elmaradása miatt érvényesen létre nem jött haszonélvezeti jog bejegyzésének tűrésére [BH1985. 262; Inytv. 5. § (3)].

(2) Ha az ingatlanon jogszabálynál, bírósági vagy hatósági rendelkezésnél fogva keletkezik haszonélvezet, a haszonélvezeti jogot az ingatlan-nyilvántartásba be kell jegyezni; ha ez elmarad, a haszonélvezet a dolognak csak rosszhiszemű vagy olyan megszerzőjével szemben érvényesíthető, aki a dologért ellenszolgáltatást nem adott.

A törvény egy esetét ismeri a jogszabály alapján létrejövő haszonélvezetnek, ez a Ptk. 615. §-ában szabályozott özvegyi jog, mely köteles részként is érvényesíthető (lásd a Ptk. 615. és Ptk. 661. §-aihoz fűzött magyarázatot).

Az özvegy a haszonélvezeti jogot mind törvényes, mind végrendeleti öröklés esetében a hagyaték megnyíltának (az örökhagyó halálának) időpontjában szerzi meg, ezért ebben az esetben a haszonélvezet létrejötte nem függ a haszonélvezeti jog ingatlan-nyilvántartási bejegyzésétől. A bejegyzés ebben az esetben deklaratív hatályú, s ha elmarad, a haszonélvezet a dolognak a rosszhiszemű, vagy ingyenes szerzőjével szemben érvényesíthető.

Az özvegyi jog ingatlan-nyilvántartási bejegyzésére a közjegyző hagyatékátadó végzése, vagy a bíróság ítélete alapján kerül sor. Ha ugyanis az örökhagyó után ingatlan hagyaték maradt, a hagyatéki eljárás lefolytatása kötelező. Az özvegyi jog bejegyzése érdekében a közjegyző a teljes hatályú jogerős hagyatékátadó végzés;

öröklési vita esetén pedig a bíróság a jogerős ítélet megküldésével hivatalból keresi meg az ingatlan-nyilvántartást a bejegyzés érdekében.

EBH2002. 627. *A haszonélvezeti jog terjedelme - ellenkező megállapodás hiányában - az ingatlan szerződés-kötéskori állapotához igazodik. Nincs akadálya annak, hogy a felek a szerződésben úgy állapodjanak meg, hogy az építési telekre biztosított haszonélvezeti jog terjedelme a jövőben építendő felépítményre is kiterjed. [Ptk. 158. § (1) bek.]*

BH2002. 433. *Az ingatlanhasználati jogot alapító szerződés érvényességének nem feltétele ugyan a megállapodás írásba foglalása, az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéshez szükséges írásbeli nyilatkozatot azonban a bírói ítélet csak abban az esetben pótolhatja, ha bizonyított, hogy a felek a használati jog kikötésében és annak ingatlan-nyilvántartási bejegyzésében is megállapodtak [Ptk. 99. §, 112. §, 158. § (1) bek., 165. §, 1993. évi LXXVIII. tv. 2. mell. 13. pont].*

BH2002. 53. *A haszonélvezeti jog terjedelme - ellenkező megállapodás hiányában - az ingatlan szerződéskötéskori állapotához igazodik. Nincs akadálya annak, hogy a felek a szerződésben úgy állapodjanak meg, hogy az építési telekre biztosított haszonélvezeti jog terjedelme a jövőben építendő felépítményre is kiterjed [Ptk. 158. § (1) bek.].*

BH1999. 17. *A használat rendezése több haszonélvező között [Ptk. 157-159. §-ok, PK 8. sz.].*

BH1998. 331. *Családjogi kapcsolaton alapuló lakáshasználó nem kötelezhető a közüzemi díj megfizetésére [Ptk. 112. § (1) bek., 158. § (1) bek., 165. § (1)-(2) bek., 387. §, 388 § (1) bek., 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 5. §, 10. § 3. pont].*

BH1998. 74. *A használat rendezése több haszonélvező között [Ptk. 157-159. §-ok, PK 8. sz.].*

BH1997. 217. *A társadalmi szervezetek megszűnt kezelői jogával kapcsolatos kérdések elbírálásánál irányadó szempontok [1990. évi LXX. tv. 2. § (1) bek., 4. §, Ptk. 165. §, 158. § (2) bek.].*

BH1996. 24. *Az építési telekre szerződéssel biztosított haszonélvezeti jog terjedelme - ellenkező megállapodás hiányában - a dolog szerződéskötéskori állapotához igazodik [Ptk. 158. § (1) bek.].*

BH1993. 180. *A szívességből vagy visszavonásig engedett használat nem eredményezi a szolgalmi jog elbirtoklással való megszerzését. A használó azonban - ha ennek a törvényben meghatározott feltételei fennállnak - kérheti a szolgalmi jognak a bíróság ítéletével történő létesítését [Ptk. 158. § (2) bek., 167. §, 168. § (1) és (2) bek., 169. § (1) bek.].*

BH1992. 526. *Az eladó a kártérítés szabályai szerint felel, ha az adásvételi szerződésben a vevőnek saját szomszédos ingatlanáról határidő nélkül, mennyiségileg korlátlan vízvételt, valamint erre telki szolgalmi jogot biztosít, és a teljesítést meghiúsítja [Ptk. 158. § (1) bek., 168. § (1) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 359. §].*

BH1985. 262. *Az ingatlannyilvántartás adataiban bízva jóhiszeműen és visszterhesen szerző vevő nem kötelezhető harmadik személy javára szerződésben kikötött, de az ingatlannyilvántartásba való bejegyzés elmaradása miatt érvényesen létre nem jött haszonélvezeti jog bejegyzésének tűrésére [Ptk. 158. § (1) bek., 1972. évi 31. sz. tvr. 6. § (2) bek., 2. § (1) és (2) bek.].*

BH1983. 355. *Pénzbeli kártalanítás esetén a kisajátított ingatlanra vonatkozóan más személyt megillető jogok és az ingatlanra bejegyzett tények - a jogszabályban meghatározott kivételekkel (pl. telki szolgalom, jogszabályon alapuló szolgalom) - megszűnnek. Nem tekinthető ilyen kivételnek a szerződésen alapuló, de az ingatlannyilvántartásba be nem jegyzett telki szolgalom [1976. évi 24. sz. tvr. 7. § (1) és (4) bek., Ptk. 167. §, 168. § (1) bek., 158. § (1) bek.].*

BH1982. 240. *I. A szerződéssel létesített telki szolgalmi jog akkor keletkezik, amikor azt az ingatlannyilvántartásba bejegyzik [Ptk. 168. § (1) bek., 158. § (1) bek.].*

BH1980. 126. *II. Ha az érdekeltek között a haszonélvezeti jog alapítására - ingatlan esetében a haszonélvezeti jog keletkezéséhez szükséges ingatlannyilvántartási bejegyzésre is kiterjedően [Ptk. 158. § (1) bek.] - a megállapodás létrejött, ezzel az ellenérdekű fél kötelezettséget vállalt arra, hogy a jogosultnak a bejegyzéshez szükséges írásbeli jognyilatkozatot is megadja. Ha ezt elmulasztja, a bíróság a teljesítést ítélettel pótolhatja [Ptk. 157. §, 158. § (1) bek., 295. §].*

BH1979. 152. *Az ingatlanra vonatkozó haszonélvezeti jog kiterjed az ingatlanon levő épületekre is. Amennyiben a haszonélvező nem maga használja a dolgot, használati díjat követelhet [Ptk. 157. § (1) bek., 158. §].*

159. § (1) A haszonélvező jogának gyakorlásában a rendes gazdálkodás szabályai szerint köteles eljárni. Viseli a dolog fenntartásával járó terheket a rendkívüli javítások és helyreállítások kivételével; terhelik azok a kötelezettségek, amelyek a dolog használatával kapcsolatosak, és köteles viselni a dologhoz fűződő közterheket.

A haszonélvezet gyakorlásában két alapvető szempont érvényesül. A haszonélvező érdeke, hogy a dolgot a legteljesebben tudja használni, a tulajdonos érdeke viszont az, hogy a dolgot a haszonélvezet megszűnésekor a lehetőség szerint eredeti állapotában kapja vissza. Ebből következik, hogy a haszonélvező a joga gyakorlása során a rendes gazdálkodás szabályai szerint köteles eljárni. Mint az a törvény miniszteri indoklásából is kitűnik, a rendes gazdálkodást nem a haszonélvezet keletkezése előtti - merevített - állapothoz kell mérni, hanem a dolog általános rendeltetéséhez és a körülmények mindenkori alakulásához.

A rendes gazdálkodás szabályaiból eredő körülményeket az adott ügy konkrét körülményei között - figyelemmel a haszonélvezet tárgyára, rendeltetése, a használat módjára stb. - kell vizsgálni.

A haszonélvezet fennállhat hasznot hajtó dolgon is. Ebben az esetben, ha a használat és a hasznok szedése a dolog fenntartásához szükséges, az nem csak joga, hanem kötelessége is a haszonélvezőnek. A rendes gazdálkodás elengedhetetlen eleme a hasznok olyan mértékű szedése, amely az állag fenntartását a természetes elhasználódásnál nagyobb mértékben nem veszélyezteti. A normális mértékűnél nagyobb haszonszedés azonban már jogellenes magatartás, amelyért a haszonélvező kártérítési felelősséggel tartozik.

A haszonélvező kötelessége a dolog olyan kezelése, amely a hasznok szedését a jövőben is biztosítja. Így például gondoskodnia kell a föld termőképességének fenntartásáról, a növényzet kártevőktől megóvásáról. A haszonélvező felelős azért az állagromlásért is, amelyet passzív magatartása (mulasztása) idéz elő. A dolog hasznainak előállításához szükséges költségek a haszonélvezőt terhelik (ez nem azonos a dolog fenntartásával kapcsolatos költségekkel). A haszonélvező jogosult a dolgon - annak jobb hasznosítását eredményező - változtatást is eszközölni, de csak olyan mértékben, ami a tulajdonos érdekét nem sérti.

A haszonélvező a fődolog terményét, termékét, szaporulatát az elválással szerzi meg, de nem terjed ki ez a joga olyan haszon szedésére, amely ugyan elválik a fődologtól, de nem számít a dolog rendes hozadékának (például az összedőlt ház vagy lebontott épület anyaga).

A haszonélvező kötelessége a fenntartással összefüggő terhek viselése, kivéve a rendkívüli javítások és helyreállítások költségét. A dolog használatával összefüggő költségeket (pl. a gépjármű üzemeltetése) a haszonélvező viseli, a haszon előállításának (a termelésnek) a költségeit pedig az, aki a termelést a hasznok szedése érdekében folytatja.

Fenntartási költség az, amelynek célja a dolog állagának megőrzése. Ehhez viszonyítva vizsgálható, hogy melyek a rendes és rendkívüli költségek. Figyelembe kell venni e körben azt is, hogy melyek azok a fenntartási költségek, amelyeket rendszerint a dolog hasznaiból szoktak fizetni, vagy amelyek együtt járnak a hasznot nem hajtó dolog használatával. A lakóépület fenntartása körébe sorolható például az időszakonkénti festés, mázolás, különféle hibák javítása.

Rendkívüli fenntartási költséget igényel az a hiba, amely a haszonélvezőtől függetlenül, rajta kívül álló okból következett be és olyan súlyosan károsítja a dolgot, hogy a helyreállítása a használathoz, illetve a haszonhoz képest aránytalan terhet jelent. Nem háríthatóak a haszonélvezőre azok a költségek sem, amelyek a dolog lassú elhasználódása miatt váltak szükségessé és a haszonélvezőre a hasznokhoz, a használatból eredő előnyökhöz képest aránytalan megterhelést jelentenének.

A haszonélvezőt terhelik a dolog használatával kapcsolatos azok a kötelezettségek is, amelyek haszonélvezet hiányában a tulajdonost terhelnék. Ezek a kötelezettségek lehetnek igazgatási és polgári jogi jellegűek (például az ingatlan előtti járda tisztítása, szomszédjogból eredő kötelezettségek teljesítése stb.).

A haszonélvező köteles viselni a dologhoz fűződő közterheket is. Ezek a rendelkezések a közterhek viselését a tulajdonos és a haszonélvező egymás közötti viszonyában rendezi, más kérdés az, hogy például az adókról szóló jogszabályok az adó megfizetésére kit köteleznek.

(2) A haszonélvező a haszonélvezeti jogot nem ruházhatja át, de annak gyakorlását átengedheti. Ellenérték fejében a haszonélvezeti jog gyakorlását csak akkor lehet átengedni, ha a tulajdonos - azonos feltételek mellett - a dolog használatára nem tart igényt.

A haszonélvezeti jog személyhez kötött és forgalomképtelen jog, azaz annak átruházása kizárt. Arra azonban lehetőség van, hogy a haszonélvező a haszonélvezeti jog gyakorlását másnak átengedje. Az átengedés nem eredményez a haszonélvezeti jogviszony alanyaiban változást és nem érinti a haszonélvezet eredeti tartalmát sem. A haszonélvező és az a személy között, akinek a részére a haszonélvezeti jog gyakorlását a haszonélvező átengedte, kötelmi jogviszony jön létre, amely tartalmától függően lehet dologbérlet, haszonbérlet, haszonkölcsön, lakásbérlet, albérlet, szívességi lakáshasználat, ágybérlet.

A haszonélvezeti jog gyakorlásának átengedése a tulajdonos részére is történhet. A haszonélvező és a tulajdonos közötti szerződés lehet ingyenes és visszterhes. A visszterhesség vélelme [Ptk. 201. § (1)] ebben az esetben is irányadó.

A haszonélvező a haszonélvezeti jog gyakorlását harmadik személynek ingyenesen minden kötöttség nélkül átengedheti. Visszterhes átengedés esetére azonban a törvény a tulajdonosnak elsőbbséget biztosít. A

haszonélvező ezért mielőtt a harmadik személy részére ellenérték fejében a jog gyakorlását átengedné, köteles a feltételek közlése mellett a tulajdonost arról értesíteni. Amennyiben a tulajdonos a dolog használatára - azonos feltételek mellett - igényt tart, az ajánlatnak a tulajdonos részéről történő elfogadása a szerződést létrehozza. E jogi szabályozás tartalma szerint az előbérleti, előhaszonbérleti joghoz áll közel. Ezért ha a haszonélvező a tulajdonos értesítése és nyilatkozata kikérése nélkül, vagy elfogadó nyilatkozata ellenére köt ellenérték fejében harmadik személlyel szerződést haszonélvezeti joga gyakorlásának átengedéséről, az a tulajdonossal szemben hatálytalan. A tulajdonos az elfogadó nyilatkozata megtételével kérheti annak megállapítását, hogy a szerződés közte és a haszonélvező között jött létre.

A haszonélvező által akár ingyenesen akár visszterhesen kötött szerződés sorsa azonban akkor válik kétségessé, ha a haszonélvezeti jog megszűnik.

E vonatkozásban az ítélkezési gyakorlatban két felfogás érvényesül. Az egyik szerint a szerződés a haszonélvezeti jog megszűnése után is fennmarad, mert a haszonélvezeti jog megszűnése a szerződést nem szünteti meg pusztán abban alanycserét eredményez (Polgári Jogi Döntvénytár 1971-1972. 60. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1961., illetve Polgári Jogi Döntvénytár 1973-1975. 89. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1976.).

A másik felfogás szerint abból kell kiindulni, hogy a haszonélvezet a haszonélvező személyéhez kötött és a haszonélvezet megszűnésekor a haszonélvező köteles a dolgot a tulajdonosnak visszaadni. A haszonélvező maga is csak addig jogosult a birtoklásra, használatra, hasznok szedésére, amíg a haszonélvezeti joga fennáll. Ezért a haszonélvezet megszűnésével a haszonélvező által a joga gyakorlásának átengedése tárgyában kötött szerződés is megszűnik.

A joggyakorlatban ez utóbbi álláspont érvényesült.

A BH1997. 279. szám alatt közzétett jogeset ettől eltérő. Indokolása szerint különbséget kell tenni a haszonélvezeti jog és a szerződés megszűnésének esetei között. A haszonélvező halála a haszonélvezeti jogot szünteti meg, értelemszerűen tehát a jogutódlás e körben fogalmilag kizárt. A szerződés szempontjából viszont a fél halálát a Ptk. 323. § (1) bekezdése és a szerződésre irányadó külön szabályok szerint kell minősíteni. Ennek értelmében a jogosult halála csak akkor szünteti meg a szerződést, ha a szolgáltatás kifejezetten az ő eltartására irányult, vagy kizárólag az ő személyes szükségleteinek fedezésére lett volna alkalmas. Ennek alapján például a haszonélvező által kötött bérleti szerződést - a szerződésre irányadó eltérő rendelkezés hiányában - a bérbe adó haszonélvező halála nem szünteti meg, hanem azzal a következménnyel jár, hogy a továbbiakban abban bérbeadóként a tulajdonos szerepel.

Ezt az álláspontot azért tartjuk vitathatónak, mert a haszonélvezet gyakorlásának átengedésével létrejött szerződés ebben az esetben tovább tart, mint maga az a jogosultság (a haszonélvezeti jog), amely alapja volt a szerződés megkötésének. E bekezdés rendelkezéséből is az következik, hogy a haszonélvezeti jog átengedésére a haszonélvező legfeljebb e joga fennállásáig jogosult.

A haszonélvezeti jog gyakorlásának átengedése alapján létrejött kötelmi viszony a jogalapját veszíti a haszonélvezet megszűnésével, ezért nincs lehetőség arra, hogy a haszonélvezet megszűnése után a szerződéses viszonyban a tulajdonost a haszonélvező jogutódjának tekintsük.

(3) A haszonélvező köteles a tulajdonost a dolgot fenyegető veszélyről és a beállott kárról értesíteni - ideértve azt az esetet is, ha őt harmadik személy a haszonélvezet gyakorlásában akadályozza -, köteles továbbá tűrni, hogy a tulajdonos a veszély elhárítására, illetőleg a kár következményeinek megszüntetésére a szükséges intézkedéseket megtegye.

A bekezdés a haszonélvező részére értesítési és tűrési kötelezettséget ír elő.

A haszonélvező köteles a tulajdonost értesíteni a dolgot fenyegető veszélyről, a már beállott kárról, valamint arról is, ha valaki őt akadályozza haszonélvezeti joga gyakorlásában.

A dolgot fenyegető veszély nem csak kívülről várható behatást, hanem természetes folyamat előre látható következményét is érteni kell, feltéve, hogy ezek a dolog állagának romlását, használhatóságának, értékének csökkenését idézhetik elő, amely mindenképpen a tulajdonos érdekeit sérti. Az értesítési kötelezettség azonban csak akkor terheli a haszonélvezőt, ha a fenyegető veszély elhárítása nem az ő feladata. Amennyiben a fenyegető veszély elhárítása a haszonélvezőnek a dolog fenntartására irányuló kötelességei közé tartozik, a felmerülő költség pedig nem haladja meg a rendes fenntartási költségeket, a veszély elhárítására a haszonélvező köteles a szükséges intézkedéseket megtenni. Az értesítési kötelezettség ezért akkor áll fenn, ha rendkívüli javítási vagy helytállási munkára van szükség.

A kár a dolog értékének csökkenését, állagának sérelmét jelenti. Az értesítési kötelezettség akkor terheli a haszonélvezőt, ha a kár keletkezését nem neki kell kiküszöbölnie.

A haszonélvezet zavarásáról a haszonélvezőnek akkor is kötelessége értesítenie a tulajdonost, ha a zavarás megszüntetése érdekében maga lép fel, például a birtokvédelem eszközeinek igénybevételével.

Az értesítési kötelezettség elmulasztása esetén a haszonélvezőnek kártérítési felelőssége van, a mulasztásból eredő kár megtérítésére.

A haszonélvező tűrési kötelezettsége a veszély elhárításához vagy a kár következményeinek megszüntetéséhez szükséges intézkedésekre vonatkozik. Ez a kötelezettség akkor is fennáll, ha az intézkedések végrehajtása zavarja haszonélvezeti joga gyakorlásában. A használat, a hasznok szedése mértékének csökkenése vagy időleges elmaradása miatt kártérítést - jogellenesség hiányában - nem követelhet, feltéve, hogy a tulajdonos intézkedései az elvárható módon történtek.

(4) A haszonélvezet megszűntével a haszonélvező köteles a dolgot visszaadni. A haszonélvező felelős a dologban bekövetkezett károkért, kivéve, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A rendeltetésszerű használattal járó értékcsökkenést a haszonélvező nem köteles megtéríteni.

A haszonélvezeti jog megszűnésekor a dolog visszaadásának kötelezettsége nem azt jelenti, hogy a haszonélvezőnek a dolgot olyan állapotban kell visszaadnia, mint amilyenben az a haszonélvezet keletkezésekor volt, hanem azt, hogy olyanban, amilyenben a rendes gazdálkodás, rendeltetésszerű használat mellett a haszonélvezet megszűnésekor lennie kell. A tulajdonos nem támaszthat igényt amiatt, hogy a dolog értéke - rendes gazdálkodás és rendeltetésszerű használat mellett - csökkent vagy éppen megszűnt. A haszonélvezőnek sem lehet követelése azon a címen, hogy a rendes gazdálkodás folytán a dolog jobb vagy értékesebb állapotba került (más kérdés azonban a beruházások folytán bekövetkezett értéknövekedés esete).

Ha a haszonélvezet a haszonélvező halálával szűnik meg, a dolog kiadására örököse köteles - értelemszerűen ha nem ő örökölte a dolgot.

A haszonélvező felelős a dologban bekövetkezett károkért. E szabály a haszonélvezet gyakorlásával összefüggésben bekövetkezett károkra vonatkozik. A felelősség alól a haszonélvező kimentheti magát annak bizonyításával, hogy az adott helyzetben általában elvárható módon járt el.

A haszonélvező károkozó magatartása általában csak a haszonélvezet megszűnésekori esedékességgel keletkeztet követelést, mint ahogy a kár mértékének megállapítása is ehhez az időponthoz kötődik. A haszonélvező ugyanis a visszaadáskor (a jog megszűnésekor) fennálló károkat köteles térítení (nem kizárt például, hogy a haszonélvezet fennállása alatt a haszonélvező kárt okoz, de azt el is hárítja a haszonélvezet megszűnéséig). A haszonélvezet fennállása alatt a tulajdonost nem a kártérítési, hanem speciális szabályok védik.

Nem rendelkezik a bekezdés a tulajdonos kártérítési felelősségéről. A tulajdonos felelősségére az általános szabályok az irányadóak (Ptk. 339. §). Vonatkozik ez arra is, ha a tulajdonos akadályozza a haszonélvezőt jogai gyakorlásában.

EBH2000. 305. *Társasházban elhelyezett hőközpont üzemeltetője az e célra igénybe vett helyiségnek a szerződésben kikötött ingyenes használata esetén is köteles megtéríteni a társasház közösség részére a hőközpont működtetésével kapcsolatos többletköltségeket. Ez a hozzájárulás azonban nem azonos a társasház tulajdonosait a tulajdoni hányaduk arányában terhelő közös költséggel [Ptk. 159. § (1) bek., 165. §, 169. § (2) bek.].*

BH1999. 17. *A használat rendezése több haszonélvező között [Ptk. 157-159. §-ok, PK 8. sz.].*

BH1998. 74. *A használat rendezése több haszonélvező között [Ptk. 157-159. §-ok, PK 8. sz.].*

BH1997. 75. *A harmadik személy haszonélvezeti joga kizárja a volt házastársaknak a lakáshasználat rendezése és a használati díj iránti igényét [Csjt. 31/B. § (4) bek., Ptk. 141. §, 157. § (1) és (2) bek., 159. § (2) bek.].*

BH1989. 439. *A haszonélvező beruházásának megtérítésével kapcsolatos igény alakulása [Ptk. 159. § (1) bek., 162. §, 616. § (1) bek.].*

BH1989. 403. *I. A járulékos jellegű lakáshasználat esetén, a lakáshasználati jog ellenértékére vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatók [Csjt. 31/C. §, Ptk. 157. §, 159. §].*

160. § A haszonélvező a haszonélvezet keletkezésekor meglevő elhasználható dolgokkal, gazdasági felszereléssel és állatállománnyal a rendes gazdálkodás által indokolt mértékben rendelkezhet; a haszonélvezet megszűnésekor azonban köteles ezeket pótolni, ha pedig ez nem lehetséges, értéküket megtéríteni.

A törvény feljogosítja a haszonélvezőt korlátozott mértékben bizonyos ingó dolgok tulajdonjogával történő rendelkezésre is. Ilyen ingó dolgok egyrészt az elhasználható dolgok, másrészt a gazdasági felszerelés és az állatállomány.

Az elhasználható dolgok rövid ideig használhatóak, vagy rendeltetésük szerint egy alkalommal használhatók fel. Szerződéssel haszonélvezetet ilyen dolgokon ezért nem is létesítenek. Özvegyi jog esetében azonban más a helyzet, hiszen e jog célja annak biztosítása, hogy az özvegy a lehetőségek szerint olyan életkörülmények között maradjon, mint az örökhagyó életében. E célt nem lehetne elérni, ha haszonélvezeti joga nem terjedne

ki az elhasználható dolgokra is. Ebben az esetben szükségszerűen a rendelkezés joga is megilleti a haszonélvezőt, ezért ezt rendhagyó haszonélvezetnek nevezzük.

A gazdasági felszerelés és az állatállomány ugyanakkor nem elhasználható dolog. A rendelkezés joga ebben az esetben a rendes és okszerű gazdálkodás követelményéből ered.

A haszonélvezőt megillető rendelkezési jog magában foglalja a felsorolt esetekben a dolog elhasználását, elidegenítését is. Rendelkezési jogával a haszonélvező úgy és akként élhet, ahogy ezt a rendes gazdálkodás körülményei indokolják.

A haszonélvezőt a rendelkezési jog a haszonélvezeti jog megszűnésekori pótlási - vagy ha ez nem lehetséges -, megtérítési kötelezettség mellett illeti meg. A pótlási kötelezettség alapján a haszonélvezet megszűnésekor ugyanannyi és ugyanolyan dolgot kell a tulajdonos részére adnia, mint amit elhasznált vagy elidegenített. A körülmények által indokolt esetben azonban lehetséges, hogy a haszonélvező az elhasznált dolog helyett mást adjon. Amennyiben a pótlás nem lehetséges, az elhasznált, elidegenített dolgok ellenértékét meg kell térítenie.

161. § (1) A tulajdonos jogosult a haszonélvezet gyakorlását ellenőrizni.

A tulajdonos személyesen, de megbízott útján is gyakorolhatja az ellenőrzés jogát. E jog kiterjed a dolog állagának, a használat, haszonszedés módjának vizsgálatára, s ennek keretében tájékozódhat arról is, hogy nincs-e szükség olyan javításra, felújításra, amelyre a haszonélvező nem köteles.

Az ellenőrzést a haszonélvező köteles tűrni, azt meg nem akadályozhatja. A tulajdonos azonban az ellenőrzés során a haszonélvező érdekeit kímélve köteles eljárni, ehhez képest az ellenőrzést csak a körülmények által indokolt módon, a valóban szükséges gyakorisággal végezheti.

Nem lehet felhasználni az ellenőrzés jogát a haszonélvező zaklatására, ez ugyanis joggal való visszaélést valósít meg, amelyet a törvény tilt [Ptk. 5. § (1)].

Ha a haszonélvező az ellenőrzést megakadályozza és emiatt a tulajdonost kár éri, annak megtérítésére a haszonélvező kötelezhető. A haszonélvezet jogát azonban a haszonélvező ilyen jogellenes magatartása miatt megszüntetni, annak tartalmát vagy időtartamát korlátozni nem lehet (Polgári Jogi Döntvénytár 1982-1985. 110. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1986.).

Az ellenőrzés megakadályozása esetén a tulajdonos tűrésre irányuló keresetet terjeszthet elő.

(2) Ha a haszonélvező a dolgot rendeltetésének meg nem felelő módon használja, rongálja, vagy a dolognak a haszonélvezet megszűntével való visszaadását egyébként veszélyezteti, és a tulajdonos tiltakozása nem vezetett eredményre, a tulajdonos biztosítékot követelhet.

A tulajdonos védelmét szolgálja a haszonélvező jogellenes magatartásával szemben a haszonélvező biztosítékadási kötelezettsége. A tulajdonos akkor követelhet biztosítékot, ha a haszonélvező a dolgot nem rendeltetésszerűen használja, a dolgot rongálja, visszaadását egyéb módon veszélyezteti és a tulajdonos tiltakozása nem vezetett eredményre.

A felsorolás nem kimerítő, erre utal a bekezdés szövegezésében írt egyébként szó is.

Feltétele a biztosíték követelésének az, hogy a tulajdonos a bekezdésben megjelölt és a haszonévező által tanúsított magatartás ellen tiltakozzék. A tiltakozásnak konkrétnak kell lennie, megjelölve a sérelmezett magatartást. A bírói gyakorlat csak a haszonélvező súlyos kötelezettségszegése esetén tartja a biztosítékadási kötelezettséget teljesíthetőnek. Amennyiben a kötelezettségszegés nem jelentős súlyú, a biztosítékadás helyett a kifogásolt magatartás megtiltása, megszüntetésére kötelezés a követett gyakorlat.

A biztosítékot a bíróság rendszerint pénzben határozza meg. Az összegszerűség függ attól, hogy melyek a haszonélvező magatartásának a következményei. Arról azonban gondoskodni kell, hogy a biztosítékul adott pénzösszeget más célra ne lehessen felhasználni, ezért kezelésére a letétbe helyezés a megfelelő.

Amennyiben a haszonélvező a kötelességszegő magatartását abbahagyja, biztosítékadási kötelessége megszűnik, azt a javára fel kell oldani. A biztosítékról véglegesen (ha feloldására nem került sor) a haszonélvezet megszűnésekor, illetőleg a haszonélvező kártérítési kötelezettsége esedékessé válásakor kell dönteni. Ekkor lehet megállapítani a haszonélvező kötelességszegésének és az okozott kárnak az összegét. A tulajdonos - vita esetén - a biztosítékot ennek kiegyenlítésére felhasználhatja (Polgári Jogi Döntvénytár 1973-1975. 90. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1976.).

A biztosítékadás a tulajdonosnak nem egyetlen eszköze arra, hogy a jogellenes magatartást tanúsító haszonélvezővel szemben fellépjen, követelheti per útján a haszonélvező kötelezését is a kifogásolt magatartás abbahagyására.

(3) Ha a haszonélvező nem ad biztosítékot, a bíróság a tulajdonos kérelmére a haszonélvezeti jog gyakorlását biztosíték adásáig felfüggesztheti.

Amennyiben a haszonélvező nem ad biztosítékot, a bíróság felfüggesztheti a haszonélvezeti jog gyakorlását. Lehetséges a felfüggesztés akár az egész dologra, de annak meghatározott részére is (Polgári Jogi Döntvénytár 1963-1965. 67. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1966.). A felfüggesztés

addig tart, amíg a haszonélvező nem ad biztosítékot, vagy amíg meg nem szűnnek azok az okok, amelyek a felfüggesztést, illetve a biztosítékadást indokolták.

A felfüggesztés következménye az, hogy a haszonélvező nem gyakorolhatja a haszonélvezetéből eredő jogokat, s ilyen esetben a birtoklásra, használatra és a hasznok szedésére a tulajdonos jogosult.

(4) A tulajdonost ezek a jogok azzal szemben is megilletik, akinek a haszonélvező a haszonélvezet gyakorlását átengedte.

A tulajdonos az (1)-(3) bekezdésben szabályozott jogait azzal szemben is érvényesítheti, akinek a haszonélvezeti jog gyakorlását a haszonélvező átengedte. Ennek alapján tehát - a feltételek megléte esetén - e harmadik személy biztosíték adására is kötelezhető.

A rendeltetésellenes használat, rongálás, vagy a dolog visszaadásának veszélyeztetése esetén közvetlen kötelem jön létre a tulajdonos és a haszonélvezővel jogai gyakorlására szerződött harmadik személlyel.

Felvetődik azonban a kérdés, hogy a tulajdonosnak az ekként gyakorolt jogai kiterjednek-e a haszonélvezőre is vagy sem. Figyelemmel arra, hogy a haszonélvező felelősséggel tartozik a tulajdonossal szemben a vele szerződő fél magatartásáért is, a válasz az, hogy a harmadik személy vonatkozásában alkalmazott szankció a haszonélvezőre is kiterjed.

BH1994. 364. *A házastársi haszonélvezeti jog újabb korlátozása iránti igény érvényesítését az anyagi jogerő nem zárja ki, ha az alapul szolgáló körülmények utóbb megváltoztak [Ptk. 616. § (1) bek., (2) bek., 161. § (2) bek., Pp. 229. § (1) bek.].*

BH1983. 440. *II. A haszonélvezeti jog gyakorlása felfüggesztésének van helye, ha a haszonélvező az ingatlant nem műveli, nem művelteti és biztosítékot adni sem képes [Ptk. 161. § (2) és (3) bek.].*

162. § (1) A haszonélvező a rendkívüli javítási vagy helyreállítási munkálatokat elvégeztetheti, ha felszólítására a tulajdonos azokat nem végzi el.

A rendkívüli javítások és helyreállítások elvégzése sem a tulajdonosnak, sem a haszonélvezőnek nem kötelessége, ilyen követelést egyikük sem támaszthat a másik irányába. Ennek indoka az érdekeltségi viszonyok sajátos jellege. Az ideiglenesen érdekelt haszonélvező nem szorítható arra, hogy a használathoz és a hasznok szedéséhez képest aránytalanul nagy költséggel járó munkálatokat végeztessen el, de nem várható el a tulajdonostól sem, hogy más érdekében végezzen nagy költséggel járó munkálatokat.

Az ilyen munkálatok elvégzését ezért a törvény a tulajdonos és a haszonélvező döntésére bízza. Az elsőbbség a döntésben a tulajdonost illeti. A haszonélvező csak akkor jogosult azokat elvégeztetni, ha felszólításra azt a tulajdonos nem végezteti el. Ugyanakkor a haszonélvezőnek tűrési kötelessége van, hogy a munkálatokat a tulajdonos akár önként, akár felszólításra elvégeztethesse. A dolog használhatóságának átmeneti csökkenéséért a haszonélvező kárigényt nem érvényesíthet, a tulajdonos pedig nem támaszthat igényt a haszonélvezővel szemben az általa elvégeztetett munkálatok ellenértéke vagy az annak folytán előállt értékemelkedés megtérítésére.

(2) A haszonélvezet megszűntekor a haszonélvező követelheti a tulajdonostól a szükséges költségek megtérítését, levonva azokból az időközi értékcsökkenésnek megfelelő összeget. Ha a tulajdonos gazdagodása az így megállapított összeget meghaladja, a különbözetet is köteles megtéríteni.

A haszonélvező a dologra fordított szükséges költségeinek a megtérítését a tulajdonostól a haszonélvezet megszűnésekor követelheti. A költség tényleges összegéből le kell vonni a haszonélvezet megszűnéséig eltelt idő alatt bekövetkezett értékcsökkenést. Az állag megóvásához szükséges költség megilleti a haszonélvezőt - az értékcsökkenés leszámításával - függetlenül attól, hogy a költekezés a haszonélvezet megszűnésének időpontjában a dolog értékét vagy használhatóságát emeli-e vagy sem.

Az értékviszonyok változása folytán lehetséges, hogy a haszonélvező költekezése az ingatlan értékét a haszonélvezet megszűnésekor nagyobb mértékben növeli, mint a költekezésnek a bekezdés első mondata szerint kiszámított összege. Erre az esetre rendelkezik úgy a törvény, hogy a tulajdonos a gazdagodását köteles megtéríteni, ami az ingatlannak a haszonélvezet megszűnésekor meglévő, a haszonélvező költekezésére visszavezethető értéknövekedéssel egyenlő.

A haszonélvezőnek a dologra fordított költekezése azonban lehet hasznos is, azaz ami a dolog állagát gyarapítja vagy használhatósága értékét emeli. A törvény erre külön rendelkezést nem tartalmaz. Nyilvánvaló azonban, hogy ha a beruházások nem csupán a haszonélvező érdekét szolgálják, kényelmét biztosítják, hanem gyarapítják az ingatlan állagát és emelik annak értékét is, az valójában az ingatlan tulajdonosát gazdagítja. Ezt a gazdagodást pedig a § (2) bekezdése utolsó fordulatának megfelelő alkalmazásával a tulajdonos köteles a haszonélvezőnek megtéríteni. A megtérítési kötelezettség azonban ebben az esetben is csak a haszonélvezet megszűnésekor esedékes: ekkor lesz ugyanis megállapítható, hogy a beruházás a tulajdonos számára milyen mértékű gazdagodást jelent, vagyis a haszonélvezet fennállásának ideje alatt abban milyen mértékű értékcsökkenés következett be. A megtérítési kötelezettség esedékessége szempontjából nincs jelentősége

annak sem, ha a haszonélvezettel terhelt dolog tulajdonjogát a beruházások elvégzését követően a tulajdonos halála folytán más örökölte (BH1989. 439.).

BH1989. 439. *A haszonélvező beruházásának megtérítésével kapcsolatos igény alakulása [Ptk. 159. § (1) bek., 162. §, 616. § (1) bek.].*

163. § (1) Ha a dolog egészben vagy jelentős részben elpusztul, a tulajdonos nem köteles azt helyreállítani.

A dolog teljes vagy jelentős részben történő elpusztulása esetén a fő szabály az, hogy azt a tulajdonos nem köteles helyreállítani és arra a haszonélvező nem jogosult. A dolog elpusztulása a fizikai megsemmisülésen kívül jelenti azt is, hogy az eredeti rendeltetésének megfelelő célra véglegesen alkalmatlanná válik.

A jelentős részben elpusztulás tényének megítélése szempontjából a haszonélvezet tárgyának döntő jelentősége van, hiszen annak sajátosságaiból lehet csak következtetést levonni arra, hogy a részleges elpusztulás a dolgot eredeti rendeltetésének és a haszonélvezet céljának megfelelő használatra alkalmatlanná tette-e vagy sem.

(2) Ha a tulajdonos a dolgot helyreállítja, a haszonélvezeti jog feléled, de a tulajdonos kérheti a helyreállításra fordított összeghez mért korlátozását.

Amennyiben a tulajdonos az elpusztult dolgot helyreállítja, a haszonélvezet feléled, s a birtoklásra, a használatra, valamint a hasznok szedésére ismét a haszonélvező lesz jogosult. A tulajdonos azonban - a helyreállításra fordított összeghez viszonyítva - kérheti a haszonélvezeti jog korlátozását. Erre akkor jogosult, ha a helyreállítás például nagyobb terjedelemben történt. Kérhető a korlátozás egyébként is, a helyreállítás költségeinek arányában. A korlátozás azonban nem érintheti a haszonélvezőnek a dologhoz fűződő alapvető érdekeit. A bíróságnak ilyen ügyben a tulajdonos és a haszonélvező érdekeinek mérlegelésével kell döntését meghoznia.

(3) Ha a tulajdonos a dolgot nem állítja helyre, a haszonélvezet megszűnik; ha azonban a haszonélvezet tárgya helyébe más dolog lép, a haszonélvezet erre terjed ki. Ha a dolog helyébe pénzösszeg lépett, a haszonélvező az összegnek a dolog helyreállítására vagy pótlására fordítását is követelheti.

Amennyiben a tulajdonos a dolgot nem állítja helyre, a haszonélvezeti jog megszűnik. A haszonélvezeti jog megszűnése miatt a haszonélvező a tulajdonostól kártalanítást nem követelhet. Mint a törvény miniszteri indokolása kifejti: egymás közötti viszonyukban is a kárveszély viselésének szabálya érvényesül, ehhez képest a tulajdonos a tulajdona, a haszonélvező a haszonélvezete vonatkozásában köteles viselni azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni.

Abban az esetben azonban, ha a dolog olyan ok miatt pusztul el, amiért akár a tulajdonos, akár a haszonélvező felelős, a kártérítés általános szabályait kell alkalmazni. A tulajdonos ebben az esetben kötelezhető a dolog helyreállítására (és ekkor a haszonélvezeti jog feléled), de pénzbeli kártérítésre is.

Amennyiben a dolog elpusztulása harmadik személy magatartása miatt következett be, a kártérítést a tulajdonos nem csak jogosult, hanem köteles is érvényesíteni, felelőssége ezért az igényérvényesítés elmulasztása esetén is megállapítható.

Az is lehetséges, hogy az elpusztult dolog helyébe kártérítés, biztosítás folytán más dolog vagy pénzösszeg lép. Ha az elpusztult dolog helyébe dolog lép, a haszonélvezet erre terjed ki a jövőben, s a felek jogai és kötelezettségei az új dolog tekintetében alkalmazva változatlanok.

Nem érvényesül ez a szabály, ha a dolog helyébe pénzösszeg lép. Ebben az esetben ugyanis a haszonélvező azt követelheti a tulajdonostól, hogy a dolog helyébe lépett pénzösszeget fordítsa a dolog helyreállítására vagy pótlására. A tulajdonos azonban csak a dolog helyébe lépett pénzösszeg tekintetében köteles azt a dolog helyreállítására vagy pótlására fordítani, a hiány fedezésére nem köteles. Amennyiben a tulajdonos ennek ellenére pótolja a hiányzó összeget és a dolgot helyreállítja, a haszonélvezeti jog korlátozását kérheti.

164. § (1) A kamatozó követelés vagy más hasznot hajtó jog haszonélvezetére a dolgok haszonélvezetének szabályait kell megfelelően alkalmazni.

(2) Haszonélvezettel terhelt jogot a haszonélvezetre kiterjedő hatállyal csak a haszonélvező hozzájárulásával lehet szerződéssel megszüntetni vagy a haszonélvező hátrányára megváltoztatni.

A haszonélvezet tárgya nem csak dolog, hanem kamatozó követelés, vagy más hasznot hajtó dolog is lehet (pl. takarékbetétkönyv, értékpapír, üzletrész stb.) Erre az esetre a törvény a dolgok haszonélvezetének szabályait rendeli megfelelően alkalmazni.

Ha a haszonélvezet tárgya kamatozó követelés, a tőke a követelés jogosultját, a kamat a haszonélvezőt illeti meg azzal azonban, hogy a követelés jogosultja a követelést nem szüntetheti meg. Ez vonatkozik az értékpapírokra, részvényekre, üzletrészekre is: a jog a tulajdonost, a hozadék a haszonélvezőt illeti meg. Szerzői jog, szabadalom és mintaoltalom haszonélvezete esetén az e jogosítványokból származó szerzői jogdíj, találmányi díj, mintaoltalmi díj a dolog haszna, amelynek beszedésére a haszonélvező jogosult.

A haszonélvező jogosult beszedni a haszonélvezeti jog keletkezése előtt kötött szerződés alapján, de a haszonélvezeti jog időtartama alatt esedékessé váló díjakat is. Amennyiben a hagyatékhoz olyan díj tartozik, amely még a haszonélvezeti jog keletkezése előtt vált esedékessé, a haszonélvező a díj összegére nem tarthat igényt, hiszen a dolog hasznainak szedésére visszamenőlegesen nem jogosult. Jogot szerez viszont a befolyt összeg kamataira, erre azok a szabályok irányadóak, amelyek a pénzösszeg haszonélvezetére.

Amennyiben a kamatozó követelés kötelezettje a tartozását megfizeti, a haszonélvezet tárgya a pénzösszeg lesz (mint elhasználható dolog).

A bírói gyakorlat azonban az elhasználható dolgokra vonatkozó haszonélvezet szabályait pénzösszeg esetében nem alkalmazza, vagyis a haszonélvező nem jogosult a pénzösszeget elkölteni, sőt a tulajdonos azt nem is köteles a haszonélvezőnek átadni. Ilyen esetben a bíróság az örökösöket például arra kötelezi, hogy a pénzösszeget helyezzék kamatozó takarékbetétbe; ebben az esetben a haszonélvező szedheti a kamatot, a tulajdonos pedig a tőkét csak a haszonélvezeti jog megszűnése után vonhatja a rendelkezése alá (Polgári Jogi Döntvénytár 1968-1970. 255. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1971. és Polgári Jogi Döntvénytár 1978-1979. 231. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1980.).

A haszonélvezettel terhelt jog megszüntetése vagy olyan módosítása, ami a haszonélvező jogait csorbítja, a haszonélvezővel szemben hatálytalan. Ez alól kivétel, ha az ilyen eredménnyel járó joggyakorlás a haszonélvező hozzájárulásával történt.

BH2003. 150. *Ha a sérelmet szenvedett fél kártérítési igényt nem terjeszt elő, de a jogsértés indokolatlanul súlyos, az ahhoz vezető magatartás pedig felróható, és megfelelő igényérvényesítés esetén a kártérítési kötelezettség nem zárható ki, a közérdekű bírság kiszabásának feltételei ugyanúgy megvalósulnak, mintha a ténylegesen megítélhető kártérítés mutatna aránytalanságot a felróható magatartáshoz képest [Ptk. 76. §, 84. § (2) bek., 164. § (1) bek.].*

BH1981. 187. *II. A bizonyítási teher alakulása a kártérítési felelősség egyes feltételei tekintetében [Ptk. 164. § (1) bek.].*

BH1979. 33. *Ha a megrendelő és a vállalkozó a szerződés megkötésekor az árforma tekintetében egyaránt tévedésben van, a vállalkozó a szerződést megtámadhatja és kellő alappal kérheti a szerződés tartalmának megfelelő módosítását, valamint a tévedés folytán fel nem számított vállalkozói díjának a megítélését [Ptk. 4. § (3) bek., 164. § (1) bek., 210. § (1) és (3) bek., 235. § (1) bek. b) pontja, (3) bek.].*

BH1978. 426. *I. Szolgalom csak a felek kölcsönös érdekeinek a figyelembevételével alapítható. A telki szolgalom gyakorlásánál a szolgalommal terhelt ingatlan birtokosának érdekeit kímélve kell eljárni [Ptk. 164. § (3) bek., 166. § (1) bek.].*

BH1978. 198. *Erre vonatkozó megállapodás hiányában az ingatlan tulajdonosa nem kötelezhető arra, hogy az egyébként közúttal érintkező szomszédos ingatlannak kedvezőtlenül elérhető részéhez a saját ingatlanán biztosítson átjárást [Ptk. 164. § (3) bek.].*

165. § (1) A használat jogánál fogva a jogosult a dolgot a saját, valamint együttélő családtagjai szükségleteit meg nem haladó mértékben használhatja és hasznait szedheti. A használat jogának gyakorlása másnak nem engedhető át.

A használat joga személyhez kötött dologi jog, amelynek jogosultja a más tulajdonában lévő dolgot korlátozott mértékben használhatja és hasznait szedheti. Korlátozott egyrészt azért, mert a használat jogosultja a más tulajdonában lévő dolgot csak a saját, valamint együttélő családtagjai szükségleteit meg nem haladó mértékben használhatja, másrészt azért, mert annak gyakorlását másnak nem engedheti át.

A használat joga szerződésen alapszik. A használatot alapító szerződés szólhat határozott vagy határozatlan időre, de nincs akadálya annak sem, hogy a jogot engedő fél a teljes dologra holtig tartó használatot engedjen. Ez azonban nem teszi a jogot haszonélvezetté, mert megmarad a különbséget jelentő másik kritérium, a gyakorlás átengedésének tilalma.

Amennyiben a használatot engedő szerződés a használat terjedelmét nem szabályozza, vita esetén azt a bíróságnak kell meghatároznia. A szerződés értelmezésénél a szerződésben meghatározott terjedelem az irányadó, ezt ugyanis nem lehet utólag, a szükséglet mértékére, annak esetleges változásaira hivatkozva kérdésessé tenni. Kétség esetén a bíróság annak terjedelmét a szerződés-kötéskori személyes és családi szükséglet alapulvételével állapítja meg. A szükséglet mértéke relatív, azt esetenként kell megállapítani.

A használat jogának átengedési tilalma alapján a jogosult a dolog birtoklására, használatára harmadik személlyel sem ingyenes, sem visszterhes szerződést nem köthet. Lakás használata esetében vele csak azok a családtagjai lakhatnak együtt, akikkel a jog megszerzésekor együtt lakott. Utólag e személyek köre csak azokkal bővülhet, akik rendszerint együtt laknak egymással, a lakásba beköltözhetnek (például utólagos házasságkötés esetén a házastárs vagy a szerződés megkötése után született gyermek). Egyéb rokont, szívességi lakáshasználót, gondozót, eltartót a jogosult nem fogadhat be.

A használóval együttlakó családtagok csak a használat jogának fennállása alatt lakhatnak az ingatlanban, a használati jog megszűnése után azt kötelesek kiüríteni.

(2) Egyebekben a használat jogára a haszonélvezet szabályait kell alkalmazni.

A használat és a haszonélvezet igen sok közös vonást mutat, ezért rendelkezik a törvény akként, hogy a használat jogára a haszonélvezet szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A haszonélvezetre vonatkozó rendelkezésekkel ellentétben viszont ingatlan esetén a használati jog az ingatlannak csak természetben meghatározott részére jegyezhető be, azaz eszmei tulajdoni hányadra használati jog alapítása kizárt. Ugyancsak kizárt használati jog létesítése kamatozó követelésen, vagy hasznot hajtó jogon.

BH2002. 433. *Az ingatlanhasználati jogot alapító szerződés érvényességének nem feltétele ugyan a megállapodás írásba foglalása, az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéshez szükséges írásbeli nyilatkozatot azonban a bírói ítélet csak abban az esetben pótolhatja, ha bizonyított, hogy a felek a használati jog kikötésében és annak ingatlan-nyilvántartási bejegyzésében is megállapodtak [Ptk. 99. §, 112. §, 158. § (1) bek., 165. §, 1993. évi LXXVIII. tv. 2. mell. 13. pont].*

EBH2001. 487. *Lakásszerzési kedvezmény vagyoni értékű jog átruházása esetén vehető igénybe. Mezőgazdasági földnek hasznosítási szerződésen alapuló tereprendezése (és a kitermelt futóhomokkal való rendelkezés) nem tekinthető vagyonértékű jog átruházásának [1959. évi IV. tv. 165. § (1) bek., 452. §, 1995. évi CXVII. tv. 3. § 31. pont, 63. § (1) és (2) bek.].*

EBH2000. 305. *Társasházban elhelyezett hőközpont üzemeltetője az e célra igénybe vett helyiségnek a szerződésben kikötött ingyenes használata esetén is köteles megtéríteni a társasház közösség részére a hőközpont működtetésével kapcsolatos többletköltségeket. Ez a hozzájárulás azonban nem azonos a társasház tulajdonosait a tulajdoni hányaduk arányában terhelő közös költséggel [Ptk. 159. § (1) bek., 165. §, 169. § (2) bek.].*

BH2000. 165. *Alapítvány ingatlanhasználati joga terjedelmének vizsgálatakor a jogszabályban alkalmazott személyes szükséglet fogalmának értelmezése [Ptk. 165. § (1) bek., 200. § (2) bek., 205. § (1) bek., 312. § (2) bek., 313. §].*

BH1998. 331. *Családjogi kapcsolaton alapuló lakáshasználó nem kötelezhető a közüzemi díj megfizetésére [Ptk. 112. § (1) bek., 158. § (1) bek., 165. § (1)-(2) bek., 387. §, 388 § (1) bek., 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 5. §, 10. § 3. pont].*

BH1997. 217. *A társadalmi szervezetek megszűnt kezelői jogával kapcsolatos kérdések elbírálásánál irányadó szempontok [1990. évi LXX. tv. 2. § (1) bek., 4. §, Ptk. 165. §, 158. § (2) bek.].*

BH1994. 81. *Ha a volt házastársak a közös lakást nem bérleti hanem használati jogcímen használták, úgy a lakás használatával való önkéntes felhagyás esetén a távozó fél a lakáshasználati jog ellenértékének rá eső részét jogszerűen nem követelheti (Csjt. 31/D. §, Ptk. 165. §, 423. §).*

BH1980. 284. *I. A szerződéssel létesített ingatlanhasználati jog és a telki szolgalmi jog alanya tekintetében a döntő különbség az, hogy a használati jogosult kizárólag a szerződésben szereplő fél lehet, szolgalmi jogosult pedig a szerződést kötő felen kívül bárki más is, aki jogszerűen kerül az ingatlan birtokába [Ptk. 165. § (1) bek., 166. § (1) bek.].*

Ptké. 80. § A Ptk. hatálybalépésekor folyamatban levő elbirtoklás esetében a jogszerzéshez további tíz év szükséges, kivéve, ha az elbirtoklási időből ennél kevesebb van hátra. Az elbirtoklásnak a Ptk. hatálybalépését megelőzően bekövetkezett nyugvására és megszakadására a korábbi jogot kell alkalmazni.

BH2000. 407. *A társadalmi tulajdon tárgyát képező ingatlan elbirtoklás útján való megszerzésének - időközben már megszűnt - jogszabályi tilalma a társadalmi szervezetek tulajdonszerzésére is irányadó volt [1960. évi 11. tvr. (Ptké.) 80. §, 1977. évi IV. tv., Ptk. 28. § (1) bek., 88-90. §-ai, 121. § (1) és (3) bek., 1991. évi XIV. tv. 16. § (2) bek.].*

A telki szolgalom

166. § (1) Telki szolgalom alapján valamely ingatlan mindenkori birtokosa más ingatlanát meghatározott terjedelemben használhatja, vagy követelheti, hogy a szolgalommal terhelt ingatlan birtokosa a jogosultságából egyébként folyó valamely magatartástól tartózkodjék.

A telki szolgalmi jog ingatlanon létesíthető abszolút szerkezetű dologi jog, amelynek alapján valamely ingatlan mindenkori birtokosa a más tulajdonában lévő, szolgalommal terhelt ingatlant meghatározott terjedelemben használhatja, vagy valaminek a tűrésére késztetheti.

Telki szolgalom csak ingatlanra létesíthető és legalább két ingatlant feltételez. Célja az, hogy az egyik ingatlan részére bizonyos előnyöket biztosítson. Ezek az előnyök a szolgalommal terhelt ingatlan

vonatkozásában általában hátrányt jelentenek. Ezért nevezi a gyakorlat a szolgalmi jog jogosultját uralkodó, míg terheltjét szolgáló teleknek.

Telki szolgalom csak az ingatlan-nyilvántartás fogalmai szerint önállónak minősülő ingatlanok terhére, illetve javára jöhet létre. Egy ingatlanon belül, annak egyes elkülöníthető részei vonatkozásában telki szolgalmat nem lehet létesíteni (BH1984. 148.), mint ahogy az kizárt az ugyanazon ingatlan tulajdonostársai között is (BH1996. 84.).

Az uralkodó telek javára fennálló szolgalom több szolgáló telket is terhelhet, a szolgalom az ingatlanokat kölcsönösen is megillethetí. Ilyenkor a két ingatlan tulajdonosa ugyanazon szolgalom tekintetében egyszerre lesz jogosult és kötelezett. A szolgalom több ingatlan javára is szolgálhat, ettől azonban az ingatlanok tulajdonosai (birtokosai) között semmiféle közösség nem jön létre, az egyes jogviszonyok a szolgalommal kapcsolatban önállóak maradnak.

Ha a szolgalommal érintett ingatlanok több személy tulajdonában állnak (közös tulajdon), ebben az esetben keletkezik a szolgalommal összefüggésben közös jog, illetve közös kötelezettség.

A telki szolgalom alanyai nem név szerint meghatározott személyek, hanem az uralkodó, illetve a szolgáló telek mindenkori birtokosai (tulajdonos, haszonélvező, bérlő, haszonbérlő stb.). A birtok megszerzésével a birtokos a szolgalomnak jogosultja, illetve kötelezettje lesz. Telki szolgalmat tehát nem lehet létesíteni névleg meghatározott személy javára. A tulajdonos rendelkezési jogából eredően [Ptk. 112. § (1)] azonban az ingatlanra telki szolgalmat csak a tulajdonos létesíthet. Ugyancsak a tulajdonos jogosult a szerződés módosítására, vagy a szolgalomról lemondó nyilatkozat megtételére is. Amennyiben a szolgalom létrehozása, vagy megszüntetése iránt per indul, abban peres félként a tulajdonosnak mindig perben kell állnia.

A birtokost a szolgalomból eredő jogok gyakorlása illeti meg és kötelezettségek teljesítése terheli. Amennyiben az ingatlant nem a tulajdonos birtokolja, egymás közötti viszonyukban a szolgalomból eredő jogokra a köztük fennálló jogviszony tartalma az irányadó. A szolgalomból folyó kötelezettségeket azonban mindketten kötelesek teljesíteni.

A telki szolgalom tartalma lehet valamilyen használat, vagy éppen attól való tartózkodás. A használat terjedelme a telki szolgalomhoz igazodik, azonban nem terjedhet ki a dolog egészére. Mértékét a szerződésnek, a telki szolgalmat létrehozó bírósági ítéletnek, hatósági határozatnak meg kell jelölnie.

A kifejtettek alapján a telki szolgalomnak két fő csoportja van: a tevőleges és a tűrésre irányuló szolgalom. A tevőleges szolgalom arra jogosítja fel jogosultját, hogy a más tulajdonában lévő ingatlanon olyat tegyen, amire egyébként nem lenne joga (ilyen például az átjárás, a közművek átvezetése), a tűrésre irányuló szolgalom esetében a szolgáló telek birtokosának (tulajdonosának) tartózkodnia kell olyan magatartástól, amire egyébként joga lenne.

Telki szolgalom nem alapítható egyszeri szükséglet kielégítésére, vagy néhány cselekvésre (például az építkezés idejére az átjárás engedélyezése bontó feltételtől függő kötelmi jogviszonyt hoz létre).

A telki szolgalom alapítása visszterhesen is történhet, azonban gyakorlása mindig ingyenes. Ehhez képest olyan szerződés, amely a használatért ellenszolgáltatást köt ki csak kötelmi jellegű lehet.

A telki szolgalom ingatlan-nyilvántartási bejegyzése csak az ingatlan egészére vagy annak természetben meghatározott részére történhet, eszmei illetőségére nem. A bejegyzésben a telki szolgalom alanyait név szerint nem lehet feltüntetni. Az uralkodó telek tulajdoni lapján annak a szolgáló teleknek az adatait kell feltüntetni, amelyre a jog fennáll és fordítva, a szolgáló telek tulajdoni lapján az uralkodó telek adatait.

(2) Telki szolgalmat átjárás, vízellátás és vízelvezetés, pince létesítése, vezetékoszlopok elhelyezése, épület megtámasztása céljára vagy a jogosult számára előnyös más hasonló célra lehet alapítani.

Telki szolgalom céljára a bekezdés csak példálózó felsorolást tartalmaz.

A szolgalom létesítésénél az ingatlanok rendeltetését kell elsősorban figyelembe venni, és például az átjárás jogát úgy kell szabályozni, hogy az ingatlanok rendes használatának a jövőben is kölcsönösen és tartósan megfeleljen.

Tárgya lehet a telki szolgalomnak közmű vezetése is. Ilyenkor a nyomvonalat a szükségletek és a szolgáló telek kíméletének összeegyeztetésével kell kijelölni (BH1994. 76.).

Hegyvidéki ingatlanon fordul elő a pinceszolgalom, amikor a saját ingatlanról a pince más ingatlana alá nyúlik át, vagy a pince bejárata is idegen ingatlanról nyílik.

BH2002. 356. *A telki szolgalom szerződéssel történő alapítása esetén a szerződésben meghatározott cél alapján kell elbírálni azt, hogy a megszüntetés feltételei fennállnak-e, vagy sem (Ptk. 166-170. §).*

BH1999. 497. *Szerződésen alapuló szolgalmi jog megszüntetésénél vizsgálandó körülmények [Ptk. 166. §, 168. § (1) bek., 170. § (1) bek., 188. § (1) és (2) bek.].*

BH1998. 289. *A távhőszolgáltató által - akár külön megállapodás, akár államigazgatási szerv határozata alapján - igénybe vett társasházi közös helyiség (hőközpont) használatáért bérleti (használati) díj nem, de*

egyszeri kártalanítás jár. A kártalanítás mértékére a felek megállapodása az irányadó, ennek hiányában annak összegét a bíróság állapíthatja meg [1962. évi IV. tv. 7. §, 1994. évi XLVIII. tv. 26-37. §-ai, 57. § (4) és (6) bek., 34/1995. (IV. 5.) Korm. r. 5. § (2) bek., 129/1991. (X. 15.) Korm. r., Ptk. 166. § (1)-(2) bek., 171. § (1) bek.].

BH1996. 144. *I. Szolgalmi jog létesítése folytán az ingatlanban keletkező értékcsökkenés megállapítása (Ptk. 166. §).*

BH1994. 76. *II. Szolgalmi jog alapításánál a nyomvonalat a szükségletek és a szolgáló telek kíméletének összeegyeztetésével kell kijelölni [Ptk. 166-167. §, 169. § (1) bek.].*

BH1992. 119. *Az állam tulajdonában, az ingatlankezelő vállalat kezelésében levő lakóházon való keresztüljárás a lakók nyugalmát zavarhatja, ezért a több éven át kialakult gyakorlat ellenére sem lehet biztosítani a birtokvédelmet az ingatlan-nyilvántartási (telekkönyvi) bejegyzés nélkül, lényegileg tehát szívességi alapon gyakorolt átjárási jog jogosultja részére [Ptk. 166. § (1) bek., 168. § (2) bek., 170. § (1) bek., 191. § (1) bek., 192. § (3) bek.].*

BH1987. 161. *Az átjárási szolgalmi jog olyan teher a szolgáló telek mindenkori tulajdonosa számára, amely nyilvánvalóan csökkenti az ingatlan forgalmi értékét. Az értékcsökkenés mértékének megállapításakor egybe kell vetni a szolgáló telek jelenlegi értékét azzal az értékkel, amit az ingatlan a szolgalmi joggal való teher nélkül képviselne [Ptk 166. §].*

BH1984. 148. *III. Telki szolgalom csak önálló ingatlanok javára, illetőleg terhére alapítható. Egy ingatlanon belül annak egyes elkülöníthető részei vonatkozásában telki szolgalmat nem lehet létesíteni [Ptk. 166. § (1) bek.].*

BH1980. 379. *A szerződéssel kikötött szolgalmi jog csak az érintett ingatlanok rendeltetésszerű használatában a szerződés megkötése után bekövetkezett lényeges változás alapján módosítható, illetőleg szüntethető meg [Ptk. 166. §, 170. § (1) bek., 241. §].*

BH1980. 284. *I. A szerződéssel létesített ingatlanhasználati jog és a telki szolgalmi jog alanya tekintetében a döntő különbség az, hogy a használati jogosult kizárólag a szerződésben szereplő fél lehet, szolgalmi jogosult pedig a szerződést kötő felen kívül bárki más is, aki jogszerűen kerül az ingatlan birtokába [Ptk. 165. § (1) bek., 166. § (1) bek.].*

BH1979. 262. *I. Telki szolgalmat nem lehet létesíteni névleg meghatározott személy javára; a telki szolgalom jogosultja egy telek mindenkori birtokosa [Ptk. 166. § (1) és (2) bek.].*

BH1978. 426. *I. Szolgalom csak a felek kölcsönös érdekeinek a figyelembevételével alapítható. A telki szolgalom gyakorlásánál a szolgalommal terhelt ingatlan birtokosának érdekeit kímélve kell eljárni [Ptk. 164. § (3) bek., 166. § (1) bek.].*

167. § Ha valamely föld nincs összekötve megfelelő közúttal, a szomszédok kötelesek tűrni, hogy a jogosult földjeiken átjárjon.

A törvény hozza létre a szolgalmat, ha a föld nincs összekötve megfelelő közúttal. Ha a jog gyakorlásának módjáról a felek megállapodni nem tudnak, akkor e szolgalmi jogot a bíróság ítélete konkretizálja.

A közúttal való összeköttetés megfelelőségének kérdése fel sem merül akkor, ha az ingatlan egyáltalán nincs összekötve közúttal. Ha azonban igen, felmerül a közút megfelelőségének kérdése. Ennek kritériumait a bírói gyakorlat dolgozta ki. A bíróság abban az esetben minősíti a közutat nem megfelelőnek, ha azon a jogosult ingatlanának megközelítése lehetetlen, vagy rendkívüli nehézséggel járna. Ez a helyzet akkor, ha a rendelkezésre álló úton a közlekedés legalább az év egy részében lehetetlen, vagy úgy megnehezül, hogy használata a közfelfogás szerint sem várható (Polgári Jogi Döntvénytár 1973-1975. 92. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1976.). Az ítélkezési gyakorlat szerint a megfelelő szó a közút minőségét jelzi, és nem jelenti azt, hogy a föld minden része legyen megfelelően elérhető a közútról. Nem kötelezhető tehát a szomszéd arra, hogy az egyébként közúttal érintkező földnek kedvezőtlenül elérhető részéhez a saját földjén biztosítson átjárást. Tüzelőt vagy nagyobb tárgyakat számos helyen (többek között minden zártsorú beépítésű utcába) csak kézi erővel lehet az utcáról a lakóházba, illetve az ahhoz tartozó tárolóhelyre szállítani. Egymagában ez a körülmény az ingatlanok rendeltetésszerű használatát még nem gátolja. A bírósági határozattal alapítható átjárási jog, illetőleg a §-ban szabályozott tűrési kötelezettség célja az ingatlan rendeltetésszerű használatának biztosítása, s nem az átjárási jog alapítását kérő személyi körülményeiből fakadó igények kielégítése (BH1993. 355.).

Szolgalom alapítható akkor is, ha a közút megfelelő ugyan, de arról a bejárás nem lehetséges, vagy - a szolgalommal való megterhelés által okozott kárhoz képest - a bejárás csak túlzottan nagy nehézséggel, aránytalanul súlyos költséggel oldható meg (Polgári Jogi Döntvénytár 1973-1975. 91. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1976. és Polgári Jogi Döntvénytár 1982-1985. 113. jogeset, Közgazdasági és

Jogi Könyvkiadó Budapest, 1986.). Hasonló a helyzet akkor is, ha a terepviszonyok miatt (meredek partfal a közút mellett) igen költséges feljáró készítését tennék indokolttá.
Több bírói ítélet is rámutatott arra, hogy önmagában az a tény, hogy valamely közút esős időben vagy télen talajának minősége miatt nehezen járható, még nem jelenti azt, hogy a mellette lévő ingatlan ne lenne összekötve megfelelő közúttal. (Polgári Jogi Döntvénytár 1968-1970. 64. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1971.). A megközelítés megítélésében kényelmi szempont, vagy a tulajdonosnak az a törekvése, hogy több ingatlana közül a közút mellett fekvőnek eladása esetén a bejárást szomszédai terhére biztosítsa, nem jöhet számításba (Polgári Jogi Döntvénytár 1968-1970. 61. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1971.)
A bírói gyakorlat álláspontja szerint a törvényen alapuló szolgalom gyalogos közlekedést biztosít, gépkocsival történő közlekedést pedig csak akkor, ha a jogosult ingatlanának rendeltetésszerű használatához elengedhetetlenül szükséges (Polgári Jogi Döntvénytár 1982-1985. 115. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1986.). A jogosultat terheli annak bizonyítása, hogy a gépkocsival történő átjárás biztosításához nagyobb érdeke fűződik, mint a kötelezettnek ahhoz, hogy gépkocsival való átjárástól mentesen használhassa az ingatlanát. A motorizáció egyre növekvő jelentősége és térhódítása önmagában még nem eredményezheti azt, hogy a törvényen alapuló szolgalom gépkocsival való átjárásra is feljogosítja a jogosultat (BH1984. 354.).
Ezzel ellentétes álláspónttal is találkoztunk, amely szerint a gépkocsinak az ingatlan területén történő elhelyezése hozzátartozik az ingatlan rendeltetésszerű használatához, ezért csak a szomszéd méltánylást érdemlő érdeke lehet akadálya a gépkocsival történő átjárás biztosításának.
A gazdasági tevékenység folytatásához szükséges áru-, terménynszállítás indokolttá teheti a kocsival való átjárásra szolgalmi jog alapítását, ehhez azonban fel kell tárni ennek szükségességét, mértékét, és a szolgalmi jogot ennek megfelelő korlátozással, szabatosan kell az ítélet rendelkező részben meghatározni. A szolgalmi jog alapítása esetén intézkedni kell a keletkezett értékeltolódás kiegyenlítésről, megfelelő ellenszolgáltatás megállapításáról (BH1986. 101.).
Amennyiben az ingatlanra - amely megfelelő közúttal összekötve nincs - a bejárás többféle módon is megoldható, a jogosult nem választhatja meg, hogy melyik szomszédja ingatlanát kívánja igénybe venni. A per során a bíróságnak - az összes érdekelt perbenállása mellett - minden lehetőséget felmérésével kell azt megállapítania, hogy melyik az az ingatlan, amelyiken az átjárás a legcélszerűbben és a szolgalommal terhelt ingatlan tulajdonosának legkisebb érdeksérelmével megoldható (BH1976. 56.). Átjárási szolgalmi jog ítélettel történő létesítése esetén a bíróságnak arról is rendelkeznie kell, hogy az átjárást a jogosult az ingatlan melyik részén, milyen útvonalon és milyen terjedelemben gyakorolhatja (BH1992. 314.)
Az átjárási szolgalmi jog olyan teher a szolgáló telek mindenkori tulajdonosa számára, amely nyilvánvalóan csökkenti az ingatlan forgalmi értékét. Az értékcsökkenés mértékének megállapításakor egybe kell vetni a szolgáló telek értékét azzal az értékkel, amit az ingatlan a szolgalmi joggal való teher nélkül képviselne (BH1987. 161.).
BH2002. 356. *A telki szolgalom szerződéssel történő alapítása esetén a szerződésben meghatározott cél alapján kell elbírálni azt, hogy a megszüntetés feltételei fennállnak-e, vagy sem (Ptk. 166-170. §).*
BH1996. 84. *I. A közös tulajdonban álló ingatlan használati módjának szabályozása nem eredményez szolgalmi jogokat (Ptk. 140. §, 167-168. §).*
BH1994. 76. *II. Szolgalmi jog alapításánál a nyomvonalat a szükségletek és a szolgáló telek kíméletének összeegyeztetésével kell kijelölni [Ptk. 166-167. §, 169. § (1) bek.].*
BH1993. 180. *A szívességből vagy visszavonásig engedett használat nem eredményezi a szolgalmi jog elbirtoklással való megszerzését. A használó azonban - ha ennek a törvényben meghatározott feltételei fennállnak - kérheti a szolgalmi jognak a bíróság ítéletével történő létesítését [Ptk. 158. § (2) bek., 167. §, 168. § (1) és (2) bek., 169. § (1) bek.].*
BH1992. 314. *Átjárási szolgalmi jog ítélettel történő létesítése esetén a bíróságnak arról is rendelkeznie kell, hogy az átjárást a jogosult az ingatlan melyik részén, milyen útvonalon és milyen terjedelemben gyakorolhatja [Ptk. 167. §, 1972. évi 31. tvr., 27/1992. (XII. 31.) MÉM r. 87. § (1) bek. b) pont].*
BH1986. 101. *A gazdasági tevékenység folytatásához szükséges áruszállítás, terménynszállítás indokolttá teheti a kocsival való átjárásra szolgalmi jog alapítását, ehhez azonban fel kell tárni ennek szükségességét, mértékét, és a szolgalmi jogot ennek megfelelő korlátozással, szabatosan kell az ítélet rendelkező részben meghatározni. A szolgalmi jog alapítása esetén intézkedni kell a keletkezett értékeltolódás kiegyenlítésről, megfelelő ellenszolgáltatás megállapításáról [Ptk. 167. §].*
BH1985. 469. *Ingatlanilletőség terhére szolgalmi jog nem jöhet létre, de nem jöhet létre a javára sem, mert az ingatlannyilvántartásban a telki szolgalmi jog jogosultjaként arra az ingatlanra kell utalni, amelynek*

mindenkori tulajdonosát a szolgalmi jog gyakorlása megilleti. Ingatlan pedig az önálló ingatlanként nyilvántartott földrészlet. [Ptk. 167. §, 1972. évi 31. sz. tvr. 6. § (2) bek. 27/1972. (XII. 31.) MÉM sz. r. 16. § (1) és (2) bek., 1. § (1) bek., a) pont].

BH1985. 425. *Törvényen alapuló szolgalom keletkezik akkor is, ha az egyébként megfelelő közútról az ingatlanra való bejárás nem lehetséges, vagy - a szolgalommal való megterhelés által okozott kárhoz képest - a bejárás csak túlzottan nagy nehézséggel, aránytalanul súlyos költséggel oldható meg [Ptk. 167. §].*

BH1983. 355. *Pénzbeli kártalanítás esetén a kisajátított ingatlanra vonatkozóan más személyt megillető jogok és az ingatlanra bejegyzett tények - a jogszabályban meghatározott kivételekkel (pl. telki szolgalom, jogszabályon alapuló szolgalom) - megszűnnek. Nem tekinthető ilyen kivételnek a szerződésen alapuló, de az ingatlannyilvántartásba be nem jegyzett telki szolgalom [1976. évi 24. sz. tvr. 7. § (1) és (4) bek., Ptk. 167. §, 168. § (1) bek., 158. § (1) bek.].*

BH1979. 287. *I. Szomszédok csak akkor kötelesek földjeiken az átjárást tűrni, ha valamely föld nincs összekötve megfelelő közúttal [Ptk. 167. §, 170. § (1) bek.].*

Ptké. 80. § A Ptk. hatálybalépésekor folyamatban levő elbirtoklás esetében a jogszerzéshez további tíz év szükséges, kivéve, ha az elbirtoklási időből ennél kevesebb van hátra. Az elbirtoklásnak a Ptk. hatálybalépését megelőzően bekövetkezett nyugvására és megszakadására a korábbi jogot kell alkalmazni.

BH2000. 407. *A társadalmi tulajdon tárgyát képező ingatlan elbirtoklás útján való megszerzésének - időközben már megszűnt - jogszabályi tilalma a társadalmi szervezetek tulajdonszerzésére is irányadó volt [1960. évi 11. tvr. (Ptké.) 80. §, 1977. évi IV. tv., Ptk. 28. § (1) bek., 88-90. §-ai, 121. § (1) és (3) bek., 1991. évi XIV. tv. 16. § (2) bek.].*

168. § (1) A telki szolgalom létesítésére az ingatlan haszonélvezetének alapítására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

A telki szolgalom létesítésére a törvény az ingatlan haszonélvezetének alapítására vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni.

A telki szolgalmat alapító szerződés nincs kötelező alakisághoz kötve. Létrejöhet szóban, írásban, de ráutaló magatartással is (figyelemmel kell lenni azonban arra, hogy az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéshez, amely keletkezteti a telki szolgalmat, írásbeliség szükséges).

A szerződés lehet ingyenes, vagy visszterhes, azzal azonban, hogy ellenértéket a szolgalom alapításáért és nem a gyakorlásáért lehet kikötni.

A szolgalmat alapító szerződésektől meg kell különböztetni azokat a megállapodásokat, amelyeket az érdekelt tulajdonosok valamelyikük ingatlanának kötelmi jogcímen való használatáról kötnek. A megkülönböztető szempont abban van, hogy a felek akarata az ingatlanok mindenkori tulajdonosaira (birtokosaira) kiterjedő, vagy csak egymás közötti viszonyukban irányadó jogok és kötelezettségek keletkeztetésére irányult-e. A közös tulajdonban álló ingatlan használati módjának szabályozása nem eredményez szolgalmi jogokat (BH1996. 84.)

A szerződést dologi jogi hatállyal csak az ingatlanok tulajdonosai köthetik meg, s ha bármelyik ingatlan közös tulajdonban van, a szerződés megkötésében valamennyi tulajdonostársnak részt kell vennie. Egyéb birtokosok csupán kötelmi hatállyal hozhatnak létre megállapodást.

Telki szolgalmat alapító szerződés esetében nem elegendő csupán - miként a haszonélvezetnél - megnevezni a létrehozni kívánt jogot, mert a szolgalom csak korlátozott használatra ad lehetőséget, ezért a szerződésnek tartalmaznia kell a szolgalom tartalmát is; azt, hogy az idegen ingatlan milyen terjedelmű, milyen jellegű használatára vonatkozik. Ha a szerződés nem szól a szolgalom gyakorlásának módjáról, azt a bíróság állapítja meg (BH1994. 76.).

Nem tartalmazhat a szerződés rendelkezést a telki szolgalom időtartamának megjelölésére, mert az korlátlan ideig tart, megszüntetésére vagy megszűnésére csak a törvényben meghatározott okból (Ptk. 170. §) kerülhet sor.

A szerződéssel létesített szolgalmi jog esetében az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés hatálya konstitutív. A szerződés önmagában csak kötelmi jogcímet hoz létre a szolgalom létesítésének követelésére. A bejegyzésre irányuló kérelemhez szükséges csatolni a vázrajzot, amely a gyakorlás módját, mértékét tünteti fel.

Amennyiben a szerződés bejegyzése az ingatlan-nyilvántartásba nem történik meg, telki szolgalom nem keletkezik, a szerződés kötelmi jelleggel áll fenn az azt megkötő felek között.

Jogszabály alapján keletkezik a telki szolgalom a Ptk. 167. §-ban írt esetben, azaz ilyenkor az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés nem konstitutív hatályú. A bejegyzés elmaradása esetén viszont az ingatlan-nyilvántartásban bízva, jóhiszeműen és ellenérték fejében jogot szerzővel szemben a telki szolgalomra hivatkozni nem lehet.

A bíróság a közös tulajdon megszüntetése során is hozhat létre telki szolgalmat például akkor, ha a természetbeni megosztás azt eredményezi, hogy a telekalakítás folytán létrehozott önálló ingatlanok egyike megfelelő közúttal nincs összekötve.

A hatósági határozattal létrehozható szolgalmak [pl. a vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény 20. § (1) bekezdésén, vagy a közműves ivóvízellátásról és a közműves szennyvízelvezetésről szóló 38/1995. (IV. 5.) Korm. rendelet 6. § (4) bekezdésén alapuló vízvezetési szolgalmi jog] a Ptk. 171. §-ának rendelkezésén alapszik.

Olyan vízi létesítmények esetében, amelyekhez vízjogi engedély nem szükséges, a telki szolgalom az általános szabályok szerint szerződéssel hozható létre.

(2) Elbirtoklással szerzi meg a telki szolgalmat az ingatlan birtokosa, ha a másik ingatlan használata ellen annak birtokosa tíz éven át nem tiltakozott. Szívességből vagy visszavonásig engedett jog gyakorlása nem vezet elbirtoklásra.

A telki szolgalom elbirtoklással is létrejöhet. Az elbirtokláshoz az szükséges, hogy

1. a jogot szerző fél a másik ingatlant szolgalomszerűen használja. Nem vezethet elbirtoklásra a szívességből, visszavonásig engedett használat, hiszen az engedély ténye önmagában zárja ki az elbirtoklás szabályainak alkalmazhatóságát. A szívességi engedély ugyanis magában hordja a visszavonás lehetőségét, a visszavonás lehetősége pedig a szolgalomszerű használatot zárja ki. (BH1995. 398; BH1976. 353; BH1979. 287.). Az elbirtoklás állandóságot feltételez, ezért alkalomszerű használat sem eredményezheti e jog elbirtoklás útján történő megszerzését (BH1976. 353.).

Hasonlóan a tulajdonjognak elbirtoklás útján történő megszerzéséhez, itt sem feltétel, hogy az elbirtokló jóhiszemű legyen, hanem csak az szükséges, hogy az idegen ingatlant használó személy a használatot a maga részéről véglegesnek tekintse. Az elbirtoklást a használt ingatlan birtokosának tiltakozása szakítja meg. Itt utalunk arra, hogy a tulajdonos birtokosnak számít akkor is, ha az ingatlan birtoklását másnak átengedte, vagy az egyéb módon került ideiglenesen más hatalmába [lásd a Ptk. 187. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázatot].

A szolgalom tárgya lehet az uralkodó telek birtokosának aktív, a szolgáló telek birtokosának passzív magatartása. Elbirtoklásnak azonban csak akkor van helye, ha a jogot szerző birtokos az idegen ingatlant aktív magatartással használta. Tartózkodásra irányuló szolgalom tehát akkor sem birtokolható el, ha az ingatlan tulajdonosa olyan magatartástól, amelyhez egyébként joga lenne, a másik ingatlan tulajdonosa (birtokosa) felszólítása folytán tartózkodik.

2. Az elbirtoklási idő összeszámítására a Ptk. 122. §-ában foglalt rendelkezés megfelelően irányadó, csakúgy mint a PK 6. számú állásfoglalás iránymutatása. Megfelelően alkalmazza a bírói gyakorlat a Ptk. 123. §-ában és a Ptk. 124. § (1) a) és c) pontjában írtakat is. Az már vitás lehet, hogy megszakítja e az elbirtoklási időt, ha a tulajdonos az ingatlannal rendelkezik [Ptk. 124. § (1) b)]. Álláspontunk szerint nem, mert a most tárgyalt bekezdés szerint a mindenkori birtokos tiltakozása minősül ilyen jogi ténynek, azaz a tulajdonos (birtokos) személyében történt változásnak a szolgalom elbirtoklási idejére nincs kihatása.

Amennyiben az elbirtoklási idő letelt, a telki szolgalom annak ingatlan-nyilvántartási bejegyzése nélkül létrejön. A szolgalmat elbirtoklónak azonban igénye keletkezik arra, hogy megszerzett dologi jogát az ingatlan-nyilvántartás feltüntesse. Ha az elbirtokló a telki szolgalmat az ingatlan-nyilvántartásba nem jegyeztette be, a szolgalomra nem hivatkozhat azzal szemben, aki az ingatlanon - az ingatlan-nyilvántartás adataiban bízva - jóhiszeműen, ellenérték fejében jogot szerzett [Ptk. 121. § (5)].

(3) A telki szolgalom önállóan forgalom tárgya nem lehet.

A telki szolgalom forgalomképtelen. Ez kizárja a jog átruházását valamint azt is, hogy a jogosult a szolgalom gyakorlását másnak kötelmi jogcímen átengedje. Az ingatlan tulajdonjogának átszállásával természetesen a telki szolgalom is átszáll.

BH2003. 450. *Az elbirtoklási időt általában nem szakítja meg, ha a szolgáló telek tulajdonosa az ingatlannal rendelkezik. A tulajdonos személyében történő változásnak a szolgalom elbirtoklási idejére nincs kihatása. [Ptk. 124. § (1) bek., 168. § (2) bek., 170. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek., 206. § (1) bek.].*

BH2002. 356. *A telki szolgalom szerződéssel történő alapítása esetén a szerződésben meghatározott cél alapján kell elbírálni azt, hogy a megszüntetés feltételei fennállnak-e, vagy sem (Ptk. 166-170. §).*

BH2000. 246. *II. A szívességi használat nem vezet a szolgalom elbirtoklásához [Ptk. 168. § (2) bek.].*

BH1999. 497. *Szerződésen alapuló szolgalmi jog megszüntetésénél vizsgálandó körülmények [Ptk. 166. §, 168. § (1) bek., 170. § (1) bek., 188. § (1) és (2) bek.].*

BH1996. 84. *I. A közös tulajdonban álló ingatlan használati módjának szabályozása nem eredményez szolgalmi jogokat (Ptk. 140. §, 167-168. §).*

BH1995. 398. *A szívességből engedélyezett vezetékhasználat elbirtokláshoz nem vezethet [Ptk. 168. § (2) bek.].*

BH1995. 89. *A Balaton-parthoz vezető útra vonatkozó szolgalom alapításánál és megszüntetésénél figyelembe veendő körülmények [Ptk. 168. § (2) bek., 170. §].*

BH1993. 180. *A szívességből vagy visszavonásig engedett használat nem eredményezi a szolgalmi jog elbirtoklással való megszerzését. A használó azonban - ha ennek a törvényben meghatározott feltételei fennállnak - kérheti a szolgalmi jognak a bíróság ítéletével történő létesítését [Ptk. 158. § (2) bek., 167. §, 168. § (1) és (2) bek., 169. § (1) bek.].*

BH1992. 526. *Az eladó a kártérítés szabályai szerint felel, ha az adásvételi szerződésben a vevőnek saját szomszédos ingatlanáról határidő nélkül, mennyiségileg korlátlan vízvételt, valamint erre telki szolgalmi jogot biztosít, és a teljesítést meghiúsítja [Ptk. 158. § (1) bek., 168. § (1) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 359. §].*

BH1992. 119. *Az állam tulajdonában, az ingatlankezelő vállalat kezelésében levő lakóházon való keresztüljárás a lakók nyugalmát zavarhatja, ezért a több éven át kialakult gyakorlat ellenére sem lehet biztosítani a birtokvédelmet az ingatlan-nyilvántartási (telekkönyvi) bejegyzés nélkül, lényegileg tehát szívességi alapon gyakorolt átjárási jog jogosultja részére [Ptk. 166. § (1) bek., 168. § (2) bek., 170. § (1) bek., 191. § (1) bek., 192. § (3) bek.].*

BH1983. 355. *Pénzbeli kártalanítás esetén a kisajátított ingatlanra vonatkozóan más személyt megillető jogok és az ingatlanra bejegyzett tények - a jogszabályban meghatározott kivételekkel (pl. telki szolgalom, jogszabályon alapuló szolgalom) - megszűnnek. Nem tekinthető ilyen kivételnek a szerződésen alapuló, de az ingatlannyilvántartásba be nem jegyzett telki szolgalom [1976. évi 24. sz. tvr. 7. § (1) és (4) bek., Ptk. 167. §, 168. § (1) bek., 158. § (1) bek.].*

BH1982. 240. *I. A szerződéssel létesített telki szolgalmi jog akkor keletkezik, amikor azt az ingatlannyilvántartásba bejegyzik [Ptk. 168. § (1) bek., 158. § (1) bek.].*

BH1982. 240. *II. Telki szolgalom bírósági úton általában akkor alapítható, ha a jogosult ingatlannak a megfelelő közúttal való összeköttetése - a körülményekből következően - tartósan hiányzik [Ptk. 166., 167., 168. §, 27/1972. (XII. 31.) MÉM sz. r. 87. §].*

BH1979. 287. *II. Szívességből vagy visszavonásig engedett jog gyakorlása nem vezet elbirtoklásra [Ptk. 168. § (2) bek., 121. §].*

169. § (1) A telki szolgalom gyakorlása során a szolgalommal terhelt ingatlan birtokosának érdekeit kímélve kell eljárni.

A szolgalmi jog jogosultja a szolgalommal terhelt ingatlant a saját ingatlana használatával kapcsolatos szükségleteinek indokolt mértékéig használhatja. A szolgalmat létrehozó szerződésben, bírósági ítéletben, hatósági határozatban meg kell jelölni, hogy a szolgalom mire irányul. Az így meghatározott mértéken belül a használat a szükségletekhez igazodik, azaz változhat az uralkodó telek birtokosának körülményeiben bekövetkezett változásoktól (így például átjárási szolgalom esetében az ott lakók számának bővülése, csökkenése esetén).

A szolgalom gyakorlása a jogosult jogán történik, s megilleti mindazokat, akiknek az ingatlanon tartózkodása indokolt. A személyek körét a törvény nem szabja meg. Nem folytathat viszont az uralkodó telek birtokosa az ingatlanon olyan tevékenységet, amely a szolgalom gyakorlását az ingatlan szokásos használatához képest nagymértékben megnöveli (például átjárási szolgalom esetén vendéglátó egység nyitásával együttjáró vendégforgalmat már a szolgáló telek tulajdonosa nem köteles eltűrni).

A telki szolgalom az azzal terhelt ingatlan birtokosának érdekeit kímélve gyakorolható. Míg a szolgalom alapításánál az uralkodó telek birtokosának, addig a jog gyakorlásánál a szolgáló telek birtokosának érdekeit kell nyomatékosan figyelembe venni. Az ingatlannak a szolgalommal érintett részét - ellenkező megállapodás hiányában - a szolgáló telek birtokosa (tulajdonosa) is használhatja akként azonban, hogy a szolgalom gyakorlását ne akadályozza. A jogosultnak viszont tartózkodnia kell a kárt okozó magatartástól. E kötelezettségének megszegésével okozott kárért felelőssége az általános szabályok szerint alakul.

A vízi szolgalmakkal összefüggésben az 1995. évi LVII. törvény és a 72/1996. (V. 22.) Korm. rendelet külön is rendelkezik a szolgalommal terhelt ingatlan tulajdonosa (birtokosa) tűrési kötelezettségéről, a jog kíméletes gyakorlásáról. Kimondja azt is, hogy vízi létesítményeket érintő munkák elvégzése vagy a szolgalom gyakorlása során az ingatlanban okozott kárt meg kell téríteni.

Tekintettel arra, hogy a telki szolgalom abszolút szerkezetű dologi jog, a jogosult mindenkitől követelheti, hogy tartózkodjon a jog gyakorlásának zavarásától. Ennek bekövetkezése esetében a szolgalmi jog jogosultját birtokvédelem illeti meg.

(2) Ha a telki szolgalom gyakorlása valamely berendezés vagy felszerelés használatával jár, a fenntartás költségei a szolgalom jogosultját és kötelezettjét - ellenkező megállapodás hiányában - olyan arányban terhelik, amilyen arányban a berendezést vagy felszerelést használják.

Amennyiben a telki szolgalom gyakorlásához valamilyen építmény, például kapu, járda létesítése szükséges, a létesítés költségeit - ha ez kizárólag a jogosult érdekeit szolgálja - neki kell viselnie, a kötelezett pedig köteles tűrni e munkálatok elvégzését. Amennyiben az építményt a felek közösen használják, a költség viselésére érdekeltségük arányában kötelesek.

A szolgalom gyakorlása kiterjedhet valamely berendezés, vagy felszerelés használatára is. A berendezés vagy felszerelés fenntartási költségei a feleket a megállapodásuk szerint, ennek hiányában a használat arányában terheli.

BH2002. 356. *A telki szolgalom szerződéssel történő alapítása esetén a szerződésben meghatározott cél alapján kell elbírálni azt, hogy a megszüntetés feltételei fennállnak-e, vagy sem (Ptk. 166-170. §).*

EBH2000. 305. *Társasházban elhelyezett hőközpont üzemeltetője az e célra igénybe vett helyiségnek a szerződésben kikötött ingyenes használata esetén is köteles megtéríteni a társasház közösség részére a hőközpont működtetésével kapcsolatos többletköltségeket. Ez a hozzájárulás azonban nem azonos a társasház tulajdonosait a tulajdoni hányaduk arányában terhelő közös költséggel [Ptk. 159. § (1) bek., 165. §, 169. § (2) bek.].*

BH1996. 84. *II. A szolgalom alapításánál a szolgáló felek birtokosainak érdekét nyomatékosan figyelembe kell venni [Ptk. 169. § (1) bek.].*

BH1995. 700. *Több lakóépület hőenergia-ellátása céljából létesült hőközpont használati joga az elhelyezését szolgáló helyiségre [Ptk. 169. §, 171. § (1) bek., 9/1972. (XII. 7.) NIM r. 12. § (1) bek., 17/1991. (V. 30.) IKM r. 5. § (6) bek., 29/1991. (X. 1.) IKM r. 5. § (3) bek.].*

BH1994. 76. *II. Szolgalmi jog alapításánál a nyomvonalat a szükségletek és a szolgáló telek kíméletének összeegyeztetésével kell kijelölni [Ptk. 166-167. §, 169. § (1) bek.].*

BH1993. 180. *A szívességből vagy visszavonásig engedett használat nem eredményezi a szolgalmi jog elbirtoklással való megszerzését. A használó azonban - ha ennek a törvényben meghatározott feltételei fennállnak - kérheti a szolgalmi jognak a bíróság ítéletével történő létesítését [Ptk. 158. § (2) bek., 167. §, 168. § (1) és (2) bek., 169. § (1) bek.].*

170. § (1) A bíróság a telki szolgalmat megszüntetheti vagy gyakorlását felfüggesztheti, ha az a jogosult ingatlanának rendeltetésszerű használatához nem szükséges.

A telki szolgalom nem csak a § (1)-(2) bekezdésében nevesített esetekben szűnik meg, de az bekövetkezhet szerződés, külön jogszabály alapján és az ingatlan megsemmisülése esetében is.

A teli szolgalom korlátlan ideig áll fenn, s nem szűnik meg mindaddig, amíg a létesítése alapjául szolgáló szükséglet fennáll. Ha azonban a jogosult ingatlanának rendeltetésszerű használatához a telki szolgalom már nem szükséges, a bíróság jogosult a telki szolgalmat megszüntetni, vagy a gyakorlását felfüggeszteni.

A szolgalom megszüntetésére akkor kerülhet sor, ha a szükséglet megszűnése végleges, a gyakorlás felfüggesztésére pedig akkor, ha a szolgalom gyakorlására átmenetileg nincs szükség, de arra az adott körülményekből nem lehet következtetni, hogy a szükséglet véglegesen megszűnt.

Amennyiben a telki szolgalom szerződésen alapul, a szerződés tartalmához képest kell elbírálni, hogy a jogosult ingatlanának rendeltetésszerű használatához szükség van-e a szolgalom gyakorlására (Polgári Jogi Döntvénytár 1953-1963. 53. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1964.). Figyelemmel kell lenni a szerződéskötéskor fennállott helyzetre és azokra a körülményekre, amelyek a felek ügyleti akaratát alakították. Jelentősége van annak, hogy a szolgalom alapítása ingyenesen vagy visszterhesen történt-e és annak is, hogy a szolgalmat alapító szerződésben meghatározott cél a szolgalom gyakorlása nélkül más módon elérhető-e; mint ahogy annak is, hogy a jogosult azt a szükségletet, amelyre tekintettel a telki szolgalmat alapították, más módon ki tudja-e elégíteni. Ha ez költekezést tesz szükségessé, vizsgálni kell, hogy e költségek hogyan aránylanak a szolgáló teleknek okozott hátrányhoz.

A szerződéssel kikötött szolgalmi jog csak az érintett ingatlanok rendeltetésszerű használatában a szerződés megkötése után bekövetkezett lényeges változás alapján módosítható, illetőleg szüntethető meg (BH1980. 379.).

Kölcsönös szolgalom esetében a megszüntetés feltételeit mindkét ingatlan tekintetében önállóan kell vizsgálni.

Az elbirtoklás útján szerzett telki szolgalmi jog megszüntetésének alapelvei nem különböznek a szerződéssel alapított telki szolgalom megszüntetésének szempontjaitól.

Amennyiben a telki szolgalmat bíróság ítélete, hatóság határozata alapította, a megszüntetésnél azt kell vizsgálni, hogy a szolgalom fenntartására az ingatlan rendeltetésszerű használatához feltétlenül szükség van-e. A szükségességet objektív szempontok szerint kell vizsgálni. Ehhez képest nem az ingatlan tulajdonosának

(birtokosának) személyi körülményeiből, hanem az ingatlan használatával összefüggő szükségletekből kell következtetést levonni.

Amennyiben a szolgalom a Ptk. 167. §-on alapul, azt kell vizsgálni, hogy az időközben bekövetkezett változások folytán a föld össze van-e kötve már megfelelő közúttal. (A megfelelőség kérdésben lásd a Ptk. 167. §-hoz fűzött magyarázatot).

A telki szolgalom megszüntetése iránti keresetet elutasító jogerős ítéletnek nincs anyagi jogereje abban a tekintetben, hogy ha utóbb megváltoznak a körülmények, a megszüntetés iránti kereset ismét előterjeszthető. Amennyiben a bíróság a telki szolgalmat megszünteti, rendelkeznie kell az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés törlése tárgyában is.

A telki szolgalom megszüntetése esetében a szolgalommal terhelt ingatlan tulajdonosát kártalanításra vagy a jogosult ingatlanban bekövetkezett értékcsökkenés megtérítésére kötelezni nem lehet.

A szolgalom megszüntetésére alapot adó változásokat a szolgalmat érintő birtokperben is figyelembe kell venni (BH1998. 15).

A telki szolgalom gyakorlásának felfüggesztésére csak a tényállás pontos felderítése után kerülhet sor.

(2) A szolgalom megszűnik, ha a jogosult azt tíz éven át nem gyakorolta - bár ez módjában állt -, vagy eltűrte, hogy gyakorlásában akadályozzák.

A telki szolgalom nem gyakorlása - eltérően a haszonélvezettől - olyan jogi tény, amely a jog megszűnéséhez vezethet. Megszűnik a szolgalom, ha a jogosult azt annak ellenére nem gyakorolja tíz éven át, hogy ez módjában állna, úgyszintén akkor is, ha eltűrte, hogy a jog gyakorlásában akadályozzák.

Ha a jogosultat a szolgalom gyakorlásában a személyében rejlő (például kiskorúság, betegség, tartós távollét), vagy valamilyen külső ok akadályozza, a gyakorlás hiányának jogkövetkezményeit megállapítani nem lehet. Ugyanez a helyzet akkor is, ha a személyében következett be olyan körülmény, amely a Ptk. 123. §-a alapján az elbirtoklási idő megszakadását eredményezi. Amennyiben viszont az akadályoztatás a szolgalommal terhelt dolog tulajdonosától ered és a jogosult ezt eltűri, nem él a birtokvédelem eszközeivel sem, e magatartása a szolgalom megszűnéséhez vezethet. A törvényben írt időtartamnak megszakítás nélkül kell eltelnie.

Megszűnhet a telki szolgalom akkor is, ha a jogosult - aki ez esetben csak a tulajdonos lehet - arról lemond. A lemondás lehet egyoldalú nyilatkozat, de alapulhat szerződésen is, az lehet ingyenes, de visszterhes is. Nincs azonban alakszerűséghez kötve, így érvényes akkor is, ha szóban, illetve ráutaló magatartással történik. Megjegyezzük azonban, hogy a telki szolgalomnak az ingatlan-nyilvántartásból történő törlése mindenképpen írásbeli alakot kíván.

Megszűnik a telki szolgalom akkor, ha az ingatlan - amire alapították - elpusztul. A szolgalom megszűnéséhez elegendő, ha az ingatlannak az az alkotórésze, tartozéka pusztul el, amelyre a szolgalom gyakorlása irányult. Nem vezet viszont a szolgalom megszűnéséhez a rendeltetésellenes joggyakorlás, vagy a joggal való visszaélés. A szolgalommal terhelt ingatlan tulajdonosa (birtokosa) ilyen esetben a sérelmezett magatartás megszüntetése, s attól a jövőre nézve történő eltiltás iránt indíthat pert a bíróságon.

Nem szűnik meg, csupán szünetel a telki szolgalom, ha egy személy lesz az uralkodó és a szolgáló telek tulajdonosa. A szolgalmi jog feléled, amikor a két ingatlan tulajdonosa ismét két különböző személy lesz.

BH2003. 450. *Az elbirtoklási időt általában nem szakítja meg, ha a szolgáló telek tulajdonosa az ingatlannal rendelkezik. A tulajdonos személyében történő változásnak a szolgalom elbirtoklási idejére nincs kihatása. [Ptk. 124. § (1) bek., 168. § (2) bek., 170. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek., 206. § (1) bek.].*

BH2002. 356. *A telki szolgalom szerződéssel történő alapítása esetén a szerződésben meghatározott cél alapján kell elbírálni azt, hogy a megszüntetés feltételei fennállnak-e, vagy sem (Ptk. 166-170. §).*

BH1999. 497. *Szerződésen alapuló szolgalmi jog megszüntetésénél vizsgálandó körülmények [Ptk. 166. §, 168. § (1) bek., 170. § (1) bek., 188. § (1) és (2) bek.].*

BH1998. 15. *A szolgalom megszüntetésére alapot adó változásokat a szolgalmat érintő birtokperben is figyelembe kell venni [Ptk. 170. § (1) bek., 188. § (1) bek.].*

BH1996. 583. *Nincs akadálya annak, hogy a szomszédok vízvezetési szolgalom alapításában akkor is megállapodjanak, ha a szolgalom jogosultjának ingatlanáról a közcsőhálózatra való közvetlen bekötési lehetőség egyébként adott lenne. Ilyen esetben a szolgalom megszüntethető, ha az alapításkor figyelembe vett körülmények oly mértékben megváltoztak, hogy az a jogosult ingatlanának rendeltetésszerű használatához már nem szükséges [Ptk. 170. § (1) bek., 27/1975 (X. 30.) MT r. 2. melléklet 7. § (3)-(4) bek.].*

BH1995. 89. *A Balaton-parthoz vezető útra vonatkozó szolgalom alapításánál és megszüntetésénél figyelembe veendő körülmények [Ptk. 168. § (2) bek., 170. §].*

BH1992. 119. *Az állam tulajdonában, az ingatlankezelő vállalat kezelésében levő lakóházon való keresztüljárás a lakók nyugalmát zavarhatja, ezért a több éven át kialakult gyakorlat ellenére sem lehet*

biztosítani a birtokvédelmet az ingatlan-nyilvántartási (telekkönyvi) bejegyzés nélkül, lényegileg tehát szívességi alapon gyakorolt átjárási jog jogosultja részére [Ptk. 166. § (1) bek., 168. § (2) bek., 170. § (1) bek., 191. § (1) bek., 192. § (3) bek.].

BH1984. 354. *II. A törvényen alapuló szolgalom általában csak gyalogos átjárásra jogosít. A jogosultat terheli annak bizonyítása, hogy a gépkocsival történő átjárás biztosításához nagyobb érdeke fűződik, mint a kötelezettnek ahhoz, hogy gépkocsival való átjárástól mentesen használhassa az ingatlanát. A motorizáció egyre növekvő jelentősége és térhódítása önmagában még nem eredményezheti azt, hogy a törvényen alapuló szolgalom gépkocsival való átjárásra is feljogosítja a jogosultat [Ptk. 167., 168., 170. §].*

BH1980. 379. *A szerződéssel kikötött szolgalmi jog csak az érintett ingatlanok rendeltetésszerű használatában a szerződés megkötése után bekövetkezett lényeges változás alapján módosítható, illetőleg szüntethető meg [Ptk. 166. §, 170. § (1) bek., 241. §].*

BH1979. 287. *I. Szomszédok csak akkor kötelesek földjeiken az átjárást tűrni, ha valamely föld nincs összekötve megfelelő közúttal [Ptk. 167. §, 170. § (1) bek.].*

BH1979. 263. *A bíróság megszüntetheti a telki szolgalmat, ha az a jogosult ingatlanának rendeltetésszerű használatához nem szükséges. Ennek megállapításához a tényállás pontos felderítésére van szükség. - Megállapodáson alapuló telki szolgalom esetében a bíróság csak akkor állapítja meg, hogy a szolgalom fenntartása nem szükséges a jogosított ingatlanának rendeltetésszerű használatához, ha a szerződéskötés óta a körülmények lényegesen megváltoztak [Ptk. 170. § (1) bek. 241. §].*

BH1979. 262. *II. A bíróság a telki szolgalmat megszüntetheti, vagy gyakorlását felfüggesztheti, ha az a jogosult ingatlanának rendeltetésszerű használatához nem szükséges [Ptk. 170. § (1) bek.].*

BH1979. 206. *Szerződéssel kikötött telki szolgalmi jog megszüntetése csak a körülmények lényeges megváltozása esetén követelhető. - Telki szolgalmi jog létesítése vagy megszüntetése esetében a változás által érdekelt felet a bíróság kötelezheti az értéknövekedés, illetőleg értékcsökkenés megtérítésére [Ptk. 170. § (1) bek., 241. §].*

Használati jog alapítása

171. § (1) Ingatlanra közérdekből a külön jogszabályban feljogosított szervek javára - államigazgatási szerv határozatával - szolgalmat vagy más használati jogot lehet alapítani. A használati jog alapításáért kártalanítás jár.

(2) A használati jog alapításának eseteit, továbbá a kártalanítás szabályait külön jogszabály állapítja meg.

A használati, szolgalmi jog alapján közérdekű tevékenységet folytató szerv a más tulajdonában lévő ingatlant meghatározott terjedelemben használhatja. Jogszabály határozza meg azokat a szerveket, amelyek javára használati jog (szolgalom) létrehozható. A használati jog (szolgalom) a felek megállapodásának hiányában a közigazgatási hatóság határozatával jön létre. A határozatnak tartalmaznia kell a jog terjedelmét, mértékét, gyakorlásának módját.

- A közérdekű használati jogra, illetve szolgalomra vonatkozó külön jogszabályok egyike a bányászatról szóló 1993. évi XLVIII. törvény és a végrehajtásáról szóló 203/1998. (XII. 19.) Korm. rendelet. Ennek értelmében az ingatlan rendeltetésszerű használatát akadályozó vezetékek, oszlopok, állomások és egyéb létesítmények elhelyezése céljára a bányavállalkozó és a földtani kutatásra jogosult szervezet - kártalanítás ellenében - szolgalom alapítását igényelheti. A szolgalom alapításáról, továbbá a kártalanítás módjáról és mértékéről a bányavállalkozónak az ingatlan tulajdonosával (kezelőjével, használójával) ajánlat megküldésével kell az egyezség létrehozását megkísérelni. Megegyezés hiányában a szolgalom alapítását és annak fejében járó kártalanítást a megyei (fővárosi) közigazgatási hivatal vezetője állapítja meg, a határozat ellen államigazgatási úton jogorvoslatnak nincs helye.

- A gázszolgáltatásról szóló 1994. évi XLI. törvény értelmében az idegen ingatlan használatára és a kártalanításra a bányászatról szóló 1993. évi XLVIII. törvény rendelkezései az irányadóak.

- A vasútról szóló 1993. évi XCV. törvény 13. §-a rendelkezik a használat jogáról. Eszerint a vasúti pályával szomszédos ingatlan tulajdonosa (használója) tűrni köteles, hogy a pályavasút, a vállalkozó vasút, illetve a vasúti társaság az ingatlanon, az alatt vagy felett gyengeáramú vezetéket, ehhez tartószerkezetet, jelzőkövet, egyéb jelzést és ideiglenes eszközt helyezzen el, ezeket javítsa, karbantartását elvégezze. Az elhelyezés, a javítás és a karbantartás a környezet- és a természetvédelmi érdekek figyelembevétele mellett történhet. Az ingatlan tulajdonosát (használóját) az ingatlan rendeltetésszerű használatának akadályozása miatt az akadályozás mértékének megfelelő kártalanítás illeti meg. Jogosultak - az ingatlan tulajdonosának (használójának) kártalanítása mellett - arra is, hogy a vasúti pályán a szabad kilátást akadályozó, továbbá a

vasúti vezetékek nyomvonalában lévő növényzetet eltávolítsák, ha azt a közlekedés biztonsága az üzemzavar megelőzése, valamint a vezeték létesítése, javítása vagy karbantartása indokolja.
- A hírközlésről szóló 2001. évi XL. törvény az ingatlanon való elhelyezés, valamint ingatlanon elhelyezett hírközlő eszközök esetében a szolgáltató kérelmére - közérdekből - a hatóság határozatával szolgalmi vagy más használati jog alapítását teszi lehetővé.
- Speciális használati jog keletkezik a földmérési és térképészeti tevékenységről szóló 1996. évi LXXVI. törvény alapján.
Rendelkezése szerint az államhatár jelei, valamint az alappontok megjelölésére szolgáló földmérési jelek állami tulajdonban vannak. A meghatározott földmérési jelek által elfoglalt területre - jelenként legfeljebb 50 négyzetméter nagyságú ingatlanrészre - a Magyar Államot a törvény erejénél fogva határozatlan időre szóló használati jog illeti meg, ezt a jogot az ingatlan-nyilvántartásba be kell jegyezni. A használati jogot az illetékes megyei földhivatal gyakorolja. A használati jog keletkezésekor a megyei földhivatal határozatban rendelkezik az ingatlan tulajdonosát megillető kártalanításról. A határozat ellen közigazgatási úton fellebbezésnek helye nincs.
Az áramszolgáltató által közcélra - pl. transzformátorház céljára - igénybe vett helyiségek után a gazdálkodó szerv tulajdonosát (kezelőjét) sem bérleti, sem használati díj nem illeti meg, hanem a tulajdonjog (a kezelői jog) korlátozása miatt a részére kártalanítás jár (BH1998. 240.).
EBH2002. 715. *A bányaszolgalmi jog jogosultjának perbenállása kötelező a kártalanítás megfizetésére kötelező közigazgatási határozat felülvizsgálata iránti perben [Ptk. 171. §, 1993. évi XLVIIl. tv. 38. § (3) bek., 1976. évi 24. tvr. 19. §, 1/1977. (IV. 6.) NIM r. 65. §]*
BH2002. 416. *Bányaszolgalmi jog alapítása miatt megállapított kártalanításról szóló közigazgatási határozat felülvizsgálata iránt indult perben a szolgalmi jog jogosultjának perben állása szükséges [Ptk. 171. § (1) bek., 1994. évi XLI. tv. 4. § (1) és (2) bek., 15. §, 1976. évi 26. tvr. 19. § (2) bek., 1993. évi XLVIII. tv. 38. § (3) bek., 1/1977. (IV. 6.) NIM r. 65 § (2) bek., Pp. 96. § (2) bek., 125. § (1) bek.]*
EBH2001. 488. *A bányaszolgalmi jog alapításáról szóló meg-állapodás ingatlan-nyilvántartási bejegyzéséhez szükséges annak ügyvédi ellenjegyzése [1959. évi IV. tv. 171. §, 1992. évi XLVIII. tv. 38. §, 1997. évi CXLI. tv. 16., 32., 39. §, 109/1999. (XII. 29.) FVM r. 69. §-a].*
BH2000. 258. *A folyók holtágainak tulajdoni viszonyai; azok önkormányzati tulajdonba adásának feltételei [1964. évi IV. tv. (Vt.) 17. § (1)-(2) bek., 1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 107. § (1)-(3), (5) és (7) bek., 1991. évi XXXIII. tv. (Övt.) 10. §, 15. §, 16. § (2)-(3) bek., 33. § (1) bek., 36. § (1) bek., 1992. évi LV. tv. 13. § (2) bek., 1995. évi LVII. tv. 6. § (1) bek. c) pont 2. mell., 1972. évi 31. tvr. 30. § (1) bek. a) pont, Ptk. l68. § (1) bek., 171 § (1) bek., 172. § b)-c) pont, 173. §, 32/1964. (XII. 13.) Korm. r. 41. §, 22/1996. (XI. 29.) KHVM r.].*
BH1999. 416. *II. A terület tulajdonosa által az önkéntes jogkövetés alapján megépített, a helyi önkormányzat által birtokba vett, közútnak minősülő járda után az ingatlan tulajdonosát kártalanítás illeti meg [Ptk. 108. § (1) bek., 109. § (1) bek. b) pont, 171. § (1) bek., 1988. évi I. tv. 33. § (1) bek. c) pont, 42. § (2) bek., 47. § h) pont, 30/1988. (IV. 21.) MT r. 34. §, 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes r. 1. számú függelék a) pont].*
BH1998. 376. *A vezetékjog alapításával okozott már megtérítése iránti kártalanítási igény érvényesítése [Ptk. 171. §, 324. § (1) bek., 1962. évi IV. tv. 9. § (1) és (3) bek., 22. § (2) bek., 1/1967. (IV. 28.) NIM r. 18. § (2) bek., 1976. évi 24. tvr 19. § (2) bek.].*
BH1998. 289. *A távhőszolgáltató által - akár külön megállapodás, akár államigazgatási szerv határozata alapján - igénybe vett társasházi közös helyiség (hőközpont) használatáért bérleti (használati) díj nem, de egyszeri kártalanítás jár. A kártalanítás mértékére a felek megállapodása az irányadó, ennek hiányában annak összegét a bíróság állapíthatja meg [1962. évi IV. tv. 7. §, 1994. évi XLVIII. tv. 26-37. §-ai, 57. § (4) és (6) bek., 34/1995. (IV. 5.) Korm. r. 5. § (2) bek., 129/1991. (X. 15.) Korm. r., Ptk. 166. § (1)-(2) bek., 171. § (1) bek.].*
BH1998. 240. *I. Az áramszolgáltató által közcélra - pl. transzformátorház céljára - igénybe vett helyiségek után a gazdálkodó szerv tulajdonost (kezelőt) sem bérleti, sem használati díj nem illeti meg, hanem a tulajdonjog (a kezelői jog) korlátozása miatt a részére kártalanítás jár [1962. évi IV. tv. 7. § (2)-(3) bek., 1994. évi XLVIII. tv. 8. § (2) bek., 32. §, Ptk. 108. § (1) és (3) bek., 171. § (1)-(2) bek.].*
BH1995. 700. *Több lakóépület hőenergia-ellátása céljából létesült hőközpont használati joga az elhelyezését szolgáló helyiségre [Ptk. 169. §, 171. § (1) bek., 9/1972. (XII. 7.) NIM r. 12. § (1) bek., 17/1991. (V. 30.) IKM r. 5. § (6) bek., 29/1991. (X. 1.) IKM r. 5. § (3) bek.].*

II. cím

A KÖZTULAJDONRA VONATKOZÓ KÜLÖN SZABÁLYOK

XIV. fejezet

Az állami tulajdonjog

Az állami tulajdon tárgyai

172. § Ha törvény eltérően nem rendelkezik, kizárólag az állam tulajdonában vannak

a) a föld méhének kincsei,

b) a felszín alatti vizek, a felszín alatti vizek természetes víztartó képződményei, a folyóvizek és természetes tavak, valamint ezek medre,

c) a folyóvíz elhagyott medre és a folyóvízben újonnan keletkezett sziget,

d) az országos közutak, vasutak, a nemzetközi kereskedelmi repülőtér, továbbá az ország területe feletti légtér,

e) a távközlésre felhasználható frekvenciák,

f) a hírközlő hálózatok működéséhez, hírközlési szolgáltatások nyújtásához, illetőleg hírközlő hálózatok és szolgáltatások együttműködéséhez szükséges azonosítók és ezek tartományai.

g)

A kizárólag állami tulajdonban lévő tárgyak az állami tulajdon köréből nem vonhatók ki, más tulajdoni formába nem kerülhetnek át és ezeken a tárgyakon csak állami tulajdonjog keletkezhet. A tulajdonjogot a törvénynél fogva az állam szerzi meg.

A kizárólag állami tulajdonban lévő dolgokat a § részben a dolog, részben a dologra vonatkozó tevékenység megjelölésével határozza meg. Nyilvánvaló ugyanis, hogy bizonyos esetekben az államnak nem valamely dolog állami tulajdonban állásához fűződik érdeke, hanem ahhoz, hogy bizonyos tevékenységeket csak állami szerv végezhessen (például távközlési frekvenciák). Ilyenkor a tulajdonjogi szabály azt biztosítja, hogy a megjelölt tevékenység ellátásához szükséges dolgok állami tulajdonban legyenek. Ez a szabályozási mód kerül előtérbe azokban a jogszabályokban, amelyek a § alóli kivételeket állapítják meg.

A § b) és c) pontjához kapcsolódóan a vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény értelmében az állam kizárólagos tulajdonában vannak: a felszín alatti vizek és azok természetes víztartó képződményei; a természetes tavak közül a Balaton (a Kis-Balaton Vízvédelmi Rendszerrel együtt), a Velencei-tó, a Fertő tó és a Hévízi-tó, valamint azok medre; az államhatárt alkotó vagy metsző folyók, patakok, az egyéb folyók, patakok, holtágak, mellékágak és azok medre; a folyóvízben újonnan keletkezett szigetek; az államhatárt alkotó vagy metsző csatornák, továbbá az egyéb csatornák, tározók, árvízvédelmi fővédvonalak és egyéb vízi létesítmények.

A helyi önkormányzat tulajdonában vannak törzsvagyonként - a külön törvények rendelkezése alapján - a helyi önkormányzatoknak átadott vizek és vízi létesítmények (ideértve a vízi közműveket is), az ingatlan tulajdonosának a tulajdonában vannak: az ingatlan határain belül keletkező és ott befogadóba torkolló vízfolyások; az ingatlan határain belül levő természetes állóvizek (a tó, a holtág), amelyek más ingatlanon elhelyezkedő vizekkel közvetlen kapcsolatban nincsenek; az ingatlanra lehulló és az ingatlanon maradó csapadékvíz; jogszabály eltérő rendelkezése hiányában az ingatlan határain belül levő és saját célt szolgáló vízi létesítmények.

Az állami tulajdonban lévő természetvédelmi szempontból védett, fokozottan védett, illetve védelemre tervezett területeken lévő vizek forgalomképtelenek, meghaladóan azonban az állami tulajdon tárgyai forgalomképesek.

Elidegenítés esetén az érintett helyi önkormányzat (önkormányzati társulás) - több önkormányzat esetében az érintettség arányában - elővásárlási joggal rendelkezik. Az elővásárlási jog szempontjából érintett az a helyi önkormányzat, amelynek a közigazgatási területén vagy határán van a víz, illetve vízi létesítmény.

A § d) pontjához kapcsolódóan:

- a vasútról szóló 1993. évi XCV. törvény 3. § szerint az országos közforgalmú vasúti pálya és tartozékai az állam kizárólagos tulajdonában, a helyi közforgalmú vasúti pálya és tartozékai - törzsvagyonként - a települési önkormányzatok, a fővárosban a fővárosi önkormányzat tulajdonában vannak. Meghaladóan a vasúti pálya (saját használatú vasút pályája, iparvágány, üzemi vágány) és tartozékai, az üzemi létesítmény, a vasúti jármű bármely természetes vagy jogi személy, jogi személyiség nélküli szervezet tulajdonában lehet.

- 2000. december 31. napjáig a törvény kizárólagos állami tulajdonként nevesítette a vízi utakat, valamint az országos közforgalmú kikötőket is. A víziközlekedésről szóló 2000. évi XLII. törvény 91. §-a azonban 2001. január 1. napjától kezdődő hatállyal e vagyontárgyakat kiemelte a kizárólagos állami tulajdon köréből. A módosító törvény miniszteri indokolásából kitűnően ezt az indokolta, hogy a Ptk.-beli szabályozás kerüljön összhangba a vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvénynek a tulajdonra vonatkozó rendelkezéseivel, amelynek III. fejezete szerint egyes olyan felszíni vizek, amelyeken hajózás folyhat, törzsvagyonként a helyi önkormányzat tulajdonában lehetnek.

Az országos közforgalmú kikötők esetében pedig annak a kizárólagos állami tulajdonból való kivételével a jogalkotó meg kívánta teremteni annak lehetőségét, hogy azok létesítésébe és fejlesztésébe magánberuházók is fokozottabban bevonásra kerülhessenek. (Ezt célozta egyébként az a módosítás is, melynek alapján ezen kikötők működtetésének joga 2001. január 1-jétől már nem tartozik a koncesszióról szóló 1991. évi XVI. törvény hatálya alá.)

Az e) pont rendelkezése összhangban áll a frekvenciagazdálkodásról szóló 1993. évi LXII. törvény alaprendelkezésével, mely kimondja, hogy az elektromágneses rezgések rádió-távközlési és egyéb nagyfrekvenciás célokra szolgáló tartománya feletti rendelkezés az állam kizárólagos joga.

Az f) pont új rendelkezését a hírközlésről szóló 2001. évi XL. törvény 108. § (1) bekezdése iktatta be, 2001. december 23-i hatállyal. A hivatkozott törvény 46. §-a minden szolgáltató számára előírja, hogy a hálózataik műszaki rendszereiben kötelesek a külön előírás szerinti azonosító-használatot megvalósítani annak érdekében, hogy a hálózatok egységes azonosító rendszerben működhessenek. A hírközlő hálózatok működéséhez, a hírközlési szolgáltatások nyújtásához, illetőleg a hírközlő hálózatok és szolgáltatások együttműködéséhez szükséges azonosítók és ezek tartományai e külön törvény értelmében korlátos erőforrásnak minősülnek, mellyel az illetékes miniszter gazdálkodik. A fentiekből kitűnően a korlátos erőforrás az állam kizárólagos tulajdona. Ezen új törvényi rendelkezésekkel áll összhangban a beiktatott új f) pont rendelkezése, mely a fentiekkel azonos tartalommal mondja ki, hogy a hírközlő hálózatok működéséhez, hírközlési szolgáltatások nyújtásához, illetőleg hírközlő hálózatok és szolgáltatások együttműködéséhez szükséges azonosítók és ezek tartományai a kizárólagos állami tulajdon tárgyai.

BH2003. 77. *Az állami tulajdonban lévő vagyonrész után járó juttatás körében az állami vállalat átalakulása folytán létrejött részvénytársaság mögöttes tulajdonosi szerkezetének nincs jelentősége [Ptk. 172. §, 173. §, 174. §, 175. §, 1988. évi VI. tv. 17. §, 1989. évi XIII. tv. (Átv.), 1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 107/A. § (1) bek. c) pont, (2) bek. a) pont, 1995. évi XXXIX. tv. (Priv. tv.) 5. § (2) bek. a) pont, 1962. évi IV. tv. (Vet.), 126/1992. (VIII. 28.) Korm. r., 1114/1994. (XII. 7.) Korm. hat., 1063/1995. (VII. 6.) Korm. hat., 36/1998. (IX. 16.) AB határozat VII/1. pont].*

EBH2002. 765. *Az állami tulajdonban lévő vagyonrész után járó juttatás körében az állami vállalat átalakulása folytán létrejött részvénytársaság mögöttes tulajdonosi szerkezetének nincs jelentősége [Ptk. 172. §, 173. §, 174. §, 175. §, 1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 17. §, 1989. évi XIII. tv. (Átv.) , 1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 107/A. § (1) bek. c) pont (2) bek. a) pont, 1995. évi XXXIX. tv. (Priv. tv.) 5. § (2) bek. a) pont, 1962. évi IV. tv. (Vet.) , 126/1992. (VIII. 28.) Korm. rendelet, 1114/1994. (XII. 7.) Korm. hat., 1063/1995. (VII. 6.) Korm. hat, 36/1998. (IX. 16.) AB határozat VII/1. pont].*

BH2000. 258. *A folyók holtágainak tulajdoni viszonyai; azok önkormányzati tulajdonba adásának feltételei [1964. évi IV. tv. (Vt.) 17. § (1)-(2) bek., 1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 107. § (1)-(3), (5) és (7) bek., 1991. évi XXXIII. tv. (Övt.) 10. §, 15. §, 16. § (2)-(3) bek., 33. § (1) bek., 36. § (1) bek., 1992. évi LV. tv. 13. § (2) bek., 1995. évi LVII. tv. 6. § (1) bek. c) pont 2. mell., 1972. évi 31. tvr. 30. § (1) bek. a) pont, Ptk. l68. § (1) bek., 171 § (1) bek., 172. § b)-c) pont, 173. §, 32/1964. (XII. 13.) Korm. r. 41. §, 22/1996. (XI. 29.) KHVM r.].*

BH1997. 454. *A felszámolási eljárásra vonatkozó rendelkezések alkalmazása az adós gazdálkodó szervezet használatában levő távbeszélő-állomás más személy javára történő átírása esetén [1991. évi IL. törvény (Cstv.) 4. § (1) és (2) bek., 48. § (1) bek., 54. §, 57. § (1) bek., 58. § (1) bek., Ptk. 172. § e) pont, 173. § (1) bek., 5/1969. (VII. 12.) KPM r. mell. 12. § (4) és (5) bek.].*

BH1991. 481. *I. A telefon és telefax vonalak kizárólag állami tulajdonban levő dolgok és mint ilyenek forgalomképtelenek, ezért azok gazdasági társaságba apportként nem vihetők be [Ptk. 172. § e) pont, 173. § (1) - (2) bek., 1964. évi II. tv, 15/1964. (VI. 30.) Korm. r., 5/1969. (VII. 12.) KPM r.].*

BH1991. 443. *I. A természetes tavak az állam tulajdonában álló, nem forgalomképes dolgok, ezért ezek, illetőleg ezek használata nem apportálható [Ptk. 172. §, 173. § (1) bek., a) pont, 1988. évi VI. tv. 22. § (2) bek.].*

BH1979. 208. *A kisajátítási kártalanítással kapcsolatban a perindításra a jogszabályban meghatározott harmincnapos határidő nem hosszabbodik meg azáltal, hogy ha valamelyik fél - a saját sérelmének orvoslása végett - az ellenérdekű fél ellen pert indit. A viszontkeresetet az alperes keresetének kell tekinteni, amelyre*

ugyanaz a harmincnapos perindítási határidő vonatkozik, mint amelyet a jogszabály a keresetlevél benyújtására egységesen kötelezően előír. [Ptk. 172. § , 1976. évi 24. sz. tvr. 19. § (2) bek., Pp. 147. §].

BH1979. 207. *I. Közös tulajdonban álló ingatlan kisajátításánál az egy családhoz nem tartozó tulajdonostársak esetében külön-külön kell számításba venni a 417 négyszögöl terjedelemig telekként értékelendő területet [Ptk. 172. §, 33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 13. §].*

BH1979. 66. *I. Az ingatlannak a kisajátítást megelőző tíz éven belüli szerzése esetében a kártalanítási összeg meghatározásánál a szerzéskori értékét nagyobb súllyal kell figyelembe venni akkor, ha a kisajátítás a szerzés időpontját követő rövid időn belül történt [Ptk. 172. §*, 1976. évi 24. sz. tvr. 10. § (4) bek.].*

BH1979. 66. *II. A kisajátítási kártalanítási összeg meghatározásánál a szélesebb körben kialakult forgalmi érték megállapításának nem akadálya az, hogy időközben a házingatlant lebontották [Ptk. 172. §*, 1976. évi 24. sz. tvr. 10. § (1) bek.]. *Az 1977. évi IV. törvénnyel módosított Ptk. új szövegében:177. §.*

BH1979. 65. *I. Ha a tulajdonos a kisajátított ingatlant a kisajátítást megelőző tíz éven belül szerezte, a szerzéskori érték önmagában nem határozza meg a kártalanítási összeget, hanem azt csak - mint jelentősége nem az időmulásától is függő tényezőt - figyelembe kell venni a kártalanítási összeg meghatározásánál [Ptk. 172. §*, 1976. évi 24. sz. tvr. 8. § (1) bek., 10. § (4) bek.].*

BH1979. 65. *II. A kisajátítási jogszabályok rendelkezéseit úgy kell értelmezni és alkalmazni, hogy ez biztosítsa a társadalmi és az egyéni érdek összhangját [Ptk. 172. §*, 1976. évi 24. sz. tvr. 2. §]. *Az 1977. évi IV. törvénnyel módosított Ptk, új szövegében:177. §. A felperes 1971-ben ajándékozási szerződéssel szerezte meg a perbeli 203. n=öl terjedelmű beltelki ingatlant. Az alperes kérelmére az államigazgatási hatóság jogerős határozatával az ingatlant kisajátította és 97 230 Ft kártalanítást állapított meg.*

BH1979. 64. *Telek kisajátítása esetén a kártalanítási összeg meghatározásánál kiemelkedő jelentősége van a rendeltetésnek és a beépítési lehetőségnek. - A beépített ingatlan értéke nem szükségszerűen azonos az ingatlan alkotórészei (telek, lakóház, egyéb építmények stb.) értékének összegével. Az ingatlan mint egységes egész értéke az alkotó részek arányosságától, elhelyezkedésének rendjétől, használhatóságától, egymással való összefüggésének szempontjaitól is függően alakul [Ptk, 172. §*, 1976. évi 24. sz. tvr. 9. § (1) és (4) bek.].*

BH1979. 23. *I. Annak a rendelkezésnek az alkalmazása körében, amely szerint teleknek kell tekinteni a város (község) belterületén levő ingatlanból kisajátított terület 1500 m2-t meg nem haladó részét, az egyes kisajátított ingatlanok egybeszámításának nincs helye [Ptk. 172. §*, 33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 13. § (1) bek.].*

BH1979. 22. *A beépített ingatlan értékét a telek és az épület együttes értékére figyelemmel kell megállapítani. Az együttes értékelés azonban nem lehet független az egyes összetevők (telepek, építmények, egyéb létesítmények, évelő-növényzet) értékéről, bár az együttes érték nem szükségszerűen azonos az összetevők értékének számtani összegével [Ptk. 172. §*, 1976. évi 26. sz. tvr. 9. § (4) bek.].*

BH1978. 473. *A telek és az épület értékét a jogszabályban felsorolt tényezők alapján, a beépített ingatlan értékét pedig a telek és az épület (egyéb építmény) együttes értékére figyelemmel kell megállapítani. - A megfelelő kártalanítás megállapításánál nem a pillanatnyi és esetleg helyi konjunkturális viszonyok a döntőek, hanem a jogszabályban felsorolt együttesen mérlegelendő tényezők [Ptk. 172. § (2) bek., 1976. évi 24. sz. tvr. 9. és 10. §].*

BH1978. 380. *II. A kisajátított ingatlan forgalmi értékének megállapításánál a bíróság csak akkor tudja ellenőrizni és mérlegelni a szakértői véleményt, ha az összehasonlítás céljából figyelembe vett ingatlanok jellemző tulajdonságait is ismeri [Ptk. 172. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 10. § (1) bek., Pp. 182. §].*

BH1978. 379. *I. A hosszabb idő alatt szélesebb körben kialakult forgalmi értéket az azt befolyásoló tényezők szempontjából összehasonlításra alkalmas ingatlanok konkrét forgalmi adatai alapján kell megállapítani [Ptk. 172. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 9. § (4) bek., 10-11. §, PK 24. sz.].*

BH1978. 379. *II. Az értékveszteség megállapítása szempontjából vizsgálni kell azt is, hogy a visszamaradt ingatlan megfelel-e a szokásos házhelynagyságnak, s a helyi viszonyokat figyelembe véve mennyivel csökkent annak. használhatósága stb. azáltal, hogy a kert egy részét kisajátították [Ptk. 172. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 16. §, PK 24. sz.].*

BH1978. 379. *III. A bíróságnak hivatalból vizsgálnia kell, hogy a felperes a kisajátítási kártalanítás iránti keresetét az előírt határidőben beadta-e (Ptk. 172. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 20. § (1) bek., PK 25. sz.].*

BH1978. 333. *I. Ha a tulajdonos az ingatlant a kisajátítást megelőző tíz éven belül szerezte, a szerzéskori értéket a kártalanítási összeg meghatározásánál csupán az értékelés egyik szempontjaként kell figyelembe venni. Tekintettel kell lenni arra is, hogy a tíz éven belüli szerzés a kisajátítás időpontjához képest mikor történt, mert minél távolabb esik egymástól a két időpont; a szerzéskori érték jelentősége ehhez képest csökken. [Ptk. 172. §, 1976. évi 24. sz. tvr., 10. § (4) bek., 33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 17. §].*

BH1978. 333. *II. A kamatfizetési kötelezettség-kezdő időpontjaként a birtokba adás napja csak akkor állapítható meg, ha a birtokbaadás a kisajátítási határozat jogerőre emelkedése előtt történt [Ptk. 172. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 2Q. § (1) bek.]*

BH1978. 332. *I. A kisajátítás során beépített ingatlan értékét a telek és az épület együttes értékére figyelemmel kell megállapítani. [Ptk. 172. § (2) bek., 1976. évi 24. sz. tvr. 9. § (4) bek.]*

BH1978. 281. *Ha a tulajdonos az ingatlan tulajdonát házastársi közös vagyon megszüntetése címén szerezte, a kisajátítási kártalanításra vonatkozó jogszabályok alkalmazása szempontjából a házastársak közös szerzésének időpontját kell az 1976. évi 24. számú törvényerejű rendelet 10. §-ának (4) bekezdésében meghatározott tíz éves határidő számítása szempontjából a szerzés időpontjának tekinteni [Ptk. 172. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 10. § (4) bek., 2. §].*

BH1978. 244. *I. Kisajátítás esetében a beépített ingatlan értékét a telek és az épület együttes értékére tekintettel kell megállapítani. Ez vonatkozik a lakottság miatti értékcsökkenés figyelembe vételére is [Ptk. 172. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 9. § (4) bek.].*

BH1978. 243. *II. Törekedni kell arra, hogy azonos területen történt kisajátítás esetében a volt tulajdonosok arányos kártalanításban részesüljenek. [Ptk. 172. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 8-10., 16. §, 33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 13., 17. §, Pp. 3., 182. §].*

BH1978. 21. *A külföldinek minősülő személyt megillető kisajátítási kártalanítási összeget a jogszabályban meghatározott zárolt belföldi forintszámlára kell átutalni. E tekintetben nem tehető különbség aszerint, hogy a kártalanítási összeget vagy annak egy részét milyen célra (esetleg az ingatlanon megvalósítandó beruházás, felújítás céljára] kívánják-e fordítani [Ptk. 172. §, 21/1976. (IX. 5.) PM sz. r. 8. §].*

173. § (1) Forgalomképtelenek

a) a kizárólag állami tulajdonban álló dolgok,

b) törvényben meghatározott más dolgok.

(2) A forgalomképtelen dolgok elidegenítése semmis.

Az (1) bekezdés a) pontja értelmében kizárólag állami tulajdonban álló dolgok forgalomképtelenek. A forgalomképtelenség csak teljes lehet (a korlátozott forgalomképtelenség kategóriáját az 1990. évi LXV. törvény 79. §-a csak a helyi önkormányzat tulajdona körében ismeri). A forgalomképtelenség fő szabálya alól azonban van kivétel is (például a Ptk. 172. §-nál ismertetett 1995. évi LVII. törvény rendelkezése), ezért a forgalomképtelenség megítélésekor figyelemmel kell lenni azokra a külön jogszabályokra, amelyek az adott dologra vonatkozó részletes szabályokat határozzák meg.

A b) pont értelmében kizárólag törvény nyilváníthat forgalomképtelenné az a) pont hatálya alá nem eső más dolgot. Ilyen rendelkezést tartalmaz a települési önkormányzatok törzsvagyonára az 1990. évi LXV. törvény 79. §-a és az 1994. évi XL. törvény 5. § (1) bekezdése a Magyar Tudományos Akadémia törzsvagyonára.

A forgalomképtelen dolog elidegenítése vonatkozó szerződés semmisségi okból érvénytelen, arra bárki, külön eljárás nélkül, határidő nélkül hivatkozhat (Ptk. 234. §).

BH2003. 77. *Az állami tulajdonban lévő vagyonrész után járó juttatás körében az állami vállalat átalakulása folytán létrejött részvénytársaság mögöttes tulajdonosi szerkezetének nincs jelentősége [Ptk. 172. §, 173. §, 174. §, 175. §, 1988. évi VI. tv. 17. §, 1989. évi XIII. tv. (Átv.), 1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 107/A. § (1) bek. c) pont, (2) bek. a) pont, 1995. évi XXXIX. tv. (Priv. tv.) 5. § (2) bek. a) pont, 1962. évi IV. tv. (Vet.), 126/1992. (VIII. 28.) Korm. r., 1114/1994. (XII. 7.) Korm. hat., 1063/1995. (VII. 6.) Korm. hat., 36/1998. (IX. 16.) AB határozat VII/1. pont].*

EBH2002. 765. *Az állami tulajdonban lévő vagyonrész után járó juttatás körében az állami vállalat átalakulása folytán létrejött részvénytársaság mögöttes tulajdonosi szerkezetének nincs jelentősége [Ptk. 172. §, 173. §, 174. §, 175. §, 1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 17. §, 1989. évi XIII. tv. (Átv.) , 1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 107/A. § (1) bek. c) pont (2) bek. a) pont, 1995. évi XXXIX. tv. (Priv. tv.) 5. § (2) bek. a) pont, 1962. évi IV. tv. (Vet.) , 126/1992. (VIII. 28.) Korm. rendelet, 1114/1994. (XII. 7.) Korm. hat., 1063/1995. (VII. 6.) Korm. hat, 36/1998. (IX. 16.) AB határozat VII/1. pont].*

BH2000. 258. *A folyók holtágainak tulajdoni viszonyai; azok önkormányzati tulajdonba adásának feltételei [1964. évi IV. tv. (Vt.) 17. § (1)-(2) bek., 1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 107. § (1)-(3), (5) és (7) bek., 1991. évi XXXIII. tv. (Övt.) 10. §, 15. §, 16. § (2)-(3) bek., 33. § (1) bek., 36. § (1) bek., 1992. évi LV. tv. 13. § (2) bek., 1995. évi LVII. tv. 6. § (1) bek. c) pont 2. mell., 1972. évi 31. tvr. 30. § (1) bek. a) pont, Ptk. l68. § (1) bek., 171 § (1) bek., 172. § b)-c) pont, 173. §, 32/1964. (XII. 13.) Korm. r. 41. §, 22/1996. (XI. 29.) KHVM r.].*

BH1991. 481. *I. A telefon és telefax vonalak kizárólag állami tulajdonban levő dolgok és mint ilyenek forgalomképtelenek, ezért azok gazdasági társaságba apportként nem vihetők be [Ptk. 172. § e) pont, 173. § (1) - (2) bek., 1964. évi II. tv, 15/1964. (VI. 30.) Korm. r., 5/1969. (VII. 12.) KPM r.].*

BH1991. 443. *I. A természetes tavak az állam tulajdonában álló, nem forgalomképes dolgok, ezért ezek, illetőleg ezek használata nem apportálható [Ptk. 172. §, 173. § (1) bek., a) pont, 1988. évi VI. tv. 22. § (2) bek.].*

Gazdálkodás az állami tulajdonnal

174. § A kizárólag állami tulajdonban álló dolog birtokát, használatát, hasznai szedésének jogát az állam - törvényben szabályozott módon - másnak átengedheti.

Az állam a kizárólagosan állami tulajdonban lévő dolgok hasznosításáról az állami költségvetési szervek útján gondoskodik, így a hasznosítás az államszervezeten belül történik. A § arról az esetről rendelkezik, amikor az állam a kizárólag állami tulajdonban lévő dolgok birtoklását, használatát, hasznai szedésének jogát az államszervezeten kívülre helyezi, s amelyre csak törvényben engedett szabályozott módon kerülhet sor. Ilyen törvény a koncesszióról szóló 1991. évi XVI. törvény. A törvény preambuluma utal arra, hogy a kizárólagos állami, önkormányzati vagy önkormányzati társulási tulajdon hatékony működtetésének, valamint a kizárólagosan az állam vagy az önkormányzat hatáskörébe utalt tevékenységek gyakorlásának egyik lehetséges útja mindezek koncessziós szerződés alapján való átengedése.

Ez a törvény állapítja meg az országos közutak és műtárgyaik, a vasutak, a csatornák, a kikötők, a nemzetközi kereskedelmi repülőtér (Budapest Ferihegy Nemzetközi Repülőtér), valamint a regionális közműrendszerek, az önkormányzati törzsvagyon részét képező helyi közutak és műtárgyaik, továbbá a helyi közművek működtetése, valamint a bányászati kutatás és kitermelés, valamint az ezzel összefüggő bányászati melléktevékenységek, a csővezetékes termékszállítás és tárolás, a hasadó és sugárzó anyagok előállítása és forgalmazása, a kábítószerek és pszichotrop anyagok előállítása és forgalmazása, a szerencsejátékok szervezésére és működtetésére irányuló tevékenység, a postai alapszolgáltatás (a levélpostai és a pénzküldeménnyel kapcsolatos szolgáltatás), a távközlési szolgáltatás (közcélú távbeszélő szolgáltatás, közcélú mobil rádiótelefon szolgáltatás, országos közcélú személyhívó szolgáltatás, országos és körzeti rádió- és televízió-műsor szétosztása, valamint szórása, a szakosított műsorszolgáltatás kivételével, a vasúti személyszállítás és árufuvarozás, a menetrend alapján végzett közúti személyszállítás koncessziós szerződés keretében történő átengedésének alapvető szabályait. A felsorolásból kitűnik, hogy a törvény szélesebb körben vonja meg a koncessziós szerződések megkötésének lehetőségét, mint az állami tulajdon kizárólagos tárgyai, hiszen ide tartoznak az állami monopóliumok (például kábítószerek forgalmazása, vagy a szerencsejátékok szervezése) is.

Az állami tulajdon kizárólagos tárgyai hasznosításának, illetve az állami monopoltevékenységek kifejtésének feltételeiről az 1991. évi XVI. törvény 2. §-a, a koncessziós szerződés megkötésének feltételeiről pedig az 1991. évi XVI. törvény 4-13. §-ai rendelkeznek. A koncessziós szerződés mindig visszterhes és csak határozott időre, legfeljebb 35 évre szólhat.

A koncessziós szerződésből eredő jogviták elbírálására - fő szabályként - az általános hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság jogosult.

A koncessziós szerződés időtartama alatt a koncessziós társaság jogosult a kizárólagos állami tulajdonhoz illetőleg önkormányzati törzsvagyonhoz tartozó egyes vagyontárgyak birtoklására, használatára és hasznok szedésére. A birtokába adott kizárólagos állami tulajdonnak, illetőleg önkormányzati törzsvagyonnak minősülő vagyontárgyra vonatkozó használati jogát azonban nem idegenítheti el és azt nem pénzbeli hozzájárulásként más gazdasági társaságba sem viheti be. Ugyanez a szabály az irányadó magára a koncessziós jogra is azzal azonban, hogy az állam, illetve az önkormányzat hozzájárulásával a jog átruházható. A koncesszió-köteles tevékenységgel összefüggésben létrejött kizárólagos állami tulajdonnak, illetőleg önkormányzati törzsvagyonnak minősülő vagyontárgy rendeltetésszerű használatát elősegítő vagyontárgyak (létesítmények) elkészültük (üzembe helyezésük) után - ha a koncessziós szerződés eltérően nem rendelkezett - a koncessziós társaság tulajdonába kerülnek.

BH2003. 77. *Az állami tulajdonban lévő vagyonrész után járó juttatás körében az állami vállalat átalakulása folytán létrejött részvénytársaság mögöttes tulajdonosi szerkezetének nincs jelentősége [Ptk. 172. §, 173. §, 174. §, 175. §, 1988. évi VI. tv. 17. §, 1989. évi XIII. tv. (Átv.), 1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 107/A. § (1) bek. c) pont, (2) bek. a) pont, 1995. évi XXXIX. tv. (Priv. tv.) 5. § (2) bek. a) pont, 1962. évi IV. tv. (Vet.), 126/1992. (VIII. 28.) Korm. r., 1114/1994. (XII. 7.) Korm. hat., 1063/1995. (VII. 6.) Korm. hat., 36/1998. (IX. 16.) AB határozat VII/1. pont].*

EBH2002. 765. *Az állami tulajdonban lévő vagyonrész után járó juttatás körében az állami vállalat átalakulása folytán létrejött részvénytársaság mögöttes tulajdonosi szerkezetének nincs jelentősége [Ptk. 172. §, 173. §, 174. §, 175. §, 1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 17. §, 1989. évi XIII. tv. (Átv.) , 1990. évi LXV. tv. (Ötv.)*

107/A. § (1) bek. c) pont (2) bek. a) pont, 1995. évi XXXIX. tv. (Priv. tv.) 5. § (2) bek. a) pont, 1962. évi IV. tv. (Vet.) , 126/1992. (VIII. 28.) Korm. rendelet, 1114/1994. (XII. 7.) Korm. hat., 1063/1995. (VII. 6.) Korm. hat, 36/1998. (IX. 16.) AB határozat VII/1. pont].

175. § Az állam az egyes vagyontárgyait másra bízhatja, ebben az esetben - a jogszabályok rendelkezéseinek megfelelően - ez utóbbi gyakorolja a tulajdonost a polgári jogi kapcsolatokban megillető jogokat, és teljesíti a tulajdonos ilyen kötelezettségeit.

A § - ellentétben a Ptk. 174. §-ával - nem tartalmazza a kizárólagos állami tulajdonban álló dolgok kategóriáját, hanem csupán az állam egyes vagyontárgyairól rendelkezik. A §-nak a fejezetben történt elhelyezéséből következően ebben az esetben a kincstári vagyon kezeléséről rendelkezik a törvény. Az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény értelmében a kincstári vagyon körébe tartozik az a vagyon, amelyet törvény kizárólagos állami tulajdonnak minősít; az a vagyon és vagyoni értékű jog, amelynek hasznosítására vonatkozóan külön törvény rendelkezései alapján koncessziós szerződést lehet kötni; valamint a törvényben tételesen megjelölt valamennyi egyéb anyagi és immateriális javak, követelések.

A kincstári vagyonért felelős miniszter a Magyar Állam nevében őt megillető tulajdonosi jogok gyakorlását a Kincstári Vagyoni Igazgatóság (KVI) útján látja el, ebben az esetben a kincstári vagyonnal kapcsolatos polgári jogi jogviszonyban az államot a KVI képviseli. A vagyon kezelőjének kijelölése és a vagyon elidegenítése az érintett szerv felügyeletét ellátó szerv vezetőjének egyetértésével történhet.

A § szóhasználata szerinti másra bízás a vagyonkezelői jogok gyakorlásának átengedését jelenti. A kincstári vagyon tárgyai felett vagyonkezelői jogot gyakorolhat az a központi költségvetési szerv, amelyet a KVI - az érintett szerv felügyeletét ellátó szerv vezetőjének egyetértésével - kijelöl, és a vagyonkezelésre vonatkozóan vele megállapodást köt, továbbá bármely természetes és jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, amellyel a vagyonkezelésre - központi költségvetési szerv megszűnése esetén a jogutódként létrejövő szervezet alapítója egyetértésével - a KVI szerződésben megállapodik; az állami tulajdonban lévő erdő és az azzal szerves egységet képező egyéb földterületek esetében az a 100%-ig állami tulajdonban levő erdőgazdasági társaság, akivel - a földművelésügyi és a környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter egyetértésével - a KVI vagyonkezelési szerződést köt. A vagyonkezelői jogot főszabályként kizárólag ellenérték fejében lehet megszerezni és gyakorolni. A kincstári vagyon kezelésbe adása, a kincstári vagyon ellenérték nélkül más használatába adása, valamint a kincstári vagyonhoz kapcsolódó jogok és más immateriális javak gazdasági társaságnak nem pénzbeli betétként, hozzájárulásként történő átengedésére is sor kerülhet.

A vagyonkezelői jog jogosultját - ha jogszabály másként nem rendelkezik - megilletik a tulajdonos jogai, és terhelik a tulajdonos kötelezettségei azzal azonban, hogy a vagyont nem értékesítheti, illetve arra zálogjogot, illetve haszonélvezeti jogot nem alapíthat.

A kincstári vagyon másra bízása nemcsak szerződés, hanem jogszabály alapján is történhet [lásd a Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény 5. § (1)].

BH2003. 77. *Az állami tulajdonban lévő vagyonrész után járó juttatás körében az állami vállalat átalakulása folytán létrejött részvénytársaság mögöttes tulajdonosi szerkezetének nincs jelentősége [Ptk. 172. §, 173. §, 174. §, 175. §, 1988. évi VI. tv. 17. §, 1989. évi XIII. tv. (Átv.), 1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 107/A. § (1) bek. c) pont, (2) bek. a) pont, 1995. évi XXXIX. tv. (Priv. tv.) 5. § (2) bek. a) pont, 1962. évi IV. tv. (Vet.), 126/1992. (VIII. 28.) Korm. r., 1114/1994. (XII. 7.) Korm. hat., 1063/1995. (VII. 6.) Korm. hat., 36/1998. (IX. 16.) AB határozat VII/1. pont].*

EBH2002. 765. *Az állami tulajdonban lévő vagyonrész után járó juttatás körében az állami vállalat átalakulása folytán létrejött részvénytársaság mögöttes tulajdonosi szerkezetének nincs jelentősége [Ptk. 172. §, 173. §, 174. §, 175. §, 1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 17. §, 1989. évi XIII. tv. (Átv.) , 1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 107/A. § (1) bek. c) pont (2) bek. a) pont, 1995. évi XXXIX. tv. (Priv. tv.) 5. § (2) bek. a) pont, 1962. évi IV. tv. (Vet.) , 126/1992. (VIII. 28.) Korm. rendelet, 1114/1994. (XII. 7.) Korm. hat., 1063/1995. (VII. 6.) Korm. hat, 36/1998. (IX. 16.) AB határozat VII/1. pont].*

BH2000. 257. *I. Cég a leányvállalatának az ingatlana kezelői jogát joghatályosan csak úgy engedheti át, ha a leányvállalat alapító okiratában az átengedés ténye rögzítésre került, és ennek bejegyzése az ingatlan-nyilvántartásba megtörtént [Ptk. 74. § (1) bek., 175. §, 176. § (2) bek., 1972. évi 31. tvr. 6. § (1) bek. a) pont, (2) bek.].*

176. §

BH1985. 200. *Vegyi termékek tűzkár elleni biztosítására kötött olyan szerződés alapján, amely a bomlás okozta öngyulladás esetére nem tartalmaz kockázatvállalást, a biztosított nem követelheti a biztosítótól mentési (kárelhárítási) költség címén a bomlott vegyszerek tűzkár megelőzése végett történt megsemmisítésével keletkezett kárának megtérítését [Ptk. 176. § (1) bek., 553. § (1) bek., 555. § (1) bek., 556. § (1) bek.].*

A kisajátítás

177. § (1) Ingatlant kivételesen, közérdekből - törvényben megállapított esetekben, módon és célokra - lehet kisajátítani. A kisajátított ingatlanért teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás jár.

(2) A kisajátítás részletes szabályairól külön törvény rendelkezik.

Az Alkotmány 13. § (1) bekezdése értelmében az állam csak kivételes esetben, törvény alapján és teljes kártalanítás mellett jogosult magántulajdon tárgyainak állami tulajdonba vételére.

A kisajátítás szűkebb értelemben azt jelenti, hogy az állam közérdekből törvényben megszabott eljárás keretében magántulajdonban álló ingatlan tulajdonjogát teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett megszerzi.

Bár a (2) bekezdés rendelkezése kifejezetten törvényről szól a kisajátítás részletes szabályait nevesítő jogszabályként, a hatályos rendelkezést a kisajátításról szóló 1976. évi 24. törvényerejű rendelet és a végrehajtásáról szóló 33/1976. (IX. 5.) MT rendelet tartalmazza.

A kisajátítás kivételessége alatt azt kell érteni, hogy ilyen módon az ingatlan tulajdonjogát csak akkor lehet megszerezni, ha adásvétel útján az nem lehetséges. Az 1976. évi 24. törvényerejű rendelet. 3. §-a nevesíti azokat az eseteket, amikor az adásvételi szerződés megkötését meghiúsultnak kell tekinteni (pl. ha az ajánlatot a tulajdonos nem fogadja el, arra nem nyilatkozik; ismeretlen helyen tartózkodik; a tulajdonos személye bizonytalan stb.).

Ingatlan kisajátításának közérdekű céljait az 1976. évi 24. törvényerejű rendelet 4. § (1) bekezdése, valamint a 33/1976. (IX. 5.) MT rendelet 2-7. § nevesíti. Ilyen például az állami vagy helyi önkormányzati szerv, az e szervek működéséhez szükséges gazdasági, igazgatási, oktatási, közgyűjteményi, közművelődési, szociális és egészségügyi létesítmény elhelyezése; város- és községrendezés; állami vagy önkormányzati beruházásban megvalósuló tömbszerű vagy telepszerű lakóház építés, vízgazdálkodás, műemlék és természetvédelem, építési tilalom alatt álló ingatlan tulajdonjogának megszerzése, stb. A jogszabályi cél megjelölés taxatív felsorolást tartalmaz.

A kisajátítás esetében a teljes, feltétlen és azonnali kártalanításnak kell érvényesülnie (1976. évi 24. törvényerejű rendelet 1. §). Az alkotmányos elvként is megfogalmazott azonnali kártalanítás azt jelenti, hogy a kártalanítási összeg a közigazgatási határozat jogerőre emelkedését követő naptól nyomban esedékes, és ettől az időponttól jár a kamat is. A teljesítési határidőt a közigazgatási eljárás általános szabályai szerint az eljáró hatóság állapítja meg, ez azonban az esedékesség kezdő időpontján nem változtat. Ha a bíróság utóbb többletkártalanítást ítél meg, ezen összeg után is az említett időponttól jár a kamat, hiszen a bíróság által meghatározott összeg a közigazgatási hatóság által megállapított összeggel egyidejűleg válik esedékessé (KK 8. számú állásfoglalás).

A tulajdonosnak a kisajátított ingatlanért teljes és megfelelő kártalanítást kell kapnia, amelynek összegét a jogszabályban meghatározott tényezők együttes mérlegelésével kell megállapítani. A kártalanítást csereingatlannal, pénzben vagy mindkettővel lehet nyújtani.

A kártalanításnak piaci értéken, azaz a helyben kialakult forgalmi értéken kell történnie (KK 4. számú állásfoglalás), ami nem azonos (épület kisajátítása esetén) az újra-előállítási költséggel (BH1979. 316.).

- A kisajátított ingatlan forgalmi értékének meghatározásánál figyelembe kell venni az ingatlannal határos közterületen kiépített, az ingatlanra közvetlenül bekötheto közművet, a kisajátított ingatlanon fennálló építési tilalmat (korlátozást).

- Az építési engedély nélkül vagy az engedélytől eltérő módon épített építményre meghatározott időre adott fennmaradási engedély határidejének letelte előtt elrendelt kisajátítás esetén a tulajdonos az építmény használatának idő előtti megszűnése miatt kártalanítást követelhet. A tulajdonos kártalanítást követelhet az építési engedély nélkül vagy az engedélytől eltérő módon épített olyan építmény kisajátítása esetén, amelynek a lebontását az építésügyi hatóság a jogszabály értelmében már nem rendelheti el (KK 5. számú állásfoglalás).

- A kisajátított ingatlan értékének megállapítása során figyelembe kell venni az évelő növényzet értékét is.

- Épület kisajátítása esetén a kártalanítási összeget akkor is a beköltözhető állapot figyelembevételével kell meghatározni, ha a cserelakásra (cserehelyiségre) igényt nem tartó tulajdonos az épületben való lakását (helyiségét) az ítélethozatalig nem tudja kiüríteni, de annak megfelelő határidőn belül történő kiürítésére kötelezettséget vállalt.

- A kisajátított ingatlan lakott értékét elsősorban hasonló adottságú, összehasonlításra alkalmas lakott ingatlanok forgalmi adataival összehasonlítva kell megállapítani. Ha lakott ingatlanra vonatkozó megfelelő összehasonlító adatok nem szerezhetők be, a lakott érték megállapításánál az ingatlan beköltözhető értékéből kell kiindulni. Ebben az esetben azt, hogy a lakottság az ingatlan beköltözhető értékét mennyiben csökkenti, az

ingatlanforgalomban kialakult szempontok és arányok körültekintő értékelésével kell meghatározni (BH1984. 399.)
- Telek kisajátítása esetén a kártalanítási összeg meghatározásánál kiemelkedő jelentősége van a rendeltetésnek és a beépítési lehetőségnek.
- A beépített ingatlan értéke nem szükségszerűen azonos az ingatlan alkotórészei (telek, lakóház, egyéb építmények stb.) értékének összegével. Az ingatlan mint egységes egész értéke az alkotó részek arányosságától, elhelyezkedésének rendjétől, használhatóságától, egymással való összefüggésének szempontjaitól is függően alakul (BH1979. 64.).
- Ingatlan egy részének kisajátítása esetén akkor kerülhet sor értékveszteség megállapítására, ha a visszamaradt ingatlan értéke és a kisajátított részért kapott kártalanítás együttes összege nem éri el az ingatlan kisajátításkori értékét. Az értékcsökkenés összegét úgy kell megállapítani, hogy az ingatlan egészének értékéből le kell vonni a visszamaradt rész forgalmi értékét, az így kapott összegből pedig le kell vonni a kisajátított rész után járó kártalanítás összegét.
- A tulajdonoson kívül más jogosult (haszonbérlő, haszonélvező, használó stb.) is a kisajátítást kérővel szemben érvényesítheti a kisajátítással kapcsolatos kártalanítási igényét.
- A kisajátítás folytán megszűnő haszonélvezeti jog értékét nem az illetékekről szóló jogszabályi rendelkezések szerint kell meghatározni, hanem mérlegelni kell különösen a haszonélvezeti joggal terhelt ingatlan jellegét, a haszonélvezeti jog gyakorlásának módját, a jogosult személyi körülményeit, a hasznosítás lehetőségeit, a hasznosítással elérhető anyagi előnyt, a haszonélvezeti jognak az ingatlan forgalmi értékére gyakorolt hatását (BH1983. 405.).
A kisajátítási eljárás során nemcsak a károsult vagyonában beállott értékcsökkenést, hanem az elmaradt haszonért (vagyoni előnyért) is igényelhető megtérítés. Ennek összegébe a kártalanítási összeg után járó késedelmi kamat nem számítható be (BH1984. 400.). Nincs azonban jogszabályi lehetőség például annak a kárnak a megtérítésére, amely a kártalanításra jogosultat amiatt érte, hogy a tulajdonában maradt ingatlanához előnyös közelségben levő másik ingatlanát a kisajátítás folytán elvesztette (BH1979. 112.).
A kisajátítással kapcsolatban megtérítendő költségeken a kisajátítás következtében, azzal okozati összefüggésben felmerült olyan kiadásokat kell érteni, amelyek - a kártalanításra jogosultnál - a kisajátítás által okozott hátrányok kiküszöbölése végett indokoltan merültek fel (BH1980. 15.).
Pénzbeli kártalanítás esetén a kisajátított ingatlanra vonatkozóan más személyt megillető jogok és az ingatlanra bejegyzett tények megszűnnek. Kivétel a telki szolgalom, továbbá a jogszabályon alapuló szolgalom, vezetékjog és más használati jog, valamint tulajdoni korlátozás, mert ezek tekintetében szükség szerint kell rendelkezni. Ha a kártalanítás részben vagy egészben csereingatlannal történik, a kisajátított ingatlanra vonatkozó jogok a csereingatlanra szállnak át. A bérleti, a haszonbérleti, a haszonélvezeti jogot és a használat jogát csak a jogosult kérelmére kell a csereingatlanra átvinni; a lakásra és a nem lakás céljára szolgáló helyiségre vonatkozó bérleti jog a csereingatlanra nem vihető át.
Az állam, illetőleg az önkormányzat - ha a törvényerejű rendelet másként nem rendelkezik - a kisajátítási határozat jogerőre emelkedésével az ingatlan tehermentes tulajdonjogát szerzi meg.
BH1994. 662. *A bíróság nem módosíthatja a szerződést, ha a felek a hőközpont helyiségének határidő nélküli használatára térítésfizetési kötelezettség nélkül állapodtak meg [Ptk. 177. § (1) bek., 201. § (1) bek., 241. §, 1962. évi IV. tv. (VET) 7. § (1) bek., 8. § (1) bek., 40/1962. (XI. 11.). Korm. r. 59. §, 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 10. § 7. pont, 4/1963. (X. 13.) NIM r. 2. § (1) bek., 9/1972. (XII. 7.) NIM r. 2. § (1) bek., 4/1973. (X. 12.) NIM r. 10. §].*
BH1990. 177. *A forgalmi érték vizsgálatának szempontjai a kisajátítási kártalanítás összegének megállapításánál [Ptk. 177. § (2) bek., 1976. évi 24. tvr. 2. §, 8. § (1) bek., 9-11. §].*
BH1985. 473. *Ha a tulajdonos különböző kártalanítási igényei ugyanabból a kisajátításból erednek, nincs eljárásjogi akadálya annak, hogy a tulajdonos a kellő időben megindított kártalanítási perben keresetváltoztatás utján olyan igényekre is kiterjeszthesse a keresetet, amelyek vonatkozásában a perlési határidő már lejárt [Pp. 146. § (1) bek., Ptk. 177. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 19. § (2) bek., PK 28. sz].*
BH1983. 277. *A kisajátítási kártalanítás összegének megállapításánál a közmű létesítési költségeihez történő hozzájárulásnak minősül a közmű építésével kapcsolatban végzett jelentősebb értékű társadalmi munka [Ptk. 177. § (2) bek., 1976. évi 24. sz. tvr. 9. § (5) bek.].*
BH1981. 404. *Ha az építési tilalom, illetőleg a beépítés korlátozása a kisajátítási cél megvalósítása érdekében történt is, a beépíthetőség hiányát, illetőleg korlátozottságát a tulajdonos terhére kell figyelembe venni a kártalanítási összeg meghatározásánál akkor, ha a kisajátított ingatlan az építési tilalom, illetőleg korlátozás elrendelése előtt nem lett volna beépíthető [Ptk. 177. §, 33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 14. § (1) bek.].*

BH1979. 318. *I. A kisajátítási kártalanításra vonatkozóan kötött egyezség a kisajátítási eljárásban is a Ptk-nak a szerződések megtámadására vonatkozó szabályai szerint támadható meg [Ptk. 210. §, 201. § (2) bek., 177. §].*

BH1979. 318. *II. A kisajátítási kártalanításra vonatkozó korábbi szabályok szerint befejezett ügyben megkötött egyezség a Ptk. 201. §-nak (2) bekezdésére alapítottan eredményesen csak akkor támadható meg, ha az alkalmazott korábbi kártalanítási szabályok szerint az egyezség megkötésének időpontjában a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás között feltűnően nagy volt az értékkülönbség [Ptk. 201. § (2) bek., 177. §].*

BH1979. 316. *Kártalanításként a kisajátított ingatlan (épület) értéke, nem pedig a helyette létesítendő épület újraelőállítási költsége jár a volt tulajdonos részére. Az üzemátszervezés és üzemáttelepítés költsége nem azonosítható az üzem céljára szolgáló másik épület átalakítási, építési költségeivel [Ptk. 177. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 8. §, 16. §, 33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 26. §].*

BH1979. 288. *Részkisajátítás esetén értékveszteség címén a visszamaradt ingatlanrész értékcsökkenésének csak az a része ítélhető meg, amely a részkisajátítás okszerű következménye. - Részkisajátítás esetén az értékveszteség megállapításánál meg kell határozni az egész ingatlan és külön a visszamaradt ingatlanrész forgalmi értékét is. A forgalmi érték meghatározása csak összehasonlításra alkalmas ingatlanforgalmi adatok alapján történhet. [Ptk. 177. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 16. §, 33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 25. § (1) bek. b) pont, PK 24. sz.].*

BH1979. 234. *A kártalanításra jogosult részére a 33/1976. (IX. 5.) MT számú rendelet 26. §-nak b) pontjában meghatározott költségek között kell megtéríteni a kisajátított épületben levő lakás után egyébként járó házadó (lakbér), valamint a kisajátítást követően a lakás tényleges kiürítésének időtartamára megállapított lakáshasználati díj időarányos különbözeti összegét. Az ilyen igény érvényesítésének határidejére is a kisajátítási kártalanítási igény érvényesítésére vonatkozó rendelkezések az irányadók [Ptk. 177. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 19. § (2) bek., 33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 26. § b) pont, 61. §, 21/1976. (IX. 5.) PM sz. r. 12. § (1) bek., 13. § (2) bek.].*

BH1979. 207. *II. Többi ingatlan kisajátítása esetében ezek értékét külön-külön kell a kisajátítási jogszabályban meghatározott tényezők mérlegelésével megállapítani. [Ptk. 177. §, 1976. évi 24. sz tvr. 8. § (1) bek., 9-11. §].*

BH1979. 113. *Ha a tulajdonosok a részükre biztosított tanácsi értékesítésű lakást az állami támogatást tartalmazó áron szerezték meg, a kisajátítási kártalanítási összeg meghatározásánál - a csereingatlanra vonatkozó szabályok figyelembevételével történő érték megállapítása során - az állami támogatás összegét a terhükre kell elszámolni. - A csereingatlan értékelésénél figyelembe kell venni azokat az elidegenítési korlátozásokat is, amelyek a forgalomban kialakult értéket kedvezőtlenül befolyásolják [Ptk. 177. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 11. § a) pont, 13. § (2) bek., 11/1974. (IV. 10.) PM-ÉVM sz. r.].*

BH1979. 112. *I. A kisajátított ingatlan értékének megállapítása során figyelembe kell venni az évelőnövényzet értékét is [Ptk. 177 §, 1976. évi 24. sz. tvr. 9. § (6) bek.].*

BH1979. 112. *II. Nincs jogszabályi lehetőség annak a kárnak a megtérítésére, amely a kártalanításra jogosultat amiatt érte, hogy a tulajdonában maradt ingatlanához előnyös közelségben levő másik ingatlanát a kisajátítás folytán elvesztette [Ptk. 177. §, 33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 25. § (1) bek. b) pont].*

BH1979. 66. *II. A kisajátítási kártalanítási összeg meghatározásánál a szélesebb körben kialakult forgalmi érték megállapításának nem akadálya az, hogy időközben a házingatlant lebontották [Ptk. 172. §*, 1976. évi 24. sz. tvr. 10. § (1) bek.]. *Az 1977. évi IV. törvénnyel módosított Ptk. új szövegében:177. §.*

BH1979. 65. *II. A kisajátítási jogszabályok rendelkezéseit úgy kell értelmezni és alkalmazni, hogy ez biztosítsa a társadalmi és az egyéni érdek összhangját [Ptk. 172. §*, 1976. évi 24. sz. tvr. 2. §]. *Az 1977. évi IV. törvénnyel módosított Ptk, új szövegében:177. §. A felperes 1971-ben ajándékozási szerződéssel szerezte meg a perbeli 203. n=öl terjedelmű beltelki ingatlant. Az alperes kérelmére az államigazgatási hatóság jogerős határozatával az ingatlant kisajátította és 97 230 Ft kártalanítást állapított meg.*

BH1978. 333. *I. Ha a tulajdonos az ingatlant a kisajátítást megelőző tíz éven belül szerezte, a szerzéskori értéket a kártalanítási összeg meghatározásánál csupán az értékelés egyik szempontjaként kell figyelembe venni. Tekintettel kell lenni arra is, hogy a tíz éven belüli szerzés a kisajátítás időpontjához képest mikor történt, mert minél távolabb esik egymástól a két időpont; a szerzéskori érték jelentősége ehhez képest csökken. [Ptk. 172. §, 1976. évi 24. sz. tvr., 10. § (4) bek., 33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 17. §].*

BH1978. 333. *II. A kamatfizetési kötelezettség-kezdő időpontjaként a birtokba adás napja csak akkor állapítható meg, ha a birtokbaadás a kisajátítási határozat jogerőre emelkedése előtt történt [Ptk. 172. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 2Q. § (1) bek.]*

178. §

BH1985. 18. *A kisajátítási határozat jogerőre emelkedésével megszűnik a volt tulajdonos és a bérlő közötti jogviszony. A bérlőnek az ezt követő időben történő halála már nem hat ki a kettőjük jogviszonyára. A bérlő halála kizárólag a kisajátítást kérő és a bérlő közötti jogviszonyban hoz változást annyiban, hogy ha a bérlő halála után nem maradt olyan személy, aki a bérleti jogviszony folytatására jogosult, a kisajátítást kérőnek a cserelakás biztosítási kötelezettsége megszűnik [Ptk. 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 6. §, 10. § (2) bek., 15. § (4) bek.].*

BH1984. 445. *I. A tulajdonosnak a kisajátított ingatlanért megfelelő kártalanítást kell kapnia, amelynek összegét a jogszabályban meghatározott tényezők együttes mérlegelésével kell megállapítani. Ennek során a bíróságnak arra is figyelemmel kell lennie, hogy azonos adottságú ingatlanok kisajátításáért járó kártalanítás összegének kiszámításánál azonos elvek érvényesüljenek [Ptk. 177., 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 2., 8., 10. §].*

BH1984. 400. *I. A kisajátítási kártalanításra vonatkozó jogszabályok a várható termés értéke megtérítésének a feltételeül nem írják elő, hogy a tulajdonos a folyó gazdasági évben a várható termés érdekében munkát végezzen [Ptk. 177., 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 16. §, 33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 25. § (1) bek. a) pont].*

BH1984. 400. *II. A késedelmi kamat - a kisajátítási kártalanítás körében - nem a kisajátított ingatlan elmaradt termésének az értékét hivatott pótolni [Ptk. 177., 178. §, 21/1976. (IX. 5.) PM sz. r. 2. § (1) bek., PK 25. sz.].*

BH1984. 399. *A kisajátított ingatlan lakott értékét elsősorban hasonló adottságú, összehasonlításra alkalmas lakott ingatlanok forgalmi adataival összehasonlítva kell megállapítani. Ha lakott ingatlanra vonatkozó megfelelő összehasonlító adatok nem szerezhetők be, a lakott érték megállapításánál az ingatlan beköltözhető értékéből kell kiindulni. Ebben az esetben azt, hogy a lakottság az ingatlan beköltözhető értékét mennyiben csökkenti, az ingatlanforgalomban kialakult szempontok és arányok körültekintő értékelésével kell meghatározni [Ptk. 177., 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 2. §, 8. § (1) bek., 9-11. §, PK 431. sz.].*

BH1983. 405. *II. Kisajátítás esetén a megszűnt haszonélvezeti jog értékét nem az illetékekről szóló jogszabályi rendelkezések szerint kell meghatározni, hanem mérlegelni kell az az eset összes körülményeit, figyelembe kell venni különösen a haszonélvezeti joggal terhelt ingatlan jellegét, a haszonélvezeti jog gyakorlásának módját, a jogosult személyi körülményeit, a hasznosítás lehetőségeit, a hasznosítással elérhető anyagi előnyt, a haszonélvezeti jognak az ingatlan forgalmi értékére gyakorolt hatását [Ptk. 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 15. §, PK 365. sz.].*

BH1983. 356. *I. A kisajátítási kártalanítási összeg megállapításánál nem lehet helye az egymás melletti ugyanazon tulajdonosok tulajdonában levő ingatlanok egybefoglalásának és egységes értékelésének [Ptk. 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 8-11. §].*

BH1983. 356. *II. A kötelmi jogosult érvényesítheti a kisajátítást kérővel szemben a még ki nem fizetett vagy az államigazgatási határozatban megállapított összeget meghaladó kártalanítási igényét. Ez utóbbi esetben azonban az igény érvényesítésének az is feltétele, hogy a tulajdonos a kötelmi jogosultnak az ingatlanra vonatkozó igényeit elismerje [Ptk. 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 14. § (1) bek., PK 26. sz.].*

BH1983. 115. *I. Az a szabály, amely szerint a személyi tulajdon mértékét meghaladó ingatlanokért járó kisajátítási kártalanítást ötven százalékkal csökkenteni kell, nem alkalmazható akkor, ha a tulajdonost a kisajátított ingatlanok tekintetében nem terheli elidegenítési kötelezettség [Ptk. 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 12. § (1) bek.].*

BH1983. 115. *II. Az ingatlannyilvántartásba különállóként bejegyzett kisajátított ingatlanokat külön-külön kell értékelni akkor is, ha azokat a tulajdonos egységesen hasznosította [Ptk. 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 8-9. § 33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 13. §].*

BH1982. 283. *Közös tulajdonban levő, de a tulajdonostársak által megosztottan használt ingatlan kisajátítása esetén a kártalanítási összeg meghatározásánál az egyes tulajdonostársak által kizárólagosan birtokolt ingatlanrészek tulajdonságait, az értékelésük szempontjából jelentős tényezőket az ingatlanrészek szerint elkülönítetten kell vizsgálni, de az egész ingatlanra egységesen jellemző tényezőket is figyelembe kell venni [Ptk. 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 8. § (1) bek., 9. § (1) és (3) bek., 10. § (2) és (4) bek., 33/1976. (IX. 5.) MT sz. r 13. § (1) és (2) bek., 17. §].*

BH1982. 139. *Nem jár kártalanítás a kisajátított ingatlanon folytatott jövedelemszerző tevékenység lehetőségének megszűnése miatt [Ptk. 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 16. §, 33/1976. (IX. 6.) MT sz. r. 25. § (1) bek. a) pont].*

BH1982. 5. *Nincs helye a kisajátítással kapcsolatos költség megítélésének azon az alapon, hogy a tulajdonos az állatállománynak takarmányozásához szükséges terményt a kisajátított ingatlanrészen termelte meg, s a kisajátítás miatt a termányeknek más helyről történő szállításával kapcsolatban a jövőben költségei merülnek fel [Ptk. 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 16. §, 33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 25., 26. §].*

BH1981. 500. *A kisajátítás mint a tulajdon és a tulajdon tárgyaihoz fűződő jogok elvonásának jogszabályi feltételekhez és az illetékes hatóság engedélyező határozatához kötött módja nem jogellenes tevékenység, ezért a kisajátítást kérő kártérítési felelőssége nem állapítható meg. A kisajátítás és az azzal kapcsolatos kártalanítás körében a kisajátítást kérőt nem lehet nem vagyoni kár megtérítésére kötelezni [Ptk. 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 16. §., Ptk. 354. §].*

BH1981. 318. *Kisajátítás esetében az állam - a terület-kimutatás esetleg téves adataiból és a kisajátítási határozat ezen alapuló területnagyság megjelölésétől függetlenül - a térképi határoknak megfelelő ingatlan tulajdonjogát szerzi meg, a volt tulajdonos pedig ennek a tulajdonjogát veszti el. A volt tulajdonosnak a tőle ténylegesen kisajátított terület után jár a kártalanítás, ezért abban az esetben, ha a volt tulajdonos a keresetlevelében azt állítja, hogy a kisajátítási határozatban megjelölt területnél többet sajátították ki tőle, a bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy mekkora a térkép szerint kisajátított terület, és mi ennek az értéke. Az ilyen igény az államigazgatási hatóság által megállapított kártalanítási összeg módosítására irányul, és ezért az elbírálása a bíróság hatáskörébe tartozik [Ptk. 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 19. § (2) bek., 33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 30. § (1) bek. a) pont és (2) bek.].*

BH1980. 241. *I. Csak a kisajátítással kapcsolatban hozott államigazgatási határozat jogerőre emelkedését követő harminc napon belül benyújtott keresettel megindított többletkártalanítási perben és csak a Pp. 146. és 247. §-a szerinti keresetváltoztatás keretei között van lehetőség arra, hogy a kisajátított ingatlan olyan tulajdonosai, akik a kisajátítási eljárásban félként vettek részt, olyan igényt is érvényesítsenek, amelyről az államigazgatási szerv nem rendelkezett [Ptk. 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 19. § (2) bek., PK 28. sz.].*

BH1980. 209. *A kisajátítást kérő csak a kisajátítással okozati összefüggésben felmerült, gazdaságilag és jogilag indokolt költségeket köteles megtéríteni. A tulajdonos nem támaszthat jogszerű igényt a kisajátítást kérővel szemben azon a címen, hogy lakás-használatbavételi díjat kellett fizetnie, ha erre azért került sor, mert a kisajátított ingatlanban levő lakásánál nagyobb cserelakást kapott [Ptk. 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 16. §, 33/1976. (IX. 5) MT sz. r. 20. § (2) bek., 26. § d) pont].*

BH1980. 208. *Kisajátítással kapcsolatos költségeken azokat a költségeket kell érteni, amelyek a kisajátítás ténye folytán a kisajátított ingatlannal, annak használatával és az ingatlanon folytatott tevékenységgel összefüggésben merülnek fel. A kisajátított ingatlan helyett vásárolt ingatlanra vonatkozó adásvételi szerződés elkészítésének ügyvédi munkadíja és a megvásárolt ingatlanra vonatkozó tulajdon ingatlannyilvántartási bejegyzésével kapcsolatos eljárási illeték nem vonható a kisajátítással kapcsolatos költségek említett körébe [Ptk. 178. §, 33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 26. §].*

BH1980. 163. *Nincs helye igénybevételnek, hanem kisajátítási eljárást kell lefolytatni akkor, ha a teleknek a közút céljára szükséges részein épület vagy épületrész áll. Nem lehet tehát az igénybevétel esetére megállapított kártalanítási korlátozást a kisajátítással kapcsolatban alkalmazni akkor sem, ha a kisajátítás közút létesítése, bővítése vagy szabályozása céljából történik [Ptk. 178. §, 1964. évi III. tv. 17. §. (1) és (3) bek., 1976. évi 24. sz. tvr. 4. § (1) bek. f) pont].*

BH1980. 86. *I. A kisajátítási eljárásban az államigazgatási határozatnak a kártalanítási összeg meghatározására vonatkozó rendelkezése ellen államigazgatási úton nincs helye jogorvoslatnak [Ptk. 178. § 1976. évi 24. sz. tvr. 19. § (2) bek.].*

BH1980. 85. *Ha a kisajátított ingatlan tulajdonosának elhelyezése tanácsi értékesítésű lakás biztosításával történik, a kártalanítás megállapításánál a csereingatlannal történő kártalanítás szabályait kell alkalmazni. A két ingatlan értéke közötti különbözet kiszámításánál azonban figyelembe kell venni, hogy a tanácsi értékesítésű lakás biztosítása nam a kisajátítási eljárásban kötött egyezség alapján történt, hanem a tulajdonos az ingatlan tulajdonjogát az Országos Takarékpénztárral kötött adásvételi szerződés alapján szerezte meg [Ptk. 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 13. §].*

BH1980. 15. *I. A kisajátítással kapcsolatban megtérítendő költségeken a kisajátítás következtében, azzal okozati összefüggésben felmerült olyan kiadásokat kell érteni, amelyek - a kártalanításra jogosultnál - a kisajátítás által okozott hátrányok kiküszöbölése végett indokoltan merültek fel. [Ptk. 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 16. §].*

BH1979. 414. *A bíróság sem a kisajátítást kérőt, sem pedig a tulajdonost nem kötelezheti az ellenérdekű fél képviseletével a kisajátítási államigazgatási eljárásban felmerülő költségek viselésére [Ptk. 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 16. §, 18. § (2) bek., 33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 26. §, 1957. évi IV. tv. 80. § (1) bek.].*

BH1979. 265. *Haszonélvezeti joggal terhelt ingatlan kisajátítása esetében a haszonélvezeti jog megszüntetéséért járó kártalanítás összegét nem a Ptk. öröklési jogi szabályainak alkalmazásával, hanem a Legfelsőbb Bíróságnak a PK 405. számú állásfoglalással módosított PK 365. számú állásfoglalásában adott iránymutatás szerint kell meghatározni [Ptk. 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 15. §, PK 365. sz.].*

Az állami tulajdon védelme

179-180. §

BH2001. 184. *A Ptk. 121. §-a (3) bekezdésébe foglalt - az 1991. évi XIV. törvény 15. §-ának (3) bekezdésével hatályon kívül helyezett - elbirtoklási tilalom egységesen minden társadalmi tulajdonra, így a társadalmi szervezetek tulajdonára is vonatkozott, mégpedig akkor is, ha az elbirtokló is társadalmi szervezet volt [Ptk. 1. § (2) bek., 121. § (3) bek., 179. § (2) bek., 183. §, 1991. évi XIV. tv. 15. § (3) bek., 16. § (2) bek.].*

181. § (1) Aki az állami tulajdon védelmére vagy széles körben fenyegető veszély elhárítására irányuló célszerű tevékenysége folytán károsodik, kártalanításra tarthat igényt, kivéve, ha ez a tevékenység munkaköréből folyó közvetlen kötelessége volt. Ha e tevékenysége során életét veszti, mindazokról gondoskodni kell, akiket eltartott, illetőleg akiknek eltartására törvénynél fogva köteles lett volna, feltéve, hogy a tartásra rászorulnak.

Az állami tulajdon fokozott védelmének egyik eleme, hogy fokozott gondoskodásra számíthat az, aki e tulajdon megóvásában áldozatot vállal. E különös kártalanítási szabályhoz kapcsolódik - az állami tulajdon védelmében károsodókon kívül - azoknak a személyeknek a kártalanítása is, akik széles körben fenyegető veszély elhárítása érdekében szenvedtek hátrányt.

A károsult kártalanításának feltételei:

1. A károsult kára az állami tulajdon védelmére, vagy széles körben fenyegető veszély elhárítására irányuló tevékenysége folytán következzék be.

A széles körben fenyegető veszély lehet természeti csapás következtében előálló, vagy mesterségesen kiváltott (például közveszély okozás) veszélyhelyzet, amely az emberek nagyobb csoportjának életét vagy jelentősebb vagyontárgyait, illetőleg mindkettőt fenyegeti. Nincs szükség arra, hogy a veszélyhelyzet valósággá váljék (az állami tulajdon ténylegesen károsodjék, illetőleg a természeti csapás kiteljesedjen), elegendő, ha reálisan számolni lehet a bekövetkezésével.

2. A károsultnak az állami tulajdon védelme, vagy a veszély elhárítása érdekében célszerű tevékenységet kell végeznie.

Célszerű a tevékenység akkor, ha az eset körülményeire figyelemmel alkalmas lehet arra, hogy a bekövetkező kárt, vagy veszélyt elhárítsa. Nem ilyen a tevékenység, ha a károsult magatartásától ez az eredmény reálisan nem várható el. Nem kell a veszélyhelyzetet (kárt) a károsultnak ténylegesen elhárítani, elegendő, ha annak bekövetkezését elhárítani törekszik és attól eredmény várható.

3. A károsultnak ez a tevékenysége nem munkaköréből folyó közvetlen kötelessége.

Aki közvetlen munkaköri kötelessége folytán végezte ezt a tevékenységet, erre a külön kártalanításra nem tarthat igényt. A munkakör nem feltétlenül munkaviszonyt jelent, lehet az szolgálati viszonyból vagy éppen munkavégzésre irányuló más jogviszonyból származó közvetlen kötelesség is.

4. Végül feltétel - hasonlóan a kártérítési felelősséghez -, hogy aki az állami tulajdont védő, illetőleg a veszély-elhárító tevékenységet végzi, ténylegesen kárt szenvedjen és kára okozati összefüggésben legyen a kifejtett tevékenységgel.

A kártalanítás mértékére a kártérítés szabályait kell megfelelően alkalmazni. Ennek megfelelően a károsult igényelheti a tevékenysége folytán vagyonában beállott értékcsökkenést és az elmaradt vagyoni előnyt, továbbá azt a kárpótlást vagy költséget, ami az őt ért vagyoni és nem vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges. Kártérítésként járadék is megállapítható. Ha a károsult munkaképtelenné vált vagy munkaképessége csökkent, az elmaradt keresetet (jövedelmet) kell pótolni. A károsult halála esetén a törvény alapján tartásra jogosultakról kell gondoskodni. E körben azt nem kell vizsgálni, hogy a tartási kötelezettség megszegésével nem nyújtott-e tartást a kötelezett, vagy hogy a jogosult menthető okból nem érvényesítette-e a tartást. Elegendő annak bizonyítása, hogy az elhunyt törvénynél fogva tartásra kötelezett, s az arra jogosultak rászorultak.

(2) Ezek az igények függetlenek attól, hogy a károsodás üzemi balesetnek minősül-e, vagy hogy a károsult károsodásának elhárítása érdekében úgy járt-e el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

Független a kártalanítási igény attól, hogy a károsodás üzemi balesetnek minősül-e. Ha az (1) bekezdés szerinti tevékenységből eredő kár egyúttal üzemi balesetnek is minősül és a munkáltató ennek folytán kártérítést fizet, a károsult csak a kártérítéssel nem fedezett kára megtérítését igényelheti.

Nem feltétele a kártalanításnak az sem, hogy a károsult a kár elhárítása, illetőleg csökkentése érdekében úgy járjon el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható lenne.

(3) Kártalanításra az állami tulajdon kezelője, ha pedig a károsodás széles körben fenyegető veszély elhárításával kapcsolatban állt elő, az állam köteles.

Ptké. 25. §

A kártalanítási igény kielégítésére annak a vagyontárgynak a kezelője köteles, amelynek védelmében a károsult fellépett. Ez a kötelezettség független attól, hogy a fellépés idején a vagyontárgy a kezelő állami szerv birtokában (használatában) volt-e.
Amennyiben a károsodás széles körben fenyegető veszély elhárításával kapcsolatban következett be, kártalanításra közvetlenül az állam köteles. Ilyen perekben az államot a pénzügyminiszter képviseli (Ptk. 27. §).

XV. fejezet

182-186. §

III. cím

A BIRTOK

XVI. fejezet

A birtok és a birtokvédelem

A birtok

187. § (1) A birtokot megszerzi, aki a dolgot magához veszi, vagy akinek az más módon hatalmába kerül (birtokos).

A birtokos az, aki a dolgot hatalmában tartja. A birtokos személyét elsősorban a tényleges helyzet határozza meg. Azt, hogy a dolog felett a tényleges hatalmat valóban megszerezte-e valaki, illetőleg, hogy valóban gyakorolja-e a hatalmat - a dolog természetéből, rendeltetéséből, használatának módjából kiindulva - a közfelfogás szerint kell megítélni. A birtok megszerzésének legkézenfekvőbb esete, hogy a birtokos az ingó dolgot magához veszi, elhelyezi, használja, illetőleg, ha nem is tartja magánál de intézkedik róla, rendelkezik vele. Ingatlanon a birtoklást megvalósítja a föld megművelése, hasznainak szedése, elkerítése, másoknak a használatból kizárása. Birtokos lehet az is, aki ténylegesen nem tartja birtokában a dolgot, azonban a dolog felett tulajdonjoga folytán, vagy más jogcímen hatalmat gyakorolhat. A birtokos lehet magánszemély és jogi személy egyaránt.
A birtok fajai között megkülönböztetjük egyrészt a saját és az idegen birtokot. Saját birtokos az, aki a dolgot sajátjaként tartja birtokában, a hatalmat a dolgon mint sajátján gyakorolja. Saját birtokos mindenekelőtt a tulajdonos vagy az ingatlan megvásárlója, akinek az adásvételi szerződés alapján jogcíme van ugyan az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzésre, de bejegyzés hiányában a tulajdonjogot még nem szerezte meg [Ptk. 117. § (3)].
Idegen birtokról - használati birtokról - van szó, ha a birtokos a birtokát mástól származtatja. Ide tartozik a haszonélvezet és a dolog használatára feljogosító szerződés (bérlet, haszonbérlet, haszonkölcsön, letét). Az idegen (használati) birtok nemcsak a tulajdonostól vagy a saját birtokostól származtatható, hanem olyantól is, aki maga is idegen (használati) birtokos (például, ha a haszonélvező köt bérleti, haszonbérleti szerződést, vagy a bérlő albérleti szerződést).
A saját és az idegen birtokkal azonos értelemben használható a főbirtok és az albirtok fogalma is. Ez az egy időben fennálló több birtok egymás közötti viszonyát fejezi ki, valamint azt, hogy az idegen birtokos birtokát kitől származtatja.
Meg kell különböztetnünk a jogos és a jogalap nélküli birtokot is. Jogos a birtoklás, ha érvényes dologi vagy kötelmi jogcímen alapul, jogtalan a birtok, ha a birtokosnak a birtoklásra nincs jogcíme.
Jóhiszemű birtokos az, akinek a birtokláshoz jogcíme nincs, de abban a hiszemben birtokol, hogy azt jogszerűen teszi. A jóhiszeműség megállapításához természetesen a puszta feltevés nem elegendő, szükség van arra is, hogy a konkrét körülmények alapot adjanak annak a tudatnak a kialakulásához, hogy a birtokos a birtoklást jóhiszeműen folytatja. Rosszhiszemű a birtokos, akinek a birtokláshoz jogcíme nincs és aki tudja, vagy a körülményekből tudnia kell, hogy birtoklása jogtalan.

Ugyanazon dolog tekintetében egyidejűleg több személy is birtokos lehet. Ebben a vonatkozásban arról van szó, hogy egy dolog felett a hatalmat egyszerre és egymás mellett különböző jogcímen több személy gyakorolja. Meg kell különböztetni ettől a közös birtoklást, amikor a hatalom gyakorlása szintén több személy részéről egy időben, de azonos jogcímen történik.

A birtok megszerzése történhet eredeti vagy származékos módon. Egyoldalú (eredeti) a birtok megszerzése, ha a birtokos a dolog feletti hatalmat saját tevékenységével a korábbi birtokostól függetlenül szerzi meg. Az eredeti tulajdonszerzés mindig eredeti birtokszerzést is jelent.

A származékos birtokszerzés a birtoknak a korábbi birtokostól való megszerzését jelenti. Ez rendszerint a tulajdonjog átruházásával vagy egyéb szerződés megkötésével jár együtt. Feltétele a birtok átruházására irányuló kétoldalú akaratnyilvánítás.

A birtok átruházása többféle módon lehetséges. Leggyakoribb a közvetlen birtokba bocsátás, gyakori a jelképes birtokba adás, amikor a dolog közvetlen birtokbavételét olyan cselekmény helyettesíti (pl. lakáskulcs átadása, a dolog megjelölése), ami a dolog feletti uralmat jelzi. Történhet a birtok átadása csupán azzal a magatartással, hogy a régi birtokos a birtoklással felhagy és ezzel az új birtokos részére a birtokba lépést lehetővé teszi. Megvalósítható a birtok átruházása puszta kijelentéssel is. Ezt teszi a saját- vagy főbirtokos, (például a tulajdonos), ha a dolog kizárólagos birtokát arra az idegen, vagy albirtokosra ruházza át, akinek a dolog egyébként addig is ténylegesen a hatalmában volt.

Az egyoldalú birtokszerzés nem nélkülözheti a dolog feletti hatalmat megszerző tényleges cselekedetet, míg a származékos birtokszerzés ilyen tényleges cselekvő magatartás nélkül is végbe mehet. A birtok megszerezhető képviselő útján is úgy, hogy a képviselő a dolgot az általa képviselt személy nevében és részére veszi hatalomba. Jogi személy birtokot csak képviselője vagy az érdekében eljáró más személyek cselekményei útján szerezhet.

Megszűnik a birtok, ha a birtokosnak a dolgon gyakorolt hatalma megszűnik. A dolog feletti hatalom megszűnhet a hatalom gyakorlására alapul szolgáló jogcím megszűnésével, vagy a hatalomban tartást megalapozó tényleges helyzet megszűnésével. A hatalom gyakorlásának múló akadálya, a birtoklás időleges, átmeneti abbahagyása a birtok megszűnésére nem vezet.

A gyakorlatban a birtok megszűnésére a következő fontosabb esetek fordulnak elő: a tulajdonos a tulajdonjog átruházásával együtt a dolgot más birtokába adja. Hasonló a helyzet, ha nem a tulajdonos, hanem más saját birtokos adja tovább véglegesség szándékával a dolgot. Az idegen birtokos a birtoklásra alapot adó szerződés megszűnése folytán vagy más okból a dolgot visszaadja annak a hatalmába, akitől birtokát származtatta. Megszűnhet a birtok a birtokos egyoldalú magatartásával is akként, hogy a birtoklással véglegesen felhagy. A nem tulajdonos a birtoklással feltétel nélkül felhagyhat, és ha ez megtörténik, birtoka is megszűnik. Ingó dolog birtokával a tulajdonos felhagyhat és ez egyúttal a tulajdonnal való felhagyást jelenti. Arra azonban nincs lehetősége a tulajdonosnak, hogy az ingatlan birtokával felhagyjon, mert amíg a tulajdonjoga fennáll, szükségszerűen birtokos is [lásd: a Ptk. 98. §, a Ptk. 112. § (1) bekezdéséhez és a Ptk. 117. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázatot].

(2) Birtokos az is, akitől a dolog időlegesen más személy hatalmába került, valamint az, akinek a földjén használati jog áll fenn.

Birtokos az is, akitől a dolog időlegesen más személy hatalmába kerül, valamint az is, aki ezen a dolgon a hatalmat megszerezte. Kettős birtok leggyakrabban tulajdonos és a tulajdonostól birtoklásra jogot szerző személy között keletkezik. Nem feltétlenül szükséges azonban, hogy kettejük között szerződéses viszony álljon fenn, fennállhat a birtoklás kettőssége úgy is, hogy mögötte megegyezés nincs. Így birtokos marad a tulajdonos, ha akaratán kívül, jogcím nélkül vette valaki más a dolgot a hatalmába, és akkor is, ha a földjén használati jog áll fenn. A törvény rendelkezésével a földhasználat (Ptk. 155. §), a haszonélvezet (Ptk. 157. §), a használat (Ptk. 165. §), a telki szolgalom (Ptk. 166. §) és más használati jogok kötelezettjének birtokosi minőségét emeli ki.

E jogviszonyok a jogosultak részére a más tulajdonában lévő föld teljes vagy korlátozott használatát biztosítják, nem kizárt azonban, hogy a kötelezett adott esetben maga is igénybe vehesse a birtokvédelem eszközeit. Időlegesen az birtokol, akinek a birtoka eleve csak meghatározott ideig tarthat, vagy tőle a birtok egyébként visszaszerezhető. A birtoklásra jogosító szerződés esetén például véget ér a birtok meghatározott idő elteltével, a szerződés felmondásával, vagy egyéb módon való megszüntetésével akkor, ha a szerződésben e kikötések szerepelnek. A jogcím nélküli birtokostól pedig a jogcímmel rendelkező birtokos a birtok visszaadását követelheti.

BH1993. 163. *A bérlő és a bérbeadó birtokvitájának elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 187-188. §, 192. § (3) bek., Pp. 54. §, 152. § (3) bek.].*

BH1983. 357. *I. A lakás jóhiszemű, jogcím nélküli használóját is megilleti a birtokvédelem [Ptk. 187. § (1) bek., és 188. § (1) bek.].*
BH1978. 71. *II. Az elbirtoklás szempontjából bérlet esetében nemcsak a bérlő, hanem az is birtokosnak minősül, akitől a bérlő a birtokát származtatja [Ptk. 187. § (2) bek.].*

A birtokvédelem

188. § (1) Ha a birtokost birtokától jogalap nélkül megfosztják, vagy birtoklásában zavarják (tilos önhatalom), birtokvédelem illeti meg.

A birtok legfontosabb jogi következménye, hogy a birtok alapján a birtokos mindenki mástól követelheti, hogy tartózkodjék a fennálló birtokállapot jogalap nélküli megváltoztatásától vagy megzavarásától. A birtokvédelem célja kettős: egyrészt hivatott az eredeti állapotot helyreállítani, ha az éppen fennálló birtokállapotot jogalap nélkül megváltoztatják, másrészt a dolog rendeltetésszerű használatát vagy a dologgal kapcsolatos egyéb jog gyakorlását zavaró beavatkozás vagy behatás megszüntetését biztosítja.

A törvény e célok elérésére két eszközt ismer: az egyik mód a birtokháborítás önhatalommal való megakadályozása, illetve a már elkövetett birtokháborítás következményeinek önhatalommal való elhárítása, a másik mód pedig az állam által nyújtott birtokvédelem igénybevétele (Ptk. 190-191. §).

Az állami védelem szintén kétféle úton lehetséges: az egyik a birtoklás tényén alapuló birtokvédelem, ami a birtokvita rendezése során eltekint a birtokláshoz való jog vizsgálatától. A birtokától megfosztott, illetve a birtoklásban megzavart birtokosnak a védelem elnyeréséhez csak azt kell bizonyítani, hogy birtokban volt és a birtokot tőle jogellenesen elvonták, illetve birtoklását zavarták. Ez az úgynevezett possessorius birtokvédelem.

A másik: a birtokláshoz való jogra alapítható úgynevezett petitorius birtokvédelem. Ez csak a birtokláshoz való jog alapján vehető igénybe, a birtokától megfosztott, vagy birtoklásában megzavart félnek azt kell bizonyítania, hogy a birtokláshoz jogcímmel rendelkezik. Amennyiben mind a birtoklásban megzavart, mind a birtokháborítást elkövető félnek a birtokláshoz jogcíme van, a vita eldöntése ezek egybevetésével történik aszerint, hogy melyikük joga az erősebb.

A fennálló birtokhelyzet az esetek túlnyomó részében megegyezik a jogi helyzettel: a tényleges birtokost rendszerint megilleti a birtokláshoz való jog is. Ez indokolja a birtoklás tényére alapított birtokvédelmet, azaz annak megengedését, hogy a megzavart birtokhelyzetet az eljáró hatóság a birtokláshoz való jog igazolása nélkül is helyreállítsa. A birtoklás tényén alapuló birtokvédelem természetesen csak ideiglenes jellegű lehet, célja az önkényesség, a tilos önhatalom kizárása, a megzavart eredeti birtokállapot helyreállítása és fenntartása mindaddig, amíg a birtokvita a birtokláshoz való jog alapján el nem dől.

A birtokkal kapcsolatban többfajta eljárás is indulhat. A birtokvédelem körében speciális eljárási szabályok érvényesülnek, ezért a helyes elhatárolás fontos.

- A Ptk. 98. § és Ptk. 115. § (3) bekezdése értelmében a tulajdonos követelheti a jogellenes beavatkozás vagy behatás megszüntetését, ha pedig a dolog a birtokából kikerült, követelheti a visszaadását. A dolog visszaadására irányuló pert nevezzük tulajdoni pernek. Ha a kereset a beavatkozás vagy behatás megszüntetésére irányul, a tulajdonjog háborítatlanságát védő perről van szó. E két perfajta és a birtokvédelem közös vonása, hogy egyaránt a birtok visszaszerzését, illetve a zavartalan birtoklást célozza. A különbség abban van, hogy a tulajdonjogon alapuló keresetet csak a tulajdonos indíthatja meg, míg birtokvédelemért bárki folyamodhat, aki jogosan vagy jogtalanul, de ténylegesen birtokban volt. További különbség, hogy a tulajdonjogon alapuló per akkor is megindítható, ha a tulajdonos birtokából a dolog nem tilos önhatalom folytán, hanem más okból került ki. A birtokvédelem viszont csak a tilos önhatalommal megzavart birtokállapot visszaállítására irányulhat.

- A Ptk. 193. § (1) bekezdése szerint a jogalap nélküli birtokos köteles a dolgot a birtoklásra jogosultnak kiadni. Kiadásra irányuló igényt kizárólag a birtokláshoz való jog alapján lehet előterjeszteni. A birtoklásra alapot adhat a tulajdonjog és egyéb időleges használatot biztosító jogosultság is. E pert a tulajdoni pertől a jogcím különbözősége határolja el. A birtokvédelem eseteitől pedig ez a birtokper abban különbözik, hogy birtokvédelmet csak az igényelhet, aki birtokos volt és a birtokot tilos önhatalom folytán vesztette el, a Ptk. 193. § alapján viszont az is perelhet, aki korábban nem volt birtokos, de a dolgot magának követeli.

A birtokháborítás a dolog feletti hatalom megsértése, amely két módon történhet:

- a birtokos megfosztása a birtoktól úgy, hogy a birtokháborító a dolog feletti hatalmat magának megszerzi,

- a birtoklásban való zavarás, amely nem vonja el a dolog feletti hatalmat a birtokostól, de akadályozza abban, hogy a hatalmat zavartalanul gyakorolja.

A birtoktól való megfosztásra vezető vagy a birtoklást zavaró magatartás akkor valósít meg birtokháborítást, ha nincs jogalapja. Ezt a magatartást a törvény tilos önhatalomnak nevezi. A jogalap kérdését el kell

határolni a birtokláshoz való jogtól, azaz a birtoklás jogcímétől. Az a körülmény ugyanis, hogy a birtokláshoz valakinek joga van - a jogos önhatalom eseteitől eltekintve -, senkit sem jogosít fel arra, hogy a ténylegesen birtokban lévő személyt a birtoktól megfossza. A birtoklás tényén alapuló birtokvédelem egyik elvi alapja éppen az önkényesség, az önbíráskodás kizárása.

A birtoktól való megfosztást, illetőleg a birtoklásban zavarást eredményező magatartásnak csak akkor van jogalapja, ha a jogosultság közvetlenül arra a magatartásra vonatkozik, amelynek eredményeként a birtok zavarása vagy az attól való megfosztása bekövetkezik és a birtokos nem jogosult a birtoklásra, illetőleg birtoklásának megzavarását tűrni köteles. Minden más magatartást jogalap nélkülinek kell tekinteni. A tilos önhatalomnak nem feltétele a vétkesség vagy a rosszhiszeműség.

(2) A birtokost a birtokvédelem mindenkivel szemben megilleti, annak a kivételével, akitől a birtokot tilos önhatalommal szerezte meg.

A birtokviszony alapján a birtokos mindenkitől követelheti, hogy tartózkodjék birtoklásának önhatalmú megzavarásától. Ehhez képest a birtokvédelem a birtokost mindenkivel szemben megilleti, kivéve azt, akitől a birtokot tilos önhatalommal szerezte meg. Abban az esetben tehát, ha az eredeti birtokost más valaki birtokától tilos önhatalommal megfoszt, majd tőle az eredeti birtokos a birtokot szintén tilos önhatalommal veszi vissza, a törvény az eredeti birtokállapotot részesíti előnyben és nem ad birtokvédelmet annak, aki a tilos önhatalomhoz elsőként folyamodott. Hasonló a helyzet akkor is, ha az eredeti birtokos a birtokot tilos önhatalommal nem veszi ugyan vissza, de zavarja az ily módon kialakult birtokhelyzetet.

A tilos önhatalom objektív fogalom, a magatartás elkövetése önmagában kiváltja a jogi következményeket, nem szükséges, hogy a magatartás felróható legyen és nincs jelentősége ebből a szempontból az elkövető jó- vagy rosszhiszeműségének, cselekvőképessége hiányának sem.

A birtoksértő kilétének meghatározásánál általában abból kell kiindulni, hogy ki az, akinek magatartása a tilos önhatalmat megvalósítja. Ez a szempont nem kizárólagos. Nem elegendő minden esetben a magatartás elkövetőjének puszta azonossága, további ismérv, hogy a magatartás kinek az érdekkörében történt. A jogi személy esetében az érdekkör és a magatartás elkövetőjének személye általában elválik, de elválhat az magánszemély esetében is (például a kerítés készíttetője lehet adott esetben birtokháborító és nem a kerítést készítő vállalkozó).

Itt említjük meg, hogy ha szomszédos telkek esetében a valóságos birtoklás a földrészlet térképi határvonalaitól eltér, tulajdoni per vagy birtokháborítási eljárás megindításának is lehet helye. Birtokvédelmet ebben az esetben is akkor lehet kérni, ha a korábbi tényleges birtokhelyzetet (az ezt kifejező tényleges határvonalat) a szomszédos ingatlan birtokosa tilos önhatalommal változtatta meg.

(3) A birtokos jogcíme szerint részesül birtokvédelemben azzal szemben is, akitől a birtokát származtatja, illetőleg akinek a birtokát időlegesen átengedte.

Ugyanazon dolognak egy időben több birtokosa is lehet, ilyen esetben a birtokvédelemre a kívülről jövő háborítás ellen mindegyikük külön is jogosult.

Az ilyen birtokosok egymással szemben jogcímük szerint részesülnek birtokvédelemben. Ez egyaránt vonatkozik arra, aki a birtokát mástól származtatja, valamint arra is, aki a birtokot időlegesen másnak átengedte. A jogcím határozza meg, hogy ilyen esetben milyen magatartás minősül tilos önhatalomnak: ettől függ ugyanis, hogy a birtokos milyen terjedelemben és milyen módon gyakorolhat hatalmat a dolog felett.

Így például, ha a tulajdonos az ingatlanát azzal a korlátozással adja más használatába, hogy az ingatlanon a szomszéd ingatlannak a birtokosai átjárhatnak, ez utóbbiakat birtokvédelem illeti meg az őket az átjárásban akadályozó ingatlanhasználóval szemben (BH1985. 345.).

BH2003. 111. *A kárpótlási árverésen tulajdont szerző vevőt megillető birtokvédelem. [1991. évi XXV. tv. 25. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 50. § (1) bek., 52. § (2) bek., Ptk. 188. § (1) bek., 191. § (3) bek.].*

BH2002. 179. *Vállalkozói tevékenységgel járó zajhatás elleni birtokvédelem módját a szembenálló érdekek összevetésének eredménye szabja meg; az érdekegyensúly helyes megteremtésével érhető el a zavarás szükségtelen mértékének megszüntetése [Ptk. 100. §, 188. §, 4/1984. (I. 23.) EüM r. 1. mell.]*

BH2002. 92. *Állattartás céljára szolgáló ól fűtésével kapcsolatos szag- és füsthatás megítélése a birtokháborítás szempontjából [Ptk. 100. §, 188. § (1) és (2) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*

BH2002. 8. *Jogszerűen folytatott bányaműveléssel megvalósított birtokháborítás [Ptk. 98. §, 188. § (1)-(2) bek., 192. § (3) bek., 1993. évi XLVIII. tv. 2. §, 7. § (1) bek., 37. § (2) bek., 38. §].*

BH2001. 525. *A bérbeadót megillető birtokvédelem a nem lakás céljára szolgáló helyiség jogcím nélkülivé vált volt bérlőjével szemben [Ptk. 188. § (1) bek., 193. § (1) bek., 434. § (3) bek., Ptké. 64. §].*

EBH2001. 519. *A szomszédos lakóépületben folytatott tevékenység engedély nélküli filmrevétele jogsértés bizonyítása végett - ha személyiségi jogot nem is sért - birtokháborítást valósíthat meg (Ptk. 188. §, 80. §).*

BH2000. 397. *Nem közös a károkozás akkor, ha a károkozók a birtokháborítást két egymást követő időszakban, egymástól függetlenül követték el [Ptk. 188. §, 344. § (1) bek.].*
BH2000. 25. *A felszámoló kártérítési felelősségét megalapozza az abban megnyilvánuló tilos önhatalom gyakorlása, hogy az adós harmadik személy által haszonbérelt földjén termelt kukoricát lesilóztatja. A felszámolónak - ha az adós által kötött haszonbérleti szerződés érvénytelensége miatt a harmadik személy jogszerűtlen birtoklását állítja - birtokvédelmi eljárást kell kezdeményeznie [Ptk. 188. §, 339. § (1) bek., 452. § (1) bek., 1960. évi 11. tvr. (Ptké.) 26. §].*
BH1999. 497. *Szerződésen alapuló szolgalmi jog megszüntetésénél vizsgálandó körülmények [Ptk. 166. §, 168. § (1) bek., 170. § (1) bek., 188. § (1) és (2) bek.].*
BH1999. 202. *Birtokháborításhoz kapcsolódó kártérítési felelősség körében a kártérítés módjának meghatározása [Ptk. 188. §, 339. § (1) bek. 355. §, 359. § (1) bek., Pp. 182. § (3) bek., 213. § (3) bek.].*
BH1998. 425. *A szomszédos ingatlanon elvégzett tereprendezés káros következményeinek elhárítása [Ptk. 188. § (1) bek., 339. § (1) bek., 341. §, 355. §].*
BH1998. 15. *A szolgalom megszüntetésére alapot adó változásokat a szolgalmat érintő birtokperben is figyelembe kell venni [Ptk. 170. § (1) bek., 188. § (1) bek.].*
BH1997. 581. *A szomszédjogi szabályozás figyelembevételével kell állást foglalni abban a kérdésben, hogy a korábbi állapot megváltoztatását jelentő, de a telekhatáron létesített kerítésépítés birtokháborításnak minősül-e [Ptk. 100. §, 188. § (1) bek.].*
BH1997. 526. *Ingatlan használatának - bírói egyezséggel történt rendezése esetén - egyoldalú megváltoztatása birtokháborításnak minősül (Ptk. 188. §).*
BH1997. 389. *Társasház közös tulajdonában lévő helyiségek használati rendjének megváltoztatása - az alapító okirat rendelkezéseihez képest - a közgyűlés hatáskörébe tartozik [1977. évi 11. tv. 12. §, Ptk. 140. §, 188. §, 189. § (2) bek.].*
BH1997. 280. *I. A társasház-tulajdonosok közötti birtokvédelmi igény elbírálásánál irányadó körülmények [1977. évi 11. tvr. 9. §, Ptk. 188. § (1) bek., 189. § (2) bek., 192. § (3) bek.].*
BH1996. 351. *I. Az önbíráskodás bűntettében nincs helye a bűnösség megállapításának, ha a vádlott az általa jogszerűen birtokolt földterületen a szövetkezet által jogellenesen végzett aratási munka folytatását erőszakkal, illetőleg fenyegetéssel akadályozza meg [Btk. 273. § (1)-(2) bek., 22. § i) pont, Be. 214. § (3) bek. c) pont, Ptk. 188. § (1) bek., 190. § (1) bek.].*
BH1994. 405. *I. A birtokvédelemre vonatkozó szabályok alkalmazása a szomszédot szükségtelenül zavaró magatartás esetén [Ptk. 98-100. §-ai, 188. § (1) bek., 192. § (2) bek.].*
BH1994. 185. *A lakás bérlőjét a bérbeadóval szemben megillető birtokvédelem terjedelme [Ptk. 188. §).*
BH1993. 163. *A bérlő és a bérbeadó birtokvitájának elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 187-188. §, 192. § (3) bek., Pp. 54. §, 152. § (3) bek.].*
BH1993. 28. *A közterület közös birtoklására, illetve használatára jogosult felek egymással szemben is jogosultak birtokvédelemre [Ptk. 188. § (1)-(2) bek., 189. § (2) bek., 191. § (1) bek.].*
BH1992. 634. *Mindaddig, amíg a bontóperben a házastársi lakáshasználat nem rendeződik, mindkét házastársnak joga van a lakás használatára, s így birtokvédelmet is igényelhet [Ptk. 188. § (1) bek., 192. § (3) bek., 300. § (1) bek., 313. §, Csjt. 31/A-31/E. §-ok].*
BH1990. 375. *I. A sírhelyhasználati jog sajátos kegyeleti jellegű intézmény, nem azonosítható a vagyoni jellegű használati jogokkal [Ptk. 85. § (3) bek., 188. §, 10/1970. (IV. 17.) ÉVM-EüM r. 32. § (2) bek.].*
BH1989. 148. *Olyan kertes, családi házakkal beépített környezetben, ahol az állattartás megengedett és szokásos a csirkenevelés önmagában nem kifogásolható. Az állattartás azonban nem lehet olyan mértékű, hogy azzal a szomszédos ingatlan tulajdonosait szükségtelenül zavarja [Ptk. 100 §, 188. § (1) bek., 191. § (1) bek.].*
BH1986. 324. *Birtokháborításnak minősül általában a lakás közelében való vegyszertárolás, ha az a lakás használhatóságát befolyásolja, vagy a lakásban lakó egészségét károsítja. Birtokvédelem megilleti a felperest akkor is, ha a raktárban tárolt vegyszerek általában nem károsak az emberre, de az ö betegsége miatt reá nézve hátrányosak [Ptk. 188. § (1) bek.].*
BH1985. 345. *Ha a tulajdonos az ingatlanát azzal a korlátozással adja más használatába, hogy az ingatlanon a szomszéd ingatlannak a birtokosai átjárhatnak, ez utóbbiakat birtokvédelem illeti meg az őket az átjárásban akadályozó ingatlanhasználóval szemben [Ptk. 188. § (1) bek., 192. § (2) bek.].*
BH1985. 58. *A fák az emberi környezetet védik, kellemesebbé, szebbé teszik. Porelvonó, levegőtisztító hatásuk folytán a lakókörnyezet javításában fontos szerepet töltenek be. A fák telepítése, a meglevő növényzet megóvása általános környezetvédelmi érdek. Ezért a szomszédjogi vitákban általában nem kerülhet sor fák*

kivágásának elrendelésére. Helye lehet viszont az árnyékolással összefüggésben esetleg keletkezett kár megtérítésére való kötelezésnek [Ptk. 188. §, 104. §].

BH1984. 223. *Ha a szomszédos földrészletek közötti határvonal tekintetében fennáll az un. földmérési hibahatár lehetősége, ez a körülmény önmagában nem jogosít fel senkit arra, hogy a kerítést a szomszéd felé kitolja, és ezt a birtokháborító eljárást nem menti az, hogy a kerítés még igy is un. földmérési hibahatáron belül van. - A térkép kiigazítása iránti keresetindítás esetén a bíróság nem csak az új térkép szerinti birtoklást, hanem a valóságos tulajdoni viszonyoknak megfelelő határvonalat is vizsgálja, és ahhoz képest foglal állást a birtokháborítással érintett terület mértéke (nagysága) kérdésében [Ptk. 192. § (3) bek., 188. § (1) bek., 1972. évi 31. sz. tvr. 30. § (1) bek. c) pont, PK 430. sz.].*

BH1983. 357. *I. A lakás jóhiszemű, jogcím nélküli használóját is megilleti a birtokvédelem [Ptk. 187. § (1) bek., és 188. § (1) bek.].*

BH1982. 91. *Állattartás miatt indult birtokháborítási perben azt kell vizsgálni, hogy az adott környezet jellegére is tekintettel megvalósul-e olyan magatartás, amely az összes számba jövő érdek figyelembe vételével birtokháborító s környezetet sértő magatartásnak minősíthető. Ebből a szempontból jelentősége van annak is, ha a birtokháborítást panaszló fél olyan környezetbe ment lakni, amelyben - éppen a környezet jellegére figyelemmel - az állattartás nem tilos. Egyes személyek fokozott érzékenysége nem járhat azzal a következménnyel, hogy a szomszéd az államigazgatási hatóság által engedélyezett és ellenőrzött állattartói tevékenység megszüntetésére kényszerüljön [Ptk. 100. §, 188. § (1) bek., 1976. évi II. tv. 39. §].*

BH1981. 357. *A birtokos a birtokában volt dolog kiadása iránt támasztott igényét a jogalap nélkül birtoklóval szemben bíróság előtt érvényesítheti [Ptk. 188. § (2) bek., 193. § (1) bek.].*

189. § (1) Közös birtok esetén a birtokvédelem mindegyik birtokost önállóan megilleti, és követelheti a dolognak közös birtokba bocsátását.

(2) A közös birtokosok - egymás közötti viszonyuk alapján - egymással szemben is jogosultak birtokvédelemre.

A közös birtokról akkor van szó, ha ugyanazt a dolgot két vagy több személy tartja a hatalmában. A közös birtokosokra egymás közötti viszonyukban ugyanaz a szabály érvényesül, mint a kettős birtoklásra: egymás közötti viszonyukban a birtoklásuk jogcíme az irányadó. Ennek tipikus esete a tulajdonostársak, illetve az egyidejű haszonélvezők birtoklása. A birtoklástól megfosztás esetén bármelyikük követelheti a dolog közös birtokba bocsátását, vagyis harmadik személyekkel szemben mindegyikük önállóan is felléphet. Így például a tulajdonostárs önállóan is igényelhet birtokvédelmet a szomszédos ingatlan birtokosával szemben (BH1990. 335.).

Nem tekinthetjük közös birtoknak, ha több személy egy dolog elkülönített részeit használja. Az elkülönített részekre nézve ilyen esetben mindegyiküket önálló birtokosnak kell tekinteni (ilyen például, amikor a tulajdonostársak a használatot megosztották és mindegyik tulajdonostárs a dolog meghatározott részét birtokolja, használja).

Egymással szemben a közös birtokosok az egymás közötti jogviszonyuk szerint részesülnek birtokvédelemben. Az egymás közötti viszony határozza ugyanis meg a birtoklás terjedelmét és a birtokolt dolog használatának módját. Ehhez kell mérni, hogy valamelyik birtokostárs magatartása megvalósítja-e a birtokháborítást vagy nem.

BH1997. 389. *Társasház közös tulajdonában lévő helyiségek használati rendjének megváltoztatása - az alapító okirat rendelkezéseihez képest - a közgyűlés hatáskörébe tartozik [1977. évi 11. tv. 12. §, Ptk. 140. §, 188. §, 189. § (2) bek.].*

BH1997. 280. *I. A társasház-tulajdonosok közötti birtokvédelmi igény elbírálásánál irányadó körülmények [1977. évi 11. tvr. 9. §, Ptk. 188. § (1) bek., 189. § (2) bek., 192. § (3) bek.].*

BH1997. 176. *Lakásszövetkezet tagjai között a gépjárművek parkírozásával kapcsolatban felmerülő jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 189. § (2) bek., 192. § (3) bek.].*

BH1993. 28. *A közterület közös birtoklására, illetve használatára jogosult felek egymással szemben is jogosultak birtokvédelemre [Ptk. 188. § (1)-(2) bek., 189. § (2) bek., 191. § (1) bek.].*

190. § (1) A birtokos a birtoka ellen irányuló támadást - a birtok megvédéséhez szükséges mértékben - önhatalommal is elháríthatja.

A birtokvédelemnek kétféle eszköze van, az egyik a megengedett önhatalom, a másik a birtokvédelmi eljárás, amely közigazgatási hatósági, illetve bírói úton érvényesíthető.

A törvény megengedi a birtokos részére a birtoka ellen irányuló támadás elhárítását. Egyetlen korlátozást állít fel: az önhatalom csak a birtok megvédéséhez szükséges mértékben gyakorolható. A szükséges mértéket két oldalról lehet vizsgálni. Egyrészt a birtokos cselekménye csak addig terjedhet, ameddig az a tényleges birtok megvédését célozza. Magatartása nem alakulhat át megtorlássá, mert ebben az esetben már ő is

jogellenes cselekményt, adott esetben birtokháborítást követ el. Másrészt a birtokos a birtoka megvédése érdekében nem okozhat a birtoksértőnek aránytalanul nagyobb kárt (hátrányt), mint amilyen őt a birtokháborítás következtében érte.

A birtok elleni támadás fogalma szűkebb, mint a birtokháborításé. Támadáson csak azt a magatartást lehet érteni, amely közvetlenül a dolog felett gyakorolt hatalmat fenyegeti, nem csupán a dolog rendeltetésszerű használatához fűződő érdeket. A dolog feletti hatalmat nem veszélyeztető, csupán a használathoz fűződő érdeket zavaró magatartás erőszakkal nem hárítható el.

(2) Az elveszett birtok visszaszerzése érdekében önhatalmúlag csak akkor lehet fellépni, ha más birtokvédelmi eszközök igénybevételével járó időveszteség a birtokvédelmet meghiúsítaná.

A megengedett önhatalom másik esete az elveszett birtok visszaszerzése érdekében történő fellépés. A birtok elveszítésekor a hatósági jogvédelem elsődleges birtokvédelmi eszköz, ezért a törvény az önhatalmat csak akkor engedi meg, ha az egyéb birtokvédelmi eszközök igénybevételével járó időveszteség a birtokvédelmet meghiúsítaná.

Az önhatalom e feltétel meglétén túl is csak akkor megengedett, ha a birtok megvédéséhez szükséges mértéken nem terjed túl [lásd e § (1) bekezdéséhez fűzötteket].

Kölcsönösen gyakorolt tilos önhatalom esetében a Ptk. 188. § (1) bekezdésében és az e bekezdésben foglalt szabályt kell egybevetni. Ebből pedig az a következtetés vonható le, hogy kölcsönösen gyakorolt tilos önhatalom esetében a törvény csak a Ptk. 191-192. §-ában írt birtokvédelmi eljárást mellőzi, a jogvitát ilyenkor a Ptk. 193. § alapján kell elintézni és kötelezni kell a jogalap nélküli birtokost a dolog kiadására. Kölcsönös tilos önhatalom mezsgyevitákkal összefüggésben szokott előfordulni, a vitás területet ugyanis a szomszédok többször is elfoglalják, illetve visszafoglalják.

Jogos önhatalom gyakorlása esetében per csak az önhatalom gyakorlása közben okozott kár megtérítése érdekében szokott indulni. Ezekben a perekben a birtokvédelem szabályai szerint kell eldönteni, hogy a birtoksértőnek okozott hátrány a birtokháborítás elhárítása érdekében okszerűen és a veszélyeztetett érdekkel arányosan történt-e.

BH2004. 132. *A terhelt telkére átnyúló garázs önkényes és jelentős kárt okozó elbontása a birtokháborítás miatt folyamatban levő polgári per tartama alatt rongálást valósít meg, és nem tekinthető jogos önhatalomnak [Btk. 324. § (1) bek., Ptk. 190. § (1) bek.].*

BH2000. 338. *ezért a bűncselekmény megállapítására nem kerülhet sor, ha a birtokos a birtok megvédéséhez szükséges mértékben, önhatalommal hárítja el a birtoka ellen irányuló támadást, illetőleg a már elvesztett birtok védelmében a birtokos önhatalommal jár el, feltéve hogy más birtokvédelmi eszközök igénybevételével járó időveszteség magát a birtokvédelmet meghiúsítaná [Btk. 273. § (1) és (2) bek., Be. 214. § (3) bek. a) pont, Ptk. 190. § (1) és (2) bek., 39/1976. (X. 30.) MT r. 1. § (2) bek., 7. § (2) bek. e) és f) pont].*

BH1999. 27. *Ha a szövetkezet tagja a vitatott - egyébként a szövetkezet tulajdonában lévő - földterületet jogszerűen tartotta a birtokában, a birtokvédelem megengedett eszközeinek a szövetkezettel szemben való alkalmazásával a szövetkezet érdekét súlyosan sértő vagy veszélyeztető magatartást nem valósít meg. Ezen a címen történő kizárása a tagnak jogellenes [1992. évi I. tv. 45. § (1) bek., 50. § (1) bek., Ptk. 190. § (1) bek.].*

BH1997. 323. *A végszükségbeli helyzetre eredményesen nem hivatkozhat, aki a társasház bejárati ajtaján levő zárszerkezetet kár okozásával azért rongálja meg, hogy ezáltal a lakására kihívott orvos és gázszerelő bejutását megkönnyítse [Btk. 30. §, 324. (1) bek., Ptk. 190. § (1)-(2) bek., 95. § (2) bek.].*

BH1996. 351. *I. Az önbíráskodás bűntettében nincs helye a bűnösség megállapításának, ha a vádlott az általa jogszerűen birtokolt földterületen a szövetkezet által jogellenesen végzett aratási munka folytatását erőszakkal, illetőleg fenyegetéssel akadályozza meg [Btk. 273. § (1)-(2) bek., 22. § i) pont, Be. 214. § (3) bek. c) pont, Ptk. 188. § (1) bek., 190. § (1) bek.].*

BH1983. 315. *II. A geodéziai hibahatár (megengedett eltérés) alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha a térkép állapota vagy más ok miatt a térképi határvonal a természetben nem tűzhető ki teljes pontossággal [Ptk. 190. § (2) bek., 192. § (3) bek.].*

191. § (1) Akit birtokától megfosztanak vagy birtoklásában zavarnak, a jegyzőtől egy éven belül kérheti az eredeti birtokállapot helyreállítását vagy a zavarás megszüntetését.

(2)

(3) A jegyző az eredeti birtokállapotot helyreállítja, és a birtoksértőt e magatartásától eltiltja, kivéve ha nyilvánvaló, hogy az, aki birtokvédelemért folyamodott, nem jogosult a birtoklásra, illetőleg birtoklásának megzavarását tűrni volt köteles. Határozatot hozhat továbbá a jegyző a hasznok, károk és költségek kérdésében is.

PK 30. szám

A jegyző a birtokvita elbírálása során az előtte felmerült eljárási költségek felől is dönthet. Ha az eljárás a bíróság előtt tovább folyik, e költségek viselése felől véglegesen a bíróság dönt.

(4) A jegyző határozata ellen államigazgatási úton jogorvoslatnak helye nincs; a birtoklás kérdésében hozott határozatot három napon belül végre kell hajtani.

Az ún. possessorius birtokvédelemnek a birtokháborítást követő egy éven belül van helye. A birtokosnak ebben az eljárásban csak azt kell igazolnia, hogy birtokban volt és birtoklásában önhatalommal megzavarták. A birtokláshoz való jog eldöntése nem tárgya ennek az eljárásnak.

A birtoklás tényén alapuló birtokvédelem indoka az, hogy az esetek túlnyomó részében a tényleges és a jogi helyzet egybeesik, így aki ténylegesen birtokol, az jogosult is a birtoklásra. A birtoklás tényére alapított birtokvédelem ideiglenes jellegű, ha ugyanis a tényleges birtoklás a jogi helyzettel nem esik egybe, az a jogkérdés eldöntésével ér véget. Az eljárás előnye, hogy a jogvitának a ténykérdésre korlátozásával a védelem gyors, és egyszerű eljárásban megoldható.

A birtokvita eldöntésére a községi, városi, fővárosi kerületi jegyző (a továbbiakban: jegyző) illetékes [Ptké. 26. § (1)].

A közigazgatási hatóság hatásköre azonban az egy éven belül elkövetett birtokháborítás esetében sem kizárólagos: a birtokos közvetlenül a bírósághoz is fordulhat, ha az ügyben a birtokláshoz való jog is vitás.

Lényeges lehet azonban, hogy az említett egy éves határidő mikor kezdődik. Ha a birtokháborítás egyetlen cselekményből áll, a határidő a cselekmény befejezésének napján kezdődik. Amennyiben viszont a birtokháborítás folyamatos cselekvésben nyilvánul meg, az álláspont nem egységes. Az egyik nézet szerint a kezdő időpont a folyamatos magatartás megkezdésével esik egybe. Emellett szól, hogy az ilyen - akár egy évnél hosszabb ideig folytatott - magatartás olyan helyzetet hoz létre, amelynek megszüntetésére a birtoklás puszta tényén alapuló birtokvédelem lehetővé tétele nem lenne helyes. Ellene szól, hogy ebben az esetben a cselekmény kezdetének kutatása a határidő-számítást teszi bizonytalanná és az sem zárható ki, hogy a sérelmet szenvedett félben csak hosszabb idő elteltével érik meg az elhatározás, hogy birtokvédelmet igényeljen.

Amennyiben a birtokháborító magatartás bizonyos időközönként ismétlődik, az egyes birtokháborító magatartásokat különválasztva lehet megállapítani, hogy az egy év melyiknél telt le, s melyiknél nem.

A jegyző azt vizsgálja, hogy milyen volt az eredeti birtokállapot és ezt tilos önhatalommal megzavarták-e. Ha igen, akkor határozatával az eredeti birtokállapotot helyreállítja, illetőleg a birtoksértőt e magatartástól eltiltja. A határozat tartalma a birtokháborító magatartás jellegétől függ. Ehhez képest, ha a birtokháborítás a birtoktól való megfosztásból áll, a birtoksértőt a dolog visszabocsátására kell kötelezni. Amennyiben a birtoksértő a birtokost a birtoklásban folyamatosan zavarja, a magatartástól eltiltásnak van helye. Előfordul, hogy a birtokháborítás egyszeri, múló cselekménnyel valósul meg. Ebben az esetben a jegyző megállapítja a birtokháborítás elkövetését és a birtoksértőt a jövőre nézve tiltja el a magatartás megismétlésétől.

Jogkérdést a jegyző általában nem, illetve csak kivételesen vizsgál: nevezetesen, ha nyilvánvaló, hogy aki birtokvédelemért folyamodott a birtoklásra nem jogosult, illetőleg birtoklásának megzavarását tűrni volt köteles. Ebben az esetben a jegyző megtagadja a birtokvédelmet, azaz a birtokvédelmi kérelmet elutasítja.

Azt, hogy a birtokláshoz való jog hiánya illetőleg a zavarás eltűrésének kötelezettsége nyilvánvaló-e, abból a szempontból kell vizsgálni, hogy a birtokháborítást elkövető fél a tényállás tisztázásához szükséges adatokat nyomban vagy rövid időn belül, bonyolult eljárás nélkül a jegyző elé tudja-e tárni és a birtokláshoz való jog is kétség nélkül megítélhető-e. Bizonytalan vagy bonyolult jogértelmezési kérdés, jogalkalmazási nehézség ebben az eljárásban nem merülhet fel.

A jegyzőnek a birtoklás kérdésében hozott határozatát annak meghozatalától számított legkésőbb három napon belül végre kell hajtani akkor is, ha az érdekelt fél keresetet indított. A határozat végrehajtásáról a jegyző gondoskodik. A fél keresetindítása esetén a bíróság a határozat végrehajtását felfüggesztheti [Ptké. 26. § (1), (4)].

A jegyző a birtokháborítás megszüntetésén túl határozhat a hasznok, károk és költségek tekintetében is. Ebben a vonatkozásban a jogvita eldöntésére a jegyzőnek lehetősége van, de az nem feltétlenül a kötelessége, a határozathozatalt a fél kérelmére mellőzheti is. A fő cél ugyanis a birtokháborítás megszüntetése, s e cél

elérését járulékos kérdések miatt késleltetni nem lenne helyes. Ha az eljárás a bíróság előtt tovább folyik, e költségek viselése felől véglegesen a bíróság dönt.

A törvény szóhasználata nem tesz különbséget az anyagi jogi és az eljárási költségek között. A gyűjtő-elnevezésként használt kifejezés vonatkozik minden olyan költségre, amely a birtokvédelemmel közvetlenül vagy közvetve szoros kapcsolatban áll, vagyis az eljárási költségekre is.

A hasznok, károk és költségek kérdésében hozott határozat végrehajtása a birtokvitában eljáró jegyző székhelye szerint illetékes helyi bíróság (városi, fővárosi kerületi bíróság) hatáskörébe tartozik. A hasznok, károk és költségek kérdésében hozott határozat alapján végrehajtásnak nincs helye akkor, ha az érdekelt fél akár ebben a kérdésben, akár a birtoklás kérdésében keresetet indított [Ptké. 27. § (2)].

BH2003. 111. *A kárpótlási árverésen tulajdont szerző vevőt megillető birtokvédelem. [1991. évi XXV. tv. 25. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 50. § (1) bek., 52. § (2) bek., Ptk. 188. § (1) bek., 191. § (3) bek.].*

BH2000. 220. *A birtokvita eldöntése nem tartozik a felszámolási eljárást folytató bíróság hatáskörébe [Ptk. 191. § (2) bek., 1960. évi 11. tvr. (Ptké.) 26. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 6. § (2) bek., 51. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek. b) pont, 157. § a) pont].*

BH1996. 166. *A bíróság illetékessége gazdálkodó szervezetek egymás elleni birtokvédelmi perében [Ptk. 191. § (1) és (4) bek., Ptké. 28. § (2) és (3) bek., Pp. 36. § (1) bek. , 45. § (2) bek.].*

BH1993. 735. *A bizonyítékok mérlegelése elektronikus erősítő berendezéssel működő zeneszolgáltatás birtokháborító jellegének megítélésénél (Ptk. 191. §, Pp. 275/A. §).*

BH1993. 28. *A közterület közös birtoklására, illetve használatára jogosult felek egymással szemben is jogosultak birtokvédelemre [Ptk. 188. § (1)-(2) bek., 189. § (2) bek., 191. § (1) bek.].*

BH1992. 119. *Az állam tulajdonában, az ingatlankezelő vállalat kezelésében levő lakóházon való keresztüljárás a lakók nyugalmát zavarhatja, ezért a több éven át kialakult gyakorlat ellenére sem lehet biztosítani a birtokvédelmet az ingatlan-nyilvántartási (telekkönyvi) bejegyzés nélkül, lényegileg tehát szívességi alapon gyakorolt átjárási jog jogosultja részére [Ptk. 166. § (1) bek., 168. § (2) bek., 170. § (1) bek., 191. § (1) bek., 192. § (3) bek.].*

BH1992. 100. *Hangos zeneszolgáltatással megvalósított birtokháborítási perben a bíróságnak az eset körülményeire tekintettel meg kell határoznia, hogy milyen műszaki megoldásokkal küszöbölhetőek ki azok a zajok, amelyeket a tulajdonos nem köteles eltűrni [Ptk. 100. §, 191. § (1) bek., 192. § (2) bek.].*

BH1990. 335. *A tulajdonostárs önállóan is igényelhet birtokvédelmet a szomszédos ingatlan birtokosával szemben [Ptk. 98. §, 146. §, 191. § (1) bek., 192. § (3) bek.].*

BH1989. 148. *Olyan kertes, családi házakkal beépített környezetben, ahol az állattartás megengedett és szokásos a csirkenevelés önmagában nem kifogásolható. Az állattartás azonban nem lehet olyan mértékű, hogy azzal a szomszédos ingatlan tulajdonosait szükségtelenül zavarja [Ptk. 100 §, 188. § (1) bek., 191. § (1) bek.].*

BH1978. 245. *Közös tulajdon esetében a tulajdonostárs nem köthet harmadik személlyel a közös ingatlan használatára vonatkozóan a másik (többi) tulajdonostársa is kiható megállapodást. - A birtokháborítás megállapításánál azt kell szem előtt tartani, hogy a tulajdonos a dolog használata során köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amellyel másokat, különösen a szomszédait szükségtelenül zavarná, vagy amellyel jogaik gyakorlását veszélyeztetné [Ptk. 191. §, 100. §].*

192. § (1) Az a fél, aki a jegyző határozatát sérelmesnek tartja, a határozat kézbesítésétől számított tizenöt napon belül a bíróságtól kérheti a határozat megváltoztatását.

A jegyző határozatának megváltoztatása érdekében bármelyik fél a bírósághoz fordulhat.

A keresetet az ellenérdekű fél és nem a közigazgatási hatóság ellen kell benyújtani, ehhez képest e per nem minősül közigazgatási határozat megtámadása iránti pernek [Ptké. 28. § (1); BH1993. 395.].

A 15 napos perindítási határidő elmulasztása esetén igazolásnak van helye, amelynek tárgyában a bíróság dönt.

A keresetlevelet akár a jegyzőnél, akár az illetékes bíróságnál elő lehet terjeszteni. A jegyzőhöz benyújtott keresetet 3 napon belül kell az ügyiratokkal együtt a bírósághoz továbbítani. A bírósághoz közvetlenül benyújtott keresetlevél esetén az államigazgatási iratokat a bíróság szerzi be. A perre kizárólagosan a jegyző székhelye szerinti bíróság az illetékes (Ptké. 28. §).

A kereseti kérelem e pertípus esetén a jegyző határozatának megváltoztatására és a birtokvédelmi kérelem elutasítására irányul. A bíróság feladata, hogy felülbírálja a jegyző határozatát. Ez azonban nem a Ptk. 191. §-a szerinti feltételek meglétének vizsgálatát jelenti. A bíróság ugyanis ilyen esetben is a birtokláshoz való jogosultság alapján dönt, tehát - a kereseti kérelem és ellenkérelem korlátai között - a birtokláshoz való jognak megfelelő birtokállapot létrehozása felől rendelkezik. A jogkérdést a bíróság mindig a felek egymás közötti viszonyában vizsgálja, és csak arról dönthet, hogy közülük melyiknek van joga a birtoklásra, illetve a

jogcímek közül melyik az erősebb. Előfordulhat azonban, hogy a felek egyikének sincs joga a birtokláshoz, mert a birtoklásban megzavart fél például maga is jogalap nélkül birtokol. Ilyen esetben a bíróságnak is a birtoklás ténye alapján kell birtokvédelmet adnia.

A perben a bíróság a hasznok, károk és költségek kérdésében hivatalból akkor is határoz, ha az érdekelt fél csak a birtoklás kérdésében indított keresetet [Ptké. 27. § (3)]. E hivatalból kötelezettség értelemszerűen csak arra az esetre terjed ki, amikor a jegyző ebben a kérdésben is határozatot hozott, akár olyan tartalommal, hogy e körben mellőzte a döntést. Ha azonban a határozat erre nem terjedt ki, a bíróság a hasznok, károk és költségek felől csak erre irányuló kereseti kérelem esetén - a kérelem és ellenkérelem korlátai között - határozhat (PK 29. számú állásfoglalás).

Ha a bíróság a perben a keresetet elutasítja, a határozat végrehajtásáról - a hasznok, károk és költségek kivételével - a jegyző gondoskodik, ha ellenben a keresetnek részben vagy egészben helyt ad, a végrehajtás a bíróság hatáskörébe tartozik (PK 31. számú állásfoglalás). A határozatnak a hasznok, károk és költségek felől rendelkező része tekintetében - a Ptké. 27. § (1) bekezdése értelmében - a végrehajtás minden esetben a bíróság hatáskörébe tartozik.

Az előbbiekből az is következik, hogy ha a bíróság a jegyző határozatának végrehajtását felfüggesztette, utóbb azonban a keresetet elutasította, a végrehajtást a jegyző foganatosítja, illetőleg folytatja. Ha azonban a felfüggesztés után a keresetnek részben vagy egészben helyt ad, a végrehajtás a bíróság feladata. Minthogy vissz-végrehajtásra csak akkor kerülhet sor, ha a végrehajtás alapjául szolgáló határozatot a bíróság megváltoztatja, a vissz-végrehajtás elrendelése mindenkor a bíróság hatáskörébe tartozik, mert annak alapja már a saját határozata.

Ha a jegyző által folytatott végrehajtási eljárás során szabálytalanság történt, annak orvoslására a közigazgatási eljárás keretében, az ott megengedett jogorvoslatok útján kerülhet sor.

Itt utalunk arra, hogy a birtokláshoz való jogon alapuló birtokvédelem tekintetében nem jár jogvesztéssel, ha a fél a jegyző határozatának megváltoztatását a jogszabályban írt határidőn belül nem kéri a bíróságtól. A közigazgatási eljárás ugyanis a birtoklás tényén alapul. Az érdekelt fél ezért e határidő elmulasztását követően is fordulhat a bírósághoz és érvényesítheti a birtokláshoz való jogból eredő igényét. E kereset alapján azonban természetesen a közigazgatási határozatot felülbírálni nem lehet, az ilyen perben a birtokláshoz való jogosultság alapján kell rendezni a birtoklás kérdését. Nincs helye tehát a jegyző határozata végrehajtásának felfüggesztésének és nem alkalmazható a kizárólagos illetékességi szabály sem.

(2) A birtokos az eredeti birtokállapot helyreállítását vagy a zavarás megszüntetését egy év eltelte után közvetlenül a bíróságtól kérheti. A birtokos közvetlenül a bírósághoz fordulhat akkor is, ha az ügyben a birtokláshoz való jogosultság is vitás.

A birtokos az eredeti birtokállapot helyreállítását, illetőleg a zavarás megszüntetését kizárólag a bíróságtól kérheti, ha a birtokháborítás elkövetése óta egy év már eltelt. Közvetlenül akkor is fordulhat a bírósághoz, ha az ügyben a birtokláshoz való jogosultság is vitás. A bírói gyakorlat egységes abban, hogy a birtokos - függetlenül attól, hogy vitás-e a birtokláshoz való jog - választása szerint kérhet birtokvédelmet a birtoklás tényére alapítva közigazgatási úton, de választhat úgy is, hogy a birtokvédelmi igényét a birtokláshoz való jogra alapítva bírósági úton érvényesíti.

E választási lehetőséghez a birtokosnak fontos érdeke fűződik. A közigazgatási úton érvényesíthető birtokvédelmi igény elbírálása egyszerűbb, gyorsabb, a kérelemnek nincsenek olyan szigorú kellékei, mint a keresetlevélnek, könnyebb helyszíni szemlét tartani, a jegyző harminc napon belül köteles határozatot hozni, amely határozatot három napon belül végre kell hajtani. A birtokvédelemnek a közigazgatási úton történő érvényesítése garantálja annak a jogelvnek a megvalósítását, mely szerint a birtoklás tényén alapuló birtokvédelem célja az önkényesség, önbíráskodás, tilos önhatalom kizárása és az eredeti birtokállapot fenntartása mindaddig, amíg a birtokláshoz való jogosultság kérdését a bíróság jogerős ítélettel el nem dönti.

Ehhez képest a jegyző csak akkor utasíthatja a birtokvédelmet kérő felet a bírósághoz, ha ő kijelenti: nem kívánja a birtoklás tényén alapuló birtokvédelmet, hanem a birtokláshoz való jogosultság alapján kér döntést.

Vitás volt a gyakorlatban az a kérdés, hogy a bíróság átteheti-e a keresetlevelet a jegyzőhöz, ha a birtokos a birtokláshoz való jogosultság alapján nem kér döntést, illetőleg a jogkérdésben kialakult vitára nem hivatkozik. Ugyancsak vitás volt, hogy visszaküldheti-e a bíróság a jegyzőhöz a jogszabály megsértésével áttett birtokvédelmi ügyet. Az egyik álláspont szerint függetlenül attól, hogy a fél kéri-e, a bíróságnak a birtokperben a birtokláshoz való jogosultság alapján kell döntenie [Ptk. 192. § (3)]. Ezért azt a tényt, hogy a birtokos a bírósághoz fordult, akként kell értékelni, hogy a birtokláshoz való jogosultság kérdésében is döntést kér. A másik vélemény abból indult ki, hogy a birtokvédelmi ügyekben a jegyző hatásköre az elsődleges, ezért ha a keresetlevélből nem tűnik ki, hogy a jogkérdés vitatott, az ügyet át kell tenni a jegyzőhöz.

A bírói gyakorlat a közigazgatási és a bírói hatáskört akként határolta el, hogy a tényleges birtokállapoton alapuló birtokvédelem elsődlegesen a jegyző hatáskörébe tartozik. A birtokláshoz való jogosultság vizsgálata meghaladja a jegyző hatáskörét (kivéve, ha nyilvánvaló, hogy aki birtokvédelemért folyamodott, nem jogosult a birtoklásra). Kizárólag a bíróság hatáskörébe tartozik az ügy elbírálása, ha egyedül a birtokláshoz való jog vitás, vagy ha a birtokháborítás elkövetése óta egy év már eltelt.

A kialakult gyakorlat szerint a bíróság a jegyző által jogszabálysértően áttett ügyet érdemben elbírálja, s azt nem teszi vissza a jegyzőhöz.

(3) A bíróság a birtokperben a birtokláshoz való jogosultság alapján dönt; a békés birtoklásban megzavart fél jogosultságát vélelmezni kell.

Birtokperben a bíróság mindig a birtokláshoz való jogosultság alapján köteles dönteni - azaz mind az (1), mind a (2) bekezdés alapján indított perben.

A birtokperben a békés birtoklásban megzavart fél jogosultságát a birtokláshoz vélelmezni kell. A bizonyítás kötelezettsége tehát a birtokállapotot megzavaró, vagy azt megváltoztatni kívánó félre hárul, ehhez képest őt terhelik a bizonyítás sikertelenségének következményei is. A vélelem azonban csak a békésen birtokló fél javára szól, annak javára nem, aki a birtokot tilos önhatalommal szerezte meg.

A jogkérdést a bíróság a birtokháborítási perben csak a birtoksértés viszonylatában vizsgálja, azaz a korábbi tényleges birtokos és a fennállott birtokhelyzetet megzavaró fél birtokláshoz való jogosultságát méri össze és aszerint dönt, hogy melyikük joga az erősebb.

A bíróságoknak leggyakrabban tulajdonostársak, bérbe adó - bérlő, tulajdonos és a szolgalom jogosultja viszonylatában kell dönteni a birtokláshoz való jogosultság kérdésében. A bírói gyakorlat a szomszédjog szabályainak megsértése körében is megengedi a birtokvédelem eszközeinek igénybevételét. Erre a leggyakrabban amiatt kerül sor, mert a tulajdonos (vagy az ő joga alapján más) az ingatlant olyan módon használja, amely a környéken lakókat saját ingatlanuk használatában szükségtelenül zavarja, vagy érdekeiket sérti, károsodás veszélyét idézi elő. A jogkérdés vizsgálata során a szomszédjog szabályai szerint kell eldönteni, hogy a kifogásolt magatartásra a tulajdonos jogosult-e, illetőleg azt, hogy azt a szomszédoknak kötelességük-e tűrni.

A bíróság ítélete a felek egymás közötti viszonyában az elbírált jogkérdésben anyagi jogerővel rendelkezik.

A PK 265. számú állásfoglalás részletes iránymutatást ad azokra az esetekre, amikor a szomszédos földrészletek közötti határvonal természetbeni helye ad a vitára okot. Ennek értelmében a jogszerű birtoklásnak mindaddig a térképi határvonalhoz kell igazodnia, amíg valamelyik érintett ingatlan-tulajdonos az ettől eltérő birtoklás jogalapjaként más érvényes jogcímet nem bizonyít. A geodéziai hibahatár (megengedett eltérés) alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha a térkép állapota vagy más ok miatt a térképi határvonal a természetben nem tűzhető ki teljes pontossággal. A hibahatár a legnagyobb megengedett eltérés, amely a térképezés módjától függően 0,1 métertől 1,15 méterig terjedhet. A Országos Földügyi és Térképészeti Hivatal elvi állásfoglalása szerint, amennyiben a természetben talált állapot a megengedett legnagyobb eltérésen belül megegyezik a térképi állapottal, a természetbeni határvonalat a térképen megjelölt határvonallal azonosnak kell tekinteni, azaz ilyenkor - földmérési szempontból - a természetben talált határvonalat nem kell megváltoztatni. Bár az állásfoglalás a bíróságot nem köti, a bírói gyakorlat azonban az ezeket figyelembevevő szakvéleményeket az ítélkezés alapjául elfogadja. Egyetlen eset jelent kivételt: a kialakult birtokállapot jogosulatlan, önkényes megváltoztatása a hibahatáron belül sem megengedett. A bíróság ilyenkor az eredeti birtokállapot helyreállítását rendeli el akkor is, ha a természetbeni határvonalnak a birtokháborítással előidézett megváltoztatása a hibahatáron belül történt.

BH2002. 8. *Jogszerűen folytatott bányaműveléssel megvalósított birtokháborítás [Ptk. 98. §, 188. § (1)-(2) bek., 192. § (3) bek., 1993. évi XLVIII. tv. 2. §, 7. § (1) bek., 37. § (2) bek., 38. §].*

BH2000. 417. *Önálló cselekvősége esetén a felszámolót terhelő polgári jogi felelősség elbírálásánál a károsultak közrehatásának vizsgálata [Ptk. 7. §, 192. § (3) bek., 219. § (1) bek., 339. §, 340. §, 1986. évi 11. tvr. (Ftvr.), 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 54. §].*

BH2000. 246. *I. A korábbi, az állami és szövetkezeti tulajdonban álló ingatlanok elbirtoklásának tilalma a szolgalomnak elbirtoklás útján történő megszerzésére nem terjedt ki [Ptk. 121. § (3) és (5) bek., 192. § (3) bek., 1991. évi XIV. tv.].*

BH1997. 280. *I. A társasház-tulajdonosok közötti birtokvédelmi igény elbírálásánál irányadó körülmények [1977. évi 11. tvr. 9. §, Ptk. 188. § (1) bek., 189. § (2) bek., 192. § (3) bek.].*

BH1997. 176. *Lakásszövetkezet tagjai között a gépjárművek parkírozásával kapcsolatban felmerülő jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 189. § (2) bek., 192. § (3) bek.].*

BH1994. 405. *I. A birtokvédelemre vonatkozó szabályok alkalmazása a szomszédot szükségtelenül zavaró magatartás esetén [Ptk. 98-100. §-ai, 188. § (1) bek., 192. § (2) bek.].*

BH1993. 164. *Napi helypénz fizetése ellenében biztosított piaci elárusítóhely használatával kapcsolatos birtokvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 192. § (3) bek., 240. §, 241. §).*
BH1993. 163. *A bérlő és a bérbeadó birtokvitájának elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 187-188. §, 192. § (3) bek., Pp. 54. §, 152. § (3) bek.].*
BH1992. 634. *Mindaddig, amíg a bontóperben a házastársi lakáshasználat nem rendeződik, mindkét házastársnak joga van a lakás használatára, s így birtokvédelmet is igényelhet [Ptk. 188. § (1) bek., 192. § (3) bek., 300. § (1) bek., 313. §, Csjt. 31/A-31/E. §-ok].*
BH1992. 238. *Személyszállító kisiparosok között a taxiállomás igénybevételével kapcsolatos birtokvita elbírálása során a helyi ipartestület működési szabályzatában meghatározott jogosultságokat a bíróságnak vizsgálnia kell [Ptk. 192. § (3) bek., 1990. évi V. tv. 13. §].*
BH1992. 119. *Az állam tulajdonában, az ingatlankezelő vállalat kezelésében levő lakóházon való keresztüljárás a lakók nyugalmát zavarhatja, ezért a több éven át kialakult gyakorlat ellenére sem lehet biztosítani a birtokvédelmet az ingatlan-nyilvántartási (telekkönyvi) bejegyzés nélkül, lényegileg tehát szívességi alapon gyakorolt átjárási jog jogosultja részére [Ptk. 166. § (1) bek., 168. § (2) bek., 170. § (1) bek., 191. § (1) bek., 192. § (3) bek.].*
BH1992. 100. *Hangos zeneszolgáltatással megvalósított birtokháborítási perben a bíróságnak az eset körülményeire tekintettel meg kell határoznia, hogy milyen műszaki megoldásokkal küszöbölhetőek ki azok a zajok, amelyeket a tulajdonos nem köteles eltűrni [Ptk. 100. §, 191. § (1) bek., 192. § (2) bek.].*
BH1991. 470. *A volt házastársi közös lakás osztott használatát elrendelő jogerős ítélet végrehajtásáig a feleket a korábbi használat terjedelméig birtokvédelem illeti meg [Ptk. 192. § (3) bek., 281. § (1) bek., Ptké. 64. §].*
BH1990. 335. *A tulajdonostárs önállóan is igényelhet birtokvédelmet a szomszédos ingatlan birtokosával szemben [Ptk. 98. §, 146. §, 191. § (1) bek., 192. § (3) bek.].*
BH1985. 384. *Tulajdonjogra alapított igény esetében nem a tényleges birtokállapot, hanem a tulajdonjog alapján kell dönteni [Ptk. 192. § (3) bek.].*
BH1985. 345. *Ha a tulajdonos az ingatlanát azzal a korlátozással adja más használatába, hogy az ingatlanon a szomszéd ingatlannak a birtokosai átjárhatnak, ez utóbbiakat birtokvédelem illeti meg az őket az átjárásban akadályozó ingatlanhasználóval szemben [Ptk. 188. § (1) bek., 192. § (2) bek.].*
BH1985. 344. *Ha az üzlet nyitva tartása esetén a zavarás más módon nem szüntethető meg, nem kizárt az éjszakai nyitva tartástól való eltiltás sem. [Ptk. 100. §, (1) bek., 192. § (2) bek., 1976. évi II. tv. 38. § (1) bek.]*
BH1984. 223. *Ha a szomszédos földrészletek közötti határvonal tekintetében fennáll az un. földmérési hibahatár lehetősége, ez a körülmény önmagában nem jogosít fel senkit arra, hogy a kerítést a szomszéd felé kitolja, és ezt a birtokháborító eljárást nem menti az, hogy a kerítés még igy is un. földmérési hibahatáron belül van. - A térkép kiigazítása iránti keresetindítás esetén a bíróság nem csak az új térkép szerinti birtoklást, hanem a valóságos tulajdoni viszonyoknak megfelelő határvonalat is vizsgálja, és ahhoz képest foglal állást a birtokháborítással érintett terület mértéke (nagysága) kérdésében [Ptk. 192. § (3) bek., 188. § (1) bek., 1972. évi 31. sz. tvr. 30. § (1) bek. c) pont, PK 430. sz.].*
BH1984. 149. *Lakás használatával kapcsolatos birtokperben is csak a birtokláshoz való jog alapján hozható döntés, ezért nem mellőzhető annak tisztázása, hogy a peres felek közül kit és milyen jogcímen illet meg a lakás, illetve a lakrész birtoka, vagyis melyiküké az erősebb jog. [Ptk. 192. § (3) bek.].*
BH1983. 315. *II. A geodéziai hibahatár (megengedett eltérés) alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha a térkép állapota vagy más ok miatt a térképi határvonal a természetben nem tűzhető ki teljes pontossággal [Ptk. 190. § (2) bek., 192. § (3) bek.].*
BH1980. 378. *A hatósági engedély alapján tevékenykedő üzemek, üzletek is kötelesek gondoskodni arról, hogy tevékenységükkel a szomszédos ingatlannak használatát szükség nélkül ne zavarják és a szomszédok nyugalmát ne háborítsák. Üdülőövezetnek nem minősülő lakóterületen sem kötelesek a szomszédok tűrni a nyugalmukat szükség nélkül zavaró tevékenységet és a környezetvédelem elemi szabályainak figyelmen kívül hagyását [Ptk. 100., 192. §, 1976. évi II. tv. 38. §].*
BH1978. 114. *I. Birtokvédelem nem illeti azt a személyt, aki csupán bejelentkezett a lakásba, de a valóságban nem lakik ott és a lakás birtoklására sincs jogcíme [Ptk. 192. § (3) bek.).*

Birtokvédelem

Ptké. 26. § (1) A birtokvita eldöntésére a községi, városi, fővárosi kerületi jegyző (a továbbiakban: jegyző) illetékes.

(2) A jegyzőnek a birtoklás kérdésében hozott határozatát annak meghozatalától számított legkésőbb három napon belül végre kell hajtani akkor is, ha az érdekelt fél keresetet indított. A határozat végrehajtásáról a jegyző gondoskodik.

BH2000. 220. *A birtokvita eldöntése nem tartozik a felszámolási eljárást folytató bíróság hatáskörébe [Ptk. 191. § (2) bek., 1960. évi 11. tvr. (Ptké.) 26. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Csv.) 6. § (2) bek., 51. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek. b) pont, 157. § a) pont].*

BH2000. 25. *A felszámoló kártérítési felelősségét megalapozza az abban megnyilvánuló tilos önhatalom gyakorlása, hogy az adós harmadik személy által haszonbérelt földjén termelt kukoricát lesilóztatja. A felszámolónak - ha az adós által kötött haszonbérleti szerződés érvénytelensége miatt a harmadik személy jogszerűtlen birtoklását állítja - birtokvédelmi eljárást kell kezdeményeznie [Ptk. 188. §, 339. § (1) bek., 452. § (1) bek., 1960. évi 11. tvr. (Ptké.) 26. §].*

BH1996. 171. *A bíróság a felek kérelméhez általában kötve van, ezért ha a felperes keresetlevelet nyújt be a bírósághoz a felszámoló - és nem a felszámolásra kerülő cég - ellen, ezt hivatalból nem minősítheti kifogásnak, s ennek következtében azt a felszámolási eljárást végző bírósághoz sem teheti át [1991. évi IL. tv. 38., § (3) bek., 51. § (1) bek., Pp. 3. § (1) bek., 4. §, 42. §, 124. § (1) bek., 126. §, 129. § (1) bek., 130. § (1) bek. b) pont, 156. § (3) bek., 157. § a) pont, Ptké. 26-29. §].*

Ptké. 27. § (1) A hasznok, károk és költségek kérdésében hozott határozat végrehajtása a birtokvitában eljáró jegyző székhelye szerint illetékes helyi bíróság (városi, fővárosi kerületi bíróság, a továbbiakban: helyi bíróság) hatáskörébe tartozik.

(2) A hasznok, károk és költségek kérdésében hozott határozat alapján végrehajtásnak nincs helye akkor, ha az érdekelt fél akár ebben a kérdésben, akár a birtoklás kérdésében keresetet indított.

(3) A bíróság a hasznok, károk és költségek kérdésében akkor is határoz, ha az érdekelt fél csak a birtoklás kérdésében indított keresetet.

PK 29. szám

A bíróság a Ptké. 27. §-ának (3) bekezdésében foglaltak szerint a hasznok, károk és költségek kérdésében erre irányuló kereseti kérelem nélkül akkor köteles határozni, ha az illetékes jegyző nem csak a birtoklás, hanem a hasznok, károk és költségek kérdésében is határozott, az érdekelt fél csak a birtoklás kérdésében indított keresetet.

(4) A bíróság elrendelheti a birtoklás kérdésében hozott határozat végrehajtásának felfüggesztését, ha a rendelkezésre álló adatok alapján a határozat megváltoztatása várható.

Ptké. 28. § (1) A jegyző határozatát meghozatala után haladéktalanul írásban közölni kell.

(2) A határozatot sérelmesnek tartó fél az ellenérdekű fél ellen a határozat kézbesítésétől számított tizenöt napon belül indíthat keresetet. A határidő elmulasztása esetén igazolásnak van helye; az igazolás felől a bíróság dönt.

(3) A keresetlevelet akár a jegyzőnél, akár e szerv székhelye szerint illetékes helyi bíróságnál be lehet nyújtani. A jegyző a keresetlevelet az ügyre vonatkozó iratokkal együtt három napon belül köteles a helyi bírósághoz áttenni.

(4) Ha a keresetlevelet a helyi bíróságnál nyújtották be, a helyi bíróság az államigazgatási iratok beszerzése iránt intézkedik.

PK 31. szám

Ha a bíróság a jegyző előtti eljárás után indított birtokvédelmi perben a keresetet elutasítja, a határozat végrehajtásáról - a hasznok, károk és költségek kivételével - a jegyző gondoskodik, ha ellenben a keresetnek részben vagy egészben helyt ad, a végrehajtás a bíróság hatáskörébe tartozik.

BH1997. 237. *Azt igazolási kérelemnek helyt adó elsőfokú állásfoglalás felülvizsgálatának lehetőségei [Pp. 109. § (2) bek., 110. § (1), (2) bek., Ptké. 28. § (1) bek.].*

BH1996. 171. *A bíróság a felek kérelméhez általában kötve van, ezért ha a felperes keresetlevelet nyújt be a bírósághoz a felszámoló - és nem a felszámolásra kerülő cég - ellen, ezt hivatalból nem minősítheti kifogásnak, s ennek következtében azt a felszámolási eljárást végző bírósághoz sem teheti át [1991. évi IL. tv. 38., § (3) bek., 51. § (1) bek., Pp. 3. § (1) bek., 4. §, 42. §, 124. § (1) bek., 126. §, 129. § (1) bek., 130. § (1) bek. b) pont, 156. § (3) bek., 157. § a) pont, Ptké. 26-29. §].*

BH1996. 166. *A bíróság illetékessége gazdálkodó szervezetek egymás elleni birtokvédelmi perében [Ptk. 191. § (1) és (4) bek., Ptké. 28. § (2) és (3) bek., Pp. 36. § (1) bek. , 45. § (2) bek.].*

Ptké. 29. § Amennyiben a Ptk. vagy ez a törvényerejű rendelet eltérően nem rendelkezik, a jegyző előtti eljárásra az államigazgatási eljárásról szóló 1957. évi IV. törvény, a bíróság előtti eljárásra pedig a polgári perrendtartás rendelkezéseit kell alkalmazni.

BH1996. 171. *A bíróság a felek kérelméhez általában kötve van, ezért ha a felperes keresetlevelet nyújt be a bírósághoz a felszámoló - és nem a felszámolásra kerülő cég - ellen, ezt hivatalból nem minősítheti kifogásnak, s ennek következtében azt a felszámolási eljárást végző bírósághoz sem teheti át [1991. évi IL. tv. 38., § (3) bek., 51. § (1) bek., Pp. 3. § (1) bek., 4. §, 42. §, 124. § (1) bek., 126. §, 129. § (1) bek., 130. § (1) bek. b) pont, 156. § (3) bek., 157. § a) pont, Ptké. 26-29. §].*

BH1993. 395. *A birtokháborítási ügyben hozott közigazgatási határozat megváltoztatása iránti keresetet nem közigazgatási perben kell elbírálni [Ptké. 29. §].*

Birtoklás jogalap nélkül

193. § (1) Aki jogalap nélkül van a dolog birtokában, köteles a dolgot a birtoklásra jogosultnak kiadni.

A Ptk. 193-195. §-ai a birtokháborításnál szélesebb körre vonatkoznak, mert minden birtoklásra jogosult és minden jogalap nélküli birtokos viszonyát rendezik. A hasznok, károk, költségek tekintetében e szabályok kiegészítik a birtokvédelem szabályait. Ugyanakkor a tárgyalt §-okban írt jogosultságok szűkebbek, mint amelyek a birtokost a birtokháborítóval szemben megilletik.

Jogalap nélkül van a dolog birtokában, akit a birtoklásra sem tulajdonjoga, sem egyéb - jogszabályon, vagy szerződésen alapuló jogcím - nem jogosít fel. A jogalap nélküli birtokos legalapvetőbb kötelessége az, hogy a dolgot adja ki a birtoklásra jogosultnak. Ennek az igénynek az érvényesítése iránt az ellen kell pert indítani, akinek a dolog ténylegesen a birtokában van. A kérelem ennek alapján a dolog kiadására irányul. A bíróság döntése a birtokláshoz való jogtól függ [lásd a Ptk. 192. § (3) bekezdéséhez fűzött magyarázatot].

A dolog kiadására irányuló kötelezettség a birtokláshoz való jogosultság függvénye a birtokos jogai szempontjából, ugyanakkor jelentősége van a birtokos jó- vagy rosszhiszeműségének is.

Jóhiszemű birtoklásról csak akkor lehet szó, ha a birtokos jóhiszeműsége a birtok megszerzésekor fennáll és addig tart, amíg olyan körülmények nem jutnak a tudomására, amelyekből felismerheti, hogy a birtoklásának nincs jogcíme. Megszünteti a jóhiszeműséget a dolog kiadására irányuló eljárás megindítása, legyen az közigazgatási, vagy bírósági eljárás.

Rosszhiszemű az a birtokos, aki tudja, vagy a körülményekből tudnia kellene, hogy jogosulatlanul birtokol.

A jogalap nélkül birtokolt ingó dolog kiadása, illetve az ingatlan birtokának visszabocsátása iránt indított pert rendes birtokpernek nevezzük. A birtokvédelmi és a rendes birtokper között az alábbi lényeges különbségek vannak:

- Anyagi jogi szempontból a rendes birtokpernek nem előfeltétele az előzetes birtoklás, sem a birtoklás megzavarása, a birtoktól való megfosztás, viszont csakis birtokláshoz való jogosultság eredményezhet alapos igényt.

- Eljárásjogi szempontból a közigazgatási hatáskör kizárt, egyik fél birtoklásának jóhiszeműsége mellett sem szól vélelem és nem alkalmazhatóak az ideiglenes intézkedés, az azonnali végrehajtásra kötelezés és az előzetes végrehajthatóságra vonatkozó rendelkezések.

A rendes birtokperben a birtokláshoz való jogosultság lényege abban foglalható össze, hogy a jogosulatlanul birtokló köteles a dolgot annak a birtokába bocsátani, akinek a birtoklásra jogcíme van. A birtoklásra feljogosító jogcím az esetek többségében tulajdonjog, de alapul szolgálhat más jogcím is (haszonélvezet, bérlet, haszonbérlet). Amennyiben mind a két fél jogcímre hivatkozik, azt kell vizsgálni, hogy melyikük joga előzi meg az adott esetben a birtoklás szempontjából a másikét. A birtoklás kérdésében tehát a jogcím fennállásának van jelentősége, ebből a szempontból a jogcím nélküli birtokos jó- vagy rosszhiszeműsége közömbös.

(2) A birtokos a dolog kiadását megtagadhatja, amíg a birtoklással kapcsolatosan őt megillető igényeket ki nem elégítik; jogállására a felelős őrzés szabályai irányadók. Nem tagadhatja meg a dolog kiadását az a birtokos, aki a dolgot bűncselekménnyel vagy egyébként erőszakos vagy alattomos úton szerezte meg.

A jogalap nélküli birtoklás rendszerint együtt jár a dolog használatával és hasznai szedésével, s ezzel összefüggésben költekezéssel, mint ahogy a dologban kár is keletkezhet. A dolog visszaadásakor ezért adott esetben a feleknek az egymással szemben fennálló követeléseiket el kell számolniuk. A törvény a jogalap nélküli birtokost arra az esetre jogosítja fel a kiadási kötelezettség megtagadására, ha - az elszámolásra is figyelemmel - őt illeti meg követelés.

Az ún. visszatartás jogával a jogalap nélküli birtokos csak addig élhet, amíg e követeléseit ki nem egyenlítik.

A visszatartási jog jogszerű gyakorlásával a volt jogcím nélküli birtokos kötelezettségei őrzési kötelezettségekké alakulnak át, jogai helyébe a felelős őrző kötelezettségei lépnek.

A visszatartási jog gyakorlása szempontjából a birtokos jó- vagy rosszhiszeműségének általában nincs jelentősége, a visszatartás joga megilleti a rosszhiszemű birtokost is. A bekezdés utolsó mondata csupán a rosszhiszeműség minősített esetében tesz kivételt, nevezetesen: nem tagadhatja meg a dolog kiadását az a birtokos, aki a dolgot bűncselekménnyel vagy egyébként erőszakos vagy alattomos módon szerezte meg.

Itt kell azonban megemlítenünk, hogy birtokháborítás esetén a visszatartási jog szabályozása annyiban sajátos, hogy míg anyagi jogi szempontból a törvény a birtokháborítás esetén is megadja a visszatartási jogot, ugyanakkor az eljárási szabályok a közigazgatási szerv számára lehetővé teszik, hogy a hasznok, károk költségek tekintetében a határozathozatalt mellőzze. Sor kerülhet tehát a dolog kiadására kötelezésre és ennek végrehajtására anélkül, hogy a birtokos ellenkövetelését érvényesíteni és visszatartási jogát gyakorolni tudná.

A jogalap nélküli birtokos visszatartási joga nem a jogcím nélküli birtoklás meghosszabbítását jelenti, hanem a volt birtokos a felelős őrző jogállásába kerül.

BH2004. 107. *A tulajdonostárs elővásárlási jogának kijátszásával kötött hatálytalan szerződés alapján való birtoklás jogcím nélkülinek minősül, ezért a jogalap nélküli birtokos köteles az ingatlant elhelyezési igény nélkül a bírósági ítélettel megállapított elővásárlási jog jogosultjának birtokába adni [Ptk. 193. § (1) bek., Pp. 215. §].*

BH2004. 58. *A jogszabály szerint végrehajtott árverésen tulajdonjogot szerző fél tekintetében a másik fél szorult helyzetének kihasználása és a szerződés nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütköző volta nem merülhet fel [Ptk. 193. § (1) bek., 200. § (2) bek., 202. §, 1993. évi LXXVIII. tv., Pp. 7. § (2) bek.].*

BH2004. 9. *Az alakiság megsértéséből eredő érvénytelenség megállapítása és jogkövetkezményeinek alkalmazása szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a szerződés írásba foglalása miért, illetve kinek az érdekkörében bekövetkezett ok miatt maradt el [1993. évi LXXVIII. tv. 2. § (1) és (5) bek., Ptk. 193. § (1) bek., 217. § (1) bek.].*

BH2003. 190. *Az adásvételi szerződés alanyainak meghatározása vásárláshoz kapcsolódó nyereményakcióban - harmadik személy vásárlói kártyájának felhasználásával - való részvétel esetén [Ptk. 117. § (2) bek., 193. § (1) bek., 365. §, 474. §, 584. § (3) bek., 1991. évi XXXIV. tv. 23. § (1) bek., Pp. 213. § (1)-(2) bek.].*

BH2003. 112. *Az önkormányzat - a tulajdonában álló lakás bérleti jogának folytatása iránti kérelem elbírálása során - nem közigazgatási határozatot hoz, hanem bérbeadóként polgári jogi jognyilatkozatot tesz [Ptk. 193. §, Pp. 336. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 45. § (2) bek., 1/1971. (II. 8.) ÉVM r. 72. §, 1993. évi LXXVIII. tv. 32. § (1) bek. c) pont].*

BH2002. 58. *Nem érvénytelen az öröklési szerződés amiatt, hogy az örökhagyó azzal a - más eltartóval kötött tartási szerződés folytán - már elidegenített tulajdoni hányada örökléséről rendelkezett, ha a tartási szerződés megszüntetése iránt még életében pert indított [Ptk. 117. § (1) és (3) bek., 193. §, 227. § (2) bek., 234. § (1) bek., 586. § (1) bek., 589. § (2) bek., 653. §, 658. § (1) bek.].*

BH2001. 525. *A bérbeadót megillető birtokvédelem a nem lakás céljára szolgáló helyiség jogcím nélkülivé vált volt bérlőjével szemben [Ptk. 188. § (1) bek., 193. § (1) bek., 434. § (3) bek., Ptké. 64. §].*

BH2001. 320. *A kényszerbérleti jogviszony ideje alatt a bérbeadó hozzájárulása nélkül végzett beruházások elszámolása [Ptk. 193-195. §-ok, 433. § (4) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 17. (1) bek., 85. § (2) bek.].*

BH2001. 221. *A lakásba befogadott élettárs szívességi lakáshasználónak minősül, ezért lakáshasználata bármikor, indokolás és alakszerűség nélkül megvonható [Ptk. 193. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 2. § (1) és (5) bek.].*

EBH2000. 193. *A lakás kiürítése iránti perben, ha az 1993. évi LXXVIII. törvény (Lt.) hatálya alá tartozó jogviszony érvényes létrejöttét és fennálltát az erre hivatkozó lakáshasználó nem bizonyítja, jogállását a jogalap nélküli birtokos jogállására vonatkozó rendelkezések alapján kell megítélni [Ptk. 193-195. §, Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2000. 13. *Tulajdonszerzés hiányában érvénytelen a casco biztosítási szerződés, ha a szerződő fél a gépkocsit nem tulajdonostól szerezte [Ptk. 548. §, 117. § (1) bek., 193. § (1) bek., 200. § (2) bek., 355. § (4) bek.].*

BH1999. 358. *I. Megalapozatlan a telekhatár megállapítására vonatkozó döntés, ha az alapul szolgáló szakértői vélemény is utal a még át nem vezetett új térképi rendezésre (Ptk. 193. §, PK 265. sz.)*

BH1983. 317. *Vételi jog csak az építőközösségből jogszerűen kizárt tag tulajdoni illetősége tekintetében illeti meg a belépő új tagot. A kizárást kimondó közgyűlési határozat érvénytelenítése a vételi jog érvénytelenségét is maga után vonja. A jogtalanul kizárt tag ezért igényelheti, hogy az érvénytelen vételi jog alapján birtokló személy az általa birtokolt ingatlanrészt adja a birtokába [Ptk. 576. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 193. § (1) és (2) bek.].*

BH1981. 357. *A birtokos a birtokában volt dolog kiadása iránt támasztott igényét a jogalap nélkül birtoklóval szemben bíróság előtt érvényesítheti [Ptk. 188. § (2) bek., 193. § (1) bek.].*

Ptké. 30. §

194. § (1) A birtokos, aki a dolog kiadására köteles, követelheti a dologra fordított szükséges költségei megtérítését - a dolog fenntartásával rendszerint együttjáró kisebb kiadások kivételével -, továbbá elviheti az általa létesített berendezési és felszerelési tárgyakat.

(2) A birtokos jóhiszeműsége esetén a hasznokkal nem fedezett hasznos költségei megtérítését is követelheti, rosszhiszeműsége esetén pedig a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelhet megtérítést.

(3) Az elvitel jogát csak az állag sérelme nélkül lehet gyakorolni.

A jogalap nélküli birtokos a birtoklás megszüntetése esetén követelheti azokat a költségeket, amelyeket a dologra fordított. Költség alatt azokat a költekezéseket kell érteni, amit a jogalap nélküli birtokos akár pénzben, akár más módon a dologra fordított. A költekezés - célja és eredménye szempontjából - lehet szükséges és hasznos. Mind a szükséges, mind a hasznos költekezésnek a dologra kell irányulnia és hatásának, eredményének a dolog állapotában kell jelentkeznie. Meg kell ettől különböztetni a dolog hasznosításával kapcsolatos költségeket, ezeket ugyanis a dolog hasznai körében kell elszámolni.

Szükséges a költekezés akkor, ha a dolog fenntartását, állagának megóvását, használhatóságának megőrzését célozza, feltéve, hogy az gazdaságilag indokolt volt, vagyis a költség nem haladta meg a várható előnyt. A szükséges költség nem változtat a dolog eredeti állapotán, segítségével éppen az eredeti állapot marad fenn. Ilyenek például a karbantartási költségek, vagy a károk helyreállításai. A szükségesség fizikai szempontból annak vizsgálatát jelenti, hogy a dolog állapota a költekezést valóban megkívánta-e és a költekezés valóban szolgálta-e a dolog fenntartását (a természetes elhasználódás vagy rendkívüli káresemény következményeinek kiküszöbölését). Gazdasági szempontból a szükségesség vizsgálata azt jelenti, hogy a költekezés arányos-e a dolog értékével, valamint azzal az előnnyel, amely a dolog állagának fenntartásában rejlik. A gyakorlat a szükséges költségek közé sorolja a közterhek viselését és a hatósági kötelezés alapján elvégzett munkálatokat.

A szükséges költségekbe beletartoznak a dolog fenntartásával rendszerint együtt járó kisebb kiadások is. E kör megítélésénél mindig a dolog jellegéből, értékéből, használatának módjából, hasznaiból, illetve a használatában rejlő előnyökből kell kiindulni. Nem lényegtelen ebből a szempontból a használat időtartama sem.

A jogalap nélküli birtokos igényt tarthat a fenntartás kisebb költségeit meghaladó szükséges költségeinek megtérítésére, mégpedig függetlenül a jó- vagy rosszhiszeműségétől.

Hasznos az a költség, amely a dolog állagát gyarapító, használhatóságát növelő, értékét emelő ráfordításból ered.

A hasznos költségek megtérítésének módja és mértéke mindig a birtokos jó, illetve rosszhiszeműségétől függ.

- A jóhiszemű jogalap nélküli birtokos követelheti a hasznok által nem fedezett hasznos költségei megtérítését. Ehhez képest a dolog hasznai által fedezett többletérték a tulajdonos javára számolandó el, a hasznok által nem fedezett költekezést azonban a tulajdonos köteles a jóhiszemű birtokosnak megtéríteni.

- A rosszhiszemű jogalap nélküli birtokos hasznos költségei fejében a jogalap nélküli gazdagodás szabályai (Ptk. 361. §) szerint követelhet megtérítést. Az ő javára tehát nem költségei eredeti összegét, hanem azt az összeget kell megtéríteni, amely költekezése folytán a dolog visszaadása, visszabocsátása időpontjában az eredeti állapothoz képest többletértékként jelentkezik. A költekezés eredményének időközi értékvesztése vagy értékcsökkenése a rosszhiszemű birtokos terhére esik.

Kérdéses a gyakorlatban, hogy mi a helyes döntés akkor, ha a birtokos költekezésével létrehozott többletérték a dolog visszaadása, illetve ingatlan visszabocsátása idején meghaladja a költekezés összegét. Álláspontunk szerint ilyen esetben - függetlenül a birtokos jó-, illetve rosszhiszeműségétől - a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint kell eljárni.

Az elvitel joga abban áll, hogy a jogalap nélküli birtokos elválaszthatja a dologtól és elviheti az általa létesített berendezési, felszerelési tárgyakat. Az elvitel joga megilleti a jó- és a rosszhiszemű birtokost is. A berendezési és felszerelési tárgy fogalmát a törvény nem határozza meg, de abból, hogy az elvitel jogát csak az állag sérelme nélkül lehet gyakorolni, következik, hogy e tárgyak és a dolog kapcsolata a tartozék fogalomkörébe tartozik.

E jog gyakorlásának előfeltétele, hogy az ne járjon az állag sérelmével. Ezen felül lényeges az is, hogy az elviteli jog gyakorlása ne legyen visszaélésszerű és gazdasági szempontból indokolatlan. Az állag sérelme fizikai és gazdasági szempontból merülhet fel. Fizikai szempontból azt kell vizsgálni, hogy a szétválasztás a dologban milyen változásokat idéz elő és ezeket az eredeti állapot helyreállítása során ki lehet-e küszöbölni. Gazdasági szempontból azt kell vizsgálni, hogy az elvitel nem jár-e a dologhoz fűződő érdekek indokolatlan és aránytalan sérelmével.

BH2001. 320. *A kényszerbérleti jogviszony ideje alatt a bérbeadó hozzájárulása nélkül végzett beruházások elszámolása [Ptk. 193-195. §-ok, 433. § (4) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 17. (1) bek., 85. § (2) bek.].*

EBH2000. 193. *A lakás kiürítése iránti perben, ha az 1993. évi LXXVIII. törvény (Lt.) hatálya alá tartozó jogviszony érvényes létrejöttét és fennálltát az erre hivatkozó lakáshasználó nem bizonyítja, jogállását a jogalap nélküli birtokos jogállására vonatkozó rendelkezések alapján kell megítélni [Ptk. 193-195. §, Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1995. 461. *A szövetkezet tulajdonából kikerült földön fennálló haszonbérlet nem szűnik meg; a haszonbérbe-adói jog a részaránytulajdont vagy a kárpótlás útján tulajdonjogot szerző tulajdonost illeti meg [Ptk. 194. §, 319. § (1) bek., 339. § (1) bek., 432. § (3) bek., 461. § (1) bek., 1991. évi XXV. tv., 1992. évi I. tv. (Szvt.), 1992. évi II. tv. (Ámt.) 13. § (1) bek. b) pont, 14. § 1993. évi II. tv. 14. §].*

195. § (1) A birtokos köteles a jogosultnak kiadni a dolog meglevő hasznait, kivéve ha ellenszolgáltatás fejében jutott birtokához és jóhiszemű volt.

(2) A jóhiszemű birtokos az addig terjedő időre, amíg a birtokot tőle a jegyző, illetőleg a bíróság előtt vissza nem követelik, a hasznokért és a károkért nem felelős. A visszakövetelés idejétől kezdve - ha nem vált nyilvánvalóan rosszhiszeműve - felelősségére az általános szabályok, használati és a hasznok szedésére vonatkozó jogára pedig a felelős őrzés szabályai az irányadók.

(3) A rosszhiszemű birtokos köteles megfizetni azoknak a hasznoknak az értékét, amelyeket elfogyasztott vagy beszedni elmulasztott, továbbá felelős a dologban bekövetkezett mindazokért a károkért, amelyek a jogosultnál nem következtek volna be.

A jogalap nélküli birtoklás megszüntetése során a birtokos a hasznok kiadására is köteles. A dolog hasznai közé tartozik egyrészt a termék, termény, szaporulat, másrészt a dolog egyéb haszna, vagyoni jellegű előnye. A dolog hasznainak előállításához vagy beszedéséhez gyakran ráfordításra van szükség. A haszon pénzben kifejezett értéke e ráfordítások levonásával számolható ki.

Az, hogy a birtokos a dolog hasznait köteles-e kiadni, két körülménytől függ. Egyrészt attól, hogy megvannak-e a hasznok, vagy nincsenek meg, és attól, hogy a birtokos jóhiszemű volt-e vagy sem.

1. A meglévő hasznokon azokat a hasznokat kell érteni, amelyek a birtokosnál eredeti állapotukban vannak meg. Nem lehet meglévőnek tekinteni a hasznot azon az alapon, hogy elfogyasztásával a birtokos megtakarítást ért el, értékesítése folytán pénzhez jutott és ezáltal vagyoni helyzetében kedvező hatás állt be.

a) A Ptk. 125. § (3) bekezdésének rendelkezésére figyelemmel az a jóhiszemű birtokos, aki a birtokhoz ellenszolgáltatás mellett jutott, a jóhiszeműségének fennállása alatt a dologtól elvált (elválasztott) terméken, terményen, szaporulaton tulajdonjogot szerez, ezért ennek kiadására nem kötelezhető, viszont értelemszerűen viseli is az annak előállításával, beszedésével kapcsolatos költségeit. Ezt meghaladóan viszont a jóhiszemű birtokos köteles kiadni mindazt, ami a jóhiszeműsége megszűnésekor vagy a dolog visszaadásakor még megvan.

b) A rosszhiszemű birtokos is értelemszerűen köteles a meglévő termék, termény, szaporulat kiadására, egyebekben pedig ugyanúgy köteles ezekkel elszámolni, mint a dolog többi hasznaival.

2. A meg nem lévő hasznok értékének megtérítése attól függ, hogy a birtokos jó- vagy rosszhiszemű.

a) A jóhiszemű birtokos az addig terjedő időre, amíg a birtokot tőle vissza nem követelték (a jegyző vagy a bíróság előtt) azokért nem felelős. Ebből következik, hogy nem köteles megtéríteni a be nem szedett, elfogyasztott, felhasznált, értékesített hasznok ellenértékét, de azokat sem, amelyektől bármilyen okból elesett.

Változik a jóhiszemű birtokos helyzete, ha a birtokot tőle akár a jegyző, akár a bíróság előtt visszakövetelik. Jogállása ebben az esetben attól függ, hogy nyilvánvalóan rosszhiszeműve vált-e vagy sem. Ha igen (mert a közölt adatokból meg kellett győződnie arról, hogy a birtoklásának nincs jogcíme), a továbbiakban a hasznokért a rosszhiszemű birtokossal azonos módon felel.

Ha azonban nem (mert alapos oka volt arra, hogy birtoklásának jogosságát feltételezze), a továbbiakban a dolog használatára, hasznai szedésére a felelős őrzés szabályait kell megfelelően alkalmazni. Ez pedig - figyelemmel a Ptk. 196. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezésre - azt jelenti, hogy a meglévő hasznok kiadásán felül köteles megtéríteni azoknak a hasznoknak az értékét is, amelyeket az őrzés ideje alatt elfogyasztott, beszedni elmulasztott, jogosult viszont az őrzésből eredő igényeit érvényesíteni.
b) A rosszhiszemű birtokos köteles megtéríteni a beszedni elmulasztott és az elfogyasztott hasznok ellenértékét is. Ha a beszedett hasznoktól neki felróható módon esett el, kártérítési felelősség is terheli (Ptk. 339. §).
3. A dologban esett kár megtérítésére irányuló kötelezettség alakulása is attól függ, hogy a birtokos jó- vagy rosszhiszemű.
a) A jóhiszemű birtokos mindaddig, amíg a birtokot tőle a jegyző illetve a bíróság előtt vissza nem követelték, a károkért nem tehető felelőssé. A visszakövetelésétől kezdve felelőssége szintén aszerint alakul, hogy nyilvánvalóan rosszhiszeművé vált-e vagy sem. Ha igen, a továbbiakban a rosszhiszemű birtokos felelőssége terheli, ha viszont nem, a felelősségére a kártérítés általános szabályait kell alkalmazni.
b) A rosszhiszemű birtokos felel mindazokért a károkért, amelyek a jogosultnál nem következtek volna be. Olyan - felróhatóságtól független - objektív felelősségi szabály ez, amely csak annak a bizonyításával menthető ki, hogy a kár a jogosultnál is bekövetkezett volna (ilyen lehet például magában a dologban meglévő ok vagy olyan esemény, amely egyaránt érte volna a jogos és a jogalap nélküli birtokost).
E kártérítési szabály csak a birtokolt dologra vonatkozik, a birtoklás elvonásával okozott kárért a rosszhiszemű birtokos a kártérítés általános szabályai szerint felel.
BH2004. 274. *Ha a kölcsönszerződés, az azt biztosító adásvételi, valamint kézizálog szerződés érvénytelen és a szerződéskötés előtt fennállott helyzet visszaállítására kerül sor, a kártérítési felelősség megállapításához olyan többlet-tényállás szükséges, amely meghaladja az érvénytelen szerződés megkötésével általában együtt járó tevékenység körét [Ptk. 195. §, 202. § (3) bek., 237 § (1) bek., 339. § (1) bek. ; Legf. Bír. PK 32. sz állásfoglalás].*
BH2001. 320. *A kényszerbérleti jogviszony ideje alatt a bérbeadó hozzájárulása nélkül végzett beruházások elszámolása [Ptk. 193-195. §-ok, 433. § (4) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 17. (1) bek., 85. § (2) bek.].*
BH2000. 408. *Kölcsönszerződéssel összefüggő, jogalap nélküli gazdagodásra alapított kamatigény mindaddig nem válik esedékessé, amíg azt a kötelezettől nem követelik. A kamatszámítás kezdő időpontja tehát pl. a fizetési meghagyás (kereset) benyújtásától állapítható meg [Ptk. 195. § (2)-(3) bek., 360. § (1) bek., 363. § (1) bek.].*
EBH2000. 193. *A lakás kiürítése iránti perben, ha az 1993. évi LXXVIII. törvény (Lt.) hatálya alá tartozó jogviszony érvényes létrejöttét és fennálltát az erre hivatkozó lakáshasználó nem bizonyítja, jogállását a jogalap nélküli birtokos jogállására vonatkozó rendelkezések alapján kell megítélni [Ptk. 193-195. §, Pp. 164. § (1) bek.].*
BH2000. 148. *A jóhiszemű jogalap nélküli birtokos csak a dolog meglévő hasznait köteles kiadni a jogosultnak, és csak a rosszhiszemű jogalap nélküli birtokos felel a be nem szedett hasznokért, valamint a dologban bekövetkezett összes kárért [Ptk. 195. § (1) és (3) bek., 1993. évi II. tv. 14. § (4) bek.].*
BH1997. 87. *Ha a pénzintézet a vele bankszámla-szerződéses jogviszonyban lévő gazdálkodó szervezet részére tévedésből kétszeres átutalást (jóváírást) teljesít, a visszakövetelésének jogcíme nem tulajdoniigény-érvényesítésnek, hanem jogalap nélküli gazdagodás visszafizetésére irányuló követelésnek minősül. Ez - mint pénzkövetelés - a pénzkövetelésre (kártérítésre) irányadó szabályok szerint évül el [Ptk. 94. § (1)-(2) bek., 115. § (1) és (3) bek., 117. § (1)-(2) bek., 119. §, 195. § (3) bek., 324. § (1) bek., 361. § (1) bek., 364. §, 529. § (1) bek., GK 45.].*
BH1990. 378. *A közös tulajdonban álló házingatlanban levő lakás jogalap nélküli birtokosával szemben bármelyik tulajdonostárs önállóan is jogosult fellépni [Ptk. 195. §, 140. §, 146. §, PK 60. sz.].*
BH1984. 447. *Az egyik fél tulajdonában álló telken közös építkezésre létrejött szerződés megszüntetése esetén a felek által teljesített szolgáltatások elszámolásának van helye. Ennél a nem tulajdonos szerződő fél nem részesülhet abból az értéknövekedésből, amely a másik fél tulajdonában álló telek megművelésének, illetőleg betelepítésének az eredménye [Ptk. 319. § (2) bek., 194., 195. §].*

A felelős őrzés

196. § (1) Aki a dolgot más érdekében anélkül tartja magánál, hogy arra külön jogviszonynál fogva jogosult vagy köteles volna, a dolog őrizetéről a jogosult költségére és veszélyére mindaddig köteles gondoskodni, amíg az a dolgot át nem veszi (felelős őrzés). A felelős őrző a dolgot költségei megtérítéséig visszatarthatja.

A felelős őrzés a birtokhoz hasonló tényleges állapot, amelyhez a törvény jogokat és kötelezettségeket fűz. A felelős őrző csak harmadik személlyel szemben minősül birtokosnak, a dolog tulajdonosával, illetve a birtokbavételre jogosult személlyel szemben fennálló viszonyára e §-ok az irányadóak.

Ebben az esetben a dolgot hatalmában tartó személy tudatában van annak, hogy a birtoklásra jogcíme nincs, szándéka sem irányul a dolog megtartására, ezért e tényleges helyzetre nem lehet alkalmazni a jogalap nélküli birtoklás kategóriáit. A jogi következmények a megbízás nélküli ügyvivőhöz hasonló jogállásba helyezik a felelős őrzőt.

E jogviszonyból a felelős őrzőt különböző jogok illeti meg és kötelezettségek terhelik annak a ténynek az alapján, hogy a dolgot más érdekében és átmenetileg tartja magánál.

A felelős őrzés a törvényen alapul. A felelős őrizet létrejöhet azonban valamely jogviszony keretében vagy következményeként is (így például felelős őrzőként kezeli a kötelezett a dolgot a jogosult késedelme esetében). Ilyen esetekben a törvény külön is utal a felelős őrzés szabályaira. Létrejöhet azonban felelős őrzés előzmény nélkül, véletlenül vagy akár tévedés következtében is (például a talált dologra nézve addig, amíg a találó a dolgot át nem adja, vagy annak tulajdonjogát meg nem szerzi).

A felelős őrzési jogviszony alanyai a felelős őrző, akinek a dolog a birtokába került és a dolog birtokbavételére jogosult személy.

A jogviszony lényege az őrzési kötelezettség, ami addig áll fenn, amíg a jogosult a dolgot át nem veszi. Azt, hogy e kötelezettségét a felelős őrző miként köteles ellátni, a dolog természete és az ügy körülményei szabják meg.

A törvényi rendelkezés az őrizet tárgyaként az ingó dolgot tartotta szem előtt, azonban felelős őrzés létrejöhet ingatlanra is. Ingó dolognál a felelős őrzőtől megkövetelhető az, hogy a dolgot megfelelő helyen és biztonsági intézkedések alkalmazásával őrizze. Ingatlan esetében az állandó személyes jelenlét nyilvánvalóan nem követelmény, a lezárás, az időszakos felügyelet azonban igen.

A felelős őrző kötelezettsége a szorosan vett őrzésen felül kiterjed minden olyan intézkedésre, amely a dolog fenntartásához és károsodástól való megóvásához szükséges. Az őrizet a jogosult költségére történik. Ez azt jelenti, hogy a felelős őrző követelheti az őrzéssel kapcsolatban felmerült költségei megtérítését. Ilyen költség lehet az őrizetre fordított szükséges és gazdaságilag indokolható kiadás (például az őrzött dologgal elfoglalt helyiség díja, az őrzéssel kapcsolatban végzett munka ellenértéke, a dolog fenntartásához szükséges kiadások stb.). E kiadások megtérítéséig a felelős őrzőt megilleti a visszatartás joga.

Az őrzés ideje alatt a kárveszélyt a jogosult viseli. A jogosult terhe mindaz a kár, amelynek megtérítését mástól nem lehet követelni. A harmadik személy által a dologban okozott kár megtérítését is a jogosult követelheti. A felelős őrző azokért a károkért felel, amelyek az ő magatartására vezethetőek vissza, feltéve, hogy magát kimenteni nem tudja. A kimentés annak bizonyításával lehetséges, hogy az őrzés során úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható. A felelős őrző kártérítési felelőssége szempontból - az irányadó általános szabályok alapján - jelentősége van annak is, hogy a másik fél a kár elhárítása, illetőleg csökkentése érdekében úgy járt-e el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható (BH1984. 491.). Azt, hogy a kár az őrzési kötelezettség elmulasztásából eredt, a jogosultnak kell bizonyítania (BH1982. 346.)

(2) A felelős őrzés tartama alatt a felelős őrző a dolgot nem használhatja, kivéve amennyiben a használat a dolog fenntartásához szükséges. Ha a dolgot e tilalom ellenére mégis használja, a jogosulttal szemben minden olyan kárért felel, amely enélkül nem következett volna be.

A felelős őrzésből eredő kötelezettség jellegéből következik, hogy a felelős őrző a dolgot általában nem használhatja. Fennáll ez a tilalom azoknak a dolgoknak a vonatkozásában is, amelyek rendeltetése a huzamos használatban van. Megengedett, sőt a körülményektől függően esetleg meg is követelhető a használat, ha ez a dolog fenntartásához szükséges.

A jogosulatlan használat a felelős őrző kártérítési felelősségét alapozza meg, mégpedig olyan tárgyi felelősségét, amely alól sem a felróhatóság hiányával, de még külső elháríthatatlan ok bizonyításával sem mentheti ki magát amennyiben a kár és a használat között okozati összefüggés megállapítható. Kimentése csak akkor lehet sikeres, ha azt bizonyítja, hogy a kár a használat nélkül is bekövetkezett volna.

Megengedett használat esetén a kártérítési felelősségre az általános szabályok az irányadóak, a kártérítési felelősség alól a felelős őrző a felróhatóság hiányával mentheti ki magát.

(3) A felelős őrző köteles a dolog meglevő hasznait kiadni és az elfogyasztott vagy beszedni elmulasztott hasznok értékét - az őrzésből folyó igényei beszámításával - megtéríteni.

Az őrzésen felül a felelős őrző kötelessége, hogy a hasznok beszedéséről gondoskodjon. A hasznok szedése azonban a jogosult érdekében történik, ezért a meglévő hasznokat a jogosultnak ki kell adnia, az elfogyasztott hasznok értékét pedig meg kell térítenie. A felelős őrző azoknak a hasznoknak az értékét is köteles megtéríteni,

amelyek beszedését elmulasztotta. Ez utóbbi felelőssége a felelős őrzőnek akkor áll fenn, ha a hasznok beszedése érdekében nem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.
A jogosult részére járó és a hasznokkal kapcsolatos értékek megtérítésekor a felelős őrző nem csak a hasznok beszedésével, hanem a felelős őrzés ellátásával kapcsolatban felmerült minden követelését beszámíthatja.
BH2003. 163. *A megbízás nélküli ügyvivő kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 112. §, 196. §, 339. § (1) bek., 345. §, 474. §, 477. § (1) bek., 484. §, 485. §, 486. §, 487. §, 1992. évi LIV. tv. (IÁT) 67. § (1) és (2) bek., 71. § (1) bek.].*
EBH2001. 540. *Az adóssal kötött adásvételi szerződés alapján kifizetett vételár - amennyiben a felszámolás kezdő időpontjában az az áru, amely a szerződés tárgya volt az adósnál már nem áll rendelkezésre - áru hiányában a hitelező olyan pénzkövetelése, amelyet a hitelezők kielégítésére vonatkozó szabályok szerint kell besorolni [Ptk. 196. § (1) bek., 365. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 1. § (3) bek., 3. § (1) bek. e) pont, 4. § (1) és (2) bek., 57. § (1) bek. a)-e) és 0 pontjai, 1991. évi XVIII. tv. (Szt.) 35. §, 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 179. §].*
BH1999. 403. *A büntetőeljárás során lefoglalt vagyontárgyakkal kapcsolatos őrzési kötelezettség megszegésének kártérítési következményei [Ptk. 196-197. §, 339. § (1) bek., 13/1979. (VII. 10.) IM r. 5. és 7. §, 117/1984. (IK. 12.) IM-BM-PM-Legf. Ü. sz. út.].*
BH1999. 359. *A vámszervek kártérítési felelőssége a jövedéki törvény alapján lefoglalt áruknak a foglalás alatt bekövetkezett értékesíthetetlensége miatt [1993. évi LVIII. törvény (Jtv.) 42. §, 68. § (1) és (4) bek., 78. § (2) bek., 28/1993. (XI. 5.) PM r. (Zr.) 17. § (8) és (9) bek., Ptk. 196. § (1) bek., 339. § (1) bek., 349. § (1) bek.].*
BH1995. 511. *A bizományost a felelős őrző jogállása illeti meg, ha a bizományi szerződést felmondja [Ptk. 196. § (1) bek., 197. § (1) bek., 256. §, 260. § (2) bek.].*
BH1993. 568. *A jogszerű elállást követően a jogosult a szerződés tárgyát csak felelős őrzőként tarthatja magánál, azt nem használhatja. A jogosulatlan használattal okozott kár összegszerűségének megállapításánál a dolog elálláskori forgalmi értékét kell alapul venni [Ptk. 196. § (1)-(2) bek., 277. § (1) bek., 306. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 1989. évi XL. tv. 3. § (1) bek. b) pont].*
BH1991. 471. *Juhtartásra kötött haszonbérleti szerződés felmondás miatti megszűnését követő elszámolással kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 196. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek.].*
BH1990. 65. *I. A növényvédelmi hatóság által elrendelt karantén a növény tulajdonosa és a karantént foganatosító szervezet között kötelmi jogviszonyt nem hoz létre. Erre az esetre a felelős őrzés szabályai az irányadók, a karantént foganatosító szervezet igazolt tárolási, kezelési költségeit a növény tulajdonosával szemben érvényesítheti [Ptk 196. § (1) bek., 43/1968. (XII. 6.) MÉM r. 33. § (2) bek.].*
BH1988. 453. *Bár a felelős őrző a jogosult költségére és veszélyére köteles a dolgot őrizni, az elállási jogát gyakorló gazdálkodó szervezet kártérítési felelősségét meg kell állapítani, ha felelős őrzésének ideje alatt a nála maradt berendezés megfelelő tárolásáról, állagának megóvásáról nem gondoskodik [Ptk. 196. § (1) bek., 300. § (1) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*
BH1988. 234. *A megrendelőnek az ajánlattételi felhívásban közölt feltétele ellenére az egységárnak csak a termék szállításakor történő közlése mind a szerződés létrejöttének, mind a biztatási kár megállapításának lehetőségét kizárja [Ptk. 6. §, 196. §., 228. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) Mt. sz. r. 4. §, GK 14. sz.].*
BH1988. 1. *A kutya találója találódíjra általában nem jogosult. A kutya tartásával felmerült költségeinek a megtérítését a felelős őrzés szabályai alapján követelheti a tulajdonostól [Ptk 130. §, 196. § (1) bek.].*
BH1986. 284. *A dolog természetbeni kiadására irányuló követelést felváltó pénzkövetelés elévülési ideje akkor kezdődik, amikor a jogosult értesül a természetbeni kiszolgáltatás lehetetlenüléséről [Ptk. 196. § (1) bek., 324. § (1) bek., 355. § (1) bek., 361. § (2) bek., 364. §].*
BH1985. 227. *A felelős őrző által az őrzés ellátásával nyújtott szolgáltatás ellenértékének a megtérítése iránt támasztott követelés nem tekinthető olyan kártérítési igénynek, amelynek a kielégítése kizárná a jogosult késedelme esetére kikötött kötbér iránti igény érvényesítését [Ptk. 196. §, 303. § (2) bek. a) pont, 246. § (2) bek.].*
BH1982. 346. *A felelős őrző tagadásával szemben a károsultnak kell bizonyítania, hogy az őrzött dologban esett kár helytelen tárolás miatt következett be [Pp. 164. § (1) bek., Ptk. 196. § (1) bek.].*
BH1982. 102. *Ha a címzett a számára megrendelés nélkül érkezett dolgot nem veszi felelős őrizetbe, hanem azt a feladó értesítése és utasításának kikérése nélkül a szállítólevélen alacsonyabb érték megjelölésével postára adja, a dolog elveszésével felmerült kárt köteles megtéríteni [Ptk. 196. § (1) bek.].*

197. § (1) Ha a jogosult a dolgot megfelelő határidő alatt felszólításra nem szállítja el, és annak máshol való elhelyezése aránytalan nehézséggel vagy a költségek előlegezésével járna, a felelős őrző a dolgot értékesítheti vagy felhasználhatja.

(2) A gyorsan romló dolgot - amennyiben lehetséges - értékesíteni kell, illetőleg fel kell használni.

(3) Az értékesítésből befolyt összeg, illetőleg a felhasznált dolog ellenértéke a jogosultat illeti meg.

A felelős őrzés a jogosultra is hárít kötelezettséget, mégpedig a dolog átvételét. A felelős őrző ezért jogosult arra, hogy a birtoklásra jogosultat a mielőbbi elvitelre felszólítsa és az elvitelre megfelelő - mindkét fél számára méltányos - határidőt tűzzön.

Amennyiben a jogosult a kitűzött határidő elteltéig nem szállítja el a dolgot, a felelős őrző - választása szerint - azt továbbra is maga őrizheti, máshol helyezheti el, végső soron értékesítheti vagy felhasználhatja. Erre akkor kerülhet sor, ha a máshol történő elhelyezés aránytalan nehézséggel vagy a költségek előlegezésével járna, márpedig a felelős őrzőnek költség-előlegezési kötelezettséget a törvény nem ír elő.

A kárveszélyt akkor is a jogosult viselni, ha a felelős őrző a dolgot máshol helyezte el, kivéve ha a felelős őrző éppen a máshol történő elhelyezéssel összefüggésben járt el felróható módon.

Gyorsan romló dolognál a felelős őrzőnek az értékesítés és a felhasználás lehetőségei között kell választania. Az intézkedés módját a dolog természete szabja meg, ettől függ, hogy elvárható-e az elszállításra felszólítás, vagy nyomban az értékesítésről vagy felhasználásról kell dönteni.

Az értékesítésből befolyt összeg, a felhasznált dolog ellenértéke a jogosultat illeti, azokkal a felelős őrző - a felelős őrzéssel kapcsolatos igényei beszámításával - köteles elszámolni.

BH1999. 403. *A büntetőeljárás során lefoglalt vagyontárgyakkal kapcsolatos őrzési kötelezettség megszegésének kártérítési következményei [Ptk. 196-197. §, 339. § (1) bek., 13/1979. (VII. 10.) IM r. 5. és 7. §, 117/1984. (IK. 12.) IM-BM-PM-Legf. Ü. sz. út.].*

BH1995. 511. *A bizományost a felelős őrző jogállása illeti meg, ha a bizományi szerződést felmondja [Ptk. 196. § (1) bek., 197. § (1) bek., 256. §, 260. § (2) bek.].*

Ptké. 81. § A felelős őrzésre vonatkozó rendelkezéseket a Ptk. hatálybalépése előtt keletkezett tényállásokra csak a Ptk. hatálybalépésétől kezdve lehet alkalmazni.

NEGYEDIK RÉSZ

A KÖTELMI JOG

I. cím

A SZERZŐDÉS

XVII. fejezet

Általános szabályok

198. § (1) A szerződésből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére.

(2) Jogszabály szerződés kötését kötelezővé teheti.

(3) Szolgáltatásra irányuló kötelezettség és jogosultság jogszabályból vagy hatósági rendelkezésből szerződéskötés nélkül is keletkezhet, ha a jogszabály vagy a törvényes jogkörében eljáró hatóság így rendelkezik, és a kötelezettet, a jogosultat és a szolgáltatást kellő pontossággal meghatározza. Ebben az esetben - jogszabály vagy hatóság eltérő rendelkezése hiányában - a szerződésre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

A kötelmi jog a polgári jognak az a része, amely a kötelezett által a jogosultnak teljesítendő szolgáltatásokra (a kötelmekre) vonatkozó szabályokat tartalmazza. A kötelem a meghatározott személyek között létrejövő kötelmi jogviszonyból fakad, amely tipikusan szerződésen alapul. Szerződés nélkül keletkezik kötelmi jogviszony a károkozó magatartás, a jogalap nélküli gazdagodás, a jogszabály vagy hatóság rendelkezése alapján és egyes egyoldalú jognyilatkozatokból (pl. díjkitűzés).

A Ptk. Negyedik Része e kötelmi jogi szabályokat, ezen belül a szerződésekre vonatkozó általános szabályokat az I. Címben, az egyes szerződések külön szabályait pedig a III. Címben tartalmazza.

A szerződés legfontosabb jogi hatása, hogy kötelezettséget keletkeztet a szerződés tárgyának teljesítésére és jogosultságot annak követelésére [Ptk. 198. § (1) bekezdés]. A szerződés tárgya a szerződésben kikötött

szolgáltatás, másként megfogalmazva: az a magatartás, amit a kötelezettnek a szerződés teljesítése érdekében tanúsítania (adnia, létrehoznia, tennie, tűrnie, tartózkodnia) kell.
A szerződéskötés szabadságának alapelve [Ptk. 205. § (1)] alól a (2) bekezdés rendelkezése szerint van csak helye kivételnek. A Ptk. 685. § a) pontja értelmében szerződéskötési kötelezettséget törvény, kormányrendelet vagy a törvény felhatalmazása alapján - és annak keretében - kiadott önkormányzati rendelet írhat elő. A hatályos jogszabályi rendelkezések alapján szerződéskötési kötelezettség terheli
- a távhőtermelőt a távhőszolgáltatóval, a szolgáltatót pedig közüzemi szerződéskötési kötelezettség terheli a lakossági fogyasztóval [1998. évi XVIII. törvény 32. §, 34. § (1)];
- műsorelosztót a helyi, a körzeti, illetve az országos műsorszolgáltatóval [1996. évi I. törvény 118. § (3)-(4)];
- az ingatlan tulajdonosát, használóját a települési szilárd és folyékony hulladék összegyűjtése és elszállíttatása, valamint a kéményseprő-ipari közszolgáltatási szerződés megkötésére [1995. évi XLII. törvény 1. § (1)-(2)];
- a vízművek működtetőit az ivóvízellátás és szennyvízelvezetés szolgáltatására [1995. évi LVII. törvény 13. § (1)];
- közüzemi fogyasztó részére történő villamos energia szolgáltatására a közüzemi szolgáltatót [2001. évi CX. törvény 82. § (1)];
- közüzemi fogyasztó részére történő folyamatos és biztonságos földgázszolgáltatásra a közüzemi szolgáltatót [2003. évi XLII. törvény 39. § (1)];
- a vasutat, vasúti társaságot a menetrend alapján végzett helyi, helyközi személyszállításra [1993. évi XCV. törvény 12. § (1)];
- az üzembentartót a közforgalmú személyszállításra [1988. évi I. törvény 19. § (4)];
- az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény 89-90., valamint 118. §-a alapján például:
- a multiplex szolgáltatót, ha attól a műsorszolgáltatásra jogosult szervezettől kap ajánlatot, amely olyan frekvencián jogosult szolgáltatni, amelynek használatára a multiplex szolgáltatóval - az adott frekvencia kiszolgálása érdekében - szerződéses jogviszonyban álló műsorterjesztő kapott jogot;
- az elektronikus hírközlési építmény tulajdon-, illetve használati jogával rendelkező szolgáltatót közös eszközhasználat biztosítására.
- az egyetemes szolgáltatót az egyetemes szolgáltatás vonatkozásában az egyetemes szolgáltatási szerződésében meghatározott területen állandó lakóhellyel, székhellyel, telephellyel rendelkező felhasználónak az egyetemes szolgáltatás igénybevételére vonatkozó, jogszabályban meghatározott módon bejelentett szándéka esetén, felhasználónként egy hozzáférés biztosítására.
- a távközlési szolgáltatót a kormányzati, fegyveres és rendvédelmi szervekkel zártcélú távközlő hálózatok létesítésével, üzemben tartásával, honvédelmi felkészítésével kapcsolatban [50/1998. (III. 27.) Korm. rendelet 4. §];
- a gépjármű üzembentartóját és a biztosítót a kötelező felelősségbiztosítási szerződés megkötésére [171/2000. (X. 13.) Korm. rendelet 2. §]
- önkormányzati lakás esetén a bérlőtársi szerződés megkötésére, ha a házastársak azt közösen kérik [1993. évi LXXVIII. törvény 4. § (4)];
- Szerződéskötési kötelezettséget a felek szerződése is keletkeztethet. Ha ugyanis a felek előszerződést kötnek, annak alapján a szerződés megkötésére kötelesek [Ptk. 208. § (1)].
Ha maga a jogszabály vagy hatósági határozat a jogosultat és a kötelezettet megnevezve pontosan rendelkezik a szolgáltatásról, ennek jogi hatása ugyanaz, mint a szerződésnek. Ilyen esetekben tehát a jogszabály (határozat) teremt jogosultságot a szolgáltatás követelésére és kötelezettséget annak teljesítésére. A tartalmi és jogkövetkezménybeli azonosságot fejezi ki a (3) bekezdés azon szabálya, hogy az ilyen módon keletkezett kötelemre a szerződésre vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell. Kötelmet keletkeztető
- jogszabályi rendelkezés például a Ptk. 177. §-a és a kisajátításról szóló 1976. évi 24. törvényerejű rendelet, a jótállási kötelezettség körében a Ptk. 248. § (1) és a fogyasztói szerződés keretében érvényesített szavatossági és jótállási igények intézéséről szóló 49/2003. (VII. 30.) GKM rendelet, de a zálogjogviszonyt létrehozó törvényi rendelkezések [Ptk. 397. § (2), Ptk. 429. § (1), Ptk. 456. §, Ptk. 465. § (4), Ptk. 470. §, Ptk. 480. §, Ptk. 499. § (2), Ptk. 519. § (1)] is.
- hatósági határozat például a birtokvédelem tárgyában hozott jegyzői határozat [Ptk. 191. § (3)], de az az ítélet is, amellyel a bíróság a felek szerződését létrehozza [Ptk. 206. § (1), Ptk. 208. § (3)].
EBH2002. 645. *A privatizációs ellenértékhányadra jogosult társaság az őt megillető jogról lemondhat, az ilyen lemondás nem ütközik jogszabályba, az nem semmis [Ptk. 5. §, 8. § (3) bek., 198. § (3) bek., 200. § (2) bek., 318. §, 1989. évi XIII. tv. (Átv.) 21. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. (IÁT.) 15. § (1) bek., 69. §].*

BH2002. 494. *I. A visszavásárlási kötelezettséggel forgalmazott részvények esetén a kibocsátó bank és az általa megbízott forgalmazó egyetemleges kártérítési felelőssége körében irányadó szempontok [Ptk. 4. § (4) bek., 198. § (1) bek., 216. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 350. § (1) bek., 1990. évi V. tv. 2. § (1) bek., 1996. évi CXI. tv. (a továbbiakban: Ept.) 219. § (1) bek., 296. § a) pont, 1996. évi CXII. tv. 3. § h) és i) pont, 11. § a) pont, 90. §, 1988. évi VI. tv. 266. § (2) és (4) bek., 1997. évi CXLIV. tv. 223. §, 266. § (2) és (4) bek., 267. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 61. § (4) bek., 62. § (2) bek.].*

BH2002. 445. *A privatizációs ellenértékhányadra jogosult társaság a megillető jogról lemondhat, az ilyen lemondás nem ütközik jogszabályba, az nem semmis [Ptk. 5. §, 8. § (3) bek., 198. § (3) bek., 200. § (2) bek., 318. §, 1989. évi XIII. tv. (Átv.) 21. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. (IÁT.) 15. § (1) bek., 69. §].*

BH2002. 403. *Az ÁPV Rt. nem mentesülhet a privatizációs ellenértékhányad megfizetése alól arra való hivatkozással, hogy az átalakult részvénytársaság felszámolás alá került, és ezért a dolgozói részvény kibocsátása már nem lehetséges [Ptk. 198. § (3) bek., 312. § (1) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 1989. évi XIII. tv. (Át.) 21. § (1) és (3) bek., 2/1998. PJE].*

BH2002. 235. *II. Az állam mint jogi személy csak mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet polgári jogi szerződés, polgári jogviszony részese. A felek mellérendeltségéből, egyenrangúságából következően reá ugyanúgy kihatnak az állam közigazgatási, közjogi funkciójából fakadó eljárásai, intézkedései, esetleges mulasztásai, mint a jogviszony többi alanyára [1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 2. § (1) bek., 9. § (1) bek., 35. §, 37. § (1) bek., 70/A. § (1) bek., Ptk. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 4. § (4) bek., 7. § (1) bek., 28. § (1) és (3) bek., 198. § (1) és (2) bek., 200. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 219. § (2) bek., 227. § (1) bek., 300. §, 312. § (1) és (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 1. § (1) és (2) bek., 4. §, 157/1995. (XII. 26.) Korm. r., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 9. §, 12. § (2) bek., 12/A. §, 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31. §, 33. § (1) bek., 35. §, 42. § (1) bek., 151/1996. (X. 1.) Korm. r. 4. §, 1997. évi CXLVI. tv. 34. §].*

BH2001. 271. *A munkáltató mint kötelezett késedelembe esik, ha a feltalálókat megillető találmányi díjat az esedékességkor nem fizeti meg, és e késedelme miatt kártérítő felelősséggel tartozik [Ptk. 298. §, 299. § (1) bek., 198. § (3) bek., 339. §, Pp. 123. §, 11/1983. (V. 12.) MT r. 1. § (1) bek. a) pont, 2. § (4) bek.].*

BH2001. 76. *A privatizációs átalakulás folytán az önkormányzatot megillető részvények kiadásának elmulasztása esetén az önkormányzat jogosult a részvények kiadását és a kiadás időpontjáig a részvények után a részvényest megillető osztalékot követelni, vagy a részvények kiadásának meghiúsulása miatt kárként az átalakulás időpontjában az önkormányzatot megillető részvények össznévértékét és annak az átalakulás időpontjától a kifizetésig járó évi 20%-os kamatát igényelni [1989. évi XIII. tv. 21. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 266. § (1) bek., Ptk. 198. § (3) bek., 2/1998. PJE].*

BH2000. 454. *A helyi önkormányzatok jogszabályban előírt oktatási feladatai ellátási kötelezettségének és e kötelezettség teljesítése során felmerülő költségek megosztásának szempontjai több helyi önkormányzat vállalt - kétnyelvű - oktatási kötelezettsége esetén [1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 8. § (4) bek., 43. § (1) bek., 107. § (2) bek., 1993. évi LXXIX. tv. 88. §, 90. § (1) bek., 102. § (2) bek. b) pont, Ptk. 4. § (1) és (4) bek., 198. § (1) bek., 201. § (1) bek.].*

BH2000. 201. *Szövetkezeti tulajdonban álló lakóház bekötési vízmérőjén és a lakások mellékvízmérőin mért víz fogyasztásának elszámolása [Ptk. 387. §, 198. § (3) bek., 201. §, 1972. évi 31. tvr., 1992. évi I. tv. 104. § (1) bek., 27/1975. (X. 30.) MT r. 1. mell. 34. § (1) bek., 38/1995. (IV. 5.) Korm. r. 1. § (1) bek., 8. §, 19. § (1) bek., 78/1988. (XII. 27.) PM-ÉVM. r. 4. §].*

BH2000. 154. *II. A biztosítási szerződés alapján érvényesített kárigény indokolatlanul késedelmes bejelentése előtti időre késedelmi kamat nem jár [Ptk. 301. § (3) bek., 302. § b) pont, 303. § (3) bek., 544. § (1)-(2) bek., 198. § (1) bek., 277. § (1) bek.].*

EBH1999. 120. *A körzeti nemzetiségi általános iskolát fenntartó önkormányzat a körzetbe tartozó települési önkormányzatok területéről beiratkozó tanulóktól a szolgáltatást csak a törvényben meghatározott feltételek egyidejű teljesítésével tagadhatja meg. Amennyiben az igénybevevő önkormányzatok a fenntartási költségek hozzájárulási arányairól megállapodtak, ettől utóbb egyoldalúan nem térhetnek el. Az iskola költségvetésének (pótköltségvetésének) megállapítása a fenntartó önkormányzat hatáskörébe tartozik [1990. évi LXV. tv. 8. § (4) bek., 107. § (2) bek., 1993. évi LXXIX. tv. 88. § (2) és (4) bek., 90. § (1) bek., 102. § (2) bek., Ptk. 198. § (1) bek., 201. § (1) bek.].*

BH1999. 76. *A helyi önkormányzatoknak az átalakuló állami vállalatok vagyonából jogszabály erejénél fogva járó részesedése kötelmi jogviszonyon alapul, az ennek megszegése esetén fizetendő kártérítés után, járó kamat mértéke 20% [Ptk. 198. § (3) bek., 685. c) pont, 1989. évi XIII. tv. , 21 § (1)-(2) bek., 1990. évi VII. tv. 1. § (1) bek., 2/1998. PJE hat.].*

BH1998. 600. *Munkahelyteremtő beruházáshoz nyújtott állami támogatás visszakövetelése esetén a polgári jogi szabályok alkalmazása [Ptk. 198. § (1) bek., 200. § (1) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 125. § (1) bek., 1992. évi LXXXIII. tv. 71. § e) pont, 73. § (2) bek., 97/1992. (VI. 16.) Korm. r. 7. §, 169/1993. (XII. 3.) Korm. r.].*

BH1998. 348. *Lakásszövetkezet esetén a szövetkezet, illetőleg a tagok közös tulajdonában lévő épületrészek fenntartásának költségei - ilyen pl. az erre eső vízdíj is - olyan közös költségeknek minősülnek, amelyeknek a tagok közötti felosztásáról és a közüzemi szolgáltató részére történő megfizetéséről a lakásszövetkezetnek kell gondoskodnia [Ptk. 198. § (3) bek., 387. §, 388. § (1) bek., 1992. évi 1. tv. 17. § (2) bek. e) pont, 104. § (1) bek., 106. §, 109. § (2) bek., 110. § (2) bek., 27/1995. (X. 30.) MT r. 20. §, 34. §, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 1. § (1) bek. d) pont, (2) bek. c) pont].*

BH1998. 122. *Nem minősül a jog visszaélésszerű gyakorlásának, ha a szerződő fél önként nem kívánja a szerződést módosítani. A bíróság nem módosíthatja utólag a megszűnt szerződést [Ptk. 198. § (1) bek., 201. § (1) bek., 241. §].*

BH1997. 446. *Egyes települési önkormányzatoknak közös intézmények közös fenntartására vonatkozó megállapodása - amennyiben önkormányzati társulást erre a célra nem alapítanak - a polgári jogi szerződésekre vonatkozó általános szabályok szerint ítélendő meg. A közös fenntartást megszüntetni kívánó önkormányzat a bírósághoz fordulhat [1990. évi LXV. tv. 41. § (1)-(2) és (4) bek., 42-44. §-ai, Ptk. 7. §, 198. § (1) bek., 240. § (1) bek., 241. §].*

BH1997. 436. *I. A jogcím téves megjelölése (gondozás helyett tartás) a tulajdonátruházásra irányuló szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 117. § (3) bek., Ptk. 198. § (1) bek.].*

BH1997. 405. *A helyi önkormányzatokról szóló törvényben meghatározott szolgáltatási kötelezettség teljesítése a szolgáltatást igénybe vevők - ezek az adott szolgáltatás más kötelezettjei is lehetnek - és a szolgáltató között polgári jogi jogviszonyt keletkeztet, amelyben a szolgáltatás-ellenszolgáltatás egyenértékűségének elve érvényesül [1990. évi LXV. tv. 8. § (1)-(4) bek., 43. § (1) bek., Ptk. 198. § (3) bek., 201. § (1) bek.].*

BH1997. 198. *A perbizomány mint jogintézmény hiányában a külföldi fél mint anyagi jogi jogosult belföldi követelését a belföldi megbízott - engedményezési szerződés nélkül - csak meghatalmazottként érvényesítheti a belföldi kötelezettel szemben [Ptk. 198. § (1) bek., 222. §, 1978. évi 8. tvr. 1. § (2) bek., Pp. 66. § (1) bek., 67. § (1) bek.].*

BH1996. 52. *A kereskedelmi bankok között létrejött együttműködési megállapodás alapján a váltó kiállítójának bonitásáról nyújtott információ jogi természete [1/1965. (I. 24.) IM r. 43. § (1) bek. 2. pont, 48. § (1) bek., 70. § (2) és (6) bek., Ptk. 198. § (1) bek., 298. § a) pont, 299. § (1) bek., 318. §, 361. §].*

BH1996. 25. *A megtámadási határidő elteltét követően a megtámadási jogot kifogás útján csak a kereset tárgyát képező szerződésből eredő követeléssel szemben lehet érvényesíteni [Ptk. 198. § (1) bek., 201. § (2) bek., 210. §, 236. § (3) bek., 242. §].*

BH1994. 25. *Számítógépi program szerzői jogdíja iránt indult jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 198. §, 220. § (1) bek., 298. §, 300. § (1) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 25-26. §, 28. § (2) bek., 29. §, 9/1969. (XII. 29.) MM r. (Szjt. V.), 20. § (1) bek., 23. §, (1) bek.].*

BH1992. 761. *Nincs akadálya annak, hogy a felelősségbiztosítás alapján kártérítésre köteles biztosító és a károsult a kár megtérítésének módjára irányadó szabályoktól eltérő megállapodást kössenek. Az ilyen szerződés módosítására és megszüntetésére az általános szabályok az irányadók (Ptk. 559. § (1) bek. 198. § (1) bek., 205. § (1) bek. 355. § (1) bek.].*

BH1992. 122. *III. A késedelmi kamat után felszámított kamat esedékessége - függetlenül a számla kiállításának keltétől - a felek szerződésében meghatározott időponttól számítható [Ptk. 198. § (1) bek., 301. § (1) bek., GKT. 52/1973. sz.].*

BH1990. 214. *Árusítás céljára szolgáló építmény elhelyezését biztosító területbérleti szerződés felmondása [Ptk. 431. § (1) bek., 198. § (1) bek., 277. § (1) bek., 97. § (1) bek., 137. §].*

BH1986. 458. *Az ingatlanra vagy annak egy részére vonatkozó lakásbérleti szerződés megkötéséhez vagy a bérlő által megkötött lakáscsere-szerződéshez való hozzájáruláshoz az összes tulajdonostárs egyetértése szükséges. Nincs akadálya azonban annak, hogy a tulajdonostársak rendelkezési jogukat egymásra ráruházzák. Az ilyen nyilatkozatnak azonban kifejezettnek kell lennie, és az kiterjeszthetően nem értelmezhető [Ptk. 140., 198. § (2) bek., 207. § (2) bek., 434. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 44. §, PK 60. sz.].*

BH1982. 285. *Ha a belföldi társasági szerződés alapján a külkereskedelmi vállalat külkereskedelmi szerződést köt és az ennek teljesítése érdekében külföldre küldött szakembereket ö látja el devizával, e tekintetben közte és a szakemberek között elszámolási viszony jön létre, amellyel kapcsolatos vitát a külkereskedelmi vállalat és a devizát felvevő szakember viszonylatában kell eldönteni [Ptk. 198. § (1) bek., 277. § (1) és (2) bek.].*

BH1982. 201. *Fejlesztési pénzeszközök átadására kötött megállapodás nem nevesített atipikus - szerződés, amelyből a kötelmi jog általános szabályai szerint keletkezik kötelezettség a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság annak követelésére [67/1970. (XII. 31.) PM sz. r., Ptk. 198. § (1) bek., 210. § (4) bek., 395. § (1) bek]*

VB1998. 2. *II. Mivel nem határozható meg teljes bizonyossággal sem a felperesi vízfogyasztás tényleges mértéke, sem a felperes közrehatásának mértéke a hiba késedelmes felfedezéséhen és kijavításában, helye van a Ptk. 357. §-ának (1) bekezdéséhen foglalt általános kártérítés alkalmazásának (Ptk. 198. §, 201. §, 359. §).*

199. § Egyoldalú nyilatkozatból csak a jogszabályban megállapított esetekben keletkezik jogosultság a szolgáltatás követelésére; az egyoldalú nyilatkozatokra - ha a törvény kivételt nem tesz - a szerződésre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

Egyoldalú jognyilatkozat kötelmi jogviszonyt csak a jogszabály kifejezett rendelkezése esetén keletkeztet, azaz akkor, amikor a törvény mondja ki az egyoldalú kötelezettségvállalás teljesítésének követelésére szóló jogosultságot: így a díjkitűzés [Ptk. 592. § (1)] és a közérdekű célra történő kötelezettségvállalás [Ptk. 593. § (1)] esetében.

E szakasz második fordulata a szerződésre vonatkozó szabályokat megfelelően nemcsak a kötelmi jogviszonyt keletkeztető, de minden más egyoldalú (így a jogról való lemondást tartalmazó) nyilatkozatra is alkalmazni rendeli. A gyakorlat szempontjából e körben külön is kiemelendő, hogy az egyoldalú jognyilatkozatához a fél kötve van, a már megtett nyilatkozat visszavonására - általában annak hatályossá válásáig - a Ptk. 211-215. §-ai szerint kerülhet sor. A szerződési nyilatkozattal azonos feltételek mellett a tévedés, megtévesztés, jogellenes fenyegetés miatt akarat-hibás egyoldalú jognyilatkozat is megtámadható (Ptk. 210. §).

BH2003. 286. *Ha a részvényekre vonatkozó ajándékozási szerződés az ajándékozó halála után lép hatályba, az örökösök a halál pillanatában megszerzik a részvények tulajdonjogát, de azzal a kötelmi jogi kötelezettséggel, hogy az érvényes és hatályos szerződés alapján teljesíteniük kell, mert a megajándékozottak még az örökhagyótól jogcímet szereztek a részvények tulajdonjogának megszerzésére [Ptk. 199. §, 228. § (1) bek., 481. § b) pont, 579. § (1) bek., 1998. évi VI. tv. 240. § (2) bek., Pp. 164. § (1) bek., 196. § (1) bek. a)-e) pont, 199. §, 224. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. (Vár.) 13. § (2) bek.].*

BH2003. 70. *Az apai elismerő nyilatkozat akarathiba címén nem támadható meg (Csjt. 43. §, Ptk. 199. §, 210. §).*

BH2003. 17. *II. A helyreállító plasztikai műtét elvégzésére létrejött megállapodás nem vállalkozási, hanem megbízási szerződésnek minősül [Ptk. 199. §, 210. §, 383. §, 484. §, 1972. évi II. tv. 47. § (2) bek., 15/1972. (VIII. 5.) EüM. r. 87. § (2) bek., Pp. 164. § (1) bek., 206. § (1) bek.].*

BH2002. 69. *I. Helyi önkormányzat elleni adósságrendezési eljárás kezdeményezésének feltételei tárgyában vizsgálandó körülmények [Ptk. 199. §, 207. § (1) és (3) bek., 293. §, 1996. évi XXV. tv. (Har.) 3. § (2) bek., 4. § (2) bek. b) pont, 9. § (1) bek.].*

BH2002. 59. *I. A hagyatéki eljárás során tett anyagi jogi tartalmú nyilatkozat egyoldalúan nem vonható vissza, hanem az az általános ügyleti megtámadási alapon támadható meg [Ptk. 199. § (1) bek. 211-215. §-ok, 625. § (2) bek., PK 261. sz.].*

EBH2001. 537. *Az akkreditív absztrakt jellegéből, abból, hogy az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatók fel az következik: a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek. Az okmányok esetleges hamissága a bank fizetési kötelezettségét nem befolyásolja. A bank csak az esetben mentesülhet a fizetési kötelezettség alól, ha bizonyítható, hogy a hamisítást maga a kedvezményezett végezte, vagy abban részt vett [Ptk. 4. § (1) bek., 6. §, 199. §, 205. § (4) bek., 236. § (3) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 312. § (2) bek., 313. §, 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rendelkezés 14. § (5) bek., párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokványok) 2. Cikk, 3. Cikk a) pont, 10. Cikk, 13. Cikk a) és b) pont, 14. Cikk b) és c) pont, 21. Cikk, 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1996. évi CXII. tv. (Hpt.) 82. § (4) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, Be. 3. §, 1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 57. §].*

EBH2001. 410. *II. Önmagában a rendszeres italozás nem minősül erkölcstelen életmódnak, így kitagadási okot nem valósít meg (Ptk. 199. §, 653. §, PK 261. számú állásfoglalás).*

BH2000. 310. *I. A jogelőd cégnek a törzstőke cégjegyzékbe jogerősen bejegyzett emelésével érintett - az ingatlan-nyilvántartáson átvezetett, nem lakás céljára szolgáló - helyiségek tulajdonjoga a jogszabályban engedett átalakulás után a jogelőd cégre száll át. A cégjegyzékből törölt jogelődnek a törzstőke esetlegesen érvénytelen emelésére a jogutóddal szemben már nem lehet hivatkoznia [1988. évi VI. tv. 27. §, 331. § (2)*

bek., 338. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 58. § (1) bek., 61. §, Ptk. 199. §, 237. § (1)-(2) bek., 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 18/A. § (1)-(3) bek., 32/1969. (IX. 30.) Korm. r. 1. § (3) bek.].

BH2000. 156. *A díjkitűzésben megszabott teljesítmény létrehozásának megállapítása [Ptk. 592. § (1) bek., 199. §]*

BH1999. 564. *II. A pénzintézet a betétszámla-szerződést írásban mondhatja fel. A felmondásra a számlakivonat megküldése útján is sor kerülhet, feltéve, ha az a felmondás indokát - például akár a fedezethiányra vonatkozó utalást - tartalmazza. A felmondás hatályossá válásától kezdve a felek jogviszonyára a megbízás nélküli ügyvitel szabályai az irányadók [Ptk. 199. §, 207. § (1) bek., 214. § (1) bek., 218. § (3) bek., 486. § (3) bek.].*

BH1999. 498. *Élettársi jogviszony fennállása alatt tett egyoldalú jognyilatkozat megtámadása téves feltevés címén [Ptk. 199. §, 210. § (3) bek., 578/G. § (1) bek.].*

BH1998. 554. *A felszámolási eljárás kereteit meghaladja az adós és a hitelező között létrejött peren kívüli egyezség indítékának és tartalmának vizsgálata. Az ilyen egyezség megtámadása esetén a jogvita elbírálása a perbíróság hatáskörébe tartozik [Ptk. 199. §, 236. § (1)-(2) bek., 240. § (3) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 46. §].*

BH1997. 134. *A létre sem jött vagy valamilyen ok (pl. felmondás) miatt megszűnt szerződést biztosító mellékkötelezettség - az adott esetben a kötelezett által nem vállalt bankgarancia - bírói ítélettel nem hozható létre, a hiányzó nyilatkozat nem pótolható. Ez akkor is irányadó, ha a kötelezett előzetesen előszerződés formájában vállalta, hogy a későbbi időpontban bankgaranciát fog adni [Ptk. 199. §, 208. § (3) bek., 249. §., 295. §, 321. § (1) bek., 324. § (2) bek.].*

BH1995. 701. *A haszonélvezeti jogról való lemondásra is a lemondás általános szabályait kell alkalmazni, tehát kiterjesztő értelmezésnek nincs helye (Ptk. 199. §, 207. §).*

BH1994. 688. *Önmagában az a körülmény, hogy a váltó birtokosa a váltót a saját váltó kibocsátójára ruházta át, és ennek folytán a váltókötelezett és jogosult ugyanaz a személy lett, nem eredményezi a váltón alapuló követelések megszűnését; a kibocsátó ugyanis a váltót tovább átruházhatja [Ptk. 199. §, 322. §, 1/1965. (I. 24.) IM r. 11. § (3) bek., 77. § (1) bek.].*

BH1993. 578. *Vállalati üdülő alapítványba történő utalása esetén a részbeni érvénytelenség vizsgálata [Ptk. 199. §. 200 § (2) bek., 239. § (1) bek. c) pont, 1987. évi I. tv 13. § (3) bek.,1991. évi XXXIII. tv 53. § (2) bek. a) pont, 54. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek. g) pont, 146. § (2) bek., 252. § (2) bek.].*

BH1993. 195. *Az alapítvány alapító okiratát nem szükséges bizonyító erejű magánokiratba foglalni; a nyilvántartásba vétel iránti kérelem első példányát azonban a Pp. 196. §-ának megfelelően kell kitölteni [Ptk. 74/A. § (1) bek., 74/B. § (1) bek., 74/C. § (1) bek., és 199. §; Pp. 93. és 196. §].*

BH1991. 189. *Tényleges birtoklás alapján történő tulajdonszerzést megállapító földhivatali határozattal szemben előterjesztett törlési kereset elbírálásának szempontjai [Ptk. 121. § (1) bek., 199. §, 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 14. § (4) bek., 30. § (1) bek. a) pont, 31. § (1) bek., 38. § (1) bek., 41. § (2) bek., 137-138. §, 1986. évi I. tv. 26. § (4) bek.].*

BH1988. 141. *Az államtól vásárolt lakásingatlant a jogszabály rendelkezései szerint elidegenítési és terhelési tilalom terheli, amelynek fennállta alatt az ingatlan csak az illetékes tanácsi szerv előzetes engedélyével idegeníthető el. Az előzetes engedély visszavonása azonban a már megkötött adásvételi vagy csereszerződés hatályát nem érinti [Ptk. 215. § (1) és (2) bek., 199. §, 32/1969. (IX. 30.) Korm. sz. r. 12. § (1) és (2) bek., 13. §].*

BH1986. 276. *A polgári jogban érvényesülő rendelkezési elv, vagyis hogy a felek a jognyilatkozataikat és szerződéseiket szabadon alakíthatják ki, természetszerűen érvényesül az öröklési jogban is. Ehhez képest a törvényes örökösnek jogában áll olyan nyilatkozatot tenni, hogy a hagyatékra vonatkozóan az ági öröklés érvényesülését elismeri és maga is kéri [Ptk. 200. § (1) bek., 199. § PK 169. sz.].*

BH1980. 434. *Vagylagos teljesítésre perelt alperesek olyan megállapodása, amelyben meghatározzák a felperesnek nyújtandó kártérítés módját, a felperessel szemben annak hozzájárulása nélkül nem joghatályos [Ptk. 199. §, 240. § (3) bek.].*

200. § (1) A szerződés tartalmát a felek szabadon állapíthatják meg. A szerződésekre vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek, ha jogszabály az eltérést nem tiltja.

A szerződéses szabadság polgári jogi alapelvének megfelelően mondja ki a törvény, hogy a felek szabad akarata érvényesül a szerződés tartalmának meghatározásában is. A tartalom-meghatározás szabadsága kiterjed a típus-szabadságra, azaz a felek nemcsak a törvényben külön nevesített szerződések valamelyikét választhatják, de több szerződés-típus elemeit vegyíthetik is (vegyes szerződések), illetve olyan megállapodást is köthetnek, amely sajátos elemei folytán egyik típusba sem sorolható (atipikus szerződés). A típus-választás szabadsága a szerződésbe foglalt jogok és kötelezettségek szabad alakítását jelenti. Éppen ezért annak

eldöntésekor, hogy a felek jogvitájában mely szerződés (vagy szerződések) szabályait kell alkalmazni, nem a szerződő felek szóhasználata, a szerződés megnevezése, hanem annak tartalma az irányadó.
A tartalom-meghatározás szabadságát a törvény akként biztosítja, hogy szerződési szabályok között külön nevesíti - az eltérést tiltó megfogalmazással - azokat, amelyek feltétlen érvényesülését megkívánja (kógens szabályok), meghaladóan - a Ptk. 201. § (1) bekezdése második fordulatában - általános felhatalmazást ad a feleknek a törvényi rendelkezésektől egyező akarattal történő eltérésre. A diszpozitív (engedő) jogi szabályozás leglényegesebb sajátossága, hogy
- a szerződésre vonatkozó egyes szabályok csak akkor alkalmazhatóak, ha a felek arról a megállapodásukban másként nem rendelkeztek;
- a törvényi szabályoktól eltérésre csak a felek jogosultak mégpedig egyező akarattal (a bíróság nem);
- az engedő szabály alól kivételt csak jogszabály tehet.
E jogszabályi kivételek egyik csoportjába - a Ptk. 226. § (1) bekezdésében foglaltakra is figyelemmel - azok a rendelkezések sorolhatók, amelyek bizonyos szerződéses kikötéseket kötelezővé tesznek mégpedig akként, hogy a külön szabályozott tartalmi elem a szerződés részét képezi akkor is, ha a felek abban nem, vagy eltérő módon állapodtak meg. Az árak megállapításáról szóló 1990. évi LXXXVII. törvény 13. §-a, az egyes tartós fogyasztási cikkekre vonatkozó kötelező jótállásról szóló 151/2003. (IX. 22.) Korm. rendelet 1. § (2); a lakásépítéssel kapcsolatos kötelező jótállásról szóló 181/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet 2 § (3) bekezdése ezt kifejezetten kimondja.
Ugyanilyen tartalmúnak kell tekinteni azokat a rendelkezéseket is, amikor a jogszabály kifejezetten csak az eltérés tiltottságát (semmisségét) deklarálja, de ebből - külön utalás nélkül is - egyértelműen következik, hogy a sérelmes kikötés helyébe a jogszabályi rendelkezés lép. Így például:
- elszámolási kötelezettség terheli a zálogjog jogosultját akkor is, ha a zálogjog megszűnése előtt az elszámolási kötelezettség alól őt mentesítő megállapodást kötött [Ptk. 265. § (2)],
- csak a kielégítésre használható fel az óvadék, ha a felek ettől eltérően állapodtak meg [Ptk. 271. § (1)],
- az általános elévülési határidő az irányadó akkor is, ha a felek megállapodással azt meghosszabbították [Ptk. 325. § (2)],
- hat hónap alatt szűnik meg a határozatlan időre kikötött vételi jog akkor is, ha a felek ennél hosszabb időben állapodtak meg [Ptk. 375. § (2)], legfeljebb öt évre köthető ki az értékpapírra opció a tőzsdei ügylet megkötésétől számítva, mert az ennél hosszabb időtartamú, vagy határozatlan időre kötött opciót a törvény semmissé nyilvánítja [2001. évi CXX. törvény 322. § (2)].
- a visszavásárlás joga öt év akkor is, ha ezt meghaladó időtartamban állapodtak meg [Ptk. 274. § (2)],
- a befektetési szolgáltató által a kikötöttnél kedvezőbb árfolyammal történő teljesítéskor az ebből eredő előny akkor is a megbízót illeti, ha ettől eltérően állapodtak meg [2001. évi CXX. törvény 121. § (7)],
- az általános szabályok szerint lehet felmondani a megbízási, bizományi szerződést, az ügyvédi irodai tagságot akkor is, ha a felek azt a szerződésben kizárták vagy korlátozták [Ptk. 483. § (4), Ptk. 512. § (2), 1998. évi XI. törvény 79. § (3)],
- a társaság tagja hozzájárulása (vagy a társasági szerződés szerinti) arányában részesül a nyereségből és viseli a veszteséget akkor is, ha ez alól őt a szerződés mentesítette vagy részesedését kizárta [Ptk. 571. § (1), 1997. évi CXLIV. törvény 85. § (2)],
- az ügyintézésből, képviseletből kizárt társasági tag ellenőrzési jogot, az ügyvédi iroda tagja az iroda könyveibe és elszámolásába betekintési jogot gyakorol akkor is, ha e jogát a szerződéssel kizárták [Ptk. 573. § (2), 1998. évi XI. törvény 67. § (5)],
- a határozatlan időre alapított gazdasági társaságban a tagot a rendes felmondás, valamint az elővásárlási jog gyakorlása akkor is megilleti, ha a szerződésben azt kizárták vagy korlátozták [1997. évi CXLIV. törvény 93. § (1), 136. § (1)],
- az önkormányzati, állami tulajdonban álló bérlakásra vételi vagy elővásárlási jog alapján kötött szerződés akkor is megtámadható, ha e jogról lemondtak vagy azt kizárták [1993. évi LXXVIII. törvény 26. § (6)],
- a fogyasztási kölcsönszerződésre irányadó szabályok lépnek a szerződésbe akkor, ha azoktól a fogyasztó hátrányára tértek el [1997. évi CLV. törvény 7. § (4)].
A kivételek másik csoportjába azok a tiltott szerződéses kikötések tartoznak, amelyekhez kizárólag a semmisség jogkövetkezménye társul. Így például:
- a kötbér utáni kamat kikötése [Ptk. 246. § (1)],
- a kielégítési jog megnyílta előtt kötött olyan megállapodás, hogy a zálogtárgy tulajdonjogát a teljesítés elmulasztása esetén a jogosult megszerzi [Ptk. 263. § (1)],
- a lejárat előtti teljesítés esetére kamat vagy kártalanítás kikötése [Ptk. 292. § (2)],

- a biztosítási szerződés kedvezményezettjének megjelölése a biztosított hozzájárulása nélkül, ha a szerződést nem a biztosított kötötte [Ptk. 561. § (2)],
- az érthetetlen, ellentmondó, jogellenes vagy lehetetlen feltétel kikötése [Ptk. 228. § (3)],
- a polgári jogi társasági szerződésnek a vagyoni hozzájárulás után kamatot vagy díjazást, a tagsági viszonyból folyó személyes közreműködésért díjazást kikötő rendelkezése [Ptk. 569. § (2)],
- az állam tulajdonában lévő vállalkozói vagyon részletfizetéssel történt értékesítésére kötött szerződés olyan rendelkezése, amely a tulajdonjog átszállását az első részlet megfizetésének időpontjától eltérően határozza meg [1995. évi XXXIX. törvény 46. § (5)].
Ilyen rendelkezést tartalmazott a Ptk. 232. § (3) bekezdésének korábbi rendelkezése is, amely - a jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - az évi 20%-os mértéket meghaladó kamat-kikötés semmisségét mondta ki. E rendelkezés az 1996. január l. napja előtt kötött szerződésekre változatlanul irányadó.
Értelemszerűen semmis a szerződésnek az a rendelkezése is, amilyen tartalommal a törvény az önálló szerződés megkötését tiltja [Ptk. 200. § (2)]. A semmis szerződési kikötés általában a teljes szerződést nem teszi érvénytelenné csak akkor, ha e kikötés nélkül a felek egyáltalán nem kötöttek volna szerződést (Ptk. 239. §).

(2) Semmis az a szerződés, amely jogszabályba ütközik, vagy amelyet jogszabály megkerülésével kötöttek, kivéve ha ahhoz a jogszabály más jogkövetkezményt fűz. Semmis a szerződés akkor is, ha nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütközik.

PK 275. szám

Feltaláló az, aki a találmányt megalkotta; közös találmánynál a feltalálói minőség arányát az alkotómunkában való részvétel határozza meg. Az ettől eltérő megállapodás érvénytelen.

A találmányból eredő vagyoni jogosultság - szabadalom, szabadalmi igény, hasznosítási díjkövetelés, találmányi díjkövetelés - eltérhet a feltalálói minőségtől, illetve annak a részarányától. A vagyoni jogok tekintetében önmagában nem eredményez érvénytelenséget a feltalálói minőségre vagy annak a részarányára vonatkozó érvénytelen megállapodás.

A szerződés tartalmát a felek csak a jogszabályi keretek között határozhatják meg szabadon. E korlátozások elsősorban a közérdek védelmében hivatottak annak megakadályozására, hogy a felek szerződése azt sértő, illetve azzal ellentétes célok megvalósulását biztosíthassa. A jogszabály tiltó rendelkezésébe ütköző szerződés általában semmis. A semmis szerződés jogkövetkezménye, hogy az a megkötésétől kezdődő hatállyal (ex nunc) érvénytelen. A szerződés semmisségre bárki határidő nélkül hivatkozhat, nincs szükség külön eljárásra ennek megállapításához [Ptk. 234. § (1)] és a jogkövetkezmények alkalmazása szempontjából közömbös, hogy a semmisségi ok bekövetkezése a szerződő feleknek vagy valamelyiküknek felróható-e vagy sem (BH1994. 362.).
A törvényi szabályból kitűnően a szerződés semmisségét eredményező okokat három csoportba lehet sorolni.
1. Jogszabályba ütköző szerződés
A törvény kötelező érvényesülést kívánó szabályával ellentétes szerződés akkor érvénytelen, ha ennek jogkövetkezményeként a semmisséget maga a jogszabály kimondja. Így semmis
- jogképességet, cselekvőképességet, a személyhez fűződő jogokat korlátozó [Ptk. 8. § (3), 11. § (3), 75. § (3)];
- az elidegenítési és terhelési tilalomba ütköző, a tulajdonos rendelkezési jogát korlátozó vagy kizáró jogszabállyal ellentétes [Ptk. 114. § (1), (3)];
- a közös tulajdon megszüntetése iránti jogról lemondást tartalmazó [Ptk. 147. §];
- a forgalomképtelen dolog elidegenítésére vonatkozó [Ptk. 173. § (2)];
- az uzsorás és a színlelt [Ptk. 202. §, 207. § (5)];
- a lehetetlen szolgáltatásra irányuló [Ptk. 227. § (2)];
- a bírói úton nem érvényesíthető követelés biztosítására irányuló [Ptk. 204. § (2), 251. § (1)];
- a kötelező alakiság megsértésével kötött [Ptk. 217. § (1)];

- a károkozásért, a bűncselekmény következményeiért való felelősséget előre kizáró vagy korlátozó [Ptk. 342. § (1), 345. § (3)];
- a mezőgazdasági földterület alhaszonbérbe adására irányuló [Ptk. 452. § (3)];
- a vagyontárgy valós értékét meghaladó biztosítási összegre vonatkozó [Ptk. 549. § (1)];
- a polgári jogi társaság tagját a személyes tevékenység alól mentesítő [Ptk. 568. § (4)];
- a társaság megszűnését vagy a tag kiválását megelőző időre a közös tulajdon megszüntetésének jogát biztosító [Ptk. 572. § (4)];
- az azonnali hatályú felmondás esetére a társaság tovább folytatására irányuló [Ptk. 576. § (2)];
- a magánnyugdíjpénztárat alapítóknak a bírósági nyilvántartásba vétel előtti egyetemleges felelősségét kizáró [1997. évi LXXXII. törvény 17. § (2)];
- a termőföldre vonatkozó tulajdonszerzési korlátozásba ütköző (1994. évi LV. törvény 9. §);
- önkormányzati és állami lakás esetén a bérbe adót cserelakás és felmondási ok nélkül a felmondásra feljogosító szerződés [1993. évi LXXVIII. törvény 26. § (6)];
- az orvosnak (egészségügyi szakdolgozó) vagy a vele közös háztartásban élő hozzátartozójának az orvos gyógykezelése alatt álló (szakdolgozó által ellátott), arra rászoruló, illetve ellátási körébe tartozó személlyel kötött tartási, életjáradéki, öröklési szerződése [11/1972. (VI. 30.) EüM rendelet 18. § (1)-(2)];
- a csődeljárásban a vagyonfelügyelő jóváhagyása nélkül kötött egyezség [1991. évi XLIX. törvény 15. § (2)].
- a törvényi kivételektől eltekintve a költségvetési szerv által harmadik személyért vállalt kezesség és óvadékfizetésre vonatkozó kötelezettségvállalás [1992. évi XXXVIII. törvény 66. §, 100. § (1) b), BH1996. 323.];
- a felszámoló által a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezetet megillető követelésre kötött engedményezési szerződés (BH1995. 120., a csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról szóló 1991. évi XLIX. törvény 47-48. §).
- Semmis az a szerződés is, amelynek teljesítése bűncselekményt valósít meg.
2. A jogszabály megkerülésével kötött szerződés
Semmis az a szerződés, amelyet a felek a jogszabály által előírt kötelező eljárás mellőzésével vagy az abban foglaltak megsértésével kötnek meg. Így például semmis az a bérleti szerződés, amelyet önkormányzati műteremlakásra olyan személlyel kötnek, akinek kijelölésére nyilvános pályázat és a Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány Műteremlakás Bizottságának javaslata nélkül került sor, illetve ha a kijelölt olyan személy, aki az alkotóművészeti tevékenységet élethivatásszerűen nem gyakorolja [1993. évi LXXVIII. törvény 3. § (1), 15/1995. (XII. 29.) MKM rendelet 3. § (1)-(2)].
A jogszabály megkerülésével kötött szerződés sajátos esete, amikor a szerződő felek a jogszabályi tilalom vagy korlátozás kijátszásának szándékával tényleges szerződésüket más szerződéssel leplezik [Ptk. 207. § (5)]. Azt, hogy a felek szerződése ellentétes-e a jogszabály kötelező előírásával, a szerződés megkötésének időpontjában fennálló hatályos jogszabályi rendelkezések alapján kell megítélni (BH1994. 591.). A jogszabályba ütköző vagy annak megkerülésével kötött szerződés ugyanakkor csak akkor semmis, ha ahhoz a jogszabály nem fűz eltérő jogkövetkezményt.
Ez utóbbi jogelv következetes alkalmazását jól példázza az ún. kontár szerződések jogi megítélésének gyakorlatában bekövetkezett változás. Korábban az egységes bírói gyakorlat a jogszabály megkerülésével kötött és ezért semmis szerződésnek minősítette azokat a szerződéseket, amikor az egyik fél olyan tevékenységre vállalkozott, amelynek gyakorlásához a jogszabályban előírt megfelelő jogosítvánnyal (vállalkozói igazolvány), illetve szakképzettséggel nem rendelkezett (BH1986. 415., BH1993. 496.).
A Legfelsőbb Bíróság BH1994. 186. számú eseti határozatában ezzel szemben egyértelműen kimondta, hogy mindig az adott tevékenységre irányadó jogszabály alapján kell azt megítélni, hogy az engedély vagy képesítés hiányához a jogalkotó az ott szabályozott jogkövetkezményeket meghaladóan a szerződés érvénytelenségének jogkövetkezményét is társítani kívánta-e vagy sem. Indokolása szerint: az ipargyakorlásra vonatkozó jogszabályok értelmezése alapján kell tehát megállapítani, hogy a jogszabály jogosítvány hiányában a szerződést meg akarta-e fosztani ügyleti hatályától is. A hatályos jogszabályok értelmében az ipargyakorláshoz szükséges engedély, képesítési előírás célja az, hogy az ipargyakorlást szakértelemmel rendelkező, megbízható személyek végezzék. Aki engedély nélkül végez ilyen tevékenységet, azt a közigazgatási jogszabályban meghatározott szankciókkal sújtja. Túlmenne azonban a kitűzött célon, ha a közigazgatási szankciók mellett még a semmisség is sújtaná a feleket. Ebből következően a jogosítvány hiánya még nem vonja maga után a szerződés semmisségét, ha a szerződés tárgyát képező szolgáltatás a jogszabály által nem tiltott. A hatályos jogszabályok alapján sem indokolt ezért a jogerős ítélettel is követett annak a gyakorlatnak a fenntartása, amely szerint a vállalkozói igazolvány vagy képesítési előírás nélkül vállalt szerződés önmagában semmisséget eredményez.

3. A jóerkölcsbe ütköző szerződés

A Ptk. korábbi - előbb a dolgozó nép, majd a társadalom érdekébe vagy a szocialista együttélés szabályaiba ütköző szerződésekre utaló - szabályát felváltva az 1991. évi XIV. törvény 14. §-a semmisséget eredményező harmadik okként a magánjogban meghonosodott és jól ismert, jóerkölcsbe ütköző szerződést nevesíti. A módosító törvény miniszteri indokolásából kitűnően ilyennek minősül az a szerződés, amelyet jogszabály nem tilt, de az azzal elérni kívánt cél, a vállalt kötelezettség jellege vagy azért ellenszolgáltatás felajánlása, illetve a szerződés tárgya az általánosan elfogadott erkölcsi normákat vagy szokásokat nyilvánvalóan sérti, s ezért azt az általános társadalmi megítélés is egyértelműen tisztességtelennek, elfogadhatatlannak minősíti. Így például:

- A szerződéssel elérni kívánt célnak a társadalmi közmegegyezéssel és az azon alapuló már megindult törvénykezési folyamattal ellentétesnek és ezért mint a jóerkölcsbe ütközőt, semmisnek tekintette a bíróság azt a szerződést, amelyet úgy kötöttek meg, hogy azzal a munkavállalói érdekvédelmi tömörülések esélyegyenlőségét elősegítő majdani vagyonfelosztáshoz fűződő társadalmi érdeket sértették, illetve figyelmen kívül hagyták (BH1993. 604.).

- Megállapította a bíróság e jogcímen a szerződés semmisségét akkor is, amikor a kezességet vállaló cég igazgatója és az adós társaság ügyvezetője azonos személy volt (BH1998. 138.),

- de akkor is, amikor az ingatlanközvetítő - a felek tájékoztatása nélkül - az eladó és a vevő megbízottjaként is eljárt és mindkét féltől a tevékenységéért közvetítői díjat vett fel (BH1997. 241.)

- A teljesíthetetlen ígérettel kecsegtető ajánlat alapján létrejött szerződést is e címen tekintette a bíróság semmisnek. Az ún. pilótajáték elvén alapuló szerződés esetén ugyanis nyilvánvalóan a jóerkölcsöt sérti, ha az egyik fél már az ajánlat megtételekor tudja, hogy a teljesítés lehetetlen (BH1996. 306.).

- Az általánosan elfogadott erkölcsi normákat sérti, ha a tartási szerződés megkötésére az eltartók kezdeményezésére és úgy kerül sor, hogy az eltartók már pontosan tudták, hogy a leendő eltartott rövid időn belül meghal (BH1995. 158.).

BH2004. 284. *Adójogviszonyból származó követelés engedményezése felszámolási eljárásban; az e körben irányadó szempontok [Ptk. 200. § (2) bek., 227. § (2) bek., 328. §, 329. §; 1990. évi XCI. tv. 6. § (2) bek., 23. § (3) bek. g) pont, 25. § (2) bek. f) pont, 49. § (1) bek., 2. sz. melléklet I/2. pont; 1991. évi IL. tv. 3. § (1) bek. c) pont, 80. §; 1992. évi XXXVIII. tv. 10. § (1) és (2) bek., 108. § (2) bek. ; 2002. évi LXV. tv. 2. § (8) bek., 55/1991. (IV. 11.) Korm. rendelet 5. §; 593/B/1998. AB határozat].*

BH2004. 280. *Érvénytelen az élettársak között létrejött öröklési szerződés akkor, ha a szerződéses örökös élettárs az örökhagyó élettársa eltartását a saját jövedelméből vagy vagyonából részben sem képes biztosítani és az általa vállalt gondoskodás nem haladja meg az élettársi jogviszony tartalmát jelentő szolgáltatások kereteit [Ptk. 200. § (1) bek., 207. § (4) bek., 578/G. § (1) bek., 655-658. §-ok].*

BH2004. 249. *II. A szerződésben kikötött átalányártól eltérésnek egyebekben csak a szerződés eredményes megtámadása vagy semmissége esetén nyílik lehetőség [Ptk. 200. § (1) bek.].*

BH2004. 179. *A megbízó felmondási jogának aránytalan mértékű korlátozása tartalmilag a felmondási jog gyakorlását kizárja, ezért a jogszabály megkerülésére irányul és ennek következtében semmis [Ptk. 4. § (1) bekezdés, 200. § (1)-(2) bekezdés, 483. § (1) és (4) bekezdés, 1998. évi XI. törvény 24. § (2)-(3) bekezdés].*

BH2004. 142. *I. A szerződés valamely lényeges tartalmi elemében való megállapodás hiánya a szerződés létre nem jöttének, és nem semmisségének megállapítására ad alapot [Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (1) és (2) bek., 240. § (2) bek.].*

BH2004. 141. *Nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütközik az a vállalkozói szerződés, amelyben a vállalkozó olyan kötelezettséget vállal, amelynek teljesítésére nem képes és tevékenység kifejtése nélkül kíván a vállalkozói és az alvállalkozói díj különbözetéhez jutni (Ptk. 200. §).*

BH2004. 117. *I. Az önkormányzat tulajdonosi jogait a közgyűlés, mint képviselő-testület gyakorolja. Ez döntési-hatásköri jogosultságokat jelent. Ezeket a jogosultságokat a képviselő-testület átadhatja olyan módon is, hogy rendelettel határozza meg a tulajdonosi jogkör gyakorlóját, valamint a tulajdonosi jogkörben történő döntések feltételeit [Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH2004. 108. *II. A fogyasztók széles körének védelme, vagy a jelentős nagyságú hátrány kiküszöbölése érdekében indult perben nem annak van ügydöntő jelentősége, hogy a per tárgyát érintő, jogszabályba ütköző tevékenység ellen hányan éltek kifogással, hanem annak, hogy a sérelmezett tevékenység a fogyasztók milyen körét érinti [Ptk. 200. §, 209. § (2) bek., 213. §, 217. §, 687. §, 1977. évi IV. tv., 1978. évi 2. tvr. 5. § e) pont, 1987. évi XI. tv. 61. § (2) bek., 1997. évi CXLIX. tv. 11. § (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 123. §, 270. § (2) bek. ba) pont].*

BH2004. 73. *Az Internet Szolgáltatók Tanácsa azzal, hogy a Regisztrációs Szabályzatában az ügyek meghatározott körére az általa létrehozott - esetinek nevezett, de valójában állandó választottbíróságként*

működő - választottbíróság kizárólagos hatáskörét kötötte ki, a domain regisztrációt kérőket a törvény által felállított állami bírósághoz való fordulás alkotmányos jogának gyakorlásában akadályozta meg; a felek tehát e választottbíróság eljárását jogszerűen nem köthették ki; a választottbírósági szerződés emiatt semmis, a bíróságnak ezért az érvénytelen választottbírósági szerződés alapján hozott választottbírósági ítéletet érvényteleníteni kellett [1994. évi LXXI. tv. 2. § (1) és (2) bek., 5. § (3) és (4) bek., 6. §, 55. § (1) bek. b) és e) pont, (2) bek. a) és b) pont, 1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 8. § (1) és (2) bek. 57. § (1) bek., Ptk. 200. § (2) bek.].

BH2004. 59. *Nem minősül a jóerkölcsbe ütközőnek az a gondozási szerződés, melynek megkötése előtt a gondozó már huzamos ideje ellátta a gondozásra szoruló személy körüli, szerződésben utóbb rögzített feladatokat és a gondozott súlyos betegsége ellenére közeli halálára sem kellett számítani [Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH2004. 58. *A jogszabály szerint végrehajtott árverésen tulajdonjogot szerző fél tekintetében a másik fél szorult helyzetének kihasználása és a szerződés nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütköző volta nem merülhet fel [Ptk. 193. § (1) bek., 200. § (2) bek., 202. §, 1993. évi LXXVIII. tv., Pp. 7. § (2) bek.].*

BH2004. 21. *I. Az ÁPV Rt.-nek az a törekvése, hogy a jogszabály eltérő értelmezése következtében felmerült járulékfizetési kötelezettségét csökkentse, s ennek lebonyolítására megbízási szerződést kössön, nem ütközik jogszabályba [1989. évi XIII. tv. 21. § (1) és (2) bek., 1995. évi XXXIX. tv. 71. § (1) bek., 1997. évi XXXVIII. tv. 108. § (2) bek., 1983. évi 4. tvr. 1. §, Ptk. 200. § (1) bek., 1960. évi 11. tvr. 36/A. §].*

BH2004. 21. *II. A szerződés jó erkölcsbe ütközésére történt hivatkozás esetén vizsgálandó körülmények; a jóerkölcsbe ütközés meghatározása körében irányadó szempontok [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (1) bek., 237. § (1) bek., 1960. évi 11. tvr. 36/A. §, 1989. évi XIII. tv. 21. § (1) és (2) bek., Pp. 4. § (1), bek., 213. § (1) bek., 215. §, 247. § (2) bek., 253. § (3) bek.].*

BH2003. 465. *A hitelezőnek az elővásárlási jog sérelmére alapított keresete nem lehet alapos, ha a sérelmezett felszámolói vagyonértékesítéssel kapcsolatban már korábban előterjesztett keresete alapján indult per szünetelés folytán megszűnt [Ptk. 200. § (2) bek., 203. § (1) bek., 373. § (1)-(6) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 48. § (2) bek., 1997. évi CXLI. tv. 62. § (1) bek. a) pont, Pp. 121. § (1) bek. e) pont, 130. § (1) bek. g) pont].*

BH2003. 451. *Olyan kötelezettség vállalása, amelynek teljesítésére a szerződő félnek nincs lehetősége és körülményeiben olyan változás sem várható, amely szerződéses kötelezettségének teljesítését - akárcsak részben is - lehetővé tenné, nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütköző magatartás [Ptk. 200. § (2) bek., 201. § (1) bek.].*

BH2003. 424. *II. A felszámoló saját személyében a Ptk.-n alapuló megtámadási kereset vagy az adós által kötött szerződés semmisségének megállapítására irányuló kereset előterjesztésére nem jogosult [Ptk. 3. §, 200. § (2) bek., 201. § (2) bek., 234. §].*

BH2003. 367. *Kárpótlási jegy felhasználásával vásárolt ingatlanra vonatkozó szerződés érvényes [Ptk. 200. § (2) bek., 1991. évi XXV. törvény 21. §-a].*

BH2003. 362. *A feltételhez kötött öröklési szerződéssel szemben köteles rész iránti igény érvényesíthető, ha a feltétel - az örökhagyó rászorultsága - haláláig nem következett be, és ezáltal a szerződés csak mint végrendelet hatályosulhat [Ptk. 228. § (1) bek., 200. § (2) bek., 207. § (4) bek.].*

BH2003. 288. *A szerződésben kikötött biztosítékot tartalma szerint kell megítélni. Ha a biztosíték az óvadék tartalmi elemeinek nem felel meg, a követelést nem lehet a Cstv. 57. §-a (1) bekezdésének c) pontjába sorolni [Ptk. 200. § (1) bek., 252. § (1) bek., 270. § (2) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 57. § (1) bek. b), f) és g) pont].*

BH2003. 287. *A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi CXV. törvény 107. §-a az állami tulajdonban lévő azoknak a vagyontárgyaknak a körét határozza meg, amelyek az állam tulajdonából a helyi önkormányzatok tulajdonába kerültek. A tényleges vagyonátadás egyrészt a törvény erejénél fogva bekövetkezett, a vagyon más része tekintetében pedig külön törvények alapján történt meg. Az e körben vizsgálandó körülmények [Ptk. 200. § (2) bek., 1990. évi CXV. tv. (Ötv.) 107. § (1) bek. a), b) és c) pont, (2) bek., 1991. évi XXXIII. tv. 51. § (1) bek., 1991. évi LV. tv. 20. § (2) és (3) bek., 24. § (1) bek., 26. § b) pont, 1977. évi VI. törvény VII. fejezet, 33/1984. (X. 31.) MT r. 47. § (1) bek., 63/1990. (X. 4.) Korm. r., Pp. 57. § (1) és (2) bek., 99. § (2) bek., 136/B. § (2) bek., 141. § (4) bek., 206. §, 245. §, 275/A. § (1) bek.].*

BH2003. 196. *Mezőgazdasági szövetkezet önkormányzati szabályzatának törvényességi felülvizsgálatára nem kerülhet sor szerződés érvénytelenségének megállapítására irányuló perben [Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (1) bek., 234. § (1) bek., 339. §, 1992. évi I. tv. 2. § (1) bek., 13. §, 17. § (1) bek., 42. §, 45. §, 70. § (1) bek.].*

BH2003. 119. *II. Belföldi jogi személy a mezőgazdasági termőföld tulajdonjogát nem szerezheti meg. Az erre irányuló szerződés és az ebből eredő származékos jogszerzésre irányuló jogügylet egyaránt semmis [Ptk. 200. § (2) bek., 112. § (1) bek., 237. § 239. §, 378. §, 1994. évi LV. tv. 6. § (1) bek., 9. § (1) bek.].*

EBH2002. 823. *A közterület önkormányzati tulajdon, forgalomképtelen, az arra kötött adásvételi szerződés alapján tulajdonjog akkor sem jegyezhető be az ingatlan-nyilvántartásba, ha az nem a közút része (1972. évi 31. tvr. 15. §, 17. §, 1959. évi IV, tv. 200. §, 1964. évi III. tv. 17. §, 1997. évi LXXVIII. tv. 27. §, 1990. évi LXV. tv. 79. §)*

EBH2002. 671. *A módosított Cstv. szabályai szerint folyó felszámolási eljárásban az adós vagyontárgyait nyilvánosan kell értékesíteni. A nyilvánosság az egész értékesítési folyamatra vonatkozik. Az elővásárlásra jogosultak a nyilvános értékesítésen gyakorolhatják jogukat. Az értékesítés nyilvánossága körében irányadó szempontok [Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 237. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 48. § (2) bek.].*

EBH2002. 662. *A kizárt tag üzletrésze árverésének szabálytalansága, ennek alapján az árverési vevő tulajdonszerzése, a becsérték, illetve kikiáltási ár vagy vételár jogszabálysértő meghatározásának vizsgálata nem tartozik a cégbíróság hatáskörébe, erre a törvényességi felügyeleti jogköre nem terjed ki. Az ilyen igényperben érvényesíthető [Ptk. 200. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 157. §, 165. § (1) és (4) bek., 201. § (2) bek., 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 60. § (1) bek., 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 19. § (5) bek.].*

EBH2002. 657. *I. Korlátolt felelősségű társaság üzletrészének átruházása nem kizárólag adásvételi szerződéssel történhet. Üzletrész átruházással történő felosztására sor kerülhet az adásvételi szerződésen kívül más jogügylet keretében is, pl. ajándékozás, apportálás stb. útján [1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 171. § (1) bek., 176. § (1) bek., Ptk. 117. §, 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 365. §, 373. §].*

EBH2002. 657. *II. A korlátolt felelősségű társaságban tag házastárs a házassági vagyonközösséghez tartozó üzletrészt annak megosztásával - a taggyűlés hozzájárulásával - a nem tag házastársára átruházhatja [Ptk. 117. § (2) bek., 200. § (1) bek., 1952. évi IV. tv. (Csjt.) 27. § (1) és (2) bek.].*

EBH2002. 646. *I. Egyedi pénzkölcsönzés nem tekinthető olyan pénzügyi szolgáltatásnak, amely csak engedéllyel végezhető, ezért az engedély hiányában kötött egyedi kölcsönszerződés semmissége nem állapítható meg [Ptk. 200. § (2) bek., 523. § (1) bek., 1996. évi CXII. tv. 3. § (1) bek. b) pont, (3) és (4) bek.].*

EBH2002. 645. *A privatizációs ellenértékhányadra jogosult társaság az őt megillető jogról lemondhat, az ilyen lemondás nem ütközik jogszabályba, az nem semmis [Ptk. 5. §, 8. § (3) bek., 198. § (3) bek., 200. § (2) bek., 318. §, 1989. évi XIII. tv. (Átv.) 21. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. (IÁT.) 15. § (1) bek., 69. §].*

EBH2002. 642. *A jogerős fizetési meghagyás anyagi jogereje kizárja, hogy a kötelezett a perújítási határidők elteltét követően marasztalását az annak alapjául szolgáló szerződés semmisségére hivatkozással vitassa. (Pp. 264. §, 321. §, 229. §, Ptk. 324. §, 200. §)*

BH2002. 501. *A felszámolás alatt álló adós gazdálkodó szervezet és hitelezője között a csődtörvény rendelkezéseitől eltérő, kedvezőbb besorolásra vonatkozó szerződés - mint jogszabályba ütköző - semmis. Ezért a felszámolónak annak figyelmen kívül hagyásával kell a besorolást elvégezni [Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 240. § (3) bek., az 1993. évi LXXXI. törvénnyel és az 1997. évi XXVII. törvénnyel módosított 1991. évi IL. tv. 6. § (2) bek., 51. § (1) bek., 57. § (1) bek. b) és f) pont, Pp. 105. § (4) bek., 109. § (4) bek.].*

BH2002. 445. *A privatizációs ellenértékhányadra jogosult társaság a megillető jogról lemondhat, az ilyen lemondás nem ütközik jogszabályba, az nem semmis [Ptk. 5. §, 8. § (3) bek., 198. § (3) bek., 200. § (2) bek., 318. §, 1989. évi XIII. tv. (Átv.) 21. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. (IÁT.) 15. § (1) bek., 69. §].*

BH2002. 364. *I. A kötelezett az engedményestől kapott értesítés esetén jogszerűen tarthat igényt az engedményezés megtörténtének hitelt érdemlő igazolására. Ezért nem róható terhére, ha annak megtörténtéig az engedményes részére nem teljesít [Ptk. 200. § (1) bek., 328. § (2), (3) és (4) bek., 329. § (1) bek.].*

BH2002. 354. *Sportszervezet kezelői joga keletkezésének feltételei [Ptk. 200. § (2) bek., 1990. évi LXX. tv., 1996. évi LXV. tv. 1. § a) pont, 2-6. §, 1022/1990. (II. 14.) Mt. hat., 1972. évi 31. tvr. 6. § (2) bek.].*

BH2002. 351. *I. A társaságba be nem lépett volt szövetkezeti tagokkal a részvénytársasággá való átalakulás időpontjában hatályban volt jogszabály alapján kell elszámolni [Ptk. 200. § (2) bek., 210. § (4) bek., 1992. évi I. tv. 51. § (4) bek., 79. § (2) bek., 1994. évi XLIV. tv.].*

BH2002. 310. *Az élettárssal kötött tartási szerződés semmisségének megállapítása a jó erkölcsbe ütközés alapján, ha annak megkötésére a gyógyíthatatlan betegségben szenvedő élettárs halálának közeli bekövetkezése időpontjában kerül sor [Ptk. 200. § (1) bek., 578/G. § (1) bek.].*

BH2002. 267. *Nem ütközik nyilvánvalóan a jóerkölcsbe az a tartási szerződés, amelyet az eltartó az eltartott gyógyíthatatlan betegségének tudatában, de az eltartott kifejezett kívánságára köt meg, és azzal az eltartott gondozásának és ápolásának teljes terhét magára vállalja [Ptk. 200. § (2) bek., 586. §].*

BH2002. 263. *Személygépkocsira vonatkozó - részletvételt biztosító és kereskedelmi kölcsönt is tartalmazó - adásvételi szerződés felmondása nem teljesítése miatt [Ptk. 200. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 374. §].*

BH2002. 235. *II. Az állam mint jogi személy csak mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet polgári jogi szerződés, polgári jogviszony részese. A felek mellérendeltségéből, egyenrangúságából következően reá ugyanúgy kihatnak az állam közigazgatási, közjogi funkciójából fakadó eljárásai, intézkedései, esetleges mulasztásai, mint a jogviszony többi alanyára [1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 2. § (1) bek., 9. § (1) bek., 35. §, 37. § (1) bek., 70/A. § (1) bek., Ptk. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 4. § (4) bek., 7. § (1) bek., 28. § (1) és (3) bek., 198. § (1) és (2) bek., 200. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 219. § (2) bek., 227. § (1) bek., 300. §, 312. § (1) és (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 1. § (1) és (2) bek., 4. §, 157/1995. (XII. 26.) Korm. r., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 9. §, 12. § (2) bek., 12/A. §, 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31. §, 33. § (1) bek., 35. §, 42. § (1) bek., 151/1996. (X. 1.) Korm. r. 4. §, 1997. évi CXLVI. tv. 34. §].*

BH2002. 229. *Az élettársi kapcsolat fennállása alatt vásárolt ingatlannak az ingatlan-nyilvántartásba egyenlő arányban történt bejegyzése esetén a szerződés megtámadása nélkül lehet az eltérő szerzési arányra hivatkozással közös vagyon megosztása iránti igényt érvényesíteni [Ptk. 578/G. § (1) bek., 200. § (1) bek., 207. § (2) bek., 216. § (1) bek., 32/1969. (IX. 30.) Korm. r. 5. § (1) bek. a) és c) pont, 8. § (3) bek., 16/1969. (IX. 30.) ÉVM-PM-MÉM r. 7. § (1) bek., 11. §].*

BH2002. 197. *I. Egyedi pénzkölcsönzés nem tekinthető olyan pénzügyi szolgáltatásnak, amely csak engedéllyel végezhető, ezért az engedély hiányában kötött egyedi kölcsönszerződés semmissége nem állapítható meg [Ptk. 200. § (2) bek., 523. § (1) bek., 1996. évi CXII. tv. 3. § (1) bek. b) pont, (3) és (4) bek.].*

BH2002. 94. *II. A szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére alapított megtámadás esetében a bíróságnak a forgalmi értéken felül az eset összes körülményét vizsgálnia kell [Ptk. 200. § (1) bek., 201. § (2) bek., 244. §, 245. § (3) bek., PK 267. sz.].*

BH2002. 57. *A házastársi vagyonközösséget kizáró vagyonjogi szerződés a házastárs korlátozott helytállási kötelezettségét kizárja [Csjt. 27. § (1) és (2) bek., 30. § (2) bek., Ptk. 200. § (1) bek., Pp. 206. § (1) bek., 215. §].*

BH2001. 572. *Jó erkölcsbe ütköző ajándékozási szerződés semmissége [Ptk. 200. § (2) bek., 1993. évi II. tv. 11. § (3) bek.].*

BH2001. 571. *Alaki okból semmis a szerződés, ha abból nem tűnik ki, hogy tartalmát az olvasni nem tudó kiállítója számára a tanúk egyike megmagyarázta [Ptk. 200. § (2) bek., Pp. 196. § (3) bek., 206. § (1) bek.].*

BH2001. 542. *I. A követelés behajtására szakosodott gazdálkodó szervezetek a gazdasági életben ismert tevékenységet folytatnak. Az általuk pénzkövetelés behajtására kötött megbízási szerződés nem ütközik jogszabályba, így ez okból nem semmis [Ptk. 200. § (1) és (2) bek., 227. § (2) bek., 474. § (1) bek., 2000. évi CXVII. tv. 11. §].*

BH2001. 489. *II. Felszámolási eljárásban a biztosíték célú engedmény osztozik a többi biztosíték jogi sorsában, így ha a hitelező az engedményen alapuló követelést a felszámolás kezdő időpontjáig nem szedte be a kötelezettől, azzal már nem rendelkezhet. Az adós által meghatározott célból nyújtott biztosíték a felszámolás körébe tartozó vagyon része lesz [Ptk. 200. § (1) bek., 263. § (1) bek., 328-329. §-ai, az 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 47. § (1) bek., 57. § (1) bek.].*

BH2001. 483. *A szerződésnek a taggyűlés által történő jóváhagyása a társaság belső ügye. Kívülálló harmadik személlyel szemben a jóváhagyás hiányára nem lehet hivatkozni. A jóváhagyás elmaradása a harmadik személlyel kötött szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 200. § (2) bek., 219. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 183. § (2) bek. g) pont, 197. §, 199. § (2) bek.].*

BH2001. 473. *II. Az érvénytelenségi ok megszüntetése mellett a szerződés érvényessé nyilvánítása helyett a szerződést megelőző helyzet visszaállítása [Ptk. 200. § (2) bek., 201. § (2) bek., 202. §, 237. § (1) bek.].*

BH2001. 472. *A forgalmi érték meghatározása az önkormányzati törzsvagyon elidegenítése során [Ptk. 200. § (1) bek., 201. § (1) bek., 236. § (2) bek. c) pont].*

EBH2001. 439. *II. Felszámolási eljárásban a biztosíték célú engedmény osztozik a többi biztosíték jogi sorsában, így ha a hitelező az engedményen alapuló követelést a felszámolás kezdő időpontjáig nem szedte be a kötelezettől, azzal már nem rendelkezhet. Az adós által meghatározott célból nyújtott biztosíték a felszámolás körébe tartozó vagyon része lesz [Ptk. 200. § (1) bek., 263. § (1) bek., 328-329. §-ai, az 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 47. § (1) bek., 57. § (1) bek.].*

EBH2001. 436. *I. A követelés behatására szakosodott gazdálkodó szervezetek a gazdasági életben ismert tevékenységet folytatnak. Az általuk pénzkövetelés behajtására kötött megbízási szerződés nem ütközik*

jogszabályba, így ez okból nem semmis [Ptk. 200. § (1) és (2) bek., 227. § (2) bek., 474. § (1) bek., 2000. évi CXVII. tv. 11. §].

BH2001. 436. *A szerződés részleges érvénytelenségének megállapítása és jogkövetkezményeinek meghatározása körében irányadó szempontok [Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 239. §, 1988. évi VI. tv. 179. § (1) bek., 1993. évi XCII. tv. 9. §, 40. § (1) bek., Pp. 206. §].*

EBH2001. 435. *A gazdasági társaság taggyűlési határozatai, tagi döntései esetében a Ptk.-nak a semmisségre vonatkozó szabályai nem érvényesülhetnek, hanem a külön törvény, a Gt. rendelkezéseit kell irányadónak tekinteni [Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 296. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 17. § és 44-45. §-ai].*

BH2001. 425. *A bérlőkijelölési jog gyakorlása az állami tulajdonú községi szolgálati lakás önkormányzati tulajdonba kerülését követően [Ptk. 200. § (2) bek., 237. §, 1990. évi LXV. tv., 1991. évi XXXIII. tv. 43. § (5) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 23. § (2) bek., 31. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 45. § (2) bek., 102. § (1) bek., 117. § (3) bek., 1/1971. (II. 8.) ÉVM r. 90. (2) bek.].*

EBH2001. 425. *Kárpótlási jegyért vásárolt termőföld tulajdonjogát a kárpótlásra jogosult elidegenítheti [1991. évi XXV. tv (Kpt.) 21. § (1) bek., Ptk. 112. § (1) bek., 200. § (2) bek., 208. § (3) bek., Legf. Bír. XXV. számú Polgári Elvi Döntés].*

EBH2001. 409. *Nem tekinthető a közös tulajdon megszüntetésének jogáról való lemondásnak, és ezért nem semmis az a szerződés, amelyben a tulajdonostársak a megszüntetés egyes módjait zárják ki [Ptk. 147-148. §-ok, 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., PK 10. számú állásfoglalás].*

BH2001. 388. *Annak elbírálása, hogy a felperes igényérvényesítési jogosultsága (kereshetőségi joga) az általa nevezett alperesekkel szemben fennáll-e, az ügy érdemére tartozó olyan anyagi jogi kérdés, amelynek tárgyában a bíróságnak ítélettel kell határoznia. Ez esetben nem kerülhet sor sem a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítására, sem a per megszüntetésére [Ptk. 200. § (1) bek., 339. §, 349. §, 1991. évi LXIX. tv. 16. § (1) bek., 53. § (5) és (6) bek., 1988. évi VI. tv. 321. §, 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., 330. §, 1957. évi IV. tv. 72. § (1) bek., Pp. 2. § (1) bek., 130. § (1) bek. g) pont, 157. § a) pont, 213. § (2) bek.].*

BH2001. 384. *I. A szerződéskötést megelőző pályáztatási szabályok egyoldalú megsértése a felek között létrejött adásvételi szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (2) bek., 209/B. §, 209/C. §, 237. § (2) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 109/K. § (3) bek., 1995. évi XXXIX. tv. (Ptv.) 27. § (4) bek., 38. § (1) bek., 1995. évi XL. tv. 88. § (7) bek., 1997. évi CXLIX. tv. 4. §, 105/1996. (V. 30.) Korm. hat.].*

BH2001. 335. *I. A semmis szerződés érvénytelenségére bárki határidő nélkül hivatkozhat, ez azonban nem jelent bárki számára keresetindítási jogosultságot. Keresetindítási jogosultság csak a jogi érdekeltségét igazoló felperest illeti meg. A jogi érdekeltség megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 112. §, 115. § (1) bek., 117. § (3) és (4) bek., 200. § (2) bek., 234. §, 237. § (2) bek., 328. § (1) bek., Pp. 2. §, 123. §, 1988. évi VI. tv. 157. § (2) bek. a) pont, 1995. évi XXXIX. tv. 5. §, 1972. évi 31. tvr. 31. §, 27/1972. (XII. 31.) MÉM rendelet 93. §].*

BH2001. 332. *II. Közigazgatási, közhatalmi jogcselekmények végzésére vagy politikai aktivitásra vonatkozó akaratnyilvánítás nem lehet polgári jogi szerződés tárgya [Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH2001. 234. *I. Ha az adásvételi szerződés tartalma, az abban vállalt feltétel nem ütközik jogszabályba, a szerződés semmissége azon az alapon nem állapítható meg, hogy a szerződéskötést megelőző pályáztatási szabályokat megsértették [Ptk. 200. § (2) bek., 209/B. §, 209/C. §, 1995. évi XXXIX. tv. (Ptv.) 27. § (3) és (4) bek., 38. § (1) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 109/K. § (3) bek., 1995. évi XL. tv. 88. § (7) bek., 1057/1996. (V. 30.) Korm. határozat].*

BH2001. 225. *II. A biztosítási szerződés és a biztosítási szabályzat kapcsolata [Ptk. 200. § (1) bek., 540. § (2) és (3) bek.].*

BH2001. 220. *Nem tekinthető a közös tulajdon megszüntetésének jogáról való lemondásnak, és ezért nem semmis az a szerződés, amelyben a tulajdonostársak a megszüntetés egyes módjait zárják ki [Ptk. 147-148. §-ok, 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., PK. 10. sz.].*

BH2001. 182. *A gazdasági társaság taggyűlési határozatai, tagi döntései esetében a Ptk.-nak a semmisségre vonatkozó szabályai nem érvényesülhetnek, hanem a külön törvény, az 1988. évi VI. törvény rendelkezéseit kell irányadóaknak tekinteni [Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 296. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 17. § és 44-45. §-ai].*

BH2001. 168. *I. Létre nem jött haszonbérleti szerződés esetén az ingatlan tulajdonosa a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint tarthat igényt a földhasználat ellenértékeként térítésre (Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (1) és (2) bek., 218. § (1) bek., 361. §, 452. § (3) bek.].*

BH2001. 112. *Kárpótlási jegyért vásárolt termőföld tulajdonjogát a kárpótlásra jogosult elidegenítheti [1991. évi XXV. tv. (Kpt.) 21. § (1) bek., Ptk. 112. § (1) bek., 200. § (2) bek., 208. § (3) bek., Legf. Bír. XXV. számú PED].*
BH2001. 111. *Az eltartott súlyos betegségének az ismerete önmagában nem teszi a jó erkölcsbe ütközővé a tartási szerződést [Ptk. 200. § (2) bek.].*
BH2001. 28. *A közbeszerzésekről szóló 1995. évi XL. törvény 1999. évi LX. törvénnyel történt módosítása (1999. szeptember 1. napja) előtt lefolytatott közbeszerzési eljárás alapján kötött szerződések esetében is alkalmazhatóak a Ptk. 200. §-ának (2) bekezdése szerinti jogkövetkezmények [1999. évi LX. tv.-nyel módosított 1995. évi XL. tv. 88. § (1) bek. c) pont és (7) bek., Ptk. 200. § (2) bek., 4/1999. PJE].*
BH2000. 556. *Az időközben magyar állampolgárságot szerzett külföldi által kötött kezességi szerződés annak ellenére nem érvénytelen, hogy korábban - a jogszabály által szükségessé tett - devizahatósági engedélyt a kezességvállaló nem szerezte be [Ptk. 200. § (2) bek., 215. § (1) és (3) bek., 237. § (2) bek., 1974. évi 1. tvr. 6. § (1) bek., 1995. évi XCV. tv. 89. §].*
BH2000. 550. *A szerződéseket nem elnevezésük, hanem tartalmuk szerint kell elbírálni, ezért a tévesen társaságiszerződés-módosításnak nevezett, de tartalma szerint üzletrész-adásvételi szerződés érvénytelenségére - speciális rendelkezés hiányában - a Ptk. szabályai az irányadóak [1988. évi VI. tv. 17. §, 169. §, 171. § (2) bek., 179. §, Ptk. 200. § (2) bek.].*
BH2000. 539. *Házastársi vagyonközösséget megszüntető szerződés érvénytelensége a jó erkölcsbe ütközés alapján [Ptk. 200. § (1)-(2) bek., 201. § (2) bek., Csjt. 27. § (2) bek., 31. § (5) bek.].*
BH2000. 457. *I. A szerződés színlelt jellege, s ebből következően annak semmis volta nem állapítható meg, ha több szerződő fél közül akár csak az egyik fél akarata irányul is az adott szerződés megkötésére [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (4) bek., 328. § (1) bek., 373. § (4)-(5) bek.].*
EBH2000. 342. *A közbeszerzésekről szóló 1995. évi XL. törvény 1999. évi LX. törvénnyel történt módosítása (1999. szeptember 1. napja) előtt lefolytatott közbeszerzési eljárás alapján kötött szerződések esetében is alkalmazhatók a Ptk. 200. §-ának (2) bekezdése szerinti jogkövetkezmények [1999. évi LX. tv.-nyel módosított 1995. évi XL. tv. 88. § (7) bek., Ptk. 200. § (2) bek., 4/1999. Polgári jogegységi határozat].*
EBH2000. 331. *A szerződéseket nem elnevezésük, hanem tartalmuk szerint kell elbírálni. Ezért a tévesen társasági szerződésmódosításnak nevezett, de tartalma szerint üzletrész adásvételi szerződés érvénytelenségére - speciális rendelkezés hiányában - a Ptk. szabályai az irányadók [1988. évi VI. tv. (a továbbiakban: Gt.) 17. §, 169. §, 171. § (2) bek. 179. §, Ptk. 200. § (2) bek.].*
BH2000. 297. *Biztosítási szerződés alapján járó igény elbírálásánál a kamatfizetés kezdő időpontja, ha a betörés elkövetője ellen büntetőeljárás indult [Ptk. 5. § (1) és (2) bek., 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., 298. §, 536. §, 548. §, 553. § (1) bek., Biztosítási Szabályzat VII. pontja].*
BH2000. 260. *II. A jó erkölcsbe ütköző szerződés ismérvei [Ptk. 200. § (2) bek.].*
BH2000. 249. *A biztosító szolgáltatásának esedékessége a betöréses lopással, rablással megvalósuló biztosítási eseményekkel kapcsolatos helytállási kötelezettsége esetén [Ptk. 5. § (1)-(2) bek., 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., 298. § a) pont, 536. § (1) bek., 548. §, 553. § (1) bek.].*
BH2000. 248. *A szerződés teljesítésének ideje és módja dologszolgáltatás esetében [Ptk. 200. § (1) bek., 279. § (2) bek., 365. § (1) bek.].*
BH2000. 247. *A szerződéskötési szabadság nem értelmezhető akként, hogy a szerződés jogellenes vagy nyilvánvalóan egyoldalú előnyt meghatározó kikötést is tartalmazhat [Ptk. 200. § (1) bek.].*
BH2000. 230. *Közérdekű kötelezettségvállalók adományait kezelő alapítvány vagyonkezelésének jogszerűsége [Ptk. 74/B. §, 74/F. §, 200. § (2) bek., 593. §, 594. §].*
BH2000. 215. *Az ún. piramis elv alapján működtetett szerencsejáték - mint a jó erkölcsbe ütköző és színlelt szerződéseken alapuló játékforma - az alapjául szolgáló szerződések semmissége folytán az eredeti állapot helyreállításának kötelezettségét vonja maga után [Ptk. 200. § (2) bek., 204. § (1) bek. a) pont, 237. § (1) bek.].*
BH2000. 214. *II. A szerződési szabadság elve folytán a nem üzletszerűen gyakorolt garanciavállalás vagy kezesség miatt - azon a címen, hogy a vállaló nem pénzintézet volt - a szerződés semmissége nem állapítható meg [Ptk. 200. § (1)-(2) bek., 1991. évi LXIX. tv. 3. § (1) bek. e) pont, 4. § (1) bek. d) pont, 8. § (1) bek.].*
BH2000. 165. *Alapítvány ingatlanhasználati joga terjedelmének vizsgálatakor a jogszabályban alkalmazott személyes szükséglet fogalmának értelmezése [Ptk. 165. § (1) bek., 200. § (2) bek., 205. § (1) bek., 312. § (2) bek., 313. §].*
BH2000. 150. *A tilos szerződés fogalmi elemei [Ptk. 200. § (2) bek., 210. §, Pp. 274. § (5) bek.].*

BH2000. 149. *A felek akarategységének - az ajánlat eltérő tartalmú elfogadása folytán bekövetkezett - hiánya a szerződés létrejöttének akkor is akadálya, ha a felek ellentétes akarata kevésbé lényeges feltételekre vonatkozik [Ptk. 200. § (1) bek., 213. § (2) bek.].*

BH2000. 69. *Az önkormányzati közgyűlés elnöke mind az önkormányzatnak, mind az önkormányzat hivatali apparátusának képviseletére jogosult. Az önkormányzat hivatali apparátusának dolgozóját felhatalmazhatja arra, hogy az önkormányzat nevében harmadik személlyel szerződést kössön. Ilyen felhatalmazás esetén a megbízott által kötött szerződés érvénytelensége - a képviseletre vonatkozó szabályok megsértése miatt - nem állapítható meg [Ptk. 200. § (2) bek., 219. § (2) bek., 221. § (1) bek., 223. § (1) bek., 237. § (2) bek., 301. § (1) és (4) bek., 389. §, 685. § c) pont, 1991. évi XXXII. tv., 1992. évi XXIII. tv. 21. § (2) bek., 4/1991. (II. 13.) PM r. 3. § (1) bek., 16. §].*

BH2000. 64. *Korlátolt felelősségű társaság társasági szerződése az üzletrésznek kivülállóra történő átruházását megtilthatja, illetőleg az ilyen átruházás lehetőségét taggyűlési jóváhagyáshoz kötheti [1988. évi VI. 170-172. §-ai, 174. § (2)-(3) bek., Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH2000. 24. *A gazdasági társaság tulajdonosai, egyben ügyvezetői által bejelentett csődhelyzetet közvetlenül megelőzően a társaság által lízingelt személygépkocsik adásvétel keretében, az ügyvezetők részéről történő megvásárlása a jó erkölcsbe ütközik, mert elvonja a társaság hitelezőinek kielégítési alapját. Az ilyen adásvételi szerződések semmisek [Ptk. 1. §, 117. § (2) bek., 200. § (2) bek., 237. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 183. § (2) bek. g) pont, 194. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 37. §, 40. § (1) bek., 1995. évi CXVII. tv. 69. § (5) bek. a) pont].*

BH2000. 14. *Nem teszi érvénytelenné a tartási szerződést, ha a felek attól - jogszabály által nem tiltott körben - egyező akarattal eltérnek [Ptk. 200. § (1) bek., 207. § (4) bek. 586. §].*

BH2000. 13. *Tulajdonszerzés hiányában érvénytelen a casco biztosítási szerződés, ha a szerződő fél a gépkocsit nem tulajdonostól szerezte [Ptk. 548. §, 117. § (1) bek., 193. § (1) bek., 200. § (2) bek., 355. § (4) bek.].*

BH2000. 12. *I. A biztosítási szerződés teljesítése jogcímén igényt érvényesítő felet terheli a bizonyítási kötelezettség a tekintetben, hogy a szerződésben meghatározott lényeges körülményváltozás bejelentése elmaradt ugyan, de azt a biztosító a szerződéskötéskor ismerte, vagy az nem hatott közre a biztosítási esemény bekövetkeztében [Ptk. 200. § (1) bek., 540. § (2)-(3) bek., 547. § (1) bek., 550. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 567. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1999. 519. *A minisztériumok önálló jogi személyek, ezért valamely állami tulajdonú cég követelésének kivásárlása esetén a minisztérium és az állam között nem jön létre olyan személyegyesülés, amely a szerződésnek a Ptk. 322. §-a szerinti megszűnését eredményezné [Ptk. 28. § (2) bek., 200. § (2) bek., 322. §, 1979. évi II. tv. 17. § (3)-(5) bek., 20. § (3) bek.].*

BH1999. 419. *A lakosság széles körét érintő szolgáltatás (pl. távhőszolgáltatás) közérdeket képvisel, ezért az erre vonatkozó (pl. üzemeltetési) szerződés semmisségének megállapítása érdekében az ügyészségnek van keresetindítási lehetősége [Ptk. 200. § (2) bek., 227. § (2) bek., 237. § (2) bek., 95. § (1) bek., Ptké. 36/A. §, 1990. évi LXV. tv. 79. § b) pont, 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. c) és d) pont, 6. §, 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 10. § 1. és 5. pont].*

BH1999. 409. *A jó erkölcsbe ütközik és ezért semmis az a házassági vagyonjogi szerződés, amely az egyik házastárs csaknem teljes különvagyonát és a közös vagyon egészét valós ellentételezés nélkül a másik házastársnak juttatja [Ptk. 4. § (1) bek., 200. § (1) és (2) bek., Csjt. 1. § (3) bek., 27. § (2) bek., 31. § (5) bek.].*

BH1999. 382. *A gazdálkodó szervezet - a felszámolás kezdő időpontja után - a szerződést a felszámoló útján a Ptk. általános szabályai szerint is jogosult megtámadni, továbbá kérheti többek között a hitelezők kielégítésének meghiúsításával elkövetett csődbűntett vagy a jó erkölcsbe ütköző szerződés esetén - a szerződés semmisségének megállapítását is [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 4. § (1) bek., 34. § (2) bek., 40. § (1) bek., 61. § (4) bek., Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 237. § (1) bek., Pp. 9. § (1) bek.].*

BH1999. 366. *Tartási szerződéssel kapcsolatban állított érvénytelenségi okok vizsgálatánál irányadó körülmények [Ptk. 17. §, 18. §, 200. § (2) bek., 201. §, 202. §, 586. § (1) és (2) bek., 658. § (1) bek., 1991. évi XLI. tv. 117. § (3) bek., Ptké. 38. § (3) bek., Pp. 206. §].*

BH1999. 304. *A biztosítási szerződés értelmezésénél ügyleti feltételként a biztosítási szabályzatot figyelembe kell venni [Ptk. 200. §, 1. bek., 207. § (1) bek., 536. § (1) bek. és 548. §].*

BH1999. 203. *A családi otthon biztosítási szerződés megkötésével a szerződés részévé válik az Ingóbiztosítási Szabályzat is. Ez azzal a jogkövetkezménnyel jár, hogy a jogügylet teljesítéséből származó jogvita elbírálása során annak előírásait alkalmazni kell [Ptk. 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., Ingóbiztosítási Szabályzat IV/3/A. pont].*

BH1999. 157. *A megtévesztésre alapított megtámadás elbírálásánál az üggyel kapcsolatban hozott büntetőítélet figyelembevétele [Ptk. 200. § (2) bek., 210. § (4) bek., Pp. 9. §].*

EBH1999. 124. *A még nem teljesített szerződést a felszámoló jogosult felmondani. A kölcsönszerződést biztosító engedményezési szerződés megkötésével e szerződés teljesült, ezért az engedményezési szerződés már nem mondható fel. Ez nem érinti a kölcsönszerződés felmondásának lehetőségét [1991. évi IL. tv. 35. § (1) és (2) bek., 47. § (1) bek., Ptk. 200. § (1) bek., 329. § (1) és (2) bek., 523. § (1) bek.].*

BH1999. 124. *A kölcsönt adó részéről a tartozásátvállaláshoz való hozzájárulás megtagadása nem jogellenes magatartás, ezért kártérítési felelősségét nem alapozza meg [Ptk. 5. § (2) bek., 200 § (1) bek., 332. §, Pp. 164. § (1) bek., 61/1985. (XII. 27.) MT r. 10. § (2) bek.].*

EBH1999. 117. *Ha a társasági szerződés az üzletrész átruházása esetén az üzletrész felosztását kizárja, az üzletrész felosztását eredményező, üzletrészhányad átruházásról szóló szerződés akkor is semmis, ha az átruházáshoz a taggyűlés hozzájárult [1988. évi VI. tv. 17. §, 176. § (1) és (3) bek., Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1) bek.].*

BH1999. 115. *Tartalmában összefüggő, albérletre, valamint bérleti jog későbbi időpontban történő átruházására irányuló szerződéssel összefüggő jogvita egységes elbírálása [1993. évi LXXVIII. tv. 42. § (1) bek., Ptk. 200. § (1) bek., 205. § (4) bek., 208. § (1), (3) és (5) bek., 215. § (1) bek., 19/1984. (IV. 15.) MT r.].*

EBH1999. 112. *A pilótajáték elvén működő rendszerhez kapcsolódó szerződések jóerkölcsbe ütköznek, ezért semmisek [Ptk. 200. § (2) bek., 204. § (1) bek., 237. § (1) bek.].*

BH1999. 75. *A kárpótlási jegy mint értékpapír tulajdonjogának változásánál irányadó szabályok [1991. évi XXV. tv. 6. § (2) bek., Ptk. 119. §, 200. § (2) bek., 210. § (4) bek., 227. § (1) bek., 338/B. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek., 369. (1) bek.].*

BH1999. 64. *Önkormányzati garázs bérleti jogának ellenérték fejében történő átengedésére irányuló szerződés érvénytelensége [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 38. § (1) bek., 1/1972. (L 19.) Korm. r.].*

BH1998. 600. *Munkahelyteremtő beruházáshoz nyújtott állami támogatás visszakövetelése esetén a polgári jogi szabályok alkalmazása [Ptk. 198. § (1) bek., 200. § (1) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 125. § (1) bek., 1992. évi LXXXIII. tv. 71. § e) pont, 73. § (2) bek., 97/1992. (VI. 16.) Korm. r. 7. §, 169/1993. (XII. 3.) Korm. r.].*

BH1998. 599. *I. Az egyik önkormányzat tulajdonából - pl. adásvétel útján - a másik önkormányzat tulajdonába kerülő ingatlanra nézve fennálló - jogszabályon alapuló - elővásárlási jogok. közül annak van elsőbbsége, amelyet a korábbi tulajdonos önkormányzat határozatában megjelölt, ha ezt a határozatot az arra jogosultak nem támadták meg [Ptk. 5. § (1) bek., 200. § (2) bek., 1990. évi LXXXIII. tv. 13. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 80. § (1) bek., 107. § (2) bek., 1991. évi XXXIII. tv. 39. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 45-60 §-ai, 1. sz. mell. IV. pont, 3211969. (IX. 30.) Korm. r., 16/1969. (IX. 30.) ÉVM-MÉM-PM r.].*

BH1998. 599. *II. Semmisségi okra hivatkozó kereset esetén a perlési jogosultság vagy törvényi felhatalmazás alapján, vagy a jogi érdekeltség bizonyítása esetén állapítható meg [Ptk. 200. § (2) bek., Pp. 2. § (1) bek., 49. § (1) bek.].*

BH1998. 591. *Öröklési szerződés érvénytelenségének megállapítására irányuló perben a tényállás felderítésének szempontjai [Ptk. 200. § (2) bek., 202. §, 201. § (2) bek., 653. §, 655. § (1) bek., Pp. 147. §, PK 85.].*

BH1998. 480. *Érvénytelen az önkormányzati lakásra vonatkozó bérleti szerződés, ha nem a rendelkezésre jogosult képviselő-testület döntött a hasznosításról, illetve ha azt a felek az alakiság megsértésével kötötték [Ptk. 200. § (2) bek., 217. § (1) bek., 237. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 2. § (5) bek., 31. § (1) bek.].*

BH1998. 426. *Vegyes tulajdonú házingatlanban levő, állami tulajdonú hányad elidegenítése esetében a bennlakó bérlőt követő, de a kívülállót megelőző elővásárlási jog illeti meg a tulajdonostársat [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1) bek., 32/1969. (IX. 30.) Korm. r. 4. §, 5. § (1), (3) és (5) bek., 12. § (1) bek., 13. §].*

BH1998. 384. *I. Az alakiság jelentősége a biztosítási szerződés megszűntének megállapításánál [Ptk. 200. § (1) bek., 218. § (1) bek., 537. § (1) bek.].*

BH1998. 373. *Semmissége üzletlánchoz nem tartozó állami vagyon esetén üzletrész átruházására vonatkozó szerződésnek [1990. évi LXXIV. tv. (Ept.) 2. §, 14. §, Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH1998. 332. *Jogszabályba ütköző - a szolgálati lakást érintő - értékesítési ajánlat érvénytelen [Ptk. 200. § (2) bek., 211. §, 32/1969. (IX. 30.) Korm. r., 16/1969. (IX. 30.) ÉVM-MÉM-PM. r., 3/1992. (IV. 14.) Önkormányzati r.].*

BH1998. 290. *Nincs jogi akadálya annak, hogy az adós és a hitelező a kölcsönszerződésüket és/vagy a jelzálogjog alapítására vonatkozó megállapodásukat módosítsák, ezért a hitelezőnek az egyes jogairól való lemondása - még akkor is ha ennek földhivatali bejegyzése még nem történt meg - jogszerű. Az ilyen*

megállapodás után a végrehajtási eljárásban árverésen kívüli értékesítésre kötött szerződés nem semmis [14/1979. (IX. 27.) IM r. 49. § (2) bek., Ptk. 200. § (2) bek., 295. §].

BH1998. 226. *Az érvénytelen szerződés érvényessé nyilvánításának mellőzése, ha a felek kinyilvánított akarata is a szerződéses jogviszony felszámolására irányult [Ptk. 237. § (1)-(2) bek., 200. § (2) bek., 234. §, 1974. évi 1. tvr. 6. § (1) bek. b) p.].*

BH1998. 138. *I. A jó erkölcsbe ütközik, s ezért semmis a szerződés, ha a kezességet vállaló cég igazgatója és annak a gazdasági társaságnak az ügyvezetője, akiért a kezességvállalás történt, azonos személy [Ptk. 200. § (2) bek., 221. § (3) bek.].*

BH1998. 91. *I. Az előszerződéstől való elállás jogát a felek - mindkét szerződő fél javára - már az előszerződésükben kiköthetik [Ptk. 200. § (1) bek., 208. § (5) bek.].*

BH1998. 91. *II. Az előszerződéstől való elállási jog kikötése nem sérti a Ptk. 4. §-ában és 5. §-ában foglalt jogelveket, ezért az ilyen megállapodás semmisséget nem von maga után [Ptk. 4. §, 5. §, 200. § (2) bek.].*

BH1998. 16. *A személyfuvarozási szerződési feltételeket az utasok ráutaló magatartással elfogadhatják. Ennek következtében azok a közlekedési vállalat és az utasok között létrejött ügylet feltételévé válnak. Ez pedig a Ptk. rendelkezéseibe nem ütközik [Ptk. 200. § (1) bek., 216. § (1) bek., 29/1991. (XII. 9.) Önkormányzati rendelet 4. §].*

BH1997. 592. *I. A tartási szerződés és az otthonházban nyújtandó tartásra, gondozásra és ápolásra irányuló szerződés elhatárolása [Ptk. 586. §, 200. § (1) bek.].*

BH1997. 491. *II. Az ingatlan-nyilvántartás adatainak az ingatlanra vonatkozó adásvételi vagy előszerződés megkötése előtti megismerésének elmulasztása a vevő kockázata. Az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett adatokat az eladó - együttműködési kötelezettsége keretében - nem köteles a vevővel külön közölni [Ptk. 200. § (1) bek., 205. § (3) bek., 207. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 2. § (1) bek.].*

BH1997. 477. *I. Érvénytelen elidegenítési és terhelési tilalom törlése [Ptk. 114. § (2) bek, 200. § (2) bek.].*

BH1997. 448. *II. Ha az ellenérték fizetését megtagadó vevő a kérdéses ingatlant időközben továbbértékesíti, az eredeti eladó elállása folytán megszűnt adásvételi szerződéssel kapcsolatos restituálási kötelezettség miatt az utóbb kötött adásvételi szerződés érvénytelen. Az eredeti eladó is kérheti a bíróságtól a tulajdonjogi bejegyzések törlését az ingatlan-nyilvántartásból [Ptk. 117. § (1) bek., 200. § (2) bek., 1972. évi 31. tvr. 1. §, 2. §, 30. § (1) bek. b) pont, 31. § (2) bek.].*

BH1997. 391. *Az iparjogosítvány hiánya önmagában nem eredményezi a vállalkozási szerződés semmisségét, ha egyébként a szerződés tárgyát jelentő szolgáltatást a jogszabály nem tiltja [Ptk. 200. § (2) bek., 1990. évi V. tv.].*

BH1997. 330. *A biztosítót az új érték térítésére vonatkozó szerződéses kötelezettsége a gépjármű tényleges gyártási idejének figyelembevétele alapján terheli [Ptk. 200. § (1) bek., 210. § (3) bek.].*

BH1997. 292. *Gyermektartásdíj tárgyában kötött egyezség megtámadásánál figyelembe veendő körülmények [Csjt. 69/C. §, Ptk. 200. § (1) bek.].*

BH1997. 241. *Ha az ingatlanközvetítő egy zártkörű pályázaton meghirdetett ingatlan eladójának megbízottjaként eljárva - egy másik szerződés alapján, amelyről azonban az eladót nem tájékoztatta -, azt a vevőt közvetíti ki, akitől e tevékenysége miatt, ugyancsak közvetítői díjat vett fel vagy kötött ki szerződésben, ez utóbbi szerződés - mint a jó erkölcsbe ütköző semmis [Ptk. 200. § (2) bek., 201. § (1) bek., 221. § (3) bek., 227. § (2) bek., 237. § 474. § (2) bek., 1990. évi VIII. tv., 13/1988. (XII. 27.) ÉVM r. 1. § a) pont].*

BH1997. 220. *A hibás teljesítésért való felelősség kizárása miatt szavatossági igény - s ezen belül az elállás jogkövetkezménye - eredményesen nem érvényesíthető [Ptk. 200. § (1) bek., 305-307. §-ok].*

BH1997. 121. *A kárpótlási jegyek piaci értéken való beszámítása az állami vagyon privatizációja során [Ptk. 200. § (1) bek., 226. § (1) bek., 1991. évi XXV. tv. 5. § (2) és (5) bek., 6. § (3) bek., 7. § (1) bek. a) pont, (2) és (3) bek.].*

BH1997. 37. *Ha a jogosult által a szerződéskötéskor ismert hibák tekintetében a felek a szerződésben rendelkeztek, a szavatossági felelősségre a szerződés kikötése az irányadó [Ptk. 200. § (1) bek., 305. § (3) bek.].*

BH1996. 590. *Az öröklési szerződés megtámadására csak az arra jogosult által felhozott okok alapján van jogi lehetőség; érvénytelensége hivatalból nem, hanem csak akkor vehető figyelembe, ha arra az érdekelt hivatkozik. Ebből következik, hogy a bíróság az öröklési szerződést csak az érvényesített megtámadási ok alapján és a perben álló felek egymás közti viszonyában nyilváníthatja érvénytelennek. Ennek további következménye, hogy az egyes érvénytelenségi okok önálló kereseti kérelmek [Ptk. 653. §, 656. §, 200. § (2) bek., 203. § (1) bek., Pp. 247. §].*

BH1996. 328. *A kötelezettségvállalás jeléül a szerződés megkötésekor lehet foglalót adni. Nem ütközik jogszabályba azonban az, ha a szerződés megkötésekor a felek a korábban más rendeltetéssel - bánatpénzként - átadott összeget foglalóvá minősítik át [Ptk. 200. § (1) bek., 243. § (1) és (2) bek., 245. § (1) bek.].*

BH1996. 323. *Költségvetési szerv harmadik személy tartozásáért kezességet jogszabály tilalma folytán nem vállalhat. Ez a tilalom értelemszerűen a költségvetési szerv óvadékfizetési kötelezettségvállalására is vonatkozik [1992. évi XXXVIII. tv. 66. §, 100. § (1) bek. b) pont, Ptk. 200. § (2) bek., 270. § (1) bek., 272. § (1) bek.].*

BH1996. 306. *A lehetetlen szolgáltatással kecsegtető szerződés (pilótajáték) a jó erkölcsbe ütközik, így semmis [Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH1996. 265. *Külföldi fizetőeszközzel kapcsolatos szerződés érvénytelensége esetén az eredeti állapot helyreállításának lehetőségét az adott jogviszony alapján esetenként kell vizsgálni [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1)-(2) bek., 278. § (4) bek., 292. § (1) bek., 27/1990. (XII. 27.) PM r., 1/1974. (I. 17.) PM r. 30. §].*

BH1996. 253. *A büntetőítéletben megállapított csalás bűntette a szerződéssel kapcsolatban a tévedésbe ejtésre, illetve tévedésben tartásra utal, ami nem semmisségi, hanem megtámadási ok [Ptk. 207. § (3) bek., 200. § (2) bek., 210. § (1) és (4) bek., Pp. 9. §].*

BH1996. 201. *Ha az új lakás kiutalásának feltétele a régi lakás leadása, úgy érvénytelen a régi lakásra kötött kedvezményes adásvételi szerződés [Ptk. 200. § (2) bek., 237. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 9. § (1) bek., 15. § (3) bek., 98/A. § (1) bek., 32/1969. (IX. 30.) Korm. r. 5. § (1) bek.].*

BH1996. 200. *A bűncselekményt is megvalósító, tévedést okozó és megtévesztő jognyilatkozat önmagában nem eredményezi a jogügylet semmiségét. Az így létrejött szerződést csak az támadhatja meg, aki tévedésben volt, illetve akit megtévesztettek [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (3) bek., 210. § (1) és (4) bek., 523. § (1) bek. Pp. 9. § (1) bek.].*

BH1996. 94. *A gondnok a cselekvőképtelen örökhagyó helyett az ő képviseletében még a gyámhatóság jóváhagyásával sem köthet öröklési szerződést [Ptk. 21. §, 200. § (1) bek., 623. § (2) bek., 653. §, 656. §].*

BH1995. 719. *A túlbiztosítás jogszabályi tilalma folytán az utóbb kötött biztosítási szerződés semmis. A károsult a semmis szerződés alapján birtokába jutott kártérítési összeg visszafizetése után, a káresemény szabályos bejelentését követően - akár beszámítási kifogás útján - érvényesítheti kártérítési követelését az érvényes biztosítási szerződés alapján [Ptk. 200. § (2) bek., 296. § (1) és (2) bek., 549. § (1) bek.].*

BH1995. 718. *I. Ingatlan bérleti díja nemcsak pénzben, hanem pl. az épület állagát fenntartó vagy javító, természetbeni munkavégzéssel teljesíthető szolgáltatásban is meghatározható. Az egyenértékűség és a visszterhesség elvének azonban ilyen esetben is érvényesülnie kell [Ptk. 200. § (1) bek., 201. § (1) bek., 423. §].*

BH1995. 646. *Az öröklési szerződésekre is irányadó a végrendeletekre vonatkozó szabály, hogy az érvénytelenségre csak az hivatkozhat, aki az érvénytelenség megállapítása esetén maga örököl vagy tehertől mentesül. Ennek következménye, hogy az öröklési szerződést is csak az érvényesített megtámadási ok alapján és csak a peres felek viszonyában lehet érvénytelenné nyilvánítani [Ptk. 655. § (1) bek., 656. §, 653. §, 207. § (4) bek., 200. § (2) bek.].*

BH1995. 513. *Nem jelent önmagában semmis szerződési kikötést, ha a termelő kötelezettséget vállal arra, hogy a megrendelő által a termékértékesítési szerződés teljesítése érdekében igénybe vett hitellel kapcsolatos kamatterheket átvállalja [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (1) bek., 239. §, 277. § (1) bek., 301. §, 528. § (1) bek.].*

BH1995. 512. *Önkormányzati lakás értékesítésénél - a képviselő-testületi rendeleten alapuló - kikiáltási ár alatti áron létrehozott szerződés semmis [Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH1995. 457. *Nincs törvényi akadálya annak, hogy a kölcsönszerződésben harmadik személy a kölcsön visszafizetéséért az adóssal egyetemleges fizetési kötelezettséget vállaljon [Ptk. 200. § (1) bek., 337-338. §, 523. § (1) bek.].*

BH1995. 399. *Érvénytelen az osztalékelőleg folyósítására kötött szerződés, ha a közgyűlés a mérleg szerinti nyereség felosztása tárgyában még nem határozott [1988. évi VI. tv. (Gt.) 17. § 266. § (1) bek., 278. § (1) bek. f) pont, Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1) bek.].*

BH1995. 341. *Gondozásra és ellátásra kötött szerződés módosításával és felmondásával kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 200. §, 217. § (2) bek., 240. § (2) bek.].*

BH1995. 275. *A devizahatósági engedély utólagos beszerzésére a perben határidőt kell biztosítani [1974. évi l. tvr. 5. § (1) bek. e) p., Ptk. 200. § (2) bek., 237. §, Pp. 152. § (1) bek.]*

BH1995. 159. *Öröklési szerződés érvénytelenségének megállapítására irányuló perben a különvagyoni igények értékelése, a kötelmi jogi és a dologi jogi megítélés egybevetése [Csjt. 27. § (1) bek., Ptk. 117. § (1) bek., 200. § (2) bek., 227. § (2) bek., Pp. 206. §, 270. § (1) bek.].*

BH1995. 158. *Tartási szerződés semmisségének megállapítása [Ptk. 200. § (2) bek., 201. § (2) bek., 237. § (1) bek., 586. § (1) bek., Pp. 24. §, 182. §].*

BH1995. 120. *A kijelölt felszámoló a felszámolás alá került gazdálkodó szervezet vagyonát ingyenes engedményezés útján nem csökkentheti. Az ilyen engedményezés akkor is semmis, ha annak kedvezményezettje egy ugyancsak felszámolás alá került másik gazdálkodó szerv, aki egyben hitelezője az engedményezőnek [Ptk. 200. § (2) bek., 234. §, 329. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 3. § (1) bek., 16. § (1) bek. b) pont, 23-28. §-ok, 30. § (1) bek.].*

BH1995. 112. *Jogutódlásra vonatkozó közgyűlési határozatok, illetőleg betételhelyezésre vonatkozó szerződések semmissége. - A társaságitőke-leszállítás cégbírósági bejegyzéséig mind a tőke, mind annak hozadéka a társaságot, és nem annak egyes tagjait illeti meg [Ptk. 200. § (2) bek., 332. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 44-45. §-ai, 266-267. §-ai, 312. §, 216. § (3) bek.].*

BH1995. 90. *Az üzemeltetői jog kezelői jog hiányában is feljogosítja az üzemeltetőt, hogy a hasznosítás tárgyában érvényes szerződés kössön [Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH1994. 591. *A szerződés érvényességét a megkötés időpontjában irányadó tények és körülmények alapján kell megítélni [Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (1) bek.].*

BH1994. 536. *Nyaralóra kötött bérleti szerződést a használatbavételi engedély hiánya önmagában nem teszi érvénytelenné [Ptk. 200. § (2) bek., 423. §, 12/1986. (XII. 30.) ÉVM r. 24. §).*

BH1994. 362. *A szerződés jogszabályba ütköző voltából fakadó semmisség jogkövetkezményének alkalmazásánál nincsen jetentősége a semmisségi ok bekövetkezésével kapcsolatos felróhatóságnak [Ptk. 4-5. §-ai, 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 237. § (1) bek.].*

BH1994. 329. *A versenytárgyalás szabályainak megszegése - mivel ehhez jogszabály más jogkövetkezményt fűz - nem eredményezi a szerződés semmisségét [Ptk. 200. § (2) bek., 1987. évi 19. tvr. 13. § (2) bek., 15. § (2) bek., 21. §].*

BH1994. 266. *I. A bizományos felelősségére - külkereskedelmi célú bizományi szerződés esetén is - a Ptk. 509. §-ának (2) bekezdése irányadó. Nincsen azonban jogi akadálya annak, hogy a felek a bizományos felelősségének terjedelmét ettől eltérően határozzák meg [Ptk. 200. § (1) bek., 509. § (2) bek.].*

BH1994. 186. *Az ipargyakorlásra vonatkozó jogszabályok alapján kell megállapítani, hogy a jogszabály jogosítvány hiánya miatt a szerződést meg akarta-e fosztani ügyleti hatályától [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1) és (2) bek., 389. §, 391. § (2) bek., 1990. évi V. tv. 4. § (1) bek.).*

BH1994. 146. *I. Semmis az adásvételi szerződésnek az a kikötése, amely szerint az állami tulajdonban álló házingatlant nem állami szerv a vételár részletekben való megfizetése ellenében vásárolja meg [Ptk. 200. § (2) bek., 32/1969. (IX. 30.) Korm. r. 9. § (1) bek., 13. §].*

BH1993. 695. *II. Ingatlan adásvétele esetén a fizetési haladékra, illetőleg a részletfizetés engedélyezésére vonatkozó megállapodás szóban is köthető [Ptk. 200. § (1) bek., 365. § (3) bek. XXV. PED.].*

BH1993. 630. *I. Szabadalmi oltalommal védett találmány hasznosítására kötött szerződésben egyösszegű díjfizetésben való megállapodás (ún. "belépő" kikötése) nem törvénysértő [Ptk. 4. § (2) bek., 1028/1979. (XI. l.) MT hat. 7/d pont Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH1993. 604. *Egy a rendszerváltozás folyamatát élő országban a felbomlott politikai és társadalmi struktúrához kötődő jelentős számú és nagy értékű vagyontárgy elidegenítésében érdekelt felekkel szemben a jó erkölcs követelményének szintjén megfogalmazott igény: győződjenek meg arról, hogy az ügyletük nem ellentétes-e a társadalmi közmegegyezéssel, nem sért-e a közmegegyezésen alapuló már megindult törvénykezési folyamatokat is [Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH1993. 578. *Vállalati üdülő alapítványba történő utalása esetén a részbeni érvénytelenség vizsgálata [Ptk. 199. §. 200 § (2) bek., 239. § (1) bek. c) pont, 1987. évi I. tv 13. § (3) bek.,1991. évi XXXIII. tv 53. § (2) bek. a) pont, 54. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek. g) pont, 146. § (2) bek., 252. § (2) bek.].*

BH1993. 566. *Ha a felek a helyiség használati jogának ingyenes átengedésében állapodtak meg, s ezt a jogszabály megengedi, a szerződés a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére hivatkozással megalapozottan nem támadható meg [Ptk. 200. § (1) bek., 201. § (2) bek., 19/1984. (IV. 15.) MT r. 3. § (1) bek., (4) bek. a) pont].*

BH1993. 552. *A bérlőkiválasztási jogért fizetett ellenérték megtérítése a munkavállaló által a munkaviszony megszűnése esetén [1/1971. (II. 8.) Korm. r. 7. §, 48/1982. (X. 7.) PM-ÉVM r. 12. §, Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH1993. 496. *A kontárszerződésből fakadó jogok és kötelezettségek [Ptk. 200. § (2) bek., 337. § (2) bek., 339. §, PK 32. sz., 1977. évi 14. tvr. 2. § (1) bek., 1990. évi V. tv. 8. § (1) bek.].*

BH1993. 312. *Az egyszer már végrehajtás során lefoglalt vagyontárgy ismételt elzálogosításának következményei [Ptk. 200. § (2) bek., 251. § (3) bek., 254. § (1) bek., 1979. évi 18. tvr. 31. §, 72. §, 75. § (3) bek.].*

BH1993. 242. *Jogszabályba ütközik és semmis a jogutód nélkül megszűnt gazdasági társaság volt tagjainak (részvényeseinek) olyan szerződése, amely a felszámolási eljárás, illetve végelszámolás mellőzésével a megszűnt gazdasági társaság vagyonának felosztására vagy átruházására irányul. Az említett szerződéssel kapcsolatos perben a bíróság nem dönthet a szerződés érvénytelenségének jogkövetkezményeiről [Ptk. 200. § (2) bek., 237. §].*

BH1993. 186. *Az egyéni vállalkozó a folyamatosan gyakorolt üzletszerű gazdasági tevékenysége körében a gazdálkodó szervezetekkel azonos elbírálás alá esik, ezért nem semmis - az egyéni vállalkozó megbízó és a gazdálkodó szervezet külkereskedelmi vállalat között létrejött - olyan szerződés, amely szerint a kedvezőbb feltételekkel megkötött külkereskedelmi szerződés révén elért előnyön osztoznak [Ptk. 200. § (2) bek., 508. § (1) bek., 685. § c) pont, 1990. évi V. tv. 15. §, 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 1. § (1) bek.].*

BH1993. 44. *A szerződésszegésért való felelősség kizárásának semmissége a vállalkozó által végzett építési munkák során keletkezett károkkal kapcsolatban [Ptk. 200. § (2) bek., 310. §, 314. § (2) bek.].*

BH1992. 760. *Jogszabályba ütköző alaptőke-emelés során részvény ellenértékeként befizetett vagyoni hozzájárulás visszafizetésére való kötelezés [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1) bek.].*

BH1992. 332. *I. A korlátolt felelősségű társaság társasági szerződésében meghatározott cégnév és tevékenységi kör módosítása csak valamennyi tag által aláírt és ügyvéd vagy jogtanácsos ellenjegyzésével ellátott okirattal történhet joghatályosan [1988. évi VI. tv. 19. § (2) bek., 21. § (1) bek. a) és c) pont, Ptk. 200. § (1) bek.].*

BH1992. 332. *II. A szerződő felek a mellékszolgáltatás nyújtása felől szabadon állapodhatnak meg, ha azonban valamelyik tag mellékszolgáltatást vállal, akkor annak feltételeiről, nem teljesítése esetére a szankciókról a társasági szerződésben rendelkezni kell [1988. évi VI. törvény 21. § (1) bek. e) pont, 155. § (1) bek., 157. § (2) bek. b) pont, 1978. évi II. tv. 28. § (3) bek., 34/E. § (1) bek., Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH1992. 332. *III. Korlátolt felelősségű társaság esetében a taggyűlés tartása nélküli határozathozatalnál a jogszabályban előírt 15 napos határidőt a társasági szerződés nem rövidítheti le [1988. évi VI. törvény 192. § (2) bek., Ptk. 200. § (1) bek.].*

BH1992. 239. *A Ptk.-ban nem nevesített szerződés elhatárolása a kezességtől. Szerződési nyilatkozat értelmezésének kérdései [Ptk. 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., 272. §].*

BH1991. 402. *Az egész szerződés érvénytelenné nyilvánításának mellőzése, ha a biztosítási szerződés részben érvénytelen, mert a felek a felmondási jogot - a szerződés módosításával - a biztosítási szerződés megkötésétől számított három évi időtartamot meghaladóan zárták ki. A felmondási jog érvényes kizárására vonatkozó határidő lejártának időpontja [Ptk. 200. § (2) bek., 239. § (1) és (2) bek., 551. § (2) bek., 1960. évi 11. tvr. 3. § (2) és (3) bek.].*

BH1991. 394. *Ingatlannak az OTP útján történő értékesítése esetén nincsen jogszabályi akadálya annak, hogy a vevő az eladó OTP-vel kötött szerződésben megállapított vételáron felüli összeg megfizetésében állapodjon meg az eredeti eladóval [Ptk. 200. §, 365. § (1) bek.].*

BH1991. 321. *A szerződés semmisségének megállapítása után - ha időközben a kötelezett ellen felszámolási eljárás indul - az eredeti állapot helyreállításának kötelezettsége ellenére késedelmi kamatot a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezettel szemben csak a felszámolási eljárás közzétételének napjáig lehet érvényesíteni [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 17. § (1) bek.].*

BH1991. 230. *A kiadói szerződések feltételeiről és a szerzői díjakról szóló jogszabály alkalmazása a képregény kiadásával kapcsolatban keletkezett jogvita elbírálása során [Ptk. 200. § (1) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., Szjt. 13. § (1) bek., 53. § (1) bek., 1/1970. (III. 20.) MM r. 1. § (2) bek. b) pont].*

BH1991. 189. *Tényleges birtoklás alapján történő tulajdonszerzést megállapító földhivatali határozattal szemben előterjesztett törlési kereset elbírálásának szempontjai [Ptk. 121. § (1) bek., 199. §, 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 14. § (4) bek., 30. § (1) bek. a) pont, 31. § (1) bek., 38. § (1) bek., 41. § (2) bek., 137-138. §, 1986. évi I. tv. 26. § (4) bek.].*

BH1990. 481. *A cégbíróság - a cég képviselőjének nyilatkozata alapján - vizsgálni köteles, hogy a korábbi szabályozás figyelembevételével kötött társasági szerződés rendelkezései valóban megfelelnek-e az új jogszabályi feltételeknek. A cégnek a cégjegyzékből való törlésére csak a vizsgálat negatív eredménye esetén és nem a társasági szerződés módosításának hiánya következményeként automatikusan kerülhet sor [Ptk. 200. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 17. §, 21. § (1)-(2) bek., 157. § (1) bek., 332. § (1) bek. e) pont, (2) bek., 1989. évi 23. tvr. 15. § (1) bek.].*

BH1990. 439. *II. Az ingatlan átengedésére vonatkozó, a helyiséggazdálkodásról szóló jogszabályok megsértésével kötött megállapodás (alapító okirat) semmis; a cégbíróságnak az okiratok semmisségét hivatalból észlelve, a bejegyzést kérőt érvényes okirat benyújtására kell felhívnia [Ptk. 200. § (2) bek., 1989. évi 23. tvr. 15. § (1)-(2) bek.].*

BH1990. 395. *- alaptőkeemelésre zártkörű módon nem kerülhet sor, az ilyet elrendelő közgyűlési határozat törvénysértő, ezért semmis [Ptk. 200. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 260. § (1) bek., 303. § (1) bek. b) pont];*
BH1990. 343. *Az épületen jelentkező repedések miatt felmerülő felelősséget kizáró szerződési feltétel attól függően lehet hatályos, hogy a repedés milyen méretű és veszélyezteti-e az épület állagát [Ptk. 200. § (1) bek., 314. § (1) és (2) bek., GK 45. sz., GKT 29/1973. sz.].*
BH1989. 481. *A lakásszövetkezet tagjai elleni büntető eljárás során megítélt kártérítés megtérítésére indult perben irányadó szempontok [Ptk. 38. § (1) bek., 200. § (2) bek., 205. § (2) bek., 234. § (1) bek., 237. § (1)-(2) bek., 361. § (1) bek., 1971. évi III. tv. 1. §, 1977. évi 12. tvr. 23. § (3) bek., 25. §, 41. § (1) bek., 20/1977. (V. 12.) ÉVM-PM r. 22. § (1) bek.].*
BH1989. 308. *A találmányi dijszerződés érvényességével kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk 200. § (1) bek., 202. §, 11/1983. (V. 12.) MT r. 2. § (4) bek., 10. § (2) bek.].*
BH1989. 227. *Találmányi díjszerződésnek a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbsége miatti megtámadásán alapuló igény elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 200. § (1) bek., 201. § (2) bek., 236. § (1), (3) és (4) bek., Szt. 9. §, 11/1983. (V. 12.) Mt. sz. r. 1. § (1) bek., 2. § (4) bek., PK. 267. sz.].*
BH1989. 72. *Ha a szállító saját fuvareszközzel továbbítja az árut a megrendelőhöz, e fuvarozási szolgáltatás díjának mértékében a felek megállapodhatnak. Az így megállapított díj mértéke tekintetében is irányadó a szolgáltatás ellenszolgáltatás arányosságának követelménye, ezért az nem haladhatja meg - általában el sem érheti - a Tehergépjármű Díjszabás díjtételeit [7/1972. (VIII. 12.) KpM. sz. r. 1. § (3) bek., Ptk 200. § (2) bek., 201. §, 16/1975. (XII. 15) KpM-ÁH sz. r-tel közzétett Tehergépjármű Díjszabás].*
BH1989. 59. *Vagyoni értékű műszaki ismeretek és tapasztalatok szolgáltatásáért járó ellenszolgáltatás megállapításánál irányadó szempontok [Ptk 86. §., 200. §. (1) bek., 207. §. (1) és (4) bek., 228. §.]*
BH1988. 454. *Külföldi munkavégzésre irányuló szerződésben a felek az esetleges felmerülő túlmunka végzésének díjában érvényesen megállapodhatnak. Az igy érvényesített díj nem eredményez tisztességtelen haszonszerzést, ha a díj mértéke a szolgáltatás-ellenszolgáltatás arányosságának elvét nem sérti [Ptk. 200. § (2) bek., 389. §].*
BH1988. 412. *I. A vállalati gazdasági munkaközösség alapításához szükséges, hogy a gazdálkodó szerv a társasági szerződésben a munkaközösség tevékenységéért felelősségvállaló nyilatkozatot tegyen. Ennek hiányában a társasági szerződés érvénytelen, a cég bejegyzését a cégbíróságnak meg kell tagadnia [Ptk. 200. § (2) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 20. § (2)-(6) bek., 6/1985. (XI. 6.) IM sz. r. 22. § (1) bek.].*
BH1988. 168. *Kártyanyereségnek erőszakkal visszavétele esetén rablás büntette helyett önbíráskodás vétségének megállapítása [Btk. 273. § (1) bek., 321. § (1) bek., Ptk. 200. § (2) bek., 204., 237. §.]*
BH1988. 48. *II. Semmis a gazdasági munkaközösséget alapító társasági szerződésnek az a kikötése, amely szerint a társaság megmaradt tagjai abban az esetben is rendelkezhetnek a társaság működésének továbbfolytatásáról, ha az egyik tag a szerződést nem kötelező jogszabályi rendelkezés alapján azonnali hatállyal mondta fel, ezért a továbbfolytatás cégbejegyzésére irányuló kérelem sem teljesíthető [Ptk. 200. § (2) bek., 571. § (2) és (5) bek., 573/a. § (1) bek., 574. § (2) bek., 1985. évi 16. sz. tvr. 6. § (2) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek.].*
BH1988. 10. *I. Ha a vállalati gazdasági munkaközösség társasági szerződése vagy annak módosítása a vállalat vezetőjének előzetes hozzájárulása hiányában érvénytelen, úgy az azt jóváhagyó államigazgatási határozat sem hatályos [Ptk 200. § (2) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 20. § (3) bek.]*
BH1987. 125. *III. A gazdasági munkaközösséget alakító társasági szerződésben a felek jogosultak megállapodni abban is, hogy a tevékenységi kör gyakorlásához szükséges anyagi feltételeket milyen módon teremtik meg [Ptk. 200. § (1) bek.].*
BH1986. 499. *Nincs jogi akadálya van, hogy a végrehajtást kérő harmadik személlyel olyan megállapodást kössön, amely szerint a harmadik személy a végrehajtást kérő által nyújtott anyagi ellenszolgáltatás fejében befogadó nyilatkozatot ad a lakás elhagyására kötelezett személy elhelyezésére [Ptk. 200. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 121. §].*
BH1986. 415. *I. nem állapítható meg a vállalkozási szerződés érvénytelensége iparengedély hiánya miatt, ha a vállalkozót az illetékes hatóság ár-vagy belvízkárok helyreállítására kijelölte [Ptk. 200. § (2) bek., 7/1969. (IX. 22.) ÉVM-PM sz. r. 2. § (1) bek. b) pontja].*
BH1986. 364. *Kisipari tevékenység folytatásához szükséges jogosítvánnyal nem rendelkező vállalkozóval szerződés alapján teljesített szolgáltatások elszámolása [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (2) bek.].*
BH1986. 338. *Nem hagyható jóvá az az egyezség, amelyben az egyik fél - a jogszabály kijátszásának szándékával - azért vállalja magára az illetékfizetést, hogy az őt megillető illetékmentességre tekintettel a bíróság az illeték kiszabását mellőzze [Ptk. 200. § (2) bek., Pp. 148. § (2) bek.].*

BH1986. 325. *A kölcsönszerződés teljesítése az adós által általában a kölcsönösszeg visszafizetésével történik. Történhet azonban a kölcsöntartozás rendezése úgy is, hogy a felek a hitelező kölcsönkövetelését más címen fennálló követeléssé változtatják át. Ilyen esetben viszont a felek közötti jogviszony tartalmára, az ebből eredő jogokra és kötelezettségre már a módosított szerződésre vonatkozó szabályok az irányadók. [Ptk. 523. § (1) bek., 200. § (1) bek., 240. § (1) bek., 228. § (1) bek.]*

BH1986. 276. *A polgári jogban érvényesülő rendelkezési elv, vagyis hogy a felek a jognyilatkozataikat és szerződéseiket szabadon alakíthatják ki, természetszerűen érvényesül az öröklési jogban is. Ehhez képest a törvényes örökösnek jogában áll olyan nyilatkozatot tenni, hogy a hagyatékra vonatkozóan az ági öröklés érvényesülését elismeri és maga is kéri [Ptk. 200. § (1) bek., 199. § PK 169. sz.].*

BH1986. 146. *A károsult felelősségbiztosítási szerződés alapján igényét - ha kötelező biztosítás esetén jogszabály másként nem rendelkezik - a biztosító ellen közvetlenül nem érvényesítheti. A felek azonban a biztosítási szerződésben a biztosított javára ettől eltérhetnek [Ptk. 559. § (2) bek., 567. § (1) bek., és 200. § (1) bek.].*

BH1986. 144. *Az iparjogosítvány hiánya miatt érvénytelen vállalkozási szerződés (kontárszerződés) esetén az elvégzett munka elszámolásának szabályai [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (2) bek.].*

BH1985. 145. *A szerződéses üzemeltetés keretében tartós használatra átengedett forgóeszközök használati díjának mértékét a felek szerződésükben szabadon állapítják meg. A vállalati rövidlejáratú hitelek kamatának a szerződés megkötése után bekövetkezett megváltozása nem olyan körülmény, amely alapot ad a szerződésnek a használati díj vonatkozásában történő bírósági módosítására. [Ptk. 200. § (1) bek., 241. §, 38/1980. (IX. 30.) MT sz. r. 5. § (1) bek.]*

BH1985. 103. *I. A hatósági jóváhagyás nem pótolja a társasági szerződés egyéb érvényességi feltételeit, nem teszi tehát érvényessé azt a társasági szerződést, amely a jogszabály rendelkezése alapján érvénytelen [Ptk. 573. §, 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 1. § (1) bek., Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek.].*

BH1984. 494. *I. Semmis társasági szerződés alapján nem lehet helye cégbejegyzésnek [Ptk. 573-574. §, 200. § (2) bek., 234. §, 28/1981. (IX. 9.)MT. sz. r. 2. §].*

BH1984. 148. *I. Tilos a termelőszövetkezet tulajdonában vagy használatában álló föld tulajdonjogának, használatának a törvény által meg nem engedett módon és célra történő átruházása, illetőleg átengedése. E tilalommal ellentétes szerződés semmis [1967. évi IV. tv. (FTT) 18. § (1) bek., Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH1983. 491. *I. Semmis társasági szerződés alapján nem lehet helye cégbejegyzésnek [Ptk. 573. § (1) bek., 568. § (4) bek., 200. § (2) bek.].*

BH1983. 490. *Gazdasági munkaközösség csak olyan társasági szerződés alapján jegyezhető be a cégjegyzékbe, amely megfelel a gazdasági munkaközösségre, illetve a polgári jogi társaságra vonatkozó - megfelelően alkalmazandó - jogszabályi előírásoknak [Ptk. 573-574. §, 200. § (1) és (2) bek., 28/1981. (XI. 9.) MT sz. r.].*

BH1983. 489. *Semmis a lakás-használatbavételi díj kikötése, ha a lakással rendelkező szerv a vállalati bérlakást határozott időre vagy valamely feltétel bekövetkezéséig utalja ki. Ilyen esetekben, ha a bérlő a bérleti jogáról a lakással rendelkező szerv javára elmond, pénzbeli térítésre nem tarthat igényt [Ptk. 200. § (2) bek., 2/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 2. § (3) bek. és 13. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 88. § (3) bek.].*

BH1983. 442. *Ha a per adatai alapján felmerül az igény az állam javára való marasztalás lehetősége, az ügyész értesítése nem mellőzhető azon az alapon, hogy az üggyel kapcsolatos büntető eljárás megszüntetése miatt benyújtott panaszt az ügyészség elutasította [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (4) bek., Ptké. 32. § (1) bek., 7. sz. Irányelv 5. pontja].*

BH1983. 403. *IV. Társasági szerződés kötése, gazdasági munkaközösség létesítése nem kizárt házastársak között sem [28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 1. § (1) bek., 2. § (2) bek., 5. § (2) bek., 7. §, 8. §, Ptk. 200. § (2) bek., 574. § (4) bek., 568. § (4) bek.].*

BH1983. 329. *Komplett berendezés szerkezeti elemeinek a legyártására kötött szerződésben részteljesítés esetére a résszámlázás jogának kikötése érvénytelen [Ptk. 200. § (2) bek., 6/1968. (I. 30.) PM sz. r. 9. § (2) bek.].*

BH1983. 154. *III. Önmagában a polgári jogi társaság létesítése nem ad jogot a tagjainak arra, hogy egyéb jogszabályi rendeletek mellőzésével olyan tevékenység végzését vállalják, amelyet a társaság tagjai nem folytathatnának [Ptk. 573. §, 200. § (2) bek.].*

BH1983. 153. *Semmis az a megállapodás, amellyel állami tulajdonban álló üzlethelyiség bérlője bérleti jogát ellenérték fejében másra átruházza. A bérleti jogviszony megszűnése után az üzlethelyiséggel az elhelyező hatóság rendelkezik [29/1961. (VII. 18.) Korm. sz. r. 3§. (1) bek., Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH1983. 118. *I. A hatósági jóváhagyás önmagában nem teszi érvényessé azt a társasági szerződést, amely a törvény rendelkezései szerint érvénytelen [Ptk. 573. §, 200. § (2) bek.].*

BH1983. 28. *Semmis a felek ármegállapodása abban a részében, amelyben a kikötött egységár a hatósági árrendelkezésben megszabott határokhoz képest alacsonyabb vagy magasabb [Ptk. 200. § (2) bek., 239. § (2) bek.].*

BH1983. 25. *II. Nincs helye az egyezség jóváhagyásának, ha az egyezséget rendezni kívánt jogviszony semmis szerződésen alapszik [Pp. 148. § (2) bek., Ptk. 200. § (1) bek., Ptké. 32. § (1) bek.].*

BH1983. 19. *I. Önmagában a hatósági jóváhagyás nem teszi érvényessé a gazdasági munkaközösség létrehozására irányuló azt a társasági szerződést, amely a törvény rendelkezése alapján érvénytelen [Ptk. 200. § (2) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek.].*

BH1982. 472. *III. A gazdasági munkaközösség a polgári jogi társaság egyik formája, amely szerződéssel jön létre. Nincs helye cégbejegyzésnek, ha magából a szerződésből megállapítható, hogy a szerződés érvénytelen [Ptk. 573. § (1) bek., 568. § (4) bek., 574. § (4) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek., Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH1982. 472. *IV. Érvénytelen a társasági szerződés, ha abban a társaság tevékenységeként jogszabályba ütköző tevékenységi kört határoztak meg [Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH1982. 141. *Tanácsi értékesítésre felajánlott családi ház vételárát a jogszabályban előírt módon kell megállapítani. Semmis a tulajdonosnak és a vevőnek ettől eltérő vételárban való megállapodása [46/1974. (XII. 4.) MT sz. r. 3. §, 30/1974. (XII. 4.) PM-ÉVM sz. r. 4. §, Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH1981. 510. *A szerződés jellegének megítélése szempontjából nem annak elnevezése, hanem tartalma az irányadó [Ptk. 4. § (3) bek., 200. § (1) bek., 205. § (3) bek., 207. § (1) bek., 306. §, 389. §, 392. § (3) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. §].*

BH1981. 501. *Az állam által értékesítésre elfogadott ingatlan vételárát az állami ingatlanközvetítő szerv által becsült helyi forgalmi érték figyelembevételével kell megállapítani. Ettől eltérő összegben az eladó és a kijelölt vevő jogérvényesen nem állapodhat meg [Ptk. 200. §, 46/1974. (XII. 4.) MT sz. r. 3. §, 30/1974. (XII. 4.) PM-ÉVM sz. r. 4. § (1) bek.].*

BH1981. 452. *A társadalom érdekeibe és a szocialista együttélés következményeibe ütközik az a szerződés, amellyel nyertes gépkocsinyeremény-betétkönyvet a hatóságilag megállapított árat meghaladó összeg ellenében ruháznak át. Ha a semmis szerződés létrehozása a szerző fél kezdeményező tevékenységének eredménye, a visszajáró követelésnek az állam javára való megítélése indokolt [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (4) bek., Ptké. I. 32. §, 7. sz. Irányelv].*

BH1981. 411. *A gazdálkodó szervezeteknek közös beruházásra vonatkozó megállapodása szerződés, és az ennek tartalma szerinti anyagi hozzájárulás viselésének kérdésében nem a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint kell eljárni [Ptk. 200. § (1) bek., 361. §].*

BH1981. 13. *Havi 10 százalékos kamat kikötése a kölcsönszerződést nemcsak az évi 5 százalékot meghaladó kamatot kikötő részében, hanem teljes egészében semmissé teszi. Az ilyen, a törvényes mértéket többszörösen meghaladó kamatot kikötő munka nélküli jövedelem szerzésre törekvő féllel szemben az állam javára marasztalásnak van helye [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (4) bek., Ptké. 35. §, 7. sz. Irányelv], .*

BH1980. 485. *A megbízó és a szállítmányozó között a felelősség közelebbi feltételeinek (pl. darabszámlálás, utánmérlegelés) a törvény kereteit meg nem haladó részletesebb szabályozása nem tekinthető semmis megállapodásnak [Ptk. 200. § (2) bek., 520. § (1) bek., 521. § (1) bek.].*

BH1980. 469. *Képesítéshez kötött ipart iparigazolvány nélkül gyakorló személyt az általa kötött vállalkozási szerződés érvénytelensége esetén a munka teljesítésével összefüggésben felmerült tényleges költségei és kiadásai, továbbá a felmerült szükséges munkaidőnek megfelelő órabér illeti meg. Vele szemben kártérítési követelés is érvényesíthető, ha az érvénytelen szerződéshez többlettényállás kapcsolódik [1977. évi 14. sz. tvr. 2. § (1) bek., 4/1977. (VI. 1.) Kip M sz. r. 3. §., Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (2) bek., 339. §, PK 32. sz.].*

BH1980. 425. *I. Jogszabályellenes a szerződésnek a lakáshasználatba-vételi díjra vonatkozó kikötése, ha a vállalat a dolgozója részére a vállalati bérlakást meghatározott időre vagy a munkaviszony fennállásának idejére juttatja [Ptk. 200. § (2) bek., 2/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 2. § (3) bek. e) pont, 13. §].*

BH1980. 393. *Napi ütemezést tartalmazó szállítási kötelezettség szerződésben való kikötésének hiányában a szállító nem kötelezhető kártérítésre a megrendelő szállítási rendelkezéseiben közölt napi ütemezéstől eltérő teljesítés miatt [Ptk. 4. §, 200. §].*

BH1980. 302. *A szerződés semmisségének kimondása végett helye van megállapítási keresetnek [Pp. 123. §, Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek.].*

BH1980. 242. *A tulajdonostárs által az államigazgatósági hatóságnak értékesítésre felajánlott családi ház adásvétele csak az állami ingatlanközvetítő szerv becslésének megfelelő vételáron történhet [46/1974. (XII. 4.) Korm. sz. r. 3. §, 30/1974. (XII. 4.) PM - ÉVM sz. r. 4. § (1) bek., Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH1980. 210. *Munkaviszonnyal leplezett vállalkozási szerződésből eredő elszámolás során a tényleges kiadások között kell figyelembe venni a kisipari tevékenység után az érvénytelen szerződés alapján kivetett jövedelmi adót [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (2) bek., 1958. évi 9. sz. tvr. 2. §, 2/1958. (V. 1.) Kip. M. sz. r. 3. § (3) bek.].*

BH1980. 139. **A fentiek következnek a Ptk. 200. §-ának (1) bekezdéséből, valamint a 7/1978. (II. 1.) MT számú rendelet 13. §-ának a) pontjából, annak 1. számú melléklete 18. pontjából.*

BH1979. 416. *I. A szocialista együttélés követelményeibe ütközik, igy semmis az a tartási szerződés, amelynek megkötésekor a tartásra kötelezett tudja, hogy biztos alappal következtethet arra, hogy a tartásra jogosult előrehaladott állapotban levő gyógyíthatatlan betegségben szenved és ezért tartási kötelezettségét csak rövid ideig kell teljesítenie, s ily módon mások jogának csorbításával jogtalan vagyoni előnyhöz jut. Nem lehet azonban a tartási szerződést semmisnek tekinteni abban az esetben, ha a magatehetetlen, súlyosan beteg, ápolásra szoruló eltartott gondozása más módon nem biztosítható. Nem semmis a tartási szerződés különösen akkor, ha az eltartó már a szerződés megkötése előtt is jelentős értékű szolgáltatásokat nyújtott az eltartottnak [Ptk. 586. §, 200. § (2) bek.].*

BH1979. 289. *Ingatlanközvetítési tevékenységgel állampolgár nem foglalkozhat. Az ilyen módon adott ügynöki díj visszafizetésére irányuló igényt a Ptk. 237. §-nak alkalmazásával kell elbírálni [27/1971. (IX. 14.) Korm. sz. r. 2. § (2) bek., Ptk. 200. § (2) bek., 237. §, 361. § (1) bek.].*

BH1978. 381. *I. Nincs jogszabályi akadálya olyan szerződés megkötésének, amelyben az egyik fél arra vállal kötelezettséget, hogy a kölcsönösen meghatározott vételárért ingatlanát eladja és a másik fél azt követően veszi meg, miután a saját ingatlanát záros határidőn belül eladta. Az ilyen előszerződés nem irányul azonnali tulajdon-átruházásra, ezért tulajdonszerzési korlátozásba nem ütközik [Ptk. 200. § (1) bek., 32/1971. (X. 5.) Korm. sz. r. 7. §].*

BH1978. 72. *Jogszabályba ütközik az a szerződés, amelyet iparjogosítványhoz kötött építőipari munka teljesítésére anélkül köt a vállalkozó, hogy az iparjogosítvánnyal rendelkezne. Az ilyen semmis szerződés alapján a vállalkozót nem vállalkozási díj illeti meg, hanem az elszámolás során a ténylegesen felmerült költségein és bizonyított kiadásain felül csak olyan munkadíjra tarthat igényt, amely a szakmunkás munkakörének és átlag órabérének felel meg [1958. évi 9. sz. tvr. 2. §, Ptk. 200. § (2) bek., 237. §, 387. §, Ptké. 32. § (1) bek.].*

BH1977. 542. *Iparjogosítvánnyal nem rendelkező által kötött szerződésen alapuló munka ellenértékének megállapításánál figyelembe vehető szempontok [Ptk. 200. § (1) bek., 237. § (2) bek.]*

BH1977. 374. *A testvérek közötti családi kapcsolatokra is tekintettel a közös ingatlanilletőségnek magasabb áron való nyombani értékesítés céljából alacsonyabb áron való megvétele a szocialista együttélés szabályaiba ütközik (Ptk. 200. §).*

BH1977. 373. *Szabadalom hasznosítási szerződés lehetetlenülésének jogkövetkezményei [1969. évi II. tv. 11. § (1) bek., 17., 18. §, 19. § (2) bek., Ptk. 309. §, 319. § (2) bek., 200. § (2) bek.].*

BH1977. 327. *II. A szocialista együttélés követelményeit sérti és mint ilyen semmis az a társasági szerződés, amely az egyik félnek munka nélkül, aránytalan anyagi előnyt biztosít [Ptk. 200. § (2) bek., 237. §.].*

BH1977. 235. *Ha a felek által kutatási-fejlesztési szerződésnek nevezett jogügylet tartalma nem felel meg az ilyen jellegű szerződésnek, a kártérítési felelősség korlátozása érvénytelen [Ptk. 402. § (2) bek., 409. § (1) bek., 200. § (2) bek., 339. §, 340. § (1) bek., 1/1968. (I. 11.) OMFB sz. r.-tel közzétett kutatási-fejlesztési szerződések általános feltételei 36. pont, GKT 17/1973. sz.].*

VB2002. 2. *2. Ha az adásvételnek nevezett szerződés olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek a haszonbérlet átruházásának törvényben ismert és megengedett ismérveit tartalmazzák, úgy az elnevezésétől függetlenül érvényes. Ennek hiányában a szerződés - mint jogszabályba ütköző - a Ptk. 200. §-ának (2) bekezdése értelmében semmis.*

VB1998. 3. *I. A magyar jogalanyok a magyar jogrendszer hatálya alatt állnak. Külföldi jogot a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. tvr. 1. §-a alapján is csak akkor lehet alkalmazni, ha a jogviszonyban külföldi személy, vagyontárgy vagy jog szerepel. A Ptk. 200. §-ának (1) bekezdése szerint ugyan a felek szabadon határozzák meg a szerződések tartalmát, és a szerződésre vonatkozó magyar szabályoktól egyező akarattal eltérhetnek, ha jogszabály az eltérést nem tiltja, de ez nem jelenti azt, hogy a felek a teljes magyar jogot kizárják, és helyette egy másik ország jogát tegyék jogviszonyukra alkalmazandónak.*

Ptké. 31. §

201. § (1) A szerződéssel kikötött szolgáltatásért - ha a szerződésből vagy a körülményekből kifejezetten más nem következik - ellenszolgáltatás jár.

A törvény e rendelkezése a szerződésekre a visszterhesség vélelmét mondja ki. Kivételes tehát az a szerződés, amelyben a szolgáltatásért ellenszolgáltatás nem jár, azaz amikor a szerződés ingyenes.

Nem érvényesül e törvényi vélelem az olyan szerződés esetében, amelynél a törvény
- fogalmi elemként az ingyenességet határozza meg ilyenek: az ajándékozási [Ptk. 579. § (1)], a haszonkölcsön [Ptk. 583. § (1)] szerződés, az egyoldalú jognyilatkozattal keletkezett kötelmi jogviszony, a közérdekű kötelezettségvállalás [Ptk. 593. § (1)],
- az ingyenességet tekinti elsődlegesnek, amelytől azonban a felek a visszterhességet kikötve eltérhetnek, így a magánszemélyek között létrejött kölcsönszerződés esetén ügyleti kamat csak annak kikötése esetén jár [Ptk. 523. §, Ptk. 232. § (1)],
- az ingyenesség vélelmét mondja ki: így a közeli hozzátartozók között létrejött tartási-, illetve életjáradéki szerződés [Ptk. 590. § (1), 591. §], illetve - típusától függetlenül - a hozzátartozók között fedezetlevonó célzattal létrejött szerződésnél [Ptk. 203. § (2)]. Ki kell emelni azonban, hogy a törvény a hozzátartozók egymással kötött szerződései esetére általános érvényű és az ingyenesség vélelmét kimondó szabályt nem tartalmaz, ezért a kivételt képező ügyleteket meghaladóan a visszterhesség vélelme a hozzátartozók egyéb szerződéseire is irányadó (BH1997. 521.).
A visszterhesség törvényi vélelméből következik, hogy ha a felek ettől részben vagy egészben el kívánnak térni, úgy e tekintetben külön meg kell állapodniuk. Nemcsak a felek kifejezett megállapodása eredményezheti a vélelem megdőlését. Olyan esetekben ugyanis, amikor a felek szerződése sem az ellenszolgáltatásról, sem annak ingyenességéről nem rendelkezik, a szerződéskötés egyéb körülményeiből is következhet, hogy a felek adott esetben eltértek a törvényi vélelemtől. A letéti és a megbízási szerződés [Ptk. 465. § (1), Ptk. 478. § (1)] esetében a Ptk. 201. § (1) bekezdésének a kivételre vonatkozó rendelkezését a törvény megismétli - jelezve, hogy e két szerződés-típust tekinti olyannak, amely a felek megállapodása szerint akár visszterhesen, akár ingyenesen megköthető. A törvényi megfogalmazásból azonban egyértelmű, hogy a visszterhesség vélelme a letéti és megbízási szerződés esetén is elsődleges.
A családi köteléken alapuló segítségnyújtásért kifejezett megállapodás hiányában, valamint a törvényen (Csjt. VII. fejezet) alapuló tartási és gondoskodási kötelezettség teljesítéséért ellenszolgáltatás nem jár. Kivételesen azonban a nyújtott szolgáltatásért megfelelő ellenszolgáltatás követelhető. Így például az örökbefogadás felbontása esetén az örökbefogadott által huzamos időn át végzett és ellenszolgáltatás nélkül maradt munkáért a vagyonszaporulatból részesedés, ennek hiányában méltányos díjazás követelhető (PK 101. számú állásfoglalás). Ha pedig az örökhagyót a tartásra köteles hozzátartozói közül csak az egyikük, az örökségi juttatás ígérete ellenében tartotta, de az örökhagyó végrendeletet nem alkotott, e rokon hagyatéki hitelezőként érvényesítheti az általa nyújtott tartás ellenértékét (PK 89. számú állásfoglalás; BH1997. 25.)
Mind a visszterhesség, mind az ingyenesség törvényi vélelme az ellenkező bizonyításával megdönthető vélelem. A bizonyítás azt a felet terheli [Pp. 164. § (1)], aki a vélelemmel ellentétes tényre hivatkozik (BH1996. 26.; BH1995. 514.).
E törvényi szabály a visszterhesség vélelmén felül a szerződéses szolgáltatások és ellenszolgáltatások egyenértékűségének elvét is jelenti, a szolgáltatásért ugyanis nem bármilyen, hanem értékében annak megfelelő ellenszolgáltatás jár.

(2) Ha a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között anélkül, hogy az egyik felet az ajándékozás szándéka vezetné, a szerződés megkötésének időpontjában feltűnően nagy az értékkülönbség, a sérelmet szenvedő fél a szerződést megtámadhatja.

PK 267. szám

I. A szerződésnek a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére alapított megtámadása esetében annak megállapításához, hogy az értékkülönbség feltűnően nagy-e, a bíróságnak vizsgálnia kell a szerződéskötés körülményeit, a szerződés egész tartalmát, a forgalmi (érték-) viszonyokat, az ügylet jellegéből fakadó sajátosságokat, a szolgáltatás és ellenszolgáltatás meghatározásának módját.

Sokféle oka lehet annak, hogy a felek által meghatározott szerződéses szolgáltatás és ellenszolgáltatás között nincs teljes értékegyensúly. A keresleti-kínálati viszonyok, a szabad ármegállapítás, a szerződés egyéb tartalmi elemei, a szerződéskötés módja, a felek kapcsolata, személyes indokok stb. mind kihatnak a szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékének meghatározására. A szerződés tartalmának szabad megállapítása

elvéből [Ptk. 200. § (1)] következik, hogy a szerződő felek a szerződéses értékviszonyokat is szabadon alakítják és egyező akarattal eltérhetnek a forgalmi adatok alapján indokolt valós értéktől. A szerződéses kapcsolatokban ezért az egyenértékűség követelménye a szerződés valamennyi sajátossága által indokolt és annak megfelelő ellenszolgáltatás nyújtásának kötelezettségét jelenti.

A forgalom biztonsága megköveteli, hogy a szerződő felek körültekintően járjanak el a szerződések megkötésénél, megfontoltan tegyék meg szerződési nyilatkozataikat, hogy kölcsönösen bízhassanak a szerződések fennmaradásában. E tények indokolják azt, hogy a jog szankciót csak a szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékegyensúlyának feltűnő megbomlása esetére szabályoz akként, hogy e címen a szerződés megtámadásának lehetőségét biztosítja. A semmisséget eredményező okoktól [Ptk. 200. § (2)] eltérően tehát a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő aránytalanságával kötött szerződés érvénytelenségének jogkövetkezményét a törvény csak a határidőn belül, sikeresen gyakorolt megtámadáshoz fűzi [Ptk. 235. § (1)]. A Ptk. 201. § (2) bekezdése azokat a feltételeket fogalmazza meg, amelyek megléte esetén a szerződés a feltűnő aránytalanságra hivatkozással megtámadható, a megtámadás jogának gyakorlására a Ptk. 236. § rendelkezései az irányadóak.

A törvényi megfogalmazásból kitűnően a megtámadásra három feltétel együttes fennállása esetén kerülhet sor. A feltételek bármelyikének hiánya a megtámadás sikerét kizárja.

1. A szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékbeli eltérése csak akkor ad alapot a megtámadásra, ha az eléri vagy meghaladja a feltűnő értékaránytalanság megállapításához szükséges mértéket.

A törvény részletező útmutatásának hiányában a bírói gyakorlatra hárult azoknak a szempontoknak a kidolgozása, amelyek alapján a valós szerződés-kötéskori érték, illetve eltérés esetén annak feltűnő volta megállapítható. Az ilyen esetekben vizsgálandó és mérlegelendő körülmények meghatározásán túlmenően azonban a gyakorlat sem nevesít olyan pontos százalékos arányt, amely - követendő zsinórmértékként - minden ilyen címen történő megtámadásra irányadó lenne. Ennek az a magyarázata, hogy a szerződő felek egymás közötti viszonyában a teljes szerződéses folyamatot olyan egyedi sajátosságok jellemezhetik, amelyek - még azonos típusú szerződés esetén is - más szerződő felek esetében nem, vagy nem olyan hangsúllyal merülnek fel, mint a konkrét ügyletnél.

A PK 267. számú állásfoglalás I. pontjában megfogalmazottaknak megfelelően ilyen perekben a bíróságnak először a szerződés-kötéskori forgalmi és értékviszonyok alapján a szolgáltatás értékét (forgalmi értékét) kell meghatároznia. E körben a keresleti-kínálati viszonyok alakulásának, a hasonló szolgáltatások értékét meghatározó más szerződéses (forgalmi) adatoknak a figyelembe vétele mellett jelentősége van az azoktól való minden eltérésnek, a szolgáltatás minőségének, korszerűségének, újszerűségének, divatosságának stb. A minden lényeges körülményre kiterjedő, összehasonlító adatokkal alátámasztott szakértői vélemény beszerzése az ilyen perekben nélkülözhetetlen.

Több szolgáltatást tartalmazó szerződés megtámadása esetén a teljes szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékét kell vizsgálni. Így: ha a felek egy szerződésben több dolog átruházásról egyösszegű (egységes) vételárban állapodnak meg vagy például egy szerződésbe foglalták a gyártási és szerelési munkák elvégzésére vonatkozó megállapodásaikat, illetve ha a szerződés több ingóságra kiterjedő házastársi, élettársi közös vagyon megosztását rendezi, nincs lehetőség arra, hogy az értékarányosságot a bíróság egy vagy több kiragadott dologra (szolgáltatásra) korlátozottan vizsgálja (BH1984. 490.; BH1990. 145.; BH1991. 403.). Vállalkozási szerződés megtámadása esetén is a kikötött teljes vállalkozói díj és az ellenszolgáltatás, nem pedig a rész-szolgáltatások értékének viszonyításával kell dönteni (BH1990. 222.).

A feltárt forgalmi adatok alapján megállapítható értéktől (ár, díj stb.) való jelentősebb eltérés önmagában azonban a szerződés megtámadását nem teszi alapossá. Csak a szerződés teljes tartalmának és a szerződéses folyamat sajátosságainak tükrében ítélhető meg, hogy az eltérés e körülményekre figyelemmel minősíthető-e olyan feltűnőnek, amely a megtámadás folytán a szerződés érvénytelenségét vonja maga után. A szerződéses folyamat körében jelentősége van

- a szerződéskötés körülményeinek, az értékmeghatározás módjának

Így például az árverésen, versenytárgyaláson történő vétel esetén az ár meghatározása az ott résztvevők licitálásának eredményeként történik. A dolgot az szerzi meg, aki a legmagasabb árat ígérte. Az árverés résztvevői - így a majdani árverési vevő is - aktívan, tudatosan és az objektív aránytalanság lehetőségével is számolva alakítják ki az árverési vételárat. A licit győztese ezért a verseny eredményeként kialakult ár és a tényleges forgalmi érték feltűnő aránytalanságára figyelemmel a megkötött szerződést nem támadhatja meg (BH1993. 165., BH2002. 146.).

Ha a felek a jogvitát perben kötött egyezséggel rendezik vagy szerződésüket egyezséggel módosítják [Ptk. 240. § (3)], a kölcsönös engedmények mértékében mutatkozó eltérés - azaz hogy egyikük a másikhoz képest

lényegesen nagyobb engedményt tett - nem teszi az egyezséget a feltűnő aránytalanságra hivatkozással sikeresen megtámadhatóvá (BH1997. 122.).
- a szolgáltatás részeként számítandó más szolgáltatás értékének
Például adásvételi szerződés esetén az eladott dolog forgalmi értékén felül a szerződésben biztosított részletfizetési kedvezmény, vagy a felek olyan megállapodásának is kihatása van a szolgáltatás értékére, amelynek alapján a teljes vételárat átvevő eladó az ingatlant meghatározott ideig még tovább használja. A határozott összegben megállapított bérleti díjon felül a bérletért nyújtott ellenszolgáltatásként kell számításba venni, ha a szerződéskötéskor a felek abban is megállapodnak, hogy a bérlő a tulajdonost terhelő kiadások viselését, felújítási vagy egyéb munkálatok elvégzését is vállalja.
- a szerződést kötő felek bármelyike külön igényének, sajátos érdekeltségének
Ha a vevő következetesen ragaszkodik az adott dolog megszerzéséhez és ennek érdekében a valós forgalmi értéket meghaladó vételárban állapodik meg, a szerződéskötéshez fűződő fokozott érdekeltségére figyelemmel a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti eltérés feltűnő aránytalansága csak akkor állapítható meg, ha annak mértéke már kirívónak minősül (BH1994. 187.). Ugyanez az elv érvényesül fordított helyzetben is, azaz akkor, ha az eladó azért enged az általa reálisnak tartott vételárból, mert mielőbb és mindenképpen meg kíván szabadulni a tulajdonától (BH1990. 57.).
A volt házastársak vagyoni igényeit rendező szerződés esetében a felek sajátos érdekeltsége a családi kapcsolatból ered. Az ebből eredő személyes szempontok sok esetben nagyobb mértékben befolyásolják a volt házasfelek szerződéses akaratát, mint a vagyoni arányosság követelménye. Csak a családjogi viszonyok sajátosságait is figyelembe véve dönthető el ezért, hogy adott esetben az eltérés minősíthető-e olyan mértékűnek, amelyre figyelemmel a megtámadás sikeresnek minősíthető.
2. A feltűnő aránytalanságnak a szerződés megkötésének időpontjában kell fennállnia.
A szerződéskötést követően bármely okból keletkezett feltűnő érték-aránytalanság akkor sem ad alapot e jogcímen a szerződés megtámadására, ha az jelentős mértékű. Erre figyelemmel utasította el a bíróság például a bíróság azt a keresetet, amelyben az örökös azért támadta az örökhagyó és volt házastársa között létrejött, a vagyonközösségből rá eső ingóságok gyermektartásdíj fejében történő átengedésére kötött egyezséget, mert az örökhagyó korai halála folytán a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően aránytalanná vált (BH1997. 221.).
Vannak olyan szerződés-típusok, amelyeknek tartalmi elemei eleve kizárják, hogy a szerződés megkötésekori szolgáltatás-ellenszolgáltatás értéke meghatározható legyen. Ilyenek a tartási-, az életjáradéki-, és az öröklési szerződések, amelyek speciális kockázati eleme folytán az átruházott vagyon értéke ugyan megállapítható, az ellenszolgáltatásé - az átruházó haláláig teljesítendő tartás értéke - viszont nem (BH1995. 714.; BH1995. 644.; BH1995. 158.).
E szerződéseknek a feltűnő aránytalanságra alapított megtámadása ezért kizárt.
3. Feltűnő aránytalanság címén a szerződés csak akkor támadható meg, ha a sérelmet szenvedett felet nem vezette az ajándékozás szándéka.
A szerződéskötés körülményeinek, a szerződő felek kapcsolatának (közeli rokoni, baráti viszony), nyilatkozatainak vizsgálatával kell eldönteni, hogy a szolgáltatás értékétől eltérő ellenérték meghatározása az ingyenes juttatás (ajándékozás) szándékával, tudatosan történt-e. Ha igen, a bíróságnak a szerződést ajándékozással vegyes visszterhes szerződésnek kell tekintenie, amelynek megtámadása a Ptk. 201. § (2) bekezdésére hivatkozással kizárt.
BH2004. 195. *Az értékpapír - így a kötvény - forgalmi értéke is a kibocsátó kibocsátáskori gazdasági helyzetéhez, piaci megítéléséhez kapcsolódik. Emiatt az értékpapír adásvételi szerződés feltűnő értékaránytalanságára alapított perben nem mellőzhető az adott értékpapír forgalmi viszonyainak - a forgatások, átruházások gyakoriságának, az ár, illetve az árfolyam alakulásának - vizsgálata [Ptk. 201. §; 237. § (2) bek.; 1982. évi 28. tvr.; PK 267. sz. Állásfoglalás].*
BH2004. 149. *Az ajándékozási szándék fennállása a szerződésnek - a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő értékaránytalanságára alapított - megtámadását kizárja. [Ptk. 201. § (2) bek.]*
EBH2003. 870. *Értékpapír (államkötvény) forgalmazásakor a vételár egységes egész, amelyet a forgalmazó határoz meg az előírásszerűen közzétett árfolyamtáblázatában. A szerződés feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadásakor a teljes vételárat kell vizsgálni. Nincs jogalapja annak, hogy a forgalmazó az általa képzett napi árnak a felhalmozott kamatra vonatkozó része értékaránytalanságát önállóan, a teljes ártól elkülönítetten eredményesen támadhatja meg [Ptk. 201. § (2) bek., 237. § (2) bek., 239. §, PK 267. számú állásfoglalás].*
BH2003. 451. *Olyan kötelezettség vállalása, amelynek teljesítésére a szerződő félnek nincs lehetősége és körülményeiben olyan változás sem várható, amely szerződéses kötelezettségének teljesítését - akárcsak*

részben is - lehetővé tenné, nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütköző magatartás [Ptk. 200. § (2) bek., 201. § (1) bek.].

BH2003. 424. *II. A felszámoló saját személyében a Ptk.-n alapuló megtámadási kereset vagy az adós által kötött szerződés semmisségének megállapítására irányuló kereset előterjesztésére nem jogosult [Ptk. 3. §, 200. § (2) bek., 201. § (2) bek., 234. §].*

BH2003. 374. *Értékpapír (államkötvény) forgalmazásakor a vételár egységes egész, amelyet a forgalmazó határoz meg az előírásszerűen közzétett árfolyamtáblázatában. A szerződés feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadásakor a teljes vételárat kell vizsgálni. Nincs jogalapja annak, hogy a forgalmazó az általa képzett napi árnak a felhalmozott kamatra vonatkozó része értékaránytalanságát önállóan, a teljes ártól elkülönülten eredményesen támadhassa meg [Ptk. 4. § (4) bek., 201. § (1) és (2) bek., 1996. évi CXI. tv. 69. § (1) bek., Pp. 215. §, PK. 267. sz. állásfoglalás].*

BH2003. 248. *A bizományossal adásvételi szerződés alapján kapcsolatban álló vevő az adásvételi szerződésből eredő igényeit a megbízóval szemben nem, kizárólag a bizományossal szemben érvényesítheti [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (4) bek., 236. § (1) és (2) bek., 237. § (2) bek., 479. § (3) bek., 507. §, 509. § (1) bek., 513. § (2) bek., Pp. 95. § (2) bek., 121. § (1) bek., 213. § (2) bek.].*

BH2003. 205. *I. Akciós, kedvezményes vásár keretében történt értékesítés nem alapozza meg az így kötött szerződések feltűnő értékaránytalanságon alapuló megtámadását [Ptk. 201. § (1) és (2) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. v. (mód. Cstv.) 40. § (1) bek., PK. 267. pont].*

BH2003. 205. *III. Bérleti jog ingyenes átengedése esetén a szerződés feltűnő értékaránytalanságon alapuló megtámadásának kizártsága [Ptk. 201. § (2) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 42. § (1) és (2) bek.].*

EBH2002. 770. *Értékpapír (államkötvény) forgalmazásakor a vételár egységes egész, amelyet a forgalmazó határoz meg az előírásszerűén közzétett árfolyamtáblázatában. A szerződés feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadásakor a teljes vételárat kell vizsgálni. Nincs jogalapja annak, hogy a forgalmazó az általa képzett napi árnak a felhalmozott kamatra vonatkozó részre értékaránytalanságát önállóan, a teljes ártól elkülönülten eredményesen támadhassa meg [Ptk. 4. § (4) bek., 201. § (2) bek., 210. § (1) bek., 1996. évi CXI. tv. (Ept.) 69. § (1) bek., Pp. 215. §, PK 267. számú állásfoglalás].*

EBH2002. 643. *A jutalék ellenében végzett megbízási tevékenység esetén a megbízó számára közömbös, hogy a megbízott mennyi munkával éri el a kívánt eredményt. A jutalék formájában kikötött díj az ügylet értékéhez igazodik. Feltűnő értékaránytalanságra hivatkozással ezért eredményesen nem támadható meg a megbízási szerződés arra való hivatkozással, hogy a megbízott által végzett munka mennyisége nincs arányban a kikötött díjjal [Ptk. 201. § (2) bek., 474. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2002. 395. *Részletvétel esetén az árképzés részét képező kamat mértéke nem a kamatkikötésre vonatkozó szabályok, hanem legfeljebb az egyenértékűség elvének megsértése címén támadható [Ptk. 201. § (2) bek., 232. § (2) és (3) bek.].*

BH2002. 372. *A felszámoló felmentésénél irányadó szempontok [Ptk. 201. § (2) bek., 320. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 27/A. § (7) bek., 49. § (1) bek., 49/A. §, 49/B. §, 49/C. §, 54. §, 167/1993. (XI. 30.) Korm. r. 2. § (3) bek. b) pont, Pp. 163. § (3) bek., 206. §].*

BH2002. 321. *A jutalék kikötésével létrejött megbízási szerződés feltűnő értékaránytalanságon alapuló megtámadásának elbírálása során irányadó szempontok [Ptk. 201. § (2) bek., 474. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2002. 269. *II. A szerződéses örökös hozzátartozójának közreműködése az öröklési szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 201. § (2) bek., 205. § (3) bek., 236. § (1) bek., 629. § (2) bek., 632. § (1) bek., 655. § (1) bek., 656. §].*

BH2002. 208. *Adóügyben a szerződés színleltségét nemcsak az adózó terhére, hanem adott esetben a javára is értékelni kell [1990. évi XCI. tv. 1. § (7) bek., 51. § (7) bek., 1992. évi LXXIV. tv. 4. § (1) bek., 6. § (1) és (2) bek., 20. §, Ptk. 201. § (1) bek. és 207. § (4) bek., 724/B/1994. AB.]*

BH2002. 149. *Üzletrész adásvételére vonatkozó szerződés megtámadása esetén a feltűnően nagy értékkülönbség meghatározása körében irányadó szempontok [Ptk. 201. § (2) bek., 202. §, Pp. 141. § (6) bek., 1988. évi VI. tv. 169. § (1) bek.].*

BH2002. 94. *II. A szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére alapított megtámadás esetében a bíróságnak a forgalmi értéken felül az eset összes körülményét vizsgálnia kell [Ptk. 200. § (1) bek., 201. § (2) bek., 244. §, 245. § (3) bek., PK 267. sz.].*

BH2001. 542. *IV. A pénzkövetelés behajtására kötött megbízási szerződés megtámadása és a szerződés teljesítése körében vizsgálandó körülmények [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (4) bek., 477. § (1) és (3) bek.].*

BH2001. 473. *II. Az érvénytelenségi ok megszüntetése mellett a szerződés érvényessé nyilvánítása helyett a szerződést megelőző helyzet visszaállítása [Ptk. 200. § (2) bek., 201. § (2) bek., 202. §, 237. § (1) bek.].*
BH2001. 472. *A forgalmi érték meghatározása az önkormányzati törzsvagyon elidegenítése során [Ptk. 200. § (1) bek., 201. § (1) bek., 236. § (2) bek. c) pont].*
EBH2001. 436. *IV. A pénzkövetelés behajtására kötött megbízási szerződés megtámadása és a szerződés teljesítése körében vizsgálandó körülmények [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (4) bek., 477. § (1) és (3) bek.].*
BH2000. 539. *Házastársi vagyonközösséget megszüntető szerződés érvénytelensége a jó erkölcsbe ütközés alapján [Ptk. 200. § (1)-(2) bek., 201. § (2) bek., Csjt. 27. § (2) bek., 31. § (5) bek.].*
BH2000. 508. *II. Fedezetelvonó szerződéssel kapcsolatos jogvita esetén a perköltség kiszabásánál irányadó szempontok [Ptk. 201. § (1) bek., 203. §, Pp. 24. § (1)-(2) bek.].*
BH2000. 462. *A lízingbevevőt a lízingszerződés alapján megillető vevőkijelölési jog (opció) gyakorlásának és az ilyen szerződés megtámadásának feltételei. A felszámoló és a hitelezők részére a külön jogszabályban biztosított speciális megtámadási jog - még ha egyébként a lízingszerződésnek alanya is - az adóst nem illeti meg [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 40. §, Ptk. 5. §, 201. § (2) bek., 203. § (1) bek., 207. § (4) bek., 235. § (1) bek., 236. § (1) bek c) pont].*
BH2000. 454. *A helyi önkormányzatok jogszabályban előírt oktatási feladatai ellátási kötelezettségének és e kötelezettség teljesítése során felmerülő költségek megosztásának szempontjai több helyi önkormányzat vállalt - kétnyelvű - oktatási kötelezettsége esetén [1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 8. § (4) bek., 43. § (1) bek., 107. § (2) bek., 1993. évi LXXIX. tv. 88. §, 90. § (1) bek., 102. § (2) bek. b) pont, Ptk. 4. § (1) és (4) bek., 198. § (1) bek., 201. § (1) bek.].*
BH2000. 398. *A kereset elutasítása az ún. akciós árral kötött szerződésnek a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére alapított megtámadása esetében [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (1) bek., 365. § (1) bek., Pp. 275. § (1) bek.].*
EBH2000. 308. *Az adóhatóság nem jogosult arra, hogy az adófizetés mértékét érintő vételár megállapítása végett az adóalany és a harmadik személy között megkötött adásvételi szerződést feltűnő értékaránytalanság címén megtámadja [Ptk. 235. §, 201. § (2) bek.].*
BH2000. 292. *I. A törvényes képviselő által tett - nem teljes egészében ingyenes - joglemondó nyilatkozat érvénytelensége [Ptk. 19. § (1)-(2) bek., 20. § (1) bek., 201. § (2) bek.].*
EBH2000. 233. *Az 1991. évi IL. törvény 40. §-a nem a szerződést kötő adós számára, hanem a hitelezők és a felszámoló részére teremt jogalapot az adós által kötött szerződés megtámadására. A másodfokon eljáró bíróság nem vizsgálhatja a felperes kereseti kérelmének teljesíthetőségét olyan jogalapon és jogcímen, amelyre ő nem hivatkozott [1991. évi IL. tv. 40. §, Ptk. 5. §, 201. § (2) bek., 203. § (1) bek., 207. § (4) bek., 236. § (1) bek., Pp. 253. § (3) bek.].*
BH2000. 201. *Szövetkezeti tulajdonban álló lakóház bekötési vízmérőjén és a lakások mellékvízmérőin mért víz fogyasztásának elszámolása [Ptk. 387. §, 198. § (3) bek., 201. §, 1972. évi 31. tvr., 1992. évi I. tv. 104. § (1) bek., 27/1975. (X. 30.) MT r. 1. mell. 34. § (1) bek., 38/1995. (IV. 5.) Korm. r. 1. § (1) bek., 8. §, 19. § (1) bek., 78/1988. (XII. 27.) PM-ÉVM. r. 4. §].*
BH1999. 366. *Tartási szerződéssel kapcsolatban állított érvénytelenségi okok vizsgálatánál irányadó körülmények [Ptk. 17. §, 18. §, 200. § (2) bek., 201. §, 202. §, 586. § (1) és (2) bek., 658. § (1) bek., 1991. évi XLI. tv. 117. § (3) bek., Ptké. 38. § (3) bek., Pp. 206. §].*
BH1999. 360. *A versenyfelügyelet és a bírói hatáskör elhatárolása gazdasági erőfölénnyel való visszaélés és az érintett szerződés megtámadása esetén [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (4) bek., 1990. évi LXXXVI. tv. 20. § a) pont, 28. §].*
EBH1999. 120. *A körzeti nemzetiségi általános iskolát fenntartó önkormányzat a körzetbe tartozó települési önkormányzatok területéről beiratkozó tanulóktól a szolgáltatást csak a törvényben meghatározott feltételek egyidejű teljesítésével tagadhatja meg. Amennyiben az igénybevevő önkormányzatok a fenntartási költségek hozzájárulási arányairól megállapodtak, ettől utóbb egyoldalúan nem térhetnek el. Az iskola költségvetésének (pótköltségvetésének) megállapítása a fenntartó önkormányzat hatáskörébe tartozik [1990. évi LXV. tv. 8. § (4) bek., 107. § (2) bek., 1993. évi LXXIX. tv. 88. § (2) és (4) bek., 90. § (1) bek., 102. § (2) bek., Ptk. 198. § (1) bek., 201. § (1) bek.].*
EBH1999. 106. *II. A feltűnően nagy értékkülönbség elvi alkalmazhatósága szempontjából általában nincs jelentősége annak, hogy azt milyen visszterhes szerződéssel kapcsolatban kell vizsgálni [Pp. 271. § (4)-(5) bek., 275. § (2) bek., Ptk. 201. § (2) bek.].*
EBH1999. 97. *II. A tartási szerződés esetében - a szerződés szerencse jellege folytán - a feltűnő értékaránytalanság nem eredményez érvénytelenséget, így az uzsora megállapítása sem jöhet szóba [Ptk. 201. § (2) bek., 202. §, 586. § (2) bek., Ptké. 38. § (3) bek., 1991. évi XLI. törvény 117. § (3) bek.]*

BH1999. 65. *A megtámadási határidő számítása az igény öröklése esetén [Ptk. 201. § (2) bek., 236. § (1)-(2) bek., 326. § (2) bek.].*
EBH1999. 27. *A pénzintézet a kölcsönszerződés biztosítására az ingatlanra a jelzálogjog mellett vételi jogot is jogosult kikötni [Ptk. 112. § (1) bek., 201. § (2) bek., 263. § (1) bek., 375. § (1) és (3) bek.].*
BH1998. 591. *Öröklési szerződés érvénytelenségének megállapítására irányuló perben a tényállás felderítésének szempontjai [Ptk. 200. § (2) bek., 202. §, 201. § (2) bek., 653. §, 655. § (1) bek., Pp. 147. §, PK 85.].*
BH1998. 390. *I. Kölcsönszerződésnél a kölcsönbevevő által a szerződés szerint fizetendő ügyleti kamat az ellenszolgáltatás. A szerződésnek a szolgáltatás-ellenszolgáltatás feltűnő aránytalansága címén történő megtámadása esetén tehát csak az ügyleti kamat mértéke vehető figyelembe [Ptk. 201. § (2) bek., 236. § (2) bek. c) pont].*
BH1998. 390. *II. A kölcsön biztosítékául lekötött vagyontárgyak zálogul történt lekötése azok értékesítését nem akadályozza, mert jelzálogjog kikötése esetén ez az új tulajdonost is terheli, a bankhitelt biztosító zálogjog pedig - jogszabályi előírás folytán - a kézi zálogként lekötött vagyontárgyakon is fennmarad [Ptk. 201. § (2) bek., 251. § (1)-(3) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 10. § (1) bek.].*
BH1998. 388. *Ha a korlátolt felelősségű társaság társasági szerződése - vagy annak módosítása - a tag által vállalt mellékszolgáltatás ellenértékét nem határozza meg, ez nem jelenti az ingyenesség vélelmének alkalmazhatóságát. A társasági szerződésben (annak módosításában) tehát vagy az ellenértéket vagy azt, hogy a mellékszolgáltatás nyújtása ingyenes, kifejezetten meg kell jelölni, ellenkező esetben a szerződés érvénytelen [1988. évi VI. tv. 21. § (1) bek. a)-e) pont, (2) bek., 157. § (1)-(2) bek., 167. § (2) bek., Ptk. 201. § (1) bek., 1991. évi LXV. tv. 22. §, 1989. évi 23. tvr 18/A. §].*
BH1998. 377. *A szolgáltatás és ellenszolgáltatás arányait a szerződés megkötésének időpontjára vetítetten a szerződésben kikötött teljesítések alapján kell és lehet elbírálni [Ptk. 201. § (2) bek., PK 267. sz.].*
BH1998. 350. *Vételi jog kikötése jelzálogjog mellett [Ptk. 112. § (1) bek., 201. § (2) bek., 263. § (1) bek., 375. § (1) és (3) bek.].*
BH1998. 291. *A versenytárgyalás szabályos voltát nem érinti, ha azon csak egy licitáló jelenik meg, és a szerződést a kiíró vele köti meg. Ha a szerződés a kiírásnak megfelelő feltételekkel jött létre, utóbb az feltűnő értékaránytalanság, illetőleg tévedés címén-sikerrel nem támadható meg [Ptk. 201. § (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 236. § (2) bek. a) és c) pont, (4) bek., 1987. évi 19. tvr., 1990. évi LXXIV. tv. 9. §].*
BH1998. 274. *I. A szolgáltatások közötti feltűnő érték különbség vizsgálata szerződéses üzemeltetés esetén sem kizárt [Ptk. 201. § (2) bek.].*
BH1998. 273. *A szerencseelemeket is tartalmazó gondozási szerződés általában nem támadható meg feltűnő értékaránytalanságra hivatkozással [Ptk. 201. § (2) bek., 11/1972. (VI. 30.) EüM r. 18. §].*
BH1998. 122. *Nem minősül a jog visszaélésszerű gyakorlásának, ha a szerződő fél önként nem kívánja a szerződést módosítani. A bíróság nem módosíthatja utólag a megszűnt szerződést [Ptk. 198. § (1) bek., 201. § (1) bek., 241. §].*
BH1998. 17. *A feltűnő értékaránytalanság megítélése családjogi tartalmú szerződések esetén [Ptk. 201. § (2) bek., 207. § (1) bek., PK 267. sz.].*
BH1997. 411. *Szerződés létrejöttének vagy létre nem jöttének, továbbá érvényességének vagy érvénytelenségének megállapítására irányuló perben a pertárgy értékeként a szerződésben kikötött ellenszolgáltatás értékét kell figyelembe venni [Pp. 24. § (1) és (2) bek., 26. §, Ptk. 201. § (1) bek.].*
BH1997. 405. *A helyi önkormányzatokról szóló törvényben meghatározott szolgáltatási kötelezettség teljesítése a szolgáltatást igénybe vevők - ezek az adott szolgáltatás más kötelezettjei is lehetnek - és a szolgáltató között polgári jogi jogviszonyt keletkeztet, amelyben a szolgáltatás-ellenszolgáltatás egyenértékűségének elve érvényesül [1990. évi LXV. tv. 8. § (1)-(4) bek., 43. § (1) bek., Ptk. 198. § (3) bek., 201. § (1) bek.].*
BH1997. 279. *A haszonélvezőt megillető hasznosítási jog keretében kötött bérleti szerződés a haszonélvező halálával általában nem szűnik meg [Ptk. 157. §, 201. § (2) bek., 323. § (1) bek.].*
BH1997. 241. *Ha az ingatlanközvetítő egy zártkörű pályázaton meghirdetett ingatlan eladójának megbízottjaként eljárva - egy másik szerződés alapján, amelyről azonban az eladót nem tájékoztatta -, azt a vevőt közvetíti ki, akitől e tevékenysége miatt, ugyancsak közvetítői díjat vett fel vagy kötött ki szerződésben, ez utóbbi szerződés - mint a jó erkölcsbe ütköző semmis [Ptk. 200. § (2) bek., 201. § (1) bek., 221. § (3) bek., 227. § (2) bek., 237. § 474. § (2) bek., 1990. évi VIII. tv., 13/1988. (XII. 27.) ÉVM r. 1. § a) pont].*
BH1997. 221. *Az az egyezség, amelyben a tartásra kötelezett a házastársi közös vagyon őt megillető részéről gyermektartásdíj fejében mond le, a kötelezett korai elhalálozása miatt eredményesen nem támadható [Ptk. 201. § (2) bek., 210. §].*

BH1997. 131. *A fellebbezésben nem érintett megtámadási igényre a felülvizsgálati eljárás során eredményesen nem lehet hivatkozni [Pp. 271. § (1) bek. a) pont, Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (4) bek.].*
BH1997. 122. *Nem érvénytelen a szerződést módosító egyezségi megállapodás feltűnő értékaránytalanság miatt pusztán azért, mert az egyik fél a másikhoz képest feltűnően nagy engedményt tett [Ptk. 201. § (2) bek., 240. § (3) bek., PK 267. sz.]*
BH1997. 94. *A csődegyezség érvénytelenségének megállapítására irányuló kereset elbírálásánál irányadó szempontok [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 8. § (1) bek., 9. §, Ptk. 201. § (2) bek., PK 267. sz.].*
AEÉ 1997/6. *Megtámadható a szerződés, ha a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között a szerződés megkötésének időpontjában feltűnően nagy az értékkülönbség [Ptk. 201. § (2) bekezdés]. A megtámadásra a sérelmet szenvedett fél és az jogosult, akinek a megtámadáshoz törvényes érdeke fűződik [Ptk. 235. § (2) bekezdés]*
BH1996. 85. *Eltérő területű ingatlanok cseréje esetén is érvényesülhet az egyenértékűség elve [Ptk. 201. § (2) bek.].*
BH1996. 26. *A visszterhesség vélelmével szemben a szerződés ingyenességét annak kell bizonyítania, aki erre hivatkozik [Ptk. 201. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.]*
BH1996. 25. *A megtámadási határidő elteltét követően a megtámadási jogot kifogás útján csak a kereset tárgyát képező szerződésből eredő követeléssel szemben lehet érvényesíteni [Ptk. 198. § (1) bek., 201. § (2) bek., 210. §, 236. § (3) bek., 242. §].*
BH1995. 718. *I. Ingatlan bérleti díja nemcsak pénzben, hanem pl. az épület állagát fenntartó vagy javító, természetbeni munkavégzéssel teljesíthető szolgáltatásban is meghatározható. Az egyenértékűség és a visszterhesség elvének azonban ilyen esetben is érvényesülnie kell [Ptk. 200. § (1) bek., 201. § (1) bek., 423. §].*
BH1995. 714. *Az életjáradéki szerződés megtámadásánál irányadó szempontok [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (1) bek., 591. §].*
BH1995. 702. *I. A szerződéskötés előtti helyzet visszaállítása az üzlethelyiség bérletére kötött szerződésben a szolgáltatás és ellenszolgáltatás (helyiségbér) közötti feltűnően nagy értékkülönbség kiküszöbölése helyett [Ptk. 201. § (2) bek., 237. § (1)-(2) bek.].*
BH1995. 644. *Feltűnően nagy értékkülönbség címén a tartási szerződés általában nem támadható meg [Ptk. 201. § (2) bek., 586. §].*
BH1995. 570. *A közös ingatlan értékesítésére és a vételár felosztási arányára kötött - tárgyalási jegyzőkönyvbe foglalt - megállapodás megtámadási joga megszűnik, ha utóbb az értékesítés tárgyában az adásvételi szerződést - mintegy a korábbi szerződés megerősítéseként - megkötik [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (1) bek., 236. § (4) bek.].*
BH1995. 514. *II. A visszterhesség vélelmével szemben az ingyenességet annak a félnek kell bizonyítani, aki erre hivatkozik [Ptk. 201. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*
BH1995. 416. *Nemzetközi fuvarozás esetén a vasút téves mérlegelésének kártérítési következményei [Ptk. 201. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. §, Ptk. XLI. fejezete, a 114 058/1966. I/8. E. (KK. 25.) hirdetménnyel közzétett Megállapodás a Nemzetközi Árufuvarozásról (SZMGSZ) 8. cikk 7. §, 23. cikk 1. §, 29. cikk 1-2. §, 7. §, 30. cikk. 1-2. §, 31. cikk l. §, a 3/1960. (V. 13.) KPM rendelettel közzétett Vasúti Arufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 28. cikk 1. §, 53. cikk 1. §, 2. §].*
BH1995. 240. *A felszámoló az adós gazdálkodó szervezet által megkötött szerződést nemcsak a részére biztosított külön jogával élve támadhatja meg, hanem a Polgári Törvénykönyv általános szabályai szerint így a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás közötti feltűnően nagy értékkülönbségre hivatkozással - is [1991. évi IL. tv. 40. § (1) bek., Ptk. 201. § (2) bek.].*
BH1995. 224. *Nincs helye felülvizsgálatnak a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére hivatkozással, ha a jogerős ítélet hibás teljesítésre alapított igényt bírált el [Pp. 270. § (1) bek., Ptk. 201. §, 277. § (1)-(2) bek., 305-311. §, 324. § (1) bek.].*
BH1995. 216. *A lakásbérleti jogviszony szerződéssel való megszüntetésével kapcsolatban keletkezett jogvita elbírálásának egyes szempontjai [Ptk. 4. §, 201. § (1) bek., 216. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. (R.) 86. § (1)-(4) bek., 88. § (1) bek.].*
BH1995. 158. *Tartási szerződés semmisségének megállapítása [Ptk. 200. § (2) bek., 201. § (2) bek., 237. § (1) bek., 586. § (1) bek., Pp. 24. §, 182. §].*
BH1995. 153. *A lakbér összegének bírósági módosítása [Ptk. 201. § (2) bek., 241. §, 1990. évi LXXXVII. tv. 7. § és B jelű melléklete, 1993. évi III. tv. 38-39. §, 45/1982. (X. 7.) MT. r. 9. § (2) bek.].*
BH1995. 152. *A szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékaránytalansága vizsgálatának szempontjai lakáscsere-szerződés esetén [Ptk. 201. § (2) bek., PK 267. sz.]*

BH1994. 663. *A feltűnő aránytalanság megítélése a családjogi és vagyonjogi kötelezettségek vegyülése esetén [Ptk. 201. § (2) bek., Csjt. 31/B. § (2) bek., 31/C. § (3) bek.].*

BH1994. 662. *A bíróság nem módosíthatja a szerződést, ha a felek a hőközpont helyiségének határidő nélküli használatára térítésfizetési kötelezettség nélkül állapodtak meg [Ptk. 177. § (1) bek., 201. § (1) bek., 241. §, 1962. évi IV. tv. (VET) 7. § (1) bek., 8. § (1) bek., 40/1962. (XI. 11.). Korm. r. 59. §, 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 10. § 7. pont, 4/1963. (X. 13.) NIM r. 2. § (1) bek., 9/1972. (XII. 7.) NIM r. 2. § (1) bek., 4/1973. (X. 12.) NIM r. 10. §].*

BH1994. 594. *Az elállás joga és a szerződés megtámadása két alapvetően különálló jogcím, melyek az igényérvényesítés során azonos megítélés alá nem vonhatók, és egymást nem helyettesíthetik [Ptk. 201. § (2) bek., 235. § (1) bek., 236. § (1) és (3) bek., 300. § (1) bek., 320. § (1) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1994. 592. *A feltűnően nagy értékkülönbségre alapított igény elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 201. § (2) bek., Pp. 164. § (1) bek., 206. § (1) bek., PK 267. sz.].*

BH1994. 537. *A házastársak közötti, a vagyoni viszonyaik rendezésére vonatkozó szerződésnek a feltűnő értékaránytalanságára alapított megtámadásánál az általános szempontok mellett a családjogi viszonyok sajátosságait is figyelembe kell venni [Ptk. 201. § (2) bek., PK 267. sz.].*

BH1994. 254. *I. Feltűnő aránytalanságra alapított megtámadási lehetőség a háztartási közös vagyon megosztása tárgyában kötött szerződés esetén [Csjt. 31. § (5) bek., Ptk. 201. § (2) bek.].*

BH1994. 187. *I. Ha a vevő valamely ingatlan tulajdonjogának megszerzéséhez - számolva a forgalmi értéket esetleg meghaladó vételárral is - következetesen ragaszkodik, az adásvételi szerződés létrejöttéhez való fokozott érdekeltsége folytán feltűnő értékaránytalanságra hivatkozással a szerződést alappal csak akkor támadhatja meg, ha az értékaránytalanság kirívóan nagy [Ptk. 201. § (2) bek.].*

BH1994. 187. *II. A feltűnő értékaránytalanság címén való megtámadási jog visszaélésszerű gyakorlása oly módon, hogy a vevő a vásárolt ingatlant a vételárat meghaladó mértékben jelzálogjoggal megterheli, ezzel az eladót megfosztja attól a lehetőségtől, hogy az eredeti állapot helyreállítása iránt ellenkérelmet terjesszen elő [Ptk. 5. §, 237. § (1) bek., 201. § (1) bek.].*

BH1994. 24. *Szerzői jogdíj összegének megállapításánál irányadó szempontok érvénytelen felhasználási szerződés esetén [Ptk. 6. §, 201. § (1) bek., 237. § (2) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 13. § (3) bek., 27. §].*

BH1993. 566. *Ha a felek a helyiség használati jogának ingyenes átengedésében állapodtak meg, s ezt a jogszabály megengedi, a szerződés a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére hivatkozással megalapozottan nem támadható meg [Ptk. 200. § (1) bek., 201. § (2) bek., 19/1984. (IV. 15.) MT r. 3. § (1) bek., (4) bek. a) pont].*

BH1993. 311. *II. Ha a szerződésben kikötött késedelmi kamat mértéke túlzott, a szerződés - akárcsak a késedelmi kamat mértéke vonatkozásában - feltűnő értékaránytalanság címén megtámadható [Ptk. 201. § (2) bek., 235. § (1) bek., 236. § (3) bek., 237. § (2) bek., 239. § (2) bek., 86/1990. (XI. 14.) Korm. r. l. § (1) bek.].*

BH1993. 165. *A feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadhatóság árverési vételnél [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (1) bek., PK 267. sz.].*

BH1992. 393. *A szerződés megtámadási határidejének nyugvása feltűnő értékaránytalanság esetén [Ptk. 201. § (2) bek., 236. §].*

BH1992. 256. *Ha a szerződést a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás közötti feltűnően nagy értékkülönbségre alapítottan támadták meg, a szerződés érvényessé nyilvánításakor a bíróságnak az ellenszolgáltatást nem a jogosult által követelt teljes forgalmi érték alapján, hanem csak olyan mértékben kell megállapítania, hogy ez a feltűnően nagy értékkülönbséget megszüntesse [Ptk. 201. § (2) bek., PK 267. sz.].*

BH1991. 403. *Ha a gyártási és szerelési munkák elvégzésére vonatkozó megállapodást egy szerződésbe foglalták, annak eldöntésénél, hogy a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás között fennáll-e feltűnően nagy értékkülönbség, az említett munkákat együttesen kell figyelembe venni. Ebből a szempontból nincs jelentősége annak, hogy a szerződés a gyártási munkák elvégzésére külön határidőt állapított meg, s ezek átadás-átvétele is külön történt [Ptk. 201. § (2) bek.].*

BH1991. 313. *A szerződés megtámadásának jogáról való lemondásnak ki kell fejeznie, hogy a jogosult a megtámadási jogról tud, és ennek ellenére a szerződés fenntartását választja. A szerződés módosítása ezért önmagában nem minősül a megtámadási jogról való lemondásnak [Ptk. 201. § (2) bek., 207. § (2) bek., 236. § (4) bek., 240. § (1)-(2) bek.].*

BH1991. 63. *Az érvénytelenségi ok kiküszöbölésével a szerződés érvényessé nyilvánítása egyenrangú lehetőség az eredeti állapot helyreállításával [Ptk. 237. § (2) bek., 201. § (2) bek.].*

BH1991. 62. *Gondozási szerződésnek feltűnő értékaránytalanság címén történő megtámadására általában nincs jogi lehetőség [Ptk. 201. § (2) bek.].*

BH1990. 222. *A szerződésnek a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő aránytalanságára alapított megtámadása esetében a kikötött teljes vállalkozói díjat, nem pedig annak egyes elemeit kell a másik fél által nyújtott szolgáltatás értékéhez viszonyítani [Ptk. 201. § (2) bek., PK 267. sz.].*

BH1990. 221. *Feltűnő értékaránytalanságra hivatkozva megtámadható a szerződés, ha a felek által közösen kialakított (elfogadott) egységár olyan közvetítői díjat tartalmaz, amely jelentősen meghaladja az adott termékre megállapított kereskedelmi haszonkulcs mértékét [Ptk. 201. § (2) bek., 235. § (1) bek., 237. § (2) bek., PK 267.].*

BH1990. 145. *Az ár feltűnő aránytalanságának vizsgálata során az önmagában nem, csak egy más dologgal együtt használható - lényegében tartozéknak minősülő - termék árát nem lehet önállóan aránytalanul magasnak minősíteni. Ilyen esetekben a teljes szolgáltatás ára lehet a vizsgálat alapja [Ptk 201. § (2) bek., PK 267. sz.].*

BH1990. 57. *Csak kirívó értékkülönbség esetén van helye a feltűnő értékaránytalanság megállapításának, ha az eladó a forgalmi érték ismeretében az áralku során tudatosan engedve fogadta el a vevő vételi ajánlatát [Ptk. 201. § (2) bek.].*

BH1989. 459. *A jövedelemérdekeltségű üzletnek az érdekeltségi rendszerbe bevont dolgozóit az eredménykövetelményt meghaladó többleteredménynek a megállapodásban rögzített hányada maradéktalanul megilleti. E juttatás nem munkabér, a megállapodás erre vonatkozó rendelkezése azonban a Ptk 201. §-a alapján nem támadható meg [Ptk. 201. §, 57/1982. (X. 22.) MT r. 2. § (1) bek., 18/1982. (X. 22.) BkM. r. 4. §].*

BH1989. 450. *Ha egy adott termék belföldön csak egy forgalmazótól szerezhető be, vagyis ha a termék ára nem a keresleti-kínálati (piaci) értékítélet alapján alakul ki, a bíróság a szolgáltatás-ellenszolgáltatás feltűnő aránytalanságának vizsgálatánál a külföldi beszerzési ár és a forgalmazó ráfordításainak összegét veszi figyelembe. A szerződés megtámadása esetén annak érvénytelenségét az értékkülönbség feltűnő aránytalanságának kiküszöbölésével a bíróság megszüntetheti és a szerződést hatályában fenntarthatja [Ptk. 201. § (2) bek., 237. § (2) bek., 31/1984. (X. 31.) MT r. 3. §, PK. 267. sz.].*

BH1989. 449. *A szerződés megtámadásának megalapozottsága kérdésében a bíróság a keresettől eltérő jogcím alapján a felek előzetes figyelmeztetése nélkül nem határozhat [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (1) bek., Pp. 3. § (1) bek.].*

BH1989. 227. *Találmányi díjszerződésnek a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbsége miatti megtámadásán alapuló igény elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 200. § (1) bek., 201. § (2) bek., 236. § (1), (3) és (4) bek., Szt. 9. §, 11/1983. (V. 12.) Mt. sz. r. 1. § (1) bek., 2. § (4) bek., PK. 267. sz.].*

BH1989. 72. *Ha a szállító saját fuvareszközzel továbbítja az árut a megrendelőhöz, e fuvarozási szolgáltatás díjának mértékében a felek megállapodhatnak. Az így megállapított díj mértéke tekintetében is irányadó a szolgáltatás ellenszolgáltatás arányosságának követelménye, ezért az nem haladhatja meg - általában el sem érheti - a Tehergépjármű Díjszabás díjtételeit [7/1972. (VIII. 12.) KpM. sz. r. 1. § (3) bek., Ptk 200. § (2) bek., 201. §, 16/1975. (XII. 15) KpM-ÁH sz. r-tel közzétett Tehergépjármű Díjszabás].*

BH1989. 60. *A feltűnően nagy értékkülönbség kiküszöbölésénél irányadó szempontok [Ptk 201. §. (2) bek., 237. §. (2) bek., PK 267. sz.].*

BH1988. 399. *A feltűnő értékaránytalanság elbírálásánál a vásárolt dolog sajátos tulajdonságainak figyelembevétele [Ptk. 201. § (2) bek., PK 267. sz.].*

BH1988. 189. *Ha a vállalkozó díjkövetelésének összege - a vállalkozási szerződés szerint - utóbb be nem következett feltételtől függött, a szolgáltatás-ellenszolgáltatás aránytalansága címén a szerződés díjkikötése nem támadható meg [Ptk. 201. § (2) bek., 228. § (1) bek., 389. §].*

BH1987. 319. *II. Az a körülmény, hogy a felek a szabadáras termék piaci forgalmi értékétől jelentősen eltérő vételárban állapodnak meg, önmagában nem jelent feltűnő aránytalanságot [Ptk. 201. § (2) bek., 205. § (1) bek.].*

BH1987. 41. *I. A személyi tulajdonú lakások szervezett forgalmazása keretében az egyik lakásnak az OTP által történt megvétele, a másik lakásnak általa ugyanazon személy részére való eladása esetén a két jogügylet csupán technikai okokból különül el, mert a felek akarata, valamint a szerződés tartalma folytán az adásvétellel vegyes csereszerződésnek minősül. Ehhez képest a felek által nyújtott kölcsönös szolgáltatások értékének szemben állításával lehet csak eldönteni, hogy van-e valamelyik fél oldalán olyan feltűnően nagy értékkülönbség, amely a Ptk. 201. §-ának (2) bekezdése szerinti megtámadás alapja lehet [Ptk. 365. és 378. §, 1040/1982. (X. 7.) Mt. h., 50/1982. (X. 7.) PM-ÉVM sz. r.]*

BH1987. 41. *II. A feltűnő értékkülönbség megállapítása esetén az aránytalan előny kiküszöbölésének szempontjai [Ptk. 201. § (2) bek., 237. § (1) és (2) bek., PK. 267.]*

BH1987. 39. *I. Használt gépkocsira létrejött adásvételi szerződés megtámadásának szempontjai a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére alapítottan [Ptk. 201. § (2) bek., 365. § (1) bek., PK. 267. sz.].*

BH1986. 240. *A vállalkozó nem támadhatja meg sikeresen a szerződést azon az alapon, hogy a versenytárgyalás során tett ajánlatának megfelelően kikötött tervezési díj alacsonyabb a szokásos mértéknél [Ptk. 201. § (2) bek., 210. §].*

BH1986. 16. *Annak elbírálásánál, hogy a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás között fennáll-e a feltűnően nagy értékkülönbség, figyelemmel kell lenni a piaci viszonyokra, a kereslet és kínálat alakulására és az értékelés nehézségeire is [Ptk. 201. § (2) bek.].*

BH1985. 470. *I. Önmagában a találmányi díj magas összege nem jelent a hasznosítási szerződés megtámadására alapot adó feltűnő értékaránytalanságot. A találmányi díjat a vállalati hasznos eredmény arányában kell megállapítani, mérlegelve - egyebek mellett - a találmány műszaki színvonalát is. [Ptk. 201. § (2) bek., 237. § (2) bek., 86. §, 1969. évi II. tv. 9. § (4) bek.].*

BH1985. 437. *A szerződésben kikötött határidőn belül visszaváltható áruvásárlási utalványoknak a határidő eltelte utáni visszaváltását csak annak a bizonyítása esetén lehet követelni, hogy az utalványok határidőben való felhasználására a kibocsátó fél érdekkörében felmerült okból nem volt lehetőség [Ptk. 201. § (2) bek., 250. § (1) bek., 319. § (1)-(2) bek., 320. §].*

BH1985. 347. *A felek szolgáltatásainak feltűnő aránytalansága esetén az aránytalan előny kiküszöbölésével az érvénytelenség oka megszüntethető. Az aránytalan előny azonban nem egyenlő minden esetben az adásvétel tárgyát képező dolog forgalmi értékét meghaladó vételárrésszel. Ha ugyanis a felek a dolog árát szabadon állapítják meg, akkor a forgalmi értéktől bármilyen irányban eltérhetnek. Az eltérés a szerződés megtámadására akkor vezet, ha az feltűnően nagy értékkülönbséget eredményez. Mindebből az következik, hogy az aránytalan előny kiküszöböléséhez a bíróságnak meg kell állapítania azt az összeget, amelynek vételárként való kikötése esetén még nem valósulna meg a feltűnő értékkülönbség, és az azt meghaladó vételárrész tekintendő olyan ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatásnak, amelynek visszatérítéséről rendelkezni kell [Ptk. 201. § (2) bek., 237. § (2) bek.].*

BH1985. 346. *I. A szerződésekbe vetett bizalom fenntartása és a forgalom biztonsága egyaránt megkívánja, hogy a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás között a szerződés megkötésének időpontjában fennálló értékkülönbség csak akkor vezessen a szerződés sikeres megtámadására, ha az értékkülönbség valóban feltűnően nagy. Ha a piaci forgalom jelentős értékbefolyásoló hatása miatt a dolog - pl. a kiutalásos forgalomban nem kapható kedvelt típusú gépkocsi - forgalmi értéke nehezen állapítható meg, fokozott jelentőséget kell tulajdonítani a felek között szabadon kialkudott vételárnak [Ptk. 201. § (2) bek.].*

BH1985. 198. *III. A szabadalom-hasznosítási díj alapja a vállalkozási díjnak csak az a része lehet, amely a szabadalmazott eljárás anyagköltségéből és munkadíjából tevődik össze [Ptk. 201. § (1) bek.].*

BH1985. 16. *Az üresen álló családi házak értékesítésére vonatkozó jogszabályok alapján a tanácsi szervek közvetítésével létrejött adásvételi szerződés a polgári jognak a szerződési nyilatkozat megtámadására vonatkozó szabályai szerint megtámadható. - Megtámadásnak helye van a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás között mutatkozó feltűnően nagy értékkülönbség címén is. Ilyenkor azonban nagy körültekintéssel kell vizsgálni, hogy - figyelemmel a szerződés létrejöttének és a vételár megállapításainak körülményeire is - a feltűnően nagy értékkülönbség valóban megállapítható-e [Ptk. 210. §, 201. § (2) bek., 46/1974. (XII. 4.) MT sz. r. 1-4. §, 30/1974. (XII. 4.) PM-ÉVM sz. r. 4. § (1) bek.].*

BH1984. 490. *I. Ha a felek az alku eredményeként az adásvétel tárgyát képező több önálló dologra egy megállapodásban, egy egységes vételárat állapítanak meg, a feltűnő értékkülönbségre alapított megtámadás esetén az eladott dolgokat együttesen kell értékelni [Ptk. 201. § (2) bek.].*

BH1984. 355. *I. Feltűnő értékkülönbség miatt az előszerződés is megtámadható, ha a felek a szerződésre előírt alakban a szolgáltatásban és ellenszolgáltatásban is megállapodtak. Ilyenkor a megtámadás feltételeinek az előszerződés megkötésének időpontjában kell fennállniuk [Ptk. 201. § (2) bek., 208. § (1) bek.].*

BH1984. 235. *A kivitelező az átadási tervdokumentációt csak egy példányban köteles díjmentesen szolgáltatni;a további példányok sokszorosítási költségét felszámíthatja [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 53. §, 63/1966. ÉVM sz. út. 1. § (6) bek., Ptk. 201. § (1) bek.].*

BH1984. 32. *II. Szerződést csak olyan ok miatt lehet megtámadni, amely már a szerződéskötés időpontjában fennállott [14/1978. (III. 1.) MT sz. r. 17. § (1) bek., Ptk. 201. § (1) bek., 210. §].*

BH1984. 17. *Használt gépkocsik értékének megállapításánál a műszaki állapot tisztázása mellett annak vizsgálata is elengedhetetlen, hogy hasonló gépkocsinak a szerződéskötés idején mennyi volt a használt*

gépkocsik piacán kialakult forgalmi értéke [Ptk. 201. § (2) bek., 305. §, 306. § (1) bek., Pp. 141. § (2) bek. és 164. § (2) bek.].

BH1983. 416. *A megrendelő szerződéstől való elállása miatt indított kártérítési kereset esetén a szerződést megtámadó viszontkeresetet a keresettel együtt kell tárgyalni [Pp. 328. § (1) bek., Ptk. 201. § (2) bek., 236. § (3) bek., 318. § (1) bek., GK 16. sz. és GKT 1/1973. sz.].*

BH1983. 392. *Egymagában az a körülmény, hogy a használtcikk-kereskedő a valóságos értékénél lényegesebben alacsonyabb áron vásárolja meg az árucikket - tévedésbe ejtés hiányában - csalást nem valósít meg: ilyen esetben a károsult az adás-vételi szerződést a feltűnően nagy értékkülönbözetre hivatkozással megtámadhatja [Btk. 318. § (1) bek., Ptk. 201. § (2) bek.].*

BH1983. 194. *Feltűnő értékaránytalanság miatt érvénytelen szerződést - az aránytalan előny kiküszöbölésével - a bíróság csak akkor nyilváníthatja érvényessé, ha a szerződés egyéb - el nem hárítható - okból nem érvénytelen [Ptk. 237. § (2) bek., 201. § (2) bek.].*

BH1982. 420. *Az érvénytelen szerződés érvényessé nyilvánítása a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás feltűnő aránytalanságának kiküszöbölésével [Ptk. 201. § (2) bek., 237. § (1) és (2) bek.].*

BH1981. 403. *Ha a nem szolgálati találmány hasznosítása a szabadalmas feltaláló engedélyével történik, a szabadalmas szerződéskötés nélkül is követelhet hasznosítási díjat. A díj összegének a megállapítása a bíróság feladata. A díj összegét általában a találmány műszaki-szellemi színvonalának, gazdasági és egyéb jelentőségének a figyelembevételével a találmány tárgya hasznosításából származó vállalati hasznos eredmény arányában kell megállapítani [1969. évi II. tv. 10. § (1) bek., 11., 17. §, Ptk. 201. § (1) bek., 361. §].*

BH1981. 146. *A házastársi közös vagyon megosztása során az ingatlan közös tulajdonának megszüntetésére kötött szerződés feltűnő értékaránytalanság címén történt megtámadásánál az érvénytelenség következményeinek alkalmazása [Csjt. 31. §, Ptk. 201. § (2) bek., 237. §]*

BH1981. 20. *Adásvételi szerződés megtámadása esetén, ha a vevő a keresetét az adott és a kapott szolgáltatások feltűnő értékaránytalanságára alapította, de a perben a vevő tévedésére vagy kifejezett megtévesztésére utaló adatok is felmerülnek, a bíróságnak az igazság kiderítésére irányuló kötelezettsége megkívánja, hogy a tárgyalást az utóbbiak vonatkozásában hivatalból is felderítse [Pp. 146. § (3) bek., Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (1) és (4) bek., PK 398. sz.].*

BH1979. 362. *Használt gépkocsik adásvétele esetén a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti értékkülönbség tisztázása során nem mellőzhető annak vizsgálata, hogy az azonos típusú, megközelítően azonos műszaki állapotú és futás-teljesítményű gépkocsiknak az ügyletkötés időpontjában mennyi volt a kialakult forgalmi ára [Ptk. 201. § (2) bek.].*

BH1979. 318. *I. A kisajátítási kártalanításra vonatkozóan kötött egyezség a kisajátítási eljárásban is a Ptk-nak a szerződések megtámadására vonatkozó szabályai szerint támadható meg [Ptk. 210. §, 201. § (2) bek., 177. §].*

BH1979. 318. *II. A kisajátítási kártalanításra vonatkozó korábbi szabályok szerint befejezett ügyben megkötött egyezség a Ptk. 201. §-nak (2) bekezdésére alapítottan eredményesen csak akkor támadható meg, ha az alkalmazott korábbi kártalanítási szabályok szerint az egyezség megkötésének időpontjában a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás között feltűnően nagy volt az értékkülönbség [Ptk. 201. § (2) bek., 177. §].*

BH1979. 120. *A tervezői költségvetés észrevételezésének elmulasztása esetén nem lehet a célszerűbb műszaki megoldás címén az eredetileg kikötött összeget meghaladó követelést érvényesíteni [5/1968. (IV. 6.) ÉVM sz. r-tel közzétett Építési Szerződési Alapfeltételek 5. §, * 17/1975. (XII. 29.) ÉVM ÁH sz. r. 30. § (3) bek., Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (3) bek.].*

BH1978. 427. *Használt gépkocsi adásvétele esetén, ha a vevő több hónapon át üzemelteti a gépkocsit és csupán utóbb kifogásolja annak műszaki állapotát és értékét, fokozottan hárul reá a bizonyítási teher abban a tekintetben, hogy a jármű forgalmi értéke a kikötött vételárnál lényegesen alacsonyabb [Ptk. 201. § (2) bek.].*

BH1978. 20. *Haszonélvezettel terhelt dolgot a tulajdonosa általában ellenérték fejében használhatja. A haszonélvezővel lakás ingyenes használatára kötött szerződés eredményes megtámadása esetén a tulajdonost terhelő lakáshasználati díj megállapításánál nem a lakbérekről szóló jogszabályok rendelkezései az irányadóak, hanem a használat ellenértékét az ingatlan fekvésére, műszaki állapotára, a tulajdonos által használt helyiségek számára, felszereltségére, beosztására, a használat módjára és az eset egyéb körülményeire figyelemmel kell megállapítani [Ptk. 155. § (1) és (2) bek., 201. § (1) bek., 210. § (3) bek., 235. § (1) bek., 237. §, 3/1971. (II. 8.) Korm. sz. r., 8/1971. (II. 10.) Korm. sz. r.].*

VB1998. 2. *II. Mivel nem határozható meg teljes bizonyossággal sem a felperesi vízfogyasztás tényleges mértéke, sem a felperes közrehatásának mértéke a hiba késedelmes felfedezéséhen és kijavításában, helye van a Ptk. 357. §-ának (1) bekezdéséhen foglalt általános kártérítés alkalmazásának (Ptk. 198. §, 201. §, 359. §).*

202. § Ha a szerződő fél a szerződés megkötésekor a másik fél helyzetének kihasználásával feltűnően aránytalan előnyt kötött ki, a szerződés semmis (uzsorás szerződés).

A szerződésnek a szolgáltatás - ellenszolgáltatás feltűnő aránytalanságára alapított megtámadása körében a felek szerződés-kötéskori jó- vagy rosszhiszeműségének, a felróhatóságnak, az aránytalanság tényleges ismeretének általában nincs jelentősége kivéve, ha a megtámadás jogának gyakorlása éppen e körülményekre visszavezethetően a rendeltetésszerű joggyakorlással ellentétesnek minősül. A feltűnő értékaránytalansággal kötött szerződést azonban az előny kikötésének meghatározott célzata már nem egyszerűen megtámadhatóvá, hanem - mint uzsorás szerződést - semmissé teszi.

A szerződés uzsorássá minősítésére akkor kerülhet sor, ha

- a szerződés megkötésekor a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között a Ptk. 201. § (2) bekezdésében szabályozottaknak megfelelően feltűnő aránytalanság áll fenn (objektív feltétel),

- és ennek az aránytalan előnynek kikötése a másik fél helyzetének kihasználásával történt (szubjektív feltétel).

Az együttes feltételek bármelyikének hiánya esetén uzsorás szerződésről nem lehet szó - így például értelemszerűen akkor sem, ha az egyébként meglévő további törvényi feltételek mellett a kikötött előny az együttesen értékelendő körülményekre figyelemmel nem minősíthető feltűnően aránytalannak.

A szubjektív feltétel rosszhiszemű, azaz tudatos (szándékos) magatartást feltételez, amelynek fogalmi eleme a másik fél olyan helyzetének ismerete, amely felhasználható az aránytalan előny elérésére. Ha a feltűnően értékaránytalan szerződést úgy kötik meg a felek, hogy nem kerülnek szóba közöttük azok a körülmények, amelyek miatt az egyik fél különösen érdekelt a szerződés megkötésében, illetve a másik fél olyan tényeket sem ismer, amelyekből erre okkal következtethetett volna, a szerződés uzsorás jellegének megállapítása kizárt.

A felek szerződéses viszonyában az aránytalan előnyt vállaló félnek értelemszerűen valamilyen hátrányos, szorult helyzetben kell lennie, amely arra készteti, hogy a szerződést ilyen feltételekkel is megkösse. Nem csak a létfenntartás, a legszükségesebb életfeltételek biztosítása, de olyan körülmények is a méltánylandó helyzet megállapításához vezethetnek, amelyek a kötelezett anyagi biztonságát lényegesen érinthetik. Családi körülményekből is eredhet a szerződés-kötéskori szorult helyzet ténye. Ha azonban a fél azért kíván sürgősen kölcsönt felvenni, mert például azt nagy haszonnal kecsegtető üzleti vállalkozásba fektetheti be, a hitelező által ennek ismeretében kikötött feltűnően aránytalannak minősülő ügyleti kamat ténye a szerződést nem teszi uzsorássá.

A feltűnően aránytalan előny kikötésének fogalma nem csak az ilyen előnyt kezdeményező aktív magatartást öleli fel. Az ilyen előny akkor is kikötött, ha a szorult helyzetben lévő fél tesz e körben ajánlatot és azt a másik fél - a másik helyzetének, az ajánlattétel indokának ismeretében elfogadja.

Az uzsorás szerződés semmisségi okból érvénytelenségének jogkövetkezményeit a Ptk. 237-239. §-ai szabályozzák - külön is nevesítve az uzsorás szerződést a Ptk. 237. § (2)-(4) bekezdésében. A sérelmet okozó félnek visszajáró szolgáltatás esetén az állam javára történő marasztalás az uzsorás szerződés esetén kötelező.

BH2004. 274. *Ha a kölcsönszerződés, az azt biztosító adásvételi, valamint kézizálog szerződés érvénytelen és a szerződéskötés előtt fennállott helyzet visszaállítására kerül sor, a kártérítési felelősség megállapításához olyan többlet-tényállás szükséges, amely meghaladja az érvénytelen szerződés megkötésével általában együtt járó tevékenység körét [Ptk. 195. §, 202. § (3) bek., 237 § (1) bek., 339. § (1) bek. ; Legf. Bír. PK 32. sz állásfoglalás].*

BH2004. 58. *A jogszabály szerint végrehajtott árverésen tulajdonjogot szerző fél tekintetében a másik fél szorult helyzetének kihasználása és a szerződés nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütköző volta nem merülhet fel [Ptk. 193. § (1) bek., 200. § (2) bek., 202. §, 1993. évi LXXVIII. tv., Pp. 7. § (2) bek.].*

BH2002. 149. *Üzletrész adásvételére vonatkozó szerződés megtámadása esetén a feltűnően nagy értékkülönbség meghatározása körében irányadó szempontok [Ptk. 201. § (2) bek., 202. §, Pp. 141. § (6) bek., 1988. évi VI. tv. 169. § (1) bek.].*

BH2001. 542. *II. A szerződés uzsorás jellegének megállapítása körében vizsgálandó szempontok [Ptk. 202. §, Pp. 164. §].*

BH2001. 473. *II. Az érvénytelenségi ok megszüntetése mellett a szerződés érvényessé nyilvánítása helyett a szerződést megelőző helyzet visszaállítása [Ptk. 200. § (2) bek., 201. § (2) bek., 202. §, 237. § (1) bek.].*

EBH2001. 436. *II. A szerződés uzsorás jellegének megállapítása körében vizsgálandó szempontok (Ptk. 202. §, Pp. 164. §).*

BH1999. 366. *Tartási szerződéssel kapcsolatban állított érvénytelenségi okok vizsgálatánál irányadó körülmények [Ptk. 17. §, 18. §, 200. § (2) bek., 201. §, 202. §, 586. § (1) és (2) bek., 658. § (1) bek., 1991. évi XLI. tv. 117. § (3) bek., Ptké. 38. § (3) bek., Pp. 206. §].*

BH1999. 176. *I. A kölcsönszerződésnél az uzsorás jelleg megállapításának lehetősége, feltételei [Ptk. 112. § (1) bek., 202. §, 523. § (1)-(2) bek.].*

EBH1999. 97. *II. A tartási szerződés esetében - a szerződés szerencse jellege folytán - a feltűnő értékaránytalanság nem eredményez érvénytelenséget, így az uzsora megállapítása sem jöhet szóba [Ptk. 201. § (2) bek., 202. §, 586. § (2) bek., Ptké. 38. § (3) bek., 1991. évi XLI. törvény 117. § (3) bek.]*

BH1998. 591. *Öröklési szerződés érvénytelenségének megállapítására irányuló perben a tényállás felderítésének szempontjai [Ptk. 200. § (2) bek., 202. §, 201. § (2) bek., 653. §, 655. § (1) bek., Pp. 147. §, PK 85.].*

BH1998. 275. *Az uzsora megállapításának feltételei (Ptk. 202. §).*

BH1997. 527. *I. A visszterhesség vélelme irányadó a közeli hozzátartozók közötti jogügyletekre is; az általános szabály alóli kivételeket a törvény külön kiemeli [Ptk. 202. § (1) bek., 203. § (2) bek., 590. § (1) bek.].*

BH1996. 326. *A gazdálkodó szervezetek között létrejött szerződés is lehet a jogszabályban rögzített objektív és szubjektív feltételek fennállása esetén uzsorás szerződés, s ennek alapján az megtámadható [Ptk. 202. §, 207. § (1)-(2) bek., 240. § (3) bek.].*

BH1996. 257. *II. A lízingszerződésnek a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére alapított megtámadása (Ptk. 202. §, PK 267. sz.].*

BH1989. 308. *A találmányi dijszerződés érvényességével kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk 200. § (1) bek., 202. §, 11/1983. (V. 12.) MT r. 2. § (4) bek., 10. § (2) bek.].*

BH1987. 401. *II. A bíróság feladata az igazság kiderítésében az uzsorás szerződés fennállásának megállapítására irányuló bizonyítási eljárásban [Pp. 3. §, Ptk. 202. §].*

203. § (1) Az a szerződés, amellyel harmadik személy igényének kielégítési alapját részben vagy egészben elvonták, e harmadik személy irányában hatálytalan, ha a másik fél rosszhiszemű volt, vagy reá nézve a szerződésből ingyenes előny származott.

(2) Ha valaki a hozzátartozójával vagy a vele összefonódásban levő gazdálkodó szervezettel, továbbá ha a gazdálkodó szervezet a tagjával vagy vezető tisztségviselőjével, illetve annak hozzátartozójával köt ilyen szerződést, a rosszhiszeműséget, illetőleg az ingyenességet vélelmezni kell. Ugyancsak vélelmezni kell a rosszhiszeműséget és az ingyenességet az egymással közvetlen vagy közvetett összefonódásban nem álló, de azonos személy vagy gazdálkodó szervezet befolyása alatt működő gazdálkodó szervezetek egymás közti szerződéskötése esetén.

1/2002. Polgári jogegységi határozat

A gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény (Gt.) 9. §-ának (2) bekezdése szerint alkalmazandó, a Ptk. 203. §-ában szabályozott hitelezőt károsító fedezetelvonó szerződés érvényes szerződés, de a hitelező irányában hatálytalan.

A társasági szerződés vagy alapító okirat, illetve ezek módosítása alapján a gazdasági társaság részére nyújtott vagyoni hozzájárulás a tulajdonjog átruházását eredményező visszterhes ügylet. A Ptk. 203. §-ában írt feltételek megvalósulása esetén a gazdasági társaság köteles tűrni, hogy a hitelező az átruházott vagyoni betétből kielégítést keressen.

(3) Az a fél, aki a szerződésből származó ingyenes előnytől fel nem róható módon elesett, a harmadik személy irányában nem felel.

A törvény speciális jogkövetkezményt fűz az olyan vagyonátruházási szerződéshez, amelynek következtében harmadik személy igényének a kielégítése részben vagy egészben meghiúsul (fedezetelvonó szerződés). A kielégítési alap elvonásának ténye a megkötött szerződés érvényességét nem érinti, de az ilyen szerződés viszonylagosan, azaz csak a sérelmet szenvedett harmadik személlyel szemben hatálytalan [Ptk. 203. § (1)].

A hatálytalanság megállapítása azzal a jogkövetkezménnyel jár, hogy a szerződéssel érintett vagyontárgy fedezeti jellege fennmarad, azaz a harmadik személy és az adós (kötelezett) viszonyában úgy kell tekinteni, mintha a vagyonátruházási szerződést meg sem kötötték volna. Ennek következtében tehát a jogot szerző fél tűrni köteles, hogy a harmadik személy e vagyontárgyból az igényét kielégíthesse. A jogszerző féllel szemben a bíróság marasztaló ítéletet akkor hoz, ha a vagyontárgyat a visszterhesen szerző fél már másra átruházta, illetve a rosszhiszemű ingyenesen szerző fél az előnytől elesett.

Ha a teljesítésre a jogszerző fél részéről kerül sor, helyzetére a Ptk. 286. § (2) bekezdésének rendelkezése az irányadó: azaz teljesítése erejéig az adóssal (kötelezettel) szemben megtérítési igénnyel léphet fel. Ha a teljesítésre a végrehajtási eljárásban lefolytatott árverési értékesítés eredményeként kerül sor, az átruházás folytán tulajdonossá vált jogszerző az adóssal szemben kártérítési igényt érvényesíthet.

A fedezetelvonó szerződés hatálytalanságának megállapítására csak akkor kerülhet sor, ha a vagyonátruházási szerződés érvényes. Ha a szerződés semmis [Ptk. 200. § (2)], az érvénytelenséghez fűződő jogkövetkezményként a vagyonátruházás létre sem jött, azaz a szerződés tárgya továbbra is a kötelezett (adós) tulajdona. A szerződés fedezetelvonó jellegének megállapítására indított perekben a bíróságnak vizsgálnia kell, hogy a szerződés nem volt-e színlelt. Ha a bíróság azt állapítja meg, hogy az adós és a jogszerző tényleges szerződési akarata hiányzott és csak azt a látszatot akarták kelteni, hogy a vagyontárgy már nem az adós tulajdona, a Ptk. 207. § (4) bekezdése alapján a szerződés semmisségét és nem annak relatív hatálytalanságát kell megállapítani.

Annak ellenére, hogy a gyakorlatban tipikusan a hitelezőt károsító fedezetelvonó szerződések fordulnak elő, a Ptk. 203. §-ának rendelkezése nem korlátozódik a kötelmi jogi alapon létrejött követelésekre, hanem más jellegű, így dologi jogi, öröklési jogi igény fedezetének elvonása esetére is irányadó (BH1990. 60.).

Az adott szerződés fedezetelvonó jellegének megállapítására csak több - a harmadik személy, illetve a jogszerző fél oldalán fennálló - együttes feltétel megléte esetén kerülhet sor.

A kívülálló, harmadik személy a szerződés relatív hatálytalanságára csak akkor hivatkozhat, ha:

- a szerződés megkötésének időpontjában fennállott (érvényesített) igényének kielégítésére,

- a szerződés tárgya fedezetül szolgált volna, és

- annak elvonása miatt az átruházóval szembeni követelésének teljesítése részben vagy egészben lehetetlenné vált.

Ezért például nem hivatkozhat az ajándékozó az ajándék tárgyára utóbb kötött vagyonátruházási szerződés fedezetelvonó jellegére, ha ez utóbbi szerződés megkötésekor az ajándék visszakövetelése iránti igényét még nem érvényesítette (BH1995. 95.). Nincs jogi lehetőség a Ptk. 203. §-a alapján az öröklési szerződés hatálytalanságának a megállapítására sem azon az alapon, hogy az a köteles részre jogosult igényének a kielégítési alapját elvonta, hiszen a köteles részre jogosultság az örökhagyó halálával nyílik meg.

Nem hivatkozhat a hitelező a szerződés fedezetelvonó jellegére, ha például a vagyonátruházási szerződést különvagyona körében az az adós kötötte, aki mint házastárs, a Csjt. 30. § (3) bekezdése alapján csak a közös vagyonból reá eső rész erejéig tartozik helytállással.

A harmadikként említett feltételre figyelemmel például nem hatálytalan a szerződés, ha az adósnak (kötelezettnek) az átruházott vagyontárgyat meghaladóan olyan vagyona maradt, illetve olyan jövedelme van, amely kellő fedezetül szolgál az igény kielégítésére. E körben merül fel kérdésként, hogy a szerződés hatálytalanságának megállapítása iránti per megindításának előfeltétele-e, hogy a hitelező jogerős ítélettel igazolja az adóssal szemben fennálló jogszerű követelését valamint végrehajtási jegyzőkönyvvel azt a tényt, hogy a behajtás (részben vagy egészben) sikertelen maradt, vagy egy perben is érvényesítheti kettős követelését. A gyakorlatban általában a Ptk. 203. §-ára alapított per a sikertelen végrehajtás után indul, mert a hitelező csak ekkor szerez tudomást arról, hogy az adós a fedezeti vagyont átruházta. Nincs akadálya azonban az egy perben történő - az adós marasztalására, a jogszerzőnek a vagyontárgyból kielégítésre tűrésére irányuló - igényérvényesítésnek sem. Ebben az esetben a fedezetelvonó szerződés alapján jogot szerző féllel szemben olyan tartalommal hozható ítélet - az egyszerű (sortartó) kezessel szembeni, feltételtől függően marasztaló ítéleti döntéshez hasonlóan -, hogy a kielégítés tűrésére az átruházott vagyontárgyból akkor köteles, ha a követelés az adóson nem, vagy csak részben hajtható be. A vagyontárgyat érintő végrehajtás elrendelésének ebben az esetben előfeltétele, hogy a felperes az adóssal szembeni végrehajtás sikertelenségét végrehajtási jegyzőkönyvvel igazolja.

A jogszerző fél esetében a szerződés fedezetelvonó jellegének megállapításához a törvény nem kíván meg további feltételt akkor, ha a jogszerzés ingyenesen történt. Az ingyenesen szerző fél jó- vagy rosszhiszeműsége azért közömbös, mert őt vagyoni hátrány az ellenszolgáltatás nélkül szerzett dolog elvesztése folytán nem érheti (BH1995. 458.). Ha a felek között vitatott, hogy a jogszerzés ingyenesen történt-e, a bizonyítás kötelezettsége a szerződés folytán sérelmet szenvedett felet terheli. Megfordul azonban a bizonyítási kötelezettség a (2) bekezdésnek a szerződés ingyenessége mellett felállított törvényi vélelme esetén, amely vélelem az ellenkezőjének bizonyításával dönthető meg.

Ha a szerződés visszterhes, a fedezetelvonó jelleg megállapításának feltétele a tulajdont szerző fél rosszhiszeműsége, azaz hogy a szerződés megkötésekor tudott vagy tudnia kellett az átruházót terhelő követelésről és arról, hogy a szerződéskötéssel a jogosult kielégítési alapját vonják el. A jogszerző fél rosszhiszeműségét a sérelmet szenvedő félnek kell bizonyítania, kivéve, ha a szerző fél rosszhiszeműsége mellett törvényi vélelem szól.

A § (2) bekezdésének 2001. szeptember 1. napjáig hatályos rendelkezése a Ptk. 685. § b) pontja szerinti hozzátartozók egymással kötött jogügyletei esetére nevesítette az ingyenesség, és a szerző fél rosszhiszeműségének törvényi vélelmét. A 2000. évi CXXXVI. törvény 168. § (1) bekezdésének 2001.

szeptember 1. napjától hatályos új rendelkezése e törvényi vélelmet kiterjesztette. A módosító törvény miniszteri indokolása kiemeli, hogy jogrendszerünk gyökeres átalakulása és az elmúlt tíz év gazdasági folyamatai azt bizonyították, hogy a gazdálkodó szervezetek meghatározó szerepet játszanak azokban a polgári jogi kapcsolatokban is, amelyekre a jelen § rendelkezése vonatkozik. A gazdálkodó szervezetek közötti bonyolult kapcsolatrendszert tekintve nem lehet figyelmen kívül hagyni az olyan jellegű gazdálkodási formák kialakulását, melyek alapja - vagy a tulajdoni viszonyok, vagy a gazdálkodó szervezet működése során a feleket megillető tagsági, illetve egyéb tisztséggel járó jogok terjedelme és megoszlása következtében - a szükségszerűen azonos célok irányában ható gazdasági érdek (összefonódás). Az ilyen jellegű gazdálkodási formák esetében már nem indokolt vélelmezni a szerződésben megjelölt szerződési akaratot: szükséges ezért az egymással összefonódásban lévő gazdálkodó szervezetek, valamint a gazdálkodó szervezet és tagja között létrejött jogügyletekre is a Ptk. 203. §-ának (2) bekezdésében foglalt vélelem kiterjesztése.
A módosított rendelkezés alapján ezért a szerződés ingyenességét és a szerző fél rosszhiszeműségét akkor is vélelmezni kell, ha
- valaki a vele összefonódásban álló gazdálkodó szervezettel,
- gazdálkodó szervezet a tagjával, vezető tisztségviselőjével vagy annak hozzátartozójával köt ilyen szerződést.
Azt, hogy az összefonódás mikor és milyen feltételek mellett állapítható meg, a Ptk. 685/B. §-ának ugyancsak 2001. szeptember 1. napjától hatályos új értelmező rendelkezése határozza meg.
A (3) bekezdés rendelkezése kizárólag az ingyenes fedezetelvonó szerződések esetén alkalmazható. Az a körülmény, hogy az ingyenes szerző a dolgot felhasználta, másnak elajándékozta vagy a megszerzett vagyontárgy megsemmisült, csak akkor vonja maga után a szerző fél mentesülését, ha jóhiszemű volt. A jóhiszeműségnek nem az előny elvesztésének időpontjában és nem az attól elesés körülményeit illetően kell fennállnia, hanem az ingyenes szerzéskor. Ha a szerződés megkötésekor a fél az átruházóval szembeni követelésről, a szerződés kielégítési alapot elvonó vagy csökkentő voltáról tudott (vagy arról tudnia kellett), rosszhiszeműsége folytán az elvesztett előny értékének erejéig - saját vagyonával - helytállási kötelezettséggel tartozik. A rosszhiszeműség törvényi vélelme e rendelkezésre is kiterjed.
BH2004. 142. *II. Az 1991. évi IL. tv. 40. § (1) bekezdése a fedezetelvonó szerződés speciálisan szabályozott esetét határozza meg. Az e körbe tartozó szerződések érvényesek ugyan, de a gazdálkodó szervezet hitelezőivel szemben hatálytalannak minősülnek [1991. évi IL. tv. 40. § (1) bek., Ptk. 203. § (1) bek.].*
BH2004. 68. *I. A készfizető kezesnek a kezesi kötelem alóli felszabadulására való hivatkozása esetén vizsgálandó körülmények [Ptk. 203. § (2) bek., 274. § (2) bek., 276. § (2) bek., 1994. évi LIII. tv. 20. § (1) és (2) bek., 21. § (1) és (3) bek., 220/1996. (XII. 24.) Korm. r., 3/1997. (I. 18.) FM rendelet 9. §, 10. §, Pp. 164. § (1) bek., 206. § (2) bek.].*
EBH2003. 849. *Érvényes végrendelet a végrendeleti örökös részére csak várományi jogot keletkeztet, ezért a végrendelet megalkotása után kötött életjáradéki szerződés nem minősül fedezetelvonó szerződésnek (Ptk. 203. §).*
BH2003. 465. *A hitelezőnek az elővásárlási jog sérelmére alapított keresete nem lehet alapos, ha a sérelmezett felszámolói vagyonértékesítéssel kapcsolatban már korábban előterjesztett keresete alapján indult per szünetelés folytán megszűnt [Ptk. 200. § (2) bek., 203. § (1) bek., 373. § (1)-(6) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 48. § (2) bek., 1997. évi CXLI. tv. 62. § (1) bek. a) pont, Pp. 121. § (1) bek. e) pont, 130. § (1) bek. g) pont].*
BH2003. 289. *II. Állami vállalat átalakulásával kapcsolatban az ÁPV Rt. (ÁVÜ) kártérítési felelőssége megállapításának körében vizsgálandó szempontok [1977. évi VI. tv. 27. § (3) bek., 28. §, 42/A. § (3) bek., 1990. évi VIII. tv. 1. §, 5. §, 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 69. §, 71. § és 72. §, 1992. évi LIV. tv. 26. §, 51. § és 53. §, 33/1984. (X. 31.) MT rendelet 32. §, Ptk. 4. § (1) és (4) bek., 5. § (1) és (2) bek., 7. §, 203. §, 332. §, 339. § (1) bek.].*
BH2003. 32. *A hitelezőnek a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet által kötött szerződés megtámadására irányuló keresete elbírálása körében irányadó szempontok [Ptk. 203. §, 1993. évi LXXXI. törvénnyel és az 1997. évi XXVII. törvénnyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 40. § (1) bek. b) és c) pont, PK. 267.]*
EBH2002. 742. *Nem zárja ki a fedezetelvonás jogkövetkezményeinek az alkalmazását az, ha az alperesek közötti szerződés egyben színlelt is [Ptk. 203. §, 207. § (5) bek.].*
BH2002. 230. *Az ajándékozónak lehet olyan feltevése a megajándékozottal szemben, hogy az ajándék tárgyát (az ingatlant) az utóbbi az ajándékozó életében nem idegeníti el, ezen az alapon azonban az ajándékot csak akkor követelheti vissza, ha ezt az elvárását az ajándékozáskor a megajándékozottal egyértelműen közölte [Ptk. 582. § (3) bek., 114. § (2) bek., 203. § (1) bek., PK. 76. sz.].*

BH2002. 144. *Az az öröklési szerződés, amely a közös tulajdonnak árverés útján való megszüntetését megnehezíti, a tulajdonostárssal szemben hatálytalan (Ptk. 203. §).*
BH2001. 62. *A rosszhiszeműség és az ingyenesség fogalmi elemei fedezetelvonó szerződés esetén [Ptk. 203. § (1) és (2) bek.].*
BH2000. 546. *A házastárs felelőssége a másik házastárs bűncselekményével okozott kár megtérítéséért [Csjt. 27. §, 30. §, Ptk. 203. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 361. § (1) bek., 685. § b) pont, Pp. 6. § (2) bek., 196. § (1) bek. e) pont].*
BH2000. 508. *I. Ha a fedezetelvonó szerződés relatív hatálytalanságának megállapítását és az eredeti állapot visszaállításának elrendelését célzó eljárásban a bíróság a keresetnek helyt ad ugyan, de ítéletében nem rendelkezik az ingatlan-nyilvántartási állapot rendezéséről, utóbb e tárgyban kiegészítő ítéletet hozhat [1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 40. § (1) bek. c) pont, Ptk. 203. §, 1972. évi 31. tvr. 15. § (3) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 73. § (4) bek., Pp. 225. § (6) bek.].*
BH2000. 508. *II. Fedezetelvonó szerződéssel kapcsolatos jogvita esetén a perköltség kiszabásánál irányadó szempontok [Ptk. 201. § (1) bek., 203. §, Pp. 24. § (1)-(2) bek.].*
BH2000. 462. *A lízingbevevőt a lízingszerződés alapján megillető vevőkijelölési jog (opció) gyakorlásának és az ilyen szerződés megtámadásának feltételei. A felszámoló és a hitelezők részére a külön jogszabályban biztosított speciális megtámadási jog - még ha egyébként a lízingszerződésnek alanya is - az adóst nem illeti meg [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 40. §, Ptk. 5. §, 201. § (2) bek., 203. § (1) bek., 207. § (4) bek., 235. § (1) bek., 236. § (1) bek c) pont].*
BH2000. 449. *Nem fedezetelvonó az ajándékozási szerződés, amelyet az egyik házastárs a másik egyetértése nélkül saját hányadára kötött, ha az ingatlanra mint kielégítési alapra nézve a közös tulajdon változatlan feltételekkel megszüntethető [Csjt. 30. § (1) bek., 77. § (1) bek., Ptk. 148. § (3) bek., 157. § (3) bek., 203. § (1) bek.].*
BH2000. 365. *II. Az ún. fedezetelvonó szerződések eltérő megítélése a polgári törvénykönyv, illetőleg a csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról szóló Cstv. alapján [Ptk. 203. § (1) bek., Cstv. 40. § (1) és (4) bek.].*
EBH2000. 326. *I. Az apportálás önmagában nem jelent fedezetelvonást. Az apport ellentétele ugyanis az üzletrész, amely változatlanul a hitelezők rendelkezésére áll (Ptk. 203. §).*
EBH2000. 306. *A jogügylet céljánál fogva a hitelező kielégítési alapja elvonásának minősülhet, ezért az ahhoz kapcsolódó jogkövetkezményekkel jár akkor is, ha a jogerős ítélettel még el nem bírált követelés kielégítésének meghiúsulására irányul [Ptk. 203. § (1) bek.].*
EBH2000. 233. *Az 1991. évi IL. törvény 40. §-a nem a szerződést kötő adós számára, hanem a hitelezők és a felszámoló részére teremt jogalapot az adós által kötött szerződés megtámadására. A másodfokon eljáró bíróság nem vizsgálhatja a felperes kereseti kérelmének teljesíthetőségét olyan jogalapon és jogcímen, amelyre ő nem hivatkozott [1991. évi IL. tv. 40. §, Ptk. 5. §, 201. § (2) bek., 203. § (1) bek., 207. § (4) bek., 236. § (1) bek., Pp. 253. § (3) bek.].*
BH2000. 151. *Foglalás feloldása iránti kereset elutasítása fedezetelvonó szerződés miatt [Ptk. 203. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*
BH1999. 508. *A fedezetelvonó szerződés hatálytalanságának a megállapítása iránt indított per - a pertárgy értékének a megállapítása szempontjából - a követelés biztosítása iránti pernek minősül [Pp. 24. § (2) bek. f) pont, Ptk. 203. § (1) bek.].*
BH1999. 220. *II. Az állított fedezetelvonó szerződés esetén a tulajdonjogot szerző fél arra nem kötelezhető, hogy a behajthatatlanná vált tartozást harmadik személynek - a vele szerződő fél hitelezőjének - fizesse meg [Ptk. 203. § (1) bek.].*
BH1999. 31. *II. A Ptk.-ban, illetőleg a külön jogszabályban a szerződés megtámadásának lehetőségét szabályozó rendelkezések alkalmazásánál irányadó szempontok [Ptk. 203. § (1) bek., Ftvr. 3. § (3) bek.].*
BH1997. 549. *A jogerős cégbejegyzést követően - harmadik személy igénye kielégítése alapjának elvonására való hivatkozással - a társasági szerződés (alapszabály, alapító okirat) harmadik személy irányában való hatálytalanságát sem lehet megállapítani [Ptk. 203. § (1) bek, 1988. évi VI. tv. 27. §].*
BH1997. 527. *I. A visszterhesség vélelme irányadó a közeli hozzátartozók közötti jogügyletekre is; az általános szabály alóli kivételeket a törvény külön kiemeli [Ptk. 202. § (1) bek., 203. § (2) bek., 590. § (1) bek.].*
BH1996. 637. *Hagyatéki hitelezői igény elhatárolása a fedezetelvonó szerződéstől [Ptk. 203. § 598. §, 679. § (1) bek.].*

BH1996. 606. *A Ptk.-nak a fedezetelvonó szerződésekkel kapcsolatos szabályai a felszámolás alatt álló cég vonatkozásában akkor érvényesülnek, ha a felszámolásra vonatkozó speciális jogszabály(ok) ellentétes (eltérő) rendelkezést nem tartalmaz(nak) [Ptk. 203. §, 1986. évi 11. tvr. 3. § (3) bek.].*

BH1996. 590. *Az öröklési szerződés megtámadására csak az arra jogosult által felhozott okok alapján van jogi lehetőség; érvénytelensége hivatalból nem, hanem csak akkor vehető figyelembe, ha arra az érdekelt hivatkozik. Ebből következik, hogy a bíróság az öröklési szerződést csak az érvényesített megtámadási ok alapján és a perben álló felek egymás közti viszonyában nyilváníthatja érvénytelennek. Ennek további következménye, hogy az egyes érvénytelenségi okok önálló kereseti kérelmek [Ptk. 653. §, 656. §, 200. § (2) bek., 203. § (1) bek., Pp. 247. §].*

BH1996. 252. *A szerződésnek a hitelező károsítása miatti hatálytalansága akkor állapítható meg, ha az a hitelezői igény kielégítési alapjának az elvonását eredményezi [Ptk. 203. § (1) bek., 312. § (2) bek., 319. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 86. *A szerződés színlelt vagy fedezetelvonó voltát az köteles bizonyítani, aki erre hivatkozik [Ptk. 203. §, 207. § (4) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1995. 458. *Fedezetelvonó szerződés hatálytalansága iránti perben vizsgálandó körülmények (Ptk. 203. §).*

BH1995. 179. *A hitelező keresetének elbírálásánál irányadó szempontok, ha a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet által a felszámolás megindítását megelőző hat hónapon belül vagy a felszámolási eljárás közzétételéig kötött szerződést megtámadta [1986. évi 11. tvr. 3. § (3) bek., 13. §, Ptk. 203. § (1) bek.].*

BH1995. 95. *I. Ajándék visszakövetelése hitelezői igény kielégítési alapjának elvonására alapított jogcímen [Ptk. 582. § (3) bek., 203. §].*

BH1995. 41. *A harmadik személy kielégítési alapjának elvonása miatt ingatlannal kapcsolatban indított per a perindításnak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzésére nem ad alapot [Ptk. 203. §, 1972. évi 31. tvr. 32. § (1) bek.]*

BH1994. 204. *Az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság alapítója a kft.-t bármikor megszüntetheti, ennek érdekében intézkedéseket tehet, de a kft. vagyonát, annak bevételeit vagy egyéb pénzeszközeitnem vonhatja magához. Ha ilyen jogellenes tevékenységével a kft. hitelezőinek kárt okoz, ezért az alapító kártérítési felelőssége fennáll [1988. évi VI. tv. 183. § (2) bek. j) pont, 189. § (3) bek., Ptk. 203. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1993. 739. *A közös tulajdon árverési értékesítéssel történő megszüntetése esetén mindegyik tulajdonostárs kielégítési alapjául az egész ingatlan szolgál. Minden olyan körülmény tehát, amely az árverési feltételeket a tulajdonostársak szempontjából hátrányosan befolyásolja, az árverést megnehezíti, valamennyi tulajdonosra kihat. Ezért az árverési értékesítést kedvezőtlenül befolyásoló ajándékozási szerződés hatálytalan [Ptk. 203. §, 145. § (1) bek., 157. § (3) bek.].*

BH1990. 344. *I. A jelzáloggal biztosított követelés a felszámolási eljárásban kielégítési elsőbbséget csak akkor élvez, ha e biztosítékra vonatkozó szerződés megkötésére a felszámolási eljárás megindítása előtt legalább hat hónappal került sor. Ez időpont után kötött szerződést - ha ez követeléseik kielégítését veszélyezteti - a hitelezők megtámadhatják [Ptk. 203. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 3. § (3) bek., 30. § (1) bek. d) pont].*

BH1990. 60. *Öröklési szerződés érvényességének illetve hatályosságának megítélésénél irányadó szempontok [Ptk. 207. § (4) bek., 203. §, 666. §, PK 89. sz.].*

BH1988. 401. *Hitelezői igény érvényesítés öröklési szerződés esetén [Ptk. 655. § (1) bek., 203. §].*

BH1988. 180. *A fedezetelvonó szerződés hatálytalanságának következményei a házastársi közös vagyon megosztásával kapcsolatban [Ptk. 203. § (1) és (2) bek.].*

BH1982. 144. *Ha a kötelezett a gyermektartásdíj általános mértékét meghaladó összegben vállalja a tartás megfizetését, a bíróságnak az egyezség jóváhagyása előtt vizsgálnia kell, hogy ez a vállalás a gyermek szükségletei érdekében indokolt-e, vagy kötelezett csupán harmadik személy igényének kielégítési alapját kívánja elvonni [12/1974. (V. 14.) MT sz. r., Ptk. 203. § (1) bek., Pp. 148. §, 1979. évi 18. tvr. 151. § (2) bek., 105. és 106. §].*

BH1980. 340. *A hitelező károsító szerződés (Ptk. 203. §) jogosultja ellen vagy tűrésre vagy marasztalásra irányuló keresetet kell előterjeszteni. Az ilyen viszonylagosan hatálytalan szerződésben vevőként megjelölt személy ugyanis annak tűrésére kötelezhető, hogy a követelés behajthatatlanná vált részét a hitelező a szerződéssel átruházott vagyonból behajthassa, ha pedig ez a vagyontárgy már nincs meg, ennek értéke erejéig a vevő felelőssé tehető. Ha a perlés hiányos, erre a bíróságnak a felperest figyelmeztetnie kell [Pp. 146. § (3) bek., 247. § (1) bek. c) pont.].*

204. § (1) Bírósági úton nem lehet érvényesíteni

a) a játékból vagy fogadásból eredő követeléseket, kivéve ha a játékot vagy fogadást állami engedély alapján bonyolítják le;

b) a kifejezetten játék vagy fogadás céljára ígért vagy adott kölcsönből eredő követeléseket;

c) azokat a követeléseket, amelyeknek állami szerv útján való érvényesítését jogszabály kizárja.

(2) A bírósági úton nem érvényesíthető követelés biztosítására kötött szerződés semmis; az önkéntes teljesítést azonban nem lehet visszakövetelni.

(3) Azt, hogy a követelés bírósági úton nem érvényesíthető, hivatalból kell figyelembe venni. Ezt a rendelkezést - ha jogszabály másként nem rendelkezik - az elévült követelésekre nem lehet alkalmazni.

Az (1) bekezdés a)-b) pontjának rendelkezései az ún. természetes kötelmekre (naturális obligáció) vonatkozó szabályokat tartalmazzák. Az itt nevesített szerződések közös sajátossága, hogy a szolgáltatás jellegére és céljára figyelemmel - a Ptk. 7. § (1) bekezdése alóli kivételként - a törvény nem biztosítja a bírói út igénybevételének lehetőségét az abból eredő igény érvényesítéséhez. A bírói út kizártsága folytán az ilyen szerződésből eredő követelés beszámítása is kizárt [Ptk. 297. § (2)].

Ezek a szerződések azonban nem érvénytelenek, éppen ezért az önkéntes teljesítés visszakövetelésére nincs lehetőség. Ugyancsak nem érvénytelen az ilyen szerződés kötbér kikötése, az azt biztosító kezesi mellékkötelezettség és ezek önkéntes teljesítése sem. Teljesítés hiányában azonban a kötbér iránti követelés, a kezessel szembeni fellépés [Ptk. 247. § (3), Ptk. 273. § (3)], valamint a kezes önkéntes teljesítése esetén az őt illető megtérítési igény ugyancsak nem érvényesíthető bírói úton.

Az ilyen szerződések zálogjoggal vagy óvadékkal történő biztosítását a törvény semmissé nyilvánítja [Ptk. 240. § (3), Ptk. 251. § (1), Ptk. 270. § (3)]. Ebből következően, ha a jogosult a követelését a zálogtárgyból, óvadék összegéből kielégítette, a zálogtárgy tulajdonosa, illetve az óvadékot adó fél a semmisségre alapítottan a bíróság előtt érvényesítheti az eredeti állapot helyreállítására irányuló igényét.

A bíróság hivatalból köteles figyelembe venni a követelés bíróság előtti érvényesítését kizáró rendelkezéseket [Ptk. 240. § (3), Pp. 158. § (1)], az ilyen szerződésből eredő per érdemi tárgyalásába nem bocsátkozhat, ítéletet még a keresetet ez okból elutasító tartalommal sem hozhat, hanem végzéssel a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítania, vagy a pert meg kell szüntetnie [Pp. 130. § (1) f), Pp. 157. § a)].

A bírósági úton nem érvényesíthető követelések első csoportjába - a) pont - a játékból és a fogadásból eredő igények tartoznak, kivéve ha a követelés az állam által engedélyezett játékból vagy fogadásból ered. A szerencsejáték szervezéséről szóló 1991. évi XXXIV. törvény rendelkezései az irányadóak a tekintetben, hogy a különböző szerencsejátékok - így a sorsolásos, nem sorsolásos játék, a pénznyerő automata üzemeltetése és a fogadás (1991. évi XXXIV. törvény 14. §) - szervezésére kik és milyen feltételek (engedély) mellett jogosultak. E törvény az engedély nélkül vagy az abban foglaltaktól eltérően, illetve a törvény szabályainak kijátszásával, az abban előírt kötelezettség vagy tilalom megszegésével szervezett szerencsejátékot tiltott szerencsejátéknak minősíti (1991. évi XXXIV. törvény 37. § 14.). A tiltott szerencsejátékra kötött szerződés mint jogszabályba ütköző, semmis [Ptk. 200. § (2)]. A semmisségi okból érvénytelen szerződés esetén az eredeti állapotot kell helyreállítani (Ptk. 237-239. §) - azaz a tiltott szerencsejáték-szerződés nem minősül olyan természetes kötelemnek, amelynek esetében az igény bíróság előtti érvényesítése kizárt lenne. Mindezekből következően a Ptk. 204. § (1) bekezdésének a) pontja hatálya alá az olyan játékok és fogadások sorolhatóak, amelyek nincsenek engedélyhez kötve, de nem is tiltottak. Ilyenek például a kártya-adósság vagy a játékautomatán elért nyereség iránti követelések (BH1983. 78.).

A gyakorlat nem volt egységes az olyan szerződések minősítésében, amelyek ténylegesen nem befektetési vagy más szerződésnek, hanem piramis (pilóta) játéknak minősültek. Az egyik álláspont szerint a szerződési feltételek tartalma szerint kell és lehet azt megítélni, hogy az adott rendszerbe belépő fél ténylegesen játékra kötött-e szerződést vagy sem. Ha a feltételekből egyértelműen kitűnik, hogy a befektetett összegre ígért - az átlagos kamathozadékot sokszorosan meghaladó - haszon elnyerése a rendszerben elfoglalt helytől és a soron következő, meghatározott számú további résztvevő belépésétől függ, és hogy kellő számú résztvevő folyamatos belépése nélkül nincs nyerési esélye, a szerződés játékra vonatkozik, ezért az abból eredő igényt nem lehet bírósági úton érvényesíteni. A másik - és követendő - álláspont szerint az ilyen szerződések megítélésénél nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy az ilyen elven szervezett játék vonzerejét olyan mértékű hozam (nyereség) kilátásba helyezése jelenti, amely már nyilvánvalóan sérti a jóerkölcsöt. Emellett abból a tényből, hogy az újonnan belépők száma korlátlanul nem növelhető, okszerűen következik, hogy a játék szervezője pontosan tudja, hogy egy idő után a szerződés teljesítése ellehetetlenül. Mindezekre figyelemmel a pilóta-játékra kötött szerződések nem egyszerűen természetes kötelemnek, hanem a jóerkölcsbe ütköző szerződésnek minősülnek, s ezért semmisek [Ptk. 200. § (2); BH1996. 306.].

A b) pont hatálya alá a játék, fogadás céljára nyújtott kölcsön-szerződések tartoznak. A minősítés szempontjából annak van jelentősége, hogy a hitelező a kölcsönt kifejezetten játék-, illetve fogadás céljára

adja-e vagy sem. Ha igen, a kölcsön visszafizetése iránti követelését bírósági úton akkor sem érvényesítheti, ha az adós utóbb azt - a kérelmétől eltérően - más célra használta fel.
E szabály alkalmazása szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a kölcsönt engedélyezett, engedélyhez nem kötött vagy tiltott játékhoz (fogadáshoz) kérték-e.
Az (1) bekezdés c) pontjának a más jogszabályra történő utalása alapján például kizárja a törvény a hat hónapnál régebben lejárt és alapos ok nélkül nem érvényesített tartásdíj, életjáradék, illetve baleseti járadék bírósági úton történő érvényesítését [Ptk. 280. § (3)].
Az elévült követelést sem lehet bírósági úton érvényesíteni [Ptk. 325. § (1)]. A természetes kötelmekkel szemben azonban a követelések elévüléséhez eltérő jogkövetkezmények társulnak. Így
- a követelés elévülését nem lehet hivatalból figyelembe venni [Ptk. 204. § (3)] csak a másik fél kifogása alapján
- az elévült követelés beszámítható, ha az ellenkövetelés keletkezésekor még az elévülés nem következett be [Ptk. 297. § (2)]
- az elévült követelés biztosítására nyújtott óvadék nem semmis [Ptk. 270. § (3)]
- a követelés elévülése nem akadálya annak, hogy azt az óvadékból, illetve a kézizálogból kielégítsék [Ptk. 270. § (4), Ptk. 324. § (3)].
Az elévült követelésekre is irányadó azonban, hogy az önkéntes teljesítést nem lehet visszakövetelni.
Az ún. kocsmai hitel iránti követelés bírósági úton történő érvényesítésének kizártságát illetően a következőket kell kiemelni. Az 1960. évi 11. törvényerejű rendelet melléklete még hatályban tartotta az ezt kimondó 1883. évi XXV. törvény 22. § (1) bekezdésének az 1927. évi II. törvény 7. §-ával módosított rendelkezését. 1978. május 10-től kezdődően azonban már e törvényi rendelkezésre, mint hatályos jogszabályra a törvényerejű rendelet nem utal, ehhez képest azt ettől kezdődően hatályon kívül helyezettnek kell tekinteni (BH1983. 441.).
BH2004. 180. *Nem zárja ki a személyiségvédelmi ügy polgári bíróság előtti érvényesítését, és így nem eredményezheti a per megszüntetését, ha az állított jogsértést egyházi szervezet tagjai egyházi tevékenységükkel kapcsolatos eljárásuk során követték el [Ptk. 7. § (1) bek., 75. §, 204. §, 1990. évi IV. tv. 15. § (2) bek., Pp. 130. § (1) bek. f) pont, 157. § a) pont].*
BH2002. 108. *Ha a felperes keresetében érvényesített követelés bírósági úton nem érvényesíthető, nem a kereset ítélettel történő elutasításának, hanem a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításának, illetve a per megszüntetésének van helye [Ptk. 204. § (1) bek. a) pont, 207. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek. f) pont, 157. § a) pont, 251. § (1) bek.].*
BH2000. 215. *Az ún. piramis elv alapján működtetett szerencsejáték - mint a jó erkölcsbe ütköző és színlelt szerződéseken alapuló játékforma - az alapjául szolgáló szerződések semmissége folytán az eredeti állapot helyreállításának kötelezettségét vonja maga után [Ptk. 200. § (2) bek., 204. § (1) bek. a) pont, 237. § (1) bek.].*
EBH1999. 112. *A pilótajáték elvén működő rendszerhez kapcsolódó szerződések jóerkölcsbe ütköznek, ezért semmisek [Ptk. 200. § (2) bek., 204. § (1) bek., 237. § (1) bek.].*
BH1998. 422. *Bírósági úton nem érvényesíthető játékból eredő követelésnek minősül az állami engedély nélkül lebonyolított játékban való részvétel érdekében befizetett összeg visszafizetése, valamint a nyeremény kifizetése iránti igény [Ptk. 6. §, 204. §, Pp. 130. § (1) bek. f) pont, 157. § a) pont].*
BH1995. 80. *az önbíráskodás esetén az elkövető célzata a jogos vagy általa jogosnak vélt vagyoni igény kielégítésére, a zsarolás elkövetőjének a célzata viszont jogtalan haszonszerzésre irányul, ezen felül az utóbbi bűntett eredménye a károkozás is [Btk. 273. §, 323, § (1) bek., (2) bek. b) pont, Be. 284. § (1) bek. b) pont, Ptk. 204. § (1) és (2) bek.].*
BH1994. 691. *Részvények kiadására irányuló kereset esetében ideiglenes intézkedés elrendelésének erre vonatkozó jogszabályi rendelkezés hiányában nincs helye [Pp. 156. § (1)-(4) bek., 1989. évi XIII. tv. 10. §, 21. § (2) bek., Ptk. 204. § (1) bek., 1979. évi 18. tvr. 108. § (1) bek. c) pont].*
BH1994. 433. *Az alperes - az ügy körülményeitől függően - a perköltség részbeni viselésére kötelezhető annak folytán, hogy a felperes követelésének elévülésére - amit a bíróság hivatalból nem vesz figyelembe csak a fellebbezésében hivatkozott [Pp. 80. § (2) bek., Ptk. 204. § (3) bek.].*
BH1994. 381. *II. A bíróság a beszámítani kívánt követelés elévülését sem veszi hivatalból figyelembe [Ptk. 204. § (3) bek., 297. § (2) bek.].*
BH1994. 328. *I. Állami vállalat átalakulásakor a helyi önkormányzat részére a belterületi föld értéke után - jogszabály erejénél fogva - kiszolgáltatandó részvények értékaránytalanságára hivatkozással az önkormányzat - bár adott esetekben a bírói út igénybevételének lehetősége nem kizárt - a társasági szerződésben meghatározott értéken túl további részvények kiadását nem igényelheti [Ptk. 7. §, 112-117. §, 204. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek b) pont].*

BH1993. 29. *Játékautomatán elért nyereség bírósági úton nem érvényesíthető [Ptk. 204. § (1) bek. a) pont, Pp. 130. § (1) bek. f) pont].*
BH1986. 85. *A munkaügyi bíróság előtt folyamatban volt perben megítélt perköltség iránti végrehajtási jog a munkajogi elévülésnek megfelelő idő - általában három év - alatt évül el [Ptk. 204. § (3) bek., 1967. évi II. törvény 5. § (1) bek., 64. § (1) bek., 1979. évi 18. tvr. 14. (1) bek., 48., 114. §].*
BH1983. 441. *I. Nem minősül az un. kocsmai hitelnek, igy nem zárható ki a bírósági úton történő jogérvényesítés köréből a jogszabály által megengedett termelői borforgalmazás körében megkötött adásvételi szerződésből fakadó vételár követelés [Ptk. 204. § (1) bek c) pont, 19/1977. (XII. 20.) BkM sz. r. 11. § (1) bek.].*
BH1980. 251. *Ha a kötelezett a határidős fizetési megbízás ellen az előirt határidőben nem terjeszt elő kifogást, ezt a teljesítéshez való hozzájárulásnak kell tekinteni, és ha ily módon elévült követelést fizetett ki, azt mint önkéntes teljesítést nem követelheti vissza [34/1967. (XII. 24) PM sz. r. 7. § (1) bek., 408/1976. MNB sz. tájékoztató 19., 20., 28. pontjai, Ptk. 204. § (2) bek.].*
BH1977. 296. *Nincs helye a beszedési megbízást teljesítő bank ellen kártérítési igény érvényesítésének, ha a beszedett pénzösszeg a beszedési megbízást benyújtó féltől visszakövetelhető [Ptk. 204. § (2) bek., 1955. évi 21. tvr. 173. §].*

XVIII. fejezet

A szerződés megkötése

A szerződési akarat és kifejezése

205. § (1) A szerződés a felek akaratának kölcsönös és egybehangzó kifejezésével jön létre.
(2) A szerződés létrejöttéhez a feleknek a lényeges, valamint a bármelyikük által lényegesnek minősített kérdésekben való megállapodása szükséges. Nem kell a feleknek megállapodniuk olyan kérdésekben, amelyeket jogszabály rendez.

GK 73. szám

I. Ha a szállítási szerződésben a felek abban állapodnak meg, hogy a megrendelő egyes minőségi feltételeket a kikötött későbbi időpontban egyoldalú nyilatkozatával jogosult meghatározni, a szerződés már a felek megállapodásának időpontjában létrejön. A minta elfogadásának az időpontjában jön létre a szerződés, ha abban a felek a minőséget olyan mintával határozták meg, amelyet a szállító elfogadás végett köteles a megrendelőnek bemutatni.

Ez az előírás a szerződéses nyilatkozatok általános szabályát fogalmazza meg, így lényegében minden jogügyletre megfelelően irányadó, ha a törvény másként nem rendelkezik. Az itt rögzítettek érvényesülését a Ptk. az egyoldalú jognyilatkozatok tekintetében külön is biztosítja a Ptk. 199. § megalkotásával, eltérést pedig csak a végrendeletek vonatkozásában enged. Megfelelő alkalmazására nemcsak a szerződés megkötése, de módosítása, megszüntetése során is sor kerül.
A fentiekből kitűnően a megállapodás létrejöttéhez, módosításához, megszüntetéséhez a felek erre irányuló egyező akarat-elhatározása, valamint annak kinyilvánítása szükséges, de egyben elegendő is. A Ptk. tehát a konszenzuális szerződés elvét követi. Az ügylet létrejöttét nem köti további feltételhez - például teljesítéshez - mint a reálaktusok esetében. Ekként az adás-vételi szerződés sem a dolog átadásával jön létre - az csak a tulajdonjog átszállásához elengedhetetlen feltétel-, hanem a kölcsönös akarat-kifejezéssel.
a) Az ügyleti akarat szóbeli nyilatkozattal, ráutaló magatartással (hallgatással) egyaránt kifejezhető, ha a törvény ettől eltérően nem rendelkezik.

- A szóbeli nyilatkozatból csak akkor származik kötelem, ha az az érintett felek valós ügyleti akaratának megfelelően hangzott el és egyetértőleg felölelte a megállapodás minden lényeges elemét.
- A ráutaló magatartás szerződést olyankor keletkeztet, amikor abból a másik fél számára az általános életfelfogás szerint egyértelműen felismerhető volt az ügyletkötési akarat. Az ilyen magatartásnak - a felek korábban elhangzott nyilatkozataira és a megállapodással kapcsolatos egyéb körülményeire is figyelemmel - ki kell fejeznie a szerződés lényeges vagy lényegesnek minősített pontjait illetően is a megegyezést (BH1994. 330.). Gyakorta előfordul például, hogy a vállalkozási szerződés megkötése során a megrendelő nem ragaszkodik a pontos díjmeghatározáshoz. Tudomásul veszi a vállalkozónak a díjszámításra vonatkozó és az általánosság körében mozgó nyilatkozatát, majd a teljesítés érdekében végzett munkálatokat figyelemmel kíséri. Ez az eljárás ráutaló magtartásnak minősül, mely a munkavégzés idején hatályos ármegállapító szabályok alkalmazásával számított vállalkozói díj felszámításának elfogadását jelzi (BH1996. 584.).
b) Az egyező akaratnyilvánítás csak akkor hoz létre szerződést, ha kiterjed a kívánt ügylet lényeges kérdéseire. E szabálynak már a szerződéskötésre vonatkozó ajánlat tekintetében is érvényesülnie kell, ellenkező esetben a megtett ajánlat elfogadása nem hozza létre az ügyletet.
Azt, hogy mit kell lényeges elemnek tekinteni, részben maga a jogszabály, részben pedig a felek határozzák meg. Nyilvánvalóan a lényeges pontok közé kell sorolni minden esetben a szerződéshez fűződő érdeket megtestesítő leglényegesebb elemet, a nyújtott, illetve elvárt szolgáltatás meghatározását.
A törvény nem ad általános meghatározást a szerződés lényeges pontjait illetően. A törvényi elváráson alapuló lényeges elemek ezért csak az egyes szerződéstípusok jogszabályi megfogalmazásából olvashatók ki. Ennek megfelelően az ingatlan tulajdonjogának átruházása esetében elegendő, ha a szerződésről készült okiratból kitűnik a felek személye, az elidegenítési akarat, az ügylet tárgyának megjelölése és az ellenszolgáltatás, vagy az, hogy az átruházás ingyenes (XXV. számú Polgári Elvi Döntés).
A megállapodásnak ki kell terjednie a felek által lényegesnek tekintett, tehát olyan kérdésekre is, amelyek az adott szerződés lényeges fogalmi elemeinek körébe nem vonhatók, hanem csupán valamelyik fél megítélése szempontjából minősülnek olyannyira fontosnak - bármilyen csekély súlyúak is -, hogy enélkül az ügyletkötésre nem hajlandó (például a kikötött szolgáltatásra csak egy adott helyen való teljesítés esetén tart igényt).
Ha a felek között a szerződés bármely - a törvényben elvárt lényeges elemet meghaladó - kikötése tekintetében vita van, ezt a pontot okszerűen lényegesnek lehet minősíteni. A Legfelsőbb Bíróság azonban a szerződéseknek a gazdasági életben betöltött jelentőségére tekintettel, a GK 5. számú állásfoglalásban ennek a logikai okfejtésből származó következtetésnek az érvényesülését szűkítette, amikor kimondta, hogy a nem lényeges kérdésben felmerült vita csak akkor akadályozhatja meg az ügylet létrejöttét, ha a fél határozottan és egyértelműen kifejezésre juttatta, hogy a vitatott pont az ügyletkötési akaratára döntő befolyással bíró feltétel, tehát azt kifejezetten lényegesnek minősítette.
Olyankor, amikor a törvény a szerződés érvényes létrejöttéhez írásbeli alakot kíván, a megállapodást rögzítő okiratnak legalább a törvény által lényegesnek minősített elemeket tartalmaznia kell.
A szerződésnek a lényeges kikötéseket nem feltétlenül kell teljes pontossággal tartalmaznia. Elegendő az is, ha az adott elem a megállapodás alapján meghatározható. Így például olyankor, amikor a szállítási szerződés értelmében a megrendelő egy későbbi időpontban, egyoldalú nyilatkozattal jogosult meghatározni a teljesítés minőségi feltételeit, az ügylet a megállapodás időpontjában létrejön (GK 73. számú állásfoglalás). Megfelelő az ármeghatározás is, ha azt a szerződés és - hatósági ár megállapítás esetén - a hatósági ár alapján a teljesítéskor ki lehet számítani (GK 68. számú állásfoglalás).
Amennyiben a felek nem jutottak egyező szerződéses akaratra, vagy konszenzusuk a lényeges elemeket nem ölelte fel, a szerződés nem jön létre. Ha ez vitatott, akkor a szerződés értelmezésére vonatkozó szabályok (Ptk. 207. §) alkalmazásával kell dönteni arról, hogy létező vagy nem létező szerződéssel állunk-e szemben. Ilyenkor szükség szerint vizsgálni kell az ügyletkötéssel kapcsolatos tárgyalások eseményeit, az elhangzott nyilatkozatok tartalmát, a felek magatartását, az eset egyéb összes körülményét.
Amennyiben megállapítható, hogy a szerződés nem létezik, és ebből valamelyik félnek kára származott - a kívánt törvényi feltételek mellett - a Ptk. 6. §-a alapján érvényesíthető kártalanítási igény. Olyankor pedig, amikor teljesítésre is sor került, természetesen a jogalap nélküli gazdagodás szabályai (Ptk. 361-364. §) lesznek az irányadók a felek egymással szemben támasztható követeléseinek meghatározásában (XXXII. számú Polgári Elvi Döntés; BH1996. 163.). A bírói gyakorlat az ilyen szerződésekhez gyakorta az érvénytelenség körében irányadó szabályokat fűzi jogkövetkezményként.

(3) Az általános szerződési feltétel az (1)-(2) bekezdésben foglaltak teljesülése esetén is csak akkor válik a szerződés részévé, ha alkalmazója lehetővé tette, hogy a másik fél annak tartalmát megismerje, és ha azt a másik fél kifejezetten vagy ráutaló magatartással elfogadta.

A tömeges, gyakorta bonyolult, a szokásosan érvényesülő szakmai sajátosságokat is tartalmazó szabályozást igénylő ügyletek megkötésének megkönnyítése érdekében igen széles körben jönnek létre olyan megállapodások, amelyek kisebb vagy nagyobb részben általános szerződési feltételeken nyugszanak. Elterjedésük ma már nemcsak a gazdálkodó szervezetek között, de - különféle termékek vásárlásakor, vagy a szolgáltatások igénybevétele során - az állampolgárok és a dolog vagy egyéb szolgáltatást végző szervezet, illetve magánszemély közötti ügyletekben is általános. Ezeket, a sokszor nyomdatechnikai eljárással készített forma-nyomtatványokon (blankettákon vagy külön tájékoztató formájában) írásban is rögzített feltételeket a szolgáltató dolgozza ki és kínálja elfogadásra szolgáltatásával (termékével) együtt. A szerződéskötéshez vezető út ezért a § előző bekezdéseiben vázolt folyamatától ilyenkor alapvetően eltér: az már nem az egyenrangú felek alkujának eredményeként jön létre egybehangzó akaratnyilvánítással, hanem úgy, hogy az egyik fél a másik feltételeit elfogadja, magáévá teszi. Lényegében e körülmények alapozták meg az 1997. évi CXLIX. törvény megalkotásával a Ptk. 205. §-ának módosítását, mely a fenti új rendelkezéssel a GK 37. számú állásfoglalás I. és II. pontjában tett megállapításokat emelte törvényi rangra. A gyakorlat számára ezért az itt megfogalmazottak nem jelentenek újdonságot legfeljebb annyiban, hogy most már nyilvánvalóan érvényesülnie kell e szabálynak a gazdálkodó szervezetek megállapodásainak körén kívül is.

A törvény - e módosítás értelmében - általános szerződési feltétel alkalmazása esetén [lényegében a Ptk. 4. § (1) bekezdéséből kiindulva] joghatást csak akkor fűz az egyik fél akaratnyilvánításához, ha azt a másik által közölt feltételek valós ismeretében tette.

A módosított rendelkezések az általános szerződési feltétel fogalmát is meghatározzák. A Ptk. 209/C. §-a szerint csak az a feltétel sorolható e körbe:

- amelyet az egyik fél több szerződés megkötése céljából, egyoldalúan, előre meghatároz úgy, hogy

- a másik annak megalkotásában nem működhet közre.

E törvényhely hatálya alá csak azok a feltételek sorolhatók, amelyek együttesen, mindkét kritériumnak megfelelnek (lásd a Ptk. 209/C. §-ához fűzött magyarázatot).

(4) A felek a szerződés megkötésénél együttműködni kötelesek, és figyelemmel kell lenniük egymás jogos érdekeire. A szerződéskötést megelőzően is tájékoztatniuk kell egymást a megkötendő szerződést érintő minden lényeges körülményről.

(5) Külön tájékoztatni kell a másik felet arról az általános szerződési feltételről, amely a szokásos szerződési gyakorlattól, a szerződésre vonatkozó rendelkezésektől lényegesen vagy valamely korábban a felek között alkalmazott kikötéstől eltér. Ilyen feltétel csak akkor válik a szerződés részévé, ha azt a másik fél - a külön, figyelemfelhívó tájékoztatást követően - kifejezetten elfogadta.

A törvény e helyütt a polgári jogviszonyokban a Ptk. 4. § (1) bekezdése értelmében általánosan követendő magatartást, az együttműködési kötelezettséget külön is rögzíti. Kiemelt jelentőséget ad ezzel annak az elvárásnak, hogy a feleknek már a szerződés megkötése során - tehát a jogügylet létrejöttét megelőzően is - együtt kell működniük, s ezen belül is jelentős kötelezettségük a szerződést érintő lényeges körülmények tekintetében a megfelelő tájékoztatás adás. Ez a rendelkezés nem jogkövetkezmény nélküli törvényi deklaráció. Ha a szerződés létrejön, megszegése a szerződésszegésre vonatkozó rendelkezéseknek megfelelően alkalmazott jogkövetkezményeket vonhatja maga után, ellenkező esetben pedig a kártérítési szabályok alkalmazásához vezethet. Ezért is jelentős annak vizsgálata, hogy ez a kötelezettség milyen terjedelemben terheli a feleket.

Az együttműködési (tájékoztatási) kötelezettség mértékének vizsgálata kapcsán nem tévesztheto szem elől, hogy a szerződés mindig valamiféle érdek kielégítésére szolgál. A felektől tehát nem várható el, hogy az adott ügyletben testet öltött érdekeiket háttérbe helyezve teljesítsék az együttműködésből származó kötelezettségeiket. Nem érvényesülhet ez az előírás úgy sem, hogy ezzel az egyik félnek a helyzete indokolatlanul terhesebbé váljon.

Az együttműködésnek alapvetően a rendeltetésszerű joggyakorlásban és a kötelezettségek pontos teljesítésében kell megnyilvánulnia. A tájékoztatás körében pedig fel kell ölelnie a saját szolgáltatásra vonatozó tudnivalókat. Az egyes szerződések szabályozása kapcsán a törvény külön is szól erről. Ez azonban például ingatlan adásvételi szerződés esetén nem jelenti azt, hogy a tájékoztatásnak az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett adatokra is ki kell terjednie (BH1997. 491.). Ugyanakkor egyértelműen az eladó kötelezettsége kitérni például arra, hogy a használtan eladott gépjárműve karambolozott.

Általános szerződési feltétel alkalmazása esetén az (5) bekezdés a tájékoztatási kötelezettség tartalmi elemei közül egyet külön is kiemel. Nevezetesen, az eltérésre vonatkozó tájékoztatás kötelezettségét. Az általános szerződési feltétel elfogadását ajánló erre akkor köteles, ha az ajánlata az általános (tehát a szakmában szokásosan követett) szerződési gyakorlattól, illetve a diszpozitív szabályoktól bármely pontban eltér,

amennyiben ez a kikötés lényeges vagy más mint a felek között alkalmazott korábbi gyakorlat. Ez utóbbi esetkörbe a lényegtelen, vagy csekélyebb jelentőségű feltételek is besorolhatók.

(6) Ha az általános szerződési feltétel és a szerződés más feltétele egymástól eltér, az utóbbi válik a szerződés részévé.

A Ptk. 205. §-ának egyéb részeit módosító előírásokhoz hasonlóan ez a törvényi formában 1998. március 1. napjától hatályos rendelkezés is a bírói gyakorlat által kimunkált tételt fogalmaz meg. Nevezetesen azt, hogy ha a szerződés két kikötése egymással ellentétes, úgy azt kell vélelmezni, hogy a szerződéskötés idején a felek közös akarata a formanyomtatvány úgynevezett blankettaszövegével szemben a szövegbe külön beírt feltétel elfogadására irányult (BH1993. 78.). Természetesen azonban az a tény, hogy a gyakorlat szülte vélelem jogszabályi megfogalmazást nyert, nem változtat azon, hogy jogvita esetén ezzel szemben bizonyításnak van helye.

(7) Ha a szerződéskötési kötelezettség esetében a szerződési nyilatkozatok eltérnek egymástól, a felek kötelesek álláspontjaik egyeztetését megkísérelni.

BH2004. 197. *I. A Magyar Általános Szállítmányozási Feltételek nem tekinthető jogszabálynak, csupán ajánlás, amelyet a szállítmányozó általános szerződési feltételnek használhat az arra irányadó szabályok szerint [Ptk. 205. § (3) bek.].*

BH2004. 142. *I. A szerződés valamely lényeges tartalmi elemében való megállapodás hiánya a szerződés létre nem jöttének, és nem semmisségének megállapítására ad alapot [Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (1) és (2) bek., 240. § (2) bek.].*

BH2004. 117. *II. Szerződés jóváhagyása és az ahhoz történő előzetes hozzájárulás elhatárolása. A jóváhagyás és az előzetes engedély hiányának jogkövetkezményei azonosak [Ptk. 205. § (1) bek.].*

BH2004. 109. *A biztosító kártérítési felelősséggel tartozik az általa megbízott közvetítő ügynök magatartásáért, ha az ügynök a tájékoztatási és együttműködési kötelezettségét megsérti [Ptk. 205. § (4) bek., 277. § (4) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1995. évi XCVI. tv. 37. §].*

EBH2003. 875. *Az üzletszabályzatnak a választottbírósági kikötést tartalmazó rendelkezése a szokásostól eltérő rendelkezés. Ezért ez a kikötés csak akkor válik a szerződés részévé, ha erről a szerződés megkötése előtt a másik szerződő felet tájékoztatják és a másik szerződő fél a választottbírósági kikötést az üzletszabályzatra mint ilyen kikötést tartalmazó okiratra utalással elfogadja [Ptk. 205. § (1)-(3) és (5) bek., 1994. évi LXXI. tv. (Vbtv.) 3. §, 5. § (1), (2), (3) és (5) bek., 8. § (1) bek.].*

BH2003. 512. *A bank mint megbízott pénzintézet a banktól elvárható gondossággal köteles a csekk beszedésére kapott megbízást a megbízó érdekében megfelelően teljesíteni [Ptk. 205. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 474. §, 475. § (1) bek., az 1965. évi 2. tvr.-tel kihirdetett Genfi Csekkjogi Egyezmény 28. cikk, 32. cikk, 35. cikk, 40. cikk és 45. cikk, 1978. évi 8. tvr. 1. § (1) bek., (2) bek. a) és b) pont, 5. §, Pp. 78. §, 82. §, 8/2002. (III. 32.) IM rendelet 4. § (1) és (2) bek.].*

BH2003. 494. *Az ingatlan elidegenítésére kiírt pályázati felhívásban tett versenytárgyalási ajánlat elfogadása csak akkor hozza létre a szerződést, ha az elfogadás minden, a felek által lényegesnek minősített kérdésre kiterjed [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 207. § (1) bek., 213. § (1) bek., 1987. évi 19. tvr. 12. § (1) bek., 18. § (2) bek., Legf. Bír. XXV. sz. PED].*

BH2003. 411. *A biztosító felelőssége - a lényeges körülmények tisztázása terén fennálló - együttműködési kötelezettség megszegése miatt [Ptk. 205. § (4) bek., 210. § (1) és (3) bek., 540. § (1) és (3) bek.].*

BH2003. 410. *Lakásingatlan vétele esetén mindazok a körülmények befolyásolják a szerződési akaratot, amelyek az ingatlan rendeltetésszerű használatát érintik e körben a közüzemi szolgáltatások zavartalansága lényeges körülménynek minősül [Ptk. 205. §, 210. § (3) bek., 221. § (1) bek., 237. § (1) bek., Pp. 221. § (1) bek.].*

BH2003. 409. *A valódi vételár feltüntetésének hiánya az adásvételi szerződést nem teszi érvénytelenné. A szerződés létrejöttéhez azonban szükséges a feleknek a vételár tárgyában való megállapodása. Ennek hiányában a szerződés nem érvénytelen, hanem létre sem jöttnek minősül. [Ptk. 205. § (2) bek.].*

BH2003. 359. *Az egymást kiegészítő társasházi alapító okiratok értelmezése a jogok és kötelezettségek szempontjából [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) bek.].*

BH2003. 317. *A végintézkedés jellege miatt a bíróság nem hozhat létre öröklési szerződést a felek között még abban az esetben sem, ha a felek bizonyítottan előszerződést kötöttek [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 208. §, 623. § (2) bek., 656. §].*

BH2003. 276. *Tervezési, beruházási, kivitelezési és üzemeltetési szerződések alapján létrehozott kábeltelevíziós hálózat tulajdonjogának megszerzésére csak olyan szerződés alkalmas, amely pontosan tartalmazza a tulajdonszerzés jogcímét, tárgyát és a tulajdonjog terjedelmét [Ptk. 95. § (1) bek., 134. § (1) bek., 137. §, 205. § (1)-(2) bek., Pp. 206. § (1) bek., 221. § (1) bek.].*

BH2003. 203. *I. Az ún. szándéknyilatkozat és a végleges szerződési nyilatkozat elhatárolása [Ptk. 205. § (1) bek., 211. §, 213. § (1) bek., 214. § (1) bek.].*
BH2003. 203. *II. Az eladó tájékoztatási kötelezettségének vizsgálata körében irányadó szempontok [Ptk. 205. § (4) bek., 277. § (2) bek., 318. §, 339. §, 367. § (1) bek., Pp. 163. §, 164. §, 221. § (1) bek.].*
BH2003. 196. *Mezőgazdasági szövetkezet önkormányzati szabályzatának törvényességi felülvizsgálatára nem kerülhet sor szerződés érvénytelenségének megállapítására irányuló perben [Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (1) bek., 234. § (1) bek., 339. §, 1992. évi I. tv. 2. § (1) bek., 13. §, 17. § (1) bek., 42. §, 45. §, 70. § (1) bek.].*
BH2003. 15. *Az általános szerződési feltételek azon kikötései, amelyeket a szerződés tartalmaz, külön figyelemfelhívó tájékoztatás nélkül a szerződés tartalmává válnak. A külön figyelemfelhívás szükségessége olyan esetben merül fel, amikor a szerződésben csupán utalás történik az általános szerződési feltételekre [Ptk. 205. §, 209. § (3) bek., 342. § (2) bek.].*
EBH2002. 743. *Ingatlan elidegenítésére kiírt pályázati felhívásban tett versenytárgyalási ajánlat elfogadása csak akkor hozza létre a szerződést, ha az elfogadás minden, a felek által lényegesnek minősített kérdésre kiterjed [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 207. § (1) bek., 213. § (1) bek., 1987. évi 19. tvr. 12. § (1) bek., 18. § (2) bek., Legf. Bír. XXV. számú Polgári Elvi Döntés].*
BH2002. 437. *A biztonságtechnikai követelmények a lakásbiztosítási szerződésnek olyan lényeges ügyleti feltételei, amelyeket a biztosító ügyfelének a szerződéskötés alkalmával írásban, aláírásával is elismerten meg kell kapnia ahhoz, hogy azok a szerződés részévé váljanak. Ennek hiányában a mechanikai védelem esetleges hiányosságai az ügyféltől nem kérhetőek számon, és azokra hivatkozással a biztosító a szolgáltatási kötelezettség alól nem mentesülhet [Ptk. 536. § (1) bek. 540. § (1) és (3) bek., 548. §, 205. § (4) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*
BH2002. 274. *I. Az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható, és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatóak fel. Ebből az következik, hogy a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek [a párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokvány) 3. cikk, 13. cikk a) és b) pontja, 14. cikk b) és c) pontja, 15. cikk, Ptk. 4. §, 6. §, 205. § (4) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 315. §, 318. §, 329. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rend. 14. § (5) bek., 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, 1996. évi CXII. tv. 82. § (4) bek.].*
BH2002. 269. *II. A szerződéses örökös hozzátartozójának közreműködése az öröklési szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 201. § (2) bek., 205. § (3) bek., 236. § (1) bek., 629. § (2) bek., 632. § (1) bek., 655. § (1) bek., 656. §].*
BH2002. 266. *A biztosító társaság képviseletében eljáró alkuszt együttműködési kötelezettség terheli, amely kiterjed a biztosítási szerződéssel kapcsolatos alaki követelményekről való tájékoztatásra is [Ptk. 205. § (4) bek., 217. § (1) bek., 219. § (1) bek., 223. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 537. § (1) bek., 1995. évi XCVI. tv. (Bt.) 32. § (1) és (3) bek.].*
BH2002. 235. *II. Az állam mint jogi személy csak mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet polgári jogi szerződés, polgári jogviszony részese. A felek mellérendeltségéből, egyenrangúságából következően reá ugyanúgy kihatnak az állam közigazgatási, közjogi funkciójából fakadó eljárásai, intézkedései, esetleges mulasztásai, mint a jogviszony többi alanyára [1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 2. § (1) bek., 9. § (1) bek., 35. §, 37. § (1) bek., 70/A. § (1) bek., Ptk. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 4. § (4) bek., 7. § (1) bek., 28. § (1) és (3) bek., 198. § (1) és (2) bek., 200. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 219. § (2) bek., 227. § (1) bek., 300. §, 312. § (1) és (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 1. § (1) és (2) bek., 4. §, 157/1995. (XII. 26.) Korm. r., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 9. §, 12. § (2) bek., 12/A. §, 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31. §, 33. § (1) bek., 35. §, 42. § (1) bek., 151/1996. (X. 1.) Korm. r. 4. §, 1997. évi CXLVI. tv. 34. §].*
BH2002. 138. *A szerződést a felek ráutaló magatartással módosíthatják. A szerződésben kikötöttől eltérő összegű rendszeres juttatás folyósítása azonban önmagában nem bizonyítja, hogy a fél ráutaló magatartással módosítani kívánta a szerződést [Ptk. 205. § (1) bek., 216. § (1) bek., 240. § (1) bek.].*
EBH2001. 537. *Az akkreditív absztrakt jellegéből, abból, hogy az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatók fel az következik: a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek. Az okmányok esetleges hamissága a bank fizetési kötelezettségét nem befolyásolja. A bank csak az esetben mentesülhet a fizetési kötelezettség alól, ha bizonyítható, hogy a*

hamisítást maga a kedvezményezett végezte, vagy abban részt vett [Ptk. 4. § (1) bek., 6. §, 199. §, 205. § (4) bek., 236. § (3) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 312. § (2) bek., 313. §, 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rendelkezés 14. § (5) bek., párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokványok) 2. Cikk, 3. Cikk a) pont, 10. Cikk, 13. Cikk a) és b) pont, 14. Cikk b) és c) pont, 21. Cikk, 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1996. évi CXII. tv. (Hpt.) 82. § (4) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, Be. 3. §, 1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 57. §].

EBH2001. 443. *I. A társasági szerződésben valamelyik tag aláírásának hiánya nem eredményezi a társaság létre nem jöttét, így a cég létre nem jöttének bírósági megállapítására nincs lehetőség. Arra van lehetőség, hogy a bíróság megállapítsa, a társasági szerződést alá nem író személy nem tagja a társaságnak [1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 17. §, 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 18/A. § (1) bek., 24. §, 27. § (1) bek., Ptk. 205. §].*

EBH2001. 437. *Az elveszett, eltulajdonított értékpapírra történt kifizetéssel kapcsolatban a bank kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 205. § (3) bek., 338. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH2001. 387. *I. A megbízási szerződésnek nem lényeges eleme a díjban való megállapodás. A díj ugyanis nem csak akkor jár a megbízottnak, ha kikötötték, hanem akkor is, ha nem lehet feltenni, hogy a rábízott ügy ellátására ingyenesen vállalkozott [Ptk. 205. § (1) és (2) bek., 474. § (1) bek., 478. § (1) és (3) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2001. 384. *I. A szerződéskötést megelőző pályáztatási szabályok egyoldalú megsértése a felek között létrejött adásvételi szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (2) bek., 209/B. §, 209/C. §, 237. § (2) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 109/K. § (3) bek., 1995. évi XXXIX. tv. (Ptv.) 27. § (4) bek., 38. § (1) bek., 1995. évi XL. tv. 88. § (7) bek., 1997. évi CXLIX. tv. 4. §, 105/1996. (V. 30.) Korm. hat.].*

BH2001. 234. *II. A tudatos akarathiányra nem a szerződés megtámadására, hanem a titkos fenntartással vagy rejtett indokokkal kötött szerződésekre vonatkozó, valamint a színlelt szerződésekre vonatkozó szabályok az irányadóak [Ptk. 205. § (2) bek., 207. § (4) és (5) bek., 210. §].*

BH2001. 185. *Az elveszett, eltulajdonított értékpapírra történt kifizetéssel kapcsolatban a bank kártérítő felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 205. § (3) bek., 338. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH2001. 183. *I. A társasági szerződésben valamelyik tag aláírásának hiánya nem eredményezi a társaság létre nem jöttét, így a cég létre nem jöttének bírósági megállapítására nincs lehetőség. Arra van lehetőség, hogy a bíróság megállapítsa: a társasági szerződést alá nem író személy nem tagja a társaságnak [1988. évi VI. tv. 17. §, 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 18/A. § (1) bek., 24. §, 27. § (1) bek., Ptk. 205. § (1) bek.].*

BH2001. 168. *I. Létre nem jött haszonbérleti szerződés esetén az ingatlan tulajdonosa a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint tarthat igényt a földhasználat ellenértékeként térítésre (Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (1) és (2) bek., 218. § (1) bek., 361. §, 452. § (3) bek.].*

BH2001. 131. *I. A bank üzletszabályzatának választottbírósági kikötést tartalmazó rendelkezése a szokásostól eltérő rendelkezés, ezért mint általános szerződési feltétel csak akkor válik a szerződés részévé, ha azt a másik fél megismerte, és kifejezetten vagy ráutaló magatartással elfogadta [Ptk. 205. § (1), (3) és (5) bek., 1997. évi CXLIX. tv. 1. §, 1994. évi LXXI. tv. 8. § (1) bek., GK 37. sz.].*

BH2000. 501. *Az ingatlan-adásvételi szerződés megkötése előtt az ingatlan-nyilvántartás adatai megtekintésének elmulasztása a vevő kockázata. Az együttműködési - és a tájékoztatási - kötelezettség elmulasztásának nincs kártérítési következménye, ha a vevő - az ingatlan-nyilvántartás megtekintése útján - meggyőződhetett volna az eladó tulajdonjogi helyzetéről, de ezt elmulasztotta [Ptk. 117. § (3) bek., 205. § (4) bek., 367. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 2. § (1) bek.].*

BH2000. 487. *Házastársi közös vagyon megosztására létrejött megállapodás tévedés címén történt megtámadásánál irányadó körülmények [Ptk. 205. § (3) bek., 210. § (1) bek., Csjt. 28. §, 31. § (5) bek.].*

BH2000. 458. *A franchise-szerződés felmondása esetén alkalmazandó szabályok [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 218. § (3) bek., 319. § (1)-(2) bek., 321. § (1) bek.].*

EBH2000. 223. *Cégjegyzékbe bejegyzett cég esetében a társasági szerződés létre nem jötte, továbbá a cég nem létezése megállapításának nincs helye [1988. évi VI. tv. 1. § (2) bek., 17. §, 24. § (1) bek., Ptk. 205. § (1) bek.].*

BH2000. 165. *Alapítvány ingatlanhasználati joga terjedelmének vizsgálatakor a jogszabályban alkalmazott személyes szükséglet fogalmának értelmezése [Ptk. 165. § (1) bek., 200. § (2) bek., 205. § (1) bek., 312. § (2) bek., 313. §].*

BH2000. 67. *Jelzálogszerződés kötésére csak a zálogtárgy tulajdonosa tehet ajánlatot. Ha nem a tulajdonos tesz ajánlatot, ez az írásba foglalandó zálogszerződés létrejöttét megakadályozza [Ptk. 205. §, 217. § (1) bek., 218. § (1) bek., 266. § (2) bek., XXV. PED].*

BH1999. 504. *I. Nem lakás céljára szolgáló helyiség használatára szóló bérleti szerződés felmondása [Ptk. 205. §, 207. §, 319. § 1993. évi LXXVIII. tv. (Ltv.) 23. § (1) bek. a) pont, 24. § (1) bek. d) pont, 25. § (1) és (5) bek., 28. §, 43. §, 1/1971. (II. 8.) Korm r. (Lr.) 70. § (1) bek., 72. §, 75. §, 1/1972. (I. 19.) Korm. r. 2. §].*

BH1999. 306. *Ajándék-visszakövetelés meghiúsult várakozás és rászorultság címén [Ptk. 582. § (1) és (3) bek., 4. § (1) bek., 205. § (1) bek., PK 76. sz.].*

BH1999. 204. *Ha az ún. szigorú (fix) lejárat nem következik egyértelműen a szolgáltatás rendeltetéséből, a feleknek az ilyen határidő tűrésében meg kell állapodniuk, e megállapodás tényét a perben a jogosultnak kell bizonyítania [Ptk. 205. § (2) bek., 218. § (3) bek., 244. §, 300 §].*

BH1999. 115. *Tartalmában összefüggő, albérletre, valamint bérleti jog későbbi időpontban történő átruházására irányuló szerződéssel összefüggő jogvita egységes elbírálása [1993. évi LXXVIII. tv. 42. § (1) bek., Ptk. 200. § (1) bek., 205. § (4) bek., 208. § (1), (3) és (5) bek., 215. § (1) bek., 19/1984. (IV. 15.) MT r.].*

EBH1999. 98. *Végleges adásvételi szerződésnek minősül a felek olyan tartalmú megállapodása, amellyel az eladó az általa kárpótlási jeggyel megvásárolandó földrészlet tulajdonjogát ruházza át a vevőre. E szerződés érvényességéhez elégséges, ha a vétel tárgya a felek által ismert, és a szerződésben foglaltak alapján egyértelműen beazonosítható (Ptk. 205. §, 365. §, XXV. számú Polgári Elvi Döntés).*

EBH1999. 36. *Az 1993. évi LXXXI. törvénnyel módosított 1991. évi IL. törvény 40. §-a (1) bekezdésének a) pontjában szabályozott megtámadás határidejét nem a szerződésen alapuló kifizetés időpontja, hanem a szerződés megkötésének az időpontja határozza meg [1993. évi LXXXI. törvénnyel módosított 1991. évi IL. tv. 40. § (1) bek. a) pont, Ptk. 205. § (1) és (2) bek.].*

BH1998. 542. *A gazdasági társaság tagja által vállalt mellékszolgáltatásra vonatkozó kógens szabály következtében annak tárgyát, a mellékszolgáltatás nyújtásának feltételeit és - ha ez nem ingyenes vállalás - az ellenszolgáltatást vagy annak kiszámítási módját pontosan meg kell határozni. Ellenkező esetben a szerződés jogszabályba ütközik [1988. évi VI. tv. 17. §, 156. - ma 157. - § (2) bek. b) pont, 167. § (1)-(2) bek., Ptk. 205. § (2) bek., 1989. évi 23. tvr (Ctvr.) 15. §.]*

BH1998. 443. *I. A kölcsönszerződés is a felek akaratnyilvánításával és nem a kölcsönösszeg átadásával jön létre [Ptk. 205. § (1) bek., 523. § (1) bek.].*

BH1998. 349. *A szerződés létrejötte pontos időpontjának a szerződésben való feltüntetése a szerződésnek nem lényeges tartalmi eleme, ennek hiányában - ha azt valamelyik fél kifejezetten nem minősítette lényeges feltételnek - a szerződés létrejötte megállapítható [Ptk. 205. § (2) bek., 218. § (1) bek.].*

BH1998. 291. *A versenytárgyalás szabályos voltát nem érinti, ha azon csak egy licitáló jelenik meg, és a szerződést a kiíró vele köti meg. Ha a szerződés a kiírásnak megfelelő feltételekkel jött létre, utóbb az feltűnő értékaránytalanság, illetőleg tévedés címén-sikerrel nem támadható meg [Ptk. 201. § (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 236. § (2) bek. a) és c) pont, (4) bek., 1987. évi 19. tvr., 1990. évi LXXIV. tv. 9. §].*

BH1998. 286. *Külföldi bíróság joghatóságának kikötése a szerződésben [1979. évi 13. tvr. 62. §, 1988. évi VI. tv. 4. § (6) bek., 1988. évi XXIV. tv. 38. §, Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 207. §, Pp. 130. § (1) bek. a) pont, 157. § a) pont].*

BH1998. 278. *Az együttműködési kötelezettség keretében az utazási irodát a megközelítéssel kapcsolatban terhelő tájékoztatás elmulasztásából eredő kártérítési felelősség megítélése [Ptk. 415. § (1) bek., 205. § (3) bek., 318., 339. § (1) bek., 355. § (1) bek.].*

BH1998. 146. *A felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet vagyontárgyaira vonatkozólag minden hitelezőnek elővásárlási joga van. A vagyontárgy értékesítését azonban a legnagyobb összegű követeléssel rendelkező hitelező sem teheti hozzájárulásától függővé, és a főhitelező nem jogosult arra sem, hogy az értékesítés legalacsonyabb vételárát meghatározza [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 48. § (2) bek., 51. § (1) bek., Ptk. 205. § (2) bek., 373. § (2) bek.].*

BH1998. 75. *A tulajdonos vagy megbízottja által alá nem írt ingatlan adásvételi szerződés nem semmis, hanem nem létező szerződés, amelyre nem lehet jogot alapítani (Ptk. 205. §, 239. §).*

BH1997. 491. *II. Az ingatlan-nyilvántartás adatainak az ingatlanra vonatkozó adásvételi vagy előszerződés megkötése előtti megismerésének elmulasztása a vevő kockázata. Az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett adatokat az eladó - együttműködési kötelezettsége keretében - nem köteles a vevővel külön közölni [Ptk. 200. § (1) bek., 205. § (3) bek., 207. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 2. § (1) bek.].*

BH1997. 481. *A jogügylet létrehozásával kapcsolatos együttműködési kötelezettség elmulasztásának jogkövetkezményei [Ptk. 205. § (3) bek, 339. § (1) bek 537. § (3) bek. ., Ptké. 69. § (1) bek].*

BH1997. 335. *A lakásbérleti jogviszonyról történő lemondás nem jelenti a szerződés közös megegyezéssel történő megszüntetését [1993. évi LXXVIII. tv. (Lt.) 1. § (3) bek., 23. §, 92. § (1) bek., 94. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 86. § (3) bek., 1957. évi IV. tv. (Áe.) 13. § (1) bek., 17. § (1) bek., Ptk. 205. § (1) bek., 319. § (1) bek.].*

BH1997. 123. *I. A kötelesrész kielégítése tárgyában kötött szerződés értelmezése [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) bek.].*

BH1997. 120. *I. A közös tulajdonnak megváltás útján történő megszüntetésére irányuló szerződés a megváltási ár meghatározása nélkül nem tekinthető létrejöttnek [Ptk. 148. § (2) bek., 205. § (2) bek.].*

BH1996. 640. *Az azonnali felmondási jog gyakorlásához szükséges körülmények megítélése dologbérlet esetén [Ptk. 205. § (2) bek., 316. §, 423. §, 424. § (1) bek.].*

BH1996. 584. *Ráutaló magatartások összességének értékelése a szerződés létrejöttének megállapítása során [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 216. § (1) bek., 389. §].*

BH1996. 212. *A jognyilatkozat adására irányuló kötelezettség teljesítése bírósági ítélettel való pótlásának feltételei [Ptk. 205. § (1) bek., 216. § (1) bek., 295. §, 1992. évi II. tv. (Át.) 33. § (3) bek., 5/1969. (VII. 12.) KPM r.].*

BH1996. 163. *A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazása tervezőmunka esetén, ha a díjban való megállapodás hiányában tervezési szerződés nem jött létre [Ptk. 205. § (2) bek., 361-364. §, 7/1978. (II. 1.) MT r. 83. §].*

BH1995. 400. *A megállapodás szerinti tartalommal a mezőgazdasági vagyonbiztosítási szerződés általában létrejön akkor is, ha a felek kölcsönös és valóságos ügyleti akaratától eltérően az írásba foglalt szerződés tévesen tartalmaz valamely lényeges körülményt [Ptk. 205. § (1) és (2) bek., 548. §].*

BH1995. 107. *Ha a felek a szerződéskötéskor az árban ugyan kifejezetten nem állapodnak meg, de egyetértenek abban, hogy ettől függetlenül a szállító a gyártást kezdje meg, mert a megrendelő a terméket átveszi, a bírói gyakorlat szerint ez a szerződéskötéskor ismert, az adott szolgáltatással arányos piaci ár hallgatólagos, kölcsönös elfogadását jelenti [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 207. § (1) bek., 361. § (1) bek., 379. §, GK 68.].*

BH1995. 33. *Az ajándékozási szerződésnek nem érvényességi feltétele az ajándékozom és elfogadom kifejezések használata: elegendő ha az okirat egész tartalmából felismerhető, hogy a felek szerződési akarata az ingatlan tulajdonjogának ingyenes átruházására irányul (Ptk. 579. §, 205. §)*

BH1994. 685. *A közkereseti társaságok esetében a tagok társaságba bevitt vagyoni hozzájárulása adásvétel tárgyát nem képezheti. A társaság tagjai vagy közös megegyezéssel vagy rendes felmondással szüntethetik meg tagsági viszonyukat. Az ilyen kilépő taggal a társaságnak el kell számolnia. A vagyoni hozzájárulás eladására irányuló szerződés semmis [1988. évi VI. tv. 77. §, 81. § (1)-(3) bek., Ptk. 205. § (2) bek., 215. § (3) bek., 1989. évi 23. tvr. 15. § (1) bek.].*

BH1994. 591. *A szerződés érvényességét a megkötés időpontjában irányadó tények és körülmények alapján kell megítélni [Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (1) bek.].*

BH1994. 330. *A ráutaló magatartás mint szerződést keletkeztető tény ismérvei [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 216. § (1) bek., GK 5.].*

BH1994. 97. *Ha a lízingbe vevő a teljes lízingdíjat még a lízingtárgy átadása előtt kifizeti, lízingszerződésről nem lehet beszélni. Pénzügyi lízing esetén hitelnyújtásról van szó, ha erre nem kerül sor, akkor színlelt szerződés miatt a semmisség következményeit kell alkalmazni [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) és (4) bek., 234. § (2) bek., 237. §, 315. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 328. § (1) bek., 368. § (1) bek., 379. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 18. § (4) bek.].*

BH1994. 30. *Napilap kiadására kötött szerződés értelmezésének kérdései [Ptk. 205. § (2) bek., 207. § (1) bek.].*

BH1993. 695. *I. Ha a felek az adásvételi szerződésben a vételárat az áfa feltüntetésével határozzák meg, ez esetben a vételárral az áfa is esedékessé válik. Nem eredményez jogosulti késedelmet - s ennek megfelelően nem érinti a kötelezett késedelmikamat-fizetési kötelezettségét -, ha a jogosult a számlájában az áfa megfizetésére későbbi időpontot jelöl meg [1989. évi XL. tv. 1. § a) pont, 3. § (1) bek. a) pont, 20. § (1) bek. a) pont, 25. §, 29. § (1) bek., 32. § (1) bek., Ptk. 205. § (1) bek., 280. § (1) bek. a) pont, 301. § b) pont, 302. § b) pont].*

BH1993. 513. *A pénzintézet a kölcsönszerződés részévé tett üzletszabályzatának egyoldalú módosítására csak abban az esetben jogosult, ha ezt a bankkölcsönszerződésben a felek közösen kikötötték. Ennek hiányában a pénzintézet az üzletszabályzatának a vele szerződő félre is kiható változtatását csak a Ptk. 241. §-a alapján vagy a vele szerződő féllel közösen érvényesítheti [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 209. § (1) bek., 240. § (1) bek., 241. §, 39/1984. (XI. 5.) MT r. 7. § (3) bek., GK 37. sz.].*

BH1993. 373. *I. Ha a tervező egy versenytárgyalásra - több versenytárs megrendelése alapján - több, lényegében azonos tervet készít anélkül, hogy erről a megrendelőit tájékoztatná, a tenderen részt vevők - tévedésre hivatkozva a tervezési szerződésüket sikerrel megtámadhatják [Ptk. 205. § (3) bek., 210. § (1) bek., 235. § (1) bek., 237. § (1) bek.].*

BH1993. 311. *I. A késedelmi kamat mértékét a felek - a tényleges teljesítést megelőzően - ráutaló magatartással is meghatározhatják [Ptk. 205. § (1) bek., 216. § (1) bek.].*

BH1992. 761. *Nincs akadálya annak, hogy a felelősségbiztosítás alapján kártérítésre köteles biztosító és a károsult a kár megtérítésének módjára irányadó szabályoktól eltérő megállapodást kössenek. Az ilyen szerződés módosítására és megszüntetésére az általános szabályok az irányadók (Ptk. 559. § (1) bek. 198. § (1) bek., 205. § (1) bek. 355. § (1) bek.].*

BH1992. 706. *A szerződés létrejötte az ajánlat elfogadása esetén akkor is megállapítható, ha a megrendelő az ajánlat elfogadásával egyidejűleg a vállalkozótól szerződéstervezet megküldését kéri [Ptk. 205. § (1) és (2) bek., 213. § (1) bek., 217. § (2) bek., 395. § (1) bek.].*

BH1992. 632. *A szerzői jogi törvény hatálya alá tartozó számítógépi programalkotás felhasználása tárgyában a szerződést megkötni és lényeges kikötéseit módosítani írásban kell [1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 27. §, Ptk. 205. §, 217. §, 240. §].*

BH1992. 525. *Szerzői műnek napilapban vagy folyóiratban történő közzététele céljára kötött szerződés esetén az írásbeliség nem kötelező, de a szerződés létrejöttéhez a feleknek a lényeges vagy a bármelyikük által lényegesnek minősített kérdésekben való megállapodása szükséges [1969. évi III. tv. (Szjt.) 13. §. (1) bek., 26. § (1) bek., 27. §, 53. § (1) bek., Ptk. 205. § (1) bek., 9/1969. (XII. 29.) MM r. (Szjt. V.) 21. §].*

BH1992. 385. *Szerződéses kapcsolaton alapuló jogviszony esetében biztatási kár címén való igényérvényesítésnek általában nincs helye [Ptk. 6. §, 205. §].*

BH1992. 20. *A szerződésekre vonatkozó általános szabályok alkalmazása a szellemi alkotások hasznosítására kötött szerződésekből eredő jogviták elbírálásánál [1969. évi II. tv. 17-20. §-ai, 1978. évi 28. tvr. 4. §, Ptk. 87. § (2) bek., 205. § (1) bek., 207. §, 277. § (1) bek., 300. § (1)-(2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1991. 444. *A szerződés lényeges tartalmában való megállapodás hiányában mezőgazdasági termékértékesítési szerződés helyett adásvételi szerződés létrejöttének megállapítása [Ptk. 205. § (2) bek., 14/1978. (III. 1.) MT r. 4. § (1) bek.].*

BH1991. 230. *A kiadói szerződések feltételeiről és a szerzői díjakról szóló jogszabály alkalmazása a képregény kiadásával kapcsolatban keletkezett jogvita elbírálása során [Ptk. 200. § (1) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., Szjt. 13. § (1) bek., 53. § (1) bek., 1/1970. (III. 20.) MM r. 1. § (2) bek. b) pont].*

BH1991. 158. *Előszerződésben a felek megállapodhatnak abban, hogy a végleges szerződés megkötésének elmaradását felróható módon előidéző fél a másik félnek átalány-térítést köteles fizetni [Ptk. 205. § (2) bek., 207. § (1) bek., 208. § (1)-(6) bek., 448. § (1)-(3) bek., 451. §].*

BH1990. 68. *Az adásvételi szerződéstípus lényeges feltételei közé tartozik a szolgáltatás tárgyának meghatározása fajta és mennyiség szerint és a vételárban való megállapodás. Erre a szerződéstípusra is köthető előszerződés [Ptk 205. § (2) bek., 208. § (1) és (3) bek., 365. § (1) bek.].*

BH1990. 64. *A szerződéskötést megelőző - jogszabályon alapuló - együttműködési kötelezettség megszegése vagy a szerződést érintő lényeges körülményekről valótlan, illetőleg téves adatok közlése kártérítési felelősséget keletkeztet. Ezt azonban el kell határolni a Ptk 6. §-án alapuló kártérítési felelősségtől [Ptk 6. §, 205. § (3) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., GK 14. sz.].*

BH1990. 59. *I. A kötelezett hozzátartozójának közreműködése az öröklési szerződést nem tesz érvénytelenné [Ptk. 632. §, 655. §, 205. §].*

BH1989. 481. *A lakásszövetkezet tagjai elleni büntető eljárás során megítélt kártérítés megtérítésére indult perben irányadó szempontok [Ptk. 38. § (1) bek., 200. § (2) bek., 205. § (2) bek., 234. § (1) bek., 237. § (1)-(2) bek., 361. § (1) bek., 1971. évi III. tv. 1. §, 1977. évi 12. tvr. 23. § (3) bek., 25. §, 41. § (1) bek., 20/1977. (V. 12.) ÉVM-PM r. 22. § (1) bek.].*

BH1989. 353. *I. Szerződéskötés hiányában nem alapozza meg a szerzői díjfizetési kötelezettséget az a körülmény, hogy az átvett kéziratról a kiadó négy hónapot meghaladó ideig nem nyilatkozik [1969. III. tv. 3. §, 13. § (3) bek., Ptk. 205. § (1) bek., 1/1970. (III. 20.) MM r. 6. § (1) bek.].*

BH1989. 268. *Díjszabás hiányában a mű szerzőjét megillető díj meghatározása a szerződés lényeges tartalmi eleme, amelynek hiányában a szerződés nem jön létre jogosulatlan felhasználás esetén a szerzőt megillető díj [Ptk. 205. § (2) bek., 207. § (1) bek., Szjt. 53. § (1) bek.].*

BH1989. 112. *Az egyik fél által lényegesnek minősített feltételben való megegyezés hiánya kizárja a szerződés létrejöttét. A bérletet - a jogszabály erejénél fogva - nem biztosítja kötbérszankció [Ptk 205. § (1)-(2) bek., 246. § (4) bek., 434. §, 451. §, GK 5. sz.].*

BH1987. 319. *II. Az a körülmény, hogy a felek a szabadáras termék piaci forgalmi értékétől jelentősen eltérő vételárban állapodnak meg, önmagában nem jelent feltűnő aránytalanságot [Ptk. 201. § (2) bek., 205. § (1) bek.].*

BH1987. 52. *Mezőgazdasági termékértékesítési szerződés keretében, ha a hatósági árrendezés a felek megállapodása esetére enged az ártól bizonyos eltérést, ehhez a felek egybehangzó akarat-kijelentésére vagy ennek hiányában kifejezetten ráutaló magatartására van szükség [Ptk. 205. § (1) és (2) bek.].*

BH1987. 13. *Találmányi díjszerződés nem jött létre, ha a feltaláló a szerződést magában foglaló okiratot jogfenntartással írta alá. Díjszerződés hiányában a találmányi díj mértéknek, folyósítása idejének és módjának a meghatározása a bíróságtól kérhető. [Ptk. 205. § (1) és (2) bek., 11/1983. (V. 12.) Mt sz. r. 2. § (4) bek., 4. § (1) bek.]*

BH1986. 429. *A megrendeléstől részben eltérő szállítási ajánlat esetén - a szerződéskötés összes körülményének mérlegelésével - a szerződésnek hallgatólagosan ráutaló magatartással való létrejötte is megállapítható [Ptk. 205. §, 213. § (2) bek., 216. § (2) bek.].*

BH1986. 241. *Azt a személyt, akit a fél a szerződés megkötésénél keletkezett véleményeltérés egyeztetésen való részvétellel megbíz, a szerződési nyilatkozat megtételével meghatalmazott képviselőnek kell tekinteni [Ptk. 205. § (1) bek., 219. §, 223. § (1) bek.].*

BH1986. 159. *Nincs alapja magasabb fuvardíj felszámításának amiatt, hogy a feladó a nemzetközi fuvarlevélen nem az előírt nyelven nevezte meg a küldeményeket, ha egyébként megállapítható, hogy azok melyik díjszabási osztályba tartoznak [Ptk. 205. § (3) bek., 506. §, 114 058/1966. I. 8/E (Kk 25.) sz. hirdetménnyel közzétett megállapodás a Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról (SZMGSZ) 6. cikk 2. §, 12. cikk 1-3. §, KPM által 8100 sz. közzétett Nemzetközi Átmeneti Díjszabás (MTT) I. Rész III. fejezet 7-8. §, IV. Rész 8. § 1. pont].*

BH1985. 265. *Mind a gazdasági munkaközösség tagjait, mind pedig a hitelezőt megillető felmondási jog attól függetlenül gyakorolható, hogy erről a szerződés rendelkezik-e vagy sem [Ptk. 573., 574. §, 205. § (2) bek., 570. § (3) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek.]*

BH1985. 264. *A jogszabály által rendezett kérdésekben a feleknek nem kell megállapodniuk, ezért az írásba foglalás sem követelhető meg. [Ptk. 573., 574. §, 205. § (2) bek., 217. § (1) bek., 218. § (1) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek.].*

BH1984. 410. *A minőségi megvizsgálás legkésőbb nyolc napon belüli megkezdésének és folyamatos elvégzésének kötelezettsége nem vonatkozik a szerződéskötés céljából bemutatott minta megvizsgálására [Ptk. 205. § (1) és (2) bek., 383. § (3) bek., GKT 24/1973. sz.].*

BH1984. 158. *Vasúti magánkocsi megsérüléséért való felelősség elbírálásánál - un. beállítási szerződés eltérő kikötése hiányában - a polgári jog általános kártérítési szabályait kell alkalmazni [Ptk. 318., 339., 355., §, 205. § (1) bek., 216. § (1) bek., 3/1960. (V. 13.) KPM sz, rendelettel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 11. cikk 1. § 1. pont, 55. cikk 2. §, V. sz. melléklet 1. cikk 1., 2. és 3. §-a, 5. cikk 1. §-a, 14. cikk 1., 2., 5. és 6. §-a, 16. cikk 1., 2. §-a].*

BH1983. 317. *Vételi jog csak az építőközösségből jogszerűen kizárt tag tulajdoni illetősége tekintetében illeti meg a belépő új tagot. A kizárást kimondó közgyűlési határozat érvénytelenítése a vételi jog érvénytelenségét is maga után vonja. A jogtalanul kizárt tag ezért igényelheti, hogy az érvénytelen vételi jog alapján birtokló személy az általa birtokolt ingatlanrészt adja a birtokába [Ptk. 576. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 193. § (1) és (2) bek.].*

BH1983. 130. *II. Ha a megrendelő a munka elvállalása céljából a vállalkozót az árforma tekintetében tévedésbe ejti, a vállalkozónak kártérítési igénye lehet vele szemben [Ptk. 205. § (3) bek., 226. § (3) bek., 4. § (4) bek., 3/1980. (I. 19.) ÉVM-ÁH sz. r. 3. § (1) bek. b) pont].*

BH1983. 78. *Formanyomtatvány felhasználásával készült szerződés tartalmát érintő vita esetén azt kell vélelmezni, hogy a felek szerződési akarata a szövegbe a nyomtatványtól eltérően fogalmazott, külön beirt feltétel kikötésére irányult [Ptk. 205. § (1) bek.].*

BH1983. 19. *V. A gazdasági munkaközösség létrehozására irányuló társasági szerződésnek a felek személyére és lényeges tartalmára vonatkozó módosítása esetében a módosított szerződés tekintetében is be kell szerezni a hatósági jóváhagyást, a vállalat vezetőjének az előzetes hozzájárulását, illetőleg engedélyét. A szerződés módosítása csak újabb szerződéssel történhet [Ptk. 240. §, 205. § (2) bek.].*

BH1982. 19. *A bérmunkára kötött szerződésre nem a szállítási, hanem a vállalkozási szerződés szabályait kell alkalmazni [Ptk. 205. § (1) és (2) bek., 216. § (1) bek., 389. §].*

BH1981. 510. *A szerződés jellegének megítélése szempontjából nem annak elnevezése, hanem tartalma az irányadó [Ptk. 4. § (3) bek., 200. § (1) bek., 205. § (3) bek., 207. § (1) bek., 306. §, 389. §, 392. § (3) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. §].*

BH1981. 291. *Földgázra kötött közszolgáltatási szerződésben a feleknek nemcsak a kötbérfizetési kötelezettségben, hanem a kötbér mértékében is meg kell állapodniuk. Ilyen megállapodás hiányában kötbérszankció nem alkalmazható [1969. évi VII. tv., 1/1977. (IV. 6.) NIM sz. r. mellékleteként közzétett Gázenergia Közszolgáltatási Szabályzat 7. § (1), (2) bek., Ptk. 205. § (1), (2) bek., 387. §].*

BH1981. 274. *Társasház - tulajdon a felek megállapodása vagy a bíróság rendelkezése alapján jöhet létre. A felek megállapodása esetén a megállapodást kell alapító okiratba foglalni, a bíróság rendelkezése esetén a bíróság ítélete pótolja az alapító okiratot. - A feleknek az alapító okiratba foglalt megállapodása szerződés, amely érvényesen csak akkor jön létre, ha a felek megállapodása kiterjed minden lényeges - illetőleg bármelyik fél által lényegesnek minősített - kérdésre.- A bíróság csak abban az esetben pótolhatja az alapító okiratot, ha a társasház-tulajdont a bíróság rendelkezése hozza létre. [Ptk. 149. §, 205. § (2) bek., 1977. évi 11. sz. tvr. 1. § (1) bek., 2. 9. §].*

BH1981. 160. *Ha a szállító a teljesítés után küldött számlájától eltérően magasabb összegű ellenértéket igényel, és nincs bizonyítva, hogy a megrendelő az utóbb közölt - magasabb ellenértéket tartalmazó - árjegyzéket elfogadta vagy arról a szállítás előtt tudomást szerzett, nem várható el tőle, hogy a szállító által állított számlázási tévedést felismerje. Ezért a számlázott ár figyelembevételével történt továbbeladását jóhiszeműnek kell tekinteni, annálfogva a szállító az árkülönbözetet nem követelheti [Ptk. 422. § (2) bek. 205. § (1) és (3) bek.].*

BH1981. 75. *A külkereskedelmi bizományostól elvárható, hogy már a bizományi szerződés megkötése során tisztázza a megbízást tartalmával ellentétesnek látszó belföldi megrendeléseket és hogy a felmerülhető tévedéseket, félreértéseket kizárja [Ptk. 205. § (3) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 21. §].*

BH1980. 25. *A jótállási kötelezettség alapján a javítást, illetőleg az alkatrészcserét a jótálló tartozik elvégezni, és ha a jótállási idő alatt a hiba alapos felderítését és annak megfelelő kijavítását a jogosult ismételt bejelentése ellenére elmulasztotta, a jótállási idő után elvégzett javításért vállalkozói díjat akkor sem követelhet, ha a jogosult azt megrendelte [Ptk. 205. § (3) bek., 248. §].*

BH1980. 14. *I. A társasház-alapító okirat lényegében szerződés, amely a felek akaratának kölcsönös és egybehangzó kifejezésével jön létre. Ha az alapító okirat tervezete eltér a tulajdonostársak közös megállapodását tartalmazó társasági szerződés rendelkezéseitől vagy más módon sérti egyes tulajdonostársak jogait és jogos érdekeit, ez utóbbiak nem kötelesek a tervezetet aláírni [Ptk. 205. § (1) bek., 1977. évi 11. sz. tvr. 1., 3., 22. §].*

BH1979. 375. *Tájékoztatás kérése valamely szolgáltatás lehetőségéről és feltételeiről nem minősíthető ajánlatnak, igy az arra adott válasz nem hozza létre a szerződést [Ptk. 6. §, 205. § (1) bek., 216. § (2) bek., 299. § (1) bek., GK 14. sz.].*

BH1979. 330. *Egymagában az a körülmény, hogy a szállító a külföldi eladót ajánlattételre felhívta és arra még nem kapott választ, nem alkalmas a teljesítési képtelenség megállapítására [Ptk. 205. § (3) bek., 206. § (1) bek., 212. § (1) bek., 11/1976. (XII. 24.) ÁH sz. rendelkezés].*

BH1979. 214. *Ha a felek a raktári vétel kapcsán az árban nem állapodtak meg és az eredeti állapotot nem lehet helyreállítani, a gazdagodás mértékének megállapításánál a kezelési költséget nem lehet figyelembe venni [Ptk. 205. § (2) bek., 361. §, GK 19. sz. 5. pont].*

BH1978. 389. *A bíróság szerződést létrehozó határozatának a szerződés valamennyi lényeges feltételére ki kell terjednie [34/1974. (VIII. 6.) MT sz. r. 15. § (3) bek., 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 7. §, GKT 26/1973. sz.].*

BH1978. 293. *A bíróság szerződést létrehozó határozatának a szerződés valamennyi lényeges feltételére ki kell terjednie [34/1974. (VIII. 6.) MT sz. r. 15. § (3) bek., 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 7. §, GKT 26/1973. sz.].*

206. § (1) A szerződéskötési kötelezettség körében, ha a felek nem állapodnak meg, a bíróság - jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - a szerződést létrehozhatja és tartalmát megállapíthatja. Nem hozza létre a bíróság a szerződést, ha a szerződéskötésre kötelezett fél bizonyítja, hogy a szerződés teljesítésére nem képes, vagy a szerződés teljesítése nemzetgazdasági érdeket sértene.

GKT 26/1973. szám

A bíróságnak a szerződés megkötése, módosítása, felbontása vagy megszüntetése iránt előterjesztett keresetnek helytadó jogerős határozatával -

a felek további jogcselekménye nélkül - a szerződés létrejön, módosul, illetőleg megszűnik.

(2) A szerződéskötési kötelezettség körében a bíróság a szerződést nemzetgazdasági érdekből is módosíthatja, megszüntetheti, felbonthatja vagy hatályában fenntarthatja.
(3)
(4) Ha a felek megállapodása valamely nem lényeges kérdésre nem terjed ki, és a kérdést jogszabály vagy más kötelező rendelkezés sem rendezi, a bíróság a szerződést - a szerződés céljának és tartalmának figyelembevételével - a forgalmi szokások alapján kiegészítheti.

GK 13. szám

b) A szabványban vagy a szerződésben megállapított mennyiségi toleranciával történő teljesítés esetén - ha az eltérés mértékét a szállító megtartja - a szerződésszegés jogkövetkezményei nem állapíthatók meg. Kötelező árhatósági rendelkezés hiányában a szerződés irányadó abban a kérdésben, hogy a megrendelő a teljes szerződött mennyiség vagy csak a ténylegesen szállított mennyiség ellenértékét köteles megfizetni. Ha azonban sem árhatósági rendelkezés, sem a szerződés nem rendezi a fizetendő ellenértéket, a bíróságnak törekednie kell a felek feltehető akaratának, a szakmában szokásos gyakorlatnak a megállapítására. Ennek eredménytelensége esetén a megrendelő csak a ténylegesen leszállított és rendeltetésszerűen használható árumennyiség ellenértékének a megfizetésére köteles.

Ez a rendelkezés eredendően - mint a tervutasításokra épülő gazdaságirányítási rendszer hatékony eszköze - általános kötelezettségként került szabályozásra. Napjaink gyakorlatában azonban már csak szűk körben - csekély súllyal a termékforgalom, nagyobb jelentőséggel a közszolgáltatási szerződések körében - él.
A törvényi előírás szerint szerződéskötési kötelezettség esetén és megállapodás hiányában a fél kérelmére (keresete alapján) a bíróság ítélete hozza létre az ügyletet, mégpedig az abban meghatározott tartalommal.
A szerződéses kikötések meghatározásában a diszpozitív szabályok a bíróságot sem kötik (GK 5. számú állásfoglalás II. pont), hiszen azoktól maguk a szerződő felek is eltérhetnek. Ennek megfelelően mondta ki a Legfelsőbb Bíróság a BH1983. 406. számú eseti döntésében azt is, hogy ha a jogszabály nem teszi kötelezővé a szerződésnek kötbérrel való biztosítását, úgy megegyezés hiányában ilyen kitételt a bíróság sem alkalmazhat.
A szerződés bírósági létrehozásának lehetőségét a törvény a szerződéskötési kötelezettség körében csupán két esetben zárja ki, nevezetesen akkor, ha a fél bizonyítja, hogy
- a teljesítésre nem képes (például: a kívánt teljesítés kívül esik a tevékenységi körén, nincs megfelelő kapacitása, a határidő számára betarthatatlan stb.) vagy
- a teljesítés nemzetgazdasági érdeket sért. Ez a feltétel lényegében akkor állapítható meg, ha bizonyított, hogy a teljesítésre csak veszteség árán lenne mód - tehát az nem gazdaságos, ugyanakkor a kívánt szükséglet más módon is kielégíthető.
Szerződéskötési kötelezettség esetén nemzetgazdasági érdekből a bíróság gyakorolhatja az ügyletkötő felek bármelyike helyett a jogviszonyt alakító vagy megszüntető jogosítványokat is, a megkívánt törvényi feltételek fennállása mellett a szerződést ki is egészítheti. A kiegészítés jogával azonban csak akkor élhet, ha a felek a lényeges kérdésekben már megállapodtak és az ügylet nem lényeges pontját illetően kógens jogszabályi vagy más rendelkezés nincs.
BH2003. 113. *Szolgálati lakásra fennállott bérleti jogviszony megszűnése után a volt bérlő házastársa részére a bérbeadó által engedélyezett lakáshasználat nem keletkeztet bérleti jogviszonyt [Ptk. 206. § (1) bek., 1993.*

évi LXXVIII. tv. 24. § (1) bek., 1/1971. évi (II. 8.) Korm. r. 45. § (2) bek., 102. § (1) bek. a) pont, 123. § (1) bek. c) pont, 15/1995. (VII. 14.) PM r. 30. § (3) bek.].

EBH2001. 541. *I. Egyszemélyes társaság üzletrészének részbeni átruházása érdekében alapítói döntéssel az üzletrészt fel kell osztani. Ugyanez vonatkozik arra az esetre is, ha az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság üzletrészének hányadára vételi jogot kíván engedni [Ptk. 206. §, 375. § (1) bek., 1988. évi VI. törvény (régi Gt.) 169. § (1) bek., 183. § (2) bek. c) pont, 184. § (3) bek., 223. §].*

EBH2001. 536. *I. Részvények adásvételére vonatkozó szerződésnek a felek közös téves feltevésén alapuló megtámadása elbírálása körében irányadó szempontok [Ptk. 3. §, 4. §, 206. §, 210. § (1), (2), (3) és (4) bek., 215. §, 237. § (1) bek., 1996. évi CXI. tv. 48-53. §-ai, 1988. évi VI. tv. (a régi Gt.) 238. § (2) bek., 325. § a) pont, 328. § (2) bek.].*

BH2001. 435. *I. Egyszemélyes társaság üzletrészének részbeni átruházása érdekében alapítói döntéssel az üzletrészt fel kell osztani. Ugyanez vonatkozik arra az esetre is, ha az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság üzletrészének hányadára vételi jogot kíván engedni [Ptk. 206. §, 375. § (1) bek., 1988. évi VI. törvény 169. § (1) bek., 183. § (2)-(3) bek. e) pont, 184. § (3) bek., 189. § (3) bek., 223. §].*

BH2001. 118. *A lakásbérleti jogviszony folytatására való jogosultsághoz szükséges egy éves határidőt nem a bérlakás bérlőjével kötött tartási szerződés létrejöttétől, hanem a bérbeadó hozzájárulásának időpontjától kell számítani [Ptk. 19. § (1) bek. a) pont, 206. § (1) bek., 215. § (2) bek., 219. § (2) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. (Lt.) 32. § (1) bek. c) pont].*

BH2000. 115. *I. Egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság üzletrészének hányadára - üzletrész felosztás hiányában - átruházással nem lehet tulajdonjogot szerezni. Egyszemélyes kft.-ből többszemélyessé váló kft. társasági szerződését a bíróság nem hozhatja létre [Ptk. 206. §, 207. § (1) bek., 375. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 19. § 169. § (1) és (3) bek., 223. §].*

BH1999. 506. *Biztosítási szerződésben a kedvezményezett születési időpontjának téves megjelölése nem tekinthető részleges érvénytelenségi oknak, mert bizonyítással a tévedés kizárható [Ptk. 206. § (1) bek., 207. § (1) bek., 537. § (1) bek., 560-567. §-ok].*

BH1999. 356. *Nem sért jogot a kiadó, ha az adott sajtóorgánum felfogásával, nézeteivel ellentétes vélemény közzétételét megtagadja [Alkotmány 61. § (1) bek., Ptk. 75-76. §, 78. §, 206. § (1) bek., 213. §, 339. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 3. § (1) bek.].*

EBH1999. 93. *Nem sért jogot a kiadó, ha az adott sajtóorgánum felfogásával, nézeteivel ellentétes vélemény közzétételét megtagadja [Alkotmány 61. § (1) bek., Ptk. 75-76. §, 78. §, 206. § (1) bek., 313. §, 339. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 3. § (1) bek.].*

BH1999. 14. *A károsultat vagy a károsodás időpontjában fennállott árviszonyok mellett kiszámított javítási költség és annak a károsodás időpontjától járó késedelmi kamata, vagy - az értékviszonyok megváltozására tekintettel - az elbírálás időpontjában irányadó javítási költség és ennek ettől az időponttól járó késedelmi kamata illeti meg [Ptk. 206. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1994. 538. *Szerződési nyilatkozat értelmezése a közösen felvett kölcsön egyetemleges visszafizetési kötelezettségének megállapítása körében [Ptk. 206. § (1) bek., 207. § (1) bek., 337-338. §].*

BH1991. 200. *Nem tekinthető irreális szerződési feltételnek s ezért nem értékelhető a tartós szerződési kapcsolat megszakításaként a szállító (szolgáltató) fél részéről a szabad ár áralkuja során megjelölt árnak (díjnak) a megrendelő részéről állított túlzottan magas mértéke [Ptk. 206. § (3) bek., GK 15. sz.].*

BH1989. 317. *Export célú szerződésekre nézve huzamosabb ideje fennálló termelési együttműködési és kereskedelmi kapcsolat megszakítása esetén a bírói út igénybevétele előtt nem szükséges az illetékes ágazati miniszter (felügyeleti szerv) utasításának kérése [Ptk 206. § (3) bek., 1984. évi 23. tvr. 1. § (1) bek., 1053/1974. (X. 17.) Mt sz. 15. és 16. pont, GK. 15. sz.].*

BH1985. 68. *I. Felfüggesztő feltételhez kötött - irreális tartalmú - szállítási ajánlat a huzamosabb ideje fennálló termelési együttműködési és kereskedelmi kapcsolat megszakításának minősül [Ptk. 206. § (3) bek.].*

BH1985. 68. *II. A huzamosabb ideje fennálló termelési együttműködési és kereskedelmi kapcsolat megszakításával kapcsolatos perben a bíróságnak a szállító teljesítési képességét is vizsgálnia kell [Ptk. 206. § (3) bek.].*

BH1983. 406. *Ha a jogszabály nem teszi kötelezővé a szerződésnek kötbérrel való biztosítását, úgy megegyezés hiányában - a szerződés létrehozása, illetőleg tartalmának megállapítása során - a bíróság sem alkalmazhat kötbérkikötést [Ptk. 206. §, 314. § (2) bek., 413. § (1) bek.].*

BH1983. 285. *II. A bíróság akkor is megállapíthatja mérlegeléssel a szavatossági árleszállítás mértékét, ha jogszabály az árhatóságot jelöli ki arra, hogy a bíróság megkeresésére szakvéleményt nyújtson [Ptk. 206. §, 41/1979. (XI. 1.) MT sz. r. 15. § (4) bek., 23§].*

BH1983. 136. *Huzamosabb ideje fennálló termelési együttműködési és kereskedelmi kapcsolat megszakítása miatt szerződés létrehozása iránt indított per szerződési ügynek minősül, és az ennek megfelelően meghatározott összegű illeték alá esik [11/1966. (VI. 29.) PM sz. r. 119/A. § (1) bek. a) pont, Ptk. 206. § (3) bek.].*

BH1982. 152. *Huzamosabb ideje fennálló termelési együttműködési, illetőleg kereskedelmi kapcsolat megszakításaként minősíthető a szállító olyan - irreális feltételt tartalmazó - ajánlata, amely szerint a korábban szállított termék helyett a felhasználási célra ugyan alkalmas, de a megrendelő részére szükségtelenül jobb minőségű olyan termékre hajlandó szerződést kötni, amelynek ára a korábban szállítottnak négyszerese [Ptk. 206. § (3) bek., GK. 15. sz.].*

BH1981. 242. *Az a körülmény egymagában, hogy a kötelezett korábban hibásan teljesített, nem bizonyítja teljesítési képtelenségét, és nem zárja ki, hogy a bíróság a szerződést ugyanarra a termékre a megrendelő által kívánt hibátlan minőség meghatározásával létrehozza [Ptk. 206. § (3) bek.].*

BH1981. 241. *Kijelölés esetén a megrendelőnek a szerződés megkötése végett elsősorban a kijelölt és megfelelő tevékenységi körrel rendelkező szakvállalathoz kell fordulnia [34/1974. (VIII. 6.) MT sz. r. 15. §. (3) bek., Ptk. 206. § (1) bek.].*

BH1981. 110. *A szakmunkáshiányra való hivatkozás nem értékelhető a szállító teljesítési képtelenségeként, és neme zárja ki, hogy a bíróság a szerződést létrehozza [Ptk. 206. § (1) bek.].*

BH1981. 25. *A termeket kizárólag előállító gyártómű az alkatrész-kereskedelmi vállalattal huzamosabb ideje fennálló szerződéses kapcsolatát nem szakíthatja meg olyan indokkal, hogy az más nagykereskedelmi vállalattól való beszerzéssel elégítse ki szükségletét [Ptk. 206. § (3) bek., GK 15. sz.].*

BH1980. 294. *Szerződéskötési kötelezettség esetén nem előszerződést, hanem - beruházás esetén - konkrét vállalkozási szerződést kell kötni, illetőleg létrehozni [Ptk. 206. §, 208. § (1) bek., 34/1974. (VIII. 6.) MT sz. r. 15. § (1) bek.].*

BH1980. 51. *Az a körülmény , hogy a szerződéskötésre kötelezett szállító a megrendelések számítógépes feldolgozására tért át, nem mentesíti az ajánlattételi határidő megtartásának kötelezettsége alól [Ptk. 212. § (1) és (3) bek., 206. § (1) bek.].*

BH1979. 376. *A bíróságnak a nagyberuházások megvalósításához szükséges tartozékok szállítására a szerződési vitában olyan határidőt kell megszabnia, amely a beruházások késedelem nélküli megvalósítását lehetővé teszi [5/1977. (XII. 8.) ÁH sz. rendelkezés 7. sz. mell., (*) Ptk. 206. § (1) bek., Pp. 366. § (4) bek. b) pont].*

BH1979. 330. *Egymagában az a körülmény, hogy a szállító a külföldi eladót ajánlattételre felhívta és arra még nem kapott választ, nem alkalmas a teljesítési képtelenség megállapítására [Ptk. 205. § (3) bek., 206. § (1) bek., 212. § (1) bek., 11/1976. (XII. 24.) ÁH sz. rendelkezés].*

BH1979. 215. *A gazdálkodó szervezetek között huzamosabb ideje fennálló termelési együttműködési és kereskedelmi kapcsolat megszakítása esetén a bíróság szállítmányozási szerződést is létrehozhat [Ptk. 206. § (3) bek.].*

BH1979. 124. *Ha a fuvarozó a gépjárműfuvarozási szerződésben a küldemény kiszolgáltatására és átvételére meghatározott módtól eltér, és a küldemény elveszésével kapcsolatban a címzett közrehatása nem állapítható meg, a kártérítési jogkövetkezményeket teljes mértékben a fuvarozóval szemben kell alkalmazni. Az átvételt elismerő, valótlan adatokat tartalmazó okirat aláírása önmagában a címzett közrehatását nem alapozza meg [26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r-tel kiadott Gépjármű Fuvarozási Szabályzat (GFSZ) 7. § (1) és (2) bek., 64. § (4) és (6) bek., 67. § (1) és (2) bek., Ptk. 206. §, 277. § (2) bek., 318. §, 340. §].*

BH1978. 529. *A bíróság huzamosabb ideje fennálló termelési együttműködési és kereskedelmi kapcsolat megszakítása esetén - alávetés nélkül - szállítmányozási és fuvarozási szerződést is létrehozhat [Ptk. 206. § (3) bek., GK 15. sz.].*

207. § (1) A szerződési nyilatkozatot vita esetén úgy kell értelmezni, ahogyan azt a másik félnek a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint értenie kellett.

A jognyilatkozatok értelmezésére leggyakrabban a szerződésből származó jogviták kapcsán kerül sor. Ilyenkor az ügyletkötő felek közös nyilatkozatát kell valamilyen okból vizsgálni, tehát lényegében magát a szerződést kell értelmezni. Ez általában akkor válik szükségessé, amikor egy ügylet homályos, szakszerűtlen, ellentmondó megfogalmazásokon nyugszik.

Az itt rögzített szabályok megfelelően érvényesülnek azonban akkor is, ha valamelyik fél magatartását kell a szerződés létrejötte, módosítása vagy a jogviszony felszámolásakor értékelni. Például: a felek szerződéskötéskor, illetve azt követően tanúsított azon magatartásából, hogy a vállalkozó árajánlatot nem adott és árat másképp sem közölt, de a feladatot elvégezte, a megrendelő pedig a teljesítést figyelemmel

kísérte és elfogadta, alappal következik, hogy hallgatólagosan mindketten elfogadták a szerződéskötéskor ismert és az adott szolgáltatással arányos piaci árat (BH1995. 107; BH1994. 330.).

Az értelmezésre vonatkozó rendelkezések jelen vannak olyan esetekben is, amikor valamely nyilatkozat (kijelentés, tényállítás, vélemény) jogkövetkezménnyel járó jelentőséggel bír (például: I. Polgári Gazdasági Elvi Döntés IV. pont; PK 12. számú állásfoglalás II. pont).

A jogszabályból kitűnően az értelmezéskor alapvetően azt kell tisztázni, hogy az adott nyilatkozaton mit kellett értenie a másik félnek. Ez a törvény szerint úgy állapítható meg, ha értékeljük

a) a szavak általánosan elfogadott jelentését,

b) az eset összes körülményét és

c) a nyilatkozó feltehető akaratát.

Az értelmezés nem követi tehát tisztán az ún. nyilatkozati elvet, mely a megállapodások érvényességének megítélésében - s így az értelmezés során is - a nyilatkozatnak tulajdonít döntő jelentőséget, hanem azt az akarati elvvel ötvözi. A bírói gyakorlat a nyilatkozói akarat feltárása helyett gyakorta a felek - tehát valamennyi fél - valódi ügyletkötési akaratának felderítésével oldja meg az értelmezési kérdéseket [például: XXXII. számú Polgári Elvi Döntés a) pontjához fűzött indokolás].

a) A szavak általánosan elfogadott jelentésének meghatározásában főszabályként természetesen az általános nyelvhasználat az irányadó. Az értelmezés során ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül a felek személye, szakmai végzettsége, műveltsége, stb. sem.

Olyankor, amikor mindkét fél szakember, s az ügyletkötésnél használt kifejezés előttük azonos tartalommal bír, a szakmai nyelv speciális jelentése a döntő. Eltérő esetben azonban a laikus értelmezés lesz a meghatározó. Ezt az elvet kell megfelelően követni akkor is, amikor a megállapodás tájnyelven, argóban vagy idegen szavak használata mellett köttetett. A nyilatkozat tartalmának meghatározására adott esetben hatása lehet annak, ha az ügyletkötők között nagy a kor vagy műveltségbeli különbség. Ilyenkor mindig a kedvezőtlenebb helyzetben lévő fél értelmezését indokolt alapul venni.

Egy jogi terminológia helytelen használata ugyancsak okozhat értelmezést igénylő vitát. Ilyenkor a felek szerződésben vállalt kötelezettségeinek és jogainak áttekintésével lehet állást foglalni abban, hogy nyilatkozatuk milyen jogviszonyra vonatkozott. Például: az előszerződés szerint vételárelőleg címén átadott összeg foglalónak minősül olyankor, amikor a megállapodás egyéb pontjai arról a Ptk. 244. § és 245. § (1) bekezdésének megfelelően rendelkeznek (BH1994. 130; BH1981. 510.)

Az általános jelentéstartalom meghatározása kapcsán jelentőséggel bírnak a magyar nyelvtan szabályai is. Ezek azonban, nem vezethetnek a Ptk.-ban megjelölt szempontokból levonható következtetésekkel szemben indokolatlanul megszorító vagy kiterjesztő értelmezéshez (BH1997. 178.).

b) Az adott nyilatkozat értelmezésénél irányadó körülményként számtalan tényezőnek lehet jelentősége. Így a megtételét megelőző tárgyalásoknak, az elhangzott tájékoztatásoknak, az ügyletkötés során tanúsított magatartásnak, a fél személyi, vagyoni körülményeinek, s azoknak az érdekeknek, amelyek őt a nyilatkozat tételében vezették stb. A releváns körülményeket mindig csak a vizsgálat konkrét tárgyától függően lehet kiválasztani. Ezért nem határozathatók meg olyan szempontok, melyek e körben általában mértékadók lehetnek.

c) A nyilatkozó feltehető akaratának tartalmát a bírói gyakorlat az adott jognyilatkozattal kielégíteni kívánt - gazdaságilag is ésszerű - érdek szem előtt tartásával határozza meg. Ez tűnik ki a vállalkozási szerződésekről szóló XXXII. számú Polgári Elvi Döntés a) pontjából és a hozzá fűzött indokolásból is, mely az értelmezési szempontokat illetően általános iránymutatást ad. Kifejti, hogy ha vitatott kérdéssé válik: vajon kiterjedt-e a megállapodás valamely szolgáltatásra, arról a szerződés valóságos tartalmának, a felek bármilyen módon kifejezésre juttatott szerződési akaratának alapulvételével lehet csak dönteni. Ilyenkor általában abból kell kiindulni, hogy a vállalkozó mindazokat a szolgáltatásokat köteles nyújtani, amelyek szükségesek a szerződésszerű teljesítéshez, a megrendelt mű rendeltetésszerű használatának biztosításához, s hogy a vállalkozó mint szakember ezeket a szolgáltatásokat a szerződés megkötésekor általában számításba is veszi.

(2) Ha a fogyasztói szerződés tartalma az (1) bekezdésben foglalt szabály alkalmazásával nem állapítható meg egyértelműen, a fogyasztó számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni.

E törvényhelyet 1998. március 1-jei hatállyal - a hatálybalépését követően kötött szerződésekre alkalmazandóan - az 1997. évi CXLIX. törvény iktatta be, a szerződés értelmezésére vonatkozó általános szabály [Ptk. 207. § (1) bekezdés] kiegészítéseként.

Előírása szerint: ha a gazdálkodó szervezet és a fogyasztó közötti szerződés valamely rendelkezésének értelmezésében a felek között vita van, és annak tartalma a Ptk. 207. § (1) bekezdésében foglaltak alkalmazásával egyértelműen nem állapítható meg, a fogyasztó számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni.

Az itt megfogalmazott tétel - nevezetesen a gyengébb fél (a fogyasztó) védelme - a gyakorlatban korábban is

érvényesült. A GK 37. számú állásfoglalás IV. pontja az általános szerződési feltételeket tartalmazó ügyletek kapcsán hasonló megfogalmazással élt. A módosított szabályt azonban nemcsak ebben a körben, de minden más olyan esetben is alkalmazni kell, amikor a fogyasztói szerződés tartalma válik kétségessé.

A gazdálkodó szervezet fogalmát a Ptk. 685. § c) pontja, a fogyasztó fogalmát pedig az ekkor hatályos Ptk. 685. § d) pontja határozta meg, mely szerint ilyennek minősül a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül szerződést kötő személy. E fogalom-meghatározás azonban a Ptk. 387-388. §-ainak alkalmazásakor nem volt irányadó.

A most tárgyalt törvényhely rendelkezését a fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizáció megteremtése érdekében hozott 2002. évi XXXVI. törvény ismét módosította. A módosított rendelkezés 2003. július 1. napjával lépett hatályba, és rendelkezését a hatálybalépést követően kötött szerződésekre kell alkalmazni [2002. évi XXXVI. törvény 28. § (3)].

A módosítás értelmében a szerződés értelmezésének sajátos - és tartalmában változatlan - szabálya a fogyasztói szerződések esetében irányadóak. Fogyasztó alatt - a Ptk. 685. § d) pontjának módosított rendelkezése értelmében - a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül eső célból szerződést kötő személyt kell érteni. A 2003. július 1. napjától hatályos Ptk. 685. § e) pontjának rendelkezése pedig a fogyasztói szerződés fogalmát is megadja, mely szerint: fogyasztói szerződés az a szerződés, amely a fogyasztó és olyan személy között jön létre, aki (amely) a szerződést gazdasági vagy szakmai tevékenysége körében köti. Szemben a korábbi szabályozással, ezen általános fogalom-meghatározás alól kivétel a szerződés értelmezésével kapcsolatos jelen törvényhely alkalmazása során a 2003. július 1. napját követően kötött fogyasztói szerződések esetében nincs.

(3) Ha valaki jogáról lemond, vagy abból enged, nyilatkozatát nem lehet kiterjesztően értelmezni.

A törvény tiltja a joglemondó vagy jogosultságból engedő nyilatkozat kiterjesztő értelmezését. Az ilyen akarat-kijelentés tartalmának meghatározásánál tehát - az előző rendelkezésből következően - az általános jelentéstartalom az irányadó. Olyankor tehát, amikor az örökhagyó végrendelet hátrahagyásával hunyt el és a törvényes örököse a hagyatéki eljárásban lemondó nyilatkozatot tesz, az kétség esetén csak a végakarat érvényességének elismeréseként értékelhető, azaz úgy, hogy a jogosult a törvényes örökrészre nem tart igényt. Olyan jelentés azonban a kijelentésének nem tulajdonítható, hogy a lemondás a köteles részre is kiterjedt (BH1988. 75). A bírák azonban általában a fentieknél szigorúbb gyakorlatot követnek és a joglemondást sokszor kifejezetten megszorítóan értelmezik. Eleve csak azokat a nyilatkozatokat vonják e körbe, amelyek határozottan és egyértelműen fejezik ki a lemondást vagy az elengedés tényét (BH1993. 673; BH1979. 266.). Így például nem tekintette szerződéstől való elállásnak a bíróság azt a nyilatkozatot, amelyben a jogosult a kötelezett teljesítésről szóló értesítésére válaszolva csak annyit közölt, hogy a határidő már eltelt (BH1993. 692.).

A szerződés megtámadásának jogáról való lemondás esetén a gyakorlat megköveteli azt is, hogy a nyilatkozatból kitűnjék, miszerint a jogosult a megtámadás jogáról tud és ennek ellenére a szerződés fenntartását választja (BH1991. 313.).

A fentieknek megfelelően a ráutaló magatartással vagy hallgatólagosan létrejött jog-átengedést a gyakorlat akkor ismeri el, ha az - az eset egyéb körülményeit is szem előtt tartva - félreérthetetlen, kétségtelen magatartásból származik (BH1979. 266.).

A kiterjesztő értelmezés tilalma a gyakorlatban a jogelismerések esetében is érvényesül. Ha tehát a bérlő elismerő nyilatkozatot tesz a bérbe adónak okozott károk tekintetében, az - külön kikötés nélkül - csak olyan károkra vonatkozik, amelyeket ki nem menthető módon okozott (BH1986. 282.).

(4) A felek titkos fenntartása vagy rejtett indoka a szerződés érvényessége szempontjából közömbös.

A gyakorlatban titkos fenntartással kapcsolatos vita nemigen fordul elő, az ügylet rejtett indoka azonban már jelentőséggel bírhat a szerződés érvényességének megítélésénél vagy értelmezésében. Olyankor ugyanis, amikor a megállapodás háttere (azaz rejtett indoka) a szerződésből nem tűnik ki, de az mindkét fél előtt ismert, mint közös téves feltevés alapot adhat a szerződés megtámadására [Ptk. 210. § (3)]. Ha azonban az ügylet indoka a másik fél előtt rejtve marad, a fentiekből következően már nem lehet hatása a szerződés értelmezésére, illetve érvényességére. Így nyilvánvalóan nincs jelentősége egy szerződés érvényességének megítélésében annak, hogy az ügyletre kizárólag adócsökkentés érdekében került sor.

(5) A színlelt szerződés semmis; ha pedig az más szerződést leplez, a szerződést a leplezett szerződés alapján kell megítélni.

GK 5. szám

a) A gazdálkodó szervezetek közötti szerződések bármely feltételére (kikötésére) vonatkozólag helye van a felek eltérő véleményét kifejező nyilatkozatnak. E nyilatkozat azonban az általa érintett feltételt - jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - általában csak akkor teszi lényegessé, ha azt valamelyik fél határozottan lényegesnek minősíti.

b) A megkötendő szerződés egyes feltételeire nézve az egyezkedések során létrejött megállapodások sem a feleket, sem a szerződési vitában eljáró bíróságot nem kötik. A gazdasági perben eljáró bíróságok egyébként a diszpozitív jogszabályok rendelkezéseit sem kötelesek a szerződési ügyek elbírálása során figyelembe venni.

c) Ha a felek akaratát kifejező szerződési nyilatkozatok között lényeges kérdésben eltérés van, szerződés nem jön létre.

GK 37. szám

I. Az általános szerződési feltételek akkor válnak a szerződés részévé, ha azt a másik fél kifejezetten vagy ráutaló magatartással elfogadta [Ptk 205. §]. Annak megítélésénél, hogy az egyes feltételek ráutaló magatartással elfogadottnak tekinthetők-e vagy sem, a bíróságnak arra is figyelemmel kell lennie, hogy azok az adott szakmában, ágazatban a forgalom általánosan követett szokásainak tekintendők-e.

II. Az általános szerződési feltételek csak úgy válhatnak a szerződés részévé, ha kidolgozójuk lehetővé tette, hogy a vele szerződő gazdálkodó szervezetek azok tartalmát megismerjék (a feltételeket rendelkezésre bocsátja, közzétett feltételek megjelenési helyét megjelöli stb.). A gazdálkodó szervezetek között az állandó kapcsolat során már alkalmazott általános feltételek változatlan tartalommal történő használata esetén tájékoztatás helyett elegendő az azokra történő puszta utalás is.

A felek együttműködési kötelezettsége alapján külön figyelemfelhívási (tájékoztatási) kötelezettség terheli a gazdálkodó szervezeteket az általános szerződési feltételek, illetőleg a szerződési blanketta minden olyan tartalmi eleme tekintetében, amely az általános vagy szokásos szerződési gyakorlattól, az élettapasztalattól, a szerződésre vonatkozó diszpozitív szabályoktól lényegesen vagy valamely korábban közöttük alkalmazott kikötéstől eltér. Ezek a feltételek - külön figyelemfelhívó tájékoztatás nélkül - a másik fél kifejezett elfogadásának hiányában a szerződés tartalmává nem válnak.

III. Ha az általános szerződési feltételekre történt utalással közölt ajánlatot a másik fél saját általános szerződési feltételeivel fogadja el, és az általános feltételek egymással nem ellentétesek, mindkettő a szerződés részévé válik, ha a másik fél által a kifejezetten vagy ráutaló magatartással való elfogadás megállapítható. Ha az általános feltételek akár részlegesen is eltérnek egymástól, s az eltérés nem lényeges feltételre vonatkozik, egyik feltétel rendelkezése sem kerülhet alkalmazásra, helyette a jogszabályok vagy más rendelkezések diszpozitív szabályai érvényesülnek. Ha a kérdést jogszabály vagy más rendelkezés sem rendezi, e feltételeket - a szerződés céljának és tartalmának figyelembevételével - a Ptk. 206. §-nak (4) bekezdése alapján a bíróság állapítja meg.

IV. Az általános szerződési feltételek értelmezésére is a szerződési nyilatkozatok értelmezésére vonatkozó szabályok az irányadók [Ptk. 207. § (1) bek.]. Ha ilyen esetben is kétséges marad a feltétel tartalma, azt az értelmezést kell alkalmazni, amely az általános feltételt kidolgozó gazdálkodó szervezettel szerződő másik fél számára kedvezőbb.

V. A szerződéskötést követően (pl. a szállításnál, részszámlázásnál) közölt általános feltételek a szerződés módosítására, kiegészítésére vonatkozó ajánlatot jelentenek, s így csak kétségtelen elfogadás esetén válnak - az eredeti szerződés módosításával a szerződés részévé.

Gyakorta előfordul, hogy a felek szerződéses nyilatkozatot tesznek, noha valós ügyletkötési akaratuk nincs, vagy az a kinyilvánítottól eltérően részben vagy egészben másra irányul. Ennek oka általában valamely jogszabály vagy harmadik személy jogainak, törvényes érdekeinek kijátszására irányuló törekvésben keresendő. Ilyenkor közöttük színlelt szerződés jön létre. Ekként kell minősíteni tehát, például
- azt az ingatlan elidegenítéséről szóló megállapodást, amelyet a felek csak azért kötnek, hogy egy esetleges későbbi igényből származó végrehajtás alól az átruházó mentesüljön,
- azt az ügyletet, amelyben a tulajdonostársat illető elővásárlási jog kijátszása érdekében a felek nem az ingatlan ténylegesen adás-vétel jogcímén történő átruházásáról állapodnak meg az írásba foglalt okirat szerint, hanem az ingatlan fejében egymással tartási szerződést kötnek.
A fentiekből is kitűnően a színlelt szerződést csak valamennyi ügyletkötő fél tudatos, akaratának megfelelő magatartása hozhatja létre. Az egyoldalú színlelés tehát a jelen szabály alkalmazásában közömbös (BH1997. 583.). Ha az egyoldalú színlelés a (3) bekezdés szerint minősül, úgy a megállapodás érvényességét egyáltalán nem érinti, más esetben azonban megtévesztő magatartásként a Ptk. 210. § (4) bekezdése alapján a szerződés érvénytelenségéhez is vezethet.
A színlelés tényét a felek általában titkolják. Ezért, ha az ilyen ügylet miatt közöttük vita támad, mindenek előtt azt kell vizsgálni, hogy valós-e az egyikük színlelésre vonatkozó állítása. Ezt a bíróság előtt mindig az a fél köteles bizonyítani, aki erre hivatkozik (BH1996. 86.). Ha a színlelés fennáll, a megállapodás semmis.
Olyankor azonban, amikor az is megállapítható, hogy a színlelt szerződés más ügyletet leplez, a kötelem sorsa attól függ, hogy a valós akaratuknak megfelelő, de eltitkolt megállapodás érvényesnek tekinthető-e. Ha igen, a jogviszonyukat eszerint kell minősíteni. Önmagában tehát az a tény, hogy egy ügylet valós létrejöttét a felek elleplezték, érvénytelenséget nem eredményez. Gyakori, hogy a színlelt szerződés megkötésére éppen azért kerül sor, mert a valós akaratot kifejező megállapodás jogszabályba ütközik, vagy azt kívánja megkerülni. A leggyakrabban ingatlan adásvétel esetében kerül sor a színlelésre az elővásárlási jog gyakorlásának kijátszása, illetve az elidegenítés miatt fizetendő illeték mértékének csökkentése érdekében. Ilyenkor a felek megállapodásuk jogcímét, az ellenszolgáltatás mértékét a valós ügyleti akaratuktól eltérő tartalommal

rögzítik a szerződésről készült okiratban. A XXV. számú Polgári Elvi Döntés V. pontja az ingatlan elidegenítésére vonatkozó színlelt szerződések megítéléséről részletesen rendelkezik. Kimondja, hogy ilyen megállapodás esetén a jogcím vagy az ellenszolgáltatás színlelése nem eredményezi a palástolt szerződés érvénytelenségét. Ha azonban a tulajdonjog átruházására vonatkozó akarat sem derül ki az írásba foglalt, s leplezett szerződésből, akkor az mindenképpen érvénytelen.

BH2004. 280. *Érvénytelen az élettársak között létrejött öröklési szerződés akkor, ha a szerződéses örökös élettárs az örökhagyó élettársa eltartását a saját jövedelméből vagy vagyonából részben sem képes biztosítani és az általa vállalt gondoskodás nem haladja meg az élettársi jogviszony tartalmát jelentő szolgáltatások kereteit [Ptk. 200. § (1) bek., 207. § (4) bek., 578/G. § (1) bek., 655-658. §-ok].*

BH2004. 279. *II. A szállítmányozó a közvetett szállítmányozók kiválasztásánál úgy köteles eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható - Ennek során meg kell győződnie arról, hogy azok a szállítmányozási megbízás illetve a fuvarfeladat teljesítésére képesek-e, a kötelezettségeiket szerződésszerűen teljesítő szállítmányozó illetve fuvarozó hírében állnak-e [Ptk. 207. § (1) bekezdés, 488. § (1) bekezdés, 514. § (1) bekezdés, 515. § (1) bekezdés, 520. § (2) bekezdés].*

BH2004. 238. *II. Casco biztosítási szerződés általános szerződési feltételei közül a megfelelő lezárás követelményének alakulása a jármű elrablása esetén [Ptk. 207. § (1) bekezdés, 536. § (1) bekezdés, 548. §].*

BH2004. 236. *A joglemondó nyilatkozatot kiterjesztően értelmezni nem lehet, megállapítására kivételesen sor kerülhet akkor is, ha az ráutaló magatartással történt és a körülmények alapján kétségtelen a lemondás szándéka. Önmagában azonban valamely jog érvényesítésének a hiányából nem lehet a joglemondásra következtetni [Ptk. 207. § (3) bekezdés].*

BH2004. 150. *I. A felek nyilatkozatainak értelmezésére nemcsak a szerződés tartalmának megállapítása, hanem a szerződés létrejötte körében is sor kerülhet [Ptk. 207. § (1) bek.].*

BH2004. 21. *II. A szerződés jó erkölcsbe ütközésére történt hivatkozás esetén vizsgálandó körülmények; a jóerkölcsbe ütközés meghatározása körében irányadó szempontok [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (1) bek., 237. § (1) bek., 1960. évi 11. tvr. 36/A. §, 1989. évi XIII. tv. 21. § (1) és (2) bek., Pp. 4. § (1), bek., 213. § (1) bek., 215. §, 247. § (2) bek., 253. § (3) bek.].*

EBH2003. 858. *Feltalálói díjról való lemondás értelmezésének szempontjai [77/1989. (VII. 10.) MT r. 1. §, Ptk. 207. §, Pp. 164. §].*

BH2003. 494. *Az ingatlan elidegenítésére kiírt pályázati felhívásban tett versenytárgyalási ajánlat elfogadása csak akkor hozza létre a szerződést, ha az elfogadás minden, a felek által lényegesnek minősített kérdésre kiterjed [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 207. § (1) bek., 213. § (1) bek., 1987. évi 19. tvr. 12. § (1) bek., 18. § (2) bek., Legf. Bír. XXV. sz. PED].*

BH2003. 426. *A bankkártya elfogadójának a bankkal kötött kártyaelfogadási szerződésben írtakat ellenőriznie kell. A szerződést a bíróságoknak a Ptk. 207. §-ának (2) bekezdése szerint kell értelmezniük [Ptk. 207. §, Pp. 164 § (1) bek.].*

BH2003. 362. *A feltételhez kötött öröklési szerződéssel szemben köteles rész iránti igény érvényesíthető, ha a feltétel - az örökhagyó rászorultsága - haláláig nem következett be, és ezáltal a szerződés csak mint végrendelet hatályosulhat [Ptk. 228. § (1) bek., 200. § (2) bek., 207. § (4) bek.].*

BH2003. 360. *A díjkitűzésből eredő kötelezettség elbírálásánál a nyilvánosság fogalmának értelmezése [Ptk. 207. § (1) bek., 592. § (1) bek.].*

BH2003. 359. *Az egymást kiegészítő társasházi alapító okiratok értelmezése a jogok és kötelezettségek szempontjából [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) bek.].*

BH2003. 317. *A végintézkedés jellege miatt a bíróság nem hozhat létre öröklési szerződést a felek között még abban az esetben sem, ha a felek bizonyítottan előszerződést kötöttek [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 208. §, 623. § (2) bek., 656. §].*

BH2003. 152. *Jogellenes és felróható mulasztás, ha az előzetes bizonyítás keretében az eljáró bíró csak másfél év múlva határoz a szakértő kirendeléséről [Ptk. 207. §, 349. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH2003. 90. *Ha a munkáltató a munkaszerződésben vállalta, hogy - feltétel nélkül - meghatározott mértékű prémiumot fizet a munkavállalónak, és ezért prémiumfeladatot nem tűzött ki, utóbb nem hivatkozhat a prémiumfeladat kitűzésének hiányára. Ha azonban a munkáltató nem vállalja, hogy feltétel nélkül meghatározott mértékű prémiumot fizet, a munkavállaló alaptalanul követeli annak fizetését a perben [Ptk. 4. § (1) bek., 207. § (1) bek.].*

EBH2002. 743. *Ingatlan elidegenítésére kiírt pályázati felhívásban tett versenytárgyalási ajánlat elfogadása csak akkor hozza létre a szerződést, ha az elfogadás minden, a felek által lényegesnek minősített kérdésre kiterjed [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 207. § (1) bek., 213. § (1) bek., 1987. évi 19. tvr. 12. § (1) bek., 18. § (2) bek., Legf. Bír. XXV. számú Polgári Elvi Döntés].*

EBH2002. 742. *Nem zárja ki a fedezetelvonás jogkövetkezményeinek az alkalmazását az, ha az alperesek közötti szerződés egyben színlelt is [Ptk. 203. §, 207. § (5) bek.].*
EBH2002. 644. *I. A részben színlelt szerződésre figyelemmel a szerződő felek kártérítési felelőssége [Ptk. 4. § (4) bek., 207. § (4) bek., 344. § (1) bek.].*
BH2002. 399. *A gondozásra irányuló szerződésre az általános szabályok az irányadóak, és a felek közötti kapcsolat megromlása esetén a szerződés módosításának nincs akadálya [Ptk. 207. § (1) bek., 241. §, 589. § (1) bek.].*
BH2002. 397. *A szerződés értelmezésével dönthető el, hogy a késedelmi kötbér kikötése vonatkozik-e a megrendelő díjfizetési késedelmére is. A díjfizetési késedelem esetére kikötött kötbérre egyébként a késedelmi kamat szabályait kell alkalmazni [Ptk. 207. § (1) bek., 247. § (2) bek., 86/1990. (XI. 14.) Korm. r.].*
BH2002. 322. *Ha a kölcsönszerződésben a kötelezett teljesítésének időpontja dátumszerűen meg van jelölve, a határidő lejártát követően a kötelezett késedelme - a jogosult felszólítása nélkül is - beáll. A késedelem beálltával érvényesülnek a késedelem jogkövetkezményei, így a késedelmi kamat fizetésére vonatkozó kötelezettség is [Ptk. 207. § (5) bek., 234. § (1) bek., 274. § (2) bek., 276. § (1) bek., 289. § a) pont, 301. § (1) bek., 302. § a), b) és c) pont, 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., 337. § (1) bek., 523. § (1) bek.].*
BH2002. 275. *I. Az osztalék megosztására irányuló szerződés értelmezése körében irányadó szempontok [Ptk. 207. § (1) bek., 298. § a) pont, 301. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 266 § (1) bek.].*
BH2002. 235. *II. Az állam mint jogi személy csak mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet polgári jogi szerződés, polgári jogviszony részese. A felek mellérendeltségéből, egyenrangúságából következően reá ugyanúgy kihatnak az állam közigazgatási, közjogi funkciójából fakadó eljárásai, intézkedései, esetleges mulasztásai, mint a jogviszony többi alanyára [1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 2. § (1) bek., 9. § (1) bek., 35. §, 37. § (1) bek., 70/A. § (1) bek., Ptk. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 4. § (4) bek., 7. § (1) bek., 28. § (1) és (3) bek., 198. § (1) és (2) bek., 200. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 219. § (2) bek., 227. § (1) bek., 300. §, 312. § (1) és (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 1. § (1) és (2) bek., 4. §, 157/1995. (XII. 26.) Korm. r., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 9. §, 12. § (2) bek., 12/A. §, 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31. §, 33. § (1) bek., 35. §, 42. § (1) bek., 151/1996. (X. 1.) Korm. r. 4. §, 1997. évi CXLVI. tv. 34. §].*
BH2002. 229. *Az élettársi kapcsolat fennállása alatt vásárolt ingatlannak az ingatlan-nyilvántartásba egyenlő arányban történt bejegyzése esetén a szerződés megtámadása nélkül lehet az eltérő szerzési arányra hivatkozással közös vagyon megosztása iránti igényt érvényesíteni [Ptk. 578/G. § (1) bek., 200. § (1) bek., 207. § (2) bek., 216. § (1) bek., 32/1969. (IX. 30.) Korm. r. 5. § (1) bek. a) és c) pont, 8. § (3) bek., 16/1969. (IX. 30.) ÉVM-PM-MÉM r. 7. § (1) bek., 11. §].*
BH2002. 208. *Adóügyben a szerződés színleltségét nemcsak az adózó terhére, hanem adott esetben a javára is értékelni kell [1990. évi XCI. tv. 1. § (7) bek., 51. § (7) bek., 1992. évi LXXIV. tv. 4. § (1) bek., 6. § (1) és (2) bek., 20. §, Ptk. 201. § (1) bek. és 207. § (4) bek., 724/B/1994. AB.]*
BH2002. 140. *A vízkár fogalmának értelmezése biztosítási szerződésben [Ptk. 207. § (1) bek.].*
BH2002. 108. *Ha a felperes keresetében érvényesített követelés bírósági úton nem érvényesíthető, nem a kereset ítélettel történő elutasításának, hanem a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításának, illetve a per megszüntetésének van helye [Ptk. 204. § (1) bek. a) pont, 207. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek. f) pont, 157. § a) pont, 251. § (1) bek.].*
BH2002. 98. *A biztosítási szerződés értelmezése a lakás védettségi szintjének meghatározása szempontjából [Ptk. 536. § (1) bek., 548. §, 207. § (1) bek., 210. § (1) bek.].*
BH2002. 69. *I. Helyi önkormányzat elleni adósságrendezési eljárás kezdeményezésének feltételei tárgyában vizsgálandó körülmények [Ptk. 199. §, 207. § (1) és (3) bek., 293. §, 1996. évi XXV. tv. (Har.) 3. § (2) bek., 4. § (2) bek. b) pont, 9. § (1) bek.].*
BH2001. 584. *I. A biztosítékként kikötött vételi jog és a jelzálogszerződés elhatárolásának szempontjai [Ptk. 207. § (4) bek., 251. §, 375. § (1) bek.].*
BH2001. 484. *Törvényi rendelkezésen alapuló részvénycserére vonatkozó szabályok értelmezése. A részvénytársaság alapszabályának értelmezése körében irányadó szempontok [1988. évi VI. tv. 247. §, 267. § (1) bek., 278. § (1) bek. g) pont, (2) bek., 314. § (2) bek., Ptk. 207. § (1) bek.].*
BH2001. 475. *I. Színlelt az az öröklési szerződés, amelyet a felek nem tartási szolgáltatások nyújtása céljából, hanem a köteles részre jogosult igényének meghiúsítása érdekében kötnek [Ptk. 207. § (4) bek.].*
EBH2001. 438. *A lakossági folyószámla-szerződés olyan tartós jogviszony, amelyben a felek kiköthetik a bank javára a kamat, költségek és díjak mértéke tekintetében a szerződés egyoldalú módosításának lehetőségét. Amennyiben a szerződés szerint ezekre nézve a Hirdetmény lesz irányadó, a bank jogosult a*

Hirdetményben közzétett költségeket, díjakat felszámítani, de újabb díjat, költséget nem vezethet be [Ptk. 207. § (1) bek.].

EBH2001. 409. *Nem tekinthető a közös tulajdon megszüntetésének jogáról való lemondásnak, és ezért nem semmis az a szerződés, amelyben a tulajdonostársak a megszüntetés egyes módjait zárják ki [Ptk. 147-148. §-ok, 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., PK 10. számú állásfoglalás].*

BH2001. 384. *II. A szerződés megtámadására a tudatos akarathiányok nem adnak lehetőséget [Ptk. 207. § (4) és (5) bek., 210. § (1) és (4) bek.].*

BH2001. 368. *A védjegyjogosult a védjegybitorlásból eredő követeléseit engedményezheti, az engedményes pedig jogosult a védjegybitorlás miatt saját nevében fellépni [1997. évi XI. tv. (Vt.) 12. §, 16. §, 19. § (1) bek., 22 §, 27. § (2) bek., 29. § (1)-(2) bek., 95. § (2)-(3) bek., Ptk. 207. § (1) bek., 328. § (1), (2), (4) bek., Pp. 156. § (1) bek.].*

BH2001. 339. *A versenytilalmi megállapodással összefüggő kockázat nem teszi lehetővé, hogy - a mentesítése érdekében - bármelyik fél utólag hivatkozzon a megállapodás megkötésénél számba venni elmulasztott körülményre [Mt. 3. § (4) bek., Ptk. 207. § (1) bek.].*

BH2001. 317. *Az ingatlan apportálása esetén is szükséges a tulajdonjog megszerzéséhez az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzés [Ptk. 116. §, 117. § (3) bek., 207. § (1) bek., Gt. 19. §, 21. § (1) bek. d) pont, 22. § (2) bek., 24. § (1) bek., Pp. 371. § (1) bek.].*

BH2001. 234. *II. A tudatos akarathiányra nem a szerződés megtámadására, hanem a titkos fenntartással vagy rejtett indokokkal kötött szerződésekre vonatkozó, valamint a színlelt szerződésekre vonatkozó szabályok az irányadóak [Ptk. 205. § (2) bek., 207. § (4) és (5) bek., 210. §].*

BH2001. 220. *Nem tekinthető a közös tulajdon megszüntetésének jogáról való lemondásnak, és ezért nem semmis az a szerződés, amelyben a tulajdonostársak a megszüntetés egyes módjait zárják ki [Ptk. 147-148. §-ok, 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., PK. 10. sz.].*

BH2001. 133. *A kölcsönszerződésen alapuló visszafizetési kötelezettség szempontjából közömbös, hogy az ún. egyenes adósok a kölcsön összegét mire fordították, azt kinek adták át. A jogosultat - erre vonatkozó megállapodás hiányában - nem terheli sortartási kötelezettség. Maga dönti el, hogy a követelést az egyenes adósokkal, a készfizető kezesekkel vagy a dologi kötelezettekkel (zálogkötelezettek) szemben érvényesíti-e. A jogosult nem köteles zálogjogát érvényesíteni a személyes adósok mentesülése érdekében [Ptk. 207. § (1) bek., 251. § (1) bek., 255. § (1) bek., 334. § (2) bek., 337. § (1) bek., 523. § (1) bek.].*

BH2001. 29. *I. A színlelés kétoldalú, tudatos magatartás, amikor a felek közös akarata arra irányul, hogy azt a szerződést, amely jognyilatkozataik alapján keletkezik, ne kössék meg [Ptk. 207. § (4) bek.].*

BH2000. 489. *Önkormányzati bérlakásnak a bérlő által - a haszonélvezeti jogának fenntartása mellett - a gyermekei részére történő megvásárlása esetén az ajándék-visszakövetéléssel kapcsolatos igény elbírálásánál irányadó körülmények [Ptk. 579. § (1) bek., 582. §, 207. § (3) bek., 32/1969. (IX. 30.) Korm. r. 5. § (1) bek. b) pont, (2) bek.].*

BH2000. 462. *A lízingbevevőt a lízingszerződés alapján megillető vevőkijelölési jog (opció) gyakorlásának és az ilyen szerződés megtámadásának feltételei. A felszámoló és a hitelezők részére a külön jogszabályban biztosított speciális megtámadási jog - még ha egyébként a lízingszerződésnek alanya is - az adóst nem illeti meg [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 40. §, Ptk. 5. §, 201. § (2) bek., 203. § (1) bek., 207. § (4) bek., 235. § (1) bek., 236. § (1) bek c) pont].*

BH2000. 457. *I. A szerződés színlelt jellege, s ebből következően annak semmis volta nem állapítható meg, ha több szerződő fél közül akár csak az egyik fél akarata irányul is az adott szerződés megkötésére [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (4) bek., 328. § (1) bek., 373. § (4)-(5) bek.].*

BH2000. 395. *II. A közös szerzeményű ingóságok megosztására irányuló szerződés a telefonvonalra nem terjed ki [Ptk. 207. § (1) bek.].*

EBH2000. 327. *A kölcsönszerződésen alapuló visszafizetési kötelezettség szempontjából közömbös, hogy az ún. egyenes adósok a kölcsön összegét mire fordították, azt kinek adták át. A jogosultat - erre vonatkozó megállapodás hiányában - nem terheli sortartási kötelezettség. Maga dönti el, hogy a követelést az egyenes adósokkal, a készfizető kezesekkel vagy a dologi kötelezettekkel (zálogkötelezettek) szemben érvényesíti. A jogosult nem köteles zálogjogát érvényesíteni a személyes adósok mentesülése érdekében [Ptk. 207. § (1) bek., 251. § (1) bek., 255. § (1) bek., 334. § (2) bek., 337. § (1) bek.].*

BH2000. 297. *Biztosítási szerződés alapján járó igény elbírálásánál a kamatfizetés kezdő időpontja, ha a betörés elkövetője ellen büntetőeljárás indult [Ptk. 5. § (1) és (2) bek., 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., 298. §, 536. §, 548. §, 553. § (1) bek., Biztosítási Szabályzat VII. pontja].*

BH2000. 249. *A biztosító szolgáltatásának esedékessége a betöréses lopással, rablással megvalósuló biztosítási eseményekkel kapcsolatos helytállási kötelezettsége esetén [Ptk. 5. § (1)-(2) bek., 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., 298. § a) pont, 536. § (1) bek., 548. §, 553. § (1) bek.].*

EBH2000. 233. *Az 1991. évi IL. törvény 40. §-a nem a szerződést kötő adós számára, hanem a hitelezők és a felszámoló részére teremt jogalapot az adós által kötött szerződés megtámadására. A másodfokon eljáró bíróság nem vizsgálhatja a felperes kereseti kérelmének teljesíthetőségét olyan jogalapon és jogcímen, amelyre ő nem hivatkozott [1991. évi IL. tv. 40. §, Ptk. 5. §, 201. § (2) bek., 203. § (1) bek., 207. § (4) bek., 236. § (1) bek., Pp. 253. § (3) bek.].*

BH2000. 115. *I. Egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság üzletrészének hányadára - üzletrész felosztás hiányában - átruházással nem lehet tulajdonjogot szerezni. Egyszemélyes kft.-ből többszemélyessé váló kft. társasági szerződését a bíróság nem hozhatja létre [Ptk. 206. §, 207. § (1) bek., 375. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 19. § 169. § (1) és (3) bek., 223. §].*

BH2000. 114. *Szabálytalan az árverés, és ezért az árverési vevő nem szerez tulajdonjogot az elárverezett dolgon, ha olyan üzletrész a tárgya az árverésnek, amelynek tulajdonosa a gazdasági társaságból való kizárása miatt pert indított, a per még nem fejeződött be jogerősen, s erről mind az árverés kitűzője, mind az árverési vevő tudott [1988. évi VI. tv. 1. § (2) bek., 17. §, 78. § (3) bek., 165. § (2) bek., 190 § (1) bek., Ptk. 4-5. §, 120. § (1) bek., 207. § (1) bek.].*

BH2000. 14. *Nem teszi érvénytelenné a tartási szerződést, ha a felek attól - jogszabály által nem tiltott körben - egyező akarattal eltérnek [Ptk. 200. § (1) bek., 207. § (4) bek. 586. §].*

BH1999. 564. *II. A pénzintézet a betétszámla-szerződést írásban mondhatja fel. A felmondásra a számlakivonat megküldése útján is sor kerülhet, feltéve, ha az a felmondás indokát - például akár a fedezethiányra vonatkozó utalást - tartalmazza. A felmondás hatályossá válásától kezdve a felek jogviszonyára a megbízás nélküli ügyvitel szabályai az irányadók [Ptk. 199. §, 207. § (1) bek., 214. § (1) bek., 218. § (3) bek., 486. § (3) bek.].*

BH1999. 506. *Biztosítási szerződésben a kedvezményezett születési időpontjának téves megjelölése nem tekinthető részleges érvénytelenségi oknak, mert bizonyítással a tévedés kizárható [Ptk. 206. § (1) bek., 207. § (1) bek., 537. § (1) bek., 560-567. §-ok].*

BH1999. 504. *I. Nem lakás céljára szolgáló helyiség használatára szóló bérleti szerződés felmondása [Ptk. 205. §, 207. §, 319. § 1993. évi LXXVIII. tv. (Ltv.) 23. § (1) bek. a) pont, 24. § (1) bek. d) pont, 25. § (1) és (5) bek., 28. §, 43. §, 1/1971. (II. 8.) Korm r. (Lr.) 70. § (1) bek., 72. §, 75. §, 1/1972. (I. 19.) Korm. r. 2. §].*

BH1999. 402. *A munkához való személyiségi jog megsértése a munkavállaló közalkalmazotti jogviszonyának jogellenes megszüntetésével [Alkotmány 70/B. § (1) bek., 70/D. § (1) bek., Ptk. 75-83. §-ai, 84. § (2) bek., 207. § (2) bek., 1992. évi XXXIII. tv. 24. §, Mt. 90. § (1) bek. a) pont].*

BH1999. 304. *A biztosítási szerződés értelmezésénél ügyleti feltételként a biztosítási szabályzatot figyelembe kell venni [Ptk. 200. §, 1. bek., 207. § (1) bek., 536. § (1) bek. és 548. §].*

BH1999. 253. *A társasház közös tulajdonában álló mellékhelyiségek megosztott használatáról az érdekeltek jogosultak megállapodni. Az ilyen rendezés csak a körülmények lényeges megváltoztatása esetén módosítható [Ptk. 207. § (2) bek., PK 8. sz.].*

BH1999. 203. *A családi otthon biztosítási szerződés megkötésével a szerződés részévé válik az Ingóbiztosítási Szabályzat is. Ez azzal a jogkövetkezménnyel jár, hogy a jogügylet teljesítéséből származó jogvita elbírálása során annak előírásait alkalmazni kell [Ptk. 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., Ingóbiztosítási Szabályzat IV/3/A. pont].*

BH1999. 128. *Egy cég külföldi tagja által a belföldi tag részére adott meghatalmazás érvényességi feltételei [Ptk. 207. § (1) bek., 223. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 17. §, 185. §, 190. § (1) bek.].*

EBH1999. 113. *Pénzintézet által adott kölcsön esetében a kölcsönös színlelés vizsgálatánál annak is jelentősége van, hogy a pénzintézet a kölcsönszerződés megkötése előtt és a szerződés megkötésekor betartotta-e a reá vonatkozó szabályzatban írt feltételeket. Ennek bizonyítása a pénzintézetet terheli [Ptk. 207. § (3) és (4) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1998. 495. *Kamatos kamat kikötése - gazdálkodó szervezet és magánszemély között létrejött kölcsönszerződésben - nem tilos. Az ügyleti kamat késedelmes fizetése esetére az ügyleti kamat után kamat csak a szerződés kifejezett kikötése esetén jár. A fennálló kölcsöntartozás és a hátralékos tartozás értelmezési szempontjai [Ptk. 207. § (1) bek., 232. § (1) bek., 523. § (1)-(2) bek., 61/1993. (IX. 29.) AB hat.].*

BH1998. 392. *Bankszámlaszerződés során - a felek egyéb megállapodásának vagy jogszabály eltérő rendelkezésének hiányában - a megbízott pénzintézet a banktechnikai műveletben szereplő, a teljesítés napján érvényes devizaárfolyamon köteles a megbízójával szemben elszámolni [Ptk. 207. § (1) bek., 474. § (2) bek., 479. § (1)-(2) bek., 52/1990. (III. 21.) MT r. 10 § (2) bek., 4/1992. (PK. 10.) MNB rek. 36. § (1) és (4) bek.].*

BH1998. 351. *Az exportcélú külkereskedelmi szerződések és a bérmunkaszerződések elhatárolási szempontjai [Ptk. 207. § (1) bek., 379. §, 389. §, 474. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 292. *A szerződés színlelt volta és ennek semmisségi következménye csak abban az esetben állapítható meg, ha mindkét szerződő fél akarata a jogviszonyukban egy másik szerződés rendelkezéseinek érvényesülésére vonatkozott [Ptk. 207. § (4) - ma (5) - bek.].*

BH1998. 291. *A versenytárgyalás szabályos voltát nem érinti, ha azon csak egy licitáló jelenik meg, és a szerződést a kiíró vele köti meg. Ha a szerződés a kiírásnak megfelelő feltételekkel jött létre, utóbb az feltűnő értékaránytalanság, illetőleg tévedés címén-sikerrel nem támadható meg [Ptk. 201. § (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 236. § (2) bek. a) és c) pont, (4) bek., 1987. évi 19. tvr., 1990. évi LXXIV. tv. 9. §].*

BH1998. 286. *Külföldi bíróság joghatóságának kikötése a szerződésben [1979. évi 13. tvr. 62. §, 1988. évi VI. tv. 4. § (6) bek., 1988. évi XXIV. tv. 38. §, Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 207. §, Pp. 130. § (1) bek. a) pont, 157. § a) pont].*

BH1998. 238. *A gazdasági társaság üzletrésze nem minősül - még 100%-ban történő üzletrész átruházása esetén sem - a Ptk. szerinti dolognak, ezért az ezzel kapcsolatos hibás teljesítésből (pl. a szerződés megkötése és a birtokba helyezés ideje alatt bekövetkezett értékvesztés) eredő kártérítési követelés nem ítélhető meg [1988. évi VI. tv. 17. §, 169. § (1) bek., Ptk. 207. § (1)-(2) bek., 310. §, 338/C. §, 339. §].*

BH1998. 215. *Nem vagyon elleni bűncselekményt - sikkasztást vagy csalást -, hanem az általános forgalmi adó és a fogyasztási adó elvonásával járó adócsalást valósít meg a terhelt, aki exportbizományosi szerződés megkötésével azzal a megtévesztéssel veszi át a finomszeszt, hogy azt az országból kiszállítja, de azt belföldön visszatartva értékesíti [Btk. 310. § (1) és (3) bek., 317. § (1) bek., 318. § (1) bek., Ptk. 207. § (4) bek., 474. §, 479. § (1) bek., 507. §, 513. § (2) bek.].*

BH1998. 187. *Ha a piacgazdaságban a kereskedő - forgalmának növelése érdekében - külön megállapodás alapján egyes megrendelőinek árkedvezményt, ún. bonust biztosít, ez a részéről joglemondást jelent, a bonus alkalmazása során keletkező vita esetén ezt ennek megfelelően kell értelmezni [Ptk. 207. § (1)-(2) bek.].*

BH1998. 141. *I. Ha a pénzintézetek között létrejött atipikus szerződés (együttműködési megállapodás) szerint az egyik bank az általa kiadott a váltó jó nyilatkozatot olyan időpontban teszi meg, amikor a váltó kiállítója ellen a felszámolási eljárás már megindult, az együttműködési megállapodásnak megfelelően a helytállási (kártérítési) kötelezettsége beáll [Ptk. 207. § (1) bek., 312. §, 313. §, 339. § (1) bek., 344. § (2) bek.].*

BH1998. 42. *Ha a biztosító által megfogalmazott biztosítási feltételek nem egyértelműek, a biztosítási szerződésekre is a Ptk. 207. §-ának (1) bekezdése szerinti értelmező szabályt kell alkalmazni. A casco biztosításoknál általában az adott gépkocsitípus alapszereltsége tartozik az ún. alapbiztosításhoz, ha azonban - a szerződési feltételek szerint - csak az utólag felszerelt vagy beépített alkatrészek, tartozékok és komfortfokozó berendezések képezik az ún. extrák körét, akkor a káresemény bekövetkezése (pl. eltulajdonítás) esetén a biztosító a gyárilag eredetileg beépített és a vételárban szerepeltetett extrák értékét is megfizetni tartozik [Pp. 207. § (1) bek., Extra Casco Általános Szerződési Feltételek 8., 9. és 78/a. pont].*

BH1998. 17. *A feltűnő értékaránytalanság megítélése családjogi tartalmú szerződések esetén [Ptk. 201. § (2) bek., 207. § (1) bek., PK 267. sz.].*

BH1997. 593. *Az ingatlanátruházási szerződés érvénytelenségét önmagában azon az alapon, hogy az az ellenszolgáltatást nem a felek valóságos akaratának megfelelően tünteti fel, nem lehet megállapítani. Ha valamelyik fél az ilyen szerződés semmisségére, annak színlelt volta miatt hivatkozik, a szerződést a leplezett szerződés alapján lehet megítélni [Ptk. 207. § (4) bek., 208. § (1) bek., XXV. PED V. pont].*

BH1997. 583. *Az egyoldalú színlelés a szerződés érvénytelensége és értelmezése szempontjából közömbös [Ptk. 207. § (4) bekezdés].*

BH1997. 548. *A keresetváltoztatásnak a fellebbezési eljárásban érvényesülő tilalmára vonatkozó rendelkezések alkalmazása akkor, ha a felperes az elsőfokú bírósági eljárásban nem jelölte meg azt, hogy a Polgári Törvénykönyv mely rendelkezéseire alapozza a követelését, de keresetét a fellebbezési eljárás során tartalma szerint megváltoztatta [Pp. 247. §, Ptk. 207. § (4) bek., 298. §, 299. § (1) bek, 300. § (1) bek., 324. § (1) bek., 327. § (1) bek, 348. § (1) bek., 523. § (1) bek].*

BH1997. 491. *II. Az ingatlan-nyilvántartás adatainak az ingatlanra vonatkozó adásvételi vagy előszerződés megkötése előtti megismerésének elmulasztása a vevő kockázata. Az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett adatokat az eladó - együttműködési kötelezettsége keretében - nem köteles a vevővel külön közölni [Ptk. 200. § (1) bek., 205. § (3) bek., 207. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 2. § (1) bek.].*

BH1997. 408. *Színlelt szerződésnek minősül, s eszerint kell megítélni azt a kölcsönszerződést, amelyben a hitelező nem pénz vagy helyettesíthető más dolog, hanem váltó átadására, az adós pedig pénz visszafizetésére vállal kötelezettséget [Ptk. 207. § (4) bek., 316. § (1) bek., 523. § (1) bek., 528. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 15. § (2) bek.].*

BH1997. 281. *A szerződési nyilatkozathoz való kötöttség megszüntetéséről rendelkező szerződés értelmezésével kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 207. § (2) bek., 215. § (1) és (3) bek., 240. § (3) bek.].*

BH1997. 222. *Az üres telekre bejegyzett haszonélvezeti jog terjedelmét az érdekelt felek - az építkezéshez igazodóan - szerződéssel módosíthatják. A módosított haszonélvezeti jog pontosítása szerződésértelmezés útján állapítható meg (Ptk. 207. §, 241. §).*

BH1997. 178. *A nyelvtani szabályok szerepe a szerződési nyilatkozat értelmezése körében [Ptk. 207. § (1) bek.].*

BH1997. 123. *I. A kötelesrész kielégítése tárgyában kötött szerződés értelmezése [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) bek.].*

BH1997. 99. *A túlmunkára vonatkozó szabályokat megszegi, aki - e szabályok megkerülése végett - színlelt megbízási szerződést köt [1992. évi XXII. tv. (Mt.) 8. § (1) bek., 127. §, Ptk. 207. § (1) és (4) bek.].*

BH1997. 85. *A pénzügyi lízing és az ún. operatív vagy közvetlen lízing elhatárolási szempontjai [1991. évi LXXXVI. tv. 3. § 1. pont, 1991. évi LXIX. tv. 3. § (1) bek. c) pont, Ptk. 207. § (4) bek.].*

BH1996. 604. *A belföldi szállítmánybiztosítást is magában foglaló vállalkozási vagyonbiztosítás - a fel-, le- és az átrakodást is ideértve - a fuvarozás ideje alatt a fuvareszközön elhelyezett rakományban bekövetkező károsodásokért alapozza meg a biztosító helytállási kötelezettségét. Nem köteles viszont helytállni azokért a károkért, amelyek a fuvarozás hosszabb időtartamú megszakításának ideje alatt következnek be a gépkocsin tárolt árukban [Ptk. 553. § (1) bek., 207. § (1) bek., Vállalkozási Vagyonbiztosítási Szabályzat D. 18. és 19. pont].*

BH1996. 603. *Ha a felek megállapodása szerint a hitelező az adós tulajdonában levő ingatlanra vonatkozóan vételi jogával a hitel lejártát követő 45 nap elteltével élhet, a hitelező az adósnak a kölcsönszerződés azonnali hatályú felmondásáról történt értesítésével kezdődő 45 napon belül tett, a vételi jog gyakorlására vonatkozó nyilatkozatával az ingatlan tulajdonjogát nem szerzi meg [Ptk. 375. § (1) bek., 207. § (1) bek., 277. § (1) bek., 523. § (1) bek., 525. § (1) és (2) bek., 526. § (2) bek.].*

BH1996. 423. *A biztosítási szerződés értelmezése a villám becsapódása miatti túlfeszültségből eredő következményi kár megtérítése iránt érvényesített perben [Ptk. 207. § (1) bek., 536. § (1) bek., 548. §].*

BH1996. 333. *I. A betöréses lopás biztosítási eseményként akkor is megvalósul, ha az eltulajdonításra - a földdel tartósan össze nem épített - konténerraktárból került sor [Ptk. 207. § (1) bek., 544. § (1) bek., 549. § (1) bek.].*

BH1996. 326. *A gazdálkodó szervezetek között létrejött szerződés is lehet a jogszabályban rögzített objektív és szubjektív feltételek fennállása esetén uzsorás szerződés, s ennek alapján az megtámadható [Ptk. 202. §, 207. § (1)-(2) bek., 240. § (3) bek.].*

BH1996. 317. *Szerződési nyilatkozat értelmezése a biztosítási szerződés megkötésére irányuló ajánlatnak, a biztosítási kötvénynek, valamint a biztosító üzletszabályzatának tartalmi eltérése esetén [Ptk. 538. § (1) bek., 207. § (1) bek.].*

BH1996. 307. *I. A bírói egyezség értelmezésénél irányadó szempontok [Ptk. 207. §, 240. § (3)-(4) bek.].*

BH1996. 253. *A büntetőítéletben megállapított csalás bűntette a szerződéssel kapcsolatban a tévedésbe ejtésre, illetve tévedésben tartásra utal, ami nem semmisségi, hanem megtámadási ok [Ptk. 207. § (3) bek., 200. § (2) bek., 210. § (1) és (4) bek., Pp. 9. §].*

BH1996. 200. *A bűncselekményt is megvalósító, tévedést okozó és megtévesztő jognyilatkozat önmagában nem eredményezi a jogügylet semmiségét. Az így létrejött szerződést csak az támadhatja meg, aki tévedésben volt, illetve akit megtévesztettek [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (3) bek., 210. § (1) és (4) bek., 523. § (1) bek. Pp. 9. § (1) bek.].*

BH1996. 97. *I. A különvagyoni igények elbírálásánál jelentőséggel bírhat az a körülmény, hogy a házasfelek az életközösség fennállása alatt vásárolt ingatlan tulajdoni illetőségét eltérő arányban jelölték meg [Csjt. 27. § (1) bek., 28. § (1) bek., Ptk. 207. §].*

BH1996. 95. *Biztosítási szerződés értelmezése, ha a biztosított személygépkocsi forgalmazása időközben megszűnt [Ptk. 549. § (2) bek., 207. § (1) bek.].*

BH1996. 86. *A szerződés színlelt vagy fedezetelvonó voltát az köteles bizonyítani, aki erre hivatkozik [Ptk. 203. §, 207. § (4) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

AEÉ 1996/12. *Az adóhatóság a szerződést, ügyletet és más hasonló cselekményeket valódi tartamuk szerint köteles minősíteni. [Art. 1. § (7), Ptk. 207. §] Lízingszerződés kötésével a lízingbevevő célja az, hogy a lízingelt dolog ellenértékét, a lízingdíjat a futamidő alatt, meghatározott ütemezés szerinti részletekben fizethesse, a maradványérték kifizetése után pedig a dolog tulajdonjogát megszerezze.*

BH1995. 720. *Külkereskedelmi ügyletekkel kapcsolatos tartozásátvállalásra vonatkozó jognyilatkozat érvényességi kellékei [Ptk. 207. § (1) bek., 277. § (1) bek., 332. § (1) bek., 474. § (2) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 21. § (1) bek., 27. § (3) bek.].*

BH1995. 701. *A haszonélvezeti jogról való lemondásra is a lemondás általános szabályait kell alkalmazni, tehát kiterjesztő értelmezésnek nincs helye (Ptk. 199. §, 207. §).*

BH1995. 646. *Az öröklési szerződésekre is irányadó a végrendeletekre vonatkozó szabály, hogy az érvénytelenségre csak az hivatkozhat, aki az érvénytelenség megállapítása esetén maga örökös vagy tehertől mentesül. Ennek következménye, hogy az öröklési szerződést is csak az érvényesített megtámadási ok alapján és csak a peres felek viszonyában lehet érvénytelenné nyilvánítani [Ptk. 655. § (1) bek., 656. §, 653. §, 207. § (4) bek., 200. § (2) bek.].*

BH1995. 645. *II. A hagyatéki tárgyaláson tett jognyilatkozat értelmezésénél különös gonddal kell vizsgálni, hogy az örökös jognyilatkozatával milyen joghatást kívánt elérni [Ptk. 600. § f) pont, 207. § (2) bek.].*

BH1995. 642. *A biztosító mentesülése szempontjából a riasztó bekapcsolásának elmulasztása megalapozza a súlyos gondatlanságot [Ptk. 207. § (1) bek., 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 567. § (1) bek.].*

BH1995. 636. *A lakáshoz csatlakozó gázvezeték kiépítésére a helyi önkormányzat nem kötelezhető, ha a gázvezeték kiépítésének lakossági részvétellel való megszervezése és kivitelezése során ezt nem vállalta [Ptk. 207. § (1) bek., 211. § (1) bek.].*

BH1995. 585. *Ha a beruházást kötelező versenytárgyalásra meghirdették, a versenytárgyalásra készített tervek költségét (díját) a versenytárgyaláson résztvevők a kiíróval szemben - erre vonatkozó külön megállapodás hiányában - nem érvényesíthetik [Ptk. 207. § (1) bek., 390. § (2) bek., 409. § (3) bek., 1987. évi 19. tvr., 36/1988. (VIII. 16.) PM r.].*

BH1995. 513. *Nem jelent önmagában semmis szerződési kikötést, ha a termelő kötelezettséget vállal arra, hogy a megrendelő által a termékértékesítési szerződés teljesítése érdekében igénybe vett hitellel kapcsolatos kamatterheket átvállalja [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (1) bek., 239. §, 277. § (1) bek., 301. §, 528. § (1) bek.].*

BH1995. 401. *Szerződés módosítására irányuló ráutaló magatartás esetén a szerződési akarat vizsgálata [Ptk. 207. § (1) bek., 216. §, 240. § (1) bek.].*

BH1995. 107. *Ha a felek a szerződéskötéskor az árban ugyan kifejezetten nem állapodnak meg, de egyetértenek abban, hogy ettől függetlenül a szállító a gyártást kezdje meg, mert a megrendelő a terméket átveszi, a bírói gyakorlat szerint ez a szerződéskötéskor ismert, az adott szolgáltatással arányos piaci ár hallgatólagos, kölcsönös elfogadását jelenti [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 207. § (1) bek., 361. § (1) bek., 379. §, GK 68.].*

BH1995. 26. *A házastársi közös vagyon megosztásáról rendelkező szerződés megtámadása nélkül is érvényesíthető az a közös adósság megtérítése iránti igény, melyet felek a szerződés megkötésénél figyelmen kívül hagytak [Ptk. 338. § (1) bek., 207. §].*

BH1995. 21. *A szerződésnek a felek téves feltevésére alapított megtámadásánál vizsgálandó körülmények [Ptk. 210. § (3) bek., 207. §].*

BH1994. 593. *Üzlethelyiség bérletére határozott időtartamra kötött szerződés értelmezésének egyes kérdései [Ptk. 207. § (1) bek., 361. §].*

BH1994. 538. *Szerződési nyilatkozat értelmezése a közösen felvett kölcsön egyetemleges visszafizetési kötelezettségének megállapítása körében [Ptk. 206. § (1) bek., 207. § (1) bek., 337-338. §].*

BH1994. 330. *A ráutaló magatartás mint szerződést keletkeztető tény ismérvei [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 216. § (1) bek., GK 5.].*

BH1994. 268. *A vagyonbiztosítási szerződés alapján a betöréses lopás nem minősül biztosítási eseménynek, s ezért a biztosító helytállási kötelezettsége nem állapítható meg vagyonbiztosítási szerződés alapján, ha az eltulajdonítás nem lezárt épületből, hanem a külvilágtól csak drótháló val elválasztott építményből történt [Ptk. 207. § (1) bek., 553. § (1) bek., 2/1986. (II. 27.) ÉVM r. 4. sz. melléklete].*

BH1994. 265. *Ha a megbízási szerződés az adásvételi szerződés megkötése mellett kiterjedt az átvétellel és az elszámolással kapcsolatos teendőkre is, a vevő megbízottja erre vonatkozólag akkor is a megbízási szerződés keretében jár el, ha a megbízás az adásvételi szerződés megkötése után megszűnt, de erről a vevő az eladót nem tájékoztatta [Ptk. 207. § (1) bek., 474. § (1) bek., 477. § (1) bek.].*

BH1994. 137. *A különvagyoni ingatlannal kapcsolatos jognyilatkozatok megítélése [Csjt. 28. § (1) bek., 31. § (2) bek., (5) bek., 31/B. § (3) bek., Csjté. 8. § (1) bek., Ptk. 207. § (2) bek., Pp. 275/A. § (2) bek.].*

BH1994. 130. *A felek megállapodásának minősítésénél nem az általuk alkalmazott szóhasználatnak, hanem a szerződés tartalmának van meghatározó jelentősége. Ingatlanra biztosított hasznosítási előjog ellenértéke nem tekinthető óvadéknak kizárólag azon az alapon, hogy a felek azt a szerződésükben kaucióként jelölték meg [Ptk. 207. § (1) bek.].*

BH1994. 128. *A felek szerződéskötési akaratának vizsgálata találmányi díj iránti perben [Ptk. 207. § (1) bek., 1969. évi II. tv. (Szt.) 17. § (1) bek.].*

BH1994. 97. *Ha a lízingbe vevő a teljes lízingdíjat még a lízingtárgy átadása előtt kifizeti, lízingszerződésről nem lehet beszélni. Pénzügyi lízing esetén hitelnyújtásról van szó, ha erre nem kerül sor, akkor színlelt szerződés miatt a semmisség következményeit kell alkalmazni [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) és (4) bek., 234. § (2) bek., 237. §, 315. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 328. § (1) bek., 368. § (1) bek., 379. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 18. § (4) bek.].*

BH1994. 30. *Napilap kiadására kötött szerződés értelmezésének kérdései [Ptk. 205. § (2) bek., 207. § (1) bek.].*

BH1993. 744. *Dróthálóval körülkerített tárolórekesz a biztosító kárfelelőssége szempontjából nem minősül lezárt helyiségnek [Ptk. 536. § (1) bek., 548. §, 207. § (1) bek.].*

BH1993. 692. *I. A részletekben, meghatározott ütemezés mellett történő szállításban való megállapodás esetén az utolsó részlet teljesítésére megállapított határidő elmulasztása önmagában nem ad alapot - a késedelemre hivatkozással - a szállítási szerződéstől való elállásra [Ptk. 207. § (1) bek., 300. § (2) bek.].*

BH1993. 692. *II. A szerződéstől való elállásra vonatkozó nyilatkozatnak határozottnak és egyértelműnek kell lennie; nem minősül elállásnak az olyan nyilatkozat, amely szerint a szerződés teljesítési határideje lejárt [Ptk. 207. § (1) bek., 320. § (1) bek., 381. § (1) bek.].*

BH1993. 674. *Szerződési akarat vizsgálata előszerződés esetén [Ptk. 207. § (1) bek., 208. § (1) bek.].*

BH1993. 673. *Az igényérvényesítésről történő lemondásnak vagy a kötelezett javára adott fizetési halasztásra vonatkozó nyilatkozatnak határozottnak kell lennie, azokat kiterjesztően nem lehet értelmezni [Ptk. 207. § (2) bek.].*

BH1993. 567. *Nem ütközik a szerződésszegésért való felelősség kizárásának és korlátozásának tilalmába, ha a jogi személy a teljesítést követően - a hibás teljesítés jellegének ismeretében - a szerződésszegés következményeinek rendezésére vonatkozó megállapodással lemond az őt megillető szavatossági jogok érvényesítéséről [Ptk. 207. § (2) bek., 305. §, 314. § (2) bek.].*

BH1993. 314. *I. Ha a szállítási szerződés szerint a megrendelő egyes minőségi feltételeket későbbi időpontban jogosult meghatározni, a megrendelőnek ezekre a feltételekre vonatkozóan a későbbi időpontban tett egyoldalú nyilatkozatával szemben nincs helye eltérő véleménynek. A megrendelőnek ez a joga nem jelenti azt, hogy a hibás teljesítés esetén más - a jogszabályokban meghatározott - igényt nem érvényesíthet [Ptk. 207. § (2) bek., 380. § (2) bek., GKT 21/1973. sz.].*

BH1993. 297. *II. Példányszámtól függő, illetőleg határozott összegű díjazásra vonatkozó szerződési nyilatkozat értelmezésének szempontjai [1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 12. § (4) bek., 17. § (1) bek., Ptk. 207. § (1) bek., 1/1970. (III. 20.) MM r. 12. § (4) bek.].*

BH1993. 231. *Biohumusz és humuszt termelő giliszta előállítására és értékesítésére kötött szerződés teljesítésével kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 207. § (1) bek., 302. § a) pont, 303. § (1) bek., 312. § (3) és (6) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 417. § (1) bek., 419. § (3) bek.].*

BH1993. 227. *Ha a kiadó a szerzői mű értékesítésének kockázatát a szerzőre kívánja hárítani, vagy a felek szándéka a közös kockázatviselésére irányul, ennek a szerződésben ki kell fejeződnie [1969. évi III. tv. (Szjt.) 13. § (3) bek., 31. § (1) bek., Ptk. 207. § (1) bek.].*

BH1992. 755. *A mű értékesítésével járó üzleti kockázatot a kiadó csak akkor háríthatja át a szerzőre, ha a szerződésben erről külön megállapodnak [Ptk. 207. § (1)-(2) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 31. § (1) bek.].*

BH1992. 754. *Televíziós filmsorozat elkészítésére és sugárzására a forgatókönyv szerzőjével kötött felhasználási szerződés - külön megállapodás hiányában - nem foglalja magában sem a forgatókönyv, sem annak témája felhasználásával készült irodalmi mű kiadására vonatkozó jogot [1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 26. § (1)-(2) bek., Ptk. 207. § (2) bek., 5/1970. (VI. 12.) MM r. 6. § (2) bek.].*

BH1992. 654. *A szavatossági igény elévülésére vonatkozó rendelkezések alkalmazásának mellőzése annak folytán, hogy az építési munka vállalkozója szerződésben jótállási kötelezettséget vállalt [Ptk. 207. § (1) bek., 248. §].*

BH1992. 633. *A kiadói szerződésben a szerzői díjnak a nyereségtől függő mértékben való megállapítása a szerző kifejezett joglemondása hiányában nem eredményezheti az egyébként visszterhes szerződés ingyenességét [Ptk. 207. § (1)-(2) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 26. § (2) bek., 31. § (1) bek., 1/1970. (III. 20.) MM r. 2. § (1) bek., 9. § (1) bek.].*

BH1992. 535. *II. Bérleti szerződés színlelt volta megállapításának mellőzésénél irányadó szempontok [Ptk. 207. § (1) és (4) bek.].*

BH1992. 475. *II. Bérleti szerződés színlelt volta megállapításának mellőzésénél irányadó szempontok [Ptk. 207. § (1) és (4) bek.].*

BH1992. 455. *A személyhez fűződő jogokat érintő joglemondást nem lehet kiterjesztően értelmezni [Ptk. 75. § (3) bek., 77. §, 207. § (2) bek.].*
BH1992. 239. *A Ptk.-ban nem nevesített szerződés elhatárolása a kezességtől. Szerződési nyilatkozat értelmezésének kérdései [Ptk. 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., 272. §].*
BH1992. 95. *A szerzői jogi törvény hatálya alá tartozó mű megalkotására vonatkozó szerződés értelmezésénél irányadó szempontok [1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 26. §, Ptk. 207. § (1) bek.].*
BH1992. 43. *A kutatási (fejlesztési), valamint a kutatási (fejlesztési) eredmények gyakorlati megvalósítására irányuló és a vállalkozási szerződések elhatárolási szempontjai [Ptk. 207. § (1) bek., 389. §, 412. §, 7/1978. (II. 1.) MT r. XI. és XII. fejezete].*
BH1992. 20. *A szerződésekre vonatkozó általános szabályok alkalmazása a szellemi alkotások hasznosítására kötött szerződésekből eredő jogviták elbírálásánál [1969. évi II. tv. 17-20. §-ai, 1978. évi 28. tvr. 4. §, Ptk. 87. § (2) bek., 205. § (1) bek., 207. §, 277. § (1) bek., 300. § (1)-(2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*
BH1991. 313. *A szerződés megtámadásának jogáról való lemondásnak ki kell fejeznie, hogy a jogosult a megtámadási jogról tud, és ennek ellenére a szerződés fenntartását választja. A szerződés módosítása ezért önmagában nem minősül a megtámadási jogról való lemondásnak [Ptk. 201. § (2) bek., 207. § (2) bek., 236. § (4) bek., 240. § (1)-(2) bek.].*
BH1991. 230. *A kiadói szerződések feltételeiről és a szerzői díjakról szóló jogszabály alkalmazása a képregény kiadásával kapcsolatban keletkezett jogvita elbírálása során [Ptk. 200. § (1) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., Szjt. 13. § (1) bek., 53. § (1) bek., 1/1970. (III. 20.) MM r. 1. § (2) bek. b) pont].*
BH1991. 158. *Előszerződésben a felek megállapodhatnak abban, hogy a végleges szerződés megkötésének elmaradását felróható módon előidéző fél a másik félnek átalány-térítést köteles fizetni [Ptk. 205. § (2) bek., 207. § (1) bek., 208. § (1)-(6) bek., 448. § (1)-(3) bek., 451. §].*
BH1991. 21. *II. Az ily módon történt bejegyzésből a tulajdoni részesedésről való joglemondás nem állapítható meg [Ptk 207. § (2) bek.].*
BH1990. 345. *A belföldi gazdálkodó szervezetek között export (import) bizományi szerződési nyilatkozatok értelmezése tárgyában keletkezett vitában a polgári jog általános szabályai az irányadók [Ptk. 207. § (1) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 18. § (2) bek., 19. § (2) bek., 21. § (2) bek., 47. § (3) bek.].*
BH1990. 259. *Joglemondó nyilatkozat értelmezésének szempontjai [Ptk. 207. §].*
BH1990. 180. *Ha a jogcím nélküli lakáshasználó lakáshasználati jogosultsága megszűnésének időpontjában olyan beköltözhető lakással rendelkezik, amely elhelyezésére alkalmas, a lakást elhelyezési igény nélkül köteles kiüríteni [1/1971. (II. 8.) Korm. r. 120. § (2) bek., 86. § (1) bek. a) pont, (4) bek. b) pont, 1/1971. (II. 8.) ÉVM r. 90. §, Ptk. 207. § (3) bek.].*
BH1990. 60. *Öröklési szerződés érvényességének illetve hatályosságának megítélésénél irányadó szempontok [Ptk. 207. § (4) bek., 203. §, 666. §, PK 89. sz.].*
BH1989. 268. *Díjszabás hiányában a mű szerzőjét megillető díj meghatározása a szerződés lényeges tartalmi eleme, amelynek hiányában a szerződés nem jön létre jogosulatlan felhasználás esetén a szerzőt megillető díj [Ptk. 205. § (2) bek., 207. § (1) bek., Szjt. 53. § (1) bek.].*
BH1989. 59. *Vagyoni értékű műszaki ismeretek és tapasztalatok szolgáltatásáért járó ellenszolgáltatás megállapításánál irányadó szempontok [Ptk 86. §., 200. §. (1) bek., 207. §. (1) és (4) bek., 228. §.]*
BH1989. 25. *I. A beszámítási kifogás címzett jognyilatkozat, annak hatályosságához az szükséges, hogy a másik félhez megérkezzék. A beszámítási kifogásnak határozottnak és az ellenkövetelés megszüntetésére irányulónak kell lennie. [Ptk. 207. § (1) bek., 214. § (1) bek., 296. § (1) bek.].*
BH1988. 307. *I. Feltaláló az, aki a találmányt alkotta. Érvénytelen tehát az a megállapodás, amely olyan személyt tüntet fel feltalálóként, aki a találmány megalkotásában nem vesz részt. Ha azonban a felek akarata nem a feltalálói minőség elismerésére, hanem egyéb tevékenység vagyoni ellenértéknek kikötésére irányult, a szerződés színlelt, és azt a leplezett szerződés alapján kell megítélni [1969. évi II. tv. 7. § (1) bek., Ptk. 200., 207. §].*
BH1988. 75. *I. A hagyatéki eljárás során a törvényes örökös által tett lemondó nyilatkozat kétség esetén akként értelmező, hogy az a végrendelet érvényességének elismerését és nem a kötelesrész iránti igényről való lemondását jelenti [Ptk. 207. § (1) bek.].*
BH1987. 279. *A hagyatéki eljárás során hivatalból vizsgálni kell a hagyatékátadás alapjául megjelölt jognyilatkozatok érvényességét. A hagyatékkal szemben tulajdoni igényt bejelentő személy részére megfelelő határidőt kell biztosítani arra, hogy tulajdonjogát az ingatlannyilvántartásba bejegyezzék. Ha ez eredményes lesz, és egyéb vagyon nincs, úgy a hagyatéki eljárást meg kell szüntetni, és a feleket jogaik érvényesítési lehetőségéről tájékoztatni kell. [Ptk 207. § (2) bek., 218. § (1) bek., 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. (HE) 50. § (1) bek., 64. § (2) bek., 32. § (2) bek.]*

BH1987. 83. *Termelőszövetkezet részes művelésre szerződést érvényesen csak tagjával vagy alkalmazottjával köthet. Harmadik személlyel föld megművelésére kötött szerződés haszonbérleti szerződésnek minősül, amelynek érvényességi feltétele a hatósági jóváhagyás [Ptk. 207. § (4) bek., 452. § (3) bek., 11/1981. (VI. 19.) MÉM sz. r. 1. § (1) bek.].*

BH1986. 458. *Az ingatlanra vagy annak egy részére vonatkozó lakásbérleti szerződés megkötéséhez vagy a bérlő által megkötött lakáscsere-szerződéshez való hozzájáruláshoz az összes tulajdonostárs egyetértése szükséges. Nincs akadálya azonban annak, hogy a tulajdonostársak rendelkezési jogukat egymásra ráruházzák. Az ilyen nyilatkozatnak azonban kifejezettnek kell lennie, és az kiterjeszthetően nem értelmezhető [Ptk. 140., 198. § (2) bek., 207. § (2) bek., 434. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 44. §, PK 60. sz.].*

BH1986. 282. *Ha a bérlő (használó) vállalja a bérelt (használt) területen okozott károk megtérítését, külön kikötés hiányában ez csak olyan károkra vonatkozik, amelyeket ki nem menthető módon a bérlő (használó) okozott [Ptk. 207. § (1) bek.].*

BH1986. 37. *Raktári készletnek színlelt szerződéssel való ideiglenes átruházása megzavarja a termékgazdálkodás rendjét, és gazdasági bírság kiszabásának alapjául szolgál [Ptk. 207. § (4) bek.]. 20/1973. (VII. 25.) MT sz. r. 2. § a) és d/1 pont.*

BH1985. 427. *A CSÉB-biztosítási szerződésbe foglalt azzal a kikötéssel kapcsolatban, amely szerint a tag halála esetén járó szolgáltatás - ha a tag másként nem rendelkezett - az akkor együttélő törvényes házastársat, ilyennek nemlétében a törvényes örököst illeti meg, törvényes örökös-nek a törvényes rendelkezések alapján örökölő személyt kell tekinteni. Végrendelkezés esetén tehát a végrendeleti örökös a kedvezményezett. [Ptk. 560. § (1) bek., 207. §, (1) bek.].*

BH1985. 187. *A jogviszony megszüntetésére irányuló akaratot ráutaló magatartással is ki lehet fejezni. Ilyen ráutaló magatartásnak minősülhet, ha a fél a közös totózáshoz szükséges pénzbeli hozzájárulást indoklás nélkül megszünteti. Vita esetén ezt a felet terheli annak bizonyítása, hogy a jogviszony mindezek ellenére fennmaradhat [Ptk. 207. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1984. 488. *I. Találmány hasznosítására kötött szerződés esetében is irányadó az az általános szabály, amely szerint a szerződési nyilatkozatot vita esetén úgy kell értelmezni, ahogyan azt a másik félnek a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint értenie kellett [Ptk. 86. § 207. § (1) bek., 1969. évi II. tv. 17. §].*

BH1984. 69. *A felek szerződése abban az esetben is minősülhet kiskereskedelmi árubeszerzési szerződésnek, ha az hatósági elosztási rendelkezéssel időnként megállapított termékmennyiségek szállítására irányul [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. III. fejezet, 1. sz. melléklet B/pont, Ptk. 207. § (1) bek.].*

BH1982. 524. *A teljesítési késedelemben levő vállalkozó általában nem hivatkozhat munkaerőhiányra, különösen akkor, ha megfelelő munkaszervezéssel, munkaerői átcsoportosításával és alvállalkozó közreműködésével az átmeneti akadályokat módjában is lett volna elhárítani [Ptk. 207. § (2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek., 41. § (1) bek.].*

BH1981. 520. *Külkereskedelmi szerződésben idegen pénznemben kikötött ellenérték árfolyam-különbözetének kockázata a megbízót terheli [32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 13. § (1) bek., Ptk. 207. § (2) bek., 297. § (2) bek.].*

BH1981. 510. *A szerződés jellegének megítélése szempontjából nem annak elnevezése, hanem tartalma az irányadó [Ptk. 4. § (3) bek., 200. § (1) bek., 205. § (3) bek., 207. § (1) bek., 306. §, 389. §, 392. § (3) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. §].*

BH1981. 360. *I. A gyermek tartása iránt indult perben, ha arra adat merül fel, tisztázni kell, hogy az együttélő szülővel szemben ezt az igényt nem kizárólag a volt házastárs tartásához szükséges kielégítési alap elvonása végett kívánja-e érvényesíteni [Csjt. 66. §, Ptk. 207. § (4) bek.].*

BH1981. 275. *Érvényes a szavatossági felelősség kizárása akkor is, ha az eladó kizárási nyilatkozatát nem az adásvételi szerződésben, hanem ahhoz kapcsolódóan külön megállapodásban teszi meg [Ptk. 314. § (1) bek., 207. § (1) bek.].*

BH1980. 447. *A munkaviszonynak a munka végzésére irányuló polgári jogviszonyoktól való elhatárolása kérdésében jelentősége van annak is, hogy a felek akarata milyen jogviszony létesítésére irányult. Ha az elvégzendő munka természete folytán nem volt kizárt, hogy a felek munkaviszony létesítésében állapodjanak meg, s egyező akarattal munkaszerződést kötöttek, ez ennek megfelelő tartalommal kötött szerződés folytán létrejött jogviszony munkaviszonynak minősül [1967. évi II. törvény 22. §, Ptk. 207. § (4) bek., Pp. 45. § (2) bek].*

BH1979. 266. *I. A jogról való lemondást csak akkor lehet megállapítani, ha a jogosult erre vonatkozóan kifejezett nyilatkozatot tett, vagy ha a lemondás a körülményekből kétségtelenül következik. [Ptk. 207. § (2) bek.].*

BH1979. 126. *A biztosítani kívánt terméshozamra vonatkozó adatok összeállítása és közlése kizárólag a biztosítottra tartozik, és ha ez a biztosítási szerződés feltételeinek megfelel, a hozzákapcsolódó joghatások érvényesüléséhez a biztosító külön elfogadó nyilatkozata nem szükséges [Ptk. 207. §].*

BH1979. 31. *Térvilágító oszlopok komplett szállítására kötött szerződés alapján a kötelezettnek korrózióvédelem elleni alapmázolással ellátott termeket kell szállítania abban az esetben is, ha a szerződés szerint a szállítás mázolás nélkül történik [Ptk. 207. § (1) bek.].*

BH1979. 30. *Ha a felek megállapodása szerint árengedmény feltétele meghatározott mennyiségen felüli termék évenkénti megrendelése, a megrendelő az említett kedvezményre nem tarthat igényt azon a címen, hogy a korábbi évről áthúzódott mennyiség figyelembevételével a kikötött magasabb mennyiséget átvette [Ptk. 207. § (1) bek.].*

BH1978. 484. *A felek olyan megállapodását, amely szerint a hibás termék kijavítása iránti igény rendezésével egymás ellen kifogást és költségkövetelést nem érvényesítenek, nem lehet a késedelmesen megfizetett ellenérték után járó kamatról való lemondásnak tekinteni [Ptk. 207. § (2) bek., 301. § (1) és (3) bek.].*

BH1978. 483. *A szállító birtokában levő importengedély tartalmáról a szerződési jognyilatkozatban közölt és a valóságnak meg nem felelő tájékoztatás lényeges körülményre vonatkozó olyan megtévesztő magatartás, amely a szerződés sikeres megtámadásának alapjául szolgálhat [Ptk. 4. § (1) és (3) bek., 207. § (3) bek., 209. § (1) bek., 210. § (4) bek.].*

BH1978. 280. *Telekalakításra hivatalból vagy az érdekeltek kérelme alapján kerülhet sor. Ez utóbbi esetben a telekalakítás akkor engedélyezhető, ha a tulajdonváltozásban az érdekeltek megállapodtak. A telekalakítást ellenző tulajdonos (társtulajdonos) jognyilatkozata ítélettel nem pótolható [Ptk. 5. § (3) bek., 207. § (1) bek., 29/1971. (XII. 29.) ÉVM sz. r. 40. §, (2) bek.].*

BH1977. 120. *A vállalkozási szerződés lényeges feltételeiben való megegyezés a szerződés létrejöttének abban az esetben is érvényességi kelléke, ha a felek azt előzetes kapacitásfoglalási szerződés alapján kötik meg és a kapacitásfoglalási szerződés tartalmaz utalást a jövőben létrejövő vállalkozási szerződés egyes tartalmi elemeire [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 7. §, 43. § (3) bek., Ptk. 207. §, GKT 71/1973. sz.].*

FPK 1995/53. *A vagyonbiztosítási szerződési feltételeknek a Ptk. 207. § (1) bekezdés szerinti értelmezése alapján a gépkocsi alkatrészek háztartási ingóságnak tekinthetőek, amelyekre a biztosító kockázata fennáll 41. Pf. 22.831/1994/2.)*

FPK 1995/50. *A kávéfőző jénai üvegből készült tárolójának kávéfőzés közbeni szétpattanása nem tekinthető olyan robbanásnak, ami a CSOB biztosítási feltételek szerint biztosítási eseményt megvalósítaná [Ptk. 207. § (1) bek.], (41. Pf. 25.585/1993/2.)*

Ptké. 31/A. §

Az előszerződés

208. § (1) A felek megállapodhatnak abban, hogy későbbi időpontban egymással szerződést kötnek (előszerződés). Az előszerződést a szerződésre előírt alakban kell megkötni. Az előszerződés alapján a felek kötelesek a szerződést megkötni.

(2) Jogszabály előszerződés kötését kötelezővé teheti.

Az előszerződéssel a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy egy későbbi időpontban egymással szerződést kötnek. Az ilyen konszenzus tehát szerződéskötési kötelezettséget keletkeztet, melynek alapja nem egy jogszabályi rendelkezés, hanem a felek megállapodása.

Több olyan szerződés típus ismert, amely az előszerződéssel bizonyos hasonlóságot mutat. Ilyenek azok az ügyletek, amelyek a korábban kötött megállapodás alapján, egyoldalú jognyilatkozattal létrehozhatók, mint például a vételi vagy opciós szerződések. Ezek azonban nem sorolhatók e § körébe. Az előszerződés jellemzője ugyanis az előzőekkel szemben az, hogy belőle kétoldalú kötelezettség keletkezik a szerződéskötésre.

A törvény alább részletezett szabályai az 1978. évi 8. törvényerejű rendelet 7. §-ából következően a külgazdasági kapcsolatokban csak lényeges eltéréssel alkalmazhatók. Így például: az előszerződésben a felek kötelesek rögzíteni a kívánt megállapodás lényeges kérdéseit. A végleges ügyletet - amennyiben annak megkötését valamelyik fél megtagadja -, csak az előszerződés külön kikötése alapján hozhatja létre a bíróság, stb.

Az előszerződés tartalma és alakja

A megállapodás előszerződésnek csak akkor minősül, ha belőle egyértelműen kitűnik a felek későbbi időpontra vonatkozó szerződéskötési akarata (BH1996. 421.). Így tehát olyankor, amikor a megállapodás a Ptk. 205. §-ában jelölt valamennyi lényeges tartalmi elemet felöleli, az szerződésnek tekintendő annak ellenére, hogy a felek azt előszerződésnek nevezték. Ekként az az ingatlan adás-vételről szóló okirat, amely a

XXV. számú Polgári Elvi Döntésnek megfelelően rögzíti az ilyen ügylet érvényes létrejöttéhez szükséges minimális tartalmi kellékeket, adás-vételi szerződés még akkor is, ha a felek úgy vélik, hogy az ingatlan tulajdonjogának bejegyzéséhez további szerződéskötésre van szükség. Ahhoz, hogy az ingatlan átruházására irányuló ügylet előszerződésnek minősüljön, a felek kifejezett írásbeli megállapodása szükséges arról, hogy későbbi időpontban egymással szerződést kötnek (BH1986. 59.).

A fenti elváráson túl a törvény nem határozza meg az előszerződés egyéb, illetve minimális tartalmi elemeit. Az tehát érvényesen létrejöhet bármely nevesített vagy nem nevesített szerződés vonatkozásában és akkor is, ha még a majdan megkötendő megállapodás valamennyi lényeges pontjára (példaként az ingatlan adás-vételnél maradva arra, hogy mely ingatlan tulajdonjogának átruházásáról van szó) sem tér ki.

Az előszerződést a megkötendő megállapodásra vonatkozó formai szabályok betartásával kell a feleknek megkötnie. Így például az ingatlan átruházására irányuló előszerződés megkötésére érvényesen csak írásban kerülhet sor. Ezt a rendelkezést be kell tartani akkor is, ha az előszerződés módosítása válik szükségessé. Alakszerűséget előíró rendelkezés hiányában az előszerződés szóban, de ráutaló magatartással is módosítható.

A törvény általános szabályai természetesen az előszerződés tekintetében is megfelelően irányadók. Így:

- Az előszerződésből is csak akkor keletkezik jogosultság a szolgáltatás követelésére, ha az érvényesen létrejön. Az érvényességét azonban önmagában nem érinti az, hogy az ügyletkötés időpontjában a későbbiekben megkötendő szerződés érvényességéhez szükséges törvényi feltételek nem álltak fenn (BH1984. 271.).

- Az előszerződést a Ptk. rendelkezései szerint bármelyik fél jogosult megtámadni és hivatkozhat annak semmisségére is. Így olyankor például, amikor a felek egy majdani adás-vételről kötnek előszerződést, s ebben a vételárat is meghatározzák, lehetőség van arra, hogy a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között mutatkozó feltűnő aránytalanságra utalva az érintett keresettel éljen (BH1984. 355.).

- Nincs akadálya annak sem, hogy a felek az előszerződést valamely mellékkötelezettséggel biztosítsák. Jogszerű tehát az a megállapodás, amely az ingatlan átruházásáról szóló előszerződésben a foglaló kikötésről rendelkezik (BH1997. 491.).

- A Ptk. 200. § (1) bekezdésében írtakra is tekintettel mód van olyan megállapodásra is, mely szerint a végleges szerződés elmaradását felróható módon előidéző fél a másik félnek átalány-térítést köteles fizetni (BH1991. 158.).

- Olyankor, amikor elővásárlási joggal érintett vagyontárgy elidegenítésére kerülne sor, a tulajdonos a Ptk. 373. §-ában szabályozott kötelezettségének eleget tesz, ha az előszerződés tartalmát közli az elővásárlási jog jogosultjával, de csak akkor, ha utóbb a végleges szerződés az előszerződéssel azonos tartalommal jön létre (BH1995. 568.).

Az előszerződés teljesítése

Az érvényes előszerződés alapján bármelyik fél jogosult a teljesítés követelésére azaz arra, hogy vele a másik fél a végleges szerződést megkösse. A végleges szerződésből fakadó szolgáltatást azonban nem igényelheti. Az előszerződés tartalmától függően a végleges szerződés létrejötte a felek ráutaló magatartása alapján is megállapítható (BH1983. 407.).

(3) A szerződés megkötésének elmaradása esetén a bíróság bármelyik fél kérelmére a szerződést létrehozhatja és tartalmát megállapíthatja. A bíróság a szerződést akkor is létrehozhatja, ha az előszerződés a szerződés lényeges kérdéseiben való megállapodást nem tartalmazza, feltéve, hogy a nemzetgazdaság és a felek érdekeinek figyelembevételével, a felek tárgyalásai, korábbi szerződései és az eset összes körülményei alapján a szerződés tartalma meghatározható.

(4) A bíróság a szerződést kivételesen az előszerződésben megállapított feltételek módosításával is létrehozhatja, ha ezt nemzetgazdasági érdek vagy a felek különös méltánylást érdemlő érdeke indokolja.

A fenti rendelkezések a törvényen alapuló szerződéskötési kötelezettség körét lényegesen meghaladó jogosítványokat adnak a bíróságoknak a végleges szerződés létrejötte érdekében. Ilyen módon azonban a szerződés létrehozására csak az érintett kérelmére és akkor van lehetőség, ha

- a végleges szerződés megkötését az egyikük megtagadta vagy

- a felek annak tartalmát illetően nem jutottak megegyezésre.

A fenti törvényhely alkalmazásában a végleges szerződés tartalmát a bíróság állapítja meg. Ha tehát az előszerződés értelmében az alperes a felperes tulajdonában álló ingatlan átruházásának ellenértékeként egy meghatározott pénzösszeg megfizetését vállalta vagy azt, hogy az eladónak anyagi és természetbeni gondoskodást nyújt, a bíróság a felek személyi és vagyoni körülményeinek, egymáshoz fűződő kapcsolatának feltárásával és a felperesi rászorultság mérlegelése mellett szabadon dönthet arról, hogy az alperes a vételár fizetésre vagy tartásra (életjáradék fizetésére) köteles-e.

A szerződéses tartalom meghatározásánál a bíróság:

- Jogosult a végleges szerződésben olyan kikötéseket is belefoglalni, amelyekről az előszerződés nem rendelkezik. Így járhat el akkor is, ha ez a Ptk. 205. §-a értelmében lényeges kérdésnek minősül, de arról az előszerződés nem rendelkezik, feltéve hogy az - a felek és a nemzetgazdaság érdekeit is figyelembe véve - a korábbi tárgyalások, esetleges megállapodások, továbbá az eset összes körülményének mérlegelésével meghatározható. Nincs tehát akadálya annak, hogy adott esetben a szerződés tárgyát is a bíróság ítélete rögzítse (BH1985. 239.).

- Kivételesen jogosult az előszerződésben szereplő feltételektől eltérő kikötések megfogalmazására is, amennyiben ezt a nemzetgazdaság és felek különös méltánylást érdemlő érdeke indokolja. Ez a jog azonban csak addig a határig gyakorolható, amíg nem jár az előszerződésben megjelölt feltételek lényeges módosulásával. Ilyen lényeges módosulásnak tekinthető például az ellenszolgáltatásként megjelölt vételár nagyságrendjének, a teljesítés módjának megváltoztatása is (BH1992. 240.).

(5) A szerződés megkötését bármelyik fél megtagadhatja, ha bizonyítja, hogy az előszerződés létrejötte után beállott körülmény folytán a szerződés teljesítésére nem képes, illetőleg a szerződés megkötése nemzetgazdasági érdeket sértene, vagy ha e körülmény alapján a szerződés megkötése után elállásnak vagy felmondásnak lenne helye.

A fenti törvényhely az előszerződésből keletkező szerződéskötési kötelezettség alól csak akkor ad felmentést, ha az alábbi feltételek együttesen állnak fenn:

1. a fél az előszerződés létrejötte után beállott változás folytán

2. - már nem képes az ügyletkötésre [alapul szolgál erre, ha az egyik fél ellen felszámolási eljárás indult (BH1996. 611.)], vagy

- annak megkötése nemzetgazdasági érdeket sértene, illetve

- elállásnak vagy felmondásnak lenne helye.

A szerződéskötés a kívánt törvényi feltételek fennállása mellett sem tagadható azonban meg minden esetben jogszerűen.

- Olyankor például, amikor a fél saját felróható magatartásával idézte elő azt a helyzetet, amely miatt a teljesítésre képtelen - a Ptk. 4. § (4) bekezdésében írtakra is figyelemmel -, a szerződéskötést alappal nem háríthatja el. Általában azonban ilyenkor nem célszerű a szerződés megkötését kikényszeríteni, hanem helyesebb, ha a másik fél kártérítési igénnyel lép fel.

A fenti megállapítás igaz akkor is, amikor a megtagadás indoka olyan körülmény, amelynek elhárításáról az arra hivatkozónak kellett volna gondoskodnia (BH1980. 344.).

- Nincs helye a szerződés megtagadásának olyan okra alapítottan sem, amellyel már az előszerződés megkötésekor számolni kellett. Így nem tagadható meg a vállalkozási szerződés megkötése kapacitáshiányra utalva akkor, ha a vállalkozó ennek lehetőségével már az előszerződés idején is alappal számolhatott (BH1981. 111.).

Annak bizonyítása, hogy a szerződéskötés megtagadásának törvényi feltételei fennállnak - a Pp. 164. § (1) bekezdésével összhangban - az arra hivatkozót terheli. A teljesítés iránti igény elhárítása érdekében - a Pp. 123. §-a szerint - a fenti szabályra alapítottan kereset is indítható annak megállapítása iránt, hogy a szerződés megkötése jogszerűen megtagadható.

(6) Az előszerződésre egyébként az annak alapján megkötendő szerződésre vonatkozó szabályok megfelelően irányadók.

Az előszerződésre - a Ptk. általános szabályain túl - megfelelően irányadóak a megkötendő ügyletre vonatkozó különös előírások is. Ezért például a vállalkozási szerződésre irányuló előszerződéstől a megrendelő - a vállalkozó kárának megtérítése mellett - bármikor elállhat [Ptk. 395. § (1)], a megbízási szerződés esetében pedig a megbízó azt bármikor felmondhatja [Ptk. 483. § (1)] stb.

BH2003. 318. *A kárpótlási jegyek ellenében az árverésen megszerzett termőföld átruházására irányuló jogügylet előszerződésnek minősül [Ptk. 208. §, 365. §, 1991. évi XXV. tv. 7. §, 21. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 28. §, XXV. PED].*

BH2003. 317. *A végintézkedés jellege miatt a bíróság nem hozhat létre öröklési szerződést a felek között még abban az esetben sem, ha a felek bizonyítottan előszerződést kötöttek [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 208. §, 623. § (2) bek., 656. §].*

BH2002. 481. *Ha a csereszerződést a bíróság hozza létre, annak hatálya az ítélet jogerőre emelkedésének időpontjában kezdődik. [Ptk. 208. § (3) bek.].*

BH2002. 225. *A jogosult üzleti körülményeiben utóbb beállott változások önmagukban nem adnak alapot az előszerződésben kikötött foglaló visszakövetelésére [Ptk. 208. §, 243. §, 244. §, 245. §].*

EBH2001. 425. *Kárpótlási jegyért vásárolt termőföld tulajdonjogát a kárpótlásra jogosult elidegenítheti [1991. évi XXV. tv (Kpt.) 21. § (1) bek., Ptk. 112. § (1) bek., 200. § (2) bek., 208. § (3) bek., Legf. Bír. XXV. számú Polgári Elvi Döntés].*

BH2001. 421. *II. Ha az eladó az előszerződésben vállalt kötelezettségét megszegi, és harmadik személynek eladja az ingatlant, kártérítési felelősséggel tartozik, az előző vevő azonban a szerződés létrehozását sikerrel nem kérheti (Ptk. 208. §).*

BH2001. 272. *Ingatlan adásvételére vonatkozó előszerződés érvényességének nem feltétele, hogy a felek szerződéses nyilatkozataikat ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalják, illetve névaláírásuk valódiságát közjegyző tanúsítsa [Ptk. 208. § (1) bek., 365. § (3) bek., XXV. PED].*

BH2001. 121. *I. Az ingatlanajándékozási előszerződés érvényességéhez annak írásba foglalása szükséges [Ptk. 208. § (1) bek., 217. § (1) bek., 579. § (2) bek.].*

BH2001. 112. *Kárpótlási jegyért vásárolt termőföld tulajdonjogát a kárpótlásra jogosult elidegenítheti [1991. évi XXV. tv. (Kpt.) 21. § (1) bek., Ptk. 112. § (1) bek., 200. § (2) bek., 208. § (3) bek., Legf. Bír. XXV. számú PED].*

BH2001. 75. *II. Az előszerződés tartalma szerint szerződéskötési kötelezettség, tehát nem tulajdonátruházás, így a részvény átruházásával kapcsolatos előszerződést nem teszi érvénytelenné a forgatmány hiánya [1988. évi VI. törvény 240. § (2) bek., Ptk. 208. § (6) bek., 338/B. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. (Vár.) 11. § (1) bek., 13. § (1) bek.].*

BH2000. 540. *Kárpótlási jegyért földárverésen megvásárolt föld adásvételére irányuló előszerződés érvényességének feltételei [Ptk. 208. §, 365. § (3) bek., Pp. 196. § (3) bek., XXV. PED].*

BH2000. 152. *Határozatlan időre szóló ügyvédi megbízási jogviszony létesítésére kötött előszerződés felmondása [Ptk. 208. §, 483. § (4) bek.].*

BH2000. 68. *I. Távközlési szolgáltatás nyújtására előszerződés köthető. A szolgáltatónak kötbérfizetési kötelezettsége keletkezik külön jogszabály alapján - ennek az előszerződésben való kikötése hiányában is -, ha a szolgáltató nem vagy csak késedelmesen köti meg a közüzemi szerződést [Ptk. 1. §, 208. § (1) és (6) bek., 387. §, 388. § (2) bek., 1992. évi LXXII. tv. 1. § (1) bek., 8. § (1) bek., 10. § (2) bek., 11 . § (2) bek.].*

BH1999. 563. *II. Az előszerződést kötő felek a végleges szerződés megkötésekor közös akarattal eltérhetnek az előszerződésben (szindikátusi szerződésben) foglaltaktól [Ptk. 208. § (1) bek., 240. § (1) bek.].*

BH1999. 376. *Földterület haszonbérletével kapcsolatban kötött előszerződés alapján a jogosultnak (haszonbérbevevőnek) sem az ingatlan használatára, sem annak birtoklására nem keletkezik jogcíme [Ptk. 208. § (1) és (3) bek., (6) bek., 452. § (1) bek., 457. § (2) és (3) bek.].*

BH1999. 173. *Az ún. dolgozói részvény és az állam tulajdonában lévő, privatizáció keretében értékesítésre kerülő törzsrészvény elhatárolási szempontjai [Ptk. 208. § (1) bek., 338/B. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 240. § (2) bek., 244. § (2) bek., 1990. évi VI. tv. 2. § (1) bek., 11. § (1) bek., 1991. évi XXV. tv. 5. § (2) bek., 1991. évi LXIX. tv. 3. (1) bek. e) pont, 4. § (1) bek. h) pont, 8. § (2)-(4) bek., 1995. évi XXXIX. tv. 55. §, 1/1965. (I. 27.) IM r. 11. §, 13. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r.].*

BH1999. 159. *Az előszerződésben a végleges szerződés megkötésének időpontja meghatározható oly módon is, hogy azt a felek valamely jövőbeli esemény bekövetkezéséhez kötik [Ptk. 208. § (1) bek.].*

BH1999. 115. *Tartalmában összefüggő, albérletre, valamint bérleti jog későbbi időpontban történő átruházására irányuló szerződéssel összefüggő jogvita egységes elbírálása [1993. évi LXXVIII. tv. 42. § (1) bek., Ptk. 200. § (1) bek., 205. § (4) bek., 208. § (1), (3) és (5) bek., 215. § (1) bek., 19/1984. (IV. 15.) MT r.].*

BH1999. 74. *II. A pályázat kiíróját jogszabály szerződéskötésre nem kötelezi, de ha köt szerződést, ezt csak a pályázat nyertesével kötheti meg [Ptk. 112. § (1) bek., 208. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. 66. § (1) bek., 80. § (3) bek.].*

EBH1999. 35. *II. A nyilvános értékesítéssel kapcsolatban bánatpénz befizetése nem hoz létre előszerződést [Ptk. 208. §].*

BH1998. 91. *I. Az előszerződéstől való elállás jogát a felek - mindkét szerződő fél javára - már az előszerződésükben kiköthetik [Ptk. 200. § (1) bek., 208. § (5) bek.].*

BH1998. 18. *I. A végleges szerződés megtagadása a házastárs halála miatt [Ptk. 208. § (5) bek.].*

BH1997. 593. *Az ingatlanátruházási szerződés érvénytelenségét önmagában azon az alapon, hogy az az ellenszolgáltatást nem a felek valóságos akaratának megfelelően tünteti fel, nem lehet megállapítani. Ha valamelyik fél az ilyen szerződés semmisségére, annak színlelt volta miatt hivatkozik, a szerződést a leplezett szerződés alapján lehet megítélni [Ptk. 207. § (4) bek., 208. § (1) bek., XXV. PED V. pont].*

BH1997. 491. *I. Az előszerződés teljesítése is biztosítható mellékkötelezettségként kikötött foglalóval [Ptk. 208. § (1) bek., 243. § (1)-(2) bek., 245. § (1) bek.]*

BH1997. 490. *A felek között létrejött előszerződés ugyan keletkeztet szerződéskötési kötelezettséget, ez azonban nem vehető figyelembe, ha az előszerződés tárgyával kapcsolatos - jogszabályból fakadó - versenytárgyalás-kiírási kötelezettség teljesítése során a munkát nem az előszerződést kötő fél, hanem más pályázó nyeri el. Ilyen esetekben a lehetetlenülés szabályai az irányadók [Ptk. 208. § (1) bek., 228. § (1) bek., 312. § (1) bek., 399. § (1) bek. a) pont, 36/1988. (VIII. 16.) PM r.].*

BH1997. 134. *A létre sem jött vagy valamilyen ok (pl. felmondás) miatt megszűnt szerződést biztosító mellékkötelezettség - az adott esetben a kötelezett által nem vállalt bankgarancia - bírói ítélettel nem hozható létre, a hiányzó nyilatkozat nem pótolható. Ez akkor is irányadó, ha a kötelezett előzetesen előszerződés formájában vállalta, hogy a későbbi időpontban bankgaranciát fog adni [Ptk. 199. §, 208. § (3) bek., 249. §., 295. §, 321. § (1) bek., 324. § (2) bek.].*

BH1996. 611. *Az adós gazdálkodó szervezet által a felszámolás elrendelése előtt kötött előszerződés esetén a felszámoló jogosult a szerződés megkötését megtagadni [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 34. § (2) bek., 47. § (1) bek., Ptk. 208. § (5) bek.].*

BH1996. 588. *II. Az előszerződéshez is kapcsolódhatnak szerződést biztosító mellékkötelezettségek [Ptk. 208. § (1) és (6) bek., 246. § (1) bek., 247. § (1) bek.].*

BH1996. 586. *I. Üzlettársulási előszerződés létrejöttének és érvényességének kérdései [Ptk. 208. § (1) bek.].*

BH1996. 585. *Érvényes előszerződés hiányában az adásvételi szerződés megkötésére a szerződő felek nem kötelezhetők [Ptk. 208. § (1) bek.].*

BH1996. 421. *Előszerződésről csak akkor lehet szó, ha a felek kifejezett írásbeli megállapodása tartalmazza, hogy későbbi időpontban egymással szerződést kötnek [Ptk. 208. § (1) bek.].*

BH1996. 103. *Nincs helye felülvizsgálatnak, ha a bíróság a rendelkezésre álló bizonyítási anyag okszerű mérlegelése, a felek különös méltánylást érdemlő érdekeinek megfelelő értékelése alapján módosította az előszerződésben megállapított feltételeket [Ptk. 208. § (4) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*

BH1996. 27. *Ingatlan adásvételére kötött előszerződés teljesítését az eladó nem tagadhatja meg a vevő késedelme miatt, ha ő az ingatlant terhelő jogok törlésére vonatkozó kötelezettségét a szerződésben meghatározott határidő alatt nem teljesítette [Ptk. 208. § (1) és (3) bek.].*

BH1995. 568. *Az előszerződésnek az elővásárlásra jogosult tulajdonostárssal való közlése a vételi ajánlat közlésével esik azonos megítélés alá, ha az adásvételi szerződés az előszerződésben foglalt tartalommal jön létre [Ptk. 145. § (2) bek., 208. § (1) bek., PK 9. sz. IX. pont].*

BH1993. 740. *A foglaló megítélése előszerződés esetén [Ptk. 208. §, 243. § (1) bek., 245. § (1) bek., Pp. 196. § (1) bek.].*

BH1993. 674. *Szerződési akarat vizsgálata előszerződés esetén [Ptk. 207. § (1) bek., 208. § (1) bek.].*

BH1992. 240. *A bíróság nem hozhatja létre a szerződést, ha az az előszerződésben megállapított feltételek lényeges módosítását eredményezné [Ptk. 208. § (4) bek.].*

BH1992. 44. *Ha a mezőgazdasági termény, termék szállítására vonatkozó, egy évre szóló megállapodásban az ár nem tekinthető meghatározottnak, mezőgazdasági termékértékesítési szerződés létrejötte nem állapítható meg. A megállapodás gazdálkodó szervezetek egymás közötti beszerzéseire vonatkozó előszerződésnek minősülhet [Ptk. 422. § (2) bek., 208. §, 377. §].*

BH1991. 158. *Előszerződésben a felek megállapodhatnak abban, hogy a végleges szerződés megkötésének elmaradását felróható módon előidéző fél a másik félnek átalány-térítést köteles fizetni [Ptk. 205. § (2) bek., 207. § (1) bek., 208. § (1)-(6) bek., 448. § (1)-(3) bek., 451. §].*

BH1991. 28. *Az előszerződés ráutaló magatartással is módosítható. Az előszerződésnek ráutaló magatartással történt módosítására okot adó körülmények utóbb, a szerződés megkötése megtagadásának alapjául nem szolgálhatnak [Ptk. 208. § (5) bek., 216. § (1) bek., 240. § (1) bek.].*

BH1990. 68. *Az adásvételi szerződéstípus lényeges feltételei közé tartozik a szolgáltatás tárgyának meghatározása fajta és mennyiség szerint és a vételárban való megállapodás. Erre a szerződéstípusra is köthető előszerződés [Ptk 205. § (2) bek., 208. § (1) és (3) bek., 365. § (1) bek.].*

BH1986. 59. *I. Ha az írásba foglalt megállapodás tartalmazza a kellékeket, amelyek az ingatlan tulajdonjogának átruházására irányuló szerződés érvényességéhez szükségesek , adásvételi szerződés, nem pedig előszerződés jön létre akkor is, ha jogban járatlan felek úgy vélik, hogy a tulajdonjog bejegyzéséhez még egy szerződést kell kötniük. Ahhoz, hogy a megállapodás előszerződésnek minősüljön, a felek kifejezett írásbeli megállapodása szükséges arról, hogy későbbi időpontban egymással szerződést kötnek [Ptk. 208. § (1) bek., és 365. § (3) bek., XXV. sz. PED].*

BH1985. 354. *A vállalkozási szerződés megkötésére irányuló előszerződéstől a megrendelő - a vállalkozó kárának megtérítése mellett - bármikor elállhat [Ptk. 208. § (1) és (6) bek., 395. § (1) bek., GK 16. sz.].*

BH1985. 239. *I. Ha a szerződés megkötésének az előszerződésben meghatározott feltételei megvalósultak, az érdekelt fél a bíróságtól nem az előszerződés érvényességének megállapítását, hanem a szerződés létrehozását kérheti [Ptk. 208. § (1), (3) és (6) bek., Pp. 123. §].*
BH1985. 239. *II. Ha a felek az előszerződésben nem határozták meg pontosan a szerződés tárgyát, a bíróság az érdekelt fél kérelmére azt is megállapíthatja [Ptk. 208. § (1) és (3) bek.].*
BH1984. 355. *I. Feltűnő értékkülönbség miatt az előszerződés is megtámadható, ha a felek a szerződésre előírt alakban a szolgáltatásban és ellenszolgáltatásban is megállapodtak. Ilyenkor a megtámadás feltételeinek az előszerződés megkötésének időpontjában kell fennállniuk [Ptk. 201. § (2) bek., 208. § (1) bek.].*
BH1984. 271. *Nincs akadálya annak, hogy a felek érvényes előszerződést kössenek olyan körülmények között is, amelyek a végleges adásvételi szerződést érvénytelenné tennék. Az érvényes előszerződést pedig foglalóval is lehet biztosítani [Ptk. 208. § (1) bek., 243. § (1) bek., 245., 285., 287. §].*
BH1983. 407. *Az előszerződés értelmében megkötendő szerződés létrejötte a felek ráutaló magatartása alapján is megállapítható, és így szerződésszegés esetén kötbér is követelhető [Ptk. 208. §, 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 41. § (1) bek., 59. §].*
BH1983. 232. *Az előszerződés érvénytelenségére a foglaló visszaszerzése érdekében sikerrel nem hivatkozhat a szerződő fél azon az alapon, hogy nem rendelkezik a tulajdonszerzési korlátozás alóli felmentéssel és az ingatlant terhelő elidegenítési tilalom jogosultjának hozzájárulásával, ha ezek az akadályok az előszerződés megkötésekor is fennálltak, és elhárításukról éppen a szerződő félnek kellene gondoskodnia [Ptk. 208. § (5) és (6) bek.].*
BH1981. 111. *Előszerződés esetében a vállalkozási szerződés megkötése nem tagadható meg olyan kapacitáshiányra hivatkozással, amelynek bekövetkezését a vállalkozó már az előszerződés megkötésekor előre láthatta [Ptk. 208. § (5) bek.].*
BH1981. 59. *I. Előszerződésről van szó akkor, ha a feleknek ingatlan adásvételével kapcsolatos írásbeli megállapodása szerint az adásvételi szerződés megkötése csak meghatározott későbbi időpontban kerül sor [Ptk. 208. § (1) bek.].*
BH1981. 59. *II. Az előszerződés alapján vételárhátralék megfizetése iránt indult perben a bíróság köteles a feleket figyelmeztetni arra, hogy kérhetik a szerződés létrehozását és tartalmának vagy annak megállapítását, hogy a szerződés megkötését jogosultak megtagadni[Pp. 146. § (3) bek., 3§ (1) bek., Ptk. 208. § (3) és(5) bek.]*
BH1980. 344. *Előszerződés esetén a szállító nem tagadhatja meg a szerződés megkötését, ha nem bizonyítja, hogy az előszerződés létrejötte után beállott körülmény folytán a szerződés teljesítésére nem képes [Ptk. 208. § (3) és (5) bek.].*
BH1980. 294. *Szerződéskötési kötelezettség esetén nem előszerződést, hanem - beruházás esetén - konkrét vállalkozási szerződést kell kötni, illetőleg létrehozni [Ptk. 206. §, 208. § (1) bek., 34/1974. (VIII. 6.) MT sz. r. 15. § (1) bek.].*
BH1980. 88. *Az előszerződés foglalóval biztosítható. A szerződés megkötését bármelyik fél akkor tagadhatja meg, ha bizonyítja, hogy az előszerződés létrejötte után beállott körülmény folytán a szerződés teljesítésére nem képes, illetőleg a szerződés megkötése népgazdasági érdeket sértene vagy ha a szerződés megkötése után elállásnak vagy felmondásnak lenne helye [Ptk. 208. § (1) és (5) bek., 243. §].*
BH1978. 81. *Autóközlekedési tanfolyam szervezésére vállalt kötelezettségre a vállalkozási szerződés szabályait kell alkalmazni [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 2., 4. § (1) bek., 35. § (1) bek., 1/1973. (II. 25.) KPM sz. r. 1. § d) pont, 3. §, Ptk. 208. § (1) bek.]*
VB2003. 4. *Ha az előszerződés a megkötendő szerződés lényeges feltételeit nem tartalmazza, s a Választottbíróságnak nincsen egyéb támpontja sem ezek meghatározásához, a Választottbíróság a szerződést nem hozza létre [Ptk. 208. § (3) bek.].*

Általános szerződési feltételek

209. § (1) Ha az általános szerződési feltétel tisztességtelen, a kikötést a sérelmet szenvedő fél megtámadhatja.

(2) Ha gazdálkodó szervezet használ szerződéskötéskor tisztességtelen általános szerződési feltételt, a sérelmes kikötést a külön jogszabályban meghatározott szervezet is megtámadhatja a bíróság előtt.

(3) A bíróság a (2) bekezdés szerinti megtámadás alapossága esetén a tisztességtelen kikötés érvénytelenségét - a kikötés alkalmazójával szerződő valamennyi félre kiterjedő hatállyal - megállapítja. Az érvénytelenség megállapítása nem érinti azokat a szerződéseket, amelyeket a megtámadásig már teljesítettek.

A mindennapok ügyletkötési igényeinek nagy száma arra ösztönözte a gazdálkodó szervezeteket, hogy a tevékenységi körükbe eső megállapodások feltételeinek kidolgozásával is segítsék a szerződéskötést. Ekként jöttek létre a szabványszerződések, illetve az általános szerződési feltételek, melyek az őket alkotó szervezet gazdasági érdekeitől, üzletpolitikájától stb. függően, a vonatkozó jogszabályok diszpozitív rendelkezései körében mozogva tömegesen használt, egyoldalúan meghatározott kikötéseket tartalmaznak. Ezek a szerződések általában nyomtatott, esetleg előre gépelt blanketta-szerűen kitölthető formában jelennek meg (például ingatlanközvetítésre vonatkozó megbízások kapcsán). Az összetettebb szabályozást igénylő ügyletek esetén (például értékpapír vételéről szóló megállapodások, utazási szerződések stb.) gyakori, hogy a blankettát - tájékoztató, szabályzat vagy egyéb elnevezéssel - a szerződés lényeges elemeit tartalmazó kiadvány egészíti ki. Az ilyen feltételeket magába foglaló megállapodás létrejöttében az egyik szerződő fél szerepe lényegében az elfogadásra szorítkozik. A konszenzus tehát nem az ügyletkötési nyilatkozatok akaratformáló alkujában jön létre. E szerződéskötési technika eleve előnyt jelent az egyik fél számára, amely olyankor, amikor a másiknál kedvezőbb gazdasági helyzettel is párosul, mindenképpen indokolttá teszi az ügyletkötésben gyengébb fél védelmét, hiszen a szerződéses érdek és értékegyensúly csak így tartható fenn.

A korábbi szabályozás e célnak azzal kívánt eleget tenni, hogy

- jogszabályban megjelölt intézmények útján az egyoldalúan meghatározott általános szerződési feltétel megtámadását biztosította közérdekű keresettel akkor, ha az a jogi személy részére indokolatlanul egyoldalú előnyt biztosított, [Ptk. 209. § (1)], illetve

- lehetőséget adott a sérelmet szenvedő félnek a szerződés megtámadására, amennyiben az általános szerződési feltételek szerint megkötött ügylet a jogi személy javára egyoldalú előnnyel járt [Ptk. 209. § (3)].

Az 1997. évi CXLIX. törvény - az Európai Közösségek Tanácsának a fogyasztóval kötött szerződések tisztességtelen szerződési feltételeiről szóló 93/13/EGK irányelvével összhangban - a Ptk. 209. §-át módosítva jelentősen kiterjesztette a védelem körét. Az egyoldalú előny helyett bevezette a tisztességtelen feltétel fogalmát és erre alapítottan nemcsak az általános szerződési feltételek használatakor, de az ún. fogyasztói szerződések tekintetében is feljogosította a sérelmet szenvedettet a megtámadásra. A tisztességtelen általános szerződési feltétellel szemben ugyanakkor továbbra is fenntartotta a közérdekű kereset megindításának lehetőségét. Az egységes gyakorlat érdekében pedig rögzítette az értelmező szabályokat. Az 1998. március 1. napját követően megkötött szerződések esetében így

I. A tisztességtelen általános szerződési feltétel (kikötés) megtámadható [Ptk. 209. § (1)-(2)].

Általános szerződési feltételnek a Ptk. 209/C. §-ából következően csak az minősül, amely két együttes kritériumnak megfelel. Nevezetesen:

a) azt az egyik fél előre és egyoldalúan határozta meg mégpedig úgy, hogy a megalkotásában a másik nem működhetett közre,

b) a kidolgozó e feltételeket több szerződés megkötése céljából munkálta ki.

Amennyiben ezek közül az elemek közül valamelyik hiányzik, úgy a tisztességtelen kikötéssel szemben csak a 209/A. §-ában írt lehetőség biztosít védelmet.

Ha a felek közötti jogvitában kérdésessé válik, hogy egy feltétel általános szerződési feltételnek tekinthető-e, a feltételt használót terheli a bizonyítás a tekintetben, hogy a kikötés meghatározásában a másik fél is részt vett (Ptk. 209/D. §).

Tisztességtelen a kikötés, ha:

a) a jóhiszeműség követelményébe ütköző módon, a felek jogait és kötelezettségeit egyoldalúan és indokolatlanul az egyik félre hátrányosan állapítja meg [Ptk. 209/B. § (1)-(3)],

b) külön jogszabály azt tisztességtelennek minősíti, illetve úgy rendelkezik, hogy azt az ellenkező bizonyításáig tisztességtelennek kell tekinteni [Ptk. 209/B. § (4)].

a) ponthoz:

A módosított törvény értelmében egy szerződéses kikötés tisztességtelen jellegét két feltétel együttes jelenléte adja meg. Nevezetesen:

- az egyik fél jóhiszemű joggyakorlás elvét sértő magatartása,

- amennyiben azzal összefüggésben a megállapodásban rögzített jogosultságok és kötelezettségek nincsenek egyensúlyban.

Az egyensúlyhiányból fakadó tisztességtelenségnek azonban nem az ügyletben kikötött fő szolgáltatások tekintetében kell fennállnia. Ez ugyanis a teljesítménykínálat és az árak bírói ellenőrzéséhez vezetne a törvényhez fűzött indokolás szerint. Ezért a főszolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti arányosság vizsgálatához a tisztességtelenség körében a törvény csak akkor nyit utat, ha annak megszövegezése nem egyértelmű és mindkét fél előtt nem érthető [Ptk. 209/B. § (5)]. Ellenkező esetben Ptk. 201. § (2) bekezdése és a Ptk. 202. §-ában foglaltak nyújthatnak jogvédelmet. Annak ugyanis nincs akadálya, hogy az érintett fél az

általános szerződési feltételt a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között megmutatkozó feltűnő aránytalanságra az ügylet uzsorás jellegére hivatkozva támadja meg.
A tisztességtelenség megállapítása kizárt olyankor is, ha a kifogásolt kikötés jogszabályi rendelkezésen nyugszik, vagy azt annak megfelelően határozták meg [Ptk. 209/B. § (6)]. E törvényhely alkalmazásában - a Ptk. 685. § a) pontjából következően - a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvényben megjelölt valamennyi jogszabály ekként minősül.
A törvény a kikötés tisztességtelen voltának vizsgálata során irányadó általános és különös szempontokat is meghatározza [Ptk. 209/B. § (2)-(3)].
Általános követelményként megkívánja
- a szerződéskötéskor fennállt valamennyi körülmény áttekintését, amely az ügyletkötéshez vezetett, továbbá
- annak tisztázását, hogy milyen a szolgáltatás természete és az érintett feltétel hogyan viszonyul a megállapodás más részeihez, illetve más szerződésekhez.
Különös szempontként előírja
- a szerződésre irányadó, lényeges diszpozitív rendelkezések egybevetését a megállapodás konkrét kikötéseivel, illetve
- annak vizsgálatát, hogy található-e a feltételek között olyan, amely összeegyeztethetetlen az ügylet tárgyával, illetve rendeltetésével.
Azt, hogy a fenti jogszabályi elvárásoknak is eleget téve a kikötés tisztességtelen voltát hogyan kell vizsgálni, s milyen mértékű eltérés minősíthető ekként, a gyakorlatnak kell majd kimunkálnia. A jogszabályi szempontokon túl azonban nyilvánvalóan vizsgálni kell majd az ügylet teljes tartalmát, annak egymáshoz tartozó részeit összefüggően és egymással egybevetve, valamint mérlegelni kell az ügyletkötő felek szerződésben megmutatkozó érdekeit is. Olyankor, amikor a megállapodás feltételeinek és a vonatkozó diszpozitív szabályoknak az egybevetésével kitűnik, hogy a kikötések jelentős része a szerződést kidolgozó javára csekély mértékben, de kedvezően eltér, alapos lehet az érvénytelenség megállapítására irányuló kérelem. Más esetben pedig, amikor a megengedett, de lényeges eltérést anyagi ellenszolgáltatás kompenzálja, az már nem feltétlenül fog helyt.
b) ponthoz:
A szerződési feltétel tisztességtelen voltát vagy azt, hogy az ellenkező bizonyításáig azt tisztességtelennek kell tekinteni, jogszabály is meghatározhatja. Ez a rendelkezés egyértelműen az ilyen kikötéssel (általános szerződési feltétellel) élő megállapodások megkötését kívánja megelőzni, de jól szolgálja majd az egységes gyakorlat kialakulását is.
A jogszabály azonban - a törvény szóhasználatából következően - csak a fogyasztói szerződések tekintetében határozhat meg tisztességtelenséget. A Ptk. a fogyasztói szerződés fogalmát 2003. július 1. napja előtt nem szabályozza, azt azonban, hogy kit kell fogyasztónak tekinteni, az értelmező rendelkezések között - a Ptk. 685. § módosított d) pontjában - rögzítette. 2003. július 1. napjától kezdődő hatállyal - és az ezt követően kötött szerződésekre alkalmazandóan - a Ptk. módosított 685. § d) és e) pontja mind a fogyasztó, mind a fogyasztási szerződés fogalmát rögzíti. A definíció lényegében az ügylethez viszonyított tevékenység alapján tesz különbséget a szerződő felek között. A módosított rendelkezés fogyasztónak azt a felet minősíti, amelyik nem a gazdasági vagy szakmai tevékenysége keretében köti meg az adott megállapodást, tehát az adott ügylet vonatkozásában laikusnak tekinthető. A meghatározásból következően ezért nemcsak természetes, de nem természetes személy is lehet fogyasztó és köthet fogyasztói szerződést az adott ügylet jellegétől függően. Például ilyennek tekinthető egy ingatlan építéssel és forgalmazással foglalkozó cég által épített ingatlan vételéről szóló megállapodás, amikor a vevő konfekciókereskedelmi társaság. Ugyanakkor az egyéni vállalkozóként tevékenykedő magánszemély az üzlete körébe tartozó megállapodás vonatkozásában értelemszerűen nem minősül fogyasztónak.
Fogyasztói szerződésnek minősül minden olyan ügylet, amelyben az egyik fél fogyasztónak tekinthető természetes vagy nem természetes személy, akivel a megállapodást a másik fél a gazdasági vagy szakmai tevékenysége körében köti meg.
II. A tisztességtelen kikötés miatt nem a szerződés, hanem a sérelmes kikötés támadható meg.
Ez a szabályozás a Ptk. 239. §-ával összhangban áll, hiszen az a részbeni érvénytelenséget tekinti főszabálynak. A kikötés jogellenes volta azonban értelemszerűen elvezethet az egész szerződés érvénytelenségéhez, ha annak törvényi feltételei fennállnak (lásd a III. pontnál kifejtetteket).
III. A tisztességtelen feltétel megtámadására a sérelmet szenvedett fél és a külön jogszabályban feljogosított szervezet jogosult.
Az igényérvényesítés módja és joghatása a kérelemmel élő személyétől függően jelentősen eltér.

Ha a sérelmet szenvedett terjeszti elő a keresetet, akkor az - az érvénytelenségre vonatkozó általános szabályok részeként, azokhoz illeszkedve - a szerződés részleges vagy teljes érvénytelenségét eredményezheti és a peres felek tekintetében hatályos döntés alapján az eredeti állapot helyreállításához vezethet.
A perindításra feljogosított szervezet közérdekű keresete ugyanakkor csak megállapításra irányulhat. Az eredményes perindítás hatására született, s ekként a tisztességtelenség tényét megállapító ítélet pedig a kikötést alkalmazóval szerződő valamennyi fél vonatkozásában hatályos.
a) A sérelmet szenvedett fél
- megtámadási joga bármilyen ügylet általános szerződési feltételnek minősülő tisztességtelen kikötésére [Ptk. 209. § (1)], illetve a fogyasztói szerződés bármely tisztességtelen elemére [Ptk. 209/A. §] kiterjed.
- a jogosultságát az általános szabályoknak megfelelően, tehát a Ptk. 236. §-ának rendelkezései szerint gyakorolhatja. Ezért a megtámadási határidő kezdetétől számított egy éven belül köteles az érvénytelenségi kifogást írásban a másik féllel közölni, s ha ez eredménnyel nem jár, az igényt a bíróság előtt haladéktalanul érvényesíteni. A Ptk. 236. § (2) c) pontjából következően a megtámadási határidő ilyenkor a sérelmet szenvedő fél teljesítésekor - részletekben történő teljesítés esetén az első teljesítésekor -, illetve ha kényszerhelyzetben volt, annak megszűnésekor kezdődik meg.
- által előterjesztett kérelem esetében a Ptk. XXI. fejezetének egyéb rendelkezései - a fentieken túl is - irányadók. Így ha a kereset sikerrel jár, a Ptk. 237. §-ában írt jogkövetkezményeket kell alkalmazni, és e körben az eredeti állapot helyreállítására is sor kerülhet.
- igényét egyéb érvénytelenségi okokra is alapíthatja. Nincs tehát akadálya annak sem, hogy több jogcímet megjelölve kérje az érvénytelenség megállapítását. Amennyiben semmisségi okra is hivatkozik, a bíróságnak értelemszerűen mindenek előtt ebben a körben kell vizsgálódnia.
b) külön jogszabályban - nevezetesen az 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 5. §-ában - feljogosított szervezet
- csak akkor jogosult a megtámadásra, ha gazdálkodó szervezet tisztességtelennek ítélt általános szerződési feltételt használ [Ptk. 209. § (2)]. A fogyasztói szerződések körében tehát igényérvényesítési lehetősége nincs. Ennek oka - a törvényhez fűzött indokolás szerint - az, hogy tipikusan a gazdálkodó szervezetek egymás közötti, illetve a fogyasztókkal való tömeges és többnyire erőegyensúly-hiányt tükröző szerződéses viszonyában lehet valódi szerepe a sérelmes kikötés absztrakt kontrolljának. Azt, hogy kit kell gazdálkodó szervezetnek tekinteni, a Ptk. 685. § c) pontja sorolja fel.
- határidő nélkül élhet a megtámadási joggal. Ez abból a körülményből következik, hogy a Ptk. 236. § (2) c) pontja csak a sérelmet szenvedett fél megtámadási joggyakorlásának határidejéről szól és a törvény másutt se tartalmaz e vonatkozásban korlátozó rendelkezést.
- perindítási jogosultságának elismerésével és a sikeres igényérvényesítéshez fűzött joghatásokkal lényegében azt tette lehetővé a jogszabály, hogy az ugyanolyan jogviszonyban álló megtámadásra jogosultak igénye gazdaságosan - egy eljárásban - érvényesíthető legyen. A szervezet perindítása ugyanakkor természetesen nem érinti a sérelmet szenvedett félnek azt a jogát, hogy keresetét önállóan is benyújtsa. Arra a közérdekű keresettel egyidőben, az ilyen kérelemre folyó per folyamata alatt, továbbá annak jogerős befejezése után is módja van.
- keresete csak a sérelmezett feltétel tisztességtelenségének megállapítására irányulhat. Ha sikerre vezet, annak hatálya a kikötést alkalmazóval (alperessel) szerződő valamennyi félre kiterjed.
Az 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 5/B. §-a szerint ilyenkor a bíróság - a fél kérelme alapján - arra is jogosult, hogy a felperest az ítéletben feljogosítsa a jogsértés tényének megállapításáról szóló rendelkezés nyilvánosságra hozatalára. Erre - a jogsértő költségén - országos napilapban való közzététel útján és más szokásos módon is sor kerülhet. Amennyiben a ténylegesen sérelmet szenvedett félnek a megállapító ítéletből származó igényei peren kívül nem nyernek kielégítést, úgy a Ptk. 237. §-ában írtak alapulvételével az külön perben érvényesíthető.
BH2004. 108. *II. A fogyasztók széles körének védelme, vagy a jelentős nagyságú hátrány kiküszöbölése érdekében indult perben nem annak van ügydöntő jelentősége, hogy a per tárgyát érintő, jogszabályba ütköző tevékenység ellen hányan éltek kifogással, hanem annak, hogy a sérelmezett tevékenység a fogyasztók milyen körét érinti [Ptk. 200. §, 209. § (2) bek., 213. §, 217. §, 687. §, 1977. évi IV. tv., 1978. évi 2. tvr. 5. § e) pont, 1987. évi XI. tv. 61. § (2) bek., 1997. évi CXLIX. tv. 11. § (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 123. §, 270. § (2) bek. ba) pont].*
BH2003. 15. *Az általános szerződési feltételek azon kikötései, amelyeket a szerződés tartalmaz, külön figyelemfelhívó tájékoztatás nélkül a szerződés tartalmává válnak. A külön figyelemfelhívás szükségessége olyan esetben merül fel, amikor a szerződésben csupán utalás történik az általános szerződési feltételekre [Ptk. 205. §, 209. § (3) bek., 342. § (2) bek.].*

BH2002. 105. *A törvény a tisztességtelen általános szerződési feltételhez (kikötéshez) nem a semmisség, hanem a megtámadhatóság jogkövetkezményét fűzi [Ptk. 209. § (1) bek., 236. § (2) bek. c) pont, (3) bek., Pp. 215. § (1) bek., 36/1993. (XII. 29.) PM-BM r. 5. §].*

BH2001. 542. *III. Az ún. blankettaszerződés érvénytelenségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 209. § (3) bek.].*

EBH2001. 436. *III. Az ún. blankettaszerződés érvénytelenségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 209. § (3) bek.].*

BH2001. 380. *Általános szerződési feltételt támadó per elbírálása előkérdése annak a pernek, amely a megtámadott blanketta szerződéssel azonos tartalommal kívánja a szerződést létrehozni [Pp. 152. § (2) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 50/C. § (2) bek., Ptk. 209. § (1)-(2) bek.].*

BH2001. 245. *A biztosítási ügynök jutalékra csak akkor tarthat igényt, ha a munkáltatója az ajánlat alapján szerződést kötött, és a szerződést a biztosított fenntartotta [1995. évi XCVI tv. 37. § (1) és (2) bek., 155. §, Ptk. 209. § (3) bek., Mt. 143. § (2) bek.].*

BH1998. 93. *A bérelt magán vasúti kocsik megsérülése, elveszése esetén érvényesíthető követelés kártérítés jellegű; az csak az ún. beállító vasút ellen - a reá irányadó fuvarjogi szabályok, illetőleg a beállítási szerződés előírásai szerint - érvényesíthető. Ha a beállító vasút nem a MÁV, a magánkocsi sérülése vagy elveszése esetén felmerülő kárigények elbírálására magyar bíróságnak nincs joghatósága [1986. évi 2. tvr.-tel kihirdetett Nemzetközi Vasúti Árufuvarozási Egyezmény (CIM) 8. cikk 1. §, 10. cikk, II. sz. mellékletének (Magánkocsik Nemzetközi Vasúti Fuvarozásáról (RIP) 1. cikk 1. §, 2. cikk., 12. cikk 5. §, 3/1960. (V. 13.) KPM r.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) V. sz. melléklete 14. cikk 5. §, Nemzetközi Vasúti Szövetség (UIC) 433. sz. döntvénye 70. cikk, 83. cikk, 85. cikk, Ptk. 209. §].*

BH1993. 513. *A pénzintézet a kölcsönszerződés részévé tett üzletszabályzatának egyoldalú módosítására csak abban az esetben jogosult, ha ezt a bankkölcsönszerződésben a felek közösen kikötötték. Ennek hiányában a pénzintézet az üzletszabályzatának a vele szerződő félre is kiható változtatását csak a Ptk. 241. §-a alapján vagy a vele szerződő féllel közösen érvényesítheti [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 209. § (1) bek., 240. § (1) bek., 241. §, 39/1984. (XI. 5.) MT r. 7. § (3) bek., GK 37. sz.].*

BH1987. 404. *I. Az általános szerződési feltételek megtámadhatóságát nem érinti az a körülmény, hogy a megrendelők a feltételekre véleményeltérési nyilatkozatot tehetnek [Ptk. 209. § (1) bek.].*

BH1987. 246. *Sikeresen támadható meg az az általános szerződési feltétel, amely a vállalkozó részére bizonytalan időre köti ki az egységárak észrevételezésének jogát [Ptk 209. § (1) bek., 13/1982. (IV. 22.) MT sz. r. 6. §].*

BH1982. 525. *Nem jelentenek indokolatlan egyoldalú előnyt a vállalkozó számára és ezért nem minősíthetők érvénytelennek az általános szerződési feltételeknek azok a kikötései, amelyek szerint a kivitelezés során a megrendelő érdekkörében és a vállalkozónak fel nem róhatóan keletkezett hátrányokért a megrendelő köteles helytállni [Ptk. 209. §].*

BH1978. 483. *A szállító birtokában levő importengedély tartalmáról a szerződési jognyilatkozatban közölt és a valóságnak meg nem felelő tájékoztatás lényeges körülményre vonatkozó olyan megtévesztő magatartás, amely a szerződés sikeres megtámadásának alapjául szolgálhat [Ptk. 4. § (1) és (3) bek., 207. § (3) bek., 209. § (1) bek., 210. § (4) bek.].*

209/A. § A fogyasztói szerződés tisztességtelen kikötését a fogyasztó megtámadhatja akkor is, ha az nem minősül általános szerződési feltételnek.

209/B. § (1) Tisztességtelen az általános szerződési feltétel, illetve a fogyasztói szerződés kikötése, ha a jóhiszeműség követelményének megsértésével a feleknek a szerződésből eredő jogosultságait és kötelezettségeit egyoldalúan és indokolatlanul az egyik fél hátrányára állapítja meg.

(2) Egyoldalúan és indokolatlanul hátrányos a jogosultságok és kötelezettségek meghatározása különösen, ha

***a)* a szerződésre irányadó lényeges rendelkezéstől jelentősen eltér; vagy**

***b)* összeegyeztethetetlen a szerződés tárgyával, illetve rendeltetésével.**

(3) A feltétel tisztességtelen voltának megállapításakor vizsgálni kell a szerződéskötéskor fennálló minden olyan körülményt, amely a szerződés megkötésére vezetett, továbbá a kikötött szolgáltatás természetét, az érintett feltételnek a szerződés más feltételeivel vagy más szerződésekkel való kapcsolatát.

(4) Külön jogszabály meghatározhatja azokat a feltételeket, amelyek a fogyasztói szerződésben tisztességtelennek minősülnek, vagy amelyeket az ellenkező bizonyításáig tisztességtelennek kell tekinteni.

(5) A tisztességtelen szerződési feltételekre vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatók a szolgáltatást és ellenszolgáltatást meghatározó szerződési kikötésre, ha annak szövegezése egyértelmű és mindkét fél számára érthető.

(6) Nem minősülhet tisztességtelennek a szerződési feltétel, ha azt jogszabály állapítja meg vagy jogszabály előírásának megfelelően határozzák meg.

BH2001. 384. *I. A szerződéskötést megelőző pályáztatási szabályok egyoldalú megsértése a felek között létrejött adásvételi szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (2) bek., 209/B. §, 209/C. §, 237. § (2) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 109/K. § (3) bek., 1995. évi XXXIX. tv. (Ptv.) 27. § (4) bek., 38. § (1) bek., 1995. évi XL. tv. 88. § (7) bek., 1997. évi CXLIX. tv. 4. §, 105/1996. (V. 30.) Korm. hat.].*

BH2001. 234. *I. Ha az adásvételi szerződés tartalma, az abban vállalt feltétel nem ütközik jogszabályba, a szerződés semmissége azon az alapon nem állapítható meg, hogy a szerződéskötést megelőző pályáztatási szabályokat megsértették [Ptk. 200. § (2) bek., 209/B. §, 209/C. §, 1995. évi XXXIX. tv. (Ptv.) 27. § (3) és (4) bek., 38. § (1) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 109/K. § (3) bek., 1995. évi XL. tv. 88. § (7) bek., 1057/1996. (V. 30.) Korm. határozat].*

209/C. § Általános szerződési feltételnek minősül az a feltétel, amelyet az egyik fél több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, előre meghatároz, és amelynek meghatározásában a másik fél nem működhetett közre.

BH2001. 384. *I. A szerződéskötést megelőző pályáztatási szabályok egyoldalú megsértése a felek között létrejött adásvételi szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (2) bek., 209/B. §, 209/C. §, 237. § (2) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 109/K. § (3) bek., 1995. évi XXXIX. tv. (Ptv.) 27. § (4) bek., 38. § (1) bek., 1995. évi XL. tv. 88. § (7) bek., 1997. évi CXLIX. tv. 4. §, 105/1996. (V. 30.) Korm. hat.].*

BH2001. 234. *I. Ha az adásvételi szerződés tartalma, az abban vállalt feltétel nem ütközik jogszabályba, a szerződés semmissége azon az alapon nem állapítható meg, hogy a szerződéskötést megelőző pályáztatási szabályokat megsértették [Ptk. 200. § (2) bek., 209/B. §, 209/C. §, 1995. évi XXXIX. tv. (Ptv.) 27. § (3) és (4) bek., 38. § (1) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 109/K. § (3) bek., 1995. évi XL. tv. 88. § (7) bek., 1057/1996. (V. 30.) Korm. határozat].*

209/D. § Az általános szerződési feltételt használó felet terheli annak bizonyítása, hogy a feltétel meghatározásában a másik fél közreműködött.

Tvr. 5. § Az általános szerződési feltételek bíróság előtti megtámadására jogosult

a) az ügyész,

b) a miniszter, az országos hatáskörű szerv vezetője,

c) a jegyző és a főjegyző,

d) a gazdasági és a szakmai kamara, a hegyközségi szervezet,

e) a fogyasztói, szakmai, gazdasági érdek-képviseleti szervezet,

f) az Európai Gazdasági Térség bármely tagállamának joga alapján létrejött azon minősített szervezet az általa védett fogyasztói érdekek védelme körében, amely a fogyasztók védelme céljából a jogsértéstől eltiltó határozatokról szóló 98/27/EK irányelv 4. cikkének (3) bekezdése alapján az Európai Közösségek Hivatalos Lapjában közzétett jegyzéken szerepel, feltéve, hogy az általános szerződési feltételek alkalmazója a Magyar Köztársaság területén fejti ki tevékenységét.

BH2004. 108. *II. A fogyasztók széles körének védelme, vagy a jelentős nagyságú hátrány kiküszöbölése érdekében indult perben nem annak van ügydöntő jelentősége, hogy a per tárgyát érintő, jogszabályba ütköző tevékenység ellen hányan éltek kifogással, hanem annak, hogy a sérelmezett tevékenység a fogyasztók milyen körét érinti [Ptk. 200. §, 209. § (2) bek., 213. §, 217. §, 687. §, 1977. évi IV. tv., 1978. évi 2. tvr. 5. § e) pont, 1987. évi XI. tv. 61. § (2) bek., 1997. évi CXLIX. tv. 11. § (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 123. §, 270. § (2) bek. ba) pont].*

Tvr. 12. § A sérelmet szenvedett fél a szerződést e címen csak akkor támadhatja meg, ha annak megkötése a törvény hatálybalépése után történt.

Tvr. 5/A. § Az általános szerződési feltétel tisztességtelensége kérdésében az érintett országos gazdasági kamara kérésre véleményt nyilvánít, kivéve, ha jogszabály az általános szerződési feltétel jóváhagyását követeli meg. A kamara véleménye nem érinti a bíróság előtti megtámadás lehetőségét.

Tvr. 5/B. § Ha a bíróság a tisztességtelen általános szerződési feltétel érvénytelenségét a feltétel alkalmazójával szerződő valamennyi félre kiterjedő hatállyal jogerős határozatával megállapítja, ítéletében feljogosíthatja az igény érvényesítőjét, hogy a kikötés érvénytelenségének megállapítását a jogsértő költségére országos napilapban vagy más szokásos módon nyilvánosságra hozza.

Tvr. 5/C. § Ha a felek a magyar nemzetközi magánjog szabályai szerint a fogyasztói szerződésükre külföldi jogot választottak, e jogválasztás ellenében is a magyar jog fogyasztóvédelmi szerződési szabályait kell alkalmazni, feltéve, hogy a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet 28/A. §-ának alkalmazása - jogválasztás hiányában - a magyar jog alkalmazására vezetne.

A tévedés, a megtévesztés, a fenyegetés

210. § (1) Aki a szerződés megkötésekor valamely lényeges körülmény tekintetében tévedésben volt, a szerződési nyilatkozatát megtámadhatja, ha tévedését a másik fél okozta vagy felismerhette.

GKT 78/1973. szám

A különleges körülmények között keletkezett többletköltségek csak megállapodás alapján, illetve a megfelelő szerződési kikötés módosítása esetén számíthatók fel. Egyébként ilyen esetben a szerződés a Ptk. 210. §-ában meghatározott feltételek mellett megtámadható.

(2) Jogi kérdésben való tévedés címén a szerződési nyilatkozatot akkor lehet megtámadni, ha a tévedés lényeges volt, és munkakörében eljáró jogi szakértő a feleknek együttesen adott a jogszabályok tartalmára nézve nyilvánvalóan téves tájékoztatást.

(3) Ha a felek a szerződéskötéskor ugyanabban a téves feltevésben voltak, a szerződést bármelyikük megtámadhatja.

(4) Akit a másik fél megtévesztéssel vagy jogellenes fenyegetéssel vett rá a szerződés megkötésére, a szerződési nyilatkozatot megtámadhatja. Ezt a szabályt kell alkalmazni akkor is, ha a megtévesztés vagy fenyegetés harmadik személy részéről történt, és erről a másik fél tudott vagy tudnia kellett.

(5) Ingyenes szerződés esetében tévedés, megtévesztés vagy fenyegetés címén a szerződést akkor is meg lehet támadni, ha e körülményeket a másik fél nem ismerhette fel.

Gyakorta előfordul, hogy a szerződéses jognyilatkozat valamilyen okból nem fedi a nyilatkozó valódi akaratát (például tréfából hangzik el, vagy tévedésen alapul stb.). Ezek egy részében - a hiba okát méltányolva - a jogalkotó lehetőséget biztosít a nyilatkozattal kiváltott joghatás elhárítására, mégpedig a megtámadási jog biztosításával [Ptk. 235. § (2)].

A fenti szabály - noha szerződéses nyilatkozatról beszél -, a Ptk. 199. §-ából következően megfelelően érvényesül az egyoldalú jognyilatkozatok esetében is. Így például a törvényes örökösnek a más javára szóló végrendelet érvényességét elismerő nyilatkozata - mely tartalma alapján lemondást jelent a végrendelet megtámadásának jogáról - a törvényi feltételek fennállása esetén az általános szabályok szerint megtámadható (BH1985. 59.).

E törvényhely rendelkezése kiterjed a szerződés egyezséggel történő módosítására [Ptk. 240. § (3)], valamint a bírói egyezségre is.

I. A tévedés

Csak akkor szolgáltat alapot a megtámadásra, ha a fél

a) a szerződés megkötésekor valamely lényeges körülmény tekintetében volt tévedésben és ezt

b) a másik fél okozta vagy felismerhette.

Ezen feltételek fennállását együttesen kívánja meg a törvény, tehát bármelyikük hiánya kizárja a tévedésre való eredményes hivatkozást.

a) A számtalan bírói döntéssel kimunkált joggyakorlat lényegében azt a tényt vagy körülményt tekinti lényegesnek, amelyet

- a közfelfogás is ekként minősít

(például használt gépkocsi adás-vételénél azt, hogy a motor felújított vagy javított állapotú (BH1977. 188.), az ajándékozási szerződés esetében pedig például azt, ha az ajándékozó tévedett a tekintetben, hogy a megajándékozott méltó az ingyenes juttatásra (BH1988. 226.) stb., illetve

- amelyet az ügyletkötéskor elhangzott nyilatkozatokból vagy egyéb körülményekből kitűnően - azaz felismerhetően - maguk a felek minősítettek lényegesnek.

Összességében olyan körülmények vonhatók e körbe, amelyek ismeretében a felek nem, vagy más tartalommal tettek volna szerződéses nyilatkozatot. Annak eldöntésénél tehát, hogy a tévedés lényeges körülményre vonatkozott-e, jelentősége van az ügy minden elemének, s ezek együttes mérlegelésével vonható csak le e tárgyban megalapozott következtetés.

A tévedés vonatkozhat a szerződés bármely elemére (alanyára, tárgyára, a kikötött ellenszolgáltatásra stb.), de az ügyletkötés indokára is.

A szerződés csak olyan okból támadható meg, a tévedés csak olyan körülményre alapítható, amely az ügylet megkötésekor már fennállott (BH1984. 32.).

b) A szerződésekről szóló szabályozás során követett nyilatkozati elvből következik, hogy a lényeges tévedés is csak akkor szolgálhat a megtámadás alapjául, ha az a másik fél előtt legalább felismerhető volt. E körben tehát nem szükséges tényállási elem a másik fél vonatkozásában a tévedés tényleges, valós felismerése.
A tévedésre a másik ügyletkötő fél, de harmadik személy magatartása valamint egyéb körülmény egyaránt vezethet.
- Olyankor, amikor a tévedést okozó magatartás bűncselekményt is megvalósít, nem a semmisségre vonatkozó szabályok, azaz nem a Ptk. 200. § (2) bekezdésében írtak - az irányadók, hanem a jelen rendelkezések. A sérelmezett ügyletet tehát - a tévedést eredményező magatartás minősítésétől függetlenül - a fenti törvényhelyre alapítottan lehet megtámadni (BH1996. 253; BH1996. 200.)].
- Igen sokszor a szerződéskötéskor elvárt tájékoztatási kötelezettség [Ptk. 205. § (4)] elmulasztása miatt esik tévedésbe valamelyik szerződő fél. Ha a mulasztás lényeges kérdésre vonatkozott - tehát befolyásolta az ügyletkötési akaratot - és a partner nem hihetett okkal abban, hogy a másik fél előtt az e körbe eső valós tények ismertek, a tájékoztatás hiányából származó tévedés a megtámadásra alapot ad (BH1996. 254.). Így például ingatlan adás-vétel esetében az ügylet tárgyának korából nem következő, de a rendeltetésszerű használathoz elengedhetetlen felújítási szükséglet elhallgatása, vagy a használt gépkocsi értékesítésekor a tájékoztatás elmulasztása arról, hogy a járművet oktatásra használták.
- A tévedő félnek az ügyletkötés során, s ekként a tévedés felismerésében tanúsított gondatlansága nem hat ki az igényérvényesítés lehetőségére, amennyiben a tévedést a másik fél felismerhette. Nincs tehát jelentősége a megtámadási jog gyakorlása szempontjából például annak, hogy a vevő azért nem tud az ingatlan beépítési korlátairól vagy arról, hogy annak meghatározott célra történő hasznosítása kizárt, mert a kellően gondos eljárás mellett elvárható tájékozódást elmulasztotta, ha ebbeli tévedését az eladó felismerte.
II. A jogi tévedés
A jog nem tudásából származó tévedés csak kivételesen és a törvényi feltételek együttes fennállása mellett ad alapot a megtámadásra. Erre tehát kizárólag akkor lehet hivatkozni, ha:
- a fél a Ptk. 210. § (1) bekezdése körében már kifejtettek szerint lényeges kérdésben volt tévedésben,
- s ez abból származott, hogy a munkakörében eljáró jogi szakértő nyilvánvalóan téves tájékoztatást adott a jogszabály tartalmáról
- mégpedig együttesen mindkét félnek.
Az azonban nem követelmény, hogy a felek közösen, azonos tévedésben legyenek az elhangzott közlés hatására. Olyankor, amikor a tájékoztatás eredményeként ez mégis bekövetkezik, a megtámadás a jogi tévedésre és a közös téves feltevésre egyaránt alapítható. Ha pedig a jogi tévedésről szóló rendelkezés valamely feltétele hiányzik (például csak az egyik fél kapott nyilvánvalóan téves jogi tájékoztatást), de a jogkérdésben való tévedés azonossága megállapítható, csak a téves feltevés szabályai nyújthatnak az ügyletet sérelmező fél számára megoldást.
III. A téves feltevés
E jogcímen a megtámadásra csak a felek azonos tartalmú, közös téves feltevése vezethet. A feltevés tartalmi kereteit illetően azonban semmilyen korlátozás nincs, az bármilyen körülményre vagy tényre vonatkozhat. A már kifejtetteknek megfelelően nincs tehát akadálya annak sem, hogy az valamely jogi tévedés miatt következzen be. A megtámadás jogának e helyütt nem külön nevesített feltétele, hogy a téves feltevés valamely lényeges kérdés tekintetében álljon fenn. Ez a kívánalom azonban a gyakorlatban mégis érvényesül, hiszen csak olyan téves feltevés alkalmas az érvénytelenség jogkövetkezményének kiváltására, amely az ügyletkötési akaratra hatással volt, s ekként nyilvánvalóan nem lényegtelen.
A téves feltevés már fennálló tényre, jövőbeli körülményre egyaránt vonatkozhat.
- Gyakori, hogy a tévesnek bizonyuló közös feltevés a szolgáltatás minőségét, tulajdonságát érinti. Ilyenkor a fél a jogérvényesítési határidőket, az elérhető jogkövetkezményeket számba véve szabadon dönthet a hibás teljesítés miatt vagy a szerződés megtámadására irányuló igény, illetve mindkettő együttes érvényesítéséről.
- A jövőbeli tényekre vonatkozó feltevés egyaránt irányulhat egy adott körülmény megváltozására vagy éppen ellenkezőleg annak állandóságára. Így például megtámadhatónak ítélte a bíróság az örökösök várt örökség átruházásáról szóló szerződését, amikor az ügyletkötés és a hagyaték megnyílta közötti időben a hagyaték a felek által nem várt, jelentős mértékben gyarapodott (BH1981. 277.).
Önmagában azonban az a tény, hogy valamely jövőbeni körülmény a felek megítélése szerint bizonytalan, s az később az egyikükre kedvezőtlenül alakul, nem alapozza meg a megtámadást (így például az előre látott árváltozások, vagy az elmaradt üzleti várakozás).
IV. A megtévesztés, fenyegetés
Megtévesztés címén a szerződés akkor támadható, ha az egyik ügyletkötő fél azért tette meg a szerződéses nyilatkozatát, mert őt tévedésbe ejtették vagy tévedésben tartották. A megtévesztés tehát szándékos

magatartást feltételez, amely tévedést eredményez. Aktív tevékenységgel vagy passzív magatartással (elhallgatás) egyaránt megvalósítható (például amikor valaki jobb tudomása ellenére állítja, hogy eladó gépjárműve nem karambolozott, vagy ezt a tény elhallgatja). A gyakorlat e törvényhely érvényesülése kapcsán is megköveteli, hogy az ekként előidézett tévedés - a már kifejtettek szerint - lényeges kérdésre vonatkozzék. A megtámadás sikerét a megtévesztett gondatlansága - ugyanúgy mint a tévedés esetében - nem zárja ki.
A fenyegetés akkor állapítható meg, ha az ügyletkötéshez szükséges nyilatkozat egészben vagy részben a kilátásba helyezett személyi vagy vagyoni hátrány hatására keletkezett. Ide sorolhatók a fizikai kényszer alatt született nyilatkozatok is. A fenyegetés irányulhat a szerződő fél, de bármely olyan személy ellen is (rokon, barát stb.), aki miatt a nyilatkozatot tevő a valós akaratától eltérő kijelentésre kész. A fenyegetésre alapított kérelem megalapozottságának vizsgálata kapcsán az elhangzott kijelentés tartalmán, közlésének körülményein túl az eset egyéb körülményeinek is jelentősége van, így például az arra hivatkozó személyi adottságainak is. A kor, az egyéniség, az egészségi állapot stb. ugyanis igen eltérő súlyú és tartalmú kijelentések kapcsán is megállapíthatóvá teszi a jogsérelmet. Ekként egy idős beteg ember esetében megáll a jogsértés akkor is, ha a jognyilatkozatot azért tette meg, mert kilátásba helyezték, hogy ellenkező esetben nem kapja meg a nélkülözhetetlen segítséget elhunyt házastársa sírjának meglátogatásához.
A megtévesztés és a fenyegetés az egyik szerződő féltől, illetve harmadik személytől egyaránt származhat. A kívülálló eljárásával kialakult akarathiba azonban csak akkor eredményes megtámadási ok, ha erről a másik szerződő fél tudott, vagy tudnia kellett.
A megtámadási okok módosulása az ingyenes szerződések esetében
Az ingyenes ügyletek körében a megtámadás feltételei az arra hivatkozó számára kedvezőbbek, amit nyilvánvalóan az ügylet jellege - az ellenszolgáltatás nélküli szerzés ténye - indokol.
Ilyen megállapodások esetében a szerződés megtámadható akkor is, ha a tévedést, megtévesztést, fenyegetést a másik szerződő fél nem ismerhette fel. Ennek a szabálynak a gyakorlatban értelemszerűen a tévedés esetében, valamint akkor van gyakorlati jelentősége, amikor a megtévesztő magatartás vagy a fenyegetés nem a szerződő féltől ered.
Az akarathibák miatt keletkezett igény érvényesítése
A szerződés érvénytelenségének megállapítását és a Ptk. 237. §-ában írt jogkövetkezmények alkalmazását a megállapodást sérelmező fél keresettel (viszontkeresettel) a Ptk. 236. §-ában jelölt határidő alatt igényelheti. A megtámadási határidő elteltét követően e jog kifogás útján, de csak a kereset tárgyát képező szerződésből származó követeléssel szemben és csak annak erejéig érvényesíthető (BH1996. 25; 1997. 392.). A bíróság a Pp. 215. §-ából következően kizárólag az előterjesztett jogcímen köteles vizsgálni az érvénytelenséget. A Legfelsőbb Bíróság eseti döntése értelmében azonban a tévedés miatt megtámadás - mint többen a kevesebb - a téves feltevés miatti érvénytelenségi okot is magába foglalja (BH1997. 528.). A gyakorlatban sokszor elmosódik a határ a tévedés és a megtévesztés között is.
EBH2003. 871. *Amennyiben az ÁPV Rt. az önkormányzatokat a belterületi földek után megillető teljes részvénymennyiséggel nem rendelkezett, arányosítási kötelezettség nem terhelte. Nem volt elzárva attól, hogy elegendő mennyiségű részvény hiányában valamely önkormányzat igényét - megállapodás alapján - pénzben elégítse ki [Ptk. 210. § (4) bek., 236. § (1) bek., 1989. évi XIII. tv. 21. §].*
BH2003. 411. *A biztosító felelőssége - a lényeges körülmények tisztázása terén fennálló - együttműködési kötelezettség megszegése miatt [Ptk. 205. § (4) bek., 210. § (1) és (3) bek., 540. § (1) és (3) bek.].*
BH2003. 410. *Lakásingatlan vétele esetén mindazok a körülmények befolyásolják a szerződési akaratot, amelyek az ingatlan rendeltetésszerű használatát érintik e körben a közüzemi szolgáltatások zavartalansága lényeges körülménynek minősül [Ptk. 205. §, 210. § (3) bek., 221. § (1) bek., 237. § (1) bek., Pp. 221. § (1) bek.].*
BH2003. 248. *A bizományossal adásvételi szerződés alapján kapcsolatban álló vevő az adásvételi szerződésből eredő igényeit a megbízóval szemben nem, kizárólag a bizományossal szemben érvényesítheti [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (4) bek., 236. § (1) és (2) bek., 237. § (2) bek., 479. § (3) bek., 507. §, 509. § (1) bek., 513. § (2) bek., Pp. 95. § (2) bek., 121. § (1) bek., 213. § (2) bek.].*
BH2003. 70. *Az apai elismerő nyilatkozat akarathiba címén nem támadható meg (Csjt. 43. §, Ptk. 199. §, 210. §).*
BH2003. 17. *II. A helyreállító plasztikai műtét elvégzésére létrejött megállapodás nem vállalkozási, hanem megbízási szerződésnek minősül [Ptk. 199. §, 210. §, 383. §, 484. §, 1972. évi II. tv. 47. § (2) bek., 15/1972. (VIII. 5.) EüM. r. 87. § (2) bek., Pp. 164. § (1) bek., 206. § (1) bek.].*
EBH2002. 770. *Értékpapír (államkötvény) forgalmazásakor a vételár egységes egész, amelyet a forgalmazó határoz meg az előírásszerűén közzétett árfolyamtáblázatában. A szerződés feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadásakor a teljes vételárat kell vizsgálni. Nincs jogalapja annak, hogy a forgalmazó az*

általa képzett napi árnak a felhalmozott kamatra vonatkozó részre értékaránytalanságát önállóan, a teljes ártól elkülönülten eredményesen támadhassa meg [Ptk. 4. § (4) bek., 201. § (2) bek., 210. § (1) bek., 1996. évi CXI. tv. (Ept.) 69. § (1) bek., Pp. 215. §, PK 267. számú állásfoglalás].

BH2002. 351. *I. A társaságba be nem lépett volt szövetkezeti tagokkal a részvénytársasággá való átalakulás időpontjában hatályban volt jogszabály alapján kell elszámolni [Ptk. 200. § (2) bek., 210. § (4) bek., 1992. évi I. tv. 51. § (4) bek., 79. § (2) bek., 1994. évi XLIV. tv.].*

BH2002. 276. *A részvényekre vonatkozó adásvételi szerződés megtámadása esetén a felek közös téves feltevésének megállapítása körében vizsgálandó és irányadó szempontok [Ptk. 210. § (1), (3) és (4) bek., 237. § (1) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 238. § (2) bek., 325. § a) pont, 328. § (2) bek., Pp. 3. §, 4. §, 121. § (1) bek., 206. §, 215. §, 253. § (3) bek., 1996. évi CXI. tv. 48-53. §-ai].*

BH2002. 180. *Üzlethelyiség bérletére irányuló szerződési nyilatkozatnak az alapterület nagyságára vonatkozó tévedés címén való megtámadása [Ptk. 210. § (1) bek., 237. § (1) bek., 306. § (1) bek., 423. §, 424. § (1) bek.].*

BH2002. 98. *A biztosítási szerződés értelmezése a lakás védettségi szintjének meghatározása szempontjából [Ptk. 536. § (1) bek., 548. §, 207. § (1) bek., 210. § (1) bek.].*

BH2001. 542. *IV. A pénzkövetelés behajtására kötött megbízási szerződés megtámadása és a szerződés teljesítése körében vizsgálandó körülmények [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (4) bek., 477. § (1) és (3) bek.].*

EBH2001. 536. *I. Részvények adásvételére vonatkozó szerződésnek a felek közös téves feltevésén alapuló megtámadása elbírálása körében irányadó szempontok [Ptk. 3. §, 4. §, 206. §, 210. § (1), (2), (3) és (4) bek., 215. §, 237. § (1) bek., 1996. évi CXI. tv. 48-53. §-ai, 1988. évi VI. tv. (a régi Gt.) 238. § (2) bek., 325. § a) pont, 328. § (2) bek.].*

EBH2001. 436. *IV. A pénzkövetelés behajtására kötött megbízási szerződés megtámadása és a szerződés teljesítése körében vizsgálandó körülmények [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (4) bek., 477. § (1) és (3) bek.].*

BH2001. 384. *II. A szerződés megtámadására a tudatos akarathiányok nem adnak lehetőséget [Ptk. 207. § (4) és (5) bek., 210. § (1) és (4) bek.].*

BH2001. 234. *II. A tudatos akarathiányra nem a szerződés megtámadására, hanem a titkos fenntartással vagy rejtett indokokkal kötött szerződésekre vonatkozó, valamint a színlelt szerződésekre vonatkozó szabályok az irányadóak [Ptk. 205. § (2) bek., 207. § (4) és (5) bek., 210. §].*

BH2001. 29. *II. A tévedés jogcímén történt alapos megtámadás folytán érvénytelen szerződés alapján felvett kölcsön összegét a kölcsön felvevője a szerződéskötés előtt fennállott helyzet visszaállítása jogcímén, és nem kölcsön jogcímén köteles visszafizetni [Ptk. 210. § (1) bek., 235. § (1) bek., 236. § (3) bek., 237. § (1) bek.].*

BH2000. 488. *Az ajándékozási szerződés megtámadásának és az ajándék visszakövetelésének együttes érvényesítése esetén előbb a megtámadási igényt kell elbírálni [Ptk. 210. § (1) bek. 236. § (1) és (3) bek., 582. § (3) bek.].*

BH2000. 487. *Házastársi közös vagyon megosztására létrejött megállapodás tévedés címén történt megtámadásánál irányadó körülmények [Ptk. 205. § (3) bek., 210. § (1) bek., Csjt. 28. §, 31. § (5) bek.].*

BH2000. 398. *A kereset elutasítása az ún. akciós árral kötött szerződésnek a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére alapított megtámadása esetében [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (1) bek., 365. § (1) bek., Pp. 275. § (1) bek.].*

EBH2000. 307. *Az értékesítéssel üzletszerűen foglalkozó gazdasági társaság részéről kifejezett agresszív marketing fellépés és az ajánlat megértését zavaró körülmények megteremtése megalapozhatja a szerződésnek tévedés címén fennálló érvénytelenségét [Ptk. 210. § (1) bek.].*

BH2000. 298. *Házastársi közös vagyont megosztó szerződés alaptalan megtámadása abból az okból, hogy a szerződést abban a közös feltevésben kötötték, hogy a házasság felbontására egyező akaratnyilvánítás alapján kerül sor [Ptk. 210. § (3) bek., 228. § (1) bek.].*

BH2000. 150. *A tilos szerződés fogalmi elemei [Ptk. 200. § (2) bek., 210. §, Pp. 274. § (5) bek.].*

BH1999. 498. *Élettársi jogviszony fennállása alatt tett egyoldalú jognyilatkozat megtámadása téves feltevés címén [Ptk. 199. §, 210. § (3) bek., 578/G. § (1) bek.].*

BH1999. 364. *Biztosítási szerződés megtámadása tévedést okozó adatszolgáltatás alapján [Ptk. 536. § (1) bek., 540. §, 210. § (1) bek.].*

BH1999. 362. *Megtámadási jog gyakorlása korábbi megállapodásokból fakadó igények rendezésére irányuló - joglemondást is tartalmazó - szerződés esetén [Ptk. 210. § (1) bek., 236. § (1) bek., Pp. 247. § (1) bek.].*

BH1999. 361. *Állami tulajdonú ingatlan értékesítése esetén a vételár megállapítása és a privatizációs költségek elszámolása [Ptk. 210. § (1) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 108. § (2) bek., 1993. évi CXI. tv. 8. § (2)-(3) bek., 3360/1993. Korm. hat.].*

BH1999. 360. *A versenyfelügyelet és a bírói hatáskör elhatárolása gazdasági erőfölénnyel való visszaélés és az érintett szerződés megtámadása esetén [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (4) bek., 1990. évi LXXXVI. tv. 20. § a) pont, 28. §].*
BH1999. 266. *I. Ha számlaszerződés esetén a fél nem a szerződéskötéskori nyilatkozatát, hanem a szerződés megszűnésekor szükséges elszámolást támadja meg, erre nem az egyéves megtámadási, hanem az ötéves elévülési határidő az irányadó [Ptk. 210. § (1) bek., 236. § (1) bek., 324. § (1) bek.].*
BH1999. 157. *A megtévesztésre alapított megtámadás elbírálásánál az üggyel kapcsolatban hozott büntetőítélet figyelembevétele [Ptk. 200. § (2) bek., 210. § (4) bek., Pp. 9. §].*
BH1999. 75. *A kárpótlási jegy mint értékpapír tulajdonjogának változásánál irányadó szabályok [1991. évi XXV. tv. 6. § (2) bek., Ptk. 119. §, 200. § (2) bek., 210. § (4) bek., 227. § (1) bek., 338/B. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek., 369. (1) bek.].*
BH1999. 66. *A hagyatéki eljárás során kötött egyezség mint jogügylet az általános szabályok szerint, így a közös téves feltevés alapján is megtámadható [Ptk. 210. § (3) bek., 240. §, 6/1958. (VII. 4.) IM r. (He.), 53. § (4) bek., 58. (3) bek.].*
BH1999. 28. *I. Bármely szerződés megtévesztés vagy jogellenes fenyegetés címén való megtámadása anyagi jogi jognyilatkozat. Ennek - a megtámadás okának pontos megjelölése mellett - kifejezetten a szerződés érvénytelenségének bírói megállapítására kell irányulnia. Ezt a jognyilatkozatot nem pótolja a más jogcímen már folyamatban lévő eljárásban előterjesztett - a megtévesztés bizonyítására irányuló, tanú kihallgatására tett - bizonyítási indítvány [Ptk. 210. § (4) bek.].*
BH1999. 28. *II. A más felek között folyamatban volt perben hozott határozat a megtévesztést vagy a jogellenes fenyegetést nem bizonyítja, ezért annak jogerőre emelkedése a szerződés megtámadási határidejének kezdő időpontjaként nem vehető figyelembe [Ptk. 210. § (4) bek., 236. § (2) bek. b) pont].*
BH1998. 296. *I. A részvények adásvételére vonatkozó szerződés feltűnő értékaránytalanság vagy az árban való tévedés címén való megtámadására irányuló kereset elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 338/A. § (2) bek., 210 § (1) és (4) bek., 367. § (1) bek.].*
BH1998. 276. *A szerződés érvénytelenségét a bíróság a megtámadás keretei között állapítja meg [Ptk. 210. § (3)-(4) bek.].*
BH1997. 528. *A tévedés miatti megtámadás a téves közös feltevés miatti megtámadást is magában foglalja [Ptk. 210. § (1) és (3) bek.].*
BH1997. 482. *A szerződés jogi kérdésben való tévedés címén történő megtámadása [Ptk. 210. § (2) bek].*
BH1997. 393. *A szerződés megtámadásának eredménytelen közlése esetén büntetőeljárás kezdeményezése az érvénytelenítés iránti per megindítását nem pótolja [Ptk. 210. § (4) bek., 236. § (1) és (2) bek.].*
BH1997. 392. *Az elévült megtámadási jog kifogás útján a szerződésből eredő követeléssel szemben legfeljebb annak összege erejéig érvényesíthető [Ptk. 210. § (1) és (3) bek., 236. § (1) és (3) bek., 239. §, 306. § (1) bek.].*
BH1997. 330. *A biztosítót az új érték térítésére vonatkozó szerződéses kötelezettsége a gépjármű tényleges gyártási idejének figyelembevétele alapján terheli [Ptk. 200. § (1) bek., 210. § (3) bek.].*
BH1997. 282. *Vételár csökkentéséről szóló megállapodás megtámadása (Ptk. 210. §).*
BH1997. 221. *Az az egyezség, amelyben a tartásra kötelezett a házastársi közös vagyon őt megillető részéről gyermektartásdíj fejében mond le, a kötelezett korai elhalálozása miatt eredményesen nem támadható [Ptk. 201. § (2) bek., 210. §].*
BH1997. 131. *A fellebbezésben nem érintett megtámadási igényre a felülvizsgálati eljárás során eredményesen nem lehet hivatkozni [Pp. 271. § (1) bek. a) pont, Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (4) bek.].*
BH1996. 327. *A tartozáselismerésre vonatkozó nyilatkozat megtámadása a feleknek a megszűnt költségvetési üzem jogutódlásával kapcsolatos közös téves feltevése alapján [Ptk. 210. § (3) bek., 236. § (1) bek., 242. §, 1990. évi LXV. tv. 107. § (1) bek.].*
BH1996. 254. *Ha az eladó a vevő szerződéskötési szándékát befolyásoló tájékoztatási kötelezettségét elmulasztja, a vevő az ingatlannak később felismert hibája miatt a szerződést megtámadhatja, részére az adott foglaló is visszajár [Ptk. 210. § (1) bek., 235. § (1) bek., 237. § (1) bek., 245. § (1) bek., 305. § (3) bek., 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 367. § (1) bek.].*
BH1996. 253. *A büntetőítéletben megállapított csalás bűntette a szerződéssel kapcsolatban a tévedésbe ejtésre, illetve tévedésben tartásra utal, ami nem semmisségi, hanem megtámadási ok [Ptk. 207. § (3) bek., 200. § (2) bek., 210. § (1) és (4) bek., Pp. 9. §].*
BH1996. 200. *A bűncselekményt is megvalósító, tévedést okozó és megtévesztő jognyilatkozat önmagában nem eredményezi a jogügylet semmiségét. Az így létrejött szerződést csak az támadhatja meg, aki tévedésben*

volt, illetve akit megtévesztettek [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (3) bek., 210. § (1) és (4) bek., 523. § (1) bek. Pp. 9. § (1) bek.].

BH1996. 25. *A megtámadási határidő elteltét követően a megtámadási jogot kifogás útján csak a kereset tárgyát képező szerződésből eredő követeléssel szemben lehet érvényesíteni [Ptk. 198. § (1) bek., 201. § (2) bek., 210. §, 236. § (3) bek., 242. §].*

BH1995. 721. *I. A lízingszerződés lízingdíjra vonatkozó kikötése tévedés címén való megtámadására irányuló kereset elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 210. § (1) bek.].*

BH1995. 714. *Az életjáradéki szerződés megtámadásánál irányadó szempontok [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (1) bek., 591. §].*

BH1995. 637. *I. A családi pótlékra a gyermektartásdíj kérdésében létrejött egyezség nem terjed ki. Az egyezség megtámadásánál irányadó szempontok [Ptk. 210. § (3) bek.].*

BH1995. 570. *A közös ingatlan értékesítésére és a vételár felosztási arányára kötött - tárgyalási jegyzőkönyvbe foglalt - megállapodás megtámadási joga megszűnik, ha utóbb az értékesítés tárgyában az adásvételi szerződést - mintegy a korábbi szerződés megerősítéseként - megkötik [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (1) bek., 236. § (4) bek.].*

BH1995. 43. *II. A szerződés megtámadására vonatkozó egyes rendelkezések alkalmazásánál irányadó szempontok [Ptk. 210. § (1)-(3) bek., 236. § (3) és (4) bek.].*

BH1995. 21. *A szerződésnek a felek téves feltevésére alapított megtámadásánál vizsgálandó körülmények [Ptk. 210. § (3) bek., 207. §].*

BH1994. 677. *Jogszabályba ütközik a tagot megillető üzletrésznek a tag korkedvezményes nyugdíja címén a termelőszövetkezet által kifizetendő összeggel való csökkentésére irányuló megállapodás [Ptk. 210. § (1) és (4) bek., 228. § (3) bek., 1992. évi II. tv. (Ámt.) 39. § (4)-(5) bek., 40. § (3) bek., 5/1990. (I. 18.) MT r. l. § (4) bek.].*

BH1994. 319. *Vagyonnevesítés eredményeként az üzletrész értékének megállapítása tárgyában közgyűlési határozattal jóváhagyott megállapodás bíróság előtti megtámadására a közgyűlési határozat felülvizsgálatára vonatkozó szabályok az irányadóak [1992. évi I. tv. 13. § (2) bek., 1992. évi II. tv. 11. § (4) bek., Ptk. 210. § (1) és (4) bek., Pp. 130. § (1) bek. h) pont, 157. § a) pont].*

BH1993. 373. *I. Ha a tervező egy versenytárgyalásra - több versenytárs megrendelése alapján - több, lényegében azonos tervet készít anélkül, hogy erről a megrendelőit tájékoztatná, a tenderen részt vevők - tévedésre hivatkozva a tervezési szerződésüket sikerrel megtámadhatják [Ptk. 205. § (3) bek., 210. § (1) bek., 235. § (1) bek., 237. § (1) bek.].*

BH1993. 165. *A feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadhatóság árverési vételnél [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (1) bek., PK 267. sz.].*

BH1992. 707. *A deviza-terminügylet sikerrel támadható tévedésre hivatkozással, ha nem alkalmas a szerződési ajánlatban megjelölt cél - a devizaárfolyam-változás kedvezőtlen hatásainak kivédése - elérésére [Ptk. 210. § (1) bek.].*

BH1989. 449. *A szerződés megtámadásának megalapozottsága kérdésében a bíróság a keresettől eltérő jogcím alapján a felek előzetes figyelmeztetése nélkül nem határozhat [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (1) bek., Pp. 3. § (1) bek.].*

BH1989. 364. *Az építési vállalkozó megtámadhatja a szerződést, ha annak megkötése után olyan további munkálatok szüksége merül fel, amelyről korábban a felek nem tudhattak, és amelyek nagy mértékben meghaladják a szerződésben vállalt munkálatok körét [Ptk. 210. § (3) bek., 403. § (4) bek.].*

BH1989. 318. *A vállalkozó nem támadhatja meg sikerrel az átalányáras szerződést azon az alapon, hogy a homlokzat-javítási felület számításba vett mérete téves, ha az alapul vett költségvetést ő maga készítette [Ptk 210. § (1) bek.].*

BH1989. 270. *Újítási díjszerződés megtámadásával kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 210. §, 236. § (3) bek., 10/1983. (V. 12.) MT r.].*

BH1989. 67. *Ha a jótállás - szakvállalatnak minősülő - kötelezettje a hiba okát illetően a megrendelőt megtéveszti, s ezért az a javítást - ellenérték fejében - megrendeli, ezt a szerződést a jogosult, eredményesen megtámadhatja [Ptk 210. §. (4) bek., 235. §. (1) bek., 248. §.].*

BH1988. 272. *I. A szerződéses üzemeltetés körében az üzleti kockázatviselés körébe tartozónak általában olyan tényezőket kell tekinteni, amelyek a szerződés megkötése után a tényleges üzemeltetés körében merülnek fel, illetve alakulnak ki. Nem tartozik tehát ebbe a körbe a szerződés megkötése során az üzemeltetésbe adó által közölt téves adatokon nyugvó kalkulációkban való tévedés [Ptk. 210. § (1) bek., 236. § (1) bek., (2) bek. a) pont].*

BH1988. 226. *Lényeges kérdésben való tévedésnek minősül, ha az ajándékozó tévedett atekintetben, hogy a megajándékozott méltó az ingyenes juttatásra [Ptk 210. § (1) bek., 579. § (1) bek.].*
BH1987. 356. *Ha az üzemeltetési szerződés megkötésénél a felek a valóságosnál magasabb árrésből indultak ki, az alapot adhat a szerződés bírósági módosítására vagy téves címen való megtámadására. Érvénytelenség esetén az érvénytelenség oka megszüntethető az üzemeltetési díjnak a reális üzemeltetési feltételek alapján való módosításával [Ptk. 241. §, 210. § (3). bek. és 237. § (2) bekezdés].*
BH1987. 48. *Olyan költségtényezőknek az áruba való beállítása, amelyekre a másik fél a jogviszony jellegénél fogva nem számíthatott, alkalmas lehet a tévedésbe ejtésre, ami által a szerződés megtámadhatóvá válik [Ptk. 210. § (1) bek., 38/1984. (XI. 5.) MT sz. r. 3. § (1) bek., 8/1982. (III. 8.) PM sz. r. 4. § (1) bek.].*
BH1986. 240. *A vállalkozó nem támadhatja meg sikeresen a szerződést azon az alapon, hogy a versenytárgyalás során tett ajánlatának megfelelően kikötött tervezési díj alacsonyabb a szokásos mértéknél [Ptk. 201. § (2) bek., 210. §].*
BH1986. 154. *A szerződésben tévedés miatt ki nem kötött vállalkozói díj iránti igény előterjesztése egyúttal a szerződés megtámadásának minősül [Ptk. 210. § (3) bek.].*
BH1986. 104. *Ha a termeltető a termékértékesítési szerződés alapján számára hizlalt állatoknak a szerződés szerinti időpontban történő átvételét elmulasztja, és ezért a termelő az állatokat felelős őrzésbe veszi, a továbbtartásért járó ellenszolgáltatást a termeltető köteles a termelőnek megtéríteni. Ha a termelő által indított perben a termelő által követelhető összegnél kisebb összegre jön létre a felek között egyezség, ezt a termelő tévedés címén jogszerűen támadhatja meg azon az alapon, hogy a termeltető a szóban levő többlettartás címén az egyezségi összegnél lényegesen nagyobb összeghez jutott, de ezt a termelő előtt elhallgatta. [Ptk. 210. § (1) bek., 417. §, 14/1978. (III. 1.) MT sz. r. 11. §].*
BH1985. 385. *I Tévedés okozása akkor is megállapítható, ha a sérelmet szenvedett felet olyan tényállítással befolyásolják a szerződés megkötésében, amelynek alaptalanságát szakember esetleg felismerhette volna [Ptk. 210. § (1) bek.].*
BH1985. 59. *A törvényes örökösnek a hagyatéki eljárás során tett az a nyilatkozata, amely szerint a más javára alkotott végrendeletet érvényesnek fogadja el és köteles rész iránti igényt sem érvényesít, tartalmában a végrendelet megtámadásának jogáról és a köteles részről való lemondásnak minősül. E nyilatkozat visszavonásával kapcsolatban a Ptk. 211-215. §-ai, a megtámadásra pedig az általános ügyleti megtámadásra vonatkozó rendelkezések az irányadók [Ptk. 210. §, PK 350. sz.].*
BH1985. 16. *Az üresen álló családi házak értékesítésére vonatkozó jogszabályok alapján a tanácsi szervek közvetítésével létrejött adásvételi szerződés a polgári jognak a szerződési nyilatkozat megtámadására vonatkozó szabályai szerint megtámadható. - Megtámadásnak helye van a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás között mutatkozó feltűnően nagy értékkülönbség címén is. Ilyenkor azonban nagy körültekintéssel kell vizsgálni, hogy - figyelemmel a szerződés létrejöttének és a vételár megállapításainak körülményeire is - a feltűnően nagy értékkülönbség valóban megállapítható-e [Ptk. 210. §, 201. § (2) bek., 46/1974. (XII. 4.) MT sz. r. 1-4. §, 30/1974. (XII. 4.) PM-ÉVM sz. r. 4. § (1) bek.].*
BH1984. 32. *II. Szerződést csak olyan ok miatt lehet megtámadni, amely már a szerződéskötés időpontjában fennállott [14/1978. (III. 1.) MT sz. r. 17. § (1) bek., Ptk. 201. § (1) bek., 210. §].*
BH1983. 496. *Nincs helye az egyezség megtámadásának olyan követeléssel kapcsolatban, amelyet a felperes az egyezség alapjául szolgált keresetében nem érvényesített [Ptk. 210. § (1) bek.].*
BH1983. 205. *Hatósági árváltozás címén az eladó a vételár megfizetése után abban az esetben sem állhat el a szerződéstől, ha annak a tárgya a felek megállapodása értelmében az eladó birtokában maradt [Ptk. 210. § (3) bek., 226. § (4) bek., 320. §, 381. § (1) bek., GK 19. sz.].*
BH1982. 201. *Fejlesztési pénzeszközök átadására kötött megállapodás nem nevesített atipikus - szerződés, amelyből a kötelmi jog általános szabályai szerint keletkezik kötelezettség a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság annak követelésére [67/1970. (XII. 31.) PM sz. r., Ptk. 198. § (1) bek., 210. § (4) bek., 395. § (1) bek]*
BH1982. 160. *Szabad árforma keretében az un. statisztikai illeték az árubehozatalra vonatkozó beadvány illetékével esik egy tekintet alá és a termelőeszköz kereskedelmi vállalat kalkulációjánál ártényezőként figyelembe vehető [41/1979. (XI. 1.) MT sz. r. 4. § (3) bek., 43/1968. (XII. 30.) PM sz. r. 2. § (1) bek., Ptk. 4. §, 210. §].*
BH1981. 277. *Az örökhagyó leszármazói között a várt örökség átruházása tárgyában kötött szerződés téves feltevés címén megtámadható, ha az örökhagyónak a szerződés megkötésekor meglevő vagyonállománya a hagyaték megnyíltáig olyan rendkívüli mértékben gyarapodott, amivel a felek a szerződés megkötésekor nem számoltak [Ptk. 210. § (3) bek., 603. §, 660. § (1) bek.].*

BH1981. 20. *Adásvételi szerződés megtámadása esetén, ha a vevő a keresetét az adott és a kapott szolgáltatások feltűnő értékaránytalanságára alapította, de a perben a vevő tévedésére vagy kifejezett megtévesztésére utaló adatok is felmerülnek, a bíróságnak az igazság kiderítésére irányuló kötelezettsége megkívánja, hogy a tárgyalást az utóbbiak vonatkozásában hivatalból is felderítse [Pp. 146. § (3) bek., Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (1) és (4) bek., PK 398. sz.].*

BH1979. 318. *I. A kisajátítási kártalanításra vonatkozóan kötött egyezség a kisajátítási eljárásban is a Ptk-nak a szerződések megtámadására vonatkozó szabályai szerint támadható meg [Ptk. 210. §, 201. § (2) bek., 177. §].*

BH1979. 120. *A tervezői költségvetés észrevételezésének elmulasztása esetén nem lehet a célszerűbb műszaki megoldás címén az eredetileg kikötött összeget meghaladó követelést érvényesíteni [5/1968. (IV. 6.) ÉVM sz. r-tel közzétett Építési Szerződési Alapfeltételek 5. §, * 17/1975. (XII. 29.) ÉVM ÁH sz. r. 30. § (3) bek., Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (3) bek.].*

BH1979. 33. *Ha a megrendelő és a vállalkozó a szerződés megkötésekor az árforma tekintetében egyaránt tévedésben van, a vállalkozó a szerződést megtámadhatja és kellő alappal kérheti a szerződés tartalmának megfelelő módosítását, valamint a tévedés folytán fel nem számított vállalkozói díjának a megítélését [Ptk. 4. § (3) bek., 164. § (1) bek., 210. § (1) és (3) bek., 235. § (1) bek. b) pontja, (3) bek.].*

BH1978. 483. *A szállító birtokában levő importengedély tartalmáról a szerződési jognyilatkozatban közölt és a valóságnak meg nem felelő tájékoztatás lényeges körülményre vonatkozó olyan megtévesztő magatartás, amely a szerződés sikeres megtámadásának alapjául szolgálhat [Ptk. 4. § (1) és (3) bek., 207. § (3) bek., 209. § (1) bek., 210. § (4) bek.].*

BH1978. 73. *Társasutazásra kötött szerződést a kötelezett - a részvételi díj téves megjelölésére hivatkozással - egyoldalúan nem módosíthatja. A jogosult által jogfenntartással befizetett díjkülönbözet a részére mint szerződéses kötelezettség nélkül fizetett összeg visszajár (Ptk. 210. § (1) bek., 277. § (1) bek.]*

BH1978. 20. *Haszonélvezettel terhelt dolgot a tulajdonosa általában ellenérték fejében használhatja. A haszonélvezővel lakás ingyenes használatára kötött szerződés eredményes megtámadása esetén a tulajdonost terhelő lakáshasználati díj megállapításánál nem a lakbérekről szóló jogszabályok rendelkezései az irányadóak, hanem a használat ellenértékét az ingatlan fekvésére, műszaki állapotára, a tulajdonos által használt helyiségek számára, felszereltségére, beosztására, a használat módjára és az eset egyéb körülményeire figyelemmel kell megállapítani [Ptk. 155. § (1) és (2) bek., 201. § (1) bek., 210. § (3) bek., 235. § (1) bek., 237. §, 3/1971. (II. 8.) Korm. sz. r., 8/1971. (II. 10.) Korm. sz. r.].*

BH1977. 543. *Az egyik házastárs szülei által mindkét házastárs részére történt ajándékozás esetében az ajándékozási szerződést az ajándékozó szülők gyermeke is - mint az időközben meghalt szülő örököse - megtámadhatja, ha a megtámadásnak megvannak a törvényben meghatározott feltételei. Ezt az igényt a házastársi közös vagyon megosztása iránt indított perben is érvényesíteni lehet. E vonatkozásban a bíróságot tájékoztatási kötelezettség terheli [Ptk. 210. §, 235. § (2) bek., Csjt. 31. §, Pp. 3. § (1) bek., 146. § (3) bek., 292. § (1) bek., 10. sz. Irányelv 9. pontja, PK 96. sz.].*

BH1977. 432. *A vevő a szerződési nyilatkozatát megtámadhatja, ha a szerződéskötéskor tévedésben volt a gépkocsi forgalomban való részvételének időtartama és futás-teljesítménye tekintetében, és e lényeges körülményekre vonatkozó tévedését az eladónak a való tényekkel ellentétes tájékoztatása eredményezte [Ptk. 210. § (1) bek., 237. § (1), (2) bek., 368. §].*

BH1977. 275. *A tévedéssel megtett szerződési nyilatkozat nem azonos azzal az esettel, amikor valamelyik fél többet teljesít, mint amennyi a szerződés alapján járt volna. Ez utóbbi esetben a többletteljesítés a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint visszakövetelhető [Ptk. 210. § (1) bek., 361. § (1) bek.].*

BH1977. 188. *A szerződési nyilatkozat megtámadhatósága szempontjából használt gépkocsi adásvételnél lényeges körülmény az, hogy a gépkocsi motorja felújított vagy javított állapotban van-e [Ptk. 210. § (1) bek., 208., 236. §].*

A szerződés létrejötte

211. § (1) Aki szerződés kötésére ajánlatot tesz, ajánlatához kötve marad, kivéve, ha kötöttségét az ajánlat megtételekor kizárta.

(2) Az ajánlattevő kötöttségének idejét meghatározhatja. Ennek hiányában jelenlevők között vagy telefonon tett ajánlat esetében az ajánlati kötöttség megszűnik, ha a másik az ajánlatot nyomban el nem fogadja. Távollevőnek tett ajánlat esetében az ajánlati kötöttség annak az időnek elteltével szűnik meg, amelyen belül az ajánlattevő - tekintettel az ajánlatban megjelölt szolgáltatás jellegére és az ajánlat elküldésének módjára - a

válasz megérkezését rendes körülmények között várhatta. Jogszabály az ajánlati kötöttség idejét eltérően is szabályozhatja.

GK 6. szám

A gazdálkodó szervezetek közötti szerződések megkötése során az egyik fél a másik szerződő fél ajánlati kötöttségének idejét nem hosszabbíthatja meg. Ez vonatkozik arra az esetre is, ha a fél olyan tartalmú nyilatkozatot tesz, hogy kész szerződést kötni, de bizonyos határidőt kér a részletes szerződési feltételeket is tartalmazó elfogadó nyilatkozat (rendelésigazolás, megrendelés) közlésére.

Az ajánlat olyan megállapodást kezdeményező nyilatkozatot jelent, amely legalább a törvény alapján lényegesnek tekintett szerződéses elemeket tartalmazza, s egyértelműen kitűnik belőle, hogy az abban foglaltak ügyletkötési akaratot tükröznek, tehát a nyilatkozó - elfogadás esetén - azt magára nézve kötelezőnek ismeri el. E megfogalmazásból - mely a Ptk. 205. §-ának és 211. § (2) bekezdésében rögzítettekből okszerűen következik - nyilvánvaló az is, hogy nem minden szerződéskötésre vonatkozó kijelentés minősül ajánlatnak. Így nem lehet annak tekinteni egy reklám célú szórólap szétküldését még akkor sem, ha felsorolja a kibocsátó által felkínált megállapodás lényeges elemeit is. Ugyancsak nem minősíthető ajánlatnak, ha valaki tájékoztatást kér valamely szolgáltatás lehetőségéről, feltételeiről (BH1979. 375.).
Az ajánlat tételére bármelyik fél jogosult. Formája pedig attól függ, hogy jogszabály vagy a felek kifejezett megállapodása a megkötendő szerződés érvényes létrejöttét milyen alakszerűségi követelmény betartásához köti. Az (1) bekezdésből és a Ptk. 213. § (1) bekezdéséből következően olyankor, amikor az ügylet csak írásban köthető érvényesen, természetesen érvényes ajánlat is csak írásban tehető. Az ajánlat tétele és annak elfogadása ugyanis e formai szabály mellőzése esetén nem eredményezne érvényes megállapodást. Ezért mondta ki a Legfelsőbb Bíróság a XXV. számú Polgári Elvi Döntés IV. pontjában, hogy az ingatlan tulajdonjogának átruházását célzó szerződés megkötésére csak írásban lehet ajánlatot tenni. Egyébként azonban nincs akadálya annak, hogy az ajánlat szóban hangozzék el vagy ráutaló magatartással tegyék meg azt.
A felek gyakorta tájékozódnak a kívánt szerződéssel kapcsolatos kérdésekről az ügyletkötést megelőzően tárgyalás, levelezés útján. Az itt tett nyilatkozatok - a fentiekből is kitűnően - nem minősülnek ajánlatnak. Ezt mondta ki a bíróság a GK 5. számú állásfoglalás b) pontjában is rögzítve, hogy az egyezkedések során a megkötendő szerződés egyes feltételeire nézve létrejött megállapodások a feleket, illetve a szerződéses vitában eljáró bíróságot nem kötik. Az előzetes tárgyalások során tanúsított magatartás, az ott tett nyilatkozat azonban nem marad teljesen jogkövetkezmény nélkül. Ha a szerződés nem jön létre, a Ptk. 6. §-ában megkívánt feltételek fennállása mellett kártalanítási kötelezettséggel járhat, vagy a szerződéses jogvitában a megállapodás tartalmának értelmezésekor bírhat jelentőséggel.
Az ajánlattétel az ajánlattevő terhére kötöttséget keletkeztet. Annak időtartamát ezért - eltérő rendelkezés hiányában - a törvény felhatalmazásával ő jogosult meghatározni, mégpedig minden alaki kötöttség nélkül (így például ingatlan átruházásáról szóló szerződés esetében is szóban). Arra ugyanakkor egyik félnek sincs lehetősége, hogy a másik fél ajánlati kötöttségének idejét meghosszabbítsa (GK 6. számú állásfoglalás). Vonatkozik ez arra az esetre is, amikor a fél a megállapodás megkötésére hajlandó, de határidőt kér a részletes ügyleti feltételeket is tartalmazó elfogadó nyilatkozat közlésére.
Ha az ajánlatot tevő a kötöttségének idejére vonatkozó kikötéssel nem él, azt, az általános szabályok szerint kell számításba venni.
Az ajánlati kötöttség azzal jár, hogy ha a másik fél az adott időhatáron belül az ajánlatot elfogadja, a szerződés a törvény rendelkezése folytán létrejön. E szabály alól csak két eset kivétel:
- amikor a fél az ajánlati kötöttséget eleve kizárva, illetve
- a Ptk. 214. § (3) bekezdése szerint, mely a gazdálkodó szervezetek közötti ügyletkötés során a szerződés létrejöttéig az ellenszolgáltatást vállalónak megnyitja a nyilatkozat (elfogadó nyilatkozat) visszavonásának jogát.
Az ajánlat megtételével tehát függő helyzet alakul ki, mely az ajánlati kötöttség leteltével ér véget.

Az ajánlatot tevő eltérő kikötésének hiányában a jelenlévők között - vagy telefonon - tett ajánlatra a másik félnek nyomban válaszolnia kell. Ilyenkor tehát nincs lehetőség arra, hogy az ajánlat alapos mérlegelésével szülessen meg az elfogadó vagy elutasító döntés. Az ajánlatot tevő azonban a válasz megfontolására természetesen engedélyezhet határidőt. A technikai fejlődés - a távbeszélőhöz hasonlóan - több folyamatos és kölcsönös üzenetváltási módra nyújt ma már lehetőséget (fax, számítógép). Ezek az érintkezési formák azonban ennek ellenére nem esnek a jelenlévők között tett ajánlati kötöttség idejére vonatkozó rendelkezés körébe.

A távollévők esetében a kötöttség ideje attól függ, hogy a válasz megérkezése rendes körülmények között mikorra várható. Ennek meghatározásánál jelentőséget kell tulajdonítani

- az ajánlat elküldési módjának

Általános kívánalom, hogy a fél ugyanolyan formában nyilatkozzon az ajánlatra, mint ahogyan azt megkapta. Így az ajánlati kötöttség tartamának egyik meghatározó eleme - az ajánlat eljuttatásához és a válasz visszaküldéséhez szükséges idő - meglehetős pontossággal kiszámítható.

- az ajánlatban megjelölt szolgáltatás jellegének

E körben jelentőséggel bír, hogy a szolgáltatás mennyire bonyolult, milyen súlyú gazdasági érdek kielégítésére szolgál stb., hiszen ezek az adottságok döntően befolyásolják, hogy a válasz megfontolásához mennyi idő szükséges.

- A fentieken túl számos más körülmény sem hagyható azonban figyelmen kívül. Ekként mérlegelni kell például a fél személyében rejlő, s a határidő mértékére hatással lévő körülményeket is. Nyilvánvalóan eltérő az időigényessége a megfontolt nyilatkozat megtételének, ha az csak egy magánszemély álláspontjától függ, mint amikor a válasz megszületése több személy egybehangzó döntésén, esetleg egy szervezet határozatán múlik.

BH2003. 203. *I. Az ún. szándéknyilatkozat és a végleges szerződési nyilatkozat elhatárolása [Ptk. 205. § (1) bek., 211. §, 213. § (1) bek., 214. § (1) bek.].*

BH2002. 59. *I. A hagyatéki eljárás során tett anyagi jogi tartalmú nyilatkozat egyoldalúan nem vonható vissza, hanem az az általános ügyleti megtámadási alapon támadható meg [Ptk. 199. § (1) bek. 211-215. §-ok, 625. § (2) bek., PK 261. sz.].*

EBH2001. 463. *A munkaviszony közös megegyezéssel történő megszüntetésére irányuló szerződésnél az ajánlati kötöttség polgári jog szabályai alkalmazhatók. Az ajánlati kötöttség fennállása alatt az elfogadó nyilatkozat átvételének megtagadása jogellenes [Mt. 87. § (2) bek., Ptk. 211. §, 214. § (2) bek.].*

BH2001. 121. *II. Ajándékozásra tett írásbeli ajánlathoz való kötöttség megszűnése [Ptk. 211. § (2) bek.].*

BH2000. 301. *Élettársi kapcsolat fennállása alatt szerzett közös vagyon (ingatlan) megosztásánál nem a ráépítésre, hanem az élettársi közös vagyon megosztására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni [Ptk. 137. § (3) bek., 211. §, 578/G. §].*

EBH2000. 258. *A Munka Törvénykönyvében nem szabályozott kérdésben a Ptk. rendelkezése alkalmazható, ha az a munkajogi elveket nem sérti. Ehhez képest a közös megállapodást célzó nyilatkozat visszavonására az ajánlati kötöttségre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni és ennek figyelembevételével kell elbírálni, hogy a nyilatkozat elfogadása alapján létrejött-e a felek között megállapodás vagy azt megelőzően visszavonta ajánlatát a fél (Pp. 275. §, Mt. 87. §, Ptk. 211. §).*

BH1999. 305. *Biztosítási szerződésnél az ajánlati kötöttség alakulása [Ptk. 211. § (1) bek., 213. § (1) bek. 537. § (1) és (2) bek., 567. § (1) bek. és Ptké. 3. § (1) bek., 69. § (1) bek.].*

BH1998. 332. *Jogszabályba ütköző - a szolgálati lakást érintő - értékesítési ajánlat érvénytelen [Ptk. 200. § (2) bek., 211. §, 32/1969. (IX. 30.) Korm. r., 16/1969. (IX. 30.) ÉVM-MÉM-PM. r., 3/1992. (IV. 14.) Önkormányzati r.].*

BH1998. 170. *A bérlő jogutódait nem illeti meg a vételi jog, ha azt a bérlő - halála előtt - nem gyakorolta. Nem minősül a vételi jog gyakorlásának az értékesítési ajánlat közlése iránti igény bejelentése [1993. évi LXXVIII. tv. (Ltv.) 45. § (1) bek., Ptk. 211-212. §].*

BH1995. 636. *A lakáshoz csatlakozó gázvezeték kiépítésére a helyi önkormányzat nem kötelezhető, ha a gázvezeték kiépítésének lakossági részvétellel való megszervezése és kivitelezése során ezt nem vállalta [Ptk. 207. § (1) bek., 211. § (1) bek.].*

BH1995. 573. *II. Szerződés módosítására tett ajánlat elfogadásának időpontjával kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 211. § (1) bek., 213. § (1) bek., 240. § (1) bek.].*

BH1995. 293. *Ha a szerződés érvényes létrejöttéhez az írásba foglalásnál jelen levő személyeken kívül valamelyik fél részéről további személy aláírása szükséges, ez a személy az ajánlati kötöttség ideje tekintetében távollevőnek minősül. Az ajánlati kötöttség idejére vonatkozó szempontok [Ptk. 211. § (2) bek.].*

BH1985. 59. *A törvényes örökösnek a hagyatéki eljárás során tett az a nyilatkozata, amely szerint a más javára alkotott végrendeletet érvényesnek fogadja el és köteles rész iránti igényt sem érvényesít, tartalmában a végrendelet megtámadásának jogáról és a köteles részről való lemondásnak minősül. E nyilatkozat visszavonásával kapcsolatban a Ptk. 211-215. §-ai, a megtámadásra pedig az általános ügyleti megtámadásra vonatkozó rendelkezések az irányadók [Ptk. 210. §, PK 350. sz.].*

212. § (1) A jogosult - a szükséges adatok közlésével és a szükséges okiratok megküldésével - ajánlattételre felhívhatja azt, akit szerződéskötési kötelezettség terhel (kötelezett). A kötelezettnek a felhívás kézhezvételétől számított harminc napon belül kell az ajánlatát megtennie.

(2) Ha az ajánlati felhívás nem tartalmazza az ajánlattételhez szükséges adatokat, illetve okiratokat, a kötelezett a felhívás kézhezvételétől számított tizenöt napon belül köteles kérni azok pótlását. Ebben az esetben az ajánlattételi határidő a hiányok pótlásától számít.

(3) A határidőket jogszabály vagy - ha jogszabály lehetővé teszi - a felek közös megállapodással eltérően is megállapíthatják.

Az ajánlat elfogadására szóban, írásban és ráutaló magatartással egyaránt sor kerülhet. Az e tárgyú jognyilatkozat megtételének formája csupán akkor kötött, ha jogszabály rendelkezése folytán vagy a felek kifejezetten erről szóló megállapodására tekintettel kizárólag meghatározott alakiságok betartásával jöhet létre érvényesen az ügylet (Ptk. 216-217. §). A nyilatkozat elmulasztása a Ptk. 216. § (2) bekezdése szerint minősülhet csak elfogadásnak.

A jogszabályba ütköző ajánlat elfogadása nem hoz létre szerződést. A szerződéskötésre tett ajánlat ugyanis kötelező erővel bíró szerződéses nyilatkozat. Tartalmában olyannak kell lennie, hogy az arra adott elfogadó nyilatkozattal együttesen érvényes szerződés jöjjön létre. A megállapodás érvényességéhez pedig elengedhetetlen, hogy az ajánlat megfeleljen a jogszabályoknak (a Fővárosi Bíróság Polgári Kollégiumának 1997. EL. II. E. 64/3. szám alatt leközölt 18. számú jogesete).

Ha bizonytalan, hogy a nyilatkozatok eredményeként megszületett-e a szerződés, nincs akadálya annak - a Pp. 123. §-ában szabályozott feltételek fennállása mellett -, hogy e tény megállapítása iránt bármelyik fél keresettel éljen.

BH2003. 202. *II. A konszernjogi szabályok alkalmazása vonatkozásában a befolyásszerzés időpontja nem a részvénykönyvi bejegyzés, hanem a részvények megszerzésének időpontja, törvényen alapuló szerzésnél a törvény hatálybalépésének napja [Ptk. 212. §, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 180. § (4) bek., 198. § (2) bek., 288. § (1) bek., 292. § (2) és (3) bek., 295. § (1) bek., 1996. évi CXI. tv. (Ept.) 105. § (3) bek., 1996. évi CXII. tv. (Hpt.) 8. § (2) bek., 12. § (2) bek. b) és c) pont, 37. § b) pont, 1998. évi XXXIX. tv., 50/1998. (XI. 27.) AB határozat].*

EBH2002. 771. *II. A konszernjogi szabályok alkalmazása vonatkozásában a befolyásszerzés időpontja nem a részvénykönyvi bejegyzés, hanem a részvények megszerzésének időpontja, törvényen alapuló szerzésnél a törvény hatálybalépésének napja [Ptk. 212. §, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 180. § (4) bek., 198. § (2) bek., 288. § (1) bek., 292. § (2) és (3) bek., 295. § (1) bek., 1996. évi CXI. tv. (Ept.) 105. § (3) bek., 1996. évi CXII. tv. (Hpt.) 8. § (2) bek., 12. § (2) bek. b) és c) pont, 37. § b) pont, 1998. évi XXXIX. tv., 50/1998. (XI. 27.) AB határozat].*

BH2002. 59. *I. A hagyatéki eljárás során tett anyagi jogi tartalmú nyilatkozat egyoldalúan nem vonható vissza, hanem az az általános ügyleti megtámadási alapon támadható meg [Ptk. 199. § (1) bek. 211-215. §-ok, 625. § (2) bek., PK 261. sz.].*

BH1998. 170. *A bérlő jogutódait nem illeti meg a vételi jog, ha azt a bérlő - halála előtt - nem gyakorolta. Nem minősül a vételi jog gyakorlásának az értékesítési ajánlat közlése iránti igény bejelentése [1993. évi LXXVIII. tv. (Ltv.) 45. § (1) bek., Ptk. 211-212. §].*

BH1985. 59. *A törvényes örökösnek a hagyatéki eljárás során tett az a nyilatkozata, amely szerint a más javára alkotott végrendeletet érvényesnek fogadja el és köteles rész iránti igényt sem érvényesít, tartalmában a végrendelet megtámadásának jogáról és a köteles részről való lemondásnak minősül. E nyilatkozat visszavonásával kapcsolatban a Ptk. 211-215. §-ai, a megtámadásra pedig az általános ügyleti megtámadásra vonatkozó rendelkezések az irányadók [Ptk. 210. §, PK 350. sz.].*

BH1980. 51. *Az a körülmény , hogy a szerződéskötésre kötelezett szállító a megrendelések számítógépes feldolgozására tért át, nem mentesíti az ajánlattételi határidő megtartásának kötelezettsége alól [Ptk. 212. § (1) és (3) bek., 206. § (1) bek.].*

BH1979. 330. *Egymagában az a körülmény, hogy a szállító a külföldi eladót ajánlattételre felhívta és arra még nem kapott választ, nem alkalmas a teljesítési képtelenség megállapítására [Ptk. 205. § (3) bek., 206. § (1) bek., 212. § (1) bek., 11/1976. (XII. 24.) ÁH sz. rendelkezés].*

213. § (1) A szerződés jelenlevők között abban az időpontban jön létre, amikor az ajánlatot elfogadják, távollevők között pedig akkor, amikor az elfogadó nyilatkozat az ajánlattevőhöz megérkezik.
(2) Az ajánlattól eltérő tartalmú elfogadást új ajánlatnak kell tekinteni.

GK 7. szám

Az ajánlatra vonatkozó eltérő véleményt - az ajánlati kötöttségre megállapított határidőn belül - több részletben is lehet közölni.

(3) Ha a szerződés távollevők között jön létre, a szerződés létrejöttének helye az ajánlattevő lakóhelye, illetve székhelye (telephelye).

A szerződés létrejöttének időpontja attól függ, hogy az ajánlat milyen módon hangzott el. Így jelenlévők között - a nyilatkozat hatályára vonatkozó rendelkezésekkel összhangban - a szerződés az elfogadást tartalmazó kijelentéssel jön létre; távollévők esetében pedig akkor, amikor az elfogadást tartalmazó iratot (levelet, faxot, táviratot) kézhez vették.

A válasz akkor hozza létre a szerződést, ha abban az ajánlattól eltérő kikötés nincs. Amennyiben ugyanis eltérő tartalmú (például a teljesítés időpontját változtatja vagy azt előleg fizetéséhez köti stb.), a nyilatkozat új ajánlatnak minősül, s ezzel a korábbi hatályát veszti. Az ajánlatra vonatkozó eltérő vélemény egyébként - a GK 7. számú állásfoglalás szerint - a kötöttség időtartama alatt több részletben is közölhető. Nem állítható fel ugyanis olyan vélelem, hogy az eltérő véleménnyel nem érintett kikötéseket a fél az ajánlati kötöttség - s így a számára biztosított nyilatkozattételi határidő - letelte előtt elfogadta. Olyankor azonban, amikor a kapott ajánlatot a fél mindenre kiterjedően elfogadta, nincs lehetőség egy újabb véleményt tartalmazó nyilatkozat megtételére még akkor sem, ha az ajánlati kötöttség ideje nem ért véget. Az elfogadó nyilatkozattal ugyanis a szerződés létrejött.

BH2004. 108. *II. A fogyasztók széles körének védelme, vagy a jelentős nagyságú hátrány kiküszöbölése érdekében indult perben nem annak van ügydöntő jelentősége, hogy a per tárgyát érintő, jogszabályba ütköző tevékenység ellen hányan éltek kifogással, hanem annak, hogy a sérelmezett tevékenység a fogyasztók milyen körét érinti [Ptk. 200. §, 209. § (2) bek., 213. §, 217. §, 687. §, 1977. évi IV. tv., 1978. évi 2. tvr. 5. § e) pont, 1987. évi XI. tv. 61. § (2) bek., 1997. évi CXLIX. tv. 11. § (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 123. §, 270. § (2) bek. ba) pont].*

BH2003. 494. *Az ingatlan elidegenítésére kiírt pályázati felhívásban tett versenytárgyalási ajánlat elfogadása csak akkor hozza létre a szerződést, ha az elfogadás minden, a felek által lényegesnek minősített kérdésre kiterjed [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 207. § (1) bek., 213. § (1) bek., 1987. évi 19. tvr. 12. § (1) bek., 18. § (2) bek., Legf. Bír. XXV. sz. PED].*

BH2003. 203. *I. Az ún. szándéknyilatkozat és a végleges szerződési nyilatkozat elhatárolása [Ptk. 205. § (1) bek., 211. §, 213. § (1) bek., 214. § (1) bek.].*

EBH2002. 743. *Ingatlan elidegenítésére kiírt pályázati felhívásban tett versenytárgyalási ajánlat elfogadása csak akkor hozza létre a szerződést, ha az elfogadás minden, a felek által lényegesnek minősített kérdésre kiterjed [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 207. § (1) bek., 213. § (1) bek., 1987. évi 19. tvr. 12. § (1) bek., 18. § (2) bek., Legf. Bír. XXV. számú Polgári Elvi Döntés].*

BH2002. 59. *I. A hagyatéki eljárás során tett anyagi jogi tartalmú nyilatkozat egyoldalúan nem vonható vissza, hanem az az általános ügyleti megtámadási alapon támadható meg [Ptk. 199. § (1) bek. 211-215. §-ok, 625. § (2) bek., PK 261. sz.].*

BH2000. 149. *A felek akarategységének - az ajánlat eltérő tartalmú elfogadása folytán bekövetkezett - hiánya a szerződés létrejöttének akkor is akadálya, ha a felek ellentétes akarata kevésbé lényeges feltételekre vonatkozik [Ptk. 200. § (1) bek., 213. § (2) bek.].*

BH1999. 356. *Nem sért jogot a kiadó, ha az adott sajtóorgánum felfogásával, nézeteivel ellentétes vélemény közzétételét megtagadja [Alkotmány 61. § (1) bek., Ptk. 75-76. §, 78. §, 206. § (1) bek., 213. §, 339. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 3. § (1) bek.].*

BH1999. 305. *Biztosítási szerződésnél az ajánlati kötöttség alakulása [Ptk. 211. § (1) bek., 213. § (1) bek. 537. § (1) és (2) bek., 567. § (1) bek. és Ptké. 3. § (1) bek., 69. § (1) bek.].*

BH1997. 438. *Mint az ajánlattól eltérő tartalmú elfogadás, új ajánlatnak minősül, ha az elfogadó nyilatkozat a teljesítést előleg fizetéséhez és az ajánlattól eltérő határidőhöz köti [Ptk. 213. § (2) bek., 280. § (1) bek. a) pont].*

BH1995. 573. *II. Szerződés módosítására tett ajánlat elfogadásának időpontjával kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 211. § (1) bek., 213. § (1) bek., 240. § (1) bek.].*

BH1992. 706. *A szerződés létrejötte az ajánlat elfogadása esetén akkor is megállapítható, ha a megrendelő az ajánlat elfogadásával egyidejűleg a vállalkozótól szerződéstervezet megküldését kéri [Ptk. 205. § (1) és (2) bek., 213. § (1) bek., 217. § (2) bek., 395. § (1) bek.].*

BH1989. 229. *Ha a megrendelő nem tesz eleget a szállítási határidő megjelölésére vonatkozó szerződéses kötelezettségének, jogszerűen nem tagadhatja meg az egyébként szerződésszerűen felajánlott teljesítés elfogadását [Ptk. 213. § (1) bek., 389. §].*

BH1987. 446. *Ha a vállalkozó a szerződési ajánlatát módosítja, mielőtt a megrendelőnek az eredeti ajánlatra vonatkozó válaszát kézhez vette, a módosított ajánlatra tett eltérő ajánlat meghiúsítja a szerződés létrejöttét, függetlenül attól, hogy a megrendelő mikor látta el aláírásával az eredeti vállalkozási ajánlatot tartalmazó szerződéstervezetet [Ptk. 213. § (1) és (2) bek.].*

BH1986. 429. *A megrendeléstől részben eltérő szállítási ajánlat esetén - a szerződéskötés összes körülményének mérlegelésével - a szerződésnek hallgatólagosan ráutaló magatartással való létrejötte is megállapítható [Ptk. 205. §, 213. § (2) bek., 216. § (2) bek.].*

BH1985. 59. *A törvényes örökösnek a hagyatéki eljárás során tett az a nyilatkozata, amely szerint a más javára alkotott végrendeletet érvényesnek fogadja el és köteles rész iránti igényt sem érvényesít, tartalmában a végrendelet megtámadásának jogáról és a köteles részről való lemondásnak minősül. E nyilatkozat visszavonásával kapcsolatban a Ptk. 211-215. §-ai, a megtámadásra pedig az általános ügyleti megtámadásra vonatkozó rendelkezések az irányadók [Ptk. 210. §, PK 350. sz.].*

214. § (1) A szerződési nyilatkozat, ha azt szóban vagy szóbeli üzenettel tették, a másik fél tudomásszerzésével válik hatályossá; az írásban vagy távirati úton közölt nyilatkozat hatályosságához pedig az szükséges, hogy az a másik félhez megérkezzék.

(2) A még hatályossá nem vált nyilatkozatot vissza lehet vonni. A visszavonó nyilatkozatnak legkésőbb a visszavont nyilatkozattal egy időben kell a másik félhez érkeznie, illetőleg tudomására jutnia.

(3) Ha mindkét fél gazdálkodó szervezet, az ellenszolgáltatást (vételár, díj) vállaló fél a nyilatkozatát a szerződés létrejöttéig visszavonhatja, a másik fél költségeit azonban meg kell térítenie.

(4) Ha az elfogadó idejében megtett nyilatkozata az ajánlattevőhöz elkésve érkezik, az ajánlattevő köteles a másik felet haladéktalanul értesíteni arról, hogy a szerződés nem jött létre. Ha ezt elmulasztja, a szerződés létrejön.

A fenti törvényhely a szerződést eredményező nyilatkozatok (ajánlat és elfogadás) hatályáról rendelkezik. Előírásai azonban valamennyi egyoldalú címzett jognyilatkozat esetében is irányadóak.

Ez a jogcselekmény a megtétel módjától függő időpontban válik hatályossá. Ha a nyilatkozat szóban vagy szóbeli üzenet útján hangzott el, akkor a tudomásszerzéssel; írásbeli közlés esetében pedig a másik félhez való megérkezéssel. Ekként - a törvény megfogalmazásából következően - az írásban eljuttatott nyilatkozat hatályossá válik akkor is, ha arról a címzett ténylegesen és valósan nem szerez tudomást (például külföldi tartózkodás, betegség vagy csupán gondatlanság okán). A nyilatkozat megismerésének hiányából származó hátrány azonban még vétlenség esetében sem hárítható el. Nem tekinthető azonban hatályosan közöltnek a nyilatkozat, ha a szabálytalanul megcímzett postai küldemény nem kereste jelzéssel érkezik vissza (BH1996. 661.), továbbá a címzett tagadása esetén az ajánlott postai küldeményként való feladás, illetve a küldeménynek a levélszekrény útján történő kézbesítése (FPK 1995/48.).

A hatálybalépés jelentősége abban áll, hogy hozzá kötődnek a nyilatkozat megtételéhez fűződő joghatások. Így:

- ezidőtől megkezdődik az ajánlati kötöttség,

- elfogadást tartalmazó nyilatkozat esetében létrejön a szerződés,

- a hatályos nyilatkozat nem vonható vissza, a törvényi kivételeket ide nem értve.

BH2003. 203. *I. Az ún. szándéknyilatkozat és a végleges szerződési nyilatkozat elhatárolása [Ptk. 205. § (1) bek., 211. §, 213. § (1) bek., 214. § (1) bek.].*

BH2002. 59. *I. A hagyatéki eljárás során tett anyagi jogi tartalmú nyilatkozat egyoldalúan nem vonható vissza, hanem az az általános ügyleti megtámadási alapon támadható meg [Ptk. 199. § (1) bek. 211-215. §-ok, 625. § (2) bek., PK 261. sz.].*

EBH2001. 463. *A munkaviszony közös megegyezéssel történő megszüntetésére irányuló szerződésnél az ajánlati kötöttség polgári jog szabályai alkalmazhatók. Az ajánlati kötöttség fennállása alatt az elfogadó nyilatkozat átvételének megtagadása jogellenes [Mt. 87. § (2) bek., Ptk. 211. §, 214. § (2) bek.].*

BH1999. 564. *II. A pénzintézet a betétszámla-szerződést írásban mondhatja fel. A felmondásra a számlakivonat megküldése útján is sor kerülhet, feltéve, ha az a felmondás indokát - például akár a*

fedezethiányra vonatkozó utalást - tartalmazza. A felmondás hatályossá válásától kezdve a felek jogviszonyára a megbízás nélküli ügyvitel szabályai az irányadók [Ptk. 199. §, 207. § (1) bek., 214. § (1) bek., 218. § (3) bek., 486. § (3) bek.].

BH1996. 661. *Az elővásárlásra jogosulttal a vételi ajánlatot közölni kell: nem tekinthető közlésnek, ha a nem szabályosan címzett postai küldemény nem kereste jelzéssel visszaérkezik [Ptk. 145. § (2) bek., 214. § (1) bek. 373. § (1) és (5) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 83. §].*

BH1989. 25. *I. A beszámítási kifogás címzett jognyilatkozat, annak hatályosságához az szükséges, hogy a másik félhez megérkezzék. A beszámítási kifogásnak határozottnak és az ellenkövetelés megszüntetésére irányulónak kell lennie. [Ptk. 207. § (1) bek., 214. § (1) bek., 296. § (1) bek.].*

BH1988. 237. *A pénzintézethez benyújtott határidős beszedési megbízás a követelés elévülését nem szakítja meg, ha azt sem a jogosult, sem a pénzintézet a kötelezettnek nem küldi meg [Ptk. 214. § (1) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 327. § (1) bek., 408/1976. (PK 23.) MNB sz. közlemény 15. pont, 412/1987. (PK 17.) MNB sz. közlemény 132. pont].*

BH1985. 59. *A törvényes örökösnek a hagyatéki eljárás során tett az a nyilatkozata, amely szerint a más javára alkotott végrendeletet érvényesnek fogadja el és köteles rész iránti igényt sem érvényesít, tartalmában a végrendelet megtámadásának jogáról és a köteles részről való lemondásnak minősül. E nyilatkozat visszavonásával kapcsolatban a Ptk. 211-215. §-ai, a megtámadásra pedig az általános ügyleti megtámadásra vonatkozó rendelkezések az irányadók [Ptk. 210. §, PK 350. sz.].*

BH1983. 164. *A fizetési felszólítás a címzetthez való megérkezéstől függően hatályos jognyilatkozat, ezért vita estén a kézbesítés tényének és időpontjának bizonyítása nem nélkülözhető [Ptk. 214. § (1) bek.].*

FPK 1995/48. *A biztosítási szerződés felmondása akkor joghatályos, ha a felmondást a biztosító a biztosítottal közli. A felmondásnak ajánlott postai küldeményként való feladása, illetve a küldeménynek levélszekrény útján történő kézbesítése - a címzett tagadása esetén - hatályos közlésnek nem tekinthető [Ptk. 321. § (1) bek., 214. § (1) bek., 551. § (4) bek.], (41. Pf. 26.011/1993/3.)*

215. § (1) Ha a szerződés létrejöttéhez harmadik személy beleegyezése vagy hatósági jóváhagyás szükséges, ennek megtörténtéig a szerződés nem jön létre, de a felek nyilatkozatukhoz kötve vannak. Kötöttségétől bármelyik fél szabadul, ha az általa a másik féllel közölt megfelelő határidőn belül a harmadik személy a beleegyezés, illetőleg a hatóság a jóváhagyás felől nem nyilatkozik.

(2) A beleegyezés, illetőleg a jóváhagyás megtörténtével a szerződés - ha jogszabály kivételt nem tesz - megkötésének időpontjától kezdődő hatállyal jön létre.

(3) Beleegyezés, illetőleg jóváhagyás hiányában a szerződésre az érvénytelenség jogkövetkezményeit kell alkalmazni.

Napjainkban a bankkölcsön igénybevételével vásárolt ingatlanokat terhelő elidegenítési és terhelési tilalomból eredően kerül sor leggyakrabban harmadik személy hozzájárulásának beszerzésére. A hatósági jóváhagyást igénylő szerződések jelentős részében pedig gyámhatósági vagy devizahatósági engedély szükséges.

A gyakorlatban problémát jelenthet az e törvényhely hatálya alá tartozó, valamint az előszerződésnek minősülő jogügyletek elhatárolása. Helyesnek az az álláspont tekinthető, amely a törvényben elvárt és a felek szerint annak minősített minden lényeges elemre kiterjedő megállapodást nem tekinti előszerződésnek - a felek által alkalmazott elnevezés ellenére sem - csak azért, mert az a fentiek szerint valamilyen hozzájárulástól függ (BH1997. 179.).

A harmadik személy hozzájárulását vagy hatósági jóváhagyást igénylő megállapodások megkötésével a nyilatkozattól függő jogi helyzet jön létre.

Az ügyletkötő felek ezidő alatt szerződéses akarat-kijelentéseikhez kötve vannak, azt tehát nem módosíthatják és nem is vonhatják vissza. A kötöttség mindaddig fennáll, amíg a megállapodás létrejöttéhez szükséges nyilatkozatot az arra jogosult nem teszi meg vagy azt meg nem tagadja.

Ez az időtartam - különösen akkor, amikor valamely hatóság jóváhagyását kell beszerezni - hosszan elhúzódhat, s alappal sértheti valamelyik szerződő fél érdekét. Nyilvánvalóan ennek kiküszöbölése érdekében alakult ki egy olyan ügyletkötési gyakorlat, amely a beleegyezés, jóváhagyás beszerzése érdekében eljárni köteles fél személyét és a kötöttség időtartamát már a nyilatkozatra váró szerződésben előre kiköti. A törvény ilyen megállapodás hiányában is lehetőséget ad e helyzet orvoslására. Ha ugyanis a fél megfelelő határidőt biztosít a kívánt nyilatkozattételre, s ezt a másik féllel közli, a határidő eredménytelen elteltével szabadul a kötöttség alól. Ez a jogosultság bármelyik ügyletkötő felet megilleti függetlenül attól, hogy kinek az érdekkörében vált szükségessé a nyilatkozat megszerzése.

Megfelelőnek csak az olyan határidő tekinthető, amely alatt reális lehetőség nyílik a hozzájárulás vagy jóváhagyás felőli döntésre (megadására vagy megtagadására).

A kötöttség időtartama alatt a feleknek a Ptk. 205. § (4) bekezdésében foglaltaknak megfelelően kell eljárniuk. Együttműködési kötelezettségükből következően meg kell tenniük mindent annak érdekében, hogy a kívánt beleegyezés megszülessék. Aki ezzel ellentétes magatartást tanúsít, a kötöttségi idő elhúzódására alapítottan igénnyel nem léphet fel [Ptk. 4. § (4)].
A beleegyezéstől, illetve jóváhagyástól függő szerződés annak megadásával jön létre, de az ügyletkötés időpontjától kezdődő hatállyal. Ha azonban azt megtagadják, a szerződéskötés meghiúsul. Ilyenkor az érvénytelenségre vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazásával kell dönteni az ebből származó igényekről. Olyankor tehát, amikor a szükséges nyilatkozat bevárása előtt már teljesítésre is sor került, az eredeti állapotot kell helyreállítani. A költségeket és beruházásokat a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint számolhatják el a felek.
EBH2002. 659. *A névre szóló részvények részvénytársaság beleegyezéséhez kötött átruházása során a beleegyezés megszerzése érdekében követendő eljárás [1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 9. § (1) és (2) bek., 189. §, 202. § (1), (3) és (4) bek., Ptk. 215. §, 1996. évi LVII. tv. (Vtv.) 2. §, 4. § (1) bek., 1/2000. Polgári jogegységi határozat].*
BH2002. 444. *A névre szóló részvények részvénytársaság beleegyezéséhez kötött átruházása során a beleegyezés megszerzése érdekében követendő eljárás [1997. évi CXLIV. tv. 9. § (1) és (2) bek., 189. §, 202. § (1), (3) és (4) bek., Ptk. 215. §, 1996. évi LVII. tv. (Vtv.) 2. §, 4. § (1) bek., 1/2000. PJE].*
BH2002. 332. *Az illetékfizetési kötelezettség keletkezése szempontjából az elővásárlási jog gyakorlása nem minősül harmadik személy (hatóság) jóváhagyásának [1990. évi XCIII. tv. 3. § (3) és (5) bek., 19. § (1) bek., 91. § (1) bek., 1995. évi XLVIII. tv. 35. §, 53. § (1) bek., 159. § (1) bek., Ptk. 215. § (1) bek., 373. § (2) bek.].*
BH2002. 59. *I. A hagyatéki eljárás során tett anyagi jogi tartalmú nyilatkozat egyoldalúan nem vonható vissza, hanem az az általános ügyleti megtámadási alapon támadható meg [Ptk. 199. § (1) bek. 211-215. §-ok, 625. § (2) bek., PK 261. sz.].*
EBH2001. 536. *I. Részvények adásvételére vonatkozó szerződésnek a felek közös téves feltevésén alapuló megtámadása elbírálása körében irányadó szempontok [Ptk. 3. §, 4. §, 206. §, 210. § (1), (2), (3) és (4) bek., 215. §, 237. § (1) bek., 1996. évi CXI. tv. 48-53. §-ai, 1988. évi VI. tv. (a régi Gt.) 238. § (2) bek., 325. § a) pont, 328. § (2) bek.].*
BH2001. 118. *A lakásbérleti jogviszony folytatására való jogosultsághoz szükséges egy éves határidőt nem a bérlakás bérlőjével kötött tartási szerződés létrejöttétől, hanem a bérbeadó hozzájárulásának időpontjától kell számítani [Ptk. 19. § (1) bek. a) pont, 206. § (1) bek., 215. § (2) bek., 219. § (2) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. (Lt.) 32. § (1) bek. c) pont].*
BH2000. 556. *Az időközben magyar állampolgárságot szerzett külföldi által kötött kezességi szerződés annak ellenére nem érvénytelen, hogy korábban - a jogszabály által szükségessé tett - devizahatósági engedélyt a kezességvállaló nem szerezte be [Ptk. 200. § (2) bek., 215. § (1) és (3) bek., 237. § (2) bek., 1974. évi 1. tvr. 6. § (1) bek., 1995. évi XCV. tv. 89. §].*
BH2000. 260. *I. Az ingatlannak az állami tulajdonból önkormányzati tulajdonba kerülése esetében a jogszabály szerint megillető elővásárlási jog alkalmazásának feltételei [1993. évi LXXVIII. tv. (Lt.) 58. § (1) bek., 59. §, 71. § (1) bek., Ptk. 120. § (1) bek., 215. §, 332. § (1) bek., 365. § (1) bek., 579. §].*
EBH2000. 218. *A devizahatóság engedélye nélkül kötött arra a kezesi szerződésre, amelyben devizabelföldi fizetési kötelezettségének teljesítéséért devizakülföldivel szemben kezességet vállal, az érvénytelenség jogkövetkezményeit kell alkalmazni [Ptk. 215. § (3) bek., 1995. évi XCV. tv. 43. § (1) és (2) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 17. §].*
EBH2000. 194. *A jogi személy szervezeti képviselőjének képviseleti jogköre fogalmilag teljes körű, annak harmadik személyekkel szemben történő bármiféle korlátozása pedig - ha ezt a jogszabály eleve nem tiltja - csak akkor lesz hatályos, ha erről a korlátozásról a jogi személlyel szerződő harmadik személyek tudnak. [Ptk. 221. § (1) bek., 215. § (1) bek.].*
BH2000. 98. *A kiskorú törvényes képviselője által kötött adásvételi szerződés érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges. A jóváhagyás megtagadása csak közigazgatási perben támadható [Ptk. 1. § (1) bek., 5. §, 215. § (1) bek., 295. §, Pp. 324. § (2) bek. a) pont, 330. § (1) és (4) bek., 130. § (1) bek. h) pont, 157. § a) pont, 1990. évi LXV tv. 1. §, 1957. évi IV. tv. (Ae.) 3. § (3) bek., 12/1987. (VI. 29.) MM r. (Gyer.) 1. §, 61-62. §-ai]*
BH2000. 26. *A műemlék jellegű épület elidegenítéséhez is hatósági hozzájárulás szükséges [Ptk. 215. § (1) bek., 301. § (1) bek., 1964. évi III. tv. (Ét.) 2. § h) pont, 1989. évi XIII. tv. 8. § (1) bek., 1995. évi CXXI. tv. 109. § 24. pont, 30/1964. (XII. 2.) Korm. r., 11. §, 12. § (2) bek., 13. § (1) bek. a) pont, (3) és (4) bek., 1/1967. (I. 31.) ÉM r. 1. § (3) bek., 2. §, 4. § (1) bek. a) pont, 10. § (1) bek., 20. § (1) bek. a) és d) pont, 6/1992. (III. 21.) KTM r. 1. § (2) bek., 2. § (1) bek., 7. §].*

BH1999. 484. *Nem jelenti a jóhiszeműen szerzett és gyakorolt jogok sérelmét a határozat visszavonása abban az esetben, ha a fél nem volt alanya a visszavont határozat alapjául szolgáló jogviszonynak [1957. évi IV. tv. 61. §, 1972. évi 31. tvr. 17. § (1) bek., Ptk. 215. § (1) és (3) bek.].*

BH1999. 415. *I. Ha a szerződés érvényességéhez jogszabály hatósági jóváhagyást ír elő, ez a kötelezettség azonban a jogszabály hatályon kívül helyezése folytán megszűnik, a szerződést a felek kölcsönös, egybehangzó szerződési nyilatkozata megtételével létrejöttnek kell tekinteni [Ptk. 215. § (2) bek., 1992. évi LIV. tv. 20. § (1) bek. c) pont, 1995. évi XXXIX. tv. 77. § (2) bek.].*

BH1999. 415. *II. Az ügyvédi ellenjegyzés jogszabályban előírt kötelezettsége nem az adásvételi szerződés érvényességének, hanem az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésének a feltétele. Az ellenjegyzés hiánya tehát önmagában az ingatlan-adásvételi vagy az opciós szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 215. § (2) bek., 217. § (1) bek., 218. § (1) bek., 295. §, 365. § (1) és (3) bek., 375. § (1) és (3) bek., 1994. évi V. tv., 1972. évi 32. tvr. 15. § (2) bek., XXV. PED.].*

BH1999. 115. *Tartalmában összefüggő, albérletre, valamint bérleti jog későbbi időpontban történő átruházására irányuló szerződéssel összefüggő jogvita egységes elbírálása [1993. évi LXXVIII. tv. 42. § (1) bek., Ptk. 200. § (1) bek., 205. § (4) bek., 208. § (1), (3) és (5) bek., 215. § (1) bek., 19/1984. (IV. 15.) MT r.].*

BH1998. 583. *Korlátolt felelősségű társaság tagjának tulajdonában álló üzletrész kívülálló személy részére történő átruházása [1988. évi VI. tv. (Gt.) 170 §, 172. §, Ptk. 215. §].*

BH1998. 545. *I. Hatósági engedélyek hiányában az ingatlan adásvételi szerződésének és a földterület haszonbérleti szerződésének érvénytelensége [Ptk. 215. § (1) és (3) bek., 237. § (1) bek., 1964. évi III. tv., 30/1964. (XII. 2.) Korm. r. 12. § (2) bek., 73/1981. (XII. 29.) MT r. 12 §, 1/1967. (I. 31.) ÉM r. 10. § (1) bek., 20. § (1) bek.].*

BH1998. 239. *I. Nem minősül a gazdasági társaság szokásos tevékenységének a saját tagjával adásvételi szerződés kötése, ezért - ha az ilyen ügylethez a társaság taggyűlési határozattal nem járult hozzá - a szerződés érvénytelensége állapítható meg [1988. évi VI. tv. 183. § (2) bek. g) pont, 187. § (2) bek., Ptk. 215. § (1) és (3) bek., 220. § (2) bek.].*

BH1998. 188. *Ha a bíróság által kijelölt felszámoló - megbízottja útján - nem az általa felszámolandó, hanem egy másik cég nevében köt szerződést, eljárására az álképviseletről szóló jogszabályi rendelkezéseket kell alkalmazni. Ha az álképviselő útján kötött szerződés teljesítése elmarad, és az álképviselő eljárása rosszhiszeműnek bizonyul - eljárását a képviselt utóbb nem hagyja jóvá - a kijelölt felszámoló jogi személy kártérítési felelőssége fennáll [Ptk. 4. § (4) bek., 215. § (1) bek., 219. § (1)-(2) bek., 221. § (1)-(2) bek.].*

BH1997. 281. *A szerződési nyilatkozathoz való kötöttség megszüntetéséről rendelkező szerződés értelmezésével kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 207. § (2) bek., 215. § (1) és (3) bek., 240. § (3) bek.].*

BH1997. 179. *I. A megállapodást nem teszi előszerződéssé önmagában az a körülmény, hogy az ingatlan adásvételére létrejött szerződés alapján a tulajdonjog - az elidegenítési és terhelési tilalom jogosultjának hozzájárulása hiányában - nem volt bejegyezhető [Ptk. 215. § (1) és (3) bek., 237. § (1) bek.].*

BH1995. 515. *A vagyonellenőrző bizottság engedélyének hiányában a haszonbérleti szerződés érvényességének kérdése [módosított 1987. évi I. tv. 13. § (3) és (6) bek., 17/1990. (VI. 28.) BM r. 5. §, Ptk. 215. §, 7/1991. (II. 28.) ÁB hat.].*

BH1995. 48. *A biztosítási intézkedés az adós ingatlanára - az egyéb feltételek fennállása esetén - akkor is elrendelhető, ha az adós az ingatlan eladására vonatkozólag szerződést kötött, de az elővásárlásra jogosult e jogának gyakorlásáról még nem nyilatkozott, és a vevő tulajdonjogának bejegyzése az ingatlan-nyilvántartásba nem történt meg [1979. évi 18. tvr. 108. § (1) bek., 109. §, 14/1979. (IX. 17.) IM r. 73. § (1) bek., Ptk. 117. § (3) bek., 215. § (1) bek.].*

BH1994. 685. *A közkereseti társaságok esetében a tagok társaságba bevitt vagyoni hozzájárulása adásvétel tárgyát nem képezheti. A társaság tagjai vagy közös megegyezéssel vagy rendes felmondással szüntethetik meg tagsági viszonyukat. Az ilyen kilépő taggal a társaságnak el kell számolnia. A vagyoni hozzájárulás eladására irányuló szerződés semmis [1988. évi VI. tv. 77. §, 81. § (1)-(3) bek., Ptk. 205. § (2) bek., 215. § (3) bek., 1989. évi 23. tvr. 15. § (1) bek.].*

BH1994. 310. *Vegyes tulajdonú társasház pincehelyiségének bérletével kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 215. § (3) bek., 334. §, 361. § (1) bek., Pp. 51. § a) pont, 52. § (1) bek., 152. § (2) bek.].*

BH1994. 40. *A lízingszerződés - a bérletre vonatkozó szerződéstípus jellemzői mellett - más szerződéstípus - így akár ingatlanadásvételi szerződés - elemeit is magában foglalhatja. Ha a kérdéses ingatlanra vonatkozó elidegenítési és terhelési tilalom került bejegyzésre az ingatlan-nyilvántartásba, a lízingbe vevő ezen a címen jogszerűen elállhat a lízingszerződéstől [Ptk. 112. § (1) bek., 114. § (3) bek., 215. §, 237. § (1)-(2) bek., 239. § (2) bek.].*

BH1992. 655. *A felperes kártérítési követelésének megalapozottsága annak folytán, hogy az alperes a helyiségek használati jogának átengedésére vonatkozóan a felperessel kötött - hatóság által engedélyezett - szerződés teljesítését jogos ok nélkül megtagadta: a kártérítés összegének megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 215. §, (2) bek., 312. § (2) bek., 313. §].*

BH1990. 477. *III. Ha az eredeti cégbejegyzés érvénytelenségét a cég a társasági szerződésének módosításával kiküszöböli ugyan, ez azonban az Állami Vagyonügynökség jóváhagyására szorul, a Vagyonügynökség eljárásának jogerős befejezéséig függő jogi helyzet áll elő, a módosítás a cégjegyzékbe nem jegyezhető be. A függő jogi helyzet megszűnéséig - az eredetileg érvénytelen cégbejegyzés ellenére - általában nem indokolt a cég törlése [Ptk. 215. § (1)-(3) bek., 1988. évi VI. tv. 17. §, 1990. évi VIII. tv. 1. § (1) bek. a) pont, 3. §, 1989. évi 23. tvr. 21. § (1) bek., 25. § (2) bek.].*

AEÉ 1989/2. *A kisvállalkozás a társasági szerződés módosításának hatósági jóváhagyása a szerződés(kötés) módosítás időpontjára visszamenőleges hatályú. A szerződésmódosítással érintett tag tagsági viszonya is a szerződéskötés (módosítás) időpontjától veendő figyelembe. A szerződéskötés (módosítás) és annak jóváhagyása közötti időszakban az érintett tag után nem alkalmazotti, hanem általános jövedelemadó-fizetési kötelezettség áll fenn. [Ptk. 215. § (2) bek.]*

BH1988. 141. *Az államtól vásárolt lakásingatlant a jogszabály rendelkezései szerint elidegenítési és terhelési tilalom terheli, amelynek fennállta alatt az ingatlan csak az illetékes tanácsi szerv előzetes engedélyével idegeníthető el. Az előzetes engedély visszavonása azonban a már megkötött adásvételi vagy csereszerződés hatályát nem érinti [Ptk. 215. § (1) és (2) bek., 199. §, 32/1969. (IX. 30.) Korm. sz. r. 12. § (1) és (2) bek., 13. §].*

BH1987. 364. *I. Az államigazgatási határozat folytán érvénytelenné vált ingatlanbérleti (-albérleti) szerződés alapján kifizetett összegek visszakövetelésére irányuló igény elévülési ideje az érvénytelenséget okozó államigazgatási határozat jogerőre emelkedésének időpontjában kezdődik [Ptk. 215. § (3) bek., 237. § (2) bek., 327. § (1) bek., 9/1969. (II. 9.) Korm. sz. r. 5. § (1) bek. a) pont, 6/1970. (IV. 8.) ÉVM-MÉM-PM sz. r. 17. § (1) bek., 2/1969. (I. 23.) Korm. sz. r. 4. § (4) bek., 1/1972. (I. 19.) Korm. sz. r. 29. §].*

BH1986. 63. *Mezőgazdasági rendeltetésű földet csak földhivatali engedéllyel szabad mezőgazdasági termelésből más célok megvalósítására kivonni. A közületi elhelyezés mezőgazdasági rendeltetésű földre nem terjedhet ki. [1961. évi VI. tv. 2. §, Ptk. 215. §].*

BH1985. 59. *A törvényes örökösnek a hagyatéki eljárás során tett az a nyilatkozata, amely szerint a más javára alkotott végrendeletet érvényesnek fogadja el és köteles rész iránti igényt sem érvényesít, tartalmában a végrendelet megtámadásának jogáról és a köteles részről való lemondásnak minősül. E nyilatkozat visszavonásával kapcsolatban a Ptk. 211-215. §-ai, a megtámadásra pedig az általános ügyleti megtámadásra vonatkozó rendelkezések az irányadók [Ptk. 210. §, PK 350. sz.].*

BH1984. 273. *A vállalati gazdasági munkaközösség létrehozására irányuló társasági szerződés létrejöttének együttes előfeltétele a vállalat vezetőjének előzetes hozzájárulása és a hatósági jóváhagyás. A vállalati vezető csak a már megkötött szerződés ismeretében nyilatkozhat arról, hogy a szerződésben meghatározott feltételekkel hozzájárul-e a társasági szerződéshez. [Ptk. 573., 574., 215. §, 36 000/1946. (VI. 25.) IM sz. r. 11. § (2) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek., 4. § (1) bek., 20. § (3) bek.].*

BH1984. 102. *I. Ha a megállapodáshoz hatósági engedélyre volt szükség, az abból fakadó jogvita eldöntése előtt tisztázni kell, hogy a felek az engedélyt megkapták-e. Annak hiányában ugyanis a felek megállapodására az érvénytelenség jogkövetkezményeit kell alkalmazni [Ptk. 215. § (3) bek., 237. §, 238. §].*

BH1983. 206. *Jogszerűen tagadja meg a szállító az olyan termék szállítására kötött szerződés teljesítését, amelynek az alkalmazásba vételére kötelezően előírt engedély kiadásához szükséges dokumentáció nem áll rendelkezésre [Ptk. 215. § (1) és (3) bek., 6/1969. (II. 12.) ÉVM sz. r. 2. §, 7. § (4) bek.].*

BH1977. 488. *Ingatlan adásvételi szerződés létrejöttét nem lehet megállapítani, ha az OTP a javára az ingatlanra bejegyzett elidegenítési és terhelési tilalom alól felmentést nem adott [Ptk. 215. § (1) bek.].*

A szerződés alakja

216. § (1) Szerződést jogszabály ellenkező rendelkezése hiányában akár szóban, akár írásban lehet kötni. A szerződési akaratot ráutaló magatartással is kifejezésre lehet juttatni.

(2) A nyilatkozattétel elmulasztása - ha az nem ráutaló magatartás - csak akkor minősül elfogadásnak, ha ezt jogszabály rendeli, vagy ha a felek ebben megállapodtak.

Az (1) bekezdés fő szabályaként a szerződéses jognyilatkozatok bármilyen formában megtehetők: írásban, szóban és ráutaló magatartással egyaránt. A Ptk. 199. §-ából következően - eltérő előírás hiányában - ez a rendelkezés érvényesül az olyan egyoldalú jognyilatkozatok esetében is, amelyek nem a szerződéskötési

folyamat részeként jelennek meg (díjkitűzés, joglemondás stb.). A valóságban azonban gyakrabban kerül sor a létrejött ügylet írásbafoglalására, mint ahogy azt - a fentiekből következően kivételesen - jogszabály rendeli. Az írásbeli formát sokszor a megállapodás összetett, bonyolult volta, jelentősége, a nem természetes személy fél működéséből eredő szükséglet indokolja, gyakorta azonban az ügyletből származó viták miatt szükséges bizonyítás megkönnyítése vagy a teljesítés biztosítása érdekében ragaszkodnak ahhoz a felek.
A szerződéssel kapcsolatos jogvitákban a nézetkülönbség sokszor abból ered, hogy létrejött-e egyáltalán megállapodás a felek között, illetve ha igen, milyen tartalommal. A ráutaló magatartás ugyanis - aktív cselekvéssel vagy éppen passzivitást tanúsítva - szóbeli nyilatkozat nélkül közvetíti a szerződéses vagy egyéb jogügyleti akaratot. Egy magatartás sokféle üzenetet hordoz, számos indoka lehet. Joghatás kiváltására azonban csak az alkalmas, amelyből az arra irányuló akarat az általános élettapasztalat szerint a másik fél által kétségtelenül felismerhető volt. A ráutaló magatartás nem hoz létre szerződést, ha a felek magatartása - önmagában vagy a korábbi tárgyalásokkal, az ügyletkötés körébe eső körülményekkel együtt - nem fejezi ki a megegyezést a szerződés lényeges, vagy bármelyik fél által lényegesnek minősített pontjaiban. Amennyiben a szerződés lényeges feltételei a felek között nem tisztázottak, a teljesítés, az előkészítő intézkedés nem tekinthető szerződést létrehozó ráutaló magatartásnak (BH1994. 330.).
A ráutaló magatartással megtett jognyilatkozat kiterjesztően nem értelmezhető. Olyankor tehát amikor egy szolgáltatás osztható, a részleges beleegyezésre utaló magatartásból az egészre következtetni nem lehet (Legfelsőbb Bíróság G. törv. III. 31 162/1976.).
A ráutaló magatartással kifejezett akaratnyilatkozat is csak akkor hatályos, ha arról a másik fél tudomást szerzett [Ptk. 214. § (1); Legfelsőbb Bíróság 2. G. 30 226/ 1973.].
A (2) bekezdés rendelkezéséből következően a hallgatást elutasításként kell értékelni, amennyiben az ráutaló magatartásnak nem minősül, vagy jogszabály, illetve a felek megállapodása erről másként nem rendelkezik. Így:
- A hallgatás csak abban az esetben minősülhet ráutaló magatartásnak, ha az kétséget kizáróan kifejezi a szerződés létrehozására, illetőleg módosítására irányuló akaratot (BH1987. 365.).
- A hallgatáshoz a törvénytől eltérő joghatás akkor fűzhető, ha ebben mindegyik érdekelt fél kifejezetten megállapodott. Nincs tehát lehetőség arra, hogy egyikük az általa tett ajánlat - tehát egyoldalú nyilatkozat - alapján a szerződést megkötöttnek tekintse annak közlésével, hogy ha a másiktól meghatározott időn belül választ nem kap, az elfogadásnak minősül.
BH2003. 282. *II. Az engedményezés nincs alakszerűséghez kötve, és az sem kizárt, hogy a felek az engedményezésre, illetve annak elfogadására irányuló akaratukat ráutaló magatartással fejezzék ki [Ptk. 216. § (1) bek., 328. § (1) bek.].*
BH2003. 194. *A bérleti díjnak a szerződés lejárta utáni elfogadása nem értékelhető a bérleti jogviszony határozatlan időre szóló módosítására irányuló szerződési akaratnak, csupán a használat ellenértékének elfogadásaként értékelhető, ha a tényekből és nyilatkozatokból a másik fél által is felismerhető a szerződés megkötésével ellentétes szándék [Ptk. 216. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 45. § (2) bek., 120. § (1) bek. b) pont].*
EBH2002. 623. *A szerződés megerősítésének minősül, ha a korlátozottan cselekvőképes a cselekvőképessé válása után az érvénytelenség jogkövetkezményeinek érvényesítésével indokolatlanul késlekedik. (Ptk. 19. §, 14. §, 216. §)*
BH2002. 494. *I. A visszavásárlási kötelezettséggel forgalmazott részvények esetén a kibocsátó bank és az általa megbízott forgalmazó egyetemleges kártérítési felelőssége körében irányadó szempontok [Ptk. 4. § (4) bek., 198. § (1) bek., 216. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 350. § (1) bek., 1990. évi V. tv. 2. § (1) bek., 1996. évi CXI. tv. (a továbbiakban: Ept.) 219. § (1) bek., 296. § a) pont, 1996. évi CXII. tv. 3. § h) és i) pont, 11. § a) pont, 90. §, 1988. évi VI. tv. 266. § (2) és (4) bek., 1997. évi CXLIV. tv. 223. §, 266. § (2) és (4) bek., 267. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 61. § (4) bek., 62. § (2) bek.].*
BH2002. 436. *Ha a tulajdonos az épületet birtokba veszi, és a fűtést sem ő, sem a szolgáltató nem kapcsolja ki, a közüzemi szerződés ráutaló magatartással a szolgáltatás igénybevételével is létrejöhet [Ptk. 387. §, 388. § (1) bek., 216. § (1) bek., 1998. évi XVIII. tv. 3. § (1) bek., 34. § (3) bek. 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 5. §].*
BH2002. 229. *Az élettársi kapcsolat fennállása alatt vásárolt ingatlannak az ingatlan-nyilvántartásba egyenlő arányban történt bejegyzése esetén a szerződés megtámadása nélkül lehet az eltérő szerzési arányra hivatkozással közös vagyon megosztása iránti igényt érvényesíteni [Ptk. 578/G. § (1) bek., 200. § (1) bek., 207. § (2) bek., 216. § (1) bek., 32/1969. (IX. 30.) Korm. r. 5. § (1) bek. a) és c) pont, 8. § (3) bek., 16/1969. (IX. 30.) ÉVM-PM-MÉM r. 7. § (1) bek., 11. §].*

BH2002. 138. *A szerződést a felek ráutaló magatartással módosíthatják. A szerződésben kikötöttől eltérő összegű rendszeres juttatás folyósítása azonban önmagában nem bizonyítja, hogy a fél ráutaló magatartással módosítani kívánta a szerződést [Ptk. 205. § (1) bek., 216. § (1) bek., 240. § (1) bek.].*

BH1999. 254. *Temetési szolgáltatásokat nyújtó vállalkozók közötti jogviszony elbírálása [Ptk. 216. § (1) bek., 315. §., 10/1970. (IV. 17.) ÉvM-EüM. r. 1. § (1) bek., 14. § (1) bek., 15. § (2) bek.].*

BH1998. 277. *A kezességvállalás elfogadása ráutaló magatartással is történhet [Ptk. 216. § (1) bek., 272. § (1)-(2) bek., 273. § (1)-(2) bek.]*

BH1998. 123. *Az írásban kötött szerződés módosítására tett ajánlat elfogadása ráutaló magatartással [Ptk. 216. § (1) bek., 217. § (2) bek., 240. §, 423. §].*

BH1998. 16. *A személyfuvarozási szerződési feltételeket az utasok ráutaló magatartással elfogadhatják. Ennek következtében azok a közlekedési vállalat és az utasok között létrejött ügylet feltételévé válnak. Ez pedig a Ptk. rendelkezéseibe nem ütközik [Ptk. 200. § (1) bek., 216. § (1) bek., 29/1991. (XII. 9.) Önkormányzati rendelet 4. §].*

BH1997. 297. *A korlátolt felelősségű társaság ügyvezetője képviseleti jogának korlátozása harmadik személlyel szemben hatálytalan, ha azonban a társasági szerződés értelmében a cégjegyzéshez mindkét ügyvezető - együttes - aláírása szükséges, az olyan szerződés, amelyet csak az egyik ügyvezető írt alá, érvénytelen [1988. évi VI. törvény 43. §, 199. §, Ptk. 216. § (1) bek., 218. §].*

BH1997. 283. *Erre irányuló megállapodás hiányában az írásban kötött vállalkozási szerződés elszámolása tárgyában létrejött szerződés nincs írásbeliséghez kötve [Ptk. 216. § (1) bek., 217. § (1)-(2) bek., 218. § (3) bek.].*

BH1996. 584. *Ráutaló magatartások összességének értékelése a szerződés létrejöttének megállapítása során [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 216. § (1) bek., 389. §].*

BH1996. 212. *A jognyilatkozat adására irányuló kötelezettség teljesítése bírósági ítélettel való pótlásának feltételei [Ptk. 205. § (1) bek., 216. § (1) bek., 295. §, 1992. évi II. tv. (Át.) 33. § (3) bek., 5/1969. (VII. 12.) KPM r.].*

BH1996. 97. *II. Az életközösség megszűnésétől eltelt hosszú időnek - az egyik fél elköltözése esetén - jelentősége van a használatra vonatkozó megállapodás megítélésénél [Csjt. 31/B. § (4) bek., Ptk. 216. § (1) bek.].*

BH1995. 401. *Szerződés módosítására irányuló ráutaló magatartás esetén a szerződési akarat vizsgálata [Ptk. 207. § (1) bek., 216. §, 240. § (1) bek.].*

BH1995. 216. *A lakásbérleti jogviszony szerződéssel való megszüntetésével kapcsolatban keletkezett jogvita elbírálásának egyes szempontjai [Ptk. 4. §, 201. § (1) bek., 216. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. (R.) 86. § (1)-(4) bek., 88. § (1) bek.].*

BH1995. 108. *Kezességgel feltételes és jövőbeni követelés is biztosítható. A kezességvállaló nyilatkozat érvényesen csak írásban tehető, a kezesség elfogadásához azonban ilyen írásbeli nyilatkozat nem szükséges, az szóban vagy ráutalás formájában is megtehető [Ptk. 216. § (1) bek., 272. § (2) bek., Pp. 196. § (1) bek.].*

BH1995. 42. *Az üzlethelyiség bérletére vonatkozó szerződés annak írásba foglalása nélkül is létrejön, ha a felek az írásba foglalást a szerződés érvényességének feltételeként nem kötötték ki. A törvényben meghatározott egyéb feltételek fennállása esetén az ilyen szerződés bírósági úton való módosításának is helye lehet [Ptk. 216. § (1) bek., 217. § (1) és (2) bek., 241. §].*

BH1995. 23. *Az ajándékozási és a gondozási szerződés elhatárolásának egyes kérdései [Ptk. 4. § (4) bek., 216. § (1) bek., 579. § (1) bek., 582. §, 589. § (2) bek.].*

BH1994. 330. *A ráutaló magatartás mint szerződést keletkeztető tény ismérvei [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 216. § (1) bek., GK 5.].*

BH1993. 631. *Kezességet csak írásban lehet érvényesen vállalni. A kezességi szerződés érvényessége azonban nincs írásbeli alakhoz kötve, a kezesség vállalásának elfogadása ezért más módon - így szóban vagy ráutaló magatartással - is történhet [Ptk. 216. § (1) bek., 272. § (1) és (2) bek. 274. § (2) bek. c) pont].*

BH1993. 442. *Az ingyenes védjegyhasználatra vonatkozó szerződési kikötés ráutaló magatartás formájában is módosítható. A védjegyhasználat ellenértéke (díja) nemcsak pénzfizetéssel, hanem például oly módon is kiegyenlíthető, ha csak a használó szállításai biztosítják a védjegytulajdonos jelenlétét, s ezáltal védjegyének fenntartását olyan országokban, ahová ő egyébként nem szállít [Ptk. 216. § (1) bek., 241. §, 1969. évi IX. tv. 8. §).*

BH1993. 374. *Ha a felek a kötendő szerződés érvényességét az ellenérték egy részének letétbe helyezéséhez kötik, a szerződés módosításához pedig írásbeli alakot kívánnak meg, ráutaló magatartással - s a letétbe helyezés helyett váltó átadásával - az alapszerződés érvényes létrejötte s ehhez képest a szerződésmódosítás érvényes volta nem állapítható meg [Ptk. 216. § (1)-(2) bek., 217. § (1)-(2) bek.].*

BH1993. 311. *I. A késedelmi kamat mértékét a felek - a tényleges teljesítést megelőzően - ráutaló magatartással is meghatározhatják [Ptk. 205. § (1) bek., 216. § (1) bek.].*

BH1992. 594. *A bérleti szerződésnek a felmondási idő lejárta előtt, közös megegyezéssel való megszüntetése nem állapítható meg azon az alapon, hogy a bérleti szerződés felmondását követően a bérlő a bérelt dolgot a bérbeadónak visszaadta, és ezt a bérbeadó elfogadta [Ptk. 216. § (1) bek., 319. § (1) bek.].*

BH1992. 482. *A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés az írásba foglalás elmulasztása esetében is érvényes, ha bármelyik fél a szerződésből származó kötelezettségeit teljesítette. A szerződés létrejötte azonban írásba foglalás hiányában a megállapodástól eltérő feltételekkel történt részteljesítés alapján nem állapítható meg [Ptk. 216. § (1) bek., 418. § (2) bek.].*

BH1991. 282. *A szerződés megkötésére irányuló szándék elhatárolása a szerződéstervezet hallgatólagos elfogadásától és a szerződés ráutaló magatartás utján való létrejöttétől [Ptk. 216. §].*

BH1991. 28. *Az előszerződés ráutaló magatartással is módosítható. Az előszerződésnek ráutaló magatartással történt módosítására okot adó körülmények utóbb, a szerződés megkötése megtagadásának alapjául nem szolgálhatnak [Ptk. 208. § (5) bek., 216. § (1) bek., 240. § (1) bek.].*

BH1990. 24. *Ha a szállító a szerződésben - az anyag és energia áremelkedése esetére ki is köti az árváltoztatás jogát, egyoldalú nyilatkozatával a szerződésnek az árral kapcsolatos rendelkezése nem módosul. A szerződésben megjelölt feltétel - az anyag- és energia-árváltozás - bekövetkeztének bizonyítása nélkül a megrendelő hallgatása nem tekinthető az áremelés ráutaló magatartással való elfogadásának [Ptk. 216. § (2) bek., 226. § (4) bek., GK 36.].*

BH1987. 365. *A hallgatás csak abban az esetben minősülhet ráutaló magatartásnak, ha az kétséget kizáróan kifejezi a szerződés létrehozására, illetőleg módosítására irányuló akaratot [Ptk. 216. § (2) bek.].*

BH1987. 319. *I. A mezőgazdasági termelőszövetkezet keretében működő szakcsoport elnökének egyszemélyes szóbeli nyilatkozatával is létrehozható szerződés, hacsak a vonatkozó szerződésre jogszabály nem ír elő kötelezően írásbeli alakot [Ptk. 216. § (1) bek., 27/1981. (IX. 5.) MT sz. r. 16. § (3) bek.].*

BH1986. 456. *A szolgálati találmánnyal rendelkező munkáltatót illeti meg a döntés abban a kérdésben, hogy valamely szolgálati találmánynak minősülő műszaki megoldást szabadalmaztatni kíván-e vagy sem. Ha a munkáltató sem a szabadalomra, sem a találmányra nem tart igényt, hozzájárulása esetén a találmánnyal a feltaláló, illetőleg a jogutódja rendelkezhet. Ennek a hozzájárulásnak kifejezettnek és határozottnak kell lennie. Igy az a körülmény, hogy a munkáltató szabadalmi bejelentést nem tett, nem jelenti egyúttal annak ráutaló magatartással való kifejezését, hogy a találmányra nem tart igényt és hozzájárul ahhoz, hogy a találmánnyal, illetőleg a szabadalommal a feltaláló rendelkezzék [Szt. 9. § (2) bek., Ptk. 216. § (1) bek.].*

BH1986. 429. *A megrendeléstől részben eltérő szállítási ajánlat esetén - a szerződéskötés összes körülményének mérlegelésével - a szerződésnek hallgatólagosan ráutaló magatartással való létrejötte is megállapítható [Ptk. 205. §, 213. § (2) bek., 216. § (2) bek.].*

BH1986. 242. *A vállalkozó árajánlatának az elfogadása, a teljesítési határidővel való megállapodás és a kivitelezés megkezdése olyan ráutaló magatartás, amelynek alapján a vállalkozási szerződést akkor is létrejöttnek kell tekinteni, ha az árajánlat elfogadására az ajánlati kötöttség határidejének lejárta után került sor [Ptk. 216. § (1) bek., 300. § (2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek., 41. §].*

BH1985. 391. *Ráutaló magatartással létrejöttnek kell tekinteni a vállalkozási szerződést, ha a vállalkozónak a díjfelszámítás feltételeire vonatkozó és véleményeltérés ellenére is fenntartott ajánlatát a megrendelő újból már nem kifogásolta, a munka elvégzéséhez hozzájárult és a teljesítést elfogadta [Ptk. 216. § (1) bek.].*

BH1984. 158. *Vasúti magánkocsi megsérüléséért való felelősség elbírálásánál - un. beállítási szerződés eltérő kikötése hiányában - a polgári jog általános kártérítési szabályait kell alkalmazni [Ptk. 318., 339., 355., §, 205. § (1) bek., 216. § (1) bek., 3/1960. (V. 13.) KPM sz, rendelettel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 11. cikk 1. § 1. pont, 55. cikk 2. §, V. sz. melléklet 1. cikk 1., 2. és 3. §-a, 5. cikk 1. §-a, 14. cikk 1., 2., 5. és 6. §-a, 16. cikk 1., 2. §-a].*

BH1982. 287. *A lakcím bejelentésben feltüntetett jogcímből még nem következik a bérleti jogviszony létrejötte. Nem állapítható meg a bérleti jogviszony abban az esetben, ha a tulajdonos lakásának egy részét ingyenes használatra úgy adja át, hogy a lakás használója vállalja a tulajdonos gondozását és ápolását [1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 45. § (1) bek., 103. § (1) bek., 119 § (1) bek., 3/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 2. § (1) bek., 20. § (3) bek., 1/1971. (II. 8.) ÉVM sz. r. 90. §, Ptk. 216. § (1) bek.].*

BH1982. 101. *Az a gazdálkodó szervezet, amelynek tudnia kell, hogy a termékre a szállítási szerződés nem jött létre, ennek ellenére import utján szükségtelenül szerez be hozzá anyagot, nem tekinthető jóhiszeműnek, és nem érvényesíthet a Ptk. 6. §-a alapján kártérítési igényt [Ptk. 6. §, 216. § (2) bek., 339. §].*

BH1982. 19. *A bérmunkára kötött szerződésre nem a szállítási, hanem a vállalkozási szerződés szabályait kell alkalmazni [Ptk. 205. § (1) és (2) bek., 216. § (1) bek., 389. §].*

BH1981. 326. *Az a tény, hogy a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés kötelezettje a termeket a szerződésben kikötött ártól eltérően a megrendelő újabb árajánlatának megfelelően számlázza, a szerződés módosításaként értékelhető [Ptk. 216. § (1) bek., 240. § (1) bek., 418. § (2) bek.].*

BH1980. 126. *I. A haszonélvezeti jog alapítására irányuló szerződés érvényességét jogszabály nem köti írásbeli alakhoz [Ptk. 216. § (1) bek.].*

BH1980. 27. *Építési munka kivitelezésének a költségvetéstől eltérő anyaggal való elvégzésében történt megállapodás - az egységár változására vonatkozó tájékoztatás esetén - az ellenérték tekintetében is a szerződés módosítását jelenti [Ptk. 240. § (1) bek., 216. § (1) bek.].*

BH1979. 375. *Tájékoztatás kérése valamely szolgáltatás lehetőségéről és feltételeiről nem minősíthető ajánlatnak, igy az arra adott válasz nem hozza létre a szerződést [Ptk. 6. §, 205. § (1) bek., 216. § (2) bek., 299. § (1) bek., GK 14. sz.].*

BH1978. 471. *II. A szerzőnek a mű felhasználásáért járó díjazásról való lemondását a törvény nem köti írásbeli alakhoz [1969. évi III. tv. 13. § (3) bek., Ptk. 216. § (1) bek.].*

BH1978. 246. *Nem lehet szívességi vagy jogcím nélküli lakáshasználónak tekinteni azt a személyt, aki a lakás használatát a tulajdonostól (haszonélvezőtől) nem bér, hanem a lakás fenntartási költségeinek viselése ellenében szerezte meg, ha ezek a szolgáltatások elérik, vagy megközelítik a lakbér mértékét. Ha pedig a lakáshasználat ily módon - tartós jelleggel - állandósul, a felek ráutaló magatartása alapján a lakásbérleti szerződés létrejötte megállapítható [Ptk. 216. § (1) bek., 434. §].*

BH1977. 162. *Ha a felek korábbi véleményeltérésük ellenére későbbi ráutaló magatartásukkal a vállalkozási szerződés fennállására vonatkozó kölcsönös és egybehangzó akaratukat kifejezték, ezáltal azt is kinyilvánították, hogy avéleményeltérésben foglalt feltételeket nem tekintették lényegesnek, ezért a szerződés létrejöttét meg kell állapítani [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 3., 7. §, Ptk. 216. §, GK 5. sz.].*

BH1977. 20. *Ha a közös tulajdon megszüntetése esetén a volt tulajdonostárs a lakásban benn marad és ezért kisebb összegű megváltási árat kap, a bérlővel azonos jogállás illeti meg, tehát nem lehet őt jogcím nélküli lakáshasználónak tekinteni [1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 45. § (1) bek., 71. §, Ptk. 216. § (1) bek.].*

217. § (1) Jogszabály a szerződésre meghatározott alakot szabhat. Az alakiság megsértésével kötött szerződés - ha jogszabály másként nem rendelkezik - semmis.

(2) A felek által kikötött alak csak akkor feltétele a szerződés érvényességének, ha kifejezetten ebben állapodtak meg. Ilyen esetben a teljesítésnek vagy egy részének elfogadásával a szerződés akkor is érvényessé válik, ha az alakiságot mellőzték.

A szerződés, illetve egyoldalú jognyilatkozat jogszabály - gyakorta éppen a Ptk. - rendelkezése folytán csak meghatározott alakban jöhet létre. Ilyenkor - sajátos formai követelményként - általában a megállapodás (jognyilatkozat) írásba foglalását kívánja meg a törvény (például tartozás-elismerés, a bankhitel szerződés stb.). Esetenként azonban különleges (minősített) okirat elkészítését is előírja, nevezetesen csak

- az ügyvéd vagy jogtanácsos által ellenjegyzett (például társasági vagy társasházi alapító okirat), illetve

- a közokirati formát (bírósági eljárás nélkül végrehajtható kézizálog szerződés esetében) fogadja el.

A kötelező alakszerűség kivételes szabály, azt tehát kiterjesztően értelmezni nem lehet. Ennek megfelelően - noha kezesség vállalásra csak írásban kerülhet sor - a kezesség elfogadása például minden alaki kötöttség nélkül megtehető (BH1995. 108).

A törvény érvényességi kellékként rendeli alkalmazni az elvárt különleges alakot, amikor kimondja, hogy - eltérő szabályozás hiányában - az alakiság megsértésével kötött szerződés semmis. Az érvénytelenség jogkövetkezménye alól természetesen csak jogszabály adhat felmentést. A feleknek csupán a semmisség orvoslására nyílhat lehetősége. Ezért külön vizsgálatot érdemel, milyen hatással van az alaki szabálysértéssel létrejött megállapodás érvényességére az a tény, hogy

- utóbb azt a felek a megkívánt alakban rögzítették. Egyértelmű a gyakorlat abban, hogy a később írásba foglalt ügylet a szóbeli megállapodás időpontjára visszamenő hatállyal nem bír, azt az írásba foglalás időpontjában létrejött új megállapodásnak kell tekinteni. Az alaki hiba utólagos írásba foglalással tehát nem orvosolható. Annak azonban nincs akadálya - amennyiben ebből vita támad -, hogy ilyenkor a bíróság a megállapodást érvényessé nyilvánítsa, az érvénytelenségi ok megszüntetésére figyelemmel [Ptk. 237. § (2)].

- a felek annak alapján teljesítettek.

Eltérő jogszabályi rendelkezés hiányában nem orvosolja az érvénytelenséget ez a körülmény sem. A mezőgazdasági termékértékesítési szerződések vonatkozásában azonban a törvény e megállapítással ellentétben, mintegy kivételként rögzíti, hogy az írásba foglalás elmulasztása esetén is érvényes a megállapodás, amennyiben annak alapján a teljesítésre sor került [Ptk. 418. § (2)].

Különleges alaki szabály alkalmazását a felek is kiköthetik. Kifejezett e tárgyú megállapodás hiányában azonban ez érvényességi kellékként nem értékelhető. Olyankor, amikor a formai követelmény a felek

nyilatkozatán alapul, az annak megsértésével létrejött megállapodás érvényessége nemcsak a törvényben nevesített teljesítéssel, de lényegében bármilyen más ráutaló magatartással is orvoslást nyerhet. Nincs ugyanis akadálya annak, hogy a kötendő ügylet alakszerűségéről szóló megállapodástól - mely alaki szabály betartásához nyilvánvalóan nem kötött - a felek közös akarattal eltérjenek.

BH2004. 108. *II. A fogyasztók széles körének védelme, vagy a jelentős nagyságú hátrány kiküszöbölése érdekében indult perben nem annak van ügydöntő jelentősége, hogy a per tárgyát érintő, jogszabályba ütköző tevékenység ellen hányan éltek kifogással, hanem annak, hogy a sérelmezett tevékenység a fogyasztók milyen körét érinti [Ptk. 200. §, 209. § (2) bek., 213. §, 217. §, 687. §, 1977. évi IV. tv., 1978. évi 2. tvr. 5. § e) pont, 1987. évi XI. tv. 61. § (2) bek., 1997. évi CXLIX. tv. 11. § (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 123. §, 270. § (2) bek. ba) pont].*

BH2004. 9. *Az alakiság megsértéséből eredő érvénytelenség megállapítása és jogkövetkezményeinek alkalmazása szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a szerződés írásba foglalása miért, illetve kinek az érdekkörében bekövetkezett ok miatt maradt el [1993. évi LXXVIII. tv. 2. § (1) és (5) bek., Ptk. 193. § (1) bek., 217. § (1) bek.].*

BH2002. 266. *A biztosító társaság képviseletében eljáró alkuszt együttműködési kötelezettség terheli, amely kiterjed a biztosítási szerződéssel kapcsolatos alaki követelményekről való tájékoztatásra is [Ptk. 205. § (4) bek., 217. § (1) bek., 219. § (1) bek., 223. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 537. § (1) bek., 1995. évi XCVI. tv. (Bt.) 32. § (1) és (3) bek.].*

BH2001. 426. *A lakáscsere-szerződés érvényességéhez annak írásba foglalása szükséges; az alakiság megsértésével kötött szerződés semmis [Ptk. 217. § (1) bek., 218. § (3) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 29. § (1) bek.].*

BH2001. 369. *A vételi jog gyakorlásáról szóló egyoldalú jognyilatkozatnak nem kell megfelelnie az ingatlan-nyilvántartási jogszabályokban a tulajdonjog bejegyzése alapjául szolgáló okirattal szemben támasztott alaki követelményeknek [Ptk. 217. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 15. § (1) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM. r. 76. §].*

BH2001. 121. *I. Az ingatlanajándékozási előszerződés érvényességéhez annak írásba foglalása szükséges [Ptk. 208. § (1) bek., 217. § (1) bek., 579. § (2) bek.].*

BH2000. 67. *Jelzálogszerződés kötésére csak a zálogtárgy tulajdonosa tehet ajánlatot. Ha nem a tulajdonos tesz ajánlatot, ez az írásba foglalandó zálogszerződés létrejöttét megakadályozza [Ptk. 205. §, 217. § (1) bek., 218. § (1) bek., 266. § (2) bek., XXV. PED].*

BH1999. 415. *II. Az ügyvédi ellenjegyzés jogszabályban előírt kötelezettsége nem az adásvételi szerződés érvényességének, hanem az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésének a feltétele. Az ellenjegyzés hiánya tehát önmagában az ingatlan-adásvételi vagy az opciós szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 215. § (2) bek., 217. § (1) bek., 218. § (1) bek., 295. §, 365. § (1) és (3) bek., 375. § (1) és (3) bek., 1994. évi V. tv., 1972. évi 32. tvr. 15. § (2) bek., XXV. PED.].*

BH1998. 480. *Érvénytelen az önkormányzati lakásra vonatkozó bérleti szerződés, ha nem a rendelkezésre jogosult képviselő-testület döntött a hasznosításról, illetve ha azt a felek az alakiság megsértésével kötötték [Ptk. 200. § (2) bek., 217. § (1) bek., 237. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 2. § (5) bek., 31. § (1) bek.].*

BH1998. 123. *Az írásban kötött szerződés módosítására tett ajánlat elfogadása ráutaló magatartással [Ptk. 216. § (1) bek., 217. § (2) bek., 240. §, 423. §].*

BH1997. 283. *Erre irányuló megállapodás hiányában az írásban kötött vállalkozási szerződés elszámolása tárgyában létrejött szerződés nincs írásbeliséghez kötve [Ptk. 216. § (1) bek., 217. § (1)-(2) bek., 218. § (3) bek.].*

BH1995. 468. *Gyermektartásdíj ellenében a házastársi közös vagyoni igényről való lemondás alakisága [Csjté. 8. § (1) bek., Ptk. 19. § (1) bek., 217. § (1) bek., Pp. 195. § (1) bek.].*

BH1995. 466. *A családjogi törvény 1986. évi módosítása előtt kötött, a közös vagyon megosztására irányuló szerződések alaki feltételei [1986. évi IV. tv. 9. §., Csjt. 27. § (1)-(2) bek., 1952. évi 23. tvr. (Csjté.) 8. §, Ptk. 217. § (1) bek., PK 96. sz.].*

BH1995. 341. *Gondozásra és ellátásra kötött szerződés módosításával és felmondásával kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 200. §, 217. § (2) bek., 240. § (2) bek.].*

BH1995. 42. *Az üzlethelyiség bérletére vonatkozó szerződés annak írásba foglalása nélkül is létrejön, ha a felek az írásba foglalást a szerződés érvényességének feltételeként nem kötötték ki. A törvényben meghatározott egyéb feltételek fennállása esetén az ilyen szerződés bírósági úton való módosításának is helye lehet [Ptk. 216. § (1) bek., 217. § (1) és (2) bek., 241. §].*

BH1994. 129. *Művészi fényképek felhasználására az alakiságok megsértésével kötött érvénytelen szerződés hatályossá nyilvánításánál irányadó szempontok [Ptk. 217. § (1) bek., 237. § (2) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 27. §, 53. § (1) bek., 8/1970. (VI. 24.) MM. r. 2. § (4) bek.].*

BH1994. 22. *Lexikon megírására és szerkesztésére kötött szerződés érvényességének, teljesítésének és a szerződéstől való elállásnak egyes kérdései [Ptk. 217. § (1) bek., 298. § a) pont, 316 § (1) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 4-5. §, 29. §, 9/1969. (XI. 29.) MM r. (Szjt. V.) 23. § (1) bek., 1/1970. (III. 20.) (2) bek., 17. § (1) bek.]*

BH1993. 565. *A reklámfilm elkészítésére vonatkozóan szóban kötött szerződés mint megfilmesítési szerződés az alakiság megsértése miatt semmis, ezért a szerződésnek a határozathozatalig terjedő hatályossá nyilvánítása mellett a felek szolgáltatásait el kell számolni [Ptk. 217. § (1) bek., 237. § (2) bek., 1969. évi III. tv. 3. § és 27. §, 12/1970. (VI. 30.) MM r. 2-3. §].*

BH1993. 374. *Ha a felek a kötendő szerződés érvényességét az ellenérték egy részének letétbe helyezéséhez kötik, a szerződés módosításához pedig írásbeli alakot kívánnak meg, ráutaló magatartással - s a letétbe helyezés helyett váltó átadásával - az alapszerződés érvényes létrejötte s ehhez képest a szerződésmódosítás érvényes volta nem állapítható meg [Ptk. 216. § (1)-(2) bek., 217. § (1)-(2) bek.].*

BH1993. 296. *Az alakiság megsértésével kötött felhasználási szerződés alapján történt teljesítés esetén a szerzői jogdíj összegével azonos térítésre tarthat igényt a szerző [1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 27. §., Ptk. 217. § (1) bek., 237. § (2) bek., 8/1970. (VI. 24.) MM r. 2 § (4) bek.].*

BH1993. 295. *Tárgya szerint szerzői jogi felhasználási szerződésnek minősül a szerzői műre vonatkozóan szóban kötött szerződés akkor is, ha az alakiság megsértése miatt az érvénytelenség szabályainak alkalmazására kerül sor [1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 13. §, 27. § Ptk. 217. § (1) bek., 237. § (2) bek., 9/1970. (VI. 25.) MM r. 2. § (4) bek.].*

BH1992. 706. *A szerződés létrejötte az ajánlat elfogadása esetén akkor is megállapítható, ha a megrendelő az ajánlat elfogadásával egyidejűleg a vállalkozótól szerződéstervezet megküldését kéri [Ptk. 205. § (1) és (2) bek., 213. § (1) bek., 217. § (2) bek., 395. § (1) bek.].*

BH1992. 632. *A szerzői jogi törvény hatálya alá tartozó számítógépi programalkotás felhasználása tárgyában a szerződést megkötni és lényeges kikötéseit módosítani írásban kell [1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 27. §, Ptk. 205. §, 217. §, 240. §].*

BH1986. 18. *I. Jogi személyek gazdasági társasági létesítésére irányuló társasági szerződésére is alkalmazni kell a szerződés megkötésére vonatkozó általános szabályokat. A jogszabályban előírt alakiság megsértésével kötött szerződés - ha jogszabály másként nem rendelkezik - semmis. [Ptk. 568. §, 217. § (1) bek.].*

BH1986. 18. *II. A gazdasági társaságra vonatkozóan jogszabály nem ír elő olyan alakiságot, hogy a társasági szerződést ügyvédi munkaközösség vagy jogtanácsos által ellenjegyzett okiratba kell foglalni [Ptk. 568. §, 217. § (1) bek.].*

BH1985. 264. *A jogszabály által rendezett kérdésekben a feleknek nem kell megállapodniuk, ezért az írásba foglalás sem követelhető meg. [Ptk. 573., 574. §, 205. § (2) bek., 217. § (1) bek., 218. § (1) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek.].*

BH1979. 363. *Ugyanabban az okiratban - a végrendelkezés kivételével - több jogügyletet egybe lehet foglalni. Így mód van az adásvételi szerződésnek, valamint egy olyan szerződésnek egy okiratba való foglalására, amellyel a leszármazók a várt örökség jogi sorsát rendezik akként, hogy az egyik leszármazó az örökségből nem részesedik, ezzel szemben viszont az örökhagyó tartásához nem járul hozzá, hanem a tartást és a gondozást a másik leszármazó és a házastársa teljesíti [Ptk. 217. §, 603. § (1) bek., 644. §].*

VB1997. 8. *Amennyiben jogszabály a szerződésre meghatározott alaki követelményt nem ír elő, illetve a felek meghatározott alaki feltételekben nem állapodtak meg, a szerződés módosításának érvényességét nem érinti az, hogy azon egyik fél részéről csak egy képviseleti joggal rendelkező személy aláírása szerepel annak ellenére, hogy az alapszabály szerint a cégjegyzéshez két képviseletre jogosult aláírása szükséges. Nem érinti tehát ilyen esetben a szerződésmódosítás érvényességét az sem, hogy azon a dátumot nem a valóságnak megfelelően tüntették fel [Ptk. 217. § (1)-(2) bek., 221. § (1) bek., 296. §].*

218. § (1) Ha jogszabály vagy megállapodás írásbeli alakot rendel, legalább a szerződés lényeges tartalmát írásba kell foglalni.

(2) Ha az írásbeli alakot jogszabály rendeli, és a szerződő fél nem tud vagy nem képes írni, a szerződés érvényességéhez közokirat vagy teljes bizonyító erejű magánokirat szükséges.

(3) Ha jogszabály vagy a felek megállapodása a szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, az ilyen alakban kötött szerződés megszüntetése vagy felbontása is csak a megszabott alakban érvényes. A szerződésnek a megszabott alak mellőzésével történt megszüntetése vagy felbontása is érvényes, ha az annak megfelelő tényleges állapot a felek egyező akaratából létrejött.

A törvény a jogszabályban előírt, vagy a felek megállapodásában kikötött írásbeli alak formai és tartalmi elemeit részletesen nem határozza meg.

Az írásba foglalás alaki feltételeit a Ptké. 38. § (1)-(2) bekezdése rögzíti. Kimondja, hogy

- több példányban készült szerződés esetében elegendő, ha mindegyik fél csak a másiknak szánt példányt írja alá,
- eltérő rendelkezés hiányában a levél vagy táviratváltás és a távgépírón történt üzenetváltás útján létrejött megegyezés is írásba foglalásnak minősül. Az elektronikus aláírásról szóló 2001. évi XXXV. törvény 28. §-a a fenti módozatokat kiegészítve írásbeli alakban létrejött szerződésnek ismeri el 2001. november 1. napját követően a külön törvényben meghatározott maradandó eszközzel, így különösen a fokozott biztonságú elektronikus aláírással aláírt okirat útján létrejött megegyezést is. Az elektronikus aláírás akkor minősül fokozott biztonságúnak, ha
a) alkalmas az aláíró azonosítására és egyedülállóan hozzá köthető,
b) olyan eszközzel hozták létre, mely kizárólag az aláíró befolyása alatt áll,
c) a dokumentum tartalmához olyan módon kapcsolódik, hogy minden - az aláírás elhelyezését követően az iraton, illetve dokumentumon tett - módosítás érzékelhető. E feltételek meglétét a szolgáltató az általa kibocsátott tanúsítvánnyal igazolja.
Egyes jogviszonyokban azonban - így az öröklési jogi (Ptk. 598-694. §), valamint a Csjt. szerinti jogviszonyokban - a törvény nem teszi lehetővé, hogy a felek az elektronikus formán kívüli dokumentumokat mellőzve, csak elektronikus aláírást használjanak fel, illetve készítsenek iratot, vagy dokumentumot.
A gyakorlat számára a Legfelsőbb Bíróság az ingatlan-átruházási szerződés érvényességéről szóló XXV. számú Polgári Elvi Döntése adott - más ügyeltekre is megfelelően alkalmazható - iránymutatást az írásbeli alakról. A döntésből ekként általánosítható, hogy:
- A fenti törvényhely követelményének - eltérő rendelkezés hiányában - megfelel az olyan okirat, amely a teljes bizonyító erejű magánokirattal vagy a közokirattal szemben támasztott követelményeket nem elégíti ki. Nem érvényességi kellék tehát, hogy az okiratot keltezéssel - a szerződéskötés helyének és idejének feltüntetésével - lássák el, illetve az sem, hogy ügyleti tanúk működjenek közre.
- A szerződés érvényességét nem érinti, ha az a szerződő felek külön okiratba foglalt nyilatkozatával jön létre.
Az alakiságra vonatkozó általános szabálytól való eltérés alapulhat akár jogszabályon, akár a felek megállapodásán is.
Jogszabályon alapuló eltérést nevesít a § (2) bekezdése, amikor kimondja, hogy ha a szerződő fél nem tud, vagy nem képes írni, a szerződés érvényességéhez annak körokiratba, vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalása (lásd a Pp. 195-196. §-ait) szükséges. A törvényi rendelkezésből kitűnően azonban e minősített írásbeli alak csak akkor érvényességi feltétele a jogügyletnek, ha az írásbeli formát jogszabály írja elő (pl. ingatlanra vonatkozó adásvételi szerződés).
A Ptké. 38. §-ának 2001. november 1. napjától hatályos új (3) bekezdése értelmében a felek nem csak abban állapodhatnak meg, hogy a szerződés érvényességét írásbeli alakhoz kötik, de abban is, hogy melyik módozat alkalmazásával kell azt teljesíteni.
Az írásbeli alakot rendelő érvényességi feltétel irányadó az adott szerződés módosítására, kiegészítésére, megszüntetésére, felbontására is, azaz e jognyilatkozatok is csak akkor érvényesek, ha annak megtételére a szerződésre irányadó alaki szabályok betartásával került sor. Ez alól a törvény a szerződő felek egyező akaratát előtérbe helyezve, arra az esetre szabályoz kivételt a § (3) bekezdésében, ha a szerződés megszüntetésére vagy felbontására került sor az előírt alak mellőzésével.
A Ptké. 38. §-ának 2001. november 1-től számozásában módosított (4) bekezdése alapján a közokirati forma minden más alakszerűséget pótol. Ezért például ha a felek a szerződés érvényességét teljes bizonyító erejű magánokirati formához kötötték, nem hivatkozhat a fél az elállás érvénytelenségére, ha azt a másik nem ebben a formában, hanem közokiratba foglaltan közölte.
Az írásba foglalás tartalmi követelménye körében a törvény mindössze egy kívánalmat nevesít, nevezetesen azt, hogy legalább a szerződés lényeges pontjait rögzítse az okirat.
A már hivatkozott XXV. számú Polgári Elvi Döntés elvi iránymutatásában foglaltak nem csak az ingatlan-átruházási szerződésre, de más ügyeltekre is megfelelően alkalmazhatóak. Ennek értelmében a szerződés érvényes létrejöttéhez szükséges és egyben elegendő, ha abból kitűnik
- a felek személye és ügyleti pozíciója bármely módon (magából a szövegből, az aláírásból, vagy egyébként az irat tartalmából),
- az adott jogügylet létrehozására vonatkozó akaratnyilvánítás (nevesített megjelölés nélkül vagy bármilyen elnevezés mellett, de úgy, hogy az az okirat tartalmából a valós akaratnak megfelelően, aggálytalanul megállapítható legyen),
- az ügylet tárgya (legalább olyan módon, hogy ha az teljes pontossággal magából az okiratból nem is tűnik ki, de a felek előtt - az abban rögzített utalásból, a megállapodás megkötésének körülményeiből, vagy a teljesítésre irányuló magatartásukból - kétségtelen legyen),

- az ellenszolgáltatás vagy az ingyenesség.
A fenti elemeken túl azonban nem szükséges a megállapodás egyéb kikötéseit írásba foglalni még akkor sem, ha azt a felek lényegesnek minősítik (például a foglalóra vonatkozó megállapodás) kivéve, ha az adott kikötés érvényességét a felek az írásba foglalástól tették függővé.
A Ptk. 205. § (2) bekezdéséből következően nem kell tartalmaznia a szerződésről készült okiratnak azokat a kérdéseket sem, amelyeket jogszabály rendez. E körben ugyanis a felek megállapodása sem szükséges ahhoz, hogy a szerződés létrejöjjön (BH1985. 264.).
BH2001. 426. *A lakáscsere-szerződés érvényességéhez annak írásba foglalása szükséges; az alakiság megsértésével kötött szerződés semmis [Ptk. 217. § (1) bek., 218. § (3) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 29. § (1) bek.].*
BH2001. 168. *I. Létre nem jött haszonbérleti szerződés esetén az ingatlan tulajdonosa a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint tarthat igényt a földhasználat ellenértékeként térítésre (Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (1) és (2) bek., 218. § (1) bek., 361. §, 452. § (3) bek.].*
BH2000. 458. *A franchise-szerződés felmondása esetén alkalmazandó szabályok [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 218. § (3) bek., 319. § (1)-(2) bek., 321. § (1) bek.].*
BH2000. 299. *Ha az írásbeli alakot jogszabály rendeli, és a fél nem tud vagy nem képes írni, közjegyzői hitelesítés nélkül is érvényes az okirat, ha a fél azt kézjegyével ellátta, és a kézjegynek tőle származását két tanú aláírásával igazolja. A kézjegy hiányát azonban nem pótolja az, ha a fél nevét az okiratra - akár az ő kérésére - más személy rávezette [Ptk. 218. § (2) bek., 586. § (2) bek., Pp. 196. § (1) bek. c) pont].*
BH2000. 214. *I. A polgármester az önkormányzat képviselőjeként jár el - ha a képviselő-testület ettől eltérően nem rendelkezik -, ezért a polgármester által harmadik személyekkel szemben vállalt kötelezettség - pl. garanciavállalás - érvényességéhez az önkormányzat jegyzőjének ellenjegyzésére nincs szükség [Ptk. 36. § (2) bek., 37. § (1) bek., 218. §, 249. §, 273. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 9. § (1) bek., 1991. évi XX. tv. 139. § d) pont, 140. § (1) bek. k) pont, 1992. évi XXXVIII. tv. 66. §, 100. § (1)-(3) bek.].*
BH2000. 67. *Jelzálogszerződés kötésére csak a zálogtárgy tulajdonosa tehet ajánlatot. Ha nem a tulajdonos tesz ajánlatot, ez az írásba foglalandó zálogszerződés létrejöttét megakadályozza [Ptk. 205. §, 217. § (1) bek., 218. § (1) bek., 266. § (2) bek., XXV. PED].*
BH1999. 564. *II. A pénzintézet a betétszámla-szerződést írásban mondhatja fel. A felmondásra a számlakivonat megküldése útján is sor kerülhet, feltéve, ha az a felmondás indokát - például akár a fedezethiányra vonatkozó utalást - tartalmazza. A felmondás hatályossá válásától kezdve a felek jogviszonyára a megbízás nélküli ügyvitel szabályai az irányadók [Ptk. 199. §, 207. § (1) bek., 214. § (1) bek., 218. § (3) bek., 486. § (3) bek.].*
BH1999. 522. *Ha jogszabály egy adott szerződésre nem, a felek megállapodása pedig csak a szerződés változtatására, kiegészítésére ír elő írásbeli alakot, a szerződés szóbeli felmondása is érvényes [1993. évi LXXXI. tv.-nyel, valamint az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 6. § (2) bek., 27. § (2) bek. a) pont, Ptk. 218. § (3) bek., Pp. 141. § (6) bek., 164. § (1) bek.].*
BH1999. 415. *II. Az ügyvédi ellenjegyzés jogszabályban előírt kötelezettsége nem az adásvételi szerződés érvényességének, hanem az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésének a feltétele. Az ellenjegyzés hiánya tehát önmagában az ingatlan-adásvételi vagy az opciós szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 215. § (2) bek., 217. § (1) bek., 218. § (1) bek., 295. §, 365. § (1) és (3) bek., 375. § (1) és (3) bek., 1994. évi V. tv., 1972. évi 32. tvr. 15. § (2) bek., XXV. PED.].*
BH1999. 204. *Ha az ún. szigorú (fix) lejárat nem következik egyértelműen a szolgáltatás rendeltetéséből, a feleknek az ilyen határidő tűrésében meg kell állapodniuk, e megállapodás tényét a perben a jogosultnak kell bizonyítania [Ptk. 205. § (2) bek., 218. § (3) bek., 244. §, 300 §].*
BH1999. 69. *Az öröklési szerződés kizárólag az örökhagyó részéről tartalmaz végrendelkezést, ezért az írásbeli magánvégrendelet érvényessége szempontjából az írni, olvasni tudás alaki követelményei kizárólag az örökhagyó vonatkozásában vizsgálandók [Ptk. 218. § (1) és (2) bek., 624. § (3) bek., 655. § (2) bek., 656. §, Pp. 196. § (1) és (3) bek.].*
BH1998. 506. *A munkaviszonnyal kapcsolatos jognyilatkozatok alakiságára és az alakiság elmulasztásának körülményeire a Munka Törvénykönyvében foglaltak az irányadók. A Polgári Törvénykönyv meghatározott rendelkezése a joghasonlóság elve alapján akkor alkalmazható, ha a Munka Törvénykönyve az adott kérdésben nem tartalmaz tételes szabályt, és a polgári jogi szabály alkalmazása nem vezet a munkaviszonyra vonatkozó elvekkel ellentétes eredményre [1992. évi XXII. törvény 6. § (1) és (2) bek., Ptk. 218. § (3) bek.].*
BH1998. 384. *I. Az alakiság jelentősége a biztosítási szerződés megszűntének megállapításánál [Ptk. 200. § (1) bek., 218. § (1) bek., 537. § (1) bek.].*

BH1998. 349. *A szerződés létrejötte pontos időpontjának a szerződésben való feltüntetése a szerződésnek nem lényeges tartalmi eleme, ennek hiányában - ha azt valamelyik fél kifejezetten nem minősítette lényeges feltételnek - a szerződés létrejötte megállapítható [Ptk. 205. § (2) bek., 218. § (1) bek.].*

BH1997. 303. *A megbízási szerződés felmondása esetén a megbízó a szerződésben kikötött felmondási időt követő időszakra vonatkozóan kifizetett díjat jogosult visszakövetelni [Ptk. 218. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 361-362. §, 474. § (3) bek., 478. § (3) és (4) bek., 479. § (2) bek., 481. § a) pont, 1983. évi 4. tvr. 8. § (2) bek.].*

BH1997. 297. *A korlátolt felelősségű társaság ügyvezetője képviseleti jogának korlátozása harmadik személlyel szemben hatálytalan, ha azonban a társasági szerződés értelmében a cégjegyzéshez mindkét ügyvezető - együttes - aláírása szükséges, az olyan szerződés, amelyet csak az egyik ügyvezető írt alá, érvénytelen [1988. évi VI. törvény 43. §, 199. §, Ptk. 216. § (1) bek., 218. §].*

BH1997. 288. *II. A szerződés megszűnése után a biztosítási díj puszta átutalása nem hozza létre a biztosítási szerződést [Ptk. 537. § (1)-(2) bek., 218. § (1) bek.].*

BH1997. 283. *Erre irányuló megállapodás hiányában az írásban kötött vállalkozási szerződés elszámolása tárgyában létrejött szerződés nincs írásbeliséghez kötve [Ptk. 216. § (1) bek., 217. § (1)-(2) bek., 218. § (3) bek.].*

BH1994. 363. *Az ingatlan tulajdonjogának átruházására irányuló szerződés érvényes létrejöttének tartalmi követelményei [Ptk. 218. § (1) bek., 365. § (1) és (3) bek., Legfelsőbb Bíróság XXV. sz. polgári elvi Döntés].*

BH1992. 458. *A teljes bizonyító erejű magánokirat előttemező tanúja a nevének aláírására nem képes fél névaláírójaként is eljárhat [Ptk. 218. § (2) bek., Pp. 196. § (1) bek.].*

BH1992. 241. *A szerződő fél írástudásának, illetve írásra való képességének vizsgálata a szerződés alaki érvényessége szempontjából [Ptk. 218. § (1)-(2) bek., Pp. 196. § (3) bek.].*

BH1990. 178. *A munkáltató által a munkavállaló lakásépítéséhez nyújtott anyagi támogatásra vonatkozó megállapodás alakszerűségi követelményei [48/1982. (X. 7.) PM-ÉVM r. 4. § (4) bek., Ptk. 218. § (1) bek., 1960. évi 11. tvr. 38. § (2) bek.].*

BH1987. 279. *A hagyatéki eljárás során hivatalból vizsgálni kell a hagyatékátadás alapjául megjelölt jognyilatkozatok érvényességét. A hagyatékkal szemben tulajdoni igényt bejelentő személy részére megfelelő határidőt kell biztosítani arra, hogy tulajdonjogát az ingatlannyilvántartásba bejegyezzék. Ha ez eredményes lesz, és egyéb vagyon nincs, úgy a hagyatéki eljárást meg kell szüntetni, és a feleket jogaik érvényesítési lehetőségéről tájékoztatni kell. [Ptk 207. § (2) bek., 218. § (1) bek., 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. (HE) 50. § (1) bek., 64. § (2) bek., 32. § (2) bek.]*

BH1986. 195. *Ha nem lényeges szerződési feltételt módosító szóbeli megállapodásra hivatkozó levélre a másik szerződő fél nem válaszol, a szerződést akkor is ráutaló magatartással módosítottnak kell tekinteni, ha jogszabály a szerződésre írásbeliséget tesz kötelezővé [Ptk. 216. é (2) bek., 218. § (1) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 3. §].*

BH1985. 264. *A jogszabály által rendezett kérdésekben a feleknek nem kell megállapodniuk, ezért az írásba foglalás sem követelhető meg. [Ptk. 573., 574. §, 205. § (2) bek., 217. § (1) bek., 218. § (1) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek.].*

Ptké. 37. §

Ptké. 38. § (1) Ha az okiratot több példányban állítják ki, a szerződés akkor is érvényes, ha mindegyik fél csak a másik félnek szánt példányt írja alá.

(2) Ha jogszabály a szerződés érvényességéhez írásbeli alakot rendel, jogszabály eltérő rendelkezése hiányában írásbeli alakban létrejött szerződésnek kell tekinteni a levélváltás, a táviratváltás és a távgépírón történt üzenetváltás, továbbá a külön törvényben meghatározott maradandó eszközzel tett nyilatkozatváltás - így különösen fokozott biztonságú elektronikus aláírással aláírt okirat - útján létrejött megegyezést.

(3) Ha a szerződésre a felek megállapodása rendel írásbeli alakot, a felek megállapodása kiterjedhet arra is, hogy az írásba foglalás követelményét a (2) bekezdés szerinti módok közül melyik alkalmazásával kell teljesíteni.

(4) A közokirat minden más alakszerűséget pótol.

BH1999. 366. *Tartási szerződéssel kapcsolatban állított érvénytelenségi okok vizsgálatánál irányadó körülmények [Ptk. 17. §, 18. §, 200. § (2) bek., 201. §, 202. §, 586. § (1) és (2) bek., 658. § (1) bek., 1991. évi XLI. tv. 117. § (3) bek., Ptké. 38. § (3) bek., Pp. 206. §].*

EBH1999. 97. *II. A tartási szerződés esetében - a szerződés szerencse jellege folytán - a feltűnő értékaránytalanság nem eredményez érvénytelenséget, így az uzsora megállapítása sem jöhet szóba [Ptk. 201. § (2) bek., 202. §, 586. § (2) bek., Ptké. 38. § (3) bek., 1991. évi XLI. törvény 117. § (3) bek.]*

BH1990. 178. *A munkáltató által a munkavállaló lakásépítéséhez nyújtott anyagi támogatásra vonatkozó megállapodás alakszerűségi követelményei [48/1982. (X. 7.) PM-ÉVM r. 4. § (4) bek., Ptk. 218. § (1) bek., 1960. évi 11. tvr. 38. § (2) bek.].*

XIX. fejezet

A képviselet

219. § (1) Más személy (képviselő) útján is lehet szerződést kötni, vagy más jognyilatkozatot tenni, kivéve ha jogszabály szerint a jognyilatkozat csak személyesen tehető meg. Cselekvőképes személyt korlátozottan cselekvőképes személy is képviselhet.

(2) A képviselő cselekménye által a képviselt válik jogosítottá, illetőleg kötelezetté.

A jognyilatkozatok - eltérő rendelkezés hiányában - személyesen és képviselő útján egyaránt megtehetők. Így például váltó átruházására, leszámítolására, az abban szereplő jogosultságok érvényesítésére nemcsak személyesen, de képviselő közreműködésével is sor kerülhet (BH1994. 148; BH1993. 181.). Néhány esetben azonban a jogszabály a nyilatkozat jogszerűségét csak személyes eljárás esetében ismeri el, így a végrendelet vagy a házasságkötésre vonatkozó akarat-kijelentés megtételénél. A Ptk. 85. § (1) bekezdése - csekély törvényi kivételtől eltekintve - a személyhez fűződő jogok érvényesítését köti a jogában megsértett személyes nyilatkozattételéhez. E körben azonban - az előbbi példáktól eltérően - képviseltnek természetesen van helye.

A képviselet alapulhat

- törvényen, illetve ebből eredő hatósági rendelkezésen. Így törvényes képviselő például a szülő, a gyám vagy a gondnok, aki a kiskorú gyermek, a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen nagykorú nevében jár el. De törvényes képviselő a Ptk. 31. § (6) bekezdése értelmében például az igazgató vagy a Ptk. 36. § (2) bekezdéséből kitűnően a költségvetési szerv vezetője is.

- jogügyleten (megbízáson, meghatalmazáson)

- nem természetes személy alapszabályán, szervezeti szabályzatán, vagy alapító okiratán (szervezeti képviselet).

A különféle képviseleti formák nem különülnek el szigorúan egymástól, hiszen adott esetben a törvényes képviselő egyben szervezeti képviselő is lehet (például az állami vállalat igazgatója).

A képviselő ebbeli jogosultságát eltérő törvényi rendelkezés vagy ügyleti kikötés hiányában harmadik személyre átruházhatja. Így például a megbízott a feladatából származó szerződéskötéshez más személy közreműködését veheti igénybe [Ptk. 475. § (1)]. Az Rt. igazgatójának írásbeli meghatalmazásával a cégnyilvántartásban fel nem tűntetett képviselő is jogszerűen járhat el a szervezet képviselőjeként (BH1996. 19.).

Egy személy egy időben többféle képviseletet is elláthat. Nem kizárt ezért adott esetben az sem, hogy egy Kft. szervezeti képviselője, azaz ügyvezető igazgatója - aki cég tagjának képviseletében nem járhat el - a közös tulajdonú üzletrész tulajdonostársainak képviselőjeként tevékenykedjék (Legfelsőbb Bíróság Cgf. VII. 32 608/1994.).

A Ptk. előírásai alapján - szemben a Pp. lényegesen szigorúbb elvárásaival - képviselő bárki lehet, aki nem cselekvőképtelen. A képviselt kockázatára, nevében eljárhat tehát korlátozottan cselekvőképes személy is: ekként a 14. és 18. életév közötti, kiskorú valamint az a nagykorú, akit a bíróság cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezett. E minőségükben tehetnek olyan jognyilatkozatokat is, amelyeket saját ügyleteikben - a törvény rendelkezése folytán - nem.

Képviselő nem csak természetes személy lehet. Ilyenkor a képviseletből származó teendőket az adott szervezet képviselője látja el.

A képviselő eljárásának joghatása az, hogy az általa végzett jogcselekmény eredményeként a képviselt válik jogosítottá, illetve kötelezetté. Olyankor azonban, amikor valaki képviseleti joggal nem rendelkező személlyel (álképviselővel) szerződik, ez nem következik be. Ilyenkor a szerződés teljesítése nem, csupán kártérítés követelhető (Ptk. 221. §). Ennek megfelelően például ha a biztosító és az ügynöke közötti megállapodás értelmében az ügynököt nem lehet a társaság képviselőjének tekinteni, az ügynök és a fél által aláírt biztosítási szerződés, csak a fél ajánlatának minősül (BH1995. 297.).

A kifejtettekből kitűnően a képviseleti jog igazolása, illetve vizsgálata, igen nagy jelentőséggel bír a jognyilatkozatok tétele kapcsán. Azt a képviseleti jog formájához igazodva indokolt minden esetben megvizsgálni a jognyilatkozat tétele előtt. A képviselő ekként személyi igazolvány, alapszabály, alapító okirat, meghatalmazás stb. bemutatására köteles. Önmagában az a tény, hogy valaki az egyik szerződő fél

(gazdálkodó szervezet) dolgozója és e cég bélyegzőjét is birtokolja, még nem igazolja a képviseleti jogosultságot (BH1987. 281.). Ha a képviseleti jog igazolására a kívülálló harmadik személy felhívása ellenére nem kerül sor, a már megtett nyilatkozat hatálytalan.

BH2002. 318. *I. A szerződésnek a korlátolt felelősségű társaság taggyűlése általi jóváhagyása a társaság belső ügye, ezért kívülálló harmadik személlyel szemben a taggyűlési jóváhagyás hiányára nem lehet hivatkozni [Ptk. 139. §, 148. §, 219. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 183. § (2) bek. g) pont, (3) bek., 199. § (2) bek., XXV. PED].*

BH2002. 266. *A biztosító társaság képviseletében eljáró alkuszt együttműködési kötelezettség terheli, amely kiterjed a biztosítási szerződéssel kapcsolatos alaki követelményekről való tájékoztatásra is [Ptk. 205. § (4) bek., 217. § (1) bek., 219. § (1) bek., 223. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 537. § (1) bek., 1995. évi XCVI. tv. (Bt.) 32. § (1) és (3) bek.].*

BH2002. 235. *II. Az állam mint jogi személy csak mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet polgári jogi szerződés, polgári jogviszony részese. A felek mellérendeltségéből, egyenrangúságából következően reá ugyanúgy kihatnak az állam közigazgatási, közjogi funkciójából fakadó eljárásai, intézkedései, esetleges mulasztásai, mint a jogviszony többi alanyára [1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 2. § (1) bek., 9. § (1) bek., 35. §, 37. § (1) bek., 70/A. § (1) bek., Ptk. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 4. § (4) bek., 7. § (1) bek., 28. § (1) és (3) bek., 198. § (1) és (2) bek., 200. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 219. § (2) bek., 227. § (1) bek., 300. §, 312. § (1) és (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 1. § (1) és (2) bek., 4. §, 157/1995. (XII. 26.) Korm. r., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 9. §, 12. § (2) bek., 12/A. §, 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31. §, 33. § (1) bek., 35. §, 42. § (1) bek., 151/1996. (X. 1.) Korm. r. 4. §, 1997. évi CXLVI. tv. 34. §].*

EBH2001. 542. *I. A szövetkezet tagja nemcsak személyesen vehet részt a határozatok meghozatalában, szavazati jogát képviselője útján is gyakorolhatja [Ptk. 219. § (1) bek., 1992. évi I. tv. (Szvt.) 2. § (1) bek., 22. § (1) bek., 45. § (1) bek. c) pont, 61. § (2) bek.].*

BH2001. 483. *A szerződésnek a taggyűlés által történő jóváhagyása a társaság belső ügye. Kívülálló harmadik személlyel szemben a jóváhagyás hiányára nem lehet hivatkozni. A jóváhagyás elmaradása a harmadik személlyel kötött szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 200. § (2) bek., 219. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 183. § (2) bek. g) pont, 197. §, 199. § (2) bek.].*

BH2001. 134. *II. A kézbesítési meghatalmazott jogállása nem azonos a Ptk.-ban szabályozott képviselettel [Ptk. 219. § (1) és (2) bek., 221. § (3) bek., 1988. évi VI. tv. 17. §, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 9. § (2) bek., 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 19. § (1) bek., 23. § (1) és (2) bek.].*

BH2001. 118. *A lakásbérleti jogviszony folytatására való jogosultsághoz szükséges egy éves határidőt nem a bérlakás bérlőjével kötött tartási szerződés létrejöttétől, hanem a bérbeadó hozzájárulásának időpontjától kell számítani [Ptk. 19. § (1) bek. a) pont, 206. § (1) bek., 215. § (2) bek., 219. § (2) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. (Lt.) 32. § (1) bek. c) pont].*

BH2000. 417. *Önálló cselekvősége esetén a felszámolót terhelő polgári jogi felelősség elbírálásánál a károsultak közrehatásának vizsgálata [Ptk. 7. §, 192. § (3) bek., 219. § (1) bek., 339. §, 340. §, 1986. évi 11. tvr. (Ftvr.), 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 54. §].*

BH2000. 196. *Az ügyvédi iroda felelőssége az ügyvédjelölt által a munkaviszonyával összefüggésben okozott kárért [Ptk. 219. § (1) bek., 220. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH2000. 115. *II. Meghatalmazás nemcsak a másik félhez, de a képviselőhöz intézett nyilatkozattal is joghatályosan létesíthető. A meghatalmazás attól függetlenül érvényes, hogy azt az ellenérdekű féllel közölték-e [Ptk. 219. § (1) bek., 221. § (1) bek., 222. §, Pp. 196. § (1) bek. d) pont].*

BH2000. 69. *Az önkormányzati közgyűlés elnöke mind az önkormányzatnak, mind az önkormányzat hivatali apparátusának képviseletére jogosult. Az önkormányzat hivatali apparátusának dolgozóját felhatalmazhatja arra, hogy az önkormányzat nevében harmadik személlyel szerződést kössön. Ilyen felhatalmazás esetén a megbízott által kötött szerződés érvénytelensége - a képviseletre vonatkozó szabályok megsértése miatt - nem állapítható meg [Ptk. 200. § (2) bek., 219. § (2) bek., 221. § (1) bek., 223. § (1) bek., 237. § (2) bek., 301. § (1) és (4) bek., 389. §, 685. § c) pont, 1991. évi XXXII. tv., 1992. évi XXIII. tv. 21. § (2) bek., 4/1991. (II. 13.) PM r. 3. § (1) bek., 16. §].*

EBH1999. 35. *I. A felszámoló nem vásárolhatja meg az általa tartott nyilvános értékesítésen az adós gazdálkodó szervezet vagyontárgyait akkor sem, ha ezt törvény nem tiltja [1991. évi IL. törvény 34. § (2) bek., 48. §-a, Ptk. 219. §-ának (1) és (2) bekezdése, Ptk. 221. §-ának (3) bekezdése].*

BH1998. 188. *Ha a bíróság által kijelölt felszámoló - megbízottja útján - nem az általa felszámolandó, hanem egy másik cég nevében köt szerződést, eljárására az álképviseletről szóló jogszabályi rendelkezéseket kell alkalmazni. Ha az álképviselő útján kötött szerződés teljesítése elmarad, és az álképviselő eljárása*

rosszhiszeműnek bizonyul - eljárását a képviselt utóbb nem hagyja jóvá - a kijelölt felszámoló jogi személy kártérítési felelőssége fennáll [Ptk. 4. § (4) bek., 215. § (1) bek., 219. § (1)-(2) bek., 221. § (1)-(2) bek.].

BH1995. 571. *A megbízás és a meghatalmazás elhatárolása [Ptk. 219. §, 222. §, 223. § (1) bek., 474. § (1) és (3) bek., 1983. évi 4. tvr. 8. §].*

BH1995. 297. *II. A biztosító és a biztosítási ügynök szerződésében foglaltak az irányadóak arra, hogy az ügynök a biztosító képviselőjének tekinthető-e. Ha nem, akkor az ügynök által készített és a fél által aláírt biztosítási szerződés csak a fél részéről tett ajánlatnak minősül. Ennek a biztosítási szerződésnek a létrejötte az ajánlatnak a biztosító illetékes fiókjához történő igazolt megérkezésétől függ [Ptk. 219. § (1) bek., 537. § (3) bek., Ptké. 68. § (1) bek., alapján kiadott casco biztosítási feltételek VI/30. pontja].*

BH1995. 110. *Vagyonbiztosítási szerződés létrejöttének, és felmondása érvényességének elbírálási szempontjai [Ptk. 219. § (2) bek., 220. § (1)-(2) bek., 537. § (1)-(2) bek., 543. § (1) bek., 551. § (4) bek.].*

BH1994. 622. *II. A korlátolt felelősségű társaság felelőssége a képviseletére jogosult által kötött szerződésért harmadik személlyel szemben, ha a szerződés megkötésének jóváhagyása a taggyűlés hatáskörébe tartozik [Ptk. 219. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 183. § (2) és (3) bek., 199. § (2) bek.].*

BH1994. 148. *II. A váltó átruházása, leszámítoltatása és a váltóban szereplő jogosultságok érvényesítése képviselő útján is történhet. A váltójogviszonyban is érvényesül az a szabály, hogy az, akinek nevében az álképviselő eljárt, az álképviselő eljárását utólag - akár ráutalás formájában - jóváhagyhatja (például a leszámítolás folytán befolyt pénzeszközökkel sajátjaként rendelkezik) [Ptk. 219. § (1)-(2) bek., 221. § (1) bek.].*

BH1993. 181. *I. A váltó leszámítoltatása megbízott (képviselő) útján is történhet. Az erre vonatkozó megbízás szóban is adható. Álképviselet esetén a megbízó utólag is jóváhagyhatja az álképviselő eljárását, s ez esetben úgy kell tekinteni, mintha az álképviselő szabályszerű meghatalmazással járt volna el [Ptk. 219. § (1)-(2) bek., 221. § (1) bek., 222. §, 1/1965. (I. 24.) IM r. 43. § (1) bek., 44. § (3) bek., 47. § (1) bek.].*

BH1987. 281. *I. Gazdálkodó szervezet bélyegzőjének birtoklása és az a tény, hogy a vásárló személy a gazdálkodó szervezet dolgozója, önmagában nem bizonyítja a gazdálkodó szervezet képviseletére való jogosultságot. A jogosultság megállapításához a vásárló személy munkaköri beosztásának vizsgálata nem nélkülözhető [Ptk 219. §].*

BH1986. 510. *Ha a szerződéses üzemeltetésű üzlet vezetője a szerződés megkötésénél az üzemeltető gazdálkodó szervezet nevét és bankszámlaszámát feltüntető bélyegzőt használta, úgy - egyéb adat hiányában - azt kell megállapítani, hogy az üzlet vezetője nem a saját nevében kötötte a szerződést. Az abból származó tartozásokért az üzemeltető gazdálkodó szervezet helytállni köteles, igényt érvényesíthet azonban az üzlet vezetője ellen, ha az a szerződés megkötésekor a kettőjük közötti megállapodást megszegte [Ptk. 219. §, 38/1980. (IX. 30.) MT sz. r. 3. §].*

BH1986. 426. *A kötelezettnek önálló jogi személyiséggel nem rendelkező képviselője ellen előterjesztett, fizetési meghagyás kibocsátására irányuló kérelmet a kötelezett ellen előterjesztett kérelemnek kell tekinteni [Ptk. 30. §, 219. § (2) bek., 685. § c) pont, Pp. 30. § (1) bek., 366. § (1) bek.]*

BH1986. 283. *Jóllehet a gazdálkodó szervezet szerződéses üzemeltetésbe adott egységének üzletvezetője a saját nevében is köthet szerződést, abban az esetben, ha az ilyen egység részéről a más gazdálkodó szervezettől való áruátvétel az üzemeltető gazdálkodó szervezet bélyegzőjének felhasználásával szabályszerűen történt, eltérő körülményre utaló adat hiányában a szerződésnek a gazdálkodó szerveztek közötti létrejöttét kell megállapítani [Ptk. 219. § (2) bek., 38/1980. (IX. 30.) MT sz. r. 3. §].*

BH1986. 241. *Azt a személyt, akit a fél a szerződés megkötésénél keletkezett véleményeltérés egyeztetésen való részvétellel megbíz, a szerződési nyilatkozat megtételével meghatalmazott képviselőnek kell tekinteni [Ptk. 205. § (1) bek., 219. §, 223. § (1) bek.].*

BH1985. 392. *A szerződéses üzemeltetésű üzlet vezetője nem köthet a részére szállító gazdálkodó szervezettel kiskereskedelmi árubeszerzési szerződést [Ptk. 219. § (2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 23. §, 38/1980. (IX. 30.) MT sz. r. 3. §, 3/1983. (IX. 22.) MT sz. r. 3. § (1) bek., 14/1980. (IX. 30.) BkM sz. r. 5. § (3) bek.].*

BH1985. 156. *A szerződéses üzemeltetésbe adott üzletek áruellátása céljából 1983. szeptember hó 22. napjától kezdődően megkötött szerződésekkel kapcsolatos perekben vizsgálnia kell a bíróságnak azt, hogy az üzlet vezetője az eladó által is ismerten és elfogadottan a saját nevében vagy a szerződéses üzemeltetésbe adó gazdálkodó szervezet képviselőjeként kötötte-e a szerződést. [Ptk. 219. § (2) bek., 38/1980. (IX. 30.) MT sz. r. 3. §, 34/1983. (IX. 22) MT sz. r. 3. §, 14/1980. (IX. 30.) BkM sz. r. 5. § (3) bek.].*

220. § (1) Áru adásvételével vagy egyéb szolgáltatás nyújtásával rendszeresen foglalkozó jogi személynek az ügyfélforgalom számára nyitvaálló helyiségeiben dolgozó alkalmazottat és tagot - amennyiben jogszabály eltérően nem rendelkezik, vagy a körülményekből más nem következik - az ott szokásos szerződések megkötésénél és lebonyolításánál a jogi személy képviselőjének kell tekinteni.

(2) Az alkalmazott és a tag jogkörének korlátozása harmadik személlyel szemben hatálytalan, kivéve, ha a korlátozásról tudott vagy tudomást szerezhetett volna.

(3) E rendelkezések megfelelően irányadók a magánszemély alkalmazottjára is.

A mindennapi életben tömegesen, olyan módon zajlik a szerződéses forgalom, ami nem teszi lehetővé az ügyletkötési jogosultság, adott esetben a képviseleti jog ellenőrzését. Ezért a körülményekből következő látszatban bízó jóhiszemű személy védelme érdekében törvényes vélelem szól a képviseleti jog fennállása mellett. Hasonló felfogású megoldással él a Ptk. a nem tulajdonostól vásárló jóhiszemű személy védelmének (Ptk. 118. §) és a birtokvédelem [Ptk. 188. § (1)] szabályozásakor is.

A képviseleti jog négy együttes feltétel fennállása mellett vélelmezett. Nevezetesen:

1. csak az áru adásvételével vagy egyéb szolgáltatás nyújtásával rendszeresen foglalkozó jogi személy ügyletkötése esetében nyitott a lehetőség az alkalmazásra

A gyakorlatban azonban ez a rendelkezés a jogi személyiséggel nem rendelkező gazdálkodó szervezetek működése során is érvényesül (például betéti társaság), mint ahogy - a (3) bekezdéséből következően - magánszemélyek vonatkozásában is. A lényeges és elengedhetetlen jellemző tehát e körben inkább csak az, hogy a természetes vagy nem természetes személy rendszeresen (üzletszerűen) foglalkozzék adás-vétellel vagy valamilyen szolgáltatással.

2. akkor, ha az ügyfélforgalom számára nyitva álló helyiségben dogozó alkalmazottja vagy tagja útján vesz részt az ügyletkötésben

Az ügyfélforgalom számára nyitva álló helyiség fogalmát a gyakorlat megszorítóan - lényegében a Ptk. 129. § (2) bekezdésével összhangban - értelmezi. Csak olyan területet von ez alá, ahová a működés ideje alatt minden megkötöttség nélkül bárki bemehet és kiszolgálják, ekként tehát a közönség számára nyitva áll. Nem tekinthető ezért ügyfélforgalom számára nyitva állónak például egy áruház kereskedelmi osztályának irodája vagy belső raktára; az üzlettér és az annak részeként működő nyilvános raktártér azonban igen.

Az alkalmazott fogalma ugyanakkor kiterjesztően érvényesül. A gyakorlat e körbe sorolja azokat a személyeket is, akik alkalmi megbízás alapján járnak el az ügyletkötés során (BH1996. 526.). Az alkalmi megbízás tartalmának vizsgálata elvezethet odáig, hogy egy üzletben eladóként alkalmazott dolgozó felkérésére eladói munkát végző személy is a vélelmezett képviseleti körbe esik. (A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1981. 1. kötet 1060. oldal). A Pp. 164. § (1) bekezdéséből következően a látszatból fakadó vélelemmel szemben annak bizonyítása, hogy valamely személy alkalmazottnak tekinthető-e, nem a fenti törvényhelyre jogot alapító kötelessége. Mindenkor az érintett szervezetnek (személynek) kell azt bizonyítani, hogy a megállapodásban részt vevővel nem áll ilyen kapcsolatban (BH1996. 526.).

3. melynek tárgya az ott szokásos szerződés megkötése, illetve lebonyolítása

Csak olyan ügyletek esetében áll tehát fenn a vélelem, amely az adott szervezet (magánszemély) mindenki számára nyilvánvaló üzletének jellégéből következik.

4. és jogszabály másként nem rendelkezik, illetve a körülményekből más nem következik.

A körülmények akkor engednek következtetni például képviseleti jogra, ha az alkalmazott (tag) beosztásából fakadó tevékenységi köre ezt indokolja. Alappal tehető fel tehát, hogy egy eladó az üzlet tulajdonosának nevében jár el, az azonban nyilvánvalóan okkal nem hihető, hogy a portás vagy a takarítónő is képviseli a céget egy dolog tulajdonjogának átruházása során.

A szervezetnek jogában áll a tag vagy alkalmazott képviseleti jogát korlátozni. Ez azonban harmadik személlyel szemben csak akkor hatályos, ha arról tudott (például a tárgyalások során vele azt kifejezetten közölték), vagy tudomást szerezhetett volna. Ez utóbbi esetcsoport fennállásának feltételeit a Ptk. 4. §-ával és Ptk. 205. § (4) bekezdésével összhangban kell vizsgálni. Ezért a vélelmezett képviselet csak olyankor zárható ki, amikor az érintett szervezet (magánszemély) e rendelkezéseknek megfelelő intézkedést tett annak érdekében, hogy a vele szerződő fél a korlátozásról - ugyancsak a fenti törvényhelyekben elvárt gondos magatartást tanúsítva - tudomást szerezzen (például azt jól látható helyen és módon az üzletében kifüggesztette).

A bírói gyakorlat a harmadik jóhiszemű személyek irányában elismeri az ún. látszaton alapuló képviseletet is. Ezt akkor látja megállapíthatónak, amikor

- egy alkalmazott (vagy tag) beosztásánál fogva rendszeresen tárgyal az adott szervezet tevékenységi, illetve működési körébe eső ügyletekről, mégpedig az arra jogosult személytől kapott felhatalmazás alapján,

- és így a körülményekből alapos okkal következik, hogy e személynek a szerződéskötésre is kiterjedő képviseleti joga van (BH1994. 96; BH1986. 241.).

BH2003. 361. *A Ptk. 220. §-ának alkalmazása szempontjából nemcsak a jogi személy alkalmazottját vagy tagját, hanem minden olyan személyt képviselőnek kell tekinteni, aki az ott szokásos szerződések megkötésénél, lebonyolításánál közreműködik. [Ptk. 220. § (1) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*

BH2000. 196. *Az ügyvédi iroda felelőssége az ügyvédjelölt által a munkaviszonyával összefüggésben okozott kárért [Ptk. 219. § (1) bek., 220. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1998. 580. *Betéti társaság kültagja és alkalmazottja a társaság képviseletére nem jogosult, az egyéb jogszabályi feltételek megléte esetén ún. általános kereskedelmi meghatalmazottnak minősülhetnek [1988. évi VI. tv. (Gt.) 71-72. §-ai, Ptk. 220. § (1) bek.].*

BH1998. 239. *I. Nem minősül a gazdasági társaság szokásos tevékenységének a saját tagjával adásvételi szerződés kötése, ezért - ha az ilyen ügylethez a társaság taggyűlési határozattal nem járult hozzá - a szerződés érvénytelensége állapítható meg [1988. évi VI. tv. 183. § (2) bek. g) pont, 187. § (2) bek., Ptk. 215. § (1) és (3) bek., 220. § (2) bek.].*

BH1996. 526. *A látszatban bízó jóhiszemű vevő védelme érvényesül akkor is, ha az áru adásvételével foglalkozó jogi személy alkalmi megbízása alapján tevékenykedő személy vesz részt az ügyfélforgalom számára nyitva álló helyiségben, az ott szokásos szerződés megkötésénél [Ptk. 220. § (1) bek.].*

BH1995. 110. *Vagyonbiztosítási szerződés létrejöttének, és felmondása érvényességének elbírálási szempontjai [Ptk. 219. § (2) bek., 220. § (1)-(2) bek., 537. § (1)-(2) bek., 543. § (1) bek., 551. § (4) bek.].*

BH1995. 96. *A biztosítási szerződés létrejöttével, hatálybalépésével kapcsolatos egyes kérdések [Ptk. 220. § (1) bek., 537. § (1)-(2) bek., 538. § (1) bek., 539. § (1) bek.].*

BH1994. 96. *I. A vélelmezett és a látszaton alapuló képviselet elhatárolása [Ptk. 129. § (2) bek., 220. § (1) bek., 221. § (1)-(2) bek.]*

BH1994. 25. *Számítógépi program szerzői jogdíja iránt indult jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 198. §, 220. § (1) bek., 298. §, 300. § (1) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 25-26. §, 28. § (2) bek., 29. §, 9/1969. (XII. 29.) MM r. (Szjt. V.), 20. § (1) bek., 23. §, (1) bek.].*

BH1993. 240. *A bizonyítási teher megoszlásának alakulása a vendéglátóhelyek üzemeltetői ellen zeneművek ún. kisjogos előadásáért járó szerzői díj iránt a Szerzői Jogvédő Hivatal által indított perekben [Pp. 164. § (1) bek., 199. §, 206. § (1) bek., Ptk. 86. § (1) bek., 220. § (1) és (3) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 1. § (1) bek., 13. § (1) és (3) bek., 40. §, 53. § (2) bek., 9/1969. (XII. 29.) MM r. (Szjt. V.) 29. §, 37. § (1) bek., 106/1952. (XII. 31.) MT r. 1. § (3) bek., 10. § (1) bek., 33/1989. (XII. 8.) MM r. mell.].*

BH1993. 45. *Az eladó vételár megfizetése iránti keresetének megalapozottsága annak folytán, hogy a vevő alkalmazottja jogkörének korlátozásáról nem tudott, és nem szerezhetett volna tudomást [Ptk. 220. § (2) bek.].*

221. § (1) Aki képviseleti jogkörét jóhiszeműen túllépi, vagy anélkül, hogy képviseleti joga volna, más nevében szerződést köt, és eljárását az, akinek nevében eljárt, nem hagyja jóvá, köteles a vele szerződő félnek a szerződés megkötéséből eredő kárát megtéríteni. A bíróság azonban a szerződés megkötéséből eredő kár megtérítése alól mentesítheti, különösen, ha korábban képviselő volt, és képviseleti jogának megszűnéséről a szerződéskötéskor hibáján kívül nem tudott.

(2) A rosszhiszemű álképviselő teljes kártérítéssel tartozik.

(3) A képviselő nem járhat el, ha a szemben álló vagy ellentétesen érdekelt fél ő maga vagy olyan személy, akit ugyancsak ő képvisel. Ha a képviselő jogi személy, a képviselt kifejezett engedélye alapján érdekellentét esetében is eljárhat.

Álképviseletről akkor beszélhetünk, ha a más nevében szerződő félnek nincs képviseleti joga, vagy az az adott ügyletre nem terjed ki. Ez számos okból bekövetkezhet, például alaki vagy tartalmi jogszabálysértésen alapuló érvénytelenségére visszavezethetően stb. Az ekként tett jognyilatkozat hatása - elterjedt felfogás szerint - a törvényben jelölt mindkét esetben az, hogy a jogügylet mint jogszabályba ütköző, semmisségi okból érvénytelen. A Ptk. 205. §-ában foglaltakra figyelemmel azonban gyakorta inkább a szerződés létrejöttének hiánya állapítható meg. A képviselt félnek ugyanis sokszor hiányzik az adott szerződés megkötésére irányuló, s annak minden lényeges elemét felölelő ügyleti akarata, a szerződéskötésről nem is tud. Az elhatárolásnak azonban, az álképviselő eljárása miatt kialakult jogi helyzet feloldásának lehetőségeit illetően jelentősége nincs. Ha ugyanis a képviselt az álképviselő nyilatkozatát utólag jóváhagyja, a szerződés érvényesen létrejön; ellenkező esetben pedig a másik fél csupán kártérítésre jogosult. Az a magatartás, ami az álképviselőt, az általa látszólag képviseltet és a kívülálló harmadik személyt a jognyilatkozat tétel kapcsán jellemezte, e körben jut jelentőséghez.

A jóváhagyás kifejezett nyilatkozattal, ráutaló magatartással egyaránt megadható (BH1994. 148.). Természetesen ekként értékelhető - az egyéb körülmények megfelelő mérlegelése mellett - a hallgatás is például olyankor, amikor a képviselt annak ellenére, hogy tudomására jut az álképviselői eljárás, nem tiltakozik.

Ha a jóváhagyás elmarad, a felelősség az álképviselőt terheli. A törvény azonban e kötelezettség terjedelmét a jogosultság hiányában eljáró képviselő jó- vagy rosszhiszeműségéhez mérten szabályozza. A jóhiszeműség akkor állapítható meg, ha a képviselőként tevékenykedő nem tudta és a körülményekből következően nem is tudhatta, hogy jogosultsága nincs, illetve azt túllépte. Ennek klasszikus példája az az eset, amikor a képviselő nem értesül a képviselt haláláról, s így köti meg a szerződést.
Az álképviselő helytállási kötelezettségének módja, a kártérítés.
- Ez a jóhiszemű álképviselő esetében a szerződéskötésből eredő (levelezés, utazás stb.), azaz az ún. biztatási kár megfizetésére korlátozódik. A bíróságnak azonban ilyenkor módjában áll az álképviselőt e teher alól mentesíteni. A törvény szerint erre különösen akkor van mód, ha korábban képviselő volt és e jogosultságának megszűnéséről hibáján kívül nem tudott. Ebből a kiemelésből okszerűen következik, hogy a mentesülés a jóhiszemű és vétlen álképviselőt illetheti meg. A Ptk. felelősségi rendszerére figyelemmel azonban hozzátehető az is, hogy ilyenkor a mentesítés lényegében nem mellőzhető.
- A rosszhiszemű álképviselő a jogszabály szerint a teljes kárért felel. A kártérítés módjának és mértékének meghatározásánál ilyenkor a szerződésen kívül okozott károkra vonatkozó szabályok megfelelően irányadóak. Így:
- a rosszhiszemű álképviselő nemcsak a károsult vagyonában beállott értékcsökkentést, de az elmaradt vagyoni előnyt és az azonos érdek kielégítésére szolgáló újabb szerződés többletköltségét is köteles megtéríteni,
- nem kizárt az sem, hogy a rosszhiszemű álképviselő - ha a teljesítésre képes - a Ptk. 355. § (2) bekezdése alapján a közreműködésével megszületett szerződés teljesítésére legyen köteles,
- a rosszhiszemű álképviselő és a vele szerződő fél magatartásától függően, a Ptk. 340. § (1) bekezdése alapján kármegosztás alkalmazására is sor kerülhet.
Az álképviselő nyilatkozatával okozott kárért harmadik személlyel szemben - meghatározott feltételek mellett - gyakorta a képviselt köteles helytállni. Így például akkor, amikor
- az álképviselő a munkáltatójának nevében járt el, s ezért a Ptk. 348. § (1) bekezdése lesz az irányadó,
- a megbízási szerződésből származó álképviselet esetében [Ptk. 350. § (1)],
- és minden olyan esetben, amikor a képviselt vétkes magatartása is közrehatott abban, hogy az álképviselő nyilatkozatával okozati összefüggésben a harmadik személy károsodott [Ptk. 344. § (1)].
A § (3) bekezdésében írt rendelkezés minden jogviszonyban irányadó, amely képviseleti elemeket hordoz (például megbízás). E törvényhely a képviselői tevékenység tartalmára, jellegére figyelemmel tiltja a képviselő eljárását olyankor, amikor az elfogulatlan és csak a képviselt fél érdekeit szem előtt tartó közreműködés veszélybe kerülhet. Ez alól a törvény egyetlen kivételt enged, nevezetesen az érdekellentét ismeretében, a képviselt kifejezett engedélyével megvalósuló eljárás esetében (például ugyanazon ügyvédi iroda két tagjának eljárásakor). Előfordul azonban, hogy épp jogszabály tesz kivételt e szigorú előírás alól. Így például a Ptk. 510. § (1) bekezdése, vagy a társasházról szóló 1997. évi CLVII. törvény 37. §-a. Ez utóbbi alapján a közös képviselő a társasházat annak egyik tulajdonostársával szemben is képviselheti.
BH2004. 181. *Ha a képviseleti jog hiányát a törvényes képviselő utólagos jóváhagyása orvosolja, az álképviselő által kötött szerződésre a bíróság nem alkalmazhatja az érvénytelenség jogkövetkezményeit [Ptk. 221. § (1) bek.].*
BH2003. 410. *Lakásingatlan vétele esetén mindazok a körülmények befolyásolják a szerződési akaratot, amelyek az ingatlan rendeltetésszerű használatát érintik e körben a közüzemi szolgáltatások zavartalansága lényeges körülménynek minősül [Ptk. 205. §, 210. § (3) bek., 221. § (1) bek., 237. § (1) bek., Pp. 221. § (1) bek.].*
BH2003. 240. *I. Vadászterület ismételt haszonbérbe adása esetén a korábbi haszonbérlőt megillető elő-haszonbérleti jogra vonatkozó rendelkezések értelmezése [1996. évi LV. tv. 12. § c) pont, 16. § (1) bek., (4) bek., 19. §, 20. §, 96. § (1) bek., 98. §, 99. § (3) bek., Ptk. 221. § (3) bek., Pp. 124. § (1) bek., 221. § (1) bek., 239. §, 254. § (3) bek., Legf. Bír. PK. 9. sz. állásfogl.].*
BH2003. 28. *II. Álképviseletnél vizsgálandó körülmények [Ptk. 221. §, 1988. évi VI. tv. 17. §, 75. §, 94. § (2) bek.].*
BH2001. 134. *II. A kézbesítési meghatalmazott jogállása nem azonos a Ptk.-ban szabályozott képviselettel [Ptk. 219. § (1) és (2) bek., 221. § (3) bek., 1988. évi VI. tv. 17. §, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 9. § (2) bek., 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 19. § (1) bek., 23. § (1) és (2) bek.].*
BH2000. 216. *Választottbírósági kikötés érvénytelensége nem állapítható meg azon az alapon, hogy az erre vonatkozó megállapodást arra fel nem jogosított személyek írták alá, feltéve, hogy utóbb az érdekeltek a megállapodást jóváhagyják. Nem érvénytelen az ilyen kikötés azon az alapon sem, hogy az alapszerződésben nem a szerződést kötő fél székhelye, hanem annak fióktelepe szerepel [Ptk. 221. §, 1988. évi VI. tv. 4. § (4)*

bek., 286. §, 1994. évi LXXI. tv. 1. §, 8. § (1) bek., 1994. évi XXXIX. tv. 31. §, 42. §, 44. §, 1989. évi 23. tvr. 6. §, 9. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek b) pont, 157. § a) pont].

EBH2000. 194. *A jogi személy szervezeti képviselőjének képviseleti jogköre fogalmilag teljes körű, annak harmadik személyekkel szemben történő bármiféle korlátozása pedig - ha ezt a jogszabály eleve nem tiltja - csak akkor lesz hatályos, ha erről a korlátozásról a jogi személlyel szerződő harmadik személyek tudnak. [Ptk. 221. § (1) bek., 215. § (1) bek.].*

BH2000. 115. *II. Meghatalmazás nemcsak a másik félhez, de a képviselőhöz intézett nyilatkozattal is joghatályosan létesíthető. A meghatalmazás attól függetlenül érvényes, hogy azt az ellenérdekű féllel közölték-e [Ptk. 219. § (1) bek., 221. § (1) bek., 222. §, Pp. 196. § (1) bek. d) pont].*

BH2000. 69. *Az önkormányzati közgyűlés elnöke mind az önkormányzatnak, mind az önkormányzat hivatali apparátusának képviseletére jogosult. Az önkormányzat hivatali apparátusának dolgozóját felhatalmazhatja arra, hogy az önkormányzat nevében harmadik személlyel szerződést kössön. Ilyen felhatalmazás esetén a megbízott által kötött szerződés érvénytelensége - a képviseletre vonatkozó szabályok megsértése miatt - nem állapítható meg [Ptk. 200. § (2) bek., 219. § (2) bek., 221. § (1) bek., 223. § (1) bek., 237. § (2) bek., 301. § (1) és (4) bek., 389. §, 685. § c) pont, 1991. évi XXXII. tv., 1992. évi XXIII. tv. 21. § (2) bek., 4/1991. (II. 13.) PM r. 3. § (1) bek., 16. §].*

BH1999. 175. *II. A tartozásátvállalás érvénytelensége, ha az adós helyébe lépő átvállalónál a nagy hitel nyújtására vonatkozó jogszabályi tilalom már fennáll, illetőleg ha a képviseletre vonatkozó jogszabályi rendelkezések megsértése - a tartozásátvállalási szerződéssel kapcsolatban - megállapítható [Ptk. 221. § (1) és (3) bek., 332. § (1)-(2) bek., Pit. 38. § (1) bek. a) pont, 40. § (1)-(3) bek., 41. § (1)-(2) bek.].*

EBH1999. 35. *I. A felszámoló nem vásárolhatja meg az általa tartott nyilvános értékesítésen az adós gazdálkodó szervezet vagyontárgyait akkor sem, ha ezt törvény nem tiltja [1991. évi IL. törvény 34. § (2) bek., 48. §-a, Ptk. 219. §-ának (1) és (2) bekezdése, Ptk. 221. §-ának (3) bekezdése].*

EBH1999. 28. *Nem teszi érvénytelenné a szerződést, ha az abban vállalt tevékenység a cégjegyzékbe nem került bevezetésre. A szerződés csak akkor lesz semmis, ha tiltott tevékenység végzésére irányul, illetve az érvénytelenség jogkövetkezményeit kell alkalmazni akkor, ha a kötelezett a tevékenységhez szükséges tőzsdefelügyeleti engedéllyel nem rendelkezett [Ptk. 221. § (1) bek., 1989. évi 23. tvr. 1. § (1) bek., 1994. XXXIX. tv. 31. §, 42. §, 44. §].*

BH1998. 188. *Ha a bíróság által kijelölt felszámoló - megbízottja útján - nem az általa felszámolandó, hanem egy másik cég nevében köt szerződést, eljárására az álképviseletről szóló jogszabályi rendelkezéseket kell alkalmazni. Ha az álképviselő útján kötött szerződés teljesítése elmarad, és az álképviselő eljárása rosszhiszeműnek bizonyul - eljárását a képviselt utóbb nem hagyja jóvá - a kijelölt felszámoló jogi személy kártérítési felelőssége fennáll [Ptk. 4. § (4) bek., 215. § (1) bek., 219. § (1)-(2) bek., 221. § (1)-(2) bek.].*

BH1998. 138. *I. A jó erkölcsbe ütközik, s ezért semmis a szerződés, ha a kezességet vállaló cég igazgatója és annak a gazdasági társaságnak az ügyvezetője, akiért a kezességvállalás történt, azonos személy [Ptk. 200. § (2) bek., 221. § (3) bek.].*

BH1997. 241. *Ha az ingatlanközvetítő egy zártkörű pályázaton meghirdetett ingatlan eladójának megbízottjaként eljárva - egy másik szerződés alapján, amelyről azonban az eladót nem tájékoztatta -, azt a vevőt közvetíti ki, akitől e tevékenysége miatt, ugyancsak közvetítői díjat vett fel vagy kötött ki szerződésben, ez utóbbi szerződés - mint a jó erkölcsbe ütköző semmis [Ptk. 200. § (2) bek., 201. § (1) bek., 221. § (3) bek., 227. § (2) bek., 237. § 474. § (2) bek., 1990. évi VIII. tv., 13/1988. (XII. 27.) ÉVM r. 1. § a) pont].*

BH1996. 19. *A cégnyilvántartásba be nem vezetett képviseleti jog gyakorlása [1977. évi VI. tv. 30. §, Ptk. 221. § (1) bek.].*

BH1994. 148. *II. A váltó átruházása, leszámítoltatása és a váltóban szereplő jogosultságok érvényesítése képviselő útján is történhet. A váltójogviszonyban is érvényesül az a szabály, hogy az, akinek nevében az álképviselő eljárt, az álképviselő eljárását utólag - akár ráutalás formájában - jóváhagyhatja (például a leszámítolás folytán befolyt pénzeszközökkel sajátjaként rendelkezik) [Ptk. 219. § (1)-(2) bek., 221. § (1) bek.].*

BH1994. 96. *I. A vélelmezett és a látszaton alapuló képviselet elhatárolása [Ptk. 129. § (2) bek., 220. § (1) bek., 221. § (1)-(2) bek.]*

BH1993. 181. *I. A váltó leszámítoltatása megbízott (képviselő) útján is történhet. Az erre vonatkozó megbízás szóban is adható. Álképviselet esetén a megbízó utólag is jóváhagyhatja az álképviselő eljárását, s ez esetben úgy kell tekinteni, mintha az álképviselő szabályszerű meghatalmazással járt volna el [Ptk. 219. § (1)-(2) bek., 221. § (1) bek., 222. §, 1/1965. (I. 24.) IM r. 43. § (1) bek., 44. § (3) bek., 47. § (1) bek.].*

BH1988. 239. *A munkáltató teljes kártérítési felelőssége a károsult harmadik személlyel szemben, ha a kár az alkalmazottjának munkaviszonyával összefüggő olyan magatartása miatt keletkezett, amelyért - a Ptk. 339. §-*

ának (1) bekezdése alapján - az alkalmazott kártérítési felelőssége ugyancsak megállapítható [Ptk. 221. §-a, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.].

VB1997. 8. *Amennyiben jogszabály a szerződésre meghatározott alaki követelményt nem ír elő, illetve a felek meghatározott alaki feltételekben nem állapodtak meg, a szerződés módosításának érvényességét nem érinti az, hogy azon egyik fél részéről csak egy képviseleti joggal rendelkező személy aláírása szerepel annak ellenére, hogy az alapszabály szerint a cégjegyzéshez két képviseletre jogosult aláírása szükséges. Nem érinti tehát ilyen esetben a szerződésmódosítás érvényességét az sem, hogy azon a dátumot nem a valóságnak megfelelően tüntették fel [Ptk. 217. § (1)-(2) bek., 221. § (1) bek., 296. §].*

A meghatalmazás

222. § Képviseleti jogot - a törvényen, a hatósági rendelkezésen és az alapszabályon alapuló képviseleten felül - a képviselőhöz, a másik félhez vagy az érdekelt hatósághoz intézett nyilatkozattal (meghatalmazás) lehet létesíteni.

A meghatalmazás olyan egyoldalú, címzett jognyilatkozat, amely képviseleti jogot keletkeztet és jognyilatkozat tételére jogosít. Arra hivatott, hogy a belőle származó jogosultságot harmadik személyekkel szemben - azaz kifelé - igazolja. Címzettje maga a képviselő, de az adott jogügylettel érintett másik fél vagy hatóság egyaránt lehet. Olyankor, amikor a címzett a másik fél vagy valamely hatóság, a képviselő csak előttük járhat el még akkor is, ha a meghatalmazás szélesebb körben érvényesülő jogosultságra enged következtetni.

A Ptk. 199. §-a alapján a szerződésekről szóló általános szabályok a meghatalmazásra is megfelelően irányadóak, így érvényesülnek annak értelmezésében és érvényességének megítélésében egyaránt. Amennyiben a meghatalmazás akár tartalmi, akár formai okból érvénytelen, a meghatalmazott álképviselőnek tekintendő. Az általa tett jognyilatkozatból tehát a képviseltre nem hárulnak se jogok, se kötelezettségek.

A meghatalmazás

- a képviselt minden ügyében való eljárásra (általános meghatalmazás), illetve

- egy vagy több meghatározott jogcselekmény elvégzésére egyaránt szólhat.

Minimális tartalmi kelléke - a Ptk. 207. § (1) bekezdésében írtak megfelelő alkalmazása mellett -, hogy kitűnjék belőle

- a képviselő személye, és

- az, hogy mire irányul a megteendő jognyilatkozat,

- ha a képviseleti jog általános, úgy ez a körülmény.

Az adás-vételi szerződés megkötésére vonatkozó képviselet esetében például elegendő, ha a meghatalmazás kitér arra, hogy kit és milyen ingatlan eladásával bíztak meg. A képviselő a meghatalmazásból következő tartalmi körben minden nyilatkozat megtételére jogosult, ami a kívánt jogügylet létrejöttéhez szükséges. Adás-vétel esetében tehát nyilatkozhat az ingatlan áráról, a teljesítés határidejéről, módjáról stb. Korlátozás csak annyiban érvényesül, amennyiben az magából a meghatalmazásból kitűnik.

A meghatalmazás igen gyakran alapul megbízáson. A megbízás a megbízó és a megbízott belső jogviszonyára vonatkozó, kétoldalú jogügylet [Ptk. 474. § (1)]. Bármilyen ügy ellátására vonatkozhat, nem szűkíthető le a képviselettel járó tevékenységre. Nem szükségszerű tehát, hogy a megbízott a megbízó érdekében jognyilatkozatot tegyen. A megbízási szerződés önmagában nem biztosít képviseleti jogot. Az ítélkezési gyakorlat azonban - a többen a kevesebb elvét követve - olyankor, amikor a megbízás tejesítéséhez jognyilatkozat tételére (szerződés megkötésére) is szükség van, más rendelkezés hiányában elismeri, hogy a megbízás a meghatalmazást is magába foglalja (BH1995. 571.).

BH2003. 464. *Ha a váltóhitelező a váltó kiállítása alapjául szolgáló szerződést kötő fél, a Vár. 17. §-a értelmében az alapügyletből eredő kifogások a váltóperben is érvényesíthetők [Ptk. 222. §, 1/1965. (I. 24.) IM rendelet 17. §, 28. §, 31. § (1), (2) és (3) bek., 48. §, 49. §, 78. §].*

BH2003. 79. *Ha a váltóhitelező a váltó kiállítása alapjául szolgáló szerződést kötő fél, a Vár. 17. §-a értelmében az alapügyletből eredő kifogások a váltóperben is érvényesíthetők [Ptk. 222. §, 1/1965. (I. 24.) IM rendelet (Vár.) 17. §, 28. §, 31. § (1), (2) és (3) bek., 48. §, 49. §, 78. §].*

BH2003. 28. *I. Az a törvényi rendelkezés, mely szerint a társasági szerződésben a betéti társaság kültagját nem lehet a társaság képviseletére felhatalmazni, nem jelenti egyben azt is, hogy a betéti társaság cégjegyzésre jogosult tagja valamely ügylet lebonyolítására a kültagnak nem adhat meghatalmazást [Ptk. 222. §, 1988. évi VI. tv. 75. §, 98. §].*

BH2000. 115. *II. Meghatalmazás nemcsak a másik félhez, de a képviselőhöz intézett nyilatkozattal is joghatályosan létesíthető. A meghatalmazás attól függetlenül érvényes, hogy azt az ellenérdekű féllel közölték-e [Ptk. 219. § (1) bek., 221. § (1) bek., 222. §, Pp. 196. § (1) bek. d) pont].*

BH1997. 199. *A perbizomány intézményét a magyar jog nem ismeri, ezért - törvényi felhatalmazás hiányában - nincs perbeli legitimációja annak, aki saját nevében más jogát kívánja perben érvényesíteni [Ptk. 222. §, 328. § (1) bek., 329. §, Pp. 2. §, 67. § (1) bek.].*

BH1997. 198. *A perbizomány mint jogintézmény hiányában a külföldi fél mint anyagi jogi jogosult belföldi követelését a belföldi megbízott - engedményezési szerződés nélkül - csak meghatalmazottként érvényesítheti a belföldi kötelezettel szemben [Ptk. 198. § (1) bek., 222. §, 1978. évi 8. tvr. 1. § (2) bek., Pp. 66. § (1) bek., 67. § (1) bek.].*

BH1996. 483. *A részvénytársaság közgyűlésén a jogi személy részvényest törvényben, hatósági rendelkezésben vagy alapszabályban meghatározott (törvényes) képviseleti jogosultsággal rendelkező természetes személy is képviselheti. Ilyen esetben nem kizáró ok az, hogy a képviselő a képviselt cég igazgatóságának, illetőleg a felügyelőbizottságának tagja vagy annak könyvvizsgálója [1988. évi VI. törvény 271. § (1)-(2) bek., 285. § (3) bek., Ptk. 222. §].*

BH1996. 211. *Az a jogszabályi tilalom, amely szerint az igazgatóság, illetőleg a felügyelőbizottság tagja vagy a cég könyvvizsgálója nem lehet a cég képviselője, csak a meghatalmazással képviselővé lett személyekre vonatkozik. A jogszabályon alapuló képviseletre ez a tilalom nem terjed ki. Az itt kifejtettek mind a természetes, mind a nem természetes személyek képviseleti jogosultságára vonatkoznak [1988. évi VI. tv. 271. §, 285. § (3) bek., Ptk. 222. §].*

BH1996. 106. *II. Akkreditív (okmányos meghitelezés) fizetési mód szerződésben való kikötése nem jelenti egyben a megbízó részéről a bankszámlájáról való intézkedést is. A fizető bank - visszavonás hiányában - nem köteles esetenként vizsgálni a megbízó által adott aláírási jogosultság meglétét [Ptk. 222. §, 223. § (2) bek., 52/1990. (III. 21.) MT r. 4. § (2) bek., Okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok 20. cikk a) pont].*

BH1995. 571. *A megbízás és a meghatalmazás elhatárolása [Ptk. 219. §, 222. §, 223. § (1) bek., 474. § (1) és (3) bek., 1983. évi 4. tvr. 8. §].*

BH1994. 604. *I. A mezőgazdasági szövetkezetben az árveréssel történő vagyonmegosztás esetén az árverezők által meghatalmazott képviselő képviseleti jogának létesítése [Ptk. 222. §, 1992. évi II. tv. (Ámt.) 45. § (1) bek.].*

BH1993. 181. *I. A váltó leszámítoltatása megbízott (képviselő) útján is történhet. Az erre vonatkozó megbízás szóban is adható. Álképviselet esetén a megbízó utólag is jóváhagyhatja az álképviselő eljárását, s ez esetben úgy kell tekinteni, mintha az álképviselő szabályszerű meghatalmazással járt volna el [Ptk. 219. § (1)-(2) bek., 221. § (1) bek., 222. §, 1/1965. (I. 24.) IM r. 43. § (1) bek., 44. § (3) bek., 47. § (1) bek.].*

BH1988. 195. *A kötelező cégbejegyeztetés a cég képviselőjének joga, egyben kötelezettsége is. Lényeges eljárási szabályt sért a cégbíróság, ha a kötelező cégbejegyeztetés elmulasztása miatt bírság kiszabását megelőzően - megfelelő módon (pl. a társasági szerződés beszerzése utján) - nem tisztázza az eljárásra köteles személy kilétét [Ptk. 568. § (1) és (4) bek., 222. §, 1985. évi 16. sz. tvr. 7. § (1) és (2) bek.].*

BH1988. 110. *II. Kinnlevőség behajtására vonatkozó képviseleti meghatalmazás nem tekinthető engedményezési nyilatkozatnak, és nem befolyásolja a valódi jogosultra irányadó eljárási (hatásköri) szabályok érvényesülését [Ptk. 222. §, 328. § (1) bek., 26/1981. (IX. 5.) MT sz. r. 7. §]*

223. § (1) A meghatalmazáshoz olyan alakszerűségek szükségesek, amilyeneket jogszabály a meghatalmazás alapján kötendő szerződésre előír. Az általános meghatalmazás csak írásban érvényes.

(2) A meghatalmazás eltérő kikötés hiányában visszavonásig érvényes; visszavonása jóhiszemű harmadik személy irányában csak akkor hatályos, ha azt vele közölték. A visszavonás jogáról érvényesen nem lehet lemondani.

(3) A meghatalmazás bármelyik fél halálával megszűnik.

A törvény a meghatalmazással szemben a tartalmi jellemzőktől függő alaki követelményeket támaszt.

Olyankor, amikor a meghatalmazás a képviselt minden ügyében való eljárásra jogosít (általános meghatalmazás), az e tárgyú egyoldalú jognyilatkozat csak írásban tehető meg. Egyebekben pedig az írásba foglalás kötelezettsége attól függ, hogy a meghatalmazás alapján teendő jognyilatkozat tekintetében jogszabály milyen alakszerűségre vonatkozó követelménnyel él. Ez a rendelkezés természetesen az egyoldalú jognyilatkozat tételére szóló meghatalmazások esetében is irányadó.

A mindennapi életben a képviselő eljárásával érintett harmadik személy általában megkívánja a nyilatkozattételi jogosultság igazolását. Így - e jogosultság bizonyításának megkönnyítése érdekében - gyakorta olyan esetekben is írásbeli alakot ölt a meghatalmazás, amikor törvény rendelkezéséből ez nem következik.

A meghatalmazásból származó képviseleti jog megszűnik:

- a képviseltnek a meghatalmazás tartalmából következő kikötése folytán, ekként a képviselet tárgyát képező jognyilatkozat megtételével vagy a megnevezett határidő elteltével,
- visszavonással,
- a képviselő vagy a képviselt halálával.
A jogviszony bizalmi elemeket is tartalmazó jellegéből következően a képviseltnek bármikor jogában áll visszavonni a meghatalmazást. Így természetesen olyan esetekben is, amikor a meghatalmazásban már korlátozással élt (például a meghatározott ideig tartó képviseletek esetében a határidő letelte előtt). A visszavonás jóhiszemű harmadik személyekkel szemben csak a közléssel válik hatályossá. Ezért a visszavonást követően, de annak közlését megelőzően a képviselő útján tett jognyilatkozat érvényes.
A megbízási szerződés alapján eljáró meghatalmazott a képviselt halála után akkor is eljárhat, ha azt a Ptk. 482. § (2) bekezdése indokolja. Amennyiben a megbízás teljesítése jognyilatkozat tételével együtt jár, ezt is megteheti. Mindaddig tehát, amíg a megbízó érdekének védelmében halaszthatatlanul szükséges és a jogutód az ügy intézéséről gondoskodni nem képes - a megbízásra figyelemmel - a képviseleti jog is fennáll.
BH2002. 266. *A biztosító társaság képviseletében eljáró alkuszt együttműködési kötelezettség terheli, amely kiterjed a biztosítási szerződéssel kapcsolatos alaki követelményekről való tájékoztatásra is [Ptk. 205. § (4) bek., 217. § (1) bek., 219. § (1) bek., 223. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 537. § (1) bek., 1995. évi XCVI. tv. (Bt.) 32. § (1) és (3) bek.].*
BH2000. 69. *Az önkormányzati közgyűlés elnöke mind az önkormányzatnak, mind az önkormányzat hivatali apparátusának képviseletére jogosult. Az önkormányzat hivatali apparátusának dolgozóját felhatalmazhatja arra, hogy az önkormányzat nevében harmadik személlyel szerződést kössön. Ilyen felhatalmazás esetén a megbízott által kötött szerződés érvénytelensége - a képviseletre vonatkozó szabályok megsértése miatt - nem állapítható meg [Ptk. 200. § (2) bek., 219. § (2) bek., 221. § (1) bek., 223. § (1) bek., 237. § (2) bek., 301. § (1) és (4) bek., 389. §, 685. § c) pont, 1991. évi XXXII. tv., 1992. évi XXIII. tv. 21. § (2) bek., 4/1991. (II. 13.) PM r. 3. § (1) bek., 16. §].*
BH1999. 128. *Egy cég külföldi tagja által a belföldi tag részére adott meghatalmazás érvényességi feltételei [Ptk. 207. § (1) bek., 223. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 17. §, 185. §, 190. § (1) bek.].*
BH1996. 106. *II. Akkreditív (okmányos meghitelezés) fizetési mód szerződésben való kikötése nem jelenti egyben a megbízó részéről a bankszámlájáról való intézkedést is. A fizető bank - visszavonás hiányában - nem köteles esetenként vizsgálni a megbízó által adott aláírási jogosultság meglétét [Ptk. 222. §, 223. § (2) bek., 52/1990. (III. 21.) MT r. 4. § (2) bek., Okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok 20. cikk a) pont].*
BH1995. 571. *A megbízás és a meghatalmazás elhatárolása [Ptk. 219. §, 222. §, 223. § (1) bek., 474. § (1) és (3) bek., 1983. évi 4. tvr. 8. §].*
BH1995. 162. *II. A gmk megszűnésével a korábbi meghatalmazás is megszűnik [Ptk. 223. § (3) bek.].*
BH1986. 241. *Azt a személyt, akit a fél a szerződés megkötésénél keletkezett véleményeltérés egyeztetésen való részvétellel megbíz, a szerződési nyilatkozat megtételével meghatalmazott képviselőnek kell tekinteni [Ptk. 205. § (1) bek., 219. §, 223. § (1) bek.].*
BH1983. 287. *Elszámolási utalvány átadása önmagában nem jogosít az utalvány kötelezettje részére történő áruátvételre, illetve az áru kiadására [Ptk. 3. § (2) bek., 223. § (1) bek., 1967. évi 36. sz. tvr. 8. § (1) bek., 2/1976. MNB sz. körlevél, 408/1976. (PK. 23.) MNB sz. tájékoztató II/49. pont].*
BH1981. 463. *Ingóra vonatkozó adásvételi szerződésnek nem érvényességi kelléke az írásbeliség, de a gazdálkodó szervezet általános képviseletében eljáró személytől az ilyen ügylet esetében is írásbeli meghatalmazás bemutatását kell megkívánnia [Ptk. 223. § (1) bek., 365. § (1) bek.].*
BH1980. 266. *A fél halálával a peres eljárás félbeszakad és a jogi képviselője részére adott meghatalmazás megszűnik. A bíróság a jogutód perbelépéséig, illetőleg perbevonásáig - a félbeszakadással kapcsolatos rendelkezések és perbeli cselekmények kivételével - egyéb intézkedést nem lehet [Pp. 48. §, 50. § (1) bek., 111. § (1) bek., 112. §, 349. § (1) bek., Ptk. 22. §, 223. § (3) bek.].*

Ügyeinek vitelében akadályozott személy képviselete

224. § (1) A gyámhatóság kérelemre gondnokot rendel annak, akit körülményei ügyeinek vitelében akadályoznak, különösen, ha ismeretlen helyen tartózkodik, vagy ismert helyen tartózkodik ugyan, de visszatérésében gátolva van.
(2) A gondnokrendelés a gondnokolt személy cselekvőképességét nem érinti.

(3) A gondnok képviseleti jogkörében kezeli a gondnokolt vagyonát, és ellátja azokat a feladatokat, amelyeket külön jogszabály reá bíz. A távollevő gondnoka ezenfelül - a gyámhatóság előzetes hozzájárulásával - minden olyan intézkedést megtehet, amivel a gondnokolt személyt károsodástól óvja meg. A halaszthatatlanul sürgős intézkedéshez a gyámhatóság hozzájárulása nem szükséges; erről azonban - mihelyt lehet - a gyámhatóságnak be kell számolni.

Gondnokrendelésre a cselekvőképesség érintésével és - a fentiek értelmében - anélkül is sor kerülhet. Az előbbi esetben azonban kizárólag jogerős bírósági ítélet alapozhatja meg az e tárgyú határozatot.

A gondnok kirendeléséről - a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet XVII. fejezetében írtakat követve - mindkét esetben a gyámhatóság dönt. A Ptké. 39-42. §-ain túl e szabály tartalmazza a gondnok működésének és kirendelése megszűnésének részletes előírásait is.

A § (1) bekezdésében meghatározott feltételek fennállása mellett a gondnokrendelés olyan személy érdekében indokolt, aki az ügyeinek vitelében - a körülményekből következően - előre láthatóan tartósan akadályozva van, s ezért várhatóan hosszabb időn át szükséges a képviselete (például gyógykezelése hosszasan eltart, vagy szabadságvesztés büntetését tölti stb.). Amennyiben erre utaló adat nincs, de valamilyen ügyben az érdekeinek védelméről gondoskodni kell, a Ptk. 225. §-ának alkalmazásával eseti gondnok rendelésnek van helye.

A kirendelésről a gyámhatóság bármely érdekelt vagy bármely hatóság kérelmére, de hivatalból is dönthet (Ptké. 39. §).

A gondnok mint vagyonkezelő a gondnokoltat bíróság és más hatóság előtt is jogosult képviselni.

BH1992. 527. *I. Az ügyeinek vitelében akadályozott személy részére kirendelt, jogszerűen eljáró gondnok által kötött ügylet a gondokoltat jogosítja fel, illetve kötelezi [Ptk. 224. § (1) bek.]*

Ügyeinek vitelében akadályozott személy
képviselete

Ptké. 39. § A gondnokrendelést bármely érdekelt és bármely hatóság kérheti és annak hivatalból is helye van.

Ptké. 40. § Az ügyeinek vitelében akadályozott személy gondnokának kirendelésére ennek a törvényerejű rendeletnek a gondnokság alá helyezett személy gondnokára vonatkozó rendelkezéseit (11. §) kell megfelelően alkalmazni.

Ptké. 41. §

Ptké. 42. § (1) A gondnokot a gyámhatóság felmenti, ha a gondnokrendelés célja megvalósult vagy annak oka megszűnt.

(2) A gondnok működésére, felmentésére és elmozdítására a gyámra vonatkozó szabályokat is megfelelően alkalmazni kell.

Az eseti gondnokság

225. § (1) Ha a szülő, a gyám vagy a gondnok akár jogszabály vagy a gyámhatóság rendelkezése folytán, akár érdekellentét vagy más tényleges akadály miatt nem járhat el, a gyámhatóság eseti gondnokot rendel.

(2) Eseti gondnokot kell rendelni akkor is,

a) ha sürgősen kell intézkedni, és a cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes személynek nincs törvényes képviselője, vagy annak személye nem állapítható meg, továbbá

b) ha az ismeretlen, távollevő vagy ügyeinek vitelében egyébként akadályozott személy jogainak megóvása érdekében szükséges.

(3) Az eseti gondnok az ügyben olyan jogkörrel jár el, mint a gyám, illetőleg a gondnok.

(4) A szülői felügyeletet gyakorló szülő, a gyám és a gondnok jogköre nem terjed ki azokra az ügyekre, amelyeknek ellátására eseti gondnokot rendeltek.

Az eseti gondnokrendelésre a cselekvőképesség érintésével és anélkül egyaránt sor kerülhet. Az előbbi csoport tekintetében akkor, ha a szülő, gyám vagy gondnok a törvényben jelölt okból az érintett érdekében nem járhat el. A Ptk. 224. §-ának hatálya alá tartozók vonatkozásában pedig olyankor, amikor nem tartós jelleggel, csupán valamely ügyben válik szükségessé egy személy jogainak megóvása.

Az eseti gondnok csak a kirendelésnek megfelelően, az abban megjelölt ügyben jogosult képviseletre. Ő tehát vagyonkezelői feladatokat nem lát el. Kirendelésére - a Ptké. 43. §-ából következően - az ügyeinek vitelében akadályozott személyekre vonatkozó szabályokkal azonosan kérelemre és hivatalból egyaránt van mód.

Az eseti gondnok képviseleti jogköre a kirendelés tárgyát képező ügy tekintetében a szülőével, gyáméval, gondnokéval azonos.
Kirendelésének, működésének és tevékenysége megszűnésének részletes szabályait ugyancsak a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet tartalmazza.
Az eseti gondnokhoz hasonló jogkörrel, a Pp. 74. §-ában írt feltételek mellett a bíróság is jogosult gondnok rendelésre. A döntése alapján működő ügygondnok a törvényes képviselővel nem rendelkező cselekvőképtelen félnek vagy jogi személynek, illetve a meghatalmazottal nem rendelkező távollévő személynek perbeli képviseletére jogosult.
A Ptké. 44. §-a ideiglenes gondnok rendelését is lehetővé teszi olyankor, amikor ezt az ügyeinek viteléhez szükséges belátási képességgel állandó jelleggel nem rendelkező nagykorú személy érdekinek képviselete teszi szükségessé. A gondnokrendelésről ilyenkor is a gyámhatóság dönt, a már megnevezett jogszabály alapján.
BH2000. 22. *Együttesen gyakorolt szülői felügyelet esetén a kiskorú vagyonáról rendelkező társasági szerződést a kiskorú nevében mindkét szülőnek alá kell írnia, ingatlanapportról rendelkező szerződés esetén a gyámhatóság hozzájárulására is szükség van. Ellenkező esetben a társasági szerződés érvénytelen [Ptk. 15. §, 18. § (1) bek., 19. §, 20. §, 21. § (1) bek., 225. § (1) bek., 234. § (1) bek., 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 18/A. § (1) bek., 12/1987. (VI. 29.) MM r. 61. § (1)-(2) bek., 4/1987. (VI. 14.) IM r. 33. § (1) bek.].*
BH1998. 438. *I. Ha a korlátolt felelősségű társaság tagjai között olyan kiskorúak is vannak, akik felett a szülői felügyeletet a társaság más tagjai látják el, a közöttük lehetséges érdekellentétnek a gyámhatóság útján való tisztázása nélkül a cégbejegyzési kérelem nem teljesíthető [1952. évi IV. tv. 70. §, 71. § (2) bek., 79. § (1)-(2) bek., 82. § (1) bek., 86. § (3) bek., 87. § (1)-(2) bek., Ptk. 225. § (1) és (4) bek., Ptké. 43. § (1) bek.].*
BH1995. 243. *Törvénysértően jár el a cégbíróság, ha az olyan betéti társaság cégbejegyzés iránti kérelmét, amelynek beltagjai a szülők és kültagja a kiskorú gyermekük, a közöttük fennálló esetleges érdekellentét feloldásával kapcsolatos hiánypótlási eljárás mellőzésével elutasítja [1989. évi 23. tvr. 16. § (1) bek., Ptk. 225. § (1) és (4) bek., Ptké. 43. § (1) bek.].*
BH1990. 102. *A felajánlott cserelakás tulajdonosa helyett nem tehet bérbeadói befogadó nyilatkozatot a tulajdonos gondnoka, ha ő a felmondással élő bérbeadó házastársa. Ilyenkor érdekellentét miatt eseti gondnok kirendelésének van helye [Ptk. 225. § (1) bek., Ptké. 43. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 76. § (1) bek., (3) bek. b) pont, 77. § (1) bek., 78. §].*
BH1989. 313. *A kiskorú bérlő lakásbérleti jogviszonyának a bér nem fizetése miatti felmondása folytán keletkező perben nem lehet képviselő az a személy, aki mint a kiskorú törvényes képviselője vagyonkezelési kötelezettségeinek megszegésével nem gondoskodott a kiskorút terhelő lakbér kifizetéséről. Ebben az esetben a gyámhatóság megkeresésével eseti gondnokot kell kirendelni [Csjt 87. § (1) bek., Ptk 225. § (1) bek., Pp 50. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 71. § (1) bek. a) pont].*
BH1988. 6. *Irányadó szempontok a hagyatéki eljárás során kirendelt ügygondnok, illetve eseti gondnok költségeinek megállapításánál [Pp 74. §, Ptk 225. §, 6/1958. (VII. 4.) IM. sz. r. (He) 39. § (1) bek., 57. § (3) bek., 1/1974. (VI. 27.) OM sz. r. 49. § (2) bek., 50. § (4) bek.].*
BH1983. 405. *I. A felek a perbeli cselekvőképességét, valamint a törvényes képviselőnek ezt a minőségét - ha ezek tekintetében kétség merül fel - a bíróság az eljárás bármely szakában hivatalból köteles vizsgálni. A törvényes képviselő nem járhat el, ha közte és a képviselt között érdekellentét áll fenn. [Pp. 50. § (1) bek., Ptk. 225. § (1) bek., Csjt. 87. § (1) bek.].*
BH1977. 115. *Ha a hagyatéki eljárás során érdekellentét áll fenn az örökhagyó kiskorú gyermeke és a túlélő házastársa között, az állami közjegyző akkor jár el helyesen, ha megkeresi a gyámhatóságot eseti gondnok kirendelése végett, illetőleg - ha a gyámhatóság nem intézkedett - ügygondnok kirendelésével gondoskodik a kiskorú örökös megfelelő képviseletéről [6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. 15., 39., 44. §, Ptk. 18. §, 225. §].*

Eseti gondnokság

Ptké. 43. § (1) A gondnokrendelést bármely érdekelt és bármely hatóság kérheti és annak hivatalból is helye van.
(2) A szülő, a gyám, illetőleg a gondnok - eseti gondnok kirendelése céljából - köteles a gyámhatóságnak haladéktalanul jelentést tenni, ha akár jogszabály, akár a gyámhatóság rendelkezése folytán, akár pedig tényleges akadály miatt nem járhat el.

BH1998. 438. *I. Ha a korlátolt felelősségű társaság tagjai között olyan kiskorúak is vannak, akik felett a szülői felügyeletet a társaság más tagjai látják el, a közöttük lehetséges érdekellentétnek a gyámhatóság útján való tisztázása nélkül a cégbejegyzési kérelem nem teljesíthető [1952. évi IV. tv. 70. §, 71. § (2) bek., 79. § (1)-(2) bek., 82. § (1) bek., 86. § (3) bek., 87. § (1)-(2) bek., Ptk. 225. § (1) és (4) bek., Ptké. 43. § (1) bek.].*

BH1995. 243. *Törvénysértően jár el a cégbíróság, ha az olyan betéti társaság cégbejegyzés iránti kérelmét, amelynek beltagjai a szülők és kültagja a kiskorú gyermekük, a közöttük fennálló esetleges érdekellentét feloldásával kapcsolatos hiánypótlási eljárás mellőzésével elutasítja [1989. évi 23. tvr. 16. § (1) bek., Ptk. 225. § (1) és (4) bek., Ptké. 43. § (1) bek.].*

BH1990. 102. *A felajánlott cserelakás tulajdonosa helyett nem tehet bérbeadói befogadó nyilatkozatot a tulajdonos gondnoka, ha ő a felmondással élő bérbeadó házastársa. Ilyenkor érdekellentét miatt eseti gondnok kirendelésének van helye [Ptk. 225. § (1) bek., Ptké. 43. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 76. § (1) bek., (3) bek. b) pont, 77. § (1) bek., 78. §].*

Ptké. 44-45. §

XX. fejezet

A szerződés tartalma és tárgya

226. § (1) Jogszabály meghatározhatja a szerződés egyes tartalmi elemeit, és kimondhatja, hogy ezek a szerződésnek akkor is részei, ha a felek eltérően rendelkeznek.

(2) Jogszabály a hatályba lépése előtt megkötött szerződések tartalmát csak kivételesen változtathatja meg. Ha a szerződés megváltozott tartalma bármelyik fél lényeges jogos érdekeit sérti, a fél kérheti a bíróságtól a szerződés módosítását, vagy - ha jogszabály másként nem rendelkezik - a szerződéstől elállhat.

(3) Hatósági ár megállapítására külön törvény szerint kerülhet sor.

(4)-(5)

GK 68. szám

I. A gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződéseiben az ár, illetőleg a díj (a továbbiakban együtt: ár) akkor tekinthető meghatározottnak, ha a szerződés megjelöli az ár összegét, vagy ezt az összeget a szerződés és - hatóságiár-megállapítás esetén - a hatósági ár alapján a teljesítéskor ki lehet számítani. Ilyen esetben az ár érvényesítéséhez nincs szükség a felek újabb megegyezésére.

A Ptk. 200. § (1) bekezdésében szabályozott szerződési szabadság elve alapján a szerződés tartalmát a felek szabadon állapítják meg. A kötelmi jogban érvényesülő diszpozitív szabályozás miatt a felek a szerződésekre vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek és megállapodásuk a törvényben nem szabályozott kérdésekre is kiterjedhet. Ebből következően a szerződésre vonatkozó Ptk. szabályok tehát csak akkor alkalmazhatók, ha a felek eltérően nem állapodtak meg. Nem kell azonban a feleknek megállapodniuk olyan kérdésekben, amelyeket a jogszabály rendez, például hatósági áras termék esetén a hatósági árban [Ptk. 205. § (2)]. A szerződési szabályok diszpozitivitása azonban feltételes:

- Ha a felek által megkötött szerződés valamely kikötése kógens jogszabályi rendelkezést sért, úgy a tiltott kikötés semmis [Ptk. 200. § (2)].

- Egyes szerződési rendelkezéseket maga a Ptk. nyilvánít semmisnek. Így például a jogképességet vagy a cselekvőképességet korlátozó szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat [Ptk. 8. § (3), 11. § (3)], a megbízási szerződés felmondási jogának korlátozása vagy kizárása [Ptk. 483. § (4)]. A semmisség következménye pedig a szerződés teljes vagy részleges érvénytelensége [Ptk. 234. § (1), 239. §].

- A szerződések fenntartása érdekében előfordul olyan megoldás is, hogy az érvénytelen kikötés helyébe - a jogszabály rendelkezése folytán - automatikusan a kógens jogszabályi rendelkezés lép. Így például: a Ptk. 549. § (1) bekezdése értelmében a biztosítási összeg nem haladhatja meg a biztosított vagyontárgy értékét. A túlbiztosítás, tehát valamely vagyontárgy értéken felüli biztosítása csak a vagyontárgy valóságos értékét meghaladó részében semmis. Ennek törvényi szankciója a biztosítási díj megfelelő leszállítása.

- E § (1) bekezdése értelmében pedig a felek konszenzusa helyett kivételes esetekben jogszabály határozhatja meg a szerződés egyes tartalmi elemeit és azt is elrendelheti, hogy az ekként szabályozott kikötés a felek

megállapodása hiányában vagy attól eltérő tartalmú rendelkezése esetén is ezzel a tartalommal a szerződés részét képezik. Így:
= Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvének a külgazdasági kapcsolatokra történő alkalmazásáról szóló 1978. évi 8. törvényerejű rendelet alapján a felek a szerződésekre vonatkozó Ptk. rendelkezésektől közös akarattal eltérhetnek. Kimondja azt is, hogy a felek megállapodásának kell tekinteni - erre vonatkozó eltérő rendelkezésük hiányában - valamely szerződésnek nemzetközi megállapodásban, vagy szabályzatban meghatározott feltételeit is (1978. évi 8. törvényerejű rendelet 5. §).
= Az egyes tartós fogyasztási cikkekre vonatkozó kötelező jótállásról szóló 151/2003. (IX. 22.) Korm. rendelet 1. § (2) bekezdése kimondja, hogy semmis az a megállapodás, amely a rendeletben foglalt előírásoktól a fogyasztó hátrányára eltér. Az érvénytelen megállapodás helyébe az e jogszabály rendelkezései lépnek.
= Hasonló rendelkezést tartalmaz a javító-karbantartó szolgáltatások minőségvédelméről szóló 16/1976. (VI. 4.) MT rendelet 2. § (2) bekezdése, és a lakásépítéssel kapcsolatos kötelező jótállásról szóló 181/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet 2. § (3) bekezdése is, az e jogszabályokban foglaltaktól eltérő, a fogyasztóra, megrendelőre hátrányosabb feltétel kikötése esetén.
A szerződésben a felek jogai, kötelezettségei összetartozó módon és elválaszthatatlanul állnak, és a feleknek jelentős érdekük fűződik ahhoz, hogy szerződésük tartalmának fennmaradásában bízhassanak. A társadalmi viszonyok jelentős mértékű változása azonban igényelheti a fennálló szerződések tartalmának módosítását. Ezért a (2) bekezdés első fordulata értelmében a szerződés megkötése után hatályba lépő jogszabály visszamenőlegesen csak kivételes esetekben megváltoztathatja a szerződés tartalmát. A 32/1991. (VI. 6.) AB határozat kifejtette, hogy az Alkotmánnyal összhangban álló ennek a rendelkezésnek az a funkciója, hogy a fennálló szerződések szolgáltatási egyensúlyának felborulása esetén az állami beavatkozást társadalmi méretekben lehetővé tegye. A már fennálló szerződések tartalmának jogszabály útján való megváltoztatására kivételes esetekben kerülhet sor, ha a szerződéskötést követően beállott körülmény folytán a szerződés valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti, a körülményváltozás nem volt ésszerűen előrelátható, ugyanakkor túlmegy a normális változás kockázatán és a beavatkozás társadalmi méretű igényt elégít ki. Ebből következik, hogy az állam jogszabállyal a szerződések tartalmát általában csak ugyanolyan feltételek fennállása esetén változtathatja meg, mint amilyen feltételek fennállását a bírósági úton való, a Ptk. 241. §-ában szabályozott szerződésmódosítás esetére megköveteli.
A hitelszerződések mögöttes jogviszonyaiban bekövetkezett változások miatt jogszabály módosította az 1988. december 31-e előtt hatályban volt jogszabályok alapján lakásépítés, lakásvásárlás vagy egyéb építési munkák céljára az Országos Takarékpénztár vagy a takarékszövetkezet által nyújtott kölcsönök ügyleti kamatát. Az 1990. évi CIV. törvény. 64-65. §-ai 1991. január 1. napjától e kölcsönszerződésekben kikötött kamatlábat évi 15%-ra emelte, majd az 1992. évi LXXX. törvény 51. §-a 12%-ra mérsékelte. A jogszabállyal módosított szerződési kikötés miatt a kölcsön futamidejének érintetlenül hagyása mellett emelkedett az adósokat terhelő havi törlesztő részlet és a teljes tartozás, azaz a tőke és az ügyleti kamat együttes összege.
Az állami beavatkozást biztosító szabályozás mellett a (2) bekezdés második fordulatának rendelkezése azonban egyedi jogviszonyok tekintetében a szerződő felet feljogosítja arra, hogy meghatározott feltételek fennállása esetén - választása szerint - bíróság előtt kérje a szerződés módosítását, vagy attól elálljon. A felet az elállás joga csak akkor illeti meg, ha jogszabály eltérő rendelkezést nem tartalmaz. Mind a bírói ítélettel történő szerződésmódosításnak, mind az elállási jog jogszerű gyakorlásának törvényi feltétele az, hogy megváltozott szerződés tartalma bármelyik fél lényeges jogos érdekét sértse. Az érdeksérelem elbírálásánál a bíróságnak valamennyi körülményt mérlegelnie kell. A lakáscélú kölcsönszerződésben meghatározott kamat mértékének jogszabály általi felemelése miatt a szerződés módosítása iránt benyújtott kereset elbírálásának szempontjaira több eseti határozat ad iránymutatást (BH1995. 402.; BH1996. 28.). Adott esetben a jogszabály által megváltozott szerződés tartalmának bírói ítélettel történő módosítása odáig is terjedhet, hogy a bíróság visszaállítja a szerződés eredeti tartalmát.
Az Alkotmány 9. §-a értelmében a Magyar Köztársaság elismeri, támogatja a vállalkozás jogát és a verseny szabadságát. Az Alkotmány egyben rögzíti azt is, hogy Magyarország gazdasága olyan piacgazdaság, amelyben a köztulajdon és a magántulajdon egyenlő védelemben részesül. Abból, hogy az árak legfőbb szabályozója a piac és a gazdasági verseny, következik, hogy a felek az árat általános szabályként megegyezéssel alakítják ki. Ezt deklarálja az árak megállapításáról szóló 1990. évi LXXXVII. törvény is. Egyúttal azonban olyan termékek esetében, melyek piacán a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló törvényben megfogalmazott kritériumok alapján gazdasági erőfölény van, felhatalmazza a Kormányt az áremelés előzetes bejelentési kötelezettségének előírására. Ennek indoka a káros versenykorlátozás és a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés megakadályozása. Emellett - e § (3) bekezdésével összhangban - az 1990. évi LXXXVII. törvény, illetőleg annak melléklete tartalmazza a hatósági ármegállapítás szabályait,

valamint azt a termék- és szolgáltatáskört, ahol az állami ármegállapítás érvényesül. A hatósági áras termékek és szolgáltatások körének bővítése, vagy szűkítése is csak a törvény módosításával történhet.
A hatósági ár megállapítására, illetőleg megváltoztatására az illetékes miniszter, meghatározott szolgáltatásoknál a települési önkormányzat képviselő testülete jogosult, egyes esetekben a pénzügyminiszter egyetértése mellett. Az 1990. évi LXXXVII. törvény 8-9. §-ai szerint kialakított hatósági ár: legmagasabb vagy legalacsonyabb ár lehet. A hatósági ár megállapítására tételesen vagy a hatósági ár kiszámítására vonatkozó előírásokkal és az alkalmazás feltételeivel - az áru minőségére vonatkozó paraméterek, a határidő, a szállítások ütemezése, a megrendelés nagysága (bizonyos értékesítési mennyiség alatt és felett érvényesíthető ár), a teljesítés helye (pl. megrendelő vagy az eladó telephelye), a fizetési feltételek - együtt kerül sor. A legmagasabb árra a törvény általános előírásként kimondja, hogy annak fedezetet kell biztosítania a hatékonyan működő vállalkozó ráfordításaira és a működéséhez szükséges nyereségre. Ezért a hatósági ár megállapítója nem határozhat meg olyan árat, mely a normális működést veszélyezteti, de az ár nem tartalmazhatja a nem hatékony működésből eredő ráfordításokat. A legalacsonyabb ár a termelő részére minimális biztonságot teremt azzal, hogy a hatékonyan működő vállalkozónak legalább a ráfordításaira biztosítja a fedezetet. Legmagasabb ár érvényesül egyes energiahordozóknál, a legfontosabb infrastrukturális szolgáltatásoknál (közlekedés, hírközlés, vízgazdálkodás), egyes alapvető élelmiszereknél (tehéntej, fehérkenyér) vagy például a települési önkormányzat tulajdonában levő lakások bérénél; míg az 1990. évi LXXXVII. törvény a legalacsonyabb ár alkalmazását néhány mezőgazdasági termékre (étkezési- és takarmánybúza, takarmánykukorica, vágósertés, vágómarha) írja elő. Az 1990. évi LXXXVII. törvény 11. § (1) bekezdése értelmében a hatósági árat, valamint annak alkalmazási feltételeit jogszabályban kell közzétenni. A jogszabálynak rendelkezni kell arról is, hogy a hatósági ár mikor lép érvénybe. E rendelkezésnek visszamenőleges hatálya nem lehet.
A hatósági ár hatálybalépését követően a szerződéseket már annak figyelembevételével kell megkötni. Ehhez képest a legmagasabb árnál magasabb, illetve a legalacsonyabb árnál alacsonyabb árat a szerződésben érvényesen nem lehet kikötni. A hatósági ár hatálybalépése előtt kötött, de a hatálybalépés utáni időre eső teljesítésre vonatkozó szerződéses kikötés esetén a törvény - általános szabályként - a feleknek lehetőséget ad arra, hogy közös egyetértéssel a szerződésben kikötött árat fenntartsák, vagy azt az emelt legmagasabb hatósági árnál alacsonyabb árra módosítsák. Kivételesen - hosszabb időtávra kötött szerződések esetében - jogszabályi rendelkezés alapján a megemelt legmagasabb hatósági ár a szerződés részévé válik. Az 1990. évi LXXXVII. törvény 11. § (2) bekezdése azonban ebben az esetben is feljogosítja a feleket arra, hogy az új ártól lefelé - közös megegyezéssel - eltérjenek, a szerződésben kikötött ár fenntartásával vagy megváltoztatásával. Ha a felek - olyan termék vagy szolgáltatás árában, amelyre hatósági ár van érvényben - az árban nem, vagy a jogszabály megsértésével állapodtak meg, a szerződést a hatósági áron kell teljesíteni (1990. évi LXXXVII. törvény 13. §). Hatósági ár megállapítása esetén a szerződésben az ár a teljesítés időpontjában irányadó legmagasabb ár, illetőleg legalacsonyabb ár százalékában is megállapítható (GK 68. számú állásfoglalás). Amennyiben pedig a szerződés megkötése és teljesítése között a hatósági ár megszűnik, akkor az 1990. évi LXXXVII. törvény 14. §-a értelmében fő szabályként a szerződést a kikötött áron kell teljesíteni.
Az ár összegével - és ezzel összefüggésben a szerződés létrejöttével - kapcsolatos viták akkor előzhetők meg, ha a felek a szerződésben egyértelműen megállapodnak a szolgáltatás árában. A felek megegyezése tekintetében a polgári jog általános előírásait kell irányadónak tekinteni. Az 1990. évi LXXXVII. törvény 2. §-a nevesíti a versenytárgyaláson és az árverésen kialakult árat, de megegyezésnek kell tekinteni például a lakosságnak a kereskedelemben (szolgáltatóktól) történő vásárlásait is, attól függetlenül, hogy ilyenkor a vevőnek nincs arra lehetősége, hogy az árral kapcsolatos igényét az eladóval szemben egyedi áralkuban érvényesítse. Nincs szükség a megállapodásra, ha az árban való megegyezés mellőzése törvényben foglalt rendelkezésen alapul (például a Ptk. 422. § (2) bekezdése alapján a több évre kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződés esetén). Az árban tájékoztató jelleggel nem lehet megállapodni, de az árat meghatározottnak kell tekinteni, ha a szerződés ugyan nem tartalmazza a szolgáltatásért fizetendő pénzbeli ellenszolgáltatás összegét, de az árat a teljesítéskor a szerződés és - hatósági ármegállapítás esetén - a hatósági ár alapján ki lehet számítani. Az ár meghatározott abban az esetben is, ha összegét a szerződés más áru - a szerződés teljesítésének időpontjában érvényes - árának százalékában jelöli meg. A Ptk. 366. § (1) bekezdése alapján a teljesítés helyének megfelelő piacon, a teljesítési időben kialakult középárat kell kikötöttnek tekinteni az adásvételi szerződés és - a Ptk. 422. §-ának (4) bekezdése folytán - mezőgazdasági termékértékesítési szerződés esetén, ha a szerződésben a felek a piaci árat kötötték ki. Az árban való egyértelmű megállapodás tehát különböző módokon valósulhat meg, de ha a szerződés nem jelöli meg az ár összegét, általános érvényű követelmény, hogy ez az összeg a teljesítés időpontjában a szerződés, valamint a

hatósági ármegállapítás körében a hatósági ár alapján egyértelműen kiszámítható legyen (GK 68. számú állásfoglalás).

BH1999. 129. *Amennyiben a kölcsönszerződés feltételeit - annak megkötése után - jogszabály módosítja, és e változott feltételeket a kölcsönbevevő elfogadta, utóbb a szerződésnek a Ptk. 241. §-a szerinti megváltoztatására csak akkor kerülhet sor, ha a szerződés bírósági úton való módosítására alapot adó változások a szerződésmódosítás időpontjához képest később következtek be [Ptk. 226. § (2) bek., 241. §, 1990. évi CIV. tv. 65. § (1) bek., 66. § (1) bek. a) pont és (2) bek.].*

BH1997. 121. *A kárpótlási jegyek piaci értéken való beszámítása az állami vagyon privatizációja során [Ptk. 200. § (1) bek., 226. § (1) bek., 1991. évi XXV. tv. 5. § (2) és (5) bek., 6. § (3) bek., 7. § (1) bek. a) pont, (2) és (3) bek.].*

BH1996. 28. *Jogszabályváltozással történt szerződésmódosítás esetén a szerződés bírósági módosítására csak akkor van lehetőség, ha a szerződésnek megváltozott tartalma valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti [Ptk. 226. § (2) bek.]*

BH1995. 402. *Kölcsönszerződésben meghatározott kamat mértékének jogszabály általi felemelése miatt a szerződés módosítása iránt benyújtott kereset elbírálásának szempontjai [Ptk. 226. § (2) bek.].*

BH1990. 258. *II. A középár az irányadó, ha a felek a szerzői jogdíját a jogszabályban meghatározott ívenkénti díjhatárokra utalással állapítják meg [Szjt. 3. §, Ptk. 226. §, 1/1970. (III. 20.) MM r. 12. § (1) bek., 22. § bek., melléklet I. a) pont].*

BH1990. 24. *Ha a szállító a szerződésben - az anyag és energia áremelkedése esetére ki is köti az árváltoztatás jogát, egyoldalú nyilatkozatával a szerződésnek az árral kapcsolatos rendelkezése nem módosul. A szerződésben megjelölt feltétel - az anyag- és energia-árváltozás - bekövetkeztének bizonyítása nélkül a megrendelő hallgatása nem tekinthető az áremelés ráutaló magatartással való elfogadásának [Ptk. 216. § (2) bek., 226. § (4) bek., GK 36.].*

BH1986. 243. *A hatósági termelői árváltozásnak a fogyasztói ár megváltozásakor történt kilátásba helyezése nem jelenti azt, hogy a fogyasztói árváltozás hatályba lépésétől kezdve a termelői árváltozás is alkalmazható [Ptk. 226. § (4) bek., 41/1979. (XI. 1.) MT sz. r. 14. § (2) bek.].*

BH1983. 500. *Nem felel meg a vállalkozói díjban való megállapodás követelményének, ha a felek a szerződésben a vállalkozói díjat csak költségbecslésre utalással, de annak a megjelölése nélkül határozták meg, hogy a becslést mire alapították, illetve a ténylegesen fizetendő vállalkozói díjat hogyan fogják kiszámítani. Ilyen esetben az elvégzett vállalkozói munka ellenértékét a ténylegesen eltöltött munkaórák alapulvételével kell megállapítani [Ptk. 226. § (3) bek., 361. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 4. §].*

BH1983. 205. *Hatósági árváltozás címén az eladó a vételár megfizetése után abban az esetben sem állhat el a szerződéstől, ha annak a tárgya a felek megállapodása értelmében az eladó birtokában maradt [Ptk. 210. § (3) bek., 226. § (4) bek., 320. §, 381. § (1) bek., GK 19. sz.].*

BH1983. 130. *II. Ha a megrendelő a munka elvállalása céljából a vállalkozót az árforma tekintetében tévedésbe ejti, a vállalkozónak kártérítési igénye lehet vele szemben [Ptk. 205. § (3) bek., 226. § (3) bek., 4. § (4) bek., 3/1980. (I. 19.) ÉVM-ÁH sz. r. 3. § (1) bek. b) pont].*

BH1982. 387. *Jogszabály tiltó rendelkezése hiányában a szerződő felek a termék átlagminőségének alapulvételével az egyes minőségekre megállapított hatósági árak átlagában is megállapodhatnak [Ptk. 226. § (3) bek.].*

BH1982. 157. *Tájékoztató ár elszámolás alapja nem lehet. A tényleges költségtényezők ismertté válása után a feleknek a végleges, meghatározott árban meg kell egyezniük. Ennek hiányában az elszámolás alapja az árrendelkezések szerint a tényleges költségtényezők figyelembevételével kialakított egységár [17/1975. (XII. 29.) ÉVM-ÁH sz. r. 2. sz. mellékletének 13. pontja, 3. sz. mellékletének 2. pontja (Az 1980. január 1. után kötött építési-szerelési szerződésekre a 3/1980. (I. 19.) ÉVM-ÁH sz. rendeletben meghatározott árrendelkezéseket kell alkalmazni), Ptk. 226. § (3) bek.].*

227. § (1) A szerződésben kikötött szolgáltatás valamely dolog adására, tevékenységre, tevékenységtől való tartózkodásra vagy más magatartásra irányulhat.

(2) A lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés semmis.

A szerződés tárgya a szolgáltatás. A szerződés létrejöttével kötelmi igény keletkezik a szolgáltatás teljesítésére, illetőleg annak követelésére. A szolgáltatás lehet osztható vagy oszthatatlan, személyhez kötött vagy más által is teljesíthető, vagylagos, meghatározható egyedileg, illetőleg fajta és mennyiség szerint is. A szerződésben kikötött szolgáltatás minden esetben valamely meghatározott vagy meghatározható magatartásra vonatkozik. A magatartások felsorolását az (1) bekezdés tartalmazza. Így a szolgáltatás lehet:

- valamely dolog vagy pénz átadása. Például a Ptk. 523. §-ában szabályozott kölcsönszerződésben a hitelező meghatározott pénzösszeget köteles a kölcsönvevő rendelkezésére bocsátani. Ennek tipikus módja a kölcsönösszeg közvetlen átadása az adós részére. De a kölcsön folyósítása megtörténhet bankátírás útján is.
- valamely tevékenység kifejtése is. A tevékenység lehet egyszeri (adásvétel), tartós (haszonbérlet) vagy időszakonként visszatérő (tartás) szolgáltatás, azaz magatartás. A tevékenység megnyilvánulhat tevőleges magatartásban, így például a kölcsönszerződés esetén az adós köteles a kölcsön tárgyát átvenni és a kölcsön összegét a szerződésben kikötött módon visszafizetni, vagy a megbízott köteles a rábízott ügyet személyesen ellátni. Egyes esetekben a tevésre irányuló szolgáltatás valamely eredmény létrehozásában valósul meg (például a vállalkozási szerződésben a vállalkozó valamely gép javítására vállal kötelezettséget). A szolgáltatás lehet nem tevőleges magatartás is, de megnyilvánulhat valamely tevékenységtől való tartózkodásban is (például a tűrésre irányuló szolgáltatás).
A (2) bekezdés a lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés semmisségének kógens szabályát tartalmazza. Megállapításának feltétele, hogy a lehetetlenség a szerződéskötés időpontjában álljon fenn. Ha ugyanis a szerződés eredetileg nem irányult lehetetlen szolgáltatásra, de utóbb valamilyen oknál fogva lehetetlenné válik, akkor a Ptk. 312. §-a szerinti, a teljesítés lehetetlenné válására vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.
A szerződéskötéskor fennálló, ehhez képest semmisséget eredményező lehetetlenség lehet: tárgyi, személyi, jogi és érdekbeli.
- A szolgáltatás tárgyi lehetetlenségéről van szó, ha a szerződésben kikötött szolgáltatás objektíve lehetetlen, mert senki által nem teljesíthető.
- A szerződés érvénytelensége személyi lehetetlenség okán akkor állapítható meg, ha az egyik szerződő fél valamely képesség hiánya miatt képtelen a szerződés teljesítésére.
- Jogi lehetetlenség valósul meg, ha a felek jogszabályba ütköző szerződést kötnek [Ptk. 200. § (1)]. Jogilag lehetetlen szolgáltatásra vonatkozik és ezért semmis például a már nem létező követelés engedményezésére vonatkozó megállapodás (BH1996. 379.) vagy az olyan adásvételi szerződés, amellyel az egyik résztulajdonos az egész dolog tulajdonjogát átruházza. A Ptk. 144. § b) pontja ugyanis az egész dolog feletti tulajdonjog átruházásához a tulajdonostársak egyhangú határozatát kívánja meg (BH1987. 165.). A nyilvánvaló jogi lehetetlenség jogkövetkezménye, a szerződés semmissége miatt a vevő nem élhet a Ptk. 370. §-ában biztosított szavatossági jogával. A jogszavatosság ugyanis a szolgáltatás jogi fogyatékosságaiért való helytállást jelenti, amely csak akkor állhat fenn, ha a szerződés érvényes.
- Érdekbeli lehetetlenség akkor állapítható meg, ha adott körülmények között a szolgáltatást csak előre nem látott rendkívüli nehézségek vagy aránytalan áldozat árán lehetne teljesíteni és ezt nem lehet a kötelezettől elvárni (A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest 1981., II. kötet 1453. oldal).
Felróható magatartásnak minősül, ha a fél a szerződés megkötésekor tudta, hogy lehetetlen szolgáltatásra vállalt kötelezettséget. Az utaló magatartásért való helytállásra a Ptk. 6. §-a alapján köteles. Nem igényelhet kártérítést a másik féltől az, aki a lehetetlenségről maga is tudott vagy erről a körülményekből tudnia kellett. A törvény ugyanis a kártérítés megítéléséhez öt feltétel együttes fennforgását írja elő: a biztató fél magatartása szándékos, míg a másik felé jóhiszemű legyen, alapos okkal költekezzék, amely miatt őt önhibáján kívül károsodás éri. Emellett a kártérítés az összes feltétel fennállása esetén is csak lehetőség. A bíróság az összes körülmény mérlegelése után, belátása szerint dönt abban a kérdésben, hogy az adott esetben mennyiben indokolt és milyen terjedelemben a kártérítés.
BH2004. 284. *Adójogviszonyból származó követelés engedményezése felszámolási eljárásban; az e körben irányadó szempontok [Ptk. 200. § (2) bek., 227. § (2) bek., 328. §, 329. §; 1990. évi XCI. tv. 6. § (2) bek., 23. § (3) bek. g) pont, 25. § (2) bek. f) pont, 49. § (1) bek., 2. sz. melléklet I/2. pont; 1991. évi IL. tv. 3. § (1) bek. c) pont, 80. §; 1992. évi XXXVIII. tv. 10. § (1) és (2) bek., 108. § (2) bek. ; 2002. évi LXV. tv. 2. § (8) bek., 55/1991. (IV. 11.) Korm. rendelet 5. §; 593/B/1998. AB határozat].*
BH2003. 290. *A korlátolt felelősségű társaság üzletrészének névértéke alatt a törzsbetét nagyságát kell érteni [Ptk. 227. § (2) bek., 1997. évi CXLIV. tv. 124. §, 133. §].*
BH2002. 235. *II. Az állam mint jogi személy csak mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet polgári jogi szerződés, polgári jogviszony részese. A felek mellérendeltségéből, egyenrangúságából következően reá ugyanúgy kihatnak az állam közigazgatási, közjogi funkciójából fakadó eljárásai, intézkedései, esetleges mulasztásai, mint a jogviszony többi alanyára [1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 2. § (1) bek., 9. § (1) bek., 35. §, 37. § (1) bek., 70/A. § (1) bek., Ptk. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 4. § (4) bek., 7. § (1) bek., 28. § (1) és (3) bek., 198. § (1) és (2) bek., 200. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 219. § (2) bek., 227. § (1) bek., 300. §, 312. § (1) és (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 1. § (1) és (2) bek.,*

4. §, 157/1995. (XII. 26.) Korm. r., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 9. §, 12. § (2) bek., 12/A. §, 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31. §, 33. § (1) bek., 35. §, 42. § (1) bek., 151/1996. (X. 1.) Korm. r. 4. §, 1997. évi CXLVI. tv. 34. §].

BH2002. 58. *Nem érvénytelen az öröklési szerződés amiatt, hogy az örökhagyó azzal a - más eltartóval kötött tartási szerződés folytán - már elidegenített tulajdoni hányada örökléséről rendelkezett, ha a tartási szerződés megszüntetése iránt még életében pert indított [Ptk. 117. § (1) és (3) bek., 193. §, 227. § (2) bek., 234. § (1) bek., 586. § (1) bek., 589. § (2) bek., 653. §, 658. § (1) bek.].*

BH2001. 542. *I. A követelés behajtására szakosodott gazdálkodó szervezetek a gazdasági életben ismert tevékenységet folytatnak. Az általuk pénzkövetelés behajtására kötött megbízási szerződés nem ütközik jogszabályba, így ez okból nem semmis [Ptk. 200. § (1) és (2) bek., 227. § (2) bek., 474. § (1) bek., 2000. évi CXVII. tv. 11. §].*

EBH2001. 436. *I. A követelés behatására szakosodott gazdálkodó szervezetek a gazdasági életben ismert tevékenységet folytatnak. Az általuk pénzkövetelés behajtására kötött megbízási szerződés nem ütközik jogszabályba, így ez okból nem semmis [Ptk. 200. § (1) és (2) bek., 227. § (2) bek., 474. § (1) bek., 2000. évi CXVII. tv. 11. §].*

BH1999. 419. *A lakosság széles körét érintő szolgáltatás (pl. távhőszolgáltatás) közérdeket képvisel, ezért az erre vonatkozó (pl. üzemeltetési) szerződés semmisségének megállapítása érdekében az ügyészségnek van keresetindítási lehetősége [Ptk. 200. § (2) bek., 227. § (2) bek., 237. § (2) bek., 95. § (1) bek., Ptké. 36/A. §, 1990. évi LXV. tv. 79. § b) pont, 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. c) és d) pont, 6. §, 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 10. § 1. és 5. pont].*

EBH1999. 96. *I. Önmagában az a körülmény, ha a fél olyan dolog tulajdonjogának az átruházására vállal kötelezettséget, amelynek még nem tulajdonosa, nem eredményezi a szerződés semmisségét [Ptk. 117. § (1) bek., 227. § (2) bek., 365. § (1) bek.].*

BH1999. 75. *A kárpótlási jegy mint értékpapír tulajdonjogának változásánál irányadó szabályok [1991. évi XXV. tv. 6. § (2) bek., Ptk. 119. §, 200. § (2) bek., 210. § (4) bek., 227. § (1) bek., 338/B. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek., 369. (1) bek.].*

BH1997. 241. *Ha az ingatlanközvetítő egy zártkörű pályázaton meghirdetett ingatlan eladójának megbízottjaként eljárva - egy másik szerződés alapján, amelyről azonban az eladót nem tájékoztatta -, azt a vevőt közvetíti ki, akitől e tevékenysége miatt, ugyancsak közvetítői díjat vett fel vagy kötött ki szerződésben, ez utóbbi szerződés - mint a jó erkölcsbe ütköző semmis [Ptk. 200. § (2) bek., 201. § (1) bek., 221. § (3) bek., 227. § (2) bek., 237. § 474. § (2) bek., 1990. évi VIII. tv., 13/1988. (XII. 27.) ÉVM r. 1. § a) pont].*

BH1997. 88. *Nem irányul lehetetlen szolgáltatásra s ezért nem semmis az a tervezési szerződés, amely olyan terület beépítési tervének elkészítését célozza, amelyre az illetékes hatóság részletes rendezési tervet még nem hagyott jóvá. Ha a tervező eredményszolgáltatásra vállalkozott, de az építési engedélyt az elkészített terv alapján a megrendelő nem kapta meg, a tervezővel szemben a hibás teljesítés jogkövetkezményei alkalmazhatók [Ptk. 227. § (2) bek., 408. §, 1964. évi III. tv. 6. § (1) és (5) bek., 7. § (2) bek., 2/1986. (II. 27.) ÉVM r. 50. § (1) bek.].*

BH1996. 379. *Ha már nem létező követelés engedményezésére kerül sor, az ilyen engedmény lehetetlen szolgáltatásra irányul, ezért a szerződés semmis. A szerződés semmissége ilyen esetben nem orvosolható, ezért a szerződés érvénytelenségének következményeként az eredeti állapotot kell helyreállítani. Ennek során beszámításnak is helye lehet, ha annak feltételei egyébként fennállnak [Ptk. 227. § (2) bek., 237. § (1) bek., 296. § (1)-(2) bek., 297. § (2) bek., 328. §].*

BH1995. 159. *Öröklési szerződés érvénytelenségének megállapítására irányuló perben a különvagyoni igények értékelése, a kötelmi jogi és a dologi jogi megítélés egybevetése [Csjt. 27. § (1) bek., Ptk. 117. § (1) bek., 200. § (2) bek., 227. § (2) bek., Pp. 206. §, 270. § (1) bek.].*

BH1992. 774. *A külkereskedelmi bizományos szakvállalat kártérítési felelősséggel tartozik a megbízójának, ha nem tájékoztatja arról, hogy a biztosítótársaságok importárfolyam-biztosítási szerződést nem kötnek, hanem ehelyett ún. terminüzlettel kívánja az árfolyam-ingadozás hatásait kivédeni [Ptk. 227. § (2) bek., 239. § (2) bek., 479. § (3) bek., 531. § (2) bek., 32/1967. (IX. 28.) Korm. r. 13. § (1) bek., 25. §, 47. § (4) bek.].*

BH1987. 165. *I. Semmis az az adásvételi szerződés, amellyel az eladó a saját ingatlanrésze mellett, a tulajdonában nem álló illetőség átruházását is vállalja [Ptk 365. § (1) és (3) bek., 117. § (1) bek., 227. § (2) bek., 234. § (1) bek.].*

BH1982. 523. *Központi gazdálkodás alá vont termék szállítására kötött szerződésnek az utóbb engedélyezett kereten felüli részmennyiséget illetően bekövetkezett meghiúsulása esetén nem a szerződés semmisségére, hanem a lehetetlenülésre irányadó szabályokat kell alkalmazni [Ptk. 227. § (2) bek., 312. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. (R.) 20. §].*

BH1978. 520. *Tenyésztésre alkalmas kutya adásvételére kötött szerződésbe foglalt az a megállapodás, hogy a vevő az első szaporulatból egy kölyköt ad vagy 1000 forintot megfizet, nem minősül bontó feltételnek, hanem az a szolgáltatás esedékességére vonatkozó kikötés. Ha a kutyának nincs szaporulata, a vagylagos szolgáltatások közül az egyiknek a teljesítése lehetetlenné vált, így a szerződés a másik szolgáltatásra korlátozódik [Ptk. 365. § (1) bek., 227. § (1) bek., 228. § (2) bek., 311. § (1) bek., 298. § b) pont].*
BH1978. 75. *Az a jogszabályi rendelkezés, amely a lakásbérleti jogviszonyról való lemondás esetére kizárja a bérlő pénzbeni térítés iránti igényét, nem akadálya annak, hogy a felek a szerződésben érvényesen megállapodjanak a bérlő részére pénzbeni térítés adásában [1/1971. (II. 8) Korm. sz. r. 86. § (2) bek., 88. § (1) és (3) bek., 117. § (3) bek., Ptk. 227. § (1) bek.].*
BH1977. 324. *II. A felek az adásvételi szerződés hatályának beálltát felfüggesztő feltételhez köthetik. A forgalmi biztonság érdekében azonban célszerű naptárilag megjelölni a felfüggesztő feltétel bekövetkeztétől függetlenül azt a végső időpontot, amikor a szerződés hatálya megszűnik (Ptk. 227. §).*

A feltétel és időhatározás

228. § (1) Ha a felek a szerződés hatályának beálltát bizonytalan jövőbeni eseménytől tették függővé (felfüggesztő feltétel), a szerződés hatálya e feltétel bekövetkeztével áll be.

(2) Ha a felek a szerződés hatályának megszűntét tették bizonytalan jövőbeni eseménytől függővé (bontó feltétel), a feltétel bekövetkeztével a szerződés hatálya megszűnik.

(3) Az érthetetlen, ellentmondó, jogellenes vagy lehetetlen feltétel semmis; az ilyen feltétellel kötött szerződésre a részleges érvénytelenség szabályait (239. §) kell alkalmazni.

A § azt a lehetőséget teremti meg a felek számára, hogy a szerződés hatályának beálltát, illetőleg megszűnését feltételtől tegyék függővé. A törvény értelmében feltétel kizárólag bizonytalan jövőbeni esemény lehet. Ebből következik, hogy a már bekövetkezett esemény a szerződésben feltételként nem jelölhető meg. De a jövőben bizonyosan bekövetkező esemény sem tekinthető feltételnek. Az ilyen szerződési kikötés feltételezésnek minősül. Feltevés esetén, amennyiben a szerződéskötéskor a felek által bizonyosnak tartott esemény utóbb nem következik be, a Ptk. 210. § (3) bekezdése értelmében bármelyik fél megtámadhatja a szerződést, feltéve hogy a jövőben várt körülmények tekintetében közös tévedésben voltak.

A §-ban szabályozott jövőbeni bizonytalan esemény lehet a felek akaratától függő vagy akaratától független felfüggesztő vagy bontó feltétel.

Felfüggesztő feltétellel kötött szerződésről akkor van szó, ha a felek a szerződés hatályának beálltát bizonytalan jövőbeni esemény bekövetkezésétől tették függővé. Ilyenkor, ha a feltétel bekövetkezik, a szerződés hatálya a feltétel bekövetkeztével beáll. Értelemszerűen nem hatályosul a szerződés abban az esetben, ha az esemény nem következik be. Így például nem teljesül a felfüggesztő feltétel és így nem áll be a szerződés hatálya, ha a felek ezt világbanki hitelhez nyújtandó garancia adástól, mint bizonytalan jövőbeni eseménytől tették függővé, és a pénzintézet a hitelgaranciát nem fogadta el (BH1993. 690.). Felfüggesztő feltételről van szó abban az esetben is, ha a felek a piackutatás eredményétől tették függővé a szabadalomhasznosítási szerződés hatályának beálltát (BH1989. 397.). A szerződésmódosítás hatálya sem áll be, ha ezt a felek feltételhez kötötték, és a feltétel nem következett be (BH1992. 40.).

A felfüggesztő feltételtől meg kell különböztetni a Ptk. 215. §-ban szabályozott, a harmadik személy beleegyezéséhez vagy hatósági jóváhagyáshoz kötött szerződéseket. Ilyen esetekben a beleegyezés, illetőleg a jóváhagyás nem a már létrejött szerződés hatályosságának, hanem magának a szerződés létrejöttének a feltétele.

Bontó feltétel kikötése akkor valósul meg, ha a felek a szerződés hatályának megszűnését teszik függővé bizonytalan jövőbeni eseménytől. Ebből következik, hogy a bontó feltétel bekövetkezésekor a szerződés hatálya megszűnik, viszont az esemény bekövetkezésének elmaradása a szerződés hatályosságát nem érinti. Így például a lakásbérleti szerződésben bontó feltétel lehet, ha a felek a bérleti szerződés hatályának megszűnését az ingatlan értékesítésétől teszik függővé. Ezzel összhangban mondja ki a lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról szóló 1993. évi LXXVIII. törvény 23. §-ának (2) bekezdése, hogy valamely feltétel bekövetkezéséig tartó lakásbérleti jog a feltétel bekövetkezésekor megszűnik. A hitel nyújtásával összefüggésben kezesi szerződés köthető olyan bontó feltétellel, hogy a személyi biztosítékként vállalt kezesi kötelezettségvállalás megszűnik, ha a földhivatal a jogosult javára a jelzálogjogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzi (BH1995. 584.).

A bontó feltétel joghatása annak bekövetkeztével áll be. A kötelmi jogban érvényesülő diszpozitív szabályozás miatt azonban nincs akadálya annak, hogy a felek a szerződéskötés időpontjára visszamenő hatályt kössenek ki a feltétel bekövetkezésének esetére.

A feltétel a szerződés része, ezért alakszerűségére a Ptk. 216. §-ának rendelkezései az irányadók. Eszerint fő szabályként a szerződés megköthető szóban, írásban vagy ráutaló magatartással. A Ptk. 217. §-a értelmében jogszabály vagy a felek megállapodása a szerződés érvényességét meghatározott alakhoz kötheti. Így például a Ptk. 365. § (3) bekezdése értelmében az ingatlan adásvételi szerződés érvényességének feltétele a szerződés írásba foglalása. A gyakorlatban felmerülhet annak kérdése, hogy ingatlan adásvételi szerződés esetén a felfüggesztő feltétel írásba foglalása érvényességi feltételnek minősül-e vagy sem. Jogszabályi rendelkezés hiányában az ingatlan adásvételi szerződés érvényes létrejöttéhez szükséges tartalmi követelményekről a XXV. számú PED ad iránymutatást. Abból kiindulva, hogy okiratkényszer esetén a Ptk. 218. § (1) bekezdése a szerződés lényeges tartalmának írásba foglalását teszi kötelezővé, ingatlan adásvétel esetén az írásba foglalás kényszere csak a felek, a tulajdon-átruházási szándék, az ingatlan és az ellenszolgáltatás megjelölésére terjed ki. Az elvi döntés tartalmával összhangban a bírói gyakorlat egységes abban a kérdésben, hogy a felfüggesztő feltétel írásba foglalása is szükséges, ha az a tulajdon-átruházási szándék részének minősül.
A (3) bekezdés tiltja az érthetetlen, ellentmondó, jogellenes és lehetetlen feltétel kikötését (BH1994. 677.; BH1995. 584). Az ilyen feltétel semmis, azaz érvénytelen. A semmis feltételt tartalmazó szerződésre a Ptk. 239. §-ának rendelkezéseit, azaz a szerződés részleges érvénytelenségére vonatkozó szabályt kell alkalmazni. Eszerint az egész szerződés csak akkor érvénytelen, ha a semmis feltétel a felek által lényegesnek minősített kérdésre vonatkozott és e feltétel nélkül a felek nem kötötték volna meg a szerződést.
Más a helyzet, ha a szerződésben kitűzött feltétel utóbb válik lehetetlenné. Felfüggesztő feltétel lehetetlenülése esetén a szerződés hatálytalanná válik, míg ha a bontó feltétel lehetetlenül, a szerződés hatályban marad.
BH2004. 26. *A felfüggesztő feltételhez kötött üzletrész-átruházási szerződés meghiúsul, ha a szerződés hatályosulását megelőzően az üzletrész lefoglalása miatt az üzletrészen elidegenítési és terhelési tilalom keletkezik [Ptk. 228. §, 1994. évi LIII. tv. 86. § (1) és (2) bek., 104. § (3) bek., 1997. évi CXLV. tv. 44. § (1) bek.].*
BH2003. 362. *A feltételhez kötött öröklési szerződéssel szemben köteles rész iránti igény érvényesíthető, ha a feltétel - az örökhagyó rászorultsága - haláláig nem következett be, és ezáltal a szerződés csak mint végrendelet hatályosulhat [Ptk. 228. § (1) bek., 200. § (2) bek., 207. § (4) bek.].*
BH2003. 286. *Ha a részvényekre vonatkozó ajándékozási szerződés az ajándékozó halála után lép hatályba, az örökösök a halál pillanatában megszerzik a részvények tulajdonjogát, de azzal a kötelmi jogi kötelezettséggel, hogy az érvényes és hatályos szerződés alapján teljesíteniük kell, mert a megajándékozottak még az örökhagyótól jogcímet szereztek a részvények tulajdonjogának megszerzésére [Ptk. 199. §, 228. § (1) bek., 481. § b) pont, 579. § (1) bek., 1998. évi VI. tv. 240. § (2) bek., Pp. 164. § (1) bek., 196. § (1) bek. a)-e) pont, 199. §, 224. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. (Vár.) 13. § (2) bek.].*
BH2003. 123. *Nem érvénytelen a felek olyan megállapodása, amely szerint részvények késedelmes kiadása esetére a kötelezett a jegybanki alapkamat kétszeresének megfelelő összeget köteles megfizetni. Az ilyen megállapodás kártérítési átalány fizetésére vonatkozó kötelezettségvállalásnak, és nem kamat fizetésére vonatkozó megállapodásnak minősül [Ptk. 228. § (1) bek., 246. § (1) és (2) bek., 299. §, 301. § (1) bek., 316. §].*
BH2002. 307. *A kutatási szerződésnek a vállalkozási elemeket tartalmazó részében a vállalkozási szerződésre vonatkozó szabályokat, a megbízási elemeket tartalmazó részében pedig a megbízási szerződésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni [Ptk. 228. § (1) bek., 395. § (1)-(2) bek., 412. § (1) bek., 414/A. §, Pp. 206. § (3) bek.,].*
BH2001. 170. *II. Felfüggesztő feltétel csak a felek magatartásán kívül eső, attól független, bizonytalan jövőbeli esemény lehet [Ptk. 228. § (1) bek., 229. § (2) bek.].*
BH2000. 498. *I. A tag - kizárását követően - mindaddig nem vehet részt a gazdasági társaság munkájában, amíg a bíróság a kizáró határozat végrehajtását fel nem függeszti. A kizárt tag nem sérelmezheti, hogy a köztes időben tartott taggyűlésre nem hívták meg, illetőleg nem kifogásolhatja az ebben az időben hozott taggyűlési határozatok tartalmát [1988. évi VI. tv. 17. §, 182. § (1) és (3) bek., 191. § (1) bek., Ptk. 228. § (3) bek.].*
BH2000. 298. *Házastársi közös vagyont megosztó szerződés alaptalan megtámadása abból az okból, hogy a szerződést abban a közös feltevésben kötötték, hogy a házasság felbontására egyező akaratnyilvánítás alapján kerül sor [Ptk. 210. § (3) bek., 228. § (1) bek.].*
BH2000. 103. *II. Felfüggesztő feltételhez kötött biztosítási szerződés hatályának beállta [Ptk. 228. § (1) bek.].*
BH1999. 160. *I. Foglalóval biztosított szerződés megszűnése a bontó feltétel bekövetkezése miatt [Ptk. 228. § (2) bek., 319. § (3) bek.].*
BH1997. 535. *A kötelmi hagyomány kiadásánál vizsgálandó körülmények [Ptk. 228-229. §-ok, 641. § (2) bek., 643. §, 645. § (2) bek., 647. § (1) bek.].*

BH1997. 490. *A felek között létrejött előszerződés ugyan keletkeztet szerződéskötési kötelezettséget, ez azonban nem vehető figyelembe, ha az előszerződés tárgyával kapcsolatos - jogszabályból fakadó - versenytárgyalás-kiírási kötelezettség teljesítése során a munkát nem az előszerződést kötő fél, hanem más pályázó nyeri el. Ilyen esetekben a lehetetlenülés szabályai az irányadók [Ptk. 208. § (1) bek., 228. § (1) bek., 312. § (1) bek., 399. § (1) bek. a) pont, 36/1988. (VIII. 16.) PM r.].*

BH1997. 38. *A meghiúsulási kötbér megfizetése iránti kereset részbeni elutasítása a szolgáltatás oszthatónak minősítése és a részleges érvénytelenség szabályainak lehetetlen feltétel folytán való alkalmazása, továbbá kötbérkövetelés egy részének elévülése miatt [Ptk. 228. § (3) bek. 239. §, 317. § (1) bek., 324. § (1) bek., 325. § (1) bek.].*

BH1996. 376. *Önmagában nem eredményezi a betéti társaság társasági szerződésének érvénytelenségét az, ha ebből a beltag e jogviszonyának egyes elemei, illetőleg a képviseleti jogosultságával összefüggő esetleges kizáró okok nem állapíthatók meg, mivel ezek a társasági szerződés kötelező tartalmi elemeit nem képezik [1988. évi VI. tv. 21. §, 56. §, 94. §, Ptk. 228. § (1)-(3) bek.].*

BH1995. 584. *Hitel nyújtásával összefüggésben személyi biztosítékként vállalt kezesi szerződés bontó feltételeként a felek a jelzálogjog földhivatali bejegyzését kiköthetik, az elidegenítési és terhelési tilalom bejegyzése - a Ptk. 114. §-ának (2) bekezdésében írt feltételek hiányában - mint jogellenes feltétel semmis [Ptk. 114. § (2) bek., 228. § (3) bek., 239. §, 266. § (2) bek.].*

BH1994. 677. *Jogszabályba ütközik a tagot megillető üzletrésznek a tag korkedvezményes nyugdíja címén a termelőszövetkezet által kifizetendő összeggel való csökkentésére irányuló megállapodás [Ptk. 210. § (1) és (4) bek., 228. § (3) bek., 1992. évi II. tv. (Ámt.) 39. § (4)-(5) bek., 40. § (3) bek., 5/1990. (I. 18.) MT r. l. § (4) bek.].*

BH1994. 595. *Ha a felek a teljesítés idejét egy jövőbeni bizonytalan esemény bekövetkezéséhez fűzték, úgy valójában a teljesítési határidőt nem határozták meg [Ptk. 280. § (1) és (2) bek., 228. §, 679. §].*

BH1993. 690. *Ha a felek a szerződés hatályának beállását hitelgarancia adásához kötötték, de a hitelgaranciát a pénzintézet az annak adását vállaló félnek felróható okból nem fogadta el, a másik fél alappal hivatkozhat arra, hogy a szerződés hatálya nem állt be [Ptk. 228. § (1) bek., 229. § (2) bek.].*

BH1993. 243. *A szerződés bontó feltételének tévesen visszavásárlási jogként való értelmezése [Ptk. 228. § (2) bek., 229. § (3) bek. 332. § (1) bek., 374. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 17. § (1) bek.].*

BH1992. 40. *A szerződésmódosítás hatálya nem áll be, ha ezt a felek feltételhez kötötték, és a feltétel nem következett be [Ptk. 228. § (1) bek., 240. § (1) és (2) bek.].*

BH1989. 397. *Ha a szabadalomhasznosítási szerződés hatályának beálltát a felek a piackutatás eredményétől tették függővé, a jövőbeli megrendelői igények felmérésének eredménye jelenti a felfüggesztő feltételt [Ptk. 228. § (1) bek.].*

BH1989. 59. *Vagyoni értékű műszaki ismeretek és tapasztalatok szolgáltatásáért járó ellenszolgáltatás megállapításánál irányadó szempontok [Ptk 86. §., 200. §. (1) bek., 207. §. (1) és (4) bek., 228. §.]*

BH1988. 234. *A megrendelőnek az ajánlattételi felhívásban közölt feltétele ellenére az egységárnak csak a termék szállításakor történő közlése mind a szerződés létrejöttének, mind a biztatási kár megállapításának lehetőségét kizárja [Ptk. 6. §, 196. §., 228. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) Mt. sz. r. 4. §, GK 14. sz.].*

BH1988. 189. *Ha a vállalkozó díjkövetelésének összege - a vállalkozási szerződés szerint - utóbb be nem következett feltételtől függött, a szolgáltatás-ellenszolgáltatás aránytalansága címén a szerződés díjkikötése nem támadható meg [Ptk. 201. § (2) bek., 228. § (1) bek., 389. §].*

BH1986. 325. *A kölcsönszerződés teljesítése az adós által általában a kölcsönösszeg visszafizetésével történik. Történhet azonban a kölcsöntartozás rendezése úgy is, hogy a felek a hitelező kölcsönkövetelését más címen fennálló követeléssé változtatják át. Ilyen esetben viszont a felek közötti jogviszony tartalmára, az ebből eredő jogokra és kötelezettségre már a módosított szerződésre vonatkozó szabályok az irányadók. [Ptk. 523. § (1) bek., 200. § (1) bek., 240. § (1) bek., 228. § (1) bek.]*

BH1984. 111. *A közös vállalat vagyonának azt a más gazdálkodó szervezetnek átengedett részét, amelyre nézve a közös vállalat a rendelkezés jogát fenntartotta, fel kell venni a közös vállalatból kilépő tag vagyonrészesedésének megállapításához alapul szolgáló vagyonmérlegbe [Ptk. 112. § (1) bek., 228. § (2) bek., 361. § (1) bek., 7/1977. (III. 12.) MT sz. r. 150. § (3) bek.].*

BH1980. 483. *A göngyölegek késedelmes visszaszállítása miatt követelhető díj nem kötbérjellegű követelés [3/1968. (XII. 8.) ÁH sz. rendelkezés 2. § (1) bek., Ptk. 228. § (1) bek.].*

BH1978. 520. *Tenyésztésre alkalmas kutya adásvételére kötött szerződésbe foglalt az a megállapodás, hogy a vevő az első szaporulatból egy kölyköt ad vagy 1000 forintot megfizet, nem minősül bontó feltételnek, hanem az a szolgáltatás esedékességére vonatkozó kikötés. Ha a kutyának nincs szaporulata, a vagylagos*

szolgáltatások közül az egyiknek a teljesítése lehetetlenné vált, így a szerződés a másik szolgáltatásra korlátozódik [Ptk. 365. § (1) bek., 227. § (1) bek., 228. § (2) bek., 311. § (1) bek., 298. § b) pont].

229. § (1) Amíg a feltétel bekövetkezése függőben van, egyik fél sem tehet semmit, ami a feltétel bekövetkezése, illetőleg meghiúsulása esetére a másik fél jogát csorbítja vagy meghiúsítja. Ez a szabály harmadik személy jóhiszeműen és ellenérték fejében szerzett jogát nem érinti.

(2) A feltétel bekövetkezésére vagy meghiúsulására nem alapíthat jogot az, aki azt felróhatóan maga idézte elő.

(3) A feltételre vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell arra az esetre is, ha a felek a szerződés hatályának beálltát vagy megszűntét valamely időponthoz kötötték.

Ha a felek a szerződés hatályának beálltát, illetve megszűnését feltételhez kötik, a felfüggesztő, vagy a bontó feltétel bekövetkezéséig, illetőleg meghiúsulásáig (lásd a Ptk. 228. §-ához fűzött magyarázatot) függő helyzet áll fenn. Ennek időtartama alatt a törvény a felek mozgásterét korlátozza, mert egyik fél sem tanúsíthat olyan magatartást, amely a másik fél jogára sérelmes. A feleknek azonban nemcsak azoktól a magatartásoktól kell tartózkodniuk, amelyek a másik fél jogának csorbítására vagy meghiúsítására alkalmasak, hanem - a Ptk. 4. §-ban szabályozott együttműködési kötelezettség alapelvével összhangban - a szerződés teljesítését elősegítő, az adott helyzetben általában elvárható magatartást kell tanúsítaniuk. Az (1) bekezdés a rendelkezési jog [Ptk. 114. § (1)] jogszabályi korlátozását is jelenti, mivel a felfüggesztő feltétellel eladott vagy bontó feltétellel megvásárolt dologról - a függő jogi helyzet fennállása alatt - a felek nem rendelkezhetnek, azaz a dolgot harmadik személynek nem értékesíthetik. Ha a tilalom ellenére a függő helyzetben az egyik fél harmadik személlyel újabb adásvételi szerződést köt, ez a rendelkezése a Ptk. 114. § (1) bekezdése alapján semmis. Ha azonban a jogügylettel kapcsolatban a harmadik személy valamilyen jogot szerez, a jogszerzés csak két törvényi feltétel együttes fennállása esetén részesül védelemben, ha az jóhiszemű volt és a jogszerzésre ellenérték fejében került sor.

A (2) bekezdés a feltétel jogellenes magatartással való előidézésének, illetőleg meghiúsításának következményeiről rendelkezik. Eszerint nem alapíthat jogot a feltétel bekövetkezésére vagy meghiúsulására az a szerződő fél, aki ezt felróhatóan előidézte. A rendelkezés összhangban áll a Ptk. 4. § (4) bekezdésében foglalt alapelvvel, amely szerint senki sem hivatkozhat előnyök szerzése végett saját felróható magatartására.

a) Felfüggesztő feltétel tűzése esetén, a Ptk. 228. § (1) bekezdése alapján a szerződés hatálya a bizonytalan jövőbeni esemény bekövetkeztével áll be. Ha a felfüggesztő feltétel bekövetkezését az egyik szerződő fél felróhatóan maga idézi elő, alappal nem hivatkozhat a szerződés hatályba lépésére. Ilyen esetben ugyanis a feltételt be nem következettnek kell tekinteni, ehhez képest a szerződés hatálya sem áll be. Más a helyzet, ha a felfüggesztő feltétel bekövetkeztét az egyik szerződő fél felróhatóan meghiúsította. Ilyen esetben a szerződés hatálya beáll, mert a feltételt a meghiúsítás ellenére bekövetkezettnek kell tekinteni.

b) A Ptk. 228. § (2) bekezdése értelmében bontó feltétel kikötése esetén, ha a feltétel bekövetkezik, megszűnik a szerződés hatálya. Ha azonban a bontó feltétel bekövetkezését az egyik fél felróható magatartással maga idézte elő, a szerződés hatályának megszűnésére alappal nem hivatkozhat. Ebben az esetben a feltételt be nem következettnek kell tekinteni. Megszűnik viszont a szerződés hatálya, amennyiben a bontó feltétel meghiúsítása valamelyik szerződő fél felróható magatartásával van okozati összefüggésben.

A (3) bekezdés szabályozza azokat az eseteket, amikor a felek a szerződés hatályba lépését illetőleg hatályának megszűnését egy időponthoz kötik (időhatározás). Értelemszerűen a kitűzött időpont bekövetkezésével a szerződés hatálya beáll vagy megszűnik. Az időpont tűzésre a törvény a feltétel szabályainak megfelelő alkalmazását írja elő. Minthogy az időpont - a feltételtől eltérően, amely kizárólag jövőbeni bizonytalan esemény lehet - mindig biztosan bekövetkező jövőbeli esemény, értelemszerűen nem alkalmazható a Ptk. 228. § (3) bekezdésében meghatározott feltételek abszolút érvényű semmisségére, és ehhez igazodóan a szerződés részleges érvénytelenségére vonatkozó, továbbá a Ptk. 229. § (2) bekezdésében szabályozott, a feltétel bekövetkezésének vagy meghiúsulásának felróható előidézésére irányadó rendelkezés.

Végül megjegyezzük, hogy nem időhatározásról, hanem feltétel kikötéséről van szó, ha bizonytalan, hogy a jövőben valamely időpont bekövetkezik-e vagy sem.

BH2001. 170. *II. Felfüggesztő feltétel csak a felek magatartásán kívül eső, attól független, bizonytalan jövőbeli esemény lehet [Ptk. 228. § (1) bek., 229. § (2) bek.].*

BH1997. 535. *A kötelmi hagyomány kiadásánál vizsgálandó körülmények [Ptk. 228-229. §-ok, 641. § (2) bek., 643. §, 645. § (2) bek., 647. § (1) bek.].*

BH1993. 690. *Ha a felek a szerződés hatályának beállását hitelgarancia adásához kötötték, de a hitelgaranciát a pénzintézet az annak adását vállaló félnek felróható okból nem fogadta el, a másik fél alappal hivatkozhat arra, hogy a szerződés hatálya nem állt be [Ptk. 228. § (1) bek., 229. § (2) bek.].*

BH1993. 243. *A szerződés bontó feltételének tévesen visszavásárlási jogként való értelmezése [Ptk. 228. § (2) bek., 229. § (3) bek. 332. § (1) bek., 374. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 17. § (1) bek.].*
BH1978. 519. *Ha a nem teljesen egészséges s így részleges munkaképesség mellett dolgozó kisiparosnál olyan újabb egészségromlás áll be, amelynek következtében munkaképtelenné válik, ez utóbbi betegség előidézéséért felelős személy a munkaképtelenséggel összefüggő teljes kárért felelős [Ptk. 229. § (1) bek.].*

A vagylagos szolgáltatás

230. § (1) Ha a felek a szerződés tárgyaként több szolgáltatást úgy jelöltek meg, hogy a szolgáltatások közül választani lehet, a választás joga - ha jogszabály kivételt nem tesz - a kötelezettet illeti. A kötelezettnek ez a joga a bírósági határozattal kitűzött teljesítési határidő elteltével a jogosultra száll át.
(2) Ha a jogosult választhatna, de a választással késedelembe esik, e joga a kötelezettre száll át.

Vagylagos szolgáltatásról akkor van szó, ha a felek a szerződés tárgyaként legalább két szolgáltatást jelölnek meg, de a szolgáltatások közül - a választásra jogosult döntése szerint - csak egyet kell teljesíteni. Így például vagylagos szolgáltatásnak minősül a tenyésztésre alkalmas kutya adásvételére kötött szerződésbe foglalt olyan tartalmú megállapodás, hogy a vevő az első szaporulatból egy kölyköt ad vagy 1000 forintot fizet (BH1978. 520).

A diszpozitív szerződési szabályok miatt a felek megállapodása irányadó abban a kérdésben, hogy ki jogosult a választási jog gyakorlására. A felek megállapodása alapján választásra jogosult lehet a szolgáltatás jogosultja, annak kötelezettje vagy a felek által meghatározott harmadik személy. Az (1) bekezdés értelmében a választási jog a kötelezettet illeti meg, ha a felek a szerződésben a választásra jogosult személyét nem határozták meg. A választás joga a jogutódra is átszáll.

A választásra jogosult jogát gyakorolhatja egyoldalú címzett jognyilatkozattal (Ptk. 199. §) vagy magával a teljesítéssel (Ptk. 216. §). Az egyoldalú nyilatkozat megtehető szóban, írásban, illetőleg ráutaló magatartással. Ha a választásra jogosult a szerződésben kikötött vagylagos szolgáltatások között már választott, utóbb nem térhet át másik, nem választott szolgáltatásra. A vagylagos szolgáltatások közötti választás után ugyanis a szerződést már olyan kötelemnek kell tekinteni, amelynek tárgya egy szolgáltatásra irányul.

Előfordulhat, hogy a választási jog gyakorlása előtt a vagylagos szolgáltatás egyikének teljesítése - jogi, fizikai vagy érdekbeli okból - lehetetlenné vált. Ha a teljesítés olyan okból hiúsul meg, amelyért egyik fél sem felelős, vagy a lehetetlenülés a választásra jogosult fél felróható magatartása miatt következett be, a választás a még meglévő szolgáltatásra korlátozódik, tehát ezt kell teljesíteni (BH1978. 520.).

A másik félnek felróható lehetetlenülés esetén a választásra jogosult fél választhatja a még meglévő szolgáltatást, vagy követelheti a dolog elpusztulása miatt a teljes kárának megtérítését (lásd a Ptk. 312. §-ához fűzött magyarázatot).

A választási jog késedelem esetén az alábbiak szerint alakul:

- Ha a felek megállapodása alapján a választási jog a jogosultat illeti meg, de a választással késedelembe esik - eltérő szerződési kikötés hiányában - a választásra jogosultság átszáll a kötelezettre.

- A kötelezett szerződésen vagy törvényen alapuló választási jogosultságát a késedelme nem érinti. Ezért a szolgáltatás esedékességekor - ellentétben a jogosult késedelmétől - a választás joga a jogosultra nem száll át. Ebből következik, hogy ha a jogosult a szerződés teljesítése iránt pert indít, keresete kizárólag a szolgáltatások vagylagos teljesítésére irányulhat, és a bíróság érdemi döntése is csak vagylagos marasztalást tartalmazhat. A bírói határozatban, a Pp. 217. §-a szerint megállapított teljesítési határidő eltelte után azonban a választás joga a jogosultra száll át. De a diszpozitív szabályozás miatt, a jogosult érdekében nincs akadálya olyan szerződési kikötésnek, miszerint a kötelezett késedelme esetén a választási jog a jogosultra száll át.

Nem vagylagos, hanem felváltó szolgáltatásról van szó, amikor a szerződésben meghatározott egy szolgáltatás egy másik szolgáltatással teljesíthető. Így a Ptk. 320. § (2) bekezdése értelmében a felek megállapodhatnak abban, hogy bánatpénz fizetése ellenében az elállási jog akkor is gyakorolható, ha ennek lehetőségét a jogszabály nem biztosítja.

A pénztartozás. A kamat

231. § (1) Pénztartozást - ellenkező kikötés hiányában - a teljesítés helyén érvényben levő pénznemben kell megfizetni.

(2) Más pénznemben vagy aranyban meghatározott tartozást a fizetés helyén és idején érvényben levő árfolyam (ár) alapulvételével kell átszámítani.

(3)

A pénztartozás meghatározott mennyiségű pénz, azaz a forgalomban lévő bankjegy, illetőleg fémpénz, mint általános egyenérték fizetésére vonatkozó kötelezettség. Fizetésnek minősül minden olyan jogcselekmény, amely a tartozás megszűnését vagy csökkenését eredményezi.

A kötelezettség fajlagos jellege miatt nem minősül pénztartozásnak, ha a szolgáltatás tárgya egyedileg meghatározott pénzérme (például érmegyűjtők szerződése). Ebben az esetben az egyedileg meghatározott dolog szolgáltatásának kielégítésére irányul a jogosult szerződési érdeke.

A pénztartozást akkor kell teljesítettnek tekinteni, ha a pénz eljut a jogosulthoz. A teljesítés megvalósulhat azzal, hogy a pénztartozás kötelezettje a pénzt közvetlenül átadja a jogosultnak, vagy a készpénzt a pénzintézet pénztáránál vagy postán befizeti. De a pénztartozás teljesítésének minősül a bankszámlák közötti elszámolás is [a pénzforgalomról és a bankhitelről szóló 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet 6. §, 2002. január 1. napjától a 232/2001. (XII. 10.) Korm. rendelet 10. §). Ennek értelmében - törvény vagy kormányrendelet, illetve a felek eltérő rendelkezésének hiányában - a fizetési megbízás teljesítésének időpontja az a nap, amikor a pénzösszeget az átutalás, illetve a beszedési megbízás jogosultjának bankszámláján jóváírták. A bankszámlára történő készpénzbefizetés akkor teljesült, amikor a készpénzt a hitelintézet pénztáránál vagy a postán befizetik.

Pénztartozásnál a jogirodalom különbséget tesz a kirovó és a lerovó pénznem között. A tartozás egy bizonyos pénznemben történő szerződéses meghatározása a pénztartozás kirovása. A kirovó pénznem lehet forint, de más külföldi fizető eszköz is. A lerovás fogalma pedig azt jelenti, hogy a szerződésben meghatározott pénztartozást milyen pénznemben: forintban vagy külföldi pénznemben kell-e teljesíteni. Így a kirovó és a lerovó pénznem lehet azonos, de egymástól eltérő is.

A § a pénztartozás teljesítésével, azaz a lerovással kapcsolatos diszpozitív rendelkezéseket tartalmazza. Ezek akkor irányadók, ha az adott jogviszonyra a magyar jog szabályait kell alkalmazni. A magyar jogalanyok a magyar jogrendszer hatálya alatt állnak (BH1998. 3.). A külföldi jog alkalmazásának feltételeiről - feltéve, hogy a jogviszonyban külföldi személy, vagyontárgy vagy jog szerepel -, a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet rendelkezik.

1. A pénztartozás teljesítésének általános szabálya szerint a tartozást a teljesítés helyén és idején érvényben lévő pénznemben kell kiegyenlíteni. Ebből következik, hogy fizikai okból fogalmilag kizárt a teljesítés lehetetlenné válása, mert a kötelezettséget a teljesítés helyén és idején mindenkor érvényben lévő pénznemben kell teljesíteni. Ha a felek szerződése erre vonatkozó kikötést nem tartalmaz vagy jogszabály eltérően nem rendelkezik, a pénztartozás teljesítésének helye a jogosult lakóhelye vagy székhelye [lásd a Ptk. 292. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázatot]. Ebből következik, hogy a forintban kirótt pénztartozást, ha a jogosult lakóhelye, illetőleg székhelye az ország területén van, a Magyar Köztársaság érvényes pénznemében, azaz forintban kell teljesíteni. A törvényi rendelkezésből azonban az is következik, hogy ha a pénztartozás teljesítésének helye Magyarország, akkor is a forint lesz a lerovó pénznem, ha a fizetésre irányuló kötelezettség idegen kirovó pénznemben keletkezett. A diszpozitív szabályozásra figyelemmel azonban a szerződő felek ettől eltérően is megállapodhatnak.

2. Nincs akadálya annak, hogy a felek a pénztartozást ne a teljesítés helyén érvényben lévő pénznemben, hanem külföldi pénznemben vagy aranyban határozzák meg. Az általános szabály szerint az ekként kirótt tartozás összegét a fizetés helyén és időpontjában fennálló árfolyam alapján át kell számítani, de a felek ettől eltérően külföldi pénznemben vagy aranyban való teljesítésben is megállapodhatnak.

A devizakorlátozások megszüntetéséről, valamint egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2001. évi XCIII. törvény 2002. január 1. napjától teljes körűen feloldotta a korábbi devizajogszabályokban szereplő korlátozásokat. Ezzel megszűnt minden korábbi engedélyezési, bejelentési kötelezettség, ide értve azokat a szabályokat is, amelyek feltételhez kötötték a pénztartozásnak külföldi pénznemben való kikötését és tényleges teljesítését.

A § korábbi (3) bekezdésének 2002. január 1. napjával történt hatályon kívül helyezését is ez a tény indokolta. A 2001. évi XCIII. törvény 4. § (1) bekezdése alapján a módosított rendelkezést a folyamatban lévő ügyekben is alkalmazni kell.

Megjegyezzük, hogy törvényi felhatalmazás [2001. évi XCIII. törvény 1. § (3)] biztosítja azt a lehetőséget, hogy a Római Szerződés 119-120. Cikkelyei által körülírt rendkívüli gazdasági krízishelyzetben a jegybank kezdeményezésére átmeneti korlátozó intézkedéseket rendeljen el törvény vagy kormányrendelet az ország devizaállományának megőrzése, vagy a forint elleni spekuláns támadások kivédése érdekében.

A 2001. évi XCIII. törvény 1. § (1) bekezdése kötelező erővel kimondja, hogy a forintban történő teljesítés belföldön nem utasítható vissza. Ebből következően: ha a felek a pénztartozás teljesítését külföldi pénznemben rendelték, de a kötelezett a tartozása megfizetését belföldön a teljesítéskori árfolyam alapul vételével forintban kívánja teljesíteni, annak átvételét a jogosult jogszerűen nem tagadhatja meg.

A lerovó pénznem megválasztásának szabadsága nem korlátlan. Ha ugyanis jogszabály másként nem rendelkezik, az államot megillető közterheket (adó, vám, illeték stb.), valamint a bíróság, a büntetőügyekben eljáró más hatóság vagy szabálysértési hatóság által határozatban megállapított fizetési kötelezettséget (így különösen a pénzbüntetést, pénzmellékbüntetést, pénzbírságot, rendbírságot) forintban kell teljesíteni [2001. évi XCIII. törvény 1. § (2)].

BH1999. 405. *Külföldi károsult gépkocsijában jelentkezett kár összegének megállapítása és a marasztalás módja [Ptk. 355. § (4) bek., 231. § (1) bek., 292. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 1. § (3) bek., Pp. 182. §].*

BH1995. 342. *Idegen pénznemben történő marasztalás esetén a késedelmi kamat mértékét az adott pénznemre meghatározott pénzpiaci kamat mértékének alapulvételével kell meghatározni [Ptk. 231. § (1)-(2) bek., 301. § (1) bek., 339. § (1) bek., 360. § (1)-(2) bek., 1979. évi 13. tvr. 32. §, 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 1. §].*

232. § (1) A szerződéses kapcsolatokban - ha jogszabály kivételt nem tesz - kamat jár. Magánszemélyek egymás közti szerződési viszonyában kamat csak kikötés esetében jár.

90/2003. Számviteli kérdés *Kérdésünk az, hogy az anyavállalat köteles-e a késedelmi kamatot felszámítani a leányvállalatnak a nem határidőben (késedelmesen) kiegyenlített számlák után?*

(2) A kamat mértéke - ha jogszabály kivételt nem tesz - megegyezik a jegybanki alapkamattal. A fizetendő kamat számításakor az érintett naptári félévet megelőző utolsó napon érvényes jegybanki alapkamat irányadó az adott naptári félév teljes idejére.

90/2003. Számviteli kérdés *Kérdésünk az, hogy az anyavállalat köteles-e a késedelmi kamatot felszámítani a leányvállalatnak a nem határidőben (késedelmesen) kiegyenlített számlák után?*

(3) A felek által túlzott mértékben megállapított kamatot a bíróság mérsékelheti.

A pénztartozás járuléka a kamat, mint mellékszolgáltatás. Kamat fizetésére azonban nemcsak azokban az esetekben kerülhet sor, ha a szerződés tárgya pénztartozás. A kölcsönre és a kamatra vonatkozó törvényi rendelkezések az irányadók akkor is, ha a hitelező nem pénzt, hanem más helyettesíthető dolgot bocsát az adós rendelkezésére (lásd a Ptk. 528. §-hoz fűzött magyarázatot).

A törvény a kamat fogalmát nem határozza meg. A jogirodalom szerint a kamat az a százalékszerűen meghatározott szolgáltatás, amelyet a kötelezett a főtartozás összegén felül, ennek használatáért teljesít a jogosultnak. A kamat mértéke a főtartozás összegéhez, valamint a használat idejéhez igazodik, és a főtartozással egynemű dologban visszatérően kell fizetni (A Polgári Törvénykönyv magyarázata - Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1995., I. kötet 614. oldal).

A járulékos jelleg ellenére a főtartozás kiegyenlítését követően a lejárt kamat, mint tőkekövetelés önállóan is érvényesíthető. Emellett ki kell emelni azt is, hogy erre irányuló kifejezett megállapodás nélkül a szerződéssel engedményezett pénzkövetelés után lejárt késedelmi kamat automatikusan nem tárgya az engedménynek (BH1997. 449.). Az engedményest külön kikötés hiányában csak az engedményezés után esedékessé váló kamatok illetik meg (BH1996. 31.).

A kamat lehet ügyleti és késedelmi kamat. A jelen § az ügyleti kamatra vonatkozó rendelkezéseket nevesíti, míg a késedelmi kamat szabályaira a Ptk. 301-301/A. §-ai vonatkoznak.

Az (1) bekezdés rendelkezése a szerződéses kapcsolatokban az ügyleti kamatfizetési kötelezettség általános szabályát tartalmazza. E körben különbséget tesz a kizárólag magánszemélyek között létrejött szerződések, és az egyéb szerződő felek, így a gazdálkodó szervezetek, más szervezetek egymással, illetőleg magánszemélyekkel kötött jogügyletei között. A törvényi rendelkezés értelmében a magánszemélyek egymás közötti szerződéseiben az ügyleti kamat csak kikötés esetén jár. Ebből következik, hogy magánszemélyek között szerződéses kikötés hiányában kamat csak a kötelezett késedelembe esésétől kezdve jár (BH1977. 273.).

A szabályozás indoka az, hogy magánfelek között a kölcsönzés többnyire fogyasztási és nem termelési jellegű, és azt általában a baráti vagy rokoni szívesség sarkallja. Ezzel szemben az egyéb szerződési kapcsolatokban az általános szabály az, hogy a kamat jár. Csak akkor nincs kamatfizetési kötelezettség, ha ez alól jogszabály kivételt tesz. A kötelmi jogi általános rendelkezésekkel áll összhangban a kölcsönszerződésekre irányadóan a kamatfizetési kötelezettség Ptk. 523. § (2) bekezdésének szabálya. Eszerint az adós kizárólag akkor köteles az

ügyleti kamat fizetésére, ha a hitelező pénzintézet. Ebből következik, hogy amennyiben a hitelezői pozícióban magánszemély áll, az ügyleti kamat javára csak kikötés esetén jár.
A (2) bekezdés a kamat mértékéről rendelkezik. A szabályozás sajátossága, hogy a törvény maga állapítja meg az ügyleti kamat mértékét, ez azonban csak akkor irányadó, ha a felek eltérően nem állapodtak meg, illetve jogszabály annak kötelező mértékét másként nem határozza meg.
Az ügyleti kamat mértékét a törvény:
1. 1989. május 25. napjáig évi 8%-ban, 1989. május 26-tól 2000. augusztus 31-ig évi 20%-ban nevesítette.
2. A 2000. évi LXXXVIII. törvény 2000. szeptember 1. napjától hatályos módosító rendelkezése utaló szabály megfogalmazásával rendelkezett az ügyleti kamatról, amennyiben kimondta, hogy az az éves költségvetési törvényben meghatározott kamatmértékkel azonos (2000. évre évi 12%, 2001., 2002. és 2003. évekre 11%).
A hatályba léptető törvényi rendelkezés kimondta, hogy a módosított rendelkezéseket csak a hatályba lépést követően keletkezett jogügyletekre lehet alkalmazni, azaz a módosításnak nincs visszaható hatálya.
A 2002. január 1. napján hatályba lépett 2001. évi LXXXVII. törvény azonban e rendelkezéseket - a 2000. évi LXXXVIII. törvény 3. § új (2) és (3) bekezdésének beiktatásával - kiegészítette. Ennek értelmében e módosított kamatmérték az irányadó a 2000. szeptember 1. napja előtt keletkezett jogviszonyból eredő azokra a kamatkövetelésekre is, amelyek a törvény hatálybalépése - azaz 2002. január 1. napja - után váltak esedékessé. Ezekben az esetekben a kamatkövetelés esedékessé válásától a kamatkövetelés alapjául szolgáló kötelezettség teljesítéséig terjedő időtartam minden időszakára a kamatmértéket megállapító törvényben az adott időszakra vonatkozóan meghatározott kamatmértéket kell alkalmazni.
Példával illusztrálva: a felek 2000. márciusban úgy kötöttek ügyleti kamatkikötés mellett kölcsönszerződést, hogy az ügyleti kamat mértékét külön nem határozták meg, és a visszafizetés határidejét 2002. március 10. napjában rögzítették. A fenti szabályoknak megfelelően ügyleti kamat címén az adós a szerződéskötéstől 2001. december 31-ig terjedő időre évi 20 %, míg 2002. január 1-jétől 2002. március 10. napjáig évi 11 % mérték alapulvételével köteles a tőke után ügyleti kamatot fizetni.
3. 2003. május 1. napjától kezdődő hatállyal, és kizárólag az ezt követően létrejött jogügyletekre irányadóan a törvény az ügyleti kamat mértékét a jegybanki alapkamattal azonosan határozza meg, és egyúttal annak számítási módjáról is rendelkezik annak meghatározásával, hogy mely időpontban érvényes jegybanki alapkamatot kell irányadónak tekinteni.
A (2) bekezdés második mondatának értelmezésekor az érintett naptári félév fogalmát kell először tisztázni. A naptári félév a január 1-június 30. közötti első, illetve a július 1-december 31. közötti második félév. Miután az ügyleti kamat fizetésének kezdő időpontja a szerződéskötés napjával azonos, ezért az érintett naptári félév az a félév, amelynek időszakára a szerződéskötés napja esik. Ezért a naptári első félévben kötött szerződések esetében a megelőző év december 31. napján irányadó, a naptári második félévben kötött szerződések esetében a tárgyév június 30. napján irányadó jegybanki alapkamattal azonos mértékű az ügyleti kamat.
Abból a törvényi rendelkezésből, mely szerint az ekként figyelembe vett kamatmérték az adott naptári félév teljes időszakára irányadó, következik, hogy az ügyleti kamat mértéke ezen az irányadó naptári féléven belül nem változhat akkor sem, ha egyébként a jegybanki alapkamat változott. Ennek megfelelően a pl. 2004. május 11. napján kötött szerződésre ugyanúgy a 2003. december 31-i jegybanki alapkamat az irányadó június 30-ig, mint pl. a 2004. június 26. napján kötött szerződésre, ugyancsak június 30-ig.
Kérdés azonban, hogy változik-e, és ha igen, hogyan az ügyleti kamat mértéke az irányadó naptári félév leteltét követően? Álláspontunk szerint igen, mégpedig gyakorlatilag az ügyleti kamat fizetésével érintett naptári félévenként, és a fenti szabályok betartása mellett. Így például, ha 2004. május 11. napján 2005. március 31-i visszafizetési határidővel kötnek a magánfelek ügyleti kamatkikötés mellett kölcsönszerződést úgy, hogy a kamat mértékét nem határozzák meg, az adós 2004. június 30-ig a 2003. december 31-i, 2004. július 1-jétől december 31-ig a 2004. június 30-i, 2005. január 1-jétől március 31-ig a 2004. december 31-i napon irányadó jegybanki alapkamat szerint köteles a tőke után járó ügyleti kamatot megfizetni.
A szerződéses szabadság elvével összhangban a felek a törvényben meghatározott kamat mértékétől mindkét irányban eltérhetnek, azaz szabadon köthetnek ki akár magasabb, akár alacsonyabb mértékű ügyleti kamatot.
A kamat mértékére vonatkozó szabad megállapodást a (3) bekezdés rendelkezése csak annyiban korlátozza, hogy a bíróság a túlzott mértékben kikötött kamatot mérsékelheti. E rendelkezés alkalmazása körében nincs olyan általános érvényű iránymutatás, amely meghatározná azokat a feltételeket vagy mértéket, amelyek mellett a bíróság a kikötött kamat-mérték túlzott voltát megállapíthatná. Ennek az is az indoka, hogy a szerződés megkötésének körülményei, a szerződés tartalma, a szerződéskötést megelőző egyeztetés során elhangzottak, a felek körülményei is minden egyes ügyletnél egyedi jellegűek. Ezért a bíróság ilyen igény érvényesítése esetén - hasonlóan a szerződésnek a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő aránytalanságára alapított megtámadásához - mindig a konkrét ügylet minden sajátosságának együttes mérlegelésével dönthet

egyrészt arról, hogy a kikötött kamat-mérték minősíthető-e eltúlzottnak, másrészt pedig arról, hogy ha igen, annak mérséklése milyen mértékre indokolt.
Egy választottbírósági határozat például megállapította az MNB alapkamat kétszeresének megfelelő kamatlábnak a késedelem minden hónapja után további 10-10%-kal történő emelésére vonatkozó kikötés túlzott voltát arra is hivatkozva, hogy az a magyar gazdasági életben szokatlan, és a kamat-kikötést az emelés mellőzésével mérsékelte.
Meg kell jegyezni, hogy 1995. december 31-ig a törvény az általa meghatározott mértéket meghaladó ügyleti kamatkikötés semmisségét is kimondta. Az 1996. január 1. napjától hatályos módosítással került összhangba a törvényi szabályozás a piaci viszonyok között ténylegesen kialakult kamatmértékkel. A hatálybalépés előtt keletkezett jogviszonyokból eredő kamatkövetelésekre azonban továbbra is a korábbi rendelkezéseket kell alkalmazni.
Nincs akadálya a kamatos kamat kikötésének. A korábbi Ptk. szabályozás a kamatos kamat kikötésének lehetőségéből a magánszemélyeket kizárta, az Alkotmánybíróság azonban a 61/1993. (XI. 29.) AB határozatával az Alkotmány 9. §-ával ellentétes törvényi rendelkezést megsemmisítette.
BH2003. 278. *I. A visszajáró óvadék után ügyleti kamat csak akkor jár, ha ebben a felek a szerződésben megállapodtak [Ptk. 232. § (1)-(2) bek.].*
BH2003. 204. *I. A hitelező a kölcsönszerződést jogosult azonnali hatállyal felmondani, ha a kölcsön fedezete megszűnik [Ptk. 232. § (1) bek., 240. § (1) bek., 301. § (2) bek., 321. § (1) bek., 525. § (1) bek. c) és d) pont].*
EBH2002. 646. *II. Az ügyleti és késedelmi kamat mérséklése körében irányadó szempontok [Ptk. 232. § (3) bek., 301. § (1) és (3) bek., 86/1990. (XI. 14.) Korm. rendelet, 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet 12. §].*
BH2002. 395. *Részletvétel esetén az árképzés részét képező kamat mértéke nem a kamatkikötésre vonatkozó szabályok, hanem legfeljebb az egyenértékűség elvének megsértése címén támadható [Ptk. 201. § (2) bek., 232. § (2) és (3) bek.].*
BH2002. 197. *II. Az ügyleti és a késedelmi kamat mérséklése körében irányadó szempontok [Ptk. 232. § (2) és (3) bek., 301. § (1) és (3) bek., 86/1990. (XI. 14.) Korm. r. 39/1984. (XI. 5.) MT r. 12. §].*
BH2001. 488. *A felszámoló téves jogértelmezésen alapuló besorolása kifogással támadható. A kifogás tárgyában hozott bírósági határozat köti a felszámolót akkor is, ha az téves jogértelmezésen alapul. A felszámoló jogszabálysértő, de a bíróság végzésével megerősített intézkedése kártérítés alapjául nem szolgálhat [Ptk. 232. § (2) bek., 301. § (1) és (2) bek., 339. § (1) bek., 1979. évi 18. tvr. 106. § (2) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 166. §, 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 35. § (1) és (2) bek., 51. §, 57. § (1) bek. a) és g) pont].*
BH1999. 372. *Nem zárhatja ki a további bizonyítást a másodfokú bíróság a bizonyítékok késedelmes előterjesztése miatt, ha a marasztalt alperes fellebbezési tényállításaiból és a megjelölt bizonyítékokból arra vonható következtetés, hogy a követelés részben vagy egészben jogszabályba ütközik [Pp. 141. § (6) bek., 235. § (1) bek., 1995. évi LX. tv. 15. és 19. §-ai, Ptk. 232. § (3) bek., 237-238. §-ai].*
EBH1999. 114. *Ha a felek a váltó kiállításának alapjául szolgáló jogviszonyban eltérően nem állapodtak meg, a váltóbirtokos a váltó kiállítója ellen indított per befejezése után az alapjogviszonyból eredő, de a váltóperben meg nem ítélt követeléseit külön perben érvényesítheti [Ptk. 232. § (2) bek., 301. § (1) és (2) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 5. § (1) bek.].*
BH1998. 495. *Kamatos kamat kikötése - gazdálkodó szervezet és magánszemély között létrejött kölcsönszerződésben - nem tilos. Az ügyleti kamat késedelmes fizetése esetére az ügyleti kamat után kamat csak a szerződés kifejezett kikötése esetén jár. A fennálló kölcsöntartozás és a hátralékos tartozás értelmezési szempontjai [Ptk. 207. § (1) bek., 232. § (1) bek., 523. § (1)-(2) bek., 61/1993. (IX. 29.) AB hat.].*
BH1998. 391. *Az ügyleti kamat mértékét - pénzintézet által folyósított kölcsön esetén - a pénzintézet maga állapíthatja meg. Az egyéni vállalkozó gazdálkodó szervezetnek minősül, ezért az 1993. december 1. előtt kötött kölcsönszerződések esetén is kiköthető volt az általa felvett kölcsönösszeg után a kamatos kamatfizetési kötelezettség [Ptk. 232. § (2) bek., 523. § (1)-(2) bek., 685. § c) pont, 39/1984. (XI. 5.) MT r. 7. § (3) bek., 61/1993. (XI. 29.) AB hat.].*
BH1992. 394. *Élettársi közös vagyon megosztása esetén az értékkiegyenlítés megfizetésére kötelezett fél csak a jogerős ítéletben megállapított teljesítési határidő lejárta után tartozik késedelmi kamatot fizetni [Ptk. 232. §, 301. § (1) bek., 578/G. § (1) bek.].*
BH1988. 271. *Gazdasági munkaközösség pénztartozása után fizetendő kamat mértéke [Ptk. 232. § (2) bek., 573. §, 685. § c) pont, 28/1981, (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek., 20. § (2) bek.].*
VB2001. 1. *II. Az MNB-alapkamat kétszeresének megfelelő kamatláb 10-10%-kal való emelése a késedelem minden hónapja után, túlzott, s a magyar gazdasági életben szokatlan kamatkikötés, amelynek tekintetében bírói mérséklésnek van helye [Ptk. 232. § (3) bekezdés].*

Ptké. 46. §

Ptké. 82. § A kamat mértékére vonatkozó rendelkezéseket a Ptk. hatálybalépése előtt keletkezett jogviszonyból eredő kamatkövetelésre nem lehet alkalmazni.

A harmadik személy javára szóló szerződés

233. § (1) Ha a felek harmadik személy részére teljesítendő szolgáltatásra kötöttek szerződést, e harmadik személy csak akkor válik közvetlenül jogosulttá, ha a felek ezt kifejezetten kikötötték.

(2) A harmadik személy a javára kikötött joggal attól kezdve rendelkezik, hogy a szerződésről őt valamelyik fél értesítette; ha a jogot visszautasítja, azzal a javára szerződött fél rendelkezik.

(3) A kötelezett a szerződésből folyó kifogásait a harmadik személlyel szemben is érvényesítheti.

Az (1) bekezdés megfogalmazásából következik, hogy a szerződő felek harmadik személy érdekében és javára szóló szerződést is köthetnek. A két fajta szerződés közös vonása, hogy a felek megállapodása alapján a kötelezett a szolgáltatást harmadik személy kezeihez köteles teljesíteni. Abban az esetben, ha a szerződésben a felek azt is kikötik, hogy a kívülálló legyen a szolgáltatás közvetlen jogosultja, és erről őt értesítik, akkor a jogügylet harmadik személy javára szóló szerződésnek minősül. Közvetlen jogosultságra vonatkozó kikötés nélkül, erre irányuló szerződési akarat hiányában, csak harmadik személy érdekében kötött szerződésről beszélhetünk. Ezért a harmadik személy érdekében kötött szerződésnél a kívülálló nem válhat a szerződés jogosultjává, és a szolgáltatás teljesítését sem követelheti. Mindebből következik, hogy a szerződő felek megállapodása kizárólag akkor minősül harmadik személy javára szóló szerződésnek, ha a szolgáltatás jogosultjává a harmadik személy válik. A Ptk. 560. §-ában szabályozott életbiztosítási szerződésnél maga a törvényi tényállás tartalmazza a harmadik személy javára szóló jogügyletet. Adott esetben a biztosítási összeg felvételére kizárólag a szerződésben megnevezett kedvezményezett a jogosult.

A harmadik személy javára szóló szerződés három jogviszonyt tartalmazó kétoldalú jogügylet. A jogviszony alanyai a harmadik személy javára szerződő fél: a kedvezményező, a kötelezett, és a jogosulttá váló kedvezményes. A jogirodalom a kedvezményező és a kötelezett között létrejött jogviszonyt - amely maga a harmadik személy javára szóló szerződés - fedezeti viszonynak nevezi. Ezért megtámadás esetén a szerződés érvényességét e jogviszony alapján kell elbírálni. A kötelezett a szerződést a harmadik személy javára szerződő fél és a kedvezményes között fennálló jogviszonytól függetlenül köteles teljesíteni. A kedvezményező és a kedvezményes között értékviszony, más néven juttatási viszony, mint jogviszony áll fenn. E jogviszonyon alapul a kedvezményező visszterhes vagy ingyenes (pl. ajándék) juttatása. A kötelezett és a kedvezményes között ún. szolgáltatási viszony áll fenn, mert a kötelezett a kedvezményezővel kötött szerződés alapján a kedvezményes javára köteles teljesíteni.

A harmadik személy javára szóló szerződés létrejöttének törvényi feltételei az alábbiak:

1. A harmadik személy jogosultságára vonatkozó kifejezett kikötés.

A bírói gyakorlatban megtalálható e feltétel kiterjesztő, ezért vitatható értelmezése is. Van olyan döntés, melyben a bíróság kifejezett kikötés nélkül, de még ráutaló magatartás hiányában is, a körülményeket értékelve állapította meg a harmadik személy javára szóló szerződés létrejöttét (BH1980. 160.).

2. A harmadik személy értesítése a javára kikötött jogosultságról.

A kedvezményes csak az értesítést követően rendelkezik a javára kikötött jogosultsággal, mert csak az értesítés után válik a szolgáltatás jogosultjává. A kedvezményes azonban nem köteles a szerződésben biztosított jogosultságot elfogadni. Ha él a törvényben biztosított visszautasítási jogával, a rendelkezési jog a szerződő fél javára visszaszáll.

A törvényi szabályozás szerint a szerződésről bármelyik fél, tehát akár a kedvezményező, akár a kötelezett értesítheti a kedvezményest. De tiltó rendelkezés hiányában a szerződő felek abban is megállapodhatnak, hogy a kedvezményest a javára szerződő fél értesíti. Az ilyen kikötésnek az adott esetben jelentősége lehet, mert az értesítésig a rendelkezési jog a kedvezményezőt illeti meg. Ehhez képest nincs akadálya annak, hogy a harmadik személy javára szerződő fél az értesítés megtörténtéig, egyoldalú nyilatkozattal más személyt nevezzen meg kedvezményesnek vagy a szolgáltatást a maga részére követelje. Ehhez azonban a körülményektől függően a másik szerződő fél hozzájárulását kell kérnie, mert a megváltozott rendelkezés folytán a kötelezett számára - beleegyezése nélkül - nem válhat terhesebbé a szolgáltatás teljesítése.

A szerződő felek - a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén - a harmadik személy javára szóló szerződést megtámadhatják. A megtámadási jog gyakorlását nem gátolja az a jogi tény, hogy a kedvezményező rendelkezési joga megszűnt, mert az értesítést követően a szolgáltatás jogosultjává a harmadik személy vált. A szerződés érvénytelenségének megállapítása esetén a kedvezményes a szolgáltatás teljesítését nem követelheti.

A kötelezett a harmadik személy javára szóló szerződésből folyó kifogásait értelemszerűen a kedvezményessel szemben is érvényesítheti. Ugyanígy a jogosított harmadik személy közvetlenül a kötelezettel szemben érvényesítheti a szerződésszegésből származó igényét (BH1989. 28.). A kötelezett azonban nem hozhat fel olyan kifogásokat, amelyek a kedvezményező és a harmadik személy között fennálló jogviszonyból erednek.
BH2001. 385. *I. A harmadik személy javára szóló szerződés létrejöttének feltételei (Ptk. 233. §).*
BH1989. 28. *A jogosított harmadik személy a javára kötött letéti szerződés megszegése esetén közvetlenül érvényesítheti a szerződésszegésből származó igényét a letéteményessel szemben [Ptk. 233. § (1)-(2) bek., 462. § (1) bek., 466. § (1) és (4) bek.].*
BH1980. 224. *A külkereskedelmi bizományosnak a külkereskedelmi szerződést úgy kell megkötnie, hogy az - az eset körülményeihez képest - a jótállásra és az ennek teljesítéséhez szükséges alkatrészellátásra is kiterjedjen [32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 13. § (1) bek., 21. § (1) bek., Ptk. 233. §, 509. (2) bek.].*

XXI. fejezet

A semmisség és a megtámadhatóság

234. § (1) A semmis szerződés érvénytelenségére - ha a törvény kivételt nem tesz - bárki határidő nélkül hivatkozhat. A semmisség megállapításához külön eljárásra nincs szükség.
(2) Ha valamely semmis szerződés más szerződés érvényességi kellékeinek megfelel, ez utóbbi érvényes, kivéve, ha ez a felek feltehető szándékával ellenkezik.

GKT 80/1973. szám

A gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződéseinek semmissége orvosolható. Ha a semmisség oka utóbb elenyészik, a szerződés visszaható hatállyal érvényessé válik.

A Ptk. 234-239. §-ai az érvénytelenség jogkövetkezményeinek közös, általános szabályait tartalmazzák.
A törvény más helyen is említést tesz az érvénytelenségről. Így: a jogképességet korlátozó szerződést, vagy egyoldalú nyilatkozatot [Ptk. 8. § (3)]; a személyhez fűződő jogokat korlátozó szerződést vagy egyoldalú nyilatkozatot [Ptk. 75. § (3)] semmissé nyilvánítja. A Ptk. 200. § (2) bekezdése alapján semmis az a szerződés, amely jogszabályba ütközik, vagy amelyet jogszabály megkerülésével kötöttek, illetve akkor is, ha nyilvánvalóan a jó erkölcsbe ütközik.
Az érvénytelenség leglényegesebb jogkövetkezménye, hogy a szerződés joghatást nem válthat ki. Speciálisan foglalt állást a Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntésben. Kimondta ugyanis, hogy a versenytárgyalás szabályainak megszegése - mivel ehhez jogszabály más jogkövetkezményt fűz - nem eredményezi a szerződés semmisségét. Ebből következően, ha a jogszabály megszegéséhez maga a jogszabály eltérő jogkövetkezményt határoz meg, akkor a Ptk. általános szerződés érvénytelenségi szabályai nem kerülnek alkalmazásra.
Az 1959. évi IV. törvény az érvénytelenség szankciós jellegét kihangsúlyozva fő szabályként az eredeti állapot helyreállítását mondta ki. A Ptk.-t módosító 1977. évi IV. törvény változtatott a korábbi jogi szabályozáson és általánossá az érvénytelenségi ok kiküszöbölését tette. Az eredeti állapot helyreállítására csak akkor kerülhet sor, ha az érvénytelenségi ok kiküszöbölésére nincs mód. A módosítás a szerződés orvoslásának lehetőségeit is tágította. A törvény 1993. évi módosítása pedig ugyanennek a célnak a megvalósítása érdekében bővítette a részleges érvénytelenség szabályait is, illetve fő szabállyá tette, hogy az egész szerződés a részleges érvénytelenség folytán nem dől meg.
A jogkövetkezmények tekintetében kihangsúlyozandó, hogy a szerződés érvénytelensége esetén az érvénytelenségi oknak a szerződés megkötésekor kell fennállnia. Ha az érvénytelenségi ok utóbb következik be, a lehetetlenülés, a szerződésszegés, vagy a szerződés megszűnése szabályainak alkalmazása kerülhet előtérbe.
A Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntésben például kifejezetten kimondta, hogy az elállás joga és a szerződés megtámadása két alapvetően külön álló jogcím, amelyek az igényérvényesítés során azonos megítélés alá nem vonhatók és egymást nem is helyettesíthetik (BH1994. 594.).

A szerződés érvénytelensége jogkövetkezményeinek akkor is érvényesülnie kell, ha a szerződés teljesedésbe ment (PK 41. számú állásfoglalás).
A nem létező szerződés
Ha a szerződés nem létezik, kérdéses, hogy milyen jogkövetkezményeket kell alkalmazni, hiszen e jogi probléma külön nincs szabályozva a törvényben.
Az utóbbi időben sokszor előfordult például, hogy az ingatlan adásvételi szerződéseket hamisítják, bizonyos személyek kiadják magukat az ingatlan-nyilvántartásban bejegyzett tulajdonosnak. Ez esetben nyilván nem volt tényleges megállapodás az ingatlan valódi tulajdonosa és a másik szerződő fél között. Kérdés, hogy az eredeti állapot helyreállítását, a tulajdonjog visszajegyzését milyen jogcímen kérheti a sérelmet szenvedett ingatlantulajdonos.
Vannak, akik szerint az érvénytelenség jogkövetkezményei alkalmazhatók, hiszen nem jogszabályszerű megállapodásról van szó. A másik álláspont szerint - különösen, ha már teljesítés történt a nem létező szerződés alapján - a jogalap nélküli gazdagodás szabályait kell alkalmazni.
A jogalap nélküli gazdagodás szabályai egyébként sokszor felmerültek az érvénytelenség kapcsán, noha a két intézmény megközelítése eltérő.
A jogalap nélküli gazdagodás a gazdagodót (aki kapott) akarja a korábbi helyzetbe hozni, az érvénytelenségnél azonban a szolgáltatást teljesítőt (aki adott) kell a korábbi helyzetbe hozni.
Ha a felek által megkötött olyan szerződésről van szó, amelyhez azonban harmadik személy beleegyezése, illetve hozzájárulása szükséges, ezt a speciális helyzetet a törvény külön szabályozza a Ptk. 215. §-ban kimondva, hogy amennyiben e szerződéshez a harmadik személy a beleegyezését, vagy a jóváhagyását megadja, akkor a szerződés a megkötésétől kezdődő hatállyal létrejöttnek tekintendő. Amennyiben a harmadik személy, vagy a hatóság a jóváhagyást nem adja meg, a Ptk. 215. § (3) bekezdése szerint az érvénytelenség jogkövetkezményeit kell alkalmazni.
Nem hatályos szerződés:
Eltérő ettől a létrejött, de nem hatályos szerződés kérdése, amelyekre az érvénytelenség jogkövetkezményeit semmilyen körülmények között nem alkalmazhatjuk (lásd a Ptk. 229. §-át).
Az érvénytelenségnek két fő esete van a semmisség és a megtámadhatóság. A két érvénytelenségi csoport között az alapvető különbségek a jogkövetkezmények vonatkozásában az alábbiak:
- A semmisségre hivatkozás deklaratív. A törvény értelmében ugyanis a semmisség megállapítására külön eljárásra nincs szükség [Ptk. 234. § (1)].
Meg kell említenünk azonban a GKT-PKT 1/1983. szám alatt közzétett döntést. A Legfelsőbb Bíróság ugyanis ebben a döntésben azt mondta ki, hogy ha a jogi személy részére indokolatlan, egyoldalú előnyt biztosító általános szerződési feltételek megtámadására kerül sor, a bíróságnak a sérelmes kikötés érvénytelenségét akkor is meg kell állapítania, ha a kikötés semmis. Ez esetben tehát a Legfelsőbb Bíróság úgy foglalt állást, hogy a semmis kikötést külön is meg kell állapítani - némiképp ellentmondva az előbb említett deklarativitásnak.
Ezzel szemben a megtámadásra hivatkozás konstitutív. Míg a szerződést akkor is semmisnek kell tekinteni, ha ezt külön eljárásban nem állapították meg, a megtámadható szerződés mindaddig érvényesnek tekintendő, amíg meg nem támadják és az érvénytelenséget a bíróság ítéletében ki nem mondja [Ptk. 235. § (1)].
- A semmisségre bárki hivatkozhat [Ptk. 234. § (1)].
A joggyakorlat a bárki fogalmát szűkítve értelmezi annak kimondásával, hogy a semmis szerződéssel kapcsolatos perindítási lehetőséget csak jogi érdekeltség (jogviszony), vagy perindítási jogosultságot kifejezetten biztosító jogszabályi felhatalmazás alapozhat meg (BH1997. 439; BH1991. 107.). Ezért például a volt vagyonfelügyelőnek a cég által kötött szerződések semmisségének megállapítására irányuló keresetindítási jogosultsága sem állapítható meg, ha érdekeltségét nem bizonyítja (BH1998. 96.).
A szerződés megtámadásra viszont csak a sérelmet szenvedett fél, (és nem a sérelmet okozó) és az jogosult, akinek a megtámadáshoz törvényes érdeke fűződik [például a kezes, a zálogtárgy tulajdonosa, a haszonélvező - Ptk. 235. § (2)].
- A semmisségre határidő nélkül lehet hivatkozni [Ptk. 234. § (1)].
A joggyakorlat a határidő nélküliség fogalmát is igyekezett szűkíteni. A Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntésben azt állapította meg, hogy a semmis szerződés érvénytelenségére való hivatkozás csak az elévülési idő alatt eredményes (Polgári Jogi Döntvénytár 1971-1972. 94. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1973.). Kimondta azt is, hogy a semmisségre határidő nélkül lehet ugyan hivatkozni, de a semmis szerződés alapján tartozatlanul fizetett pénzösszeg visszafizetésére irányuló igény a rá vonatkozó elévülési szabályok szerint ugyanúgy elévül, mint bármely más pénzkövetelés (BH1982. 298.).
A megtámadás joga ugyanakkor csak meghatározott ideig (1 évig) gyakorolható [Ptk. 236. § (1)].

Megemlítjük még, hogy a semmisségen és a megtámadhatóságon kívül ismeretes az ún. relatív semmisség fogalma is. Ennek egyik esete, amikor csak meghatározott személyek érdekében lehet a semmisségre hivatkozni. A Ptk. 21. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a korlátozott cselekvőképességen és cselekvőképtelenségen alapuló semmisségre csak annak érdekében lehet hivatkozni, akinek cselekvőképessége korlátozott, vagy hiányzik.
A másik esetet a Ptk. 234. § (2) bekezdése szabályozza annak kimondásával, hogy ha a semmis szerződés más szerződés érvényességi kellékeinek megfelel, ez utóbbi érvényes, kivéve, ha ez a felek feltehető szándékával nem ellenkezik.
BH2003. 424. *II. A felszámoló saját személyében a Ptk.-n alapuló megtámadási kereset vagy az adós által kötött szerződés semmisségének megállapítására irányuló kereset előterjesztésére nem jogosult [Ptk. 3. §, 200. § (2) bek., 201. § (2) bek., 234. §].*
BH2003. 196. *Mezőgazdasági szövetkezet önkormányzati szabályzatának törvényességi felülvizsgálatára nem kerülhet sor szerződés érvénytelenségének megállapítására irányuló perben [Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (1) bek., 234. § (1) bek., 339. §, 1992. évi I. tv. 2. § (1) bek., 13. §, 17. § (1) bek., 42. §, 45. §, 70. § (1) bek.].*
EBH2002. 671. *A módosított Cstv. szabályai szerint folyó felszámolási eljárásban az adós vagyontárgyait nyilvánosan kell értékesíteni. A nyilvánosság az egész értékesítési folyamatra vonatkozik. Az elővásárlásra jogosultak a nyilvános értékesítésen gyakorolhatják jogukat. Az értékesítés nyilvánossága körében irányadó szempontok [Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 237. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 48. § (2) bek.].*
EBH2002. 657. *I. Korlátolt felelősségű társaság üzletrészének átruházása nem kizárólag adásvételi szerződéssel történhet. Üzletrész átruházással történő felosztására sor kerülhet az adásvételi szerződésen kívül más jogügylet keretében is, pl. ajándékozás, apportálás stb. útján [1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 171. § (1) bek., 176. § (1) bek., Ptk. 117. §, 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 365. §, 373. §].*
BH2002. 501. *A felszámolás alatt álló adós gazdálkodó szervezet és hitelezője között a csődtörvény rendelkezéseitől eltérő, kedvezőbb besorolásra vonatkozó szerződés - mint jogszabályba ütköző - semmis. Ezért a felszámolónak annak figyelmen kívül hagyásával kell a besorolást elvégezni [Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 240. § (3) bek., az 1993. évi LXXXI. törvénnyel és az 1997. évi XXVII. törvénnyel módosított 1991. évi IL. tv. 6. § (2) bek., 51. § (1) bek., 57. § (1) bek. b) és f) pont, Pp. 105. § (4) bek., 109. § (4) bek.].*
BH2002. 404. *I. A letéti jegy kellékei. A kellékhiányos letéti jegy semmissége [1988. évi 18. tvr. (Ltvr.) 3. § (1) bek. b) és c) pont, (2) bek., Ptk. 234. § (2) bek., 237. §, 338/A. § (2) bek.].*
BH2002. 404. *II. A semmis letéti jegy megfelelhet a betétszerződés érvényességi kellékeinek, amelyért az Országos Betétbiztosítási Alap felelőssége fennáll [Ptk. 234. § (2) bek., 301. §, 530. §, 533-535. §-ai, 1988. évi 18. tvr. (Ltvr.) 3. § (1) bek. b) és c) pont, (2) bek., 1993. évi XXIV. tv. (OBA tv.) 2. § a) pont, b/3. pont, 6. § (1) bek. a) pont és (2) bek., 7. § (1), (2) és (4) bek., 1991. évi IL. tv. 38. § (3) bek., 1991. évi LXIX. tv. 3. § (2) bek. a) pont, Pp. 130. § (1) bek. b) pont, 157. § a) pont].*
BH2002. 322. *Ha a kölcsönszerződésben a kötelezett teljesítésének időpontja dátumszerűen meg van jelölve, a határidő lejártát követően a kötelezett késedelme - a jogosult felszólítása nélkül is - beáll. A késedelem beálltával érvényesülnek a késedelem jogkövetkezményei, így a késedelmi kamat fizetésére vonatkozó kötelezettség is [Ptk. 207. § (5) bek., 234. § (1) bek., 274. § (2) bek., 276. § (1) bek., 289. § a) pont, 301. § (1) bek., 302. § a), b) és c) pont, 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., 337. § (1) bek., 523. § (1) bek.].*
BH2002. 58. *Nem érvénytelen az öröklési szerződés amiatt, hogy az örökhagyó azzal a - más eltartóval kötött tartási szerződés folytán - már elidegenített tulajdoni hányada öröklésére rendelkezett, ha a tartási szerződés megszüntetése iránt még életében pert indított [Ptk. 117. § (1) és (3) bek., 193. §, 227. § (2) bek., 234. § (1) bek., 586. § (1) bek., 589. § (2) bek., 653. §, 658. § (1) bek.].*
EBH2001. 450. *A felszámolónak az adós vagyontárgyai értékesítésére vonatkozó intézkedése kifogással támadható, de csak addig, ameddig a bíróság a Cstv. 51. §-ának (3) bekezdésében meghatározott jogkövetkezményeket alkalmazhatja. E jogkövetkezmények alkalmazására azonban csak addig van lehetőség, amíg a felszámoló az értékesítés eredményeként a szerződést meg nem köti [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 48. § (1) bek., 51. § (1) és (3) bek., Ptk. 234-237. §-ai, Pp. 51. § a) pont].*
EBH2001. 440. *A felszámolás körébe tartozó vagyontárgyra vonatkozó vételi jog engedése nem felel meg a nyilvános értékesítés követelményének, ezért az ilyen kikötés semmis [Ptk. 234. § (1) bek., 1997. évi XXVII. tv.-nyel is módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 1. § (3) bek., 38. § (4) bek., 48. §, 49. § (1) és (4) bek.].*
BH2001. 436. *A szerződés részleges érvénytelenségének megállapítása és jogkövetkezményeinek meghatározása körében irányadó szempontok [Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 239. §, 1988. évi VI. tv. 179. § (1) bek., 1993. évi XCII. tv. 9. §, 40. § (1) bek., Pp. 206. §].*

EBH2001. 435. *A gazdasági társaság taggyűlési határozatai, tagi döntései esetében a Ptk.-nak a semmisségre vonatkozó szabályai nem érvényesülhetnek, hanem a külön törvény, a Gt. rendelkezéseit kell irányadónak tekinteni [Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 296. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 17. § és 44-45. §-ai].*

BH2001. 335. *I. A semmis szerződés érvénytelenségére bárki határidő nélkül hivatkozhat, ez azonban nem jelent bárki számára keresetindítási jogosultságot. Keresetindítási jogosultság csak a jogi érdekeltségét igazoló felperest illeti meg. A jogi érdekeltség megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 112. §, 115. § (1) bek., 117. § (3) és (4) bek., 200. § (2) bek., 234. §, 237. § (2) bek., 328. § (1) bek., Pp. 2. §, 123. §, 1988. évi VI. tv. 157. § (2) bek. a) pont, 1995. évi XXXIX. tv. 5. §, 1972. évi 31. tvr. 31. §, 27/1972. (XII. 31.) MÉM rendelet 93. §].*

BH2001. 182. *A gazdasági társaság taggyűlési határozatai, tagi döntései esetében a Ptk.-nak a semmisségre vonatkozó szabályai nem érvényesülhetnek, hanem a külön törvény, az 1988. évi VI. törvény rendelkezéseit kell irányadóaknak tekinteni [Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 296. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 17. § és 44-45. §-ai].*

BH2000. 73. *Maradványföldek felszámoló által történő értékesítése miatt az adós szövetkezet volt tagjai igényeiket csak a felszámolási eljárás keretében - a felszámolásra irányadó jogszabály rendelkezéseinek figyelembevételével - érvényesíthetik [Ptk. 234. § (1) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 4. § (3) bek., 28. § (2) bek f) pont, 1992. évi II. tv. 25. §, 1995. évi XCIII. tv. 1. § (1) bek. b) pont, Pp. 49. § (1) bek.].*

BH2000. 22. *Együttesen gyakorolt szülői felügyelet esetén a kiskorú vagyonáról rendelkező társasági szerződést a kiskorú nevében mindkét szülőnek alá kell írnia, ingatlanapportról rendelkező szerződés esetén a gyámhatóság hozzájárulására is szükség van. Ellenkező esetben a társasági szerződés érvénytelen [Ptk. 15. §, 18. § (1) bek., 19. §, 20. §, 21. § (1) bek., 225. § (1) bek., 234. § (1) bek., 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 18/A. § (1) bek., 12/1987. (VI. 29.) MM r. 61. § (1)-(2) bek., 4/1987. (VI. 14.) IM r. 33. § (1) bek.].*

BH1999. 382. *A gazdálkodó szervezet - a felszámolás kezdő időpontja után - a szerződést a felszámoló útján a Ptk. általános szabályai szerint is jogosult megtámadni, továbbá kérheti többek között a hitelezők kielégítésének meghiúsításával elkövetett csődbűntett vagy a jó erkölcsbe ütköző szerződés esetén - a szerződés semmisségének megállapítását is [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 4. § (1) bek., 34. § (2) bek., 40. § (1) bek., 61. § (4) bek., Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 237. § (1) bek., Pp. 9. § (1) bek.].*

BH1999. 218. *I. A tag kizárását kimondó taggyűlési határozat hatályon kívül helyezésével a tag tagsági jogai és kötelezettségei nem a kizárás időpontjára visszamenőlegesen, hanem ex nunc hatállyal élednek fel, ezért nem ütközik jogszabályba és nem semmis a tag kizártságának időtartama alatt a tag üzletrészének nyilvános árverésen történő értékesítése. Az ilyen módon szerző, jóhiszemű árverési vevőt tulajdonosnak kell tekinteni [Ptk. 117. § (1) bek., 120. § (1) bek., 234. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 17. §, 182. § (3) bek.].*

EBH1999. 14. *III. Valamely szerződés semmisségével kapcsolatos perbeli legitimációt csak érdekeltség vagy perlési jogosultságot biztosító jogszabályi felhatalmazás adhat [Ptk. 234. § (1) bek., 339. § (1) bek., 349. §, Pp. 123. §].*

BH1998. 601. *I. A szerződés semmisségére való hivatkozás időbeli korlátai [Ptk. 234. § (1) bek., Pp. 261. § (1) bek., 321. § (1) bek.].*

BH1998. 549. *Ha a felperes gazdasági társaság keresete a saját társasági szerződése érvénytelenségének megállapítására irányul, a pert meg kell szüntetni, mert annak felperese és alperese azonos (jogi) személy [1988. évi VI. tv. 11. § (4) bek., 17. §, 1995. évi LXII. tv. 14. §, Ptk. 234. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek. g) pont, 157. § a) pont, 1989. évi 23. tvr. 18/A. §].*

BH1998. 226. *Az érvénytelen szerződés érvényessé nyilvánításának mellőzése, ha a felek kinyilvánított akarata is a szerződéses jogviszony felszámolására irányult [Ptk. 237. § (1)-(2) bek., 200. § (2) bek., 234. §, 1974. évi 1. tvr. 6. § (1) bek. b) p.].*

BH1998. 138. *II. Ha az érvénytelenségi ok nem küszöbölhető ki, és az eredeti állapot sem állítható helyre (pl. a gazdasági társaság, amelyért a kezességvállalás történt, jogutód nélkül megszűnt), de az érvénytelenségi okot bűncselekmény hozta létre, az ezért felelős (jogerősen elítélt) személy által képviselt cég kártérítési felelőssége megállapítható [Ptk. 234. § (1) bek., 237. § (1)-(2) bek., 238. § (1)-(2) bek., Pp. 9. § (1) bek., 106/1989. (X. 29.) MT r.].*

BH1998. 96. *II. A volt vagyonfelügyelőnek a cég által kötött szerződések semmisségének megállapítására irányuló keresetindítási jogosultsága sem állapítható meg, ha érdekeltségét nem bizonyítja [Pp. 123. §, Ptk. 4. §, 234. § (1) bek.].*

BH1997. 439. *Semmis szerződéssel kapcsolatos perindítási lehetőséget csak jogi érdekeltség vagy perindítási jogosultságot kifejezetten biztosító jogszabályi felhatalmazás alapozhat meg [Ptk. 234. § (1) bek., 350. § (1) és (4) bek.].*

BH1995. 120. *A kijelölt felszámoló a felszámolás alá került gazdálkodó szervezet vagyonát ingyenes engedményezés útján nem csökkentheti. Az ilyen engedményezés akkor is semmis, ha annak kedvezményezettje egy ugyancsak felszámolás alá került másik gazdálkodó szerv, aki egyben hitelezője az engedményezőnek [Ptk. 200. § (2) bek., 234. §, 329. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 3. § (1) bek., 16. § (1) bek. b) pont, 23-28. §-ok, 30. § (1) bek.].*

BH1994. 362. *A szerződés jogszabályba ütköző voltából fakadó semmisség jogkövetkezményének alkalmazásánál nincsen jetentősége a semmisségi ok bekövetkezésével kapcsolatos felróhatóságnak [Ptk. 4-5. §-ai, 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 237. § (1) bek.].*

BH1994. 97. *Ha a lízingbe vevő a teljes lízingdíjat még a lízingtárgy átadása előtt kifizeti, lízingszerződésről nem lehet beszélni. Pénzügyi lízing esetén hitelnyújtásról van szó, ha erre nem kerül sor, akkor színlelt szerződés miatt a semmisség következményeit kell alkalmazni [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) és (4) bek., 234. § (2) bek., 237. §, 315. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 328. § (1) bek., 368. § (1) bek., 379. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 18. § (4) bek.].*

BH1993. 46. *Az ingatlanra vonatkozó adásvételi szerződés semmissége egyben az ingatlanra kikötött jelzálogjog érvénytelenségét vonja maga után. A kvázi tulajdonost az ingatlan jelzálogjoggal való megterhelésének tulajdonosi részjogosítványa nem illeti meg. A váltókezességet az ingatlan jelzálogjoggal való megterheléséért vállaló fél jóhiszemű szerződése vitatható, ha az ingatlan-nyilvántartási adatok figyelmen kívül hagyásával köti meg a szerződést [Ptk. 122. § (1) bek., 234. § (1) bek. 255. § (1) bek., 1979. évi II. tv. 35. § (1) bek., 51. § (3) bek., 1987. évi I. tv. 17. § (3) bek. 1978. évi 4. tvr. 38. §, 39. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 30. §, 32. § (1)-(2) bek., 16/1969. (IX. 30.) ÉVM-MÉM-PM r. 3. § (1) bek.].*

BH1991. 189. *Tényleges birtoklás alapján történő tulajdonszerzést megállapító földhivatali határozattal szemben előterjesztett törlési kereset elbírálásának szempontjai [Ptk. 121. § (1) bek., 199. §, 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 14. § (4) bek., 30. § (1) bek. a) pont, 31. § (1) bek., 38. § (1) bek., 41. § (2) bek., 137-138. §, 1986. évi I. tv. 26. § (4) bek.].*

BH1991. 159. *Jogi előadó jogtanácsosként csak a feleknek a megbízási szerződésben foglalt ilyen értelmű megállapodása alapján járhat el. Semmis az a szerződés, amely jogtanácsos által ellátandó képviseletre ilyen képesítéssel nem rendelkező személyt jogosít fel [Ptk. 234. § (1) bek., 237. § (1) bek., 1983. évi 3. tvr. 2. § (1) bek. b) pont, 3. § (1) bek., 21. § (1) bek.].*

BH1991. 107. *A semmis szerződéssel kapcsolatos perindítási lehetőséget vagy a jogi érdekeltség (jogviszony) vagy a perlési jogosultságot biztosító törvényi (jogszabályi) felhatalmazás alapozza meg [Pp 2. § (1) bek., 49. § (1) bek., 123. §, Ptk 234. § (1) bek.].*

BH1989. 481. *A lakásszövetkezet tagjai elleni büntető eljárás során megítélt kártérítés megtérítésére indult perben irányadó szempontok [Ptk. 38. § (1) bek., 200. § (2) bek., 205. § (2) bek., 234. § (1) bek., 237. § (1)-(2) bek., 361. § (1) bek., 1971. évi III. tv. 1. §, 1977. évi 12. tvr. 23. § (3) bek., 25. §, 41. § (1) bek., 20/1977. (V. 12.) ÉVM-PM r. 22. § (1) bek.].*

BH1989. 370. *A cég tényleges formáját és tevékenységét nem tükröző elnevezése megváltoztatására a cégbíróság bármikor felhívhatja a céget, mert a nem ilyen elnevezést tartalmazó társasági szerződés - e részében - semmis, a részleges érvénytelenséget pedig - időbeli korlátozás nélkül - ki kell küszöbölni [1985. évi 16. tvr. 6. § (2) bek., 9. § (1) bek., Ptk. 234. § (1) bek., 6/1985. (XI. 6.) IM r. 19. §].*

BH1987. 165. *I. Semmis az az adásvételi szerződés, amellyel az eladó a saját ingatlanrésze mellett, a tulajdonában nem álló illetőség átruházását is vállalja [Ptk 365. § (1) és (3) bek., 117. § (1) bek., 227. § (2) bek., 234. § (1) bek.].*

BH1986. 332. *Az un. visszáruzás, vagyis szerződés teljesítésére átadott termék visszavétele és ellenértékének visszafizetése nem szükségképpen minőségi kifogás következménye. Ebben a felek szabadon megállapodhatnak, hiszen a szerződést közös akarattal felbonthatják. Amennyiben azonban a visszáruzásban való megállapodás csak a termék ideiglenes visszavételére irányul, a bíróságnak vizsgálnia kell a megállapodás érvényességét [Ptk. 319. § (3) bek., 234-239. §].*

BH1985. 103. *I. A hatósági jóváhagyás nem pótolja a társasági szerződés egyéb érvényességi feltételeit, nem teszi tehát érvényessé azt a társasági szerződést, amely a jogszabály rendelkezése alapján érvénytelen [Ptk. 573. §, 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 1. § (1) bek., Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek.].*

BH1984. 494. *I. Semmis társasági szerződés alapján nem lehet helye cégbejegyzésnek [Ptk. 573-574. §, 200. § (2) bek., 234. §, 28/1981. (IX. 9.)MT. sz. r. 2. §].*

BH1984. 148. *IV. A szerződés érvénytelenségének megállapítása esetében a bíróságnak hivatalból kell rendeznie a felek jogviszonyát [Ptk. 234. § (1) bek., 237. §, 7. sz. Irányelv 4. pontja].*

BH1983. 154. *II. Érvénytelen társasági szerződés alapján polgári jogi társaság nem jön létre, ezért cégbejegyzésre sem kerülhet sor [Ptk. 573., 200., 234. §].*

BH1982. 298. *A semmisségre határidő nélkül lehet ugyan hivatkozni, de a semmis szerződés alapján tartozatlanul fizetett pénzösszeg visszafizetésére irányuló igény a rá vonatkozó elévülési szabályok szerint ugyanúgy elévül, mint bármely más pénzkövetelés [Ptk. 234. § (1) bek., 324-327. §].*

BH1980. 302. *A szerződés semmisségének kimondása végett helye van megállapítási keresetnek [Pp. 123. §, Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek.].*

BH1980. 86. *II. A kártalanítás tárgyában kötött - az igazgatási osztály által jóváhagyott - egyezséget a polgári jognak a szerződési nyilatkozatok megtámadására vonatkozó szabályai szerint lehet megtámadni. [33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 40. § (5) bek., Ptk. 234-238. §].*

235. § (1) A megtámadható szerződés a megtámadás következtében megkötésének időpontjától kezdődő hatállyal érvénytelenné válik.

(2) Megtámadásra a sérelmet szenvedett fél és az jogosult, akinek a megtámadáshoz törvényes érdeke fűződik.

Közös fő szabály, hogy a semmisség és a sikeres megtámadás a megkötés időpontjáig visszaható (ex tunc) hatállyal teszi érvénytelenné a szerződést.

Az ex tunc hatályú érvénytelenségnek következményei lehetnek a szerződést biztosító mellékkötelezettségek tekintetében is. Ha például az eladó a vevő szerződéskötési szándékát befolyásoló tájékoztatási kötelezettségét elmulasztja, a vevő az ingatlannak később felismert hibája miatt a szerződést megtámadhatja és részére az adott foglaló is visszajár (BH1996. 254.).

A megtámadásra jogosult a (2) bekezdés szerint csak a sérelmet szenvedett fél és az a jogosult lehet, akinek a megtámadáshoz törvényes érdeke fűződik. (Például: a kezes, a haszonélvező, a zálogtárgy tulajdonosa, az ügyész). Ez a rendelkezés összhangban áll a Ptk. 4. §-ában foglaltakkal, amennyiben kizárja annak a megtámadási jogát, aki a szerződés érvénytelenségét okozta.

Egy eseti döntésben a bíróság megállapította, hogy a gazdasági társaság tagja, részvényese nem tekinthető a társaság által kötött szerződés vonatkozásában külső, harmadik személynek, ezért önálló megtámadási joga nincs (BH1997. 126.).

EBH2003. 915. *Nem vonható vissza az üzlet működési engedélye amiatt, hogy időközben az ingatlan más tulajdonába került át [4/1997. (I. 22.) Korm. rendelet 8. §, 3. §, Ptk. 235. §].*

EBH2003. 850. *A felek szerződési szabadságának a védelme azt igényli, hogy a szerződés érvénytelenné válását eredményező megtámadásra a szerződő feleken kívül álló harmadik személy jogát csak akkor lehet elismerni, ha érdeke más - közigazgatási - vagy a szerződés érvényességét nem érintő polgári jogi - eszközzel nem védhető meg (Ptk. 235. §).*

BH2002. 146. *Az árverésen - tehát hatósági határozattal való jogszerzés esetén - nem alkalmazhatóak a Polgári Törvénykönyvnek a szerződéses jogviszonyokra vonatkozó szabályai, így a szerződés feltűnő értékaránytalanságára alapított megtámadási ok sem érvényesíthető [Ptk. 235. § (1) bek., 237. § (1) és (2) bek., Vht. 3. §, 141. §].*

EBH2001. 520. *Az árverésen - tehát bírósági határozattal való jogszerzés esetén - a feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadási ok nem érvényesíthető [Ptk. 235. § (1) bekezdés, 237. § (1) és (2) bekezdés., Vht. 3. §, 141. §].*

EBH2001. 450. *A felszámolónak az adós vagyontárgyai értékesítésére vonatkozó intézkedése kifogással támadható, de csak addig, ameddig a bíróság a Cstv. 51. §-ának (3) bekezdésében meghatározott jogkövetkezményeket alkalmazhatja. E jogkövetkezmények alkalmazására azonban csak addig van lehetőség, amíg a felszámoló az értékesítés eredményeként a szerződést meg nem köti [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 48. § (1) bek., 51. § (1) és (3) bek., Ptk. 234-237. §-ai, Pp. 51. § a) pont].*

BH2001. 132. *I. Az 1990. évi VI. törvény 84. §-a az értékpapírra vonatkozóan létrejött szerződések megtámadását teszi lehetővé azzal, hogy meghatározott személyeknek ún. közérdekű megtámadási lehetőséget biztosít a befektetők jogainak védelme érdekében. Eredményes megtámadás esetén a szerződés érvénytelensége valamennyi értékpapír-birtokost érinti, de a kár megtérítéséről csak az értékpapírok birtokosai által indított perekben lehet dönteni [1990. évi VI. tv. (Ept.) 24. §, 25. §, 26. § c) pont, 29. § (3) bek., 83. §, 84. §, Ptk. 1. § (1) bek., 235. § (1) bek.].*

BH2001. 30. *I. A félrevezető tájékoztatással kibocsátott kötvényekre vonatkozó szerződések érvénytelenségének megállapításánál irányadó szempontok. Az érvénytelenség jogkövetkezményei tekintetében a Ptk. és az egyes értékpapírok nyilvános forgalomba hozataláról és forgalmazásáról, valamint*

az értékpapírtőzsdéről szóló 1990. évi VI. törvény rendelkezéseinek egybevetése [Ptk. 235. § (1) bek., 1990. évi VI. tv. (Ept.) 25. §, 26. § c) pont, 29. § (3) bek., 84. §].

BH2001. 29. *II. A tévedés jogcímén történt alapos megtámadás folytán érvénytelen szerződés alapján felvett kölcsön összegét a kölcsön felvevője a szerződéskötés előtt fennállott helyzet visszaállítása jogcímén, és nem kölcsön jogcímén köteles visszafizetni [Ptk. 210. § (1) bek., 235. § (1) bek., 236. § (3) bek., 237. § (1) bek.].*

BH2000. 462. *A lízingbevevőt a lízingszerződés alapján megillető vevőkijelölési jog (opció) gyakorlásának és az ilyen szerződés megtámadásának feltételei. A felszámoló és a hitelezők részére a külön jogszabályban biztosított speciális megtámadási jog - még ha egyébként a lízingszerződésnek alanya is - az adóst nem illeti meg [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 40. §, Ptk. 5. §, 201. § (2) bek., 203. § (1) bek., 207. § (4) bek., 235. § (1) bek., 236. § (1) bek c) pont].*

EBH2000. 335. *I. Az 1990. évi VI. törvény 84. §-a az értékpapírra vonatkozóan létrejött szerződések megtámadását teszi lehetővé azzal, hogy meghatározott személyeknek ún. közérdekű megtámadási lehetőséget biztosít a befektetők jogainak védelme érdekében. Eredményes megtámadás esetén a szerződés érvénytelensége valamennyi értékpapír-birtokost érinti, de a kár megtérítéséről csak az értékpapírok birtokosai által indított perekben lehet dönteni [1990. évi VI. (Ept.) 24. §, 26. § c) pont, 83. §, 84. §, Ptk. 1. § (1) bek., 235. § (1) bek.].*

EBH2000. 308. *Az adóhatóság nem jogosult arra, hogy az adófizetés mértékét érintő vételár megállapítása végett az adóalany és a harmadik személy között megkötött adásvételi szerződést feltűnő értékaránytalanság címén megtámadja [Ptk. 235. §, 201. § (2) bek.].*

BH1997. 124. *A gazdasági társaság tagja, részvényese nem tekinthető a társaság által kötött szerződés vonatkozásában külső, harmadik személynek, ezért önálló megtámadási joga nincs [Ptk. 235. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. (Gt.) 17. §, 274. §].*

AEÉ 1997/6. *Megtámadható a szerződés, ha a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között a szerződés megkötésének időpontjában feltűnően nagy az értékkülönbség [Ptk. 201. § (2) bekezdés]. A megtámadásra a sérelmet szenvedett fél és az jogosult, akinek a megtámadáshoz törvényes érdeke fűződik [Ptk. 235. § (2) bekezdés]*

BH1996. 254. *Ha az eladó a vevő szerződéskötési szándékát befolyásoló tájékoztatási kötelezettségét elmulasztja, a vevő az ingatlannak később felismert hibája miatt a szerződést megtámadhatja, részére az adott foglaló is visszajár [Ptk. 210. § (1) bek., 235. § (1) bek., 237. § (1) bek., 245. § (1) bek., 305. § (3) bek., 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 367. § (1) bek.].*

BH1995. 459. *Kamatfizetési kötelezettség érvénytelen szerződés alapján visszajáró előleg után [Ptk. 235. § (1) bek., 298. § a) pont, 301. § (1) bek., PK 32. sz.]*

BH1994. 594. *Az elállás joga és a szerződés megtámadása két alapvetően különálló jogcím, melyek az igényérvényesítés során azonos megítélés alá nem vonhatók, és egymást nem helyettesíthetik [Ptk. 201. § (2) bek., 235. § (1) bek., 236. § (1) és (3) bek., 300. § (1) bek., 320. § (1) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1994. 29. *A gyermekek érdekében történt kötelezettségvállalást tartalmazó szerződés viszonya a közös tulajdon megszüntetéséhez [Ptk. 112. § (1) bek., 147-148. §.,-ok. 240-241 §.,-ok, 235-237. §.,-ok, 312. §., (1) bek.).*

BH1993. 373. *I. Ha a tervező egy versenytárgyalásra - több versenytárs megrendelése alapján - több, lényegében azonos tervet készít anélkül, hogy erről a megrendelőit tájékoztatná, a tenderen részt vevők - tévedésre hivatkozva a tervezési szerződésüket sikerrel megtámadhatják [Ptk. 205. § (3) bek., 210. § (1) bek., 235. § (1) bek., 237. § (1) bek.].*

BH1993. 311. *II. Ha a szerződésben kikötött késedelmi kamat mértéke túlzott, a szerződés - akárcsak a késedelmi kamat mértéke vonatkozásában - feltűnő értékaránytalanság címén megtámadható [Ptk. 201. § (2) bek., 235. § (1) bek., 236. § (3) bek., 237. § (2) bek., 239. § (2) bek., 86/1990. (XI. 14.) Korm. r. l. § (1) bek.].*

BH1990. 221. *Feltűnő értékaránytalanságra hivatkozva megtámadható a szerződés, ha a felek által közösen kialakított (elfogadott) egységár olyan közvetítői díjat tartalmaz, amely jelentősen meghaladja az adott termékre megállapított kereskedelmi haszonkulcs mértékét [Ptk. 201. § (2) bek., 235. § (1) bek., 237. § (2) bek., PK 267.].*

BH1989. 67. *Ha a jótállás - szakvállalatnak minősülő - kötelezettje a hiba okát illetően a megrendelőt megtéveszti, s ezért az a javítást - ellenérték fejében - megrendeli, ezt a szerződést a jogosult, eredményesen megtámadhatja [Ptk 210. §. (4) bek., 235. §. (1) bek., 248. §.].*

BH1987. 39. *II. Az adásvételi szerződéshez kapcsolódóan a szavatossági jog érvényesítésének kérdése csak akkor lehet vizsgálat tárgya, ha a szerződés megtámadása nem alapos. A két jogcím közül a megtámadásra alapított igény elbírálása az elsődleges. [Ptk. 235. § (1) bek., 237. § (1) és (2) bek., 305-306. §].*

BH1986. 332. *Az un. visszáruzás, vagyis szerződés teljesítésére átadott termék visszavétele és ellenértékének visszafizetése nem szükségképpen minőségi kifogás következménye. Ebben a felek szabadon megállapodhatnak, hiszen a szerződést közös akarattal felbonthatják. Amennyiben azonban a visszáruzásban való megállapodás csak a termék ideiglenes visszavételére irányul, a bíróságnak vizsgálnia kell a megállapodás érvényességét [Ptk. 319. § (3) bek., 234-239. §].*

BH1984. 101. *A felek szerződését módosító megállapodás érvénytelensége esetén az eredeti állapot helyreállításaként az érvénytelenséget okozó felet az eredeti szerződésből fakadó - módosítás esedékessé váló - szolgáltatás teljesítésére lehet kötelezni [Ptk. 237. § (1) bek., 235. § (1) bek., 7. sz. Irányelv 4. pontja].*

BH1980. 186. *Az egyezség jóváhagyásának feltételeit a bíróság hivatalból - általában külön bizonyítási eljárás nélkül - vizsgálja. Nincs helye a fellebbezésben olyan kérelem előterjesztésének, hogy a fél beadványát - eredménytelensége esetén - a bíróság tekintse az egyezség megtámadása iránti keresetnek [Pp. 384. §, Ptk. 235. §, 236. §].*

BH1980. 86. *II. A kártalanítás tárgyában kötött - az igazgatási osztály által jóváhagyott - egyezséget a polgári jognak a szerződési nyilatkozatok megtámadására vonatkozó szabályai szerint lehet megtámadni. [33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 40. § (5) bek., Ptk. 234-238. §].*

BH1979. 33. *Ha a megrendelő és a vállalkozó a szerződés megkötésekor az árforma tekintetében egyaránt tévedésben van, a vállalkozó a szerződést megtámadhatja és kellő alappal kérheti a szerződés tartalmának megfelelő módosítását, valamint a tévedés folytán fel nem számított vállalkozói díjának a megítélését [Ptk. 4. § (3) bek., 164. § (1) bek., 210. § (1) és (3) bek., 235. § (1) bek. b) pontja, (3) bek.].*

BH1978. 20. *Haszonélvezettel terhelt dolgot a tulajdonosa általában ellenérték fejében használhatja. A haszonélvezővel lakás ingyenes használatára kötött szerződés eredményes megtámadása esetén a tulajdonost terhelő lakáshasználati díj megállapításánál nem a lakbérekről szóló jogszabályok rendelkezései az irányadóak, hanem a használat ellenértékét az ingatlan fekvésére, műszaki állapotára, a tulajdonos által használt helyiségek számára, felszereltségére, beosztására, a használat módjára és az eset egyéb körülményeire figyelemmel kell megállapítani [Ptk. 155. § (1) és (2) bek., 201. § (1) bek., 210. § (3) bek., 235. § (1) bek., 237. §, 3/1971. (II. 8.) Korm. sz. r., 8/1971. (II. 10.) Korm. sz. r.].*

BH1977. 543. *Az egyik házastárs szülei által mindkét házastárs részére történt ajándékozás esetében az ajándékozási szerződést az ajándékozó szülők gyermeke is - mint az időközben meghalt szülő örököse - megtámadhatja, ha a megtámadásnak megvannak a törvényben meghatározott feltételei. Ezt az igényt a házastársi közös vagyon megosztása iránt indított perben is érvényesíteni lehet. E vonatkozásban a bíróságot tájékoztatási kötelezettség terheli [Ptk. 210. §, 235. § (2) bek., Csjt. 31. §, Pp. 3. § (1) bek., 146. § (3) bek., 292. § (1) bek., 10. sz. Irányelv 9. pontja, PK 96. sz.].*

236. § (1) A megtámadást egy éven belül írásban kell a másik féllel közölni, majd a közlés eredménytelensége esetében haladéktalanul a bíróság előtt érvényesíteni.

(2) A megtámadási határidő megkezdődik

a) a tévedés, megtévesztés felismerésekor;

b) jogellenes fenyegetés esetében a kényszerhelyzet megszűntekor;

c) a felek szolgáltatásainak feltűnő aránytalansága vagy tisztességtelen szerződési feltétel [209. § (1) bekezdés és 209/A. §] esetén a sérelmet szenvedő fél teljesítésekor - részletekben történő teljesítésnél az első teljesítéskor -, illetve, ha ő a teljesítéskor kényszerhelyzetben volt, ennek megszűntekor.

(3) A megtámadási határidőre az elévülés nyugvásának és megszakadásának szabályai megfelelően irányadók. A megtámadásra jogosult a szerződésből eredő követeléssel szemben kifogás útján megtámadási jogát akkor is érvényesítheti, ha a megtámadási határidő már eltelt.

(4) A megtámadás joga megszűnik, ha a megtámadásra jogosult a megtámadási határidő megnyílta után a szerződést írásban megerősíti, vagy a megtámadásról egyébként írásban lemond.

A megtámadás lényegében az arra jogosult egyoldalú, írásbeli, az ellenérdekű félhez intézett nyilatkozata, amely azt tartalmazza, hogy a szerződést érvényteleníteni kívánja. A közlés eredménytelensége esetén haladéktalanul kell az igényt a bíróság előtt érvényesíteni.

Írásbeli felhívás:

Az 1959. évi IV. törvény miniszteri indokolása szerint a perlést meg kell előznie az írásbeli felhívásnak. A bírói gyakorlat e szabály szigorán enyhített és a keresetlevél kézbesítését az írásbeli felszólítással azonosította. Ezáltal lehetővé vált, hogy a formális írásbeli közlés helyett a fél közvetlenül a bírósághoz forduljon. Természetesen az írásbeli közlés elmaradása kihatással lehet a perköltség viselésére. Ha ugyanis az alperes nem adott okot a perre és a követelést az első tárgyaláson azonnal elismeri, az alperes költségében is a felperest kell elmarasztalni [Pp. 80. § (1)].

A Legfelsőbb Bíróság ezirányú döntései általában a keresetlevél közléséről, tehát a perindítás hatályának beálltáról tesznek említést. Speciális problémát vet fel az a kérdés, hogy a keresetlevél beadása vagy a keresetlevél közlése, tehát az alperesnek való kézbesítése tekintendő-e az írásbeli felszólítással azonos értékűnek. Ha a felperes a keresetlevelet 1 éven belül beadja, azonban a keresetlevél kézbesítésére (például: a bíróság munkaterhe miatt) csak egy év után kerül sor, az ebben a kérdésben történő állásfoglalástól függ, hogy történt-e határidő túllépés vagy sem. A bírósági gyakorlat e vonatkozásban úgy foglalt állást, hogy a keresetlevél beadását tekinti döntőnek, bár kétségtelen, hogy semmi nem akadályozza a felperest abban, hogy a határidő elmulasztásának megakadályozása érdekében a keresetlevél beadásával egyidejűleg, vagy azt követően is értesítse az alperest az igényéről (lásd még: BH1975. 414.).

Haladéktalan jogérvényesítés:

A haladéktalan jogérvényesítési határidőre nézve a Ptk. pontosabb meghatározást nem ad. A Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntésben kifejtette, hogy a felperes csak akkor nem késik el a jogérvényesítéssel, ha menthető okból nem tudja jogát érvényesíteni, vagy alappal lehet abban a hiszemben, hogy jogát peren kívül is érvényesítheti (BH1993. 30.). Természetesen nem lehet mindezt kiterjesztően értelmezni. A szerződés megtámadásának eredménytelen közlése esetén büntető eljárás kezdeményezése az érvénytelenítés iránti per megindítását nem pótolhatja (BH1997. 393.).

Megtámadási határidő:

A megtámadási határidő egy év.

A Ptk. hatálybalépése előtti magyar jog nem állapított meg megtámadási határidőt, így ez a jog 32 év alatt évült el. A bírósági gyakorlat viszont úgy tekintette, hogy ha valaki a megtámadási jogával indokolatlanul hosszú ideig késlekedik, az e jogáról lemondott.

A Ptké. 83. § (1) bekezdése szerint a Ptk. hatálybalépése előtt létrejött szerződést a törvény hatálybalépésétől - 1960. V. 1. - számított egy éven belül akkor is meg lehetett támadni, ha a megtámadási határidő a Ptk. szerint már eltelt. A korábbi joggyakorlatra tekintettel viszont kimondta, hogy ezt a szabályt nem lehet alkalmazni, ha a megtámadási jog az érvényesítésével való indokolatlan késlekedés miatt, a Ptk. hatálybalépése előtt megszűnt [Ptké. 83. § (2)].

A megtámadási határidő a Ptk. szerint elévülési jellegű és nem jogvesztő. Vonatkoznak rá ezért az elévülés nyugvásával (Ptk. 326. §) és megszakadásával (Ptk. 327. §) kapcsolatos szabályok is. Erre figyelemmel a bíróság egy jogesetben például azt állapította meg, hogy a feltűnő értékaránytalanságra alapított igény érvényesítése nem késett el, ugyanis a magánszakértői véleményből lehetett felismerni a feltűnő értékaránytalanságot és a felismerés időpontjáig a megtámadási jog nyugodott (BH1992. 393.).

Megemlítendő még, hogy a bírói gyakorlat a perlési határidőre is érvényesíti az elévülésre vonatkozó szabályokat.

Kiemelendő továbbá, hogy a határidő számítására érvényesek a Ptké. 3-4. §-ában foglaltak. Ennek megfelelően tehát a napokban megállapított határidőbe a kezdő napot nem kell beleszámítani. A hetekben, hónapokban, vagy években megállapított határidő pedig azon a napon jár le, amely elnevezésénél, vagy számánál fogva megfelel a kezdő napnak és ha ilyen nap az utolsó hónapban nincs, a határidő a hónap utolsó napján jár le. Amennyiben a határidő utolsó napja munkaszüneti nap, a határidő a következő munkanapon jár le.

Ha a felek a határidőt meghosszabbítják, az új határidőt kétség esetén az eredeti határidő elteltét követő naptól kell számítani. A határidő elmulasztásának, vagy a késedelemnek a jogkövetkezménye csak a határidő utolsó napjának elteltével állnak be.

A megtámadási határidő kezdete:

Mindenekelőtt kérdéses lehet, hogy a megtámadási határidő kezdete előtt a szerződést meg lehet-e támadni.

A bírósági gyakorlat úgy foglalt állást, hogy a megtámadási határidő vége meghatározásának van garanciális jelentősége, hiszen az a fontos, hogy meghatározott határidő eltelte után a szerződő felek már ne maradjanak bizonytalanságban a szerződés érvényességét illetően. Ezért nincs jogi indoka annak, hogy a szerződés megkötése után és a megtámadási határidő kezdete közötti időben a szerződést ne lehessen megtámadni. Ez tehát azt jelenti, hogy feltűnő értékaránytalanság címén a szerződés megkötése után, de még a teljesítés előtt is lehet a megtámadási jogot gyakorolni.

A megtámadási határidő kezdetének meghatározásánál lényeges, hogy a sérelmet szenvedett fél tudomást szerezzen a megtámadás okáról, vagy a megtámadásra egyáltalán módja nyíljék. Ennek megfelelően a megtámadási határidő kezdete az alábbiak szerint alakul:

a) Tévedés, megtévesztés esetén attól számított egy év, amikor ezt a sérelmet szenvedett fél felismerte.

b) Jogellenes fenyegetés esetén a kényszerhelyzet megszűnésétől számított egy év.

c) Feltűnő értékaránytalanság esetén a sérelmet szenvedett fél teljesítésétől, részteljesítés esetén az első részlet teljesítésétől számított egy év. Ez utóbbi vonatkozásában a törvény kiemeli, hogy ez a határidő számítás csak akkor valós, ha a sérelmet szenvedett fél a teljesítéskor nem volt kényszerhelyzetben. Mert amennyiben kényszerhelyzetben volt, akkor a kényszerhelyzet megszűnésétől számít az egy év.
d) Jogi személy által meghatározott tisztességtelen szerződési feltétel esetén, a sérelmet szenvedő fél teljesítésétől számított egy év.
Megtámadási határidő megszűnése:
Fontos kérdés annak tisztázása, hogy a megtámadási határidő mikor szűnik meg. A törvény ugyanis úgy rendelkezik, hogy bizonyos jogcselekmények hatására a szerződés konvalidálódik, azaz véglegesen érvényessé válik és a megtámadási jog ezáltal megszűnik.
Ilyen jogcselekmények:
1. a szerződés megerősítése írásban
A szerződést írásban megerősíteni, vagy a megtámadási jogról lemondani csak akkor lehet, ha a sérelmet szenvedő fél tudott a megtámadás jogáról. (BH1995. 43.).
A Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntésében kimondta, hogy a szerződés írásbeli megerősítését jelenti és a feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadási jog megszűnését eredményezi, ha a felek ugyanarra az ingatlanra változatlan vételár mellett új adásvételi szerződést kötnek (BH1992. 635.).
2. a megtámadásról írásban lemondás
A megtámadási jogról lemondani csak a megtámadási határidő megnyílta után lehet (BH1996. 47.).
A szerződés módosítása önmagában nem minősül a megtámadási jogról való lemondásnak, mert annak kifejezettnek kell lennie, azaz ki kell derülnie, hogy a jogosult a megtámadási jogról tud és ennek ellenére választja a szerződés fenntartását (BH1991. 313.).
A szóban tett lemondó nyilatkozat a megtámadás jogát nem szünteti meg.
3. a megtámadási határidő lejárta
A megtámadási jog érvényesítése a megtámadási határidő letelte után is lehetséges:
- ha az elévülés nyugvása, vagy megszakadása miatt ténylegesen eltelt az egy év, de az igény még érvényesíthető.
- kifogás útján.
Kifogás esetén arról van szó, hogy az ellenérdekű fél követeléssel lép fel, és a perben az alperesi pozícióban lévő fél kifogásként a megtámadási okra hivatkozik. A kifogás ennek következtében mindig a kereseti követeléshez igazodik. Például a felperes 400 ezer forint vételárhátralék megfizetésére kéri kötelezni az alperest, aki védekezésként arra hivatkozik, hogy az adásvételi szerződés feltűnő értékaránytalansága miatt ezzel az összeggel nem tartozik.
Ha a kifogás eredményes, az alperesnek a 400 ezer forintot megfizetnie nem kell, és a bíróság a keresetet elutasítja. Ugyanakkor viszont a felperest nem marasztalja még akkor sem, ha a perben kiderül, hogy a feltűnő értékaránytalanság miatt az alperesnek 600 ezer forint járna. Az alperes tehát azáltal, hogy önálló igényt már nem érvényesíthet megtámadás címén, a 200 ezer forintos követelését a felperessel szemben nem érvényesítheti. Az elévült megtámadási ok tehát kifogás útján a szerződésből eredő követeléssel szemben, legfeljebb annak összege erejéig érvényesíthető (BH1997. 392; BH1996. 25; BH1988. 272.).
Ha a fél a megtámadási határidő után mégis viszontkeresettel él, azt a bíróság kifogásként kezeli (BH1985. 346.).
A végrehajtási záradékkal ellátott okirattal érvényesített szerződési követeléssel szemben a megtámadási kifogás a végrehajtás megszüntetése iránti keresettel is érvényesíthető (BH1987. 363.).
EBH2003. 871. *Amennyiben az ÁPV Rt. az önkormányzatokat a belterületi földek után megillető teljes részvénymennyiséggel nem rendelkezett, arányosítási kötelezettség nem terhelte. Nem volt elzárva attól, hogy elegendő mennyiségű részvény hiányában valamely önkormányzat igényét - megállapodás alapján - pénzben elégítse ki [Ptk. 210. § (4) bek., 236. § (1) bek., 1989. évi XIII. tv. 21. §].*
BH2003. 412. *A megtámadási határidő letelte után előterjesztett kifogás nem tekinthető egyenértékűnek a szerződés megtámadásával, mert a keresettel szemben való védekezést szolgálja, hatása a kereseti követeléshez igazodik [Ptk. 236. § (3) bek.].*
BH2003. 248. *A bizományossal adásvételi szerződés alapján kapcsolatban álló vevő az adásvételi szerződésből eredő igényeit a megbízóval szemben nem, kizárólag a bizományossal szemben érvényesítheti [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (4) bek., 236. § (1) és (2) bek., 237. § (2) bek., 479. § (3) bek., 507. §, 509. § (1) bek., 513. § (2) bek., Pp. 95. § (2) bek., 121. § (1) bek., 213. § (2) bek.].*
BH2003. 205. *II. Megtámadási határidő vonatkozásában az elévülés nyugvása [Ptk. 236. § (1) és (2) bek., 326. § (2) bek. c) pont].*

BH2002. 269. *II. A szerződéses örökös hozzátartozójának közreműködése az öröklési szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 201. § (2) bek., 205. § (3) bek., 236. § (1) bek., 629. § (2) bek., 632. § (1) bek., 655. § (1) bek., 656. §].*

BH2002. 105. *A törvény a tisztességtelen általános szerződési feltételhez (kikötéshez) nem a semmisség, hanem a megtámadhatóság jogkövetkezményét fűzi [Ptk. 209. § (1) bek., 236. § (2) bek. c) pont, (3) bek., Pp. 215. § (1) bek., 36/1993. (XII. 29.) PM-BM r. 5. §].*

EBH2001. 537. *Az akkreditív absztrakt jellegéből, abból, hogy az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatók fel az következik: a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek. Az okmányok esetleges hamissága a bank fizetési kötelezettségét nem befolyásolja. A bank csak az esetben mentesülhet a fizetési kötelezettség alól, ha bizonyítható, hogy a hamisítást maga a kedvezményezett végezte, vagy abban részt vett [Ptk. 4. § (1) bek., 6. §, 199. §, 205. § (4) bek., 236. § (3) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 312. § (2) bek., 313. §, 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rendelkezés 14. § (5) bek., párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokványok) 2. Cikk, 3. Cikk a) pont, 10. Cikk, 13. Cikk a) és b) pont, 14. Cikk b) és c) pont, 21. Cikk, 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1996. évi CXII. tv. (Hpt.) 82. § (4) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, Be. 3. §, 1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 57. §].*

BH2001. 472. *A forgalmi érték meghatározása az önkormányzati törzsvagyon elidegenítése során [Ptk. 200. § (1) bek., 201. § (1) bek., 236. § (2) bek. c) pont].*

EBH2001. 450. *A felszámolónak az adós vagyontárgyai értékesítésére vonatkozó intézkedése kifogással támadható, de csak addig, ameddig a bíróság a Cstv. 51. §-ának (3) bekezdésében meghatározott jogkövetkezményeket alkalmazhatja. E jogkövetkezmények alkalmazására azonban csak addig van lehetőség, amíg a felszámoló az értékesítés eredményeként a szerződést meg nem köti [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 48. § (1) bek., 51. § (1) és (3) bek., Ptk. 234-237. §-ai, Pp. 51. § a) pont].*

BH2001. 278. *A házastársi vagyonközösséget megszüntető szerződés érvénytelenségét a bíróság a méltányossági szabály alapján nem állapíthatja meg [Csjt. 31. § (5) bek., Ptk. 236. § (4) bek.].*

BH2001. 29. *II. A tévedés jogcímén történt alapos megtámadás folytán érvénytelen szerződés alapján felvett kölcsön összegét a kölcsön felvevője a szerződéskötés előtt fennállott helyzet visszaállítása jogcímén, és nem kölcsön jogcímén köteles visszafizetni [Ptk. 210. § (1) bek., 235. § (1) bek., 236. § (3) bek., 237. § (1) bek.].*

BH2000. 488. *Az ajándékozási szerződés megtámadásának és az ajándék visszakövetelésének együttes érvényesítése esetén előbb a megtámadási igényt kell elbírálni [Ptk. 210. § (1) bek. 236. § (1) és (3) bek., 582. § (3) bek.].*

BH2000. 462. *A lízingbevevőt a lízingszerződés alapján megillető vevőkijelölési jog (opció) gyakorlásának és az ilyen szerződés megtámadásának feltételei. A felszámoló és a hitelezők részére a külön jogszabályban biztosított speciális megtámadási jog - még ha egyébként a lízingszerződésnek alanya is - az adóst nem illeti meg [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 40. §, Ptk. 5. §, 201. § (2) bek., 203. § (1) bek., 207. § (4) bek., 235. § (1) bek., 236. § (1) bek c) pont].*

EBH2000. 233. *Az 1991. évi IL. törvény 40. §-a nem a szerződést kötő adós számára, hanem a hitelezők és a felszámoló részére teremt jogalapot az adós által kötött szerződés megtámadására. A másodfokon eljáró bíróság nem vizsgálhatja a felperes kereseti kérelmének teljesíthetőségét olyan jogalapon és jogcímen, amelyre ő nem hivatkozott [1991. évi IL. tv. 40. §, Ptk. 5. §, 201. § (2) bek., 203. § (1) bek., 207. § (4) bek., 236. § (1) bek., Pp. 253. § (3) bek.].*

BH2000. 54. *A szerződés megtámadására jogosult a szerződésből eredő részkövetelésssel szemben is terjeszthet elő kifogást, ilyen esetben azonban az egész szerződés nem válik érvénytelenné [Ptk. 236. § (3) bek.].*

BH1999. 452. *Vételi jog feltételhez kötött gyakorlása [Ptk. 375. § (1) bek., 112. § (1) bek., 236. § (4) bek.].*

BH1999. 362. *Megtámadási jog gyakorlása korábbi megállapodásokból fakadó igények rendezésére irányuló - joglemondást is tartalmazó - szerződés esetén [Ptk. 210. § (1) bek., 236. § (1) bek., Pp. 247. § (1) bek.].*

BH1999. 266. *I. Ha számlaszerződés esetén a fél nem a szerződéskötéskori nyilatkozatát, hanem a szerződés megszűnésekor szükséges elszámolást támadja meg, erre nem az egyéves megtámadási, hanem az ötéves elévülési határidő az irányadó [Ptk. 210. § (1) bek., 236. § (1) bek., 324. § (1) bek.].*

BH1999. 65. *A megtámadási határidő számítása az igény öröklése esetén [Ptk. 201. § (2) bek., 236. § (1)-(2) bek., 326. § (2) bek.].*

BH1999. 28. *II. A más felek között folyamatban volt perben hozott határozat a megtévesztést vagy a jogellenes fenyegetést nem bizonyítja, ezért annak jogerőre emelkedése a szerződés megtámadási határidejének kezdő időpontjaként nem vehető figyelembe [Ptk. 210. § (4) bek., 236. § (2) bek. b) pont].*

BH1998. 554. *A felszámolási eljárás kereteit meghaladja az adós és a hitelező között létrejött peren kívüli egyezség indítékának és tartalmának vizsgálata. Az ilyen egyezség megtámadása esetén a jogvita elbírálása a perbíróság hatáskörébe tartozik [Ptk. 199. §, 236. § (1)-(2) bek., 240. § (3) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 46. §].*

BH1998. 390. *I. Kölcsönszerződésnél a kölcsönbevevő által a szerződés szerint fizetendő ügyleti kamat az ellenszolgáltatás. A szerződésnek a szolgáltatás-ellenszolgáltatás feltűnő aránytalansága címén történő megtámadása esetén tehát csak az ügyleti kamat mértéke vehető figyelembe [Ptk. 201. § (2) bek., 236. § (2) bek. c) pont].*

BH1998. 291. *A versenytárgyalás szabályos voltát nem érinti, ha azon csak egy licitáló jelenik meg, és a szerződést a kiíró vele köti meg. Ha a szerződés a kiírásnak megfelelő feltételekkel jött létre, utóbb az feltűnő értékaránytalanság, illetőleg tévedés címén-sikerrel nem támadható meg [Ptk. 201. § (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 236. § (2) bek. a) és c) pont, (4) bek., 1987. évi 19. tvr., 1990. évi LXXIV. tv. 9. §].*

BH1997. 584. *A teljesítés és a szerződés megerősítését jelentő jognyilatkozat értékelése megtámadási igény érvényesítésénél [Ptk. 236. § (2) bek. c) pont, (4) bek.].*

BH1997. 527. *II. A szolgáltatás és az ellenszolgáltatás feltűnő aránytalanságára alapított megtámadás határideje a teljesítéskor kezdődik [Ptk. 236. § (2) bek. c) pont].*

BH1997. 393. *A szerződés megtámadásának eredménytelen közlése esetén büntetőeljárás kezdeményezése az érvénytelenítés iránti per megindítását nem pótolja [Ptk. 210. § (4) bek., 236. § (1) és (2) bek.].*

BH1997. 392. *Az elévült megtámadási jog kifogás útján a szerződésből eredő követeléssel szemben legfeljebb annak összege erejéig érvényesíthető [Ptk. 210. § (1) és (3) bek., 236. § (1) és (3) bek., 239. §, 306. § (1) bek.].*

BH1997. 142. *Ha a hitelező az adós gazdálkodó szervezettel kötött szerződésben biztosított vételi jogát gyakorolta és a vételárat megfizette, a felszámoló az ennek folytán létrejött adásvételi szerződés azonnali hatállyal való felmondására vagy a szerződéstől való elállásra nem jogosult, függetlenül attól, hogy a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése még nem történt meg. A szerződést a felek szolgáltatásainak feltűnő aránytalanságára hivatkozva a felszámoló a felszámolási eljárás során nem, hanem csak a felszámolási eljárást lefolytató bíróság mint perbíróság előtt támadhatja meg [1991. évi IL. törvény (Cstv.) 40. § (1) bek., 47. § (1) bek., 48. § (1) bek., Ptk. 117. § (3) bek., 236. § (1) és (2) bek., 365. § (1) bek., 375. § (1) bek.].*

BH1997. 23. *I. Az írásbeli megerősítés a szerződés megtámadására vonatkozó jog megszűnését eredményezi [Ptk. 236. § (4) bek.].*

BH1996. 327. *A tartozáselismerésre vonatkozó nyilatkozat megtámadása a feleknek a megszűnt költségvetési üzem jogutódlásával kapcsolatos közös téves feltevése alapján [Ptk. 210. § (3) bek., 236. § (1) bek., 242. §, 1990. évi LXV. tv. 107. § (1) bek.].*

BH1996. 47. *A szerződés megtámadásáról való lemondás jogszerűen nem foglalható magába a szerződésbe; ilyen nyilatkozatot a jogosult csak a megtámadási határidő megnyílta után tehet [Ptk. 236. § (4) bek.].*

BH1996. 25. *A megtámadási határidő elteltét követően a megtámadási jogot kifogás útján csak a kereset tárgyát képező szerződésből eredő követeléssel szemben lehet érvényesíteni [Ptk. 198. § (1) bek., 201. § (2) bek., 210. §, 236. § (3) bek., 242. §].*

BH1995. 703. *A megtámadási határidő eltelte után a szerződés megtámadására tett perbeli nyilatkozat értelmezésének kérdései [Ptk. 236. § (3) bek., Pp. 3. §].*

BH1995. 570. *A közös ingatlan értékesítésére és a vételár felosztási arányára kötött - tárgyalási jegyzőkönyvbe foglalt - megállapodás megtámadási joga megszűnik, ha utóbb az értékesítés tárgyában az adásvételi szerződést - mintegy a korábbi szerződés megerősítéseként - megkötik [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (1) bek., 236. § (4) bek.].*

BH1995. 43. *I. A szerződés megtámadására vonatkozó jognak a szerződésből eredő követeléssel szembeni kifogás útján való érvényesítését a szerződés írásbeli megerősítése vagy a megtámadásról egyébként írásban történt lemondás csak akkor zárja ki, ha egyértelműen megállapítható, hogy a szerződés miatt sérelmet szenvedő fél tud a megtámadás jogáról, és ennek ellenére a szerződés fenntartását választja [Ptk. 236. § (3) és (4) bek.].*

BH1995. 43. *II. A szerződés megtámadására vonatkozó egyes rendelkezések alkalmazásánál irányadó szempontok [Ptk. 210. § (1)-(3) bek., 236. § (3) és (4) bek.].*

BH1994. 666. *II. Megtámadási jog gyakorlása elővásárlási jog alapján létrejött adásvételi szerződés esetében [Ptk. 115. § (1) bek., 236. §, 324. §, 325. §.].*
BH1994. 594. *Az elállás joga és a szerződés megtámadása két alapvetően különálló jogcím, melyek az igényérvényesítés során azonos megítélés alá nem vonhatók, és egymást nem helyettesíthetik [Ptk. 201. § (2) bek., 235. § (1) bek., 236. § (1) és (3) bek., 300. § (1) bek., 320. § (1) bek., 327. § (1) bek.].*
BH1994. 29. *A gyermekek érdekében történt kötelezettségvállalást tartalmazó szerződés viszonya a közös tulajdon megszüntetéséhez [Ptk. 112. § (1) bek., 147-148. §.,-ok. 240-241 §.,-ok, 235-237. §.,-ok, 312. §., (1) bek.).*
BH1993. 675. *A szerződés megtámadásának általános szabályait a találmányidíj-szerződések elbírálása során is alkalmazni kell (Ptk. 236. §).*
BH1993. 311. *II. Ha a szerződésben kikötött késedelmi kamat mértéke túlzott, a szerződés - akárcsak a késedelmi kamat mértéke vonatkozásában - feltűnő értékaránytalanság címén megtámadható [Ptk. 201. § (2) bek., 235. § (1) bek., 236. § (3) bek., 237. § (2) bek., 239. § (2) bek., 86/1990. (XI. 14.) Korm. r. l. § (1) bek.].*
BH1993. 30. *A "haladéktalan jogérvényesítés" megállapításának feltételei a szerződés megtámadásának eredménytelen közlése esetén [Ptk. 236. § (1) bek.].*
BH1992. 635. *A szerződés írásbeli megerősítését jelenti és a feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadási jog megszűnését eredményezi, ha a felek ugyanarra az ingatlanra változatlan vételár mellett új adásvételi szerződést kötnek [Ptk. 117. § (3) bek., 236. § (4) bek., 240. § (1) bek., 328. § (1) bek.].*
BH1992. 393. *A szerződés megtámadási határidejének nyugvása feltűnő értékaránytalanság esetén [Ptk. 201. § (2) bek., 236. §].*
BH1991. 313. *A szerződés megtámadásának jogáról való lemondásnak ki kell fejeznie, hogy a jogosult a megtámadási jogról tud, és ennek ellenére a szerződés fenntartását választja. A szerződés módosítása ezért önmagában nem minősül a megtámadási jogról való lemondásnak [Ptk. 201. § (2) bek., 207. § (2) bek., 236. § (4) bek., 240. § (1)-(2) bek.].*
BH1990. 337. *A megtámadási jog megszűnésénél irányadó szempontok [Ptk. 236. § (4) bek.].*
BH1989. 270. *Újítási díjszerződés megtámadásával kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 210. §, 236. § (3) bek., 10/1983. (V. 12.) MT r.].*
BH1989. 227. *Találmányi díjszerződésnek a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbsége miatti megtámadásán alapuló igény elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 200. § (1) bek., 201. § (2) bek., 236. § (1), (3) és (4) bek., Szt. 9. §, 11/1983. (V. 12.) Mt. sz. r. 1. § (1) bek., 2. § (4) bek., PK. 267. sz.].*
BH1988. 272. *I. A szerződéses üzemeltetés körében az üzleti kockázatviselés körébe tartozónak általában olyan tényezőket kell tekinteni, amelyek a szerződés megkötése után a tényleges üzemeltetés körében merülnek fel, illetve alakulnak ki. Nem tartozik tehát ebbe a körbe a szerződés megkötése során az üzemeltetésbe adó által közölt téves adatokon nyugvó kalkulációkban való tévedés [Ptk. 210. § (1) bek., 236. § (1) bek., (2) bek. a) pont].*
BH1988. 272. *II. Az elévült megtámadási jog kifogás utján a szerződésből eredő követeléssel szemben - legfeljebb annak összege erejéig - érvényesíthető [Ptk. 236. § (3) bek.].*
BH1987. 363. *A végrehajtási záradékkal ellátott okirattal érvényesített szerződési követeléssel szemben a megtámadási kifogás a végrehajtás megszüntetése iránti keresettel is érvényesíthető [1979. évi 18. tvr. 44. § (1) bek. a) pontja, Ptk. 236. § (3) bek., 14/1980. (IX. 30.) BkM sz. r. 13. § (4) bek.].*
BH1986. 332. *Az un. visszáruzás, vagyis szerződés teljesítésére átadott termék visszavétele és ellenértékének visszafizetése nem szükségképpen minőségi kifogás következménye. Ebben a felek szabadon megállapodhatnak, hiszen a szerződést közös akarattal felbonthatják. Amennyiben azonban a visszáruzásban való megállapodás csak a termék ideiglenes visszavételére irányul, a bíróságnak vizsgálnia kell a megállapodás érvényességét [Ptk. 319. § (3) bek., 234-239. §].*
BH1985. 346. *II. A megtámadási jognak a törvényben megszabott határidő után viszontkeresettel történő érvényesítése csak kifogásként vehető figyelembe, amely kizárólag a keresettel szemben való védekezést szolgálja, ezért eredményessége esetén legfeljebb a kereset elutasítására vezethet [Ptk. 236. § (3) bek., Pp. 147. § (1) bek.].*
BH1983. 416. *A megrendelő szerződéstől való elállása miatt indított kártérítési kereset esetén a szerződést megtámadó viszontkeresetet a keresettel együtt kell tárgyalni [Pp. 328. § (1) bek., Ptk. 201. § (2) bek., 236. § (3) bek., 318. § (1) bek., GK 16. sz. és GKT 1/1973. sz.].*
BH1980. 186. *Az egyezség jóváhagyásának feltételeit a bíróság hivatalból - általában külön bizonyítási eljárás nélkül - vizsgálja. Nincs helye a fellebbezésben olyan kérelem előterjesztésének, hogy a fél beadványát - eredménytelensége esetén - a bíróság tekintse az egyezség megtámadása iránti keresetnek [Pp. 384. §, Ptk. 235. §, 236. §].*

BH1980. 86. *II. A kártalanítás tárgyában kötött - az igazgatási osztály által jóváhagyott - egyezséget a polgári jognak a szerződési nyilatkozatok megtámadására vonatkozó szabályai szerint lehet megtámadni. [33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 40. § (5) bek., Ptk. 234-238. §].*

BH1977. 188. *A szerződési nyilatkozat megtámadhatósága szempontjából használt gépkocsi adásvételnél lényeges körülmény az, hogy a gépkocsi motorja felújított vagy javított állapotban van-e [Ptk. 210. § (1) bek., 208., 236. §].*

Ptké. 83. § (1) A Ptk. hatálybalépése előtt létrejött szerződést a Ptk. hatálybalépésétől számított egy éven belül akkor is meg lehet támadni, ha a megtámadási határidő a Ptk. szerint már eltelt.

(2) Ezt a szabályt nem lehet alkalmazni, ha a megtámadási jog az érvényesítésével való indokolatlan késlekedés miatt a Ptk. hatálybalépése előtt megszűnt.

237. § (1) Érvénytelen szerződés esetében a szerződéskötés előtt fennállott helyzetet kell visszaállítani.

PK 32. szám

A szerződéskötés előtt fennállott helyzetnek a Ptk. 237. §-a (1) bekezdésén alapuló visszaállítása során nincs jelentősége az ügyletkötő felek jó- vagy rosszhiszemű magatartásának. A rendezés során olyan helyzetet kell teremteni, mint amilyen akkor lett volna, ha a felek az érvénytelen szerződést meg sem kötik.

(2) Ha a szerződéskötés előtt fennállott helyzetet nem lehet visszaállítani, a bíróság a szerződést a határozathozatalig terjedő időre hatályossá nyilvánítja. Az érvénytelen szerződést érvényessé lehet nyilvánítani, ha az érvénytelenség oka - különösen uzsorás szerződés, a felek szolgáltatásainak feltűnő aránytalansága esetén az aránytalan előny kiküszöbölésével - megszüntethető. Ezekben az esetekben rendelkezni kell az esetleg ellenszolgáltatás nélkül maradó szolgáltatás visszatérítéséről.

PK 267. szám

II. A feltűnően nagy értékkülönbségre alapított megtámadás következtében érvénytelenné vált szerződés esetében a szerződés érvényessé nyilvánításakor a bíróságnak olyan mértékű ellenszolgáltatást kell megállapítania, amely mellett az értékkülönbség már nem feltűnően nagy.

GKT 70/1973. szám

Ha a bíróság - a szerződéskötés előtt fennállott helyzet visszaállítása lehetőségének hiányában - a gazdálkodó szervezetek közötti érvénytelen szerződést a határozathozatalig terjedő időre hatályossá nyilvánította, ez nem jelenti az érvénytelenség orvoslását, de az addig történt teljesítéssel kapcsolatos szavatossági igények a határozathozatal utáni időpontban is érvényesíthetők.

(3) Uzsorás szerződés esetén a bíróság egészben vagy részben elengedheti a visszatérítést, ha az a sérelmet szenvedő felet részletfizetés engedélyezése esetén is súlyos helyzetbe hozná; a sérelmet okozó fél viszont a kapott szolgáltatásból az aránytalan előnynek megfelelő részt a sérelmet szenvedő félnek köteles visszatéríteni.

(4) A bíróság az ügyész indítványára az állam javára ítélheti meg azt a szolgáltatást, amely a tiltott, a jóerkölcsbe ütköző szerződést kötő, a megtévesztő vagy jogtalanul fenyegető, továbbá az egyébként csalárd módon eljáró félnek járna vissza. Uzsorás szerződés esetén a sérelmet okozó félnek visszajáró szolgáltatást az állam javára meg kell ítélni. Az államnak járó juttatásokat rendszerint pénzben kell megítélni.

E § az érvénytelenség jogkövetkezményeinek fajtáit szabályozza.

A magyar polgári jogban a fő cél az érvénytelen szerződések kapcsán az in integrum restitució, vagyis az eredeti állapot helyreállítása volt. A gyakorlat kialakította azonban azt az igényt, hogy ha lehet, a szerződést fenn kell tartani, illetve érvényessé kell tenni.

A szerződés érvényessé tételének egyébként más lehetőségei is vannak például:

- ha a felek által kikötött alakiság a szerződés érvényességének feltétele volt, de a teljesítés, vagy annak egy része megtörtént és azt elfogadták, a szerződés akkor is érvényessé válik, ha az alakiságot mellőzték [Ptk. 217. § (2)],

- a megtámadási jog megszűnése [Ptk. 236. § (4)].

A Ptk.-t módosító 1977. évi IV. törvény annyiban hozott változást, hogy a bíróságnak lehetővé tette a szerződés érvényessé nyilvánítását.

E § szerint a bíróság az alábbi lehetőségek között választhat:

1. az eredeti állapotot állítja helyre (ex tunc hatályú)

A jogirodalomban hosszantartó vitát váltott ki, hogy:

- Az eredeti állapot helyreállíthatatlanságán csak annak fizikai lehetetlenségét kell-e érteni. A bírói gyakorlat úgy foglalt állást, hogy nemcsak fizikai lehetetlenségről, hanem például gazdasági célszerűtlenségről is lehet szó, ami az eredeti állapot helyreállítását akadályozza.

- Az eredeti állapot helyreállítása egyaránt lehet-e természetbeni és ennek lehetetlensége esetén értékbeli restitucció.

A módosítást megelőzően a Ptk. 237. §-ához fűzött miniszteri indokolás szerint a jogalkotó elsősorban csak természetbeni (és nem egyenértéki) helyreállításra gondolt. A jogirodalomban azonban többen úgy foglaltak állást, hogy lehetőség van az eredeti állapot helyreállítása körében az értékbeli restitucció alkalmazására is és különbséget tettek eredeti és utólagos irreverzibilitás között.

Eredeti irreverzibilitásnak azt nevezték, ha a szolgáltatás természeténél fogva helyreállíthatatlan. Ilyen például a bérlet, a haszonkölcsön stb. Utólagos irreverzibilitásnak tekintették, ha egyedi, illetve nem helyettesíthető szolgáltatás a később beállott változás (például: megsemmisülés, átalakítás, elidegenítés) folytán nem volt helyreállítható. E körben merülhet fel az értékbeli restituálás.

A Legfelsőbb Bíróság a PK 32. számú állásfoglalásban kimondta, hogy a felek jogviszonya rendezése során olyan helyzetet kell teremteni, mint amilyen akkor lett volna, ha a felek az érvénytelen szerződést meg sem kötik. Ez azt jelenti, hogy mindegyik fél köteles kiadni mindazt, amihez az érvénytelen szerződés alapján jutott. Mindkét fél a kapott szolgáltatás, vagy más vagyoni előny természetben, vagy értékben való visszatérítésére köteles. Az állásfoglalás tehát egyértelmű a tekintetben, hogy értékbeli restitúciónak is van helye (lásd még: BH1984. 491; BH1977. 144; BH1979. 373.).

A PK 32. számú állásfoglalás azt is kimondta, hogy az ügyletkötő felek jó, vagy rosszhiszemű magatartásának az eredeti állapot helyreállítása szempontjából nincs jelentősége, vagyis az eredeti állapot helyreállítása objektív következmény. A Legfelsőbb Bíróság említést tesz arról is, hogy

- ha pénzt kell visszaszolgáltatni, ez után kamat jár, mert a teljesített szolgáltatás visszakövetelése már a teljesítés időpontjától esedékessé válik, tehát a visszaadásra köteles fél ettől kezdve késedelemben van,

- ha ingatlan visszaadására kerül sor, akkor általában a szokásos bérnek megfelelő összeget is kell fizetni a birtoklás időtartamára,

- a károkozás esetén a kártérítésre, az alap nélküli gazdagodás esetén pedig a jogalap nélküli gazdagodásra vonatkozó törvényi rendelkezéseket kell alkalmazni. Elképzelhető ugyanis, hogy az érvénytelen szerződés alapján a dolgot birtokában tartó fél a gyümölcsöket is beszedi. A gyümölcsök kérdésében a jogalap nélküli birtoklásra szóló szabályokat kell alkalmazni. Ha pedig a dolgot birtokában tartó fél különböző költségeket fordít a dologra, amelyeket el kell számolni, a jogalap nélküli birtoklás szabályaiból kell kiindulni.

Speciálisan alakul az eredeti állapot helyreállítása ingatlanok esetében. Ha az érvénytelen adásvételi szerződés alapján a tulajdonjogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték, az eredeti állapot helyreállítása körében ezt törölni kell. Ilyen esetben azonban a törölt tulajdonjogra alapított jogok is megdőlnek, mert a korábbi tulajdonjog az eredeti helyén éled fel. Ez a magyarázata annak, hogy ilyen esetekben a szerződés érvénytelenségével kapcsolatos perbe be kell vonni azokat is, akik az érvénytelen szerződés alapján eszközölt bejegyzés után valamilyen bejegyzett jogot szereztek.

Általános az a szabály is, hogy a szerződésnek kettőnél több alanya van, az eredeti állapot helyreállítása esetén az összes szerződő félnek perben kell állnia.
Az eredeti állapot helyreállításánál az egyidejű teljesítésre kell törekedni. Az egyidejűség folytán állapította meg a Legfelsőbb Bíróság, hogy kölcsönös teljesítés esetén a visszakövetelési igény akkor válik esedékessé, amikor az igénylő fél a kapott szolgáltatást maga is felajánlja (BH1976. 402.).
2. a szerződést határozathozatalig terjedő időre hatályossá nyilvánítja (ex nunc hatályú).
A szerződés hatályossá nyilvánítására akkor kerül sor, ha az érvénytelenségi ok nem volt kiküszöbölhető és a szerződésköténskori helyzetet sem lehet visszaállítani. A szerződésköténskori helyzet visszaállítását akadályozhatták fizikai, gazdasági, vagy jogi okok.
Ha a szerződés tárgya megvan, de azt oly módon alakították át, hogy az eredeti állapot helyreállítása nem valósítható meg csak jelentős értékcsökkenéssel, vagy károkozással, akkor a bíróság nem az eredeti állapot helyreállítását választja, hanem azt, hogy a szerződést a határozathozatal időpontjáig hatályossá nyilvánítja és elszámol a felek között. Lehetséges ez például akkor, ha az építmény állagát érintő lényeges változások voltak, használt gépkocsi esetén a gépkocsin jelentős javítások történtek stb.
Ha a bíróság a szerződést a határozathozatalig hatályossá nyilvánítja, a bírósági döntés után a szerződés már érvénytelennek minősült.
Tipikus példája volt ennek az esetnek az ún. kontárszerződés. A korábbi jogi szabályozás alapján ugyanis az iparosoknak meghatározott engedéllyel kellett rendelkezniük ahhoz, hogy konkrét tevékenységet végezzenek. Sok esetben fordult elő, hogy kőműves, festő és egyéb munkálatokat olyan személyek végeztek, akik a szükséges engedéllyel nem rendelkeztek és emiatt a szerződés semmisnek minősült. Miután azonban a kontár a munkát már elvégezte, az eredeti állapotot helyreállítani nem lehetett, ugyanakkor az érvénytelenségi ok sem volt kiküszöbölhető. Csak az a megoldás kerülhetett szóba, hogy a bíróság a határozat meghozataláig a szerződést hatályossá nyilvánította és elszámolt a felek között. Az elszámolás oly módon történt, hogy a munkát végző a munkája ellenértékét megkapta, azonban mégsem került ugyanolyan helyzetbe, mint az iparjogosítvánnyal rendelkező kisiparos. Miután a szerződés nem volt érvényes, ezért nem fűződhetett hozzá a szerződés megszegésével összefüggő egyik jogkövetkezmény sem. Nem lehetett szó tehát például a hibás munka kijavításáról. A hiba elszámolására a kártérítés körében került sor.
A hatályossá nyilvánításnál azonban sok esetben mégiscsak figyelembe kellett venni a felek megállapodását. Ha ugyanis például két iparos állt össze és ugyancsak nem rendelkeztek a megfelelő engedélyekkel és polgári jogi társaságot létesítettek, amely érvénytelen volt, a nyereségük és veszteségük elszámolására csak oly módon kerülhetett sor, hogy a bíróság figyelembe vette e körben a közöttük ténylegesen létrejött megállapodást.
3. a szerződést érvényessé nyilvánítja az érvénytelenségi ok kiküszöbölésével (ex tunc hatályú).
A törvény nem szól arról, hogy a szerződés a bírósági határozathozataltól, vagy a megkötésétől kezdve válik érvényessé. A bírói gyakorlat ilyen esetben a szerződést a megkötéséig visszaható, azaz ex tunc hatállyal tekinti érvényesnek.
Bármilyen érvénytelenségi ok (semmisséget és megtámadhatóságot okozó) esetén helye lehet a kiküszöbölésnek. Vannak azonban olyan érvénytelenségi okok, amelyeknél nehezen elképzelhető az érvénytelenségi ok kiküszöbölése, így például ha a szerződés akarati hiba folytán azért semmis, mert az egyik szerződő fél cselekvőképtelen.
Ugyanakkor lehetséges, hogy bizonyos érvénytelenségi okok könnyen kiküszöbölhetők: így leggyakrabban a feltűnő értékaránytalanság és az uzsora esetén.
A feltűnő értékaránytalanság kiküszöböléséről a PK 267. számú állásfoglalás rendelkezik. Eszerint a bíróságnak olyan mértékű ellenszolgáltatást kell megállapítania a szerződés érvényessé nyilvánításakor, amely mellett az értékkülönbség már nem feltűnően nagy.
Az állásfoglalásának az volt az előzménye, hogy a korábbi joggyakorlat során a bíróság például az ingatlan adásvételi szerződés feltűnő értékaránytalansága esetén igazságügyi szakértőt rendelt ki, és a szakvélemény alapján egy konkrét vételárat viszonyított a tényleges vételárhoz. Ez azt eredményezte, hogy az egyik szerződő fél ki tudta játszani a másik szerződő partnert. Beleegyezett ugyanis abba, hogy feltűnően aránytalan szerződést kössenek (tehát vállalta a magas vételár megfizetését), aztán a perben lényegesen kisebb vételár megállapítására került sor. Amennyiben nem vállalta volna a magas vételárat, hanem további alku zajlik a szerződő felek között, akkor nem egy átlagos minimum, hanem annál valamivel több vételár megállapítására kerülhetett volna sor, amely mellett még az adásvételi szerződés feltűnő értékaránytalansága nem megállapítható. Ezzel a kijátszással az egyik szerződő fél a minimális vételárra és nem a még elfogadható piaci vételárra szorította volna az adásvételi szerződésben megjelölt árat. A Legfelsőbb Bíróság ezért

állapította meg azt, hogy a bíróságnak olyan ellenszolgáltatást kell megállapítania, amely mellett az értékkülönbség már nem feltűnően nagy.
Ha uzsorás szerződés esetén a bíróság az érvénytelenségi okot kiküszöböli, a sérelmet okozó fél köteles az aránytalan előnyt visszatéríteni. A Ptk. 237. § (3) bekezdése szerint, ha a visszatérítés a sérelmet szenvedett felet súlyos helyzetbe hozná, a bíróság részletfizetést engedélyezhet, vagy elengedheti a visszatérítést.
4. az állam javára marasztal.
Előfordulhat, hogy az érvénytelen szerződés megkötésénél mindkét fél rosszhiszeműen járt el, de a szerződés érvénytelensége jogkövetkezményeinek alkalmazásakor e körülmény nem értékelődik. E problémát volt hivatott megoldani az állam javára marasztalás intézménye, amellyel a szerződés megkötésekor nem megfelelően eljáró félnek visszajáró szolgáltatást lehet elvonni.
Az állam javára marasztalás feltételei:
a) A törvényben meghatározott esetekben kerülhet alkalmazásra, ha az érvénytelen szerződés alapján visszatérítésre kerül sor. Az elvonásról azonban akkor is szó lehet, ha volt visszajáró szolgáltatás, de azt már a bíróság határozata előtt visszaadták (Ptké. 35. §).
b) Az kövesse el a súlyos magatartást, akinek a szolgáltatást kapnia kell. Ilyen súlyos magatartás lehet a jóerkölcsbe ütköző, a tiltott tevékenységet végző, a megtévesztő, a jogtalanul fenyegető, vagy egyébként csalárd módon eljáró fél magatartása, illetve az uzsora kikötése.
c) Az ügyész ilyen irányú indítványt tegyen. Ennek érdekében a bíróság köteles az ügyészt értesíteni, ha az iratok, vagy a tárgyalás adatai alapján feltehető, hogy a szolgáltatásnak az állam javára való megítélésére kerül sor. Az ügyész az indítványt haladéktalanul, legkésőbb azonban az értesítés kézbesítésétől számított 15 napon belül köteles megtenni. Az ügyész nyilatkozata előtt, az értesítés kézbesítésétől számított 15 napon belül a per szünetelésének, vagy a pert befejező határozat meghozatalának sincs helye (Ptké. 32. §). Az ügyész értesítésének kifejezettnek kell lennie. Ha csak az első tárgyalásról szóló jegyzőkönyv megküldése történik az ügyész részére és az csupán utal a fellépés lehetőségére, ez nem tekinthető szabályszerűnek (BH1987. 401.). Nem mellőzheti a bíróság az ügyész értesítését arra hivatkozással, hogy az üggyel kapcsolatos büntető eljárás megszüntetése miatt benyújtott panaszt az ügyészség elutasította (BH1983. 442.).
Megkülönböztethető az állam javára marasztalás abból a szempontból is, hogy bizonyos esetekben a bíróságnak van mérlegelési jogköre e vonatkozásban, más esetekben nincs. Az uzsorás szerződések esetében például az uzsorás esetén nincs, de a bíróság a sérelmet szenvedő félnek a visszatérítést akkor is elengedheti, ha az ügyész a szolgáltatásnak az állam javára való megítélését indítványozta (Ptké. 33. §). Az ügyészi indítvány a bíróságot csak annyiban köti, hogy az abban megjelöltnél nagyobb összeget nem ítélhet meg az állam javára, de kevesebbet igen (Ptké. 34. §).
Az állam javára való marasztalásra vonatkozó részletes szabályokat a Legfelsőbb Bíróság 7. számú Irányelve szabályozta, amelyet a 21. számú Irányelv utóbb hatályon kívül helyezett annak kiemelésével, hogy az irányelv egyes részei a kialakult bírói gyakorlat részeként a jövőben is alkalmazásra kerülhetnek.
Az állam javára marasztaláshoz, a szerződés érvénytelenségét eredményező tényálláson felül figyelembe kell venni a személyi és vagyoni viszonyokat, a jogsértő magatartás felróhatóságának súlyát és a szerződés egyéb körülményeit is (BH1979. 68.). Az állam javára marasztalás egyébként nem lépheti túl a szerződés érvényességéhez fűződő általános jogkövetkezmények kereteit, és ennek alkalmazására csak a visszajáró szolgáltatás megléte esetén kerülhet sor (BH1978. 475.).
Megjegyzendő végezetül, hogy többlet tényállás esetén a bíróság a kártérítés, vagy a jogalap nélküli gazdagodás szabályait is alkalmazza.
A bíróság a felek kérelméhez a jogkövetkezmények módjának megválasztása tekintetében nincs kötve, azonban a semmisségnél hivatalból köteles a felek jogviszonyát rendezni. A bírói gyakorlat szerint tehát a semmisségnél a felek kérelme egyáltalán nem köti a bíróságot, a megtámadásnál és a többlet tényállásra alapított igénynél azonban a felek kérelme a bíróság számára is meghatározó.
BH2004. 274. *Ha a kölcsönszerződés, az azt biztosító adásvételi, valamint kézizálog szerződés érvénytelen és a szerződéskötés előtt fennállott helyzet visszaállítására kerül sor, a kártérítési felelősség megállapításához olyan többlet-tényállás szükséges, amely meghaladja az érvénytelen szerződés megkötésével általában együtt járó tevékenység körét [Ptk. 195. §, 202. § (3) bek., 237 § (1) bek., 339. § (1) bek. ; Legf. Bír. PK 32. sz állásfoglalás].*
BH2004. 195. *Az értékpapír - így a kötvény - forgalmi értéke is a kibocsátó kibocsátáskori gazdasági helyzetéhez, piaci megítéléséhez kapcsolódik. Emiatt az értékpapír adásvételi szerződés feltűnő értékaránytalanságára alapított perben nem mellőzhető az adott értékpapír forgalmi viszonyainak - a forgatások, átruházások gyakoriságának, az ár, illetve az árfolyam alakulásának - vizsgálata [Ptk. 201. §; 237. § (2) bek.; 1982. évi 28. tvr.; PK 267. sz. Állásfoglalás].*

BH2004. 21. *II. A szerződés jó erkölcsbe ütközésére történt hivatkozás esetén vizsgálandó körülmények; a jóerkölcsbe ütközés meghatározása körében irányadó szempontok [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (1) bek., 237. § (1) bek., 1960. évi 11. tvr. 36/A. §, 1989. évi XIII. tv. 21. § (1) és (2) bek., Pp. 4. § (1), bek., 213. § (1) bek., 215. §, 247. § (2) bek., 253. § (3) bek.].*

EBH2003. 870. *Értékpapír (államkötvény) forgalmazásakor a vételár egységes egész, amelyet a forgalmazó határoz meg az előírásszerűen közzétett árfolyamtáblázatában. A szerződés feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadásakor a teljes vételárat kell vizsgálni. Nincs jogalapja annak, hogy a forgalmazó az általa képzett napi árnak a felhalmozott kamatra vonatkozó része értékaránytalanságát önállóan, a teljes ártól elkülönítetten eredményesen támadhatja meg [Ptk. 201. § (2) bek., 237. § (2) bek., 239. §, PK 267. számú állásfoglalás].*

BH2003. 410. *Lakásingatlan vétele esetén mindazok a körülmények befolyásolják a szerződési akaratot, amelyek az ingatlan rendeltetésszerű használatát érintik e körben a közüzemi szolgáltatások zavartalansága lényeges körülménynek minősül [Ptk. 205. §, 210. § (3) bek., 221. § (1) bek., 237. § (1) bek., Pp. 221. § (1) bek.].*

BH2003. 248. *A bizományossal adásvételi szerződés alapján kapcsolatban álló vevő az adásvételi szerződésből eredő igényeit a megbízóval szemben nem, kizárólag a bizományossal szemben érvényesítheti [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (4) bek., 236. § (1) és (2) bek., 237. § (2) bek., 479. § (3) bek., 507. §, 509. § (1) bek., 513. § (2) bek., Pp. 95. § (2) bek., 121. § (1) bek., 213. § (2) bek.].*

BH2003. 119. *II. Belföldi jogi személy a mezőgazdasági termőföld tulajdonjogát nem szerezheti meg. Az erre irányuló szerződés és az ebből eredő származékos jogszerzésre irányuló jogügylet egyaránt semmis [Ptk. 200. § (2) bek., 112. § (1) bek., 237. § 239. §, 378. §, 1994. évi LV. tv. 6. § (1) bek., 9. § (1) bek.].*

EBH2002. 744. *A bíróság csak és kizárólag uzsorás szerződés esetén engedheti el egészben vagy részben a szolgáltatás visszatérítését, más ok miatt érvénytelen szerződésnél erre nincs lehetőség (Ptk. 237. §).*

EBH2002. 671. *A módosított Cstv. szabályai szerint folyó felszámolási eljárásban az adós vagyontárgyait nyilvánosan kell értékesíteni. A nyilvánosság az egész értékesítési folyamatra vonatkozik. Az elővásárlásra jogosultak a nyilvános értékesítésen gyakorolhatják jogukat. Az értékesítés nyilvánossága körében irányadó szempontok [Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 237. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 48. § (2) bek.].*

EBH2002. 647. *II. Azt az adóst, aki az engedményezőtől kapott szabályszerű értesítés alapján joghatályosan teljesített - arra hivatkozással, hogy az engedményezés érvénytelen - nem lehet ismételten kötelezetti pozícióba helyezni [Ptk. 237. § (1) bek., 296. § (2) bek., 328. § (1) és (4) bek., 329. § (1) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 138. § (4) bek.].*

BH2002. 490. *I. A bíróságnak a kereseti és fellebbezési kérelmek értelmezésével kell megállapítania, hogy a másodfokú eljárásban a keresetváltoztatás tilalmába ütköző igényt terjesztettek-e elő [Pp. 247. § (1) bek., Ptk. 157. § (1)-(2) bek., 237. § (1) bek.].*

BH2002. 404. *I. A letéti jegy kellékei. A kellékhiányos letéti jegy semmissége [1988. évi 18. tvr. (Ltvr.) 3. § (1) bek. b) és c) pont, (2) bek., Ptk. 234. § (2) bek., 237. §, 338/A. § (2) bek.].*

BH2002. 276. *A részvényekre vonatkozó adásvételi szerződés megtámadása esetén a felek közös téves feltevésének megállapítása körében vizsgálandó és irányadó szempontok [Ptk. 210. § (1), (3) és (4) bek., 237. § (1) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 238. § (2) bek., 325. § a) pont, 328. § (2) bek., Pp. 3. §, 4. §, 121. § (1) bek., 206. §, 215. §, 253. § (3) bek., 1996. évi CXI. tv. 48-53. §-ai].*

BH2002. 194. *A hitelezők igényeinek kielégítése alapjaként a gazdasági társaság ténylegesen meglévő vagyonát kell figyelembe venni függetlenül attól, hogy a társaság cégjegyzékébe milyen törzstőkét, milyen hatállyal jegyeztek be. Ezért a törzstőke bejegyzésével, vagy törlésével kapcsolatban a társaság hitelezője - jogi érdekeltség hiányában - törvényességi felügyeleti eljárást nem kezdeményezhet [Ptk. 237. § (1) bek., 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 10. § (1) bek., 28. §, 30. § (2) bek., 46. § (1) bek., 48. §, 50. § (1) bek., 52. § (1) bek. d) pontja, 1988. évi VI. tv. 54. § (3) bek., 121. §, 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 4. § (1) és (2) bek., 50. § (1) bek., 60. § (1) bek., 63. §].*

BH2002. 180. *Üzlethelyiség bérletére irányuló szerződési nyilatkozatnak az alapterület nagyságára vonatkozó tévedés címén való megtámadása [Ptk. 210. § (1) bek., 237. § (1) bek., 306. § (1) bek., 423. §, 424. § (1) bek.].*

BH2002. 154. *II. Azt az adóst, aki az engedményezőtől kapott szabályszerű értesítés alapján joghatályosan teljesített - arra hivatkozással, hogy az engedményezés érvénytelen - nem lehet ismételten kötelezetti pozícióba helyezni [Ptk. 237. § (1) bek., 296. § (2) bek., 328. § (1) és (4) bek., 329. § (1) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 138. § (4) bek.].*

BH2002. 146. *Az árverésen - tehát hatósági határozattal való jogszerzés esetén - nem alkalmazhatóak a Polgári Törvénykönyvnek a szerződéses jogviszonyokra vonatkozó szabályai, így a szerződés feltűnő értékaránytalanságára alapított megtámadási ok sem érvényesíthető [Ptk. 235. § (1) bek., 237. § (1) és (2) bek., Vht. 3. §, 141. §].*

BH2002. 106. *II. Azt az adóst, aki az engedményezőtől kapott szabályszerű értesítés alapján joghatályosan teljesített - arra hivatkozással, hogy az engedményezés érvénytelen - nem lehet ismételten kötelezetti pozícióba helyezni [Ptk. 237. § (1) bek., 296. § (2) bek., 328. § (1) és (4) bek., 329. § (1) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 138. § (4) bek.].*

BH2001. 589. *Az alperesek egyetemleges marasztalására irányuló pernek nem előzetes kérdése az, hogy a perben nem álló egyik egyetemleges kötelezett az ellene folyamatban lévő felszámolási eljárás során milyen mértékben tudja kielégíteni a felperes hitelezői igényét. Ezért a felszámolási eljárás befejezéséig a per tárgyalásának felfüggesztésére nem kerülhet sor [Ptk. 1. § (1) bek., 237. § (1) bek., 238. § (2) bek., 337. § (1) bek., 338. § (1) bek., 339. §, 1990. évi VI. tv. (Ept.) 83. §, 84. § (1) bek., Pp. 152. § (2) bek.].*

EBH2001. 543. *A hitelezők igényeinek kielégítése alapjaként a gazdasági társaság ténylegesen meglévő vagyonát kell figyelembe venni függetlenül attól, hogy a társaság cégjegyzékébe milyen törzstőkét, milyen hatállyal jegyeztek be. Ezért a törzstőke bejegyzésével, vagy törlésével kapcsolatban a társaság hitelezője - jogi érdekeltség hiányában - törvényességi felügyeleti eljárást nem kezdeményezhet [Ptk. 237. § (1) bek., 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 10. § (1) bek., 28. §, 30. § (2) bek., 46. § (1) bek., 48. §, 50. § (1) bek., 52. § (1) bek. d) pontja, 1988. évi VI. tv. 54. § (3) bek., 121. §, 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 4. § (1) és (2) bek., 50. § (1) bek., 60. § (1) bek., 63. §].*

EBH2001. 536. *I. Részvények adásvételére vonatkozó szerződésnek a felek közös téves feltevésén alapuló megtámadása elbírálása körében irányadó szempontok [Ptk. 3. §, 4. §, 206. §, 210. § (1), (2), (3) és (4) bek., 215. §, 237. § (1) bek., 1996. évi CXI. tv. 48-53. §-ai, 1988. évi VI. tv. (a régi Gt.) 238. § (2) bek., 325. § a) pont, 328. § (2) bek.].*

EBH2001. 520. *Az árverésen - tehát bírósági határozattal való jogszerzés esetén - a feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadási ok nem érvényesíthető [Ptk. 235. § (1) bekezdés, 237. § (1) és (2) bekezdés., Vht. 3. §, 141. §].*

BH2001. 473. *II. Az érvénytelenségi ok megszüntetése mellett a szerződés érvényessé nyilvánítása helyett a szerződést megelőző helyzet visszaállítása [Ptk. 200. § (2) bek., 201. § (2) bek., 202. §, 237. § (1) bek.].*

EBH2001. 450. *A felszámolónak az adós vagyontárgyai értékesítésére vonatkozó intézkedése kifogással támadható, de csak addig, ameddig a bíróság a Cstv. 51. §-ának (3) bekezdésében meghatározott jogkövetkezményeket alkalmazhatja. E jogkövetkezmények alkalmazására azonban csak addig van lehetőség, amíg a felszámoló az értékesítés eredményeként a szerződést meg nem köti [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 48. § (1) bek., 51. § (1) és (3) bek., Ptk. 234-237. §-ai, Pp. 51. § a) pont].*

BH2001. 429. *A felek közötti elszámolás azonos módon alakul az írásba foglalás hiánya miatt érvénytelen tartási szerződés, illetve az írásbeli alakhoz nem kötött gondozási szerződés megszűnése esetén [Ptk. 586. § (2) bek., 589. § (2)-(3) bek., 237. §].*

BH2001. 425. *A bérlőkijelölési jog gyakorlása az állami tulajdonú községi szolgálati lakás önkormányzati tulajdonba kerülését követően [Ptk. 200. § (2) bek., 237. §, 1990. évi LXV. tv., 1991. évi XXXIII. tv. 43. § (5) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 23. § (2) bek., 31. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 45. § (2) bek., 102. § (1) bek., 117. § (3) bek., 1/1971. (II. 8.) ÉVM r. 90. (2) bek.].*

BH2001. 384. *I. A szerződéskötést megelőző pályáztatási szabályok egyoldalú megsértése a felek között létrejött adásvételi szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (2) bek., 209/B. §, 209/C. §, 237. § (2) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 109/K. § (3) bek., 1995. évi XXXIX. tv. (Ptv.) 27. § (4) bek., 38. § (1) bek., 1995. évi XL. tv. 88. § (7) bek., 1997. évi CXLIX. tv. 4. §, 105/1996. (V. 30.) Korm. hat.].*

BH2001. 335. *I. A semmis szerződés érvénytelenségére bárki határidő nélkül hivatkozhat, ez azonban nem jelent bárki számára keresetindítási jogosultságot. Keresetindítási jogosultság csak a jogi érdekeltségét igazoló felperest illeti meg. A jogi érdekeltség megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 112. §, 115. § (1) bek., 117. § (3) és (4) bek., 200. § (2) bek., 234. §, 237. § (2) bek., 328. § (1) bek., Pp. 2. §, 123. §, 1988. évi VI. tv. 157. § (2) bek. a) pont, 1995. évi XXXIX. tv. 5. §, 1972. évi 31. tvr. 31. §, 27/1972. (XII. 31.) MÉM rendelet 93. §].*

BH2001. 335. *II. Az érvénytelen társasági szerződés hatályossá nyilvánítása következtében a szerződés nem lesz érvényes, tehát nem keletkeztet jogcímet az ingatlan tulajdonjogának apportálás címén történő megszerzésére [Ptk. 237. § (2) bek.].*

BH2001. 84. *A munkavállalót a munkaviszony megszűnését követően a volt munkáltató jogos gazdasági érdekeit veszélyeztető magatartástól való tartózkodás kötelezettsége csak erre irányuló megállapodás alapján*

és legfeljebb három évig terheli. A jogszabály helytálló értelmezése szerint a megállapodás érvényességi feltétele a munkavállaló magatartásának korlátozásához képest megfelelő ellenérték, továbbá a versenytilalom tisztességes, a munkavállaló megélhetését, a szabad piaci versenyt méltánytalanul és túlzottan nem korlátozó feltétel meghatározása. A megállapodásban kikötött versenytilalom nem eredményezhet olyan mérvű korlátozást, amely nem az információk védelmét, a munkáltató gazdasági tevékenysége veszélyeztetésének elkerülését, hanem az adott tevékenység tekintetében széles körben és területen a piaci verseny jelentős korlátozását jelenti [Mt. 3. § (4) bek., 165. § (1) bek., 1996. évi LVII. tv., Ptk. 237. § (1) bek.].

BH2001. 63. *Az érvénytelen szerződés megkötését megelőző helyzet visszaállítása során az ügyletkötő felek jó- vagy rosszhiszemű magatartása közömbös; a kártérítés szabályainak alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha az érvénytelen szerződéshez többlettényállás is kapcsolódik [Ptk. 237 § (1) bek., PK 32. sz.].*

BH2001. 29. *II. A tévedés jogcímén történt alapos megtámadás folytán érvénytelen szerződés alapján felvett kölcsön összegét a kölcsön felvevője a szerződéskötés előtt fennállott helyzet visszaállítása jogcímén, és nem kölcsön jogcímén köteles visszafizetni [Ptk. 210. § (1) bek., 235. § (1) bek., 236. § (3) bek., 237. § (1) bek.].*

BH2000. 556. *Az időközben magyar állampolgárságot szerzett külföldi által kötött kezességi szerződés annak ellenére nem érvénytelen, hogy korábban - a jogszabály által szükségessé tett - devizahatósági engedélyt a kezességvállaló nem szerezte be [Ptk. 200. § (2) bek., 215. § (1) és (3) bek., 237. § (2) bek., 1974. évi 1. tvr. 6. § (1) bek., 1995. évi XCV. tv. 89. §].*

BH2000. 310. *I. A jogelőd cégnek a törzstőke cégjegyzékbe jogerősen bejegyzett emelésével érintett - az ingatlan-nyilvántartáson átvezetett, nem lakás céljára szolgáló - helyiségek tulajdonjoga a jogszabályban engedett átalakulás után a jogelőd cégre száll át. A cégjegyzékből törölt jogelődnek a törzstőke esetlegesen érvénytelen emelésére a jogutóddal szemben már nem lehet hivatkoznia [1988. évi VI. tv. 27. §, 331. § (2) bek., 338. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 58. § (1) bek., 61. §, Ptk. 199. §, 237. § (1)-(2) bek., 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 18/A. § (1)-(3) bek., 32/1969. (IX. 30.) Korm. r. 1. § (3) bek.].*

BH2000. 215. *Az ún. piramis elv alapján működtetett szerencsejáték - mint a jó erkölcsbe ütköző és színlelt szerződéseken alapuló játékforma - az alapjául szolgáló szerződések semmissége folytán az eredeti állapot helyreállításának kötelezettségét vonja maga után [Ptk. 200. § (2) bek., 204. § (1) bek. a) pont, 237. § (1) bek.].*

BH2000. 118. *A földkiadó bizottság jogerős határozatával keletkezett és az ingatlan-nyilvántartásba is bejegyzett, az adós termelőszövetkezet földtulajdonát érintő részaránytulajdont a felszámoló az adós tulajdonaként nem értékesítheti. A felszámoló a földkiadó bizottság sérelmezett határozata ellen a megyei földművelésügyi hivatalhoz fellebbezhet, annak határozata ellen pedig keresettel fordulhat a helyi bírósághoz [Ptk. 237. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 13. § (2) bek. a) pont, 1993. évi II. tv. 11. §, 1986. évi 11. tvr. (Ftvr.) 4. § (4) bek., 17. § (4) bek., 26. § (2) bek., 27. § (2) bek., Pp. 130. § (1) bek. b) pont, 157. § a) pont, 251. § (1) bek.].*

BH2000. 69. *Az önkormányzati közgyűlés elnöke mind az önkormányzatnak, mind az önkormányzat hivatali apparátusának képviseletére jogosult. Az önkormányzat hivatali apparátusának dolgozóját felhatalmazhatja arra, hogy az önkormányzat nevében harmadik személlyel szerződést kössön. Ilyen felhatalmazás esetén a megbízott által kötött szerződés érvénytelensége - a képviseletre vonatkozó szabályok megsértése miatt - nem állapítható meg [Ptk. 200. § (2) bek., 219. § (2) bek., 221. § (1) bek., 223. § (1) bek., 237. § (2) bek., 301. § (1) és (4) bek., 389. §, 685. § c) pont, 1991. évi XXXII. tv., 1992. évi XXIII. tv. 21. § (2) bek., 4/1991. (II. 13.) PM r. 3. § (1) bek., 16. §].*

BH2000. 24. *A gazdasági társaság tulajdonosai, egyben ügyvezetői által bejelentett csődhelyzetet közvetlenül megelőzően a társaság által lízingelt személygépkocsik adásvétel keretében, az ügyvezetők részéről történő megvásárlása a jó erkölcsbe ütközik, mert elvonja a társaság hitelezőinek kielégítési alapját. Az ilyen adásvételi szerződések semmisek [Ptk. 1. §, 117. § (2) bek., 200. § (2) bek., 237. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 183. § (2) bek. g) pont, 194. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 37. §, 40. § (1) bek., 1995. évi CXVII. tv. 69. § (5) bek. a) pont].*

BH1999. 520. *A bejegyző végzés hatályon kívül helyezése iránti perben a gazdasági életben már hosszabb ideje részt vevő, létrejött cég sorsáról kell dönteni. Nem sért jogszabályt ezért a bíróság, ha a bejegyző végzés hatályon kívül helyezése esetén a létesítő okiratot a határozathozatalt követő későbbi időpontig nyilvánítja hatályossá [1988. évi VI. tv. 11. § (4) bek., 17. §, 24. § (1) bek., 26. §, 1995. évi LXII. tv. 7. §, Ptk. 237. § (2) bek., 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 18/A. § (2) bek.].*

BH1999. 419. *A lakosság széles körét érintő szolgáltatás (pl. távhőszolgáltatás) közérdeket képvisel, ezért az erre vonatkozó (pl. üzemeltetési) szerződés semmisségének megállapítása érdekében az ügyészségnek van keresetindítási lehetősége [Ptk. 200. § (2) bek., 227. § (2) bek., 237. § (2) bek., 95. § (1) bek., Ptké. 36/A. §,*

1990. évi LXV. tv. 79. § b) pont, 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. c) és d) pont, 6. §, 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 10. § 1. és 5. pont].

BH1999. 382. *A gazdálkodó szervezet - a felszámolás kezdő időpontja után - a szerződést a felszámoló útján a Ptk. általános szabályai szerint is jogosult megtámadni, továbbá kérheti többek között a hitelezők kielégítésének meghiúsításával elkövetett csődbűntett vagy a jó erkölcsbe ütköző szerződés esetén - a szerződés semmisségének megállapítását is [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 4. § (1) bek., 34. § (2) bek., 40. § (1) bek., 61. § (4) bek., Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 237. § (1) bek., Pp. 9. § (1) bek.].*

BH1999. 372. *Nem zárhatja ki a további bizonyítást a másodfokú bíróság a bizonyítékok késedelmes előterjesztése miatt, ha a marasztalt alperes fellebbezési tényállításaiból és a megjelölt bizonyítékokból arra vonható következtetés, hogy a követelés részben vagy egészben jogszabályba ütközik [Pp. 141. § (6) bek., 235. § (1) bek., 1995. évi LX. tv. 15. és 19. §-ai, Ptk. 232. § (3) bek., 237-238. §-ai].*

EBH1999. 117. *Ha a társasági szerződés az üzletrész átruházása esetén az üzletrész felosztását kizárja, az üzletrész felosztását eredményező, üzletrészhányad átruházásról szóló szerződés akkor is semmis, ha az átruházáshoz a taggyűlés hozzájárult [1988. évi VI. tv. 17. §, 176. § (1) és (3) bek., Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1) bek.].*

EBH1999. 116. *A bejegyzendő végzés hatályon kívül helyezése iránti perben a gazdasági életben már hosszabb ideje résztvevő, létrejött cég sorsáról kell dönteni. Nem sért jogszabályt ezért a bíróság, ha a bejegyző végzés hatályon kívül helyezése esetén, a létesítő okiratot a határozathozatalt követő későbbi időpontig nyilvánítja hatályossá [1988. évi VI. tv. (Gt.) 11. § (4) bek., 17. §, 24. § (1) bek., 26. §, 1995. évi LXII. tv. 7. §, Ptk. 237. § (2) bek., 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 18/A. § (2) bek.].*

EBH1999. 112. *A pilótajáték elvén működő rendszerhez kapcsolódó szerződések jóerkölcsbe ütköznek, ezért semmisek [Ptk. 200. § (2) bek., 204. § (1) bek., 237. § (1) bek.].*

BH1999. 64. *Önkormányzati garázs bérleti jogának ellenérték fejében történő átengedésére irányuló szerződés érvénytelensége [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 38. § (1) bek., 1/1972. (L 19.) Korm. r.].*

BH1998. 545. *I. Hatósági engedélyek hiányában az ingatlan adásvételi szerződésének és a földterület haszonbérleti szerződésének érvénytelensége [Ptk. 215. § (1) és (3) bek., 237. § (1) bek., 1964. évi III. tv., 30/1964. (XII. 2.) Korm. r. 12. § (2) bek., 73/1981. (XII. 29.) MT r. 12 §, 1/1967. (I. 31.) ÉM r. 10. § (1) bek., 20. § (1) bek.].*

BH1998. 480. *Érvénytelen az önkormányzati lakásra vonatkozó bérleti szerződés, ha nem a rendelkezésre jogosult képviselő-testület döntött a hasznosításról, illetve ha azt a felek az alakiság megsértésével kötötték [Ptk. 200. § (2) bek., 217. § (1) bek., 237. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 2. § (5) bek., 31. § (1) bek.].*

BH1998. 426. *Vegyes tulajdonú házingatlanban levő, állami tulajdonú hányad elidegenítése esetében a bennlakó bérlőt követő, de a kívülállót megelőző elővásárlási jog illeti meg a tulajdonostársat [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1) bek., 32/1969. (IX. 30.) Korm. r. 4. §, 5. § (1), (3) és (5) bek., 12. § (1) bek., 13. §].*

BH1998. 298. *Lényeges eljárási szabályt sért a bíróság, ha eljárása eredményeként megállapítja, hogy a felperes által megjelölt jogcímen a követelés alaptalan, de az más jogcímen alapos lehet, és erre hivatkozással közbenső ítélettel a jog fennállását megállapítja [Pp. 213. § (3) bek., Ptk. 237. § (1)-(2) bek., 239. § (2) bek., 339. §].*

BH1998. 226. *Az érvénytelen szerződés érvényessé nyilvánításának mellőzése, ha a felek kinyilvánított akarata is a szerződéses jogviszony felszámolására irányult [Ptk. 237. § (1)-(2) bek., 200. § (2) bek., 234. §, 1974. évi 1. tvr. 6. § (1) bek. b) p.].*

BH1998. 138. *II. Ha az érvénytelenségi ok nem küszöbölhető ki, és az eredeti állapot sem állítható helyre (pl. a gazdasági társaság, amelyért a kezességvállalás történt, jogutód nélkül megszűnt), de az érvénytelenségi okot bűncselekmény hozta létre, az ezért felelős (jogerősen elítélt) személy által képviselt cég kártérítési felelőssége megállapítható [Ptk. 234. § (1) bek., 237. § (1)-(2) bek., 238. § (1)-(2) bek., Pp. 9. § (1) bek., 106/1989. (X. 29.) MT r.].*

BH1997. 241. *Ha az ingatlanközvetítő egy zártkörű pályázaton meghirdetett ingatlan eladójának megbízottjaként eljárva - egy másik szerződés alapján, amelyről azonban az eladót nem tájékoztatta -, azt a vevőt közvetíti ki, akitől e tevékenysége miatt, ugyancsak közvetítői díjat vett fel vagy kötött ki szerződésben, ez utóbbi szerződés - mint a jó erkölcsbe ütköző semmis [Ptk. 200. § (2) bek., 201. § (1) bek., 221. § (3) bek., 227. § (2) bek., 237. § 474. § (2) bek., 1990. évi VIII. tv., 13/1988. (XII. 27.) ÉVM r. 1. § a) pont].*

BH1997. 179. *I. A megállapodást nem teszi előszerződéssé önmagában az a körülmény, hogy az ingatlan adásvételére létrejött szerződés alapján a tulajdonjog - az elidegenítési és terhelési tilalom jogosultjának hozzájárulása hiányában - nem volt bejegyezhető [Ptk. 215. § (1) és (3) bek., 237. § (1) bek.].*

BH1996. 379. *Ha már nem létező követelés engedményezésére kerül sor, az ilyen engedmény lehetetlen szolgáltatásra irányul, ezért a szerződés semmis. A szerződés semmissége ilyen esetben nem orvosolható, ezért a szerződés érvénytelenségének következményeként az eredeti állapotot kell helyreállítani. Ennek során beszámításnak is helye lehet, ha annak feltételei egyébként fennállnak [Ptk. 227. § (2) bek., 237. § (1) bek., 296. § (1)-(2) bek., 297. § (2) bek., 328. §].*

BH1996. 265. *Külföldi fizetőeszközzel kapcsolatos szerződés érvénytelensége esetén az eredeti állapot helyreállításának lehetőségét az adott jogviszony alapján esetenként kell vizsgálni [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1)-(2) bek., 278. § (4) bek., 292. § (1) bek., 27/1990. (XII. 27.) PM r., 1/1974. (I. 17.) PM r. 30. §].*

BH1996. 254. *Ha az eladó a vevő szerződéskötési szándékát befolyásoló tájékoztatási kötelezettségét elmulasztja, a vevő az ingatlannak később felismert hibája miatt a szerződést megtámadhatja, részére az adott foglaló is visszajár [Ptk. 210. § (1) bek., 235. § (1) bek., 237. § (1) bek., 245. § (1) bek., 305. § (3) bek., 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 367. § (1) bek.].*

BH1996. 201. *Ha az új lakás kiutalásának feltétele a régi lakás leadása, úgy érvénytelen a régi lakásra kötött kedvezményes adásvételi szerződés [Ptk. 200. § (2) bek., 237. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 9. § (1) bek., 15. § (3) bek., 98/A. § (1) bek., 32/1969. (IX. 30.) Korm. r. 5. § (1) bek.].*

BH1995. 702. *I. A szerződéskötés előtti helyzet visszaállítása az üzlethelyiség bérletére kötött szerződésben a szolgáltatás és ellenszolgáltatás (helyiségbér) közötti feltűnően nagy értékkülönbség kiküszöbölése helyett [Ptk. 201. § (2) bek., 237. § (1)-(2) bek.].*

BH1995. 702. *II. Bérleti szerződés érvénytelensége miatt a szerződéskötés előtti helyzet visszaállítása esetén a bérlemény kiürítése és az ellenszolgáltatás elszámolásától függő fizetési kötelezettség vonatkozásában az egyidejű teljesítés elrendelése indokolt [Ptk. 237. § (1) bek., Pp. 213. § (3) bek.].*

BH1995. 399. *Érvénytelen az osztalékelőleg folyósítására kötött szerződés, ha a közgyűlés a mérleg szerinti nyereség felosztása tárgyában még nem határozott [1988. évi VI. tv. (Gt.) 17. § 266. § (1) bek., 278. § (1) bek. f) pont, Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1) bek.].*

BH1995. 275. *A devizahatósági engedély utólagos beszerzésére a perben határidőt kell biztosítani [1974. évi l. tvr. 5. § (1) bek. e) p., Ptk. 200. § (2) bek., 237. §, Pp. 152. § (1) bek.]*

BH1995. 158. *Tartási szerződés semmisségének megállapítása [Ptk. 200. § (2) bek., 201. § (2) bek., 237. § (1) bek., 586. § (1) bek., Pp. 24. §, 182. §].*

BH1995. 91. *Érvénytelen szerződés esetén a szerződéskötés előtt fennállott helyzet visszaállítása során nincs jelentősége annak, hogy a megítélt szolgáltatások a kötelezett által behajthatók-e [Ptk. 237. § (1) bek., 4. § (4) bek., 507. §].*

BH1995. 22. *Az önkormányzat tulajdonában álló házfelügyelői szolgálati lakás elidegenítésével összefüggő jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 237. § (2) bek., 1991. évi XXXIII. tv. 43. § (6) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 33. § (1) bek., 39. § (1) bek., 117. § (3)-(4) bek., 45/1982. (X. 7.) MT r. 2. § (3) bek., 4. § (1) bek. b) pont, 22. § (1) bek., 16/1969. (IX. 30.) ÉVM-MÉM-PM r. 3. § (1) bek. b) pont, 1/1971. (II. 8.) ÉVM r. 45. § (1) bek.].*

BH1994. 362. *A szerződés jogszabályba ütköző voltából fakadó semmisség jogkövetkezményének alkalmazásánál nincsen jetentősége a semmisségi ok bekövetkezésével kapcsolatos felróhatóságnak [Ptk. 4-5. §-ai, 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 237. § (1) bek.].*

BH1994. 249. *Semmis szerződés hatályossá nyilvánítása esetén az érvénytelen ügyletet kötő felek nyilatkozatira, a törvény rendelkezéseibe nem ütköző kikötéseire a bíróságnak figyelemmel kell lennie [Ptk. 237. § (2) bek.].*

BH1994. 203. *I. A korlátolt felelősségű társaság társasági szerződésének érvénytelenségére alapított kártérítési igény esetén - a speciális jogszabály alapján - a társaság tagjai korlátlanul és egyetemlegesen felelnek. - Az ilyen követelés a társaság megjelölt tagjai között egységes pertársaságot hoz létre [1988. évi VI. tv. 162. § (2) bek., Ptk. 237. § (1) bek., 339. §, Pp. 51. § a) pont).*

BH1994. 187. *II. A feltűnő értékaránytalanság címén való megtámadási jog visszaélésszerű gyakorlása oly módon, hogy a vevő a vásárolt ingatlant a vételárat meghaladó mértékben jelzálogjoggal megterheli, ezzel az eladót megfosztja attól a lehetőségtől, hogy az eredeti állapot helyreállítása iránt ellenkérelmet terjesszen elő [Ptk. 5. §, 237. § (1) bek., 201. § (1) bek.].*

BH1994. 186. *Az ipargyakorlásra vonatkozó jogszabályok alapján kell megállapítani, hogy a jogszabály jogosítvány hiánya miatt a szerződést meg akarta-e fosztani ügyleti hatályától [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1) és (2) bek., 389. §, 391. § (2) bek., 1990. évi V. tv. 4. § (1) bek.).*

BH1994. 129. *Művészi fényképek felhasználására az alakiságok megsértésével kötött érvénytelen szerződés hatályossá nyilvánításánál irányadó szempontok [Ptk. 217. § (1) bek., 237. § (2) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 27. §, 53. § (1) bek., 8/1970. (VI. 24.) MM. r. 2. § (4) bek.].*

BH1994. 97. *Ha a lízingbe vevő a teljes lízingdíjat még a lízingtárgy átadása előtt kifizeti, lízingszerződésről nem lehet beszélni. Pénzügyi lízing esetén hitelnyújtásról van szó, ha erre nem kerül sor, akkor színlelt szerződés miatt a semmisség következményeit kell alkalmazni [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) és (4) bek., 234. § (2) bek., 237. §, 315. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 328. § (1) bek., 368. § (1) bek., 379. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 18. § (4) bek.].*

BH1994. 40. *A lízingszerződés - a bérletre vonatkozó szerződéstípus jellemzői mellett - más szerződéstípus - így akár ingatlanadásvételi szerződés - elemeit is magában foglalhatja. Ha a kérdéses ingatlanra vonatkozó elidegenítési és terhelési tilalom került bejegyzésre az ingatlan-nyilvántartásba, a lízingbe vevő ezen a címen jogszerűen elállhat a lízingszerződéstől [Ptk. 112. § (1) bek., 114. § (3) bek., 215. §, 237. § (1)-(2) bek., 239. § (2) bek.].*

BH1994. 29. *A gyermekek érdekében történt kötelezettségvállalást tartalmazó szerződés viszonya a közös tulajdon megszüntetéséhez [Ptk. 112. § (1) bek., 147-148. §.,-ok. 240-241 §.,-ok, 235-237. §.,-ok, 312. §., (1) bek.).*

BH1994. 24. *Szerzői jogdíj összegének megállapításánál irányadó szempontok érvénytelen felhasználási szerződés esetén [Ptk. 6. §, 201. § (1) bek., 237. § (2) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 13. § (3) bek., 27. §].*

BH1993. 731. *A közös gazdasági célt szolgáló érvénytelen szerződés alapján kialakult helyzet felszámolásánál is együttműködési kötelezettség terheli a feleket [Ptk. 4. § (4) bek., 237. §, Gt. 19. § (2) bek.].*

BH1993. 666. *Szerzői jogi oltalom alatt álló építészeti tervek felhasználásával kapcsolatos jogvita elbírálásának egyes kérdései [1969. évi III. tv (Szjt.) 1. § 3. §, 13. §, (3) bek., 27. §, 55. § (1) bek., Ptk. 237. § (2) bek. 9/1969. (XII. 29.) MM r. (Szjt. V.) 1. § (1) bek.].*

BH1993. 565. *A reklámfilm elkészítésére vonatkozóan szóban kötött szerződés mint megfilmesítési szerződés az alakiság megsértése miatt semmis, ezért a szerződésnek a határozathozatalig terjedő hatályossá nyilvánítása mellett a felek szolgáltatásait el kell számolni [Ptk. 217. § (1) bek., 237. § (2) bek., 1969. évi III. tv. 3. § és 27. §, 12/1970. (VI. 30.) MM r. 2-3. §].*

BH1993. 373. *I. Ha a tervező egy versenytárgyalásra - több versenytárs megrendelése alapján - több, lényegében azonos tervet készít anélkül, hogy erről a megrendelőit tájékoztatná, a tenderen részt vevők - tévedésre hivatkozva a tervezési szerződésüket sikerrel megtámadhatják [Ptk. 205. § (3) bek., 210. § (1) bek., 235. § (1) bek., 237. § (1) bek.].*

BH1993. 311. *II. Ha a szerződésben kikötött késedelmi kamat mértéke túlzott, a szerződés - akárcsak a késedelmi kamat mértéke vonatkozásában - feltűnő értékaránytalanság címén megtámadható [Ptk. 201. § (2) bek., 235. § (1) bek., 236. § (3) bek., 237. § (2) bek., 239. § (2) bek., 86/1990. (XI. 14.) Korm. r. l. § (1) bek.].*

BH1993. 296. *Az alakiság megsértésével kötött felhasználási szerződés alapján történt teljesítés esetén a szerzői jogdíj összegével azonos térítésre tarthat igényt a szerző [1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 27. §., Ptk. 217. § (1) bek., 237. § (2) bek., 8/1970. (VI. 24.) MM r. 2 § (4) bek.].*

BH1993. 295. *Tárgya szerint szerzői jogi felhasználási szerződésnek minősül a szerzői műre vonatkozóan szóban kötött szerződés akkor is, ha az alakiság megsértése miatt az érvénytelenség szabályainak alkalmazására kerül sor [1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 13. §, 27. § Ptk. 217. § (1) bek., 237. § (2) bek., 9/1970. (VI. 25.) MM r. 2. § (4) bek.].*

BH1993. 242. *Jogszabályba ütközik és semmis a jogutód nélkül megszűnt gazdasági társaság volt tagjainak (részvényeseinek) olyan szerződése, amely a felszámolási eljárás, illetve végelszámolás mellőzésével a megszűnt gazdasági társaság vagyonának felosztására vagy átruházására irányul. Az említett szerződéssel kapcsolatos perben a bíróság nem dönthet a szerződés érvénytelenségének jogkövetkezményeiről [Ptk. 200. § (2) bek., 237. §].*

BH1992. 760. *Jogszabályba ütköző alaptőke-emelés során részvény ellenértékeként befizetett vagyoni hozzájárulás visszafizetésére való kötelezés [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1) bek.].*

BH1991. 321. *A szerződés semmisségének megállapítása után - ha időközben a kötelezett ellen felszámolási eljárás indul - az eredeti állapot helyreállításának kötelezettsége ellenére késedelmi kamatot a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezettel szemben csak a felszámolási eljárás közzétételének napjáig lehet érvényesíteni [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 17. § (1) bek.].*

BH1991. 159. *Jogi előadó jogtanácsosként csak a feleknek a megbízási szerződésben foglalt ilyen értelmű megállapodása alapján járhat el. Semmis az a szerződés, amely jogtanácsos által ellátandó képviseletre ilyen képesítéssel nem rendelkező személyt jogosít fel [Ptk. 234. § (1) bek., 237. § (1) bek., 1983. évi 3. tvr. 2. § (1) bek. b) pont, 3. § (1) bek., 21. § (1) bek.].*

BH1991. 63. *Az érvénytelenségi ok kiküszöbölésével a szerződés érvényessé nyilvánítása egyenrangú lehetőség az eredeti állapot helyreállításával [Ptk. 237. § (2) bek., 201. § (2) bek.].*

BH1991. 18. *A tulajdonszerzési akadály elhárulása esetén a szerződés érvényessé nyilvánításának szempontjai [Ptk 237. § (2) bek.].*
BH1990. 221. *Feltűnő értékaránytalanságra hivatkozva megtámadható a szerződés, ha a felek által közösen kialakított (elfogadott) egységár olyan közvetítői díjat tartalmaz, amely jelentősen meghaladja az adott termékre megállapított kereskedelmi haszonkulcs mértékét [Ptk. 201. § (2) bek., 235. § (1) bek., 237. § (2) bek., PK 267.].*
BH1989. 481. *A lakásszövetkezet tagjai elleni büntető eljárás során megítélt kártérítés megtérítésére indult perben irányadó szempontok [Ptk. 38. § (1) bek., 200. § (2) bek., 205. § (2) bek., 234. § (1) bek., 237. § (1)-(2) bek., 361. § (1) bek., 1971. évi III. tv. 1. §, 1977. évi 12. tvr. 23. § (3) bek., 25. §, 41. § (1) bek., 20/1977. (V. 12.) ÉVM-PM r. 22. § (1) bek.].*
BH1989. 450. *Ha egy adott termék belföldön csak egy forgalmazótól szerezhető be, vagyis ha a termék ára nem a keresleti-kínálati (piaci) értékítélet alapján alakul ki, a bíróság a szolgáltatás-ellenszolgáltatás feltűnő aránytalanságának vizsgálatánál a külföldi beszerzési ár és a forgalmazó ráfordításainak összegét veszi figyelembe. A szerződés megtámadása esetén annak érvénytelenségét az értékkülönbség feltűnő aránytalanságának kiküszöbölésével a bíróság megszüntetheti és a szerződést hatályában fenntarthatja [Ptk. 201. § (2) bek., 237. § (2) bek., 31/1984. (X. 31.) MT r. 3. §, PK. 267. sz.].*
BH1989. 60. *A feltűnően nagy értékkülönbség kiküszöbölésénél irányadó szempontok [Ptk 201. §. (2) bek., 237. §. (2) bek., PK 267. sz.].*
BH1988. 350. *Szerződéses üzemeltetési megállapodás érvénytelenségének jogkövetkezményei [Ptk. 237. § (1) és (2) bek.].*
BH1988. 280. *A vállalkozó a maximált ár túllépése miatt jelentkező különbözetet a megrendelővel szemben részben sem érvényesítheti [Ptk. 237. § (2) bek., 3/1980. (I. 19.) ÉVM-ÁH sz. r. 3. § (4) bek.].*
BH1988. 168. *Kártyanyereségnek erőszakkal visszavétele esetén rablás büntette helyett önbíráskodás vétségének megállapítása [Btk. 273. § (1) bek., 321. § (1) bek., Ptk. 200. § (2) bek., 204., 237. §.]*
BH1987. 364. *I. Az államigazgatási határozat folytán érvénytelenné vált ingatlanbérleti (-albérleti) szerződés alapján kifizetett összegek visszakövetelésére irányuló igény elévülési ideje az érvénytelenséget okozó államigazgatási határozat jogerőre emelkedésének időpontjában kezdődik [Ptk. 215. § (3) bek., 237. § (2) bek., 327. § (1) bek., 9/1969. (II. 9.) Korm. sz. r. 5. § (1) bek. a) pont, 6/1970. (IV. 8.) ÉVM-MÉM-PM sz. r. 17. § (1) bek., 2/1969. (I. 23.) Korm. sz. r. 4. § (4) bek., 1/1972. (I. 19.) Korm. sz. r. 29. §].*
BH1987. 364. *II. Az államigazgatási határozat folytán érvénytelenné vált ingatlanbérleti (-albérleti) szerződés alapján a bérbeadót nem illeti meg a szerződésben kikötött bérleti díj, a tényleges használat ellenértékére azonban igényt tarthat [Ptk. 237. § (2) bek.].*
BH1987. 356. *Ha az üzemeltetési szerződés megkötésénél a felek a valóságosnál magasabb árrésből indultak ki, az alapot adhat a szerződés bírósági módosítására vagy téves címen való megtámadására. Érvénytelenség esetén az érvénytelenség oka megszüntethető az üzemeltetési díjnak a reális üzemeltetési feltételek alapján való módosításával [Ptk. 241. §, 210. § (3). bek. és 237. § (2) bekezdés].*
BH1987. 41. *II. A feltűnő értékkülönbség megállapítása esetén az aránytalan előny kiküszöbölésének szempontjai [Ptk. 201. § (2) bek., 237. § (1) és (2) bek., PK. 267.]*
BH1987. 39. *II. Az adásvételi szerződéshez kapcsolódóan a szavatossági jog érvényesítésének kérdése csak akkor lehet vizsgálat tárgya, ha a szerződés megtámadása nem alapos. A két jogcím közül a megtámadásra alapított igény elbírálása az elsődleges. [Ptk. 235. § (1) bek., 237. § (1) és (2) bek., 305-306. §].*
BH1986. 364. *Kisipari tevékenység folytatásához szükséges jogosítvánnyal nem rendelkező vállalkozóval szerződés alapján teljesített szolgáltatások elszámolása [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (2) bek.].*
BH1986. 332. *Az un. visszáruzás, vagyis szerződés teljesítésére átadott termék visszavétele és ellenértékének visszafizetése nem szükségképpen minőségi kifogás következménye. Ebben a felek szabadon megállapodhatnak, hiszen a szerződést közös akarattal felbonthatják. Amennyiben azonban a visszáruzásban való megállapodás csak a termék ideiglenes visszavételére irányul, a bíróságnak vizsgálnia kell a megállapodás érvényességét [Ptk. 319. § (3) bek., 234-239. §].*
BH1986. 144. *Az iparjogosítvány hiánya miatt érvénytelen vállalkozási szerződés (kontárszerződés) esetén az elvégzett munka elszámolásának szabályai [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (2) bek.].*
BH1985. 470. *I. Önmagában a találmányi díj magas összege nem jelent a hasznosítási szerződés megtámadására alapot adó feltűnő értékaránytalanságot. A találmányi díjat a vállalati hasznos eredmény arányában kell megállapítani, mérlegelve - egyebek mellett - a találmány műszaki színvonalát is. [Ptk. 201. § (2) bek., 237. § (2) bek., 86. §, 1969. évi II. tv. 9. § (4) bek.].*
BH1985. 385. *II. Joggal való visszaélésnek minősülhet és az adott esetben a megtámadási kereset elutasítására vezethet, ha az igényt érvényesítő fél első jelentkezésekor - röviddel a szerződés teljesítését*

követően - az eredeti állapot helyreállítását felajánlották, ezt azonban az igényt érvényesítő fél elhárította, a dolgot tovább használta és abban megrongálódást is idézett elő [Ptk. 237. § (1)-(2) bek., 4. § (4) bek., 5. § (2) bek.].

BH1985. 347. *A felek szolgáltatásainak feltűnő aránytalansága esetén az aránytalan előny kiküszöbölésével az érvénytelenség oka megszüntethető. Az aránytalan előny azonban nem egyenlő minden esetben az adásvétel tárgyát képező dolog forgalmi értékét meghaladó vételárrésszel. Ha ugyanis a felek a dolog árát szabadon állapítják meg, akkor a forgalmi értéktől bármilyen irányban eltérhetnek. Az eltérés a szerződés megtámadására akkor vezet, ha az feltűnően nagy értékkülönbséget eredményez. Mindebből az következik, hogy az aránytalan előny kiküszöböléséhez a bíróságnak meg kell állapítania azt az összeget, amelynek vételárként való kikötése esetén még nem valósulna meg a feltűnő értékkülönbség, és az azt meghaladó vételárrész tekintendő olyan ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatásnak, amelynek visszatérítéséről rendelkezni kell [Ptk. 201. § (2) bek., 237. § (2) bek.].*

BH1984. 491. *I. A szerződéskötés előtti helyzet visszaállítása azt jelenti, hogy mindegyik fél köteles kiadni mindazt, amihez az érvénytelen szerződés alapján jutott. Mindkét fél a kapott szolgáltatás vagy más vagyoni előny természetben vagy értékben való visszatérítésére köteles [Ptk. 237. § (1) bek. PK 32. sz.].*

BH1984. 446. *I. Színlelt adásvételi szerződés esetén tisztázandó körülmények, ha az eredeti állapot visszaállítására nincs lehetőség [Ptk. 237. § (2) bek.].*

BH1984. 148. *IV. A szerződés érvénytelenségének megállapítása esetében a bíróságnak hivatalból kell rendeznie a felek jogviszonyát [Ptk. 234. § (1) bek., 237. §, 7. sz. Irányelv 4. pontja].*

BH1984. 102. *I. Ha a megállapodáshoz hatósági engedélyre volt szükség, az abból fakadó jogvita eldöntése előtt tisztázni kell, hogy a felek az engedélyt megkapták-e. Annak hiányában ugyanis a felek megállapodására az érvénytelenség jogkövetkezményeit kell alkalmazni [Ptk. 215. § (3) bek., 237. §, 238. §].*

BH1984. 101. *A felek szerződését módosító megállapodás érvénytelensége esetén az eredeti állapot helyreállításaként az érvénytelenséget okozó felet az eredeti szerződésből fakadó - módosítás esedékessé váló - szolgáltatás teljesítésére lehet kötelezni [Ptk. 237. § (1) bek., 235. § (1) bek., 7. sz. Irányelv 4. pontja].*

BH1983. 442. *Ha a per adatai alapján felmerül az igény az állam javára való marasztalás lehetősége, az ügyész értesítése nem mellőzhető azon az alapon, hogy az üggyel kapcsolatos büntető eljárás megszüntetése miatt benyújtott panaszt az ügyészség elutasította [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (4) bek., Ptké. 32. § (1) bek., 7. sz. Irányelv 5. pontja].*

BH1983. 194. *Feltűnő értékaránytalanság miatt érvénytelen szerződést - az aránytalan előny kiküszöbölésével - a bíróság csak akkor nyilváníthatja érvényessé, ha a szerződés egyéb - el nem hárítható - okból nem érvénytelen [Ptk. 237. § (2) bek., 201. § (2) bek.].*

BH1982. 420. *Az érvénytelen szerződés érvényessé nyilvánítása a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás feltűnő aránytalanságának kiküszöbölésével [Ptk. 201. § (2) bek., 237. § (1) és (2) bek.].*

BH1982. 252. *Indokolt az állam javára való marasztalás, ha a jogosult gazdálkodó szervezet a szerződéskötésnél, valamint az annak alapján történt fizetéseknél a nevében eljáró alkalmazottja kellő ellenőrzésnek és tevékenysége vizsgálatának elmulasztásával lehetőséget adott csalárd módon való eljárásra [Ptk. 237. § (4) bek.].*

BH1981. 452. *A társadalom érdekeibe és a szocialista együttélés következményeibe ütközik az a szerződés, amellyel nyertes gépkocsinyeremény-betétkönyvet a hatóságilag megállapított árat meghaladó összeg ellenében ruháznak át. Ha a semmis szerződés létrehozása a szerző fél kezdeményező tevékenységének eredménye, a visszajáró követelésnek az állam javára való megítélése indokolt [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (4) bek., Ptké. I. 32. §, 7. sz. Irányelv].*

BH1981. 146. *A házastársi közös vagyon megosztása során az ingatlan közös tulajdonának megszüntetésére kötött szerződés feltűnő értékaránytalanság címén történt megtámadásánál az érvénytelenség következményeinek alkalmazása [Csjt. 31. §, Ptk. 201. § (2) bek., 237. §]*

BH1981. 13. *Havi 10 százalékos kamat kikötése a kölcsönszerződést nemcsak az évi 5 százalékot meghaladó kamatot kikötő részében, hanem teljes egészében semmissé teszi. Az ilyen, a törvényes mértéket többszörösen meghaladó kamatot kikötő munka nélküli jövedelem szerzésre törekvő féllel szemben az állam javára marasztalásnak van helye [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (4) bek., Ptké. 35. §, 7. sz. Irányelv], .*

BH1980. 469. *Képesítéshez kötött ipart iparigazolvány nélkül gyakorló személyt az általa kötött vállalkozási szerződés érvénytelensége esetén a munka teljesítésével összefüggésben felmerült tényleges költségei és kiadásai, továbbá a felmerült szükséges munkaidőnek megfelelő órabér illeti meg. Vele szemben kártérítési követelés is érvényesíthető, ha az érvénytelen szerződéshez többlettényállás kapcsolódik [1977. évi 14. sz. tvr. 2. § (1) bek., 4/1977. (VI. 1.) Kip M sz. r. 3. §., Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (2) bek., 339. §, PK 32. sz.].*

BH1980. 333. *I. Ha az alkalmazott vagy szövetkezeti tag e minőségében ismeretlen károsultak sérelmére elkövetett bűncselekmény folytán anyagi előnyhöz jut, annak erejéig vele szemben kártérítési követeléssel a vállalat, illetőleg szövetkezet jogosult fellépni, az állam javára marasztalásnak ilyenkor nincs helye [Ptk. 348. §, 237. § (4) bek.].*

BH1980. 210. *Munkaviszonnyal leplezett vállalkozási szerződésből eredő elszámolás során a tényleges kiadások között kell figyelembe venni a kisipari tevékenység után az érvénytelen szerződés alapján kivetett jövedelmi adót [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (2) bek., 1958. évi 9. sz. tvr. 2. §, 2/1958. (V. 1.) Kip. M. sz. r. 3. § (3) bek.].*

BH1980. 100. *A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés alapján teljesített fizetés nem minősíthető tiltott hitelnyújtásnak csupán azért, mert a felek a tényleges birtokbavételt az azzal összekapcsolt állattartási szerződésre tekintettel későbbre halasztották [Ptk. 417. §, 237. § (1) és (2) bek.].*

BH1980. 86. *II. A kártalanítás tárgyában kötött - az igazgatási osztály által jóváhagyott - egyezséget a polgári jognak a szerződési nyilatkozatok megtámadására vonatkozó szabályai szerint lehet megtámadni. [33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 40. § (5) bek., Ptk. 234-238. §].*

BH1979. 373. *Nincs helye bírósági meghagyás kibocsátásának, ha a keresetlevél tartalma, illetőleg az egyéb rendelkezésre álló adatok alapján kétséges a követelés jogalapja vagy fennállása, avagy úgy tűnik, hogy a követelés a jogszabály megkerülésére, illetőleg mások jogainak csorbítására irányul [Pp. 136. § (2) bek., Pk 400. sz., Ptk. 237. § (2) bek.].*

BH1979. 289. *Ingatlanközvetítési tevékenységgel állampolgár nem foglalkozhat. Az ilyen módon adott ügynöki díj visszafizetésére irányuló igényt a Ptk. 237. §-nak alkalmazásával kell elbírálni [27/1971. (IX. 14.) Korm. sz. r. 2. § (2) bek., Ptk. 200. § (2) bek., 237. §, 361. § (1) bek.].*

BH1979. 237. *Ha a felek a használt személygépkocsi eladására kötött megbízási szerződésben határidőt jelöltek meg, és az e határidőn belül megkötött adásvételi szerződést utóbb a bíróság érvénytelenné nyilvánítja, a bizományi szerződés megszűnik anélkül, hogy annak alapján érvényes adásvételi szerződés megkötésére sor került volna. Ebben a helyzetben pedig a felek közötti jogvitát a bizományi szerződés megszűnésére irányadó jogszabályi rendelkezések alapján kell elbírálni [Ptk. 479. § (2) bek., 513. § (2) bek., 237. §, PK 32., Pp. 146. § (3) bek.].*

BH1979. 68. *I. Iparjogosítvány kereteit meghaladó tevékenység ellenértékének meghatározásánál a ténylegesen felmerült költségek és kiadások keretében figyelembe kell venni a társadalombiztosítási járulék és az általános jövedelmi adó összegét is [Ptk, 237. § (1) és (2) bek., PK 32. sz., 42/1971. (XII. 17.) Korm. sz. r., 35/1971. (XII. 17.) PM sz. r.].*

BH1979. 68. *II. Az állam javára marasztaláshoz a szerződés érvénytelenségét eredményező tényállás egymagában nem elegendő, hanem figyelembe kell venni a személyi és vagyoni viszonyokon kívül a jogsértő magatartás felróhatóságának a súlyát és a szerződés körülményeit is [Ptk. 237. § (4) bek., 13. sz. Irányelv 1. pont].*

BH1978. 475. *Az állam javára marasztalás nem lépheti túl a szerződés érvénytelenségéhez fűződő általános jogkövetkezmények kereteit. E szankció alkalmazására a Ptk. 237. §-a alapján csak a visszajáró szolgáltatás megléte esetén kerülhet sor [Ptk. 237. § (2) bek., 7. számú Irányelv 1. b) pontja].*

BH1978. 72. *Jogszabályba ütközik az a szerződés, amelyet iparjogosítványhoz kötött építőipari munka teljesítésére anélkül köt a vállalkozó, hogy az iparjogosítvánnyal rendelkezne. Az ilyen semmis szerződés alapján a vállalkozót nem vállalkozási díj illeti meg, hanem az elszámolás során a ténylegesen felmerült költségein és bizonyított kiadásain felül csak olyan munkadíjra tarthat igényt, amely a szakmunkás munkakörének és átlag órabérének felel meg [1958. évi 9. sz. tvr. 2. §, Ptk. 200. § (2) bek., 237. §, 387. §, Ptké. 32. § (1) bek.].*

BH1978. 20. *Haszonélvezettel terhelt dolgot a tulajdonosa általában ellenérték fejében használhatja. A haszonélvezővel lakás ingyenes használatára kötött szerződés eredményes megtámadása esetén a tulajdonost terhelő lakáshasználati díj megállapításánál nem a lakbérekről szóló jogszabályok rendelkezései az irányadóak, hanem a használat ellenértékét az ingatlan fekvésére, műszaki állapotára, a tulajdonos által használt helyiségek számára, felszereltségére, beosztására, a használat módjára és az eset egyéb körülményeire figyelemmel kell megállapítani [Ptk. 155. § (1) és (2) bek., 201. § (1) bek., 210. § (3) bek., 235. § (1) bek., 237. §, 3/1971. (II. 8.) Korm. sz. r., 8/1971. (II. 10.) Korm. sz. r.].*

BH1977. 542. *Iparjogosítvánnyal nem rendelkező által kötött szerződésen alapuló munka ellenértékének megállapításánál figyelembe vehető szempontok [Ptk. 200. § (1) bek., 237. § (2) bek.]*

BH1977. 432. *A vevő a szerződési nyilatkozatát megtámadhatja, ha a szerződéskötéskor tévedésben volt a gépkocsi forgalomban való részvételének időtartama és futás-teljesítménye tekintetében, és e lényeges*

körülményekre vonatkozó tévedését az eladónak a való tényekkel ellentétes tájékoztatása eredményezte [Ptk. 210. § (1) bek., 237. § (1), (2) bek., 368. §].

BH1977. 327. *II. A szocialista együttélés követelményeit sérti és mint ilyen semmis az a társasági szerződés, amely az egyik félnek munka nélkül, aránytalan anyagi előnyt biztosít [Ptk. 200. § (2) bek., 237. §.].*

Szolgáltatásnak az állam javára való megítélése

Ptké. 32. § (1) A bíróság köteles az ügyészt értesíteni, ha az iratok vagy a tárgyalás adatai alapján feltehető, hogy szolgáltatásnak (vagyoni előnynek) az állam javára való megítélésére kerül sor.

(2)Az ügyész az indítványt haladéktalanul, legkésőbb azonban az értesítés kézbesítésétől számított tizenöt napon belül köteles megtenni.

(3) Az ügyész nyilatkozata előtt az értesítés kézbesítésétől számított tizenöt napon belül a per szüneteltetésének vagy a pert befejező határozat hozatalának nincs helye.

BH1987. 401. *Ha a visszajáró szolgáltatásnak az állam javára való megítélésére kerülhet sor, ezt a körülményt az ügyésznek küldött értesítésben kifejezetten jelezni kell. Nem tekinthető tehát szabályszerűnek az olyan felhívás, amely az első tárgyalásról szóló jegyzőkönyv megküldésére szorítkozik, és csupán utal az esetleges fellépés lehetőségére [Ptké. 32. § (1) bek., 7. sz. Irányelv 5. pontja].*

BH1983. 442. *Ha a per adatai alapján felmerül az igény az állam javára való marasztalás lehetősége, az ügyész értesítése nem mellőzhető azon az alapon, hogy az üggyel kapcsolatos büntető eljárás megszüntetése miatt benyújtott panaszt az ügyészség elutasította [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (4) bek., Ptké. 32. § (1) bek., 7. sz. Irányelv 5. pontja].*

BH1983. 25. *II. Nincs helye az egyezség jóváhagyásának, ha az egyezséget rendezni kívánt jogviszony semmis szerződésen alapszik [Pp. 148. § (2) bek., Ptk. 200. § (1) bek., Ptké. 32. § (1) bek.].*

BH1978. 72. *Jogszabályba ütközik az a szerződés, amelyet iparjogosítványhoz kötött építőipari munka teljesítésére anélkül köt a vállalkozó, hogy az iparjogosítvánnyal rendelkezne. Az ilyen semmis szerződés alapján a vállalkozót nem vállalkozási díj illeti meg, hanem az elszámolás során a ténylegesen felmerült költségein és bizonyított kiadásain felül csak olyan munkadíjra tarthat igényt, amely a szakmunkás munkakörének és átlag órabérének felel meg [1958. évi 9. sz. tvr. 2. §, Ptk. 200. § (2) bek., 237. §, 387. §, Ptké. 32. § (1) bek.].*

Ptké. 33. § Uzsorás szerződés esetében a bíróság a sérelmet szenvedő félnek a visszatérítést akkor is elengedheti, ha az ügyész a szolgáltatásnak az állam javára való megítélését indítványozza.

Ptké. 34. § Ha a Ptk. 237. §-ának (1) bekezdésében és 361. §-ának (3) bekezdésében szabályozott esetekben az ügyész a visszajáró szolgáltatásnak (vagyoni előnynek) az állam javára csak részben való megítélését indítványozza, a bíróságot az indítvány csak annyiban köti, hogy az abban megjelöltnél nagyobb összeget az állam javára nem ítélhet meg.

Ptké. 35. § A szolgáltatásnak (vagyoni előnynek) az állam javára való megítélését nem akadályozza az, hogy a szolgáltatást a sérelmet okozó fél már megkapta, illetőleg a vagyoni előnyt a gazdagodást előidéző fél már visszakapta.

BH1981. 13. *Havi 10 százalékos kamat kikötése a kölcsönszerződést nemcsak az évi 5 százalékot meghaladó kamatot kikötő részében, hanem teljes egészében semmissé teszi. Az ilyen, a törvényes mértéket többszörösen meghaladó kamatot kikötő munka nélküli jövedelem szerzésre törekvő féllel szemben az állam javára marasztalásnak van helye [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (4) bek., Ptké. 35. §, 7. sz. Irányelv], .*

Ptké. 36. § Az állam javára megítélt szolgáltatások behajtásával és elszámolásával kapcsolatos pénzügyi kérdéseket a pénzügyminiszter az igazságügyminiszterrel egyetértésben szabályozza.

Ptké. 36/A. § Az ügyész keresetet indíthat a semmis szerződéssel a közérdekben okozott sérelem megszüntetése érdekében a szerződés semmisségének megállapítása iránt.

BH2004. 21. *I. Az ÁPV Rt.-nek az a törekvése, hogy a jogszabály eltérő értelmezése következtében felmerült járulékfizetési kötelezettségét csökkentse, s ennek lebonyolítására megbízási szerződést kössön, nem ütközik jogszabályba [1989. évi XIII. tv. 21. § (1) és (2) bek., 1995. évi XXXIX. tv. 71. § (1) bek., 1997. évi XXXVIII. tv. 108. § (2) bek., 1983. évi 4. tvr. 1. §, Ptk. 200. § (1) bek., 1960. évi 11. tvr. 36/A. §].*

BH2004. 21. *II. A szerződés jó erkölcsbe ütközésére történt hivatkozás esetén vizsgálandó körülmények; a jóerkölcsbe ütközés meghatározása körében irányadó szempontok [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (1) bek., 237. § (1) bek., 1960. évi 11. tvr. 36/A. §, 1989. évi XIII. tv. 21. § (1) és (2) bek., Pp. 4. § (1), bek., 213. § (1) bek., 215. §, 247. § (2) bek., 253. § (3) bek.].*

BH2000. 310. *II. A gazdasági társaság alapító okiratának semmisségét állítva az ügyész a bíróságnál keresetet terjeszthet elő [Ptké. 36/A. §, 1988. évi VI. tv. 19. §].*

BH1999. 419. *A lakosság széles körét érintő szolgáltatás (pl. távhőszolgáltatás) közérdeket képvisel, ezért az erre vonatkozó (pl. üzemeltetési) szerződés semmisségének megállapítása érdekében az ügyészségnek van keresetindítási lehetősége [Ptk. 200. § (2) bek., 227. § (2) bek., 237. § (2) bek., 95. § (1) bek., Ptké. 36/A. §, 1990. évi LXV. tv. 79. § b) pont, 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. c) és d) pont, 6. §, 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 10. § 1. és 5. pont].*

238. § (1) Érvénytelen szerződés érvényessé nyilvánítása esetén a szerződő felek a szerződésszegésért úgy felelnek, mintha a szerződés kezdettől fogva érvényes lett volna.

(2) Aki érvénytelen szerződés fennálltában jóhiszeműen bízott, a felektől a szerződés megkötéséből eredő kárának megtérítését követelheti; ha azonban az érvénytelenség az egyik fél magatartására vezethető vissza, a bíróság a másik fél marasztalását mellőzi. Ha a felek valamelyike a harmadik személlyel szemben rosszhiszemű volt, teljes kártérítéssel tartozik akkor is, ha az érvénytelenség nem az ő magatartására vezethető vissza. Ezt a kártérítést a bíróság a szerződés teljes vagy részleges hatályban tartása útján is nyújthatja.

A § szabályozza a szerződő felek felelősségét a szerződésszegésért, továbbá felelősségüket a harmadik személlyel szemben.

Az (1) bekezdése szerint a szerződés érvényessé nyilvánítása esetén a felek a szerződésszegésért úgy felelnek, mintha a szerződés kezdettől fogva érvényes volna. Nem nyilatkozik azonban a törvény arról, hogy mi a helyzet a szerződés hatályossá nyilvánítása esetén. Miután a szerződésszegés jogkövetkezményei csak érvényes szerződéshez kötődhetnek, nem kerülhet szóba például a szavatosság a szerződés hatályossá nyilvánításakor. A kontár kőművest tehát nem lehetett kijavításra kötelezni, de a hibás teljesítéssel okozott kárt nyilván el lehetett számolni.

Itt említjük meg, hogy a felperesek - sok esetben - keresetükben szavatossági jogra (árleszállítás) és érvénytelenségre (feltűnő értékaránytalanság) együtt is hivatkoznak. A Legfelsőbb Bíróság úgy foglalt állást, hogy a szavatossági jog érvényesítésének kérdése csak akkor lehet vizsgálat tárgya, ha a szerződés megtámadása nem alapos. A két jogcím közül ugyanis a megtámadásra alapított igény elbírálása az elsődleges. Ez nyilvánvalóan azért van így, mert a szavatosság csak érvényes szerződéshez kapcsolódhat (BH1987. 39.).

A gazdasági kollégiumi gyakorlat ettől eltérő. A Legfelsőbb Bíróság úgy döntött ugyanis, hogy a gazdálkodó szervezetek közötti érvénytelen szerződés határozathozatalig terjedő időre hatályossá nyilvánítása esetén az addig történt teljesítéssel kapcsolatos szavatossági igények a határozathozatal utáni időpontban is érvényesíthetők (GKT 70/1973. szám).

A harmadik személy felé fennálló felelősség esetén szükséges, hogy a harmadik személy jóhiszeműen bízzon az érvénytelen szerződés fennállásában. Ha ez fennáll, az alábbi esetek fordulnak elő:

A) Ha a szerződéskötők jóhiszeműek és a harmadik személy kárát mindkettőjük magatartása okozta, a harmadik személy mindkettőjüktől kérheti a szerződés megkötéséből eredő kárát.

B) Ha a szerződéskötők egyike rosszhiszemű volt, teljes kártérítést köteles fizetni a harmadik személynek függetlenül attól, hogy a kárt kinek a magatartása okozta.

A szerződést kötő felek egymással szemben az okozott kárért az általános szabályok szerint felelnek.

BH2001. 589. *Az alperesek egyetemleges marasztalására irányuló pernek nem előzetes kérdése az, hogy a perben nem álló egyik egyetemleges kötelezett az ellene folyamatban lévő felszámolási eljárás során milyen mértékben tudja kielégíteni a felperes hitelezői igényét. Ezért a felszámolási eljárás befejezéséig a per tárgyalásának felfüggesztésére nem kerülhet sor [Ptk. 1. § (1) bek., 237. § (1) bek., 238. § (2) bek., 337. § (1) bek., 338. § (1) bek., 339. §, 1990. évi VI. tv. (Ept.) 83. §, 84. § (1) bek., Pp. 152. § (2) bek.].*

BH1999. 372. *Nem zárhatja ki a további bizonyítást a másodfokú bíróság a bizonyítékok késedelmes előterjesztése miatt, ha a marasztalt alperes fellebbezési tényállításaiból és a megjelölt bizonyítékokból arra vonható következtetés, hogy a követelés részben vagy egészben jogszabályba ütközik [Pp. 141. § (6) bek., 235. § (1) bek., 1995. évi LX. tv. 15. és 19. §-ai, Ptk. 232. § (3) bek., 237-238. §-ai].*

BH1998. 138. *II. Ha az érvénytelenségi ok nem küszöbölhető ki, és az eredeti állapot sem állítható helyre (pl. a gazdasági társaság, amelyért a kezességvállalás történt, jogutód nélkül megszűnt), de az érvénytelenségi okot bűncselekmény hozta létre, az ezért felelős (jogerősen elítélt) személy által képviselt cég kártérítési felelőssége megállapítható [Ptk. 234. § (1) bek., 237. § (1)-(2) bek., 238. § (1)-(2) bek., Pp. 9. § (1) bek., 106/1989. (X. 29.) MT r.].*

BH1993. 95. *A követelés engedményezése külön kikötés hiányában nem terjed ki a kamatokra is [Ptk. 238. § (1) bek., 328. § (1) bek., 329. § (1) bek.].*

BH1986. 332. *Az un. visszáruzás, vagyis szerződés teljesítésére átadott termék visszavétele és ellenértékének visszafizetése nem szükségképpen minőségi kifogás következménye. Ebben a felek szabadon*

megállapodhatnak, hiszen a szerződést közös akarattal felbonthatják. Amennyiben azonban a visszáruzásban való megállapodás csak a termék ideiglenes visszavételére irányul, a bíróságnak vizsgálnia kell a megállapodás érvényességét [Ptk. 319. § (3) bek., 234-239. §].

BH1984. 102. *I. Ha a megállapodáshoz hatósági engedélyre volt szükség, az abból fakadó jogvita eldöntése előtt tisztázni kell, hogy a felek az engedélyt megkapták-e. Annak hiányában ugyanis a felek megállapodására az érvénytelenség jogkövetkezményeit kell alkalmazni [Ptk. 215. § (3) bek., 237. §, 238. §].*

BH1980. 86. *II. A kártalanítás tárgyában kötött - az igazgatási osztály által jóváhagyott - egyezséget a polgári jognak a szerződési nyilatkozatok megtámadására vonatkozó szabályai szerint lehet megtámadni. [33/1976. (IX. 5.) MT sz. r. 40. § (5) bek., Ptk. 234-238. §].*

239. § A szerződés részbeni érvénytelensége esetén az egész szerződés csak akkor dől meg, ha a felek azt az érvénytelen rész nélkül nem kötötték volna meg. Jogszabály ettől eltérően rendelkezhet.

A Ptk. korábbi rendelkezései fő szabálynak azt tekintették, hogy a szerződés részbeni érvénytelensége folytán az egész szerződés megdől, mert a szerződési akarat egységes. Lehetőség volt azonban arra, hogy ha a felek a szerződést az érvénytelen rész nélkül is megkötötték volna, akkor a szerződés többi része fennmaradjon.

Ilyen rendelkezést egyébként a törvény más helyütt is tartalmaz. A Ptk. 652. §-a szerint ugyanis ha a végrendelet több rendelkezése közül valamelyik érvénytelen, vagy hatálytalan, ez - feltéve, hogy az örökhagyó másként nem rendelkezik - a többi rendelkezés érvényességét, illetőleg hatályát nem érinti.

A törvény 1977. évi módosítása lényeges változást e vonatkozásban nem hozott, azonban az 1993. november 1-jén hatályba lépett módosítás óta fő szabályként ma már részleges érvénytelenség esetén nem az egész szerződés dől meg, csak az érvénytelen kikötés.

A részleges érvénytelenség szabálya akkor érvényesül, ha

- az érvénytelenség csak a szerződés egyik (nem lényeges) elemére vonatkozik,

- a szerződés többi része érvényes és

- a felek a szerződést az érvénytelen rész nélkül is megkötötték volna.

Mint már említettük, a részleges érvénytelenség különbözik az érvénytelenségi ok kiküszöbölésétől. Részleges érvénytelenség esetén ugyanis a jogszabály azáltal tartja életben a szerződést, hogy annak egy részét a szerződésből kiemeli. Az érvénytelenségi ok kiküszöbölésénél a teljes szerződés érvényessé válik azzal, hogy az alapul szolgáló érvénytelenségi okot szünteti meg a bíróság. Tény azonban, hogy mindkét módszer azt a célt szolgálja, hogy a felek eredeti, lényeges körülményekre vonatkozó megállapodása érvényes legyen.

Ennek megfelelően a Legfelsőbb Bíróság például kimondta, hogy ha a szerződésben kikötött késedelmi kamat mértéke a túlzott, a szerződés - a késedelmi kamat mértéke vonatkozásában is - megtámadható feltűnő értékaránytalanság címén (BH1993. 311.).

Az egész szerződés érvénytelenné nyilvánítását mellőzte a bíróság olyan esetben, amikor a felek a felmondási jogot a szerződés módosításával a biztosítási szerződés megkötésétől számított 3 évi időtartamot meghaladóan zárták ki. (BH1991. 402.).

A részleges érvénytelenség szabályait alkalmazta a bíróság abban az esetben, amikor a tulajdonostárs a közös ingatlanból a tulajdoni hányadot meghaladó részt használt és tulajdoni illetőségének átruházása esetén a vevő részére a ténylegesen fennálló birtokállapotnak megfelelő használati jogot tulajdonostársai előzetes hozzájárulása nélkül adta el. A bíróság azt állapította meg, hogy hozzájárulás hiányában a szerződésnek a használati jogra vonatkozó része érvénytelen (BH1981. 12.).

Összefoglalóan megállapítható tehát, hogy az 1993. évi XCII. törvény 9. §-a megszüntette a gazdálkodó szervezetek közötti szerződésekre vonatkozó megkülönböztetést. Jelenleg tehát egységesen érvényesül az a fő szabály, hogy csak az érvénytelen kikötés kerül ki a szerződés köréből, míg a szerződés többi része, ha a törvényes feltételek fennállnak, érvényes marad.

A szerződés megkötését követően a felek akaratából sor kerülhet a szerződés bármely elemének (alanya, tárgya, tartalma, jogcíme) módosítására, míg kívülálló okból a szerződés módosulhat is. A törvény e fejezetében az akaratlagos módosítás egyes (a szerződés tartalmára és jogcímére vonatkozó) formáinak általános szabályait tartalmazza, míg a szerződés módosulását eredményező jogi tényeket külön fejezetben nem foglalja össze. A szerződés módosításának és módosulásának legtipikusabb esetei a következők:

1. a szerződés alanyát érintő változás

módosítással:

- engedményezés [a jogosult oldalán Ptk. 328. § (1)]

- tartozásátvállalás [a kötelezett oldalán Ptk. 332. § (1)]

- a polgári jogi társaság esetén a tagok be-, illetve kilépése (Ptk. 568. §)

- a más által kötött életbiztosítás esetén, ha a szerződéskötéshez adott hozzájárulását a biztosított visszavonja és egyúttal a szerződő fél hozzájárulásával a szerződésbe belép [Ptk. 561. § (3)]

módosulással :
- bármelyik felet érintően a jogutódlás (Ptk. 598. §)
- a törvényi engedmény esetén (Ptk. 331. §).
2. a szerződés tartalmát érintő változás
módosítással:
- megegyezés [Ptk. 240. § (1)]
- egyezség [Ptk. 240. § (3)]
- bírósági úton [Ptk. 206. § (2), Ptk. 208. § (4), Ptk. 226. § (2), Ptk. 232. § (3), Ptk. 237. § (2), Ptk. 241. §, Ptk. 245. § (3), Ptk. 247. § (1), Ptk. 250. § (2), Ptk. 320. § (2), Ptk. 589. § (1)]
módosulással:
- a hatósági ár változása [Ptk. 226. § (3)], illetve
- a jogszabály kötelező előírása [Ptk. 226. § (2)] folytán.

EBH2003. 870. *Értékpapír (államkötvény) forgalmazásakor a vételár egységes egész, amelyet a forgalmazó határoz meg az előírásszerűen közzétett árfolyamtáblázatában. A szerződés feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadásakor a teljes vételárat kell vizsgálni. Nincs jogalapja annak, hogy a forgalmazó az általa képzett napi árnak a felhalmozott kamatra vonatkozó része értékaránytalanságát önállóan, a teljes ártól elkülönítetten eredményesen támadhatja meg [Ptk. 201. § (2) bek., 237. § (2) bek., 239. §, PK 267. számú állásfoglalás].*

BH2003. 119. *II. Belföldi jogi személy a mezőgazdasági termőföld tulajdonjogát nem szerezheti meg. Az erre irányuló szerződés és az ebből eredő származékos jogszerzésre irányuló jogügylet egyaránt semmis [Ptk. 200. § (2) bek., 112. § (1) bek., 237. § 239. §, 378. §, 1994. évi LV. tv. 6. § (1) bek., 9. § (1) bek.].*

BH2001. 436. *A szerződés részleges érvénytelenségének megállapítása és jogkövetkezményeinek meghatározása körében irányadó szempontok [Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 239. §, 1988. évi VI. tv. 179. § (1) bek., 1993. évi XCII. tv. 9. §, 40. § (1) bek., Pp. 206. §].*

BH1998. 298. *Lényeges eljárási szabályt sért a bíróság, ha eljárása eredményeként megállapítja, hogy a felperes által megjelölt jogcímen a követelés alaptalan, de az más jogcímen alapos lehet, és erre hivatkozással közbenső ítélettel a jog fennállását megállapítja [Pp. 213. § (3) bek., Ptk. 237. § (1)-(2) bek., 239. § (2) bek., 339. §].*

BH1998. 75. *A tulajdonos vagy megbízottja által alá nem írt ingatlan adásvételi szerződés nem semmis, hanem nem létező szerződés, amelyre nem lehet jogot alapítani (Ptk. 205. §, 239. §).*

BH1997. 392. *Az elévült megtámadási jog kifogás útján a szerződésből eredő követeléssel szemben legfeljebb annak összege erejéig érvényesíthető [Ptk. 210. § (1) és (3) bek., 236. § (1) és (3) bek., 239. §, 306. § (1) bek.].*

BH1997. 38. *A meghiúsulási kötbér megfizetése iránti kereset részbeni elutasítása a szolgáltatás oszthatónak minősítése és a részleges érvénytelenség szabályainak lehetetlen feltétel folytán való alkalmazása, továbbá kötbérkövetelés egy részének elévülése miatt [Ptk. 228. § (3) bek. 239. §, 317. § (1) bek., 324. § (1) bek., 325. § (1) bek.].*

BH1995. 721. *II. Az egész szerződés megdőlésének feltételei a gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződésének részbeni érvénytelensége esetén [Ptk. 239. §, 1993. évi XCII. tv. 40. § (1) bek.].*

BH1995. 704. *Állami tulajdonban álló házingatlan elidegenítésére kötött szerződés részleges érvénytelensége folytán a közös tulajdon megszüntetése [Ptk. 148. § (1) bek., 239. § (1) bek. c) pont, 32/1969. (IX. 30.) Korm. r. 2. § (7) bek. b) pont, 4. § (2) bek., 5. § (1) bek. a) pont, (3) és (5) bek., 16/1969. (IX. 30.) ÉVM-MÉM-PM r. 10. § (7) bek.].*

BH1995. 584. *Hitel nyújtásával összefüggésben személyi biztosítékként vállalt kezesi szerződés bontó feltételeként a felek a jelzálogjog földhivatali bejegyzését kiköthetik, az elidegenítési és terhelési tilalom bejegyzése - a Ptk. 114. §-ának (2) bekezdésében írt feltételek hiányában - mint jogellenes feltétel semmis [Ptk. 114. § (2) bek., 228. § (3) bek., 239. §, 266. § (2) bek.].*

BH1995. 513. *Nem jelent önmagában semmis szerződési kikötést, ha a termelő kötelezettséget vállal arra, hogy a megrendelő által a termékértékesítési szerződés teljesítése érdekében igénybe vett hitellel kapcsolatos kamatterheket átvállalja [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (1) bek., 239. §, 277. § (1) bek., 301. §, 528. § (1) bek.].*

BH1994. 146. *II. A szerződés részben való érvénytelenségének megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 239. § (1) és (2) bek.].*

BH1994. 40. *A lízingszerződés - a bérletre vonatkozó szerződéstípus jellemzői mellett - más szerződéstípus - így akár ingatlanadásvételi szerződés - elemeit is magában foglalhatja. Ha a kérdéses ingatlanra vonatkozó elidegenítési és terhelési tilalom került bejegyzésre az ingatlan-nyilvántartásba, a lízingbe vevő ezen a címen*

jogszerűen elállhat a lízingszerződéstől [Ptk. 112. § (1) bek., 114. § (3) bek., 215. §, 237. § (1)-(2) bek., 239. § (2) bek.].

BH1993. 578. *Vállalati üdülő alapítványba történő utalása esetén a részbeni érvénytelenség vizsgálata [Ptk. 199. §. 200 § (2) bek., 239. § (1) bek. c) pont, 1987. évi I. tv 13. § (3) bek.,1991. évi XXXIII. tv 53. § (2) bek. a) pont, 54. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek. g) pont, 146. § (2) bek., 252. § (2) bek.].*

BH1993. 311. *II. Ha a szerződésben kikötött késedelmi kamat mértéke túlzott, a szerződés - akárcsak a késedelmi kamat mértéke vonatkozásában - feltűnő értékaránytalanság címén megtámadható [Ptk. 201. § (2) bek., 235. § (1) bek., 236. § (3) bek., 237. § (2) bek., 239. § (2) bek., 86/1990. (XI. 14.) Korm. r. l. § (1) bek.].*

BH1992. 774. *A külkereskedelmi bizományos szakvállalat kártérítési felelősséggel tartozik a megbízójának, ha nem tájékoztatja arról, hogy a biztosítótársaságok importárfolyam-biztosítási szerződést nem kötnek, hanem ehelyett ún. terminüzlettel kívánja az árfolyam-ingadozás hatásait kivédeni [Ptk. 227. § (2) bek., 239. § (2) bek., 479. § (3) bek., 531. § (2) bek., 32/1967. (IX. 28.) Korm. r. 13. § (1) bek., 25. §, 47. § (4) bek.].*

BH1991. 402. *Az egész szerződés érvénytelenné nyilvánításának mellőzése, ha a biztosítási szerződés részben érvénytelen, mert a felek a felmondási jogot - a szerződés módosításával - a biztosítási szerződés megkötésétől számított három évi időtartamot meghaladóan zárták ki. A felmondási jog érvényes kizárására vonatkozó határidő lejártának időpontja [Ptk. 200. § (2) bek., 239. § (1) és (2) bek., 551. § (2) bek., 1960. évi 11. tvr. 3. § (2) és (3) bek.].*

BH1987. 166. *Általános (fix-áras) kisipari építési szerződésben legalább egyszerűsített (nem tételes) árvetés készítése kötelező. Ennek elmulasztása azonban csak akkor vezet a vállalkozási díjra vonatkozó kikötés érvénytelenségére, ha az a szerződés létrejöttének idején hatályos kisipari egységárak mellett az irányárat meghaladó árnak tekinthető [Ptk 389. §, 239. § (1) bek., 15/1980. (IV. 25.) ÉVM-ÁH sz. r. 2. § (1) bek.].*

BH1986. 332. *Az un. visszáruzás, vagyis szerződés teljesítésére átadott termék visszavétele és ellenértékének visszafizetése nem szükségképpen minőségi kifogás következménye. Ebben a felek szabadon megállapodhatnak, hiszen a szerződést közös akarattal felbonthatják. Amennyiben azonban a visszáruzásban való megállapodás csak a termék ideiglenes visszavételére irányul, a bíróságnak vizsgálnia kell a megállapodás érvényességét [Ptk. 319. § (3) bek., 234-239. §].*

BH1983. 28. *Semmis a felek ármegállapodása abban a részében, amelyben a kikötött egységár a hatósági árrendelkezésben megszabott határokhoz képest alacsonyabb vagy magasabb [Ptk. 200. § (2) bek., 239. § (2) bek.].*

BH1981. 12. *Ha a tulajdonostárs a közös ingatlanból a tulajdoni hányadot meghaladó részt használ, tulajdoni illetőségének átruházása esetén a vevő részére a ténylegesen fennálló birtokállapotnak megfelelő használati jogot csak a tulajdonostársainak az előzetes hozzájárulása alapján adhat. Hozzájárulás hiányában a szerződésnek a használati jogra vonatkozó része érvénytelen [Ptk. 140. § (1) és (2) bek., 239. § (1) bek.].*

BH1979. 181. *Bűncselekmény következtében meghalt személyeltemettetésével, a síremlék emelésével és a gyász-szertartással felmerült költség olyan kár, amelynek megtérítésére azt a személyt kell kötelezni, aki az örökhagyó halálát okozta. Az ilyen költségek viselésére tehát az örökös elsődlegesen nem kötelezhető [Ptk. 239. § (1) bek., 677. § (1) bek., 679. § (1) bek.].*

XXII. fejezet

A szerződés módosítása. A tartozáselismerés

Módosítás szerződéssel, illetőleg egyezséggel

240. § (1) Ha jogszabály kivételt nem tesz, a felek közös megegyezéssel módosíthatják a szerződés tartalmát, vagy megváltoztathatják kötelezettség-vállalásuk jogcímét.

A szerződéses szabadság [Ptk. 205. § (1), Ptk. 200. § (1)] a kötelmi jogviszony fennállása alatt is érvényesülő alapelv. Ezt juttatja kifejezésre a törvény az (1) bekezdésben annak kimondásával, hogy a szerződő felek egyező akarattal a szerződésüket módosíthatják. E jog a feleket akkor is megilleti, ha a szerződés feltételeit a bíróság állapította meg az ítéletében (BH1986. 375.)

A szerződés módosításának szabadságát ugyanazok az általános szabályok korlátozzák, illetve zárják ki, mint amelyek a szerződéskötés szabadságánál irányadóak (Ptk. 200. §).

A szerződést csak annak fennállása alatt lehet módosítani, a megszűnt szerződés (Ptk. 319-323. §) utólagos módosítása fogalmilag kizárt (BH1998. 274. II.).

Az általános szabály alóli kivételként a jogszabály

1. kizárhatja a szerződés közös megegyezéssel történő módosítását. Így:
- az előtársaság társasági szerződése (alapító okirata, alapszabálya) nem módosítható, kivéve ha erre a cégbíróság hiánypótlási felhívása teljesítése érdekében van szükség [a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény 15. § (1) b)],
- nem módosítható az alapítvány olyan tartalommal, amely a nevének, céljának vagy vagyonának sérelmével jár [Ptk. 74/B. § (5)],
- a bérlakás komfortfokozatát növelő beruházás esetén kizárt az eredeti bérleti szerződés módosítása abban az esetben, ha a kiadásokat a bérlő viselte [1993. évi LXXVIII. törvény 15. § (2)].
2. felhatalmazást adhat a szerződés egyoldalú módosítására. Így:
- a betétes a takarékbetétből visszafizetés szerződési feltételeit jogosult utóbb egyoldalúan módosítani [1989. évi 2. törvényerejű rendelet 8. § (1), 9. § (1)],
- a fuvarozási szerződések esetén meghatározott feltételek mellett a fuvarozó, a feladó, illetve az átvevő jogosult egyoldalú szerződés módosításra [légi fuvarozás esetén a 25/1999. (II. 12.) Korm. rendelet 22. §, hajózási árufuvarozás esetén az 1/1957. (IV. 20.) KPM rendelet 44. Cikk 1. §, nemzetközi vasúti fuvarozás esetén az 1986. évi 2. törvényerejű rendelettel kihirdetett, Bernben 1980. évi május hó 9. napján kelt Nemzetközi Vasúti Fuvarozási Egyezmény (COTIF) 30-31. Cikk].
Külön jogszabályi felhatalmazás nélkül is sor kerülhet a szerződés egyoldalú módosítására akkor, ha ebben a felek a megállapodtak. A gyakorlatban erre tipikusan a bankkölcsönszerződések esetén kerül sor az ügyleti kamat egyoldalú módosításának kikötésével. Ha a szerződés ilyen megállapodást nem tartalmaz, az egyoldalú módosítás kizárt. E szabály irányadó a szerződés részévé tett pénzintézeti üzletszabályzat utóbb történt egyoldalú módosítására is (BH1993. 513.).
Az ár vagy díj egyoldalú megváltoztatását kimondó megállapodás érvényességének feltétele, hogy az tartalmazza: mely körülmények változása és milyen mértékben jogosít az egyoldalú módosításra (BH1995. 414.).
A módosítás kiterjedhet a szerződés
- tartalmára: azaz a felek megállapodásukkal egyes kikötéseket módosíthatnak, mellőzhetnek, illetve a szerződést újabb kikötésekkel kiegészíthetik
- jogcímére: azaz amikor a kötelezettség-vállalás jogalapja módosul [például az adásvétel helyett csere, illetve adásvétellel vegyes csere a szerződés módosított jogcíme, ha a felek abban állapodnak meg, hogy a vevő a készpénzben fizetendő vételár helyett részben vagy egészben meghatározott vagyontárgyat ad az eladó tulajdonába. De például a fennálló kölcsöntartozás rendezése körében is megállapodhatnak a felek abban, hogy a tartozást más jogcímen fennálló követeléssé változtatják át (BH1986. 325.)].
A szerződés módosításának alakszerűségéről a törvény külön rendelkezést e fejezetben nem tartalmaz, ezért a szerződés alakjára vonatkozó általános szabálynak megfelelően arra szóbeli vagy írásbeli megállapodással, valamint ráutaló magatartással is sor kerülhet, kivéve ha jogszabály eltérően rendelkezik (Ptk. 216. §; BH1992. 656.; BH1995. 401.; BH1998. 123.).
A jogszabály kifejezett rendelkezése írja elő a kötelező írásbeli alakot a bankhitelszerződés [Ptk. 522. § (2)], az öröklési szerződés [Ptk. 658. § (2), Ptk. 586. § (2)], az utazási szerződés [214/1996. (XII. 23.) Korm. rendelet 2. § (4) és (6)], és a takarékbetét szerződés [1989. évi 2. törvényerejű rendelet 8. § (1), 9. § (1)] módosítása esetén.
Ha jogszabály az alap-szerződésre annak írásba foglalását rendeli, vagy a felek kikötötték az írásbeli alakot (Ptk. 217. §), a szerződés lényeges elemeit érintő módosítás is csak írásban érvényes (BH1993. 374.; BH1992. 632.). A szerződés lényeges elemeinek azokat kell tekinteni, amelyek a szerződés létrejöttének minimális tartalmi kellékei. Önmagában az a körülmény, hogy a felek törvény szerint szóban is megköthető szerződést írásba foglalták, vagy a kötelezően írásba foglalandó szerződésükbe olyan megállapodást is belefoglaltak, amelyekre e kötelezettség nem vonatkozik, még nem jelenti azt, hogy a felek az írásbeli alakot az érvényesség feltételeként kikötötték [Ptk. 217. § (2)]. Ezért például - a XXV. PED I. pontjában kifejtettekre figyelemmel - az ingatlan adásvételi szerződésnek a vételárhátralék teljesítési határidejére vonatkozó módosítása akkor is érvényes, ha azt a felek nem foglalták írásba. Vagy például, ha a módosító megállapodást az egyik fél az alapszabály cégjegyzésre vonatkozó rendelkezését megsértve írta alá, de jogszabály a szerződésre írásbeli alakot nem rendel és a felek sem állapodtak meg ebben, a szerződés módosítása szóbeli megállapodásként érvényes (BH1997. 8.).

(2) A tartalmában vagy jogcímében megváltoztatott szerződésnek a módosítással nem érintett része változatlan marad. A kötelezettség biztosítására szolgáló zálogjog és kezesség fennmarad, de a zálogkötelezett és a kezes helyzete hozzájárulásuk nélkül nem válhat súlyosabbá, és a módosítást megelőzően keletkezett kifogásaik is fennmaradnak.

A törvény a módosított szerződést nem tekinti új szerződésnek, ezért mondja ki, hogy a szerződésnek mindazok a rendelkezései, amelyeket a módosítás nem érintett, változatlanul maradnak. A jogviszony folytonosságából következik, hogy a szerződés módosítása nem érinti (nem szünteti meg) a szerződést biztosító mellékkötelezettségeket. E kötelezettségek közül a törvény külön nevesítve a főkövetéshez igazodó, járulékos természetű kezesség és zálogjog esetére szabályoz korlátozó rendelkezést - összhangban a Ptk. 251. § (2) és 273. § (2) bekezdésében foglaltakkal. A törvényi szabályból kitűnően ha a szerződés módosítása a kezességgel (zálogjoggal) biztosított követelés mértékét csökkenti, e tény hozzájárulás hiányában is kihat a mellékkötelezettekre.

A szerződés módosításának az elévülés szempontjából is jelentősége van, hiszen az megszakítja az elévülést. A szerződés módosításának időpontjától tehát az elévülés újból elkezdődik [Ptk. 327. § (1)-(2)].

(3) A szerződést egyezséggel is lehet módosítani. Egyezség esetén a felek a szerződésből eredő vitás vagy bizonytalan kérdéseket közös megegyezéssel úgy rendezik, hogy kölcsönösen engednek egymásnak.

A szerződésnek egyezséggel történő módosítása annyiban sajátos, hogy a felek ilyenkor közös egyetértéssel a szerződésükből eredő vitás (félreérthető, eltérően értelmezhető, tisztázatlan) vagy bizonytalan kérdéseket kölcsönös engedményekkel rendezik.

Az egyezséggel rendezett szerződési feltétel az alapszerződés érintett rendelkezésének helyébe lép, azaz az egyezséggel nem jön létre új szerződés és nem módosul a kötelezettségvállalás jogcíme sem.

A törvény értelmében az egyezség is megszakítja az elévülést [Ptk. 327. § (1)].

E törvényi feltételeknek megfelelően a szerződés nélkül létrejött kötelmi jogviszony (például a kárkötelem - lásd a Ptk. negyedik fejezet I. Címhez fűzötteket) esetén is rendezhetik a felek a vitás kérdéseket egyezséggel.

Nincs akadálya annak sem, hogy a felek a szerződés közös megegyezéssel történt megszüntetését követően elszámolási vitájukat egyezséggel rendezzék (BH1998. 76.)

Az egyezség alakszerűsége körében utalunk a Ptk. 240. § (1) bekezdésénél kifejtettekre.

Az egyezség fogalmát a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény is nevesíti. Az anyagi és az eljárásjogi azonos megnevezésű jogintézmények közötti azonosságot a felek megállapodása jelenti. Több lényeges körülményben azonban az ún. bírói egyezség eltér az anyagi jogi egyezségtől. Így :

1. a perbeli egyezségnek nem fogalmi eleme a kölcsönös engedmény, ezért megkötésére tágabb körben kerülhet sor,

2. a perbeli egyezség a bíróság jóváhagyó végzésével jön létre,

3. a jogerős végzéssel jóváhagyott egyezségnek a jogerős ítélettel azonos a hatálya (Pp. 148. §),

4. az egyezséget a sérelmet szenvedő fél a szerződésekre irányadó általános szabályok szerint megtámadhatja [Ptk. 201. § (2), Ptk. 210. § (1), (4)], de az eljárásjogi szabályok szerint is élhet jogorvoslattal (fellebbezés, perújítási kérelem, felülvizsgálati kérelem).

Más jogszabályok is szabályozzák az egyezséget, mint a felek közötti vita rendezésére szolgáló megállapodást. Így például az 1991. évi XLIX. törvény értelmében a csődeljárásban és a felszámolási eljárásban is köthető egyezség. Míg ez utóbbi - a törvény 6. § (2) és 45. § (1) bekezdésének rendelkezésére figyelemmel - ún. bírói egyezségnek, a csődeljárásban kötött egyezség (1991. évi XLIX. törvény 18-21. §) jogi természetét tekintve polgári jogi egyezségnek minősül (BH1997. 453.; BH1994. 211.; BH1993. 322.)

Eljárásjogi természetű az államigazgatási eljárás során (1957. évi IV. törvény 38. §), valamint az e szabályok megfelelő alkalmazásával például a fogyasztóvédelmi tanács előtt kötött és határozattal jóváhagyott egyezség [1997. évi CLV. törvény 30. § (1)] is. A választottbíróság előtt kötött egyezség anyagi jogi és eljárásjogi természetű is lehet [1994. évi LXXI. törvény 39. § (1)-(3)].

(4) Az egyezséggel való szerződésmódosítás érvényességét nem érinti a feleknek olyan körülményre vonatkozó tévedése, amely közöttük vitás volt, vagy amelyet bizonytalannak tartottak. Ez arra az esetre is áll, ha az egyezség megkötése után előkerült bizonyítékokkal a vitát vagy a bizonytalanságot el lehetett volna hárítani.

A szerződés közös megegyezéssel vagy egyezséggel módosításának ténye önmagában nem minősül a megtámadás jogáról történt lemondásnak, illetve annak írásba foglalása nem azonos a szerződés írásbeli megerősítésével, amelyekre figyelemmel a megtámadás joga megszűnik [Ptk. 236. § (4); BH1991. 313.]. Nem csak az alapszerződés, de a szerződést módosító megállapodás (egyezség) megtámadására is sor kerülhet az általános szabályok [Ptk. 201. § (2), Ptk. 210. § (1), (4)] szerint.

A törvény eltérő, a megtámadás jogát korlátozó rendelkezést kizárólag az egyezség esetére szabályoz, amikor a tévedésre alapított megtámadás jogát kizárja. Ennek indoka az egyezség törvényi feltételeiben keresendő. A bizonytalan, kétséges vagy vitás kérdéseket ugyanis a felek nem a bizonyosság követelményeinek megfelelően, hanem ezek érdemi feloldása nélküli engedményekkel rendezik. Ez a megállapodási mód értelemszerűen magába foglalja a tévedés lehetőségét is, amelyet azonban a felek az engedményekkel kompenzálnak.

A törvényi megfogalmazásból - a felek tévedésének nevesítéséből - kitűnik, hogy e kizáró szabály csak a Ptk. 210. § (3) bekezdésében szabályozottakra, azaz a közös téves feltevés esetére vonatkozik. Az egyezség tehát az akarathiba tévedésen alapuló egyéb eseteiben megtámadható.
A törvénynek a kölcsönös engedményekről mint feltételről szóló rendelkezése nem értelmezhető akként, hogy a jogszabály az egyezség esetén - a visszterhes szerződésekhez hasonlóan - egyenértékűségi szabályt mond ki. Ezért az egyezség a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő aránytalanságára hivatkozással nem támadható meg kizárólag arra hivatkozással, hogy egyikük a másikhoz képest feltűnően nagy engedményt tett (BH1997. 122.).

BH2004. 142. *I. A szerződés valamely lényeges tartalmi elemében való megállapodás hiánya a szerződés létre nem jöttének, és nem semmisségének megállapítására ad alapot [Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (1) és (2) bek., 240. § (2) bek.].*

BH2004. 74. *A váltóbirtokost fizetés hiányában közvetlen kereseti jog illeti meg a saját váltó kiállítójával és az idegen váltó elfogadójával, mint egyenes adóssal szemben. Az óvás elmulasztása nem jár a közvetlen kereseti jog elvesztésével [1/1965. (I. 24.) IM r. 28. § (1) bek., 32. § (1) bek., 38. § (1) bek., 43. § (1) bek., 44. § (3) bek., 47. §, 48. §, 53. § (1) bek., 75. §, 78. § (1) bek., Ptk. 240. § (1) bek., Pp. 164. §].*

BH2003. 204. *I. A hitelező a kölcsönszerződést jogosult azonnali hatállyal felmondani, ha a kölcsön fedezete megszűnik [Ptk. 232. § (1) bek., 240. § (1) bek., 301. § (2) bek., 321. § (1) bek., 525. § (1) bek. c) és d) pont].*

BH2002. 501. *A felszámolás alatt álló adós gazdálkodó szervezet és hitelezője között a csődtörvény rendelkezéseitől eltérő, kedvezőbb besorolásra vonatkozó szerződés - mint jogszabályba ütköző - semmis. Ezért a felszámolónak annak figyelmen kívül hagyásával kell a besorolást elvégezni [Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 240. § (3) bek., az 1993. évi LXXXI. törvénnyel és az 1997. évi XXVII. törvénnyel módosított 1991. évi IL. tv. 6. § (2) bek., 51. § (1) bek., 57. § (1) bek. b) és f) pont, Pp. 105. § (4) bek., 109. § (4) bek.].*

BH2002. 415. *Ingatlan-nyilvántartási bejegyzésre alkalmatlan az átruházni kívánt ingatlanhányadot pontatlanul megjelölő ajándékozási szerződés [1972. évi 31. tvr. 15., 17. §, Ptk. 240. §, 579. §].*

BH2002. 351. *II. Az egyezség bármilyen követelés esetén alkalmazható jogintézmény; a felek az elszámolás során egyezséget köthetnek akkor is, ha a jogszabály a felek viszonyában elszámolási kötelezettséget ír elő [Ptk. 240. § (3) bek.].*

BH2002. 138. *A szerződést a felek ráutaló magatartással módosíthatják. A szerződésben kikötöttől eltérő összegű rendszeres juttatás folyósítása azonban önmagában nem bizonyítja, hogy a fél ráutaló magatartással módosítani kívánta a szerződést [Ptk. 205. § (1) bek., 216. § (1) bek., 240. § (1) bek.].*

BH2001. 573. *Ingatlanra vonatkozó adásvételi szerződésnek a visszavásárlási jog gyakorlása határidejét meghosszabbító kikötése szóban is módosítható [Ptk. 240. § (1) bek.].*

BH1999. 563. *II. Az előszerződést kötő felek a végleges szerződés megkötésekor közös akarattal eltérhetnek az előszerződésben (szindikátusi szerződésben) foglaltaktól [Ptk. 208. § (1) bek., 240. § (1) bek.].*

BH1999. 549. *Jognyilatkozat ítélettel való pótlására a Ptk. 295. §-a alapján csak akkor kerülhet sor, ha a jognyilatkozat tétele szerződéses kötelezettség [Ptk. 240. § (1) bek., 295. §].*

BH1999. 66. *A hagyatéki eljárás során kötött egyezség mint jogügylet az általános szabályok szerint, így a közös téves feltevés alapján is megtámadható [Ptk. 210. § (3) bek., 240. §, 6/1958. (VII. 4.) IM r. (He.), 53. § (4) bek., 58. (3) bek.].*

BH1999. 20. *Az építőközösségi jogviszonyra is irányadók a Ptk.-nak a szerződésekkel kapcsolatos általános rendelkezései [Ptk. 240. § (1) bek., 578/B-578/F. §-ok].*

BH1998. 554. *A felszámolási eljárás kereteit meghaladja az adós és a hitelező között létrejött peren kívüli egyezség indítékának és tartalmának vizsgálata. Az ilyen egyezség megtámadása esetén a jogvita elbírálása a perbíróság hatáskörébe tartozik [Ptk. 199. §, 236. § (1)-(2) bek., 240. § (3) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 46. §].*

BH1998. 123. *Az írásban kötött szerződés módosítására tett ajánlat elfogadása ráutaló magatartással [Ptk. 216. § (1) bek., 217. § (2) bek., 240. §, 423. §].*

BH1998. 76. *A szerződés közös megegyezés alapján való megszüntetése esetén a felek a szerződésből eredő vitás kérdéseket is rendezhetik közös megegyezéssel [Ptk. 240. § (3)-(4) bek., 319. § (2) bek.].*

BH1997. 453. *A csődegyezség nem minősül ún. bírói egyezségnek. A bírói gyakorlat ezt nem peres eljárásban kötött polgári jogi egyezségnek minősíti [1991. évi IL. tv. 18. §, Pp. 148. §, Ptk. 240. §].*

BH1997. 446. *Egyes települési önkormányzatoknak közös intézmények közös fenntartására vonatkozó megállapodása - amennyiben önkormányzati társulást erre a célra nem alapítanak - a polgári jogi szerződésekre vonatkozó általános szabályok szerint ítélendő meg. A közös fenntartást megszüntetni kívánó önkormányzat a bírósághoz fordulhat [1990. évi LXV. tv. 41. § (1)-(2) és (4) bek., 42-44. §-ai, Ptk. 7. §, 198. § (1) bek., 240. § (1) bek., 241. §].*

BH1997. 281. *A szerződési nyilatkozathoz való kötöttség megszüntetéséről rendelkező szerződés értelmezésével kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 207. § (2) bek., 215. § (1) és (3) bek., 240. § (3) bek.].*

BH1997. 239. *- a mellékszolgáltatásra vonatkozó megállapodás felmondásának érvényességi feltételei. [1988. évi VI. tv. 17. §, 20. §, 45. § (1) bek., 157. § (2) bek. b) pont, Ptk. 240. § (1) bek., 319. § (1) bek., 321. § (1) bek.].*

BH1997. 122. *Nem érvénytelen a szerződést módosító egyezségi megállapodás feltűnő értékaránytalanság miatt pusztán azért, mert az egyik fél a másikhoz képest feltűnően nagy engedményt tett [Ptk. 201. § (2) bek., 240. § (3) bek., PK 267. sz.]*

BH1996. 326. *A gazdálkodó szervezetek között létrejött szerződés is lehet a jogszabályban rögzített objektív és szubjektív feltételek fennállása esetén uzsorás szerződés, s ennek alapján az megtámadható [Ptk. 202. §, 207. § (1)-(2) bek., 240. § (3) bek.].*

BH1996. 307. *I. A bírói egyezség értelmezésénél irányadó szempontok [Ptk. 207. §, 240. § (3)-(4) bek.].*

BH1995. 573. *II. Szerződés módosítására tett ajánlat elfogadásának időpontjával kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 211. § (1) bek., 213. § (1) bek., 240. § (1) bek.].*

BH1995. 414. *Az ellenérték (díj) fejében vállalt bankgarancia a felek között polgári jogviszonyt keletkeztet, ezért mind a szerződés megkötésére, mind annak módosítására a Ptk. szabályai az irányadók. A szerződés egyoldalú módosítására vonatkozó szerződési kikötés csak akkor nem jelent indokolatlan egyoldalú előnyt a bankgaranciát vállaló fél javára, ha a díj egyoldalú emelésének okát, ennek körülményeit és lehetséges mértékét a felek a szerződésben előre rögzítik [Ptk. 240. § (1) bek., 249. §].*

BH1995. 401. *Szerződés módosítására irányuló ráutaló magatartás esetén a szerződési akarat vizsgálata [Ptk. 207. § (1) bek., 216. §, 240. § (1) bek.].*

BH1995. 341. *Gondozásra és ellátásra kötött szerződés módosításával és felmondásával kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 200. §, 217. § (2) bek., 240. § (2) bek.].*

BH1994. 681. *A szerződésben vállalt kezesség a kötelezettségnek - megállapodás formájában eszközölt szerződésmódosítás útján - hitelszerződéssé történő átalakításával is teljesíthető [Ptk. 240. § (1) bek., 276. § (1) bek., 301. § (1) és (4) bek., 328. § (3) bek.].*

BH1994. 426. *A hibás teljesítés jogkövetkezményeinek rendezése érdekében kötött megállapodás jellege és megtámadásának lehetősége [Ptk. 240. § (3) és (4) bek.].*

BH1994. 211. *I. A csődeljárásban az adós és hitelezői között létrejött egyezség - csődegyezség - jogi természete [1991. évi IL. tv. 17. § (1) bek., 18. § (1) bek. b) pont, Ptk. 240. § (3) és (4) bek.].*

BH1994. 29. *A gyermekek érdekében történt kötelezettségvállalást tartalmazó szerződés viszonya a közös tulajdon megszüntetéséhez [Ptk. 112. § (1) bek., 147-148. §.,-ok. 240-241 §.,-ok, 235-237. §.,-ok, 312. §., (1) bek.).*

BH1993. 513. *A pénzintézet a kölcsönszerződés részévé tett üzletszabályzatának egyoldalú módosítására csak abban az esetben jogosult, ha ezt a bankkölcsönszerződésben a felek közösen kikötötték. Ennek hiányában a pénzintézet az üzletszabályzatának a vele szerződő félre is kiható változtatását csak a Ptk. 241. §-a alapján vagy a vele szerződő féllel közösen érvényesítheti [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 209. § (1) bek., 240. § (1) bek., 241. §, 39/1984. (XI. 5.) MT r. 7. § (3) bek., GK 37. sz.].*

BH1993. 322. *Csődegyezség esetén a bíróság nem hoz egyezséget jóváhagyó végzést, hanem ha a csődegyezség alaki és tartalmi szempontból megfelelő volt, akkor a csődeljárást befejezetté nyilvánítja, ellenkező esetben azt megtagadja [Ptk. 240. § (1) bek., Pp. 148. § (2) bek., 233. § (1) bek., 1991. évi IL. tv. 3. § c) pont, 6. § (2) bek., 17. §, 18. § (1) bek., 19. § (2) és (4) bek.].*

BH1993. 314. *II. Az áru minőségével szembeni kifogáson alapuló utólagos árleszállítási igény megalapozatlansága annak folytán, hogy a felek - minőségi kifogás következtében - a szerződésben meghatározott árat egyezségükkel már csökkentették [Ptk. 240. § (4) bek.].*

BH1993. 164. *Napi helypénz fizetése ellenében biztosított piaci elárusítóhely használatával kapcsolatos birtokvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 192. § (3) bek., 240. §, 241. §).*

BH1992. 656. *A költségvetésben előírtnál drágább anyag felhasználásból származó többletköltség megalapozott áthárítása annak folytán, hogy a szerződés módosítása megállapítható [Ptk. 240. § (1) bek., GKT 79/1973. sz.].*

BH1992. 635. *A szerződés írásbeli megerősítését jelenti és a feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadási jog megszűnését eredményezi, ha a felek ugyanarra az ingatlanra változatlan vételár mellett új adásvételi szerződést kötnek [Ptk. 117. § (3) bek., 236. § (4) bek., 240. § (1) bek., 328. § (1) bek.].*

BH1992. 632. *A szerzői jogi törvény hatálya alá tartozó számítógépi programalkotás felhasználása tárgyában a szerződést megkötni és lényeges kikötéseit módosítani írásban kell [1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 27. §, Ptk. 205. §, 217. §, 240. §].*

BH1992. 478. *A költségvetésben előírtnál drágább anyag felhasználásából származó többletköltség megalapozott áthárítása annak folytán, hogy a szerződés módosítása megállapítható [Ptk. 240. § (1) bek., GKT 79/1973. sz.].*

BH1992. 40. *A szerződésmódosítás hatálya nem áll be, ha ezt a felek feltételhez kötötték, és a feltétel nem következett be [Ptk. 228. § (1) bek., 240. § (1) és (2) bek.].*

BH1991. 313. *A szerződés megtámadásának jogáról való lemondásnak ki kell fejeznie, hogy a jogosult a megtámadási jogról tud, és ennek ellenére a szerződés fenntartását választja. A szerződés módosítása ezért önmagában nem minősül a megtámadási jogról való lemondásnak [Ptk. 201. § (2) bek., 207. § (2) bek., 236. § (4) bek., 240. § (1)-(2) bek.].*

BH1991. 28. *Az előszerződés ráutaló magatartással is módosítható. Az előszerződésnek ráutaló magatartással történt módosítására okot adó körülmények utóbb, a szerződés megkötése megtagadásának alapjául nem szolgálhatnak [Ptk. 208. § (5) bek., 216. § (1) bek., 240. § (1) bek.].*

BH1989. 68. *Ha a szerződés értelmében a vállalkozó a megrendelő által fizetendő előleg ellenében nyújt árengedményt, ez utóbbira a megrendelő, csak akkor tarthat igényt, ha előlegfizetési kötelezettségét maradéktalanul teljesítette [Ptk 277. §. (1) bek. és a 240. §. (1) bek.].*

BH1988. 193. *A gépjárműjavításra vonatkozó szerződésben kikötött vállalkozói díj egyoldalú felemelésére nincs jogszerű lehetőség azon a címen, hogy a munkát nem a vállalkozó, hanem egyik vállalati gazdasági munkaközössége végezte el [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 76. §-a, Ptk. 240. § (1) bek., 241. §, 391. § (2) bek.].*

BH1986. 375. *A felek közös akaratnyilvánítással a szerződésnek bíróság által megállapított feltételeit is bármikor módosíthatják [Ptk. 240. §, Pp. 148. § (2) bek.].*

BH1986. 325. *A kölcsönszerződés teljesítése az adós által általában a kölcsönösszeg visszafizetésével történik. Történhet azonban a kölcsöntartozás rendezése úgy is, hogy a felek a hitelező kölcsönkövetelését más címen fennálló követeléssé változtatják át. Ilyen esetben viszont a felek közötti jogviszony tartalmára, az ebből eredő jogokra és kötelezettségre már a módosított szerződésre vonatkozó szabályok az irányadók. [Ptk. 523. § (1) bek., 200. § (1) bek., 240. § (1) bek., 228. § (1) bek.]*

BH1984. 157. *A megrendelőnek szerződési nyilatkozatra nem jogosult műszaki ellenőre által az építési naplóban tett bejegyzés nem tekinthető a szerződésmódosítási ajánlat elfogadásának [Ptk. 240. § (1) bek., 318. § (2) és (3) bek.].*

BH1983. 491. *IV. A társasági szerződésben szereplő felek személyének változása a szerződés módosítását jelenti, amely csak újabb szerződéssel történhet [Ptk. 573. § (1) bek., Ptk. 240. § (1) bek.].*

BH1983. 19. *V. A gazdasági munkaközösség létrehozására irányuló társasági szerződésnek a felek személyére és lényeges tartalmára vonatkozó módosítása esetében a módosított szerződés tekintetében is be kell szerezni a hatósági jóváhagyást, a vállalat vezetőjének az előzetes hozzájárulását, illetőleg engedélyét. A szerződés módosítása csak újabb szerződéssel történhet [Ptk. 240. §, 205. § (2) bek.].*

BH1982. 15. *A hibás teljesítésért fennálló szavatossági felelősséget nem zárja ki az a körülmény, hogy a kötelezett a teljesítés előtt vagy a teljesítéskor közli a szolgáltatás hibáját, illetőleg hogy a szolgáltatás a rendeltetésszerű használatra nem alkalmas [Ptk. 240. § (1) bek., 277. § (1) bek., 305. § (1) bek., 307. § (1) bek.].*

BH1981. 326. *Az a tény, hogy a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés kötelezettje a termeket a szerződésben kikötött ártól eltérően a megrendelő újabb árajánlatának megfelelően számlázza, a szerződés módosításaként értékelhető [Ptk. 216. § (1) bek., 240. § (1) bek., 418. § (2) bek.].*

BH1980. 434. *Vagylagos teljesítésre perelt alperesek olyan megállapodása, amelyben meghatározzák a felperesnek nyújtandó kártérítés módját, a felperessel szemben annak hozzájárulása nélkül nem joghatályos [Ptk. 199. §, 240. § (3) bek.].*

BH1980. 27. *Építési munka kivitelezésének a költségvetéstől eltérő anyaggal való elvégzésében történt megállapodás - az egységár változására vonatkozó tájékoztatás esetén - az ellenérték tekintetében is a szerződés módosítását jelenti [Ptk. 240. § (1) bek., 216. § (1) bek.].*

BH1979. 299. *Ha a gazdálkodó szervezetek valamely létesítményének ellenérték fejében való teljes átadásában, illetőleg átvételében állapodnak meg, de csak egyes vagyontárgyak átadása történik meg, ezt sem részteljesítésnek, sem hibás teljesítésnek nem lehet tekinteni és a teljes terjedelmű szolgáltatásig az átvevő fizetési késedelme sem áll be [Ptk. 365. §, 240. §, 280. § (1) bek., 301. § (1) és (3) bek., 306. § (1) és (5) bek.].*

BH1979. 159. *Az a körülmény, hogy későbbi jogszabály a törvényes kötbér mértékét a korábbitól eltérően alacsonyabb összegben állapítja meg, nem szolgálhat az ezt megelőzően kötött szerződés bírósági módosításának alapjául [Ptk. 240. § (1) bek., 241. §, 7/1978. (II. 1) MT sz. r. 37. §].*

Szerződésmódosítás bírósági úton

241. § A bíróság módosíthatja a szerződést, ha a felek tartós jogviszonyában a szerződéskötést követően beállott körülmény folytán a szerződés valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti.

GKT 79/1973. szám

Ha a kivitelező a költségvetésben előírtnál drágább anyagot használ fel, ez a kikötött ellenérték emelkedését csak akkor vonhatja maga után, ha a felek szerződésüket e részben - kifejezett nyilatkozatukkal vagy ráutaló magatartásukkal - módosították. Ennek hiányában, ha a drágább anyag felhasználását rendkívüli körülmény indokolja, a Ptk. 241. §-a alapján szerződésmódosításnak lehet helye.

GKT 82/1973. szám

A bíróság a gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződéseit a Ptk. 241. §-ának feltételei mellett abban az esetben is módosíthatja, ha szerződéskötési kötelezettség nem áll fenn, és a felek sem vetették magukat alá a bírósági eljárásnak.

A szerződéses szabadság általános elve alóli kivételként szabályozza a törvény a szerződés bírósági úton történő módosítását - lehetővé téve így egyes esetekben a megbomlott egyensúly méltányossági szempontok szerinti helyreállítását akkor is, amikor a felek között e kérdésben nincs konszenzus. A kivételességet jelzi, hogy a szerződés tartalmát a bíróság csak az itt szabályozott hármas, együttes feltétel megléte esetén változtathatja meg.
E feltételek fennállása esetén a szerződés bíróság általi módosítására csak a szerződés fennállásának időszaka alatt kerülhet sor. A megszűnt szerződés utólagos módosítása (BH1998. 122.; BH1996. 266.) kizárt, mint ahogy az is, hogy a bíróság a szerződést visszamenőleges hatállyal módosítsa (BH1986. 331.). Ezért a megelőző szerződésszegő magatartás jogkövetkezményei alól a felet nem mentesíti, ha a bíróság utóbb a szerződést módosította (BH1988. 80.).
1. a tartós jogviszony
Ptk. 241. §-ához fűzött miniszteri indoklás szerint a szerződés bírósági módosítására, mint rendkívüli intézkedésre csak a huzamos vagy ismétlődő szolgáltatásokkal teljesíthető szerződések esetén kerülhet sor. A bírói gyakorlat ennél szélesebb körben tartós jogviszonynak ismeri el az olyan szerződéses kapcsolatokat is, amelyek a felek egymással szemben követendő magatartását hosszabb időre meghatározzák - függetlenül attól, hogy a teljesítésre egy aktussal kerül-e sor vagy sem (BH1995. 514.; BH1984. 231.; GKT 82/1973. szám). A jogviszony minősítésekor lényeges elem a szerződésből eredő kölcsönös jogosultság és kötelezettség ténye. Ha az egyik fél teljesítése lezárult, a jogviszony annak ellenére nem minősíthető tartósnak, hogy a másik fél teljesítésével összefüggésben a szerződéses kapcsolat még fennáll.
Ennek megfelelően a szerződés tartalmi elemei szerint tartós jogviszonynak minősül a tartási-, életjáradéki-, gondozási, a bérleti (haszonbérleti), a szállítási, a vállalkozási (fővállalkozási, generálkivitelezői BH1995. 659.), a használati, hasznosítási (üzemeltetési), a közüzemi, a mezőgazdasági termékértékesítési, de például a telki szolgalmat létesítő, a közös tulajdon birtoklását, használatát rendező, a találmány hasznosítására, vagy a díjfizetésre kötött (BH1984. 489.; BH1985. 100.) szerződés is.

Nem minősül viszont tartósnak a jogviszony akkor, ha a felek között huzamosabb ideig azért áll fenn a szerződés, mert a felek a kötelezettség részletekben való teljesítésében állapodtak meg (BH1997. 242.). Nem módosítható bírósági úton a haszonélvezeti jogot alapító szerződés [Ptk. 158. § (1)] sem, hiszen az egyszeri szolgáltatásra irányul, s a haszonélvezet létrejöttével a teljesítés is megtörténik (BH1987. 162.). Ha azonban az ellenérték fejében átengedett haszonélvezet jogát a tulajdonos gyakorolja [Ptk. 159. § (2)], az egyéb feltételek megléte esetén a szerződés bírósági módosítására sor kerülhet (BH1981. 499.).

A jogviszony tartóssága mellett sem kerülhet sor az olyan szerződés bírósági módosítására, ahol az a jogszabály eltérő rendelkezése folytán kizárt. Így például a munkaszerződés módosítására csak közös megegyezéssel kerülhet sor [1992. évi XXII. törvény 82. § (1)], ezért e szerződés, csakúgy mint a szövetkezet és tagja közötti, munkaviszony jellegű jogviszonyt létrehozó megállapodás sem módosítható a Ptk. 241. §-a alkalmazásával (1992. évi I. törvény 65. §; BH1977. 230.).

2. a körülményekben bekövetkezett változás

A felek tartós jogviszonyában csak olyan körülmények megváltozásának figyelembevételéről lehet szó, amelyek a konkrét (meghatározott felek között fennálló) szerződés feltételeihez tapadnak. Nem ad a törvény felhatalmazást arra, hogy a gazdasági élet egészét vagy egy-egy szerződéstípusba tartozó szerződések minden alanyát érintő változások esetén a bíróságok az egyes szerződéseket a Ptk. 241. §-ának alkalmazásával módosítsák (BH1993. 670.; BH1992. 123. II.). Így például az értékesítési lehetőségeknek a felek magatartásától független alakulása, a kereslet-kínálat viszonyainak kedvező vagy kedvezőtlen változása olyan, előre meg nem határozható és be nem tervezhető kockázati tényező, amely - miután mindkét fél érdekét egyaránt érinti - önmagában egyik szerződő felet sem jogosítja fel arra, hogy erre hivatkozással a szerződés módosítását kérhesse. Önmagában az infláció ténye sem ad alapot arra, hogy a járadék összegére vonatkozó szerződéses megállapodást a bíróság módosítsa (BH1996. 145.).

Csak a szerződéskötést követően bekövetkezett körülmény-változás szolgálhat a módosítás alapjául. Ebben a körben azonban nem csak a szerződés megkötéskor már ismert körülményekre hivatkozással kizárt a szerződés bírósági módosítása (pl. a szerződéssel alapított telki szolgalmi jog módosítása vagy megszüntetésére nem kerülhet sor azzal az indokkal, hogy a szolgalmi jog alapításának törvényi feltételei a szerződés megkötésekor sem álltak fenn), hanem akkor is, ha a szolgáltatás-ellenszolgáltatás meghatározásakor a felek a jövőbeli bizonytalansági tényezőkkel számoltak, vagy amelyekkel az adott helyzetben az ésszerű üzleti kockázatvállalás keretében számolniuk kellett volna (BH1984. 489.; BH1985. 470.). Az a szerződő fél, aki a szerződési nyilatkozata megtételekor azért nem mérlegelte a körülmények későbbi változását, mert az általában elvárható gondosságot és körültekintést elmulasztotta; úgyszintén az, aki a későbbi változást saját felróható magatartásával maga idézte elő, a szerződés bíróság általi módosítását sikerrel nem kérheti [Ptk. 4. § (1), (4)].

3. az érdeksérelem

A tartós jogviszonyban utóbb bekövetkezett változás csak akkor indokolja a szerződés bírói úton történő módosítását, ha a szerződés változatlan tartalommal fennmaradása a fél lényeges és jogos érdekének a sérelmével járna. A kivételes bírósági beavatkozás kiváltásához szükséges érdeksérelem akkor éri el a lényeges mértéket, ha az olyan súlyú, amelynek alapján megállapítható, hogy a felek a megváltozott körülmények között a szerződésüket az eredeti tartalommal nem kötötték volna meg (BH1988. 80.).

A mérlegelés e körben nem korlátozható a sérelmet állító fél személyére és a szerződés őt érintő körülményeire. A bíróságnak a szerződő felek érdekeinek együttes és kölcsönös mérlegelése alapján kell abban a kérdésben állást foglalnia, hogy a bekövetkezett lényeges érdeksérelem orvosolható-e a szerződés módosításával úgy, hogy a módosítás ne a másik felet sújtsa egyoldalú, s esetleg a körülmények változása által kiváltott sérelmet meghaladó mértékű hátránnyal, s ne sértse a szerződéses egyenértékűség elvét. A törvény miniszteri indokolásában kifejtettekből következően a Ptk. 241. § alkalmazására akkor és olyan tartalommal kerülhet csak sor, amikor a szerződés módosítása egyik félre nézve sem jár az elvállalt kötelezettségek jelentős értékbeli megnövekedésével.

BH2003. 116. *Az önálló bérlő a lakás használatát szabályozó egyezség megváltoztatását kérheti, ha azok a körülmények, amelyekre tekintettel volt házastársát a lakás kizárólagos használatára feljogosították, lényegesen megváltoztak, és a használat változatlan fenntartása lényeges jogos érdekét sérti. [Csjt. 31/B. § (3) bek., 31/A. § (1) bek., Ptk. 241. §, PK. 279. sz.].*

BH2002. 399. *A gondozásra irányuló szerződésre az általános szabályok az irányadóak, és a felek közötti kapcsolat megromlása esetén a szerződés módosításának nincs akadálya [Ptk. 207. § (1) bek., 241. §, 589. § (1) bek.].*

BH2002. 181. *A vételi jog gyakorlásának egyoldalú lemondó nyilatkozattal való átengedése nem minősül ajándékozásnak [Ptk. 241. §, 579. §, 582. § (2)-(3) bek.].*

BH2001. 586. *A keresetlevélben előadottak tartalmának értékelése. A kereset tárgya lehet minden olyan jogviszony, amelyből eredő jogvita eldöntése polgári perben kérhető [Ptk. 5. §, 6. §, 241. §, 318. §, 339. §, 528. § (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 121. § (1) bek. c) pont, 106/1988. (XII. 26.) MT r. 2. § (1) és (4) bek., 77/1988. (XII. 27.) PM-ÉVM r. 6. §].*

EBH2001. 535. *A lakásbérleti díj bíróság általi megváltoztatása a szerződés módosításának általános törvényi feltételeivel összhangban lehetséges [1993. évi LXXVIII. tv. 1. § (3) bekezdés, 6. § (2) bekezdés, Ptk. 241. §].*

BH2001. 169. *A bírósági úton való szerződésmódosításnál irányadó szempontok (Ptk. 241. §).*

BH2000. 502. *Helyiségek bérleti díjának megállapítása a bíróság részéről a Ptk. 241. §-a alapján. A bíróság ilyen esetekben a bérlő gazdaságossági számításait figyelmen kívül hagyva, a piaci viszonyok alapján határozza meg a díj összegét (Ptk. 99. §, 241. §, 423. §).*

BH2000. 352. *Az 1993. évi LXXVIII. törvény (Lt.) 26. §-ára alapított felmondás esetén a bérbeadó csak akkor nem köteles cserelakás felajánlására, ha a bérlőnek a bérelt lakással azonos településen megfelelő és beköltözhető lakása van. A bérlő nem kötelezhető arra, hogy a lakás megfelelőségét saját költségén biztosítsa [Lt. 26. § (1)-(4) bek., 85. § (2) bek., Ptk. 4. § (4) bek., 241. §].*

BH1999. 550. *Lakásbérleti szerződés bírósági úton történő módosítása (Ptk. 241. §).*

BH1999. 453. *A bérleti szerződésnek a keresetindítástól kezdődő hatályú módosítása [Ptk. 241. §, 1993. évi LXXVIII. tv. (Ltv.) 6. § (2) bek., 36. § (1) bek.].*

BH1999. 132. *A szakértő - ellenőrző szakértő - más szakértő fogalmi elhatárolása. Lényeges eljárási szabályt sért a bíróság, ha a szakértői vélemények közötti lényeges ellentmondások ellenére - az azok feloldására irányuló bizonyítási indítványt mellőzve - azok tisztázása nélkül hoz érdemi határozatot [Pp. 177. § (5) bek., 182. § (3)-(4) bek., 187. §, Ptk. 241. §, 302. § b) pont, 303. § (2) bek. c) pont, (3) bek.]*

BH1999. 129. *Amennyiben a kölcsönszerződés feltételeit - annak megkötése után - jogszabály módosítja, és e változott feltételeket a kölcsönbevevő elfogadta, utóbb a szerződésnek a Ptk. 241. §-a szerinti megváltoztatására csak akkor kerülhet sor, ha a szerződés bírósági úton való módosítására alapot adó változások a szerződésmódosítás időpontjához képest később következtek be [Ptk. 226. § (2) bek., 241. §, 1990. évi CIV. tv. 65. § (1) bek., 66. § (1) bek. a) pont és (2) bek.].*

BH1999. 116. *II. Több kötelezett esetében - amennyiben valamelyik kötelezett vonatkozásában a szerződés teljesítésével kapcsolatban jogvita merül fel - a szerződés módosításának egyik módja, ha a bíróság az érintett kötelezettel fennálló jogviszonyt megszünteti, egyben - ezzel összefüggésben - rendelkezik a szerződés megfelelő módosításáról [Ptk. 589. § (1) bek., 241. §].*

BH1998. 274. *II. Megszűnt szerződés utólagos módosítására nincs lehetőség (Ptk. 241. §).*

BH1998. 124. *A vállalkozási szerződés teljesítéséhez szükséges munkaterület szennyezettsége miatt a vállalkozó a kikötött díj által nem fedezett többletköltsége megtérítését igényelheti [Ptk. 241. §, Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1998. 122. *Nem minősül a jog visszaélésszerű gyakorlásának, ha a szerződő fél önként nem kívánja a szerződést módosítani. A bíróság nem módosíthatja utólag a megszűnt szerződést [Ptk. 198. § (1) bek., 201. § (1) bek., 241. §].*

BH1997. 598. *A felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet ellen bérleti szerződés bírósági úton való módosítása iránt előterjesztett kereset elbírálása a perbíróság - és nem a felszámolási eljárást lefolytató bíróság - hatáskörébe tartozik [Ptk. 241. §, 1986. évi 11. tvr. 17. § (4) bek.].*

BH1997. 585. *Helyiség használati díjának érvényesítése a transzformátort üzemeltetővel szemben [Ptk. 241. §, 4/1963. (X. 12.) NIM r. 2. § (1) bek. b) pont, 10. § (4) bek., 5/1990. (V. 24.) IPM r.].*

BH1997. 446. *Egyes települési önkormányzatoknak közös intézmények közös fenntartására vonatkozó megállapodása - amennyiben önkormányzati társulást erre a célra nem alapítanak - a polgári jogi szerződésekre vonatkozó általános szabályok szerint ítélendő meg. A közös fenntartást megszüntetni kívánó önkormányzat a bírósághoz fordulhat [1990. évi LXV. tv. 41. § (1)-(2) és (4) bek., 42-44. §-ai, Ptk. 7. §, 198. § (1) bek., 240. § (1) bek., 241. §].*

BH1997. 336. *II. A szerződés bíróság általi módosításának feltételei (Ptk. 241. §).*

BH1997. 242. *Az adásvételi szerződés vételárának részletekben való megfizetése a felek között nem hoz létre olyan tartós jogviszonyt, amelynek folytán a bíróság jogosult lenne a szerződés módosítására [Ptk. 241. § 365. §].*

BH1997. 222. *Az üres telekre bejegyzett haszonélvezeti jog terjedelmét az érdekelt felek - az építkezéshez igazodóan - szerződéssel módosíthatják. A módosított haszonélvezeti jog pontosítása szerződésértelmezés útján állapítható meg (Ptk. 207. §, 241. §).*

BH1996. 266. *Nincs lehetőség a bérleti szerződés bírósági úton való módosítására, ha a szerződés az ingatlannak a bérlő által történt megvásárlása folytán még a volt tulajdonos keresetlevelének benyújtása előtt megszűnt [Ptk. 241. §, 322. §].*

BH1996. 145. *A szerződés bírósági úton történő módosítására, a járadék felemelésére csak a felek érdekeinek kölcsönös mérlegelésével, a szolgáltatás-ellenszolgáltatás egyensúlyának a felperes érdekét súlyosan sértő megbomlása esetén kerülhet sor. (Ptk. 241. §).*

BH1995. 659. *I. Az ügy körülményeitől függően a bíróság - a felek tartós jogviszonyaként - a fővállalkozási és generálkivitelezési szerződést is módosítja; a szerződés módosítása részítéletben is történhet [Ptk. 241. §, Pp. 213. § (2) bek.].*

BH1995. 572. *Ha a bérbeadó a bérleti szerződés megkötését követően vált forgalmi adó fizetésére kötelezett adóalannyá - az egyéb jogszabályi feltételek megléte esetén - kérheti a bíróságtól a szerződés módosítását (Ptk. 241. §).*

BH1995. 514. *I. Önmagában az a körülmény, hogy a bérlő a huzamos időre kötött bérleti szerződés esetén a bérleti díjat egy összegben előre fizeti meg - az egyéb törvényi feltételek megléte esetén -, nem zárja ki a szerződés bírósági úton való módosításának a lehetőségét (Ptk. 241. §).*

BH1995. 153. *A lakbér összegének bírósági módosítása [Ptk. 201. § (2) bek., 241. §, 1990. évi LXXXVII. tv. 7. § és B jelű melléklete, 1993. évi III. tv. 38-39. §, 45/1982. (X. 7.) MT. r. 9. § (2) bek.].*

BH1995. 42. *Az üzlethelyiség bérletére vonatkozó szerződés annak írásba foglalása nélkül is létrejön, ha a felek az írásba foglalást a szerződés érvényességének feltételeként nem kötötték ki. A törvényben meghatározott egyéb feltételek fennállása esetén az ilyen szerződés bírósági úton való módosításának is helye lehet [Ptk. 216. § (1) bek., 217. § (1) és (2) bek., 241. §].*

BH1994. 662. *A bíróság nem módosíthatja a szerződést, ha a felek a hőközpont helyiségének határidő nélküli használatára térítésfizetési kötelezettség nélkül állapodtak meg [Ptk. 177. § (1) bek., 201. § (1) bek., 241. §, 1962. évi IV. tv. (VET) 7. § (1) bek., 8. § (1) bek., 40/1962. (XI. 11.). Korm. r. 59. §, 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 10. § 7. pont, 4/1963. (X. 13.) NIM r. 2. § (1) bek., 9/1972. (XII. 7.) NIM r. 2. § (1) bek., 4/1973. (X. 12.) NIM r. 10. §].*

BH1994. 368. *A volt házastársak közös tulajdonában álló ingatlan használati módjának szabályozásánál a családjogi és a polgári jogi szabályok alkalmazásának összefüggései [Csjt. 31/B. § (4) bek., 31. § (5) bek., Ptk. 140. § (1) bek., 241. §, PK 8. sz.].*

BH1994. 134. *Bérleti szerződés bírósági úton való módosítása [Ptk. 241. §, 34/1985. (VII. 1.) Mt. r. 5-6. §].*

BH1994. 29. *A gyermekek érdekében történt kötelezettségvállalást tartalmazó szerződés viszonya a közös tulajdon megszüntetéséhez [Ptk. 112. § (1) bek., 147-148. §.,-ok. 240-241 §.,-ok, 235-237. §.,-ok, 312. §., (1) bek.).*

BH1993. 734. *A közös tulajdon használatának rendezése során a tulajdoni arány csupán egyik, de nem kizárólagos szempont. A használat mértéke a tulajdoni aránytól el is térhet, ha ezt az épület elhelyezkedése, a terepviszonyok és az épületrészek közötti különbözet is indokolja [Ptk. 140. §, 241. §, PK 8. sz.].*

BH1993. 676. *III. A fenti kötelezettség kijátszásával teremtett új helyzet nem ad alapot a szerződés módosítására (Ptk. 241. §.)*

BH1993. 670. *A kereslet-kínálat viszonyainak változása önmagában nem ad alapot a találmányidíj-szerződés bírósági úton való módosítására (Ptk. 241. §).*

BH1993. 513. *A pénzintézet a kölcsönszerződés részévé tett üzletszabályzatának egyoldalú módosítására csak abban az esetben jogosult, ha ezt a bankkölcsönszerződésben a felek közösen kikötötték. Ennek hiányában a pénzintézet az üzletszabályzatának a vele szerződő félre is kiható változtatását csak a Ptk. 241. §-a alapján vagy a vele szerződő féllel közösen érvényesítheti [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 209. § (1) bek., 240. § (1) bek., 241. §, 39/1984. (XI. 5.) MT r. 7. § (3) bek., GK 37. sz.].*

BH1993. 442. *Az ingyenes védjegyhasználatra vonatkozó szerződési kikötés ráutaló magatartás formájában is módosítható. A védjegyhasználat ellenértéke (díja) nemcsak pénzfizetéssel, hanem például oly módon is kiegyenlíthető, ha csak a használó szállításai biztosítják a védjegytulajdonos jelenlétét, s ezáltal védjegyének fenntartását olyan országokban, ahová ő egyébként nem szállít [Ptk. 216. § (1) bek., 241. §, 1969. évi IX. tv. 8. §).*

BH1993. 299. *Öröklakás eredeti funkciójának megváltoztatása a társasház többi öröklakás tulajdonosának jogos érdekét sértheti, ezért a társasházi alapító okirat ilyen irányú módosítása iránt indult perben valamennyi tulajdonosnak perben kell állnia [Ptk. 241. §, 1977. évi 11. tvr. 8. § (1) bek. Pp. 51. § a) pont].*

BH1993. 169. *A bérleti szerződés módosításának van helye - a bérre vonatkozóan -, ha a bírósági úton való szerződésmódosítás törvényi feltételei fennállnak [45/1982. (X. 7.) MT r. 9. § (2) bek., Ptk. 436. § (2) bek., 241. §].*

BH1993. 164. *Napi helypénz fizetése ellenében biztosított piaci elárusítóhely használatával kapcsolatos birtokvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 192. § (3) bek., 240. §, 241. §).*

BH1992. 123. *II. A Ptk. 241. §-a alapján a bíróság a szerződést csak akkor módosíthatja, ha egy adott jogviszony alanyainak körülményeiben következik be valamelyik fél lényeges, jogos érdekét sértő változás. A gazdasági élet egészét vagy egy-egy szerződéstípusba tartozó szerződések minden alanyát érintő változások esetén azonban a bíróságok az egyes szerződéseket e jogszabályi rendelkezés alapján nem módosíthatják [Ptk. 241. §].*

BH1988. 193. *A gépjárműjavításra vonatkozó szerződésben kikötött vállalkozói díj egyoldalú felemelésére nincs jogszerű lehetőség azon a címen, hogy a munkát nem a vállalkozó, hanem egyik vállalati gazdasági munkaközössége végezte el [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 76. §-a, Ptk. 240. § (1) bek., 241. §, 391. § (2) bek.].*

BH1988. 80. *A szerződésnek bíróság által való módosítását nem kérheti az a fél, amelyiknek számolnia kellett a körülmények későbbi változásával, vagy a változást a saját felróható magatartásával idézte elő [Ptk. 241. §].*

BH1987. 356. *Ha az üzemeltetési szerződés megkötésénél a felek a valóságosnál magasabb árrésből indultak ki, az alapot adhat a szerződés bírósági módosítására vagy téves címen való megtámadására. Érvénytelenség esetén az érvénytelenség oka megszüntethető az üzemeltetési díjnak a reális üzemeltetési feltételek alapján való módosításával [Ptk. 241. §, 210. § (3). bek. és 237. § (2) bekezdés].*

BH1987. 162. *I. Szerződésen alapuló haszonélvezeti jog bírósági módosítására nincs lehetőség, mert a szerződés egyszeri szolgáltatásra irányul, és a haszonélvezet létrejöttével a teljesítés megtörténik;nincs lehetőség a haszonélvezet mint jog tartalmának vagy időtartamának megváltoztatására sem [Ptk 157., 241. §].*

BH1987. 87. *II. A közös tulajdonban álló ingatlannal kapcsolatban - ha a megszüntetésnek akadálya van - tájékoztatni kell a feleket a használat módjának szabályozási lehetőségeiről [Ptk. 143., 241. §, 5. § (3) bek., PK 8. sz.].*

BH1986. 331. *I. Határozatlan idejű szerződéses jogviszonyban álló vállalkozót vagy termelő vállalatot terhelő energiaár-emelkedés olyan körülménynek minősíthető, amely alapot nyújt a szerződés bíróság által való módosítására [Ptk. 241. §].*

BH1986. 331. *II. A szerződésnek visszamenőleges hatállyal való módosítására a bíróságnak sincs törvényes lehetősége [Ptk. 241. §].*

BH1985. 480. *A több évre kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződésben a felek nem kötelesek az árban megállapodni; ha azonban az árat a szerződésben megállapították, a megrendelő az egyes években is - hacsak a szerződés időközben nem módosult - az átvett termék kikötött ellenértékét köteles megfizetni [Ptk. 422. § (2) bek., 240., 241. §, 277. § (1) bek., 14/1983. (IX. 8.) MÉM sz. r.].*

BH1985. 470. *II. A találmány-hasznosítási szerződés bírósági módosítását illetően nem vehető figyelembe olyan körülményváltozás, amellyel a feleknek az adott helyzetben ésszerű kockázatvállalás mellett számolniuk kellett [Ptk. 241. §, 86. §1969. évi II. tv. 17. §].*

BH1985. 145. *A szerződéses üzemeltetés keretében tartós használatra átengedett forgóeszközök használati díjának mértékét a felek szerződésükben szabadon állapítják meg. A vállalati rövidlejáratú hitelek kamatának a szerződés megkötése után bekövetkezett megváltozása nem olyan körülmény, amely alapot ad a szerződésnek a használati díj vonatkozásában történő bírósági módosítására. [Ptk. 200. § (1) bek., 241. §, 38/1980. (IX. 30.) MT sz. r. 5. § (1) bek.]*

BH1985. 100. *II. A találmányi díj fizetésének módjára és mértékére vonatkozó szerződés időszakos szolgáltatásra irányul, a felek közötti jogviszony tartós, ezért - a törvényben előírt feltételek megléte esetén - a bíróság által módosítható [1969. évi II. tv. 17. §, Ptk. 241. §].*

BH1985. 56. *II. A társasház-alapító okirat a közös költségek viselése kérdésében a felek között kötelmi jellegű tartós jogviszonyt hoz létre. Ebben a vonatkozásban ezért helye lehet az alapító okirat bíróság által történő módosításának, ha ennek megvannak a törvényben meghatározott feltételei [Ptk. 149. §, 241. §].*

BH1984. 489. *Ha a találmány hasznosítására kötött szerződés a felek között tartós jogviszonyt hoz létre, a bíróság a szerződést módosíthatja akkor, ha a szerződéskötést követően beállott körülmény folytán a szerződés valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti. Ha a felek a szerződéskötéskor a termelés mennyiségének a jövőbeli bizonytalanságát és a nyereség alakulását a kölcsönös kockázatvállalás körébe vonták, az ilyen jellegű és az adott helyzetben várható - az ésszerű kockázatvállalás kereteit meg nem haladó - körülmény-változásokkal a feleknek a szerződési feltételek meghatározásakor számolniuk kellett. Ilyenkor lényeges jogos érdeksérelemre hivatkozással nem követelhető szerződésmódosítás. [Ptk. 241. §, 86. §, 1969. évi II. tv. 17. §].*

BH1984. 231. *A bíróság szerződésmódosítási jogköre szempontjából nemcsak a huzamos vagy ismétlődő szolgáltatásokkal teljesíthető szerződést lehet tartós jogviszonynak minősíteni, hanem azt is, amely a felek egymással szemben követendő magatartását hosszabb időre megszabja, még ha a teljesítés végül is egyetlen aktussal valósul meg [Ptk. 241. §, GKT 82/1973. sz.].*

BH1983. 408. *Anyaghiányra utaló alvállalkozói akadályközlés nem alapozza meg a generál kivitelezőnek arra irányuló keresetét, hogy a megrendelővel kötött szerződést a bíróság módosítsa [Ptk. 241. §].*

BH1983. 66. *II. Ha a lakáshasználat rendezésének alapjául szolgáló körülményekben olyan változás következett be, amelynek folytán a fennálló helyzet további fenntartása valamelyik fél lényeges jogos érdekét sértené, a bíróság a lakáshasználatot a korábbitól eltérően is rendezheti [Csjt. 31. § (6) bek., Ptk. 241. §, PK 391. sz.].*

BH1981. 499. *A bíróság a haszonélvező és a tulajdonos között létrejött szerződést amelynek alapján a házingatlant díjazás ellenében a tulajdonos használhatja - akkor módosíthatja, ha a felek tartós jogviszonyában utólag beállott lényeges körülmény folytán az valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti [Ptk. 157. § (1) bek., 241. §]*

BH1981. 367. *Az a körülmény, hogy a szállító felügyeleti minisztériumok által közreműködőként megjelölt vállalatok a kívánt anyag előállítását nem vállalják, nem eredményezheti a szerződés olyan módosítását, hogy ennek folytán a szállító a további piackutatás kötelezettsége és az esetleges szerződésszegés következményei alól mentesüljön [Ptk. 241. §].*

BH1980. 379. *A szerződéssel kikötött szolgalmi jog csak az érintett ingatlanok rendeltetésszerű használatában a szerződés megkötése után bekövetkezett lényeges változás alapján módosítható, illetőleg szüntethető meg [Ptk. 166. §, 170. § (1) bek., 241. §].*

BH1979. 263. *A bíróság megszüntetheti a telki szolgalmat, ha az a jogosult ingatlanának rendeltetésszerű használatához nem szükséges. Ennek megállapításához a tényállás pontos felderítésére van szükség. - Megállapodáson alapuló telki szolgalom esetében a bíróság csak akkor állapítja meg, hogy a szolgalom fenntartása nem szükséges a jogosított ingatlanának rendeltetésszerű használatához, ha a szerződéskötés óta a körülmények lényegesen megváltoztak [Ptk. 170. § (1) bek. 241. §].*

BH1979. 206. *Szerződéssel kikötött telki szolgalmi jog megszüntetése csak a körülmények lényeges megváltozása esetén követelhető. - Telki szolgalmi jog létesítése vagy megszüntetése esetében a változás által érdekelt felet a bíróság kötelezheti az értéknövekedés, illetőleg értékcsökkenés megtérítésére [Ptk. 170. § (1) bek., 241. §].*

BH1979. 159. *Az a körülmény, hogy későbbi jogszabály a törvényes kötbér mértékét a korábbitól eltérően alacsonyabb összegben állapítja meg, nem szolgálhat az ezt megelőzően kötött szerződés bírósági módosításának alapjául [Ptk. 240. § (1) bek., 241. §, 7/1978. (II. 1) MT sz. r. 37. §].*

BH1979. 151. *Ha a tulajdonostársak a közös tulajdonban álló dolog használata és birtoklása kérdésében megállapodtak, ez a megállapodás egyoldalúan, önkényesen nem változtatható meg. Ha azonban a szabályozásnál figyelembe vett körülmények utóbb olyan lényegesen megváltoztak, hogy az eredetileg helyesnek mutatkozó elrendezés az okszerű gazdálkodás követelményeit vagy valamelyik tulajdonostárs jogos érdekét sérti, a korábbi megállapodása megváltoztatását bármelyik tulajdonostárs kérheti. [Ptk. 140. § 241. §.]*

BH1978. 521. *Állampolgár tulajdonában álló házban levő társbérleti lakrész megüresedése esetén az állami lakásokra vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatók [1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r., 1/1971. (II. 8.) ÉVM sz. r. 36. §, Ptk. 241. §].*

BH1978. 335. *Gondozási és ápolási szerződésnek a Ptk. 241. §-a alapján történt módosítása esetén a természetbeni teljesítés megfelelő összegű járadék fizetési kötelezettséggé változtatható át (Ptk. 241. §).*

BH1977. 489. *Gondozási és ápolási szerződés részbeni módosítása keretében a kötelezett csak olyan összegű járadék fizetésére kötelezhető, amely értékben arányban áll a saját háztartáson belül nyújtani vállalt gondozás és ápolás értékével (Ptk. 241. §).*

BH1977. 230. *A szövetkezet és tagja között létrejött munkamegállapodás bírósági úton a Polgári Törvénykönyv rendelkezései alapján nem módosítható (1971. évi 32. sz. tvr. 22-24. §, Ptk. 241. §).*

BH1977. 118. *Tartós jogviszony módosítására irányuló keresetben nem elegendő a szerződéskötést követően beállott általános körülményre (pl. árszínvonalváltozásra) utalni, hanem annak a szerződésre gyakorolt hatását konkretizálni is kell [Ptk. 241. §, Pp. 125. § (1) bek., 376. §, GKT 107/1973. sz.].*

BH1977. 73. *Mezőgazdasági termelőszövetkezeti közös vállalatból történt kilépéssel kapcsolatos elszámolási kötelezettség nem keletkeztet olyan - a társasági szerződéstől elkülönülő - új jogviszonyt, amelyet a bíróság a Ptk. 241. §-a alapján módosíthatna. A közös vállalat létrehozására vonatkozó társasági szerződés*

módosításához a társaság valamennyi tagjának és a közös vállalatnak egyidejű perbenállása szükséges [1967. évi III. tv. 56. §, 35/1967. (X. 11.) Korm. sz. r. 78. § (3) bek., 80. §, Ptk. 241. §].

A tartozáselismerés

242. § (1) A tartozás elismerése a tartozás jogcímét nem változtatja meg, de az elismerőt terheli annak bizonyítása, hogy tartozása nem áll fenn, bírósági úton nem érvényesíthető, vagy a szerződés érvénytelen.

(2) A tartozáselismerés a másik félhez intézett írásbeli nyilatkozattal történik.

Bár a törvény a tartozáselismerést a szerződés módosításának eseteivel azonos fejezetben szabályozza, ilyen nyilatkozat nem csak szerződésből, hanem bármilyen kötelmi jogviszonyból (lásd a Ptk. negyedik rész I. címhez fűzötteket) eredő tartozás elismerése érdekében tehető és a szerződésen alapuló tartozás elismerése a szerződést nem módosítja.

A tartozáselismerés egyoldalú, címzett, írásbeli jognyilatkozat, amelyben a kötelezett a jogosult felé a fennálló kötelezettségét ismeri el.

Az elismerést az a fél teheti meg, akinek a jogosulttal fennálló jogviszonyából tartozása áll fenn. A tartozás elismerése nem független a fennálló kötelezettség jogcímétől, s nem eredményez új, a korábbi jogalaptól eltérő kötelezettségvállalást. Az alapul szolgáló jogviszony kötelezettje helyett más személy tartozáselismerő nyilatkozatot nem, csak - az egyéb törvényi feltételek megléte esetén - a tartozást átvállaló nyilatkozatot tehet [Ptk. 332. § (1)].

A jognyilatkozat egyoldalú jellegén nem változtat az a körülmény, ha a tartozáselismerést a kötelezett a szerződést közös egyetértéssel módosító megállapodásban teszi meg.

A jognyilatkozatot a jogosulthoz címzetten kell megtenni. Ha a kötelezett a tartozását elismeri ugyan, de a nyilatkozatát nem a jogosulthoz intézi (hanem például a folyamatban lévő büntető-, polgári-, hagyatéki eljárásban nyilatkozik a fennálló tartozásáról), arra a tartozáselismerés szabályai nem alkalmazhatóak. Az ilyen nyilatkozat a jogosult és kötelezett között folyó perben vita esetén mint az egyik bizonyíték kerülhet értékelésre.

Tartozáselismerő nyilatkozat érvényesen csak írásban tehető meg, mégpedig közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglaltan [Ptk. 218. § (2), Pp. 195-196. §]. Az alakszerűségi követelménynek meg nem felelő formában tett nyilatkozatra a tartozáselismerés szabályai nem alkalmazhatóak.

Az érvényes tartozáselismerés legfontosabb következménye, hogy megfordul a bizonyítás terhe. Vita esetén ugyanis az elismerőnek kell azt bizonyítania, hogy a szerződés bármely okból érvénytelen, a bíróság előtt nem érvényesíthető, illetve hogy tartozása nem, vagy a nyilatkozatban foglalttól eltérő mértékben áll fenn. A követelés bíróság előtti érvényesíthetősége körében e kötelezettség csak az elévülésre vonatkozik, hiszen a meghaladó esetekben a bíróság akkor is köteles hivatalból vizsgálni a követelés érvényesítésének kizártságát, ha az elismerő bizonyítékot nem ajánl fel [Ptk. 240. § (3)]. Ugyanez vonatkozik arra az esetre is, ha a tartozást elismerő kötelezett a szerződés semmisségi okra visszavezethető érvénytelenségére hivatkozik [Ptk. 234. § (1)].

A tartozás elismerése az elévülést megszakítja [Ptk. 327. § (1)]. A tartozás elismerése - a szerződést megerősítő tartalmára figyelemmel - kiválthatja a megtámadás jogának megszűnését is, de csak akkor, ha egyértelműen megállapítható, hogy az írásbeli nyilatkozat megtételekor a kötelezett a megtámadás okáról tudott, és ennek ellenére a tartozása elismerését választotta [BH1995. 43., Ptk. 236. § (4)].

A tartozást elismerő egyoldalú jognyilatkozat a szerződésre vonatkozó szabályok szerint akarathibára (tévedésre, megtévesztésre vagy fenyegetésre) hivatkozással megtámadható (Ptk. 199. §, Ptk. 210. §).

BH2004. 68. *II. Együttműködési megállapodás teljesítése körében vizsgálandó szempontok [Ptk. 4. § (1) bek., 242. §, 1994. évi LIII. tv. 20. § (1) és (2) bek., 21. § (1) és (3) bek., 3/1997. (I. 18.) FM rendelet 9. §, 10. §, Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2002. 274. *I. Az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható, és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatóak fel. Ebből az következik, hogy a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek [a párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokvány) 3. cikk, 13. cikk a) és b) pontja, 14. cikk b) és c) pontja, 15. cikk, Ptk. 4. §, 6. §, 205. § (4) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 315. §, 318. §, 329. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rend. 14. § (5) bek., 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, 1996. évi CXII. tv. 82. § (4) bek.].*

EBH2001. 537. *Az akkreditív absztrakt jellegéből, abból, hogy az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatók fel az következik: a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek. Az okmányok esetleges hamissága a bank fizetési kötelezettségét nem befolyásolja. A bank csak az esetben mentesülhet a fizetési kötelezettség alól, ha bizonyítható, hogy a hamisítást maga a kedvezményezett végezte, vagy abban részt vett [Ptk. 4. § (1) bek., 6. §, 199. §, 205. § (4) bek., 236. § (3) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 312. § (2) bek., 313. §, 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rendelkezés 14. § (5) bek., párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokványok) 2. Cikk, 3. Cikk a) pont, 10. Cikk, 13. Cikk a) és b) pont, 14. Cikk b) és c) pont, 21. Cikk, 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1996. évi CXII. tv. (Hpt.) 82. § (4) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, Be. 3. §, 1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 57. §].*

EBH2001. 467. *A tartozáselismerés a tartozás jogcímét nem változtatja meg, de az elismerő bizonyíthatja, hogy tartozása nem áll fenn, bírósági úton nem érvényesíthető vagy a szerződés érvénytelen (Mt. 166. §, Ptk. 242. §).*

BH2001. 422. *Az egyetemleges kötelezettség nemcsak az egyetemleges kifejezés használatával köthető ki, hanem az ilyen kötelezettségvállalásra a bíróság ráutaló magatartásból és tényekből is következtethet (Ptk. 242. §).*

EBH2001. 411. *A tartozás elismerése a tartozás jogcímét nem változtatja meg, nem hoz létre a korábbi jogalaptól független új kötelezettségvállalást, ezért magának a tartozásnak a jogcímét, vagyis az érvényesíteni kívánt jogot a felperesnek a keresetben meg kell jelölnie. [Ptk. 242. § (1) bek., Pp. 121. § (1) bek. c) pontja]*

BH2001. 170. *I. A tartozáselismerés elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 242. § (2) bek.].*

BH2000. 549. *Bírósági meghagyás ellen előterjesztett perújítási kérelem elbírálásánál a bizonyítás körének meghatározása [Pp. 136. § (2) bek., 164. § (1) bek., 215. §, 260. § (1) bek. a) pont, Ptk. 242. § (1) bek.].*

EBH2000. 309. *A fél nyilatkozatához a tartozáselismerés következményei csak akkor fűződhetnek, ha a tartozás elismerése magyarázatot nem igénylő módon kifejezetten és félreérthetetlenül történik [Ptk. 242. § (1) bek.].*

BH2000. 59. *Kötelező felelősségbiztosítás esetében a biztosítási érdek a tulajdonjoghoz vagy az üzembentartói minőséghez kötődik, ezért a szerződés megkötésére a gépjármű tulajdonosa vagy a forgalmi engedélybe bejegyzett üzembentartója jogosult, illetve kötelezett [Ptk. 242. § (1)-(2) bek., 341. § (1) bek., 536. § (1) bek., 545. § (2) bek., 559. § (1) bek., 567. § (3) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. (R.) 2. § b) és d) pont, 3. § (3) bek., 7. § (1), (3)-(4) bek., R. mell. 3. § (4) bek., 7. § (1) bek.].*

BH1999. 136. *A megőrzési felelősség esetén a tartozás elismerése a tartozás jogcímét nem változtatja meg, de az elismerőt terheli annak bizonyítása, hogy a tartozása nem áll fenn, bírósági úton nem érvényesíthető, vagy a szerződés érvénytelen [1992. évi XXII. törvény 169. § (2) bek., Ptk. 242. § (1) bek.].*

BH1998. 530. *A tartozás elismerése nem csupán a tartozás fennállását és annak összegét, hanem a tartozásnak az elismerésben megjelölt jogcímét is igazolja. A tartozást elismerő fél azonban bizonyíthatja, hogy a szerződés eredeti jogcíme eltérő volt, és tartozása nem áll fenn [Ptk. 242. §, 579. § (1) bek.].*

BH1998. 481. *A tartozás elismerésre nemcsak korábbi szerződéses jogviszonyból eredő kötelezettség esetében van mód, hanem a jogszabály megfogalmazásából következik, hogy szerződéses jogviszony hiányában is jogi lehetőség van valamely kötelezettség fennállásának elismerésére (Ptk. 242. §).*

BH1996. 552. *Ha az adós a hitelező követelését már a felszámolása iránti kérelemnek a bírósághoz való benyújtása előtt vitatta, fizetésképtelensége annak ellenére sem állapítható meg, hogy korábban közokiratba foglalt tartozást elismerő nyilatkozatot tett [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 27. § (2) és (4) bek., Pp. 195. § (1) és (3) bek., Ptk. 242. § (1) bek.].*

BH1996. 327. *A tartozáselismerésre vonatkozó nyilatkozat megtámadása a feleknek a megszűnt költségvetési üzem jogutódlásával kapcsolatos közös téves feltevése alapján [Ptk. 210. § (3) bek., 236. § (1) bek., 242. §, 1990. évi LXV. tv. 107. § (1) bek.].*

BH1996. 25. *A megtámadási határidő elteltét követően a megtámadási jogot kifogás útján csak a kereset tárgyát képező szerződésből eredő követeléssel szemben lehet érvényesíteni [Ptk. 198. § (1) bek., 201. § (2) bek., 210. §, 236. § (3) bek., 242. §].*

BH1995. 478. *II. A váltó kibocsátójának a fizetési határidő lejárta után tett - a tartozását elismerő - nyilatkozata tartozásátvállalásnak nem minősíthető, ez a váltóbirtokos követelésének jogcímét nem változtatja meg [Ptk. 242. § (l) bek., 332. § (1) bek.].*

BH1994. 259. *Eljárási jogszabálysértésre alapított felülvizsgálati kérelem elbírálásának szempontjai [Ptk. 242. § (1) bek., Pp. 163. §, 275/A. § (1) bek.).*
BH1994. 212. *A fizetésképtelenség megállapításának szempontjából nem tekinthető elismertnek az adós olyan tartozása, amelyre vonatkozólag tartozáselismerést jelentő nyilatkozatot tett, ha az adós a hitelező követelését utóbb - még a felszámolás iránti kérelem benyújtása előtt - vitássá tette [1991. évi IL. tv. 3. § c) és f) pont, 22. § (1) bek., 27. § (2) bek., Ptk. 242. §].*
BH1992. 536. *Ha a megrendelő akár magánfuvarozót bíz is meg a tulajdonát képező áru harmadik (jogi) személytől való átvételével és fuvarozásával, a fuvarozó szállítmányozóként jár el és mint szállítmányozó - külön felhívás nélkül is - köteles az áru mennyiségi átvételekor annak látható hibáit megállapítani és az átadóval elismertetni [Ptk. 242. §, 315. §, 490. § (2) bek., 514. § (1) bek., 516. § (1) bek., 520. § (1) bek., 2/1981. (I. 31.) MT r. 15. §].*
BH1991. 439. *A bizonyítási teher alakulása a végrehajtási záradékkal ellátott okirat alapján elrendelt végrehajtás korlátozása iránti perben [1979. évi 18. tvr. 44. § (1) bek. a) pont, Ptk. 242. § (1) bek.].*
BH1987. 122. *II. A tartozás elismerése nem zárja el a nyilatkozattevőt annak bizonyításától, hogy a tartózás nem vagy eltérő mértékben áll fenn [Ptk. 242. § (1) bek.].*
BH1982. 509. *A tartozás-elismerés a korábbi jogalaptól független, új kötelezettségvállalást nem eredményez. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a tartozás elismerésével egyidejűleg a felek az eredeti szerződés egyes feltételeit - igy különösen a teljesítési határidőt - ne módosíthatnák [Ptk. 242. §, 326. § (1) bek., 327. § (1) bek.].*
BH1981. 112. *Az ellenérték megfizetése egyben tartozás-elismerést is jelent, és ennek folytán a később közölt áruhiány fennállásának bizonyítása a fizetést teljesítő félre hárul [Ptk. 242. § (1) bek., 383. § (3) bek.].*
BH1980. 165. *Hibás teljesítéssel okozott kár megtérítésére jogvesztő határidő eltelte után tett érvényes tartozáselismerő nyilatkozat alapul szolgál a kártérítési kötelezettség megállapítására [Ptk. 242. §., 306. § (2) és (3) bek. XXXI. sz. PED b) pont.].*
BH1979. 235. *Vadásztársaság elnökének gépkocsi és vad ütközése folytán keletkezett kár megtérítésére irányuló kötelezettségvállalása csak akkor köti a vadásztársaságot ha az alapszabály az elnököt a képviselet körében ilyen jogkörrel felruházta [Ptk. 242. § (1) bek.].*

XXIII. fejezet

A szerződést biztosító mellékkötelezettségek

A foglaló

243. § (1) A szerződés megkötésekor a kötelezettségvállalás jeléül foglalót lehet adni.
A szerződések alapvető rendeltetése az, hogy a szerződő partnerek a szerződéseket tartalmuk szerint teljesítsék. A szerződő fél annak jeléül, hogy a szerződés teljesítésére irányuló szándéka komoly, valamilyen további terhet is vállalhat a másik féllel szemben. Ez részben könnyíti a jogosult helyzetét, másrészt a kötelezettet ösztönözni fogja a szerződésszerű teljesítésre. Ha nem ezt teszi, a szerződésszegés jogkövetkezményein túlmenően további hátrányok érik a mellékkötelezettségből fakadó jogkövetkezmények alkalmazása során. A mellékszolgáltatást nemcsak a kötelezett, hanem rá tekintettel harmadik személy is vállalhatja.
A Ptk. XXIII. fejezete az alábbi szerződést biztosító mellékkötelezettségeket nevesíti:
- foglaló,
- kötbér,
- jótállás,
- bankgarancia,
- jogvesztés kikötése,
- zálogjog,
- óvadék,
- kezesség.
Ezen túlmenően azonban a felek megállapodhatnak további szerződést biztosító módokban is, ez a Ptk. 200. § (1) bekezdésének azon rendelkezéséből következik, mely szerint a szerződés tartalmát a felek szabadon állapíthatják meg. A szerződést biztosító egyéb módok azonban nem ütközhetnek jogszabályba a Ptk. 200. § (2) bekezdése értelmében.

Szerződést biztosító mellékkötelezettséget nemcsak a felek vállalhatnak a szerződésben, hanem az alapulhat jogszabályon is. Jogszabály akkor rendelkezik szerződést biztosító mellékkötelezettségről, ha valamilyen társadalmi, nemzetgazdasági érdek azt indokolja, hogy bizonyos típusú szerződések szerződésszerűen teljesüljenek. Így például kötelező jótállás terheli a vállalkozót az általa épített új lakóépületre, illetve abban lévő lakásokra [181/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet 1. §], a forgalmazót a fogyasztói szerződés hibás teljesítése esetén [151/2003. (IX. 22.) Korm. rendelet 1. §], és a javító-karbantartó szolgáltatások egyes eseteiben a vállalkozót [16/1976. (VI. 4.) MT rendelet 1. §]. Ezekben az esetekben a fogyasztóvédelem indokolja a jogszabályi rendezést.

A szerződést biztosító mellékkötelezettségekre vonatkozó kikötés önmagában, azaz önálló főkötelezettségként általában nem jelentkezhet. E szabály alóli kivétel a bankgarancia és az önálló zálogjog.

A szerződésnek, amelyet a mellékkötelezettségek biztosítanak, érvényesnek kell lennie. Az érvénytelen szerződés teljesítése nem kényszeríthető ki, ezért a mellékkötelezettségekre vonatkozó megállapodás teljesítése sem.

A foglaló
az egyik szerződő fél által
a másik szerződő fél részére a szerződés kötésekor (vagy azt megelőzően más jogcímen, de a szerződés kötésekor foglalóvá átminősítetten)
átadott pénz vagy más dolog,
amelyet a kötelezettségvállalás jeléül ad,
azzal, hogy ha a teljesítés a foglalót adó hibájából marad el, a foglalót elveszti,
ha a teljesítés a foglalót kapó fél hibájából hiúsul meg, a kapott foglaló kétszeresét köteles visszafizetni,
egyéb esetben az a teljesítésbe beszámít vagy visszajár.

Foglalót bármilyen típusú szerződésnél ki lehet kötni, de gyakorlati jelentősége leginkább az adásvételi szerződéseknél van. Foglaló például bizományi szerződésben is kiköthető. A megbízó megbízása kell ahhoz a bizományos részére, hogy a bizományos harmadik személy számára foglalót kössön ki és adjon. Ha azt a bizományos a megbízó megbízása nélkül teszi, nem foglalóról, hanem előlegről van szó. Ebben az esetben pedig a bizományos a megbízóval szemben szerződésszegést követ el (BH1996. 381.).

Gazdálkodó szervezetek is kiköthetnek foglalót (BH1993. 106.). Egy időben a gazdálkodó szervezetek számára a hitelezési tilalom elvéből fakadóan tiltottnak tartották a foglaló kikötését.

Érvényes előszerződés kötése esetén is adható foglaló [Ptk. 208. § (1); BH1997. 491; BH1993. 740; BH1980. 88.].

A foglalóval kapcsolatos megállapodásra a jogszabály nem ír elő írásbeli alakot, ezért foglalót a szerződéskötéskor szóban is vagy ráutaló magatartással is ki lehet kötni. A kikötés érvényességéhez annak írásba foglalása akkor sem szükséges, ha a jogszabály a szerződés érvényességét írásba foglaláshoz köti (BH1987. 119.). A Ptk. 218. § (1) bekezdés értelmében ugyanis a szerződés lényeges elemeit kell írásba foglalni, a joggyakorlat azonban a foglalót nem tekinti ilyennek. Amennyiben a foglalóval kapcsolatos megállapodás nincs írásba foglalva, ez perben bizonyítási nehézséget okozhat akkor, ha az egyik fél állítja, hogy foglalót kötöttek ki, a másik fél viszont ezt vitatja. Ilyen esetben a bíróság részletesen meghallgatja a szerződéskötés körülményeire a feleket, illetve a felek tanúbizonyítást is felajánlhatnak állításuk igazolására. A bizonyítás azt a felet terheli, aki a foglalóra vonatkozó megállapodás létrejöttét állítja.

A Ptk. 243. § (1) bekezdésében foglalt szabályból az következik, hogy a foglaló tárgyát a szerződés megkötésekor át kell adni. Nem elég tehát az olyan szerződési kikötés, hogy a foglaló átadása később, a szerződésben meghatározott napon vagy a szerződésben meghatározott feltételhez kötötten fog megtörténni. Amennyiben a foglaló átadása a szerződés kötésekor nem történt meg, a foglaló kikötése érvényesen nem történt meg. A foglaló kikényszerítésére ezért eredményesen per sem indítható.

Ha a foglaló kikötését az okirat tartalmazza, sor kerülhet azzal szemben ellenbizonyításra is [ez következik a Pp. 195. § (3) bekezdésében, illetve a Pp. 196. § (1) bekezdésében foglalt szabályokból]. Előfordulhat ugyanis, hogy az okirat azt tartalmazza, hogy a vevő az eladó részére a szerződés megkötésekor átadott 100 000 forint foglalót. Ha a pénzátadás valamilyen okból mégsem történt meg, ezt a körülményt az eladó az okirattal szemben is bizonyíthatja (például a szerződéskötéskor jelenlévő tanúk kihallgatását kérve).

A gazdálkodó szervezetek között a teljesítés módja általában banki átutalás. Ez időben elválhat a szerződés megkötésétől. Ha a felek a szerződéskötéskor a foglalóra vonatkozó banki terhelési értesítő átadásában állapodnak meg, ez úgy tekinthető, hogy a foglaló átadása a szerződéskötéskor megtörtént (BH1993. 106.).

Ha a szerződés megkötése előtt más jogcímen (például a pályázati kiírás alapján bánatpénz címén) kifizetett összeget a felek a szerződésben foglalóvá minősítik át, a foglaló kikötése érvényes, hiszen a pénzösszeg átadása megtörtént, annak rendeltetése pedig a szerződésből kitűnik (BH1997. 491.; BH1996. 328.).

Az érvénytelen szerződést biztosító foglaló is érvénytelen. Ilyenkor a Ptk. 237. § szerinti visszatérítésnek vagy beszámításnak (elszámolásnak) van helye, nem pedig a foglalóval kapcsolatos jogkövetkezmények alkalmazásának. Az közömbös, hogy a szerződés milyen (alaki vagy tartalmi) okból érvénytelen, mint ahogy az is, hogy semmis volt-e a szerződés vagy azt sikerrel támadták meg.

Amennyiben érvényes előszerződésben kötik ki és az előszerződés megkötésekor átadják a foglalót, azonban a végleges szerződés valamilyen okból érvénytelen, a foglaló sorsát az érvényes előszerződés alapján kell megítélni (BH1984. 271.).

A foglaló elhatárolása az előlegtől:

A szerződési nyilatkozatok, a szerződéskötés körülményei, a szerződő felek magatartása alapján kell eldönteni, hogy az átadott pénzösszegre vonatkozó megállapodás mi célt szolgál. Ha mindezekből kétségtelenül nem állapítható meg, hogy az átadott pénz vagy más dolog rendeltetése foglaló, akkor azt előlegnek kell tekinteni, nem foglalónak.

Abban az esetben, ha a felek előlegnek nevezik az átadott pénzösszeget, de kétséget kizáró módon megállapítható az összes körülmény gondos mérlegelésével az, hogy a pénzösszeg rendeltetése foglaló volt, akkor azt foglalónak, s nem előlegnek kell minősíteni.

Előfordulhat olyan eset is, amikor az átadott pénzösszeg egy része foglalónak, másik része pedig előlegnek minősül.

A foglaló elhatárolása a kötbértől:

A foglalót a szerződés kötésekor adják a kötelezettségvállalás jeléül. A kötbér késedelmes vagy hibás teljesítés, illetve nemteljesítés bekövetkezése után fizetendő összeg. A foglalónak és a kötbérnek tehát egyrészt eltérő a rendeltetése, másrészt a foglalót a szerződés megkötésekor kell átadni, míg a kötbért a szerződésszegést követően fizetik. A szerződéskötés után átadott, bár foglalónak nevezett pénz kötbérnek minősülhet. Azt nem zárja ki a jogszabály, hogy egy szerződésben egyidejűleg mindkettőt kikössék, tehát a foglalót is és a kötbért is.

A foglaló elhatárolása a bánatpénztől:

A Ptk. 320. § (2) bekezdése értelmében a bánatpénz fizetése ellenében a szerződő fél az elállás jogát köti ki. Ez tehát a szerződés teljesítésével ellentétesen hat, hiszen az elállás a szerződést felbontja, azaz a szerződést megkötésére visszamenő hatállyal megszünteti. Az elállás tehát a szerződés egyoldalú felbontása lehetőségének biztosítása azzal, hogy ebben az esetben a jogosult hozzájut - a teljesítés helyett - a meghatározott összegű bánatpénzhez. Ezzel szemben nincs lehetőség arra, hogy a fél a foglaló elvesztése avagy kétszeres kifizetése ellenében mentesüljön a szerződés teljesítésének kötelezettsége alól. Ilyen esetben tehát a másik fél követelheti a szerződés teljesítését.

(2) A szerződés megkötésekor átadott pénzösszeget vagy más dolgot csak akkor lehet foglalónak tekinteni, ha ez a rendeltetése a szerződésből kétségtelenül kitűnik.

A foglaló tárgya lehet meghatározott pénzösszeg, de lehet más dolog: bármilyen ingóság avagy értékpapír is. Általában azonban pénzt szoktak adni foglalóként.

A felek megállapodásából a foglaló ilyen rendeltetésének kell kitűnnie. Mégpedig egyértelműen és minden kétséget kizáró módon. Tehát a feleknek tisztában kell lenniük a foglaló adásának a céljával: azzal, hogy egyrészt a kötelezettségvállalás jeléül adják át a foglaló tárgyát, másrészt pedig olyan magatartás tanúsítására kell törekedniük, hogy saját hibájából egyik fél se okozza a teljesítés meghiúsulását.

Az átadott pénz vagy dolog rendeltetése szempontjából azonban közömbös, hogy a felek a szerződésben milyen elnevezést alkalmaznak, és nem feltétele az érvényes megállapodásnak, hogy a szerződés tartalmazza a teljesítés elmaradása esetén alkalmazandó jogkövetkezmények részleteit (BH1993. 740.). Egy konkrét jogeset tényállása szerint a felek által megszövegezett elismervény szerint a vevő 20 000 forintot előlegként adott át az eladónak, míg az eladó nyilatkozata szerint 20 000 forintot foglalóként átvett. Ebben az esetben a felek részletes meghallgatása, esetleg tanúk kihallgatása során lehet állást foglalni arról, hogy az átadott pénzösszeg rendeltetése foglaló vagy előleg volt-e (BH1987. 119.)

Nincs akadálya annak sem, hogy az okiratban más jogcímen (például előleg) átadottként nevesített pénzösszeget illetően a perben az a fél, aki annak foglalókénti rendeltetésére hivatkozik, az okirattal szemben is bizonyíthasson (BH1989. 188.).

A foglalóként átadott pénzösszeg rendeltetésén nem változtat, hogy azt meghatározott célra - az ügylet tárgyát képező dolog rendbehozatalára - kell felhasználni (BH1983. 116.). A tényállás szerint az eladó a vevőtől 5000 forintot vett át foglalóként. Megállapodtak abban, hogy ebből az összegből az eladó a gépkocsit üzemképes állapotba hozza és levizsgáztatja. A gépkocsi vételárát 35 000 forintban határozták meg. A felek a szerződésben nem állapodtak meg teljesítési határidőben. A Legfelsőbb Bíróság az eset megítélése kapcsán kifejtette, hogy a készpénzben adott foglaló felhasználását jogszabály nem tiltja, a foglaló a szerződés

teljesítése esetén éppen úgy részét képezi a vételárnak, mint az előleg. Az átadott pénzösszeg rendeltetését tehát nem eszerint kell megítélni, hanem abból kell kiindulni, hogy a pénzösszeg átadásának a kötelezettségvállalás jelekénti minősítése megállapítható-e.

BH2002. 225. *A jogosult üzleti körülményeiben utóbb beállott változások önmagukban nem adnak alapot az előszerződésben kikötött foglaló visszakövetelésére [Ptk. 208. §, 243. §, 244. §, 245. §].*

BH1999. 563. *I. Ha a foglalót - a szerződő felek akarata szerint - harmadik személynél (jogi személynél) kell elhelyezni, az elhelyezés késedelme esetén a foglaló jogosultját késedelmi kamat nem illeti meg [Ptk. 243. § (1) bek., 244. §].*

BH1998. 333. *A versenytárgyalás meghiúsulása után megindult tárgyalásokra a kötelmi jog rendelkezései az irányadók. Eszerint pedig érvényes szerződés vagy előszerződés hiányában a foglaló szabályainak alkalmazására nem kerülhet sor [Ptk. 243. § (1) bek., 1987. évi 19. tvr. 10. §].*

BH1997. 491. *I. Az előszerződés teljesítése is biztosítható mellékkötelezettségként kikötött foglalóval [Ptk. 208. § (1) bek., 243. § (1)-(2) bek., 245. § (1) bek.]*

BH1996. 599. *A foglaló túlzott mértéke megállapításakor figyelembe veendő szempontok [Ptk. 243. § (1) bek., 245. § (1) és (3) bek.].*

BH1996. 381. *Ha az importbizományos a bizományi szerződésben nem közli a megbízójával, hogy a kért pénzügyi fedezet foglalóként funkcionál, a megbízó által előre átutalt pénzösszeg csak előlegként számolható el [Ptk. 243. § (2) bek., 474. § (2) bek., 507. §, 513. § (2) bek.].*

BH1996. 328. *A kötelezettségvállalás jeléül a szerződés megkötésekor lehet foglalót adni. Nem ütközik jogszabályba azonban az, ha a szerződés megkötésekor a felek a korábban más rendeltetéssel - bánatpénzként - átadott összeget foglalóvá minősítik át [Ptk. 200. § (1) bek., 243. § (1) és (2) bek., 245. § (1) bek.].*

BH1993. 740. *A foglaló megítélése előszerződés esetén [Ptk. 208. §, 243. § (1) bek., 245. § (1) bek., Pp. 196. § (1) bek.].*

BH1993. 106. *A szerződés megkötése után kikötött foglaló gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződése estében sem követelhető; a szerződés megkötése után átadott pénzösszeg nem is minősül foglalónak [Ptk. 243. § (1) bek., 245. § (1) bek.].*

BH1989. 188. *Azt a kérdést, hogy a vevő által átadott pénzösszeget előlegnek vagy foglalónak kell-e tekinteni, egymagában nem dönti el az összeg rendeltetésének az írásbeli szerződésben használt elnevezése - Vita esetén a fél figyelmét fel kell hívni az ellenbizonyítás lehetőségére és módjára [Ptk 243. § (1) és (2) bek., Pp 3. §].*

BH1987. 119. *Foglaló adására vonatkozó megállapodás nincs írásbeli alakhoz kötve olyan esetben sem, ha a foglalóval biztosított szerződés érvényességéhez írásba foglalás szükséges. A foglalóra vonatkozó megállapodás létrejötte megállapításának szempontjai [Ptk. 243. § (2) bek.].*

BH1984. 271. *Nincs akadálya annak, hogy a felek érvényes előszerződést kössenek olyan körülmények között is, amelyek a végleges adásvételi szerződést érvénytelenné tennék. Az érvényes előszerződést pedig foglalóval is lehet biztosítani [Ptk. 208. § (1) bek., 243. § (1) bek., 245., 285., 287. §].*

BH1983. 116. *A foglalóként átadott pénzösszeg rendeltetésén nem változtat, hogy azt meghatározott célra - az ügylet tárgyát képező dolog rendbehozatalára kell felhasználni [Ptk. 243. §, 245. § (1) bek.].*

BH1980. 88. *Az előszerződés foglalóval biztosítható. A szerződés megkötését bármelyik fél akkor tagadhatja meg, ha bizonyítja, hogy az előszerződés létrejötte után beállott körülmény folytán a szerződés teljesítésére nem képes, illetőleg a szerződés megkötése népgazdasági érdeket sértene vagy ha a szerződés megkötése után elállásnak vagy felmondásnak lenne helye [Ptk. 208. § (1) és (5) bek., 243. §].*

BH1978. 381. *II. Az ilyen szerződésben vállalt kötelezettségek teljesítése foglaló adásával biztosítható [Ptk. 243. § (1) bek.].*

244. § Ha a szerződést teljesítik, a foglalót a szolgáltatás ellenértékébe be kell számítani, ha pedig a foglaló a beszámításra nem alkalmas, vagy a szerződés olyan okból szűnik meg, amelyért egyik fél sem felelős, vagy mindkét fél felelős, a foglaló visszajár.

A jogszabályhely a foglaló sorsát rendezi arra az esetre, ha a szerződő partnerek a szerződésben foglaltakat teljesítik, illetve, ha a szerződés megszűnéséért egyik fél sem hibás vagy pedig mindkét fél hibájából szűnt meg a szerződés. A Ptk. 245. § (1) bekezdése értelmében más lesz a foglaló sorsa abban az esetben, ha a teljesítés meghiúsulása kizárólag az egyik fél hibájára vezethető vissza.

A szerződés teljesítése esetén a foglaló sorsa kétféle lehet attól függően, hogy a foglaló tárgya alkalmas-e a teljesítésbe való beszámításra vagy nem. E helyütt figyelemmel kell lenni a Ptk. 296. § (1) bekezdésében foglalt feltételekre, azaz a követelésnek lejártnak és egyneműnek kell lennie. A szerződés a teljesítéssel a rendeltetését betölti, ezért a teljesítéskor a foglaló lejárt követelésnek tekintendő.

a) Amennyiben a foglaló egynemű a szolgáltatás ellenértékével, abban az esetben a foglalót be kell számítani. Ha például a vevő foglalóként pénzt adott a szerződés megkötésekor, a teljesítéskor a foglaló összegét a

vételárba be kell számítani, tehát a vevőnek a vételár foglalóval csökkentett összegét kell megfizetnie: például a vételár 5 000 000 forint volt, s a vevő 500 000 forint foglalót fizetett, a teljesítéskor 4 500 000 forint a fizetendő vételár összege.
b) Amennyiben a foglaló tárgya és a szolgáltatás ellenértéke nem egynemű, a teljesítéskor a foglalót vissza kell adni. Ha például a felek ingatlan adásvételi szerződést kötnek, s a szerződés megkötésekor foglalóként a vevő személygépkocsit ad át, az ingatlan adásvételi szerződés teljesítésekor a gépkocsit a vevőnek vissza kell adni, a vevő pedig a teljes vételárat köteles megfizetni az eladó részére.
Ugyancsak vissza kell adni a foglaló tárgyát akkor is, ha a szerződés úgy szűnik meg, hogy a megszűnésért egyik fél sem felelős vagy mindkét fél felelős. Egyik fél felelőssége sem állapítható meg a szerződés megszűnéséért például akkor, ha a szolgáltatás tárgya vis maior következtében elpusztul.
A Legfelsőbb Bíróság egy jogeset kapcsán rámutatott arra, hogy az előszerződés megkötését követően a vevők egyikének (házastárs) halála a túlélő házastárs számára olyan új jogi és élethelyzetet teremtett, amely jelentős kihatással volt az eladókkal szemben vállalt kötelezettségeire. Megözvegyülése miatt lakásával és lakókörnyezetével kapcsolatos igényei megváltoztak, amelyek kielégítésére az eladók előszerződéssel lekötött házasingatlana nem bizonyult megfelelőnek. Ezen kívül az eladók is tudtak arról, hogy a vevők a vételi ügyletből származó fizetési kötelezettségüknek csak a saját házuk értékesítéséből származó pénz felhasználásával képesek eleget tenni. A haláleset miatt azonban ennek fele része hagyaték tárgyává vált és az örökösök tulajdonába került, akik az előszerződésből jogelődjükre háruló kötelezettségek teljesítésétől elzárkóztak. Ebben a jogi helyzetben a túlélő házastárs - az előszerződés alapján - csak az alperesek ingatlana fele részének a megvásárlására lett volna kötelezhető, ez viszont mindkét peres fél érdekeivel ellentétes lett volna. Mindezek alapján az előszerződés teljesítése olyan ok miatt maradt el, amelyért a túlélő házastárs nem felelős, ennek jogkövetkezménye pedig az, hogy a foglaló részére visszajár, mégpedig annak fele összege, míg a másik felére az örökösök tarthatnak igényt (BH1998. 18.). [Ez viszont kérdésként felveti, hogy a túlélő házastárs a haszonélvezeti jogát miként érvényesítheti abban az esetben, ha az örökösök nem terjesztenek elő igényt a foglaló másik felére az eladóval szemben.]
Előfordulhatnak olyan esetek, amikor a teljesítés meghiúsulása mindkét fél hibájára visszavezethető. Nincs jelentősége annak, hogy a szerződő felek felelősségének aránya milyen, tehát egymás közt milyen mértékben okozták a teljesítés meghiúsulását.
A szerződés megszűnéséért mindkét fél felelősségét állapította meg a Legfelsőbb Bíróság a BH1991. 15. jogesetben. Az irányadó tényállás szerint az eladók az ingatlan tényleges terheiről a felpereseket csak részben tájékoztatták, ugyanakkor a vevők nem tették lehetővé az eladók számára, hogy a tehermentesítést a tudomásszerzésüket követően határidő tűzésével az alperesek számára lehetővé tegyék. Mind az eladók, mind a vevők megszegték a Ptk. 4. § (3) bekezdésében és a Ptk. 277. § (3) bekezdésében szabályozott együttműködési kötelezettséget, így a teljesítés meghiúsulásáért mind az eladók, mind a vevők felelősek.
Akkor is visszajár a foglaló, ha a felek a szerződést a Ptk. 319. § (1) bekezdése értelmében felbontják, ilyen esetben a felek a szerződést közös megegyezéssel, a szerződéskötés időpontjára visszaható hatállyal megszüntetik. A Ptk. 319. § (3) bekezdése szerint ez esetben a szerződéskötést megelőző állapotot kell helyreállítani, ebből pedig az következik, hogy a foglaló is visszajár (BH1994. 427.).
BH2002. 225. *A jogosult üzleti körülményeiben utóbb beállott változások önmagukban nem adnak alapot az előszerződésben kikötött foglaló visszakövetelésére [Ptk. 208. §, 243. §, 244. §, 245. §].*
BH2002. 94. *I. Elenyészik a foglaló mérséklése iránti igény, ha a felek a foglalóval biztosított előszerződést és szerződést is teljesítve a foglalót a vételárba beszámították [Ptk. 244. §, 245. § (3) bek.].*
BH2002. 94. *II. A szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére alapított megtámadás esetében a bíróságnak a forgalmi értéken felül az eset összes körülményét vizsgálnia kell [Ptk. 200. § (1) bek., 201. § (2) bek., 244. §, 245. § (3) bek., PK 267. sz.].*
BH1999. 563. *I. Ha a foglalót - a szerződő felek akarata szerint - harmadik személynél (jogi személynél) kell elhelyezni, az elhelyezés késedelme esetén a foglaló jogosultját késedelmi kamat nem illeti meg [Ptk. 243. § (1) bek., 244. §].*
BH1999. 204. *Ha az ún. szigorú (fix) lejárat nem következik egyértelműen a szolgáltatás rendeltetéséből, a feleknek az ilyen határidő tűrésében meg kell állapodniuk, e megállapodás tényét a perben a jogosultnak kell bizonyítania [Ptk. 205. § (2) bek., 218. § (3) bek., 244. §, 300 §].*
BH1998. 18. *II. Az előszerződés alapján visszajáró összegnek a túlélő házastárs csak a felét igényelheti, a másik fele az örökösöket illeti [Ptk. 244. §, Csjt. 27. § (1) bek.].*
BH1994. 427. *Ha a felek az adásvételi szerződést közös megegyezéssel felbontják, a már teljesített szolgáltatások visszajárnak; az eladó ezért a vételár egy részére azon a címen sem tarthat igényt, hogy a pénzt foglalóként vagy bánatpénzként kapta [Ptk. 244. §, 319. § (1) és (3) bek., 320. § (2) bek.].*

BH1991. 15. *Az együttműködési kötelezettség szabályainak alkalmazása a jogszavatossággal összefüggő jogvitában [Ptk 4. § (3) bek., 244. §, 245. § (2) bek., 277. § (3) bek., 370. §].*

245. § (1) A teljesítés meghiúsulásáért felelős személy az adott foglalót elveszti, a kapott foglalót kétszeresen köteles visszatéríteni.

A foglaló sorsa attól függ, hogy melyik szerződő fél felelős a teljesítés meghiúsulásáért.

- Amennyiben a teljesítés meghiúsulása annak a szerződő partnernek a hibájára vezethető vissza, aki a foglalót adta, a foglalót elveszíti, tehát a foglaló a másik szerződő partnernél marad.

- Amennyiben a teljesítés meghiúsulása annak a hibájából történt, aki a foglalót kapta, köteles az átvett foglaló összegének kétszeresét visszafizetni a másik fél részére.

Amennyiben a foglaló és a szolgáltatás ellenértéke nem egynemű, kérdés, hogy a kétszeres visszaadási kötelezettség miként alakul. A bírói gyakorlat szerint ilyen esetben a dolgot kell visszaadni és a dolog pénzbeli ellenértékét is meg kell fizetni.

A szerződés teljesítésének meghiúsulásáért való felelősség kérdését a Ptk. 318. § (1) bekezdése és a Ptk. 339. § (1) bekezdése alapján kell megítélni, tehát azt kell vizsgálni, hogy a szerződő fél a teljesítés érdekében úgy járt-e el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

Amennyiben mindkét fél úgy járt el a teljesítés érdekében, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, a Ptk. 245. § (1) bekezdésének rendelkezése nem alkalmazható, ilyenkor a Ptk. 244. §-ban foglalt azon szabályt kell alkalmazni, hogy a foglalót vissza kell adni, ha egyik fél sem felelős a szerződés megszűnéséért.

Abban az esetben, ha a szerződő fél a Ptk. 320. § (1) bekezdésében foglalt elállási jogát azért gyakorolja, mert a másik fél felróható magatartást tanúsított, alkalmazható a foglaló szankciós szabálya, tehát vagy a foglaló kétszeres visszafizetési kötelezettsége vagy a foglaló elvesztése (BH1995. 460.).

A Legfelsőbb Bíróság a BH1997. 491. jogesetben kifejtette, hogy az ingatlan-nyilvántartás adatainak az ingatlanra vonatkozó adásvételi vagy előszerződés megkötése előtti megismerésének elmulasztása a vevő kockázata. Az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett adatokat az eladó - együttműködési kötelezettsége keretében - nem köteles a vevővel külön közölni. Amennyiben a vevő a szerződés megkötése előtt a tőle elvárható módon járt volna el és az ingatlan-nyilvántartás adatait megtekinti, az alperes tájékoztatásának hiányában is egyértelműen és közhitelesen tudomást szerezhetett volna az általa megvásárolni kívánt ingatlanra vonatkozó valamennyi fontosabb jogról, illetve tényről, így többek között arról is, hogy az ingatlant jelentős hiteltartozás terheli. E mulasztás miatt a Legfelsőbb Bíróság a vevő felelősségét állapította meg a végleges szerződés megkötésének meghiúsulásáért, s megállapította, hogy a foglalóként kapott összeget az eladó megtarthatja, annak összegét, illetve kétszeresét a teljesítés meghiúsulásáért felelős vevő pedig nem követelheti vissza.

(2) A foglaló visszaköveteléséről való lemondás, illetőleg a foglaló kétszeres visszatérítése a szerződésszegés következményei alól nem mentesít; a kártérítésbe azonban a foglaló értéke beszámít.

A foglaló visszakövetelésének jogáról le lehet mondani, ez azonban nem érinti a jogosultnak azt a jogát, hogy a kötelezettel szemben a szerződésszegés következményeinek alkalmazását igényelje.

A teljesítés meghiúsulásáért felelős személy nemcsak a foglalót veszíti el, illetve a foglaló kétszeres összegét köteles a másik fél részére megfizetni, hanem egyúttal vele szemben a szerződésszegés jogkövetkezményei is alkalmazhatók.

Amennyiben a jogosult szerződésszegéssel okozott kárigényt érvényesít, a foglaló összegét a kártérítés összegébe be kell számítani. A foglalónak tehát kárátalány szerepe van. Ez azt jelenti, hogy a károsultnak a foglaló mértékéig a kár összegét nem kell bizonyítania. Ha a kár összege meghaladja a foglaló összegét, azt a károsultnak bizonyítania kell. Amennyiben a kár összege kevesebb mint a foglaló összege, a károsult a foglaló összegét követelheti.

(3) A túlzott mértékű foglalót a bíróság mérsékelheti.

Amennyiben a foglaló összege túlzott, azt a bíróság mérsékelheti. Ennek a szabálynak akkor van jelentősége, amikor a szerződés megszűnése az egyik fél hibájára vezethető vissza. Abban az esetben ugyanis, ha a szerződést teljesítik vagy ha egyik fél sem felelős, illetve mindkét fél felelős a szerződés megszűnéséért, a foglalót vagy be kell számítani a teljesítésbe vagy a foglaló visszajár. Ekkor tehát a foglaló mértéke irreleváns.

Közömbös az is, ha a felek a foglaló mérséklésének a lehetőségét kizárják a szerződésben, a jogszabály ugyanis lehetőséget ad a bíróságnak, hogy a foglaló mértékét a felek álláspontjától eltérően ítélje meg.

A foglalót csak kivételesen és csak valóban indokolt esetben lehet mérsékelni, mert a foglaló mérséklése nem járhat azzal az eredménnyel, hogy már nem képes betölteni rendeltetését, mert elveszíti ösztönző hatását a szerződés teljesítésére (BH1992. 315.).

A Polgári Törvénykönyv nem ad szempontot ahhoz, hogy a foglaló mikor tekinthető megfelelő mértékűnek, illetve túlzott összegűnek. Ezeket a szempontokat a bírói gyakorlat alakította ki. Eszerint figyelembe kell venni a foglaló összegét, vizsgálni kell a foglalónak a szerződés szerinti szolgáltatáshoz viszonyított arányát, a feleknek a szerződés megkötéséhez és fenntartásához fűződő érdekeit, a teljesítés meghiúsulásának okait és körülményeit. A bírói gyakorlat a szolgáltatás ellenértékének 10%-a körüli összegét fogadja el megfelelő mértékű foglalónak, ettől azonban el lehet térni az összes körülmény gondos mérlegelése alapján (BH1996. 599.). A felróható magatartással okozott hátrány, a kár mértéke azonban nem lehet a mérlegelés tárgya, mert ez sértené a foglaló kárátalány jellegét.

EBH2003. 851. *A vevőnek a teljesítés meghiúsulásáért való - az adott foglaló elvesztését eredményező - felelőssége megállapítható, ha alaptalanul bízott a vételár előteremtésének lehetőségében. Bizakodása alaptalanságának következményét az eladóra nem háríthatja át (Ptk. 245. §).*

BH2003. 236. *Ha a jogalkalmazó szerv a jogszabály egyértelmű, több értelmezési lehetőséget nem engedő rendelkezését hagyja figyelmen kívül, menthető jogalkalmazási tévedésről nem lehet szó [Ptk. 245. § (1) bek., 275. § (1) bek., 340. § (1) bek., 349. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 15. § (6) bek., 17. § (1) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 76. § (1) bek., 88. § (1) bek.].*

BH2002. 225. *A jogosult üzleti körülményeiben utóbb beállott változások önmagukban nem adnak alapot az előszerződésben kikötött foglaló visszakövetelésére [Ptk. 208. §, 243. §, 244. §, 245. §].*

BH2002. 94. *I. Elenyészik a foglaló mérséklése iránti igény, ha a felek a foglalóval biztosított előszerződést és szerződést is teljesítve a foglalót a vételárba beszámították [Ptk. 244. §, 245. § (3) bek.].*

BH2002. 94. *II. A szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére alapított megtámadás esetében a bíróságnak a forgalmi értéken felül az eset összes körülményét vizsgálnia kell [Ptk. 200. § (1) bek., 201. § (2) bek., 244. §, 245. § (3) bek., PK 267. sz.].*

BH2001. 75. *III. A foglaló és kötbér egy szerződésben való kikötése nem kizárt [Ptk. 245. § (1) bek., 246. § (2) bek.].*

BH1997. 491. *I. Az előszerződés teljesítése is biztosítható mellékkötelezettségként kikötött foglalóval [Ptk. 208. § (1) bek., 243. § (1)-(2) bek., 245. § (1) bek.]*

BH1996. 599. *A foglaló túlzott mértéke megállapításakor figyelembe veendő szempontok [Ptk. 243. § (1) bek., 245. § (1) és (3) bek.].*

BH1996. 328. *A kötelezettségvállalás jeléül a szerződés megkötésekor lehet foglalót adni. Nem ütközik jogszabályba azonban az, ha a szerződés megkötésekor a felek a korábban más rendeltetéssel - bánatpénzként - átadott összeget foglalóvá minősítik át [Ptk. 200. § (1) bek., 243. § (1) és (2) bek., 245. § (1) bek.].*

BH1996. 254. *Ha az eladó a vevő szerződéskötési szándékát befolyásoló tájékoztatási kötelezettségét elmulasztja, a vevő az ingatlannak később felismert hibája miatt a szerződést megtámadhatja, részére az adott foglaló is visszajár [Ptk. 210. § (1) bek., 235. § (1) bek., 237. § (1) bek., 245. § (1) bek., 305. § (3) bek., 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 367. § (1) bek.].*

BH1995. 460. *Elállási jog gyakorlása késedelem esetén [Ptk. 245. § (1) bek., 298. §, 300, § (1) és (2) bek.].*

BH1993. 740. *A foglaló megítélése előszerződés esetén [Ptk. 208. §, 243. § (1) bek., 245. § (1) bek., Pp. 196. § (1) bek.].*

BH1993. 106. *A szerződés megkötése után kikötött foglaló gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződése estében sem követelhető; a szerződés megkötése után átadott pénzösszeg nem is minősül foglalónak [Ptk. 243. § (1) bek., 245. § (1) bek.].*

BH1992. 315. *A foglaló mérséklésének feltételei meghiúsult ingatlan adásvételi szerződés esetén [Ptk. 245. § (3) bek.].*

BH1991. 15. *Az együttműködési kötelezettség szabályainak alkalmazása a jogszavatossággal összefüggő jogvitában [Ptk 4. § (3) bek., 244. §, 245. § (2) bek., 277. § (3) bek., 370. §].*

BH1983. 116. *A foglalóként átadott pénzösszeg rendeltetésén nem változtat, hogy azt meghatározott célra - az ügylet tárgyát képező dolog rendbehozatalára kell felhasználni [Ptk. 243. §, 245. § (1) bek.].*

BH1977. 324. *I. A foglalóra vonatkozó szabályok csak akkor alkalmazhatók, ha a foglalót érvényes szerződésben kötötték ki (Ptk. 243., 245. §).*

A kötbér

246. § (1) A kötelezett meghatározott pénzösszeg fizetésére kötelezheti magát arra az esetre, ha olyan okból, amelyért felelős, nem, vagy nem szerződésszerűen teljesít (kötbér). Kötbért csak írásban lehet érvényesen kikötni. Kötbér után kamat kikötése semmis.

A kötbér célja, hogy a kötelezettet a szerződésszerű teljesítésre ösztönözze.

A kötbér kikötésének szabályai:
A kötbér nemteljesítés, illetve nem szerződésszerű teljesítés esetére köthető ki, a szerződésszegések körében jellemzően a késedelmi kötbért és a hibás teljesítés miatti kötbért szokták kikötni.
Kötbér nemcsak meghiúsulás, késedelem vagy hibás teljesítés esetére köthető ki, hanem egyéb szerződésszegés esetére is, amely nincs tipizálva a Ptk.-ban. Az egyik jogeset tényállása szerint például a felek a szerződésben arra kötelezték magukat, hogy bizonyos magatartástól tartózkodnak, azaz nem lépnek üzleti kapcsolatba a másik fél üzleti partnerével. A tilalom megszegése esetére - kártérítés címén - meghatározott pénzösszeg kifizetésére kötelezték magukat. A Legfelsőbb Bíróság a pénzösszeget kötbérnek minősítette, azzal az indokolással, hogy a pénzösszeg funkciója a felek akarata szerint az volt, hogy őket az elvállalt kötelezettség teljesítésére szorítsa, egyben az ezzel összefüggő szerződésszegést pönalizálja (BH1995. 722.).
Kötbér nemcsak kötelezetti, hanem jogosulti késedelem esetére is kiköthető [Ptk. 247. § (1)]. Ilyen esetben a jogosult fizeti a kötbért a kötelezett részére.
A feleknek a szerződésben kifejezetten meg kell jelölniük, milyen szerződésszegést kívánnak kötbérrel biztosítani (BH1998. 139.).
A kötbérfizetési kötelezettség megállapításhoz nem elegendő, hogy a kötelezett ne, vagy ne szerződésszerűen teljesítsen, hanem az is szükséges, hogy a nemteljesítésért, illetve a késedelmes vagy hibás teljesítésért vétkes legyen, azaz hogy a teljesítés érdekében nem úgy járt el, ahogy ez az adott helyzetben általában elvárható [Ptk. 339. § (1), Ptk. 318. § (1)].
Kötbérként pénzösszeget lehet kikötni.
A kötbérkikötés csak akkor érvényes, ha azt írásba foglalják, tehát a szóban vagy a ráutaló magatartással történt megállapodás érvénytelen, és ezért a kötbér nem követelhető (BH1997. 240.).
A szerződésben célszerű meghatározni a kötbér alapját és a kötbér mértékét, ha a kötbér nem konkrét összegű. Ugyancsak célszerű meghatározni a kötbér esedékességének az idejét is. Kötbér után a felek ügyleti kamatot nem köthetnek ki, ez a rendelkezés azonban nem érinti azt, hogy a lejárt kötbértartozás, mint pénztartozás után a jogosult késedelmi kamat megfizetését követelje a Ptk. 301. § (1) bekezdése alapján (BH1991. 274.).
Ha a szerződés vagy jogszabály tartalmazza a kötbérfizetés esedékességét, ez a késedelmi kamatfizetés kezdő időpontja. Ha nincs ilyen rendelkezés, a kötbérfizetés kezdő időpontja a kötbér megfizetésére való felszólítás ideje.
A kötbérigényről le lehet mondani, kivéve a kötelező igényérvényesítés esetét, például a Ptk. 318. § (2)-(3) bekezdésben foglalt esetben.
A kötbér bármilyen típusú szerződés biztosítására kiköthető és előszerződés is biztosítható kötbérrel (BH1996. 588.). Érvénytelen előszerződés, illetve szerződés esetén azonban a kötbér ugyanúgy nem követelhető, mint ahogy a teljesítés sem. Bírósági úton nem érvényesíthető követelés [Ptk. 204. § (1)] biztosítására kikötött kötbér érvényesítésére bírósági úton nincs jogi lehetőség [Ptk. 247. § (3)].
Késedelmi kötbér esetében figyelemmel kell lenni a Ptk. 303. § (3) bekezdésében foglalt azon szabályra, miszerint a jogosult késedelme a kötelezett egyidejű késedelmét kizárja. Erre az időre tehát a jogosult késedelmi kötbért nem érvényesíthet.
Amennyiben a kötelezett teljesítési segédje felelős a szerződésszegésért, ezért a kötelezett a jogosulttal szemben helytállni tartozik, mert a Ptk. 315. §-a értelmében a kötelezett ennek magatartásáért felelős. A jogosult alappal érvényesíthet kötbérigényt a kötelezettel szemben a teljesítési segéd vétkes magatartásával okozott szerződésszegése miatt.
Elhatárolás a foglalótól és a bánatpénztől
A kötbér és a foglaló elhatárolásának kérdéseire a Ptk. 243. § (1) bekezdésénél tértünk ki.
Míg a bánatpénz a szerződés teljesítésével szemben ható intézmény, hiszen a szerződéstől egyoldalúan való elállás jogának ellentételezéséül szolgál, addig a kötbér arra ösztönzi a kötelezettet, hogy szerződésszerűen teljesítsen, ennek hiányában áll fenn a kötbérfizetési kötelezettsége.
A jótállás és a kötbér viszonya
Mindkettő alapulhat a felek megállapodásán és jogszabályon is. A jótállási kötelezettség teljesítése a vétkességtől független, míg a kötbérfizetési kötelezettség feltétele a kötelezett felróható magatartása. A hibás teljesítés miatti kötbérfizetési kötelezettség megállapításához egyrészt bizonyítani kell a hibás teljesítés tényét, másrészt a kötelezettnek a hibás teljesítés miatti felróható magatartását is.
Jogszabály tiltó rendelkezése hiányában a felek egy szerződésben jótállási kötelezettség, illetve kötbérfizetési kötelezettség vállalását is kiköthetik.
Jogszabályon alapuló kötbér kötelezettség

A kötelezett kötbérfizetési kötelezettsége nemcsak az írásba foglalt megállapodáson, hanem jogszabályon is alapulhat. Az 1993. évi XCII. törvény - amely többek között e § (4) bekezdését is hatályon kívül helyezte - indokolása kiemelte, hogy a szerződéses szabadság elvét sérti minden olyan jogi norma, amely kógens jelleggel, eltérést nem engedően fogalmazódik meg, s ezáltal a szerződés tartalmát - akár a felek akarata ellenére is - közvetlenül, kötelező jelleggel határozza meg. E törvény egyik lényeges céljaként nevesítette a kötelezően kikötendő kötbér intézmények eltörlését, s ezért 1993. november 1-jei hatállyal hatályon kívül helyezte az ilyen előírásokat tartalmazó,

- a gazdálkodó szervezetek szállítási és vállalkozási szerződéseiről szóló 7/1978. (II. 1.) MT rendeletet, valamint

- a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésről szóló 14/1978. (III. 1.) MT rendeletet.

A hatályon kívül helyezést követően kötött ilyen típusú szerződések megszegése esetén is ezért kötbér csak akkor követelhető, ha erre nézve a felek a szerződésben megállapodtak.

Jogszabályon alapul a fuvarozó kötbérfizetési kötelezettsége a fuvarozás késedelmes lebonyolítása esetén [Ptk. 500. § (1)]. A vasúti árufuvarozási szerződésekről szóló 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 32. §-a a vasúti fuvarozás esetén érvényesíthető kötbérről tartalmaz rendelkezéseket. A vasúttársaság késedelmi kötbért köteles fizetni a fuvarozási határidő túllépése miatt. A jogszabály a kötbér mértékét is szabályozza arra az esetre, ha a felek másként nem állapodtak meg. Ez esetben a vasúttársaság a késedelem minden megkezdett napjára a fuvardíj 10%-ának - legfeljebb azonban a fuvardíjnak megfelelő összegű - kötbért köteles fizetni. Ha a küldemény részlegesen elvész, abban az esetben a kötbér összegének megállapításánál csak a kiszolgáltatott küldeményrészre eső fuvardíjrészt lehet figyelembe venni. Az elveszett áru esetében nem lehet késedelmi kötbért felszámítani. Ha azonban a vasúti társaság sérült küldeményt késedelemmel szolgáltat ki, ilyen esetben is van kötbérfizetési kötelezettsége.

Az 1993. november 1-jei hatállyal hatályon kívül helyezett 7/1978. (II. 1.) MT rendelet 12. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a 7/1979. (IV. 11.) ÉVM-OT együttes rendelet az új lakóépületekkel kapcsolatos kijavítási, hiánypótlási kötbér alapjának kiszámításáról rendelkezik - előírva, hogy miszerint kell kiszámítani a kötbér alapját a lakások; az új lakóépület közös használatra szolgáló épületrészeiben és helyiségeiben, továbbá a tartozékokban megállapított hibák, hiányok estében. A nem lakás céljára szolgáló helyiségeknél lévő hibák, hiányok esetén a kötbér alapjára az általános szabályokat rendeli alkalmazni. E jogszabály jelenleg is hatályban van. Az ennek megfelelő helyes számítási módra a BH1988. 365.; BH1985. 479.; BH1980. 295. jogesetek adnak iránymutatást.

A közüzemi, közszolgáltatási szerződések esetére is jogszabály írja elő a megállapodásban kikötendő kötbérfizetési kötelezettséget. Ilyen rendelkezést tartalmaz:

- A hírközlésről szóló 2001. évi XL. törvény 16. § (3) bekezdése az előfizetői szerződésekkel kapcsolatban. Rendelkezése szerint az előfizetői szerződés megszegése esetén a szolgáltató külön jogszabályban meghatározott mértékű kötbért köteles fizetni. A kötbérfizetési kötelezettségre vonatkozó részletszabályokat a 29/1997. (XII. 20.) KHVM rendelet 9. §-a tartalmazza. Az előfizetői szerződés esetén késedelmi, illetve hibás teljesítés miatti kötbért köteles a szolgáltató fizetni, oly módon, hogy a kötbért annak esedékességét követően az előfizető távbeszélő számláján jóvá kell írnia és erről havonta részletes elszámolást kell az előfizető részére küldenie.

- A rádiózásról és a televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény 112. § (1) bekezdés d) pontja értelmében az Országos Rádió és Televízió Testület érvényesíti a szerződésben megállapított kötbért abban az esetben, ha a műsorszolgáltató nem teljesíti vagy megsérti a rádiózásról és televíziózásról szóló törvényben, a szerzői jogról szóló törvényben, valamint a műsorszolgáltatási szerződésben és a rádióengedélyben előírt feltételeket és előírásokat, illetőleg, ha a műsorszolgáltatóval a cselekmény elkövetésekor munkaviszonyban vagy munkavégzésre irányuló más jogviszonyban lévő személy bűnösségét a Btk. 329. §-ában (bitorlás) meghatározott bűncselekmény miatt jogerős ítélet állapította meg.

- A villamos energiáról szóló 2001. évi CX. törvény (VET) is tartalmaz rendelkezést a kötbérfizetésről. E jogszabály meghatározza, hogy mely esetben van kötbérfizetési kötelezettsége a fogyasztónak a szolgáltatóval szemben, illetve a szolgáltatónak a fogyasztóval szemben.

A közüzemi fogyasztó a szerződés-szegésének alábbi eseteiben köteles kötbért fizetni a szolgáltatónak:

= a villamos energia vételezésénél olyan terhelési, illetőleg feszültségviszonyokat vagy zavart idéz elő, amelynek következtében a villamosenergia-szolgáltatás megszakad,

= a villamos energia folyamatos és biztonságos szolgáltatását, illetőleg más fogyasztó szerződésszerű vételezését veszélyezteti, zavarja vagy akadályozza,

= a fogyasztói berendezések létesítésére, üzemeltetésére, a villamos-művel való összekapcsolására vonatkozó előírásokat nem tartja be,

= a csatlakozó berendezést, a fogyasztásmérő berendezést szándékosan vagy gondatlanságból megrongálja, a zárópecsétet eltávolítja, illetőleg azok sérülését a szolgáltatónak nem jelenti be,
= a fogyasztásmérő berendezés befolyásolásával vagy megkerülésével vételez,
= a villamosenergia-szolgáltatás felfüggesztése után a közüzemi szolgáltató beleegyezése nélkül villamos energiát vételez [VET 88. § (2) bekezdés b) - g) pontjai, VET 90. § (2) b)].
A közüzemi szolgáltató köteles a közüzemi fogyasztó részére kötbért fizetni, ha
= a villamosenergia-szolgáltatást a szerződés szerinti időpontban nem kezdi meg,
= a szolgáltatás minőségi követelményeit megsérti,
= a villamosenergia-szolgáltatás felfüggesztése után a fogyasztónak a felfüggesztési ok megszüntetésére vonatkozó írásbeli értesítése kézhezvételét követő munkanapon a villamosenergia-szolgáltatást nem kezdi meg,
= nem értesíti előre a közüzemi fogyasztót az üzletszabályzatban, illetve a szerződésben meghatározott módon a hálózati engedélyesek által végzett előre tervezhető karbantartási, felújítási munkálatok miatti szünetelés időpontjáról és várható időtartamáról [VET 87. § a) és c) - e) pontjai, VET 90. § (1) a)].
A kötbér a szerződésszegéssel érintett szolgáltatás díja után jár. A kötbér mértékét az üzletszabályzatban kell meghatározni.
A fogyasztó kötbérfizetési kötelezettségének alapja a szerződésszegés vagy szabálytalan vételezés során vételezett villamos energia mennyiség. A vételezett villamos energia mennyiségét a névleges csatlakozási teljesítmény figyelembevételével az üzletszabályzatban meghatározott módon kell megállapítani.
A kötbér megfizetése nem mentesít az okozott kár megtérítése alól. A közüzemi szolgáltató és a közüzemi fogyasztó a szerződésszegéssel okozott, kötbérrel nem fedezett, igazolt kárt is köteles a másik félnek megtéríteni [VET 89. § (4) és (5) bekezdés, VET 93. §].
- A távhőszolgáltatásról szóló 1998. évi XVIII. törvény 46. §-a értelmében a távhőszolgáltató köteles a fogyasztó részére kötbért fizetni, ha a közüzemi szerződést azzal szegte meg, hogy a szolgáltatást a szerződésben meghatározott időpontban nem kezdi meg; a távhőt nem a szerződésben előírt, illetve tőle elvárható módon szolgáltatja, a szolgáltatás szüneteltetéséről a fogyasztót az előírt időpontban és módon nem értesíti; olyan felróható magatartást tanúsít, ami miatt a szolgáltatás megszakad, illetve azt a törvényi előírásnak meg nem felelő okból szünetelteti vagy korlátozza.
- A gázszolgáltatásról szóló 1994. évi XLI. törvény 26. § (1) bekezdésének c) pontja értelmében a szerződés megszegésének, illetve a szabálytalan vételezésnek egyik jogkövetkezménye a kötbér fizetési kötelezettség. A GSZT 27. §-a szerint az általános közüzemi szerződésnek kell tartalmaznia a kötbérfizetési kötelezettség eseteit, valamint a kötbér alapjának és mértékének szabályait.

(2) A kötbért a jogosult akkor is követelheti, ha kára nem merült fel. Érvényesítheti a kötbért meghaladó kárát és a szerződésszegésből eredő egyéb jogait is. A szerződésszegéssel okozott kárának megtérítését az erre vonatkozó szabályok szerint akkor is követelheti, ha a kötbérigényét nem érvényesítette.

GK 57. szám

I. Gazdálkodó szervezetek közötti szállítási és vállalkozási szerződés megszegése miatt fizetendő kártérítésbe csak azt a kötbért lehet betudni, amelyet a kárt szenvedett fél ugyanabból a szerződésszegésből folyóan kapott a másik féltől.

II. A maradványszolgáltatás ellenértékébe a megrendelő által fizetett meghiúsulási kötbér összegét betudni nem lehet.

III. A kötbért a szállító magatartása miatt a megrendelőnél keletkezett tárolási (raktározási) költségekbe betudni nem lehet.

Amennyiben a kötbérfizetési kötelezettségnek a Ptk. 246. § (1) bekezdésében foglalt feltételei fennállnak, a jogosult igényt támaszthat a kötbér megfizetésére. Nem feltétele ennek az, hogy a jogosultnak a szerződésszegésből kára származzon. A kötbérnek kárátalány szerepe van, ami azt jelenti, hogy a kötbérnél

kisebb vagy azzal azonos összegű kárt nem kell bizonyítani, ha azonban a kár összege magasabb mint a kötbér összege, a jogosultnak (károsult) bizonyítania kell a kár összegét, ez esetben támaszthat igényt a károsszeg és a kötbér különbözetére.

A jogosult a kötbérkövetelés mellett a szerződésszegésből eredő egyéb jogait is érvényesítheti, így például hibás teljesítés esetén kérhet árleszállítást, kijavítást, vagy a Ptk.-ban meghatározott feltételek megléte esetén kicserélést kérhet, illetve elállhat a szerződéstől.

A kártérítési igény érvényesítésének nem feltétele, hogy a károsult a kötbérigényét érvényesítse. A kötelezett tehát nem hivatkozhat eredményesen arra a kártérítési igénnyel szemben, hogy a károsult a kötbért nem igényelte. Abban az esetben, ha a jogosult úgy érvényesíti a szerződésszegéssel okozott kárának megtérítését, hogy kötbérigényét nem érvényesítette, a perben saját maga helyzetét nehezíti meg a bizonyítási kötelezettséggel kapcsolatos szabály miatt, hiszen a kötbérigény érvényesítése esetén a kár összegét nem kellene bizonyítania.

Amennyiben a felek a szerződésben késedelem és hibás teljesítés esetére is kötbért kötöttek ki és a kötelezett mindkét szerződésszegést felróható módon elkövette, s a jogosultat mindkét szerződésszegésből kár érte, ebben az esetben a jogosult részére fizetendő kártérítésbe csak azt a kötbért lehet betudni, amelyet ugyanabból a szerződésszegésből folyóan kapott a másik féltől (GK 57. számú állásfoglalás I.). Így például késedelmi kötbért fizetett a kötelezett, de a jogosult hibás teljesítés miatti kártérítési igényt érvényesít, a kártérítésbe nem számít be a kifizetett kötbér.

Előfordul, hogy a teljesítés lehetetlenülése akkor következik be, amikor a szolgáltatás elkészítése folyamatban van, a szolgáltatás félkész állapotú. Ebben az esetben, ha a megrendelő a félkész terméket átveszi, ennek az ellenértékét megfizeti és a lehetetlenülésért ő a felelős, az ellenértéken felül a meghiúsulási kötbért is meg kell fizetnie.

A Ptk. 312. § (6) bekezdésében foglalt rendelkezésből levezetve a Legfelsőbb Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a maradványszolgáltatás ellenértékébe a megrendelő által fizetett meghiúsulási kötbér összegét betudni nem lehet (GK 57. számú állásfoglalás II.). Ugyanezen állásfoglalás a vonatkozásban is tartalmaz jogértelmező rendelkezést (III. pont), hogy a kötbért a szállító magatartása miatt a megrendelőnél keletkezett tárolási (raktározási) költségekbe betudni nem lehet. A Legfelsőbb Bíróság ezt az állásfoglalást a Ptk. 309. § (1) bekezdésének rendelkezéséből vezette le, mely szerint a hibás teljesítéssel okozati összefüggésben lévő tárolással, raktározással felmerült igazolt költségek megtérítése a megrendelőt nem kártérítési alapon illeti meg, ennélfogva az ilyen költségek mértékére és elszámolására nem alkalmazható a Ptk. 246. § (2) bekezdése.

A Ptk.-nak a külgazdasági kapcsolatokra történő alkalmazásáról szóló 1978. évi 8. törvényerejű rendelet 10. §-a szerint a külgazdasági kapcsolatok körébe tartozó szerződés megszegése esetében a kötbért meghaladó kár nem érvényesíthető.

(3) A nemteljesítés esetére kikötött kötbér érvényesítése a teljesítés követelését kizárja. A késedelem vagy a hibás teljesítés esetére kikötött kötbér megfizetése nem mentesít a teljesítés alól.

A szerződés nemteljesítése adódhat abból, hogy a teljesítés lehetetlenült, s ez okból a kötelezett nem tud teljesíteni, de abból is, hogy a kötelezett nem akar teljesíteni.

Amennyiben a kötelezett a teljesítést jogos ok nélkül megtagadja, a jogosult választhat a késedelem és lehetetlenülés következményeinek alkalmazása között (Ptk. 313. §). A késedelem szabályainak választása esetén a jogosult a kötelezettel szemben vagy a kikötött kötbért érvényesítheti vagy pedig a szerződés teljesítését követelheti. A két igény azonban együttesen nem érvényesíthető. Ha tehát a jogosult a teljesítésre kötelezést választja, ezzel egyidejűleg a nemteljesítés esetére kikötött kötbért nem követelheti.

Amennyiben a jogosult a lehetetlenülést választja, a Ptk. 312. § (2) bekezdése alapján a teljesítés elmaradása miatt kártérítést követelhet és a Ptk. 246. § (3) bekezdése alapján kötbért. Itt is irányadó a Ptk. 246. § (2) bekezdése. Ugyanezeket a szabályokat kell alkalmazni, ha a teljesítés lehetetlenüléséért a kötelezett a felelős.

Ha a felek késedelem avagy hibás teljesítés esetére kötnek ki kötbért és a késedelem vagy a hibás teljesítés folytán a kötbér esedékessé vált, a jogosult követelheti a késedelmi vagy a hibás teljesítés miatti kötbér megfizetését is, valamint a kötelezett teljesítését is.

Amennyiben a felek késedelmi kötbért kötöttek ki, úgy a teljesítés meghiúsulása avagy hibás teljesítés esetén kötbér nem követelhető, hiszen más szerződésszegés esetére irányoztak elő szankciót. A kötbérre vonatkozó szerződéses kikötések nem értelmezhetők kiterjesztően (BH1997. 180.).

Nemteljesítési kötbér előszerződésben is kiköthető (BH1996. 588.).

A késedelem esetére kikötött kötbér késedelem esetén is jogszerűen csak akkor érvényesíthető, ha a kötelezett késedelme felróható volt (BH1995. 526.).

Társasházban lévő lakások késedelmes elkészítése miatt érvényesített kötbérigényt lakásonként külön-külön kell elbírálni, mert minden tulajdonostárs csak azt a kötbérigényt érvényesítheti, ami őt a tulajdoni hányada

alapján megilleti. Ez a Ptk. 334. § (1) bekezdésének azon rendelkezéséből következik, hogy minden jogosult csak az őt megillető részt követelheti, ha a szolgáltatás osztható (BH1991. 274.).
Ha a szerződés a teljesítési póthatáridő lejárta után meghiúsul, ebben az esetben a jogosult mind a késedelmi, mind a meghiúsulási kötbért érvényesítheti (BH1991. 115.).
Amennyiben a vállalkozó hibás teljesítés miatti kártérítés címén kijavításra köteles [a Ptk. 355. § (1)-(2) bekezdése alapján], ebben az esetben a kötbér kiszabását mellőzni kell, mert pénzbeli megtérítés hiányában nincs mód a kötbér beszámítására (BH1989. 66.).
Esztétikai jellegű hiba is alapja lehet a kötbérkövetelésnek, mert a teljesítés ez esetben sem szerződésszerű. Ez érvényesül akkor is, ha a jogosultnak nincs kimutatható kára (BH1987. 172.).
A Legfelsőbb Bíróság nem tekintette az elvárhatóságnak megfelelő eljárásnak a vállalkozó részéről, hogy a megrendelőnek a szerződés teljesítésének meghiúsulására utaló bejelentést tett, majd ezt követően több mint 4 hónappal később tett ajánlatot a szerződés teljesítésére. Ennek oka az volt, hogy időközben a megrendelő a megkötött szerződés megszűnése miatt más vállalkozóval végeztette el a munkát. A bíróság megállapította a vállalkozó szerződés meghiúsulásáért való felelősségét és kötbérfizetésre kötelezte (BH1986. 471.).
A ki nem mentett késedelem bekövetkezte utáni ok nem csökkenti a szerződésszegő felelősségét (BH1986. 111.).

(4)

Az 1993. évi XCII. törvény 1993. november 1-jei hatállyal nem csak e bekezdés rendelkezését, de a gazdálkodó szervezetek szállítási és vállalkozási szerződéseiről szóló 7/1978. (II. 1.) MT rendeletet, valamint a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésről szóló 14/1978. (III. 1.) MT rendeletet is hatályon kívül helyezte. Az 1993. november 1. napját megelőzően kötött és e jogszabályok hatálya alá eső szerződésekre azonban e rendeletek szabályait továbbra is alkalmazni kell.
BH2003. 123. *Nem érvénytelen a felek olyan megállapodása, amely szerint részvények késedelmes kiadása esetére a kötelezett a jegybanki alapkamat kétszeresének megfelelő összeget köteles megfizetni. Az ilyen megállapodás kártérítési átalány fizetésére vonatkozó kötelezettségvállalásnak, és nem kamat fizetésére vonatkozó megállapodásnak minősül [Ptk. 228. § (1) bek., 246. § (1) és (2) bek., 299. §, 301. § (1) bek., 316. §].*
BH2001. 75. *III. A foglaló és kötbér egy szerződésben való kikötése nem kizárt [Ptk. 245. § (1) bek., 246. § (2) bek.].*
BH1998. 139. *A kötbér egyes fajtáit (késedelmi, meghiúsulási, minőségi stb.) a polgári jog nem nevesíti - bár megemlíti -, ezért a feleknek a szerződéskötéskor kell meghatározniuk, hogy mely szerződésszegéseket kívánnak kötbérrel szankcionálni. Nem zárható ki, hogy bármely szerződésszegés esetére kívánják a szerződést biztosító mellékkötelezettséget alkalmazni. Ebben az esetben azonban - mert a kötbér csak írásban köthető ki -, erre a szerződésnek kifejezetten utalnia kell [Ptk. 246. § (1) és (3) bek., 14/1978. (VI. 1.) MT r.].*
BH1997. 240. *Érvénytelen a szerződés, ha azt a gazdálkodó szervezet képviselőjeként a cégnyilvántartásban feltüntetett személy írta ugyan alá, de a vele szerződést kötő másik gazdálkodó szervezetnek tudomása volt arról, hogy ennek a személynek a képviseleti jogosultsága már megszűnt [Ptk. 29. § (2)-(4) bek., 246. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 44. § (1) bek., 45. § (1) bek., 1989. évi 23. tvr. 2. § (4) és (5) bek.].*
BH1997. 180. *A teljesítés meghiúsulása esetén késedelmi kötbér nem követelhető [Ptk. 246. § (1) bek.].*
BH1996. 588. *II. Az előszerződéshez is kapcsolódhatnak szerződést biztosító mellékkötelezettségek [Ptk. 208. § (1) és (6) bek., 246. § (1) bek., 247. § (1) bek.].*
BH1995. 722. *I. Kötbér kikötésének minősül a felek olyan megállapodása, amelyben arra az esetre, ha egymás partnerével meghatározott időn belül üzleti kapcsolatba lépnek, kártérítés fizetésére vállaltak kötelezettséget [Ptk. 246. § (1) és (2) bek., 247. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., GK 17.].*
BH1995. 526. *Ha a megrendelő és a vállalkozó a szerződésben abban állapodtak meg, hogy a megrendelő - amennyiben az ütemtervtől való elmaradás mértéke a kivitelezési határidőt veszélyezteti - jogosult a szerződéstől való elállásra és kötbér érvényesítésére, a kötbér a megrendelőt ilyen esetben is csak a vállalkozónak felróható késedelem esetén illeti meg [Ptk. 246. §, 395. §, GK 16.].*
BH1992. 260. *Szerződésben a késedelmes teljesítés esetére napi 1%-os mértékű kötbér kikötése nem túlzott, önmagában ezen az alapon kötbérmérséklésnek nincs helye [Ptk. 246. § (1) bek., 247. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 42. § (2) bek., GK 17. állásfoglalás].*
BH1991. 274. *I. A társasházban levő lakások késedelmes elkészítése miatt érvényesített kötbérigényt lakásonként külön-külön kell elbírálni [Ptk. 334. §, 246. §].*
BH1991. 274. *II. A kötbér utáni kamat kikötésének tilalma nem jelenti azt, hogy a kötbér-tartozás, mint pénztartozás után nem állapítható meg késedelmi kamat [Ptk. 246. § (1) bek., 301. § (1) bek.].*

BH1991. 115. *A szerződésnek a teljesítési póthatáridő lejárta után bekövetkezett meghiúsulása esetén a jogosult a késedelmi és a meghiúsulási kötbért is érvényesítheti [Ptk 246. § (3) bek.].*

BH1989. 112. *Az egyik fél által lényegesnek minősített feltételben való megegyezés hiánya kizárja a szerződés létrejöttét. A bérletet - a jogszabály erejénél fogva - nem biztosítja kötbérszankció [Ptk 205. § (1)-(2) bek., 246. § (4) bek., 434. §, 451. §, GK 5. sz.].*

BH1989. 66. *Ha a vállalkozó kártérítési felelőssége alapján köteles a hibás építményt kijavítani, úgy e kártérítésbe a hibás teljesítés miatt járó kötbért is beszámítottnak kell tekinteni [Ptk 246. §. (2) bek., GK 41. sz., GKT 46/1973. sz.].*

BH1988. 320. *II. Ha az egyetemlegesen kötelezett vállalkozók egyike nem is gazdálkodó szervezet, de ez a megrendelő gazdálkodó szervezettel szembeni tartozást magára vállalja, a megrendelő a vállalkozóktól szerződésszegés esetén külön kikötés nélkül is - követelheti kötbért, illetőleg fizetési késedelem esetén 20%-os mértékű kamatot [Ptk. 246. § (4) bek., 337. § (2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. §, 41. § (1) bek., 63/1983. (XII. 30.) PM sz. r. 1. §].*

BH1987. 174. *A beruházás lebonyolítására kötött megállapodás nem vállalkozási, hanem megbízási szerződés. A megbízott e szerződés megszegése miatt csak akkor köteles kötbért fizetni, ha erre a szerződésszegésre nézve a felek a szerződésben a kötbérfizetési kötelezettséget kikötötték [Ptk 246. § (1) bek., 474-483. §].*

BH1987. 172. *A bíróság a kötbér iránt támasztott keresetet nem utasíthatja el akkor sem, ha a hibás teljesítés csak esztétikai szempontból hátrányos és a jogosultnak nincs kimutatott kára [Ptk 246. § (2) bek.].*

BH1987. 133. *II. Az a körülmény, hogy a felek a vállalkozási szerződésben a szerződésszegés esetére fizetendő kötbért külön kötik ki, nem jelenti azt, hogy a kötbérfizetést mellőzték [Ptk. 246. § (4) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § 41. §].*

BH1986. 471. *A vállalkozó nem mentesül a szerződésnek az ö érdekkörében bekövetkezett meghiúsulása miatt követelt kötbér megfizetése alól azon az alapon, hogy már a meghiúsulás bekövetkezte után - felajánlotta a szerződés teljesítését [Ptk. 246. § (1) bek., 312. § (2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 42. § (1) bek., 19. § (1) bek.].*

BH1986. 286. *A vállalkozó a késedelmének kimentése céljából nem hivatkozhat sikeresen olyan akadályokra, amelyek a szerződés módosítása előtt merültek fel, és amelyekre tekintettel a szerződésmódosítás kapcsán a teljesítési határidő meghosszabbítását nem kezdeményezte [Ptk. 246. § 316. § (2) bek.].*

BH1986. 111. *A szállító ki nem mentett késedelmének bekövetkezte után elrendelt energiakorlátozás ténye a szerződésszegő felelősségét nem csökkenti [Ptk. 246. §]*

BH1985. 479. *A szakszerűtlenül végzett kijavítás nem szünteti meg a kötbérterhes hiánypótlási késedelmet [Ptk. 246. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 20. § (2) bek.].*

BH1985. 227. *A felelős őrző által az őrzés ellátásával nyújtott szolgáltatás ellenértékének a megtérítése iránt támasztott követelés nem tekinthető olyan kártérítési igénynek, amelynek a kielégítése kizárná a jogosult késedelme esetére kikötött kötbér iránti igény érvényesítését [Ptk. 196. §, 303. § (2) bek. a) pont, 246. § (2) bek.].*

BH1983. 453. *I. Szerződésszegés esetén a hibás teljesítés miatt érvényesített kötbér összegét az aránylagos fuvardíj és jegyzőkönyvezéssel felmerült költség címén támasztott követelésébe be kell tudni [Ptk. 246. § (2) bek., 306. § (3) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. §].*

BH1982. 155. *Hibás termék értékcsökkenése fejében fizetett összeg árleszállítás és nem kártérítés címén jár, ezért abba nem kell betudni a hibás teljesítés miatt követelt kötbérösszeget [Ptk. 246. § (2) bek., 306. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek.].*

BH1982. 56. *A kötbérnek az azt meghaladó károsszegbe való betudása szempontjából a különböző szerződések megszegéséből eredő követelések nem vonhatók össze [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek., 20. § (1) és (2) bek., Ptk. 246. § (2) bek.].*

BH1979. 331. *Az a körülmény, hogy a késedelmi kötbér tárgyában korábban indított per megszűnt, nem zárja ki, hogy a késedelem folytán okozott kár megtérítése iránt később indított perben a bíróság a kötelezett magatartásának felróhatóságát érdemben megvizsgálja [Ptk. 246. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 13/1970. (VIII. 15.) NIM sz. r. 4. §, Pp. 130. § (1) bek. f) pont, 157. § a) pont].*

BH1979. 272. *A Ptk. módosítása vagy az annak alapján kiadott új jogszabályok a gazdálkodó szervezeteknek a korábban hatályos jogszabályokat megfelelő szerződéses kikötéseit - kifejezett rendelkezés nélkül - nem tették hatálytalanokká [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 19. § (3) bek., 43. § (1) bek., 5/1968. (IV. 6.) ÉVM sz. r-tel közzétett építési szerződés alapfeltételei 33. § (3) bek., 20/1977. (VI. 25.) MT sz. r-tel módosított 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r., Ptk. 246. § (4) bek.].*

BH1978. 217. *A másodfokú bíróság nem hozhat kiegészítő határozatot olyan kereseti kérelem tárgyában, amelyet az első fokú bíróság érdemben nem bírált el [Pp. 213. § (1) bek., 225. § (1) bek., (6) bek., 387. § (1) bek., 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 2., 18., 21. §-ai, Ptk. 246. § (4) bek., 303. § (3) bek.].*

Ptké. 46/A. §

247. § (1) A túlzott mértékű kötbér összegét a bíróság mérsékelheti.

GK 17. szám

Gazdálkodó szervezetek egymás közötti viszonyában általában akkor lehet helye a kötbér mérséklésének, ha a szerződésszegés folytán számottevő kár nem keletkezett és olyan körülmények forognak fenn, amelyek a szerződésszegő fél egyébként felróható magatartását - figyelemmel a szerződésszegés tárgyi súlyára és az adott szerződés teljesítéséhez fűződő népgazdasági érdekre is - enyhébben megítélhetővé teszik.

GK 18. szám

a) A gazdálkodó szervezetek közötti szerződés megszegése esetén a fél a kötbér és kártérítés fizetése alól akkor mentesülhet, ha bizonyítja, hogy a szerződés megszegése sem neki, sem a teljesítéshez igénybe vett közreműködőnek nem róható fel.

b) Ha a szerződésszegés kizárólag a közreműködőnek róható fel, helye lehet a felet terhelő kötbér - a közreműködővel kötött szerződés értékének figyelembevételével történő - mérséklésének, illetve a fizetett és kapott kötbér közötti különbözet áthárításának a közreműködőre.

c) Ha a szerződésszegés mind a félnek, mind a közreműködőjének felróható, a közreműködőt a bíróság a kötbérkülönbözet tekintetében kártérítésre akkor kötelezi, ha meghatározható a szerződésszegésnek az a része, amelyért kizárólag ő felelős.

Ha a felek által kikötött kötbér összege indokolatlanul magas, azt a bíróság a felek akarata ellenére is mérsékelheti. A Ptk. indokolása szerint a bíróság a kötbért csak kivételesen indokolt esetben mérsékelheti. E körben összemérheti a szolgáltatás értékét a kötbér nagyságával és értékelheti a felróhatóság fokát is. De szempont lehet az is, ha például a szerződésszegés folytán számottevő kár nem keletkezett (melynek külön bizonyítására nincs szükség a kötbér kárátalány jellegéből következően). A kötbér mérséklésének nem akadálya az sem, hogy a jogosult eredményes kárelhárító tevékenységének a következménye a kár nem következett be, vagy jelentéktelen mértékűre csökkent. A kötbér mérséklésénél vizsgálni kell a szerződésszegő magatartás súlyát is. Különösen a költségvetésből finanszírozott beruházásokkal kapcsolatban jelentősége lehet a szerződés teljesítéséhez fűződő nemzetgazdasági érdeknek is (GK 17. szám.).

(2) A pénztartozás késedelmes fizetése esetére kikötött kötbérre a késedelmi kamat szabályait kell alkalmazni.

Ha a felek pénztartozás késedelmes fizetése esetére kötbért kötnek ki, ezt késedelmi kamatnak kell tekinteni és a Ptk. 301. §-ában foglalt szabályokat kell alkalmazni.

A rendelkezés megmaradt a Ptk.-ban azt követően is, hogy eltörölték a kamatmaximumot, holott ez a szabály a kamatmaximumra vonatkozó előírások kijátszásának megelőzését célozta.

Megállapodás, illetve jogszabály eltérő rendelkezése hiányában a késedelmi kamat mértéke 2000. augusztus 31. napjáig évi 20%, 2000. szeptember 1. napjától - az ezt követően kötött szerződésekre irányadóan - az évi költségvetési törvényben meghatározott mértékkel azonos, mely 2000. évre évi 12%. A késedelmi kamat akkor is jár, ha a szerződésszegő fél vétlen volt a késedelem bekövetkeztében. Ennyiben különbözik a kötbértől, ami felróható magatartás alapján követelhető.

Amennyiben a pénztartozás után akár jogszabály, akár a felek megállapodása alapján ügyleti kamat jár, abban az esetben - feltéve, hogy jogszabály kivételt nem tesz vagy a felek másképp nem állapodnak meg - a késedelmi kamat mértéke a késedelembe esés napjától 8%-kal emelve évi 28%, a 2000. szeptember 1. napját követően kötött ügyletek esetében pedig ez évben 4%-kal emelve legalább évi 16%.

A túlzott mértékű késedelmi kamat összegét is mérsékelheti a bíróság, ha az összes körülmény gondos mérlegelése alapján ez indokoltnak mutatkozik. A késedelmi kamatnak is van kárátalány szerepe. A károsult követelheti a késedelmi kamatot meghaladó kárát.

(3) Bírósági úton nem érvényesíthető követelés biztosítására kikötött kötbért bírósági úton nem lehet érvényesíteni.

A bírósági úton nem érvényesíthető követeléseket a Ptk. 204. § (1) bekezdése sorolja fel.

Ezek:

- A játékból vagy fogadásból eredő követelések, kivéve, ha a játékot vagy fogadást állami engedély alapján bonyolítják le.

- A kifejezetten játék vagy fogadás céljára ígért vagy adott kölcsönből eredő követelések.

- Azok a követelések, amelyeknek állami szerv útján való érvényesítését jogszabály kizárja.

A Ptk. 204. § (2) bekezdése szerint a bírósági úton nem érvényesíthető követelés biztosítására kötött szerződés semmis, az önkéntes teljesítést azonban nem lehet visszakövetelni. Semmis szerződés esetén a Ptk. 237. §-ban foglalt jogkövetkezményeket kell alkalmazni, ez esetben per indítható az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazása iránt. E szabály nem alkalmazható a kötbérre a Ptk. 247. § (3) bekezdése szerint.

Amennyiben azonban olyan követelés érvényesítése iránt indítanak pert, amely bírósági úton nem érvényesíthető, a bíróság a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasítja [Pp. 130. § (1) f)]. A Ptk. 247. § (3) bekezdése értelmében ez a szabály irányadó a bírósági úton nem érvényesíthető követelés biztosítására kikötött kötbér tekintetében.

BH2002. 397. *A szerződés értelmezésével dönthető el, hogy a késedelmi kötbér kikötése vonatkozik-e a megrendelő díjfizetési késedelmére is. A díjfizetési késedelem esetére kikötött kötbérre egyébként a késedelmi kamat szabályait kell alkalmazni [Ptk. 207. § (1) bek., 247. § (2) bek., 86/1990. (XI. 14.) Korm. r.].*

EBH2001. 522. *A kötbér mérséklésénél a szolgáltatás értékének és a kötbér összegének aránya mellett a szerződésszegés súlyára és következményeire is tekintettel kell lenni (Ptk. 247. §).*

BH1996. 588. *II. Az előszerződéshez is kapcsolódhatnak szerződést biztosító mellékkötelezettségek [Ptk. 208. § (1) és (6) bek., 246. § (1) bek., 247. § (1) bek.].*

BH1995. 722. *I. Kötbér kikötésének minősül a felek olyan megállapodása, amelyben arra az esetre, ha egymás partnerével meghatározott időn belül üzleti kapcsolatba lépnek, kártérítés fizetésére vállaltak kötelezettséget [Ptk. 246. § (1) és (2) bek., 247. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., GK 17.].*

BH1995. 722. *II. A perköltség viselésére vonatkozó rendelkezések alkalmazása, ha a bíróság a követelt kötbér összegét - mérlegelési jogkörében - mérsékli [Pp. 81. § (2) bek., Ptk. 247. § (1) bek., GK 17.].*

BH1992. 260. *Szerződésben a késedelmes teljesítés esetére napi 1%-os mértékű kötbér kikötése nem túlzott, önmagában ezen az alapon kötbérmérséklésnek nincs helye [Ptk. 246. § (1) bek., 247. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 42. § (2) bek., GK 17. állásfoglalás].*

BH1992. 253. *Pénztartozás késedelmes megfizetésének esetére a késedelmi kamaton felül kötbér érvényesen nem köthető ki, ezért a bíróság a felek ilyen tartalmú egyezséget nem hagyhatja jóvá [Pp. 148. § (2) bek., Ptk. 247. § (2) bek., 301. §].*

BH1989. 235. *Megengedett keresetváltoztatásnak minősül, ha a jogosult a választott szavatossági jogról másikra való áttérés miatt módosítja a keresetét [Pp. 233. § (1) bek., 234. § (3) bek., 235. § (1) bek., Ptk. 247. § (1) bek., 306. § (1) és (3) bek., 307. § (2) bek.].*

BH1988. 408. *Ha a felek tartós mezőgazdasági termékértékesítési szerződésükben a törvényes kötbérnél magasabb mértéket kötöttek ki, ez a megállapodásuk a bíróságokat is köti. A felek megállapodásától a bíróság is csak abban az esetben térhet el, ha a kikötött kötbér mértékét túlzottnak találják [Ptk. 247. § (1) bek., 14/1978. (III. 1.) MT sz. r. 18. § (3) bek.].*

BH1988. 142. *Pénztartozás késedelmes teljesítése esetére kötbér csak a törvényes kamatfizetési kötelezettség mértékéig köthető ki érvényesen [Ptk. 247. § (2) bek.].*

BH1988. 39. *Fogyasztási cikk szállítására kötött szerződésnek a választéki arány tekintetében történt felróható megszegése esetén nincs helye a törvényes mértékű kötbér mérséklésének [Ptk. 247. § (1) bek.].*
BH1987. 216. *Az építmény átadásával késedelmeskedő vállalkozó mulasztását nem teszi enyhébben megítélhetővé az, hogy a megrendelő más építkezések határidőre történő befejezését szorgalmazza [Ptk 247. § (1) bek., GK 17. sz.].*
BH1985. 274. *Állami pénzeszközökből megvalósított lakásépítésre vonatkozó szerződés megszegése miatt követelt kötbérösszegek mérséklése iránti kérelem elbírálásánál a bíróság azt is mérlegeli, hogy az ilyen szerződésszegés jelentős népgazdasági érdeket sért [Ptk. 247. § (1) bek., 277. § (2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek., GK 17. sz. T.]*
BH1984. 507. *A kötbér mérséklése esetén a felperes részlegesen sem tekinthető pervesztesnek, és ezért a szakértői díj és költség részbeni viselésére sem kötelezhető [Ptk. 247. § (1) bek., Pp. 81. § (2) bek.].*
BH1984. 367. *A mezőgazdasági termelési rendszerszervezőnek - külön megállapodás nélkül - nem áll jogában rendelkezni a rendszer tagjai között létrejött szerződés tárgyával, ezért a rendszer tagját terhelő kötbérösszeg mérsékléséhez nem nyújt alapot az a körülmény, hogy annak a szerződésszegését a rendszerszervező intézkedése okozta [Ptk. 247. § (1) bek., 14/1978. (III. 1.) MT sz. r. 7. § (1) bek., 17. § (1) bek., 18. § (2) bek., GK 17. sz.].*
BH1980. 217. *A kötelezett a teljesítési késedelme miatti felelősségét részben sem mentheti ki azzal, hogy a késedelmet a megrendelőnek a gyártással kapcsolatosan utólag támasztott újabb igénye okozta, ha annak teljesítését a határidő módosítása nélkül vállalta [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek., 20. §, Ptk. 247. §].*

A jótállás

248. § (1) Aki a szerződés hibátlan teljesítéséért szerződés vagy jogszabály alapján jótállásra köteles, ennek időtartama alatt a felelősség alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a hiba oka a teljesítés után keletkezett. A jótállás a jogosultnak a törvényből eredő jogait nem érinti.

(2) A jótállás a kötelezettet a jótállási kötelezettséget keletkeztető szerződésben vagy jogszabályban, továbbá a szolgáltatásra vonatkozó reklámban foglalt feltételek szerint terheli.

(3) Fogyasztói szerződés esetében a jótállási nyilatkozatnak tartalmaznia kell a jótállás kötelezettjének nevét és címét, a jótállás tartalmát, időtartamát, területi hatályát és a belőle eredő jogok érvényesítésének módját; utalnia kell továbbá arra, hogy a jótállás a fogyasztónak a törvényből eredő jogait nem érinti. A jótállási nyilatkozatot a fogyasztó kérésére írásban vagy más maradandó eszközzel rögzíteni kell, és a fogyasztó rendelkezésére kell bocsátani. Jótállást kötelezően előíró jogszabály a jótállási nyilatkozatra vonatkozóan további követelményeket állapíthat meg. Az e bekezdésben meghatározott feltételek nemteljesülése nem érinti a jótállási kötelezettségvállalás érvényességét.

(4) A jogosult a jótállási határidő alatt bármikor közölheti kifogását a kötelezettel.

(5) A törvénynek a szavatossági jogok gyakorlására vonatkozó szabályait a jótállási jogok gyakorlásánál megfelelően alkalmazni kell.

A jótállásnak a jelenleg hatályos törvényi szabályait a 2002. évi XXXVI. törvény 2. §-a állapította meg, mely 2003. július 1. napján lépett hatályba azzal, hogy e rendelkezéseket az ezt követően kötött szerződésekre kell alkalmazni. A 2003. július 1. előtt létrejött jogviszonyokban ezért a jótállásra továbbra is a megelőzően hatályos szabályok az irányadóak.

A módosítást a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek megfelelő jogharmonizáció indokolta. Az irányelv célja a fogyasztó korrekt tájékoztatásának biztosítása, valamint annak megakadályozása, hogy a törvényes szavatossági jogokat jótállásként tüntessék fel. Ezért kimondja, hogy a jótállásnak utalnia kell arra, hogy a fogyasztót a nemzeti jog szerint törvényen alapuló szavatossági jogok illetik meg, és nyilvánvalóvá kell tennie, hogy a jótállás ezeket a jogokat nem érinti. Ezen túlmenően előírja, hogy könnyen érthető formában tájékoztatni kell a fogyasztót a jótállás tartalmáról és érvényesítésének feltételeiről, illetve a fogyasztó kérésére a jótállási nyilatkozatot írásban rendelkezésére kell bocsátani, vagy valamely tartós információhordozón azt meg kell jeleníteni.

A jótállás jogintézményét a törvény korábbi, és jelenlegi rendelkezése is a szerződést biztosító mellékkötelezettségek körében szabályozza, de tartalmában a hibás teljesítés témaköréhez kapcsolja.

A jótállás sajátos többlet-teher a kötelezett oldalán, melynek alapján a jótállás időtartamán belül a bekövetkezett hibás teljesítés jogkövetkezményeiért a kötelezett helytállásra köteles. A jótállás azért többlet-kötelezettség, mert annak vállalása a jogosultnak a törvényből eredő egyéb jogait nem érinti, azokat nem váltja meg.

A jótállás lényegi eleme, hogy a jótállásra kötelezett a jótállás időtartama alatt a hibás teljesítésért való felelősség alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a hiba oka a teljesítés után keletkezett. A mentesülésre kizárólag a törvényben szabályozott ok esetén kerülhet sor, más indokra hivatkozással a mentesülés kizárt.

A felelősség szempontjából nem az a mérvadó, hogy a jótállási határidő alatt a hiba mikor jelentkezik, mikor válik felismerhetővé, hanem az, hogy a hiba oka a teljesítés után, vagy az előtt keletkezett-e. Az, hogy a hiba mikor válik felismerhetővé, mikor jelentkezik (ún. nyílt hiba vagy rejtett hiba), a jótállás esetén nem, kizárólag a kellékszavatosság körében bír jelentőséggel. Ennek megfelelően a Ptk. 283. § (2) bekezdése külön is kimondja, hogy nem terheli a jogosultat a megvizsgálás kötelezettsége azon tulajdonságok tekintetében, amelyre a jótállás vonatkozik.

A kimentés körében a bizonyítás a kötelezettet terheli. Ez különbözik a szavatossági jogok érvényesítéséhez kapcsolódó bizonyítási kötelezettségtől, ugyanis a kellékszavatosság esetében a jogosultnak kell bizonyítania, hogy a hiba oka a teljesítéskor megvolt, tehát a kötelezett hibásan teljesített [Ptk. 305. § (1)-(2)]. A bizonyítatlanság következményét a bizonyító fél viseli [Pp. 164. § (1)], tehát jótállás esetén a kötelezett.

A jótállás alapulhat jogszabály előírásán, de a felek megállapodásán is. Ennek megfelelően a jótállás tartalmát is vagy a külön jogszabály, vagy a felek megállapodása rendezi. A hatályos jogszabály a fentieken túl a tartalmat meghatározóként nevesíti a szolgáltatásra vonatkozó reklámban közölt feltételeket is. A módosító törvény miniszteri indokolása szerint a reklám fogalmára a gazdasági reklámtevékenységről szóló 1997. évi LVIII. törvény 2. § g) pontjának rendelkezése az irányadó, mely szerint: gazdasági reklám olyan tájékoztatás, amely - többek között - a szolgáltatás értékesítését, vagy más módon történő igénybevételét, továbbá áru vagy árujelző megismertetését mozdítja elő.

A reklámbeli ígéreteknek a jótállás tartalma szempontjából kettős jogkövetkezményét nevesíti a törvény. Egyrészt a Ptk. 277. § (1) bekezdésének b) pontja kimondja, hogy a szolgáltatásnak a teljesítés időpontjában rendelkeznie kell azzal a minőséggel, illetve nyújtania kell azt a teljesítményt, amely azonos fajtájú szolgáltatásoknál szokásos, és amelyet a jogosult elvárhat, figyelembe véve a szolgáltatás természetét, valamint a kötelezettnek, a gyártónak, az importálónak vagy ezek képviselőjének a szolgáltatás konkrét tulajdonságaira vonatkozó - különösen reklámban vagy az áru címkéjén megjelenő - nyilvános kijelentését. Ha tehát a reklámban közölt, illetve ígért minőségnek a teljesített szolgáltatás nem felel meg, a kötelezett hibásan teljesít, és e tény - ha őt jogszabály vagy szerződés alapján jótállás terheli - kiváltja a jótálláson alapuló helytállását.

Másrészt, ha a reklám a jótállás körében is tartalmazott közlést, ez a kötelezettet köti, mégpedig attól függetlenül, hogy az utóbb megkötött szerződésben a jótállást ettől eltérő, a másik félre kedvezőtlenebb feltételek rögzítésével vállalta. Így például, ha a reklám az adott számítógépes konfigurációt három éves teljes körű jótállással hirdeti annak megjegyzésével, hogy a jótállás a fogyó alkatrészekre nem terjed ki, nem mentesül jótállási kötelezettsége alól arra hivatkozva, hogy a hirdetésben sajtóhiba volt, mert a kizárás a forgó alkatrészekre (pl. CD meghajtó) vonatkozott, vagy hogy a szerződésben a reklámban közöltnél rövidebb időre vállalt jótállást.

A módosító törvény miniszteri indokolása szerint megfelelően alkalmazandó a jótállás reklámban közölt tartalmára a Ptk. 277. § (2) bekezdésének 2003. július 1-jétől hatályos azon rendelkezése is, mely szerint a szolgáltatásnak nem kell megfelelnie a reklámban tett nyilvános kijelentésnek, ha a kötelezett bizonyítja, hogy

- a nyilvános kijelentést nem ismerte, és azt nem is kellett ismernie, vagy

- a nyilvános kijelentést a szerződéskötés időpontjáig már megfelelő módon helyesbítették, vagy

- a nyilvános kijelentés a jogosult szerződéskötési elhatározását nem befolyásolhatta.

A jótállási kötelezettséggel kapcsolatos szerződést a törvény nem köti alakszerűséghez, e kérdésben tehát a felek megállapodhatnak írásban, szóban, illetve ráutaló magatartással is [Ptk. 216. § (1)].

Az egyik jogvitában a bíróságnak abban kellett állást foglalnia, hogy a felek megállapodtak-e jótállási kötelezettségben vagy nem. A javítási munkalapokon a gép javításait garanciális jellegűnek tüntették fel, majd az egyik levélben garanciális és szavatossági szolgáltatásról esett szó. A gépet 5 ízben ingyenesen javították, majd utóbb arra hivatkoztak, hogy erre csupán a cég jó hírneve érdekében került sor, illetve az utolsó javítást fizetőként tüntették fel. Ezzel kapcsolatban a bíróság kifejtette, hogy a jótállási kötelezettséggel kapcsolatos szerződést a törvény nem köti alakszerűséghez, a feltárt tények alapján pedig egyértelmű a szerződés létrejötte (BH1993. 244.).

Egy másik ügyben a bíróság ítélete indokolásában utalt arra, hogy a gazdasági életben széleskörűen elterjedt "garancia" szóhasználatot szakszerűen jótállásnak nevezendő kikötésként kell értelmezni. Azt a kitételt, amely szerint a kivitelező a garanciális időt 15 évre vállalja, a megrendelő nyilvánvalóan akként értelmezhette, hogy

a megjelölt időszakra a munka hibái tekintetében a vele szerződő fél helytállási kötelezettséget vállalt. Tartalmilag ez jótállási kötelezettségnek felel meg (BH1992. 654.).
Jótállás szóbeli megállapodással is kiköthető (BH1990. 346.). Abban az esetben, ha a jogosult arra hivatkozik, hogy a kötelezett jótállással tartozik, ugyanakkor az nem jogszabályon alapul, és a kötelezett a jogosult állítását tagadja, a jogosultnak kell bizonyítania a jótállási kötelezettséggel kapcsolatban a szerződés létrejöttét (BH1991. 404.).
A szabványban előírt tartóssági követelmény nem jelent jótállási kötelezettséget, kivéve, ha a felek így állapodnak meg. Amennyiben a szolgáltatás tárgya a szabványban foglaltaknak nem felel meg, úgy a szavatosságra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni (GKT 31/1973. szám).
A teljesítést követően is mód van arra, hogy a felek szerződésben jótállást kössenek ki, mert ezt jogszabály nem tiltja (BH1986. 27.).
Nincs akadálya annak sem, hogy jogszabály által előírt kötelező jótállás esetén a felek e tárgyban külön megállapodjanak, mégpedig a jogszabályban előírtnál a kötelezettre terhesebb jótállási feltételekben.
Új rendelkezése a törvénynek a Ptk. 248. § (3) bekezdése, mely a jótállási nyilatkozatra vonatkozó szabályokat nevesíti.
Az új rendelkezés hatálya kizárólag a fogyasztói szerződésekre korlátozott. Ennek oka - a miniszteri indokolás szerint -, hogy az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv kifejezetten a fogyasztóvédelem szempontjával (a fogyasztó megfelelő tájékoztatásához fűződő érdekkel) indokolja az előírást. A jótállás viszont a piacgazdaság körülményei között tipikusan versenyeszköz, ezért a kereskedelmi ügyletekre kiterjedő általános hatállyal nem indokolt beleavatkozni a felek szerződési akaratába.
A fogyasztói szerződés fogalmát a Ptk. 685. § e) pontjának 2003. július 1. napjától hatályos új rendelkezése nevesíti. Általános értelemben fogyasztói szerződés az a szerződés, amely fogyasztó - azaz a Ptk. 685. § d) pontja szerint: a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül eső célból szerződést kötő személy - és olyan személy között jön létre, aki (amely) a szerződést gazdasági vagy szakmai tevékenysége körében köti.
A jótállásra és a kellékszavatosságra vonatkozó szabályok alkalmazása során azonban a fogyasztói szerződés fogalma szűkebb terjedelmű, mert ebben a körben az a szerződés minősül fogyasztói szerződésnek, amelynek tárgya ingó dolog, kivéve azonban
- a villamos energiát,
- a tartályban, palackban vagy egyéb módon korlátozott mennyiségben vagy meghatározott űrtartalommal ki nem szerelt vizet és gázt, továbbá
- a végrehajtási eljárás vagy más hatósági intézkedés folytán eladott dolgot, valamint
- az olyan árverésen eladott használt dolgot, amelyen a fogyasztó személyesen részt vehet.
A törvény tételesen nevesíti a jótállási nyilatkozat kötelező tartalmát, és ennek keretében azt is, hogy annak kifejezetten utalnia kell arra, hogy a jótállás a fogyasztónak a törvényből eredő jogait nem érinti. E szabály célja a közvetlen figyelemfelhívás arra, hogy a kereskedő (gyártó) által vállalt jótállás csak többletjogokat tartalmazhat a fogyasztó számára, de nem csorbíthatja a törvényben biztosított jogi helyzetét.
A jótállási nyilatkozatot a fogyasztó e tárgyú kérése esetén maradandó módon rögzíteni kell, és azt részére át kell adni. A formai követelmények nemteljesítése nem befolyásolja a jótállási kötelezettségvállalás érvényes létrejöttét. E rendelkezés célja a fogyasztó oldaláról nézve az, hogy a formai követelmények megsértése ne rontsa le az ő jogát a jótállásban vállaltak érvényesíthetőségét illetően.
A jótállást kötelezően előíró külön jogszabályokban a jótállási nyilatkozatról (jótállási jegy néven) külön rendelkezéseket találhatunk.
Így:
- az egyes tartós fogyasztási cikkekre vonatkozó kötelező jótállásról szóló 151/2003. (IX. 22.) Korm. rendeletnek a 2003. november 21. napját követően kötött szerződésekre irányadó 3-4. §-a szerint: A jótállási jegyen fel kell tüntetni a forgalmazó nevét és címét, a fogyasztási cikk megnevezését, típusát, gyártási számát, továbbá - ahol alkalmazható - azonosításra alkalmas részeinek meghatározását, a gyártó és - külföldről származó termék esetén - az importáló nevét, címét, a fogyasztót a jótállás alapján megillető jogokat, azok érvényesíthetőségének határidejét, helyét és feltételeit, a vásárlás vagy az üzembe helyezés időpontját. A jótállási jegynek utalnia kell arra, hogy a jótállás a fogyasztó törvényből eredő jogait nem érinti. A jótállási jegy szabálytalan kiállítása vagy a fogyasztó részére történő átadásának elmaradása nem érinti a jótállási kötelezettségvállalás érvényességét. Az e jogszabály hatálya alá eső szerződések esetében a forgalmazó a fogyasztási cikkel együtt, külön kérés nélkül köteles a jótállási jegyet átadni, melyet közérthetően és egyértelműen, magyar nyelven kell megfogalmazni.

- a lakásépítéssel kapcsolatos kötelező jótállásról szóló, 2003. december 5. napjától hatályos 181/2003. (XI. 5) Korm. rendelet 4. §-a szerint: a jótállási igény a jótállási jeggyel érvényesíthető. A vállalkozó a jótállási jegyet lakásonként külön-külön köteles kiállítani, és azt az átadás-átvételi eljárás során a jogosultnak átadni.
A jótállási jegynek tartalmaznia kell a jótállás körébe tartozó lakás, a lakást kiszolgáló helyiségek és épületrészek, valamint épületszerkezetek és berendezések meghatározását; a jogosultat a jótállás alapján megillető jogokat, azok érvényesíthetőségének határidejét és feltételeit; a vállalkozó és az általa a javításra kijelölt szervezet nevét és címét; az átadás-átvételi eljárás befejezésének időpontját. A jótállási jegynek utalnia kell arra, hogy a jótállás a jogosult törvényből eredő jogait nem érinti. A jótállási jegy szabálytalan kiállítása vagy a jogosult részére történő átadásának elmaradása nem érinti a jótállási kötelezettségvállalás érvényességét.
- A javító-karbantartó szolgáltatások minőségvédelméről szóló 16/1976. (VI. 4.) MT rendelet kötelező jótállási jegy adásáról nem rendelkezik. Kimondja azonban, hogy a megrendelő jótálláson alapuló igényét a vállalkozóval szemben a számla (nyugta, blokk, kísérőjegyzék), vagy ha a vállalkozó jótállási jegyet adott, ennek alapján; a rendelet előírásainak a megsértése esetén pedig közvetlenül a rendelet rendelkezései alapján érvényesítheti.
Jótállási kötelezettség jogszabályi előírása esetén a jogszabály maga meghatározhatja annak legrövidebb időtartamát is.
Jelenleg az alábbi jogszabályok írnak elő jótállási kötelezettséget:
1) az egyes tartós fogyasztási cikkekre vonatkozó kötelező jótállásról szóló, 2003. november 21. napjától hatályos 151/2003. (IX. 22.) Korm. rendelet. A rendelet a hatálybalépését követően kötött fogyasztói szerződések esetében alkalmazandó, és csak akkor, ha a szerződés tárgya a jogszabályban tételesen nevesített fogyasztási cikk. A rendelet melléklete szerint ilyenek:
a) a vételár összegétől függetlenül: a hűtőszekrény, fagyasztó, kombinált hűtőszekrény; mosógép, centrifuga, szárítógép, mosogatógép, vasalógép; tűzhely, grillsütő, flekkensütő, sütő, kemence, mikrosütő, porszívó, gőzzel működő tisztítógép, szőnyegtisztítógép, padlósúroló- és fényesítőgép, varrógép, kötőgép; elektromos fúrógép, fűrész, csiszológép, sövényvágó, kerti traktor, fűnyíró, motoros kapa, láncfűrész, vízszivattyú, személygépkocsi, motorkerékpár, kerékpár; lakóautó, lakókocsi, utánfutós lakókocsi, telefon, rádiótelefon, telefax-készülék.
b) 10 000 Ft bruttó vételár felett: a légkondicionáló, fűtőberendezések, vízmelegítők, ventilátor, párologtató és szagelszívó berendezés, gyógyászati segédeszközök és készülékek, riasztóberendezések, üzenetrögzítők, kihangosító készülékek, televíziók, antennák, videomagnók, rádiók, autórádiók, rádiós ébresztőórák, rádió adó-vevő készülékek, amatőr rádióadók és rádióvevők, lemezjátszók, szalagos és kazettás magnók, CD-lejátszók, egyéni sztereorendszerek és ezek tartozékai (keverőasztal, hangoló, erősítő, hangszóró, hangfal), mikrofonok és fülhallgatók, fényképezőgépek, film- és hangfelvevő kamerák, videokamerák és camcorderek, film- és írásvetítők, filmnagyítók, filmelőhívó- és filmfeldolgozó készülékek, távcsövek, látcsövek, mikroszkópok, teleszkópok, iránytűk, tájolók, személyi számítógépek, monitorok, nyomtatók, számológépek, zsebszámológépek, menedzserkalkulátorok, írógépek és szövegszerkesztők, hangszerek és órák.
A 2003. november 21. napját megelőzően kötött szerződések esetében a tartós használatra rendelt termékek jótállási kötelezettségéről szóló 117/1991. (IX. 10.) Korm. rendelet szabályai az irányadóak. A rendelet hatálya a mellékletben tételesen felsorolt termékekre terjed ki, mégpedig többségében értéktől függetlenül, részben azonban értékhatártól függően, így a 2 000 Ft feletti értéket képviselő számológép, zsebszámológép tekintetében, illetve 3 000 Ft érték felett az orvosi sebészeti, ortopédiai készülékek, eszközök, távcsövek, periszkópok, nagyítók, fényképészeti eszközök és alkatrészei, órák, bútorok és hangszerek esetében.
2) A lakásépítéssel kapcsolatos kötelező jótállásról szóló, 2003. december 5. napjától hatályos 181/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet, melyet a 2003. december 5. napját követően kötött építési szerződésekre, ennek hiányában pedig a hatálybalépést követően megkezdett építési-szerelési munkákra kell alkalmazni.
A rendelet hatálya kiterjed az újonnan épített
a) lakások, lakóépületek következő épületszerkezeteire: az épület alapjai, fal- és födémszerkezetei, a lakások burkolatai (ideértve a festést, a mázolást, tapétázást is), a lakóépület nyílászáró szerkezetei, korlátjai és mellvédjei, kéményei, tetőzete és az azon levő tetőfelépítmények, a lakóépületen levő ereszcsatornák és esővízlefolyó vezetékek, a lakóépület szigetelése és a külső vakolat.
b) meghatározott lakás- és épületberendezések beépítésére, illetve beszerelésére. Ezek a következők: főzőkészülék, fűtő és melegvíz-ellátó berendezés, épületgépészeti és egészségügyi berendezések (falikút, mosogató, fürdőkád, zuhanyozó, mosdó, WC-tartály, WC-csésze stb. a hozzá tartozó szerelvényekkel), szellőztető berendezés (páraelszívó stb.), beépített bútor (beépített ruhásszekrény, konyhaszekrény stb.), redőny, vászonroló, napvédő függöny, a csengő és a kaputelefonnak a lakásban levő készüléke, valamint a

kaputelefon és felcsengető berendezés a vezetékhálózattal, a lakás elektromos vezetékeihez tartozó kapcsolók és csatlakozóaljak, központi fűtő- és melegvíz-szolgáltató berendezés a hozzá tartozó szerelvényekkel, ideértve a lakásban levő vezetékszakaszt és fűtőtesteket (radiátor stb.) is, kivéve a közüzemi szolgáltató által jóváírással vagy üzemeltetésre átvett vezetékeket és berendezési tárgyakat, a víz-, szennycsatorna- és gázvezeték a hozzá tartozó szerelvényekkel, ideértve a lakásban levő vezetékszakaszt is, a hozzá tartozó szerelvényekkel; gázvezeték esetén a közüzemi szolgáltató által jóváírással vagy üzemeltetésre átvett vezetékek és berendezési tárgyak kivételével, az elektromos vezeték és érintésvédelmi rendszere a lakásban levő vezetékszakaszt és szerelvényeket is ideértve, kivéve a közüzemi szolgáltató által jóváírással vagy üzemeltetésre átvett méretlen készüléket és fogyasztásmérőt, a lakást szolgáló szellőztető berendezés és a klímaberendezés, a központi antenna és erősítő berendezései, ideértve a lakásban levő vezetékszakaszt és csatlakozóaljat is,a személy- és teherfelvonó, a háztartásban keletkező hulladék gyűjtésére szolgáló berendezés, a lakást szolgáló kút a hozzá tartozó szerelvényekkel,a lakásban keletkezett házi szennyvíznek a telekhatáron belüli elhelyezésére, illetőleg elszikkasztására szolgáló berendezés.

c) a lakóépületeknek meghatározott, a lakásokat kiszolgáló helyiségeire és részeire - így: tetőterasz, pince- és padlástér, tüzelőtároló, kapualj, lépcsőház, folyosók és függőfolyosók, központi berendezések helyiségei, mosókonyha, szárítóhelyiség, gyermekkocsi- és kerékpártároló helyiség, hulladéktároló helyiség, gépkocsitároló helyiség (garázs, teremgarázs).

A megelőzően hatályos 53/1987. (X. 24.) MT rendelet szabályai szerinti kötelező jótállás az irányadó mindazokban az esetekben, amikor az építési szerződés megkötésére, ilyen szerződés hiányában pedig az építési-szerelési munka megkezdésére 2003. december 5. napja előtt került sor. E jogszabály lényegében az előzőekben ismertetettel azonos tartalommal rendelkezik a hatálya alá eső épületszerkezetekről, berendezésekről és kiszolgáló helyiségekről.

3) a javító-karbantartó szolgáltatások minőségvédelméről szóló 16/1976. (VI. 4.) MT rendelet.

A kötelező jótállás legkisebb mértéke:

- A 117/1991. (IX. 10.) Korm. rendelet 1. § (4) bekezdése szerint az egyes tartós használatra rendelt - a rendelet mellékletében részletezett - termékek jótállásának legrövidebb időtartama 12 hónap. A melléklet azonban felsorol néhány olyan terméket (például hűtőgépek, fagyasztóládák), amelyeknél a jótállás legrövidebb időtartama 24 hónap.

A 2003. november 21. napjától hatályos, és az ezen időpontot követően kötött szerződésekre alkalmazandó 151/2003. (IX. 22.) Korm. rendelet hatálya alá tartozó tartós fogyasztási cikkek esetében a jótállás kötelező időtartama - egységesen - egy év.

Mindkét jogszabály ugyanakkor rendelkezik arról az esetről, amikor a gyártó a rendeletben foglaltaknál kedvezőbb jótállási feltételeket vállal, mely értelemszerűen magában foglalhatja a jogszabályban előírt kötelező időtartamnál hosszabb időtartam vállalását is. Kimondja, hogy ilyen esetben a jótállás alapján a forgalmazót (kereskedőt) megillető jogok a szerződés teljesítésének időpontjában átszállnak a fogyasztóra (vásárlóra).

- A lakásépítéshez kapcsolódó jótállás kötelező időtartama - mind az 53/1987. (X. 24.) MT rendelet, mind pedig a 181/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet alapján - 3 év, amely a lakóépület, illetőleg a lakás átadás-átvétel befejezésének napján kezdődik.

Kiemeljük, hogy mind a korábbi, mind a jelenleg hatályos rendelet előírásai kizárólag az újonnan épített lakásokra, lakóépületekre terjednek ki. A lakásfelújításra, tatarozásra tehát e jogszabályok nem alkalmazhatóak.

- A 16/1976. (VI. 4.) MT rendelet értelmében a jótállási határidő a járműjavításon kívüli szolgáltatások esetében attól függ, hogy mennyi a vállalkozási díj összege. Ha a javító-karbantartó tevékenység vállalkozási díjának összege 500 forint alatt van, a jótállás legrövidebb időtartama 3 hónap, 500-5000 forint közötti vállalkozói díj esetén 6 hónap, 5000 forint feletti javítás, illetve karbantartás esetén 12 hónap.

Közúti jármű javítása esetén a jótállás legkisebb mértéke attól függ, hogy milyen jellegű javítási, karbantartási műveletet kell elvégezni, illetve mennyi a javítás díja, és a jótállás mértéke ennek megfelelően vagy időben meghatározott, vagy futásteljesítményhez igazodik. Így:

1. A személygépkocsi fő- és részegységeinek beszabályozása, illetve gyári paramétereinek visszaállítása esetén a működést befolyásoló alkatrészek cseréje nélkül 3 hónap, de ezen belül 3000 km, a működést befolyásoló alkatrészek cseréjével 6 hónap, de ezen belül 6000 km.

2. Szerkezeti hiba miatt üzemképtelen személygépkocsi javítása a hibás alkatrészek javítása vagy cseréje után 500 Ft javítási díj alatt 3000 km, 500-5000 Ft javítási díj között 6000 km, 5000 Ft javítási díj felett 10 000 km.

3. Sérült, de korróziós károsodástól mentes személygépkocsik helyreállítása a sérült elemek és alkatrészek javítása vagy cseréje után 500-5000 Ft javítási díj között 6 hónap, de ezen belül 6000 km, 5000 Ft javítási díj felett 12 hónap, de ezen belül 10 000 km.
4. Korróziós károsodású személygépkocsik javítása, a korrodált részek pótlása, illetve cseréje után 500-5000 Ft javítási díj között 3 hónap, 5000-10 000 Ft javítási díj között 6 hónap, 10 000 Ft javítási díj felett 12 hónap.
5. Személygépkocsik részleges vagy teljes újrafényezése esetén 500-5000 Ft javítási díj között 6 hónap, 5000 Ft javítási díj felett 12 hónap.
Belvízi kishajó és csónak javítása, karbantartása esetén, ha a javítási díj 5000 forint alatt van 3 hónap, ha 5000 és 25 000 forint között van a javítási díj 6 hónap, ha 25 000 forint feletti a javítási díj, 12 hónap a jótállási idő legrövidebb tartama.
A jótállási jogok:
A jótállás alapján a jogosult a szavatossági jogokkal azonos igényt érvényesíthet: így kérhet kijavítást, árleszállítást, kicserélést, újbóli elvégzést, a javítási költség megfizetését, és elállási jogot gyakorolhat.
Amennyiben a felek szerződésben kötik ki a jótállást, azonban a jótállási jogok tekintetében nem állapodnak meg, úgy a jogosult ugyanazokat a jogokat érvényesítheti, mint szavatosság esetén. Amennyiben azonban a felek ezen jogok közül például csak a kijavítást, vagy csak az árleszállítást jelölik meg, úgy hibás teljesítés esetén a jogosult jótállás alapján kizárólag ilyen jogot érvényesíthet a kötelezettel szemben, mást nem. Arra azonban joga van, hogy ezt az igényét a kellékszavatosságra vonatkozó szabályok alapján érvényesítse. Ugyanez vonatkozik arra az esetre, ha a szerződés szerint valamely hibára a jótállás nem terjed ki (GK 72. szám).
Kötelező jótállás esetén:
1. Az egyes tartós használatra rendelt termékek jótállási kötelezettségéről szóló 117/1991. (IX. 10.) Korm. rendelet a jótállási jogok érvényesítésével kapcsolatban az alábbi szabályokat tartalmazza:
Amennyiben a vásárló kijavításra tart igényt, a javítási határidő általában 15 nap. 30 napra hosszabbodik meg a határidő, ha a kötelezett a javítás idejére a vásárlónak kölcsönkészüléket (kölcsönjárművet) ajánl fel. A jótállási határidő kezdete a vevő részére történő átadás, vagy ha az üzembe helyezést a jótállásra kötelezett végzi, az üzembe helyezés (beszabályozás) napjával kezdődik. A dolog kijavítása esetén a jótállás időtartama meghosszabbodik a hiba közlésének napjától kezdve azzal az idővel, amely alatt a hibás dolog a rendeltetésszerű használatra nem volt alkalmas. A hibás dolog cseréje esetén a kicserélt dologra vonatkozóan a jótállási határidő újra kezdődik. Ez a szabály az egyes tartós használatra rendelt termékek esetében a jótállási jegyen feltüntetett jelentősnek minősülő termékrészre vonatkozik.
Amennyiben a termék a vásárlástól, üzembe helyezéstől számított 3 napon belül - a termékbe épített biztonsági elemek, például elektromos biztosíték hibáját kivéve - meghibásodott, a vásárló kívánságára azt azonos típusú új termékre kell kicserélni. Ha a cserére nincs lehetőség, a vásárló választása szerint a termék visszaszolgáltatásával egyidejűleg a vételárat vissza kell fizetni, vagy a vételár-különbözet elszámolása mellett más típusú terméket kell részére kiadni. Ez a személygépkocsival kapcsolatos jótállásra nem alkalmazható. A határidőbe nem számít bele az az időtartam, amíg a kereskedő üzlete bármely okból zárva volt.
A 2003. november 21. napját követően kötött fogyasztói szerződések esetében a 151/2003. (IX. 22.) Korm. rendelet a jótálláson alapuló jogok tekintetében kimondja, hogy a fogyasztó a kijavítás iránti igényét a forgalmazó által a jótállási jegyen feltüntetett javítószolgálatnál közvetlenül is érvényesítheti. A kijavítás során a fogyasztási cikkbe csak új alkatrész kerülhet beépítésre. Ha a fogyasztó a fogyasztási cikk meghibásodása miatt a vásárlástól (üzembe helyezéstől) számított három munkanapon belül érvényesít csereigényt, a forgalmazó nem hivatkozhat a Ptk. 306. §-a (1) bekezdésének a) pontja értelmében aránytalan többletköltségre, hanem köteles a fogyasztási cikket kicserélni, feltéve, hogy a meghibásodás a rendeltetésszerű használatot akadályozza.
Mindkét jogszabály azonosan rendelkezik arról, hogy a rögzített bekötésű, illetve a 10 kg-nál súlyosabb, vagy tömegközlekedési eszközön kézi csomagként nem szállítható fogyasztási cikket - a járművek kivételével - az üzemeltetés helyén kell megjavítani. Ha a javítás az üzemeltetés helyén nem végezhető el, a le- és felszerelésről, valamint az el- és visszaszállításról a forgalmazó gondoskodik.
A fogyasztói szerződésből eredő jótállási igények intézése körében a 49/2003. (VII. 30.) GKM rendelet is tartalmaz előírásokat. E rendelet 2003. szeptember 1. napján lépett hatályba azzal, hogy a 7. § (3) bekezdésében már kimondja, hogy 2004. június 30. napjával hatályát is veszti.
Előírása szerint a forgalmazó a fogyasztó kifogásáról jegyzőkönyvet köteles felvenni, amelyben rögzíti: a fogyasztó nevét, címét, a fogyasztási cikk (a továbbiakban: áru) megnevezését, vételárát, a vásárlás

időpontját, a hiba bejelentésének időpontját, a hiba leírását, a fogyasztó által érvényesíteni kívánt igényt, a kifogás rendezésének módját. Ha a kifogás rendezésének módja a fogyasztó igényétől eltér, ennek indokolását a jegyzőkönyvben meg kell adni. A jegyzőkönyv másolatát a fogyasztónak át kell adni.
Ha a forgalmazó a fogyasztó igényének teljesíthetőségéről annak bejelentésekor nem tud nyilatkozni, álláspontjáról legkésőbb három munkanapon belül köteles értesíteni a fogyasztót. A forgalmazó köteles a fogyasztót tájékoztatni arról, hogy a kijavítást vagy kicserélést a Ptk. 306. §-ának (2) bekezdése értelmében - az áru tulajdonságaira és a fogyasztó által elvárható rendeltetésére figyelemmel - megfelelő határidőn belül, a fogyasztónak okozott jelentős kényelmetlenség nélkül kell elvégezni. A forgalmazónak törekednie kell arra, hogy a kijavítást vagy kicserélést legfeljebb tizenöt napon belül elvégezze. A javításra az árut elismervény ellenében kell átvenni. Az elismervényen fel kell tüntetni a fogyasztó nevét és címét, az áru azonosításához szükséges adatokat, az áru átvételének idejét, és azt az időpontot, amikor a fogyasztó a kijavított árut átveheti.
2. Az 53/1987. (X. 24.) MT rendelet a lakásépítéssel kapcsolatos kötelező jótállással kapcsolatos jogok tekintetében az alábbi rendelkezéseket tartalmazza:
A jogosult akkor kérheti a hibás dolog kicserélését vagy a munka újbóli elvégzését, ha a hiba megfelelő határidő alatt értékcsökkenés nélkül nem javítható ki és a kijavítás a jogosult érdekeinek sérelme nélkül nem lehetséges. A jogosult - a vállalkozó költségére - mással is elvégeztetheti a hibás teljesítés folytán szükséges munkát, ha a vállalkozó a kijavítást megfelelő határidőre nem vállalja, illetőleg nem végzi el, vagy ismételten hibásan végzi el. Ilyen esetben továbbra is fennáll a vállalkozó jótállási kötelezettsége, hiszen az 53/1987. (X. 24.) MT rendelet 6. § (1) bekezdése ezen kívüli esetre írja elő, hogy ha a jogosult maga javítja vagy mással javíttatja ki a hibát, abban az esetben megszűnik a vállalkozó jótállási kötelezettsége a hibás dologra, illetve annak részére.
A 2003. december 5-től hatályos 181/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet kimondja: jótállási jogokat a lakás (lakóépület) tulajdonosa, a lakás tulajdonba adásáig a megrendelő (a továbbiakban együtt: jogosult) a vállalkozóval vagy az általa javításra kijelölt szervezettel szemben érvényesítheti. A vállalkozó a bejelentett jótállási igény alapján tizenöt napon belül köteles a hibát megvizsgálni és a jogosult igényéről nyilatkozni. A javítást, a cserét, a munka újbóli elvégzését úgy kell teljesíteni, hogy az lehetőség szerint a lakóépület, illetőleg a lakás használatát ne akadályozza.
3. A jótállás alapján érvényesíthető igények a 16/1976. (VI. 4.) MT rendelet szerint:
- a hibásan vagy hiányosan végzett munka kijavítása (kiegészítése, ismételt elvégzése),
- a díj arányos csökkentése,
- az elvégzett munkával összefüggésben keletkezett hiba díjmentes kijavítása.
Ha az elvégzett szolgáltatás teljesen alkalmatlan vagy teljesen célszerűtlen, vagy a vállalkozó a szükséges kijavítást megfelelő határidőre nem vállalja vagy nem végzi el, a megrendelő megtagadhatja a díj kifizetését, illetve visszakövetelheti a már kifizetett díjat. A rendelet szerint nem megfelelő a kijavítás elvégzésére vállalt új határidő, ha az meghaladja a szolgáltatás teljesítésére eredetileg vállalt határidőt.
A megrendelő - a vállalkozó költségére - más vállalkozóval is elvégeztetheti a hibás teljesítés folytán szükséges munkát, ha a vállalkozó a kijavítást megfelelő határidőre nem vállalja, nem végzi el, vagy ismételten hibásan végzi el.
Ha a vállalkozó a kijavítandó hibát tévesen állapította meg, a szükségtelenül végzett munka ellenértékét nem követelheti, illetve az ezért kifizetett díjat köteles visszafizetni.
A szállítási kötelezettség, illetve annak költsége is a vállalkozót terheli, ha a hibás teljesítés folytán a kijavítandó dolog elszállítása vagy visszaszállítása szükséges. Ez nem vonatkozik a járművekre. A rendelet melléklete 11 pontban sorolja fel azokat a szolgáltatásokat, amelyek kapcsán a javító-karbantartó munkálatok során a vállalkozó jótállásra köteles.
A rendelet ezen kívül szabályozza a számlaadási kötelezettséget, az igényérvényesítés, a vásárlói kifogás intézésének és a minőségvizsgálatnak a módját is.
Az egyes tartós használatra rendelt termékek esetében a rendelet azt is szabályozza, hogy a hibás terméket az üzemeltetés helyén vagy pedig a javító szolgálatnál kell-e megjavítani, illetve milyen esetben terheli a jogosultat az a kötelezettség, hogy a hibás terméket maga szállítsa javító szolgálathoz, vagy ahhoz a kereskedőhöz, akinél a terméket vásárolta. Rendezi azt is a jogszabály, hogy ha a jótállási kötelezettség megítélését illetően a felek között vita támad, a jótállásra kötelezett minőségvizsgáló szerv szakvéleményét köteles beszerezni.
Igényérvényesítés:
A jótállási igényt általában a szerződéses partnerek érvényesíthetik, tehát a jogosult a kötelezettel szemben. Ez azonban nem mindig van így. A lakásépítéssel kapcsolatos kötelező jótállásról szóló 53/1987. (X. 24.) MT rendelet 3. §-a, illetve a 2003. december 5. napjától hatályos 181/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet 3. § (2)

bekezdése értelmében a jótállási jogokat a lakás (lakóépület) tulajdonosa, valamint a lakás tulajdonba adásáig a megrendelő érvényesítheti a vállalkozóval vagy az általa javításra kijelölt szervezettel szemben. Gyakran előfordul, hogy a lakás építtetője, a megrendelő köti a vállalkozási szerződést a vállalkozóval a lakóépület felépítésére, majd ezeket a lakásokat üzletszerűen értékesíti. Az új tulajdonos ezt követően a jótállási jogokat a vállalkozóval szemben, nem pedig az eladóval (a lakás építtetőjével) szemben érvényesítheti. Amennyiben azonban a vevőnek kellékszavatossági igénye van, azt az adásvételi szerződés alapján az eladóval szemben jogosult érvényesíteni, a vállalkozóval szemben ilyen igényt nem támaszthat, mert a vevő és a vállalkozó között nincs jogviszony (szerződéses kapcsolat). Arra azonban lehetőség van, hogy a lakás tulajdonosa egyidejűleg perelje az eladót szavatosság címén, a kivitelezőt pedig jótállás címén. Ez esetben az eltérő jogcímeken megítélt szolgáltatás oszthatatlannak minősül, így az eladó és a kivitelező felelőssége egyetemleges, mert a kellékszavatossági és a jótállási felelősség egyaránt a hibás teljesítés jóvátételét szolgálja (BH1998. 171.).

Amennyiben a vállalkozó és közreműködője állapodnak meg jótállási kötelezettség vállalásában, e szerződés alapján a megrendelő nem jogosult igényt érvényesíteni a közreműködővel szemben (BH1996. 600.).

A jótállás jogosultja akkor is érvényesítheti a jótállási igényt, ha a dolgot időközben értékesítette és az új tulajdonos a jótállási jog jogosultjával szemben szavatossági jogát a bíróság előtt keresettel érvényesítette vagy legalább erre irányuló igénybejelentést tett, illetőleg a jogosult a hibás teljesítésből eredően egyébként hátrányt szenvedett. Ezt a következtetést a bíróság abból vonta le, hogy nincs olyan jogszabályi rendelkezés vagy szerződéses kikötés, amely szerint jótállásból eredő igény csak addig érvényesíthető, ameddig a szerződés tárgya a jogosult tulajdonában, kezelésében van. Másrészt nem lehet elzárni a jótállási jog jogosultját attól, hogy a jogszabályi rendelkezésen vagy szerződésen alapuló jogait ő is érvényesítse és ily módon hárítsa el hibás teljesítésének jogkövetkezményeit (BH1989. 228.).

Az egyes tartós használatra rendelt termékek jótállási kötelezettségéről szóló 117/1991. (IX. 10.) Korm. rendelet hatálya alá eső kötelező jótállás esetén a vásárló a jótállási jogokat a kereskedővel vagy a javító szolgálattal szemben jogosult érvényesíteni. A vásárló a jótálláson alapuló igények érvényesítésével kapcsolatos nyilatkozatot a kereskedőhöz, vagy a jótállás keretébe tartozó javításokat rendeltetésszerűen végző javító szolgálathoz intézheti [117/1991. (IX. 10.) Korm. rendelet 8. § (3)] .

A 2003. november 21. napja után kötött fogyasztói szerződések esetében a jótállási jogokat a fogyasztási cikk tulajdonosa érvényesítheti, feltéve, hogy fogyasztónak minősül [lásd a Ptk. 685. § d) és e) pontjához fűzött magyarázatot]. A jótállási kötelezettség kötelezettje a forgalmazó, azaz az, akit a fogyasztói szerződés a szerződés tárgyát képező szolgáltatás nyújtására kötelez. Ha azonban a jótálláson alapuló választott jog a kijavítás, ezt az igényét a fogyasztó a jótállási jegyen feltüntetett javítószolgálatnál közvetlenül is érvényesítheti.

A jótállási kötelezettség kezdete a tényleges teljesítés időpontja, nem pedig a szerződésben feltüntetett teljesítési időpont (GK 72. szám).

Amennyiben a jótállási jogok érvényesítésére megállapított határidő meghosszabbodik a kijavítás vagy a kicserélés esetén, a határidő akkor kezdődik, amikor a jogosult a hibát a kötelezett tudomására hozza (GK 72. szám).

Amennyiben a felek elévülési határidő meghosszabbításában állapodnak meg, a felek nyilatkozatainak gondos mérlegelésével kell megállapítani, hogy a jótállási vagy a szavatossági felelősség határidejét kívánták-e meghosszabbítani a Ptk. 325. § (2) bekezdése szerinti lehetőség alapján (GK 72. szám).

Amennyiben a jogosult a jótállási időn belül lép fel igényével, az igény elévülésére hivatkozni nem lehet. Így például jótállás esetében az ún. nyílt hibára, tehát az átadás-átvétel időpontjában felismerhető hibára sem lehet hivatkozni elévülési kifogásként (BH1993. 691.).

Amíg a jótállási idő tart, nem hatályosulnak a szavatosság intézményén belüli jogvesztő határidők (BH1993. 443.).

A jótálláson alapuló igény elévülésének nyugvása mindaddig nem ér véget, amíg a kötelezett önként jótállási jellegű javítást végez (BH1988. 105.).

A jótállással összefüggésben keletkező költségek a kötelezettet terhelik. E szabályt a kötelező jótállásról szóló jogszabályok külön is tartalmazzák. Amennyiben a szerződésben vállalt jótállás alapján történik igényérvényesítés, ugyanez a szabály irányadó a Ptk. 248. § (5) bekezdése alapján alkalmazandó Ptk. 309. § (1) bekezdése alapján.

Ugyancsak irányadó jótállás esetére a Ptk. 309. § (2) bekezdésében foglalt azon szabály is, miszerint a dolog kicserélése vagy elállás esetén a jogosult nem köteles a dolognak azt az értékcsökkenését megtéríteni, ami a rendeltetésszerű használat következménye.

A Ptk. 307. § (2) bekezdését is alkalmazni kell a jótállásnál, tehát a jogosult - jogszabály vagy a szerződés eltérő rendelkezése hiányában - a választott jótállási jogról másikra áttérhet (GK 72. számú állásfoglalás).
Az áttéréssel okozott kárt a kötelezett viseli, ha az áttérésre az ő magatartása adott okot vagy az áttérés egyébként indokolt volt, minden más esetben az áttéréssel okozott kárt a jogosult viseli. Az áttérésre mindaddig lehetőség van, amíg a felek megállapodása alapján a kötelezett a jótállási kötelezettségét nem teljesíti, illetve a jogosult által választott jótállási jog tekintetében a bíróság jogerős határozatot nem hoz.
Abban az esetben, ha a jogerős ítélet után bekövetkezett körülmény folytán a jótállási kötelezettség teljesítése lehetetlenül (például a televíziókészülék megjavítására kötelezték a kötelezettet, s a jogerős bírósági döntést követően a televízió készülék megsemmisül), ilyen esetben a javítás helyett a jogosult kérhet árleszállítást. Önkéntes teljesítés hiányában ennek érvényesítésére új pert lehet kezdeményezni. A korábbi jogerős ítélet ebben az esetben nem jelent ítélt dolgot (Pp. 229. §), mert nem ugyanazon jog (kijavítás-árleszállítás) érvényesítéséről van szó.
Amennyiben jogszabály kötelező jótállásról rendelkezik, úgy a jótállási idő alatt a hibás teljesítés miatt érvényesített jogokat a kötelező jótállásra vonatkozó jogszabályban rögzített feltételek szerint kell elbírálni. Ha például a hűtőszekrény a vásárlást követő 10. hónapban hibásodik meg, nem a Ptk. 308. §-ában szabályozott határidőket kell figyelembe venni. A kötelezett ezért elévülési kifogást eredményesen nem érvényesíthet arra hivatkozással, hogy az igényérvényesítési határidő 6 hónap, vagy hogy a hiba felismerésétől számított - az elévülés nyugvására vonatkozó szabályok szerinti - 3 hónap eltelt (BH1993. 691.).
Ha a felek a jótállási kötelezettséget szerződésben rögzítik, úgy a jogosultat illeti meg a választás joga, hogy igényeit a jótállási feltételek szerint, vagy a kellékszavatosságra irányadó szabályok szerint érvényesíti-e. Amennyiben a jogosult a jótállási igény érvényesítését választja, a kötelezett eredménnyel nem hivatkozhat a szavatossági határidők elévülésére a jótállási határidőn belül.
Amennyiben a kötelező jótállásra irányadó jótállási idő eltelik és a dolog használhatóságának legkisebb időtartamát hatósági előírás, szabvány vagy kötelező műszaki előírás határozza meg, a jogosult a hiba felismerésétől számított 3 hónapon belül kellékszavatossági igényt érvényesíthet. Ezt viszont csak a vele szerződő partnerrel szemben teheti. Így például a lakások esetében a vállalkozóval szemben a lakás tulajdonosa nem jogosult ilyen igényt érvényesíteni abban az esetben, ha a tulajdonos a lakást a lakás építtetőjétől, tehát annak megrendelőjétől vásárolta. Ezt az igényt az eladóval szemben, s nem a vállalkozóval szemben kell érvényesíteni. A határidők számítására ilyen esetben a Ptk. 308. § (1)-(2) bekezdését, a Ptk. 326. § (2) bekezdését és a Legfelsőbb Bíróság I. Polgári Gazdasági Elvi Döntésében foglaltakat kell alkalmazni.
Ha a jogosultat a hibás teljesítéssel kapcsolatban kár éri, ez iránti igényét az általános elévülési időn belül, tehát öt éven belül érvényesítheti (Ptk. 310. §; BH1996. 87.).
Amennyiben a károsult és a károkozó között nincs szerződéses kapcsolat, a hibás teljesítéssel okozott kár megtérítése iránt a károsult a károkozóval szemben a Ptk. 339. § (1) bekezdésében foglalt feltételek szerint érvényesíthet kárigényt az általános elévülési időn belül.
BH2002. 139. *A gépjármű általános szervizelése során az átvizsgálási kötelezettség terjedelme és az ehhez kapcsolódó jótállási felelősség. [Ptk. 248. § (3) bek.].*
BH1999. 381. *Annak bizonyítása, hogy egy gépkocsi adott hibája nem garanciális jellegű, a garancia vállalóját vagy - jogszabályon alapuló kötelezettség esetén - a garanciakötelezettet terheli. A jótállási és a szavatossági jog összefüggései [Pp. 164. § (1) bek., Ptk. 248. § (1) bek., 309. § (1) bek.].*
BH1998. 171. *Az eladó szavatossági és a kivitelező jótállási felelőssége egyaránt a hibás teljesítés jóvátételét szolgálja, ezért az eltérő jogcímeken megítélt szolgáltatás oszthatatlannak minősül és a marasztalt alperesek felelőssége egyetemleges [Ptk. 248. §, 305. § (2) bek., 334. § (2) bek., 337. §, 53/1987. (X. 24.) MT r.].*
BH1996. 600. *A vállalkozó és közreműködője között jótállási kötelezettség vállalására vonatkozóan létrejött szerződés alapján a megrendelő nem érvényesíthet igényt a közreműködővel szemben (Ptk. 248. §, 315. §).*
BH1996. 87. *A hibás teljesítéssel okozott kár megtérítése iránti igényt az általános elévülési időn belül lehet érvényesíteni [Ptk. 248. § (3) bek., 310. §, 4/1969. (III. 30.) BKM-KGM-KIPM-KKM-NIM r.].*
BH1993. 691. *Lakásépítéssel kapcsolatos kötelező jótállás fennállása esetén, ha a jogosult jogait a lakóépület, illetőleg a lakás átadás-átvétele befejezésének napjától számított három éven belül érvényesíti a vállalkozóval szemben, a vállalkozó (alvállalkozó, szállító) nem hivatkozhat megalapozottan arra, hogy a követelés elévült, mert a kifogásolt hibák már a műszaki átadás-átvételkor felismerhetők voltak [Ptk. 248. § (2) és (3) bek., 53/1987. (X. 24.) MT r. 1. §, 2. § (1) bek., 10. § (1) bek.].*
BH1993. 443. *A lakásépítéssel kapcsolatos kötelező jótálláson alapuló felelősség tartalma [Ptk. 248. § (3) bek., 53/1987. (X. 24.) MT r.].*

BH1993. 244. *A szerződésen alapuló jótállási kötelezettség fennállásának megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 248. § (1) bek.].*
BH1992. 654. *A szavatossági igény elévülésére vonatkozó rendelkezések alkalmazásának mellőzése annak folytán, hogy az építési munka vállalkozója szerződésben jótállási kötelezettséget vállalt [Ptk. 207. § (1) bek., 248. §].*
BH1991. 404. *A kötelezett tagadása esetén, továbbá ha a jótállási kötelezettség nem jogszabályon alapul, a jogosultnak bizonyítania kell, hogy a hibás teljesítésével kapcsolatban a kötelezett jótállással tartozik [Ptk. 248. § (1) bek.].*
BH1990. 346. *Jótállás szóbeli megállapodással is kiköthető [Ptk. 248. § (1) bek.].*
BH1989. 228. *Jótállási igény akkor is érvényesíthető, ha a dolgot a jótállás jogosultja értékesítette, és vele szemben az új tulajdonos szavatossági igénnyel lép fel, illetőleg a hibás teljesítésből eredően egyébként hátrányt szenved [Ptk. 248. §].*
BH1989. 67. *Ha a jótállás - szakvállalatnak minősülő - kötelezettje a hiba okát illetően a megrendelőt megtéveszti, s ezért az a javítást - ellenérték fejében - megrendeli, ezt a szerződést a jogosult, eredményesen megtámadhatja [Ptk 210. §. (4) bek., 235. §. (1) bek., 248. §.].*
BH1988. 105. *A jótállásban alapuló igény elévülésének nyugvása mindaddig nem érvéget, amíg a kötelezett önként jótállási jellegű javítást végez [Ptk. 248. §, 325. § (1) bek., 326. § (2) bek.].*
BH1987. 120. *Személygépkocsi hibás teljesítése esetén a jogosult követelheti a hibás teljesítés következtében keletkezett költségeinek - így más gépkocsi bérleti díjának - megtérítését. Ebben a körben azonban csak olyan költségek megtérítésére kerülhet sor, amelyek társadalmilag elismert célok megvalósítása érdekében merültek fel [Ptk. 248. §, 4/1969. (III. 30.) BkM-KGM-KipM-KkM-NIM r. 2. § (1) bek., 3. § (2) bek., 4. § (1) bek.].*
BH1986. 430. *I. A gyártó vállalat nem szabadulhat a hibás teljesítés következményeitől a forgalmazó kereskedelmi vállalattal szemben annak a kilátásba helyezésével, hogy jótállási kötelezettsége alapján majd helytáll az üzemeltető vevőnél kiütköző hibákért [Ptk. 248. §, 305. § (1) bek.].*
BH1986. 27. *Tiltó jogszabály hiánya folytán a jótállásnak a teljesítés után történt vállalása is jogérvényes [Ptk. 248. §].*
BH1986. 26. *A jótállás a szavatosságnál szigorúbb kötelezettségvállalás, ezért érvénytelen az a szerződéses kikötés, amely szerint a jótállás teljesítésével felmerülő egyes költségek a vásárlót terhelik [Ptk. 248. § (2) bek., 309. § (1) bek., 314. § (2) bek.].*
BH1985. 28. *Ha a szállító vagy vele szemben felelős gyártómű a termeket a jótállási kötelezettsége körében vita nélkül kicserélte, viselni köteles annak a következményeit, hogy a termék hibája és a megrendelő kára közötti okozati összefüggés hiánya utólag már nem bizonyítható [Ptk. 248. § (3) bek.].*
BH1984. 70. *Az épület állékonyságáért vállalt jótállás a válaszfalakra is kiterjed [Ptk. 248. §].*
BH1984. 26. *Ha a szállító nem is vállalta a tartós fogyasztási cikknek a kötelező jótállási idő utáni kicserélését, mégis ki kell azt cserélni, illetőleg a vételárat vissza kell fizetnie, ha a szavatossági felelősségén alapuló javítási kötelezettségét nem teljesíti 30 napon belül [Ptk. 248. § (3) bek., 305. § (2) bek., 306. § (3) bek., 308. § (2) bek., 1978. évi 2. sz. tvr. 6. § (1) bek., 7. §, 13/1978. (III. 1.) MT sz. r. 2. § (1) bek. a) pont, 4/1969. (III. 30.) BkM-KGM-KipM-KkM-NIM sz. r. 4. § (1) bek. b) pont].*
BH1983. 34. *Naposbaromfira vonatkozó jótállás esetén a károsodás tényének és összegszerűségének bizonyítása a megrendelőt terheli, azt azonban a szállítónak kell bizonyítania, hogy a garantált eredmény elmaradása az átadás után felmerült okoknak, igy a hiányos tartási és takarmányozási körülményeknek a következménye [Ptk. 248. § (3) bek.].*
BH1982. 337. *A vevőszolgálati csekkfüzetnek a szerződés teljesítésekor a vevő részére történt átadásával jótállási jogviszony jön létre a vevő és a jótállás teljesítésére köteles gazdálkodó szervezet között [Ptk. 248. §, 299. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*
BH1980. 252. *A hiba felfedezése után tovább folytatott üzemeltetés folytán szükségessé vált további kijavítási költségek nem tartoznak a jótállási helytállás körébe, ezért a kijavítást végző szervezet az utóbbiak megtérítését követelheti [Ptk. 248. § (1) bek.].*
BH1980. 25. *A jótállási kötelezettség alapján a javítást, illetőleg az alkatrészcserét a jótálló tartozik elvégezni, és ha a jótállási idő alatt a hiba alapos felderítését és annak megfelelő kijavítását a jogosult ismételt bejelentése ellenére elmulasztotta, a jótállási idő után elvégzett javításért vállalkozói díjat akkor sem követelhet, ha a jogosult azt megrendelte [Ptk. 205. § (3) bek., 248. §].*
BH1979. 364. *I. Jótállással felelős kereskedelmi vállalat által eladott hibás termék kicserélése esetén az addigi rendeltetésszerű - bár a jótállási időn túli - használat miatt bekövetkezett értékcsökkenés az eladó terhére esik [Ptk. 248. §, 4/1969. (III. 30.) BkM-KGM-KipM-KkM-NIM sz. r. 1. § (3) bek., 4. § (1) bek. c) pont, 9. § (1) bek.].*

BH1979. 333. *A jótállási kötelezettség teljesítésére köteles javító vállalat kártérítési felelősséggel tartozik, ha szakszerűtlen munkavégzéssel vagy a munka megtagadásával okozójává válik annak, hogy a vásárló a vételügylettől eláll [Ptk. 248. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*
BH1979. 332. *Garanciális javítással foglalkozó vállalattól - kártérítési felelőssége szempontjából - az is elvárható, hogy a munkájához szükséges alkatrészek beszerzéséről az eset körülményeihez képest import utján is gondoskodjék [Ptk. 248. §, GK 3. sz.].*
BH1979. 216. *A szállítót nem mentesíti a jótállási kötelezettsége alól az a körülmény, hogy a megrendelő nem kötött külön karbantartási szerződést [Ptk. 248. § (3) bek.].*
BH1978. 518. *A vevő a kötelező jótálláson alapuló igények érvényesítésével nem esik késedelembe addig, ameddig nem győződik meg arról, hogy a hiba garanciális jellegű [Ptk. 248. §, 4/1969. (III. 30.) BKM-KGM-KipM-KkM-NIM fsz. r. 4. § (1) bek. c) pont].*
BH1978. 39. *A tervezőt a kivitelező által javasolt tervmódosítás helyességének megvizsgálására irányuló kötelezettsége alól nem mentesíti az, hogy a kivitelező a javasolt megoldásért jótállást vállalt [10/1968. (X. 10.) ÉVM-KGM-NIM sz. együttes r.-tel közzétett tervezési szerződési alapfeltételek 10. §, Ptk. 248. §, GKT 29/1973. sz.].*
BH1977. 433. *Ha a jótállási kötelezettség teljesítéséért felelős kereskedelmi vállalat által eladott termék hibás, kicserélésére azonban lehetőség van, a vásárló a jogszabályok szerint őt megillető más, jótálláson alapuló jogot nem gyakorolhat. Ha viszont a termék visszavételére kerül sor, az addigi rendeltetésszerű használat miatt bekövetkezett értékcsökkenés az eladó terhére esik [Ptk. 248. §, 4/1969. (III. 30.) BkM-KGM-KipM-KkM-NIM sz. r. 1. § (3) bek., 4. § (1) bek. c) pont, 9. § (1) bek.].*

A bankgarancia

249. § A bank kötelezettséget vállalhat arra, hogy meghatározott feltételek - így különösen bizonyos esemény beállta vagy elmaradása, illetőleg okmányok benyújtása - esetében és határidőn belül a kedvezményezettnek a megállapított összeghatárig fizetést fog teljesíteni.

A bankgarancia a biztosítékadásnak az a módja, amikor a bank arra vállal kötelezettséget, hogy
meghatározott feltételek megléte esetén,
meghatározott határidőn belül,
meghatározott összeghatárig,
fizetést fog teljesíteni a kedvezményezett részére.
Hárompólusú jogviszonyról, de két szerződéses kapcsolatról van szó. Egyik oldalon a biztosítékot nyújtó bank, másik oldalon a szolgáltatás kötelezettje (a bank ügyfele), harmadik oldalon a szolgáltatás jogosultja (a kedvezményezett) áll. Az egyik szerződés a jogosult és a kötelezett között jön létre, míg a bankgaranciára mint mellékkötelezettség teljesítésére irányuló megállapodás az előző szerződés kötelezettje és a bank között jön létre. A jogosult - a két szerződés alapján - a feltételek teljesülése esetén a bankkal szemben léphet fel igényének érvényesítése végett. Követelheti, hogy a bank a szerződéseknek megfelelő összeget részére fizesse meg. Teljesítése esetén a bank léphet fel a kötelezettel szemben a jogosultnak kifizetett összeg megtérítése iránt.
A szerződésben a bank önálló kötelezettséget vállal, tehát a bankgarancia nem járulékos jellegű biztosíték.
Bankgaranciát kizárólag bank vállalhat, míg a jogosult, illetve kötelezett bárki lehet, nemcsak gazdálkodó szervezet. Gyakorlati jelentősége azonban leginkább a gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződéseinél van.
A jelzálog-hitelintézet is vállalhat bankgaranciát [1997. évi XXX. törvény 3. § (1) d)].
E § példálózóan sorolja fel, hogy milyen feltételek esetén vállalhat a bank fizetési kötelezettséget, tehát a felsorolás nem teljes körű. A Ptk. bizonyos esemény beálltát vagy elmaradását, illetőleg okmányok benyújtását emeli ki. Amennyiben a kötelezett a jogosult javára nem teljesít a szerződésükben meghatározott határideig, abban az esetben a jogosult a bankhoz fordul, hogy a bankgarancia alapján a kötelezett és a bank között létrejött feltételeknek megfelelően fizessen a kötelezett helyett a jogosult javára. Bankgaranciát csak létrejött, érvényes, hatályos és még meg nem szűnt szerződéshez kapcsolódóan lehet kiadni, hiszen szerződést biztosító mellékkötelezettségről van szó. A bankgarancia szerződés bírói ítélettel nem hozható létre, illetve a hiányzó nyilatkozat nem pótolható (BH1997. 134.).
A bankgarancia és a bankkezesség elhatárolása
A bankkezesség alapján a bank vállal kezességet ügyfelének harmadik személlyel szemben fennálló kötelezettségéért. A bankkezesség járulékos jellegű biztosíték. Alapja a bank ügyfele és a harmadik személy

közötti szerződésben meghatározott főkötelezettség. Ezzel szemben a bankgarancia önálló kötelezettség, meghatározott összeghatárig való garanciavállalás.
A bankgarancia és a fedezetigazolás elhatárolása:
A fedezetigazolás is bank-biztosíték, amely nincs nevesítve a Ptk.-ban. A fedezetigazolással a bank az ügyfele kérésére igazolja, hogy meghatározott összeget meghatározott ideig a harmadik személy részére való fizetés céljából elkülönítve rendelkezésre tartja (zárolja). A fedezetigazolás esetén tehát a kötelezett pénzeszközei vannak lekötve, a bankgarancia esetén viszont a bank a garanciát a saját pénzeszközei terhére vállalja. A fedezetigazolásra vonatkozóan lásd még a 9/2001. (MK 147.) MNB rendelkezés 12. §-át.
A bankgarancia és az akkreditív (okmányos meghitelezés) elhatárolása:
Az okmányos meghitelezéssel a hitelintézet (nyitó hitelintézet) - az alapügyletbeni kötelezett megbízása alapján - saját nevében arra vállal kötelezettséget, hogy ha a kedvezményezett meghatározott határidőn belül a meghatározott okmányokat hozzá benyújtja, akkor az okmányos meghitelezésben meghatározott összeget az okmányok megfelelősége esetén, részére megfizeti. Lakossági bankszámla javára, terhére nincs helye akkreditívnek [9/2001. (MK 147.) MNB rendelkezés 26. § (7)]. Az akkreditívnél a meghatározott okmányok benyújtása esetén meghatározott összeget kell a kedvezményezett részére fizetni, míg a bankgaranciánál nem konkrét összeg van megjelölve, hanem meghatározott összeghatárig vállal teljesítést a bank.
A bankgarancia és a váltókezesség elhatárolása:
A bankgarancia és a váltókezesség elhatárolását tartalmazza a BH1995. 117. jogeset. Amennyiben a garanciát vállalok kifejezést a váltóra vezetik rá - a szavak általánosan elfogadott értelme szerint - az csak úgy értelmezhető, hogy a garanciavállaló helyt kívánt állni a váltó kifizetéséért. A váltóra rávezetett garanciavállalási nyilatkozat váltójogviszonyt hoz létre a váltó alanyai között. Míg a kezesség a váltó kifizetéséért személyes biztosítékot jelent, addig a garancia szó jótállást, valaminek a szavatolását, illetve biztosíték nyújtását jelenti. Nincs jogi akadálya annak, hogy a váltókezességet a kezes meghatározott időtartamra vállalja, tehát ez a körülmény sem alapozza meg, hogy a megállapodást bankgaranciának kellene minősíteni.
BH2003. 473. *I. A bankgarancia a garantőr önálló kötelezettségvállalása. A jogviszony alanya a bank és a kedvezményezett, ezért a bank megbízója érdekét, annak fizetést megtiltó nyilatkozatát nem veheti figyelembe. A fizetési feltételek igazolása esetén a fizetés nem tagadható meg (Ptk. 249. §).*
BH2001. 437. *I. A bank üzletszabályzatának azt az előírását, hogy a bank tevékenysége során mindenkor az ügyfél érdekének figyelembevételével, a banktól elvárható gondossággal köteles eljárni, a felek közötti egyéb jogviszony sajátosságait figyelembe véve kell értékelni [Ptk. 249. §, 322. §, 474. § (2) bek., 479. § (1) és (3) bek., 529. §].*
BH2000. 214. *I. A polgármester az önkormányzat képviselőjeként jár el - ha a képviselő-testület ettől eltérően nem rendelkezik -, ezért a polgármester által harmadik személyekkel szemben vállalt kötelezettség - pl. garanciavállalás - érvényességéhez az önkormányzat jegyzőjének ellenjegyzésére nincs szükség [Ptk. 36. § (2) bek., 37. § (1) bek., 218. §, 249. §, 273. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 9. § (1) bek., 1991. évi XX. tv. 139. § d) pont, 140. § (1) bek. k) pont, 1992. évi XXXVIII. tv. 66. §, 100. § (1)-(3) bek.].*
BH1999. 267. *A vállalt bankgarancia alapján a garantőr csak a főadós által már kifizetett díjrészletek levonása után fennmaradó összeget köteles - az adós teljesítésének elmaradása esetén - megfizetni. A garantőr ezért jogosult vizsgálni az adós teljesítését (Ptk. 249. §).*
EBH1999. 29. *A bankgarancia a bank önálló kötelezettségvállalása, olyan szerződést biztosító mellékkötelezettség, amelyben a bank kötelezettsége az általa megszabott feltételekhez igazodik, s ezért eltérhet az adós fizetési kötelezettségének terjedelmétől [Ptk. 249. §].*
BH1998. 293. *A bankgarancia jogi természete; az erre vonatkozó szerződés alanyai; a kötelezettségvállalás terjedelme és ennek korlátozása (Ptk. 249. §).*
BH1997. 541. *Ha a bizományi szerződést a megbízó felszámolója jogszabályi felhatalmazás alapján felmondja, ez nem érinti a bizományos által saját nevében, de a megbízó javára a külföldi féllel kötött lízingszerződés fizetési feltételeinek teljesítése érdekében a belföldi pénzintézet által vállalt - feltétlen és visszavonhatatlan - bankgaranciából eredő fizetési kötelezettséget [Ptk. 249. §, 321. § (1)-(2) bek., 483. § (1) bek., 513. § (2) bek, 1991. évi IL. tv. 47. § (1) bek.].*
BH1997. 354. *A bizományi szerződés felmondása nem szünteti meg a bizományos által kötött lízingszerződés teljesítéséért vállalt bankgarancián alapuló helytállási kötelezettséget; ennek a helytállási kötelezettségnek az érvényesítése esetén a bankgaranciát vállaló pénzintézet nem hivatkozhat megalapozottan a bizományosnak a bizományi szerződéssel kapcsolatos esetleges mulasztásaira [Ptk. 249. §, 483. § (1) bek., 513. § (2) bek.].*
BH1997. 134. *A létre sem jött vagy valamilyen ok (pl. felmondás) miatt megszűnt szerződést biztosító mellékkötelezettség - az adott esetben a kötelezett által nem vállalt bankgarancia - bírói ítélettel nem hozható*

létre, a hiányzó nyilatkozat nem pótolható. Ez akkor is irányadó, ha a kötelezett előzetesen előszerződés formájában vállalta, hogy a későbbi időpontban bankgaranciát fog adni [Ptk. 199. §, 208. § (3) bek., 249. §., 295. §, 321. § (1) bek., 324. § (2) bek.].

BH1996. 541. *A bankgarancia szerződést biztosító mellékkötelezettség, ezért megszűnt szerződéshez kapcsolódóan - ún. szándéknyilatkozat alapján - már nem lehet bankgarancia kiadását követelni [Ptk. 249. §, 321. § (1) bek.].*

BH1995. 414. *Az ellenérték (díj) fejében vállalt bankgarancia a felek között polgári jogviszonyt keletkeztet, ezért mind a szerződés megkötésére, mind annak módosítására a Ptk. szabályai az irányadók. A szerződés egyoldalú módosítására vonatkozó szerződési kikötés csak akkor nem jelent indokolatlan egyoldalú előnyt a bankgaranciát vállaló fél javára, ha a díj egyoldalú emelésének okát, ennek körülményeit és lehetséges mértékét a felek a szerződésben előre rögzítik [Ptk. 240. § (1) bek., 249. §].*

BH1995. 117. *A váltóra vezetett garanciát vállalok szövegű nyilatkozat váltójogviszonyt keletkeztet, az váltókezességet eredményez [Ptk. 249. §, 272. §, 1/1965. (I. 24.) IM r. 31. § (1)-(3) bek.].*

BH1992. 120. *A bank által adott szándéknyilatkozat arról, hogy meghatározott feltételek esetén bankgaranciát nyújt gépkocsik vásárlására - a feltételek bekövetkeztének hiánya esetén -, sem bankgarancia, sem tartozásátvállalás jogcímén nem jogosítja fel az eladót arra, hogy a vételárat a banktól követelje [Ptk. 249. §, 332. § (1)-(2) bek.].*

A jogvesztés kikötése

250. § (1) A felek írásban megállapodhatnak abban, hogy a szerződésszegésért felelős fél elveszít valamely jogot vagy kedvezményt, amely őt a szerződés alapján megilletné.

A jogvesztés kikötése a vétkes szerződésszegés oly módon való szankcionálása, hogy e magatartás olyan jog vagy kedvezmény elvesztésével jár, amely egyébként szerződésszerű teljesítés esetén a szerződő felet a szerződés alapján, illetve a szerződésre irányadó jogszabály alapján megilletné.

Jogvesztést csak írásban lehet érvényesen kikötni. A szóban vagy ráutaló magatartással történt megállapodás semmis [Ptk. 216. § (1)]. A jogvesztés kikötésére vonatkozó szerződéses nyilatkozatot nem lehet kiterjesztően értelmezni [Ptk. 207. § (2)].

A jogvesztés kikötése nem azonos a joglemondással.

A jog elvesztéséhez nem elég a szerződésszegés megvalósulása, annak bizonyítása is szükséges, hogy a szerződésszegő fél nem úgy járt el a teljesítés érdekében, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

A jogvesztés kikötés legtipikusabb esete a részletfizetési kedvezmény megvonása részletvételnél [Ptk. 376. § (2)]. Amennyiben az eladó a részletfizetés első ízben való elmulasztása esetén e jogát gyakorolni kívánja, csak akkor teheti, ha a vevőtől e szándékáról előzőleg értesítette és a vevő részére megfelelő határidőt engedett a teljesítésre. A részletfizetési kedvezmény elvesztése azzal a jogkövetkezménnyel jár, hogy a teljes hátralékos tartozás egyösszegben esedékessé válik.

A jogvesztés kikötés nem keverendő össze a Ptk. 320. § (1) bekezdése szerinti elállás jogával, ami a szerződést egyoldalúan, a szerződéskötésre visszaható hatállyal szünteti meg.

A szerződő fél csak olyan jogról mondhat le, amellyel kapcsolatban rendelkezési joga van.

(2) Ha a jogvesztés a kötelezettet túlságosan sújtaná, a bíróság a joghátrányt mérsékelheti.

A bíróság mérsékelheti a kötelezettet túlságosan sújtó joghátrányt. E körben értékelni kell, hogy a szerződésszegésnek mi volt az oka, a kötelezett terhére mennyiben felróható a szerződésszegés, milyen egyéb körülmény hatott közre annak bekövetkeztében, illetve jelentősége van annak is, hogy a jogosultat a szerződésszegés következtében milyen hátrány érte.

BH1990. 422. *Részletfizetést biztosító szerződés esetén a késedelem alakulása [Ptk. 250. § (1) bek., 277. § (1) bek., 298. §, 301. § (1) bek.].*

BH1989. 196. *A szerződésben szereplő jogvesztés kikötésének érvényessége esetén az adott szerződéstípusra vonatkozó jogszabálynak - a jogvesztés kikötéssel érintett - diszpozitív szabályai nem alkalmazhatók [Ptk 250. § (1)-(2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 1. sz. mell.].*

BH1986. 466. *Anyagok átvételére jogosító, fel nem használt utalványok visszaváltására szerződésben megszabott határidő nem minősül jogvesztés kikötésének, hanem az a megfizetett ellenérték visszakövetelési jogának elévülési határideje [Ptk. 250. § (1) bek., 325. § (2) bek.].*

BH1985. 437. *A szerződésben kikötött határidőn belül visszaváltható áruvásárlási utalványoknak a határidő eltelte utáni visszaváltását csak annak a bizonyítása esetén lehet követelni, hogy az utalványok határidőben való felhasználására a kibocsátó fél érdekkörében felmerült okból nem volt lehetőség [Ptk. 201. § (2) bek., 250. § (1) bek., 319. § (1)-(2) bek., 320. §].*

BH1979. 179. *A jogvesztés mint szerződést biztosító mellékkötelezettség kikötésének az a célja, hogy a szerződő feleket a szerződés teljesítésére indítsa. A jogvesztésnek arányban kell állnia a szerződésből kitűnő gazdasági érdekkel. A mérték meghatározásánál azonban nem ez az egyetlen és egyedüli tényező[Ptk 250. § (1) és (2) bek.].*

BH1977. 273. *III. A közös tulajdon megszüntetésénél a bíróságnak mindig vizsgálnia kell a felek törvényes érdekeit és az ezek megóvását szolgáló intézkedéseket hivatalból kell megtennie. A tulajdonjogát elvesztő tulajdonostársnak a megváltási összegre vonatkozó igényét is megfelelően biztosítani kell [Ptk. 250. § (2) bek.].*

A zálogjog

1. Közös szabályok

1. Általános rendelkezések

251. § (1) Zálogjog alapján a jogosult a pénzben meghatározott vagy meghatározható követelésének biztosítására szolgáló zálogtárgyból - törvény eltérő rendelkezése hiányában - más követeléseket megelőző sorrendben kielégítést kereshet, ha a kötelezett nem teljesít. Bírósági úton nem érvényesíthető követelés zálogjoggal biztosítása semmis.

A zálogjogra vonatkozó szabályok lényeges módosítására került sor az 1996. évi XXVI. törvénnyel. Az új szabályok 1997. május 1-jén léptek hatályba. A szabályozás szerkezete is megváltozott, és a törvény hét pontban részletezi a rendelkezéseket (általános szabályok, a zálogjog tárgya, fajtái, keletkezése, érvényesítése, megszűnése és az önálló zálogjog).

A törvénymódosítás célja a hitelezés elősegítésével, a hitelbiztosítékok formáinak korszerűsítésével a hitelélet élénkítése a gazdaság jobb működése érdekében és a piacgazdaság követelményeihez való igazodás. Az új szabályok egy részét az 1997. május 1-je után keletkezett zálogjogokra kell alkalmazni, más részüket 1997. május 1-jétől kell alkalmazni, tehát ez utóbbi szabályokat a korábban alapított zálogjogok vonatkozásában is alkalmazni kell.

A bankhitelt biztosító zálogjog 1997. május 1-jén megszűnt, azonban az 1997. április 30-a előtt keletkezett bankhitelt biztosító zálogjogot továbbra is érvényesíteni lehet, e körben az 1997. április 30-áig hatályban volt jogszabályokat alkalmazni kell.

A zálogjogra vonatkozó szabályokat a 2000. évi CXXXVII. törvény ismét módosította.

A rendelkezések 2001. szeptember 1-jén lépnek hatályba, és azokat a törvény hatályba lépése után megkötött zálogszerződésekre kell alkalmazni. Az anyagi jogi szabályok körében a változtatás lényege abban van, hogy a jogalkotó visszatért az 1997. május 1-je előtt hatályban volt szabályozási szerkezethez.

A törvény e rendelkezéseket öt pontba foglalva tartalmazza. Ezek az alábbiak:

l. Közös szabályok - A törvény e pontban rögzíti az általános rendelkezéseket, a zálogjog tárgyát, a zálogjog keletkezését, a zálogjog érvényesítését és a zálogjog megszűnését.

2. Zálogjog dolgokon - e címen belül találhatjuk a jelzálogjogra és a kézizálogjogra vonatkozó szabályokat

3. A vagyont terhelő zálogjog szabályait,

4. A jogon és követelésen alapított zálogjog szabályait,

5. Az önálló zálogjoggal kapcsolatos szabályokat rögzíti.

A törvény az anyagi jogi szabályok szövegezését pontosítja, néhány ponton módosítja, a pontosított, a módosított, illetőleg a változatlanul hagyott szabályokat azonban az új szerkezetnek megfelelően helyezi el. Néhány új szabály megalkotására is sor került. A gyakorlati alkalmazás során a törvény egyes rendelkezéseinek megfogalmazása eltérő értelmezésekre adott okot, ennek kiküszöbölését célozza a szerkezeti változtatás, és a jogszabály szövegezésbeli megfogalmazásának a pontosítása.

A 2000. évi CXXXVI. törvény, amely a bírósági végrehajtás szabályairól szóló 1994. évi LIII. törvényt módosítja, jelentős változtatásokat tartalmaz a zálogjog bírósági végrehajtás útján való érvényesítésével kapcsolatban annak érdekében, hogy a jelzálogjog jogosult részére a jelzálogjog valódi kielégítési elsőbbséget jelenthessen abban az esetben is, amennyiben harmadik személy követelésének kielégítése végett a végrehajtó lefoglalja az adós olyan vagyontárgyát, amelyen a jelzálogjog jogosultnak jelzálogjoga van. A jelzálogjog jogosult kielégítési elsőbbsége az új szabályozás révén biztosítható akkor is, ha a jelzálogjog jogosult követelése a vagyontárgy lefoglalásának idejére még nem járt le. Az új szabályozás tehát megteremti az összhangot a zálogjognak a Ptk.-ban, illetve a Vht.-ban megfogalmazott szabályai között.

A 2000. évi CXXXVII. törvény 5. §-a fontos szabályokat tartalmaz a 2001. szeptember 1-jén még fennálló bankhitelt biztosító zálogjoggal kapcsolatban. A zálogjog jogosultja 2001. szeptember 1-jétől számított 3 hónapon belül köteles a bankhitelt biztosító zálogjogának fennállását a Magyar Országos Közjegyzői Kamara által vezetett zálogjogi nyilvántartásba történő bejegyzés céljából bejelenteni a közjegyzőnél. A bejelentési határidő elmulasztása jogvesztő a bankhitelt biztosító zálogjog nyilvántartásba vétele tekintetében. A bejelentés elmulasztása azzal a jogkövetkezménnyel jár, hogy a zálogjog jogosultja e jogából eredő kielégítési elsőbbségére nem hivatkozhat a zálogjogi nyilvántartásba bejegyzett más jogosultakkal szemben. A nyilvántartásba-vételre irányuló bejelentésben meg kell jelölni a jogosult és a kötelezett azonosítására alkalmas adatokat és a még fennálló hiteltartozás összegét. A kérelemhez csatolni kell a bankhitelt biztosító zálogjogot alapító szerződésről készült okiratot. A közjegyző a bejelentést az adós neve alatt veszi nyilvántartásba, és erről értesíti az érintett feleket.

A zálogjog célja:

annak biztosítása, hogy a hitelező az általa nyújtott szolgáltatást (például kölcsönt) visszakapja, illetve a szolgáltatásáért később járó ellenszolgáltatást megkapja, mert ha ez nem történik meg, a zálogjogosult a zálogtárgyból kereshet kielégítést.

A zálogjog fogalma:

A zálogjog a követelés nemteljesítése esetén a zálogjogosult számára a zálogtárgyból biztosítja - törvény eltérő rendelkezését kivéve - a kielégítési jog elsőbbségét a zálogtárgy mindenkori tulajdonosával szemben.

A zálogjog alanyai:

- a zálogjogosult,

- a személyi kötelezett, aki a követelés kötelezettje,

- a zálogkötelezett, akinek rendelkezési joga van a zálogtárgyon (más néven dologi kötelezett).

A személyi kötelezett és a dologi kötelezett lehet ugyanaz a személy, de lehet más-más személy is.

Zálogkötelezettként általában az létesíthet zálogjogot, akinek a zálogtárgyon rendelkezési joga van, de a törvény lehetővé teszi, hogy olyan személy is zálogkötelezett legyen, akinek harmadik személlyel kötött szerződése alapján később keletkezik rendelkezési joga a dolgon.

2001. szeptember 1-je után csak a zálogjogi nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjog tárgya lehet olyan dolog, amelyre a zálogkötelezett a zálogszerződés megkötése után szerez rendelkezési jogot. Átruházható jogon ilyen típusú zálogjog nem lesz alapítható és a dolgon alapított zálogjog akkor keletkezik, ha a zálogkötelezett a dolog felett a rendelkezési jogot megszerzi [Ptk. 262. § (5)].

Zálogkötelezett lehet az a személy is, akinek jövőbeni vagy feltételes követelése van harmadik személlyel szemben [Ptk. 251. § (2)].

A közraktározásról szóló 1996. évi XLVIII. törvény 4. § (1)-(2) bekezdése értelmében közraktár kizárólag a közraktári tevékenység folytatásával közvetlenül összefüggő célra vehet fel kölcsönt és zálogjogot kizárólag ennek biztosítására engedhet vagyontárgyain. A közraktár által felvett kölcsön biztosítékául zálogjogot a közraktár alaptőkéjét jelentő ingatlanra nem lehet alapítani.

A zálogjog az önálló zálogjog kivételével járulékos jog, mert

- valamilyen kötelezettség biztosítására alapítják,

- terjedelme általában az alapul szolgáló követeléshez igazodik,

- amennyiben a követelés átszáll, úgy a zálogjog is átszáll az új jogosultra, illetve

- törvény eltérő rendelkezése hiányában a zálogjogot csak a követeléssel együtt lehet átruházni.

Az ingatlan adásvételi szerződés semmissége egyben az ingatlanra kikötött jelzálogjog érvénytelenségét vonja maga után. A kvázi tulajdonost az ingatlan jelzálogjoggal való megterhelésének tulajdonosi részjogosítványa nem illeti meg (BH1993. 46.).

A zálogjog abszolút hatályú, azaz mindenkivel szemben hatályos. A zálogjogból való kielégítést mindenki köteles tűrni, aki a zálogtárgyon a zálogjog alapítását követően valamilyen jogot szerez.

Törvény eltérő rendelkezése hiányában a zálogjogosult számára a zálogjog kielégítési elsőbbséget jelent. Ez alól kivétel például a Vht. 165. §-a szerint a végrehajtási eljárásban figyelembe veendő kielégítési sorrend. Ha a kölcsön fedezetét biztosító ingatlanra alapított jelzálogjogból való kielégítést több követelés is megelőzi (például tartásdíj, munkabér), ez esetben csak az adót és más köztartozást, valamint a kölcsönnel azonos sorban megjelölt zálogjoggal nem biztosított egyéb követeléseket megelőzően kell a zálogjogosult követelését kielégíteni, ha a kölcsönt megelőző igények kielégítése után maradt még fedezet.

A zálogjog pénzben meghatározott (például 500 000 forint kölcsön), vagy olyan követelés biztosítását szolgálja, aminek pénzben kifejezhető értéke van.

Szerződéskötés után keletkező követelés biztosítását is szolgálhatja a zálogszerződés [Ptk. 263. § (2) bek.)

Önálló zálogjog követeléstől függetlenítve, attól elvontan is alapítható [Ptk. 269. § (1)].

A keretbiztosítéki jelzálogjognál a legmagasabb követelés összege ismert, ezen belül a követelés összege állandóan változik.
A szerződés megkötésekor többnyire a követelésnek a tőkeösszege ismert, a járulékok összege azonban egyenlőre, nem is becsülhető (előre nem lehet tudni, hogy például a kamat összege mennyi lesz). A kamat mértéke, a kamatláb ugyan előre ismert, de hogy ténylegesen mikor fog sor kerülni a teljesítésre és addig mennyi lesz a kamat összege, nem látható előre. A szerződés kötésekor bizonytalan az is, hogy mennyi lesz a követelés és a zálogjog érvényesítésének a költsége (például perköltség, végrehajtási költség). Előre meghatározhatatlan az is, hogy a zálogtárgyra fordított szükséges költségek összege mennyi lesz.
Semmis az olyan szerződés, amellyel bírósági úton nem érvényesíthető követelés biztosítására alapítanak zálogjogot. Az ilyen megállapodás érvénytelenségének a megállapítása iránt pert lehet indítani és a Ptk. 237. §-ában foglalt jogkövetkezményeknek az alkalmazása kérhető. Az ilyen keresetet tartalmazó keresetlevél nem utasítható el a Pp. 130. § (1) bekezdés f) pontja alapján. Érvénytelen szerződést sem lehet zálogjoggal biztosítani (BH1993. 46.).
A zálogtárgyak körére nézve lásd a Ptk. 252-253. §-okhoz fűzött magyarázatot.
A kielégítési jog megnyílta:
Általában a követelés lejártának idejével azonos, kivételesen azonban a jogosult kielégítési joga előbb nyílik meg [Ptk. 261. § (2)].
A zálogjog és a visszatartási jog elhatárolása:
A Ptk. néhány szerződéstípus esetében az egyik szerződő fél számára törvényes zálogjogot biztosít a birtokába került, de a szerződő partner tulajdonában lévő vagyontárgyakra. Más esetekben a törvény a szerződő fél javára a vagyontárgy visszatartásának jogát biztosítja. Addig, amíg a zálogtárgyból a zálogjog alapján nemteljesítés esetén a zálogjogosult kielégítést kereshet, addig a visszatartási jog jogosultjának a vagyontárgyból való kielégítési joga nincsen.
A jelzálogjog törlése iránti perben a pertárgy értékét a Pp. 24. § (2) bekezdés f) pontjában foglalt szabály alapulvételével kell megállapítani. A jelzálogjog törlése iránti per vagyonjogi per, így a pertárgy-érték meghatározásának jelentősége van egyrészt a hatáskör, másrészt az illeték, illetve a jogi képviseleti díj számítása szempontjából is (BH1995. 300.).
Ha a követelést jelzálogjoggal biztosították, nincs akadálya annak - ha a jogszabályban foglalt feltételek fennállnak -, hogy ugyanazt a követelést zár alá vétellel is biztosítsák (BH1996. 653.).
Hitel nyújtásával összefüggésben vállalt kezesi szerződés bontó feltételeként a felek a jelzálogjognak, mint dologi biztosítéknak a földhivatali bejegyzését kiköthetik (BH1995. 584.).

(2) Zálogjog jövőbeli vagy feltételes követelés biztosítására is alapítható.

E jogszabályhely lehetővé teszi azt, hogy a zálogjogosult és a zálogkötelezett olyan esetben is zálogjogot alapítson, amikor a zálogszerződés megkötésének pillanatában a zálogjogosult követelése még nem áll fenn. Ez tipikusan az az eset, amikor a követelés a zálogszerződés megkötése utáni időben keletkezik majd, illetőleg ha a követelés keletkezése valamilyen jövőben bekövetkező feltételtől függ.

(3) A zálogtárggyal való felelősség terjedelme ahhoz a követeléshez igazodik, amelynek biztosítására a zálogtárgy szolgál. Kiterjed a kamatokra, a követelés és a zálogjog érvényesítésének költségeire, továbbá a zálogtárgyra fordított szükséges költségekre is.

A zálogtárggyal való felelősség terjedelme
a követeléshez és annak járulékaihoz igazodik (tehát járulékos jellegű, kivéve az önálló zálogjogot). Ha a követelés csökken, a zálogtárggyal való felelősség is ennek arányában csökken. Kielégítés esetén a különbözet a zálogtárgy tulajdonosáé [Ptk. 258. § (3)].
A Ptk. 262. § (3) bekezdése értelmében az ingatlan-nyilvántartásban, illetve a zálogjog-nyilvántartásban fel kell tüntetni a követelés összegét, illetve a jövőbeni követelések esetén a biztosítani kívánt legmagasabb összeget, továbbá azoknak a járulékoknak és költségeknek a mértékét, illetve keretét, amelyekre a zálogjog kiterjed. Abban az esetben azonban, ha a követelés csökken vagy megszűnik, a zálogkötelezett a csökkent összegért tartozik helytállni, illetve megszűnik a helytállási kötelezettsége a nyilvántartásba való bejegyzés ellenére. Amennyiben a biztosított követelés megszűnik, a zálogjog is megszűnik, kivéve, ha a megtérítési követelés biztosítása érdekében a törvény a zálogjog fennmaradását mondja ki [Ptk. 259. § (3)].
A követelés elévülésével a jelzálogjog megszűnik [Ptk. 264. § (1)], a kézizálogból való kielégítésre azonban sor kerülhet [Ptk. 324. § (3)].
Amennyiben az alapul szolgáló szerződés megszűnik, úgy az azt biztosító zálogszerződés is megszűnik (BH1996. 601.).
A zálogkötelezett helytállási kötelezettsége kiterjed a tőkén kívül
- a kamatokra,

- a követelés és a zálogjog érvényesítésének költségeire, és
- a zálogtárgyra fordított szükséges költségekre is.
A Ptk. 232. § (1) bekezdése értelmében a szerződéses kapcsolatokban - ha jogszabály nem tesz kivételt - kamat jár, ez az ún. ügyleti kamat. A felek a szerződésben a teljesítési határidőt is kikötik, tehát eddig az időpontig az ügyleti kamat mértéke, illetve összege tisztázott. Amennyiben azonban késedelmes teljesítésre kerül sor, a késedelem idejére az ügyleti kamatot és a késedelmi kamatot is érvényesíteni lehet. Ismeretlen a szerződéskötéskor az esetleges késedelem ideje, így az ügyleti és késedelmi kamat kifizetés napjáig érvényesíthető összege. Ezért a zálogjog alapításakor előre nem számítható ki, hogy milyen jellegű költségek fognak felmerülni, mint ahogy azok várható összege sem. Ennyiben tehát bizonytalan a zálogjog alapításakor, hogy konkrétan milyen lesz a zálogkötelezett tényleges helytállási kötelezettsége.
A Legfelsőbb Bíróság a BH1996. 495. jogesetben iránymutatást adott arról, hogy a felszámolási eljárásban milyen módon kell figyelembe venni a bankkölcsön szerződésből származó - zálogjoggal biztosított - hitelezői tőkekövetelés ügyleti és késedelmi kamatának a kielégítési sorrendjét. Tartalmilag ez a felszámolás alatt lévő zálogkötelezett helytállási kötelezettségének a terjedelmét érinti.
A közraktár - áru kiszolgáltatására vonatkozó kötelezettségét megelőző - törvényes zálogjogának terjedelmével kapcsolatos jogértelmezést tartalmaz a BH1997. 243. jogesetben foglalt iránymutatás. Bár a megjelölt jogszabályok nincsenek hatályban, a jelenleg hatályos jogszabályok e körben ugyanilyen tartalmú rendelkezéseket írnak elő, ezért az abban foglalt iránymutatás változatlanul alkalmazható.

(4) A követelés átszállásával a zálogjog is átszáll az új jogosultra. A zálogjogot - törvény eltérő rendelkezése hiányában - csak a követeléssel együtt lehet átruházni.

E rendelkezés a zálogjogviszony jogosulti oldalon való jogutódlásának a szabályait tartalmazza. A főszabály szerint a zálogjogot a követelés nélkül nem lehet átruházni, a törvény azonban ettől eltérően rendelkezhet. Ilyen eltérő szabály vonatkozik az önálló zálogjogra [Ptk. 269. §].
1997. április 30-áig semmis volt a zálogjog önálló átruházása és a zálogjog-szerződéssel való elzálogosítása. Ez az általános tilalom 1997. május 1-jétől megszűnt.
BH2002. 240. *Jelzálogjoggal biztosított követelés engedményezésekor a zálogjog is átszáll az új jogosultra. Nem keletkezik tehát új jelzálogjog, hanem az átszálló, engedményezett követelést biztosító olyan zálogjog áll fenn, amely megtartja eredeti rangsorát. A felszámolási eljárásban tehát a hitelezői igény besorolásakor az eredeti rangsor az irányadó [Ptk. 251. § (1) és (3) bek., 253. § (3) bek., 263. § (2) bek., 266. § (2) bek., 328. § (3) bek., 329. § (1) és (3) bek., 1972. évi 31. tvr. 6. § (2) bek., 14. § (1) bek., 19. § (1) és (2) bek., Pp. 130. § (1) bek. h) pont, 157. § a) pont, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 51. § (1) bek., 57. § (1) bek. b) és g) pont].*
BH2002. 103. *II. A betéti társaság beltagjait a társaság tartozásáért egyetemleges felelősség terheli, így a jogosult a tartozás megfizetését bármelyik kötelezettől vagy valamennyiüktől követelheti, ezért a jogvita elbírálásához nem szükséges minden beltag perbenállása [Ptk. 251. § (1) bek., 334. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 17. §, 75. § (1) bek., 94. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*
BH2001. 584. *I. A biztosítékként kikötött vételi jog és a jelzálogszerződés elhatárolásának szempontjai [Ptk. 207. § (4) bek., 251. §, 375. § (1) bek.].*
BH2001. 393. *II. Érvénytelen szerződéshez kapcsolódó zálogszerződés alapján a módosított csődtörvény szerinti előnyösebb besorolásra nem kerülhet sor [Ptk. 251. § (1) és (4) bek., mód. Cstv. 57. § (1) bek. b) pont].*
BH2001. 285. *I. A betéti társaság beltagjainak a társaság kötelezettségeiért fennálló korlátlan és egyetemleges felelőssége megállapításának körében irányadó szempontok. Önmagában az, hogy a felperes az őt jogosító zálogszerződés alapján a zálogtárgyból nem keres kielégítést, nem mentesíti a betéti társaság tagját tagi felelőssége alól [1988. évi VI. tv. 75. §, 83. § (1) bek., 94. § (1) és (2) bek., Ptk. 251. § (1) bek., 274. § (1) bek.].*
BH2001. 133. *A kölcsönszerződésen alapuló visszafizetési kötelezettség szempontjából közömbös, hogy az ún. egyenes adósok a kölcsön összegét mire fordították, azt kinek adták át. A jogosultat - erre vonatkozó megállapodás hiányában - nem terheli sortartási kötelezettség. Maga dönti el, hogy a követelést az egyenes adósokkal, a készfizető kezesekkel vagy a dologi kötelezettekkel (zálogkötelezettek) szemben érvényesíti-e. A jogosult nem köteles zálogjogát érvényesíteni a személyes adósok mentesülése érdekében [Ptk. 207. § (1) bek., 251. § (1) bek., 255. § (1) bek., 334. § (2) bek., 337. § (1) bek., 523. § (1) bek.].*
EBH2000. 327. *A kölcsönszerződésen alapuló visszafizetési kötelezettség szempontjából közömbös, hogy az ún. egyenes adósok a kölcsön összegét mire fordították, azt kinek adták át. A jogosultat - erre vonatkozó megállapodás hiányában - nem terheli sortartási kötelezettség. Maga dönti el, hogy a követelést az egyenes adósokkal, a készfizető kezesekkel vagy a dologi kötelezettekkel (zálogkötelezettek) szemben érvényesíti. A*

jogosult nem köteles zálogjogát érvényesíteni a személyes adósok mentesülése érdekében [Ptk. 207. § (1) bek., 251. § (1) bek., 255. § (1) bek., 334. § (2) bek., 337. § (1) bek.].

EBH2000. 316. *A zálogkötelezettel szembeni igényfizetési meghagyás útján nem érvényesíthető [Pp. 313. § (1) bek., Ptk. 251. § (1) bek.].*

BH1999. 83. *Több, zálogjoggal (jelzálogjoggal) biztosított hitelezői követelés érvényesítése esetén a felszámolási eljárásban az igények kielégítési sorrendjére és azok mértékére irányadó szabályok [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 56. § (2) bek., 57. § (1)-(2) és (4) bek., 58. § (1) bek., Ptk. 251. § (3) bek., 1972. évi 31. tvr. 19. § (1) bek., 20. (1) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 93. § (3) bek.].*

BH1998. 390. *II. A kölcsön biztosítékául lekötött vagyontárgyak zálogul történt lekötése azok értékesítését nem akadályozza, mert jelzálogjog kikötése esetén ez az új tulajdonost is terheli, a bankhitelt biztosító zálogjog pedig - jogszabályi előírás folytán - a kézi zálogként lekötött vagyontárgyakon is fennmarad [Ptk. 201. § (2) bek., 251. § (1)-(3) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 10. § (1) bek.].*

BH1997. 273. *III. Ha a hűtlen kezelés a jelzálogjog bejegyzésének a jogosulatlan engedélyezésével valósul meg, a bekövetkezett vagyoni hátrány összege nem haladhatja meg annak az ingatlannak az értékét, amelyre nézve a jelzálogjogot bejegyezték [Btk. 319. § (1) bek., Ptk. 251. § (1) bek., 254. §].*

BH1997. 243. *I. A közraktár - áru kiszolgáltatására vonatkozó kötelezettségét megelőző - törvényes zálogjogának terjedelme [1875. évi XXXVII. tv. (Kt.) 438. §, Ptk. 251. § (4) bek., 261. §].*

BH1996. 601. *II. Ha az alapul szolgáló szerződés megszűnik, a szerződést biztosító mellékkötelezettségként kötött zálogszerződés is megszűnik. Az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjogot ezért az érdekelt kérelmére törölni kell az ingatlan-nyilvántartásból. Ha az érintett felek a közöttük korábban hatályban volt zálogszerződésre utalva új alapszerződést kötnek, ezt mellékkötelezettségként a korábban hatályban volt zálogszerződés csak ismételt ingatlan-nyilvántartási bejegyzés esetén biztosítja. Egyébként tartós jogviszonyból származó követelések kicserélődését csak a keretbiztosítéki jelzálogjogként bejegyzett jelzálogjog teszi lehetővé [Ptk. 251. § (3) bek., 256. § (1) bek., 266. § (2) bek., 267. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 6. § (2) bek., 15. § (1) bek., 30. § (1) bek. b) pont, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 76. § (1) bek.].*

BH1996. 495. *A bankkölcsönszerződésből származó - zálogjoggal biztosított - hitelezői tőkekövetelés szerződéses és késedelmi kamatának kielégítési sorrendje a felszámolási eljárásban [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 35. § (2) bek., 57. § (1) bek., Ptk. 251. § (4) bek., 527. § (2) bek., 528. § (3) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet 12. §].*

BH1996. 443. *A hitelező követelésének bankhitelt biztosító zálogjoggal biztosított követelésként való besorolásához szükséges feltételek [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 87. § (1) bek., Ptk. 251. § (1) és (2) bek., 257. §, 262. § (1) és (3) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 9-11. §].*

BH1996. 308. *A jelzálogszerződés kötelezettjével szemben történő jogosulti fellépésnek nem előfeltétele, hogy a jogosult előbb a készfizető kezesek ellen forduljon [Ptk. 251. § (1) bek., 265. §.].*

BH1996. 267. *I. A zálogjog (jelzálogjog) önálló átruházása vagy elzálogosítása tilos, s ezáltal a zálogjoggal biztosított követelés és a zálogjog jogosultja nem válhat el egymástól. Annak azonban nincs akadálya, hogy a zálogjoggal biztosított követelés kötelezettje (személyi kötelezett) és a zálogkötelezett (dologi kötelezett) más-más személy legyen [Ptk. 251. § (1) és (3)-(5) bek.].*

BH1995. 177. *A zálogjoggal biztosított követelések nyilvántartásba vétele a felszámolási eljárásban [Ptk. 251. §, 254. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 13. §, 30. § (1) és (4) bek.].*

BH1994. 43. *A váltókövetelést érvényesítő jogosult nem köteles a zálogtárgyból kielégítést keresni, ha a váltóból eredő követelést a váltó kiállítója zálogjoggal (jelzáloggal) biztosította is [1/1965. (I. 24.) IM r. 15. § (1) bek., 47. § (1)-(2) bek., Ptk. 251. § (1) bek., 337. § (1) bek.].*

BH1993. 312. *Az egyszer már végrehajtás során lefoglalt vagyontárgy ismételt elzálogosításának következményei [Ptk. 200. § (2) bek., 251. § (3) bek., 254. § (1) bek., 1979. évi 18. tvr. 31. §, 72. §, 75. § (3) bek.].*

BH1993. 245. *A bankhitel biztosítására szolgáló zálogjog a bankhitel folyósítása által a zálogtárgy átadása nélkül is létrejön. Ugyanezt a vagyontárgyat több bankhitel biztosítására szolgáló zálogjog is terhelheti; ebben az esetben a kielégítés joga a zálogjogosultakat a bankhitel folyósítása időpontjának sorrendjében illeti meg [Ptk. 251. § (3) bek., 262. § (1) bek.].*

BH1992. 719. *A felszámolási eljárásban a zálogjoggal biztosított kölcsönügyletek kielégítési elsőbbséget élveznek a zálogtárgy értékének erejéig, feltéve, hogy a biztosítékot a felszámolási eljárás megindítása előtt hat hónappal kikötötték. Ha a hitelek felvételére forgóeszközök vásárlása céljából került sor, a bíróságnak azt is vizsgálnia kell, hogy a zálogtárgyakhoz a hitelező által nyújtott kölcsönökből jutott-e az adós [1986. évi 11. tvr. 30. § (1) bek. d) pont, (4) bek., Ptk. 251. §].*

BH1992. 333. *Külföldi állampolgárok által Magyarországon visszahagyott gépjárművekre vonatkozó - jogszabályon alapuló - zálogjogok érvényesítési szempontjai [Ptk. 251. § (3) bek., 254. § (1) bek., 470. §, 1966. évi 2. tvr. 2. § (1)-(4) bek., 9. §, 39/1976. (XI. 10.) PM-KKM r. 3. § (2) bek., 5. § (3) bek., 31. § (1) bek., 45. § (7) bek., 47. § (2) bek., 52. § (3) bek.].*

A zálogjog tárgya

252. § (1) Zálogjog tárgya lehet minden birtokba vehető dolog, átruházható jog vagy követelés.

A zálogjog tárgya lehet:
- minden birtokba vehető dolog,
- átruházható jog,
- átruházható követelés.

A dolog meghatározásánál a Ptk. 94-97. §-aiban foglalt szabályokra kell figyelemmel lenni. A dolog lehet ingóság és ingatlan. A pénz is lehet zálogtárgy (lásd az 1996. évi XXVI. törvény miniszteri indokolását).

Értékpapír is lehet zálogjog tárgya, mert - ha törvény kivételt nem tesz - az értékpapír dolognak minősül [Ptk. 94. § (2)]. Felmerül azonban, hogy az értékpapírt nem kell-e átruházható jognak minősíteni figyelemmel arra, hogy az értékpapír tartalmilag vagyoni jogosultságot hordoz. Előfordulhat az is, hogy az értékpapír biztosítékként nem zálogjognak, hanem óvadéknak minősül (BH1994. 149.). Az értékpapír biztosítékként való felhasználásánál tehát gondot kell fordítani arra, hogy az értékpapír biztosítékkénti lekötésével milyen célt kívánnak elérni, azaz a rendeltetése zálogjog avagy óvadék legyen. Amennyiben zálogtárgyként használják fel, figyelemmel kell lenni arra is, hogy az átruházható jogra avagy a birtokba vehető dologra vonatkozó szabályokat kívánják-e alkalmazni a felek.

Az alkotórész osztja a fődolog jogi sorsát [Ptk. 95. § (1)]. A hasznok, a termények és a szaporulat a dologtól való elválásig alkotórésznek minősülnek [lásd még a Ptk. 253. § (1) bekezdését]. A tartozék kétség esetén osztja a főtárgy jogi sorsát [Ptk. 95. § (2)].

Ha osztható a dolog, zálogjog alapítható a dolog meghatározott részeire, de ha oszthatatlan a dolog, az csak egységesen zálogosítható el [Ptk. 252. § (2)].

A bírósági végrehajtás során lefoglalt vagyontárgy ismételten nem zálogosítható el, mert a foglalással megszűnt az adós vagyontárgy feletti rendelkezési joga. Az ismételt elzálogosítás a Ptk. 200. § (2) bekezdése értelmében semmis, mert azzal az adós bűncselekményt (zártörés) valósít meg (BH1993. 312.).

Jog és követelés akkor lehet zálogtárgy, ha átruházható. Az átruházás a Ptk. 117. § értelmében tulajdonszerzési jogcím. A követelés szerződéssel másra való átruházása engedményezésnek minősül [Ptk. 328. § (1)]. A jog átruházására vonatkozóan nincs kifejezett rendelkezés a törvényben, s az átruházás, mint tulajdonszerzési jogcím nem ad megoldást a kérdésre. Így álláspontunk szerint analógia útján a jog átruházására is az engedményezés szabályai látszanak alkalmazhatónak - mert a Ptk. 365. §-a szerint az adásvétel tárgya dolog lehet; a Ptk. 119. §-a rendelkezik a pénz és bemutatóra szóló értékpapír átruházásáról, a jog átruházására azonban e szabályok nem tűnnek alkalmazhatónak.

A jog átruházása körében a Ptk. ismeri a haszonélvezeti jog gyakorlásának átruházhatóságát [Ptk. 159. § (2)]. A jogirodalomban van olyan nézet, hogy emiatt a haszonélvezeti jog gyakorlása elzálogosítható.

Elzálogosítható a társasági jog, a bérleti jog, a vagyoni jogokat hordozó értékpapír stb. is.

Előfordul, hogy jogszabály korlátozást tartalmaz arra nézve, hogy meghatározott jogviszonyban bizonyos vagyontárgy nem lehet biztosíték:

Így a közraktár által felvett kölcsön biztosítékául zálogjogot a közraktár alaptőkéjét jelentő ingatlanra nem lehet alapítani [1996. évi XLVIII. törvény 4. § (2)].

A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozások esetén a törvény szigorú szabályokat tartalmaz a biztosítékokkal kapcsolatban. Így a hitelintézetnek a kihelyezésről történő döntés előtt meg kell győződnie a szükséges fedezetek, illetve biztosítékok meglétéről, azok valós értékéről és érvényesíthetőségéről. A döntés alapjául szolgáló iratokat az ügyletre vonatkozó szerződéshez, illetőleg a leszámítolt váltóhoz kell csatolni. A hitelintézet nem fogadhat el olyan biztosítékot, amelyet:
- az ügyfél vagy harmadik személy már más jogügylet biztosítékául adott, ide nem értve a jelzálogjoggal terhelt zálogtárgyat;
- a jelzálogjog esetén a biztosíték értékének 70%-át meghaladó mértékben már lekötöttek.

A hitelintézet nem fogadhatja el fedezetként:
- a saját maga által kibocsátott, tagsági jogokat megtestesítő értékpapírt;
- a bankcsoporthoz tartozó másik pénzügyi intézmény által kibocsátott, tagsági jogokat megtestesítő értékpapírt;

- a hitelintézet vagy a bankcsoporthoz tartozó másik pénzügyi intézmény tulajdonában álló egyszemélyes részvénytársaság részvényét;

- olyan gazdasági társaság üzletrészét vagy részvényét, amely az adósban befolyásoló részesedéssel rendelkezik, illetve, amelyikben az adósnak befolyásoló részesedése van. [1996. évi CXII. törvény 78. § (1)-(3)].

(2) A zálogjog - a felek megállapodásától függően - a zálogtárgy hasznaira is kiterjedhet. Ha azonban a zálogtárgy nincs a jogosult birtokában, a zálogjog nem terjed ki az elvált termésre, kivéve, ha a zálogtárgyat már a termés elválása előtt végrehajtás alá vonták.

A haszon az elválásig osztja a fődolog jogi sorsát, így főszabály szerint a zálogjog erre is kiterjed. A felek azonban ettől eltérően megállapodhatnak a törvény felhatalmazása értelmében, tehát a zálogszerződésben a felek rendelkezhetnek úgy is, hogy a hasznok nem illetik meg a zálogjogosultat, sem az elválás előtt, sem azután.

Eltérő szabály érvényesül az elvált termésre abban az esetben, ha a zálogtárgy nincs a zálogjogosult birtokában (jelzálogjog). Erre a zálogjog nem terjed ki, egy esetet kivéve, mégpedig akkor, ha a termés elválása előtt a zálogtárgyat végrehajtás alá vonták, lefoglalták (ingófoglalás, amikor a végrehajtó jegyzőkönyvben összeírja a lefoglalt vagyontárgyakat, illetve ingatlanfoglalás, amikor a végrehajtási jogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzik).

BH2003. 288. *A szerződésben kikötött biztosítékot tartalma szerint kell megítélni. Ha a biztosíték az óvadék tartalmi elemeinek nem felel meg, a követelést nem lehet a Cstv. 57. §-a (1) bekezdésének c) pontjába sorolni [Ptk. 200. § (1) bek., 252. § (1) bek., 270. § (2) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 57. § (1) bek. b), f) és g) pont].*

253. § (1) Ha a zálogjog ugyanannak a követelésnek biztosítására több zálogtárgyat terhel, kétség esetén minden zálogtárgy az egész követelés biztosítására szolgál.

Ha ugyanazon követelést több zálogtárgy biztosít, a zálogszerződés tartalmazhatja (részletezheti), hogy milyen sorrendben lehet kielégíteni az egyes zálogtárgyakból a követelést. A felek megállapodásának hiányában minden vagyontárgy a teljes követelés fedezetéül szolgál.

(2) Ha a zálogtárgyak több személy tulajdonában vannak és jogviszonyukból más nem következik, egymás közti viszonyukban a zálogtárgyak értékének arányában kötelesek helytállni. Akinek terhére ezt az arányt meghaladó kielégítés történik, a többi tulajdonostól a többlet arányos megtérítését követelheti.

E szabály a zálogkötelezettek belső jogviszonyát rendezi. Ha több személy tulajdonában állnak a zálogtárgyak, s egyikük elégíti ki a zálogjogosult követelését, a többi zálogkötelezettől megtérítést követelhet. Ennek arányát főszabály szerint a jogviszonyuk alapján (esetleges megállapodás) kell megállapítani. Ennek hiányában a zálogtárgyak értékének arányában kérhet kielégítést a többi zálogkötelezettől. A megtérítési követelés erejéig a kielégítő zálogkötelezettre száll át a zálogjog és ezért a zálogtárgy átadását (a jelzálogjog javára történő bejegyzését) követelheti [Ptk. 259. § (2)].

BH2002. 240. *Jelzálogjoggal biztosított követelés engedményezésekor a zálogjog is átszáll az új jogosultra. Nem keletkezik tehát új jelzálogjog, hanem az átszálló, engedményezett követelést biztosító olyan zálogjog áll fenn, amely megtartja eredeti rangsorát. A felszámolási eljárásban tehát a hitelezői igény besorolásakor az eredeti rangsor az irányadó [Ptk. 251. § (1) és (3) bek., 253. § (3) bek., 263. § (2) bek., 266. § (2) bek., 328. § (3) bek., 329. § (1) és (3) bek., 1972. évi 31. tvr. 6. § (2) bek., 14. § (1) bek., 19. § (1) és (2) bek., Pp. 130. § (1) bek. h) pont, 157. § a) pont, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 51. § (1) bek., 57. § (1) bek. b) és g) pont].*

A zálogjog keletkezése

254. § (1) Zálogjog szerződés, jogszabály vagy bírósági és - ha jogszabály így rendelkezik - más hatósági határozat alapján keletkezhet.

A zálogjog alapulhat

- szerződésen,

- jogszabályon,

- bírósági határozaton,

- hatósági határozaton, ha jogszabály arra felhatalmazást ad.

Amennyiben jogszabályon alapul a zálogjog, azt törvényes zálogjognak nevezi a joggyakorlat. A Ptk. 685. § a) pontja értelmében a zálogjog tekintetében jogszabálynak minősül a törvény és a kormányrendelet. E rendelkezés módosítására több ízben került sor azzal azonban, hogy a módosító törvényi rendelkezés hatálybalépése előtt kiadott hatályos jogszabályokat a rendelkezés nem érintette (1978. évi 2. törvényerejű

rendelet 18. §). Ennek azért van jelentősége, mert törvényes zálogjogot korábbi és alacsonyabb szintű, de ma is hatályos jogszabály is tartalmaz.
Önkormányzati rendelet nem tartalmazhat rendelkezést a zálogjoggal kapcsolatban, mert ezt a Ptk. 685. § a) pontja nem teszi lehetővé [31/1996. (VII. 3.) AB határozat].
A törvényes zálogjog esetei:
- A vállalkozót a díj biztosítására zálogjog illeti meg a megrendelőnek azokon a vagyontárgyain, amelyek a vállalkozási szerződés következtében birtokába kerültek [Ptk. 397. § (2)].
- Ingatlan vagy lakás bérbe adóját (albérletbe adóját) zálogjog illeti meg a hátralékos bér és járuléka erejéig a bérlőnek a bérlemény területén lévő vagyontárgyain. A bérbe adó zálogjoga fennállta alatt megakadályozhatja a zálogjoggal terhelt vagyontárgyak elszállítását [Ptk. 429. § (1)-(2)].
- A haszonbérbeadónak zálogjoga van a hátralékos haszonbér erejéig a dolog hasznain, valamint a haszonbérlőnek a haszonbérelt területen lévő vagyontárgyain (Ptk. 456. §).
- A letéteményesnek zálogjoga van a díjkövetelése és költségei biztosítására a letevőnek azokon a vagyontárgyain, amelyek a letét következtében kerültek birtokába [Ptk. 465. § (4)].
- A szállodát az elszállásolásból folyó követelései biztosítására zálogjog illeti meg a vendégnek azokon a dolgain, amelyeket a szállodába magával vitt. A bérbe adó zálogjogának szabályait megfelelően alkalmazni kell (Ptk. 470. §). A 70/1952. (VIII. 23.) MT rendelet értelmében a szálloda az ekként birtokába került ingóságokat 6 hónapig köteles megőrizni, s ha az adós azt nem váltja ki, a szálloda jogosult arra, hogy használtcikk árusítására jogosult egyéni vállalkozó vagy gazdálkodó szervezet révén való értékesítés során kielégítse követelését a zálogtárgyból. A kielégítéshez ez esetben nincs szükség bírósági végrehajtásra.
- A megbízottat költségei és díjkövetelése biztosítására zálogjog illeti meg a megbízónak azokon a vagyontárgyain, amelyek a megbízás következtében kerültek a birtokába (Ptk. 480. §).
- A fuvarozót a fuvardíj és költségek erejéig zálogjog illeti meg azokon a dolgokon, amelyek a fuvarozással kapcsolatban birtokába kerültek [Ptk. 499. § (2)]. A zálogjogot a fuvarozó a többi fuvarozó előtte ismert követeléseinek biztosítására is köteles érvényesíteni, s ha ezt elmulasztja, az előző fuvarozókkal szemben kezesként felel. A fuvarozó zálogjoggal biztosított követelését a zálogtárgyból más zálogjogosultakat megelőzően, bírósági eljárás nélkül, a kereskedelmi forgalomban való értékesítéssel elégítheti ki. Ugyanilyen rendelkezést tartalmaz a hajózási árufuvarozási szabályzat [1/1957. (IV. 20.) KPM rendelet melléklet 39. Cikk].
- Zálogjog illeti meg a bizományost [Ptk. 513. § (2)],
- a szállítmányozót [Ptk. 519. § (1)],
- a közraktárat a meg nem fizetett közraktári díj, valamint a közraktári szerződésben kikötött egyéb szolgáltatások díjai biztosítékául az árura - minden zálogjogosultat megelőzően -. A közraktárban elhelyezett árun a szabályosan forgatott zálogjegy zálogjogot biztosít a zálogjegy birtokosának [1996. évi XLVIII. törvény 20. § (5), 26. § (6)].
- A Magyar Nemzeti Bankot törvényes zálogjog illeti meg a jegybanki feladatainak ellátásával összefüggésben keletkezett követelése alapján a belföldi adósának bármilyen címen birtokába jutott vagyona felett. E követelését a zálogtárgyakból bírósági eljárás nélkül a legalkalmasabbnak talált módon elégítheti ki [a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2001. évi LVIII. törvény 62. § (1)].
- A vámhatóságot zálogjog illeti a vámárun a vámteher erejéig, ideértve a vámtartozást is (a vámjogról, vámeljárásról szóló 1995. évi C. törvény 11. §). A vámhatóság zálogjogát megelőző más zálogjogot a jogosult a vámáruból csak annak belföldi forgalom számára való vámkezelését követően érvényesítheti.
- A társasház közgyűlése határozatával, vagy a szervezeti és működési szabályzat felhatalmazása alapján a közös képviselő (intéző bizottság elnöke) a közös költséghez való hozzájárulás befizetésével legalább féléves hátralékba került tulajdonostárs külön tulajdonának jelzálogjoggal való megterhelését rendelheti el a hátralék megfizetésének biztosítékául. A bejegyzés elrendelése féléves hátralékonként megismételhető [a társasházról szóló 1997. évi CLVII. törvény 24. § (1), (4)].
- A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény 9. §-a arra nézve tartalmaz rendelkezést, hogy a büntetés-végrehajtás gazdálkodó szervezetének vagyonára az igazságügyminiszter zálogjogot alapíthat.
Amennyiben a zálogjogosult és a zálogkötelezett (személyi kötelezett és dologi kötelezett) zálogjog alapítására szerződést kötnek, ez a megállapodás kötelmi jogi jellegű, tehát egymás közötti jogviszonyukban jogosítja, illetve kötelezi őket a megállapodás. A zálogjog alapítása kívülállókkal szemben akkor hatályos, ha a zálogtárgyat átadják vagy a zálogjogot a megfelelő nyilvántartásba bejegyeztetik.

A törvény 2001. szeptember 1-jétől külön nevesíti a bírósági határozatot, amely szintén keletkeztethet zálogjogot. Hatósági határozat alapján csak akkor keletkezhet zálogjog, ha arra jogszabály külön felhatalmazást ad a hatóság részére.

(2) A zálogszerződést írásban kell megkötni. Egyes zálogtárgyak meghatározott módon történő elzálogosításához jogszabály további alakszerűségi követelményeket fűzhet.

E törvényhely a zálogszerződés megkötésének alakszerűségi követelményeit tartalmazza. Zálogszerződés érvényesen csak akkor jön létre, ha azt a szerződő felek írásba foglalják.

2001. szeptember 1-je után szóban egyetlen zálogfajta esetén sem lehet érvényesen zálogszerződést kötni. Így például a kézizálog-szerződést is kötelező írásba foglalni, ellenkező esetben a megállapodás érvénytelen.

A törvény minősített írásbeliséget ír elő az ingatlan kivételével a más dolgot terhelő jelzálogjog alapításához [Ptk. 262. § (2)], valamint a vagyont terhelő zálogjog alapításához [Ptk. 266. § (1)]. Ezekben az esetekben a zálogjog keletkezéséhez az is szükséges, hogy a jelzálogjogot a zálogjogi nyilvántartásba bejegyezzék. Ingatlanra vonatkozó jelzálogjog keletkezéséhez pedig szükség van az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése [Ptk. 262. § (1)]. Kézizálogjog keletkezéséhez az írásba foglalt zálogszerződésen kívül a zálogtárgy átadása is elengedhetetlen [Ptk. 265. § (1)]. Jogon vagy követelésen zálogjog keletkezéséhez akkor szükséges a zálogjog nyilvántartásba való bejegyzése, ha a jog vagy követelés fennállását közhiteles nyilvántartás tanúsítja, és az erről szóló jogszabály elzálogosításukat e nyilvántartásba való bejegyzéshez köti [Ptk. 267. § (1)].

A zálogtárgyak típusaitól függően más jogszabályok is előírnak bizonyos nyilvántartásba vételt a zálogjog keletkezéséhez. Így például:

- a védjegyekről szóló 1997. évi XI. törvény 20. §-a a védjegyhez kapcsolódó és védjegyoltalomból eredő jogok jelzálogkénti alapításához a zálogszerződés írásba foglalását, és a jelzálogjognak a védjegylajstromba való bejegyzését írja elő.

- Légijárműre, illetve nyilvántartásba vételre kötelezett úszólétesítményre a lajstromba való bejegyzéssel lehet jelzálogjogot alapítani [1995. évi XCVII. törvény 12. § (6), 2000. évi XLII. törvény 11. § (3)].

- A szabadalmi jogokra való jelzálogjog alapításához is szükség van a szabadalmi lajstromba való bejegyzésre. A jóhiszemű és ellenérték fejében jogot szerző harmadik személlyel szemben a szabadalommal kapcsolatos bármely jogra csak akkor lehet hivatkozni, ha azt a lajstromba bejegyezték [a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény 54. § (3)].

BH2003. 124. *A gazdasági társaság vezető tisztségviselői kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [1988. évi VI. tv. 32. § (1) bek., 183. § (2) bek. g) és k) pont, 192. § (1) és (2) bek., 200. § (1) bek., Ptk. 254. § (1) bek., 260. § (2)-(3) bek., 301. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 360. § (1) bek., 397. § (2) bek., 1992. évi XXII. tv. (Mt.) 168. § (2) bek., 169. § (3) és (4) bek.].*

BH1998. 546. *Készfizető kezesi szerződés esetén a bíróság nem köteles vizsgálni, hogy a kezeseket milyen okok késztették a kezességvállalásra, a kölcsönadó a hitelnyújtás során szakszerűen járt-e el, és képviselte-e a kezesek érdekeit a hitelszerződés megkötésekor. A bíróság által vizsgálandó viszont az, hogy a hitelt nyújtó az ügyletet biztosító valamely jogáról nem mondott-e le. Nem minősül a biztosíték jellegű vételi jogról való lemondásnak az, hogy ezt a jogot az érintett nem gyakorolta [Ptk. 112. § (1) bek., 254. § (3) bek., 263. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (2) bek., 274. § (2) bek. a) pont, 276. § (2) bek., 375. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 147. *A felszámolás alá került bérlőnek a bérlemény területén lévő dolgaira vonatkozóan a bérbeadót megillető törvényes zálogjog megszűnik, ha az adós vitatja a zálogjog fennállását vagy annak terjedelmét, és a bérbeadó - 8 napos jogvesztő határidőn belül - ez ellen keresetet - akár megállapítási keresetet, ha ennek törvényi előfeltételei megvannak - nem terjeszt elő a bíróságnál [Ptk. 254. § (1) bek., 429. § (1) és (3) bek., Pp. 123. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 57. § (1) bek. b) és f) pont, 1994. évi LIII. tv. 114. § (2) bek.].*

BH1998. 38. *Ha a bankkölcsön biztosításául jelzálogjoggal terhelt ingatlan szolgál, a pénzintézet csak bírósági végrehajtás útján elégítheti ki magát, mert az ingatlant maga nem értékesítheti. Erre irányuló kereseti kérelem esetén ezért nem mellőzhető a zálogkötelezettnek a kielégítés tűrésére való kötelezése [Ptk. 254. § (1) bek., 257. § (1) bek., 260. § (1)-(2) bek., 262. § (1) bek., 265. §, 266. § (2) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 9. § (2) bek., 10. § (1) bek., 11. § (1) bek.].*

BH1997. 273. *III. Ha a hűtlen kezelés a jelzálogjog bejegyzésének a jogosulatlan engedélyezésével valósul meg, a bekövetkezett vagyoni hátrány összege nem haladhatja meg annak az ingatlannak az értékét, amelyre nézve a jelzálogjogot bejegyezték [Btk. 319. § (1) bek., Ptk. 251. § (1) bek., 254. §].*

BH1996. 267. *II. A zálogtárgyból a jogosult végrehajtás útján szerezhet kielégítést. Az árverési vevő a zálogtárgy tulajdonjogát zálogmentesen szerzi meg. A felszámolási eljárás mint totális végrehajtás útján - a felszámoló által végzett kényszerértékesítés eredményeként - a vevő zálogmentesen, ingatlan esetén*

jelzálogmentesen szerzi meg a dolgot [1991. évi IL. tv. 38. § (1) bek., Ptk. 254. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 30. § (1) bek. a) pont, 1979 évi 18. tvr. 90. §, 91. § (1) bek.].

BH1995. 649. *I. Nincs jogszabályi akadálya annak, hogy a zálogjoggal biztosított szerződés lejárta után kötött szerződéssel a kötelezett a zálogtárgyat a jogosultra átruházza. Ez a részvényre mint zálogtárgyra is irányadó, amennyiben a részvényátruházás törvényes feltételei fennállnak [1988. évi VI. tv. 234. § (1) bek., 240. § (2) bek., Ptk. 254. § (3) bek., Ptk. 338/B. § (2) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 11. § (1) bek., 13. § (1) bek., 16. § (1) bek.].*

BH1995. 177. *A zálogjoggal biztosított követelések nyilvántartásba vétele a felszámolási eljárásban [Ptk. 251. §, 254. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 13. §, 30. § (1) és (4) bek.].*

BH1993. 312. *Az egyszer már végrehajtás során lefoglalt vagyontárgy ismételt elzálogosításának következményei [Ptk. 200. § (2) bek., 251. § (3) bek., 254. § (1) bek., 1979. évi 18. tvr. 31. §, 72. §, 75. § (3) bek.].*

BH1992. 333. *Külföldi állampolgárok által Magyarországon visszahagyott gépjárművekre vonatkozó - jogszabályon alapuló - zálogjogok érvényesítési szempontjai [Ptk. 251. § (3) bek., 254. § (1) bek., 470. §, 1966. évi 2. tvr. 2. § (1)-(4) bek., 9. §, 39/1976. (XI. 10.) PM-KKM r. 3. § (2) bek., 5. § (3) bek., 31. § (1) bek., 45. § (7) bek., 47. § (2) bek., 52. § (3) bek.].*

A zálogjog érvényesítése

255. § (1) A zálogtárgyból való kielégítés - ha jogszabály kivételt nem tesz - bírósági határozat alapján végrehajtás útján történik.

Főszabály szerint a zálogtárgyból való kielégítéshez bírósági határozatra és végrehajtható okirat kiállítására van szükség. A személyi kötelezettel szemben a bíróság marasztaló határozatot hoz, tehát arra kötelezi, hogy a zálogjogosult részére járó tartozását fizesse meg. A dologi kötelezettet pedig a követelés zálogtárgyból való kielégítésének a tűrésére kötelezi. A bíróság jogerős, vagy előzetesen végrehajtható marasztaló határozata alapján, és ha a teljesítési határidő letelt, az első fokon eljáró bíróság végrehajtási lapot állít ki a végrehajtást kérő kérelmére. Amennyiben közokiratba foglalják a követelésről szóló szerződést és a zálogszerződést, továbbá a végrehajtásnak a Vht. 21. §-ában, Vht. 22. § c) pontjában és az 1991. évi XLI. törvény 118. §-ában előírt feltételei fennállnak, a közjegyzői okirat végrehajtási záradékolásának van helye. A végrehajtás foganatosítása az esetek többségében az önálló bírósági végrehajtó jogkörébe tartozik. A Vht. 255. § d) pontja szerint azonban az államot vagy az Igazságügyi Minisztériumot megillető követelés behajtása a megyei bírósági végrehajtó feladata.

Ha a bankkölcsön biztosítására jelzálogjoggal terhelt ingatlan szolgál, a pénzintézet csak bírósági végrehajtás útján elégítheti ki magát, mert az ingatlant maga nem értékesítheti. Erre irányuló kereseti kérelem esetén ezért nem mellőzhető a zálogkötelezettnek a kielégítés tűrésére való kötelezése (BH1998. 38.).

Ha a bankkölcsön visszafizetésének biztosítékául jelzálogjoggal terhelt ingatlan szolgál, a jelzálog szerződést magában foglaló okiratot a bíróság végrehajtási záradékkal abban az esetben láthatja el, ha az megfelel a közjegyzői okiratokra az 1991. évi XLI. törvényben megszabott tartalmi és alaki követelményeknek. A követelés kielégítése az elzálogosított ingatlanból bírósági végrehajtás útján történhet, az ingatlant a pénzintézet maga nem értékesítheti (BH1992. 701.).

A főszabálytól eltérés törvényen vagy kormányrendeleten alapulhat [Ptk. 685. § a)].

A Ptk. is többirányú kivételt tesz a főszabály alól. Ilyenek:

- a zálogjogosult megszerzi a zálogtárgy tulajdonjogát [Ptk. 255. § (2)].

- a zálogtárgy közös értékesítése [Ptk. 257. § (1)]

- a jogosult a zálogtárgyat maga értékesíti [Ptk. 257. § (2)]

- a dolog értékesítésére záloghitel nyújtásával vagy árverés szervezésével üzletszerűen vagy hivatalból foglalkozó személy által kerül sor [Ptk. 257. § (3)].

Amennyiben nem a zálogjogosult kérelmére indult a végrehajtási eljárás, abban az esetben is mód nyílhat az elsődleges kielégítési jog érvényesítésére (Vht. 114/A. §, Vhjt. 138/A-B. §, Vht. 114. §, Vht. 165. §, Vht. 169-170. §).

Egyéb hatályos jogszabályok is kivételt tesznek a főszabály alól:

- A fuvarozó zálogjoggal biztosított követelését a zálogtárgyból más zálogjogosultakat megelőzően, bírósági eljárás nélkül, a kereskedelmi forgalomban való értékesítéssel elégítheti ki,

- ugyanilyen tartalmú rendelkezést tartalmaz a hajózási, árufuvarozási szabályzat is [1/1957. (IV. 20.) KPM rendelet melléklet 39. Cikk].

- A Magyar Nemzeti Bank a követelését a zálogtárgyakból, bírósági eljárás nélkül, a legalkalmasabbnak talált módon elégítheti ki (2001. évi LVIII. törvény 62. §).
- A 70/1952. (VIII. 23.) MT rendelet értelmében a szálloda a birtokába került ingóságokat 6 hónapig köteles megőrizni, s ha az adós azt nem váltja ki, törvényes zálogjoga alapján a szálloda jogosult arra, hogy használtcikk árusítására jogosult egyéni vállalkozó vagy gazdálkodó szervezet révén való értékesítés során kielégítse követelését a zálogtárgyból.
- A vámhatóságot zálogjog illeti a vámárun a vámteher erejéig, ideértve a vámtartozást is (a vámjogról, vámeljárásról szóló 1995. évi C. törvény 11. §). A vámhatóság zálogjogát megelőző más zálogjogot a jogosult a vámáruból annak belföldi forgalom számára való vámkezelését követően érvényesítheti.
A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvényt módosító 2000. évi CXXXVI. törvény alapjaiban változtatja meg a zálogjogosult kielégítési elsőbbségének érvényesítésével kapcsolatos szabályokat 2001. szeptember 1-jei hatállyal. Az új szabályozás értelmében megszűnik az elsőbbségi igénnyel kapcsolatos intézmény, amely az ingóvégrehajtással kapcsolatban érvényesült. Az új törvény lehetővé teszi a zálogjogosult végrehajtási eljárásba való bekapcsolódását abban az esetben is, ha a zálogjogosult a végrehajtási eljárásban végrehajtást kérőként nem vesz részt, sőt akkor is, ha a zálogjogosult követelése még nem járt le, illetve kielégítési joga még nem nyílt meg. Ennek az eljárásnak a részletes szabályait a Vht. 114/A. §-a, illetve a Pp. 386. §-ának új rendelkezései tartalmazzák.
Lakóingatlan elzálogosítása esetén a szabályozás tartalma is megváltozott. A felek eltérő megállapodásának hiányában a zálogjogosult a zálogjoga érvényesítése során az ingatlan kiürített állapotban való értékesítését követelheti. A 2001. szeptember 1-je előtt hatályban volt szabály szerint a feleknek a szerződésben kellett kikötniük azt, ha a zálogjog érvényesítésekor a zálogkötelezettnek kiürítve kellett az árverési vevő rendelkezésére bocsátani a lakóingatlant.
A végrehajtási eljárásban az árverési vevő az értékesített vagyontárgyon zálogjogtól mentes tulajdonjogot szerez. Ez alól is lehet kivétel, ugyanis a Vht. 151. § (1) bekezdése lehetővé teszi, hogy az árverési vevő és a jelzálogos hitelező megállapodjanak abban, hogy a jelzálogjog az ingatlanon továbbra is fennmarad akkor, ha a vételárból a jelzálogos hitelező kielégítéshez jutna.
A kielégítési sorrend szabályai nem változnak 2001. szeptember 1-je után sem.
A végrehajtási eljárásban az ingóság értékesítéséből befolyó vételárat elsősorban a zálogjoggal biztosított követelés kielégítésére kell fordítani. Álláspontunk szerint azonban a zálogjogosult kielégítési jogát megelőzi a végrehajtási költség a Vht. 164. §-a alapján. Ha a jelzálogjog tárgya ingatlan; vízi-, illetőleg légi jármű és a bírósági végrehajtás során e zálogtárgyat értékesítik, a zálogjoggal biztosított követelés kielégítését megelőzi a végrehajtási költség (Vht. 164. §), a gyermektartásdíj, egyéb tartásdíj, a munkavállalói munkabér és a vele egy tekintet alá eső járandóság [Vht. 165. § a)-c), 170. § (1)]. A zálogjogosult kielégítési elsőbbsége tehát az adó és más köztartozásokat, valamint az egyéb követeléseket előzi meg (a kielégítési elsőbbségi szabályokat 1997. június 7-ei hatállyal az 1997. évi XXX. törvény 29. §-a módosította).
Ha a végrehajtás során értékesíteni kívánt jelzálogjoggal terhelt ingatlant, vízi-, illetőleg légi járművet több követelés biztosítására zálogosították el, ezeket a követeléseket a jelzálogjogok bejegyzésének sorrendjében kell kielégíteni [Vht. 170. § (2)].
Amennyiben a zálogkötelezett ellen felszámolási eljárás indul, az adós ingatlanán és egyéb vagyontárgyain fennálló zálogjog a vagyontárgy értékesítésével szűnik meg [1991. évi XLIX. törvény 38. § (4)]. Ez azt jelenti, hogy a vevő zálogjogtól mentes tulajdonjogot szerez a vagyontárgyakon (BH1996. 267.). Az 1991. évi XLIX. törvény 57. § (1) bekezdése határozza meg, hogy a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezetnek a felszámolás körébe tartozó vagyonából a tartozásokat milyen sorrend alapulvételével kell kielégíteni. A zálogjoggal (ideértve az önálló zálogjogot is, valamint azt a követelést is, amely kizárólag a zálogtárgyból történő kielégítés tűrésére irányul) biztosított követelést közvetlenül a felszámolási költségeket követően kell kielégíteni a zálogtárgy értékének erejéig, feltéve, hogy a zálogszerződés tekintetében a fedezet elvonásának rosszhiszeműségét, illetve ingyenességét a Ptk. 203. § (2) bekezdése szerint vélelmezni nem kell. Ha a zálogtárgyat több zálogjog terheli, akkor a kielégítés sorrendjére a Ptk. 256. §-ának (1) bekezdése az irányadó. E rendelkezés alkalmazásában a zálogjoggal és az óvadékkal biztosított követelésekkel azonos elbírálás alá esik az a követelés, amelynek végrehajtására az ingóságot lefoglalták, illetve a végrehajtási jogot a felszámolás kezdő időpontjáig bejegyezték.
Amennyiben a követelést zálogjog és készfizető kezesség is biztosítja, a jogosult választhat, hogy melyik biztosíték alapján kívánja követelését kielégíteni, a zálogkötelezett tehát nem hivatkozhat arra, hogy a zálogjogosult a készfizető kezesektől nem kért kielégítést (BH1996. 308.).
A váltóbirtokos jogosult akár egyenként, akár együttesen fellépni a váltókötelezettekkel szemben és ennek során nem kell figyelembe vennie a kötelezettség vállalások sorrendjét. A váltókötelezettek tehát nem élhetnek

olyan jellegű sortartási kifogással, hogy a váltóbirtokosnak a követelését elsődlegesen a zálogkötelezettel szemben kellene érvényesítenie (BH1994. 43.).

(2) Semmis a kielégítési jog megnyílta előtt létrejött az a megállapodás, amely szerint a jogosult a kötelezettség teljesítésének elmulasztása esetén megszerzi a zálogtárgy tulajdonjogát.

A törvény csak addig az időpontig tiltja a feleknek az olyan megállapodását, mely szerint a zálogtárgy tulajdonjogát a zálogjogosult a kötelezett nemteljesítése esetén megszerzi, amíg a kötelezettség teljesítésére nyitva álló határidő nem jár le. E határidő teljesítés nélküli lejárta után azonban a feleknek módjuk van ilyen tartalmú megállapodást kötni. Ez a részvényre, mint zálogtárgyra is irányadó, amennyiben a részvényátruházás törvényes feltételei fennállnak (BH1995. 649.).

A semmis megállapodás jogkövetkezménye, hogy a zálogjogosult nem szerez tulajdonjogot, a megállapodás kikényszerítésére nincs mód, az ilyen irányú esetleges kereseti kérelmet a bíróság elutasítja.

Ha a zálogtárgy értéke meghaladja a követelés értékét, a zálogjogosultnak a különbözettel el kell számolnia a zálogkötelezett felé, mert ez esetben is irányadónak kell tekinteni a Ptk. 258. § (3) bekezdésében foglalt azon szabályt, miszerint semmis a zálogjog megszűnése előtt kötött olyan megállapodás, amely mentesíti a zálogjogosultat az elszámolási kötelezettség alól.

BH2001. 133. *A kölcsönszerződésen alapuló visszafizetési kötelezettség szempontjából közömbös, hogy az ún. egyenes adósok a kölcsön összegét mire fordították, azt kinek adták át. A jogosultat - erre vonatkozó megállapodás hiányában - nem terheli sortartási kötelezettség. Maga dönti el, hogy a követelést az egyenes adósokkal, a készfizető kezesekkel vagy a dologi kötelezettekkel (zálogkötelezettek) szemben érvényesíti-e. A jogosult nem köteles zálogjogát érvényesíteni a személyes adósok mentesülése érdekében [Ptk. 207. § (1) bek., 251. § (1) bek., 255. § (1) bek., 334. § (2) bek., 337. § (1) bek., 523. § (1) bek.].*

EBH2000. 327. *A kölcsönszerződésen alapuló visszafizetési kötelezettség szempontjából közömbös, hogy az ún. egyenes adósok a kölcsön összegét mire fordították, azt kinek adták át. A jogosultat - erre vonatkozó megállapodás hiányában - nem terheli sortartási kötelezettség. Maga dönti el, hogy a követelést az egyenes adósokkal, a készfizető kezesekkel vagy a dologi kötelezettekkel (zálogkötelezettek) szemben érvényesíti. A jogosult nem köteles zálogjogát érvényesíteni a személyes adósok mentesülése érdekében [Ptk. 207. § (1) bek., 251. § (1) bek., 255. § (1) bek., 334. § (2) bek., 337. § (1) bek.].*

BH1993. 46. *Az ingatlanra vonatkozó adásvételi szerződés semmissége egyben az ingatlanra kikötött jelzálogjog érvénytelenségét vonja maga után. A kvázi tulajdonost az ingatlan jelzálogjoggal való megterhelésének tulajdonosi részjogosítványa nem illeti meg. A váltókezességet az ingatlan jelzálogjoggal való megterheléséért vállaló fél jóhiszemű szerződése vitatható, ha az ingatlan-nyilvántartási adatok figyelmen kívül hagyásával köti meg a szerződést [Ptk. 122. § (1) bek., 234. § (1) bek. 255. § (1) bek., 1979. évi II. tv. 35. § (1) bek., 51. § (3) bek., 1987. évi I. tv. 17. § (3) bek. 1978. évi 4. tvr. 38. §, 39. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 30. §, 32. § (1)-(2) bek., 16/1969. (IX. 30.) ÉVM-MÉM-PM r. 3. § (1) bek.].*

256. § (1) A kielégítési jogot - ha törvény eltérően nem rendelkezik - a zálogtárgyra az elzálogosítás után szerzett jogok nem érintik. Ha ugyanazt a zálogtárgyat több zálogjog terheli, törvény eltérő rendelkezésének hiányában a kielégítés joga a jogosultakat zálogjoguk keletkezésének sorrendjében (rangsor) illeti meg.

A rangsor elvét tartalmazó szabályt csak törvény törheti át, alacsonyabb szintű jogszabály eltérő rendelkezést nem tartalmazhat.

A rangsor elvét követő szabályról rendelkezik a Vht. 170. § (2) bekezdése, illetve az 1991. évi XLIX. törvény 57. § (1) bekezdése is. Ugyanakkor a rangsor, a ranghely elvétől eltérő szabályt tartalmazza a Ptk. 264. § (2) bekezdése. Más zálogjogosultat megelőző kielégítési jogot biztosít a törvény a fuvarozó számára, a fuvarozással kapcsolatban birtokába került dolgokra [Ptk. 499. § (2)]. A rangsor elvét áttörő szabályról rendelkezik az 1996. évi XLVIII. törvény 20. § (5) bekezdése, amikor a közraktár számra biztosít minden zálogjogosultat megelőző kielégítési jogot, illetve ilyen tartalmú a vámjogról, vámeljárásról szóló 1995. évi C. törvény 11. §-a is.

(2) Ha a zálogjog több dolgot terhel, a jogosult határozhatja meg a kielégítési jog érvényesítésének sorrendjét. Az értékesítés azonban csak annyi zálogtárgyra terjedhet ki, amennyi a kielégítéshez szükséges.

Amennyiben több zálogtárgy biztosítja a követelést, a zálogjogosult választhat, hogy mely vagyontárgyakból kívánja követelését kielégíteni. Csak annyi zálogtárgy értékesítését kérheti a zálogjogosult, amennyi fedezetet nyújt a követelése kielégítéséhez. Amint a zálogjogosult követelése kiegyenlítést nyer, úgy zálogjoga és a zálogkötelezett helytállási kötelezettsége is megszűnik, és a nem értékesített zálogtárgyak zálogjogmentessé válnak.

BH1996. 601. *II. Ha az alapul szolgáló szerződés megszűnik, a szerződést biztosító mellékkötelezettségként kötött zálogszerződés is megszűnik. Az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjogot ezért az érdekelt kérelmére törölni kell az ingatlan-nyilvántartásból. Ha az érintett felek a közöttük korábban hatályban volt*

zálogszerződésre utalva új alapszerződést kötnek, ezt mellékkötelezettségként a korábban hatályban volt zálogszerződés csak ismételt ingatlan-nyilvántartási bejegyzés esetén biztosítja. Egyébként tartós jogviszonyból származó követelések kicserélődését csak a keretbiztosítéki jelzálogjogként bejegyzett jelzálogjog teszi lehetővé [Ptk. 251. § (3) bek., 256. § (1) bek., 266. § (2) bek., 267. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 6. § (2) bek., 15. § (1) bek., 30. § (1) bek. b) pont, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 76. § (1) bek.].

BH1995. 511. *A bizományost a felelős őrző jogállása illeti meg, ha a bizományi szerződést felmondja [Ptk. 196. § (1) bek., 197. § (1) bek., 256. §, 260. § (2) bek.].*

257. § (1) A felek - a legalacsonyabb eladási ár, illetve ennek számítási módja és a zálogjogosult kielégítési jogának megnyíltától számított határidő meghatározásával - írásban a kielégítési jog megnyílta előtt is megállapodhatnak a zálogtárgy közös értékesítésében. Ha a megállapodásban meghatározott határidő alatt, illetve feltételek mellett a zálogtárgyat nem sikerült értékesíteni, a közös értékesítésre irányuló megállapodás hatályát veszti.

A törvény lehetőséget ad a feleknek, hogy a zálogtárgy közös értékesítésében megállapodjanak. E megállapodásban meg kell határozni a zálogtárgy legalacsonyabb eladási árát és a zálogtárgy közös értékesítésére nyitva álló határidőt. A felek ezt a megállapodást kizárólag írásban köthetik meg, szóban vagy ráutaló magatartással nem. Az alakszerűség megsértésével kötött megállapodás semmis [Ptk. 217. § (1)].

A felek akár a kielégítési jog megnyílta előtt, akár a kielégítési jog megnyílta után megállapodhatnak a zálogtárgy közös értékesítésében. 2001. szeptember 1-je előtt a felek a kielégítési jog megnyílta előtt nem köthettek ilyen tartalmú megállapodást.

Amennyiben a közös értékesítésre a megállapodásban szabott határidő eredménytelenül eltelik, a megállapodás hatályát veszti. Álláspontunk szerint azonban annak nincs akadálya, hogy ezt követően a felek ismételten megállapodjanak a zálogtárgy közös értékesítésében a fentiek szerint. A zálogjog bármely fajtája esetén sor kerülhet e jogszabályhely alapján a közös értékesítésben való megállapodásra.

(2) Ha a zálogtárgynak hivatalosan jegyzett piaci ára van, vagy ha a jogosult záloghitel nyújtásával üzletszerűen foglalkozik - a zálogjoggal biztosított követelései tekintetében ideértve minden hitelintézetet -, a felek az (1) bekezdésben foglalt feltételekkel abban is megállapodhatnak, hogy a jogosult a zálogtárgyat bírósági végrehajtás mellőzésével maga is értékesítheti.

Két esetben teszi a törvény lehetővé azt, hogy a zálogjogosult a zálogtárgyat bírósági végrehajtás mellőzésével maga értékesítse. Az egyik eset az, amikor hivatalos, ellenőrizhető árak mellett kerülhet sor a zálogtárgy értékesítésére, a másik eset pedig az, amikor a zálogjogosult záloghitel nyújtásával üzletszerűen foglalkozik. Valamennyi hitelintézet jogosult ilyen megállapodást kötni a zálogjoggal biztosított követelései tekintetében. A felek e megállapodást megköthetik a zálogjogosult kielégítési jogának megnyílta előtt is, és azt követően is. A törvény a megállapodás tartalma tekintetében visszautal a Ptk. 257. § (1) bekezdésében foglalt szabályra.

(3) Ha a (2) bekezdés alkalmazásának nincs helye, vagy azt a felek alkalmazni nem kívánják, úgy az (1) bekezdésben foglalt feltételekkel megállapodhatnak abban, hogy a jogosult a zálogtárgy értékesítésére záloghitel nyújtásával, illetve árverés szervezésével üzletszerűen vagy hivatalból foglalkozó személynek megbízást adhat.

A törvény lehetőséget ad arra, hogy a felek akként állapodjanak meg, hogy a zálogjogosult a zálogtárgy értékesítésére záloghitel nyújtásával, illetve árverés szervezésével üzletszerűen vagy hivatalból foglalkozó személynek ad megbízást. E megállapodás megkötésére akkor kerülhet sor, ha a Ptk. 257. § (2) bekezdésében foglalt feltételek nem állnak fenn, tehát a zálogtárgynak nincs hivatalosan jegyzett piaci ára, avagy a jogosult nem foglalkozik üzletszerűen záloghitel nyújtásával, vagy fennállnak ugyan a Ptk. 257. § (2) bekezdésében foglalt feltételek, azonban az abban foglaltakat a felek nem kívánják alkalmazni.

A megbízott lehet zálogház, jelzálog-hitelintézet, egyéb hitelintézet, bírósági végrehajtó vagy pedig felszámoló is.

A megállapodás tartalmi elemeire a Ptk. 257. § (1) bekezdésében foglalt szabály az irányadó.

BH1998. 38. *Ha a bankkölcsön biztosításául jelzálogjoggal terhelt ingatlan szolgál, a pénzintézet csak bírósági végrehajtás útján elégítheti ki magát, mert az ingatlant maga nem értékesítheti. Erre irányuló kereseti kérelem esetén ezért nem mellőzhető a zálogkötelezettnek a kielégítés tűrésére való kötelezése [Ptk. 254. § (1) bek., 257. § (1) bek., 260. § (1)-(2) bek., 262. § (1) bek., 265. §, 266. § (2) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 9. § (2) bek., 10. § (1) bek., 11. § (1) bek.].*

BH1997. 310. *I. A hitelező követelésének zálogjoggal biztosított követelésként való besorolása annak folytán, hogy a göngyölegekre vonatkozó kimutatások átadásával a kézizálogjog létrejött [Ptk. 257. §, 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 57. § (1) bek.].*

BH1996. 443. *A hitelező követelésének bankhitelt biztosító zálogjoggal biztosított követelésként való besorolásához szükséges feltételek [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 87. § (1) bek., Ptk. 251. § (1) és (2) bek., 257. §, 262. § (1) és (3) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 9-11. §].*

258. § (1) A zálogtárgy értékesítésére vagy az erre irányuló megbízás kiadására feljogosított [257. § (2)-(3) bek.] e joga alapján - a zálogtárgy tulajdonosa helyett és nevében eljárva - jogosult a zálogtárgy tulajdonjogának átruházására. Ha a zálogtárgy nincs a birtokában, az értékesítés céljából annak kiadását kérheti.

A záloghitel nyújtásával, illetve árverés szervezésével üzletszerűen vagy hivatalból foglalkozó személy a zálogkötelezett megbízottjaként jogosult a zálogtárgy értékesítésére, egyúttal a zálogtárgy tulajdonjogának az átruházására. A megbízott a zálogtárgy kiadását követelheti a tárgy birtokosától. E szabály 2001. szeptember 1-jétől hatályos.

(2) A zálogtárgy értékesítése előtt a kötelezettet értesíteni kell az értékesítés módjáról, helyéről és idejéről.

A zálogkötelezett érdekeit védi e szabály. Egyrészt a kötelezett megakadályozhatja az értékesítést, ha annak időpontjáig teljesíti a kötelezettségét, másrészt pedig ellenőrizheti az értékesítés menetét. Az értesítési kötelezettség az értékesítés bármelyik módjára vonatkozóan irányadó. Az értesítésnek tartalmaznia kell az értékesítés módját és idejét.

(3) A zálogtárgy értékesítésének bevétele a jogosultat illeti meg, de köteles a kötelezettel elszámolni, és a követelését, annak járulékait, valamint az értékesítéssel kapcsolatos költségeket meghaladó bevételt kiadni. Semmis a zálogjog megszűnése előtt kötött az a megállapodás, amely a jogosultat az elszámolási kötelezettség alól mentesíti.

A zálogjogosult a befolyó vételárból csak a követelésének megfelelő összeget tarthatja meg, az ezt meghaladó bevételt köteles kiadni a zálogkötelezettnek. A zálogjogosultat terhelő elszámolási kötelezettség azt jelenti, hogy a zálogjogosult igényt tarthat a tőkeösszegre, annak valamennyi járulékára (így az ügyleti és késedelmi kamatokra), valamint a zálogjog fenntartásával, érvényesítésével kapcsolatos költségekre. A zálogjog megszűnése előtt a felek nem köthetnek olyan megállapodást, miszerint a zálogjogosult mentesülne az elszámolási kötelezettség alól, az ilyen megállapodás semmis, tehát érvénytelen. A zálogkötelezett akár per útján is kényszerítheti a zálogjogosultat az elszámolásra.

A zálogjog megszűnése után azonban ilyen tartalmú megállapodás érvényesen köthető.

(4) Jogszabály a bírósági végrehajtás mellőzésével történő értékesítés módjára vonatkozóan további szabályokat is megállapíthat.

A törvény felhatalmazást ad arra, hogy jogszabály a Ptk. 257. §-ban szabályozottakon túlmenően a zálogtárgy bírósági végrehajtáson kívüli értékesítésének módját meghatározza.

EBH2001. 489. *Semmisség megállapítására a közigazgatási perek eljárási szabályai nem adnak lehetőséget az érvénytelenség kérdésköre csak a közigazgatási eljárás és a per sajátos szabályaira figyelemmel vizsgálható (1959. évi IV. tv. 234, 258. §, 1952. évi III. tv. 339. §)*

BH1994. 653. *I. Annak jogerős határozatban történt kimondása nélkül, hogy a Bizományi Áruház Vállalat (BÁV) részére az elzálogosítás nem a tulajdonos beleegyezésével történt, a lefoglalt dolgot a lefoglalás megszüntetése mellett csak térítés ellenében lehet a jogosult részére kiadni [Be. 102. § (2) bek., Ptk. 258. §, PK 33. sz.]*

Ptké. 48. § (1) Ha a zálogkötelezettel szemben felszámolási eljárás vagy a zálogtárgyra is kiterjedő bírósági végrehajtás folyik, a jogosult a Ptk. 257. §-ában foglalt megállapodás szerinti jogait - felszámolási eljárás esetében a felszámolást elrendelő végzés közzétételétől, bírósági végrehajtás esetében pedig a zálogtárgy lefoglalásától kezdve - nem gyakorolhatja, kielégítést a felszámolási eljárás, illetve a bírósági végrehajtás körében és annak szabályai szerint kaphat.

(2) Ha a zálogjog a zálogtárgynak felszámolási vagy végrehajtási eljárás keretében történő értékesítésével megszűnik, a zálogjogosult az eljárásra irányadó szabályok szerint - az értékesítés során befolyt vételár tekintetében - gyakorolhatja kielégítési jogát.

(3) Lakóingatlan elzálogosítása esetén - ha a felek eltérően nem állapodnak meg - a zálogjogosult a zálogjoga érvényesítése során az ingatlan kiürített állapotban való értékesítését követelheti.

(4) A Ptk. 257. §-a (3) bekezdésének alkalmazásában a felszámoló és az önálló bírósági végrehajtó árverés szervezésével hivatalból foglalkozó személynek minősül.

A zálogjog megszűnése

259. § (1) Ha a zálogtárgy tulajdonosa, valamint a követelés kötelezettje (személyes kötelezett) különböző személy és a jogosult a zálogtárgyból kielégítést kapott, a zálogjog megszűnik, a követelés pedig egyéb biztosítékaival együtt a kielégítés erejéig a tulajdonosra száll át.

A zálogjog megszűnik, ha

- a zálogjogosult követelése kielégítést nyert,

- a követelés megszűnt,

- a követelés a zálogjog átruházása nélkül átszállt - kivéve, ha a törvény rendelkezése értelmében a zálogjog a megtérítési követelés biztosítására fennmaradt -,

- a zálogjogosult a zálogtárgy tulajdonjogát megszerezte. Ilyen esetben a jelzálogjog fennmarad a rangsorban hátrább álló zálogjogosultak irányában.

- a zálogtárgy elpusztult - kivéve, ha a Ptk. 260. § (2) - (3) bekezdése szerinti megfelelő fedezetet lehet követelni-,

- a követelés elévült,

- a zálogtárgyat a végrehajtási eljárás, illetve a felszámolási eljárás során értékesítették.

- a zálogtárgy tulajdonosa a zálogjoggal biztosított követelést megszerzi (2001. szeptember 1-jétől hatályos új rendelkezés). A rangsorban hátrább álló zálogjogosultak irányában azonban fennmarad, ha a követelést megszerző tulajdonos nem a követelés kötelezettje.

- A kézizálogjog megszűnik, ha a zálogjogosult a birtokából akaratán kívül kikerült zálogtárgyat egy éven belül nem szerzi vissza és evégből bírósághoz sem fordul.

- A keretbiztosítéki jelzálogjog esetén a zálogkötelezett követelheti, hogy a jogosult a keretbiztosítéki jelzálogjogáról mondjon le, ha a zálogszerződésben meghatározott jogviszony megszűnt és az abból eredő, vagy a zálogszerződésben meghatározott jogcímen keletkezett követelésből származó tartozása nem áll fenn. A keretbiztosítéki jelzálogjog ez esetben megszűnik.

- Vagyont terhelő zálogjog esetén a konkrét vagyontárgyra megszűnik a zálogjog, ha a vagyontárgy a kötelezett vagyonából kikerül.

- Megszűnik a vagyont terhelő zálogjog akkor is, ha a zálogjogosult átalakító jognyilatkozatot tesz. Ilyenkor a zálogjog a konkrét vagyontárgyra koncentrálódik.

A jelen § a dologi kötelezett jogait rendezi arra az esetre, ha a zálogjogosult a zálogtárgy tulajdonosától kap kielégítést a személyi kötelezett helyett, akár olyan formában, hogy a kielégítés a zálogtárgyból történik, akár úgy, hogy a kötelezett teljesít a zálogjogosult részére a személyi kötelezett helyett, annak érdekében, hogy a zálogtárgy értékesítését megakadályozhassa. A zálogjogosult követelésének kiegyenlítésével a zálogjog megszűnik. Ha a dologi kötelezett teljesít a zálogjogosult javára, a követelést ő érvényesítheti a személyi kötelezettel szemben. A követelés mellett annak egyéb biztosítékai is átszállnak a zálogkötelezettre (például, ha a követelést egyéb zálogtárggyal is biztosították).

(2) Ha a jogosultat egyébként nem a személyes kötelezett elégíti ki, a zálogjog a követelés, illetőleg a kielégítés alapján keletkező megtérítési igény erejéig a kielégítő személyre száll át. Ez a személy követelheti a zálogtárgy átadását, illetőleg a zálogjognak javára való bejegyzéséhez szükséges nyilatkozat kiadását.

E rendelkezés értelmében, ha a zálogjogosult követelését nem a személyi vagy dologi kötelezett, hanem más személy (például a kezes) elégíti ki, e személynek megtérítési igénye keletkezik. Átszáll rá a követelés a biztosítékkal, a zálogjoggal együtt. Ilyen esetben a zálogjogosult köteles a zálogtárgyat a harmadik személynek átadni (kézizálogjog esetén), illetőleg köteles lehetővé tenni a harmadik személy számára, hogy a zálogjogot a javára a megfelelő nyilvántartásba bejegyezzék. Ilyen esetben tehát a zálogjog nem szűnik meg, hanem a törvény erejénél fogva átszáll a harmadik személyre. Ez a személy zálogjogosulttá válik és kézizálogjog esetén a zálogtárgy átadását követelheti, jelzálogjog esetén pedig olyan nyilatkozat kiadására tarthat igényt, amelynek a birtokában kérheti zálogjogának a megfelelő nyilvántartásba való bejegyzését.

(3) A zálogjog megszűnik, ha a követelés megszűnik, vagy a zálogjog átruházása nélkül átszáll, kivéve, ha a törvény rendelkezése értelmében a zálogjog a megtérítési követelés biztosítására fennmarad.

A zálogjog járulékos jellegéből fakadóan a zálogjog osztja a főkövetelés jogi sorsát, tehát ha a követelés megszűnik, a zálogjog is megszűnik. A követelés megszűnésének legtipikusabb esete a teljesítés, de megszűnhet a követelés például beszámítással is. A követelést az elévülés is megszüntetheti, azonban ilyen esetben csak a jelzálogjog szűnik meg, a kézizálogjog alapján azonban a zálogjogosult kielégítést kereshet elévült követelés esetén is. Ugyanez a szabály irányadó akkor is, ha a követelés úgy száll át harmadik személyre, hogy a zálogjog átruházása nem történik meg. Mindkét esetben a főszabály alól kivételt jelent az, amikor harmadik személynek megtérítési igénye keletkezik. Ilyenkor a zálogjog nem szűnik meg, hanem a harmadik személy javára fennmarad.

Az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjogot az érdekelt kérelmére törölni kell az ingatlan-nyilvántartásból, ha az alapul szolgáló szerződés megszűnik, figyelemmel arra, hogy ebben az esetben a szerződést biztosító mellékkötelezettségként kikötött zálogszerződés is megszűnik (BH1996. 601.).

(4) Megszűnik a zálogjog abban az esetben is, ha a zálogjogosult a zálogtárgy tulajdonjogát; vagy a zálogtárgy tulajdonosa a zálogjoggal biztosított követelést megszerzi, a zálogjog azonban - ha a követelést megszerző tulajdonos nem személyes kötelezett - a rangsorban hátrább álló zálogjogosultak irányában fennmarad.

Ha a zálogtárgy tulajdonosa a zálogjogosult lesz (ún. confusio következik be), a főszabály szerint a zálogjog megszűnik. Tulajdonjog átszállás többféle módon bekövetkezhet, például a kielégítési jog megnyílta után a zálogjogosult és a zálogkötelezett megállapodnak abban, hogy a zálogjogosult megszerzi a zálogtárgy tulajdonjogát vagy a zálogjogosult örökli a zálogtárgyat. A kivételes szabály a dolog tulajdonjogát megszerző zálogjogosult érdekeit védi, mert ennek hiányában a kielégítési elsőbbséget élvező zálogjogosult hátrányosabb helyzetbe kerülhetne mint az, aki a rangsorban mögötte áll. Amennyiben a rangsorban hátrább álló zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítené követelését, ugyanakkor a confusio következtében a zálogjogosult zálogjoga megszűnne, elvesztené a zálogtárgyat és követelésének kielégítési alapját is

A 2001. szeptember 1-jén hatályba lépő szabály szerint a zálogjog akkor is megszűnik, ha a zálogtárgy tulajdonosa megszerzi a zálogjoggal biztosított követelést. A confusiónak ezt az esetét 2001. szeptember 1-je előtt a törvény nem szabályozta. Amennyiben a követelést megszerző tulajdonos személye és a személyes kötelezett a confusió következtében azonos személy lesz, ebben az esetben a zálogjog nem marad fenn a rangsorban hátrább álló zálogjogosultak irányában sem.

(5) A zálogjog megszűnik, ha törvény a végrehajtási vagy más eljárás körében így rendelkezik.

E jogszabályhely értelmében külön törvény is tartalmazhat rendelkezést a zálogjog megszűnésére vonatkozóan. Ilyen rendelkezést tartalmaz a Ptké. 48. § (2) bekezdése, amely kimondja, ha a zálogjog a zálogtárgynak felszámolási vagy végrehajtási eljárás keretében történő értékesítésével megszűnik - a zálogjogosult az értékesítés során befolyt vételár tekintetében - gyakorolhatja kielégítési jogát.

BH2001. 543. *Az óvadék és a zálogszerződés elhatárolása. Kézizálog-szerződés érvényességi feltételei [Ptk. 259. § (2) bek., 261. § (1) bek., 270. § (1) és (2) bek., 272. § (1) bek.].*

BH1999. 533. *A lakásvásárláshoz nyújtott munkáltatói kölcsönt biztosító jelzálogjog jogszabály alapján keletkezik. Az ingatlanra vonatkozó adásvételi szerződés és az OTP-vel kötött kölcsönszerződés bejegyzésre alkalmas okirat, ezek alapján - a pénzintézet bejegyzési kérelmére - a földhivatal alakszerű határozat meghozatala nélkül is jogszerűen jegyezheti be a jelzálogot az ingatlan tulajdoni lapjára [Ptk. 259. § (1) bek., 48/1982. (X. 7.) PM-ÉVM r. 11. §, 16. § (3) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 104. § (4) bek., Áe. 43. § (3) bek.].*

260. § (1) A zálogjog megszűnik akkor is, ha a zálogtárgy elpusztul.

(2) Ha a zálogtárgy elpusztulásáért vagy értékcsökkenéséért a tulajdonos felelős, továbbá, ha a zálogtárgyat biztosítékadási kötelezettség alapján kötötték le, és a kárért a jogosult nem felelős, a tulajdonostól, illetőleg a biztosíték adására kötelezettől megfelelő új zálogtárgyat vagy az értékcsökkenésnek megfelelő további fedezetet lehet követelni.

(3) A zálogtárgy elpusztulásának, illetőleg értékcsökkenésének pótlására szolgáló biztosítási összeg, kártérítés vagy más érték a zálogtárgy helyébe lép, illetőleg a zálogfedezet kiegészítésére szolgál. Jelzálogjog esetében mind a tulajdonos, mind a jogosult ennek az értéknek a zálogtárgy helyreállítására fordítását követelheti.

(4) Ha a zálogtárgyat károsodás elhárítása érdekében értékesítik, a vételár a zálogtárgy helyébe lép. Az értékesítéshez - ha ennek elháríthatatlan akadálya nincs - a tulajdonos beleegyezése szükséges.

Főszabály szerint - a kárveszély viselése általános szabályának (Ptk. 99. §) megfelelően - a zálogtárgy elpusztulása, megsemmisülése esetén is megszűnik a zálogjog. Ez alól azonban e § (2) és (3) bekezdése több kivételt is megállapít. Így

- nem szűnik meg a zálogjog, hanem új zálogtárgyat kell szolgáltatnia a zálogkötelezettnek akkor, ha a zálogtárgy a zálogkötelezett vétkes magatartása miatt pusztult el, semmisült meg. Amennyiben a zálogkötelezett a zálogtárgy megóvása végett úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, ennek ellenére a zálogtárgy elpusztul, a főszabály az irányadó, tehát a zálogjog megszűnik. Amennyiben a zálogkötelezett vétkes magatartása a zálogtárgy értékcsökkenését okozza, a zálogjogosult a fedezet kiegészítését követelheti. Ugyanezeket a szabályokat kell alkalmazni akkor is, ha a biztosítékadási kötelezettséget jogszabály írta elő és a zálogtárgy elpusztulásáért, illetve értékcsökkenéséért a zálogjogosult nem felelős. A felhívás eredménytelenségének súlyos következménye is lehet, például a hitelező azonnali

hatállyal felmondhatja a kölcsönszerződést, ha a kölcsönre nyújtott biztosíték értéke jelentősen csökkent és azt az adós a hitelező felszólítására nem egészíti ki [Ptk. 525. § (1) c)].
- Amennyiben az elpusztult zálogtárgy helyébe valamilyen más érték (például biztosítási, kártérítési összeg) lép (szurrogátum), a zálogjog ezen az értéken fennmarad. Az értékcsökkenés pótlására szolgáló értéket a zálogfedezet kiegészítésére kell fordítani. Jelzálogjog esetén követelni lehet, hogy a biztosítási összeget, a kártérítést vagy más összeget a zálogtárgy helyreállítására fordítsák.
- A zálogtárgy értékesítése esetén a zálogjog annak vételárán marad fenn. Az értékesítésre akkor kerülhet sor, ha a zálogtárgy tulajdonosa abba beleegyezik. A tulajdonos beleegyező nyilatkozatának beszerzése akkor mellőzhető, ha annak elháríthatatlan akadálya van.
BH2003. 124. *A gazdasági társaság vezető tisztségviselői kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [1988. évi VI. tv. 32. § (1) bek., 183. § (2) bek. g) és k) pont, 192. § (1) és (2) bek., 200. § (1) bek., Ptk. 254. § (1) bek., 260. § (2)-(3) bek., 301. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 360. § (1) bek., 397. § (2) bek., 1992. évi XXII. tv. (Mt.) 168. § (2) bek., 169. § (3) és (4) bek.].*
BH1998. 38. *Ha a bankkölcsön biztosításául jelzálogjoggal terhelt ingatlan szolgál, a pénzintézet csak bírósági végrehajtás útján elégítheti ki magát, mert az ingatlant maga nem értékesítheti. Erre irányuló kereseti kérelem esetén ezért nem mellőzhető a zálogkötelezettnek a kielégítés tűrésére való kötelezése [Ptk. 254. § (1) bek., 257. § (1) bek., 260. § (1)-(2) bek., 262. § (1) bek., 265. §, 266. § (2) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 9. § (2) bek., 10. § (1) bek., 11. § (1) bek.].*
BH1995. 511. *A bizományost a felelős őrző jogállása illeti meg, ha a bizományi szerződést felmondja [Ptk. 196. § (1) bek., 197. § (1) bek., 256. §, 260. § (2) bek.].*

2. Zálogjog dolgokon

Jelzálogjog

261. § (1) Jelzálogjog esetén a zálogtárgy a zálogkötelezett birtokában marad, aki jogosult a dolog rendeltetésszerű használatára, hasznosítására, köteles azonban annak épségét megőrizni. Ha a kötelezett vagy harmadik személy a zálogtárgy épségét veszélyezteti, a jogosult kérheti a veszélyeztető cselekmény megtiltását és a veszély elhárításához szükséges intézkedések elrendelését.

A törvényi szabályok alapján többféle szempontból lehet csoportosítani a zálogjogot.
I. Járulékos jellegű az a zálogjog, amely az alapköveteléshez igazodik - ennek egyik formája a keretbiztosítéki zálogjog - (Ptk. 263. §). Az önálló zálogjog (Ptk. 269. §) esetén a felelősség terjedelme nem igazodik az alapköveteléshez.
II. Jelzálogjog - kézizálogjog. A Ptk. a zálogtárgy birtoklási jogosultsága alapján tesz különbséget, nem pedig a zálogtárgy alapján, mint a Ptk. 1997. április 30. előtt hatályban volt szabálya.
III. A zálogtárgyak szerinti osztályozás
- meghatározott vagyontárgy (dolog)
- átruházható jog
- átruházható követelés
- teljes vagyon vagy annak meghatározott része (ún. lebegő zálogjog).
IV. Megszűnt a bankhitelt biztosító zálogjog, azonban az 1997. április 30-a előtt keletkezett bankhitelt biztosító zálogjogot érvényesíteni lehet. E körben alkalmazni kell a hatályon kívül helyezett 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet 9. § (2) bekezdését, 10-11. §-át.
A jelen § a jelzálogjog szabályait nevesíti.
Az 1997. április 30-a előtt hatályos törvényi rendelkezés szerint jelzálogjogot ingatlanra, vízi és légi járműre; kézizálogjogot ingóságokra lehetett alapítani. Ehhez képest lényegesen megváltozott a kétféle zálogjog tartalma, a kettő közötti különbségtétel. Az 1997. május 1-je után keletkezett zálogjognál ugyanis nem a zálogtárgy szerint, hanem a zálogtárgyon való birtoklás joga szerint kell a jelzálogjogot a kézizálogjogtól elhatárolni. A jelzálogjog esetén a birtoklás joga a zálogkötelezettet, s nem a zálogjogosultat illeti
A Ptk. a zálogjogosult jogainak megóvását segíti elő, amikor a zálogkötelezettnek előírja a zálogtárgy épségének a megóvását. Ha ez veszélyben van akár a zálogkötelezett, akár harmadik személy cselekménye vagy mulasztása révén, a jogszabály a zálogjogosultat többféle kérelem előterjesztésére jogosítja fel attól függően, milyen a veszélyeztetés mértéke a kielégítést veszélyezteti-e vagy még nem éri el ezt a szintet. Ha nem éri el, a jogosult kérheti a zálogkötelezettől vagy a harmadik személytől a veszélyeztető cselekmény abbahagyását és a veszély elhárításához szükséges intézkedések megtételét. Ha a felhívás eredménytelen, a

zálogjogosult per útján követelheti annak abbahagyását és a veszély elhárításához szükséges intézkedések megtételét.

(2) Ha a zálogtárgy állagának romlása a követelés kielégítését veszélyezteti, a jogosult kérheti a zálogtárgy helyreállítását vagy a veszélyeztetés mértékének megfelelő biztosíték adását. Ha a kötelezett a jogosult felhívásának megfelelő határidőn belül nem tesz eleget, a jogosult kielégítési jogát gyakorolhatja.

Ha a zálogtárgy állagának romlása olyan súlyú, hogy a követelés kielégítése veszélybe kerül, a zálogjogosult a zálogkötelezetthez intézett nyilatkozattal kérheti a zálogtárgy helyreállítását avagy megfelelő biztosíték adását igényelheti. Ha megfelelő határidőn belül a kötelezett nem teljesíti a felhívásban foglaltakat, megnyílik a zálogjogosult kielégítési joga, bár az alapul szolgáló követelés ebben az időpontban még nem járt le.

A törvényi szabályból következően a zálogjogosultnak a kötelezetthez intézett nyilatkozatában kell a választott intézkedésre határidőt szabnia. Kérdés e körben, hogy mi minősül megfelelő határidőnek? A Ptk. erre nézve nem tartalmaz rendelkezést, az azonban nyilvánvaló, hogy annak tartamát alapvetően meghatározza a megteendő intézkedés természete. Ettől függően az a határidő megfelelő, amely objektíve alkalmas a szükséges teendők megtételére.

(3) Nem lehet jelzálogjogot alapítani a dolog egy részén, közös tulajdonban álló dolognak a kötelezett tulajdonában lévő egész tulajdoni illetősége azonban zálogba adható. Ingatlan esetében jelzálogjog csak az ingatlan-nyilvántartásban önálló egységként nyilvántartott egész ingatlanra, illetőleg annak a kötelezett tulajdonában lévő egész tulajdoni illetőségére létesíthető.

Zálogjogot csak a dolog egészére lehet alapítani, egy részére nem, kivéve, ha a dolog fizikai és jogi értelemben egyaránt osztható. Ingatlannál az önálló ingatlan egészére, illetve a zálogkötelezettet megillető tulajdoni hányad egészére lehet jelzálogjogot alapítani.

A zálogkötelezett tulajdonában lévő tulajdoni illetőség egy része nem zálogosítható el, mert zálogjog a zálogkötelezett tulajdoni illetőségének egészére alapítható.

Lakóingatlan elzálogosítása esetén a szerződésben kell kikötni, hogy a zálogkötelezett az ingatlant nem kiürítve köteles a zálogjog érvényesítése során a kielégítés céljára rendelkezésre bocsátani [Ptké. 48. § (3)]. Ilyen eltérő megállapodás hiányában a zálogjogosult a zálogjoga érvényesítése során az ingatlan kiürített állapotban való értékesítését követelheti.

BH2001. 543. *Az óvadék és a zálogszerződés elhatárolása. Kézizálog-szerződés érvényességi feltételei [Ptk. 259. § (2) bek., 261. § (1) bek., 270. § (1) és (2) bek., 272. § (1) bek.].*

BH1997. 243. *I. A közraktár - áru kiszolgáltatására vonatkozó kötelezettségét megelőző - törvényes zálogjogának terjedelme [1875. évi XXXVII. tv. (Kt.) 438. §, Ptk. 251. § (4) bek., 261. §].*

262. § (1) Ingatlant csak jelzálogjog alapítása útján lehet elzálogosítani. Ingatlanra vonatkozó jelzálogjog alapításához az erre irányuló szerződésen felül a jelzálogjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése szükséges.

2001. szeptember 1-jétől ingatlanra vonatkozóan csak jelzálogjogot lehet alapítani. Ezt megelőzően elvileg lehetőség volt ingatlanra kézizálogjogot is alapítani, ennek gyakorlati jelentősége azonban nemigen volt, hiszen ebben az esetben az ingatlant a zálogjogosult vagy a zálogtartó birtokába kellett volna adni, másrészt az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése sem volt lehetséges, mert az ingatlan-nyilvántartásról szóló jogszabályok erre nem adtak lehetőséget.

Az ingatlanra vonatkozó zálogjog akkor jön létre, ha a zálogszerződést írásba foglalták és a zálogjogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzik.

A jelzálogjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése tekintetében alkalmazni kell az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény és a 109/1999 (XII.29.) FVM rendelet előírásait is.

A zálogjog több ingatlant is terhelhet, ezt nevezzük egyetemleges jelzálogjognak. Ilyen esetekben a földhivatal mindegyik ingatlan tulajdoni lapján feltünteti a jelzálogjogot. Bejegyzési feltétel az, hogy a jelzálogjog keletkezésére, módosulására, megszűnésére vonatkozó megállapodást vagy nyilatkozatot közokiratba, vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni.

Ha a szerződő fél írásra vagy olvasásra képtelen, a zálogszerződést közokiratba kell foglalni, nem elegendő az ügyvéd által ellenjegyzett okirat.

Amennyiben a zálogszerződést tartalmazó okiratot külföldön állították ki, a nyilatkozattevő aláírását felülhitelesítéssel kell ellátni, vagy hitelesítési záradékkal kell ellátni, kivéve, ha a nemzetközi szerződés másként rendelkezik vagy eltérő viszonossági gyakorlat alakult ki.

Az ingatlan-nyilvántartásról szóló törvény és végrehajtási rendelete tartalmaz szabályokat arra nézve, hogy az okiratnak milyen adatokat kell tartalmaznia az imént felsoroltakon kívül, milyen további alakszerűségi követelmények érvényesülnek és a kérelmet kinek, mennyi időn belül kell előterjesztenie, és a kérelemhez milyen okiratok csatolására van szükség.

Ingatlan vagyont terhelő zálogjog (Ptk. 266. §) tárgya is lehet. A vagyont terhelő zálogjog jogosultja azonban nem élvez a Ptk. 266. § (3) bekezdése szerinti rangsora alapján kielégítési elsőbbséget az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett zálogjogosultakkal szemben [Ptk. 266. § (3) b)].

(2) Más dolgot terhelő jelzálogjog alapításához - ha jogszabály eltérően nem rendelkezik - a zálogszerződés közjegyzői okiratba foglalása és a jelzálogjognak a Magyar Országos Közjegyzői Kamaránál külön törvény rendelkezései szerint vezetett nyilvántartásba (zálogjogi nyilvántartás) való bejegyzése szükséges. Ha a zálogjog több zálogtárgyat terhel, továbbá, ha a zálogtárgy egyedi megjelölése nem lehetséges, a zálogtárgy, illetve a zálogtárgyak köre fajta és mennyiség szerint vagy körülírással is meghatározható.

Amennyiben a jelzálog tárgya nem ingatlan, hanem más dolog, a szerződés érvényességéhez annak közjegyzői okiratba foglalása szükséges, hacsak jogszabály nem tesz kivételt. Ennek hiányában a zálogszerződés semmis a Ptk. 217. § (1) bekezdése értelmében.

A dolgokon való jelzálogjog keletkezésének feltétele a jelzálogjog zálogjogi nyilvántartásba való bejegyzése.

A zálogtárgyat egyedi azonosításra alkalmas módon kell meghatározni. Ha ez nem lehetséges, mód van arra, hogy a zálogtárgyat fajta és mennyiség szerint vagy körülírással határozzák meg.

(3) Az (1)-(2) bekezdés szerinti nyilvántartásba (nyilvántartás) történő bejegyzésben - a nyilvántartásra irányadó szabályok szerinti egyéb adatok mellett - fel kell tüntetni a követelés összegét (jövőbeli követelések esetén a biztosítani kívánt legmagasabb összeget), valamint annak járulékait, ez utóbbiak a zálogszerződés tartalmára utalással is megjelölhetők. A követelés csökkenése vagy megszűnése a bejegyzés tartalmára tekintet nélkül kihat a zálogjogra.

E jogszabályhely a zálogjogi nyilvántartásokra kötelezően előírja, hogy az e joggal biztosított követelések összegét (mértékét) a nyilvántartásnak tartalmaznia kell.

A zálogjogosult törlési engedélyét, illetve a Ptk. 266. § (2) bekezdése szerinti jognyilatkozatát tartalmazó eredeti okirat vagy annak hiteles kiadmánya a bejegyzés alapja.

A zálogkötelezett jognyilatkozata (amely a zálogjogviszonyt érinti vagy ahhoz kapcsolódik) a zálogtárgy átruházása, a ranghellyel való rendelkezés, a ranghely fenntartása, az erről való lemondás. Ez esetben is a jognyilatkozatot tartalmazó eredeti okirat, illetve annak hiteles kiadmánya a bejegyzés alapja. E jognyilatkozatokat is közokiratba vagy olyan teljes bizonyító erejű okiratba kell foglalni, amelyen a nyilatkozattevő fél aláírásának valódiságát közjegyző tanúsítja.

A Ptké. 47. §-a és 47/A §-a részletesen taglalja a nyilvántartásban feltüntetendő adatokat és tényeket. Így annak tartalmaznia kell

- a zálogkötelezett azonosító adatait;

- a személyes kötelezett (a biztosított követelés kötelezettje) azonosító adatait;

- a zálogtárgy azonosításra alkalmas módon való megjelölését (például a vagyonrészt oly módon, hogy a vagyon egyéb részeitől el lehessen határolni);

- a biztosított követelés jogcímét, pénznemét, lejáratát, legmagasabb összegét, a járulékok, költségek megnevezését, mértékét vagy számítási módját;

- az önálló zálogjog tényét és annak az összegnek a feltüntetését, amelyre a zálogjogosult kielégítést kereshet;

- a zálogjogosult azonosító adatait;

- a bejegyzés alapjául szolgáló okirat adatait;

- a zálogjog keletkezésének, módosulásának időpontját, ha az a bejegyzés napjától eltér;

- a törölt zálogjog ranghelyének feltüntetését, a ranghellyel való rendelkezés jogáról való lemondást;

- a zálogjog érvényesítésére irányuló, illetve a zálogkötelezettséget egyébként érintő bírósági, hatósági eljárás indításának időpontját, az eljárást elrendelő vagy azt folytató hatóság megnevezését és ügyszámát,

- vagyont terhelő zálogjog átalakítását.

A zálogjog járulékos jellegéből következik, hogy ha a követelés csökken, a zálogkötelezett helytállási kötelezettsége is ennek megfelelően csökken, illetve amennyiben a követelés megszűnik, úgy a zálogkötelezett felelőssége is megszűnik a zálogjogosult követelésének a kielégítéséért a nyilvántartásba való bejegyzés tartalmára tekintet nélkül. Ez a szabály egyúttal a nyilvántartás közhitelességének elve alól tesz kivételt.

Az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjogot az érdekelt kérelmére törölni kell az ingatlan-nyilvántartásból, ha az alapul szolgáló szerződés megszűnik, figyelemmel arra, hogy ebben az esetben a szerződést biztosító mellékkötelezettségként kikötött zálogszerződés is megszűnik (BH1996. 601.).

A zálogjog nyilvántartást a Magyar Országos Közjegyzői Kamaránál vezetik. A zálogjog-nyilvántartás közhitelű, abba bárki betekinthet. A nyilvántartás tartalmazza a zálogszerződésben szereplő adatokat, a szerződő felek azonosító adataival együtt. A zálogszerződésnek a zálogjog-nyilvántartásba való bejegyzéséről, illetve a bejegyzett adatok törléséről, ha az közjegyzői okiraton alapul, az a közjegyző gondoskodik, aki a

zálogszerződést közjegyzői okiratba foglalta. Egyéb esetben a bejegyzés, illetve törlés iránti kérelem elbírálására bármelyik közjegyző illetékes [Ptké. 47/A. § (1)].

A zálogjogi nyilvántartás tartalmazza a zálogjog keletkezését, módosítását, megszüntetését, a bejegyzett adat változását.

A bejegyzés alapja a közjegyzői okiratba foglalt zálogszerződés, zálogjogviszony létesítésére irányuló bírósági vagy más hatósági határozat.

Fontos a Ptké. 47. § (2) bekezdésének az a szabálya, ami kimondja, hogy ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell annak a jóhiszeműségét, aki a nyilvántartás adataiban bízva ellenérték fejében szerez jogot, illetve amely szerint a rendes gazdálkodás körében kereskedelmi forgalomban eladott dolgon ellenérték fejében jogot szerző harmadik személy rosszhiszeműségét önmagában nem alapozza meg az a körülmény, hogy a nyilvántartásba való betekintéssel a bejegyzett adat, tény, jog fennállásáról tudomást szerezhetett volna.

A zálogjogi nyilvántartásra vonatkozó részletszabályokat 2001. szeptember 1-jéig a 7/1997. (I. 22.) Korm. rendelet tartalmazta, azonban a szabályozás szintje alkotmányossági aggályokat vetett fel, ezért került sor a törvényi szintű szabályozásra.

A törvény felhatalmazást ad arra, hogy igazságügyi miniszteri rendeletben állapítsák meg a zálogjogi nyilvántartás vezetésére vonatkozó részletes szabályokat.

(4) A tulajdonos az ingatlan-nyilvántartásban azt is feljegyeztetheti, hogy az ingatlant egy éven belül a feljegyzésben meghatározott összegnél nem nagyobb összeg erejéig jelzálogjoggal kívánja megterhelni. Ha a jelzálogjog bejegyzését a feljegyzésben meghatározott határidő alatt kérik, a bejegyzett jelzálogjog a feljegyzés rangsorban elfoglalt helyéhez (ranghely) igazodó ranghelyet kap.

A ranghellyel való rendelkezés elvét az 1996. évi XXVI. törvény iktatta be a törvénybe, melynek mintájául a jelzálogról szóló 1927. évi XXXV. törvénycikk rendelkezései szolgáltak. Ha egy zálogtárgyat több zálogjog terhel, a megfelelő nyilvántartásba azokat a keletkezésük sorrendjében jegyzik be. Amennyiben a rangsorban valamelyik ranghelyen álló zálogjog kiesik, megszűnik, a főszabály szerint a későbbi ranghelyen lévő jelzálogjogok eggyel előbbre lépnek. Ez a mozgó ranghely elve.

A másik elv az álló vagy fix ranghely elve. Eszerint a zálogkötelezett rendelkezhet a megüresedett ranghellyel. Ha új hitelt kíván felvenni, az új hitelezőnek felajánlhatja a megüresedett ranghelyet, ezáltal nagyobb a valószínűsége annak, hogy kedvezőbb feltételekkel juthat újabb hitelhez. A rangsorban hátrébb álló jelzálogjogosultak érdekeit védi az a szabály, amely kimondja, hogy az új jelzálogjog nem lehet terhesebb, mint a megszűnő jelzálogjog volt. Az új zálogjogot vagy a bejegyzett zálogjog törlésével egyidejűleg lehet alapítani, vagy a zálogjogosult a törölt bejegyzés ranghelyével való rendelkezési jogot egy év időtartamra fenntarthatja. A zálogkötelezett harmadik személy vagy e ranghelyet követő ranghelyen bejegyzett zálogjogosult javára mondhat le a rendelkezési jogáról, a hitelező javára nem.

A Ptk. 264. § (2) bekezdése tartalmazza a ranghely fenntartás alapításának az elvét. A jelen törvényhely pedig arra tartalmaz rendelkezést, hogy a tulajdonos jogosult az ingatlan-nyilvántartásba bejegyeztetni azt a szándékát, hogy a jelzálogjog megszűnésétől számított egy éven belül e ranghelyen új jelzálogjogot kíván alapítani. Az új jelzálogjogot e ranghelyen kell bejegyezni az ingatlan-nyilvántartásba. Feltétele azonban az, hogy a tulajdonos feljegyzésében meghatározott határidő alatt az új jelzálogjog bejegyzése iránti kérelmet be kell nyújtani a földhivatalhoz.

(5) A zálogjogi nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjog tárgya lehet - a rendelkezési jog megszerzésétől függő hatállyal - olyan dolog is, amelyre a zálogkötelezett a zálogszerződés megkötése után szerez rendelkezési jogot. Az ilyen zálogjog ranghelyét a bejegyzésének időpontja határozza meg, e szabályra azonban nem lehet hivatkozni azzal szemben, akinek javára a rendelkezési jog korábbi jogosultja alapított zálogjogot.

Jelzálogjog tárgya lehet olyan dolog is, amelyre a zálogkötelezett a zálogszerződés megkötése után szerez rendelkezési jogot. Az ilyen jelzálogjog alapításának feltétele a zálogjogi nyilvántartásba való bejegyzés.

A jelzálogjog e dolgon akkor keletkezik, ha a zálogkötelezett megszerzi a rendelkezési jogot a dolog felett.

Jövőbeni zálogjog csak olyan dolgokon alapítható, amelyek a zálogjogi nyilvántartásba bejegyezhetők. Ingatlanra jövőbeni zálogjog nem alapítható, ez következik a jogszabályhely megfogalmazásából, másrészt abból is, hogy az ilyen típusú jelzálogjog ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzésére nincs mód. Jelzálogjogot ugyanis csak az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett tulajdonos alapíthat, az ingatlan leendő tulajdonosa nem, erre ugyanis az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzésre vonatkozó szabályok nem adnak lehetőséget. Nem sorolható ebbe a körbe, amikor az örökös alapít az örökölt vagyontárgyra (ingatlanra) zálogjogot. Az örökös ugyanis az ingatlan tulajdonjogát az örökhagyó halálának napján a törvény erejénél fogva megszerzi. A tulajdonjog szerzésnek tehát nem feltétele az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzés.

Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény egyébként lehetővé teszi a zálogjogi bejegyzést az örökössel szemben a tulajdonjogának bejegyzése előtt is. Ebben az esetben az örökösi minőséget hagyatéki

leltárral, vagy öröklési bizonyítvánnyal valószínűsíteni kell. A zálogjogi bejegyzés pedig az örökös tulajdonjogának bejegyzésével válik hatályossá.

A jövőbeni zálogjog ranghelyét a zálogjogi nyilvántartásba való bejegyzés időpontja határozza meg, nem pedig a rendelkezési jog megszerzésének az időpontja. A zálogjogosult kielégítési jogának sorrendjét megelőző ranghelyen kaphat kielégítést az a személy, akinek a javára a rendelkezési jog korábbi jogosultja alapított zálogjogot, tehát az a személy alapította, akitől a zálogkötelezett a rendelkezési jogot megszerezte. Ebben a körben tehát a zálogjogosulton és a zálogkötelezetten kívüli személyek között létrejött zálogszerződésen alapuló kielégítési elsőbbségről van szó.

(6) A zálogjogi nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjog megszűnik, ha a zálogtárgyat kereskedelmi forgalomban vagy rendes gazdálkodás körében jóhiszemű vevő részére értékesítik. Megszűnik továbbá abban az esetben is, ha a jóhiszemű vevő a mindennapi élet szokásos tárgyai körébe tartozó dolog tulajdonjogát visszterhesen szerzi meg.

A jogszabályhely a zálogjogi nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjog megszűnésének speciális esetét szabályozza.

Megszűnik a jelzálogjog akkor, ha a dolgot

- kereskedelmi forgalomban vagy

- a rendes gazdálkodás körében értékesítették vagy

- a mindennapi élet szokásos tárgyai körébe tartozó dolog tekintetében történik az értékesítés.

További feltétel, hogy a vevőnek jóhiszeműnek kell lenni és a dolog tulajdonjogát visszterhesen kell megszereznie. Ilyen esetben a jóhiszemű vevő zálogjogtól mentes tulajdonjogot szerez a dolgon.

Kereskedelmi forgalomról akkor van szó, ha az eladó gazdálkodó szervezet tevékenységi körébe tartozik az adott termék (pl. meghatározott árukészlet) értékesítése.

Nem kereskedelmi forgalomnak, de a rendes gazdálkodás menete során való értékesítésnek minősülhet az, ha például az eladó a saját tulajdonában álló gépeit, felszerelési tárgyait értékesíti.

A Ptké. 47. § (2) bekezdése akként rendelkezik, hogy a most felsorolt esetekben jogot szerző harmadik személy rosszhiszeműségét önmagában nem alapozza meg az a körülmény, hogy e személy a nyilvántartásba történő betekintéssel az oda bejegyzett adat, jog, vagy tény fennállásáról tudomást szerezhetett volna. Ezzel az elvvel szemben nem lehet hivatkozni arra a szabályra, miszerint az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell annak jóhiszeműségét, aki a zálogjogi nyilvántartásban bízva, ellenérték fejében szerez jogot.

Az ingatlan-nyilvántartás és a zálogjogi nyilvántartás közhitelességének terjedelme között alapvető különbség van. Az ingatlan-nyilvántartás dolognyilvántartás, amely a dologra vonatkozó jogokat és tényeket tartalmazza, a zálogjogi nyilvántartás pedig zálogadós-nyilvántartás, amely meghatározott körben a zálogszerződésre és a zálogadós abban vállalt zálogkötelezettségére vonatkozó adatokat és a vállalt zálogkötelezettségek rangsorát tanúsítja közhitelesen.

A Ptké. 47. § (5) bekezdése tartalmazza azokat az adatokat, amelyeket a zálogjogi nyilvántartás közhitelesen tanúsítja.

BH1999. 78. *Közraktár kártérítési felelőssége az elhelyezett áru kiszolgáltatásának meghiúsulása esetén. A közraktári jegy érvényességével kapcsolatos szabályok értelmezése [1875. évi XXXVII. tv. VI. cím, 1996. évi XLVIII. tv. 1. § (2) és (3) bek., 18. § (1) és (3) bek., 20. § (1) és (2) bek., 22. § (1) bek. d) pont, 24. § (1) és (2) bek., 25. § (1) bek., 26. § (1), (2), (4) és (6) bek., 27. § (1) bek. b) pont, (2), (3) és (5) bek., 29. (1) bek., 32. § (3) bek., Ptk. 4. § (1) bek., 5. § (1) bek., 200. (2) bek., 262. §, 263. § (1) bek., 264. § (1)-(2) bek.].*

BH1999. 31. *III. A végrehajtási eljárásban kötött - a bankhitelt biztosító zálogjogra alapított - egyezség, amely a felszámolási eljárással érintett adós és az egyik hitelezője között jött létre, privilegizált besorolást nem tesz lehetővé [1994. évi LILI. tv. 13. § (1) bek., 48. §, 49. §, Ptk. 262. §, Ftvr. 30. § (1) bek. d) pont és (4) bek.].*

BH1998. 38. *Ha a bankkölcsön biztosításául jelzálogjoggal terhelt ingatlan szolgál, a pénzintézet csak bírósági végrehajtás útján elégítheti ki magát, mert az ingatlant maga nem értékesítheti. Erre irányuló kereseti kérelem esetén ezért nem mellőzhető a zálogkötelezettnek a kielégítés tűrésére való kötelezése [Ptk. 254. § (1) bek., 257. § (1) bek., 260. § (1)-(2) bek., 262. § (1) bek., 265. §, 266. § (2) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 9. § (2) bek., 10. § (1) bek., 11. § (1) bek.].*

BH1997. 386. *A kölcsön fedezetéül a pénzintézet javára elidegenítési tilalommal terhelt személygépkocsi nem szolgálhat alapul a vádlott által elkövetett bűncselekményekkel okozott kár megtérítésére, illetve vagyoni jellegű mellékbüntetések végrehajtására; ezért a kielégítési elsőbbséget élvező pénzintézet, illetve jogutódja kérelmére a gépkocsi zár alá vételét meg kell szüntetni [Be. 101. § (1) bek., 102. § (1) bek., 106. § (1) bek., 107. § a) pont, Ptk. 262. § (2) bek., 1994. évi LIII. törvény 114. § (1) bek., 165. §, 169. §, 39/1984. (XI. 5.) MT r. 9. § (2) bek., 10. § (3) bek.].*

BH1996. 443. *A hitelező követelésének bankhitelt biztosító zálogjoggal biztosított követelésként való besorolásához szükséges feltételek [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 87. § (1) bek., Ptk. 251. § (1) és (2) bek., 257. §, 262. § (1) és (3) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 9-11. §].*

BH1994. 548. *A bankhitelt - amennyiben ingatlan szolgál biztosítékul a tartozás megfizetésére -jelzálogjog alapításával is lehet biztosítani [Ptk. 262. § (3) bek., 265. §, 39/1984. (XI. 5.) MT r. 7. § (1) bek., 8. § (1)-(2) bek., 9. § (3) bek., 1986. évi 11. tvr. 30. § (1) bek. d)-e) pont, (4) bek.).*

BH1994. 425. *Pénzintézetek kölcsönügylettel kapcsolatos okiratai végrehajtási záradékolásának egyes kérdései [Ptk. 262. § (3) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT. r. 10. § (1) bek., 1979. évi 18. tvr. 20 § a) pont].*

BH1993. 245. *A bankhitel biztosítására szolgáló zálogjog a bankhitel folyósítása által a zálogtárgy átadása nélkül is létrejön. Ugyanezt a vagyontárgyat több bankhitel biztosítására szolgáló zálogjog is terhelheti; ebben az esetben a kielégítés joga a zálogjogosultakat a bankhitel folyósítása időpontjának sorrendjében illeti meg [Ptk. 251. § (3) bek., 262. § (1) bek.].*

BH1992. 701. *I. A bankhitelt biztosító zálogjogot megalapító zálogszerződést tartalmazó magánokirat záradékolásával mind a zálogtárgyak pénzintézetnek értékesítés céljából történő átadása, mind pedig a bírósági végrehajtás útján való értékesítés elrendelhető [Ptk. 262. §, 39/1984. (IX. 5.) MT r. 10., 11. §.]*

Ptké. 47. § (1) A Magyar Országos Közjegyzői Kamaránál (a továbbiakban: Kamara) vezetett nyilvántartás közhitelűen tartalmazza a nyilvántartásba bejegyzett ingó dolgot, illetve vagyont terhelő zálogjogot alapító zálogszerződés létrejöttét. E nyilvántartásba (a továbbiakban: zálogjogi nyilvántartás) bárki betekinthet.

(2) Az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell annak jóhiszeműségét, aki a zálogjogi nyilvántartásban bízva ellenérték fejében szerez jogot. A Ptk. 262. §-ának (6) bekezdésében meghatározott esetekben jogot szerző harmadik személy rosszhiszeműségét azonban önmagában nem alapozza meg az a körülmény, hogy e személy a nyilvántartásba történő betekintéssel az oda bejegyzett adat, jog vagy tény fennállásáról tudomást szerezhetett volna.

(3) A zálogjogi nyilvántartást a Kamara a székhelyén vezeti. A nyilvántartás részeként rögzíti a jogszabállyal létesített közjegyzői állások törzsadatait és az azokban beállott változásokat. A nyilvántartás vezetése - ideértve a nyilvántartási adatok archiválását is - számítógép útján, az adatbiztonsági követelményeknek megfelelően történik.

(4) A zálogjogi nyilvántartásba történő bejegyzés alapjául - ha jogszabály másképp nem rendelkezik - a közjegyzői okiratba foglalt zálogszerződés, vagy a zálogjogviszony létesítésére irányuló bírósági vagy más hatósági határozat (a továbbiakban: okirat) adatai szolgálnak.

(5) A zálogjogi nyilvántartás az okirat adatai közül a következőket tartalmazza:

a) a zálogkötelezett, továbbá - ha az nem azonos a zálogkötelezettel - a biztosított követelés kötelezettje (személyes kötelezett) és a zálogjogosult

1. természetes személy esetén: családi és utóneve, előző neve, születési ideje és - hozzájárulásával - lakcíme,
2. jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság esetén: elnevezése, székhelye és azonosító adatai (cégjegyzékszáma, ennek hiányában adószáma),
3. egyéb szervezet esetén annak azonosító adatai;

b) a zálogtárgy megjelölése;

c) a biztosított követelés jogcíme, pénzneme, lejárata, összege, illetve legmagasabb összege;

d) a bejegyzés alapjául szolgáló okirat megnevezése, kiállítója, kelte, ügyszáma, valamint a bejegyző közjegyző neve, székhelye és törzsszáma;

e) a zálogjog keletkezésének és módosulásának időpontja, ha ez a bejegyzés napjától eltér;

f) a törölt zálogjog ranghelyének fenntartása, illetve a ranghellyel való rendelkezés jogáról történő lemondás;

g) a zálogjog érvényesítésére irányuló, illetve a zálogkötelezettséget egyébként érintő bírósági vagy más hatósági eljárás megindításának időpontja, az eljárást elrendelő vagy azt folytató hatóság megnevezése és ügyszáma;

h) a vagyont terhelő zálogjog átalakítása.

(6) A bejegyzésben a zálogtárgyat az okirat, illetve annak melléklete szerint, vagy az okiratban, illetve annak mellékletében foglaltakra utalással kell rögzíteni. Vagyont terhelő zálogjog esetén, ha az a zálogkötelezett egész vagyonát terheli, az okiratban ezt, a vagyon meghatározott részét terhelő zálogjog esetében pedig az okiratban vagy annak mellékletében - szabatos körülírással - a vagyon e meghatározott körét kell feltüntetni.

Ptké. 47/A. § (1) A zálogjog alapításának, változásainak és a zálogjogviszonyhoz kapcsolódó egyéb adatoknak a zálogjogi nyilvántartásba történő bejegyzéséről a közjegyző kérelemre - elektronikus adatátvitel útján - gondoskodik. A bejegyzés megtörténtéről és a bejegyzett adatokról a közjegyző a jelen lévő félnek azonnal, erre vonatkozó külön kérelem nélkül tanúsítványt ad. A nyilvántartásból az adatokat a zálogjog megszűnését követően haladéktalanul törölni kell. A bejegyzésre, illetve a bejegyzett adatok törlésére közjegyzői okirat alapján az okiratszerkesztő közjegyző, egyéb esetben bármely közjegyző illetékes.

(2) Ha valamely bejegyzés alapjául a jogszabály szerint közokiratba nem foglalt jognyilatkozat is elegendő, azt olyan teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni, amelyen a nyilatkozattevő fél aláírásának valódiságát

közjegyző tanúsítja. Nem jegyezhető be a változás, ha az ilyen okiratnak olyan alaki vagy tartalmi hiányossága van, amely miatt az abban foglalt jognyilatkozat nyilvánvalóan érvénytelen, vagy a bejegyzési kérelem az annak tartalmát meghatározó jogszabály rendelkezéseinek egyéb okból nem felel meg.

(3) Ha a zálogjog alapítására vonatkozó bejegyzésnek nyilvántartásból való törlését nem a zálogkötelezett kéri, erről a zálogkötelezettet a közjegyző azzal értesíti, hogy az értesítés kézhezvételétől számított 30 napon belül a törölt zálogjog ranghelyén a közjegyzőnél új zálogjogot alapíthat, vagy a törléstől számított egyévi időtartamra a ranghely fenntartásának bejegyzését kérheti. Ha a zálogkötelezett ilyen kérelmet határidőn belül nem terjeszt elő, vagy bejelenti, hogy e jogával nem él, a közjegyző a bejegyzés törlése iránt intézkedik.

(4) A közjegyző a kérelem tárgyában - a mellékelt okiratok alapján, egyéb bizonyítás feltétele nélkül - végzéssel határoz. A kérelemnek helyt adó határozat ellen fellebbezésnek nincs helye. A határozatban foglaltak bejegyzéséről a közjegyző a határozat meghozatalával egyidejűleg intézkedik, és a nyilvántartás megváltozott tartalmáról szóló tanúsítványt a végzéssel együtt kézbesíti a feleknek. E szabályokat megfelelően alkalmazni kell abban az esetben is, ha a közjegyző a bejegyzésről szóló határozatát kijavítja vagy kiegészíti.

(5) A közjegyző eljárására egyebekben - ha az eljárásra irányadó szabályokból vagy az eljárás nemperes jellegéből más nem következik - a Polgári perrendtartás rendelkezéseit kell alkalmazni.

(6) A zálogjogi nyilvántartás vezetésére vonatkozó részletes szabályokat az igazságügyminiszter rendeletben állapítja meg.

263. § (1) Ha a felek olyan követeléseket biztosítanak jelzálogjoggal, amelyek a zálogszerződésben meghatározott jogviszonyból vagy jogcímen keletkeznek, illetve keletkezhetnek, a bejegyzésnek a jogviszonyt vagy jogcímet és azt a legmagasabb összeget is tartalmaznia kell, amelyen belül a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést kereshet (keretbiztosítéki jelzálogjog).

A keretbiztosítéki jelzálogjog ingatlanon és más dolgon is alapítható, amelyet be kell jegyezni vagy az ingatlan-nyilvántartásba, vagy a zálogjogi nyilvántartásba. 2001. szeptember 1-jét követően a keretbiztosítéki zálogjog általános jellege tehát megszűnt, és kizárólag keretbiztosítéki jelzálogjog alapítására kerülhet sor.

E jogszabályhely tartalmazza azokat a speciális előírásokat, amelyek arra vonatkoznak, hogy a nyilvántartásokba való bejegyzésnek milyen adatokat kell tartalmazniuk a nyilvántartásokra irányadó szabályok szerinti egyéb adatok mellett.

A keretbiztosítéki jelzálogjog esetén tehát az ingatlan-nyilvántartásnak és a zálogjogi nyilvántartásnak tartalmaznia kell

- a jogviszonyt vagy jogcímet, amelyet a zálogszerződés tartalmaz,

- azt a legmagasabb összeget, amelyen belül a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést kereshet.

A keretbiztosítéki jelzálogjog esetén csak a legmagasabb követelés összege ismert. Ezen belül azonban a követelés összege állandóan változik. A keretbiztosítéki jelzálogjogként bejegyzett jelzálogjog lehetővé teszi a tartós jogviszonyból származó követelések kicserélődését. (BH1996. 601.).

(2) Ha a jogviszonyba új kötelezett lép a keretbiztosítéki jelzálogjog a jogviszonyból korábban létrejött követeléseken felül azoknak a követeléseknek is biztosítékául szolgál, amelyek a jogviszonyból az új kötelezett terhére keletkeztek.

Amennyiben meghatározott tartós jogviszonyból eredő követeléseknél a jogviszonyba új kötelezett lép, tartozásátvállalásról van szó (Ptk. 332. §). Ilyen esetben a zálogjog fedezetet nyújt egyrészt a régi kötelezettet terhelő követelések biztosítására, másrészt az új kötelezett terhére keletkező követelések biztosítására is. Figyelemmel kell azonban lenni a Ptk. 332. § (3) bekezdésében foglalt azon szabályra, miszerint a tartozásátvállalással a követelést biztosító zálogjog a zálogkötelezett hozzájáruló nyilatkozata hiányában megszűnik.

(3) A kötelezett - ha a zálogszerződésben meghatározott jogviszony megszűnt, és abból eredő, vagy a zálogszerződésben meghatározott jogcímen keletkezett követelésből származó tartozása nem áll fenn - követelheti, hogy a jogosult a keretbiztosítéki jelzálogjogáról mondjon le.

Amennyiben a zálogszerződésben meghatározott tartós jogviszony megszűnt és a zálogkötelezettnek tartozása sem áll fenn, ezért a zálogkötelezett igényelheti, hogy a zálogjogosult a keretbiztosítéki jelzálogjogáról mondjon le. Miután a keretbiztosítéki jelzálogjog is járulékos jog, tehát a követelés megszűnésével együtt a zálogjog is megszűnik, emiatt indokolt a zálogkötelezettnek az az igénye, hogy a jelzálogjogot ilyen esetben az ingatlan-nyilvántartásból vagy a zálogjogi nyilvántartásból töröljék. Ehhez szükség van a jelzálogjogosult törlési engedélyére. Ha a zálogjogosult nem ad ilyen nyilatkozatot, a zálogkötelezett akár per útján is érvényesítheti ez irányú jogait.

BH2002. 240. *Jelzálogjoggal biztosított követelés engedményezésekor a zálogjog is átszáll az új jogosultra. Nem keletkezik tehát új jelzálogjog, hanem az átszálló, engedményezett követelést biztosító olyan zálogjog áll fenn, amely megtartja eredeti rangsorát. A felszámolási eljárásban tehát a hitelezői igény besorolásakor az*

eredeti rangsor az irányadó [Ptk. 251. § (1) és (3) bek., 253. § (3) bek., 263. § (2) bek., 266. § (2) bek., 328. § (3) bek., 329. § (1) és (3) bek., 1972. évi 31. tvr. 6. § (2) bek., 14. § (1) bek., 19. § (1) és (2) bek., Pp. 130. § (1) bek. h) pont, 157. § a) pont, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 51. § (1) bek., 57. § (1) bek. b) és g) pont].

BH2002. 182. *Nincs jogszabályi akadálya annak, hogy a felek a kölcsön visszafizetésének biztosítékaként függő hatályú ingatlan-adásvételi szerződést kössenek [Ptk. 263. § (1) bek.].*

BH2001. 584. *II. A jelzálogszerződést nem teszi érvénytelenné az a semmis kikötés, amely szerint a jogosult a kötelezettség teljesítésének elmulasztása esetén megszerzi a zálogtárgy tulajdonjogát. Ez esetben csak az említett kikötés érvénytelenségének megállapítására kerülhet sor [Ptk. 263. § (1) bek.].*

BH2001. 489. *II. Felszámolási eljárásban a biztosíték célú engedmény osztozik a többi biztosíték jogi sorsában, így ha a hitelező az engedményen alapuló követelést a felszámolás kezdő időpontjáig nem szedte be a kötelezettől, azzal már nem rendelkezhet. Az adós által meghatározott célból nyújtott biztosíték a felszámolás körébe tartozó vagyon része lesz [Ptk. 200. § (1) bek., 263. § (1) bek., 328-329. §-ai, az 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 47. § (1) bek., 57. § (1) bek.].*

BH2001. 441. *A csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról szóló törvény különbséget tesz a zálogjoggal és óvadékkal biztosított, valamint a végrehajtási joggal biztosított kötelezettségek között. A zálogjoggal és óvadékkal biztosított követelések kedvezőbb besorolásának [többször mód. Cstv. 57. § (1) bek. b) pont] feltétele, hogy a biztosítékot a felszámolási eljárás megindítása - tehát a felszámolásra irányuló kérelem bírósághoz érkezésének napja - előtt hat hónappal kikötötték. A végrehajtási joggal biztosított követelésnél pedig a kedvezőbb besorolás feltétele, hogy a végrehajtási jogot a felszámolás kezdő időpontjáig - a felszámolást elrendelő végzés jogerőre emelkedése napjáig - bejegyezték [Ptk. 263. § (2) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 28. § (1) és (2) bek., 51. § (3) bek., 57. (1) bek. b) és f) pont].*

EBH2001. 439. *II. Felszámolási eljárásban a biztosíték célú engedmény osztozik a többi biztosíték jogi sorsában, így ha a hitelező az engedményen alapuló követelést a felszámolás kezdő időpontjáig nem szedte be a kötelezettől, azzal már nem rendelkezhet. Az adós által meghatározott célból nyújtott biztosíték a felszámolás körébe tartozó vagyon része lesz [Ptk. 200. § (1) bek., 263. § (1) bek., 328-329. §-ai, az 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 47. § (1) bek., 57. § (1) bek.].*

BH1999. 78. *Közraktár kártérítési felelőssége az elhelyezett áru kiszolgáltatásának meghiúsulása esetén. A közraktári jegy érvényességével kapcsolatos szabályok értelmezése [1875. évi XXXVII. tv. VI. cím, 1996. évi XLVIII. tv. 1. § (2) és (3) bek., 18. § (1) és (3) bek., 20. § (1) és (2) bek., 22. § (1) bek. d) pont, 24. § (1) és (2) bek., 25. § (1) bek., 26. § (1), (2), (4) és (6) bek., 27. § (1) bek. b) pont, (2), (3) és (5) bek., 29. (1) bek., 32. § (3) bek., Ptk. 4. § (1) bek., 5. § (1) bek., 200. (2) bek., 262. §, 263. § (1) bek., 264. § (1)-(2) bek.].*

EBH1999. 27. *A pénzintézet a kölcsönszerződés biztosítására az ingatlanra a jelzálogjog mellett vételi jogot is jogosult kikötni [Ptk. 112. § (1) bek., 201. § (2) bek., 263. § (1) bek., 375. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 546. *Készfizető kezesi szerződés esetén a bíróság nem köteles vizsgálni, hogy a kezeseket milyen okok késztették a kezességvállalásra, a kölcsönadó a hitelnyújtás során szakszerűen járt-e el, és képviselte-e a kezesek érdekeit a hitelszerződés megkötésekor. A bíróság által vizsgálandó viszont az, hogy a hitelt nyújtó az ügyletet biztosító valamely jogáról nem mondott-e le. Nem minősül a biztosíték jellegű vételi jogról való lemondásnak az, hogy ezt a jogot az érintett nem gyakorolta [Ptk. 112. § (1) bek., 254. § (3) bek., 263. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (2) bek., 274. § (2) bek. a) pont, 276. § (2) bek., 375. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 350. *Vételi jog kikötése jelzálogjog mellett [Ptk. 112. § (1) bek., 201. § (2) bek., 263. § (1) bek., 375. § (1) és (3) bek.].*

264. § (1) A jelzálogjog megszűnik akkor is, ha a követelés elévül.

A jelzálogjog a követelés elévülése esetén megszűnik. Ez a szabály nem vonatkozik a kézizálogjogra, mert arra a Ptk. 324. § (3) bekezdése az irányadó. Ha a felek között vitás az, hogy megszűnt-e a jelzálogjog, azt kell vizsgálni, hogy elévült-e a követelés, az elévülés nem szakadt-e meg, vagy nem került-e sor az elévülés nyugvására.

(2) A tulajdonos a megszűnő jelzálogjog ranghelyén és a megszűnés terjedelmében a bejegyzett zálogjog törlésével egyidejűleg, annál nem terhesebb új jelzálogjogot alapíthat, vagy a törölt bejegyzés ranghelyét egy év tartamára fenntarthatja. A tulajdonos erről a jogáról harmadik személlyel vagy a lemondással érintett ranghelyet követő ranghelyen bejegyzett zálogjogosulttal szemben mondhat le. Ilyen esetben a tulajdonos a ranghellyel kapcsolatos jogait csak annak hozzájárulásával gyakorolhatja, akivel szemben arról lemondott.

A ranghellyel való rendelkezés elvét az 1996. évi XXVI. törvény iktatta be a törvénybe, melynek mintájául a jelzálogról szóló 1927. évi XXXV. törvénycikk rendelkezései szolgáltak. Ha egy zálogtárgyat több zálogjog terhel, a megfelelő nyilvántartásba azokat a keletkezésük sorrendjében jegyzik be. Amennyiben a rangsorban

valamelyik ranghelyen álló zálogjog kiesik, megszűnik, a főszabály szerint a későbbi ranghelyen lévő jelzálogjogok eggyel előbbre lépnek. Ez a mozgó ranghely elve.

A másik elv az álló vagy fix ranghely elve. Eszerint a zálogkötelezett rendelkezhet a megüresedett ranghellyel. Ha új hitelt kíván felvenni, az új hitelezőnek felajánlhatja a megüresedett ranghelyet, ezáltal nagyobb a valószínűsége annak, hogy kedvezőbb feltételekkel juthat újabb hitelhez. A rangsorban hátrébb álló jelzálogjogosultak érdekeit védi az a szabály, amely kimondja, hogy az új jelzálogjog nem lehet terhesebb, mint a megszűnő jelzálogjog volt. Az új zálogjogot vagy a bejegyzett zálogjog törlésével egyidejűleg lehet alapítani, vagy a zálogjogosult a törölt bejegyzés ranghelyével való rendelkezési jogot egy év időtartamra fenntarthatja.

A zálogkötelezett (a tulajdonos) a ranghely fenntartás jogáról lemondhat harmadik személy javára, vagy pedig a lemondással érintett ranghelyet követő ranghelyen bejegyzett zálogjogosult javára, a hitelező javára azonban nem mondhat el.

Amennyiben a tulajdonos a ranghely fenntartás jogáról lemondott, csak annak a személynek a hozzájárulásával rendelkezhet e ranghellyel kapcsolatban, akinek a javára a fenntartás jogáról lemondott.

A rangsor elvét tartalmazó szabályt csak törvény törheti át, alacsonyabb szintű jogszabály eltérő rendelkezést nem tartalmazhat.

A rangsor elvét követő szabályról rendelkezik a Vht. 170. § (2) bekezdése, illetve az 1991. évi XLIX. törvény 57. § (1) bekezdése is. Ugyanakkor a rangsor, a ranghely elvétől eltérő szabályt tartalmaz a Ptk. 264. § (2) bekezdése. Más zálogjogosultat megelőző kielégítési jogot biztosít a törvény a fuvarozó számára, a fuvarozással kapcsolatban birtokába került dolgokra [Ptk. 499. § (2)]. A rangsor elvét áttörő szabályról rendelkezik az 1996. évi XLVIII. törvény 20. § (5) bekezdése, amikor a közraktár számára biztosít minden zálogjogosultat megelőző kielégítési jogot, illetve ilyen tartalmú a vámjogról, vámeljárásról szóló 1995. évi C. törvény 11. §-a is.

BH1999. 78. *Közraktár kártérítési felelőssége az elhelyezett áru kiszolgáltatásának meghiúsulása esetén. A közraktári jegy érvényességével kapcsolatos szabályok értelmezése [1875. évi XXXVII. tv. VI. cím, 1996. évi XLVIII. tv. 1. § (2) és (3) bek., 18. § (1) és (3) bek., 20. § (1) és (2) bek., 22. § (1) bek. d) pont, 24. § (1) és (2) bek., 25. § (1) bek., 26. § (1), (2), (4) és (6) bek., 27. § (1) bek. b) pont, (2), (3) és (5) bek., 29. (1) bek., 32. § (3) bek., Ptk. 4. § (1) bek., 5. § (1) bek., 200. (2) bek., 262. §, 263. § (1) bek., 264. § (1)-(2) bek.].*

BH1992. 701. *II. Ha a bankkölcsön visszafizetésének biztosítékául jelzáloggal terhelt ingatlan szolgál, a jelzálogszerződést magában foglaló okiratot a bíróság végrehajtási záradékkal abban az esetben láthatja el, ha az megfelel a közjegyzői okiratokra a törvényben megszabott tartalmi és alaki követelményeknek. A követelés kielégítése az elzálogosított ingatlanból azonban minden esetben csak bírósági végrehajtás útján történhet; az ingatlant a pénzintézet maga nem értékesítheti [Ptk. 264. § (1) bek., 1979. évi 18. törvényerejű rendelet 16. §., 1991. évi XLI. tv. IX. fej. b) pont.]*

Kézizálogjog

265. § (1) Kézizálogjog létrejöttéhez az erre irányuló zálogszerződésen felül a zálogtárgy átadása is szükséges. Az átadás harmadik személy (zálogtartó) kezéhez is történhet. Kereskedelmi forgalomban jóhiszeműen akkor is lehet zálogjogot szerezni, ha az, aki a zálogtárgyat adta, nem volt tulajdonos.

A zálogjog keletkezéséhez kézizálogjog esetén a zálogszerződésen kívül a zálogtárgy átadása is szükséges. Ez az ingó dolog átruházással való tulajdonjogának megszerzéséhez hasonló szabály [Ptk. 117. § (2)]. A zálogtárgy átadása nemcsak a zálogjogosult részére, hanem rá tekintettel harmadik személy (zálogtartó) kezéhez is történhet.

E bekezdés harmadik mondata [a Ptk. 118. § (1) bekezdéséhez hasonlító szabállyal] áttöri azt az alapelvet, hogy zálogjogot csak olyan személy alapíthat, akinek a zálogtárgyon rendelkezési joga (főszabály szerint tulajdonjoga) van. A nem tulajdonostól való zálogjog-szerzés egyik feltétele, hogy erre csak kereskedelmi forgalomban kerülhet sor, másik feltétele pedig az, hogy a jogszerzőnek jóhiszeműnek kell lennie.

(2) Kézizálogjog sem a dolog egy részén, sem annak tulajdoni illetőségén nem szerezhető. Nem lehet kézizálogjog tárgya olyan dolog sem, amelyre vonatkozóan ezt jogszabály kizárja.

Zálogjogot csak a dolog egészére lehet alapítani, egy részére azonban nem, kivéve, ha a dolog fizikai és jogi értelemben egyaránt osztható. Amennyiben a dolog több személy közös tulajdonában van és a zálogkötelezettet a dolognak meghatározott tulajdoni illetősége illeti meg, e tulajdoni illetőségre sem alapítható kézizálogjog. Ez következik abból a szabályból, hogy kézizálogjog létrejöttéhez szükség van arra, hogy a zálogkötelezett a zálogjogosult birtokába adja a dolgot. A dolog tulajdoni illetőségére vonatkozóan

pedig a birtokbaadás elképzelhetetlen. Jogszabály meghatározott vagyontárgyakra vonatkozóan megtilthatja kézizálogjog alapítását.

(3) A kézizálogjog jogosultja a zálogtárgyat köteles épségben megőrizni, és a zálogjog megszűnésekor azt a zálogkötelezettnek visszaadni.

Az 1997. május 1-je után keletkezett zálogjogok esetében kézizálogjogról akkor van szó, ha a zálogtárgy birtoklásának a joga a zálogjogosultat illeti meg. A zálogtárgy birtoklására harmadik személy is jogosult, ez a harmadik személy nyilvánvalóan a zálogjogosultra tekintettel vállalja a zálogtárgy birtoklását.

A jogszabály a zálogkötelezett jogainak megóvása végett a zálogjogosult, illetve a harmadik személy kötelezettségévé teszi a zálogtárgy épségében való megőrzését és a zálogjog megszűnésekor a zálogtárgy zálogkötelezett részére való visszaadási kötelezettséget.

Kézizálogjognak tárgya lehet ingó dolog, ingatlan, az értékpapír és a pénz is.

(4) A jogosult a zálogtárgyat külön rendelkezés hiányában nem használhatja, és nem hasznosíthatja, de természetes hasznait jogosult és köteles beszedni. A hasznok elsősorban a szükséges költségek fedezésére szolgálnak. A jogosult a hasznokról elszámolni köteles.

A zálogjogosult (vagy a zálogtárgyat birtokló harmadik személy) további jogait és kötelezettségeit tartalmazza e jogszabályhely.

A zálogjogosult, illetve a zálogtárgyat birtokló harmadik személy a zálogtárgyat

- nem használhatja;

- külön rendelkezés hiányában nem hasznosíthatja;

- a hasznokat köteles beszedni;

- köteles a hasznokról elszámolni. Ez utóbbi a jogosult kötelezettsége akkor is, ha a zálogtárgy harmadik személynél van.

A zálogjogosult joga

- a hasznok szedése és

- a hasznoknak a szükséges költségekre való felhasználása.

(5) Ha a zálogtárgy állagának romlásától vagy értékének lényeges csökkenésétől lehet tartani, a kötelezett vagy a tulajdonos más megfelelő biztosíték felajánlása mellett a zálogtárgy visszaadását kérheti.

A zálogkötelezett jogainak megóvását szolgálja az a szabály, hogy az állagromlás vagy lényeges értékcsökkenés veszélye esetén a személyi vagy a dologi kötelezett visszakérheti a zálogtárgyat. E jogát azonban csak azzal egyidejűleg gyakorolhatja, hogy megfelelő más biztosítékot ajánl fel a zálogjogosult részére.

(6) A kézizálogjog megszűnik, ha a kézizálogjog jogosultja a zálogtárgyat a tulajdonosnak visszaadja. Megszűnik akkor is, ha a jogosult a birtokából akaratán kívül kikerült zálogtárgyat egy éven belül nem szerzi vissza, és evégből bírósághoz sem fordul.

A kézizálogjog megszűnik,

- ha a zálogjogosult a zálogtárgyat a tulajdonosnak visszaadja;

- ha a zálogtárgy a jogosult birtokából akaratán kívül kikerül és azt egy éven belül nem szerzi vissza és birtokvédelmet a bíróságtól sem kér.

A törvény a zálogjogosultat hatalmazza fel arra, hogy a zálogkötelezett helyett olyan jognyilatkozatot tegyen, vagy olyan feltételt teljesítsen, amely lejárttá teszi a harmadik személy részére a teljesítési határidőt. Erre a zálogjogosultnak akkor van lehetősége, ha a zálogtárgyból való kielégítési joga megnyílik.

BH1999. 180. *Érvényesen kikötött jelzálogjog hiányában a vállalkozót a megrendelő földtulajdonán vagy azon lévő felépítményén zálogjog nem illeti meg, a megrendelő felszámolása esetén tehát - zálogjoga alapján - a vállalkozó követelésének kedvező besorolására nem tarthat igényt [Ptk. 97. § (1)-(2) bek., 265. §, 397. § (2) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 57. § (1) bek. b) pont].*

BH1999. 127. *Az épület nyílászárói - beépítésük után - osztják az ingatlan jogi sorsát, ezért azokat nem lehet külön zálogjoggal terhelni vagy azokkal kapcsolatban jogszabályon alapuló zálogjogot - az építménytől függetlenül - érvényesíteni [Ptk. 95. § (1) bek., 98. §, 117. § (1) bek., 265. §, 397. § (2) bek., 1972. évi 31. tvr. 6. § (1) bek. i) pont].*

BH1998. 38. *Ha a bankkölcsön biztosításául jelzálogjoggal terhelt ingatlan szolgál, a pénzintézet csak bírósági végrehajtás útján elégítheti ki magát, mert az ingatlant maga nem értékesítheti. Erre irányuló kereseti kérelem esetén ezért nem mellőzhető a zálogkötelezettnek a kielégítés tűrésére való kötelezése [Ptk. 254. § (1) bek., 257. § (1) bek., 260. § (1)-(2) bek., 262. § (1) bek., 265. §, 266. § (2) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 9. § (2) bek., 10. § (1) bek., 11. § (1) bek.].*

BH1996. 308. *A jelzálogszerződés kötelezettjével szemben történő jogosulti fellépésnek nem előfeltétele, hogy a jogosult előbb a készfizető kezesek ellen forduljon [Ptk. 251. § (1) bek., 265. §.].*

BH1995. 300. *Jelzálogjog törlése iránti perben a perérték meghatározása. Ennek meghatározása mind a hatáskör, mind az eljárási illeték, illetőleg a jogi képviseleti díj számítása szempontjából lényeges [Ptk. 265. §, 266. § (2) bek., Pp. 24. § (2) bek. f) pont, 26. §, 75. §, 79. §, 12/1991. (IX. 29.) IM. r. 1. § (1) bek. b) pont].*
BH1994. 548. *A bankhitelt - amennyiben ingatlan szolgál biztosítékul a tartozás megfizetésére -jelzálogjog alapításával is lehet biztosítani [Ptk. 262. § (3) bek., 265. §, 39/1984. (XI. 5.) MT r. 7. § (1) bek., 8. § (1)-(2) bek., 9. § (3) bek., 1986. évi 11. tvr. 30. § (1) bek. d)-e) pont, (4) bek.).*

3. Vagyont terhelő zálogjog

266. § (1) A jogi személy, illetve jogi személyiség nélküli gazdasági társaság vagyonának egészén vagy annak önálló gazdasági egységként működtethető részén (vagyon) az ezt alkotó dolgok, jogok és követelések (vagyontárgy) meghatározása nélkül - a zálogszerződés közjegyzői okiratba foglalásával és a zálogjognak a zálogjogi nyilvántartásba való bejegyzésével - vagyont terhelő zálogjog alapítható. Ez a zálogjog a zálogszerződés megkötése után a kötelezett vagyonába kerülő vagyontárgyra is kiterjed, attól az időponttól kezdve, hogy azon a kötelezett rendelkezési jogot szerez, megszűnik azonban, ha a vagyontárgy a kötelezett vagyonából kikerül.

E jogszabályhely az ún. lebegő zálogjog szabályait tartalmazza, amely a zálogjog keretei között funkcionáló sajátos típus, amikor a biztosítéki jog csupán lebeg a vagyon, a dologösszesség egésze felett (lásd az 1996. évi XXVI. törvény miniszteri indokolását).

E szakasz alkalmazásában zálogkötelezett csak jogi személy és jogi személyiség nélküli gazdasági társaság lehet, azaz természetes személy nem.

Kérdés, hogy e szabályt az egyéni vállalkozóra alkalmazni lehet-e. Az egyéni vállalkozó ugyanis a Ptk. 685. § c) pontja szerint gazdálkodó szervezet, viszont nem minősül sem jogi személynek, sem jogi személyiség nélküli gazdasági társaságnak. A törvény egyértelmű szóhasználata folytán az egyéni vállalkozó nem lehet zálogkötelezett, a törvényi rendelkezés kiterjesztő értelmezésére pedig nincs lehetőség.

A zálogtárgy e szakasz alkalmazása körében nem egyedileg meghatározott dolog, követelés vagy jog, hanem a vagyon egésze (a vállalkozás) vagy annak önálló gazdasági egységként működtethető része. Az 1997. május 1-je és 2001. szeptember 1-je között hatályban volt rendelkezés szerint a lebegő zálogjog a vagyon egészén, vagy annak olyan meghatározott részén volt létesíthető, amelyet a vagyon egyéb részeitől elhatárolásra alkalmas módon kellett megjelölni. Nem volt tehát feltétel az, hogy a lebegő zálogjog tárgya önálló gazdasági egységként működtethető vagyonrész legyen.

A zálogjog kiterjed a zálogszerződés hatálybalépése után szerzett - a vagyonhoz vagy a lekötött vagyonrészhez kerülő - új vagyontárgyakra és jogokra attól az időponttól kezdve, hogy a kötelezett az ezek feletti rendelkezési jogot megszerzi.

E zálogszerződés érvényességének alaki követelménye, hogy azt közjegyzői okiratba kell foglalni, és a Magyar Országos Közjegyzői Kamaránál vezetett nyilvántartásba be kell jegyezni.

A zálogjog a bejegyzéssel keletkezik. A zálogjogosult a bejegyzés elmaradása esetén a zálogjogát nem érvényesítheti a jóhiszemű és ellenérték fejében jogot szerző harmadik személlyel szemben.

A Ptké. 47. § (2) bekezdése alapján a kereskedelmi forgalomban, vagy rendes gazdálkodás körében jogot szerző harmadik személy rosszhiszeműségét önmagában nem alapozza meg az a körülmény, hogy e személy a nyilvántartásba történő betekintéssel, az oda bejegyzett adat, jog vagy tény fennállásáról tudomást szerezhetett volna. E kivételtől eltekintve azonban az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell annak jóhiszeműségét, aki a zálogjogi nyilvántartásban bízva, ellenérték fejében szerez jogot.

A vagyont terhelő zálogjog megszűnik azon a vagyontárgyon, amely a kötelezett vagyonából kikerül, például akkor, ha a zálogkötelezett az adott vagyontárgyat értékesíti. Megszűnik a vagyont terhelő zálogjog akkor is, ha a zálogjogosult átalakító jognyilatkozatot tesz, tehát zálogjogát meghatározott vagyontárgyakra koncentrálja. Megszűnik a vagyont terhelő zálogjog, ha a zálogtárgyat kereskedelmi fogalomban vagy rendes gazdálkodás körében jóhiszemű vevő részére értékesítik [Ptk. 266. § (6) bekezdésének utaló szabálya folytán alkalmazandó Ptk. 262. § (6)].

(2) A vagyont terhelő zálogjog jogosultja a kielégítési jogának megnyíltával a zálogkötelezett vagyonából a vagyon egységének fenntartása mellett kereshet kielégítést, de a vagyont terhelő zálogjogot a zálogkötelezetthez intézett írásbeli nyilatkozattal az abban meghatározott vagyontárgyakat terhelő zálogjoggá is átalakíthatja. Az átalakító jognyilatkozat az általa létesítendő zálogjogok létrejöttéhez a zálogszerződésen felül szükséges további feltételeket nem pótolja.

Ha a kielégítési jog megnyílik (főszabályként, ha a követelés lejár) és a zálogjogosult a zálogkötelezetthez címzett egyoldalú írásbeli nyilatkozatot intéz, amelyben megjelöli, hogy milyen konkrét vagyontárgyakból,

illetve jogokból kívánja kielégíteni a követelését, a zálogjog a továbbiakban nem a vagyonra vagy vagyonrészre, hanem a konkrét vagyontárgyakra, követelésekre fog kiterjedni, illetve a konkrét vagyontárgyakra fog koncentrálódni. Ez a változás azonban a vagyontárgyon jóhiszeműen és ellenérték fejében jogot szerző harmadik személlyel szemben csak a zálogjog-nyilvántartásba való bejegyzéssel hatályos. A zálogjog-nyilvántartásba való bejegyzés nélkül a zálogjogosult nyilatkozata e harmadik személlyel szemben relatíve hatálytalan. A rosszhiszemű vagy ingyenesen szerző azonban e szabályra jogot nem alapíthat.

(3) Vagyont terhelő zálogjoga, illetve az átalakító jognyilatkozattal létesített zálogjoga alapján a jogosult a vagyont terhelő zálogjog bejegyzésének időpontja szerinti ranghelyen gyakorolhatja kielégítési jogát. E rendelkezésre azonban nem hivatkozhat azzal szemben, aki a vagyonba tartozó valamely vagyontárgyon

a) **annak a vagyonba kerülését megelőzően zálogjogot,**

b) **a zálogjogi nyilvántartáson kívüli más nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjogot,**

c) **kereskedelmi forgalomban jóhiszeműen kézizálogjogot, illetve jogot vagy követelést terhelő zálogjogot szerzett.**

A vagyont terhelő zálogjog jogosultja néhány kivételtől eltekintve kielégítési elsőbbséget kap más zálogjogosultakkal szemben a 2001. szeptember 1-jén hatályba lépő új rendelkezés értelmében. A jogszabályhely rendelkezést tartalmaz arról, hogy a vagyont terhelő zálogjog ranghelye hogyan alakul. Eszerint a vagyont terhelő zálogjog zálogjogi nyilvántartásba való bejegyzésének időpontja határozza meg a ranghelyet, nem pedig az átalakító jognyilatkozat bejegyzésének az ideje.

A vagyont terhelő zálogjog jogosultjának kielégítési jogát azonban megelőzi annak a személynek a zálogjoga, aki a vagyonba tartozó valamely vagyontárgyon

- annak a vagyonba kerülését megelőzően zálogjogot szerzett,

- a zálogjogi nyilvántartáson kívüli más nyilvántartásba (például ingatlan-nyilvántartásba) bejegyzett jelzálogjogot szerzett,

- kereskedelmi forgalomban jóhiszeműen kézizálogjogot szerzett,

- kereskedelmi forgalomban jóhiszeműen jogot, vagy követelést terhelő zálogjogot szerzett.

A zálogjogosult nem érvényesítheti kielégítési jogát azokon a vagyontárgyakon sem, amelyek a kötelezett vagyonából kikerültek, mert ebben az esetben az adott vagyontárgyra a vagyont terhelő zálogjog megszűnik.

(4) Az elzálogosított vagyon - kielégítést veszélyeztető mértékű - csökkenése esetén a zálogjogosult az átalakító jognyilatkozatot a kielégítési jogának megnyílta előtt is megteheti.

A zálogjogosult érdekeit védi a hitel megfelelő fedezetét biztosító szabály. Ha ugyanis a fedezetül lekötött vagyon vagy vagyonrész olyan mértékben csökken, hogy az veszélyezteti a követelés későbbi kielégítését, a zálogjogosult a meghatározott vagyontárgyakra, jogokra átalakító nyilatkozatát a kielégítés megnyílta előtt is megteheti. A Ptk. 266. § (1) bekezdésének egyéb rendelkezéseit ekkor is alkalmazni kell (zálogkötelezetthez intézett írásbeli nyilatkozat, zálogjog-nyilvántartásba vétel).

(5) Az elzálogosított vagyon - kielégítést veszélyeztető mértékű - csökkenéséről a kötelezett a jogosultat értesíteni köteles. A felek szerződésükben a vagyon csökkenésének kielégítést veszélyeztető mértékét is meghatározhatják. Megállapodhatnak továbbá abban is, hogy a zálogjogosult a kötelezett gazdálkodását ellenőrizheti.

Vagyont terhelő zálogjog [Ptk. 266. § (1)] esetén a követelés kielégítését veszélyeztető vagyonban beálló értékcsökkenésről a zálogkötelezett köteles a zálogjogosultat értesíteni. A felek a szerződésben meghatározhatják, milyen mértékű vagyoncsökkenésről kell a kötelezettnek a zálogjogosultat értesítenie. A felek megállapodása alapján ilyen esetben a jogosult ellenőrizheti a kötelezett gazdálkodását, azaz betekinthet a könyveibe, figyelemmel kísérheti a gazdálkodás elemeinek az alakulását vagy - élve a Ptk. 266. § (2)-(3) bekezdésében foglalt jogaival - a vagyon, illetve a meghatározott vagyonrész helyett konkrét vagyontárgyakra alakíthatja át a zálogjogát.

(6) A vagyont terhelő zálogjogra egyebekben a jelzálogjog szabályait kell alkalmazni.

Az utaló szabály folytán amennyiben a Ptk. 266. §-a eltérően nem rendelkezik, úgy a jelzálogjogra vonatkozó szabályokat (Ptk. 261-264. §) kell alkalmazni a vagyont terhelő zálogjogra is.

BH2004. 192. *II. A Ptk. újabb zálogjogi szabályai értelmében a vagyont terhelő zálogjog érvényesítéséhez nem szükséges ún. rögzítő nyilatkozat, a végrehajtás ugyanis az adós egész vagyonára vezethető, a felszámolás pedig - mint totális végrehajtás - ugyancsak az adós teljes vagyonát érinti [Cstv. 57. § (1) bekezdés b) pont, 49/D. §; Ptk. 266. § (2) bekezdés].*

EBH2002. 648. *Kizárólag a keretbiztosítéki jelzálogjogként bejegyzett jelzálog teszi lehetővé a tartós jogviszonyból származó követelések ún. kicserélődését a jelzálogjog azonossága mellett [Ptk. 266. § (1) és (3) bek., 267. § (1) bek.]*

BH2002. 405. *Kizárólag a keretbiztosítéki jelzálogjogként bejegyzett jelzálogjog teszi lehetővé a tartós jogviszonyból származó követelések ún. kicserélődését a jelzálogjog azonossága mellett [Ptk. 266. § (1) és (3) bek., 267. § (1) bek.].*

BH2002. 240. *Jelzálogjoggal biztosított követelés engedményezésekor a zálogjog is átszáll az új jogosultra. Nem keletkezik tehát új jelzálogjog, hanem az átszálló, engedményezett követelést biztosító olyan zálogjog áll fenn, amely megtartja eredeti rangsorát. A felszámolási eljárásban tehát a hitelezői igény besorolásakor az eredeti rangsor az irányadó [Ptk. 251. § (1) és (3) bek., 253. § (3) bek., 263. § (2) bek., 266. § (2) bek., 328. § (3) bek., 329. § (1) és (3) bek., 1972. évi 31. tvr. 6. § (2) bek., 14. § (1) bek., 19. § (1) és (2) bek., Pp. 130. § (1) bek. h) pont, 157. § a) pont, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 51. § (1) bek., 57. § (1) bek. b) és g) pont].*

BH2000. 67. *Jelzálogszerződés kötésére csak a zálogtárgy tulajdonosa tehet ajánlatot. Ha nem a tulajdonos tesz ajánlatot, ez az írásba foglalandó zálogszerződés létrejöttét megakadályozza [Ptk. 205. §, 217. § (1) bek., 218. § (1) bek., 266. § (2) bek., XXV. PED].*

BH1998. 38. *Ha a bankkölcsön biztosításául jelzálogjoggal terhelt ingatlan szolgál, a pénzintézet csak bírósági végrehajtás útján elégítheti ki magát, mert az ingatlant maga nem értékesítheti. Erre irányuló kereseti kérelem esetén ezért nem mellőzhető a zálogkötelezettnek a kielégítés tűrésére való kötelezése [Ptk. 254. § (1) bek., 257. § (1) bek., 260. § (1)-(2) bek., 262. § (1) bek., 265. §, 266. § (2) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 9. § (2) bek., 10. § (1) bek., 11. § (1) bek.].*

BH1996. 653. *Jelzálogjoggal biztosított követelés esetén nem kizárt - a jogszabályban előírt feltételek fennállása esetén - ugyanannak a követelésnek további biztosítása zár alá vétel útján [Ptk. 266. § (2) bek., 1994. évi LIII. tv. 185. §, 187. § (1) bek. b) pont].*

BH1996. 601. *II. Ha az alapul szolgáló szerződés megszűnik, a szerződést biztosító mellékkötelezettségként kötött zálogszerződés is megszűnik. Az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjogot ezért az érdekelt kérelmére törölni kell az ingatlan-nyilvántartásból. Ha az érintett felek a közöttük korábban hatályban volt zálogszerződésre utalva új alapszerződést kötnek, ezt mellékkötelezettségként a korábban hatályban volt zálogszerződés csak ismételt ingatlan-nyilvántartási bejegyzés esetén biztosítja. Egyébként tartós jogviszonyból származó követelések kicserélődését csak a keretbiztosítéki jelzálogjogként bejegyzett jelzálogjog teszi lehetővé [Ptk. 251. § (3) bek., 256. § (1) bek., 266. § (2) bek., 267. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 6. § (2) bek., 15. § (1) bek., 30. § (1) bek. b) pont, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 76. § (1) bek.].*

BH1995. 584. *Hitel nyújtásával összefüggésben személyi biztosítékként vállalt kezesi szerződés bontó feltételeként a felek a jelzálogjog földhivatali bejegyzését kiköthetik, az elidegenítési és terhelési tilalom bejegyzése - a Ptk. 114. §-ának (2) bekezdésében írt feltételek hiányában - mint jogellenes feltétel semmis [Ptk. 114. § (2) bek., 228. § (3) bek., 239. §, 266. § (2) bek.].*

BH1995. 300. *Jelzálogjog törlése iránti perben a perérték meghatározása. Ennek meghatározása mind a hatáskör, mind az eljárási illeték, illetőleg a jogi képviseleti díj számítása szempontjából lényeges [Ptk. 265. §, 266. § (2) bek., Pp. 24. § (2) bek. f) pont, 26. §, 75. §, 79. §, 12/1991. (IX. 29.) IM. r. 1. § (1) bek. b) pont].*

4. Zálogjog jogon és követelésen

267. § (1) Jogon vagy követelésen az erre irányuló szerződéssel alapítható zálogjog. E zálogjog a zálogkötelezett javára jövőben keletkező jogokra és követelésekre is kiterjedhet. A zálogjog tárgyát képező jogok vagy követelések körülírással is meghatározhatók. Ha a jog vagy követelés fennállását közhiteles nyilvántartás tanúsítja, és az erről szóló jogszabály elzálogosításukat e nyilvántartásba való bejegyzéshez köti, a zálogjog e nyilvántartásba való bejegyzéssel jön létre. Zálogjog osztható követelés meghatározott részén is keletkezhet.

A törvény sajátos zálogjogi típusként szabályozza a jogon és követelésen alapítható zálogjogot.

Jogon vagy követelésen úgy alapítható zálogjog, hogy az erre irányuló szerződést a zálogjogosult és a zálogkötelezett írásba foglalja. Mód van arra is, hogy jövőben keletkező jogokra és követelésekre alapítsanak zálogjogot.

Ha a követelés vagy jog egyediesítése nem lehetséges, a zálogjog tárgya körülírással is meghatározható. Abban az esetben, ha a jog vagy a követelés fennállását közhiteles nyilvántartás tanúsítja, és az erről szóló jogszabály az elzálogosításukat e nyilvántartásba való bejegyzéséhez köti, a zálogjog keletkezésének feltétele a zálogjog e nyilvántartásba való bejegyzése. Ilyen jogszabály vonatkozik a szabadalmi jogok és a védjegy jogok elzálogosítására.

Osztható követelés meghatározott része is lehet zálogjog tárgya. Osztható jogon azonban a törvény egyértelmű szóhasználata folytán zálogjog nem alapítható.

(2) A zálogjog érvényesítéséhez a jog vagy követelés kötelezettjét a zálogjog megalapításáról értesíteni kell. A zálogjogosult a zálogkötelezettől a zálogjog érvényesítéséhez szükséges okiratok átadását követelheti.

A jogon és követelésen alapított zálogjog érvényesítéséhez az szükséges, hogy a zálogjog megalapításáról értesítsék a jog vagy a követelés kötelezettjét. A törvény a kötelezett értesítését a zálogjog érvényesítésének feltételéül, nem pedig a zálogjog alapításának feltételéül szabja.

A zálogkötelezett köteles kiadni a zálogjogosult részére a követelésről vagy jogról kiállított okiratot.

(3) A jogot vagy követelést terhelő zálogjog kötelezettje - a zálogjogra kiterjedő hatállyal - csak a jogosult hozzájárulásával tehet olyan jognyilatkozatot, amely a jogosult kielégítési alapját megszünteti, vagy hátrányosan változtatja meg. Ezt a szabályt a bankszámlaszerződés alapján fennálló számlakövetelés elzálogosítása esetén a számlatulajdonos bankszámla feletti rendelkezési joga tekintetében csak akkor kell alkalmazni, ha azt a felek a zálogszerződésben kifejezetten kikötötték.

Amennyiben a zálogkötelezett jognyilatkozata folytán megszűnne a zálogjogosult követelésének kielégítési alapja, avagy a jognyilatkozat a követelés kielégítésének alapját hátrányosan változtatná meg, a zálogkötelezett köteles kikérni a jognyilatkozata megtételéhez a jogosult hozzájárulását, ellenkező esetben a zálogkötelezett jognyilatkozata hatálytalan a zálogjogosulttal szemben.

Ha például a kft. tagja az elzálogosított üzletrészt kívánja elidegeníteni, amivel megszüntetné a zálogjogosult kielégítési alapját, ahhoz, hogy a zálogjogosulttal szemben a jognyilatkozat hatályos legyen, szükség van a zálogjogosult hozzájárulására. Ellenkező esetben az elidegenített üzletrészen a zálogjog fennmarad és a zálogjogosult zálogjogát az üzletrész új tulajdonosával szemben is érvényesítheti.

Amennyiben bankszámlaszerződés alapján fennálló számlakövetelés elzálogosításáról van szó, a zálogkötelezett csak akkor köteles a zálogjogosult hozzájárulását kérni ahhoz, hogy jognyilatkozata a zálogjogosulttal szemben is hatályos legyen, ha ezt a zálogszerződésben kifejezetten kikötötték. Ennek hiányában tehát hozzájárulás beszerzésére nincs szükség.

EBH2002. 648. *Kizárólag a keretbiztosítéki jelzálogjogként bejegyzett jelzálog teszi lehetővé a tartós jogviszonyból származó követelések ún. kicserélődését a jelzálogjog azonossága mellett [Ptk. 266. § (1) és (3) bek., 267. § (1) bek.]*

BH2002. 405. *Kizárólag a keretbiztosítéki jelzálogjogként bejegyzett jelzálogjog teszi lehetővé a tartós jogviszonyból származó követelések ún. kicserélődését a jelzálogjog azonossága mellett [Ptk. 266. § (1) és (3) bek., 267. § (1) bek.].*

BH1996. 601. *I. Az ún. keretbiztosítéki jelzálogjog ismérvei [Ptk. 267. § (1) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 20. § (5) bek.].*

BH1996. 601. *II. Ha az alapul szolgáló szerződés megszűnik, a szerződést biztosító mellékkötelezettségként kötött zálogszerződés is megszűnik. Az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjogot ezért az érdekelt kérelmére törölni kell az ingatlan-nyilvántartásból. Ha az érintett felek a közöttük korábban hatályban volt zálogszerződésre utalva új alapszerződést kötnek, ezt mellékkötelezettségként a korábban hatályban volt zálogszerződés csak ismételt ingatlan-nyilvántartási bejegyzés esetén biztosítja. Egyébként tartós jogviszonyból származó követelések kicserélődését csak a keretbiztosítéki jelzálogjogként bejegyzett jelzálogjog teszi lehetővé [Ptk. 251. § (3) bek., 256. § (1) bek., 266. § (2) bek., 267. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 6. § (2) bek., 15. § (1) bek., 30. § (1) bek. b) pont, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 76. § (1) bek.].*

268. § (1) Ha az elzálogosított követelés a zálogtárgyból való kielégítési jog megnyílta előtt válik esedékessé, az elzálogosított követelést annak kötelezettje - a zálogszerződés eltérő rendelkezése hiányában - csak a zálogjogosult és a követelés jogosultja kezéhez együttesen teljesítheti, a pénzkövetelést azonban mindkét jogosult javára bírósági letétbe helyezéssel kell teljesíteni, ha bármelyikük ezt kívánja. Ha az elzálogosított követelés valamely dolog szolgáltatására irányul és a felek megállapodása szerint a zálogjogosultat megilleti a szolgáltatandó dolog birtoklásának joga, a követelés kötelezettje csak a zálogjogosultnak teljesíthet.

Abban az esetben, ha a zálogkötelezett harmadik személlyel szembeni követelése hamarabb jár le, mint a zálogjogosultnak a zálogkötelezettel szembeni követelése (azaz a zálogjogosult kielégítési joga később nyílik meg), a harmadik személy köteles együttesen a zálogjogosult és zálogkötelezett kezéhez teljesíteni. Ez alól két kivétel van. Egyrészt, ha a zálogszerződés ettől eltérő rendelkezést tartalmaz. A másik kivétel pedig az, ha az általa szolgáltatandó dolog kézizálogjog tárgya lesz. Ez utóbbi esetben a harmadik személy a dolgot a zálogjogosultnak köteles átadni.

Ha a zálogjogosult kielégítési joga előbb nyílik meg, mint a zálogkötelezettnek a harmadik személlyel szembeni kötelezettsége, abban az esetben a harmadik személy a kielégítési jog megnyílta után csak a zálogjogosult kezéhez teljesíthet.

Amennyiben akár a zálogkötelezett, akár a zálogjogosult ezt kéri, a harmadik személy köteles a pénzt a zálogjogosult és a zálogkötelezett javára bírósági letétbe helyezni. E kérés hiányában a harmadik személy a pénzt együttesen a zálogjogosult és zálogkötelezett kezéhez köteles megfizetni.

(2) Ha az elzálogosított követelés a zálogtárgyból való kielégítési jog megnyílta után válik esedékessé, és azt a zálogjog érvényesítése során nem értékesítették, e követelést annak kötelezettje - a zálogszerződés eltérő rendelkezése hiányában - csak a zálogjogosultnak teljesítheti.

E jogszabályhely arról az esetről rendelkezik, ha az elzálogosított követelés a zálogtárgyból való kielégítési jog megnyílta után válik esedékessé. A kötelezett teljesítésének módja attól függ, hogy a zálogszerződés milyen rendelkezést tartalmaz erre vonatkozóan. Szerződéses kikötés hiányában a követelés kötelezettje kizárólag a zálogjogosult kezéhez teljesíthet. Más a helyzet akkor, ha a bírósági végrehajtás keretében a követelést lefoglalták, mert ebben az esetben a bírósági végrehajtás szabályai szerint történik a kielégítés.

(3) Ha az elzálogosított követelést a zálogjogosult kezéhez kell teljesíteni, a teljesített pénzkövetelésre az óvadékra irányadó szabályokat, a teljesítés egyéb tárgyára pedig a kézizálogjog szabályait kell alkalmazni.

E jogszabályhely arra tartalmaz rendelkezést, hogy mi legyen a teljesítés módja akkor, ha az elzálogosított követelést a zálogjogosult kezéhez kell teljesíteni.

A teljesítés módja attól függ, hogy pénzszolgáltatást kell-e teljesíteni, avagy a zálog tárgya valamely dolog szolgáltatására irányuló követelés.

Pénzkövetelés esetében az óvadékra vonatkozó szabályokat, dolog szolgáltatására irányuló követelés esetében pedig a kézizálogjog szabályait kell alkalmazni.

(4) Ha az elzálogosított követelés esedékessége vagy a jog gyakorlása e követelés jogosultjának jognyilatkozatától vagy általa teljesíthető feltételtől függ, kielégítési jogának megnyílta után e jognyilatkozatot a zálogjogosult is megteheti, illetve teljesítheti az esedékesség bekövetkezéséhez szükséges feltételt.

A törvény a zálogjogosultat hatalmazza fel arra, hogy a zálogkötelezett helyett olyan jognyilatkozatot tegyen, vagy olyan feltételt teljesítsen, amely lejárttá teszi a harmadik személy részére a teljesítési határidőt. Erre a zálogjogosultnak akkor van lehetősége, ha a zálogtárgyból való kielégítési joga megnyílik.

(5) Ha a zálogtárgy jog vagy követelés, a zálogjogra vonatkozó közös szabályok alkalmazása során a zálogtárgy tulajdonosán a jog vagy követelés jogosultját, a zálogtárgy tulajdonjogán pedig a jogot vagy követelést kell érteni.

A jogon, követelésen alapított zálogjogra a törvény a zálogjog közös szabályainak (Ptk. 251-260. §) alkalmazását rendeli a Ptk. 267-268. §-ban nem szabályozott kérdésekben. E körben tartalmaz a törvény értelmező rendelkezést is. Ott ugyanis, ahol a közös szabályok a zálogtárgy tulajdonosát nevesítik, az elzálogosított jog vagy követelés jogosultját, ahol pedig a zálogtárgy tulajdonjogát említik, az alatt a jogot vagy a követelést kell érteni.

5. Önálló zálogjog

269. § (1) Zálogjog úgy is alapítható, hogy az a zálogtárgyat személyes követelés nélkül terhelje. Ilyen esetben a zálogjogosult - a zálogszerződésben meghatározott összeg, valamint annak járulékai erejéig - kizárólag a zálogjoggal terhelt zálogtárgyból kereshet kielégítést.

(2) A zálogjogosult kielégítéséhez - ha a felek másként nem állapodnak meg - az önálló zálogjognak a zálogkötelezett vagy a zálogjogosult általi felmondása szükséges, a felmondás ideje - eltérő megállapodás hiányában - hat hónap.

(3) Az önálló zálogjog átruházható. A zálogkötelezett az önálló zálogjog alapjául szolgáló jogviszonyból eredő jogait és kifogásait csak az önálló zálogjog közvetlen megszerzője vagy ennek olyan jogutódja ellen érvényesítheti, aki az önálló zálogjogot ingyenesen szerezte, vagy a szerzéskor az annak alapjául szolgáló jogviszonyt ismerte.

(4) Az önálló zálogjog - ranghelyének megtartása mellett - követelést biztosító zálogjoggá, ez utóbbi pedig önálló zálogjoggá a felek erre irányuló megállapodásával - ha a zálogjogot a nyilvántartás tartalmazza, úgy a megállapodáson felül a nyilvántartásba történő bejegyzésével - átváltoztatható. Az átváltoztatáshoz nincs szükség a rangsorban azonos vagy hátrább álló zálogjogosultak hozzájárulására.

(5) Az önálló zálogjogra egyebekben a 251-268. §-okban foglalt rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.

E jogintézményt az 1996. évi XXVI. törvény iktatta be. Az önálló zálogjog az 1927. évi XXXV. törvénycikk alapján korábban már honos volt a magyar jogban. Az önálló zálogjog kivétel azon főszabály alól, miszerint a zálogjog járulékos jellegű és tartalma szerint nem mellék, hanem főkötelezettségként jelenik meg.

A törvény az önálló zálogjog három fajtáját különbözteti meg:

- fennálló követelésen alapszik,
- a zálogjog mögött az alapításkor sem áll fenn személyes követelés,
- a zálogjog alapításával egyidejűleg megszüntetik a felek az alapul szolgáló követelést.
Az önálló zálogjog mindhárom esetben alapkövetelestől elvontan, függetlenül létezik és önálló jogviszony tárgya.
Önálló zálogjog alapítható úgy, hogy követelés már a zálogjog alapításakor sem áll a biztosíték mögött, de alapítható úgy is, hogy az alapítással egyidejűleg megszüntetik a biztosíték alapjául szolgáló követelést. A zálogszerződésben meg kell határozni azt az összeget, aminek erejéig a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést kereshet. A zálogjogosult kizárólag a zálogtárgyból elégítheti ki magát, nincs alapul szolgáló követelés, amelynek érvényesítését kérhetné.
Az önálló zálogjog esetén a zálogjog megszűnésére, a zálogjogból való kielégítésre speciális szabályt ír elő a törvény. Miután nincs alapul szolgáló követelés, amelynek lejárata megnyitná a zálogjogból való kielégítési jogot, ezért a törvény úgy rendelkezik, hogy bármelyik fél felmondása alapján megnyílik a zálogjogosult kielégítési joga. Ennek határidejét a törvény hat hónapban állapítja meg, a felek azonban a szerződésben ennél rövidebb vagy hosszabb felmondási időben is megállapodhatnak.
A zálogkötelezett a zálogjog megszerzőjével szemben kizárólag akkor léphet fel és a zálogjog alapjául szolgáló követelésből eredő kifogásaira is csak akkor hivatkozhat, ha a zálogjog megszerzője rosszhiszeműen járt el, illetve a szerzés ingyenesen történt. A törvény miniszteri indokolása szerint e szabályozással a jogalkotó azt kívánta megakadályozni, hogy önálló zálogjog alapításával a bírósági úton egyébként nem érvényesíthető követelések érvényesíthetővé váljanak.
A Ptk. 269. § (3) bekezdése kifejezetten kimondja, hogy az önálló zálogjog átruházható.
A zálogkötelezettnek az önálló zálogjog alapjául szolgáló jogviszonyból eredő jogait és kifogásait csak korlátozottan érvényesítheti. Ilyen jog ugyanis csak az önálló zálogjog közvetlen megszerzőjével vagy annak jogutódjával szemben illeti meg, feltéve, hogy az illető az önálló zálogjogot ingyenesen szerezte, vagy a szerzéskor az annak alapjául szolgáló jogviszonyt ismerte.
A törvény lehetővé teszi, hogy az önálló zálogjog követelést biztosító zálogjoggá, illetve a követelést biztosító zálogjog önálló zálogjoggá legyen átváltoztatható. Ha az önálló zálogjog nyilvántartásba be van jegyezve, az átváltoztatáshoz is szükség van a nyilvántartásba való bejegyzésre. Az átváltoztatás a zálogjog ranghelyén nem változtat. A felek megállapodásához szükség van a rangsorban azonos, vagy hátrább álló zálogjogosultak hozzájárulására.
Meghaladóan az önálló zálogjogra a törvény a zálogjog általános szabályait rendeli megfelelően alkalmazni.
A zálogjegy
A közraktározásról szóló 1996. évi XLVIII. törvény szerint a közraktári jegy forgatható értékpapír, amely két részből áll, az árujegyből és a zálogjegyből. Mind a két része külön-külön is forgatható értékpapír. Lehetőség van az üres forgatásra is, tehát nem válhat névre szóló értékpapírrá.
A zálogjegy ellenében kölcsön nyújtható, melynek fedezete a közraktárban elhelyezett áru. A zálogjegy bizonyítja a közraktárban elhelyezett tárgyon fennálló zálogjogot. Egyúttal igazolja a kölcsönadás tényét is. Ennek az a következménye, hogy a zálogjegy forgatásához nem szükséges az alapul szolgáló kölcsönszerződés engedményezése. A zálogjegyen szerepelnie kell a legfontosabb adatoknak, tehát annak, hogy a kölcsönszerződést milyen összegre, milyen lejárattal kötötték, kik a szerződést kötő felek.
A közraktárban elhelyezett áru feletti rendelkezési joga csak annak van, aki a közraktári jegy két részét - az árujegyet és a zálogjegyet - együttesen birtokolja. A két értékpapír külön-külön korlátozott jogokat biztosít a jegyek birtokosának. Ha az árujegy birtokosa hozzá akar jutni a közraktárban elhelyezett áruhoz, ezt megelőzően a zálogjegy birtokos követelését ki kell egyenlítenie. A közraktári jegy mindkét részén meg kell jelölni a kölcsönadó nevét, székhelyét és a bankszámlaszámát is. Ezeknek az adatoknak a letéti szelvényen is szerepelniük kell. Az értékpapír hátiratán nem a kölcsönadott összeget, hanem a kölcsön lejáratakor érvényesíthető összeget kell feltüntetni a változó kamatlábak miatt.
A jelzáloglevél
A jelzálog-hitelintézetről és a jelzáloglevélről szóló 1997. évi XXX. törvény értelmében a jelzáloglevél bemutatóra vagy névre szóló, hosszú lejáratú, átruházható értékpapír. A jelzáloglevél tulajdonosának a követelésére, valamint a jelzálog-hitelintézet által nyújtott hitelekre a fedezetet az ingatlanra alapított jelzálogjog jelenti. A törvény a jelzáloglevél-tulajdonosok részére kielégítési elsőbbséget ír elő arra az esetre, ha a jelzálog-hitelintézetet felszámolnák. A kielégítési jogot csak a felszámolási eljárással kapcsolatos költségek előzik meg. A kielégítési elsőbbség az ingatlanra vezetett végrehajtási eljárásban is fennáll. Ilyenkor is csak a végrehajtási költségek előzik meg a kielégítési jogot, más követeléseket csak a jelzáloglevél-tulajdonosok követelését követő sorrendben lehet kielégíteni (1994. évi LIII. törvény 170. §).

A jogosult a szerződésszegéskor nyomban rendelkezhet az óvadékkal, abból közvetlenül - bírói út igénybevétele nélkül - kielégítést kereshet. Amennyiben a kielégítést követően a jogviszony a felek közt fennmarad, a jogosult kérheti az óvadék kiegészítését, illetve pótlását.

Az óvadék

270. § (1) Valamely követelés biztosítására pénzen, bankszámla-követelésen, értékpapíron és egyéb, külön törvényben meghatározott pénzügyi eszközön az erre irányuló szerződéssel és az óvadék tárgyának átadásával óvadék alapítható. Ha az óvadék tárgya más dolog, a zálogjog szabályait kell alkalmazni.

Az óvadék a dologi biztosítékok egyik fajtája, amikor a felek abban állapodnak meg, hogy a jogosult a részére óvadékként átadott pénzből, takarékbetétkönyvből vagy értékpapírból közvetlenül kielégítést kereshet, ha a kötelezett nem teljesít vagy nem szerződésszerűen teljesít.

Az óvadéknak tehát az a funkciója, hogy ha a kötelezett nem képes vagy nem akar a szerződésnek megfelelően teljesíteni, úgy a jogosult részére átadott óvadék erre az esetre fedezetet nyújt.

A felek általában tartós jogviszony esetén kötik ki biztosítékként az óvadékot, de szavatossági, jótállási kötelezettség biztosítása végett is nyújtható óvadék.

A jogosult a szerződésszegéskor nyomban rendelkezhet az óvadékkal, abból közvetlenül - bírói út igénybevétele nélkül - kielégítést kereshet. Amennyiben a kielégítést követően a jogviszony a felek közt fentmarad, a jogosult kérheti az óvadék kiegészítését, illetve pótlását.

Az óvadék a jogosult birtokába kerül. A felek szabadon állapodhatnak meg abban, hogy a jogosult az óvadékot használhatja-e, rendelkezhet-e vele. Ha a felek úgy állapodnak meg, hogy a jogosult a részére átadott pénzösszeget felhasználhatja, az ennek megfelelő összeget köteles fedezetként tartani arra az esetre, ha az óvadék visszaadási kötelezettsége beáll. Megállapodhatnak azonban a felek abban is, hogy a jogosult a részére átadott pénzösszeget zárolva köteles tartani. Ilyenkor ahhoz a jogosult nem nyúlhat hozzá mindaddig, amíg a szerződésszegés be nem következik és a kielégítési joga meg nem nyílik.

A szerződés alanya a jogosulti és kötelezetti oldalon általában bárki lehet, a költségvetési szerv azonban harmadik személy tartozásának fedezeteként óvadékot nem nyújthat. Az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény 100. § (1) bekezdés b) pontja - az önkormányzatok, az önkormányzati hivatalok és a kincstár kivételével, valamint törvény eltérő rendelkezésének hiányában - a költségvetési szervek számára tiltja a kezességvállalást. Ebből következően harmadik személy kötelezettség-vállalásáért e költségvetési szervek óvadékot sem adhatnak. Az ezzel ellentétes szerződés mint jogszabályba ütköző semmis [Ptk. 200. § (2); BH1996. 323.].

A költségvetési szervekre vonatkozó szabályhoz hasonló szabályozás vonatkozik a közraktárakra. Törvényi tilalom folytán a közraktár harmadik személy tartozásának visszafizetéséért kezességet nem vállalhat, így ez a szabály analóg módon a harmadik személy tartozásáért való óvadék nyújtást is tiltja [1996. évi XLVIII. törvény 4. § (1)].

Az óvadék járulékos jellegű, mint a többi biztosíték. Ebből az következik, hogy érvénytelen szerződést nem lehet óvadékkal biztosítani és a bírósági úton nem érvényesíthető követelés óvadékkal való biztosítása semmis.

Az elévült követelés azonban az óvadékból kielégíthető [Ptk. 270. § (4)].

Az óvadék kikötésére a törvény kötelező alakszerűséget nem rendel, így a felek az óvadék nyújtásában akár szóban vagy ráutaló magatartással is megállapodhatnak [Ptk. 216. § (1)].

Az óvadék alapulhat szerződésen, de jogszabályon is.

A tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény több rendelkezést is tartalmaz az óvadékkal kapcsolatban. Így például kimondja, hogy a hitelből megvásárolt értékpapír a befektetési hitelt nyújtó javára óvadékul szolgál, minden egyéb, erre vonatkozó szerződés megkötése nélkül. A halasztott pénzügyi teljesítés időtartama alatt a megvásárolt értékpapír teljes mennyisége a befektetési szolgáltató javára ugyancsak óvadékul szolgál.

- A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 78. §-a tartalmaz szigorú szabályokat a biztosítékokkal kapcsolatban. Így:

- A hitelintézetnek a kihelyezésről történő döntés előtt meg kell győződnie a szükséges fedezetek, illetve biztosítékok meglétéről, azok valós értékéről és érvényesíthetőségéről. A döntés alapjául szolgáló iratokat az ügyletre vonatkozó szerződéshez, illetőleg a leszámítolt váltóhoz kell csatolni.

A hitelintézet nem fogadhat el olyan biztosítékot, amelyet:

- az ügyfél vagy harmadik személy már más jogügylet biztosítékául adott, ide nem értve a jelzálogjoggal terhelt zálogtárgyat;

- a jelzálogjog esetén a biztosíték értékének 70%-át meghaladó mértékben már lekötöttek;

- a hitelintézet fedezetként nem fogadhatja el;
- a saját maga által kibocsátott, tagsági jogokat megtestesítő értékpapírt;
- a bankcsoporthoz tartozó másik pénzügyi intézmény által kibocsátott, tagsági jogokat megtestesítő értékpapírt;
- a hitelintézet vagy a bankcsoporthoz tartozó másik pénzügyi intézmény tulajdonában álló egyszemélyes részvénytársaság részvényét;
- olyan gazdasági társaság üzletrészét vagy részvényét, amely az adósban befolyásoló részesedéssel rendelkezik, illetve, amelyikben az adósnak befolyásoló részesedése van.
Elhatárolási kérdések:
1. óvadék - kötbér:
Az óvadéknak nincs kárátalány szerepe, mint a kötbérnek. A jogosultnak tehát vita esetén a tényleges kár összegét bizonyítania kell. A kötbért utólag, a szerződésszegést követően fizetik, míg az óvadékot a szerződésszegést megelőzően nyújtják és a jogosult abból kereshet közvetlenül kielégítést.
2. óvadék - zálogjog:
Mindkét biztosíték dologi jellegű. A két biztosítéknál más a kielégítés módja. Míg az óvadékból a jogosult közvetlenül kielégítheti a követelését, a zálogjog esetén a jogosult főszabály szerint bírósági út igénybevételével kereshet kielégítést a zálogtárgyból. Amíg az óvadék tárgya pénz, takarékbetétkönyv vagy értékpapír lehet, addig a zálogjog tárgya szélesebb körű, ugyanis zálogjog tárgya bármely birtokba vehető dolog, átruházható jog, átruházható követelés és pénz is lehet. Zálogjog esetén a kötelezettség mértéke többnyire ismert (bár néhány kivételes szabály itt is van), addig az óvadéknál kötelezettség mértéke többnyire nincs meghatározva.
3. óvadék - foglaló:
Az óvadéknak nincs kárátalány szerepe, mint a foglalónak. Az óvadék szerződésszegés esetén kétszeres összegben nem követelhető, a foglaló viszont igen.
4. óvadék - bánatpénz:
Az óvadék a kötelezettet teljesítésre ösztönzi, a bánatpénz viszont a teljesítés ellen ható jogintézmény. A bánatpénz ellenében a kötelezett egyoldalúan megszüntetheti a szerződést a szerződéskötésre visszaható hatállyal [Ptk. 320. § (2)].
Amennyiben munkaszerződésben kötnek ki óvadékot, a vita eldöntése nem a rendes bíróság, hanem a munkaügyi bíróság hatáskörébe tartozik (BH1994. 546.).

(2) Átadásnak kell tekinteni minden olyan eljárást, amely alapján az óvadék tárgya egyértelműen azonosítható módon a kötelezett hatalmából a jogosult hatalmába kerül vagy a kötelezett korlátlan rendelkezése alól egyébként kikerül, különösen a bankszámlán, értékpapírszámlán, értékpapír-letéti számlán való jóváírást, ideértve a kötelezett vagy harmadik személy számláján a jogosult javára történő jóváírást is. Ha az óvadék tárgyát nem adták át, a zálogjog szabályait kell alkalmazni.

Az óvadék tárgya pénz, takarékbetétkönyv vagy értékpapír lehet, amiből lehetőség van a követelés közvetlen kielégítésére. Ha a felek megállapodása értelmében az óvadék tárgya más dolog, abban az esetben azt zálogtárgynak és nem óvadéknak kell tekinteni, tehát arra a zálogjogi szabályokat kell alkalmazni. Így például: ha az óvadék tárgya ingatlan, abban az esetben a jogosult közvetlen kielégítést nem kereshet, az igény érvényesítésére kizárólag a zálogjogi szabályoknak megfelelően kerülhet sor.
Az 1996. május 1-jéig hatályban volt Ptké. 49. §-a a gazdálkodó szervezetek számára előírta, hogy óvadékot takarékbetétbe helyezéssel kellett őrizniük. Ezt az időpontot követően a gazdálkodó szervezet mint jogosult számára óvadékként átadott pénzre az általános szabályok az irányadóak: azaz a gazdálkodó szervezet a felek megállapodásának megfelelően vagy megőrzi a pénzt vagy felhasználja azt, s az annak megfelelő összeget őrzi fedezetként.
Arra vonatkozóan nincs jogszabályi korlátozás, hogy milyen típusú értékpapírok használhatók fel óvadékként.
Így óvadék lehet:
- a közraktári jegy vagy annak bármely része (árujegy, illetve zálogjegy). Erre nézve külön szabályt tartalmaz a közraktározásról szóló 1996. évi XLVIII. törvény 27. § (3) bekezdése, mely szerint közraktári jegyet vagy bármely részét óvadékként csak üres forgatmánnyal lehet átadni,
- a jelzáloglevél (1997. évi XXX. törvény 11. §),
- a váltó, a váltójogi szabályok szövegének közzétételéről szóló 1/1965. (I. 24.) IM rendelet 19. § (1) bekezdése szerint, ha a váltó átruházás e megjegyzést tartalmazza: értéke biztosítékul, értéke zálogul vagy pedig az elzálogosításra utaló bármely más megjegyzést, a váltóbirtokos a váltóból eredő minden jogot gyakorolhat ugyan, de váltó átruházásának csak olyan hatálya van, mint a meghatalmazási váltóátruházásnak.

- a csekk, a csekkjogi szabályok szövegének közzétételéről szóló 2/1965. (I. 24.) IM rendelet 23. § (1) bekezdése szerint, ha a csekkátruházás e szavakat tartalmazza: beszedésre érvényes, behajtás végett, meghatalmazásul, vagy pedig az egyszerű meghatalmazásra utaló más megjegyzést, a csekk-birtokos a csekkből eredő minden jogot gyakorolhat ugyan, de a csekket csak ilyen meghatalmazási csekkátruházással ruházhatja át.
- a kötvény [285/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet],
- a kincstárjegy [286/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet]
- a letéti jegy [287/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet],
- a részvény [2001. évi CXX. törvény, 1997. évi CXLIV. törvény, 1995. évi XXXIX. törvény, 1992. évi XLIV. törvény, 1996. évi CXI. törvény],
- a vagyonjegy [94/1988. (XII. 22.) MT rendelet],
- a befektetési jegy (2001. évi CXX. törvény),
- a szövetkezeti üzletrész (1992. évi I. törvény 55-56. §).

(3) A felek megállapodhatnak abban, hogy a jogosult használhatja az óvadék tárgyát és rendelkezhet vele. Az óvadék tárgyának használata vagy az azzal való rendelkezés esetén a jogosult köteles legkésőbb az óvadékkal biztosított követelés esedékessé válásáig egyenértékű fedezettel helyettesíteni az óvadék eredeti tárgyát. Az egyenértékű fedezet az óvadék eredeti tárgyának helyébe lép.

Az óvadék járulékos jellegéből következik az a szabály, hogy bírósági úton nem érvényesíthető követelés óvadékkal biztosítása semmis. Ez a rendelkezés azonos tartalmú a Ptk. 204. § (2) bekezdésével. Ugyanilyen szabályt tartalmaz a zálogjogra vonatkozóan a Ptk. 251. § (1) bekezdése. Ettől eltérő szabályt ír elő a törvény a kötbérre és a kezességre [Ptk. 247. § (3), 273. § (3)]. A kötbér és a kezesség esetében a bírósági úton nem érvényesíthető követelés biztosítására kikötött mellékszolgáltatást bírósági úton nem lehet érvényesíteni. A két rendelkezés között az a lényeges különbség, hogy ha a követelés biztosítására kötött mellékszolgáltatás vonatkozásában a szerződés semmis, ennek megállapítása és az eredeti állapot helyreállítása iránt pert lehet indítani a Ptk. 200. § (1) bekezdése és a Ptk. 237. § (1) bekezdése értelmében. A kötbér és a kezesség esetében azonban a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani [Pp. 130. § (1) f)], kivéve azt az esetet, amikor elévült követelésről van szó, mert az elévülést csak kérelemre lehet figyelembe venni, hivatalból nem.
Az elévült követelés is a bírósági úton nem érvényesíthető követelések körébe tartozik. A törvény e helyütt kivételt tesz azon főszabály alól, hogy a bírósági úton nem érvényesíthető követelést nem lehet óvadékkal biztosítani. A kivételes szabály az elévült követelés biztosítására vonatkozik, az ilyen követelés óvadékkal biztosítható, a megállapodás érvényes.

(4) Bankszámla-követelés esetén egyenértékű fedezetnek kell tekinteni a számlán azonos pénznemben elhelyezett, azonos összeget. Értékpapír és egyéb pénzügyi eszköz esetén egyenértékű fedezetnek kell tekinteni az azonos kibocsátó, illetve adós által, azonos sorozatban kibocsátott másik értékpapírt és egyéb pénzügyi eszközt, illetve bármely olyan fedezetet, amely a felek megállapodása szerint az értékpapír és egyéb pénzügyi eszközökkel kapcsolatos valamely esemény bekövetkeztekor az óvadék eredeti tárgyának helyébe lép.

Főszabályként a főkövetelés elévülésével az attól függő mellékkötelezettségek is elévülnek [Ptk. 324. § (2)]. Az óvadékkal biztosított követelés elévülése azonban nem akadálya annak, hogy a jogosult birtokában lévő óvadékból magát kielégíthesse.

(5) A felek a (3) bekezdéstől eltérően úgy is megállapodhatnak, hogy a jogosult kielégítési jogának megnyíltakor a kötelezett az óvadékkal biztosított tartozásába az egyenértékű fedezet értékére vonatkozó követelését beszámíthatja.

(6) A felek megállapodhatnak abban, hogy a kötelezett az óvadék tárgyát a kielégítési jog megnyílta előtt más, egyenértékű fedezettel helyettesítheti. Az egyenértékű fedezet az óvadék eredeti tárgyának helyébe lép.

(7) A felek megállapodhatnak abban, hogy az óvadék tárgya vagy a biztosított követelés értékének változásakor a kötelezett kiegészítő biztosíték nyújtására, illetve a jogosult a túlzott biztosíték kötelezett részére való kiadására köteles. A kiegészítő biztosíték az óvadék eredeti tárgyának sorsát osztja.

BH2003. 288. *A szerződésben kikötött biztosítékot tartalma szerint kell megítélni. Ha a biztosíték az óvadék tartalmi elemeinek nem felel meg, a követelést nem lehet a Cstv. 57. §-a (1) bekezdésének c) pontjába sorolni [Ptk. 200. § (1) bek., 252. § (1) bek., 270. § (2) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 57. § (1) bek. b), f) és g) pont].*

BH2003. 278. *II. Az óvadékot a jogosult nem köteles lekötött betétben kezelni [Ptk. 270. § (1) bek., 271. § (2) bek., Ptké. 49. §].*

BH2001. 543. *Az óvadék és a zálogszerződés elhatárolása. Kézizálog-szerződés érvényességi feltételei [Ptk. 259. § (2) bek., 261. § (1) bek., 270. § (1) és (2) bek., 272. § (1) bek.].*

EBH2000. 219. *A készfizető kezes és az adós felelőssége a jogosulttal szemben egyetemleges, ezért a készfizető kezes a társkötelezett - egyenes adós - követelését beszámításra nem használhatja fel [Ptk. 270. § (1) bek., 274. § (1) bek., 337. § (3) bek.].*

BH1999. 35. *I. A felszámolási eljárásban privilegizált követelésként csak az óvadékkal biztosított követelés vehető figyelembe, maga az óvadék azonban nem [Ptk. 270-271. §-ai, 320. § (2) bek., 1993. évi LXXXI. törvénnyel módosított 1991. évi IL. tv. 4. § (1)-(2) bek., 57. § (1) bek. b) és f) pont].*

BH1998. 295. *II. Az üdülőszövetkezeti részjegy nem tekinthető értékpapírnak: másra át nem ruházható, bírósági végrehajtás alá nem vonható, ezért óvadék tárgyaként sem funkcionálhat [Szvt. 53. § (1) bek., Ptk. 270. § (1)-(2) bek., 338/C. §].*

BH1998. 190. *A közraktári jegy (áru- és zálogjegy) értékpapír és mint ilyen óvadék tárgya lehet, ha óvadéki funkcióját egyéb jogszabályi feltételek is lehetővé teszik. Ehhez szükséges, hogy a közraktári jegy birtokosát a hátiratok összefüggő láncolata igazolja, akkor is, ha a közraktári jogviszonyra még az 1875. évi XXXVII. tv. rendelkezései az irányadók. Ha a hátiratok összefüggő láncolata a közraktári jegy birtokosát nem legitimálja, akkor az ügyletre a zálogjog szabályait kell alkalmazni, a közraktári jegy viszont mint zálogtárgy a mögötte lévő árut nem képviseli, ezért az lehetetlen szolgáltatásra irányuló zálogtárgynak minősül [1875. évi XXXVII. tv. (Kt.) 441. §, 449. §, 1990. évi XCI. tv. 97. § o) pont, 1996. évi XLVIII. tv. 26. § (5) bek., 27. § (3) bek., Ptk. 270. § (1)-(2) bek., 271. § (1) bek.].*

BH1996. 542. *I. Az óvadékul szolgáló névre szóló részvény értékeként - ha az óvadéki szerződés erre vonatkozó megállapodást nem tartalmaz - nem a részvény névértékét, hanem a kielégítés időpontjában meglevő árfolyamértékét (piaci értékét) kell figyelembe venni [Ptk. 270. § (1) bek., 338/B. § (1) és (2) bek., 1988. évi VI. törvény 232. § (1) bek., 234. § (1) bek., 235. § (3) bek., 240. § (2) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 11. § (1) bek.].*

BH1996. 323. *Költségvetési szerv harmadik személy tartozásáért kezességet jogszabály tilalma folytán nem vállalhat. Ez a tilalom értelemszerűen a költségvetési szerv óvadékfizetési kötelezettségvállalására is vonatkozik [1992. évi XXXVIII. tv. 66. §, 100. § (1) bek. b) pont, Ptk. 200. § (2) bek., 270. § (1) bek., 272. § (1) bek.].*

BH1994. 546. *A munkaszerződésben kikötött óvadékkal kapcsolatos jogvita elbírálása a munkaügyi bíróság hatáskörébe tartozik [Pp. 22. § (2) bek., Ptk. 270. §].*

BH1994. 149. *I. A közraktár a nála elhelyezett tárgyakat egyedül az áru- és zálogjegy visszaadása, illetve a zálogjegyet terhelő összeg és járulékai befizetése mellett köteles visszaszolgáltatni. A letett tárgyak feletti szabad rendelkezésre a közraktári jegyek (áru- és zálogjegy együttes birtoka) birtokosa jogosult. A közraktári jeggyel nála jelentkező birtokos jogszerű birtoklását a közraktár nem vizsgálhatja (1875. évi XXXVII. tc. 441. §, 444. §, Ptk. 270-271. §).*

271. § (1) Kielégítési joga megnyíltakor a jogosult az óvadékkal biztosított követelését az óvadék tárgyából közvetlenül kielégítheti, ha az óvadék tárgya pénz, bankszámla-követelés, nyilvánosan jegyzett piaci árral vagy egyébként az adott időpontban a felektől függetlenül meghatározható árral rendelkező értékpapír vagy egyéb pénzügyi eszköz. Egyéb értékpapír és pénzügyi eszköz esetében a jogosult a közvetlen kielégítés jogát akkor gyakorolhatja, ha erről a felek szerződésükben megállapodtak és az értékelés módját szerződésükben meghatározták.

A jogosult az óvadékot kizárólag arra használhatja fel, hogy szerződésszegés esetén a követelését kielégítse. A jogosult az óvadékot semmilyen más címen nem tarthatja meg. A felek ettől eltérő megállapodását a törvény tiltja és az ilyen tartalmú szerződési kikötést semmissé nyilvánítja.

A szerződés tartama alatt az óvadék értéke az értékpapír mindenkori értékétől függően változhat. A felek megállapodhatnak abban, hogy a jogosult a kielégítéskor milyen értéken elégítheti ki a követelését. Amennyiben a felek megállapodása erre nézve nem terjed ki, az értékpapírt nem névértéken, hanem a kielégítés-kori piaci értéken kell figyelembe venni. E tekintetben irányadó a BH1996. 542. jogeset, amely a névre szóló részvény értékének figyelembevételével kapcsolatos állásfoglalást tartalmaz.

Ha a jogosult birtokában óvadékként közraktári jegy (áru- és zálogjegy együttesen) van, a közraktár köteles a nála jelentkező közraktári jegy birtokosának a nála elhelyezett tárgyakat kiadni és abból a jogosult közvetlenül kielégítheti magát (BH1994. 149.). Bár a bíróság e döntése a közraktározásra vonatkozóan korábban hatályban volt jogszabályon alapult, azonban az a mai szabályozás mellett is irányadó.

A csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról szóló 1991. évi XLIX. törvény 57. § (1) bekezdése tartalmaz szabályozást arra nézve, hogy ha a kötelezett gazdálkodó szervezettel szemben felszámolási eljárást indítottak, az óvadékkal biztosított követeléseket milyen sorrendben kell kielégíteni. Az óvadékkal biztosított követeléseket kizárólag a felszámolás költségei előzik meg. Az óvadékkal biztosított követeléseket a zálogjoggal biztosított követelésekkel egy sorban kell figyelembe venni az óvadék értékének

erejéig, feltéve, ha a biztosítékot a felszámolási eljárás megindítása előtt legalább 6 hónappal kikötötték. E követelésekkel egy sorban kell kielégíteni azokat a követeléseket, amelynek végrehajtására a végrehajtási jogot a felszámolás kezdő időpontjáig bejegyezték. Minden más követelést ezt követő sorrendben kell kielégíteni.

Amennyiben a jogosult az óvadékból a követelését kielégítette és a kötelezett vitatja a felelősségét vagy annak terjedelmét, ez esetben pert indíthat a jogosult ellen.

(2) Ha a felek az óvadék tárgyául szolgáló értékpapír és egyéb pénzügyi eszköz értékesítésében állapodtak meg, az értékesítés a szerződésben meghatározott feltételek szerint történik.

Amennyiben a jogosult nem használja vagy nem használhatja fel az óvadékot a követelések kielégítésére, az óvadék visszajár a kötelezett részére. Visszajár az óvadék a kötelezettnek akkor, ha az óvadék alapjául szolgáló szerződés megszűnt, például azért, mert a kötelezett a szolgáltatását szerződésszerűen teljesítette, illetve a felek a szerződést megszüntették.

Amennyiben a követelés elévült, a jogosult az óvadékból kielégítést kereshet [Ptk. 270. § (4)]. Ilyen esetben tehát a kötelezett nem kérheti vissza jogszerűen az óvadékot.

Ugyancsak visszajár a kötelezett részére az óvadék akkor is, ha a szavatossági vagy a jótállási határidő eltelt anélkül, hogy az óvadékot szerződésszegés (például hibás teljesítés) miatt kielégítésre kellene felhasználni.

Ha a jogosult nem adja vissza az óvadékot és a Ptk. 271. § (2) bekezdésében foglalt feltételek fennállnak, a kötelezett pert indíthat a jogosult ellen az óvadék kiadása iránt.

A csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról szóló 1991. évi XLIX. törvény 38. § (5) bekezdése szerint is visszajár a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet mint kötelezett részére az óvadék, mert a felszámolás közzétételekor az óvadékra vonatkozó megállapodás megszűnik. Ilyen esetben az óvadék tárgyát képező vagyont a felszámoló részére kell kiadni.

(3) A jogosult minden esetben köteles a kötelezettel ésszerű időn belül elszámolni, és a követelését és annak járulékait meghaladó fedezetet, illetve - értékesítés esetén - a követelését, annak járulékait és az értékesítéssel kapcsolatos költségeket meghaladó bevételt a kötelezett részére kiadni.

(4) Ha a felek megállapodásának a kielégítési jog gyakorlására vonatkozó kikötése kereskedelmi szempontból ésszerűtlen, a kikötést megtámadhatja az, akinek jogát vagy jogos érdekét a kikötés sérti.

(5) Akinek jogát vagy jogos érdekét a kielégítési jog gyakorlásának módja, különösen a (3) bekezdés szerinti kötelezettség elmulasztása sérti, az ebből eredő kárnak megtérítését a jogosulttól követelheti. A jogosult mentesül, ha bizonyítja, hogy kereskedelmi szempontból ésszerű módon járt el.

BH2003. 278. *II. Az óvadékot a jogosult nem köteles lekötött betétben kezelni [Ptk. 270. § (1) bek., 271. § (2) bek., Ptké. 49. §].*

EBH2000. 220. *A kölcsönkövetelés engedményezésével - a követelés biztosítékaként - óvadékként átadott értékpapírok jogszerűen kerülnek az engedményes birtokába [Ptk. 271. §, 328. § (1) bek., 329. § (1) bek.].*

BH1999. 35. *I. A felszámolási eljárásban privilegizált követelésként csak az óvadékkal biztosított követelés vehető figyelembe, maga az óvadék azonban nem [Ptk. 270-271. §-ai, 320. § (2) bek., 1993. évi LXXXI. törvénnyel módosított 1991. évi IL. tv. 4. § (1)-(2) bek., 57. § (1) bek. b) és f) pont].*

BH1998. 190. *A közraktári jegy (áru- és zálogjegy) értékpapír és mint ilyen óvadék tárgya lehet, ha óvadéki funkcióját egyéb jogszabályi feltételek is lehetővé teszik. Ehhez szükséges, hogy a közraktári jegy birtokosát a hátiratok összefüggő láncolata igazolja, akkor is, ha a közraktári jogviszonyra még az 1875. évi XXXVII. tv. rendelkezései az irányadók. Ha a hátiratok összefüggő láncolata a közraktári jegy birtokosát nem legitimálja, akkor az ügyletre a zálogjog szabályait kell alkalmazni, a közraktári jegy viszont mint zálogtárgy a mögötte lévő árut nem képviseli, ezért az lehetetlen szolgáltatásra irányuló zálogtárgynak minősül [1875. évi XXXVII. tv. (Kt.) 441. §, 449. §, 1990. évi XCI. tv. 97. § o) pont, 1996. évi XLVIII. tv. 26. § (5) bek., 27. § (3) bek., Ptk. 270. § (1)-(2) bek., 271. § (1) bek.].*

BH1994. 149. *I. A közraktár a nála elhelyezett tárgyakat egyedül az áru- és zálogjegy visszaadása, illetve a zálogjegyet terhelő összeg és járulékai befizetése mellett köteles visszaszolgáltatni. A letett tárgyak feletti szabad rendelkezésre a közraktári jegyek (áru- és zálogjegy együttes birtoka) birtokosa jogosult. A közraktári jeggyel nála jelentkező birtokos jogszerű birtoklását a közraktár nem vizsgálhatja (1875. évi XXXVII. tc. 441. §, 444. §, Ptk. 270-271. §).*

271/A. § Az óvadékra egyebekben - a 254. § (2) bekezdésében foglaltak kivételével - a zálogjogra vonatkozó közös szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

Ptké. 49. §

BH2003. 278. *II. Az óvadékot a jogosult nem köteles lekötött betétben kezelni [Ptk. 270. § (1) bek., 271. § (2) bek., Ptké. 49. §].*

A kezesség

272. § (1) Kezességi szerződéssel a kezes arra vállal kötelezettséget, hogy amennyiben a kötelezett nem teljesít, maga fog helyette a jogosultnak teljesíteni.

A kezességi szerződés alapján, ha a kötelezett a szerződésben foglalt szolgáltatást nem nyújtja, helyette a kezes fog teljesíteni a jogosult részére. A kezesség személyi biztosíték, az adós teljes vagyonán kívül a kezes teljes vagyona is fedezetül szolgál a jogosult részére.

A szerződés a kezes és a jogosult között jön létre. A szerződés létrejöttéhez nem elegendő a kötelezett és a kezes megállapodása. A kötelezett és a kezes által kötött megállapodás a jogosultra annak hozzájárulásáig nem hat ki. Ez utóbbi megállapodás alapján a kötelezett követelheti a kezestől, hogy kössön kezességi szerződést a jogosulttal, avagy a követelés lejártakor teljesítsen helyette a jogosultnak vagy hozza őt olyan helyzetbe, hogy a jogosult részére teljesíthessen.

Bár a kezességi szerződés a jogosult és a kezes között jön létre, mégis három pólusú jogviszonyról van szó, hiszen a kezes nyilvánvalóan a kötelezett személyére tekintettel vállal a jogosulttal szemben kezességet. A három pólusú jogviszony alanyai tehát a jogosult, a kötelezett és a kezes, aki mindig harmadik személy.

A kezesség járulékos jellegű, amiből következik, hogy érvénytelen szerződés kezességi szerződéssel nem biztosítható, bírósági úton nem érvényesíthető követelés sem biztosítható kezességgel. A kezes helytállási kötelezettsége pedig ahhoz a kötelezettséghez igazodik, amelyet vállalt, annál nem lehet súlyosabb és később sem válhat terhesebbé.

A kezességi szerződés alanya jogosulti és kötelezetti oldalon általában bárki lehet, költségvetési szerv azonban harmadik személy kötelezettségéért nem vállalhat kezességet az államháztartásról szóló törvény rendelkezései értelmében (BH1996. 323.).

A költségvetési szervekre vonatkozó szabályhoz hasonló szabályozás vonatkozik a közraktárakra, ugyanis a közraktározásról szóló 1996. évi XLVIII. törvény 4. § (1) bekezdése értelmében a közraktár harmadik személy tartozásának visszafizetéséért kezességet nem vállalhat.

A kezességi szerződés alapulhat szerződésen, de jogszabályon is [például az 1994. évi LIII. törvény 79. § (1)-(2)].

A Vht. 79. § (1) bekezdése értelmében a munkáltató a le nem vont összeg erejéig készfizető kezesként felel a végrehajtást kérőnek, amennyiben a munkabérre vezetett végrehajtásra vonatkozó kötelességét megszegi.

A Vht. 79. § (2) bekezdése szerint a munkáltató alkalmazottja készfizető kezesként felel a végrehajtást kérőnek abban az esetben, ha a munkabérre vezetett végrehajtásra vonatkozó kötelességét szándékosan szegte meg és a munkáltatótól a le nem vont összeget nem lehetett behajtani. Az alkalmazott készfizető kezessége a be nem hajtott összeg erejéig terjed.

A társasházról szóló 1997. évi CLVII. törvény 3. § (3) bekezdése értelmében a közösség egészét terhelő kötelezettség teljesítéséért a tulajdonostársak tulajdoni hányaduk - vagy az alapító okiratban, illetve a szervezeti és működési szabályzatban ettől eltérően meghatározott mérték - szerint felelnek az egyszerű (sortartásos) kezesség szabályai szerint. A törvény miniszteri indokolása szerint a tulajdonostársak a tulajdoni hányad arányában felelnek a közösség egészét terhelő, harmadik személlyel szemben fennálló kötelezettség teljesítéséért. A tulajdoni hányadtól eltérő költségviselés a tulajdonostársak belső jogviszonyában irányadó.

Maga a Ptk. is előír néhány esetre vonatkozóan kezesi felelősséget:

- A létesítő jogi személy egyszerű kezesi felelősséggel tartozik harmadik személynek az általa alapított vállalat kötelezettségéért [Ptk. 72. § (3)].

- Az engedményező egyszerű kezesként felel a kötelezett szolgáltatásaiért az engedményessel szemben [Ptk. 330. § (1)]. E szabály alól azonban a törvény kivételeket is megállapít.

- A lakás bérlője, illetőleg a helyiség használója kezesként felel a károsulttal szemben valamely tárgynak a lakásból vagy más helyiségből való kidobásával, kiejtésével vagy kiöntésével okozott kárért, abban az esetben, ha megnevezi a károkozót [Ptk. 353. § (2)].

- Az épület tulajdonosa egyszerű kezesként felel a károsulttal szemben valamely tárgynak az épület közös használatára szolgáló helyiségeiből való kidobásával, kiejtésével vagy kiöntésével okozott kárért, abban az esetben, ha megnevezi a károkozót [Ptk. 353. § (3)].

- A fuvarozót kezesi kötelezettség terheli az előző fuvarozókkal szemben, ha elmulasztja a zálogjog érvényesítését a többi fuvarozó előtte ismert követeléseinek biztosítására [Ptk. 499. § (3)].

- A kezesség önállósult formája a bizományos, ún. del credere felelőssége [Ptk. 509. § (2)]. Ennek értelmében a bizományos a megbízónak felelősséggel tartozik mindazoknak a kötelezettségeknek a teljesítéséért, amelyek a vele szerződő felet a szerződés folytán terhelik.

Kezesség nemcsak a már fennálló, hanem feltételes vagy jövőbeni követelés biztosítására is vállalható (BH1994. 205.; BH1995. 108.).
Az adó megfizetéséért a Ptk. szerinti kezességet lehet vállalni, melyhez az adóhatóság jóváhagyása szükséges. Az adóhatóság a jóváhagyást megtagadja, ha az adótartozás megfizetésére a kezes személyében nem biztosított. Az adótartozás átvállalása esetén az eredetileg kötelezett adózó kezes lesz, az adóhatóság csak ezzel a feltétellel járulhat hozzá az adótartozás átvállalásához [1990. évi XCI. törvény 26. §, 7005/1997. (AEÉ 5.) APEH irányelv].
Az egzisztencia-hitelről és részletfizetési kedvezményről szóló 28/1991. (II. 21.) Korm. rendelet 7. § (4) bekezdése értelmében az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt. kezesként felel az 1990. évi LXXIV. törvény hatálya alá tartozó üzletek bérleti jogának értékesítése esetén az esetleges vállalkozói fizetésképtelenségből adódó - pénzintézetet ért - hitelezési veszteségek fedezésére.
Elhatárolási kérdések:
1. kezesség és a tartozásátvállalás:
Egyrészt a kezességi szerződés a jogosult és a kezes között jön létre, a tartozásátvállalás esetében a szerződés a kötelezett és a tartozást átvállaló között jön létre, melyhez a jogosult hozzájárulása szükséges. Másrészt különbség az is, hogy a kezesség esetében a kezes csak arra vállal kötelezettséget, hogy a kötelezett helyett teljesíteni fog, s amennyiben teljesít, a kötelezettel szemben megtérítési igénye keletkezik. A tartozásátvállalás esetén azonban a tartozást átvállaló harmadik személy a kötelezett helyébe lép, tehát a kötelezett jogutódja lesz.
2. bankkezesség és a bankgarancia:
A bankkezesség mindig járulékos jellegű, míg a bankgarancia nem járulékos, hanem önálló kötelezettség-vállalás a bank részéről.
3. váltókezesség és a bankgarancia:
A váltókezesség és a bankgarancia elhatárolására vonatkozó szempontokat tartalmazza a BH1995. 117. jogeset. Váltókezességet nemcsak kezességet vállalok kifejezéssel, hanem más, azonos értelmű kifejezéssel, így például garanciát vállalok kifejezéssel is lehet vállalni, amennyiben azt a váltóra rávezetik és a nyilatkozatot a kezes aláírja. A váltókezesség járulékos jellegű, míg a bankgarancia nem járulékos jellegű biztosíték (BH1991. 82.; BH1992. 41.; BH1994. 98.; BH1995. 117.).
4. kezesség és váltókezesség:
Váltókezesség akkor jön létre, ha a kezes a kezességvállalást a váltóra vagy annak toldatára írja. Amennyiben a kezesség vállalása a váltón nem szerepel és toldat sincs csatolva, ami a kezességvállalást tartalmazná, váltókezesség nem jön létre. Ha a kezes a jogosulttal a Ptk. 272. § (1) bekezdésében foglalt feltételeknek megfelelő szerződést köt, de az nincs a váltóra vagy annak toldalékára vezetve, kezességi szerződés jön létre, nem pedig váltókezesség.
A váltókezesség részletes szabályait az 1/1965. (I. 24.) IM rendelet 31-32. §-ai tartalmazzák. Ezek az alábbiak:
A váltókezességet a váltóra vagy a toldatra kell írni. A váltókezességet kifejezik ezek a szavak: kezességet vállalok, vagy más azonos értelmű kifejezés; a nyilatkozatot a kezesnek alá kell írnia. A váltó előlapjára írt puszta aláírást kezességnek kell tekinteni, kivéve a címzett és a kibocsátó aláírását. A váltókezességi nyilatkozatban meg kell jelölni azt a személyt, akiért a kezességet vállalták. Ennek hiányában a kezességet úgy kell tekinteni, hogy azt a kibocsátóért vállalták.
A váltókezes kötelessége ugyanolyan mint azé, aki a kezességet vállalta. Kötelezettség vállalása akkor is érvényes, ha a kötelezettség - amelyért kezességet vállalt - semmis, kivéve, ha ez a semmisség alaki hibából ered. Ha a váltókezes a váltót kifizeti, a váltóból eredő jogokat megszerzi azzal szemben, akiért a kezességet vállalta, valamint azokkal szemben, akik az utóbbi iránt a váltó alapján kötelezettek.
A csekk-kezesség részletes szabályait a 2/1965. (I. 24.) IM rendelet 25-27. §-ai tartalmazzák. E szabályok szerint:
A csekk összegének kifizetését - egészben vagy részben - csekk-kezességgel lehet biztosítani. Ezt a biztosítékot - a címzett kivételével - harmadik személy vagy a csekk egyik aláírója is nyújthatja. A csekk-kezességet a csekkre vagy a toldatra kell írni. A csekk-kezességet kifejezik ezek a szavak: kezességet vállalok, vagy más, azonos értelmű kifejezés, a nyilatkozatot a kezesnek alá kell írnia. A csekk előlapjára írt puszta aláírást kezességnek kell tekinteni, kivéve a kibocsátó aláírását. A csekk-kezességi nyilatkozatban meg kell jelölni azt a személyt, akiért a kezességet vállalták. Ennek hiányában a kezességet úgy kell tekinteni, hogy azt a kibocsátóért vállalták. A csekk-kezes kötelezettsége ugyanolyan, mint azé, akiért a kezességet vállalta. Kötelezettség vállalása akkor is érvényes, ha a kötelezettség - amelyért a kezességet vállalta - semmis, kivéve, ha ez a semmisség alaki hibából ered. Ha a csekk-kezes a csekket kifizeti, a csekkből eredő jogokat megszerzi

azzal szemben, akiért a kezességet vállalta, valamint azokkal szemben, akik az utóbbi iránt a csekk alapján kötelezettek.

A kezesség a kezes és a jogosult között ingyenes szerződés. A gazdasági életben azonban előfordul, hogy a kezes a kötelezettől díjazást kap a kezesség elvállalásáért. Ilyen például a bankkezesség (Ptk. 522. §).

(2) Kezességet csak írásban lehet érvényesen vállalni.

Kezességet csak írásban lehet érvényesen vállalni, szóban vagy ráutaló magatartással nem [Ptk. 217. § (1)]. A kezes nyilatkozatának kell írásba foglaltnak lennie, a jogosult azonban az elfogadó nyilatkozatot akár szóban, akár ráutaló magatartással is megteheti (BH1993. 631.; BH1994. 205.; BH1995. 108.)

BH2003. 235. *A szerződésen kívül okozott kár megtérítésére irányuló igény mindaddig idő előtti, amíg a károsult az őt jogszabály alapján megillető követelését a kötelezettel szemben nem érvényesítette [Ptk. 272. §, 276. § (1) bek., 355. § (4) bek., Pp. 130. § (1) bek. f) pont, 157. § a) pont].*

BH2001. 543. *Az óvadék és a zálogszerződés elhatárolása. Kézizálog-szerződés érvényességi feltételei [Ptk. 259. § (2) bek., 261. § (1) bek., 270. § (1) és (2) bek., 272. § (1) bek.].*

BH2000. 307. *Közjegyző által - jogszabályban előírt eljárásban - megsemmisített takarékbetét esetén az államnak a betétösszeg visszafizetéséért fennálló - jogszabályon alapuló - kötelezettsége nem állapítható meg [Ptk. 98. §, 99. §, 112. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 533. § (1)-(4) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 42. § (6)-(7) bek., 1989. évi 2. tvr. 7. §, 105/1952. (XII. 28.) MT r. 40. § (2) bek., 44. § (2) bek., 1952. évi 9. tvr. 2. §, Pp. 270. § (1) bek.].*

BH2000. 259. *Kölcsönügylet biztosítására kiállított fedezeti váltó a felek között váltójogviszonyt hoz ugyan létre, ez azonban nem szünteti meg az alapjogviszonyból eredő kötelezettségeket. A jogosultnak ezért választási lehetősége van, hogy az alap- vagy a váltójogviszonyból eredő igényét érvényesíti a kötelezettel szemben. Joga van továbbá a még nem érvényesített részkövetelésének a másik jogcímre alapítva történő érvényesítésére [Ptk. 272. § (1)-(2) bek., 301. § (1)-(2) bek., Pp. 229. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM rendelet 5. § (1) bek.].*

EBH2000. 216. *Közjegyző által - jogszabályban előírt eljárásban - megsemmisített, majd időközben megkerült takarékbetét esetén az államnak a betétösszeg visszafizetéséért fennálló - jogszabályon alapuló - kötelezettsége nem állapítható meg [Ptk. 98. §, 99. §, 112. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 533. § (1)-(4) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 42. § (6)-(7) bek., 1989. évi 2. tvr. 7. §, 105/1952. (XII. 28.) MT r. 40. § (2) bek., 44. § (2) bek., 1952. évi 9. tvr. 2. §].*

BH1999. 29. *Egy szerződésbe foglalható, de egymástól jól elkülöníthetően, a kölcsön-, a kezesi (készfizetőkezesi) szerződés és a szociálpolitikai kedvezmény fizetésére vonatkozó, azonos felek között létrejött megállapodás. A kölcsönszerződés és a szociálpolitikai kedvezmény nyújtására vonatkozó megállapodás elhatárolási szempontjai (Ptk. 272. § (1) bek., 523. § (1) bek., 106/1988. (XII. 26.) MT r. 2. § (1) bek., 3. § (1) bek., 12. § (1) bek.] .*

BH1998. 546. *Készfizető kezesi szerződés esetén a bíróság nem köteles vizsgálni, hogy a kezeseket milyen okok késztették a kezességvállalásra, a kölcsönadó a hitelnyújtás során szakszerűen járt-e el, és képviselte-e a kezesek érdekeit a hitelszerződés megkötésekor. A bíróság által vizsgálandó viszont az, hogy a hitelt nyújtó az ügyletet biztosító valamely jogáról nem mondott-e le. Nem minősül a biztosíték jellegű vételi jogról való lemondásnak az, hogy ezt a jogot az érintett nem gyakorolta [Ptk. 112. § (1) bek., 254. § (3) bek., 263. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (2) bek., 274. § (2) bek. a) pont, 276. § (2) bek., 375. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 440. *Az ún. garanciavállalási szerződés (atipikus szerződés) és a készfizető kezesi szerződés elhatárolási szempontjai [Ptk. 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 276. § (1) bek., 1998. évi CXLVI. tv. 38. § (1) bek., 109/1997. (XII. 30.) PM r. 14. § (1) bek., 48/1997. (XII. 31.) PM r. 1. § (1) bek., 3. § (1) bek.].*

BH1998. 277. *A kezességvállalás elfogadása ráutaló magatartással is történhet [Ptk. 216. § (1) bek., 272. § (1)-(2) bek., 273. § (1)-(2) bek.]*

BH1998. 227. *A kezes kötelezettsége nem terjed ki a kezesség elvállalása után esedékessé váló mellékszolgáltatásokra, ha a kezességi szerződésben ezt kizárták (Ptk. 272-273. §).*

BH1998. 172. *A jogosult kielégítése esetén a kezesre csak a kezességvállalást megelőzően keletkezett jogok szállnak át, az utóbb kötött jelzálogszerződés a kezes kielégítését nem biztosítja [Ptk. 272. § (1) bek., 274. § (2) bek. a) pont, 276. § (1)-(2) bek.].*

BH1996. 323. *Költségvetési szerv harmadik személy tartozásáért kezességet jogszabály tilalma folytán nem vállalhat. Ez a tilalom értelemszerűen a költségvetési szerv óvadékfizetési kötelezettségvállalására is vonatkozik [1992. évi XXXVIII. tv. 66. §, 100. § (1) bek. b) pont, Ptk. 200. § (2) bek., 270. § (1) bek., 272. § (1) bek.].*

BH1995. 117. *A váltóra vezetett garanciát vállalok szövegű nyilatkozat váltójogviszonyt keletkeztet, az váltókezességet eredményez [Ptk. 249. §, 272. §, 1/1965. (I. 24.) IM r. 31. § (1)-(3) bek.].*

BH1995. 108. *Kezességgel feltételes és jövőbeni követelés is biztosítható. A kezességvállaló nyilatkozat érvényesen csak írásban tehető, a kezesség elfogadásához azonban ilyen írásbeli nyilatkozat nem szükséges, az szóban vagy ráutalás formájában is megtehető [Ptk. 216. § (1) bek., 272. § (2) bek., Pp. 196. § (1) bek.].*

BH1994. 205. *I. Kezesség nemcsak a már fennálló, hanem a jövőben létrejövő követelés biztosítására is vállalható [Ptk. 272. § (1) bek.].*

BH1994. 205. *II. Kezességi szerződés létrejötte a jogosult írásbeli nyilatkozatának hiányában [Ptk. 272. § (2) bek.].*

BH1993. 631. *Kezességet csak írásban lehet érvényesen vállalni. A kezességi szerződés érvényessége azonban nincs írásbeli alakhoz kötve, a kezesség vállalásának elfogadása ezért más módon - így szóban vagy ráutaló magatartással - is történhet [Ptk. 216. § (1) bek., 272. § (1) és (2) bek. 274. § (2) bek. c) pont].*

BH1993. 375. *A kezesség és a tartozásátvállalás elhatárolásánál irányadó szempontok [Ptk. 272. §, 332. §].*

BH1992. 636. *A munkáltató megtérítési igénye a tartós kiküldetésben levő alkalmazottja helyett kezesként kifizetett vámtartozásért [Ptk. 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 276. § (1) bek.].*

BH1992. 239. *A Ptk.-ban nem nevesített szerződés elhatárolása a kezességtől. Szerződési nyilatkozat értelmezésének kérdései [Ptk. 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., 272. §].*

BH1992. 41. *A kezesség és a váltókezesség elhatárolási szempontjai [Ptk. 272. § (1) bek., 274. § (2) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 31. § (1), (2) és (3) bek.].*

BH1991. 190. *A készfizető kezes ellen érvényesített követelést idő előttiség miatt nem lehet elutasítani azért, mert a jogosult a kötelezettel szemben igényét nem érvényesítette [Ptk. 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 274. § (2) bek. a) pont, Pp. 130. § (1) bek. f) pont].*

BH1991. 82. *A fizetési meghagyás elleni ellentmondás határidejére vonatkozó jogszabályi rendelkezés alkalmazása szempontjából váltón alapuló kezesi követelésnek csak a váltóra vagy annak toldatára vezetett váltókezesség tekinthető [Pp. 393. § (1)-(4) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 30. § (1) bek., 31. § (2) bek., Ptk. 272. § (1) bek.].*

BH1988. 81. *A megszűnt ipari szövetkezeti szakcsoport tartozásaiért felelős szövetkezet akkor sem követelheti a kiegyenlített tartozás összegének a megtérítését az azért egyszerű kezességet vállalt gazdálkodó szervezettől, ha az utóbbi a megszűnt szakcsoport tagjaiból alakult [Ptk. 272. § (1) bek., 274. § (1) és (2) bek., 26/1981. (IX. 5.) MT sz. r. 11. § (2) bek.].*

BH1987. 209. *A megszűnt szakcsoport tartozásait akkor is elsősorban az a szövetkezet köteles kiegyenlíteni, amelynek keretében a szakcsoport működött, ha a tartozásokért más gazdálkodó szervezet egyszerű kezességet vállalt [Ptk 272. § (1) bek., 274. § (1) és (2) bek., 26/1981. (IX. 5.) MT sz. r. 11. § (2) bek.].*

BH1985. 153. *I. A kötelezett és a kezes nem bonthatják fel a kezességre vonatkozó megállapodást a jogosult hozzájárulása nélkül [Ptk. 272. §, 319. § (1) bek.].*

273. § (1) A kezes kötelezettsége ahhoz a kötelezettséghez igazodik, amelyért kezességet vállalt; érvényesítheti azokat a kifogásokat, amelyeket a kötelezett érvényesíthet a jogosulttal szemben.

(2) A kezes kötelezettsége nem válhat terhesebbé, mint amilyen elvállalásakor volt; kiterjed azonban a kezesség elvállalása után esedékessé váló mellékszolgáltatásokra. A kezes a perköltségekért és a végrehajtási költségekért csak akkor felel, ha a keresetindítás előtt őt a teljesítésre felszólították.

(3) Bírósági úton nem érvényesíthető követelés kezesével szemben a követelést bírósági úton nem lehet érvényesíteni.

A kezesség járulékos jellegéből adódik, hogy a kezes helytállási kötelezettsége ahhoz a kötelezettséghez igazodik, amelyért azt vállalta. A kötelezettsége tehát nem lehet súlyosabb, mint amit elvállalt és később sem válhat annál terhesebbé. Ez azonban nem vonatkozik a kezesség elvállalása után esedékessé vált mellékkötelezettségekre, így a kezes a késedelmi kamatok megfizetéséért is felelős. A kezest terhelő kamat sem lehet magasabb a kötelezettet terhelőnél (BH1984. 240.).

A kezes kötelezettsége azonban nem terjed ki

- a kezesség elvállalása után esedékessé váló mellékszolgáltatásokra, ha a kezességi szerződésben ezt kizárták (BH1998. 227.)

- azokra a mellékkötelezettségekre, amelyek a kezesség elvállalásának időpontjáig már esedékessé váltak.

A kezességvállalás időpontja után bekövetkezett kárért a kezes nem felel (BH1994. 42.). Különbözik ettől az az eset, amikor a kezességet kifejezetten kár megtérítéséért vállalják.

Külön szabályt ír elő e § (2) bekezdése a perköltség és a végrehajtási költségek viselésére. Amennyiben a bíróság a kezest kötelezi a főkötelezettség és a mellékszolgáltatás teljesítésére (azaz a jogosult pernyertes lesz), a kezest csak abban az esetben lehet a perköltség viselésére kötelezni, ha őt a jogosult a teljesítésre a keresetlevél benyújtása előtt, illetve a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem benyújtása előtt felszólította. Ugyanezen feltételek teljesülése esetén kötelezhető a kezes a végrehajtási költségek viselésére. A

perköltség-viselési szabály tehát eltér a Pp. 78. § (1) bekezdése szerinti, a perköltségviselésre vonatkozó főszabálytól.
A kezes érvényesítheti a kötelezettet megillető kifogásokat, így például elévülési kifogást terjeszthet elő, hivatkozhat arra, hogy az adós már teljesített, hivatkozhat arra is, hogy a jogosult nem annyit teljesített, mint amit a szerződésben megjelöltek, beszámítási kifogással élhet, hivatkozhat arra, hogy a jogosult a kötelezett tartozását elengedte, illetve a jogosult a teljesítésre halasztást adott a kötelezett részére.
A kezes a jogosulttal szemben nemcsak a kötelezettet megillető kifogásokat, hanem az őt saját személyében a jogosulttal szemben fennálló kifogást is érvényesíthet akkor is, ha az más jogviszony alapján keletkezett (például az e jogviszonyból származó beszámítási kifogást is intézhet a jogosulthoz). A kezes azonban a kötelezettel szemben fennálló jogviszonyon alapuló kifogást a jogosulttal szemben nem érvényesíthet.
A munkáltatónak a bírósági végrehajtási törvényben előírt készfizető kezessége is járulékos jellegű és nem önálló kötelezettség, ezért arra alkalmazni kell a kezességre vonatkozó törvényi szabályokat is.
A felelősség járulékos természetéből adódik az is, hogy az elévülés kezdetének, illetve megszakadásának kérdését is a végrehajtást kérő és az adós egymás közötti jogviszonya alapján kell vizsgálni (BH1981. 142.). E döntés a korábban hatályban volt bírósági végrehajtásról szóló jogszabályon alapszik, azonban a ma hatályos rendelkezések mellett is irányadó.
A kezes helytállási kötelezettsége enyhébbé válhat, mint amilyen az elvállaláskor volt, ezt ugyanis a törvény nem tiltja, csak a kötelezettség terhesebbé válása tilos.
A jogosult a kezessel szemben le is mondhat igénye érvényesítéséről avagy ahhoz is joga van, hogy kisebb mértékű követelést érvényesítsen vele szemben, mint amely a kezességi szerződés alapján megilletné. A jogosult azonban azt nem teheti meg, hogy a főkötelezett tartozását úgy engedje el, hogy a kezes helytállási kötelezettsége megmaradjon. Ezt a Ptk. 276. § (2) bekezdése a kezes védelme érdekében akként szankcionálja, hogy ilyenkor a kezes felszabadul a helytállási kötelezettség alól.
Annak sincs akadálya, hogy a jogosult és a kezes a kezességi szerződést közös megegyezéssel módosítsák oly módon, hogy a helytállási kötelezettség ezáltal terhesebbé váljon, mint amilyen az eredeti megállapodás szerint volt (lásd a Ptk. 240. §-át is).
Bírósági úton nem érvényesíthető követelést nem lehet kezességgel biztosítani. A kezes marasztalására irányuló ilyen keresetlevelet a bíróság idézés kibocsátása nélkül elutasítja [Pp. 130. § (1) f)]. Fizetési meghagyás kibocsátása sem kérhető az ilyen követelés megfizettetése végett. Ha a követelés azért nem érvényesíthető bírósági úton, mert az elévült [Ptk. 325. § (1)], ezt hivatalból nem lehet figyelembe venni, csak a fél (a kezes) kérelmére. Ilyen esetben tehát a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításának nincs helye és a fizetési meghagyás kibocsátása sem tagadható meg.
EBH2002. 766. *Az államigazgatási felügyelet alatt álló állami vállalattól (állami gazdaságtól) elvont vagyon erejéig az elvonás arányában fennálló felelősség megállapítása, számítási módja stb. körében irányadó szempontok [Ptk. 273. § (1) és (2) bek., 274. § (1) bek., 301. §, 329. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. 53. § (1) és (2) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 4. § (3) bek. a), b), c) és d) pont (4) bek., 62. § (1) bek., 1995. évi CXXI. tv. 108. § (4) bek., 2000. évi LXXXVIII. tv., 2001. évi LXXXVII. tv. 3. §, 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet 12. §, Pp. 196. § (1) bek. d) pont].*
BH2000. 551. *Nincs jogszabályi akadálya annak, hogy a gazdasági társaság tagjai - akár a taggyűlés keretében is - polgári jogi szerződéseket kössenek egymással, s ezeket a taggyűlés jegyzőkönyvébe foglalják. A taggyűlési határozat hatálya azonban csak a jelen lévő tagokra terjed ki, míg az általuk kötött polgári jogügyletekre nem a társasági, hanem a polgári jog szabályai az irányadóak [1988. évi VI. tv. 17. §, 183. § (1)-(2) bek., 185. §, 186. § (2) bek., Ptk. 273. § (1) bek., 332. § (1) bek.].*
BH2000. 307. *Közjegyző által - jogszabályban előírt eljárásban - megsemmisített takarékbetét esetén az államnak a betétösszeg visszafizetéséért fennálló - jogszabályon alapuló - kötelezettsége nem állapítható meg [Ptk. 98. §, 99. §, 112. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 533. § (1)-(4) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 42. § (6)-(7) bek., 1989. évi 2. tvr. 7. §, 105/1952. (XII. 28.) MT r. 40. § (2) bek., 44. § (2) bek., 1952. évi 9. tvr. 2. §, Pp. 270. § (1) bek.].*
EBH2000. 216. *Közjegyző által - jogszabályban előírt eljárásban - megsemmisített, majd időközben megkerült takarékbetét esetén az államnak a betétösszeg visszafizetéséért fennálló - jogszabályon alapuló - kötelezettsége nem állapítható meg [Ptk. 98. §, 99. §, 112. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 533. § (1)-(4) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 42. § (6)-(7) bek., 1989. évi 2. tvr. 7. §, 105/1952. (XII. 28.) MT r. 40. § (2) bek., 44. § (2) bek., 1952. évi 9. tvr. 2. §].*
BH2000. 214. *I. A polgármester az önkormányzat képviselőjeként jár el - ha a képviselő-testület ettől eltérően nem rendelkezik -, ezért a polgármester által harmadik személyekkel szemben vállalt kötelezettség - pl. garanciavállalás - érvényességéhez az önkormányzat jegyzőjének ellenjegyzésére nincs szükség [Ptk. 36. § (2)*

bek., 37. § (1) bek., 218. §, 249. §, 273. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 9. § (1) bek., 1991. évi XX. tv. 139. § d) pont, 140. § (1) bek. k) pont, 1992. évi XXXVIII. tv. 66. §, 100. § (1)-(3) bek.].

BH2000. 117. *Ha a kezes teljesít a jogosultnak, teljesítése erejéig a követelést biztosító jelzálogjog törvényi engedményként a kezesre száll át, vagyis a jogosulti oldalon a kötelem - az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés nélkül is - többalanyúvá válik. Ilyen esetben a jelzálogjog a törvényi engedményes hozzájárulása nélkül nem törölhető, illetőleg az ingatlan enélkül történő értékesítése kártérítési felelősséget keletkeztet [Ptk. 273. § (2) bek., 274. § (2) bek. a) pont, 276. § (1) bek., 330. § (1) bek., 334. § (1) bek., 339. §].*

BH1999. 499. *A határozott időre kötött bérleti szerződésből eredő kötelezettségekre vállalt kezesi felelősség nem terjed ki azokra a kötelezettségekre, amelyek a határozatlan időtartamúvá átalakult szerződésből keletkeztek [Ptk. 273. § (1)-(2) bek., 431. § (2) bek.].*

BH1999. 262. *A nagyszülő alkalmi természetbeni juttatásai a tartásdíj teljesítéseként nem fogadhatók el, így azok a készfizető kezes (munkáltató) helytállási kötelezettségének mértékét nem érintik [Vht. 24. § (2) bek., 79. § (1) bek., Ptk. 273. §, Csjt. 69/A. § (2) bek.].*

BH1998. 597. *A munkáltató levonási kötelezettsége a végkielégítésből [Vht. 24. § (2) bek., 28. § (1) bek., 30. § (1) bek., 65. § (4) bek., 79. § (1) bek., Ptk. 273. §, 274. § (2) bek.].*

BH1998. 546. *Készfizető kezesi szerződés esetén a bíróság nem köteles vizsgálni, hogy a kezeseket milyen okok késztették a kezességvállalásra, a kölcsönadó a hitelnyújtás során szakszerűen járt-e el, és képviselte-e a kezesek érdekeit a hitelszerződés megkötésekor. A bíróság által vizsgálandó viszont az, hogy a hitelt nyújtó az ügyletet biztosító valamely jogáról nem mondott-e le. Nem minősül a biztosíték jellegű vételi jogról való lemondásnak az, hogy ezt a jogot az érintett nem gyakorolta [Ptk. 112. § (1) bek., 254. § (3) bek., 263. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (2) bek., 274. § (2) bek. a) pont, 276. § (2) bek., 375. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 440. *Az ún. garanciavállalási szerződés (atipikus szerződés) és a készfizető kezesi szerződés elhatárolási szempontjai [Ptk. 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 276. § (1) bek., 1998. évi CXLVI. tv. 38. § (1) bek., 109/1997. (XII. 30.) PM r. 14. § (1) bek., 48/1997. (XII. 31.) PM r. 1. § (1) bek., 3. § (1) bek.].*

BH1998. 277. *A kezességvállalás elfogadása ráutaló magatartással is történhet [Ptk. 216. § (1) bek., 272. § (1)-(2) bek., 273. § (1)-(2) bek.]*

BH1998. 227. *A kezes kötelezettsége nem terjed ki a kezesség elvállalása után esedékessé váló mellékszolgáltatásokra, ha a kezességi szerződésben ezt kizárták (Ptk. 272-273. §).*

BH1995. 586. *Ha egy pénzintézet arra hatalmazza fel a jegybankot, hogy az a nyilatkozattevő pénzintézet által vezetett bankszámlát terhelő, a jegybank által kifizetett devizaösszegek forintellenértékével megterhelheti a pénzintézet számláját (ún. reverzális nyilatkozat), akkor a nyilatkozatot tevő pénzintézet készfizető kezesként áll helyt az ügyfele tartozásáért, ezért a jegybanknak az ügyféllel szemben fennálló jogai erre a pénzintézetre szállnak át [Ptk. 273. § (1) bek., 276. § (1) bek.].*

BH1994. 42. *Az egyszerű kezes a teljesítést mindaddig megtagadhatja, amíg a főkötelezettől a tartozás behajtható, a jogosult azonban az adóst az egyszerű kezessel együtt is perelheti. Az egyszerű kezes a kezességvállalásának - jogszabályon alapuló kezesség esetén a kezessé válásának - időpontja után keletkezett károkért nem tartozik helytállni [Ptk. 273. § (2) bek., 274. § (1) bek., 276. § (1) bek., 334. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 127. § (1) bek.].*

BH1992. 636. *A munkáltató megtérítési igénye a tartós kiküldetésben levő alkalmazottja helyett kezesként kifizetett vámtartozásért [Ptk. 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 276. § (1) bek.].*

BH1991. 190. *A készfizető kezes ellen érvényesített követelést idő előttiség miatt nem lehet elutasítani azért, mert a jogosult a kötelezettel szemben igényét nem érvényesítette [Ptk. 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 274. § (2) bek. a) pont, Pp. 130. § (1) bek. f) pont].*

BH1984. 240. *II. A kezest terhelő kamat mértéke nem lehet magasabb a kötelezettet terhelő kamat mértékénél [Ptk. 273. § (1)-(2) bek., 301. § (1) bek.].*

BH1981. 142. *I. A munkabérre vezetett végrehajtásra vonatkozó kötelezettség elmulasztása esetén a végrehajtást kérő részéről a munkáltató ellen a készfizető kezesi felelősségalapján támasztható igény nem önálló, hanem járulékos jellegű követelés, amelyre alkalmazni kell a Ptk.-nak a kezességére vonatkozó szabályait [Ptk. 273. §, 1979. évi 18. tvr. 58. § (1) bek.].*

274. § (1) A kezes mindaddig megtagadhatja a teljesítést, amíg a követelés a kötelezettől és az olyan kezesektől, akik őt megelőzően, reá tekintet nélkül vállaltak kezességet, behajtható. Ez a szabály a kötelezett és a kezesek együttes perlését nem gátolja.

(2) A kezes nem követelheti, hogy a jogosult a követelést először a kötelezettől hajtsa be (készfizető kezesség), ha

a) a felek így állapodtak meg,

b) a kezességet kár megtérítéséért vállalták,

c) a kezességet bank vállalta.

A kezességnek két fajtája van, az egyszerű és a készfizető kezesség. Az (1) bekezdés rendelkezése az egyszerű kezességre vonatkozik. E szabály értelmében az egyszerű kezes sortartási kifogással élhet: kérheti, hogy a jogosult először az adóstól, illetve azoktól a kezesektől, akik őt megelőzően, rá tekintet nélkül vállaltak kezességet, próbálja meg behajtani a követelését.

A sortartási kifogás az egyszerű kezesnek joga, de nem kötelezettsége (BH1985. 153.).

A jogosultnak a törvény lehetőséget enged arra, hogy a főkötelezettet és az egyszerű kezest vagy kezeseket együttesen perelje, a bíróság azonban az adóst és az egyszerű kezeseket egyetemlegesen nem marasztalhatja. Ilyen esetben a bíróságnak az adóst kell köteleznie arra, hogy a meghatározott teljesítési határidőn belül teljesítsen a jogosult részére, míg a kezest arra kötelezi, hogy a tartozást abban az esetben fizesse meg a jogosult részére, ha a jogosult igazolja, hogy a követelés a főkötelezettől behajthatatlan. A jogosult például a bírósági végrehajtó által kiállított nemleges foglalási jegyzőkönyvvel tehet eleget igazolási kötelezettségének.

A jogerős ítélet alapján az egyszerű kezessel szemben végrehajtásnak csak azt követően lehet helye, ha a jogosult igazolta azt, hogy a követelés a főkötelezettől behajthatatlan (BH1995. 658.).

A főkötelezett ellen indult felszámolási eljárás az egyszerű kezesek elleni perindításnak nem akadálya, de a kezesek kötelezésére csak attól függően és olyan mértékben kerülhet sor, hogy a követelést a felszámolási eljárás során a főkötelezettel szemben mennyiben lehet kielégíteni (BH1996. 654.). A marasztaló határozatnak tehát feltételesnek kell lennie.

A (2) bekezdés a készfizető kezességnek az egyszerű kezességtől eltérő szabályait tartalmazza, illetve meghatározza a készfizető kezesség eseteit.

Eszerint a készfizető kezesség esetei:

- felek készfizető kezességben állapodnak meg.

- a kezességet kár megtérítéséért vállalták.

- a kezességet bank vállalta.

- a készfizető kezességet jogszabály mondja ki [például a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 79. § (1)-(2)].

A készfizető kezest sortartási kifogás nem illeti meg. Készfizető kezesség esetén a jogosultnak nagyobb választási lehetősége van a tekintetben, hogy a követelését kivel szemben kívánja érvényesíteni.

A jogosult az alábbiak szerint választhat:

- Igényét csak a főkötelezettel szemben érvényesíti.

- Igényét csak a készfizető kezessel szemben érvényesíti.

- Igényét mind a főkötelezettel, mind a készfizető kezessel szemben érvényesíti és egyetemleges marasztalásukat kéri.

- Mind a főkötelezettet, mind a készfizető kezest perli, de a készfizető kezes marasztalását kevesebb összegre kéri, mint amelyre a kezességi szerződés alapján jogosult lenne.

A fenti esetek közül a legcélszerűbb a jogosult számára az, ha a főkötelezett és a készfizető kezes egyetemleges marasztalását kéri. A jogerős marasztaló ítélet megléte esetén is döntési joga van, kivel szemben kéri a végrehajtást. A perköltség és a végrehajtási költségek viselése tekintetében a Ptk. 273. § (2) bekezdésében foglaltak a készfizetőkezesre is irányadóak.

Miután a készfizető kezes sortartási kifogással nem élhet, ebből az is következik, hogy a bíróság időelőttiség címén nem utasíthatja el idézés kibocsátása nélkül a keresetlevelet, illetve a pert nem szüntetheti meg azon a címen, hogy a jogosult a főkötelezettel szemben az igényét még nem érvényesítette [Pp. 130. § (1) d), Pp. 157. § a); BH1991. 190.].

A per tárgyalása felfüggesztésének sincs helye azon az alapon, hogy a jogosult a főkötelezettel szemben igényt nem érvényesített, mert a főkötelezettel szembeni igényérvényesítés nem előkérdése a jogosult és a készfizető kezes jogviszonya elbírálásának, tehát a Pp. 152. §-ban foglalt feltételek nem állnak fenn.

Amennyiben a követelés zálogjoggal és készfizető kezességgel is biztosított, a zálogkötelezett nem hivatkozhat arra, hogy a jogosult előbb a készfizető kezessel szemben kísérelje meg a követelés érvényesítését. A zálogkötelezettet ugyanis sortartási kifogás nem illeti meg (BH1996. 308.).

BH2004. 68. *I. A készfizető kezesnek a kezesi kötelem alóli felszabadulására való hivatkozása esetén vizsgálandó körülmények [Ptk. 203. § (2) bek., 274. § (2) bek., 276. § (2) bek., 1994. évi LIII. tv. 20. § (1) és (2) bek., 21. § (1) és (3) bek., 220/1996. (XII. 24.) Korm. r., 3/1997. (I. 18.) FM rendelet 9. §, 10. §, Pp. 164. § (1) bek., 206. § (2) bek.].*

EBH2002. 766. *Az államigazgatási felügyelet alatt álló állami vállalattól (állami gazdaságtól) elvont vagyon erejéig az elvonás arányában fennálló felelősség megállapítása, számítási módja stb. körében irányadó szempontok [Ptk. 273. § (1) és (2) bek., 274. § (1) bek., 301. §, 329. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. 53. § (1) és*

(2) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 4. § (3) bek. a), b), c) és d) pont (4) bek., 62. § (1) bek., 1995. évi CXXI. tv. 108. § (4) bek., 2000. évi LXXXVIII. tv., 2001. évi LXXXVII. tv. 3. §, 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet 12. §, Pp. 196. § (1) bek. d) pont].

BH2002. 407. *II. A kezesi felelősség alóli szabadulás megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 274. § (1) bek., 276. § (2) bek., 292. § (2) bek., 296. § (1) bek., 330. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 75. § (1) bek.].*

BH2002. 322. *Ha a kölcsönszerződésben a kötelezett teljesítésének időpontja dátumszerűen meg van jelölve, a határidő lejártát követően a kötelezett késedelme - a jogosult felszólítása nélkül is - beáll. A késedelem beálltával érvényesülnek a késedelem jogkövetkezményei, így a késedelmi kamat fizetésére vonatkozó kötelezettség is [Ptk. 207. § (5) bek., 234. § (1) bek., 274. § (2) bek., 276. § (1) bek., 289. § a) pont, 301. § (1) bek., 302. § a), b) és c) pont, 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., 337. § (1) bek., 523. § (1) bek.].*

BH2001. 486. *A biztosítási intézkedés elrendelésénél irányadó szempontok [Ptk. 274. § (2) bek. a) pont, 525. § (1) bek. d) pont, 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 185. §, 187. § (1) bek. b) pont, Pp. 195. § (1) bek., 196. § (1) bek. b) és d) pont].*

BH2001. 285. *I. A betéti társaság beltagjainak a társaság kötelezettségeiért fennálló korlátlan és egyetemleges felelőssége megállapításának körében irányadó szempontok. Önmagában az, hogy a felperes az őt jogosító zálogszerződés alapján a zálogtárgyból nem keres kielégítést, nem mentesíti a betéti társaság tagját tagi felelőssége alól [1988. évi VI. tv. 75. §, 83. § (1) bek., 94. § (1) és (2) bek., Ptk. 251. § (1) bek., 274. § (1) bek.].*

EBH2000. 219. *A készfizető kezes és az adós felelőssége a jogosulttal szemben egyetemleges, ezért a készfizető kezes a társkötelezett - egyenes adós - követelését beszámításra nem használhatja fel [Ptk. 270. § (1) bek., 274. § (1) bek., 337. § (3) bek.].*

BH2000. 117. *Ha a kezes teljesít a jogosultnak, teljesítése erejéig a követelést biztosító jelzálogjog törvényi engedményként a kezesre száll át, vagyis a jogosulti oldalon a kötelem - az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés nélkül is - többalanyúvá válik. Ilyen esetben a jelzálogjog a törvényi engedményes hozzájárulása nélkül nem törölhető, illetőleg az ingatlan enélkül történő értékesítése kártérítési felelősséget keletkeztet [Ptk. 273. § (2) bek., 274. § (2) bek. a) pont, 276. § (1) bek., 330. § (1) bek., 334. § (1) bek., 339. §].*

BH1999. 130. *Az ún. törvényi kezesség - jogszabály kifejezett, eltérő rendelkezése hiányában - nem készfizető, hanem egyszerű kezességvállalásnak minősül [1993. évi LXXXI. törvénnyel módosított 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 38. § (3) bek., Ptk. 274. § (1)-(2) bek., 1992. évi LIV. tv. 53. § (1)-(2) bek.].*

BH1998. 597. *A munkáltató levonási kötelezettsége a végkielégítésből [Vht. 24. § (2) bek., 28. § (1) bek., 30. § (1) bek., 65. § (4) bek., 79. § (1) bek., Ptk. 273. §, 274. § (2) bek.].*

BH1998. 546. *Készfizető kezesi szerződés esetén a bíróság nem köteles vizsgálni, hogy a kezeseket milyen okok késztették a kezességvállalásra, a kölcsönadó a hitelnyújtás során szakszerűen járt-e el, és képviselte-e a kezesek érdekeit a hitelszerződés megkötésekor. A bíróság által vizsgálandó viszont az, hogy a hitelt nyújtó az ügyletet biztosító valamely jogáról nem mondott-e le. Nem minősül a biztosíték jellegű vételi jogról való lemondásnak az, hogy ezt a jogot az érintett nem gyakorolta [Ptk. 112. § (1) bek., 254. § (3) bek., 263. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (2) bek., 274. § (2) bek. a) pont, 276. § (2) bek., 375. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 172. *A jogosult kielégítése esetén a kezesre csak a kezességvállalást megelőzően keletkezett jogok szállnak át, az utóbb kötött jelzálogszerződés a kezes kielégítését nem biztosítja [Ptk. 272. § (1) bek., 274. § (2) bek. a) pont, 276. § (1)-(2) bek.].*

BH1996. 654. *II. A főkötelezett ellen indult felszámolási eljárás az egyszerű kezesek elleni perindításnak nem akadálya, de a kezesek kötelezésére csak attól függően és olyan mértékben kerülhet sor, hogy a követelést a felszámolási eljárás során a főkötelezettel szemben mennyiben lehet kielégíteni [Ptk. 274. § (1) bek.].*

BH1995. 658. *A leányvállalat és az azt létesítő jogi személy - mint kezes - együttesen perelhető, de egyetemlegesen nem marasztalható; a létesítő jogi személy marasztalásának csak feltételesen - a leányvállalattal szemben megkísérelt behajtás eredménytelenségének igazolásától függően - van helye [Ptk. 72. § (3) bek., 74. § (3) bek., 274. § (1) bek.].*

BH1995. 116. *A váltó mint pénzfizetésre kötelező, névre szóló értékpapír tulajdonjoga csak forgatmány útján - teljes vagy ún. üres forgatmánnyal - szerezhető meg. A váltó - mégpedig mind a rendeletre, mint az ún. nem rendeletre szóló - mint pénzkövetelés közönséges engedmény útján is átruházható, ilyen esetben azonban annak váltójogi hatályt tulajdonítani nem lehet [Ptk. 274. § (2) bek. c) pont, 329. § (1)-(3) bek., 330. § (1)-(2) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 11. § (4) bek., 13. §, 16 § (1) bek., 17. §, 28. § (2) bek., 47. §, 48. §].*

BH1994. 42. *Az egyszerű kezes a teljesítést mindaddig megtagadhatja, amíg a főkötelezettől a tartozás behajtható, a jogosult azonban az adóst az egyszerű kezessel együtt is perelheti. Az egyszerű kezes a kezességvállalásának - jogszabályon alapuló kezesség esetén a kezessé válásának - időpontja után keletkezett*

károkért nem tartozik helytállni [Ptk. 273. § (2) bek., 274. § (1) bek., 276. § (1) bek., 334. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 127. § (1) bek.].

BH1993. 631. *Kezességet csak írásban lehet érvényesen vállalni. A kezességi szerződés érvényessége azonban nincs írásbeli alakhoz kötve, a kezesség vállalásának elfogadása ezért más módon - így szóban vagy ráutaló magatartással - is történhet [Ptk. 216. § (1) bek., 272. § (1) és (2) bek. 274. § (2) bek. c) pont].*

BH1992. 41. *A kezesség és a váltókezesség elhatárolási szempontjai [Ptk. 272. § (1) bek., 274. § (2) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 31. § (1), (2) és (3) bek.].*

BH1991. 190. *A készfizető kezes ellen érvényesített követelést idő előttiség miatt nem lehet elutasítani azért, mert a jogosult a kötelezettel szemben igényét nem érvényesítette [Ptk. 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 274. § (2) bek. a) pont, Pp. 130. § (1) bek. f) pont].*

BH1988. 81. *A megszűnt ipari szövetkezeti szakcsoport tartozásaiért felelős szövetkezet akkor sem követelheti a kiegyenlített tartozás összegének a megtérítését az azért egyszerű kezességet vállalt gazdálkodó szervezettől, ha az utóbbi a megszűnt szakcsoport tagjaiból alakult [Ptk. 272. § (1) bek., 274. § (1) és (2) bek., 26/1981. (IX. 5.) MT sz. r. 11. § (2) bek.].*

BH1987. 209. *A megszűnt szakcsoport tartozásait akkor is elsősorban az a szövetkezet köteles kiegyenlíteni, amelynek keretében a szakcsoport működött, ha a tartozásokért más gazdálkodó szervezet egyszerű kezességet vállalt [Ptk 272. § (1) bek., 274. § (1) és (2) bek., 26/1981. (IX. 5.) MT sz. r. 11. § (2) bek.].*

BH1985. 153. *II. A kezes jogosult, de nem köteles megkövetelni azt, hogy a hitelező előbb a kötelezettől kísérelje meg a követelésének behajtását [Ptk. 274. § (1) bek., 276. § (1) bek.].*

BH1983. 77. *A munkavállaló tartozásáért felelős készfizető kezesként felelő munkáltató nem igényelheti azt, hogy a jogosult előbb a kötelezettől kísérelje meg a követelésének behajtását [Ptk. 274. § (2) bek.].*

BH1977. 339. *Felszámolás alatt álló szövetkezeti közös vállalat szerződésszegése miatt a tagjai - mint egyszerű kezesek - kötbérben és kártérítésben egyetemlegesen nem, de vagyonbetétjük erejéig is csak attól függően marasztalhatók, hogy a főkötelezett nem tudja vétlenségét bizonyítani és a felszámolás eredményeként felosztandó vagyontömeg nem nyújt kellő fedezetet a kielégítésre. Közös vállalkozás felszámolásának és megszűnésének elhatározása nem elegendő alap a szerződésszegés vétlenségének bizonyítására [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 21. §, 1967. évi III. sz. törv. 53. § (2) bek., 35/1967. (X. 11.) Korm. sz. r. 65. § (1) bek., 81. § (3) bek., Ptk. 274. §].*

BH1977. 119. *Az a szocialista szervezet, amely a megtérítésre kötelezett dolgozója munkabéréből a levonást elmulasztja, a dolgozó kötelezettségének mértékével azonos kezesi helytállással tartozik. [Ptk. 274. §, 1955. évi 21. sz. tvr. 135. § (2) bek., 152. §, 1967. évi II. tv. (Mt.) 47. § (2) bek., 98. §, 111. §, 34/1967. (X. 8.) Korm. sz. r. (Mt. V.) 69. §, 71. § (1) bek., 98. § (4) bek., 111. § (2) bek., 115. §, 7/1967. (X. 8.) MüM sz. r. 30. § (1) bek., 31. § (1) és (2) bek., 9/1967. (X. 8.) MüM sz. r. 53., 54. §-a, Pp. 215. §].*

275. § Ha ugyanazért a kötelezettségért egyidejűleg vagy egymásra tekintettel többen vállalnak kezességet, a kezesek kétség esetében egyetemlegesen felelnek.

Előfordulhat, hogy ugyanazért a kötelezettségért többen vállalnak kezességet. A jogszabályhely rendezi, hogy ilyen esetben a kezesek helytállási kötelezettsége hogyan alakul. Kógens rendelkezés hiányában a felek szabadon állapodhatnak meg abban, hogy ha ugyanazért a kötelezettségért többen vállnak kezességet, ki milyen mértékben és milyen sorrendben felel. A felek megállapodásának hiányában a kezesek helytállási kötelezettsége akkor egyetemleges, ha többes kezességvállalás egyidejűleg történt, illetve egymásra tekintettel vállalták a kezességet. Amennyiben a kezességvállalás más-más időpontban történik és a kezesek egymásra való tekintet nélkül vállalnak kezességet, abban az esetben a kezességvállalás sorrendjében felelnek.

A kezesek egyetemleges helytállási kötelezettsége azt jelenti, hogy a jogosult bármelyiküktől vagy akár egyidejűleg valamennyiüktől követelheti a teljes tartozást [Ptk. 334. § (2)].

Ha a saját váltó kiállítójával szemben többen vállalnak váltókezességet és az egyikük a váltótartozást a kiállító helyett kiegyenlíti, a többi kezessel szemben csak a Ptk. általános szabályai szerint léphet fel. A többi kezes váltóadósnak nem tekinthető, a kifizetett váltóból eredő jogokat (kifogásokat) velük szemben a tartozást kifizető kezestárs nem érvényesítheti (BH1993. 183.).

BH2003. 236. *Ha a jogalkalmazó szerv a jogszabály egyértelmű, több értelmezési lehetőséget nem engedő rendelkezését hagyja figyelmen kívül, menthető jogalkalmazási tévedésről nem lehet szó [Ptk. 245. § (1) bek., 275. § (1) bek., 340. § (1) bek., 349. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 15. § (6) bek., 17. § (1) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 76. § (1) bek., 88. § (1) bek.].*

BH1993. 183. *Ha a saját váltó kiállítójával szemben többen vállalnak váltókezességet, és az egyikük a váltótartozást a kiállító helyett kiegyenlíti, a többi kezessel szemben csak a Ptk. általános szabályai szerint léphet fel. A többi kezes váltóadósnak nem tekinthető, a kifizetett váltóból eredő jogokat (kifogásokat) tehát*

velük szemben a tartozást kifizető kezestárs nem érvényesítheti [Ptk. 275. §, 338. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 28. § (2) bek., 32. § (1) és (3) bek., 53. § (1) bek., 78. § (1) bek.].

276. § (1) Amennyiben a kezes a jogosultat kielégíti, a követelés az azt biztosító és a kezességvállalást megelőzően keletkezett jogokkal, valamint a végrehajtási joggal együtt reá száll.

Amennyiben a kezes a kötelezett helyett a tartozást megfizeti a jogosultnak, a kezesnek megtérítési igénye keletkezik a kötelezettel szemben. A kezes ilyen esetben az általa teljesített szolgáltatást, de annál nem többet követelhet a kötelezettől. Igényét a kötelezettel szemben per útján is érvényesítheti. Ha például a főkötelezettség 500 000 forint, a kötelezett megfizetett a jogosultnak 200 000 forintot, míg a készfizető kezes további 100 000 forintot, a készfizető kezes az általa fizetett 100 000 forintot követelheti a kötelezettől, míg a jogosult mind a kötelezettől, mind a kezestől a fennmaradt további 200 000 forint megfizetését igényelheti. Amennyiben a későbbiekben a készfizető kezes a még hátralévő 200 000 forintból bármilyen összeget megfizet, azzal az összeggel kapcsolatban is megtérítési igénye keletkezik a kötelezettel szemben.

A kezes teljesítése esetén - a törvényi engedmény (un. cessió legis) alapján - nemcsak a követelés száll át rá, hanem a követelés fedezetéül szolgáló biztosítékok (például zálogjog, kezesség, óvadék) is. Ugyancsak átszállnak a kezességvállalást megelőzően keletkezett jogok és a végrehajtási jog is. A kezességvállalás után kötött jelzálogszerződés a kezes kielégítését nem biztosítja, mert csak a kezességvállalást megelőzően keletkezett jogok szállnak át a kezesre (BH1998. 172.).

(2) A kezes felszabadul, amennyiben a jogosult lemond a követelést biztosító olyan jogról, amelynek alapján a kezes a reá átszálló követelésre kielégítést kaphatott volna, vagy amennyiben a követelés a jogosult hibájából egyébként behajthatatlanná vált.

A kezes helytállási kötelezettsége megszűnik abban az esetben, ha a jogosult hibájából kerülne a kezes olyan helyzetbe, hogy teljesítése esetén megfosztaná őt a követelés kielégítési alapjától, illetve a jogosult vétkes magatartása miatt a követelés behajthatatlanná vált.

A kezes helytállási kötelezettsége megszűnik abban az esetben is,

- ha ahhoz a jogosult hozzájárul (BH1985. 153. I.),

- ha a jogosult követelése kielégítést nyer, s a biztosíték nem száll át másra,

- ha a kötelezett tartozását harmadik személy átvállalja és hiányzik a kezes hozzájáruló nyilatkozata [Ptk. 332. § (3)].

Nem szünteti meg a kezes helytállási kötelezettségét a kötelezett halála. Ilyen esetben a főkötelezett az örökös lesz és a kezesi felelősség megmarad. Előfordulhat, hogy a hagyaték nem nyújt fedezetet a tartozásra, ilyenkor az örökös a hagyaték tárgyaival, illetve a hagyaték erejéig felel [Ptk. 679. § (1)], ugyanakkor a kezes teljes vagyonával történő felelőssége megmarad.

Ugyancsak nem szűnik meg a kezes helytállási kötelezettsége akkor sem, ha a követelést a jogosult másra engedményezi, hacsak a felek másképp nem állapodtak meg.

BH2004. 68. *I. A készfizető kezesnek a kezesi kötelem alóli felszabadulására való hivatkozása esetén vizsgálandó körülmények [Ptk. 203. § (2) bek., 274. § (2) bek., 276. § (2) bek., 1994. évi LIII. tv. 20. § (1) és (2) bek., 21. § (1) és (3) bek., 220/1996. (XII. 24.) Korm. r., 3/1997. (I. 18.) FM rendelet 9. §, 10. §, Pp. 164. § (1) bek., 206. § (2) bek.].*

BH2003. 470. *A hitelező a szerződést biztosító mellékkötelezettséget - az egyetemleges adóstársak egymás közötti megtérítési igénye eredményes érvényesítése érdekében - nem köteles fenntartani anélkül, hogy erre a szerződésben kifejezett kötelezettséget vállalt volna [Ptk. 276. § (2) bek., 337. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH2003. 235. *A szerződésen kívül okozott kár megtérítésére irányuló igény mindaddig idő előtti, amíg a károsult az őt jogszabály alapján megillető követelését a kötelezettel szemben nem érvényesítette [Ptk. 272. §, 276. § (1) bek., 355. § (4) bek., Pp. 130. § (1) bek. f) pont, 157. § a) pont].*

BH2002. 407. *II. A kezesi felelősség alóli szabadulás megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 274. § (1) bek., 276. § (2) bek., 292. § (2) bek., 296. § (1) bek., 330. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 75. § (1) bek.].*

BH2002. 322. *Ha a kölcsönszerződésben a kötelezett teljesítésének időpontja dátumszerűen meg van jelölve, a határidő lejártát követően a kötelezett késedelme - a jogosult felszólítása nélkül is - beáll. A késedelem beálltával érvényesülnek a késedelem jogkövetkezményei, így a késedelmi kamat fizetésére vonatkozó kötelezettség is [Ptk. 207. § (5) bek., 234. § (1) bek., 274. § (2) bek., 276. § (1) bek., 289. § a) pont, 301. § (1) bek., 302. § a), b) és c) pont, 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., 337. § (1) bek., 523. § (1) bek.].*

BH2000. 117. *Ha a kezes teljesít a jogosultnak, teljesítése erejéig a követelést biztosító jelzálogjog törvényi engedményként a kezesre száll át, vagyis a jogosulti oldalon a kötelem - az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés nélkül is - többalanyúvá válik. Ilyen esetben a jelzálogjog a törvényi engedményes hozzájárulása nélkül nem*

törölhető, illetőleg az ingatlan enélkül történő értékesítése kártérítési felelősséget keletkeztet [Ptk. 273. § (2) bek., 274. § (2) bek. a) pont, 276. § (1) bek., 330. § (1) bek., 334. § (1) bek., 339. §].

BH1998. 546. *Készfizető kezesi szerződés esetén a bíróság nem köteles vizsgálni, hogy a kezeseket milyen okok késztették a kezességvállalásra, a kölcsönadó a hitelnyújtás során szakszerűen járt-e el, és képviselte-e a kezesek érdekeit a hitelszerződés megkötésekor. A bíróság által vizsgálandó viszont az, hogy a hitelt nyújtó az ügyletet biztosító valamely jogáról nem mondott-e le. Nem minősül a biztosíték jellegű vételi jogról való lemondásnak az, hogy ezt a jogot az érintett nem gyakorolta [Ptk. 112. § (1) bek., 254. § (3) bek., 263. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (2) bek., 274. § (2) bek. a) pont, 276. § (2) bek., 375. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 440. *Az ún. garanciavállalási szerződés (atipikus szerződés) és a készfizető kezesi szerződés elhatárolási szempontjai [Ptk. 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 276. § (1) bek., 1998. évi CXLVI. tv. 38. § (1) bek., 109/1997. (XII. 30.) PM r. 14. § (1) bek., 48/1997. (XII. 31.) PM r. 1. § (1) bek., 3. § (1) bek.].*

BH1998. 172. *A jogosult kielégítése esetén a kezesre csak a kezességvállalást megelőzően keletkezett jogok szállnak át, az utóbb kötött jelzálogszerződés a kezes kielégítését nem biztosítja [Ptk. 272. § (1) bek., 274. § (2) bek. a) pont, 276. § (1)-(2) bek.].*

BH1995. 586. *Ha egy pénzintézet arra hatalmazza fel a jegybankot, hogy az a nyilatkozattevő pénzintézet által vezetett bankszámlát terhelő, a jegybank által kifizetett devizaösszegek forintellenértékével megterhelheti a pénzintézet számláját (ún. reverzális nyilatkozat), akkor a nyilatkozatot tevő pénzintézet készfizető kezesként áll helyt az ügyfele tartozásáért, ezért a jegybanknak az ügyféllel szemben fennálló jogai erre a pénzintézetre szállnak át [Ptk. 273. § (1) bek., 276. § (1) bek.].*

BH1994. 681. *A szerződésben vállalt kezesség a kötelezettségnek - megállapodás formájában eszközölt szerződésmódosítás útján - hitelszerződéssé történő átalakításával is teljesíthető [Ptk. 240. § (1) bek., 276. § (1) bek., 301. § (1) és (4) bek., 328. § (3) bek.].*

BH1994. 42. *Az egyszerű kezes a teljesítést mindaddig megtagadhatja, amíg a főkötelezettől a tartozás behajtható, a jogosult azonban az adóst az egyszerű kezessel együtt is perelheti. Az egyszerű kezes a kezességvállalásának - jogszabályon alapuló kezesség esetén a kezessé válásának - időpontja után keletkezett károkért nem tartozik helytállni [Ptk. 273. § (2) bek., 274. § (1) bek., 276. § (1) bek., 334. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 127. § (1) bek.].*

BH1992. 636. *A munkáltató megtérítési igénye a tartós kiküldetésben levő alkalmazottja helyett kezesként kifizetett vámtartozásért [Ptk. 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 276. § (1) bek.].*

BH1990. 215. *Az építőközösségi szerződésre vonatkozó szabályok alkalmazásával összefüggő kérdések [Ptk. 575. §, 276. § (5) bek. a) pont, 1977. évi 11. tvr., Ptk. 139-149. §-ai].*

BH1985. 153. *II. A kezes jogosult, de nem köteles megkövetelni azt, hogy a hitelező előbb a kötelezettől kísérelje meg a követelésének behajtását [Ptk. 274. § (1) bek., 276. § (1) bek.].*

BH1982. 514. *II. A bérlő lejárt pénzkövetelését a bérbeadóval szemben a bérbe beszámíthatja [Ptk. 276. § (1) bek., PK 377. sz.].*

XXIV. fejezet

A teljesítés és a beszámítás

A teljesítés

277. § (1) A szerződéseket tartalmuknak megfelelően, a megszabott helyen és időben, a megállapított mennyiség, minőség és választék szerint kell teljesíteni. A szolgáltatásnak a teljesítés időpontjában

28/2004. Számviteli kérdés *Vállalkozásunk külföldről hoz be árukat. Az import szállítószámlájának könyvelésekor mi tekintendő a teljesítés napjának, ha EXW-fuvarparitással egy magyar szállítmányozó cég szállítja Magyarországra az árut, és ő intézi a vámoltatást is? Teljesítési időpontot tartalmazó írásbeli szerződés nincs, csupán írásbeli megrendelések. Ebben az esetben milyen teljesítési időponttal könyveljük az árubeszerzést?*

a) **alkalmasnak kell lennie azokra a célokra, amelyekre más, azonos fajtájú szolgáltatásokat rendszerint használnak, és**

b) **rendelkeznie kell azzal a minőséggel, illetve nyújtania kell azt a teljesítményt, amely azonos fajtájú szolgáltatásoknál szokásos, és amelyet a jogosult elvárhat, figyelembe véve a szolgáltatás természetét, valamint**

a kötelezettnek, a gyártónak, az importálónak vagy ezek képviselőjének a szolgáltatás konkrét tulajdonságaira vonatkozó - különösen reklámban vagy az áru címkéjén megjelenő - nyilvános kijelentését, és

***c)* alkalmasnak kell lennie a jogosult által meghatározott célra, ha azt a jogosult a szerződéskötés időpontjában a kötelezett tudomására hozta, és abba a kötelezett beleegyezett, valamint**

***d)* rendelkeznie kell a kötelezett által adott leírásban szereplő, és az általa a jogosultnak mintaként bemutatott szolgáltatásban lévő tulajdonságokkal.**

(2) A szolgáltatásnak nem kell megfelelnie az (1) bekezdés *b)* pontjában említett nyilvános kijelentésnek, ha a kötelezett bizonyítja, hogy

***a)* a nyilvános kijelentést nem ismerte, és azt nem is kellett ismernie, vagy**

***b)* a nyilvános kijelentést a szerződéskötés időpontjáig már megfelelő módon helyesbítették, vagy**

***c)* a nyilvános kijelentés a jogosult szerződéskötési elhatározását nem befolyásolhatta.**

(3) Az (1) bekezdés *b)* pontjának alkalmazásában gyártónak minősül az a személy is, aki a dolgon elhelyezett nevével, védjegyével vagy egyéb megkülönböztető jelzés alkalmazásával önmagát gyártóként tünteti fel.

(4) A felek a szerződés teljesítésében együttműködésre kötelesek. A kötelezettnek a szerződés teljesítése érdekében úgy kell eljárnia, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, a jogosultnak pedig ugyanilyen módon elő kell segítenie a teljesítést.

(5) A felek a szerződés teljesítését érintő minden lényeges körülményről kötelesek egymást tájékoztatni.

GK 63. szám

a) A gazdálkodó szervezetek között létrejött szerződések teljesítésével kapcsolatos általános tartalmú akadályközléshez nem fűződnek joghatások.

b) Az alaptalan akadályközlés kártérítési kötelezettséget vonhat maga után.

(6) A kötelezett, dolog szolgáltatására irányuló szerződés esetén, köteles a dolgot - a jogszabályok rendelkezéseinek és a szakmai szokásoknak megfelelően - azonosításra alkalmas jelzéssel ellátni és a dologról a rendeltetésszerű használathoz, a felhasználáshoz szükséges tájékoztatást megadni. Ha a kötelezett gazdálkodó szervezet, a dolog minőségének tanúsítására is köteles.

A Ptk. XIV. fejezete a szerződések teljesítésének általános szabályait tartalmazza. Ezen belül a Ptk. 277. §-a a szerződésszerű teljesítés fogalmát, valamint a teljesítés általános elveit nevesíti.

Az egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2002. évi XXXVI. törvény az európai közösségi joghoz közelítés érdekében 2003. július 1-jei hatállyal e § rendelkezéseit is érintette. A változások a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv átültetését szolgálták, mégpedig a szerződésszerű teljesítés kritériumainak kiterjesztésével. A módosított rendelkezések alkalmazási köre általános, azaz nem korlátozódik a fogyasztói ügyletekre, illetve dolog-szolgáltatásokra. A módosított szabályok azonban kizárólag a 2003. július 1. napját követően kötött jogügyletekre irányadóak.

Az adott jogviszonytól függően a teljesítés megvalósulhat

- cselekménnyel (például ingó adásvétel esetén a dolog birtokának és tulajdonjogának átruházása),

- huzamosabb ideig tartó, időszakonként rendszeresen visszatérő tevékenységgel (például a tartási és életjáradéki szerződés esetén),

- egymáshoz kapcsolódó tevékenységekkel (például a vállalkozási szerződésnél).

- A szerződés teljesítésének minősül a tevékenységtől való tartózkodás, tűrés is. Így például a lábon álló termés értékesítésénél az eladó annak tűrésére köteles, hogy a vevő a terményt betakarítsa és elszállítsa.

- A jogalkotó biztosítja azt a lehetőséget is, hogy a kötelezett cselekménye nélkül is megtörténjen a teljesítés. Így a Ptk. 286. § (1) bekezdése értelmében a kötelezett helyett harmadik személy is teljesíthet.

Általában a teljesítéshez nem szükséges a jogosult részéről annak elfogadása. Egyes dolog-szolgáltatások esetén azonban a teljesítés fogalmi eleme a jogosult közreműködése mellett a szolgáltatás átvétele. A GK 16. számú állásfoglalás értelmében a szolgáltatás szerződésszerű teljesítésének megtörténtéről csak akkor lehet szó, ha a megrendelő a dolgot (szolgáltatást) teljesítésként veszi át.

A teljesítés többségében a főkötelezettség köréhez igazodó magatartás kifejtését, illetőleg a jogosult szerződéses érdekeinek kielégítését jelenti. Egyes esetekben azonban a jogalkotó a szerződésszerű teljesítés

feltételeül szabja a mellékkötelezettségek teljesítését is. Így például a vállalkozói díj kiegyenlítésének feltétele a vállalkozót terhelő, az általa szolgáltatott dolog felhasználására, fenntartására vonatkozó tájékoztatási kötelezettség (lásd a Ptk. 396. §-hoz fűzött magyarázatot).
A szerződő feleknek a teljesítésnél a természetbeni teljesítés, a jogosulti érdekek kielégítése, az együttműködési és a tájékoztatási kötelezettség elveinek megfelelően kell eljárniuk.
Szerződésszerű teljesítés alatt az (1) bekezdésben megjelölt magatartást, a szerződés tartalmának minden szempontból megfelelő, a felek szerződéses érdekeit kielégítő szolgáltatás nyújtását értjük. A szerződés tartalmának és céljának megfelelő teljesítéséhez fűződő jogkövetkezmény a szerződés megszűnése. Ha azonban a szerződés teljesítése akár a felek magatartása, akár egyéb objektív okból elmarad, vagy megtörténik ugyan, de nem felel meg a szerződésben meghatározott kötelezettségeknek, vagy rendeltetésének, akkor szerződésszegés valósul meg, amely a törvényben meghatározott jogkövetkezményekkel jár (lásd a Ptk. 298-318. §-aihoz fűzött magyarázatot).
Az, hogy a kötelezett által nyújtott szolgáltatás mennyiben tekinthető szerződésszerű teljesítésnek, csak a törvényi kellékek és a szerződés tartalma alapján bírálható el, mégpedig a teljesítés időpontjában.
A szerződés tartalma szerint a teljesítés akkor szerződésszerű, ha az megfelel a szerződésben meghatározott kötelezettségeknek, azaz a teljesítésre a szerződésben meghatározott időben, helyen, a kikötött mennyiség, minőség és választék szerint kerül sor.
A felek szerződéses érdekeinek kielégítését biztosító természetbeni teljesítés elve kötelezettséget ró mind a kötelezettre, mind a szolgáltatás jogosultjára. A kötelezett oldaláról azt a követelményt támasztja, hogy a szerződésben meghatározott szolgáltatást köteles teljesíteni, azaz a szerződésszerű teljesítést nem válthatja meg általános csereértékkel, azaz pénz kifizetésével. A jogosult oldaláról pedig azt a kötelezettséget jelenti, hogy érdekmúlás esetén is köteles elfogadni a szerződésben meghatározott szolgáltatást. A jogszabály azonban kivételt tehet a természetbeni teljesítés elvének követelménye alól. Ilyen kivételt tartalmaz a Ptk. 381. § (1) és a Ptk. 395. § (1) bekezdésében szabályozott, a szállítási és a vállalkozási szerződések tekintetében a megrendelőt megillető általános elállási jog törvényi biztosítása. Az általános elállási jog és a kötelezett késedelmén alapuló, a Ptk. 300. § (1) bekezdésében szabályozott elállási jog elhatárolására ad iránymutatást a BH1996. 329. számú eseti határozat. A GK 22. számú és a GK 32. számú állásfoglalásokkal módosított GK 16. számú állásfoglalás értelmében a kártérítési kötelezettséggel járó általános elállási jog mindaddig gyakorolható, amíg a szolgáltatás átadására és átvételére nem kerül sor. A természetbeni teljesítés alóli kivételnek, azaz az általános elállási jog törvényi biztosításának jogpolitikai indoka olyan szerződések teljesítésének megakadályozása, amelyek már a szerződés megkötésekor sem töltötték be a szükségletkielégítő funkciót vagy utóbb, a szerződéskötést követően, a körülmények megváltozása miatt már nincs szükség a szerződéssel célzott eredmény létrehozására.
A mennyiség szerződésszerű teljesítésének kérdéseire ad iránymutatást a GK 74. számú állásfoglalás. Eszerint ha a szállító teljesítése a fuvarlevélen vagy a számlán jelzett mennyiségnek nem felel meg, akkor a szerződésnek a mennyiségre vonatkozó kikötését megszegi. A szerződésszegéssel okozott kárt - ide értve a szállító szerződésszegését bizonyító eljárási költségnek minősülő darabszámlálás költségeit is - a szállító köteles megtéríteni. A megrendelőt ugyanis a Ptk. 283. § (3) bekezdése alapján csak az átvétel költsége terheli. Jogszabályi tilalom hiányában, illetőleg egyes szabványok alapján lehetőség van arra, hogy a felek a szerződésben a szolgáltatás mennyiségét - pl. a termék természetéből eredő okok miatt (beszáradás) - tolerancia kikötésével határozzák meg. Ilyen kikötés esetén a szállító a szerződésben vállalt kötelezettségének toleranciával, az előírt mennyiségnél meghatározott százalékkal kisebb vagy nagyobb mennyiség teljesítésével tehet eleget. A szerződésben kikötött százalékos mérték alsó, illetőleg felső határt jelent. Az ilyen kikötéseket tartalmazó szerződések gyakorlatban felmerülő kérdéseivel foglalkozik a GK 13. számú állásfoglalás. Eszerint ha a szállító vállalat a szerződésben megállapított mennyiség helyett - pl. 10%-os tolerancia kikötés esetén - annak 90%-át szállítja le, akkor a megengedett eltérés határán belül maradt, ehhez képest a szerződést teljesítette. Amennyiben azonban a teljesítés csak 80%-os, kötelezettségét az eredeti mennyiség tekintetében szegte meg és nem 10%, hanem 20% után kell késedelmi kötbért fizetnie.
A GK 65. és a GK 48. számú állásfoglalások az osztható szolgáltatás, a tartozék és a póttartozék teljesítésének kérdéseivel foglalkoznak (lásd a Ptk. 285. §-hoz fűzött magyarázatot).
A törvényi kellékeknek való megfelelés a teljesítéssel szemben támasztott minőségi, tartalmi [Ptk. 277. § (1) bekezdés b) és d) pontja], illetve a szerződés céljának megvalósítását biztosító [Ptk. 277. § (1) bekezdés a) és c) pontja] követelmények kielégítését jelenti, azaz azt, hogy a szerződéseket a jogosult szerződéses érdekeinek kielégítésére vonatkozó elv szerint kell teljesíteni. Ez akkor valósul meg, ha a szolgáltatás megfelel a használhatóság és a szerződéssel elérni kívánt cél követelményének.
Ennek érdekében mondja ki a törvény, hogy a szolgáltatásnak rendelkeznie kell

- a kötelezett által adott leírásban, illetve a mintaként bemutatott szolgáltatásokban meglévő tulajdonságokkal, illetve
- azzal a minőséggel, teljesítménnyel, amely az azonos fajtájú szolgáltatásoknál szokásos, és amelyet a jogosult a szolgáltatás természete, valamint a szolgáltatás konkrét tulajdonságait érintő nyilvános kijelentés alapján elvárhat.
Nyilvános kijelentés alatt a törvény a reklámban és az árucímkén tett, a szolgáltatás tulajdonságát érintő közlést érti. Ilyennek azok a kijelentések minősülnek, amelyek a tulajdonságot illető konkrét, tényszerű közlést tartalmaz. Nem esik ezért ebbe a körbe a reklámokban szokásos, és általánosságban megfogalmazott "öndicséret" (pl. legjobb, legolcsóbb, stb.).
A tulajdonságot érintő nyilvános közlés azonban nem csak a kötelezettől, de a gyártótól, az importálótól, valamint ezek képviselőjétől is származhat. E törvényi rendelkezéshez kapcsolódik a § új (3) bekezdése, mely a gyártó fogalmát kiterjesztett tartalommal határozza meg. Ennek alapján gyártónak minősül az is, aki saját magát gyártóként tünteti fel a dolgon elhelyezett nevével, védjegyével, vagy más megkülönböztető jelzés alkalmazásával.
A módosító törvény miniszteri indokolása szerint e harmadik személyek nyilvános kijelentéseinek a kötelezett szerződéses kötelezettségvállalásaként való betudásának az az indoka, hogy a gyártó, stb. hirdetési tevékenysége a szerződéskötési szándék befolyásolásának jellemző eszköze.
A kötelezettnek a törvény által megnövelt kötelezettsége alól a törvény a § új (2) bekezdésében kivételeket is nevesít. E kivételek kizárólag arra az esetre vonatkoznak, amikor a tulajdonságot illető nyilvános kijelentést nem a kötelezett, hanem a harmadik személy tette meg. A kötelezett a teljesítésekor a nyilvános kijelentésben foglalt tulajdonság biztosítására csak akkor nem köteles, ha bizonyítja, hogy
- a nyilvános kijelentésben foglaltakat nem ismerte, és azt nem is kellett ismernie, vagy
- az abban foglaltakat a szerződéskötésig már megfelelően helyesbítették, vagy
- a nyilvános kijelentés tartalma a jogosult szerződéskötési szándékát nem befolyásolta.
A szolgáltatásnak alkalmasnak kell lennie részben általános, részben pedig egyedi célok biztosítására is. Az általános követelményt a Ptk. 277. § (1) bekezdésének a) pontja nevesíti, mely szerint a szolgáltatásnak alkalmasnak kell lennie az azonos fajtájú szolgáltatások használatával biztosított célokra.
A jogosult által a szerződéssel elérni kívánt egyedi cél biztosítására azonban a szolgáltatásnak csak akkor kell alkalmasnak lennie, ha ezt a jogosult a szerződéskötéskor a kötelezett tudomására hozta, és abba a kötelezett beleegyezett [Ptk. 277. § (1) bekezdés c)].
Ha a szolgáltatás a Ptk. 277. § (1) bekezdésében nevesített feltételel valamelyikét nem elégíti ki, a teljesítés nem szerződésszerű. Az adott szerződés körülményei ugyanakkor kizárhatják valamelyik feltétel alkalmazhatóságát, ettől azonban a többi követelmény irányadó a teljesítés szerződésszerűségének megítélésekor.
E kellékek körében a törvény a szerződéses szabadság tiszteletben tartásával olyan rendelkezést, mely az itt szabályozottaktól való eltérést tiltaná, nem tartalmaz. Ezért nincs törvényi akadálya annak, hogy a felek a szerződésükben ettől eltérően a kellékek részben vagy egészben történő kizárásáról rendelkezzenek, vagy annak tartalmát másként határozzák meg.
A Ptk. 4. §-a szerint a polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és a tisztesség követelményeinek megfelelően, kölcsönösen együttműködve kötelesek eljárni. Az alapelvvel összhangban a feleket nemcsak a szerződés megkötésénél (lásd a Ptk. 205. § (3) bekezdéséhez fűzött magyarázatot), hanem a szerződéskötés után, egészen a teljesítés befejezetté válásáig terjedő időszakban is a Ptk. 277. § (4) bekezdésben meghatározott kölcsönös együttműködési kötelezettség terheli. Az együttműködésre vonatkozó rendelkezés kötelező jellegű, ezért azt érvényesen kizárni nem lehet. Az együttműködési kötelezettséget kizáró szerződési kikötés a Ptk. 200. § (2) bekezdése értelmében semmis.
A törvény tételesen nem határozza meg azt, hogy az együttműködés keretében a feleknek mit kell tenniük. Követelményként kizárólag a szerződés teljesítése során tanúsítandó - a Ptk. 339. § (1) bekezdésének rendelkezésével azonos - magatartás mércéjét állítja fel. A feleknek a jogosulti érdek kielégítése, a teljesítést elősegítő kötelezettségek teljesítése és annak érdekében, hogy a másik felet kár ne érje, a körülményektől függően, az adott helyzetben általában elvárható módon kell eljárniuk. Ez a szabály adott esetben az eredeti szerződési cél megvalósításának elérése érdekében ró a felekre kötelezettséget. Így például a feleket a közös tulajdon megszüntetése tárgyában kötött megállapodás teljesítése érdekében együttműködési kötelezettség terheli. A kötelezettség megsértése esetén a szükséges jognyilatkozat bírói ítélettel is pótolható (BH1993. 676.), vagy a tartási szerződés teljesítésénél a kölcsönös együttműködésnek arra kell irányulnia, hogy a szerződés az eredeti célját, rendeltetését betöltse (BH1980. 18.).

A Legfelsőbb Bíróság több eseti döntése ad iránymutatást az együttműködési kötelezettség keretében a felektől elvárható eljárásra. Így a jogosult oldaláról az együttműködési kötelezettség megsértését jelenti, ha a jogosult a vállalkozói díj fedezetét biztosító bankkölcsön szerződést időben nem köti meg (BH1991. 274.) vagy ha a teljesítés azért lehetetlenül, mert a jogosult a teljesítés helyéül olyan területet jelöl meg, ahol a szerződés zavartalan és biztonságos teljesítésének körülményei nincsenek biztosítva (BH1984. 272.). Az együttműködési kötelezettség megsértésének minősül, ha a fizetésre kötelezett a kézhez vett felszólító levelek után az adott helyzetben elvárható módon nem értesíti a jogosultat arról, hogy számlát nem kapott, és a beszedési megbízást nem e címen kifogásolja meg (BH1996. 485). A kötelezettől - adott esetben a vízszolgáltatótól - a szokatlanul nagy fogyasztás esetén elvárható, hogy az együttes ellenőrzés érdekében a vízfogyasztót a vízmérő leolvasása után nyomban értesítse (BH1983. 326.); míg az áramszolgáltató a fogyasztó erre vonatkozó kérelme nélkül is köteles a fogyasztásmérő berendezés működését figyelemmel kísérni (BH1985. 29.). A bírói gyakorlat megköveteli, hogy a szállító az együttműködési kötelezettség keretében olyan szállítólevelet mellékeljen a fuvarozó útján átadott szállítmányhoz, amely a mennyiségi átvételhez szükséges valamennyi adatot beazonosításra alkalmas módon tartalmazza. (BH1983. 369.) Viszont kármegosztás alkalmazására kerülhet sor akkor, ha egyik fél sem tett eleget a törvényben előírt együttműködési kötelezettségének (BH1993. 755; BH1990. 146.).

Egyes szerződéseknél, így a vállalkozási [Ptk. 392. § (2)], a letéti [Ptk. 464. § (2)] és a megbízási szerződésnél (Ptk. 477. §) a törvény külön szabályozza a teljesítéssel kapcsolatos körülményekről való értesítési, figyelmeztetési kötelezettséget. Az együttműködési kötelezettségen alapuló, a szerződés teljesítésének valamennyi lényeges körülményére vonatkozó általános tájékoztatási kötelezettséget a Ptk. 277. § (5) bekezdése szabályozza. Ennek megfelelően például a vállalkozót figyelmeztetési kötelezettség terheli a megrendelő arra irányuló utasításával szemben, hogy valamely beruházást a környezetvédelem követelményeinek, illetőleg előírásainak mellőzésével kell megtervezni vagy kivitelezni. A vállalkozó a munkát nem végezheti el, ha a megrendelő az utasítást a figyelmeztetés ellenére fenntartja (GK 25. szám). A GK 63. számú állásfoglalása szerint a szerződés teljesítését érintő lényeges körülménynek kell tekinteni a Ptk. 282. § (2) bekezdésében szabályozott előszállítást vagy a teljesítési késedelmet.

A késedelem közlésének módja az akadályértesítés. Ennek célja a gazdálkodó szervezetek közötti együttműködés, a szerződésszegés következményeinek elhárítása vagy enyhítése. Az akadályközlés azonban csak akkor fogadható el megtörténtnek, ha az értesítés tartalmazza az érintett megrendelések (tételek) pontos megjelölését, valamint a teljesítés előreláthető idejét. A gyakorlat a gazdálkodó szervezetek között létrejött szerződések teljesítésével kapcsolatos általános tartalmú, azaz a fenti tartalmi követelményeket ki nem elégítő akadályközléshez nem fűz joghatásokat. Ennek indoka az, hogy a szerződés egészére vonatkozó általános akadályközlés bizonytalanságot eredményez, a megrendelőnek az akadályról saját szerződő feleit is értesítenie kell, annak ellenére, hogy abból egyes tételek vagy a megrendelés jelentős részének teljesítésére határidőben sor kerül. Felróható magatartásnak minősül, ezért a Ptk. 318. § (1) bekezdése folytán alkalmazandó Ptk. 339. § (1) bekezdése szerinti általános kártérítési felelősséget eredményez a kellő körültekintés és megfontolás nélküli akadályközlés (BH1982. 15.).

A kialakult bírói gyakorlat szerint az értesítésadási kötelezettség megszegésének minősül, ha az áramszolgáltató a villamos energia szolgáltatás üzemzavar miatti szüneteléséről - amennyiben erre lehetősége van - a fogyasztót nem értesíti. Ha a mulasztás a szolgáltatás szünetelése folytán a fogyasztót ért kárral okozati összefüggésben áll, a szolgáltatót kártérítési felelősség terheli. (BH1992. 408.). A gazdálkodó szervezetektől az is elvárható, hogy a bankszámlaszámuk esetleges változásáról a velük szerződéses kapcsolatban álló más gazdálkodókat tájékoztassák. A mulasztás következményeiért helytállásra kötelesek (BH1989. 488.).

A Ptk. 277. § (6) bekezdése a dolog-szolgáltatás tárgyára vonatkozó tájékoztatási kötelezettséget írja elő. Ennek keretében a kötelezettnek a szolgáltatott dolgot el kell látni az azonosításra alkalmas jelzéssel és használati utasítást kell adnia a rendeltetésszerű használathoz vagy felhasználáshoz. A gazdálkodó szervek a fentieken túl a minőség tanúsítására is kötelesek. A termékek minőségének tanúsításáról szóló 47/1968. (XII. 18.) Korm. rendelet a terméket gyártó, forgalmazó jogi- és magánszemélyek részére ír elő tanúsítási kötelezettséget. A tanúsítás az adott terméknek a felhasználás szempontjából lényeges tulajdonságaira vonatkozó tájékoztatást jelent. Nem terheli a szolgáltató felet tanúsítási kötelezettség, ha az adott termék (pl. hiteles mérőeszköz) tulajdonságairól hatósági szerv ad tanúsítást. A termékek minőségét külön jogszabályok előírásai szerint minőségellenőrző intézetek is tanúsíthatják. A tanúsítás egyéb lehetséges módjait, így minőségi bizonyítvány, műszaki leírás szolgáltatása, minőségi jel, árucímke alkalmazása, illetőleg a minőség kísérőjegyzékben való közlése, a 47/1968. (XII. 18.) Korm. rendelet 4. § (1) bekezdése határozza meg. A jogszabály feljogosítja a szerződő feleket arra, hogy megállapodjanak a terméket illetően a tanúsítás

módjában és annak tartalmi kellékeiben. Nem köthető azonban ilyen megállapodás, ha az adott termék tanúsításának módját a jogszabály kötelezően előírja. Használati, kezelési utasítással kell ellátni azt a terméket, amelynek használata, kezelése különös ismereteket igényel.
A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény rendelkezik a fogyasztók tájékoztatásáról. Ennek célja, hogy a fogyasztó rendelkezzen a termék tulajdonságaira, minőségére, árára vonatkozó és használatához, kezeléséhez szükséges ismeretekkel. Külön jogszabály határozza meg azoknak a termékeknek a jegyzékét, amelyek csak használati és kezelési útmutatóval és minőség tanúsításával hozhatók forgalomba. A használati-kezelési útmutatóról és a minőség tanúsításáról szóló 2/1984. (III. 10.) BkM-IpM együttes rendelet határozza meg a fogyasztási cikkekre irányadóan a vásárlási tájékoztató fogalmát és annak tartalmi követelményeit. A vásárlókat a termékhez igazodóan írásban, magyar nyelven és közérthetően kell tájékoztatni a termék használatának, kezelésének módjáról (használati-kezelési útmutató) és a minőség jellemzőiről (minőségtanúsítás).
BH2004. 118. *Adós szövetkezet kártérítési felelőssége a földkijelöléssel és árverési értékesítéssel kapcsolatban [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 1991. évi XXV. tv. 12. § (4) és (5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 15. § (2) bek., 16. § (6) bek., 20. §, 21. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (2) bek.].*
BH2004. 109. *A biztosító kártérítési felelősséggel tartozik az általa megbízott közvetítő ügynök magatartásáért, ha az ügynök a tájékoztatási és együttműködési kötelezettségét megsérti [Ptk. 205. § (4) bek., 277. § (4) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1995. évi XCVI. tv. 37. §].*
BH2004. 17. *Az épület rendeltetésszerű használatának megváltoztatásáról a biztosítottat bejelentési kötelezettség terheli; ennek elmulasztása a helytállási kötelezettség megszűnését vonja maga után [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 536. § (1) bek., 540. §]*
BH2003. 203. *II. Az eladó tájékoztatási kötelezettségének vizsgálata körében irányadó szempontok [Ptk. 205. § (4) bek., 277. § (2) bek., 318. §, 339. §, 367. § (1) bek., Pp. 163. §, 164. §, 221. § (1) bek.].*
BH2003. 16. *A szerződő feleket terhelő együttműködési kötelezettség vizsgálata a szabadalmi oltalomnak díjfizetés elmulasztása miatt történt megszűnésével kapcsolatban érvényesített kárigény elbírálása során [Ptk. 277. § (3) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*
BH2002. 487. *A biztosítóra terhesebb, 70-30%-os kármegosztás a gépkocsiban hagyott egyik kulcs és forgalmi engedély miatt [Ptk. 536. § (1) bek., 540. § (2) és (3) bek., 548. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*
BH2002. 274. *I. Az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható, és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatóak fel. Ebből az következik, hogy a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek [a párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokvány) 3. cikk, 13. cikk a) és b) pontja, 14. cikk b) és c) pontja, 15. cikk, Ptk. 4. §, 6. §, 205. § (4) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 315. §, 318. §, 329. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rend. 14. § (5) bek., 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, 1996. évi CXII. tv. 82. § (4) bek.].*
EBH2001. 537. *Az akkreditív absztrakt jellegéből, abból, hogy az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatók fel az következik: a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek. Az okmányok esetleges hamissága a bank fizetési kötelezettségét nem befolyásolja. A bank csak az esetben mentesülhet a fizetési kötelezettség alól, ha bizonyítható, hogy a hamisítást maga a kedvezményezett végezte, vagy abban részt vett [Ptk. 4. § (1) bek., 6. §, 199. §, 205. § (4) bek., 236. § (3) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 312. § (2) bek., 313. §, 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rendelkezés 14. § (5) bek., párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokványok) 2. Cikk, 3. Cikk a) pont, 10. Cikk, 13. Cikk a) és b) pont, 14. Cikk b) és c) pont, 21. Cikk, 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1996. évi CXII. tv. (Hpt.) 82. § (4) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, Be. 3. §, 1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 57. §].*
BH2001. 318. *II. Ha a biztosító egészségügyi segítségnyújtás sürgős szüksége esetén felmerülő szolgáltatás biztosítására vállal kötelezettséget, az a biztosítási esemény megvalósulásával nyomban és haladéktalanul esedékessé válik, következésképpen a biztosító szolgáltatása hamarabb válhat esedékessé, mint ahogy a biztosító mentesülésére alapot adó körülmények maradéktalanul ismertté válnak. Ilyen ok miatt azonban a*

biztosító nem halaszthatja az esedékessé vált szolgáltatását későbbi időpontra [Ptk. 277. § (1) bek., 536. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].

BH2001. 33. *A bankszámlaszerződés alapján kezelt lakossági folyószámláról csalás következtében tévesen kifizetett összeggel kapcsolatban a pénzintézet kártérítési felelőssége megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 529. § (1) bek., 533. § (1) és (4) bek., 535. § (2) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 474. § (2) bek.].*

BH2000. 154. *II. A biztosítási szerződés alapján érvényesített kárigény indokolatlanul késedelmes bejelentése előtti időre késedelmi kamat nem jár [Ptk. 301. § (3) bek., 302. § b) pont, 303. § (3) bek., 544. § (1)-(2) bek., 198. § (1) bek., 277. § (1) bek.].*

BH1999. 500. *Családi házzal beépített ingatlan adásvétele esetében törvényes tulajdonság, hogy a lakóépület a korának és az abból következő műszaki állapotának megfelelő mértékben a rendeltetésszerű használatra alkalmas állapotban legyen [Ptk. 277. § (1) bek., 305. § (1) bek., 306. § (1) bek.].*

BH1996. 603. *Ha a felek megállapodása szerint a hitelező az adós tulajdonában levő ingatlanra vonatkozóan vételi jogával a hitel lejártát követő 45 nap elteltével élhet, a hitelező az adósnak a kölcsönszerződés azonnali hatályú felmondásáról történt értesítésével kezdődő 45 napon belül tett, a vételi jog gyakorlására vonatkozó nyilatkozatával az ingatlan tulajdonjogát nem szerzi meg [Ptk. 375. § (1) bek., 207. § (1) bek., 277. § (1) bek., 523. § (1) bek., 525. § (1) és (2) bek., 526. § (2) bek.].*

BH1996. 485. *Ha a fizetésre kötelezett a felszólító levelekre nem jelzi és a beszedési megbízást nem azzal kifogásolja meg, hogy számlát nem kapott, ebből a jogosult joggal arra a következtetésre juthat, hogy a számlája a kötelezetthez megérkezett. A jogszabályban előírt együttműködési kötelezettségét megszegő kötelezett ezért a beszedési megbízás kifogásolására megállapított határidő utolsó napjától fizetési késedelembe esik [Ptk. 4. §, 277. § (2) bek., 301. § (1) és (4) bek., 303. § (3) bek.].*

BH1996. 329. *Az általános elállási jog és a kötelezett késedelmén alapuló elállási jog gyakorlásának elhatárolásánál irányadó szempontok [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 300. § (1) és (2) bek., 320. §, 381. § (1) bek., 395. § (1) bek.].*

BH1996. 260. *Az életjáradéki szerződéssé alakított öröklési szerződés megszüntetése esetén a megfelelő kielégítés elbírálásánál vizsgálni kell, hogy a szerződéskötés idején a szolgáltatások és az ellenszolgáltatások milyen arányban állottak egymással és ebből kiindulva lehet megállapítani az eltartóknak járó kielégítést, fokozott gondossággal értékelve, hogy a szerződés megszűnésére milyen okból került sor, arra melyik fél szolgáltatott okot [Ptk. 589. § (2) és (3) bek., 658. § (1) bek., 277. § (1) bek.].*

BH1995. 720. *Külkereskedelmi ügyletekkel kapcsolatos tartozásátvállalásra vonatkozó jognyilatkozat érvényességi kellékei [Ptk. 207. § (1) bek., 277. § (1) bek., 332. § (1) bek., 474. § (2) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 21. § (1) bek., 27. § (3) bek.].*

BH1995. 566. *A Ptk.-nak a szerződés teljesítésére vonatkozó rendelkezései megfelelően irányadók a szabadalmi licenciaszerződések elbírálása során is [Ptk. 277. § (1) bek., 1969. évi II. tv. (Szt.) 17. §].*

BH1995. 513. *Nem jelent önmagában semmis szerződési kikötést, ha a termelő kötelezettséget vállal arra, hogy a megrendelő által a termékértékesítési szerződés teljesítése érdekében igénybe vett hitellel kapcsolatos kamatterheket átvállalja [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (1) bek., 239. §, 277. § (1) bek., 301. §, 528. § (1) bek.].*

BH1995. 306. *Elismerés alapján nem állapítható meg egy cég fizetésképtelensége s ennek alapján ellene felszámolási eljárás nem indítható, ha az elismerést tartalmazó nyilatkozat szerint az adósnak a hitelezővel szemben - a hitelező követelését meghaladó összegű - érvényesíteni kívánt követelése van [1991. évi IL. tv. 3. § c) pont, 3. § f/1-f/2. pont, Ptk. 277. § (1)-(3) bek., 365. § (1) bek.].*

BH1995. 296. *Ha a felek a biztosításidíj-fizetés módjaként csekken történő fizetésben állapodnak meg, a biztosított addig nem eshet fizetési késedelembe, amíg a befizetéshez szükséges csekkeket a biztosító - vállalása ellenére - nem bocsátja a biztosított rendelkezésére. A biztosítási szerződés - a biztosító késedelme alatt - a biztosításidíj-fizetés elmaradása címén nem szüntethető meg [Ptk. 277. § (2) bek., 302. § b) pont, 303. §. (3) bek., 543. § (1) bek.].*

BH1995. 224. *Nincs helye felülvizsgálatnak a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére hivatkozással, ha a jogerős ítélet hibás teljesítésre alapított igényt bírált el [Pp. 270. § (1) bek., Ptk. 201. §, 277. § (1)-(2) bek., 305-311. §, 324. § (1) bek.].*

BH1994. 250. *Vállalkozási szerződés megszüntetéséhez kapcsolódó elszámolásnál irányadó szempontok [Ptk. 389. §, 392. § (3) bek., 319. §, 277. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.).*

BH1994. 90. *Ha a szerződés szövegéből a teljesítési határidő fix határidő jellege nem állapítható meg, a szállítási késedelem miatt a megrendelő egyoldalúan elállásra nem, illetőleg csak érdekmúlás igazolása mellett jogosult. A külkereskedő megbízott nem követ el ügyviteli mulasztást azzal, hogy fix teljesítési határidőt a külkereskedelmi szerződésben nem kötött ki, ha a megbízó erre nem utasította [Ptk. 277. § (2)*

bek., 300. § (1)-(2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 507. §, 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 13. § (1) bek., 23. §, 28. §, 47. § (3) bek., 1968/1988. évi Általános Szállítási Feltételek (ASZF) 7. §, 15. § (1) bek., 87. § (1) bek.].

BH1994. 46. *Nem ütközik a Pp. 247. §-ában szabályozott keresetváltoztatás tilalmába, ha a jogosult az eredetileg választott szavatossági elállás helyett utóbb árleszállítást követel a kötelezett hibás teljesítése miatt [Pp. 247. § (1) bek., Ptk. 277. § (1) bek., 305: § (1) bek., 307. § (2) bek., GK 11. sz., GK 47 sz.,].*

BH1994. 26. *A jogok jóhiszemű gyakorlása és a felek együttműködési kötelezettsége a találmányi díjszerződés teljesítése során [Ptk. 4. § (1) bek., 277. § (1)-(2) bek., 1969. évi II. tv. (Szt.) 29. §.]*

BH1993. 755. *A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés megszegése folytán keletkezett kár megosztása annak következtében, hogy a felek egyike sem tett eleget együttműködési kötelezettségének [Ptk. 277. §, 318. §, 339. § (1) bek., 340 § (1) bek.].*

BH1993. 676. *I. A közös tulajdon megszüntetése tárgyában kötött megállapodás realizálása érdekében a feleket együttműködési kötelezettség terheli [Ptk. 4. § (4) bek., 277. § (2) bek.].*

BH1993. 568. *A jogszerű elállást követően a jogosult a szerződés tárgyát csak felelős őrzőként tarthatja magánál, azt nem használhatja. A jogosulatlan használattal okozott kár összegszerűségének megállapításánál a dolog elálláskori forgalmi értékét kell alapul venni [Ptk. 196. § (1)-(2) bek., 277. § (1) bek., 306. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 1989. évi XL. tv. 3. § (1) bek. b) pont].*

BH1993. 47. *A polgári jogok gyakorlására és a kötelezettségek teljesítésére, valamint szerződés teljesítésében való együttműködésre vonatkozó rendelkezések figyelembevétele a szerződés felmondásánál, ha a felmondásról - így a felmondási időről - jogszabály és szerződés nem rendelkezik [Ptk. 4. §, 277. § (1) és (2) bek., 321. §.].*

BH1992. 775. *A szerződés teljesítése akkor is olyan okból vált lehetetlenné, amelyért a kötelezett felelős, ha a vállalkozó a munka elvégzéséért utóbb a szerződésben kikötött árnál magasabb árat követelt, s ennek megfizetését a megrendelő nem vállalta. A megrendelő kártérítési követelését ebben az esetben nem teszi megalapozatlanná az, hogy a munka elvégzését más vállalkozó is csak a magasabb áron vállalta [Ptk. 277. § (1) bek., 312. § (2) bek.].*

BH1992. 595. *A megrendelő szerződésszegése közbenső intézkedés elmulasztása miatt csak akkor állapítható meg, ha a közbenső intézkedést a szerződésben kikötötték, vagy azt jogszabály előírta; ennek hiányában a közbenső intézkedéssel kapcsolatban nem állapítható meg a jogosult késedelme, amely a kötelezett egyidejű késedelmét kizárja [Ptk. 277. § (1) bek., 303. § (3) bek.].*

BH1992. 579. *Szabadalmi bejelentés alatt álló találmányok hasznosítására kötött szerződés teljesítésével és a szerződés megszűnésével kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 87. § (2) bek., 277. § (1) bek., 310. §, 319. §, 321. § (1) bek., 359. § (1) bek.].*

BH1992. 526. *Az eladó a kártérítés szabályai szerint felel, ha az adásvételi szerződésben a vevőnek saját szomszédos ingatlanáról határidő nélkül, mennyiségileg korlátlan vízvételt, valamint erre telki szolgalmi jogot biztosít, és a teljesítést meghiúsítja [Ptk. 158. § (1) bek., 168. § (1) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 359. §].*

BH1992. 523. *Ha a felhasználó a szerző által átadott művet elveszíti, őt terheli annak bizonyítása, hogy a mű nem felelt meg a szerződésben kikötött feltételeknek, emiatt szerzői jogi oltalom nem illeti meg, és felhasználásra nem alkalmas [1969. évi III. tv. (Szjt.) 1. § (1) bek., 3. §, Ptk 277. § (1) bek., 9/1969. (XII. 29.) MM r. (Szjt. V.) 23. § (1) bek.].*

BH1992. 408. *Az áramszolgáltató kártérítési felelőssége a villamosenergia-szolgáltatás üzemzavar folytán bekövetkezett szünetelésével okozott kárért is megállapítható, ha a fogyasztóval való együttműködési kötelezettségének nem tett eleget [Ptk. 277. §, 318. § (1) bek., 387. §, Villamosenergia Közszolgáltatási Szabályzat 12. § (1)-(2) bek., 21. § (1) bek.].*

BH1992. 406. *Ha a nem lakás céljára szolgáló helyiség jogszerű használója a helyiség használati jogát másnak engedi át, de az a helyiségre utóbb nem tart igényt, a jogszerű használó kártérítést követelhet [Ptk. 277. § (1) bek., 312. § (2) bek., 313. §].*

BH1992. 389. *Számítógépi program elkészítésére megkötött szerződés alapján teljesített szolgáltatásnak alkalmasnak kell lennie a szerződéskötéskor a kötelezett által ismert célnak megfelelő felhasználásra [1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 29. § (3)-(4) bek., Ptk. 277. § (1)-(2) bek. 9/1969. (XII. 29.) MM r. 23. § (1) bek.].*

BH1992. 96. *A Polgári Törvénykönyv teljesítésre vonatkozó rendelkezéseinek alkalmazása a szerzői jogról szóló törvény hatálya alá tartozó mű megalkotására kötött szerződés esetén [1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, Ptk. 277. §].*

BH1992. 20. *A szerződésekre vonatkozó általános szabályok alkalmazása a szellemi alkotások hasznosítására kötött szerződésekből eredő jogviták elbírálásánál [1969. évi II. tv. 17-20. §-ai, 1978. évi 28. tvr. 4. §, Ptk. 87. § (2) bek., 205. § (1) bek., 207. §, 277. § (1) bek., 300. § (1)-(2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1991. 310. *Találmány hasznosítására és továbbfejlesztésére kötött szerződés megszűnésével kapcsolatos kérdések [1969. évi II. tv. 17-20. §-ai, Ptk. 87. § (2) bek., 277. § (1) és (2) bek., 319. § (2) bek., 321. §].*

BH1991. 274. *III. Az együttműködési kötelezettség megsértését jelentheti, ha a lakástulajdonosok a vállalkozói díj forrását jelentő bankkölcsön-szerződést időben nem kötik meg [Ptk. 277. § (2) bek.].*

BH1991. 72. *A szerződésben kikötött sürgősségi felár a vállalkozót csak akkor illeti meg, ha határidőben és kifogástalan minőségben teljesít [Ptk. 277. § (1) bek.].*

BH1991. 15. *Az együttműködési kötelezettség szabályainak alkalmazása a jogszavatossággal összefüggő jogvitában [Ptk 4. § (3) bek., 244. §, 245. § (2) bek., 277. § (3) bek., 370. §].*

BH1990. 422. *Részletfizetést biztosító szerződés esetén a késedelem alakulása [Ptk. 250. § (1) bek., 277. § (1) bek., 298. §, 301. § (1) bek.].*

BH1990. 214. *Árusítás céljára szolgáló építmény elhelyezését biztosító területbérleti szerződés felmondása [Ptk. 431. § (1) bek., 198. § (1) bek., 277. § (1) bek., 97. § (1) bek., 137. §].*

BH1990. 179. *Szavatossági jogok kifogás utján való érvényesítésének lehetősége a találmány hasznosítási jogának engedélyezésére és a találmány megvalósításával kapcsolatos műszaki tapasztalatok és dokumentáció átadására kötött szerződés alapján indított díjperben [Ptk. 277. § (1) bek., 305. § (2) bek., 306. § (1) bek., 308. § (3) bek., Szt. 20. § (2) bek.].*

BH1990. 146. *A közúti fuvarozásra irányuló szerződés alanyaira - a speciális fuvarjogi szabályokon túlmenően - a Ptk általános szabályai is irányadók. Ha tehát megállapítható, hogy a tengelynyomás korlátozásra vonatkozó jogszabály megsértésében mindkét fél közrehatott, az ebből eredő bírságot a közös károkozás szabályai szerint tartoznak viselni [Ptk. 277. § (2) bek., 344. § (1)-(2) bek., 2/1981. (I. 31.) MT r. 4. §, 28. § (2) bek., 16/1973. (VI. 27.) MT r. 1. § (1) bek., 10/1977. (XII. 21.) KpM r. 2. § (2) bek.].*

BH1990. 17. *Az ajándékozásnál figyelembe vett célok vizsgálata az ajándék visszakövetelésére irányuló igény megítélésénél [Ptk. 4. § (4) bek., 277. § (2)-(3) bek., 582. § (2)-(3) bek. és 299. § (1) bek.].*

BH1989. 488. *A gazdálkodó szervezetektől elvárható, hogy a bankszámlaszámuk esetleges változásáról a velük szerződéses kapcsolatban álló más gazdálkodókat tájékoztassák. Az ennek elmulasztásából eredő fizetési késedelem következményeiért ezért helytállni tartoznak [Ptk. 277. § (2)-(3) bek., 280. § (1) bek. a) pont, GKT. 51/1973.].*

BH1989. 451. *A tervezési és kivitelezési szerződés megkötését követően kiadott építészeti előírás utólagos megvalósítását a megrendelő nem követelheti [Ptk. 305. §, 277. § (1) bek.].*

BH1989. 102. *A jövőben megalkotandó szerzői műre szóló szerzódés teljesítésével és a szerződéstől való elállással összefüggő kérdések [Szjt. 1. § (1) bek., 3. §, 29. § (1)-(4) bek., Szjt. V 1. § (1) bek., 23. § (1) bek., Ptk. 277. § (2) bek., 285. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1989. 68. *Ha a szerződés értelmében a vállalkozó a megrendelő által fizetendő előleg ellenében nyújt árengedményt, ez utóbbira a megrendelő, csak akkor tarthat igényt, ha előlegfizetési kötelezettségét maradéktalanul teljesítette [Ptk 277. §. (1) bek. és a 240. §. (1) bek.].*

BH1985. 480. *A több évre kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződésben a felek nem kötelesek az árban megállapodni; ha azonban az árat a szerződésben megállapították, a megrendelő az egyes években is - hacsak a szerződés időközben nem módosult - az átvett termék kikötött ellenértékét köteles megfizetni [Ptk. 422. § (2) bek., 240., 241. §, 277. § (1) bek., 14/1983. (IX. 8.) MÉM sz. r.].*

BH1985. 274. *Állami pénzeszközökből megvalósított lakásépítésre vonatkozó szerződés megszegése miatt követelt kötbérösszegek mérséklése iránti kérelem elbírálásánál a bíróság azt is mérlegeli, hogy az ilyen szerződésszegés jelentős népgazdasági érdeket sért [Ptk. 247. § (1) bek., 277. § (2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek., GK 17. sz. T.]*

BH1985. 260. *I. A szerzői jogi törvény védelme alá tartoznak - egyebek között - a számítógépi program-alkotások és a hozzájuk tartozó dokumentációk (szoftver). Az ilyen műre kötött szerződésből eredő jogvita elbírálásánál elsődlegesen a szerzői jogi szabályokat, az ezek által nem rendezett kérdésekben pedig a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit kell alkalmazni. [Ptk. 86. §, 277. § (1) bek., 301. § (1) bek., 315. §, 1969. évi III. tv. 3. §, 29. § (1) bek., 9/1969. (XII. 29.) MM sz. r. 1. §, 23. § (1) bek.].*

BH1985. 115. *A mérgező hatású vegyszerek kiszórását végző mezőgazdasági légijármű szakszemélyzetének meg kell követelnie a munkát végeztető mezőgazdasági nagyüzemtől a környezetvédelmi előírások pontos betartását, és ennek, úgyszintén az ő tevékenységével összefüggő követelmények érvényesíthetősége hiányában végső soron meg kell tagadnia a munkavégzést [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 339. § (1) bek., 345. §, 348. § (1) bek., 476. §].*

BH1985. 29. *Az áramszolgáltató a fogyasztó kérése nélkül is köteles a fogyasztásmérő berendezés működését figyelemmel kísérni [Ptk. 277. § (2) bek., 324. § (1) bek., 4/1971. (VI. 5.) NIM sz. r. melléklete 15. § (6) bek., 17-18. §].*

BH1984. 272. *Az együttműködési kötelezettség keretében a jogosult a teljesítés helyének megjelölésénél kellő gondossággal tartozik eljárni. Nem jelölhet ki tehát olyan területet vagy telepet, ahol a szerződés zavartalan és biztonságos teljesítésének körülményei nincsenek biztosítva. Ha a kötelezett teljesítése azért válik lehetetlenné mert a jogosult e feltételeket nem biztosította, ennek jogkövetkezményeiért a jogosultat terheli a felelősség [Ptk. 277. § (2) bek., 312. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1983. 484. *A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha a követelésnek nincs más jogcíme. Ezért szerződéses üzemeltetési jogviszonyban nincs lehetőség arra, hogy a bíróság a felek szolgáltatását a jogalap nélküli gazdagodás címen módosítsa [Ptk. 277. § (1) bek., 321. § (1) bek., 361. § (1) bek., 38/1980. (IX. 30.) MT sz. r. 1. § (2) bek., 3. §, 14/1980. (IX. 30.) BkM. sz. r. 4. § (4) bek.].*

BH1983. 369. *A fuvarozó utján átadásra kerülő szállítmány mennyiségi átvételének lehetővé tétele végett a szállító olyan szállítólevelet köteles a szállítmányhoz mellékelni, amely az annak beazonosításához szükséges adatokat a felek közötti elszámolás mértékegységében megjelölve tartalmazza [Ptk. 277. § (2) bek.].*

BH1983. 326. *A vízszolgáltatótól az együttműködési kötelezettség körében elvárható, hogy a vízmérő leolvasása után nyomban értesítse a vízfogyasztót a szokatlanul nagymérvű fogyasztásról az együttes ellenőrzés végrehajtása végett [Ptk. 4. § (3) bek., 277. § (3) bek.].*

BH1982. 477. *Megbízott utján történt megrendelésre való szállítás és átvétel esetén az ellenérték megfizetésének kötelezettsége a megbízót közvetlenül terheli a szállítóval szemben [Ptk. 277. § (1) bek., 280. § (1) bek. a) pont].*

BH1982. 336. *Ha eredménytelen személyes tárgyalások után a kötelezett az általa közölt akadály ellenére mégis fizetést teljesít, elvárható tőle, hogy a jogosultat a fizetés akadályának elhárulásáról, illetve a fizetésre vonatkozó intézkedésről - a felesleges perindítás elkerülése végett haladéktalanul tájékoztassa [Ptk. 277. § (2) bek.].*

BH1982. 285. *Ha a belföldi társasági szerződés alapján a külkereskedelmi vállalat külkereskedelmi szerződést köt és az ennek teljesítése érdekében külföldre küldött szakembereket ö látja el devizával, e tekintetben közte és a szakemberek között elszámolási viszony jön létre, amellyel kapcsolatos vitát a külkereskedelmi vállalat és a devizát felvevő szakember viszonylatában kell eldönteni [Ptk. 198. § (1) bek., 277. § (1) és (2) bek.].*

BH1982. 253. *A jogosult nem követelhet késedelmi kamatot arra az időre, amelynek tartama alatt a szerződésben kikötött beszedési megbízás szabályszerű benyújtásával késlekedik [Ptk. 4. §, 277. § (2) bek., 301. § (1) bek., 303. §. (2) bek. c) pont és (3) bek.].*

BH1982. 45. *Ha a tulajdonos a lakásában a családtagjaival együtt lakik és a házingatlanát beköltözhetően adja el, nemcsak maga köteles a lakásból kiköltözni, hanem gondoskodnia kell családtagjainak kiköltözéséről is, mert ha azokat a lakásban visszahagyja, a visszamaradt családtagok a tulajdonos új lakásába való beköltözésre kötelezhetők, a tulajdonos pedig ezt tűrni köteles [Ptk. 277. § (1) bek].*

BH1982. 15. *A hibás teljesítésért fennálló szavatossági felelősséget nem zárja ki az a körülmény, hogy a kötelezett a teljesítés előtt vagy a teljesítéskor közli a szolgáltatás hibáját, illetőleg hogy a szolgáltatás a rendeltetésszerű használatra nem alkalmas [Ptk. 240. § (1) bek., 277. § (1) bek., 305. § (1) bek., 307. § (1) bek.].*

BH1980. 427. *Ha a szövetkezeti lakások cseréjére kötött szerződésben a felek az OTP tartozásokat kölcsönösen átvállalják, de az egyik szerződő fél az OTP részére nem hajlandó nyilatkozatot adni, a jognyilatkozatnak bírósági ítélettel való pótlására csak akkor kerülhet sor, ha a bíróság megfelelően tisztázza azt is, hogy az érdekelt felekre az ítélethozatal folytán milyen kötelezettségek hárulnak, illetőleg a felek milyen jogokat szereznek [Ptk. 277. § (2) bek., 295. §]. Az*

BH1980. 26. *Ha valamely termék (szolgáltatás) megfelel ugyan a szabvány előírásainak, de a szabványban meg nem határozott egyes tulajdonságai a rendeltetési célból eredő követelményeket nem elégítik ki, a szerződésszegés következményei állapíthatók meg [Ptk. 277. §, 305. § (1) bek., 310. §].*

BH1980. 18. *Tartási szerződések teljesítésében a felek együttműködésének arra kell irányulnia, hogy a szerződés eredeti célját és rendeltetését be tudja tölteni. Amennyiben az együttműködés hiánya folytán a tartásra jogosult egyoldalú magatartása hiúsítja meg a természetbeni tartást, elsődlegesen a magatartás megszűnéséig ideiglenes jelleggel - a szerződést életjáradéki szerződéssé kell átváltoztatni. Ha viszont a szerződés eredeti célját ilyen módon nem képes betölteni, a szerződés megszüntetésének lehet helye [Ptk. 658. § (1) bek., 589. § (2) és (3) bek., 277. § (2) bek.].*

BH1979. 124. *Ha a fuvarozó a gépjárműfuvarozási szerződésben a küldemény kiszolgáltatására és átvételére meghatározott módtól eltér, és a küldemény elveszésével kapcsolatban a címzett közrehatása nem állapítható meg, a kártérítési jogkövetkezményeket teljes mértékben a fuvarozóval szemben kell alkalmazni. Az átvételt elismerő, valótlan adatokat tartalmazó okirat aláírása önmagában a címzett közrehatását nem alapozza meg [26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r-tel kiadott Gépjármű Fuvarozási Szabályzat (GFSZ) 7. § (1) és (2) bek., 64. § (4) és (6) bek., 67. § (1) és (2) bek., Ptk. 206. §, 277. § (2) bek., 318. §, 340. §].*

BH1979. 79. *Ha a gépjárműfuvarozás során a rakodással kapcsolatban a felek kölcsönös kötelezettségeiket megszegik, kármegosztásnak van helye [26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r-tel közzétett Gépkocsifuvarozási Szabályzat (GFSZ) 80. § (8) bek., Ptk. 277. § (2) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1978. 485. *Hibás teljesítés miatti szavatossági jogkövetkezmények elbírálásánál, ha a szerződés minőségi kikötései nem egyértelműek, azt is vizsgálni kell, hogy a szállító - szakismereténél fogva - nem volt-e köteles már a szerződés megkötésekor a félreérthető adatokat tisztázni [10/1966. (II. 14.) Korm. sz. r. 40. § (4) bek. 28/1966. (KkÉ 21) KKM sz. ut.].*

BH1978. 80. *Feladással történő teljesítés esetében a fuvareszközök megrakása és térfogatának kellő kihasználása tekintetében elkövetett mulasztás kárkövetkezményei a feladást végző szállítót terhelik [10/1966. (II. 14.) Korm. sz. r. 4. § (1) bek., 5. §, 48. § (1) bek., a KPM által 673 328/1966. sz. alatt közzétett Vasúti Árudíjszabás II. rész 19. pont, Ptk. 277. § (2) bek.].*

BH1978. 73. *Társasutazásra kötött szerződést a kötelezett - a részvételi díj téves megjelölésére hivatkozással - egyoldalúan nem módosíthatja. A jogosult által jogfenntartással befizetett díjkülönbözet a részére mint szerződéses kötelezettség nélkül fizetett összeg visszajár (Ptk. 210. § (1) bek., 277. § (1) bek.]*

BH1977. 340. *Az építési-szerelési munkaeredmény átadás-átvétele nem tehető függővé a megrendelő által mással kötött szerződés teljesítésétől [Ptk. 277. §, 5/1968. (IV. 6.) ÉVM sz. r.-tel közzétett építési szerelési alapfeltételek 21., 26. §].*

BH1977. 209. *A gépjárműre való rakodásnál a fuvaroztatónak és a fuvarozónak együttműködve kell eljárniuk. A fuvarozó által a tengelytúlterhelés miatt fizetett bírság viselése tekintetében kármegosztásnak lehet helye. [A 26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r.-tel közzétett Gépkocsi Fuvarozási Szabályzat (GFSZ) 80. § (4)-(6) és (8) bek., 16/1973. (VI. 27.) MT sz. r. 1. § (1) és (2) bek., 2. § (2) bek., a 2/1974. (II. 2.) KPM sz. r. 2. § (1) bek., Ptk. 277. § (2) bek., 340. § (1) bek.].*

A teljesítés helye

278. § (1) A teljesítés helye a kötelezett lakóhelye, illetőleg székhelye, kivéve ha

a) jogszabály eltérően rendelkezik,

b) a szolgáltatás tárgyából vagy rendeltetéséből más következik,

c) a szolgáltatás tárgya a felek által ismert más helyen van.

(2) Ha a szolgáltatás tárgyát a kötelezett lakóhelyétől, illetőleg székhelyétől különböző helyre kell küldeni, s azt, vagy valamely közbeeső helyet nem kötöttek ki teljesítési helyként, a teljesítés azzal történik meg, hogy a szolgáltatás tárgyát a kötelezett elküldés, illetőleg elszállítás végett a jogosultnak, a szállítmányozónak vagy a fuvarozónak átadja. Fogyasztói szerződés esetében a teljesítés a fogyasztó részére való átadással történik meg.

(3) Ha a kötelezett a dolgot saját szállítóeszközével vagy megbízottja útján küldi a jogosultnak, a teljesítés helye az utóbbi lakóhelye, illetőleg székhelye.

(4) Gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződéseinél a teljesítés helye - ha a jogosult más helyet nem jelöl meg - a jogosult székhelye (telephelye), illetőleg, fuvarozó közbenjöttével történő teljesítés esetén, a rendeltetési állomás. Jogszabály ettől eltérően rendelkezhet.

A szerződésszerű teljesítés egyik feltétele, hogy a teljesítés meghatározott helyen megtörténjen. A felek a szerződésben a teljesítés helyét szabadon határozhatják meg, de a szerződés akkor is létrejön, ha a felek a teljesítés helyének kérdésében nem állapodtak meg. A § a megállapodás hiánya esetére - valamennyi szerződéstípusra irányadóan - a teljesítés helyére vonatkozó diszpozitív rendelkezéseket tartalmazza.

A teljesítés helyére vonatkozó, az (1) bekezdésben megfogalmazott általános szabály abból az elvből indul ki, hogy a kötelezett nem köteles a szolgáltatás tárgyát a jogosulthoz elvinni. Ezért a teljesítés helye, ha a kötelezett természetes személy, a kötelezett lakóhelye. A Ptk. a lakóhely fogalmát nem határozza meg, ennek ismérvére a Ptké. ad meghatározást. Ennek értelmében lakóhely alatt azt a helyet kell érteni, ahol az állampolgár bejelentett lakással rendelkezik [Ptké. 50. § (1)]. A törvény általános szabályként a teljesítés helyéül a kötelezett székhelyét jelöli meg, ha a kötelezett jogi személy. A jogi személy székhelye az a hely,

amelyet a nyilvántartás székhelyként feltüntet, ennek hiányában pedig az a hely, ahol a jogi személy a központi tevékenységét kifejti [Ptké. 50. § (3)].
A teljesítés helyére vonatkozó általános szabály alól a törvény több kivételt tesz. Ehhez képest nem a kötelezett lakóhelye, illetve a székhelye a teljesítés helye az alábbi esetekben:
1. Jogszabály az általános szabálytól eltérően rendelkezhet úgy, hogy a kötelezett köteles a szolgáltatást a jogosulthoz elvinni. Így:
- pénztartozás esetén a teljesítés helye a jogosult lakóhelye vagy székhelye [lásd a Ptk. 292. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázatot].
- a gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződéseinél a teljesítés helye a jogosult székhelye (telephelye), ha pedig a teljesítés fuvarozó közbejöttével történik, akkor a rendeltetési állomás [e § (4) bekezdése]. Ez a szabály csak akkor irányadó, ha jogszabály másként nem rendelkezik, vagy a jogosult más teljesítési helyet nem jelöl meg. Ha a jogosult több telephellyel rendelkezik, akkor a teljesítés helye az általa megjelölt telephely. Ezzel jut ugyanis a megrendelő abba a helyzetbe, hogy a terméket a szükséglet kielégítése érdekében vagy maga felhasználja, vagy pedig azt forgalomba hozza.
2. Nem a kötelezett lakóhelye vagy székhelye alapítja meg a teljesítés helyét azokban az esetekben sem, ha a szolgáltatás tárgyából vagy rendeltetéséből eleve más következik (például az építési szerződést a megrendelő által meghatározott telken kell teljesíteni vagy a megbízott a rábízott ügyet köteles ellátni). A gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződéseinél is vannak olyan esetek, amikor - bár az átadás helyét sem a szerződés, sem az irányadó rendelkezések kifejezetten nem határozzák meg - a körülményekből, a szolgáltatás tárgyából, rendeltetéséből az következik, hogy az átadás helye nem a megrendelő telepe, illetőleg az ahhoz legközelebb eső rendeltetési állomás, hanem más hely [például a szolgáltatás tárgya egy szivattyú átadása, melyet nem a megrendelő telephelyén kell üzembe állítani (GK 9. szám, GK 67. szám].
3. Végül értelemszerűen nem érvényesül a teljesítés helyére vonatkozó általános szabály akkor sem, ha a szolgáltatás tárgya a felek által ismert más helyen van [így a Ptk. 466. § (4) bekezdése értelmében a letétbe helyezett dolgot az őrzés helyén kell visszaadni].
Gyakran előfordul, hogy a jogosult az átadásra kerülő dologszolgáltatást nem a kötelezett lakóhelyén vagy székhelyén kívánja felhasználni, ezért a szolgáltatás tárgyát más helyiségbe kell elszállítani. Ilyen esetekben helyközi teljesítésről van szó.
A felek a szerződésben meghatározhatják a szolgáltatás rendeltetési helyét vagy a teljesítés helyéül egy közbenső helyet is kiköthetnek. Ilyen szerződési rendelkezés hiányában - feltéve, hogy nem mindkét fél gazdálkodó szervezet - a helyközi teljesítésre vonatkozó diszpozitív szabályokat kell alkalmazni. E rendelkezések adnak választ azokra a kérdésekre, hogy melyik szerződő fél köteles a szolgáltatás elszállításáról gondoskodni, mely hely minősül teljesítési helynek, és ehhez képest hogyan alakul a kárveszély viselése.
1. A szabályozás abból az alaphelyzetből indul ki, hogy helyközi teljesítés kivételes teljesítési eset, ezért a kötelezettet ilyenkor sem terheli az a kötelezettség, hogy a szolgáltatást a jogosult részére elküldje vagy elszállítsa. Ez összhangban áll a teljesítés (1) bekezdésben megfogalmazott általános szabályával. A (2) bekezdés értelmében a helyközi teljesítés megvalósul azzal, hogy a kötelezett a dolgot a jogosultnak vagy harmadik személynek (szállítmányozó, fuvarozó) elküldés, illetőleg elszállítás céljából átadja. Ilyenkor a dologszolgáltatás kötelezettjének feladata az átadásra korlátozódik, tehát a teljesítés helye és az átadás helye egybeesik. Az átadással a teljesítés megtörténik, ezzel a kárveszély is átszáll (BH1996. 527.). Ha azonban a kötelezett a fuvarozónak való átadással teljesít, kötelezettsége nemcsak az átadásra vonatkozik, hanem olyan magatartást kell tanúsítania, amely biztosítja azt, hogy a szolgáltatás a megrendelőhöz épen, sértetlenül megérkezzék. Ezért a dolog csomagolásának alkalmasnak kell lennie arra, hogy a szolgáltatás tárgyának épségét a fuvarozás és a tárolás alatt megóvja. A fuvarozó ugyanis csak a feladástól a kiszolgáltatásig terjedő idő alatt bekövetkezett, a küldemény teljes vagy részleges elveszéséből, megsemmisüléséből vagy megsérüléséből keletkező károkért köteles a fuvarozási szerződés alapján a jogosulttal szembeni helytállásra (lásd a Ptk. 501. §-hoz fűzött magyarázatot). Ha a kötelezettet a dolog csomagolása terén mulasztás terheli, úgy a jogosult az ebből eredő kárát a kötelezettel szemben a Ptk. 382. § (2) bekezdése alapján érvényesítheti (BH1992. 779.). Ebből következik, hogy az adott szerződés kötelezettje szerződésszerűen teljesít a szolgáltatásnak a fuvarozó részére történő hibátlan átadásával. Ha fuvarozás alatt a küldeményben kár keletkezik, de a fuvarozó a felelősség alól magát kimenti, vagy a kárt olyan körülmény okozza, amelyért senki sem tehető felelőssé, akkor a kárt az alapszerződés jogosultja viseli, mert a teljesítéssel a kárveszély a másik szerződő félre száll át [lásd a Ptk. 279. § (2) bekezdéséhez fűzött magyarázatot].
A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény, valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2002. évi XXXVI. törvény 2003.

július 1-jei hatállyal a most tárgyalt bekezdés rendelkezését a fogyasztói szerződésekre irányadó új szabállyal kiegészítette. Rendelkezése szerint: fogyasztói szerződés esetében a teljesítés a fogyasztó részére való átadással történik meg.
E szabály tartalma szerint kivételt jelent a (2) bekezdés általános rendelkezése alól. A főszabály érvényesülésének kizárását a fogyasztói ügyletek körében az indokolta, hogy a fuvarozó által történő szállítás ideje alatt ne ő viselje a dolog meghibásodásának kockázatát, mivel a hibás teljesítés megítélése szempontjából a teljesítés időpontja az irányadó. Mindazonáltal az új szabály nem jelent kivételt a Ptk. 278. § (1) bekezdésében foglalt, a teljesítés helyére vonatkozó főszabály alól.
A módosított rendelkezés alkalmazása szempontjából kiemeljük, hogy azt csak a 2003. július 1. napját követően kötött jogügyletekben kell alkalmazni. E törvényhely alkalmazása szempontjából fogyasztói szerződésnek minősül a Ptk. 685. § e) pontja értelmében az a szerződés, amely fogyasztó és olyan személy között jön létre, aki (amely) a szerződést gazdasági vagy szakmai tevékenysége körében köti.
2. A törvény megfogalmazásából következik, hogy a jogosult maga is gondoskodhat a szolgáltatás rendeltetési helyére történő elviteléről. Ilyenkor a teljesítés (1) bekezdésben meghatározott általános szabálya szerint a teljesítés helye a kötelezett lakóhelye, illetőleg a jogi személy székhelye.
3. A (3) bekezdés szabályozza azt az esetet, amikor a kötelezett feladata kiterjed a dolog-szolgáltatás elvitelére is. Erre sor kerülhet saját szállítóeszköz vagy megbízott (például fuvarozó) igénybevétele útján. Ilyenkor a teljesítés azzal valósul meg, hogy a kötelezett a szolgáltatást a jogosult részére átadja. Ebből következik, hogy a teljesítés helye a jogosult lakóhelye vagy székhelye, és a fuvarozás során esetleg bekövetkező károk veszélyét is a kötelezett viseli.
BH1996. 527. *I. A teljesítés helyének jelentősége a kárveszély viselésének megállapításánál [Ptk. 278. § (2) bek., 279. § (2) bek.].*
BH1996. 265. *Külföldi fizetőeszközzel kapcsolatos szerződés érvénytelensége esetén az eredeti állapot helyreállításának lehetőségét az adott jogviszony alapján esetenként kell vizsgálni [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1)-(2) bek., 278. § (4) bek., 292. § (1) bek., 27/1990. (XII. 27.) PM r., 1/1974. (I. 17.) PM r. 30. §].*
BH1992. 779. *Ha a szállító a szolgáltatás tárgyának a fuvarozó részére való átadásával teljesített, a kárveszély - amennyiben a törvény kivételt nem tesz - a megrendelőre szállt át. A szállító azonban felelős azért a kárért, amelyet azzal okozott, hogy a küldeménynek a vasúti kocsiba való berakása során nem gondoskodott a rakomány biztos elhelyezéséről és az ehhez szükséges eszközökről [Ptk. 278. § (2) bek., 279. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 382. § (2) bek., 490. § (1) bek., 3/1960. (V. 13.) KPM rendelettel kiadott Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 21. cikk. 4. §, 22. cikk 1. és 2. §, 23. cikk 5. §, 54. cikk 1. § d) pont].*
BH1992. 708. *I. A teljesítés helyére és a kárveszély átszállására irányadó szabályok raktári beszerzés esetén [7/1978. (II. 1.) MT r. 22. §, Ptk. 278-279. §].*
BH1985. 111. *Ha a szállító telepén van az átadás és az átvétel helye, a megrendelőnek ott kell megkövetelnie a megfelelő módon - a szükséghez képest mérlegeléssel, illetőleg darabszámlázással - való átadást az átvett mennyiség utólagos bizonyításának lehetővé tétele végett [Ptk. 278. § (2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 22. §, 1. sz. melléklet II. fejezet].*
BH1983. 126. *Ha a szállító az árunak a fuvarozó által történt kiszolgáltatása alkalmával észlelt hiányt, sérülést vagy megsemmisülést tanúsító fuvar- és károkmányokat, valamint az engedményező okiratot kellő időben megkapta, az engedményezés ellen nem tiltakozott, és az okiratokat nem küldte vissza a megrendelőnek, nem mentesül a fuvarozó elleni igényérvényesítés kötelezettsége és az annak elmulasztásáért való felelősség alól azon a címen, hogy a megrendelő a szállítási szerződésben a kárveszélyt átvállalta [Ptk. 278. § (1) bek. c) pont, 279. § (2) bek., 114 058/1966. I/8. E (Kk. 25.) sz. hirdetménnyel közzétett Megállapodás a Nemzetközi Árufuvarozásról (SZMGSZ) 28. cikk 5. §].*
BH1982. 212. *Ha a felperes a fuvarozó részéről hibásan vagy hiányosan történt kiszolgáltatás bizonyítására szánt okiratokat megküldte a szállító alperesnek, vagy a fuvarozóhoz benyújtott felszólamláshoz csatolta és azokat nem kapta vissza, úgy eleget tesz a bizonyító okiratok csatolására vonatkozó rendelkezésnek azzal, hogy ezt a tényt a szállító, illetőleg a fuvarozó ellen előterjesztett keresetlevelében előadja [Pp. 371. § (1) bek., 372. § (2) bek., 373. § (1) és (2) bek., Ptk. 278. § (4) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 7. § (1) bek., 14. § (1) és (2) bek., 1. sz. mell. I/5. pont, 3/1960. (V. 13.) KPM sz. r.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 65. cikk 4. §, 67. cikk].*
BH1981. 287. *Ha a teljesítés feladással (a fuvarozónak való átadással) történt, a szállító - illetőleg annak engedményese - az ellenértéket abban az esetben is követelheti, ha a küldeményt a megrendelő nem kapja meg [Ptk. 278. §, 328. §].*

Lakóhely

Ptké. 50. § (1) A Ptk. alkalmazásában lakóhely az, ahol az állampolgárnak bejelentett lakása van.

(2) A cselekvőképtelen és a korlátozottan cselekvőképes személy lakóhelyét törvényes képviselője beleegyezésével választhatja meg.

(3) A jogi személy székhelye az a hely, amelyet a nyilvántartás székhelyként feltüntet, ennek hiányában pedig az, ahol a jogi személy központi tevékenységét kifejti.

279. § (1) Ha valamelyik szerződő fél lakóhelyét, illetőleg székhelyét a teljesítést megelőzően megváltoztatja, viseli a teljesítés során ebből eredő költségtöbbletet.

(2) A teljesítéssel a kárveszély - ha a törvény kivételt nem tesz - a másik szerződő félre száll át.

Ha eltérő jogszabályi vagy szerződési rendelkezés hiányában a szerződést valamelyik fél lakó-, illetőleg székhelyén kell teljesíteni, e szabály akkor is irányadó, ha a teljesítés helye a szerződéskötés és a teljesítés közötti időben megváltozott. Az (1) bekezdés erre az esetre tartalmaz a kötelmi jogban általánosan érvényesülő diszpozitív rendelkezést. Eszerint ilyenkor nincs szükség a szerződés módosítására, a kötelezett enélkül is az új teljesítési helyen köteles teljesítésre, de a teljesítési hely megváltoztatásával felmerülő többletköltséget az utóbb lakó-, vagy székhelyet változtató fél köteles viselni.

A (2) bekezdés a kárveszély átszállásáról rendelkezik, amit fő szabályként a szerződés teljesítésével kapcsol össze.

A kárveszély átszállás a tulajdonszerzéssel együttjáró dologszolgáltatás teljesítésének egyik jogkövetkezménye. A tulajdonjog megszerzésével a tulajdonost - figyelemmel a tulajdonjog tartalmára - nemcsak jogok illetik meg, hanem kötelezettségek is terhelik. Így a tulajdonos viseli a dologban beállott olyan kárt, melynek megtérítésére senki sem kötelezhető (Ptk. 99. §). Ebből következik, hogy a tulajdonosi pozícióhoz kapcsolódik a kárveszély viselésének kötelezettsége, azaz a dolog esetleges megsemmisülésének, megrongálódásának lehetősége és az a kockázat, hogy a már bekövetkezett kár megtérítésére adott esetben senki sem kötelezhető. A kárveszély átszállásának kérdése a dolog tulajdonjogának megszerzése esetén merül fel. A Ptk. 117. § (2) bekezdése értelmében az ingóságra vonatkozó tulajdonjog megszerzésének elengedhetetlen feltétele többek között a dolog átadása. A dolog átadásával a teljesítés megtörténik, a teljesítéssel pedig - főszabályként - a tulajdonjog és a tulajdonost terhelő kötelezettség, a kárveszély is átszáll. Minthogy a kárveszély átszállása a teljesítéshez és a tulajdonszerzéshez kapcsolódik, értelemszerűen olyan szerződések esetén, ahol a dolog-szolgáltatás teljesítésének nem feltétele a tulajdonjog átruházása (például bérlet), a kárveszély viselésének kötelezettsége a tulajdonos terhe marad.

A törvény a teljesítéshez fűződő kárveszély átszállása - mint főszabály - alól több kivételt tesz:

- A Ptk. 303. § (2) bekezdése alapján elválik a teljesítés és a kárveszély viselésének időpontja a jogosult késedelmének jogkövetkezményeként. Késedelem esetén a jogosult már a teljesítés előtt is köteles viselni a dolog megsemmisülésének, elvesztésének, megrongálódásának veszélyét.

- Eltérő időpontban száll át a tulajdonjog és a kárveszély a Ptk. 376. §-ában szabályozott, a tulajdonjog fenntartásával kötött részletvételnél, mert az átadott dolog elpusztulásának, értékcsökkenésének veszélyét a tulajdonjog átszállása nélkül is a vevő viseli.

- A Ptk. 400. §-a rendelkezik a vállalkozási szerződések alapján át nem adott művel kapcsolatban a kárveszély viselésének speciális módjáról.

- Az építési, szerelési szerződéseknél a törvény lehetőséget biztosít az egyes munkarészek előzetes átadására. Ennek következménye, hogy a kárveszély a teljesítés előtt, az előzetes átvétel időpontjával a megrendelőre átszáll (lásd a Ptk. 405. §-ához fűzött magyarázatot).

BH2000. 248. *A szerződés teljesítésének ideje és módja dologszolgáltatás esetében [Ptk. 200. § (1) bek., 279. § (2) bek., 365. § (1) bek.].*

BH1996. 543. *I. Mezőgazdasági termékértékesítési szerződés esetén a teljesítés helye a gazdálkodó termelő telephelye, és a terméknek a megrendelő vagy megbízottja által - kifogás nélkül - a telephelyen történt átvételével a kárveszély viselése átszáll a megrendelőre [Ptk. 279. § (2) bek., 14/1978. (III. 1.) MT r. 6. § (1) bek.].*

BH1996. 527. *I. A teljesítés helyének jelentősége a kárveszély viselésének megállapításánál [Ptk. 278. § (2) bek., 279. § (2) bek.].*

BH1992. 779. *Ha a szállító a szolgáltatás tárgyának a fuvarozó részére való átadásával teljesített, a kárveszély - amennyiben a törvény kivételt nem tesz - a megrendelőre szállt át. A szállító azonban felelős azért a kárért, amelyet azzal okozott, hogy a küldeménynek a vasúti kocsiba való berakása során nem gondoskodott a rakomány biztos elhelyezéséről és az ehhez szükséges eszközökről [Ptk. 278. § (2) bek., 279. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 382. § (2) bek., 490. § (1) bek., 3/1960. (V. 13.) KPM rendelettel kiadott Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 21. cikk. 4. §, 22. cikk 1. és 2. §, 23. cikk 5. §, 54. cikk 1. § d) pont].*

BH1992. 708. *I. A teljesítés helyére és a kárveszély átszállására irányadó szabályok raktári beszerzés esetén [7/1978. (II. 1.) MT r. 22. §, Ptk. 278-279. §].*

BH1989. 113. *Ha a teljesítés helye a rendeltetési állomás, és itt a küldeményben hiány vagy sérülés mutatkozik, a megrendelőnek (címzettnek) választási jogosultsága van, hogy a fuvarozóval vagy a szállítóval (feladóval) szemben érvényesíti-e a kárigényét [Ptk. 279. § (2) bek., 305. § (1) bek., 310. §., 318. § (1) bek., 361. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 7. § (1) bek., 14. § (1) bek.].*

BH1986. 200. *Fuvarozási rendellenesség nélkül bekövetkezett vasúti töréskár esetében a kár viselése tárgyában való megalapozott döntés végett egyrészt azt kell vizsgálni, hogy melyik felet terhelte a fuvarozás alatt a kárveszély, másrészt pedig azt, hogy kellő gondossággal történt-e a küldeménynek a vasúti kocsiba való berakása [Ptk. 279. § (2) bek., 3/1960 (V. 13.) KPM sz. rendelettel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 54. cikk 1. § d) pont].*

A teljesítés ideje

280. § (1) Ha a teljesítés ideje nincs meghatározva,

a) bármelyik fél a másik fél egyidejű teljesítését követelheti,

b) ingyenes szerződés esetében a jogosult a kötelezettet a teljesítésre bármikor felhívhatja.

(2) A kötelezett a teljesítés előkészítéséhez szükséges idő elteltével köteles teljesíteni.

(3) A tartásdíjat, az életjáradékot és a baleseti járadékot időszakonként előre kell fizetni. A jogosult a hat hónapnál régebben lejárt és alapos ok nélkül nem érvényesített részleteket bírósági úton többé nem követelheti.

A szerződésnek nem lényeges eleme a teljesítési idő meghatározása, ezért a szerződés teljesítési határidő kikötése nélkül is létrejöhet. Amennyiben a felek a szerződésben a teljesítés időpontja tárgyában nem állapodtak meg, akkor a teljesítés idejére az e §-ban szabályozott diszpozitív rendelkezések az irányadók. A teljesítés idejére vonatkozó általános szabályozás az egy alkalommal nyújtott szolgáltatást veszi alapul, és különbséget tesz a visszterhes és az ingyenes szerződések között.

Visszterhes szerződéseknél az egyidejű teljesítés követelménye érvényesül. Eszerint saját teljesítése egyidejű felajánlása mellett bármelyik szerződő fél felszólíthatja a másik szerződő felet a teljesítésre, ezzel az ellenszolgáltatás esedékessé válik. Az ellenszolgáltatás esedékessé válásának időpontja jelentős jogi tény, mert ettől az időponttól kezdve nyílik meg a jogosult késedelmi kamat igénye követelésének lehetősége (BH1982. 477.; BH1992. 185.). Ebből következik, hogy a szerződésszerű teljesítés felajánlása nélkül a másik fél teljesítése nem válik esedékessé, és a felszólítás eredménytelensége késedelemmel nem jár.

A visszterhes szerződésekkel szemben felállított egyidejű teljesítés követelménye diszpozitív szabály, ezért tiltó rendelkezés hiányában a felek a szerződésben kiköthetik pl. az előleg fizetését vagy azt is, hogy az ellenszolgáltatás csak a szolgáltatás teljesítését követően, meghatározott idő elteltével váljék esedékessé.

Ingyenes szerződések esetén értelemszerűen fel sem merülhet a saját teljesítés felajánlásának kötelezettsége, ezért a jogosult bármikor felhívhatja a kötelezettet a teljesítésre. A törvényi szabályozás tehát a jogosult számára biztosítja azt a jogot, hogy magatartásával, illetőleg nyilatkozatával a teljesítést esedékessé tegye. A másik szerződő fél helyzetének megkönnyítése érdekében azonban a törvény előírja, hogy mind a visszterhes, mind az ingyenes szerződés esetén a kötelezett részére biztosítani kell a szerződéskötéstől számítva a teljesítés előkészítéséhez szükséges időt. Ezért a kötelezett teljesítési kötelezettsége csak ezen szükséges és indokolt időtartam leteltével áll be.

Ha a felek az ellenérték fizetési határidejében megállapodtak, az ellenszolgáltatás csak a lejáratkor válik esedékessé. De a fizetési határidőre vonatkozó külön szerződési kikötés nélkül is elválhat a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás teljesítésének ideje, így például abban az esetben, ha a kötelezett teljesítéséhez, az ellenszolgáltatás kiegyenlítéséhez a jogosult közreműködésére, számlaadásra van szükség. A kialakult bírói gyakorlat szerint, ha a felek külön fizetési határidőben nem állapodtak meg, akkor az ellenszolgáltatásnak a szolgáltatás teljesítésekor való esedékessé válását a számlázási kötelezettség késedelmes teljesítése vagy elmulasztása nem érinti. A mulasztás azonban a Ptk. 302. §-a szerinti jogosulti késedelemnek minősül, amely a Ptk. 303. § (3) bekezdése értelmében a kötelezett késedelmét kizárja. Ha azonban a felek az ellenérték fizetési határidejében megállapodtak, a vevő a számla vagy azzal egyenértékű okirat bevárása nélkül is köteles az ellenérték átutalására (GK 66. számú állásfoglalás; BH1987. 20.).

A gyakorlatban többször előfordul, hogy a bíróság az ingatlanon fennálló közös tulajdont megváltás útján szünteti meg, azaz kölcsönös és egyidejű teljesítésre való kötelezés mellett az egyik tulajdonostárs tulajdoni hányadát megfelelő ellenérték fejében a másik tulajdonostárs tulajdonába adja (lásd a Ptk. 148. §-hoz fűzött magyarázatot). Az egyidejű teljesítésre kötelezés miatt a jogszerző tulajdonostárs tulajdonjogának

bejegyzésére csak akkor tarthat igényt, ha a megváltás összegét maradéktalanul megfizette. Ezért a bíróság - az egyidejű teljesítés követelményével összhangban - a közös tulajdon megszüntetésére vonatkozó jogerős határozatának megküldésével köteles felkérni az illetékes földhivatalt a jogszerző tulajdonjogának az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése érdekében azzal azonban, hogy a megváltási összeg kiegyenlítésének igazolásáig a földhivatal az érdemi elintézést (a bejegyzést) tartsa függőben. Ebből következik, hogy a magához váltás összegének teljes kifizetését a fölhivatalnál és nem a bíróságnál kell igazolni (PK 10. szám; BH1982. 238.).

A (3) bekezdés szabályozza az életfenntartást biztosító szolgáltatások, így a tartásdíj, az élet- és a baleseti járadék teljesítési idejét és a jogérvényesítés határidejét. A törvényi rendelkezés szerint a szerződésen vagy szerződésen kívüli (például kártérítési) kötelezettségen alapuló és a jogosult létfenntartását, tartását, illetőleg tartásának kiegészítését biztosító szolgáltatást időszakonként és előre esedékesen kell teljesíteni. A teljesítési idő ilyenkénti meghatározása összhangban áll a szolgáltatás céljával, az életfenntartással. Ezért a Pp. 122. §-ának (2) bekezdése értelmében a tartásdíj, járadék és más időszakos szolgáltatás iránt indított perben a marasztalásra irányuló kereseti kérelem a le nem járt szolgáltatásokra is előterjeszthető. A létfenntartást szolgáló jellegből viszont az is következik, hogy a tartásdíj, a járadék nem használható fel tőkegyűjtés céljára, ezért az erre irányuló igény bírósági úton visszamenőlegesen csak a törvényben meghatározott korlátok között, hat hónapra visszamenőlegesen érvényesíthető. A jogosult a hat hónapnál régebben lejárt részletek megfizetésére irányuló igényt bírósági úton csak alapos ok fennállása esetén követelheti. Ez akkor állapítható meg, ha a jogosult személyében vagy körülményeiben rejlő oknál fogva alapos indokból nem tudta érvényesíteni a hátralékos részleteket (például baleset miatt az egyik lábát amputálták, és így mozgásában korlátozott volt). Ugyanezt az elvet juttatja kifejezésre a Csjt. 68. § (2) bekezdésének rendelkezése, amely szerint hat hónapnál régebbi időre tartási követelést csak akkor lehet visszamenőleg érvényesíteni, ha a jogosultat a követelés érvényesítésében mulasztás nem terheli. Ezeknek a rendelkezéseknek felel meg a végrehajtási eljárásban a Vht. 14. §-ának szabálya is. Eszerint a tartásdíj, tartásra irányuló járadékszerű szolgáltatás behajtására elrendelt végrehajtás esetén a végrehajtási okirat a lejárt, hat hónapnál régebbi tartásdíjrészletekre nézve csak akkor állítható ki, ha a végrehajtást kérő valószínűsítette, hogy a hátralék az adós rosszhiszemű magatartására vezethető vissza vagy annak érvényesítését alapos okból mulasztotta el (BH1993. 430.). Itt kell megjegyeznünk, hogy az anyagi jogi szabályok alapján meghatározható teljesítési idő nem azonos a bíróság által a perben a Pp. 217. §-ának alkalmazásával megszabott teljesítési határidővel. Az eljárásjog szerint megállapított teljesítési határidőnek a végrehajthatóság szempontjából van döntő jelentősége, mert a végrehajtás - az egyéb feltételek megléte esetén is - csak akkor rendelhető el, ha a teljesítésre megállapított határidő már letelt.

Mivel a törvény csak az egyes járadék részletek jogérvényesítési határidejéről rendelkezik, a PK 52. számú állásfoglalás ad iránymutatást a Ptk. 355. § (3) bekezdésében szabályozott kártérítési járadékkövetelés esedékessé válásának időpontjáról és az elévülésről. Eszerint az elévülési idő a követelés egészére, tehát a jövőben lejáró részletekre is kiterjedően akkor kezdődik, amikor a baleset folytán bekövetkezett munkaképesség-csökkenés, illetőleg munkaképtelenség első ízben vezetett keresetkiesésben megmutatkozó károsodásra. Az egyes járadékrészletek iránti követelés azonban az elévüli határidőn belül is csak a (3) bekezdésben meghatározott feltételek szerint érvényesíthető.

BH1997. 438. *Mint az ajánlattól eltérő tartalmú elfogadás, új ajánlatnak minősül, ha az elfogadó nyilatkozat a teljesítést előleg fizetéséhez és az ajánlattól eltérő határidőhöz köti [Ptk. 213. § (2) bek., 280. § (1) bek. a) pont].*

BH1994. 595. *Ha a felek a teljesítés idejét egy jövőbeni bizonytalan esemény bekövetkezéséhez fűzték, úgy valójában a teljesítési határidőt nem határozták meg [Ptk. 280. § (1) és (2) bek., 228. §, 679. §].*

BH1993. 695. *I. Ha a felek az adásvételi szerződésben a vételárat az áfa feltüntetésével határozzák meg, ez esetben a vételárral az áfa is esedékessé válik. Nem eredményez jogosulti késedelmet - s ennek megfelelően nem érinti a kötelezett késedelmikamat-fizetési kötelezettségét -, ha a jogosult a számlájában az áfa megfizetésére későbbi időpontot jelöl meg [1989. évi XL. tv. 1. § a) pont, 3. § (1) bek. a) pont, 20. § (1) bek. a) pont, 25. §, 29. § (1) bek., 32. § (1) bek., Ptk. 205. § (1) bek., 280. § (1) bek. a) pont, 301. § b) pont, 302. § b) pont].*

BH1993. 430. *A hátralékos gyermektartásdíj érvényesítésénél irányadó szempontok [Csjt. 68. § (2) bek., Ptk. 280. § (3) bek., 1979. évi 18. tvr. 13. § (2) bek.].*

BH1992. 185. *Ha a felek az áru ellenértékének megfizetésére vonatkozó határidőben nem állapodtak meg, és a megrendelő az ellenértéket a szállító teljesítésével egyidejűleg nem fizette meg, a szállító a teljesítését követő időre jogosult késedelmi kamatot követelni [Ptk. 280. § (1) bek. a) pont, 301. § (1) és (4) bek.].*

BH1989. 488. *A gazdálkodó szervezetektől elvárható, hogy a bankszámlaszámuk esetleges változásáról a velük szerződéses kapcsolatban álló más gazdálkodókat tájékoztassák. Az ennek elmulasztásából eredő fizetési késedelem következményeiért ezért helytállni tartoznak [Ptk. 277. § (2)-(3) bek., 280. § (1) bek. a) pont, GKT. 51/1973.].*

BH1988. 278. *Gazdálkodó szervezetek között valamely termék kizárólagos forgalmazására vonatkozóan létrejött megállapodás harmadik személyekkel szemben csak akkor hatályos, ha erről őket tájékoztatják. Ilyen értesítés hiányában a vevő - a jogosult személyének tisztázásáig - nem esik fizetési késedelembe [Ptk. 280. § (1) bek., 302. § b) pont, 328. § (3) és (4) bek.].*

BH1987. 171. *I. A semmis vállalkozási szerződés hatályossá nyilvánítása folytán megítélhető pénzkövetelés is a szolgáltatás átadásával, nem pedig a hatályossá nyilvánítással tekinthető esedékessé váltnak, és a gazdálkodó szervezeteknek egymás közötti kapcsolatában ettől számított egy év alatt évül el [Ptk 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 280. § (1) bek.].*

BH1983. 135. *A biztosító nem követelheti bírósági úton a balesetet okozó gépjármű üzembentartójától annak a kifizetett életjáradéknak a megtérítését, amelyre vonatkozóan az igényt vele szemben a biztosított alapos ok nélkül a lejárattól számított 6 hónap után érvényesítette [Ptk. 280. § (3) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. sz. r. 13. § d) pont].*

BH1982. 477. *Megbízott utján történt megrendelésre való szállítás és átvétel esetén az ellenérték megfizetésének kötelezettsége a megbízót közvetlenül terheli a szállítóval szemben [Ptk. 277. § (1) bek., 280. § (1) bek. a) pont].*

BH1982. 238. *A közös tulajdonnak magához váltás utján való megszüntetése esetén a megváltási ár fizetése és a megváltozott ingatlanrész birtokba és tulajdonba adása tekintetében a feleket kölcsönös és egyidejű cselekvésre kell kötelezni. A megváltási árnak részletekben történő megfizetése esetén a tulajdonjog bejegyzése - ellenkező megállapodás hiányában - csak a megváltási ár teljes összegének megfizetése, de legalább a vételárnak egyidejű jelzálogi biztosítása esetében engedélyezhető [Ptk. 148. § (2) bek., 280. § (1) bek. a) pont].*

BH1981. 156. *A vevő nem élhet hibás teljesítés címén az elállás jogával, ha a dolog azért nem alkalmas a céljaira, mert azt a rendeltetésétől eltérően kívánja felhasználni [Ptk. 280. § (1) bek. a) pont, 306. § (3) bek.].*

BH1980. 136. *I. A baleseti kártérítési felelősség jogerős megállapítása esetén a később érvényesített járadék iránti igény jogalapját elévülés címén nem lehet vitatni [Pp. 123., 229. §, Ptk. 324. § (1) bek., 280. § (3) bek.].*

BH1980. 136. *II. Részleges munkaképesség-csökkenés miatti rendkívüli munkateljesítmény szükségének vizsgálatánál nem lehet a balesettel általában együttjáró munkaképesség-csökkenés arányát figyelembe venni, hanem azt kell vizsgálni, hogy a baleseti sérültet az elszenvedett sérülés konkrétan készteti-e, s ha igen, milyen méretű rendkívüli munkateljesítmény kifejtésére [Ptk. 280. § (3) bek., PK 45. sz.].*

BH1979. 299. *Ha a gazdálkodó szervezetek valamely létesítményének ellenérték fejében való teljes átadásában, illetőleg átvételében állapodnak meg, de csak egyes vagyontárgyak átadása történik meg, ezt sem részteljesítésnek, sem hibás teljesítésnek nem lehet tekinteni és a teljes terjedelmű szolgáltatásig az átvevő fizetési késedelme sem áll be [Ptk. 365. §, 240. §, 280. § (1) bek., 301. § (1) és (3) bek., 306. § (1) és (5) bek.].*

281. § (1) Ha jogszabály vagy szerződés alapján a felek egyidejű teljesítésre kötelesek, egyik fél sem köteles saját szolgáltatását teljesíteni, amíg a másik fél a szolgáltatást fel nem ajánlja.

(2) Az a szerződő fél, akinek a teljesítéssel elöl kell járnia, a szolgáltatást - biztosíték hiányában - megtagadhatja, ha

a) a szolgáltatást részletekben vagy folyamatosan kell teljesíteni, és a másik fél saját szolgáltatásával időközben késedelembe esik, amíg a késedelem tart;

b) a másik fél vagyoni viszonyainak időközben bekövetkezett jelentős megromlása folytán a viszontszolgáltatás veszélyeztetve van;

c) a másik félnek vele szemben pénzügyi fedezethiány miatt kiegyenlítetlen tartozása áll fenn.

(3) A szolgáltatás megtagadására jogosult fél elállhat a szerződéstől, ha a biztosíték nyújtására megfelelő határidőt szabott, és az eredménytelenül telt el.

(4) Annak a félnek a jogaira és kötelezettségeire, aki a szolgáltatás megtagadására jogosult, egyebekben a felelős őrzés szabályai irányadók.

Visszterhes szerződéseknél a felek egyidejű teljesítésre kötelesek. Ha tehát a felek nem állapodnak meg abban, hogy egyikük előre köteles szolgáltatni, a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás együtt válik esedékessé. A közös esedékesség ideje a szerződésben kikötött idő, ha pedig a szerződés e kérdést nem rendezi, a Ptk. 280. § és Ptk. 298. § értelmében a kötelezett a jogosult felszólítására a teljesítéshez szükséges idő elteltével köteles teljesíteni. Az ellenszolgáltatás ugyanekkor esedékes. A saját szolgáltatást felajánló fél azonban mindaddig nem köteles a teljesítésre, amíg szerződő partnere a teljesítésre nem képes, azaz az ellenszolgáltatást nem

ajánlja fel. Ez lényegében azt jelenti, hogy a feleket kölcsönös visszatartási jog illeti meg mindaddig, amíg a másik fél a saját szolgáltatását nem ajánlja fel.
Másként alakul az ellenszolgáltatás esedékessége hibás teljesítés esetén. A teljesítés csak akkor tekinthető megtörténtnek, ha a szolgáltatás megfelel a Ptk. 277. § (1) bekezdésében, az adott szerződésben támasztott követelményeknek, és egyúttal alkalmas a jogosult szerződési érdekének kielégítésére. Ha a felajánlott szolgáltatás hibás, nem következnek be a teljesítéshez fűzött joghatások. Ebből következik az is, hogy hibás teljesítés esetén az ellenszolgáltatás nem válik esedékessé. Ezért nem esik késedelembe saját teljesítésével az a fél, aki a másik fél által felajánlott hibás szolgáltatás elfogadását megtagadja, de nincs késedelem abban az esetben sem, ha a jogosult ugyan elfogadja a hibás szolgáltatást, de a szavatossági jogai tekintetében jogfenntartó nyilatkozatot tesz. Amennyiben az a fél teljesít hibásan, akinek a szerződés szerint a teljesítéssel elöl kell járnia, a másik fél - feltéve, hogy szavatossági jogai közül a hiba kijavítását választja - saját szolgáltatásával a hiba kijavításáig még akkor sem esik késedelembe, ha az ő teljesítésére meghatározott teljesítési határidő is lejárt. Ha azonban az ellenszolgáltatás csökkentését választotta, ennek teljesítése az eredeti határidő szerint esedékes.
A (2) bekezdés értelmében olyan szerződéseknél, ahol a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás teljesítésének ideje egymástól elválik, a törvény azt a felet, akinek a teljesítéssel elöl kell járnia, meghatározott feltételek fennállása esetén és biztosíték hiányában is feljogosítja a szolgáltatás megtagadására. Ha a szolgáltatás megtagadható, a (3) bekezdés rendelkezése megadja a biztosíték követelésére vonatkozó jogot, illetőleg lehetőséget biztosít a szerződéstől való elállásra is.
A szolgáltatás biztosíték hiányában történő megtagadása magában foglalja az előkészített vagy már elkészített szolgáltatás visszatartását, de egyúttal felöleli a teljesítés megkezdésétől való elzárkózást, tehát például azt a lehetőséget is, hogy vállalkozási szerződés esetén a vállalkozó a munkát mindaddig ne kezdje meg vagy ne folytassa, amíg a megrendelő az ellenszolgáltatás fedezetére megfelelő biztosítékot nem nyújt (A Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1993. évi XCII. törvény indokolása).
Biztosíték hiányában a szolgáltatás megtagadására csak az alábbi törvényi tényállások adnak alapot (természetesen a teljesítés megtagadása ilyen esetben a Ptk. 313. §-ának alkalmazása szempontjából jogos okból történik):
1. Ha a felek között tartós kapcsolat van és ennek keretében a teljesítéssel elöljáró fél folyamatosan vagy részletekben szerződésszerűen teljesíti a szolgáltatást, ennek ellenére az ellenszolgáltatásra kötelezett másik fél saját teljesítésével késedelembe esik. Ilyenkor az előbb teljesítő fél az újabb részletek szolgáltatását a késedelem idejére megtagadhatja [Ptk. 281. § (2) a)].
2. A teljesítéssel elöljáró felet akkor is megilleti a biztosíték követelésének, illetőleg a szolgáltatás megtagadásának joga, ha a szerződéskötés és a szolgáltatás esedékessé válása közötti időben a másik fél vagyoni helyzete olyan jelentős mértékben megromlik, hogy az ellenszolgáltatás teljesítése veszélyeztetve van, tehát a szükséges fedezettel előre láthatóan nem fog rendelkezni [Ptk. 281. § (2) b)].
3. A szolgáltatás megtagadására lehetőséget ad az a helyzet is, amikor a teljesítéssel elöljárni tartozó féllel szemben a másik félnek kiegyenlítetlen tartozása áll fenn pénzügyi fedezethiány okán.
A (3) bekezdés értelmében a teljesítés megtagadásra a fentiek szerint jogosult fél az ellenszolgáltatás fedezetének biztosítása érdekében, megfelelő határidő kitűzésével biztosíték nyújtását is követelheti. A biztosíték adására szabott határidő eredménytelen elteltét követően pedig választása szerint a biztosítékadás elmulasztásának következményeként a szerződéstől elállhat. A határidő eredménytelenségét csak a határidő utolsó napjának elteltével lehet megállapítani [Ptké. 4. § (3)]. Ha a teljesítés megtagadására és az elállásra jogosult fél nem az elállást választja, úgy saját teljesítése tekintetében a felelős őrzés szabályai szerint kell eljárnia (lásd a Ptk. 196-197. §-aihoz fűzött magyarázatot).
BH1998. 89. *I. A polgári jogviszonyok között nem nevesített szindikátusi szerződés - ha ezt gazdasági társaság létesítésével összefüggésben kötik a cég alapításában részt vevő felek - és a társasági jog összefüggései; ilyen esetben ez utóbbi primátusa [1988. évi VI. tv. 27. § (1) bek., 245. § (2) bek., Ptk. 1. § (1)-(2) bek., 4. § (1) bek., 281. § (1)-(2) bek. b) pont, 1989. évi 23. tvr. 18/A. §].*
BH1997. 238. *A teljesítési határidő elmulasztása nem olyan tény, amely bármelyik fél számára lehetővé tenné a jogerős ítélet vitatását [Pp. 229. § (1) bek., 130. § (1) bek. d) pont, 230. § (1) bek., Ptk. 281. § (1) bek.].*
BH1993. 571. *Nem a szállító, hanem a megrendelő esik késedelembe, ha a szállítónak a szolgáltatást részletekben vagy folyamatosan kell teljesítenie, és a megrendelő időközben nem teljesíti a pénzügyi fedezet biztosítására vonatkozóan vállalt kötelezettségét [Ptk. 281. § (2) bek., 303. § (3) bek., 7/1978. (II. l.) MT r. 9. § (1) bek.].*

BH1991. 470. *A volt házastársi közös lakás osztott használatát elrendelő jogerős ítélet végrehajtásáig a feleket a korábbi használat terjedelméig birtokvédelem illeti meg [Ptk. 192. § (3) bek., 281. § (1) bek., Ptké. 64. §].*

BH1977. 16. *A gondozási szerződés érvényessége nincs államigazgatási jóváhagyáshoz kötve. A gondozási szerződés megszűnése esetén a feleknek egymással el kell számolniuk [Ptk. 319. § (2) bek., 281. § (1) bek.].*

282. § (1) A teljesítési határidőbe a szerződéskötés napját nem kell beszámítani; ha a teljesítési határidő utolsó napja munkaszüneti nap, a határidő a következő munkanapon jár le.

(2) A kötelezett a határnapot megelőzően, illetőleg a határidő kezdete előtt csak a jogosult beleegyezésével teljesíthet. Beleegyezés hiányában a jogosult a felelős őrzés szabályai szerint tartozik eljárni.

A törvény a teljesítési határidő megállapításának lehetséges eseteit nem szabályozza, mert a felek a szerződésben a teljesítés időpontját bármely módon meghatározhatják. Így a teljesítési határidő megjelölhető naptári nappal, több hónapból, napból álló időszakkal vagy valamilyen eseményhez kötve is.

Az (1) bekezdésben megfogalmazott rendelkezés a határidő számításának szabályáról szól, de kizárólag arra az esetre, amikor a felek a szerződésben a teljesítés idejeként meghatározott számú napból álló időszakot kötöttek ki. Ilyenkor a teljesítési határidő első napjától az utolsó nap végéig terjedő időszak alatt szerződésszerűen teljesíthetők a szolgáltatások. A teljesítési határidő számításánál azonban a szerződéskötés napját figyelmen kívül kell hagyni. Ha pedig a határidő utolsó napja munkaszüneti napra esik, akkor a határidő csak a következő munkanapon jár le. A szabályozás indoka az, hogy munkaszüneti napon nem várható el a teljesítés. Ugyanilyen rendelkezést tartalmaz a valamennyi határidő számítására irányadó Ptké. 3. § (1) és (3) bekezdése. Emellett külön törvényi rendelkezés hiányában a teljesítési határidő számításánál is alkalmazni kell a Ptké. 3. § (2) bekezdésében foglalt szabályt is. Eszerint a hetekben, hónapokban vagy években megállapított határidő a hétnek, a hónapnak, illetőleg az évnek azon a napján jár le, amely megfelel a kezdő napnak. Ha ilyen nap nincs az utolsó hónapban (pl. február 29.), akkor a határidő lejártának napja a hónap utolsó napja (február 28.).

Nincs akadálya annak sem, hogy a felek a szerződés módosításával a határidőt meghosszabbítsák. Eltérő megállapodás hiányában vagy kétség esetén az új határidő számításának kezdő napja az eredeti határidő leteltét követő naptári nap [Ptké. 4. § (1)]. Ha azonban a felek megállapodása az volt, hogy az új teljesítési határidő a szerződés módosításától kezdődik, akkor a határidő számításánál az (1) bekezdés rendelkezése az irányadó, ehhez képest a szerződésmódosítás napját nem lehet figyelembe venni.

A (2) bekezdés arra az esetre tartalmaz rendelkezést, ha a kötelezett a teljesítésre megállapított határnap vagy határidő kezdő napja előtt kíván teljesíteni. A szabályozás szerint a szerződésben kikötött teljesítési határidő előtt nem tehet eleget a teljesítésre vonatkozó kötelezettségének, a jogosult tehát a felajánlott teljesítést nem köteles elfogadni, a szolgáltatást átvenni. A Ptk. 292. § (2) bekezdése azonban a pénzszolgáltatás határidő előtti teljesítését lehetővé teszi. Egyéb szolgáltatások tekintetében a törvényi rendelkezésnek indoka az, hogy a kötelezett magatartása nem felel meg a szerződés tartalmának, adott esetben a szolgáltatás teljesítése - a teljesítésre való felkészülés hiányában - jogosulti érdeksérelmet eredményezne. Ha azonban a jogosult a határidő előtti teljesítéshez hozzájárul, úgy a kötelezett teljesítése szerződésszerűvé válik. Előfordulhat, hogy a kötelezett a jogosult beleegyezése nélkül megkísérli a teljesítést (például a szolgáltatást postán elküldi). Ilyen esetekben a teljesítés joghatásai nem állnak be, de a jogosult a felelős őrzés szabályai szerint köteles a kötelezett veszélyére és költségére gondoskodni a dolog megfelelő megőrzéséről (lásd a Ptk. 196-197. §-okhoz fűzött magyarázatot).

A teljesítési határidő letelte utáni részteljesítésről a Ptk. 285. §-a rendelkezik.

BH1996. 435. *A fuvaroztató a feladott küldemény kiszolgáltatásának időpontját joghatályosan nem írhatja elő; annak azonban nincs akadálya, hogy a részére végzett vállalkozási tevékenység elősegítésében - külön megállapodás alapján - a fuvarozó mint megrendelő részt vállaljon. Ez a segítség akár fuvarozási tevékenység formájában is jelentkezhet. Az ilyen esetben vállalt kiszolgáltatási határidő - mint külön szerződéses vállalás - köti a fuvarozót [3/1960. (V. 13.) KPM rendelettel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 14. cikk. 5. §, 35. cikk, 39. cikk, Ptk. 282. § (2) bek.].*

A teljesítés módja

283. § (1) A jogosult - ha jogszabály kivételt nem tesz - a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül köteles meggyőződni arról, hogy a teljesítés megfelelő-e.

GK 74. szám
(1995. február 13.)

III. A szállítmányban megállapított darabhiány esetén a darabszámlálási díjat - függetlenül a hiány mértékétől - teljes egészében a szállító fizeti.

(2) A dolog átvétele során nem kell vizsgálni azokat a tulajdonságokat, amelyeknek a minőségét tanúsítják, illetőleg, amelyekre jótállás vonatkozik.

(3) Ha a jogszabály kivételt nem tesz, az átadással járó költségek - ideértve a csomagolás és mérlegelés költségeit is - a kötelezettet, az átvétellel járó költségek pedig a jogosultat terhelik.

A törvény 283-287. §-ai tartalmazzák a teljesítés módjára, annak lebonyolítására vonatkozó általános rendelkezéseket. E körbe tartozik a szolgáltatás átadása, átvétele során a teljesített szolgáltatás megfelelőségének ellenőrzése. A törvény - összhangban a teljesítés során érvényesülő, és a feleket kölcsönösen terhelő együttműködési kötelezettség elvével - kimondja, hogy az átvételtől számítottan, a lehető legrövidebb időn belül kell meggyőződni a teljesítés megfelelőségéről. Az ellenőrzési kötelezettség előírását a szerződő felek érdeke is indokolja, azaz az, hogy mielőbb megállapítható legyen: a kötelezett teljesítése megfelelő volt-e vagy sem. Az ellenőrzés a szolgáltatás mennyiségi és minőségi megvizsgálását jelenti.

Az ellenőrzés módját a törvény nem határozza meg, ezért a mennyiségre és a minőségre vonatkozó ellenőrzést a szolgáltatás természetéhez igazodva, illetőleg az adott szerződésre vonatkozó jogszabályi rendelkezésnek megfelelően kell elvégezni. Így a szállítási szerződéseknél a felek a Ptk. 380. § értelmében a dolog megvizsgálásának módját meghatározhatják pl. szabványra, mindkét fél által ismert szokványra utalással vagy mintával. A vállalkozási szerződésnél a felek a szolgáltatás átadásakor a szakmailag indokolt és szokásos próbák alapján ellenőrzik a szerződés teljesítését [Ptk. 396. § (1)].

A gyakorlatban kialakult elv szerint az átadással egyidejűleg, a teljesítés helyén kell elvégezni a jelentősebb nehézségek nélkül lefolytatható mennyiségi és minőségi vizsgálatokat. Így pl. dolog-szolgáltatás esetén a mennyiségi átvételt, darabárunál a darabszámolást, gyűjtőcsomagolásban átadott áruk esetén legalább a csomagok darabszámának ellenőrzését meg kell ejteni. A bonyolultabb, eszköz - és időigényes minőségi vizsgálatokat későbbre is lehet halasztani, de ezeket is a lehető leghamarabb meg kell kezdeni, s folyamatosan le kell folytatni (Polgári jog - Kommentár a gyakorlat számára, HVGORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 1997., VI. rész 476. oldal).

Egyes szolgáltatásoknál a teljesítés mennyiségi átvételének és a minőség vizsgálatának helye elválik. A szállítási szerződéseknél például a csomagolt és mérlegelt dolog minőségmegvizsgálási helye a megrendelő telephelye [Ptk. 383. § (2)], de a Ptk. 278. § (4) bekezdésében foglalt diszpozitív szabályozás miatt a felek megállapodhatnak abban is, hogy a minőségmegvizsgálás helye a szállító telephelye legyen. Meghatározott esetekben azonban a mennyiségi és a minőségi átvétel helye nem válhat el. Így például a törvény az építési - szerelési munkákra a szerződésszerű teljesítés elbírálása érdekében az átadás-átvételi eljárás lefolytatását kötelezően előírja. Szerelési szerződésnél az átadás-átvétel próbaüzemmel valósul meg (lásd a Ptk. 405. és a 407/A. §-okhoz fűzött magyarázatot).

E kötelezettség elmulasztásának jogkövetkezményeiről a törvény külön rendelkezést nem tartalmaz, ezért a mulasztás szankciója az általános felelősségi szabályok alapján kártérítési kötelezettséget eredményezhet. Egyes kötelmeknél a mulasztás következményeként speciális szabályok érvényesülnek. Így például a szállítási szerződésnél a hibásan teljesítő közreműködő csak akkor felel a meghosszabbított szavatossági határidő alapján a szállítóval szemben, ha a szállító a minőség megvizsgálására vonatkozó kötelezettségének eleget tett (Ptk. 385. §). A Ptk. 248. § (2) bekezdésének rendelkezése fokozza a kötelezett felelősségét a jótállási kötelezettség tekintetében [lásd a Ptk. 277. § (4) bekezdéséhez, illetve a Ptk. 248. §-hoz fűzött magyarázatot].

A dolog átvételénél ugyanis nem kell vizsgálni a szolgáltatás olyan tulajdonságait, melyek minőségét a kötelezett tanúsítja vagy amelyekre jótállás vonatkozik. E körben tehát a vizsgálat elmulasztása miatt a jogosultra hátrányos következmények nem hárulhatnak.

A teljesítéssel járó költségek viselésének általános - de diszpozitív jellegű - szabálya szerint a szolgáltatás átadásával járó költségeket a kötelezett, míg az átvétellel felmerülő költségeket a jogosult viseli. Ezzel összhangban az adásvételi szerződésnél - eltérő megállapodás hiányában - az eladó viseli a szolgáltatás átadásával, ingatlan esetén az ingatlan-nyilvántartási állapot rendezésével kapcsolatos költségeket, míg a vevő terhe a szerződéskötéssel, az átvétellel felmerülő költség és a tulajdon-átruházási illeték [Ptk. 367. § (2)-

(3)]. Vállalkozási szerződés esetén az üzembe helyezés előtti próbát saját költségén a vállalkozó végzi, de ennek feltételeit a megrendelő biztosítja [Ptk. 396. § (2)].

Az általános rendelkezés értelmében a szolgáltatás átadási költségének minősül a csomagolással és a mérlegeléssel felmerülő kiadás. Amennyiben a teljesítésre a Ptk. 278. § (1) bekezdése szerint a kötelezett lakó- vagy székhelyén kerül sor, és a jogosult a szolgáltatást átvette, akkor ő köteles gondoskodni a szolgáltatás elszállításáról, ehhez képest feladóként neki kell megkötni a fuvarozási szerződést is. Az így felmerült költségeit nem háríthatja át a kötelezettre. Ha azonban a kötelezettnek úgy kell teljesítenie a szerződést, hogy a szolgáltatást elszállítás végett a fuvarozónak kell átadnia [a helyközi szállításra lásd a Ptk. 278. § (2) bekezdéséhez fűzött magyarázatot], az ún. felfuvarozási, azaz a szállító telepéről a fuvarozó felvevőhelyéig való szállítással felmerülő költség is a termék átadásával kapcsolatos, ezért annak viselése a kötelezettre hárul (BH1981. 327.). De a kötelezettet terheli feladóként a fuvarozási szerződés megkötésének és az ezzel együttjáró költségek - mint átadási költségek - viselésének kötelezettsége is. Ez azonban nem terjed ki a teljesítés helyéről való továbbszállítás költségére, azaz a fuvardíjra, mert az már az átadás utáni költségnek minősül. Ebből következik, hogy amennyiben a szerződést nem címzett székhelyén kell teljesíteni, a jogosult köteles a kötelezett által előlegezett fuvardíj megtérítésére.

Az átvételi költségek közé tartozik a darabszámlálással felmerülő kiadás, amely a teljesítés mennyiség szerinti ellenőrzésének egyik módja. Az átvétel során azonban olyan költségek is felmerülhetnek, amelyekre a szállító ad okot. Ennek megtérítését a megrendelő az általános szabályok szerint követelheti a szállítótól. Így: ha az átvételkor kiderül, hogy a szállító teljesítése nem felel meg a fuvarlevélen vagy a számlán feltüntetett mennyiségnek, a tényleges mennyiségi hiány megállapítása érdekében az egész szállítmány megszámlálásával felmerülő teljes darabszámlálási díj az erre okot adó szállítót terheli. Ez a díj ugyanis nem átvételi költségnek, hanem a szállító szerződésszegését bizonyító eljárás költségének minősül. Nem köteles azonban a szállító a teljes darabszámlálási díj megtérítésére, ha jogszabály eltérően rendelkezik, vagy ha a darabszámlálás azért volt ésszerűtlen, mert az adott körülmények között a hiány megállapítására más módon, kevesebb költséggel is lehetőség volt (GK 74. szám).

BH1981. 327. *A terméknek a szállító telepéről a fuvarozó felvevőhelyéig való szállításával felmerülő un. felfuvarozási költség a termék átadásával kapcsolatos költségnek minősül és - jogszabály által engedett kivétel hiányában - nem a megrendelőt, hanem a szállítót terheli [Ptk. 283. § (2) bek.].*

BH1981. 31. *Az építmények utó-felülvizsgálata során tett elismerés a szavatossági jogok elévülését megszakítja. Ennélfogva ezeket a jogokat a hibák kijavítására vállalt határidő eltelte előtt akkor sem kell érvényesíteni, ha ez a határidő az utó-felülvizsgálati eljárás befejezésétől számított három hónapot követően jár le [Ptk. 405. § (1)-(2) bek., 283. § (1) bek., 308. § (1)-(2) bek., 327. § (1)-(2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 58. §, GK-PK 1/1979. sz.].*

284. § (1) A kötelezett a teljesítéskor nyugtát követelhet, és követelheti a kötelezvény visszaadását.

(2) A nyugta költségei a kötelezettet terhelik, kivéve, ha a jogosult a kötelezvényt nem adta vissza.

(3) Azt, aki a jogosult aláírásával ellátott nyugtát mutat fel, a teljesítés elfogadására jogosított személynek kell tekinteni, ha ezt felismerhető körülmény kétségessé nem teszi.

A kötelezett alapvető érdeke, hogy a teljesítés után képes legyen a teljesítés megtörténtének bizonyítására. A teljesítés tényét tanúsító okirati bizonyítékkal elhárítható annak veszélye, hogy a jogosult ismételten követelje a teljesítést. Emellett a jogfenntartás nélkül elfogadott teljesítést bizonyító okiratnak jelentősége lehet akkor is, ha a jogosult utóbb a kötelezett hibás teljesítésére hivatkozik. Ha ugyanis a jogosult a hiba ismeretében, de jogfenntartás nélkül fogadja el a teljesítést, a Ptk. 316. § (1) bekezdése alapján a szerződésszegésből eredő igényét utóbb nem érvényesítheti.

A teljesítés általánosan alkalmazott bizonyítéka a nyugta, melyben a jogosult írásbeli nyilatkozattal ismeri el a teljesítést. A jogosult által aláírt elismervény, mint okirati bizonyíték az ellenkező bizonyításáig bizonyítja a nyilatkozat megtételét, a teljesítés megtörténtét. A törvény biztosítja a kötelezettnek azt a jogot, hogy a teljesítéssel egyidejűleg a jogosulttól követelje a nyugta kiállítását és átadását. Ezért a jogosult a kötelezett kívánságára köteles a teljesítésről nyugtát kiállítani. Ennek átadásáig a kötelezett a teljesítést megtagadhatja. A jogosult részéről e kötelezettség megszegése szerződésszegés, a Ptk. 302. § c) pontja szerinti jogosulti késedelemnek minősül, amely a kötelezett egyidejű késedelmét kizárja (lásd a Ptk. 303. §-hoz fűzött magyarázatot).

A kötelezett a teljesítéskor követelheti a jogosult birtokában lévő kötelezvény kiadását is. A kötelezvény ugyanis adott esetben elegendő lehet a teljesítés bizonyításához. A kötelezvény visszaadásának megtagadása azonban nem eredményez jogosulti késedelmet. E törvényi szabályozást az indokolja, hogy a kötelezett a kötelezvény kiadása helyett követelheti a nyugta kiállítását és átadását. Ha a jogosult a kötelezvényt ugyan nem adja ki, de a teljesítést nyugta kiadásával és átadásával igazolja, a kötelezett a teljesítést nem tagadhatja

meg. Más a helyzet azonban abban az esetben, ha a jogosult birtokában kötelezvényként értékpapír van, amely a kötelezett részéről meghatározott pénzösszeg szolgáltatására irányuló feltétlen és egyoldalú kötelezettségvállalást tartalmaz. Ennek kiadásáig a kötelezett a teljesítést megtagadhatja. Amennyiben a jogosult a teljesítéskor az értékpapír kiadására irányuló kötelezettségének nem tesz eleget, úgy magatartása - a nyugtaadási kötelezettség megszegésével egyezően - ugyancsak jogosulti késedelemmel megvalósított szerződésszegésnek minősül [Ptk. 302. § c)].

A nyugta kiállítása a kötelezett érdekében áll, ezért a kiállítással felmerülő költségek viselése a kötelezett terhe. Ha azonban a jogosult a kötelezvény visszaadása helyett nyugtát állít ki, a felmerült költségek viselésére ő köteles.

A törvény nem határozza meg a teljesítés átvételére jogosultak körét, de értelemszerű, hogy a teljesítést maga a szolgáltatás jogosultja, a szerződésben az átvételre feljogosított személy, a jogosult képviselője, illetőleg megbízottja veheti át. A (3) bekezdés csak arra az esetre tartalmaz rendelkezést, amikor valaki a teljesítés átvételére erre vonatkozó meghatalmazás nélkül, de úgy jelentkezik, hogy a jogosult aláírásával ellátott, a teljesítés megtörténtét igazoló nyugtát mutat fel. A törvény e személy átvételi jogosultsága mellett - figyelemmel a teljesítést bizonyító nyugtára -, megdönthető törvényi vélelmet állít fel. A kötelezett tehát a nyugtát felmutató személynek joghatályosan teljesíthet, feltéve, hogy az eset körülményei az átvételi jogosultság fennállását nem teszik kétségessé.

285. § Ha a szolgáltatás osztható, a jogosult részteljesítést is köteles elfogadni, kivéve, ha a részteljesítést a szerződésben kizárta, vagy az lényeges érdekét sérti.

GK 65. szám

I. Ha a felek szerződésben a természetben osztható szolgáltatásra vonatkozóan úgy állapodnak meg, hogy annak valamennyi részét a kötelezett együttesen köteles szolgáltatni (jogi oszthatatlanság), ennek következménye nemcsak az, hogy a jogosult részteljesítést nem köteles elfogadni, hanem az is, hogy ha a szerződést kötbérszankció biztosítja, részleges késedelem esetén is a teljes szerződési érték alapulvételével igényelhet kötbért a jogosult.

II. A kötelezett ellenkező megállapodás hiányában köteles a fődolgot a tartozékokkal együtt szolgáltatni. A tartozék késedelmes szolgáltatása miatt - kötbérkikötés esetén - a kötbért a teljes szerződési érték után kell fizetni.

III. Ha a felek a szerződésben a fődolog mellett pótalkatrész (póttartozék) egyidejű szolgáltatását is kikötötték - ellenkező megállapodás hiányában - az egész szolgáltatás oszthatatlan.

A törvény nem határozza meg az osztható szolgáltatás fogalmát, így e kérdéssel a jogirodalom foglalkozik. Eszerint osztható a szolgáltatás általában akkor, ha a szolgáltatás tárgya fizikailag osztható. Fizikai oszthatóságról akkor beszélünk, ha a dolog részekre bontása nem jár a dolognak vagy részének elpusztulásával, értékének vagy használhatóságának számottevő csökkenésével. Előfordulhat azonban az, hogy a dolog fizikailag osztható, de a jogosult szerződési érdekeinek kielégítésére mégsem alkalmas (például a számítógép részegységei alkalmatlanok a számítógépes rendszer használatához). Ezt a gyakorlat jogilag oszthatatlan szolgáltatásnak nevezi (BH1993. 632.). Ugyanez történik akkor, ha a kötelezettnek nemcsak egy dolgot kell szolgáltatnia, hanem több különálló dolgot. Ilyenkor a fizikai különválasztás nem okoz gondot, de az egyes dolgok külön-külön nem képesek a jogosult szerződési érdekének kielégítésére (A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1981. II. kötet 1347. oldal), ezért a szolgáltatás oszthatatlannak tekintendő. A kutatási fejlesztési szerződés oszthatatlan, ha csak a részfeladatok együttes teljesítése esetén valósítható meg a szerződési cél (BH1986. 196.). Oszthatatlan az egy dologra vagy az összetett dolog szolgáltatására irányuló követelés. Ezzel szemben osztható a pénztartozás, és rendszerint

osztható a fajlagos szolgáltatás. Nem osztható viszont a bírói gyakorlat szerint a több személy által osztatlanul megvásárolt dolog vételára.
Törvényi felhatalmazás alapján lehetőség van arra is, hogy a felek az egyébként osztható szolgáltatást szerződésükben oszthatatlanná minősítsék, tehát akként állapodjanak meg, hogy a kötelezett a szolgáltatás valamennyi részét együtt köteles szolgáltatni (jogi oszthatatlanság). A vállalkozói díj rész-számlák alapján történő kifizetésére irányuló szerződési kikötés és egyes részfeladatok teljesítésének ütemezésére vonatkozó szerződési kikötés azonban nem jelenti azt, hogy a szolgáltatás osztható (BH1987. 133).
Annak, hogy a szolgáltatás osztható-e vagy sem, a részteljesítés jogszerűségének elbírálásánál, a hibás teljesítésnél és a több alanyú szerződések esetén (lásd a Ptk. 334-338. §-okhoz fűzött magyarázatot) van kiemelkedő gyakorlati jelentősége.
A § osztható szolgáltatás esetén a teljesítési határidő után felajánlott részteljesítés elfogadására vonatkozó kötelezettséget szabályozza.
A részteljesítés elfogadására vonatkozó kötelezettség szabályozásánál a törvény az osztható dolog-szolgáltatásokat veszi alapul és fő szabályként úgy rendelkezik, hogy a jogosult - figyelemmel a teljesítés során is érvényesülő együttműködési kötelezettség elvére - köteles a felajánlott részteljesítés elfogadására. Ez azzal a következménnyel jár, hogy a teljesítés jogkövetkezményei a kérdéses részt illetően beállnak. A jogosult az átvételt csak akkor tagadhatja meg, ha a felek a szerződésben a részteljesítés kizárásával a szolgáltatást oszthatatlanná tették, vagy ha az átvétel a jogosult lényeges érdekét sértené. Ha a jogosult osztható szolgáltatás esetén a kötelezett részteljesítését indokolatlanul nem fogadja el, a Ptk. 302. § a) pontja szerinti jogosulti késedelemmel megvalósuló szerződésszegést követ el (BH1995. 356.). Osztható szolgáltatás esetén a szerződésszegés következményeit a szolgáltatásnak csak arra a részére lehet alkalmazni, amelyre nézve a szerződésszegés bekövetkezett. Oszthatatlanság esetén azonban a részleges szerződésszegés az egész szerződésre kihat.
A GK 65. számú állásfoglalás irányadó a jogi oszthatatlanság, és a szerződésszegés értelmezésére. Eszerint, ha a szolgáltatást a felek a szerződésükben oszthatatlanná nyilvánították, akkor a jogosult egyrészt nem köteles a részteljesítést elfogadni. Másrészt a szolgáltatás egyik részére vonatkozó szerződésszegés esetén - a felek erre vonatkozó külön megállapodása nélkül is - a szerződésszegés következményei az egész szerződésre beállnak [Ptk. 317. § (2)]. Annak azonban nincs akadálya, hogy a felek a szerződést módosítva a korábban jogilag oszthatatlannak nyilvánított szolgáltatást ismét oszthatóvá tegyék. Ebben az esetben a Ptk. 317. §-ának (1) bekezdésének rendelkezése érvényesül a felek jogviszonyában. A felek eltérő megállapodásának hiányában a fődolgot a tartozékkal együtt kell szolgáltatni, még akkor is, ha a tartozékot nem a kötelezett állítja elő. Oszthatatlannak minősül az egész szolgáltatás abban az esetben is, ha a felek a szerződésben a fődolog és tartozéka mellett pótalkatrész vagy póttartozék egyidejű szolgáltatását is kikötötték. A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint e szerződési kikötést akként kell értelmezni, hogy a felek a pótalkatrészeket és a póttartozékokat a szolgáltatáshoz fűződő érdekre figyelemmel, a tartozékkal egyenértékűnek tekintik.
A szolgáltatás oszthatóságának kérdését építési szerződés esetén a törvény szabályozza. A Ptk. 403. § (2) bekezdése értelmében főszabályként a szolgáltatás oszthatatlan, ez alól azonban két törvényi kivétel van. Az egyik kivétel szerint oszthatónak kell tekinteni a szolgáltatást, ha ez következik a szolgáltatás természetéből (pl. több lakóházból álló lakótelep felépítésére kötött megállapodás esetén az egyes lakóházak osztható szolgáltatásnak minősülnek). Az a körülmény azonban, hogy az építési munka csak több ütemben végezhető el, egymagában a szolgáltatást nem teszi oszthatóvá. A másik törvényi kivétel értelmében a szolgáltatás akkor osztható, ha a felek a szerződésben megállapodtak az építési munka egyes részeinek átadás-átvételében. A GK 48. számú állásfoglalás értelmében a felek a műszaki átadás-átvétel során is megállapodhatnak az egyes részek átvételében. Ilyen megállapodás hiányában azonban a megrendelő, a szolgáltatás oszthatatlanságára, mint főszabályra figyelemmel, a részteljesítés elfogadására nem köteles.
BH2001. 544. *A bankhitelszerződés és a bankkölcsönszerződés elhatárolása. A bankkölcsönszerződésben foglaltaktól eltérő folyósításra vonatkozó megállapodásnak megfelelő teljesítés esetén a kártérítési követelés alaptalansága [Ptk. 285. §, 316. § (1) bek., 522. § (2) bek., 523. § (1) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 8. §].*
BH1995. 356. *A jogosultnak - a kötelezett késedelmét kizáró - késedelembe esése annak folytán, hogy osztható szolgáltatás esetében a kötelezett részteljesítését indokolatlanul nem fogadta el [Ptk. 285. §, 303. § (3) bek.].*
BH1989. 102. *A jövőben megalkotandó szerzői műre szóló szerzódés teljesítésével és a szerződéstől való elállással összefüggő kérdések [Szjt. 1. § (1) bek., 3. §, 29. § (1)-(4) bek., Szjt. V 1. § (1) bek., 23. § (1) bek., Ptk. 277. § (2) bek., 285. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*
BH1987. 133. *I. A vállalkozói díj kifizetésének és egyes részfeladatoknak az ütemezése oszthatatlan szolgáltatásnál önmagában nem jelenti a részteljesítés kikötését is [Ptk. 317. § (2) bek., 285. §].*

BH1985. 441. *Ha az építési, illetőleg szerelési szerződésben kikötött részteljesítés szerződésszerűen megvalósult, a befejezés késedelme miatt követelhető kötbér alapja a teljes ellenértéknek a részteljesítés ellenértékével csökkentett összege [Ptk. 285. §, 403. § (2) bek., 407. § (2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 20. § (2) bek., 59. § (1) bek., 75. §].*

BH1980. 435. *Darupálya acélszerkezetére kötött szerződés esetén a szolgáltatást oszthatatlannak kell tekinteni, részletekben való szállítás esetén ellenszolgáltatás a részletek után nem követelhető [6/1968. (I. 20.) PM sz. r. *9. § (2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 17. § (2) bek., Ptk. 285. §].*

286. § (1) A jogosult a harmadik személy részéről felajánlott teljesítést is köteles elfogadni, ha ehhez a kötelezett hozzájárult, és a szolgáltatás nincs személyhez kötve, illetőleg nem igényel olyan szakértelmet vagy képességet, amellyel a harmadik személy nem rendelkezik. A kötelezett hozzájárulása nem szükséges, ha a harmadik személynek törvényes érdeke fűződik ahhoz, hogy a teljesítés megtörténjék.

(2) A követelés biztosítékai ilyenkor fennmaradnak, amennyiben a követelés a teljesítő harmadik személyre átszáll, vagy e harmadik személy a kötelezettől megtérítést követelhet.

A jogosult érdekeinek kielégítése céljából a törvény lehetővé teszi azt, hogy meghatározott feltételek fennállása esetén a kötelezett helyett - szerződéses jogviszonyban nem álló - harmadik személy részéről történjék meg a teljesítés. Ennek törvényi feltételei mind a jogosult, mind a kötelezett érdekeit védik.

A szabályozás a jogosult érdekeit azzal biztosítja, hogy megadja a harmadik személy által felajánlott szolgáltatás visszautasítására vonatkozó jogosultságot. E jog azonban csak akkor gyakorolható, ha a teljesítés a kötelezett személyéhez kötődik. Így a jogosult nem köteles a felajánlott teljesítés elfogadására, ha a szolgáltatás személyes jellegű (például természetbeni tartásra irányuló követelés), vagy ha a harmadik személy nem rendelkezik a teljesítéshez szükséges különleges szakértelemmel, illetőleg képességgel. A jogviszonyon belül - még a részfeladatokat illetően is - a kötelezett személyéhez kötöttség érvényesül a letétnél, mert a letéteményes a dolgot személyesen köteles őrizni, annak átengedésére a Ptk. 463. § (1) bekezdése alapján csak a letevő beleegyezésével van lehetőség. Főszabályként a megbízott is személyes eljárásra köteles. A megbízás teljesítés során más személy közreműködésének feltétele - a bizalmi jellegű jogviszonyra figyelemmel - a megbízó hozzájárulása [Ptk. 475. § (1)]. Ha azonban a szolgáltatás teljesítése nem kötődik a kötelezett személyéhez, a jogosult köteles a harmadik személy által felajánlott teljesítés elfogadására. Ilyen esetben a teljesítés elfogadásának megtagadása a Ptk. 5. § (3) bekezdése szerinti joggal való visszaélésnek minősül.

A kötelezett érdekeit az a törvényi feltétel védi, hogy a jogosult a jogviszonyon kívül álló személy által felajánlott teljesítést csak akkor köteles elfogadni, ha ehhez a kötelezett hozzájárulását megadta. Ebből következik, hogy nem állnak be a teljesítés joghatásai, ha a jogosult a kötelezett hozzájárulása nélkül fogadja el a harmadik személy által felajánlott szolgáltatást. Ezért a kötelezett követelheti az általa felajánlott szolgáltatás elfogadását. Amennyiben a jogosult a szerződésszerűen felajánlott teljesítést nem fogadja el, a Ptk. 302. § a) pontja értelmében késedelembe esik, és viselni köteles szerződésszegése következményeit. Ilyen esetben a harmadik személy a teljesített szolgáltatást a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint (Ptk. 361. §) követelheti vissza.

A törvényi szabályozás szerint kivételesen nem kell kötelezetti hozzájárulás a teljesítés elfogadásához, ha a harmadik személynek a teljesítéshez törvényes érdeke fűződik. A törvény nem határozza meg a teljesítéshez fűződő törvényes érdek fogalmát, ezért az érdekeltség fennállása csak a konkrét ügyben, az eset összes körülményei mérlegelése eredményeként állapítható meg. Így adott esetben érdekelt lehet a teljesítésben a tulajdonostárs, a bérlő, a haszonbérlő, illetőleg a szerződést biztosító mellékkötelezettség alapján a zálogkötelezett vagy a kezes.

A harmadik személy által felajánlott teljesítés a jogosult és a harmadik személy között nem keletkeztet jogviszonyt (BH1978. 47.; BH1997. 409.), mert a teljesítés nem eredményez változást a kötelezett személyében. Ilyen jogkövetkezménnyel a jogosult jóváhagyása esetén hatályossá váló, a kötelezett és a harmadik személy között létrejött tartozásátvállalásra vonatkozó megállapodás jár (lásd a Ptk. 332. §-ához fűzött magyarázatot). A két jogintézmény azonban kapcsolódhat egymáshoz. Előfordulhat olyan eset, amikor a jogosult a tartozásátvállaláshoz szükséges hozzájárulás megadását megtagadja, de ettől függetlenül a tartozást átvállaló a kötelezettel kötött megállapodás alapján a lejáratkor teljesíteni kíván. Ilyenkor a jogosult e § alapján a harmadik személy részéről felajánlott teljesítés elfogadására köteles, feltéve, hogy a szolgáltatás teljesítése nem kötődik a kötelezett személyéhez.

A megtörtént teljesítés jogkövetkezményei attól függőek, hogy a harmadik személy teljesítésére hogyan került sor.

1. A jogosult és a kötelezett közötti jogviszony fennállását nem érinti, ha a harmadik személy a kötelezett hozzájárulásával, a kötelezett helyett, de a kötelezett érdekében teljesít. Ezért a jogosult a kötelezett részére

köteles az ellenszolgáltatást teljesíteni és adott esetben a hibás teljesítés miatti igényét is csak a kötelezettel szemben érvényesítheti. A kötelezett és a hozzájárulásával teljesítő harmadik személy egymás közötti viszonyára a kettőjük között létrejött megállapodás az irányadó abban, hogy a harmadik személy követelhet-e megtérítést és ha igen, milyen feltételek mellett.

2. Más a helyzet azonban akkor, ha a harmadik személy nem a kötelezett helyett és érdekében, hanem saját érdekeinek védelme okán teljesít. Ez a teljesítés törvényi engedményt eredményez (lásd a Ptk. 331. §-hoz fűzött magyarázatot). A jogosult és a kötelezett között a jogviszony megszűnik, mert a harmadik személyre - mint törvényi engedményesre - az általa teljesített követelés átszáll vagy annak megtérítését a kötelezettől követelheti. Emellett a kielégítés erejéig fennmaradnak azok a biztosítékok is, amelyek kikötésére a jogosult javára, a követelés biztosítása céljából került sor.

BH1997. 409. *Harmadik személy részéről felajánlott teljesítés elfogadása nem jelent olyan teljesítést, amely az írásbafoglalás elmulasztása esetén alapot ad a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés létrejöttének megállapítására [Ptk. 286. § (1) bek., 417. § (1) bek., 418. § (2) bek.].*

BH1978. 47. *A fizetési késedelemben levő megrendelő illetékfizetési kötelezettségét abban az esetben is meg kell állapítani, ha a követelt ellenértéket helyette harmadik személynek kellett megfizetnie [Pp. 386. § (1) bek., 75. § (1) bek., 78. § (1) bek., Ptk. 286. §, 332. §].*

287. § (1) Ha a jogosult személye bizonytalan, lakóhelye, illetőleg székhelye ismeretlen, vagy ha a jogosult késedelembe esik, a pénz fizetésére, továbbá értékpapír vagy más okirat kiadására irányuló kötelezettséget bírósági letétbehelyezéssel is lehet teljesíteni.

(2) A kötelezett a letétbehelyezés alkalmával kiköthetí, hogy a letétet csak akkor adják ki a jogosultnak, ha az ellenszolgáltatását teljesítette, vagy arra biztosítékot nyújtott; a letétet mindaddig visszavonhatja, amíg arról a jogosult értesítést nem kapott.

(3) A letétbehelyezésnek a teljesítés helye vagy a kötelezett lakóhelye, illetőleg székhelye szerint illetékes bíróságnál kell történnie. A letétbehelyezéssel való teljesítés költségét a jogosult viseli.

A törvény kivételesen biztosítja a kötelezett számára azt a lehetőséget, hogy a szerződésben meghatározott szolgáltatást ne a jogosult, illetőleg a teljesítés átvételére megbízott személy kezeihez, hanem más módon teljesítse. A jogalkotó az (1) bekezdésben meghatározott tárgyi, és a szerződő felek személyével összefüggő törvényi feltételek fennállása esetén biztosítja a kötelezett számára azt a lehetőséget, hogy a szolgáltatás teljesítésére vonatkozó kötelezettségének bírói letétbe helyezés útján tegyen eleget. A teljesítés e módjának választását biztosító jogosultság a kötelezetti érdekek védelmét szolgálja.

Bírósági letétbe helyezéssel csak olyan szolgáltatás teljesíthető, melynek tárgya az őrzés során gondozást, karbantartást nem igényel. Ezért teljesítés céljából bírói letétbe kizárólag pénz, értékpapír és okirat helyezhető. Egyéb ingóság kiadására irányuló teljesítési kötelezettség bírósági letétbe helyezéssel nem teljesíthető. A bíróságon kezelt letétekről szóló 11/1974. (XII. 17.) IM rendelet 1. § (2) bekezdése a teljesítés céljából letétbe helyezhető tárgyak körét a Ptk. rendelkezésével egyezően határozza meg annak egyidejű kimondása mellett, hogy nem fogadható el a letét, ha a letétbe helyezni kívánt összeg a száz forintot nem haladja meg, illetőleg a teljesítéshez szükséges devizahatósági engedély hiányzik. (Meg kell jegyezni, hogy bírósági letétbe helyezésre nem csak a szerződésben meghatározott szolgáltatás teljesítése, hanem valamely tárgy megőrzése céljából is lehetőség van. Az őrzési letétbe elhelyezhető ingóságok köre szélesebb, mert ilyenként egyéb tárgy, például ékszer, drágakő, arany, ezüst vagy platina és ezek felhasználásával készült tárgy is elfogadható.)

A kötelezett bírói letétbehelyezéssel akkor teljesíthet, ha:

1. a jogosult személye bizonytalan.

A Ptké. 51. § (1) bekezdésének értelmező rendelkezés szerint e feltétel akkor áll fenn, ha a kötelezett nem tudja megállapítani, hogy ki a szolgáltatás jogosultja, és ebben önhiba nem terheli. A letétbe helyezésre önmagában az a körülmény nem ad alapot, hogy harmadik személy magát, állítása valószínűsítése nélkül, jogosultként jelöli meg. Ebből következik, hogy a kötelezettnek a jogosult személyének tisztázása keretében a polgári jogviszonyokban általánosan érvényesülő zsinórmérték szerint kell eljárnia, tehát az adott helyzetben általában elvárható magatartást kell tanúsítania. Bizonytalan a jogosult személye, ha például vitatott a jogosultak között a szolgáltatásból való részesedés aránya, de abban az esetben is, ha az örökhagyó és a harmadik személy között vitás volt, hogy ki a követelés jogosultja (BH1987. 47.).

2. az egyébként ismert jogosult lakóhelye, székhelye ismeretlen, illetőleg

3. a jogosult a teljesítéssel a Ptk. 302. § -a értelmében késedelembe esett.

Egyes esetekben a törvény írja elő a bírósági letétbehelyezéssel történő teljesítési kötelezettséget. Így több alanyú szerződés esetén, ha a jogosulti oldalon többen jogosultak olyan szolgáltatás követelésére, amely nem osztható, bármelyikük követelheti, hogy a kötelezett valamennyiük javára bírói letétbehelyezés útján

teljesítsen (lásd a Ptk. 334. § (3) bekezdéséhez fűzött magyarázatot). Ha a kötelezett az egyszeri szolgáltatást bírói letétbehelyezéssel teljesítette, és az utóbb kelt jogerős ítélet alapján e szolgáltatásra többen egyetemleges jogosultak, akkor ugyancsak egyetemlegesen jogosíthatók fel a bírói letét felvételére (BH1997. 284.).

A Ptk. 264. § (1) bekezdése alapján a kötelezett az elzálogosított pénzkövetelést csak együttesen teljesítheti a zálogjogosult és a követelés jogosultja kezeihez. A zálogjogosult érdekeit védő törvényi rendelkezés szerint az együttes jogosultak bármelyike követelheti, hogy a kötelezett javukra úgy teljesítsen, hogy a szolgáltatás tárgyát helyezze bírósági letétbe. A felsorolt esetekben a kötelezettet a teljesítés módja tekintetében nem illeti meg a választási jog, mert bármelyik jogosult erre irányuló felhívására kizárólag bírói letétbe helyezéssel teljesíthet.

A kisajátítást kérő a kisajátítással kapcsolatos kártalanítási összeg kifizetéséről, valamint az értékkülönbözet megfizetéséről szóló 21/1976. (IX. 5.) PM rendelet 6. §-ában meghatározott feltételek fennállása esetén a kártalanítás összegét bírósági letétbehelyezéssel köteles teljesíteni. Így például abban az esetben, ha a kártalanításra jogosult magánszemély az adóigazolást a megjelölt határidőig nem mutatja be.

A kötelezett csak a szerződésben kikötött teljesítés helye, a kötelezett lakóhelye, ha pedig a kötelezett jogi személy, ennek székhelye szerint illetékes bíróságnál teljesíthet letétbe helyezés útján. A kisajátítási kártalanítási összeg letétbe helyezésére az a helyi bíróság az illetékes, amely a kártalanítási per lefolytatására egyébként is illetékes lenne. Ha a per a megyei (fővárosi) bíróság hatáskörébe tartozik, az annak székhelyén működő helyi bíróság, Budapesten a Pesti Központi Kerületi Bíróság illetékes a letéti eljárás lefolytatására.

A letét elfogadása iránt az illetékes bíróságnál kérelmet kell előterjeszteni. Ebben elő kell adni és egyúttal valószínűsíteni kell a letétbe helyezés okát, továbbá határozott kérelmet kell előterjeszteni a teljesítési letét elfogadására valamint kiutalására, illetőleg kiadására. A kérelemben kell megjelölni a letét kiutalásával kapcsolatos esetleges kikötéseket is. A kötelezett a letét kiadásának feltételeül szabhatja az ellenszolgáltatás teljesítését vagy megfelelő biztosíték nyújtását. A bíróság a kérelem tárgyában a nemperes eljárás általános, és a bíróságon kezelt letétekről szóló 11/1974. (XII. 17.) IM rendelet szabályainak alkalmazásával dönt. Ennek a §-hoz kapcsolódó lényeges szabályai az alábbiak:

A letétbe helyezés a letétet elfogadó határozat jogerőre emelkedésével, a pénz esetén a bíróság letéti számlájára történő beérkezés, tárgynál pedig az átvétel időpontjára visszaható hatállyal jön létre. A bíróság végzésében a letétről az elfogadással egyidejűleg értesíti a jogosultat és intézkedik a kiutalás iránt is. Ez csak akkor mellőzhető, ha az értesítésnek és a kiutalásnak akadálya van, mert a jogosult személye, lakóhelye ismeretlen vagy vitás. Ilyen esetben a bíróság arra utasítja a letétek kezelőjét, hogy a letétet újabb bírói rendelkezéséig kezelje.

A bírói letéti jogviszony alanyai a kötelezett (mint letevő), a bíróság (azaz a letéteményes) és a jogosult.

A kötelezettet a teljesítési letétbe helyezni kívánt tárgyról a jogosult értesítéséig rendelkezhet. Tehát a pénz befizetése, az értékpapír vagy az okirat átadása után, a letét bírói elfogadásáig terjedő időszak alatt a letét elfogadása, kiutalása, illetőleg kiadása iránti kérelmét visszavonhatja. Ennek hiányában a letét elfogadásával a kötelezett teljesíti a kötelezettségét, a letéti számlára való beérkezés, illetőleg az ingóság átadásának időpontjától kezdődően késedelme sem állapítható meg. Emellett a jogosult személyének eldöntésére irányuló perben a szolgáltatás teljesítésére sem kötelezhető (BH1986. 102.). A kötelezett rendelkezési joga az elévülési idő után feléled, ha a jogosult az elévülési időn belül nem veszi át a letett dolgot. A kötelezett ilyen esetben a Ptké. 51. § (3) bekezdése értelmében kérheti a letét kiutalását vagy visszaadását.

A jogviszonyban a bíróságot őrzési és a letétbe helyezett dolog kiutalására vagy átadására vonatkozó kötelezettség terheli. A bíróság a letét után kamatot nem fizet, de őrzési díjat, kezelési költséget sem számíthat fel. Nem jogosult a letétben lévő tárgy használatára, és más szerv őrizetébe is csak jogszabályban meghatározott esetekben adhatja. Ha a jogosult személye bizonytalan, a bíróság a letett dolgot csak a jogosultság jogerős bírói vagy hatósági határozattal történő igazolása esetén adhatja vagy utalhatja ki az igénylőnek.

A jogosult a Ptké. 51. § (2) bekezdése alapján a teljesítési letét kiadását az elévülési időn belül követelheti. A letétbe helyezéssel való teljesítés költségeinek [az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (a továbbiakban: Itv.) 42. § (1) bekezdés h) pontja alapján lerovandó eljárási illeték] előlegezésére a letevő, míg annak viselésére a jogosult köteles. E szabályozás összhangban áll a Ptk. 283. § (2) bekezdésének rendelkezésével, miszerint a teljesítés átvételével felmerülő költségek a szolgáltatás jogosultját terhelik.

BH2002. 406. *Ismeretlen helyen tartózkodó tulajdonos részére kisajátítási kártalanítás teljesítéseként értékpapírt nem lehet bírósági letétbe helyezni [Ptk. 287. § (1) bek., 1990. évi XXII. tv.-nyel módosított 1976. évi 24. tvr. 8. § (2) bek., 1996. évi CXI. tv. (Ept.) 3. § (2) bek. 8. és 11. pontja, 87. § (2) és (4) bek., 11/1974. (XII. 17.) IM r. 1. § (2) bek., 9. §, 13. §, 21/1976. (IX. 5.) PM r. 1. § (1) és (2) bek., 6. § a) pont].*

BH2002. 355. *II. Ha a jogosult késedelembe esett, a kötelezett kamatot nem tartozik fizetni [Ptk. 287. § (1) bek., 303. § (2)-(3) bek.].*
BH2002. 236. *Az értékpapír megsemmisítésére vonatkozó eljárás megszüntetése esetén az értékpapírt annak kell kiadni, aki azt bemutatta. Ennek elmulasztása esetén a perköltségviselésre vonatkozó szabályok értelmezése [Ptk. 287. § (1) bek., 338/B. §, Pp. 78. § (1) bek., 80. § (1) bek., 105/1952. (XII. 28.) MT r.].*
BH2001. 225. *IV. Teljesítés bírói letéttel [Ptk. 287. § (1) bek.].*
BH2000. 12. *II. A biztosított és a kedvezményezett közötti jogviszony rendezetlensége esetén letétbe helyezéssel történő teljesítés elrendelése [Ptk. 287. § (1) bek.].*
BH1997. 284. *Ha a jogerős ítélet rendelkezése szerint a megítélt követelés több jogosultat úgy illet meg, hogy mindegyik az egész szolgáltatást követelheti, de a kötelezettet egyszeri szolgáltatás terheli, és a kötelezett bírósági letétbe helyezéssel teljesít, a bíróság csak egyetemlegesen jogosíthatja fel a jogosultakat a letét felvételére [Ptk. 287. §, 335. § (1) bek.].*
BH1994. 202. *Az üzletrész mint eszmei dolog átruházása során a Ptk.-nak a dolog tulajdonjogának átruházásánál alkalmazott szabályai az irányadók [Ptk. 117. § (2) bek., 287. § (1) bek., 292. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 17. § (1) bek.).*
BH1987. 47. *Ha az örökhagyó és harmadik személy között vitás volt, hogy ki a követelés jogosultja, úgy a kötelezett által letétbe helyezett összeg hagyatékhoz tartozása megállapításának és kiutalásának előfeltétele a jogvita rendezése [Ptk. 598. §, 287. § (1) bek., 6/1958. (VII. 4.) IM sz. (He.) 50. § (1) bek.].*
BH1986. 102. *Ha a szolgáltatásra több személy tart igényt, és a kötelezett éppen a jogosult személyének bizonytalansága miatt bírói letétbehelyezéssel teljesít, a jogosult személynek eldöntésére irányuló perben a kötelezett a szolgáltatás teljesítésében nem marasztalható [Ptk. 287. § (1) bek., 1960 évi 11. sz. tvr. (Ptké. I.) 51. § (1) bek.].*
BH1984. 271. *Nincs akadálya annak, hogy a felek érvényes előszerződést kössenek olyan körülmények között is, amelyek a végleges adásvételi szerződést érvénytelenné tennék. Az érvényes előszerződést pedig foglalóval is lehet biztosítani [Ptk. 208. § (1) bek., 243. § (1) bek., 245., 285., 287. §].*

Bírósági letétbehelyezés

Ptké. 51. § (1) A jogosult személye akkor tekinthető bizonytalannak, ha azt a kötelezett önhibáján kívül nem tudja megállapítani. Egymagában az, hogy harmadik személy magát jogosultságának valószínűsítése nélkül jelöli meg jogosultként, a bírósági letétbehelyezésre nem ad alapot.

(2) A jogosultnak a letét kiadására irányuló joga a letétbehelyezésről szóló értesítés kézhezvételétől számított öt év alatt évül el.

(3) Ha a jogosultnak a letét kiadására irányuló joga elévült, a kötelezett követelheti a letét visszaadását.

BH1986. 102. *Ha a szolgáltatásra több személy tart igényt, és a kötelezett éppen a jogosult személyének bizonytalansága miatt bírói letétbehelyezéssel teljesít, a jogosult személynek eldöntésére irányuló perben a kötelezett a szolgáltatás teljesítésében nem marasztalható [Ptk. 287. § (1) bek., 1960 évi 11. sz. tvr. (Ptké. I.) 51. § (1) bek.].*

A fajta és mennyiség szerint meghatározott szolgáltatás teljesítése

288. § Ha a felek a szerződés fajta és mennyiség szerint megjelölt tárgyának minőségét nem határozták meg, a forgalomban szokásos jó minőségű dolgokkal kell teljesíteni.

A Ptk. 288-291. §-aiban foglalt rendelkezések irányadók, ha a felek a szerződésben a dolog-szolgáltatást fajlagosan kötik ki. Fajlagos a szolgáltatás, ha a felek a szerződésben a dolgot nem egyedileg, hanem a fajta és a mennyiség megjelölésével határozzák meg. Fajlagos szolgáltatás kikötése esetén tehát a dolog-szolgáltatás egyedisége nem releváns, mert az adott fajta valamennyi egyede alkalmas a jogosult szerződési érdekeinek kielégítésére.

Zártfajú szolgáltatásról akkor beszélünk, ha a felek a szerződésben a dolog-szolgáltatást ugyan a fajta és a mennyiség szerint jelölik meg, de ezen belül korlátokat szabnak, mert kikötik, hogy a fajtán belül csak meghatározott tulajdonságokkal rendelkező egyedekkel teljesíthető a szolgáltatás.

E § rendelkezését abban az esetben kell alkalmazni, ha a felek a szerződésben a fajlagos szolgáltatás minőségét nem határozzák meg. Az általános szabály szerint a fajlagos szolgáltatás minőségére vonatkozó kikötés hiányában a kötelezett a forgalomban szokásos jó minőségű szolgáltatás teljesítésére köteles. A

minőség megítélésénél elsődleges szempont a jogosult szerződéses érdekeinek kielégítése. Ez akkor valósul meg, ha a szolgáltatás megfelel a használhatóság, azaz a forgalomban ismert rendeltetésének megfelelő használatra való alkalmasság és a szerződés által elérni kívánt, adott esetben egy különleges cél követelményeinek (lásd a Ptk. 277. §-hoz fűzött magyarázatot). A gyakorlat számára a minőség meghatározásához egyes esetekben támpontul szolgálhat a szerződésben kikötött ár. Így például az árak megállapításáról szóló 1990. évi LXXXVII. törvény 9. § (1) bekezdése értelmében a hatósági árat csak alkalmazási feltételeivel együtt lehet megállapítani. A minőségi követelmény meghatározása pedig alkalmazási feltételnek minősül. A gyakorlatban a minőség meghatározása minőségi vita esetén, és akkor okoz problémát, ha a rendeltetésszerű használatra való alkalmasság és a szerződés által elérni kívánt cél követelményét eltérő minőségű szolgáltatások is kielégítik, és az ellenszolgáltatás mértéke nem ad kellő támpontot a szolgáltatás minőségére. A jogvita elbírálásánál a bíróságnak abból kell kiindulnia, hogy a kötelezettnek nem extra, vagy közepes, de nem is éppen hogy csak megfelelő minőségű, hanem a forgalomban ismert szokásos jó minőségű fajlagos szolgáltatást kell nyújtania. Ezért a bíróságnak döntése meghozatalánál a forgalomban az adott szolgáltatásra jellemző minőségi mutatókat és a kialakult árviszonyokat kell alapul vennie.

A GKT 79/1973. számú állásfoglalás ad iránymutatást arra az esetre, ha építési szerződések esetén a kivitelező a költségvetésben előírtnál drágább anyagot használ fel. A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a kivitelező e magatartása a szerződésben kikötött ellenszolgáltatás mértékének emelését nem vonja maga után, tehát a kivitelező a drágább anyag felhasználásából eredő többletköltségre nem tarthat igényt. A szerződésben meghatározott ellenértéktől eltérésre csak akkor van lehetőség, ha a felek a szerződés e kikötését kifejezett nyilatkozattal vagy ráutaló magatartással módosították. Ennek hiányában, feltéve, hogy a drágább anyag felhasználását rendkívüli körülmény, pl. műszaki szükséghelyzet tette indokolttá, lehetőség van a szerződés Ptk. 241. §-a szerinti módosítására.

289. § Ha valaki fajta szerint meghatározott maga termelte dolog szolgáltatására kötelezi magát, de azt egészben vagy részben nem képes szolgáltatni, nem köteles a hiányzó dolgot a teljesítés céljára mástól beszerezni. Ez a szabály a szerződésszegésért való felelősséget nem érinti.

A törvényi rendelkezés olyan zártfajú szolgáltatást vesz alapul, ahol a felek a szerződésben a dologszolgáltatást fajta és mennyiség szerint határozták meg, de kikötötték azt is, hogy a kötelezett maga termelte dolog szolgáltatásával köteles teljesíteni. Ilyen zártfajú szolgáltatásra irányuló szerződésnél előfordulhat, hogy a kötelezett a teljesítési határidőben nem képes eleget tenni a szerződésben vállalt kötelezettségének, mert nem rendelkezik a saját termelésű dologból a szerződésben kikötött mennyiséggel. Ebben az esetben a szerződés eredetileg ugyan lehetséges szolgáltatásra irányult, de utóbb valamilyen fizikai vagy egyéb ok - például a rossz termés - miatt a zártfajú szolgáltatás teljesítése részben vagy egészében meghiúsul. Ha a kötelezettnek a zártfajú szolgáltatásból a teljesítéshez szükséges mennyiség nem áll rendelkezésére, a teljesítés lehetetlenné válik, mert a törvény nem teszi a kötelezett feladatává azt, hogy a szerződésszerű teljesítéséhez szükséges hiányzó mennyiséget mástól beszerezze. Megjegyzendő, hogy a szükséges mennyiség hiánya miatt kizárólag a zártfajú szolgáltatás esetén áll be a lehetetlenülés, a fajlagos szolgáltatásnál, ahol a kötelezett csak meghatározott fajtájú és mennyiségű dolog szolgáltatására köteles, a lehetetlenülés fizikai okból történő bekövetkezése fogalmilag kizárt, hiszen a fajta más egyedeivel teljesíthető a szerződésben kikötött szolgáltatás.

Ha a zártfajú szolgáltatás lehetetlenülése olyan okból következik be, amelyért egyik fél sem felelős (például a kedvezőtlen időjárás miatt nem termett meg a szerződésben kikötött mennyiség), a szerződés a Ptk. 312. § (1) bekezdése értelmében megszűnik. Ilyenkor a jogosult a hiányzó mennyiség teljesítését nem követelheti. A kötelezett azonban a lehetetlenülésről a tudomásszerzést követően haladéktalanul köteles a jogosultat értesíteni. E kötelezettség megszegése esetén a kötelezett akkor is köteles az értesítés elmulasztásából eredő, a jogosultat ért kár megtérítésére, ha a lehetetlenülésért egyik fél sem felelős. Más a helyzet akkor, ha a kötelezettnek felróható, hogy a szerződésben fajta és mennyiség szerint meghatározott, maga termelte szolgáltatás teljesítésére a lehetetlenülés miatt nem képes. A kötelezett ilyen esetben sem kötelezhető a zártfajú szolgáltatás teljesítésére, de a jogosulttal szemben a Ptk. 321. § (2) bekezdése alapján kártérítési felelősséggel tartozik.

BH2002. 322. *Ha a kölcsönszerződésben a kötelezett teljesítésének időpontja dátumszerűen meg van jelölve, a határidő lejártát követően a kötelezett késedelme - a jogosult felszólítása nélkül is - beáll. A késedelem beálltával érvényesülnek a késedelem jogkövetkezményei, így a késedelmi kamat fizetésére vonatkozó kötelezettség is [Ptk. 207. § (5) bek., 234. § (1) bek., 274. § (2) bek., 276. § (1) bek., 289. § a) pont, 301. § (1) bek., 302. § a), b) és c) pont, 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., 337. § (1) bek., 523. § (1) bek.].*

BH1984. 30. *A megrendelőnek abból a nyilatkozatából, amely szerint az ellenértéket a műszaki fejlesztési alapjából fizeti, egymagában nem lehet arra a következtetésre jutni, hogy a felek szerződési akarata kutatási (fejlesztési) szerződés létrehozására irányult. A szerződés típusát az abban vállalt szolgáltatás természetének vizsgálatával kell meghatározni [Ptk. 289 §, 412. §, 413. §, 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek., 41. §, 95. § (1) és (3) bek., 96. §].*

290. § (1) Ha a kötelezettnek a jogosulttal szemben több tartozása áll fenn, és teljesítése nem fedezi valamennyi tartozását, azt a kötelezett rendelkezése szerint, ennek hiányában pedig arra a tartozásra kell elszámolni, amelyre a kötelezett felismerhetően szánta.

(2) Ha a kötelezett nem rendelkezett, és szándéka sem ismerhető fel, a teljesítést

a) a régebben lejárt,

b) azonos lejárat esetén a kötelezettre terhesebb,

c) egyenlő mértékben terhes tartozások közül pedig a kevésbé biztosított követelés fedezésére kell fordítani.

(3) Az egyenlő mértékben biztosított követeléseket a teljesítés arányosan csökkenti.

A törvény az elszámolás rendjének diszpozitív szabályait határozza meg arra a helyzetre, amelyben a kötelezettnek a jogosulttal szemben egyidejűleg több tartozása áll fenn, és az általa teljesített szolgáltatás valamennyi tartozás kiegyenlítésére nem biztosít kellő fedezetet. Ilyen esetben - feltéve, hogy a felek a szerződésben eltérő elszámolási módban nem állapodtak meg - a törvényben előírt sorrendben kell a részteljesítés elszámolását elvégezni. Eszerint:

1. elsődlegesen a kötelezett rendelkezése az irányadó, tehát a részteljesítést a kötelezett által meghatározott tartozásra kell elszámolni. A kötelezett rendelkezése feltételezi az elszámolás kívánt módjára vonatkozó nyilatkozat jogosulttal történő közlését.

2. Előfordulhat, hogy a kötelezett nyilatkozatot nem tesz, tehát nem határozza meg, hogy a részteljesítést melyik tartozása megszüntetésére vagy csökkentésére kívánja fordítani. Ebben az esetben a törvényben előírt sorrend alapján a kötelezett szándéka az irányadó. A teljesítését arra a tartozásra kell elszámolni, amelyre azt a kötelezett az eset összes körülményeiből felismerhetően szánta (BH1993. 232.).

3. Az elszámolás módjára utaló szándék felismerhetőségének hiányában a kötelezett teljesítését az egyidejűleg fennálló tartozások közül a korábban esedékessé vált, azaz a régebben lejárt tartozásra kell fordítani (BH1992. 409.).

4. Amennyiben az elszámolás a fentiek szerint sem ejthető meg, mert a tartozások egy időben váltak esedékessé, a teljesítés elszámolásánál a törvény a kötelezett érdekeit veszi figyelembe annak kimondásával, hogy a részteljesítést a kötelezettre terhesebb tartozásra kell elszámolni.

5. Abban az esetben, ha a tartozások között a terheket illetően nincs különbség, az elszámolás sorrendjének meghatározásánál a jogalkotó már a jogosult érdekeit tartja szem előtt. Ebben az esetben a kötelezett teljesítését arra a tartozásra kell fordítani, amely szerződés teljesítését biztosító mellékkötelezettséggel (pl. kezesség, zálogjog) nincs vagy alacsonyabb mértékben van biztosítva.

6. Végül, ha a biztosítékok között nincs különbség, a törvény alapján a kötelezett által nyújtott részteljesítéssel valamennyi fennálló tartozást arányosan kell csökkenteni. Az arányosításnál nem a tartozások számát, hanem azok egymáshoz viszonyított értékét kell alapul venni.

EBH2003. 880. *A felszámolás kezdő időpontja és a közzététel időpontja közötti időben az adós által teljesített fizetés elszámolásának módja, ha a hitelezőnek felszámolási költségnek minősülő és egyéb követelése is van [Ptk. 290. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 57. § (1) bek., (2) bek. a) és c) pontja, 58. § (1) bek., 225/2000. (XII. 19.) Korm. rendelet 6. § (1) bek. b) pontja].*

BH1993. 232. *Zeneművek ún. kisjogos előadása címén fennálló tartozások elszámolásának szempontjai [Ptk. 290. § (1) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 13. §, 40. §, 9/1969. (XII. 29.) MM r. (Szjt. V.) 29. §, 33/1989. (XII. 9.) MM r.].*

BH1992. 409. *I. Az elévülési kifogás megalapozatlansága annak folytán, hogy a teljesítést a régebben lejárt követelés fedezésére kell fordítani [Ptk. 290. § (2) bek. a) pont].*

291. § (1) Ha valaki fajta és mennyiség szerint meghatározott dolgot ugyanannak a személynek különböző helyekre köteles küldeni, de az egész mennyiséget nem tudja szolgáltatni, a jogosult rendelkezése szerint köteles a rendelkezésre álló mennyiséget elosztani.

(2) Ha a jogosult felszólítás ellenére nem rendelkezik, a kötelezett az egyes helyekre járó mennyiséget arányosan köteles csökkenteni, kivéve ha általa is ismert nemzetgazdasági érdekek más elosztást indokolnak.

E törvényhely a szolgáltatás teljesítésének módját határozza meg arra az esetre, ha a kötelezettnek a szolgáltatást több címre kell megküldenie (például a jogosult különböző telephelyeire), de a szerződésben előírt mennyiség teljesítésére nem képes. Az (1) bekezdés kiemeli, hogy a törvényi rendelkezés kizárólag a

fajta és a mennyiség megjelölésével meghatározott, azaz fajlagos szolgáltatás kikötése esetén alkalmazható, tehát akkor, ha a dologszolgáltatás egyediségének nincs jelentősége.
Ha a kötelezett a mennyiségi hiányt megállapítja, a szerződés teljesítése során is érvényesülő együttműködési kötelezettségén alapuló, a Ptk. 277. § (3) bekezdésében meghatározott tájékoztatási kötelezettsége alapján köteles a jogosultat értesíteni arról, hogy a szerződésben kikötött teljes mennyiséget nem tudja átadni. Egyúttal fel kell hívnia a jogosultat annak közlésére is, hogy a meglévő szolgáltatás teljesítését milyen megosztásban kéri. A törvényi rendelkezés a jogosult szerződéses érdekeit védi, mert a kötelezett elsődlegesen a jogosult rendelkezésének megfelelően köteles a teljesítésre (például a jogosult nyilatkozata alapján az egyik telephelyére nem küld szolgáltatást). Amennyiben azonban a jogosult a kötelezett felhívására megfelelő határidőn belül nem nyilatkozik, a szolgáltatás elosztásának joga átszáll a kötelezettre. Jogosulti nyilatkozat hiányában a törvényi szabályozás már a kötelezett érdekét védi, hiszen nem kerül olyan helyzetbe, hogy a szolgáltatás egy része nála marad. Ilyen esetben a kötelezett a meglévő szolgáltatást a különböző címek között arányosan köteles elosztani. Az arányosításnál nemcsak a címek számát, hanem az egyes címekre kikötött szolgáltatás mennyiségének egymáshoz viszonyított arányát is figyelembe kell vennie (például: a szerződés alapján a kötelezett az egyik telephelyre háromszáz, a másikra kétszáz tonna alma elküldésére lenne köteles, de rendelkezésére csak száz tonna alma áll. E szabály alapján az első telephelyre hatvan, míg a másodikra negyven tonna mennyiséget kell küldenie). A kötelezett azonban az arányos elosztástól köteles eltérni abban az esetben, ha ezt nemzetgazdasági érdek indokolttá teszi, pl. a kis mennyiségben nyújtott szolgáltatás gazdaságosan nem használható fel. A szolgáltatás nemzetgazdasági érdeknek megfelelő elosztására vonatkozó kötelezettség teljesítése azonban a kötelezettől csak akkor várható el, ha a szerződésből vagy egyéb körülményből, (így például a szerződéskötést megelőző tárgyalásokból) a nemzetgazdasági érdeket ismerte. Ilyen tudomás hiányában az ebből eredő kár megtérítésére nem köteles.
BH1981. 289. *Ha a kötelezett több jogosult részére szállítandó termékmennyiséggel nem rendelkezik, kötelezettségeit valamennyi jogosult részére arányosan kell teljesítenie [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (2) bek., Ptk. 291. §.].*

A pénztartozás teljesítése

292. § (1) A pénztartozás teljesítésének helye - ha jogszabály kivételt nem tesz - a jogosult lakóhelye, illetőleg székhelye.
(2) A jogosult a határnapot megelőzően, illetőleg a határidő kezdete előtt felajánlott teljesítést is köteles elfogadni; ilyenkor a teljesítés és a lejárat közötti időre kamat vagy kártalanítás nem jár. A feleknek az ilyen kamatra vagy kártalanításra vonatkozó megállapodása - jogszabály engedélye hiányában - semmis; a semmisség a szerződés egyéb rendelkezéseire nem hat ki.
A pénztartozás meghatározott mennyiségű és forgalomban lévő pénz, mint fajlagos szolgáltatás fizetésére irányuló kötelezettség. A pénztartozást akkor kell teljesítettnek tekinteni, ha az eljut a jogosulthoz. A pénztartozás kötelezettje a pénzt közvetlenül átadhatja a jogosultnak, de a fizetésre sor kerülhet bankszámlák közötti elszámolás útján is. Ilyen esetben a teljesítés időpontja - kivéve, ha törvény, kormányrendelet, vagy a felek megállapodása ettől eltérően rendelkezik - az a nap, amikor a pénzösszeget az átutalás, illetve a beszedési megbízás jogosultjának bankszámláján jóváírták. De történhet a teljesítés akként is, hogy a kötelezett a pénztartozást a jogosult bankszámlájára készpénzben fizeti meg. Ebben az esetben az azzal a nappal minősül teljesítettnek, amikor a készpénzt a hitelintézet pénztáránál, vagy a postán befizetik [232/2001. (XII. 10.) Korm. rendelet 10. §].
A szerződő felek pénztartozás esetén is szabadon határozhatják meg a teljesítés helyét. Ha azonban a felek szerződése erre vonatkozó kikötést nem tartalmaz, az (1) bekezdésben meghatározott általános szabály értelmében a pénztartozás teljesítésének helye a jogosult lakóhelye, jogi személy esetén annak székhelye. E törvényi rendelkezés összhangban van a szolgáltatás teljesítésének helyére irányadó, a Ptk. 278. § (1) bekezdésében foglalt általános szabállyal. Visszterhes szerződéseknél (pl. adásvétel) a pénztartozás a dologszolgáltatás ellenszolgáltatásaként jelenik meg. Ebből következik, hogy a dolog szolgáltatására kötelezett, valamint a pénztartozásra, mint ellenszolgáltatásra jogosult személye megegyezik, és a szolgáltatás és ellenszolgáltatás teljesítési helye is azonos. Ez a gyakorlatban úgy valósul meg, hogy a szolgáltatás jogosultja a kötelezett lakóhelyén átveszi a dolgot, és annak ellenértékét a kötelezettnek kiegyenlíti. A mindennapi életben gyakorta kötött kölcsönszerződés természete is indokolja a pénztartozás teljesítési helyére irányadó általános törvényi szabályozást. A dolog-szolgáltatásra irányuló szerződéseknél a kárveszély átszállása miatt a teljesítés helyének jelentősége van, a kölcsönügyletnél nem releváns a kárveszély viselésének kérdése.

Külgazdasági kapcsolatok körében a pénztartozás teljesítésének helye a lakó-, illetőleg székhely mellett, a jogosult telephelye [a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvének a külgazdasági kapcsolatokra történő alkalmazásáról szóló 1978. évi 8. törvényerejű rendelet 12. § (1)].
Az (1) bekezdésben megfogalmazott szabályhoz igazodik a Ptk. 231. § (1) bekezdésében foglalt általános rendelkezés, mely szerint a pénztartozást a teljesítés helyén érvényes pénznemben kell kiegyenlíteni.
A (2) bekezdés a pénztartozás határidő előtti teljesítésének szabályát tartalmazza. A Ptk. 282. § (2) bekezdése dolog-szolgáltatásnál kizárólag a jogosult hozzájárulásának megadása esetén teszi lehetővé a teljesítési határidő előtti teljesítést. Ezzel szemben a pénztartozásnál a jogosult a szerződésben meghatározott határnap vagy határidő előtt is köteles a felajánlott teljesítés elfogadására. A jogosultat terhelő kötelezettséggel függ össze az a rendelkezés, hogy a pénztartozás jogosultját a szerződésben kikötött és a tényleges teljesítés közötti időszakra kamat vagy kártalanítás nem illeti meg (BH1996. 88.). A felek eltérő tartalmú megállapodása semmis, amely a kikötés tekintetében a szerződés részleges érvénytelenségét eredményezi. Más a helyzet abban az esetben, ha a kamat vagy a kártalanítás követelését külön jogszabály kifejezetten lehetővé teszi. Így külgazdasági kapcsolatok körében a teljesítés és a lejárat közötti időre kamat vagy kártalanítás jogszerűen kiköthető [a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvének a külgazdasági kapcsolatokra történő alkalmazásáról szóló 1978. évi 8. törvényerejű rendelet 12. § (2)].
BH2002. 407. *II. A kezesi felelősség alóli szabadulás megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 274. § (1) bek., 276. § (2) bek., 292. § (2) bek., 296. § (1) bek., 330. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 75. § (1) bek.].*
BH1999. 405. *Külföldi károsult gépkocsijában jelentkezett kár összegének megállapítása és a marasztalás módja [Ptk. 355. § (4) bek., 231. § (1) bek., 292. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 1. § (3) bek., Pp. 182. §].*
BH1996. 265. *Külföldi fizetőeszközzel kapcsolatos szerződés érvénytelensége esetén az eredeti állapot helyreállításának lehetőségét az adott jogviszony alapján esetenként kell vizsgálni [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1)-(2) bek., 278. § (4) bek., 292. § (1) bek., 27/1990. (XII. 27.) PM r., 1/1974. (I. 17.) PM r. 30. §].*
BH1996. 88. *I. Ha a felajánlott fizetést a jogosult nem fogadja el, késedelmi kamatra nem tarthat igényt [Ptk. 292-293. §-ok].*
BH1995. 705. *A lakásszövetkezeti tag által az építkezés céljára igénybe vett kölcsön után az építkezésből történő kiválás ellenére a kamatfizetési kötelezettség megállapítása [Ptk. 292. § (2) bek., 20/1977. (V. 12.) ÉVM-PM r. 29. §].*
BH1995. 420. *Vételi (opciós) jog meghiúsulásával összefüggő kártérítési igény elbírálására nem a vételi joggal terhelt áru tárolási helye szerint illetékes bíróság, hanem a károsult székhelye - ha pedig ezzel összefüggő pénzkövetelésről van szó - a károsult bankszámláját vezető pénzintézet székhelye szerint illetékes bíróságjogosult. A megrendelések elmaradásával okozati összefüggésben kiesett árbevétel, illetőleg az üzleti jó hírnév megsértésével okozott károk általában nem kapcsolódnak valamely földrajzi helyhez, ezért az ilyen kártérítési igény a károkozás helye szerinti illetékességi szabály alapján kiválasztott bíróság előtt nem indítható [Pp. 37. §, Ptk. 292. § (1) bek., 529. § (1) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 2. § (1) bek.].*
BH1994. 202. *Az üzletrész mint eszmei dolog átruházása során a Ptk.-nak a dolog tulajdonjogának átruházásánál alkalmazott szabályai az irányadók [Ptk. 117. § (2) bek., 287. § (1) bek., 292. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 17. § (1) bek.).*

Ptké. 31. §

293. § Ha a kötelezett kamattal és költséggel is tartozik, és a fizetett összeg az egész tartozás kiegyenlítésére nem elég, azt elsősorban a költségre, azután a kamatra és végül a főtartozásra kell elszámolni. A kötelezett eltérő rendelkezése hatálytalan.

GK 66. szám

II. Gazdálkodó szervezetek egymás közötti viszonyában ha a kötelezett a pénztartozása kiegyenlítésével késedelembe esik, és az utóbb fizetett összeget - a jogosult rendelkezése szerint, vagy a felek megállapodása értelmében - elsősorban a főkövetelésre kell fordítani, s a fizetett összeg a késedelmi kamatot már nem fedezi, a fizetés napjáig felszámított - és önállóan

érvényesített - késedelmi kamatkövetelés után a tőke kifizetésének időpontjától kezdve külön késedelmi kamat jár.

Gyakran fordul elő, hogy a pénztartozás kötelezettje teljesít ugyan, de a fizetett összeg a teljes tartozás (tőke, kamat és költség) kiegyenlítésére nem nyújt kellő fedezetet. A törvény diszpozitív rendelkezése - abból kiindulva, hogy a jogosult Ptk. 292. § (2) bekezdése értelmében a résztörlesztés elfogadására is köteles - a részteljesítés elszámolásának szabályát határozza meg. Eszerint a részteljesítések összegét a törvényben megállapított sorrendben először a fennálló költségtartozásra, majd a kamatterhekre kell elszámolni, és csak e tartozások megszüntetése után fennmaradó összeg fordítható a tőketartozás csökkentésére. A szabályozás a jogosult érdekét védi, mert a fordított elszámolási rend - a részteljesítés először a tőke, azután a kamat, végül a költség összegét csökkenti - még kamatos kamat kikötése esetén sem készteti a pénztartozás kötelezettjét a teljes tartozás mielőbbi megszüntetésére.
A kötelezett egyoldalú nyilatkozattal a törvényben meghatározott elszámolási módtól nem térhet el. Ehhez képest hiába közli a jogosulttal, hogy a részteljesítést a fennálló tőke-, kamat- és költségtartozása mely részének csökkentésére szánja, mert a törvényben megállapított elszámolási rendtől eltérő rendelkezése hatálytalan. Nincs akadálya viszont annak, hogy a jogosult számolja el a részteljesítést a törvénytől eltérő módon. A diszpozitív szabályozás lehetőséget ad arra is, hogy a felek megállapodásukkal az elszámolás rendjét másként határozzák meg.
A pénzszolgáltatás tekintetében a törvény speciális szabályt nem tartalmaz arra a helyzetre, amikor ugyanazon felek között több jogviszonyból eredően a pénzszolgáltatásra kötelezettnek a jogosulttal szemben több - tőke, kamat és költséget is magában foglaló - tartozása áll fenn, és a részteljesítés valamennyi tartozást nem fedezi. Ilyen esetben a kialakult bírói gyakorlat szerint az elszámolást a Ptk. 290. § rendelkezései és a jelen § együttes alkalmazásával kell elvégezni. Ennek megfelelően elsődlegesen a kötelezett által meghatározott tartozásra kell elszámolni a törlesztést. Amennyiben ez a teljes tartozást, - tőke, kamat és költség, - nem fedezi, a részteljesítést a pénztartozás elszámolására irányadó, a törvényben meghatározott sorrendben kell elszámolni, mert e körben a kötelezett joghatályosan nem rendelkezhet. Ha a részteljesítés a teljes tartozást fedezi, a fennmaradó összeget a kötelezett rendelkezése szerinti tartozásra kell fordítani. Gyakran fordul elő, hogy a kötelezett nyilatkozatot nem tesz. Ilyenkor törlesztését a kötelezett szándéka szerinti tartozásra kell elszámolni. Felismerhető szándék hiányában a részteljesítés a régebben esedékessé vált tartozást csökkenti. Ha a tartozások egy időben jártak le, a törlesztést a terhesebb tartozásra kell elszámolni, míg azonos mértékben terhes tartozások közül a részteljesítés a mellékkötelezettséggel kevésbé biztosított tartozásra fordítandó. Amennyiben a biztosítékok között nincs különbség, a törlesztést valamennyi tartozásra arányosan kell elszámolni. Természetesen bármelyik esetben egyidejűleg alkalmazandó a pénztartozás teljesítésére irányadó, a törvényben előírt elszámolási rend. Változó kamat kikötésével nyújtott bankkölcsön késedelmes teljesítése esetén az ügyleti és a késedelmi kamat megállapítására és az alkalmazandó elszámolási módra ad iránymutatást a BH1997. 223. számú döntés.
BH2003. 234. *Vagyonbiztosítási és felelősségbiztosítási elemek elhatárolása a biztosító helytállási kötelezettsége szempontjából, számítástechnikai eszközöket ért lopáskár esetén [Ptk. 293. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 559. § (1) bek.].*
BH2002. 69. *I. Helyi önkormányzat elleni adósságrendezési eljárás kezdeményezésének feltételei tárgyában vizsgálandó körülmények [Ptk. 199. §, 207. § (1) és (3) bek., 293. §, 1996. évi XXV. tv. (Har.) 3. § (2) bek., 4. § (2) bek. b) pont, 9. § (1) bek.].*
EBH2000. 311. *Ha a kötelezettnek a jogosulttal szemben több pénztartozása áll fenn és a teljesítés valamennyi kielégítésére nem elegendő, az elszámolás során a Ptk. 290. és a 293. §-ának rendelkezéseit együttesen kell alkalmazni (Ptk. 290. és 293. §).*
BH1997. 347. *A végrehajtás elrendeléséről intézkedő bíróságnak nem feladata a teljesítések és azok elszámolása helyességének vizsgálata Vht. [10. § c) pont, 11-13. §, 41. § (1) bek., 80-81. §, Pp. 366. §, 368. § a) pont, Ptk. 293. §].*
BH1997. 223. *Ügyleti és késedelmi kamat megállapításának, valamint a teljesített törlesztőrészletek elszámolásának módja változó kamat kikötésével nyújtott bankkölcsön késedelmes teljesítése esetén [Ptk. 293. §, 523. §, 39/1984. (XI. 5.) MT r. 12. §].*
BH1996. 88. *I. Ha a felajánlott fizetést a jogosult nem fogadja el, késedelmi kamatra nem tarthat igényt [Ptk. 292-293. §-ok].*
BH1995. 650. *A kötelezett tartozásának a főtartozásra való elszámolásaként kell tekinteni azt, ha a jogosult a vele szemben még fennmaradt tartozást a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelmében*

kamatkövetelésként érvényesíti. Amennyiben az ilyen fizetési meghagyás jogerőre emelkedése után kötött csődegyezségben a jogosult kamatköveteléséről lemond, a végrehajtás megszüntetésének van helye (Ptk. 293. §, Pp. 368. §, 1994. évi LII. tv.).

BH1991. 283. *A pénztartozás kiegyenlítésével késedelemben levő gazdálkodó szervezet (kötelezett) nem, csak a jogosult térhet el a tartozás kiegyenlítésének elszámolására vonatkozó általános szabálytól. Ehhez képest a jogosult - választásától függően - a kötelezett által fizetett, de teljes tartozása és járulékos költségek kiegyenlítésére nem elegendő pénzösszeget először a főtartozás kiegyenlítésére számolhatja el [Ptk. 293. §, 301. §, GKT 52/1973. sz.].*

294. § Az állami pénzintézeti számlarendszerbe bevont szervezetek fizetéseire vonatkozó rendelkezéseket külön jogszabály tartalmazza.

A Ptk. hatálybalépésétől - 1960. május 1. napjától - hatályos utaló törvényi rendelkezés alapja az, hogy a törvényhozás időpontjában kizárólag állami pénzintézetek működnek. A bankrendszer megváltozása miatt a törvényhely ma már nem értelmezhető.

Meg kell azonban említeni, hogy a pénzforgalomról és bankhitelről szóló 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet alapján a belföldi jogi személyek, jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságok - ha a jogszabály kivételt nem tesz - kötelesek pénzeszközeiket bankszámlán tartani, és a pénzforgalmukat ezen keresztül bonyolítani. E kötelezettség kizárólag a készpénzben teljesíthető fizetések céljára szolgáló pénzeszközökre nem terjed ki. A jogszabály hatálya alá tartozó jogi személyeket és egyéb gazdasági társaságokat, valamint a pénzforgalmi jellegű bankszámla vezetésére felhatalmazott pénzintézeteket bankszámla-szerződéskötési kötelezettség terheli. A jogi személyek azonban - eltérő jogszabályi rendelkezés hiányában - szabadon dönthetnek abban, hogy melyik erre felhatalmazott pénzintézettel kötik meg a szerződést (lásd a Ptk. 529. §-ához fűzött magyarázatot).

Jognyilatkozat adása

295. § Ha a kötelezettség jognyilatkozat adására irányul, a teljesítést a bíróság ítélete pótolja.

Nem ritka, hogy a feleket a köztük fennálló jogviszonyból eredően, a célzott joghatás elérése érdekében jognyilatkozat-tételi kötelezettség is terheli. Így például ingatlanok cseréjére kötött szerződésben, ha a felek az ingatlanokat terhelő OTP tartozások kölcsönös átvállalásában állapodtak meg, a hitelintézet részére az átvállaláshoz szükséges nyilatkozatot meg kell tenniük (BH1980. 427). Vannak olyan szerződések is, amelyek csak úgy teljesíthetők, ha a kötelezett a jogszabály által megkívánt nyilatkozatot megteszi. Ilyen például az ingatlanra vonatkozó haszonélvezeti jog alapítására irányuló szerződés. Ingatlan esetén a haszonélvezeti jog keletkezésének feltétele az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés [Ptk. 158. § (1)]. Ha az érdekeltek között a haszonélvezeti jog alapítása és ennek ingatlan-nyilvántartási bejegyzése tárgyában a megállapodás létrejött, a tulajdonos mint a haszonélvezeti jog kötelezettje köteles a bejegyzéshez szükséges írásbeli nyilatkozat megadására (BH1980. 126.). Ha az érintett fél a szerződésben vállalt jognyilatkozat-tételi kötelezettségét megszegi, e § alkalmazásával a szükséges jognyilatkozat bírói ítélettel pótolható. A nyilatkozat megtagadása ilyen esetben szerződésszegés, amely a teljesítés megtagadásának következményeivel jár, azaz a jogosult a Ptk. 313. § értelmében választhat a késedelem és a lehetetlenülés között. Amennyiben a késedelem következményeit választja, a Ptk. 300. § (1) bekezdése szerint követelheti a teljesítést, és a § alapján kérheti, hogy a jognyilatkozatot a bíróság ítélete pótolja.

A jognyilatkozat pótlásának feltétele tehát az, hogy a fél a létrejött szerződésből eredően vállaljon kötelezettséget az adott nyilatkozat megtételére. A szerződési akaratnak megfelelő teljesítésben a feleket a Ptk. 277. §-ának (2) bekezdése érdekében együttműködési kötelezettség terheli, azaz a kötelezettnek a szerződés teljesítése érdekében úgy kell eljárnia, ahogyan az adott helyzetben általában elvárható, a jogosultnak pedig ugyanilyen módon elő kell segítenie a teljesítést. Az e § alkalmazásával hozott bírói ítélet az eredeti szerződési cél megvalósítása érdekében, a szerződésben vállalt kötelezettség teljesítésének pótlására hivatott (BH1993. 676.; BH1997. 134.). Ha a bíróság a kötelezettség fennállását és a nyilatkozat hiányát megállapítja, minden további vizsgálat nélkül pótolhatja a fél nyilatkozatát. Viszont nyilatkozat megtételére vonatkozó kötelezettségvállalás hiányában bírói ítélet nem hozható. A jogszabályhely előszerződés esetén nem alkalmazható, mert arra a Ptk. 208. §-a tartalmaz speciális rendelkezéseket (BH1997. 134.).

A gyakorlatban felmerülhet az a kérdés, hogy mi a különbség a jognyilatkozatnak a Ptk. 5. § (3) bekezdése és a jelen § alkalmazásával való pótlása között. A Ptk. 5. § (3) bekezdése alapján a jognyilatkozat ítélettel való pótlására a jogszabály szövegéből kitűnően csak több feltétel együttes fennállása esetén van lehetőség. Így legyen olyan jogszabály, amely adott esetben az ellenérdekű fél részéről nyilatkozatot kíván meg, amelynek megtagadása a Ptk. 5. § (2) bekezdésében meghatározott joggal való visszaélésnek minősül, ami a

nyilatkozatot kérő oldalán érdeksérelemmel jár és ez másként nem hárítható el. Ilyen esetekben tehát perindításra akkor kerülhet sor, ha a fél valamilyen oknál fogva nem hajlandó arra, hogy a jogszabályban előírt nyilatkozatot megtegye. Ezzel szemben a jelen § alapján meghozható döntés alapja az, hogy a fél a nyilatkozat megtételére már kötelezettséget vállalt. Ehhez képest jognyilatkozat adására irányuló kötelezettségvállalás esetén a nyilatkozat megtagadásában álló joggal való visszaélés megállapítása fogalmilag kizárt. Meg kell jegyezni, hogy a szerződéskötés megtagadása nem minősül joggal való visszaélésnek, ezért a bíróság ítélettel szerződéskötésre irányuló nyilatkozatot nem pótolhat (BH1997. 522.).

BH2002. 35. *Kötelmi igény önmagában nem elegendő a tulajdonjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzéséhez, ha a bejegyzéshez szükséges alaki kellékek hiányoznak [Ptk. 295. §, 1972. évi 31. tvr. 15 § (1)-(2) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 76. § (2) és (4) bek., Pp. 327. § (2) bek.].*

BH2000. 98. *A kiskorú törvényes képviselője által kötött adásvételi szerződés érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges. A jóváhagyás megtagadása csak közigazgatási perben támadható [Ptk. 1. § (1) bek., 5. §, 215. § (1) bek., 295. §, Pp. 324. § (2) bek. a) pont, 330. § (1) és (4) bek., 130. § (1) bek. h) pont, 157. § a) pont, 1990. évi LXV tv. 1. §, 1957. évi IV. tv. (Ae.) 3. § (3) bek., 12/1987. (VI. 29.) MM r. (Gyer.) 1. §, 61-62. §-ai]*

BH1999. 549. *Jognyilatkozat ítélettel való pótlására a Ptk. 295. §-a alapján csak akkor kerülhet sor, ha a jognyilatkozat tétele szerződéses kötelezettség [Ptk. 240. § (1) bek., 295. §].*

BH1999. 415. *II. Az ügyvédi ellenjegyzés jogszabályban előírt kötelezettsége nem az adásvételi szerződés érvényességének, hanem az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésének a feltétele. Az ellenjegyzés hiánya tehát önmagában az ingatlan-adásvételi vagy az opciós szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 215. § (2) bek., 217. § (1) bek., 218. § (1) bek., 295. §, 365. § (1) és (3) bek., 375. § (1) és (3) bek., 1994. évi V. tv., 1972. évi 32. tvr. 15. § (2) bek., XXV. PED.].*

EBH1999. 92. *Ha a gyámhatóság a kiskorú ingatlanának átruházásához szükséges jóváhagyást megtagadja, közigazgatási jogkörben jár el, jóváhagyó nyilatkozatát ezért a Ptk. alapján a bíróság nem pótolhatja. A jóváhagyást megtagadó határozat bírói felülvizsgálatának a közigazgatási perek szabályai alapján van helye [Ptk. 5. § (3) bek., 295. §, Pp. 330. §].*

BH1998. 290. *Nincs jogi akadálya annak, hogy az adós és a hitelező a kölcsönszerződésüket és/vagy a jelzálogjog alapítására vonatkozó megállapodásukat módosítsák, ezért a hitelezőnek az egyes jogairól való lemondása - még akkor is ha ennek földhivatali bejegyzése még nem történt meg - jogszerű. Az ilyen megállapodás után a végrehajtási eljárásban árverésen kívüli értékesítésre kötött szerződés nem semmis [14/1979. (IX. 27.) IM r. 49. § (2) bek., Ptk. 200. § (2) bek., 295. §].*

BH1997. 522. *Szerződéskötés megtagadása nem minősül joggal való visszaélésnek [Ptk. 5. § (3) bek, 295. §].*

BH1997. 134. *A létre sem jött vagy valamilyen ok (pl. felmondás) miatt megszűnt szerződést biztosító mellékkötelezettség - az adott esetben a kötelezett által nem vállalt bankgarancia - bírói ítélettel nem hozható létre, a hiányzó nyilatkozat nem pótolható. Ez akkor is irányadó, ha a kötelezett előzetesen előszerződés formájában vállalta, hogy a későbbi időpontban bankgaranciát fog adni [Ptk. 199. §, 208. § (3) bek., 249. §., 295. §, 321. § (1) bek., 324. § (2) bek.].*

BH1996. 212. *A jognyilatkozat adására irányuló kötelezettség teljesítése bírósági ítélettel való pótlásának feltételei [Ptk. 205. § (1) bek., 216. § (1) bek., 295. §, 1992. évi II. tv. (Át.) 33. § (3) bek., 5/1969. (VII. 12.) KPM r.].*

BH1993. 676. *II. E kötelezettség megsértése esetén a szükséges jognyilatkozat a bíróság ítéletével pótolható [Ptk. 295. §.]*

BH1980. 427. *Ha a szövetkezeti lakások cseréjére kötött szerződésben a felek az OTP tartozásokat kölcsönösen átvállalják, de az egyik szerződő fél az OTP részére nem hajlandó nyilatkozatot adni, a jognyilatkozatnak bírósági ítélettel való pótlására csak akkor kerülhet sor, ha a bíróság megfelelően tisztázza azt is, hogy az érdekelt felekre az ítélethozatal folytán milyen kötelezettségek hárulnak, illetőleg a felek milyen jogokat szereznek [Ptk. 277. § (2) bek., 295. §]. Az*

BH1980. 126. *II. Ha az érdekeltek között a haszonélvezeti jog alapítására - ingatlan esetében a haszonélvezeti jog keletkezéséhez szükséges ingatlannyilvántartási bejegyzésre is kiterjedően [Ptk. 158. § (1) bek.] - a megállapodás létrejött, ezzel az ellenérdekű fél kötelezettséget vállalt arra, hogy a jogosultnak a bejegyzéshez szükséges írásbeli jognyilatkozatot is megadja. Ha ezt elmulasztja, a bíróság a teljesítést ítélettel pótolhatja [Ptk. 157. §, 158. § (1) bek., 295. §].*

A beszámítás

296. § (1) A kötelezett a jogosulttal szemben fennálló egynemű és lejárt követelését - ha jogszabály kivételt nem tesz - a jogosulthoz intézett vagy a bírósági eljárás során tett nyilatkozattal tartozásába beszámíthatja.

(2) A beszámítás erejéig a kötelezettségek megszűnnek.

A szerződésben meghatározott szolgáltatás nyújtására irányuló kötelezettség (részben vagy egészben) beszámítással is megszüntethető. A beszámítás célja az azonos jogalanyok között fennálló kölcsönös követelések egy jogcselekménnyel történő elszámolása, a kötelezettségek megszüntetése. A beszámítással elkerülhetővé válik, hogy az egyik fél az átvett szolgáltatást a másik félnek a vele szemben fennálló tartozása fejében egyidejűleg visszaadja. Ebben a helyzetben tehát a felek kölcsönös követelései állnak egymással szemben. Ha a követelések egybeszámításának nincs törvényi akadálya és a tartozások összege megegyezik, a beszámítás jogkövetkezményeként megszűnik mind a jogosultnak a kötelezettel, mind a kötelezettnek a jogosulttal szemben fennálló követelése. Ha azonban a kötelezett beszámításra egyébként alkalmas ellenkövetelésének értéke nem éri el a jogosult felé őt terhelő követelés értékét, a beszámítás eredményeként a kötelezettségek a beszámítás erejéig szűnnek meg, és a teljesítési kötelezettség a különbözet mértékére korlátozódik.

A beszámítás a kötelezettnek a jogosulthoz címzett egyoldalú jognyilatkozata, melyben azt közli, hogy a kötelezettségének nem tesz eleget, de annak megszüntetése fejében a jogosulttól a vele szemben fennálló tartozást sem követeli. A jogkövetkezmények beálltához, tehát a kötelezettségek megszűnéséhez nincs szükség a felek megállapodására, de a beszámításra irányuló nyilatkozat csak a Ptk. 214. § (1) bekezdésében meghatározott feltételek fennállása esetén válik hatályossá. Így a szóban tett nyilatkozat csak akkor hatályos, ha az a másik fél tudomására jut, míg az írásbeli nyilatkozatnak a címzetthez meg kell érkeznie. A jognyilatkozat megtehető peren kívül, de perben is. A polgári anyagi jogban szabályozott beszámítás a perben az alperes által előterjesztett beszámítási kifogás [Pp. 229. § (3)] útján érvényesíthető. A nyilatkozatnak az a tartalma, hogy a felperessel szemben fennálló követelésből kerüljön kiegyenlítésre az alperest terhelő, a keresettel érvényesített követelés, illetőleg annak egy része. A beszámítási kifogás érvényesítésének nem előfeltétele, hogy az alperes követelése a keresettel érvényesített követeléssel azonos jogügyletből származzon (BH1986. 28.), de a nyilatkozatnak határozottnak és a kereseti követelés megszüntetésére vagy csökkentésére irányulónak kell lennie (BH1989. 25.). Beszámítási kifogás legfeljebb a kereseti követelés mértékéig érvényesíthető, ezért a kifogás alapján a keresetet meghaladó marasztalásra nincs lehetőség. A kifogást a vele szemben álló kereseti követeléssel együtt kell elbírálni (BH1989. 75.) és alapossága esetén a bíróság kizárólag a keresetet (részben vagy egészben) elutasító döntést hozhat. Megjegyzendő, hogy nincs eljárásjogi akadálya a beszámítási kifogás fellebbezési eljárásban történő előterjesztésének [Pp. 253. § (3)]. Ha az alperesnek a felperessel szemben a keresetet meghaladó követelése van, ez az igény kizárólag az első fokú ítélet hozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig előterjeszthető viszontkeresettel [Pp. 147. § (1)] érvényesíthető.

Beszámításra az alábbi törvényes feltételek együttes fennállása esetén van lehetőség:

1. Kizárólag azonos jogalanyok között létrejött jogviszonyokból eredő kölcsönös követelések alkalmasak a beszámításra. E feltétel alól azonban a törvény két kivételt tesz. Így:

a) A kezesség, mint mellékkötelezettség járulékos jellege ellenére a kezes a Ptk. 273. § (1) bekezdése értelmében saját személyében is érvényesítheti a jogosulttal szemben a kötelezetteket megillető kifogásokat, tehát a beszámítás jogával is élhet.

b) Érvényes engedményezés esetén a követelés átruházásával a jogosult személye is megváltozik. Az engedményezés azonban nem gátolja a kötelezettet abban, hogy az engedményessel szemben beszámítás útján érvényesítsen olyan követelést, amely ugyan csak az engedményezés után vált esedékessé, de jogalapja már az engedményezésről való értesítés időpontjában fennállt.

2. Az azonos jogalanyok kölcsönös követelésének egyneműnek kell lennie. Ebből következik, hogy összevetni csak azonos fajtájú szolgáltatásokat lehet (például a pénzkövetelésbe kizárólag pénztartozás számítható be). Egynemű követelésnek minősül a vállalkozói díj és az esedékessé vált kötbér (BH1988. 190.; BH1992. 479.), valamint a pénztartozással szemben álló hibás teljesítés miatti szavatossági igény (BH1994. 381.). Viszont az egyneműség hiánya miatt a dologi jogi igénybe a kötelmi jogi igény nem számítható be (BH1993. 167.).

3. Mind a követelésnek, de az ellenkövetelésnek is lejártnak kell lennie. A törvény tehát kizárólag olyan szolgáltatások egybeszámítására ad lehetőséget, amelyek már esedékessé váltak, azaz a szerződésben kikötött vagy a szolgáltatás jellegéből megállapítható teljesítési határidő már eltelt. Lejárt követelésnek minősül a késedelem esetén követelhető kötbér, ha elérte a legmagasabb mértéket (BH1984. 457.).

A beszámítás tilalmáról, illetőleg korlátairól rendelkezik a Ptk. 297. §-a. A felszámolás alatt történő visszaélések megakadályozása érdekében az 1991. évi XLIX. törvény 36. §-ának rendelkezése a Ptk.-hoz képest korlátozza a beszámítás lehetőségét. Eszerint kizárólag azt a követelést lehet a felszámolás alatt álló

gazdálkodó szervezet követelésével szemben beszámítani, amelyet a felszámoló elismertként nyilvántartásba vett, és amelyeknek engedményezésére nem került sor a felszámolás kezdő időpontja után, vagy ha a követelés később járt le, az esedékessé válás időpontját követően.

BH2003. 83. *A felszámolási eljárás alatt a felszámoló megrendelésére elkészített környezeti állapotvizsgálatból eredő költség felszámolási költségnek minősül, és azt olyan követelésként kell nyilvántartani, amelyet az esedékességkor kell kielégíteni [Ptk. 296. §, 305. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 38. § (3) bek., 46. § (6) bek., 48. § (4) bek., 57. § (1) bek. a) pont, (2) bek., 58. § (1) bek., 106/1995. (IX. 8.) Korm. r. 4. § (2) bek., 7. §, 2. sz. melléklet].*

EBH2002. 778. *A felszámolási eljárás alatt a felszámoló megrendelésére elkészített környezeti állapotvizsgálatból eredő költség felszámolási költségnek minősül, és azt olyan követelésként kell nyilvántartani, amelyet az esedékességkor kell kielégíteni [Ptk. 296. §, 305. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel és a módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 38. § (3) bek., 46. § (6) bek., 48. § (4) bek., 57. § (1) bek. a) pont, (2) bek., 58. § (1) bek., 106/1995. (IX. 8.) Korm. rendelet 4. § (2) bek., 7. §, 2. számú melléklet].*

EBH2002. 669. *Abból, hogy a társadalombiztosítási tartozásokkal kapcsolatos jognyilatkozatok megtételére 1999. január 1-jét követően az APEH Megyei Igazgatóságának Járulékigazgatósága jogosult, nem következik, hogy a behajtás szempontjából adónak minősülő társadalombiztosítási járulékkövetelés az APEH követelésévé vált. Ebből következően az APEH Megyei Igazgatósága csak az adóssal szemben fennálló saját követelését számíthatja be az adós által elismert áfa-követelésébe. A költségvetés más alrendszerét megillető adósi tartozásba való beszámításra jogszerűen nem kerülhet sor [Ptk. 296. § (1) bek., 1991. évi XCI. tv. (Art.) 3. § (1) bek. a) pont, (2) bek., (3) bek. b) pont, 32. § (3), (4) és (5) bek., 49. § (2) bek. b) pont, 75. §, 97. § (2) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (módosított Cstv.) 36. §, 52. § (5) bek., 56. § (2) bek., 57. § (1) bek. a) pont, 58. § (1) bek., 63/A. §].*

EBH2002. 647. *II. Azt az adóst, aki az engedményezőtől kapott szabályszerű értesítés alapján joghatályosan teljesített - arra hivatkozással, hogy az engedményezés érvénytelen - nem lehet ismételten kötelezetti pozícióba helyezni [Ptk. 237. § (1) bek., 296. § (2) bek., 328. § (1) és (4) bek., 329. § (1) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 138. § (4) bek.].*

BH2002. 407. *I. Beszámítás esetén annak a követelésnek kell lejártnak lennie, amelyet a kötelezett a jogosulttal szemben be kíván számítani [Ptk. 296. § (1) bek.].*

BH2002. 407. *II. A kezesi felelősség alóli szabadulás megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 274. § (1) bek., 276. § (2) bek., 292. § (2) bek., 296. § (1) bek., 330. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 75. § (1) bek.].*

BH2002. 201. *Abból, hogy a társadalombiztosítási tartozásokkal kapcsolatos jognyilatkozatok megtételére 1999. január 1-jét követően az APEH megyei igazgatóságának járulékigazgatósága jogosult, nem következik, hogy a behajtás szempontjából adónak minősülő társadalombiztosítási járulékkövetelés az APEH követelésévé vált. Ebből következően az APEH megyei igazgatósága csak az adóssal szemben fennálló saját követelését számíthatja be az adós áfa-követelésébe. A költségvetés más alrendszerét megillető adósi tartozásba való beszámításra jogszerűen nem kerülhet sor [Ptk. 296. § (1) bek., 1990. évi XCI. tv. (Art.) 3. (1) bek. a) pont, (2) bek., (3) bek. b) pont, 32. § (3), (4) és (5) bek., 49. § (2) bek. b) pont, 75. §, 97. § z) pont, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (módosított Cstv.) 36. §, 52. § (5) bek., 56. § (2) bek., 57. § (1) bek. a) pont, 58. § (1) bek., 63/A. §].*

BH2002. 154. *II. Azt az adóst, aki az engedményezőtől kapott szabályszerű értesítés alapján joghatályosan teljesített - arra hivatkozással, hogy az engedményezés érvénytelen - nem lehet ismételten kötelezetti pozícióba helyezni [Ptk. 237. § (1) bek., 296. § (2) bek., 328. § (1) és (4) bek., 329. § (1) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 138. § (4) bek.].*

BH2002. 106. *II. Azt az adóst, aki az engedményezőtől kapott szabályszerű értesítés alapján joghatályosan teljesített - arra hivatkozással, hogy az engedményezés érvénytelen - nem lehet ismételten kötelezetti pozícióba helyezni [Ptk. 237. § (1) bek., 296. § (2) bek., 328. § (1) és (4) bek., 329. § (1) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 138. § (4) bek.].*

EBH2001. 448. *Az 1993. évi LXXXI. törvénnyel módosított 1991. évi IL. törvény rendelkezései szerint folyó felszámolási eljárásban nincs megkötöttség abban, hogy mikor lehet beszámítási kifogással élni. A megkötöttség csak annyi, hogy a hitelező - és csak a hitelező - követelésének a felszámolás kezdő időpontjában lejártnak kell lennie [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 36. §, Ptk. 296. §].*

EBH2001. 435. *A gazdasági társaság taggyűlési határozatai, tagi döntései esetében a Ptk.-nak a semmisségre vonatkozó szabályai nem érvényesülhetnek, hanem a külön törvény, a Gt. rendelkezéseit kell*

irányadónak tekinteni [Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 296. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 17. § és 44-45. §-ai].

BH2001. 277. *A szülőktől származó ajándék mint különvagyon megtérítésére a házastárs akkor is igényt tarthat, ha az ajándék visszakövetelésének feltételei nem állnak fenn [Csjt. 27. § (1) bek., 31. § (2) bek., Ptk. 116. § (1) bek., 296. §, 582. § (3) bek.].*

BH2001. 189. *Az 1993. évi LXXXI. törvénnyel módosított 1991. évi IL. törvény rendelkezései szerint folyó felszámolási eljárásban nincs megkötöttség abban, hogy mikor lehet beszámítási kifogással élni. A megkötöttség csak annyi, hogy a hitelező - és csak a hitelező - követelésének a felszámolás kezdő időpontjában lejártnak kell lennie [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 36. §, Ptk. 296. §].*

BH2001. 182. *A gazdasági társaság taggyűlési határozatai, tagi döntései esetében a Ptk.-nak a semmisségre vonatkozó szabályai nem érvényesülhetnek, hanem a külön törvény, az 1988. évi VI. törvény rendelkezéseit kell irányadóaknak tekinteni [Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 296. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 17. § és 44-45. §-ai].*

EBH1999. 125. *Egyszerűsített felszámolás esetén is az 1991. évi IL. törvény 36. §-ában írtak szerint van helye beszámításnak. A felszámolás kezdő időpontjában csak a hitelező, nem pedig az adós követelésének kell lejártnak lennie [1991. évi IL. tv. 36. §, 57. § (1) bek., 63/A. §, Ptk. 296. § (2) bek.].*

BH1999. 36. *A Ptk.-nak a beszámításra vonatkozó rendelkezései a felszámolási eljárásokban annak ellenére nem alkalmazhatók, hogy az 1991. évi IL. tv. (Cstv.) az anyagi jogi szabályoktól való eltérésre vonatkozó kifejezett rendelkezést - mint lex speciális - nem tartalmaz [Ptk. 296-297. §-ai, 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 6. § (2) bek., 36. §].*

EBH1999. 11. *II. Sikkasztás miatt emelt vád esetén ilyen előzetes kérdés lehet az, hogy a terhelt az eredetileg rábízott idegen dolgon időközben, még mielőtt azzal sajátjaként nem rendelkezett, szerződés alapján vagy egyébként a polgári jog szabályai szerint tulajdont szerzett-e [Ptk. 296. §].*

BH1998. 531. *Ügyvédek által kötött felelősségbiztosítási szerződés alapján a helytállási kötelezettség alakulása [Ptk. 296. § (1) és (2) bek., 318. § (1) bek., 328. § (1) bek. 329. § (1) bek., 339. § (1) bek., 474. § (1) bek.].*

BH1998. 482. *Volt házastársak között a közös tulajdonnak megváltás útján történő megszüntetése esetén az elszámolás körébe vonható kérdések [Ptk. 296. § (1) bek.].*

BH1998. 265. *beszámításra csak a jogosult és a kötelezett viszonyában fennálló egynemű és lejárt követelés esetén van lehetőség [Btk. 317. § (1) bek., Ptk. 296. § (1) bek.].*

BH1998. 247. *II. Ha a felszámolási eljárásra a Cstv.-nek az 1993. évi LXXXI. törvénnyel történt módosítása előtti rendelkezései az irányadók, ebben az eljárásban az elismert tartozások és követelések tekintetében nincs törvényi korlátozás, azok szabadon beszámíthatók [Cstv. 6. § (2) bek., 36. §, Ptk. 296. § (2) bek.].*

BH1997. 601. *A felszámolás alá került céggel szembeni beszámítás lehetőségének elbírálása során a jogszabály közzétételének időpontja megállapításánál irányadó szempontok [1986. évi 11. tvr. 17. § (2) és (4) bek., Ptk. 296. § (2) bek., 25/1992. (IV. 30.) AB hat.].*

BH1997. 542. *A váltóadósnak kell bizonyítania, hogy a váltóért nem kapott ellenértéket, illetőleg hogy az alapjogviszony érvénytelen vagy megszűnt, esetleg hogy váltójogi szempontból is beszámításra alkalmas követelése van, amelynek beszámításával a váltóból eredő követelés megszűnt [Ptk. 296. § (2) bek., Pp. 147. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 17. §].*

BH1996. 658. *A felszámolási eljárásban az egymással szembeni elismert tartozások és követelések beszámítására nemcsak a felszámoló, hanem a hitelező is jogosult. A hitelező azonban nem számíthatja be a harmadik személy által reá engedményezett követelést [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 36. §, Ptk. 296. § (1) és (2) bek., 328. § (1) bek., 329. § (1) bek.].*

BH1996. 422. *Tartozásátvállalás hiányában az engedményes az engedményező tartozásáért csak az engedményezett összeg erejéig tehető felelőssé [Ptk. 329. § (3) bek. 296. §, Pp. 147. § (1) bek.].*

BH1996. 392. *Ha a vételár-követelés iránti per folyamatban léte során a per felperese ellen felszámolási eljárás indult, és az alperes az azonos jogviszonyból származó ellenkövetelését beszámítási kifogás útján - jogszabály előírása szerint - a felszámolási eljárásban érvényesíti, a kifogás jogerős elbírálásáig a felperes keresete alapján indított pert fel kell függeszteni [Pp. 152. § (2) bek., Ptk. 296. § (1)-(2) bek., 1986. évi 11. tvr. 17. § (1)-(4) bek.].*

BH1996. 379. *Ha már nem létező követelés engedményezésére kerül sor, az ilyen engedmény lehetetlen szolgáltatásra irányul, ezért a szerződés semmis. A szerződés semmissége ilyen esetben nem orvosolható, ezért a szerződés érvénytelenségének következményeként az eredeti állapotot kell helyreállítani. Ennek során*

beszámításnak is helye lehet, ha annak feltételei egyébként fennállnak [Ptk. 227. § (2) bek., 237. § (1) bek., 296. § (1)-(2) bek., 297. § (2) bek., 328. §].

BH1996. 276. *Ha a beszámítási kifogást az adós a felszámolás elrendelését követően terjeszti elő, azt a bíróság a felszámolási eljárás során bírálja el. A felszámolási eljárás lefolytatására irányuló kérelem benyújtása és a kérelem elbírálása közötti időszakban - a bírósági eljárás során - előterjesztett beszámítási kifogás megalapozottságáról a bíróságnak a fizetésképtelenség fennállásának vizsgálata során kell döntenie [1991. évi IL. tv. 26. § (1) bek., 27. § (2) bek. és (4) bek., 36. §, Ptk. 296-297. §].*

BH1996. 113. *A beszámításnak a felszámolási eljárásban irányadó, a Polgári Törvénykönyvben foglaltaktól eltérő feltételei [1991. évi IL. tv. 36. §, Ptk. 296. § (1) bek.].*

BH1996. 29. *A szavatossági jogok kifogásként való érvényesítésének a perben nincsenek időbeli korlátai [Ptk. 296. §, 308. § (3) bek., 310. §, 389. §, Pp. 221. § (1) bek., 253. § (3) bek.].*

BH1995. 719. *A túlbiztosítás jogszabályi tilalma folytán az utóbb kötött biztosítási szerződés semmis. A károsult a semmis szerződés alapján birtokába jutott kártérítési összeg visszafizetése után, a káresemény szabályos bejelentését követően - akár beszámítási kifogás útján - érvényesítheti kártérítési követelését az érvényes biztosítási szerződés alapján [Ptk. 200. § (2) bek., 296. § (1) és (2) bek., 549. § (1) bek.].*

BH1995. 172. *Váltókövetelés szembeni kártérítési beszámítási kifogás. A váltókötelezettek egyetemleges felelőssége önmagában nem teremt közöttük egységes pertársaságot [Ptk. 296. § (2) bek., Pp. 51. § b) pont, 1/1965. (I. 24.) IM r. 15. § (1) bek., 38. §, 44. és 44/A. §-ok, 45. § (1)-(6) bek., 47. § (1) bek., 48. §, 49. §].*

BH1994. 695. *A felszámolási eljárás közzététele után a gazdálkodó szervezet ellen a felszámolás körébe tartozó vagyonnal kapcsolatos követelést csak a felszámolási eljárás keretében lehet érvényesíteni. Ez a rendelkezés a követelés érvényesítésének valamennyi módjára vonatkozik; egyaránt irányadó tehát a kereset, a viszontkereset és a beszámítási kifogás előterjesztésére [Ptk. 296. § (1) bek., 1991. évi IL. tv. 38. § (3) bek.].*

BH1994. 674. *II. A hátralékos tartási követelés beszámítható a lakáshasználati jog ellenértéke címén fennálló pénzkövetelés szemben [Ptk. 296. §, 297. § (1) bek.].*

BH1994. 381. *I. A beszámítási kifogás egymagában azért, mert pénzkövetelésbe szavatossági igényt kívánnak beszámítani, nem utasítható el; a szavatossági igény ugyanis pénzkövetelés is lehet [Ptk. 296. § (1) bek., 306. §].*

BH1993. 550. *A beszámítás kérdése a végrehajtási lap kiállításánál [Ptk. 296. § (1) bek., 297. § (4) bek., 1979. évi 18. tvr. 14. §].*

BH1993. 167. *Beszámításra a követelés és ellenkövetelés egyneműségének hiánya miatt nem kerülhet sor, ha a dologi jogi igénnyel szembeállított ellenkövetelés kötelmi jogi igény [Ptk. 296. § (1) bek.].*

BH1992. 692. *A volt házastársi közös lakás használatát rendező ítélet után a közös tulajdon megszüntetésénél irányadó szempontok [Ptk. 148. §, 296. § (1) bek., PK 10. sz., Csjt. 31. §].*

BH1992. 657. *A vállalkozói díj-követeléssel szemben beszámítási kifogásként érvényesített késedelmi kötbér mérséklésénél irányadó szempontok [Ptk. 296. § (1) bek., GK 17. sz.].*

BH1992. 539. *Az ítélet megalapozatlan, ha a bíróság a vállalkozói díj megfizetése iránt indított perben a beszámítási kifogást - a szakértői bizonyítás mellőzésével - arra hivatkozva utasítja el, hogy a hibás teljesítés folytán szükségessé vált munkát a megrendelő dolgozói végezték el, a munkák beszámítani kért ellenértéke számlával nem bizonyítható [Ptk. 296. §, Pp. 166. § (1) bek.].*

BH1992. 479. *A vállalkozói-díjkövetéssel szemben beszámítási kifogásként érvényesített késedelmi kötbér mérséklésénél irányadó szempontok [Ptk. 296. § (1) bek., GK 17. sz.].*

BH1992. 23. *A szerződésszegésen alapuló igényérvényesítés kérdései a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés teljesítésével kapcsolatos jogvitában [Ptk. 296. §, 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (4) bek., 417-420. §.].*

BH1990. 266. *A felszámolási eljárás közzététele után a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervvel szemben beszámítási kifogás útján igény nem, illetőleg csak ugyanabból a jogviszonyból eredő pénzkövetelés érvényesíthető. A nem ilyen követelést el kell utasítani. Lényeges eljárási szabályt sért a bíróság, ha a felszámoló által érvényesített követeléssel szemben támasztott beszámítási kifogással kapcsolatos eljárást felfüggeszti [Ptk. 296. § (1) bek., 297. § (2) bek., 1986. évi 11. tvr. 17. § (2)-(4) bek.].*

BH1990. 147. *Elévült kötbérigény beszámíthatósága szempontjából azt is vizsgálni kell, hogy a kötbérkövetelés felróhatóság hiánya okából nem alaptalan-e, vagy más okból mérsékelhető lenne-e [Ptk. 296. § (2) bek.].*

BH1990. 113. *Nem indokolt a per tárgyalásának felfüggesztése abból az okból, hogy az alperes a beszámítási kifogásának összegszerűségét csak egy másik perbeli esetleges marasztalása után tudja megjelölni [Pp. 152. § (2) bek., Ptk. 296. § (1) bek.].*

BH1989. 156. *Gazdálkodó szervezetekből való kiválás esetén a vagyonmegosztásra leltár és zárómérleg felvétele után van lehetőség. E bizonylat adatait utóbb csak a gazdálkodó szerv önrevíziója vagy az illetékes adóhatóság revíziója alapján lehet módosítani. A vagyonmérleg adatainak helytelen voltára alapított beszámítási kifogás alaposságát az erre hivatkozó - az önrevízió adataival vagy az adóhivatali revízió eredményével - bizonyítani tartozik [Ptk. 296. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek., 55/1970. (XII. 30.) PM sz. r. 10. § (2) bek., 14. § (4) bek.].*

BH1989. 75. *A követeléssel szemben támasztott beszámítási kifogás tárgyában részítélet nem hozható. A beszámítási kifogást a vele szemben álló követeléssel együtt kell elbírálni [Pp 213. §. (2) bek., Ptk 296. §. (1)-(2) bek.].*

BH1989. 25. *I. A beszámítási kifogás címzett jognyilatkozat, annak hatályosságához az szükséges, hogy a másik félhez megérkezzék. A beszámítási kifogásnak határozottnak és az ellenkövetelés megszüntetésére irányulónak kell lennie. [Ptk. 207. § (1) bek., 214. § (1) bek., 296. § (1) bek.].*

BH1989. 25. *II. A felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet követelésével szemben beszámítási kifogásnak - a Ptk. 296. §-ának (1) bekezdésében foglaltakkal ellentétben - már csak az ugyanabból a jogviszonyból eredő pénzkövetelés esetében van helye [1986. évi 11. sz. tvr. 17. § (2) bek.].*

BH1988. 445. *A nagyobbik gyermek javára túlfizetett összeg a még tartásra szoruló másik gyermek részére járó folyamatos tartásdíjba nem számítható be [Ptk. 296. § (1) bek., 297. § (1) bek., 362. §, PK 207. sz.].*

BH1988. 190. *A vállalkozói díj és az esedékessé vált kötbér egynemű követelések, tehát egymásba beszámíthatók [Ptk. 296. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 21. § (1) bek. a) pont].*

BH1986. 468. *I. Az a körülmény, hogy a szolgáltató a vízóraállás nem ellenőrzi, nem zárja ki annak lehetőségét, hogy az emiatt nem számlázott vízdíjkövetelését - a nyitva álló határidőn belül - beszámítás utján érvényesítse [Ptk. 296. § (1) bek.].*

BH1986. 468. *II. Nem viszontkereseti kérelem az az alperesi előadás, hogy a felperesnek a beszámítani kívánt összegen felül számlatartozása van, ha határozott kereseti kérelmet nem terjeszt elő [Pp. 121. § (1) bek. e) pont, Ptk. 296. § (1) bek.]*

BH1986. 416. *II. A tulajdonosokat terhelő ráfordításokat a jogcím nélküli lakáshasználó jogosult a használati díjba beszámítani, s ha ily módon az őt terhelő fizetési kötelezettség megszűnik, rosszhiszeműségének megállapítására ez okból nem kerülhet sor. [Ptk. 296. § (1)-(2) bek.]*

BH1986. 28. *A beszámítási kifogás érvényesítésének nem előfeltétele az, hogy az abban foglalt ellenkövetelés a kereseti követeléssel azonos jogügyletből származó legyen [Ptk. 296. §].*

BH1985. 476. *Ha a bíróság az önként megfizetett főkövetelésnek csak a kamatában és perköltségében marasztalta az alperest, a főkövetelés nem minősül ítélt dolognak, és amennyiben annak részbeni megfizetése az alperes szerint tartozatlanul történt, a felperes más követelésébe beszámíthatja [Ptk. 296. §, Pp. 229. § (1) bek.].*

BH1985. 355. *Alaptalan a beszámítási kifogás, ha az abban megjelölt követelést az alperes már másik perben érvényesítette [Ptk. 296. § (1) bek.].*

BH1984. 457. *Ha a késedelem esetén követelhető kötbér elérte a legmagasabb mértéket, lejárt követelésnek minősül, és a vele egynemű kereseti követeléssel szemben beszámítási kifogásként érvényesíthető [Ptk. 296. § (1) bek., 297. § (2) bek., 7/1978. (II. 1.) Mt sz. r. 21. § (1) bek. a) pont].*

BH1979. 189. *Az exportőr a külföldi fél részére kifizetett - objektív jellegű - kötbért a belföldi fél követelésébe akkor is beszámíthatja, ha azt a kötbér elismeréséről előzetesen nem tájékoztatta, ez azonban nem zárja ki kártérítési kötelezettségét, ha a mulasztásával kárt okozott [37/1967. (XII. 24.) Korm. sz. r., 34/1967. (XII. 24.) PM. sz. r. 11. §, Ptk. 296. § (1) bek.].*

BH1978. 396. *Perújítási kérelem keretében nem érvényesíthető olyan követelés, amely a jogerős ítélet után keletkezett. Ilyen követelésre külön kereset előterjesztésének van helye [Pp. 3. § (1) bek., 253. § (2) bek., 259. §, 266. § (2) és (3) bek., 267. § (1) bek., Ptk. 296. § (1) bek.].*

VB1997. 8. *Amennyiben jogszabály a szerződésre meghatározott alaki követelményt nem ír elő, illetve a felek meghatározott alaki feltételekben nem állapodtak meg, a szerződés módosításának érvényességét nem érinti az, hogy azon egyik fél részéről csak egy képviseleti joggal rendelkező személy aláírása szerepel annak ellenére, hogy az alapszabály szerint a cégjegyzéshez két képviseletre jogosult aláírása szükséges. Nem érinti tehát ilyen esetben a szerződésmódosítás érvényességét az sem, hogy azon a dátumot nem a valóságnak megfelelően tüntették fel [Ptk. 217. § (1)-(2) bek., 221. § (1) bek., 296. §].*

297. § (1) Beszámításnak nincs helye olyan szolgáltatással szemben, amelyet megállapodás alapján meghatározott célra kell fordítani, továbbá - a túlfizetés esetét kivéve - tartási, életjáradéki és baleseti járadékkövetelésszel, úgyszintén a szándékosan okozott kár megtérítésére irányuló követeléssel szemben.

PK 34. szám

A fellebbezésre tekintet nélkül végrehajthatónak nyilvánított első fokú ítélet alapján kifizetett tartásdíjat, életjáradékot és baleseti járadékot, illetőleg annak túlfizetett részét a keresetnek a fellebbezési bíróság által történt elutasítása vagy a marasztalás összegének leszállítása esetén nem lehet visszakövetelni; annak azonban nincs akadálya, hogy a kötelezett a jogalap nélkülivé vált fizetést - az egyéb törvényes feltételek fennállása esetén - a jogosulttal szemben fennálló követelésébe beszámíthassa.

Túlfizetés esetén beszámításnak a tartási, életjáradéki és baleseti járadékkövetelésnek később esedékes részleteivel szemben is helye van.

A beszámítási jog gyakorlásának nem feltétele, hogy azt a bíróság ítéletében kifejezetten megengedje.

(2) A jogosult nem számíthatja be a bírósági úton nem érvényesíthető követelését; elévült követelését azonban beszámíthatja, ha az elévülés az ellenkövetelés keletkezésekor még nem következett be.

(3) Végrehajtás alól mentes követeléssel szemben csak olyan követelést lehet beszámítani, amely a követeléssel azonos jogalapból ered.

(4) Végrehajtható határozattal vagy egyezséggel megállapított követelésbe csak ugyanilyen vagy közokiratba foglalt ellenkövetelést lehet beszámítani.

A § határozza meg azokat a követeléseket, amelyek beszámítására nincs, illetőleg csak korlátozottan van lehetőség.

A törvény az alábbi követelések beszámítását tiltja meg:

1. Nem számítható be a követelés, ha a felek abban állapodtak meg, hogy a szolgáltatás csak meghatározott, a felek által a szerződésben kikötött célra fordítható (például a hitelintézet által nyújtott építési kölcsön). Ilyen esetekben tehát a felek megállapodása zárja ki a beszámítás lehetőségét.

2. Maga a törvény tiltja egyes, meghatározott rendeltetésű követelések beszámítását. A törvényi tilalom a jogosult létfenntartást biztosító szolgáltatásokra, így a tartásdíj, élet- és baleseti járadékkövetelésekre terjed ki. E szolgáltatások célja a jogosult létfenntartásának biztosítása, illetőleg kiegészítése. A szolgáltatás céljára figyelemmel a Ptk. 362. §-ának szabálya eleve kizárja az életfenntartásra nyújtott és ténylegesen felhasznált szolgáltatás visszakövetelését. E rendelkezés alól csak a jogszabály tehet kivételt (lásd a Ptk. 362. §-ához fűzött magyarázatot). A létfenntartásra szolgáló és a már teljesített szolgáltatás visszakövetelésére vonatkozó törvényi tilalommal áll összhangban az ugyanilyen jellegű követelések beszámításának az (1) bekezdésben foglalt tiltó szabálya. Ehhez képest a kötelezett az őt terhelő tartásdíj, élet- és baleseti járadékfizetési követelésbe nem számíthatja be a jogosulttal szemben fennálló ellenkövetelését. A beszámítási tilalom alól azonban a törvény egy esetben kivételt tesz. Annak ugyanis nincs akadálya, hogy a kötelezett a túlfizetését a létfenntartást biztosító jogosulti követelésbe beszámítsa. A visszakövetelési jog önálló érvényesítésének tilalma ugyanis nem zárja ki a jogalap nélkülivé vált kifizetés beszámítás útján való érvényesíthetőségét, feltéve, hogy a beszámítás törvényi feltételei fennállnak. Gyakran előfordul, hogy az első fokú bíróság ítéletében megállapított, és a Pp. 231. § a) pontja értelmében előzetesen végrehajthatóvá nyilvánított gyermektartásdíj vagy élet-, illetőleg baleseti járadék fizetési kötelezettség mértékét a másodfokú bíróság, az első fokú ítélet részbeni megváltoztatásával mérsékli. Ennek eredményeként a kötelezett javára - feltéve, hogy az első fokú ítélet szerint teljesítette fizetési kötelezettségét - túlfizetés keletkezik, hiszen magasabb összegű szolgáltatást teljesített, mint amire a bíróság jogerős ítélete kötelezte. Ilyen esetekben a kötelezett a többletet a Ptk. 362. § értelmében ugyan nem követelheti vissza, de megilleti a beszámítási joga a jogerős marasztalási összeghez képest túlfizetésnek minősülő rész erejéig. Ehhez képest a kötelezett a túlfizetést beszámíthatja a jogosulttal szemben fennálló tartozásba. A kialakult bírói gyakorlat szerint a túlfizetés a tartásdíj, élet-, illetőleg baleseti járadék jövőben esedékessé váló részleteibe számítható be. E jogával a kötelezett akkor is élhet, ha a túlfizetés beszámításáról a tartásdíj, élet- és baleseti járadék összegszerűségét mérséklő jogerős

ítélet nem rendelkezik. A gyakorlatban azonban a bíróságok - a további viták elkerülése és a jogosult létfenntartásának biztosítása érdekében - döntenek (ítélet vagy egyezséget jóváhagyó végzés) a túlfizetés meghatározott részletekben történő beszámításáról (PK 34. számú állásfoglalás). A nagyobbik gyermek javára túlfizetett tartásdíj összege a kötelezett a másik gyermekével szemben fennálló és folyamatosan esedékes tartásdíjba nem számítható be. Ennek indoka az, hogy a jogosultak személye nem azonos, a beszámításnak pedig a Ptk. 296. § (1) bekezdése értelmében az az egyik törvényi feltétele, hogy a követelés és az ellenkövetelés a jogosult és a kötelezett viszonyában álljon fenn (BH1988. 445.).
A jogalkotó azonban a jogosultat nem akadályozza meg abban, hogy a létfenntartást biztosító tartásdíj, baleseti- és életjáradék követelését beszámítás útján hajtsa be (BH1984. 257.). A jogosult tehát beszámíthatja az ilyen jellegű követelését a kötelezettel szemben fennálló tartozásába. Ehhez képest a jogosult a lakáshasználati jog ellenértéke címén fennálló tartozásába beszámíthatja a hátralékos gyermektartásdíj összegét (BH1994. 674.).
3. Törvényi tilalom folytán a károkozó a szándékosan okozott kár megtérítésére irányuló és vele szemben fennálló követelésbe nem számíthatja be a károsulttal szembeni ellenkövetelését. Annak azonban nincs törvényi akadálya, hogy a szándékos károkozás károsultja a kártérítési követelésébe beszámítsa a károkozóval szemben fennálló tartozását.
4. Kizárja a törvény a bírósági úton nem érvényesíthető követelések beszámítását. Ide tartoznak a nem állami engedély alapján lebonyolított játékból, fogadásból eredő követelések, az ilyen célra nyújtott kölcsön visszafizetésére irányuló igények, és azok a követelések, amelyek érvényesítését a jogszabály zárja ki. A bíróságnak e követelések érvényesíthetőségének hiányát hivatalból kell figyelembe vennie (lásd a Ptk. 204. §-hoz fűzött magyarázatot). A törvény az elévült követelésekről a bírósági úton nem érvényesíthető követelések körében rendelkezik. Ennek indoka az, hogy bár a követelés fennáll, de azt bírói úton már nem lehet érvényesíteni, mert az igényérvényesítésre megszabott elévülési idő már eltelt. A (2) bekezdés értelmében azonban lehetőség van olyan elévült követelések beszámítására, melyeknél az ellenkövetelés keletkezésekor az elévülés még nem következett be (BH1996. 382.). Megjegyzendő, hogy az elévülés figyelembevételére a beszámítási igény tekintetében is a Ptk. 204. § (3) bekezdésének rendelkezése az irányadó, azaz hivatalból nem vizsgálható a beszámítani kért igény elévülésének kérdése. Erre csak akkor van lehetőség, ha a beszámítás feltételei fennállnak, és a beszámítani kívánt követelés tekintetében a kötelezett - a perben értelemszerűen a felperes - elévülési kifogást terjeszt elő (BH1994. 381.).
A törvény a beszámítás jogát az alábbi esetekben korlátozza:
1. A végrehajtás alól mentes követelésbe kizárólag az azonos jogalapból származó ellenkövetelés beszámítására van lehetőség. E követelések felsorolását a Vht. 74. §-a tartalmazza. Így végrehajtás alól mentes juttatásnak minősül pl. a megváltozott munkaképességű személyt megillető kereset-kiegészítés vagy a törvényen alapuló tartásdíj.
2. A végrehajtható határozattal vagy egyezséggel megállapított követelésekbe csak ugyanilyen határozattal megállapított vagy közokiratba foglalt ellenkövetelés számítható be. Végrehajtható határozat a polgári ügyben hozott marasztalást tartalmazó ítélet, vagy a bíróság által jóváhagyott egyezség, illetőleg büntető ügyben hozott határozatnak a polgári jogi igénnyel kapcsolatos marasztalást tartalmazó rendelkezése, továbbá a bírói egyezséggel azonos hatályú, a közjegyző előtt kötött és ugyancsak marasztalást tartalmazó egyezséget jóváhagyó végzés (Vht. 13. §, 15. §). E beszámítási korlátnak az a célja, hogy végre nem hajtható követelést beszámítással ne lehessen végrehajthatóvá változtatni, és az adós kizárólag az ellenkövetelés állításával ne késleltethesse a végrehajtás foganatosítását (BH1993. 550.). De a beszámítást nem akadályozza, ha a beszámított követelés ugyan már végrehajtás alatt áll, de a perben érvényesített követelés tekintetében még nincs jogerős határozat. A (4) bekezdés rendelkezése ugyanis kizárólag a végrehajtható követeléssel szemben támasztott beszámításnál kívánja meg a beszámítani kívánt követelés végrehajthatóságát (BH1988. 181.).
BH2001. 68. *A bérlő értéknövelő beruházásainak ellenértékét csak a bérleti jogviszony megszűnése után követelheti a bérbeadótól. E beruházások a bérleti díj megállapításánál figyelmen kívül maradnak [Ptk. 297. § (2) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 361. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 57. § (1) bek., 58. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 15. § (1) bek., 23. §].*
BH1999. 36. *A Ptk.-nak a beszámításra vonatkozó rendelkezései a felszámolási eljárásokban annak ellenére nem alkalmazhatók, hogy az 1991. évi IL. tv. (Cstv.) az anyagi jogi szabályoktól való eltérésre vonatkozó kifejezett rendelkezést - mint lex speciális - nem tartalmaz [Ptk. 296-297. §-ai, 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 6. § (2) bek., 36. §].*
BH1996. 382. *Az elévült követelés beszámíthatóságának elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 297. § (2) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 361. § (1) bek., 364. §].*

BH1996. 379. *Ha már nem létező követelés engedményezésére kerül sor, az ilyen engedmény lehetetlen szolgáltatásra irányul, ezért a szerződés semmis. A szerződés semmissége ilyen esetben nem orvosolható, ezért a szerződés érvénytelenségének következményeként az eredeti állapotot kell helyreállítani. Ennek során beszámításnak is helye lehet, ha annak feltételei egyébként fennállnak [Ptk. 227. § (2) bek., 237. § (1) bek., 296. § (1)-(2) bek., 297. § (2) bek., 328. §].*

BH1996. 276. *Ha a beszámítási kifogást az adós a felszámolás elrendelését követően terjeszti elő, azt a bíróság a felszámolási eljárás során bírálja el. A felszámolási eljárás lefolytatására irányuló kérelem benyújtása és a kérelem elbírálása közötti időszakban - a bírósági eljárás során - előterjesztett beszámítási kifogás megalapozottságáról a bíróságnak a fizetésképtelenség fennállásának vizsgálata során kell döntenie [1991. évi IL. tv. 26. § (1) bek., 27. § (2) bek. és (4) bek., 36. §, Ptk. 296-297. §].*

BH1994. 674. *II. A hátralékos tartási követelés beszámítható a lakáshasználati jog ellenértéke címén fennálló pénzköveteléssel szemben [Ptk. 296. §, 297. § (1) bek.].*

BH1994. 381. *II. A bíróság a beszámítani kívánt követelés elévülését sem veszi hivatalból figyelembe [Ptk. 204. § (3) bek., 297. § (2) bek.].*

BH1993. 550. *A beszámítás kérdése a végrehajtási lap kiállításánál [Ptk. 296. § (1) bek., 297. § (4) bek., 1979. évi 18. tvr. 14. §].*

BH1990. 266. *A felszámolási eljárás közzététele után a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervvel szemben beszámítási kifogás útján igény nem, illetőleg csak ugyanabból a jogviszonyból eredő pénzkövetelés érvényesíthető. A nem ilyen követelést el kell utasítani. Lényeges eljárási szabályt sért a bíróság, ha a felszámoló által érvényesített követeléssel szemben támasztott beszámítási kifogással kapcsolatos eljárást felfüggeszti [Ptk. 296. § (1) bek., 297. § (2) bek., 1986. évi 11. tvr. 17. § (2)-(4) bek.].*

BH1989. 237. *II. Ha a megrendelő a szerződéstől eláll, a vállalkozót ezért megillető kártérítés az elállás időpontjában válik esedékessé. A megrendelő a kártérítésbe beszámíthatja azt az ellenkövetelését, amely a kártérítés esedékessé válásakor még nem évült el [Ptk. 297. § (2) bek. és 395. § (1) bek.].*

BH1988. 445. *A nagyobbik gyermek javára túlfizetett összeg a még tartásra szoruló másik gyermek részére járó folyamatos tartásdíjba nem számítható be [Ptk. 296. § (1) bek., 297. § (1) bek., 362. §, PK 207. sz.].*

BH1988. 181. *Végrehajtás alatt álló követelések beszámításának szempontjai [Ptk. 297. § (4) bek].*

BH1984. 457. *Ha a késedelem esetén követelhető kötbér elérte a legmagasabb mértéket, lejárt követelésnek minősül, és a vele egynemű kereseti követeléssel szemben beszámítási kifogásként érvényesíthető [Ptk. 296. § (1) bek., 297. § (2) bek., 7/1978. (II. 1.) Mt sz. r. 21. § (1) bek. a) pont].*

BH1984. 257. *Tartás elmulasztása miatt nem indokolt büntetés kiszabása, ha a vádlott úgy tesz eleget tartási kötelezettségének, hogy a tartásra jogosulttal szemben fennálló követeléséről - annak beleegyezésével - lemond [Btk. 36. §, 71. § (1) bek., 196. § (1) bek., Ptk. 297. §].*

BH1982. 479. *II. Ha a megrendelő az elévült kötbérigényét a vállalkozó díjkövetelésével szemben támasztott viszontkeresettel érvényesíti, a bíróság azt a beszámítási kifogás szabályai szerint bírálja el [Ptk. 297. § (2) bek., GKT 1/1973. szám].*

BH1981. 520. *Külkereskedelmi szerződésben idegen pénznemben kikötött ellenérték árfolyam-különbözetének kockázata a megbízót terheli [32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 13. § (1) bek., Ptk. 207. § (2) bek., 297. § (2) bek.].*

BH1981. 99. *I. A gyermektartásdíj visszakövetéséről vagy beszámításáról a polgári jog szabályai alapján kell dönteni [Ptk. 297. § (1) bek., 362. §].*

XXV. fejezet

A szerződésszegés

A kötelezett késedelme

298. § A kötelezett késedelembe esik,

a) ha a szerződésben megállapított vagy a szolgáltatás rendeltetéséből kétségtelenül megállapítható teljesítési idő eredménytelenül eltelt;

b) más esetekben, ha kötelezettségét a jogosult felszólítására nem teljesíti.

A szerződésszegés akkor következik be, ha a megállapodás tartalmának megfelelő teljesítésre, a felek bármelyikének magatartására visszavezethetően vagy valamely attól független külső ok hatására nem kerül sor. A Ptk. a mindennapi életben leggyakrabban előforduló szerződést szegő magatartásokat külön nevesítve

is szabályozza (például a késedelem, hibás teljesítés stb.), másokra pedig csak a jogkövetkezmények meghatározásával tartalmaz rendelkezést (például a tájékoztatási, együttműködési kötelezettség elmulasztása).
A fél a felróható magatartásával előidézett szerződésszegésért mindenkor köteles helyt állni. Ennek súlya és formája a szerződésszegés módjától, az ügylet tartalmától és az annak alapján keletkezett jogviszony stádiumától függ. A megállapodásból eredő felelősségről (annak mértékéről, módjáról) - eltérő jogszabályi előírás hiányában - maguk a felek is rendelkezhetnek szerződésükben és azt - a törvény keretei között - az előírtnál szigorúbb vagy enyhébb módozatra cserélhetik és ki is zárhatják.
A kötelezetti késedelem a szerződésszegés egyik nevesített formája. Akkor állapítható meg, ha a kötelezett a lejáratkor nem teljesít.
A lejárat - azaz a teljesítés idejének meghatározása - nem tartozik a szerződések jogszabályban elvárt lényeges elemei közé, így ha azt a felek maguk sem tekintik annak, arról a megállapodásukban rendelkezniük nem kell. Ilyenkor a lejárat időpontját - amennyiben a szolgáltatás rendeltetéséből más nem következik - a diszpozitív jogszabályi rendelkezés, illetve a jogosult felhívásában megjelölt idő jelöli ki.
A szerződés a teljesítés idejét többféle módon is tartalmazhatja. Így:
- év, hónap, nap vagy akár óra pontossággal; egy meghatározott időpont rögzítésével azaz naptár-szerűen. Ilyenkor a késedelem a kikötött időpont elteltével következik be.
- időtartam meghatározásával (három hónapon belül). A késedelembe esés kezdőnapja ebben az esetben a határidő utolsó napjának elteltével lesz azonos.
- a határozott lejáratra vonatkozó kikötés nélkül is meghatározott a teljesítés ideje, ha annak időpontja a szolgáltatás jellegéből kétségtelenül megállapítható (ennek klasszikus példája az esküvői ruha készítéséről szóló megállapodás). A késedelembe esés az ekként megállapított teljesítési határidő elteltével bekövetkezik.
Olyankor, amikor a felek között létrejött ügylet egyáltalán nem tesz említést a teljesítés idejéről és az a szolgáltatás jellegéből sem következik egyértelműen, annak meghatározására
- a diszpozitív jogszabályi rendelkezés lesz az irányadó, amennyiben a szolgáltatásra jogosult fél felszólítással nem él. A törvény előírása ugyanis - a Ptk. 205. § (2) bekezdéséből következően - megengedő szabályozás mellett is a szerződés részévé válik. Ekként jogszabály által rendezett kérdésekben a feleknek megállapodniuk nem kell.
- a szolgáltatásra jogosult felszólítását kell alapul venni.
A felszólítás olyan egyoldalú címzett jognyilatkozat, amely szerződésszerű teljesítésre hív fel. Az - amennyiben jogszabály mást nem ír elő - bármilyen formában érvényesen megtehető, tehát szóban, írásban és ráutaló magatartással egyaránt. Tartalmából kétségtelenül ki kell derülnie a jogosult szolgáltatás teljesítését igénylő akaratának. Enélkül a joghatás kiváltására nem alkalmas. Ha tehát a kötelezettnek írt levél csupán megemlíti a létrejött ügyletet, vagy csak arra utal a jogosult, hogy a teljesítés előtt milyen módon tart igényt az értesítésre stb., ez a teljesítést nem teszi lejárttá. A felszólításnak nem feltétlenül kell a teljes szolgáltatás átadására (teljesítésére) irányulnia. Ekként amikor egy szolgáltatás osztható és a fél annak részbeni kiszolgáltatását kéri, a felszólítás hatályos.
Előfordul, hogy a felek megállapodása utal ugyan a lejárat idejére, de annak pontos időpontja abból nem állapítható meg. Például a legközelebbi találkozásra ígéri a kötelezett a teljesítést vagy a szerződés csak azt rögzíti, hogy ősszel kell a benne foglaltaknak eleget tenni. Ilyen esetekben is a jogosult felszólítása teszi a teljesítés idejét határozottá.
A szerződés teljesítésére irányuló perben a bírói gyakorlat felszólítással egyenértékűnek tekinti a keresetlevél (illetve fizetési meghagyás) kézbesítését is. Ennek megfelelően a fél akkor esik csak késedelembe, amikor e peres (vagy nem peres) eljárást is megindító iratot átvette és nem teljesített.
A fentiek szerint a szerződés, jogszabály vagy felszólítás alapján meghatározott vagy határozottá vált teljesítési határidőt a Ptké. határidők számítására vonatkozó rendelkezéseinek figyelembevételével kell megállapítani. Ennek megfelelően kell kijelölni a késedelembe esés időpontját is, mely a lejárat napjának elteltével következik be [Ptké. 4. § (3)]. Ekként olyankor, amikor a teljesítéshez valamely küldemény (levél, áru stb.) továbbítására van szükség, annak a lejárat napján éjfélig a jogosulthoz meg kell érkeznie. Az a tény tehát, hogy a kötelezett a szolgáltatás tárgyát a teljesítés utolsó napján továbbításra feladta, a határidő elmulasztása alól - a polgári eljárás határidő számítási szabályaival ellentétben - nem mentesít. Nincs lehetőség arra sem, hogy a kötelezett a mulasztását igazolással kimentse.
A Ptké. 3-4. §-a szerint:
- a napokban megállapított határidőbe a kezdő nap nem számítható bele. Ha tehát a fél a március 15. napján kelt szerződés értelmében 15 napon belül köteles teljesíteni, a 15 napnyi időtartam március 16-tól számítandó.

- a hetekben, hónapokban években megállapított határidő azon a napon jár le, amely elnevezésénél, vagy számánál fogva a kezdő napnak megfelel. Így a két hónapos és február 28-án kezdődő határidő április 28-án ér véget. Ha a lejárat hónapjában nincs a kezdő napnak megfelelő nap, a határidő a hónap utolsó napján telik el. Így a január 31-én kezdődő egy hónapos határidő február 28-án (szökőévben 29-én) lejár.
- Amennyiben a határidő utolsó napja munkaszüneti nap, a határidő a következő munkanapon jár le. A gyakorlat a munkaszüneti nappal egyként értékeli az 1992. évi XXII. törvény (Mt.) alkalmazásában heti pihenőnapnak, szabadnapnak jelölt napokat is.
A késedelem beállta nemcsak a lejárat időpontjához köthető, illetve a teljesítési határidő eredménytelen eltelte nem feltétlenül jár együtt szerződésszegéssel.
- Előfordul, hogy a kötelezett a teljesítéshez szükséges tevékenység elvégzésével olyan mértékben maradt el, amely nyilvánvalóvá teszi, hogy a lejárat időpontjában a szolgáltatásra nem kerül sor [Ptk. 395. § (3)]. Ilyen helyzet áll elő például, ha a fél az egy éves határidővel vállalt házépítési határidő előtt egy hónappal még csak az alapozási munkáknál tart. Ezekben az esetekben a késedelem - jogszabály külön rendelkezése folytán - már a teljesítési határidő letelte előtt is bekövetkezik.
- Amikor a felek az eredetileg kikötött teljesítési határidő letelte előtt a teljesítési határidőt meghosszabbítják (azaz a szerződést módosítják) az eredeti teljesítési határidő eredménytelen eltelte nem jár a szerződés megszegésével [Ptk. 240. § (1)]. Ha ilyenkor az új határidő kétséges, azt az eredeti határidő elteltét követő naptól kell számítani [Ptké. 4. § (1)].
- Nem áll be a késedelem akkor sem, ha egyidejűleg a jogosult is késedelemben van [Ptk. 303. § (3)]. Ez a helyzet mindaddig fennmarad, amíg a jogosult késedelme meg nem szűnik.
- Gyakori, hogy a felek egyszerre kötelesek a szolgáltatásra (egyidejű teljesítés). Ilyenkor egyikük sem esik késedelembe addig, amíg a másik nem teljesít vagy azt fel nem ajánlja [Ptk. 281. § (1)].
A késedelem általában a teljesítéssel szűnik meg, de bekövetkezhet akként is, hogy
- a lejárati határidő eltelte után a jogosult a szolgáltatás nyújtására halasztást ad. Ilyenkor a késedelemből származó jogkövetkezmények csak a késedelmes időszakra érvényesíthetők, azaz az eredeti teljesítési határidő leteltétől számított azon időtartamra, amíg a halasztásra vonatkozó jognyilatkozat a kötelezetthez meg nem érkezik vagy tudomására nem jut;
- a kötelezett a teljesítést szerződésszerűen felajánlja, még ha azt a jogosult nem is fogadja el;
- a teljesítés lehetetlenné válik; vagy
- a kötelezett a szolgáltatás nyújtását megtagadja.
BH2002. 275. *I. Az osztalék megosztására irányuló szerződés értelmezése körében irányadó szempontok [Ptk. 207. § (1) bek., 298. § a) pont, 301. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 266 § (1) bek.].*
BH2001. 271. *A munkáltató mint kötelezett késedelembe esik, ha a feltalálókat megillető találmányi díjat az esedékességkor nem fizeti meg, és e késedelme miatt kártérítő felelősséggel tartozik [Ptk. 298. §, 299. § (1) bek., 198. § (3) bek., 339. §, Pp. 123. §, 11/1983. (V. 12.) MT r. 1. § (1) bek. a) pont, 2. § (4) bek.].*
BH2000. 499. *II. Ha a megbízó nem jelöli meg a megbízás teljesítésének végső határidejét, a megbízott késedelembe nem eshet, ezen a címen tehát a megbízó nem állhat el a szerződéstől [Ptk. 298. § a) pont, 300. § (2) bek.].*
BH2000. 297. *Biztosítási szerződés alapján járó igény elbírálásánál a kamatfizetés kezdő időpontja, ha a betörés elkövetője ellen büntetőeljárás indult [Ptk. 5. § (1) és (2) bek., 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., 298. §, 536. §, 548. §, 553. § (1) bek., Biztosítási Szabályzat VII. pontja].*
BH2000. 249. *A biztosító szolgáltatásának esedékessége a betöréses lopással, rablással megvalósuló biztosítási eseményekkel kapcsolatos helytállási kötelezettsége esetén [Ptk. 5. § (1)-(2) bek., 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., 298. § a) pont, 536. § (1) bek., 548. §, 553. § (1) bek.].*
BH1999. 551. *Tanfolyam elvégzését bizonyító okirat kiadásának elmulasztása miatt érvényesített kártérítési igény elbírálása [Ptk. 298. § a) pont, 299. § (2) bek., 300. § (1) bek. 355. § (4) bek.].*
BH1999. 467. *A feleknek az engedményezés útján keletkezett, egymással szembeni kamatkövetelései beszámíthatók [Ptk. 298. §, 301. § (1) és (3) bek., 303. § (3) bek., 329. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*
BH1997. 548. *A keresetváltoztatásnak a fellebbezési eljárásban érvényesülő tilalmára vonatkozó rendelkezések alkalmazása akkor, ha a felperes az elsőfokú bírósági eljárásban nem jelölte meg azt, hogy a Polgári Törvénykönyv mely rendelkezéseire alapozza a követelését, de keresetét a fellebbezési eljárás során tartalma szerint megváltoztatta [Pp. 247. §, Ptk. 207. § (4) bek., 298. §, 299. § (1) bek, 300. § (1) bek., 324. § (1) bek., 327. § (1) bek, 348. § (1) bek., 523. § (1) bek].*
BH1997. 451. *A biztosítási szerződés megszűnése időpontjának meghatározásánál és a szerződés reaktiválási lehetőségének elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 543. § (1) és (2) bek, 567. § (1) bek, 298. § a) pont].*

BH1996. 164. *A vállalkozó késedelembe esésének elbírálásánál irányadó szempontok építési szerződés esetén [Ptk. 405. § (1) és (4) bek., 298. § a) pont, 306. § (5) bek.].*

BH1996. 52. *A kereskedelmi bankok között létrejött együttműködési megállapodás alapján a váltó kiállítójának bonitásáról nyújtott információ jogi természete [1/1965. (I. 24.) IM r. 43. § (1) bek. 2. pont, 48. § (1) bek., 70. § (2) és (6) bek., Ptk. 198. § (1) bek., 298. § a) pont, 299. § (1) bek., 318. §, 361. §].*

BH1995. 573. *I. Adásvételi szerződés késedelmes teljesítése esetén a késedelem ideje alatt történt áremelkedés összegét az eladó kártérítés jogcímén tartozik megtéríteni [Ptk. 298. § a) pont, 299. § (1) bek.].*

BH1995. 460. *Elállási jog gyakorlása késedelem esetén [Ptk. 245. § (1) bek., 298. §, 300, § (1) és (2) bek.].*

BH1995. 459. *Kamatfizetési kötelezettség érvénytelen szerződés alapján visszajáró előleg után [Ptk. 235. § (1) bek., 298. § a) pont, 301. § (1) bek., PK 32. sz.]*

BH1994. 331. *A kötelezett késedelembe esésének fennállására irányadó rendelkezések alkalmazása váltó kiállítására vállalt kötelezettség esetén [Ptk. 298. §].*

BH1994. 25. *Számítógépi program szerzői jogdíja iránt indult jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 198. §, 220. § (1) bek., 298. §, 300. § (1) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 25-26. §, 28. § (2) bek., 29. §, 9/1969. (XII. 29.) MM r. (Szjt. V.), 20. § (1) bek., 23. §, (1) bek.].*

BH1994. 22. *Lexikon megírására és szerkesztésére kötött szerződés érvényességének, teljesítésének és a szerződéstől való elállásnak egyes kérdései [Ptk. 217. § (1) bek., 298. § a) pont, 316 § (1) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 4-5. §, 29. §, 9/1969. (XI. 29.) MM r. (Szjt. V.) 23. § (1) bek., 1/1970. (III. 20.) (2) bek., 17. § (1) bek.]*

BH1993. 632. *Az egyébként fizikailag osztható dolgok (szolgáltatások) jogilag oszthatatlannak minősülnek, ha azok részegységei a rendeltetésszerű célra így alkalmatlannak minősülnek. Az ilyen dologra (szolgáltatásra) létrejött szerződéstől való elállás jogszerűsége [Ptk. 298. § a) pont, 300. § (2) bek., 317. § (2) bek. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 389. §, 7/1978. (II. 1.) MTr. 18. § (1) bek., 20. § (2) bek. d) pont].*

BH1992. 173. *A megbízási szerződés megszűnésének kérdései [Ptk. 474. § (1) bek., 481. §, 483. § (1) bek., 298. § a) pont, 300. § (1) bek.].*

BH1992. 168. *II. A szabadalmi oltalom megadását megelőző időre a találmányi díj fizetésére köteles szabadalmas késedelmét nem lehet megállapítani [Ptk. 298. § a) pont, 301. § (1) bek.].*

BH1990. 422. *Részletfizetést biztosító szerződés esetén a késedelem alakulása [Ptk. 250. § (1) bek., 277. § (1) bek., 298. §, 301. § (1) bek.].*

BH1987. 132. *Ha a megrendelő a vállalkozási szerződéstől már a teljesítési határidő lejárta előtt eláll, nem követelhet a vállalkozótól késedelmi kötbért [Ptk. 298. § a) pont].*

BH1985. 393. *Ha a fizetésre kötelezett fél az esedékesség előtt benyújtott számlát teljesítetlenül visszaküldi a jogosultnak, az esedékesség beállta után csak a számla ismételt benyújtása, illetőleg újabb számla kézhezvétele esetén köteles fizetni [Ptk. 298. §, 47/1979. (XI. 1.) PM sz. r. 7. §].*

BH1984. 311. *A kötelezett késedelembe esik, ha kötelezettségét a jogosult felszólítására nem teljesíti; a jogosult érdekmúlás bizonyítása nélkül is elállhat a szerződéstől, ha a késedelembe esett kötelezett a jogosult által megszabott megfelelő póthatáridőt is elmulasztja [Ptk. 298. § (2) bek., 300. § (2) bek.].*

BH1981. 243. *A kötelezett nem mentesül a késedelmes teljesítés jogkövetkezményei alól azon az alapon, hogy a jogosult a létesítményt a szerződésben előírt határidőben való teljesítés esetén - esetleg neki felróható okból - sem tudta volna használatba venni [Ptk. 298. §, 303. § (3) bek.].*

BH1980. 478. *Ha a megrendelt villamosberendezés próbaüzeme a vállalkozó sikertelen kijavítási kísérletei ellenére a póthatáridőben sem kezdhető meg, a megrendelő érdekmúlás igazolása nélkül is elállhat a szerződéstől [Ptk. 298. § a) pont, 300. § (2) bek., 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1978. 520. *Tenyésztésre alkalmas kutya adásvételére kötött szerződésbe foglalt az a megállapodás, hogy a vevő az első szaporulatból egy kölyköt ad vagy 1000 forintot megfizet, nem minősül bontó feltételnek, hanem az a szolgáltatás esedékességére vonatkozó kikötés. Ha a kutyának nincs szaporulata, a vagylagos szolgáltatások közül az egyiknek a teljesítése lehetetlenné vált, így a szerződés a másik szolgáltatásra korlátozódik [Ptk. 365. § (1) bek., 227. § (1) bek., 228. § (2) bek., 311. § (1) bek., 298. § b) pont].*

299. § (1) A kötelezett köteles megtéríteni a jogosultnak a késedelemből eredő kárát, kivéve ha bizonyítja, hogy a késedelem elhárítása érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

(2) Ha a kötelezett késedelmét kimenteni nem tudja, felelős a szolgáltatás tárgyában a késedelem ideje alatt bekövetkezett minden kárért, kivéve ha bizonyítja, hogy az késedelem hiányában is bekövetkezett volna.

A késedelem - a Ptk. 300. § (1) bekezdéséből kitűnően - nem mentesíti a kötelezettet a teljesítés alól. A kötelezettség sorsa azonban - a törvényben megkívánt feltételek fennállása esetén - attól függ, hogy a jogosult a teljesítésre igényt tart-e. A késedelemhez fűződő többféle jogkövetkezmény egyike ugyanis a szerződéstől való elállási jog.

A jogkövetkezmények egy része csak vétkes szerződésszegés esetén, mások ettől függetlenül is terhelik a késedelembe esőt (objektív szankciók). Közülük több együttesen is érvényesíthető.
A késedelem felróhatóságtól függő joghatása, hogy a kötelezett kártérítés fizetésére, a kárveszély viselésére és - a megsértett szerződés kikötése alapján - kötbér (Ptk. 246. §) fizetésére köteles.
Az objektív szankciók közé a jogosultat megillető elállási jog és a kamatfizetési kötelezettség sorolható.
A kár megtérítése a kötelezettet akkor is terheli, ha a jogosult a teljesítésre igényt tart vagy az elállást választja. A jogosult a kötbér vagy kamatigény mellett is érvényesítheti a kötbért, illetve a kamatot meghaladó kárigényét.
A kártérítés
A késedelemből származó kártérítési felelősség esetén a szerződésen kívül okozott károkért való helytállásról szóló szabályok az irányadók. E normákat kell tehát megfelelően és azzal az eltéréssel alkalmazni, hogy - amennyiben jogszabály másként nem rendelkezik - a kártérítés mérséklésének nincs helye [Ptk. 318. § (1); Ptk. 339. § (2)]. Ezért
- a késedelmes kötelezett, illetve a jogosult között kármegosztásra is sor kerülhet, ha annak a Ptk. 340. §-ában írt feltétele fennáll.
- kártérítésként a kötelezett a jogosult vagyonában a késedelemmel okozati összefüggésben beállott értékcsökkenést, az elmaradt vagyoni előnyt és a késedelem elszenvedésével keletkezett joghátrány kiküszöböléséhez szükséges összeget köteles megtéríteni. Így például e körbe sorolható az a kár is, ami a jogosultat a késedelem ideje alatt bekövetkezett áremelés folytán érte (BH1995. 573.).
A kárveszély viselés
A késedelmes kötelezett nemcsak a kár megtérítésére, de a szolgáltatás tárgyában a késedelem ideje alatt bekövetkezett kár viselésére is köteles. Meg kell tehát térítenie a reális forgalmi értéknek megfelelően mindazt a kárt, ami a dolog elpusztulásával vagy megrongálódásával stb. keletkezett. E felelőssége akkor is fennáll, ha a kár véletlenszerű módon következett be. A felelősség alól mindössze két esetben mentesül. Nevezetesen, ha
- az (1) bekezdésében írtaknak megfelelően a késedelmét kimenti, azaz bizonyítja, hogy úgy járt el annak elhárítása érdekében ahogyan az az adott helyzetben általában elvárható, vagy
- azt bizonyítja, hogy a kár a késedelemtől függetlenül is bekövetkezett volna (például a bérleti szerződés alapján birtokban tartott gépjármű visszaszolgáltatási késedelmének ideje alatt kitört vihar mindenképpen kárt tett volna az autóban).
BH2003. 452. *Önmagában a teljes vételár kiegyenlítésének elmaradása, a lakásárakban bekövetkezett változás a teljesítéshez fűződő érdek megszűnését nem bizonyítja, ezért az adásvételi szerződéstől való elállást nem alapozza meg [Ptk. 299. § (1) bek., 300. §, 319. § (3) bek.].*
BH2003. 123. *Nem érvénytelen a felek olyan megállapodása, amely szerint részvények késedelmes kiadása esetére a kötelezett a jegybanki alapkamat kétszeresének megfelelő összeget köteles megfizetni. Az ilyen megállapodás kártérítési átalány fizetésére vonatkozó kötelezettségvállalásnak, és nem kamat fizetésére vonatkozó megállapodásnak minősül [Ptk. 228. § (1) bek., 246. § (1) és (2) bek., 299. §, 301. § (1) bek., 316. §].*
BH2001. 271. *A munkáltató mint kötelezett késedelembe esik, ha a feltalálókat megillető találmányi díjat az esedékességkor nem fizeti meg, és e késedelme miatt kártérítő felelősséggel tartozik [Ptk. 298. §, 299. § (1) bek., 198. § (3) bek., 339. §, Pp. 123. §, 11/1983. (V. 12.) MT r. 1. § (1) bek. a) pont, 2. § (4) bek.].*
BH1999. 551. *Tanfolyam elvégzését bizonyító okirat kiadásának elmulasztása miatt érvényesített kártérítési igény elbírálása [Ptk. 298. § a) pont, 299. § (2) bek., 300. § (1) bek. 355. § (4) bek.].*
BH1997. 548. *A keresetváltoztatásnak a fellebbezési eljárásban érvényesülő tilalmára vonatkozó rendelkezések alkalmazása akkor, ha a felperes az elsőfokú bírósági eljárásban nem jelölte meg azt, hogy a Polgári Törvénykönyv mely rendelkezéseire alapozza a követelését, de keresetét a fellebbezési eljárás során tartalma szerint megváltoztatta [Pp. 247. §, Ptk. 207. § (4) bek., 298. §, 299. § (1) bek, 300. § (1) bek., 324. § (1) bek., 327. § (1) bek, 348. § (1) bek., 523. § (1) bek].*
BH1996. 52. *A kereskedelmi bankok között létrejött együttműködési megállapodás alapján a váltó kiállítójának bonitásáról nyújtott információ jogi természete [1/1965. (I. 24.) IM r. 43. § (1) bek. 2. pont, 48. § (1) bek., 70. § (2) és (6) bek., Ptk. 198. § (1) bek., 298. § a) pont, 299. § (1) bek., 318. §, 361. §].*
BH1995. 573. *I. Adásvételi szerződés késedelmes teljesítése esetén a késedelem ideje alatt történt áremelkedés összegét az eladó kártérítés jogcímén tartozik megtéríteni [Ptk. 298. § a) pont, 299. § (1) bek.].*
BH1994. 95. *A társasági szerződésben az egyik tag által vállalt mellékszolgáltatási kötelezettség egyoldalú megszüntetésére - például elállás folytán - nincs lehetőség. A mellékszolgáltatás megszüntetése csak a társasági szerződés módosítása útján lehetséges [1988. évi VI. tv. 17. §, 157. § (2) bek. b) pont, Ptk. 299. §, 300. §].*

BH1992. 261. *Ha az ingatlan eladója szerződésben magára vállalja a tulajdonjog-változás bejegyeztetésének elvégzését, az ennek késedelmével összefüggő, a vevőnél keletkezett károkért kártérítési felelősséggel tartozik [Ptk. 299. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1991. 101. *A szerződésszegésért való felelősség általános szabályainak alkalmazása a szabadalmi licenciaszerződés alapján létrejött jogviszonyokban [1969. évi II. tv. (Szt) 11. § (1) bek., 17. § (1) bek., 1974. évi III. tv. 6. §, Ptk 299. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 507. §.].*

BH1990. 25. *A megrendelő az 1988. évtől fizetendő általános forgalmi adót a vállalkozóra - annak késedelme miatt fennálló kártérítési felelősség címén - nem háríthatja át, ha a befejezési munkákra vonatkozó pótszerződés létrejötte ráutaló magatartás folytán csupán azért állapítható meg, mert noha a felek erre nézve teljesítési határidőben nem állapodtak meg - a szolgáltatás műszaki átadás-átvétele 1988. január 29-én történt [Ptk. 299. § (1) bek.].*

BH1990. 17. *Az ajándékozásnál figyelembe vett célok vizsgálata az ajándék visszakövetelésére irányuló igény megítélésénél [Ptk. 4. § (4) bek., 277. § (2)-(3) bek., 582. § (2)-(3) bek. és 299. § (1) bek.].*

BH1984. 397. *A találmányért járó díj mértéke, folyósításának ideje és módja tekintetében a munkáltató és a feltaláló szerződésben állapodnak meg. Ha a feltaláló - szerződés hiányában - hosszú időn át nem érvényesíti a találmányi díj iránti igényét, nem tarthat igényt kártalanításra azon a címen, hogy a levont adó az egy összegben kifizetett találmányi díj mint adóalap figyelembevételével magasabb volt, mintha a találmányi díjat évente kapta volna meg. [Ptk. 86. §, 299. § (1) bek., 45/1969. (XII. 29.) Korm. sz. r. 3. § (1) bek.]*

BH1982. 337. *A vevőszolgálati csekkfüzetnek a szerződés teljesítésekor a vevő részére történt átadásával jótállási jogviszony jön létre a vevő és a jótállás teljesítésére köteles gazdálkodó szervezet között [Ptk. 248. §, 299. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1981. 203. *A bankhitelnek beruházás késedelmes befejezése miatt keletkezett kamata és a beruházási járulék a beruházó kára, amelyet a szerződésszegő félnek meg kell térítenie [Ptk. 299. § (1) bek., 344. §].*

BH1979. 375. *Tájékoztatás kérése valamely szolgáltatás lehetőségéről és feltételeiről nem minősíthető ajánlatnak, így az arra adott válasz nem hozza létre a szerződést [Ptk. 6. §, 205. § (1) bek., 216. § (2) bek., 299. § (1) bek., GK 14. sz.].*

300. § (1) A jogosult - függetlenül attól, hogy a kötelezett késedelmét kimentette-e - követelheti a teljesítést, vagy ha ez többé nem áll érdekében, elállhat a szerződéstől.

GK 16. szám

c) A megrendelő az általános - valamint a késedelem miatt bekövetkezett érdekmúlásra alapított - elállási jogát mindaddig gyakorolhatja, amíg a szolgáltatás átadása és átvétele nem történt meg.

GKT 61/1973. szám

A megrendelő a teljesítési határidő lejárta előtt is, megfelelő utólagos határidő kitűzésével, fix lejáratúvá teheti a szállítási szerződést, ha tudomására jut, hogy a szállító a kikötött határidőben nem fog teljesíteni. Az utólagos határidő kitűzése során a megrendelőnek figyelemmel kell lennie az eset összes körülményeire, így a szállító lehetőségeire is.

(2) Nincs szükség a teljesítéshez fűződő érdek megszűnésének bizonyítására, ha a szerződést a felek megállapodásánál vagy a szolgáltatás felismerhető rendeltetésénél fogva meghatározott időpontban - és nem máskor - kellett volna teljesíteni, vagy ha a jogosult az utólagos teljesítésre megfelelő határidőt szabott, és az is eredménytelenül telt el.

(3)

Az elállás

A törvény az elállási jog gyakorlásához a kötelezetti késedelem tényének megállapítását önmagában nem tartja elegendőnek, annak azonban, hogy ez felróhatóan következett-e be, nem tulajdonít jelentőséget.

A késedelem - amennyiben a felek másként nem állapodnak meg - csak akkor vezethet elálláshoz, ha
1. a jogosult teljesítéshez fűződő érdeke megszűnt
Az érdekmúlás akkor következik be, ha a szerződés megkötésével elérni kívánt cél a kötelezett késedelme miatt már nem valósítható meg (Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 21 087/1990.). Megállapítható tehát, ha például a megrendelt gyermek etetőszéket az asztalos olyan késedelemmel szállítja le, amikor arra a gyermeknek már nincs szüksége.
Érdekmúlásra a fél nemcsak a dolog vagy az egyéb szolgáltatás késedelme, de az azért járó fizetség (az ellenszolgáltatás) teljesítési határidejének elmulasztása esetében is hivatkozhat. Ezt ugyanis a § (1) bekezdése nem zárja ki. Így megállapítható például, amikor valamely dolog (egy üdülőingatlan) tulajdonjogának átruházására egy meghatározott cél (egy már kiválasztott lakás megszerzése) érdekében került sor, amely a vételár megfizetésének késedelme alatt meghiúsult (mert azt másnak adták el).
Olyankor azonban, amikor a fél a saját szolgáltatását már teljesítette, érdekmúlás általában nem áll fenn. Ez gyakorta éppen a szolgáltatás jellegéből következik, mivel meglehetősen életszerűtlen, hogy a vállalkozási vagy szállítási, stb. szerződést teljesítőnek (például a lakás felújítást elvégző vállalkozónak) az ellenszolgáltatás átvétele már nem áll az érdekében. Ilyenkor inkább a kamatfizetés tekinthető megfelelő késedelmi szankciónak (BH1997. 244; BH1996. 49.).
Azt, hogy az elállás érdekmúlásban megmutatkozó törvényi feltétele fennáll - a (2) bekezdésből következően és a Pp. 164. § (1) bekezdésével összhangban -, a jogosultnak kell bizonyítania. Az érdekmúlás megállapításához szükséges feltételek meglétét a szerződés sajátosságait figyelembe véve, objektív ismérvek alapján lehet csak vizsgálni. Az nem engedhető meg, hogy e jogcím ürügyül szolgáljon a szerződésszerű teljesítés alóli mentesüléshez.
2. a kötelezett szigorú (úgynevezett fix) teljesítési határidőt mulasztott el
Az érdekmúlás tényének bizonyítása alól mentesül az elállásra jogot alapító fél akkor, ha a késedelem egy ún. szigorú (fix) határidő elmulasztásával következett be. A törvény ugyanis az ilyen határidő eredménytelen elteltéhez az érdekmúlás ki nem mondott megdönthetetlen vélelmét fűzi. Abból indul ki, hogy ha a teljesítési határidőnek a felek jogviszonyában különös jelentősége van, úgy annak eltelte - amennyiben teljesítéssel nem párosul - okszerűen érdekmúlással jár.
Szigorú, vagy fix határidőnek a törvény azt tekinti, amelyik
- a felek megállapodása értelmében annak minősíthető.
Önmagában az a körülmény, hogy a felek a teljesítés határidejét pontosan, a naptári napot is rögzítve határozták meg, még nem teszi szigorúvá a határidőt. Ahhoz a lejárat ilyen precíz meghatározása feltétlenül nem is szükséges. A hónap vagy időtartam, illetve más alkalmas módon megjelölt határidő is fix lejáratú ugyanis olyankor, amikor a megállapodás értelmében azt kizárólag a kikötött lejárat időpontjában lehet és kell teljesíteni, mert arra a jogosult más időpontban már nem tart igényt. A megállapodásban a lejárai időt nem kell feltétlenül szövegszerűen is szigorúnak nevezni. Az azonban elengedhetetlen, hogy annak fix jellege - más szóhasználattal, illetve megfogalmazással - kétségtelenül kitűnjék. Ha a vállalkozó a lakás kifestését "kizárólag februárban végezheti el" a szerződés szerint, vagy a kereskedő "legkésőbb decemberig köteles a megrendelt gépjármű átadására" - megállapítható, hogy a felek szigorú határidőben állapodtak meg.
- a szolgáltatás felismerhető rendeltetéséből kitűnően nyilvánvalóan egy meghatározott időpontban jár le.
Gyakorta a szolgáltatás jellegéből következik, hogy azt csak egy meghatározott időpontban és nem máskor kell teljesíteni: például olyankor, amikor - a felek előtt ismerten - egy rendezvényhez igényelt a jogosult bérautót. Ha azt a kötelezett kellő időben nem bocsátja rendelkezésre, utat nyit az elálláshoz.
3. Az előbbiekkel azonos joghatás fűződik ahhoz a határidőhöz is, amelyet utólagosan ún. póthatáridőként jelölt ki a jogosult.
Póthatáridőnek az a határidő tekinthető, amelyet a jogosult a lejárat után a teljesítés érdekében a kötelezettnek engedélyez. Ez az érdekmúlás bizonyítása nélkül az elállási jog gyakorlására csak akkor jogosít, ha a határidő megfelelőnek minősíthető és mégis eredménytelenül telik el. A határidő akkor megfelelő, ha a szolgáltatás jellegének, a felek és az eset összes körülményének mérlegelése mellett az állapítható meg, hogy a kitűzött időtartam alatt a szolgáltatás nyújtására megvolt a reális lehetőség.
Olyankor, amikor a megrendelő tudomására jut, hogy a szállító nem fog időben teljesíteni, már a lejárat előtt is jogosult a megfelelő utólagos határidő kitűzésére (GKT 61/1973. szám).
Az elállási jog a késedelem bekövetkezésének időpontjától kezdve mindaddig gyakorolható, amíg a szolgáltatás átadása-átvétele nem történik meg (GK 16. szám). Olyankor, amikor az elállás fix határidőre alapított, a jogosult azzal nyomban, de legkésőbb a késedelmes szolgáltatás felajánlásával egy időben élni köteles (BH1985. 365.).

Az elállás a szerződést a megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal felbontja. Ilyenkor a már teljesített szolgáltatások visszajárnak [Ptk. 320. § (1); Ptk. 319. § (3)]. Ezt az állapotot a Ptk. 237. § (2) bekezdésében írtak értelemszerű alkalmazásával kell kialakítani. Ez azonban nem jogosítja fel a kötelezettet arra, hogy például az általa létrehozott művet elbontsa, vagy az elért egyéb eredményt megsemmisítse. Ekként az ezzel okozott kárt köteles megtéríteni (Fővárosi Bíróság Polgári Kollégiuma 1995. EL. II. E. 12/3. szám 21. jogeset).

BH2003. 452. *Önmagában a teljes vételár kiegyenlítésének elmaradása, a lakásárakban bekövetkezett változás a teljesítéshez fűződő érdek megszűnését nem bizonyítja, ezért az adásvételi szerződéstől való elállást nem alapozza meg [Ptk. 299. § (1) bek., 300. §, 319. § (3) bek.].*

BH2002. 235. *II. Az állam mint jogi személy csak mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet polgári jogi szerződés, polgári jogviszony részese. A felek mellérendeltségéből, egyenrangúságából következően reá ugyanúgy kihatnak az állam közigazgatási, közjogi funkciójából fakadó eljárásai, intézkedései, esetleges mulasztásai, mint a jogviszony többi alanyára [1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 2. § (1) bek., 9. § (1) bek., 35. §, 37. § (1) bek., 70/A. § (1) bek., Ptk. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 4. § (4) bek., 7. § (1) bek., 28. § (1) és (3) bek., 198. § (1) és (2) bek., 200. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 219. § (2) bek., 227. § (1) bek., 300. §, 312. § (1) és (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 1. § (1) és (2) bek., 4. §, 157/1995. (XII. 26.) Korm. r., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 9. §, 12. § (2) bek., 12/A. §, 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31. §, 33. § (1) bek., 35. §, 42. § (1) bek., 151/1996. (X. 1.) Korm. r. 4. §, 1997. évi CXLVI. tv. 34. §].*

BH2000. 499. *II. Ha a megbízó nem jelöli meg a megbízás teljesítésének végső határidejét, a megbízott késedelembe nem eshet, ezen a címen tehát a megbízó nem állhat el a szerződéstől [Ptk. 298. § a) pont, 300. § (2) bek.].*

BH2000. 9. *A szerződés természetére is tekintettel kell elbírálni azt, hogy a jogosult érdekmúlásra hivatkozással elállhat-e a szerződéstől. A bizonyítás az érdekmúlás tekintetében a jogosultat terheli [Ptk. 300. § (1) bek.].*

BH1999. 551. *Tanfolyam elvégzését bizonyító okirat kiadásának elmulasztása miatt érvényesített kártérítési igény elbírálása [Ptk. 298. § a) pont, 299. § (2) bek., 300. § (1) bek. 355. § (4) bek.].*

BH1999. 204. *Ha az ún. szigorú (fix) lejárat nem következik egyértelműen a szolgáltatás rendeltetéséből, a feleknek az ilyen határidő tűrésében meg kell állapodniuk, e megállapodás tényét a perben a jogosultnak kell bizonyítania [Ptk. 205. § (2) bek., 218. § (3) bek., 244. §, 300 §].*

BH1997. 548. *A keresetváltoztatásnak a fellebbezési eljárásban érvényesülő tilalmára vonatkozó rendelkezések alkalmazása akkor, ha a felperes az elsőfokú bírósági eljárásban nem jelölte meg azt, hogy a Polgári Törvénykönyv mely rendelkezéseire alapozza a követelését, de keresetét a fellebbezési eljárás során tartalma szerint megváltoztatta [Pp. 247. §, Ptk. 207. § (4) bek., 298. §, 299. § (1) bek, 300. § (1) bek., 324. § (1) bek., 327. § (1) bek, 348. § (1) bek., 523. § (1) bek].*

BH1997. 448. *I. Ha az ingatlan-adásvételi szerződésben a felek - a vételár meg nem fizetése vagy fizetési késedelme esetére - elállási jogot kötnek ki, a feltételek bekövetkezése esetén az eladó a szerződéstől akkor is jogosult elállni, ha a vevő tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték [Ptk. 300. § (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1997. 244. *I. A Ptk. 300. §-ának (1) bekezdésében szabályozott elállási jog nemcsak az áruszolgáltatás késedelme, de fizetési késedelem esetén is gyakorolható.*

BH1996. 329. *Az általános elállási jog és a kötelezett késedelmén alapuló elállási jog gyakorlásának elhatárolásánál irányadó szempontok [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 300. § (1) és (2) bek., 320. §, 381. § (1) bek., 395. § (1) bek.].*

BH1996. 49. *Ha a fizetési késedelem szolgál alapul az elállásra, a bíróságnak vizsgálnia kell a jogosult (áru szállítója, szolgáltató) érdekmúlását. Általában a saját szolgáltatását, áruszállítását már teljesítő fél érdekmúlása az ellenszolgáltatás teljesítését illetően nem állapítható meg [Ptk. 300. § (1) bek., 301. § (1) bek., 14/1978. (III. 1.) MT r. 17. § (1) bek.].*

BH1995. 460. *Elállási jog gyakorlása késedelem esetén [Ptk. 245. § (1) bek., 298. §, 300, § (1) és (2) bek.].*

BH1994. 607. *Gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződéseinek késedelmes teljesítése esetén a póthatáridő vállalása a késedelembe eső fél egyoldalú nyilatkozata, amihez a másik fél hozzájárulására nincs szükség. A jognyilatkozat a feleket mindaddig köti, amíg a bíróság a másik fél kérelme alapján a póthatáridő kérdésében nem dönt [Ptk. 300. § (3) bek.].*

BH1994. 594. *Az elállás joga és a szerződés megtámadása két alapvetően különálló jogcím, melyek az igényérvényesítés során azonos megítélés alá nem vonhatók, és egymást nem helyettesíthetik [Ptk. 201. § (2) bek., 235. § (1) bek., 236. § (1) és (3) bek., 300. § (1) bek., 320. § (1) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1994. 95. *A társasági szerződésben az egyik tag által vállalt mellékszolgáltatási kötelezettség egyoldalú megszüntetésére - például elállás folytán - nincs lehetőség. A mellékszolgáltatás megszüntetése csak a társasági szerződés módosítása útján lehetséges [1988. évi VI. tv. 17. §, 157. § (2) bek. b) pont, Ptk. 299. §, 300. §].*

BH1994. 90. *Ha a szerződés szövegéből a teljesítési határidő fix határidő jellege nem állapítható meg, a szállítási késedelem miatt a megrendelő egyoldalúan elállásra nem, illetőleg csak érdekmúlás igazolása mellett jogosult. A külkereskedő megbízott nem követ el ügyviteli mulasztást azzal, hogy fix teljesítési határidőt a külkereskedelmi szerződésben nem kötött ki, ha a megbízó erre nem utasította [Ptk. 277. § (2) bek., 300. § (1)-(2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 507. §, 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 13. § (1) bek., 23. §, 28. §, 47. § (3) bek., 1968/1988. évi Általános Szállítási Feltételek (ASZF) 7. §, 15. § (1) bek., 87. § (1) bek.].*

BH1994. 25. *Számítógépi program szerzői jogdíja iránt indult jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 198. §, 220. § (1) bek., 298. §, 300. § (1) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 25-26. §, 28. § (2) bek., 29. §, 9/1969. (XII. 29.) MM r. (Szjt. V.), 20. § (1) bek., 23. §, (1) bek.].*

BH1993. 692. *I. A részletekben, meghatározott ütemezés mellett történő szállításban való megállapodás esetén az utolsó részlet teljesítésére megállapított határidő elmulasztása önmagában nem ad alapot - a késedelemre hivatkozással - a szállítási szerződéstől való elállásra [Ptk. 207. § (1) bek., 300. § (2) bek.].*

BH1993. 632. *Az egyébként fizikailag osztható dolgok (szolgáltatások) jogilag oszthatatlannak minősülnek, ha azok részegységei a rendeltetésszerű célra így alkalmatlannak minősülnek. Az ilyen dologra (szolgáltatásra) létrejött szerződéstől való elállás jogszerűsége [Ptk. 298. § a) pont, 300. § (2) bek., 317. § (2) bek. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 389. §, 7/1978. (II. 1.) MTr. 18. § (1) bek., 20. § (2) bek. d) pont].*

BH1993. 447. *A tulajdonjog átmeneti időre való fenntartása, illetőleg a vételárnak - a szerződésben megjelölt - későbbi időben történő megfizetése a szerződés adásvétel jellegét nem változtatja meg; ezek folytán a szerződés nem minősíthető atipikus szerződésnek [Ptk. 365. §, 368. § (1) bek., 507. §, 523. § (1) bek., 300. § (1) bek., 301. § (1) bek., 313. §].*

BH1992. 634. *Mindaddig, amíg a bontóperben a házastársi lakáshasználat nem rendeződik, mindkét házastársnak joga van a lakás használatára, s így birtokvédelmet is igényelhet [Ptk. 188. § (1) bek., 192. § (3) bek., 300. § (1) bek., 313. §, Csjt. 31/A-31/E. §-ok].*

BH1992. 334. *A meghiúsulási kötbér alapjának meghatározása, ha a jogosultnak a kötelezett késedelmén alapuló elállása a szerződést felbontotta [Ptk. 300. § (1) és (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 20. § (1) és (2) bek.].*

BH1992. 173. *A megbízási szerződés megszűnésének kérdései [Ptk. 474. § (1) bek., 481. §, 483. § (1) bek., 298. § a) pont, 300. § (1) bek.].*

BH1992. 20. *A szerződésekre vonatkozó általános szabályok alkalmazása a szellemi alkotások hasznosítására kötött szerződésekből eredő jogviták elbírálásánál [1969. évi II. tv. 17-20. §-ai, 1978. évi 28. tvr. 4. §, Ptk. 87. § (2) bek., 205. § (1) bek., 207. §, 277. § (1) bek., 300. § (1)-(2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1989. 489. *A megrendelő érdekmúláson alapuló elállása nem tekinthető megalapozottnak csupán azon az alapon, hogy a vállalkozó a kivitelezést vontatottan kezdte meg [Ptk. 300. § (1) és (2) bek., 395. § (3) bek.].*

BH1988. 455. *A teljesítési határidő lejárta után a kötelezett részéről szerződésmódosítási ajánlatban - vállalt új teljesítési határidő póthatáridőnek tekintendő. Ennek megszegése is kötbérfizetési kötelezettséget keletkeztet [Ptk. 300. § (3) bek., GKT 60/1973. sz.].*

BH1988. 453. *Bár a felelős őrző a jogosult költségére és veszélyére köteles a dolgot őrizni, az elállási jogát gyakorló gazdálkodó szervezet kártérítési felelősségét meg kell állapítani, ha felelős őrzésének ideje alatt a nála maradt berendezés megfelelő tárolásáról, állagának megóvásáról nem gondoskodik [Ptk. 196. § (1) bek., 300. § (1) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1988. 277. *A kötelezett által vállalt vagy a felek által közösen megállapított minden póthatáridő elmulasztása - akár többszörösen is - ismételten késedelmi kötbérfizetési kötelezettséget keletkeztet a kötelezett terhére. Végrehajtási eljárás során vállalt vagy megállapított póthatáridők elmulasztása esetén viszont csak az 1979. évi 18. törvényerejű rendelet 103. §-ában előírt szankciók alkalmazhatók [7/1978. (II. 1) MT sz. r. 21. § (1) bek. a) pont, Ptk. 300. § (3) bek., 1979. évi 18. sz. r. tvr. 103. § (2) bek., GK 23. sz.]*

BH1986. 242. *A vállalkozó árajánlatának az elfogadása, a teljesítési határidővel való megállapodás és a kivitelezés megkezdése olyan ráutaló magatartás, amelynek alapján a vállalkozási szerződést akkor is létrejöttnek kell tekinteni, ha az árajánlat elfogadására az ajánlati kötöttség határidejének lejárta után került sor [Ptk. 216. § (1) bek., 300. § (2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek., 41. §].*

BH1986. 196. *I. A kutatási-fejlesztési szerződés tárgyát képező szolgáltatást oszthatatlannak kell tekinteni, ha csak a szerződésben elvállalt részfeladatok együttes teljesítése alkalmas a kutatási-fejlesztési cél*

megvalósítására. Ehhez képest egyetlen részfeladat teljesítésének elmaradása is megalapozhatja érdekmúlás címén a megrendelőnek az egész szerződéstől való állását [Ptk. 300 § (1) bek., 317. § (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 412. §, 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 94. §].

BH1985. 356. *A megrendelőnek a fix határidő szerződésben történt kikötésére alapított ellátási jogát a határidő eltelte után nyomban, de legkésőbb a szolgáltatás (késedelmes) átadásra való felajánlása alkalmával kell gyakorolnia, és jogszerűen nem tagadhatja meg a késedelem ellenére átvett termék ellenértékének megfizetését [Ptk. 300. § (2) bek., GK 16., GK 32., GKT 88/1973. sz.].*

BH1985. 204. *A kizárólag póthatáridő megállapítása tárgyában folyamatban levő perben szükségtelen annak a vizsgálata, hogy a késedelem melyik fél magatartásának a következménye [Pp. 221. § (1) bek., Ptk. 300. § (3) bek.].*

BH1984. 458. *A bíróság akkor is vizsgálhatja az elállás megalapozottságát, ha a szerződéstől elálló fél az ellátási nyilatkozatában tévesen hivatkozott az ezt számára megengedő jogszabályra, de az elállásnak indokát megjelölte [Ptk. 300. § (1) és (2) bek., 302. § (1) bek., 320. § (1) bek., 392. § (2) bek., 393. § (2) bek.].*

BH1984. 311. *A kötelezett késedelembe esik, ha kötelezettségét a jogosult felszólítására nem teljesíti; a jogosult érdekmúlás bizonyítása nélkül is elállhat a szerződéstől, ha a késedelembe esett kötelezett a jogosult által megszabott megfelelő póthatáridőt is elmulasztja [Ptk. 298. § (2) bek., 300. § (2) bek.].*

BH1984. 279. *A teljesítési késedelemben levő kötelezett az általa felajánlott póthatáridőhöz kötve van, és azt csak a jogosult hozzájárulásával változtathatja meg [Ptk. 300. § (3) bek.].*

BH1982. 106. *Nem hivatkozhat a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés lehetetlenülésére az a kötelezett, amely a teljesítésre reális póthatáridőt vállalt [Ptk. 300. § (3) bek., 315. §].*

BH1982. 16. *A késedelembe esett kötelezett a jogosult külön felhívása nélkül köteles a teljesítésre megfelelő póthatáridőt felajánlani [Ptk. 300. § (3) bek.].*

BH1981. 26. *A teljesítés helyén át nem adott részmennyiség tekintetében nem szavatossági igény érvényesítésének van helye, hanem teljesítés, illetőleg a szerződéstől való elállás esetén - az időközben kifizetett ellenszolgáltatás-rész visszafizetése követelhető [Ptk. 300. § (1) bek., 324. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r 14. § (1) és (2) bek., 1. sz. mell. 5. pont].*

BH1980. 478. *Ha a megrendelt villamosberendezés próbaüzeme a vállalkozó sikertelen kijavítási kísérletei ellenére a póthatáridőben sem kezdhető meg, a megrendelő érdekmúlás igazolása nélkül is elállhat a szerződéstől [Ptk. 298. § a) pont, 300. § (2) bek., 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1980. 28. *A finomhálótervben megállapított kooperációs határidők ütemterv-jellegűek és csak abban az esetben tekinthetők a jogszabály alapján kötbérterheseknek, ha azokat a felek részhatáridőknek minősítették [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 59. § (1) bek., 67. § (3) bek., Ptk. 300. § (3) bek., 393. § (3) bek., 403. § (2) bek., 407. § (2) bek.].*

301. § (1) Pénztartozás esetében - ha jogszabály eltérően nem rendelkezik - a kötelezett a késedelembe esés időpontjától kezdve akkor is köteles a késedelemmel érintett naptári félévet megelőző utolsó napon érvényes jegybanki alapkamattal megegyező mértékű kamatot fizetni, ha a tartozás egyébként kamatmentes. A kamatfizetési kötelezettség akkor is beáll, ha a kötelezett késedelmét kimenti.

90/2003. Számviteli kérdés *Kérdésünk az, hogy az anyavállalat köteles-e a késedelmi kamatot felszámítani a leányvállalatnak a nem határidőben (késedelmesen) kiegyenlített számlák után?*

(2) Ha a jogosultnak a késedelembe esés időpontjáig kamat jogszabály vagy szerződés alapján jár, a kötelezett a késedelembe esés időpontjától e kamaton felül - ha jogszabály eltérően nem rendelkezik - a késedelemmel érintett naptári félévet megelőző utolsó napon érvényes jegybanki alapkamat egyharmadával megegyező mértékű kamatot, de összességében legalább az (1) bekezdésben meghatározott kamatot köteles megfizetni.

(3) A felek által túlzott mértékben megállapított késedelmi kamatot a bíróság mérsékelheti.

(4) A jogosult követelheti a késedelmi kamatot meghaladó kárát.

PK 226. szám

A késedelmi kamat a hitelezőt a Ptk. 301. §-a szerint akkor is megilleti, ha a bíróság határozata az adóst annak fizetésére kifejezetten nem kötelezi. A bíróság határozatában meghatározott teljesítési határidő lejártától esedékes

késedelmi kamatot tehát - a hitelező kérelmére - akkor is fel kell tüntetni a végrehajtási lapon, ha az ítélet erről nem rendelkezik.

A késedelmi kamatfizetés
Pénztartozás esetén a késedelmes fizetés objektív jogkövetkezményeként - eltérő jogszabályi rendelkezés vagy ügyleti kikötés hiányában - a kötelezett kamat fizetésére köteles. Annak bizonyítása, hogy a késedelem elhárítása érdekében úgy járt el ahogyan az, az adott helyzetben általában elvárható, nem mentesíti tehát e hátrányos következmény teljesítése alól. A szabályozás indoka vélhetően az, hogy a késedelem ideje alatt a kötelezett ingyenesen használja a jogosult pénzét, aki annak hasznosításától jogalap nélkül van elzárva. Ez pedig felróhatóságtól függetlenül alapot ad az ellenérték (átalány kártérítés) igénylésére. Ebből következően a kamat a jogosultat akkor is megilleti, ha a késedelemből egyebekben kára nem származott. A kamatfizetés természetesen nem zárja ki a valós kár érvényesítésének lehetőségét. Arra azonban a jogosult csak a kamattal nem fedezett összeg erejéig tarthat igényt [Ptk. 301. § (4)].
A késedelmi kamat mértéke
A késedelmi kamat mértékét a törvény az ügyleti kamatra vonatkozó szabályokkal összhangban (Ptk. 232. §) határozza meg, azaz a késedelmi kamat mértékében a felek szabadon állapodhatnak meg.
Ha a felek a szerződésben túlzott mértékű késedelmi kamatot kötöttek ki, azt a bíróság - a § (3) bekezdése értelmében - mérsékelheti. Azt, hogy milyen mérték tekinthető túlzottnak, a konkrét ügy körülményeinek vizsgálata alapján kell eldönteni. Az e körbe eső mérlegelés szempontjai között azonban nyilvánvalóan jelentősége van a jogszabályban meghatározott és a piaci kamatviszonyoknak, így a Ptk. mindenkori ügyleti és késedelmi kamatmérték meghatározásán túl a pénzintézeti kamatok nagyságának, de a szerződés tartalmának, jellegének is.
Amennyiben a szerződés késedelmi kamatra vonatkozó megállapodást nem tartalmaz, és annak mértékét külön jogszabály eltérően nem állapítja meg, a késedelmi kamat mértéke attól függ, hogy a tartozást terhelte-e jogszabály vagy megállapodás alapján ügyleti kamat fizetésének kötelezettsége, vagy sem.
1. Ha az ügyleti kamattól mentes volt, és a szerződés megkötésére 2000. szeptember 1. napja után került sor, úgy a késedelmi kamat mértéke 2000. szeptember hó 1. napjától december 31-ig évi 12%, 2001., 2002. és 2003. évekre - az irányadó költségvetési törvények rendelkezése alapján - 11%.
A 2000. szeptember 1. napja előtt kötött, ügyleti kamatkikötést nem tartalmazó szerződések tekintetében - a 2001. évi LXXXVII. törvénnyel kiegészített 2000. évi LXXXVIII. törvény 3. § (2) és (3) bekezdésében foglaltakra figyelemmel - is alkalmazandó a módosított késedelmi kamatmérték, mégpedig a módosító törvény hatálybalépésétől, azaz 2002. január 1. napjától kezdődően arra a késedelmi kamatra, amely ezen időpont után vált esedékessé. Példával illusztrálva: a 2000. januárban kötött kölcsönszerződés alapján az adós 2000. április 1-jéig volt köteles ügyleti kamat kikötése, és a késedelmi kamat mértékére vonatkozó megállapodás nélkül a tőke megfizetésére. A kötelezett nem teljesített, ezért 2000. április 2. napjával késedelembe esett. A késedelmi kamat mértéke ebben az esetben 2000. április 2-től 2001. december 31. napjáig évi 20%, 2002. január 1-jétől pedig a kifizetésig az irányadó éves költségvetési törvényben megállapított kamatmérték.
A 2004. május 1. napját követően kötött szerződések esetén a késedelmi kamat mértéke a jegybanki alapkamattal azonos.
Az ezen módosítást beiktató 2002. évi XXXVI. törvény 28. § (4) bekezdésének a hatálybaléptetésre vonatkozó rendelkezéséből kitűnően a módosításnak nincs visszaható hatálya. Ezért a 2004. május 1. előtt kötött, ügyleti kamatkikötést nem tartalmazó szerződések esetében alkalmazása akkor is kizárt, ha a késedelembe esés 2004. május 1. napja után következett be.
A törvény meghatározza azt is, hogy a késedelmi kamat mértéke mely időpontban irányadó jegybanki alapkamathoz igazodik. A Ptk. 232. §-ához szóló magyarázatban már kitértünk a "késedelemmel érintett naptári félév" értelmezésére, ezért az ott kifejtettek a jelen esetben is irányadóak. Ennek megfelelően ha a késedelembe esés az első (január 1 - június 30. napja közötti) naptári félévre esik, a késedelmi kamatra a megelőző év december 31. napján; ha pedig a második (július 1 - december 31. napja közötti) naptári félévre esik, a tárgyév június 30. napján irányadó jegybanki alapkamattal azonos a késedelmi kamat.
A törvényi rendelkezésből az is kitűnik, hogy az ekként figyelembe vett késedelmi kamatmérték a továbbiakban nem változik akkor sem, ha egyébként a jegybanki alapkamat mértéke a késedelemmel érintett időszak alatt módosul.
2. Ügyleti kamatfizetési kötelezettség kikötése esetén a késedelmi kamatra a 301. § (2) bekezdése az irányadó. Hangsúlyozottan ki kell emelnünk, hogy a törvényi szabály megfogalmazásából is kitűnően a késedelmes

kötelezett a késedelembe esésétől kezdődően csak késedelmi kamat, és nem ügyleti és késedelmi kamat megfizetésére köteles (BH1996. 215.).
A késedelmi kamat mértékét a törvény az ügyleti kamat emelt összegében határozza meg. A 2000. szeptember 1. napja előtt kötött szerződések esetében ennek mértéke + évi 8%, a 2000. szeptember 1. napját követően kötött szerződések esetében pedig az évi költségvetési törvényben meghatározott %-kal emelt összeg, amely ettől kezdődően a 2001., 2002. és 2003. évekre is irányadóan + évi 4%.
E módosított rendelkezéseket azonban - az előzőekben kifejtettekkel azonosan - 2002. január 1. napjától kezdődően alkalmazni kell a 2000. szeptember 1. előtt kötött szerződésekből eredő kamatkövetelésre is. Az ilyen szerződések esetén tehát a késedelmi kamat 2001. december 31-ig az ügyleti kamat évi 8%-kal, 2002. január 1-jétől pedig évi 4%-kal emelt mértéke.
A 2004. május 1. napját követően kötött, ügyleti kamatkikötést tartalmazó szerződések esetében - ha a felek a késedelmi kamat mértékéről külön nem állapodtak meg, és azt jogszabály sem határozza meg - a késedelmi kamat az ügyleti kamatnak a jegybanki alapkamat 1/3-ával növelt mértéke.
Hasonlóan az előzőekben írtakkal, a számítás alapját a naptári első félévre eső késedelem esetén az előző év december 31. napján; a naptári második félévre eső késedelem esetén a tárgyév június 30. napján irányadó jegybanki alapkamat képezi.
Kiemeljük, hogy a gazdálkodó szervezeteknek egymással 2004. május 1. napját követően kötött szerződéséből eredő késedelmi kamatmértékre e fenti rendelkezés nem alkalmazható, hanem arra a Ptk. 301/A. §-a az irányadó.
A törvény ugyanakkor az ügyleti kamatkikötést tartalmazó szerződésekre irányadóan a késedelmi kamat legkisebb mértékét is rögzíti, mégpedig az (1) bekezdésben meghatározott mértékre utalással.
Ha a felek a késedelmi kamat mértékét a fentiektől eltérően állapították meg, a késedelmi kamatra ez az irányadó akkor is, ha annak mértéke nem éri el az (1) bekezdésben meghatározott mértéket.
Ha a felek a késedelmi kamat mértékét a szerződésük megkötésekor hatályos jogszabálynak megfelelő százalékos mértékben határozták meg, a kötelezett az időközben bekövetkezett jogszabályváltozásnak megfelelő mértékű kamat megfizetésére csak akkor köteles, ha - a Ptk. 207. § (1) bekezdésében foglaltak alkalmazása mellett - megállapítható, hogy az ügyleti akarat ténylegesen a mindenkori jogszabályban számszerűsített késedelmi kamat felszámítására irányult (Fővárosi Bíróság Polgári Kollégiuma 1995. EL II. E. 12/3. szám 26. jogeset).
Olyankor, amikor a kölcsönszerződés ügyleti kamatkikötést is tartalmaz, az esedékességkor meg nem fizetett kamat is tőkeként viselkedik. Ezután tehát a jogosultat a késedelmi kamat megilleti (BH1997. 594; BH1994. 551.).
A fentieknek megfelelően foglalt állást a Fővárosi Bíróság Polgári Kollégiuma az 1997. EL. II. E. 64/3. szám 23. jogeset kapcsán, kifejtve, hogy a lejárt és esedékes ügyleti kamattartozás az esedékességkor önálló pénzköveteléssé - értelemszerűen kölcsönköveteléssé - válik, amely után - külön kikötés nélkül is - a törvény erejénél fogva késedelmi kamatot kell fizetni.
Ahogy arra már utaltunk, az (1) és (2) bekezdés késedelmi kamatmértékre vonatkozó szabálya nem alkalmazható, ha azt más jogszabály eltérően határozza meg. Így például :
- a 2004. május 1. napját megelőzően kötött bankkölcsön szerződésekre irányadóan a pénzforgalomról és bankhitelről szóló 39/1984. (XI.5.) M rendelet 12. §-a annak mértékét az ügyleti kamat 6 %-kal növelt mértékében határozza meg.
- a közösségi vámjog végrehajtásáról szóló 2003. évi CXXVI. törvény 57. § a) pontja szerint: a vámkódex 232. Cikkében meghatározott kamat mértéke az esedékes vám és nem közösségi adók és díjak összege után minden megkezdett napra a fizetési határidő lejártát követő naptól a tartozás megfizetése napjáig a felszámítás napján érvényes jegybanki alapkamat kétszeresének 365-öd része, de legalább kettőezer forint
- a jegybanki alapkamat kétszeresének 365-öd részét kitevő napi késedelmi kamatfizetési kötelezettség az irányadó, ha az illetékes egészségbiztosítási igazgatóság a pénzbeli ellátást késedelmesen teljesíti [a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény 69. §, Art. 165. § (1)];
- ha az illetékes nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv tévedése folytán nem, vagy alacsonyabb összegű nyugellátást folyósított, a különbözeti összeg után fizetendő napi kamat 1997. december 31-ig 0,13%, 1998. január 1-jétől pedig a jegybanki alapkamat kétszeresének 365-öd része [A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény 80. § (1) és (5)];
A késedelmi kamatfizetési kötelezettség kezdő időpontja
A kamatfizetési kötelezettség, a késedelembe esés időpontjában esedékessé válik. Így a késedelmi kamat - mint a késedelmes teljesítéssel megvalósított szerződésszegés objektív szankciója - ez időtől akkor is igényelhető, ha a jogosult a jogérvényesítéssel késlekedik (BH1984. 18; BH1995. 640.).

Azt, hogy mikor veszi kezdetét a késedelem, a határidő számításra vonatkozó szabályok előírásain túl a késedelem alapjául szolgáló jogviszony ismeretében válaszolható csak meg. Ekként:
- kölcsönszerződés esetén a késedelmikamat-fizetés kezdő napja a kölcsön visszafizetésének napját, azaz a lejáratot követő nappal lesz azonos,
- a szerződésszegésen alapuló elállás esetén azonban a visszaadott szolgáltatás után a megállapodás létrejöttének napjától jár a kamat, mivel az elállás a szerződést felbontja, s az ekként a megkötésére visszamenő hatállyal szűnik meg, és a már teljesített szolgáltatások visszajárnak [Ptk. 319. § (1), (3)],
- időszakosan visszatérő szolgáltatások tekintetében (tartásdíj, járadék, bérleti vagy használati díj), vagy ha a kötelezett részlet-teljesítésre volt jogosult, a bírói gyakorlat mellőzi az esetenkénti lejáratnak megfelelő kamatfizetési kezdő időpontok meghatározásával történő marasztalást. Ilyenkor az úgynevezett középarányos időtől számított kötelezéssel él. A kötelezett ilyenkor az első elmulasztott teljesítés vagy részlet napjától a teljesítésre vonatkozó bírósági határozat (vagy e tárgyban született megállapodás) napjáig terjedő időtartam középarányosától, azaz annak felére eső naptári naptól köteles viselni a késedelmének jogkövetkezményét.
A késedelmi kamat fizetésére nemcsak késedelemre alapított szerződésszegés miatt kerülhet sor.
A Ptk. 301. §-ának rendelkezései megfelelően irányadók egyéb jogviszonyokban, illetve akkor is, ha a szerződésből származó jogvita alapja nem a teljesítés késedelme. Így érvényesül
- kártérítés esetén, mert a károkozó a kár bekövetkezésének időpontjától késedelemben van [Ptk. 360. § (1)-(2)] ez időtől tehát kamatfizetés terheli.
Olyankor, amikor a kár nem a károkozó magatartással egyidőben hanem később következett be, a késedelmi kamat is csak ettől az időponttól esedékes. Így például a személygépkocsi hibája miatt gyakorolt elállás esetén a gépjármű időközbeni áremelkedése folytán keletkezett, s kárként érvényesített összeg után az áremelkedés bekövetkeztétől számítható csak fel a késedelmi kamat (BH1995. 154.).
Ha a károsodás folytatólagosan elkövetett bűncselekmény eredménye, a kamatfizetési kezdő időpont a bűncselekmény utolsó részcselekményének elkövetési idejével azonos (BH1979. 136.).
Gyakori, hogy a kártérítés összegének meghatározására nem a kár bekövetkezésének időpontjában, hanem más, például a fizetésre kötelező ítélet meghozatalának idején irányadó árak alapján kerül sor. E számítás azzal a következménnyel jár, hogy a késedelmi kamatfizetés kezdő időpontja az érték kialakításánál figyelembe vett időt követő nappal lesz azonos.
- a szerződés érvénytelenségének megállapításakor
A Ptk. 237. § (1) bekezdése értelmében ugyanis a szerződéskötés előtt fennállott helyzetet kell visszaállítani. A PK 32. számú állásfoglalás szerint ilyenkor a pénzt szolgáltató félnek vissza kell kapnia az általa átadott összeget, annak a kifizetéstől esedékes késedelmi kamataival együtt. A kamat azért jár, mert az érvénytelen szerződés alapján teljesített szolgáltatás visszakövetelése már a teljesítés időpontjától esedékessé vált, tehát a visszaadásra köteles fél ettől kezdve késedelemben van.
- a szerződés hibás teljesítése miatt indokolt árleszállítás vagy javítási költség megtérítése esetén
A kötelezett az árleszállítás vagy a javításért járó összegek erejéig - a Ptk. 277. § (1) bekezdéséből levezethetően - a számára megjelölt lejárat napjától kezdve késedelemben van, kamatfizetésre tehát ez időtől köteles.
Olyankor azonban, ha a javítási költség összegének kiszámítása nem a teljesítés időpontjában irányadó értékeknek megfelelően történt, hanem későbbi áron került meghatározásra, a kamat is csak az értékszámítási időt követő időszakra jár (BH1992. 459.).
A hibás teljesítés miatt alkalmazott árleszállítás esetében az árleszállítás mértékének meghatározásakor a bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy a dolog hibái milyen mértékben sértik a jogosultnak a hibátlan teljesítéshez fűződő érdekét, és ez az érdeksérelem a szerződésben kikötött vételár milyen összegű csökkentésével orvosolható. Az árleszállítás összegének visszafizetésével tehát a kötelezett már a szerződéskötéskor késedelembe esett, ezért ettől az időponttól kezdődően köteles késedelmi kamat fizetésére (BH1997. 285.).
- a közös tulajdon megszüntetése során
A kialakított bírói gyakorlat szerint az egyik tulajdonostárs tulajdoni hányadát magához váltó fél attól kezdődően van késedelemben, mikor a bíróság által a megváltási ár teljesítésére kijelölt határidő letelt (BH1988. 186.). Hasonlóan alakulnak a késedelmi szabályok a házastársi vagy élettársi közös vagyon megosztásakor is. Az értékkiegyenlítés megfizetésére kötelezett fél ilyenkor úgyszintén csak a jogerős ítéletben megállapított teljesítési határidő lejárta után tartozik késedelmi kamatot fizetni (BH1992. 394; BH1997. 120.).

- a köteles rész kiadása gyakorta nem természetben, hanem pénzben történik. Mivel ez az igény a hagyaték megnyíltával válik esedékessé, ilyenkor a köteles részre jogosult ez időtől a késedelmi kamatokra is igényt tarthat (BH1996. 366.).

A késedelmi kamatfizetés iránti igény érvényesítése

A bíróság a késedelmi kamat megfizetéséről - noha az a törvény alapján objektív jogkövetkezményként érvényesül - csak erre irányuló kérelem esetén dönthet. Az ezzel ellentétes gyakorlat ugyanis a kereseti kérelmen való túlterjeszkedéshez vezetne és sértené a Pp. 215. §-ának előírásait. A kamat iránti kérelemben - az előbbiekből is következően - a félnek pontosan meg kell jelölnie a követelés kezdő időpontját is (BH1997. 123.). A bíróság a keresetben meghatározott időnél korábbi időponttól késedelmi kamat fizetésére vonatkozó kötelezettséget nem állapíthat meg akkor sem, ha az a jogosultat az anyagi jogszabályok értelmében megilletné.

Ha a fél engedményesként lép fel, úgy az engedményezést követő időre a késedelmi kamatra mindenképp jogosult. Az azt megelőző időre azonban csak akkor érvényesíthet ilyen igényt, ha - az engedményezés tartalmából kétségtelenül kitűnően - rá e részben is átruházták a követelést (BH1997. 449; BH1996. 31.).

A késedelmi kamat a jogosultat akkor is megilleti, ha a bírói ítélet arról külön nem rendelkezett. Ilyen esetben a jogerős határozatban megjelölt teljesítési határidő leteltét követő időponttól köteles azt a kötelezett megfizetni, szükség szerint bírósági végrehajtás igénybevételével (PK 226. számú állásfoglalás; BH1990. 217.).

Azonosan a Ptk. 232. § (3) bekezdésében foglaltakkal, a Ptk. 301. § (3) bekezdése alapján a bíróság a felek által kikötött, túlzott mértékű késedelmi kamatot mérsékelheti. A Pp. 3. § (2) bekezdésében foglalt alapelvből kifolyóan a bíróság e tárgyban hivatalból nem, csak erre irányuló kérelem esetén vizsgálódhat. Mérlegelése során a bíróságnak az adott ügy minden sajátossága mellett értékelnie kell a hasonló ügyekben kialakult szerződéses gyakorlatot is. Így például egy konkrét ügyben a bíróság a kérelem elbírálásakor azt is figyelembe vette, hogy a szerződéskötéskor a gazdálkodó szervezetek gyakorlatában általánosnak volt mondható a jegybanki alapkamat kétszeresét kitevő késedelmi kamatkikötés, és azt is, hogy banktól felvett kölcsön esetében az adós milyen összegű késedelmi kamat megfizetésére lett volna köteles. Mindezek alapján a jegybanki alapkamat kétszeresét kivető késedelmi kamatkikötést nem látta eltúlzott mértékűnek (EBH2002. 646. II.).

BH2004. 28. *Bizományos felelőssége, ha a végrehajtási lapot nem az ügyben hozott marasztaló határozatnak megfelelően állítja ki [Ptk. 301. § (1) bek., 318. §, 339. § (1) bek., 509. §, 1994. évi LIII. tv. 15. § a) pont].*

BH2003. 495. *A szavatosság szabályainak alkalmazása a bérbeadó hibás teljesítése esetén [Ptk. 301. § (1) bek., 423. §, 424. § (1) bek., 428. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 20. § (1) bek., 36. § (1) bek., 37. § (1) bek.].*

BH2003. 204. *I. A hitelező a kölcsönszerződést jogosult azonnali hatállyal felmondani, ha a kölcsön fedezete megszűnik [Ptk. 232. § (1) bek., 240. § (1) bek., 301. § (2) bek., 321. § (1) bek., 525. § (1) bek. c) és d) pont].*

BH2003. 124. *A gazdasági társaság vezető tisztségviselői kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [1988. évi VI. tv. 32. § (1) bek., 183. § (2) bek. g) és k) pont, 192. § (1) és (2) bek., 200. § (1) bek., Ptk. 254. § (1) bek., 260. § (2)-(3) bek., 301. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 360. § (1) bek., 397. § (2) bek., 1992. évi XXII. tv. (Mt.) 168. § (2) bek., 169. § (3) és (4) bek.].*

BH2003. 123. *Nem érvénytelen a felek olyan megállapodása, amely szerint részvények késedelmes kiadása esetére a kötelezett a jegybanki alapkamat kétszeresének megfelelő összeget köteles megfizetni. Az ilyen megállapodás kártérítési átalány fizetésére vonatkozó kötelezettségvállalásnak, és nem kamat fizetésére vonatkozó megállapodásnak minősül [Ptk. 228. § (1) bek., 246. § (1) és (2) bek., 299. §, 301. § (1) bek., 316. §].*

EBH2002. 767. *Bank kártérítési felelősségének megállapítása, ha az óvást pótló banki nyilatkozatot nem a jogszabályban írt határidőben vette fel, és emiatt a felperes a megtérítési váltóadóssal szembeni megtérítési jogát elvesztette [Ptk. 301. §, 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 360. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. (Vár.) 44. § (3) bek., 44/A. § (1) bek., 53. § (1) bek.].*

EBH2002. 766. *Az államigazgatási felügyelet alatt álló állami vállalattól (állami gazdaságtól) elvont vagyon erejéig az elvonás arányában fennálló felelősség megállapítása, számítási módja stb. körében irányadó szempontok [Ptk. 273. § (1) és (2) bek., 274. § (1) bek., 301. §, 329. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. 53. § (1) és (2) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 4. § (3) bek. a), b), c) és d) pont (4) bek., 62. § (1) bek., 1995. évi CXXI. tv. 108. § (4) bek., 2000. évi LXXXVIII. tv., 2001. évi LXXXVII. tv. 3. §, 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet 12. §, Pp. 196. § (1) bek. d) pont].*

EBH2002. 646. *II. Az ügyleti és késedelmi kamat mérséklése körében irányadó szempontok [Ptk. 232. § (3) bek., 301. § (1) és (3) bek., 86/1990. (XI. 14.) Korm. rendelet, 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet 12. §].*

BH2002. 404. *II. A semmis letéti jegy megfelelhet a betétszerződés érvényességi kellékeinek, amelyért az Országos Betétbiztosítási Alap felelőssége fennáll [Ptk. 234. § (2) bek., 301. §, 530. §, 533-535. §-ai, 1988. évi 18. tvr. (Ltvr.) 3. § (1) bek. b) és c) pont, (2) bek., 1993. évi XXIV. tv. (OBA tv.) 2. § a) pont, b/3. pont, 6. § (1) bek. a) pont és (2) bek., 7. § (1), (2) és (4) bek., 1991. évi IL. tv. 38. § (3) bek., 1991. évi LXIX. tv. 3. § (2) bek. a) pont, Pp. 130. § (1) bek. b) pont, 157. § a) pont].*

BH2002. 322. *Ha a kölcsönszerződésben a kötelezett teljesítésének időpontja dátumszerűen meg van jelölve, a határidő lejártát követően a kötelezett késedelme - a jogosult felszólítása nélkül is - beáll. A késedelem beálltával érvényesülnek a késedelem jogkövetkezményei, így a késedelmi kamat fizetésére vonatkozó kötelezettség is [Ptk. 207. § (5) bek., 234. § (1) bek., 274. § (2) bek., 276. § (1) bek., 289. § a) pont, 301. § (1) bek., 302. § a), b) és c) pont, 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., 337. § (1) bek., 523. § (1) bek.].*

BH2002. 318. *II. A számla kiállításának elmulasztása jogosulti késedelemnek minősül, amely a kötelezett egyidejű késedelmét kizárja [Ptk. 301. § (1) és (4) bek., 302. § b) pont és (3) bek., 1992. évi LXXIV. tv. 43. § (1) bek.].*

BH2002. 275. *I. Az osztalék megosztására irányuló szerződés értelmezése körében irányadó szempontok [Ptk. 207. § (1) bek., 298. § a) pont, 301. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 266 § (1) bek.].*

BH2002. 197. *II. Az ügyleti és a késedelmi kamat mérséklése körében irányadó szempontok [Ptk. 232. § (2) és (3) bek., 301. § (1) és (3) bek., 86/1990. (XI. 14.) Korm. r. 39/1984. (XI. 5.) MT r. 12. §].*

BH2002. 111. *II. Az 1991. évi IL. törvény 1997. évi módosítását megelőzően indult felszámolási ügyekben a felszámolás kezdő időpontját megelőzően lejárt tartozások, valamint a felszámolás kezdő időpontját követően esedékessé vált tartozások késedelmi kamata a kielégítési sorrendbe való besorolás tekintetében osztja a tőke jogi sorsát [Ptk. 301. § (1) és (2) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 51. § (3) bek., 57. § (1) bek. a) és b) pont, az 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 57. § (1) bek. g) pont, 1997. évi XXVII. tv. 24. §, 1979. évi 18. tvr. 106. § (2) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 166. §].*

BH2001. 488. *A felszámoló téves jogértelmezésen alapuló besorolása kifogással támadható. A kifogás tárgyában hozott bírósági határozat köti a felszámolót akkor is, ha az téves jogértelmezésen alapul. A felszámoló jogszabálysértő, de a bíróság végzésével megerősített intézkedése kártérítés alapjául nem szolgálhat [Ptk. 232. § (2) bek., 301. § (1) és (2) bek., 339. § (1) bek., 1979. évi 18. tvr. 106. § (2) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 166. §, 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 35. § (1) és (2) bek., 51. §, 57. § (1) bek. a) és g) pont].*

BH2001. 181. *III. A kamat mértékére vonatkozó szabályok értelmezése [Ptk. 301. § 86/1990. (XI. 14.) Korm. rendelet, 2/1998. PJE].*

BH2001. 78. *I. A késedelmi kamat az idegen pénz használatáért járó térítés, és mint ilyen, a késedelem objektív következménye, azaz akkor is jár, ha az adós késedelmét kimentette [Ptk. 301. §].*

BH2001. 78. *II. A késedelmi kamat a törvény által megszabott kárátalány. Annak az elmaradt jövedelemnek a kompenzálására szolgál, amelyet a fél a késedelmesen kifizetett összeg kockázat nélküli befektetésével biztonsággal elérhetett volna. A jogosult azonban bizonyíthatja, hogy a késedelmi kamatot meghaladó kára keletkezett [Ptk. 301. § (4) bek., 1991. évi LXIX. tv. 4. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2001. 15. *I. A nem vagyoni kártérítés címén megállapított marasztalás összege után a károkozó a baleset napjától köteles kamatot fizetni [Ptk. 360. § (1) bek., 301. § (1) bek.].*

BH2000. 443. *Ha az alperesi adóhatóság fizetési kötelezettsége nem törvénysértő adóhatósági határozat következtében keletkezett, hanem a jogszerű határozata végrehajtása során a vele szemben alaposan érvényesített igényper eredményeként, úgy az általános kamatszabályok az irányadóak [Ptk. 301. §, 1990. évi XCI. tv. 67. § (2) bek., 84. § (4) bek., Pp. 377. § (2) bek., 86/1990. (XI. 14.) Korm. r. 1. § (1) bek.].*

EBH2000. 328. *I. A késedelmi kamat az idegen pénz használatáért járó térítés, és mint ilyen a késedelem objektív következménye, azaz akkor is jár, ha az adós késedelmét kimentette (Ptk. 301. §).*

EBH2000. 328. *II. A késedelmi kamat a törvény által megszabott kárátalány. Annak az elmaradt jövedelemnek a kompenzálására szolgál, amelyet a fél a késedelmesen kifizetett összeg kockázat nélküli befektetésével biztonsággal elérhetett volna. A jogosult azonban bizonyíthatja, hogy a késedelmi kamatot meghaladó kára keletkezett [Ptk. 301. § (4) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2000. 259. *Kölcsönügylet biztosítására kiállított fedezeti váltó a felek között váltójogviszonyt hoz ugyan létre, ez azonban nem szünteti meg az alapjogviszonyból eredő kötelezettségeket. A jogosultnak ezért választási lehetősége van, hogy az alap- vagy a váltójogviszonyból eredő igényét érvényesíti a kötelezettel szemben. Joga van továbbá a még nem érvényesített részkövetelésének a másik jogcímre alapítva történő érvényesítésére [Ptk. 272. § (1)-(2) bek., 301. § (1)-(2) bek., Pp. 229. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM rendelet 5. § (1) bek.].*

EBH2000. 195. *Idegen pénznemben fennálló, meghatározott kötelezettség késedelmes teljesítése esetén a nemzetközi pénzpiaci kamatot kell alapul venni [Ptk. 301. § (1) bek.].*
BH2000. 157. *A lakáshasználati jog ellenértékének megállapításánál irányadó körülmények különvagyoni ingatlan esetén [Csjt. 31/C. § (2), (3) és (5) bek., Ptk. 301. § (1) bek.].*
BH2000. 154. *II. A biztosítási szerződés alapján érvényesített kárigény indokolatlanul késedelmes bejelentése előtti időre késedelmi kamat nem jár [Ptk. 301. § (3) bek., 302. § b) pont, 303. § (3) bek., 544. § (1)-(2) bek., 198. § (1) bek., 277. § (1) bek.].*
BH2000. 153. *A kamatfizetési kötelezettség kezdő időpontja a biztosítási szerződés alapján érvényesített kárigény esetén [Ptk. 301. § (1) bek., 302. §, 360. § (1) és (2) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 7. § (6) bek.].*
BH2000. 99. *Felelősségbiztosítási szerződés alapján fennálló fizetési kötelezettségnél a késedelmi kamat általános szabályai az irányadóak [Ptk. 301. § (1) és (4) bek., és a korábban hatályban volt 86/1990. (XI. 14.) Korm. r. 1. § (1) bek., 3. §. (1) bek.].*
BH2000. 69. *Az önkormányzati közgyűlés elnöke mind az önkormányzatnak, mind az önkormányzat hivatali apparátusának képviseletére jogosult. Az önkormányzat hivatali apparátusának dolgozóját felhatalmazhatja arra, hogy az önkormányzat nevében harmadik személlyel szerződést kössön. Ilyen felhatalmazás esetén a megbízott által kötött szerződés érvénytelensége - a képviseletre vonatkozó szabályok megsértése miatt - nem állapítható meg [Ptk. 200. § (2) bek., 219. § (2) bek., 221. § (1) bek., 223. § (1) bek., 237. § (2) bek., 301. § (1) és (4) bek., 389. §, 685. § c) pont, 1991. évi XXXII. tv., 1992. évi XXIII. tv. 21. § (2) bek., 4/1991. (II. 13.) PM r. 3. § (1) bek., 16. §].*
BH2000. 26. *A műemlék jellegű épület elidegenítéséhez is hatósági hozzájárulás szükséges [Ptk. 215. § (1) bek., 301. § (1) bek., 1964. évi III. tv. (Ét.) 2. § h) pont, 1989. évi XIII. tv. 8. § (1) bek., 1995. évi CXXI. tv. 109. § 24. pont, 30/1964. (XII. 2.) Korm. r., 11. §, 12. § (2) bek., 13. § (1) bek. a) pont, (3) és (4) bek., 1/1967. (I. 31.) ÉM r. 1. § (3) bek., 2. §, 4. § (1) bek. a) pont, 10. § (1) bek., 20. § (1) bek. a) és d) pont, 6/1992. (III. 21.) KTM r. 1. § (2) bek., 2. § (1) bek., 7. §].*
BH1999. 523. *Az adós ellen felmerült - jogszabályon vagy szerződésen alapuló - kamatkövetelések, továbbá egyéb járulékok, pótlékok, rendbírságok jogcíme figyelembevételének kötelezettsége a felszámoló részéről a hitelezői igények besorolásánál [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 6. § (2) bek., 35. § (2) bek. b) pont, 44. §, 50. § (1) bek., 57. § (1) bek. g) és e) pont, 58. § (1) bek., Ptk. 301. §, 1975. évi II. tv. 105/C. § (1) bek., 1979. évi 18. tvr. 106. § (2) bek.].*
BH1999. 467. *A feleknek az engedményezés útján keletkezett, egymással szembeni kamatkövetelései beszámíthatók [Ptk. 298. §, 301. § (1) és (3) bek., 303. § (3) bek., 329. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*
BH1999. 301. *Az előzetes letartóztatás miatti kártalanítás esetén a magyar állam kamatfizetési kötelezettségének kezdő időpontja [1973. évi I. tv. (Be.) 384/A. §, 385. § (1) bek., Ptk. 301. § (1) bek. 360. § (1)-(2) bek.].*
BH1999. 300. *A magánszemély javára megítélt kártérítési összeg után a biztosító az általános szabályok szerinti késedelmi kamatot köteles megfizetni [Ptk. 301. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 1. § 86/1991. (XI. 14.) Korm. r. 1. § (1) bek.].*
BH1999. 205. *A bíróság határozatában megszabott teljesítési határidő lejártától esedékes késedelmi kamatot a hitelező kérelmére akkor is fel kell tüntetni a végrehajtási lapon, ha erről az ítélet nem rendelkezett [Ptk. 301. § (1) bek., Pp. 217. § (5) bek., 219. § (1) bek., 228. § (2)-(3) bek., PK 226. sz.].*
EBH1999. 114. *Ha a felek a váltó kiállításának alapjául szolgáló jogviszonyban eltérően nem állapodtak meg, a váltóbirtokos a váltó kiállítója ellen indított per befejezése után az alapjogviszonyból eredő, de a váltóperben meg nem ítélt követeléseit külön perben érvényesítheti [Ptk. 232. § (2) bek., 301. § (1) és (2) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 5. § (1) bek.].*
BH1999. 111. *Élettársi vagyonmegosztás keretében érvényesített különvagyoni igény után a késedelmi kamat az életközösség megszakadásától jár [Ptk. 301. § (1) bek., 578/G. § (1) bek].*
BH1998. 228. *Késedelmi kamat felelősségbiztosítási szerződés alapján fizetett kártérítés esetén [Ptk. 301. §, 58/1991. (IV. 13.) Korm. r., 86/1990. (XI. 14.) Korm. r.].*
BH1998. 145. *Ha a felszámoló - jogszabályi felhatalmazás alapján - az adós gazdálkodó szervezetet megillető jogosulti igényt érvényesít, a kamatkövetelésnek a felszámolási eljárás alatt álló gazdálkodó szervezettel szembeni érvényesítésére vonatkozó, tilalom nem vehető figyelembe [1986. évi 11. tvr. (Ftvr.) 17. § (1) bek., Ptk. 301. § (1) bek.].*
BH1998. 140. *Ha a belföldi gazdálkodó szervezetek között létrejött szerződés alapján, de nemzetközi fuvarozással végrehajtott fuvarozás díját a címzett - vállalása ellenére - nem fizeti meg, a fuvarozó által a feladó ellen indított perben - kérelemre - a magyar jogszabályok által meghatározott mértékű késedelmi kamat érvényesíthető [1978. évi 8. tvr. 1. § (1) bek., (2) bek. a)-b) pont, 9. §, 1974. évi III. tv. 2. § (1) bek.,*

1971. évi 3. tvr.-tel kihirdetett Nemzetközi Árufuvarozási Egyezmény (CMR) 1. cikk 1. pont, Ptk. 301. § (1) és (4) bek., 86/1990. (XI. 14.) Korm. r.].

BH1998. 77. *A bíróság határozatában megszabott teljesítési határidő lejártától esedékes késedelmi kamatot - a hitelező kérelmére - akkor is fel kell tüntetni a végrehajtási lapon, ha erről az ítélet nem rendelkezik [Ptk. 301. § (1) bek., PK 226. sz.].*

BH1997. 594. *I. A késedelmi kamat a korábban esedékessé vált, de meg nem fizetett ügyleti kamat után is megilleti a jogosultat [Ptk. 301 § (1) bek., 528. § (3) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 12. §].*

BH1997. 449. *Ha az engedményezési szerződés az engedmény összegét meghatározza, de nem szól a már esedékessé vált késedelmi kamatokról, azok összege - a kamat járulékos jellege ellenére - automatikusan nem tárgya az engedménynek [Ptk. 301. § (1) bek., 328. § (1)-(4) bek.].*

BH1997. 441. *I. A bíróság nem mellőzheti a késedelmi kamatról való rendelkezést, ha a felperes a nem vagyoni kártérítés iránti keresetében ilyen igényt előterjeszt [Ptk. 301. § (1) bek., 360. § (1)-(2) bek.].*

BH1997. 285. *Az árleszállítás összegének visszafizetésével a kötelezett már a szerződéskötéskor késedelembe esik, ezért ettől az időponttól kezdődően késedelmi kamat fizetésére is köteles [Ptk. 301. § (1) bek.].*

BH1997. 185. *I. A kártérítés mértékének meghatározásakor a károsult vagyontárgy ítélethozatalkori értékének alapulvétele akkor indokolt, ha a károsult vagyontárgy értéke lényegesen, a kamatot meghaladó mértékben emelkedett [Ptk. 360. § (1) bek., 301. § (1) bek.].*

BH1997. 123. *II. A késedelmi kamat iránti igény érvényesítésénél elengedhetetlen a kezdő időpont rögzítése [Ptk. 301. § (1) bek.].*

BH1997. 120. *II. A megváltási ár jelentős részének korábban történt felvétele esetén a kamatigény elbírálásának szempontjai [Ptk. 301. § (1) bek., Csjt. 31. § (5) bek.].*

BH1996. 485. *Ha a fizetésre kötelezett a felszólító levelekre nem jelzi és a beszedési megbízást nem azzal kifogásolja meg, hogy számlát nem kapott, ebből a jogosult joggal arra a következtetésre juthat, hogy a számlája a kötelezetthez megérkezett. A jogszabályban előírt együttműködési kötelezettségét megszegő kötelezett ezért a beszedési megbízás kifogásolására megállapított határidő utolsó napjától fizetési késedelembe esik [Ptk. 4. §, 277. § (2) bek., 301. § (1) és (4) bek., 303. § (3) bek.].*

BH1996. 366. *A kötelesrész iránti igény a hagyaték megnyílásával válik esedékessé, ezért - pénzben történő kiadás esetén - a kötelezett ezen időponttól kezdődően köteles késedelmi kamatot fizetni [Ptk. 673. § (1) bek., 301. § (1) bek.].*

BH1996. 330. *Az 1996. január 1. napjáig keletkezett jogviszonyból eredő késedelmikamat-követelésekre a 86/1990. (XI. 14.) Korm. rendelet rendelkezéseit 1996. január hó 1. napját követően is alkalmazni kell [Ptk. 301. § (4) bek., 1995. évi CXXI. tv. 79. §, 108. § (4) bek., 109. § (1) bek., 86/1990. (XI. 14.) Korm. r.].*

BH1996. 215. *II. Ha a felek a szerződésükben az ügyleti kamatok egyoldalú változtatásának jogában megállapodtak, a szerződés megszűnéséig ennek alapján a pénzintézet az ügyleti kamat mértékét emelheti. Ha a szerződés felmondással megszűnik, a megszűnés időpontjában felszámítható mértékű ügyleti kamatot kell a kölcsönbevevőnek megfizetnie. Ha e kötelezettségének késedelmesen tesz eleget, a szerződés megszűnésétől kezdődően már nem a szerződésben szereplő ügyleti, hanem késedelmi kamatot tartozik fizetni [Ptk. 301. § (1) bek., 525. § (1) bek. b) pont].*

BH1996. 51. *II. A nemzetközi árufuvarozási szerződés alapján járó fuvardíj késedelmes megfizetése esetén a késedelmi kamat mértékére nem a CMR, hanem a Polgári Törvénykönyv rendelkezései az irányadók (CMR 27. cikk 1. pont, Ptk. 301. §).*

BH1996. 49. *Ha a fizetési késedelem szolgál alapul az elállásra, a bíróságnak vizsgálnia kell a jogosult (áru szállítója, szolgáltató) érdekmúlását. Általában a saját szolgáltatását, áruszállítását már teljesítő fél érdekmúlása az ellenszolgáltatás teljesítését illetően nem állapítható meg [Ptk. 300. § (1) bek., 301. § (1) bek., 14/1978. (III. 1.) MT r. 17. § (1) bek.].*

BH1996. 31. *Az engedményezés után esedékessé váló kamatok az engedményest külön kikötés hiányában is megilletik [Ptk. 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., 301. § (1) bek.].*

BH1995. 729. *A felszámolási eljárásban nem a Ptk. hanem a speciális felszámolási jogszabályok kamatrendelkezései az irányadóak [Ptk. 301. §, 1986. évi 11. tvr. 17. § (1) bek., 1991. évi IL. tv. 82. § (2) bek., 1993. évi LXXXI. tv. 44. § (2) bek.].*

BH1995. 718. *II. Ha a bérlő a fentiek szerint megállapított állagmegóvási munkákat nem végzi el, szerződést szeg, s ez esetben a munkák költségét, ellenértékét köteles megfizetni. A késedelmi kamatokat a bérlő ugyancsak viselni tartozik [Ptk. 4. § (4) bek., 5. § (2) bek., 301. § (1) bek.].*

BH1995. 640. *II. A kamatfizetési kötelezettség a kötelezett késedelembe esésének időpontjában áll be; a jogosult igényérvényesítésének időpontja közömbös [Ptk. 301. § (1) bek.].*

BH1995. 532. *Gazdálkodó szervezettel kötött casco biztosítási szerződés alapján a biztosító a gazdálkodó szervezetekre irányadó mértékű kamatot köteles fizetni a pénztartozása után [Ptk. 301. § (4) bek., 685. § c) pont, 86/1990. (XI. 14.) Korm. r.].*

BH1995. 513. *Nem jelent önmagában semmis szerződési kikötést, ha a termelő kötelezettséget vállal arra, hogy a megrendelő által a termékértékesítési szerződés teljesítése érdekében igénybe vett hitellel kapcsolatos kamatterheket átvállalja [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (1) bek., 239. §, 277. § (1) bek., 301. §, 528. § (1) bek.].*

BH1995. 459. *Kamatfizetési kötelezettség érvénytelen szerződés alapján visszajáró előleg után [Ptk. 235. § (1) bek., 298. § a) pont, 301. § (1) bek., PK 32. sz.]*

BH1995. 345. *II. A károkozó a terhére megállapított kártérítési összeg után a károsodás bekövetkeztétől köteles kamatot fizetni [Ptk. 301. § (1) bek., 360. § (1)-(2) bek.].*

BH1995. 342. *Idegen pénznemben történő marasztalás esetén a késedelmi kamat mértékét az adott pénznemre meghatározott pénzpiaci kamat mértékének alapulvételével kell meghatározni [Ptk. 231. § (1)-(2) bek., 301. § (1) bek., 339. § (1) bek., 360. § (1)-(2) bek., 1979. évi 13. tvr. 32. §, 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 1. §].*

BH1995. 154. *Személygépkocsi hibája miatti elállás esetén a vevőt a visszafizetett vételárösszeg után a gépkocsi vételének időpontjától, a gépkocsi időközbeni áremelkedése folytán keletkezett kárként érvényesített összeg után a károsodás, illetve az áremelkedés bekövetkeztétől illeti meg a késedelmi kamat [Ptk. 301. § (1) bek., 306. § (3) bek., 310. §, 319. § (3) bek.].*

BH1994. 681. *A szerződésben vállalt kezesség a kötelezettségnek - megállapodás formájában eszközölt szerződésmódosítás útján - hitelszerződéssé történő átalakításával is teljesíthető [Ptk. 240. § (1) bek., 276. § (1) bek., 301. § (1) és (4) bek., 328. § (3) bek.].*

BH1994. 551. *Kölcsönszerződés esetén a szerződésben kikötött üzleti kamat is tőkésedik, ha azt az esedékességkor nem fizetik ki. Késedelme következményeként az adós az ügyleti kamatösszeg figyelembevételével is a speciális jogszabályban meghatározott mértékű- késedelmi kamatot köteles a kölcsönbeadónak megfizetni [Ptk. 301. § (1) és (4) bek., 523. § (1) bek., 528. § (3) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT. r. 12. §].*

BH1994. 336. *II. A közös vállalatból kilépett tagot a vagyoni része visszatérítésére megállapított időpontig a még vissza nem térített vagyonrész után - arányos mértékű nyereség, ezt követően - a késedelemtó - pedig kamat illeti meg [1988. évi VI. törvény 148. § (3) bek., Ptk. 301. § (1) bek.].*

BH1994. 267. *II. Ha a káresemény bekövetkeztének igazolásához a biztosító olyan okirat csatolását - amely a szerződésből nem következik - késve kezdeményezi, a kamatfizetési kötelezettségének kezdő időpontja a káresemény bekövetkezéséhez igazodik [Ptk. 301. § (1) és (4) bek., 86/1990. (XI. 14.) Korm. r. 1. § (1)-(2) bek., 1989. évi X. tv. 3. § (1) bek.].*

BH1993. 695. *I. Ha a felek az adásvételi szerződésben a vételárat az áfa feltüntetésével határozzák meg, ez esetben a vételárral az áfa is esedékessé válik. Nem eredményez jogosulti késedelmet - s ennek megfelelően nem érinti a kötelezett késedelmikamat-fizetési kötelezettségét -, ha a jogosult a számlájában az áfa megfizetésére későbbi időpontot jelöl meg [1989. évi XL. tv. 1. § a) pont, 3. § (1) bek. a) pont, 20. § (1) bek. a) pont, 25. §, 29. § (1) bek., 32. § (1) bek., Ptk. 205. § (1) bek., 280. § (1) bek. a) pont, 301. § b) pont, 302. § b) pont].*

BH1993. 682. *A tartásdíj-fizetési kötelezettség a teljesítésre megszabott határidő leteltével válik olyan pénztartozássá, amely után a kötelezettet késedelmikamat-fizetési kötelezettség terheli [Csjt. 69/A. § (2) bek., 69/B. §, 69/C. §, Ptk. 301. § (1) bek.].*

BH1993. 447. *A tulajdonjog átmeneti időre való fenntartása, illetőleg a vételárnak - a szerződésben megjelölt - későbbi időben történő megfizetése a szerződés adásvétel jellegét nem változtatja meg; ezek folytán a szerződés nem minősíthető atipikus szerződésnek [Ptk. 365. §, 368. § (1) bek., 507. §, 523. § (1) bek., 300. § (1) bek., 301. § (1) bek., 313. §].*

BH1992. 459. *Kamatszámítás a kijavítás költségének összege után a szavatossági jogok érvényesítése során [Ptk. 301. § (1) bek., 306. § (1) bek., 307. § (1) bek.].*

BH1992. 394. *Élettársi közös vagyon megosztása esetén az értékkiegyenlítés megfizetésére kötelezett fél csak a jogerős ítéletben megállapított teljesítési határidő lejárta után tartozik késedelmi kamatot fizetni [Ptk. 232. §, 301. § (1) bek., 578/G. § (1) bek.].*

BH1992. 262. *A kötelezettnek a számlában feltüntetett és általa nem vitatott összeg után a késedelmi kamatot akkor is meg kell fizetnie, ha a számlát helyesbíteni kell [Ptk. 301. § (1) és (4) bek.].*

BH1992. 253. *Pénztartozás késedelmes megfizetésének esetére a késedelmi kamaton felül kötbér érvényesen nem köthető ki, ezért a bíróság a felek ilyen tartalmú egyezséget nem hagyhatja jóvá [Pp. 148. § (2) bek., Ptk. 247. § (2) bek., 301. §].*

BH1992. 247. *I. A tartásdíj címén megítélt pénztartozás késedelmes teljesítése esetén az adóst kamatfizetési kötelezettség terheli [Csjt. 31. § (5) bek., 69/A § (2) bek., 69/B §, 69/C §, 69/D. § (1) bek., Ptk. 301. § (1) bek.].*

BH1992. 185. *Ha a felek az áru ellenértékének megfizetésére vonatkozó határidőben nem állapodtak meg, és a megrendelő az ellenértéket a szállító teljesítésével egyidejűleg nem fizette meg, a szállító a teljesítését követő időre jogosult késedelmi kamatot követelni [Ptk. 280. § (1) bek. a) pont, 301. § (1) és (4) bek.].*

BH1992. 168. *II. A szabadalmi oltalom megadását megelőző időre a találmányi díj fizetésére köteles szabadalmas késedelmét nem lehet megállapítani [Ptk. 298. § a) pont, 301. § (1) bek.].*

BH1992. 122. *III. A késedelmi kamat után felszámított kamat esedékessége - függetlenül a számla kiállításának keltétől - a felek szerződésében meghatározott időponttól számítható [Ptk. 198. § (1) bek., 301. § (1) bek., GKT. 52/1973. sz.].*

BH1991. 283. *A pénztartozás kiegyenlítésével késedelemben levő gazdálkodó szervezet (kötelezett) nem, csak a jogosult térhet el a tartozás kiegyenlítésének elszámolására vonatkozó általános szabálytól. Ehhez képest a jogosult - választásától függően - a kötelezett által fizetett, de teljes tartozása és járulékos költségek kiegyenlítésére nem elegendő pénzösszeget először a főtartozás kiegyenlítésére számolhatja el [Ptk. 293. §, 301. §, GKT 52/1973. sz.].*

BH1991. 274. *II. A kötbér utáni kamat kikötésének tilalma nem jelenti azt, hogy a kötbér-tartozás, mint pénztartozás után nem állapítható meg késedelmi kamat [Ptk. 246. § (1) bek., 301. § (1) bek.].*

BH1991. 173. *A munkáltató a dolgozóval szembeni tartozása után az 1990. január 1-jét megelőző időre évi 8% kamatot köteles fizetni [48/1979. (XII. 1.) MT rendelet 64. § (3) bek., 142/1989. (XII. 22.) MT r. 6. §, Ptk. 301. § (1) bek., 1989. évi X. tv.].*

BH1991. 29. *Gazdálkodó szervezetek (gazdasági társaságok) csak az 1989. november hó 10. napja után kötött szerződéssel emelhették fel joghatályosan a jogszabályban meghatározott késedelmi kamat mértékét. A 8%-kal emelt mértékű kamatkövetelés egyébként csak akkor jogos, ha a kötelezettet szerződés vagy jogszabály rendelkezése alapján - már a késedelembeesését megelőzően is terhelte az un. ügyleti kamatfizetési kötelezettség. Ilyen szerződés meglétét a jogosult bizonyítani köteles [Ptk. 301. § (1)-(2) bek., 1989. évi X. tv. 111/1989. (XI. 9.) MT r. 1. § (1) bek., 63/1983. (XI. 30.) PM r. 1. § (1) bek.].*

BH1990. 422. *Részletfizetést biztosító szerződés esetén a késedelem alakulása [Ptk. 250. § (1) bek., 277. § (1) bek., 298. §, 301. § (1) bek.].*

BH1990. 385. *Évi 30%-os késedelmi kamat kikötése nem tekinthető túlzottnak [Ptk. 301. § (1), (2), (4) bek., 63/1983. (XII. 30.) PM r. 1. § (1) bek.].*

BH1990. 384. *Gazdálkodó szervezetek előzetesen megállapodhatnak ugyan a jogszabályban meghatározott mértéken felüli kamatfizetésben, bármelyik fél egyoldalú emelése azonban hatálytalan. Csak a számlában közölt kamatemelés - a kötelezett hallgatása esetén - nem válik a szerződés részévé [Ptk. 301. § (1) bek., 63/1983. (XII. 30.) PM r. 1. § (1) bek.].*

BH1990. 383. *Gazdálkodó szervezetek kapcsolatában a szerződésszegés miatt fizetendő kötbér után kamat nem jár [Ptk. 301. § (1) bek., Ptké. 52. §].*

BH1990. 217. *A késedelmi kamatra új végrehajtási lap állítható ki, ha a végrehajtást kérő eredetileg arra nem kért végrehajtást [Pp 225-226. §-ai, 1979. évi 18. tvr. 14. §, 48. §, 114. §, Ptk. 301. §, 324. §, 14/1979. (IX. 17.) IM r. (Vhr.) 2. §, PK 226. sz.].*

BH1988. 186. *II. A kamat kötelezettség szempontjából közös tulajdon megszüntetése esetén a korábban fennállott tulajdonjogból eredő pénzkövetelés azzal válik esedékessé, hogy a bíróság a közös tulajdont pénzben ellenérték megfizetésére kötelezés mellett szünteti meg [Ptk. 301. § (1) bek.].*

BH1988. 161. *Ha a felek a lakásépítés munkáltatói támogatása tárgyában kötött szerződésükben a dolgozó szerződésszegése esetén fizetendő kamat mértékét a jogszabály rendelkezésére utalással határozták meg, a jogszabály megváltozása esetén a szerződés alapján fizetendő kamat mértéke is a jogszabálynak megfelelően változik meg, ehhez nem szükséges a szerződés módosítása [Ptk. 301. § (1) bek., 48/1979. (XII. 1.) MT rendelet 64. § (3) bek., 26/1971. (VI. 24.) PM-ÉVM-MüM sz. r. 18. §].*

BH1988. 153. *Ha a megbízó késedelmesen tesz eleget az előzetes átutalási kötelezettségének, az importbizományos csak abban az esetben követelhet kamatot a megbízótól, ha emiatt a saját pénzeszközeiből volt kénytelen a külföldi fél számláját kiegyenlíteni. Amennyiben azonban ez a fizetés bankhitel (kényszerhitel) igénybevételével történt, úgy az ezáltal keletkezett kár - hitelezett összeg és bankkamat - megtérítésén felül a megbízóval szemben kamatigényt nem érvényesíthet [Ptk. 301. § (1) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 28. §, GKT 3/1977. sz.].*

BH1987. 315. *A bíróság eljárási szabályt sért, ha a jogi képviselő nélkül eljáró felperest nem tájékoztatja arról, hogy az okozott kár összegének megtérítése mellett, az az után járó kamatot is igényelheti [Pp. 3., 146. §, Ptk. 360. § (1) és (2) bek., 301. § bek.].*

BH1987. 243. *Kisajátítási kártalanítási összegnek az államigazgatási szerv részéről történt késedelmes kifejezése olyan kamatfizetési kötelezettségnek szolgálhat alapul, amely nem vonható az államigazgatási jogkörben okozott kár fogalma alá. Ezért a per elbírálása a helyi bíróság hatáskörébe tartozik [Pp 22. §, 23. § (1) bek. b) pont, Ptk 301. § (1) bek., 349. §, PK 42. sz.].*

BH1986. 500. *A késedelmi kamat mértéke pénztartozás esetén [Ptk. 301. § (1) bek., 1984. évi 33. sz. tvr. 5. §, 28. § (1) bek.].*

BH1986. 431. *A késedelmi kamat a jogosultat attól függetlenül megilleti, hogy a kötelezett késedelme okozott-e kárt [Ptk. 301. § (2) bek.].*

BH1985. 419. *III. A magánfél részére kamat csak erre kifejezetten irányuló igény esetén ítélhető meg, a kamat mértéke 1985. január 1. napjáig 5%, ezt követően pedig 8% [Be. 55. § Ptk. 301. § (1) bek., 1984. évi 33. sz. tvr. 5. §].*

BH1985. 317. *A tévesen átutalt összeget birtokában tartó gazdálkodó szervezet arra az időre is kamatot köteles fizetni, amely alatt a jogosult a felek megállapodása szerinti, átutalást helyettesítő beszerzési megbízás benyújtásával késlekedett [Ptk. 301. § (1) bek.].*

BH1985. 260. *I. A szerzői jogi törvény védelme alá tartoznak - egyebek között - a számítógépi program-alkotások és a hozzájuk tartozó dokumentációk (szoftver). Az ilyen műre kötött szerződésből eredő jogvita elbírálásánál elsődlegesen a szerzői jogi szabályokat, az ezek által nem rendezett kérdésekben pedig a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit kell alkalmazni. [Ptk. 86. §, 277. § (1) bek., 301. § (1) bek., 315. §, 1969. évi III. tv. 3. §, 29. § (1) bek., 9/1969. (XII. 29.) MM sz. r. 1. §, 23. § (1) bek.].*

BH1984. 240. *II. A kezest terhelő kamat mértéke nem lehet magasabb a kötelezettet terhelő kamat mértékénél [Ptk. 273. § (1)-(2) bek., 301. § (1) bek.].*

BH1984. 18. *II. A késedelmi kamat - tekintet nélkül az esetleges jogérvényesítési késedelemre - a kár bekövetkeztének időpontjától igényelhető [Ptk. 360. § (1) és (2) bek., és 301. § (1) bek., PK 50. sz.]*

BH1983. 418. *Ha az eljárás folyamán az alperes a főkövetelést kiegyenlítette, és a felperes a keresetét a kamatra leszállította, az eljárási illeték alapja ilyen esetben is a főkövetelés összege [Pp. 386. § (1) bek., 25. § (4) bek., 11/1966. (VI. 29.) PM sz. r. 119/A. § (1) és (5) bek., Ptk. 301. §].*

BH1983. 366. *Tartozatlanul kapott összeg után a gazdálkodó szervezet - annak visszafizetéséig - minden egyéb körülménytől függetlenül kamatot köteles fizetni [Ptk. 301. § (1) és (3) bek., 302. § b) pont, 303. § (2) bek. c) pont, 360. § (1) és (2) bek., 361. § (1) bek., 364. §, 60/1970. (XII. 31.) PM sz. r. 1. § (1) bek., GKT 30/1973. sz.].*

BH1982. 253. *A jogosult nem követelhet késedelmi kamatot arra az időre, amelynek tartama alatt a szerződésben kikötött beszedési megbízás szabályszerű benyújtásával késlekedik [Ptk. 4. §, 277. § (2) bek., 301. § (1) bek., 303. §. (2) bek. c) pont és (3) bek.].*

BH1982. 241. *I. Nem vagyoni kárpótlás összege után a károsodás bekövetkeztétől késedelmi kamat jár. A károsodás bekövetkeztének azt az időpontot kell tekinteni, amikor a társadalmi életben való részvétel vagy az élet tartós, súlyos megnehezedése megkezdődött. Ez az időpont azonban nem esik egybe szükségképpen a károkozó magatartás időpontjával [Ptk. 301. § (1) bek., 354. §, 355. § (1), (2) és (3) bek., 360. § (1) és (2) bek.].*

BH1982. 153. *A főkövetelést elismerő - fizetési késedelemben levő - kötelezettet a késedelmi kamat megfizetésének kötelezettsége is terheli [Ptk. 301. § (1) bek., GK 19. sz. állásfoglalás 5. pont].*

BH1981. 368. *Az átvétel igazolásával kapcsolatosan kellékhiányos számla esetében is beáll a fizetési kötelezettség, ha a termék átvételét a megrendelő a saját nyilvántartása alapján is megállapíthatja [29/1978. (XI. 14.) PM sz. r. 5. § (2) bek., Ptk. 301. § (1) bek.].*

BH1981. 155. *Ha a kötelezett a hibás szolgáltatás teljes ellenértékét felvette, az utóbb megállapított árleszállítás összege után kamatot kell fizetnie [Ptk. 301. § (1) bek., 306. § (4) bek.].*

BH1981. 122. *A dolgozó - szerződésszegésének következményeként - a munkáltatójától lakásépítéshez (vásárláshoz) kapott kölcsönnek csak a ki nem egyenlített része után és csak a késedelembe esésétől kezdve köteles kamatot fizetni. Az ezzel ellentétes szerződési kikötés érvénytelen [Ptk. 301. § (1) bek., 26/1971. (VI. 24.) PM-ÉVM-MüM sz. r. 15. § (1) bek., 18. § (1)-(2) bek.].*

BH1979. 423. *A gazdasági társulásból kilépő tagnak járó vagyonrész késedelmes visszatérítése kamatfizetési jogkövetkezménnyel jár [9/1978. (II. 1.) MT sz. r. 20. § (1) bek., 60/1970. (XII. 31.) PM sz. r. 1. § (1) bek., 11/1966. (VI. 29.) PM sz. r. 119/A. § (1) bek. b) pont és (5) bek., 119/B. § (1) bek. b) pont, Ptk. 301. § (1) bek.].*

BH1979. 364. *II. A hibás teljesítés miatt a termék kicserélése a dolog szolgáltatására irányuló kötelezettség körében történik, és a csere e kötelezettséget nem változtatja át kamatfizetési kötelezettséget maga után vonó pénztartozássá [Ptk. 301. § (1) bek.].*

BH1979. 299. *Ha a gazdálkodó szervezetek valamely létesítményének ellenérték fejében való teljes átadásában, illetőleg átvételében állapodnak meg, de csak egyes vagyontárgyak átadása történik meg, ezt sem részteljesítésnek, sem hibás teljesítésnek nem lehet tekinteni és a teljes terjedelmű szolgáltatásig az átvevő fizetési késedelme sem áll be [Ptk. 365. §, 240. §, 280. § (1) bek., 301. § (1) és (3) bek., 306. § (1) és (5) bek.].*

BH1979. 136. *Folytatólagosan elkövetett bűncselekménnyel okozott kár esetén a megítélt polgári jogi igényhez kapcsolódó kamatfizetési kötelezettség kezdő időpontja a folytatólagos bűncselekmény utolsó részcselekménye megvalósulásának napjával azonos [Be. 14. §, 55. § (2) bek., 56. §, Ptk. 301. § (1) bek., 360. § (1) és (4) bek.].*

BH1979. 114. *Szerződéses kikötés hiányában kamat csak a kötelezett késedelembe esésétezdve jár. A másik fél tulajdoni hányadát magához váltó tulajdonostárs mindaddig nem esik késedelembe, amíg a bíróság a tulajdonostárs által fizetendő összeget nem határozta meg, és a teljesítésre megszabott határidő nem telt el [Ptk. 301. § (1) bek., 148. § (2) bek.].*

BH1979. 32. *A kötelezettel jogviszonyban álló pénzintézet átutalási késedelmének következményeit a jogosulttal szemben a megbízó köteles viselni [Ptk. 301. § (1) bek., Pp. 97. §].*

BH1979. 12. *Folytatólagosan elkövetett bűncselekmény esetén a magánfelet megillető kamat esedékességének kezdő időpontját az utolsó elkövetési részcselekmény megvalósulásának napjában kell meghatározni [Be. 56. §, Ptk. 301. §, 360. §].*

BH1978. 484. *A felek olyan megállapodását, amely szerint a hibás termék kijavítása iránti igény rendezésével egymás ellen kifogást és költségkövetelést nem érvényesítenek, nem lehet a késedelmesen megfizetett ellenérték után járó kamatról való lemondásnak tekinteni [Ptk. 207. § (2) bek., 301. § (1) és (3) bek.].*

BH1977. 273. *II. Szerződéses kikötés hiányában kamat csak a kötelezett késedelembe esésétől kezdve jár. A másik fél tulajdoni hányadát magához váltó tulajdonostárs mindaddig nem esik késedelembe, amíg a bíróság a magáhozváltási összeget meg nem határozta, és a teljesítésre megszabott határidő nem telt el (Ptk. 232., 301. §).*

FPK 1995/46. *A casco szerződés késedelmes teljesítése esetén a biztosító a gépkocsi beszerzési árának időközbeni emelkedéséből adódó kárt is köteles megfizetni [Ptk. 301. § (3) bek.], (41. Pf. 24.732/1993/2.)*

301/A. § (1) Gazdálkodó szervezetek között a késedelmi kamatra vonatkozó szabályokat az e §-ban foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.

(2) A késedelmi kamat mértéke a késedelemmel érintett naptári félévet megelőző utolsó napon érvényes jegybanki alapkamat hét százalékkal növelt összege.

(3) A kamatfizetési kötelezettség a jogosult fizetési felszólításának (számlájának) kézhezvételétől számított harminc nap elteltétől esedékes, illetve a jogosult teljesítésétől számított harminc nap elteltétől, ha a jogosult fizetési felszólításának (számlájának) kézhezvétele a jogosult teljesítését megelőzte, vagy a kézhezvétel időpontja nem állapítható meg.

(4) A (2) és (3) bekezdésben foglaltaktól jogszabály csak a jogosult javára térhet el.

(5) A felek által a (2) bekezdésben meghatározotthoz képest túlzottan alacsony mértékben megállapított késedelmi kamatot, továbbá a késedelmi kamat esedékességének a (3) bekezdésben meghatározottól eltérően megállapított időpontját a bíróság megváltoztathatja, kivéve, ha a törvény rendelkezéseitől való eltérést a szerződéskötéskor fennálló körülmények indokolták.

A 2002. évi XXVI. törvénnyel beiktatott jelen § a kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó fizetési késedelem leküzdésről szóló 2000/35/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvben megfogalmazottaknak megfelelően speciális szabályokat nevesít a gazdálkodó szervezetek [fogalmára lásd a Ptk. 685. § c) pontjában foglaltakat] egymás közötti kapcsolataiban alkalmazandó késedelmi kamatot illetően. Azokban a kérdésekben, amelyekben a törvény ehelyütt eltérő szabályt nem nevesít, a gazdálkodó szervezetek egymás közötti viszonyában is az általános, azaz a Ptk. 301. §-ában nevesített rendelkezések az irányadóak.

Az új szabály 2004. május 1. napjával lépett hatályba, és azokat az ezen időpontot követően kötött szerződésekre kell alkalmazni.

A (2) bekezdés értelmében a késedelmi kamat a jegybanki alapkamatnak 7 %-kal növelt összegével azonos. Az irányadó jegybanki alapkamatot ez esetben is a Ptk. 301. § (2) bekezdésében írtakkal azonosan kell figyelembe venni.

A Ptk. hatályos rendszerében a késedelmi kamat a késedelembe esés időpontjától jár. A késedelembe esés időpontja a szerződésben meghatározott teljesítési időponthoz kötődik. Ilyen szerződéses rendelkezés hiányában visszterhes szerződéseknél az egyidejű teljesítés követelménye érvényesül, vagyis saját teljesítése

egyidejű felajánlása mellett bármelyik szerződő fél felszólíthatja a másik szerződő felet a teljesítésre, ezzel az ellenszolgáltatás esedékessé válik. A késedelembe esés csak a jogosulti felszólítás eredménytelenségének következtében áll be. A szerződésszerű teljesítés felajánlása nélkül a másik fél teljesítése nem válik esedékessé, és a felszólítás eredménytelensége késedelemmel nem jár.

A késedelmi kamatfizetés kezdő időpontjára nézve az irányelv a következők szerint rendelkezik:

1. A késedelmi kamat a szerződésben meghatározott fizetési határidő vagy fizetési időszak lejáratát követő naptól válik esedékessé.

2. Amennyiben a szerződés nem rögzíti a fizetés napját vagy a fizetési időszakot, a kamatfizetési kötelezettség kezdő időpontja:

- harminc nappal a számla vagy az azzal egyenértékű fizetési felhívás adós általi kézhezvétele után;

- ha nem állapítható meg egyértelműen a számla vagy az azzal egyenértékű fizetési felhívás kézhezvételének időpontja, harminc nappal az áruk vagy szolgáltatások átvételét követően;

- ha az adós az áruk vagy szolgáltatások átvételét megelőzően kapja kézhez a számlát vagy az azzal egyenértékű fizetési felhívást, harminc nappal az áruk vagy szolgáltatások átvételét követően;

- ha jogszabály vagy a szerződés előírja, hogy az áruk vagy a szolgáltatások szerződésszerű szállítását illetve teljesítését átvételi vagy ellenőrző eljárással kell megállapítani, és az adós a számlát vagy az azzal egyenértékű fizetési felhívást a fenti eljárás napján vagy azt megelőzően kapja kézhez, harminc nappal az eljárás napját követően kezdődik.

Az irányelvvel való összhang megteremtése érdekében vezette be a § (3) bekezdése a harminc napos határidőt, melynek sikertelen elteltével kezdődik meg a kamatfizetési kötelezettség, valamint az ezen határidő számításánál irányadó szabályokat. Eszerint e 30 napos határidőt a számla (illetve egyéb fizetési felhívás) kézhezvételétől kell számítani. Ha azonban a kézhezvétel időpontja nem állapítható meg, vagy a számla (felszólítás) kézhezvételére azt megelőzően került sor, hogy a jogosult teljesített volna, a 30 napos határidő a jogosult teljesítésétől számít.

Mind a késedelmi kamat mértékére, mind pedig annak számítására vonatkozó fenti szabályoktól eltérést más jogszabály csak akként nevesíthet, hogy az, az itt szabályozottaknál kedvezőbb rendelkezetést tartalmaz a jogosultra nézve.

Természetesen maguk a gazdálkodó szervezetek a szerződéses szabadság általános elve alapján a szerződésükben e szabályoktól szabadon eltérhetnek.

Az irányelv 3. Cikkének (3) bekezdése kimondja:

- a tagállamok kötelesek biztosítani, hogy a fizetési határidőre vagy a késedelmes fizetés következményeire vonatkozó minden olyan megállapodás, amely nem áll összhangban a kamat mértékére, illetve esedékességének időpontjára vonatkozó irányelvi előírásokkal, ne legyen érvényesíthető, vagy kártérítési igényre adjon alapot, amennyiben - tekintetbe véve minden körülményt, ideértve a helyes kereskedelmi gyakorlatot és a termék jellegét is - a fenti megállapodás a hitelezővel szemben különösen tisztességtelen.

- Annak megállapításakor, hogy valamely megállapodás különösen tisztességtelen-e a hitelező számára, többek között számításba kell venni azt, hogy volt-e objektív oka arra az adósnak, hogy eltérjen az irányelvi előírásoktól. Amennyiben a megállapodás különösen tisztességtelennek minősül, a törvényi szabályok lépnek helyébe, kivéve, ha a nemzeti bíróság ettől eltérő, tisztességes feltételeket állapít meg.

Az irányelv tehát határt szab a felek eltérő rendelkezéseinek, mégpedig a hitelező jogainak védelmében. Ennek az előírásnak megfelelő rendelkezést tartalmaz a § (5) bekezdése, mely a bíróságot jogosítja fel arra, hogy a felek szerződésében kikötött késedelmi kamatot annak túlzottan alacsony volta miatt felemelje. Ha pedig a felek a késedelmi kamatfizetés kezdő napját a hitelező kárára változtatták meg a (3) bekezdésben foglaltaktól eltérően, azt a bíróság ugyancsak - kedvezőbb kezdő időpont megállapításával - módosíthatja.

A megállapodáson alapuló eltérés indokait a bíróság teljes körűen köteles feltárni. Ha ennek alapján arra a megállapításra jut, hogy a szerződéskötéskori körülmények megalapozott indokot adtak az eltérésre, a módosításra jogszerűen nem kerülhet sor.

Az (1) bekezdés rendelkezéséből, és a fentiekből következően a gazdálkodó szervezetek közötti késedelmi kamatra is irányadó általános szabályok a következők:

- a kamatfizetési kötelezettség akkor is beáll, ha a kötelezett a késedelmét kimentette [Ptk. 301. § (1)].

- az ügyleti és késedelmi kamat együttesen el kell hogy érje legalább a jegybanki alapkamat 7 %-kal növelt összegét [Ptk. 301. § (2) és 301/A. § (2)],

- a szerződésben túlzott mértékben kikötött késedelmi kamatot a bíróság mérsékelheti,

- a jogosult követelheti a késedelmi kamatot meghaladó kárát [Ptk. 301. § (3) és (4)].

Ptké. 52. §

BH1990. 383. *Gazdálkodó szervezetek kapcsolatában a szerződésszegés miatt fizetendő kötbér után kamat nem jár [Ptk. 301. § (1) bek., Ptké. 52. §].*

A jogosult késedelme

302. § A jogosult késedelembe esik, ha

a) a szerződésszerűen felajánlott teljesítést nem fogadja el;

b) elmulasztja azokat az intézkedéseket vagy nyilatkozatokat, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a kötelezett megfelelően teljesíteni tudjon;

c) a nyugtát nem állítja ki, illetőleg az értékpapírt nem adja vissza.

A törvény a jogosult késedelmének esetköreit a teljesítés során elvárt együttműködési kötelezettséggel [Ptk. 277. § (2)] összhangban szabályozza. Ennek megfelelően jogosulti késedelmet keletkeztet:

a) a szerződésszerűen felajánlott teljesítés visszautasítása

A teljesítés felajánlásának ténye akkor állapítható meg, ha a körülményekből egyértelműen következik, hogy a kötelezett minden szükséges feltétellel rendelkezik az azonnali szolgáltatáshoz. Nem elégséges tehát a teljesítési készségét kifejezésre juttatnia.

A felajánlott teljesítés akkor minősül szerződésszerűnek, ha az a Ptk. 277. § (1) bekezdésében előírt követelményeknek megfelel: azaz kielégíti a felek között létrejött megállapodásban testet öltött elvárásokat a tejesítés helyét, idejét, a szolgáltatás mennyiségét, minőségét, választékát illetően és alkalmas a rendeltetésszerű, céljának megfelelő felhasználásra. Olyankor tehát, ha a felajánlott teljesítés hibás vagy egyéb okból nem elégíti ki a szerződéses érdekeket, a visszautasítás nem keletkeztet jogosulti késedelmet.

E szabály alkalmazása során azonban a Ptk. 285. §-ának rendelkezéseit is szem előtt kell tartani. Így olyankor amikor a szolgáltatás osztható, a jogosult a részteljesítést is köteles elfogadni kivéve, ha ennek lehetőségét már a megállapodás megkötésekor kizárta vagy az lényeges érdekét sérti.

A teljesítés visszautasításában megnyilvánuló késedelem megszüntethető azzal, ha a jogosult az elfogadásra irányuló szándékát kinyilvánítja, vagy a kötelezettnek új határidőt tűz a teljesítésre.

Amennyiben a teljesítést a jogosult nem fogadja el, a kötelezettnek - pénztartozás esetében vagy olyankor, amikor értékpapír, illetve más okirat kiadásában állt a kötelezettsége - jogában áll letéttel is teljesíteni (Ptk. 287. § (1)]. Ez azonban csupán lehetőség, ekként terhére késedelmet nem keletkeztet, ha nem így jár el.

b) a megfelelő teljesítéshez szükséges intézkedések, illetve nyilatkozatok megtételének elmulasztása

Ezt jól példázza a BH1995. 296. szám alatt leközölt eseti döntés, mely szerint olyankor, amikor a felek a biztosítási díj-fizetés módjaként a csekken történő teljesítésben állapodtak meg, a biztosított addig nem esik késedelembe, amíg a befizetéshez szükséges csekkeket a biztosító társaság nem bocsátja a rendelkezésére.

c) a nyugta kiállításának elmaradása, vagy az a tény, ha a jogosult a kiállított értékpapírt nem adja vissza.

BH2003. 511. *Az adós felszámolása nem rendelhető el olyan kérelmek alapján, amelyek tárgyában a bíróság már jogerősen határozott, és a felszámolás elrendelésének alapjául szolgáló körülmények lényegesen nem változtak, illetve olyan kérelem alapján, amely a hitelező által le nem számlázott - a szerződés szerint számla kibocsátásával érvényesíthető - követelésen alapul [Ptk. 302. § b) pont, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 27. § (2) bek. a) pont, (4) bek., 72. § (3) bek., Pp. 130. § (1) bek., d) pont, 157. § a) pont].*

BH2002. 370. *A számlázási kötelezettség elmulasztása olyan jogosulti késedelem, amelyre tekintettel a kötelezettel szemben a késedelem jogkövetkezményei - így a felszámolási eljárás megindítása - nem alkalmazhatóak [Ptk. 302. § b) pont, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 24. § (1) bek., 27. § (2) bek. a) pont, Pp. 8. § (1) bek., 164. § (1) bek.].*

BH2002. 322. *Ha a kölcsönszerződésben a kötelezett teljesítésének időpontja dátumszerűen meg van jelölve, a határidő lejártát követően a kötelezett késedelme - a jogosult felszólítása nélkül is - beáll. A késedelem beálltával érvényesülnek a késedelem jogkövetkezményei, így a késedelmi kamat fizetésére vonatkozó kötelezettség is [Ptk. 207. § (5) bek., 234. § (1) bek., 274. § (2) bek., 276. § (1) bek., 289. § a) pont, 301. § (1) bek., 302. § a), b) és c) pont, 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., 337. § (1) bek., 523. § (1) bek.].*

BH2002. 318. *II. A számla kiállításának elmulasztása jogosulti késedelemnek minősül, amely a kötelezett egyidejű késedelmét kizárja [Ptk. 301. § (1) és (4) bek., 302. § b) pont és (3) bek., 1992. évi LXXIV. tv. 43. § (1) bek.].*

EBH2000. 310. *A jogosult késedelmének megállapítása szempontjából nem fogadható el a pénztartozás szerződésszerűen felajánlott teljesítésének, ha a kötelezett a követelés egy részének megfizetésére a követelés teljes kielégítéseként vállal kötelezettséget [Ptk. 285., 302. § a) pont].*

BH2000. 154. *II. A biztosítási szerződés alapján érvényesített kárigény indokolatlanul késedelmes bejelentése előtti időre késedelmi kamat nem jár [Ptk. 301. § (3) bek., 302. § b) pont, 303. § (3) bek., 544. § (1)-(2) bek., 198. § (1) bek., 277. § (1) bek.].*

BH2000. 153. *A kamatfizetési kötelezettség kezdő időpontja a biztosítási szerződés alapján érvényesített kárigény esetén [Ptk. 301. § (1) bek., 302. §, 360. § (1) és (2) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 7. § (6) bek.].*

BH1999. 226. *Az adós által részben kifogásolt, vagyis részben elismert számla alapján a fizetési kötelezettsége az elismert összeg erejéig fennáll. Az elismert összegről a hitelező újabb számlát nem köteles kiállítani. Az elismert követelésrész tekintetében - a fizetés elmaradása esetén - az adós fizetésképtelensége miatt ellene a felszámolási eljárás megindítható [az 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 27. § (2) bek. a) pont és (4) bek., 1992. évi LXXIV. tv. 43. § (1) bek., 45. § (1) bek., Ptk. 302. §, 303. § (3) bek., GK 66. sz.].*

BH1999. 132. *A szakértő - ellenőrző szakértő - más szakértő fogalmi elhatárolása. Lényeges eljárási szabályt sért a bíróság, ha a szakértői vélemények közötti lényeges ellentmondások ellenére - az azok feloldására irányuló bizonyítási indítványt mellőzve - azok tisztázása nélkül hoz érdemi határozatot [Pp. 177. § (5) bek., 182. § (3)-(4) bek., 187. §, Ptk. 241. §, 302. § b) pont, 303. § (2) bek. c) pont, (3) bek.]*

BH1998. 427. *A közüzemi díj beszedésére jogosult késedelmének következménye a kamat és a perköltség viselése körében [Ptk. 302. § b) pont, 303. § (3) bek., 387. §, Pp. 80. § (1) bek., 4/1971. (VI. 5.) NIM r. mell. 16. § (7) bek.].*

BH1998. 39. *A kutatási szerződés a fizetendő díjban való megállapodás hiányában nem jön létre. A kutató részéről végzett tevékenységgel előállított és a megrendelő részére átadott dolog ellenértéke a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint állapítható meg [Ptk. 361. §, 363. § (2) bek., 364. §, 412. § (1) bek., 414/A. §, 302. § b) p., Pp. 206. § (3) bek.].*

BH1996. 474. *Díjfizetés elmulasztása esetén a biztosítási szerződés megszűnésének szempontjai [Ptk. 543. § (1) bek., 302. §].*

BH1996. 104. *II. A számlaadási kötelezettség elmulasztásának jogkövetkezménye [Ptk. 302. §, 303. § (3) bek., GK 66.].*

BH1995. 296. *Ha a felek a biztosításidíj-fizetés módjaként csekken történő fizetésben állapodnak meg, a biztosított addig nem eshet fizetési késedelembe, amíg a befizetéshez szükséges csekkeket a biztosító - vállalása ellenére - nem bocsátja a biztosított rendelkezésére. A biztosítási szerződés - a biztosító késedelme alatt - a biztosításidíj-fizetés elmaradása címén nem szüntethető meg [Ptk. 277. § (2) bek., 302. § b) pont, 303. §. (3) bek., 543. § (1) bek.].*

BH1993. 695. *I. Ha a felek az adásvételi szerződésben a vételárat az áfa feltüntetésével határozzák meg, ez esetben a vételárral az áfa is esedékessé válik. Nem eredményez jogosulti késedelmet - s ennek megfelelően nem érinti a kötelezett késedelmikamat-fizetési kötelezettségét -, ha a jogosult a számlájában az áfa megfizetésére későbbi időpontot jelöl meg [1989. évi XL. tv. 1. § a) pont, 3. § (1) bek. a) pont, 20. § (1) bek. a) pont, 25. §, 29. § (1) bek., 32. § (1) bek., Ptk. 205. § (1) bek., 280. § (1) bek. a) pont, 301. § b) pont, 302. § b) pont].*

BH1993. 231. *Biohumusz és humuszt termelő giliszta előállítására és értékesítésére kötött szerződés teljesítésével kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 207. § (1) bek., 302. § a) pont, 303. § (1) bek., 312. § (3) és (6) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 417. § (1) bek., 419. § (3) bek.].*

BH1990. 107. *Ha a jogosult bármely okból a részére megállapodás szerint fizetés céljából átadott elszámolási utalványt a kötelezett számláját vezető pénzintézethez nem nyújtja be, a jogosulti késedelem jogkövetkezményeit kell alkalmazni [Ptk. 302. § b) pont, 39/1984. (XI. 5.) MT r. 6. § (1) bek., 4/1986. (XII. 28.) MNB rek. 10. § (1) bek., 412/1987. (PK. 17.) MNB közl. 45. pont].*

BH1988. 278. *Gazdálkodó szervezetek között valamely termék kizárólagos forgalmazására vonatkozóan létrejött megállapodás harmadik személyekkel szemben csak akkor hatályos, ha erről őket tájékoztatják. Ilyen értesítés hiányában a vevő - a jogosult személyének tisztázásáig - nem esik fizetési késedelembe [Ptk. 280. § (1) bek., 302. § b) pont, 328. § (3) és (4) bek.].*

BH1986. 68. *Nincs helye jogosulti késedelem megállapításának, ha a jogosult téves tartalmú számlát küld ugyan, de a kötelezett a saját adataiból azonosítani tudja a tartozását, és meg tudja állapítani annak a pontos összegét [Ptk. 302. §].*

BH1985. 443. *Mezőgazdasági termékértékesítési szerződés esetén a szerződésszegő szállító nem hivatkozhat a szállítási rendelkezés hiányára, ha a megrendelő előzetesen bemutatott minta alapján volt köteles szállítási rendelkezést adni [Ptk. 302. § b) pont, 14/1978. (III. 1.) MT sz. r. 17. § (1) bek.].*

BH1984. 458. *A bíróság akkor is vizsgálhatja az elállás megalapozottságát, ha a szerződéstől elálló fél az ellátási nyilatkozatában tévesen hivatkozott az ezt számára megengedő jogszabályra, de az elállásnak indokát megjelölte [Ptk. 300. § (1) és (2) bek., 302. § (1) bek., 320. § (1) bek., 392. § (2) bek., 393. § (2) bek.].*

BH1984. 25. *Beszedési megbízás utján való fizetésben történt megállapodás esetén a kötelezett - a megbízás benyújtásának hiányában - akkor sem köteles átutalással fizetni és nem esik fizetési késedelembe, ha a jogosult kérelmére a bíróság fizetési meghagyást bocsát ki ellene [Ptk. 4. § (3) bek., 302. § b) pont, 303. § (2) bek. c) pont, (3) bek., 37/1967. (X. 12.) Korm. sz. r. 5. § (1) bek., 408/1976. MNB sz. tájékoztató I/38. pont].*

BH1983. 400. *A szerződésszerűen felajánlott teljesítést el nem fogadó jogosult - függetlenül attól, hogy a késedelmét kimentette-e - köteles a kötelezett felelős őrzéséből eredő költségeket megtéríteni, a dolog megsemmisülésének, elvesztésének vagy megrongálódásának veszélyét éppúgy viseli, mintha a teljesítést elfogadta volna, továbbá nem követelhet kamatot a késedelme idejére [Ptk. 302. § a) pont, 303. § (1) és (2) bek., 419. § (3) bek., 14/1978. (III. 1.) MT sz. r. 4. § (1) bek., 7. § (1) bek., 17. § (1) bek.].*

BH1983. 366. *Tartozatlanul kapott összeg után a gazdálkodó szervezet - annak visszafizetéséig - minden egyéb körülménytől függetlenül kamatot köteles fizetni [Ptk. 301. § (1) és (3) bek., 302. § b) pont, 303. § (2) bek. c) pont, 360. § (1) és (2) bek., 361. § (1) bek., 364. §, 60/1970. (XII. 31.) PM sz. r. 1. § (1) bek., GKT 30/1973. sz.].*

BH1983. 243. *Ha az állami költségvetésből megvalósuló beruházás késedelme esetén a megrendelő szerződésszegése miatt került sor a teljesítési határidő módosítására, a módosításban való megegyezés ténye nem mentesíti a nevezettet a szerződésszegés következményei alól [Ptk. 5. §. 302. § b) pont, 318. § (2) és (3) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek., GKT 2/1980. sz.].*

BH1983. 131. *II. A jogosulti késedelem következményein nem változtat az a körülmény, hogy a kötelezett a jogosultat nem sürgette [Ptk. 302. § b) pont, 303. § (3) bek.].*

BH1978. 434. *A számla megküldése esetén a szállítólevél hiányának nincs jogosulti késedelmet előidéző jogkövetkezménye [9/1969. (III. 18.) PM sz. r., Ptk. 302. § b) pont].*

BH1978. 290. *Ha a felek elszámolási utalvány adásával való fizetési módban állapodnak meg, a jogosult késedelmét kell megállapítani arra az időre, amíg a kötelezettől kapott fizetési utalvány beváltásáról nem gondoskodik, illetőleg az utalvány elveszéséről a kötelezettet nem értesíti (Ptk. 302. §).*

BH1977. 161. *A megrendelőnek nincs kamatfizetési kötelezettsége arra az időre, amíg a szállító az ellenérték követelése azonosításához szükséges adatok közlésével késlekedik [10/1966. (II. 14.) Korm. sz. r. 36. § (2) bek., 38. § (1) bek., Ptk. 302. § b) pont, 303. § (2) bek. c) pont].*

303. § (1) A jogosult köteles megtéríteni a kötelezettnek a késedelemből eredő kárát, kivéve ha bizonyítja, hogy a késedelem elhárítása érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

(2) A jogosult - függetlenül attól, hogy késedelmét kimentette-e -

a) köteles a kötelezett felelős őrzéséből eredő költségeket megtéríteni;

b) éppúgy viseli a dolog megsemmisülésének, elvesztésének vagy megrongálódásának veszélyét, mintha a teljesítést elfogadta volna;

c) késedelme idejére kamatot nem követelhet.

(3) A jogosult késedelme a kötelezett egyidejű késedelmét kizárja.

A jogosult késedelemben megnyilvánuló szerződésszegésének jogkövetkezményei - a kötelezettéhez hasonlóan - két csoportra oszthatók. Nevezetesen van amelyik csak a jogosult felróható magatartása esetén érvényesül (kártérítés), mások pedig ettől függetlenül alkalmazhatók (az őrzési költség, illetve a kárveszély viselése és a késedelmi kamatvesztés).

- A kötelezett kártérítés jogcímén - a Ptk. 355. § (4) bekezdésében foglaltaknak megfelelően - a jogosult késedelmével okozott teljes kára megtérítésére igényt tarthat. Emellett jogosult a birtokában maradt dolog felelős őrzéséből származó költségeinek megtérítésére is.

- A jogosult késedelme a kárveszélyviselésre vonatkozó általános szabály alkalmazása esetén [Ptk. 279. § (2)] a kötelezettet méltánytalan helyzetbe hozná. A másik fél magatartására visszavezethető okból elmaradt teljesítés ugyanis azzal a hatással járna, hogy a késedelem tartama alatt a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett minden olyan kárt továbbra is a kötelezett tartozna viselni, amelyért senki sem felelős, függetlenül attól, hogy szerződésszerű magatartás mellett az kit terhelne. A törvény ezt a helyzetet azzal oldja fel, hogy a kárveszélyviselés szempontjából a késedelmes időszakot úgy tekinti, mintha a kötelezett teljesített volna. Ezért olyankor, amikor a teljesítés nem eredményez kárveszély átszállást (például használati, bérleti szerződés esetében stb.) e rendelkezésnek jelentősége nincs. Olyankor azonban, ha a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett, s át nem hárítható kár viselése a teljesítéssel már a jogosultat terhelné (például adás-vétel, vállalkozás stb.) ez a joghatás - a késedelem szankciójaként - anélkül következik be, hogy a tényleges átadás-átvétel megtörtént volna.

- Ha a kötelezett a pénzfizetésben álló szolgáltatást a jogosult késedelmet előidéző magatartása miatt nem tudja teljesíteni, mentesül a késedelmi kamatfizetés terhe alól. Annak a késedelem időtartamára esedékessé vált részét ugyanis a jogosult nem követelheti.
- A jogosult késedelme a kötelezett késedelmét nem zárja ki minden esetben. Olyankor, amikor a két késedelmes magatartás nem egy időre esik, ez a joghatás nem következik be. Ezért ha a megrendelő az építkezés kezdetén késéssel biztosítja a munkaterületet, ezzel nem zárhatja ki az átadásra kijelölt és elkésett véghatáridő tekintetében a vállalkozó bekövetkezett késedelmét.
BH2002. 355. *II. Ha a jogosult késedelembe esett, a kötelezett kamatot nem tartozik fizetni [Ptk. 287. § (1) bek., 303. § (2)-(3) bek.].*
BH2001. 474. *A bérlő egyoldalú akaratelhatározással, a bér visszatartásával nem számíthatja be a bérbe azoknak a munkálatoknak az ellenértékét, amelyeket a bérbeadó helyett végeztetett el. A bérfizetés elmulasztása alapot ad a felmondásra [1993. évi LXXVIII. tv. 11. § (2) bek., 12. §, 24. § (1) bek. a) pont, 36. § (1) bek., Ptk. 303. § (3) bek.].*
BH2000. 154. *II. A biztosítási szerződés alapján érvényesített kárigény indokolatlanul késedelmes bejelentése előtti időre késedelmi kamat nem jár [Ptk. 301. § (3) bek., 302. § b) pont, 303. § (3) bek., 544. § (1)-(2) bek., 198. § (1) bek., 277. § (1) bek.].*
BH1999. 467. *A feleknek az engedményezés útján keletkezett, egymással szembeni kamatkövetelései beszámíthatók [Ptk. 298. §, 301. § (1) és (3) bek., 303. § (3) bek., 329. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*
BH1999. 266. *II. A késedelmi kamat kezdő időpontja megállapításánál irányadó szempontok, ha a felek között bankszámlaszerződés volt hatályban [Ptk. 303. § (3) bek., 529. § (1) bek.].*
BH1999. 226. *Az adós által részben kifogásolt, vagyis részben elismert számla alapján a fizetési kötelezettsége az elismert összeg erejéig fennáll. Az elismert összegről a hitelező újabb számlát nem köteles kiállítani. Az elismert követelésrész tekintetében - a fizetés elmaradása esetén - az adós fizetésképtelensége miatt ellene a felszámolási eljárás megindítható [az 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 27. § (2) bek. a) pont és (4) bek., 1992. évi LXXIV. tv. 43. § (1) bek., 45. § (1) bek., Ptk. 302. §, 303. § (3) bek., GK 66. sz.].*
BH1999. 161. *Kárveszélyviselés a vállalkozási szerződés késedelmes teljesítése esetén [Ptk. 303. § (2) bek. b) pont, 312. § (2) bek., 399. §].*
BH1999. 132. *A szakértő - ellenőrző szakértő - más szakértő fogalmi elhatárolása. Lényeges eljárási szabályt sért a bíróság, ha a szakértői vélemények közötti lényeges ellentmondások ellenére - az azok feloldására irányuló bizonyítási indítványt mellőzve - azok tisztázása nélkül hoz érdemi határozatot [Pp. 177. § (5) bek., 182. § (3)-(4) bek., 187. §, Ptk. 241. §, 302. § b) pont, 303. § (2) bek. c) pont, (3) bek.]*
BH1998. 427. *A közüzemi díj beszedésére jogosult késedelmének következménye a kamat és a perköltség viselése körében [Ptk. 302. § b) pont, 303. § (3) bek., 387. §, Pp. 80. § (1) bek., 4/1971. (VI. 5.) NIM r. mell. 16. § (7) bek.].*
BH1996. 528. *A jogosult késedelme kizárja a kötelezett egyidejű késedelmét [Ptk. 303. § (3) bek.].*
BH1996. 485. *Ha a fizetésre kötelezett a felszólító levelekre nem jelzi és a beszedési megbízást nem azzal kifogásolja meg, hogy számlát nem kapott, ebből a jogosult joggal arra a következtetésre juthat, hogy a számlája a kötelezetthez megérkezett. A jogszabályban előírt együttműködési kötelezettségét megszegő kötelezett ezért a beszedési megbízás kifogásolására megállapított határidő utolsó napjától fizetési késedelembe esik [Ptk. 4. §, 277. § (2) bek., 301. § (1) és (4) bek., 303. § (3) bek.].*
BH1996. 309. *II. Ha a felek a jogosult érdekkörében felmerült késedelem miatt módosítják a teljesítési határidőt, a kötelezett teljesítését ennek alapján kell megítélni [Ptk. 303. § (3) bek.].*
BH1996. 104. *II. A számlaadási kötelezettség elmulasztásának jogkövetkezménye [Ptk. 302. §, 303. § (3) bek., GK 66.].*
BH1995. 356. *A jogosultnak - a kötelezett késedelmét kizáró - késedelembe esése annak folytán, hogy osztható szolgáltatás esetében a kötelezett részteljesítését indokolatlanul nem fogadta el [Ptk. 285. §, 303. § (3) bek.].*
BH1995. 296. *Ha a felek a biztosításidíj-fizetés módjaként csekken történő fizetésben állapodnak meg, a biztosított addig nem eshet fizetési késedelembe, amíg a befizetéshez szükséges csekkeket a biztosító - vállalása ellenére - nem bocsátja a biztosított rendelkezésére. A biztosítási szerződés - a biztosító késedelme alatt - a biztosításidíj-fizetés elmaradása címén nem szüntethető meg [Ptk. 277. § (2) bek., 302. § b) pont, 303. §. (3) bek., 543. § (1) bek.].*
BH1994. 383. *II. A váltó fizetés végett történő bemutatásának elmulasztása jogosulti késedelemnek minősül, ezért a váltóbirtokos késedelmi kamatot csak a váltónak a fizetésre történő bemutatásától igényelhet [Vár. 34. § (1) bek., Ptk. 303. § (3) bek.].*

BH1993. 571. *Nem a szállító, hanem a megrendelő esik késedelembe, ha a szállítónak a szolgáltatást részletekben vagy folyamatosan kell teljesítenie, és a megrendelő időközben nem teljesíti a pénzügyi fedezet biztosítására vonatkozóan vállalt kötelezettségét [Ptk. 281. § (2) bek., 303. § (3) bek., 7/1978. (II. l.) MT r. 9. § (1) bek.].*

BH1993. 231. *Biohumusz és humuszt termelő giliszta előállítására és értékesítésére kötött szerződés teljesítésével kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 207. § (1) bek., 302. § a) pont, 303. § (1) bek., 312. § (3) és (6) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 417. § (1) bek., 419. § (3) bek.].*

BH1992. 595. *A megrendelő szerződésszegése közbenső intézkedés elmulasztása miatt csak akkor állapítható meg, ha a közbenső intézkedést a szerződésben kikötötték, vagy azt jogszabály előírta; ennek hiányában a közbenső intézkedéssel kapcsolatban nem állapítható meg a jogosult késedelme, amely a kötelezett egyidejű késedelmét kizárja [Ptk. 277. § (1) bek., 303. § (3) bek.].*

BH1991. 284. *Ha a kötelezett a jogosultnak csekket adott át, de a jogosult a csekket fizetés végett a pénzintézetnél nem mutatta be, a jogosult ebből eredő késedelme kizárja a kötelezett egyidejű késedelmét [Ptk. 303. § (3) bek., 2/1965. (I. 24.) IM r.].*

BH1990. 148. *I. A jogosult késedelme csak akkor zárja ki a kötelezett késedelmét, ha azzal egybeesik [Ptk 303. § (3) bek.].*

BH1990. 26. *A jogosított késedelme esetén nem a vállalkozót terhelő kötbér mérséklésének, hanem a kötbérigény részbeni vagy teljes egészében történő elutasításának van helye [Ptk. 303. § (3) bek.].*

BH1985. 245. *Lényeges eljárási szabályt sért a bíróság, és az ítélete is megalapozatlan, ha a szerződésszegés körülményeinek mérlegelését és jogi kérdések megítélését a szakértőre bízza, és nem indokolja meg, hogy miért nem fogadta el a marasztalt alpereseknek a szerződésszegés kimentése végett előterjesztett előadását és egyes bizonyítékait [Pp. 177. § (1) bek., 206. § (1) bek., 386. § (1) bek. Ptk. 303. § (3) bek.].*

BH1985. 227. *A felelős őrző által az őrzés ellátásával nyújtott szolgáltatás ellenértékének a megtérítése iránt támasztott követelés nem tekinthető olyan kártérítési igénynek, amelynek a kielégítése kizárná a jogosult késedelme esetére kikötött kötbér iránti igény érvényesítését [Ptk. 196. §, 303. § (2) bek. a) pont, 246. § (2) bek.].*

BH1984. 198. *Munkaterület késedelmes átadásával összefüggő kivitelezési késedelem esetében mindkét szerződő fél azonos időtartamra vonatozóan kötbérben nem marasztalható, mert a jogosult késedelme a kötelezett késedelmét kizárja [Ptk. 303. § (3) bek., 312. §].*

BH1984. 25. *Beszedési megbízás utján való fizetésben történt megállapodás esetén a kötelezett - a megbízás benyújtásának hiányában - akkor sem köteles átutalással fizetni és nem esik fizetési késedelembe, ha a jogosult kérelmére a bíróság fizetési meghagyást bocsát ki ellene [Ptk. 4. § (3) bek., 302. § b) pont, 303. § (2) bek. c) pont, (3) bek., 37/1967. (X. 12.) Korm. sz. r. 5. § (1) bek., 408/1976. MNB sz. tájékoztató I/38. pont].*

BH1983. 400. *A szerződésszerűen felajánlott teljesítést el nem fogadó jogosult - függetlenül attól, hogy a késedelmét kimentette-e - köteles a kötelezett felelős őrzéséből eredő költségeket megtéríteni, a dolog megsemmisülésének, elvesztésének vagy megrongálódásának veszélyét éppúgy viseli, mintha a teljesítést elfogadta volna, továbbá nem követelhet kamatot a késedelme idejére [Ptk. 302. § a) pont, 303. § (1) és (2) bek., 419. § (3) bek., 14/1978. (III. 1.) MT sz. r. 4. § (1) bek., 7. § (1) bek., 17. § (1) bek.].*

BH1983. 366. *Tartozatlanul kapott összeg után a gazdálkodó szervezet - annak visszafizetéséig - minden egyéb körülménytől függetlenül kamatot köteles fizetni [Ptk. 301. § (1) és (3) bek., 302. § b) pont, 303. § (2) bek. c) pont, 360. § (1) és (2) bek., 361. § (1) bek., 364. §, 60/1970. (XII. 31.) PM sz. r. 1. § (1) bek., GKT 30/1973. sz.].*

BH1983. 327. *Nem terheli késedelmi kamat a kötelezettet, ha a tartozása kiegyenlítése azért történt késedelmesen, mert a jogosult a számla ellenőrzéséhez szükséges bizonylatot nem kellő időben juttatta el a kötelezetthez [Ptk. 303. § (2) bek. c) pont, 306/1980. PM VI. sz. közlemény II. 1. 1. és 5. pont].*

BH1983. 131. *II. A jogosulti késedelem következményein nem változtat az a körülmény, hogy a kötelezett a jogosultat nem sürgette [Ptk. 302. § b) pont, 303. § (3) bek.].*

BH1982. 253. *A jogosult nem követelhet késedelmi kamatot arra az időre, amelynek tartama alatt a szerződésben kikötött beszedési megbízás szabályszerű benyújtásával késlekedik [Ptk. 4. §, 277. § (2) bek., 301. § (1) bek., 303. §. (2) bek. c) pont és (3) bek.].*

BH1982. 154. *Határidős beszedési megbízással való fizetésben történt megállapodás esetén az eladó nem követelhet késedelmi kamatot arra az időre, amely alatt a beszedési megbízás benyújtásával késlekedett [Ptk. 303. § (3) bek.].*

BH1981. 243. *A kötelezett nem mentesül a késedelmes teljesítés jogkövetkezményei alól azon az alapon, hogy a jogosult a létesítményt a szerződésben előirt határidőben való teljesítés esetén - esetleg neki felróható okból - sem tudta volna használatba venni [Ptk. 298. §, 303. § (3) bek.].*

BH1980. 394. *Ha a felek fizetési módként beszedési megbízásban állapodtak meg, a kötelezettnek nem kell az átutalás tárgyában intézkednie, és amíg a jogosult nem nyújt be megfelelő beszedési megbízást, jogosulti késedelem áll fenn [37/1967. (IX. 12.) Korm. sz. r. 5. § (1) bek., 34/1967. (XII. 24.) PM sz. r. 76. § (1) bek., 408/1976. MNB sz. tájékoztató 34., 37. pontjai, Ptk. 303. § (3) bek., GKT 51/1973. sz.].*

BH1980. 52. *Hibás teljesítés esetén a kijavított munka késedelmes átvétele miatt a megrendelő ellen kötbérigény nem érvényesíthető [Ptk. 4. §, 303. § (3) bek.].*

BH1978. 217. *A másodfokú bíróság nem hozhat kiegészítő határozatot olyan kereseti kérelem tárgyában, amelyet az első fokú bíróság érdemben nem bírált el [Pp. 213. § (1) bek., 225. § (1) bek., (6) bek., 387. § (1) bek., 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 2., 18., 21. §-ai, Ptk. 246. § (4) bek., 303. § (3) bek.].*

BH1977. 161. *A megrendelőnek nincs kamatfizetési kötelezettsége arra az időre, amíg a szállító az ellenérték követelése azonosításához szükséges adatok közlésével késlekedik [10/1966. (II. 14.) Korm. sz. r. 36. § (2) bek., 38. § (1) bek., Ptk. 302. § b) pont, 303. § (2) bek. c) pont].*

304. § A jogosult késedelmére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni akkor is, ha a szolgáltatás fajta és mennyiség szerint volt meghatározva, de a felek a teljesítésre szánt dolgokat megjelölték, vagy a többi hasonló dologtól a jogosult részére elkülönítették.

GK 66. szám

I. Az ellenszolgáltatás - kivéve ha a felek külön fizetési határidőben állapodtak meg - a szolgáltatás teljesítésekor (átadáskor) válik esedékessé. Számlázási kötelezettség elmulasztása vagy késedelmes teljesítése az ellenszolgáltatásnak a szolgáltatás teljesítéskor való esedékessé válását nem érinti, jogosulti késedelemként azonban a kötelezett - késedelmi kamatfizetési kötelezettséget előidéző - egyidejű fizetési késedelmét kizárja.

A fenti rendelkezésnek lényegében a kárveszély viselésére vonatkozó szankció tekintetében van csak jelentősége. Ha ugyanis a fajta és mennyiség szerint meghatározott, de külön megjelölt, illetve elkülönített dolog olyan okból pusztul el vagy károsodik, amelyért senki sem felelős, a kötelezett másik azonos fajtájú dologgal a teljesítésre nem köteles.

A hibás teljesítés

305. § (1) Olyan szerződés alapján, amelyben a felek kölcsönös szolgáltatásokkal tartoznak, a kötelezett hibásan teljesít, ha a szolgáltatott dolog a teljesítés időpontjában nem felel meg a jogszabályban vagy a szerződésben meghatározott tulajdonságoknak.

(2) Hibás teljesítésnek minősül a szolgáltatott dolog szakszerűtlen összeszerelése is, ha a szerelés szerződéses kötelezettség, és azt a kötelezett vagy olyan személy végezte el, akinek magatartásáért a kötelezett felelős. A kötelezett felel akkor is, ha a szolgáltatott dolog összeszerelését a szerződésnek megfelelően a jogosult végezte el, és a szakszerűtlen összeszerelés a használati útmutató hibájára vezethető vissza. Fogyasztói szerződésben semmis az a kikötés, amely e rendelkezésektől a fogyasztó hátrányára tér el.

(3) A kötelezett a hibás teljesítésért felelősséggel tartozik (kellékszavatosság).

A hibás teljesítésnek a Ptk. 305-311. §-aiban szabályozott általános rendelkezéseit - a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény, valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról szóló - 2002. évi XXXVI. törvény újra kodifikálta annak érdekében, hogy a törvényi szabályok összhangba kerüljenek a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvben (a továbbiakban: irányelv) foglaltakkal. A módosított rendelkezések 2003. július 1. napjával léptek hatályba, és rendelkezéseit az ezt követően kötött szerződésekre kell alkalmazni.

Az irányelv egységes, közösségi szintű minimumszabályok létrehozását célozza a határokon átnyúló fogyasztói vásárlások ösztönzésére. Az irányelv a fogyasztók és a hivatásos kereskedők közötti ingó adásvétel tekintetében szabályozza a hibás teljesítés egyes vonatkozásait. A szabályozás alkalmazási területét ennek megfelelően személyi, tárgyi és területi oldalról is meghatározza:

- A szabályozás kedvezményezettje a fogyasztó, vagyis a nem gazdasági célból eljáró természetes személy.
- A szabályozás tárgyi hatálya az ún. fogyasztási cikkekre korlátozódik. Ez alatt az ingó testi (birtokba vehető) tárgyakat kell érteni, szűk körben megállapított kivételekkel. Adásvételi szerződésnek minősülnek ugyanakkor az irányelv alkalmazásában a későbbiekben legyártandó vagy előállítandó fogyasztási cikkek szolgáltatására irányuló szerződések is. Nem vonatkozik viszont az irányelvi szabályozás a kapcsolódó szervízszolgáltatásokra, kivéve a szakszerűtlen összeszerelés következményeként jelentkező, illetve az összeszerelési utasítások hiányosságára visszavezethető hibákat.
- Az irányelv nemzetközi magánjogi szabályként előírja annak biztosítását, hogy a fogyasztótól ne lehessen elvonni az irányelvben biztosított védelmet egy nem-tagállam jogának kikötése révén olyan esetekben, amikor a szerződés szorosan kapcsolódik a tagállamok területéhez.
I. Az irányelv az egységes minimum-szabályozás érdekében kötelező erővel határozza meg
- a szerződésszerű teljesítés kritériumait,
- egységes rendszert állít fel a fogyasztót megillető szavatossági jogok tekintetében,
- rögzíti a szavatossági határidő alsó határát,
- a fogyasztó javára időlegesen megfordítja a bizonyítási terhet a hiba keletkezését illetően.
Az irányelvben a fogyasztó számára biztosított szavatossági jogok kogensek, azok szerződéssel nem korlátozhatók vagy zárhatók ki.
II. Nem tartalmaz viszont előírásokat az irányelv az eladó egyéb szerződéses kötelezettségeit illetően, nem érinti az általában a szerződésszegésre vonatkozó rendelkezéseket, a hibás teljesítés kártérítési következményeit, valamint az adásvétel egyéb aspektusait. E kérdések szabályozása a nemzeti jogalkotó kompetenciájában marad.
III. Az irányelv ugyanakkor a kötelező egységes minimum-előírások mellett a nemzeti jogalkotónak mozgásteret engedő rendelkezéseket is tartalmaz. Így:
- megengedi a fogyasztó személyes részvételét lehetővé tevő nyilvános árverésen értékesített használt áru kivonását a szabályozás tárgyi hatályát meghatározó fogyasztási cikk fogalom alól.
- a fogyasztási cikk átadásától számított kétéves szavatossági határidő tekintetében lehetővé teszi a nemzeti jogalkotó számára a jogvesztő és elévülési határidők kombinálását.
- felkínálja a nemzeti jogalkotónak, hogy használt fogyasztási cikkek tekintetében megengedje az eladó és a fogyasztó olyan megállapodását, amely a kétéves szavatossági határidőt egy évnél nem rövidebb időre rövidíti le.
- felajánlja a nemzeti jogalkotónak a fogyasztó igényérvényesítése feltételeként a hiba felfedezésétől számított két hónapon belüli értesítési kötelezettség előírhatóságát.
- a fogyasztók magasabb szintű védelme érdekében lehetővé teszi az irányelv által szabályozott területen szigorúbb rendelkezések elfogadását, vagy ilyenek hatályban tartását.
- lehetővé teszi, hogy a nemzeti jogalkotó a fogyasztó számára szavatossági jogai érvényesítésének feltételeként értesítési kötelezettséget írjon elő az eladó felé.
IV. Az irányelv a fogyasztóval szemben helytállt utolsó eladó visszkereseti igényére vonatkozó szabályozás kidolgozását írja elő a nemzeti jogban annak érdekében, hogy a fogyasztóvédelem terhe a szerződési láncolat korábbi tagjának hibás teljesítése esetén ne maradjon rajta akkor sem, ha igényérvényesítésének lehetősége elévülés folytán már megszűnt volna.
A jogalkotó - a fogyasztási szerződésekkel kapcsolatos hibás teljesítésnek külön törvényi szabályai megalkotása helyett - a jogharmonizációt a Ptk. kötelmi joga általános szabályainak módosításával valósította meg. A módosító törvény miniszteri indokolása szerint: "az irányelvi szabályoknak a szerződések általános normái közé történő beépítése azt eredményezi, hogy a szabályozás hatálya - mind alanyi, mind tárgyi értelemben - bővebb az ingó dolog szolgáltatására irányuló szerződésekre korlátozódó közösségi szabályozásnál, azaz bármilyen jogállású felek közötti, valamennyi szerződéstípusra kiterjed. Ez a megoldás lehetőséget ad arra, hogy megmaradjon a magánjog egységes rendszere, s az a szavatossági jogok vonatkozásában ne tagolódjék kereskedelmi és fogyasztóvédelmi jogra. Az egységes szabályozás szervesebb integrálást tesz lehetővé, mint külön szerkezeti egységbe foglaltan, az átláthatóság, kezelhetőség rovására átvenni a közösségi jogból eredő szabályokat.
Vannak azonban a közösségi szabályozásból eredő olyan követelmények, amelyek tekintetében mégis szükséges az összhangot megteremtő szabály hatályát a fogyasztói ügyletekre korlátozni, mivel a gyengébb fél védelmét biztosító rendelkezés alkalmazása a gazdasági vagy szakmai tevékenysége körében szerződést kötő fél tekintetében nem lenne indokolt. Tekintve, hogy e kivételek a szabályok viszonylag szűk körére korlátozódnak, a törvény nem foglalja ezeket önálló szerkezeti egységbe, hanem az eltéréseket mindig az érintett rendelkezésekhez kapcsolódva rögzíti."

A Ptk. a hibás teljesítés általános szabályai körében csak a visszterhes megállapodások hibás teljesítéséről szól. Az ingyenes ügyletek kötelezetteinek e körbe sorolható felelősségét a különös részben, az egyes szerződések tárgyalása kapcsán rögzíti [például ajándékozási szerződés esetében a Ptk. 581. § (1) bekezdése].
A szerződésszerű - így egyebek mellett a hibátlan - teljesítés jogszabályon vagy megállapodáson alapuló jótállással is biztosítható. Erről a törvény (Ptk. 248. §) úgy rendelkezik, hogy
- jótállás alapján a kötelezett a szerződésszerű teljesítésért a Ptk.-ban foglaltaknál szigorúbb felelősséggel tartozik, hiszen annak időtartama alatt a felelősség alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a hiba oka a teljesítés után keletkezett.
- a jogszabályon alapuló - s ekként kötelező - jótállás esetén a külön jogszabály rendelkezése szerint a jótállási idő alatt felmerülő szavatossági jogokat a jótállásra vonatkozó szabályok szerint kell elbírálni.
A fenti előírások azt a látszatot keltik, mintha a törvény a jótállást és a szavatosságot egymással konkuráló jogintézményként szabályozná. Ez azonban nincs így. Szerződésen alapuló jótállás esetén ugyanis nincs akadálya annak, hogy a jogosult a jótállás helyett szavatosságra alapítsa az igényét, illetve a szavatossági jogokat is gyakorolja az olyan hibák tekintetében, amelyekre a jótállás nem terjed ki (GK 72. számú állásfoglalás). Ez a jogszabályon alapuló kötelező jótállás esetében is megfelelően érvényesül, hiszen olyankor, amikor a kötelező jótállás szűkebb körű, mint a szavatosság, nem kizárt, hogy a jótállási idő alatt a jogosult e körben a szavatossági jogával éljen. A Ptk. 248. § (1) bekezdésének 2003. július 1. napjától hatályos rendelkezésében ennek megfelelően már maga a törvény is kimondja, hogy a jótállás a jogosultnak a törvényből eredő jogait nem érinti.
A Ptk. 305. § (1) bekezdése értelmében az olyan teljesítés tekinthető hibásnak, amelyik a teljesítés időpontjában nem felel meg a jogszabályban, vagy a szerződésben meghatározott követelményeknek (kellékhiány).
Jogszabály alatt e törvényhely alkalmazásában - a Ptk. 685. § a) pontja értelmében - minden jogszabályt érteni kell [ásd a Ptk. 685. § a) pontjához fűzött magyarázatot]. A megelőzően hatályos törvényhely a jogszabályi követelmény helyett a törvényi követelményt nevesítette. Ennek ellenére a bírói gyakorlat e fogalmat kiterjesztően - a jelenlegi szabályozással azonos tartalommal - értelmezte, és a törvényi követelmények körébe sorolta azokat a minőségi jellemzőket is, amelyek nem jogszabályban [a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény 1. § (1)], hanem valamely rendelkezésben, előírásban, szabványban, stb. jelentek meg.
Új rendelkezése a Ptk. 305. §-ának a (2) bekezdés, melyben a törvény - az irányelvvel összhangban - a 2003. július 1. napját követően kötött szerződésekre irányadóan a kötelezett szavatossági felelősségét kiváltónak minősíti a szolgáltatott dolog szakszerűtlen összeszerelését is, de nem feltételek nélkül. A törvény értelmében ugyanis e szabály csak két együttes feltétel esetén alkalmazható.
Az első feltétel, hogy az összeszerelés szerződéses kötelezettség.
A második feltétel az összeszerelést végző személyéhez kötődik.
- A kötelezettet terhelő szerelés esetén minden olyan esetben kiváltja a szavatossági helytállást a szerelés szakszerűtlensége, ha azt maga a kötelezett, vagy olyan - a szerződő feleken kívülálló - harmadik személy végezte, akinek magatartásáért a kötelezett felelős.
- Ha a szerződés szerint a jogosult az, aki az összeszerelést elvégzi, a kötelezett hibás teljesítésének megállapítására vezet, ha az összeszerelés szakszerűtlenségét a használat útmutató hibája okozta.
Az együttes feltételek bármelyikének hiánya kizárja, hogy a jogosult a szerelés szakszerűtlen voltára hivatkozással szavatossági igényt érvényesíthessen.
Nincs változás abban, hogy a Ptk. 277. § (1) bekezdésével - kivéve a b) pontban foglaltakat - összhangban a hibás teljesítés megállapítására akkor is sor kerül, ha a szolgáltatás a rendeltetéséből következő használatra, illetve a szerződéssel elérni kívánt célnak megfelelő felhasználásra nem alkalmas. Ebben a körben nem csak az előírás vagy megállapodás létének tulajdonít jelentőséget a gyakorlat, hanem mindezektől függetlenül annak is, hogy a szolgáltatás rendelkezik-e mindazokkal a kellékekkel, tulajdonságokkal, amelyek a rendeltetésszerű használathoz elengedhetetlenek és a szerződési célnak megfelelő felhasználásához szükségesek. Így hibásnak tekintette a bíróság a teljesítést azért, mert a tervező kiviteli terve gazdaságtalan megoldásokat tartalmazott (BH1989. 197.), vagy a szabvány-követelményeknek megfelelt ugyan a kivitelezés, de a rendeltetési célnak nem (BH1988. 148; BH1980. 26.), illetve azt, amikor az egyébként megfelelő szolgáltatás felhasználását a hiányos vagy helytelen használati utasítás rontotta le (BH1981. 466.).
Hibás a teljesítés akkor is, ha az esztétikai követelményeket sért, például azzal, hogy nem illeszthető a környezetbe, vagy mert a megállapodásban megjelölt színtől eltér stb.
A Ptk. 277. § (1) bekezdésének 2003. július 1-jétől hatályos új b) pontjában foglaltak - a reklámban, árucímkén tett, és a dolog tulajdonságára vonatkozó határozott, nyilvános kijelentés - megszegése, mint hibás

teljesítés, csak a 2003. július 1. napját követően kötött szerződések esetében váltja ki a kötelezett szavatossági helytállását.
A szerződésben meghatározott szolgáltatás tárgya gyakorta használt dolog. E tény önmagában a hibás teljesítés lehetőségét és az ebből fakadó helytállási kötelezettséget nem zárja ki. A jogosultnak azonban ilyenkor nyilvánvalóan számolnia kell azzal, hogy a megszerzett dologban a természetes elhasználódásból eredő, illetve egyéb hibák vannak vagy lehetnek. Ezért ezeknél az ügyleteknél különös gonddal kell vizsgálni, hogy a szolgáltatás szenved-e olyan hibában, amely alapot ad a szavatossági felelősségre (BH1975. 122.). A használhatóság kellékeit természetesen nem az új dolognál irányadó mérce szerint kell megítélni. Így nem tekinthető hibásnak ingatlan eladása esetén a teljesítés olyankor, amikor a felépítmény a korának és az ebből következő műszaki állapotnak megfelelő mértékben alkalmas a rendeltetésszerű használatra (például: amikor a vevő előtt is tudottan ötven éve épült ház vizesedik, és ez a szigetelés elöregedéséből származik (BH1995. 92; BH1981. 453.).
A csökkentett értékű és csökkentett áron értékesített termékért is fennáll a kellékszavatosság, amennyiben az nem felel meg a szerződéssel elérni kívánt célnak vagy a rendeltetésszerű használat követelményeinek (BH1987. 19.).
A hibás teljesítés tényének megállapítását mennyiségi hiány is megalapozhatja. Olyankor ugyanis, amikor egy szolgáltatás nem osztható és a kötelezett azt mégsem szolgáltatja komplett módon, hibásan teljesít.
A szolgáltatás nemcsak akkor minősül oszthatatlannak, ha természetben nem osztható meg, (mint például egy személygépkocsi), de akkor is, ha mint alkatrész (visszapillantó tükör) vagy tartozék (pótkerék) illeszkedik a szolgáltatás rendeltetésszerű használatához, illetve ha az oszthatatlanság a felek megállapodásából [pl.: együttesen, egy időben kell a dolgot szolgáltatni], vagy - külön kikötés hiányában is - a dolog rendeltetésszerű használatából (például egy szobabútor az ügylet tárgya) következik.
Hibás a teljesítés akkor is, ha a jogosult az egyébként osztható dolog egy részének teljesítése esetén arra hivatkozik - és bizonyítja is -, hogy a további teljesítés már nem áll érdekében [Ptk. 317. § (1)].
Olyankor azonban, amikor a szolgáltatás osztható (meghatározott mennyiség, darab) - a fenti esetet ide nem értve - nem a hibás teljesítésből származó szavatossági kötelezettség teljesítése iránti igény előterjesztésének, hanem a további teljesítés követelésének van helye.
Azokban az esetekben, amikor a kötelezett mást szolgáltat, mint amire a megállapodás kötelezi (ún. aliud szolgáltatás), a hibás teljesítés megállapítására és az ebből származó jogkövetkezmények alkalmazására - a többségi felfogás szerint - azért nem kerülhet sor, mert lényegében nem történt teljesítés. Ez a nézet egyébként az igényérvényesítési határidők tekintetében kedvező megoldást biztosít a jogosult számára, hiszen így a szavatosság esetén irányadó határidők helyett az általános elévülési időn belül élhet a jogaival, és a teljesítés mellett kártérítésre is igényt tarthat (Ptk. 318. §).
Új a törvényben annak kifejezett nevesítése, mely szerint a jogszabályi és szerződési tulajdonságoknak a szerződés teljesítési időpontjában kell fennállnia. A megelőző törvényi szabály a "teljesítéskor" szóhasználatot alkalmazta, amelyet egyébként a gyakorlat egyértelműen a teljesítés időpontjával azonos tartalommal értett.
A hibás teljesítés tényének megállapítása tehát - függetlenül attól, hogy a szerződés megkötésére 2003. július 1. előtt vagy után került-e sor - csak akkor jár együtt szavatossági helytállással, ha a szolgáltatás a teljesítés időpontjában volt hibás.
Ha például a szerződés alapján elkészült terv átadását követően az építési szabályok megváltoznak, s ekként a szolgáltatás már nem felel meg a törvényes kellékeknek, a hibás teljesítés szabályai nem alkalmazhatók (BH1989. 451.).
Olyankor azonban, amikor a hiba (annak oka) a teljesítéskor fennállott, de csak a teljesítést követően mutatkozott meg, a szavatossági szabályok irányadóak (ún. rejtett hiba), például egy újonnan épített ház esetében, amelynek építési szabályokkal ellentétes alapozása miatt utóbb az oldalfalán repedések lépnek fel.
A hibás teljesítés jogkövetkezményei két csoportba sorolhatók:
- az egyik a felróhatóságtól független kötelezettséggel járó kellékszavatosság [Ptk. 305. § (3) bekezdése, 2003. július 1. előtt a Ptk. 305. § (2) bekezdése],
- a másik a vétkességen alapuló kártérítés (Ptk. 310. §, Ptk. 318. §).
A kellékszavatosság lényegében azt jelenti, hogy a kötelezett felelősséggel tartozik a teljesítés hibájáért: nevezetesen azért, hogy a szolgáltatás fizikai és tartalmi szempontból megfelel a jogszabályok, valamint a szerződés szerint elvárt tulajdonságoknak. A Ptk. értelmében e helytállási kötelezettség objektív, közrehatástól független. Akkor is fennáll, ha a hibáról a kötelezett még csak nem is tud. A szavatosságból származó kötelezettségek megállapításakor vizsgálandó szempontok körében tehát a felróhatóságnak, a jó vagy rosszhiszeműségnek nincs jelentősége.

Megjegyzendő, hogy a Ptk. - ehhez hasonló jogintézményként - a jogi hiánymentességért való helytállási kötelezettségről is tartalmaz előírásokat (jogszavatosság). Az idevágó rendelkezéseket azonban a különös részben, az adott szerződésre vonatkozó szabályok között tárgyalja. Külön jogszabályi rendelkezése nélkül a kellékszavatosságról szóló normák a jogszavatosságra nem alkalmazhatók.
A hibás teljesítésnek és jogkövetkezményeinek törvényi szabályai - a Ptk. 200. § (1) bekezdésében írtakkal összhangban - diszpozitív jellegűek, attól tehát akár enyhébb, akár szigorúbb feltételek meghatározásával a szerződő felek eltérhetnek. Ez alól kivétel, ha az eltérést jogszabály tiltja. Tiltó rendelkezés hiányban az eltérő megállapodás csak a Ptk. 314. §-ának tilalmi keretei között érvényesülhet. Ekként nincs módjuk a szerződő feleknek arra, hogy a szándékosan, a súlyos gondatlansággal vagy a bűncselekménnyel okozott, illetve az életet, egészséget vagy testi épséget megkárosító hibás teljesítésért fennálló felelősségüket kizárják. Olyankor pedig, amikor a szolgáltató fél jogi személy, a felelősség kizárására, korlátozására egyáltalán nincs lehetőség, kivéve ha jogszabály másként rendelkezik, vagy a felelősség kizárásával járó joghátrányt valamely szerződéses előny egyenlíti ki (például úgy, hogy az ingatlanforgalmazással foglalkozó társaság árengedményt ad annak a vele szerződő félnek, aki a megvásárolt ingatlan hibás teljesítéséből származó jogkövetkezményei közül hajlandó lemondani a kijavítási igényről).
A 2003. július 1. napja előtt hatályos törvény a Ptk. 305. §-ának most tárgyalt rendelkezései körében eltérést tiltó rendelkezést nem tartalmazott. A szolgáltatott dolog szakszerűtlen összeszerelésén alapuló kellékszavatosság esetében azonban a (2) bekezdés új rendelkezése a fogyasztói szerződések esetében részben tiltó szabálynak minősül, hiszen a törvény semmissé minősíti azt a fogyasztói szerződési kikötést, mely a (2) bekezdésben foglalt szabályoktól a fogyasztó hátrányára tér el. E törvényi rendelkezésből kitűnően:
- annak nincs jogszabályi akadálya, hogy a felek bármilyen (akár kereskedelmi, akár fogyasztói) szerződésükben a jogosult javára térjenek el a törvényi feltételektől,
- a kereskedelmi típusú szerződésekben az eltérő megállapodás megengedett a jogosult terhére is, és az sem ütközik jogszabályba, ha ilyen szerződésben a felek a szakszerűtlen összeszerelésen alapuló kötelezetti kellékszavatosságot kizárják.
A most tárgyalt, és eltérést tiltó szabály alkalmazásakor a Ptk. 685. §ának d) és e) pontjának értelmező rendelkezése az irányadó. Ennek értelmében fogyasztó: a gazdasági vagy szakmai tevékenységén kívül eső célból szerződést kötő személy.
A fogyasztói szerződésnek a törvény két definícióját is nevesíti.
1. Általános értelemben ilyennek minősül minden olyan szerződés, amelyet fogyasztó köt a szakmai vagy gazdasági tevékenységi körében eljáró másik féllel.
2. A kellékszavatossági és jótállási szabályok körében a törvény a fogyasztói szerződést ennél szűkebb tartalommal definiálja. Ilyennek azokat a szerződéseket minősíti, amelyek ingó dolog szolgáltatására, azaz a fogyasztási cikkre irányulnak. A törvényi megfogalmazásából kitűnően a fogyasztói szerződés speciális definíciója - az irányelvben foglaltakkal összhangban - kiterjed az ingó dolog adásvételén túlmenően a későbbiekben legyártandó vagy előállítandó fogyasztási cikkek szolgáltatására irányuló szerződésekre is.
A törvény értelmében azonban nem tartozik a fogyasztási cikk fogalmi körébe
- a villamos energia,
- a tartályban, palackban vagy egyéb módon korlátozott mennyiségben vagy meghatározott űrtartalommal ki nem szerelt víz és gáz,
- a végrehajtási eljárás vagy más hatósági intézkedés folytán eladott dolog, és
- az olyan árverésen eladott használt dolog, amelyen a fogyasztó személyesen részt vehet.
BH2003. 83. *A felszámolási eljárás alatt a felszámoló megrendelésére elkészített környezeti állapotvizsgálatból eredő költség felszámolási költségnek minősül, és azt olyan követelésként kell nyilvántartani, amelyet az esedékességkor kell kielégíteni [Ptk. 296. §, 305. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 38. § (3) bek., 46. § (6) bek., 48. § (4) bek., 57. § (1) bek. a) pont, (2) bek., 58. § (1) bek., 106/1995. (IX. 8.) Korm. r. 4. § (2) bek., 7. §, 2. sz. melléklet].*
EBH2002. 778. *A felszámolási eljárás alatt a felszámoló megrendelésére elkészített környezeti állapotvizsgálatból eredő költség felszámolási költségnek minősül, és azt olyan követelésként kell nyilvántartani, amelyet az esedékességkor kell kielégíteni [Ptk. 296. §, 305. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel és a módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 38. § (3) bek., 46. § (6) bek., 48. § (4) bek., 57. § (1) bek. a) pont, (2) bek., 58. § (1) bek., 106/1995. (IX. 8.) Korm. rendelet 4. § (2) bek., 7. §, 2. számú melléklet].*
EBH2002. 629. *A törvényes kellék fogalomkörébe tartozik, hogy a szolgáltatás a szabványban előírt követelményeknek megfeleljen. (Ptk. 305. §)*

BH2002. 95. *Az üzembehelyezési időpont téves feltüntetése és a hamisított szervizkönyv átadása az adásvételi szerződés hibás teljesítését eredményezi, így árleszállításnak van helye [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (1) bek., 367. § (1) bek.].*

BH2000. 543. *A kötelezett szavatossági felelősségét csak a hiba tényleges ismerete zárja ki; az a körülmény, hogy a jogosult a hibát a teljesítéskor kellő körültekintéssel felismerhette volna, a kötelezettet a hibás teljesítésének következményei alól nem mentesíti [Ptk. 305. § (2)-(3) bek., 306. § (1) bek.].*

BH1999. 500. *Családi házzal beépített ingatlan adásvétele esetében törvényes tulajdonság, hogy a lakóépület a korának és az abból következő műszaki állapotának megfelelő mértékben a rendeltetésszerű használatra alkalmas állapotban legyen [Ptk. 277. § (1) bek., 305. § (1) bek., 306. § (1) bek.].*

BH1999. 302. *A távközlési szolgáltatás átmeneti szüneteltetése hibás teljesítésnek minősül, ezért az előfizető követelheti az ebből eredő kárának a megtérítését [Ptk. 305. §, 310. §].*

BH1998. 532. *A próbaüzem alatt jelentkező hibák miatt a vállalkozónak a hibás teljesítéssel okozott kártérítési felelőssége nem állapítható meg. A teljesítésig a hibák kijavításának a kötelezettsége a szerződésszerű teljesítés követelményének körében terheli a vállalkozót (Ptk. 305. §, 310. §).*

BH1998. 271. *Az a körülmény, hogy a vétel tárgyát képező felépítményt a szerződés lakóházként, az ingatlan-nyilvántartás pedig hétvégi házként tünteti fel, nem ad alapot a hibás teljesítés megállapítására [Ptk. 4. § (4) bek., 305. §].*

BH1998. 171. *Az eladó szavatossági és a kivitelező jótállási felelőssége egyaránt a hibás teljesítés jóvátételét szolgálja, ezért az eltérő jogcímeken megítélt szolgáltatás oszthatatlannak minősül és a marasztalt alperesek felelőssége egyetemleges [Ptk. 248. §, 305. § (2) bek., 334. § (2) bek., 337. §, 53/1987. (X. 24.) MT r.].*

BH1997. 529. *Használt gépkocsira kötött adásvételi szerző désben kikötött vételár leszállítása csak hibás teljesítés esetén igényelhető [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (1) bek., Pp. 164. §].*

BH1997. 220. *A hibás teljesítésért való felelősség kizárása miatt szavatossági igény - s ezen belül az elállás jogkövetkezménye - eredményesen nem érvényesíthető [Ptk. 200. § (1) bek., 305-307. §-ok].*

BH1997. 37. *Ha a jogosult által a szerződéskötéskor ismert hibák tekintetében a felek a szerződésben rendelkeztek, a szavatossági felelősségre a szerződés kikötése az irányadó [Ptk. 200. § (1) bek., 305. § (3) bek.].*

BH1996. 254. *Ha az eladó a vevő szerződéskötési szándékát befolyásoló tájékoztatási kötelezettségét elmulasztja, a vevő az ingatlannak később felismert hibája miatt a szerződést megtámadhatja, részére az adott foglaló is visszajár [Ptk. 210. § (1) bek., 235. § (1) bek., 237. § (1) bek., 245. § (1) bek., 305. § (3) bek., 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 367. § (1) bek.].*

BH1996. 146. *I. Hibás teljesítés esetén - a szerződésben meghatározott - elállási jog gyakorlása [Ptk. 305. § (2) bek., 306. § (4) bek., 311. § (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1996. 30. *Növényvédelemmel kapcsolatos szerződéses kötelezettség megszegéséből eredő kártérítési felelősség megállapítása [Ptk. 305. § (1) és (3) bek., 310. §, 318. §, 339. § és 452. §].*

BH1995. 723. *A tervező - ha az építkezéshez szükséges engedélyek beszerzését is vállalja a szerződésben - a hatósági engedélyek beszerzéséhez szükséges ún. vázlattervek tervezési díját akkor is igényelheti, ha valamely hatóság az engedély kiadását megtagadja [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (3) bek., 389. §, 1/1967. (I. 31.) EM r. 2. §, 22. §].*

BH1995. 587. *Ha a felek a szerződésükben - a mennyiségi és minőségi kifogásolás vonatkozásában - az egyébként hatályon kívül helyezett 7/1978. (II. 1.) MT r.-re - annak mellékletében foglaltakra - utalnak, a minőségi kifogással kapcsolatos eljárást az abban foglaltak szerint kell lefolytatni [Ptk. 305. §, 310. §, 1993. évi XCII. tv. 40. § (9) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 1. számú melléklete].*

BH1995. 473. *Minta alapján gyártott termék minőségi hibájáért való felelősség [Ptk. 305. § (1)-(2) bek., 310. §, 380. §, GKT 5/1973. szám].*

BH1995. 224. *Nincs helye felülvizsgálatnak a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére hivatkozással, ha a jogerős ítélet hibás teljesítésre alapított igényt bírált el [Pp. 270. § (1) bek., Ptk. 201. §, 277. § (1)-(2) bek., 305-311. §, 324. § (1) bek.].*

BH1995. 92. *I. Családi házzal beépített ingatlan eladása esetén szerződésnek megfelelő tulajdonság, hogy a lakóépület a korának és az ebből következő műszaki állapotának megfelelő mértékben rendeltetésszerű használatra alkalmas [Ptk. 305. § (1) bek.].*

BH1995. 24. *Lakásépítő szövetkezettel szemben tagjai szavatossági - kártérítési - igényt nem az általános (Ptk.), hanem a speciális szabályok alapján érvényesíthetnek [Ptk. 305. §, 310. §, 1977. évi 12. tvr. 23. § (2) bek. 25. §].*

BH1994. 664. *A szerződés hibás teljesítése miatti elállás jogkövetkezményének alkalmazása során nincs jelentősége a kötelezett személyes körülményeinek, az eredeti állapot helyreállítása miatti esetleges vagyoni veszteségnek [Ptk. 305. § (3) bek., 306. § (3) bek., 319. § (1) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1994. 608. *A jogosult a hibás teljesítésből eredő kárának megtérítését csak akkor követelheti, ha bizonyította a hibás teljesítés tényét és az ezzel okozati összefüggésben keletkezett kárát (Ptk. 305. §, 310. §, Pp. 164. §).*

BH1994. 539. *A szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolásával kapcsolatban a cseretelken történő építkezés műszaki irányítását, illetve ellenőrzését végző személyek felelősségének megállapításánál irányadó szempontok [2/1965. (II. 18.) ÉM-PM r. 8. § (2) bek., 9. § (1) bek., 2/1964. (VII. 5.) ÉM r. 13. § (4) bek., Ptk. 305. § (2) bek., 306. §, 348. § 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1994. 408. *Szavatossági igény érvényesítése önkormányzati lakás adásvétele esetén [Ptk. 305-307. §, 367. § (1) bekezdés].*

BH1994. 407. *Csak együttesen hasznosítható számítógépi alrendszerek szolgáltatására irányuló szerződés hibás teljesítésével kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 320. §, 1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 9/1969. (XII. 29.) MM. r. 1. § (1) bek.].*

BH1994. 46. *Nem ütközik a Pp. 247. §-ában szabályozott keresetváltoztatás tilalmába, ha a jogosult az eredetileg választott szavatossági elállás helyett utóbb árleszállítást követel a kötelezett hibás teljesítése miatt [Pp. 247. § (1) bek., Ptk. 277. § (1) bek., 305: § (1) bek., 307. § (2) bek., GK 11. sz., GK 47 sz.,].*

BH1993. 751. *Hibás teljesítésből eredő kártérítési követelés esetén a kár egy részének megtérítésére kötelezés mellőzése annak folytán, hogy az élelmiszer előállítója nem tett eleget az élelmiszer minőségének megvizsgálására vonatkozó kötelezettségének [Ptk. 305. § (1) bek., 310. §, 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 1976. évi IV. tv. 30. §, 10/1988. (VI. 30.) MÉM-SZEM r. 45. § (1) bek.].*

BH1993. 567. *Nem ütközik a szerződésszegésért való felelősség kizárásának és korlátozásának tilalmába, ha a jogi személy a teljesítést követően - a hibás teljesítés jellegének ismeretében - a szerződésszegés következményeinek rendezésére vonatkozó megállapodással lemond az őt megillető szavatossági jogok érvényesítéséről [Ptk. 207. § (2) bek., 305. §, 314. § (2) bek.].*

BH1993. 497. *Ivóvíz díjának leszállítása iránti igény elbírálásának szempontjai [Ptk. 305. §, 27/1975. (X. 30.) MT r. 20. § (1) bek.].*

BH1992. 540. *A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés hibás teljesítésének megállapítása és ennek alapján a hibás teljesítési kötbér fizetésére kötelezés a felek által közösen vett minta megvizsgálása folytán készült szakértői vélemény következtében megalapozott, tekintet nélkül arra, hogy utóbb a termeket harmadik személy részére milyen módon lehetett értékesíteni [Ptk. 305. § (1) bek., 14/1978. (III. 1.) MT r. 18. § (1) bek.].*

BH1992. 524. *Jövőben megalkotandó szerzői műre kötött felhasználási szerződés hibás teljesítése esetén a szerzői jogi törvény rendelkezései az irányadóak [Ptk. 305. §, 1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 29. § (2)-(3) bek., 9/1969. (XII. 29.) MM r. (Szjt. V.) 23. § (1) bek., 9/1970. (VI. 25.) MM r. 4. § (1)-(2) bek.].*

BH1992. 249. *Számítógépi programalkotás (szoftver) szolgáltatására irányuló szerződés hibás teljesítésével kapcsolatos jogvita elbírálása a megyei (fővárosi) bíróság hatáskörébe tartozik [Sztj. 1. § (1) bek., 3. §, Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (3) bek., 310. §, 340. § (1) bek., 685. § c) pont, Pp. 365. § (1) bek. b) pont, 366. § (1) bek., Szjt. V. 1. § (1) bek.].*

BH1990. 386. *A vállalkozótól nem követelhető az általa épített társasházban levő üzlethelyiség olyan - a funkciónak megfelelő - utólagos kialakítása, amely nem volt a szerződés tárgya [Ptk. 305. § (1) bek., 344. §].*

BH1990. 179. *Szavatossági jogok kifogás utján való érvényesítésének lehetősége a találmány hasznosítási jogának engedélyezésére és a találmány megvalósításával kapcsolatos műszaki tapasztalatok és dokumentáció átadására kötött szerződés alapján indított díjperben [Ptk. 277. § (1) bek., 305. § (2) bek., 306. § (1) bek., 308. § (3) bek., Szt. 20. § (2) bek.].*

BH1990. 139. *I. Nincs jogi akadálya annak, hogy a társasházi lakásokat értékesítő OTP a vevőkre engedményezze a kivitelezővel szemben fennálló, hibás teljesítésből fakadó igényeit [Ptk. 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., 305. §].*

BH1989. 451. *A tervezési és kivitelezési szerződés megkötését követően kiadott építészeti előírás utólagos megvalósítását a megrendelő nem követelheti [Ptk. 305. §, 277. § (1) bek.].*

BH1989. 440. *Közvetlen veszélyhelyzetet magában rejtő műszaki állapot hibás teljesítésként való elbírálása [Ptk. 305. § (1) és (2) bek., 307. § (1) bek.].*

BH1989. 197. *A tervező vállalat hibásan teljesít ha a kiviteli terve gazdaságtalan megoldásokat tartalmaz [Ptk 305. §, 306. §].*

BH1989. 113. *Ha a teljesítés helye a rendeltetési állomás, és itt a küldeményben hiány vagy sérülés mutatkozik, a megrendelőnek (címzettnek) választási jogosultsága van, hogy a fuvarozóval vagy a szállítóval (feladóval) szemben érvényesíti-e a kárigényét [Ptk. 279. § (2) bek., 305. § (1) bek., 310. §., 318. § (1) bek., 361. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 7. § (1) bek., 14. § (1) bek.].*

BH1989. 26. *A bíróság nem rendelheti el a hibás építmény rendeltetésszerű célra nem vezető kijavítását, hanem figyelmeztetnie kell a felperest szavatossági jogainak helyes gyakorlására [Ptk. 305. §, Pp. 146. § (3) bek.].*

BH1988. 318. *A kivitelező a megrendelő által szolgáltatott terv alkalmasságáért is vállalhat eredmény-felelősséget [Ptk. 305. §].*

BH1988. 235. *A vállalkozó a III. osztályú minőség árán elszámolt szerkezet kijavítására is kötelezhető, ha a szerkezeten utóbb olyan hiba mutatkozik, amely a III. osztályba sorolt szerkezetnél sem megengedett [Ptk. 305. § (3) bek.].*

BH1988. 149. *Az alkalmi vendéglátóipari szolgáltatás (például esküvői ebéd, szilveszteri vacsora) oszthatatlan, annak hibás volta tehát már akkor is megállapítható, ha akárcsak egy fogás is kifogásolható minőségű [Ptk. 305. § (1) bek., 317. § (2) bek., 389. §].*

BH1988. 148. *A szabványnak megfelelő kivitelezés is lehet hibás szolgáltatás, ha az nem felel meg a rendeltetési célnak [Ptk. 305. § (1) bek.].*

BH1988. 143. *I. A hibás teljesítés jogkövetkezményei állanak be akkor, ha a termeltető által a szerződésben megállapított mennyiségben szolgáltatott takarmánytápnál a termelőnek többet kellett felhasználni a szerződés szerinti súlygyarapodás eléréséhez. A hibás teljesítéssel összefüggésben felmerült valamennyi hátrányt a termeltetőnek kell viselnie [Ptk. 305. § (2) bek., 310. §].*

BH1987. 367. *Ha a fűtési radiátoron olyan korróziós folyamat indult meg, amely miatt annak élettartama lecsökkent, a felelős vállalkozó akkor is díjmentes cserére kell kötelezni, ha a radiátor még nem lyukadt ki. Ha ezért kizárólag a tervező vállalatot terheli a felelősség, akkor kötelezni lehet arra, hogy természetbeni kártérítésként maga gondoskodjék a radiátor kicseréléséről [Ptk. 305. § (1) és (2) bek., 355. § (2) bek.].*

BH1987. 322. *A tervező vállalat hibás teljesítése nem állapítható meg a tervek szolgáltatását követően kiadott szabvány megsértése miatt, ha a tervdokumentáció felhasználására az annak átadását követő 3 év alatt nem került sor, és az építtető a tervezőről nem szerzett be korszerűségi nyilatkozatot [Ptk. 305. § (1) bek., 7/197 8. (II. 1.) MT sz. r. 86. §, 87. § (1) bek.].*

BH1987. 39. *II. Az adásvételi szerződéshez kapcsolódóan a szavatossági jog érvényesítésének kérdése csak akkor lehet vizsgálat tárgya, ha a szerződés megtámadása nem alapos. A két jogcím közül a megtámadásra alapított igény elbírálása az elsődleges. [Ptk. 235. § (1) bek., 237. § (1) és (2) bek., 305-306. §].*

BH1987. 21. *Nem tekinthető üzemeltetői mulasztásnak és a vállalkozó felelősségét nem csökkenti az a körülmény, hogy a lakásokban, amelyeket szakaszos fűtéssel tervezték és kiviteleztek, a fűtőberendezéseket nem folyamatosan használják [Ptk. 305. § (1) bek., 310. §, 392. § (3) bek., GKT 29/1973. sz.].*

BH1987. 19. *A csökkent értékű és csökkentett áron értékesített termékért is fennáll a kellékszavatossági felelősség, ha az nem felel meg a szerződéssel elérni kívánt célnak, illetőleg a rendeltetésszerű használat követelményeinek [Ptk. 305. §. (1) bek.].*

BH1986. 430. *I. A gyártó vállalat nem szabadulhat a hibás teljesítés következményeitől a forgalmazó kereskedelmi vállalattal szemben annak a kilátásba helyezésével, hogy jótállási kötelezettsége alapján majd helytáll az üzemeltető vevőnél kiütköző hibákért [Ptk. 248. §, 305. § (1) bek.].*

BH1986. 288. *A szavatossági kijavítás alapvető követelménye, hogy mindegyik vállalkozó a saját tevékenységének hibáit maga köteles kijavítani, kivéve ha arra valamilyen rajta kívül álló ok miatt képtelen [Ptk. 305. §].*

BH1986. 287. *Nem állapítható meg a megrendelőt terhelő értéknövekedés, ha az építményt kizárólag kivitelezési hiba miatt kell kijavítani, és a vállalkozó a megrendelő hozzájárulása nélkül választ olyan javítási módot, amely az eredeti tervben meghatározott megoldáshoz képest költségesebb szerkezetet eredményez [Ptk. 305. §, 361. § (1) bek., GKT 76/1973. sz., GKT 7/1976. sz.].*

BH1986. 158. *Vemhes élőállat átadására szerződés teljesítéseként ellésre alkalmatlan állat átadása hibás teljesítésnek minősül, és a szállításra való gondatlan kiválasztás miatt a szállítót kártérítési kötelezettség terheli [Ptk. 305. § (1) bek., 306. §, 310. §, 14/1978. (III. 1.) MT sz. r. 17. §].*

BH1986. 156. *Ha a kijavításra nemcsak jótállás körében tartozó, hanem egyben üzemeltetési hiba is okot szolgáltat, úgy a javítás költségei megoszthatók, a javításhoz szükséges szállítás költsége azonban egyedül a jótállásra kötelezett felet terheli [Ptk. 305. § (1) és (2) bek., 4/1970. (V. 31.) KPM sz. r. melléklet 10. § (1) és (2) bek.].*

BH1985. 320. *I. Ha a szolgáltatás értéke és ellenértéke közötti egyensúly csak több szavatossági jog együttes gyakorlásával állítható helyre, a jogosult a kijavítás mellett ár-, illetőleg díjleszállítást is követelhet [Ptk. 305. §, (1) bek. 306. § (1) bek.].*

BH1985. 196. *A hibás teljesítésén alapuló kártérítési követelés érvényesítésének nem előfeltétele az, hogy a jogosult a minőségi hibát a szavatossági jogok érvényesítésére előírt határidőn belül bejelentse [Ptk. 305-306. §, 310. §, 311. § (2) bek., 324. § (1) bek.].*

BH1985. 118. *Amíg az azonos hiba miatt a tervező és a kivitelező ellen folyó perben a bíróság nem döntött a tervező elleni igény tárgyában, addig a kivitelezővel szemben támasztott igény felöl általában nem hozhat kellően megalapozott részítéletet [Pp. 213. § (2) bek., Ptk. 305. §, 306. § (1) bek.].*

BH1985. 32. *Jogszerű a megrendelőnek a tervezési szerződéstől való elállása, ha a teljesítésül felajánlott tervdokumentáció szerinti kivitelezés költségének összege lényegesen meghaladja a szerződésben közvetlenül vagy közvetve meghatározott és a tervegyeztetés során is megjelölt összeget [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (3) bek.].*

BH1984. 490. *II. Használt dolog adásvétele esetén az eladót - külön kikötés hiányában nem terheli szavatossági felelősség a dolog olyan hibáiért, amelyek a természetes elhasználódással általában együtt járnak, illetve amelyek a megtekintéskor vagy a kipróbáláskor felismerhetők voltak [Ptk. 305. §].*

BH1984. 366. *Ha az épület hibája a kivitelező részéről fel nem ismerhető tervezési hiba következménye, a tervező a kártérítési felelősége körében köteles a hibát kijavítani, illetőleg a kijavítás költségeit viselni [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (1) bek., 310., 344. §, 355. § (1) bek., 392. § (2) és (3) bek.].*

BH1984. 115. *Nincs szükség tanácsi megbízott részvételével felvett jegyzőkönyvre, ha a vasút kiszolgáltatás utáni jegyzőkönyve a küldemény kiszolgáltatáskori állapotát megfelelően tanúsítja [Ptk. 305. § (1)-(2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 14. § (1)-(2) bek., 1. sz. melléklet 8., 13. pont, GKT 41/1973. sz.].*

BH1984. 28. *A hibás teljesítés elismerésének kell minősíteni a szállítónak azt a magatartását, amellyel a minőség közös megállapítása után a termék visszaszállításához hozzájárult [Ptk. 305. § (1) bek.].*

BH1984. 26. *Ha a szállító nem is vállalta a tartós fogyasztási cikknek a kötelező jótállási idő utáni kicserélését, mégis ki kell azt cserélni, illetőleg a vételárat vissza kell fizetnie, ha a szavatossági felelősségén alapuló javítási kötelezettségét nem teljesíti 30 napon belül [Ptk. 248. § (3) bek., 305. § (2) bek., 306. § (3) bek., 308. § (2) bek., 1978. évi 2. sz. tvr. 6. § (1) bek., 7. §, 13/1978. (III. 1.) MT sz. r. 2. § (1) bek. a) pont, 4/1969. (III. 30.) BkM-KGM-KipM-KkM-NIM sz. r. 4. § (1) bek. b) pont].*

BH1984. 17. *Használt gépkocsik értékének megállapításánál a műszaki állapot tisztázása mellett annak vizsgálata is elengedhetetlen, hogy hasonló gépkocsinak a szerződéskötés idején mennyi volt a használt gépkocsik piacán kialakult forgalmi értéke [Ptk. 201. § (2) bek., 305. §, 306. § (1) bek., Pp. 141. § (2) bek. és 164. § (2) bek.].*

BH1983. 233. *Az eladó helytállási kötelezettsége használt dolog eladása esetén is fennáll azokért a hibákért, amelyek annak figyelembevételével is hibának minősülnek, hogy a szolgáltatás tárgya használt, de üzemképes dolog volt [Ptk. 305. § (1) bek., 306. §].*

BH1983. 29. *Szúrópróba-vizsgálat eredménye csak a szabványban vagy szerződésben előírt mintavételi eljárás pontos megtartása esetén vetíthető a teljes mennyiségre [Ptk. 305. § (1) bek., 310. §].*

BH1982. 295. *A hibás szolgáltatás kifogás nélküli átvétele nem eredményez jogvesztést, és nem zárja ki, hogy a jogosult a hibás teljesítést utóbb bizonyítsa [Ptk. 305. § (1)-(2) bek.].*

BH1982. 15. *A hibás teljesítésért fennálló szavatossági felelősséget nem zárja ki az a körülmény, hogy a kötelezett a teljesítés előtt vagy a teljesítéskor közli a szolgáltatás hibáját, illetőleg hogy a szolgáltatás a rendeltetésszerű használatra nem alkalmas [Ptk. 240. § (1) bek., 277. § (1) bek., 305. § (1) bek., 307. § (1) bek.].*

BH1981. 466. *Hibás teljesítésnek minősül a szolgáltatás, ha a helytelen vagy hiányos használati utasítás az egyébként szerződésszerű tulajdonságokkal rendelkező termék felhasználását meghiúsítja vagy eredményét lerontja [Ptk. 305. § (1) bek.].*

BH1981. 453. *I. Ha lakóépület vételekor ismert is az, hogy az épület elhanyagolt állapotban van és javításra szorul, az épület lényeges elemeinek használhatóságáért, az épület lakás céljára való alkalmasságáért az eladó felelős. Ha a épületnek - az épület építési idejének és állapotának megfelelő elhasználódásán túlmenően - olyan további hibája is van, amely meghaladja a szokásos elhasználódás fokát és az épület általános állapotához képest is rendkívülinek tekinthető, különösen pedig, ha a hiba folytán az épület használhatatlanná vált, ezért az eladó szavatossággal tartozik [Ptk. 305. § (1) és (2) bek.].*

BH1981. 245. *Gabona tárolására szolgáló épület törvényes kelléke a vízmentesség [Ptk. 305. § (2) bek., GKT 7/1973. sz.].*

BH1981. 159. *A továbbszaporításhoz szükséges biológiai érettség a fémzárolt vetőmag törvényes kelléke [Ptk. 305. § (1) bek.].*

BH1981. 27. *Ha a termék meghibásodását a jogosult - az általa is ismert technológia alkalmazásának elmulasztásával vagy megszegésével - maga okozta, nincs jelentősége annak, hogy a kötelezett megfelelő használati utasítást adott-e [Ptk. 305. §, 4/1976. (VI. 7.) Kip. M-BkM sz. r. 3. § (1) és (2) bek.].*

BH1980. 437. *A hibás hőszigetelés - annak mértékétől függően - a lakóépületet a rendeltetésszerű használatra alkalmatlanná teszi [Ptk. 305. § (2) bek., 307. §., 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 23. §, GKT 7/1973. sz.].*

BH1980. 396. *Az a körülmény, hogy a jogosult az exportra alkalmatlan - és emiatt részben a MERT által visszavett, részben a külföldről visszaküldött termeket belföldön árengedménnyel értékesítette és ezáltal meghiúsította a teljes mennyiség szakértői megvizsgálását, valamint a hibás mennyiség pontos meghatározását, nem zárja ki a közreműködő elleni igényérvényesítést, ha más bizonyítékok alapján a szerződésszegés megállapítható [Ptk. 305. §, 310. § Pp. 164. §].*

BH1980. 395. *A díjleszállításon alapuló - a szavatossági felelősség körébe tartozó fizetési kötelezettség a kötelezettek (kivitelező, tervező stb.) között nem osztható meg [Ptk. 305. § (2) bek., Pp. 3. §].*

BH1980. 26. *Ha valamely termék (szolgáltatás) megfelel ugyan a szabvány előírásainak, de a szabványban meg nem határozott egyes tulajdonságai a rendeltetési célból eredő követelményeket nem elégítik ki, a szerződésszegés következményei állapíthatók meg [Ptk. 277. §, 305. § (1) bek., 310. §].*

BH1977. 434. *Hibás teljesítés esetén a kereskedelmi vállalat árleszállítás helyett a terméket akkor jogosult kicserélni, ha arra a kifogásolás alkalmával azonnal lehetőség van. [Ptk. 305. § (1) bek. c) pont, 1/1964. (I. 11.) BkM sz. r. 4. § (1) bek., 7. § (3) bek.].*

305/A. § (1) Ha a jogosult a hibát a szerződéskötés időpontjában ismerte, vagy azt ismernie kellett, a kötelezett mentesül a szavatossági felelősség alól. Mentesül a kötelezett a szavatossági felelősség alól akkor is, ha a hiba a jogosult által adott anyag hibájára vezethető vissza, feltéve, hogy az anyag alkalmatlanságára a jogosultat figyelmeztette.

(2) Fogyasztói szerződés esetében az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell, hogy a teljesítést követő hat hónapon belül felismert hiba már a teljesítés időpontjában megvolt, kivéve, ha e vélelem a dolog természetével vagy a hiba jellegével összeegyeztethetetlen. A felek ettől eltérő megállapodása semmis.

Ptké. 53. §

A szavatosság felelőssége alól a kötelezett két esetben mentesülhet.

1. Egyrészt - a Ptk. 305. § (3) bekezdésének 2003. július 1. előtti rendelkezésével azonosan - akkor, ha a jogosult a hibát a szerződéskötéskor ismerte. Ilyen esetekben ugyanis alaposan feltételezhető - s vélhetően a Ptk. is ezt veszi alapul -, hogy a jogosult szerződéses érdekeinek kielégítését kellően szolgálja a hibás teljesítés is, az számára megfelel.

A fenti tény bizonyítása a kötelezettet terheli [Pp. 164. § (1)]. Azt kell bizonyítania, hogy a jogosult ténylegesen tudott a szolgáltatás hibájáról. A törvény megfogalmazásából kitűnően nem elegendő tehát annak igazolása, hogy körültekintő gondos eljárás mellett arról tudhatott volna (BH2000. 543.).

Gyakori, hogy a megállapodásról készült okirat megfogalmazása szerint a vételre "megtekintett állapotban" került sor. Önmagában ez a kitétel nem zárja ki a kötelezett felelősségét, mert abból nem következik okszerűen, hogy a jogosult előtt az utóbb sérelmezett hiba a szerződés megkötéskor ismert volt.

Sokszor előfordul az is, hogy a jogosult - noha ismerte a hibát a megállapodás időpontjában - azt már nem ismerte fel, hogy az milyen jelentőséggel bír. Így például - egy korábbi példához visszatérve - azt, hogy a megvásárolt ház falán húzódó jelentéktelen repedések az alapozás hibájából erednek, s ez a felépítmény állékonyságát súlyosan veszélyezteti. Ilyenkor a kötelezett felelőssége fennáll, hiszen nem állapítható meg, hogy a jogosult a hibát valósan ismerte az ügylet megkötésekor (BH1981. 453.).

Azokban az esetekben, amikor a jogosult a szerződéskötés után, de még a teljesítés előtt vagy azzal egyidejűleg ismerte fel a hibát, a fenti rendelkezés nem alkalmazható. Ilyen esetben a kötelezett akkor mentesülhet a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a jogosult a hibáról tudva, jogfenntartás nélkül fogadta el a teljesítést [Ptk. 316. § (1)].

2. A 2003. július 1. napját követően kötött szerződések esetében a kötelezett mentesülésére vezethet az anyaghiba miatt előállt hibás teljesítés. E mentesüléshez azonban a törvény két együttes feltétel meglétét kívánja meg. E szabály alkalmazásának előfeltétele, hogy az anyagot a kötelezett részére a jogosult biztosítsa, és az is, hogy a kötelezett figyelmeztesse az adott anyag alkalmatlan voltára a jogosultat. Ez utóbbi törvényi feltétel beiktatásának indoka a Ptk. 392. § (3) bekezdésében szabályozottakhoz történő szerves illesztés.

A § (2) bekezdése kizárólag a speciális fogyasztói szerződések [lásd a Ptk. 685. § e) pontját] esetében, és akkor alkalmazható, ha a szerződés megkötésére 2003. július 1. napja után került sor.

Az új szabály az általános, jogosultat terhelő bizonyítási teher megfordításáról rendelkezik, az irányelv kötelező előírásának megfelelően. A jogszabály törvényi vélelmet állít fel atekintetben, hogy a teljesítéstől számított hat hónapon belül felismert hiba már a teljesítés időpontjában megvolt. A vélelem megdönthető, azaz a mentesülése érdekében a kötelezettnek kell bizonyítania, hogy a hiba, illetve a hiba oka a teljesítést követően keletkezett. A törvény kizárja, hogy e rendelkezéstől a fogyasztási szerződésben a felek közös akarattal eltérjenek, mert az ilyen eltérést semmissé nyilvánítja.

Maga a törvény azonban szabályoz a vélelem alól kivételt is, mégpedig abban az esetben, ha a törvényi vélelem alkalmazása összeegyeztethetetlen a dolog természetével, vagy a hiba jellegével.

306. § (1) Hibás teljesítés esetén a jogosult

***a)* elsősorban - választása szerint - kijavítást vagy kicserélést követelhet, kivéve, ha a választott szavatossági igény teljesítése lehetetlen, vagy ha az a kötelezettnek a másik szavatossági igény teljesítésével összehasonlítva aránytalan többletköltséget eredményezne, figyelembe véve a szolgáltatott dolog hibátlan állapotban képviselt értékét, a szerződésszegés súlyát, és a szavatossági jog teljesítésével a jogosultnak okozott kényelmetlenséget;**

***b)* ha sem kijavításra, sem kicserélésre nincs joga, vagy ha a kötelezett a kijavítást, illetve a kicserélést nem vállalta, vagy e kötelezettségének a (2) bekezdésben írt feltételekkel nem tud eleget tenni - választása szerint - megfelelő árleszállítást igényelhet vagy elállhat a szerződéstől. Jelentéktelen hiba miatt elállásnak nincs helye.**

(2) A kijavítást vagy kicserélést - a dolog tulajdonságaira és a jogosult által elvárható rendeltetésére figyelemmel - megfelelő határidőn belül, a jogosultnak okozott jelentős kényelmetlenség nélkül kell elvégezni.

(3) Ha a kötelezett a dolog kijavítását megfelelő határidőre nem vállalja, vagy nem végzi el, a jogosult a hibát a kötelezett költségére maga kijavíthatja vagy mással kijavíttathatja.

(4) A jogosult a kijavításig vagy kicserélésig az ellenszolgáltatás arányos részét visszatarthatja.

(5) Fogyasztói szerződésben semmis az a kikötés, amely a szavatossági jogoknak a törvényben meghatározott sorrendjétől a fogyasztó hátrányára tér el.

A szavatossági jogok

A hibátlan teljesítés biztosítása érdekében a törvény négyféle szavatossági jogot nevesít: a kijavítást, a kicserélést, az árleszállítást, valamint a jogosultnak a szerződéstől elállásra is lehetőséget ad.

A 2002. évi XXXVI. törvénnyel megállapított új szabályok - melyek a 2003. július 1. után kötött szerződésekre irányadóak - a szavatossági jogok körét nem érintik, de azok érvényesítésének rangsorában jelentősen eltérnek a megelőző - és a 2003. július 1. napja előtt kötött szerződésekre továbbra is alkalmazandó - rendelkezésektől.

A 2003. július 1. előtt kötött szerződés hibás teljesítése esetén a jogosult választása szerint kijavítást vagy árleszállítást; a fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog esetében kicserélést kérhet, és a hibás teljesítés miatt bekövetkezett teljesítéshez fűződő érdekének megszűnése esetén a szerződéstől elállhat.

A szavatossági igények közül a jogosult választhat. Jogosultsága azonban nem teljesen korlátlan, hiszen a kicserélés és az elállás esetében az csak a törvényben meghatározott külön feltételek fennállása mellett érvényesül.

Az 1999/44/EK irányelv a közösségi minimum-szabályok körében - kötelező erővel - egységes rendszert állított fel a fogyasztót megillető szavatossági jogok tekintetében. Az ennek megfelelő rendelkezéseket a § (1) bekezdése nevesíti.

Az új szabályok két lépcsős igényérvényesítési lehetőséget vezetnek be. A változás nem csak a jogok rangsorában jelenik meg, hanem abban is, hogy a törvény meghatározott feltételekhez köti azt, hogy mikor lehet a második lépcsőben meghatározott szavatossági jogokat érvényesíteni. Ezen túlmenően azokat a feltételeket is nevesíti, amelyek a jogosult választási jogát - az adott lépcsőben elhelyezett jogok tekintetében - korlátozzák.

A törvény a szavatossági jogok rangsorának meghatározásakor a kötelezettség szerződésszerű teljesítését helyezi előtérbe. Ennek megfelelően az első lépcsőben [az (1) bekezdés a) pontja] a jogosult kijavítást vagy kicserélést kérhet.

Az árleszállítás, illetve a szerződéstől elállás joga a második lépcsőben érvényesíthető jog [az (1) bekezdés b) pontja]. E jogok közül a jogosult azonban csak két esetben választhat. Így akkor,

- ha az első lépcsőben nevesített jogok egyikének érvényesítésére sincs joga, azaz sem kijavítást, sem kicserélést nem kérhet.

- Ha azonban kijavítás vagy kicserélés szavatossági jogként érvényesíthető, a jogosult akkor élhet a második lépcsőben szabályozott valamelyik jogával, ha az első lépcsőben érvényesített jog teljesítését a kötelezett nem vállalta, vagy annak a § (2) bekezdésében meghatározott feltétele szerint nem tud eleget tenni.

Abban az új szabály megegyezik a korábbival, hogy a választás joga mindkét lépcsőn belül a jogosultat illeti meg, és abban is - bár más tartalommal -, hogy a választás joga nem korlátlan.

A törvényi rangsorra vonatkozó szabály diszpozitív jellegű, azaz a felek a szerződésben attól eltérően rendelkezhetnek. Az eltérést a törvény egy esetben zárja ki. A § (5) bekezdése a fogyasztói szerződések [lásd Ptk. 685. § e)] esetében azt az eltérést nyilvánítja semmissé, amely e törvényi sorrendtől a fogyasztó hátrányára tér el.
Megengedett tehát az eltérés a sorrendi szabályoktól a kereskedelmi ügyletekben, a fogyasztási szerződések esetén pedig akkor, ha az a fogyasztó javát szolgálja.
A szabályokat a következőkben a két lépcsőben érvényesíthető jogok szerint tekintjük át, figyelemmel arra is, hogy miután az új szabályoknak nincs visszaható hatálya, a gyakorlatban hosszabb ideig nyilvánvalóan a 2003. július 1. előtt kötött szerződésekből eredő kellékszavatossági igények érvényesítése lesz a meghatározó.
1. Kijavítás, kicserélés
A) Kijavítás
A 2003. július 1. előtt kötött szerződések esetében az alkalmazandó korábbi szabály a kijavítást törvényi korlát nélkül, kizárólag a jogosult döntésétől függően érvényesülő helytállási formaként nevesítette. A kijavítás idejéről és módjáról, minőségi jellemzőiről a törvény külön nem rendelkezett. A gyakorlat azonban a szavatosság jogintézményének céljából, valamint az elállás jogának gyakorlása törvényi előfeltételeiből kiindulva nyilvánvalónak tekintette, hogy:
- a hibát a lehető legrövidebb időn belül kell megjavítani. Ez az idő a szolgáltatás tárgyának és hibájának, valamint az ügy egyéb körülményeinek ismeretében állapítható meg.
- a kijavításnak olyannak kell lennie, amelynek eredményeként a hibás szolgáltatás a törvényben és a megállapodásban rögzített elvárásoknak megfelelően a rendeltetésszerű használatra alkalmassá válik. A javítás módját lényegében a dolog és a hiba természete határozza meg.
A 2003. július 1. után kötött szerződésekre irányadó új szabály azonban a kijavításra is kiterjedően megszorítja a jogosult választási lehetőségét, amikor kimondja, hogy az első lépcsőben nevesített azon szavatossági jogot (kijavítás vagy kicserélés) a jogosult nem választhatja,
- amelynek teljesítése lehetetlen, vagy
- amely a kötelezett részére a másik választható szavatossági igény teljesítéséhez képest aránytalan többletköltséggel jár.
A törvény maga határozza meg azokat a szempontokat is (így: a hibátlan dolog értéke, a szerződésszegés súlya, valamint a választott jog teljesítésével a jogosultnak okozott kényelmetlenség), amelyek együttes mérlegelése mellett lehet állást foglalni e feltétel fennállta tekintetében.
Kérdés azonban, hogy az arányosság körében a törvény szóhasználata szerinti "másik szavatossági igény" alatt mit kell érteni, ha a jogosult kijavítást kér: az első lépcsőben nevesített másik igényt - a kicserélést -, vagy a második lépcsőben nevesített szavatossági jogokat is. E kérdés felvetése különösen indokolt, amikor a jogosult a kicserélést annak lehetetlensége miatt eleve nem választhatja, amely az egyedi szolgáltatás hibás teljesítése esetén minden esetben fennáll.
A helyes értelmezésnél az (1) bekezdés b) pontjának első mondatrészét is figyelembe kell venni. Ennek értelmében a második lépcsőben nevesített jogok közül a jogosult akkor választhat, ha sem kijavításra, sem kicserélésre nincs joga. Ez a feltétel - az a) pont szabálya szerint - akkor valósul meg, ha a jogosult a kijavítást vagy a kicserélést azért nem követelheti, mert azok teljesítése vagy lehetetlen, vagy aránytalan.
Ebből követően az a) pont szerinti arányossági feltétel vizsgálatakor az nem szűkíthető az első lépcsőben nevesített - és nem érvényesített - másik jogra, hanem azt a még választható valamennyi szavatossági jog szempontjából vizsgálni kell.
A módosító törvény miniszteri indokolása is ezt támasztja alá, amikor kimondja: "Az első lépcsőben a jogosult a dolog szerződésnek megfelelő állapota térítésmentes előállítását követelheti, választva kijavítás vagy kicserélés között. Csak amennyiben ez lehetetlen vagy aránytalan..., választhatja a jogosult egy második lépcsőben a vételár megfelelő csökkentését vagy a szerződéstől való elállást. Az, hogy a második lépcsős szavatossági jogokra való áttérés aránytalanságra hivatkozással mikor lehetséges, attól függ, hogy a kijavítás illetve kicserélés aránytalan többletköltséget okoz-e a kötelezett számára az irányelvből átvett kritériumok szerint. Az aránytalanság részletes szabályozása a felek érdekeinek kiegyensúlyozott védelmét és azt hivatott biztosítani, hogy kijavításra rendszerint nagy értékű, kicserélésre viszonylag kisebb értékű dolog esetében kerüljön sor.
A választás joga mindkét lépcsőn belül a jogosultat illeti meg. Az első lépcsőn belül ugyanakkor a törvény megszorítja a jogosult választási jogát: nem választhatja azt a szavatossági jogot, amelyik lehetetlen vagy aránytalan."
Előzőleg már utaltunk arra, hogy a korábbi törvény a kijavítás idejéről, módjáról, minőségéről nem rendelkezett, ennek tartalmát a gyakorlat alakította ki. A 2003. július 1. után kötött szerződések esetében a

törvény a "mikor" és "hogyan" kérdésekre már részben választ ad a Ptk. 306. §-ának (2) bekezdésében. Rendelkezése szerint az első lépcsőbe eső szavatossági kötelezettségét a kötelezett megfelelő határidőn belül, és úgy köteles elvégezni, hogy az a jogosultnak nem okozzon jelentős kényelmetlenséget.
A törvény nem azt határozza meg, hogy milyen határidő tekinthető megfelelőnek, hanem azokat a tényezőket nevesíti, amelyeket e körben mérlegelni kell: így a dolog tulajdonságait, és annak a jogosult által elvárható rendeltetését.
Kijavítás a kötelezett költségére
A Ptk. 306. § (3) bekezdésében, de változatlan tartalommal nevesíti a 2003. július 1. előtt hatályos Ptk. 307. § (1) bekezdésének rendelkezését. Ennek értelmében: ha a kötelezett a dolog kijavítását megfelelő határidőre nem vállalja vagy nem végzi el, a jogosult maga is elvégezheti a javítást, de azt mással is elvégeztetheti.
Az ítélkezési gyakorlat szerint a kötelezett helyett történő javításra vagy javíttatásra lehetőség van akkor is, ha a szolgáltatás olyan mértékben hibás, hogy a jogosulttól nem várható el a kötelezett munkájának ismételt elfogadása (Fővárosi Bíróság Polgári Kollégiuma 1995. EL. II. 12. szám 23. jogeset).
A bírói gyakorlat a javítási költség megtérítéséhez olyan esetekben is utat nyitott, amikor a javítás ténylegesen nem készült el. Ilyenkor a bíróság a kötelezettet a javítás várható költségeiben marasztalja. A javítási egyenérték meghatározásánál a szerződéskötés (kivitelezés) idejétől a bírósági határozat meghozataláig bekövetkezett árváltozásokat is figyelembe kell vennie a bíróságnak. Arra azonban nincs mód, hogy annak összegét az ezt követő időben esetlegesen jelentkező, tehát a várható árnövekedésre alapítottan határozza meg (BH1995. 228.).
A javítás, illetőleg a javíttatás "átvállalása" a jogosultnak nem kötelessége, ezért a kötelezettnek a javítási költség megtérítésére irányuló ajánlatát nem kell elfogadnia. Az eljárási kötöttségeken túl erre is figyelemmel nincs módja a bíróságnak arra, hogy az alperes ilyen elismerésére alapítottan a jogosult hozzájárulása nélkül a javítást a jogosult felperes terhére írja elő, és a kötelezettet a javítás várható költségében marasztalja.
A Ptk. 306. § (4) bekezdése értelmében - azonosan a megelőzően hatályos Ptk. 306. § (5) bekezdésében foglalt szabállyal -: ha a jogosult jogszerűen követelte a kijavítást, annak megtörténtéig az őt terhelő ellenszolgáltatás arányos részét visszatarthatja.
B) Kicserélés
Olyankor, amikor a szerződés nem dolog szolgáltatására - hanem például munka elvégzésére - irányul, a kicserélést értelemszerűen a szolgáltatás ismételt elvégzésének kötelezettsége váltja fel (Ptk. 311. §).
A 2003. július 1. előtt kötött szerződések esetében a kicserélés csak két együttes feltétel fennállása mellett igényelhető. Nevezetesen akkor, ha:
1. A dolgot fajta és mennyiség szerint (azaz fajlagosan) jelölték meg a szerződésben - ide értve azt az esetet is, amikor termelői vagy kereskedelmi forgalomban az egyébként helyettesíthető dolog meghatározására elkülönítéssel vagy kiválasztással került sor.
A fajlagosság fogalmát a törvény külön nem rögzítette. A fenti megfogalmazásból azonban kitűnik, hogy az a szolgáltatás megjelölésének egyik lehetséges módja, melyet általában olyan dolgokra vonatkozóan alkalmaznak, amelyek helyettesíthetők. Fajta és mennyiség szerint ugyanis lényegében csak azok a dolgok határozhatók meg, amelyeknél az egyediségnek - legalább is a szerződés vonatkozásában - jelentősége nincs.
A helyettesíthetőség a dolog szerződéses forgalomban megmutatkozó tulajdonsága, ugyanúgy, mint az egyediség (nem helyettesíthetőség). Azok a dolgok tartoznak e körbe, amelyet a forgalomban szám és mérték szerint jelölnek, mint például a kereskedelmi forgalomba hozott, sorozatban gyártott háztartási gépek. Egyediek viszont a művészi alkotások, vagy pl. az ingatlan (BH1994. 408.).
Olyankor, amikor a megállapodás a szolgáltatás tárgyát csupán mennyiség, minőség, mérték, típus jellemzőkkel határozza meg (például tíz mázsa étkezési búza, három vég vászon) a szolgáltatás fajlagos. Ha azonban valamelyik név szerint is megnevezett gazda, vagy egy adott termőhely évi búzatermésére vonatkozik a szerződés, az egyébként helyettesíthető dolog tekintetében a szolgáltatás egyedileg meghatározottá vált. A termelés, feldolgozás vagy további értékesítési céllal beszerzett áruk esetében a fajlagosság, a kiskereskedelmi forgalmazás során - melynél tipikusan a tömegesen, sorozatban gyártott áru kiválasztása után jön létre a megállapodás - az egyediség jellemző. Ennek ellenére a kicserélési jogosultság a törvény értelmében e körben is maradéktalanul érvényesül.
A kereskedelmi forgalomban beszerzett használt cikkek kicserélésére azonban - a fenti okfejtésből következően - nincs lehetőség, hiszen nincs olyan másik áru, amely a használtságból eredően a dologban beálló változásokkal azonos tulajdonságokkal bír.
2. A kicserélés iránti igény további feltételeül szabja a törvény, hogy
- a hiba rövid idő alatt, értékcsökkenés nélkül ne legyen javítható, illetve
- a rövid idő alatt értékcsökkenés nélkül elvégezhető javítás ne vezessen a jogosult érdekeinek sérelméhez.

A kicserélési jogosultság érvényesülése szempontjából a kijavítás időtartamát szigorúbban ítéli meg a gyakorlat, mint abban az esetben, amikor a jogosult kijavításra tart igényt. Ha ugyanis az érdekeinek a kijavítás megfelel - mint ahogy az a választásából kitűnik -, nyilvánvalóan köteles tűrni az indokolt, de adott esetben hosszabb javítási időt is. A kicserélés iránti kérelem kapcsán azonban ez az időtartam - a fél hibátlan teljesítéshez fűződő érdekeit szem előtt tartva - már minősülhet akként, amely az igényét megalapozza.
A Tvr. 6. § (1) bekezdése a kiskereskedelmi forgalomban értékesített áruk tekintetében e körben külön rendelkezést is tartalmaz. A dolog kicserélésére vagy a szerződéstől való elállásra irányuló szavatossági jog választása során a kijavítási időt akkor minősíti rövidnek, ha az a hiba bejelentésétől számított nyolc nap alatt, a kötelezett jótállása esetén pedig a jótállásról szóló jogszabályban meghatározott határidőn belül megjavítható.
E törvényhely az értékcsökkenés nélküli javítás jellemzőiről a kiskereskedelmi forgalom körét meghaladó, további általánosítható megfogalmazást is ad. Akkor tekinti a hibát ekként kijavíthatónak, ha a javítás folytán az áru értéke, használhatósága az azonos ideig rendeltetésszerűen használható hibátlan áruhoz képest nem csökken.
Azt, hogy a kicserélés feltételei fennállnak-e, abból kiindulva kell megítélni, hogy a jogosultat nem csupán egy rendeltetésszerű használatra alkalmas szolgáltatás, hanem hibátlan, esztétikailag és egyéb szerződéses jellemzőiben is kifogástalan teljesítés illeti meg.
A 2003. július 1. napjától hatályos törvényi rendelkezésből kitűnően az első lépcsőben nevesített két szavatossági jog között nincs rangsor, és a kicserélés követelésének nincs a kijavítástól eltérő törvényi feltétele. A jogosult választási jogát e szavatossági jog tekintetében is ugyanazon körülmények - a lehetetlenség illetve aránytalanság - korlátozzák.
A Ptk. 306. § (4) bekezdése értelmében - azonosan a megelőzően hatályos Ptk. 306. § (5) bekezdésében foglalt szabállyal - : ha a jogosult jogszerűen követelte a kicserélést, annak megtörténtéig az őt terhelő ellenszolgáltatás arányos részét visszatarthatja.
2. Árleszállítás, elállás
A) Árleszállítás (díjleszállítás)
A 2003. július 1. előtt hatályos törvényi rendelkezés az árleszállítást - a kijavításhoz hasonlóan - törvényi korlátozás nélkül érvényesíthető szavatossági jogként deklarálta. E szavatossági igény érvényesítése esetén a perek gyakori vitapontja az, hogy mekkora összeg illeti meg e jogcímen a jogosultat. A bíróság ennek vizsgálata során azt tartja szem előtt, hogy az ár-, illetve díjleszállítás célja a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás közötti egyenértékűség biztosítása. Ezért abban kifejezésre kell jutnia a hibából eredő értékcsökkenésnek is. Ennek megfelelően az árleszállítás mértékének meghatározásakor minden esetben a dolog szerződésben kikötött vételárából indul ki és azt vizsgálja, hogy:
- a szolgáltatás hibái milyen mértékben sértik a jogosultnak a hibátlan teljesítéshez fűződő érdekét (például azzal, hogy a dolog használatának lehetősége beszűkült, vagy használhatósági élettartama, esztétikai értéke lecsökkent stb.), és
- ez az érdeksérelem a szerződésben kikötött vételár milyen összegű csökkentésével orvosolható (BH1995. 92; BH1985. 394.).
A bíróság - döntésének meghozatalakor - a forgalmi értéket vagy a javításhoz szükséges költség mértékét az árleszállítás meghatározásában csak mérlegelési tényezőként veszi figyelembe (BH1995. 212.).
Vállalkozási szerződés hibás teljesítése miatt igényelt árleszállítás esetében - a szolgáltatás oszthatatlanságából kiindulva - a bíróság általában az egész szolgáltatás értékét veszi alapul az árleszállítás mértékének meghatározásakor. Tévesnek tekinti azt az álláspontot, amely ilyen esetben csupán a hibás rész értékével számol (BH1980. 181.).
A megállapodásban kikötött díj csökkentésekor figyelmen kívül hagyja a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett forgalmi értéknövekedést (BH1989. 455.).
A 2003. július 1-jétől hatályos új törvényi szabály a szavatossági jogok második lépcsőjében helyezte el az árleszállítást (és az elállást). E szavatossági jogok közül a jogosult az alábbi két feltétel valamelyikének megléte esetén választhat. Így akkor,
- ha kijavítást vagy kicserélést a választott igény teljesítésének lehetetlensége miatt, vagy azért nem kérhet, mert az más szavatossági jog érvényesítéséhez viszonyítva a kötelezettre aránytalan teherrel járna.
- Ha a jogosult jogszerűen követelheti a kijavítást vagy kicserélést, de azt a kötelezett
a) nem vállalja,
b) vállalja ugyan, de nem végzi el, vagy
c) vállalja azt, de annak nem tud a Ptk. 306. § (2) bekezdése szerinti megfelelő határidőn belül, vagy a jogosultnak okozott jelentős kényelmetlenség nélkül eleget tenni.

B) Elállási jog

A 2003. július 1. előtt kötött szerződésből eredő e szavatossági jog gyakorlására akkor van lehetőség, ha a jogosult teljesítéshez fűződő érdeke megszűnt. Érdekmúlás esetén tehát a jogosult a másik félhez intézett nyilatkozattal a szerződést felbonthatja, s az a megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal megszűnik [Ptk. 320. §, Ptk. 319. § (3)]. E jogosultság objektív szankció jellegéből következően az elállás miatt érvényesülő jogkövetkezmények alkalmazása során nincs jelentősége a kötelezett személyes körülményeinek, és az eredeti állapot helyreállításával bekövetkező vagyoni veszteségének sem (BH1994. 664.).

Ha az elállás jogszerű, a jogosult a szerződés tárgyát felelős őrzőként tartja birtokban, azt tehát nem használhatja. Ezért a dolog előállításkori forgalmi értékének alapulvételével számított kár megtérítésére köteles akkor, ha az a dolog jogosulatlan használatából eredt (BH1993. 568.).

Az érdekmúlás esetköreit illetően a törvény példálózó felsorolást tartalmazott. Azt különösen akkor látja megállapíthatónak, ha:

- a hiba nem javítható - pl. amikor a javítást több ízben sikertelenül már megkísérelték (Legfelsőbb Bíróság P. törv. I. 20 588/1972; BH1992. 263.), vagy a termék gazdaságos javítása kizárt (Legfelsőbb Bíróság P.törv.V. 20 177/1977.),

- a kötelezett a javítást nem vállalja,

- a javításra rövid idő alatt értékcsökkenés és a jogosult érdekeinek sérelme nélkül nincs mód.

Annak megítélésénél, hogy e konjunktív feltételek fennállnak-e, a gazdálkodó szervezetek közötti jogvitákban jelentősége van a jogosult használati, felhasználási és értékesítési körülményeinek is (GKT 63/1973. szám).

A bírói gyakorlat elállási jogot alapító oknak tekinti azt az esetet is, amikor

- a kötelezett a javítást a jogosulttal kötött megállapodás ellenére hosszú időn át nem végzi el (BH1986. 430. II.);

- egy technikai berendezés üzemeltetése során rendkívül nagyszámú meghibásodás következik be és a jövőben is számolni kell a hibák sorozatos - bár javítható - jelentkezésével (BH1982. 522.).

A Tvr. 6. § (1) bekezdése a kiskereskedelmi forgalomban eladott árucikkekre vonatkozóan - a kicserélés tárgyalása kapcsán már ismertetett módon - pontosan meg is határozza, hogy az elállási jog gyakorlása szempontjából mikor kell a hibát rövid idő alatt értékcsökkenés nélkül kijavíthatónak tekinteni.

A törvényben megjelölt feltételek fennállása mellett sem nyílik meg a jogosult elállási joga jogszerűen olyankor, ha a feltételek bekövetkezését felróhatóan maga idézte elő. Így abban az esetben, amikor a kötelezettel a kijavításban megállapodott, de azt szándékos magatartással meghiúsította (BH1988. 236. I.).

A 2003. július 1. napjától hatályos törvényi szabály nem tartalmaz semmilyen eltérő feltételt. Annak követelésére ezért a jogosult - választása szerint - ugyanazon feltételek megléte esetén jogosult, mint az árleszállításra. Míg az árleszállítás esetében a törvény a jogosult választási jogát korlátozó körülmény nem nevesít, az elállás esetében kizárja, hogy e jogot a jogosult jelentéktelen hiba miatt gyakorolja.

A 2003. július 1-jétől hatályos törvény nem tartotta fenn a megelőzően hatályos Ptk. 306. § (6) bekezdésében foglalt, a jogosultat megillető kicserélési jogra vonatkozó szabályokat, ezért ennek lehetősége csak a 2003. július 1. előtt kötött szerződések hibás teljesítése esetén kerülhet alkalmazásra.

A törvényi szabály akkor ad lehetőséget a kötelezettnek arra, hogy a dolog kijavítása vagy az árleszállítás helyett a dolgot kicserélje vagy a szolgáltatást újból teljesítse, amennyiben ez a jogosult érdekeit nem sérti. A törvény egyértelmű rendelkezéséből kitűnően elállás esetén ezzel a joggal a kötelezett nem élhet.

A kicserélés a jogosult érdekeinek általában megfelel, hiszen a legjobban e szavatossági kötelezettség teljesítése szolgálja a szerződéses érdekeinek kielégítését (például amikor a termelő berendezés csekély, de időigényes javítással járó hibája tetemes termelés-, s ekként bevételkieséssel jár együtt); szélsőséges esetben azonban ez éppen annak sérelmére vezethet. Így olyankor, amikor a kicserélés - a szerelés, beüzemelés időtartama miatt - nagyobb termeléskiesést okozna, mint a javítás.

Arra, hogy a kicserélésre meddig van módja a kötelezettnek, a GK 1. számú állásfoglalás részletes iránymutatást ad. Eszerint: a jogosult érdekeinek sérelme nélkül a kötelezett a hibás dolgot akkor is kicserélheti (a szolgáltatást újból teljesítheti), ha a jogosult a szavatossági igényét még nem konkretizálta. Mindaddig megteheti tehát, amíg a megrendelővel meg nem egyezett, illetve a bíróság a perben jogerős határozatot nem hozott.

BH2004. 182. *A jelentős költséget igénylő és rövid idő alatt ki nem javítható hiba általában megalapozza a jogosult elállási jogát [Ptk. 306. § (3) bek.].*

EBH2003. 869. *A pénzügyi lízingszerződéshez kapcsolódóan kötött adásvételi szerződés esetén a jogviszonyok csak annyiban válnak háromoldalúvá, amennyiben az átruházott jogok, illetve kötelezettségek tekintetében a szerződő felek alanyai lesznek a szerződésnek. Ez esetben a szavatossági jogok, közöttük az elállási jog körében vizsgálandó körülmények [Ptk. 306. § (3) bek., 314. § (2) bek., Pp. 213. §].*

EBH2003. 852. *A hibás teljesítésre alapított díjleszállítási követelés és a teljesített szolgáltatás értékével összefüggő díjvita, különböző jogalapon nyugvó eltérő bizonyítással elbírálandó igények. Ezért kereset változtatásnak tekintendő, ha a felperes szavatossági igény helyett a díj túlfizetésére hivatkozik (Ptk. 306. §, 389. §, Pp. 247. §).*

BH2003. 496. *II. A teljesítéshez fűződő érdekmúlás megállapításánál figyelembe veendő körülmények. [Ptk. 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

EBH2002. 745. *Nem alkalmazhatók a jogosult érdekmúlásának a jogkövetkezményei akkor, ha a kötelezett nyomban elismeri a hibás teljesítést és rövid időn belül kijavítást vállal [Ptk. 306. §].*

BH2002. 434. *A dolog kijavított volta önmagában nem ad alapot az értékcsökkenés megállapítására [Ptk. 306. § (1) bek.].*

BH2002. 180. *Üzlethelyiség bérletére irányuló szerződési nyilatkozatnak az alapterület nagyságára vonatkozó tévedés címén való megtámadása [Ptk. 210. § (1) bek., 237. § (1) bek., 306. § (1) bek., 423. §, 424. § (1) bek.].*

BH2002. 95. *Az üzembehelyezési időpont téves feltüntetése és a hamisított szervizkönyv átadása az adásvételi szerződés hibás teljesítését eredményezi, így árleszállításnak van helye [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (1) bek., 367. § (1) bek.].*

BH2002. 54. *A gazdálkodó szervezet vagyonával kapcsolatos jogcselekményeket és jognyilatkozatokat a felszámoló a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet törvényes képviselőjeként teszi. E jogkörében tanúsított magatartásáért kárfelelősséggel tartozik, ha másnak felróhatóan kárt okoz [Ptk. 306. § (3) bek., 310. §, 339. § (1) bek., 350. § (3) bek., 369. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 17. § (4) bek.].*

BH2001. 113. *Korlátolt felelősségű társaság tagja által elkövetett, bűncselekményt megvalósító környezetszennyezéssel okozott kárért való felelősség [1988. évi VI. tv. (Gt.) 54. § (1) bek., 155. § (1) bek., Ptk. 306. §, 310. §, 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 425. §].*

BH2000. 543. *A kötelezett szavatossági felelősségét csak a hiba tényleges ismerete zárja ki; az a körülmény, hogy a jogosult a hibát a teljesítéskor kellő körültekintéssel felismerhette volna, a kötelezettet a hibás teljesítésének következményei alól nem mentesíti [Ptk. 305. § (2)-(3) bek., 306. § (1) bek.].*

BH1999. 500. *Családi házzal beépített ingatlan adásvétele esetében törvényes tulajdonság, hogy a lakóépület a korának és az abból következő műszaki állapotának megfelelő mértékben a rendeltetésszerű használatra alkalmas állapotban legyen [Ptk. 277. § (1) bek., 305. § (1) bek., 306. § (1) bek.].*

BH1997. 529. *Használt gépkocsira kötött adásvételi szerző désben kikötött vételár leszállítása csak hibás teljesítés esetén igényelhető [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (1) bek., Pp. 164. §].*

BH1997. 485. *I. Árleszállítás a vállalkozási szerződés hibás teljesítése miatt [Ptk. 306. § (5) bek., 397. § (1) bek].*

BH1997. 392. *Az elévült megtámadási jog kifogás útján a szerződésből eredő követeléssel szemben legfeljebb annak összege erejéig érvényesíthető [Ptk. 210. § (1) és (3) bek., 236. § (1) és (3) bek., 239. §, 306. § (1) bek.].*

BH1997. 220. *A hibás teljesítésért való felelősség kizárása miatt szavatossági igény - s ezen belül az elállás jogkövetkezménye - eredményesen nem érvényesíthető [Ptk. 200. § (1) bek., 305-307. §-ok].*

BH1996. 544. *A megrendelő köteles a vállalkozói díjat megfizetni, ha annak egy részét hibás teljesítésre hivatkozva tartotta vissza, de sem a hibát, sem az érvényesíteni kívánt szavatossági igényt - bár erre a bíróság felhívta - nem jelölte meg [Ptk. 306. § (5) bek., 389. §].*

BH1996. 527. *II. A szerződés megszűnésének egyes esetei [Ptk. 319. § (1) és (3) bek., 306. § (3) bek.].*

BH1996. 387. *Az adós gazdálkodó szervezet fizetésképtelensége nem állapítható meg, ha a hitelező követelésének fennállását ugyan nem vitatja, de - a vállalkozói díj arányos része visszatartására vonatkozó jogára hivatkozva vagy egyéb okból - a követelés esedékességét teszi vitássá [1991. évi IL. tv. 27. § (2) bek., Ptk. 306. § (5) bek.].*

BH1996. 254. *Ha az eladó a vevő szerződéskötési szándékát befolyásoló tájékoztatási kötelezettségét elmulasztja, a vevő az ingatlannak később felismert hibája miatt a szerződést megtámadhatja, részére az adott foglaló is visszajár [Ptk. 210. § (1) bek., 235. § (1) bek., 237. § (1) bek., 245. § (1) bek., 305. § (3) bek., 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 367. § (1) bek.].*

BH1996. 164. *A vállalkozó késedelembe esésének elbírálásánál irányadó szempontok építési szerződés esetén [Ptk. 405. § (1) és (4) bek., 298. § a) pont, 306. § (5) bek.].*

BH1996. 146. *I. Hibás teljesítés esetén - a szerződésben meghatározott - elállási jog gyakorlása [Ptk. 305. § (2) bek., 306. § (4) bek., 311. § (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1996. 101. *Az eladóval szemben érvényesített árleszállítási igény elbírálásának nem előkérdése a kivitelező, a beruházó és a tervező ellen a javítási egyenérték összegének megállapítása végett folyamatban levő peres eljárás mikénti elbírálása [Pp. 152. § (2) bek., Ptk. 306. § (1) bek.].*

BH1995. 724. *A hibás teljesítésért felelős fél köteles kártérítés címén viselni a hibás teljesítése következményeinek kiküszöböléséhez szükséges időtartam alatt bekövetkező árváltozások - például az infláció következtében fellépő áremelkedés - következményeit is [Ptk. 306, § (1)-(6) bek., 310. §, 355. § (1) bek.].*

BH1995. 723. *A tervező - ha az építkezéshez szükséges engedélyek beszerzését is vállalja a szerződésben - a hatósági engedélyek beszerzéséhez szükséges ún. vázlattervek tervezési díját akkor is igényelheti, ha valamely hatóság az engedély kiadását megtagadja [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (3) bek., 389. §, 1/1967. (I. 31.) EM r. 2. §, 22. §].*

BH1995. 706. *A jogosult szavatossági jogainak és kártérítési felelősségének alakulása, ha a hibás teljesítés miatti kifogását késedelmesen közölte [Ptk. 306. § (4) bek.].*

BH1995. 527. *A vállalkozói díj arányos része - hibás teljesítésen alapuló - visszatartásának jogi következményei. Az arányos rész meghatározásánál irányadó szempontok [Ptk. 306. § (5) bek., Pp. 130. § (1) bek., 157. §, 213. § (2) bek.].*

BH1995. 224. *Nincs helye felülvizsgálatnak a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére hivatkozással, ha a jogerős ítélet hibás teljesítésre alapított igényt bírált el [Pp. 270. § (1) bek., Ptk. 201. §, 277. § (1)-(2) bek., 305-311. §, 324. § (1) bek.].*

BH1995. 212. *Ha a jogosult szavatossági jogként árleszállítást igényel, a bíróságnak a jogvita eldöntésénél a szerződésben kikötött vételárból kell kiindulnia, a dolog forgalmi értéke és a hiba kijavítási költsége csak az árleszállítás mértékének megállapításánál számba jöhető tényező lehet [Ptk. 306. § (1) bek.].*

BH1995. 154. *Személygépkocsi hibája miatti elállás esetén a vevőt a visszafizetett vételárösszeg után a gépkocsi vételének időpontjától, a gépkocsi időközbeni áremelkedése folytán keletkezett kárként érvényesített összeg után a károsodás, illetve az áremelkedés bekövetkeztétől illeti meg a késedelmi kamat [Ptk. 301. § (1) bek., 306. § (3) bek., 310. §, 319. § (3) bek.].*

BH1995. 92. *II. Hibás teljesítés miatti árleszállítás iránti kereset elbírálásának szempontjai [Ptk. 306. § (1) bek.].*

BH1994. 664. *A szerződés hibás teljesítése miatti elállás jogkövetkezményének alkalmazása során nincs jelentősége a kötelezett személyes körülményeinek, az eredeti állapot helyreállítása miatti esetleges vagyoni veszteségnek [Ptk. 305. § (3) bek., 306. § (3) bek., 319. § (1) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1994. 539. *A szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolásával kapcsolatban a cseretelken történő építkezés műszaki irányítását, illetve ellenőrzését végző személyek felelősségének megállapításánál irányadó szempontok [2/1965. (II. 18.) ÉM-PM r. 8. § (2) bek., 9. § (1) bek., 2/1964. (VII. 5.) ÉM r. 13. § (4) bek., Ptk. 305. § (2) bek., 306. §, 348. § 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1994. 408. *Szavatossági igény érvényesítése önkormányzati lakás adásvétele esetén [Ptk. 305-307. §, 367. § (1) bekezdés].*

BH1994. 407. *Csak együttesen hasznosítható számítógépi alrendszerek szolgáltatására irányuló szerződés hibás teljesítésével kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 320. §, 1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 9/1969. (XII. 29.) MM. r. 1. § (1) bek.].*

BH1994. 381. *I. A beszámítási kifogás egymagában azért, mert pénzkövetelésbe szavatossági igényt kívánnak beszámítani, nem utasítható el; a szavatossági igény ugyanis pénzkövetelés is lehet [Ptk. 296. § (1) bek., 306. §].*

BH1994. 264. *Egyetemleges marasztalás helyett a vállalkozó kötelezése a hibás teljesítés miatt történt kijavítás költségének és a hibás teljesítésből eredő kár összegének teljes egészében való megfizetésére annak ellenére, hogy a megrendelő megbízottja a munka ellenőrzését nem megfelelően végezte el [Ptk. 306. § (1) bek., 310. §, 344. § (1) bek., 394. § (1) bek., 404. § (2) bek.].*

BH1993. 568. *A jogszerű elállást követően a jogosult a szerződés tárgyát csak felelős őrzőként tarthatja magánál, azt nem használhatja. A jogosulatlan használattal okozott kár összegszerűségének megállapításánál a dolog elálláskori forgalmi értékét kell alapul venni [Ptk. 196. § (1)-(2) bek., 277. § (1) bek., 306. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 1989. évi XL. tv. 3. § (1) bek. b) pont].*

BH1993. 376. *Szavatossági igény kifogásként való érvényesítésének szempontjai váltókeresettel szemben [Ptk. 306. §, 1/1965. (I. 24.) IM r. 17. §, 47. §, 48. §].*

BH1992. 459. *Kamatszámítás a kijavítás költségének összege után a szavatossági jogok érvényesítése során [Ptk. 301. § (1) bek., 306. § (1) bek., 307. § (1) bek.].*

BH1992. 263. *A teljesítés után több ízben eredménytelenül és hónapokig, esetleg évekig végzett ismételt javítások ellenére sem megfelelő dologra vonatkozó szerződéstől való elállás jogszerűsége [Ptk. 306. § (3) bek.].*

BH1992. 249. *Számítógépi programalkotás (szoftver) szolgáltatására irányuló szerződés hibás teljesítésével kapcsolatos jogvita elbírálása a megyei (fővárosi) bíróság hatáskörébe tartozik [Sztj. 1. § (1) bek., 3. §, Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (3) bek., 310. §, 340. § (1) bek., 685. § c) pont, Pp. 365. § (1) bek. b) pont, 366. § (1) bek., Szjt. V. 1. § (1) bek.].*

BH1991. 445. *Vállalkozói munka minősége mintával - un. referencia munka minőségével meghatározható. A mintának meg nem felelő minőségű munkavégzés esetén hibás teljesítés miatti érdekmúlás címén - a megrendelő elállhat a szerződéstől [Ptk. 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 320. § (2) bek., 372. § (1) bek.].*

BH1991. 432. *Az állatszavatosságra alapított jogok érvényesítésének szempontjai [Ptk. 311. § (2) bek., 306. § (1) és (3) bek.].*

BH1990. 267. *A hibás teljesítés címén gyakorolt elállás alapján a már kifizetett vállalkozói díj visszatérítése iránt támasztott követelés szavatossági igény és abba nem tudható be a felperes meghiúsulási kötbérkövetelése [Ptk. 306. § (3) bek., 319. § (3) bek.].*

BH1990. 223. *A hibásan teljesítő tervezővállalat nem mentesül a tervének szavatossági kötelezettsége alapján történő kijavítása alól azon okból, hogy a kivitelezés hibája nem a hibás terv alkalmazása miatt keletkezett [Ptk. 306. § (1) bek.].*

BH1990. 192. *A vállalkozói díj iránt indult pert a bíróság időelőttiség okából csak akkor szüntetheti meg, ha bizonyítást folytat le, és annak alapján állapítható meg, hogy a megrendelő az átvételt minőségi hibák miatt indokoltan tagadta meg [Pp. 130. § (1) bek f) pont. 157. § a) pont, Ptk. 306. § (5) bek., 405. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 56. §].*

BH1990. 186. *A hibásan teljesítő vállalkozó értéknövelő költségre nem tarthat igényt azon az alapon, hogy a kicserélésre kerülő fűtőtestek ára - az időközi áremelkedés következtében - magasabb az eredetileg beszerelt fűtőtestek beszerzési áránál [Ptk. 306. § (1) bek., 309. § (2) bek., GKT 76/1973. sz.].*

BH1990. 179. *Szavatossági jogok kifogás utján való érvényesítésének lehetősége a találmány hasznosítási jogának engedélyezésére és a találmány megvalósításával kapcsolatos műszaki tapasztalatok és dokumentáció átadására kötött szerződés alapján indított díjperben [Ptk. 277. § (1) bek., 305. § (2) bek., 306. § (1) bek., 308. § (3) bek., Szt. 20. § (2) bek.].*

BH1990. 108. *Ha a hibásnak bizonyult ingatlan vevője az eladó szavatossági felelőssége alapján a kijavítási költség megtérítése iránt támaszt keresetet, a bíróság ehelyett nem ítélhet meg díj leszállítást [Ptk. 306. § (1) bek., 307. §].*

BH1989. 455. *II. A kivitelezőt a vállalkozói díj figyelembevételével számított díjleszállítás terheli; az ingatlan forgalmi értékének időközben bekövetkezett emelkedése ebből a szempontból nem jön figyelembe [Ptk. 306. § (1) bek.].*

BH1989. 452. *A vállalkozó nem tarthat igényt a kikötött teljes vállalkozói díjra, ha a technológiai berendezéshez új anyagok helyett használtakat épített be [Ptk. 306. § (1) bek.].*

BH1989. 309. *Karosszéria-hibás gépkocsi eladása esetén érvényesíthető szavatossági jogok [Ptk 306. §].*

BH1989. 235. *Megengedett keresetváltoztatásnak minősül, ha a jogosult a választott szavatossági jogról másikra való áttérés miatt módosítja a keresetét [Pp. 233. § (1) bek., 234. § (3) bek., 235. § (1) bek., Ptk. 247. § (1) bek., 306. § (1) és (3) bek., 307. § (2) bek.].*

BH1989. 197. *A tervező vállalat hibásan teljesít ha a kiviteli terve gazdaságtalan megoldásokat tartalmaz [Ptk 305. §, 306. §].*

BH1989. 146. *III. Árleszállítás címén az eladó OTP-t nem lehet nagyobb összeg megfizetésére kötelezni, mint a vevő által a határozat hozataláig teljesített - a szociálpolitikai juttatásokkal, a vissza nem térítendő állami támogatásokkal és egyéb, nem az eladó által nyújtott kölcsönökkel növelt - vételártörlesztés. Az ily módon megállapított összeget meghaladó követelés a még ki nem fizetett hátralékos vételár összegét csökkenti. [Ptk. 306. § (1) bek., 307. § (1) és (2) bek., 308. § (1) bek., 310. §, 326. § (2) bek., 1977. évi 11 sz. tvr. 8. § (2) bek., 18. § (2) bek., I sz. PGED].*

BH1989. 114. *A termék szabványban meg nem tűrt minőségi hibája miatt a megrendelőnek nem árleszállításra, hanem cserére vagy elállásra van joga [Ptk. 306. § (2), (3) bek., 310. §].*

BH1989. 62. *II. Az árleszállítás mértékének megállapítása [Ptk 306. §. (1) bek.].*

BH1988. 361. *A központi fűtésrendszer hibás kialakításával kapcsolatos szavatossági igény. - a bíróság erre irányuló kereseti kérelem nélkül nem határozhatja meg ítéletében, hogy az épület hibás radiátorait cserével vagy egyéb módon kell-e kijavítani [Ptk. 306. §, GKT 7/1973. sz.].*

BH1988. 281. *A vállalkozó nem mentesül a hibás teljesítés következményei alól azon az alapon, hogy a kiviteli terv a beépített szekrények felerősítésének módját nem határozta meg [Ptk. 306. § (1) bek.].*

BH1988. 236. *I. A megrendelőnek a hibás teljesítésre alapított elállása nem jogszerű, ha a hibás teljesítést követően a vállalkozóval a kijavításban megállapodik, annak teljesítését azonban meghiúsítja [Ptk. 306. § (3) bek., GK 11. sz.].*

BH1988. 191. *A hibásan teljesítő vállalkozó nem mentesül a megrendelő által választott szavatossági igény, a kijavítás alól azon az alapon, hogy a hibát okozó részlege időközben megszűnt [Ptk. 306. § (1) bek., 307. § (2) bek.].*

BH1988. 182. *Vételár-csökkentésére irányuló szavatossági igény elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 306. § (1) bek.].*

BH1988. 40. *Ha a felek a hiba okának felderítése és megszüntetése érdekében közösen vizsgálatot folytatnak, ez az elévülés nyugvását eredményező menthető oknak minősül mindaddig, amíg ismeretessé nem válik a vizsgálat eredménye vagy eredménytelensége [Ptk. 306. § (1) be., 308. § (1) és (2) bek., 326. § (2) bek.].*

BH1988. 7. *A hibás vízvezeték nyomócső-rendszer kijavítása iránti igény érvényesítésének nem előfeltétele a különféle hibák pontos helyének s okainak teljes részletességgel történő megjelölése, hanem elegendő azoknak a tényeknek a felsorolása, amelyekből alaposan következtetni lehet a nyomócsőrendszer hibás működésére vagy alkalmatlanságára [Ptk 306. § (1) bek., I. sz. PED-GED IV. rész, GKT 7/1973. sz.].*

BH1987. 448. *Azon az alapon, hogy a kötelezett hibás teljesítése folytán már évekig használt épületet köteles kijavítani, a jogosultat nem lehet a javítási költség egy részének értéknövelő költségként való megtérítésére kötelezni [Ptk. 305., 306. §, 309. § (2) bek., GKT 76/1973. sz.].*

BH1987. 39. *II. Az adásvételi szerződéshez kapcsolódóan a szavatossági jog érvényesítésének kérdése csak akkor lehet vizsgálat tárgya, ha a szerződés megtámadása nem alapos. A két jogcím közül a megtámadásra alapított igény elbírálása az elsődleges. [Ptk. 235. § (1) bek., 237. § (1) és (2) bek., 305-306. §].*

BH1986. 432. *Ha a bíróságnak az épület kijavítási módjára nézve határozatot kell hoznia, gondosan mérlegelnie kell a lehetséges módozatokat, és az aránytalanul magas költséggel járó megoldást mellőznie kell [Ptk. 306. §, GKT 7/1973. sz.].*

BH1986. 430. *II. Ha a hibásan teljesítő szállító a vállalt kijavítást hosszú időn át sem végzi el, magatartását úgy kell tekinteni, mintha a kijavítást el sem vállalta volna, és ilyen esetben a megrendelőnek a szerződéstől való elállása megalapozott [Ptk. 306. § (3) bek., 319. § (3) bek.].*

BH1986. 334. *Hibás az a terv, amely gazdaságtalan kivitelezést irányoz elő, és ezért a tervezővállalat szavatossági felelősséggel tartozik. Ebből következik, hogy a gazdaságos megoldást tartalmazó átdolgozásért nem tarthat igényt díjazásra [Ptk. 306. § (1) bek., 408. §].*

BH1986. 158. *Vemhes élőállat átadására szerződés teljesítéseként ellésre alkalmatlan állat átadása hibás teljesítésnek minősül, és a szállításra való gondatlan kiválasztás miatt a szállítót kártérítési kötelezettség terheli [Ptk. 305. § (1) bek., 306. §, 310. §, 14/1978. (III. 1.) MT sz. r. 17. §].*

BH1985. 394. *I. A díjleszállítás rendeltetése nem a javítási költség megtérítése, hanem a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti egyenértékűség biztosítása. Ezért amennyiben a hibás szolgáltatás alkalmas a rendeltetésszerű használatra, de a hiba miatt - esetleg a javítás ellenére is - csökkent értékű, úgy kell a díjszállítás összegét megállapítani, hogy abban az értékcsökkenés is megtérüljön [Ptk. 306. § (1) bek.].*

BH1985. 394. *II. A díjleszállítás mértékének meghatározásánál a hiba jellegét, mértékét, a használhatóságot, a hiba miatti rövidebb élettartamot és az esztétikai hatást is figyelembe kell venni [Ptk. 306. § (1) bek.].*

BH1985. 321. *A hibának a használhatóságra gyakorolt hatása folytán csekély költséggel kijavítható hiba esetén is helye lehet az ellenszolgáltatás jelentősebb hányada arányos részként való visszatartásának [Ptk. 306. § (5) bek., 397. § (1) bek.].*

BH1985. 320. *I. Ha a szolgáltatás értéke és ellenértéke közötti egyensúly csak több szavatossági jog együttes gyakorlásával állítható helyre, a jogosult a kijavítás mellett ár-, illetőleg díjleszállítást is követelhet [Ptk. 305. §, (1) bek. 306. § (1) bek.].*

BH1985. 320. *II. A hibás teljesítés kijavításához szükséges anyagokat és alkatrészeket a vállalkozó az értéküktől függetlenül köteles szolgáltatni [Ptk. 306. § (1) bek.].*

BH1985. 196. *A hibás teljesítésén alapuló kártérítési követelés érvényesítésének nem előfeltétele az, hogy a jogosult a minőségi hibát a szavatossági jogok érvényesítésére előírt határidőn belül bejelentse [Ptk. 305-306. §, 310. §, 311. § (2) bek., 324. § (1) bek.].*

BH1985. 118. *Amíg az azonos hiba miatt a tervező és a kivitelező ellen folyó perben a bíróság nem döntött a tervező elleni igény tárgyában, addig a kivitelezővel szemben támasztott igény felöl általában nem hozhat kellően megalapozott részítéletet [Pp. 213. § (2) bek., Ptk. 305. §, 306. § (1) bek.].*

BH1985. 114. *Ha a szavatossági igényérvényesítés időpontjában nem volt felismerhető, hogy az egész lakóépület hibás, illetőleg hogy a hibát csak az egész épület kijavításával lehet megszüntetni, úgy a csak egy vagy néhány lakásra vonatkozóan bejelentett igényt az egész épületre kiterjedően érvényesítettnek kell tekinteni [Ptk. 306. § (1) bek., 326. § (2) bek., Pp. 247. §].*

BH1985. 69. *Ha a jogosult a hiba kijavítására a vállalkozó felajánlása ellenére nem tart igényt, a díjleszállítás összege nem lehet több, mint amibe a kijavítás kerülne a vállalkozónak, feltéve, hogy a kijavítás utáni állapot magasabb összeg megállapítását nem teszi indokolttá [Ptk. 306. § (1) bek., 307. § (1) bek.].*

BH1985. 32. *Jogszerű a megrendelőnek a tervezési szerződéstől való elállása, ha a teljesítésül felajánlott tervdokumentáció szerinti kivitelezés költségének összege lényegesen meghaladja a szerződésben közvetlenül vagy közvetve meghatározott és a tervegyeztetés során is megjelölt összeget [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (3) bek.].*

BH1984. 501. *Ha a megrendelő a vállalkozási díj egy részét az átadott létesítmény hibáinak kijavításáig visszatartja, és a felek között vitás a visszatartott összeg arányossága, a bíróságnak a kijavítási költség összegétől függetlenül vizsgálnia kell a hibás teljesítés kihatásait és mérlegelnie azt, hogy a visszatartás milyen összeg erejéig jogos [Ptk. 306. § (5) bek.].*

BH1984. 366. *Ha az épület hibája a kivitelező részéről fel nem ismerhető tervezési hiba következménye, a tervező a kártérítési felelősége körében köteles a hibát kijavítani, illetőleg a kijavítás költségeit viselni [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (1) bek., 310., 344. §, 355. § (1) bek., 392. § (2) és (3) bek.].*

BH1984. 322. *A tanulmánytervben foglalt költségbecslés csak tájékoztató jellegű, ezért a kivitelezési költség kikötött felső határától való kisebb mérvű eltérés nem indokolja a tanulmányterv megrendelőjének a szerződéstől való elállását [Ptk. 306. § (3) bek., 14/1980. (III. 25.) ÉVM-KPM-KGM-NIM-MÉM-ÁH sz. 2. sz. mell.].*

BH1984. 320. *A kivitelező nem hárítja át a szállítójára a kijavításnak azt a többletköltségét, amely a részére hibásan szállított épületelemek (anyagok) elvárható minőségi megvizsgálása nélkül történt beépítésének a követelménye [Ptk. 306. § (1) és (4) bek., 308. § (1) bek., 383. § (4) bek.].*

BH1984. 280. *A jogosult általában nem köteles az átadás-átvétel és az utó-felülvizsgálati eljárás közötti időben észlelt hibák folytán keletkezett igényeit külön-külön, esetleg több perben érvényesíteni: azok miatt az utó-felülvizsgálat eredményére alapított igényeivel együttesen is fordulhat a bírósághoz [Ptk. 306. § (1) bek., 308. § (1) és (2) bek., 405. § (2) bek., GK-PK 1. sz.].*

BH1984. 234. *Ha az épület hibáját tervezési hiba okozta, és a kivitelezőt a tervdokumentáció észrevételezésének kötelezettsége terén sem terheli mulasztás, a kivitelező által elvállalt kijavítás teljes költségének megtérítésére a tervezőt kell kötelezni [Ptk. 306. § (1) bek., 310. §, 392. § (3) bek.].*

BH1984. 199. *Abban az esetben, ha a jogosult a javítható hiba kijavítására a vállalkozó ajánlkozása ellenére sem tart igényt, a követelt díjleszállítás összegének meghatározásánál egyebek között azt is számításba kell venni, hogy a díjleszállítás megfizetésének időpontjában érvényes árakon mennyibe kerülne a vállalkozónak a hiba kijavítása [Ptk. 306. § (1) bek., 307. § (1) bek.].*

BH1984. 156. *I. Ha a szabvány rendelkezése értelmében egy alkatrész hibája esetén a többi azonos alkatrészt is kell cserélni, valamennyi kicserélt alkatrészt hibásnak kell tekinteni [Ptk. 306. §].*

BH1984. 118. *A vágóállat húsának hibáját a hatósági állatorvos kobzási tanúsítványa kétségtelenül bizonyítja, de az erre alapított követelés a szállítóval szemben csak az esetben alapos, ha a vágóhídon biztosították az azonosság megállapításának lehetőségét [Ptk. 306. § (1) bek.].*

BH1984. 117. *Az építési szerződések körében a megállapított hiba kijavítása terjedelmének megjelölése a kijavítás módjának körébe tartozik, azt tehát a bíróságnak nem kell meghatároznia, ha az eredeti tervdokumentációnak megfelelő kijavítás lehetséges [Ptk. 306. § (1) bek., GKT 7/1973. sz.].*

BH1984. 116. *A hibás szolgáltatás kijavításához szükséges kapacitásról a vállalkozó az egyéb kötelezettségeitől függetlenül köteles gondoskodni [Ptk. 306. § (1) bek.].*

BH1984. 67. *Nem menthető az igényérvényesítés késedelme, ha a jogosult nem bizonyítja, hogy a csomagolt szállítmány csomagolási egységein belüli hiba az elévülési idő alatt nem volt felfedezhető [Ptk. 306. § (3) bek., 308. § (1) és (2) bek., 325. §, 383. § (3) bek.].*

BH1984. 27. *A megrendelő kártérítésképpen köteles megfizetni a fuvarozás alatt tönkrement árunak egyébként jogszerűen visszatartott ellenértékét, ha nem teszi lehetővé, hogy a szállító a fuvarozó ellen annak felelőssége alapján az áruérték megtérítése iránt felléphessen [Ptk. 306. § (5) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1984. 26. *Ha a szállító nem is vállalta a tartós fogyasztási cikknek a kötelező jótállási idő utáni kicserélését, mégis ki kell azt cserélni, illetőleg a vételárat vissza kell fizetnie, ha a szavatossági felelősségén alapuló javítási kötelezettségét nem teljesíti 30 napon belül [Ptk. 248. § (3) bek., 305. § (2) bek., 306. § (3)*

bek., 308. § (2) bek., 1978. évi 2. sz. tvr. 6. § (1) bek., 7. §, 13/1978. (III. 1.) MT sz. r. 2. § (1) bek. a) pont, 4/1969. (III. 30.) BkM-KGM-KipM-KkM-NIM sz. r. 4. § (1) bek. b) pont].

BH1984. 17. *Használt gépkocsik értékének megállapításánál a műszaki állapot tisztázása mellett annak vizsgálata is elengedhetetlen, hogy hasonló gépkocsinak a szerződéskötés idején mennyi volt a használt gépkocsik piacán kialakult forgalmi értéke [Ptk. 201. § (2) bek., 305. §, 306. § (1) bek., Pp. 141. § (2) bek. és 164. § (2) bek.].*

BH1983. 453. *I. Szerződésszegés esetén a hibás teljesítés miatt érvényesített kötbér összegét az aránylagos fuvardíj és jegyzőkönyvezéssel felmerült költség címén támasztott követelésébe be kell tudni [Ptk. 246. § (2) bek., 306. § (3) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. §].*

BH1983. 409. *Eltérő megállapodás hiányában hibás az a vetőmag, amely megfelel ugyan a szabványnak, de az átlagos agrotechnikai és időjárási viszonyok között való felhasználásra alkalmatlan [Ptk. 306. § (3) bek., 14/1978. (III. 1.) MT sz. r. 17. § 7.].*

BH1983. 328. *A felek megállapodása nélkül a vállalkozó nem szabadulhat pénzbeli megváltással (árleszállítással) a hiányzó szerkezeti elem pótlásának (kijavításának) a jogosult által igényelt kötelezettségétől [Ptk. 306. § (1) bek.].*

BH1983. 233. *Az eladó helytállási kötelezettsége használt dolog eladása esetén is fennáll azokért a hibákért, amelyek annak figyelembevételével is hibának minősülnek, hogy a szolgáltatás tárgya használt, de üzemképes dolog volt [Ptk. 305. § (1) bek., 306. §].*

BH1983. 79. *Ha a csökkent értékű termék szállítója nem ajánlja fel a kicserélést, nem kifogásolhatja, hogy a megrendelő felszólítása ellenére sem küldi vissza a termeket, hanem azt megfelelő összegű árleszállítást követelve megtartja [Ptk. 306. § (1) és (6) bek.].*

BH1983. 33. *Lakóépülethez tartozó belső berendezési tárgyak hibája esetén nem kívánható meg a megrendelőtől, hogy a kijavítás, illetőleg kicserélés helyett díjleszállítással elégedjék meg azon az alapon, hogy a hiba csak esztétikai jellegű [Ptk. 306. § (1) és (2) bek.].*

BH1983. 32. *A hiba kijavítását a bíróság általában a kijavítás módjának meghatározása nélkül rendeli el [Ptk. 306. § (1) bek., GKT 7/1973. sz.].*

BH1983. 31. *Annak a bizonyítása, hogy a kivitelező az előírt határidő lejártáig nem megfelelően tett eleget a kijavítási kötelezettségének, általában a megrendelő késedelmi kötbérigényét is megalapozza [Ptk. 306. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 19. § (1) bek., 42. § (1) bek.].*

BH1982. 522. *Jogszerű a vevő elállása a szerződéstől, ha a megvásárolt technikai berendezés üzemeltetése során rendkívül nagyszámú meghibásodás következett be, és a jövőben is sorozatos - bár javítható - hibák előfordulásával kell számolnia [Ptk. 306. § (3) bek.].*

BH1982. 433. *Szavatossági jog érvényesítésére irányuló perben a bíróságnak nem feladata a kijavítás módjának meghatározása; azt a vállalkozónak kell úgy megválasztania, hogy a kijavítás célszerű és gazdaságos, a kijavított létesítmény pedig a rendeltetési célnak megfelelő legyen [Ptk. 306. § (1) bek., GKT 7/1973. sz.].*

BH1982. 341. *Szavatossági kijavítás esetén a megrendelő nem köteles az új alkatrész vagy tartozék beépítése következtében jelentkező használati értékkülönbség megtérítésére [Ptk. 306. § (1) bek.].*

BH1982. 340. *A díjleszállítás viszonyítási alapja nem a hiba kijavításának ellenértéke, hanem az, hogy a szolgáltatás vagy annak meghatározható része a hiba miatt mennyivel csökkent értékű [Ptk. 306. § (1) bek., 403. § (2) bek.].*

BH1982. 155. *Hibás termék értékcsökkenése fejében fizetett összeg árleszállítás és nem kártérítés címén jár, ezért abba nem kell betudni a hibás teljesítés miatt követelt kötbérösszeget [Ptk. 246. § (2) bek., 306. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek.].*

BH1981. 510. *A szerződés jellegének megítélése szempontjából nem annak elnevezése, hanem tartalma az irányadó [Ptk. 4. § (3) bek., 200. § (1) bek., 205. § (3) bek., 207. § (1) bek., 306. §, 389. §, 392. § (3) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. §].*

BH1981. 454. *I. Az egyes tartós fogyasztási cikkek jótállása körében ha a termék javítása hatvan napnál hosszabb időt vesz igénybe, úgy a vásárló kívánságára azt azonos típusú új termékre kell kicserélni. A javítási időtartam megállapításánál csak a javítás elvégzésére szolgáló időt lehet számításba venni. Ismételt javítások esetén a hiba kijavításával eltöltött időket össze kell adni. Nem számítható be azonban ebbe az időszakba az az idő, amely alatt a jótállásra jogosult a hibáról, illetőleg annak ismételt felmerüléséről tudva nem tesz bejelentést az értékesítő vállalatnál vagy a javítással foglalkozó szerviznél, vagy a termeket nem bocsátja a szerviz rendelkezésére, illetőleg a javítást más módon nem teszi lehetővé. [Ptk. 306. § 4/1969. (III. 30.) BkM-KGM-KipM-KkM-NIM sz. r. 4. § (1) bek. b) pont.].*

BH1981. 288. *A jogosult olyan közlése, amely szerint a kicserélés késedelme miatt nála termeléskiesés jelentkezik és kötbérigénnyel él , olyan tartalmú jognyilatkozat, amelynek alapján a kötelezett arra következtethet, hogy a hibás teljesítés folytán kár merült fel és kártérítési igény érvényesítésével számolhat. A kárenyhítési kötelezettség körébe nem tartozik az, hogy a károsult a kár összegéről a kárt okozót időszakonként tájékoztassa [Ptk. 306. §, 310. §, 340. § (1) bek.].*

BH1981. 156. *A vevő nem élhet hibás teljesítés címén az elállás jogával, ha a dolog azért nem alkalmas a céljaira, mert azt a rendeltetésétől eltérően kívánja felhasználni [Ptk. 280. § (1) bek. a) pont, 306. § (3) bek.].*

BH1981. 155. *Ha a kötelezett a hibás szolgáltatás teljes ellenértékét felvette, az utóbb megállapított árleszállítás összege után kamatot kell fizetnie [Ptk. 301. § (1) bek., 306. § (4) bek.].*

BH1980. 478. *Ha a megrendelt villamosberendezés próbaüzeme a vállalkozó sikertelen kijavítási kísérletei ellenére a póthatáridőben sem kezdhető meg, a megrendelő érdekmúlás igazolása nélkül is elállhat a szerződéstől [Ptk. 298. § a) pont, 300. § (2) bek., 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1980. 218. *Ha a kivitelezési hibák az eredeti tervdokumentáció alapján kijavíthatók, kijavítás módjának bírósági meghatározása nem szükséges [Ptk. 306. § (1) bek., GKT 7/1973. sz.].*

BH1980. 177. *Ha a szolgáltatás minőségének kérdésében vita merül fel, a helyi tanács képviselője akkor sem járhat el a jogszabályban megjelölt minőségellenőrző szerv helyett, ha egyébként megfelelő képesítéssel rendelkezik [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 14. § (1) és (2) bek., 1. sz. mell. II/B. fej. 5. 16. és 17. pontok, Ptk. 306. § (3) bek.].*

BH1980. 165. *Hibás teljesítéssel okozott kár megtérítésére jogvesztő határidő eltelte után tett érvényes tartozáselismerő nyilatkozat alapul szolgál a kártérítési kötelezettség megállapítására [Ptk. 242. §., 306. § (2) és (3) bek. XXXI. sz. PED b) pont.].*

BH1980. 32. *Lényeges eljárási szabálysértésnek minősül és az első fokú ítélet hatályon kívül helyezését vonhatja maga után, ha a bíróság - bár a kereset alapossága felöl kételye merült fel - a bizonyítási eljárás lefolytatása nélkül ítéletet hoz [Pp. 163. §, 377. §, Ptk. 306. § (1), (3) bek.].*

BH1979. 299. *Ha a gazdálkodó szervezetek valamely létesítményének ellenérték fejében való teljes átadásában, illetőleg átvételében állapodnak meg, de csak egyes vagyontárgyak átadása történik meg, ezt sem részteljesítésnek, sem hibás teljesítésnek nem lehet tekinteni és a teljes terjedelmű szolgáltatásig az átvevő fizetési késedelme sem áll be [Ptk. 365. §, 240. §, 280. § (1) bek., 301. § (1) és (3) bek., 306. § (1) és (5) bek.].*

BH1978. 485. *Hibás teljesítés miatti szavatossági jogkövetkezmények elbírálásánál, ha a szerződés minőségi kikötései nem egyértelműek, azt is vizsgálni kell, hogy a szállító - szakismereténél fogva - nem volt-e köteles már a szerződés megkötésekor a félreérthető adatokat tisztázni [10/1966. (II. 14.) Korm. sz. r. 40. § (4) bek. 28/1966. (KkÉ 21) KKM sz. ut.].*

306/A. § A jogosult a választott szavatossági jogáról másikra térhet át. Az áttéréssel okozott kárt köteles a kötelezettnek megtéríteni, kivéve, ha az áttérésre a kötelezett magatartása adott okot, vagy az áttérés egyébként indokolt volt.

Tvr. 6. § (1)

Más szavatossági jogra való áttérés

A törvény biztosítja a jogosult számára, hogy a már egyszer kiválasztott helytállási módról egy másikra térjen át. E jogosultsággal azonban - fő szabályként - csak úgy élhet, ha megtéríti a kötelezettnek az ebből eredő kárát. A kártérítés fizetése alól csak akkor mentesül, ha az áttérésre

- a kötelezett magatartása adott okot (például azzal, hogy késlekedett a már kiválasztott szavatossági kötelezettség teljesítésével), vagy

- az áttérés egyébként indokolt volt. Ez - egyebek mellett - akkor állapítható meg, ha a kívánt szavatossági kötelezettség teljesítésére nincs lehetőség, mert a dolog egyáltalán nem javítható, vagy a terméket a kereskedelmi forgalomból kizárták, gyártását beszüntették stb.

A jogosult a már kiválasztott szavatossági jog megváltoztatásának lehetőségével a hibás teljesítés miatt indított bírósági eljárás tartama alatt is élhet.

A GK 11. számú állásfoglalás értelmében gazdálkodó szervezetek között létrejött ügyletek esetén az áttérés a jogosultat addig illeti meg, amíg a kötelezett vele meg nem egyezett vagy a bíróság a hibás teljesítés tekintetében jogerős ítéletet nem hozott. A jogosultság azonban változatlanul fennáll olyankor is, amikor a megegyezés ellenére a kötelezett a megjelölt szavatossági jogból származó teljesítéssel késlekedik.

A választott szavatossági jogra áttérés fenti szabályai teljes egészében azonosak a 2003. július 1. napját megelőzően hatályos Ptk. 307. § (2) bekezdésében foglaltakkal, melyet a 2003. július 1. előtt kötött szerződések esetében alkalmazni kell.

(2) A kötelezett csak abban az esetben hivatkozhat arra, hogy a szavatossági igény érvényesítésére irányadó határidő hat hónapnál rövidebb [308. § (1) bekezdés], ha a kötelező alkalmassági idő tartamát a jogosulttal a

szerződés megkötésekor megfelelő módon (a terméken való feltüntetéssel, minőségi tanúsítvánnyal, fizetési jegyzéken stb.) közölte.

BH1984. 26. *Ha a szállító nem is vállalta a tartós fogyasztási cikknek a kötelező jótállási idő utáni kicserélését, mégis ki kell azt cserélni, illetőleg a vételárat vissza kell fizetnie, ha a szavatossági felelősségén alapuló javítási kötelezettségét nem teljesíti 30 napon belül [Ptk. 248. § (3) bek., 305. § (2) bek., 306. § (3) bek., 308. § (2) bek., 1978. évi 2. sz. tvr. 6. § (1) bek., 7. §, 13/1978. (III. 1.) MT sz. r. 2. § (1) bek. a) pont, 4/1969. (III. 30.) BkM-KGM-KipM-KkM-NIM sz. r. 4. § (1) bek. b) pont].*

Ptké. 84. § (1) A szavatossági jogok érvényesítésére vonatkozó határidőket a Ptk. hatálybalépése előtt létrejött szerződés esetében a Ptk. hatálybalépésétől kell számítani, a korábbi jogszabály által meghatározott határidők azonban nem hosszabbodhatnak meg.

(2) Ezt a szabályt nem lehet alkalmazni, ha a szavatossági jogok az érvényesítésükkel való indokolatlan késlekedés miatt a Ptk. hatálybalépése előtt megszűntek.

307. § (1) A jogosult a hiba felfedezése után a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül köteles kifogását a kötelezettel közölni.

(2) Fogyasztói szerződés esetében a hiba felfedezésétől számított két hónapon belül közölt kifogást kellő időben közöltnek kell tekinteni. A felek ettől eltérő megállapodása semmis.

(3) A közlés késedelméből eredő kárért a jogosult felelős.

Kifogás a teljesítés hibája miatt

Az 1999/44/EK irányelvben kötelező erővel rögzítettekre figyelemmel módosította, és a megelőző szabályokhoz képest enyhítette a kifogás előterjesztésének határidejével kapcsolatos rendelkezést.

A 2003. július 1. napja előtt kötött szerződések esetében a kifogásra továbbra is a megelőzően hatályos, és a Ptk. 306. § (4) bekezdésében elhelyezett szabályokat kell alkalmazni.

1. A kifogás közlésének határideje

A 2003. július 1. előtt hatályos e tárgyú rendelkezés értelmében a jogosult a teljesítés hibája miatt emelt kifogásait haladéktalanul köteles a kötelezett tudomására hozni. E törvényhely alkalmazásában a gyakorlat a haladéktalan közlés kötelezettségét nem ítéli meg szigorúan. A jogosult személyi és az ügy egyéb körülményeit is mérlegre téve általában csak a több hónapos, teljesen indok nélküli késedelmet vonja a mulasztás körébe.

A 2003. július 1. napját követően kötött szerződésekre alkalmazandó új rendelkezés a haladéktalan közlés helyett azt írja elő, hogy a jogosult a hiba felfedezése után a "körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül" köteles arra, hogy kifogását a kötelezettel közölje. A szóhasználat azonos a teljesítés megvizsgálási kötelezettségéről rendelkező Ptk. 283. § (1) bekezdésének szóhasználatával.

A fogyasztói szerződésekre irányadóan [lásd a Ptk. 685. § e) pontjának speciális fogalmát] a jelen § (2) bekezdése két lényeges rendelkezést nevesít:

- kimondja, hogy e szerződéstípusban a hiba felfedezésétől számított két hónapon belül közölt kifogást határidőben tettnek kell tekinteni, és

- semmissé nyilvánítja a felek ettől eltérő rendelkezését.

A törvényi szabály alapján fogyasztói szerződés esetén is indokolhatnak az adott eset körülményei hosszabb kellő időt, mint két hónap. Ha azonban e körülmények alapján a kellő idő rövidebb lenne, mint két hónap, a fogyasztónak e szabály erejénél fogva két hónap mindenképpen rendelkezésére áll arra, hogy a kifogást közölje.

A közlési határidő általános szabályának módosítása folytán a Ptk. 383. §-ának (4) bekezdése a szállítási szerződések körében a Ptk. 307. § (1) bekezdésétől eltérő, szigorúbb szabályt tartalmaz, hiszen nem változott az az előírás, mely szerint a megrendelő az észlelt minőségi hibát annak felfedezése után a szállítóval haladéktalanul közölni és egyben szavatossági igényét megjelölni köteles.

A módosító törvény miniszteri indokolásából kitűnően az eltérés fenntartása tudatos volt, ugyanis a jogalkotó e szerződéstípus esetében indokoltnak tartotta továbbra is a szigorúbb, haladéktalan kifogásközlési kötelezettséget. Az indokolás ugyanakkor arra is felhívja a figyelmet, hogy e szerződéstípusban a fenntartott speciális szabály nem érvényesül, ha fogyasztói szerződésről van szó. Arra figyelemmel, hogy minden, a fogyasztói szerződést érintő speciális szabály a kötelmi jog általános részében került elhelyezésre, minden olyan szerződéstípusnál, ahol a kellékszavatosság alkalmazásra kerülhet, és fogyasztói szerződésről van szó a Ptk. 685. § e) pontjának második fordulata értelmében (így különösen a szállítási és a vállalkozási szerződések esetében), a fogyasztói jellegre tekintettel ezek a szabályok érvényesülnek, megelőzve az adott szerződéstípus speciális szabályait. Ez esetben tehát a fogyasztói szerződésre vonatkozó - a kötelmi jog általános részében található - normák képezik a speciális szabályt.

2. A késedelem következménye

A Ptk. 307. § (3) bekezdése értelmében - mely teljes egészében azonos a 2003. július 1. előtt hatályos Ptk. 306. § (4) bekezdésében foglaltakkal -: a késedelmes kifogás-közlés folytán a jogosult nem veszti el a hibás teljesítésből eredő jogai gyakorlásának lehetőségét, azaz a késedelem nem jár jogvesztéssel. De a késedelem nem marad következmény nélkül, mert ez esetben a jogosult a késedelmes közléssel okozott károk megtérítésére köteles.

A kártérítés a szerződésen kívül okozott károkért fennálló felelősség szabályainak megfelelő alkalmazásával állapítható meg. Olyankor tehát, amikor a jogosult a közlési késedelmét nem tudja kimenteni annak bizonyításával, hogy a kifogás közlését illetően úgy járt el, ahogyan az általában elvárható, köteles megtéríteni a kötelezettnek a késedelemből származó - például a hiba súlyosbodásából eredő - többletköltségét, azaz kárát.

3. A kifogás tartalma

A törvény a kifogás tartalmát illetően nem tartalmaz - és megelőzően sem tartalmazott - külön rendelkezést. A gyakorlat azonban kimunkálta az e körbe eső elvárásokat. Eszerint nem szükséges a kifogásban pontosan felsorolni a hiba helyét, és teljes részletességgel megjelölni annak okait. Elegendő azoknak a tényeknek a felsorolására szorítkozni, amelyekből alaposan következtetni lehet a hibás működésre vagy az alkalmatlanságra. A bíróságok a szavatossági jogot a kifogásolt dolog minden olyan hibája miatt kellő időben érvényesítettnek tekintik, amely a jogosult nyilatkozatában megjelölt kellékhiányt előidézte - még akkor is, ha a hiba megnevezése téves, hibás vagy szakszerűtlen volt (I. számú Polgári Gazdasági Elvi Döntés).

A kifogás - eltérő rendelkezés hiányában és a szerződési nyilatkozatokra vonatkozó általános szabályokból [Ptk. 199. §, Ptk. 216. § (1)] következően bármely alakban közölhető. Arra tehát sor kerülhet szóban, írásban, és a gyakorlat által elismerten - a hibás teljesítés miatt indult perben - a keresetlevél kézbesítésével is.

EBH2001. 585. *Ha a fogyasztóvédelmi hatóság a minőségi kifogás jótállási jogszabályoknak megfelelő kivizsgálását írja elő, hatáskörét nem lépi túl. A határozati rendelkezés azonban nem érinti a kötelezett - mint polgári jogi jogalany - azon jogát, hogy a minőségi kifogás alaposságát vitassa, teljesítését megtagadja [1959. évi IV. tv. 36., 307. §, 1997. évi CLVI. tv. 43. § a) és i) pontja, 89/ 1998. (V. 8.) Korm. rendelet 6. § c) pontja és 4. § c) pontja].*

BH1998. 378. *I. Ha a kötelezett vállalja a kijavítást, vagy felajánlja a szerződés felbontását, a vételárat meghaladó kijavítási költség iránti perben a bíróságnak azt is vizsgálnia kell, hogy a jogosult szavatossági jogait rendeltetésszerűen gyakorolja-e [Ptk. 307. § (1) bek.].*

BH1997. 220. *A hibás teljesítésért való felelősség kizárása miatt szavatossági igény - s ezen belül az elállás jogkövetkezménye - eredményesen nem érvényesíthető [Ptk. 200. § (1) bek., 305-307. §-ok].*

BH1996. 309. *I. Hibás teljesítés miatt felmerült kijavítási költség elszámolása a szerződés megszüntetése esetén [Ptk. 307. § (1) bek., 319. § (2) bek.].*

BH1996. 268. *I A választott szavatossági jogról másikra való áttérés [Ptk. 307 § (2) bek.]*

BH1995. 651. *Ha a kötelezett a hiba kijavítását megfelelő határidőre nem vállalja, vagy nem végzi el, a jogosult a hiba tényleges kijavítását megelőzően is - a javítási költségek általános forgalmi adóval növelt összegét követelheti a kötelezettől [Ptk. 307. § (1) bek., GK 47.].*

BH1995. 228. *Vállalkozási szerződés hibás teljesítése esetén a javítási egyenérték számításának szempontjai [Ptk. 307. §, GK 47.].*

BH1995. 224. *Nincs helye felülvizsgálatnak a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére hivatkozással, ha a jogerős ítélet hibás teljesítésre alapított igényt bírált el [Pp. 270. § (1) bek., Ptk. 201. §, 277. § (1)-(2) bek., 305-311. §, 324. § (1) bek.].*

BH1994. 408. *Szavatossági igény érvényesítése önkormányzati lakás adásvétele esetén [Ptk. 305-307. §, 367. § (1) bekezdés].*

BH1994. 46. *Nem ütközik a Pp. 247. §-ában szabályozott keresetváltoztatás tilalmába, ha a jogosult az eredetileg választott szavatossági elállás helyett utóbb árleszállítást követel a kötelezett hibás teljesítése miatt [Pp. 247. § (1) bek., Ptk. 277. § (1) bek., 305: § (1) bek., 307. § (2) bek., GK 11. sz., GK 47 sz.,].*

BH1992. 459. *Kamatszámítás a kijavítás költségének összege után a szavatossági jogok érvényesítése során [Ptk. 301. § (1) bek., 306. § (1) bek., 307. § (1) bek.].*

BH1990. 108. *Ha a hibásnak bizonyult ingatlan vevője az eladó szavatossági felelőssége alapján a kijavítási költség megtérítése iránt támaszt keresetet, a bíróság ehelyett nem ítélhet meg díj leszállítást [Ptk. 306. § (1) bek., 307. §].*

BH1989. 440. *Közvetlen veszélyhelyzetet magában rejtő műszaki állapot hibás teljesítésként való elbírálása [Ptk. 305. § (1) és (2) bek., 307. § (1) bek.].*

BH1989. 408. *Ha a kijavítást mint választott szavatossági igényt a marasztalt vállalkozó nem tudja maradéktalanul teljesíteni, a megrendelő másik szavatossági jogra, díjleszállításra változtathatja követelését [Ptk. 307. § (2) bek.].*

BH1989. 235. *Megengedett keresetváltoztatásnak minősül, ha a jogosult a választott szavatossági jogról másikra való áttérés miatt módosítja a keresetét [Pp. 233. § (1) bek., 234. § (3) bek., 235. § (1) bek., Ptk. 247. § (1) bek., 306. § (1) és (3) bek., 307. § (2) bek.].*

BH1989. 146. *III. Árleszállítás címén az eladó OTP-t nem lehet nagyobb összeg megfizetésére kötelezni, mint a vevő által a határozat hozataláig teljesített - a szociálpolitikai juttatásokkal, a vissza nem térítendő állami támogatásokkal és egyéb, nem az eladó által nyújtott kölcsönökkel növelt - vételártörlesztés. Az ily módon megállapított összeget meghaladó követelés a még ki nem fizetett hátralékos vételár összegét csökkenti. [Ptk. 306. § (1) bek., 307. § (1) és (2) bek., 308. § (1) bek., 310. §, 326. § (2) bek., 1977. évi 11 sz. tvr. 8. § (2) bek., 18. § (2) bek., I sz. PGED].*

BH1988. 362. *A hibásan teljesítő kivitelező csak akkor kötelezhető a javítás költségeinek pénzbeli megtérítésére, ha kijavítási kötelezettségének teljesítése körül mulasztás terheli [Ptk. 307. § (1) bek., GK 47. sz.].*

BH1988. 191. *A hibásan teljesítő vállalkozó nem mentesül a megrendelő által választott szavatossági igény, a kijavítás alól azon az alapon, hogy a hibát okozó részlege időközben megszűnt [Ptk. 306. § (1) bek., 307. § (2) bek.].*

BH1986. 29. *Ha a megrendelő maga is végez vállalkozói tevékenységet, a részére teljesített kivitelezés hibájának a kivitelező helyett történt kijavítása esetén a költség megtérítése fejében általában nemcsak nyersköltségeket, hanem vállalkozói díjat is felszámíthat [Ptk. 307. § (1) bek.].*

BH1985. 69. *Ha a jogosult a hiba kijavítására a vállalkozó felajánlása ellenére nem tart igényt, a díjleszállítás összege nem lehet több, mint amibe a kijavítás kerülne a vállalkozónak, feltéve, hogy a kijavítás utáni állapot magasabb összeg megállapítását nem teszi indokolttá [Ptk. 306. § (1) bek., 307. § (1) bek.].*

BH1984. 199. *Abban az esetben, ha a jogosult a javítható hiba kijavítására a vállalkozó ajánlkozása ellenére sem tart igényt, a követelt díjleszállítás összegének meghatározásánál egyebek között azt is számításba kell venni, hogy a díjleszállítás megfizetésének időpontjában érvényes árakon mennyibe kerülne a vállalkozónak a hiba kijavítása [Ptk. 306. § (1) bek., 307. § (1) bek.].*

BH1982. 15. *A hibás teljesítésért fennálló szavatossági felelősséget nem zárja ki az a körülmény, hogy a kötelezett a teljesítés előtt vagy a teljesítéskor közli a szolgáltatás hibáját, illetőleg hogy a szolgáltatás a rendeltetésszerű használatra nem alkalmas [Ptk. 240. § (1) bek., 277. § (1) bek., 305. § (1) bek., 307. § (1) bek.].*

BH1980. 437. *A hibás hőszigetelés - annak mértékétől függően - a lakóépületet a rendeltetésszerű használatra alkalmatlanná teszi [Ptk. 305. § (2) bek., 307. §., 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 23. §, GKT 7/1973. sz.].*

308. § (1) A jogosult a teljesítés időpontjától számított hat hónapos elévülési határidő alatt érvényesítheti szavatossági jogait. Ha a dolog használhatóságának legkisebb időtartamát hatósági előírás vagy kötelező műszaki előírás határozza meg (kötelező alkalmassági idő), és ez hat hónapnál rövidebb, az igény érvényesítésére ez a határidő irányadó.

(2) Ha a szerződés állat szolgáltatására irányul, a szavatossági igény a teljesítéstől számított hatvan nap alatt évül el.

(3) Nem számít bele az elévülési időbe a kijavítási időnek az a része, amely alatt a jogosult a dolgot nem tudja rendeltetésszerűen használni. A szavatossági jog érvényesíthetőségének határideje a dolognak vagy jelentősebb részének kicserélése (kijavítása) esetén a kicserélt (kijavított) dologra (dologrészre), valamint a kijavítás következményeként jelentkező hiba tekintetében újból kezdődik.

(4) Fogyasztói szerződés esetében a fogyasztó - az (1)-(2) bekezdéstől eltérően - a teljesítés időpontjától számított kétéves elévülési határidő alatt érvényesítheti szavatossági igényét. Az ennél rövidebb elévülési határidőt megállapító kikötés semmis. Ha a fogyasztói szerződés tárgya használt dolog, a felek rövidebb határidőben is megállapodhatnak, egy évnél rövidebb elévülési határidő azonban ebben az esetben sem köthető ki.

A szavatossági jogok érvényesítésének határideje

A szavatossági jogok csak a törvényben meghatározott rövidebb elévülési, és hosszabb jogvesztő határidő megtartása mellett érvényesíthetők.

1. Az elévülési határidő fő szabályként - a 2003. július 1. napja után kötött fogyasztói szerződések [Ptk. 685. § e)] kivételével - hat hónap. Kevesebb csak akkor lehet, ha a dolog használhatóságának legkisebb időtartamát

- a kötelező alkalmassági időt - hatósági előírás, vagy kötelező műszaki előírás rövidebb tartamban határozza meg. Ez gyakorta előfordul a gyorsan romló élelmiszerek vagy egyes gyógyszerek esetében.
A 2003. július 1. előtt hatályos törvényi rendelkezéstől a § (1) bekezdésének rendelkezése annyiban tér el, hogy korábban a törvény utalt a kötelező alkalmassági időt rendelő szabványra is. A nemzeti szabványosításról szóló 1995. évi XXVIII. törvény 6. § (1) bekezdése azonban 2002. január 1. napjától kezdődő hatállyal már nem ad arra lehetőséget, hogy nemzeti szabvány alkalmazását - egészben vagy részben - jogszabály lehetővé tegye.
A 2002. január 1. előtt kötött szerződések esetében azonban az e tárgyú jogszabályt - mint például a nemzeti szabványok kötelező alkalmazásáról szóló 58/1999. (XI. 26.) EüM rendeletet - továbbra is alkalmazni kell.
A Tvr. 6. § (2) bekezdése alapján a kötelezett a szavatossági igényérvényesítés hat hónapnál rövidebb tartamára csak akkor hivatkozhat, ha az elévülési időt "megrövidítő" kötelező alkalmassági időről a jogosultat a szerződés megkötésekor megfelelő módon tájékoztatta, így például azt a terméken feltüntette, vagy arra a minőségi tanúsítványban kitért stb. Amennyiben ez elmarad, a jogosultnak az általános hat hónapos időtartam alatt áll módjában a szavatosságból származó jogait érvényesíteni az olyan termékek esetében is, amelyeknél a használhatóság legkisebb időtartama ennél rövidebb.
2. A fentiektől eltérő általános elévülési idő vonatkozik a 2003. július 1. napját követően kötött, és a Ptk. 685. § e) pontjában speciális tartalommal megállapított fogyasztói szerződésekre, melyek esetében - a (4) bekezdésből kitűnően - az elévülési idő két év.
A törvény e szerződéstípusban semmissé nyilvánítja azt a megállapodást, amely e határidőt lerövidíti. Ez alól egyetlen esetben enged a törvény kivételt - de nem korlátlanul -, mégpedig akkor, ha a fogyasztási szerződés tárgya használt dolog. Ebben az esetben a törvény az elévülési határidő csökkentését az egy évnél nem rövidebb időtartamra megengedi.
3. Az állat szolgáltatására irányuló szerződés esetében - a (2) bekezdés értelmében - az elévülési idő 6 hónap. Ez a szabály teljes egészében azonos a 2003. július 1. előtt kötött szerződésekre irányadó korábbi Ptk. 311. § (2) bekezdésében foglaltakkal.
A határidő számítása
Az elévülési határidőt - a Ptké. 3-4. §-ában írtak megfelelő alkalmazása mellett - a teljesítéstől kell számítani.
A hibás dolog kijavítása, illetve kicserélése a szavatossági határidők módosulását vonja maga után.
Az erre vonatkozó szabályokat a 2003. július 1. előtt kötött szerződésekre irányadóan a Ptk.-nak a megelőzően hatályos 308. § (5) bekezdése, a 2003. július 1. napját követően kötött szerződések esetében pedig a 2002. évi XXXVIII. törvénnyel megállapított Ptk. 308. § (3) bekezdése tartalmazza.
A 2003. július 1. napja előtt kötött szerződésekre irányadó szabályok szerint az elévülési határidő kijavítás esetében meghosszabbodik, a kicserélés hatására pedig újra elkezdődik. Ez természetesen mind az elévülési, mind a jogvesztő határidő tekintetében érvényesül.
Kijavításkor a határidők meghosszabbodása nem a kijavítás tényleges idejével, hanem azzal az idővel azonos, amely alatt a jogosult a dolgot rendeltetésszerűen nem használhatta. Ezt az időtartamot a törvény a hiba közlésének időpontjától rendeli számítani. Ekként nem csak a Ptk. 306. § (4) bekezdésében írt elvárás miatt, de az igényérvényesítési határidő terjedelmére is tekintettel eminens érdeke a jogosultnak, hogy a felfedett hibát haladéktalanul közölje a kötelezettel. A késlekedés ugyanis az ő terhére esik. Ha ugyanis a hiba felfedezését követő két hónap múlva kerül csak sor a kifogás közlésére és a dolog megjavítása majd átadása három hónapot vesz igénybe, az elévülési és a jogvesztő határidő nem öt hónappal, hanem csak három hónappal lesz hosszabb.
A kicserélés e korábbi szabályok szerint a szavatossági határidőket újból megnyitja. Olyankor azonban, amikor erre nem az egész dolgot, hanem annak csak egy részét illetően kerül sor, a határidő számítás a szolgáltatás, illetve a kicserélt rész tekintetében eltérő. A kicserélt rész vonatkozásában ugyanis az újra kezdődik, a dolog szerződésszerűen teljesített részére azonban - egyes nézetek szerint - ez nem hat ki (A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Közgazdasági- és Jogi Könyvkiadó, 1995. Budapest, 1. kötet, 755. oldal). Más felfogás szerint azonban a hibátlan rész tekintetében is meghosszabbodik a jogérvényesítési határidő, mégpedig a kijavítás szabályai szerint (Polgári Jog - kommentár a gyakorlat számára, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 1997., II/519.). Úgy véljük, hogy a törvény előírásainak ez az értelmezés jobban megfelel. A dologrész kicserélésének ideje alatt ugyanis a jogosult a dolgot ugyanúgy nem tudta rendeltetésszerűen használni, mint ha annak kijavítását végezték volna el. A dologrész kicserélése a dolog egészét figyelembe véve tehát a kijavítás egyik módjának minősíthető.
A fenti rendelkezések csak akkor érvényesülnek, ha a dolog jelentős részének kicserélése vált szükségessé (például gépjármű esetében a motor vagy a fékberendezés stb.). Annak eldöntésénél, hogy a kicserélt rész értékelhető-e jelentős dologrészként, az egészéhez viszonyított használati és ellenértékét kell figyelembe venni.

A 2003. július 1. napját követően kötött szerződések esetében az új szabály több ponton is eltér a korábbi rendelkezésektől. Így:
- a kijavítással érintett, és a törvényi feltételeknek megfelelő idő nem az elévülési határidőt meghosszabbító joghatással jár, hanem a megfelelő időtartam egyáltalán nem számít bele az elévülési időbe. A törvény rendelkezése szerint a kijavítás időtartamából az az időtartam nem vehető figyelembe, amely alatt a jogosult a dolgot nem tudja rendeltetésszerűen használni.
- a szavatossági határidő újraindulásának jogkövetkezménye nem csak a kicserélés, de a javítás esetén is alkalmazandó.
Ez a szabály tehát irányadó a hibás dolog teljes, vagy jelentősebb részének kicserélése és kijavítása esetén egyaránt, úgyszintén akkor is, ha kijavítás folytán jelentkezik hiba. Ez alatt azt az esetet kell érteni, amikor a javítás okoz a kijavítást indokoló októl eltérő, új hibát.
Az elévülési határidő megszakadása
A szavatosságból származó jogok gyakorlására nyitva álló határidő elévülési jellegéből az is következik, hogy az elévülés megszakadására, nyugvására, vonatkozó rendelkezések is érvényesülnek. A szavatossági igény elévülési határidejének nyugvásával kapcsolatos rendelkezéseket a Ptk. 308/A. § (1) bekezdése nevesíti.
Az általános szabályoknak (Ptk. 327. § (1) bekezdés) megfelelően megszakad az elévülés, azzal, hogy
- a jogosult a szavatossági igényét írásban közli a kötelezettel,
- a felek a hibás teljesítés miatt kialakult vitát megállapodással (például a szerződés módosítása útján) rendezik, illetve e tárgyban egyezségkötésre kerül sor,
- a hibás teljesítés tényét és az abból származó igényeket a kötelezett elismeri.
A megszakadás azzal a joghatással jár, hogy az irányadó igényérvényesítési határidő a fenti jogcselekményeket követően újra kezdődik.
Amennyiben a felek megállapodása a választott szavatossági jognak megfelelő kötelezetti teljesítés idejét is meghatározta - tehát a hiba orvoslásának elfogadott és egyben elvárt időtartamára is kiterjedt -, csak ennek leteltétől lehet figyelembe venni az újból kezdődő elévülési határidőt.
A szavatossági igény érvényesítése
Az igény érvényesítése alatt a gyakorlat nem a Ptk. 307. § (1) bekezdése szerinti kifogás közlését, hanem a hibás teljesítésből származó igénynek a bíróság előtti érvényesítését érti. Magát a keresetet (vagy a viszontkeresetet) kell tehát a teljesítéstől számított - s az adott esetben irányadó - elévülési (illetve jogvesztő) határidő alatt benyújtani.
A bíróság nem vizsgálja hivatalból a követelés elévülését [Ptk. 204. § (3)]. Azt tehát, hogy a szavatossági igény előterjesztésére meghatározott elévülési határidő elmúlt-e már vagy sem, csak akkor kell vizsgálnia, ha a kötelezett a védekezésében erre hivatkozik. Olyankor azonban, amikor a jogvesztő határidő telt le, a keresetet a kötelezett védekezésének tartalmától függetlenül kell hivatalból elutasítania.
BH2004. 237. *A teljesítéstől számított hat hónapos elévülési jellegű szavatossági határidő - a jogvesztő határidőn belül - a hiba felismeréséig nyugszik, és attól számítva három hónap áll rendelkezésre az igény bíróság előtti érvényesítésére. A három hónapos határidő nem elévülési jellegű, nem szakítható meg, tehát nem kezdődik újra [Ptk. 308. § (1) és (2) bek., 326. § (2) bek.].*
EBH2003. 853. *A szavatossági határidő - a jogvesztő határidőn belül - a hiba felismeréséig nyugszik, és attól számítva három hónap áll rendelkezésre az igény bíróság előtti érvényesítésére. A három hónapos határidő nem elévülési jellegű, nem szakítható meg, tehát nem kezdődik újra (Ptk. 308. §, 326. §).*
BH1999. 260. *A tanúk feltételezett elfogultságára hivatkozással a bíróság a tényállás megállapításához szükséges bizonyítást nem mellőzheti [Pp. 172. § (2) bek., 206. § (1) bek., Ptk. 308. § (3) bek.].*
BH1997. 245. *A szerződés szerinti átadást követően több éven át tárolt gépi berendezés gyártási hibái miatt - jogvesztés folytán - az ún. repasszálási (az üzembe helyezéshez szükséges alkalmassági vizsgálati) munkákat végző vállalkozó sem szavatossági, sem kártérítési felelősséggel nem tartozik [Ptk. 308. § (1)-(2) bek., 310. §, 326. § (2) bek., 383. § (3)-(4) bek., I. PED-GED].*
BH1996. 29. *A szavatossági jogok kifogásként való érvényesítésének a perben nincsenek időbeli korlátai [Ptk. 296. §, 308. § (3) bek., 310. §, 389. §, Pp. 221. § (1) bek., 253. § (3) bek.].*
BH1995. 224. *Nincs helye felülvizsgálatnak a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére hivatkozással, ha a jogerős ítélet hibás teljesítésre alapított igényt bírált el [Pp. 270. § (1) bek., Ptk. 201. §, 277. § (1)-(2) bek., 305-311. §, 324. § (1) bek.].*
BH1994. 665. *A kötelezettek egyetemleges felelősségével kapcsolatos kérdések a szavatossági és kártérítési igények együttes érvényesítése esetén [Ptk. 308. § (1) bek., 315. §, 334. § (2) bek., 337. §, 339. § (1) bek., 53/1987. (X. 24.) MT r.].*

BH1992. 709. *A szavatossági igény és a szavatossági igénnyel azonos tartalmú kártérítési igény elévülésének megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 308. § (1) és (2) bek., 310. §, 405. § (2) bek., I. sz. PED-GED, GK 41. sz.].*

BH1992. 187. *Ha a jogosult szavatossági jogait nem tudta érvényesíteni, mert a hiba nem volt felismerhető, és a hiba felismerésétől számított három hónapon belül igényét keresettel nem érvényesítette, szavatossági igénye akkor is elévült, ha a tartós használatra rendelt dologra előírt hároméves idő, illetőleg az ennél hosszabb kötelező alkalmassági idő még nem telt el [Ptk. 308. § (1) és (2) bek., 326. § (2) bek.].*

BH1990. 179. *Szavatossági jogok kifogás utján való érvényesítésének lehetősége a találmány hasznosítási jogának engedélyezésére és a találmány megvalósításával kapcsolatos műszaki tapasztalatok és dokumentáció átadására kötött szerződés alapján indított díjperben [Ptk. 277. § (1) bek., 305. § (2) bek., 306. § (1) bek., 308. § (3) bek., Szt. 20. § (2) bek.].*

BH1990. 138. *Jótálláson, illetve szavatosságon alapuló igények bíróság előtti érvényesítésének határideje gépkocsi adásvétele esetén [Ptk. 308. § (1)-(2) bek., 326. § (2) bek., 327. §, I. PED-GED].*

BH1989. 146. *III. Árleszállítás címén az eladó OTP-t nem lehet nagyobb összeg megfizetésére kötelezni, mint a vevő által a határozat hozataláig teljesített - a szociálpolitikai juttatásokkal, a vissza nem térítendő állami támogatásokkal és egyéb, nem az eladó által nyújtott kölcsönökkel növelt - vételártörlesztés. Az ily módon megállapított összeget meghaladó követelés a még ki nem fizetett hátralékos vételár összegét csökkenti. [Ptk. 306. § (1) bek., 307. § (1) és (2) bek., 308. § (1) bek., 310. §, 326. § (2) bek., 1977. évi 11 sz. tvr. 8. § (2) bek., 18. § (2) bek., I sz. PGED].*

BH1988. 71. *Szavatossági határidők számítása ingatlan eladása esetén [Ptk. 308. §).*

BH1988. 40. *Ha a felek a hiba okának felderítése és megszüntetése érdekében közösen vizsgálatot folytatnak, ez az elévülés nyugvását eredményező menthető oknak minősül mindaddig, amíg ismeretessé nem válik a vizsgálat eredménye vagy eredménytelensége [Ptk. 306. § (1) be., 308. § (1) és (2) bek., 326. § (2) bek.].*

BH1987. 447. *A kémény belső felületének gondatlan kivitelezése nem olyan hiba, amelyet az építtetőnek a tőle elvárható gondosság mellett az átadás során kifogásolnia kell [Ptk. 308. § (2) bek.].*

BH1987. 368. *Ha marasztaló ítélet alapján a tetőszigetelés kicserélésére kerül sor, ezzel a tető szavatossági ideje elölről kezdődik. Ha pedig a csere hibás minőségű, annak kijavítását újabb keresettel lehet követelni, a vita nem végrehajtási útra tartozik [Ptk. 308. § (4) bek.].*

BH1986. 511. *A termékek és szolgáltatások alkalmassági ideje jogvesztő határidő, de nem tekinthető egyben a szavatossági jog elévülési határidejének is [Ptk. 308. § (2) bek.].*

BH1985. 477. *A három évnél hosszabb kötelező alkalmassági időt megállapító rendelkezést mindazokban az esetekben alkalmazni kell, amelyekben a hároméves jogvesztő határidő a rendelkezés hatálybalépésekor még nem telt el. Mindez azonban nem érinti az elévülési szabályoknak a jogvesztő határidőn belüli érvényesülését [Ptk. 308. § (2) bek., 326. § (2) bek., 327. § (1) bek., 16/1981. (VI. 3.) ÉVM sz. r].*

BH1985. 158. *Azokról a kivitelezési hibákról, amelyek az átadást követő időben is jelentkezhettek, és amelyeket az átadás - átvételi jegyzőkönyv nem tartalmaz - az ellenkező bizonyításig - azt kell vélelmezni, hogy szók az átadás után váltak felismerhetővé. Az ilyen hibákra nézve a jogosult a szavatossági igényeket az utó-felülvizsgálat során érvényesítheti [Ptk. 308. § (1) bek., 405. § (2) bek., GK-PK 1. sz.].*

BH1985. 154. *Ha a tartós használatra rendelt dolog kötelező alkalmassági ideje három évnél hosszabb, a szavatossági jogokat a hosszabb jogvesztő határidőn belül lehet érvényesíteni [Ptk. 308. § (1) és (2) bek., 16/1981. (VI. 3.) ÉVM sz. r. 3. §].*

BH1985. 60. *Az irhabunda olyan tartós használatra rendelt dolog, amellyel kapcsolatos szavatossági jogait a jogosult a teljesítéstől számított három évig érvényesítheti [Ptk. 308. § (2) bek., I. sz. PED-GED].*

BH1984. 320. *A kivitelező nem hárítja át a szállítójára a kijavításnak azt a többletköltségét, amely a részére hibásan szállított épületelemek (anyagok) elvárható minőségi megvizsgálása nélkül történt beépítésének a követelménye [Ptk. 306. § (1) és (4) bek., 308. § (1) bek., 383. § (4) bek.].*

BH1984. 280. *A jogosult általában nem köteles az átadás-átvétel és az utó-felülvizsgálati eljárás közötti időben észlelt hibák folytán keletkezett igényeit külön-külön, esetleg több perben érvényesíteni: azok miatt az utó-felülvizsgálat eredményére alapított igényeivel együttesen is fordulhat a bírósághoz [Ptk. 306. § (1) bek., 308. § (1) és (2) bek., 405. § (2) bek., GK-PK 1. sz.].*

BH1984. 277. *I. A vásárlói kifogás elintézésével felmerült kiadás elszámolásánál az általános igényérvényesítési határidők csak akkor alkalmazhatók, ha a vásárló kellő időben érvényesítette az igényét a részére elárusító gazdálkodó szervezettel szemben [Ptk. 308. § (1) és (2) bek.].*

BH1984. 112. *A szavatossági jog elévülésének megítélésénél az a körülmény, hogy a hiba érzékszervi úton nem ismerhető fel, csak abban az esetben menthető ok, ha a hiba nem a megrendelő elhatározásától függő időpontban végzett vizsgálat, hanem természeténél fogva csak a rendeltetésszerű használat, illetve az ezzel*

összefüggő későbbi vizsgálat során válik az elévülési idő eltelte után felfedezhetővé [Ptk. 308. § (1) és (2) bek., 326. § (2) bek., 383. § (3) bek.].

BH1984. 67. *Nem menthető az igényérvényesítés késedelme, ha a jogosult nem bizonyítja, hogy a csomagolt szállítmány csomagolási egységein belüli hiba az elévülési idő alatt nem volt felfedezhető [Ptk. 306. § (3) bek., 308. § (1) és (2) bek., 325. §, 383. § (3) bek.].*

BH1984. 26. *Ha a szállító nem is vállalta a tartós fogyasztási cikknek a kötelező jótállási idő utáni kicserélését, mégis ki kell azt cserélni, illetőleg a vételárat vissza kell fizetnie, ha a szavatossági felelősségén alapuló javítási kötelezettségét nem teljesíti 30 napon belül [Ptk. 248. § (3) bek., 305. § (2) bek., 306. § (3) bek., 308. § (2) bek., 1978. évi 2. sz. tvr. 6. § (1) bek., 7. §, 13/1978. (III. 1.) MT sz. r. 2. § (1) bek. a) pont, 4/1969. (III. 30.) BkM-KGM-KipM-KkM-NIM sz. r. 4. § (1) bek. b) pont].*

BH1983. 322. *Annak megítélésénél, hogy a termék hibája menthető okból vált-e az elévülési idő utáni feldolgozás alkalmával felfedezhetővé, a bíróság nem mellőzheti a megrendelő termelési körülményeinek és annak a vizsgálatát, hogy a megrendelt termékmennyiség megfelelt-e az ésszerű anyagkészlet-tartás szempontjainak [Ptk. 308. § (1)-(2) bek., GKT 49/1973. sz.].*

BH1982. 473. *Annak a megállapításához, hogy a szavatossági igényt érvényesítő fél menthető okból csak hat hónap eltelte után ismerte-e fel a feldolgozás céljából átvett anyag hibáját, a bíróságnak vizsgálnia kell, hogy a felperes anyagkészletezése és termelésének ütemezése mennyiben felelt meg az ésszerű gazdálkodás követelményeinek [Ptk. 308. § (1) és (2) bek.].*

BH1982. 296. *A hibás teljesítéssel kapcsolatos kárszámla megküldése az elévülést megszakítja, de ennek hatálya csak a jogvesztő határidőn belül érvényesül [Ptk. 308. § (1) és (2) bek.].*

BH1982. 203. *I. Alkalmatlan a rendeltetésszerű használatra az az épület, amelyben a szobák jelentős része vakolathibás és a vakolat leomlása miatt életveszélyes [5/1968. (IV. 6.) ÉVM sz. r.-tel közzétett alapfeltételek 32. § (1) bek.].*

BH1981. 511. *Állami lakóépület üzemeltetője az épület hibái miatti szavatossági igényt nemcsak az un. utófelülvizsgálat alkalmával, hanem a hiba jelentkezését követően is, az elévülési időn belül érvényesítheti [6/1970. (IV. 8.) ÉVM-MÉM-PM sz. r. 10. § (1) bek. a) pont, 15. § (2) bek., Ptk. 308. §, 405. § (2) bek.].*

BH1981. 197. *A szavatossági igényt akkor is kellő időben érvényesítettnek kell tekinteni, ha a jogosult a hibát hiányosan vagy tévesen jelölte meg [Ptk. 308. § (2) bek.].*

BH1981. 31. *Az építmények utó-felülvizsgálata során tett elismerés a szavatossági jogok elévülését megszakítja. Ennélfogva ezeket a jogokat a hibák kijavítására vállalt határidő eltelte előtt akkor sem kell érvényesíteni, ha ez a határidő az utó-felülvizsgálati eljárás befejezésétől számított három hónapot követően jár le [Ptk. 405. § (1)-(2) bek., 283. § (1) bek., 308. § (1)-(2) bek., 327. § (1)-(2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 58. §, GK-PK 1/1979. sz.].*

BH1980. 470. *I. Állat szolgáltatására irányuló szerződéssel kapcsolatban a szavatossági jog a teljesítéstől számított 60 nap alatt évül el. [Ptk. 308. § (1) és (2) bek., 311. § (2) bek.].*

BH1979. 335. *A vásárlók részére közvetlenül értékesítő kiskereskedelmi vagy kis- és nagykereskedelmi tevékenységet folytató vállalat a vevők kifogásainak elintézése során nem köteles a szállítót a helyszínre meghívni és ezen az alapon a szállító ellen érvényesített áthárítási keresete nem utasítható el [13/1978. (III. 1.) MT sz. r. 3. § (1) bek., 5. § (2) bek., 41/1978. (III. 1.) BkM sz. r., Ptk. 308. § (1) bek.].*

BH1978. 390. *Építési szerződés hibás teljesítése miatt keletkezett szavatossági igény esedékessége nem következik be az olyan átadás-átvétel időpontjában, amikor a szolgáltatás a rendeltetésszerű használatra alkalmatlan, ezért átvételnek nincs helye [5/1968. (IV. 6.) ÉVM sz. r.-tel közzétett Építési Szerződési Alapfeltételek 26., 32. §].*

308/A. § (1) Ha a jogosult igényét menthető okból nem tudja érvényesíteni, így különösen, ha a hiba a jellegénél vagy a dolog természeténél fogva a 308. §-ban meghatározott határidőn belül nem volt felismerhető, a szavatossági jogok érvényesítésének határideje a teljesítés időpontjától számított egy év, tartós használatra rendelt dolog esetében három év. Ha a kötelező alkalmassági idő három évnél hosszabb, az igény érvényesítésére ez a határidő az irányadó. E határidők elmulasztása jogvesztéssel jár.

(2) Fogyasztói szerződésben az (1) bekezdésben megállapított hároméves határidőnél rövidebb határidő kikötése semmis.

Az elévülés nyugvása, és a jogvesztő határidő

A mindennapi életben gyakorta előfordul, hogy

- a szolgáltatásban rejlő okból (például amikor a hiba csak a törvényben meghatározott elévülési határidő után jelentkezik), vagy azért

- mert a jogosult a törvény által is méltánylást igénylő helyzetbe került (pl. súlyosan megbetegedett, ami ügyinek intézését akadályozta), illetve

- egyéb körülmények miatt (pl. ha szóban közölte a szavatossági igényeit a jogosult és határidőt is tűzött a teljesítésre, vagy a felek épp a hiba okának felderítése és megszüntetése érdekében közösen vizsgálatot folytattak (BH1988. 40.)

a jogszabályban megkívánt hat hónapos (vagy egyébként irányadó) időtartam alatt az igény érvényesítésére nem kerül sor.

Ezek a körülmények az igényérvényesítés elévülési jellegű határidejéből fakadóan az elévülés nyugvására (Ptk. 326. §) vonatkozó általános szabályoknak megfelelő sajátos rendelkezések megalkotását indokolták. A törvény ezért kimondja: ha a jogosult az igényét menthető okból nem tudja érvényesíteni, a szavatossági jogok érvényesítésének határideje a teljesítéstől számítottan

- az általános esetben egy év,

- tartós használatra rendelt dolog esetében három év,

- három évnél hosszabb kötelező alkalmassági idő esetén pedig a kötelező alkalmasság időtartamával azonos.

Ilyen előírást tartalmaz például:

-- az egyes nyomvonal jellegű építményszerkezetek kötelező alkalmassági idejéről szóló 12/1988. (XII. 27.) ÉVM-IpM-KM-MÉM-KVM együttes rendelet, és

-- az egyes épületszerkezetek és azok létrehozásánál felhasználásra kerülő termékek kötelező alkalmassági idejéről szóló 11/1985. (VI. 22.) ÉVM-IpM-KM-MÉM-BkM együttes rendelet.

Annak megítélése, hogy az adott dolog a tartós használatra rendelt dolgok közé tartozik-e, általában nem okoz nehézséget, mert ez a dolog (termék, áru stb.) jellegéből, rendeltetéséből nyilvánvalóan következik (így például egyértelmű egy személygépkocsi esetében). Olyankor azonban, amikor a besorolás kétséges, az elhatárolásnál - az érték szem előtt tartása mellett - az általános fogyasztási, használati szokásokat kell figyelembe venni. Ennek megfelelően például egy bundát - a ruházati cikkek közül kiemelve - tartós használatra rendelt dolognak tekintett a bíróság (BH1985. 60.).

A Ptk. 308/A. § (1) bekezdésének rendelkezései mindenben azonosak a 2003. július 1. előtt hatályos - és a 2003. július 1. előtt kötött szerződésekre alkalmazandó - Ptk. 308. § (2) bekezdésében foglaltakkal.

Fogyasztói szerződés esetében - amelyekre nézve a Ptk. 308. § (4) bekezdése két éves elévülési időt állapít meg - értelemszerűen alkalmazandóak a tartós használatra rendelt dologra, valamint a három évet meghaladó kötelező alkalmassági idővel kapcsolatos fenti rendelkezések, hiszen ezek a fogyasztóra nézve az általánostól kedvezőbben eltérő szabályok.

A fogyasztó terhére történő eltérést a törvény ez esetben is tiltja, és semmissé nyilvánítja azt a megállapodást, amely a három évnél rövidebb határidő kikötésére irányul.

A fentiekben ismertetett határidők már nem elévülési, hanem jogvesztő jellegűek, azaz annak elteltével

- a jogosult már nem érvényesíthet a hibás teljesítésből eredően szavatossági jogokat és

- a kötelezett helytállási kötelezettsége véget ér.

308/B. § A szavatossági igényt a szolgáltatott dolog minden olyan hibája miatt határidőben érvényesítettnek kell tekinteni, amely a megjelölt kellékhiányt előidézte. Ha azonban a jogosult a szavatossági igényét csak a dolognak - a megjelölt hiba szempontjából - elkülöníthető része tekintetében érvényesíti, a szavatossági igény a dolog egyéb részeire nem minősül érvényesítettnek.

A § 2003. július 1-jétől hatályos - és az ezt követően kötött szerződésekre alkalmazandó - szabálya a szavatossági igény érvényesítésének terjedelméhez ad értelmező rendelkezést.

A megelőzően hatályos Ptk. hasonló tartalmú szabályt nem tartalmazott. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a 2003. július 1. előtt kötött szerződések esetében másként, vagy más tartalommal kellett figyelembe venni az igényérvényesítést. Az I. számú Polgári Gazdasági Elvi Döntés IV. pontjában ugyanis a Legfelsőbb Bíróság ugyanilyen tartalommal adott iránymutatást.

A Ptk. 308/C. §-ához:

Kifogás

Gyakori, hogy a kötelezett a hibásan teljesített szolgáltatás alapját képező jogviszonyból származó követeléssel lép fel, például az ellenszolgáltatás visszatartott részének a megfizetése iránt. Ilyenkor a jogosultnak a szavatossági határidők letelte után is módjában áll érvényre juttatni a szavatossági jogait, és kifogás útján hivatkozhat a kötelezett hibás teljesítésére és érvényesítheti szavatossági jogait.

A kifogás - eljárásjogi jellemzőiből következően - a kereseti kérelmet meghaladó összegű igény érvényesítésére természetesen nem alkalmas, de sikeressége esetén a követelés mérsékléséhez, illetve a kereset teljes elutasításához vezet.

Kifogás útján minden szavatossági jog érvényesíthető, mégpedig a törvényben meghatározott feltételek mellett (ld. Ptk. 306. §-ához fűzött magyarázatot).

308/C. § A szavatossági jogok az ugyanabból a jogalapból eredő követeléssel szemben kifogásként a határidők eltelte után is érvényesíthetők.

Tvr. 6. § (1)

(2) A kötelezett csak abban az esetben hivatkozhat arra, hogy a szavatossági igény érvényesítésére irányadó határidő hat hónapnál rövidebb [308. § (1) bekezdés], ha a kötelező alkalmassági idő tartamát a jogosulttal a szerződés megkötésekor megfelelő módon (a terméken való feltüntetéssel, minőségi tanúsítvánnyal, fizetési jegyzéken stb.) közölte.

BH1984. 26. *Ha a szállító nem is vállalta a tartós fogyasztási cikknek a kötelező jótállási idő utáni kicserélését, mégis ki kell azt cserélni, illetőleg a vételárat vissza kell fizetnie, ha a szavatossági felelősségén alapuló javítási kötelezettségét nem teljesíti 30 napon belül [Ptk. 248. § (3) bek., 305. § (2) bek., 306. § (3) bek., 308. § (2) bek., 1978. évi 2. sz. tvr. 6. § (1) bek., 7. §, 13/1978. (III. 1.) MT sz. r. 2. § (1) bek. a) pont, 4/1969. (III. 30.) BkM-KGM-KipM-KkM-NIM sz. r. 4. § (1) bek. b) pont].*

309. § (1) A szavatossági kötelezettség teljesítésével és a szerződésszerű állapot megteremtésével kapcsolatos költségek - ideértve különösen az anyag-, munka- és továbbítási költségeket - a kötelezettet terhelik. Fogyasztói szerződés esetében a felek ettől eltérő megállapodása semmis.

(2) Kicserélés vagy elállás esetén a jogosult nem köteles a dolognak azt az értékcsökkenését megtéríteni, amely a rendeltetésszerű használat következménye.

Költségviselés

Az (1) bekezdés rendelkezése értelmében mindaz a költség, ami a szavatossági kötelezettség teljesítéséhez és a szerződésszerű állapot megteremtésével merül fel, a kötelezettet terheli.

A 2003. július 1. előtt hatályos szabálytól az új rendelkezés két vonatkozásban tér el.

1. A hatályos törvény példálódzó felsorolással megjelöli a költség-elemeket. A megelőző norma-szöveg erről egyáltalán nem rendelkezett, ezért a bírói gyakorlatra hárult ennek meghatározása. A gyakorlat a szavatosság alapján fennálló kötelezettséggel összefüggésben fennálló költségnek tekintette mindazokat a kiadásokat, amelyek annak teljesítésével együtt járnak, így elsősorban az anyag és a munkadíj, de e körbe sorolta a fuvarozás, csomagolás, posta stb. költségeket is.

2. A fogyasztói szerződések [Ptk. 685. § e)] esetében e költségviselési szabály kogens, és a törvény semmissé nyilvánítja a felek ettől eltérő megállapodását.

A (2) bekezdés értelmében: a kötelezett - a dolog kicserélése vagy a szerződéstől való elállás esetén - viselni tartozik az értékcsökkenés (amortizáció) terheit is, amennyiben az rendeltetésszerű használatból ered. Ha a kötelezett bizonyítja a rendeltetésellenes használat tényét, a jogosult a rendes használattal együttjáró értékcsökkenés levonása után fennmaradó értékcsökkenés-rész megfizetésére köteles.

A fenti szabályra alapítottan a bírói gyakorlat egységes abban is, hogy a kötelezettnek nincs lehetősége

- a kicserélés vagy elállás folytán visszaszolgáltatott termék után használati díjat felszámítani (BH1988. 41.);

- értéknövelő költséget igényelni pusztán azon az alapon, hogy a kicserélésre került dolog beszerzési ára időközben magasabb lett (BH1990. 186.);

- használati értékkülönbség megtérítését kérni kizárólag egy új alkatrész vagy tartozék beépítése miatt (BH1982. 341.).

Akkor azonban, ha a hibátlan teljesítéshez indokoltan beépített dologrész (alkatrész, tartozék) használati adottságaiban, funkcióiban a hiba miatt kicserélt résztől kedvezően eltér, a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint (Ptk. 361. §) az árkülönbözetnek vagy az értéknövelést eredményező költség megtérítésének van helye. Így: az árkülönbözet megtérítése iránti igény megalapozott, ha az ingatlan megfelelő fűtése érdekében a korábban beszerelt kazán helyett egy nagyobb kapacitással rendelkezőt kell biztosítani, illetve értéknövelő költségként számolható el például az, amikor a hibás, s ekként kicserélt telefonközpont többlet szolgáltatásokat is nyújt.

BH1999. 381. *Annak bizonyítása, hogy egy gépkocsi adott hibája nem garanciális jellegű, a garancia vállalóját vagy - jogszabályon alapuló kötelezettség esetén - a garanciakötelezettet terheli. A jótállási és a szavatossági jog összefüggései [Pp. 164. § (1) bek., Ptk. 248. § (1) bek., 309. § (1) bek.].*

BH1996. 434. *Javítási, felújítási munkáknál is terheli a vállalkozót a jogszabályban előírt tájékoztatási kötelezettség [Ptk. 309. § (1) bek., 392. § (2) bek.].*

BH1995. 224. *Nincs helye felülvizsgálatnak a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére hivatkozással, ha a jogerős ítélet hibás teljesítésre alapított igényt bírált el [Pp. 270. § (1) bek., Ptk. 201. §, 277. § (1)-(2) bek., 305-311. §, 324. § (1) bek.].*

BH1990. 186. *A hibásan teljesítő vállalkozó értéknövelő költségre nem tarthat igényt azon az alapon, hogy a kicserélésre kerülő fűtőtestek ára - az időközi áremelkedés következtében - magasabb az eredetileg beszerelt fűtőtestek beszerzési áránál [Ptk. 306. § (1) bek., 309. § (2) bek., GKT 76/1973. sz.].*

BH1988. 41. *A szerződéstől hibás teljesítés miatt történt elállás esetén nincs helye az elállásig a rendeltetésszerű használat folytán beállott értékcsökkenés és használati díj megtérítésének, illetőleg a visszatérítendő ellenértékből való levonásának [Ptk. 309. § (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1987. 448. *Azon az alapon, hogy a kötelezett hibás teljesítése folytán már évekig használt épületet köteles kijavítani, a jogosultat nem lehet a javítási költség egy részének értéknövelő költségként való megtérítésére kötelezni [Ptk. 305., 306. §, 309. § (2) bek., GKT 76/1973. sz.].*

BH1986. 26. *A jótállás a szavatosságnál szigorúbb kötelezettségvállalás, ezért érvénytelen az a szerződéses kikötés, amely szerint a jótállás teljesítésével felmerülő egyes költségek a vásárlót terhelik [Ptk. 248. § (2) bek., 309. § (1) bek., 314. § (2) bek.].*

BH1977. 373. *Szabadalom hasznosítási szerződés lehetetlenülésének jogkövetkezményei [1969. évi II. tv. 11. § (1) bek., 17., 18. §, 19. § (2) bek., Ptk. 309. §, 319. § (2) bek., 200. § (2) bek.].*

310. § Szavatossági jogainak érvényesítésén kívül a jogosult a hibás teljesítésből eredő kárának megtérítését is követelheti a kártérítés szabályai szerint.

A hibás teljesítés gyakorta kárt is okoz a jogosultnak (például azzal, hogy a vízvezeték kivitelezési hibájára visszavezethetően a megvásárolt öröklakás fala átázik, s emiatt új burkolat készítése, továbbá a fal lefestése válik szükségessé). Ilyenkor a jogosult a szavatossági igényen túl kártérítést is követelhet. A fenti esetnek megfelelően tehát nemcsak a vízvezeték javítására (vagy árleszállításra stb.), de az átázott fal helyreállításával felmerült költségeinek megtérítésére is igényt tarthat.

Az I. számú Polgári Gazdasági Elvi Döntésének III. pontjával -, illetve az ahhoz fűzött indokolással - megerősített bírói gyakorlat, a BH1986. 60. szám alatt közzétett eseti döntésnek megfelelően, a szolgáltatás hibája miatt bekövetkezett káron túl, a kötelezett kártérítési felelősségének körébe vonja magának a szolgáltatásnak a hibáját is (az előbbi példánál maradva tehát a vízvezetéknek a kötelezett magatartásával okozati összefüggésben álló hibáját). Ez az értelmezés lehetővé teszi, hogy a jogosult a szavatossági igény előterjesztésére nyitva álló határidők elteltét követően is orvosolhassa a hibás teljesítésből származó sérelmét.

E § értelmében a hibás teljesítés a vele okozati összefüggésben álló kár megtérítésének kötelezettségét önmagában megalapozza. Az e körbe eső tényeket azonban a jogosultnak kell bizonyítania: azt tehát, hogy a kötelezett teljesítése hibás volt, s ebből származóan érte az általa megjelölt kár, az igényének megfelelő mértékben (BH1994. 608.). A kötelezett - szemben a kellékszavatosság objektív helytállást kívánó terhével - a kártérítési felelősség alól azonban mentesülhet. Ehhez azt kell bizonyítania, hogy a hibátlan teljesítés érdekében úgy járt el, ahogyan az az adott helyzetben általában elvárható. A kimentés megalapozottsága körében a fogyasztói érdekek védelmét is szem előtt tartva értékelni kell az eset összes körülményeit, különös figyelemmel a szolgáltatás jellegére és a hiba természetére.

A jogosultnak olyankor is módjában áll kártérítés iránt kérelemmel élni, ha a hibás teljesítésből származó szavatossági igény előterjesztésének a törvényes határidőn belül nem volt akadálya. A késedelmes jogérvényesítésből származó kár azonban ilyenkor nem hárítható át a kötelezettre.

Az e körben általánosítható GK 41. számú állásfoglalás ugyanakkor kimondja, hogy ha a kártérítési igény a szavatossági igénnyel azonos tartalmú, az a szavatossági határidők eltelte után a gazdálkodó szervezetek viszonylatában általában csak akkor lehet megalapozott, ha a jogosultat nem terheli mulasztás abban, hogy a hibás teljesítést e határidőkön belül nem ismerte fel, illetőleg ha a kötelezett magatartása vagy egyéb ok folytán a jogosult indokoltan volt olyan feltevésben, hogy a hibás teljesítést orvosolták vagy orvosolni fogják.

A jogosult és a kötelezett magatartásának megítélésénél számításba kell venni a gazdálkodó szervezetekkel szemben a szakértelem és a gondosság tekintetében támasztható magasabb követelményeket is.

A kártérítés iránti kereset előterjesztését nem zárja ki az sem, ha a ténybeli alapját képező hibás teljesítés miatt előterjesztett és szavatossági helytállásra hivatkozó kérelem tárgyában kedvező jogerős bírói ítélet született (BH1995. 638.). Ilyenkor a jogosulti követelés nyilvánvalóan csak a szavatossági kötelezettség teljesítése után még fennálló kár megtérítésére irányulhat. Ha tehát a hibás teljesítés például egy dolog szolgáltatására irányuló megállapodás kapcsán elálláshoz vezetett és ennek eredményeként a jogosult a bíróság ítélete szerint a vételárat visszakapta, a dolog ismételt megvásárlásakor már jelentkező áremelkedésből származó árkülönbözet kifizetésére kártérítés jogcímén igényt tarthat.

A kártérítés érvényesítésére az általános elévülési időn (Ptk. 324. §) belül van mód. Ez azt jelenti, hogy a kötelezett a hibás teljesítéssel felróható módon okozott kárért a szavatossági felelősség jogvesztő határidejének letelte után is köteles helytállni. Kártérítési felelőssége csak a kár bekövetkezésétől számított öt év alatt évül el (Fővárosi Bíróság Polgári Kollégiuma 1995. El. II. E. 12/3. szám 17. jogeset). E határidő számításánál az elévülés nyugvására, megszakadására vonatkozó szabályok megfelelően irányadóak.

A kereset előterjesztésének nem előfeltétele, hogy a jogosult a hibát a szavatossági jogok érvényesítésére nyitva álló határidő alatt bejelentse (BH1985. 196.).

A bíróság a hibás teljesítésre alapított kérelem esetén is kötve van a keresethez, nincs tehát lehetősége arra, hogy a késedelmesen benyújtott szavatossági igényt kártérítésként bírálja el.
A jogosult a kártérítési kérelmét a hibás teljesítésre alapítottan a vele szerződéses jogviszonyban álló kötelezettel és - választása szerint - a szerződésen kívül okozott károk szabályainak megfelelően a tényleges károkozóval szemben egyaránt érvényesítheti.
Így nincs akadálya például annak, hogy ha az ingatlan adás-vételi szerződés eladója a kártérítési felelősség alól magát kimenti, a jogosult (vevő) a kivitelezési hibára visszavezethető kárigényét közvetlenül a kivitelezővel szemben érvényesítse (BH1990. 139.).
A jogosult a hibás teljesítésből eredő kártérítésként a vagyonában beállott értékcsökkenésre, elmaradt hasznára egyaránt igényt tarthat. Az tehát kiterjedhet a hibás teljesítés miatt a jogosulttal szemben, egy harmadik személy által indított per költségeire (BH1995. 25.), vagy a hibás teljesítés következményeinek kiküszöböléséhez szükséges időtartam alatt bekövetkezett áremelésből származó összeg megtérítésére (BH1995. 724.). Lehetőség van arra is, hogy a kártérítésre - a Ptk. 355. § (2) bekezdését alkalmazva - természetben kerüljön sor a dolog (szolgáltatás) kijavítása vagy a kicserélése (újbóli elvégzése) útján.
Megfelelő tényállás mellett a jogosult követelheti a nem vagyoni kárának megtérítését is (például az utazási szerződés hibás teljesítése kapcsán, ha amiatt a személyhez fűződő jogait sértő helyzetbe került).
A bíróság, amennyiben annak feltétele fennáll, kármegosztást is alkalmazhat.
BH2002. 54. *A gazdálkodó szervezet vagyonával kapcsolatos jogcselekményeket és jognyilatkozatokat a felszámoló a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet törvényes képviselőjeként teszi. E jogkörében tanúsított magatartásáért kárfelelősséggel tartozik, ha másnak felróhatóan kárt okoz [Ptk. 306. § (3) bek., 310. §, 339. § (1) bek., 350. § (3) bek., 369. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 17. § (4) bek.].*
BH2002. 9. *Az ügyvéd nem felel azért a kárért, amely abból származik, hogy ügyfele az egyértelműen megfogalmazott tájékoztatását figyelmen kívül hagyva nem hozta őt olyan helyzetbe, hogy ügyfele mulasztásának jogkövetkezményeit elháríthassa [1983. évi 4. tvr. 1. § (1) bek., Ptk. 310. §].*
BH2001. 171. *Az államigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség elhatárolása a szerződésszegéssel okozott kár megtérítése iránti igénytől [Ptk. 310. §, 349. § (1) bek.].*
BH2001. 113. *Korlátolt felelősségű társaság tagja által elkövetett, bűncselekményt megvalósító környezetszennyezéssel okozott kárért való felelősség [1988. évi VI. tv. (Gt.) 54. § (1) bek., 155. § (1) bek., Ptk. 306. §, 310. §, 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 425. §].*
BH1999. 302. *A távközlési szolgáltatás átmeneti szüneteltetése hibás teljesítésnek minősül, ezért az előfizető követelheti az ebből eredő kárának a megtérítését [Ptk. 305. §, 310. §].*
BH1998. 532. *A próbaüzem alatt jelentkező hibák miatt a vállalkozónak a hibás teljesítéssel okozott kártérítési felelőssége nem állapítható meg. A teljesítésig a hibák kijavításának a kötelezettsége a szerződésszerű teljesítés követelményének körében terheli a vállalkozót (Ptk. 305. §, 310. §).*
BH1998. 499. *A javításra átadott gépkocsi helyett - a javítási késedelem tartamára - átadott gépkocsi nem letéti, hanem haszonkölcsön-szerződés keretében van a jogosultnál. rzési kötelezettsége hiányában a kölcsönvevő terhére nem állapítható meg a gépkocsival kapcsolatos rendeltetésellenes használat s ezért a kártérítési kötelezettség, annak a lakása előtti parkolóból ismeretlen személy általi eltulajdonítása miatt [Ptk. 310. §, 583. § (1) bek., 584. §(1)-(2) bek.].*
BH1998. 238. *A gazdasági társaság üzletrésze nem minősül - még 100%-ban történő üzletrész átruházása esetén sem - a Ptk. szerinti dolognak, ezért az ezzel kapcsolatos hibás teljesítésből (pl. a szerződés megkötése és a birtokba helyezés ideje alatt bekövetkezett értékvesztés) eredő kártérítési követelés nem ítélhető meg [1988. évi VI. tv. 17. §, 169. § (1) bek., Ptk. 207. § (1)-(2) bek., 310. §, 338/C. §, 339. §].*
BH1997. 530. *A jogcím téves megjelölése miatt a kártérítésre irányuló kereseti követelés nem utasítható el [Ptk. 310. §, 339. § (1) bek, Pp. 213. §, 215. §].*
BH1997. 245. *A szerződés szerinti átadást követően több éven át tárolt gépi berendezés gyártási hibái miatt - jogvesztés folytán - az ún. repasszálási (az üzembe helyezéshez szükséges alkalmassági vizsgálati) munkákat végző vállalkozó sem szavatossági, sem kártérítési felelősséggel nem tartozik [Ptk. 308. § (1)-(2) bek., 310. §, 326. § (2) bek., 383. § (3)-(4) bek., I. PED-GED].*
BH1996. 146. *II. Az állat visszavételének megtagadása esetén a vevő a tartási költségeket kárként jogszerűen érvényesítheti (Ptk. 310. §).*
BH1996. 87. *A hibás teljesítéssel okozott kár megtérítése iránti igényt az általános elévülési időn belül lehet érvényesíteni [Ptk. 248. § (3) bek., 310. §, 4/1969. (III. 30.) BKM-KGM-KIPM-KKM-NIM r.].*
BH1996. 30. *Növényvédelemmel kapcsolatos szerződéses kötelezettség megszegéséből eredő kártérítési felelősség megállapítása [Ptk. 305. § (1) és (3) bek., 310. §, 318. §, 339. § és 452. §].*

BH1996. 29. *A szavatossági jogok kifogásként való érvényesítésének a perben nincsenek időbeli korlátai [Ptk. 296. §, 308. § (3) bek., 310. §, 389. §, Pp. 221. § (1) bek., 253. § (3) bek.].*

BH1995. 724. *A hibás teljesítésért felelős fél köteles kártérítés címén viselni a hibás teljesítése következményeinek kiküszöböléséhez szükséges időtartam alatt bekövetkező árváltozások - például az infláció következtében fellépő áremelkedés - következményeit is [Ptk. 306, § (1)-(6) bek., 310. §, 355. § (1) bek.].*

BH1995. 638. *A hibás teljesítés alapján érvényesített szavatossági igény tárgyában hozott ítélet anyagi jogereje nem zárja ki, hogy utóbb a jogosult a hibás teljesítésből eredő kártérítési követelését külön perben érvényesítse [Ptk. 310. §, Pp. 229. § (1) bek.].*

BH1995. 587. *Ha a felek a szerződésükben - a mennyiségi és minőségi kifogásolás vonatkozásában - az egyébként hatályon kívül helyezett 7/1978. (II. 1.) MT r.-re - annak mellékletében foglaltakra - utalnak, a minőségi kifogással kapcsolatos eljárást az abban foglaltak szerint kell lefolytatni [Ptk. 305. §, 310. §, 1993. évi XCII. tv. 40. § (9) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 1. számú melléklete].*

BH1995. 473. *Minta alapján gyártott termék minőségi hibájáért való felelősség [Ptk. 305. § (1)-(2) bek., 310. §, 380. §, GKT 5/1973. szám].*

BH1995. 224. *Nincs helye felülvizsgálatnak a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére hivatkozással, ha a jogerős ítélet hibás teljesítésre alapított igényt bírált el [Pp. 270. § (1) bek., Ptk. 201. §, 277. § (1)-(2) bek., 305-311. §, 324. § (1) bek.].*

BH1995. 154. *Személygépkocsi hibája miatti elállás esetén a vevőt a visszafizetett vételárösszeg után a gépkocsi vételének időpontjától, a gépkocsi időközbeni áremelkedése folytán keletkezett kárként érvényesített összeg után a károsodás, illetve az áremelkedés bekövetkeztétől illeti meg a késedelmi kamat [Ptk. 301. § (1) bek., 306. § (3) bek., 310. §, 319. § (3) bek.].*

BH1995. 25. *A vállalkozó kártérítő felelőssége kiterjed a hibás teljesítéssel összefüggésben harmadik személy által a megrendelő ellen indított perben felmerült perköltség összegére is (Ptk. 310. §).*

BH1995. 24. *Lakásépítő szövetkezettel szemben tagjai szavatossági - kártérítési - igényt nem az általános (Ptk.), hanem a speciális szabályok alapján érvényesíthetnek [Ptk. 305. §, 310. §, 1977. évi 12. tvr. 23. § (2) bek. 25. §].*

BH1994. 608. *A jogosult a hibás teljesítésből eredő kárának megtérítését csak akkor követelheti, ha bizonyította a hibás teljesítés tényét és az ezzel okozati összefüggésben keletkezett kárát (Ptk. 305. §, 310. §, Pp. 164. §).*

BH1994. 264. *Egyetemleges marasztalás helyett a vállalkozó kötelezése a hibás teljesítés miatt történt kijavítás költségének és a hibás teljesítésből eredő kár összegének teljes egészében való megfizetésére annak ellenére, hogy a megrendelő megbízottja a munka ellenőrzését nem megfelelően végezte el [Ptk. 306. § (1) bek., 310. §, 344. § (1) bek., 394. § (1) bek., 404. § (2) bek.].*

BH1993. 751. *Hibás teljesítésből eredő kártérítési követelés esetén a kár egy részének megtérítésére kötelezés mellőzése annak folytán, hogy az élelmiszer előállítója nem tett eleget az élelmiszer minőségének megvizsgálására vonatkozó kötelezettségének [Ptk. 305. § (1) bek., 310. §, 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 1976. évi IV. tv. 30. §, 10/1988. (VI. 30.) MÉM-SZEM r. 45. § (1) bek.].*

BH1993. 44. *A szerződésszegésért való felelősség kizárásának semmissége a vállalkozó által végzett építési munkák során keletkezett károkkal kapcsolatban [Ptk. 200. § (2) bek., 310. §, 314. § (2) bek.].*

BH1992. 710. *A hibás teljesítésből eredő kártérítés alapjául szolgáló kijavítási költség elhatárolása az elemi csapás folytán szükségessé vált - a biztosítási összeg kifizetésénél figyelembe vett - javítási munka költségétől [Ptk. 310. §].*

BH1992. 709. *A szavatossági igény és a szavatossági igénnyel azonos tartalmú kártérítési igény elévülésének megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 308. § (1) és (2) bek., 310. §, 405. § (2) bek., I. sz. PED-GED, GK 41. sz.].*

BH1992. 579. *Szabadalmi bejelentés alatt álló találmányok hasznosítására kötött szerződés teljesítésével és a szerződés megszűnésével kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 87. § (2) bek., 277. § (1) bek., 310. §, 319. §, 321. § (1) bek., 359. § (1) bek.].*

BH1992. 249. *Számítógépi programalkotás (szoftver) szolgáltatására irányuló szerződés hibás teljesítésével kapcsolatos jogvita elbírálása a megyei (fővárosi) bíróság hatáskörébe tartozik [Sztj. 1. § (1) bek., 3. §, Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (3) bek., 310. §, 340. § (1) bek., 685. § c) pont, Pp. 365. § (1) bek. b) pont, 366. § (1) bek., Szjt. V. 1. § (1) bek.].*

BH1990. 387. *Ha a hibás teljesítés következményeként a bíróság a szállítót - a maradványérték kiszolgáltatására kötelezés mellett - a megrendelő javára teljes kártérítésben marasztalja, a termék után számítható általános forgalmi adót a károsszeg számításánál figyelmen kívül kell hagyni [Ptk. 310. §, 355. § (4) bek., 1989. évi XL. tv. 6. § (1) bek., 8. § (2) bek. e) pont, 74. § a) pont].*

BH1990. 139. *II. A hibás teljesítésből fakadó kártérítési igényét a károsult akkor is érvényesítheti a kárt okozó kivitelezővel szemben, ha egyébként köztük szerződéses jogviszony nem áll fenn, illetve ha ezeket a jogait a vele szerződő harmadik személlyel szemben is érvényesítheti (Ptk. 339. §, 310. §).*

BH1990. 66. *A hibás kivitelezési terv következtében felmerülő épületjavítási költség megtérítése iránt a tervező vállalat ellen támasztott követelés nem szavatossági, hanem kártérítési igény, és mint pénzbeli követelés a gazdálkodó szervezetek kapcsolatában egy év alatt évül el [Ptk 310. §, 324. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1989. 490. *Önmagában az a körülmény, hogy a szabvány a tölgyfa- és az akácfa-anyagot egyaránt a keményfa-kategóriába sorolja, épületszerkezethez való felhasználásnál megfelelő kipróbálás nélkül nem teszi megengedhetővé ezeknek az anyagoknak a felcserélését. Az e tekintetben mulasztó vállalkozó a szerkezet megrongálódásáért kártérítési felelősséggel tartozik [Ptk. 310. §].*

BH1989. 365. *A tervezési hiba miatt a tervező javaslatára végrehajtott, de célszerűtlen javítás a megrendelőnél nem eredményez értéknövekedést, és annak költségét a tervező köteles viselni [Ptk. 310. §, GKT. 76/1973. sz.].*

BH1989. 146. *III. Árleszállítás címén az eladó OTP-t nem lehet nagyobb összeg megfizetésére kötelezni, mint a vevő által a határozat hozataláig teljesített - a szociálpolitikai juttatásokkal, a vissza nem térítendő állami támogatásokkal és egyéb, nem az eladó által nyújtott kölcsönökkel növelt - vételártörlesztés. Az ily módon megállapított összeget meghaladó követelés a még ki nem fizetett hátralékos vételár összegét csökkenti. [Ptk. 306. § (1) bek., 307. § (1) és (2) bek., 308. § (1) bek., 310. §, 326. § (2) bek., 1977. évi 11 sz. tvr. 8. § (2) bek., 18. § (2) bek., I sz. PGED].*

BH1989. 115. *Nem értékelhető a károsult terhére és nem ad okot kármegosztásra a kár elhárításában, enyhítésében mutatkozó olyan tevékenység elmulasztása amely - a szakmai gyakorlat szerint - nemcsak nem kötelező, hanem el sem várható [Ptk. 310. §, 340. § (1) bek.].*

BH1989. 114. *A termék szabványban meg nem tűrt minőségi hibája miatt a megrendelőnek nem árleszállításra, hanem cserére vagy elállásra van joga [Ptk. 306. § (2), (3) bek., 310. §].*

BH1989. 113. *Ha a teljesítés helye a rendeltetési állomás, és itt a küldeményben hiány vagy sérülés mutatkozik, a megrendelőnek (címzettnek) választási jogosultsága van, hogy a fuvarozóval vagy a szállítóval (feladóval) szemben érvényesíti-e a kárigényét [Ptk. 279. § (2) bek., 305. § (1) bek., 310. §., 318. § (1) bek., 361. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 7. § (1) bek., 14. § (1) bek.].*

BH1989. 69. *A lakóépület már nem hatályos típustervét felhasználó (adaptáló) vállalkozó a típustervet köteles ellenőrizni, és az ennek elmulasztásából származó kárért felelősséggel tartozik [Ptk 310. §.].*

BH1988. 411. *Ha a lakóépületet értékesítő beruházó a kivitelező ellen a szavatossági igényeket nem érvényesíti, akkor nem követelhet attól kártérítést azon az alapon, hogy őt a hibák miatt a lakóépület vevői javára a bíróság elmarasztalta [Ptk. 310. §, 339. §, 340. § (1) bek., GK 41. sz.].*

BH1988. 410. *I. Az építettőnek a tervező vállalat ellen a hibás teljesítés miatt felmerülő, épületjavítási költség megtérítésére irányuló igénye kártérítési igény és az a kijavítással válik esedékessé. Az igény elévülése ettől számítandó [Ptk. 310. § és 360. § (1) bek.].*

BH1988. 143. *I. A hibás teljesítés jogkövetkezményei állanak be akkor, ha a termeltető által a szerződésben megállapított mennyiségben szolgáltatott takarmánytápnál a termelőnek többet kellett felhasználni a szerződés szerinti súlygyarapodás eléréséhez. A hibás teljesítéssel összefüggésben felmerült valamennyi hátrányt a termeltetőnek kell viselnie [Ptk. 305. § (2) bek., 310. §].*

BH1987. 212. *Önmagában az a körülmény, hogy a dolog alkalmatlansága a vállalt jótállási idő után vált felismerhetővé, nem nyújt alapot annak a megállapítására, hogy hibátlan volt a teljesítés [Ptk 305-308., 310. §, I. sz. PED-GED, GK. 41. sz.].*

BH1987. 173. *A kísérleti jellegű megoldásra irányuló tervezési szerződésben kikötött közös kockázatvállalás nem vonatkozik a vállalkozó hibás teljesítéséért való helytállásra [Ptk 310. §].*

BH1987. 21. *Nem tekinthető üzemeltetői mulasztásnak és a vállalkozó felelősségét nem csökkenti az a körülmény, hogy a lakásokban, amelyeket szakaszos fűtéssel tervezték és kiviteleztek, a fűtőberendezéseket nem folyamatosan használják [Ptk. 305. § (1) bek., 310. §, 392. § (3) bek., GKT 29/1973. sz.].*

BH1986. 517. *Szavatossági és kártérítési perben a hibás teljesítés ténye és a felelősség fennállása elbírálásának nem előkérdése a szállító közreműködője által folyamatba tett külföldi per kimenetelének ismerete, ezért ezen a címen nincs helye a per tárgyalása felfüggesztésének [Pp. 152. § (2) bek., Ptk. 305., 310. §].*

BH1986. 512. *A kereskedelmi forgalomban vásárolt termék hibája miatt keletkezett kár megtérítése iránt a károsult vevő nemcsak a vele szerződéses jogviszonyban álló előadótól, hanem - szerződésen kívüli károkozás*

jogcímén közvetlenül a gyártó gazdálkodó szervezettől is követelheti kárának a megtérítését [Ptk. 310. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].

BH1986. 472. *Az a körülmény, hogy az építmény hibáját többféle módon is ki lehet javítani, nem teszi szükségessé a kijavítás módjának a bíróság által történő meghatározását [Ptk. 305., 306., 310. § GKT 7/1973. sz.].*

BH1986. 158. *Vemhes élőállat átadására szerződés teljesítéseként ellésre alkalmatlan állat átadása hibás teljesítésnek minősül, és a szállításra való gondatlan kiválasztás miatt a szállítót kártérítési kötelezettség terheli [Ptk. 305. § (1) bek., 306. §, 310. §, 14/1978. (III. 1.) MT sz. r. 17. §].*

BH1986. 117. *Az első fokú bíróságnak fel kell hívnia a felperes figyelmét arra, hogy szavatossági igényének elkésettsége nem feltétlenül zárja ki ugyanazon szerződésszegés miatt az általános elévülési időn belül a kártérítési igény érvényesítését [Pp. 146. §, Ptk. 310. §].*

BH1986. 60. *A jogvesztő szavatossági határidő és az elévülés nyugvása folytán még rendelkezésre álló határidő eltelte után szavatossági igény bíróság előtt nem érvényesíthető. Kártérítés címén viszont a jogosult nemcsak az elévült szavatossági igényen felüli többletkár megtérítését követelheti, hanem annak a kárnak a megtérítését is, amely a jogosultat a hibás teljesítés folytán amiatt érte, hogy maga a szolgáltatás hibás volt. [Ptk. 308., 310. §.]*

BH1985. 358. *Mezőgazdasági termékértékesítési szerződésben szaktanácsadást vállaló gazdálkodó szervezet a téves tanácsadás következményeiért kártérítési felelősséggel tartozik [Ptk. 310. §, 14/1978. (III. 1.) MT sz. r. 17. § (1) bek.].*

BH1985. 196. *A hibás teljesítésén alapuló kártérítési követelés érvényesítésének nem előfeltétele az, hogy a jogosult a minőségi hibát a szavatossági jogok érvényesítésére előírt határidőn belül bejelentse [Ptk. 305-306. §, 310. §, 311. § (2) bek., 324. § (1) bek.].*

BH1984. 318. *II. Az építmény hibáinak kijavításával felmerült költségek megtérítése iránt a tervezővel szemben támasztott követelés kártérítési igény [Ptk. 310. §].*

BH1984. 234. *Ha az épület hibáját tervezési hiba okozta, és a kivitelezőt a tervdokumentáció észrevételezésének kötelezettsége terén sem terheli mulasztás, a kivitelező által elvállalt kijavítás teljes költségének megtérítésére a tervezőt kell kötelezni [Ptk. 306. § (1) bek., 310. §, 392. § (3) bek.].*

BH1984. 156. *II. A jótállási alap a végtermékért jótállást vállaló gazdálkodó szervezet saját tevékenységével kapcsolatban felmerülő jótállási költségeinek fedezetéül szolgál; a hibás alkatrészt szállító közreműködő tehát nem mentesülhet az általa okozott kár megtérítésétől azon a címen, hogy arra a megrendelőjének jótállási alapja kellő fedezetet nyújt [Ptk. 310. §, 5/1968. (I. 27.) PM sz. r.].*

BH1983. 207. *II. Tervesési hiba miatt a kivitelezőnek fel nem róhatóan hibás épület kijavítására a tervezőt kell kötelezni, ha a kivitelező a tervező költségére sem vállalja a kijavítást [Ptk. 310. §, 355. § (1)-(2) bek., GKT 29/1973. sz.].*

BH1983. 29. *Szúrópróba-vizsgálat eredménye csak a szabványban vagy szerződésben előírt mintavételi eljárás pontos megtartása esetén vetíthető a teljes mennyiségre [Ptk. 305. § (1) bek., 310. §].*

BH1981. 288. *A jogosult olyan közlése, amely szerint a kicserélés késedelme miatt nála termeléskiesés jelentkezik és kötbérigénnyel él , olyan tartalmú jognyilatkozat, amelynek alapján a kötelezett arra következtethet, hogy a hibás teljesítés folytán kár merült fel és kártérítési igény érvényesítésével számolhat. A kárenyhítési kötelezettség körébe nem tartozik az, hogy a károsult a kár összegéről a kárt okozót időszakonként tájékoztassa [Ptk. 306. §, 310. §, 340. § (1) bek.].*

BH1980. 396. *Az a körülmény, hogy a jogosult az exportra alkalmatlan - és emiatt részben a MERT által visszavett, részben a külföldről visszaküldött termeket belföldön árengedménnyel értékesítette és ezáltal meghiúsította a teljes mennyiség szakértői megvizsgálását, valamint a hibás mennyiség pontos meghatározását, nem zárja ki a közreműködő elleni igényérvényesítést, ha más bizonyítékok alapján a szerződésszegés megállapítható [Ptk. 305. §, 310. § Pp. 164. §].*

BH1980. 26. *Ha valamely termék (szolgáltatás) megfelel ugyan a szabvány előírásainak, de a szabványban meg nem határozott egyes tulajdonságai a rendeltetési célból eredő követelményeket nem elégítik ki, a szerződésszegés következményei állapíthatók meg [Ptk. 277. §, 305. § (1) bek., 310. §].*

311. § (1) Ha a fogyasztói szerződés hibás teljesítésének oka a kötelezettel szerződő harmadik személy (előző kötelezett) hibás teljesítése, a fogyasztói szerződés kötelezettje követelheti az előző kötelezettől a hibás teljesítés miatt támasztott fogyasztói igények kielégítése költségeinek a megtérítését, feltéve, hogy a minőség megvizsgálására vonatkozó kötelezettségének eleget tett.

(2) A fogyasztói szerződés kötelezettje az (1) bekezdés szerinti igényét a fogyasztó igényének kielégítésétől számított hatvannapos elévülési határidő alatt érvényesítheti. Az igény az előző kötelezett teljesítése időpontjától számított legfeljebb öt évig érvényesíthető; e határidő elmulasztása jogvesztéssel jár.

(3) Az (1) bekezdés szerinti igényt az előző kötelezett is érvényesítheti a vele szerződő előző kötelezettel szemben, a (2) bekezdésben meghatározott határidők megfelelő alkalmazásával.

Az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv a fogyasztóval szemben helytállt utolsó kötelezett visszkereseti igénye megoldásának kidolgozását írja elő a nemzeti jogokban annak érdekében, hogy ne maradjon rajta a fogyasztóvédelem terhe a szerződési lánc korábbi tagjának hibás teljesítése miatt akkor sem, ha az igényérvényesítésének lehetősége elévülés folytán már megszűnt.

A kötelezettel szembeni igényérvényesítésnek az igény tartalmát tekintve két modellje lehetséges. Az egyikben a korábbi kötelezettel szemben a felek szerződése szerinti minden, a hibás teljesítésből fakadó jog érvényesíthető. A másik modell szerint csak egy szűk értelemben vett megtérítési igény keletkezik: az utolsó kötelezett azt, és annyit követelhet a korábbi kötelezettől, amit maga teljesített a fogyasztónak (regressz-szerű megtérítési igény).

A 2003. július 1. napjától hatályos jelen § - melynek rendelkezéseit a 2003. július 1. után kötött fogyasztói szerződésekre [Ptk. 685. § e)] kell alkalmazni - a második modellt alkalmazza.

Ugyanakkor az első modell szerinti, alapvetően terhesebb felelősségi szabályt tartalmazó Ptk. 385. § és Ptk. 398. § rendelkezését a módosító törvény nem érintette. Ennek indokaként a törvény indokolása a közreműködő (alvállalkozó) és a főkötelezett között fennálló, és az értékesítési lánc egymást követő szereplői közöttinél szorosabb kapcsolat tényét jelöli meg, mely indokolja esetükben a szigorúbb felelősségi szabály fenntartását.

A § (1) bekezdése rendkívüli igényérvényesítési lehetőséget határoz meg, melynek akkor van jelentősége, ha a szavatossági határidő a fogyasztóval szerződő kötelezett, és a vele szerződő harmadik személy (a szerződési lánc előző tagja, a törvény szóhasználatában: előző kötelezett) között már lejárt. Az igényérvényesítés feltétele, hogy az előző kötelezettel kötött szerződés alapján megállapítható legyen a hibás teljesítés, valamint, hogy a fogyasztóval szerződő kötelezett eleget tett a minőség megvizsgálására vonatkozó kötelezettségének.

Az igényérvényesítési joga alapján a fogyasztóval szerződő kötelezett az előző kötelezettől a vele szemben hibás teljesítés alapján érvényesített fogyasztói igény kielégítésére fordított költsége megtérítését kérheti.

A § (2) bekezdése az igény érvényesíthetőségének határidő-rendszerét szabályozza. A cél az, hogy a korábbi kötelezettel szemben nyitva maradjon a hibás teljesítése miatti szavatossági igény érvényesítésének lehetősége mindaddig, amíg azt a fogyasztó is megteheti a vele szerződő féllel szemben. Az igényérvényesítésnek kétféle határidejét nevesíti a törvény:

- a szubjektív határidő: 60 napos elévülési határidő, melyet attól a naptól kell számítani, amikor a fogyasztóval szerződött kötelezett a fogyasztó igényét kielégítette;

- az objektív határidő: az előző kötelezett teljesítésétől számított 5 év, mely jogvesztő határidő.

A felek együttműködési kötelezettségéből levezethető továbbá, hogy az utolsó kötelezettnek a fogyasztói igényről való tudomásszerzést követően értesítenie kell az előző kötelezettet, hogy az számolhasson a vele szembeni - a fogyasztói igények érvényesítése elhúzódására figyelemmel adott esetben később érvényesíthető - igénnyel.

A (3) bekezdés alapján e megtérítési igényt az értékesítési lánc minden tagja érvényesítheti a láncnak azzal, az őt megelőző tagjával szemben, akitől az árut beszerezte.

BH1996. 146. *I. Hibás teljesítés esetén - a szerződésben meghatározott - elállási jog gyakorlása [Ptk. 305. § (2) bek., 306. § (4) bek., 311. § (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1995. 224. *Nincs helye felülvizsgálatnak a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére hivatkozással, ha a jogerős ítélet hibás teljesítésre alapított igényt bírált el [Pp. 270. § (1) bek., Ptk. 201. §, 277. § (1)-(2) bek., 305-311. §, 324. § (1) bek.].*

BH1991. 432. *Az állatszavatosságra alapított jogok érvényesítésének szempontjai [Ptk. 311. § (2) bek., 306. § (1) és (3) bek.].*

BH1985. 196. *A hibás teljesítésén alapuló kártérítési követelés érvényesítésének nem előfeltétele az, hogy a jogosult a minőségi hibát a szavatossági jogok érvényesítésére előírt határidőn belül bejelentse [Ptk. 305-306. §, 310. §, 311. § (2) bek., 324. § (1) bek.].*

BH1980. 470. *I. Állat szolgáltatására irányuló szerződéssel kapcsolatban a szavatossági jog a teljesítéstől számított 60 nap alatt évül el. [Ptk. 308. § (1) és (2) bek., 311. § (2) bek.].*

BH1978. 520. *Tenyésztésre alkalmas kutya adásvételére kötött szerződésbe foglalt az a megállapodás, hogy a vevő az első szaporulatból egy kölyköt ad vagy 1000 forintot megfizet, nem minősül bontó feltételnek, hanem az a szolgáltatás esedékességére vonatkozó kikötés. Ha a kutyának nincs szaporulata, a vagylagos szolgáltatások közül az egyiknek a teljesítése lehetetlenné vált, így a szerződés a másik szolgáltatásra korlátozódik [Ptk. 365. § (1) bek., 227. § (1) bek., 228. § (2) bek., 311. § (1) bek., 298. § b) pont].*

311/A. § A hibás teljesítés jogkövetkezményeire vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell akkor is, ha a kötelezettség nem dolog szolgáltatására irányul; ilyenkor a kicserélésen a szolgáltatás újbóli teljesítését kell érteni.

Tvr. 13. § A hibás teljesítéssel kapcsolatos szavatossági jogokra és kártérítésre, valamint ezek érvényesítésének határidejére vonatkozó rendelkezések csak akkor alkalmazhatók, ha a szerződés teljesítése a törvény hatálybalépése után történt.

A törvény a dolog szolgáltatására irányuló szerződéses modell szem előtt tartásával rendelkezik a hibás teljesítés általános szabályairól. Emiatt e törvényhely szabályának megalkotásával - mely mindenben megegyezik a 2003. július 1. előtt kötött szerződésekre irányadó, megelőzően hatályos Ptk. 311. § (1) bekezdésében foglaltakkal - mintegy értelmező normaként deklarálja, hogy az előírásai olyankor is érvényesülést kívánnak, amikor a megállapodás tárgya szolgáltatás nyújtására (például valamely tevékenység elvégzésére) irányul. Ilyen esetben a hibás teljesítés folytán érvényesíthető szavatossági jogok közül a "kicserélés" joga és kötelezettsége alatt a szolgáltatás újbóli teljesítését kell érteni. Abban azonban értelemszerűen nincs eltérés, hogy a szolgáltatás újbóli teljesítését a jogosult ugyanazon feltételek mellett igényelheti, mint dolog-szolgáltatás esetén a kicserélést.

BH1987. 449. *A jogosult a kellő időben nem érvényesített szavatossági igénnyel azonos tartalmú kártérítést - egyéb feltételek mellett - csak akkor követelheti, ha a szolgáltatás átadására 1978. március 1. napja után került sor [1978. évi 2. sz. tvr. 13. §].*

BH1981. 70. *Átalakításra és beüzemelésre kötött vállalkozási szerződés lehetetlenülését kell megállapítani, ha az átalakítás nem javítható hibája miatt a beüzemeltetés sikertelen marad [1978. évi 2. sz. tvr. 13. §, 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 28. § (2) bek. b) pont].*

BH1980. 141. *Az a körülmény, hogy a közreműködő önként elvállalja a hibás szolgáltatás részbeni kijavítását, nem teszi mellőzhetővé, hogy a bíróság a főkötelezett ellen támasztott szavatossági igény alaposságát a szükséges bizonyítás utján tisztázza [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 23. §, 25. § (2) bek., 1978. évi 2. sz. tvr. 13. §].*

BH1978. 254. *Hibás teljesítés esetén a 20/1959. (IV. 16.) Korm. sz. rendelet alapján létesült lakásszövetkezet megbízóként közvetlenül érvényesíthet szavatossági igényt a vállalkozóval szemben [5/1968. (IV. 6.) ÉVM sz. rendelettel közzétett Építési Szerződési Alapfeltételek 32. §, 20/1959. (IV. 16.) Korm. sz. r. 8. § (2) bek., Ptk. 327. § (1) bek.].*

A teljesítés lehetetlenné válása

312. § (1) Ha a teljesítés olyan okból vált lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős, a szerződés megszűnik. A teljesítés lehetetlenné válásáról tudomást szerző fél haladéktalanul köteles erről a másik felet értesíteni. Az értesítés elmulasztásából eredő kárért a mulasztó felelős.

(2) Ha a teljesítés olyan okból vált lehetetlenné, amelyért a kötelezett felelős, a jogosult a teljesítés elmaradása miatt kártérítést követelhet.

(3) Ha a teljesítés olyan okból vált lehetetlenné, amelyért a jogosult felelős, a kötelezett szabadul tartozása alól, és követelheti kárának megtérítését.

(4) Ha a vagylagos szolgáltatások közül valamelyiknek a teljesítése lehetetlenné válik, a szerződés a többi szolgáltatásra korlátozódik.

(5) Ha a lehetetlenülésért a választásra nem jogosult fél felelős, a másik fél választhat a lehetséges szolgáltatás és a lehetetlenné válás következményei között.

(6) Ha a lehetetlenné vált szolgáltatás tárgyának maradványa a kötelezett birtokában maradt, vagy a kötelezett a szolgáltatás tárgya helyett mástól kárpótlást kapott vagy igényelhet, a jogosult a maradvány, illetőleg a kárpótlás átengedését követelheti az ellenszolgáltatás arányos része ellenében.

A teljesítés akkor válik lehetetlenné, ha az véglegesen a szerződéskötést követően hiúsul meg. Olyankor, amikor a teljesítésre már az ügyletkötés időpontjában sincs reális lehetőség, a megállapodás semmisségi okból érvénytelen [Ptk. 277. § (2)].

A lehetetlenné válás jogi, természetbeni (fizikai), érdekbeli, gazdasági okokra visszavezethetően egyaránt bekövetkezhet.

Az építési szerződés teljesítésének jogi lehetetlenüléséhez vezet például ha kiderül, hogy az ingatlan építési tilalom alatt áll. Fizikai okból válik lehetetlenné a teljesítés klasszikusan olyankor, amikor az egyedileg meghatározott dolog átadását annak időközbeni megsemmisülése hiúsítja meg. Az érdekbeli lehetetlenné váltást pedig a bírói gyakorlat akkor ismeri el, ha megállapítható, hogy a szerződéskötés után beállott körülmények miatt csak előre nem látott olyan rendkívüli nehézségek vagy aránytalan áldozatok árán lehetne

teljesíteni, amelyet a kötelezettől nem lehet elvárni. Ilyen érdekbeli lehetetlenülésként értékelte a bíróság azt a helyzetet, amikor a lakáscsere szerződésből származó kötelezettség teljesítése elől az egyik fél a megállapodás megkötését követően bekövetkezett súlyos látásromlása miatt zárkózott el (BH1985. 101.).
A lehetetlenülés jogkövetkezményei attól függőek, hogy valamelyik szerződő fél felelőssé tehető-e a teljesítés ekkénti meghiúsulásáért, s ha igen, úgy melyiküket az.
- Ha a teljesítés olyan okból válik lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős (például a bizományosnak minden igyekezete ellenére sem sikerül az átvett bútorokra adás-vételi szerződést kötni), a szerződés a lehetetlenülés bekövetkeztével, a jövőre nézve megszűnik [Ptk. 312. § (1), Ptk. 319. § (2)]. A teljesítés követelésére tehát nincs mód és a már teljesített szolgáltatásokkal el kell számolni. Az ügylet tárgyát képező dolog megrongálódásából, megsemmisüléséből származó kár viselésére ilyenkor a Ptk. 99. § rendelkezései az irányadóak.
- A kötelezett felelőssége mellett bekövetkezett lehetetlenülés miatt a jogosult kártérítést követelhet. Így például akkor, ha a szerződés teljesítése azért vált lehetetlenné, mert a vállalkozó a kikötött árnál magasabb árat követel, s annak megfizetését a megrendelő nem vállalja (BH1992. 775.). Ilyenkor kártérítés címén a kötelezettnek a teljes kárt kell megtérítenie. Akkora értéket kell szolgáltatnia, amekkorát a jogosultnak a teljesítés eredményezett volna. Ki kell egyenlítenie az elmaradt vagyoni előnyt, valamint a jogosult esetleges egyéb kárát is.
- Ha a lehetetlenülésért a jogosult felelős - például azért, mert olyan helyet jelöl meg a teljesítés helyeként, ahol a biztonságos és zavartalan teljesítésre nincs mód (BH1984. 272.) - a kötelezett szabadul a szerződéses kötelezettség alól és kártérítésként igényelheti az ellenszolgáltatást, illetve az ezt meghaladó kárát.
A kártérítési felelősség módjára és mértékére a szerződésen kívül okozott károkra vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni (Ptk. 318. §). A jogosult és a kötelezett tehát az általános szabályokban meghatározott feltételek mellett mentesülhet a felelősség alól.
Így - felróhatóság hiányában - nem állapította meg a bíróság a kötelezett kártérítési felelősségét akkor, amikor a teljesítés lehetetlenüléséhez a teljesítési segéd közúti balesete vezetett (BH1986. 469.).
A lehetetlenülésről tudomást szerződ fél haladéktalanul köteles erről a másikat tájékoztatni. Ha e kötelezettségének nem tesz eleget, az értesítés elmaradásából keletkező kárért akkor is felel, ha a lehetetlenülésért egyébként senki sem lenne felelős, vagy az éppen a másik fél felelőssége mellett következett be.
Ha a szolgáltatás vagylagosan meghatározott és az egyiknek a teljesítése lehetetlenül, a jogkövetkezmény aszerint alakul, hogy a lehetetlenülésért melyik fél a felelős. Ha egyiküket sem, vagy a felelős éppen a választásra jogosult, a teljesítés a még lehetséges szolgáltatásra korlátozódik. Akkor azonban, amikor a lehetetlenülésért a választásra nem jogosult felel, a másik fél a még megmaradt szolgáltatás vagy a lehetetlenülés jogkövetkezményeinek alkalmazása közül választhat.
Előfordulhat, hogy a lehetetlenülés ellenére, valamilyen maradvány marad a kötelezett birtokában (residuum), vagy a kötelezett a lehetetlenné vált szolgáltatás ellenében mástól egy meghatározott értékhez jut (surrogatum). A jogosult ezek kiadását is kérheti, amennyiben az ellenszolgáltatás arányos részének teljesítésére hajlandó.
BH2004. 191. *II. Fedezeti jellegű a beszerzés, ha a megrendelő a megkötött, de meghiúsult szerződés alapján a részére nem teljesített - hiányzó, kiesett - árumennyiséget pótolja a beszerzéssel, továbbá fedezeti jellegű ügylet az is, amikor a már meglévő árukészlet egy részét kényszerül felhasználni arra, hogy a szerződéses partnerei, illetve saját termelési, gazdasági szükségletei ebből kielégítést nyerjenek - A megrendelő az ésszerű időn belül megkötött fedezeti ügylet ára és az eredeti szerződéses ár közötti különbözet, mint kár megtérítésére tarthat igényt. Ha pedig az árunak piaci ára van, kártérítésként a szerződésben meghatározott ár és az elállás (felmondás) időpontjában fennállott piaci ár közötti különbözetet akkor is igényelheti, amennyiben ilyen fedezeti vásárlásra nem került sor [Ptk. 312. § (2) bek., 318. § (1) bek.].*
BH2003. 364. *A részarány-tulajdonosok igényének kielégítése megelőzi a vételi jogon alapuló földkiadást [1992. évi I. tv. (Sztv.), 1992. évi II. tv. (Atv.) 13. §, Ptk. 365. § (1) bek., 312. § (1) bek.].*
BH2002. 403. *Az ÁPV Rt. nem mentesülhet a privatizációs ellenértékhányad megfizetése alól arra való hivatkozással, hogy az átalakult részvénytársaság felszámolás alá került, és ezért a dolgozói részvény kibocsátása már nem lehetséges [Ptk. 198. § (3) bek., 312. § (1) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 1989. évi XIII. tv. (Át.) 21. § (1) és (3) bek., 2/1998. PJE].*
BH2002. 235. *II. Az állam mint jogi személy csak mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet polgári jogi szerződés, polgári jogviszony részese. A felek mellérendeltségéből, egyenrangúságából következően reá ugyanúgy kihatnak az állam közigazgatási, közjogi funkciójából fakadó eljárásai, intézkedései, esetleges mulasztásai, mint a jogviszony többi alanyára [1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 2. § (1) bek., 9. § (1) bek., 35. §,*

37. § (1) bek., 70/A. § (1) bek., Ptk. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 4. § (4) bek., 7. § (1) bek., 28. § (1) és (3) bek., 198. § (1) és (2) bek., 200. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 219. § (2) bek., 227. § (1) bek., 300. §, 312. § (1) és (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 1. § (1) és (2) bek., 4. §, 157/1995. (XII. 26.) Korm. r., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 9. §, 12. § (2) bek., 12/A. §, 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31. §, 33. § (1) bek., 35. §, 42. § (1) bek., 151/1996. (X. 1.) Korm. r. 4. §, 1997. évi CXLVI. tv. 34. §].

BH2002. 235. *III. Amennyiben a polgári jogi kötelezettségvállalások teljesítése csak meghatározott közigazgatási, közjogi intézkedések megtörténte után lehetséges, azok elmaradása a teljesítés lehetetlenülését eredményezi [Ptk. 1. § (1) bek., 4. §, 312. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

EBH2001. 537. *Az akkreditív absztrakt jellegéből, abból, hogy az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatók fel az következik: a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek. Az okmányok esetleges hamissága a bank fizetési kötelezettségét nem befolyásolja. A bank csak az esetben mentesülhet a fizetési kötelezettség alól, ha bizonyítható, hogy a hamisítást maga a kedvezményezett végezte, vagy abban részt vett [Ptk. 4. § (1) bek., 6. §, 199. §, 205. § (4) bek., 236. § (3) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 312. § (2) bek., 313. §, 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rendelkezés 14. § (5) bek., párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokványok) 2. Cikk, 3. Cikk a) pont, 10. Cikk, 13. Cikk a) és b) pont, 14. Cikk b) és c) pont, 21. Cikk, 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1996. évi CXII. tv. (Hpt.) 82. § (4) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, Be. 3. §, 1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 57. §].*

BH2000. 486. *A tulajdonjog fenntartásával megkötött állatnevelési szerződés esetében a kárveszély viselése [Ptk. 99. §, 312. §, 400 § (1) bek.].*

BH2000. 459. *A vámhatóság által lefoglalt jövedéki áru őrzésére és tárolására vonatkozó letéti szerződésből eredő kötelezettségét megszegő letéteményes kártérítési felelőssége [Ptk. 312. § (2) bek., 318. §, 339. § (1) bek., 355. § (1) bek., 360. § (1) bek., 463. § (1) bek., 466. § (1) és (4) bek., 1993. évi LVIII. tv. 68. §, 1995. évi LXVIII. tv. 29. §, 13/1979. (VIII. 10.) IM r. 12. § b) és d) pont.].*

BH2000. 409. *A távközlési szolgáltatóval szemben az előfizető által érvényesíthető - a távközlési törvényben meghatározott - kártérítési igény alkalmazási feltételei [1992. évi LXXII. tv. 8. § (1) bek., 11. § (1) bek., Ptk. 312. § (2) bek., 339. § (1) bek., 355. § (4) bek.].*

BH2000. 396. *A szerződés érvényességét a megkötésekor hatályos anyagi jogi szabályok alapján kell megítélni [Ptk. 115. § (1) bek., 117. § (3) bek., 312. § (1) bek., 1994. évi LV. tv. 6. § (1) bek., 79. §].*

BH2000. 359. *A földkiadási bizottságok vitatott - fellebbezés alatt álló -, a részarány-földtulajdon helyének kijelölésére vonatkozó határozatai az adott földterületre kötött földhasználati (haszonbérleti) szerződéseket nem lehetetlenítik el, ezért az érvényes szerződésben kikötött földhasználati díj a részarány-tulajdonosok részére továbbra is jár [Ptk. 312. § (2) bek., 452. § (1)-(2) bek., 1992. évi II. tv. 13. § (2) bek. c) pont, 15. § (1) bek. i) pont, 19. §, 1993. évi II. tv. , 14. § (1)-(3) bek.].*

BH2000. 165. *Alapítvány ingatlanhasználati joga terjedelmének vizsgálatakor a jogszabályban alkalmazott személyes szükséglet fogalmának értelmezése [Ptk. 165. § (1) bek., 200. § (2) bek., 205. § (1) bek., 312. § (2) bek., 313. §].*

BH1999. 161. *Kárveszélyviselés a vállalkozási szerződés késedelmes teljesítése esetén [Ptk. 303. § (2) bek. b) pont, 312. § (2) bek., 399. §].*

BH1998. 496. *A kárveszélyviselés tekintetében eltérő jogszabály alkalmazása az ún. pénzügyi lízingszerződés, illetőleg a bérleti szerződés lehetetlenülése esetén [1991. évi XXXIV. tv. 26. § (1)-(3) bek., 29/A. § (3) bek., 1991. évi LXIX. tv. 3. § (1) bek. c) pont, 1995. évi XLVIII. tv. 27. § (3) bek., Ptk. 312. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 376. § (4) bek., 430. §].*

BH1998. 141. *I. Ha a pénzintézetek között létrejött atipikus szerződés (együttműködési megállapodás) szerint az egyik bank az általa kiadott a váltó jó nyilatkozatot olyan időpontban teszi meg, amikor a váltó kiállítója ellen a felszámolási eljárás már megindult, az együttműködési megállapodásnak megfelelően a helytállási (kártérítési) kötelezettsége beáll [Ptk. 207. § (1) bek., 312. §, 313. §, 339. § (1) bek., 344. § (2) bek.].*

BH1998. 89. *II. Ha a társaságot alapító okirat nem szabályozza a társaság céljának meghiúsulását (lehetetlenülését) a társaságot megszüntető okként, nem lépnek helyébe a Ptk.-ban szabályozott, a lehetetlenülésre vonatkozó rendelkezések [1988. évi VI. törvény 17. §, 46. § (1) bek. a) pont és b)-g) pont, Ptk. 312. §].*

BH1997. 592. *II. Az otthonházban nyújtott szolgáltatások teljesítésének lehetetlenülése esetén az otthonházat üzemeltető kártérítési felelőssége [Ptk. 312. § (2) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1997. 588. *Kártérítés engedély nélkül végzett - de a vállalással ellentétben szakképesítést nem nyújtó - oktatói tevékenységgel okozott kárért [7/1988. (II. 17.) MT r. 8. § (3) bek, 9. § (1) bek., Ptk. 312. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1997. 490. *A felek között létrejött előszerződés ugyan keletkeztet szerződéskötési kötelezettséget, ez azonban nem vehető figyelembe, ha az előszerződés tárgyával kapcsolatos - jogszabályból fakadó - versenytárgyalás-kiírási kötelezettség teljesítése során a munkát nem az előszerződést kötő fél, hanem más pályázó nyeri el. Ilyen esetekben a lehetetlenülés szabályai az irányadók [Ptk. 208. § (1) bek., 228. § (1) bek., 312. § (1) bek., 399. § (1) bek. a) pont, 36/1988. (VIII. 16.) PM r.].*

BH1996. 545. *Ha a szerződés felmondása nem azonnali hatályú, és a felmondási idő alatt a vállalkozó olyan okból nem tud szolgáltatást teljesíteni, amelyért a megrendelő a felelős, a vállalkozó a vállalkozói díjra nem tarthat igényt, de követelheti a kárának a megtérítését [Ptk. 312. § (3) bek., 321. § (1) és (2) bek.].*

BH1996. 252. *A szerződésnek a hitelező károsítása miatti hatálytalansága akkor állapítható meg, ha az a hitelezői igény kielégítési alapjának az elvonását eredményezi [Ptk. 203. § (1) bek., 312. § (2) bek., 319. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1995. 708. *Az egyik félnek sem felróható okból lehetetlenült bizományi szerződés megszűnésének jogkövetkezménye [Ptk. 312. § (1) bek., 479. § (2) bek., 513. § (2) bek.].*

BH1995. 217. *I. Egyik félnek sem róható fel a teljesítés meg- hiúsulása, ha a bizományos a szerződés szerint nem volt jogosult meghatározott ár alatti értékesítésre, és az alacsonyabb áron való értékesítéshez a megbízó utóbb sem járult hozzá [Ptk. 312. § (1) bek., 474. § (2) bek., 476. §, 507. §, 513. § (2) bek.].*

BH1994. 207. *A minta szerinti vétel szabályainak alkalmazása abban az esetben, ha az értékesítés katalógus útján történik [Ptk. 372. § (1) bek., 312. § (2) bek., 313. §.].*

BH1994. 29. *A gyermekek érdekében történt kötelezettségvállalást tartalmazó szerződés viszonya a közös tulajdon megszüntetéséhez [Ptk. 112. § (1) bek., 147-148. §.,-ok. 240-241 §.,-ok, 235-237. §.,-ok, 312. §., (1) bek.).*

BH1993. 231. *Biohumusz és humuszt termelő giliszta előállítására és értékesítésére kötött szerződés teljesítésével kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 207. § (1) bek., 302. § a) pont, 303. § (1) bek., 312. § (3) és (6) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 417. § (1) bek., 419. § (3) bek.].*

BH1992. 775. *A szerződés teljesítése akkor is olyan okból vált lehetetlenné, amelyért a kötelezett felelős, ha a vállalkozó a munka elvégzéséért utóbb a szerződésben kikötött árnál magasabb árat követelt, s ennek megfizetését a megrendelő nem vállalta. A megrendelő kártérítési követelését ebben az esetben nem teszi megalapozatlanná az, hogy a munka elvégzését más vállalkozó is csak a magasabb áron vállalta [Ptk. 277. § (1) bek., 312. § (2) bek.].*

BH1992. 658. *Ha a hatóság által a szerződés megkötése után tett intézkedés következtében a szerződést az eredeti feltételekkel már nem lehet megvalósítani, és a felek a szerződést megfelelően nem módosítják, a szerződés teljesítése olyan okból válik lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős, s ezért a szerződés megszűnik [Ptk. 312. § (1) bek.].*

BH1992. 655. *A felperes kártérítési követelésének megalapozottsága annak folytán, hogy az alperes a helyiségek használati jogának átengedésére vonatkozóan a felperessel kötött - hatóság által engedélyezett - szerződés teljesítését jogos ok nélkül megtagadta: a kártérítés összegének megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 215. §, (2) bek., 312. § (2) bek., 313. §].*

BH1992. 640. *Ha az örökhagyó halála miatt a várt örökségre vonatkozó szerződés teljesítése lehetetlenné válik, úgy a szerződés megszűnése folytán visszajáró szolgáltatás a hagyatékhoz tartozik [Ptk. 660. §, 312. § (1) bek., 319. § (2) bek.].*

BH1992. 406. *Ha a nem lakás céljára szolgáló helyiség jogszerű használója a helyiség használati jogát másnak engedi át, de az a helyiségre utóbb nem tart igényt, a jogszerű használó kártérítést követelhet [Ptk. 277. § (1) bek., 312. § (2) bek., 313. §].*

BH1991. 33. *II. A teljesítésnek a kötelezett hibájából történő elmaradása esetén, a lehetetlenülés jogkövetkezményeként kártérítés követelhető, megállapítási kereset azonban nem terjeszthető elő [Ptk. 312. § (2) bek., 313. §, Pp. 123. §].*

BH1990. 423. *I. Üzlethelyiség albérletére vonatkozó szerződés teljesítésének megtagadása esetén a bérlő részéről támasztható kártérítési igény [Ptk. 312. § (2) bek., 313. §]*

BH1989. 492. *II. Ha a több évre kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződést a kötelezett szándékosan megszegve, megtagadja annak teljesítését, a jogosult a lehetetlenülés jogkövetkezményeként meghiúsulási kötbért érvényesíthet [Ptk. 312. § (2) bek., 313. §, 14/1978. (III. 1) MT r. 17. § (1) bek., 18. § (1) bek. c) pont].*

BH1989. 271. *A könyvkiadó alkalmazottja által szerkesztőségi elbírálás céljából átvett mű elvesztésével a szerzőnek okozott kárért a munkáltató felelős. Kártérítés címén megítélt kifizetéssel kapcsolatban a Művészeti Alapot járulék nem illeti meg [Ptk. 312. § (2) bek., 348. § (1) bek., 462. § (1) és (2) bek., 43/1983. (XI. 20.) MT sz. r. 2. § (3) bek., 4. § (1) bek.].*

BH1988. 443. *A szabadalom hasznosítási szerződésben vállalt kötelezettségek megszegésén alapuló kártérítési igény elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 312. § (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 359. § (1) bek., Pp. 206. § (3) bek., Szt. 5. §].*

BH1986. 471. *A vállalkozó nem mentesül a szerződésnek az ö érdekkörében bekövetkezett meghiúsulása miatt követelt kötbér megfizetése alól azon az alapon, hogy már a meghiúsulás bekövetkezte után - felajánlotta a szerződés teljesítését [Ptk. 246. § (1) bek., 312. § (2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 42. § (1) bek., 19. § (1) bek.].*

BH1986. 469. *Lehetetlenül a szerződés, ha azt a szerződéskötés után bekövetkezett változás miatt csak előre nem látott nehézségek vagy olyan aránytalan áldozat árán lehet teljesíteni, amely a kötelezettől nem várható el [Ptk. 312. § (1) bek., 319. § (2) bek.].*

BH1985. 101. *I. Lehetetlenülés folytán megállapítható a szerződés megszűnése, ha a szerződéskötés után beállott körülmények miatt csak előre nem látott olyan rendkívüli nehézségek vagy aránytalan áldozat árán lehetne teljesíteni, amelyet a kötelezettől nem lehet elvárni [Ptk. 312. § (1) bek.].*

BH1985. 70. *Nem várható el a megrendelőtől a rendeltetésszerű használatra alkalmatlan és raktározási költséget igénylő szállítmánynak a per befejezéséig való megőrzése, ha a szállító korábban nem kérte a maradvány átengedését [Ptk. 312. § (6) bek.].*

BH1984. 272. *Az együttműködési kötelezettség keretében a jogosult a teljesítés helyének megjelölésénél kellő gondossággal tartozik eljárni. Nem jelölhet ki tehát olyan területet vagy telepet, ahol a szerződés zavartalan és biztonságos teljesítésének körülményei nincsenek biztosítva. Ha a kötelezett teljesítése azért válik lehetetlenné mert a jogosult e feltételeket nem biztosította, ennek jogkövetkezményeiért a jogosultat terheli a felelősség [Ptk. 277. § (2) bek., 312. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1984. 198. *Munkaterület késedelmes átadásával összefüggő kivitelezési késedelem esetében mindkét szerződő fél azonos időtartamra vonatozóan kötbérben nem marasztalható, mert a jogosult késedelme a kötelezett késedelmét kizárja [Ptk. 303. § (3) bek., 312. §].*

BH1983. 231. *Ha a vállalat a szabadalmi igényjogosult feltalálóval a szabadalom átruházása tárgyában kötött megállapodásban kötelezettséget vállal arra, hogy műszaki és gazdasági felkészültségével a találmányi megoldás megvalósításához szükséges fejlesztési tevékenységet elvégzi, ezt a kötelezettségét azonban felróhatóan megszegi, köteles a feltalálónak az ebből eredő kárát megtéríteni. A feltalálót kárenyhítési kötelezettség terheli. [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 15. § (1) bek. Ptk. 313. §, 312. § (2) bek., 355. §].*

BH1982. 523. *Központi gazdálkodás alá vont termék szállítására kötött szerződésnek az utóbb engedélyezett kereten felüli részmennyiséget illetően bekövetkezett meghiúsulása esetén nem a szerződés semmisségére, hanem a lehetetlenülésre irányadó szabályokat kell alkalmazni [Ptk. 227. § (2) bek., 312. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. (R.) 20. §].*

BH1982. 55. *Ha az exportáló külkereskedelmi vállalat azért kényszerül magasabb áron fedezeti vételre, mert az alacsonyabb áron szerződött belföldi szállító a szerződés teljesítését jogtalanul meghiúsítja, az utóbbi nem mentesülhet a kártérítési felelősség alól, és annak mértéke nem csökkenthető azon az alapon, hogy az exportügylet a külföldi árfolyamváltozás folytán végül kedvezőbb feltételek mellett realizálódott [Ptk. 312. § (2) bek.].*

BH1981. 369. *Ha a megrendelő a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésben kikötött szolgáltatás átvételét jogalap nélkül tagadja meg, a szállító az át nem vett termékkel - lehetetlenül folytán - a sajátjaként rendelkezhet és vele szemben meghiúsulási kötbér iránti igény nem támasztható [Ptk 313. §, 312. § (3) bek.].*

BH1981. 70. *Átalakításra és beüzemelésre kötött vállalkozási szerződés lehetetlenülését kell megállapítani, ha az átalakítás nem javítható hibája miatt a beüzemeltetés sikertelen marad [1978. évi 2. sz. tvr. 13. §, 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 28. § (2) bek. b) pont].*

A teljesítés megtagadása

313. § Ha a kötelezett a teljesítést jogos ok nélkül megtagadja, a jogosult választhat a késedelem és a lehetetlenülés következményeinek alkalmazása között.

A törvény a teljesítés megtagadásában megmutatkozó szerződésszegés súlyának és jellegének megfelelően a jogosultra bízza az érdekeinek legjobban megfelelő jogkövetkezmény megválasztását. Ekként lehetőséget biztosít a teljesítés kikényszerítésére és kártérítés követelésére egyaránt.

A késedelem jogkövetkezményeinek érvényesülése esetében a jogosult a teljesítést, ezen túl pedig a késedelemből származó kárának megtérítését is igényelheti. A késedelem kimentésére értelemszerűen nincs mód, hiszen a teljesítés megtagadásának törvényi feltétele a kötelezetti felróhatóság. Az ugyanis csak akkor állapítható meg, ha a kötelezett jogos ok nélkül tagadja meg a teljesítést.
Amennyiben a jogosult a fenti lehetőséggel nem kíván élni, úgy elállhat a szerződéstől, mégpedig - nézetünk szerint - az érdekmúlás bizonyítása vagy póthatáridő tűzése nélkül. Ilyenkor a már teljesített szolgáltatások visszajárnak és a kötelezettnek meg kell térítenie a késedelemből származó kárt is.
Lényegében hasonló joghatással jár a lehetetlenülés szabályainak választása is, hiszen a kötelezettnek felróható lehetetlenülésre vonatkozó előírásokat kell ez esetben alkalmazni. Ez pedig teljes kártérítési kötelezettséget von maga után.
BH2002. 235. *II. Az állam mint jogi személy csak mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet polgári jogi szerződés, polgári jogviszony részese. A felek mellérendeltségéből, egyenrangúságából következően reá ugyanúgy kihatnak az állam közigazgatási, közjogi funkciójából fakadó eljárásai, intézkedései, esetleges mulasztásai, mint a jogviszony többi alanyára [1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 2. § (1) bek., 9. § (1) bek., 35. §, 37. § (1) bek., 70/A. § (1) bek., Ptk. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 4. § (4) bek., 7. § (1) bek., 28. § (1) és (3) bek., 198. § (1) és (2) bek., 200. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 219. § (2) bek., 227. § (1) bek., 300. §, 312. § (1) és (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 1. § (1) és (2) bek., 4. §, 157/1995. (XII. 26.) Korm. r., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 9. §, 12. § (2) bek., 12/A. §, 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31. §, 33. § (1) bek., 35. §, 42. § (1) bek., 151/1996. (X. 1.) Korm. r. 4. §, 1997. évi CXLVI. tv. 34. §].*
EBH2001. 537. *Az akkreditív absztrakt jellegéből, abból, hogy az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatók fel az következik: a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek. Az okmányok esetleges hamissága a bank fizetési kötelezettségét nem befolyásolja. A bank csak az esetben mentesülhet a fizetési kötelezettség alól, ha bizonyítható, hogy a hamisítást maga a kedvezményezett végezte, vagy abban részt vett [Ptk. 4. § (1) bek., 6. §, 199. §, 205. § (4) bek., 236. § (3) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 312. § (2) bek., 313. §, 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rendelkezés 14. § (5) bek., párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokványok) 2. Cikk, 3. Cikk a) pont, 10. Cikk, 13. Cikk a) és b) pont, 14. Cikk b) és c) pont, 21. Cikk, 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1996. évi CXII. tv. (Hpt.) 82. § (4) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, Be. 3. §, 1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 57. §].*
BH2000. 165. *Alapítvány ingatlanhasználati joga terjedelmének vizsgálatakor a jogszabályban alkalmazott személyes szükséglet fogalmának értelmezése [Ptk. 165. § (1) bek., 200. § (2) bek., 205. § (1) bek., 312. § (2) bek., 313. §].*
EBH1999. 93. *Nem sért jogot a kiadó, ha az adott sajtóorgánum felfogásával, nézeteivel ellentétes vélemény közzétételét megtagadja [Alkotmány 61. § (1) bek., Ptk. 75-76. §, 78. §, 206. § (1) bek., 313. §, 339. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 3. § (1) bek.].*
BH1998. 141. *I. Ha a pénzintézetek között létrejött atipikus szerződés (együttműködési megállapodás) szerint az egyik bank az általa kiadott a váltó jó nyilatkozatot olyan időpontban teszi meg, amikor a váltó kiállítója ellen a felszámolási eljárás már megindult, az együttműködési megállapodásnak megfelelően a helytállási (kártérítési) kötelezettsége beáll [Ptk. 207. § (1) bek., 312. §, 313. §, 339. § (1) bek., 344. § (2) bek.].*
BH1994. 263. *Ha a kötelezett a teljesítést jogos ok nélkül megtagadta, és a jogosult a lehetetlenülés következményeinek alkalmazását választotta, az általa a kötelezettnek megfizetett előleg után a megfizetés napjától követelhet késedelmi kamatot [Ptk. 313. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*
BH1994. 207. *A minta szerinti vétel szabályainak alkalmazása abban az esetben, ha az értékesítés katalógus útján történik [Ptk. 372. § (1) bek., 312. § (2) bek., 313. §.].*
BH1993. 447. *A tulajdonjog átmeneti időre való fenntartása, illetőleg a vételárnak - a szerződésben megjelölt - későbbi időben történő megfizetése a szerződés adásvétel jellegét nem változtatja meg; ezek folytán a szerződés nem minősíthető atipikus szerződésnek [Ptk. 365. §, 368. § (1) bek., 507. §, 523. § (1) bek., 300. § (1) bek., 301. § (1) bek., 313. §].*
BH1992. 659. *Az ügynökség mint társasági forma sem a társasági törvényben, sem a Ptk.-ban nem szerepel gazdálkodó szervezetként. Az ilyen társaság által vagy ellen indított perekben - fizetési meghagyásos eljárásokban - a magánszemélyekre vonatkozó eljárásjogi szabályok az irányadók. [Ptk. 23. § (1) bek. a) pont, 95. § (1) bek., 313-323. §-ok, 392. §, Ptk. 658. § c) pont, 1988. évi VI. tv, 157. § (3) bek.].*

BH1992. 655. *A felperes kártérítési követelésének megalapozottsága annak folytán, hogy az alperes a helyiségek használati jogának átengedésére vonatkozóan a felperessel kötött - hatóság által engedélyezett - szerződés teljesítését jogos ok nélkül megtagadta: a kártérítés összegének megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 215. §, (2) bek., 312. § (2) bek., 313. §].*

BH1992. 634. *Mindaddig, amíg a bontóperben a házastársi lakáshasználat nem rendeződik, mindkét házastársnak joga van a lakás használatára, s így birtokvédelmet is igényelhet [Ptk. 188. § (1) bek., 192. § (3) bek., 300. § (1) bek., 313. §, Csjt. 31/A-31/E. §-ok].*

BH1992. 406. *Ha a nem lakás céljára szolgáló helyiség jogszerű használója a helyiség használati jogát másnak engedi át, de az a helyiségre utóbb nem tart igényt, a jogszerű használó kártérítést követelhet [Ptk. 277. § (1) bek., 312. § (2) bek., 313. §].*

BH1991. 33. *II. A teljesítésnek a kötelezett hibájából történő elmaradása esetén, a lehetetlenülés jogkövetkezményeként kártérítés követelhető, megállapítási kereset azonban nem terjeszthető elő [Ptk. 312. § (2) bek., 313. §, Pp. 123. §].*

BH1990. 423. *I. Üzlethelyiség albérletére vonatkozó szerződés teljesítésének megtagadása esetén a bérlő részéről támasztható kártérítési igény [Ptk. 312. § (2) bek., 313. §]*

BH1989. 492. *II. Ha a több évre kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződést a kötelezett szándékosan megszegve, megtagadja annak teljesítését, a jogosult a lehetetlenülés jogkövetkezményeként meghiúsulási kötbért érvényesíthet [Ptk. 312. § (2) bek., 313. §, 14/1978. (III. 1) MT r. 17. § (1) bek., 18. § (1) bek. c) pont].*

BH1988. 443. *A szabadalom hasznosítási szerződésben vállalt kötelezettségek megszegésén alapuló kártérítési igény elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 312. § (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 359. § (1) bek., Pp. 206. § (3) bek., Szt. 5. §].*

BH1987. 24. *Ha a külkereskedelmi rendeltetésű gazdasági társaság egyik tagja jogos ok nélkül megtagadja a társasági szerződésben foglalt kötelezettségének teljesítését, de a szerződés céljának megvalósítása nem vált lehetetlenné, úgy a szerződés csak akkor szűnik meg, ha a másik fél is hozzájárul a szerződés megszüntetéséhez, illetőleg a szerződést felmondja [Ptk. 4. § (4) bek., 313. §, 571. § (1) bek. b) pont, 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 12. §, 47. § (3) bek.].*

BH1983. 231. *Ha a vállalat a szabadalmi igényjogosult feltalálóval a szabadalom átruházása tárgyában kötött megállapodásban kötelezettséget vállal arra, hogy műszaki és gazdasági felkészültségével a találmányi megoldás megvalósításához szükséges fejlesztési tevékenységet elvégzi, ezt a kötelezettségét azonban felróhatóan megszegi, köteles a feltalálónak az ebből eredő kárát megtéríteni. A feltalálót kárenyhítési kötelezettség terheli. [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 15. § (1) bek. Ptk. 313. §, 312. § (2) bek., 355. §].*

BH1981. 369. *Ha a megrendelő a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésben kikötött szolgáltatás átvételét jogalap nélkül tagadja meg, a szállító az át nem vett termékkel - lehetetlenül folytán - a sajátjaként rendelkezhet és vele szemben meghiúsulási kötbér iránti igény nem támasztható [Ptk 313. §, 312. § (3) bek.].*

A szerződésszegés közös szabályai

314. § (1) A szándékosan, súlyos gondatlansággal, vagy bűncselekménnyel okozott, továbbá az életet, testi épséget, egészséget megkárosító szerződésszegésért való felelősséget érvényesen nem lehet kizárni.

(2) A szerződésszegésért való felelősséget - ha jogszabály másként nem rendelkezik - nem lehet kizárni és korlátozni, kivéve, ha az ezzel járó hátrányt az ellenszolgáltatás megfelelő csökkentése vagy egyéb előny kiegyenlíti.

(3) Külkereskedelmi szerződéssel kapcsolatos belföldi szerződésre vonatkozó jogszabály a szerződésszegést és következményeit a törvénytől eltérően szabályozhatja, a felelősség korlátozását vagy kizárását - az (1) bekezdésben foglalt rendelkezés kivételével - megengedheti.

A Ptk.-t jellemző diszpozitív szabályozás lehetőséget ad az ügyletkötő feleknek arra, hogy a szerződésszegés jogkövetkezményeire is kiterjedően szabadon rendelkezzenek megállapodásuk feltételeiről. Ettől eltérően a jelen § feltétlen érvényesülést kívánó tiltó normát tartalmaz, amelyek megszegése a szerződés semmisségen alapuló érvénytelenségét vonja maga után [Ptk. 200. § (2)].

A szerződő felek személyétől függetlenül, kivétel nélkül tilos tehát a szándékos, a súlyosan gondatlan vagy a bűncselekménnyel okozott szerződésszegésért való felelősség kizárása, mint ahogy nincs lehetőség arra az életet, testi épséget vagy egészséget megkárosító szerződésszegések vonatkozásában sem.

Olyankor pedig, amikor az egyik fél jogi személy - tekintet nélkül a szerződésszegés módjára vagy eredményére - fő szabályként tilos a felelősség kizárása, sőt annak korlátozása sem engedett. Ez alól a törvény csak két kivételt tesz. Nevezetesen akkor, ha:

- jogszabály ezzel ellentétes rendelkezést tartalmaz [e körbe sorolható a § (3) bekezdése is],

- a felelősség kizárásával vagy korlátozásával okozott hátrányt az ellenszolgáltatás megfelelő csökkentése vagy egyéb előny kiegyenlíti.

Azt, hogy az ellenszolgáltatás csökkentésének a mértékét, illetve az egyéb előnyt - mint a felelősség korlátozásának, kizárásának ellenértékét - mikor lehet megfelelőnek tekinteni, csak az adott ügy körülményeinek ismeretében lehet eldönteni. Nyilvánvaló azonban, hogy a korlátozással (kizárással) okozott hátránynak arányban kell állnia a felkínált előnnyel.

A felelősség megengedett korlátozásáról vagy kizárásáról szóló megállapodás nincs alakszerűséghez kötve. Arról tehát a felek szóban, írásban vagy ráutaló magatartással, továbbá a szerződéskötéssel egyidőben vagy attól elkülönülten egyaránt megállapodhatnak (BH1981. 275.). Ebbeli konszenzusukból azonban világosan és egyértelműen ki kell tűnnie a felelősségvállalást kizáró, illetve korlátozó akaratuknak és annak, hogy az mire irányul. Önmagában tehát például az árengedmény biztosítása nem értelmezhető a hibás teljesítésért való felelősségvállalás kizárásaként (BH1982. 105.). Az e tárgyú jognyilatkozat kiterjesztő értelmezésének sincs helye. Így amikor árengedmény biztosítása mellett a kicserélés lehetőségét zárja ki az eladó a vásárlás alkalmával, ez csak a hibás teljesítés jogkövetkezményeinek korlátozásaként értelmezhető. Olyan következtetésre azonban nem vezethet, hogy a kötelezett a hibás teljesítésért fennálló felelősségét teljes egészében kizárta.

EBH2003. 869. *A pénzügyi lízingszerződéshez kapcsolódóan kötött adásvételi szerződés esetén a jogviszonyok csak annyiban válnak háromoldalúvá, amennyiben az átruházott jogok, illetve kötelezettségek tekintetében a szerződő felek alanyai lesznek a szerződésnek. Ez esetben a szavatossági jogok, közöttük az elállási jog körében vizsgálandó körülmények [Ptk. 306. § (3) bek., 314. § (2) bek., Pp. 213. §].*

BH1993. 567. *Nem ütközik a szerződésszegésért való felelősség kizárásának és korlátozásának tilalmába, ha a jogi személy a teljesítést követően - a hibás teljesítés jellegének ismeretében - a szerződésszegés következményeinek rendezésére vonatkozó megállapodással lemond az őt megillető szavatossági jogok érvényesítéséről [Ptk. 207. § (2) bek., 305. §, 314. § (2) bek.].*

BH1993. 44. *A szerződésszegésért való felelősség kizárásának semmissége a vállalkozó által végzett építési munkák során keletkezett károkkal kapcsolatban [Ptk. 200. § (2) bek., 310. §, 314. § (2) bek.].*

BH1992. 659. *Az ügynökség mint társasági forma sem a társasági törvényben, sem a Ptk.-ban nem szerepel gazdálkodó szervezetként. Az ilyen társaság által vagy ellen indított perekben - fizetési meghagyásos eljárásokban - a magánszemélyekre vonatkozó eljárásjogi szabályok az irányadók. [Ptk. 23. § (1) bek. a) pont, 95. § (1) bek., 313-323. §-ok, 392. §, Ptk. 658. § c) pont, 1988. évi VI. tv, 157. § (3) bek.].*

BH1990. 343. *Az épületen jelentkező repedések miatt felmerülő felelősséget kizáró szerződési feltétel attól függően lehet hatályos, hogy a repedés milyen méretű és veszélyezteti-e az épület állagát [Ptk. 200. § (1) bek., 314. § (1) és (2) bek., GK 45. sz., GKT 29/1973. sz.].*

BH1987. 282. *I. A társadalmi tulajdont megkárosító szerződésszegésért való felelősség kizárásának tilalma alól nincs kivétel [Ptk 314. § (1) és (2) bek.].*

BH1986. 26. *A jótállás a szavatosságnál szigorúbb kötelezettségvállalás, ezért érvénytelen az a szerződéses kikötés, amely szerint a jótállás teljesítésével felmerülő egyes költségek a vásárlót terhelik [Ptk. 248. § (2) bek., 309. § (1) bek., 314. § (2) bek.].*

BH1983. 406. *Ha a jogszabály nem teszi kötelezővé a szerződésnek kötbérrel való biztosítását, úgy megegyezés hiányában - a szerződés létrehozása, illetőleg tartalmának megállapítása során - a bíróság sem alkalmazhat kötbérkikötést [Ptk. 206. §, 314. § (2) bek., 413. § (1) bek.].*

BH1982. 529. *Fuvarozás tartama alatt keletkező töréskárok fedezetéül biztosított árengedmény kárátalánynak tekinthető, amelynek fejében a megrendelő lemond a törés folytán őt egyébként megillető igényének érvényesítéséről. A meghatározott időszakra szóló, részletekben teljesíthető szerződésben kikötött, százalékos hányadban kifejezett ilyen kárátalányt nem az egyes részmennyiségekben, hanem a szerződésre teljesített teljes mennyiségben előállott töréskárokhoz kell viszonyítani [Ptk. 314. § (2) bek.].*

BH1982. 105. *Egymagában az a tény, hogy a vállalkozó az ármaximum alatti ellenértékkel köt szerződést, nem értelmezhető az ellenszolgáltatás olyan csökkentéseként, illetőleg olyan előny nyújtásaként, amely a hibás teljesítésért való felelősség kizárását megengedné [Ptk. 314. § (2) bek.].*

BH1981. 275. *Érvényes a szavatossági felelősség kizárása akkor is, ha az eladó kizárási nyilatkozatát nem az adásvételi szerződésben, hanem ahhoz kapcsolódóan külön megállapodásban teszi meg [Ptk. 314. § (1) bek., 207. § (1) bek.].*

Ptké. 54. §

315. § Aki kötelezettsége teljesítéséhez vagy joga gyakorlásához mást vesz igénybe, ennek magatartásáért felelős.

Gyakori, hogy a kötelezett a megfelelő teljesítés érdekében harmadik személy közreműködését veszi igénybe (teljesítési segéd). E körbe sorolható például a kötelezett alkalmazottja, megbízottja, de az alvállalkozó is. Nem minősül azonban teljesítési segédnek az, akivel a kötelezett az adott szerződéstől függetlenül - lényegében a saját rendes működésének biztosítása végett - szerződik, még akkor sem, ha e megállapodás szolgáltatását az adott szerződés teljesítésekor felhasználja (például a kiskereskedőnek szállító nagykereskedő nem teljesítési segéd a tőle származó hibás áru értékesítésére vonatkozó kiskereskedelmi ügylet kapcsán). Olyankor tehát, amikor például a hibás teljesítés amiatt következett be, mert a nagykereskedő hibás terméket adott el, a kötelezett nem a fenti rendelkezés alapján, hanem közvetlenül felel a jogosulttal szemben.
A jelen előírás alapján a kötelezett a teljesítési segéd szerződésszegéséért is úgy köteles helytállni a jogosulttal szemben, mint ha személyesen maga járt volna el. Jogviszonyukban - a megállapodásuknak megfelelő esetleges eltéréssel - a szerződésszegésre vonatkozó rendelkezések az irányadók. Annak azonban - a kialakult gyakorlat szerint - nincs akadálya, hogy a jogosult - amennyiben ennek jogszabályi feltételei megállapíthatók - a szerződésen kívül okozott károk szabályaira alapítottan közvetlenül a teljesítési segéddel szemben éljen kártérítési igénnyel. A szerződésszegés szabályaira hivatkozva és annak megfelelő követeléssel azonban a teljesítési segéddel szemben közvetlenül akkor sem léphet fel, ha a kötelezett és az igénybevett harmadik személy egymás között megállapodott a szerződésszegések esetén irányadó helytállás átvállalásáról (BH1996. 600.).

BH2004. 191. *I. A közreműködőért való felelősség alapján a kötelezett nemcsak annak a magatartásáért felelős, akit az adott szerződés keretei között, a szerződés teljesítése érdekében vesz igénybe, hanem a vele külön szerződéses jogviszonyban álló kötelezett magatartásáért, továbbá a vele közvetlen szerződéses jogviszonyban nem álló, a szerződési láncolat további, távolabbi pozícióiban levő kötelezettek magatartásáért is - A szerződés megszegése esetén a kötelezett a jogosult tekintetében nem mentesül önmagában a saját felróhatósága hiányának bizonyításával, hanem csak akkor, ha valamennyi közreműködőjét a szerződésszegés felróhatósága alól kimenti (Ptk. 315. §).*

BH2002. 274. *I. Az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható, és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatóak fel. Ebből az következik, hogy a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek [a párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokvány) 3. cikk, 13. cikk a) és b) pontja, 14. cikk b) és c) pontja, 15. cikk, Ptk. 4. §, 6. §, 205. § (4) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 315. §, 318. §, 329. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rend. 14. § (5) bek., 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, 1996. évi CXII. tv. 82. § (4) bek.].*

EBH2001. 537. *Az akkreditív absztrakt jellegéből, abból, hogy az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatók fel az következik: a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek. Az okmányok esetleges hamissága a bank fizetési kötelezettségét nem befolyásolja. A bank csak az esetben mentesülhet a fizetési kötelezettség alól, ha bizonyítható, hogy a hamisítást maga a kedvezményezett végezte, vagy abban részt vett [Ptk. 4. § (1) bek., 6. §, 199. §, 205. § (4) bek., 236. § (3) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 312. § (2) bek., 313. §, 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rendelkezés 14. § (5) bek., párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokványok) 2. Cikk, 3. Cikk a) pont, 10. Cikk, 13. Cikk a) és b) pont, 14. Cikk b) és c) pont, 21. Cikk, 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1996. évi CXII. tv. (Hpt.) 82. § (4) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, Be. 3. §, 1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 57. §].*

BH1999. 254. *Temetési szolgáltatásokat nyújtó vállalkozók közötti jogviszony elbírálása [Ptk. 216. § (1) bek., 315. §., 10/1970. (IV. 17.) ÉvM-EüM. r. 1. § (1) bek., 14. § (1) bek., 15. § (2) bek.].*

BH1997. 355. *Közvetlen jogviszony hiányában a perben álló kötelezetti közreműködőnek közvetlenül a jogosult javára történő marasztalása - a megváltozott gazdasági viszonyok között - nem jogszerű [Ptk. 315. §, 389. §, GK 18.].*

BH1997. 331. *A fogyasztónak a szabálytalan áramvételezésért való felelőssége attól függetlenül fennáll, hogy a méretlen vezetéket ő létesítette-e vagy sem [Ptk. 315. §, 4/1971. (VI. 5.) NIM r. 8. § (2) bek., 19. § (2) bek. d) pont, 20. § (1) bek. d) pont].*

BH1996. 600. *A vállalkozó és közreműködője között jótállási kötelezettség vállalására vonatkozóan létrejött szerződés alapján a megrendelő nem érvényesíthet igényt a közreműködővel szemben (Ptk. 248. §, 315. §).*

BH1994. 665. *A kötelezettek egyetemleges felelősségével kapcsolatos kérdések a szavatossági és kártérítési igények együttes érvényesítése esetén [Ptk. 308. § (1) bek., 315. §, 334. § (2) bek., 337. §, 339. § (1) bek., 53/1987. (X. 24.) MT r.].*

BH1994. 196. *A bizonyítékok kirívóan okszerűtlen mérlegelése megalapozza a felülvizsgálati kérelmet [Pp. 270. § (1) bek., 206. § (1) bek., Ptk. 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 534. §, 1952. évi 9. tvr. 5. §].*

BH1994. 97. *Ha a lízingbe vevő a teljes lízingdíjat még a lízingtárgy átadása előtt kifizeti, lízingszerződésről nem lehet beszélni. Pénzügyi lízing esetén hitelnyújtásról van szó, ha erre nem kerül sor, akkor színlelt szerződés miatt a semmisség következményeit kell alkalmazni [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) és (4) bek., 234. § (2) bek., 237. §, 315. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 328. § (1) bek., 368. § (1) bek., 379. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 18. § (4) bek.].*

BH1994. 44. *Pénzintézet, ha egy gazdálkodó szervezettel kötött bankszámlaszerződésének teljesítéséhez egy másik pénzintézet közreműködését veszi igénybe, az általa igénybe vett közreműködő magatartásáért úgy felel, mintha maga járt volna el. Ilyen esetben a pénzintézetek kártérítési felelősségét nem zárja ki az, hogy a pénzforgalmat számítógépes rendszerben üzemeltetik [Ptk. 315. §, 339. § (1) bek., 475. § (1) bek.].*

BH1992. 708. *II. A raktári beszerzés jogosultjának felelőssége a szállítmányozója által az áru átvétele során tanúsított magatartásáért [Ptk. 315. §, 514. § (1) bek., 2/1981. (I. 31.) MT r. 15. §].*

BH1992. 659. *Az ügynökség mint társasági forma sem a társasági törvényben, sem a Ptk.-ban nem szerepel gazdálkodó szervezetként. Az ilyen társaság által vagy ellen indított perekben - fizetési meghagyásos eljárásokban - a magánszemélyekre vonatkozó eljárásjogi szabályok az irányadók. [Ptk. 23. § (1) bek. a) pont, 95. § (1) bek., 313-323. §-ok, 392. §, Ptk. 658. § c) pont, 1988. évi VI. tv, 157. § (3) bek.].*

BH1992. 536. *Ha a megrendelő akár magánfuvarozót bíz is meg a tulajdonát képező áru harmadik (jogi) személytől való átvételével és fuvarozásával, a fuvarozó szállítmányozóként jár el és mint szállítmányozó - külön felhívás nélkül is - köteles az áru mennyiségi átvételekor annak látható hibáit megállapítani és az átadóval elismertetni [Ptk. 242. §, 315. §, 490. § (2) bek., 514. § (1) bek., 516. § (1) bek., 520. § (1) bek., 2/1981. (I. 31.) MT r. 15. §].*

BH1990. 149. *Ha a kötelezettet terhelő alaktrészellátási felelősség ellenére bizonyított, hogy a gépkocsit alkatrészhiány miatt nem lehet javítani, hanem azt cserélni kellett, az ezzel okozati összefüggésben keletkezett - a javítás költségével és az alkatrész értékével csökkentett -, a vevőszolgálati alapból meg nem térülő jogosulti kárt a kötelezett megtéríteni tartozik [Ptk 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 4/1969. (III. 30.) BkM-KGM-Kip. M-KKM-NIM r. 9. § (2) bek., 35/1978. (VII. 6.) MT r. 3. § (2)-(4) bek., 6. § (5) bek.].*

BH1987. 247. *A pénzintézet a fizetés jóváírását a jogosult megbízottjaként teljesíti, ezért a jóváírás késedelmének következményeiért harmadik személlyel szemben a jogosultnak kell helytállnia [Ptk 315. §, 408/1976. MNB tájékoztató 33. pont].*

BH1986. 376. *A megrendelő azt a személyt, aki neki a szállító betéti díjjal terhelt áruküldeményét kiszolgáltatja, jogszerűen tekintheti az üres göngyöleg átvételével is megbízott személynek anélkül, hogy annak a szállítóval való jogviszonyát közelebbről megvizsgálja [Ptk. 315. §].*

BH1986. 76. *A közreműködőért (teljesítési segédért) való felelőség a gazdasági bírság kiszabására alapot nyújtó magatartás elbírálása körében is érvényesül [Ptk. 315. §, 32/1984. (X. 31.) MT sz. r. 11. § e) pont].*

BH1985. 260. *I. A szerzői jogi törvény védelme alá tartoznak - egyebek között - a számítógépi program-alkotások és a hozzájuk tartozó dokumentációk (szoftver). Az ilyen műre kötött szerződésből eredő jogvita elbírálásánál elsődlegesen a szerzői jogi szabályokat, az ezek által nem rendezett kérdésekben pedig a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit kell alkalmazni. [Ptk. 86. §, 277. § (1) bek., 301. § (1) bek., 315. §, 1969. évi III. tv. 3. §, 29. § (1) bek., 9/1969. (XII. 29.) MM sz. r. 1. §, 23. § (1) bek.].*

BH1984. 368. *A hibás teljesítésből eredő kártérítési felelősség kimentésére nem elegendő az a körülmény, hogy a szerződésszegő fél nem tudott az általa átadott termék hibájáról [14/1978. (III. 1.) MT sz. r. 17. § (1) bek., Ptk. 315. §].*

BH1984. 237. *A megrendelőnek a saját megrendelője nem teljesítési segédje; az előbbit terhelő közbenső intézkedés késedelme esetén tehát az utóbbi vétkessége miatt az egyébként vétlen megrendelő nem marasztalható kötbérben a vállalkozó javára [Ptk. 315. §, 391. § (3) bek.].*

BH1982. 254. *Nem állapítható meg a szállítónak a kötbérfelelőssége a fuvarozás során keletkezett árusérülésekért, ha a szállítmány sérült hányada nem haladja meg a vonatkozó szabványban megengedett tűrés mértékét, illetőleg ha a fuvarozó a sérülésért való felelősségét elismeri, vagy a bíróság azt megállapítja [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek., Ptk. 315. §, 488. §].*

BH1982. 106. *Nem hivatkozhat a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés lehetetlenülésére az a kötelezett, amely a teljesítésre reális póthatáridőt vállalt [Ptk. 300. § (3) bek., 315. §].*

BH1982. 54. *A bérbeadó a meghibásodott bérlemény kijavításához igénybe vett közreműködők szerződésszegéséért felelősséggel tartozik [Ptk. 315. §].*

BH1981. 244. *A jótállási javításra köteles közreműködő mulasztásáért a felelősség a főkötelezettet terheli [Ptk. 315. §].*

BH1980. 178. *Gondatlanul köt szerződést és igy annak megszegése miatt bekövetkezett felelősségét nem mentheti ki az a szállító, amely a megállapodás megkötése idején nem számíthatott a kötelezettsége teljesítéséhez szükséges üzemi rekonstrukciója befejezésére [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek., Ptk. 315. §, GK 17. sz. GKT 57/1973. sz.].*

BH1978. 541. *A rendszeres és személyes munkavégzésre irányuló megbízási jogviszony alapján munkában töltött időt - az egyéb feltételek fennállása esetén - szolgálati időként csak akkor lehet figyelembe venni, ha a megbízott havi díjazása az általa végzett munkával azonos vagy hasonló munkakörre jogszabályban megállapított munkabér felső határát nem haladta meg. Ennek megállapításánál a szerződés alapján a megbízottat terhelő és általa ténylegesen viselt költségeket figyelmen kívül kell hagyni [17/1975. (VI. 14.) MT sz. r. 7., 103. §, Ptk. 315. §, 488. § (1) bek.].*

BH1978. 84. *Gazdálkodó szervezetek egymás közötti jogviszonyában a fuvarozó nem tekinthető a szállító teljesítési segédjének és a fuvarozás alatt hibássá vált áru miatt a szállítási szerződés megszegése címén sem a vétlen szállítóval, sem vele szemben nincs helye kötbér kiszabásának (Ptk. 315. §, 488. §).*

316. § (1) Ha a jogosult a teljesítést a szerződésszegésről tudva elfogadja, a szerződésszegésből igényt utóbb csak akkor támaszthat, ha erre irányuló jogait fenntartotta.

(2)

Jelen rendelkezés értelmében a jogosult elveszti a szavatossági jogait, ha a szolgáltatást a szerződésszegésről tudva - jogfenntartás nélkül - fogadja el. Így a késedelemre, vagy a dolog hibájára nem hivatkozhat az, aki például ennek ismeretében veszi át a megállapodásban megjelölt terméket.

A szabály alkalmazásában azonban - szükség szerint az eset összes körülményét mérlegelve - vizsgálni kell, hogy a jogosult valóban tudott-e a szerződésszegésről (például mert arra kifejezetten felhívták a figyelmét, vagy mert annak ismerete a körülményekből okszerűen következtethető).

BH2003. 123. *Nem érvénytelen a felek olyan megállapodása, amely szerint részvények késedelmes kiadása esetére a kötelezett a jegybanki alapkamat kétszeresének megfelelő összeget köteles megfizetni. Az ilyen megállapodás kártérítési átalány fizetésére vonatkozó kötelezettségvállalásnak, és nem kamat fizetésére vonatkozó megállapodásnak minősül [Ptk. 228. § (1) bek., 246. § (1) és (2) bek., 299. §, 301. § (1) bek., 316. §].*

BH2001. 544. *A bankhitelszerződés és a bankkölcsönszerződés elhatárolása. A bankkölcsönszerződésben foglaltaktól eltérő folyósításra vonatkozó megállapodásnak megfelelő teljesítés esetén a kártérítési követelés alaptalansága [Ptk. 285. §, 316. § (1) bek., 522. § (2) bek., 523. § (1) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 8. §].*

BH1997. 408. *Színlelt szerződésnek minősül, s eszerint kell megítélni azt a kölcsönszerződést, amelyben a hitelező nem pénz vagy helyettesíthető más dolog, hanem váltó átadására, az adós pedig pénz visszafizetésére vállal kötelezettséget [Ptk. 207. § (4) bek., 316. § (1) bek., 523. § (1) bek., 528. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 15. § (2) bek.].*

BH1996. 640. *Az azonnali felmondási jog gyakorlásához szükséges körülmények megítélése dologbérlet esetén [Ptk. 205. § (2) bek., 316. §, 423. §, 424. § (1) bek.].*

BH1994. 22. *Lexikon megírására és szerkesztésére kötött szerződés érvényességének, teljesítésének és a szerződéstől való elállásnak egyes kérdései [Ptk. 217. § (1) bek., 298. § a) pont, 316 § (1) bek., 1969. évi III. tv. (Szjt.) 4-5. §, 29. §, 9/1969. (XI. 29.) MM r. (Szjt. V.) 23. § (1) bek., 1/1970. (III. 20.) (2) bek., 17. § (1) bek.]*

BH1992. 659. *Az ügynökség mint társasági forma sem a társasági törvényben, sem a Ptk.-ban nem szerepel gazdálkodó szervezetként. Az ilyen társaság által vagy ellen indított perekben - fizetési meghagyásos eljárásokban - a magánszemélyekre vonatkozó eljárásjogi szabályok az irányadók. [Ptk. 23. § (1) bek. a) pont, 95. § (1) bek., 313-323. §-ok, 392. §, Ptk. 658. § c) pont, 1988. évi VI. tv, 157. § (3) bek.].*

BH1986. 286. *A vállalkozó a késedelmének kimentése céljából nem hivatkozhat sikeresen olyan akadályokra, amelyek a szerződés módosítása előtt merültek fel, és amelyekre tekintettel a szerződésmódosítás kapcsán a teljesítési határidő meghosszabbítását nem kezdeményezte [Ptk. 246. § 316. § (2) bek.].*

BH1977. 240. *Dolog (pl. szerelési anyag) szolgáltatására nem irányadó a szocialista szervezetek pénzköveteléseire megszabott egy éves elévülési határidő [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 33. §, Ptk. 316. §, 324. §, 326. § (1) bek., 117. §].*

317. § (1) Osztható szolgáltatás egy részére vonatkozó szerződésszegés esetében a szerződésszegés következményei csak erre a részre következnek be. A jogosult azonban a szerződésszegésből eredő jogait az

egész szerződésre nézve gyakorolhatja, ha bizonyítja, hogy a további teljesítés a szerződésszegés következtében már nem áll érdekében.

(2) Ha a szerződésszegés oszthatatlan szolgáltatás egy részére vonatkozik, következményei az egész szerződésre beállnak.

GK 65. szám

I. Ha a felek szerződésben a természetben osztható szolgáltatásra vonatkozóan úgy állapodnak meg, hogy annak valamennyi részét a kötelezett együttesen köteles szolgáltatni (jogi oszthatatlanság), ennek következménye nemcsak az, hogy a jogosult részteljesítést nem köteles elfogadni, hanem az is, hogy ha a szerződést kötbérszankció biztosítja, részleges késedelem esetén is a teljes szerződési érték alapulvételével igényelhet kötbért a jogosult.

II. A kötelezett ellenkező megállapodás hiányában köteles a fődolgot a tartozékokkal együtt szolgáltatni. A tartozék késedelmes szolgáltatása miatt - kötbérkikötés esetén - a kötbért a teljes szerződési érték után kell fizetni.

III. Ha a felek a szerződésben a fődolog mellett pótalkatrész (póttartozék) egyidejű szolgáltatását is kikötötték - ellenkező megállapodás hiányában - az egész szolgáltatás oszthatatlan.

A részleges szerződésszegés jogkövetkezményei lényegében aszerint alakulnak, hogy a megállapodás osztható szolgáltatásra irányul-e vagy sem.
Oszthatónak akkor minősül a szolgáltatás, ha annak fizikailag szétbontott részei külön-külön is használhatók és forgalomképesek. A pénztartozás minden esetben az osztható szolgáltatások körébe tartozik, s rendszerint ide sorolhatók a fajlagosan meghatározott dolog-szolgáltatások is.
Oszthatatlan a szolgáltatás, amennyiben
- a fenti követelményeknek nem felel meg, vagy
- az oszthatóság jellemzőivel rendelkezik, de a megállapodásból következően - annak kifejezett e tárgyú kikötése vagy a szolgáltatás jellege alapján - a jogosult szerződéses érdekeinek kielégítésére a megosztott részek nem alkalmasak (jogi oszthatatlanság). Így oszthatatlan szolgáltatásnak tekinti a bírói gyakorlat például az alkalmi vendéglátó-ipari szolgáltatást, az esküvői ebédet vagy szilveszteri vacsorát (BH1988. 149.), de a három mázsa búzát is, amennyiben a megállapodás kifejezetten úgy rendelkezik, hogy azt a kötelezettnek egyszerre kell átadnia (GK 65. számú állásfoglalás).
A Ptk. az építési szerződések szabályozása kapcsán külön is rögzíti, hogy ha a szolgáltatás természetéből más nem következik, akkor az oszthatatlan. Olyankor azonban, amikor a felek a szerződésben a munka egyes részeinek átadás-átvételében állapodnak meg, a szolgáltatást oszthatónak kell tekinteni [Ptk. 403. § (2)]. Lényegében hasonló a jogi megítélés a tervezési szerződések esetében is. A Ptk. kifejezetten lehetőséget ad az e tárgyú megállapodások körében a műszaki-gazdasági tervezőmunka fokozatos szolgáltatására [Ptk. 409. § (1)]. Ilyen kikötés hiányában azonban a tervdokumentáció oszthatatlan szolgáltatásnak minősül (BH1984. 281.).
Osztható szolgáltatás esetében a szerződésszegés (késedelem, hibás teljesítés lehetetlenülés stb.) jogkövetkezményei csak az érintett rész vonatkozásában érvényesülhetnek. Az egész ügylet tekintetében az csak akkor állapítható meg, ha a jogosult bizonyítja, hogy a szerződésszegésre visszavezethetően olyan helyzetbe került, amely miatt a teljesítés már nem áll érdekében.
BH1997. 38. *A meghiúsulási kötbér megfizetése iránti kereset részbeni elutasítása a szolgáltatás oszthatónak minősítése és a részleges érvénytelenség szabályainak lehetetlen feltétel folytán való alkalmazása, továbbá kötbérkövetelés egy részének elévülése miatt [Ptk. 228. § (3) bek. 239. §, 317. § (1) bek., 324. § (1) bek., 325. § (1) bek.].*

BH1993. 632. *Az egyébként fizikailag osztható dolgok (szolgáltatások) jogilag oszthatatlannak minősülnek, ha azok részegységei a rendeltetésszerű célra így alkalmatlannak minősülnek. Az ilyen dologra (szolgáltatásra) létrejött szerződéstől való elállás jogszerűsége [Ptk. 298. § a) pont, 300. § (2) bek., 317. § (2) bek. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 389. §, 7/1978. (II. 1.) MTr. 18. § (1) bek., 20. § (2) bek. d) pont].*

BH1992. 659. *Az ügynökség mint társasági forma sem a társasági törvényben, sem a Ptk.-ban nem szerepel gazdálkodó szervezetként. Az ilyen társaság által vagy ellen indított perekben - fizetési meghagyásos eljárásokban - a magánszemélyekre vonatkozó eljárásjogi szabályok az irányadók. [Ptk. 23. § (1) bek. a) pont, 95. § (1) bek., 313-323. §-ok, 392. §, Ptk. 658. § c) pont, 1988. évi VI. tv, 157. § (3) bek.].*

BH1989. 236. *A szállító a kikötött sürgősségi felár egy részére sem tarthat igényt, ha az oszthatatlan szolgáltatást határidő alatt nem teljesíti maradéktalanul [Ptk. 317. § (2) bek., GKT. 74/1973. sz.].*

BH1988. 149. *Az alkalmi vendéglátóipari szolgáltatás (például esküvői ebéd, szilveszteri vacsora) oszthatatlan, annak hibás volta tehát már akkor is megállapítható, ha akárcsak egy fogás is kifogásolható minőségű [Ptk. 305. § (1) bek., 317. § (2) bek., 389. §].*

BH1987. 133. *I. A vállalkozói díj kifizetésének és egyes részfeladatoknak az ütemezése oszthatatlan szolgáltatásnál önmagában nem jelenti a részteljesítés kikötését is [Ptk. 317. § (2) bek., 285. §].*

BH1986. 196. *I. A kutatási-fejlesztési szerződés tárgyát képező szolgáltatást oszthatatlannak kell tekinteni, ha csak a szerződésben elvállalt részfeladatok együttes teljesítése alkalmas a kutatási-fejlesztési cél megvalósítására. Ehhez képest egyetlen részfeladat teljesítésének elmaradása is megalapozhatja érdekmúlás címén a megrendelőnek az egész szerződéstől való állását [Ptk. 300 § (1) bek., 317. § (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 412. §, 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 94. §].*

BH1984. 281. *Az építési tervdokumentáció oszthatatlan szolgáltatás, ezért a tervező a hiányos tervszolgáltatás esetén - a részteljesítésben való megállapodás hiányában - tervezési díjat nem követelhet [Ptk. 317. § (2) bek., 409. § (1) bek.].*

318. § (1) A szerződésszegésért való felelősségre, valamint a kártérítés mértékére a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a kártérítés mérséklésének - ha a jogszabály kivételt nem tesz - nincs helye.

(2) A szerződésszegésen alapuló igények érvényesítése kötelező, ha a szerződésben kikötött ellenszolgáltatás teljesítése egészben vagy részben az állami költségvetésből történik. A jogosult az igény érvényesítésétől - jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - eltekinthet, ha a rendelkezésre álló adatok alapján meggyőződést szerzett arról, hogy a szerződésszegés olyan körülményekre vezethető vissza, amelyekért a kötelezett nem felel, vagy ha a szerződésszegés a nemzetgazdaság, továbbá a felek együttműködése szempontjából jelentéktelen.

(3) Ha a szerződésszegésen alapuló igények érvényesítése kötelező, és a jogosult e kötelezettségének indokolatlanul nem tesz eleget, a pénzkövetelésre (kártérítés, kötbér, árleszállítás) irányuló igényt a kifizetéseket a költségvetésből teljesítő pénzintézet az állam javára érvényesítheti.

GK 66. szám

III. Ha a jogosult gazdálkodó szervezetek között folyamatban levő perben pénzkövetelésének kamatait nem igényli, a bíróság a kamatok felől a kötelező igényérvényesítés körében sem dönthet.

GKT 2/1980. szám

I. A pénzintézet a Ptk. 318. §-nak (3) bekezdésében meghatározott jogait bármelyik szerződő féllel szemben érvényesítheti.

II. Ha a jogosult a Ptk. 318. §-nak (2) bekezdése szerint fennálló igényérvényesítési kötelezettségét elmulasztja, a pénzintézetnek a Ptk. 318. §-nak (3) bekezdésén alapuló joga érvényesítési határidejével kapcsolatban a Ptk. 326. §-nak (2) bekezdését kell alkalmazni.

III. Ha a jogosult által indított per szünetelés folytán megszűnik, vagy a keresettől való elállás miatt, illetőleg közös kérelemre a bíróság azt megszünteti, a pénzintézet a Ptk. 318. §-nak (3) bekezdése értelmében a szerződésszegésen alapuló igényt az állam javára érvényesítheti.

Az (1) bekezdés rendelkezése alapján a szerződésszegéssel okozott kár megtérítésének szabályai lényegében azonosak a szerződésen kívül okozott károkra vonatkozó (Ptk. II. Cím) rendelkezésekkel. Nyilvánvalóan nem érvényesülhetnek azok a szabályok, amelyeket a kártérítés szerződésszegésből eredő volta fogalmilag kizár (mint például az államigazgatási jogkörben okozott károk szabályai).
Vitatott, hogy az utaló szabály alapján sor kerülhet-e nem vagyoni kártérítésre (kárpótlásra). A többféle felfogás közül az a nézet tűnik helyesnek, amely szerint nem vagyoni kár igényelhető, ha a szerződésszegés egyben a személyhez fűződő jogok sérelmével is együtt járt.
A fő szabály alól egyébként a törvény csak a kártérítés mértékét illetően teremt kivételt amikor kimondja, hogy a kártérítés mérséklésének - amennyiben jogszabály kivételt nem tesz - nincs helye. Akkor sincs tehát, ha ezt a károkozó rendkívüli méltánylást érdemlő körülményei egyébként indokolnák [Ptk. 339. § (2)].
A Ptk. 318. §-ának utaló szabálya természetesen nem csak a törvényben külön is nevesített szerződésszegések tekintetében irányadó, hanem minden más - így például az együttműködési kötelezettség elmulasztásából származó - kötelezettségszegés esetében is.
BH2004. 191. *II. Fedezeti jellegű a beszerzés, ha a megrendelő a megkötött, de meghiúsult szerződés alapján a részére nem teljesített - hiányzó, kiesett - árumennyiséget pótolja a beszerzéssel, továbbá fedezeti jellegű ügylet az is, amikor a már meglévő árukészlet egy részét kényszerül felhasználni arra, hogy a szerződéses partnerei, illetve saját termelési, gazdasági szükségletei ebből kielégítést nyerjenek - A megrendelő az ésszerű időn belül megkötött fedezeti ügylet ára és az eredeti szerződéses ár közötti különbözet, mint kár megtérítésére tarthat igényt. Ha pedig az árunak piaci ára van, kártérítésként a szerződésben meghatározott ár és az elállás (felmondás) időpontjában fennállott piaci ár közötti különbözetet akkor is igényelheti, amennyiben ilyen fedezeti vásárlásra nem került sor [Ptk. 312. § (2) bek., 318. § (1) bek.].*
BH2004. 183. *II. Nem érinti az engedményezésről szóló szerződés érvényességét, ha erről az engedményező a kötelezettet nem értesíti [Ptk. 318. § (1) bek., 328. §, 329. § (1) bek., 339. § (1) bek., 350. § (1) bek., 1992. évi I. tv. 13. § (1) bek., 55. § (1) bek., 61. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 3. § (1) bek., 6. § (1) bek., 8. § (1) bek. b)-c) pont, 11. § (4) bek., 33. § (3) bek.].*
BH2004. 178. *II. Az 1998. évi XIX. törvény hatálybalépését követően büntetőeljárásban a polgári jogi igény elutasítására csak akkor kerülhet sor, ha annak a Ptk. 318. §-ának (1) bekezdésében, illetve a Ptk. 334. §-ának (1) bekezdésében írt (polgári) anyagi jogi feltételei nem állnak fenn. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a polgári jogi igényt érdemben elbíráló - annak helyt adó, illetve azt elutasító - rendelkezés minden esetben ún. ítélt dolgot teremt, és a polgári perben történő ismételt előterjesztése a keresetlevélnek idézés kibocsátása nélküli elutasítását vonja maga után [1998. évi XIX. törvény 54. § (2) bek. és 335. § (1) bek.].*
BH2004. 118. *Adós szövetkezet kártérítési felelőssége a földkijelöléssel és árverési értékesítéssel kapcsolatban [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 1991. évi XXV. tv. 12. § (4) és (5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 15. § (2) bek., 16. § (6) bek., 20. §, 21. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (2) bek.].*
BH2004. 109. *A biztosító kártérítési felelősséggel tartozik az általa megbízott közvetítő ügynök magatartásáért, ha az ügynök a tájékoztatási és együttműködési kötelezettségét megsérti [Ptk. 205. § (4) bek., 277. § (4) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1995. évi XCVI. tv. 37. §].*
BH2004. 28. *Bizományos felelőssége, ha a végrehajtási lapot nem az ügyben hozott marasztaló határozatnak megfelelően állítja ki [Ptk. 301. § (1) bek., 318. §, 339. § (1) bek., 509. §, 1994. évi LIII. tv. 15. § a) pont].*
BH2003. 512. *A bank mint megbízott pénzintézet a banktól elvárható gondossággal köteles a csekk beszedésére kapott megbízást a megbízó érdekében megfelelően teljesíteni [Ptk. 205. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 474. §, 475. § (1) bek., az 1965. évi 2. tvr.-tel kihirdetett Genfi Csekkjogi Egyezmény 28. cikk, 32. cikk, 35. cikk, 40. cikk és 45. cikk, 1978. évi 8. tvr. 1. § (1) bek., (2) bek. a) és b) pont, 5. §, Pp. 78. §, 82. §, 8/2002. (III. 32.) IM rendelet 4. § (1) és (2) bek.].*
BH2003. 508. *Bankok számlavezetéssel kapcsolatos jogellenes magatartásai alapján kártérítési felelősség megállapítása [Ptk. 318. §, 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 350. § (3) bek., 1991. évi IL. tv. 34. § (2) bek., 1997. évi CXLIV. tv. 30. § (2) bek., 1997. évi CXLV. tv. 17. § (1) bek., 18. § (1) bek., 32. § (2) bek., 39/1984.*

(XI. 5.) MT r. 2/C. § (1) és (4) bek., 265/1997. (XII. 21.) Korm. r. 9. § (1) bek., 14. § (9) bek., 13/1989. (XII. 16.) IM r. 13. § (2) bek., 6/1997. (MK. 61.) MNB rendelkezés 4. §, Pp. 149. §, 233. § (3) bek.].

BH2003. 330. *A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének felelőssége az általa kirendelt felügyeleti biztos magatartásáért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek., 466. § (1) és (4) bek., 1996. évi CXI. tv. 123. §, 140. § (3) bek., Pp. 247. (1) bek.].*

BH2003. 234. *Vagyonbiztosítási és felelősségbiztosítási elemek elhatárolása a biztosító helytállási kötelezettsége szempontjából, számítástechnikai eszközöket ért lopáskár esetén [Ptk. 293. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 559. § (1) bek.].*

BH2003. 203. *II. Az eladó tájékoztatási kötelezettségének vizsgálata körében irányadó szempontok [Ptk. 205. § (4) bek., 277. § (2) bek., 318. §, 339. §, 367. § (1) bek., Pp. 163. §, 164. §, 221. § (1) bek.].*

EBH2002. 645. *A privatizációs ellenértékhányadra jogosult társaság az őt megillető jogról lemondhat, az ilyen lemondás nem ütközik jogszabályba, az nem semmis [Ptk. 5. §, 8. § (3) bek., 198. § (3) bek., 200. § (2) bek., 318. §, 1989. évi XIII. tv. (Átv.) 21. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. (IÁT.) 15. § (1) bek., 69. §].*

BH2002. 494. *I. A visszavásárlási kötelezettséggel forgalmazott részvények esetén a kibocsátó bank és az általa megbízott forgalmazó egyetemleges kártérítési felelőssége körében irányadó szempontok [Ptk. 4. § (4) bek., 198. § (1) bek., 216. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 350. § (1) bek., 1990. évi V. tv. 2. § (1) bek., 1996. évi CXI. tv. (a továbbiakban: Ept.) 219. § (1) bek., 296. § a) pont, 1996. évi CXII. tv. 3. § h) és i) pont, 11. § a) pont, 90. §, 1988. évi VI. tv. 266. § (2) és (4) bek., 1997. évi CXLIV. tv. 223. §, 266. § (2) és (4) bek., 267. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 61. § (4) bek., 62. § (2) bek.].*

BH2002. 487. *A biztosítóra terhesebb, 70-30%-os kármegosztás a gépkocsiban hagyott egyik kulcs és forgalmi engedély miatt [Ptk. 536. § (1) bek., 540. § (2) és (3) bek., 548. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH2002. 445. *A privatizációs ellenértékhányadra jogosult társaság a megillető jogról lemondhat, az ilyen lemondás nem ütközik jogszabályba, az nem semmis [Ptk. 5. §, 8. § (3) bek., 198. § (3) bek., 200. § (2) bek., 318. §, 1989. évi XIII. tv. (Átv.) 21. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. (IÁT.) 15. § (1) bek., 69. §].*

BH2002. 274. *I. Az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható, és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatóak fel. Ebből az következik, hogy a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek [a párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokvány) 3. cikk, 13. cikk a) és b) pontja, 14. cikk b) és c) pontja, 15. cikk, Ptk. 4. §, 6. §, 205. § (4) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 315. §, 318. §, 329. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rend. 14. § (5) bek., 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, 1996. évi CXII. tv. 82. § (4) bek.].*

BH2002. 266. *A biztosító társaság képviseletében eljáró alkuszt együttműködési kötelezettség terheli, amely kiterjed a biztosítási szerződéssel kapcsolatos alaki követelményekről való tájékoztatásra is [Ptk. 205. § (4) bek., 217. § (1) bek., 219. § (1) bek., 223. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 537. § (1) bek., 1995. évi XCVI. tv. (Bt.) 32. § (1) és (3) bek.].*

BH2002. 235. *II. Az állam mint jogi személy csak mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet polgári jogi szerződés, polgári jogviszony részese. A felek mellérendeltségéből, egyenrangúságából következően reá ugyanúgy kihatnak az állam közigazgatási, közjogi funkciójából fakadó eljárásai, intézkedései, esetleges mulasztásai, mint a jogviszony többi alanyára [1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 2. § (1) bek., 9. § (1) bek., 35. §, 37. § (1) bek., 70/A. § (1) bek., Ptk. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 4. § (4) bek., 7. § (1) bek., 28. § (1) és (3) bek., 198. § (1) és (2) bek., 200. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 219. § (2) bek., 227. § (1) bek., 300. §, 312. § (1) és (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 1. § (1) és (2) bek., 4. §, 157/1995. (XII. 26.) Korm. r., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 9. §, 12. § (2) bek., 12/A. §, 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31. §, 33. § (1) bek., 35. §, 42. § (1) bek., 151/1996. (X. 1.) Korm. r. 4. §, 1997. évi CXLVI. tv. 34. §].*

BH2002. 235. *III. Amennyiben a polgári jogi kötelezettségvállalások teljesítése csak meghatározott közigazgatási, közjogi intézkedések megtörténte után lehetséges, azok elmaradása a teljesítés lehetetlenülését eredményezi [Ptk. 1. § (1) bek., 4. §, 312. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH2001. 586. *A keresetlevélben előadottak tartalmának értékelése. A kereset tárgya lehet minden olyan jogviszony, amelyből eredő jogvita eldöntése polgári perben kérhető [Ptk. 5. §, 6. §, 241. §, 318. §, 339. §, 528. § (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 121. § (1) bek. c) pont, 106/1988. (XII. 26.) MT r. 2. § (1) és (4) bek., 77/1988. (XII. 27.) PM-ÉVM r. 6. §].*

EBH2001. 537. *Az akkreditív absztrakt jellegéből, abból, hogy az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatók fel az következik: a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek. Az okmányok esetleges hamissága a bank fizetési kötelezettségét nem befolyásolja. A bank csak az esetben mentesülhet a fizetési kötelezettség alól, ha bizonyítható, hogy a hamisítást maga a kedvezményezett végezte, vagy abban részt vett [Ptk. 4. § (1) bek., 6. §, 199. §, 205. § (4) bek., 236. § (3) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 312. § (2) bek., 313. §, 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rendelkezés 14. § (5) bek., párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokványok) 2. Cikk, 3. Cikk a) pont, 10. Cikk, 13. Cikk a) és b) pont, 14. Cikk b) és c) pont, 21. Cikk, 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1996. évi CXII. tv. (Hpt.) 82. § (4) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, Be. 3. §, 1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 57. §].*

BH2001. 424. *Ha a vállalkozó a javítása céljából átvett gépkocsi őrzése során nem úgy jár el, ahogy az az adott helyzetben elvárható, felel az üzleti kockázata körébe tartozó kárért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 462. §].*

EBH2001. 415. *A dolog eladásával megbízott személy, a dolog átvételével mint letéteményes az általános szabályok szerint felel [Ptk. 463. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH2001. 318. *II. Ha a biztosító egészségügyi segítségnyújtás sürgős szüksége esetén felmerülő szolgáltatás biztosítására vállal kötelezettséget, az a biztosítási esemény megvalósulásával nyomban és haladéktalanul esedékessé válik, következésképpen a biztosító szolgáltatása hamarabb válhat esedékessé, mint ahogy a biztosító mentesülésére alapot adó körülmények maradéktalanul ismertté válnak. Ilyen ok miatt azonban a biztosító nem halaszthatja az esedékessé vált szolgáltatását későbbi időpontra [Ptk. 277. § (1) bek., 536. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH2001. 114. *Mezőgazdasági termékértékesítési szerződés megszegésére alapított kártérítési perben az elmaradt haszon mértékének megállapítása [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 417. § (2) bek.].*

BH2001. 33. *A bankszámlaszerződés alapján kezelt lakossági folyószámláról csalás következtében tévesen kifizetett összeggel kapcsolatban a pénzintézet kártérítési felelőssége megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 529. § (1) bek., 533. § (1) és (4) bek., 535. § (2) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 474. § (2) bek.].*

BH2001. 31. *A hitelkártya jogviszony mint háromoldalú jogviszony jogi jellege. A kártya kibocsátójának felelőssége az elfogadó által tévesen továbbított terhelésért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 529. § (1) bek., 3/1992. (MK. 34.) MNB rendelkezés 15. § (3) bek., IV/39. pont].*

BH2000. 459. *A vámhatóság által lefoglalt jövedéki áru őrzésére és tárolására vonatkozó letéti szerződésből eredő kötelezettségét megszegő letéteményes kártérítési felelőssége [Ptk. 312. § (2) bek., 318. §, 339. § (1) bek., 355. § (1) bek., 360. § (1) bek., 463. § (1) bek., 466. § (1) és (4) bek., 1993. évi LVIII. tv. 68. §, 1995. évi LXVIII. tv. 29. §, 13/1979. (VIII. 10.) IM r. 12. § b) és d) pont.].*

EBH2000. 329. *A hitelkártya jogviszony mint háromoldalú jogviszony jogi jellege. A kártya kibocsátójának felelőssége az elfogadó által tévesen továbbított terhelésért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 529. § (1) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rendelkezés 15. § (3) bek., IV/39. pont].*

EBH2000. 221. *Szerződéses kikötés esetén a pénzintézetek részéről az aláírási címpéldányon és a fizetési átutalási megbízáson lévő aláírások összehasonlítása nem írásszakértői módszerekkel történő vizsgálatot, hanem az aláírásmintán lévő aláírásnak és az átutalási megbízáson lévő aláírások módjának, az aláírás jellegzetességeinek az egybevetését jelenti. Ennek elmulasztása a pénzintézet terhére szerződésszegésnek minősül és kártérítési felelősséget von maga után [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH2000. 155. *II. Az ingatlan-adásvételi szerződés elkészítésénél egyedül közreműködő és a szerződést ellenjegyző ügyvéd mindkét szerződő fél érdekeit egyformán tartozik képviselni [Ptk. 318. § (1) bek., 466. § (1) bek.].*

BH1999. 468. *A lízingszerződések egyes kérdéseinek nemzetközi szabályozását szolgáló egyezmény rendelkezéseinek figyelembevétele belföldi lízingszerződések megszegése miatt keletkezett kárigények elbírálása során [Ottawában 1988. május 28-án kötött UNIDROIT Egyezmény 13. cikk., Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (4) bek.].*

BH1999. 162. *A más utazási iroda által szervezett, utazásra jogosító (ún. utazást közvetítő) és az utalást szervező szerződés elhatárolása [Ptk. 318. §, 339. §, 415-416. §, 11/1978. (III. 1.) Mt. r. 3. § (1) bek., 5. § (1) bek., (3) bek., 6. § (1) bek., 9. §, 10. §, 11. §].*

BH1998. 531. *Ügyvédek által kötött felelősségbiztosítási szerződés alapján a helytállási kötelezettség alakulása [Ptk. 296. § (1) és (2) bek., 318. § (1) bek., 328. § (1) bek. 329. § (1) bek., 339. § (1) bek., 474. § (1) bek.].*

BH1998. 143. *Önmagában a kárszámla benyújtása és a kárigény előterjesztése alapján a biztosító részéről történő részkártérítés kifizetése sem jelent olyan elismerést, amelynek folytán - ha a jogszabályban előírt határidőn belül a teljes összeg kifizetése elmarad - a károsult a biztosító ellen hitelezőként felszámolási eljárást kezdeményezhet [Ptk. 318. §, 553. § (1) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 3. § f/1. és f/2. pont, 25. § (1) bek. a) pont].*

BH1997. 588. *Kártérítés engedély nélkül végzett - de a vállalással ellentétben szakképesítést nem nyújtó - oktatói tevékenységgel okozott kárért [7/1988. (II. 17.) MT r. 8. § (3) bek, 9. § (1) bek., Ptk. 312. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1997. 494. *A pénzintézet a nála vezetett bankszámlák közötti úri. átvezetésre vonatkozó megbízásokon - a megbízó előzetes véleményének kikérése, tisztázása nélkül - javításokat nem végezhet. A hibás adatokat tartalmazó megbízásokat teljesítetlenül vissza kell küldenie a megbízónak. A kötelezettségek elmulasztásával összefüggésben keletkezett károkért a pénzintézetet kártérítési felelősség terheli [Ptk. 4. §, 277§ (1)-(3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 529. § (1) bek., 530. §, 1991. évi LXIX. tv. 46. § (1) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rak. 27. § (2) bek., 30. §].*

BH1997. 329. *A gazdasági társaság tagja a társaság ügyvezetőjével szemben saját nevében csak a társaság részére támaszthat kártérítési követelést [Ptk. 318. §, 339. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. (Gt.) 17. §, 32. §, 188. §, 196. § (1) bek.].*

BH1997. 208. *A munkahely-teremtő program megvalósítására kötött szerződés megszegése esetén a támogatás visszafizetése. A Polgári Törvénykönyv szabályainak alkalmazása közszerződésre [1991. évi IV. tv. 21. §, Ptk. 318. § (2) bek.].*

BH1997. 135. *A megrendelő szerződéstől való elállásán alapuló kár megtérítése iránti követelés érvényesítése nem zárja ki azt, hogy a vállalkozó az elállást megelőző szerződésszegésre alapítottan - így a munkaterület átadásának késedelme, valamint a munkavégzés felfüggesztése miatt - kártérítést követeljen [Ptk. 318. §, 395. § (1) bek., 404. § (3) bek.].*

BH1996. 364. *Pénzintézet kártérítési felelőssége a szerződés teljesítésével kapcsolatos együttműködési kötelezettség elmulasztása miatt [Ptk. 4. § (1) és (4) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 533. § (1) bek.].*

BH1996. 331. *A szerződésszegésen alapuló általános kártérítésre kötelezésnél irányadó szempontok [Ptk. 318. § (1) bek., 359. § (1) bek., GK 34. sz.].*

BH1996. 314. *A vállalkozó kártérítési felelőssége a gépkocsi megőrzését magában foglaló vállalkozási szerződés megszegése miatt [Ptk. 389. §, 462. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 143. *II. Szerződés hiányában szerződésszegésre alapított kártérítés iránti igény eredményesen nem érvényesíthető [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 52. *A kereskedelmi bankok között létrejött együttműködési megállapodás alapján a váltó kiállítójának bonitásáról nyújtott információ jogi természete [1/1965. (I. 24.) IM r. 43. § (1) bek. 2. pont, 48. § (1) bek., 70. § (2) és (6) bek., Ptk. 198. § (1) bek., 298. § a) pont, 299. § (1) bek., 318. §, 361. §].*

BH1996. 30. *Növényvédelemmel kapcsolatos szerződéses kötelezettség megszegéséből eredő kártérítési felelősség megállapítása [Ptk. 305. § (1) és (3) bek., 310. §, 318. §, 339. § és 452. §].*

BH1995. 722. *I. Kötbér kikötésének minősül a felek olyan megállapodása, amelyben arra az esetre, ha egymás partnerével meghatározott időn belül üzleti kapcsolatba lépnek, kártérítés fizetésére vállaltak kötelezettséget [Ptk. 246. § (1) és (2) bek., 247. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., GK 17.].*

BH1995. 531. *Az azonnali beszedési megbízással (prompt inkasszó) való igényérvényesítés feltételei. A számlavezető pénzintézet kártérítési felelősséggel tartozik a megbízójának, ha az - az előfeltételek hiányában - annak számláját jogosulatlanul benyújtott azonnali beszedési megbízás alapján, a megbízó hozzájárulása nélkül megterheli [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 529. § (1) bek., 39/1984. (XII. 5.) MT r. 4. § (4) és (5) bek., 5. § (2) bek. a)-d) pont, 4/1986. (XII. 28.) MNB rendelkezés 7. § (1) bek., 412/1987. (PK 17.) MNB közlemény 25/c) pont].*

BH1995. 530. *A külkereskedelmi szakvállalat bizományos kártérítési felelőssége, ha a csekkel történő fizetési megállapodás ellenére a külföldi vevővel szembeni vételár-követelés - neki felróható okból - elévül [32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 13. § (1) bek., 21. § (2) bek., 1965. évi 2. tvr., 2/1965. (I. 24.) IM r. 40-48. §-ai, 52. §, Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1995. 416. *Nemzetközi fuvarozás esetén a vasút téves mérlegelésének kártérítési következményei [Ptk. 201. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. §, Ptk. XLI. fejezete, a 114 058/1966. I/8. E. (KK. 25.) hirdetménnyel közzétett Megállapodás a Nemzetközi Árufuvarozásról (SZMGSZ) 8. cikk 7. §, 23. cikk 1. §, 29. cikk 1-2. §, 7.*

§, 30. cikk. 1-2. §, 31. cikk l. §, a 3/1960. (V. 13.) KPM rendelettel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 28. cikk 1. §, 53. cikk 1. §, 2. §].

BH1995. 215. *A szabálytalan áramvételezéssel megvalósított szerződésszegés jogkövetkezményeinek alkalmazásával kapcsolatban indult jogvita elbírálásának egyes kérdései [Ptk. 318. §, 339. § (1) bek., 387. §, 1962. évi IV. tv. (VET) 16. § (4) bek., 17. § (3) bek., 40/1962. (XI. 11.) Korm. r. 52. § (2) bek., 4/1971. (VI. 5.) NIM r. (VKSZ) 19-23. §].*

BH1995. 170. *A környezetvédelmi bírság kártérítési követelésként való áthárításánál irányadó szempontok [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 345. § (1) bek.].*

BH1995. 156. *A pénzintézet kártérítő felelősséggel tartozik, ha az átutalási betétszámla-szerződés alapján őt terhelő kötelezettsége ellenére a biztosítási díjak átutalását úgy szünteti meg, hogy erről a számlatulajdonost nem értesíti [Ptk. 529. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1994. 552. *A bankszámlaszerződés megszegése a bank részéről azáltal, hogy a számlatulajdonos hozzájárulása nélkül teljesít kifizetést a számláról, önmagában a kifizetett összegnek megfelelő mértékű kártérítést nem von maga után. A számlatulajdonosra háruló bizonyítási teher [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 529. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 4. § (3) bek. , 3/1992. (MK 34.) MNB rek.].*

BH1994. 533. *I. Közös tulajdon jövőbeli megszüntetésének módját meghatározó megállapodással kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 116. § (1) bek., 117. § (1) bek., 148. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., Csjt. 27. § (3) bek.].*

BH1994. 250. *Vállalkozási szerződés megszüntetéséhez kapcsolódó elszámolásnál irányadó szempontok [Ptk. 389. §, 392. § (3) bek., 319. §, 277. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.).*

BH1994. 196. *A bizonyítékok kirívóan okszerűtlen mérlegelése megalapozza a felülvizsgálati kérelmet [Pp. 270. § (1) bek., 206. § (1) bek., Ptk. 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 534. §, 1952. évi 9. tvr. 5. §].*

BH1994. 90. *Ha a szerződés szövegéből a teljesítési határidő fix határidő jellege nem állapítható meg, a szállítási késedelem miatt a megrendelő egyoldalúan elállásra nem, illetőleg csak érdekmúlás igazolása mellett jogosult. A külkereskedő megbízott nem követ el ügyviteli mulasztást azzal, hogy fix teljesítési határidőt a külkereskedelmi szerződésben nem kötött ki, ha a megbízó erre nem utasította [Ptk. 277. § (2) bek., 300. § (1)-(2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 507. §, 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 13. § (1) bek., 23. §, 28. §, 47. § (3) bek., 1968/1988. évi Általános Szállítási Feltételek (ASZF) 7. §, 15. § (1) bek., 87. § (1) bek.].*

BH1993. 755. *A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés megszegése folytán keletkezett kár megosztása annak következtében, hogy a felek egyike sem tett eleget együttműködési kötelezettségének [Ptk. 277. §, 318. §, 339. § (1) bek., 340 § (1) bek.].*

BH1993. 751. *Hibás teljesítésből eredő kártérítési követelés esetén a kár egy részének megtérítésére kötelezés mellőzése annak folytán, hogy az élelmiszer előállítója nem tett eleget az élelmiszer minőségének megvizsgálására vonatkozó kötelezettségének [Ptk. 305. § (1) bek., 310. §, 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 1976. évi IV. tv. 30. §, 10/1988. (VI. 30.) MÉM-SZEM r. 45. § (1) bek.].*

BH1993. 570. *Ha a biztosító a káresemény bekövetkezése után a biztosítottnak a kárát nem téríti meg, s ezzel őt perre kényszeríti, a perköltséget nem a biztosítási szerződés alapján, hanem az általános kártérítési szabályok alapján köteles a biztosítottnak megfizetni [Ptk. 318. § (1) bek., 355. § (4) bek., 359. § (3) bek., 559. §].*

BH1993. 448. *A hitelfedezeti és az ún. finanszírozásihitelfedezeti bankgaranciák elhatárolási szempontjai. A garanciavállaló pénzintézet kártérítési felelőssége abból folyóan, hogy a bankgarancia kedvezményezettjének személyét nem tisztázta a garancianyújtást megelőzően [Ptk. 318. §, 339. §, 474. § (1)-(2) bek., 476. §].*

BH1993. 357. *A bérlő által a bérleményben okozott kár megtérítésével kapcsolatos igény elbírálásának szempontjai [Ptk. 318. §, 339. §].*

BH1993. 246. *A vállalkozó az őt terhelő kötbért - kértérítés címén - közreműködőjére csak akkor háríthatja át, ha meghatározható a szerződésszegésnek az a része, amelyért kizárólag a közreműködő a felelős [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 18. § (1) bek., 44. § (1) bek., GK 18. sz.].*

BH1993. 231. *Biohumusz és humuszt termelő giliszta előállítására és értékesítésére kötött szerződés teljesítésével kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 207. § (1) bek., 302. § a) pont, 303. § (1) bek., 312. § (3) és (6) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 417. § (1) bek., 419. § (3) bek.].*

BH1993. 31. *Művészeti alkotóközösség és tagjai közötti jogviszony minősítése. A tagsági viszony megszűnése utáni elszámolás szempontjai [Ptk. 318. §, 339. § (1) bek. 507. §].*

BH1992. 779. *Ha a szállító a szolgáltatás tárgyának a fuvarozó részére való átadásával teljesített, a kárveszély - amennyiben a törvény kivételt nem tesz - a megrendelőre szállt át. A szállító azonban felelős azért a kárért, amelyet azzal okozott, hogy a küldeménynek a vasúti kocsiba való berakása során nem gondoskodott a rakomány biztos elhelyezéséről és az ehhez szükséges eszközökről [Ptk. 278. § (2) bek., 279. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 382. § (2) bek., 490. § (1) bek., 3/1960. (V. 13.) KPM rendelettel kiadott Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 21. cikk. 4. §, 22. cikk 1. és 2. §, 23. cikk 5. §, 54. cikk 1. § d) pont].*

BH1992. 659. *Az ügynökség mint társasági forma sem a társasági törvényben, sem a Ptk.-ban nem szerepel gazdálkodó szervezetként. Az ilyen társaság által vagy ellen indított perekben - fizetési meghagyásos eljárásokban - a magánszemélyekre vonatkozó eljárásjogi szabályok az irányadók. [Ptk. 23. § (1) bek. a) pont, 95. § (1) bek., 313-323. §-ok, 392. §, Ptk. 658. § c) pont, 1988. évi VI. tv, 157. § (3) bek.].*

BH1992. 526. *Az eladó a kártérítés szabályai szerint felel, ha az adásvételi szerződésben a vevőnek saját szomszédos ingatlanáról határidő nélkül, mennyiségileg korlátlan vízvételt, valamint erre telki szolgalmi jogot biztosít, és a teljesítést meghiúsítja [Ptk. 158. § (1) bek., 168. § (1) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 359. §].*

BH1992. 408. *Az áramszolgáltató kártérítési felelőssége a villamosenergia-szolgáltatás üzemzavar folytán bekövetkezett szünetelésével okozott kárért is megállapítható, ha a fogyasztóval való együttműködési kötelezettségének nem tett eleget [Ptk. 277. §, 318. § (1) bek., 387. §, Villamosenergia Közszolgáltatási Szabályzat 12. § (1)-(2) bek., 21. § (1) bek.].*

BH1992. 317. *Kórház kártérítési felelőssége műtéti beavatkozás következményeként bekövetkezett egészségkárosodás miatt [Ptk. 339. § (1) bek., 318. §, 1972. évi II. tv. 43. § (2) bek.].*

BH1992. 261. *Ha az ingatlan eladója szerződésben magára vállalja a tulajdonjog-változás bejegyeztetésének elvégzését, az ennek késedelmével összefüggő, a vevőnél keletkezett károkért kártérítési felelősséggel tartozik [Ptk. 299. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1992. 23. *A szerződésszegésen alapuló igényérvényesítés kérdései a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés teljesítésével kapcsolatos jogvitában [Ptk. 296. §, 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (4) bek., 417-420. §.].*

BH1991. 472. *A szerződésszegésért való felelősség szabályainak alkalmazása a mezőgazdasági termékértékesítési szerződéssel kapcsolatos kártérítési igény elbírálása során [14/1978. (III. 1.) MT r. 17. §, Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1991. 314. *I. A koncert rendezőjének és a fellépő zenekarnak egyetemleges felelőssége az utóbbi által használt pirotechnikai eszköz alkalmazása során bekövetkezett baleseti kárért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. §, 344. § (1) bek., 345. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1991. 286. *A szerződésszegés, amely az ellenérdekű fél üzleti hírnevét hátrányosan érinti, alapot ad nem vagyoni kártérítés követelésére [Ptk. 318. § (1) bek., 354. §, 16. IE 8. pont].*

BH1991. 101. *A szerződésszegésért való felelősség általános szabályainak alkalmazása a szabadalmi licenciaszerződés alapján létrejött jogviszonyokban [1969. évi II. tv. (Szt) 11. § (1) bek., 17. § (1) bek., 1974. évi III. tv. 6. §, Ptk 299. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 507. §.].*

BH1990. 306. *Ha az import-bizományos a bizományi szerződésben vállalja az áru belföldi vámkezeltetését, ennek elmulasztása esetén nem az ügyviteli mulasztása miatti speciális, hanem a szerződésszegés általános szabályai szerint felel a mulasztásával összefüggésben a megbízóját ért károkért [Ptk. 318. § (1) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 21. § (1) bek., 31. § (2) bek., 48/1987. (X. 14.) PM r. 9. §].*

BH1990. 149. *Ha a kötelezettet terhelő alaktrészellátási felelősség ellenére bizonyított, hogy a gépkocsit alkatrészhiány miatt nem lehet javítani, hanem azt cserélni kellett, az ezzel okozati összefüggésben keletkezett - a javítás költségével és az alkatrész értékével csökkentett -, a vevőszolgálati alapból meg nem térülő jogosulti kárt a kötelezett megtéríteni tartozik [Ptk 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 4/1969. (III. 30.) BkM-KGM-Kip. M-KKM-NIM r. 9. § (2) bek., 35/1978. (VII. 6.) MT r. 3. § (2)-(4) bek., 6. § (5) bek.].*

BH1989. 320. *Licenc vásárlás során kikötött, a külföldi fél teljesítésének megfelelő voltát biztosító bankgaranciának az import-bizományos részéről történt jogtalan igénybevétele folytán felmerült károk megtérítésére a belföldi megbízó nem kötelezhető [Ptk 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 22. §. (1) bek., 25. § (1) bek.].*

BH1989. 280. *A kazánok üzemeltetésével kapcsolatos hatósági előírások betartásának elmulasztása olyan súlyos biztosítotti közrehatásnak minősül, amely - a biztosítási esemény bekövetkezte ellenére - kizárja a biztosító helytállási kötelezettségét [Ptk 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 556. § (1) bek. d) pont, 8/1978. (XI. 29.) NIM r.].*

BH1989. 190. *Szállítmányozási vállalat kárfelelőssége a raktárában elhelyezett áru megsemmisüléséért [Ptk 462. § (1) bek., 318. §, 348. §, 339. §, 1979. évi 13. sz. tvr. 25. § e) pont, 1978. évi 18. sz. tvr. 15. §].*

BH1989. 113. *Ha a teljesítés helye a rendeltetési állomás, és itt a küldeményben hiány vagy sérülés mutatkozik, a megrendelőnek (címzettnek) választási jogosultsága van, hogy a fuvarozóval vagy a szállítóval (feladóval) szemben érvényesíti-e a kárigényét [Ptk. 279. § (2) bek., 305. § (1) bek., 310. §., 318. § (1) bek., 361. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 7. § (1) bek., 14. § (1) bek.].*

BH1988. 449. *Magángyűjtemények kiállításra történő átadásával kapcsolatos jogviszony minősítése és a kiállító kártérítési felelőssége [Ptk. 462. § (1) bek., 583. § (1) bek., 584. s (1) bek., 318. § (1) bek., és 339. § (1) bek.].*

BH1988. 443. *A szabadalom hasznosítási szerződésben vállalt kötelezettségek megszegésén alapuló kártérítési igény elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 312. § (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 359. § (1) bek., Pp. 206. § (3) bek., Szt. 5. §].*

BH1988. 44. *A vasúti fuvarozó a nemzetközi vasúti fuvarozási szabályzattól eltérő szerződés megszegéséért a polgári jog általános szabályai szerint felelős [Ptk. 318. § (1) bek., 114058/1966. I/8. E (KK. 25.) hirdetménnyel közzétett megállapodás a Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról (SzMGSz) 3. cikk 2. § 2. pont].*

BH1987. 311. *A termelő kárenyhítési kötelezettsége a termékértékesítési szerződéssel lekötött termék át nem vételével okozott károkozás során [Ptk. 340. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.]*

BH1987. 90. *Ha a megrendelő vállalja, hogy a tereprendezést végző vállalkozó részére valamennyi földalatti vezetéket feltüntető közműfeltárási tervet szolgáltat, a vállalkozónak nem feladata az átadott tervből hiányzó vezeték nyomvonalának felkutatása [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 345., 348. § 393. § (3) bek., 15/1968. ÉVM sz. közl.].*

BH1986. 512. *A kereskedelmi forgalomban vásárolt termék hibája miatt keletkezett kár megtérítése iránt a károsult vevő nemcsak a vele szerződéses jogviszonyban álló előadótól, hanem - szerződésen kívüli károkozás jogcímén közvetlenül a gyártó gazdálkodó szervezettől is követelheti kárának a megtérítését [Ptk. 310. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1986. 335. *A gazdálkodó szervezettől elvárható, hogy tájékozódjék minden olyan várható költség felől, amely az általa forgalomba hozott termék árképzésénél figyelembe jöhet. Ha ezt elmulasztotta, nem hivatkozhat arra, hogy valamely költség felmerültéről csak a termék értékesítése után kapott értesítést, s ebből eredő kárát másra nem háríthatja át [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 477. § (3) bek., 479. § (3) bek., 513. § (2) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 25. § (1) bek., 47. § (3) bek.].*

BH1986. 116. *Nem a szakvállalattól elvárható gondossággal jár el, és kártérítéssel tartozik az importbizományos, ha a garanciális biztosítékként visszatartott vételárösszeget idő előtt átutalja a külföldi félnek, és ezáltal megakadályozza, hogy abból a megbízó magát a garanciális javítás költsége erejéig kielégítse [32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 21. és 23. §, Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1984. 278. *II. A garanciális szolgáltatás ellátására köteles gazdálkodó szervezet nem tehető felelőssé a kijavítás elmaradásáért, ha az ahhoz szükséges alkatrész készleten tartásáról a termeket forgalomba hozó gazdálkodó szervezetnek kell gondoskodnia [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1984. 272. *Az együttműködési kötelezettség keretében a jogosult a teljesítés helyének megjelölésénél kellő gondossággal tartozik eljárni. Nem jelölhet ki tehát olyan területet vagy telepet, ahol a szerződés zavartalan és biztonságos teljesítésének körülményei nincsenek biztosítva. Ha a kötelezett teljesítése azért válik lehetetlenné mert a jogosult e feltételeket nem biztosította, ennek jogkövetkezményeiért a jogosultat terheli a felelősség [Ptk. 277. § (2) bek., 312. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1984. 197. *Ha a károsult felperes ki nem menthető módon elmulasztotta a kár csökkentését, a bíróság a károkozó alperest csak azon indokolt kiadások összegének megfizetésére kötelezi, amelyek a kár csökkentésére alkalmas tevékenység esetén keletkeztek volna [Ptk. 3. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 359. § (1) bek., Pp. 206. § (3) bek.].*

BH1984. 157. *A megrendelőnek szerződési nyilatkozatra nem jogosult műszaki ellenőre által az építési naplóban tett bejegyzés nem tekinthető a szerződésmódosítási ajánlat elfogadásának [Ptk. 240. § (1) bek., 318. § (2) és (3) bek.].*

BH1983. 416. *A megrendelő szerződéstől való elállása miatt indított kártérítési kereset esetén a szerződést megtámadó viszontkeresetet a keresettel együtt kell tárgyalni [Pp. 328. § (1) bek., Ptk. 201. § (2) bek., 236. § (3) bek., 318. § (1) bek., GK 16. sz. és GKT 1/1973. sz.].*

BH1983. 410. *A pénzintézetnek az általa folyamatba tett utólagos számlaellenőrzés megkezdésétől fogva megnyílik a joga a vállalkozó részéről jogosulatlanul felszámított összegeknek az állam javára történő visszakövetelésére. Ettől kezdve a beruházó ezeket az összegeket a saját számlája javára nem igényelheti [Ptk. 318. § (2) és (3) bek., 34/1974. (VIII. 6.) MT sz. r. 22. § (7) bek., 3/1974. (VIII. 6.) OT-PM sz. r. 28. § (1) és (2) bek.].*

BH1983. 243. *Ha az állami költségvetésből megvalósuló beruházás késedelme esetén a megrendelő szerződésszegése miatt került sor a teljesítési határidő módosítására, a módosításban való megegyezés ténye nem mentesíti a nevezettet a szerződésszegés következményei alól [Ptk. 5. §. 302. § b) pont, 318. § (2) és (3) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek., GKT 2/1980. sz.].*

BH1983. 87. *Megállapodással használatra átengedett legelőn az állatokra veszélyes műtrágya kiszórása vagy - megfelelő figyelmeztetés nélkül - annak közvetlen szomszédságában történő elhelyezése a szerződésszegés következményeit és ezáltal a felelősségbiztosítás kizáró feltételének érvényesülését vonja maga után [Ptk. 318. §, 339. § (1) bek., 536. §].*

BH1982. 202. *Üzemleállás, illetve emiatt bekövetkezett termeléskiesés folytán elmaradt haszon kártérítésként nem állapítható meg, ha a kivitelezőt terhelő javítási kötelezettség a szokásos évi karbantartás ideje alatt elvégezhető lett volna [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1981. 201. *Ha az importáló gazdálkodó szervezet az általa észlelt vagy észlelhető hibás teljesítést nem kifogásolja, azt a szállítójával nem közli és ezáltal a belföldi szállítót megfosztja attól a lehetőségtől, hogy a külföldi szállítóval szemben szavatossági igényét érvényesíthesse, kártérítési felelősséggel tartozik [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., KGST 1968/1975. évi Általános Szállítási Feltételek (ASZF)].*

BH1981. 17. *Használt gépkocsi adásvétele esetén az eladó köteles a vevőt tájékoztatni a gépkocsi korábbi karamboljáról. A tájékoztatási kötelezettség elmulasztása olyan szerződésszegés, amely kártérítési kötelezettséggel járhat. A kár az az összeg, amellyel a gépkocsi értéke az elhallgatott karambol miatt csökkent [Ptk. 367. § (1) bek., 318. § (1) bek.].*

BH1980. 397. *Az áruforgalmi korlátozás olyan jogszabályi felhatalmazáson alapuló intézkedés, amely a szerződésszegés jogellenességét kizárja [Ptk., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1980. 347. *Termelés-fejlesztésre kötött több éves szerződés esetén az egyes években az optimális eredményhez képest új vetőmag vagy termelési módszer alkalmazása miatt mutatkozó viszonylag gyengébb terméshozamból eredő különbözet nem minősíthető kárnak, ha nem haladja meg a fejlesztéshez szükséges kísérletezéssel együttjáró kockázat megengedhető mértékét [Ptk. 318. § (1) bek., 339. (1) bek.].*

BH1980. 335. *Ha a bizományos által kötött adásvételi szerződés a bizományi szerződésben az értékesítésre megállapított határidő eltelte után érvénytelenné válik, a bizományi szerződés anélkül szűnik meg, hogy a bizományos a szerződést teljesítette volna. A bizományi szerződés megszűnése folytán a bizományost díj nem illeti meg;köteles viszont az értékesítésre átvett dolgot a megbízónak visszaadni, a megbízó pedig a vételárat köteles a bizományosnak visszafizetni. Amennyiben a bizományos a dolgot annak értéktelenné válása miatt nem tudja visszaadni, a megbízóval szemben kártérítéssel tartozik. [Ptk. 511. § (1) bek., 513. § (2) bek., 479. § (2) bek., 318. § (1) bek. 339. § (1) bek.].*

BH1980. 306. *Az állami lakásépítések körében a szerződésszegésből eredő igények kötelező érvényesítésétől nem lehet eltekinteni és ezért az egészben vagy részben pervesztes felperessel szemben eljárási illeték kiszabásának nincs helye [Ptk. 318. § (2) bek. 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 43. §, 16/1976. (XII. 31.) IM sz. r. 23. § (2) bek.].*

BH1980. 127. *Jótállási kötelezettsége körében javításra átvett hibás gépkocsi károsodás nélküli tárolásáról az eladó, illetőleg teljesítési segédje köteles gondoskodni. Ha a szabadban tárolás folytán a jármű a rendkívüli időjárás miatt a javítás ideje alatt károsodik, ennek következményeit a jótállásra kötelezett eladó nem háríthatja át a vevőre [Ptk. 315., 318. §, 339 § (1) bek., 340. § (1) bek., 400. § (3) bek.]*

BH1979. 424. *A fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatásából eredő kár átvállalása nem vonatkozik arra az esetre, ha a kár felmerülése a veszélyes üzem dolgozójának vétkes magatartására vezethető vissza [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1979. 333. *A jótállási kötelezettség teljesítésére köteles javító vállalat kártérítési felelősséggel tartozik, ha szakszerűtlen munkavégzéssel vagy a munka megtagadásával okozójává válik annak, hogy a vásárló a vételügylettől eláll [Ptk. 248. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1979. 331. *Az a körülmény, hogy a késedelmi kötbér tárgyában korábban indított per megszűnt, nem zárja ki, hogy a késedelem folytán okozott kár megtérítése iránt később indított perben a bíróság a kötelezett magatartásának felróhatóságát érdemben megvizsgálja [Ptk. 246. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 13/1970. (VIII. 15.) NIM sz. r. 4. §, Pp. 130. § (1) bek. f) pont, 157. § a) pont].*

BH1979. 277. *A megbízó és a szállítmányozó között kármegosztásnak van helye, ha a küldemény téves címre való továbbítása folytán előállott kár együttműködésük szervezetlensége, illetőleg mindkét fél pontatlan eljárása folytán keletkezett [Ptk. 520. § (1) bek., 318. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1979. 222. *A szállítmányozótól - külön kikötés hiányában - nem várható el, hogy a megbízásban adott általános jellegű diszpozíció visszavonása nélkül is a későbbi szállítmányra a megbízótól újabb rendelkezést kérjen [Ptk. 520. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1979. 124. *Ha a fuvarozó a gépjárműfuvarozási szerződésben a küldemény kiszolgáltatására és átvételére meghatározott módtól eltér, és a küldemény elveszésével kapcsolatban a címzett közrehatása nem állapítható meg, a kártérítési jogkövetkezményeket teljes mértékben a fuvarozóval szemben kell alkalmazni. Az átvételt elismerő, valótlan adatokat tartalmazó okirat aláírása önmagában a címzett közrehatását nem alapozza meg [26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r-tel kiadott Gépjármű Fuvarozási Szabályzat (GFSZ) 7. § (1) és (2) bek., 64. § (4) és (6) bek., 67. § (1) és (2) bek., Ptk. 206. §, 277. § (2) bek., 318. §, 340. §].*

BH1979. 24. *Orvvadászás esetén a kártérítés összegének a meghatározásánál a polgári jogi kártérítési felelősség általános szabályai [Ptk. XXXI. fejezet) és a vad értékét meghatározó különleges rendelkezések az irányadók [Ptk. 318. § (1) bek., 18/1960. (Erd. Ért. 22-23.) OEF sz. út., 21/1966. CErd. Ért. 18.) OEF sz. út., 15/1958. (Erd. Ért. 12.) OEF sz. út. 6. pont, 9/1967. (ÁT. 46.) ÁH sz. út., 26/1968. (MÉM. É. 14.) MÉM-AH sz. út.].*

BH1977. 74. *Ha a megrendelő téves műszaki adatokat közöl - amennyiben ezek helytelenségének felismerése a szállítótól nem volt elvárható -, az ebből eredő kárt maga viseli [10/1966. (II. 14.) Korm. sz. r. 48. § (1) bek., Ptk. 318. §, 340. § (1) bek.].*

Ptké. 54. §

XXVI. fejezet

A szerződés megszűnésének egyes esetei
Az elévülés

A szerződés megszűnésének egyes esetei

319. § (1) A felek a szerződést közös megegyezéssel megszüntethetik vagy felbonthatják.

(2) A szerződés megszüntetése esetében a szerződés a jövőre nézve szűnik meg, és a felek további szolgáltatásokkal nem tartoznak. A megszűnés előtt már nyújtott szolgáltatás szerződésszerű pénzbeli ellenértékét meg kell fizetni, amennyiben pedig a már teljesített pénzbeli szolgáltatásnak megfelelő ellenszolgáltatást a másik fél még nem teljesítette, a pénzbeli szolgáltatás visszajár.

(3) A szerződés felbontása esetében a szerződés megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal szűnik meg, és a már teljesített szolgáltatások visszajárnak.

A hatályos törvénykönyvünk nem szabályozza egységesen, egy fejezetben az összes szerződést megszüntető tényt.

A szerződés megszűnésének tipikus esete az, ha a szerződést tartalmának megfelelően a felek teljesítik, és ezzel a szerződés rendeltetését betölti. Hasonló a beszámítás esete is, a szerződési érdek itt szintén megvalósul. A szerződés megszűnésének ezeket az eseteit a Ptk. XXIV. fejezete tárgyalja.

A szerződés megszűnhet azonban tartalmának megvalósulása nélkül is, amely bekövetkezhet

- a felek egyező akaratából (például a szerződés megszüntetése, felbontása) vagy egyoldalú jognyilatkozata alapján (például az elállás, a felmondás),

- bírósági vagy más hatósági rendelkezés folytán (például a tartási-, életjáradéki szerződés esetén [Ptk. 589. § (2)], vagy a szerződéskötési kötelezettség körében [Ptk. 206. § (2)],

- jogszabályon alapulóan [például a lehetetlenülés (Ptk. 312. §). Ilyen eseteket a Ptk. különös része és egyéb, az egyes szerződésekre vonatkozó jogszabályok is szabályoznak [például a bérleti szerződés esetére a Ptk. 430. §, a visszavásárlási-, vételi jog tekintetében a Ptk. 374-375. §, megbízási szerződésnél a Ptk. 481. §, a biztosítási szerződésre a Ptk. 543. §, a társasági szerződésre a Ptk. 577. § a) pontja].

A szerződés megszűnésének lehetséges eszközeként az újítást (novatio) is meg kell említeni. Az újítás a felek olyan szerződése, amellyel a kötelmet megszüntetik, s ennek helyébe ugyanolyan szolgáltatásra irányuló, de más jogalapra támaszkodó új kötelmet hoznak létre. A folyószámla szerződésnél [Ptk. 532. § (2)] az egyenleg kifogás nélküli elismerése, illetve a kifogásolt tételekben való megegyezés a jogszabály által kifejezetten is elismert újítás, mert az elismeréssel vagy a megegyezéssel az egyes követelések megszűnnek és a régi kifogásokat a kötelezett már nem érvényesítheti. Ezek alapján nem tekinthető novationak a fennmaradó szerződés módosítása, az egyezség vagy a tartozás-elismerés, de a váltó, illetve csekk kiállítása sem, mert ezekben az esetekben a felek célja csupán az eredeti követelés megerősítése, nem pedig a kötelem megszüntetése.

Az újítás következménye, hogy a korábbi jogalapból eredő kifogásokat a kötelezett általában nem hozhatja fel, ellenben a régi szerződés semmisségére, illetve a követelés bírói érvényesíthetőségének kizártságára - az elévülés esetét kivéve - hivatkozhat. A kötelezettség biztosítására szolgáló zálogjog és kezesség fennmarad, de a zálogkötelezett és a kezes helyzete - hozzájárulásuk hiányában - nem válhat súlyosabbá, és az újítást megelőzően keletkezett kifogásaik is fennmaradnak. Az újítás révén az elévült követelés bírói úton ismét érvényesíthetővé, a megtámadható szerződés pedig megtámadhatatlanná válhat.

A kötelmi jogviszonyt a felek - az őket megillető rendelkezési jogból következően - saját akaratukból megszüntethetik, illetőleg felbonthatják.

Ezeknél a jogügyleteknél a jogviszony teljes megszűnése az eredmény, ezért különböznek az ún. elengedő szerződésektől, amikor csak a jogviszonyból eredő bizonyos követelések megszüntetése következik be.

Itt kell megemlíteni a lemondást is, azt az egyoldalú nyilatkozatot, amellyel valaki fennálló követelését megszünteti. A lényeg tehát az, hogy az elengedés és a lemondás alapjában nem a szerződést szünteti meg, hanem az abból folyó egyik vagy másik kötelezettséget. Ha azonban a szerződés más kötelezettséget nem is tartalmazott, mint azt, amelyet az elengedő szerződéssel vagy lemondással megszüntettek, az ezáltal tartalmatlanná vált szerződés is megszűnik.

Az (1) bekezdés értelmében a szerződés megszüntetéséhez vagy felbontásához a felek egyező akaratnyilvánítására van szükség. Ez kifejezésre juthat szóban, írásban, de ráutaló magatartással is [Ptk. 216. § (1)]. A bírói gyakorlat a ráutaló magatartás megállapíthatóságához a magatartás mögött álló akarat minden kétséget kizáró megállapíthatóságát igényli. Ezért például nem állapítható meg a szerződés közös megegyezéssel történt megszüntetése akkor, ha a bérlő a szerződésnek a bérbe adó által történt felmondása után, de még a felmondási idő letelte előtt a bérelt dolgot a bérbe adónak visszaadta és azt a bérbe adó elfogadta (BH1992. 594.).

A szerződés saját akaratból származó megszűnésének vizsgálatakor két fontos szempontot kell figyelembe venni. Egyrészt, hogy a szerződés megszűnését egyoldalú, vagy kétoldalú nyilatkozat váltja-e ki, másrészt pedig, hogy a szerződés a jövőre nézve (ex nunc), illetve visszaható (ex tunc) hatállyal szűnik-e meg. E szempontok alapján különíthető el a szerződés megszüntetése, a szerződés felbontása, az elállás és a felmondás.

A (2) bekezdés értelmében a megszüntető szerződés a felek olyan kétoldalú jognyilatkozata, amely a szerződést ex nunc hatállyal, tehát a jövőre nézve szünteti meg. A megszüntetés hatályának beálltáig az esedékes szolgáltatásokat még teljesíteni kell, a felek azonban ezt követően további szolgáltatásokkal már nem tartoznak. Az elszámolás szabályai szerint az előre teljesített pénzszolgáltatás visszajár, mint ahogy a megszűnés előtt teljesített természetbeni szolgáltatások ellenértékét meg kell téríteni.

A (3) bekezdés szabályai szerint a felbontó szerződés szintén a felek kétoldalú nyilatkozata, ez azonban a szerződést ex tunc hatállyal, tehát a szerződés megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal szünteti meg. Eredményeként a felek között olyan helyzet alakul ki, mintha meg sem kötötték volna a felbontott szerződést, ezért ebben az esetben a szerződéskötés előtti helyzetet kell visszaállítani és a kölcsönösen teljesített szolgáltatásokat ugyanúgy el kell számolni, mint a szerződés érvénytelensége esetén. Mindkét fél köteles tehát a kapott szolgáltatást, vagy más vagyoni előnyt természetben, vagy értékben visszatéríteni. Ezért például az adásvételi szerződés közös megegyezéssel történő felbontása esetén az eladó nem tarthat igényt a vételár egy részére arra hivatkozással, hogy azt foglalóként, vagy bánatpénzként kapta (BH1994. 427.).

A visszaszolgáltatási kötelezettség a szerződés megkötésének időpontjától esedékes. Azt a felet, aki pénzt szolgáltatott, az esedékességtől (a szerződéskötés időpontjától, illetőleg a teljesítéstől) kamat illeti meg, ha pedig egyéb vagyontárgyat birtokolt, a körülményeknek megfelelő használati díj térítésére köteles (például: adásvételi szerződés felbontása esetén az eladónak az általa felvett vételárat a kifizetés időpontjától járó kamataival együtt kell visszafizetnie, ha pedig a vevő a szerződés felbontásáig az ingatlant használta, annak időtartamára használati díjat kell hogy fizessen).

A felek egyidejű teljesítésre kötelesek, tehát egyikük sem köteles addig a már megkapott szolgáltatást visszaadni, amíg a másik fél az általa átvett ellenszolgáltatás visszatérítését nem ajánlja fel [Ptk. 281. § (1)].

A teljesítés idejére és a késedelmi kamatra vonatkozó rendelkezések diszpozitív jellegűek, ezért nincs akadálya annak, hogy a felek a szerződés felbontása során a már teljesített szolgáltatások visszatérítésének esedékességét eltérő időpontban állapítsák meg, és a késedelmi kamat (használati díj) követelésétől eltekintsenek.

Már utaltunk arra, hogy az eredeti állapot helyreállításakor a felek elszámolására és a jogviszony felszámolására az érvénytelen szerződésekre vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell. Ezért az eredeti állapot visszaállítása során figyelmen kívül hagyandó, hogy a jogviszony fennállása alatt, bármely fél részéről történt-e szerződésszegés. Közömbös továbbá az is, hogy milyen okok vezettek a jogviszony

felszámolásához. A szerződéskötés előtti állapot visszaállítása kérdésében a bíróság az erre irányuló külön kereseti (viszontkereseti) kérelem nélkül is, hivatalból határoz (PK 32. számú állásfoglalás).
Kiemelendő ugyanakkor, hogy a már megtörtént teljesítés nem érvénytelenné, hanem hatálytalanná válik, hiszen a korábbi teljesítés utólag veszti el jogalapját. Ennek a megkülönböztetésnek gyakorlati jelentősége elsősorban akkor van, ha a jogviszony alapján dologi jogi változás is bekövetkezett (például az adásvételnél). Az érvénytelenséggel ellentétben a felbontás ilyen esetekben nem hatályosul mindenkivel szemben, a feleknek a szerződés megkötését megelőző helyzet visszaállításával kapcsolatos jogai és kötelezettségei csak egymással szemben (kötelmi alapon) állnak fenn, s így nem érinthetik harmadik személynek a dolgon időközben szerzett jogait.
Az eredeti állapot visszaállításának lehetetlensége miatt fogalmilag kizárt a következő szerződések felbontása:
- a használatra jogosító szerződések (pl. haszonkölcsön, bérlet, lízing stb.),
- a letét,
- a tartási és életjáradéki szerződés,
- a megbízási szerződés felbontása is, ha a teljesítés már megkezdődött,
- a vállalkozási szerződés, ha a már teljesített szolgáltatás kizárólag munkával elérhető eredmény létrehozása (például építkezés, szerelés).
Ezek a szerződések csak a jövőre nézve szüntethetők meg.
Konkrét esetben a bíróság kimondta, hogy dolgok használatának biztosítására irányuló - például lízing - szerződés nem bontható fel, az ilyen szerződés csak a jövőre nézve szüntethető meg. Ezért a bíróság - a jognyilatkozat tartalmát véve figyelembe - a szerződés felbontására vonatkozó jognyilatkozat ellenére a megszüntetés jogkövetkezményeit alkalmazhatja (BH1991. 30.).
BH2003. 496. *II. A teljesítéshez fűződő érdekmúlás megállapításánál figyelembe veendő körülmények. [Ptk. 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*
BH2003. 452. *Önmagában a teljes vételár kiegyenlítésének elmaradása, a lakásárakban bekövetkezett változás a teljesítéshez fűződő érdek megszűnését nem bizonyítja, ezért az adásvételi szerződéstől való elállást nem alapozza meg [Ptk. 299. § (1) bek., 300. §, 319. § (3) bek.].*
BH2003. 413. *Ha a gépjárműre megkötött adásvételi szerződés kereskedelmi hitel nyújtására irányuló megállapodást is tartalmaz, a felek között olyan tartós jogviszony jön létre, amely a felmondási jog kikötésére jogi lehetőséget biztosít (Ptk. 319-321. §-ok).*
BH2003. 319. *Nincs akadálya annak, hogy a felek a szerződés felbontása esetére az eredeti állapot helyreállításának módjáról a Ptk. diszpozitív tartalmú rendelkezéseitől eltérően állapodjanak meg [Ptk. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*
BH2003. 233. *Gépjárműre vonatkozó részletvétel esetén az eladó elállási és felmondási joga független attól, hogy a vevő az ellopott gépkocsi értékének megtérítése iránt a casco biztosítás alapján a biztosítóval szemben igényt érvényesített-e. [Ptk. 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 365. § (1) bek., 376. §].*
BH2003. 151. *Használati jogosultságot eredményező visszterhes szerződés megszűnése folytán az ellenszolgáltatás nélkül maradó vagyoni szolgáltatásokat - az ingatlan értékének erejéig - megtéríteni tartozik az, aki kártalanítás nélkül szerez állami tulajdont [Ptk. 120. § (2)-(3) bek., 319. § (2) bek., 1990. évi LXV. tv. 107. § d) pont, 1991. évi XXXIII. tv. 36. § (2) bek.].*
BH2002. 263. *Személygépkocsira vonatkozó - részletvételt biztosító és kereskedelmi kölcsönt is tartalmazó - adásvételi szerződés felmondása nem teljesítése miatt [Ptk. 200. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 374. §].*
BH2001. 135. *Az egyszerűsített felszámolás elrendelésénél és lefolytatásánál irányadó szempontok [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 40. § (1) bek., 55. § (1), (3), (4) és (5) bek., 59. §, 1988. évi VI. tv. 94. §, Ptk. 319-321. §].*
BH2000. 458. *A franchise-szerződés felmondása esetén alkalmazandó szabályok [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 218. § (3) bek., 319. § (1)-(2) bek., 321. § (1) bek.].*
BH2000. 415. *Ha a felszámoló az adós által kötött szerződést azonnali hatállyal felmondja, a másik fél az ennek folytán őt megillető követelést a felszámolási eljárásban érvényesítheti [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 47. § (1) bek., 54. §, Ptk. 319. § (2) bek., 321. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek.].*
BH1999. 504. *I. Nem lakás céljára szolgáló helyiség használatára szóló bérleti szerződés felmondása [Ptk. 205. §, 207. §, 319. § 1993. évi LXXVIII. tv. (Ltv.) 23. § (1) bek. a) pont, 24. § (1) bek. d) pont, 25. § (1) és (5) bek., 28. §, 43. §, 1/1971. (II. 8.) Korm r. (Lr.) 70. § (1) bek., 72. §, 75. §, 1/1972. (I. 19.) Korm. r. 2. §].*
BH1999. 322. *Az eredetileg bérbe vett, utóbb megvásárolt - az adásvételi szerződés megkötése után végzett földmegosztás útján keletkezett - ingatlanrészt illetően az adásvételi szerződéstől való részleges elállásnak nincs helye [Ptk. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 370. § (1)-(3) bek.].*

BH1999. 160. *I. Foglalóval biztosított szerződés megszűnése a bontó feltétel bekövetkezése miatt [Ptk. 228. § (2) bek., 319. § (3) bek.].*

BH1998. 496. *A kárveszélyviselés tekintetében eltérő jogszabály alkalmazása az ún. pénzügyi lízingszerződés, illetőleg a bérleti szerződés lehetetlenülése esetén [1991. évi XXXIV. tv. 26. § (1)-(3) bek., 29/A. § (3) bek., 1991. évi LXIX. tv. 3. § (1) bek. c) pont, 1995. évi XLVIII. tv. 27. § (3) bek., Ptk. 312. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 376. § (4) bek., 430. §].*

BH1998. 76. *A szerződés közös megegyezés alapján való megszüntetése esetén a felek a szerződésből eredő vitás kérdéseket is rendezhetik közös megegyezéssel [Ptk. 240. § (3)-(4) bek., 319. § (2) bek.].*

BH1998. 34. *A társasági szerződés megkötését követően nem lehet attól egyoldalúan elállni s ennek megfelelően a befizetett vagyoni hozzájárulást visszakövetelni [1988. évi VI. tv. 17. §, Ptk. 319. § (1) bek.].*

BH1997. 576. *Üdülőszövetkezeti tagsági viszony megszüntetésénél a szövetkezeti szabályok az irányadók, és nem alkalmazhatók a polgári jognak az elállásra vonatkozó rendelkezései [1992. évi I. tv. (Szvt.) 2. § (1) bek., 48. §, 70. § (1) bek., 99. § (3) bek., Ptk. 319. § (3) bek, 320. § (1) bek.].*

BH1997. 448. *I. Ha az ingatlan-adásvételi szerződésben a felek - a vételár meg nem fizetése vagy fizetési késedelme esetére - elállási jogot kötnek ki, a feltételek bekövetkezése esetén az eladó a szerződéstől akkor is jogosult elállni, ha a vevő tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték [Ptk. 300. § (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1997. 335. *A lakásbérleti jogviszonyról történő lemondás nem jelenti a szerződés közös megegyezéssel történő megszüntetését [1993. évi LXXVIII. tv. (Lt.) 1. § (3) bek., 23. §, 92. § (1) bek., 94. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 86. § (3) bek., 1957. évi IV. tv. (Áe.) 13. § (1) bek., 17. § (1) bek., Ptk. 205. § (1) bek., 319. § (1) bek.].*

BH1997. 303. *A megbízási szerződés felmondása esetén a megbízó a szerződésben kikötött felmondási időt követő időszakra vonatkozóan kifizetett díjat jogosult visszakövetelni [Ptk. 218. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 361-362. §, 474. § (3) bek., 478. § (3) és (4) bek., 479. § (2) bek., 481. § a) pont, 1983. évi 4. tvr. 8. § (2) bek.].*

BH1997. 239. *- a mellékszolgáltatásra vonatkozó megállapodás felmondásának érvényességi feltételei. [1988. évi VI. tv. 17. §, 20. §, 45. § (1) bek., 157. § (2) bek. b) pont, Ptk. 240. § (1) bek., 319. § (1) bek., 321. § (1) bek.].*

BH1996. 527. *II. A szerződés megszűnésének egyes esetei [Ptk. 319. § (1) és (3) bek., 306. § (3) bek.].*

BH1996. 419. *II. A jogszavatosság szabályainak alkalmazása lopott gépkocsi vevője által az eladó és a korábbi jogszerzők ellen indított perben [Ptk. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 369. §].*

BH1996. 309. *I. Hibás teljesítés miatt felmerült kijavítási költség elszámolása a szerződés megszüntetése esetén [Ptk. 307. § (1) bek., 319. § (2) bek.].*

BH1996. 254. *Ha az eladó a vevő szerződéskötési szándékát befolyásoló tájékoztatási kötelezettségét elmulasztja, a vevő az ingatlannak később felismert hibája miatt a szerződést megtámadhatja, részére az adott foglaló is visszajár [Ptk. 210. § (1) bek., 235. § (1) bek., 237. § (1) bek., 245. § (1) bek., 305. § (3) bek., 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 367. § (1) bek.].*

BH1996. 252. *A szerződésnek a hitelező károsítása miatti hatálytalansága akkor állapítható meg, ha az a hitelezői igény kielégítési alapjának az elvonását eredményezi [Ptk. 203. § (1) bek., 312. § (2) bek., 319. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 146. *I. Hibás teljesítés esetén - a szerződésben meghatározott - elállási jog gyakorlása [Ptk. 305. § (2) bek., 306. § (4) bek., 311. § (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1995. 461. *A szövetkezet tulajdonából kikerült földön fennálló haszonbérlet nem szűnik meg; a haszonbérbe-adói jog a részaránytulajdont vagy a kárpótlás útján tulajdonjogot szerző tulajdonost illeti meg [Ptk. 194. §, 319. § (1) bek., 339. § (1) bek., 432. § (3) bek., 461. § (1) bek., 1991. évi XXV. tv., 1992. évi I. tv. (Szvt.), 1992. évi II. tv. (Ámt.) 13. § (1) bek. b) pont, 14. § 1993. évi II. tv. 14. §].*

BH1995. 154. *Személygépkocsi hibája miatti elállás esetén a vevőt a visszafizetett vételárösszeg után a gépkocsi vételének időpontjától, a gépkocsi időközbeni áremelkedése folytán keletkezett kárként érvényesített összeg után a károsodás, illetve az áremelkedés bekövetkeztétől illeti meg a késedelmi kamat [Ptk. 301. § (1) bek., 306. § (3) bek., 310. §, 319. § (3) bek.].*

BH1994. 664. *A szerződés hibás teljesítése miatti elállás jogkövetkezményének alkalmazása során nincs jelentősége a kötelezett személyes körülményeinek, az eredeti állapot helyreállítása miatti esetleges vagyoni veszteségnek [Ptk. 305. § (3) bek., 306. § (3) bek., 319. § (1) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1994. 427. *Ha a felek az adásvételi szerződést közös megegyezéssel felbontják, a már teljesített szolgáltatások visszajárnak; az eladó ezért a vételár egy részére azon a címen sem tarthat igényt, hogy a pénzt foglalóként vagy bánatpénzként kapta [Ptk. 244. §, 319. § (1) és (3) bek., 320. § (2) bek.].*

BH1994. 407. *Csak együttesen hasznosítható számítógépi alrendszerek szolgáltatására irányuló szerződés hibás teljesítésével kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 320. §, 1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 9/1969. (XII. 29.) MM. r. 1. § (1) bek.].*

BH1994. 263. *Ha a kötelezett a teljesítést jogos ok nélkül megtagadta, és a jogosult a lehetetlenülés következményeinek alkalmazását választotta, az általa a kötelezettnek megfizetett előleg után a megfizetés napjától követelhet késedelmi kamatot [Ptk. 313. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1994. 250. *Vállalkozási szerződés megszüntetéséhez kapcsolódó elszámolásnál irányadó szempontok [Ptk. 389. §, 392. § (3) bek., 319. §, 277. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.).*

BH1994. 97. *Ha a lízingbe vevő a teljes lízingdíjat még a lízingtárgy átadása előtt kifizeti, lízingszerződésről nem lehet beszélni. Pénzügyi lízing esetén hitelnyújtásról van szó, ha erre nem kerül sor, akkor színlelt szerződés miatt a semmisség következményeit kell alkalmazni [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) és (4) bek., 234. § (2) bek., 237. §, 315. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 328. § (1) bek., 368. § (1) bek., 379. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 18. § (4) bek.].*

BH1993. 632. *Az egyébként fizikailag osztható dolgok (szolgáltatások) jogilag oszthatatlannak minősülnek, ha azok részegységei a rendeltetésszerű célra így alkalmatlannak minősülnek. Az ilyen dologra (szolgáltatásra) létrejött szerződéstől való elállás jogszerűsége [Ptk. 298. § a) pont, 300. § (2) bek., 317. § (2) bek. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 389. §, 7/1978. (II. 1.) MTr. 18. § (1) bek., 20. § (2) bek. d) pont].*

BH1993. 568. *A jogszerű elállást követően a jogosult a szerződés tárgyát csak felelős őrzőként tarthatja magánál, azt nem használhatja. A jogosulatlan használattal okozott kár összegszerűségének megállapításánál a dolog elálláskori forgalmi értékét kell alapul venni [Ptk. 196. § (1)-(2) bek., 277. § (1) bek., 306. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 1989. évi XL. tv. 3. § (1) bek. b) pont].*

BH1992. 776. *Lízingszerződés esetén a kölcsönszerződésekre irányadó felmondási szabályok nem alkalmazhatók [Ptk. 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 525. § (1) bek. d) pont].*

BH1992. 659. *Az ügynökség mint társasági forma sem a társasági törvényben, sem a Ptk.-ban nem szerepel gazdálkodó szervezetként. Az ilyen társaság által vagy ellen indított perekben - fizetési meghagyásos eljárásokban - a magánszemélyekre vonatkozó eljárásjogi szabályok az irányadók. [Ptk. 23. § (1) bek. a) pont, 95. § (1) bek., 313-323. §-ok, 392. §, Ptk. 658. § c) pont, 1988. évi VI. tv, 157. § (3) bek.].*

BH1992. 640. *Ha az örökhagyó halála miatt a várt örökségre vonatkozó szerződés teljesítése lehetetlenné válik, úgy a szerződés megszűnése folytán visszajáró szolgáltatás a hagyatékhoz tartozik [Ptk. 660. §, 312. § (1) bek., 319. § (2) bek.].*

BH1992. 594. *A bérleti szerződésnek a felmondási idő lejárta előtt, közös megegyezéssel való megszüntetése nem állapítható meg azon az alapon, hogy a bérleti szerződés felmondását követően a bérlő a bérelt dolgot a bérbeadónak visszaadta, és ezt a bérbeadó elfogadta [Ptk. 216. § (1) bek., 319. § (1) bek.].*

BH1992. 579. *Szabadalmi bejelentés alatt álló találmányok hasznosítására kötött szerződés teljesítésével és a szerződés megszűnésével kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 87. § (2) bek., 277. § (1) bek., 310. §, 319. §, 321. § (1) bek., 359. § (1) bek.].*

BH1992. 334. *A meghiúsulási kötbér alapjának meghatározása, ha a jogosultnak a kötelezett késedelmén alapuló elállása a szerződést felbontotta [Ptk. 300. § (1) és (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 20. § (1) és (2) bek.].*

BH1992. 189. *Ha a megrendelő nem tudja bizonyítani, hogy a szerződéstől való elállására a vállalkozó szerződésszegése szolgáltatott okot, az elállás jogkövetkezményeit az ún. általános elállási jog alapján kell meghatározni; ennek megfelelően a megrendelő meghiúsulási kötbért nem követelhet [Ptk. 319. § (3) bek., 395. § (1) bek.].*

BH1992. 42. *Ellenszolgáltatásként kapott állami támogatás visszafizetésére kötelezés a szerződéstől való elállás esetén [Ptk. 319. § (3) bek., 320. §. (1) bek.].*

BH1992. 20. *A szerződésekre vonatkozó általános szabályok alkalmazása a szellemi alkotások hasznosítására kötött szerződésekből eredő jogviták elbírálásánál [1969. évi II. tv. 17-20. §-ai, 1978. évi 28. tvr. 4. §, Ptk. 87. § (2) bek., 205. § (1) bek., 207. §, 277. § (1) bek., 300. § (1)-(2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1991. 471. *Juhtartásra kötött haszonbérleti szerződés felmondás miatti megszűnését követő elszámolással kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 196. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek.].*

BH1991. 445. *Vállalkozói munka minősége mintával - un. referencia munka minőségével meghatározható. A mintának meg nem felelő minőségű munkavégzés esetén hibás teljesítés miatti érdekmúlás címén - a megrendelő elállhat a szerződéstől [Ptk. 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 320. § (2) bek., 372. § (1) bek.].*

BH1991. 310. *Találmány hasznosítására és továbbfejlesztésére kötött szerződés megszűnésével kapcsolatos kérdések [1969. évi II. tv. 17-20. §-ai, Ptk. 87. § (2) bek., 277. § (1) és (2) bek., 319. § (2) bek., 321. §].*

BH1991. 30. *Dolgok használatának biztosítására irányuló - például lízing - szerződés fel nem bontható, az ilyen szerződés csak a jövőre nézve szüntethető meg. A bíróság - a jognyilatkozat tartalmát véve figyelembe - a szerződés felbontására vonatkozó jognyilatkozat ellenére a megszüntetés jogkövetelményeit alkalmazhatja [Ptk 319. § (1)-(3) bek.].*

BH1990. 267. *A hibás teljesítés címén gyakorolt elállás alapján a már kifizetett vállalkozói díj visszatérítése iránt támasztott követelés szavatossági igény és abba nem tudható be a felperes meghiúsulási kötbérkövetelése [Ptk. 306. § (3) bek., 319. § (3) bek.].*

BH1990. 185. *I. Szerződésen alapuló felmondási jog jogszerű gyakorlása nem tekinthető a tisztességtelen gazdasági tevékenység tilalmáról szóló jogszabályba ütköző magatartásnak, még ha ez az ellenérdekű fél gazdasági érdekeit veszélyezteti is [Ptk. 319. § (2) bek., 321. § (1) bek.].*

BH1989. 102. *A jövőben megalkotandó szerzői műre szóló szerzódés teljesítésével és a szerződéstől való elállással összefüggő kérdések [Szjt. 1. § (1) bek., 3. §, 29. § (1)-(4) bek., Szjt. V 1. § (1) bek., 23. § (1) bek., Ptk. 277. § (2) bek., 285. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1988. 453. *Bár a felelős őrző a jogosult költségére és veszélyére köteles a dolgot őrizni, az elállási jogát gyakorló gazdálkodó szervezet kártérítési felelősségét meg kell állapítani, ha felelős őrzésének ideje alatt a nála maradt berendezés megfelelő tárolásáról, állagának megóvásáról nem gondoskodik [Ptk. 196. § (1) bek., 300. § (1) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1988. 84. *I. Gazdasági társaság megszűnésével kapcsolatos vagyoni felosztás tárgyában indított perben nem nélkülözhető annak a tisztázása, hogy a felek a társasági szerződésüket megszüntették-e vagy felbontották, mert ez döntően befolyásolja az elszámolás módját [Ptk. 319. § (2) és (3) bek., 571. §].*

BH1988. 41. *A szerződéstől hibás teljesítés miatt történt elállás esetén nincs helye az elállásig a rendeltetésszerű használat folytán beállott értékcsökkenés és használati díj megtérítésének, illetőleg a visszatérítendő ellenértékből való levonásának [Ptk. 309. § (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1986. 469. *Lehetetlenül a szerződés, ha azt a szerződéskötés után bekövetkezett változás miatt csak előre nem látott nehézségek vagy olyan aránytalan áldozat árán lehet teljesíteni, amely a kötelezettől nem várható el [Ptk. 312. § (1) bek., 319. § (2) bek.].*

BH1986. 430. *II. Ha a hibásan teljesítő szállító a vállalt kijavítást hosszú időn át sem végzi el, magatartását úgy kell tekinteni, mintha a kijavítást el sem vállalta volna, és ilyen esetben a megrendelőnek a szerződéstől való elállása megalapozott [Ptk. 306. § (3) bek., 319. § (3) bek.].*

BH1986. 332. *Az un. visszáruzás, vagyis szerződés teljesítésére átadott termék visszavétele és ellenértékének visszafizetése nem szükségképpen minőségi kifogás következménye. Ebben a felek szabadon megállapodhatnak, hiszen a szerződést közös akarattal felbonthatják. Amennyiben azonban a visszáruzásban való megállapodás csak a termék ideiglenes visszavételére irányul, a bíróságnak vizsgálnia kell a megállapodás érvényességét [Ptk. 319. § (3) bek., 234-239. §].*

BH1986. 196. *I. A kutatási-fejlesztési szerződés tárgyát képező szolgáltatást oszthatatlannak kell tekinteni, ha csak a szerződésben elvállalt részfeladatok együttes teljesítése alkalmas a kutatási-fejlesztési cél megvalósítására. Ehhez képest egyetlen részfeladat teljesítésének elmaradása is megalapozhatja érdekmúlás címén a megrendelőnek az egész szerződéstől való állását [Ptk. 300 § (1) bek., 317. § (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 412. §, 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 94. §].*

BH1985. 437. *A szerződésben kikötött határidőn belül visszaváltható áruvásárlási utalványoknak a határidő eltelte utáni visszaváltását csak annak a bizonyítása esetén lehet követelni, hogy az utalványok határidőben való felhasználására a kibocsátó fél érdekkörében felmerült okból nem volt lehetőség [Ptk. 201. § (2) bek., 250. § (1) bek., 319. § (1)-(2) bek., 320. §].*

BH1985. 153. *I. A kötelezett és a kezes nem bonthatják fel a kezességre vonatkozó megállapodást a jogosult hozzájárulása nélkül [Ptk. 272. §, 319. § (1) bek.].*

BH1984. 447. *Az egyik fél tulajdonában álló telken közös építkezésre létrejött szerződés megszüntetése esetén a felek által teljesített szolgáltatások elszámolásának van helye. Ennél a nem tulajdonos szerződő fél nem részesülhet abból az értéknövekedésből, amely a másik fél tulajdonában álló telek megművelésének, illetőleg betelepítésének az eredménye [Ptk. 319. § (2) bek., 194., 195. §].*

BH1981. 193. *Ingatlanra vonatkozó adásvételi szerződéstől a tulajdonszerzés akadálya címén történő elállás esetében a vételár visszafizetése iránt indított per tárgyalása nem függeszthető fel azon címen, hogy az eladó utólagosan a tulajdonszerzés érdekében földnyilvántartási eljárást kíván indítani. [Pp. 152. § (1) és (2) bek., Ptk. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 369. § (1) és (2) bek.].*

BH1980. 478. *Ha a megrendelt villamosberendezés próbaüzeme a vállalkozó sikertelen kijavítási kísérletei ellenére a póthatáridőben sem kezdhető meg, a megrendelő érdekmúlás igazolása nélkül is elállhat a szerződéstől [Ptk. 298. § a) pont, 300. § (2) bek., 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1978. 199. *Házasingatlan adásvételétől történt elállás esetén a feleket a vételár visszafizetése és az ingatlan birtokbaadása tekintetében kölcsönös és egyidejű teljesítésre kell kötelezni [Ptk. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1977. 373. *Szabadalom hasznosítási szerződés lehetetlenülésének jogkövetkezményei [1969. évi II. tv. 11. § (1) bek., 17., 18. §, 19. § (2) bek., Ptk. 309. §, 319. § (2) bek., 200. § (2) bek.].*

BH1977. 16. *A gondozási szerződés érvényessége nincs államigazgatási jóváhagyáshoz kötve. A gondozási szerződés megszűnése esetén a feleknek egymással el kell számolniuk [Ptk. 319. § (2) bek., 281. § (1) bek.].*

320. § (1) Aki szerződésnél vagy jogszabálynál fogva elállásra jogosult, e jogát a másik félhez intézett nyilatkozattal gyakorolja. Az elállás a szerződést felbontja.

GK 16. szám

a) Ha a megrendelő a szerződéstől eláll, a másik félhez intézett nyilatkozatában az elállás okát, illetve jogcímét is közölnie kell. Ennek hiányában, vagy ha az eset körülményeiből az elállás különös jogcíme nyilvánvalóan nem következik, az elállási nyilatkozatot a megrendelő általános elállási joga alapján kell hatályosnak tekinteni. A megrendelő az elállás különös - szerződésszegésen alapuló - jogcímét később is megjelölheti.

b) Ha az elállási nyilatkozatban megjelölt jogcím alapján elállásnak nem volt helye és az elállási nyilatkozatot közlő fél a jogcímet nem változtatja meg, a bíróság az elállás jogszerűségét eltérő jogcímen nem állapíthatja meg.

Az elállás a másik félhez címzett olyan egyoldalú jognyilatkozat, amely a szerződést felbontja. Az elállás ugyanolyan jogi helyzetet teremt, mint a felbontó szerződés és a szerződés megkötése előtti helyzet visszaállításának van helye. Mint azt a felbontó szerződésnél már láttuk a visszaszolgáltatási kötelezettség a szerződés megkötésének időpontjától esedékes, így azt a felet, aki pénzt szolgáltatott, az esedékességtől (a szerződéskötés időpontjától, illetőleg a teljesítéstől) kamat illeti meg. Konkrét esetben a bíróság kimondta, hogy a személygépkocsi hibája miatti elállás esetén a vevőt a visszafizetett vételárösszeg után a gépkocsi vételének időpontjától, a gépkocsi időközbeni áremelkedése folytán keletkezett kárként érvényesített összeg után a károsodás, illetve az áremelkedés bekövetkeztétől illeti meg a késedelmi kamat (BH1995. 154.).

Az elálláshoz fűződő joghatások a jognyilatkozat közléssel beállnak, ezért a nyilatkozat - a másik fél hozzájárulása nélkül - általában vissza sem vonható.

Mivel az elálláshoz igen szigorú jogkövetkezmények fűződnek és emellett egyoldalú jognyilatkozattal megy végbe, a feleket az elállás joga csak jogszabály kifejezett rendelkezése (ún. törvényes elállási jog) vagy az erre irányuló megállapodásuk alapján illeti meg.

A) A jogszabályon alapuló elállási jog főbb esetei:

1. Szerződésszegés

Jogszabály az elállásra szerződésszegés esetében csak kivételesen (súlyos szerződésszegés) és szigorú feltételek mellett biztosít lehetőséget. Elállási jog illeti meg:

- a jogosultat a kötelezett késedelme esetén a Ptk. 300. § (1)-(2) bekezdésében, a hibás teljesítés miatt a Ptk. 306. § (3) bekezdésében szabályozott feltételek megléte esetén,

- adásvételi szerződés esetén a vevőt, ha harmadik személy joga a tulajdon megszerzését akadályozza, vagy a tulajdonjogát korlátozó jog alóli tehermentesítés lehetetlen, eredménytelen vagy azt nem kívánja [Ptk. 369. § (1), Ptk. 370. § (3)],

- részletvételnél az eladót a részletfizetés elmulasztása esetén [Ptk. 376. § (2)-(3)],

- a vállalkozót a Ptk. 392. § (3)-(4) és a Ptk. 393. § (2) bekezdésében, a megrendelőt a Ptk. 395. § (1) és (3) bekezdésében szabályozottak szerint,

- az utazási vállalkozót és az utast az utazási és utazást közvetítő szerződésekről szóló 214/1996. (XII. 23.) Korm. rendelet 10-11. §-a értelmében,

- fuvarozási szerződésnél a feladót a fuvarozás megkezdése előtt és akkor is, ha a küldemény átvétele előtt a fuvarozó a megfelelő fuvareszköz kiállításával késlekedik [Ptk. 496. §, Ptk. 492. § (3)]; a fuvarozót pedig, ha a feladó késlekedik a berakodással [Ptk. 492. § (4)]
- a szállítási szerződéstől a megrendelő - a szállító kárának megtérítése mellett - bármikor elállhat [Ptk. 381. § (1)].
2. Ha valamely jogszabály a hatálybalépése előtt kötött szerződés tartalmát megváltoztatja és ez a fél érdekét sérti, kérheti a bíróságtól a szerződés módosítását, vagy a szerződéstől elállhat [Ptk. 226. § (2)].
B) Megállapodáson alapuló elállási jog:
A felek az elállás jogát kifejezett megállapodással bármely szerződésben - vagy ahhoz kapcsolódóan később is - érvényesen kiköthetik; kivételt csak azok a jogügyletek jelentenek, amelyektől az elállás fogalmilag kizárt. Ezért például az előszerződésben is ki lehet kötni az elállás jogát.
Az elállás joga néhány esetben korlátozott. Így például a társasági szerződés megkötését követően nem lehet attól egyoldalúan elállni s ennek megfelelően a befizetett vagyoni hozzájárulást visszakövetelni (BH1998. 34.).
Az elállási jog gyakorlásánál fontos, hogy ez a jog általában oszthatatlan, így ha egységesen kötött szerződésben az egyik vagy másik oldalon több alany szerepel, ezt a jogot a jogosultak mindegyike együttesen és csak valamennyi ellentétes pozícióban lévővel szemben gyakorolhatja. Ebből következően bármelyik jogosult elállási jogának megszűnése a többi jogosult elállási jogának megszűnését vonja maga után.
Az elállási jog gyakorlása általában nincs időhöz kötve, de a felek az elállási határidőben megállapodhatnak.
Az elállási jog rendeltetéséből következik, hogy a szerződésszerű teljesítés után már nem gyakorolható, mert az ilyen teljesítés a szerződést megszünteti, tehát már nincs mitől elállni.
El lehet állni azonban a szerződéstől, ha a teljesítés már megkezdődött, de még nem fejeződött be. A hibás teljesítés sem érinti az elállási jog gyakorolhatóságát (feltéve, hogy a szavatossági jogok érvényesítésére nyitva álló határidő még nem telt el), ugyanis ez nem szerződésszerű teljesítés, ezért az ilyen teljesítés nem szünteti meg a szerződést, tehát az elállásnak nincs akadálya.
A szerződéstől való elállásra vonatkozó nyilatkozatnak határozottnak és egyértelműnek kell lennie. Nem minősül elállásnak az olyan nyilatkozat, amely szerint a szerződés teljesítési határideje lejárt (BH1993. 692.).
Az elállást tartalmazó jognyilatkozatban az elállás okát, illetve jogcímét is közölni kell. Ha a felet több jogcímen illeti meg e jog és a jognyilatkozat ezt nem tartalmazza, vagy ha az eset körülményeiből az elállás különös jogcíme nyilvánvalóan nem következik, az elállási nyilatkozatot az általános elállási jog alapján kell hatályosnak tekinteni. A jogosult azonban az elállás különös jogcímét később is megjelölheti. A bíróság az elállás jogszerűségét eltérő jogcímen nem állapíthatja meg, ha az elállást tartalmazó nyilatkozatban megjelölt jogcím alapján elállásnak nincs helye és az elállási nyilatkozatot közlő fél nem változtatta meg a jogcímet (GK 16. számú állásfoglalás).
Ha például a megrendelő eláll a vállalkozási szerződéstől és nem közli, hogy ennek oka a késedelmes, vagy hibás teljesítés, akkor a nyilatkozatot a Ptk. 395. § (1) bekezdésén alapulónak kell tekinteni, miszerint a megrendelő a szerződéstől bármikor elállhat. Köteles viszont így a vállalkozó kárát megtéríteni. Vagy például, ha a jogosult nem közli az elállás jogcímét, de a körülményekből enélkül is nyilvánvaló, hogy az elállás oka a kötelezett szerződésszegése, akkor ezt kell az elállás jogalapjának tekinteni. Például a megrendelő korábban többször is kifogásolta a szolgáltatás minőségét, s végül a jogcím meghatározása nélkül elállt a szerződéstől, akkor a Ptk. 306. § (3) és a Ptk. 395. § (3) bekezdésén alapulónak kell tekinteni az elállást.
A bíróság akkor is vizsgálhatja az elállás megalapozottságát, ha szerződéstől elálló fél az elállási nyilatkozatában tévesen hivatkozott az ezt megalapozó jogszabályra, de az elállás indokát megjelölte (BH1984. 458.).
A jogszerű elállást követően a jogosult a szerződés tárgyát csak felelős őrzőként tarthatja magánál, azt nem használhatja. A jogosulatlan használattal okozott kár összegszerűségének megállapításánál a dolog elálláskori forgalmi értékét kell alapul venni.
A tulajdonjog átruházására irányuló szerződéstől való elállás alapján a tulajdonosváltozás az ingatlan-nyilvántartásba csak akkor jegyezhető be, ha a fél igazolja, hogy az elállást tartalmazó nyilatkozat megfelel a jogszabálynak. A bejegyzés iránti kérelemhez ezért csatolni kell a másik félnek az elálláshoz hozzájáruló nyilatkozatát, vagy az elállás jogosságát megállapító jogerős bírósági ítéletet (BH1977. 544.).
Ha ingatlan-adásvételi szerződésben a felek a vételár meg nem fizetése vagy fizetési késedelme esetére elállási jogot kötnek ki, a feltételek bekövetkezése esetén az eladó a szerződéstől akkor is jogosult elállni, ha a vevő tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték (BH1997. 448.).

(2) Az elállás jogát a felek bánatpénz fizetése ellenében is kiköthetik; a bíróság a túlzott mértékű bánatpénz összegét mérsékelheti.

A felek megállapodhatnak abban, hogy valamelyikük, vagy bármelyikük olyan esetben is elállhat a szerződéstől, amikor jogszabály erre nem ad lehetőséget. Az elállás jogának elismerése fejében kikötött - a másik fél kártalanítását szolgáló - ellenérték a bánatpénz. A bánatpénzt meghaladó kár megtérítése azonban nem követelhető, hiszen ilyenkor a felek a szerződésben abban állapodnak meg, hogy a bánatpénz megfizetése ellenében gyakorolható az elállás joga. Az elállás tehát ebben az esetben jogos magatartás, amely szerződésszegésnek nem minősíthető. Ez különbözteti meg az elállás esetére kikötött bánatpénzt azoktól a szerződést biztosító mellékkötelezettségtől, amelyek szerződésszegés esetére köthetők ki és a szerződésszegés szankciójául szolgálnak. Különbség továbbá az is, hogy ebben az esetben a kikötött összeget nem az elállásra jogosult, hanem a másik szerződő fél kapja.

Fontos ugyanakkor, hogy nem a felek által használt kifejezések, hanem a szerződés tartalma dönti el, hogy bánatpénzről vagy szerződést biztosító mellékkötelezettségről van-e szó.

A törvény felhatalmazása alapján a bíróság a túlzott mértékben kikötött bánatpénzt mérsékelheti. Túlzott mértékűnek akkor tekinthető a bánatpénz, ha az jelentős mértékben meghaladja a másik félnek a szerződéshez fűződő anyagi érdekét. Ezt csak a körülmények gondos vizsgálatával lehet eldönteni. E körben nemcsak annak van jelentősége, hogy a bánatpénz miként aránylik a teljes vételárhoz, mert a kikötött összeg önmagában is túlzott mértékű lehet. Meg kell vizsgálni az elállási jogot gyakorló fél anyagi és személyi körülményeit, valamint azt, hogy jogát méltányolható okból gyakorolta-e. Figyelembe kell venni azt is, hogy az elállás következtében a másik félnek milyen kára keletkezett, és az kellő körültekintéssel elhárítható lett volna-e.

A bánatpénz kikötéséhez a jogszabály nem kíván alakszerűséget, járulékos jellege folytán viszont csak érvényes főkötelezettség mellett állhat.

Külön kiemelendő, hogy ez a kikötés csak az egyik - a bánatpénz fizetésére kötelezett - fél részére biztosít elállási jogot. Ha a fél választhat az elállás jogcímei között, a törvényes elállási jog gyakorlása esetén a bánatpénz-kötelem természetesen megszűnik.

Bírósági gyakorlat egy esetben kimondta, hogy ha a felek bánatpénz visszafizetési feltételeiben már a versenytárgyalás kiírásakor megállapodnak, e feltételek bekövetkezése esetén a bánatpénz visszajár (BH1998. 241.).

(3) Nem gyakorolhatja a szerződésen alapuló elállási jogot az a fél, aki a már megkapott szolgáltatást nem, vagy csak tetemesen csökkent értékben tudja visszaszolgáltatni.

Az a fél, aki hozzájárul a másik fél részére elállási jog kikötéséhez, ezt természetszerűleg abban a feltevésben teszi, hogy - elállás esetén - az általa teljesített szolgáltatást visszakapja. Ebből következik a törvény azon szabálya, hogy az a fél, aki az elállás folytán visszajáró szolgáltatás teljesítésére nem, vagy jelentősen csökkent értékben képes, a szerződésen alapuló elállási jogát nem gyakorolhatja. A jog gyakorlásának kizártsága szempontjából közömbös, hogy az az elállási jog gyakorlására jogosult magatartására vezethető-e vissza, mint ahogy az is, hogy milyen okból következett be. Ezért nem gyakorolható az elállási jog akkor sem, ha az átvett szolgáltatás megsemmisült; akkor sem, ha annak tárgyát eltulajdonították, vagy azt a jogosult egyéb okból nem tudja visszaadni.

Ez a rendelkezés nem vonatkozik a jogszabályon alapuló elállásra. (Itt csak megjegyezzük, hogy a törvényes elállási jog gyakorlásának is korlátot szab a Ptk. 5. §-ban megfogalmazott joggal való visszaélés általános tilalma.)

BH2003. 496. *II. A teljesítéshez fűződő érdekmúlás megállapításánál figyelembe veendő körülmények. [Ptk. 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH2003. 414. *A késedelmikamat-fizetési kötelezettség objektív felelősség, nincsen jelentősége annak, hogy a felperes a követelését mikor jelentette be [Ptk. 395. § (1) bek., 320. § (1) bek.].*

BH2003. 413. *Ha a gépjárműre megkötött adásvételi szerződés kereskedelmi hitel nyújtására irányuló megállapodást is tartalmaz, a felek között olyan tartós jogviszony jön létre, amely a felmondási jog kikötésére jogi lehetőséget biztosít (Ptk. 319-321. §-ok).*

BH2003. 319. *Nincs akadálya annak, hogy a felek a szerződés felbontása esetére az eredeti állapot helyreállításának módjáról a Ptk. diszpozitív tartalmú rendelkezéseitől eltérően állapodjanak meg [Ptk. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

EBH2002. 746. *Az elállási jog jogszerű gyakorlása esetén sem állítható helyre az eredeti állapot, ha a felperesek által nyújtott szolgáltatás a felek szerződésben rögzített céljának megfelelően már kikerült az alperes tulajdonából (Ptk. 320. §).*

BH2002. 372. *A felszámoló felmentésénél irányadó szempontok [Ptk. 201. § (2) bek., 320. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 27/A. § (7)*

bek., 49. § (1) bek., 49/A. §, 49/B. §, 49/C. §, 54. §, 167/1993. (XI. 30.) Korm. r. 2. § (3) bek. b) pont, Pp. 163. § (3) bek., 206. §].

EBH2001. 559. *II. A munkáltató a versenytilalmi megállapodástól való elállás jogát csak a munkavállaló teljesítését megelőzően gyakorolhatja [Mt. 3. § (4) bekezdés, Ptk. 320. § (1) bekezdés, 321. §]*

BH2001. 135. *Az egyszerűsített felszámolás elrendelésénél és lefolytatásánál irányadó szempontok [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 40. § (1) bek., 55. § (1), (3), (4) és (5) bek., 59. §, 1988. évi VI. tv. 94. §, Ptk. 319-321. §].*

BH1999. 322. *Az eredetileg bérbe vett, utóbb megvásárolt - az adásvételi szerződés megkötése után végzett földmegosztás útján keletkezett - ingatlanrészt illetően az adásvételi szerződéstől való részleges elállásnak nincs helye [Ptk. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 370. § (1)-(3) bek.].*

BH1999. 35. *I. A felszámolási eljárásban privilegizált követelésként csak az óvadékkal biztosított követelés vehető figyelembe, maga az óvadék azonban nem [Ptk. 270-271. §-ai, 320. § (2) bek., 1993. évi LXXXI. törvénnyel módosított 1991. évi IL. tv. 4. § (1)-(2) bek., 57. § (1) bek. b) és f) pont].*

BH1998. 241. *Ha a felek a bánatpénz visszafizetési feltételeiben már a versenytárgyalás kiírásakor megállapodnak, e feltételek bekövetkezése esetén a bánatpénz visszajár [1992. évi LIV. tv. 79. §, Ptk. 320. § (1)-(2) bek., a pályázati eljárások rendjéről szóló szabályzat 21. pont (3) bek.].*

BH1997. 576. *Üdülőszövetkezeti tagsági viszony megszüntetésénél a szövetkezeti szabályok az irányadók, és nem alkalmazhatók a polgári jognak az elállásra vonatkozó rendelkezései [1992. évi I. tv. (Szvt.) 2. § (1) bek., 48. §, 70. § (1) bek., 99. § (3) bek., Ptk. 319. § (3) bek, 320. § (1) bek.].*

BH1997. 448. *I. Ha az ingatlan-adásvételi szerződésben a felek - a vételár meg nem fizetése vagy fizetési késedelme esetére - elállási jogot kötnek ki, a feltételek bekövetkezése esetén az eladó a szerződéstől akkor is jogosult elállni, ha a vevő tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték [Ptk. 300. § (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1996. 419. *II. A jogszavatosság szabályainak alkalmazása lopott gépkocsi vevője által az eladó és a korábbi jogszerzők ellen indított perben [Ptk. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 369. §].*

BH1996. 329. *Az általános elállási jog és a kötelezett késedelmén alapuló elállási jog gyakorlásának elhatárolásánál irányadó szempontok [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 300. § (1) és (2) bek., 320. §, 381. § (1) bek., 395. § (1) bek.].*

BH1996. 146. *I. Hibás teljesítés esetén - a szerződésben meghatározott - elállási jog gyakorlása [Ptk. 305. § (2) bek., 306. § (4) bek., 311. § (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1994. 664. *A szerződés hibás teljesítése miatti elállás jogkövetkezményének alkalmazása során nincs jelentősége a kötelezett személyes körülményeinek, az eredeti állapot helyreállítása miatti esetleges vagyoni veszteségnek [Ptk. 305. § (3) bek., 306. § (3) bek., 319. § (1) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1994. 594. *Az elállás joga és a szerződés megtámadása két alapvetően különálló jogcím, melyek az igényérvényesítés során azonos megítélés alá nem vonhatók, és egymást nem helyettesíthetik [Ptk. 201. § (2) bek., 235. § (1) bek., 236. § (1) és (3) bek., 300. § (1) bek., 320. § (1) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1994. 427. *Ha a felek az adásvételi szerződést közös megegyezéssel felbontják, a már teljesített szolgáltatások visszajárnak; az eladó ezért a vételár egy részére azon a címen sem tarthat igényt, hogy a pénzt foglalóként vagy bánatpénzként kapta [Ptk. 244. §, 319. § (1) és (3) bek., 320. § (2) bek.].*

BH1994. 407. *Csak együttesen hasznosítható számítógépi alrendszerek szolgáltatására irányuló szerződés hibás teljesítésével kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 320. §, 1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 9/1969. (XII. 29.) MM. r. 1. § (1) bek.].*

BH1994. 263. *Ha a kötelezett a teljesítést jogos ok nélkül megtagadta, és a jogosult a lehetetlenülés következményeinek alkalmazását választotta, az általa a kötelezettnek megfizetett előleg után a megfizetés napjától követelhet késedelmi kamatot [Ptk. 313. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1994. 97. *Ha a lízingbe vevő a teljes lízingdíjat még a lízingtárgy átadása előtt kifizeti, lízingszerződésről nem lehet beszélni. Pénzügyi lízing esetén hitelnyújtásról van szó, ha erre nem kerül sor, akkor színlelt szerződés miatt a semmisség következményeit kell alkalmazni [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) és (4) bek., 234. § (2) bek., 237. §, 315. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 328. § (1) bek., 368. § (1) bek., 379. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 18. § (4) bek.].*

BH1993. 697. *II. A szerződésen alapuló elállási jog közbenső ítélettel nem állapítható meg, ha az a fél akar elállási jogot gyakorolni, aki a már megkapott szolgáltatást nem vagy csak tetemesen csökkent értékben tudja visszaszolgáltatni [Ptk. 320 § (3) bek., Pp. 213. § (3) bek.].*

BH1993. 692. *II. A szerződéstől való elállásra vonatkozó nyilatkozatnak határozottnak és egyértelműnek kell lennie; nem minősül elállásnak az olyan nyilatkozat, amely szerint a szerződés teljesítési határideje lejárt [Ptk. 207. § (1) bek., 320. § (1) bek., 381. § (1) bek.].*

BH1993. 632. *Az egyébként fizikailag osztható dolgok (szolgáltatások) jogilag oszthatatlannak minősülnek, ha azok részegységei a rendeltetésszerű célra így alkalmatlannak minősülnek. Az ilyen dologra (szolgáltatásra) létrejött szerződéstől való elállás jogszerűsége [Ptk. 298. § a) pont, 300. § (2) bek., 317. § (2) bek. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 389. §, 7/1978. (II. 1.) MTr. 18. § (1) bek., 20. § (2) bek. d) pont].*

BH1993. 568. *A jogszerű elállást követően a jogosult a szerződés tárgyát csak felelős őrzőként tarthatja magánál, azt nem használhatja. A jogosulatlan használattal okozott kár összegszerűségének megállapításánál a dolog elálláskori forgalmi értékét kell alapul venni [Ptk. 196. § (1)-(2) bek., 277. § (1) bek., 306. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 1989. évi XL. tv. 3. § (1) bek. b) pont].*

BH1992. 659. *Az ügynökség mint társasági forma sem a társasági törvényben, sem a Ptk.-ban nem szerepel gazdálkodó szervezetként. Az ilyen társaság által vagy ellen indított perekben - fizetési meghagyásos eljárásokban - a magánszemélyekre vonatkozó eljárásjogi szabályok az irányadók. [Ptk. 23. § (1) bek. a) pont, 95. § (1) bek., 313-323. §-ok, 392. §, Ptk. 658. § c) pont, 1988. évi VI. tv, 157. § (3) bek.].*

BH1992. 334. *A meghiúsulási kötbér alapjának meghatározása, ha a jogosultnak a kötelezett késedelmén alapuló elállása a szerződést felbontotta [Ptk. 300. § (1) és (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 20. § (1) és (2) bek.].*

BH1992. 42. *Ellenszolgáltatásként kapott állami támogatás visszafizetésére kötelezés a szerződéstől való elállás esetén [Ptk. 319. § (3) bek., 320. §. (1) bek.].*

BH1992. 20. *A szerződésekre vonatkozó általános szabályok alkalmazása a szellemi alkotások hasznosítására kötött szerződésekből eredő jogviták elbírálásánál [1969. évi II. tv. 17-20. §-ai, 1978. évi 28. tvr. 4. §, Ptk. 87. § (2) bek., 205. § (1) bek., 207. §, 277. § (1) bek., 300. § (1)-(2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1991. 445. *Vállalkozói munka minősége mintával - un. referencia munka minőségével meghatározható. A mintának meg nem felelő minőségű munkavégzés esetén hibás teljesítés miatti érdekmúlás címén - a megrendelő elállhat a szerződéstől [Ptk. 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 320. § (2) bek., 372. § (1) bek.].*

BH1989. 319. *Készrejelentést követően a berendezés elszállításának módjában történt megállapodás nem jelent teljesítést a megrendelő részéről, ehhez képest általános elállási joga alapján - a kötelezett bizonyított kárának megtérítése mellett - jogosult a szerződéstől elállni. Jogellenesség hiányában ilyen esetben kötbérszankció nem alkalmazható [Ptk 320. § (1) bek., 381. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 7. § (2) bek., 18. § (1) bek.].*

BH1989. 102. *A jövőben megalkotandó szerzői műre szóló szerzódés teljesítésével és a szerződéstől való elállással összefüggő kérdések [Szjt. 1. § (1) bek., 3. §, 29. § (1)-(4) bek., Szjt. V 1. § (1) bek., 23. § (1) bek., Ptk. 277. § (2) bek., 285. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1988. 453. *Bár a felelős őrző a jogosult költségére és veszélyére köteles a dolgot őrizni, az elállási jogát gyakorló gazdálkodó szervezet kártérítési felelősségét meg kell állapítani, ha felelős őrzésének ideje alatt a nála maradt berendezés megfelelő tárolásáról, állagának megóvásáról nem gondoskodik [Ptk. 196. § (1) bek., 300. § (1) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1988. 41. *A szerződéstől hibás teljesítés miatt történt elállás esetén nincs helye az elállásig a rendeltetésszerű használat folytán beállott értékcsökkenés és használati díj megtérítésének, illetőleg a visszatérítendő ellenértékből való levonásának [Ptk. 309. § (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1986. 196. *I. A kutatási-fejlesztési szerződés tárgyát képező szolgáltatást oszthatatlannak kell tekinteni, ha csak a szerződésben elvállalt részfeladatok együttes teljesítése alkalmas a kutatási-fejlesztési cél megvalósítására. Ehhez képest egyetlen részfeladat teljesítésének elmaradása is megalapozhatja érdekmúlás címén a megrendelőnek az egész szerződéstől való állását [Ptk. 300 § (1) bek., 317. § (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 412. §, 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 94. §].*

BH1985. 437. *A szerződésben kikötött határidőn belül visszaváltható áruvásárlási utalványoknak a határidő eltelte utáni visszaváltását csak annak a bizonyítása esetén lehet követelni, hogy az utalványok határidőben való felhasználására a kibocsátó fél érdekkörében felmerült okból nem volt lehetőség [Ptk. 201. § (2) bek., 250. § (1) bek., 319. § (1)-(2) bek., 320. §].*

BH1984. 458. *A bíróság akkor is vizsgálhatja az elállás megalapozottságát, ha a szerződéstől elálló fél az ellátási nyilatkozatában tévesen hivatkozott az ezt számára megengedő jogszabályra, de az elállásnak indokát megjelölte [Ptk. 300. § (1) és (2) bek., 302. § (1) bek., 320. § (1) bek., 392. § (2) bek., 393. § (2) bek.].*

BH1983. 205. *Hatósági árváltozás címén az eladó a vételár megfizetése után abban az esetben sem állhat el a szerződéstől, ha annak a tárgya a felek megállapodása értelmében az eladó birtokában maradt [Ptk. 210. § (3) bek., 226. § (4) bek., 320. §, 381. § (1) bek., GK 19. sz.].*

BH1981. 193. *Ingatlanra vonatkozó adásvételi szerződéstől a tulajdonszerzés akadálya címén történő elállás esetében a vételár visszafizetése iránt indított per tárgyalása nem függeszthető fel azon címen, hogy az eladó*

utólagosan a tulajdonszerzés érdekében földnyilvántartási eljárást kíván indítani. [Pp. 152. § (1) és (2) bek., Ptk. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 369. § (1) és (2) bek.].

BH1980. 478. *Ha a megrendelt villamosberendezés próbaüzeme a vállalkozó sikertelen kijavítási kísérletei ellenére a póthatáridőben sem kezdhető meg, a megrendelő érdekmúlás igazolása nélkül is elállhat a szerződéstől [Ptk. 298. § a) pont, 300. § (2) bek., 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1978. 199. *Házasingatlan adásvételétől történt elállás esetén a feleket a vételár visszafizetése és az ingatlan birtokbaadása tekintetében kölcsönös és egyidejű teljesítésre kell kötelezni [Ptk. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek.].*

BH1977. 544. *Szerződéstől elállás alapján az ingatlannyilvántartásba való bejegyzés elrendelésének akkor van helye, ha az elálláshoz a másik fél hozzájárult, vagy ha ennek hiányában bírósági ítélet az elállás jogszerűségét megállapította és a szerződést felbontotta [Ptk. 320. §].*

321. § (1) Aki szerződésnél vagy jogszabálynál fogva felmondásra jogosult, e jogát a másik félhez intézett nyilatkozattal gyakorolja. A felmondás a szerződést megszünteti.

(2) Ha a felmondás nem azonnali hatályú, a törvényben vagy a szerződésben meghatározott felmondási idő elteltéig a szerződés fennmarad.

A felmondás a másik félhez címzett olyan egyoldalú jognyilatkozat, amely a szerződést ex nunc hatállyal, tehát a jövőre nézve megszünteti. A felmondás érvényes szerződést feltételező alakító jog, melynek a megszüntető szerződéssel megegyező joghatásai a közléssel beállnak, így általában csak a másik fél hozzájárulásával vonható vissza. Kivételesen előfordulhat azonban, hogy a felmondás érvényességéhez szükséges a másik fél elfogadó nyilatkozata, vagy a bíróság deklaratív tartalmú ítélete is.

Ugyanakkor viszont a létre sem jött vagy valamilyen ok (pl. felmondás) miatt megszűnt szerződést biztosító mellékkötelezettség - az adott esetben a kötelezett által nem vállalt bankgarancia - bírói ítélettel nem hozható létre, a hiányzó nyilatkozat nem pótolható. Ez akkor is irányadó, ha kötelezett előzetesen előszerződés formájában vállalta, hogy a későbbi időpontban bankgaranciát fog adni (BH1997. 134.).

Az egyszeri szolgáltatásra irányuló szerződések általában nem felmondással szűnnek meg, ha ugyanis a teljesítés már megtörtént, a felmondás fogalmilag kizárt, teljesítés hiányában pedig az arra jogosított fél rendszerint az elállást választja. Ezért a felmondásnak gyakorlati jelentősége elsősorban a tartós jogviszonyok körében van.

Mivel a szerződés felmondás esetében a jövőre nézve szűnik meg, a már teljesített szolgáltatásért ellenszolgáltatás jár, az ellenszolgáltatás nélkül fizetett pénzösszeg pedig visszakövetelhető. A jogviszony megszűnését követő időre vonatkozó (előre) teljesítést azonban vissza kell téríteni.

A felmondás alapulhat a felek megállapodásán és jogszabályon, szólhat azonnalra és meghatározott időre.

Az azonnali hatályú (úgynevezett rendkívüli) felmondás a szerződést a közlés időpontjától nyomban megszünteti, határidőre szóló felmondás esetén pedig a szerződés csak a felmondási idő lejártával szűnik meg, a felmondási idő alatt tehát a szerződés még fennáll.

A felek eltérő megállapodásának hiányában rendkívüli felmondásnak csak jogszabály alapján van helye. Így például az azonnali hatályú felmondás joga illeti meg

- a bérlőt, ha a bérelt dolgon másnak olyan joga áll fenn, ami őt a használatban korlátozza vagy megakadályozza [Ptk. 424. § (2)],

- a bérbe adót, ha a bérlő rendeltetésellenes vagy szerződésellenes használatot folytat vagy a bérfizetést előzetes felhívás ellenére elmulasztotta [Ptk. 425. § (2) b), Ptk. 428. § (2)],

- a haszonbérbeadót a Ptk. 457. § (2) bekezdésében nevesített esetekben,

- megbízási szerződésnél a megbízót a Ptk. 483. § (1) bekezdése, a megbízottat a Ptk. 483. § (2) bekezdése szerint,

- bizományi szerződésnél a megbízót az adásvételi szerződés megkötése előtt [Ptk. 512. § (1)],

- a hitelezőt és a hitelező pénzintézetet a Ptk. 525. § (1) és (2) bekezdésében szabályozott esetekben,

- a polgári jogi társaság tagját, ha erre más tag fontos okot szolgáltat [Ptk. 575. § (2)],

- haszonkölcsön szerződés esetén a kölcsönadót a Ptk. 585. § (4) bekezdésében nevesített esetekben.

Rendkívüli felmondással nem csak a határozatlan, de a határozott időre létrejött szerződést is meg lehet azonnali hatállyal szüntetni [például: haszonbérlet esetén a Ptk. 457. § (2), hitel- és kölcsönszerződésnél a Ptk. 525. §]. Itt említendő meg, hogy lízingszerződés esetén a kölcsönszerződésekre irányadó felmondási szabályok nem alkalmazhatók (BH1992. 776.), a haszonkölcsönnél pedig a Ptk. 585. § (4) bekezdése rendelkezik erről.

Kivételesen - ha a jogviszony természete ezt szükségessé teszi - a szerződés azonnali hatállyal indokolás nélkül is felmondható, a jogviszony bizalmi jellege miatt (így például a megbízási szerződés esetén).

A határozatlan időre szóló jogviszonyok szokásos megszüntetési módja a rendes (bizonyos határidőre szóló) felmondás. Feltételeit illetően általában a felek megállapodása, ennek hiányában a jogszabály (rendszerint diszpozitív) rendelkezése az irányadó.
A határozott időtartamra kötött szerződések azonban rendes felmondással csak a felek ezirányú megállapodása esetén szüntethetők meg.
A tartós jellegű szerződéses kapcsolatok körében a felmondási idő azt jelenti, hogy a szerződés a felmondási idő lejártakor szűnik meg. Addig azonban - eltérő tartalmú kikötés hiányában - mindkét fél köteles a saját szolgáltatását a szerződésnek megfelelő módon továbbra is teljesíteni.
- A jogszabályon alapuló rendes felmondás határidejét és eseteit a törvény az egyes szerződéseknél szabályozza. Így például:
= a határozatlan időre kötött kutatási szerződést a felek hat hónapra mondhatják fel (Ptk. 414. §),
= a határozatlan időre kötött bérletet tizenöt napra lehet felmondani [Ptk. 431. § (1)],
= a bérlő örökösei a határozott időre kötött bérletet is felmondhatják; e jogukat azonban legkésőbb a hagyaték birtokbavételétől, illetőleg átadásától számított harminc napon belül gyakorolhatják [Ptk. 431. § (3)],
= a határozatlan időre kötött mezőgazdasági haszonbérletet hat hónapi felmondással a gazdasági év végére lehet felmondani. Más dolog haszonbérlete esetében a felmondási idő egy hónap [Ptk. 457. § (1)],
= a letéteményes a határozatlan időre kötött letéti szerződést tizenöt napi felmondással bármikor megszüntetheti [Ptk. 466. § (1)],
= a megbízási szerződést a megbízott bármikor, olyan idővel mondhatja fel, ami elegendő ahhoz, hogy a megbízó az ügy intézéséről gondoskodhasson [Ptk. 483. § (2)],
= a bizományos 15 napos határidővel mondhat fel, de csak az adásvételi szerződés megkötése előtt [Ptk. 512. § (1)],
= ha a biztosító kifejezett nyilatkozata nélkül létrejött szerződés eltér a biztosítási szabályzattól, és a szerződő fél a biztosító módosító javaslatát nem fogadja el, vagy arra 15 napon belül nem válaszol, az elutasítástól, illetőleg a módosító javaslat kézhezvételétől számított tizenöt napon belül a biztosító a biztosítási szerződést harminc napra írásban felmondhatja [Ptk. 537. § (3)]. Ugyancsak 30 nap a felmondási idő, ha a biztosító csak a szerződéskötés után szerez tudomást a szerződést érintő lényeges körülményekről, vagy ha azok változását később közlik vele, és módosult feltételek mellett a kockázatot a szabályzat értelmében nem vállalhatja [Ptk. 541. § (1)],
= a határozatlan időre kötött vagyonbiztosítási szerződés felmondási ideje 30 nap; a felmondás a biztosítási időszak végére szólhat [Ptk. 551. § (1), (4)],
= 3 hónapos felmondással megszüntethető a határozatlan időre és a három évnél hosszabb időre kötött vagyon- és balesetbiztosítási szerződés, de az utóbbi esetben csak a negyedik évtől kezdve (Ptk. 551. §),
- a határozatlan időre létesített polgári jogi társaságot bármely tag három hónapra felmondhatja [Ptk. 575. § (1)],
- a határozatlan időtartamú haszonkölcsön szerződést 15 napos rendes felmondással lehet megszüntetni. A kölcsönadó halála esetén azonban az örökös a felmondás jogát akkor is gyakorolhatja, ha a felmondásnak egyébként nem volna helye [Ptk. 585. § (2)].
A szállítási szerződések körében gyakran előforduló eset a szerződéstől való részleges elállás, amikor nem a szerződés egésze, csak annak egy része az elállás tárgya. Ilyen esetben a szerződéskötés előtti helyzetet már nem lehet helyreállítani, vagyis a szerződés egyoldalú felbontással járó ex tunc hatályú rendezésre már nincs mód, hanem a szerződést a Ptk. 381. § (2) bekezdésében írtak szerint csak a jövőre nézve lehet megszüntetni. Értelemszerűen pedig az ilyen rendezés elálláshoz nem, hanem ex tunc hatályú felmondáshoz kapcsolódhat. Ez azt jelenti, hogy a már teljesített részében a szerződés megszűnik, a még nem teljesített szolgáltatásokra a továbbiakban nincs szükség, és e tekintetben a szerződés megszűnését a megrendelő felmondása eredményezi.
Különlegesnek tekinthető a közüzemi szerződés esetében a felmondási jog szabályozása. A közüzemi szolgáltatást igénybe vevőt korlátozás nélkül megilleti a szerződés egyoldalú akaratnyilatkozattal való megszüntetésének a joga, azaz a határidős felmondási jog. A szolgáltató azonban csak a külön jogszabályban meghatározott feltételek fennállása esetén (pl. díj nemfizetés, rendeltetésellenes üzemeltetés stb.) szüntetheti meg egyoldalú nyilatkozattal a szerződést [Ptk. 388. § (4)].
A Ptk. 432. § (2) bekezdése a felmondási jog bizonyos korlátozását tartalmazza; a határozott időre kötött bérletet a bérbe adott dolog vevője nem mondhatja fel, kivéve ha őt a bérlő a bérleti viszony fennállása vagy lényeges feltételei tekintetében megtévesztette.
A rendes felmondás szabályai általában diszpozitívek, azonban a törvény egyes esetekben a felek eltérő rendelkezését kizárja, illetve korlátozza.

Így például:
- megbízási szerződés esetén a felmondási jog kizárása semmis, annak érvényes korlátozására pedig csak a folyamatos megbízás esetén kerülhet sor [Ptk. 483. § (4)],
- a bizományi szerződés felmondási jogának korlátozása vagy kizárása semmis [Ptk. 512. § (2)],
- balesetbiztosítási szerződés felmondási jogának korlátozásában a felek érvényesen nem állapodhatnak meg [Ptk. 566. § (4)],
- vagyonbiztosítási szerződés esetén a felek a felmondás jogát legfeljebb 3 évre zárhatják ki (Ptk. 551. §).
A felmondás alakiságaira a szerződési nyilatkozatokra vonatkozó általános szabályok az irányadóak, a jogszabály azonban a felmondás érvényességét írásbeli alakhoz kötheti. Ilyen rendelkezést tartalmaz a törvény például a haszonbérlet és a határozatlan időre kötött vagyonbiztosítás esetén [Ptk. 457. § (4), Ptk. 551. § (1), (4)].
A rendes felmondást nem kell indokolni.
Ha a jogviszony egyik, másik vagy mindkét oldalán több fél is van, a felmondással általában csak valamennyi jogosult (kötelezett) együttesen és csak valamennyi ellenféllel szemben élhet.
BH2003. 413. *Ha a gépjárműre megkötött adásvételi szerződés kereskedelmi hitel nyújtására irányuló megállapodást is tartalmaz, a felek között olyan tartós jogviszony jön létre, amely a felmondási jog kikötésére jogi lehetőséget biztosít (Ptk. 319-321. §-ok).*
BH2003. 233. *Gépjárműre vonatkozó részletvétel esetén az eladó elállási és felmondási joga független attól, hogy a vevő az ellopott gépkocsi értékének megtérítése iránt a casco biztosítás alapján a biztosítóval szemben igényt érvényesített-e. [Ptk. 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 365. § (1) bek., 376. §].*
BH2003. 204. *I. A hitelező a kölcsönszerződést jogosult azonnali hatállyal felmondani, ha a kölcsön fedezete megszűnik [Ptk. 232. § (1) bek., 240. § (1) bek., 301. § (2) bek., 321. § (1) bek., 525. § (1) bek. c) és d) pont].*
BH2002. 263. *Személygépkocsira vonatkozó - részletvételt biztosító és kereskedelmi kölcsönt is tartalmazó - adásvételi szerződés felmondása nem teljesítése miatt [Ptk. 200. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 374. §].*
EBH2001. 559. *II. A munkáltató a versenytilalmi megállapodástól való elállás jogát csak a munkavállaló teljesítését megelőzően gyakorolhatja [Mt. 3. § (4) bekezdés, Ptk. 320. § (1) bekezdés, 321. §]*
BH2001. 135. *Az egyszerűsített felszámolás elrendelésénél és lefolytatásánál irányadó szempontok [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 40. § (1) bek., 55. § (1), (3), (4) és (5) bek., 59. §, 1988. évi VI. tv. 94. §, Ptk. 319-321. §].*
BH2000. 458. *A franchise-szerződés felmondása esetén alkalmazandó szabályok [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 218. § (3) bek., 319. § (1)-(2) bek., 321. § (1) bek.].*
BH2000. 415. *Ha a felszámoló az adós által kötött szerződést azonnali hatállyal felmondja, a másik fél az ennek folytán őt megillető követelést a felszámolási eljárásban érvényesítheti [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 47. § (1) bek., 54. §, Ptk. 319. § (2) bek., 321. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek.].*
BH1999. 208. *A távhő-szolgáltatási közüzemi szerződés felmondásának feltétele [Ptk. 5. § (1) és (3) bek., 321. § (1) bek., 387. §, 388. § (1) bek., 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 5. §, 8. § (1)-(2) bek.].*
BH1998. 607. *Részesművelési szerződés esetén a termény tulajdonjoga - ha azt nem a termeltető tulajdonában lévő földterületen termelik meg - csak az elválasztással szerezhető meg. Az elválasztás időpontjáig a termelő felszámolója a szerződést az általános szabályok szerint felmondhatja [Ptk. 125. § (1) bek., 321. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 40. § (1) bek. a)-b) pont, 47. § (1) bek., 51. § (3) bek.].*
BH1998. 496. *A kárveszélyviselés tekintetében eltérő jogszabály alkalmazása az ún. pénzügyi lízingszerződés, illetőleg a bérleti szerződés lehetetlenülése esetén [1991. évi XXXIV. tv. 26. § (1)-(3) bek., 29/A. § (3) bek., 1991. évi LXIX. tv. 3. § (1) bek. c) pont, 1995. évi XLVIII. tv. 27. § (3) bek., Ptk. 312. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 376. § (4) bek., 430. §].*
BH1997. 541. *Ha a bizományi szerződést a megbízó felszámolója jogszabályi felhatalmazás alapján felmondja, ez nem érinti a bizományos által saját nevében, de a megbízó javára a külföldi féllel kötött lízingszerződés fizetési feltételeinek teljesítése érdekében a belföldi pénzintézet által vállalt - feltétlen és visszavonhatatlan - bankgaranciából eredő fizetési kötelezettséget [Ptk. 249. §, 321. § (1)-(2) bek., 483. § (1) bek., 513. § (2) bek, 1991. évi IL. tv. 47. § (1) bek.].*
BH1997. 303. *A megbízási szerződés felmondása esetén a megbízó a szerződésben kikötött felmondási időt követő időszakra vonatkozóan kifizetett díjat jogosult visszakövetelni [Ptk. 218. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 361-362. §, 474. § (3) bek., 478. § (3) és (4) bek., 479. § (2) bek., 481. § a) pont, 1983. évi 4. tvr. 8. § (2) bek.].*

BH1997. 239. *- a mellékszolgáltatásra vonatkozó megállapodás felmondásának érvényességi feltételei. [1988. évi VI. tv. 17. §, 20. §, 45. § (1) bek., 157. § (2) bek. b) pont, Ptk. 240. § (1) bek., 319. § (1) bek., 321. § (1) bek.].*

BH1997. 134. *A létre sem jött vagy valamilyen ok (pl. felmondás) miatt megszűnt szerződést biztosító mellékkötelezettség - az adott esetben a kötelezett által nem vállalt bankgarancia - bírói ítélettel nem hozható létre, a hiányzó nyilatkozat nem pótolható. Ez akkor is irányadó, ha a kötelezett előzetesen előszerződés formájában vállalta, hogy a későbbi időpontban bankgaranciát fog adni [Ptk. 199. §, 208. § (3) bek., 249. §., 295. §, 321. § (1) bek., 324. § (2) bek.].*

BH1996. 545. *Ha a szerződés felmondása nem azonnali hatályú, és a felmondási idő alatt a vállalkozó olyan okból nem tud szolgáltatást teljesíteni, amelyért a megrendelő a felelős, a vállalkozó a vállalkozói díjra nem tarthat igényt, de követelheti a kárának a megtérítését [Ptk. 312. § (3) bek., 321. § (1) és (2) bek.].*

BH1996. 541. *A bankgarancia szerződést biztosító mellékkötelezettség, ezért megszűnt szerződéshez kapcsolódóan - ún. szándéknyilatkozat alapján - már nem lehet bankgarancia kiadását követelni [Ptk. 249. §, 321. § (1) bek.].*

BH1995. 425. *A felszámolás elrendelésével az adós gazdálkodó szervezetjogi képviseletének ellátására korábban adott megbízás nem válik tárgytalanná. Ha azonban a felszámoló a megbízási szerződést azonnali hatállyal felmondja, a megbízott a díjra a szerződésben kikötött hat hónapos felmondási idő tartamára sem tarthat igényt [1991. évi IL. tv. 47. § (1) bek., Ptk. 321. § (1) bek., 481. § (1) bek.].*

BH1993. 752. *II. A kölcsönszerződésen alapuló váltó kibocsátója a kölcsön lejárati ideje bekövetkezésének hiányára mint időelőttiségi kifogásra a váltóbirtokossal szemben nem hivatkozhat, ha a kölcsönt a váltóbirtokos joghatályosan felmondta, és a kölcsön fedezetéül szolgáló váltó megtekintésre szóló váltó volt [Ptk. 321. § (1) bek., 525. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 17. § 34. § (1) bek.].*

BH1993. 446. *Az engedményezésre vonatkozó szerződés a megkötésével egyidejűleg teljesedésbe megy, ezért a felszámolási eljárás közzététele előtt kötött ilyen szerződésnek a felszámoló részéről történő felmondása kizárt [Ptk. 321. § (1) bek., 328. § (1)-(3) bek., 329. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 23. § (1) bek., 26. § (2) bek.].*

BH1993. 114. *Ha az adós követelését - még a felszámolási eljárás megindítása előtt joghatályosan engedményezi, a felszámoló szervezet az engedményezésre vonatkozó, teljesedésbe ment megállapodást nem mondhatja fel [1986. évi 11. tvr. 23. § (1)-(2) bek., Ptk. 321. § (1) bek., 328. § (1)-(4) bek., 329. § (1), (3) bek.].*

BH1993. 47. *A polgári jogok gyakorlására és a kötelezettségek teljesítésére, valamint szerződés teljesítésében való együttműködésre vonatkozó rendelkezések figyelembevétele a szerződés felmondásánál, ha a felmondásról - így a felmondási időről - jogszabály és szerződés nem rendelkezik [Ptk. 4. §, 277. § (1) és (2) bek., 321. §.].*

BH1992. 776. *Lízingszerződés esetén a kölcsönszerződésekre irányadó felmondási szabályok nem alkalmazhatók [Ptk. 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 525. § (1) bek. d) pont].*

BH1992. 659. *Az ügynökség mint társasági forma sem a társasági törvényben, sem a Ptk.-ban nem szerepel gazdálkodó szervezetként. Az ilyen társaság által vagy ellen indított perekben - fizetési meghagyásos eljárásokban - a magánszemélyekre vonatkozó eljárásjogi szabályok az irányadók. [Ptk. 23. § (1) bek. a) pont, 95. § (1) bek., 313-323. §-ok, 392. §, Ptk. 658. § c) pont, 1988. évi VI. tv, 157. § (3) bek.].*

BH1992. 579. *Szabadalmi bejelentés alatt álló találmányok hasznosítására kötött szerződés teljesítésével és a szerződés megszűnésével kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 87. § (2) bek., 277. § (1) bek., 310. §, 319. §, 321. § (1) bek., 359. § (1) bek.].*

BH1991. 471. *Juhtartásra kötött haszonbérleti szerződés felmondás miatti megszűnését követő elszámolással kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 196. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek.].*

BH1991. 310. *Találmány hasznosítására és továbbfejlesztésére kötött szerződés megszűnésével kapcsolatos kérdések [1969. évi II. tv. 17-20. §-ai, Ptk. 87. § (2) bek., 277. § (1) és (2) bek., 319. § (2) bek., 321. §].*

BH1990. 185. *I. Szerződésen alapuló felmondási jog jogszerű gyakorlása nem tekinthető a tisztességtelen gazdasági tevékenység tilalmáról szóló jogszabályba ütköző magatartásnak, még ha ez az ellenérdekű fél gazdasági érdekeit veszélyezteti is [Ptk. 319. § (2) bek., 321. § (1) bek.].*

BH1990. 13. *Szabadalom hasznosítási szerződés felmondása esetén a felmondási idő elteltéig a felek mindazokat a jogokat gyakorolhatják, amelyek őket a szerződés alapján megilletik [Szt. 17. § (1) bek., 20. § (2) bek., Ptk. 321. § (2) bek.].*

BH1983. 484. *A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha a követelésnek nincs más jogcíme. Ezért szerződéses üzemeltetési jogviszonyban nincs lehetőség arra, hogy a bíróság a felek szolgáltatását a jogalap nélküli gazdagodás címen módosítsa [Ptk. 277. § (1) bek., 321. § (1)*

bek., 361. § (1) bek., 38/1980. (IX. 30.) MT sz. r. 1. § (2) bek., 3. §, 14/1980. (IX. 30.) BkM. sz. r. 4. § (4) bek.].

FPK 1995/48. *A biztosítási szerződés felmondása akkor joghatályos, ha a felmondást a biztosító a biztosítottal közli. A felmondásnak ajánlott postai küldeményként való feladása, illetve a küldeménynek levélszekrény útján történő kézbesítése - a címzett tagadása esetén - hatályos közlésnek nem tekinthető [Ptk. 321. § (1) bek., 214. § (1) bek., 551. § (4) bek.], (41. Pf. 26.011/1993/3.)*

322. § Megszűnik a szerződés, ha ugyanaz a személy lesz a jogosult és a kötelezett. A szerződés megszűnése harmadik személy jogait és kötelezettségeit nem érinti.

Megszűnik a kötelem, ha a követelés és a tartozás egy kézben egyesül (confusio) és így a jogosult személye azonos lesz a kötelezett személyével.

Magánszemélyek közötti jogviszonyban ennek leggyakoribb esete az, ha a kötelezett lesz a jogosult általános örököse, vagy ha a követelést a kötelezett öröklési jogcímen egyébként megszerzi. Ha a hagyaték az örökösre csak részben száll át, az egyesülés kötelem-megszüntető hatása csak az örökrész arányában áll be.

Gazdálkodó szervezetek és más jogi személyek vonatkozásában a követelés és a tartozás egy kézben leggyakrabban akkor egyesül, ha a kötelem megszűnését eredményezően a gazdálkodó szervezetek vagy más jogi személyek egyesülnek, illetve egymásba beolvadnak.

A confusio kötelem-megszüntető hatása azonban csak a jogosult és a kötelezett viszonyában érvényesül és nem érinti harmadik személy jogait, illetőleg kötelezettségeit. A szerződés megszűnése tehát a harmadik személyre nem hat ki. Így például a követelésnek és a tartozásnak az egyik egyetemleges kötelezett személyében történt egyesülése a többiek egyetemleges kötelezettségét nem érinti. Ha pedig az egyik hagyatéki hitelező lesz a kötelezett örököse, a többi hitelező kielégítése során őt is hagyatéki hitelezőnek kell tekinteni, és így a többi hagyatéki hitelező helyzete az örökössé vált hitelező rovására nem javulhat.

BH2001. 437. *I. A bank üzletszabályzatának azt az előírását, hogy a bank tevékenysége során mindenkor az ügyfél érdekének figyelembevételével, a banktól elvárható gondossággal köteles eljárni, a felek közötti egyéb jogviszony sajátosságait figyelembe véve kell értékelni [Ptk. 249. §, 322. §, 474. § (2) bek., 479. § (1) és (3) bek., 529. §].*

BH1999. 519. *A minisztériumok önálló jogi személyek, ezért valamely állami tulajdonú cég követelésének kivásárlása esetén a minisztérium és az állam között nem jön létre olyan személyegyesülés, amely a szerződésnek a Ptk. 322. §-a szerinti megszűnését eredményezné [Ptk. 28. § (2) bek., 200. § (2) bek., 322. §, 1979. évi II. tv. 17. § (3)-(5) bek., 20. § (3) bek.].*

BH1997. 298. *Gazdasági társaság üzletrészének átruházása a tagsági jogviszonyból eredő jogokat és kötelezettségeket érinti ugyan, nem jelent azonban fúziót, ezért a társaság kötelezettségeiért harmadik személyekkel szemben az üzletrész megszerzője nem felel. Az üzletrész eladása ellenére a gazdasági társaság jogi személyisége megmarad, kötelezettségeiért tehát továbbra is maga köteles helytállni [1988. évi VI. tv. 46. § (1) bek. c) pont, 155. § (1) bek., 169. § (1) bek., 174. § (1) bek., Ptk. 322. §].*

BH1996. 266. *Nincs lehetőség a bérleti szerződés bírósági úton való módosítására, ha a szerződés az ingatlannak a bérlő által történt megvásárlása folytán még a volt tulajdonos keresetlevelének benyújtása előtt megszűnt [Ptk. 241. §, 322. §].*

BH1994. 688. *Önmagában az a körülmény, hogy a váltó birtokosa a váltót a saját váltó kibocsátójára ruházta át, és ennek folytán a váltókötelezett és jogosult ugyanaz a személy lett, nem eredményezi a váltón alapuló követelések megszűnését; a kibocsátó ugyanis a váltót tovább átruházhatja [Ptk. 199. §, 322. §, 1/1965. (I. 24.) IM r. 11. § (3) bek., 77. § (1) bek.].*

BH1992. 659. *Az ügynökség mint társasági forma sem a társasági törvényben, sem a Ptk.-ban nem szerepel gazdálkodó szervezetként. Az ilyen társaság által vagy ellen indított perekben - fizetési meghagyásos eljárásokban - a magánszemélyekre vonatkozó eljárásjogi szabályok az irányadók. [Ptk. 23. § (1) bek. a) pont, 95. § (1) bek., 313-323. §-ok, 392. §, Ptk. 658. § c) pont, 1988. évi VI. tv, 157. § (3) bek.].*

323. § (1) A kötelezett halálával a szerződés nem szűnik meg, kivéve, ha csak személyesen teljesíthető szolgáltatásra irányult.

(2) A jogosult halála akkor szünteti meg a szerződést, ha a szolgáltatás kifejezetten az ő eltartására irányult, vagy kizárólag az ő személyes szükségleteinek fedezésére lett volna alkalmas.

A vagyoni jogok általában nem kötődnek a jogosult vagy a kötelezett személyéhez, ezért rendszerint nem szünteti meg a szerződést valamelyik fél halála sem; a kötelemben csupán alanyváltozás következik be.

Öröklési jogunk szerint az ember halálával hagyatéka mint egész száll át az örökösre. Az örökhagyó által kötött mindazoknak a szerződéseknek, amelyeket jogszabály értelmében a felek valamelyikének halála nem szüntet meg az örökös kötelezettjévé, illetőleg jogosultjává válik, mégpedig úgy, hogy ehhez semmiféle külön jognyilatkozatra nincs szüksége. Az örökös köteles az örökhagyó által megkötött szerződéseket tartalmuk

szerint teljesíteni, illetve a szerződésszerűen felajánlott teljesítést elfogadni, és a teljesítés érdekében a másik féllel együttműködni. Az elállás joga is csak akkor és csak annyiban illeti meg, amennyiben az örökhagyó is érvényesíthette volna ezt a jogát.

A törvény azonban az általános szabály alól, mely szerint a felek halála a szerződést nem szünteti meg, kivételeket tesz. Vannak ugyanis olyan jogok, amelyek szorosan kötődnek a jogosult, illetőleg a kötelezett személyéhez és ezért csak ők gyakorolhatják azokat. Így:

- a kötelezett halála megszünteti az olyan szerződéseket, amelyek kizárólag személyesen teljesíthető szolgáltatásra irányulnak,

- a jogosult halálával pedig megszűnik a szerződés, ha a szolgáltatás kifejezetten az ő eltartásának biztosítására volt hivatott, vagy kizárólag csak az ő személyes szükségleteinek a fedezésére lett volna alkalmas.

A Ptk. kifejezett rendelkezéseket is tartalmaz ebben a vonatkozásban. Így például:

- a haszonélvezeti és használati jog csak korlátozott időre és legfeljebb a jogosult élete végéig állhat fenn [Ptk. 157. § (4), Ptk. 165. § (2)],

- az elővásárlási-, a visszavásárlási-, és a vételi jog - a törvény eltérő rendelkezése hiányában - az örökösre nem száll át [Ptk. 373. § (5), Ptk. 374. § (5), Ptk. 375. § (4)],

- bármelyik fél halála esetén a megbízási szerződés megszűnik (Ptk. 481. §),

- megszűnik a haszonkölcsön szerződés, ha a kölcsönvevő meghal [Ptk. 585. § (1) c)],

- a tartási szerződés a jogosult haláláig áll fenn [Ptk. 586. § (4)], tehát a szerződés a jogosult halálával megszűnik,

- a kötelezett halálával viszont - a visszterhes szerződésen alapuló - a tartási kötelezettség csak akkor szűnik meg, ha az örökhagyó haláláig nyújtott tartás a jogosult által nyújtott ellenszolgáltatást fedezi [Ptk. 586. § (4)]. A hagyatéki tartozásokért való felelősség szabályai szerint tehát a tartási kötelezettség átszáll az örökösökre, amennyiben a korábban nyújtott tartás az ellenszolgáltatást nem fedezi. Az ingyenes tartási szerződést viszont a kötelezett halála megszünteti [Ptk. 590. § (2)].

A jogutódlást kizárja a csak személyesen teljesíthető (például művészeti teljesítmény szolgáltatására vonatkozó) kötelezettség is. A vállalkozó halála például nem szünteti meg a vállalkozási szerződést, ha a kikötött szolgáltatás elvileg más vállalkozó által is megfelelően teljesíthető. Ha a vállalkozó halála miatt belépő jogutód a munka elvégzésére, vagy az eredmény létrehozására megfelelően nem képes (mert például az ehhez szükséges jogosítványokkal, szakképzettséggel stb. nem rendelkezik), a kialakult helyzet csak a teljesítés lehetetlenné válására vonatkozó szabályokkal (Ptk. 312. §) összhangban oldható meg. A teljesítés ugyanis ilyenkor olyan okból válik lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős, és ezért a szerződés ez okból - nem pedig a vállalkozó halála folytán - megszűnik.

A jogosult halála azonban az olyan szerződést is megszünteti, amely kizárólag a jogosult személyes szükségletének kielégítésére szolgált (például különleges szemüveg elkészítése stb.). Nem tekinthetők azonban ilyennek a foglalkozás gyakorlásához szükséges szerszámok és más eszközök, mert ezek nem kizárólag a jogosult személyes szükségletének a kielégítésére szolgálnak és azokat más, azonos foglalkozásúak is hasznosíthatják. Ezért nem szűnik meg például a jogosult halálával például a fogorvosi fúrógép szállítására vonatkozó szerződés még akkor sem, ha az örökös nem azonos foglalkozású az örökhagyóval. Ilyenkor az örökös köteles a szerződésszerű szolgáltatást átvenni és az ellenértéket megfizetni. A dolog hasznosítása, illetőleg értékesítése a továbbiakban már az ő gondja. Más kérdés, hogy vállalkozási szerződés esetében a Ptk. 395. § (1) bekezdése szerint a megrendelő (ebben az esetben a helyébe lépő örökös) a szerződéstől bármikor, indokolás nélkül elállhat, köteles azonban a vállalkozó kárát megtéríteni.

A bírói gyakorlatból megemlíthető, hogy a haszonélvezőt megillető hasznosítási jog keretében kötött bérleti szerződés a haszonélvező halálával általában nem szűnik meg (BH1997. 279.).

A tartási jellegű szolgáltatásokra való jogosultság olyan vagyoni jog, amely szorosan a jogosult személyéhez tapad és kizárólag általa gyakorolható. Jogutódlásra általában csak abban az esetben van jogi lehetőség, ha a jogosult halála az általa már megindított per folyamán következik be (BH1995. 711.).

Az öröklési szerződésből eredő igény érvénytelenítése esetén az örökhagyónak a per során bekövetkezett halálával a peresített anyagi jogi követelések nem vesztik jogalapjukat, ezért - a perben érvényesített keretben - jogutódlásnak van helye. Az örökhagyó halála tehát nem menti fel a bíróságot az alól a kötelezettség alól, hogy a szerződő felek magatartását vizsgálja, és ha a szerződés megszüntetésének lett volna helye, annak jogkövetkezményeit alkalmazza. Az örökhagyónak a per folytatására jogosult jogutódja a törvényes örököse lesz, de annak sincs akadálya, hogy az öröklési szerződés kezdeményezésére figyelemmel végrendelkezzék, és a végrendeletében az öröklési szerződéssel lekötött vagyontárgyra örököst nevezzen meg.

BH2000. 119. *Az örökhagyó által kötött kölcsönszerződésből eredő jogok és kötelezettségek egészükben szállnak át az örökösre az örökhagyó halála esetén, ezért az örökös az eredeti kölcsönszerződésben kikötött kamatokkal tartozik késedelem esetén és terhelik az örökhagyó által vállalt egyéb terhek [Ptk. 323. § (1) bek., 598. §].*
BH1997. 279. *A haszonélvezőt megillető hasznosítási jog keretében kötött bérleti szerződés a haszonélvező halálával általában nem szűnik meg [Ptk. 157. §, 201. § (2) bek., 323. § (1) bek.].*
BH1995. 711. *A tartási jellegű szolgáltatásokra való jogosultság olyan vagyoni jog, amely szorosan a jogosult személyéhez tapad és kizárólag általa gyakorolható. Jogutódlásra általában csak abban az esetben van jogi lehetőség, ha a jogosult halála az általa már megindított per folyamán következik be [Ptk. 586. § (4) bek., 323. § (2) bek.].*
BH1992. 659. *Az ügynökség mint társasági forma sem a társasági törvényben, sem a Ptk.-ban nem szerepel gazdálkodó szervezetként. Az ilyen társaság által vagy ellen indított perekben - fizetési meghagyásos eljárásokban - a magánszemélyekre vonatkozó eljárásjogi szabályok az irányadók. [Ptk. 23. § (1) bek. a) pont, 95. § (1) bek., 313-323. §-ok, 392. §, Ptk. 658. § c) pont, 1988. évi VI. tv, 157. § (3) bek.].*

Az elévülés

324. § (1) A követelések öt év alatt elévülnek, ha jogszabály másként nem rendelkezik.
Az időmúlás olyan jogi tény, amely két következménnyel járhat: vagy megszünteti az alanyi jogot, vagy kizárja annak állami kényszerrel történő érvényesítését.
Az alanyi jog megszűnését általában a jogszabályban előírt jogvesztő határidők lejárta váltja ki [például a szavatossági határidő esetén, Ptk. 308. § (2)]. A jogvesztő határidők általában objektív határidők, azok folyását jogérvényesítési akadályok nem gátolják meg, a határidők letelte után állami kényszer igénybevételére, vagy a mulasztás kimentésére nincs lehetőség. Az alanyi jog megszűnését követően a kötelezett teljesítésre nem köteles, ha ennek ellenére teljesített, úgy azt a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint (Ptk. 361. §) visszakövetelheti. Általában azok a határidők minősülnek jogvesztő határidőknek, ahol azt jogszabály mondja ki.
Más eset az, amikor a jogosult a nyitva álló határidő alatt nem érvényesít igényt, de ezt a jogszabály nem szankcionálja jogvesztéssel. Ebben az esetben a határidő lejártával az alanyi jog nem szűnik meg, csak - a végrehajtási jogra is kiterjedően - az igény nem érvényesíthető, mert az erre való jog elévült.
Az elévülés indoka egyrészt, hogy aki a követelést hosszabb időn át nem érvényesíti, annak a magatartását gyakorlatilag úgy kell tekinteni, hogy felhagyott az igénye érvényesítésével, másrészt viszont a kötelezettet sem lehet egy bizonyos idő után bizonytalanságban tartani azzal, hogy az ellenérdekű fél bármikor érvényesítheti a követelését. Emellett célszerűtlen is jogi segítséget adni ahhoz, hogy a felek vita tárgyává tehessenek olyan ügyeket, amikor az időtényező miatt a bizonyítékok már megsemmisültek, vagy bizonyító erejük veszített az értékéből (a tanúk már nem emlékeznek, elhunytak stb.).
Az elévülés folytán azonban az alanyi jog nem szűnik meg, természetes kötelemként (naturális obligáció) funkcionál, ami azt jelenti, hogy az elévült követelés teljesítése nem ad alapot a kötelezettnek arra, hogy a teljesítését tartozatlan fizetésnek minősítse és azt a jogosulttól a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint visszakövetelje.
Az elévülési szabályok érvényesülnek például a szerződés semmissége esetén is. Az a szabály ugyanis, hogy a semmisségre bármikor lehet hivatkozni [Ptk. 234. § (1)], nem jelenti azt, hogy a semmis szerződés alapján tartozatlanul fizetett pénzösszeg visszakövetelési joga ne évülne el. Az ilyen követelések elévülése ugyanolyan feltételek mellett következik be, mint minden más pénzkövetelésé, az elévülési idő pedig azonos az adott jogviszonyra irányadó elévülési idővel.
Az eljárási szabályok szempontjából emeljük ki, hogy a követelés elévülésére figyelemmel a bíróság a keresetlevelet hivatalból nem utasíthatja el és ez okból a fizetési meghagyás kibocsátása sem tagadható meg [Pp. 130. § (1) f)]. Az elévülési kifogás tárgyában a bíróság nem hozhat közbenső ítéletet, mert erre a Pp. 213. § (3) bekezdése nem ad lehetőséget.
Az általános elévülési idő öt év. A főszabály alól azonban fontos kivételek vannak.
1. Nem évül el:
- a tulajdonjogi igény [Ptk. 115. § (1)]
Tulajdonjogi igénynek minősülnek a tulajdon tárgya használatának és birtokának (továbbá a használati jogok: haszonélvezet és használat, telki szolgalom) védelmére [Ptk. 115. § (2)-(3)] irányuló igények és a Ptk. 116. §-ának (1) bekezdésén alapuló tulajdoni keresetek - köztük az öröklésen, a házassági vagyonközösségen, az élettársak, valamint a közös háztartásban élő egyéb hozzátartozók közös szerzésén alapuló igények.

Nem évül el az elbirtoklásra, valamint a ráépítésre és a túlépítésre irányuló, illetőleg az e jogokra - valamint a tulajdonjog átruházására irányuló szerződésre - alapítottan a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzésére és a közös tulajdon megszüntetésére irányuló igény sem.
Időbeli korlát nélkül lehet pert indítani a végrendelet érvénytelenségének a megállapítása iránt.
Az öröklésen alapuló igények esetén azonban különbséget kell tenni a dologi és kötelmi igények között (dologi igény például az állagöröklés és a dologi hagyomány, kötelmi igény például a köteles rész és a kötelmi hagyomány), mert a kötelmi igényekre a rendes elévülés szabályai az irányadóak.
Ha a letét tárgya pénz, vagy más helyettesíthető dolog, és a megállapodás szerint a letéteményes később ugyanolyan dolgot ugyanolyan mennyiségben köteles visszaszolgáltatni, a kölcsön szabályait kell alkalmazni. A letéteményes tehát bár tulajdonjogot szerez a helyettesíthető dolgon, ennek ellenére az ilyen igények nem minősülnek olyan tulajdoni igénynek, melyek esetében az elévülés nem következik be.
Ha a tulajdoni igény azért nem elégíthető ki, mert a dolog nincs meg, helyébe kötelmi jellegű igény lép, amely a rendes elévülés szabályai alá esik (P. törv. IV. 20 319/1970.).
- a takarékbetét összegének visszafizetésére és a kamat kifizetésére, valamint a kisorsolt nyeremény nyújtására vonatkozó követelés [Ptk. 533. § (4); a takarékbetétekről szóló 1989. évi 2. törvényerejű rendelet 4. § (2)]
- a kötvényen alapuló követelés a kibocsátóval szemben [285/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet 6. §].
2. Különleges elévülési idők
A külön jogszabályban megállapított eltérő elévülési idők általában rövidebbek az általános elévülési időnél, de vannak kivételek is.
Így:
- ha a kárt bűncselekménnyel okozták, öt év alatt sem évül el a kártérítési követelés, ha az adott bűncselekmény büntethetőségének elévülési ideje ennél hosszabb. Ilyenkor a követelés elévülése a büntethetőség elévülési idejével azonos időpontban következik be [Ptk. 360. § (4); 1992. évi XXII. törvény 11. § (1)]. Hasonlóan rendelkezik a jogszabály a bűncselekmény elkövetésén alapuló megtérítési követelés elévüléséről a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény 54/A. § (1); a jogalap nélkül felvett egészségbiztosítási ellátás esetére az 1997. évi LXXXIII. törvény 70. § (2); a nyugdíjbiztosítási igazgatóságot megillető követelés esetén az 1997. évi LXXXI. törvény 93. § (1); a visszatérítendő családi pótlék és támogatás esetére az 1998. évi LXXXIV. törvény 42. § (2) bekezdése.
- a kivételektől eltekintve a nukleáris baleset időpontjától számított 10 év alatt évül el a kártalanításra való jogosultság, ha ez alatt az idő alatt nem indítottak keresetet [az atomkárokért való polgári jogi felelősségről Bécsben, 1963. május 21-én kelt nemzetközi egyezmény kihirdetéséről szóló 24/1990. (II. 7.) MT rendelet VI. Cikk 1.].
A jogszabály rövidebb elévülési időről rendelkezik az alábbi esetekben:
- 3 év alatt évül el a kártérítési igény, ha azt fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatásával okozták [Ptk. 345. § (4)]
- a fuvarozással kapcsolatos igények 1 év alatt évülnek el [Ptk. 504. § (3)]
- a szállítmányozási szerződésből eredeti igények elévülési ideje 1 év [Ptk. 520. § (3)]
- 3 év alatt évülnek el a munkaviszonnyal kapcsolatos igények. A vezetői összeférhetetlenség esetén azonban a munkáltató kártérítési követelése, illetve a vezető saját részére kötött ügylet átengedésére irányuló követelés elévülési ideje a tudomásszerzéstől számított 3 hónap, de legfeljebb az igény keletkezésétől számított 1 év [1992. évi XXII. törvény 11. § (1), 191. § (5)].
- az esedékességtől számított 3 év alatt évül el a váltó elfogadójával szemben a váltóból eredő minden követelés. Az óvás keltétől (ennek elengedése esetén az esedékességtől) számított 1 év alatt évül el a váltóbirtokos követelése az átruházókkal és a kibocsátóval szemben. Az átruházónak a többi átruházóval és a kibocsátóval szembeni követelésének elévülési ideje - a váltó kifizetésétől, illetve az ellene beadott kereset kézbesítésétől számított - 6 hónap [a váltójogi szabályok kihirdetéséről szóló 1/1965. (I. 24.) IM rendelet 70. §].
- a bemutatásra megszabott határidő lejártától számított hat hónap alatt évül el a csekk birtokosának a megtérítési igénye az átruházókkal, a kiállítóval és a többi kötelezettel szemben. A 6 hónapos elévüli idő kezdő időpontja a kifizetés napja vagy az ellene beadott kereset kézbesítésének napja akkor, ha a csekk fizetésére kötelezett a többi kötelezettel szemben érvényesít megtérítési igényt [a csekkjogi szabályok közzétételéről szóló 2/1965. (I. 24.) IM rendelet 52. §].
- 3 év alatt évül el a megállapító szervet megillető visszakövetelési igény, ha az munkanélküli ellátást érint (a foglalkoztatás elősegítő támogatás visszakövetelése viszont öt év alatt évül) feltéve, hogy azt nem bűncselekménnyel okozták (1991. évi IV. törvény 54/A. §).

- a hadköteles katona és a honvédség kártérítési felelősségére alapított igény - a bűncselekménnyel okozott kár kivételével - 3 év alatt évül el (1996. évi XLIV. törvény 129. §).

- az óvás napjától számított 1 év alatt évül el a közraktári zálogjegybirtokost a zálogjegy forgatóival szemben megillető visszkereseti jog. A forgatóknak a többi forgatóval és az első zálogjegyforgatóval szembeni visszkereseti jogának elévüli ideje 6 hónap, amit a zálogjegybirtokos igényének kielégítésétől kell számítani [a közraktározásról szóló 1996. évi XLVIII. törvény 37. § (2)].

A szavatossági jogok érvényesítésének elévülési ideje is rövidebb az általános elévülési időnél. Ennek indoka az, hogy a szavatossági hiba bizonytalan helyzetet teremt, aminek a mielőbbi megszüntetésére a jogosultat hátrányok kilátásba helyezésével kell ösztönözni, miután az időmúlás bizonyítási nehézségeket eredményez, és kárnövelő jellegű. Ugyanakkor a jogosultnak időt kell hagyni arra is, hogy a szolgáltatott dolognak a törvényben, vagy szerződésben meghatározott tulajdonságainak a szolgáltatáskori fennállásáról meggyőződjön. A szavatossági jogok érvényesítésére a törvény a teljesítéstől számított 6 hónapos, elévülési jellegű határidőt szab [Ptk. 308. § (1)], egyes esetekben pedig ettől eltérően rendelkezik [így például ha a szerződés állat szolgáltatására irányul, a szavatossági jog elévülési ideje hatvan nap, az igényérvényesítési idő pedig egy év Ptk. 308. § (1), Ptk. 311. § (2)].

A Ptk. 324. § (1) bekezdésének korábbi második mondatát - miszerint a gazdálkodó szervezetek egymás közötti jogviszonyában a pénzkövetelések elévülési ideje - ha jogszabály kivételt nem tesz - egy év, kötbérkövetelés esetében hat hónap - 1993. november 1-jétől az 1993. évi XCII. törvény 40. § (4) bekezdés a) pontja hatályon kívül helyezte azzal azonban, hogy az elévülési időt érintő rendelkezéseit azokra a követelésekre kell alkalmazni, amelyek a törvény hatálybalépésekor még nem évültek el. Ha az elévülés nyugvása 1993. november 1. előtt következett be, az akadály azonban 1993. november 1-jét követően szűnt meg, az elévülés idejére a módosított rendelkezések az irányadóak.

A Ptk. 349. § (2) bekezdésének azt a korábbi szabályát, mely szerint az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítésére irányuló követelés egy év alatt évül el, az 53/1992. (X. 29.) AB határozat 1992. október 29. napjával megsemmisítette.

Elévülési jellegű a szerződés megtámadásának (Ptk. 236. §), valamint a hat hónapnál régebben lejárt és alapos ok nélkül nem érvényesített tartásdíj, életjáradék és baleseti járadék részletek követelésére megállapított határidő is [Ptk. 280. § (3)]. Ezeket, valamint az egyes szerződésekre vonatkozó sajátos rendelkezéseket és a hibás teljesítéssel összefüggő kártérítési követelések elévülésére irányadó speciális szabályokat a külön rendelkezéseknél ismertetjük.

(2) A főkövetelés elévülésével az attól függő mellékkövetelések is elévülnek. A főkövetelestől független mellékkövetelések elévülése a főkövetelést nem érinti.

A főkövetelestől függő mellékkövetelések (kamat, foglaló, bánatpénz, a jelzálogjog, a kezesség) a főkövetelessel együtt évülnek el. E szabály indoka az, hogy egyes mellékkövetelések a főkövetelestől függenek. Előfordulhatnak azonban olyan esetek is, amikor a főkövetelés a mellékkövetelestől elválik. Ilyenkor a mellékkövetelés elévülése is önálló [például a főkövetelés elévülése nem akadálya annak, hogy az azt biztosító óvadékból a jogosult kielégítést keressen [Ptk. 270. § (4)].

A késedelmi kamatot a főkövetelés elévülési idején belül a késedelembe eséstől kezdődően bármilyen hosszú időre meg kell ítélni, vagyis az állampolgárok szerződéses viszonyában irányadó öt éves időre visszamenőleg is. A főkövetelés elévülését követően azonban sem a késedelmi kamatot, sem az alapkövetelést nem lehet érvényesíteni, mert - ha hivatkoznak rá - mind a fő, mind a mellékkövetelést egységesen elévültnek kell tekinteni.

A jogerős ítéletben megállapított perköltség független a főkövetelestől, ezért elévülésére az általános elévülési idő az irányadó akkor is, ha a főkövetelés ennél rövidebb idő alatt évül el.

A végrehajtási jog a végrehajtandó követeléssel együtt évül el [Vht. 57. § (1)], amelyet a végrehajtási eljárás során ugyancsak nem lehet hivatalból figyelembe venni csak akkor, ha az alapul szolgáló követelés elévülését is hivatalból kell figyelembe venni.

(3) A követelés elévülése az azt biztosító kézizálogból való kielégítést nem akadályozza.

A zálogjog tipikusan olyan mellékkötelezettség, amely a főkövetelestől függ, ezért a zálogjog elévülésére a (2) bekezdés rendelkezése az irányadó.

Ha azonban a követelést kézizálog biztosítja, a főkövetelés elévülése ellenére a jogosult a kézizálog tárgyából kielégítést kereshet.

Az e bekezdésben foglalt kivétel tehát a jelzálogjogra nem terjed ki, ezért a főkövetelés elévülésével a jelzálogjog megszűnik [Ptk. 268. § (1)] függetlenül attól, hogy annak ingatlan-nyilvántartási bejegyzése megtörtént-e vagy sem.

BH2004. 75. *a magyarországi vármegyék 1927. július 15-én kibocsátott egyesített kölcsönkötvényéből (ún. Rotschild-kölcsön) eredő követelések elévülésének megállapítása körében irányadó szempontok [1881. évi XXXIII. tv. 37. §, 40. §, 42. §, 1875. évi XXXVII. tv., Magyar Magánjogi Törvénykönyv javaslata 1287. §, 1292. §, 1293. §, 1924. évi IV. tc., 1926. évi XVI. tv., Ptk. 115. § (1) bek., 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (1) és (2) bek., Ptké. I. 75. § (1) bek., 85. § (1) és (3) bek., 95. §, 13. 110/1984. (XII. 24.) Korm. rendelet 4. §, 670/1946. ME rendelet, 85/1987. (XII. 29.) MT rendelet, 1982. évi 28. tvr. 2. § (1) bek. a)-k) pont, 3. § (1) bek. a)-d) pont, 7. § (1) bek., 80/1992. (V. 12.) Korm. rendelet 6. § c) pont].*

BH2004. 27. *A Budapest Székesfőváros által kibocsátott kommunális kötvényeken, az ún. népszövetségi kölcsönkötvényeken és az államadóssági kötvényeken alapuló követelések elévülésével kapcsolatos - a Ptk. hatálybalépését megelőző - jogszabályok értelmezése [1881. évi XXXIII. tv. 37. §, 40. §, 42. §, 1875. évi XXXVII. tv., Magyar Magánjogi Törvénykönyv javaslata 1292. §, 1293. §, 1924. évi IV. tv., 670/1946. ME r. 2. § (1), bek., 2780/1946. ME r. 2. §, 4790/1946. ME r. 1. §, 13. 110/1948. Korm. r. 4. §, 1960. évi 11. tvr. 75. § (1) bek., 85. §, 94. §, 95. §, 1982. évi 28. tvr. 2. § (1) bek. a)-k) pontjai, 3. § (1) bek. a)-d) pontjai, 7. §, 86/1987. (XII. 29.) MT r., 80/1992. (V. 12.) Korm. r. 6. § c) pont, Ptk. 115. §, 324. §, 326. § (2) bek.]*

BH2003. 509. *I. A gazdasági munkaközösség tagjának mögöttes felelőssége elévül, ha a jogosult vele szemben a követelést a tagsági viszony megszűnését követő öt éven belül nem érvényesíti. A gazdasági munkaközösség ellen indított felszámolási eljárás alatt az elévülés nem nyugszik [Ptk. 324. §, 326. § (2) bek., 329. §, 1988. évi VI. tv. 54. §, 77. §, 79. §].*

BH2003. 280. *II. A biztosítási kár elévülése [Ptk. 6. §, 324-327. §-ok, 360. § (1) bek.].*

BH2003. 195. *A vasúti pálya várható ívkorrekciójával kapcsolatban a vasút és a városi önkormányzat kártérítő felelőssége az építkező ingatlantulajdonosoknak adott téves tájékoztatás miatt [Ptk. 4. § (1) és (4) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 339. § (1) bek., 360. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 103. § (4) bek., OÉSZ 102. § (2)-(3) bek.].*

BH2003. 153. *Az ajándék visszakövetelése iránti igény elévülése (Ptk. 324-326. §-ok, 582. §).*

BH2003. 18. *A jogcím nélküli lakáshasználat e minősítését az időmúlás ténye nem változtatja meg, és a kiürítés iránti igény elévülését sem eredményezi [Ptk. 324. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 87. § (1) bek., 1971. évi 10. tvr. 5. § (2) és (5) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 102. § (2) bek., 6/1994. (IV. 30.) HM. r. 58. § (3) bek. a) pont, Pp. 123. §, 206. § (1) bek., 217. §, 253. § (3) bek.].*

EBH2002. 642. *A jogerős fizetési meghagyás anyagi jogereje kizárja, hogy a kötelezett a perújítási határidők elteltét követően marasztalását az annak alapjául szolgáló szerződés semmisségére hivatkozással vitassa. (Pp. 264. §, 321. §, 229. §, Ptk. 324. §, 200. §)*

BH2002. 403. *Az ÁPV Rt. nem mentesülhet a privatizációs ellenértékhányad megfizetése alól arra való hivatkozással, hogy az átalakult részvénytársaság felszámolás alá került, és ezért a dolgozói részvény kibocsátása már nem lehetséges [Ptk. 198. § (3) bek., 312. § (1) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 1989. évi XIII. tv. (Át.) 21. § (1) és (3) bek., 2/1998. PJE].*

BH2002. 272. *II. A bírósági gazdasági hivatal által a végrehajtóhoz benyújtott hátraléki kimutatás az elévülést megszakítja [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 327. § (3) bek., Vht. 57. § (1) és (9) bek.].*

BH2001. 386. *Önmagában az a körülmény, hogy a váltó kibocsátója az alperesre intézményezte, címezte a váltót - váltóelfogadó nyilatkozat, illetve a váltó előlapján szereplő aláírás hiányában - nem teszi az alperest a váltó kötelezettjévé [Ptk. 328. § (1) bek., 324. § (3) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. (Vár.) 13. § (1) és (2) bek., 16. § (1) bek., 25. § (1) bek., 28. § (1) bek.].*

BH2001. 285. *II. A betéti társaság beltagjával szemben érvényesített követelés elévülése tárgyában vizsgálandó körülmények [Ptk. 324. § (1) bek., 327. § (2) bek., 360. § (1) bek., 1993. évi XCII. tv. 40. § (1) bek., és (8) bek.].*

BH2001. 68. *A bérlő értéknövelő beruházásainak ellenértékét csak a bérleti jogviszony megszűnése után követelheti a bérbeadótól. E beruházások a bérleti díj megállapításánál figyelmen kívül maradnak [Ptk. 297. § (2) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 361. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 57. § (1) bek., 58. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 15. § (1) bek., 23. §].*

BH2000. 314. *A felek jogviszonyában bekövetkezett elévülés kihat a felszámolási eljárásra is, ezért az anyagi jogszabályok szerint már elévült követelés az adóssal szemben felszámolási eljárás keretében hitelezőként sem érvényesíthető [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (1) bek., 389. §, 395. § (1) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 6. § (2) bek., 1993. évi XCII. tv. 40. § (1) bek., (4) bek a) pont, (8) bek.].*

BH1999. 512. *Végrehajtási jog elévülésének vizsgálatánál irányadó körülmények [Vht. 9. §, 15. §, 57. § (1) és (4) bek., Ptk. 324. § (1) bek., 327. § (2)-(3)bek.].*

BH1999. 404. *A vezetékjog alapításával kapcsolatban az ingatlan használatának korlátozása miatti kártalanítási követelés öt év alatt évül el [Ptk. 324. § (1) bek., 1962. évi IV. tv. 22. §, 1/1967. (IV. 28.) NIM r.].*

BH1999. 266. *I. Ha számlaszerződés esetén a fél nem a szerződéskötéskori nyilatkozatát, hanem a szerződés megszűnésekor szükséges elszámolást támadja meg, erre nem az egyéves megtámadási, hanem az ötéves elévülési határidő az irányadó [Ptk. 210. § (1) bek., 236. § (1) bek., 324. § (1) bek.].*

BH1999. 131. *A közvetlen letiltásra vonatkozó, az adós munkáltatójához intézett megkeresés az elévülés folyását félbeszakítja, az tehát újra kezdődik. Ezt a körülményt az elévülési idő számításánál figyelembe kell venni [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 327. § (1)-(3) bek., 523. § (1) bek., 526. § (1)-(2) bek., 1960. évi 11. tvr. (Ptké. I.) 4. §, 1979. évi 18. tvr. 5. §, 44. §, 57. § (2) bek., 1994. évi LIII. tv. 308. §, 26/1985. (X. 21.) PM r., 52/1991. (X. 22.) AB hat.].*

BH1998. 483. *Az elévülési időnek szerződésben történt leszállítása esetén az elévülés nyugvásának megítélése [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (2) bek., 326. § (2) bek., 360. § (4) bek.].*

BH1998. 376. *A vezetékjog alapításával okozott már megtérítése iránti kártalanítási igény érvényesítése [Ptk. 171. §, 324. § (1) bek., 1962. évi IV. tv. 9. § (1) és (3) bek., 22. § (2) bek., 1/1967. (IV. 28.) NIM r. 18. § (2) bek., 1976. évi 24. tvr 19. § (2) bek.].*

BH1998. 242. *A lízingszerződésben kikötött részletfizetés esetén a követelés elévülésének kezdő időpontja nem az elmaradt - ki nem fizetett - részlet esedékességének, hanem a végeladási ár esedékességének az időpontja [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 376. § (1) és (2) bek., 423. §].*

BH1998. 191. *II. A pénzintézeti végrehajtás (beszedési megbízás) az elévülés nyugvását legfeljebb 90 napra eredményezheti [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (2) és (3) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rek. 10. § (6) bek., 24. § (2) bek. c) pont].*

BH1997. 548. *A keresetváltoztatásnak a fellebbezési eljárásban érvényesülő tilalmára vonatkozó rendelkezések alkalmazása akkor, ha a felperes az elsőfokú bírósági eljárásban nem jelölte meg azt, hogy a Polgári Törvénykönyv mely rendelkezéseire alapozza a követelését, de keresetét a fellebbezési eljárás során tartalma szerint megváltoztatta [Pp. 247. §, Ptk. 207. § (4) bek., 298. §, 299. § (1) bek, 300. § (1) bek., 324. § (1) bek., 327. § (1) bek, 348. § (1) bek., 523. § (1) bek].*

BH1997. 134. *A létre sem jött vagy valamilyen ok (pl. felmondás) miatt megszűnt szerződést biztosító mellékkötelezettség - az adott esetben a kötelezett által nem vállalt bankgarancia - bírói ítélettel nem hozható létre, a hiányzó nyilatkozat nem pótolható. Ez akkor is irányadó, ha a kötelezett előzetesen előszerződés formájában vállalta, hogy a későbbi időpontban bankgaranciát fog adni [Ptk. 199. §, 208. § (3) bek., 249. §., 295. §, 321. § (1) bek., 324. § (2) bek.].*

BH1997. 87. *Ha a pénzintézet a vele bankszámla-szerződéses jogviszonyban lévő gazdálkodó szervezet részére tévedésből kétszeres átutalást (jóváírást) teljesít, a visszakövetelésének jogcíme nem tulajdoniigény-érvényesítésnek, hanem jogalap nélküli gazdagodás visszafizetésére irányuló követelésnek minősül. Ez - mint pénzkövetelés - a pénzkövetelésre (kártérítésre) irányadó szabályok szerint évül el [Ptk. 94. § (1)-(2) bek., 115. § (1) és (3) bek., 117. § (1)-(2) bek., 119. §, 195. § (3) bek., 324. § (1) bek., 361. § (1) bek., 364. §, 529. § (1) bek., GK 45.].*

BH1997. 41. *Ha a biztosító a biztosított gazdálkodó szervezet alkalmazottja által magánszemélynek bűncselekménnyel okozott káráért helytáll, regressz igényének elévülésére az általános ötéves elévülési idő az irányadó [Ptk. 324. § (1) bek., 360. § (4) bek., 559. § (3) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. r. 13. § (1) bek. d) pont, GK 28. sz., GK 45. sz.].*

BH1997. 38. *A meghiúsulási kötbér megfizetése iránti kereset részbeni elutasítása a szolgáltatás oszthatónak minősítése és a részleges érvénytelenség szabályainak lehetetlen feltétel folytán való alkalmazása, továbbá kötbérkövetelés egy részének elévülése miatt [Ptk. 228. § (3) bek. 239. §, 317. § (1) bek., 324. § (1) bek., 325. § (1) bek.].*

BH1996. 652. *III. A követelések elévülésére vonatkozó szabályok a megállapítás iránti keresetre nem alkalmazhatók [Pp. 123. §, Ptk. 324-327. §, 1988. évi VI. tv. 27. §, 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 18/A. §].*

BH1996. 488. *Ha a biztosító a biztosított által bűncselekménnyel okozott kárért helytáll a károsulttal szemben, a jogszabályban a részére biztosított ún. visszkereseti jogosultságának (regressz igény) elévülési ideje a biztosítottal szemben öt év [Ptk. 360. § (4) bek., 558. § (1) bek., 559. § (3) bek., 324. § (1) bek., 327. § (2) bek., PK 74., GK 28.].*

BH1996. 382. *Az elévült követelés beszámíthatóságának elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 297. § (2) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 361. § (1) bek., 364. §].*

BH1996. 104. *I. Az elévülésre vonatkozó rendelkezések alkalmazása magánkereskedő követelésének korlátolt felelősségű társaságra történt engedményezése esetén [Ptk. 324. § (1) bek., 327. § (2) bek., 328. § (1) bek., 329. § (2) bek.].*

BH1995. 224. *Nincs helye felülvizsgálatnak a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére hivatkozással, ha a jogerős ítélet hibás teljesítésre alapított igényt bírált el [Pp. 270. § (1) bek., Ptk. 201. §, 277. § (1)-(2) bek., 305-311. §, 324. § (1) bek.].*

BH1995. 169. *A kártérítési követelés nem évül el, ha a jogosult követelését a bírósági tárgyaláson az esedékessé válástól számított egy éven belül bejelenti, de a kártérítés összegét csak az egy év eltelte után jelöli meg [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek.].*

BH1994. 666. *II. Megtámadási jog gyakorlása elővásárlási jog alapján létrejött adásvételi szerződés esetében [Ptk. 115. § (1) bek., 236. §, 324. §, 325. §.].*

BH1992. 410. *A késedelem esetén járó kötbér esedékessé válásának a jogszabályban meghatározott feltételei közül az az irányadó, amelyik a legkorábban bekövetkezik. Ennek megfelelően a kötbérkövetelés a kötbér tizenkét százalékos maximumának elérésétől számított hat hónap eltelte után elévül [Ptk. 324. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 21. § (1) bek., 59. § (1) bek.].*

BH1992. 407. *Gazdasági társasággal szemben fennálló, a tagsági viszonyból fakadó vagyoni betét-fizetési kötelezettség teljesítése iránti követelés elévülésére a gazdálkodó szervezetekre irányadó egyéves speciális elévülési idő nem alkalmazható. Az ilyen követelések öt év alatt évülnek el [Ptk. 324. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 17. §, 127. § (1) bek., 131. §, 145. § (1)-(2) bek., 147. § (1)-(2) bek.].*

BH1992. 335. *A vállalkozói díj megfizetésére irányuló követelés elévülése a szolgáltatás teljesítésétől (az átadástól) számított egy év eltelte miatt [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., GKT 51/1973. sz.].*

BH1991. 324. *Ha a megbízott a szavatossági igényt késedelmesen érvényesítette, a megbízó ebből származó kártérítési követelése a megbízottal szemben az igényérvényesítés lehetőségének megszűnésével esedékessé válik. A megbízó a megbízott elévülési kifogásával szemben nem hivatkozhat megalapozottan arra, hogy ő (a megbízó) az általa elvégeztetett javítási munkák díját milyen időpontban fizette ki [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1991. 322. *A pénzintézet az általa kötött bankszámlaszerződésben foglaltak szerint, de - a saját tévedésen alapuló jóváírás vagy terhelés esetén is - az elévülésre vonatkozó szabályoktól függetlenül, vagyis időbeli korlát nélkül és a számlatulajdonos rendelkezése hiányában is helyesbítheti a tévedését [Ptk. 324. § (1) bek., 529. § (1) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 4. § (1)-(3) és (4) bek.].*

BH1991. 209. *II. Az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítésére vonatkozó igény elévülése a követelés esedékességétől kezdődik; a követelés pedig a hatósági intézkedéssel okozott károsodás bekövetkezésekor esedékes [Ptk. 324. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1991. 26. *A beruházás lebonyolításával megbízott és a kivitelező vállalkozói díját kifizető szervezetnek a beruházó elleni megtérítési igénye akkor válik esedékessé, amikor a díjat kifizette [Ptk 479. § (1) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek.].*

BH1990. 307. *A belföldi megbízó és a külkereskedelmi bizományos gazdálkodó szervezet közötti jogviszonyban felmerült - vámmal kapcsolatos - költségigény elévülési ideje egy év [Ptk. 324. § (1) bek., 1966. évi 2. tvr. 11. § (4) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 25. § (1) bek., 47. § (3) bek.].*

BH1990. 270. *Nem tekinthető ítélt dolognak, s ezért nincs akadálya a szerződéses üzemeltetésbe adó gazdálkodó szerv elleni kereset indításnak, ha a szerződéses üzletvezető ellen lefolytatott eljárás eredményeként hozott jogerős marasztaló határozat ellenére tőle a vásárolt áru ellenértéke nem hajtható be; jogviszony hiánya vagy elévülés azonban akadályozhatja az igény érvényesítését [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (2) bek., 327. § (1) bek., Pp. 229. § (1) bek., 38/1980. (IX. 30.) MT r. 3. § (1) bek., 14/1980. (IX. 30.) BkM r. 5. § (4) bek.].*

BH1990. 268. *A biztosító - amennyiben biztosítási szerződés alapján a károkozó helyett a kárt megtéríti - engedményesként léphet fel a károkozóval szemben. Igényének elévülése ezért nem a saját kifizetésével, hanem a káresemény bekövetkeztével kezdődik. Az igényérvényesítés akadálya miatt azonban a kifizetésig az elévülés nyugvása állapítható meg [Ptk. 324. § (1) bek., 326. §, 329. §, 331. §, 360. § (1) bek., 558. § (1) bek.].*

BH1990. 217. *A késedelmi kamatra új végrehajtási lap állítható ki, ha a végrehajtást kérő eredetileg arra nem kért végrehajtást [Pp 225-226. §-ai, 1979. évi 18. tvr. 14. §, 48. §, 114. §, Ptk. 301. §, 324. §, 14/1979. (IX. 17.) IM r. (Vhr.) 2. §, PK 226. sz.].*

BH1990. 187. *A pénzintézetnél fedezethiány miatt sorbanálló követelések elévülése tovább folyik és az elévülés be is következhet, mert a beszedési megbízás ugyan megszakítja az elévülést, de ez - a bank teljesítésének hiányában ismét megkezdődik [Ptk. 324. § (1) bek., 327. § (1)-(2) bek.].*

BH1990. 67. *Az írásbeli felszólítással, illetőleg a perindítással a jogosult kötbérigényének elévülése a keresetben megjelölt követelés erejéig megszakad. Az ezen felül érvényesíthető kötbérigény elévül, ha az iránt a jogosult csak az esedékességtől számított 6 hónap lejárta után támaszt követelést [Ptk 324. § (1) bek., 327. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 21. § (1) bek. a) pont].*

BH1990. 66. *A hibás kivitelezési terv következtében felmerülő épületjavítási költség megtérítése iránt a tervező vállalat ellen támasztott követelés nem szavatossági, hanem kártérítési igény, és mint pénzbeli követelés a gazdálkodó szervezetek kapcsolatában egy év alatt évül el [Ptk 310. §, 324. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1989. 453. *A jogtalan számlázással elért jogalap nélküli gazdagodás visszatérítésére irányuló gazdálkodó szervezetek kapcsolatában egy év alatt évül el [Ptk. 324. § (1) bek.].*

BH1989. 101. *A szerzői mű jogosulatlan felhasználásával és a szerzőt megillető díj érvényesítésével kapcsolatos kérdések [Szjt 3. §, 17. §, 18. §, 26. § (1) bek., 53. § (1) és (2) bek., Szjt. V 10. §, Ptk 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1989. 71. *Az ipari szolgáltató szakcsoport nem önálló jogi személy mint ilyen - harmadik személyekkel - a gesztor szövetkezet nevében köthet szerződéseket. Ebből következik, hogy az ilyen szerződések megszegéséből eredő igények elévülésére a gazdálkodó szervezetekre vonatkozó elévülési szabályok az irányadók [Ptk 324. § (1) bek., 26/1981. (IX. 5.) MT sz. r. 11. §. (2) bek., 12. § (1) bek.].*

BH1988. 363. *A túlszámlázás önmagában nem minősül olyan szándékos károkozásnak, amely az utóbbihoz kapcsolódó elévülési szabály alkalmazását indokolná [Ptk. 324. §, 360. § (4) bek.].*

BH1988. 325. *A gazdálkodó szervezetek egymás közötti pénzkövetelésének végrehajtására vonatkozó jog elévülését a végrehajtási lap kiállítása iránti kérelem benyújtása annak ellenére megszakítja, hogy az ítéletet beszedési megbízás utján kell végrehajtani [1979. évi 18. tvr. 48. § (1) és (4) bek., 100. § (1) bek., Ptk. 324. § (1) bek., 327. § (3) bek., PK-GK 2. sz.].*

BH1988. 237. *A pénzintézethez benyújtott határidős beszedési megbízás a követelés elévülését nem szakítja meg, ha azt sem a jogosult, sem a pénzintézet a kötelezettnek nem küldi meg [Ptk. 214. § (1) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 327. § (1) bek., 408/1976. (PK 23.) MNB sz. közlemény 15. pont, 412/1987. (PK 17.) MNB sz. közlemény 132. pont].*

BH1987. 171. *I. A semmis vállalkozási szerződés hatályossá nyilvánítása folytán megítélhető pénzkövetelés is a szolgáltatás átadásával, nem pedig a hatályossá nyilvánítással tekinthető esedékessé váltnak, és a gazdálkodó szervezeteknek egymás közötti kapcsolatában ettől számított egy év alatt évül el [Ptk 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 280. § (1) bek.].*

BH1987. 53. *Az építmény átadásakor megállapított mennyiségi hiány pótlására irányuló igény 5 év alatt évül el [Ptk. 324. § (1) bek.].*

BH1986. 377. *Az épület kijavításával kapcsolatos ún. értéknövelő költség megtérítésére irányuló igény pénzkövetelés, amely a kijavítás teljesítésekor esedékes, és gazdálkodó szervezetek egymás közti kapcsolatában egy év alatt elévül [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek.].*

BH1986. 284. *A dolog természetbeni kiadására irányuló követelést felváltó pénzkövetelés elévülési ideje akkor kezdődik, amikor a jogosult értesül a természetbeni kiszolgáltatás lehetetlenüléséről [Ptk. 196. § (1) bek., 324. § (1) bek., 355. § (1) bek., 361. § (2) bek., 364. §].*

BH1985. 196. *A hibás teljesítésén alapuló kártérítési követelés érvényesítésének nem előfeltétele az, hogy a jogosult a minőségi hibát a szavatossági jogok érvényesítésére előirt határidőn belül bejelentse [Ptk. 305-306. §, 310. §, 311. § (2) bek., 324. § (1) bek.].*

BH1985. 110. *Az egyenleg közlése csak abban az esetben minősül írásbeli felszólításnak, és szakítja meg az elévülést, ha az egyenleg magában foglalja az érvényesíteni kívánt követelést [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (2) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1985. 71. *Gazdálkodó szervezetek között a megfizetett közadó megtérítésére irányuló igény elévülési ideje is egy év [Ptk. 324. § (1) bek.].*

BH1985. 29. *Az áramszolgáltató a fogyasztó kérése nélkül is köteles a fogyasztásmérő berendezés működését figyelemmel kísérni [Ptk. 277. § (2) bek., 324. § (1) bek., 4/1971. (VI. 5.) NIM sz. r. melléklete 15. § (6) bek., 17-18. §].*

BH1984. 492. *A jogosult által át nem vett és a végrehajtói letéti számlára visszaérkezett összeg kifizetése iránti igény elévülése akkor kezdődik, amikor az összeg a végrehajtó letéti számlájára visszaérkezett [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (1) bek., 123/1973. (IK 1974/1.) IM sz. ut. (BÜSZ) 137. § (9) bek.].*

BH1984. 439. *A büntető eljárásban nem érvényesíthető az a polgári jogi igény, amely nem közvetlenül a bűncselekmény folytán, hanem annak csupán távoli következményeként keletkezett [Be. 55. § (2) bek., 215. §, Btk. 333. § 3. pont, Ptk. 324. § (1) bek.].*

BH1984. 409. *A tartozásnak csak az elévülési időn belül történt elismerése eredményezi az elévülés megszakadását [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 327. § (1) bek.].*
BH1984. 408. *A számlának vagy számlamásolatnak a korábbi fizetési felszólítással azonosítható módon történt megküldése újabb felszólításnak minősül, és a pénzkövetelés elévülését megszakítja [Ptk. 324. § (1) bek., 327. § (1) bek.].*
BH1984. 319. *A kötelezett részéről alá nem irt jegyzőkönyv is alkalmas az elévülés megszakítására, feltéve, hogy azt a jogosult kellő időben a kötelezett birtokába adta [Ptk. 324. § (1) bek., 327. § (1) bek., 1960. évi 11. sz. tvr. 3. § (2) bek.].*
BH1983. 454. *A vállalkozónak a nem részteljesítésről kiállított részszámlákba fel nem vett munkák ellenértékére és a megrendelőnek jogtalanul ilyen alapon felvett összegek visszakövetelésére vonatkozó igénye a végszámla összegének folyósításától számított egy év alatt érvényesíthető [Ptk. 324. § (1) bek.].*
BH1983. 414. *Az importbizományosnak a kiadása megtérítésére irányuló követelése akkor válik esedékessé, amikor a kiadás - a külföldi eladó számlájának kiegyenlítésével - felmerül [Ptk. 324. § (1) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 28. § (2) bek.].*
BH1982. 481. *A rendeltetési állomáson megállapított súlyhiány elszámolását illetően a vasúti fuvarozóval kötött külön megállapodásra alapított követelés elévülésére nem a fuvarozási egyezmény, hanem az általános polgári jog elévülési szabályai az irányadók [Ptk. 324. § (1) bek., 114 058/1966. I/8. E (Kk 25.) sz. hirdetménnyel közzétett Megállapodás a Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról (SZMGSZ) 30. cikk].*
BH1982. 338. *A jogszabály kellő ismeretének hiánya, illetőleg az ellenérdekű fél pontatlan (összevont) számlázása a visszakövetelési igény érvényesítésének elmulasztása szempontjából nem tekinthető menthető oknak [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (2) bek., 327. § (1) bek.].*
BH1982. 298. *A semmisségre határidő nélkül lehet ugyan hivatkozni, de a semmis szerződés alapján tartozatlanul fizetett pénzösszeg visszafizetésére irányuló igény a rá vonatkozó elévülési szabályok szerint ugyanúgy elévül, mint bármely más pénzkövetelés [Ptk. 234. § (1) bek., 324-327. §].*
BH1982. 250. *Az anyagi és az eljárási jogszabályban megállapított határidők elteltének számítási módja különböző, és az anyagi jogi határidőt nem lehet egyben eljárásjogi határidőnek is tekinteni [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 1960. évi 11. sz. tvr. 3. § (2) bek., Pp. 105. § (4) bek.].*
BH1982. 210. *Elévülési kifogás fellebbezési eljárásban is előterjeszthető [Pp. 235. § (1) bek., Ptk. 324. § (1) bek.].*
BH1981. 329. *A mennyiségi kifogás megalapozásához szükséges bizonyítékokról a megrendelőnek kell gondoskodnia [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 13. §, Ptk. 324. § (1) bek.].*
BH1981. 26. *A teljesítés helyén át nem adott részmennyiség tekintetében nem szavatossági igény érvényesítésének van helye, hanem teljesítés, illetőleg a szerződéstől való elállás esetén - az időközben kifizetett ellenszolgáltatás-rész visszafizetése követelhető [Ptk. 300. § (1) bek., 324. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r 14. § (1) és (2) bek., 1. sz. mell. 5. pont].*
BH1980. 479. *Dolog visszaszolgáltatására irányuló igény akkor alakul át pénzköveteléssé, amikor a természetbeni visszaadás lehetetlenné válik. Az ellenértékre irányuló követelés a gazdálkodó szervezetek között ettől számított egy év alatt évül el, és az elévülésre vonatkozó rendelkezéseket is ettől az időponttól kezdve lehet alkalmazni [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 115. § (1) bek.].*
BH1980. 253. *A teljesítés helyén át nem adott árumennyiség tekintetében nem a hibás teljesítésre, hanem a nem teljesítésre vonatkozó jogi szabályozás irányadó, és a megrendelő a kifizetett ellenértéket a tartozatlan fizetés szabálya szerint követelheti vissza [Ptk. 324. § (1) bek., 361. §].*
BH1980. 221. *Az a megállapodás, hogy a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés tárgyát a megrendelő telepén kell átadni, és ehhez a termelőnek a fuvarozás is kötelezettsége, a termékértékesítési szerződés része és nem tekinthető külön fuvarozási szerződésnek [54/1967. (XII. 17.) Korm. sz. r. 10. §*, Ptk. 324. § (1) bek., 504. § (3) bek.].*
BH1980. 166. *Az örökség reményében teljesített szolgáltatások megtérítése iránti igény akkor válik esedékessé, amikor a jogviszony a felek között halállal vagy a köztük fennálló kapcsolat egyéb okból történő megszakadásával megszűnik [Ptk. 233., 324. §., 677. § (1) bek.].*
BH1980. 136. *I. A baleseti kártérítési felelősség jogerős megállapítása esetén a később érvényesített járadék iránti igény jogalapját elévülés címén nem lehet vitatni [Pp. 123., 229. §, Ptk. 324. § (1) bek., 280. § (3) bek.].*
BH1979. 297. *A felszólításhoz elévülést félbeszakító jogszabály csak abban az esetben fűződik, ha az ellenérdekű félhez meg is érkezik [Ptk 327. § (1) bek., 324. § (1) bek., GKT 4/1973. sz.].*
BH1979. 273. *A kamat elévülése a főkövetelés elévüléséig vagy ennek sikeres érvényesítésével (a jogerős marasztaló ítélet kézbesítésétől) kezdődő elévülési idő lejártáig akkor sem következik be, ha a kezdő*

időponttól az elévülési határidőnek megfelelő idő már eltelt és érvényesítése csak ezt követőleg, de a főkövetelés kiegyenlítésétől számított elévülési határidőn belül történt [Ptk. 324. § (1) és (2) bek.].

BH1979. 118. *A megbízottként eljáró beruházási vállalat által a kivitelező ellen az utóbbi által túlszámlázott ellenértéknek a megbízó részére történt visszafizetése miatt támasztott követelés nem kártérítés jellegű, így elévülése tekintetében sem a kártérítésre, hanem a jogtalanul felszámított ellenszolgáltatás visszakövetelésére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni [Ptk. 324. §, 327. § (1) bek., 34/1974. (VIII. 6.) MT sz. r. 22. § (7) bek.].*

BH1977. 545. *Az állam felelősségének a Btké. 27/A. §-a szerinti feltétele az elítéltnek a vagyonelkobzást kimondó ítélet jogerőre emelkedésekor fennálló kötelezettsége. Határozatlan időre kötött kölcsönszerződés esetében az állam elleni kereset megindítása egyértelmű a felmondási jog gyakorlásával. A visszakövetelési jog elévülése tehát ekkor kezdődik [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 524. §, 525. § e) pont].*

BH1977. 502. *A vállalkozó részkövetelése a részteljesítés időpontja szerint esedékes olyan esetben is, amikor a részszámlázás nem a felek megállapodásán, hanem a jogszabály kötelező rendelkezésén alapszik [6/1968. (I. 30.) PM sz. r. 4. § (1) bek., Ptk. 324. § (1) bek.].*

BH1977. 240. *Dolog (pl. szerelési anyag) szolgáltatására nem irányadó a szocialista szervezetek pénzköveteléseire megszabott egy éves elévülési határidő [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 33. §, Ptk. 316. §, 324. §, 326. § (1) bek., 117. §].*

Ptké. 55. §

325. § (1) Az elévült követelést bírósági úton érvényesíteni nem lehet.

(2) A felek rövidebb elévülési határidőben is megállapodhatnak; a megállapodás csak írásban érvényes. Az egy évnél rövidebb elévülési határidőt a felek írásban legfeljebb egy évre meghosszabbíthatják, egyébként az elévülési határidők meghosszabbítására irányuló megállapodás semmis.

Ha a követelés elévült, annak állami kényszer útján való kikényszerítésére a továbbiakban nincs lehetőség.

Azt, hogy a követelés bírósági úton nem érvényesíthető, hivatalból kell figyelembe venni. Ha viszont a követelés azért nem érvényesíthető bírói úton, mert elévült, ez csak akkor vehető figyelembe - jogszabály eltérő rendelkezése hiányában -, ha arra a kötelezett kifogás előterjesztésével hivatkozik [Ptk. 204. § (3)]. Az elévülési kifogás az eljárás bármely szakaszában előterjeszthető, így a fellebbezési eljárásban is [Pp. 235. § (1)].

További különbség az elévült követelés és a bírósági úton nem érvényesíthető követelések között az is, hogy

- a követelés elévülése esetén a kézizálogjog jogosultja a nála lévő zálogtárgyból kielégítheti magát, ellenben a bírósági úton eredetileg sem érvényesíthető követelés zálogjoggal való biztosítása semmis [Ptk. 251. § (1)],

- míg a bírósági úton nem érvényesíthető követelés beszámítására nincs lehetőség, az elévült követelés beszámítható, ha az elévülés az ellenkövetelés keletkezésekor még nem következett be [Ptk. 297. § (2)].

A Ptk. szabályainak diszpozitív jellegéből következik, hogy a felek nincsenek elzárva attól, hogy a jogszabályban előírt elévülési időtől közös akarattal eltérjenek. Az ilyen megállapodás érvényességét a törvény

- egyrészt alaki feltételhez köti amikor kimondja, hogy az ilyen megállapodás érvényességi kelléke annak írásba foglalása,

- másrészt szabályozza az eltérés tartalmi feltételeit is. A (2) bekezdésben foglaltak értelmében a feleknek módjukban áll, hogy a jogszabályban meghatározott elévülési időt megrövidítsék. A meghatározott elévülési idő felemelésére azonban csak akkor jogosultak, ha annak mértéke a jogszabály értelmében egy évnél rövidebb, s ebben az esetben a felemelés legfeljebb egy évi időtartamra szólhat.

A feltételekkel ellentétes megállapodás semmis. Így tehát nincs mód arra, hogy a felek az egy évnél hosszabb elévülési időt meghosszabbítsák; hogy az ennél rövidebb elévülési időt egy évet meghaladó időtartamra emeljék fel, vagy szóban kössék meg az egyébként engedett tartalmú megállapodást. A törvényi rendelkezésből következően semmis az a megállapodás is, amellyel a felek az elévülést kizárják. A semmisség jogkövetkezményét a Ptk. 200. § (2) bekezdése alapján kell megítélni, vagyis a jogvitában a jogszabályban megállapított elévülési időt kell figyelembe venni.

BH2004. 75. *a magyarországi vármegyék 1927. július 15-én kibocsátott egyesített kölcsönkötvényéből (ún. Rotschild-kölcsön) eredő követelések elévülésének megállapítása körében irányadó szempontok [1881. évi XXXIII. tv. 37. §, 40. §, 42. §, 1875. évi XXXVII. tv., Magyar Magánjogi Törvénykönyv javaslata 1287. §, 1292. §, 1293. §, 1924. évi IV. tc., 1926. évi XVI. tv., Ptk. 115. § (1) bek., 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (1) és (2) bek., Ptké. I. 75. § (1) bek., 85. § (1) és (3) bek., 95. §, 13. 110/1984. (XII. 24.) Korm. rendelet 4. §, 670/1946. ME rendelet, 85/1987. (XII. 29.) MT rendelet, 1982. évi 28. tvr. 2. § (1) bek. a)-k) pont, 3. § (1) bek. a)-d) pont, 7. § (1) bek., 80/1992. (V. 12.) Korm. rendelet 6. § c) pont].*

BH2003. 280. *II. A biztosítási kár elévülése [Ptk. 6. §, 324-327. §-ok, 360. § (1) bek.].*

BH2003. 153. *Az ajándék visszakövetelése iránti igény elévülése (Ptk. 324-326. §-ok, 582. §).*
BH2000. 314. *A felek jogviszonyában bekövetkezett elévülés kihat a felszámolási eljárásra is, ezért az anyagi jogszabályok szerint már elévült követelés az adóssal szemben felszámolási eljárás keretében hitelezőként sem érvényesíthető [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (1) bek., 389. §, 395. § (1) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 6. § (2) bek., 1993. évi XCII. tv. 40. § (1) bek., (4) bek a) pont, (8) bek.].*
BH1999. 131. *A közvetlen letiltásra vonatkozó, az adós munkáltatójához intézett megkeresés az elévülés folyását félbeszakítja, az tehát újra kezdődik. Ezt a körülményt az elévülési idő számításánál figyelembe kell venni [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 327. § (1)-(3) bek., 523. § (1) bek., 526. § (1)-(2) bek., 1960. évi 11. tvr. (Ptké. I.) 4. §, 1979. évi 18. tvr. 5. §, 44. §, 57. § (2) bek., 1994. évi LIII. tv. 308. §, 26/1985. (X. 21.) PM r., 52/1991. (X. 22.) AB hat.].*
BH1998. 483. *Az elévülési időnek szerződésben történt leszállítása esetén az elévülés nyugvásának megítélése [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (2) bek., 326. § (2) bek., 360. § (4) bek.].*
BH1998. 191. *II. A pénzintézeti végrehajtás (beszedési megbízás) az elévülés nyugvását legfeljebb 90 napra eredményezheti [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (2) és (3) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rek. 10. § (6) bek., 24. § (2) bek. c) pont].*
BH1997. 595. *I. Az ún. bárkaálláspénz jogi természete és elévülési szabályai [1931. évi VI. tv.-nyel kihirdetett ún. Brüsszeli Egyezmény, Ptk. 325. § (1) bek, 520. § (1) bek., 1978. évi 8. tvr. 16. §].*
BH1997. 38. *A meghiúsulási kötbér megfizetése iránti kereset részbeni elutasítása a szolgáltatás oszthatónak minősítése és a részleges érvénytelenség szabályainak lehetetlen feltétel folytán való alkalmazása, továbbá kötbérkövetelés egy részének elévülése miatt [Ptk. 228. § (3) bek. 239. §, 317. § (1) bek., 324. § (1) bek., 325. § (1) bek.].*
BH1996. 652. *III. A követelések elévülésére vonatkozó szabályok a megállapítás iránti keresetre nem alkalmazhatók [Pp. 123. §, Ptk. 324-327. §, 1988. évi VI. tv. 27. §, 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 18/A. §].*
BH1995. 418. *A váltókövetelés elévülése megszakadása vagy nyugvása megállapításának feltételei [Ptk. 325. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 54. § (1) bek., 70. § (2)-(4) és (5) bek.].*
BH1994. 666. *II. Megtámadási jog gyakorlása elővásárlási jog alapján létrejött adásvételi szerződés esetében [Ptk. 115. § (1) bek., 236. §, 324. §, 325. §.].*
BH1994. 545. *A kiválás bejelentésére a tag részére nyitva álló határidőt a szövetkezet közgyűlése meghosszabbíthatja [1992. évi II. tv. (Ámt.) 29. §, Ptk. 325. § (2) bek., 326. § (2) bek.].*
BH1993. 313. *A kártérítési követelés elévülése a károsodás bekövetkeztével kezdődik. A jogosult követelését menthető okból nem tudja érvényesíteni addig, amíg a kár összegéről nem szerez tudomást. A tudomásszerzést követően azonban - ha az elévülési idő már eltelt - követelését a törvényben megállapított határidőn - egyéves vagy ennél rövidebb elévülési idő esetében három hónapon - belül csak a bíróság előtt érvényesítheti. A követelés teljesítésére irányuló írásbeli felszólításnak ilyen esetben az elévülés szempontjából már nincs jelentősége [Ptk. 325. § (1) bek., 326. §, 327. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*
BH1992. 409. *II. Az elévült követelés utáni késedelmi kamat bírósági úton akkor sem érvényesíthető, ha a kötelezett a követelést önként megfizette [Ptk. 325. § (1) bek.].*
BH1992. 335. *A vállalkozói díj megfizetésére irányuló követelés elévülése a szolgáltatás teljesítésétől (az átadástól) számított egy év eltelte miatt [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., GKT 51/1973. sz.].*
BH1991. 324. *Ha a megbízott a szavatossági igényt késedelmesen érvényesítette, a megbízó ebből származó kártérítési követelése a megbízottal szemben az igényérvényesítés lehetőségének megszűnésével esedékessé válik. A megbízó a megbízott elévülési kifogásával szemben nem hivatkozhat megalapozottan arra, hogy ő (a megbízó) az általa elvégeztetett javítási munkák díját milyen időpontban fizette ki [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*
BH1989. 101. *A szerzői mű jogosulatlan felhasználásával és a szerzőt megillető díj érvényesítésével kapcsolatos kérdések [Szjt 3. §, 17. §, 18. §, 26. § (1) bek., 53. § (1) és (2) bek., Szjt. V 10. §, Ptk 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 327. § (1) bek.].*
BH1988. 105. *A jótállásban alapuló igény elévülésének nyugvása mindaddig nem érvéget, amíg a kötelezett önként jótállási jellegű javítást végez [Ptk. 248. §, 325. § (1) bek., 326. § (2) bek.].*
BH1986. 466. *Anyagok átvételére jogosító, fel nem használt utalványok visszaváltására szerződésben megszabott határidő nem minősül jogvesztés kikötésének, hanem az a megfizetett ellenérték visszakövetelési jogának elévülési határideje [Ptk. 250. § (1) bek., 325. § (2) bek.].*
BH1984. 492. *A jogosult által át nem vett és a végrehajtói letéti számlára visszaérkezett összeg kifizetése iránti igény elévülése akkor kezdődik, amikor az összeg a végrehajtó letéti számlájára visszaérkezett [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (1) bek., 123/1973. (IK 1974/1.) IM sz. ut. (BÜSZ) 137. § (9) bek.].*

BH1984. 409. *A tartozásnak csak az elévülési időn belül történt elismerése eredményezi az elévülés megszakadását [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1984. 67. *Nem menthető az igényérvényesítés késedelme, ha a jogosult nem bizonyítja, hogy a csomagolt szállítmány csomagolási egységein belüli hiba az elévülési idő alatt nem volt felfedezhető [Ptk. 306. § (3) bek., 308. § (1) és (2) bek., 325. §, 383. § (3) bek.].*

BH1982. 298. *A semmisségre határidő nélkül lehet ugyan hivatkozni, de a semmis szerződés alapján tartozatlanul fizetett pénzösszeg visszafizetésére irányuló igény a rá vonatkozó elévülési szabályok szerint ugyanúgy elévül, mint bármely más pénzkövetelés [Ptk. 234. § (1) bek., 324-327. §].*

326. § (1) Az elévülés akkor kezdődik, amikor a követelés esedékessé vált.

Az elévülés akkor kezdődik, amikor a követelés esedékessé válik, azaz amikor megnyílik a bíróság előtti igényérvényesítés lehetősége. Az esedékesség gyakorlatilag azonos a lejárattal. A lejárat pedig az az idő, amikor a kötelezett teljesítésre köteles, illetőleg, amikor a jogosult a teljesítést köteles elfogadni.

Ezért például a lízingszerződésben kikötött részletfizetés esetén a követelés elévülése nem az elmaradt részlet esedékességének, hanem a "végeladási ár" esedékességének időpontjában kezdődik (BH1998. 242.).

Vannak esetek, amikor a felek a lejáratot felmondáshoz kötik, ilyenkor a felmondási idő elteltével válik a követelés esedékessé. Vannak esetek amikor jogszabály határozza meg a lejáratot [például: Ptk. 397. § (1), Ptk. 428. § (1)].

Ha a teljesítési határidőt sem szerződés, sem jogszabály nem határozza meg, akkor a teljesítés nyomban esedékes, vagy azzá tehető. Ilyenek az azonnal lejáró kötelmek (melyeknél az eredeti állapot helyreállításáról kell intézkedni), de a kárigények is, hiszen a kártérítési követelés a károsodás bekövetkezésekor nyomban esedékes [Ptk. 360. § (1)]. A károsodás időpontja ezáltal azonos az elévülés kezdő időpontjával.

Az esedékessé tétel az a jogi helyzet, amikor az egyik fél felajánlja a teljesítést, vagy a másik felet felhívja a teljesítésre. Az egyidejű teljesítés pedig kizárja, hogy az egyik fél teljesítése esetén a másik fél teljesítése elmaradjon.

Amikor az érvénytelen szerződések jogkövetkezményének levonása folytán kerül sor az eredeti állapot helyreállítására, a felek akkor is egyidejű teljesítésre kötelesek.

Ingyenes szerződés esetén az esedékesség akkor következik be, amikor a jogosult a kötelezettet a teljesítésre felhívja [Ptk. 280. § (1) b)].

Az életfenntartás céljára szolgáló, időszakonként visszatérően teljesítendő szolgáltatások előre esedékesek. A régebben lejárt ilyen követelések igényérvényesítési határideje hat hónap, mely határidő elévülési jellegű.

A teljesítéssel, illetőleg a teljesítés esedékességével kapcsolatban a Ptk. 281. §-a további fontos szabályokat tartalmaz. Ezzel kapcsolatban azonban csak azt szükséges kiemelni, hogy az elévülési idő folyását a szolgáltatás jogszerű visszatartása nem érinti, mert csak a mulasztó félen áll, hogy a joga érvényesítésének az akadályát elhárítsa.

Lényeges szabály továbbá az is, hogy az idő előtti teljesítés elfogadására a jogosult általában nem köteles, tehát a szerződésben kikötött esedékességi idő, illetőleg az ettől számítandó elévülési idő a kötelezett ilyen teljesítési magatartása miatt nem változik meg [Ptk. 282. § (2)].

Egyes esetekben a jogszabály külön rendelkezik az elévülési idő kezdetéről. Így például:

- tervezési szerződés esetén a terv hibája miatti szavatossági [Ptk. 410. § (2)-(3)];

- a fuvarozási szerződésből támasztható [Ptk. 504. § (3)];

- a szállítmányozási szerződésből eredő [Ptk. 520. § (3)] igények,

- a folyószámla-szerződés esetén a számlára kerülő egyes követelések [Ptk. 531. § (3)] tekintetében.

- az elévülés a tagsági jogviszony megszűnésétől kezdődik, ha a társaság kötelezettségeiért korlátlan felelősséggel tartozó tag tagsági viszonya a társaság megszűnése előtt következett be [a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény 54. § (2)]

(2) Ha a követelést a jogosult menthető okból nem tudja érvényesíteni, az akadály megszűnésétől számított egy éven belül - egyéves vagy ennél rövidebb elévülési idő esetében pedig három hónapon belül - a követelés akkor is érvényesíthető, ha az elévülési idő már eltelt, vagy abból egy évnél, illetőleg három hónapnál kevesebb van hátra. Ezt a rendelkezést kell alkalmazni akkor is, ha a jogosult a lejárat után a teljesítésre halasztást adott.

GKT 49/1973. szám

Ha a szállító a termék minőségét tanúsította és a termék a tanúsított tulajdonságok tekintetében utóbb hibásnak bizonyul, a szavatossági igény, valamint az ezzel összefüggő kártérítési követelés elévülésével kapcsolatban az elévülés nyugvására vonatkozó szabályok alkalmazásának van helye.

Az elévülés nyugvása

Az elévülés a követelés érvényesítését gátló ok bekövetkezésétől annak megszűnéséig nyugszik. A nyugvási idő következményeként az elévülési idő meghosszabbodik, az igényérvényesítésre nyitva álló idő pedig kitolódik, mégpedig a legfeljebb egy éves elévülési idő esetén 3 hónappal, minden más esetben egy évvel. E határidőket az elévülés nyugvását előidéző ok (körülmény) megszűnésétől kell számítani.

A törvény nem részletezi azt, hogy mi minősíthető olyan menthető oknak, ami a követelés határidőben való előterjesztését gátolja. A bíróságok megítélésére tartozik tehát annak az eldöntése, hogy a jogosult a konkrét ügyben ténylegesen és hibáján kívül volt-e akadályozva abban, hogy a jogait határidőben érvényesítse. Ennek eldöntése bizonyítási kérdés, de a bírói gyakorlat egyes konkrét esetei e tekintetben a jogalkalmazóknak támpontokat nyújtanak.

Általában az elévülés nyugvását eredményezi a képviselet hiánya; a képviselő és a képviselt közötti érdekellentét ténye annak megszűnéséig; ha a követelés érvényesítését előzetes eljárásnak kell megelőznie; a jogosult halála és az örökös személyének bizonytalan volta stb. Ha például a jogosult az örökhagyó haláláról tudott ugyan, de csak a hagyatéki tárgyaláson értesült arról, hogy az örökhagyó szóbeli végrendeletet alkotott és így ő csak köteles részre jogosult; úgy ez utóbbi idő előtt nem volt lehetősége arra, hogy a köteles rész iránti igényét érvényesítse. Ez olyan menthető ok, amely az elévülés nyugvását eredményezi.

Nyugszik az elévülés akkor is, ha a károsult kárának bekövetkezéséről nem tud, vagy arról a körülmények miatt nem is tudhat, és ez akadályozza őt abban, hogy a károsodástól számított időben érvényesítse jogait. A jogosult a követelését akkor is menthető okból nem tudja érvényesíteni, ha a kár összegéről nem szerez tudomást.

Nem tekinthető elévültnek az igény, ha a jogosult a kártérítési követelést határidőben előterjeszti, a tényleges kár összegét azonban csak az elévülési idő után jelöli meg.

Ha például a fél az épület lebontására alapot adó károsodás tényéről csak az államigazgatási eljárásban szerez tudomást, akkor az államigazgatási eljárásig eltelt időt olyan időnek kell minősíteni, amikor a jogosult menthető okból nem volt abban a helyzetben, hogy kárigényét érvényesítse.

Alapot ad az elévülési idő nyugvására, ha a felek egymással egyezségi tárgyalásokat folytatnak.

A pénzintézeti végrehajtás (beszedési megbízás) az elévülés nyugvását legfeljebb 90 napra eredményezheti (BH1998. 191.).

A lejárat után adott halasztás is az elévülés nyugvását eredményezi. Ebben az esetben az igényérvényesítés speciális határidejére vonatkozó rendelkezéseket a teljesítésre megjelölt újabb lejárati időponttól, és nem a halasztás megadásának az idejétől kell számítani.

Az elévülés nyugvásának szabályai az irányadóak minden olyan határidőre, amelyek nem jogvesztőek (a szerződés megtámadásának határideje kapcsán a Ptk. 236. § (3) bekezdése ezt ki is mondja), így például a végrehajtási jog elévülésére is. Kivétel ez alól, ha jogszabály eltérően rendelkezik [a szavatossági jogok körében ezért a Ptk. 308. § (2)-(5) bekezdésében szabályozottak az irányadóak].

Külön rendelkezik a jogszabály az elévülés nyugvásáról például a váltón és a csekken alapuló követelések esetén [a csekkjogi szabályokról szóló 2/1965. (I. 24.) IM rendelet 52. § (3), a váltójogi szabályokról szóló 1/1965. (I. 24.) IM rendelet 70. § (4)] is.

Az elévülés nyugvásának szabályait rendeli alkalmazni a törvény a közvetői eljárás esetében is.

A közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény értelmében a közvetítés olyan sajátos permegelőző, konfliktuskezelő, vitarendező eljárás, amelynek célja, hogy a vitában nem érintett harmadik személy, a közvetítő bevonása mellett a vitában érdekelt felek kölcsönös megegyezése alapján a vita rendezésének megoldását tartalmazó írásbeli megállapodás jöjjön létre. A törvény kimondja, hogy megszakítja az elévülést a közvetítői eljárás megindítása is. A közvetítői eljárás azzal tekinthető megindultnak, ha az első közvetítői megbeszélésen a felek változatlanul kérik a közvetítői eljárás lefolytatását, és ezt a tényt - mindkét fél és a közvetítő aláírását tartalmazó - írásos nyilatkozatban rögzítik

Ha a közvetítői eljárás sikertelenül, tehát a felek megegyezése nélkül ért véget, az igényérvényesítésre a törvény értelmében a Ptk. 326. § (2) bekezdésének a rendelkezése az irányadó, azaz a törvény a közvetítői eljárást az igényérvényesítés menthető okaként ismeri el [2002. évi LV. törvény 31. § (2)].

BH2004. 237. *A teljesítéstől számított hat hónapos elévülési jellegű szavatossági határidő - a jogvesztő határidőn belül - a hiba felismeréséig nyugszik, és attól számítva három hónap áll rendelkezésre az igény bíróság előtti érvényesítésére. A három hónapos határidő nem elévülési jellegű, nem szakítható meg, tehát nem kezdődik újra [Ptk. 308. § (1) és (2) bek., 326. § (2) bek.].*

BH2004. 142. *III. Az 1991. évi IL. tv. 40. § (1) bekezdésében szabályozott 90 napos keresetindítási határidő elévülési jellegű anyagi jogi határidő, melynek számítására az anyagi jog rendelkezései az irányadók, ezért a keresetlevélnek a lejárat napjáig a bíróságra meg kell érkeznie. Elmulasztása miatt igazolásnak helye nincs, meghosszabbodását az elévülés nyugvása eredményezheti [1991. évi IL. tv. 40. § (1) és (4) bek., Ptk. 326. § (2) bek., 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., Ptké. 3. § (1) bek.].*

BH2004. 75. *a magyarországi vármegyék 1927. július 15-én kibocsátott egyesített kölcsönkötvényéből (ún. Rotschild-kölcsön) eredő követelések elévülésének megállapítása körében irányadó szempontok [1881. évi XXXIII. tv. 37. §, 40. §, 42. §, 1875. évi XXXVII. tv., Magyar Magánjogi Törvénykönyv javaslata 1287. §, 1292. §, 1293. §, 1924. évi IV. tc., 1926. évi XVI. tv., Ptk. 115. § (1) bek., 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (1) és (2) bek., Ptké. I. 75. § (1) bek., 85. § (1) és (3) bek., 95. §, 13. 110/1984. (XII. 24.) Korm. rendelet 4. §, 670/1946. ME rendelet, 85/1987. (XII. 29.) MT rendelet, 1982. évi 28. tvr. 2. § (1) bek. a)-k) pont, 3. § (1) bek. a)-d) pont, 7. § (1) bek., 80/1992. (V. 12.) Korm. rendelet 6. § c) pont].*

BH2004. 27. *A Budapest Székesfőváros által kibocsátott kommunális kötvényeken, az ún. népszövetségi kölcsönkötvényeken és az államadóssági kötvényeken alapuló követelések elévülésével kapcsolatos - a Ptk. hatálybalépését megelőző - jogszabályok értelmezése [1881. évi XXXIII. tv. 37. §, 40. §, 42. §, 1875. évi XXXVII. tv., Magyar Magánjogi Törvénykönyv javaslata 1292. §, 1293. §, 1924. évi IV. tv., 670/1946. ME r. 2. § (1), bek., 2780/1946. ME r. 2. §, 4790/1946. ME r. 1. §, 13. 110/1948. Korm. r. 4. §, 1960. évi 11. tvr. 75. § (1) bek., 85. §, 94. §, 95. §, 1982. évi 28. tvr. 2. § (1) bek. a)-k) pontjai, 3. § (1) bek. a)-d) pontjai, 7. §, 86/1987. (XII. 29.) MT r., 80/1992. (V. 12.) Korm. r. 6. § c) pont, Ptk. 115. §, 324. §, 326. § (2) bek.]*

EBH2003. 853. *A szavatossági határidő - a jogvesztő határidőn belül - a hiba felismeréséig nyugszik, és attól számítva három hónap áll rendelkezésre az igény bíróság előtti érvényesítésére. A három hónapos határidő nem elévülési jellegű, nem szakítható meg, tehát nem kezdődik újra (Ptk. 308. §, 326. §).*

BH2003. 509. *I. A gazdasági munkaközösség tagjának mögöttes felelőssége elévül, ha a jogosult vele szemben a követelést a tagsági viszony megszűnését követő öt éven belül nem érvényesíti. A gazdasági munkaközösség ellen indított felszámolási eljárás alatt az elévülés nem nyugszik [Ptk. 324. §, 326. § (2) bek., 329. §, 1988. évi VI. tv. 54. §, 77. §, 79. §].*

BH2003. 453. *II. A beteget a műtéti kockázat körében gyakran fellépő szövődményről is tájékoztatni kell. [Ptk. 326. § (2) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., Pp. 206. § (1) bek., 1972. évi II. tv. 15/1972. (VIII. 5.) EüM r. 87. § (2) bek.]*

BH2003. 280. *II. A biztosítási kár elévülése [Ptk. 6. §, 324-327. §-ok, 360. § (1) bek.].*

BH2003. 205. *II. Megtámadási határidő vonatkozásában az elévülés nyugvása [Ptk. 236. § (1) és (2) bek., 326. § (2) bek. c) pont].*

BH2003. 195. *A vasúti pálya várható ívkorrekciójával kapcsolatban a vasút és a városi önkormányzat kártérítő felelőssége az építkező ingatlantulajdonosoknak adott téves tájékoztatás miatt [Ptk. 4. § (1) és (4) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 339. § (1) bek., 360. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 103. § (4) bek., OÉSZ 102. § (2)-(3) bek.].*

BH2003. 153. *Az ajándék visszakövetelése iránti igény elévülése (Ptk. 324-326. §-ok, 582. §).*

BH2002. 403. *Az ÁPV Rt. nem mentesülhet a privatizációs ellenértékhányad megfizetése alól arra való hivatkozással, hogy az átalakult részvénytársaság felszámolás alá került, és ezért a dolgozói részvény kibocsátása már nem lehetséges [Ptk. 198. § (3) bek., 312. § (1) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 1989. évi XIII. tv. (Át.) 21. § (1) és (3) bek., 2/1998. PJE].*

BH2002. 272. *II. A bírósági gazdasági hivatal által a végrehajtóhoz benyújtott hátraléki kimutatás az elévülést megszakítja [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 327. § (3) bek., Vht. 57. § (1) és (9) bek.].*

BH2001. 68. *A bérlő értéknövelő beruházásainak ellenértékét csak a bérleti jogviszony megszűnése után követelheti a bérbeadótól. E beruházások a bérleti díj megállapításánál figyelmen kívül maradnak [Ptk. 297. § (2) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 361. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 57. § (1) bek., 58. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 15. § (1) bek., 23. §].*

BH2000. 314. *A felek jogviszonyában bekövetkezett elévülés kihat a felszámolási eljárásra is, ezért az anyagi jogszabályok szerint már elévült követelés az adóssal szemben felszámolási eljárás keretében hitelezőként sem érvényesíthető [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (1) bek., 389. §, 395. § (1) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 6. § (2) bek., 1993. évi XCII. tv. 40. § (1) bek., (4) bek a) pont, (8) bek.].*

BH2000. 100. *Nem vagyoni kártérítés a Hepatitis C vírussal fertőzött vérkészítmény felhasználásával okozott egészségkárosodás miatt [1972. évi II. tv. (Et.), 22. § (2) bek., 58. § (3) bek., 16/1972. (IV. 29.) MT r. (Etv.) 12. § (1)-(2) bek., 199/1997. (XI. 14.) Korm. r., Ptk. 326. § (1)-(2) bek., 354-355. §, 360. § (1) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*

BH1999. 65. *A megtámadási határidő számítása az igény öröklése esetén [Ptk. 201. § (2) bek., 236. § (1)-(2) bek., 326. § (2) bek.].*

BH1999. 15. *A szavatossági igények érvényesítésére megállapított 3 hónapos - jogvesztő - határidő nem elévülési jellegű, ezt nem lehet megszakítani, és az elévülés további nyugvása sem állapítható meg [Ptk. 308. (1) és (2) bek., 326. § (2) bek.].*

BH1998. 483. *Az elévülési időnek szerződésben történt leszállítása esetén az elévülés nyugvásának megítélése [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (2) bek., 326. § (2) bek., 360. § (4) bek.].*

BH1998. 242. *A lízingszerződésben kikötött részletfizetés esetén a követelés elévülésének kezdő időpontja nem az elmaradt - ki nem fizetett - részlet esedékességének, hanem a végeladási ár esedékességének az időpontja [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 376. § (1) és (2) bek., 423. §].*

BH1998. 191. *II. A pénzintézeti végrehajtás (beszedési megbízás) az elévülés nyugvását legfeljebb 90 napra eredményezheti [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (2) és (3) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rek. 10. § (6) bek., 24. § (2) bek. c) pont].*

BH1997. 245. *A szerződés szerinti átadást követően több éven át tárolt gépi berendezés gyártási hibái miatt - jogvesztés folytán - az ún. repasszálási (az üzembe helyezéshez szükséges alkalmassági vizsgálati) munkákat végző vállalkozó sem szavatossági, sem kártérítési felelősséggel nem tartozik [Ptk. 308. § (1)-(2) bek., 310. §, 326. § (2) bek., 383. § (3)-(4) bek., I. PED-GED].*

BH1996. 652. *III. A követelések elévülésére vonatkozó szabályok a megállapítás iránti keresetre nem alkalmazhatók [Pp. 123. §, Ptk. 324-327. §, 1988. évi VI. tv. 27. §, 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 18/A. §].*

BH1996. 382. *Az elévült követelés beszámíthatóságának elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 297. § (2) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 361. § (1) bek., 364. §].*

BH1996. 332. *Nemzetközi légifuvarozás esetén az igényérvényesítésre megállapított határidők jogvesztő határidők, ezeknél tehát az elévülési határidőkre vonatkozó megszakítási, nyugvási szabályok nem érvényesülnek [Varsói Légifuvarozási Egyezmény 18. cikk (1) bek., 22. cikk (2) bek., 29. cikk, Ptk. 326-327. §, 1978. évi 8. tvr. 1. § (1) bek., 16. §].*

BH1995. 343. *A kötelesrész iránti igény elévülésének nyugvásával kapcsolatos körülmények megítélése [Ptk. 326. § (2) bek., 6/1958. (VII. 4.) IM r. (He.) 43. § (4) bek., 44. § (2) bek., 45. §, 89. § (1) bek., Pp. 74. §].*

BH1994. 682. *A késedelmi kötbér iránti követelését érvényesítő fél nem hivatkozhat megalapozottan arra, hogy a teljesítési határidő elmulasztásáról csak a beszerzett szakértői véleményből szerzett tudomást, s ezért addig, amíg a szakértői véleményt nem vette kézhez, kötbérkövetelésének elévülése nyugodott [Ptk. 326. § (2) bek.].*

BH1994. 545. *A kiválás bejelentésére a tag részére nyitva álló határidőt a szövetkezet közgyűlése meghosszabbíthatja [1992. évi II. tv. (Ámt.) 29. §, Ptk. 325. § (2) bek., 326. § (2) bek.].*

BH1993. 756. *A pénzintézet csak a saját tévedésén alapuló bankhiba esetén jogosult - az üzletszabályzatában foglaltaknak megfelelően - a vele bankszámlaszerződéses jogviszonyban levő számlatulajdonos bankszámláját - annak hozzájárulása nélkül - megterhelni. Egyéb esetekben az ilyen magatartás a pénzintézet szerződésszegésének minősül. [Ptk. 529. §, 326. § (2) bek., 361. § (1) és (2) bek., 39/1984. (IX. 5.) MT r. 4. § (1) és (4) bek.].*

BH1993. 313. *A kártérítési követelés elévülése a károsodás bekövetkeztével kezdődik. A jogosult követelését menthető okból nem tudja érvényesíteni addig, amíg a kár összegéről nem szerez tudomást. A tudomásszerzést követően azonban - ha az elévülési idő már eltelt - követelését a törvényben megállapított határidőn - egyéves vagy ennél rövidebb elévülési idő esetében három hónapon - belül csak a bíróság előtt érvényesítheti. A követelés teljesítésére irányuló írásbeli felszólításnak ilyen esetben az elévülés szempontjából már nincs jelentősége [Ptk. 325. § (1) bek., 326. §, 327. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1993. 185. *A vállalkozó - alvállalkozója hibás teljesítésén alapuló - jogainak érvényesítése az alvállalkozóval szemben, ha a vállalkozó a megrendelővel szemben a szerződésszegés miatt helytállni köteles [Ptk. 326. § (2) bek., 398. §].*

BH1992. 596. *A szavatossági igényt a tervezővel szemben a jogosult a szakértői vélemény kézhezvételétől számított három hónapon belül a bíróság előtt akkor is érvényesítheti, ha a hibát már korábban felismerte, de a tervező közrehatásáról a hiba keletkezésében csak a szakértői véleményből szerzett tudomást [Ptk. 326. § (2) bek., I. sz. PGED].*

BH1992. 552. *Az ingatlan-nyilvántartás téves szerkesztésével okozott kár megtérítésére irányuló követelés - az ingatlanszerkesztés adatiról való tudomásszerzéstől számított - egy éven belül elévül [Ptk. 326. § (1) és (2) bek., 349. § (2) bek.].*

BH1992. 480. *A szavatossági igényt a tervezővel szemben a jogosult a szakértői vélemény kézhezvételétől számított három hónapon belül a bíróság előtt akkor is érvényesítheti, ha a hibát már korábban felismerte, de a tervező közrehatásáról a hiba keletkezésében csak a szakértői véleményből szerzett tudomást [Ptk. 326. § (2) bek., I. sz. PGED].*

BH1992. 187. *Ha a jogosult szavatossági jogait nem tudta érvényesíteni, mert a hiba nem volt felismerhető, és a hiba felismerésétől számított három hónapon belül igényét keresettel nem érvényesítette, szavatossági igénye akkor is elévült, ha a tartós használatra rendelt dologra előírt hároméves idő, illetőleg az ennél hosszabb kötelező alkalmassági idő még nem telt el [Ptk. 308. § (1) és (2) bek., 326. § (2) bek.].*

BH1991. 324. *Ha a megbízott a szavatossági igényt késedelmesen érvényesítette, a megbízó ebből származó kártérítési követelése a megbízottal szemben az igényérvényesítés lehetőségének megszűnésével esedékessé válik. A megbízó a megbízott elévülési kifogásával szemben nem hivatkozhat megalapozottan arra, hogy ő (a megbízó) az általa elvégeztetett javítási munkák díját milyen időpontban fizette ki [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1991. 26. *A beruházás lebonyolításával megbízott és a kivitelező vállalkozói díját kifizető szervezetnek a beruházó elleni megtérítési igénye akkor válik esedékessé, amikor a díjat kifizette [Ptk 479. § (1) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek.].*

BH1990. 270. *Nem tekinthető ítélt dolognak, s ezért nincs akadálya a szerződéses üzemeltetésbe adó gazdálkodó szerv elleni kereset indításnak, ha a szerződéses üzletvezető ellen lefolytatott eljárás eredményeként hozott jogerős marasztaló határozat ellenére tőle a vásárolt áru ellenértéke nem hajtható be; jogviszony hiánya vagy elévülés azonban akadályozhatja az igény érvényesítését [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (2) bek., 327. § (1) bek., Pp. 229. § (1) bek., 38/1980. (IX. 30.) MT r. 3. § (1) bek., 14/1980. (IX. 30.) BkM r. 5. § (4) bek.].*

BH1990. 268. *A biztosító - amennyiben biztosítási szerződés alapján a károkozó helyett a kárt megtéríti - engedményesként léphet fel a károkozóval szemben. Igényének elévülése ezért nem a saját kifizetésével, hanem a káresemény bekövetkeztével kezdődik. Az igényérvényesítés akadálya miatt azonban a kifizetésig az elévülés nyugvása állapítható meg [Ptk. 324. § (1) bek., 326. §, 329. §, 331. §, 360. § (1) bek., 558. § (1) bek.].*

BH1990. 138. *Jótálláson, illetve szavatosságon alapuló igények bíróság előtti érvényesítésének határideje gépkocsi adásvétele esetén [Ptk. 308. § (1)-(2) bek., 326. § (2) bek., 327. §, I. PED-GED].*

BH1990. 109. *Az építmény hibája miatt szavatossági jog helyett érvényesíthető kártérítési igény öt éves elévülési ideje az átadás-átvétel napján kezdődik. Menthető okból felmerült akadály esetében a jogosult legfeljebb ennek megszűntétől számított egy év alatt érvényesítheti még az igényét [Ptk. 326. § (2) bek.].*

BH1989. 146. *III. Árleszállítás címén az eladó OTP-t nem lehet nagyobb összeg megfizetésére kötelezni, mint a vevő által a határozat hozataláig teljesített - a szociálpolitikai juttatásokkal, a vissza nem térítendő állami támogatásokkal és egyéb, nem az eladó által nyújtott kölcsönökkel növelt - vételártörlesztés. Az ily módon megállapított összeget meghaladó követelés a még ki nem fizetett hátralékos vételár összegét csökkenti. [Ptk. 306. § (1) bek., 307. § (1) és (2) bek., 308. § (1) bek., 310. §, 326. § (2) bek., 1977. évi 11 sz. tvr. 8. § (2) bek., 18. § (2) bek., I sz. PGED].*

BH1988. 364. *A megrendelő nem köteles kopogtatás utján meggyőződni arról, hogy az épület épnek látszó vakolata hibás-e és nem fog-e lehullani [Ptk. 326. § (2) bek.].*

BH1988. 237. *A pénzintézethez benyújtott határidős beszedési megbízás a követelés elévülését nem szakítja meg, ha azt sem a jogosult, sem a pénzintézet a kötelezettnek nem küldi meg [Ptk. 214. § (1) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 327. § (1) bek., 408/1976. (PK 23.) MNB sz. közlemény 15. pont, 412/1987. (PK 17.) MNB sz. közlemény 132. pont].*

BH1988. 194. *II. Ha az áru a fuvarlevél (értesítő és vétlevél) kiváltását követően vész el (nem kerül kiszolgáltatásra), az elévülési id számítása szempontjából nem a speciális (CIM, VÁSZ), hanem az általános (Ptk.) jogszabályi rendelkezések az irányadók [CIM 47. cikk 2. §, Ptk. 360. § (1) bek., 326. § (1) bek.].*

BH1988. 105. *A jótállásban alapuló igény elévülésének nyugvása mindaddig nem érvéget, amíg a kötelezett önként jótállási jellegű javítást végez [Ptk. 248. §, 325. § (1) bek., 326. § (2) bek.].*

BH1988. 40. *Ha a felek a hiba okának felderítése és megszüntetése érdekében közösen vizsgálatot folytatnak, ez az elévülés nyugvását eredményező menthető oknak minősül mindaddig, amíg ismeretessé nem válik a vizsgálat eredménye vagy eredménytelensége [Ptk. 306. § (1) be., 308. § (1) és (2) bek., 326. § (2) bek.].*

BH1987. 283. *A gazdálkodó szervezet működésében mutatkozó hiányosság nem tekinthető olyan körülménynek, amelynek alapján a szervezet pénzkövetelése elévülésének nyugvását lehetne megállapítani [Ptk 326. § (2) bek.].*

BH1987. 223. *A termelőszövetkezet tagja a tagsági viszonyból származó igényét az elévülési idő eltelte után is érvényesítheti, ha annak korábbi érvényesítésében akadályozva volt, feltéve, hogy az igényét az akadály megszűnésétől számított egy éven belül terjeszti elő [Ptk. 326. § (2) bek., 1967. évi III. tv. 96. §, 7/1977. (III. 12.) MT sz. r. 120. § (2) bek.].*

BH1987. 171. *I. A semmis vállalkozási szerződés hatályossá nyilvánítása folytán megítélhető pénzkövetelés is a szolgáltatás átadásával, nem pedig a hatályossá nyilvánítással tekinthető esedékessé váltnak, és a gazdálkodó szervezeteknek egymás közötti kapcsolatában ettől számított egy év alatt évül el [Ptk 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 280. § (1) bek.].*

BH1987. 40. *Államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése iránti igény elévülése [Ptk. 349. § (2) bek., 326 §., 360. § (1) bek.].*

BH1986. 377. *Az épület kijavításával kapcsolatos ún. értéknövelő költség megtérítésére irányuló igény pénzkövetelés, amely a kijavítás teljesítésekor esedékes, és gazdálkodó szervezetek egymás közti kapcsolatában egy év alatt elévül [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek.].*

BH1986. 285. *A fővállalkozó az elévülési kifogással szemben nem hivatkozhat eredményesen igényérvényesítési késedelmének menthetőségére azon az alapon, hogy az alvállalkozó munkateljesítményeinek tényleges mennyiségét csak a később indult perben beszerzett szakvélemény adataiból tudta megállapítani [Ptk. 326. § (2) bek.].*

BH1985. 477. *A három évnél hosszabb kötelező alkalmassági időt megállapító rendelkezést mindazokban az esetekben alkalmazni kell, amelyekben a hároméves jogvesztő határidő a rendelkezés hatálybalépésekor még nem telt el. Mindez azonban nem érinti az elévülési szabályoknak a jogvesztő határidőn belüli érvényesülését [Ptk. 308. § (2) bek., 326. § (2) bek., 327. § (1) bek., 16/1981. (VI. 3.) ÉVM sz. r].*

BH1985. 438. *A másik szerződő fél rosszhiszemű magatartása sem teszi menthetővé azt, hogy a jogosult a részéről történt kétszeres fizetést nem ismeri fel, és emiatt az elévülési idő eltelt [Ptk. 326. § (2) bek.].*

BH1985. 114. *Ha a szavatossági igényérvényesítés időpontjában nem volt felismerhető, hogy az egész lakóépület hibás, illetőleg hogy a hibát csak az egész épület kijavításával lehet megszüntetni, úgy a csak egy vagy néhány lakásra vonatkozóan bejelentett igényt az egész épületre kiterjedően érvényesítettnek kell tekinteni [Ptk. 306. § (1) bek., 326. § (2) bek., Pp. 247. §].*

BH1985. 110. *Az egyenleg közlése csak abban az esetben minősül írásbeli felszólításnak, és szakítja meg az elévülést, ha az egyenleg magában foglalja az érvényesíteni kívánt követelést [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (2) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1984. 492. *A jogosult által át nem vett és a végrehajtói letéti számlára visszaérkezett összeg kifizetése iránti igény elévülése akkor kezdődik, amikor az összeg a végrehajtó letéti számlájára visszaérkezett [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (1) bek., 123/1973. (IK 1974/1.) IM sz. ut. (BÜSZ) 137. § (9) bek.].*

BH1984. 463. *Ha a szállítmányozó nem közli kellő időben a megbízójával a fuvarozó ellen indított per eredményét, nem hivatkozhat arra, hogy nem kapott utasítást azokkal a harmadik személyekkel szembeni igényérvényesítésre, amelyekre nézve a fuvarozó elleni perben terhelő adatok merültek fel. A további igényérvényesítésnél azonban a gazdaságossági szempontokat is figyelembe kell venni [32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 46. §, Ptk. 326. § (2) bek.].*

BH1984. 112. *A szavatossági jog elévülésének megítélésénél az a körülmény, hogy a hiba érzékszervi úton nem ismerhető fel, csak abban az esetben menthető ok, ha a hiba nem a megrendelő elhatározásától függő időpontban végzett vizsgálat, hanem természeténél fogva csak a rendeltetésszerű használat, illetve az ezzel összefüggő későbbi vizsgálat során válik az elévülési idő eltelte után felfedezhetővé [Ptk. 308. § (1) és (2) bek., 326. § (2) bek., 383. § (3) bek.].*

BH1983. 325. *Gazdálkodó szervezet ellen bűncselekménnyel összefüggéssel támasztható követelés érvényesítésének késedelme addig az időpontig menthető, amikor a jogosult értesül arról, hogy a büntető bíróság a bűncselekmény elkövetői ellen érvényesített polgári jogi igényével polgári jogi eljárásra utasította [Ptk. 326. § (2) bek., 360. § (1) bek., 361. § (1) bek., 364. §].*

BH1982. 509. *A tartozás-elismerés a korábbi jogalaptól független, új kötelezettségvállalást nem eredményez. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a tartozás elismerésével egyidejűleg a felek az eredeti szerződés egyes feltételeit - igy különösen a teljesítési határidőt - ne módosíthatnák [Ptk. 242. §, 326. § (1) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1982. 435. *A szállítmányozó ellen igényérvényesítés elmulasztásában álló ügyintézői mulasztás miatt támasztható kártérítési igény akkor nyilik meg és elévülése akkor kezdődik, amikor a megbízó követelésének*

érvényesítése a fuvarozóval, a raktározó, rakodó és kikötői vállalatokkal szemben lehetetlenné vált, vagyis az ezek elleni igény elévült [Ptk. 326. § (1) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 46. §].

BH1982. 338. *A jogszabály kellő ismeretének hiánya, illetőleg az ellenérdekű fél pontatlan (összevont) számlázása a visszakövetelési igény érvényesítésének elmulasztása szempontjából nem tekinthető menthető oknak [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (2) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1982. 298. *A semmisségre határidő nélkül lehet ugyan hivatkozni, de a semmis szerződés alapján tartozatlanul fizetett pénzösszeg visszafizetésére irányuló igény a rá vonatkozó elévülési szabályok szerint ugyanúgy elévül, mint bármely más pénzkövetelés [Ptk. 234. § (1) bek., 324-327. §].*

BH1982. 250. *Az anyagi és az eljárási jogszabályban megállapított határidők elteltének számítási módja különböző, és az anyagi jogi határidőt nem lehet egyben eljárásjogi határidőnek is tekinteni [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 1960. évi 11. sz. tvr. 3. § (2) bek., Pp. 105. § (4) bek.].*

BH1980. 479. *Dolog visszaszolgáltatására irányuló igény akkor alakul át pénzkövetelésé, amikor a természetbeni visszaadás lehetetlenné válik. Az ellenértékre irányuló követelés a gazdálkodó szervezetek között ettől számított egy év alatt évül el, és az elévülésre vonatkozó rendelkezéseket is ettől az időponttól kezdve lehet alkalmazni [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 115. § (1) bek.].*

BH1980. 176. *A megbízott megtérítési igénye a megbízó ellen akkor válik esedékessé, amikor a bankszámláját a pénzintézet a vállalkozó javára megterhelte [Ptk. 326. § (1) bek., 34/1967. (XII. 24.) PM sz. r. 10. § (1) bek.].*

BH1980. 53. *A szavatossági igényének késedelmes érvényesítése esetén nem hivatkozhat menthető okra az a jogosult gazdálkodó szervezet, amely a berendezés üzemeltetéséhez előírt hatósági engedélyt nem szerezte be, azt enélkül vette használatba és ennek következményeként a szolgáltatás hibáját csak az elévülési idő eltelte után fedezte fel [Ptk. 326. § (2) bek.].*

BH1979. 429. *Gazdálkodó szervezetek egymás ellen fuvarozási szerződés alapján támasztható kártérítési kötelezettsége abban az esetben is a kár bekövetkezésétől számított egy év alatt évül el, ha a kárt valamelyikük dolgozójának bűncselekménye okozta [Ptk. 326. § (2) bek., 360. § (4) bek., 504. § (3) - (4) bek., 26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r. mellékleteként közzétett Gépjármű Fuvarozási Szabályzat (GESZ) 71. § (3) bek.].*

BH1978. 395. *A bizományos fuvardíjtérítés iránti követelésének esedékessége a megbízóval szemben nem akkor következik be, amikor a fuvarozási szerződés teljesedésbe megy, hanem amikor a bizományos a megbízót - a jogviszonyok láncolatában - a fizetésre felszólítja [32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 28. § (2) bek., Ptk. 326. § (1) bek.].*

BH1977. 545. *Az állam felelősségének a Btké. 27/A. §-a szerinti feltétele az elítéltnek a vagyonelkobzást kimondó ítélet jogerőre emelkedésekor fennálló kötelezettsége. Határozatlan időre kötött kölcsönszerződés esetében az állam elleni kereset megindítása egyértelmű a felmondási jog gyakorlásával. A visszakövetelési jog elévülése tehát ekkor kezdődik [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 524. §, 525. § e) pont].*

BH1977. 490. *Az elévülés szempontjából a jogosult halálát és az örökös személyének tisztázatlanságát a Ptk 326. §-ának (2) bekezdésében említett menthető oknak kell tekinteni [Ptk. 326. § (2) bek.].*

BH1977. 341. *Egymagában az a körülmény, hogy a megrendelő az építési-szerelési munkának a szavatossági időn belül felismerhető hibáját csak az igényérvényesítési időn túl ismeri fel, nem vonja maga után a szavatossági jogra alapított követelés érvényesíthetőségének nyugvását [45/1961. (XII. 9.) Korm. sz. r. 30. § (3) bek., 5/1968. (V. 8.) ÉVM sz. r.-tel közzétett építési szerződés alapfeltételei 32. §, Ptk. 326. § (2) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1977. 240. *Dolog (pl. szerelési anyag) szolgáltatására nem irányadó a szocialista szervezetek pénzköveteléseire megszabott egy éves elévülési határidő [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 33. §, Ptk. 316. §, 324. §, 326. § (1) bek., 117. §].*

327. § (1) A követelés teljesítésére irányuló írásbeli felszólítás, a követelés bírósági úton való érvényesítése, továbbá megegyezéssel való módosítása - ideértve az egyezséget is -, végül a tartozásnak a kötelezett részéről való elismerése megszakítja az elévülést.

GKT 72/1973. szám

A követelés elévülésének megszakításához elegendő, ha a felszólítás olyan adatokat tartalmaz, amelyek alapján a kötelezett a vele szemben támasztott követelést azonosítani tudja.

GKT 98/1973. szám

Gazdasági perben a perbehívásnak a perbehívott személlyel való közlése az utóbbival szemben abban az esetben is megszakítja az elévülést, ha a perbehívott a perbehívást nem fogadja el.

(2) Az elévülés megszakadása, illetőleg az elévülést megszakító eljárás jogerős befejezése után az elévülés újból megkezdődik.

(3) Ha az elévülést megszakító eljárás során végrehajtható határozatot hoztak, az elévülést csak a végrehajtási cselekmények szakítják meg.

Az elévülés megszakadása

Az elévülést megszakító tények:

1. a teljesítésre irányuló írásbeli felszólítás

A felszólítás tartalmi feltételeiről a törvény nem rendelkezik. A bírói gyakorlat e körben az elévülés megszakadását kiváltó hatást az olyan felszólítás esetén ismeri el, amely tartalmazza azokat az adatokat, amelyek alapján a kötelezett a vele szemben támasztott követelést kétségtelenül azonosítani tudja (GKT 72/1973. szám). Ha az írásbeli felszólítás hiányos ugyan, de alkalmas az érvényesíteni kívánt követelés beazonosítására, vagy ha a jogosult a követelése jogcímét tévedésből ténylegesen fenn nem álló más jogcímben jelölte meg (például szavatosság helyett jótállásra hivatkozott), illetve a felszólítást a kötelezett önálló jogi személyiséggel nem rendelkező egységének küldte, az elévülés megszakadása bekövetkezik (BH1994. 428; BH1988. 456.; BH1978. 530.).

Felszólításnak minősül - megnevezésétől függetlenül - minden olyan írásbeli közlés, amiből a követelés érvényesítésének szándéka kitűnik. Így például a felszólítással azonos hatályú a fizetési egyenleg megküldése, a pénzintézeti beszedési megbízás, de például a folyamatban lévő perben a perbehívási kérelemnek a kötelezettel való közlése is - függetlenül attól, hogy annak alapján a perbe belép-e vagy a perbehívást nem fogadja el (GKT 98/1973. szám, BH1996. 468.). Ha a jogosult a követelését nem a bíróság, hanem más hatóság előtt érvényesíti (például államigazgatási eljárást kezdeményez), a kezdeményező irat is írásbeli felszólításnak minősül.

A szóbeli felszólítás az elévülést nem szakítja meg, viszont a telexen küldött felszólítás is írásbeli felszólítás.

Bármilyen formában is történjék az írásbeli felszólítás, ahhoz az elévülést megszakító joghatály csak akkor fűződik, ha az az ellenérdekű félhez meg is érkezik. Ezért például ha a beszedési megbízást sem a pénzintézet, sem a jogosult nem küldi meg a kötelezettnek, az elévülés nem szakad meg (BH1988. 237.). A követelésről felvett jegyzőkönyvnek a kötelezett részére történt átadásával viszont az elévülés akkor is megszakad, ha a jegyzőkönyv aláírását a kötelezett megtagadta (BH1984. 319.).

2. a követelés bírósági úton történő érvényesítése

Ilyennek minősül a perindítás, vagy az azzal azonos megítélés alá eső bármely jogcselekmény (például a fizetési meghagyás kibocsátása; az egyezségi kísérletre idézés iránti kérelem benyújtása). A más személyek közötti perbe történő beavatkozás azonban az elévülést nem szakítja meg.

Hasonlóan az írásbeli felszólításhoz, megszakad az elévülés akkor is, ha a jogosult nem a jogi személyt, hanem annak önálló jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeti egységét jelöli meg alperesként.

3. a követelésnek megegyezéssel való módosítása és az egyezség

A követelés megállapodással való módosításán minden olyan szerződésmódosítást érteni kell, amely a követelés összegét, a szolgáltatás tárgyát, mennyiségét, a teljesítés idejét vagy helyét bármilyen vonatkozásban érinti. Vonatkozik ez az egyezségre is. A felek között folyó egyezségi tárgyalások tehát az elévülést nem szakítják meg, de az elévülés nyugvására alapot adnak.

4. a kötelezett részéről a tartozás elismerése

Az elévülést nem csak a kötelezettnek a Ptk. 242. §-ában szabályozott tartozás elismerése szakítja meg, hanem a szóbeli elismerése is. A kifejezett elismerésen túl ilyennek kell tekinteni a kötelezett egyéb olyan magatartását is, amiből a tartozás elismerésének szándékára kell következtetni. Így például, ha a vállalkozó a hibát díjtalanul kijavítja, vagy a kötelezett az írásbeli felszólítást követően - kifogás és jogfenntartás nélkül - a tartozást törleszti, ezt az elévülés megszakítása szempontjából úgy kell tekinteni, hogy a tartozást elismerte (BH1986. 112; BH1986. 30; BH1979. 377.).

5. Megszakítja az elévülést a kötelezettnek az engedményezésről történő értesítése [Ptk. 329. § (2)].

Egyes esetekben a jogszabály eltérően rendelkezik az elévülés megszakadását eredményező okokról. Így például a váltón és a csekken alapuló követelések esetében kimondja, hogy az elévülést csak a bíróság előtti igényérvényesítés szakítja meg, s csak arra a kötelezettre hat ki, akivel szemben az elévülést megszakító cselekmény történt [a csekkjogi szabályokról szóló 2/1965. (I. 24.) IM rendelet 52. § (4), 53. §; a váltójogi szabályokról szóló 1/1965. (I. 24.) IM rendelet 70. § (5), 71. §].
A 2002. évi LV. törvény rendelkezik a közvetítői tevékenységről, mely a polgári jogviták bíróságon kívüli rendezésének elősegítését szolgálja.
A közvetítés olyan sajátos permegelőző, konfliktuskezelő, vitarendező eljárás, amelynek célja, hogy a vitában nem érintett harmadik személy, a közvetítő bevonása mellett a vitában érdekelt felek kölcsönös megegyezése alapján a vita rendezésének megoldását tartalmazó írásbeli megállapodás jöjjön létre.
A törvény kimondja, hogy megszakítja az elévülést a közvetítői eljárás megindítása is. A közvetítői eljárás azzal tekinthető megindultnak, ha az első közvetítői megbeszélésen a felek változatlanul kérik a közvetítői eljárás lefolytatását, és ezt a tényt mindkét fél és a közvetítő aláírását tartalmazó írásos nyilatkozatban rögzítik [2002. évi LV. törvény 30. § (2) és 31. § (2)].
Ha az elévülést perindítás szakítja meg, a végrehajtható határozat meghozatalától kezdődően az említett körülmények nem járnak az elévülés megszakadásával. Ilyen hatása csak a végrehajtási cselekményeknek van [a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 57. § (4)].
Az elévülés megszakadásának jogkövetkezménye, hogy az arra alapot adó cselekmény, illetve a bírósági eljárás jogerős befejezése után az elévülés újból megkezdődik.
A már hivatkozott közvetítői eljárás esetén az elévülés csak abban az esetben kezdődik újból, ha az eljárás sikeresen fejeződött be, azaz a felek között megállapodás jött létre. Ha azonban az eljárás sikertelenül, tehát a felek megegyezése nélkül ért véget, az igényérvényesítésre a Ptk. 326. § (2) bekezdésének a rendelkezése az irányadó, azaz a törvény a közvetítői eljárást az igényérvényesítés menthető okaként ismeri el [2002. évi LV. törvény 31. § (2)].
Kiemelendő, hogy az elévülési határidő anyagi jogi határidő, ezért arra az eljárásjogi törvény szabályai nem alkalmazhatóak.
BH2003. 280. *II. A biztosítási kár elévülése [Ptk. 6. §, 324-327. §-ok, 360. § (1) bek.].*
BH2002. 272. *II. A bírósági gazdasági hivatal által a végrehajtóhoz benyújtott hátraléki kimutatás az elévülést megszakítja [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 327. § (3) bek., Vht. 57. § (1) és (9) bek.].*
BH2001. 285. *II. A betéti társaság beltagjával szemben érvényesített követelés elévülése tárgyában vizsgálandó körülmények [Ptk. 324. § (1) bek., 327. § (2) bek., 360. § (1) bek., 1993. évi XCII. tv. 40. § (1) bek., és (8) bek.].*
BH1999. 512. *Végrehajtási jog elévülésének vizsgálatánál irányadó körülmények [Vht. 9. §, 15. §, 57. § (1) és (4) bek., Ptk. 324. § (1) bek., 327. § (2)-(3)bek.].*
BH1999. 131. *A közvetlen letiltásra vonatkozó, az adós munkáltatójához intézett megkeresés az elévülés folyását félbeszakítja, az tehát újra kezdődik. Ezt a körülményt az elévülési idő számításánál figyelembe kell venni [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 327. § (1)-(3) bek., 523. § (1) bek., 526. § (1)-(2) bek., 1960. évi 11. tvr. (Ptké. I.) 4. §, 1979. évi 18. tvr. 5. §, 44. §, 57. § (2) bek., 1994. évi LIII. tv. 308. §, 26/1985. (X. 21.) PM r., 52/1991. (X. 22.) AB hat.].*
BH1998. 294. *I. A külföldi hitelező által - szerződésszegésre hivatkozással - külföldi bíróság előtt indított per is megszakítja az elévülés folyását és - amennyiben az eljárásra a magyar jog az irányadó - a külföldön folyó eljárás befejezésével újra kezdődik [Ptk. 327. § (2) bek., 1979. évi 13. tvr. 30. § (4) bek.].*
BH1996. 652. *III. A követelések elévülésére vonatkozó szabályok a megállapítás iránti keresetre nem alkalmazhatók [Pp. 123. §, Ptk. 324-327. §, 1988. évi VI. tv. 27. §, 1989. évi 23. tvr. (Ctvr.) 18/A. §].*
BH1996. 488. *Ha a biztosító a biztosított által bűncselekménnyel okozott kárért helytáll a károsulttal szemben, a jogszabályban a részére biztosított ún. visszkereseti jogosultságának (regressz igény) elévülési ideje a biztosítottal szemben öt év [Ptk. 360. § (4) bek., 558. § (1) bek., 559. § (3) bek., 324. § (1) bek., 327. § (2) bek., PK 74., GK 28.].*
BH1996. 468. *A beszedési megbízás nem tekinthető bírósági végrehajtásnak, de olyan kötelező eljárás, amely elévülést megszakító cselekménynek minősül (Ptk. 327. §, 1979. évi 18. törvényerejű rendelet 48. §.).*
BH1996. 332. *Nemzetközi légifuvarozás esetén az igényérvényesítésre megállapított határidők jogvesztő határidők, ezeknél tehát az elévülési határidőkre vonatkozó megszakítási, nyugvási szabályok nem érvényesülnek [Varsói Légifuvarozási Egyezmény 18. cikk (1) bek., 22. cikk (2) bek., 29. cikk, Ptk. 326-327. §, 1978. évi 8. tvr. 1. § (1) bek., 16. §].*

BH1996. 104. *I. Az elévülésre vonatkozó rendelkezések alkalmazása magánkereskedő követelésének korlátolt felelősségű társaságra történt engedményezése esetén [Ptk. 324. § (1) bek., 327. § (2) bek., 328. § (1) bek., 329. § (2) bek.].*

BH1995. 588. *CIM-fuvarozás esetén felmerült kocsiálláspénz visszafizetésére irányuló igény elévülése [Ptk. 327. §, 361. §, 1986. évi 2. tvr.-tel kihirdetett Nemzetközi Vasúti Árufuvarozási Egyezmény (CIM) 15. cikk 4. §, 32. cikk, 34. cikk 8. §].*

BH1994. 594. *Az elállás joga és a szerződés megtámadása két alapvetően különálló jogcím, melyek az igényérvényesítés során azonos megítélés alá nem vonhatók, és egymást nem helyettesíthetik [Ptk. 201. § (2) bek., 235. § (1) bek., 236. § (1) és (3) bek., 300. § (1) bek., 320. § (1) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1994. 428. *A jogosultnak az igény érvényesítésére vonatkozó írásbeli felszólítása, illetőleg a kereset előterjesztése abban az esetben is alkalmas az elévülés megszakítására, ha a felszólítást a kötelezett önállójogi személyiséggel nem rendelkező szervezeti egységének küldték, illetve a keresetet vele szemben terjesztették elő [Ptk. 327. § (1) és (2) bek.).*

BH1993. 313. *A kártérítési követelés elévülése a károsodás bekövetkeztével kezdődik. A jogosult követelését menthető okból nem tudja érvényesíteni addig, amíg a kár összegéről nem szerez tudomást. A tudomásszerzést követően azonban - ha az elévülési idő már eltelt - követelését a törvényben megállapított határidőn - egyéves vagy ennél rövidebb elévülési idő esetében három hónapon - belül csak a bíróság előtt érvényesítheti. A követelés teljesítésére irányuló írásbeli felszólításnak ilyen esetben az elévülés szempontjából már nincs jelentősége [Ptk. 325. § (1) bek., 326. §, 327. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1991. 354. *Ha a gazdálkodó szervezetre vonatkozólag állami szanálási eljárást rendeltek el, az elévülést a követelés teljesítésre irányuló, a Szanáló Szervezethez intézett írásbeli felszólítás is megszakítja [Ptk. 327. § (1) bek., 26/1986. (VII. 16.) MT r.].*

BH1990. 270. *Nem tekinthető ítélt dolognak, s ezért nincs akadálya a szerződéses üzemeltetésbe adó gazdálkodó szerv elleni kereset indításnak, ha a szerződéses üzletvezető ellen lefolytatott eljárás eredményeként hozott jogerős marasztaló határozat ellenére tőle a vásárolt áru ellenértéke nem hajtható be; jogviszony hiánya vagy elévülés azonban akadályozhatja az igény érvényesítését [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (2) bek., 327. § (1) bek., Pp. 229. § (1) bek., 38/1980. (IX. 30.) MT r. 3. § (1) bek., 14/1980. (IX. 30.) BkM r. 5. § (4) bek.].*

BH1990. 187. *A pénzintézetnél fedezethiány miatt sorbanálló követelések elévülése tovább folyik és az elévülés be is következhet, mert a beszedési megbízás ugyan megszakítja az elévülést, de ez - a bank teljesítésének hiányában ismét megkezdődik [Ptk. 324. § (1) bek., 327. § (1)-(2) bek.].*

BH1990. 138. *Jótálláson, illetve szavatosságon alapuló igények bíróság előtti érvényesítésének határideje gépkocsi adásvétele esetén [Ptk. 308. § (1)-(2) bek., 326. § (2) bek., 327. §, I. PED-GED].*

BH1990. 67. *Az írásbeli felszólítással, illetőleg a perindítással a jogosult kötbérigényének elévülése a keresetben megjelölt követelés erejéig megszakad. Az ezen felül érvényesíthető kötbérigény elévül, ha az iránt a jogosult csak az esedékességtől számított 6 hónap lejárta után támaszt követelést [Ptk 324. § (1) bek., 327. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 21. § (1) bek. a) pont].*

BH1989. 101. *A szerzői mű jogosulatlan felhasználásával és a szerzőt megillető díj érvényesítésével kapcsolatos kérdések [Szjt 3. §, 17. §, 18. §, 26. § (1) bek., 53. § (1) és (2) bek., Szjt. V 10. §, Ptk 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1988. 456. *A jogosult írásbeli felszólítása akkor is megszakítja a kötbérigénye elévülésének folyását, ha abban nem a kötelezett szavatossági, hanem tévedésből annak - ténylegesen fenn nem álló - jótállási felelősségére hivatkozik [Ptk. 327. § (1) bek., GK 17. sz., GKT 72/1973. sz.].*

BH1988. 325. *A gazdálkodó szervezetek egymás közötti pénzkövetelésének végrehajtására vonatkozó jog elévülését a végrehajtási lap kiállítása iránti kérelem benyújtása annak ellenére megszakítja, hogy az ítéletet beszedési megbízás utján kell végrehajtani [1979. évi 18. tvr. 48. § (1) és (4) bek., 100. § (1) bek., Ptk. 324. § (1) bek., 327. § (3) bek., PK-GK 2. sz.].*

BH1988. 237. *A pénzintézethez benyújtott határidős beszedési megbízás a követelés elévülését nem szakítja meg, ha azt sem a jogosult, sem a pénzintézet a kötelezettnek nem küldi meg [Ptk. 214. § (1) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 327. § (1) bek., 408/1976. (PK 23.) MNB sz. közlemény 15. pont, 412/1987. (PK 17.) MNB sz. közlemény 132. pont].*

BH1987. 364. *I. Az államigazgatási határozat folytán érvénytelenné vált ingatlanbérleti (-albérleti) szerződés alapján kifizetett összegek visszakövetelésére irányuló igény elévülési ideje az érvénytelenséget okozó államigazgatási határozat jogerőre emelkedésének időpontjában kezdődik [Ptk. 215. § (3) bek., 237. § (2) bek., 327. § (1) bek., 9/1969. (II. 9.) Korm. sz. r. 5. § (1) bek. a) pont, 6/1970. (IV. 8.) ÉVM-MÉM-PM sz. r. 17. § (1) bek., 2/1969. (I. 23.) Korm. sz. r. 4. § (4) bek., 1/1972. (I. 19.) Korm. sz. r. 29. §].*

BH1987. 96. *A fuvarozásban részes vasutak által történt elismerésnek a kár rendezésére köteles vasút részéről való közlése egyúttal az utóbbi vasút kártérítési kötelezettségének az elismerését is jelenti, és a kártérítési igény elévülését megszakítja [114 058/1966. 1/8. E. (Kk. 25.) sz. hirdetménnyel közzétett Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról szóló megállapodás (SZMGSZ) 24. cikk 1. §, 27. cikk 1. és 2. §, 30. cikk 1. és 3. §, 35. cikk, 3/1960. (V. 13.) KPM sz. r.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 64. cikk 5. §, Ptk. 327 § (1) és (2) bek.].*

BH1986. 155. *I. Megalapozatlan az elévülés hiányának megállapítására alapított bírósági határozat, ha annak az indokolása csak általánosságban utal az elévülés megszakadására, és nem tartalmazza a megszakító jogcselekmények időrendi adatait és azoknak összevetését [Ptk. 327. § (1) és (2) bek.].*

BH1986. 112. *Ha a kötelezett a felszólításban közölt követelés kifogásolása és jogfenntartás nélkül a tartozását törleszti, ezt az elévülés megszakítása szempontjából úgy kell tekinteni, hogy a kötelezett az egész tartozást elismerte [Ptk. 327. § (1)-(2) bek.].*

BH1986. 30. *Ha a vállalkozó a hibát elismerte, és vállalta annak kijavítását, a szavatossági igénynek az elismerés által megszakított elévülési ideje a kijavításra vállalt határidő lejártával kezdődik újból [Ptk. 327. § (1)-(2) bek.]*

BH1985. 477. *A három évnél hosszabb kötelező alkalmassági időt megállapító rendelkezést mindazokban az esetekben alkalmazni kell, amelyekben a hároméves jogvesztő határidő a rendelkezés hatálybalépésekor még nem telt el. Mindez azonban nem érinti az elévülési szabályoknak a jogvesztő határidőn belüli érvényesülését [Ptk. 308. § (2) bek., 326. § (2) bek., 327. § (1) bek., 16/1981. (VI. 3.) ÉVM sz. r].*

BH1985. 360. *I. Ha a vasúti fuvarozó szállítmányozói tevékenységet végez, az ezzel kapcsolatos kár megtérítése iránt benyújtott peren kívüli felszólamlás az elévülést megszakító írásbeli felszólításnak minősül [Ptk. 327. § (1) bek., 504. § (4) bek.].*

BH1985. 359. *Az SZMGSZ hatálya alá tartozó nemzetközi vasúti fuvarozással kapcsolatos kártérítési igénynek a vasút részéről történt elismerése esetén az elévülés megszakítására nézve a polgári jog általános szabályait kell alkalmazni [114 058/1966. I. 8/E. (Kk. 25) sz. hirdetménnyel közzétett megállapodás a Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról (SZMGSZ) 22. cikk 1. §, 35. cikk, 3/1960. (V. 13.) KPM sz. r.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 64. cikk 5. §, Ptk. 327. § (1) bek.].*

BH1985. 110. *Az egyenleg közlése csak abban az esetben minősül írásbeli felszólításnak, és szakítja meg az elévülést, ha az egyenleg magában foglalja az érvényesíteni kívánt követelést [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (2) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1984. 409. *A tartozásnak csak az elévülési időn belül történt elismerése eredményezi az elévülés megszakadását [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1984. 408. *A számlának vagy számlamásolatnak a korábbi fizetési felszólítással azonosítható módon történt megküldése újabb felszólításnak minősül, és a pénzkövetelés elévülését megszakítja [Ptk. 324. § (1) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1984. 319. *A kötelezett részéről alá nem irt jegyzőkönyv is alkalmas az elévülés megszakítására, feltéve, hogy azt a jogosult kellő időben a kötelezett birtokába adta [Ptk. 324. § (1) bek., 327. § (1) bek., 1960. évi 11. sz. tvr. 3. § (2) bek.].*

BH1984. 113. *A követelés azonosítására alkalmas írásbeli felszólítás abban az esetben is megszakítja az elévülést, ha nem jelöli meg a követelés pontos összegét [Ptk. 327. § (1) bek., GKT 72/1973. sz.].*

BH1984. 68. *II. Az elévülési idő számításánál az eljárásjogi szabályok nem alkalmazhatók [Ptk. 327. § (1) bek., Pp. 105. § (4) bek.].*

BH1982. 509. *A tartozás-elismerés a korábbi jogalaptól független, új kötelezettségvállalást nem eredményez. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a tartozás elismerésével egyidejűleg a felek az eredeti szerződés egyes feltételeit - így különösen a teljesítési határidőt - ne módosíthatnák [Ptk. 242. §, 326. § (1) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1982. 338. *A jogszabály kellő ismeretének hiánya, illetőleg az ellenérdekű fél pontatlan (összevont) számlázása a visszakövetelési igény érvényesítésének elmulasztása szempontjából nem tekinthető menthető oknak [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (2) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1982. 298. *A semmisségre határidő nélkül lehet ugyan hivatkozni, de a semmis szerződés alapján tartozatlanul fizetett pénzösszeg visszafizetésére irányuló igény a rá vonatkozó elévülési szabályok szerint ugyanúgy elévül, mint bármely más pénzkövetelés [Ptk. 234. § (1) bek., 324-327. §].*

BH1982. 203. *II. A hiba díjtalan kijavítása a vállalkozó részéről egyben a hibás teljesítés elismerését jelenti, és az elévülést megszakítja (Ptk. 327. §).*

BH1982. 156. *Az egyenlegközlő levél olyan felszólítás, amely a pénzkövetelés elévülését megszakítja [Ptk. 327. § (1) bek.].*

BH1981. 31. *Az építmények utó-felülvizsgálata során tett elismerés a szavatossági jogok elévülését megszakítja. Ennélfogva ezeket a jogokat a hibák kijavítására vállalt határidő eltelte előtt akkor sem kell érvényesíteni, ha ez a határidő az utó-felülvizsgálati eljárás befejezésétől számított három hónapot követően jár le [Ptk. 405. § (1)-(2) bek., 283. § (1) bek., 308. § (1)-(2) bek., 327. § (1)-(2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 58. §, GK-PK 1/1979. sz.].*

BH1980. 480. *A kötelezettnek más személyek között folyamatban levő perbe való önkéntes beavatkozása nem szakítja meg a vele szemben fennálló követelés elévülését [Ptk. 327. § (1) bek., Pp. 54. § (1) bek., GKT 98/1973. sz.]*

BH1979. 377. *A hibás szolgáltatás díjtalan, bár nem teljes kijavítása a szerződésszegés elismerését jelenti, és ez a szavatossági igény elévülését megszakítja [Ptk. 327. § (1) bek.].*

BH1979. 297. *A felszólításhoz elévülést félbeszakító jogszabály csak abban az esetben fűződik, ha az ellenérdekű félhez meg is érkezik [Ptk 327. § (1) bek., 324. § (1) bek., GKT 4/1973. sz.].*

BH1979. 118. *A megbízottként eljáró beruházási vállalat által a kivitelező ellen az utóbbi által túlszámlázott ellenértéknek a megbízó részére történt visszafizetése miatt támasztott követelés nem kártérítés jellegű, igy elévülése tekintetében sem a kártérítésre, hanem a jogtalanul felszámított ellenszolgáltatás visszakövetelésére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni [Ptk. 324. §, 327. § (1) bek., 34/1974. (VIII. 6.) MT sz. r. 22. § (7) bek.].*

BH1978. 530. *A követelés elévülésének megszakításához a hiányos tartalmú felszólítás is elegendő, ha a felszólítás alapján az érvényesíteni kívánt követelés azonosítható [Ptk. 327. § (1) bek., GKT 72/1973.].*

BH1978. 254. *Hibás teljesítés esetén a 20/1959. (IV. 16.) Korm. sz. rendelet alapján létesült lakásszövetkezet megbízóként közvetlenül érvényesíthet szavatossági igényt a vállalkozóval szemben [5/1968. (IV. 6.) ÉVM sz. rendelettel közzétett Építési Szerződési Alapfeltételek 32. §, 20/1959. (IV. 16.) Korm. sz. r. 8. § (2) bek., Ptk. 327. § (1) bek.].*

BH1978. 171. *A szállítmányozóhoz intézett, fizetésre irányuló felszólítás a kártérítési igény elévülésének nem a szünetelését idézi elő, hanem azt megszakítja [Ptk. 327. § (1) bek., 504. § (4) bek., 514. § (1) bek., 520. § (1) és (2) bek.].*

BH1977. 448. *A kötbérigény elévülését a kötbérfizetési kötelezettség megállapítására irányuló kereset is félbeszakítja [Ptk. 327. §, GKT 72/1973. sz., Pp. 146. § (3) bek.].*

BH1977. 347. *A bizományosnak a forgalmi adó mint járulékos költség iránti követelése abban az esetben is az importtermék ellenértékének számlázásakor válik esedékessé, ha a forgalmi adót csak későbbi időpontban fizeti be. A megbízónak a forgalmi adó összegéről - ha azt az import gazdaságossága szempontjából vagy más okból lényegesnek tartja - a bizományi szerződés megkötése előtt tájékozódnia kell [32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 16. § (3) bek., 19. § (3) bek., 25. §, 28. § (1)-(3) bek., 13/1968. (ÁT 51.) ÁH sz. ut. 5. §, Ptk. 327. § (1) bek.].*

BH1977. 341. *Egymagában az a körülmény, hogy a megrendelő az építési-szerelési munkának a szavatossági időn belül felismerhető hibáját csak az igényérvényesítési időn túl ismeri fel, nem vonja maga után a szavatossági jogra alapított követelés érvényesíthetőségének nyugvását [45/1961. (XII. 9.) Korm. sz. r. 30. § (3) bek., 5/1968. (V. 8.) ÉVM sz. r.-tel közzétett építési szerződés alapfeltételei 32. §, Ptk. 326. § (2) bek., 327. § (1) bek.].*

BH1977. 285. *A fizetési egyenleg megküldése - mint a pénzkövetelés behajtására irányuló cselekmény - a felszólítással azonos hatályú [Ptk. 327. § (1) bek., GTK 72/ 1973. sz.].*

BH1977. 205. *Építési munkának az ún. utófelülvizsgálati jegyzőkönyvben valókifogásolása az írásbeli felszólítással azonos hatályú [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 23., 24. §, 5/1968. (IV. 6.) ÉVM sz. r.-tel közzétett építési szerződési alapfeltételek 21. 29-31. §, 10/1968 (X. 10.). ÉVM-KGM-NIM sz. r.-tel közzétett tervezési szerződési alapfeltételek 10., 13. §, 14. § (1) és (2) bek., Ptk. 327. § (1) bek., GKT 63/1973. sz. és GKT 72/1973. sz.].*

BH1977. 166. *A feladó tulajdonában levő, a fuvarozás tartama alatt megsérült vasúti kocsinak a fuvarozó által kijavítás (az eredeti állapot helyreállítása) céljából való átvétele a feladó kártérítési igényének elismerését jelenti. Az elismeréssel megszakadt elévülés a kijavított fuvareszköz visszaadásával kezdődik újra [3/1960. (V. 13.) KPM sz. r.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 64. cikk 1., 2., 5. §, Ptk. 4. §, 327. § (1) bek., 399. § (1) bek., 356. §].*

BH1977. 30. *Az építési naplóban a teljesítési késedelem miatt keletkezett kötbérigény érvényesítésére tett bejegyzés - mint hatályos felszólítás - az elévülési határidő folyását megszakítja [Ptk. 327. § (1) bek., 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 21. §, 14/1970. (VI. 6.) ÉVM sz. r. 2. § (1) és (2) bek., GKT 72/1973. sz.].*

Ptké. 85. § (1) Ha az elévülés a Ptk. hatálybalépésekor folyamatban van, a követelés a Ptk. hatálybalépésétől számított öt éven belül érvényesíthető. Ezt a szabályt nem lehet alkalmazni, ha a követelés az érvényesítésével való indokolatlan késlekedés miatt a Ptk. hatálybalépése előtt megszűnt.

(2) Ezeket a rendelkezéseket az öt évnél rövidebb elévülési időkre nem lehet alkalmazni.

(3) Az elévülésnek a Ptk. hatálybalépését megelőzően bekövetkezett nyugvására, megszakadására és megrövidítésére a korábbi jogot kell alkalmazni.

BH2004. 27. *A Budapest Székesfőváros által kibocsátott kommunális kötvényeken, az ún. népszövetségi kölcsönkötvényeken és az államadóssági kötvényeken alapuló követelések elévülésével kapcsolatos - a Ptk. hatálybalépését megelőző - jogszabályok értelmezése [1881. évi XXXIII. tv. 37. §, 40. §, 42. §, 1875. évi XXXVII. tv., Magyar Magánjogi Törvénykönyv javaslata 1292. §, 1293. §, 1924. évi IV. tv., 670/1946. ME r. 2. § (1), bek., 2780/1946. ME r. 2. §, 4790/1946. ME r. 1. §, 13. 110/1948. Korm. r. 4. §, 1960. évi 11. tvr. 75. § (1) bek., 85. §, 94. §, 95. §, 1982. évi 28. tvr. 2. § (1) bek. a)-k) pontjai, 3. § (1) bek. a)-d) pontjai, 7. §, 86/1987. (XII. 29.) MT r., 80/1992. (V. 12.) Korm. r. 6. § c) pont, Ptk. 115. §, 324. §, 326. § (2) bek.]*

XXVII. fejezet

Az engedményezés és a tartozásátvállalás

Az engedményezés

328. § (1) A jogosult követelését szerződéssel másra átruházhatja (engedményezés).

(2) Nem lehet engedményezni a jogosult személyéhez kötött, valamint azokat a követeléseket, amelyek engedményezését jogszabály kizárja.

Az (1) bekezdés értelmében az engedményezés olyan szerződés, amelyben az eredeti jogosult (engedményező) a követelését másra (engedményes) ruházza át. Az engedményezés az eredeti jogviszonyt tekintve a szerződés alanyát érintő módosítás, amennyiben a jogosult személyében hoz létre változást.

1. Az engedményezési szerződés létrejöttének fogalmi eleme az eredeti és az új jogosult kölcsönös és egybehangzó akarategysége [Ptk. 205. § (1)]. A törvény az engedményezési szerződésre meghatározott alakot nem ír elő, ezért az akár írásban, akár szóban érvényesen megköthető akkor is, ha arra a szerződésre, amelyből a követelés ered, a jogszabály a kötelező írásba foglalást rendeli. Az engedményezés elfogadása ráutaló magatartással is történhet.

A szerződéses szabadság korlátozásaként az engedményezési szerződés megkötésének kötelező voltát mondja ki a Munka Törvénykönyve arra az esetre, amikor a vezető megszegi a Munka tv. 191. § (1)-(3) bekezdésében foglalt tilalmat. A munkáltató ugyanis ebben az esetben követelheti, hogy a vezető a más számlájára kötött ügyletből eredő követelését a munkáltatóra engedményezze [Munka tv. 191. § (3) c)].

2. Ha a szerződés tartalmi elemei az engedményezésnek felelnek meg, azt ekként kell minősíteni akkor is, ha maga a szerződés ezt kifejezetten nem nevesíti, vagy azt eltérő jogcímes szerződésnek tünteti fel [Ptk. 207. § (1)]. Ha a felek akarata nem irányult a követelés átruházására, a szerződés nem minősíthető engedményezésnek (BH1988. 110. II., BH1984. 122.).

3. A megállapodásból egyértelműen ki kell tűnnie, hogy az engedményezés mely követelésre és milyen terjedelemben vonatkozik.

Engedményezni csak létező (fennálló) követelést lehet. Ha a szerződés megkötésekor a követelés már nem létezett (a jogviszony megszűnt), az engedményezési szerződés mint lehetetlen szolgáltatásra irányuló, semmis (Ptk. 227. § (2), BH1996. 379.).

Eltérő állásponttal találkozhatunk viszont abban a kérdésben, hogy érvényesen engedményezhető-e olyan követelés, amely az engedményezési szerződés megkötésekor még létre sem jött. Az egyik nézet szerint az engedményezési szerződés lényeges tartalma a követelés megjelölése, azaz a kötelezett és a követelés pontos összegének meghatározása. Ha az engedményezési szerződés megkötésének időpontjában a követelés még nem jött létre, akkor sem a kötelezett, sem a követelés összege nem határozható meg. A szerződés lényeges elemének meghatározhatatlansága miatt ezért az ilyen követelés engedményezésére érvényesen nem kerülhet sor (BH1996. 380.). A másik - és nézetünk szerint helyeselhető - álláspont szerint (Polgári jog - Kommentár a gyakorlat számára, HVGORAC Lap és Könyvkiadó Kft. Budapest 1997. II. kötet 545. oldal) az ilyen követelésre vonatkozó engedményezés általános érvényű kizárása nem indokolt. Ha ugyanis a még létre nem jött követelés a lényeges elemei tekintetében olyan pontossággal határozható meg, hogy utóbb annak

azonossága tekintetében kétség vagy bizonytalanság nem merülhet fel, nincs jogszabályi akadálya annak, hogy a felek a későbbi időpontban létrejövő követelés engedményezésében megállapodjanak.
A követelés esedékessége viszont az engedményezés érvényessége szempontjából közömbös, ezért akár a már lejárt, akár a jövőben esedékessé váló, vagy a feltételhez kötött követelés is engedményezhető.
A követelés részlegesen is engedményezhető. A főkövetelés és annak járulékai - így elsősorban az ügyleti és a késedelmi kamat - az engedményezés szempontjából nem egységes, hanem önálló követelések. Ezért nincs akadálya annak, hogy az engedményezésre a tőke és kamatai tekintetében részlegesen kerüljön sor. A gyakorlatban a járulékok mikénti figyelembevétele akkor jelent gondot, ha az engedményezési szerződés erről kifejezetten nem rendelkezik, viszont az átruházott követelés tőkeösszegét pontosan megjelöli. A helyes megoldás szempontjából különbséget kell tenni az engedményezési szerződés megkötésének időpontjában már esedékessé vált, illetve az ezt követően esedékessé váló kamatok között.
- Az engedményezési szerződés megkötéséig már esedékessé vált ügyleti és késedelmi kamatra a tőkekövetelés engedményezése automatikusan nem, csak akkor terjed ki, ha a felek a lejárt kamatok engedményezésében külön megállapodtak (BH1993. 95., BH1997. 449.).
- Az engedményezés után esedékessé váló késedelmi kamatra kizárólag az engedményes jogosult. Ennek az az indoka, hogy a teljesítési határidő lejárta előtt létrejött engedményezéskor az engedményezőnek késedelmi kamatkövetelése értelemszerűen nem lehetett, azaz e címen nem volt engedményezhető követelése. Az engedményest - ha a kötelezett késedelembe esett - a Ptk. 301. § (1) bekezdése alapján és nem az engedményezési szerződés alapján illeti meg a késedelmi kamat iránti követelés (BH1996. 31.).
- A jövőben esedékessé váló ügyleti kamat engedményezésében a feleknek külön meg kell állapodniuk. A kizárólag a tőke összegét megjelölő engedményezési szerződés tehát a később esedékessé váló ügyleti kamatra nem terjed ki.
A főkövetelés (vagy annak egy része) engedményezésével a szerződést biztosító mellékkötelezettségek közül a kezesség és a zálogjog a törvény erejénél fogva átszáll az engedményesre [Ptk. 329. § (1)].
Nem csak a szerződésen alapuló, de más kötelmi jogviszonyból, például a kárkötelemből eredő követelés is engedményezhető [Ptk. 360. § (3)], csakúgy mint a köteles részen alapuló kötelmi jellegű pénzkövetelés (BH1994. 367.).
4. Az engedményezett követelés kötelezettjének hozzájárulására (beleegyezésére) a szerződés létrejöttéhez nincs szükség. Ettől eltérő rendelkezést tartalmaz a szerzői jogi törvény, amikor kimondja, hogy a felhasználó - ha jogszabály másképp nem rendelkezik - jogait csak a szerző beleegyezésével - az új törvény szóhasználata szerint: ha azt kifejezetten megengedte - ruházhatja át [1969. évi III. törvény 28. § (2), illetve az 1999. szeptember 1. napjától hatályos 1999. évi LXXVI. törvény 46. § (1)]. A gyakorlat e rendelkezést a felhasználói jognak engedményezéssel történő átruházására is irányadónak tekinti (BH1994. 23.).
A (2) bekezdés értelmében nem engedményezhetők
1. azok a követelések, ahol jogszabály kizárja az engedményezést
Nem csak azok a rendelkezések tartoznak e körbe, amelyek külön nevesítetten az engedményezést tiltják, hanem azok is, amelyek az átruházást zárják ki. Kizáró szabály folytán ezért
- az értékpapír számlakivonat [2001. évi CXX. törvény 142. § (2)]
- a rádióengedély [2001. évi XL. törvény 11. § (4)]
- a haszonélvezeti jog [Ptk. 159. § (2)],
- az elővásárlási jog [Ptk. 373. § (4)] - kivéve a tőzsdei ügyletben kikötött elővásárlási jogot, amelynek átruházását a 2001. évi CXX. törvény 323. §-a kifejezetten megengedi -,
- az alkalmazotti találmány hasznosítási jogának, valamint a kényszerengedélynek [1995. évi XXXIII. törvény 10. § (2), 33. § (5)] az engedményezése az átruházást tiltó rendelkezés folytán ugyancsak kizárt.
- Kizárt az is, hogy a felszámoló a felszámolás alá került gazdálkodó szervezetet megillető követelést ingyenesen engedményezze. Az ilyen szerződés - mivel annak megkötésére a törvény külön nevesített felhatalmazást nem ad - semmis még akkor is, ha a követelést a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet hitelezőjére engedményezte (BH1995. 120., a csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról szóló 1991. évi XLIX. törvény 47-48. §).
Nem kizárt viszont az elévült, vagy olyan követelés engedményezése, amely bírói úton nem érvényesíthető. Ha a jogosult pert indított, annak folyamatban léte alatt és a végrehajtási eljárás során is engedményezheti a követelését.
Ha a jogszabály az engedményezés jogát korlátozza vagy feltételhez köti, az ezzel ellentétes engedményezés is kizárt. Így:
- a szabadalom jogosultjának engedélye nélküli hasznosítási jog csak a vállalat vagy cégérték azon részével együtt engedményezhető, amelyik a hasznosítás jogát élvezi [az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény

(GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről szóló 1998. évi IX. törvény 5. Fejezet 31. Cikk e)],

- az utazási szerződésben lekötött részvétel jogát az utas csak olyan személyre engedményezheti, aki megfelel a szerződésben meghatározott utazási feltételeknek [az utazási és utazást közvetítő szerződésről szóló 214/1996. (XII. 23.) Korm. rendelet 9. § (2)].

2. a jogosult személyéhez kötött követelések

Így például a természetbeni tartási (gondozási) jellegű követelés olyan vagyonjogi jog, amely szorosan a jogosult személyéhez tapad és ezért kizárólag csak általa gyakorolható (BH1995. 711).

3. az olyan követelések sem, amelyekre nézve a felek szerződése az engedményezést kizáró megállapodást tartalmaz

Sajátos rendelkezést tartalmaz a Szöv. tv.-nek a lakásszövetkezetekre vonatkozó rendelkezése. Eszerint a lakásszövetkezeti tagság előfeltétele, hogy a leendő tag a szövetkezettel szemben fennálló fizetési kötelezettsége nemteljesítése esetére az őt megillető illetményrészt a lakásszövetkezet javára engedményezze [Szöv. tv. 95. § (1) b)].

(3) Az engedményezésről a kötelezettet értesíteni kell; a kötelezett az értesítésig jogosult az engedményezőnek teljesíteni.

(4) Ha a kötelezettet az engedményező értesíti, a kötelezett az értesítés után csak az új jogosultnak (engedményes) teljesíthet; az engedményestől származó értesítés esetén a kötelezett követelheti az engedményezés megtörténtének igazolását. Ennek hiányában csak a saját veszélyére teljesíthet annak, aki engedményesként fellépett.

Az engedményezési szerződés annak megkötésével létrejön, a kötelezettel szemben azonban csak akkortól hatályos, amikor arról értesítést kapott. A hatályossá válás időpontjától a kötelezett csak az új jogosult (engedményes) részére teljesíthet, azt megelőzően viszont csak a régi jogosult (engedményező) javára. A kötelezett ettől eltérő - azaz a nem jogosult részére történő - teljesítése saját veszélyére történik, azaz a tényleges jogosult jogszerű fellépése alapján a szerződéses kötelezettségét vele szemben teljesítenie kell. Más kérdés, hogy a kötelezett a nem jogosult részére eszközölt tartozatlan teljesítését a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint (Ptk. 361. §) visszakövetelheti.

Itt csak megjegyezzük, hogy a követelés tényleges jogosultja - szemben a BH1995. 294. eseti határozatban kifejtettekkel - nem kártérítés jogcímén léphet fel a kötelezettel szemben. A szerződésből eredő követelést ugyanis joghatályosan csak a jogosult vagy képviselője - és nem bárki - javára lehet teljesíteni. A jogosultat ezért mindaddig megilleti a teljesítés követelésének joga, amíg a kötelezett annak vele szemben nem tesz eleget.

A törvényi rendelkezésből kitűnően az értesítési kötelezettségnek akár az engedményező, akár az engedményes eleget tehet. Az engedményezés hatályossá válása szempontjából azonban nem közömbös, hogy az értesítés kitől származott.

- Ha az eredeti jogosult (engedményező) értesíti a kötelezettet, az értesítés joghatálya nyomban beáll, ezért attól kezdődően a kötelezett csak az engedményes kezéhez teljesíthet.

- Az új jogosulttól (engedményes) származó értesítés esetén annak joghatálya attól függ, hogy az értesítéssel egyidejűleg az engedményes igazolta-e az engedményezés megtörténtét. Ha igen (pl. az értesítéssel együtt megküldte az engedményezésről kötött szerződést, vagy csatolta az engedményező ezt megerősítő nyilatkozatát, vagy az engedményezésről az engedményező jelenlétében tájékoztatja a kötelezettet), az értesítés joghatálya nyomban beáll, azaz a kötelezett csak az új jogosult részére teljesíthet. Az új jogosulttól származó és csak az értesítésre korlátozott tájékoztatás esetén a kötelezettnek meg kell győződnie az engedményezés megtörténtének valóságáról. Ennek érdekében az engedményezés igazolását követelheti - akár az új, akár a régi jogosulttól. Mindaddig, amíg az igazolás nem történt meg, az értesítés nem joghatályos, azaz a kötelezett csak a régi jogosult javára teljesíthet.

Ha az engedményezésről a kötelezett értesítése elmarad, az engedményezés vele szemben nem hatályos, hiszen a jogosult személyében történt változásról nem szerzett tudomást. A kötelezett ezért ilyenkor csak az általa ismert eredeti jogosult javára teljesíthet. Ugyanez a szabály irányadó akkor is, ha az engedményezésről a kötelezettet nem az engedményes vagy az engedményező (vagy azok igazolt képviselője), hanem rajtuk kívülálló harmadik személy értesíti.

Mint ahogy az engedményezési szerződés megkötésének alakját, úgy a kötelezetthez intézett értesítést sem köti a törvény külön alakszerűségi feltételhez, ezért az szóban, írásban, személyesen, megbízott útján is történhet. Függetlenül attól, hogy melyik jogosulttól és milyen formában származik az értesítés, annak hiteltérdemlőnek kell lennie.

BH2004. 284. *Adójogviszonyból származó követelés engedményezése felszámolási eljárásban; az e körben irányadó szempontok [Ptk. 200. § (2) bek., 227. § (2) bek., 328. §, 329. §; 1990. évi XCI. tv. 6. § (2) bek., 23. § (3) bek. g) pont, 25. § (2) bek. f) pont, 49. § (1) bek., 2. sz. melléklet I/2. pont; 1991. évi IL. tv. 3. § (1) bek. c) pont, 80. §; 1992. évi XXXVIII. tv. 10. § (1) és (2) bek., 108. § (2) bek. ; 2002. évi LXV. tv. 2. § (8) bek., 55/1991. (IV. 11.) Korm. rendelet 5. §; 593/B/1998. AB határozat].*

BH2004. 183. *II. Nem érinti az engedményezésről szóló szerződés érvényességét, ha erről az engedményező a kötelezettet nem értesíti [Ptk. 318. § (1) bek., 328. §, 329. § (1) bek., 339. § (1) bek., 350. § (1) bek., 1992. évi I. tv. 13. § (1) bek., 55. § (1) bek., 61. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 3. § (1) bek., 6. § (1) bek., 8. § (1) bek. b)-c) pont, 11. § (4) bek., 33. § (3) bek.].*

BH2004. 142. *III. Az 1991. évi IL. tv. 40. § (1) bekezdésében szabályozott 90 napos keresetindítási határidő elévülési jellegű anyagi jogi határidő, melynek számítására az anyagi jog rendelkezései az irányadók, ezért a keresetlevélnek a lejárat napjáig a bíróságra meg kell érkeznie. Elmulasztása miatt igazolásnak helye nincs, meghosszabbodását az elévülés nyugvása eredményezheti [1991. évi IL. tv. 40. § (1) és (4) bek., Ptk. 326. § (2) bek., 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., Ptké. 3. § (1) bek.].*

EBH2003. 868. *I. Engedményezési szerződés esetleges érvénytelensége az engedményezési szerződés alanyainak jogviszonyára hat ki, az érvénytelenség jogkövetkezményeit a közöttük fennálló jogviszonyban kell levonni. Az érvénytelenség az adós fizetési kötelezettségét nem befolyásolja [Ptk. 328. § (3) és (4) bek., 329. § (1) bek.].*

BH2003. 282. *II. Az engedményezés nincs alakszerűséghez kötve, és az sem kizárt, hogy a felek az engedményezésre, illetve annak elfogadására irányuló akaratukat ráutaló magatartással fejezzék ki [Ptk. 216. § (1) bek., 328. § (1) bek.].*

EBH2002. 775. *III. A be nem hajtott követelések engedményezésénél irányadó szempontok [Ptk. 328-330. §-ai, 331. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 57. § (1), (2) (4) és (5) bek.].*

EBH2002. 768. *Jogviszonyok alakulása közraktározáshoz kapcsolódó művi tárolás esetén [Ptk. 117. § (2) bek., 328. § (1) bek., 1996. évi XLVIII. tv. (Ktv.) 14. § (1) bek., 20. §(1) bek.].*

EBH2002. 647. *II. Azt az adóst, aki az engedményezőtől kapott szabályszerű értesítés alapján joghatályosan teljesített - arra hivatkozással, hogy az engedményezés érvénytelen - nem lehet ismételten kötelezetti pozícióba helyezni [Ptk. 237. § (1) bek., 296. § (2) bek., 328. § (1) és (4) bek., 329. § (1) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 138. § (4) bek.].*

BH2002. 364. *I. A kötelezett az engedményestől kapott értesítés esetén jogszerűen tarthat igényt az engedményezés megtörténtének hitelt érdemlő igazolására. Ezért nem róható terhére, ha annak megtörténtéig az engedményes részére nem teljesít [Ptk. 200. § (1) bek., 328. § (2), (3) és (4) bek., 329. § (1) bek.].*

BH2002. 364. *II. Az engedményest az engedményező ellen indult felszámolási eljárás kezdő időpontjáig illeti meg a biztosítéki célú engedményezési szerződés alapján az a jog, hogy az engedményezett követelésből az engedményezővel szemben követelését közvetlenül kielégítse, az adóstól a tartozást beszedje [Ptk. 328. §, 1991. évi IL. tv., 38. § (3) bek.].*

BH2002. 240. *Jelzálogjoggal biztosított követelés engedményezésekor a zálogjog is átszáll az új jogosultra. Nem keletkezik tehát új jelzálogjog, hanem az átszálló, engedményezett követelést biztosító olyan zálogjog áll fenn, amely megtartja eredeti rangsorát. A felszámolási eljárásban tehát a hitelezői igény besorolásakor az eredeti rangsor az irányadó [Ptk. 251. § (1) és (3) bek., 253. § (3) bek., 263. § (2) bek., 266. § (2) bek., 328. § (3) bek., 329. § (1) és (3) bek., 1972. évi 31. tvr. 6. § (2) bek., 14. § (1) bek., 19. § (1) és (2) bek., Pp. 130. § (1) bek. h) pont, 157. § a) pont, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 51. § (1) bek., 57. § (1) bek. b) és g) pont].*

BH2002. 200. *III. A be nem hajtott követelések engedményezésénél irányadó szempontok [Ptk. 328-330. §-ai, 331. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 57. § (1), (2), (4) és (5) bek.].*

BH2002. 154. *II. Azt az adóst, aki az engedményezőtől kapott szabályszerű értesítés alapján joghatályosan teljesített - arra hivatkozással, hogy az engedményezés érvénytelen - nem lehet ismételten kötelezetti pozícióba helyezni [Ptk. 237. § (1) bek., 296. § (2) bek., 328. § (1) és (4) bek., 329. § (1) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 138. § (4) bek.].*

BH2002. 106. *II. Azt az adóst, aki az engedményezőtől kapott szabályszerű értesítés alapján joghatályosan teljesített - arra hivatkozással, hogy az engedményezés érvénytelen - nem lehet ismételten kötelezetti pozícióba helyezni [Ptk. 237. § (1) bek., 296. § (2) bek., 328. § (1) és (4) bek., 329. § (1) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 138. § (4) bek.].*

BH2001. 489. *I. A biztosíték célú engedmény elbírálásánál irányadó szempontok (Ptk. 328-329. §-ai).*

BH2001. 489. *II. Felszámolási eljárásban a biztosíték célú engedmény osztozik a többi biztosíték jogi sorsában, így ha a hitelező az engedményen alapuló követelést a felszámolás kezdő időpontjáig nem szedte be*

a kötelezettől, azzal már nem rendelkezhet. Az adós által meghatározott célból nyújtott biztosíték a felszámolás körébe tartozó vagyon része lesz [Ptk. 200. § (1) bek., 263. § (1) bek., 328-329. §-ai, az 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 47. § (1) bek., 57. § (1) bek.].

EBH2001. 439. *I. A biztosíték célú engedmény elbírálásánál irányadó szempontok (Ptk. 328-329. §-ai).*

EBH2001. 439. *II. Felszámolási eljárásban a biztosíték célú engedmény osztozik a többi biztosíték jogi sorsában, így ha a hitelező az engedményen alapuló követelést a felszámolás kezdő időpontjáig nem szedte be a kötelezettől, azzal már nem rendelkezhet. Az adós által meghatározott célból nyújtott biztosíték a felszámolás körébe tartozó vagyon része lesz [Ptk. 200. § (1) bek., 263. § (1) bek., 328-329. §-ai, az 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 47. § (1) bek., 57. § (1) bek.].*

BH2001. 386. *Önmagában az a körülmény, hogy a váltó kibocsátója az alperesre intézményezte, címezte a váltót - váltóelfogadó nyilatkozat, illetve a váltó előlapján szereplő aláírás hiányában - nem teszi az alperest a váltó kötelezettjévé [Ptk. 328. § (1) bek., 324. § (3) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. (Vár.) 13. § (1) és (2) bek., 16. § (1) bek., 25. § (1) bek., 28. § (1) bek.].*

BH2001. 368. *A védjegyjogosult a védjegybitorlásból eredő követeléseit engedményezheti, az engedményes pedig jogosult a védjegybitorlás miatt saját nevében fellépni [1997. évi XI. tv. (Vt.) 12. §, 16. §, 19. § (1) bek., 22 §, 27. § (2) bek., 29. § (1)-(2) bek., 95. § (2)-(3) bek., Ptk. 207. § (1) bek., 328. § (1), (2), (4) bek., Pp. 156. § (1) bek.].*

BH2001. 335. *I. A semmis szerződés érvénytelenségére bárki határidő nélkül hivatkozhat, ez azonban nem jelent bárki számára keresetindítási jogosultságot. Keresetindítási jogosultság csak a jogi érdekeltségét igazoló felperest illeti meg. A jogi érdekeltség megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 112. §, 115. § (1) bek., 117. § (3) és (4) bek., 200. § (2) bek., 234. §, 237. § (2) bek., 328. § (1) bek., Pp. 2. §, 123. §, 1988. évi VI. tv. 157. § (2) bek. a) pont, 1995. évi XXXIX. tv. 5. §, 1972. évi 31. tvr. 31. §, 27/1972. (XII. 31.) MÉM rendelet 93. §].*

BH2000. 457. *I. A szerződés színlelt jellege, s ebből következően annak semmis volta nem állapítható meg, ha több szerződő fél közül akár csak az egyik fél akarata irányul is az adott szerződés megkötésére [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (4) bek., 328. § (1) bek., 373. § (4)-(5) bek.].*

BH2000. 315. *Engedményezés útján hitelezővé váló fél által a felszámolási eljárás megindításához szükséges iratok csatolása elmulasztásának következményei [Ptk. 328. § (3)-(4) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 24. § (3) bek., 27. § (2) bek. a)-b) pont és (4) bek., 1995. évi XCV. tv.].*

EBH2000. 220. *A kölcsönkövetelés engedményezésével - a követelés biztosítékaként - óvadékként átadott értékpapírok jogszerűen kerülnek az engedményes birtokába [Ptk. 271. §, 328. § (1) bek., 329. § (1) bek.].*

BH2000. 213. *Kötelmi jogviszonyon alapuló pénzkövetelés apport tárgya nem lehet [1988. évi VI. tv. 22. § (2) bek., 161. § (3) bek., 335. § (2) bek., 343. § (5) bek., Ptk. 328. § (1) bek., 1989. évi 23. tvr. 25. § (1) bek.].*

BH2000. 197. *A fél a vele szemben lefolytatott büntetőeljárással kapcsolatos kárigényét nem engedményezheti. Ilyen jogügylet engedményese nem válik jogutóddá, és a perbe félként nem léphet be [Ptk. 328. § (2) bek., Pp. 61. § (1) bek.].*

BH1999. 268. *Nem forgatható (rekta) váltó kibocsátásának feltételei. A rekta váltó is átruházható, de nem váltójogi, hanem csak a közönséges engedmény hatályával [1/1965. (I. 24.) IM r. (Vár.) 11. § (1)-(2) bek., 17. §, Ptk. 328-331. §-ai].*

BH1999. 220. *I. Az engedményezés megtörténtének vizsgálatánál irányadó szempontok [Ptk. 328. § (1) bek.].*

BH1999. 77. *A faktoringszerződés valamely jövőben esedékessé váló követelés átruházását, megvásárlását jelenti, ez tehát engedményezésnek fogható fel. Jogszabályi előírás hiányában az engedményezési szerződés érvényességéhez - s ezzel a faktoringszerződés érvényességéhez - nem szükséges annak írásba foglalása. A faktoring szerződésről szóló értesítést követően a kötelezett csak az engedményesnek teljesíthet [Ptk. 328. § (1) bek., 329. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 531. *Ügyvédek által kötött felelősségbiztosítási szerződés alapján a helytállási kötelezettség alakulása [Ptk. 296. § (1) és (2) bek., 318. § (1) bek., 328. § (1) bek. 329. § (1) bek., 339. § (1) bek., 474. § (1) bek.].*

BH1998. 379. *A jogosult személyéhez kötött követeléseket nem lehet engedményezni [Ptk. 328. § (2) bek., Pp. 61. § (1) bek.].*

BH1997. 605. *Az eljárás lényeges szabályait sérti meg a bíróság, ha a zárómérleg vagy a záró egyszerűsített mérleg és a vagyonfelosztási javaslat elkészítésére a felszámolás kezdetétől számított 2 év eltelte miatt került sor, és a bíróság határozatát anélkül hozta meg, hogy tisztázta volna a be nem hajtott követelések tekintetében az engedményezés útján való rendezés lehetőségét, illetőleg rendelkezett volna ezeknek a követeléseknek a*

hitelezők közötti felosztásáról [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 52. § (2) és (5) bek., 56. § (3) bek., Ptk. 328-330. §, 331. §].

BH1997. 449. *Ha az engedményezési szerződés az engedmény összegét meghatározza, de nem szól a már esedékessé vált késedelmi kamatokról, azok összege - a kamat járulékos jellege ellenére - automatikusan nem tárgya az engedménynek [Ptk. 301. § (1) bek., 328. § (1)-(4) bek.].*

BH1997. 244. *II. A faktoringszerződéssel a bank valamely követelés jogosultjától - általában ellenértékért - megvásárolja a követelést, amelyet a jogosult e szerződéssel a bankra engedményez. A faktorbank és a követelés kötelezettje között faktoringügylet nem jöhet létre [Ptk. 328. § (1) bek.].*

BH1997. 199. *A perbizomány intézményét a magyar jog nem ismeri, ezért - törvényi felhatalmazás hiányában - nincs perbeli legitimációja annak, aki saját nevében más jogát kívánja perben érvényesíteni [Ptk. 222. §, 328. § (1) bek., 329. §, Pp. 2. §, 67. § (1) bek.].*

BH1996. 658. *A felszámolási eljárásban az egymással szembeni elismert tartozások és követelések beszámítására nemcsak a felszámoló, hanem a hitelező is jogosult. A hitelező azonban nem számíthatja be a harmadik személy által reá engedményezett követelést [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 36. §, Ptk. 296. § (1) és (2) bek., 328. § (1) bek., 329. § (1) bek.].*

BH1996. 380. *Az engedményezési szerződés megkötésének időpontjában még létre sem jött követelés - érvényesen - nem engedményezhető; az ilyen szerződés ellenére ezért a követelés összege továbbra is az adós gazdálkodó szervezet felszámolási eljárás körébe tartozó vagyonának a része [Ptk. 328. § (1) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 4. § (2) bek., 51. § (1) bek.].*

BH1996. 379. *Ha már nem létező követelés engedményezésére kerül sor, az ilyen engedmény lehetetlen szolgáltatásra irányul, ezért a szerződés semmis. A szerződés semmissége ilyen esetben nem orvosolható, ezért a szerződés érvénytelenségének következményeként az eredeti állapotot kell helyreállítani. Ennek során beszámításnak is helye lehet, ha annak feltételei egyébként fennállnak [Ptk. 227. § (2) bek., 237. § (1) bek., 296. § (1)-(2) bek., 297. § (2) bek., 328. §].*

BH1996. 104. *I. Az elévülésre vonatkozó rendelkezések alkalmazása magánkereskedő követelésének korlátolt felelősségű társaságra történt engedményezése esetén [Ptk. 324. § (1) bek., 327. § (2) bek., 328. § (1) bek., 329. § (2) bek.].*

BH1996. 53. *A közraktári jegy jogi természete, joghatályos átruházásának feltételei. Ha a közraktári jegyen szereplő árumennyiséget a közraktár nem szolgáltatja ki, a közraktári jegy birtokosa követelheti az áruellenérték megfizetését. E tekintetben a letevő által elkövetett bűncselekmény miatti eljárás nem ad okot a közraktári jegy birtokosa és a közraktár között folyó per felfüggesztésére [1875. évi XXXVII. tv. 434. §, 436-452. §, Ptk. 328. § (4) bek., Pp. 152. § (1) bek.].*

BH1996. 31. *Az engedményezés után esedékessé váló kamatok az engedményest külön kikötés hiányában is megilletik [Ptk. 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., 301. § (1) bek.].*

BH1995. 517. *Utazási szerződés alapján az utazási iroda megtérítési igény nélkül - kifejezett kötelezettségvállalás hiányában - nem köteles viselni az érdekkörén kívül álló eseményekkel kapcsolatban felmerült többletköltségeket [Ptk. 415. § (1) bek., 328. § (1) és (3) bek., 329. § (3) bek., 479. § (1) bek., 11/1978. (III. 1.) MT r. 5. §.].*

BH1995. 294. *Ha a kötelezett az engedményezés és az erről való értesítés ellenére a korábbi jogosultnak fizet, az új jogosult ezen alapuló kártérítési igénye a kötelezettel szemben a jogellenes fizetés időpontjában válik esedékessé [Ptk. 328. § (4) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1994. 681. *A szerződésben vállalt kezesség a kötelezettségnek - megállapodás formájában eszközölt szerződésmódosítás útján - hitelszerződéssé történő átalakításával is teljesíthető [Ptk. 240. § (1) bek., 276. § (1) bek., 301. § (1) és (4) bek., 328. § (3) bek.].*

BH1994. 385. *Az ún. utóforgatmány lényegében váltójogi engedményezésnek minősül, vagyis az utóforgatmányos az engedményező forgató váltóhitelező helyébe lép és a forgató jogait szerzi meg. Az ilyen engedmény igazolása a váltó bemutatásával megtörténik, azt követően a váltóadósok az engedményezővel szemben fennálló kifogásaikat, ellenkövetéseiket az utóforgatmányossal szemben is érvényesíthetik [1/1965. (I. 24.) IM r. 11. § (1) bek., 14. § (1) bek., 18. § (1) bek., 20. § (1) bek., 28. § (2) bek., 53. § (1) bek., Ptk. 328. § (4) bek., 329. § (1)-(3) bek.].*

BH1994. 367. *A köteles rész, mint kötelmi jellegű pénzkövetelés engedményezhető [Ptk. 328. § (1) és (2) bek., Pp. 275/A. § (1) bek.).*

BH1994. 148. *I. A váltókötelezettnek a váltókötelem alapján fennálló kötelezettsége - harmadik (jogi) személlyel szemben fennálló követelésének a váltójogosultra való engedményezése útján - csak akkor szűnik meg, ha a váltójogosult az engedményezési szerződésben elismeri, hogy az engedményezés folytán a váltóból*

származó kötelezettsége alól a kötelezett szabadul [Ptk. 328. § (1) bek., 329 § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 17. §].

BH1994. 97. *Ha a lízingbe vevő a teljes lízingdíjat még a lízingtárgy átadása előtt kifizeti, lízingszerződésről nem lehet beszélni. Pénzügyi lízing esetén hitelnyújtásról van szó, ha erre nem kerül sor, akkor színlelt szerződés miatt a semmisség következményeit kell alkalmazni [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) és (4) bek., 234. § (2) bek., 237. §, 315. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 328. § (1) bek., 368. § (1) bek., 379. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 18. § (4) bek.].*

BH1994. 23. *Az engedményezés szabályainak alkalmazása a szerzői díj iránt érvényesített igény elbírálása körében [Ptk. 328. §, 1969. évi III. tv. (Szjt.) 3. §, 8. § (1) bek., 28. § (2) bek., 31. § (1) bek., 9/1969. (XII. 29.) MM r. (Szjt. V.) 24. §].*

BH1993. 446. *Az engedményezésre vonatkozó szerződés a megkötésével egyidejűleg teljesedésbe megy, ezért a felszámolási eljárás közzététele előtt kötött ilyen szerződésnek a felszámoló részéről történő felmondása kizárt [Ptk. 321. § (1) bek., 328. § (1)-(3) bek., 329. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 23. § (1) bek., 26. § (2) bek.].*

BH1993. 114. *Ha az adós követelését - még a felszámolási eljárás megindítása előtt joghatályosan engedményezi, a felszámoló szervezet az engedményezésre vonatkozó, teljesedésbe ment megállapodást nem mondhatja fel [1986. évi 11. tvr. 23. § (1)-(2) bek., Ptk. 321. § (1) bek., 328. § (1)-(4) bek., 329. § (1), (3) bek.].*

BH1993. 95. *A követelés engedményezése külön kikötés hiányában nem terjed ki a kamatokra is [Ptk. 238. § (1) bek., 328. § (1) bek., 329. § (1) bek.].*

BH1992. 717. *Az utcaközösség magánszemélyek önkéntes társulása és mint ilyen nem, illetve csak az összes magánszemély perben állása esetén perképes. Ha az utcaközösség által rendelt munkák hibáit az önkormányzat javíttatja ki, ennek költségeit az eredeti kivitelezővel szemben az önkormányzat engedményesként érvényesítheti. Ez esetben a perre a helyi bíróságnak van hatásköre [Pp. 22. § (1) bek., 23. § (1) bek. a) pont, Ptk. 328. § (1) bek., 331. §].*

BH1992. 635. *A szerződés írásbeli megerősítését jelenti és a feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadási jog megszűnését eredményezi, ha a felek ugyanarra az ingatlanra változatlan vételár mellett új adásvételi szerződést kötnek [Ptk. 117. § (3) bek., 236. § (4) bek., 240. § (1) bek., 328. § (1) bek.].*

BH1992. 320. *Házastársak szívességi lakáshasználata esetén annak megvonására nem a házastársak egyike, hanem az azt biztosító személy jogosult [Csjt. 31/B. § (1) bek., Ptk. 328. §, 329. §].*

BH1991. 323. *Az engedményezésről történt értesítés után az engedményező a saját nevében a maga javára az engedményezett követelést perben (fizetési meghagyás utján) nem érvényesítheti [Ptk. 328. § (4) bek., 329. § (1) bek.].*

BH1990. 139. *I. Nincs jogi akadálya annak, hogy a társasházi lakásokat értékesítő OTP a vevőkre engedményezze a kivitelezővel szemben fennálló, hibás teljesítésből fakadó igényeit [Ptk. 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., 305. §].*

BH1989. 366. *A lízing szerződés kötelezettje berendezés bérbeadására vonatkozó kötelezettségét engedményezés formájában is teljesítheti. Ha az engedményezett jog olyan szerződésből ered, amelyet kötbérszankció jogszabály erejénél fogva biztosít, az engedményes szerződésszegés esetén kötbérigényét akkor is érvényesítheti a kötelezettel szemben, ha a lízingszerződésben a kötbér nem került kikötésre [Ptk. 328. § (1), (4) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 18. § (1), (4) bek., 36/1985. (X. 31.) PM r. 2. § (1) bek.].*

BH1989. 240. *Mindaddig, amíg a gesztor-gazdaság és megszűnt szakcsoportja tagjai között a jogszabályban előírt elszámolás nem történik meg, a tagok a gesztorral szembeni követelésüket nem engedményezhetik. Az engedményes ezért az általa a tagok részére teljesített kifizetések megtérítését a volt gesztortól sem jogalap nélküli gazdagodás, sem kártérítés címén nem követelheti [26/1981. (IX. 5.) MT r. 13. § (3) bek., 16. § (1) bek., Ptk. 328. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek., 361. § (1) bek.].*

BH1988. 278. *Gazdálkodó szervezetek között valamely termék kizárólagos forgalmazására vonatkozóan létrejött megállapodás harmadik személyekkel szemben csak akkor hatályos, ha erről őket tájékoztatják. Ilyen értesítés hiányában a vevő - a jogosult személyének tisztázásáig - nem esik fizetési késedelembe [Ptk. 280. § (1) bek., 302. § b) pont, 328. § (3) és (4) bek.].*

BH1988. 110. *II. Kinnlevőség behajtására vonatkozó képviseleti meghatalmazás nem tekinthető engedményezési nyilatkozatnak, és nem befolyásolja a valódi jogosultra irányadó eljárási (hatásköri) szabályok érvényesülését [Ptk. 222. §, 328. § (1) bek., 26/1981. (IX. 5.) MT sz. r. 7. §]*

BH1984. 122. *A lakás eladója nem válik a vevő engedményesévé azáltal, hogy annak a lakás kivitelezési hibája miatt keletkezett kárát megtérítette, s ezért a kivitelezővel szemben érvényesített kárigényének elbírálása nem a járásbíróság, hanem a megyei bíróság hatáskörébe tartozik [Pp. 365. §, Ptk. 310., 328. §].*

BH1983. 361. *I. A nyugdíj mint társadalombiztosítási ellátás engedményezése tárgyában kötött egyezséget a bíróság nem hagyhatja jóvá [Pp. 148. § (2) bek., Ptk. 328. § (2) bek., 1975. évi II. tv. 102. § (1) bek.].*

BH1981. 412. *Szavatossági jog eredményezése esetén a vállalkozó a megrendelő engedményezésével szemben köteles helytállni [Ptk. 328. §, 329. § (1) bek.].*

BH1981. 287. *Ha a teljesítés feladással (a fuvarozónak való átadással) történt, a szállító - illetőleg annak engedményese - az ellenértéket abban az esetben is követelheti, ha a küldeményt a megrendelő nem kapja meg [Ptk. 278. §, 328. §].*

BH1981. 125. *Ha a munkáltató a munkaviszonyból eredő követelését másra engedményezte, az engedményes a követelést az általános hatáskörű bíróság előtt érvényesítheti a dolgozóval szemben [Pp. 23. § (1) bek. a) pont, Ptk. 328. §, 1967. évi II. törvény 63. § (1) bek.].*

BH1979. 244. *Külföldi cég engedményező jognyilatkozatának érvényessége - ha a külföldi jog másként nem rendelkezik - cégbélyegző hiányában, cégszerű aláírás alapján is megállapítható [Ptk. 328. § (2) bek., 329. § (1) bek.].*

BH1978. 44. *Ha a darabáru fuvarozásában több fuvarozó vállalat vesz részt, a fuvaroztató engedményese ezek bármelyike ellen érvényesíthet igényt [8/1974. (XII. 11.) KPM sz. r.-tel közzétett Darabáru Küldemények Díjszabása 35. § (4) bek., Ptk. 328. § (1) bek., 329. § (1) bek.].*

BH1977. 558. *Ha a címzett a vasúti fuvarozási szerződésből eredő jogait a feladóra engedményezi, ez nemcsak felszólamlásra, hanem a szerződésszegésből eredő igények érvényesítésére is vonatkozik [3/1960. (IV. 13.) KPM sz. r.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 55. cikk 1. §, 62. cikk 6. §, 65. cikk 3. § b) pont, 67. cikk 5. §, Ptk. 328. § (1) bek., 329. § (1) bek.]*

329. § (1) Az engedményezéssel az engedményes a régi jogosult helyébe lép, és átszállnak rá a követelést biztosító zálogjogból és kezességből eredő jogok is.

(2) A kötelezettnek az engedményezésről való értesítése az elévülést megszakítja.

(3) A kötelezett az engedményessel szemben érvényesítheti azokat a kifogásokat és beszámíthatja azokat az ellenköveteléseket is, amelyek az engedményezővel szemben az értesítéskor már fennállt jogalapon keletkeztek.

Az engedményezés jogi következményei többirányúak:

1. Az (1)-(2) bekezdés rendelkezéseinek értelmében

- az engedményes a korábbi jogosult helyébe lépve megszerzi mindazokat a jogokat, amelyek a kötelemből fakadóan az engedményezőt megillették,

- a törvény erejénél fogva száll át rá a követelést biztosító kezesség és zálogjog,

- a kötelezett értesítésével egyidejűleg az elévülés megszakad (természetesen csak akkor, ha az engedményezés időpontjában az elévülés még nem következett be).

2. A kötelezettnek az engedményezésről történt értesítésétől kezdődően az engedményező a saját nevében és a maga javára az engedményezett követelés iránt pert nem indíthat és e követelést fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem útján sem érvényesítheti (BH1991. 323.). Polgári ügy kezdeményezésére ugyanis csak a vitában érdekelt fél jogosult. A kereshetőség jogát a jogviszony, az érdekeltség vagy a jogszabály külön felhatalmazása alapozza meg. Ennek hiányában a keresetindítás akkor sem jogszerű, ha az engedményező a saját nevében ugyan, de az engedményes javára szólóan lép fel, mert a perbizományt a magyar jog nem ismeri el (BH1997. 199.). A kereshetőségi jog hiányában a keresetet a bíróságnak érdemben el kell utasítania. Ha a már folyó per alatt történik az engedményezés, az alperes erről történt értesítését követően a perbeli jogutódlás szabályai az irányadóak (Pp. 61-62. §). Ha az anyagi jogi szabályok szerinti új jogosult a perbe önként nem lépett be, vagy ahhoz az engedményező felperes nem járult hozzá, a bíróság a keresetet - az előzőekben kifejtett indokok alapján - ítéletében elutasítja.

A (3) bekezdésben foglaltakra figyelemmel az engedményes nem csak a jogviszonyból fakadó jogosultságokat szerzi meg, de meghatározott körben rá szállnak az engedményezett követeléshez kapcsolódó hátrányok is. A kötelezett ugyanis az engedményessel szemben is érvényesítheti azokat a kifogásait, illetve beszámíthatja azt a követelését, amelyet engedményezés hiányában az eredeti jogosulttal szemben érvényesíthetett volna.

A törvény egyértelmű rendelkezése folytán azonban a kötelezett csak olyan kifogást érvényesíthet és olyan követelést számíthat be, amelynek jogalapja az engedményezésről szóló értesítése időpontjában már fennállt. A kifogás jogalapjának fennállása nem azonos a teljesítés esedékességével. Ezért például nem utasítható el érdemi vizsgálat nélkül a kötelezett beszámítási kifogása arra hivatkozással, hogy az értesítéskor még a teljesítési határidő nem járt le, ha egyébként a beszámításra alkalmas követelés az értesítés időpontját megelőzően - a kötelezett és az engedményező között - létrejött.

Ha a kifogás jogalapja az értesítéskor fennállt, közömbös az is, hogy az engedményezési szerződés mikor kelt. Így például a kötelezett akkor is hivatkozhat kifogásként arra, hogy a tartozását az engedményező elengedte,

ha az elengedésre az engedményezési szerződés megkötése utáni időpontban, de még a kötelezettnek erről történt értesítését megelőzően került sor.
A törvényi megfogalmazásból kitűnően a kötelezett nem érvényesíthet olyan kifogást, ami nem a közte és az engedményező között, hanem az engedményező és az engedményes közötti jogviszonyból ered. Nem hivatkozhat ezért arra, hogy az a szerződés, amelyre figyelemmel az engedményezésre sor került, érvénytelen. Az engedményezési szerződés semmisségi okra visszavezethető érvénytelenségére azonban a kötelezett is hivatkozhat, más vonatkozásban azonban az engedményezési szerződést érintő kifogásolási joga nincs.
Megemlítjük itt, hogy az engedményezés indokának egy szempontból jelentősége van. Ha ugyanis az engedményezési szerződés megkötésére valószínűsíthetően azért került sor, hogy ezzel a költségmentes vagy illeték-feljegyzési jog kedvezményét biztosító perlést lehetővé tegyék, az engedményes sem a személyes költségmentesség, sem az illeték-feljegyzési jog kedvezményében nem részesíthető [Itv. 61. § (2), Pp. 85. § (3)].
A felszámolási eljárás sajátosságaira figyelemmel a csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról szóló 1991. évi XLIX. törvény (a továbbiakban: Cstv.) speciális rendelkezéseket tartalmaz az engedményezett követelést illetően. Így:
- nem számíthatja be a hitelező a felszámolás kezdő időpontját - vagy ha a követelés később keletkezett, a keletkezését - követően harmadik személy által rá engedményezett követelést (Cstv. 36. §; BH1996. 658.).
- a nyilvántartásba vett követelés engedményezése a kielégítési sorrendet nem érinti [Cstv. 57. § (7)].
- a felszámolói zárómérlegben szereplő be nem hajtott követelések tekintetében is helye van engedményezésnek azzal azonban, hogy arra csak a hitelezői követelések erejéig kerülhet sor, s az engedményezésre a törvényi engedmény szabályai az irányadóak [Cstv. 52. § (5), Ptk. 331. §].
- A Cstv. által érintett eljárásokban a követelés behajtására jogosult szervezet - a tiltó rendelkezés kivételeként - engedményezheti a központi költségvetést, az elkülönített állami pénzalapokat, a Nyugdíj-, Egészségbiztosítási Alapot, valamint a helyi önkormányzatot megillető követelést (Cstv. 80. §).
A felszámoló egyébként a felszámolási eljárás közzététele előtt az adós által kötött engedményezési szerződést nem mondhatja fel és attól nem állhat el. E jogát ugyanis csak a még nem, vagy csak részben teljesített szerződések esetén gyakorolhatja [Cstv. 47. § (1)], az engedményezésre vonatkozó szerződés viszont a megkötésével egyidejűleg teljesedésbe megy (BH1993. 446., BH1993. 114.).
BH2004. 284. *Adójogviszonyból származó követelés engedményezése felszámolási eljárásban; az e körben irányadó szempontok [Ptk. 200. § (2) bek., 227. § (2) bek., 328. §, 329. §; 1990. évi XCI. tv. 6. § (2) bek., 23. § (3) bek. g) pont, 25. § (2) bek. f) pont, 49. § (1) bek., 2. sz. melléklet I/2. pont; 1991. évi IL. tv. 3. § (1) bek. c) pont, 80. §; 1992. évi XXXVIII. tv. 10. § (1) és (2) bek., 108. § (2) bek. ; 2002. évi LXV. tv. 2. § (8) bek., 55/1991. (IV. 11.) Korm. rendelet 5. §; 593/B/1998. AB határozat].*
BH2004. 245. *III. A váltókövetelés csak a váltó forgatása vagy engedményezés útján száll át harmadik személyre [Ptk. 329. § (1) bek.; 1/1965. (I. 24.) IM rendelet 9. §, 11. §].*
BH2004. 183. *II. Nem érinti az engedményezésről szóló szerződés érvényességét, ha erről az engedményező a kötelezettet nem értesíti [Ptk. 318. § (1) bek., 328. §, 329. § (1) bek., 339. § (1) bek., 350. § (1) bek., 1992. évi I. tv. 13. § (1) bek., 55. § (1) bek., 61. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 3. § (1) bek., 6. § (1) bek., 8. § (1) bek. b)-c) pont, 11. § (4) bek., 33. § (3) bek.].*
BH2004. 142. *III. Az 1991. évi IL. tv. 40. § (1) bekezdésében szabályozott 90 napos keresetindítási határidő elévülési jellegű anyagi jogi határidő, melynek számítására az anyagi jog rendelkezései az irányadók, ezért a keresetlevélnek a lejárat napjáig a bíróságra meg kell érkeznie. Elmulasztása miatt igazolásnak helye nincs, meghosszabbodását az elévülés nyugvása eredményezheti [1991. évi IL. tv. 40. § (1) és (4) bek., Ptk. 326. § (2) bek., 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., Ptké. 3. § (1) bek.].*
EBH2003. 868. *I. Engedményezési szerződés esetleges érvénytelensége az engedményezési szerződés alanyainak jogviszonyára hat ki, az érvénytelenség jogkövetkezményeit a közöttük fennálló jogviszonyban kell levonni. Az érvénytelenség az adós fizetési kötelezettségét nem befolyásolja [Ptk. 328. § (3) és (4) bek., 329. § (1) bek.].*
BH2003. 509. *I. A gazdasági munkaközösség tagjának mögöttes felelőssége elévül, ha a jogosult vele szemben a követelést a tagsági viszony megszűnését követő öt éven belül nem érvényesíti. A gazdasági munkaközösség ellen indított felszámolási eljárás alatt az elévülés nem nyugszik [Ptk. 324. §, 326. § (2) bek., 329. §, 1988. évi VI. tv. 54. §, 77. §, 79. §].*
EBH2002. 775. *III. A be nem hajtott követelések engedményezésénél irányadó szempontok [Ptk. 328-330. §-ai, 331. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 57. § (1), (2) (4) és (5) bek.].*
EBH2002. 766. *Az államigazgatási felügyelet alatt álló állami vállalattól (állami gazdaságtól) elvont vagyon erejéig az elvonás arányában fennálló felelősség megállapítása, számítási módja stb. körében irányadó*

szempontok [Ptk. 273. § (1) és (2) bek., 274. § (1) bek., 301. §, 329. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. 53. § (1) és (2) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 4. § (3) bek. a), b), c) és d) pont (4) bek., 62. § (1) bek., 1995. évi CXXI. tv. 108. § (4) bek., 2000. évi LXXXVIII. tv., 2001. évi LXXXVII. tv. 3. §, 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet 12. §, Pp. 196. § (1) bek. d) pont].

EBH2002. 647. *II. Azt az adóst, aki az engedményezőtől kapott szabályszerű értesítés alapján joghatályosan teljesített - arra hivatkozással, hogy az engedményezés érvénytelen - nem lehet ismételten kötelezetti pozícióba helyezni [Ptk. 237. § (1) bek., 296. § (2) bek., 328. § (1) és (4) bek., 329. § (1) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 138. § (4) bek.].*

BH2002. 446. *I. Az államigazgatási felügyelet alatt álló állami vállalattól elvont vagyon erejéig és az elvonás arányában az ÁPV Rt. kezesként köteles helytállni az elvonás időpontjában fennálló tartozásokért [1992. évi LIV. tv. , Ptk. 329. § (1) bek.].*

BH2002. 364. *I. A kötelezett az engedményestől kapott értesítés esetén jogszerűen tarthat igényt az engedményezés megtörténtének hitelt érdemlő igazolására. Ezért nem róható terhére, ha annak megtörténtéig az engedményes részére nem teljesít [Ptk. 200. § (1) bek., 328. § (2), (3) és (4) bek., 329. § (1) bek.].*

BH2002. 274. *I. Az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható, és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatóak fel. Ebből az következik, hogy a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek [a párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokvány) 3. cikk, 13. cikk a) és b) pontja, 14. cikk b) és c) pontja, 15. cikk, Ptk. 4. §, 6. §, 205. § (4) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 315. §, 318. §, 329. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rend. 14. § (5) bek., 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, 1996. évi CXII. tv. 82. § (4) bek.].*

BH2002. 240. *Jelzálogjoggal biztosított követelés engedményezésekor a zálogjog is átszáll az új jogosultra. Nem keletkezik tehát új jelzálogjog, hanem az átszálló, engedményezett követelést biztosító olyan zálogjog áll fenn, amely megtartja eredeti rangsorát. A felszámolási eljárásban tehát a hitelezői igény besorolásakor az eredeti rangsor az irányadó [Ptk. 251. § (1) és (3) bek., 253. § (3) bek., 263. § (2) bek., 266. § (2) bek., 328. § (3) bek., 329. § (1) és (3) bek., 1972. évi 31. tvr. 6. § (2) bek., 14. § (1) bek., 19. § (1) és (2) bek., Pp. 130. § (1) bek. h) pont, 157. § a) pont, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 51. § (1) bek., 57. § (1) bek. b) és g) pont].*

BH2002. 200. *III. A be nem hajtott követelések engedményezésénél irányadó szempontok [Ptk. 328-330. §-ai, 331. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 57. § (1), (2), (4) és (5) bek.].*

BH2002. 154. *II. Azt az adóst, aki az engedményezőtől kapott szabályszerű értesítés alapján joghatályosan teljesített - arra hivatkozással, hogy az engedményezés érvénytelen - nem lehet ismételten kötelezetti pozícióba helyezni [Ptk. 237. § (1) bek., 296. § (2) bek., 328. § (1) és (4) bek., 329. § (1) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 138. § (4) bek.].*

BH2002. 106. *II. Azt az adóst, aki az engedményezőtől kapott szabályszerű értesítés alapján joghatályosan teljesített - arra hivatkozással, hogy az engedményezés érvénytelen - nem lehet ismételten kötelezetti pozícióba helyezni [Ptk. 237. § (1) bek., 296. § (2) bek., 328. § (1) és (4) bek., 329. § (1) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 138. § (4) bek.].*

BH2001. 489. *I. A biztosíték célú engedmény elbírálásánál irányadó szempontok (Ptk. 328-329. §-ai).*

BH2001. 489. *II. Felszámolási eljárásban a biztosíték célú engedmény osztozik a többi biztosíték jogi sorsában, így ha a hitelező az engedményen alapuló követelést a felszámolás kezdő időpontjáig nem szedte be a kötelezettől, azzal már nem rendelkezhet. Az adós által meghatározott célból nyújtott biztosíték a felszámolás körébe tartozó vagyon része lesz [Ptk. 200. § (1) bek., 263. § (1) bek., 328-329. §-ai, az 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 47. § (1) bek., 57. § (1) bek.].*

EBH2001. 439. *I. A biztosíték célú engedmény elbírálásánál irányadó szempontok (Ptk. 328-329. §-ai).*

EBH2001. 439. *II. Felszámolási eljárásban a biztosíték célú engedmény osztozik a többi biztosíték jogi sorsában, így ha a hitelező az engedményen alapuló követelést a felszámolás kezdő időpontjáig nem szedte be a kötelezettől, azzal már nem rendelkezhet. Az adós által meghatározott célból nyújtott biztosíték a felszámolás körébe tartozó vagyon része lesz [Ptk. 200. § (1) bek., 263. § (1) bek., 328-329. §-ai, az 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 47. § (1) bek., 57. § (1) bek.].*

BH2001. 338. *II. Az általános forgalmi adó visszaigénylésének lehetősége valamelyik hitelezőre engedményezhető. A visszaigénylés jogszerűsége azonban nem lehet a felszámolási eljárás tárgya. Arról az adóhatóság adóigazgatási eljárás keretében dönt [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód.*

Cstv.) 52. § (5) bek., Ptk. 329. § (3) bek., 331. §, 1990. évi XCI. tv. 32. § (3) és (4) bek., 1992. évi LXXIV. tv. 4. § (1) bek., 5. § (1) bek., 32. § (1) bek. a) pont, 48. § (3), (4) és (5) bek.].

EBH2000. 220. *A kölcsönkövetelés engedményezésével - a követelés biztosítékaként - óvadékként átadott értékpapírok jogszerűen kerülnek az engedményes birtokába [Ptk. 271. §, 328. § (1) bek., 329. § (1) bek.].*

BH1999. 473. *I. Az engedményezéssel jogutóddá lett gazdálkodó szervezet a jogszabályban előírt feltételek mellett hitelezővé válik, annak jogaival - például a csődeljárásban az iratbetekintés jogával - és kötelezettségeivel együtt [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 6. § (2) bek., 46. § (5) bek., Ptk. 329. §].*

BH1999. 473. *II. Ha az engedményező a felszámoló intézkedése ellen kifogással - a jogszabályban engedélyezett határidőn belül - nem élt, a kifogásolás joga az engedményest már nem illeti meg [Cstv. 6. § (2) bek., 51. § (1) bek., Pp. 229. § (1) bek., Ptk. 329. §].*

BH1999. 467. *A feleknek az engedményezés útján keletkezett, egymással szembeni kamatkövetelései beszámíthatók [Ptk. 298. §, 301. § (1) és (3) bek., 303. § (3) bek., 329. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1999. 268. *Nem forgatható (rekta) váltó kibocsátásának feltételei. A rekta váltó is átruházható, de nem váltójogi, hanem csak a közönséges engedmény hatályával [1/1965. (I. 24.) IM r. (Vár.) 11. § (1)-(2) bek., 17. §, Ptk. 328-331. §-ai].*

EBH1999. 124. *A még nem teljesített szerződést a felszámoló jogosult felmondani. A kölcsönszerződést biztosító engedményezési szerződés megkötésével e szerződés teljesült, ezért az engedményezési szerződés már nem mondható fel. Ez nem érinti a kölcsönszerződés felmondásának lehetőségét [1991. évi IL. tv. 35. § (1) és (2) bek., 47. § (1) bek., Ptk. 200. § (1) bek., 329. § (1) és (2) bek., 523. § (1) bek.].*

BH1999. 77. *A faktoringszerződés valamely jövőben esedékessé váló követelés átruházását, megvásárlását jelenti, ez tehát engedményezésnek fogható fel. Jogszabályi előírás hiányában az engedményezési szerződés érvényességéhez - s ezzel a faktoringszerződés érvényességéhez - nem szükséges annak írásba foglalása. A faktoring szerződésről szóló értesítést követően a kötelezett csak az engedményesnek teljesíthet [Ptk. 328. § (1) bek., 329. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 531. *Ügyvédek által kötött felelősségbiztosítási szerződés alapján a helytállási kötelezettség alakulása [Ptk. 296. § (1) és (2) bek., 318. § (1) bek., 328. § (1) bek. 329. § (1) bek., 339. § (1) bek., 474. § (1) bek.].*

BH1998. 441. *A váltójogviszonyokban az ún. közbenjárás jogi természete, feltételei és alkalmazásának jogkövetkezményei [Ptk. 329. § (3) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 13. § (2) bek., 14. § (2) bek., 16. § (1) bek., 20. § (1) bek., 44. § (3) bek., 55. § (2)-(4) bek., 59. § (1) és (3) bek., 62. § (1) bek.].*

BH1998. 247. *I. Ha felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezettel szemben nem egy másik gazdálkodó szervezetnek, hanem - akár engedményezés folytán - a tagjainak van beszámításra alkalmas követelése, lényeges eljárási szabályt sért a bíróság, ha nem gondoskodik az érdekelt tagok perben állásáról, vagy nem hívja fel őket megfelelő (jogi) képviseletük ellátására [Ptk. 329. § (1) és (3) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 51. §, Pp. 67. §].*

BH1997. 605. *Az eljárás lényeges szabályait sérti meg a bíróság, ha a zárómérleg vagy a záró egyszerűsített mérleg és a vagyonfelosztási javaslat elkészítésére a felszámolás kezdetétől számított 2 év eltelte miatt került sor, és a bíróság határozatát anélkül hozta meg, hogy tisztázta volna a be nem hajtott követelések tekintetében az engedményezés útján való rendezés lehetőségét, illetőleg rendelkezett volna ezeknek a követeléseknek a hitelezők közötti felosztásáról [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 52. § (2) és (5) bek., 56. § (3) bek., Ptk. 328-330. §, 331. §].*

BH1997. 586. *A felszámoló javára történő engedményezés szempontjai [Ptk. 329. § (1) bek, Vht. 9. §, 39. § (1) bek., Pp. 61. § (1) és (2) bek].*

BH1997. 199. *A perbizomány intézményét a magyar jog nem ismeri, ezért - törvényi felhatalmazás hiányában - nincs perbeli legitimációja annak, aki saját nevében más jogát kívánja perben érvényesíteni [Ptk. 222. §, 328. § (1) bek., 329. §, Pp. 2. §, 67. § (1) bek.].*

BH1996. 658. *A felszámolási eljárásban az egymással szembeni elismert tartozások és követelések beszámítására nemcsak a felszámoló, hanem a hitelező is jogosult. A hitelező azonban nem számíthatja be a harmadik személy által reá engedményezett követelést [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 36. §, Ptk. 296. § (1) és (2) bek., 328. § (1) bek., 329. § (1) bek.].*

BH1996. 422. *Tartozásátvállalás hiányában az engedményes az engedményező tartozásáért csak az engedményezett összeg erejéig tehető felelőssé [Ptk. 329. § (3) bek. 296. §, Pp. 147. § (1) bek.].*

BH1996. 104. *I. Az elévülésre vonatkozó rendelkezések alkalmazása magánkereskedő követelésének korlátolt felelősségű társaságra történt engedményezése esetén [Ptk. 324. § (1) bek., 327. § (2) bek., 328. § (1) bek., 329. § (2) bek.].*

BH1996. 31. *Az engedményezés után esedékessé váló kamatok az engedményest külön kikötés hiányában is megilletik [Ptk. 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., 301. § (1) bek.].*

BH1995. 517. *Utazási szerződés alapján az utazási iroda megtérítési igény nélkül - kifejezett kötelezettségvállalás hiányában - nem köteles viselni az érdekkörén kívül álló eseményekkel kapcsolatban felmerült többletköltségeket [Ptk. 415. § (1) bek., 328. § (1) és (3) bek., 329. § (3) bek., 479. § (1) bek., 11/1978. (III. 1.) MT r. 5. §.].*

BH1995. 120. *A kijelölt felszámoló a felszámolás alá került gazdálkodó szervezet vagyonát ingyenes engedményezés útján nem csökkentheti. Az ilyen engedményezés akkor is semmis, ha annak kedvezményezettje egy ugyancsak felszámolás alá került másik gazdálkodó szerv, aki egyben hitelezője az engedményezőnek [Ptk. 200. § (2) bek., 234. §, 329. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 3. § (1) bek., 16. § (1) bek. b) pont, 23-28. §-ok, 30. § (1) bek.].*

BH1994. 386. *A váltó ugyan forgatható értékpapír, de forgatás hiányában az csak engedményként ruházható át. Ilyen esetben a váltót nem váltójogi hatállyal szerzi meg annak birtokosa, ezért a kötelezett csak azokkal a kifogásokkal élhet, amelyeket az engedményezővel szemben is felhozhatna [1/1965. (I. 24.) IM r. 11. § (2) bek., 16. §, 17 §, 28. § (2) bek., 47-48. §, Ptk. 329 § (1) bek.].*

BH1994. 385. *Az ún. utóforgatmány lényegében váltójogi engedményezésnek minősül, vagyis az utóforgatmányos az engedményező forgató váltóhitelező helyébe lép és a forgató jogait szerzi meg. Az ilyen engedmény igazolása a váltó bemutatásával megtörténik, azt követően a váltóadósok az engedményezővel szemben fennálló kifogásaikat, ellenkövetéseiket az utóforgatmányossal szemben is érvényesíthetik [1/1965. (I. 24.) IM r. 11. § (1) bek., 14. § (1) bek., 18. § (1) bek., 20. § (1) bek., 28. § (2) bek., 53. § (1) bek., Ptk. 328. § (4) bek., 329. § (1)-(3) bek.].*

BH1994. 148. *I. A váltókötelezettnek a váltókötelem alapján fennálló kötelezettsége - harmadik (jogi) személlyel szemben fennálló követelésének a váltójogosultra való engedményezése útján - csak akkor szűnik meg, ha a váltójogosult az engedményezési szerződésben elismeri, hogy az engedményezés folytán a váltóból származó kötelezettsége alól a kötelezett szabadul [Ptk. 328. § (1) bek., 329 § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 17. §].*

BH1993. 446. *Az engedményezésre vonatkozó szerződés a megkötésével egyidejűleg teljesedésbe megy, ezért a felszámolási eljárás közzététele előtt kötött ilyen szerződésnek a felszámoló részéről történő felmondása kizárt [Ptk. 321. § (1) bek., 328. § (1)-(3) bek., 329. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 23. § (1) bek., 26. § (2) bek.].*

BH1993. 114. *Ha az adós követelését - még a felszámolási eljárás megindítása előtt joghatályosan engedményezi, a felszámoló szervezet az engedményezésre vonatkozó, teljesedésbe ment megállapodást nem mondhatja fel [1986. évi 11. tvr. 23. § (1)-(2) bek., Ptk. 321. § (1) bek., 328. § (1)-(4) bek., 329. § (1), (3) bek.].*

BH1993. 95. *A követelés engedményezése külön kikötés hiányában nem terjed ki a kamatokra is [Ptk. 238. § (1) bek., 328. § (1) bek., 329. § (1) bek.].*

BH1992. 320. *Házastársak szívességi lakáshasználata esetén annak megvonására nem a házastársak egyike, hanem az azt biztosító személy jogosult [Csjt. 31/B. § (1) bek., Ptk. 328. §, 329. §].*

BH1991. 323. *Az engedményezésről történt értesítés után az engedményező a saját nevében a maga javára az engedményezett követelést perben (fizetési meghagyás utján) nem érvényesítheti [Ptk. 328. § (4) bek., 329. § (1) bek.].*

BH1990. 268. *A biztosító - amennyiben biztosítási szerződés alapján a károkozó helyett a kárt megtéríti - engedményesként léphet fel a károkozóval szemben. Igényének elévülése ezért nem a saját kifizetésével, hanem a káresemény bekövetkeztével kezdődik. Az igényérvényesítés akadálya miatt azonban a kifizetésig az elévülés nyugvása állapítható meg [Ptk. 324. § (1) bek., 326. §, 329. §, 331. §, 360. § (1) bek., 558. § (1) bek.].*

BH1990. 139. *I. Nincs jogi akadálya annak, hogy a társasházi lakásokat értékesítő OTP a vevőkre engedményezze a kivitelezővel szemben fennálló, hibás teljesítésből fakadó igényeit [Ptk. 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., 305. §].*

BH1989. 31. *Ha a törvényi engedményes gazdálkodó szervezet magánszemély jogosult helyébe lép, a hatásköri szabályok alkalmazása során akkor sem a Pp. XXV. fejezetének rendelkezései, hanem annak általános szabályai az irányadók, ha a perben az ellenérdekű fél is gazdálkodó szervezet [Pp. 22. § (1) bek., Ptk. 329. § (1) bek., 331. §, 558. § (1) bek.].*

BH1985. 197. *A lakóépület kivitelezőjének hibás munkavégzése következtében a lakásfenntartó szövetkezet tagjának vagyonában keletkezett kár szerződésen kívül okozott kárnak minősül. Ezért a biztosító mint törvényi engedményes által a kivitelező ellen támasztott - egymillió forintot meg nem haladó kártérítési követelés*

elbírálása nem a megyei, hanem a városi bíróság hatáskörébe tartozik [Ptk. 329. § (1) bek., 331. §, 558. § (1) bek., Pp. 45. § (2) bek., . 366. § (2) bek. a) pont]

BH1982. 57. *Azt a körülményt, hogy javításra átvett gépkocsi közúton kipróbálható-e, nem a javításra létrejött jogviszonyra, hanem a közúti közlekedésre irányadó szabályok szerint kell elbírálni, és a felelősségi jogkövetkezményeket az engedményessel szemben is az utóbbiak figyelembevételével kell a javító vállalat terhére alkalmazni [Ptk. 329. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 77. §, 82. §].*

BH1981. 412. *Szavatossági jog eredményezése esetén a vállalkozó a megrendelő engedményezésével szemben köteles helytállni [Ptk. 328. §, 329. § (1) bek.].*

BH1979. 244. *Külföldi cég engedményező jognyilatkozatának érvényessége - ha a külföldi jog másként nem rendelkezik - cégbélyegző hiányában, cégszerű aláírás alapján is megállapítható [Ptk. 328. § (2) bek., 329. § (1) bek.].*

BH1978. 44. *Ha a darabáru fuvarozásában több fuvarozó vállalat vesz részt, a fuvaroztató engedményese ezek bármelyike ellen érvényesíthet igényt [8/1974. (XII. 11.) KPM sz. r.-tel közzétett Darabáru Küldemények Díjszabása 35. § (4) bek., Ptk. 328. § (1) bek., 329. § (1) bek.].*

BH1977. 558. *Ha a címzett a vasúti fuvarozási szerződésből eredő jogait a feladóra engedményezi, ez nemcsak felszólamlásra, hanem a szerződésszegésből eredő igények érvényesítésére is vonatkozik [3/1960. (IV. 13.) KPM sz. r.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 55. cikk 1. §, 62. cikk 6. §, 65. cikk 3. § b) pont, 67. cikk 5. §, Ptk. 328. § (1) bek., 329. § (1) bek.]*

BH1977. 505. *Perenkívüli felszólamlásban érvényesített követelésre vonatkozóan a gépkocsifuvarozó elismerő nyilatkozata a fuvardíj visszafizetésére irányuló igény elévülését félbeszakítja még abban az esetben is, ha az elismerő nyilatkozatát később visszavonja [26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r. mellékleteként közzétett Gépkocsi Fuvarozási Szabályzat (GFSZ) 70. § (1), (2), (6) bek., 71. § (1)-(3) bek., Ptk. 329. § (2) bek., 504. § (4) bek.].*

330. § (1) Az engedményező az engedményessel szemben a kötelezett szolgáltatásáért - az engedményezés fejében kapott ellenérték erejéig - kezesként felel, kivéve ha

a) a követelést kifejezetten bizonytalan követelésként ruházta át az engedményesre;

b) felelősségét egyébként kizárta.

(2) Egyebekben az ellenérték fejében való engedményre az adásvétel, az ingyenes engedményre az ajándékozás szabályait kell alkalmazni.

Az engedményezésre visszterhesen, de ingyenesen is sor kerülhet. A (2) bekezdés rendelkezése értelmében a visszterhes engedményezésre (követelés-eladás) az adásvételi, az ingyenes engedményezésre (követelés-ajándékozás) az ajándékozási szerződés szabályai az irányadóak.

Visszterhes engedményezés esetén az engedményező ellenérték fejében ruházta át a követelését, ezért indokolt, hogy az eladott követelés fennállásáért és a kötelezettől behajthatóságáért helyt álljon. Ez az indoka annak, hogy visszterhesen engedményezőt az (1) bekezdés rendelkezése értelmében kezesi felelősség (Ptk. 272-276. §) terheli a kötelezett szolgáltatásáért - mégpedig az egyszerű (sortartó) kezesre vonatkozó helytállási szabályoknak [Ptk. 274. § (1)] megfelelően.

Az engedményező kezesi felelőssége nem az átruházott követelés értékéhez igazodik, hanem annak az ellenértéknek az erejéig áll fenn, amelyhez az engedményezés során mint ellenszolgáltatáshoz hozzájutott. Ha például az engedményezési szerződést 200 000 Ft-os követelésnek 100 000 Ft-ért történt átruházására kötötték, az engedményező kezesként 100 000 Ft erejéig felel. Ha az engedményező az engedményessel szemben fennálló 50 000 Ft-os tartozása kiegyenlítéseként engedményezte a harmadik személlyel szemben őt megillető 100 000 Ft-os követelését, az engedményezéssel kiegyenlítette a saját tartozását, azaz ellenszolgáltatásként 50 000 Ft-hoz jutott, s ezért mint kezes 50 000 Ft erejéig tartozik helytállással.

A visszterhes engedményezőt nem terheli a kezesi felelősség akkor, ha a szerződésben kizárta a felelősségét vagy a követelést kifejezetten bizonytalanként ruházta át.

Az ingyenesen engedményezőt kezesi felelősség nem terheli. Az ajándékozási szerződés szabályai alapján azonban kártérítési felelősséggel tartozik az engedményessel szemben, ha a Ptk. 581. § (1) bekezdésében foglalt feltételek valamelyike megvalósult.

EBH2002. 775. *III. A be nem hajtott követelések engedményezésénél irányadó szempontok [Ptk. 328-330. §-ai, 331. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 57. § (1), (2) (4) és (5) bek.].*

BH2002. 407. *II. A kezesi felelősség alóli szabadulás megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 274. § (1) bek., 276. § (2) bek., 292. § (2) bek., 296. § (1) bek., 330. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 75. § (1) bek.].*

BH2002. 200. *III. A be nem hajtott követelések engedményezésénél irányadó szempontok [Ptk. 328-330. §-ai, 331. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 57. § (1), (2), (4) és (5) bek.].*

BH2000. 117. *Ha a kezes teljesít a jogosultnak, teljesítése erejéig a követelést biztosító jelzálogjog törvényi engedményként a kezesre száll át, vagyis a jogosulti oldalon a kötelem - az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés nélkül is - többalanyúvá válik. Ilyen esetben a jelzálogjog a törvényi engedményes hozzájárulása nélkül nem törölhető, illetőleg az ingatlan enélkül történő értékesítése kártérítési felelősséget keletkeztet [Ptk. 273. § (2) bek., 274. § (2) bek. a) pont, 276. § (1) bek., 330. § (1) bek., 334. § (1) bek., 339. §].*

BH1999. 268. *Nem forgatható (rekta) váltó kibocsátásának feltételei. A rekta váltó is átruházható, de nem váltójogi, hanem csak a közönséges engedmény hatályával [1/1965. (I. 24.) IM r. (Vár.) 11. § (1)-(2) bek., 17. §, Ptk. 328-331. §-ai].*

BH1997. 605. *Az eljárás lényeges szabályait sérti meg a bíróság, ha a zárómérleg vagy a záró egyszerűsített mérleg és a vagyonfelosztási javaslat elkészítésére a felszámolás kezdetétől számított 2 év eltelte miatt került sor, és a bíróság határozatát anélkül hozta meg, hogy tisztázta volna a be nem hajtott követelések tekintetében az engedményezés útján való rendezés lehetőségét, illetőleg rendelkezett volna ezeknek a követeléseknek a hitelezők közötti felosztásáról [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 52. § (2) és (5) bek., 56. § (3) bek., Ptk. 328-330. §, 331. §].*

331. § Ha a követelés jogszabály vagy hatóság rendelkezése folytán száll át másra, azok eltérő rendelkezése hiányában az engedményezés szabályait kell megfelelően alkalmazni. Ebben az esetben a korábbi jogosult kezesi felelőssége csak akkor marad fenn, ha ezt kifejezett rendelkezés írja elő.

Törvényi engedményről van szó akkor, amikor a követelés nem szerződés alapján, hanem jogszabályi vagy hatósági rendelkezés folytán száll át az új jogosultra. Így például a törvény rendelkezése folytán átszáll

- a zálogjog a megtérítési igény erejéig arra a személyre, aki a kötelezett helyett teljesített [Ptk. 266. § (2)],

- a kezesre a követelés, valamint az azt biztosító jogok és a végrehajtási jog, ha az adós helyett ő teljesített [Ptk. 276. § (1)],

- a követelés biztosítéka az egyetemleges adóstársak közül arra, aki egyedül teljesített a jogosult részére [Ptk. 338. § (3)],

- a biztosítóra a biztosítottat a károkozóval szemben megillető minden jog, ha a kárt megtérítette [Ptk. 558. § (1)],

- a hitelintézettel szembeni követelés a betétesről az államra, ha az állami garancia beváltásra került [Hpt. 103. § (4)], illetve a betétes követelése az Alapra, ha ez utóbbi kártalanítást fizetett [Hpt. 103. § (4), 107. § (1)]. Hasonlóan rendelkezik a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény 220. § (2) bekezdése, amikor kimondja: az Alap által kifizetett kártalanítás mértékéig a követelés az ügyfélről az Alapra száll át.

A törvényi engedményre vonatkozó szabályok annyiban sajátosak, hogy

- a szerződésen alapuló engedményezés általános szabályait csak eltérő rendelkezés hiányában lehet alkalmazni és

- a visszterhes engedményest kezesi felelősség csak akkor terheli, ha ezt a külön jogszabály rendelkezése kifejezetten kimondja.

EBH2002. 775. *III. A be nem hajtott követelések engedményezésénél irányadó szempontok [Ptk. 328-330. §-ai, 331. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 57. § (1), (2) (4) és (5) bek.].*

BH2002. 200. *III. A be nem hajtott követelések engedményezésénél irányadó szempontok [Ptk. 328-330. §-ai, 331. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 57. § (1), (2), (4) és (5) bek.].*

BH2002. 72. *A vitás, peresített követelésre vonatkozó engedményezés érvényes. A felszámolási eljárást lefolytató bíróság köteles a be nem hajtott követeléseket a hitelezők között felosztani [Ptk. 331. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 57. § (1)-(2) bek., 63/A. § (1) és (2) bek., 1994. évi LXVI. tv. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., Pp. 164. §].*

BH2001. 338. *II. Az általános forgalmi adó visszaigénylésének lehetősége valamelyik hitelezőre engedményezhető. A visszaigénylés jogszerűsége azonban nem lehet a felszámolási eljárás tárgya. Arról az adóhatóság adóigazgatási eljárás keretében dönt [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 52. § (5) bek., Ptk. 329. § (3) bek., 331. §, 1990. évi XCI. tv. 32. § (3) és (4) bek., 1992. évi LXXIV. tv. 4. § (1) bek., 5. § (1) bek., 32. § (1) bek. a) pont, 48. § (3), (4) és (5) bek.].*

BH1999. 268. *Nem forgatható (rekta) váltó kibocsátásának feltételei. A rekta váltó is átruházható, de nem váltójogi, hanem csak a közönséges engedmény hatályával [1/1965. (I. 24.) IM r. (Vár.) 11. § (1)-(2) bek., 17. §, Ptk. 328-331. §-ai].*

BH1997. 605. *Az eljárás lényeges szabályait sérti meg a bíróság, ha a zárómérleg vagy a záró egyszerűsített mérleg és a vagyonfelosztási javaslat elkészítésére a felszámolás kezdetétől számított 2 év eltelte miatt került sor, és a bíróság határozatát anélkül hozta meg, hogy tisztázta volna a be nem hajtott követelések tekintetében az engedményezés útján való rendezés lehetőségét, illetőleg rendelkezett volna ezeknek a követeléseknek a*

hitelezők közötti felosztásáról [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 52. § (2) és (5) bek., 56. § (3) bek., Ptk. 328-330. §, 331. §].

BH1992. 717. *Az utcaközösség magánszemélyek önkéntes társulása és mint ilyen nem, illetve csak az összes magánszemély perben állása esetén perképes. Ha az utcaközösség által rendelt munkák hibáit az önkormányzat javíttatja ki, ennek költségeit az eredeti kivitelezővel szemben az önkormányzat engedményesként érvényesítheti. Ez esetben a perre a helyi bíróságnak van hatásköre [Pp. 22. § (1) bek., 23. § (1) bek. a) pont, Ptk. 328. § (1) bek., 331. §].*

BH1990. 268. *A biztosító - amennyiben biztosítási szerződés alapján a károkozó helyett a kárt megtéríti - engedményesként léphet fel a károkozóval szemben. Igényének elévülése ezért nem a saját kifizetésével, hanem a káresemény bekövetkeztével kezdődik. Az igényérvényesítés akadálya miatt azonban a kifizetésig az elévülés nyugvása állapítható meg [Ptk. 324. § (1) bek., 326. §, 329. §, 331. §, 360. § (1) bek., 558. § (1) bek.].*

BH1989. 31. *Ha a törvényi engedményes gazdálkodó szervezet magánszemély jogosult helyébe lép, a hatásköri szabályok alkalmazása során akkor sem a Pp. XXV. fejezetének rendelkezései, hanem annak általános szabályai az irányadók, ha a perben az ellenérdekű fél is gazdálkodó szervezet [Pp. 22. § (1) bek., Ptk. 329. § (1) bek., 331. §, 558. § (1) bek.].*

BH1985. 197. *A lakóépület kivitelezőjének hibás munkavégzése következtében a lakásfenntartó szövetkezet tagjának vagyonában keletkezett kár szerződésen kívül okozott kárnak minősül. Ezért a biztosító mint törvényi engedményes által a kivitelező ellen támasztott - egymillió forintot meg nem haladó kártérítési követelés elbírálása nem a megyei, hanem a városi bíróság hatáskörébe tartozik [Ptk. 329. § (1) bek., 331. §, 558. § (1) bek., Pp. 45. § (2) bek., . 366. § (2) bek. a) pont]*

A tartozásátvállalás

332. § (1) Ha valaki a kötelezettel megállapodik abban, hogy tartozását átvállalja, köteles a jogosult hozzájárulását kérni, ha pedig azt a jogosult megtagadja, a kötelezettet olyan helyzetbe hozni, hogy az a lejáratkor teljesíthessen.

(2) Ha a jogosult a tartozásátvállaláshoz hozzájárul, a tartozásátvállaló a kötelezett helyébe lép. Megilletik mindazok a jogok, amelyek a kötelezettet a jogosulttal szemben megillették; a korábbi kötelezettnek a jogosulttal szemben fennálló követelését azonban nem számíthatja be.

PK 276. szám

A szolgálati találmányért járó díjért a találmányra jogot szerző harmadik személy a feltalálóval szemben akkor köteles helytállni, ha a díjfizetési kötelezettséget átvállalta, és a feltaláló ehhez hozzájárult. Az átvállalás, illetőleg a hozzájárulás tartalmától függ az, hogy a helytállási kötelezettség a találmány mely értékesítése után követelhető díjra áll fenn.

(3) A tartozásátvállalással a követelést biztosító kezesség és zálogjog a kezes és a zálogkötelezett hozzájáruló nyilatkozata hiányában megszűnik.

A tartozásátvállalás - hasonlóan az engedményezéshez - szerződésen alapuló alanyváltozást eredményez, mégpedig a jogviszony kötelezetti oldalán.

A szerződés sajátosságai:

1. A tartozásátvállalásra irányuló szerződés alanyai a régi és az új kötelezett, azaz a jogosult a szerződés megkötésében nem vesz részt (BH1996. 32.). Nem minősül ezért tartozásátvállalásnak, ha a harmadik személy és a jogosult állapodik meg abban, hogy az eredeti kötelezett helyett e harmadik személy teljesíti a szerződést; mint ahogy az sem, ha a harmadik személy megállapodás nélkül ajánlja fel a teljesítését a kötelezett helyett. Ha ilyen esetekben a szerződés teljesítésre ténylegesen a kívülálló részéről került sor, helyzetére a megbízás nélküli ügyvitel (Ptk. 484. §) szabályai az irányadóak abban a kérdésben is, hogy az eredeti kötelezettől mennyiben követelhet megtérítést (BH1993. 111.).

2. A szerződés meghatározó tartalma, hogy a fennálló jogviszonyból eredő kötelezettségek teljesítését a jogosult felé az új kötelezett vállalja magára. A régi és az új kötelezett között létrejött szerződés

tartozásátvállalásnak - függetlenül annak megnevezésétől - csak akkor minősül, ha abból a felek erre irányuló szándéka egyértelműen kitűnik [Ptk. 207. § (1)]. Ezért például azt a megállapodást, amelyben a harmadik személy a kötelezett nemteljesítése esetére vállal személyében helytállást, nem tartozásátvállalási, hanem kezesi szerződésként kell megítélni (BH1993. 375.). Szemben az engedményezési szerződéssel, a törvény nem korlátozza azoknak a kötelezettségeknek a körét, amelyeket a tartozásátvállalás érinthet. Ennek az a magyarázata, hogy a jogosult kötelező hozzájárulásának előírása folytán az ő joga annak megítélése, hogy adott esetben például a személyhez kötött szolgáltatás más általi teljesítését megfelelőnek ítéli-e, vagy emiatt a hozzájárulását megtagadja. Ha azonban külön jogszabály tiltja a tartozás átvállalását - mint például a magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról szóló 1997. évi LXXXII. törvény 20. § (2) és 111. § (1) bekezdése a Pénztárfelügyelet által kiszabott pénzbírságnak a pénztár által történő átvállalását - az e tilalomba ütköző tartozásátvállaló szerződés semmis [Ptk. 200. § (2)]. Ugyanilyen jogkövetkezménnyel jár az is, ha a jogszabály korlátozó rendelkezésének figyelmen kívül hagyásával kötik meg a tartozásátvállalási szerződést [például az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény 14. § (1) bekezdése a tartozás átvállalását csak az adott alrendszer költségvetése útján és előirányzattal megtervezve engedi].

A tartozásátvállalás lehet teljes, vagy részleges; visszterhes vagy ingyenes is.

3. A szerződés érvényességéhez a jogosult engedélyére vagy hozzájárulására nincs szükség, az érvényességet kizárólag a szerződésre irányadó szabályok szerint kell és lehet megítélni. Ha azonban jogszabály a tartozásátvallásra irányuló szerződés megkötését engedélyhez köti, az engedély megléte a szerződés érvényességi feltétele. Így például: a befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató szerződéses kötelezettségei átvállalásához a Felügyelet engedélye szükséges [2001. évi CXX. törvény198. § (1)]

4. A régi és az új kötelezett szerződésére a törvény kötelező írásbeli alakot nem rendel, ezért a szerződés szóban, írásban és ráutaló magatartással is megköthető.

Az (1)-(2) bekezdés rendelkezéséből kitűnően a tartozásátvállalásra kötött szerződéshez a jogosult hozzájárulását kell kérni. A tartozásátvállalásra kötött szerződés a jogosulttal szemben attól az időponttól kezdődően hatályos - és a kötelezett személyében az alanyváltozás akkor következik be -, amikor a jogosult ahhoz a hozzájárulását megadta.

Külön jogszabály rendelkezése alapján azonban a tartozásátvállalás a jogosult hozzájárulása nélkül is hatályos

- a jelzáloglevélből eredő kötelezettség [a jelzálog-hitelintézetről és a jelzáloglevélről szóló 1997. évi XXX. törvény 15. § (2)],

- a pénzintézetek között a betétállomány és más visszafizetendő pénzeszközök [a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 161. § (1)],

- a biztosítók között az állomány átruházására irányuló [a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi XCVI. törvény 58. § (1)], valamint

- a befektetési szolgáltató, illetőleg az árutőzsdei szolgáltatónak az állomány-átruházásra irányuló, tartozásátvállalásnak minősülő szerződése, ha annak indoka a befektetési vállalkozás, illetőleg az árutőzsdei szolgáltató végelszámolásának vagy felszámolásának kezdeményezése. E szerződéshez sem a szolgáltatónak, sem az ügyfelének a hozzájárulására nincs szükség [a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény 198. § (1)].

Bár az (1) bekezdés megszövegezéséből az tűnik ki, hogy a jogosult hozzájárulását a megkötött szerződéshez az új kötelezett köteles kérni, nincs akadálya annak, hogy e kötelezettségnek a régi kötelezett tegyen eleget.

A hozzájárulás megadása vagy megtagadása kizárólag a jogosult mérlegelésétől függ, a hozzájárulás semmilyen módon - így például a jognyilatkozat pótlása [Ptk. 5. § (3)] útján - nem kényszeríthető ki és a megtagadó nyilatkozatát a jogosult indokolni sem köteles. A jogosult a nyilatkozatát alakszerű kötöttség nélkül (szóban, írásban, ráutaló magatartással) teheti meg.

Nincs jogszabályi akadálya annak sem, hogy a jogosult a hozzájárulását feltételhez kösse. Ilyenkor - a Ptk. 228. § (1) bekezdésében szabályozottaknak megfelelően - a tartozásátvállalás a jogosulttal szemben a feltétel bekövetkezésekor válik hatályossá.

A hozzájárulás megtagadása esetén, valamint akkor is, ha a létrejött szerződéshez a jogosult hozzájárulását nem kérték ki, a szerződésből eredő kötelezettségekért az eredeti kötelezettnek kell helyt állnia a jogosulttal szemben. Az érvényes - de a jogosulttal szemben nem hatályos - tartozásátvállaló szerződés alapján ilyenkor az átvállalónak az ebből eredő kötelezettségét az eredeti kötelezett javára kell teljesítenie annak érdekében, hogy a kötelezett a lejáratkor a jogosult felé fennálló követelést kiegyenlíthesse. Ha az átvállaló ezt elmulasztja, szerződésszegést követ el (Ptk. 298. §), és a kötelezett a szerződés teljesítését követelheti [Ptk. 300. § (1)].

A tartozásátvállalás hatályossá válásával az eredeti kötelezett szabadul, helyébe az átvállaló lép, s átszáll rá az eredeti kötelezettet a hatályossá válást megelőzően megillető minden jog, így a kifogás joga is. A törvény

kizáró rendelkezése folytán azonban az új kötelezettre nem száll át a régi kötelezettet a jogosulttal szemben megillető beszámítási kifogás joga. Saját követelését azonban a jogosulttal szemben az új kötelezett beszámíthatja.
A szerződést biztosító mellékkötelezettségek közül az adós személyéhez szorosan tapadó kezesség és zálogjog csak akkor marad fenn, ha a kezes és a zálogkötelezett ahhoz hozzájárul, ennek hiányában e mellékkötelezettségek a tartozásátvállalás hatályossá válásával megszűnnek.
BH2003. 289. *I. A jogosult (a hitelező) hozzájárulása nem a tartozás átvállalási szerződés létrejöttéhez, hanem ahhoz szükséges, hogy a már megkötött megállapodás a jogosulttal szemben is hatályos legyen (Ptk. 332. §).*
BH2003. 289. *II. Állami vállalat átalakulásával kapcsolatban az ÁPV Rt. (ÁVÜ) kártérítési felelőssége megállapításának körében vizsgálandó szempontok [1977. évi VI. tv. 27. § (3) bek., 28. §, 42/A. § (3) bek., 1990. évi VIII. tv. 1. §, 5. §, 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 69. §, 71. § és 72. §, 1992. évi LIV. tv. 26. §, 51. § és 53. §, 33/1984. (X. 31.) MT rendelet 32. §, Ptk. 4. § (1) és (4) bek., 5. § (1) és (2) bek., 7. §, 203. §, 332. §, 339. § (1) bek.].*
BH2003. 212. *Ha a balesetet szenvedett munkavállaló volt munkáltatójának baleseti járadékfizetési kötelezettségét a gyáregységet működtető új munkáltató - vállalt kötelezettségeként - huzamosabb időn át teljesítette, a munkavállaló pedig a teljesítést elfogadta, az eredeti kötelezett helyébe a tartozásátvállalás alapján az új munkáltató lép. A törvény a régi és az új kötelezett tartozásának átvállalására nem ír elő írásbeli alakot, arra szóban vagy ráutaló magatartással is sor kerülhet [Ptk. 332. § (1) és (2) bek.].*
BH2000. 551. *Nincs jogszabályi akadálya annak, hogy a gazdasági társaság tagjai - akár a taggyűlés keretében is - polgári jogi szerződéseket kössenek egymással, s ezeket a taggyűlés jegyzőkönyvébe foglalják. A taggyűlési határozat hatálya azonban csak a jelen lévő tagokra terjed ki, míg az általuk kötött polgári jogügyletekre nem a társasági, hanem a polgári jog szabályai az irányadóak [1988. évi VI. tv. 17. §, 183. § (1)-(2) bek., 185. §, 186. § (2) bek., Ptk. 273. § (1) bek., 332. § (1) bek.].*
BH2000. 260. *I. Az ingatlannak az állami tulajdonból önkormányzati tulajdonba kerülése esetében a jogszabály szerint megillető elővásárlási jog alkalmazásának feltételei [1993. évi LXXVIII. tv. (Lt.) 58. § (1) bek., 59. §, 71. § (1) bek., Ptk. 120. § (1) bek., 215. §, 332. § (1) bek., 365. § (1) bek., 579. §].*
BH1999. 421. *A felszámolási eljárás kezdeményezésére vonatkozó jogosultság megállapításánál irányadó szabályok, ha az adós vagyona részben alapjuttatásból ered [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 27. § (2) bek. a) pont, Ptk. 332. § (1) bek., 474. § (1) bek., 42/1985. (X. 8.) MT r. 12. § (3) bek., 12/1989. (II. 5.) MT r. 6. § (3) bek., 8. §].*
BH1999. 175. *II. A tartozásátvállalás érvénytelensége, ha az adós helyébe lépő átvállalónál a nagy hitel nyújtására vonatkozó jogszabályi tilalom már fennáll, illetőleg ha a képviseletre vonatkozó jogszabályi rendelkezések megsértése - a tartozásátvállalási szerződéssel kapcsolatban - megállapítható [Ptk. 221. § (1) és (3) bek., 332. § (1)-(2) bek., Pit. 38. § (1) bek. a) pont, 40. § (1)-(3) bek., 41. § (1)-(2) bek.].*
BH1999. 124. *A kölcsönt adó részéről a tartozásátvállaláshoz való hozzájárulás megtagadása nem jogellenes magatartás, ezért kártérítési felelősségét nem alapozza meg [Ptk. 5. § (2) bek., 200 § (1) bek., 332. §, Pp. 164. § (1) bek., 61/1985. (XII. 27.) MT r. 10. § (2) bek.].*
BH1996. 475. *Tag a gazdasági munkaközösség vagyonának felosztásakor reá eső rész erejéig léphet fel a gazdasági munkaközösség követelésének behajtása érdekében [Ptk. 573-574. §, Gt. 332. § (1) bek. b) pont, 28/1981 (IX. 9.) Mt. r. 2. § (2) bek.].*
BH1996. 370. *A munkaügyi bíróság hatáskörét nem érinti a munkáltató személyében bekövetkezett jogutódlás [Pp. 22. § (2) bek., 45. § (2) bek., Ptk. 332. §, MK 160. sz.].*
BH1996. 160. *A cég (szövetkezet) által felvett kölcsön visszafizetése akkor is a céget terheli, ha időközben a tagok egy része kivált a szövetkezetből, és a kivált tagok - anélkül, hogy tartozásátvállaló nyilatkozatot tettek volna - a vagyonmegosztás során megkapták a kölcsönből beszerzett vagyontárgyakat [1992. évi II. tv. 39. § (4) bek., Ptk. 523. § (1) bek., 332. § (1) bek.].*
BH1996. 32. *A tartozásátvállalás a kötelezett és a tartozásátvállaló szerződése, a jogosult hozzájárulása nem a szerződés létrejöttéhez vagy érvényességéhez, hanem a, jogügylet vele szembeni hatályosulásához szükséges [Ptk. 332. § (1)-(2) bek., 523. §].*
BH1995. 720. *Külkereskedelmi ügyletekkel kapcsolatos tartozásátvállalásra vonatkozó jognyilatkozat érvényességi kellékei [Ptk. 207. § (1) bek., 277. § (1) bek., 332. § (1) bek., 474. § (2) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 21. § (1) bek., 27. § (3) bek.].*
BH1995. 478. *II. A váltó kibocsátójának a fizetési határidő lejárta után tett - a tartozását elismerő - nyilatkozata tartozásátvállalásnak nem minősíthető, ez a váltóbirtokos követelésének jogcímét nem változtatja meg [Ptk. 242. § (l) bek., 332. § (1) bek.].*

BH1995. 213. *A jogosult hozzájárulásának hiánya nem érinti a tartozásátvállaló szerződés érvényességét [Ptk. 332. § (1) bek.].*

BH1995. 112. *Jogutódlásra vonatkozó közgyűlési határozatok, illetőleg betételhelyezésre vonatkozó szerződések semmissége. - A társaságitőke-leszállítás cégbírósági bejegyzéséig mind a tőke, mind annak hozadéka a társaságot, és nem annak egyes tagjait illeti meg [Ptk. 200. § (2) bek., 332. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 44-45. §-ai, 266-267. §-ai, 312. §, 216. § (3) bek.].*

BH1994. 375. *Felszámolt szövetkezet tagjait megillető munkadíj összegének meghatározásánál irányadó szempontok [Ptk. 332. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 30. §, 36. §, 37. §, 39. §, 27/1986. (VII. 16.) MT r. 1. és 2. §].*

BH1993. 375. *A kezesség és a tartozásátvállalás elhatárolásánál irányadó szempontok [Ptk. 272. §, 332. §].*

BH1993. 243. *A szerződés bontó feltételének tévesen visszavásárlási jogként való értelmezése [Ptk. 228. § (2) bek., 229. § (3) bek. 332. § (1) bek., 374. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 17. § (1) bek.].*

BH1993. 111. *II. Nem jelent tartozásátvállalást egy gazdálkodó szervezet harmadik (jogi) személlyel szembeni tartozásának kiegyenlítése, ha a felek erre nézve előzetesen nem állapodtak meg. Ez a magatartás megbízás nélküli ügyvitelnek minősül, s ennek figyelembevételével kell azt elbírálni [Ptk. 332. § (1) bek., 479. § (1) és (3) bek., 484. §, 485. § (1) bek., 486. § (1)-(2) bek.].*

BH1992. 120. *A bank által adott szándéknyilatkozat arról, hogy meghatározott feltételek esetén bankgaranciát nyújt gépkocsik vásárlására - a feltételek bekövetkeztének hiánya esetén -, sem bankgarancia, sem tartozásátvállalás jogcímén nem jogosítja fel az eladót arra, hogy a vételárat a banktól követelje [Ptk. 249. §, 332. § (1)-(2) bek.].*

BH1992. 24. *I. Gazdasági munkaközösség tartozásátvállalásával kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 332. § (1)-(2) bek.].*

BH1991. 285. *I. A lízingbe vevő a lízingszerződést csak a lízingbe adó hozzájárulásával engedheti át harmadik személynek. Ha a hozzájárulás nem a szerződés, hanem csak a szerződés tárgyát képező dolgok használata átengedésére vonatkozik, a dolgokra albérleti szerződés jön létre [Ptk. 332. § (2) bek., 426. § (1) bek.].*

BH1989. 487. *Nincsen jogi akadálya annak, hogy a megszűnt szakcsoport tevékenységével összefüggő tartozásokat az a szövetkezet, amelynek keretében a szakcsoport újból megalakul, átvállalja. Ez esetben a szakcsoport céljára elkülönítve nyilvántartott vagyon - annak felosztása nélkül - a befogadó szövetkezethez átvihető [Ptk. 332. § (1) bek., 26/1981. (IX. 5.) MT r. 13. § (3) bek.].*

BH1988. 85. *A tartozásátvállaláshoz a jogosult felperes hozzájárulásának hiányában a keresetlevélnek a tartozásátvallalaló székhelye szerint illetékes bírósághoz való téves áttétele [Pp. 2. § (1) bek., 30. § (1) bek., 61-62. §, 121. § (1) bek., 129., 370. § Ptk. 332. §]*

BH1978. 47. *A fizetési késedelemben levő megrendelő illetékfizetési kötelezettségét abban az esetben is meg kell állapítani, ha a követelt ellenértéket helyette harmadik személynek kellett megfizetnie [Pp. 386. § (1) bek., 75. § (1) bek., 78. § (1) bek., Ptk. 286. §, 332. §].*

VB2000. 2. *I. Sem a tartozásátvállalást, sem az erre vonatkozó hitelezői hozzájárulást a Ptk. nem köti alakszerűséghez (Ptk. 332. §).*

333. § Ha a kötelezettség jogszabály vagy hatóság rendelkezése folytán száll át másra, azok eltérő rendelkezése hiányában a tartozásátvállalás szabályait kell megfelelően alkalmazni.

Ha a tartozás átszállását jogszabály vagy hatósági határozat mondja ki, annak hatályosságához a jogosult hozzájárulására nincs szükség. Tipikusan a jogutódlással összefüggésben szabályoz a jogszabály tartozás átszállást, így öröklés esetén a Ptk. 598., 679. §-a; a gazdasági társaságok egyesülése (összevonása, beolvadása), és szétválása (különválása, kiválása) esetére a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény 67. § (1) bekezdése.

BH2001. 527. *II. A károsultat és a bíróságot nem köti a tulajdonosként eljáró önkormányzati közgyűlésnek (képviselő-testületnek) az a határozata, amellyel arról rendelkezik, hogy egy megszüntetett szervének, egységének a vagyoni jellegű kötelezettségeiért ki tartozik helytállni (Ptk. 333. §).*

BH1993. 370. *Az állami vállalat a leányvállalatot létesítő határozatában rendelkezhet arról, hogy a leányvállalatot a vállalatnak a létesítés időpontjában meglevő kötelezettségeiből melyek terhelik. Ezek a kötelezettségek a jogosult hozzájárulása nélkül átszállnak a leányvállalatra [Ptk. 74. § (2) bek., 333. §].*

XXVIII. fejezet

Több jogosult vagy több kötelezett a szerződésben

334. § (1) Ha többen tartoznak egy szolgáltatással, illetőleg egy szolgáltatást többen követelhetnek, és e szolgáltatás osztható, jogszabály eltérő rendelkezése hiányában minden kötelezettől csak a ráeső részt lehet követelni, és minden jogosult csak az őt megillető részt követelheti. A kötelezettek, illetőleg a jogosultak részaránya kétség esetében egyenlő.

(2) Ha a szolgáltatás nem osztható, a teljesítés bármelyik kötelezettől vagy valamennyiüktől követelhető (a kötelezettek egyetemlegessége).

(3) Ha többen jogosultak nem osztható szolgáltatást követelni, valamennyiük kezéhez kell teljesíteni (a jogosultak együttessége). A jogosultak bármelyike követelheti a szolgáltatásnak bírósági letétbe helyezését valamennyiük javára.

A szerződés általában két személy (jogosult-kötelezett) jogi kapcsolatát szabályozza. Elképzelhető azonban, hogy a jogosulti vagy a kötelezetti, vagy akár mindkét pozícióban nem egy, hanem több személy áll.

A Ptk. XXVIII. fejezete azokat az eseteket szabályozza, amikor több személy egyidőben, egymás mellett áll az azonos pozícióban és a több személy azonos jogcímen jogosított, illetve kötelezett. Ebből következően a Ptk. más fejezetei szabályozzák azokat az eseteket, amikor a több jogalany nem egyidejűleg, hanem egymást követően kerül a kötelembe. Például:

- engedményezés (a jogosult helyébe lépés - Ptk. 328. §),

- tartozásátvállalás (a kötelezett helyébe lépés - Ptk. 332. §),

- harmadik személy javára szóló szerződés (Ptk. 233. §).

Ugyancsak más részben szabályozza a Ptk. azokat az eseteket, amelyekben a harmadik személy más önálló jogcímen felelős, illetve jogosult [például: a kezesség (Ptk. 272. §), a zálogjogi dologi adós (Ptk. 251-269. §)].

Mindezek folytán azt is szokták mondani, hogy a Ptk. XXVIII. fejezete a szűkebb értelemben vett több-alanyiság eseteit szabályozza.

A jogok és a kötelezettségek terjedelmét ez esetben a szolgáltatás természete, a felek megállapodása, és maga a törvényi rendelkezés határozza meg.

A szolgáltatások vonatkozásában a törvény az oszthatatlan és az osztható szolgáltatásokat különbözteti meg. Az 1959. évi IV. törvény miniszteri indokolása azt tartalmazta, hogy a szolgáltatás osztható, illetve oszthatatlan jellegének eldöntése a szolgáltatás tárgyától, céljától és az eset körülményeitől függ. Oszthatatlan szolgáltatásnak tekintette a jogalkotó azt a szolgáltatást, amely részeire nem bontható, vagy amelynél a részekre bontás aránytalan anyagi veszteséggel, vagy érdeksérelemmel járna. Oszthatatlannak tekintette továbbá azokat a szolgáltatásokat, amelyekre nézve a felek az oszthatatlanságot külön kikötötték, vagy amelyről a jogszabály így rendelkezett.

Ennek megfelelően osztható szolgáltatásnak lehet tekinteni a pénzkövetelést, vagy a fajta és mennyiség szerint meghatározott árukat. Ilyenkor is figyelembe kell venni azonban magát a szerződést. Ha például életjáradéki szerződés alapján házastársak vállaltak kötelezettséget meghatározott összeg kifizetésére és az egyik házastárstól a járadékot behajtani nem lehet, ebből még nem következhet az, hogy a másik házastárstól csak a rá eső rész követelhető. A járadékos számára ugyanis a szerződés megkötésekor az volt nyilvánvaló, hogy a teljes járadékát megkapja, hiszen ez a létfenntartásának célját szolgálta. Ilyen esetben a bíróság a házastársak egyetemleges felelősségét állapította meg, tehát a pénzkövetelést sem tekintette automatikusan osztható szolgáltatásnak.

Hasonlóképpen a szerződés tartalma dönti el a szolgáltatás osztható, vagy oszthatatlan jellegét, például ha közösen vállalnak munkát és a közös munkavállalás egy közös végeredmény létrehozására irányul. Noha a részmunkák szétoszthatók lennének, a szerződés eredeti célja nyilvánvalóan a végleges mű elkészítésére irányult, így a szolgáltatást nem lehet oszthatónak tekinteni, amennyiben a szerződés így köttetett. Mindebből tehát az a következtetés vonható le, hogy nem lehet kizárólag a szolgáltatás természetéből kiindulni, hanem vizsgálni kell a felek közötti megállapodás teljes terjedelmét is.

Osztott kötelem esetén minden jogosult csak az őt megillető részt követelheti és minden kötelezettől csak a rá eső részt lehet követelni. Mindegyik kötelezett csak az őt megillető kifogást hozhatja fel, vagyis a társaiét nem. Lényegében tehát úgy kell tekinteni a helyzetet, mintha külön-külön szerződést kötöttek volna a felek. Az (1) bekezdés erről rendelkezik kikötve továbbá azt is, hogy a kötelezettek, illetőleg a jogosultak részaránya kétség esetén egyenlő.

Ezt követően a törvény az oszthatatlan szolgáltatásokat szabályozza és ezek körében az egyetemleges kötelezettségről [Ptk. 334. § (2)], az együttes jogosultságról [Ptk. 334. § (3)] és az egyetemleges jogosultságról (Ptk. 335. §) rendelkezik.

Összefoglalva tehát a Ptk. XXVIII. Fejezete az alábbiak szerint szabályozza a több alanyú kötelmeket:

1. Ha egy szolgáltatás és több kötelezett van a kötelemben

a) osztható szolgáltatás esetén minden kötelezett a ráeső résszel felel [Ptk. 334. § (1)]. A kötelezettek belső viszonyában a részarányuk kétség esetén egyenlő [Ptk. 334. § (1)].
b) oszthatatlan szolgáltatás esetén bármelyik kötelezett az egész szolgáltatással felel [Ptk. 334. § (2) és Ptk. 337. § - egyetemleges kötelezettség). A kötelezettek belső viszonyát a Ptk. 338. § (1) bekezdése szabályozza. E szerint - ha jogviszonyukból más nem következik - a kötelezettség egyenlő arányban terheli a kötelezetteket.
2. Ha egy szolgáltatásra többen jogosultak
a) osztható szolgáltatás esetén minden jogosult az őt megillető részt követelheti és belső viszonyukban a részarányuk kétség esetén egyenlő [Ptk. 334. § (1)].
b) oszthatatlan szolgáltatás esetén az együttes jogosultaknak [Ptk. 334. § (3)]
- mindegyik jogosulthoz együttesen, vagy
- egy jogosulthoz, ha az az összes többitől meghatalmazást kapott, vagy
- bírói letét útján.
c) a szolgáltatást bármelyik jogosult kérheti és a kötelezettet egyszeri szolgáltatás terheli [Ptk. 335. § (1) - a jogosultak egyetemlegessége].
BH2004. 178. *II. Az 1998. évi XIX. törvény hatálybalépését követően büntetőeljárásban a polgári jogi igény elutasítására csak akkor kerülhet sor, ha annak a Ptk. 318. §-ának (1) bekezdésében, illetve a Ptk. 334. §-ának (1) bekezdésében írt (polgári) anyagi jogi feltételei nem állnak fenn. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a polgári jogi igényt érdemben elbíráló - annak helyt adó, illetve azt elutasító - rendelkezés minden esetben ún. ítélt dolgot teremt, és a polgári perben történő ismételt előterjesztése a keresetlevélnek idézés kibocsátása nélküli elutasítását vonja maga után [1998. évi XIX. törvény 54. § (2) bek. és 335. § (1) bek.].*
BH2002. 103. *II. A betéti társaság beltagjait a társaság tartozásáért egyetemleges felelősség terheli, így a jogosult a tartozás megfizetését bármelyik kötelezettől vagy valamennyiüktől követelheti, ezért a jogvita elbírálásához nem szükséges minden beltag perbenállása [Ptk. 251. § (1) bek., 334. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 17. §, 75. § (1) bek., 94. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*
BH2001. 172. *I. Ingatlan társtulajdonosai által együttesen adott ingatlanközvetítői megbízás esetén az egy összegben meghatározott közvetítői díjban a társtulajdonosok egyetemlegesen marasztalhatóak [Ptk. 334. § (2) bek.].*
BH2001. 133. *A kölcsönszerződésen alapuló visszafizetési kötelezettség szempontjából közömbös, hogy az ún. egyenes adósok a kölcsön összegét mire fordították, azt kinek adták át. A jogosultat - erre vonatkozó megállapodás hiányában - nem terheli sortartási kötelezettség. Maga dönti el, hogy a követelést az egyenes adósokkal, a készfizető kezesekkel vagy a dologi kötelezettekkel (zálogkötelezettek) szemben érvényesíti-e. A jogosult nem köteles zálogjogát érvényesíteni a személyes adósok mentesülése érdekében [Ptk. 207. § (1) bek., 251. § (1) bek., 255. § (1) bek., 334. § (2) bek., 337. § (1) bek., 523. § (1) bek.].*
BH2001. 64. *Az önkormányzat tulajdonában álló lakásnak központi hőellátási díját az önkormányzat mint tulajdonos akkor is köteles megfizetni az üzembentartó szolgáltatónak, ha a lakás bérlője díjfizetési kötelezettségének nem tesz eleget [Ptk. 334. § (2) bek., 2/1966. (III. 31.) ÉM r. 2. § (3) bek., 14. § (2) bek.].*
EBH2000. 327. *A kölcsönszerződésen alapuló visszafizetési kötelezettség szempontjából közömbös, hogy az ún. egyenes adósok a kölcsön összegét mire fordították, azt kinek adták át. A jogosultat - erre vonatkozó megállapodás hiányában - nem terheli sortartási kötelezettség. Maga dönti el, hogy a követelést az egyenes adósokkal, a készfizető kezesekkel vagy a dologi kötelezettekkel (zálogkötelezettek) szemben érvényesíti. A jogosult nem köteles zálogjogát érvényesíteni a személyes adósok mentesülése érdekében [Ptk. 207. § (1) bek., 251. § (1) bek., 255. § (1) bek., 334. § (2) bek., 337. § (1) bek.].*
BH2000. 117. *Ha a kezes teljesít a jogosultnak, teljesítése erejéig a követelést biztosító jelzálogjog törvényi engedményként a kezesre száll át, vagyis a jogosulti oldalon a kötelem - az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés nélkül is - többalanyúvá válik. Ilyen esetben a jelzálogjog a törvényi engedményes hozzájárulása nélkül nem törölhető, illetőleg az ingatlan enélkül történő értékesítése kártérítési felelősséget keletkeztet [Ptk. 273. § (2) bek., 274. § (2) bek. a) pont, 276. § (1) bek., 330. § (1) bek., 334. § (1) bek., 339. §].*
BH1998. 171. *Az eladó szavatossági és a kivitelező jótállási felelőssége egyaránt a hibás teljesítés jóvátételét szolgálja, ezért az eltérő jogcímeken megítélt szolgáltatás oszthatatlannak minősül és a marasztalt alperesek felelőssége egyetemleges [Ptk. 248. §, 305. § (2) bek., 334. § (2) bek., 337. §, 53/1987. (X. 24.) MT r.].*
BH1997. 543. *I. Ha a cégbejegyzés előtt megindul a gazdasági társaság működése, a társaság neve alatt létrejött biztosítási szerződés alapján beállhat a biztosító helytállási kötelezettsége, feltéve hogy a társaság vagy annak valamelyik tagja a biztosításidíj-fizetési kötelezettséget teljesítette. A társaság nevében fellépő bármely tag részére teljesíthet a biztosító, ez az összes többi tagra is kihat [1988. évi VI. tv. 17. §, 25. § (1) bek, Ptk. 334. §, 335. § (1) bek.].*

BH1994. 665. *A kötelezettek egyetemleges felelősségével kapcsolatos kérdések a szavatossági és kártérítési igények együttes érvényesítése esetén [Ptk. 308. § (1) bek., 315. §, 334. § (2) bek., 337. §, 339. § (1) bek., 53/1987. (X. 24.) MT r.].*

BH1994. 310. *Vegyes tulajdonú társasház pincehelyiségének bérletével kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 215. § (3) bek., 334. §, 361. § (1) bek., Pp. 51. § a) pont, 52. § (1) bek., 152. § (2) bek.].*

BH1994. 42. *Az egyszerű kezes a teljesítést mindaddig megtagadhatja, amíg a főkötelezettől a tartozás behajtható, a jogosult azonban az adóst az egyszerű kezessel együtt is perelheti. Az egyszerű kezes a kezességvállalásának - jogszabályon alapuló kezesség esetén a kezessé válásának - időpontja után keletkezett károkért nem tartozik helytállni [Ptk. 273. § (2) bek., 274. § (1) bek., 276. § (1) bek., 334. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 127. § (1) bek.].*

BH1991. 274. *I. A társasházban levő lakások késedelmes elkészítése miatt érvényesített kötbérigényt lakásonként külön-külön kell elbírálni [Ptk. 334. §, 246. §].*

BH1990. 375. *II. Több jogosult esetén a kegyeleti jogosultság önálló gyakorlásának meg kell felelnie társadalmi rendeltetésének [Ptk. 4. § (3), 5. § (2) bek., 85. § (3) bek., 334-335. §].*

Ptké. 56. §

335. § (1) Ha a követelés több jogosultat úgy illet meg, hogy mindegyik az egész szolgáltatást követelheti, de a kötelezettet egyszeri szolgáltatás terheli (a jogosultak egyetemlegessége), a kötelezettség minden jogosulttal szemben megszűnik, amennyiben bármelyik jogosult kielégítést kap.

(2) A jogosult késedelme, a szolgáltatás lehetetlenné válása, továbbá bármelyik félnek olyan jognyilatkozata, amely a követelés érvényesítésének vagy a kötelezettség teljesítésének feltétele - így különösen a felmondás, a megintés és a választási jog gyakorlása - mindegyik jogosultra kihat.

(3) A követelés egyik jogosulttal szemben sem évül el addig, amíg az elévülés feltételei valamennyiükkel szemben be nem következtek.

(4) Ha valamelyik jogosult a teljesítés iránt pert indít, a per jogerős befejezéséig a kötelezett - anélkül, hogy a késedelem jogkövetkezményei alól ezáltal mentesülne - a többi jogosult irányában megtagadhatja a teljesítést.

A § a jogosultak egyetemlegességét szabályozza. Eszerint, ha a követelés több jogosultat illet meg és mindegyik az egész szolgáltatást követelheti, de ugyanakkor a kötelezettet egyszeri szolgáltatás terheli, akkor lehet szó a jogosultak egyetemlegességéről. Ha a kötelezett teljesít a jogosultakkal szemben, a kötelezettség megszűnik függetlenül attól, hogy melyik jogosult kapta a kielégítést.

A többalanyú kötelmek esetén figyelembe kell venni, hogy az egyes személyek jognyilatkozata objektív hatályú-e, azaz az egész jogviszonyt érinti-e. Ez nyilván csak olyan jognyilatkozat lehet, amely a követelés érvényesítésének, vagy a kötelezettség teljesítésének feltétele. Általában nincs objektív hatálya azoknak a jognyilatkozatoknak, amelyekkel valamelyik jogosult kedvezményben részesíti a kötelezettet (például halasztás, egyezség, elengedés, szerződés módosítás). Ezek a jognyilatkozatok csak a kötelezettség teljesítésének módját befolyásolják, de nem magát a kötelezettség teljesítését. Erre tekintettel rendelkezik úgy a (2) bekezdés, hogy a jogosult késedelme, a szolgáltatás lehetetlenné válása, továbbá bármelyik félnek olyan jognyilatkozata, amely a követelés érvényesítésének, vagy a kötelezettség teljesítésének feltétele (felmondás, megintés, választási jog gyakorlása) mindegyik jogosultra kihat.

A (3) bekezdés szerint pedig a követelés egyik jogosulttal szemben sem évül el addig, amíg az elévülés feltételei valamennyiükkel szemben be nem következnek. E szabályozásnak az az indoka, hogy ha a legkorábban bekövetkezett elévülés objektív hatályú volna, ez a többi jogosultat hátrányos helyzetbe hozná. Ugyanakkor a kötelezettől elvárható, hogy mindaddig teljesítsen, amíg a jogosultak bármelyike az egész szolgáltatást követelheti.

A többszörös perlést akadályozza meg a (4) bekezdésében foglalt azon szabály, hogy ha valamelyik jogosult a teljesítés iránt pert indít, a per jogerős befejezéséig a kötelezett a többi jogosult irányába megtagadhatja a teljesítést. Ez természetesen nem akadálya annak, hogy a másik jogosult a kötelezettel szemben egy másik pert indítson, amelyben a kötelezett hivatkozhat arra, hogy a korábbi ítélet alapján teljesített.

Ha a fenti szabályok betartásával a kötelezettet egyszeri szolgáltatás terheli és bírósági letétbe helyezéssel teljesít, akkor a jogosultnak megítélt követelés esetén a bíróság csak egyetemlegesen jogosíthatja fel a jogosultakat a letét felvételére (BH1997. 284.).

BH1997. 543. *I. Ha a cégbejegyzés előtt megindul a gazdasági társaság működése, a társaság neve alatt létrejött biztosítási szerződés alapján beállhat a biztosító helytállási kötelezettsége, feltéve hogy a társaság vagy annak valamelyik tagja a biztosításidíj-fizetési kötelezettséget teljesítette. A társaság nevében fellépő bármely tag részére teljesíthet a biztosító, ez az összes többi tagra is kihat [1988. évi VI. tv. 17. §, 25. § (1) bek, Ptk. 334. §, 335. § (1) bek.].*

BH1997. 284. *Ha a jogerős ítélet rendelkezése szerint a megítélt követelés több jogosultat úgy illet meg, hogy mindegyik az egész szolgáltatást követelheti, de a kötelezettet egyszeri szolgáltatás terheli, és a kötelezett bírósági letétbe helyezéssel teljesít, a bíróság csak egyetemlegesen jogosíthatja fel a jogosultakat a letét felvételére [Ptk. 287. §, 335. § (1) bek.].*

BH1990. 375. *II. Több jogosult esetén a kegyeleti jogosultság önálló gyakorlásának meg kell felelnie társadalmi rendeltetésének [Ptk. 4. § (3), 5. § (2) bek., 85. § (3) bek., 334-335. §].*

336. § A jogosultakat - ha jogviszonyukból más nem következik - a követelés egymás között egyenlő arányban illeti meg.

Ha jogszabályból, vagy a szerződésből más nem következik, a követelés a jogosultakat egymás közt egyenlő arányban illeti meg. Ha a jogosultak között vita támad a követelés tekintetében, a bíróságnak elsősorban azt kell vizsgálnia, hogy van-e a jogviszonyt szabályozó jogszabály, illetve a felek között szerződés. A jogszabály lehet a közös tulajdonra vonatkozó Ptk.-beli rendelkezés és ennek alapján történik például a lakbér felosztása a társtulajdonosok között.

337. § (1) Egyetemleges kötelezettség esetében minden kötelezett az egész szolgáltatással tartozik, de amennyiben bármelyikük teljesít, vagy a kötelezettséget beszámítással megszünteti, a jogosulttal szemben a többiek kötelezettsége is megszűnik.

(2) Az egyetemlegesen kötelezettek egymás szerződésszegéséért is felelnek.

(3) Minden kötelezett a többieket megillető kifogásokra csak annyiban hivatkozhat, amennyiben a kifogások a jogosult kielégítésével kapcsolatosak. Beszámításra azonban a társkötelezettek követeléseit nem lehet felhasználni.

(4) A jogosultnak az egyik kötelezettel szemben beálló késedelme valamennyiük javára beáll.

A § az egyetemleges kötelezettség feltételeit szabályozza. Ennek lényege, hogy mindegyik kötelezett az egésszel tartozik a jogosultnak. Ennek következtében a jogosult kérheti:

a) az összes kötelezettől az egész tartozást

b) bármelyiktől az egész tartozást

c) tetszés szerint felosztva bármelyiktől és bármekkora részét a tartozásnak.

A kötelezettek egymás közötti viszonya szempontjából különböző tényeknek lehet jelentősége. Vannak objektív hatályú tények, amelyek valamennyi kötelezettre kihatnak, és szubjektív hatályú tények, amelyek csak annak a jogi helyzetére terjednek ki, akire nézve beálltak.

Általában véve objektív hatályú:

1. A jogosult kielégítése - (1) bekezdés - (beszámítás).

2. Szerződésszegés - (2) bekezdés - (A jogosult késedelembe esése, a jogosultnak felróható lehetetlenülés, bármelyik kötelezett szerződésszegése).

Kihangsúlyozandó azonban, hogy minden társkötelezett csak a saját ellenkövetelését számíthatja be, a többiekét nem.

Szubjektív hatályú tények:

1. elévülés

2. halasztás

3. elengedés

4. egyezség

A kötelezettek egyetemlegessége alapulhat azon, hogy oszthatatlan szolgáltatásról van szó, de az is lehet, hogy a szolgáltatás osztható, azonban a felek szerződése, jogszabály, vagy a szolgáltatás természete következményeként egyetemleges a kötelezettség. Például több személy együttes károkozása esetén a fizetendő kártérítés osztható ugyan, azonban a Ptk. 344. § (1) bekezdése alapján a károkozók egyetemlegesen felelnek.

A Ptk. 677. § (1) bekezdés c) pontja értelmében az örökhagyó tartozásai hagyatéki tartozások, amelyekért az örököstársak mind a hagyatéki osztály előtt, mind pedig azt követően egyetemlegesen felelnek [Ptk. 683. § (1)]. A hagyatéki hitelező ezáltal a hagyaték felosztása előtt és után a Ptk. 337. § (1) bekezdése értelmében mindegyik örököstől, vagy bármelyiktől követelheti a tartozást. Az összes örökös alperesként való perbevonása nem szükséges, mert a választási jog a hitelezőt illeti meg (BH1988. 402.).

Elképzelhető az egyetemleges kötelezettség szerződésre alapítva is, osztható szolgáltatás esetén.

A hitelező érdekeinek fokozottabb biztosítása céljából a készfizető kezes felelősségénél terhesebb felelősség is vállalható. Elképzelhető ugyanis, hogy valaki a kölcsön felvevőjével egyetemlegesen, annak adóstársaként kötelezze magát a kölcsön visszafizetésére (BH1995. 457.).

Olykor nehéz a szerződési nyilatkozatot értelmezni a vonatkozásban, hogy egyetemleges kötelezettségről van-e szó. Egy konkrét esetben a peres felek által írásbafoglalt kölcsönszerződés szerint a felperes 400 ezer forint kölcsönt adott az alpereseknek, akik a kölcsön visszafizetéséért végrehajtható felelősséget vállaltak. A bíróság

ezt a szerződési nyilatkozatot a Ptk. 207. § (1) bekezdése szerint értelmezve úgy tekintette, hogy az alpereseket a kölcsön visszafizetésére egyetemleges kötelezettség terheli. Ez az egyetemleges kötelezettség a kölcsönadó személlyel szemben független attól, hogy a kölcsönt felvevő személyek miként állapodtak meg a kölcsönösszeg felhasználásában.
Érdekes perjogi kérdést vet fel, hogy a kötelezettek egyetemlegességéből vajon egyértelműen következik-e, hogy egységes pertársaság is keletkezik közöttük. A Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntésben kifejtette, hogy a Ptk. 337. § (1) bekezdése alapján minden adós az egész szolgáltatással tartozik, de bármelyikük teljesítésével a többiek tartozása megszűnik. Ez önmagában azonban nem eredményez egységes pertársaságot. Az egységes pertársaság ugyanis azt is feltételezi, hogy a jogerős ítélet az alperesekre kihasson. A Ptk. 337. § (1) bekezdése azonban nem az adósok egy részével szemben hozott jogerős ítéletnek, hanem valamelyik egyetemleges adóstárs teljesítésének tulajdonít a többiekre is kiható jelentőséget azáltal, hogy a jogosulttal szemben az ő tartozásuk is megszűnik (BH1996. 540.).
Egy másik eseti döntés pedig azt mondta ki, hogy az egyetemlegesen kötelezettek együttes perlése esetén az egyikük által megtett egyezségi nyilatkozat nem hat ki az egyezség megkötésében részt nem vett pertársra (BH1989. 108.).
Hasonlóságot mutat az egyetemleges kötelezettség a készfizető kezességgel, azonban jelentős eltérések vannak a két intézmény között. Az egyetemleges kötelezettség ugyanis önálló kötelezettség, míg a készfizető kezesség járulékos. A járulékosság azt jelenti, hogy a készfizető kezesség terjedelme a fő kötelezettségtől függ. A fő kötelezett oldalán beálló jogi tények akkor is kihatnak a kezes kötelezettségére, ha a jogosult kielégítésével jár és akkor is, ha nem jár azzal. A kötelezettek egyetemlegessége esetén viszont a kötelezettek nemcsak akkor mentesülnek, ha valamelyikük teljesített, hanem akkor is, ha a jogosultat a teljesítéssel egyenlő hatályú, a jogosult érdek-kielégítésével járó más módon kielégítették. Ilyen lehet például a Ptk. 337. § (1) bekezdés alapján a teljesítésen kívül a beszámítás is.
A beszámítás vonatkozásában azt kell kihangsúlyozni, hogy minden kötelezett csak a saját követelését számíthatja be, arra azonban nincs joga, hogy a társkötelezett követelését is beszámítsa. A (3) bekezdés szerint minden kötelezett a többieket megillető kifogásokra is hivatkozhat, de csak annyiban, amennyiben a kifogások a jogosult kielégítésével kapcsolatosak. Ez alól a beszámítást a törvény kiveszi. A jogosult kielégítésére nem vezető kifogásokra a kötelezettek nem hivatkozhatnak, ezért szubjektív hatálya van az elengedésnek, egyezségnek, halasztásnak és az elévülésnek is.
BH2003. 470. *A hitelező a szerződést biztosító mellékkötelezettséget - az egyetemleges adóstársak egymás közötti megtérítési igénye eredményes érvényesítése érdekében - nem köteles fenntartani anélkül, hogy erre a szerződésben kifejezett kötelezettséget vállalt volna [Ptk. 276. § (2) bek., 337. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*
BH2002. 241. *I. A félrevezető tájékoztatással kibocsátott részvényekre vonatkozó érvénytelen szerződés alapján a kibocsátót és a forgalmazót terhelő egyetemleges kártérítési felelősség. A kötvénybirtokosokat megillető kár mértéke meghatározásánál irányadó szempontok [Ptk. 337. § (1) bek., 355. §, 1990. évi VI. tv. (Ept.) 83. §, 84. § (1) bek., Pp. 30. § (1) bek., 37. §, 163. § (3) bek., 206. § (3) bek.].*
BH2001. 589. *Az alperesek egyetemleges marasztalására irányuló pernek nem előzetes kérdése az, hogy a perben nem álló egyik egyetemleges kötelezett az ellene folyamatban lévő felszámolási eljárás során milyen mértékben tudja kielégíteni a felperes hitelezői igényét. Ezért a felszámolási eljárás befejezéséig a per tárgyalásának felfüggesztésére nem kerülhet sor [Ptk. 1. § (1) bek., 237. § (1) bek., 238. § (2) bek., 337. § (1) bek., 338. § (1) bek., 339. §, 1990. évi VI. tv. (Ept.) 83. §, 84. § (1) bek., Pp. 152. § (2) bek.].*
EBH2001. 544. *I. A félrevezető tájékoztatással kibocsátott részvényekre vonatkozó érvénytelen szerződés alapján a kibocsátót és a forgalmazót terhelő egyetemleges kártérítési felelősség. A kötvénybirtokosokat megillető kár mértékének meghatározásánál irányadó szempontok [Ptk. 337. § (1) bek., 355. §, 1990. évi VI. tv. (Ept.) 83. § 84. § (1) bek., Pp. 30. § (1) bek., 37. §, 163. § (3) bek., 206. § (3) bek.].*
EBH2001. 412. *Az eredeti kötelezett mellé belép a kötelembe, aki a jogosulttal szemben elvállalja harmadik személy fizetési kötelezettségének teljesítését [Ptk. 337. § (1) bek.].*
BH2001. 285. *III. Az egyetemleges felelősség és az egységes pertársaság viszonya [Ptk. 337. § (1) bek., Pp. 51. § a) pont, 52. §].*
BH2001. 133. *A kölcsönszerződésen alapuló visszafizetési kötelezettség szempontjából közömbös, hogy az ún. egyenes adósok a kölcsön összegét mire fordították, azt kinek adták át. A jogosultat - erre vonatkozó megállapodás hiányában - nem terheli sortartási kötelezettség. Maga dönti el, hogy a követelést az egyenes adósokkal, a készfizető kezesekkel vagy a dologi kötelezettekkel (zálogkötelezettek) szemben érvényesíti-e. A jogosult nem köteles zálogjogát érvényesíteni a személyes adósok mentesülése érdekében [Ptk. 207. § (1) bek., 251. § (1) bek., 255. § (1) bek., 334. § (2) bek., 337. § (1) bek., 523. § (1) bek.].*

EBH2000. 327. *A kölcsönszerződésen alapuló visszafizetési kötelezettség szempontjából közömbös, hogy az ún. egyenes adósok a kölcsön összegét mire fordították, azt kinek adták át. A jogosultat - erre vonatkozó megállapodás hiányában - nem terheli sortartási kötelezettség. Maga dönti el, hogy a követelést az egyenes adósokkal, a készfizető kezesekkel vagy a dologi kötelezettekkel (zálogkötelezettek) szemben érvényesíti. A jogosult nem köteles zálogjogát érvényesíteni a személyes adósok mentesülése érdekében [Ptk. 207. § (1) bek., 251. § (1) bek., 255. § (1) bek., 334. § (2) bek., 337. § (1) bek.].*

EBH2000. 219. *A készfizető kezes és az adós felelőssége a jogosulttal szemben egyetemleges, ezért a készfizető kezes a társkötelezett - egyenes adós - követelését beszámításra nem használhatja fel [Ptk. 270. § (1) bek., 274. § (1) bek., 337. § (3) bek.].*

EBH2000. 199. *II. A károsodást együttesen okozó, az egyetemleges kárfelelősséget megalapozó, egymással összefüggő magatartások egységét nem bontja meg az a tény, hogy az egyik alperesnek bűncselekményt is megvalósító, szándékos magatartásához a másik alperes gondatlan magatartása társult [Ptk. 344. § (1) és 337. § (1) bek.].*

BH1998. 547. *A kezesi szerződésben a felek megállapodhatnak abban, hogy a készfizető kezes csak az adós kötelezettségének egy részéért vállal felelősséget. Ilyen korlátozott felelősséget jogszabály is meghatározhat. A kötelezetti egyetemlegesség ebben az esetben csak a vállalt - a jogszabály által meghatározott - kötelezettség erejéig áll fenn [Ptk. 337. § (1) bek., 1990. évi VII. tv. 12. § (3) bek., Pp. 121. § (1) bek., 233. § (1) bek.].*

BH1998. 191. *I. A váltótartozásért fennálló kötelezetti egyetemlegesség kihatása a kötelezetti kifogásokra [Ptk. 337. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 171. *Az eladó szavatossági és a kivitelező jótállási felelőssége egyaránt a hibás teljesítés jóvátételét szolgálja, ezért az eltérő jogcímeken megítélt szolgáltatás oszthatatlannak minősül és a marasztalt alperesek felelőssége egyetemleges [Ptk. 248. §, 305. § (2) bek., 334. § (2) bek., 337. §, 53/1987. (X. 24.) MT r.].*

BH1996. 602. *A polgári jogi és a váltójogi egyetemlegesség elhatárolása. Ha a váltóbirtokos csődeljárás keretében - az egyenes adóssal kötött egyezséggel - a tartozás egy részét vagy akár az egész tartozást elengedi, ez a többi megtérítési váltóadóssal szemben - a csődegyezség kényszerjellege miatt - nem hatályosul, arra a visszkereseti váltóadósok nem hivatkozhatnak [Ptk. 337-338. §, 1991. évi IL. tv. 17. § (1) bek., 19. § (4) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 28. § (1) bek., 47. § (1) bek., 49. §, 78. § (1) bek.].*

BH1996. 540. *A kötelezettek egyetemlegessége nem hoz létre szükségképpen egységes pertársaságot [Pp. 51. § a) pont, Ptk. 337. § (1) bek.].*

BH1995. 463. *Házastársak építőközösségi tagságának kizárással történő megszűnésével kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 337. § (1) bek., 344. § (1) bek., 478. § (2) bek., 578/D. § (2) bek., Pp. 9. § (2) bek., 182. § (3) bek., 206. § (1) bek., 253. § (3) bek.].*

BH1995. 457. *Nincs törvényi akadálya annak, hogy a kölcsönszerződésben harmadik személy a kölcsön visszafizetéséért az adóssal egyetemleges fizetési kötelezettséget vállaljon [Ptk. 200. § (1) bek., 337-338. §, 523. § (1) bek.].*

BH1994. 665. *A kötelezettek egyetemleges felelősségével kapcsolatos kérdések a szavatossági és kártérítési igények együttes érvényesítése esetén [Ptk. 308. § (1) bek., 315. §, 334. § (2) bek., 337. §, 339. § (1) bek., 53/1987. (X. 24.) MT r.].*

BH1994. 538. *Szerződési nyilatkozat értelmezése a közösen felvett kölcsön egyetemleges visszafizetési kötelezettségének megállapítása körében [Ptk. 206. § (1) bek., 207. § (1) bek., 337-338. §].*

BH1994. 43. *A váltókövetelést érvényesítő jogosult nem köteles a zálogtárgyból kielégítést keresni, ha a váltóból eredő követelést a váltó kiállítója zálogjoggal (jelzáloggal) biztosította is [1/1965. (I. 24.) IM r. 15. § (1) bek., 47. § (1)-(2) bek., Ptk. 251. § (1) bek., 337. § (1) bek.].*

BH1993. 496. *A kontárszerződésből fakadó jogok és kötelezettségek [Ptk. 200. § (2) bek., 337. § (2) bek., 339. §, PK 32. sz., 1977. évi 14. tvr. 2. § (1) bek., 1990. évi V. tv. 8. § (1) bek.].*

BH1989. 108. *Az egyetemlegesen kötelezettek együttes perlése esetén az egyikük által megtett egyezségi nyilatkozat nem hat ki az egyezség megkötésében részt nem vett pertársra [Pp. 52. §, 53. § (1) bek., Ptk 337. § (1) bek., 568. § (4) bek.].*

BH1988. 402. *A hagyatéki hitelezői igény - az egyetemlegesség folytán a törvényben meghatározott korlátozás mellett - bármelyik örökössel szemben érvényesíthető, valamennyi örököstárs perbenállására tehát nincs szükség [Ptk. 677., 679., 683. §, 337. §].*

BH1988. 320. *II. Ha az egyetemlegesen kötelezett vállalkozók egyike nem is gazdálkodó szervezet, de ez a megrendelő gazdálkodó szervezettel szembeni tartozást magára vállalja, a megrendelő a vállalkozóktól szerződésszegés esetén külön kikötés nélkül is - követelheti kötbért, illetőleg fizetési késedelem esetén 20%-os*

mértékű kamatot [Ptk. 246. § (4) bek., 337. § (2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. §, 41. § (1) bek., 63/1983. (XII. 30.) PM sz. r. 1. §].

BH1983. 448. *Ha a házastársak együttesen megkötött támogatási, tartási és gondozási megállapodás alapján közösen fogadják el a másik fél szolgáltatásait, és közösen ígérnek ezekért ellenértéket, akkor az ellenértékért mindkét házastárs a saját személyében is teljes egészében felelősséggel tartozik, és a szolgáltatásokat teljesítő fél az ellenértéktől nem eshet el pusztán azon az alapon, hogy az egyik házastárs történetesen vagyon hátrahagyása nélkül halt meg [Csjt. 30. § (1) bek., Ptk. 337. §].*

338. § (1) Az egyetemleges kötelezetteket - ha jogviszonyukból más nem következik - a kötelezettség egymás között egyenlő arányban terheli. Ha valamely társkötelezett a jogosultnak kötelezettségét meghaladó szolgáltatást teljesített, a többi társkötelezettel szemben - a követelésnek őket terhelő része erejéig - megtérítési követelése támad.

(2) Egyik kötelezett sem hivatkozhat a többivel szemben olyan kedvezményre, amelyben a jogosulttól részesült.

(3) A jogosultnak teljesítő kötelezettre a jogosultat megillető és a többiek teljesítésének biztosítására is szolgáló jogok átszállnak, amennyiben a többi kötelezettől megtérítést követelhet.

E § az egyetemleges kötelezettség esetén a kötelezettek egymás közötti viszonyát (belső viszony) szabályozza. Eszerint a kötelezettség egymás között egyenlő arányban terheli az egyetemleges kötelezetteket - kivéve ha a jogviszonyból más következik. Ha valamelyik társkötelezett a rá eső részt meghaladó szolgáltatást teljesít, a többi társkötelezettől a többlet megtérítését követelheti.

A belső viszonyban a kötelezett nem hivatkozhat a többi kötelezettel szemben olyan kedvezményre, amelyben a jogosulttól részesül.

Ugyanakkor a jogosultnak teljesítő kötelezettre, a jogosultat megillető és a többiek teljesítésének biztosítására szolgáló jogok átszállnak. Ha például a volt házastársakat egyetemlegesen terhelte valamely fizetési kötelezettség és az egyik fél teljesített, a másik házastárssal szemben megtérítési igénye keletkezik, amely kötelmi igény és a tényleges teljesítéshez igazodik (BH1995. 155.).

BH2001. 589. *Az alperesek egyetemleges marasztalására irányuló pernek nem előzetes kérdése az, hogy a perben nem álló egyik egyetemleges kötelezett az ellene folyamatban lévő felszámolási eljárás során milyen mértékben tudja kielégíteni a felperes hitelezői igényét. Ezért a felszámolási eljárás befejezéséig a per tárgyalásának felfüggesztésére nem kerülhet sor [Ptk. 1. § (1) bek., 237. § (1) bek., 238. § (2) bek., 337. § (1) bek., 338. § (1) bek., 339. §, 1990. évi VI. tv. (Ept.) 83. §, 84. § (1) bek., Pp. 152. § (2) bek.].*

EBH2001. 437. *Az elveszett, eltulajdonított értékpapírra történt kifizetéssel kapcsolatban a bank kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 205. § (3) bek., 338. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH2001. 185. *Az elveszett, eltulajdonított értékpapírra történt kifizetéssel kapcsolatban a bank kártérítő felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 205. § (3) bek., 338. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 602. *A polgári jogi és a váltójogi egyetemlegesség elhatárolása. Ha a váltóbirtokos csődeljárás keretében - az egyenes adóssal kötött egyezséggel - a tartozás egy részét vagy akár az egész tartozást elengedi, ez a többi megtérítési váltóadóssal szemben - a csődegyezség kényszerjellege miatt - nem hatályosul, arra a visszkereseti váltóadósok nem hivatkozhatnak [Ptk. 337-338. §, 1991. évi IL. tv. 17. § (1) bek., 19. § (4) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 28. § (1) bek., 47. § (1) bek., 49. §, 78. § (1) bek.].*

BH1995. 457. *Nincs törvényi akadálya annak, hogy a kölcsönszerződésben harmadik személy a kölcsön visszafizetéséért az adóssal egyetemleges fizetési kötelezettséget vállaljon [Ptk. 200. § (1) bek., 337-338. §, 523. § (1) bek.].*

BH1995. 155. *A volt házastársakat egyetemlegesen terhelő fizetési kötelezettségnek az egyik fél által eszközölt teljesítése a másikkal szemben megtérítési igényt keletkeztet, amely mint kötelmi igény - a vagyontárgy tulajdonjogának értékváltozásától függetlenül - a tényleges teljesítéshez igazodik [Ptk. 338. § (1) bek.].*

BH1995. 26. *A házastársi közös vagyon megosztásáról rendelkező szerződés megtámadása nélkül is érvényesíthető az a közös adósság megtérítése iránti igény, melyet felek a szerződés megkötésénél figyelmen kívül hagytak [Ptk. 338. § (1) bek., 207. §].*

BH1994. 541. *A volt házastársak közös tulajdonának megszüntetése során a közös adósságok és a különvagyoni igények elszámolásánál irányadó szempontok [Csjt. 28. § (1) bek., Ptk. 338. § (2) bek.].*

BH1994. 538. *Szerződési nyilatkozat értelmezése a közösen felvett kölcsön egyetemleges visszafizetési kötelezettségének megállapítása körében [Ptk. 206. § (1) bek., 207. § (1) bek., 337-338. §].*

BH1994. 410. *II. A kölcsön visszafizetésével kapcsolatos kedvezmények a volt házastársakat közösen illetik meg [Ptk. 338. § (1) és (2) bek.].*

BH1993. 183. *Ha a saját váltó kiállítójával szemben többen vállalnak váltókezességet, és az egyikük a váltótartozást a kiállító helyett kiegyenlíti, a többi kezessel szemben csak a Ptk. általános szabályai szerint léphet fel. A többi kezes váltóadósnak nem tekinthető, a kifizetett váltóból eredő jogokat (kifogásokat) tehát velük szemben a tartozást kifizető kezestárs nem érvényesítheti [Ptk. 275. §, 338. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 28. § (2) bek., 32. § (1) és (3) bek., 53. § (1) bek., 78. § (1) bek.].*

BH1992. 641. *I. A házastársi közös vagyon megosztásánál a szülők által nyújtott ajándék figyelembevételének szempontjai (Csjt. 27. §, PK. 281. sz.). II. A bekerülési érték meghatározásánál követendő eljárás [Csjt. 27. §, Ptk. 338. § (1) bek., PK. 10. sz. IV/E pont].*

BH1992. 331. *Nem szállítható le az egyéves hirdetményi határidő az értékpapírnak minősülő letéti jegy megsemmisítése iránti eljárásban [Ptk. 338/A-338/C. §, 105/1952. (XII. 28.) MT r. 1988. évi 18. tvr. 1. § (2), (3) bek., 6. §].*

BH1980. 90. *Vétőképtelen baleseti sérült terhére kármegosztást alkalmazni nem lehet azon az alapon, hogy gondozója megszegte felügyeleti kötelezettségét. A gondozó felróható magatartása azonban alapul szolgálhat arra, hogy a kártérítésre kötelezett megtérítési igénnyel lépjen fel a balesetet szenvedett gondozójával szemben [Ptk. 338. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 347. § (1) bek. PK 39. sz.].*

XXVIII/A. fejezet

Az értékpapír

338/A. § (1) A pénzkövetelésről szóló értékpapír kiállítója (kibocsátója) feltétlen és egyoldalú kötelezettséget vállal arra, hogy ő maga vagy az értékpapírban megnevezett más személy az értékpapír ellenében meghatározott pénzösszeget szolgáltat az értékpapír jogosultjának.

Magyarországon az értékpapírjognak hosszú ideig nem volt egységes jogi szabályozása. A korábbi joganyag közül megemlítendő a kereskedelmi törvény (1875. évi XXXVII. törvénycikk, amelynek 291-298. §-ai még ma is hatályosak), a váltótörvény (1876. évi XXVII. törvénycikk) és a csekktörvény (1908. évi LVIII. törvénycikk), amelyek 1965. január 26-ig voltak hatályban.

1997. január 1-jétől 2001. december 31-ig volt hatályban az értékpapírok forgalomba hozataláról, a befektetési szolgáltatásokról és az értékpapír tőzsdéről szóló 1996. CXI. évi törvény (a továbbiakban: Ept.), melynek 235. § (2) bekezdése az értékpapír fogalmát is döntően módosította. Kimondta, hogy értékpapír: a kibocsátás helyének joga szerint átruházható értékpapírnak minősülő befektetési eszköz; és értékpapírnak minősítette az ún. dematerializált értékpapírt (az elektronikus úton rögzített és továbbított; értékpapír-számlán nyilvántartott; az értékpapír-jogszabályban meghatározott valamennyi tartalmi kellékét azonosítható módon tartalmazó adat és számítógépes jel, ha az képes igazolni a benne foglalt adatokat, illetőleg jogosultságot).

E korábbi jogszabályt váltotta fel 2002. január 1-jei hatállyal a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény, amelynek fogalom-meghatározása szerint: értékpapír: a forgalomba hozatal helyének joga szerint értékpapírnak minősülő befektetési eszköz.

Nem terjed ki ugyanakkor ezen új törvény hatálya

- a szövetkezeti üzletrészre, a csekkre, a váltóra, a kárpótlási jegyre, a közraktárjegy forgalomba hozatalára, és az állampapír zártkörű forgalomba hozatalára

- és meghatározott feltételek mellett egyes befektetési szolgáltatási tevékenységekre, így

=a befektetési szolgáltatónak nem minősülő befektető által kizárólag saját számlára, a saját vagyon kockázatára folytatott befektetési tevékenységre;

= a kizárólag az anyavállalat és leányvállalat között, illetve az anyavállalat egyéb leányvállalatai javára folytatott befektetési szolgáltatási és kiegészítő befektetési szolgáltatási tevékenységre, kivéve, ha azt befektetési szolgáltató végzi;

= a kibocsátó által befektetési szolgáltató igénybevétele nélkül saját számlára, a saját vagyon kockázatára saját kibocsátású értékpapírjára kötött - forgalomba hozatalnak nem minősülő - adásvételi szerződésre.

A Ptk. az értékpapírokra vonatkozó alapvető rendelkezéseket a törvény 1989. január 1-jétől hatályos módosítása óta önálló fejezetben rögzíti. A jogi szabályozás alapvető jellemzője, hogy általános jellegű, azaz a fejezet konkrét rendelkezéseit csak akkor lehet alkalmazni, ha a külön jogszabály másként nem rendelkezik. Egyebekben a törvényi szabály utaló rendelkezéseket tartalmaz.

Közgazdasági értelemben az értékpapír vagyoni jogot megtestesítő, forgalomképes okirat, számlán megjelenő összeg, vagy elektronikus jel.

A jogi megfogalmazás szerint:
- Az értékpapír olyan okirat, amely a benne tanúsított alanyi jogot úgy testesíti meg, hogy azt a papír nélkül sem érvényesíteni, sem bizonyítani, sem átruházni nem lehet.
- Az értékpapír létezéséig érvényes a benne megtestesült követelés is, az adós csak az értékpapír ellenében köteles teljesíteni, illetőleg a jogosult csak ennek alapján jogosult a követelés érvényesítésére. A jogosult nem lehet más mint az értékpapír tulajdonosa, vagy az abban megjelölt személy. A követelés átruházása csak az értékpapír átruházásával lehetséges, az értékpapír átruházása pedig a követelés átruházását is jelenti. Ha az értékpapír megsemmisül, vagy elvész, akkor a követelés is megsemmisül, kivéve, ha közjegyzői határozat az értékpapír megsemmisülését megállapítja. Ebben az esetben a követelés az értékpapír nélkül is érvényesíthető.
- Az értékpapír és az alanyi jog egymáshoz való viszonya szerint az értékpapír mint okirat az alanyi jogot nemcsak bizonyítja (deklaratív okirat), nemcsak érvényességi feltétele az alanyi jog keletkezésének (érvényességi okirat), hanem az okirat az alanyi jogot mintegy megtestesíti úgy, hogy nélküle az alanyi jogot sem érvényesíteni, sem bizonyítani nem lehet.
- Az értékpapír fő funkciója az, hogy a jóhiszemű szerző bízhat abban, hogy vele szemben csak az értékpapír mint okirat tartalma alapján lehet fellépni, illetőleg vele szemben jogot gyakorolni, illetőleg ha az igényt ő érvényesíti, akkor az igényét, a jogosultságot és annak a tartalmát maga az okirat bizonyítja. Az átruházás megkönnyítését, az alanyi jog forgalomképességének fokozását azáltal éri el, hogy jogszabály az értékpapírba foglalt alanyi jog jóhiszemű megszerzőjével szemben az érvényesíthető kifogásokat meghatározza.
- Az értékpapír jóhiszemű szerzőjétől a jogszabály csak alaki legitimációt követel meg, anyagi legitimációt nem, ami azt jelenti, hogy az értékpapír jogosultja az a személy, aki a papír tartalma szerint jogosultnak minősül, vagy aki a papír birtokosa.
- Az alaki legitimáció, az értékpapírba foglalt alanyi jogot függetleníteni az alapjogviszonytól és így gyakorlatilag eltűnik az alapjogviszony, aminek a folytán az értékpapír kiállítására került sor. Az alanyi jog mögött ugyanis mindig van egy alapjogviszony, amit az értékpapírjog alapügyletnek nevez (így például váltó esetében az alapügylet általában a hitelügylet, részvény esetében pedig általában egy vállalkozásban kimutatható tulajdonosi jog, vagy résztulajdonjog stb.). Az értékpapír kibocsátásával az alapügylet új fejlődési szakaszba lép, az értékpapírba foglalt alanyi jog elválik az alapügyletnek nevezett alapjogviszonytól. Amikor a szétválás megtörténik, akkor előtérbe kerül maga az értékpapír, amely az anyagi jogot alaki formában legitimálja, és megjelenik az értékpapír egy újabb sajátossága az anonimitása: azaz, hogy az eredeti jogosult és kötelezett névtelenné válik. Az eredeti alapjogviszonyig visszamenően ezért sem lehet kifogási jogokat támasztani, a jogosultságot az értékpapír és az abban foglalt tartalom igazolja.
- Az értékpapírba foglalással maga az alapul szolgáló jogviszony és az abból eredő követelés nem szűnik meg, hanem átmenetileg csak értékpapír-kötelemként érvényesíthető. Ha az okirat elvész, vagy megsemmisül, ez nem jelenti azt, hogy az alapul szolgáló jogviszony alapján a jogosult a kötelezettel szembeni jogainak az érvényesítésétől örökre el lenne zárva. Ha ugyanis a közjegyző határozatban megállapítja az okirat megsemmisülésének a tényét, akkor a követelés érvényesítésére már nem az értékpapír alapján, hanem az alapügylet jogcíme alapján lesz mód. Amennyiben tehát a váltó egy hitelügylet mögöttes ügylete, és a váltóokirat elvész stb. akkor még mindig mód van arra, hogy a hitelező az adóssal szembeni követelését kölcsön jogcímén érvényesítse.
A törvény a pénzkövetelést megtestesítő értékpapírt minősíti az értékpapír alaptípusának, de a Ptk. 338/D. § szabályával a tulajdonjogról, más jogról, tagsági viszonyból eredő jogosultságról kiállított értékpapírt is e fogalom körébe vonja.
A követelést megtestesítő értékpapírok jellemzője, hogy az egyik fél elismeri a másik fél felé fennálló tartozását, és vállalja, hogy azt meghatározott időben és módon (jogilag kikényszeríthető formában) ki fogja egyenlíteni. Legismertebb fajtái: a váltó, a csekk, a kötvény, a letéti jegy.
A részesedési jogot (tagságot) megtestesítő értékpapírok azt igazolják, hogy tulajdonosuk valamely vállalkozás alaptőkéjéhez járult hozzá, és a befektetett pénze után jogosult a kiosztásra kerülő nyereség arányos részére, az osztalékra. Társtulajdonosi jogokat megtestesítő értékpapír, aminek fontos vonása az, hogy a tulajdonosuk nem vonhatja ki a vagyonát a vállalkozásból. (Más kérdés az, ha valaki a tulajdonjogát átruházza, mert ebben az esetben a vagyon a vállalkozásban marad.) Alaptípusa a részvény, de ide tartoznak a befektetési jegyek is.
Az áruval kapcsolatos jogokat megtestesítő értékpapírok valamely áru feletti rendelkezési jogot biztosítanak a tulajdonosuknak. Ide tartozik a közraktárjegy a hozzá tartozó zálogjeggyel (de például a hajóraklevelek stb. is).

(2) Értékpapírnak csak olyan okirat vagy - jogszabályban megjelölt - más módon rögzített, nyilvántartott és továbbított adat tekinthető, amely jogszabályban meghatározott kellékekkel rendelkezik és kiállítását (kibocsátását), illetve ebben a formában történő megjelenítését jogszabály lehetővé teszi.

E törvényhely rendelkezéséből kitűnően az értékpapírok megjelenési módja tekintetében két nagy csoportra oszthatók: az okirati formát öltő, és a dematerializált értékpapírok.

Az okirati formában megjelenő értékpapírok (nyomtatott értékpapírok) általában két részből állnak: a köpenyből (előlapból) és a szelvényívből. A köpeny maga az értékpapír, amely tartalmazza a legfontosabb információkat: az értékpapír típusát, kibocsátóját, névértékét, kamatozását, lejáratát stb. A szelvényív szelvényekből (kuponokból) áll; ezek ellenében teljesítik az esedékes kifizetéseket (osztalék, kamat, törlesztőrészletek fizetését). A szelvényív általában a köpennyel összefüggő papírlap, ami bizonyos esetekben elkülönülhet egymástól.

Dematerializált értékpapír alatt a törvényben és külön jogszabályban meghatározott módon, elektronikus úton létrehozott, rögzített, továbbított és nyilvántartott, az értékpapír tartalmi kellékeit azonosítható módon tartalmazó adatösszességet kell érteni. A 2001. évi CXX. törvény 7. § (3) bekezdése értelmében: a dematerializált értékpapír olyan névre szóló értékpapír, amelynek nincs sorszáma, a tulajdonos nevét, egyértelmű azonosítására szolgáló adatokat pedig az értékpapírszámla tartalmazza. A kibocsátó ugyanakkor köteles egy példányban okiratot kiállítani, amelynek tartalmaznia kell a tulajdonos neve kivételével az értékpapír jogszabályban meghatározott valamennyi tartalmi kelléket, a kibocsátásról szóló döntést, a kibocsátott teljes sorozat össz-névértékét, a kibocsátott értékpapírok számát, névértékét, és a kibocsátó cégszerű aláírását (részvény esetén a kibocsátó részvénytársaság igazgatósága két tagjának aláírását). Ez az okirat, továbbá a dematerializált értékpapírnak nyomtatott formában történő megjelenítése nem minősül értékpapírnak.

Az okirat vagy elektronikus adat értékpapírnak csak akkor minősül, ha
- rendelkezik a jogszabályban meghatározott kellékekkel, és
- kiállítását (kibocsátását) valamint
- az adott formában való megjelenését
jogszabály lehetővé teszi.

A következőkben egyes fontosabb értékpapírokra vonatkozó jogszabályi feltételeket ismertetjük.

1. A letéti jegy

A letéti jegyre vonatkozó szabályokat 2001. december 31. napjáig az 1988. évi 13. törvényerejű rendelet, 2002. január 1. napjától kezdődő hatállyal pedig a 287/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet tartalmazza.

A letéti jegy hitelviszonyt megtestesítő értékpapír, melyben a kibocsátó (adós) arra vállal kötelezettséget, hogy a meghatározott, részére befizetett pénzösszeg előre meghatározott kamatát, valamint a pénzösszeget a letéti jegy mindenkori tulajdonosának (a hitelezőnek) a megjelölt időben és módon megfizeti.

Míg a korábbi szabályozás szerint a letéti jegy kizárólag bemutatóra szóló értékpapír lehetett, addig 2002. január 1-től az kizárólag névre szóló értékpapír.

Azonosan a korábbi szabályokkal, letéti jegyet kizárólag hitelintézet, és külföldi hitelintézet fióktelepe a megtakarítási lehetőségek bővítése érdekében, továbbá a Magyar Nemzeti Bank a monetáris politikai céljai megvalósítása érdekében bocsáthat ki.

A letéti jegynek tartalmaznia kell:
- a kibocsátó megnevezését,
- a letéti jegy névértékét, értékpapírkódját és - dematerializált letéti jegy kivételével - sorszámát,
- a kamat- és beváltási (törlesztési) feltételeket,
- a letéti jegy kiállításának helyét és napját,
- a kibocsátó aláírását (a dematerializált letéti jegy esetében ezt az aláírást a központi értéktárban elhelyezett okirat tartalmazza), és
- a nyomdai úton előállított letéti jegy esetén az első tulajdonos azonosító adatait: azaz természetes személy esetén nevét, születési helyét és időpontját; jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet esetén nevét, székhelyét, cégjegyzék- vagy nyilvántartási számát. Dematerializált letéti jegy esetében a tulajdonos adatait az értékpapírszámla tartalmazza.

A fenti kellékek valamelyikének hiánya esetén - ide nem értve a dematerializált letéti jegy tulajdonosának adataira vonatkozó rendelkezést - az okirat vagy adat nem minősül letéti jegynek.

2. A kötvény

A kötvényről szóló 285/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet 1. §-a értelmében a kötvény névre szóló, hitelviszonyt megtestesítő értékpapír, melyben a kibocsátó (az adós) arra kötelezi magát, hogy az ott megjelölt pénzösszegnek az előre meghatározott kamatát vagy egyéb jutalékait, valamint az általa vállalt esetleges

egyéb szolgáltatásokat, továbbá a pénzösszeget a kötvény mindenkori tulajdonosának, illetve jogosultjának (a hitelezőnek) a megjelölt időben és módon megfizeti, illetőleg teljesíti.
Kötvényt
- az állam (nem csak a Magyar Állam, de külföldi államok is),
- a Magyar Nemzeti Bank,
- az önkormányzat,
- nemzetközi szervezet és minden olyan külföldi szervezet, amely saját joga alapján kötvény kibocsátására jogosult, valamint
- jogi személyiséggel rendelkező gazdálkodó szervezet, illetve a jogi személyiséggel rendelkező külföldi gazdálkodó szervezet fióktelepe
bocsáthat ki.
A kötvénynek tartalmaznia kell:
- a kibocsátáshoz szükséges felhatalmazást,
- a kötvény elnevezését és kibocsátásának célját,
- a kötvény névértékét, értékpapírkódját és - dematerializált kötvény kivételével - sorszámát,
- a kibocsátó megnevezését,
- az átruházásra vonatkozó esetleges korlátozást,
- a kötvény futamidejét; a kamatfizetési és beváltási (törlesztési) időpontokat és feltételeket,
- a kötvény összegének visszafizetését és a kamat megfizetését biztosító kötelezettségvállalásokat,
- a kötvény kiállításának helyét és napját,
- a kibocsátó aláírását (dematerializált kötvény esetén ezt a központi értéktárban elhelyezett okirat tartalmazza) és
- a nyomdai úton előállított kötvény esetén az első tulajdonos azonosító adatait: azaz természetes személy esetén nevét, születési helyét és időpontját; jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet esetén nevét, székhelyét, cégjegyzék- vagy nyilvántartási számát. Dematerializált kötvény esetében a tulajdonos adatait az értékpapírszámla tartalmazza.
Hasonlóan a letéti jegyhez, a kormányrendelet a fenti kellékek valamelyikének hiánya esetére - ide nem értve a dematerializált kötvény tulajdonosának adataira vonatkozó rendelkezést - kimondja, hogy az okirat vagy adat nem minősül kötvénynek.
2002. január 1. napját megelőzően a kötvényre vonatkozó rendelkezéseket az 1982. évi 28. törvényerejű rendelet tartalmazta. A két szabályozás közötti legjelentősebb eltérés, hogy míg korábban a kötvény szólhatott bemutatóra is, ezt a hatályos jogszabály már kizárja.
3. A kincstárjegy
A kincstárjegy szabályait 2002. január 1. napjától a 286/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet nevesíti, megelőzően pedig az 1987. évi 23. törvényerejű rendelet tartalmazta.
Nem változott a jogi szabályozás abban, hogy a kincstárjegy kibocsátására kizárólag az állam jogosult.
A hatályos rendelkezés szerint - szemben a korábbi szabállyal, mely szerint az kizárólag bemutatóra szóló volt - a kincstárjegy névre szóló, hitelviszonyt megtestesítő értékpapír, melyben az állam (az adós) arra kötelezi magát, hogy kamatozó kincstárjegy esetén a megjelölt pénzösszeget és annak kamatát, nem kamatozó kincstárjegy esetén a megjelölt pénzösszeget a kincstárjegy mindenkori tulajdonosának, illetve jogosultjának (a hitelezőnek) a megjelölt időben és módon megfizeti.
A kincstárjegy futamideje a kibocsátás időpontjától számított egy évig terjedhet.
A kincstárjegy kellékeire a jogszabály a kötvényre vonatkozó szabályok alkalmazását írja elő.
4. A váltó
A váltó rendeletre szóló értékpapír, amelyben egy később esedékes fizetés testesül meg: fizetési ígérvény, vagy fizetési felszólítás. Részletes szabályait az 1/1965. (I. 24.) IM rendelet tartalmazza.
A váltó alapjogviszonya általában kölcsönviszony (az egyik fél hitelezi követelését a másiknak, e hitel kiegyenlítése a kötelezettségről kiállított váltó átadásával történik), de ettől a váltójogviszony formailag függetlenné válik, a váltót esedékességkor ki kell fizetni; az alapjogviszony pedig csak külön perben érvényesíthető.
A váltó névértéke lejáratkor esedékes. Birtokosa vagy ekkor juthat hozzá a követeléséhez, vagy esedékességkor leszámítoltatja a váltót a központi banknál (viszontleszámítolás), vagy azt fizetési eszközként használja fel (forgatja).
A fizetésre kötelezett szerint van idegen váltó és saját váltó.
A saját váltó kiállítója kötelező fizetési ígéretet tesz, hogy a váltóban feltüntetett összeget a megjelölt időpontban és helyen ki fogja fizetni (fizetési ígérvény).

Az idegen váltó kibocsátója egy másik természetes személyt vagy jogi személyt (címzett) szólít fel, hogy a váltóban megjelölt összeget a váltón megjelölt kedvezményezett részére fizesse ki.
A címzett attól válik kötelezetté, hogy a váltót elfogadja (váltóra vezetett feljegyzés vagy az előlapra vezetett névaláírás). Az elfogadástól kezdve a címzett elfogadóvá, azaz váltókötelezetté válik. Váltónyilatkozatot csak váltóképes személy tehet, ami gyakorlatilag egybeesik a polgári jogi cselekvőképességgel [Ptk. 19-21. §]. Váltókötelezettséget személyesen és meghatalmazott útján lehet vállalni, az utóbbi esetben az aláírás a képviseltet kötelezi. Az álképviselő (képviseleti jog nélkül vagy a jogkörét meghaladóan eljáró) megtéveszti a váltóhitelezőt, és így a váltó alapján maga válik kötelezetté [1/1965. (I. 24.) IM rendelet 8. §].
Rendelvényes a váltó első jogosultja (első forgatója) akinek, vagy aki rendelkezésére kell a fizetést eszközölni. Saját rendeletre szóló idegen váltó esetében a kibocsátó és a rendelvényes azonos személy. A rendelvényes esetleges jogutódai - a rendelvényessel együtt - a váltóbirtokosok.
A váltónak olyan szereplői is vannak, akik a váltókötelezett érdekében vállalnak kötelezettséget. Ezek a kezesek, akik a váltóra, vagy annak toldatára írt nyilatkozattal valamelyik váltókötelezett érdekében fizetést vállalnak. Ez minden esetben készfizető kezesség. A váltókezességi nyilatkozatnak tartalmaznia kell a felelősségvállalási szándékot, amely nem csak a kifejezett kezesség szóhasználat mellett, de minden hasonló tartalmú szóhasználattal is kifejezésre juttatható (például: szavatolok, jótállok, garantálom stb.) (BH1995. 117.). A tett nyilatkozatból azonban annak is ki kell tűnnie, hogy a kötelezettségvállalás kinek az érdekében történik. Ennek az elmaradása a kezességvállalást nem teszi érvénytelenné, miután vélelem szól amellett, hogy a kezességvállalás idegen váltó esetében a kibocsátó, saját váltó esetében pedig a kiállító érdekében történt.
Közbenjáró az a személy, aki szükséghelyzetben (a címzett nem fogadja el a váltót, vagy elfogadta, de nem teljesít, illetve a váltó hozzá érkezésekor fizetésképtelenné vált) a váltót elfogadja és fizet.
Fő- (vagy egyenes) adósok: az idegen váltó elfogadója, a saját váltó kiállítója és ezek kezesei.
Megtérítési (visszkereseti adósok) az idegen váltó kibocsátója, a forgatók, ezek kezesei és a közbenjáró elfogadó. Ezek a személyek saját fizetést nem ígérnek, csak azt garantálják, hogy ha a főadós a váltót elfogadja, de nem fizet, helyette ők fognak fizetni. A főadósok elleni keresetet váltókeresetnek, a megtérítési adósok elleni keresetet visszkeresetnek nevezik.
A forgatás a váltó átruházása, az okiratra írásban rávezetett átruházó nyilatkozat pedig a forgatmány. A forgatmány a váltóból eredő valamennyi jog átruházását jelenti. Kitöltött forgatmányról akkor beszélünk, amikor az okiraton az átruházó a kedvezményezett (forgatmányos) személyét is megjelöli. A nyilatkozat a váltó bármely részén szerepelhet. Az üres forgatmány csak az átruházót (forgatót) tünteti fel (sokszor csak névaláírás formájában). Az átruházás csak akkor érvényes, ha a forgatás a váltó hátlapján, vagy a toldaton kerül feljegyzésre.
Forgatmányos az a személy, aki a váltót megszerzi.
Telepített váltóról akkor beszélünk, amikor a teljesítés helye nem a címzett lakóhelye, hanem az a telep, hely, helység, amit a váltó feltüntet. Telepes az a személy, akinél személy szerint a váltót ki kell fizetni.
Rektaváltó: olyan váltó, amelynek átruházását az ún. rendeleti záradékban megtiltották. A nemleges rendelkezés alaki érvényességéhez az is szükséges, hogy kifejezetten kitűnjön magából az okiratból az is, hogy az átruházást a rendeleti záradékban kifejezetten megtiltották.
Óvás (óvatolás): a megtérítési igény érvényesíthetőségének az előfeltételeként (közjegyzői okiratban felvett) igazolás a megtérítési váltóadósok felé arról, hogy a váltóbirtokos eredménytelenül mutatta be a váltót az esedékességkor fizetés végett a váltóadósnál, illetve az idegen váltót elfogadás végett a címzettnél, vagy arról, hogy a címzett, illetve a váltófőadós ellen eredménytelenül végrehajtást kíséreltek meg, vagy ha a fizetést beszüntették.
Óvást helyettesítő nyilatkozat: a váltóra írt, keltezéssel ellátott és a címzett vagy a váltófőadós, illetve a fizetést teljesítő harmadik személy (telepes) által aláírt olyan nyilatkozat, amely az elfogadás, illetve a fizetés meg nem történtét igazolja. Belföldi váltóforgalomban félretehető az óvási nyilatkozat, kivéve, ha a kibocsátó a váltó szövegében közhitelű óvást kíván tenni.
A váltó szigorú váltójogi szabályoknak megfelelő formában kiállított okirat. A formai és tartalmi előírásokat a váltókellékek tartalmazzák, amelyek közül bármelyik is hiányzik, a jogszabály az okiratot már nem tekinti váltónak. Ezeket a kellékeket idegen váltó esetében az 1/1965. (I. 24.) IM rendelet 1. §-ának 1-8. pontjában foglaltak tartalmazzák. Így:
- Csak az olyan okirat minősül váltónak, amely szövegében - a kiállítás nyelvén - saját magát váltónak nevezi. Azt azonban nem kell kifejezetten tartalmaznia, hogy idegen vagy saját váltóról van szó, miután a váltó tartalma e tekintetben egyértelmű.

- A feltétlen fizetési utasításnak meghatározott összegre kell szólnia, a pénznemet és mennyiséget kétséget kizáró módon kell tartalmaznia (BH1994. 384.). A váltó - a devizajogszabályok betartása mellett - idegen pénznemre is szólhat (BH1996. 486.). A meghatározottság követelményével ellentétes a részletfizetés.
- A fizetésre szóló meghagyás feltételt nem tartalmazhat, ha mégis van, úgy a váltó kellékhiányos és emiatt nem nevezhető váltónak.
- A váltójog nem engedi meg a határozott napon lejáró vagy a kelet után bizonyos időre esedékes váltóban a kamat kikötését. Ha a váltó látra, vagy lát után jár le, a váltó kamatkikötést is tartalmazhat, ebben az esetben a váltónak kétséget kizáró módon kell a kamatlábat feltüntetnie. A kikötött de nem egyértelmű kamat-meghatározást nem írottnak kell tekinteni.
- Ha a fizetendő összeg számmal és betűvel is fel van tüntetve, a betűvel kiírt összeg az irányadó. Ha a váltóban több összeg szerepel és azok eltérnek egymástól, a legkisebb összeg az irányadó.
- A fizetésre kötelezett (címzett) nevének megjelölése elengedhetetlen kellék. A címzett azonosításra alkalmas adatait úgy kell az okiratnak tartalmaznia, hogy a címzett személye külön tudakozódvány nélkül magából az okiratból kitűnjön. A váltó jellegzetességéből következik, hogy az akkor is érvényes, ha a címzett fiktív, nem létező személy. Ebben az esetben ugyanis a kibocsátó és a forgatók felelősségre vonására kerülhet sor.
- Ha a határozott napra szóló váltó a lejárati időt nem egyértelműen tartalmazza, vagy több esedékességi időpontra szól, a váltó semmis.
- A váltó legfontosabb alaki kelléke a kibocsátó aláírása. Ez törvényi minimum, az okiratot a kibocsátó aláírása emeli okirati, illetőleg más kellékek megléte esetén a váltóokirat rangjára. Ha például a váltón csak a kibocsátó aláírása szerepel, utóbb a váltó más hiányát a kibocsátót követő bármelyik váltóbirtokos pótolhatja.
- A váltónak tartalmaznia kell a kiállítás helyét és napját is.
Ha a váltóból bizonyos kellék hiányzik, akkor az utalványnak minősülhet. Az olyan váltó, amelyen az esedékesség nincs megjelölve megtekintésre szóló váltóként elfogadható.
- A váltón egyéb nyilatkozatok is szerepelhetnek (így értékzáradék, avizó-záradék). A záradék a váltó érvényességét nem érinti, kivéve, ha a rendelkezés kötelező kellékkel ellentétes, azt kizárja, korlátozza vagy semlegesíti, mert ebben az esetben a váltó semmis.
A saját váltó a váltó alakszerűségeit tartalmazó írásbeli kötelezvény, mellyel a saját váltó kibocsátója arra kötelezi magát, hogy az esedékesség időpontjában egy meghatározott pénzösszeget fog fizetni a rendelvényesnek, vagy annak, aki a váltón lévő, és abból kitűnő átruházó nyilatkozatok láncolata alapján utolsó váltóbirtokosnak minősül (BH1995. 536.).
A saját és az idegen váltó alaki kellékei csaknem azonosak. Annyiban különböznek egymástól, hogy a saját váltó nem fizetésre szóló határozott meghagyást tartalmaz mint az idegen váltó, hanem egy meghatározott pénzösszeg megfizetésére szóló kötelezettségvállalást, aminek a teljesítését személyében a váltó kiállítója vállalja (nincs címzett).
Az olyan saját váltó, amely az 1/1965. (I. 24.) IM rendelet 75. §-ában írt hét alaki kellék bármelyikét nem tartalmazza, kellékhiányos és nem minősül saját váltónak (BH1995. 537.). Kivétel ez alól az olyan saját váltó, amelyen az esedékesség nincs megjelölve, mert az ilyen saját váltót megtekintésre szóló váltónak kell tekinteni [1/1965. (I. 24.) IM rendelet 76. § a)]. Ha pedig a saját váltón a kiállítás helye nincs megjelölve, azt úgy kell tekinteni, mintha a kiállító neve mellett megjelölt helyen állították volna ki [1/1965. (I. 24.) IM rendelet 76. § c)].
Az idegen váltóra vonatkozó szabályok a saját váltóra is megfelelően irányadóak. A saját váltó azonban rendeletre nem szólhat, és címzettet sem tartalmazhat. Ha pedig a váltó címzettet sem tartalmaz, úgy az elfogadásra vonatkozó szabályok sem alkalmazhatóak. A saját váltó több eredeti példányban nem állítható ki.
5. A csekk
A csekkjogi szabályokat a Genfben, 1931. március 19-én megkötött csekkjogi egyezmények kihirdetéséről szóló 1965. évi 2. törvényerejű rendelet, illetve a csekkjogi szabályok szövegének közzétételéről szóló 2/1965. (I. 24.) IM rendelet tartalmazza.
A csekk pénz fizetésére szóló értékpapír, amelyben a kibocsátó arra utasít valamely bankot, amelynél követelése van, hogy a csekk alapján meghatározott pénzösszeget fizessen meg a csekkbirtokosnak. A csekk tehát írásbeli, fizetésre történő felszólítás, melynek szövegében a csekk megnevezésének azon a nyelven kell szerepelnie, amely nyelven a csekket kiállították.
A csekk kiállításának és alakjának szabályait a 2/1965. (I. 24.) IM rendelet 1. §-a nevesíti. Ha azok bármelyike hiányzik, az okirat nem minősíthető csekknek, csak utalványnak.
A csekk jogi minősítését az adja meg, hogy előzőleg a számlatulajdonos és a számlavezető bank között létrejött a csekkszerződés, aminek alapján a bank a vele szerződő félnek csekkfüzetet bocsát a rendelkezésére.

A csekkfüzet lapjai - a csekkszelvények - értékpapírként csak akkortól funkcionálnak, amikor a csekktömb tulajdonosa azt kitöltötte.
A csekkjogviszony szerződéssel jön létre. Alapja a kibocsátónak a banknál fennálló követelése. Szereplői a kibocsátó (kötelezett), a címzett (bank) és a kedvezményezett, forgatható csekk esetén a rendelvényes. A fizetésért mindig a kibocsátó (kötelezett) felel.
A csekk is lehet bemutatóra, vagy névre szóló. A csekk akkor tekinthető bemutatóra szólónak, ha azon bemutatási záradék van, vagy azon nincs kedvezményezett megjelölve. Névre szóló a csekk, ha negatív záradékot tartalmaz.
6. A befektetési jegy
Részletes szabályait 2001. december 31. napjáig a befektetési alapokról szóló 1991. évi LXIII. törvény, 2002. január 1. napjától kezdődő hatállyal pedig a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény nevesíti.
A befektetési jegy: a befektetési alap (fogalmára lásd: 2001. évi CXX. törvény 5. § (1) 7.) nevében (javára és terhére) - meghatározott módon és alakszerűséggel - sorozatban kibocsátott, vagyoni és egyéb jogokat biztosító, átruházható értékpapír.
A befektetési jegy - a kibocsátó döntése alapján - előállítható nyomdai úton okiratként vagy dematerializált értékpapírként. Sorozatban csak névre szóló értékpapírt lehet kibocsátani. Egy befektetési alap nevében kizárólag azonos névértékű és azonos jogokat megtestesítő befektetési jegyek bocsáthatók ki.
A befektetőt a tulajdonában lévő befektetési jegy mennyisége után a felosztott hozam olyan arányban illeti meg, ahogy befektetési jegyei összesített névértéke a hozam felosztásakor forgalomban lévő befektetési jegyek összesített névértékéhez viszonyul.
A befektetési jegy kötelező tartalmi kellékei:
- a befektetési alap megnevezése;
- a befektetési alap fajtája (zárt végű, nyílt végű), típusa (nyilvános vagy zártkörű), futamideje;
- a befektetési jegy névértéke, értékpapír kódja és sorszáma;
- a tulajdonos neve;
- a tulajdonosnak, illetve a birtokosnak a befektetési jegyhez fűződő, a befektetési alap kezelési szabályzatában meghatározott jogai;
- a kibocsátás időpontja;
- az alap kezelését végző befektetési alapkezelő cégneve és székhelye;
- az alap kezelését végző befektetési alapkezelő cégszerű aláírása.
A dematerializált befektetési jegy forgalomba hozatalához kiállított okiratra ezek a szabályok azzal az eltéréssel irányadóak, hogy az a tulajdonos nevét, valamint a befektetési jegy névértékét, az értékpapír kódját és sorszámát nem tartalmazza.
7. A részvény
A részvényre vonatkozó rendelkezéseket a Gt., a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény, valamint az értékpapírok előállításáról, kezeléséről és megszűnéséről szóló 98/1995. (VIII. 24.) Korm. rendelet szabályai tartalmazzák.
A részvény vállalatok (részvénytársaságok) alapításakor, vagy alaptőkéjük emelésekor kibocsátott értékpapír, amely a vállalat alaptőkéjének meghatározott - a névértéknek megfelelő - hányadát testesíti meg. A részvény tagsági jogokat megtestesítő értékpapír. Akkor minősül tagsági jogot kifejező értékpapírnak, ha a kibocsátó elismeri meghatározott pénzösszeg, vagy pénzben meghatározott apport tulajdonba vételét, és egyidejűleg kötelezi magát arra, hogy az értékpapír birtokosának meghatározott vagyoni és egyéb jogokat biztosít.
A részvény tulajdonosa a befektetett pénzét végérvényesen egy adott cég rendelkezésére bocsátotta, azt onnan nem vonhatja ki. A részvény átruházása csak a tulajdonos személyében eredményez változást, tőkekivonással soha nem jár.
Egy részvénynek több tulajdonosa is lehet. Ilyenkor belső viszonyukban a közös tulajdon szabályai az irányadóak, illetőleg a részvénytársasággal szemben egy részvényesnek számítanak, jogaikat pedig a megbízott közös képviselő útján gyakorolják.
A részvényes részvényeiből folyó vagyoni jog alapján jogosult a vállalat éves tiszta és kiosztható nyereségének meghatározott hányadára, az osztalékra.
A részvényből folyó tagsági jog alapján a részvényes részt vehet a részvénytársaság éves közgyűlésén és ott szavazati, beleszólási jogot gyakorolhat, joga van a közgyűlési határozatok megtámadására és ellenőrzésére.
A részvényest emellett mellékjogok is megilletik: joga van arra, hogy tulajdonjogát a részvénykönyvben feltüntessék, a jóhiszeműen felvett osztalékot megtarthatja, és a betét összegének felemelése ellen tiltakozhat.
A részvény fajtáit a Gt. 181-188. §-ai nevesítik.

A részvény alaki kellékeiről a Gt. 194. §-a rendelkezik. Ennek értelmében a nyomdai úton előállított részvényen legalább a következőket kell feltüntetni:
- a részvénytársaság cégnevét és székhelyét,
- a részvény sorszámát, sorozatát, típusát és névértékét,
- a részvényfajtához, illetve részvényosztályhoz fűződő, az alapszabályban meghatározott jogokat,
- a kibocsátás időpontját, az alaptőke nagyságát és a kibocsátott részvények számát,
- az igazgatóság két tagjának aláírását,
- az értékpapír kódját (lásd a 37/1996. (XII. 28.) PM rendeletet),
- a részvény átruházásának korlátozása vagy annak a részvénytársaság beleegyezéséhez kötése esetén a korlátozás tartalmát, a részvénytársaság beleegyezési jogát.
A dematerializált részvényre is ezek az előírások vonatkoznak azzal az eltéréssel, hogy a részvényen a részvény sorszámát feltüntetni nem kell, valamint az igazgatóság két tagjának aláírását a kibocsátó által kiállított és a központi értéktárban elhelyezett okiraton kell feltüntetni.
8. A közraktári jegy
Szabályait a közraktározásról szóló 1996. évi XLVIII. törvény tartalmazza.
A közraktári jegy a közraktári szerződés alapján letétbe vett áruról kiállított rendeletre szóló értékpapír, mely a közraktár részéről az áru átvételének elismerését jelenti, és kiszolgáltatásra vonatkozó kötelezettségét bizonyítja.
A közraktári jegy a közraktár által időrend és sorszám szerint vezetett letéti könyv szelvényrészét képezi, és a letéti könyvben maradó tőlappal azonos adatokat tartalmazó, összefüggő, de egymástól elválasztható két részből: árujegyből és zálogjegyből áll.
A közraktári jegy mindkét részének tartalmaznia kell:
- a közraktári jegy (árujegy-zálogjegy) elnevezést az okirat kiállításának nyelvén;
- a közraktár megnevezését;
- a letéti könyv sorszámát;
- a letevő nevét, székhelyét (lakhelyét);
- a letett áru megnevezését, mennyiségét, minőségét és értékét;
- a szerződésben kikötött közraktári díjból és a közraktári szerződésben kikötött egyéb szolgáltatások díjaiból fennálló követelés összegét;
- a közraktározás időtartamát a lejárat pontos megjelölésével;
- a raktározás helyét - művi tárolás esetén ennek megjelölésével -, továbbá
- a kiállítás keltét és a közraktár cégszerű aláírását.
A közraktár egyéb adatokat is felvehet a közraktári jegyre, ha azonban az előzőekben részletezett adatok bármelyikét nem tartalmazza, nem tekinthető közraktári jegynek.
Az árujegynek és a zálogjegynek csak az együttes birtoklása jogosít a közraktárban elhelyezett áru kiszolgáltatásának igénylésére.

(3) Értékpapírt - jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - bemutatóra és névre szólóan lehet kiállítani.

Az értékpapírok lehetnek névre és bemutatóra szólóak. A különbség közöttük az átruházás körében jelentkezik.
1. A bemutatóra szóló értékpapír birtokosa egyszerű átadással ruházza át az értékpapírhoz kötődő jogokat a vevőre. Bemutatóra szóló értékpapír esetében az jogosult az értékpapírral rendelkezni, akinek az értékpapír a birtokában van. Ha tehát valakire egyszerű átadással értékpapírt ruháznak át, az akkor is tulajdonos lesz, ha az átruházó nem volt az. A bemutatóra szóló okirat alaki okból csak akkor érvényes, ha a bemutatóra szóló jelleg magából az okiratból kitűnik. Általában bemutatási záradéknak nevezik az okiratnak azt a részét, ami kifejezi, hogy az alanyi jog a bemutatót illeti meg. Az alanyi jog megszerzése a birtoklás tényén alapszik. Akinek a kezében van az okirat, az jogosult annak alapján jogot szerezni.
2. A névre szóló értékpapírok (rektapapírok) egyszerű átadással nem ruházhatóak át, elidegenítésükhöz lelépési (átruházási) nyilatkozat szükséges, amit cedálásnak hívnak. A cedálási művelet a forgatást lassítja, az átruházás tehát a bemutatóra szóló értékpapírok esetében gyorsabb. Ugyanakkor a bemutatóra szóló értékpapírok is átalakíthatóak névre szóló értékpapírrá, mely műveletet az értékpapír-műveletek nyelvén vinkuálásnak neveznek.
A rendeletre szóló, vagy forgatható értékpapír eredeti hitelezője, az okirat hátoldalán a hitelezői jogokat más személyre forgatással ruházza át (például: xy-ra, vagy xy rendeletére). A forgatással történik meg a tulajdonos váltás. Az új birtokos jogosult érvényesíteni a megelőző hitelező jogait. A rendeletre szóló papírok közül a legfontosabb a váltó, a csekk és a névre szóló részvény.
A névre szóló értékpapír - ha nem történik forgatás - a tulajdonjog fennállását a névazonosság alapján igazolja. Az átruházás szempontjából jelentősége van továbbá annak is, hogy az értékpapír forgatható-e, vagy

sem. Forgatható az értékpapír, ha a hátlapján (hátiratán) forgatmányra vonatkozó rendelkezés van. A forgatmányi rendelkezés a tulajdonjog átruházására vonatkozó rendelkezés - ez a rendeleti záradék. Csak írásban érvényes, és magából az okiratból - a rendeleti záradék tartalmából - ki kell tűnnie annak a kifejezett feljogosításnak, hogy a jogosult az értékpapírt forgathassa, átruházhassa.

A rendeleti záradék az értékpapír szövegébe foglalt olyan kijelentés, hogy az értékpapír alapján a megnevezett jogosultnak, vagy annak kell teljesíteni, aki a megnevezett jogosultat, jogosultakat feltüntetett láncolatban az utolsóként feltüntetett jogosult. Ebből kitűnik, hogy az ilyen rendelkezés pozitív rendeleti záradék, mert a jogosultnak lehetőséget ad a forgatásra, az értékpapír - a benne megtestesülő alanyi jog - forgatmány útján történő átruházására.

A rendeleti záradékos papírok legtöbbször ipso iure is forgathatóak, vagyis a forgatás rendeleti záradék nélkül is érvényes. Ilyen papír a váltó, a csekk, a névre szóló részvény és a közraktári jegy. A felsorolás alá nem eső értékpapírok csak rendeleti záradék felvezetése mellett forgathatóak.

A záradék nélküli papírtól különbözik a negatív rendeleti záradékot tartalmazó papír. Ebben az esetben a rendeleti záradék kifejezetten megtiltja a forgatmányozást, az alanyi jog átruházását.

Az ipso iure forgatható értékpapírok esetében a forgatmány mikéntje szerint a forgatmány lehet teljes forgatmány és üres forgatmány. A teljes forgatmányon fel kell tüntetni a régi jogosult nevét és aláírását, illetőleg meg kell nevezni az új jogosultat. Az üres forgatmány csak az eredeti jogosult nevét tartalmazza. A névre szóló rektapapírok jogi jellegüket tekintve a polgári jogi engedményezéshez hasonlíthatóak, ahol a kötelezett csak az alapjogviszony jogosultjának, vagy engedményesének jogosult, illetőleg köteles joghatályosan teljesíteni. Alanyi jogot értékpapír nélkül érvényesíteni nem lehet, a jog fennállását maga az okirat bizonyítja. Az értékpapírok többsége rektapapír, amin ha pozitív rendeleti záradék van, akkor az értékpapírra már a forgatmány útján történő átruházási szabályokat kell alkalmazni. Ebben az esetben azonban az értékpapír már többnyire nem rektapapírnak, hanem pl. váltónak minősül. Ugyanez a helyzet az ipso iure forgatható értékpapír esetében, ha azon negatív rendeleti záradék van, és emiatt a tulajdonosnak nincs forgatási lehetősége.

A névre szóló papírok között kell megemlíteni az igazoló papírt. A kötelezett az okirat bemutatójának köteles teljesíteni, de nem köteles azt vizsgálni, hogy az okirat bemutatója jogosult-e a teljesítés átvételére. Maga az okirat igazolja azt, hogy annak a felmutatója személyében jogosult a teljesítés kikényszerítésére. A kötelezettnek ez könnyítés, mert egy háttérjogviszony alapján fennálló kötelezettségtől mentesülhet, ha az okiratot felmutatják. A kötelezett részére ugyanis ez az aktus teszi egyértelművé azt, hogy kinek kell teljesítenie, valamint, hogy bekövetkezett a teljesítés ideje is.

Ha az igazoló papír a jogosultság tényét nem bizonyítja, vagy a kötelezettnek e tekintetben kételye van, a teljesítése előtt a jogosultság tényét megvizsgálhatja. Vagyis a birtokláshoz való jogosultságtól függetlenül az okirat felmutatója, a tényleges birtokos jogosult az értékpapír alapján jogokat gyakorolni.

Itt ki kell emelni, hogy a dematerizált értékpapír nem speciális értékpapír-típus. Sajátossága kizárólag abban jelentkezik, hogy nem okirati formában jelenik meg az értékpapír piacon, hanem elektronikus úton rögzített adatként. Ezért az adott típusú értékpapír dematerizált formája is ugyanúgy lehet bemutatóra vagy névre szóló azzal a különbséggel, hogy forgalmazásuk értékpapír-számlák közötti műveletekkel bonyolódik. Dematerializált kötvény esetében például a bemutatóra szóló jelleg csak úgy jelenik meg, hogy az elektronikus nyilvántartás nem tartalmazza még az eredeti jogosult nevét sem, míg a névre szóló kötvény esetében az elektronikus rendszeren rögzített adatok mindazokat az adatokat tartalmazzák, melyek a tulajdonos személyének azonosításával kapcsolatban jelentőséggel bírnak.

A terrorizmus elleni küzdelemről, a pénzmosás megakadályozásáról szóló rendelkezések szigorításáról, valamint az egyes korlátozó intézkedések elrendeléséről szóló 2001. évi LXXXIII. törvény egyik legfontosabb célkitűzése az volt, hogy visszaszorítsa azokat helyzeteket, amelyek a pénzmosásra alkalmasak lehetnek. Ez a jogalkotói szándék megjelenik a 2002. január 1. napjával hatályba lépett, a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény, de a letéti jegyre vonatkozó 287/2001. (XII. 21.) Korm. rendelet; a kötvényről szóló 285/2001. (XII. 21.) Korm. rendelet, és a kincstárjegyről szóló 286/2001. (XII. 21.) Korm. rendelet rendelkezéseiben is, amelyek a jövőre nézve korlátozzák, illetve egyes esetekben kizárják a bemutatóra szóló értékpapír kibocsátását, forgalmazását.

Ez tükröződik az alábbi - példálódzóan kiemelt - új jogszabályi előírásokban, mely szerint:

- sorozatban csak névre szóló értékpapírt lehet kibocsátani,

- a dematerializált értékpapír fogalmi eleme, hogy névre szóló értékpapír,

- 2002. január 1-jétől letéti jegy, kötvény, kincstárjegy csak névre szólóan bocsátható ki,

- nyilvánosan forgalomba hozni kizárólag névre szóló és - állampapír kivételével - kizárólag dematerializált formában előállított értékpapírt lehet,

- befektetési vállalkozás, befektetési alapkezelő kizárólag névre szóló részvényekkel rendelkező - a törvényben meghatározott - gazdálkodó szervezeti formában működhet,

- elszámolóházi tevékenység folytatására jogosító engedély az egyéb előfeltételek megléte esetén is csak a kizárólag névre szóló részvényekkel rendelkező, a Magyar Köztársaság területén székhellyel rendelkező kérelmező részére adható,

- a részvényesi meghatalmazott kizárólag az általa vezetett értékpapírszámlán nyilvántartott vagy a nála letétbe helyezett névre szóló részvények alapján gyakorolhat részvényesi jogokat.

BH2002. 404. *I. A letéti jegy kellékei. A kellékhiányos letéti jegy semmissége [1988. évi 18. tvr. (Ltvr.) 3. § (1) bek. b) és c) pont, (2) bek., Ptk. 234. § (2) bek., 237. §, 338/A. § (2) bek.].*

BH2001. 136. *I. A kötvényen alapuló követelés is az adós felszámolás hatálya alá tartozó vagyonából és kizárólag a módosított Cstv. 57. §-a (1) bekezdésében meghatározott sorrend figyelembevételével elégíthető ki. A kötvényen alapuló követelést a módosított Cstv. 57. §-a (1) bekezdésének f) pontja szerinti egyéb követelések közé kell besorolni [Ptk. 338/A. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 4. § (1) bek., 38 § (3) bek., 46. § (3) bek., 51. § (1) bek., 57. § (1) bek a), d) és f) pont, 1982. évi 28. tvr. (Ktvr.) 1. § (2) bek.].*

BH2000. 166. *I. A közjegyző által hozott, váltót megsemmisítő határozat nem jár a főadós és kezese váltójogi kötelezettségének megszűnésével. A váltókövetelést csak a váltójogi szabályok szövegének közzétételéről szóló 1/1965 (I. 24.) IM rendeletben és a Ptk.-ban írt jogi tények szüntetik meg [Ptk. 338/A. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. (Vár.) 53. § (1) bek., 67. § (1) és (3) bek., 68. § (1)-(2) bek., 70. § (1) bek., 86. §, 105/1952. (XII. 28.) MT r. 40-44. §-ai, 45. § (2) bek.].*

BH1998. 296. *I. A részvények adásvételére vonatkozó szerződés feltűnő értékaránytalanság vagy az árban való tévedés címén való megtámadására irányuló kereset elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 338/A. § (2) bek., 210 § (1) és (4) bek., 367. § (1) bek.].*

338/B. § (1) Értékpapírban meghatározott követelést érvényesíteni, arról rendelkezni, azt megterhelni - ha törvény ettől eltérően nem rendelkezik - csak az értékpapír által, annak birtokában lehet.

(2) Jogszabály eltérő rendelkezése hiányában bemutatóra szól az értékpapír, ha nem tartalmazza a jogosult személyének megjelölését vagy tartalmazza ugyan, de az értékpapír tartalma szerint az értékpapír kötelezettje nemcsak a megjelölt személynek, hanem az értékpapír bármely bemutatójának köteles teljesíteni (bemutatási záradék). A bemutatóra szóló értékpapírt annak birtokba adásával lehet átruházni.

(3) A nyomdai úton előállított névre szóló értékpapír teljes vagy üres forgatmány útján ruházható át.

(4) A teljes forgatmány a forgatható értékpapírra vagy az ahhoz csatolt lapra (toldat) vezetett, az átruházó által aláírt írásbeli nyilatkozat, amely kifejezi az értékpapír átruházásának szándékát, és megjelöli azt a személyt, akire az értékpapírt átruházzák. A forgatmány nem érvényességi kelléke az átruházás jogcíméül szolgáló szerződésnek (előszerződésnek).

(5) Az üres forgatmány az értékpapír hátlapjára vagy a toldatra rávezetett, az átruházó által aláírt olyan írásbeli nyilatkozat, amely kifejezi az értékpapír átruházásának szándékát, de nem tartalmazza annak a személynek a megjelölését, akire az értékpapírt átruházzák. Üres forgatmánynak minősül az átruházónak az értékpapír hátlapján vagy a toldaton szereplő aláírása is.

(6) Az értékpapír üres forgatmánnyal való átruházása esetében az értékpapír birtokosa

***a)* az üres forgatmányt kitöltheti akár a saját nevére, akár más személy nevére,**

***b)* az értékpapírt újból átruházhatja akár üres forgatmánnyal, akár más személy nevére szóló teljes forgatmánnyal,**

***c)* az értékpapírt harmadik személynek tovább adhatja anélkül, hogy az üres forgatmányt kitöltené és az értékpapírt újabb forgatmánnyal látná el.**

(7) Jogszabály felhatalmazást adhat arra, hogy a kibocsátó az értékpapírba felvett írásbeli nyilatkozatával a forgatmány útján való átruházás lehetőségét kizárja (negatív rendeleti záradék). Az ilyen értékpapír az engedményezés hatályával ruházható át.

(8) A dematerializált értékpapír átruházása külön jogszabályban meghatározott módon a jogosult javára vezetett értékpapír-számlán történő jóváírással történik.

(9) Az egyes értékpapírokat szabályozó jogszabály az értékpapír átruházására vonatkozóan e § rendelkezéseitől eltérő szabályokat is megállapíthat.

I. A nyomdai úton előállított értékpapír fogalmából következik az okirat és az abban foglalt jog szinte elválaszthatatlan egysége. Ezért a § (1) bekezdése főszabályként mondja ki, hogy az értékpapírral kapcsolatos egyes jogokat csak annak birtokában és az abban foglaltak szerint lehet gyakorolni. A törvény külön is nevesíti azokat a cselekményeket, amelyekhez maga az okirat nélkülözhetetlen: így a követelés érvényesítése, az arról történő rendelkezés és annak megterhelése.

A követelés érvényesítése minden olyan jogosultság érvényre juttatását jelenti, ami az adott értékpapírból ered. Ezért például a részvény után járó előző évi osztalék is csak a részvény birtokában követelhető (BH1993. 108.).

A bemutatóra szóló értékpapír átruházása annak birtokba adásával történik. A Ptk. 338/B. § 2002. január 1-jétől hatályos új (2) bekezdése meghatározza azt a két esetet, amikor az értékpapír bemutatóra szólónak minősül, így akkor, ha

- az értékpapír nem tartalmazza a jogosult személyének megnevezését, vagy

- a jogosult személyének megnevezése mellett az értékpapír bemutatási záradékot tartalmaz. Ez utóbbi alatt azt kell érteni, amikor magából az értékpapír tartalmából kitűnik, hogy a kötelezett a jogosultként megjelölt személynek, vagy annak köteles teljesíteni, aki az értékpapírt bemutatja.

A névre szóló, és nyomdai úton előállított értékpapír átruházásának, azaz a forgatmánynak a fő szabályait nevesíti a Ptk. 338/B. § új (3)-(7) bekezdése, míg az értékpapíron alapuló jogok gyakorlásának jogosultságára, az értékpapír által tanúsított jogok átszállásának terjedelmére, valamint a kötelezettet megillető kifogás korlátaira vonatkozó fő szabályokat a 2002. január 1-jétől hatályos Ptk. 338/C. §-a.

A 2002. január 1. napját megelőzően hatályos Ptk. 338/B. § (2) bekezdés rendelkezése az átruházás körében kettős utaló szabályt tartalmazott, amikor kimondta, hogy eltérő jogszabályi rendelkezés hiányában az átruházásra a váltó szabályait kell alkalmazni. Lényegében a hatályos jogi szabályozás sem tér el ettől, mert a Ptk. 338/B. § (4)-(6) bekezdésekben foglaltak a váltójogban [lásd: 1/1965. (I. 24.) IM rendelet] irányadó fő szabályokkal azonosak, az eltérésre vonatkozó jogszabályi felhatalmazást pedig a (9) bekezdés nevesíti.

A teljes és üres forgatmány alapvető szabályait tartalmazó törvényi rendelkezések egyértelműek, ezért azok külön magyarázatától eltekintünk.

II. Sajátos - és értelemszerűen az előzőektől eltérő - a helyzet a dematerializált értékpapír átruházása esetén, hiszen ezen értékpapír fogalmából kitűnően nincs birtokban tartható értékpapír.

A Ptk. 338/B. § 2002. január 1-jétől hatályos új (8) bekezdése értelmében a dematerializált értékpapír megszerzésére és átruházására kizárólag értékpapírszámlán történő terhelés, illetve jóváírás útján kerülhet sor.

Az értékpapír-tulajdonos részére értékpapírszámlát a befektetési szolgáltató; a befektetési szolgáltató tulajdonában álló értékpapírról pedig az elszámolóház vezeti. Az elszámolóház - a tőzsdei ügyletekhez kapcsolódóan - árutőzsdei szolgáltató tulajdonában álló értékpapírról is vezethet értékpapírszámlát.

Az értékpapírszámla értékpapír-számlaszerződéssel jön létre, amellyel a számlavezető kötelezettséget vállal arra, hogy a vele szerződő fél (számlatulajdonos) tulajdonában álló értékpapírt a számlavezetőnél megnyitott értékpapírszámlán nyilvántartja és kezeli, a számlatulajdonos szabályszerű rendelkezését teljesíti, valamint a számlán történt jóváírásról, terhelésről és a számla egyenlegéről a számlatulajdonost értesíti.

Az értékpapírszámlán végrehajtott műveletről a számlavezető a művelet napján visszaigazolást állít ki, és azt megküldi a számlatulajdonosnak. Az értékpapírszámla forgalmáról és egyenlegéről a számlavezető a számlatulajdonos kérésére haladéktalanul köteles számlakivonatot kiállítani.

A számlakivonat az értékpapír tulajdonjogát harmadik személyek felé a kiállítás időpontjára vonatkozóan igazolja. A számlakivonat nem ruházható át és nem lehet engedményezés tárgya.

Az értékpapírszámla feletti rendelkezésre a számla tulajdonosa, illetve az a személy jogosult, akit erre a számla tulajdonosa meghatalmazott. A számlavezető felé a meghatalmazás csak akkor hatályos, ha azt vele az üzletszabályzatában meghatározott módon és tartalommal írásban közölték.

Az értékpapírszámlán nyilvántartott, közös tulajdonban álló értékpapír feletti rendelkezési jog együttesen, vagy a tulajdonosok által választott és a számlavezetőnek bejelentett közös képviselő útján gyakorolható.

Ha a számla tulajdonosa csődeljárás, felszámolási eljárás, illetve végelszámolás alatt áll, a számla feletti rendelkezésre kizárólag a vagyonfelügyelő, a felszámoló vagy a végelszámoló jogosult.

A rendelkezési jog gyakorlása szempontjából fontos az a szabály, amely kimondja, hogy az értékpapír tulajdonosának - az ellenkező bizonyításáig - azt kell tekinteni, akinek számláján a dematerializált értékpapírt nyilvántartják (lásd: Ptk. 338/C. § (1), és 2001. évi CXX. törvény 140-143. §, és 138. §).

Az általános szabályoktól eltérő rendelkezés vonatkozik az átruházásra illetve megterhelésre például gyűjtő értékpapírletét esetén.

A befektetési szolgáltató illetve az elszámolóház (letétkezelő) tevékenysége során ugyanis nyomdai úton előállított értékpapírt vehet át letéti őrzés, letétkezelés, valamint bármely más olyan befektetési szolgáltatás nyújtása végett, amely szolgáltatás a letéti őrzést vagy a letétkezelést magában foglalja.

A letétkezelő az értékpapírt egyedi vagy gyűjtő letétként veheti át. Egyedi letét esetén a letett értékpapírok sorszám szerint, egyedileg vannak meghatározva, és a letétkezelő a letét megszűnésekor köteles ugyanazokat az értékpapírokat visszaszolgáltatni a letevőnek.

Gyűjtő letét esetén a letét tárgyát képező értékpapírok sorozat és mennyiség (alapcímlet szerinti darabszám) szerint vannak meghatározva, és a letétkezelő a letét megszűnésekor a letéttel megegyező sorozatú és mennyiségű értékpapírt köteles visszaszolgáltatni a letevőnek.
A gyűjtő letétbe helyezett értékpapír - bár nyomdai úton előállított értékpapír - a letéti számlán történő jóváírással ruházható át, vagy a letéti számla zárolásával terhelhető meg. A számlajóváírással végrehajtott átruházásra a törvény alapján megfelelően alkalmazni kell a dematerializált értékpapírok átruházására vonatkozó szabályokat (2001. évi CXX. törvény 161. §, 165. §).
A következőkben egyes fontosabb értékpapír-fajták szerint ismertetjük az átruházás szabályait.
1. A váltó
Mivel a váltó rendeletre szóló értékpapír, ezért a váltóátruházás, a forgatás a váltó lényeges tulajdonsága. Minden váltó átruházható. A váltó átruházója - ellenkező kikötés hiányában - felelős a váltó elfogadásáért és kifizetéséért.
A váltó a törvénynél fogva, ipso iure forgatható értékpapír, ezért pozitív rendeleti záradékot nem kell tartalmaznia [1/1965. (I. 24.) IM rendelet 11. § (1)]. Ha a kibocsátó a váltó szövegébe negatív rendeleti záradékot vett fel, az megfosztja a váltót a váltói minőségétől (lefokozza rektapapírrá), ami azt jelenti, hogy a továbbiakban az okirat nem váltóként funkcionál, hanem papírként engedmény hatályával és alakjával ruházható át.
Ha az első birtokos (rendelvényes) a váltót forgatmány útján átruházza, akkor a forgatmányos lép az előző váltóbirtokos jogaiba, miután a váltóátruházás csak teljes és feltétlen lehet, a részleges átruházás pedig semmis.
A forgatmányt a váltóra, vagy az ahhoz csatolt lapra (toldatra) kell rávezetni. A nyilatkozatot az előoldalra is lehet írni, de a hátoldalra is megengedett, ez a hátirati rendelkezés. Ez utóbbi esetben elegendő az átruházó puszta aláírása, mert ez már önmagában forgatmányozási akarat-kifejezésnek minősül. Ha cég a forgatmányozó, akkor a cégszerű aláírás jelentheti a váltóátruházást. Ez az üres váltóátruházás (BH1993. 569.).
Üres váltóátruházás esetén a váltóbirtokos: az üres váltóátruházást kitöltheti a saját nevére, más személy nevére, átruházhatja újabb üres váltóátruházással, de névre szólóan is, a váltót harmadik személynek továbbíthatja anélkül, hogy az üres váltóátruházást kitöltené és a váltót váltó-átruházási nyilatkozattal látná el.
A váltó birtokosát jogos váltóbirtokosnak kell tekinteni, ha a jogát az átruházások meg nem szakított láncolatával igazolja, még akkor is, ha az utolsó átruházás üres.
Üres váltóátruházás esetén a váltó alapján az jogosult igényt érvényesíteni, aki a váltó birtokában van.
A tulajdoni forgatmány a váltóból eredő valamennyi jogot átruházza szemben a meghatalmazói, a zálog- és utóforgatmánnyal. A meghatalmazói (behajtói, beszedési) forgatmány a behajtás végett kitételt tartalmazza, és esetében a váltóbirtokos, a forgatmányos nem a saját nevében, hanem az előző birtokos, a forgató nevében jár el. Az utóforgatmány a fizetés hiánya miatti óvás felvétele utáni, vagy az ennek felvételére megszabott idő lejárta utáni váltóátruházás. A zálogforgatmány elzárja a váltóadóst az átruházóval szemben fennálló kifogásai érvényesítésétől (BH1994. 385; BH1994. 386; BH1994. 387.).
2. A részvény:
a) A bemutatóra szóló részvény a tulajdonos megjelölése nélkül, szabadon ruházható át. Az átruházás a részvénytársasággal szemben akkor hatályos, és jogait csak akkor gyakorolhatja, ha az új részvényest a részvénykönyvbe bejegyezték [Gt. 198. § (2)].
b) A névre szóló részvény a Gt. 180. § (3) bekezdése értelmében forgatással történő átruházás útján szabadon ruházható át. A Gt. 180. § (2) bekezdése értelmében azonban a zártkörűen működő részvénytársaság alapító okirata a részvény átruházását korlátozhatja, illetve a részvénytársaság beleegyezéséhez kötheti.
Az átruházás (forgatmány) a névre szóló részvényre írt nyilatkozattal történik. Ez történhet a részvény első oldalán (előoldalán), vagy a részvény hátoldalán (hátirat). A névre szóló részvény átruházásakor az ún. igazoló hatás következményeként a névre szóló részvény új birtokosát a részvénytársaság tagjának kell tekinteni. A névre szóló részvény átruházást be kell vezetni az igazgatóság által vezetett részvénykönyvbe. A részvénytársaság részvényesként csak azt fogadja el, akit utolsóként részvényesként a részvénykönyv feltüntet.
3. A kötvény:
A kötvény szabadon átruházható értékpapír; az átruházással a kötvényből eredő valamennyi jog átszáll az új kötvénytulajdonosra. A kötvény átruházását azonban törvény vagy kormányrendelet, illetve a kibocsátó korlátozhatja, vagy kizárhatja. A kötvénynek a korlátozásba ütköző átruházása semmis.
A kötvény részlegesen nem ruházható át, és a kötvényátruházáshoz semmilyen feltétel nem fűzhető. Ennek megszegése esetére a jogszabály a feltétel, illetőleg a részleges kötvényátruházás semmiségét mondja ki.

A kötvényen alapuló követelés a kibocsátóval szemben nem évül el [285/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet 4. §, 6. §)].
Ezeket a rendelkezéseket kell alkalmazni a kincstárjegyre is (286/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet 2. §).
A kötvényre megelőzően a 2001. december 31. napjáig hatályban volt 1982. évi 28. törvényerejű rendelet vonatkozott.
4. A letéti jegy:
A letéti jegy átruházható értékpapír. Az átruházáshoz fűzött bármilyen feltétel, illetőleg a részleges átruházást a jogszabály - hasonlóan a kötvényhez - semmissé nyilvánítja.
A letéti jegyen alapuló követelés a beváltásra előírt határidő lejártát követő tíz év alatt évül el [287/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet 3-4. §].
A letéti jegyre megelőzően a 2001. december 31. napjáig hatályban volt 1988. évi 18. törvényerejű rendelet vonatkozott.
5. A csekk:
A csekk is - csakúgy mint a váltó - ipso iure forgatható értékpapír. Forgatható, ha megnevezett személyre szól, akár tartalmaz rendeleti záradékot, akár nem. Forgatással nem ruházhatóak át azok a csekkek, amelyen a kedvezményezett személye úgy van megjelölve, hogy a csekken egyidejűleg szerepel a nem rendeletre kitétel. Az ilyen csekk átruházására csak a Ptk. 328-331. §-ai szerinti engedményezési szabályok alapján van mód.
Bemutatóra szóló csekk átruházása egyszerű átadással is megtörténhet, nevezett személy részére pedig üres, vagy kitöltött forgatmánnyal.
Az átruházási nyilatkozatot a csekkre, vagy annak toldatára kell feljegyezni, és azt az átruházónak alá kell írnia.
Ha az átruházásnál nem szerepel kedvezményezett megjelölése, akkor a forgatmányt maga az átruházói aláírás tanúsítja (üres forgatmány). Ez azonban csak akkor érvényes, ha a csekk hátlapján, vagy a toldaton szerepel. Az előlapra írt és nem a kibocsátótól származó átruházást nem lehet forgatmánynak minősíteni, hanem az aláírótól származó olyan kezességnek, amelyet a kibocsátóért vállaltak.
Üres átruházásnál a birtokos a csekket saját névre, más névre kitöltheti, de harmadik személynek úgy is átadhatja, hogy arra bármit ráírna: azaz az üres csekket üres csekként forgatmányozhatja. A csekkbirtokos elhatározásától függ, hogy milyen jogi státus fenntartásában érdekelt. Amíg azonban csekkbirtokosi pozícióban van, addig őt illeti meg a csekk által megtestesített követelés.
BH2002. 365. *A fillér mint a forint osztott része mind az árak meghatározásakor, mind pedig különféle elszámolások során jogszerűen használható. Csak a fizetések lebonyolításánál kell figyelmen kívül hagyni a kerekítés módszerével [Ptk. 338/B. §, 1996. évi LVII. tv. 7. §, 86. § (2) bek. a), c) és e) pont, 9000/1946. (VII. 28.) ME rendelet 1. § (1) és (2) bek., 6/1997. (MK. 61.) MNB rendelkezés 32. §, 2/1992. (III. 25.) MNB hirdetmény, 2/1996. (MK. 22.) MNB hirdetmény, 3/2000. (II. 11.) FVM rendelet, 1/2000. PJE].*
BH2002. 236. *Az értékpapír megsemmisítésére vonatkozó eljárás megszüntetése esetén az értékpapírt annak kell kiadni, aki azt bemutatta. Ennek elmulasztása esetén a perköltségviselésre vonatkozó szabályok értelmezése [Ptk. 287. § (1) bek., 338/B. §, Pp. 78. § (1) bek., 80. § (1) bek., 105/1952. (XII. 28.) MT r.].*
BH2001. 75. *II. Az előszerződés tartalma szerint szerződéskötési kötelezettség, tehát nem tulajdonátruházás, így a részvény átruházásával kapcsolatos előszerződést nem teszi érvénytelenné a forgatmány hiánya [1988. évi VI. törvény 240. § (2) bek., Ptk. 208. § (6) bek., 338/B. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. (Vár.) 11. § (1) bek., 13. § (1) bek.].*
BH1999. 173. *Az ún. dolgozói részvény és az állam tulajdonában lévő, privatizáció keretében értékesítésre kerülő törzsrészvény elhatárolási szempontjai [Ptk. 208. § (1) bek., 338/B. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. 240. § (2) bek., 244. § (2) bek., 1990. évi VI. tv. 2. § (1) bek., 11. § (1) bek., 1991. évi XXV. tv. 5. § (2) bek., 1991. évi LXIX. tv. 3. (1) bek. e) pont, 4. § (1) bek. h) pont, 8. § (2)-(4) bek., 1995. évi XXXIX. tv. 55. §, 1/1965. (I. 27.) IM r. 11. §, 13. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r.].*
BH1999. 75. *A kárpótlási jegy mint értékpapír tulajdonjogának változásánál irányadó szabályok [1991. évi XXV. tv. 6. § (2) bek., Ptk. 119. §, 200. § (2) bek., 210. § (4) bek., 227. § (1) bek., 338/B. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek., 369. (1) bek.].*
EBH1999. 39. *II. A közraktárt kártérítési kötelezettség terheli, ha azért nem tudja az árut a közraktári jegy birtokosának kiadni, mert a közraktárba vett árut a letevő termelők birtokában hagyta [1875. XXXVII. tv. 438. §, 439. §, 1996. XLVIII. tv. 1. § (4) bek., 20. § (2) bek., Ptk. 338/B. §].*
BH1998. 497. *I. Az értékpapírnak minősülő részvény birtoklása ugyan alapfeltétele az azzal való korlátlan rendelkezésnek, ez azonban nemcsak az értékpapírok fizikai birtoklása útján, hanem azzal is megvalósul, ha a tényleges birtokban tartó ezt a tulajdonos érdekében, annak hozzájárulásával teszi [Ptk. 338/B. § (1) bek., 338/C. §, 1988. évi VI. tv. 239. §].*

BH1998. 92. *Ha a közraktári jegy áru feletti és zálogjogát külön-külön forgatmánnyal (hátiratolással), de azonos (jogi) személyre forgatják, ez ún. együttes forgatásnak minősül, és a hátoldalon meg, jelölt (jogi) személynek nyílik meg az áru feletti szabad rendelkezési joga [1875. évi XXXVII. tv. (Kt.) 441. §, 442. §, 1996. évi XLVIII. tv. 1. § (4) bek., 20. §, Ptk. 338/B. § (1) bek.].*

BH1996. 542. *I. Az óvadékul szolgáló névre szóló részvény értékeként - ha az óvadéki szerződés erre vonatkozó megállapodást nem tartalmaz - nem a részvény névértékét, hanem a kielégítés időpontjában meglevő árfolyamértékét (piaci értékét) kell figyelembe venni [Ptk. 270. § (1) bek., 338/B. § (1) és (2) bek., 1988. évi VI. törvény 232. § (1) bek., 234. § (1) bek., 235. § (3) bek., 240. § (2) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 11. § (1) bek.].*

BH1995. 649. *I. Nincs jogszabályi akadálya annak, hogy a zálogjoggal biztosított szerződés lejárta után kötött szerződéssel a kötelezett a zálogtárgyat a jogosultra átruházza. Ez a részvényre mint zálogtárgyra is irányadó, amennyiben a részvényátruházás törvényes feltételei fennállnak [1988. évi VI. tv. 234. § (1) bek., 240. § (2) bek., Ptk. 254. § (3) bek., Ptk. 338/B. § (2) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 11. § (1) bek., 13. § (1) bek., 16. § (1) bek.].*

BH1993. 108. *A részvényes csak a ténylegesen birtokolt részvényei után jogosult az elmúlt év osztalékára. A bemutatóra szóló részvények névre szóló részvényekké alakítását elhatározó közgyűlési határozatban megjelölt határidő után az a részvényes, aki a névre szóló részvényekre nem tartott igényt - tőkéjét kivonta a társaságból - a módosított alapszabálynak megfelelően, adott estben csak részvényeinek névértékére és a felajánlott kamatra tarthat igényt [Ptk. 338/B. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 234. § (1) bek., 240. § (1) és (3) bek., 261. § (1) bek. e) pont, (2) bek. d) pont 266. § (1) bek., 1990. évi VI. tv. 3. § b) pont., 91. §].*

338/C. § (1) Az értékpapírból eredő jogok gyakorlására jogosultnak kell tekinteni:

***a)* bemutatóra szóló értékpapír esetén az értékpapír birtokosát;**

***b)* névre szóló értékpapír esetén**

1. **ha azt nyomdai úton előállították, az értékpapír azon birtokosát, akit az értékpapír eredeti szövege jogosultként megjelöl vagy akit a forgatmányok megszakítatlan láncolata jogosultként igazol, akkor is, ha az utolsó forgatmány üres. Ha valamely üres forgatmányra újabb forgatmány következik, az utóbbi aláíróját úgy kell tekinteni, mint aki az értékpapírt üres forgatmány útján szerezte meg;**
2. **ha az dematerializált értékpapírként került előállításra, azt, akinek az értékpapír-számláján az értékpapírt nyilvántartják.**

(2) A bemutatóra szóló, és a negatív rendeleti záradékot nem tartalmazó névre szóló értékpapír átruházásával az értékpapírból eredő jogok átszállnak az értékpapír új jogosultjára, függetlenül attól, hogy az átruházó milyen jogokkal rendelkezett.

(3) Az értékpapír kötelezettje a jogosulttal szemben az értékpapír tartalmából kitűnő kifogásokon kívül nem hivatkozhat olyan kifogásokra, amelyek valamely korábbi jogosulttal szemben fennálló személyes viszonyán alapulnak.

(4) Ha törvény eltérően nem rendelkezik, az (1) bekezdés szerint jogosultnak tekintendő jóhiszemű személynek az értékpapírból eredő jogosultságát nem befolyásolja az, ha valamely korábbi átruházásnak nem volt jogcíme vagy ha a jogcím érvénytelen vagy hatálytalan volt.

BH2002. 183. *II. A kárpótlási jegy szabadon átruházható értékpapír, annak vételárként való átruházása nem minősül sem pénzintézeti tevékenységnek, sem értékpapír nyilvános forgalomba hozatalának [Ptk. 338/C. §, 1990. évi VI. tv., 1991. évi LXIX. tv., 1/2000. PJE].*

BH1998. 497. *I. Az értékpapírnak minősülő részvény birtoklása ugyan alapfeltétele az azzal való korlátlan rendelkezésnek, ez azonban nemcsak az értékpapírok fizikai birtoklása útján, hanem azzal is megvalósul, ha a tényleges birtokban tartó ezt a tulajdonos érdekében, annak hozzájárulásával teszi [Ptk. 338/B. § (1) bek., 338/C. §, 1988. évi VI. tv. 239. §].*

BH1998. 295. *II. Az üdülőszövetkezeti részjegy nem tekinthető értékpapírnak: másra át nem ruházható, bírósági végrehajtás alá nem vonható, ezért óvadék tárgyaként sem funkcionálhat [Szvt. 53. § (1) bek., Ptk. 270. § (1)-(2) bek., 338/C. §].*

BH1998. 238. *A gazdasági társaság üzletrésze nem minősül - még 100%-ban történő üzletrész átruházása esetén sem - a Ptk. szerinti dolognak, ezért az ezzel kapcsolatos hibás teljesítésből (pl. a szerződés megkötése és a birtokba helyezés ideje alatt bekövetkezett értékvesztés) eredő kártérítési követelés nem ítélhető meg [1988. évi VI. tv. 17. §, 169. § (1) bek., Ptk. 207. § (1)-(2) bek., 310. §, 338/C. §, 339. §].*

338/D. § Értékpapírt - külön jogszabály szerint - valamely dologra vonatkozó tulajdonjogról vagy más jogról, illetőleg tagsági viszonyból eredő jogosultságról is ki lehet állítani. Erre az értékpapírra - jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - a pénzkövetelésről szóló értékpapír szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A törvény értékpapírként ismeri el - a külön jogszabályokkal összhangban - a tagsági jogról, egyéb jogosultságról és a dologra vonatkozó tulajdonjogról kiállított okiratot is. Utaló szabálya folytán az ilyen értékpapírokra a külön jogszabályi rendelkezések az irányadóak azzal, hogy amennyiben adott kérdésben a jogszabály másként nem rendelkezik, a pénzkövetelésre irányadó szabályok kerülhetnek kisegítő jelleggel alkalmazásra.
Az e § hatálya alá tartozó, tagsági viszonyt kifejező részvény sajátosságait a Ptk. 338/A-338/B. §-ainál ismertettük.
A dologi jogi papírok tulajdonjogot vagy zálogjogot testesítenek meg, és ezáltal az áru felett a tulajdonjog, illetőleg a zálogjog tartalma által meghatározott rendelkezési jogot biztosítanak anélkül, hogy az árunak a tulajdonos részére való birtokbaadására is szükség lenne. Dologi jogi papíroknak minősülnek a tengeri hajófuvarozási vállalatok által kiállított tengeri hajós elismervények, a szárazföldi és légi fuvarozásban használt rakjegyek és az ún. kiszolgáltatási jegyek.
A legfontosabb dologi jogi papír: a közraktári jegy, amelynek hatályos szabályait a közraktározásról szóló 1996. évi XLVIII. törvény tartalmazza.
A közraktári ügylet biztosítja, hogy a közraktárakban elhelyezett áru többször és úgy cserélhessen tulajdonost, hogy az áru mozgatására ne kerüljön sor. Emellett lehetőséget ad arra, hogy a közraktárban elhelyezett áru - akár többször is - úgy legyen elzálogosítható, hogy a zálogtárgyat a közraktárból elszállítás nélkül lehessen a jogosult birtokába adni. Mindez a zálogjegy forgatásával valósulhat meg.
A közraktári jegy a közraktári ügyletről kiállított értékpapír, aminek előfeltétele az áru közraktárban történő elhelyezése és az erre vonatkozó letéti szerződés megkötése.
Maga a közraktári jegy e név alatt kiállított, rendeletre szóló olyan értékpapír, amely tartalmazza a közraktár által az áru átvételére vonatkozó igazolást, bizonyítja a közraktárnak az áru kiadására vonatkozó kötelezettségét, megtestesíti az árura vonatkozó tulajdonjogot és zálogjogjogot és egyben helyettesíti a közraktárban elhelyezett árut. Ez utóbbi a legfontosabb tulajdonsága, mert a jegy átruházása egyenlő az árukészlet átruházásával és a tulajdonjognak a Ptk. 117. § (2) bekezdése szerinti megszerzésével. A jegy átruházásával valójában az árukészlet megy át a jegy tulajdonjogának a megszerzője hatalmába.
A közraktár közraktári jegyet csak akkor állíthat ki, ha a közraktári ügyletet a letéti könyvbe bejegyezte. A letéti könyv része a közraktári jegy, amely a könyvről csak az ügylet megkötése után kerül leválasztásra, amikor a jegy kiállítására is sor kerül. A jegy két részből áll: az árujegyből és a zálogjegyből, melyek egymástól ugyancsak elválaszthatóak.
A közraktári jegy minimális alaki kellékeit az 1996. évi XLVIII. törvény 24. § (1) bekezdése tartalmazza. Ha a felsorolt alaki kellékek bármelyike hiányzik az okirat nem bír a közraktári jegy sajátosságaival és legfeljebb a Ptk. általános szabályai szerinti letéti szerződés feltételeinek megfelelően ítélhető meg [1996. évi XLVIII. törvény 24. § (2)].
Ha az áru és zálogjegy szétválasztására nem kerül sor, úgy a közraktári jegy birtokosa az áru felett korlátlan rendelkezési joggal bír. Ha az áru- és zálogjegy más-más személy birtokában van, akkor mind az árujegy, mind a zálogjegy önálló értékpapír és külön funkcionál. Vagyis nem az árujegy birtokosát, hanem a zálogjegy birtokosát illeti meg az árun a zálogjog, ezért az árujegy birtokosának az áru feletti rendelkezési joga korlátozottá válik.
A közraktári jegy ipso iure forgatható értékpapír akkor is, ha rendeletre szól. A rendeleti kitétel ugyanis csak azt jelenti, hogy a közraktár annak köteles kiadni az árut, aki a közraktári jegyet felmutatja, azzal rendelkezik, illetőleg, akit jogosultként a jegy feltüntet. Forgatmánnyal tehát éppúgy átruházható mint a váltó, és akkor is megtörténik az átruházás, ha a szöveg szerint az átruházás nem rendeletre szól. Látra szóló közraktári jegy kiállítása fogalmilag kizárt.
A közraktári jegy átruházható együttesen és úgy is, hogy külön történik az árujegy és külön a zálogjegy átruházása. Az átruházás a hátiratra vezetett forgatmánnyal történik (BH1996. 162.). A hátoldalra csak az átruházás tényét, és az új tulajdonos (forgatmányos) megnevezését kell felvezetni az átruházó aláírásával (kitöltött forgatmány). Az üres forgatmány csak az átruházót jelöli meg, a forgatmányost azonban nem. A jegy birtokosa ezt követően kitöltheti az üres forgatmányt, üres forgatmányként átruházhatja, de továbbadhatja úgy is, hogy arra bármilyen nyilatkozatot vezetne fel [1996. évi XLVIII. törvény 26. § (4)].
A forgató a közraktári jegy további forgatását nyilatkozattal megtilthatja. A tilalom ellenére végzett további forgatás esetén nem felelős azokkal szemben akikre a jegyet utána ruházták át, illetőleg csak azzal szemben felel, akire a jegyet ő ruházta át. Kitöltött forgatmányok esetén a láncolat akkor összefüggő, ha az első forgató a letevő, minden más forgató pedig az előző által forgatmányosként pontosan meghatározott személy. Ha a láncolat megszakad, az ez után következő forgatmányosok a jegy alapján jogokat nem szerezhetnek,

kivéve ha a forgatmányban üres forgatmány van, mert akkor az üres forgatmányt követő átruházót az üres forgatmány kedvezményezettjének kell minősíteni.
A zálogjegy magát a hiteljogviszonyt is tartalmazza, ezért a zálogjegy első átruházásánál a forgatmánynak (hátiratnak) tartalmaznia kell az 1996. évi XLVIII. törvény 27. § (2) bekezdésében felsorolt adatokat. A kitöltött zálogjegyet az első forgatmányozáskor a letéti könyvbe való bevezetés céljából be kell mutatni, a további átruházások bevezetése azonban nem kötelező, csak akkor, ha ezt a későbbi birtokos követeli.
Az árujegy külön forgatás esetén csak úgy forgatható, hogy értéke a zálogjegyen feltüntetett értékkel csökkentett összegben marad fenn, illetőleg csak erre az összegre vonatkozik az árujegy birtokosának a korlátozott rendelkezési joga.
Az átruházás módjára az 1996. évi XLVIII. törvény által nem szabályozott kérdésekben a váltó átruházására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.
Ha a közraktári jegy (vagy annak bármelyik része) elvész, vagy megsemmisül, a benne megtestesített jog megszűnik, kivéve, ha az illetékes közjegyzőtől a megsemmisítési eljárás lefolytatását kérik.

II. cím

FELELŐSSÉG SZERZŐDÉSEN KÍVÜL OKOZOTT KÁROKÉRT ÉS JOGALAP NÉLKÜLI GAZDAGODÁSÉRT

XXIX. fejezet

A kártérítés általános szabályai

339. § (1) Aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

A kártérítési felelősség a polgári jogi felelősség legfontosabb területe.
A szakirodalom megkülönbözteti a felelősség - jogi felelősség fogalmát és a jogi felelősségen belüli, egyik felelősségi formának tekinti a polgári jogi felelősséget. A felelősséget társadalmi értelemben valamely felróhatóan elkövetett társadalomra veszélyes magatartás váltja ki. A felelősség a társadalom nevelő funkciójának az a része, amely represszióval reagál társadalomra veszélyes magatartásokra. (Dr. Eörsi Gyula: Kötelmi jog. Általános rész. Tankönyvkiadó Budapest, 1979., 239.oldal).
A társadalomra veszélyes magatartásokkal szemben jogi eszközökkel is lehet védekezni. Ez esetben az állam a veszélyes magatartásokat jogellenessé nyilvánítja és kikényszeríthető represszív szankciókat állapít meg, kialakítva ezzel a jogi felelősség szabályait.
A polgári jogi szabályozás a hangsúlyt a vagyoni jellegű szankciókra helyezi és döntő súlyúvá válik a reparáció: vagyis az az igény, hogy a jogellenes magatartás által okozott hátrány a sérelmet szenvedett oldalán kiegyenlítődjék. A polgári jogi felelősség tehát a jogi felelősség olyan fajtája, amely a megelőző-nevelő funkció mellett reparációs funkciót is ellát.
A reparáció érvényesülése azt kívánja, hogy a teljes kár megtérüljön. Ez az igény azonban nem mindig áll összhangban a megelőző-nevelő funkcióval, amely azon alapul, hogy a nem felróhatóan eljáró fél a kár megtérítésére ne legyen kötelezhető.
Az ellentmondás feloldását szolgálja, hogy a Ptk. a vétkességen alapuló és a vétkesség nélküli felelősség szabályait kombinálja: a felelősséget döntően a felróhatóság alapozza meg, a kártérítés azonban már nem a felróhatóság fokához (szándékosság, súlyos gondatlanság stb.), hanem a tényleges kárhoz igazodik. Ennek megfelelően a polgári jogi felelősség alapulhat:
1. vétkességen (általános szabály);
2. vétkességtől függetlenül, a különleges védekezést igénylő esetekben (például fokozott veszéllyel járó tevékenység);
3. nem felelősségen alapulva, hanem kártelepítő okból.
A kártérítési felelősség leglényegesebb kérdése annak meghatározása, hogy ki viselje a kárt. Ezt nevezik kártelepítésnek. A kártelepítés esetei a polgári jogban az alábbiak:
1. kártérítés (fő szabály, hogy a kárt az viseli, aki a kárt jogellenesen és felróhatóan okozta);

2. kártalanítás (ha a kárt jogosan okozták, és azt nem a károsult, hanem más személy viseli, például kisajátító, szükséghelyzetben volt személy stb.);
3. kárveszély viselés (ha a bekövetkezett kárt sem a kártérítés, sem a kártalanítás, sem valamilyen szerződéses jogviszony folytán másra nem lehet áthárítani).
Megemlítjük még, hogy a jogirodalomban egyesek a polgári jogi felelősséget felosztják szubjektív (vétkességen alapuló), objektív (vétkességtől független) és eredményfelelősségre, amely nem is a vétkességhez kötődik, hanem mindenre tekintet nélkül, egy konkrét eredmény bekövetkezte által érvényesül.
Az eredményfelelősség tehát lényegében nem is felelősségi, hanem inkább kártelepítő szabály. Ilyennek minősíthető például a vétőképtelen kivételes felelőssége, illetve a veszélyes üzem üzemen belül felmerülő vis maior okozta kár esetén az üzembentartó felelőssége.
Kontraktuális és deliktuális felelősség
A kártérítési felelősség is ketté vált a jogi szabályozásban és szerződésszegési (kontraktuális), valamint szerződésen kívüli (deliktuális) károkozást különböztethetünk meg. A két felelősségi viszony mellérendeltségi helyzetben van egymással. A két felelősség között az a különbség, hogy a kontraktuális felelősség alapja csak érvényes szerződés lehet, ezzel szemben a deliktuális felelősséget pusztán a károkozás ténye alapozza meg.
A két felelősségi rendszer, tehát a szerződésszegéses és a szerződésen kívüli károkozás közötti viszony megítélése nem volt egyértelmű. A zavart feltehetőleg az okozza, hogy a Ptk. elsődlegesen a szerződésen kívüli károkozást szabályozza és a szerződésszegés körében csak utal az általános szabályokra. A bírói gyakorlatban az is előfordult, hogy a szerződésszegéssel okozott kárt részesítették előnyben. Egy jogeset tényállása szerint valaki egy cipőt vásárolt, majd azzal megcsúszott a vizes konyhai kövezeten. A felperes közvetlenül a gyártót perelte a bekövetkezett kárának megtérítéséért. A bíróság a keresetet azzal utasította el, hogy a felperesnek elsődlegesen a szerződéses kapcsolatból kifolyólag, az eladóval szemben kell igényét érvényesítenie. A Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a két kártérítési felelősségi forma között nincs alá-fölé rendeltség, pusztán arról van szó, hogy mást kell bizonyítania a peres feleknek attól függően, hogy a szerződésszegéssel okozott kár megtérítéséről van-e szó, vagy szerződésen kívüli károkozásról. Miután a szerződésen kívüli kártérítési felelősséget pusztán a károkozás ténye is megalapozza, nincs akadálya annak, hogy a cipőt vásároló felperes közvetlenül a gyártó cég ellen forduljon (BH1986. 501.). Mindebből az következik, hogy pusztán kodifikációs kérdésnek tekinthető, hogy a Ptk. alapvetően a szerződésen kívüli károkozást szabályozza és a szerződésszegési szabályok csak felhívják az általános szabályokat.
Ennek megfelelően, összefoglalóan a kártérítés szabályozása a Ptk. rendszerében az alábbiak szerint alakul:
- a XXIX. fejezet tartalmazza a szerződéses és szerződésen kívüli károkozásra vonatkozó általános szabályokat,
- XXX. fejezet a szerződésen kívüli károkozás speciális alakzatait tartalmazza (speciális alakzatokat más jogágakban is találhatunk),
- XXXI. fejezet a felelősség módját és a kártérítés mértékét szabályozza a szerződéses és a szerződésen kívüli károkozásra vonatkozóan egyaránt.
- a XXV. fejezet (szerződésszegés) 318. §-a, mely szerint a szerződésszegésért való felelősségre, valamint a kártérítés mértékére a szerződésen kívül károkért való felelősség szabályait kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a kártérítés mérséklésének [Ptk. 339. § (2)] - ha jogszabály kivételt nem tesz - nincs helye.
A polgári jogi kártérítési felelősségnek négy alapvető feltétele van:
A) jogellenesség,
B) felróhatóság,
C) kár,
D) okozati összefüggés a kár és a felróható tevékenység (mulasztás) között.
A feltételek közül a jogellenesség, a kár, az okozati összefüggés a kártérítési felelősség szükségképpeni elemei, hiszen bármelyik típusú kártérítési felelősség alapjai. Ezzel szemben a felróhatóság csak rendszerinti elem, hiszen van vétkesség nélküli kártérítés is.
Az egyes felelősségi elemek részletes elemzésén túl, a megkülönböztetésnek a bizonyítási teher (Pp. 164. §) szempontjából is jelentősége van: azaz
a felperesnek kell bizonyítania:
- a magatartás jogellenességét,
- a kárt, és
- az okozati összefüggést a kár és a magatartás között;
az alperesnek kell bizonyítania:
-a felróhatóság hiányát (hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható),

- vagy egyéb kimentési okot (például fokozott veszélynél az elháríthatatlan külső okot, vagy a károsult önhibáját).
A Ptk. az úgynevezett exkulpációs bizonyítási rendszeren alapul és a polgári jogi kártérítési felelősség ún. kimentő felelősség (nem pedig direkt, azaz nem kimentő bizonyítási rendszer, amelyben a vétkességet is a károsultnak kell bizonyítania).
A) Jogellenesség
A jogellenesség objektív kategória. A jogirodalomban általánossá vált az a nézet, hogy minden vagyoni károkozás, amely nem minősül jogszerűnek - jogellenes. A jogellenes magatartás lehet aktív tevékenység, vagy akár mulasztás is. A jogellenességet bármilyen konkrét jogszabály megalapozhatja, azonban a Ptk. általános szabályai is (Ptk. 2. §, 4-5. §) is jogellenessé tehetik az adott magatartást.
A kártérítési felelősség alól kivételt jelentenek a jogellenességet kizáró okok, amelyek az alábbiak:
a) szükséghelyzet
A szükséghelyzetről a Ptk. 107. §-a rendelkezik. Ennek értelmében a másnak életét, testi épségét, vagy vagyonát közvetlenül fenyegető és más módon el nem hárítható veszély esetében a tulajdonos köteles tűrni a károkozást. A szükséghelyzet kártérítési vonatkozású lényege, hogy a kárt nem a károkozó, hanem az viseli, akinek érdekében okozták a kárt. Nem vonatkozik azonban ez a szabályozás az indokolt mértéket meghaladó kárra [Ptk. 107. § (2)].
A szükséghelyzet tehát csak akkor zárja ki a kártérítési felelősséget, ha a Ptk. 107. §-ában meghatározott feltételek fennálltak és nem indokolatlanul nagy károkozás történt. Abban az esetben, ha a károkozás nincs is összefüggésben a szükséghelyzettel, a kártérítés általános szabályai az irányadók.
b) károsult beleegyezése
A károsult beleegyezésével kapcsolatos részletes szabályokat a Ptk. 342. §-a tartalmazza.
c) jogos védelem
A jogos védelem részletes szabályait a Ptk. 343. §-a szabályozza.
d) jogos károkozás
Általános a szakirodalomban az a nézet, hogy nem jogellenes a jogosultság rendeltetésszerű gyakorlásával okozott kár. Ide tartoznak például a közvetlenül társadalmi érdekből okozott károk (Dr. Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1966., 119. oldal).
Közvetlenül társadalmi érdekből okozott kár például a kisajátítással felmerülő kár, vagy azok a károk, amelyek a közegészségügyi hatóságok által az ártalmas következmények elhárítása érdekében történnek.
Rendeltetésszerű joggyakorlással összefüggő károsítás következhet be a szomszédjogok gyakorlása esetén (Ptk. 100-106. §). Természetesen csak a rendeltetésszerű joggyakorlás mentesít a jogellenesség megállapítása alól.
A jogos károkozás egyes esetekben kártalanítási kötelezettségekkel jár, de előfordulhat az is, hogy jogos károkozás esetén a felmerülő kár senkire át nem hárítható még kártalanítás formájában sem. A kártalanítás mértékéről és módjáról különböző jogszabályok rendelkeznek.
A Ptk. 102. § (1)-(2) bekezdésében meghatározott szomszédjog gyakorlásából eredő hátrányért is jár kártalanítás. Egy jogesetben a felperesi telek mellett folyó építkezés miatt szükségessé vált, hogy az építő munkások a felperes telkén áthaladjanak és ott állványokat állítsanak fel. Ez az eljárás az említett Ptk. szabály folytán nem jogellenes, azonban a felperes bizonyos mértékű kártalanítást igényelhet. A bíróság a kártalanítás mértékénél használati díjat állapított meg, figyelembe véve a ténylegesen igénybevett terület mértékét. A tényállás szerint azonban az alperes alkalmazottai a kert gyümölcsét is leszedték és ezzel a szomszédjog rendelkezéseit megszegték. Ez utóbbi magatartás már jogellenes volt és ezért a bíróság a leszedett gyümölcs vonatkozásában már kártérítést állapított meg (Polgári Jogi Döntvénytár 1968-1970. 136. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1971.).
B) Felróhatóság
A jogellenesség és a felróhatóság közötti kapcsolat lényege, hogy nem minden jogellenes cselekmény felróható, de minden felróható magatartás jogellenes.
A felróhatóság és a vétkesség fogalma nem azonos, bár a joggyakorlatban szinonim fogalomként használják ezeket. A vétkesség tulajdonképpen a felróhatóság egyik megnyilvánulási formája. A felróhatóságnak azonban vannak olyan megnyilvánulási formái is, amelyek egyes tipikus károkozás fajták elleni specifikus védekezési lehetőségek és igények figyelmen kívül maradásából adódnak (Dr. Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1966., 127. oldal). A felróhatóság fogalma inkább a társadalom oldaláról nézve fejezi ki azt, hogy aki az általános társadalmi elvárásokkal szemben jár el, annak magatartása felróható. A vétkesség a károkozó oldaláról nézve a károkozó magatartásának módját minősíti.

A felróhatóság fogalmát szűkebb értelemben a vétkességgel azonos fogalomként szokták használni, tágabb értelemben a felróhatóság, a felelősségrevonhatóság tényét jelenti.
A vétkességnek két fokozata van: a szándékosság és a gondatlanság.
Szándékos a károkozás, ha kifejezetten a károsodás előidézésére irányult.
Gondatlan a károkozás, ha a károkozó nem törődik a károsodás lehetőségével, vagy e lehetőséget fel sem ismeri, bár fel kellene ismernie.
A magyar polgári jogban a vétkesség különböző fokozatainak különösebb jelentősége nincs, mert ha a vétkesség bármelyik fokozata, tehát akár a szándékosság, akár a gondatlanság fennáll, a teljes kártérítési felelősség bekövetkezik. Természetesen vannak kivételek, amelyekben a jogalkotó különbséget tett a vétkesség különböző fokozatai között. E kivételek például az alábbiak:
- a Ptk. 342. § (1) bekezdése szerint a felelősség szerződéssel történő kizárása esetén a szándékos, valamint a súlyosan gondatlan magatartásért való felelősséget nem lehet szerződéssel kizárni;
- több személy együttes károkozása esetén a felelősség a károkozók között a vétkességük arányában oszlik meg [Ptk. 344. § (1)];
- a károsult saját hibája esetén a kármegosztás az önhiba mértékéhez igazodik [Ptk. 340. § (1)];
- az ajándékozó a megajándékozott tulajdonszerzésének, továbbá az ajándék tárgyának lényeges fogyatékosságáért vagy az ajándékozás során abban beálló kárért csak akkor felel, ha a megajándékozott bizonyítja, hogy az ajándékozó szándékosan, vagy súlyosan gondatlanul járt el [Ptk. 581. § (1)];
- fuvarozó csak a szándékossága esetén köteles a kárt teljes mértékben megtéríteni [Ptk. 503. § (3)];
- a biztosítót a károsulttal szemben a biztosított szándékos, vagy súlyosan gondatlan magatartása sem mentesíti. A szándékos károkozás, továbbá a súlyos gondatlanságnak a szerződésben megállapított eseteiben azonban követelheti a biztosítottól a kifizetett biztosítási összeg megtérítését [Ptk. 559. § (3)].
A polgári jogi kártérítési felelősségnek van egy általános alakzata, amit a Ptk. 339-340. §-a szabályoz és vannak speciális alakzatai.
A legfontosabb speciális felelősségi alakzatok érvényesülnek az alábbi esetekben:
1. fokozottan veszélyes tevékenységgel és a környezetben okozott kár,
2. megbízottak károkozása,
3. vétőképtelen károkozása,
4. épületekkel kapcsolatos károk,
5. vadkárok,
6. alkalmazottak, szövetkezeti tagok által okozott kár, illetve államigazgatási jogkörben okozott kár esetén.
Az általános felelősségi alakzat a Ptk. 339. § (1) bekezdése szerint azt jelenti, hogy mindenki köteles a kárt megtéríteni, ha azt jogellenesen okozta és nem tudja bizonyítani, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.
Az elvárhatóság kérdésének elbírálásánál abból kell kiindulni, hogy mindenkinek úgy kell eljárnia, hogy a kár bekövetkezése megelőzhető legyen. Az elvárhatóság objektív fogalom, a társadalmilag elvárhatóságot jelenti (Polgári Jogi Döntvénytár 1968-1970. 132. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1971.). A törvényben az általában kitétel azt jelenti, hogy a törvény nem egyéni adottságok alapján írja elő a normát, hanem úgynevezett objektív zsinórmértéket alkalmaz. Az adott helyzetben kitétel pedig azt jelenti, hogy a törvény egyediesíti is a társadalmi mércét és azt vizsgálja, hogy az adott helyzetben a konkrét tényállás mellett mi tekintendő elvárhatónak
C) Kár
A kár lényegében valamilyen hátrányos eredménnyel azonosítható. E helyütt csak a kár fogalmának leglényegesebb elemeit foglaljuk össze.
A jogirodalomban a kár alapvetően háromféle lehet:
1. felmerült kár (damnum emergens):
a károsult vagyonában beállott tényleges értékcsökkenés, vagyis az az érték, amelytől a károsult a dolog elpusztulása, elveszése folytán elesik. De ebbe a körbe tartozik az az értékcsökkenés is, amely a megrongált dolog kijavítása ellenére is fennmarad.
2. elmaradt jövedelem vagy haszon (lucrum cessans):
Az elmaradt jövedelem az az érték, amellyel a károsult vagyona akkor gyarapodott volna, ha a károsító magatartás nem következik be. Ez lehet elmaradt haszon, elmaradt munkabér, vagy más elmaradt jövedelem. Ebbe a körbe tartozik a rendszeres jövedelem elmaradásából származó kiesés, illetve a baleseti járadék.
3. költségek és kiadások:
A kártérítés körébe vonhatók azok a költségek, amelyek a károsultat ért hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükségesek. Természetesen csak az indokolt költség megtérítésére van mód. A költség és a

kiadás akkor indokolt, ha a társadalmi felfogás szerint az adott helyzetben általában úgy tekinthető, mint ami a károkozás következtében célszerű.
A Ptk. a teljes kártérítés elvén alapul, vagyis azon, hogy a kártérítés mértékét nem a károkozó magatartásának súlya, hanem a ténylegesen bekövetkezett kár mértéke határozza meg. Ez alól két kivétel van: egyrészt azok, amelyeket már említettünk, vagyis ahol a jogalkotó a szándékosságnak vagy a súlyos gondatlanságnak (azaz a vétkesség különböző fokozatainak) jelentőséget tulajdonított, másodsorban pedig azok az esetek, amelyeknél a kártérítés méltányosságból mérsékelhető.
A szerződések érvénytelensége, illetve megszegése kapcsán meg szokták különböztetni a negatív interesszét és a pozitív interesszét is. A pozitív interessze alatt azt értik, hogy mekkora lett volna a szerződő fél vagyona, ha a szerződés teljesül. A negatív interessze, vagy más néven biztatási kár azt fejezi ki, hogy a szerződéskötéssel kapcsolatban milyen költségek merültek fel, vagyis, hogy mekkora volna a szerződő fél vagyona, ha a szerződést nem kötik meg. E vonatkozásban az általános szabály a pozitív interessze megtérítésén alapul.
Kiemelendő a káron-szerzés tilalma, amelynek lényege, hogy a károkból le kell vonni a károkozó magatartás következtében előállott vagyoni előnyöket is. A káron-szerzés egyik tipikus esete, amikor a megrongálódott használt dolgot új alkatrészekkel javítják ki és ennek következtében a dolog értékesebbé válik, mint a károkozás előtt volt. E körbe tartozik a surrogátum és a residuum kiadására irányuló kötelezettség. A surrogátum a káron-szerzés speciális esete: olyan pótlék, amelyhez a károsult a kár következtében jut (például a biztosítási összeg). A residuum lényegében maradvány: az amivé a dolog károkozás folytán lett (például az elhullott állat bőre).
A káron-szerzéstől meg kell különböztetni azt, amikor a kárenyhítési kötelezettség elmulasztása folytán csökken a károkozó felelőssége.
A kárra vonatkozó részletes szabályokat a Ptk. XXXI. fejezete tartalmazza.
D) Okozati összefüggés:
A kár bekövetkezését nyilvánvalóan több tényező is okozhatja. A Ptk. 339. § (1) bekezdése szempontjából azokat az okokat kell kiválasztani, amelyek jogilag releváns oknak tekinthetők. A kártérítési felelősségnek ugyanis az az alapja, hogy a jogellenes és felróható magatartás, valamint a kár bekövetkezése között okozati összefüggés álljon fenn. A felróható magatartás és a kár között szerves kapcsolatra van szükség. Vagyis a kár jogsértésből úgy következik, hogy az eredménnyel elvileg számolni lehessen és ennek folytán a kártérítés meggyőző lehessen, kiválthassa a nevelő hatást (Dr. Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1966., 147. oldal).
Polgári jogilag azokat az okokat tekintik relevánsnak, amelyek alkalmazásával a polgári jogi felelősség célja, azaz a megelőző nevelő hatás és a reparáció megvalósul. (A polgári törvénykönyv magyarázata Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1992. 485. oldal). A releváns okok megkülönböztetése azért fontos, mert elképzelhető olyan felróható magatartás, amely nélkül is bekövetkezett volna a kár. A bíróság például egy konkrét esetben megállapította, hogy bár a sérült emberhez későn hívtak orvost, ez a késlekedés irreleváns volt, mert a sérült az orvos azonnali beavatkozása esetén is meghalt volna (Legfelsőbb Bíróság Pf. II. 20 985/1960.).
Elképzelhető továbbá, hogy az okozati összefüggés és a jogellenesség fennáll, a magatartás mégsem releváns a kár bekövetkezésében. Ha például valaki a KRESZ tiltó rendelkezését megszegve parkol és a gépkocsiból kiszálló utas fejére eső homlokzatdarab sérülést okoz, nem a gépkocsivezető felel a kárért, hanem az épület tulajdonosa a Ptk. 352. § alapján - bár kétségtelen, hogy ha a gépkocsivezető a KRESZ szabályait nem szegi meg és máshol parkol, ez a károkozás nem következett volna be.
Az okozati összefüggés fennállásának megítélésében a kárfelelősséget elbíráló bíróság véleménye eltérhet a büntetőjogi következményekről döntő bíróságétól (BH1996. 255.).
Az okozati összefüggés hiánya a kártérítési igény elutasítását eredményezheti. Egy konkrét ügyben a felperes fóliás virágkertészetet tartott fenn, amelyet légtérfűtő kazánnal és talajfűtéssel látott el. A felperes közlekedési balesetet szenvedett és emiatt kórházba került. Kórházi tartózkodása alatt az időjárás hűvösre fordult és emiatt egyes növények megfagytak. A bíróság szerint a balesetet okozó gépjármű üzembentartójának magatartása közvetetten sem volt okozati összefüggésben a növények megfagyásából származó kárral. A felperesnek ugyanis a fűtési szezon elején kellett volna gondoskodnia a fűtési rendszer kipróbálásáról és annak hibáit már elháríthatta volna kórházba kerülését megelőzően is. A kár bekövetkezte olyan távoli kapcsolatban van a gépkocsivezető magatartásával, hogy a kártérítési szankció alkalmazása indokolatlan (BH1993. 355.).
Az okok közrehatása a kár bekövetkezésében:
A releváns okokat olyan tényezők közül kell kiválasztani, amelyeknek szinte mindegyike valamilyen formában közrehatott a kár bekövetkezésében.

A választás szempontjából az alábbi legfontosabb esetek fordulhatnak elő:
a) emberi magatartás és természeti erő együttes hatása okozza a kárt. Kérdéses, hogy az emberi tevékenységet végző felel-e és mennyiben a bekövetkezett kárért? A felróható magatartás és a természeti erők együttes hatása esetén általában az a szabály, hogy a kártérítési felelősség teljes. Például a Ptk. 299. § (2) bekezdése szerint a kötelezett a késedelem ideje alatt bekövetkezett kárért felel, kivéve, ha bizonyítja, hogy a kár a késedelem hiányában is bekövetkezett volna. Klasszikus példaként szokták emlegetni, hogy ha egy állat kiadásában késedelmes félnél az állat a késedelem alatt villámcsapástól elpusztul, a késedelembe eső felel a teljes kárért. A jogilag releváns ok tehát a késedelem és nem a villámcsapás.
Figyelembe kell venni azonban, hogy az okozati összefüggés a kártérítés terjedelmét is befolyásolhatja. A károkozó csak azokat a következményeket viseli, amelyek magatartásával okozati összefüggésben állnak. Ha például egy nagy esőzés okozta beázás fele részben elkerülhető lett volna emberi magatartás által, az e tevékenységet elmulasztó, a kár 50%-áért lesz felelős. Ez esetben elkülöníthető volt, hogy a kárt mely részben okozta természeti erő és mely részben a felróható magatartás.
b) Két, vagy több emberi magatartás együttes következménye a kár.
Ha több személy magatartása, vagy mulasztása eredményezi a kár bekövetkezését, megkülönböztethetjük azt az esetet, amikor az egyik fél a károsult maga, azoktól az esetektől, amelyekben a károsult a kár bekövetkeztében nem hatott közre.
A károsult közrehatásánál pedig figyelembe kell venni, hogy ez felróható volt-e vagy sem. A károsult tevékenységének értékelését az önhibával kapcsolatos rendelkezéseknél találjuk [például a Ptk. 340. § (1), vagy a Ptk. 345. § (2)]. Szerepe lehet a károsult nem felróható közrehatásának a Ptk. 345. § (1) bekezdése szerint, vagyis kimentési ok lehet a fokozott veszéllyel járó tevékenységgel kapcsolatos felelősség alól, ha a károsult elháríthatatlan módon idézte elő a kár bekövetkezését.
Gyakrabban fordul elő, hogy a kárt a károsulton kívüli több személy idézi elő. E vonatkozásban a Ptk. 344. §-a irányadó, mely szerint a közös károkozás folytán, a közös károkozók egyetemlegesen felelnek a károsultnak bekövetkező káráért.
Olykor nehéz meghatározni, hogy a kár bekövetkeztében közreható több személy közül melyek azok, akik jogilag felelőssé tehetők. A határ megjelölésénél előtérbe kerülnek az általános szempontok, vagyis, hogy a kártérítés eszközével a károkozóra lehet-e valamilyen hatást gyakorolni és a kár megelőzését előidézni.
A közös károkozásnak és ennek folytán az egyetemleges felelősségnek, ezért két együttes feltétele van: egyrészt a károkozó magatartások közötti oksági kapcsolat, másrészt a kár előidézése lehetőségének előreláthatósága. (A közös károkozással kapcsolatos és az okozati összefüggésre is kiható részletes magyarázatot lásd a Ptk. 344. §-nál).
Összefoglalva tehát a kártérítési felelősséget megalapozó okozati összefüggés akkor állapítható meg, ha:
1. a magatartás nélkül a kár nem következett volna be,
2. a károkozó magatartása kártérítési szankció alkalmazásával befolyásolható.

(2) A bíróság a kárért felelős személyt rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények alapján a felelősség alól részben mentesítheti.

E szabály a teljes kártérítés elve alóli kivételt jelenti, amely nem alkalmazható a szerződésszegéssel okozott kár megtérítése kapcsán.
A kár mérséklése nem azonos a kár megosztásával. A kármegosztásnál ugyanis a károsult önhibájának van jelentősége, a Ptk. 339. § (2) bekezdésének alkalmazásánál viszont a károkozó oldalán meglévő és mérlegelhető körülményeket kell figyelembe venni, kivételes egyediesítést lehetővé téve. A bíróság ennek körében mérlegelheti a felróhatóságot éppen úgy, miként a kár nagyságát. A lényeg, hogy rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények legyenek.
BH2004. 275. *II. Az erőhatalom olyan körülmény, amelynek károsító hatása objektíve mindenki számára elháríthatatlan (Ptk. 339. §, 345. §).*
BH2004. 274. *Ha a kölcsönszerződés, az azt biztosító adásvételi, valamint kézizálog szerződés érvénytelen és a szerződéskötés előtt fennállott helyzet visszaállítására kerül sor, a kártérítési felelősség megállapításához olyan többlet-tényállás szükséges, amely meghaladja az érvénytelen szerződés megkötésével általában együtt járó tevékenység körét [Ptk. 195. §, 202. § (3) bek., 237 § (1) bek., 339. § (1) bek. ; Legf. Bír. PK 32. sz állásfoglalás].*
BH2004. 235. *Főiskolai oktatási szolgáltatás nyújtására irányuló érvénytelen szerződés esetén - a személyiségi jogok sérelme alapján - nem vagyoni kárpótlás megítélésének szempontjai (Ptk. 75. §, 76. §, 339. §).*
BH2004. 183. *II. Nem érinti az engedményezésről szóló szerződés érvényességét, ha erről az engedményező a kötelezettet nem értesíti [Ptk. 318. § (1) bek., 328. §, 329. § (1) bek., 339. § (1) bek., 350. § (1) bek., 1992. évi*

I. tv. 13. § (1) bek., 55. § (1) bek., 61. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 3. § (1) bek., 6. § (1) bek., 8. § (1) bek. b)-c) pont, 11. § (4) bek., 33. § (3) bek.].

BH2004. 151. *A tisztességtelen piaci magatartásról szóló 1996. évi LVII. törvény csak a bíróság hatáskörébe tartozó eljárásokban teszi lehetővé kártérítés követelését - A Tpvt. egyéb paragrafusaiba ütköző magatartások sincsenek kizárva azonban a károkozó magatartások köréből és az általuk okozott károkért is kártérítési igényt lehet érvényesíteni a polgári jog általános szabályai szerint, ha a Gazdasági Versenyhivatal az adott esetben megállapítja a jogsérelmet [1996. évi LVII. tv. 2., 4., 11., 21. §, 86. § (2) bek. e), Ptk. 339. § (1) bek.].*

BH2004. 143. *Nincs helye kártérítésnek azon az alapon, hogy egy anyának az eredménytelen terhességmegszakítás következményeként akarata ellenére gyermeke született (Ptk. 339. §, 348. §, Pp. 164. §).*

BH2004. 119. *A felszámoló kártérítési felelősségének megállapítása és a bizonyítási teher tárgyában irányadó szempontok [Ptk. 339. § (1) bek., az 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 54. §, Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2004. 118. *Adós szövetkezet kártérítési felelőssége a földkijelöléssel és árverési értékesítéssel kapcsolatban [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 1991. évi XXV. tv. 12. § (4) és (5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 15. § (2) bek., 16. § (6) bek., 20. §, 21. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (2) bek.].*

BH2004. 111. *II. Ha a keresetveszteséget pótló járadékot az azonos, vagy hasonló munkát munkaviszony alapján végző személy átlagos havi keresete alapján kell megállapítani, egy évnél rövidebb időszak alatt elérhető jövedelem is figyelembe vehető, és nem jogszabálysértő a minimálbér alapulvétele sem [Ptk. 339. § (1) bek., 355. § (1) és (4) bek., 357. § (1)-(3) bek.].*

BH2004. 109. *A biztosító kártérítési felelősséggel tartozik az általa megbízott közvetítő ügynök magatartásáért, ha az ügynök a tájékoztatási és együttműködési kötelezettségét megsérti [Ptk. 205. § (4) bek., 277. § (4) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1995. évi XCVI. tv. 37. §].*

BH2004. 104. *A közszereplőkről alkotott kedvezőtlen véleménynyilvánítás, értékítélet önmagában akkor sem alapoz meg személyiségvédelmet, ha túlzó, vagy felfokozott érzelmeket tükröz. A közéletben részt vevő személyeknek ugyanis számolniuk kell azzal, hogy politikai ellenfeleik (különösen választási időszakban) tevékenységüket, szereplésüket kritikával illetik és erről a közvéleményt tájékoztatják. A közélet szereplőinek pedig el kell viselniük a személyüket kedvezőtlen színben feltüntető és tevékenységüket negatív módon értékelő véleményt, kritikát is [Ptk. 75. § (1) bek., 76. §, 78. § (1) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 339. §, 1986. évi II. tv., 1996. évi I. tv. 12. § (2) bek.].*

BH2004. 103. *II. Az általános közfelfogás szerint is visszatetszést keltő szexuális magatartás nyilvánosságra hozatala hátrányos megítélés alá esik. Ezért köztudomású tényként elfogadható, hogy a felperest ennek közlése miatt nem vagyoni hátrány érte [Ptk. 339. § (1) bek., Pp. 163. § (3) bek., 1986. évi II. tv. 2. § (1) bek., 3. § (1) bek.].*

BH2004. 80. *Az egészségbiztosítási ellátásra jogosult betegségéért fennálló felelősségre a Ptk.-nak a szerződésen kívüli felelősségre vonatkozó szabályai az irányadók; ezért az alvállalkozó által okozott kárért a fővállalkozó nem felelős [1997. évi LXXXIII. tv. 68. §, 1959. évi IV. tv. 339. §, 391. §].*

BH2004. 69. *Az Értéktőzsde téves adatbevitellel kapcsolatos kártérítési felelősségének megállapítása körében vizsgálandó körülmények, ha a részvény első tőzsdei kereskedésének napján nem visz be ún. bázisárat a kereskedelmi rendszerbe [Ptk. 339. § (1) bek.].*

BH2004. 60. *Az állam nem vonhatja el a kezelői jogot, illetve nem gyakorolhatja tulajdonosi jogosítványait azon vagyontárgyak vonatkozásában, amelyeket a törvény már korábban az önkormányzat tulajdonába adott [1989. évi XIII. tv. 15. §, 1990. évi VII. tv. 12. § (2) bek., 1990. évi LXV. tv. 107. § (1) bek., 1991. évi XXXIII. tv., 1992. évi LIV. tv. 1. § (2) bek. c) pont, 53. § (2) bek., Ptk. 339. §].*

BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*

BH2004. 28. *Bizományos felelőssége, ha a végrehajtási lapot nem az ügyben hozott marasztaló határozatnak megfelelően állítja ki [Ptk. 301. § (1) bek., 318. §, 339. § (1) bek., 509. §, 1994. évi LIII. tv. 15. § a) pont].*

BH2004. 22. *A felszámoló kártérítési felelősségének elbírálása körében irányadó szempontok [Ptk. 339. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 54. §, Pp. 221. § (1) bek.].*

BH2004. 11. *Nem állapítható meg a munkáltató kártérítési felelőssége az alkalmazottja által okozott kárért, ha a károkozó tevékenység az alkalmazott munkaviszonyával nincsen összefüggésben [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 1996. évi XLIII. tv. 3. § (1) bek., 115/1991. (IX. 10.) Korm. r.].*

BH2004. 10. *Ha a magzat fejlődési rendellenességének gyanúja nem zárható ki, az orvosi tájékoztatásnak ki kell terjednie a fejlődési rendellenesség valószínűségének mértékére, a terhesség-megszakítás elvi*

lehetőségére, és a szakmai felülvizsgálat igénybevételének a lehetőségére [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 1972. évi II. tv. 45. § (1) bek., 1992. évi LXXIX. tv. 6. § (1) és (3) bek.].

EBH2003. 848. *A harmadik személy a vadászatra jogosultnak köteles megtéríteni a vadászterületén jogellenesen elejtett vad értékét (Ptk. 128. §, 339. §).*

BH2003. 512. *A bank mint megbízott pénzintézet a banktól elvárható gondossággal köteles a csekk beszedésére kapott megbízást a megbízó érdekében megfelelően teljesíteni [Ptk. 205. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 474. §, 475. § (1) bek., az 1965. évi 2. tvr.-tel kihirdetett Genfi Csekkjogi Egyezmény 28. cikk, 32. cikk, 35. cikk, 40. cikk és 45. cikk, 1978. évi 8. tvr. 1. § (1) bek., (2) bek. a) és b) pont, 5. §, Pp. 78. §, 82. §, 8/2002. (III. 32.) IM rendelet 4. § (1) és (2) bek.].*

BH2003. 508. *Bankok számlavezetéssel kapcsolatos jogellenes magatartásai alapján kártérítési felelősség megállapítása [Ptk. 318. §, 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 350. § (3) bek., 1991. évi IL. tv. 34. § (2) bek., 1997. évi CXLIV. tv. 30. § (2) bek., 1997. évi CXLV. tv. 17. § (1) bek., 18. § (1) bek., 32. § (2) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 2/C. § (1) és (4) bek., 265/1997. (XII. 21.) Korm. r. 9. § (1) bek., 14. § (9) bek., 13/1989. (XII. 16.) IM r. 13. § (2) bek., 6/1997. (MK. 61.) MNB rendelkezés 4. §, Pp. 149. §, 233. § (3) bek.].*

BH2003. 498. *Felróhatóság hiányában mentesül a települési önkormányzat a belvíz okozta kár megtérítése alól, ha a csapadékvíz elvezetését szolgáló feladatának megfelelően eleget tett, és a károsodást váratlan, előre nem látható körülmények idézték elő [Ptk. 339. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 8. § (1)-(2) és (4) bek.].*

BH2003. 497. *Az egészségügyi szolgálat felelőssége a szűrővizsgálat eredményének nem megfelelő értékelése miatt [Ptk. 339. § (1) bek., 1972. évi II. tv. 43. § (2)-(3) bek.]*

BH2003. 470. *A hitelező a szerződést biztosító mellékkötelezettséget - az egyetemleges adóstársak egymás közötti megtérítési igénye eredményes érvényesítése érdekében - nem köteles fenntartani anélkül, hogy erre a szerződésben kifejezett kötelezettséget vállalt volna [Ptk. 276. § (2) bek., 337. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH2003. 453. *II. A beteget a műtéti kockázat körében gyakran fellépő szövődményről is tájékoztatni kell. [Ptk. 326. § (2) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., Pp. 206. § (1) bek., 1972. évi II. tv. 15/1972. (VIII. 5.) EüM r. 87. § (2) bek.]*

BH2003. 357. *A bírósági sajtóreferenstől kapott téves információra alapított sajtóközlemény személyiségi jogi és kártérítési következményei [Ptk. 78. § (1) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 11. § (1) bek., 10/1986. (IX. 1.) IM-BM].*

BH2003. 330. *A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének felelőssége az általa kirendelt felügyeleti biztos magatartásáért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek., 466. § (1) és (4) bek., 1996. évi CXI. tv. 123. §, 140. § (3) bek., Pp. 247. (1) bek.].*

BH2003. 289. *II. Állami vállalat átalakulásával kapcsolatban az ÁPV Rt. (ÁVÜ) kártérítési felelőssége megállapításának körében vizsgálandó szempontok [1977. évi VI. tv. 27. § (3) bek., 28. §, 42/A. § (3) bek., 1990. évi VIII. tv. 1. §, 5. §, 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 69. §, 71. § és 72. §, 1992. évi LIV. tv. 26. §, 51. § és 53. §, 33/1984. (X. 31.) MT rendelet 32. §, Ptk. 4. § (1) és (4) bek., 5. § (1) és (2) bek., 7. §, 203. §, 332. §, 339. § (1) bek.].*

BH2003. 280. *I. A jegyző jogellenes és felróható magatartásáért az önkormányzat tartozik helytállni [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 9. § (1) bek., 34. § (2) bek., 36. § (3) bek., 38. § (1) bek., 1992. évi XXIII. tv. 5-6. §-ai].*

BH2003. 279. *I. A felüljáró építése következményeként az érintett ingatlan tulajdonosait ért károk elbírálása. [Ptk. 339. § (1) bek.].*

BH2003. 234. *Vagyonbiztosítási és felelősségbiztosítási elemek elhatárolása a biztosító helytállási kötelezettsége szempontjából, számítástechnikai eszközöket ért lopáskár esetén [Ptk. 293. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 559. § (1) bek.].*

BH2003. 203. *II. Az eladó tájékoztatási kötelezettségének vizsgálata körében irányadó szempontok [Ptk. 205. § (4) bek., 277. § (2) bek., 318. §, 339. §, 367. § (1) bek., Pp. 163. §, 164. §, 221. § (1) bek.].*

BH2003. 199. *II. A vadvédelmi bírság a vadgazdálkodási érdekserelem esetén - a kártérítés mellett - mint önálló közigazgatási szankció alkalmazható. [Ptk. 128. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek., 8/1993. (I. 30.) FM r., Pp. 164. § (1) bek., Legf. Bír. PK 5. sz. állásfoglalás].*

BH2003. 196. *Mezőgazdasági szövetkezet önkormányzati szabályzatának törvényességi felülvizsgálatára nem kerülhet sor szerződés érvénytelenségének megállapítására irányuló perben [Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (1) bek., 234. § (1) bek., 339. §, 1992. évi I. tv. 2. § (1) bek., 13. §, 17. § (1) bek., 42. §, 45. §, 70. § (1) bek.].*

BH2003. 195. *A vasúti pálya várható ívkorrekciójával kapcsolatban a vasút és a városi önkormányzat kártérítő felelőssége az építkező ingatlantulajdonosoknak adott téves tájékoztatás miatt [Ptk. 4. § (1) és (4)*

bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 339. § (1) bek., 360. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 103. § (4) bek., OÉSZ 102. § (2)-(3) bek.].

BH2003. 163. *A megbízás nélküli ügyvivő kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 112. §, 196. §, 339. § (1) bek., 345. §, 474. §, 477. § (1) bek., 484. §, 485. §, 486. §, 487. §, 1992. évi LIV. tv. (IÁT) 67. § (1) és (2) bek., 71. § (1) bek.].*

BH2003. 155. *A nyomozás szempontjából szükségtelenül fenntartott lefoglalás megalapozhatja a hatóság kárfelelősségét [Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek., Be. 102. § (1) bek.].*

BH2003. 152. *Jogellenes és felróható mulasztás, ha az előzetes bizonyítás keretében az eljáró bíró csak másfél év múlva határoz a szakértő kirendeléséről [Ptk. 207. §, 349. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH2003. 130. *Ha a munkavállaló a végelszámolóval szemben annak e minőségében tanúsított magatartása miatt azért indít pert, hogy a munkaügyi perben hozott ítéletben meghatározott járandóságát megkapja, e per elbírálására az általános hatáskörű bíróság rendelkezik hatáskörrel [Ptk. 339. §, Pp. 22. §, 349. §].*

BH2003. 124. *A gazdasági társaság vezető tisztségviselői kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [1988. évi VI. tv. 32. § (1) bek., 183. § (2) bek. g) és k) pont, 192. § (1) és (2) bek., 200. § (1) bek., Ptk. 254. § (1) bek., 260. § (2)-(3) bek., 301. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 360. § (1) bek., 397. § (2) bek., 1992. évi XXII. tv. (Mt.) 168. § (2) bek., 169. § (3) és (4) bek.].*

BH2003. 115. *A károkozók egyetemleges marasztalására akkor is sor kerülhet, ha kártérítő felelősségük nem azonos felelősségi alakzat alapján állapítható meg [Ptk. 339. § (1) bek., 345. § (1) bek., 350. § (1) bek., 1988. évi 2. tvr. 5/1988. (IV. 26.) MÉM r. 67. § (2) bek., 68. §].*

BH2003. 75. *A bíróság hivatalos tudomásával szemben is lehet helye az ellenkező bizonyításnak [Pp. 163. § (1)-(2) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 345. §, 1995. évi LIII. tv. 4. §, 21/1986. (VI. 2.) Mt. r. 4/1986. OKTH r.].*

BH2003. 65. *A rendkívüli perorvoslatot elbíráló bíróság ellen nincs helye kártérítési igény érvényesítésének arra hivatkozással, hogy a bíróság a felülvizsgálati eljárásban jogellenesen, az eljárási szabályok megsértésével hozta meg döntését. [1997. évi LXVI. tv. 2. §, 7. §, Pp. 1. §, 229. § (1) bek., 270. § (1) bek., 271. § (1)-(2) bek., 275/A. § (2) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) és (3) bek.].*

BH2003. 63. *A bizonyítási teher alakulása az áramszolgáltatás kikapcsolása miatt az áramszolgáltató ellen indított kártérítési perben [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 1994. évi XLVIII. tv. 50. § (2) bek. c) pont, 51. § (1) bek. e) és f) pont, 52. § (5) bek. b) pont].*

BH2003. 62. *A nevelési-oktatási intézmény kártérítő felelőssége alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a tanulói jogviszonnyal összefüggésben bekövetkezett kárt működési körén kívül eső, elháríthatatlan ok idézte elő [Ptk. 339. § (1) bek., 345. § (2) bek., 1993. évi LXXIX. tv. 77. § (3) bek.].*

EBH2002. 767. *Bank kártérítési felelősségének megállapítása, ha az óvást pótló banki nyilatkozatot nem a jogszabályban írt határidőben vette fel, és emiatt a felperes a megtérítési váltóadóssal szembeni megtérítési jogát elvesztette [Ptk. 301. §, 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 360. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. (Vár.) 44. § (3) bek., 44/A. § (1) bek., 53. § (1) bek.].*

EBH2002. 751. *Az egyértelmű illetékességi szabály olyan eljárásjogi rendelkezés, amelynek alkalmazása során a bíróságnak nincs mérlegelési lehetősége, így annak megsértésével megvalósulhat olyan jogellenes magatartás, amely megalapozza a jogalkalmazó szerv kárfelelősségét [Ptk. 349. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek.].*

EBH2002. 750. *A bíróság által tévesnek ítélt vádemelés önmagában nem elegendő a nyomozó és a vádhatóság felróható magatartásának a megállapításához [Ptk. 349. §-a és 339. §-a (1) bek.].*

EBH2002. 749. *A kárfelelősség szempontjából kirívó jogsértésnek minősül, ha a közigazgatási hatóság a bíróság hatályon kívül helyező ítéletében megfogalmazott egyértelmű utasításának a mellőzésével hozta meg a kérelmet ismét elutasító határozatát [1957. évi IV. tv. 73. § (3) bek., Ptk. 349. § (1), 339. § (1) bek.].*

EBH2002. 747. *Ha a magzat fejlődés rendellenességének gyanúja nem zárható ki, az orvosi tájékoztatásnak ki kell terjednie fejlődési rendellenesség valószínűségének mértékére, a terhesség megszakítás elvi lehetőségére és a szakmai felülvizsgálat igénybevételének a lehetőségére [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 1972. évi II. tv. 45. § (1) bek., 1992. évi LXXIX. tv. 6. § (1) és (3) bek.].*

EBH2002. 672. *IV. A felszámoló önállóan jogosult eldönteni, hogy az adós érdekében áll-e valamely per megindítása. Perindításra az adós felszámolója nem kötelezhető [Ptk. 339. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 34. § (2) bek., 46. § (1) bek., 48. § (1) bek., 51. § (5) bek., 54. §, Pp. 164. § (1) bek.].*

EBH2002. 670. *A korlátolt felelősségű társaságból kizárt tag üzletrészének értékesítése folytán a felszámolás alá kerülő adós kft. törzstőkéje nem csökkent, hanem csupán más személy vált az értékesített üzletrész tulajdonosává. Ezért az értékesített üzletrész ellenértéke (amennyiben még megvan), a kizárt tagot illeti meg, az nem lesz a felszámolási vagyon része. Amennyiben az adós azt nem tudja kiadni, a kizárt tag mint hitelező*

kártérítési igényét a megfelelő kielégítési rangsorba kell besorolni [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 4. § (1) bek., (2) bek., 34. § (1) bek., 57. § (1) bek., 61. § (4) bek., 1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 17. §, 165. § (7) bek., 169. § (1) bek., 183. §, Ptk. 339. § (1) bek., 344. § (1) bek.].

EBH2002. 666. *I. Felszámolási eljárás kezdeményezését elmulasztó végelszámoló kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 339. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször módosított Cstv.) 68. § (2) bek., 72. § (1) bek., 73. § (3) bek., Pp. 213. § (3) bek.].*

EBH2002. 652. *III. Privatizációs eljárással kapcsolatban az ÁPV Rt. kártérítési felelőssége körében irányadó szempontok [Ptk. 339. § (1) bek., 344. § (1) és (2) bek.].*

EBH2002. 644. *II. Vállalati tanács irányítása alatt működő vállalat átalakulása kapcsán az ÁPV Rt. kártérítési felelősségének megállapításánál vizsgálandó körülmények [Ptk. 339. § (1) bek., 1989. évi XIII. tv. (Át.) 6. §, 17. § (2) és (3) bek., 1990. évi VII. tv. (ÁVÜ tv.) 13. § (1) és (4) bek., 206. §, 221. §].*

EBH2002. 632. *A kárfelelősség szempontjából kirívó jogsértésnek minősül, ha a közigazgatási hatóság a bíróságnak a hatályon kívül helyező ítéletében megfogalmazott egyértelmű utasításának a mellőzésével hozta meg a kérelmet ismét elutasító határozatát. [1957. évi IV. tv. 73. § (3) bek., Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek.]*

EBH2002. 631. *Autópályán vaddal való ütközés következtében ért kárért az autópálya kezelőjét csak vétkességi és nem objektív felelősség terheli. [Ptk. 339. § (1) bek., 1988. évi I. tv. 35. §]*

EBH2002. 630. *Nem jár el a legnagyobb gondossággal és körültekintéssel az az orvos, aki nem végzi el azokat a vizsgálatokat, amelyek alapján megalapozottan lehet dönteni a császármetszés szükségességéről, ezért az ebből eredő kárt a kórház köteles megtéríteni. (Ptk. 339. §, 348. §, 1972. II. tv. 43. §)*

EBH2002. 626. *A kegyeleti jog gyakorlásának jogellenes korlátozása nem vagyoni kártérítést alapoz meg. [Ptk. 85. § (3) bek., 354. §, 339. §, 34/1992. (VI. 1.) AB határozat]*

BH2002. 494. *I. A visszavásárlási kötelezettséggel forgalmazott részvények esetén a kibocsátó bank és az általa megbízott forgalmazó egyetemleges kártérítési felelőssége körében irányadó szempontok [Ptk. 4. § (4) bek., 198. § (1) bek., 216. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 350. § (1) bek., 1990. évi V. tv. 2. § (1) bek., 1996. évi CXI. tv. (a továbbiakban: Ept.) 219. § (1) bek., 296. § a) pont, 1996. évi CXII. tv. 3. § h) és i) pont, 11. § a) pont, 90. §, 1988. évi VI. tv. 266. § (2) és (4) bek., 1997. évi CXLIV. tv. 223. §, 266. § (2) és (4) bek., 267. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 61. § (4) bek., 62. § (2) bek.].*

BH2002. 483. *A tagok megbízása alapján megrendelőként eljáró lakásépítő és -fenntartó szövetkezet felelőssége a vállalkozó hibás teljesítéséért, [1992. évi I. tv. 70. § (1) és (3) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 394. § (1) bek., 404. § (2) bek., 474. §].*

BH2002. 482. *Korlátozott lakáshasználatot eredményező károkozás miatt érvényesített vagyoni és nem vagyoni kárigény elbírálásának szempontjai [Ptk. 339. § (1) bek., 355. § (4) bek.].*

BH2002. 435. *A polgármesteri hivatal a közúti forgalom szervezése, a jelzőtáblák, jelzőlámpák elhelyezése során a közhatalom gyakorlása körében szervező, intézkedő tevékenységet lát el [Ptk. 339. §, 349. §, 1990. évi LXV. tv. 8. § (4) bek., 1/1975. (II. 5.) KPM-BM r. 28. §, 20/1984. (XII. 21.) KM r. 2. § (1) bek., 5. § (3) bek.].*

BH2002. 392. *A valótlan tényközlés jogkövetkezményei alól a sajtót nem mentesíti, hogy korábban a tényekről valósághűen is beszámolt [Ptk. 78. §, 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., Pp. 163. § (3) bek., 206. § (1) bek.].*

BH2002. 359. *Fokozott veszéllyel járó tevékenység körében bekövetkezett rendellenesség vizsgálata során a közúton haladó gépkocsi esetében az adott időpontban fennálló közlekedési helyzetnek is jelentősége van [Ptk. 339. §, 345. § (1) bek., 346. § (2) bek.].*

BH2002. 358. *Az útépítéssel megnövekedett zajhatás és légszennyezés miatti - forgalmi érték csökkenésére alapozott - kártérítési igény elbírálása a lakó-, illetve üdülőövezetben fekvő ingatlanok esetében [Ptk. 100. §, 339. § (1) bek.].*

BH2002. 357. *A városfejlesztéssel, a motorizáció elterjedésével együtt járó érdeksérelem miatt indult kártérítési perben a felróhatóság vizsgálata körében csak az ellentétes érdekek összemérése eredményeként dönthető el, hogy az érdeksérelem alapot ad-e a kárigény érvényesítésére is [Ptk. 100. §, 339. § (1) bek.].*

BH2002. 352. *Személyhez fűződő jog megsértésének megállapítása indokolatlanul bántó, a becsületet és emberi méltóságot sértő kijelentések esetén [Ptk. 75. § (1) bek., 76. § (1) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*

BH2002. 320. *III. Privatizációs eljárással kapcsolatban az ÁPV Rt. kártérítési felelőssége körében irányadó szempontok [Ptk. 339. § (1) bek., 344. § (1) és (2) bek.].*

BH2002. 306. *A fokozott veszéllyel járó tevékenység fogalmához tartozó kör a technika fejlődésével bővül, ezért a bíróságnak egyedileg kell eldöntenie, hogy az adott ügyben vizsgált tevékenység fokozott veszéllyel jár-e [Ptk. 339. § (1) bek., 345. § (1)-(2) bek., 474. § (2) bek.].*

BH2002. 305. *A munkáltató kártérítési felelőssége a rendkívüli felmondás indokolásában állított - személyhez fűződő jogot sértő - valótlan tényállítások miatt [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 354. §, Pp. 163. §, 164. §].*

BH2002. 278. *A korlátolt felelősségű társaságból kizárt tag üzletrészének értékesítése folytán a felszámolás alá kerülő adós kft. törzstőkéje nem csökkent, csupán más személy vált az értékesített üzletrész tulajdonosává. Ezért az értékesített üzletrész ellenértéke (amennyiben még megvan), a kizárt tagot illeti meg, az nem lesz a felszámolási vagyon része. Ha az adós azt nem tudja kiadni, a kizárt tag mint hitelező kártérítési igényét a megfelelő kielégítési rangsorba kell besorolni [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 4. § (1) bek., (2) bek., 34. § (1) bek., 57. § (1) bek., 61. § (4) bek., 1988. évi VI. tv. 17. §, 165. § (7) bek., 169. § (1) bek., 183. §, Ptk. 339. § (1) bek., 344. § (1) bek.].*

BH2002. 274. *I. Az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható, és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatóak fel. Ebből az következik, hogy a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek [a párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokvány) 3. cikk, 13. cikk a) és b) pontja, 14. cikk b) és c) pontja, 15. cikk, Ptk. 4. §, 6. §, 205. § (4) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 315. §, 318. §, 329. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rend. 14. § (5) bek., 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, 1996. évi CXII. tv. 82. § (4) bek.].*

BH2002. 266. *A biztosító társaság képviseletében eljáró alkuszt együttműködési kötelezettség terheli, amely kiterjed a biztosítási szerződéssel kapcsolatos alaki követelményekről való tájékoztatásra is [Ptk. 205. § (4) bek., 217. § (1) bek., 219. § (1) bek., 223. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 537. § (1) bek., 1995. évi XCVI. tv. (Bt.) 32. § (1) és (3) bek.].*

BH2002. 264. *A polgári bíróság nem állapíthatja meg azt, hogy a jogalkotó a jogalkotás sérelmezett elmulasztásával jogellenességet követett el [Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1987. évi XI. tv. 1. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 20. § (2) bek., 1993. évi LXXVII. tv. 41. §, 1994. évi LXIV. tv. 14-17. §-ok].*

BH2002. 235. *II. Az állam mint jogi személy csak mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet polgári jogi szerződés, polgári jogviszony részese. A felek mellérendeltségéből, egyenrangúságából következően reá ugyanúgy kihatnak az állam közigazgatási, közjogi funkciójából fakadó eljárásai, intézkedései, esetleges mulasztásai, mint a jogviszony többi alanyára [1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 2. § (1) bek., 9. § (1) bek., 35. §, 37. § (1) bek., 70/A. § (1) bek., Ptk. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 4. § (4) bek., 7. § (1) bek., 28. § (1) és (3) bek., 198. § (1) és (2) bek., 200. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 219. § (2) bek., 227. § (1) bek., 300. §, 312. § (1) és (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1992. évi LXXXIX. tv. 1. § (1) és (2) bek., 4. §, 157/1995. (XII. 26.) Korm. r., 1992. évi XXXVIII. tv. (Áht.) 3. § (1) bek., 7. § (1) bek., 9. §, 12. § (2) bek., 12/A. §, 19. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., 28. § (1) bek., 31. §, 33. § (1) bek., 35. §, 42. § (1) bek., 151/1996. (X. 1.) Korm. r. 4. §, 1997. évi CXLVI. tv. 34. §].*

BH2002. 235. *III. Amennyiben a polgári jogi kötelezettségvállalások teljesítése csak meghatározott közigazgatási, közjogi intézkedések megtörténte után lehetséges, azok elmaradása a teljesítés lehetetlenülését eredményezi [Ptk. 1. § (1) bek., 4. §, 312. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH2002. 227. *Megalapozza a hatóság kártérítési felelősségét, ha a tulajdonjognak a forgalmi engedélybe történő bejegyzése előtt az igazgatás-rendészeti ügyintéző nem tekinti meg a körözési nyilvántartást [Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek., 20/1990. (VIII. 6.) BM r. 10. §].*

BH2002. 226. *Az államigazgatási jogkörben ügyintézési késedelemmel okozott kár megtérítése iránt indított perben az ügyintézési késedelem időtartamának és okának vizsgálata [1991. évi XXV. tv., 1992. évi XXIV. tv. 4. §, 1992. évi IL. tv. 1. § (1) bek., 9. § (1) bek., Ptk. 339-340. §, 349. § (1) bek.].*

BH2002. 223. *Önmagában az a tény, hogy az alperes a felperest bűncselekmény elkövetésével gyanúsította, és ellene feljelentést tett, személyiségvédelmi igényt nem alapoz meg, és kártérítő felelősség alapjául attól függetlenül nem szolgálhat, hogy a büntetőeljárás nem vezetett a felperes bűnösségének a megállapításához [Ptk. 76. §, 78. §, 84. § (1) bek. a) pont, 339. § (1) bek., 1973. évi I. tv. 122. § (1) bek.].*

BH2002. 222. *A közüzemi szolgáltatást nyújtó részvénytársaság adatkezelőnek minősül, ezért adat- és titokvédelem terheli: ügyfele személyes adatainak - hozzájárulás nélküli - nyilvánosságra hozatala személyhez fűződő jogot sért [Ptk. 75. § (1) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 1992. évi LXIII. tv.*

2. §, 3. § (1) bek. a) pont, 18. §, 1992. évi LXXII. tv. 24. § (1) bek., Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek., 206. § (1) bek.].

BH2002. 185. *A széljegyzés elmulasztása megalapozhatja a földhivatal kárfelelősségét [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 93. § (1) bek., 1997. évi CXLI. tv. 48. §]*

BH2002. 184. *II. A jogorvoslati lehetőség kimerítésének elmulasztása esetén a kárigényt elbíráló bíróság nem veheti át a közigazgatási szerv hatáskörét, nem vizsgálhatja, hogy a rendes jogorvoslat mennyiben lett volna alkalmas a kár elhárítására [Áe. 2. § (6) bek., 3. § (3) bek., Ptk. 6. §, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek.].*

BH2002. 148. *II. A felszámoló mint törvényes képviselő által az értékesítés körében kifejtett jogellenes és felróható magatartással okozati összefüggésben keletkezett kárigény nem a felszámolási eljárás során, hanem polgári perben érvényesítendő [Ptk. 339. § (1) bek., 350. §].*

BH2002. 143. *A rendőrség mint nyomozóhatóság kárfelelősségének vizsgálatánál indokolt figyelembe venni a nyomozás törvényességi felügyeletét ellátó ügyészség döntését is (Ptk. 339. §, 349. §, Be. 17-18. §-ai).*

BH2002. 73. *A belterületi föld értékének megfelelő vételárrész 50%-át az azt értékesítő vállalatnak, illetve a jogutódjaként alakult gazdasági társaságnak kell megfizetnie. A gazdasági társaság végelszámolással való megszűnése esetén a tulajdonos ÁPV Rt. csak a társaság megszűnésekor felosztott társasági vagyonból neki jutó rész erejéig köteles helytállni [Ptk. 339. § (1) bek., 355. §, 365. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 54. § (3) bek., 1991. évi XXXIII. tv. 51. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. 42. §, Pp. 81. §, 3/1999. PJE.].*

BH2002. 54. *A gazdálkodó szervezet vagyonával kapcsolatos jogcselekményeket és jognyilatkozatokat a felszámoló a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet törvényes képviselőjeként teszi. E jogkörében tanúsított magatartásáért kárfelelősséggel tartozik, ha másnak felróhatóan kárt okoz [Ptk. 306. § (3) bek., 310. §, 339. § (1) bek., 350. § (3) bek., 369. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 17. § (4) bek.].*

BH2002. 27. *IV. A felszámoló önállóan jogosult eldönteni, hogy az adós érdekében áll-e valamely per megindítása. Perindításra az adós felszámolója nem kötelezhető [Ptk. 339. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 34. § (2) bek., 46. § (1) bek., 48. § (1) bek., 51. § (5) bek., 54. §, Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2002. 24. *II. A személyhez fűződő jogok megsértésének igazolása önmagában csak a jogellenes magatartás megállapítására ad alapot. A sérelmet szenvedő fél nem vagyoni kártérítést csak akkor igényelhet, ha bizonyítja olyan hátrány bekövetkezését, amely indokolja a nem vagyoni kárpótlás megállapítását [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (1) bek., Pp. 164. §, 34/1992. (VI. 1.) AB határozat].*

BH2002. 12. *I. Nem az eljáró szerv minősége, hanem az adott kártérítési igény alapját képező tevékenysége dönti el: közhatalmi feladata ellátása körében okozta-e a kárt [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., 1990. évi XCI. tv. 1. § (5) bek., 1/1989. (I. 1.) MT. r. 2. § (2) bek.].*

BH2001. 602. *A munkáltató felelős a kezelésében lévő ingatlanon bekövetkezett balesettel kapcsolatban felmerült egészségbiztosítási ellátásért [1975. évi II. tv. 109. § (1) bek., Ptk. 95. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek., 1987. évi I. tv. 13. §, 1994. évi LXV. tv. 83. § (1) bek.].*

BH2001. 594. *Gazdasági társaság vezető tisztségviselőjének kártérítési felelőssége a polgári jog általános szabályai szerint áll fenn. Ennek megfelelően akkor mentesül a felelősség alól, ha bizonyítani tudja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Az általános elvárhatóság a gazdasági társaságokról szóló törvényben meghatározott, a vezető tisztségviselőkkel szemben támasztott fokozott gondosságot jelenti [Ptk. 339. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 28. §, 32. § (1) bek., 44. § (1) bek., 1992. évi XXII. tv. (Mt.) 205. § (1) bek., 48/1979. (XII. 1.) Mt. r. 86. § (2) bek., Pp. 164. §].*

BH2001. 589. *Az alperesek egyetemleges marasztalására irányuló pernek nem előzetes kérdése az, hogy a perben nem álló egyik egyetemleges kötelezett az ellene folyamatban lévő felszámolási eljárás során milyen mértékben tudja kielégíteni a felperes hitelezői igényét. Ezért a felszámolási eljárás befejezéséig a per tárgyalásának felfüggesztésére nem kerülhet sor [Ptk. 1. § (1) bek., 237. § (1) bek., 238. § (2) bek., 337. § (1) bek., 338. § (1) bek., 339. §, 1990. évi VI. tv. (Ept.) 83. §, 84. § (1) bek., Pp. 152. § (2) bek.].*

BH2001. 586. *A keresetlevélben előadottak tartalmának értékelése. A kereset tárgya lehet minden olyan jogviszony, amelyből eredő jogvita eldöntése polgári perben kérhető [Ptk. 5. §, 6. §, 241. §, 318. §, 339. §, 528. § (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 121. § (1) bek. c) pont, 106/1988. (XII. 26.) MT r. 2. § (1) és (4) bek., 77/1988. (XII. 27.) PM-ÉVM r. 6. §].*

BH2001. 574. *A jogos védelem szükséges mértékének túllépése jogellenes magatartás, amelynek menthetőségét a felróhatóság körében kell értékelni [Ptk. 339. § (1) bek., 343. §, Pp. 206. § (1) bek.].*

EBH2001. 537. *Az akkreditív absztrakt jellegéből, abból, hogy az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatók fel az következik: a benyújtott okmányoknak az akkreditív*

előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek. Az okmányok esetleges hamissága a bank fizetési kötelezettségét nem befolyásolja. A bank csak az esetben mentesülhet a fizetési kötelezettség alól, ha bizonyítható, hogy a hamisítást maga a kedvezményezett végezte, vagy abban részt vett [Ptk. 4. § (1) bek., 6. §, 199. §, 205. § (4) bek., 236. § (3) bek., 242. § (1) bek., 277. § (2) bek., 312. § (2) bek., 313. §, 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 6/1997. (MK 61.) MNB rendelkezés 14. § (5) bek., párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok (Szokványok) 2. Cikk, 3. Cikk a) pont, 10. Cikk, 13. Cikk a) és b) pont, 14. Cikk b) és c) pont, 21. Cikk, 1979. évi 13. tvr. 25. § j) pont, 1996. évi CXII. tv. (Hpt.) 82. § (4) bek., 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 205. §, Be. 3. §, 1949. évi XX. tv. (Alkotmány) 57. §].

EBH2001. 526. *Nem lehet szó a felróhatóság körén kívül eső téves jogalkalmazásról, ha a jogszabály rendelkezése teljesen és nyilvánvalóan egyértelmű, a ténymegállapítás és a döntés pedig nem mérlegelés eredménye [Ptk. 349. § (1) bekezdés és 339. § (1) bekezdés, 1972. évi 31. tvr. 2. § (1) bekezdés, 1997. évi CXLI. tv. 32. § (2) bekezdés d) pont, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 76. § (3) bekezdés, 100. § (1) bekezdés].*

BH2001. 526. *Az ügyvéd és az általa alkalmazott ügyvédjelölt kártérítő felelőssége az ügyvédjelölt által a munkaviszonyával összefüggésben harmadik személynek okozott kárért [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

EBH2001. 517. *Az a tulajdonos, aki az ingatlanában a szükségtelen zavarás folytán bekövetkezett forgalmi értékcsökkenés megtérítéseként már kártérítést kapott, nem igényelheti a birtokháborítást megvalósító zavarás megszüntetését is, mert a két igény kizárja egymást (Ptk. 100. §, 339. §).*

BH2001. 488. *A felszámoló téves jogértelmezésen alapuló besorolása kifogással támadható. A kifogás tárgyában hozott bírósági határozat köti a felszámolót akkor is, ha az téves jogértelmezésen alapul. A felszámoló jogszabálysértő, de a bíróság végzésével megerősített intézkedése kártérítés alapjául nem szolgálhat [Ptk. 232. § (2) bek., 301. § (1) és (2) bek., 339. § (1) bek., 1979. évi 18. tvr. 106. § (2) bek., 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 166. §, 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 35. § (1) és (2) bek., 51. §, 57. § (1) bek. a) és g) pont].*

EBH2001. 451. *A felszámoló ellen indított kártérítési perben vizsgálandó körülmények [Ptk. 339. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (módosított Cstv.) 48. § (1) bek., 54. §, Pp. 164. § (1) bek., 247. § (1) bek.].*

EBH2001. 437. *Az elveszett, eltulajdonított értékpapírra történt kifizetéssel kapcsolatban a bank kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 205. § (3) bek., 338. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

EBH2001. 433. *II. A közraktárral szembeni kártérítési követelést a felszámolási eljárás során kell érvényesíteni és hitelezői igényként besorolni [Ptk. 339. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 57. § (1) bek. a), b) és f) pontja].*

BH2001. 424. *Ha a vállalkozó a javítása céljából átvett gépkocsi őrzése során nem úgy jár el, ahogy az az adott helyzetben elvárható, felel az üzleti kockázata körébe tartozó kárért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 462. §].*

BH2001. 423. *Nem lehet szó a felróhatóság körén kívül eső téves jogalkalmazásról, ha a jogszabály rendelkezése teljesen és nyilvánvalóan egyértelmű, a ténymegállapítás és a döntés pedig nem mérlegelés eredménye [Ptk. 349. § (1) bek. és 339. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 2. § (1) bek., 1997. évi CXLI. tv. 32. § (2) bek. d) pont, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 76. § (3) bek., 100. § (1) bek.].*

EBH2001. 415. *A dolog eladásával megbízott személy, a dolog átvételével mint letéteményes az általános szabályok szerint felel [Ptk. 463. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

EBH2001. 414. *Nem tekinthető jogszerűnek az a kényszerintézkedés, amelynek megválasztása és alkalmazása a testi épséget szükségtelen mértékben veszélyezteti [Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., Pp. 9. § (1) bek., 1994. évi XXXIV. tv., 3/1965. (III. 1.) BM r. 50. § (2) bek.].*

EBH2001. 408. *A közérdekből végzett útkialakítás - ha az az előírások betartásával és a zavarás szükséges és elkerülhetetlen mértékét nem túllépve történik - nem ad alapot kárfelelősség megállapítására [Ptk. 100. §, 339. § (1) bek.].*

BH2001. 388. *Annak elbírálása, hogy a felperes igényérvényesítési jogosultsága (kereshetőségi joga) az általa nevezett alperesekkel szemben fennáll-e, az ügy érdemére tartozó olyan anyagi jogi kérdés, amelynek tárgyában a bíróságnak ítélettel kell határoznia. Ez esetben nem kerülhet sor sem a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítására, sem a per megszüntetésére [Ptk. 200. § (1) bek., 339. §, 349. §, 1991. évi LXIX. tv. 16. § (1) bek., 53. § (5) és (6) bek., 1988. évi VI. tv. 321. §, 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., 330. §, 1957. évi IV. tv. 72. § (1) bek., Pp. 2. § (1) bek., 130. § (1) bek. g) pont, 157. § a) pont, 213. § (2) bek.].*

BH2001. 366. *Valamely népcsoporthoz tartozás miatt okozott személyiségsértéssel összefüggésben jelentkező hátrányok megalapozzák a nem vagyoni kárpótlás iránti igényt [Ptk. 75. § (1) bek., 76. §, 339. § (1) bek., 1976. évi 8. tvr. Polgári és Politikai jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 17. cikk].*

BH2001. 318. *II. Ha a biztosító egészségügyi segítségnyújtás sürgős szüksége esetén felmerülő szolgáltatás biztosítására vállal kötelezettséget, az a biztosítási esemény megvalósulásával nyomban és haladéktalanul esedékessé válik, következésképpen a biztosító szolgáltatása hamarabb válhat esedékessé, mint ahogy a biztosító mentesülésére alapot adó körülmények maradéktalanul ismertté válnak. Ilyen ok miatt azonban a biztosító nem halaszthatja az esedékessé vált szolgáltatását későbbi időpontra [Ptk. 277. § (1) bek., 536. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH2001. 294. *II. A közraktárral szembeni kártérítési követelést a felszámolási eljárás során kell érvényesíteni és hitelezői igényként besorolni [Ptk. 339. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 57. § (1) bek. a), b) és f) pontja]. A BH 2001. 4. számában 190. sorszám alatt közzétett eseti döntés tárgyában hozott felülvizsgálati határozat.*

BH2001. 286. *I. A jogszabálysértő kizáró határozat kártérítési kötelezettség jogalapja lehet [Ptk. 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 1988. évi VI. tv. 182. § (1) bek.].*

BH2001. 286. *II. Önmagában az, hogy a gazdasági társaság és tagjai között polgári vita volt, nem minősül olyan rendkívüli méltánylást érdemlő körülménynek, amely a jogellenes kizárás miatt indult kártérítési perben a kártérítési felelősség alóli mentesüléshez vagy részbeni mentesítéshez vezethet [Ptk. 339. § (1) és (2) bek.].*

BH2001. 273. *A szerződéskötés meghiúsulása következtében elmaradt haszon érvényesíthetősége gépjármű-felelősségbiztosítás alapján [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (4) bek., 346. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. mell. 1. §, 1988. évi VI. tv. 1. § (2) bek.].*

BH2001. 271. *A munkáltató mint kötelezett késedelembe esik, ha a feltalálókat megillető találmányi díjat az esedékességkor nem fizeti meg, és e késedelme miatt kártérítő felelősséggel tartozik [Ptk. 298. §, 299. § (1) bek., 198. § (3) bek., 339. §, Pp. 123. §, 11/1983. (V. 12.) MT r. 1. § (1) bek. a) pont, 2. § (4) bek.].*

BH2001. 185. *Az elveszett, eltulajdonított értékpapírra történt kifizetéssel kapcsolatban a bank kártérítő felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 205. § (3) bek., 338. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH2001. 180. *Az 1990. évi LXV. törvény 107. §-a (1) bekezdésének c) pontja csak arra a vagyonra vonatkozik, amely a törvény hatálybalépésekor állami tulajdonból önkormányzati tulajdonba került. A törvény hatálybalépése után létesített gázközmű-hálózat után az önkormányzatot akkor sem illeti meg a gázszolgáltató részvénytársaság vagyonából részvény, ha a felek megállapodással a létesítményt a gázszolgáltató részvénytársaság vagyonába utalták [1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 107. § (1) bek. c) pont, 107/A. §, Ptk. 339 § (1) bek.].*

BH2001. 179. *A települési önkormányzatokat megillető arányos részvényjuttatás során az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt. (ÁPV Rt.) nem jogosult olyan önkormányzatokat is figyelembe venni, amelyeknek az 1990. évi LXV. törvény hatálybalépésekor nem lehetett igényük a részvények kiadására. A jogosulatlanul kiadott részvények értéke erejéig az ÁPV Rt. kártérítés jogcímén köteles helytállni [1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 107. § (1) és (2) bek., 107/A. § (1) bek., (2) bek. b) pont, (5) bek., Ptk. 339. § (1) bek.].*

BH2001. 173. *A bizonyítási teher alakulása kártérítés iránti perben, ha a kár mértéke pontosan nem számítható ki [Ptk. 339. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2001. 114. *Mezőgazdasági termékértékesítési szerződés megszegésére alapított kártérítési perben az elmaradt haszon mértékének megállapítása [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 417. § (2) bek.].*

BH2001. 113. *Korlátolt felelősségű társaság tagja által elkövetett, bűncselekményt megvalósító környezetszennyezéssel okozott kárért való felelősség [1988. évi VI. tv. (Gt.) 54. § (1) bek., 155. § (1) bek., Ptk. 306. §, 310. §, 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 425. §].*

BH2001. 110. *II. Akit személyhez fűződő jogában megsértettek, akkor követelhet nem vagyoni kártérítést, ha bizonyítja, hogy olyan hátrány érte, amelyet a nem vagyoni kárpótlás kiküszöbölhet [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (1) és (4) bek.].*

BH2001. 83. *I. A bank által a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.) hatálybalépése előtt létrehozott, de működését azt követően is folytató bankcsoportra a Hpt. szabályai az irányadóak. Így a bank kártérítési felelőssége megállapítható, ha a bankcsoporttag prudens működése nem biztosított [Ptk. 339. § (1) bek., 1996. évi CXII. tv. (Hpt.) 90. § (2) bek., 221. §].*

BH2001. 66. *Büfé üzemeltetését biztosító közterület-használati engedély visszavonására alapított kártérítési igény elbírálásánál a szembenálló érdekek vizsgálata [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek.]*

BH2001. 61. *Személyhez fűződő jogot sért a magánéletbe való önkényes beavatkozás. A beavatkozást általában akkor kell önkényesnek tekinteni, ha az érintett akaratával, szándékával kifejezetten ellentétes, és a beavatkozást a gondosan mérlegelt körülmények sem indokolják [Ptk. 75. §, 84. § (1) bek., 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 359. § (1) bek., 1976. évi 8. tvr. 1991. évi LXIV. tv., 1992. évi LXXIX. tv., 1997. évi XXXI. tv. 17. §].*

BH2001. 33. *A bankszámlaszerződés alapján kezelt lakossági folyószámláról csalás következtében tévesen kifizetett összeggel kapcsolatban a pénzintézet kártérítési felelőssége megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 529. § (1) bek., 533. § (1) és (4) bek., 535. § (2) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 474. § (2) bek.].*

BH2001. 31. *A hitelkártya jogviszony mint háromoldalú jogviszony jogi jellege. A kártya kibocsátójának felelőssége az elfogadó által tévesen továbbított terhelésért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 529. § (1) bek., 3/1992. (MK. 34.) MNB rendelkezés 15. § (3) bek., IV/39. pont].*

BH2001. 12. *A személyhez fűződő jog megsértése esetén a sérelmet szenvedő fél nem vagyoni kártérítést akkor igényelhet, ha olyan hátrány bekövetkeztét bizonyítja, amelynek csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez a nem vagyoni kárpótlás szükséges [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (4) bek.].*

BH2000. 555. *Törzstőkeemelés címén fennálló pénzfizetési kötelezettség bankszámlára való átutalással teljesíthető. A bankszámlát kezelő pénzintézet együttműködési kötelezettsége keretében sem jogosult, de nem is köteles vizsgálni a számlatulajdonos megbízásának jogszerűségét, vagy a betétje legkedvezőbb kezelési módját [Ptk. 4. § (1) bek., 339. § (1) bek., 529. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 218. §, 222. §, 39/1984. (XI. 5.) MT r. 4. § (3) bek., 13/1989. (XII. 16.) IM r. 10. § (1) bek. cb) pont].*

BH2000. 546. *A házastárs felelőssége a másik házastárs bűncselekményével okozott kár megtérítéséért [Csjt. 27. §, 30. §, Ptk. 203. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 361. § (1) bek., 685. § b) pont, Pp. 6. § (2) bek., 196. § (1) bek. e) pont].*

BH2000. 541. *A kár mértékét a kártérítést igénylő félnek kell bizonyítania. Általános kártérítés megállapítására mindaddig nem kerülhet sor, amíg nyilvánvalóvá nem válik, hogy a kár mértéke nem számítható ki [Ptk. 339. § (1) bek., 359. §, Pp. 253. § (2) bek.].*

BH2000. 536. *A betegnek ismernie kell a műtét elmaradása esetén várható következményeket, és tudnia kell, hogy a műtéttel milyen kockázatot vállal. Ezért a bíróságnak nemcsak a műtéti hozzájárulás tényét, hanem a tájékoztatás tényleges tartalmát is vizsgálnia kell [Ptk. 75. § (3) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 1972. évi II. tv. (Et.) 45. § (1) bek., 47. § (3) bek., 15/1972. (VIII. 5.) Eü. M. r. 45. § (1) bek., 47. § (3) bek., 87. § (2) bek.].*

BH2000. 459. *A vámhatóság által lefoglalt jövedéki áru őrzésére és tárolására vonatkozó letéti szerződésből eredő kötelezettségét megszegő letéteményes kártérítési felelőssége [Ptk. 312. § (2) bek., 318. §, 339. § (1) bek., 355. § (1) bek., 360. § (1) bek., 463. § (1) bek., 466. § (1) és (4) bek., 1993. évi LVIII. tv. 68. §, 1995. évi LXVIII. tv. 29. §, 13/1979. (VIII. 10.) IM r. 12. § b) és d) pont.].*

BH2000. 445. *II. A kézbesítési előírások megtartása a közigazgatási eljárásban is alapvető és garanciális jelentőségű. Az ezzel kapcsolatos mulasztás olyan súlyú, amely a kárfelelősséget megalapozhatja [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., 1957. évi IV. tv. (Áe.) 45. § (1) bek., 62. § (2) és (4) bek., 1977. évi 11. tvr. 14. §, 18. § (1) bek., 12/1986. (XII. 30.) ÉVM. r. 19. §, 43/1953. (VIII. 20.) MT r. 1. §, 11. § (1) bek.].*

BH2000. 417. *Önálló cselekvősége esetén a felszámolót terhelő polgári jogi felelősség elbírálásánál a károsultak közrehatásának vizsgálata [Ptk. 7. §, 192. § (3) bek., 219. § (1) bek., 339. §, 340. §, 1986. évi 11. tvr. (Ftvr.), 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 54. §].*

BH2000. 415. *Ha a felszámoló az adós által kötött szerződést azonnali hatállyal felmondja, a másik fél az ennek folytán őt megillető követelést a felszámolási eljárásban érvényesítheti [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 47. § (1) bek., 54. §, Ptk. 319. § (2) bek., 321. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek.].*

BH2000. 409. *A távközlési szolgáltatóval szemben az előfizető által érvényesíthető - a távközlési törvényben meghatározott - kártérítési igény alkalmazási feltételei [1992. évi LXXII. tv. 8. § (1) bek., 11. § (1) bek., Ptk. 312. § (2) bek., 339. § (1) bek., 355. § (4) bek.].*

BH2000. 400. *I. A közigazgatási szerv jogellenes eljárásának nincsen jelentősége, ha az állított kár nem ezáltal keletkezett [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., Áe. 19. § (5) és (6) bek., 61. § (1) bek., 1964. évi III. tv. 7. § (2) bek., 12/1986. (XII. 30.) ÉVM r. 29. §].*

BH2000. 399. *A közút fenntartójának felelősségétől függetlenül a közutat beszennyező is köteles az ebből eredő károkért helytállni [Ptk. 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 1988. évi I. tv. 34. §, 35. §, 1/1975. (II. 5.) KPM-BM r. (KRESZ) 5. § (1) bek. c) pont, 63. § (2) bek.].*

BH2000. 347. *Műtéti kockázat körébe tartozik az esetleges állapotrosszabbodás, ha az a legnagyobb gondossággal és körültekintéssel sem volt elkerülhető (Ptk. 339. §).*

EBH2000. 341. *Egy gazdasági társaság bankhiteltartozására vonatkozó adatok banktitoknak minősülnek, így más gazdasági társaságnak nem szolgáltathatók ki. A banktitoknak minősülő adatok jogosulatlan kiszolgáltatásából eredő kártérítési igényt azonban csak a sérelmet szenvedett gazdasági társaság és nem annak tulajdonosa vagy tisztségviselője érvényesítheti [1991. évi LXIX. törvény (Pit.) 41. § (1) és (2) bek. 47. § (1) bek. c) pont, Ptk. 339. § (1) bek. Pp. 2. § (1) bek.].*

EBH2000. 330. *I. A bank által a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.) hatálybalépése előtt létrehozott, de működését azt követően is folytató bankcsoportra a Hpt. szabályai az irányadók. Így a bank kártérítési felelőssége megállapítható, ha a bankcsoporttag prudens működése nem biztosított [Ptk. 339. § (1) bek., 1996. évi CXII. tv. (Hpt.) 90. § (2) bek., 221. §].*

EBH2000. 329. *A hitelkártya jogviszony mint háromoldalú jogviszony jogi jellege. A kártya kibocsátójának felelőssége az elfogadó által tévesen továbbított terhelésért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 529. § (1) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rendelkezés 15. § (3) bek., IV/39. pont].*

EBH2000. 320. *A gyermeket nevelő szülő a kapcsolattartás jogellenes meghiúsításával okozott kárért a polgári jog szabályai szerint felelősséggel tartozik [Csjt. 92. §, Ptk. 339. §, 1997. évi XXXI. tv. 7. §, 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 7. § (4) bek.].*

EBH2000. 312. *Az államigazgatási szerv polgári jogi kártérítési felelősséggel tartozik a fél azon káráért, amely abból kifolyólag érte, hogy indokolatlanul késlekedtek az ügynek az arra illetékes állami szervhez való áttételével [Ptk. 339. §, 349. § (1) bek., Áe. 7. § (1) bek., 16. § (3) bek.].*

EBH2000. 235. *A végelszámoló megszegte a törvényben foglalt kötelezettségét, amikor a végelszámolási eljárás során hitelezői igényként nem vette figyelembe a jogerős fizetési meghagyásokon alapuló hitelezői követelést, ezért a kártérítési felelőssége megállapítható [1991. évi IL. tv. 71. §, 73. § (2) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 1975. évi II. tv. 103/E. § 105. § (1) és (5) bek., 1988. évi VI. tv. 54. § (3) bek.].*

EBH2000. 221. *Szerződéses kikötés esetén a pénzintézetek részéről az aláírási címpéldányon és a fizetési átutalási megbízáson lévő aláírások összehasonlítása nem írásszakértői módszerekkel történő vizsgálatot, hanem az aláírásmintán lévő aláírásnak és az átutalási megbízáson lévő aláírások módjának, az aláírás jellegzetességeinek az egybevetését jelenti. Ennek elmulasztása a pénzintézet terhére szerződésszegésnek minősül és kártérítési felelősséget von maga után [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH2000. 198. *Akarategység hiányában is fennáll annak az egyetemleges felelőssége, akinek a gondatlan mulasztása tette lehetővé harmadik személyek szándékos károkozását [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., 344. § (1) bek.].*

EBH2000. 196. *A közút kezelője felróhatóság hiányában nem felelős az általa kezelt utakon bekövetkező balesetek kárkövetkezményeiért és ezek elhárítása céljából nem köteles felelősségbiztosítást kötni [1988. évi I. tv. 34. § (1) és (5) bek., 35. §, Ptk. 339. § (1) bek., 559. § (1) bek.].*

BH2000. 196. *Az ügyvédi iroda felelőssége az ügyvédjelölt által a munkaviszonyával összefüggésben okozott kárért [Ptk. 219. § (1) bek., 220. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

EBH2000. 191. *Hibás teljesítésből fakadó átmeneti egészségromlás nem feltétlenül jelent olyan hátrányt, amely a nem vagyoni kártérítésre ad alapot [Ptk. 76. §, 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek. és 355. §].*

BH2000. 117. *Ha a kezes teljesít a jogosultnak, teljesítése erejéig a követelést biztosító jelzálogjog törvényi engedményként a kezesre száll át, vagyis a jogosulti oldalon a kötelem - az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés nélkül is - többalanyúvá válik. Ilyen esetben a jelzálogjog a törvényi engedményes hozzájárulása nélkül nem törölhető, illetőleg az ingatlan enélkül történő értékesítése kártérítési felelősséget keletkeztet [Ptk. 273. § (2) bek., 274. § (2) bek. a) pont, 276. § (1) bek., 330. § (1) bek., 334. § (1) bek., 339. §].*

BH2000. 104. *A közút kezelője felróhatóság hiányában nem felelős az általa kezelt utakon bekövetkező balesetek kárkövetkezményeiért, és ezek elhárítása céljából nem köteles felelősségbiztosítást kötni [1988. I. tv. 34. § (1) és (5) bek., 35. §, Ptk. 339. § (1) bek., 559. § (1) bek.].*

BH2000. 55. *Valamely jogszabály rendelkezésének az egyes államigazgatási szervek, illetőleg a bíróságok részéről történő téves értelmezése és ezzel összefüggésben a bizonyítékok téves értékelése önmagában felróható magatartást nem valósít meg [Ptk. 349. §, 339. § (1) bek., 1991. évi XXV. tv., 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 18. § (1) bek.].*

BH2000. 29. *Az adós ellen folyó felszámolási (egyszerűsített felszámolási) eljárásban a felszámoló nem köteles a cég ügyvezetőjének feladatkörébe tartozó tevékenységet, vizsgálódást, iratbeszerzést stb. megtenni, illetve átvenni [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 31. § a)-b) pont, 33. § (2) bek., 54. §, 55. § (1) bek., Ptk. 339. § (1) bek.].*

BH2000. 25. *A felszámoló kártérítési felelősségét megalapozza az abban megnyilvánuló tilos önhatalom gyakorlása, hogy az adós harmadik személy által haszonbérelt földjén termelt kukoricát lesilóztatja. A felszámolónak - ha az adós által kötött haszonbérleti szerződés érvénytelensége miatt a harmadik személy*

jogszerűtlen birtoklását állítja - birtokvédelmi eljárást kell kezdeményeznie [Ptk. 188. §, 339. § (1) bek., 452. § (1) bek., 1960. évi 11. tvr. (Ptké.) 26. §].

BH1999. 552. *Gépjármű parkolásával kapcsolatos kártérítési felelősség a kézifék behúzásának elmulasztása esetén [Ptk. 339. § (1) bek., 1/1975. (II. 5.) KPM-BM r. (KRESZ) 41. § (7) bek.].*

BH1999. 501. *A körzeti orvosi és kórházi kezelések során készült orvosi megállapítások és a perbeni szakértői vélemény adatainak mérlegelése a diagnosztikai késedelemre alapított kártérítési igény elbírálása során [Ptk. 339. § (1) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*

BH1999. 469. *II. A letéteményes kártérítési felelőssége, ha nem vizsgálja, vagy figyelmen kívül hagyja a letevő képviseleti jogának gyakorlására vonatkozó társasági jogi előírásokat [1988. évi VI. tv. 157. § (1) bek., 199. § (2) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 344. § (1) bek.].*

BH1999. 468. *A lízingszerződések egyes kérdéseinek nemzetközi szabályozását szolgáló egyezmény rendelkezéseinek figyelembevétele belföldi lízingszerződések megszegése miatt keletkezett kárigények elbírálása során [Ottawában 1988. május 28-án kötött UNIDROIT Egyezmény 13. cikk., Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (4) bek.].*

BH1999. 467. *A feleknek az engedményezés útján keletkezett, egymással szembeni kamatkövetelései beszámíthatók [Ptk. 298. §, 301. § (1) és (3) bek., 303. § (3) bek., 329. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1999. 465. *A korlátolt felelősségű társaság tagjának korlátozott felelősségére vonatkozó szabály áttörésének lehetősége és ennek előfeltételei [1988. évi VI. tv. 17. §, 155. § (1) bek., 162. § (2) bek., 188. §, Ptk. 5. §, 339. §].*

BH1999. 449. *Közösen építkezők egyetemleges kártérítési felelőssége a kilátás korlátozása folytán felmerülő károkért [Ptk. 100. §, 339. § (1) bek., 344. § (1) bek.].*

BH1999. 417. *Az önkormányzati lakások eladása esetén a társasház alakuló közgyűléséig az önkormányzat és a szolgáltató gazdálkodó szervezet között az ingatlan kezelésére létrejött szerződés rendelkezései az irányadók. A kárveszély viselése az ez idő alatt egy-egy lakásban keletkezett olyan kár tekintetében, amely egyébként a közösség kára lenne [Ptk. 339. § (1) bek., 352. § (1) bek.].*

BH1999. 403. *A büntetőeljárás során lefoglalt vagyontárgyakkal kapcsolatos őrzési kötelezettség megszegésének kártérítési következményei [Ptk. 196-197. §, 339. § (1) bek., 13/1979. (VII. 10.) IM r. 5. és 7. §, 117/1984. (IK. 12.) IM-BM-PM-Legf. Ü. sz. út.].*

BH1999. 363. *II. Nincs akadálya annak, hogy a kereset benyújtását követően elhalt jogosult helyébe a perbe a jogutódok belépjenek, és a jogelődöt haláláig terjedő időre megillető nem vagyoni kártérítés összegét ők követeljék. [Ptk. 339. § (1) bek., 354. §, 1972. évi II. tv. (Eü. tv.) 43. § (3) bek., Pp. 61. § (1) bek.].*

BH1999. 359. *A vámszervek kártérítési felelőssége a jövedéki törvény alapján lefoglalt áruknak a foglalás alatt bekövetkezett értékesíthetetlensége miatt [1993. évi LVIII. törvény (Jtv.) 42. §, 68. § (1) és (4) bek., 78. § (2) bek., 28/1993. (XI. 5.) PM r. (Zr.) 17. § (8) és (9) bek., Ptk. 196. § (1) bek., 339. § (1) bek., 349. § (1) bek.].*

BH1999. 356. *Nem sért jogot a kiadó, ha az adott sajtóorgánum felfogásával, nézeteivel ellentétes vélemény közzétételét megtagadja [Alkotmány 61. § (1) bek., Ptk. 75-76. §, 78. §, 206. § (1) bek., 213. §, 339. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 3. § (1) bek.].*

BH1999. 251. *Adósság meg nem fizetéséről szóló jogsértő közlemény közzététele hirdetési újságban [Ptk. 76. §, 78. § (2) bek., 84. § (1) bek. a) és e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (1) és (4) bek.].*

BH1999. 207. *Nyomozati tevékenység során okozott kár megtérítésére való kötelezés feltételei [Ptk. 349. és 339. § (1) bek.].*

BH1999. 202. *Birtokháborításhoz kapcsolódó kártérítési felelősség körében a kártérítés módjának meghatározása [Ptk. 188. §, 339. § (1) bek. 355. §, 359. § (1) bek., Pp. 182. § (3) bek., 213. § (3) bek.].*

BH1999. 162. *A más utazási iroda által szervezett, utazásra jogosító (ún. utazást közvetítő) és az utalást szervező szerződés elhatárolása [Ptk. 318. §, 339. §, 415-416. §, 11/1978. (III. 1.) Mt. r. 3. § (1) bek., 5. § (1) bek., (3) bek., 6. § (1) bek., 9. §, 10. §, 11. §].*

EBH1999. 118. *A korlátolt felelősségű társaság tagjának korlátozott felelősségére vonatkozó szabály áttörésének lehetősége és ennek előfeltételei [1988. évi VI. tv. 17. §, 155. § (1) bek., 162. § (2) bek., 188. §, Ptk. 5. §, 339. §].*

EBH1999. 93. *Nem sért jogot a kiadó, ha az adott sajtóorgánum felfogásával, nézeteivel ellentétes vélemény közzétételét megtagadja [Alkotmány 61. § (1) bek., Ptk. 75-76. §, 78. §, 206. § (1) bek., 313. §, 339. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 3. § (1) bek.].*

BH1999. 75. *A kárpótlási jegy mint értékpapír tulajdonjogának változásánál irányadó szabályok [1991. évi XXV. tv. 6. § (2) bek., Ptk. 119. §, 200. § (2) bek., 210. § (4) bek., 227. § (1) bek., 338/B. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek., 369. (1) bek.].*

EBH1999. 26. *A közjegyző - hagyatéki eljárással összefüggő - kártérítési felelősségének elbírálása megyei bírósági hatáskörbe tartozik [Ptk. 339. §, 349. §, Pp. 23. § (1) bek. b) pont, 1991. évi XCI. tv. 10. § (1) bek.].*
EBH1999. 16. *Az önálló bírósági végrehajtó eljárásával összefüggő kártérítési felelősség elbírálása megyei bírósági hatáskörbe tartozik [Ptk. 339. §, 349. §, Pp. 23. § (1) bek. b) pont, Vht. 217. §, 225. § (2) bek., 236. § (1) bek.].*
EBH1999. 14. *III. Valamely szerződés semmisségével kapcsolatos perbeli legitimációt csak érdekeltség vagy perlési jogosultságot biztosító jogszabályi felhatalmazás adhat [Ptk. 234. § (1) bek., 339. § (1) bek., 349. §, Pp. 123. §].*
EBH1999. 13. *Kereskedelmi forgalomban eladott dologról akkor lehet szó, ha a jogügyletet engedéllyel bíró természetes vagy jogi személy üzleti körén belül eladóként, bizományosként, lízingbe adóként stb. kötötte meg a másik féllel, aki így szerez - származékos módon - tulajdonjogot. A törvényi vélelem alapján a vevő csak akkor tekintheti a kereskedőt tulajdonosnak, ha az a maga nevében köti meg a jogügyletet. [Ptk. 117. §, 118. § (1) bek., 339. §, 349. §].*
BH1998. 585. *A külön jogszabályban megfogalmazott legnagyobb gondosság és körültekintés az orvosi eljárás felróhatóságának mércéje [Ptk. 339. § (1) bek., 1972. évi II. tv. (Eü. tv.) 43. § (2) bek., 58. § (3) bek., 73. § (2) bek.].*
BH1998. 534. *I. A közigazgatási jogkörben okozott kár megtérítésének feltételeit az erre vonatkozó speciális rendelkezéseken felül az általános vétkességi felelősség szabályai alapján kell vizsgálni [Ptk. 349. §, 339. § (1) bek.]*
BH1998. 533. *Jogszabály tiltó rendelkezésének hiányában nincs akadálya annak, hogy gyógykezelésének befejezése után a beteg az orvost köszönete jeléül anyagi juttatásban részesítse. Számolnia kell azonban azzal, hogy a károkozótól vagy annak felelősségbiztosítójától megtérítésre nem tarthat igényt [Ptk. 339. § (1) bek., 346. § (1) bek., 355. § (4) bek., 1972. évi II. tv. 75. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm r. 1. § (3) bek.].*
BH1998. 531. *Ügyvédek által kötött felelősségbiztosítási szerződés alapján a helytállási kötelezettség alakulása [Ptk. 296. § (1) és (2) bek., 318. § (1) bek., 328. § (1) bek. 329. § (1) bek., 339. § (1) bek., 474. § (1) bek.].*
BH1998. 484. *II. Az adóhatóság tájékoztatási kötelezettségének megsértésére alapított kártérítési igény elbírálása [Ptk. 6. §, 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., 1988. évi XXIV. tv. 12. § (1) bek., 1990. évi XCI. tv. 1. § (5) bek., 1992. évi IV. tv. 5. § (1) bek., 1997. évi LXIV. tv. 7. §].*
BH1998. 442. *I. A bíróság által gazdasági társaság terhére jogerősen megállapított tisztességtelen versenycselekmény a szembenálló versenytársak kártérítési igényeinek jogalapját megfelelően bizonyítja [1990. évi LXXXVI. tv. 3. § (1)-(2) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 359. § (1) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*
BH1998. 425. *A szomszédos ingatlanon elvégzett tereprendezés káros következményeinek elhárítása [Ptk. 188. § (1) bek., 339. § (1) bek., 341. §, 355. §].*
BH1998. 381. *Az állattartó kártérítési felelőssége [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 351. § (1) bek.].*
BH1998. 380. *A beteget nem kell tájékoztatni a műtét során esetlegesen, véletlenszerűen előforduló kockázat lehetőségéről, amely nem tartozik a műtéttel viszonylag nagy gyakorisággal együttjáró szövődmények körébe [Ptk. 339. § (1) bek., 1972. évi II. tv. 43. § (2) bek., 47. § (4) bek., 15/1972. (VII. 5.) EÜM r. 87. § (2) bek.].*
BH1998. 374. *A feltaláló és a munkáltató kölcsönös együttműködési kötelezettsége nem terjed ki arra, hogy a munkáltató a szolgálati szabadalom értékesítése során a saját üzletpolitikai érdekeivel ellentétes megállapodást kössön [Ptk. 4. §, 339. §, 1969. évi II. tv. (Szt.) 9. § (1)-(2) és (5) bek., 11/1983. (V. 12.) MT r. 1. § (1) bek.].*
BH1998. 334. *I. Jogszabály hatálybalépésével összefüggésben bekövetkezett károsodás nem keletkeztet a jogalkotó és a károsult között kötelmi jogviszonyt, és ilyen értelmű jogszabályi rendelkezés hiányában a polgári jogi kárfelelősség szabályai sem alkalmazhatók (Ptk. 339. §).*
BH1998. 298. *Lényeges eljárási szabályt sért a bíróság, ha eljárása eredményeként megállapítja, hogy a felperes által megjelölt jogcímen a követelés alaptalan, de az más jogcímen alapos lehet, és erre hivatkozással közbenső ítélettel a jog fennállását megállapítja [Pp. 213. § (3) bek., Ptk. 237. § (1)-(2) bek., 239. § (2) bek., 339. §].*
BH1998. 278. *Az együttműködési kötelezettség keretében az utazási irodát a megközelítéssel kapcsolatban terhelő tájékoztatás elmulasztásából eredő kártérítési felelősség megítélése [Ptk. 415. § (1) bek., 205. § (3) bek., 318., 339. § (1) bek., 355. § (1) bek.].*
BH1998. 272. *Szomszédjogi perben a szakértői bizonyítás jelentősége [Ptk. 100. §, 339. § (1) bek., Pp. 182. §].*
BH1998. 238. *A gazdasági társaság üzletrésze nem minősül - még 100%-ban történő üzletrész átruházása esetén sem - a Ptk. szerinti dolognak, ezért az ezzel kapcsolatos hibás teljesítésből (pl. a szerződés megkötése*

és a birtokba helyezés ideje alatt bekövetkezett értékvesztés) eredő kártérítési követelés nem ítélhető meg [1988. évi VI. tv. 17. §, 169. § (1) bek., Ptk. 207. § (1)-(2) bek., 310. §, 338/C. §, 339. §].

BH1998. 225. *A vásárolt részaránytulajdon a földkiadás tekintetében nem biztosít elsőbbséget, illetve kedvezményt [1993. évi II. tv. 6. § (3) bek., 8. § (1) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek.].*

BH1998. 173. *A sírhely használatára vonatkozó megállapodás megsértésével, a bejegyzés elmulasztásával kapcsolatos igény nem vonható az államigazgatási jogkörben okozott kár iránti követelés fogalmi körébe. Mindez azonban nem zárja ki a temető fenntartójának az alkalmazottja által okozott kárért való felelősségét, az általános szabályok szerint [Ptk. 349. §, Ptk. 348. §, 339. § (1) bek.].*

BH1998. 142. *I. A felek között jogerősen elbírált kártérítési követeléssel azonos tényalapból származó újabb igénynek a felszámolási eljárásban történő érvényesítését a res iudicata kizárja [Pp. 229. § (1) bek., Ptk. 339. § (1) bek.].*

BH1998. 141. *I. Ha a pénzintézetek között létrejött atipikus szerződés (együttműködési megállapodás) szerint az egyik bank az általa kiadott a váltó jó nyilatkozatot olyan időpontban teszi meg, amikor a váltó kiállítója ellen a felszámolási eljárás már megindult, az együttműködési megállapodásnak megfelelően a helytállási (kártérítési) kötelezettsége beáll [Ptk. 207. § (1) bek., 312. §, 313. §, 339. § (1) bek., 344. § (2) bek.].*

BH1998. 136. *A hagyatéki vagyon leltározásával kapcsolatos felelősség vizsgálata [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., 6/1958. (VII. 4.) IM r. (He.) 4. § (2) bek., 5. § (1)-(2) bek., 6. § (2) bek.].*

BH1998. 131. *I. Súlyos, a kárfelelősséget megalapozó jogalkalmazási mulasztás, ha a végrehajtási jog bejegyzése a főkövetelésre nem, csak a járulék biztosítására történik [Ptk. 339. §, 349. § (1) bek.].*

BH1998. 81. *A közigazgatási szerv kárfelelőssége szempontjából a harmincnapos ügyintézési határidő túllépésének az okait is szükséges vizsgálni [1957. évi IV. tv. 15. § (1) bek., Ptk. 349. és 339. § (1) bek.].*

BH1998. 79. *Kártérítési felelősség a hitelígérvény visszavonása miatt [Ptk. 339. § (1) bek., 28/1991. (II. 21.) Korm. r. 8. § (1) bek.].*

BH1998. 78. *A jogszabályban megfogalmazott legnagyobb gondosság és körültekintés tanúsításának elmaradása minősül az orvossal szemben a jogi megítélés szempontjából felróható magatartásnak [Ptk. 339. § (1) bek., 1972. évi II. tv. (Eü. tv.) 43. § (2) bek., 47. § (3) bek., 58. § (3) bek.].*

BH1997. 592. *II. Az otthonházban nyújtott szolgáltatások teljesítésének lehetetlenülése esetén az otthonházat üzemeltető kártérítési felelőssége [Ptk. 312. § (2) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1997. 588. *Kártérítés engedély nélkül végzett - de a vállalással ellentétben szakképesítést nem nyújtó - oktatói tevékenységgel okozott kárért [7/1988. (II. 17.) MT r. 8. § (3) bek, 9. § (1) bek., Ptk. 312. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1997. 587. *Az önkormányzat a tulajdonosi jogainak gyakorlása során okozott kárért az általános szabályok szerint felel, és a hatásköri szabályok is ennek megfelelően alkalmazandók [Ptk. 112. § (1) bek, 339. § (1) bek., 349. §, Pp. 11. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., PK 42. sz.].*

BH1997. 579. *I. Ha a személyhez fűződő jog sajtó útján való megsértése munkaviszonnyal összefüggésben történt, a Ptk. 84. §-a (1) bekezdésének e) pontjában foglalt kártérítést a polgári jogi felelősség szabályaiból következően a munkáltató kiadóval szemben lehet érvényesíteni [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 18-19. §].*

BH1997. 578. *Személyhez fűződő jogot sérthet a közszereplést vállaló személy képmása nyilvánosságra hozatalának módja is [Ptk. 76. §, 80 § (1) bek., 84. § (1) bek. a)-c) pont, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 355. § (1) bek.].*

BH1997. 545. *I. A korábban a perbíróság által már jogerősen elbírált kártérítési igényt a felszámolási eljárásban a bányakárt szenvedett fél hitelezőként, az inflációval összefüggő helyreállítási költségemelkedésre hivatkozással ismételten nem érvényesítheti [Pp. 229. § (1) bek., Ptk. 339. § (1) bek.].*

BH1997. 530. *A jogcím téves megjelölése miatt a kártérítésre irányuló kereseti követelés nem utasítható el [Ptk. 310. §, 339. § (1) bek, Pp. 213. §, 215. §].*

BH1997. 494. *A pénzintézet a nála vezetett bankszámlák közötti úri. átvezetésre vonatkozó megbízásokon - a megbízó előzetes véleményének kikérése, tisztázása nélkül - javításokat nem végezhet. A hibás adatokat tartalmazó megbízásokat teljesítetlenül vissza kell küldenie a megbízónak. A kötelezettségek elmulasztásával összefüggésben keletkezett károkért a pénzintézetet kártérítési felelősség terheli [Ptk. 4. §, 277§ (1)-(3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 529. § (1) bek., 530. §, 1991. évi LXIX. tv. 46. § (1) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rak. 27. § (2) bek., 30. §].*

BH1997. 492. *A jogszabály alapján az állam tulajdonából az önkormányzatok tulajdonába kerülő közművek esetleges hibái miatt az önkormányzatok, illetőleg az általuk szerződés útján (pl. koncessziós szerződéssel) az üzemeltetéssel megbízott gazdasági társaság felelőssége állapítható meg. A korábbi üzemeltető és az új üzemeltető között kötelmi jogviszony nem jön létre, ezért a korábban is meglévő hibák miatt a korábbi*

üzemeltető szavatossági vagy kártérítési felelőssége nem állapítható meg [1991. évi XXXIII. tv. 36. § (2) bek., 1991. évi XLV. tv. 7. § (3) bek. c) pont, Ptk. 339. § (1) bek.].

BH1997. 481. *A jogügylet létrehozásával kapcsolatos együttműködési kötelezettség elmulasztásának jogkövetkezményei [Ptk. 205. § (3) bek, 339. § (1) bek 537. § (3) bek. ., Ptké. 69. § (1) bek].*

BH1997. 440. *Az ellopott személygépkocsi lefoglalásával a károsult nem válik letevővé, s a rendőrség sem kerül letéteményes pozíciójába. Így a felelősség szempontjából a szerződésen kívüli szabályok alkalmazására kerülhet sor [Ptk. 339. § (1) bek., 463. § (2) bek., Be. 101. § (2) bek., 117/1984. (IV. 12.) IM-BM-PM-Legf. Ü. ut. 8. § (1) bek.].*

BH1997. 410. *A perbíróságnak - és nem a felszámolási eljárást lefolytató bíróságnak - van hatásköre a felszámoló ellen arra hivatkozással előterjesztett kártérítési igény elbírálására is, hogy a felszámolási eljárásban megítélt munkabér-követelést késedelmesen fizette meg, és ezzel kárt okozott [Ptk. 339. §, 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 51. §, 54. §, 57. § (2) bek.].*

BH1997. 329. *A gazdasági társaság tagja a társaság ügyvezetőjével szemben saját nevében csak a társaság részére támaszthat kártérítési követelést [Ptk. 318. §, 339. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. (Gt.) 17. §, 32. §, 188. §, 196. § (1) bek.].*

BH1997. 246. *Ha az ÁVÜ vagy jogutódja valamely szerződéses rendszerben üzemeltetett üzlet privatizációja során a jogszabályokban előírt - pl. a versenyeztetésre vonatkozó - kötelezettségeinek nem tesz eleget, vagy jogait nem megfelelően gyakorolja, kártérítési felelősséggel tartozik [1990. évi LXXIV. tv. 2. §, 9. §, 10. §, 11. §, 1992. évi LIV. tv. 76. § (1) bek., 79. §, Ptk. 339. § (1) bek., 359. § (1) bek.].*

BH1997. 225. *Az államigazgatási szerv hallgatása a kárfelelőssége alapjául szolgálhat [1957. évi IV. tv. (Áe.) 2. § (6)-(7) bek., 15. § (1) bek., Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1992. évi XXXII. tv. 14. §, 1991. évi XXV. tv. 12. § (5) bek., 1994. évi II. tv. 1. § (1) bek.].*

BH1997. 224. *Jelzálogjog bejegyzésére alkalmatlan kérelem nyilvántartásba vételéhez kapcsolódó eljárás és felelősség megítélése [Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 15. § (6) bek., 17 § (2) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. (Vhr.) 88. §].*

BH1997. 196. *I. Okmányos meghitelezés (akkreditív nyitás) esetén a megbízott által igénybe vett fizető bank akkor is felelős a megbízott által meghatározott feltételektől eltérő fizetéssel okozott kárért, ha a megbízó akaratának megfelelően járt el, és a fizető bankot a megbízó jelölte ki [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 344. § (2) bek., 475. § (1) és (4) bek.].*

BH1997. 126. *A hatásköri szabályok megkerülése végett nem lehet a közhatalmi jogosítványok gyakorlásával összefüggő kárigényeket kizárólag a szerződésen kívüli károkozás általános rendelkezései alapján elbírálni [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., Pp. 23. § (1) bek. b) pont. 129. § (1) bek.].*

BH1997. 125. *A lakásból történt kizárással kapcsolatos többletköltség kárként érvényesíthető [Ptk. 339. § (1) bek.].*

BH1996. 654. *I. A felszámoló eljárásával kapcsolatos kifogás előterjesztésének lehetősége nem zárja ki azt, hogy a károsult a felszámoló ellen kártérítési követelésének érvényesítése érdekében pert indítson [1986. évi 11. tvr. 26. § (2) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1996. 638. *A jogszabálysértés nélkül megadott építési engedély hivatalból történt visszavonása jogellenes. A kártérítési per bírósága önállóan vizsgálhatja azt, hogy valamely államigazgatási tevékenységhez vagy határozathoz kapcsolódik-e kártérítési felelősség [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., Pp. 9. § (1) bek., Áe. 48. § (2) bek., 61. § (1) bek., 22/1970. (XI. 18.) ÉVM-KPM r. 3. § (2) bek., 12/1986. (XII. 30.) ÉVM r. 12. § (1) bek. a) pont, 13. § (1) bek. c) pont].*

BH1996. 587. *II. Amennyiben az ingatlan eredeti és valódi adatokat tartalmazó tulajdoni lapja nem található, úgy a földhivatal nyomban köteles olyan intézkedéseket tenni, amelyek a visszaélést akadályozzák; ugyanilyen fontos feladata annak meggátlása, hogy valótlan adatokat tartalmazó tulajdoni lap kerüljön a nyilvántartásba [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek. 355. § (4) bek. 116. § (2) bek., 1972. évi 31. tvr. 1-3. §, 33. § (2) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 114. § (1)-(2) bek. 1/1990. (VI. 26.) FM r. 2. § (1) bek., PK 42.].*

BH1996. 529. *Annak a kárnak, amely abból adódik, hogy az építési hatóság építési engedélyt ad, holott az adott helyzetben elvárható magatartás esetén az engedély megadását meg kellett volna tagadnia, nincs olyan része, amely az építési engedélyért folyamodó károsult kárelhárítási kötelezettségének elmulasztásából ered [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 349. § (1) bek., 2/1977. (I. 18.) ÉVM r. 7. §, 15. § (3) bek., PK 36. sz.].*

BH1996. 471. *A földárveréshez szolgáltatott téves adatközlés a kártérítési felelősséget megalapozza [Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 364. *Pénzintézet kártérítési felelőssége a szerződés teljesítésével kapcsolatos együttműködési kötelezettség elmulasztása miatt [Ptk. 4. § (1) és (4) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 533. § (1) bek.].*

BH1996. 360. *Biztosítási szerződésekre alapított igények elbírálásához szükséges körülmények felderítésének elmulasztása miatt hatályon kívül helyezés. [Ptk. 346. § (1) bek., 339. § (1) bek. 1995. évi XLVIII. tv. 158. §, Pp. 252. § (3) bek.].*

BH1996. 314. *A vállalkozó kártérítési felelőssége a gépkocsi megőrzését magában foglaló vállalkozási szerződés megszegése miatt [Ptk. 389. §, 462. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 312. *A körözés elrendelése a rendőrségnek a közhatalom gyakorlása során kifejtett olyan intézkedő tevékenysége, amelyre az államigazgatási jogkörben történt károkozás szabályait kell alkalmazni [Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 256. *Ha a fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatásából eredő kár megtérítése iránti követelés elévült, a kárigényt a kártérítés általános szabályai szerint kell elbírálni [Ptk. 339. § (1) bek., 345. §].*

BH1996. 255. *I. Az okozati összefüggés fennállásának megítélésében a kárfelelősséget elbíráló bíróság véleménye eltérhet a büntetőjogi következményekről döntő bíróságétól [Ptk. 339. § (1) bek., Pp. 9. § (1) bek.].*

BH1996. 252. *A szerződésnek a hitelező károsítása miatti hatálytalansága akkor állapítható meg, ha az a hitelezői igény kielégítési alapjának az elvonását eredményezi [Ptk. 203. § (1) bek., 312. § (2) bek., 319. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 196. *I. A szomszéd építkezésével kapcsolatos kártérítés megállapítása [Ptk. 100. §., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 155. *Amennyiben az érvényesíteni kívánt kár a büntetőbíróság által kiszabott pénzbüntetésből és bűnügyi költségből áll, úgy az ennek megtérítésére irányuló kereseti kérelmet a polgári bíróságnak érdemi vizsgálat nélkül kell elutasítania [Pp. 9. § (1) bek., Ptk. 349. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 150. *A kártérítési per nem folytatása a büntetőbíróság kártalanítási eljárásának. A kapcsolódás csupán annyi, hogy a megállapított kártalanítás kárként már nem érvényesíthető. A polgári bíróságnak a kárfelelősséget - mind a jogalapot, mind az összegszerűséget érintően - önállóan kell elbírálnia. [Be. 383. §, Ptk. 349. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 149. *A jogorvoslat igénybevételének kötelezettsége szempontjából az építési engedély elleni fellebbezés elmulasztását nem pótolja a használatbavételi engedéllyel szembeni jogorvoslati kérelem [Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 147. *Önmagában az a körülmény, hogy a kötelezett a jogerős ítélet rendelkezésének nem tett eleget és a megváltási árat nem fizette meg, a kártérítés alapjául nem szolgálhat [Ptk. 339. § (1) bek.].*

BH1996. 143. *II. Szerződés hiányában szerződésszegésre alapított kártérítés iránti igény eredményesen nem érvényesíthető [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 108. *Ha állami vagyon értékesítésére irányuló pályázati kiírását - annak jogszabályba ütköző volta miatt - a kiíró érvénytelenné nyilvánítja, a pályázók a pályázatuk elkészítésével és benyújtásával felmerült költségeiket a kiíróval szemben kártérítésként, az általános szabályok szerint érvényesíthetik [1992. évi LIV. tv. 80. § (2) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 350. § (1) bek.].*

BH1996. 91. *A bíróság kárfelelőssége a végrehajtási eljárás téves elrendelése miatt [1979. évi 18. tvr. 14. § (1) bek., Ptk. 349. (1) és (3) bek., 348. §, 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1996. 90. *Kártalanítás és kártérítés a bizonyítottság hiánya miatti büntetőbírósági felmentés esetén [Ptk. 349. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek., Be. 383-385. §].*

BH1996. 34. *A köztisztasági feladatokat vállalkozásban végző gazdasági társaság kárfelelősség alóli mentesüléséhez nem elegendő, hogy a településen rendszeresen végzett hóeltakarítást, szórást és kézi tisztítást; azt kell bizonyítania, hogy a baleset helyszínén megtett-e mindent annak érdekében, hogy veszélyhelyzet ne keletkezzen, illetve hogy az a lehető leggyorsabban megszűnjön [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1996. 33. *A közút kezelője kártérítési felelősséggel tartozik, ha nem gondoskodik arról, hogy az út a biztonságos közlekedésre alkalmas legyen [1988. évi I. tv. 33. §, 34. § (1) bek., 35. §, Ptk. 339. § (1) bek., 340. §, 344. § (1) és (3) bek.].*

BH1996. 30. *Növényvédelemmel kapcsolatos szerződéses kötelezettség megszegéséből eredő kártérítési felelősség megállapítása [Ptk. 305. § (1) és (3) bek., 310. §, 318. §, 339. § és 452. §].*

BH1996. 22. *A szomszédjogok gyakorlásával kapcsolatban indult per elbírálásának szempontjai [Ptk. 100. §, 339. § (1) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*

BH1995. 722. *I. Kötbér kikötésének minősül a felek olyan megállapodása, amelyben arra az esetre, ha egymás partnerével meghatározott időn belül üzleti kapcsolatba lépnek, kártérítés fizetésére vállaltak kötelezettséget [Ptk. 246. § (1) és (2) bek., 247. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., GK 17.].*

BH1995. 663. *A felszámoló a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet vagyonával kapcsolatos jogcselekményeiért a polgári jog általános szabályai szerint tartozik felelősséggel; ez irányadó a kártérítési felelősségére is [1986. évi 11. tvr. 16. § (1) bek., Ptk. 339. § (1) bek.].*

BH1995. 563. *Ha a kizárást kimondó taggyűlési határozatot a bíróság hatályon kívül helyezi, a kizárt tag tagsági joga feléled, őt úgy kell tekinteni, mintha a társaságból ki sem zárták volna; a törzsbetétje után azonban kártérítés címén kamatot nem követelhet, mert a nyereségből tagként részesedik [Ptk. 339. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. (Gt.) 177. § (1) bek.].*

BH1995. 531. *Az azonnali beszedési megbízással (prompt inkasszó) való igényérvényesítés feltételei. A számlavezető pénzintézet kártérítési felelősséggel tartozik a megbízójának, ha az - az előfeltételek hiányában - annak számláját jogosulatlanul benyújtott azonnali beszedési megbízás alapján, a megbízó hozzájárulása nélkül megterheli [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 529. § (1) bek., 39/1984. (XII. 5.) MT r. 4. § (4) és (5) bek., 5. § (2) bek. a)-d) pont, 4/1986. (XII. 28.) MNB rendelkezés 7. § (1) bek., 412/1987. (PK 17.) MNB közlemény 25/c) pont].*

BH1995. 530. *A külkereskedelmi szakvállalat bizományos kártérítési felelőssége, ha a csekkel történő fizetési megállapodás ellenére a külföldi vevővel szembeni vételár-követelés - neki felróható okból - elévül [32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 13. § (1) bek., 21. § (2) bek., 1965. évi 2. tvr., 2/1965. (I. 24.) IM r. 40-48. §-ai, 52. §, Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1995. 461. *A szövetkezet tulajdonából kikerült földön fennálló haszonbérlet nem szűnik meg; a haszonbérbe-adói jog a részaránytulajdont vagy a kárpótlás útján tulajdonjogot szerző tulajdonost illeti meg [Ptk. 194. §, 319. § (1) bek., 339. § (1) bek., 432. § (3) bek., 461. § (1) bek., 1991. évi XXV. tv., 1992. évi I. tv. (Szvt.), 1992. évi II. tv. (Ámt.) 13. § (1) bek. b) pont, 14. § 1993. évi II. tv. 14. §].*

BH1995. 416. *Nemzetközi fuvarozás esetén a vasút téves mérlegelésének kártérítési következményei [Ptk. 201. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. §, Ptk. XLI. fejezete, a 114 058/1966. I/8. E. (KK. 25.) hirdetménnyel közzétett Megállapodás a Nemzetközi Árufuvarozásról (SZMGSZ) 8. cikk 7. §, 23. cikk 1. §, 29. cikk 1-2. §, 7. §, 30. cikk. 1-2. §, 31. cikk l. §, a 3/1960. (V. 13.) KPM rendelettel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 28. cikk 1. §, 53. cikk 1. §, 2. §].*

BH1995. 413. *A felszámolási eljárás megindításáról szóló sajtóközleménnyel üzleti titoksértés nem követhető el, de adott esetekben - pl. ha a cikk olyan szövegkörnyezetben lát napvilágot - a jó hírnév sérelmét eredményezheti és kártérítési következményt vonhat maga után [Ptk. 78. § (1)-(2) bek., 81. §, 84. § (1) bek. e) pont, 339. §, 355. § (4) bek., 1990. évi LXXXVI. tv. 5. §, 34/1992. (VI. 1.) AB határozat].*

BH1995. 403. *A bírósági jogkörben okozott kár megtérítésére akkor kerülhet sor, ha a kártérítés általános és különös feltételei adottak [Ptk. 339. §. (1) bek., 349. § (1) bek.].*

BH1995. 344. *A kórház kártérítési felelősséggel tartozik, ha elmulasztja a műtéti kockázat körében 5-20%-os gyakorisággal együttjáró szövődmény lehetőségéről a beteget műtét előtt tájékoztatni [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek. 15/1972. (VIII. 5.) EüM r. 87. § (2) bek.].*

BH1995. 342. *Idegen pénznemben történő marasztalás esetén a késedelmi kamat mértékét az adott pénznemre meghatározott pénzpiaci kamat mértékének alapulvételével kell meghatározni [Ptk. 231. § (1)-(2) bek., 301. § (1) bek., 339. § (1) bek., 360. § (1)-(2) bek., 1979. évi 13. tvr. 32. §, 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 1. §].*

BH1995. 215. *A szabálytalan áramvételezéssel megvalósított szerződésszegés jogkövetkezményeinek alkalmazásával kapcsolatban indult jogvita elbírálásának egyes kérdései [Ptk. 318. §, 339. § (1) bek., 387. §, 1962. évi IV. tv. (VET) 16. § (4) bek., 17. § (3) bek., 40/1962. (XI. 11.) Korm. r. 52. § (2) bek., 4/1971. (VI. 5.) NIM r. (VKSZ) 19-23. §].*

BH1995. 170. *A környezetvédelmi bírság kártérítési követelésként való áthárításánál irányadó szempontok [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 345. § (1) bek.].*

BH1995. 156. *A pénzintézet kártérítő felelősséggel tartozik, ha az átutalási betétszámla-szerződés alapján őt terhelő kötelezettsége ellenére a biztosítási díjak átutalását úgy szünteti meg, hogy erről a számlatulajdonost nem értesíti [Ptk. 529. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1994. 665. *A kötelezettek egyetemleges felelősségével kapcsolatos kérdések a szavatossági és kártérítési igények együttes érvényesítése esetén [Ptk. 308. § (1) bek., 315. §, 334. § (2) bek., 337. §, 339. § (1) bek., 53/1987. (X. 24.) MT r.].*

BH1994. 660. *Kölcsönösen hátrányt okozó magatartások értékelése a szomszédjogok gyakorlásával kapcsolatos igények elbírálása során [Ptk. 4. § (4) bek., 100. §., 339. § (1) bek.].*

BH1994. 552. *A bankszámlaszerződés megszegése a bank részéről azáltal, hogy a számlatulajdonos hozzájárulása nélkül teljesít kifizetést a számláról, önmagában a kifizetett összegnek megfelelő mértékű kártérítést nem von maga után. A számlatulajdonosra háruló bizonyítási teher [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 529. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 4. § (3) bek. , 3/1992. (MK 34.) MNB rek.].*

BH1994. 539. *A szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolásával kapcsolatban a cseretelken történő építkezés műszaki irányítását, illetve ellenőrzését végző személyek felelősségének*

megállapításánál irányadó szempontok [2/1965. (II. 18.) ÉM-PM r. 8. § (2) bek., 9. § (1) bek., 2/1964. (VII. 5.) ÉM r. 13. § (4) bek., Ptk. 305. § (2) bek., 306. §, 348. § 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].

BH1994. 533. *I. Közös tulajdon jövőbeli megszüntetésének módját meghatározó megállapodással kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 116. § (1) bek., 117. § (1) bek., 148. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., Csjt. 27. § (3) bek.].*

BH1994. 318. *I. A kapcsolattartás jogellenes meghiúsítása kártérítési következményt von maga után [Ptk. 339. § (1) bekezdés).*

BH1994. 250. *Vállalkozási szerződés megszüntetéséhez kapcsolódó elszámolásnál irányadó szempontok [Ptk. 389. §, 392. § (3) bek., 319. §, 277. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.).*

BH1994. 204. *Az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság alapítója a kft.-t bármikor megszüntetheti, ennek érdekében intézkedéseket tehet, de a kft. vagyonát, annak bevételeit vagy egyéb pénzeszközeitnem vonhatja magához. Ha ilyen jogellenes tevékenységével a kft. hitelezőinek kárt okoz, ezért az alapító kártérítési felelőssége fennáll [1988. évi VI. tv. 183. § (2) bek. j) pont, 189. § (3) bek., Ptk. 203. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1994. 203. *I. A korlátolt felelősségű társaság társasági szerződésének érvénytelenségére alapított kártérítési igény esetén - a speciális jogszabály alapján - a társaság tagjai korlátlanul és egyetemlegesen felelnek. - Az ilyen követelés a társaság megjelölt tagjai között egységes pertársaságot hoz létre [1988. évi VI. tv. 162. § (2) bek., Ptk. 237. § (1) bek., 339. §, Pp. 51. § a) pont).*

BH1994. 196. *A bizonyítékok kirívóan okszerűtlen mérlegelése megalapozza a felülvizsgálati kérelmet [Pp. 270. § (1) bek., 206. § (1) bek., Ptk. 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 534. §, 1952. évi 9. tvr. 5. §].*

BH1994. 191. *Ha a bíróság a kárpótlás iránt indított pert hatáskör hiánya miatt megszünteti, a keresetlevelet át kell tennie az Országos Kárrendezési és Kárpótlási Hivatalhoz [1992. évi XXXII. tv, Ptk. 339. §, 349. §, Be. 384. §, Pp. 129. § (1) bek., 130. § (1) bek., b) pont, 157. § a) pont, 158. § (2) bek.].*

BH1994. 90. *Ha a szerződés szövegéből a teljesítési határidő fix határidő jellege nem állapítható meg, a szállítási késedelem miatt a megrendelő egyoldalúan elállásra nem, illetőleg csak érdekmúlás igazolása mellett jogosult. A külkereskedő megbízott nem követ el ügyviteli mulasztást azzal, hogy fix teljesítési határidőt a külkereskedelmi szerződésben nem kötött ki, ha a megbízó erre nem utasította [Ptk. 277. § (2) bek., 300. § (1)-(2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 507. §, 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 13. § (1) bek., 23. §, 28. §, 47. § (3) bek., 1968/1988. évi Általános Szállítási Feltételek (ASZF) 7. §, 15. § (1) bek., 87. § (1) bek.].*

BH1994. 44. *Pénzintézet, ha egy gazdálkodó szervezettel kötött bankszámlaszerződésének teljesítéséhez egy másik pénzintézet közreműködését veszi igénybe, az általa igénybe vett közreműködő magatartásáért úgy felel, mintha maga járt volna el. Ilyen esetben a pénzintézetek kártérítési felelősségét nem zárja ki az, hogy a pénzforgalmat számítógépes rendszerben üzemeltetik [Ptk. 315. §, 339. § (1) bek., 475. § (1) bek.].*

BH1994. 31. *Alkotmánysértő jogszabály megalkotásával okozott kár megtérítése iránt indított per elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek., 1989. évi XXXII. tv. 43. § (2) bek.].*

BH1993. 755. *A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés megszegése folytán keletkezett kár megosztása annak következtében, hogy a felek egyike sem tett eleget együttműködési kötelezettségének [Ptk. 277. §, 318. §, 339. § (1) bek., 340 § (1) bek.].*

BH1993. 679. *Közút fenntartója ellen a forgalom rezgéskeltő hatása miatt érvényesített kártérítési igény elbírálásának szempontjai (Ptk. 339. §, 349. §).*

BH1993. 677. *A társadalombiztosítási igazgatóság kártérítési felelőssége táppénz késedelmes kifizetése miatt. [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek., 355. § (4) bek.]*

BH1993. 498. *Autószerelő-műhelyben gyúlékony anyag (mosóbenzin) szabálytalan használata nem minősül fokozott veszéllyel járó tevékenységnek, de alapul szolgál a kártérítés általános szabályának alkalmazására [Ptk. 345. § (1) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1993. 496. *A kontárszerződésből fakadó jogok és kötelezettségek [Ptk. 200. § (2) bek., 337. § (2) bek., 339. §, PK 32. sz., 1977. évi 14. tvr. 2. § (1) bek., 1990. évi V. tv. 8. § (1) bek.].*

BH1993. 448. *A hitelfedezeti és az ún. finanszírozásihitelfedezeti bankgaranciák elhatárolási szempontjai. A garanciavállaló pénzintézet kártérítési felelőssége abból folyóan, hogy a bankgarancia kedvezményezettjének személyét nem tisztázta a garancianyújtást megelőzően [Ptk. 318. §, 339. §, 474. § (1)-(2) bek., 476. §].*

BH1993. 445. *A pénzintézet által adott, egy nála vezetett számla likviditására vonatkozó információ téves volta még a tény bizonyítottsága esetén sem lehet váltójogi kifogás alapja, így a megtérítési váltóadósnak a*

váltóban szereplő összegért való egyetemleges helytállási kötelezettségét nem érinti [1/1965. (I. 24.) IM r. 47. § (1) és (2) bek., Ptk. 339. § (1) és (2) bek.].

BH1993. 357. *A bérlő által a bérleményben okozott kár megtérítésével kapcsolatos igény elbírálásának szempontjai [Ptk. 318. §, 339. §].*

BH1993. 356. *Nem vagyoni kártérítés megítélésének feltételei a személyiségvédelem körében [Ptk. 78. §, 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 345. §, 355. § (4) bek., 1990. évi LXXXVI. tv. 4. §, 29. § (1) bek. e) pont, 34/1992. (VI. 1.) AB hat.].*

BH1993. 355. *Kártérítési igény elutasítása okozati összefüggés hiánya miatt [Ptk. 339. § (1) bek.].*

BH1993. 300. *A lakásban tárolt üdítőitalos üveg felrobbanásából eredő kárért való felelősség [Ptk. 339. § (1) bek.].*

BH1993. 246. *A vállalkozó az őt terhelő kötbért - kártérítés címén - közreműködőjére csak akkor háríthatja át, ha meghatározható a szerződésszegésnek az a része, amelyért kizárólag a közreműködő a felelős [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 18. § (1) bek., 44. § (1) bek., GK 18. sz.].*

BH1993. 231. *Biohumusz és humuszt termelő giliszta előállítására és értékesítésére kötött szerződés teljesítésével kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 207. § (1) bek., 302. § a) pont, 303. § (1) bek., 312. § (3) és (6) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 417. § (1) bek., 419. § (3) bek.].*

BH1993. 31. *Művészeti alkotóközösség és tagjai közötti jogviszony minősítése. A tagsági viszony megszűnése utáni elszámolás szempontjai [Ptk. 318. §, 339. § (1) bek. 507. §].*

BH1992. 779. *Ha a szállító a szolgáltatás tárgyának a fuvarozó részére való átadásával teljesített, a kárveszély - amennyiben a törvény kivételt nem tesz - a megrendelőre szállt át. A szállító azonban felelős azért a kárért, amelyet azzal okozott, hogy a küldeménynek a vasúti kocsiba való berakása során nem gondoskodott a rakomány biztos elhelyezéséről és az ehhez szükséges eszközökről [Ptk. 278. § (2) bek., 279. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 382. § (2) bek., 490. § (1) bek., 3/1960. (V. 13.) KPM rendelettel kiadott Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 21. cikk. 4. §, 22. cikk 1. és 2. §, 23. cikk 5. §, 54. cikk 1. § d) pont].*

BH1992. 637. *Nem felel a kárért a közigazgatási hatóság, ha annak bekövetkezte és a hatóság mulasztása között nincsen okozati összefüggés [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., PK 42. sz.].*

BH1992. 317. *Kórház kártérítési felelőssége műtéti beavatkozás következményeként bekövetkezett egészségkárosodás miatt [Ptk. 339. § (1) bek., 318. §, 1972. évi II. tv. 43. § (2) bek.].*

BH1992. 316. *Birtokháborítással összefüggően érvényesített kártérítési igény elbírálásának szempontjai [Ptk. 339. §].*

BH1992. 261. *Ha az ingatlan eladója szerződésben magára vállalja a tulajdonjog-változás bejegyeztetésének elvégzését, az ennek késedelmével összefüggő, a vevőnél keletkezett károkért kártérítési felelősséggel tartozik [Ptk. 299. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1992. 242. *A gépkocsi vezetésének más személy részére történő átengedése nem jelenti egyben az üzembentartói minőség átszállását is. Kármegosztás alkalmazása a gépkocsi vezetője és a baleset bekövetkezésében közrejátszó utas között [Ptk. 345. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., PK 36. és 40. sz.].*

BH1992. 171. *Felüljáró építésével okozott károsító hatások (zaj és légszennyeződés, a kilátás csökkenése, a bezártság érzetét keltő hatás) miatti kártérítési felelősség egyes kérdései [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1992. 57. *Felróható magatartás hiányában az anyakönyvi hatóság mentesülése az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése alól [Ptk. 339. §, 349. §].*

BH1991. 472. *A szerződésszegésért való felelősség szabályainak alkalmazása a mezőgazdasági termékértékesítési szerződéssel kapcsolatos kártérítési igény elbírálása során [14/1978. (III. 1.) MT r. 17. §, Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1991. 315. *A kárenyhítési kötelezettség kérdései vemhes üsző elhullása esetén [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (1) bek.].*

BH1991. 314. *I. A koncert rendezőjének és a fellépő zenekarnak egyetemleges felelőssége az utóbbi által használt pirotechnikai eszköz alkalmazása során bekövetkezett baleseti kárért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. §, 344. § (1) bek., 345. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1991. 233. *I. A termék rendeltetésszerű használatára való alkalmatlansága miatt bekövetkezett kárért a termék gyártóját kártérítési felelősség terheli [Ptk. 339. § (1) bek.].*

BH1991. 201. *Ha a berendezés a környezetet károsító, a megengedett határértéket túllépő zajt bocsát ki, és emiatt a berendezés üzemeltetőjét védőfal építésére kötelezik, ennek költségét az üzemeltető előzetes figyelmeztetése esetén sem lehet a berendezés környezetében felépült lakóépület megrendelőjére, vállalkozójára, illetőleg tervezőjére kártérítés címén áthárítani [Ptk. 339. §].*

BH1991. 146. *III. A polgári jogi felelősség szabályainak alkalmazása a szerzői jog megsértése esetén [Szjt. 52. § (2) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 359. § (1) bek.].*

BH1991. 101. *A szerződésszegésért való felelősség általános szabályainak alkalmazása a szabadalmi licenciaszerződés alapján létrejött jogviszonyokban [1969. évi II. tv. (Szt) 11. § (1) bek., 17. § (1) bek., 1974. évi III. tv. 6. §, Ptk 299. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 507. §.].*

BH1990. 424. *A vadásztársaságot nem terheli kártérítési felelősség gazdátlan háziállatok által a vadásztársaság működési területén okozott károkért [30/1970. (XII. 24.) MÉM r. 11. § (1) bek., 14/1971. (XII. 14.) MÉM r. 12. § (2) bek. e) pont, Ptk. 341. §, 339. §, 4. § (3) bek.].*

BH1990. 190. *Ha a fuvarozó a nemzetközi gépjármű-fuvarozási szerződésből eredő kötelezettségét azáltal szegi meg, hogy a rakományt vagy annak egy részét nem a megadott címre fuvarozza, rakja le, a címzettnek - a megfelelő helyre történő továbbításából eredő - többletköltségeiért a fuvarozó a polgári jog általános szabályai szerint felel [Ptk. 339. § (1) bek., 488. § (1) bek., az 1971. évi 3. tvr.-tel kihirdetett Egyezmény a Nemzetközi Közúti Árufuvarozási Szerződésről (CMR) 6. cikk 2. bek. f) pont, 7. cikk 1. bek. b) pont, 13. cikk 1. bek., 19. cikk, 23. cikk 5. bek.].*

BH1990. 149. *Ha a kötelezettet terhelő alaktrészellátási felelősség ellenére bizonyított, hogy a gépkocsit alkatrészhiány miatt nem lehet javítani, hanem azt cserélni kellett, az ezzel okozati összefüggésben keletkezett - a javítás költségével és az alkatrész értékével csökkentett -, a vevőszolgálati alapból meg nem térülő jogosulti kárt a kötelezett megtéríteni tartozik [Ptk 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 4/1969. (III. 30.) BkM-KGM-Kip. M-KKM-NIM r. 9. § (2) bek., 35/1978. (VII. 6.) MT r. 3. § (2)-(4) bek., 6. § (5) bek.].*

BH1990. 139. *II. A hibás teljesítésből fakadó kártérítési igényét a károsult akkor is érvényesítheti a kárt okozó kivitelezővel szemben, ha egyébként köztük szerződéses jogviszony nem áll fenn, illetve ha ezeket a jogait a vele szerződő harmadik személlyel szemben is érvényesítheti (Ptk. 339. §, 310. §).*

BH1990. 136. *II. A szerzői jog megsértése miatt érvényesített kártérítési igény elbírálásának szempontjai [Szjt 7. §, 52. § (1) bek. a) pont, (2) bek., 53. § (1) bek., Ptk. 339. §, 359. §, Pp. 206. § (3) bek.].*

BH1990. 64. *A szerződéskötést megelőző - jogszabályon alapuló - együttműködési kötelezettség megszegése vagy a szerződést érintő lényeges körülményekről valótlan, illetőleg téves adatok közlése kártérítési felelősséget keletkeztet. Ezt azonban el kell határolni a Ptk 6. §-án alapuló kártérítési felelősségtől [Ptk 6. §, 205. § (3) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., GK 14. sz.].*

BH1989. 321. *A szakcsoportjának működését megszüntető gazdálkodó szervezettől elvárható, hogy gondoskodjon valamennyi kiadott bélyegző, valamint a készpénzfizetést helyettesítő csekkfüzetek bevonásáról. Az ennek elmulasztása miatt a volt szakcsoporttag által eszközölt vásárlásokkal harmadik személyeknek okozott károkért a volt gesztor gazdálkodó szervezet helytállni tartozik [Ptk 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 26/1981. (IX. 5.) MT r. 11. § (2) bek.].*

BH1989. 320. *Licenc vásárlás során kikötött, a külföldi fél teljesítésének megfelelő voltát biztosító bankgaranciának az import-bizományos részéről történt jogtalan igénybevétele folytán felmerült károk megtérítésére a belföldi megbízó nem kötelezhető [Ptk 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 22. §. (1) bek., 25. § (1) bek.].*

BH1989. 280. *A kazánok üzemeltetésével kapcsolatos hatósági előírások betartásának elmulasztása olyan súlyos biztosítotti közrehatásnak minősül, amely - a biztosítási esemény bekövetkezte ellenére - kizárja a biztosító helytállási kötelezettségét [Ptk 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 556. § (1) bek. d) pont, 8/1978. (XI. 29.) NIM r.].*

BH1989. 240. *Mindaddig, amíg a gesztor-gazdaság és megszűnt szakcsoportja tagjai között a jogszabályban előírt elszámolás nem történik meg, a tagok a gesztorral szembeni követelésüket nem engedményezhetik. Az engedményes ezért az általa a tagok részére teljesített kifizetések megtérítését a volt gesztortól sem jogalap nélküli gazdagodás, sem kártérítés címén nem követelheti [26/1981. (IX. 5.) MT r. 13. § (3) bek., 16. § (1) bek., Ptk. 328. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek., 361. § (1) bek.].*

BH1989. 190. *Szállítmányozási vállalat kárfelelőssége a raktárában elhelyezett áru megsemmisüléséért [Ptk 462. § (1) bek., 318. §, 348. §, 339. §, 1979. évi 13. sz. tvr. 25. § e) pont, 1978. évi 18. sz. tvr. 15. §].*

BH1988. 449. *Magángyűjtemények kiállításra történő átadásával kapcsolatos jogviszony minősítése és a kiállító kártérítési felelőssége [Ptk. 462. § (1) bek., 583. § (1) bek., 584. s (1) bek., 318. § (1) bek., és 339. § (1) bek.].*

BH1988. 411. *Ha a lakóépületet értékesítő beruházó a kivitelező ellen a szavatossági igényeket nem érvényesíti, akkor nem követelhet attól kártérítést azon az alapon, hogy őt a hibák miatt a lakóépület vevői javára a bíróság elmarasztalta [Ptk. 310. §, 339. §, 340. § (1) bek., GK 41. sz.].*

BH1988. 319. *Az a gazdálkodó szervezet, amely építési munkára vállalkozik, hibás teljesítése jogi következményeinek elhárítása céljából nem hivatkozhat szakmai ismereteinek és gyakorlatának hiányára [Ptk. 339. §].*

BH1988. 310. *Közérdekű bejelentő alappal követelheti azon költségeinek megtérítését, amelyek abból fakadnak, hogy bejelentését mint saját ügyében eljáró ügyfél beadványát kezelték [1977. évi I. tv. 4. §, Ptk. 339. §].*

BH1988. 239. *A munkáltató teljes kártérítési felelőssége a károsult harmadik személlyel szemben, ha a kár az alkalmazottjának munkaviszonyával összefüggő olyan magatartása miatt keletkezett, amelyért - a Ptk. 339. §-ának (1) bekezdése alapján - az alkalmazott kártérítési felelőssége ugyancsak megállapítható [Ptk. 221. §-a, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1988. 238. *Az eladó (szállító) csomagolási tévedésének kárkövetkezményeit nem háríthatja át a vevőre (megrendelőre) olyan termékek után, amelyre nézve közöttük szerződés nem is jött létre [Ptk. 339. § (1) bek., 361. § (1) bek., 365. § (1) bek.].*

BH1988. 183. *Nyílt láng használatával kapcsolatos kártérítési felelősségre a fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályok téves alkalmazása [Ptk. 345. § (1) bek. és 339. § (1) bek.].*

BH1988. 45. *Az alkalmazottért való kártérítési felelősség esetében az alkalmazott magatartásának kimentési lehetőségét kell vizsgálni, és közömbös az, hogy a munkáltató el tudta volna-e hárítani az alkalmazott károkozását, és hogy a maga részéről milyen magatartást tanúsított [Ptk. 348. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1988. 8. *A beruházás lebonyolítását ellátó megbízott az ügyviteli mulasztásából származó kártérítési felelősség alóli mentesülés céljából nem hivatkozhat arra, hogy az építtető sem gondoskodott az átadás-átvétel során megállapítható hibák kifogásolásáról [Ptk 339. §, 474. §].*

BH1987. 436. *Alkalmi jellegű munkavégzés során bekövetkező balesetből fakadó károkért való felelősség [Ptk. 339. §, 389. és 474. §].*

BH1987. 316. *A lefoglalt bűnjelek megőrzése nem államigazgatási jellegű tevékenység, így az ennek során bekövetkezett károsodások miatt érvényesített igény nem tartozik a megyei bíróság hatáskörébe. Más a helyzet akkor, ha a károsult arra hivatkozik, hogy a lefoglalt dolgok nem voltak tárgyai az eljárásnak, így a lefoglalásra nem volt jogi lehetőség. Ebben az esetben a károkozás kapcsolatba hozható közhatalmi jellegű tevékenységgel, és államigazgatási jogkörökben okozott kárnak minősülhet [Pp. 22. § (1) bek., 23. § (1) bek. b) pont, Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek.].*

BH1987. 311. *A termelő kárenyhítési kötelezettsége a termékértékesítési szerződéssel lekötött termék át nem vételével okozott károkozás során [Ptk. 340. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.]*

BH1987. 310. *I. Az építmény bontását elrendelő államigazgatási határozat végrehajtása során az építési hatóság által megkötött vállalkozási szerződés teljesítésével összefüggésben keletkezett károk megtérítése iránt a határozat kötelezettje a vállalkozóval szemben közvetlenül perelhet. Az ilyen követelés nem bírósági úton felül nem vizsgálható államigazgatási határozat ellen irányul [Ptk. 339. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek. b) pont, PK. 171. sz.)*

BH1987. 164. *Építőiparban bekövetkezett kár - ideértve a résztvevők egészségének és testi épségének sérelmére bekövetkezett károkat is - megtérítésére a munkaviszony keretében okozott károk megtérítésére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. Következésképpen az üzemeltető ezért a károkért vétkességére tekintet nélkül felel;a tábor vezetését biztosító ifjúsági szövetség felelősségére a polgári jog általános szabályai az irányadók [Ptk 339. §, 1967. évi II. törvény 62. § (1) és (2) bek., 1/1983. (I. 1.) ME sz. r. 3. § (2) bek.].*

BH1987. 90. *Ha a megrendelő vállalja, hogy a tereprendezést végző vállalkozó részére valamennyi földalatti vezetéket feltüntető közműfeltárási tervet szolgáltat, a vállalkozónak nem feladata az átadott tervből hiányzó vezeték nyomvonalának felkutatása [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 345., 348. § 393. § (3) bek., 15/1968. ÉVM sz. közl.].*

BH1986. 512. *A kereskedelmi forgalomban vásárolt termék hibája miatt keletkezett kár megtérítése iránt a károsult vevő nemcsak a vele szerződéses jogviszonyban álló előadótól, hanem - szerződésen kívüli károkozás jogcímén közvetlenül a gyártó gazdálkodó szervezettől is követelheti kárának a megtérítését [Ptk. 310. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1986. 502. *Az a körülmény, hogy a hatósági közeg a kényszerintézkedés alkalmazása során tévedésben volt és ezért az ellene indított büntető eljárást megszüntették, nem zárja ki az államigazgatási szerv felelősségét az intézkedés következtében bekövetkezett károkért [Ptk. 339. §, 349. §].*

BH1986. 501. *A jogellenesen okozott kárért fennálló felelősség a polgári jogi általános felelősségi szabályok szerint alakul akkor is, ha a károkozó valamely termék előállítója és az előállított termék okoz kárt a vásárlónak [Ptk. 339. §].*

BH1986. 365. *Az ügyfél nem köteles arra, hogy az államigazgatási hatóság által igazolt adatok helyességét ellenőrizze. Ezért a téves adatszolgáltatás miatt a fél által az államigazgatási szerv ellen indított kártérítési perben a közölt adatok ellenőrzésének elmulasztása miatt a fél terhére kármegosztásra nem kerülhet sor [Ptk. 349., 339. §].*

BH1986. 335. *A gazdálkodó szervezettől elvárható, hogy tájékozódjék minden olyan várható költség felöl, amely az általa forgalomba hozott termék árképzésénél figyelembe jöhet. Ha ezt elmulasztotta, nem hivatkozhat arra, hogy valamely költség felmerültéről csak a termék értékesítése után kapott értesítést, s ebből eredő kárát másra nem háríthatja át [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 477. § (3) bek., 479. § (3) bek., 513. § (2) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 25. § (1) bek., 47. § (3) bek.].*

BH1986. 255. *A baleset okozójának felelősségére kiható körülmények vizsgálata a társadalombiztosítási szerv megtérítési igényének elbírálásánál [Ptk. 339. § (1) bek., 1975. évi II. tv. 109. §].*

BH1986. 197. *A balesetek megelőzése végett a vállalkozó a feszültségmentesítésre vonatkozó előírások végrehajtása során különös gondossággal és fokozott előrelátással köteles eljárni. Ennek körében a feszültség alatt álló és a mentesített munkaterületet félreérthetelen módon kell megjelölni. Az e kötelezettségek megszegése miatt keletkezett kárt a mulasztó köteles megtéríteni [Ptk. 339. § (1) bek., 393. § (1) bek., MSz 1585 sz. szabályzat 7.11, 7.32, 11.216 és 11.221 pont].*

BH1986. 116. *Nem a szakvállalattól elvárható gondossággal jár el, és kártérítéssel tartozik az importbizományos, ha a garanciális biztosítékként visszatartott vételárösszeget idő előtt átutalja a külföldi félnek, és ezáltal megakadályozza, hogy abból a megbízó magát a garanciális javítás költsége erejéig kielégítse [32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 21. és 23. §, Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1985. 478. *A mezei nyúl által szőlőben okozott kár nem minősül vadkárnak, ezért arra a kártérítés általános szabályait kell alkalmazni [Ptk. 339. §, 1961. évi VII. tv. 35. § (1) és (5) bek.].*

BH1985. 475. *A versenytárgyalási hirdetmény visszavonása esetén nincs alapja a versenytárgyaláson részt vevő vállalkozó részéről az ajánlat elkészítésére időközben fordított költségek megtérítése iránt támasztott követelésnek [Ptk. 6., 199., 339. §, 592. § (1) bek., 14. 1982. (IV. 22) MT sz. r. 7. § (4) bek., 7001/1984. (PK 6.) PM IV. sz. irányelv 6. pont, GK 14. sz.].*

BH1985. 395. *A környezet- és természetvédelmi rendelkezések értelmében védettnek nyilvánított állatok által okozott kár miatt sem kártérítés, sem kártalanítás nem követelhető [Ptk. 339. §, 349. § (1) bek., 1961. évi VII. tv. 32. § (1) bek., 35. § 1961. évi 18. sz. tvr., 1977. évi 30. sz. tvr. 2 § (2) bek., 1982. évi 4. sz. tvr., 12/1971. (IV. 1.) Korm. sz. r. 12. §, 8/1982. (III. 15.) MT sz. r. 26. §, 30/1977. (XII. 24.) MÉM sz. r. 11. §, (4) bek., 23. § (8) bek., 44/1977. (XII. 19.) MÉM sz. r. 22. § (1) bek.].*

BH1985. 324. *A szállítmányozó fuvarozó módjára felel ugyan a küldeményben bekövetkezett károsodásért, de az ellene támasztott kártérítési követelésre nem vonatkoznak a fuvarozó elleni igényérvényesítés különös szabályai [Ptk. 339. § (1) bek., 520. § (1) bek., 2/1981. (I. 31.) MT sz. r. 1. § (1) bek., 4. §, 14. § (1) bek., 15. § a) és c) pont].*

BH1985. 147. *Általános kártérítés és nem vagyoni kártérítés együttes megállapítása. [Ptk. 354. §, 359. §, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.]*

BH1985. 115. *A mérgező hatású vegyszerek kiszórását végző mezőgazdasági légijármű szakszemélyzetének meg kell követelnie a munkát végeztető mezőgazdasági nagyüzemtől a környezetvédelmi előírások pontos betartását, és ennek, úgyszintén az ő tevékenységével összefüggő követelmények érvényesíthetősége hiányában végső soron meg kell tagadnia a munkavégzést [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 339. § (1) bek., 345. §, 348. § (1) bek., 476. §].*

BH1984. 324. *Nemzetközi fuvarozás esetén a vasút kártérítési felelősségét önmagában az is megalapozza, ha nem szolgáltatja ki az átvevőnek a fuvarlevéllel együtt az ahhoz csatolt és a vámkezeléshez szükséges iratokat [Ptk. 339. § (1) bek., 1975. évi 9. sz. tvr.-rel kihirdetett Vasúti Árufuvarozásról szóló Nemzetközi Egyezmény (CIM) 6. cikk 1-2., 5., 8. §, 13. cikk 1-2. §, 15. cikk 2. §, 39-40. cikk].*

BH1984. 278. *II. A garanciális szolgáltatás ellátására köteles gazdálkodó szervezet nem tehető felelőssé a kijavítás elmaradásáért, ha az ahhoz szükséges alkatrész készleten tartásáról a termeket forgalomba hozó gazdálkodó szervezetnek kell gondoskodnia [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1984. 272. *Az együttműködési kötelezettség keretében a jogosult a teljesítés helyének megjelölésénél kellő gondossággal tartozik eljárni. Nem jelölhet ki tehát olyan területet vagy telepet, ahol a szerződés zavartalan és biztonságos teljesítésének körülményei nincsenek biztosítva. Ha a kötelezett teljesítése azért válik lehetetlenné mert a jogosult e feltételeket nem biztosította, ennek jogkövetkezményeiért a jogosultat terheli a felelősség [Ptk. 277. § (2) bek., 312. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1984. 197. *Ha a károsult felperes ki nem menthető módon elmulasztotta a kár csökkentését, a bíróság a károkozó alperest csak azon indokolt kiadások összegének megfizetésére kötelezi, amelyek a kár*

csökkentésére alkalmas tevékenység esetén keletkeztek volna [Ptk. 3. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 359. § (1) bek., Pp. 206. § (3) bek.].

BH1984. 194. *II. A ruhatisztító szakvállalat nem köteles felülbírálni a gyártó vállalat kezelési utasításának helyességét [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1984. 143. *II. Kölcsönös kártérítési igények elbírálása szerződésen kívül vétkes károkozás esetén [Ptk. 339. § (1) bek.].*

BH1984. 27. *A megrendelő kártérítésképpen köteles megfizetni a fuvarozás alatt tönkrement árunak egyébként jogszerűen visszatartott ellenértékét, ha nem teszi lehetővé, hogy a szállító a fuvarozó ellen annak felelőssége alapján az áruérték megtérítése iránt felléphessen [Ptk. 306. § (5) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1983. 290. *Közúton lefektetett vezetékek megsérüléséért és állagromlásáért nem tehető felelőssé az útügyi hatóság amiatt, hogy nem derítette fel a közút alatti pincék létét és állapotát [Ptk 339. §, 392. §, 1962. évi 21. sz. tvr. 1. § (1) bek., 8. §, 34/1962. (IX. 16.) Korm sz. r. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 28. § (1) bek., 19/1970. (VI. 7.) Korm. sz. r. 19. §, 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek.].*

BH1983. 203. *A mérgező hatású vegyszeres kezelést végző légijármű üzembentartója - a veszélyes tevékenységgel okozott dologi károk átvállalása esetén is felelős azért, ha a légijármű vezetője nem figyelmezteti a munkát végeztető gazdaságot az általa észleltek alapján szakszerűtlen utasítás folytán az adott körülmények között várható következményekre [Ptk. 4. §, 339. §, 344. § (2) bek., 345. § (1) bek., 348. § (1) bek., 392. § (3) bek.].*

BH1983. 202. *A nemzetközi fuvarozási egyezmény (CIM) alapján a fuvarozási szerződésen kívül álló károsultak maguk is érvényesíthetik igényüket a vasúttal szemben [Ptk. 339. § (1) bek., 1975. évi 9. sz. tvr.-rel kihirdetett Vasúti Árufuvarozásról szóló Nemzetközi Egyezmény (CIM) 40. cikk, 42. cikk 3. §].*

BH1983. 127. *A méhekre veszélyes vegyszerrel növényvédelmi munkát végeztető gazdálkodó szervezet akkor tesz eleget az előzetes figyelmeztetési kötelezettségének, ha a szándékolt ilyen tevékenységről a méhészeket közvetlenül értesíti, vagy legalábbis meggyőződik arról, hogy bejelentése alapján a méhészek tájékoztatása a helyi tanács szakigazgatási szerve részéről megtörtént [Ptk. 339. §, 43/1968. (XII. 6.) MÉM sz. r. 50. §].*

BH1983. 87. *Megállapodással használatra átengedett legelőn az állatokra veszélyes műtrágya kiszórása vagy - megfelelő figyelmeztetés nélkül - annak közvetlen szomszédságában történő elhelyezése a szerződésszegés következményeit és ezáltal a felelősségbiztosítás kizáró feltételének érvényesülését vonja maga után [Ptk. 318. §, 339. § (1) bek., 536. §].*

BH1982. 423. *I. Amennyiben a műtét során a műtéti szövődmények (sérülések) fokozott veszélyével kell számolni, kellően gondos eljárás mellett elvárható, hogy a műtétet végző orvos ezek felderítésére és következményeinek elhárítására különös figyelmet fordítson [Ptk. 339. § (1) bek., 1972. évi II. tv. 43. §].*

BH1982. 422. *A kártérítési felelősség megállapítása során annak eldöntéséhez, hogy az alkalmazottért vagy a megbízottért való felelősség szabályai kerülhetnek-e alkalmazásra, különösen azt kell vizsgálni, hogy megvolt-e a munkaviszonyra jellemző alárendeltség, függőség, személyi lekötöttség, rendszeres és folyamatos tevékenység, munkabér folyósítása [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 350. § (1) és (2) bek.].*

BH1982. 297. *Hibás teljesítésből eredő kár megtérítése iránt folyamatba tett perben éppúgy módot kell nyújtani a felróhatóság hiányának bizonyítására, mint a szerződésen kívüli károkozás címén támasztott követelés esetében [Ptk. 310. és 339. §, Pp. 182. § (3) bek.].*

BH1982. 202. *Üzemleállás, illetve emiatt bekövetkezett termeléskiesés folytán elmaradt haszon kártérítésként nem állapítható meg, ha a kivitelezőt terhelő javítási kötelezettség a szokásos évi karbantartás ideje alatt elvégezhető lett volna [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1982. 151. *Út menti fák kitermelésével kapcsolatos kártérítési igény elbírálásához nélkülözhetetlen a kitermeléssel érintett területsáv tulajdonjogának tisztázása [Ptk. 95. §., 339. §, 1962. évi 21. tvr., 34/1962. (IX. 16.) Korm. sz. r.].*

BH1982. 140. *Bírósági jogkörben okozott kárért való felelősség megállapítása szempontjából a felróhatóság megítélése körében kettős követelmény érvényesül: egyfelől elvárható a szocialista törvényességnek megfelelő lelkiismeretes bírói munka, ugyanakkor e téren is érvényre kell jutnia az ítélkezés függetlensége garanciális elvének. - Egymagában az a körülmény, hogy a bíróság határozata utóbb tévesnek (törvénysértőnek) bizonyult, nem vezethet annak megállapítására, hogy a meghozatalában közreműködő bíró vétkes magatartást tanúsított, igy felróhatóság hiányában a kártérítési felelősség sem foghat helyt [Ptk. 349. §., 339. § (1) bek., PK 42. sz].*

BH1982. 119. *Az állattartó köteles a társadalombiztosítási ellátást megtéríteni, ha a nem zárt helyen tartott kutyája másnak egészségkárosodást okozott. Felelősségét adott esetben enyhítheti, ha a be nem zárt terület bejáratán a harapós kutyára utaló megfelelő figyelmeztető tábla volt elhelyezve [1975. évi II. tv. 109., 114. §, Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 351. § (1) bek., 17/1968. (IV. 14.) Korm. sz. r. 13. § (1) bek. b) pont]*

BH1982. 107. *Az átvevő kártérítési felelőssége fennáll, ha a fuvarozási szerződés megszegéséből eredő követelést a fuvarozó ellen nem érvényesíti vagy engedményezése esetén nem szerzi be vagy nem adja át a feladónak a követelés érvényesítéséhez szükséges okiratokat [104153/1974. 11. C. sz. alatt jóváhagyott Megállapodás a Nemzetközi Árufuvarozásról (SZMGSZ) 16. cikk 1. és 3. §, 28. cikk 1. §, Ptk. 339. §].*
BH1982. 101. *Az a gazdálkodó szervezet, amelynek tudnia kell, hogy a termékre a szállítási szerződés nem jött létre, ennek ellenére import utján szükségtelenül szerez be hozzá anyagot, nem tekinthető jóhiszeműnek, és nem érvényesíthet a Ptk. 6. §-a alapján kártérítési igényt [Ptk. 6. §, 216. § (2) bek., 339. §].*
BH1982. 46. *A közúti forgalomban részt vevő állattartó az okozott kárért a közúti közlekedés szabályainak vétkes megszegése esetén felel [Ptk. 351. § (1) bek., 339. § (1) bek].*
BH1982. 6. *A strandot üzemeltető szervezettől nemcsak azt lehet elvárni, hogy kijelölje a fürdő területét, felszereljen egy mentőcsónakot és alkalmazzon egy mentőst, hanem azt is, hogy a mentős kötelességeit pontosan megszabja, a munkáját ellenőrizze és a mentés feltételeit kellően megszervezze. Ennek elmulasztása megalapozza a kártérítési felelősséget [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*
BH1981. 513. *Az együttműködési kötelezettség megszegéseként jogellenes mulasztásnak minősül a szállítónak az a magatartása, hogy a visszárujegyzékre és az egyenlegközlő értesítésre, valamint a teljesítési felhívásra nem ad választ, és emiatt a megrendelő a postacsomag elvesztéséből eredő kártérítési igényét az elévülési időn belül nem tudja érvényesíteni [Ptk. 4. § (3) bek., 339. §].*
BH1981. 465. *A károsultnak nemcsak a jogellenesség és a kár közötti okozati összefüggést, hanem azt is bizonyítania kell, hogy a kár elhárítása érdekében úgy járt el, ahogyan az az adott helyzetben általában elvárható [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*
BH1981. 294. *Az a körülmény, hogy a szállító a szerződés szerint a saját telephelyén teljesít, nem zárja ki a vasúti kocsiba való gondatlan berakás miatti kártérítési felelősséget [Ptk. 339. § (1) bek.].*
BH1981. 201. *Ha az importáló gazdálkodó szervezet az általa észlelt vagy észlelhető hibás teljesítést nem kifogásolja, azt a szállítójával nem közli és ezáltal a belföldi szállítót megfosztja attól a lehetőségtől, hogy a külföldi szállítóval szemben szavatossági igényét érvényesíthesse, kártérítési felelősséggel tartozik [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., KGST 1968/1975. évi Általános Szállítási Feltételek (ASZF)].*
BH1981. 200. *A kereskedelmi vállalat által fel nem ismerhető anyaghiba által okozott kárt a gyártómű köteles megtéríteni [Ptk. 339. § (1) bek.].*
BH1981. 187. *I. A kórház kártérítési felelősségével kapcsolatban a műtéti kockázat fogalmi körébe nem vonható az olyan orvosi tevékenység és magatartás, amely a jogi megítélés szempontjából felróható magatartásnak minősül. Nem minősülhet műtéti kockázatnak az sem, ha a szövődményt az idézte elő, hogy a műtéti beavatkozást akaratlanul nem megfelelő képzettségű és gyakorlati készséggel rendelkező orvos végezte [Ptk. 339. § (1) bek.].*
BH1981. 113. *Kerítés létesítése mint a vadkár elleni védekezés egyik módja nem jogellenes cselekmény és ezért nem lehet indoka az emiatt a bérkilövések csökkenése folytán kiesett árbevétel kártérítésként való megfizetésének [1961. évi VII. tv. 34-35. §, Ptk. 339. §].*
BH1981. 100. *Egymagában azért, mert meghatározott betegségek kezelésére korszerűbb eljárás is van, és általánosan már ezt az eljárást alkalmaznák, ennek az eljárásnak a mellőzése még nem jelent műhibát, illetőleg hogy ezáltal az orvos feltétlenül mulasztást követett el. A kártérítési felelősség vizsgálatának körében azonban az orvos köteles indokát adni, hogy miért alkalmazta a nagyobb kockázattal járó gyógymódot [Ptk. 339. §, 348. § (1) bek. 1972. évi II. tv. 43. és 44. §, 5/1970. (EüK. 3.) EüM sz. 2. 82. pont].*
BH1980. 469. *Képesítéshez kötött ipart iparigazolvány nélkül gyakorló személyt az általa kötött vállalkozási szerződés érvénytelensége esetén a munka teljesítésével összefüggésben felmerült tényleges költségei és kiadásai, továbbá a felmerült szükséges munkaidőnek megfelelő órabér illeti meg. Vele szemben kártérítési követelés is érvényesíthető, ha az érvénytelen szerződéshez többlettényállás kapcsolódik [1977. évi 14. sz. tvr. 2. § (1) bek., 4/1977. (VI. 1.) Kip M sz. r. 3. §., Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (2) bek., 339. §, PK 32. sz.].*
BH1980. 399. *A bíróság természetbeni kártérítésként nem ítélhet meg olyan dolgot vagy szolgáltatást, amely más, mint amiben a kár keletkezett [Ptk. 355. §, 339. §].*
BH1980. 397. *Az áruforgalmi korlátozás olyan jogszabályi felhatalmazáson alapuló intézkedés, amely a szerződésszegés jogellenességét kizárja [Ptk., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*
BH1980. 335. *Ha a bizományos által kötött adásvételi szerződés a bizományi szerződésben az értékesítésre megállapított határidő eltelte után érvénytelenné válik, a bizományi szerződés anélkül szűnik meg, hogy a bizományos a szerződést teljesítette volna. A bizományi szerződés megszűnése folytán a bizományost díj nem illeti meg;köteles viszont az értékesítésre átvett dolgot a megbízónak visszaadni, a megbízó pedig a vételárat köteles a bizományosnak visszafizetni. Amennyiben a bizományos a dolgot annak értéktelenné válása miatt*

nem tudja visszaadni, a megbízóval szemben kártérítéssel tartozik. [Ptk. 511. § (1) bek., 513. § (2) bek., 479. § (2) bek., 318. § (1) bek. 339. § (1) bek.].

BH1980. 264. *A jogellenes magatartásával kárt okozónak a polgári jogi - a társadalombiztosítás szervével szemben fennálló - felelőssége szempontjából nincs jelentősége hogy a cselekmény elkövetésekor a tudata átfogta-e, vagy kellő gondosság mellett át kellett volna-e fognia a magatartásának jogellenessége folytán bekövetkező eredményt. A megtérítési kötelezettség mérséklése szempontjából azonban ezt a körülményt is értékelni kell [1975. évi II. tv. 109., 114. §, Ptk. 339. § (1) bek., 1961. évi V. tv. 18. § *, Pp. 9. §, MK 107. sz.].*

BH1980. 254. *A mozdonyból kipattanó szikrától keletkezett és tűzvédő ösvény hiánya miatt továbbterjedt tüzért való felelősség megosztásánál a MÁV közrehatása súlyosabb megítélés alá esik, ha a töltés gyomtalanításának az elmulasztása is hozzájárult a tűz terjedéséhez[4/1974. (VIII. 1.) BM sz. r. 137. § (1), (2) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 345. § (1) bek.].*

BH1980. 195. *I. A műtétet végző egészségügyi intézmény elektrokauter (elektromos kés) használata esetén a műtéti terület fertőtlenítésére nem gyúlékony anyagot köteles használni. Gyúlékony anyag alkalmazása folytán bekövetkezett égési sérülés esetén köteles az emiatt folyósított társadalombiztosítási ellátást megtéríteni [1975. évi II. tv. 109. §, Ptk. 339. §, 23/1970. (Eü. K. 12.) EüM sz. ut. mell. Egészségügyi balesetelhárító és egészségvédő óvórendszabály 1. 25. 6 pont].*

BH1980. 127. *Jótállási kötelezettsége körében javításra átvett hibás gépkocsi károsodás nélküli tárolásáról az eladó, illetőleg teljesítési segédje köteles gondoskodni. Ha a szabadban tárolás folytán a jármű a rendkívüli időjárás miatt a javítás ideje alatt károsodik, ennek következményeit a jótállásra kötelezett eladó nem háríthatja át a vevőre [Ptk. 315., 318. §, 339 § (1) bek., 340. § (1) bek., 400. § (3) bek.]*

BH1980. 90. *Vétőképtelen baleseti sérült terhére kármegosztást alkalmazni nem lehet azon az alapon, hogy gondozója megszegte felügyeleti kötelezettségét. A gondozó felróható magatartása azonban alapul szolgálhat arra, hogy a kártérítésre kötelezett megtérítési igénnyel lépjen fel a balesetet szenvedett gondozójával szemben [Ptk. 338. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 347. § (1) bek. PK 39. sz.].*

BH1979. 424. *A fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatásából eredő kár átvállalása nem vonatkozik arra az esetre, ha a kár felmerülése a veszélyes üzem dolgozójának vétkes magatartására vezethető vissza [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1979. 411. *III. Nem tekinthető jogellenesnek az, ha a művészegyüttes tagjai nem kívánják művészi tevékenységüket valamely taggal közösen tovább folytatni [Ptk 339. §].*

BH1979. 378. *A feleknek a kár viselésére vonatkozó szerződéses kikötése alapján sem hárítható át a kárnak az a része, amelyet növényvédelmi szereket használó gazdálkodó szervezet felróható magatartásával okoz harmadik személynek [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1979. 333. *A jótállási kötelezettség teljesítésére köteles javító vállalat kártérítési felelősséggel tartozik, ha szakszerűtlen munkavégzéssel vagy a munka megtagadásával okozójává válik annak, hogy a vásárló a vételügylettől eláll [Ptk. 248. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1979. 331. *Az a körülmény, hogy a késedelmi kötbér tárgyában korábban indított per megszűnt, nem zárja ki, hogy a késedelem folytán okozott kár megtérítése iránt később indított perben a bíróság a kötelezett magatartásának felróhatóságát érdemben megvizsgálja [Ptk. 246. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 13/1970. (VIII. 15.) NIM sz. r. 4. §, Pp. 130. § (1) bek. f) pont, 157. § a) pont].*

BH1979. 222. *A szállítmányozótól - külön kikötés hiányában - nem várható el, hogy a megbízásban adott általános jellegű diszpozíció visszavonása nélkül is a későbbi szállítmányra a megbízótól újabb rendelkezést kérjen [Ptk. 520. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1979. 180. *A nagyforgalmú autópályán megengedett nagyobb sebességfolytán szükségszerűen nagyobb a vészhelyzet is. Ezért sz útviszonyok eseti kedvezőtlenné válása mind a közlekedésben résztvevőktől, mind pedig az út karbantartójától fokozott helytállást követel[Ptk. 339. § (1) bek., 340. §, KRESZ 57. § (1) és (2) bek.].*

BH1978. 486. *Azt a körülményt, hogy a megrendelő a kijavítás következtében olyan szolgáltatást kap, amely az eredeti tervdokumentáció szerinti kivitelezéshez képest fokozottabb karbantartást tesz szükségessé, nem jövőbeli kárként, hanem a szolgáltatás értékét csökkentő tényezőként kell értékelni (Ptk. 306., 339. §).*

BH1978. 440. *Az ún. holtfuvardíj csak abban az esetben tekinthető kárnak, ha bizonyított, hogy a küldemény kisebb költséggel is fuvarozható lett volna (Ptk. 339. §).*

BH1978. 387. *A vállalkozó által megadott helytelen használati utasítás (gépkönyv) előírásainak megtartása csak akkor értékelhető a megrendelő terhére, ha a helytelen előírást szakértelménél fogva fel kellett ismernie [Ptk. 318., 339. §, 340. § (1) bek.].*

BH1978. 141. *I. Ha a fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatója szenvedett balesetet, a társadalombiztosítási szerv az emiatt nyújtott ellátás megtérítését nem a veszélyes üzemekre vonatkozó,*

hanem az általános, illetve az adott esetre irányadó különös felelősségi szabályok alapján követelheti a károkozótól [1975. évi II. tv. 109. §, Ptk. 339. §, 345. § (1) bek., 353. § (2) bek.].

BH1978. 128. *Garanciális javítással foglalkozó vállalattól - kártérítési felelőssége szempontjából - elvárható, hogy a munkájához szükséges alkatrészekkel rendelkezzék, illetve hogy azok beszerzése érdekében kellő időben és módon intézkedjék [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 21. § (1) bek., Ptk. 318., 339. §].*

BH1977. 372. *II. Szolgálati találmány esetén a munkáltatót kártérítési felelősség csak akkor terheli, ha rosszhiszemű magatartásával a szabadalmat megsemmisítteti és ezáltal elüti a feltalálót az őt jogosan megillető találmányi díjtól [Ptk. 339. § (1) bek.].*

BH1977. 344. *Ha a bérelt kiskereskedelmi raktárhelyiségben tárolt áru használhatatlanná válásáért a bérbeadó felelős, akkor nemcsak a beszerzési árat, hanem a bruttó adózatlan nyereség levonásával a kiskereskedelmi árrést is meg kell térítenie [Ptk. 339. § (1) bek., 1/1972. (I. 9.) Korm. sz. r. 8. §].*

BH1977. 325. *Építési engedély nélkül emelt, tűzrendészeti szempontból is kifogásolható faépületben keletkezett tűz esetén a tulajdonos a szomszédos ingatlant ért kárért is felel (Ptk. 339. §).*

BH1977. 235. *Ha a felek által kutatási-fejlesztési szerződésnek nevezett jogügylet tartalma nem felel meg az ilyen jellegű szerződésnek, a kártérítési felelősség korlátozása érvénytelen [Ptk. 402. § (2) bek., 409. § (1) bek., 200. § (2) bek., 339. §, 340. § (1) bek., 1/1968. (I. 11.) OMFB sz. r.-tel közzétett kutatási-fejlesztési szerződések általános feltételei 36. pont, GKT 17/1973. sz.].*

BH1977. 214. *Kizárólag a vállalkozó hibájából bekövetkezett balesetért a megrendelőt (beruházót) a társadalombiztosítás szervével szemben nem terheli felelősség. A megrendelő kártérítési (megtérítési) felelősséggel csak akkor tartozik, ha a balesetet jogellenes magatartásával ő okozta [Ptk. 339. §, 1975. évi II. tv. 109. §, 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r.].*

BH1977. 189. *A károkozót is kárenyhítési kötelezettség terheli, különösen akkor, ha a kár bekövetkezte után elsősorban nem a károsult, hanem ő van abban a helyzetben, hogy enyhíteni tudja a kárt [Ptk. 339. § (1) bek.].*

BH1977. 159. *Államigazgatási jogkört és gazdálkodó tevékenységet egyaránt folytató szocialista szervezet által az utóbbi minőségben okozott kár tekintetében nem a Ptk. 349. §-ában foglalt kártérítési szabályokat kell alkalmazni (Ptk. 339. §, 349. §).*

BH1977. 31. *Vegyszeres gyomirtószert forgalomba hozó kereskedelmi vállalattól elvárható, hogy a felhasználók részére teljes eligazítást nyújtó használati utasítást a gyártóműtől megkövetelje. Ennek elmulasztása esetén a felhasználónak okozott kárt a hiányos használati utasítási szolgáltató gyártóművel együtt megtéríteni tartozik [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

FPK 1995/47. *Amennyiben a biztosítási szerződés díj nemfizetés folytán megszűnik, azonban ehhez mindkét szerződő fél felróható magatartása is hozzájárul, kártérítésre nyílik lehetőség, kármegosztás alkalmazásával [Ptk. 543. § (1) bek., 348. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.], (41. Pf. 24.353/1993/2.)*

340. § (1) A károsult a kár elhárítása, illetőleg csökkentése érdekében úgy köteles eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Nem kell megtéríteni a kárnak azt a részét, amely abból származott, hogy a károsult e kötelezettségének nem tett eleget.

PK 36. szám

Ha a károkozó magatartás előidézésében, a kár bekövetkeztében, a kár súlyosbodásában az elvárható magatartást elmulasztó károsult is közrehatott, magatartásának következményeit a károsult maga viseli. Ez esetben a Ptk. 340. §-ának (1) bekezdése szerint kármegosztásnak van helye.

Nem terheli kártérítési felelősség a károkozót a kárnak azért a részéért, amely abból származott, hogy a károsult nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

(2) A károsult terhére esik mindazok mulasztása, akiknek magatartásáért felelős.

Ha a polgári jog kártérítési felelősségi rendszere nemcsak a reparáció igényének kíván eleget tenni, hanem bizonyos megelőző-nevelő funkciót is betölt, akkor értékelni kell a károsult tevékenységét, közrehatását is a

kár bekövetkeztében. A §-ban foglaltak szerint ezért a károsult is köteles a kár elhárítása, illetőleg csökkentése érdekében az adott helyzetben általában elvárható magatartást tanúsítani. A károsult ilyen irányú tevékenységének elmulasztását a törvény úgy szankcionálja, hogy kimondja: nem kell megtéríteni a kárnak azt a részét, amely abból származott, hogy a károsult e kötelezettségének nem tett eleget. A kármegelőzés nemcsak aktív, hanem passzív magatartás, azaz mulasztás is lehet. Azt a kérdést, hogy az adott esetben a károsult a kármegelőző kötelezettségének eleget tett-e, mindig konkrétan, az adott helyzet összes feltételének ismerete alapján lehet megállapítani. A kármegelőzési kötelezettség jelentőségére utal, hogy a Ptk. 341. §-a arra is lehetőséget ad, hogy a károsodás veszélyeztetése esetén az érintett bírósághoz forduljon és kérje a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére kötelezést.

A kárenyhítési kötelezettség a már bekövetkezett eseménnyel kapcsolatos, például a megsérült ember kórházba szállítása, bizonyos vagyonmentési tevékenység elvégzése. De például sorozatos és sikertelen műtétek után nem várható el a kárenyhítés körében a károsulttól, hogy újabb műtétnek vesse alá magát az orvosi műhiba folytán keletkezett betegségének megszüntetése érdekében (BH1977. 105.).

A kárelhárítás, a kárenyhítés és a kármegelőzés vonatkozásában is figyelembe kell venni, hogy ezek elmulasztása csak akkor jelent hátrányos következményt a károsult számára, ha az elmulasztás jogellenes magatartásnak minősül. Kihangsúlyozandó, hogy az önhiba csak felróható magatartás lehet.

A PK 36. számú állásfoglalásból kitűnően a közös érdek egyrészt a károkozó magatartástól való tartózkodást kívánja a károkozótól, másrészt a károsult kárelhárítási kötelezettségét is igényli. Károsulti mivoltából következően a károsult kártérítésre nem köteles, de saját kárának egy részét viselnie kell. Nem jár számára kártérítés ugyanis azért a kárért, amely abból származott, hogy mint károsult, a kár elhárítása, illetőleg csökkentése érdekében nem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben elvárható. Az elvárhatóság megítélésénél figyelembe kell venni, hogy a károkozótól nagyobb mértékben lehet elvárni, hogy felismerje a kár bekövetkezésének lehetőségét, mint a károsulttól a károsodás veszélyének a felismerését. Mindebből következik, hogy a károsult maga viseli a kárnak azt a részét, ami abból származott, hogy az általában elvárható magatartást elmulasztotta. A jogellenes károkozótól kárának megtérítését csak az ezt meghaladó részben követelheti, vagyis közöttük kármegosztásnak van helye. A kármegosztás mellett a Ptk. 339. § (2) bekezdése is alkalmazható, vagyis a károkozót a felelősség alól tovább is lehet mentesíteni, ha rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények állnak fenn a károkozó oldalán.

A bizonyítási teher szempontjából az a lényeges, hogy a károsult közrehatását a károkozónak kell bizonyítania.

A kármegosztást mellőzte a bíróság a károsult fel nem róható közrehatása esetén a Polgári Jogi Döntvénytár 1953-1963. 122. szám alatt közzétett jogesetben (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1964.) A tényállás szerint a technikus felperes balesetet szenvedett az alperes laboratóriumában benzol desztillálása közben. A bíróság szerint a dolgozók nem részesültek megfelelő balesetvédelmi oktatásban. A felperes ugyan közrehatott a kár keletkezésében, mert nem megfelelő tevékenysége folytán robbanás következett be, azonban a közrehatás a már ismertetett ok miatt nem volt felróható. A bíróság ennek folytán a kármegosztást mellőzte.

A korábbi bírói gyakorlatban vitás volt, hogy a károsult felróható közrehatása esetén a kármegosztás a Ptk. melyik szakaszán alapul. A Ptk. 339. § (1) bekezdésének második mondatára utalás azért nem helytálló, mert ez a károkozó kártérítési felelőssége alóli mentesítését szolgálja, míg a Ptk. 344. § (1) bekezdése a károkozók egymás közötti felelősségét szabályozza. Ezért a helyes hivatkozás a kármegosztás vonatkozásában a Ptk. 340. § (1) bekezdését jelenti.

Összefoglalóan a károsult saját hibájának figyelembe vétele mellett az alábbi esetek fordulhatnak elő:

1. Ha a károkozó is vétkes volt és a károsult is hibás magatartást tanúsított, a bíróság kármegosztást alkalmaz. A bíróság ilyenkor a kárnak csak egy részét ítéli meg, figyelembe véve a károsult mulasztását.

2. Az önhiba a károsult oldalán áll fenn és a károkozó nem volt vétkes, akkor kártérítés nem jár.

3. Ha csak a károkozó volt vétkes és a károsult közrehatott ugyan, de magatartása nem felróható, akkor teljes kártérítés jár.

4. A károsult terhére esik mindazok mulasztása, akiknek magatartásáért jogszabály, szerződéses, vagy más jogviszony alapján felelős.

Ez utóbbi szabály a Ptk. 340. § (2) bekezdéséből következik. Ebbe a körbe tartoznak az alkalmazottak, a megbízók, a képviselők, a vétőképtelen gondozottak. Nem sorolhatók azonban e csoportba a vétőképes családtagok, vállalkozók, fuvarozók, ugyanis ezek közrehatása nem a károsulti önhibával kapcsolatban, hanem a többek károkozása oldalán minősíthető.

BH2004. 118. *Adós szövetkezet kártérítési felelőssége a földkijelöléssel és árverési értékesítéssel kapcsolatban [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 452-461. §-ai, 1987.*

évi I. tv. 43. §, 1991. évi XXV. tv. 12. § (4) és (5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 15. § (2) bek., 16. § (6) bek., 20. §, 21. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (2) bek.].

BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*

BH2003. 512. *A bank mint megbízott pénzintézet a banktól elvárható gondossággal köteles a csekk beszedésére kapott megbízást a megbízó érdekében megfelelően teljesíteni [Ptk. 205. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 474. §, 475. § (1) bek., az 1965. évi 2. tvr.-tel kihirdetett Genfi Csekkjogi Egyezmény 28. cikk, 32. cikk, 35. cikk, 40. cikk és 45. cikk, 1978. évi 8. tvr. 1. § (1) bek., (2) bek. a) és b) pont, 5. §, Pp. 78. §, 82. §, 8/2002. (III. 32.) IM rendelet 4. § (1) és (2) bek.].*

BH2003. 470. *A hitelező a szerződést biztosító mellékkötelezettséget - az egyetemleges adóstársak egymás közötti megtérítési igénye eredményes érvényesítése érdekében - nem köteles fenntartani anélkül, hogy erre a szerződésben kifejezett kötelezettséget vállalt volna [Ptk. 276. § (2) bek., 337. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH2003. 236. *Ha a jogalkalmazó szerv a jogszabály egyértelmű, több értelmezési lehetőséget nem engedő rendelkezését hagyja figyelmen kívül, menthető jogalkalmazási tévedésről nem lehet szó [Ptk. 245. § (1) bek., 275. § (1) bek., 340. § (1) bek., 349. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 15. § (6) bek., 17. § (1) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 76. § (1) bek., 88. § (1) bek.].*

BH2003. 124. *A gazdasági társaság vezető tisztségviselői kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [1988. évi VI. tv. 32. § (1) bek., 183. § (2) bek. g) és k) pont, 192. § (1) és (2) bek., 200. § (1) bek., Ptk. 254. § (1) bek., 260. § (2)-(3) bek., 301. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 360. § (1) bek., 397. § (2) bek., 1992. évi XXII. tv. (Mt.) 168. § (2) bek., 169. § (3) és (4) bek.].*

EBH2002. 767. *Bank kártérítési felelősségének megállapítása, ha az óvást pótló banki nyilatkozatot nem a jogszabályban írt határidőben vette fel, és emiatt a felperes a megtérítési váltóadóssal szembeni megtérítési jogát elvesztette [Ptk. 301. §, 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 360. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. (Vár.) 44. § (3) bek., 44/A. § (1) bek., 53. § (1) bek.].*

BH2002. 487. *A biztosítóra terhesebb, 70-30%-os kármegosztás a gépkocsiban hagyott egyik kulcs és forgalmi engedély miatt [Ptk. 536. § (1) bek., 540. § (2) és (3) bek., 548. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH2002. 484. *A föld használóját és a vadászatra jogosultat egyaránt terheli a vadkárelhárítási, kármegelőzési kötelezettség, ennek költségeit fele-fele arányban kell viselniük [Ptk. 340. §, 341. §, 1996. évi LV. tv. 79. § (1) bek. a) pont].*

BH2002. 226. *Az államigazgatási jogkörben ügyintézési késedelemmel okozott kár megtérítése iránt indított perben az ügyintézési késedelem időtartamának és okának vizsgálata [1991. évi XXV. tv., 1992. évi XXIV. tv. 4. §, 1992. évi IL. tv. 1. § (1) bek., 9. § (1) bek., Ptk. 339-340. §, 349. § (1) bek.].*

BH2002. 10. *Az ügyvéd kártérítési felelősséggel tartozik, ha az általa szerkesztett szerződés nem felel meg a megbízó ügyleti akaratának, és nem alkalmas a célzott joghatás kiváltására [Ptk. 340. § (1) bek., 375. § (2) bek.].*

BH2001. 424. *Ha a vállalkozó a javítása céljából átvett gépkocsi őrzése során nem úgy jár el, ahogy az az adott helyzetben elvárható, felel az üzleti kockázata körébe tartozó kárért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 462. §].*

EBH2001. 414. *Nem tekinthető jogszerűnek az a kényszerintézkedés, amelynek megválasztása és alkalmazása a testi épséget szükségtelen mértékben veszélyezteti [Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., Pp. 9. § (1) bek., 1994. évi XXXIV. tv., 3/1965. (III. 1.) BM r. 50. § (2) bek.].*

BH2001. 273. *A szerződéskötés meghiúsulása következtében elmaradt haszon érvényesíthetősége gépjármű-felelősségbiztosítás alapján [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (4) bek., 346. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. mell. 1. §, 1988. évi VI. tv. 1. § (2) bek.].*

BH2000. 417. *Önálló cselekvősége esetén a felszámolót terhelő polgári jogi felelősség elbírálásánál a károsultak közrehatásának vizsgálata [Ptk. 7. §, 192. § (3) bek., 219. § (1) bek., 339. §, 340. §, 1986. évi 11. tvr. (Ftvr.), 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 54. §].*

BH2000. 196. *Az ügyvédi iroda felelőssége az ügyvédjelölt által a munkaviszonyával összefüggésben okozott kárért [Ptk. 219. § (1) bek., 220. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1999. 468. *A lízingszerződések egyes kérdéseinek nemzetközi szabályozását szolgáló egyezmény rendelkezéseinek figyelembevétele belföldi lízingszerződések megszegése miatt keletkezett kárigények elbírálása során [Ottawában 1988. május 28-án kötött UNIDROIT Egyezmény 13. cikk., Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (4) bek.].*

BH1998. 381. *Az állattartó kártérítési felelőssége [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 351. § (1) bek.].*
BH1997. 369. *Társadalombiztosítási ellátási költség megfizetésére kötelezésnél kármegosztás alkalmazása [1975. évi II. tv. 109. §, Ptk. 340. § (1) bek.].*
BH1997. 332. *Nem jár el az adott helyzetben elvárható módon a károsult, ha a biztosítótól dologi kár címén kapott összeget nem a káresemény folytán megsemmisült, a vállalkozása folytatásához szükséges munkaeszközök pótlására fordítja [Ptk. 340. § (1) bek., 355. § (4) bek., 359. § (1) bek.].*
BH1997. 196. *I. Okmányos meghitelezés (akkreditív nyitás) esetén a megbízott által igénybe vett fizető bank akkor is felelős a megbízott által meghatározott feltételektől eltérő fizetéssel okozott kárért, ha a megbízó akaratának megfelelően járt el, és a fizető bankot a megbízó jelölte ki [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 344. § (2) bek., 475. § (1) és (4) bek.].*
BH1996. 529. *Annak a kárnak, amely abból adódik, hogy az építési hatóság építési engedélyt ad, holott az adott helyzetben elvárható magatartás esetén az engedély megadását meg kellett volna tagadnia, nincs olyan része, amely az építési engedélyért folyamodó károsult kárelhárítási kötelezettségének elmulasztásából ered [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 349. § (1) bek., 2/1977. (I. 18.) ÉVM r. 7. §, 15. § (3) bek., PK 36. sz.].*
BH1996. 358. *A tulajdonhoz való jog nem tartozik a személyhez fűződő jogok körébe, ezért nem vagyoni kár megtérítése iránti igény nem érvényesíthető eredményesen pusztán azon az alapon, hogy a felperes nem gyakorolhatta megsértett tulajdonjogát [Ptk. 2. §, 115. § (3) bek., 340. § (1) bek., 349. §].*
BH1996. 91. *A bíróság kárfelelőssége a végrehajtási eljárás téves elrendelése miatt [1979. évi 18. tvr. 14. § (1) bek., Ptk. 349. (1) és (3) bek., 348. §, 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*
BH1996. 38. *Az indokolatlanul felmerült többletkiadást a károsult - a kárenyhítési kötelezettség megsértése miatt - nem jogosult érvényesíteni [Ptk. 559. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*
BH1996. 34. *A köztisztasági feladatokat vállalkozásban végző gazdasági társaság kárfelelősség alóli mentesüléséhez nem elegendő, hogy a településen rendszeresen végzett hóeltakarítást, szórást és kézi tisztítást; azt kell bizonyítania, hogy a baleset helyszínén megtett-e mindent annak érdekében, hogy veszélyhelyzet ne keletkezzen, illetve hogy az a lehető leggyorsabban megszűnjön [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*
BH1996. 33. *A közút kezelője kártérítési felelősséggel tartozik, ha nem gondoskodik arról, hogy az út a biztonságos közlekedésre alkalmas legyen [1988. évi I. tv. 33. §, 34. § (1) bek., 35. §, Ptk. 339. § (1) bek., 340. §, 344. § (1) és (3) bek.].*
BH1995. 574. *A károsult felróható magatartásának vizsgálata a vadászatra jogosult kártérítő felelőssége megállapításánál [Ptk. 340. § (1) bek., 1961. évi VII. tv. (EVT) 35. §].*
BH1995. 27. *II. Az építkező kárelhárítási, illetve kárenyhítési kötelezettségénél irányadó körülmények [Ptk. 340. § (1) bek.].*
BH1994. 539. *A szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolásával kapcsolatban a cseretelken történő építkezés műszaki irányítását, illetve ellenőrzését végző személyek felelősségének megállapításánál irányadó szempontok [2/1965. (II. 18.) ÉM-PM r. 8. § (2) bek., 9. § (1) bek., 2/1964. (VII. 5.) ÉM r. 13. § (4) bek., Ptk. 305. § (2) bek., 306. §, 348. § 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*
BH1994. 332. *Az építésrendészeti bírság kártérítési követelésként való érvényesítésére irányuló kereset elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 340. § (1) bek., 392. § (1) és (4) bek., 403. § (3) bek., 12/1986. (XII. 30.) ÉVM r. l. § (1) és (2) bek., 2. § (1) bek., 29. § (2) bek.].*
BH1993. 755. *A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés megszegése folytán keletkezett kár megosztása annak következtében, hogy a felek egyike sem tett eleget együttműködési kötelezettségének [Ptk. 277. §, 318. §, 339. § (1) bek., 340 § (1) bek.].*
BH1993. 751. *Hibás teljesítésből eredő kártérítési követelés esetén a kár egy részének megtérítésére kötelezés mellőzése annak folytán, hogy az élelmiszer előállítója nem tett eleget az élelmiszer minőségének megvizsgálására vonatkozó kötelezettségének [Ptk. 305. § (1) bek., 310. §, 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 1976. évi IV. tv. 30. §, 10/1988. (VI. 30.) MÉM-SZEM r. 45. § (1) bek.].*
BH1993. 743. *Megbízási szerződés megszegéséből eredő kártérítési igény megítélésének szempontjai, különös tekintettel a kárenyhítés kötelezettségére [Ptk. 474. §, 340. §, Pp. 163. § (2) bek., 164. § (1) bek.].*
BH1993. 610. *Ha a vadászatra jogosult és a vadkárnak kitett ingatlan használója a várható vadkár megtérítése fejében éves átalány fizetésében állapodik meg, a vadászatra jogosulttal szemben további kártalanítást csak akkor lehet érvényesíteni, ha a törvény által előírt vadkár-elhárítási kötelezettségének nem tett eleget [1961. évi VII. tv. (EVT) 34. §, 36. § (3) bek., Ptk. 340. § (1) bek.].*
BH1992. 526. *Az eladó a kártérítés szabályai szerint felel, ha az adásvételi szerződésben a vevőnek saját szomszédos ingatlanáról határidő nélkül, mennyiségileg korlátlan vízvételt, valamint erre telki szolgalmi jogot*

biztosít, és a teljesítést meghiúsítja [Ptk. 158. § (1) bek., 168. § (1) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 359. §].

BH1992. 249. *Számítógépi programalkotás (szoftver) szolgáltatására irányuló szerződés hibás teljesítésével kapcsolatos jogvita elbírálása a megyei (fővárosi) bíróság hatáskörébe tartozik [Sztj. 1. § (1) bek., 3. §, Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (3) bek., 310. §, 340. § (1) bek., 685. § c) pont, Pp. 365. § (1) bek. b) pont, 366. § (1) bek., Szjt. V. 1. § (1) bek.].*

BH1992. 242. *A gépkocsi vezetésének más személy részére történő átengedése nem jelenti egyben az üzembentartói minőség átszállását is. Kármegosztás alkalmazása a gépkocsi vezetője és a baleset bekövetkezésében közrejátszó utas között [Ptk. 345. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., PK 36. és 40. sz.].*

BH1992. 23. *A szerződésszegésen alapuló igényérvényesítés kérdései a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés teljesítésével kapcsolatos jogvitában [Ptk. 296. §, 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (4) bek., 417-420. §.].*

BH1991. 315. *A kárenyhítési kötelezettség kérdései vemhes üsző elhullása esetén [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (1) bek.].*

BH1991. 209. *I. A lakásügyi hatóság a jogellenes és felróható intézkedéssel okozott kárért felelős; az ügyfélnek azonban - az általában elvárható módon és mértékig - együtt kell működnie a hatósággal, a mulasztásával összefüggő kárt maga viseli [Ptk. 349. §, 340. § (1) bek.].*

BH1990. 276. *Az államigazgatási szerv törvénysértő eljárásával okozott kár megosztására kerülhet sor, ha a jogerős államigazgatási határozatot önként nem teljesítő fél magatartása is közrehatott a kár bekövetkezésében [Ptk. 349. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1990. 188. *A generálkivitelező, aki elmulasztja az alvállalkozó számlájának az ellenőrzését, és az alvállalkozótól az elévülési időn belül a túlfizetés összegét nem követeli vissza, az építtetőtől az ebből származó kárának megtérítését akkor sem követelheti, ha az építtető nem haladéktalanul közölte a számlakifogást [Ptk. 340. § (1) bek.].*

BH1990. 69. *Kizárólagos forgalmazásra irányuló megállapodást tartalmazó szerződéstől való elállás esetén a fizetendő kártérítés jogalapja és összegszerűsége vizsgálatánál az elálló terhére figyelembe kell venni, ha a kizárólagos forgalmazásra vonatkozó jogosultságáról nem kíván lemondani, vagy azt az érdekelt részéről nem teljesíthető feltételhez köti [Ptk 340. § (1) bek., 381. § (1) bek., GKT 23/1973. sz.].*

BH1990. 64. *A szerződéskötést megelőző - jogszabályon alapuló - együttműködési kötelezettség megszegése vagy a szerződést érintő lényeges körülményekről valótlan, illetőleg téves adatok közlése kártérítési felelősséget keletkeztet. Ezt azonban el kell határolni a Ptk 6. §-án alapuló kártérítési felelősségtől [Ptk 6. §, 205. § (3) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., GK 14. sz.].*

BH1989. 280. *A kazánok üzemeltetésével kapcsolatos hatósági előírások betartásának elmulasztása olyan súlyos biztosítotti közrehatásnak minősül, amely - a biztosítási esemény bekövetkezte ellenére - kizárja a biztosító helytállási kötelezettségét [Ptk 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 556. § (1) bek. d) pont, 8/1978. (XI. 29.) NIM r.].*

BH1989. 115. *Nem értékelhető a károsult terhére és nem ad okot kármegosztásra a kár elhárításában, enyhítésében mutatkozó olyan tevékenység elmulasztása amely - a szakmai gyakorlat szerint - nemcsak nem kötelező, hanem el sem várható [Ptk. 310. §, 340. § (1) bek.].*

BH1988. 443. *A szabadalom hasznosítási szerződésben vállalt kötelezettségek megszegésén alapuló kártérítési igény elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 312. § (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 359. § (1) bek., Pp. 206. § (3) bek., Szt. 5. §].*

BH1988. 411. *Ha a lakóépületet értékesítő beruházó a kivitelező ellen a szavatossági igényeket nem érvényesíti, akkor nem követelhet attól kártérítést azon az alapon, hogy őt a hibák miatt a lakóépület vevői javára a bíróság elmarasztalta [Ptk. 310. §, 339. §, 340. § (1) bek., GK 41. sz.].*

BH1988. 330. *A tagsági viszony megszűnésekor a termelőszövetkezet köteles a volt tagjának a munkakönyvét kiadni, vagy pedig a tagot írásban felszólítani a munkakönyve átvételére. Ha a termelőszövetkezet mindezeket elmulasztja, a tag ebből eredő kárát köteles megtéríteni [1967. évi III. tv. 89. §, Ptk. 340. § (1) bek., 12/1967. (X. 20.) MüM sz. r. 22. §, 8/1979. (VII. 12.) MüM-MÉM sz. r. 10. §].*

BH1988. 42. *Ha az elvesztett bélyegzővel való jogtalan vásárlás alkalmával az eladó a vásárlási jogosultság elmulasztott ellenőrzésével a kárt teljes egészében elhárította volna, nincs közrehatása a bélyegző tulajdonosának a kár keletkezésében azáltal, hogy későn gondoskodott a bélyegző elvesztésének közzétételéről [Ptk. 340. §].*

BH1987. 450. *A kárenyhítési kötelezettségnek határt szab egyrészt az, hogy annak teljesítése ne jelentsen a károsult számára aránytalanul nagy terhet, másrészt az a józan gazdasági megfontolás, amely szerint a*

kárenyhítés célja a károsultat ért vagyoni hátrány csökkentése és nem a károkozónak a kártérítéstől való mentesítése [Ptk. 340. § (1) nek].

BH1987. 311. *A termelő kárenyhítési kötelezettsége a termékértékesítési szerződéssel lekötött termék át nem vételével okozott károkozás során [Ptk. 340. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.]*

BH1987. 248. *Az a fél, amelyik elmulasztja a vállalkozó szabálytalan számlájának ellenőrzését, az ebből származó kárát a vállalkozóra csak annak a közrehatása arányában háríthatja át [Ptk 340. § (1) bek.].*

BH1987. 121. *A jogosult kárenyhítési kötelezettségek megítélésénél irányadó szempontok személygépkocsi hibás teljesítéséből fakadó kártérítési igény érvényesítése során [Ptk. 340. § (1) bek.].*

BH1986. 335. *A gazdálkodó szervezettől elvárható, hogy tájékozódjék minden olyan várható költség felől, amely az általa forgalomba hozott termék árképzésénél figyelembe jöhet. Ha ezt elmulasztotta, nem hivatkozhat arra, hogy valamely költség felmerültéről csak a termék értékesítése után kapott értesítést, s ebből eredő kárát másra nem háríthatja át [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 477. § (3) bek., 479. § (3) bek., 513. § (2) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 25. § (1) bek., 47. § (3) bek.].*

BH1984. 491. *II. A felelős őrző felelősségét a kártérítési felelősség általános érvényű szabályának alkalmazásával kell elbírálni. Ebből a szempontból jelentősége van annak is, hogy a másik fél a kár elhárítása, illetőleg csökkentése érdekében úgy járt-e el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható [Ptk. 196-197., 339., 340. §].*

BH1984. 364. *A vásárló nem köteles a használat során megőrizni a bútorokon elhelyezett minőségi bizonyítványt: ennek a vásárlói kifogás közlésekor megállapított hiánya nem bizonyítja azt, hogy a gyártómű minőségi bizonyítvány szolgáltatása nélkül teljesített [Ptk. 340. § (1) bek., 391. § (1) bek., 392. § (2) bek., 4/1969. (III. 30.) BkM-KGM-Kip.M-KkM-NIM sz. r. 10. §].*

BH1984. 363. *A biztatási kárnak sem kell megtéríteni azt a részét, amelyet a károsult maga okozott [Ptk. 6. §, 340. § (1) bek.].*

BH1984. 197. *Ha a károsult felperes ki nem menthető módon elmulasztotta a kár csökkentését, a bíróság a károkozó alperest csak azon indokolt kiadások összegének megfizetésére kötelezi, amelyek a kár csökkentésére alkalmas tevékenység esetén keletkeztek volna [Ptk. 3. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 359. § (1) bek., Pp. 206. § (3) bek.].*

BH1984. 194. *II. A ruhatisztító szakvállalat nem köteles felülbírálni a gyártó vállalat kezelési utasításának helyességét [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1983. 365. *A megrendelő csak abban az esetben követelheti fedezeti vétel címén más fajtájú termék magasabb áron történt beszerzésével előállott vétel-árkülönbözet megtérítését a szerződésszegő szállítótól, ha a szerződésben lekötött fajta beszerzése nem volt lehetséges [Ptk. 4. §, 340. §].*

BH1982. 430. *Ha a gazdálkodó szervezet a hozzá beérkezett termeket az arra vonatkozó számla kézhezvétele előtt értékesíti, nem hivatkozhat arra, hogy őt a számlázott egységár ismeretének hiánya miatt károsodás érte [Ptk. 340. § (1) bek.].*

BH1982. 202. *Üzemleállás, illetve emiatt bekövetkezett termeléskiesés folytán elmaradt haszon kártérítésként nem állapítható meg, ha a kivitelezőt terhelő javítási kötelezettség a szokásos évi karbantartás ideje alatt elvégezhető lett volna [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1982. 119. *Az állattartó köteles a társadalombiztosítási ellátást megtéríteni, ha a nem zárt helyen tartott kutyája másnak egészségkárosodást okozott. Felelősségét adott esetben enyhítheti, ha a be nem zárt terület bejáratán a harapós kutyára utaló megfelelő figyelmeztető tábla volt elhelyezve [1975. évi II. tv. 109., 114. §, Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 351. § (1) bek., 17/1968. (IV. 14.) Korm. sz. r. 13. § (1) bek. b) pont]*

BH1982. 103. *A megrendelő az átvételi késedelem ideje alatt is élhet a szerződéstől való általános elállási jogával. Az elállás esetén fizetendő kártérítés (kártalanítás) összege elérheti, sőt meg is haladhatja az át nem vett termék ellenértékét [Ptk. 340. §, 381. § (1) bek.].*

BH1982. 6. *A strandot üzemeltető szervezettől nemcsak azt lehet elvárni, hogy kijelölje a fürdő területét, felszereljen egy mentőcsónakot és alkalmazzon egy mentőst, hanem azt is, hogy a mentős kötelességeit pontosan megszabja, a munkáját ellenőrizze és a mentés feltételeit kellően megszervezze. Ennek elmulasztása megalapozza a kártérítési felelősséget [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1981. 467. *A gondatlan üzemeltetés folytán előállott költségek - önokozta kárként abban az esetben is a jogosultat terhelik, ha az eladó megbízottja a vevőszolgálat körében a nem garanciális jellegű hibák javítását is elvállalta [Ptk. 340. §].*

BH1981. 465. *A károsultnak nemcsak a jogellenesség és a kár közötti okozati összefüggést, hanem azt is bizonyítania kell, hogy a kár elhárítása érdekében úgy járt el, ahogyan az az adott helyzetben általában elvárható [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1981. 288. *A jogosult olyan közlése, amely szerint a kicserélés késedelme miatt nála termeléskiesés jelentkezik és kötbérigénnyel él , olyan tartalmú jognyilatkozat, amelynek alapján a kötelezett arra következtethet, hogy a hibás teljesítés folytán kár merült fel és kártérítési igény érvényesítésével számolhat. A kárenyhítési kötelezettség körébe nem tartozik az, hogy a károsult a kár összegéről a kárt okozót időszakonként tájékoztassa [Ptk. 306. §, 310. §, 340. § (1) bek.].*

BH1981. 116. *A tervező figyelmeztetési kötelezettségének arra is ki kell terjednie, hogy milyen következményekkel járhat az általa tervezett anyag elhagyása vagy mással való helyettesítése [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 13. §, Ptk. 340. § (1) bek., GKT 29/1973. sz.].*

BH1981. 115. *A megrendelő nem tesz eleget kárenyhítési kötelezettségének, ha a vasúti értesítés vétele után a téves címzés miatt a feladóval vagy a vasúttal szemben a szükséges intézkedéseket elmulasztja [Ptk. 340. §].*

BH1980. 398. *Ha az alvállalkozó balesetveszélyes munkaterületen a veszélyt felismerve munkát végeztet, az ennek folyamán megsérült dolgozója részére a fizetés és táppénz közötti különbözetként kifizetett összeget a generálvállalkozóra nem háríthatja át [Ptk. 340. § (1) bek.].*

BH1980. 127. *Jótállási kötelezettsége körében javításra átvett hibás gépkocsi károsodás nélküli tárolásáról az eladó, illetőleg teljesítési segédje köteles gondoskodni. Ha a szabadban tárolás folytán a jármű a rendkívüli időjárás miatt a javítás ideje alatt károsodik, ennek következményeit a jótállásra kötelezett eladó nem háríthatja át a vevőre [Ptk. 315., 318. §, 339 § (1) bek., 340. § (1) bek., 400. § (3) bek.]*

BH1980. 90. *Vétőképtelen baleseti sérült terhére kármegosztást alkalmazni nem lehet azon az alapon, hogy gondozója megszegte felügyeleti kötelezettségét. A gondozó felróható magatartása azonban alapul szolgálhat arra, hogy a kártérítésre kötelezett megtérítési igénnyel lépjen fel a balesetet szenvedett gondozójával szemben [Ptk. 338. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 347. § (1) bek. PK 39. sz.].*

BH1979. 428. *Ha a garanciális javítás elvégzésére szerződött vállalat hiányos jótállási jegy alapján a hiányok pótlása nélkül véges javítási munkát, ezt a gyártóművel szembeni megtérítési igény szempontjából a saját kockázatára teszi [4/1969. (III. 30.) BKM-KGM-Kip. M-KKM-NIM sz. r. 10. § (2) bek., Ptk. 318., 340. §].*

BH1979. 277. *A megbízó és a szállítmányozó között kármegosztásnak van helye, ha a küldemény téves címre való továbbítása folytán előállott kár együttműködésük szervezetlensége, illetőleg mindkét fél pontatlan eljárása folytán keletkezett [Ptk. 520. § (1) bek., 318. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1979. 276. *Vámárunyilatkozat téves kitöltése folytán előállott kár megosztásának lehet helye, ha a megbízó magatartása is hozzájárult az elszámolás késedelméhez [4/1967. (XII. 23.) PM-KkM sz. r. 37. § (1) bek. d) pont, 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 23. § (1) bek., 25. § (1) bek., 35. § (1) bek., Ptk. 340. § (1) bek.].*

BH1979. 247. *A címzettől - kocsiálláspénz fizetése következtében keletkező kár megelőzése, illetőleg csökkentése érdekében - elvárható, hogy a feladót a tévesen továbbított küldemény ki nem váltásáról értesítse [Ptk. 340. § (1) bek.].*

BH1979. 245. *A felismerhetően hibás minőségű termék (pl. liszt) felhasználása, illetőleg a megrendelő hibátlan termékeivel való együttes tárolása folytán keletkezett kárért a szállító nem tehető felelőssé [Ptk. 340. § (1) bek.].*

BH1979. 193. *Fuvarokmányok nélkül való kiszolgáltatás követelésének elmulasztása miatt az átvevőt csak akkor terheli felelősség, ha a tengeri fuvarozó az adott esetben bizonyíthatóan garancialevél esetében is kiadta volna a küldeményt [Ptk. 340. § , 516. § (2) bek.].*

BH1979. 180. *A nagyforgalmú autópályán megengedett nagyobb sebességfolytán szükségszerűen nagyobb a vészhelyzet is. Ezért sz útviszonyok eseti kedvezőtlenné válása mind a közlekedésben résztvevőktől, mind pedig az út karbantartójától fokozott helytállást követel[Ptk. 339. § (1) bek., 340. §, KRESZ 57. § (1) és (2) bek.].*

BH1979. 162. *Előzetesen átadott építményrész meghibásodása folytán bekövetkező olyan kár esetén, amelyik a fél szerződésszegésére vezethető vissza, nem a kárveszélyviselés, hanem a hibás teljesítés miatti kártérítés szabályait kell alkalmazni [5/1968. (IV. 6.) ÉVM sz. r-tel közzétett Építési Szerződési Alapfeltételek 27. § (1) bek. *, 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 21. § (1) bek. **, Ptk. 340. § (1) bek., 344. § (1) - (2) bek.].*

BH1979. 160. *A biztosító ellen közúti baleset folytán megsérült gépjárművel kapcsolatban támasztott igény elbírálása során azt is vizsgálni kell, hogy az eset összes körülményeire tekintettel (pl. alkatrészek beszerzési lehetősége) a károsult eleget tett-e kárenyhítési kötelezettségének [Ptk. 340. § (1) bek.].*

BH1979. 124. *Ha a fuvarozó a gépjárműfuvarozási szerződésben a küldemény kiszolgáltatására és átvételére meghatározott módtól eltér, és a küldemény elveszésével kapcsolatban a címzett közrehatása nem állapítható meg, a kártérítési jogkövetkezményeket teljes mértékben a fuvarozóval szemben kell alkalmazni. Az átvételt elismerő, valótlan adatokat tartalmazó okirat aláírása önmagában a címzett közrehatását nem alapozza meg [26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r-tel kiadott Gépjármű Fuvarozási Szabályzat (GFSZ) 7. § (1) és (2) bek., 64. § (4) és (6) bek., 67. § (1) és (2) bek., Ptk. 206. §, 277. § (2) bek., 318. §, 340. §].*

BH1979. 119. *A kár megosztásának van helye visszaküldött, de leltározás miatt el nem fogadott göngyöleg fekbére tekintetében, ha a címzett nem intézkedik kellő időben a kirakás vagy a visszairányítás érdekében [Ptk. 340. § (1) bek.].*

BH1979. 79. *Ha a gépjárműfuvarozás során a rakodással kapcsolatban a felek kölcsönös kötelezettségeiket megszegik, kármegosztásnak van helye [26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r-tel közzétett Gépkocsifuvarozási Szabályzat (GFSZ) 80. § (8) bek., Ptk. 277. § (2) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1978. 403. *A bíróság magánszemélynek a társadalombiztosítás szervével szemben fennálló megtérítési kötelezettségét méltányos esetben akkor is mérsékelheti, ha kármegosztást alkalmazott. A mérséklés indokoltságát és mértékét a felelős személy vagyoni, kereseti, családi és személyi viszonyainak, általában az eset összes körülményeinek beható értékelésével kell elbírálni [1975. évi II. tv. 109., 114. §, Ptk. 340. § (1) bek., 353. § (1) bek., 3/1975. (VI. 14.) SZOT sz. szab. 195. §, MK 107. sz.].*

BH1978. 387. *A vállalkozó által megadott helytelen használati utasítás (gépkönyv) előírásainak megtartása csak akkor értékelhető a megrendelő terhére, ha a helytelen előírást szakértelménél fogva fel kellett ismernie [Ptk. 318., 339. §, 340. § (1) bek.].*

BH1977. 389. *Vetőmag hibája miatt a szavatossági igény bejelentése a kártérítési igény elévülését is félbeszakítja. Ha a vetésterületnek a vetőmag termesztésből való kizárása nemcsak a vetőmag, hanem az elvetés során elkövetett mulasztás miatt is történt, kármegosztásnak van helye [58/1968. (MÉM. É. 31.) sz. ut.-sal közzétett vetőmag szállítási alapfeltételek 28/b., 29. pont, Ptk. 340. §].*

BH1977. 235. *Ha a felek által kutatási-fejlesztési szerződésnek nevezett jogügylet tartalma nem felel meg az ilyen jellegű szerződésnek, a kártérítési felelősség korlátozása érvénytelen [Ptk. 402. § (2) bek., 409. § (1) bek., 200. § (2) bek., 339. §, 340. § (1) bek., 1/1968. (I. 11.) OMFB sz. r.-tel közzétett kutatási-fejlesztési szerződések általános feltételei 36. pont, GKT 17/1973. sz.].*

BH1977. 227. *A polgári jogi igény érvényesítését egyéb törvényes útra kell utasítani, ha a sértett kártérítési kötelezettségének a megállapítása a büntető ügy befejezését jelentékenyen késleltetné (Be. 215., 261. §, 1961. évi V. törvény 190. §, Ptk. 339., 340. §, 21/1970. (IX. 10.) MÉM sz. r.-tel kiadott Országos Erdei Érték- és Árszabályzat].*

BH1977. 209. *A gépjárműre való rakodásnál a fuvaroztatónak és a fuvarozónak együttműködve kell eljárniuk. A fuvarozó által a tengelytúlterhelés miatt fizetett bírság viselése tekintetében kármegosztásnak lehet helye. [A 26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r.-tel közzétett Gépkocsi Fuvarozási Szabályzat (GFSZ) 80. § (4)-(6) és (8) bek., 16/1973. (VI. 27.) MT sz. r. 1. § (1) és (2) bek., 2. § (2) bek., a 2/1974. (II. 2.) KPM sz. r. 2. § (1) bek., Ptk. 277. § (2) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1977. 105. *Ha a sorozatos és sikertelen orvosi beavatkozások (műtétek) a károsultnak orvosi műhiba folytán keletkezett betegségét nem szüntették meg, a károsult kárenyhítési kötelezettségének megszerzését nem lehet megállapítani abból az okból, hogy újabb műtétnek már nem hajlandó magát alávetni [Ptk. 340. § (1) bek.].*

BH1977. 74. *Ha a megrendelő téves műszaki adatokat közöl - amennyiben ezek helytelenségének felismerése a szállítótól nem volt elvárható -, az ebből eredő kárt maga viseli [10/1966. (II. 14.) Korm. sz. r. 48. § (1) bek., Ptk. 318. §, 340. § (1) bek.].*

BH1977. 44. *II. Kármegosztás aránya a látási viszonyoknak meg nem felelő sebességgel vezetett motorkerékpárnak kivilágítatlan lovaskocsival való összeütközése esetén (Ptk. 339., 340. §, KRESZ 57. §).*

BH1977. 31. *Vegyszeres gyomirtószert forgalomba hozó kereskedelmi vállalattól elvárható, hogy a felhasználók részére teljes eligazítást nyújtó használati utasítást a gyártóműtől megkövetelje. Ennek elmulasztása esetén a felhasználónak okozott kárt a hiányos használati utasítási szolgáltató gyártóművel együtt megtéríteni tartozik [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

FPK 1995/47. *Amennyiben a biztosítási szerződés díj nemfizetés folytán megszűnik, azonban ehhez mindkét szerződő fél felróható magatartása is hozzájárul, kártérítésre nyílik lehetőség, kármegosztás alkalmazásával [Ptk. 543. § (1) bek., 348. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.], (41. Pf. 24.353/1993/2.)*

341. § (1) Károsodás veszélye esetén a veszélyeztetett kérheti a bíróságtól, hogy azt, akinek részéről a veszély fenyeget, tiltsa el a veszélyeztető magatartástól, illetőleg kötelezze a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére és - szükség szerint - biztosíték adására.

(2) Ezt a szabályt kell alkalmazni akkor is, ha a károsodás veszélyét tisztességtelen gazdasági tevékenységgel idézték elő.

A bírósági jogvédelem igénybevétele károsodás veszélye esetén különleges rendelkezés, hiszen a Ptk. nem a ténylegesen bekövetkezett, hanem a bekövetkezhető károkra vonatkozóan tartalmaz szabályokat. Ennek jogi indoka nyilvánvalóan az, hogy a károsult köteles a kár megelőzése és elhárítása érdekében mindent megtenni.

Ha a károsult e kötelezettségének nem tesz eleget és például, ha ennek feltételei fennállnak, nem veszi igénybe a Ptk. 341. §-ban biztosított lehetőséget, e mulasztása akár önhibának is minősülhet.
A § objektív jellegű, ami azt jelenti, hogy nem annak a függvénye, hogy a veszélyhelyzetet előidéző magatartása felróható-e.
A jogvédelmet, csak a veszélyeztetett kérheti és a bíróság csak azzal szemben alkalmazhatja, akinek a részéről a veszély fenyegetett.
A bírósági jogvédelemnek ez a fajtája sűrűn előfordulhat a szomszédjogi szabályok alkalmazása, vagy a környezetvédelmi szabályokkal összefüggésben. Rendelkezéseket lehetett találni hasonló tartalommal a tisztességtelen piaci magatartásra vonatkozó jogszabályban is. A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény ilyen rendelkezést nem tartalmaz, de a § (2) bekezdése értelmében e szabály alkalmazható a tisztességtelen piaci magatartással összefüggésben is.
A károsodás veszélye esetén a veszélyeztetett a bíróságtól kérheti:
1. a veszélyeztető magatartástól eltiltását annak, akinek a részéről a veszély fenyeget
2. a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére kötelezni a veszélyeztetőt
3. a veszélyeztetőt biztosíték adására kötelezni. A biztosíték lehet dolog, pénz, pénzkövetelés, vagy bármi, ami kár bekövetkezte esetére a sérelmet szenvedett fél megfelelő kielégítését biztosítja. Elképzelhető tehát, hogy a kár bekövetkezése esetén a károsult ebből a biztosítékból peren kívül kielégíti magát.
A Ptk. 341. §-ának a bírósági gyakorlatban nincs túlzottan nagy jelentősége, viszonylag kevés számú per indul ezen a címen.
BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*
BH2003. 358. *Az évtizedek óta fennálló birtokállapot megváltoztatására irányuló igény elbírálásánál vizsgálandó körülmények [Ptk. 98. §, 115. § (3) bek., 341. § (1) bek., 1977. évi 11. tvr. 8. § (1) bek.].*
BH2003. 64. *Akit a károsodás veszélye fenyeget, a veszéllyel járó magatartástól való eltiltást követelheti. Ez magában foglalja az abbahagyásra való kötelezést, az ismétlődő magatartástól való eltiltást, és a kármegelőzéshez szükséges intézkedések megtételét. [Ptk. 100. §, 341. § (1) bek.].*
BH2002. 484. *A föld használóját és a vadászatra jogosultat egyaránt terheli a vadkárelhárítási, kármegelőzési kötelezettség, ennek költségeit fele-fele arányban kell viselniük [Ptk. 340. §, 341. §, 1996. évi LV. tv. 79. § (1) bek. a) pont].*
BH2001. 235. *A káros légszennyezés folytán bekövetkező környezeti veszélyeztetés elbírálása körében irányadó szempontok [Ptk. 341. § (1) bek., 1995. évi LIII. tv. (Ktv.) 4. §, 6. § (1) bek. b) és c) pont, 22. § (1) bek., 88. § (2) bek., 109. § (2) bek., 10. § (6) bek., 21/1986. (VI. 2.) MT r. 4. § (1) bek., 5. §, 6. § és 16. § c) pont, 22/1998. (VI. 26.) KTM r. 3. § (1) bek., 8. § (2) bek., 4/1986. (VI. 2.) OKTH rendelkezés].*
BH2000. 59. *Kötelező felelősségbiztosítás esetében a biztosítási érdek a tulajdonjoghoz vagy az üzembentartói minőséghez kötődik, ezért a szerződés megkötésére a gépjármű tulajdonosa vagy a forgalmi engedélybe bejegyzett üzembentartója jogosult, illetve kötelezett [Ptk. 242. § (1)-(2) bek., 341. § (1) bek., 536. § (1) bek., 545. § (2) bek., 559. § (1) bek., 567. § (3) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. (R.) 2. § b) és d) pont, 3. § (3) bek., 7. § (1), (3)-(4) bek., R. mell. 3. § (4) bek., 7. § (1) bek.].*
BH1998. 425. *A szomszédos ingatlanon elvégzett tereprendezés káros következményeinek elhárítása [Ptk. 188. § (1) bek., 339. § (1) bek., 341. §, 355. §].*
BH1995. 276. *Az államigazgatási jogkörben megtett intézkedések nem zárják ki, hogy károsodás veszélye esetén a veszélyeztetett a bíróságtól is kérjen jogvédelmet [Ptk. 341. § (1) bek., 56/1981. (XI. 18.) MT r. 13. §].*
BH1990. 424. *A vadásztársaságot nem terheli kártérítési felelősség gazdátlan háziállatok által a vadásztársaság működési területén okozott károkért [30/1970. (XII. 24.) MÉM r. 11. § (1) bek., 14/1971. (XII. 14.) MÉM r. 12. § (2) bek. e) pont, Ptk. 341. §, 339. §, 4. § (3) bek.].*
BH1983. 63. *II. Károsodás veszélye esetén a jogsértő - az államigazgatási eljárástól függetlenöl - a polgári szabályai szerint is kötelezhető a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére [Ptk. 341. § (1)bek.].*
BH1982. 418. *A szomszéd telekre áthajló és ott veszélyhelyzetet előidéző fa kivágására és az ezzel kapcsolatos költségek viselésére annak a teleknek a tulajdonosa köteles, amelyiken a fa áll [Ptk. 100. §, 341. § (1) bek.].*

342. § (1) Semmis valamely szerződésnek az a kikötése, amely a szándékos vagy súlyos gondatlanságból eredő károkozásért, az életben, a testi épségben, az egészségben okozott károsodásért, továbbá bűncselekmény következményeiért való felelősséget előre korlátozza vagy kizárja.

A károkozás megakadályozása érdekében szabályozza a törvény a felelősség korlátozását és kizárását. Nem csak e törvényhely, de a szerződésszegés közös szabályai között a Ptk. 314. § (1)-(2) bekezdése is e körbe eső rendelkezést tartalmaz. A két szabály közötti leglényegesebb hasonlóság, hogy mindkét esetben tilos a szándékos vagy súlyos gondatlanságból eredő károkozásért, valamint az életben, a testi épségben, az egészségben okozott károsodásért való felelősség korlátozása és kizárása. Ezzel szemben a bűncselekmény következményeiért való felelősséget csak a Ptk. 342. § (1) bekezdése említi.

A szerződésre vonatkozó szabályok diszpozitivitásából következik, hogy a felek a jogszabály által előírtnál kisebb, vagy nagyobb mértékű felelősségvállalásban is megállapodhatnak, de csak a Ptk. 314. §-ának tiltó rendelkezésébe nem ütköző tartalommal.

A kógens szabályokban foglaltakra figyelemmel a szerződésszegéssel okozott károsodás bekövetkezte előtt és után sem lehet felelősséget kizáró, vagy korlátozó megállapodást kötni, mert e kikötés a Ptk. 200. § (2) bekezdése értelmében semmis. A Ptk. 342. § (1) bekezdéséből következően azonban a károsodás bekövetkezte után nem tilos az ilyen megállapodás.

A jogirodalomban vita folyt annak megítélése kapcsán, hogy a szerződésen kívüli kártérítés szabályai kógensek, vagy diszpozitivak-e. Az egyik nézet szerint a polgári jog szabályai általában diszpozitívak. A másik álláspont szerint csak akkor lehet diszpozitivitásról beszélni, ha az eltérést a törvény kifejezetten engedi. Miután a Ptk. 200. § (1) bekezdése csak a szerződésekre vonatkozik és nem vonatkozik a szerződésen kívüli károkozásra, ezért e másik álláspont képviselői szerint a szerződésen kívüli kártérítés szabályai kógensek.

Mindkét álláspontól függetlenül azonban a Ptk. 342. § (1) bekezdésének szövegéből egyértelműen az következik, hogy az ott felsorolt esetekben a károsodás bekövetkezte előtt történt megállapodás érvénytelen. Nem tilos ugyanakkor a károsodás bekövetkezte után bármilyen esetre vonatkozóan felelősséget kizáró, vagy korlátozó megállapodást kötni.

Az a kérdés is felmerül, hogy e szabály miért a szerződésen kívüli károkozás szabályai között szerepel, hiszen eleve feltételez egy szerződéses kapcsolatot a károkozó és a károsult között. A Ptk. 342. § (1) bekezdése azonban csak arra ad lehetőséget, hogy a felek a szerződésben a szerződésen kívüli, vagyis a többlet tényállásnak minősülő károkozásért való felelősséget korlátozzák, illetve zárják ki. Egyéb tekintetben a szerződés szabálya, illetve a szerződésszegésre vonatkozó rendelkezések az irányadók.

Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a törvény alapján felelős személyek nem térhetnek el a törvényi szabályozásoktól. Ez vonatkozik a Ptk. 348. §-ában, valamint a Ptk. 345. § (3) bekezdésében foglaltakra.

(2) Nem jár kártérítés, ha a kárt a károsult beleegyezésével okozták, és a károkozás társadalmi érdeket nem sért vagy veszélyeztet.

A törvény kizárja a károkozás jogellenességét a károsult beleegyezése esetén, feltéve, hogy

1. a beleegyező ténylegesen nyilatkozatot tett,

2. a jognyilatkozat érvényes,

3. a beleegyezés nem sért vagy veszélyeztet társadalmi érdeket,

4. a beleegyezőnek volt rendelkezési joga abban, amire vonatkozóan beleegyező nyilatkozatot tett.

Tekintettel arra, hogy a beleegyezés jognyilatkozat, ezért szóban, írásban és ráutaló magatartással is megtehető. A ráutaló magatartással történt beleegyezés legtipikusabb esete a sporttevékenység során fordul elő, amikoris úgy tekintik, hogy a sportoló a tevékenység megkezdésével mintegy beleegyezett a vele szemben bekövetkező magatartásokba, illetve az azáltal okozott károkozásba.

Miután jognyilatkozatról van szó mindig vizsgálni kell annak érvényességét. A jognyilatkozat, tévedés, megtévesztés vagy más jogcímen megtámadható, illetve ha jogszabályba ütközik, akkor a Ptk. 200. § (2) bekezdésében foglaltakra tekintettel semmis. A kártérítési felelősség alóli mentesüléshez nyilvánvalóan csak érvényes jognyilatkozat vezethet.

Lehetséges, hogy a károsult beleegyezett ugyan a károkozásba, de ez a beleegyezés társadalmi érdeket sért. Hiába egyezik bele például valaki abba, hogy az életét kioltsák. Az öngyilkosságban való közreműködés társadalmi érdeket sértene.

Szükséges továbbá, hogy a beleegyezőnek rendelkezési joga legyen például azon a vagyontárgyon, amelynek megsemmisítésébe beleegyezik. Ha például valakinek a végrehajtás során lefoglalt dolgairól van szó, már nincs lehetősége annak megrongálására vonatkozóan beleegyező nyilatkozatot tenni.

BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*

BH2003. 15. *Az általános szerződési feltételek azon kikötései, amelyeket a szerződés tartalmaz, külön figyelemfelhívó tájékoztatás nélkül a szerződés tartalmává válnak. A külön figyelemfelhívás szükségessége*

olyan esetben merül fel, amikor a szerződésben csupán utalás történik az általános szerződési feltételekre [Ptk. 205. §, 209. § (3) bek., 342. § (2) bek.].

BH1977. 391. *A belföldi szállító csak abban az esetben felel a külkereskedelmi szerződésben előírt, a szokásostól eltérő vizsgálati módszerrel megállapított minőségért, ha az ilyen vizsgálati eljárás alkalmazását a belföldi szerződésben vagy annak módosításában kikötötték [32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 21. § (1) bek., Ptk. 342. § (1) bek., Pp. 389. § (1) bek.].*

343. § A jogtalan támadás vagy a jogtalan és közvetlen támadásra utaló fenyegetés elhárítása érdekében a támadónak okozott kárt nem kell megtéríteni, ha a védekező az elhárítással a szükséges mértéket nem lépte túl.

A magyar jogrendszerben az önbíráskodás általában véve tilos. Kivételes esetként szabályozza e § a jogos védelmet. A jogos védelem jogellenességet kizáró körülményként értékelendő, amelynek következtében beálló károkozás kártérítést sem vonhat maga után.

A jogos védelem fennállásának feltételei:

1. jogtalan támadás elleni legyen a védelem.

A támadás kifejezésből következik, hogy fizikai hatásról van szó és a védelemnek e fizikai hatás ellen kell irányulnia. A fizikai hatás, azaz a támadás irányulhat a vagyon és irányulhat a személy ellen is. Az sem szükséges, hogy a védekező személye, vagy vagyona ellen irányuljon a támadás, lehetséges harmadik személy elleni, illetve vagyona ellen irányuló támadás elhárítása is.

Szükséges továbbá, hogy a támadás jogtalan legyen. Ha a támadás valamilyen jogszerű tevékenységből fakad (például jogszabályszerű rendőri intézkedésből), akkor ezzel szemben a jogos védelem nem alkalmazható.

2. jogtalan és közvetlen támadásra utaló fenyegetés elhárítására irányuljon a védelem.

Az elhárítás irányulhat jogtalan és közvetlen támadásra utaló fenyegetéssel szemben is. Fontos azonban, hogy az elhárítás nem azonos a megtorlással. Ebből következik, hogy általában egyidejűség áll fenn a fenyegetés, támadás és a védelem között. Ez alól csak a birtokvédelem szabályai jelentenek kivételt, annyiban, amennyiben a birtokától megfosztott személy a birtokából kikerült tárgyat utólagosan is visszaszerezheti.

3. a szükséges mértéket ne lépje túl.

A szükséges mérték meghatározásánál a bírói gyakorlat általában az elvárhatóság (adott helyzetben általában elvárható) követelményeiből indul ki. Előfordulhat, hogy ijedtségből, vagy hirtelen felindulásból történik a szükséges mérték túllépése. A jogos védelem polgári jogi fogalma és a büntetőjogi fogalom nem esik egybe. A büntetőjogi megoldással ellentétben a polgári jog ugyanis nem biztosít mentességet annak, aki a jogos védelem határait ijedtségből, vagy felindulásból túllépi. Amennyiben erre kerül sor, vagy valaki csak vélt sérelmét kívánja elhárítani, a kártérítés szabályai szerint felel (BH1980. 128.).

Ha a jogos védelem közben a védekező harmadik személynek okoz kárt, ebben a vonatkozásban már a szükséghelyzet szabályait kell alkalmazni. E szabályokat a jogalkotó a Ptk. a tulajdonjoggal kapcsolatos fejezetében helyezte el, noha a szükséghelyzet is a kártérítési felelősség alóli mentesülést eredményezheti. A szükséghelyzet részletes szabályait a Ptk. 107. §-a tartalmazza, e helyütt csak a szükséghelyzet és a jogos védelem közötti különbség kihangsúlyozása indokolt.

A szükséghelyzet és a jogos védelem különbsége az alábbiakban foglalható össze:

1. A jogos védelem támadás ellen irányul, a szükséghelyzetet nemcsak támadás, hanem más (például természeti) esemény is előidézheti.

2. A jogos védelem általában cselekvésre ad lehetőséget, míg a szükséghelyzet tűrésre kötelezi a tulajdonost.

3. A jogos védelemmel okozott kárt (ha nem lépi túl a szükséges mértéket) nem kell megtéríteni, a szükséghelyzetben okozott kár azonban megtérítési kötelezettség alá eshet.

BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*

BH2001. 574. *A jogos védelem szükséges mértékének túllépése jogellenes magatartás, amelynek menthetőségét a felróhatóság körében kell értékelni [Ptk. 339. § (1) bek., 343. §, Pp. 206. § (1) bek.].*

EBH2001. 521. *A jogos védelem szükséges mértékének túllépése jogellenes magatartás, amelynek menthetőségét a felróhatóság körében kell értékelni (Ptk. 343. §).*

BH1980. 128. *A jogos védelem polgári jogi fogalma és a büntetőjogi fogalom nem szükségképpen esik egybe. A büntetőjogi megoldással ellentétben a polgári jog nem biztosit kifejezett mentességet annak, aki a jogos védelem határait ijedtségből vagy felindulásból túllépte [Ptk. 343. §, Pp. 9. §].*

344. § (1) Ha többen közösen okoznak kárt, felelősségük a károsulttal szemben egyetemleges, egymással szemben pedig magatartásuk felróhatósága arányában oszlik meg.

(2) A kár a károkozók között egyenlő arányban oszlik meg, ha magatartásuk felróhatóságának arányát nem lehet megállapítani.

(3) A bíróság mellőzheti az egyetemleges felelősség megállapítását, és a károkozókat közrehatásuk arányában is marasztalhatja, ha

a) ez a kár megtérítését nem veszélyezteti, és tetemesen nem is késlelteti, vagy

b) a károsult maga is közrehatott a kár bekövetkeztében, vagy igénye érvényesítésével menthető ok nélkül késlekedett.

PK 37. szám

Az egyetemleges felelősség megállapításának mellőzése esetében a közrehatás arányának meghatározásánál a magatartás felróhatóságát megfelelően értékelni kell.

Az (1) bekezdésben foglalt fő szabály szerint, ha több személy okoz kárt harmadik személynek, a károkozók egyetemlegesen felelnek. A Ptk. miniszteri indokolása szerint az egyetemleges felelősség a károsult érdekeit, a reparáció szempontjait kívánja érvényre juttatni, hiszen a károsult így kevésbé van kitéve a károkozók fizetésképtelenségéből származó bizonytalanságnak. Ugyanakkor a közös károkozás veszélyes a társadalomra, ezért a károsult érdekeinek előtérbe helyezése mindenképpen indokolt.

A jogirodalomban nem mindig volt egyértelmű a közös károkozás fogalmának értelmezése. Kezdetben a közös károkozás lényeges feltételének tekintették, hogy a károkozók a kárt akarategységben kövessék el. Már a Ptk. indokolása is vitatta e felfogás megalapozottságát és utalt arra, hogy a károkozást nemcsak szándékosan, de gondatlanul is el lehet követni. Gondatlanság esetén pedig nyilvánvalóan nem beszélhetünk akarategységről.

A joggyakorlat elsődlegesen nem a szubjektív tudati elemek alapján, hanem az objektív tények alapján tekintette a károkozást közösnek. Közös a károkozás tehát, ha a kár bekövetkezése több személy közrehatásának eredménye.

Természetesen az akarategységnek továbbra is lehet jelentősége. A Legfelsőbb Bíróság egy jogeset alapján utalt arra, hogy ha többen az általuk közös elhatározással ellopott gépkocsin együtt utaznak és utazás közben baleset következik be, a balesethez vezető eseménysorozatból nem szakítható ki a gépkocsi jogtalan igénybevételével kapcsolatban kifejtett együttes tevékenységük. Egyetemleges felelősség terheli tehát őket függetlenül attól, hogy a gépkocsit csak az egyikük vezette alkoholos befolyásoltság állapotában. A személyes körülménynek legfeljebb az egymással szembeni felelősség megoszlása szempontjából lesz majd jelentősége (BH1980. 471.).

Kiemelendő azonban, hogy ha a kárt többen okozzák ugyan, de egyikük a károsult, nem a közös károkozás felelősségi szabályait kell alkalmazni. A közös károkozás esetén ugyanis a károsulton kívüli több személy közrehatását kell érteni. Ez utóbbi megállapítás felveti az önhiba kérdését. E helyütt csak röviden utalunk arra, hogy az önhiba kérdését a Ptk. 339. § (1), a Ptk. 340. §, valamint a Ptk. 345. § (2) bekezdése is szabályozza. A Ptk. 340. § (1) bekezdése szerint nem kell megtéríteni a kárnak azt a részét, amely abból származott, hogy a károsult e kötelezettségének nem tett eleget; a Ptk. 345. § (2) bekezdése szerint pedig nem kell megtéríteni a veszélyes üzem működéséből eredő kárt annyiban, amennyiben a károsult felróható magatartásából származott.

Vegyülhetnek azonban az önhiba és a közös károkozás szabályai.

Abban az esetben például, ha két autó összeütközik és ezáltal egy kívülálló harmadik személynek, valamint egymásnak is kárt okoznak, a felelősség közöttük az alábbiak szerint alakul:

1. A két gépjármű között a felelősség a Ptk. 346. §-ában foglaltakra tekintettel az általános szabályok (Ptk. 339-340. §) alapján oszlik meg.

2. A két gépjármű és a károsult személy közötti felelősség úgy oszlik meg, hogy a károsult személy irányában a gépjárművek a Ptk. 344. §-a alapján egyetemlegesen felelnek. Ha ő is gondatlan volt, az ő önhibájára a Ptk. 345. § (2) bekezdésében foglaltak az irányadók.

A károkozásban való közrehatás akarategység nélkül is többféle módon valósulhat meg:

1. Többen egyidejűleg okozzák a kárt (például két veszélyes üzem összeütközése folytán harmadik személy károsodik).

Lehet, hogy a károkozók egymásról nem is tudnak, a kár azonban mégis egyidejűleg következik be. Kihangsúlyozandó azonban, hogy önmagában az egyidejű elkövetés nem jelenti a közös károkozás

szabályainak alkalmazását. Ha például egyidőben két tolvaj tör be a házba és kárt okoz, közöttük a közös károkozás nem állapítható meg.
2. Többen, jogi szempontból elválaszthatatlan folyamatban okoznak kárt. Például a kárt okozó vétőképtelennek több felelős gondozója is van.
3. Többen, egymást követően okozzák a kárt. Például ez fordul elő akkor, hogy ha a gondatlanul okozott sérülés folytán kórházba kerülő személy orvosi műhiba miatt meghal. Az egymást követően okozott kár legfontosabb kérdése az, hogy az időben eltérő cselekmények szervesen kapcsolódnak-e egymáshoz és a kár szempontjából az okozati összefüggés megállapítható-e.
Noha az egymást követő események között lehet okozati összefüggés, mégsem minősíthető mindegyik eset közös károkozásnak. Így például nem minősül közös károkozásnak és az egyetemlegesség sem alkalmazható, ha ezzel semmilyen prevenciós hatást nem lehet elérni. Példaként említhető, hogy ha valaki megsebez valakit, nem kell feltétlenül azzal is számolnia, hogy a sérült a kórházban keletkező tűzvész miatt akár meg is halhat. Kétségtelen ugyan, hogy a kórházban bekövetkező tűzvész nem eredményezte volna a károsult halálát, ha a sérülés miatt nem kerül a kórházba.
Nyilvánvalóan eltér ettől az az eset, amelynek során a károsult a kórházban a gondatlan orvosi tevékenység folytán hal meg. Ha valaki ugyanis sérülést okoz, számolnia kell azzal, hogy a sérült kórházba kerül és a sérülés gyógyításával összefüggő orvosi tevékenységre is sor kerül. Ezekben az esetekben igen jelentős szerepe lehet a tudati tényezők vizsgálatának annak eldöntésében, hogy a közös károkozás szabályai alkalmazhatók-e. Vizsgálandó tehát, hogy a károkozónak mivel kellett számolnia cselekménye elkövetésekor.
4. Előre látható alkalomteremtés teszi lehetővé a közös károkozást egyes esetekben. Ilyenkor az egyik személy magatartása előre látható alkalmat teremt a másik károkozására, vagy valamilyen módon megerősíti a károkozás bekövetkezését. Példaként szokták említeni, hogy az ellenőrzés elmulasztása lehetőséget teremt a másik személy sikkasztására, így az okozati összefüggés lényegében fennáll. A másik tipikus példa, ha a gépkocsi tulajdonosa átengedi a gépkocsit a jogosítvánnyal nem rendelkező személynek, aki kárt okoz. Nyilvánvaló itt is van okozati összefüggés, hiszen a kár feltehetőleg azért következik be, mert a károkozó személy jogosítvánnyal nem rendelkezett, a vezetés szabályait kellően nem ismerte. A vezetésre azonban nem kerülhetett volna sor, ha a gépkocsi tulajdonosa a gépkocsit nem adja át.
Az is lehet, hogy az egyik személy (például az orgazda) a károkozást (lopást) követően bekövetkező magatartásával (értékesítés) segíti elő a károkozást. A közös károkozás ilyen esetben is megállapítható.
5. Többen különböző felelősségi alakzaton alapuló kárt okoznak. Ide tartozik például az az eset, amikor a károkozó magatartást egyrészt szerződésszegéssel, másrészt a szerződésen kívüli károkozás által okozták.
Ha például az épület tatarozását végző iparos helytelen munkavégzése következtében egy homlokzatdarab leesik és az utcai járókelő ez által kárt szenved, felel egyrészt a vállalkozó a vállalkozási szerződés megszegéséből eredő kárért, de felelős lehet az épület tulajdonosa is a Ptk. 352. §-ában foglaltak szerint. Lehetséges például, hogy a közterületen korhadás miatt kidőlt fa által okozott kárért a fák gondozására köteles kertészeti vállalat és a folyamatos ellenőrzést elmulasztó önkormányzat is felel (FPK 1995/35.).
Egy koncerten bekövetkező baleset folytán a koncert rendezője és a fellépő zenekar egyetemlegesen felelt a zenekar által használt pirotechnikai eszközök alkalmazása során bekövetkezett baleseti kárért. A Legfelsőbb Bíróság ez esetben a szerződésszegés, valamint a fokozott veszéllyel járó tevékenység szabályait is felhívta. A felperes azáltal károsodott, hogy a koncert közben az egyik vascső szétrobbant. A Legfelsőbb Bíróság szerint a jegyváltással szerződés jött létre a koncert rendezője és a felperes között. A rendező e szerződést megszegte, mert nem biztosította, hogy a felperes károsodás nélkül végighallgathassa a műsort. A zenekar tagjai robbanó tulajdonságú pirotechnikai anyagokat használtak és ezáltal kárt okoztak. Felelősségükre a Ptk. 345. § (1) bekezdése irányadó. A közös károkozásra tekintettel egyetemleges marasztalásnak van helye a Ptk. 344. § (1) bekezdése alapján (BH1991. 314.).
6. Többen, egymástól függetlenül okozzák a kárt.
Többen, egymástól függetlenül akkor okozzák a kárt, ha a magatartásukkal külön-külön is az egész kár létrehozásáért felelősek lennének. Ez fordul elő, ha egy embert, aki az úttesten hevert, egymástól függetlenül két különböző autó is elgázol és mindkét gázolás önmagában is halált okozott volna. Ha mindkét magatartás felróható volt, a felelősség egyetemleges lesz, ha a kárt mindkettő létrehozta volna. Ha például egy vadászaton gondatlanul ketten is lelövik az egyik vadásztársukat, a felelősség egyetemleges és nem vizsgálható a leadott lövések sorrendje.
Kártérítés csak akkor nem jár, ha a kár a felróható károsítástól függetlenül is bekövetkezett volna.
Többen egymástól függetlenül okozzák a kárt akkor is, ha például a tolvaj ellopja az épületből a tárgyat, az épület azután egy másik személy gyújtogatása folytán leég és így a tárgy a lopás nélkül is elpusztult volna.

Ilyen esetben a bíróság mindkét tevékenységet értékeli, vagyis a tolvaj nem mentesülhet azzal, hogy az ellopott tárgy mindenképpen elpusztult volna.
A károkozók felelőssége a károsulttal szemben (külső viszony).
Az (1) bekezdés szerint a közös károkozók felelőssége a harmadik személy irányában egyetemleges. E fő szabály alól azonban kivételeket tartalmaz a (3) bekezdés, amely szerint a bíróság mellőzheti az egyetemleges felelősség megállapítását és a károkozókat közrehatásuk arányában is marasztalhatja az alábbi esetekben:
1. Ez a kár megtérítését nem veszélyezteti és tetemesen nem is késlelteti.
2. A károsult maga is közrehatott a kár bekövetkeztében, vagy igényei érvényesítésével menthető ok nélkül késlekedett.
A mellőzés indoka abban rejlik, hogy a nevelési vagy a reparációs szempontok a károsult érdekeit kívánják védeni, ezért nincs szükség egyetemlegességre (kedvezőbb behajtási lehetőségre), ha a reparáció nincs veszélyben, vagy a károsult nem érdemli meg a kedvezőbb helyzetet. A bíróság a feltételek fennállása esetén azonban nem köteles mellőzni az egyetemlegességet, csupán élhet ezzel a lehetőséggel, ha indokoltnak tartja. Nyilván nincs veszélyeztetve a kár megtérítése, ha a károkozók mindegyike fizetőképes.
Nevelési szempontból nem szolgál védelemre a károsult, ha igényét menthető ok nélkül késedelmesen érvényesíti, és ezáltal megnehezíti a bizonyítást, a jogvita rendezését. Különösen nem indokolt az egyetemlegesség abban az esetben, ha a károsult maga is közrehatott a kár bekövetkezésében.
Speciális mellőzési szabályt fogalmaz meg a PK 40. szám. Ha a károkozók a kárt fokozott veszéllyel járó tevékenységgel közösen okozzák, a harmadik személy irányában egyetemlegesen felelnek [Ptk. 345. § (1), Ptk. 344. § (1)]. Ha a károsult az egyik gépjármű utasa, az ő vonatkozásában ugyanezek a szabályok érvényesülnek, ugyanis az utas ebben a tekintetben harmadik személynek minősül. A károkozók belső viszonyát mindkét esetben a Ptk. 344. § (1) bekezdés alapján, magatartásuk felróhatósága határozza meg.
Más a helyzet azonban, ha a károsult utas egyben az egyik gépjármű üzembentartójának házastársa. A felelősség kérdése ugyanis attól függ, hogy a károsult házastárs maga is üzembentartó-e. Amennyiben a károsult házastárs nem üzembentartó (csak utas), kárát mindkét jármű vezetőjével szemben érvényesítheti, a jármű vezetői ugyanis egyetemlegesen felelnek. Viszont ha a károsult házastárs is üzembentartónak minősül, már nem tekinthető harmadik személynek és ezért kárát nem az egyetemlegességi szabály alapján, hanem a felelősség általános szabályai szerint kell [Ptk. 346. § (1)] elbírálni. A másik üzembentartótól a sérült házastárs csak a másik üzembentartó felróható magatartása arányában követelhet kártérítést, és a saját házastársa felróható magatartásának következményeit magának kell viselnie. A házastárs a Legfelsőbb Bíróság szerint akkor tekinthető üzembentartónak, ha a gépjármű vezetését ismétlődően, rendszeresen és tartósan folytatja. Az üzembentartói minőség elbírálásánál tehát nem a tulajdonjogi kérdések és a hatósági engedélyek irányadók, hanem a tényleges tevékenység.
A közös károkozók belső viszonya:
Az (1)-(2) bekezdés értelmében a károkozók belső viszonya az alábbiak szerint alakul:
1. a magatartások felróhatóságának aránya dönt,
2. egyenlő az arány, ha a felróhatóság mértéke nem állapítható meg.
Zavart okozott a gyakorlatban, hogy az (1) bekezdés a magatartás felróhatóságát, a (3) bekezdése pedig a károkozók közrehatását említi, amikor a közös károkozók között a kár megosztásáról rendelkezik. Az eltérő fogalmak használata azt sejtette, mintha az (1) bekezdés a vétkességre, a (3) bekezdés pedig inkább a vétkességtől független (objektív) közrehatásra utalna.
Ha például valakinek a halálát két ok okozza, egyrészt az emberölési szándék, amelyből azonban csak kisebb sérülés keletkezik, másrészt az orvos gondatlan magatartása folytán a rossz orvosi kezelés, akkor a felróhatóságot vizsgálva a sérülést okozó felelne nagyobb mértékben, a közrehatást vizsgálva pedig a gondatlan orvos viselné a kár nagyobbik részét. Nem mindegy tehát, hogy a kár megosztásánál a bíróság a felróhatóság, vagy a közrehatás fogalmát veszi-e figyelembe. A Legfelsőbb Bíróság a jogbizonytalanság feloldása érdekében a PK 37. számú állásfoglalásban kimondta, hogy az egyetemleges felelősség mellőzése esetében [Ptk. 344. § (3)] a közrehatás arányának meghatározásánál a magatartás felróhatóságát kell megfelelően értékelni. Ha az egyik károkozó magatartásának felróhatósága a Ptk. 339. §-a alapján nagyobb, akkor a közrehatását is nagyobbnak kell tekinteni. Ugyanezen okok miatt ha az egyik károkozó felelősségét nem a Ptk. 339. §-a, hanem a Ptk. 345. §-a alapozza meg, a közrehatás arányának megállapításánál is figyelembe kell venni a károkozó tevékenység fokozott veszélyességét.
BH2004. 145. *Közös károkozáson alapuló egyetemleges felelősség akkor is megállapítható, ha a károkozók egymást követően fejtették ki tevékenységüket; a tolvaj és az orgazda egyetemleges felelőssége (Ptk. 344. §).*

BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*

BH2003. 508. *Bankok számlavezetéssel kapcsolatos jogellenes magatartásai alapján kártérítési felelősség megállapítása [Ptk. 318. §, 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 350. § (3) bek., 1991. évi IL. tv. 34. § (2) bek., 1997. évi CXLIV. tv. 30. § (2) bek., 1997. évi CXLV. tv. 17. § (1) bek., 18. § (1) bek., 32. § (2) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 2/C. § (1) és (4) bek., 265/1997. (XII. 21.) Korm. r. 9. § (1) bek., 14. § (9) bek., 13/1989. (XII. 16.) IM r. 13. § (2) bek., 6/1997. (MK. 61.) MNB rendelkezés 4. §, Pp. 149. §, 233. § (3) bek.].*

EBH2002. 670. *A korlátolt felelősségű társaságból kizárt tag üzletrészének értékesítése folytán a felszámolás alá kerülő adós kft. törzstőkéje nem csökkent, hanem csupán más személy vált az értékesített üzletrész tulajdonosává. Ezért az értékesített üzletrész ellenértéke (amennyiben még megvan), a kizárt tagot illeti meg, az nem lesz a felszámolási vagyon része. Amennyiben az adós azt nem tudja kiadni, a kizárt tag mint hitelező kártérítési igényét a megfelelő kielégítési rangsorba kell besorolni [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 4. § (1) bek., (2) bek., 34. § (1) bek., 57. § (1) bek., 61. § (4) bek., 1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 17. §, 165. § (7) bek., 169. § (1) bek., 183. §, Ptk. 339. § (1) bek., 344. § (1) bek.].*

EBH2002. 652. *III. Privatizációs eljárással kapcsolatban az ÁPV Rt. kártérítési felelőssége körében irányadó szempontok [Ptk. 339. § (1) bek., 344. § (1) és (2) bek.].*

EBH2002. 644. *I. A részben színlelt szerződésre figyelemmel a szerződő felek kártérítési felelőssége [Ptk. 4. § (4) bek., 207. § (4) bek., 344. § (1) bek.].*

BH2002. 320. *III. Privatizációs eljárással kapcsolatban az ÁPV Rt. kártérítési felelőssége körében irányadó szempontok [Ptk. 339. § (1) bek., 344. § (1) és (2) bek.].*

BH2002. 278. *A korlátolt felelősségű társaságból kizárt tag üzletrészének értékesítése folytán a felszámolás alá kerülő adós kft. törzstőkéje nem csökkent, csupán más személy vált az értékesített üzletrész tulajdonosává. Ezért az értékesített üzletrész ellenértéke (amennyiben még megvan), a kizárt tagot illeti meg, az nem lesz a felszámolási vagyon része. Ha az adós azt nem tudja kiadni, a kizárt tag mint hitelező kártérítési igényét a megfelelő kielégítési rangsorba kell besorolni [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 4. § (1) bek., (2) bek., 34. § (1) bek., 57. § (1) bek., 61. § (4) bek., 1988. évi VI. tv. 17. §, 165. § (7) bek., 169. § (1) bek., 183. §, Ptk. 339. § (1) bek., 344. § (1) bek.].*

BH2001. 113. *Korlátolt felelősségű társaság tagja által elkövetett, bűncselekményt megvalósító környezetszennyezéssel okozott kárért való felelősség [1988. évi VI. tv. (Gt.) 54. § (1) bek., 155. § (1) bek., Ptk. 306. §, 310. §, 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 425. §].*

BH2000. 546. *A házastárs felelőssége a másik házastárs bűncselekményével okozott kár megtérítéséért [Csjt. 27. §, 30. §, Ptk. 203. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 361. § (1) bek., 685. § b) pont, Pp. 6. § (2) bek., 196. § (1) bek. e) pont].*

BH2000. 399. *A közút fenntartójának felelősségétől függetlenül a közutat beszennyező is köteles az ebből eredő károkért helytállni [Ptk. 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 1988. évi I. tv. 34. §, 35. §, 1/1975. (II. 5.) KPM-BM r. (KRESZ) 5. § (1) bek. c) pont, 63. § (2) bek.].*

BH2000. 397. *Nem közös a károkozás akkor, ha a károkozók a birtokháborítást két egymást követő időszakban, egymástól függetlenül követték el [Ptk. 188. §, 344. § (1) bek.].*

EBH2000. 199. *II. A károsodást együttesen okozó, az egyetemleges kárfelelősséget megalapozó, egymással összefüggő magatartások egységét nem bontja meg az a tény, hogy az egyik alperesnek bűncselekményt is megvalósító, szándékos magatartásához a másik alperes gondatlan magatartása társult [Ptk. 344. § (1) és 337. § (1) bek.].*

BH2000. 199. *Ha többen közösen okoznak kárt, és egyikük a károsult kárát megtéríti, vele szemben a többi károkozó felelőssége nem egyetemleges, hanem felróhatóságuk arányában áll fenn [Ptk. 344. § (1) bek.].*

BH2000. 198. *Akarategység hiányában is fennáll annak az egyetemleges felelőssége, akinek a gondatlan mulasztása tette lehetővé harmadik személyek szándékos károkozását [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., 344. § (1) bek.].*

BH1999. 469. *II. A letéteményes kártérítési felelőssége, ha nem vizsgálja, vagy figyelmen kívül hagyja a letevő képviseleti jogának gyakorlására vonatkozó társasági jogi előírásokat [1988. évi VI. tv. 157. § (1) bek., 199. § (2) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 344. § (1) bek.].*

BH1999. 449. *Közösen építkezők egyetemleges kártérítési felelőssége a kilátás korlátozása folytán felmerülő károkért [Ptk. 100. §, 339. § (1) bek., 344. § (1) bek.].*

BH1998. 141. *I. Ha a pénzintézetek között létrejött atipikus szerződés (együttműködési megállapodás) szerint az egyik bank az általa kiadott a váltó jó nyilatkozatot olyan időpontban teszi meg, amikor a váltó kiállítója*

ellen a felszámolási eljárás már megindult, az együttműködési megállapodásnak megfelelően a helytállási (kártérítési) kötelezettsége beáll [Ptk. 207. § (1) bek., 312. §, 313. §, 339. § (1) bek., 344. § (2) bek.].

BH1997. 196. *I. Okmányos meghitelezés (akkreditív nyitás) esetén a megbízott által igénybe vett fizető bank akkor is felelős a megbízott által meghatározott feltételektől eltérő fizetéssel okozott kárért, ha a megbízó akaratának megfelelően járt el, és a fizető bankot a megbízó jelölte ki [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 344. § (2) bek., 475. § (1) és (4) bek.].*

BH1996. 33. *A közút kezelője kártérítési felelősséggel tartozik, ha nem gondoskodik arról, hogy az út a biztonságos közlekedésre alkalmas legyen [1988. évi I. tv. 33. §, 34. § (1) bek., 35. §, Ptk. 339. § (1) bek., 340. §, 344. § (1) és (3) bek.].*

BH1995. 463. *Házastársak építőközösségi tagságának kizárással történő megszűnésével kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 337. § (1) bek., 344. § (1) bek., 478. § (2) bek., 578/D. § (2) bek., Pp. 9. § (2) bek., 182. § (3) bek., 206. § (1) bek., 253. § (3) bek.].*

BH1995. 214. *I. A károkozás közös jellegét és a károkozók egyetemleges felelősségét nem érinti az a körülmény, hogy a károsult sérülését csak egyikük magatartása okozhatta [Ptk. 344. § (1) bek.].*

BH1994. 264. *Egyetemleges marasztalás helyett a vállalkozó kötelezése a hibás teljesítés miatt történt kijavítás költségének és a hibás teljesítésből eredő kár összegének teljes egészében való megfizetésére annak ellenére, hogy a megrendelő megbízottja a munka ellenőrzését nem megfelelően végezte el [Ptk. 306. § (1) bek., 310. §, 344. § (1) bek., 394. § (1) bek., 404. § (2) bek.].*

BH1991. 314. *I. A koncert rendezőjének és a fellépő zenekarnak egyetemleges felelőssége az utóbbi által használt pirotechnikai eszköz alkalmazása során bekövetkezett baleseti kárért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. §, 344. § (1) bek., 345. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1991. 101. *A szerződésszegésért való felelősség általános szabályainak alkalmazása a szabadalmi licenciaszerződés alapján létrejött jogviszonyokban [1969. évi II. tv. (Szt) 11. § (1) bek., 17. § (1) bek., 1974. évi III. tv. 6. §, Ptk 299. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 507. §.].*

BH1991. 73. *I. Az egyetemleges marasztalás indokoltsága szempontjából elsősorban a jogosultak érdekeit kell szem előtt tartani [Ptk. 344. § (1) bek.].*

BH1991. 73. *II. A kárenyhítési kötelezettség elmulasztása általában nem tekinthető a károsult közrehatásának, és így nem zárja ki a károkozó egyetemleges marasztalását [Ptk. 344. § (3) bek.].*

BH1990. 386. *A vállalkozótól nem követelhető az általa épített társasházban levő üzlethelyiség olyan - a funkciónak megfelelő - utólagos kialakítása, amely nem volt a szerződés tárgya [Ptk. 305. § (1) bek., 344. §].*

BH1990. 146. *A közúti fuvarozásra irányuló szerződés alanyaira - a speciális fuvarjogi szabályokon túlmenően - a Ptk általános szabályai is irányadók. Ha tehát megállapítható, hogy a tengelynyomás korlátozásra vonatkozó jogszabály megsértésében mindkét fél közrehatott, az ebből eredő bírságot a közös károkozás szabályai szerint tartoznak viselni [Ptk. 277. § (2) bek., 344. § (1)-(2) bek., 2/1981. (I. 31.) MT r. 4. §, 28. § (2) bek., 16/1973. (VI. 27.) MT r. 1. § (1) bek., 10/1977. (XII. 21.) KpM r. 2. § (2) bek.].*

BH1990. 114. *Ha a károsult felperes nem bizonyítja, hogy a kárt az alperes okozta, a kár megosztásának sincs helye [Pp. 164. § (1) bek., Ptk. 344. § (1) bek.].*

BH1990. 27. *Aki fokozott veszéllyel járó tevékenységgel - például sugárzó anyag feldolgozásával - környezetszennyezést okoz, az ebből eredő károkat viselni tartozik. t terheli annak a bizonyítása, hogy a kárt általa el nem hárítható ok idézte elő. Ha pedig többen idézték elő az emberi környezet veszélyeztetését, felelősségük a károsulttal szemben egyetemleges [Ptk. 344. § (1) bek., 345. § (1) bek.].*

BH1989. 198. *Az erdőterület kezelője nemcsak az ún. tűzvédelmi erdővédő sáv kialakításáról köteles gondoskodni, hanem annak rendszeres karbantartásáról is. A karbantartási kötelezettség elmulasztása - az erdőtűz folytán keletkezett kára tekintetében - a kezelő terhére kármegosztást eredményezhet [Ptk 344. § (1) bek., 4/1983. (III. 16.) BM-MÉM sz. r. 4. § (1) bek.].*

BH1986. 378. *Ha a szolgáltatás tervezői és kivitelezői mulasztások miatt hibás, a vállalkozók saját hibáik kijavítási költségeit maguk kötelesek viselni. Kármegosztásnak csak akkor van helye, ha a hibát mindkét vállalkozó szerződésszegése okozta [Ptk. 310., 344. §].*

BH1984. 366. *Ha az épület hibája a kivitelező részéről fel nem ismerhető tervezési hiba következménye, a tervező a kártérítési felelősége körében köteles a hibát kijavítani, illetőleg a kijavítás költségeit viselni [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (1) bek., 310., 344. §, 355. § (1) bek., 392. § (2) és (3) bek.].*

BH1984. 71. *A fűtőberendezés tervezőjének tisztáznia kell a hőközpont által szolgáltatott víz minőségét és a berendezés rendeltetésszerű működtetésének egyéb feltételeit; ennek elmulasztásáért szavatossági és kártérítési felelősséggel tartozik [Ptk. 344. §, 10/1968. (X. 10.) ÉVM-KGM-NIM sz. r. 10. §, 9/1972. (XII. 7.) NIM sz. r. 8. és 9. §].*

BH1984. 18. *I. Ha a kárt több munkáltató alkalmazottja közösen okozta, a károsult - az egyetemlegesség mellőzhetőségének hiányában - bármelyik munkáltatótól a teljes kárát követelheti [Ptk. 344. § (1) és (3) bek., Mt. V. 101. § (1) és (3) bek.].*

BH1983. 501. *A tervező és a kivitelező közös károkozása esetén mindkét károkozó perbenállása nélkül nem lehetséges a közrehatás arányának meghatározása. Ezért ilyen esetben a bíróságnak figyelmeztetnie kell a károsult felperest és a perbenálló vállalkozót arra, hogy a másik károkozó ellen bármelyikük igényt érvényesíthet [Ptk. 344. § (1) és (2) bek., Pp. 3. § (1) bek., GKT 29/1973. és GKT 3/1981. sz.].*

BH1983. 203. *A mérgező hatású vegyszeres kezelést végző légijármű üzembentartója - a veszélyes tevékenységgel okozott dologi károk átvállalása esetén is felelős azért, ha a légijármű vezetője nem figyelmezteti a munkát végeztető gazdaságot az általa észleltek alapján szakszerűtlen utasítás folytán az adott körülmények között várható következményekre [Ptk. 4. §, 339. §, 344. § (2) bek., 345. § (1) bek., 348. § (1) bek., 392. § (3) bek.].*

BH1981. 204. *A vállalkozó az értéknövelő költségek megfizetése iránti - jogalap nélküli gazdagodásra alapított - igényét csak a kijavítás elvégzése után érvényesítheti, a költségviselési arány azonban ezt megelőzően is megállapítható [Ptk. 344. §, 361. §, 392. § (3) bek., GKT 29/1973., 76/1973. sz.].*

BH1981. 203. *A bankhitelnek beruházás késedelmes befejezése miatt keletkezett kamata és a beruházási járulék a beruházó kára, amelyet a szerződésszegő félnek meg kell térítenie [Ptk. 299. § (1) bek., 344. §].*

BH1981. 71. *A hibás kivitelezés miatt a szavatossági kötelezettségen alapuló kijavítással felmerült költségek megosztásának nincs helye, a kárjellegű költségeknek a felelős tervező és kivitelező közötti megosztása azonban indokolt [Ptk. 344. §, 392. § (3) bek., GKT 29/1973. sz.].*

BH1980. 471. *Ha többen az általuk közös elhatározással ellopott gépkocsin együtt utaznak és utazás közben baleset következik be, a balesethez vezető eseménysorozatból nem szakítható ki a gépkocsi jogtalan igénybevételével kapcsolatban kifejtett együttes tevékenységük. Ezért őket a jogellenes magatartásuk és a bekövetkezett kár közötti okozati összefüggés fennállása folytán a károsulttal szemben egyetemleges felelősség terheli. Az a körülmény, hogy egyikőjük vezette a gépkocsit, éspedig alkoholos befolyásoltság állapotában olymódon, hogy az általa megválasztott sebesség sem volt a látási viszonyoknak megfelelő, csak az egymással szembeni felelősség megoszlása szempontjából jelentős és a felróhatóságok arányának meghatározásánál értékelhető [Ptk. 344. § (1) bek.].*

BH1979. 301. *Ha a tervdokumentáció alapján kivitelezett munka a helytelen tervezés folytán válik hibássá és a kivitelezőtől a tervdokumentáció hibájának a felismerése elvárható, a tervező és a kivitelező közös kártérítési felelőssége állapítható meg [10/1968. (X. 10.) ÉVM-KGM-NIM sz. együttes rendelettel közzétett tervezési alapfeltételek 12. § (*), Ptk. 344. §, GKT 29/1973. sz.].*

BH1979. 162. *Előzetesen átadott építményrész meghibásodása folytán bekövetkező olyan kár esetén, amelyik a fél szerződésszegésére vezethető vissza, nem a kárveszélyviselés, hanem a hibás teljesítés miatti kártérítés szabályait kell alkalmazni [5/1968. (IV. 6.) ÉVM sz. r-tel közzétett Építési Szerződési Alapfeltételek 27. § (1) bek. *, 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 21. § (1) bek. **, Ptk. 340. § (1) bek., 344. § (1) - (2) bek.].*

BH1978. 38. *A tervdokumentáció hibáira való figyelmeztetés elmulasztása esetén nem közös szavatossági felelősség keletkezik a kivitelező és a tervező között, hanem a közös károkozás szabályai alkalmazásának van helye [5/1968. (IV. 6.) ÉVM sz. r.-tel közzétett építési szerződési alapfeltételek 21. §, 29. § (1) bek., 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 13. §, Ptk. 344. §, 356. §, GTK 29/1973. sz.]*

BH1977. 163. *A tervdokumentációnak a hatóságokkal - pl. tűzrendészeti hatósággal - való előzetes egyeztetése a tervező kötelezettsége [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 14. § (2) bek., 10/1968. (X. 10.) ÉVM-KGM-NIM sz. r.-tel közzétett tervezési alapfeltételek 12. §, 1/1963. (VII. 3.) BM sz. r. 12. §, 74. § (1) bek., Ptk. 344. §].*

BH1977. 76. *A tervezővel és a kivitelezővel szemben a közös károkozás szabályai abban az esetben alkalmazhatók, ha a kivitelező a terv hibáját felismerhette [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 13. §, 10/1968. (X. 10.) ÉVM-KGM-NIM sz. r.-tel közzétett tervezési szerződési alapfeltételek 10., 12. §, Ptk. 344. §, GK 10. sz., GKT 29/1973. sz.].*

FPK 1995/37. *Az egyetemleges kártérítési felelősség feloldása és a károkozók egymás közötti felelősségük arányának a megállapítása indokolt, ha ez a károsult érdekeit nem sérti és egy újabb per elkerülhető [Ptk. 344. § (3) bek. a) pontja], (41. Pf. 22.412/1994/3.)*

FPK 1995/35. *A közterületen korhadás miatt kidőlt fa által okozott kárért a fák gondozására köteles Kertészeti Vállalat és a folyamatos ellenőrzést elmulasztó önkormányzat egyetemlegesen felel [Ptk. 344. § (1) bek., 399. § (1) bek.], (FB 41. Pf. 23.795/1993/2.)*

XXX. fejezet

A felelősség egyes esetei

A veszélyes üzem működéséből eredő károk

345. § (1) Aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik. Ezeket a szabályokat kell alkalmazni arra is, aki az emberi környezetet veszélyeztető tevékenységével másnak kárt okoz.

PK 39. szám

Ha olyan személy, akinek belátási képessége hiányzik vagy fogyatékos, a fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatása közben keletkezett kárát elháríthatatlan külső okként minősülő magatartásával maga idézte elő, a veszélyes tevékenység folytatója mentesül a kártérítési felelősség alól. Ha azonban elhárítható közrehatás esete áll fenn, akkor a veszélyes tevékenység folytatóját teljes felelősség terheli. Ilyen esetben a Ptk. 345. §-ának (2) bekezdése alapján kármegosztásnak akkor sincs helye, ha a károsult személy gondozója a felügyelet ellátása érdekében nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

(2) Nem kell megtéríteni a kárt annyiban, amennyiben a károsult felróható magatartásából származott.

PK 38. szám

A fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatása közben keletkezett károk megtérítése körében a Ptk. 345. § és 339. §-aiban foglalt rendelkezések együttesen is alkalmazhatók.

Veszélyes üzem károsodása esetén a veszélyes üzem üzembentartóját kártérítés megállapításánál - a károkozó vagy az üzembentartó netáni felróható közrehatása mellett - az üzem veszélyességét is figyelembe kell venni az üzembentartó terhére, amennyiben ez a veszélyes üzem károsodásában közrehatott.

(3) A felelősség kizárása vagy korlátozása semmis; ez a tilalom a dologban okozott károkra nem vonatkozik.
(4) A kártérítési követelés három év alatt elévül.

A vétkesség nélküli felelősség legtipikusabb fajtája a veszélyes üzemek ún. tárgyi felelőssége. A kártérítési felelősség megállapításának itt is feltétele a jogellenesség, a kár és az okozati összefüggés bizonyítása.
A Ptk. miniszteri indokolása szerint a reparáció és a prevenció elvéből következően az, aki veszélyes üzemmel kapcsolatos tevékenységet végez, az abból származó károkért köteles helytállni és csak kivételes esetekben mentesülhet.
A felelősség tehát kimentő jellegű.
A veszélyes üzem fenntartója a károkért akkor is felel, ha őt, illetve megbízottját a kár bekövetkeztével összefüggő vétkesség nem terheli.

Ha a fokozott veszéllyel járó tevékenység által bekövetkezett kár miatt per indul, az alperesi pozícióba kerülő fél az alábbiakra hivatkozhat védekezésül:
1. nem veszélyes üzem működéséből ered a kár
Elsődleges kérdés annak eldöntése, hogy a kár veszélyes üzem működéséből származott-e. A törvény a veszélyes üzem fogalmát nem definiálja és az ilyen jellegű tevékenységet taxatíve nem is sorolja fel. Ez azért helyes, mert a műszaki élet robbanásszerű fejlődésével előre nem számítható ki mindazon tevékenység, amely ebbe a körbe tartozhat. A fokozott veszéllyel járó tevékenység lényege, hogy csekély hiba is aránytalanul súlyos károkat eredményezhet. Érdekességként megemlítjük, hogy a bíróság egy 1961. évi határozatában azt állapította meg például, hogy a Dunán rendszeres átkelési csónakjárat fenntartása is fokozott veszéllyel jár (Legfelsőbb Bíróság Pf. IV. 20 219/1961).
A leggyakrabban előforduló esetek:
- gépi erővel működő berendezések, gépjárművek (kivétel a háztartásban, orvosi tevékenység során használt gépek),
- a robbanó motor és az általa működtetett légcsavar veszélyes üzemnek, tulajdonosa pedig üzembentartónak minősül (BH1996. 199.),
- sporteszközök (például vitorlázó repülőgép),
- elektromos berendezések (például betonkeverő),
- a magas feszültségű elektromos távvezeték üzemben tartása is fokozott veszéllyel járó tevékenység (BH1962. 3166.),
- gáz és vízművek (például víznyomócső). A Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntésben megállapította, hogy ha a gázszolgáltató elmulasztja az időnkénti ellenőrzési kötelezettségét, veszélyes üzemi tevékenysége folytán felel a kárért akkor is, ha azt nem a gázszolgáltatás, hanem a gázvezeték szabálytalan szerelése okozta (BH1997. 182.),
- vízlépcső, zsiliprendszer, vízi erőmű. A vízi erőművek azért minősülnek veszélyes üzemnek, mert a mű a víz természetes áramlását gátolja és ennek következtében előre fel nem mérhető áramlástani viszonyok alakulnak ki a víz sebességétől, mennyiségétől és szintmagasságának változásától függően (BH1984. 195.),
- robbanóanyag, lőfegyver gyártása, tartása,
- mérgező anyagok gyártása, tartása, használata. A mérgező anyaggal történő vegyszeres permetezéssel a méhállományban okozott kárt a Legfelsőbb Bíróság szerint a fokozott veszéllyel járó tevékenység szabályai szerint kell elbírálni (BH1965. 4876.). Ugyanígy minősült a mérgező anyaggal történt rovarirtás (BH1965. 4572.) és a vegyszeres gyomirtás is (BH1963. 3115.). Az azóta hatályba lépett környezetvédelemmel kapcsolatos jogszabályok előírásai alapján is a fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni a környezeti károkat okozó anyagok használata esetén.
Az üzletben árusított maró anyag kifröccsenéséből fakadó kárért való felelősség is alapulhat a Ptk. 345. § (1) bekezdésén (BH1993. 678.). Ugyanakkor az autószerelő műhelyben gyúlékony anyag (mosóbenzin) szabálytalan használata nem minősült fokozott veszéllyel járó tevékenységnek (BH1993. 498.).
- Sugárzó anyagok.
- Környezetvédelem (zajártalom). A Legfelsőbb Bíróság szerint a lakóterületen létesített üzemnek a szomszédos lakóépület rongálódását okozó rezgésekkel járó működése sérti a környezetvédelmi törvény előírásait és ilyen módon a fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni (BH1981. 15.). Az élővilágra veszélyes növényvédő szer kiszórása is környezetkárosító hatással járhat és ezért a kiszórást végző gazdálkodó szervezet veszélyes üzemként felel (BH1981. 413.). A légijármű hanghatás következtében keletkezett kárért is tárgyi felelősséggel tartozik az üzembentartó (BH1984. 114.).
- Tűz. A nyílt láng használata azonban önmagában nem minősül fokozott veszéllyel járó tevékenységnek (BH1988. 183.). Ide sorolható azonban a pirotechnikai eszközök használata (BH1991. 314.).
A kártérítési felelősség a felsorolt esetekben csak akkor áll fenn, ha a kár a veszélyt jelentő elemmel áll közvetlen összefüggésben. Kérdéses lehet az álló üzemmel összefüggő kár elbírálása. Egy jogesetben például a javítás miatt üzemen kívül helyezett, de be nem fékezett és így a rálépő utasok hatására megindult Metró mozgólépcsőn elszenvedett balesetért a bíróság a BKV felelősségét a Ptk. 345. § (1) bekezdése alapján megállapította (FPK 1995/39.).
A bíróság a veszélyes üzemre vonatkozó szabályokat alkalmazta abban az esetben, amikor a lekapcsolt pótkocsi álló helyzetben feldőlve okozta a balesetet. Általános elv ugyanis, hogy a gépjármű veszélyes jellege nem szűnik meg annak folytán, hogy a járművet valamilyen okból, rövid időre megállítják. Mindig az adott jogeset összes körülményei alapján lehet azonban csak elbírálni, hogy a veszélyes üzem fokozott felelősségi szabályait alkalmazni indokolt-e.

Az úttest szélén álló üzemképtelen és kivilágítatlan motorkerékpárral való összeütközés esetén a Legfelsőbb Bíróság döntése szerint a motorkerékpár üzembentartója nem a Ptk. 345. §-a, hanem a Ptk. 339. §-a alapján felel (Polgári Jogi Döntvénytár 1966-1967. 139. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1968.). A kikötött, álló helyzetben lévő hajóra történő felszállás nem rejt magában olyan veszélyességet, amely a tárgyi felelősség alkalmazását indokolná (BH1968. 5866.).

2. az alperes nem felel, mert nem minősül üzembentartónak

A Ptk. 345. § alapján a felelősség az üzembentartót terheli. Üzembentartónak minősül az, aki a fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytatja. Az üzembentartó nem minden esetben azonos a tényleges károkozóval. Gépjárművek esetén üzembentartónak azt kell tekinteni, aki a fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytatja. Folytatásnak az ismétlődő, rendszeres és tartós tevékenység minősül (PK 40. szám).

Egy jogesetben a Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy üzembentartó az, aki a veszélyes üzemet fenntartja, tartósan üzemelteti és akinek felügyelete, irányítása, ellenőrzése és a veszélyforrás elleni különleges védekezésre való kötelezettsége mellett a veszélyes üzemi tevékenység megvalósul. Nincs ügydöntő jelentősége annak, hogy a veszélyes üzem kinek az érdekében működik (BH1988. 273.).

3. az üzembentartó kimentheti magát elháríthatatlan külső okra hivatkozással

Az (1) bekezdés szerint mentesül a kártérítési felelősség alól az, aki bizonyítja, hogy a kárt elháríthatatlan és a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül eső ok idézte elő. A kimentésnek tehát két konjunktív feltétele van, amelynek bizonyítása az alperes kötelezettsége:

- külső tényező,

- objektív elháríthatatlanság.

Külső tényezőnek az minősül, ami az üzemi tevékenység körén kívül esik. Például a gépkocsivezető betegsége és az ezzel együttjáró hirtelen eszméletvesztése nem minősül a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül eső, elháríthatatlan oknak (BH1975. 267.).

Az elháríthatatlanság a joggyakorlat szerint akkor állapítható meg, ha a technika adott fejlettségi szintjére és a gazdaság teherbíró képességére is figyelemmel objektíve nem áll fenn a védekezés lehetősége (A kártérítési jog. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1991. 80. oldal).

Az egyik tényállás szerint a felperes vonaton utazott. Útközben az egyik állomáson áthaladva a vonat ablakát egy széndarab betörte és az üvegszilánkok a felperes szemében súlyos sérülést okoztak. Kérdésként merült fel, hogy a baleset az alperes (MÁV) fokozott veszéllyel járó tevékenységével kapcsolatos-e, illetve elháríthatatlan külső ok idézete-e elő a balesetet. A Legfelsőbb Bíróság szerint a felperesnek csak azt kellett bizonyítania, hogy a baleset a vonaton utazás közben érte. Ez esetben a Ptk. 345. §-on alapuló felelősség fennáll. Az állomás területén szén-kirakodási munkát végeztek, amely tevékenység az alperes működési körébe tartozott és így elháríthatatlan külső okról sincs szó. Az alperes ezért teljes kártérítésre köteles (BH1966. 4730.).

Elháríthatatlan és külső ok lehet:

- vis maior, természeti események,

- állat közrehatása,

- harmadik személy közrehatása,

- károsult közrehatása.

A Legfelsőbb Bíróság szerint a baleset elháríthatatlanságának megítélése nem szorítkozhat a károkozás pillanatára. Figyelembe kell venni a fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatójának egész előző magatartását is (BH1992. 434.). Egy másik jogesetben a Legfelsőbb Bíróság a MÁV felelősségét állapította meg arra hivatkozással, hogy a MÁV elháríthatatlan okra nem hivatkozhat akkor, ha nem tett meg minden lehetséges és célszerű intézkedést a baleset elhárítására. Nagy a balesetveszélye annak, ha a vasútállomásokon a beérkező vonatot az utasok szabadon megközelíthetik és a vonat indítása után lehetőség van a mozgó vonatra való felugrásra. A balesetek bekövetkezésével eleve számolni lehet, ezért a MÁV-nak mint üzembentartónak minden lehetséges és célravezető intézkedést meg kell tennie a baleset elhárítására. Ha pedig ezt elmulasztja az elháríthatatlanságra eredményesen nem hivatkozhat (BH1981. 14.).

A közlekedési baleset tekintetében a károsult közreható magatartása akkor minősül fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül eső elháríthatatlan oknak, ha a baleset a legnagyobb gondosság, a közlekedési szabályok maradéktalan megtartása mellett is elkerülhetetlen volt: lényegében tehát a baleset elhárítása a gépjármű vezetője számára objektíve lehetetlenné vált (BH1977. 146.).

4. a speciális elévülési idő eltelt

A (4) bekezdés szerint a kártérítési követelés három év alatt évül el. A három éves elévülési idő nem vonatkozik a Ptk. 346. §-ában szabályozott esetre, vagyis arra, ha például mozgó járművek ütköznek. Egymás közötti viszonyukra ugyanis a Ptk. általános elévülési ideje vonatkozik.

Egyébként az elévülés nyugvására, kezdetére, megszakadására az általános szabályok irányadók (Ptk. 326-327. §).
Ha a fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatásából eredő kár megtérítése iránti követelés elévült, a kárigényt a kártérítés általános szabályai szerint kell elbírálni (BH1996. 256.).
5. Kármegosztásnak van helye a károsult felróható, nem elháríthatatlan közrehatása folytán
Befolyásolja a kártérítési felelősséget a károsult közrehatása. A (2) bekezdés értelmében nem kell megtéríteni a kárt annyiban, amennyiben a károsult felróható magatartásából származott. A károsult elháríthatatlan közrehatása esetén tehát az üzembentartó teljesen mentesül a felelősség alól. A károsult nem elháríthatatlan, önhibából eredő közrehatása a kár megosztását eredményezi. A Legfelsőbb Bíróság szerint a gépjármű vezetője által az utasának okozott kárért való felelősség érvényesítése során kármegosztás akkor alkalmazható, ha az utas ebben a minőségében nem az általában elvárható magatartást tanúsította. Ha a gépkocsi utasa kellő körültekintés mellett észlelhette volna a gépkocsi vezetőjének az ittasságát, a baleset bekövetkezése esetén indokolt a kármegosztás alkalmazása. A gépkocsi vezetésének bármely személy részére történő átengedése nem jelenti egyben az üzembentartói minőség átszállását. A kármegosztás alkalmazására azonban sor kerülhet a gépkocsi vezetője és a baleset bekövetkeztében közrejátszó utas között (BH1976. 61.).
A károsult felróható magatartásának értékelése hasonlóságot mutat a Ptk. 340. § (1) bekezdésében foglaltakkal, azonban mégis másról van szó. A károkozó teljes felelőssége vétkessége nélkül is fennáll, ezzel szemben a károsult csak vétkes magatartása esetén köteles viselni a kár megfelelő részét. A kárviselés arányát az dönti el, hogy a károsult hozzájárult-e a kár bekövetkezéséhez és ez a közrehatás milyen mértékű volt. Tehát nem a kár bekövetkezésében való felróhatóságot kell összehasonlítani, hiszen a károkozó üzembentartó felróhatóság nélkül is felel.
Speciálisan alakul a kár megosztása, ha a közreható személy felróhatósága nem állhat fenn (például cselekvőképtelen). Ha a károsult közrehatása elháríthatatlan volt, a jogi kérdés megítélése független attól, hogy a közrehatónak volt-e belátási képessége. Az elháríthatatlanság tényéből fakad ugyanis, hogy az üzembentartó mentesül a felelősség alól. Amennyiben a belátási képességgel nem rendelkező személy közrehatása elhárítható volt, a kármegosztás alkalmazásának az az akadálya, hogy a Ptk. 345. § (2) bekezdése szerint a kármegosztásnak csak felróható magatartás esetén lehet helye. Ennek következtében fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatója a kár részbeni viselése alól sem mentesíthető (PK 39. szám).
A (3) bekezdés szabálya szerint tilos a felelősség kizárása, vagy korlátozása. Az erre vonatkozó megállapodás semmis. Ez a tilalom azonban nem vonatkozik a dologban okozott károkra.
A fokozott veszéllyel járó tevékenységgel kapcsolatos felelősség szabályait kell alkalmazni egyes jogszabályokban megjelölt esetekben. Így például:
- A jogosult a Ptk.-nak a fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályai szerint köteles megtéríteni a károsultnak a vad által a mezőgazdálkodáson és erdőgazdálkodáson kívül másnak okozott kárt [a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény 75. § (3)].
- A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 103. §-a értelmében a környezet igénybe vételével, illetőleg terhelésével járó tevékenységgel, vagy mulasztással másnak okozott kár környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott kárnak minősül és arra a Polgári Törvénykönyvnek a fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályait kell alkalmazni.
- Az 1999. január 1-jén hatályba lépő, az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény 24. §-a a veszélyes állat tartójának felelősségére a Ptk. fokozott veszéllyel járó tevékenységgel kapcsolatos szabályait rendeli alkalmazni.
- Az 1999. január 1-jén hatályba lépő és a géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény 27. §-a kimondja, hogy a géntechnológiai tevékenység fokozott veszéllyel járhat, ezért a Ptk. 345. §-a irányadó.
BH2004. 275. *II. Az erőhatalom olyan körülmény, amelynek károsító hatása objektíve mindenki számára elháríthatatlan (Ptk. 339. §, 345. §).*
BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*
BH2003. 321. *A fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatóját nem mentesíti a felelősség alól, ha a tevékenységre vonatkozó előírások betartásával, kellő előrelátással és óvatossággal el lehetett volna hárítani a kárt [Ptk. 345. § (1) bek.].*
BH2003. 320. *A vadász és a vadásztársaság egyetemlegesen felel - a szabálytalanul kialakított és fenntartott területen - a lőfegyver kipróbálása során bekövetkezett kárért [Ptk. 344. (1) bek., 345. § (2) bek., 1996. évi LV. tv. 69. § (3) bek., 72. § (1) bek., 76. § (1) bek., 115/1991. (IX. 10.) Korm. r. 14/1991. (X. 31.) BM r.].*

BH2003. 163. *A megbízás nélküli ügyvivő kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 112. §, 196. §, 339. § (1) bek., 345. §, 474. §, 477. § (1) bek., 484. §, 485. §, 486. §, 487. §, 1992. évi LIV. tv. (IÁT) 67. § (1) és (2) bek., 71. § (1) bek.].*
BH2003. 115. *A károkozók egyetemleges marasztalására akkor is sor kerülhet, ha kártérítő felelősségük nem azonos felelősségi alakzat alapján állapítható meg [Ptk. 339. § (1) bek., 345. § (1) bek., 350. § (1) bek., 1988. évi 2. tvr. 5/1988. (IV. 26.) MÉM r. 67. § (2) bek., 68. §].*
BH2003. 114. *Nem minősül a veszélyes üzemi tevékenység körén kívül eső, elháríthatatlan oknak, ha - a mentőautó fékezése miatt - a mentő utasa kárt szenved. [Ptk. 345. § (1) bek., KRESZ 48. § (5) bek., Pp. 163. § (1) bek., 164. § (2) bek.].*
BH2003. 75. *A bíróság hivatalos tudomásával szemben is lehet helye az ellenkező bizonyításnak [Pp. 163. § (1)-(2) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 345. §, 1995. évi LIII. tv. 4. §, 21/1986. (VI. 2.) Mt. r. 4/1986. OKTH r.].*
BH2003. 62. *A nevelési-oktatási intézmény kártérítő felelőssége alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a tanulói jogviszonnyal összefüggésben bekövetkezett kárt működési körén kívül eső, elháríthatatlan ok idézte elő [Ptk. 339. § (1) bek., 345. § (2) bek., 1993. évi LXXIX. tv. 77. § (3) bek.].*
EBH2002. 748. *Nem mentesül a fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott kár megtérítése alól az, aki a károkozást objektíve elháríthatta volna (Ptk. 345. §).*
BH2002. 359. *Fokozott veszéllyel járó tevékenység körében bekövetkezett rendellenesség vizsgálata során a közúton haladó gépkocsi esetében az adott időpontban fennálló közlekedési helyzetnek is jelentősége van [Ptk. 339. §, 345. § (1) bek., 346. § (2) bek.].*
BH2002. 306. *A fokozott veszéllyel járó tevékenység fogalmához tartozó kör a technika fejlődésével bővül, ezért a bíróságnak egyedileg kell eldöntenie, hogy az adott ügyben vizsgált tevékenység fokozott veszéllyel jár-e [Ptk. 339. § (1) bek., 345. § (1)-(2) bek., 474. § (2) bek.].*
EBH2001. 523. *A vadásztársaság a fokozott veszéllyel járó tevékenységért való felelősség szabályai szerint felel azért a kárért, amely azáltal következett be, hogy a fegyverek kipróbálására kijelölt területen a biztonságos körülményeket nem biztosította (Ptk. 345. §).*
EBH2001. 413. *Fokozott veszéllyel járó tevékenységnek minősül a termékfeldolgozás - így a szőlőcefre tarolása is -, ha annak során veszélyes és ártalmas anyagok keletkeznek [Ptk. 345. § (1) bek.].*
BH2001. 15. *II. Az önmaga ellátására képtelen baleseti sérült ápolásával és gondozásával felmerülő többletköltségek járadékként való megítélésének feltételei [Ptk. 345. § (1) bek., 355. § (4) bek., 359. § (1) bek.].*
BH2000. 349. *Fokozott veszéllyel járó tevékenységnek minősül a szalmabálákkal megrakott és kigyulladt gépjárműszerelvény haladása (Ptk. 345. §).*
BH2000. 292. *II. Nincs akadálya annak, hogy a bíróság a károsult részére közlekedési többletköltséget állapítson meg akkor is, ha korábban a károk enyhítésére alkalmas gépkocsit vásárolt [Ptk. 345. § (1) bek., 355. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r.].*
BH2000. 200. *A Volán-buszon harmadik személy által elhelyezett és felrobbant bomba következtében keletkezett kárért az üzembentartót helytállási kötelezettség nem terheli; a merényletet a veszélyes üzem működési körén kívül eső, elháríthatatlan oknak kell minősíteni [Ptk. 345. § (1) bek.].*
BH1999. 206. *Nem vagyoni kártérítés megállapítása az elbírálás idején érvényesülő értékviszonyok alapulvételével [Ptk. 345. § (1) bek., 354. §, 360. § (1)-(2) bek.].*
EBH1999. 99. *A fokozott veszéllyel járó tevékenység körébe tartozik a gépjármű kereke alól kilökődő, felpattanó kő által okozott kár [Ptk. 345. § (1) bek., 346. § (2) bek.].*
EBH1999. 17. *Kártérítés megállapítása az elbírálás idején érvényesülő értékviszonyok alapulvételével [Ptk. 345. § (1) bek., 355. §, 360. § (1)-(2) bek.].*
BH1997. 300. *Az emberi környezetet szennyező tevékenységgel másnak okozott kár megtérítésére kötelezésnél irányadó szempontok [Ptk. 345. § (1) bek.].*
BH1997. 183. *A gépjármű vezetője által az utasának okozott kárért való felelősség érvényesítése során kármegosztás akkor alkalmazható, ha az utas ebben a minőségében nem az általában elvárható magatartást tanúsította [Ptk. 345. § (2) bek.].*
BH1997. 182. *Ha a gázszolgáltató elmulasztotta az időnkénti ellenőrzési kötelezettségét, veszélyes üzemi tevékenysége folytán akkor is felel a kárért, ha azt nem a gázszolgáltatás, hanem a gázvezeték szabálytalan szerelése okozta [Ptk. 345. § (1) bek., 1969. évi VII. tv. 23. § c) pont, 27. §].*
BH1996. 256. *Ha a fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatásából eredő kár megtérítése iránti követelés elévült, a kárigényt a kártérítés általános szabályai szerint kell elbírálni [Ptk. 339. § (1) bek., 345. §].*
BH1996. 199. *A robbanómotor és az általa működtetett légcsavar veszélyes üzemnek, tulajdonosa pedig üzemben tartónak minősül [Ptk. 345. § (1)-(2) bek.].*

BH1995. 575. *A tulajdonos kártérítési igényének jogalapja nem függ attól, hogy a károkozó folyamatos környezetszennyező magatartása a tulajdonszerzést megelőzően vagy azt követően történt-e [Ptk. 345. § (1) bek., 355. § (4) bek., 359. § (1) bek.].*

BH1995. 170. *A környezetvédelmi bírság kártérítési követelésként való áthárításánál irányadó szempontok [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 345. § (1) bek.].*

BH1993. 741. *Ittas állapotban való gépjárművezetés következtében kárt szenvedett utas magatartásának értékelése [Ptk. 345. § (2) bek.].*

BH1993. 678. *Az üzletben árusított maró anyag kifröccsenéséből fakadó kárért való felelősség [Ptk. 345. § (1) bek., 354. §].*

BH1993. 635. *A biztosító a mezőgazdasági termelőszövetkezettel kötött kötelező felelősségbiztosítási szerződésből eredő "regresszigényként" érvényesítheti a tsz-tag által - súlyos alkoholos állapotban - halált okozó közúti baleset miatt a részéről a károsultnak (hozzátartozójának) kifizetett teljes kártérítés összegét [Ptk. 345. § (1) bek., 348. § (1) bek., 558. § (1) bek., 358. § (1) bek., 559. § (1) és (3) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. r. 12. § (1)-(2) bek., 13. § (1) bek. d) pont].*

BH1993. 498. *Autószerelő-műhelyben gyúlékony anyag (mosóbenzin) szabálytalan használata nem minősül fokozott veszéllyel járó tevékenységnek, de alapul szolgál a kártérítés általános szabályának alkalmazására [Ptk. 345. § (1) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1993. 356. *Nem vagyoni kártérítés megítélésének feltételei a személyiségvédelem körében [Ptk. 78. §, 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 345. §, 355. § (4) bek., 1990. évi LXXXVI. tv. 4. §, 29. § (1) bek. e) pont, 34/1992. (VI. 1.) AB hat.].*

BH1992. 434. *A baleset elháríthatatlanságának megítélése nem szorítkozhat a károkozás pillanatára, hanem figyelembe kell venni a fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatójának egész előző magatartását is, valamint általában annak a helyzetnek kialakulására vezető valamennyi tényezőt, amelynek alapján a károsító cselekmény bekövetkezett [Ptk. 345. §].*

BH1992. 242. *A gépkocsi vezetésének más személy részére történő átengedése nem jelenti egyben az üzembentartói minőség átszállását is. Kármegosztás alkalmazása a gépkocsi vezetője és a baleset bekövetkezésében közrejátszó utas között [Ptk. 345. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., PK 36. és 40. sz.].*

BH1991. 314. *I. A koncert rendezőjének és a fellépő zenekarnak egyetemleges felelőssége az utóbbi által használt pirotechnikai eszköz alkalmazása során bekövetkezett baleseti kárért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. §, 344. § (1) bek., 345. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1991. 148. *Az alkalmazott tulajdonában levő és a munkáltató által fizetett költségtérítés ellenében munkavégzésre használt erőgép üzembentartója a munkáltató. Az erőgép munkaviszonnyal összefüggő használata során harmadik személynek okozott károkért a munkáltató nem az alkalmazottért való felelősség szabályai szerint, hanem mint a veszélyes üzem üzemben tartója tartozik felelősséggel [Ptk. 345-346. §, Ptk. 348. §].*

BH1990. 140. *Fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatójának kártérítési felelősségét nem érinti az a körülmény, hogy a kárért a biztosító a felelősség biztosítás szabályai szerint helytállni tartozik [Ptk. 345. § (1) bek.].*

BH1990. 27. *Aki fokozott veszéllyel járó tevékenységgel - például sugárzó anyag feldolgozásával - környezetszennyezést okoz, az ebből eredő károkat viselni tartozik. t terheli annak a bizonyítása, hogy a kárt általa el nem hárítható ok idézte elő. Ha pedig többen idézték elő az emberi környezet veszélyeztetését, felelősségük a károsulttal szemben egyetemleges [Ptk. 344. § (1) bek., 345. § (1) bek.].*

BH1989. 322. *Büntető eljárásban megállapított - ittas vezetéssel okozott - kár miatt a biztosítási szerződés alapján kifizetett károsszeget a biztosító - a kötelező felelősségbiztosítás kedvezményezettjétől visszakövetelheti [Ptk 345. § (1) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. r. 13. § (1) bek. d) pont, Pp 9. § (1) bek.].*

BH1988. 446. *A gyártó kártérítési felelőssége az általa előállított háztartási gép működtetése során bekövetkezett személyi sérülésért [Ptk. 339., 345. §].*

BH1988. 273. *Fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatójának (üzembentartónak) azt kell tekinteni, aki a veszélyes üzemet fenntartja, tartósan üzemelteti, és akinek felügyelete, irányítása, ellenőrzése és a veszélyforrás elleni különleges védekezésre való kötelezettsége mellett a veszélyes üzemi tevékenység megvalósul. Az üzembentartói minőség ismérvei között ugyanakkor nincs feltétlenül ügydöntő jelentősége annak, hogy a veszélyes üzem kinek az érdekében működik [Ptk. 345. § (1) bek.].*

BH1988. 227. *Kármegosztás alkalmazásánál irányadó szempontok a fokozott veszéllyel járó tevékenységért való felelősség körében [Ptk 345. § (1) és (2) bek.].*

BH1988. 183. *Nyílt láng használatával kapcsolatos kártérítési felelősségre a fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályok téves alkalmazása [Ptk. 345. § (1) bek. és 339. § (1) bek.].*
BH1987. 437. *Légi járműről folytatott vegyszeres permetezésből fakadó kártérítési igény elbírálása során az üzembentartó kilétének megállapítása [Ptk. 345. §].*
BH1986. 103. *Baleseti kártérítési igény érvényesítése során nincs helye kármegosztásnak azon az alapon, hogy a megbetegedést ugyan a baleseti trauma váltotta ki, de az lappangó állapotban a baleset előtt is fennállott. Ilyen esetben a károkozó - a törvény által megkövetelt egyéb feltételek fennállása esetén - teljes kártérítésre kötelezhető [Ptk. 345. § (1) bek.].*
BH1985. 115. *A mérgező hatású vegyszerek kiszórását végző mezőgazdasági légijármű szakszemélyzetének meg kell követelnie a munkát végeztető mezőgazdasági nagyüzemtől a környezetvédelmi előírások pontos betartását, és ennek, úgyszintén az ő tevékenységével összefüggő követelmények érvényesíthetősége hiányában végső soron meg kell tagadnia a munkavégzést [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 339. § (1) bek., 345. §, 348. § (1) bek., 476. §].*
BH1984. 195. *A vízlépcső, a zsiliprendszerek, a vízi erőművek veszélyes üzemnek minősülnek abban a vonatkozásban, hogy a mű a víz természetes áramlását gátolja, befolyásolja, és ennek következtében előre fel nem mérhető áramlástani viszonyok alakulnak ki a víz sebességétől, mennyiségétől és szintmagasságának változásától függően [Ptk. 345. § (1) bek., 346. § (3) bek.].*
BH1984. 114. *A légijármű hanghatása következtében keletkezett kárért is tárgyi felelősséggel tartozik az üzembentartó, illetőleg vele szemben az a gazdálkodó szervezet, amely tőle a kártérítési kötelezettséget szerződésben átvállalta [Ptk. 345. § (1) bek.].*
BH1983. 204. *A fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott kárért való felelősségnek szerződésben történt átvállalása esetén az átvállaló fél köteles a harmadik személyeknek megfizetett kártérítés összegét a veszélyes tevékenységet folytató félnek megtéríteni, hacsak nem bizonyítja, hogy a kár az utóbbinak vagy az utóbbi munkavállalójának felróható magatartása folytán keletkezett [Ptk. 339. és 345. §].*
BH1983. 203. *A mérgező hatású vegyszeres kezelést végző légijármű üzembentartója - a veszélyes tevékenységgel okozott dologi károk átvállalása esetén is felelős azért, ha a légijármű vezetője nem figyelmezteti a munkát végeztető gazdaságot az általa észleltek alapján szakszerűtlen utasítás folytán az adott körülmények között várható következményekre [Ptk. 4. §, 339. §, 344. § (2) bek., 345. § (1) bek., 348. § (1) bek., 392. § (3) bek.].*
BH1981. 413. *Az élővilágra veszélyes növényvédőszer kiszórása környezetkárosító hatással járhat, amelyért a kiszórást végző gazdálkodó szervezet veszélyes üzemként felel [1968. évi 2. sz. tvr., 1976. II. tv. 53. § (2) bek., Ptk. 345. § (1) bek.].*
BH1981. 15. *Lakóterületen létesített üzemnek a szomszédos lakóépület rongálódását okozó rezgésekkel járó működése sérti a környezetvédelmi törvény előírásait, az ilyen módon okozott kárt az üzemben tartó a Polgári Törvénykönyvnek a fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályai szerint köteles megtéríteni [1976. évi II. tv. 38. § (1) bek., 40. §, 41. § (1) bek., 46. §, Ptk. 345. § (1) bek.].*
BH1981. 14. *Vasútállomáson bekövetkezett baleset elbírálásakor a MÁV mint a fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatója a kárt előidéző elháríthatatlan okra nem hivatkozhat eredményesen akkor, ha nem tett meg minden lehetséges és célszerű intézkedést a baleset elhárítására [Ptk. 345. § (1) bek.]*
BH1980. 254. *A mozdonyból kipattanó szikrától keletkezett és tűzvédő ösvény hiánya miatt továbbterjedt tüzért való felelősség megosztásánál a MÁV közrehatása súlyosabb megítélés alá esik, ha a töltés gyomtalanításának az elmulasztása is hozzájárult a tűz terjedéséhez[4/1974. (VIII. 1.) BM sz. r. 137. § (1), (2) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 345. § (1) bek.].*
BH1980. 243. *Olyan esetben, amikor a baleset folytán életét vesztett személy hozzátartozójának élete és a társadalmi életben való részvétele tartósan vagy súlyosan megnehezült, a változott körülményekre tekintettel részére a nem vagyoni hátrány csökkentése, illetőleg kiküszöbölése végett kárpótlás megítélése is indokolt lehet. Az említett igények érvényesíthetőségét azonban önmagában nem alapozza meg az a körülmény, hogy a hozzátartozó halála folytán a korábbi helyzet változott: pl. a feleség özvegy lett, vagy a gyermek árvaságra jutott. A közeli hozzátartozó halálának ténye és az ennek következményeként jelentkező gyász és fájdalom önmagában nem nyújt alapot nem vagyoni kár megítélésére [Ptk. 345. §, 354. §, 358. § (1) bek.].*
BH1980. 98. *A károsult olyan felróható magatartása, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott kár tekintetében nem tekinthető elháríthatatlan oknak, alapja lehet a kár megosztásának [Ptk. 345. § (1) és (2) bek.].*
BH1978. 487. *A fuvarozónak - a rakomány megvizsgálásának eredményeként - nemcsak figyelmeztetnie kell a feladót a rakományigazítás szükségességére, hanem azt az eset körülményeihez képest helyette el is kell végeznie [26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r-tel közzétett Gépjármű Fuvarozási Szabályzat (GFSZ) 67. § (1) és (2)*

bek., 80. § (3), (4) és (5) bek., 1/1975. (II. 5.) KPM-BM sz. r. (KRESZ) 67. § (2) bek. d) pont, Ptk. 345. § (3) bek.].

BH1978. 141. *I. Ha a fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatója szenvedett balesetet, a társadalombiztosítási szerv az emiatt nyújtott ellátás megtérítését nem a veszélyes üzemekre vonatkozó, hanem az általános, illetve az adott esetre irányadó különös felelősségi szabályok alapján követelheti a károkozótól [1975. évi II. tv. 109. §, Ptk. 339. §, 345. § (1) bek., 353. § (2) bek.].*

BH1977. 491. *A veszélyes üzem működési körét nem lehet a pillanatnyi helyzet szerint megítélni, hanem a veszélyes tevékenység folytatását folyamatában egységesen kell értékelni [Ptk. 345. § (1) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. sz. r. 2. § (1) bek., 9. § (1) bek.].*

BH1977. 146. *Közlekedési balesetből eredő kártérítési igény érvényesítése esetén a károsult felróható és a baleset bekövetkeztében közreható magatartása akkor minősül a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül eső elháríthatatlan oknak, ha a baleset a legnagyobb gondosság, a közlekedési szabályok maradéktalan megtartása mellett is elkerülhetetlen volt, tehát a baleset elhárítása a gépjármű vezetője számára objektíve lehetetlenné vált [Ptk. 345. § (2) bek.].*

BH1977. 17. *Sporttevékenység során elszenvedett sérülésből eredő kárért általában nem jár kártérítés. Ha azonban a károsodás más személy vagy szervezet magatartásával áll okozati összefüggésben, a felelősség kérdésében az erre vonatkozó kártérítési szabályok (Ptk. 339., 340., 345., 346. §) alkalmazásával kell dönteni [Ptk. 345. § (1) bek.].*

FPK 1995/39. *A javítás miatt üzemen kívül helyezett, de be nem fékezett, s így a rálépő utasok hatására megindult Metró mozgólépcsőn elszenvedett balesetért a BKV a Ptk. 345. § (1) bek. alapján felel (41. Pf. 20.135/1994/3.)*

FPK 1995/36. *Ha a gépkocsi utasa kellő körültekintés mellett észlelhette volna a gépkocsi vezetőjének az ittasságát, a baleset bekövetkezte esetén indokolt a kármegosztás alkalmazása [Ptk. 345. § (2) bek.], (FB 41. Pf. 24.624/1993/3.)*

346. § (1) Ha a kárt több személy fokozott veszéllyel járó tevékenységgel közösen okozta, egymásközti viszonyukban a felelősség általános szabályait kell alkalmazni.

PK 40. szám

A közös károkozók a károsulttal szemben akkor is egyetemlegesen felelnek, ha a kárt több személy fokozott veszéllyel járó tevékenységgel közösen okozta, és a károsult az egyik veszélyes tevékenység folytatójának a házastársa.

A Ptk. 345. §-ának (1) bekezdése szerint: aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni, s a felelősség alól csak külső elháríthatatlan ok bizonyítása esetén mentesül.

Ha a kárt több személy fokozott veszéllyel járó tevékenységgel közösen okozta, a felelősség másként érvényesül a külső és a belső viszonyban. A károsult harmadik személy és a közös károkozók (külső) viszonyában ugyanis a Ptk. 344. §-ának (1) és 345. §-ának (1) bekezdése alapján az egyetemleges és vétkesség nélküli (tárgyi) felelősség szabálya az irányadó, míg a közös károkozók egymás közti (belső) viszonyában a felelősség általános (Ptk. 339. §) szabályait kell alkalmazni.

Ha tehát a két gépjármű összeütközésénél az utcai járókelő károsodik, kárát a két gépjármű üzembentartója a Ptk. 345. §-a alapján, vagyis vétkességre tekintet nélkül köteles megtéríteni. Ezenkívül a Ptk. 344. §-a (l) bekezdésének az egyetemleges felelősségre vonatkozó szabálya is érvényesül velük szemben, ami azt jelenti, hogy a károsult kárának megtérítését - választása szerint - mindkettőjüktől vagy bármelyiküktől követelheti.

Mindkét károkozó perlése esetén az egyetemleges marasztalás csak a Ptk. 344. §-ának (3) bekezdésében megállapított feltételek alapján mellőzhető.

Ha a károsult harmadik személy kárát az egyik gépjármű üzembentartója téríti meg, ennek a károkozásban részt vett másik gépjármű üzembentartójával szemben érvényesíthető megtérítési igényére a Ptk. 346. §-ának (1) bekezdése értelmében már nem a vétkesség nélküli, hanem a felelősség általános szabályai az irányadók. Kettőjük egymás közti viszonyában tehát a kár a Ptk. 344. §-a (1) bekezdésének megfelelően magatartásuk felróhatósága arányában oszlik meg.

Ugyanez az alapja és módja a felelősség viselésének akkor is, ha a gépjárművek összeütközése közben közösen okozott kár nem a kívül álló harmadik személyt, hanem az egyik vagy másik, esetleg mindkét gépjármű üzembentartóját érte.

Ha a károsult személy a felvetett esetben nem utcai járókelő, hanem az egyik gépjármű utasa volt, őt a felelősségi szabályok alkalmazása szempontjából rendszerint kívülálló harmadik személynek kell tekinteni. Kárának megtérítését tehát a gépjármű utasa is mindkét gépjármű üzembentartójától követelheti az egyetemleges tárgyi felelősség alapján.

Abban az esetben azonban, ha a károsult utas történetesen az egyik gépjármű üzembentartójának házastársa, a felelősségi szabályok alkalmazása már nem ennyire egyszerű. A felelősség kérdése ugyanis aszerint alakul, hogy a károsult házastárs üzembentartónak tekinthető-e vagy sem.

Bár a gépjárművet rendszerint a tulajdonos tartja üzemben, egyedül a tulajdonjog alapján az üzembentartói minőség nem dönthető el.

Azon az alapon tehát, hogy a gépjármű az egyik vagy másik házastársnak a különvagyona, éppúgy nem lehet a tulajdonos házastársat feltétlenül üzembentartónak tekinteni, mint ahogy a Csjt. 27. §-a alapján fennálló vagyonközösségből folyó közös tulajdonosi minőség sem alkalmas egymagában arra, hogy ez alapon mindkét házastársat üzembentartónak lehessen tekinteni.

A különvagyonba vagy a házastársi közös vagyonba tartozó gépkocsi üzemeltetési költségeinek viselése ugyan a Csjt. 32. §-a értelmében a házastársak közös terhe, ez azonban még nem teszi az együttélő házastársakat közös üzembentartókká, és nem alapozza meg az egyik házastárs által üzemben tartott gépjármű működése közben keletkezett kárért a károsult harmadik személlyel szemben (külső viszony) fennálló egyetemleges felelősségüket. Az egyik házastárs terhére megítélt ilyen kártérítési összeg a házastársak egymás közti (belső) viszonyában a házassági vagyoni igények rendezése során kerülhet elszámolásra.

A házastársak tehát pusztán együttélésük ténye és az ahhoz kapcsolódó házassági vagyonjogi viszonyok alapján (ex lege) nem tekinthetők közös üzembentartóknak.

Az üzembentartó személyének megállapításához rendszerint a gépjármű forgalmi engedélye és a rendőrhatósági nyilvántartás adatai adnak komoly segítséget. Azt ugyanis, akinek a nevére a forgalmi engedély szól, aki a gépjármű-nyilvántartásban szerepel, az ellenkező bizonyításáig üzembentartónak kell tekinteni. Üzembentartó azonban olyan személy is lehet, akinek nincs forgalmi engedélye, és neve a gépjárműnyilvántartásban sem szerepel.

A kárért való felelősség szempontjából a Ptk. 345. §-ának (1) bekezdése értelmében azt kell üzembentartónak tekinteni, aki a fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytatja. A folytatás ismétlődő, rendszeres és tartós tevékenységet jelent, s hogy ez mikor áll fenn, azt csak az eset körülményei alapján lehet eldönteni.

Az együttélő házastársat tehát - a tulajdonjogtól és hatósági engedélytől függetlenül - akkor kell közös üzembentartónak tekinteni, ha a fokozott veszéllyel járó tevékenységet - adott esetben a gépjármű vezetését - mindketten rendszeresen folytatják.

Ha az adott tényállás szerint az összeütközött gépjárművek egyikének mindkét házastárs az üzembentartója volt, akkor a károsult házastárs a felelősség szempontjából már nem tekinthető harmadik személynek, kárának megtérítését tehát nem a Ptk. 345. §-a alapján és nem is az egyetemleges felelősség szerint, hanem a 346. § (1) bekezdése értelmében a felelősség általános szabályai szerint követelheti. Ilyen esetben házastársának a közösen üzemeltetett gépjármű vezetése közben tanúsított felróható magatartása az ő terhére esik, és a másik gépjármű üzembentartójától csak magatartása felróhatóságának arányában követelhet kártérítést.

Ugyanez a megoldás akkor is, ha a gépjárműnek egyedül a károsult házastárs az üzembentartója, aki a másik házastársnak csak alkalomszerűen engedte át a vezetést.

Ha azonban a károsult házastárs nem üzembentartó, hanem csak utas, és üzembentartónak a gépjárművet vezető házastársát kell tekinteni, akkor a károsult házastárs kárának megtérítését - a tárgyi felelősség és a közös károkozásból származó egyetemleges felelősség alapján - választása szerint mindkét jármű vezetőjétől, vagy bármelyiküktől követelheti.

Együttélő házastársaknál alig képzelhető el, hogy a károsult házastárs a kártérítési igényét a saját házastársával szemben akár külön, akár a másik gépjármű üzemben tartójával együtt érvényesítse. A rendszerinti eset az, hogy a károsult házastárs ilyen esetben egyedül a másik gépjármű üzembentartóját perli kárának megtérítése iránt.

Az ilyen perben a kárért egyetemleges felelősséggel tartozó alperes nem hivatkozhat arra, hogy a felperes kárának megtérítését a közös károkozásban felróhatóan részes házastársától követelje, s őt a bíróság felróhatóság hiányában vagy annak kisebb foka alapján egészben vagy részben mentesítse a felelősség alól.

A perben álló alperes ugyanis a felperes káráért a Ptk. 345. §-ának (1) bekezdése alapján vétkességére tekintet nélkül felel, hacsak külső elháríthatatlan okot nem tud bizonyítani.

A bíróság tehát ilyen esetben az alperest a felperes teljes kárának megtérítésére kötelezi, és az alperesnek csak ahhoz van joga, hogy a kifizetett kártérítési összeget, magatartásának felróhatósága arányában, a Ptk. 344. §-ának (1) és (2) bekezdése alapján a felperes házastársától visszakövetelhesse.

E megtérítési igényen alapuló követelés behajthatóságának kockázatát a dolog természeténél fogva az elmarasztalt gépjármű-üzembentartó viseli, s ebben a viszonylatban a károsult házastárssal szemben fennálló tartozásnak a másik házastárssal szemben fennálló megtérítési követelésbe való beszámítása sem kerülhet szóba.

(2) Ha a károkozás egyik félnek sem róható fel, de a kár egyikük fokozott veszéllyel járó tevékenysége körében bekövetkezett rendellenességre vezethető vissza, a kárt ez utóbbi köteles megtéríteni.

(3) Ha a kárt mindkét fél fokozott veszéllyel járó tevékenysége körében bekövetkezett rendellenesség okozta, továbbá, ha ilyen rendellenesség egyik félnél sem állapítható meg, kárát - felróhatóság hiányában - mindegyik fél maga viseli.

(4) Az üzemi balesetért való felelősség szabályait külön jogszabályok állapítják meg.

E § a fokozottan veszélyes tevékenységgel közösen okozott kárra vonatkozó szabályokat tartalmazza. Több személy fokozott veszéllyel járó tevékenységével közösen okozott kár elbírálása annak a függvénye, hogy ki a károsult: az egyik üzembentartó vagy kívülálló személy.

Ha a kívülálló károsodik (például két jármű összeütközése folytán a járókelő károsodik) a Ptk. 344. § (1) bekezdése és a Ptk. 345. § alkalmazandó, a közös károkozók egymás közötti viszonyában pedig a felelősség általános szabályai az irányadóak.

A jelen § arra az esetre irányadó, ha az egyik, vagy valamennyi üzembentartó károsodik.

Veszélyes üzemek összeütközése:

A veszélyes üzemek összeütközésével felmerülő kár aszerint minősül, hogy egymásnak okozott kárról, vagy kívülállónak okozott kárról van-e szó.

1. Egymásnak okozott kár esetén a jogi szabályozás lépcsőzetes az alábbiak szerint:

- ha van vétkesség, az általános szabályok érvényesülnek a Ptk. 339. § (1) bekezdése és a Ptk. 340. § szerint;

- ha nincs vétkesség, de van rendellenesség, az felel, akinél a kár releváns okának minősülő rendellenesség fennáll [Ptk. 346. § (2)];

- ha rendellenesség sincs, vagy mindkét félnél van rendellenesség, mindenki viseli a saját kárát [Ptk. 346. § (3)].

2. Kívülállónak okozott kár esetén az üzembentartók egyetemlegesen felelnek a Ptk. 344. §-a szerint (kivéve, ha az egyetemlegesség mellőzhető). Az üzembentartók belső viszonyára nem a Ptk. 344. §, hanem a Ptk. 346. § (1) és (2) bekezdése alkalmazandó. Ha nincs vétkesség és rendellenesség sem áll fenn, akkor a kár a Ptk. 344. § (2) bekezdés alapján feleződik.

Összefoglalva tehát, ha A és B veszélyes üzem összeütközik és A és B is károsodik, valamint a kívülálló C is sérül, a felelősség az alábbiak szerint alakul:

- Ha vagy A, vagy B, vagy mindkettő vétkes, A kárát a Ptk. 339-340. §, B kárát a Ptk. 339-340. § dönti el, míg C kárára a Ptk. 344. § (1) bekezdés második fordulata az irányadó.

- Ha vagy A, vagy B vonatkozásában rendellenesség áll fenn, a rendellenesség dönti el, hogy A, vagy B felel-e a Ptk. 346. § (2) bekezdés alapján. Aszerint minősül a C-nél bekövetkező kár is.

- Ha sem vétkesség, sem rendellenesség nem áll fenn sem A-nál, sem B-nél, akkor A is, B is viseli saját kárát a Ptk. 346. § (3) bekezdés alapján. C vonatkozásában a kár viselésére a Ptk. 344. § (2) bekezdése az irányadó, vagyis a kár feleződik A és B között.

Külön szabályozást igényel az az eset, amikor a veszélyes üzem nem veszélyes üzemmel ütközik össze, illetve ha a Ptk. 339. § és a Ptk. 345. § együttes alkalmazására kerülhet sor. Erről rendelkezik a PK 38. számú állásfoglalás.

A fokozott veszéllyel járó tevékenység körében bekövetkező baleset folytán károsodhat az üzembentartó is. Ez fordul elő például akkor, ha elüti a kereszteződésbe behajtó kerékpárost és az üzembentartó és a kerékpáros is károsodik. Ez esetben a kártérítések egymáshoz való viszonya az alábbiak szerint alakul:

1. Ha a kerékpáros felróható közrehatása elháríthatatlan külső oknak minősül, az üzembentartó mentesül a kerékpáros kárának megfizetése alól a Ptk. 345. § (1) bekezdés alapján és ugyanakkor kérheti saját kárát a kerékpárostól a Ptk. 339. § (1) bekezdés alapján, hiszen a kerékpáros közrehatása felróható volt.

2. Ha a kerékpáros fel nem róható közrehatása elháríthatatlan külső oknak minősül, az üzembentartó mentesül a kerékpáros kárának megtérítése alól a Ptk. 345. § (2) bekezdése alapján, hiszen elháríthatatlan külső okról volt szó. Ugyanakkor azonban az üzembentartó saját kárát a Ptk. 339. § (1) bekezdése alapján nem igényelheti a kerékpárostól, hiszen annak közrehatása fel nem róható volt.

3. Ha a kerékpáros fel nem róható közrehatása nem minősül elháríthatatlan külső oknak, az üzembentartó a Ptk. 345. § (1) bekezdése alapján köteles megtéríteni a kerékpáros teljes kárát, hiszen nem mentesül elháríthatatlan külső ok hiányában. Ugyanakkor az üzembentartónak viselnie kell a saját kárát is, azt ugyanis nem háríthatja át a kerékpárosra, mert annak közrehatása fel nem róható volt.
4. Ha a kerékpáros közrehatása felróható, de elhárítható, az üzembentartó nem mentesül, hiszen nem volt elháríthatatlan külső okról szó. Az üzembentartó tehát köteles a kerékpáros kárát megtéríteni. Ez esetben azonban a Ptk. 345. § (2) bekezdés alapján kármegosztásnak lehet helye.
A kármegosztás kapcsán azonban felmerül, hogy a Ptk. 345. §-a csak a kívülálló kárának megtérítéséről rendelkezik és az együttes károkozásnak azt az esetét nem szabályozza, amikor mind a két fél (veszélyes üzem és nem veszélyes üzem) károsodott. A Legfelsőbb Bíróság szerint a helyes megoldás ez esetben az, hogy a fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatója ne viselje a kárnak azt a részét, amely a tevékenysége folytatása közben keletkezett ugyan, de nem ebből, hanem a károsult személy felróható magatartásából származott, vagyis együttesen alkalmazható a Ptk. 339. §-a és a Ptk. 345. §-a.
A veszélyes üzem károsodása esetén az üzembentartónak járó kártérítés megállapításánál nemcsak a károkozó felróható magatartását kell értékelni, hanem értékelni kell az üzembentartó terhére az üzem veszélyességét is, amennyiben az a veszélyes üzem károsodásában közrehatott (PK 38. szám).
Az egyik tényállás szerint az alperes lovat vezetett a közúton. Az alperes mellett elhaladó gépkocsi kb. 4-5 méterre hangjelzést adott le, amitől a ló megijedt, a gépkocsi felé rúgott és abban kárt okozott. A Legfelsőbb Bíróság szerint mindkét fél hibás volt: az alperes gondatlanul vezette a lovat, míg a gépkocsivezető nem kellő biztonságot nyújtó oldaltávolságra haladt el a ló mellett. Ilyen esetben azonban nemcsak a felróható közrehatásokat, hanem az üzem veszélyességét is értékelni kell, vagyis azt a tényt, hogy a felperesnek, mint veszélyes üzem üzembentartójának még jobban kellett volna törekednie a károsodás megelőzésére (Polgári Jogi Döntvénytár 1968-1970. 151. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1971.).
A § (4) bekezdése külön rendelkezik az üzemi balesetért való felelősségről. E helyütt a Ptk. azonban csak annyit mond, hogy a felelősség szabályait külön jogszabályok állapítják meg.
Elsődlegesen a munkavállaló által elszenvedett kárról a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény rendelkezik. A munkáltató a munkavállalónak munkaviszonyával összefüggésben okozott kárért vétkességére tekintet nélkül teljes mértékben felel. A munkáltató a felelősség alól akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a kárt működési körén kívül eső elháríthatatlan ok, vagy kizárólag a károsult elháríthatatlan magatartása okozta. Az utóbbi esetben a felelősség alóli mentesülés alapjául a munkavállaló olyan magatartása szolgálhat, amely a károsodásnak kizárólagos és egyúttal elháríthatatlan oka volt. Az egységes bírói gyakorlat értelmében a munkáltató felelősségi körébe esik az a körülmény, ha következmények nélkül eltűri a munkavállalók előírásellenes munkavégzését (BH1995. 740.). Itt is érvényesül az a szabály, hogy a kárnak nem kell megtéríteni azt a részét, amelyet a munkavállaló vétkes magatartása idézett elő. A bizonyításra vonatkozóan is tartalmaz szabályt a törvény, és kimondja, hogy a munkavállaló bizonyítja, hogy a károkozás a munkaviszonyával okozati összefüggésben következett be (1992. évi XXII. törvény 174. §).
A káresetet nem mindig okozza a károsult munkáltatója, azonban a károsult érvényesítheti igényét a munkáltatójával szemben, de közvetlenül a károkozóval szemben is. Különösen sokszor merül fel ez az eset akkor, ha például a kiküldetésben lévő munkavállaló balesetet szenved, mert a vállalati gépkocsi egy másik gépkocsival ütközik. A munkavállaló választási lehetőségei tehát az alábbiak:
1. Az idegen gépkocsi üzembentartóját, vagy a munkáltató gépkocsijával kapcsolatban a munkáltatót, mint üzembentartót perli a Ptk. 345. §-a alapján.
2. A munkáltatótól igényel kártérítést az üzemi balesetre tekintettel. (Ez utóbbi esetben a munkáltató a Ptk. 346. §-a alapján fordulhat az idegen gépjármű üzemben tartója ellen).
A munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény 87. §-ának értelmező rendelkezései az irányadóak a baleset, a munkabaleset fogalmának meghatározására (1. és 3. pont). Ennek értelmében balesetnek az emberi szervezetet ért olyan egyszeri külső hatás minősül, amely a sérült akaratától függetlenül, hirtelen vagy aránylag rövid idő alatt következik be és sérülést, mérgezést vagy más (testi, lelki) egészségkárosodást, illetőleg halált okoz. Munkabaleset az a baleset, amely a munkavállalót a szervezett munkavégzés során vagy azzal összefüggésben éri, annak helyétől és időpontjától; a munkavállaló (sérült) közrehatásának mértékétől függetlenül. A munkavégzéssel összefüggésben következik be a baleset, ha a munkavállalót a foglalkozás körében végzett munkához kapcsolódó közlekedés, anyagvételezés, anyagmozgatás, tisztálkodás, szervezett üzemi étkeztetés, foglalkozás-egészségügyi szolgáltatás és a munkáltató által nyújtott egyéb szolgáltatás stb. igénybevétele során éri. Nem tekinthető munkavégzéssel összefüggésben bekövetkező balesetnek az a baleset, amely a sérültet a lakásáról (szállásáról) a munkahelyére, illetve a munkahelyéről a lakására (szállására) menet közben éri, kivéve, ha a baleset a munkáltató saját vagy bérelt járművével történt.

BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*

BH2003. 500. *A jobbra kanyarodó gépjármű fokozott veszéllyel járó tevékenységi körébe tartozó rendellenesség az, ha egy ott váratlanul megjelenő kutya miatt a gépkocsi vezetője másoknak kárt okozó manőverezésre kényszerül. [Ptk. 346. § (2) és (3) bek.].*

BH2003. 237. *Szarvas és személygépkocsi ütközésénél a vadásztársaság kártérítési felelősségének feltételei. [Ptk. 346. § (1) és (2) bek., 1996. évi LV. tv. 75. § (3) bek., 30/1997. (IV. 30.) FM r. 58. §].*

BH2002. 359. *Fokozott veszéllyel járó tevékenység körében bekövetkezett rendellenesség vizsgálata során a közúton haladó gépkocsi esetében az adott időpontban fennálló közlekedési helyzetnek is jelentősége van [Ptk. 339. §, 345. § (1) bek., 346. § (2) bek.].*

EBH2001. 524. *A gépjármű működtetése körében felmerülő rendellenesség nem szűkíthető le a gépjárműre, mint a tevékenység eszközére, hanem felmerülhet az igénybe vett közút és a kialakult közlekedési helyzet viszonylatában is [Ptk. 346. § (3) bekezdés].*

BH2001. 275. *Védett útvonalon levő kereszteződésben elhelyezett elsőbbségadás kötelező tábla ismeretlen személy általi eltávolítását a veszélyes üzemek találkozása esetén mindkét fél működési körén kívül eső rendellenességként kell értékelni [Ptk. 346. § (3) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 1. §, 9. §, 10. § (6) bek.].*

BH2001. 273. *A szerződéskötés meghiúsulása következtében elmaradt haszon érvényesíthetősége gépjármű-felelősségbiztosítás alapján [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (4) bek., 346. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. mell. 1. §, 1988. évi VI. tv. 1. § (2) bek.].*

BH2000. 402. *A vadnak gyorsforgalmi utakon való hirtelen felbukkanása a vadászatra jogosult fokozott veszéllyel járó tevékenysége körében bekövetkezett elháríthatatlan oknak (rendellenességnek) minősül [Ptk. 346. § (2)-(3) bek., 1/1975. (II. 5.) KPM-BM r. 25. § (1) bek., 26. § (1) és (4) bek.].*

BH2000. 401. *Önmagában a vad közúton való megjelenése nem értékelhető a vadásztársaság fokozott veszéllyel járó tevékenysége körében bekövetkezett rendellenességként, a kártérítési felelősség alapja a kármegelőzési kötelezettség elmulasztása lehet [Ptk. 346. § (2)-(3) bek.].*

BH2000. 348. *Gépjármű haladása következtében felpattanó kő által másik gépjárműben keletkező kár megtérítésénél irányadó körülmények [Ptk. 346. § (2) és (3) bek.].*

EBH2000. 198. *Önmagában a vad közúton - nem gyorsforgalmi úton - való megjelenése nem értékelhető a vadásztársaság fokozott veszéllyel járó tevékenysége körében bekövetkezett rendellenességként, kártérítési felelősség alapja a kármegelőzési kötelezettség elmulasztása lehet [Ptk. 346. § (2)-(3) bek.].*

EBH2000. 197. *A vadnak gyorsforgalmi utakon való hirtelen felbukkanása, a vadászatra jogosult fokozott veszéllyel járó tevékenysége körében bekövetkezett elháríthatatlan oknak (rendellenességnek) minősül [Ptk. 346. § (2)-(3) bek.].*

BH1999. 511. *A felülvizsgálati kérelem előterjesztésének engedélyezése iránti kérelem elutasítása kis perértékű ügyben [Pp. 271. § (3)-(5) bek., Ptk. 346. § 1996. évi LV. tv. 75. § (3) bek.].*

EBH1999. 99. *A fokozott veszéllyel járó tevékenység körébe tartozik a gépjármű kereke alól kilökődő, felpattanó kő által okozott kár [Ptk. 345. § (1) bek., 346. § (2) bek.].*

BH1998. 533. *Jogszabály tiltó rendelkezésének hiányában nincs akadálya annak, hogy gyógykezelésének befejezése után a beteg az orvost köszönete jeléül anyagi juttatásban részesítse. Számolnia kell azonban azzal, hogy a károkozótól vagy annak felelősségbiztosítójától megtérítésre nem tarthat igényt [Ptk. 339. § (1) bek., 346. § (1) bek., 355. § (4) bek., 1972. évi II. tv. 75. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm r. 1. § (3) bek.].*

BH1996. 360. *Biztosítási szerződésekre alapított igények elbírálásához szükséges körülmények felderítésének elmulasztása miatt hatályon kívül helyezés. [Ptk. 346. § (1) bek., 339. § (1) bek. 1995. évi XLVIII. tv. 158. §, Pp. 252. § (3) bek.].*

BH1991. 148. *Az alkalmazott tulajdonában levő és a munkáltató által fizetett költségtérítés ellenében munkavégzésre használt erőgép üzembentartója a munkáltató. Az erőgép munkaviszonnyal összefüggő használata során harmadik személynek okozott károkért a munkáltató nem az alkalmazottért való felelősség szabályai szerint, hanem mint a veszélyes üzem üzemben tartója tartozik felelősséggel [Ptk. 345-346. §, Ptk. 348. §].*

BH1987. 357. *A baleset következtében elhalt személy által eltartottak csak akkor igényelhetnek tartást pótló járadékot, ha maga az elhalt is olyan károsultnak minősül, aki más személlyel (a másik üzembentartóval) szemben kártérítésre jogosult lenne. Mindez irányadó a biztosítónak a kötelező gépjármű felelősségbiztosítás alapján fennálló kötelezettségére is [Ptk. 346. § (1) bek., 399. § (1) bek., 358. § (1) bek., 559. § (1) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. sz. r. 2. § (1) bek.].*

BH1984. 195. *A vízlépcső, a zsiliprendszerek, a vízi erőművek veszélyes üzemnek minősülnek abban a vonatkozásban, hogy a mű a víz természetes áramlását gátolja, befolyásolja, és ennek következtében előre fel nem mérhető áramlástani viszonyok alakulnak ki a víz sebességétől, mennyiségétől és szintmagasságának változásától függően [Ptk. 345. § (1) bek., 346. § (3) bek.].*
BH1978. 428. *Az úttest szabályszerű jobb oldalán haladó személygépkocsi elé féktávolságon belül az árokból kiugró őzbak elütéséből eredő kárért a vadászatra jogosult felelősségének a megállapításánál az 1961. évi VII. tv. 35. §-át önállóan kell alkalmazni, s így nincs jogi lehetőség a Ptk. 346. §-ának az alkalmazására sem.*
BH1977. 17. *Sporttevékenység során elszenvedett sérülésből eredő kárért általában nem jár kártérítés. Ha azonban a károsodás más személy vagy szervezet magatartásával áll okozati összefüggésben, a felelősség kérdésében az erre vonatkozó kártérítési szabályok (Ptk. 339., 340., 345., 346. §) alkalmazásával kell dönteni [Ptk. 345. § (1) bek.].*

Felelősség olyan személyek károkozásáért, akiknek belátási képessége hiányzik vagy korlátozott

347. § (1) Akinek belátási képessége hiányzik vagy fogyatékos, felelősségre nem vonható. Helyette gondozója felel, kivéve, ha bizonyítja, hogy a felügyelet ellátása érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

(2) Ha a károkozónak nincs gondozója, vagy a gondozó felelősségét nem lehet megállapítani, kivételesen a károkozót is kötelezni lehet a kár részben vagy egészben való megtérítésére, feltéve, hogy az eset körülményei és a felek anyagi viszonyai ezt nyilvánvalóan indokolttá teszik.

(3) A károkozó belátási képességének hiányára vagy fogyatékosságára nem hivatkozhat, ha ezt az állapotát maga idézte elő.

(4) Ha a kárt belátási képességgel rendelkező olyan kiskorú okozta, akinek felügyeletre köteles gondozója is van, és bizonyítják, hogy az kötelességeit felróhatóan megszegte, a gondozó a károkozóval egyetemlegesen felelős.

Az (1) bekezdésben foglalt rendelkezés kizárja a hiányzó vagy fogyatékos belátási képességű károkozó felelősségre vonását.

A szabály indoka nyilván az, hogy a kártérítési rendelkezések célja nemcsak a reparáció, hanem a nevelés is, azonban a vétőképtelen személyekre a kártérítési eszközök semmilyen hatást nem tudnak gyakorolni. A Ptk. ezért ilyen esetben azokat a személyeket kívánja felelősségre vonni, akik a kár megelőzésében szerepet játszhatnak és a kár bekövetkezését megakadályozhatják.

A szabályozás a fentiekre tekintettel az alábbiak szerint alakul:

1. A gondozó felel, de kimentheti magát a Ptk. 339. § (1) bekezdésében foglaltak szerint.

2. A vétőképtelen károkozó viseli a kárt a Ptk. 347. § (2)-(3) bekezdésben foglaltak szerint.

3. A gondozó és a károkozó egyetemlegesen felel a Ptk. 347. § (4) bekezdése alapján.

A törvény alapesetként a gondozó felelősségét állapítja meg. A gondozó azonban nem járulékos jelleggel felel a gondozott károkozásáért, hanem saját tevékenységének hibája, illetve felróható mulasztása miatt.

A kár megtérülését előtérbe helyező reparatív szándéka érvényesül a (2) bekezdés szabályában, amely szerint egyes esetekben a vétőképtelen személy is köteles a kár viselésére. Felel a vétőképtelen károkozó akkor is, ha a vétőképtelen állapotot ő hozta létre.

A törvény nevesít továbbá egy olyan szabályt is, amely értékeli, hogy a vétőképesség kialakulása lassú folyamat eredménye, amelyen belül átmenetinek tekinthető ha valaki még kiskorú, de már vétőképes. A (4) bekezdés ez esetre mondja ki, hogy ha a kárt belátási képességgel rendelkező kiskorú okozta, bizonyos feltételek fennállása mellett a gondozó a károkozóval egyetemlegesen felelős.

A károkozó:

A Ptk. 347. §-át elsősorban azokra a személyekre kell alkalmazni, akiknek belátási képessége hiányzik, vagy fogyatékos, illetve akik vétőképtelennek minősülnek. A magyar polgári jog sem a vétőképtelenség fogalmát, sem ezzel összefüggésben korhatárt nem állapít meg, miként például a cselekvőképesség kapcsán ezt megteszi.

A jogirodalomban általános az a nézet, hogy a nem-formális jogbiztonságot éppen az szolgálja, ha a polgári jogi felróhatóság állapotának beálltát a bíróság egyediesítve állapítja meg (Dr. Eörsi Gyula: A jogi felelősség alapproblémái. A polgári jogi felelősség. Akadémiai kiadó, 343-347.oldal). A bíróságnak az egyedi ügy kapcsán vizsgálnia kell, hogy a károkozó mennyiben ismerte fel a károkozás körülményeit és reá a kártérítés eszközeivel milyen hatás gyakorolható.

A vétőképesség nem azonosítható a büntetőjogi felelősségrevonhatósággal. Nem feltétlenül igaz ugyanis, hogy a büntetőjogilag felelősségre nem vonható kiskorú egyben vétőképtelennek is minősíthető.
Megemlítendő még, hogy más felelősségi alakzatok kizárhatják a Ptk. 347. §-ának alkalmazását. Ha például a vétőképtelen alkalmazottként okoz kárt: a Ptk. 348. §-a, ha megbízottként: a Ptk. 350. §-a alkalmazandó.
Amennyiben a vétőképtelen egyben egy ingatlan tulajdonosa is, a tulajdonjogból származó egyes kötelezettségek léphetnek előtérbe, például az épületről lehulló tárgy által okozott kárral kapcsolatos felelősségi szabályok.
A gondozó:
Gondozási feladatot lát el az a személy, aki hosszú időn keresztül befolyásolja a vétőképtelen személyiségének alakulását (szülő), de az is, aki egy adott időben felügyeletet gyakorol a vétőképtelen személy felett (nagyszülő). Ugyanakkor nem lehet gondozónak tekinteni azokat, akik munkaviszonyuk alapján gondozzák a vétőképtelen személyt, mert rájuk a munkajogi szabályok lesznek irányadók.
A gondozó felelőssége:
A gondozó felelőssége a Ptk. 339. § (1) bekezdésén alapuló vétkességi felelősség egyik esete. A gondozó azzal mentheti ki magát, ha bizonyítja, hogy a felügyelet ellátása érdekében úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható. A felügyelet ellátása körében a gondozó köteles a megfelelő nevelési tevékenységet elvégezni, illetve a konkrét felügyeletet megfelelően ellátni.
A felelősséget megalapozó nevelési hibának súlyosnak kell lennie. A konkrét felügyelet kapcsán vizsgálandó, hogy a vétőképtelen adott tevékenysége indokolta-e a felügyeletet, illetve, hogy erre a gondozónak volt-e módja.
Előfordulhat, hogy a súlyos nevelési hiba és a konkrét felügyelet kombinálódik és mindkettő megalapozza a felelősséget (BH1987. 122.).
A károkozó hiányos, vagy fogyatékos belátási képessége miatti gondozói felelősség körében nemcsak azt a kérdést kell tisztázni, hogy a gondozó a károkozást megakadályozhatta-e, hanem nyilvánvalóan vizsgálni kell, hogy a szülők a gyermek nevelése, jellemének, szokásainak kialakulása körül úgy jártak-e el, ahogy ez az adott helyzetben általában elvárható (BH1980. 129.).
A felügyelői felelősség mérlegelésénél például egy tanintézet esetén jelentősége lehet bármilyen körülménynek, így például annak is, hogy a perbeli károkozást megelőzően a tanulók körében a tanintézetben olyan rendbontás, vagy baleset fordult elő, amely a továbbiakban az oktatók részéről fokozott felügyelet kifejtését indokolta volna (BH1983. 117.).
A vétőképtelen károkozó gondozójának felróhatósága vélelmezett, vagyis a gondozónak kell kimentenie magát a felelősség alól. Ha azonban a károkozó vétőképes, akkor is lehet felügyeletre köteles gondozója. Ez utóbbi esetben azonban a gondozó felróhatóságát már a károsultnak kell bizonyítania (BH1995. 214.).
Ha több vétőképtelen együtt okoz kárt, elképzelhető a gondozók egyetemleges marasztalása is. Előfordulhat továbbá az is, hogy a vétőképtelen gondozóját és egy vétőképes személyt egyetemlegesen marasztalnak, ha a kárt egy vétőképtelen személy és egy vétőképes együttesen okozza.
A vétőképtelen felelőssége:
A (3) bekezdése alapján a károkozó a belátási képességének hiányára, vagy fogyatékosságára nem hivatkozhat, ha ezt az állapotot maga idézte elő. Ez fordul elő, ha valaki például leittasodik, vagy kábítószerrel él és a kárt e szerek hatása alatt okozza. Természetesen szándékos magatartással előidézett állapotról van szó. Amennyiben ugyanis valaki rosszul lép le a járdáról, elesik és a fejét megütve kerül belátásképtelen állapotba, nyilvánvalóan nem a Ptk. 347. § (3) bekezdése szerint kell eljárni. A felróhatóság és a kár bekövetkezte, valamint a fél által előidézett állapot között szoros oksági kapcsolatnak kell fennállnia.
Kisegítő kártelepítési szabályt állapít meg a (2) bekezdés arra az esetre, amikor a károkozónak nincs gondozója, vagy a gondozó felelősségét nem lehet megállapítani. Ilyenkor a károkozó kötelezhető a kár (teljes vagy részbeni) megtérítésére, ha
- az eset körülményei, és
- a felek anyagi viszonyai ezt nyilvánvalóan indokolttá teszik.
E rendelkezés alkalmazására a törvény szövege szerint is csak kivételesen kerülhet sor. A feltételek együttes fennállása rendkívül ritkán fordul elő, ezért a joggyakorlatban alkalmazására ritkán kerül sor. A szabály egyébként csak a károkozó és a károsult viszonyában alkalmazható és kizárólag a károsulttal szembeni méltányosság alkalmazása érdekében. Nem alkalmazható tehát ez a szabály a kárt megtérítő biztosító javára (BH1981. 16.).
A gondozó és a vétőképes kiskorú egyetemleges felelőssége:
Az egyetemleges felelősség feltétele, hogy a kárt olyan vétőképes kiskorú okozza, akinek felügyeletére köteles gondozója van.

A felelősség leglényegesebb jellemzői:
1. Csak olyan gondozó felel, aki a törvény, illetve bíróság (hatóság) határozata alapján köteles a felügyeletre. A vétőképesség elérése után ugyanis már nincs általános felelőssége a gondozónak, ezt külön jogszabály, vagy bírósági, hatósági határozat írhatja elő. Ebből következik, hogy a szerződésen alapuló gondozási kötelezettség nem tartozik e körbe.
2. Nem érvényesül a vétkesség vélelme, azaz a gondozó magatartásának felróhatóságát bizonyítani kell. A felróhatóság megállapításánál ugyanazokat a körülményeket kell vizsgálni (súlyos nevelési hiba, konkrét mulasztás) mint a vétőképtelen gondozója esetén, csupán a bizonyítási teher fordított.
3. Bár a károkozó és a gondozó felelőssége egyetemleges, a kimentési lehetőségek eltérőek. A vétőképes kiskorú a Ptk. 339. § (1) bekezdése, illetve a Ptk. 340. §-ban foglaltak szerint védekezhet; a felügyeletre köteles gondozó azonban csak a mulasztásának hiányával, ugyanis a gondozóval szemben nem érvényesül a felróhatóság vélelme. Ez egyben azt is jelenti, hogy ha a vétőképes kiskorú nem felróhatóan okozta a kárt, ez a gondozó mentesülését automatikusan nem eredményezi, ugyanis lehet, hogy a kiskorú nem felel, a gondozó azonban igen.
A Ptk. 347. §-a akkor alkalmazható, ha a vétőképtelen volt a károkozó. Más a helyzet, ha a vétőképtelen a károsult. Önhibáért a kártérítési felelősség nem állapítható meg. Önhibát azonban csak a károsult követheti el.
Ha például a vétőképtelen féktávolságon kívül a gépkocsi elé ugrik, a gondozó felelőssége fennállhat, mert a gondozó esetleges mulasztása nem minősül önhibának. A gondozó felróható közrehatása azonban nem eshet a vétőképtelen terhére. Ha például egy kisgyerek még az elháríthatóság határán belül a gépkocsi elé ugrik, kármegosztás a Ptk. 345. § (2) bekezdése miatt nem alkalmazható, mert a gyermek magatartása nem volt felróható. A gépkocsivezető ezért a teljes kárt köteles megtéríteni még akkor is, ha a gyermek közrehatása a gondozónak felróható. Más kérdés az, hogy az üzembentartónak megtérítési igénye lehet a gondozóval szemben a közrehatás arányában.
Ha tehát olyan személy, akinek belátási képessége hiányzik vagy fogyatékos, a fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatása közben keletkezett kárát elháríthatatlan külső okként minősülő magatartásával maga idézte elő, a veszélyes tevékenység folytatója mentesül a kártérítési felelősség alól. Amennyiben azonban elhárítható közrehatás esete áll fenn, akkor a veszélyes tevékenység folytatóját teljes felelősség terheli. Ha a gyermek a másnak okozott kárért nem tehető felelőssé, mert belátási képessége hiányzott, akkor a saját kára bekövetkezésénél való közrehatása sem tekinthető felróhatónak, holott a fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatóját az e tevékenységgel összefüggésben keletkezett kár részbeni viselése alól csak a felróható közrehatás mentesítheti. Ha tehát egy óvodás gyermek gépkocsi balesete nem volt elháríthatatlan, a gépkocsi üzembentartójának a felelőssége a teljes kárra kiterjed (PK 39. szám).
Ha a gondozó fegyelmezetlenül engedi a gyermeket az úton közlekedni, vétkes a gyermeket ért baleset bekövetkeztében. A gondozó vétkessége azonban azért nem lehet alap arra, hogy a gépkocsi üzembentartója a kár viselése alól mentesüljön, mert ez a gondozó vétkességének a károsult gyermek terhére való beszámítását eredményezné, ami pedig a felelősségi rendszer céljával és alapgondolatával szemben állna.
További kérdésként merül fel, hogy a veszélyes tevékenység folytatója (a gépkocsi üzembentartója) megtérítési igény útján áthárítható-e a gondozóra annak a kárnak a viselését, amelyet a gyermek részére meg kellett térítenie. A Ptk. 339. §-a és a Ptk. 347. § (1) bekezdésében foglaltak alapján nem lehet kizárni, hogy a gépkocsi üzembentartója a gyermek kártalanítása fejében megtérítést követelhessen a gondozótól, aki a kár egyik okozójának minősül, így közöttük már a Ptk. 345. § (2) bekezdése alapján a kármegosztásra is sor kerülhet.
Ha a baleset folytán a gépkocsi üzembentartóját is kár éri, nincs akadálya annak sem, hogy a gondozót a kárért felelőssé tegyék.
BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*
BH1996. 310. *Az iskola a tanulmányok folytatásával összefüggésben a tanulót ért kárért vétkességétől függetlenül felel [Ptk. 347. § (1) bek., 1985. évi I. tv. 38. § (1) bek., 1993. évi LXXIX. tv. 77. § (3) bek.].*
BH1996. 148. *Ha a tanulót az iskolai tanulmányai folytatásával összefüggésben érte kár, az iskola csak annak bizonyításával mentesülhet, hogy a tanuló kárát a működési körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő [Ptk. 347. § (1) bek., 1985. évi I. tv. 38. §, 1993. évi LXXXIX. tv. 77. § (3) bek.].*
BH1995. 214. *II. A vétőképtelen károkozó gondozójának a felróhatósága vélelmezett, ha azonban a károkozó vétőképes, a felügyeletre köteles gondozó felróhatóságát a károsultnak kell bizonyítania [Ptk. 347. § (1) bek.].*
BH1987. 122. *I. A gondozó (szülő) felelőssége a kiskorú károkozásáért [Ptk. 347 §]*

BH1983. 487. *A kiskorú javára megítélt nem vagyoni kártérítés összegét gyámhatósági fenntartásos takarékbetétkönyvben kamatozó tartós betétként kell elhelyezni. Törvényt sért az olyan ítéleti rendelkezés, amely az összeget közvetlenül a kiskorú részére rendeli kifizetni [Ptk. 347. § (4) bek., 354. §, 355. § (1) bek., 1/1974. (VI. 24.) OM sz. r. 142. § (1) bek., 144. § (1) bek.].*
BH1983. 117. *A tanintézet gondozói - felügyelői felelősségének megállapítása szempontjából jelentősége lehet annak is, hogy a perbeli károkozást megelőzően a tanintézetben, a tanulók körében olyan rendbontás vagy baleset fordult elő, amely a továbbiakban az oktatók részéről fokozott felügyelet kifejtését indokolta volna [Ptk. 347. § (1) bek.]*
BH1981. 16. *Vétőképtelen károkozó nem kötelezhető arra, hogy az Állami Biztosítónak a vagyonbiztosítási szerződés alapján kifizetett kártérítési összeget méltányosságból megtérítse [Ptk. 347. § (2) bek.].*
BH1980. 129. *A károkozó hiányos vagy fogyatékos belátási képessége miatti gondozói felelősség körében a gondozói kötelesség vizsgálatánál nemcsak azt a kérdést kell tisztázni, hogy a gondozó a károkozást megakadályozhatta volna, hanem azt is mérlegelni kell, hogy a szülők a gyermek nevelése, jellemének, szokásainak kialakulása körül úgy jártak-e el, ahogy ez az adott helyzetben általában elvárható [Ptk. 347. § (1) és (4) bek.].*
BH1980. 90. *Vétőképtelen baleseti sérült terhére kármegosztást alkalmazni nem lehet azon az alapon, hogy gondozója megszegte felügyeleti kötelezettségét. A gondozó felróható magatartása azonban alapul szolgálhat arra, hogy a kártérítésre kötelezett megtérítési igénnyel lépjen fel a balesetet szenvedett gondozójával szemben [Ptk. 338. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 347. § (1) bek. PK 39. sz.].*

Az alkalmazott, szövetkezeti tag, képviselő és megbízott károkozása

348. § (1) Ha alkalmazott a munkaviszonyával összefüggésben harmadik személynek kárt okoz, jogszabály eltérő rendelkezése hiányában a károsulttal szemben a munkáltató felelős. E szabályt kell alkalmazni akkor is, ha szövetkezet tagja okoz a tagsági viszonyával összefüggésben harmadik személynek kárt.
(2)

PK 41. szám

Semmis az a megállapodás, amellyel az alkalmazott a munkaviszonyával összefüggésben harmadik személynek okozott kár megtérítését a Ptk. 348. §-ának (1) bekezdésében megállapított feltételek fennállása nélkül vállalta magára.

Az alkalmazott károkozásáért a munkáltató felelős, ha a kárt:
- az alkalmazott (szövetkezet tagja),
- munkaviszonyával (tagsági viszonyával) összefüggésben,
- harmadik személynek okozza.
A miniszteri indokolás szerint a más által okozott kárért való helytállás azon az elvi megoldáson alapul, hogy a megbízott, a képviselő és az alkalmazott elsődlegesen a megbízó, a képviselt, illetve a munkáltató érdekében járt el. A különbség a felelősségek között abban rejlik, hogy az alkalmazott kapcsolata a munkáltatóval állandó és rendszeres, míg a megbízotté általában alkalmi, eseti jellegű.
Alkalmazott:
Az alkalmazottra a munkajogi szabályok az irányadóak. Sokszor azonban vitatott, hogy a felek között munkaszerződés vagy megbízási, esetleg vállalkozási szerződés jött-e létre. A minősítés szempontjai egyrészt a munka törvénykönyvében foglalt rendelkezésekben, másrészt a polgári törvénykönyvben foglalt egyes rendelkezésekben keresendők.
A kártérítési felelősség megállapítása során annak eldöntéséhez, hogy az alkalmazottért, vagy a megbízottért való felelősség szabályai kerülhetnek-e alkalmazásra, különösen azt kell vizsgálni, hogy megvolt-e a munkaviszonyra jellemző alárendeltség, függőség, személyi lekötöttség, rendszeres és folyamatos tevékenység, munkabér folyósítása (BH1982. 422.). Az utasítási jog vonatkozhat a munkavégzés bármely részére.

Kérdéses lehet annak a kárnak a megítélése, amit az alkalmazott másik munkáltatónál okoz. Ha például más cégnek ideiglenesen átengedett dolgozóról van szó, a két cég közötti megállapodás dönt a kár viselése kérdésében. Megállapodás hiányában az a munkáltató felel, akinek ténylegesen az alkalmazottja a károkozó (BH1979. 77.).

A munkáltató akkor felel, ha az alkalmazott felelőssége is megállapítható lenne a Ptk. 339. § (1) bekezdése alapján. A kimentés bizonyítása a munkáltatót terheli. Bizonyítania kell, hogy az alkalmazottja úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

Amennyiben a közvetlen károkozó nem felelne, (például vétőképtelen volt) a munkáltató felelőssége még fennállhat. Felel ugyanis másik dolgozójáért, aki nem akadályozta meg a vétőképtelen dolgozó károkozását. Ez fordulhat elő például akkor, ha a műszaki munka vezetésével megbízott dolgozó nem akadályozza meg a gyógyszertől bódult dolgozót abban, hogy a magasban munkát végezzen és ezzel összefüggésben kárt okozzon.

A munkáltató felelősségét megállapító szabály kógens. Ezért a Ptk. 200. § (2) bekezdése alapján semmis az a szerződés, amellyel az alkalmazott a munkaviszonyával összefüggésben harmadik személynek okozott kár megtérítését a Ptk. 348. §-ban megállapított feltételek fennállása nélkül magára vállalta. A semmisség jogkövetkezményeinek akkor is érvényesülnie kell, ha a szerződés már teljesedésbe ment, vagyis a kifizetett kártérítést a munkavállaló visszakövetelhetné. Az érvénytelenség jogkövetkezményének ilyen értelmezése azonban méltánytalanságot eredményezhet, hiszen pusztán jogi indokokra hivatkozással a károsultnak a megkapott kártérítést vissza kellene fizetnie. A Legfelsőbb Bíróság ezért a PK 41. számú állásfoglalásában arra utalt, hogy ilyen tényállás fennállása esetén a Ptk. 484. §, illetve a Ptk. 485. § (1) bekezdése alkalmazandó: a károkozót megbízás nélküli ügyvivőnek kell tekinteni és a visszakövetelés nem a károsulttal szemben, hanem a munkáltatóval szemben indokolt.

Kihangsúlyozandó, hogy nem minden alkalmazott által elkövetett kárra vonatkozik e §, ugyanis:

- közvetlenül a munkáltatónak okozott kár esetén a munkajogi anyagi szabályok alkalmazandók,

- a fokozottan veszélyes tevékenységre vonatkozó szabályok alkalmazandók akkor is, ha a károkozó alkalmazott volt. Egy jogeset szerint az alkalmazott tulajdonában lévő és a munkáltató által fizetett költségtérítés ellenében munkavégzésre használt erőgép üzembentartójának a munkáltató minősült. Az erőgép munkaviszonnyal összefüggő használata során harmadik személynek okozott károkért a munkáltató nem az alkalmazottért való felelősség szabályai szerint, hanem mint a veszélyes üzem üzembentartója tartozott felelősséggel (BH1991. 148.).

Ha a károkozás szerződésszegéssel összefüggésben történt ugyancsak más jogszabályok alkalmazására kerülhet sor. Például a postai szolgáltatásokkal kapcsolatban nem lehet az alkalmazottért való kárfelelősség címén követelést támasztani, mert a küldemény kézbesítése során okozott kárért a külön jogszabályban korlátozott mértékig felelős a posta, mint jogi személy, aki külön jogviszonyba kerül a feladóval. A jogviszonyokra pedig nem az alkalmazotti felelősség, hanem a külön jogszabályban foglaltak irányadók.

A Ptk. 348. §-ának alkalmazása szempontjából nemcsak annak van jelentősége, hogy a károkozó alkalmazott vagy szövetkezeti tag legyen, hanem annak is, hogy a kár elkövetésére e viszonnyal összefüggésben került-e sor.

Az alkalmazottért való felelősség szabályainak alkalmazását nem zárja ki az, ha az alkalmazott a munkaköri feladataiba nem tartozó, vagy a munkáltató által kifejezetten tiltott tevékenységgel okoz harmadik személynek kárt. Akkor is megállapítható a munkáltató felelőssége, ha az alkalmazott a munkaviszonyával összefüggésben bűncselekménnyel okoz harmadik személynek kárt (BH1983. 443.). Az álképviselő által munkakörében okozott kárért is fennállhat a munkáltató kártérítési felelőssége (BH1994. 96.).

Ha a munkaviszonnyal nem összefüggő tevékenységről van szó, általában a munkáltató felelőssége nem következik be. A szabadságon lévő orvosnak például a működési területén kívüli, szívességből végzett orvosi tevékenységéért a munkáltató önkormányzat kártérítési felelőssége nem állapítható meg (BH1996. 89.).

Orvosi műhiba:

A joggyakorlatban elterjedt az orvosi műhiba kifejezés használata, noha ezt a fogalmat törvény vagy más jogszabály pontosan nem definiálja.

A műhibát elkövető orvos rendszerint alkalmazott, ezért legtöbbször a Ptk. 348. §-a alapján a munkáltató felel a károkozásért. Ezért nevezhetjük az orvosi műhibákkal kapcsolatos felelősséget az alkalmazotti felelősség egyik speciális fajtájának.

A bírói gyakorlatban az orvosi műhibákkal kapcsolatban több probléma merült fel:

1. A károkozás alapja:

Vitatottá vált, hogy az orvosi műhibával okozott kár szerződésen kívüli kárnak vagy szerződésszegéssel okozott kárnak minősül-e.

a) Egyesek szerint az egészségügyi szolgáltatások vonatkozásában a beteg és a társadalombiztosítási szerv között társadalombiztosítási jogviszony jött létre. A gyógyítást végző kórház (rendelő) a társadalombiztosítási szerv megbízottjaként jár el, és e tevékenysége kapcsán okoz kárt.
b) A magánorvosi tevékenység elterjedése felveti azt, hogy az orvos és a beteg között megbízási szerződés jön létre, ezért a károkozás a szerződésszegéssel függ össze. Olyan nézetek is ismeretesek, amelyek például a plasztikai sebészet kapcsán egyenesen vállalkozási szerződésről, azaz eredménykötelemről beszélnek.
c) A sürgősségi ellátás esetében az orvos a tevékenységét társadalombiztosítási jogviszony, illetve kötelmi jogviszony nélkül is végezheti. Vannak, akik ez esetben a megbízás nélküli ügyvitel, illetve a helyénvaló beavatkozás szabályainak alkalmazását tartják indokoltnak.
d) Leggyakrabban a szerződésen kívüli károkozás szabályait alkalmazzák.
2. A felelősség tartalma:
A felelősség alapja a Ptk. 339. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezés, azaz az általában elvárhatóság. Speciális a felelősség azonban annyiban, hogy az általában elvárhatóság kérdését külön törvény (egészségügyi törvény) írja körül.
Az egészségügyről szóló korábbi, 1972. évi II. törvény 43. § (1) bekezdése szerint a gyógyító-megelőző tevékenység körében az orvosi vizsgálatnak a beteg minden panaszára és a vizsgálat során észlelt minden kóros tünetre ki kell terjednie. A beteget az adott lehetőségek között az orvostudomány mindenkori állásának, a beteg egyéni adottságainak, valamint betegsége szakának megfelelő gyógykezelésben kell részesíteni. Az orvosnak a legcélravezetőbb vizsgálati módszereket, gyógymódokat és gyógyító eszközöket kell alkalmaznia. Az orvosnak a legnagyobb gondossággal és körültekintéssel meg kell tennie mindazokat az intézkedéseket, amelyek a betegségek megelőzéséhez, a beteg életének megmentéséhez, gyógyulásához, munkaképességének helyreállításához szükségesek.
Az 1998. július 1-jétől hatályos, az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény VI. Fejezete rendelkezik az orvosi tevékenységgel kapcsolatos kötelességekről.
Az orvos felelősségének elbírálásánál azt kell vizsgálni, hogy kifejtették-e a legnagyobb gondosságot és körültekintést a felperes kezelése során (BH1987. 14.). A jogszabályban megfogalmazott legnagyobb gondosság és körültekintés tanúsításának elmaradása minősül ugyanis az orvossal szemben a jogi megítélés szempontjából felróható magatartásnak (BH1998. 78.). Ha például a műtét során a műtéti szövődmények fokozott veszélyével kell számolni, kellően gondos eljárás mellett elvárható, hogy a műtétet végző orvos ezek felderítésére és következményeinek elhárítására különös figyelmet fordítson (BH1982. 423.). Nem minősülhet műtéti kockázatnak, ha a szövődményt az idézte elő, hogy a műtéti beavatkozást akaratlanul, nem megfelelő képzettségű és gyakorlati készséggel rendelkező orvos végezte (BH1981. 187.).
A Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntésben megállapította: egymagában azért, mert egy betegség kezelésére korszerűbb eljárás is van, ennek az eljárásnak a mellőzése még nem jelent műhibát. A kártérítési felelősség körében azonban az orvos köteles indokát adni, hogy miért alkalmazta a nagyobb kockázattal járó gyógymódot (BH1981. 100.).
Speciális jellegű az orvos tájékoztatási kötelezettsége, amelyet az új egészségügyi törvény is részletesen szabályoz. A Legfelsőbb Bíróság egyik döntése szerint a beteget nem kell tájékoztatni a műtét során esetlegesen, véletlenszerűen előforduló kockázat lehetőségéről, amely nem tartozik a műtéttel viszonylag nagy gyakorisággal együttjáró szövődmények körébe (BH1998. 380.). Ugyanakkor egy másik jogesetben a bíróság azt állapította meg, hogy kártérítési felelősséggel tartozik a kórház, ha elmulasztja a műtéti kockázat körében 5-20%-os gyakorisággal együttjáró szövődmény lehetőségéről a beteget a műtét előtt tájékoztatni (BH1995. 344.).
Összefoglalóan megállapítható tehát, hogy a műhibáért való felelősség esetén a Ptk. 339. § (1) bekezdése, illetve a Ptk. 348. § alkalmazandó.
A károsultnak kell bizonyítania a jogellenességet, a kárt, az okozati összefüggést a magatartás és a kár között. A károkozónak kell bizonyítania, hogy a legnagyobb gondosságnak és körültekintésnek eleget téve járt el.
3. Az orvosi tevékenységgel összefüggő más magatartásokra is vonatkozhatnak a fenti szabályok: az ápolószemélyzet által okozott kár, valamint a nem megfelelő gyógyeszközök használatával kapcsolatos kár is ide tartozik. Általánosságban elmondható, hogy ide tartozik minden olyan károkozás, amely valamilyen módon kapcsolódik a gyógyítási tevékenységhez és e körben okozati összefüggés áll fenn a károkozó magatartás és a kár között.
4. Az orvosi műhibával kapcsolatos tevékenység elbírálása más jogszabállyal is konkurálhat a Ptk. 339. § (1) bekezdésén kívül. Előfordulhat, hogy az orvosi tevékenység egyben fokozott veszéllyel is jár és emiatt a Ptk. 345. § alkalmazása is felmerül. Ez fordul elő például a géntechnológiai eljárások során (1998. évi XXVII. törvény 27. §).

Bár az orvosi eszközök használata túlnyomórészt nem jelent fokozott veszéllyel járó tevékenységet, mégis egyre bonyolultabb és veszélyesebb műszerek használatára kerül sor a gyógyító tevékenység során. Várható tehát, hogy a Ptk. 345. §-ának alkalmazása előtérbe kerül.
Elképzelhető az is, hogy a Ptk. 349. §-ának alkalmazása is szükséges. Ha például jogellenesen történik valakinek a beoltása, az ezzel összefüggő kár akár államigazgatási jogkörben okozott kárnak is minősülhet. Ha viszont ezzel összefüggésben orvosi műhiba történik, akkor is a Ptk. 348. §-át kell alkalmazni, ha a beoltás a közegészségügyi szabályokkal ellentétesen történt.
BH2004. 144. *I. Kórház kártérítési felelősségének megállapítása a szülés helytelenül megválasztott módjával okozati összefüggésben bekövetkezett károsodásért (Ptk. 348. §, 1972. évi II. tv. 43. §).*
BH2004. 143. *Nincs helye kártérítésnek azon az alapon, hogy egy anyának az eredménytelen terhességmegszakítás következményeként akarata ellenére gyermeke született (Ptk. 339. §, 348. §, Pp. 164. §).*
BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*
BH2004. 11. *Nem állapítható meg a munkáltató kártérítési felelőssége az alkalmazottja által okozott kárért, ha a károkozó tevékenység az alkalmazott munkaviszonyával nincsen összefüggésben [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 1996. évi XLIII. tv. 3. § (1) bek., 115/1991. (IX. 10.) Korm. r.].*
BH2004. 10. *Ha a magzat fejlődési rendellenességének gyanúja nem zárható ki, az orvosi tájékoztatásnak ki kell terjednie a fejlődési rendellenesség valószínűségének mértékére, a terhesség-megszakítás elvi lehetőségére, és a szakmai felülvizsgálat igénybevételének a lehetőségére [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 1972. évi II. tv. 45. § (1) bek., 1992. évi LXXIX. tv. 6. § (1) és (3) bek.].*
BH2003. 453. *II. A beteget a műtéti kockázat körében gyakran fellépő szövődményről is tájékoztatni kell. [Ptk. 326. § (2) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., Pp. 206. § (1) bek., 1972. évi II. tv. 15/1972. (VIII. 5.) EüM r. 87. § (2) bek.]*
BH2003. 330. *A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének felelőssége az általa kirendelt felügyeleti biztos magatartásáért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek., 466. § (1) és (4) bek., 1996. évi CXI. tv. 123. §, 140. § (3) bek., Pp. 247. (1) bek.].*
BH2003. 280. *I. A jegyző jogellenes és felróható magatartásáért az önkormányzat tartozik helytállni [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 9. § (1) bek., 34. § (2) bek., 36. § (3) bek., 38. § (1) bek., 1992. évi XXIII. tv. 5-6. §-ai].*
BH2003. 63. *A bizonyítási teher alakulása az áramszolgáltatás kikapcsolása miatt az áramszolgáltató ellen indított kártérítési perben [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 1994. évi XLVIII. tv. 50. § (2) bek. c) pont, 51. § (1) bek. e) és f) pont, 52. § (5) bek. b) pont].*
EBH2002. 747. *Ha a magzat fejlődés rendellenességének gyanúja nem zárható ki, az orvosi tájékoztatásnak ki kell terjednie fejlődési rendellenesség valószínűségének mértékére, a terhesség megszakítás elvi lehetőségére és a szakmai felülvizsgálat igénybevételének a lehetőségére [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 1972. évi II. tv. 45. § (1) bek., 1992. évi LXXIX. tv. 6. § (1) és (3) bek.].*
EBH2002. 630. *Nem jár el a legnagyobb gondossággal és körültekintéssel az az orvos, aki nem végzi el azokat a vizsgálatokat, amelyek alapján megalapozottan lehet dönteni a császármetszés szükségességéről, ezért az ebből eredő kárt a kórház köteles megtéríteni. (Ptk. 339. §, 348. §, 1972. II. tv. 43. §)*
BH2002. 184. *II. A jogorvoslati lehetőség kimerítésének elmulasztása esetén a kárigényt elbíráló bíróság nem veheti át a közigazgatási szerv hatáskörét, nem vizsgálhatja, hogy a rendes jogorvoslat mennyiben lett volna alkalmas a kár elhárítására [Áe. 2. § (6) bek., 3. § (3) bek., Ptk. 6. §, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek.].*
BH2001. 526. *Az ügyvéd és az általa alkalmazott ügyvédjelölt kártérítő felelőssége az ügyvédjelölt által a munkaviszonyával összefüggésben harmadik személynek okozott kárért [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*
BH2000. 536. *A betegnek ismernie kell a műtét elmaradása esetén várható következményeket, és tudnia kell, hogy a műtéttel milyen kockázatot vállal. Ezért a bíróságnak nemcsak a műtéti hozzájárulás tényét, hanem a tájékoztatás tényleges tartalmát is vizsgálnia kell [Ptk. 75. § (3) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 1972. évi II. tv. (Et.) 45. § (1) bek., 47. § (3) bek., 15/1972. (VIII. 5.) Eü. M. r. 45. § (1) bek., 47. § (3) bek., 87. § (2) bek.].*
BH2000. 196. *Az ügyvédi iroda felelőssége az ügyvédjelölt által a munkaviszonyával összefüggésben okozott kárért [Ptk. 219. § (1) bek., 220. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*
BH1999. 155. *A személyhez fűződő jogában megsértett fél igényérvényesítése az önkormányzati tisztségviselőkkel szemben [Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (2) bek., 84. § (1) bek. a)-d) pont, 348. §, 1990. évi LXV. tv. 12. § (3) és (4) bek.].*

EBH1999. 15. *II. Az életveszély okozása és elhárítása érdekében végzett beavatkozások, gyógymódok alkalmazásával okozott kár nem tartozik az emberi méltóság megsértésének fogalomkörébe [Ptk. 348. §, 354. §, 1972. évi II. tv. 22. § (2) bek., 53. § (2) bek., 76. §].*

BH1998. 224. *II. A rendőrség nyomozási tevékenysége a közhatalom gyakorlását, olyan szervező-intézkedő eljárás folytatását jelenti, amely miatt kárfelelősségének megállapítása csak a Ptk. 349. §-ában szabályozott különös feltételek fennállása esetén lehetséges [Ptk. 348. § (1) bek., 349. §, 474. § (1) bek., Be. 16. § (2) bek.].*

BH1998. 173. *A sírhely használatára vonatkozó megállapodás megsértésével, a bejegyzés elmulasztásával kapcsolatos igény nem vonható az államigazgatási jogkörben okozott kár iránti követelés fogalmi körébe. Mindez azonban nem zárja ki a temető fenntartójának az alkalmazottja által okozott kárért való felelősségét, az általános szabályok szerint [Ptk. 349. §, Ptk. 348. §, 339. § (1) bek.].*

BH1997. 579. *I. Ha a személyhez fűződő jog sajtó útján való megsértése munkaviszonnyal összefüggésben történt, a Ptk. 84. §-a (1) bekezdésének e) pontjában foglalt kártérítést a polgári jogi felelősség szabályaiból következően a munkáltató kiadóval szemben lehet érvényesíteni [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 18-19. §].*

BH1997. 578. *Személyhez fűződő jogot sérthet a közszereplést vállaló személy képmása nyilvánosságra hozatalának módja is [Ptk. 76. §, 80 § (1) bek., 84. § (1) bek. a)-c) pont, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 355. § (1) bek.].*

BH1996. 587. *II. Amennyiben az ingatlan eredeti és valódi adatokat tartalmazó tulajdoni lapja nem található, úgy a földhivatal nyomban köteles olyan intézkedéseket tenni, amelyek a visszaélést akadályozzák; ugyanilyen fontos feladata annak meggátlása, hogy valótlan adatokat tartalmazó tulajdoni lap kerüljön a nyilvántartásba [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek. 355. § (4) bek. 116. § (2) bek., 1972. évi 31. tvr. 1-3. §, 33. § (2) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 114. § (1)-(2) bek. 1/1990. (VI. 26.) FM r. 2. § (1) bek., PK 42.].*

BH1996. 91. *A bíróság kárfelelőssége a végrehajtási eljárás téves elrendelése miatt [1979. évi 18. tvr. 14. § (1) bek., Ptk. 349. (1) és (3) bek., 348. §, 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1996. 89. *A szabadságon lévő orvosnak a működési területén kívül, szívességből végzett orvosi tevékenységért a munkáltató önkormányzat kártérítési felelőssége nem állapítható meg [Ptk. 348. § (1) bek.].*

BH1995. 346. *A biztosítónak a vagyonbiztosítási szerződés teljesítésével kapcsolatos kötelezettsége nem állapítható meg, ha a biztosított a kockázatviselés helyét megváltoztatja [Ptk. 348. § (1) bek., 537. § (1)-(2) bek.].*

BH1995. 344. *A kórház kártérítési felelősséggel tartozik, ha elmulasztja a műtéti kockázat körében 5-20%-os gyakorisággal együttjáró szövődmény lehetőségéről a beteget műtét előtt tájékoztatni [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek. 15/1972. (VIII. 5.) EüM r. 87. § (2) bek.].*

BH1994. 539. *A szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolásával kapcsolatban a cseretelken történő építkezés műszaki irányítását, illetve ellenőrzését végző személyek felelősségének megállapításánál irányadó szempontok [2/1965. (II. 18.) ÉM-PM r. 8. § (2) bek., 9. § (1) bek., 2/1964. (VII. 5.) ÉM r. 13. § (4) bek., Ptk. 305. § (2) bek., 306. §, 348. § 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1994. 311. *Az a körülmény önmagában, hogy az államigazgatási határozat az igénylő számára kedvezőtlen, s az utóbb tévesnek bizonyult, nem vezethet a közreműködő tisztségviselő vétkességének, s ezen keresztül a hatóság kártérítési felelősségének megállapításához [Ptk. 348. § (1) bek., 349. § (1) bek., PK 43. sz.].*

BH1994. 196. *A bizonyítékok kirívóan okszerűtlen mérlegelése megalapozza a felülvizsgálati kérelmet [Pp. 270. § (1) bek., 206. § (1) bek., Ptk. 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 534. §, 1952. évi 9. tvr. 5. §].*

BH1994. 96. *II. Az álképviselő által munkakörében okozott kárért harmadik személyekkel szemben a munkáltató kártérítési felelőssége [Ptk. 348. § (1) bek.].*

BH1994. 31. *Alkotmánysértő jogszabály megalkotásával okozott kár megtérítése iránt indított per elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek., 1989. évi XXXII. tv. 43. § (2) bek.].*

BH1993. 677. *A társadalombiztosítási igazgatóság kártérítési felelőssége táppénz késedelmes kifizetése miatt. [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek., 355. § (4) bek.]*

BH1993. 635. *A biztosító a mezőgazdasági termelőszövetkezettel kötött kötelező felelősségbiztosítási szerződésből eredő "regresszigényként" érvényesítheti a tsz-tag által - súlyos alkoholos állapotban - halált okozó közúti baleset miatt a részéről a károsultnak (hozzátartozójának) kifizetett teljes kártérítés összegét [Ptk. 345. § (1) bek., 348. § (1) bek., 558. § (1) bek., 358. § (1) bek., 559. § (1) és (3) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. r. 12. § (1)-(2) bek., 13. § (1) bek. d) pont].*

BH1993. 498. *Autószerelő-műhelyben gyúlékony anyag (mosóbenzin) szabálytalan használata nem minősül fokozott veszéllyel járó tevékenységnek, de alapul szolgál a kártérítés általános szabályának alkalmazására [Ptk. 345. § (1) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1992. 171. *Felüljáró építésével okozott károsító hatások (zaj és légszennyeződés, a kilátás csökkenése, a bezártság érzetét keltő hatás) miatti kártérítési felelősség egyes kérdései [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1991. 314. *I. A koncert rendezőjének és a fellépő zenekarnak egyetemleges felelőssége az utóbbi által használt pirotechnikai eszköz alkalmazása során bekövetkezett baleseti kárért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. §, 344. § (1) bek., 345. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1991. 148. *Az alkalmazott tulajdonában levő és a munkáltató által fizetett költségtérítés ellenében munkavégzésre használt erőgép üzembentartója a munkáltató. Az erőgép munkaviszonnyal összefüggő használata során harmadik személynek okozott károkért a munkáltató nem az alkalmazottért való felelősség szabályai szerint, hanem mint a veszélyes üzem üzemben tartója tartozik felelősséggel [Ptk. 345-346. §, Ptk. 348. §].*

BH1991. 146. *III. A polgári jogi felelősség szabályainak alkalmazása a szerzői jog megsértése esetén [Szjt. 52. § (2) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 359. § (1) bek.].*

BH1989. 321. *A szakcsoportjának működését megszüntető gazdálkodó szervezettől elvárható, hogy gondoskodjon valamennyi kiadott bélyegző, valamint a készpénzfizetést helyettesítő csekkfüzetek bevonásáról. Az ennek elmulasztása miatt a volt szakcsoporttag által eszközölt vásárlásokkal harmadik személyeknek okozott károkért a volt gesztor gazdálkodó szervezet helytállni tartozik [Ptk 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 26/1981. (IX. 5.) MT r. 11. § (2) bek.].*

BH1989. 271. *A könyvkiadó alkalmazottja által szerkesztőségi elbírálás céljából átvett mű elvesztésével a szerzőnek okozott kárért a munkáltató felelős. Kártérítés címén megítélt kifizetéssel kapcsolatban a Művészeti Alapot járulék nem illeti meg [Ptk. 312. § (2) bek., 348. § (1) bek., 462. § (1) és (2) bek., 43/1983. (XI. 20.) MT sz. r. 2. § (3) bek., 4. § (1) bek.].*

BH1989. 190. *Szállítmányozási vállalat kárfelelőssége a raktárában elhelyezett áru megsemmisüléséért [Ptk 462. § (1) bek., 318. §, 348. §, 339. §, 1979. évi 13. sz. tvr. 25. § e) pont, 1978. évi 18. sz. tvr. 15. §].*

BH1988. 239. *A munkáltató teljes kártérítési felelőssége a károsult harmadik személlyel szemben, ha a kár az alkalmazottjának munkaviszonyával összefüggő olyan magatartása miatt keletkezett, amelyért - a Ptk. 339. §-ának (1) bekezdése alapján - az alkalmazott kártérítési felelőssége ugyancsak megállapítható [Ptk. 221. §-a, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1988. 45. *Az alkalmazottért való kártérítési felelősség esetében az alkalmazott magatartásának kimentési lehetőségét kell vizsgálni, és közömbös az, hogy a munkáltató el tudta volna-e hárítani az alkalmazott károkozását, és hogy a maga részéről milyen magatartást tanúsított [Ptk. 348. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1987. 249. *A postai szolgáltatásokkal kapcsolatban nem lehet az alkalmazottért való kárfelelősség címén követelést támasztani, mert a posta mint jogi személy kerül jogviszonyba a feladóval, és a küldemény kézbesítése során okozott kárért a külön jogszabályban korlátozott mértékig felelős [Ptk 348. § (1) bek., 1964. évi II. tv. 14. § (1) bek., (2) bek. c) pont, 1/1966. (V. 15.) KPM sz. r-tel közzétett Postaszabályzat 92. § h) pont].*

BH1987. 90. *Ha a megrendelő vállalja, hogy a tereprendezést végző vállalkozó részére valamennyi földalatti vezetéket feltüntető közműfeltárási tervet szolgáltat, a vállalkozónak nem feladata az átadott tervből hiányzó vezeték nyomvonalának felkutatása [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 345., 348. § 393. § (3) bek., 15/1968. ÉVM sz. közl.].*

BH1987. 14. *Az ún. orvosi műhiba miatt érvényesített kártérítési igény elbírálása során irányadó szempontok [Ptk. 348. § (1) bek., 1972. évi II. tv. 43. § (1) és (2) bek., Pp. 182. § (3) és (4) bek.].*

BH1986. 230. *Az alkalmazottért való felelősség szabályainak alkalmazását nem zárja ki az, ha az alkalmazott a munkaköri feladataiba nem tartozó vagy a munkáltató által kifejezetten tiltott tevékenységgel okoz harmadik személynek kárt. A kártérítési felelősség megállapításánál a károkozó tevékenységnek a munkaviszonnyal való összefüggésén van a hangsúly [Ptk. 348. § (1) bek.].*

BH1986. 136. *II. A polgári jogi igény törvénysértő elbírálása a vádlott munkaviszonyával összefüggésben harmadik személynek okozott kár esetén [Be. 55. §, Ptk. 348. §].*

BH1985. 147. *Általános kártérítés és nem vagyoni kártérítés együttes megállapítása. [Ptk. 354. §, 359. §, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.]*

BH1985. 115. *A mérgező hatású vegyszerek kiszórását végző mezőgazdasági légijármű szakszemélyzetének meg kell követelnie a munkát végeztető mezőgazdasági nagyüzemtől a környezetvédelmi előírások pontos betartását, és ennek, úgyszintén az ő tevékenységével összefüggő követelmények érvényesíthetősége*

hiányában végső soron meg kell tagadnia a munkavégzést [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 339. § (1) bek., 345. §, 348. § (1) bek., 476. §].

BH1983. 443. *Ha alkalmazott - akár bűncselekménnyel is - munkaviszonyával összefüggésben harmadik személynek kárt okoz, a jogszabály eltérő rendelkezésének hiányában a károsulttal szemben a munkáltató felelős [Ptk. 348. § (1) bek.].*

BH1983. 229. *Ha a szállodai alkalmazottként dolgozó terhelt a lopást ismeretlen sértett sérelmére úgy követi el, hogy a szálloda folyosóján talált arany ékszert megtartja: a büntető eljárásban nincs helye a polgári jogi igény megítélésének [Be 55. § (1) és (2) bek., Ptk. 348. § (1) bek., Mt 57. § (3) bek., Btk. 316. § (1) bek., 325. §, BK 49. sz.].*

BH1983. 203. *A mérgező hatású vegyszeres kezelést végző légijármű üzembentartója - a veszélyes tevékenységgel okozott dologi károk átvállalása esetén is felelős azért, ha a légijármű vezetője nem figyelmezteti a munkát végeztető gazdaságot az általa észleltek alapján szakszerűtlen utasítás folytán az adott körülmények között várható következményekre [Ptk. 4. §, 339. §, 344. § (2) bek., 345. § (1) bek., 348. § (1) bek., 392. § (3) bek.].*

BH1983. 59. *magánmunkáltató alkalmazottja által elkövetett szándékos bűncselekmény esetén a polgári jogi igény a büntető eljárás során nem érvényesíthető [Be. 55. § (1), (2) és(4) bek., Ptk. 348. § (2)bek.].*

BH1982. 422. *A kártérítési felelősség megállapítása során annak eldöntéséhez, hogy az alkalmazottért vagy a megbízottért való felelősség szabályai kerülhetnek-e alkalmazásra, különösen azt kell vizsgálni, hogy megvolt-e a munkaviszonyra jellemző alárendeltség, függőség, személyi lekötöttség, rendszeres és folyamatos tevékenység, munkabér folyósítása [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 350. § (1) és (2) bek.].*

BH1981. 100. *Egymagában azért, mert meghatározott betegségek kezelésére korszerűbb eljárás is van, és általánosan már ezt az eljárást alkalmaznák, ennek az eljárásnak a mellőzése még nem jelent műhibát, illetőleg hogy ezáltal az orvos feltétlenül mulasztást követett el. A kártérítési felelősség vizsgálatának körében azonban az orvos köteles indokát adni, hogy miért alkalmazta a nagyobb kockázattal járó gyógymódot [Ptk. 339. §, 348. § (1) bek. 1972. évi II. tv. 43. és 44. §, 5/1970. (EüK. 3.) EüM sz. 2. 82. pont].*

BH1980. 333. *I. Ha az alkalmazott vagy szövetkezeti tag e minőségében ismeretlen károsultak sérelmére elkövetett bűncselekmény folytán anyagi előnyhöz jut, annak erejéig vele szemben kártérítési követeléssel a vállalat, illetőleg szövetkezet jogosult fellépni, az állam javára marasztalásnak ilyenkor nincs helye [Ptk. 348. §, 237. § (4) bek.].*

BH1979. 424. *A fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatásából eredő kár átvállalása nem vonatkozik arra az esetre, ha a kár felmerülése a veszélyes üzem dolgozójának vétkes magatartására vezethető vissza [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1979. 378. *A feleknek a kár viselésére vonatkozó szerződéses kikötése alapján sem hárítható át a kárnak az a része, amelyet növényvédelmi szereket használó gazdálkodó szervezet felróható magatartásával okoz harmadik személynek [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.].*

BH1979. 320. *I. Munkaviszonyával összefüggésben harmadik személynek okozott kárért az alkalmazott közvetlenül saját személyében nem felel. Ilyen kárért a károsulttal szemben a munkáltató felelős [Ptk. 348. § (1) bek.].*

BH1977. 147. *Az alkalmazott által munkakörében harmadik személynek okozott kár megtérítése iránti perben az alkalmazott bírósági meghagyással nem kötelezhető fizetésre [Ptk. 348. § (1) bek., Pp. 136. §].*

FPK 1995/47. *Amennyiben a biztosítási szerződés díj nemfizetés folytán megszűnik, azonban ehhez mindkét szerződő fél felróható magatartása is hozzájárul, kártérítésre nyílik lehetőség, kármegosztás alkalmazásával [Ptk. 543. § (1) bek., 348. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.], (41. Pf. 24.353/1993/2.)*

349. § (1) Államigazgatási jogkörben okozott kárért a felelősséget csak akkor lehet megállapítani, ha a kár rendes jogorvoslattal nem volt elhárítható, illetőleg a károsult a kár elhárítására alkalmas rendes jogorvoslati lehetőségeket igénybe vette.

PK 42. szám

a) A Ptk. 349. §-ának alkalmazása szempontjából államigazgatási jogkörben okozott kárnak csak az államigazgatási jellegű, tehát a közhatalom gyakorlása során kifejtett szervező-intézkedő tevékenységgel, illetőleg ennek elmulasztásával okozott kárt lehet tekinteni.

b) Államigazgatási jogkörben okozottnak kell tekinteni azt a kárt is, amelyet a fegyveres testület őrszolgálatot teljesítő tagja a szolgálati feladatának teljesítése érdekében kifejtett tevékenységgel okoz. Az őrszolgálat ellátása közben, de nem a szolgálati feladatok teljesítése érdekében kifejtett tevékenységgel okozott kárért való felelősség tekintetében - az eset körülményeitől, elsősorban a károkozás módjától függően - a Ptk. 348. és 339. §-aiban, illetőleg a 345. §-ban megállapított feltételek az irányadók.

PK 43. szám

A Ptk. 349. §-a (1) bekezdésének alkalmazása szempontjából nem minősül rendes jogorvoslatnak az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1981. évi I. számú tv. 72. §-a alapján indítható bírósági felülvizsgálati per.

(2)

(3) Ezeket a szabályokat kell alkalmazni a bírósági és ügyészségi jogkörben okozott kárért való felelősségre is, ha jogszabály másként nem rendelkezik.

A § az államigazgatási, továbbá a bírósági és ügyészségi jogkörben okozott kárért való felelősséget rendezi. A Ptk. miniszteri indokolása szerint az állam a maga funkcióit államhatalmi, államigazgatási szervekben, alkalmazottaival végezteti. Az alkalmazotti felelősség azonban azért speciális, mert az államigazgatásban, illetve az igazságszolgáltatási szervekben működő alkalmazottakkal szemben fokozott követelmény támasztható.

A bírói gyakorlatban korábban szabállyá vált, hogy az állami alkalmazott által okozott kárt meg kell téríteni, ha hivatali kötelesség vétkes megszegésével okozták, a sérelmes magatartás által okozott kár jogorvoslattal nem hárítható el és a kár a vétkes kötelezettségszegéssel okozati kapcsolatban áll. A jogfejlődés során eltérő volt annak a kérdésnek a megítélése, hogy a kárt közvetlenül a vétkes tisztviselővel szemben, vagy a hatósággal szemben, vagy együtt a tisztviselővel és a hatósággal szemben is elő lehet-e terjeszteni.

A Ptk. jelenleg hatályos szövege úgy rendelkezik, hogy az államigazgatási jogkörben okozott kárért a felelősséget csak akkor lehet megállapítani, ha a kár rendes jogorvoslattal nem volt elhárítható, illetőleg a károsult a kár elhárítására alkalmas rendes jogorvoslati lehetőségeket igénybe vette. A (3) bekezdése utal arra, hogy ugyanezeket a szabályokat kell alkalmazni a bírósági és ügyészségi jogkörben okozott kárért való felelősségre is, feltéve, hogy a jogszabály másként nem rendelkezik.

A (2) bekezdés 1992. október 29. napjával történt megsemmisítésének ténye nem érinti az 53/1992. (X. 29.) AB határozat közzététele előtt létrejött jogviszonyokat. A bírósági eljárásban ezért az általános elévülési szabályokat csak akkor lehet alkalmazni, ha a károkozó magatartás a határozat közzétételét követően történt (BH1993. 499.). Az ezt megelőző károkozó magatartásokra továbbra is irányadó az egy éves elévülési idő.

Az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítésének feltételei az alábbiak:

- jogellenes magatartás
- kár (államigazgatási tevékenységgel összefüggő)
- okozati összefüggés
- vétkesség
- a kár rendes jogorvoslattal nem volt elhárítható
- a kár elhárítására alkalmas rendes jogorvoslati lehetőségeket a károsult igénybe vette.

Az általános kártérítési feltételek mellett tehát speciális jellegű feltételek is megjelentek. Kiemelendő például, hogy az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítésének feltétele, hogy a kárt államigazgatási jellegű tevékenységgel okozzák. Csak olyan kár megtérítéséről lehet szó, amely a közhatalom gyakorlása során kifejtett szervező, intézkedő tevékenységével, illetve ennek elmulasztásával függ össze. Nem minősül tehát államigazgatási jogkörben okozott kárnak az olyan kár, amely például az államigazgatási szerv belső gazdasági és technikai jellegű szükségleteinek kielégítésével kapcsolatos. Ugyancsak nem minősül államigazgatási jogkörben elkövetett kárnak, ha az államigazgatási szerv a birtokába került dolgok megőrzéséről gondoskodik és ennek körében az őrzött tárgyban kár következik be (PK 42. szám).

Nem kerülhet szóba a § alkalmazása, ha a kár szerződésszegés folytán keletkezett. Ha például az önkormányzat a tulajdonosi jogainak gyakorlása során okoz kárt, az általános szabályok szerint felel (BH1997. 587.).
A lefoglalt bűnjelek megőrzése nem államigazgatási jellegű tevékenység. Ha azonban a károsult arra hivatkozik, hogy a lefoglalt dolgok nem voltak tárgyai az eljárásnak, így a lefoglalásra nem volt jogi lehetőség, a károkozás már kapcsolatba hozható a közhatalmi jellegű tevékenységgel és államigazgatási jogkörben okozott kárnak minősülhet a károkozás (BH1987. 316.).
Az állami tulajdonban lévő föld haszonbérbe adására kötött szerződés sem államigazgatási jogkörben tett intézkedés, ezért a szerződéskötéssel összefüggésben keletkezett kár megtérítése sem a Ptk. 349. § alapján bírálandó el (BH1986. 421.).
Ha az államigazgatási szerv a kisajátítási kártalanítási összeget késedelmesen fizeti ki, a kamattartozása nem államigazgatási jogkörben okozott kárnak minősül (BH1987. 243.).
Ha az államigazgatási szerv jogszabály rendelkezése alapján köteles gondoskodni a birtokába került dolog megőrzéséről és a dolog elvész, vagy megrongálódik, akkor a letéti szerződés esetén irányadó rendelkezések alapján kell a kárt elbírálni (BH1980. 167.).
A szakértői vélemény adása nem államigazgatási jellegű, a közhatalom gyakorlása során kifejtett szervező, intézkedő tevékenység, ezért nem a Ptk. 349. §-át kell alkalmazni akkor sem, ha a szakvéleményt államigazgatási szerv adta ki (BH1980. 174.)
Ha az illetékhivatal a befizetett illetéket rosszul könyveli és ezért a féllel az illetéket ismét megfizetteti, a Ptk. 349. § (1) bekezdése alapján felel az ezzel okozati összefüggésben bekövetkező kárért. (BH1989. 157.)
A rendőrségi nyilvántartások felhasználásával a rendőr által adott szóbeli, vagy írásbeli tájékoztatás rendőrhatósági jogkör gyakorlását jelenti (BH1997. 294.).
A földhivatal felelőssége is megállapítható, ha az ingatlan eredeti és valódi adatokat tartalmazó tulajdoni lapja nem található meg és a földhivatal nem teszi meg azokat az intézkedéseket, amelyekkel a visszaélések megakadályozhatók (BH1996. 587.).
A PK 42. számú állásfoglalás rendelkezik a fegyveres testület őrszolgálatot teljesítő tagja által a szolgálati feladat teljesítése érdekében kifejtett tevékenységgel okozott kárról. E kárt államigazgatási jogkörben okozottnak kell tekinteni. Ha a károkozás az őrszolgálat ellátása közben, de nem a szolgálati feladatok teljesítése érdekében kifejtett tevékenység által kerül sor, akkor a károkozás módjától függően a Ptk. 348., 339., és 345. §-ban megállapított feltételek az irányadók.
Ennek alapján a Ptk. 349. §-át kell alkalmazni akkor, ha az őr a szolgálati feladatok teljesítése érdekében történt fegyverhasználattal kárt okoz. Ha azonban az őr nem a szolgálatából folyó feladatok ellátása érdekében kifejtett tevékenységgel okozza a kárt, például egy szórakozóhelyen, verekedés közben használja a lőfegyverét, a károkozás nem minősül államigazgatási jogkörben elkövetettnek.
A kártérítés speciális feltételeinek minősül annak fennállása, hogy a kár a rendes jogorvoslattal nem volt elhárítható, illetőleg a károsult a kár elhárítására alkalmas rendes jogorvoslati lehetőségeket igénybe vette. Jogorvoslattal akkor lehet élni, ha az államigazgatási, bírói, vagy ügyészi szerv határozatot hozott és azt szabályszerűen kézbesítették. Nyilvánvalóan nem lehet szó a jogorvoslattal történő elhárításról akkor, ha határozathozatalra nem is került sor. A fenti feltételek vizsgálata kapcsán a Legfelsőbb Bíróság több eseti döntésben foglalt állást. Mindenekelőtt utalunk a PK 43. számú állásfoglalásban foglaltakra, mely szerint a jogerős államigazgatási határozat ellen nyitvaálló bírósági út igénybevétele eljárásjogilag nem minősül rendes jogorvoslatnak. A Ptk. 349. § (1) bekezdésének alkalmazása szempontjából tehát a bírósági út igénybevételének elmulasztása nem zárja ki az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítésére irányuló igény érvényesítését (BH1996. 470.).
Speciális tényállásnak minősült, amikor a jogorvoslat igénybevételének kérdése úgy merült fel, hogy az építési engedély elleni fellebbezés elmulasztását vajon pótolja-e a használatbavételi engedéllyel szembeni jogorvoslati kérelem. A bíróság úgy foglalt állást, hogy a jogorvoslat igénybevételének kötelezettsége szempontjából az építési engedély elleni fellebbezés elmulasztását nem pótolja a használatbavételi engedéllyel szembeni jogorvoslati kérelem előterjesztése (BH1986. 149.).
Az államigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata nem szükséges az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése iránti per megindításához, azonban a már megindított felülvizsgálati eljárás idő előttivé teheti a kártérítési követelést, ha a károsodás a felülvizsgálati eljárás sikertelensége esetén következik be (BH1992. 172.).
Nemcsak aktív, hanem passzív magatartás is lehet alapja a kártérítési felelősségnek. A Legfelsőbb Bíróság szerint a közigazgatási szerv kárfelelősségének elbírálása során vizsgálni kell a 30 napos ügyintézési határidő túllépésének az okait is (BH1998. 81.). Hasonlóképpen az államigazgatási szerv hallgatásának tulajdonított

jelentőséget a bíróság a BH1997. 225. jogesetben. A felperes az Országos Kárrendezési és Kárpótlási Hivatalt perelte mulasztással okozott kár megtérítése iránt. Az alperes nem közölte a felperessel - sürgető levele ellenére -, hogy a kárpótlási igény nem került iktatásra és az nincs is az alperes birtokában. A bíróság szerint a felperes joggal bízhatott abban, hogy az alperes hallgatása ellenére igényét el fogják bírálni. Miután ez elmaradt és felperes a jogvesztő határidőt elmulasztotta, károsodása miatt megalapozottan igényel kártérítést az alperestől.

Ugyanakkor azonban a közérdekű adatokra vonatkozó kérelem megtagadása miatt keletkezett kárt nem minősítette a bíróság közigazgatási jogkörben okozott kárnak (BH1995. 93.).

Igen sok per fordul elő az építési engedélyezési eljárás során elkövetett tévedések miatt.

- A jogszabálysértés nélkül megadott építési engedély hivatalból történt visszavonása is lehet jogellenes és kapcsolódhat hozzá kártérítési felelősség (BH1996. 638).

- A környezetvédelmi szempontok figyelmen kívül hagyása is megalapozhatja a kártérítési felelősséget az építési engedély kiadásával kapcsolatban (BH1995. 27.).

- Akkor is kártérítési felelősséggel tartozik az építési hatóság, ha az engedélyezett építkezéstől való eltérés esetén nem tiltja le a továbbépítést, illetve nem, vagy nem megfelelően intézkedik az építkezésnek a tervhez való igazítása érdekében (BH1992. 528.).

A (3) bekezdése alapján a bírósági, ügyészségi jogkörben okozott kárért való felelősségre is az államigazgatási jogkörben okozott kártérítés szabályait kell alkalmazni. Ugyanígy alkalmazandó a Ptk. 349. §-a végrehajtók által okozott kár esetén is. A bírósági végrehajtó felróhatóan késedelmes magatartásával okozott kárért a bíróság felelős (BH1991. 126.). Egyébként az önálló bírósági végrehajtó eljárásával összefüggő kártérítési felelősség elbírálása a megyei bíróság hatáskörébe tartozik (BH1998. 285.).

Gyakran fordul elő, hogy a kártérítési igényt arra alapozzák, hogy a bíróság jogértelmezési tévedést követett el. A jogszabály eltérő értelmezése egymagában jogellenes és felróható magatartást nem valósít meg, ezért a téves jogszabály-értelmezésen alapuló határozat meghozatala a hatóság alkalmazottja vétkességének megállapításához nem elegendő. Erre csak a nyilvánvaló és kirívó jogsértés esetén van jogi lehetőség (BH1996. 311.).

A bírósági jogkörben okozott kárért való felelősség megállapítása szempontjából a felróhatóság megítélése körében kettős követelmény érvényesül. Elvárható egyrészt a lelkiismeretes bírói munka, másrészt azonban érvényre kell juttatni az ítélkezés függetlenségének garanciális elvét. Egymagában az a körülmény tehát, hogy a bíróság határozata utóbb tévesnek, akár törvénysértőnek is bizonyult, nem vezethet annak megállapítására, hogy a meghozatalában közreműködő bíró vétkes magatartást tanúsított (BH1982. 140.).

Ugyanez a helyzet akkor is, hogyha a határozat a bizonyítékok, vagy egyéb körülmények téves mérlegelésén alapult.

A kártérítési felelősségnek nem lehet jogalapja az, hogy a határozatot hozó szerv a jogszabály által megengedett mérlegelés eredményeképpen döntött. Csak akkor érvényesíthet kártérítési igényt a fél, ha megállapítható, hogy a határozatot hozó szerv felróható módon, kirívóan okszerűtlenül mérlegelve hozta meg határozatát (BH1986. 417; BH1992. 103.).

Nyilvánvalóan alaptalannak minősül a hivatkozás, ha a bírósági jogkörben okozott kár megtérítése iránti igény kizárólag a jogerős ítélet tartalmán alapul (BH1993. 32.).

A Legfelsőbb Bíróság szabálysértési eljárás esetén is megállapította, hogy nem kártérítési alap a bizonyítékok bizonyító erejének eltérő mérlegelése (BH1996. 362.)

Egy konkrét ügyben az a kérdés merült fel, hogy a jogszabály hatálybalépésével kapcsolatban bekövetkező kárért a jogalkotó beperelhető-e. A Legfelsőbb Bíróság úgy foglalt állást, hogy nem keletkezik jogviszony a jogszabály hatálybalépésével a jogalkotó és a károsult között és így a kártérítési felelősségre sem kerülhet sor (BH1994. 312.).

A bírósági jogkörben okozott kár címén a pert a megyei (fővárosi) bíróság ellen, az ügyészségi jogkörben okozott kár esetén pedig a Legfőbb Ügyészség ellen kell megindítani (BH1992. 60.).

A (3) bekezdés rendelkezése utal arra is, hogy a Ptk. 349. §-ában foglaltak a bírósági és ügyészségi jogkörben okozott kárért való felelősségre akkor alkalmazandóak, ha a jogszabály másként nem rendelkezik.

Így például a büntető eljárási szabályok vonatkoznak azokra az esetekre, ha a büntető eljárás során eljárás alá vont személlyel szemben szabadságot korlátozó intézkedéseket alkalmaznak. Ily módon kártalanítás járhat az előzetes letartóztatásért és az ideiglenes kényszergyógykezelésért stb. (Be. 383. §). A kártalanítási eljárás az ügyben egyébként illetékes büntető bíróság székhelye szerint illetékes polgári, helyi bíróság hatáskörébe tartozik. Ennek a bíróságnak kell tehát döntenie mind a kártalanítási igény jogalapja, mind pedig az összegszerűség kérdésében [23/1995. (IV. 5.) AB határozat].

A Be. 384/A. §-a szerint a kártalanítás módjára és mértékére a polgári törvénykönyvnek a szerződésen kívül okozott kárért való felelősségére vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni. A Be. 385/A. § (1) bekezdés szerint a kártalanítást az állam köteles megfizetni. Az eljárás során a Magyar Államot az igazságügyminiszter képviseli. A büntető bíróságnak az iratokat az eljárás lefolytatása végett a kártérítés elbírálására hatáskörrel és illetékességgel bíró polgári bíróságnak küldi meg.
Felmerül a kérdés, hogy a Be. által szabályozott kártalanítás kizárja-e, hogy a károsult államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítését igényelje? A Legfelsőbb Bíróság több eseti döntésben úgy foglalt állást, hogy nincs kizáró ok és a kártalanítástól függetlenül kell vizsgálni a kártérítési felelősség fennállásának törvényi előfeltételeit (BH1991. 170; BH1996. 202.).
A Ptk. 349. §-a által meghatározott kártérítési igény azon alapul, hogy a hatósági jogkörben eljáró személy tevékenysége jogellenes és felróható volt. Ebből kifolyólag tehát a kártérítés iránt indított per nem folytatása a büntető eljárási szabályok alapján lefolytatott kártalanítási eljárásnak. Ebből pedig az következik, hogy a Be. 383. §-a alapján történt és objektív tényeken alapuló kártalanítás nem teremt önmagában jogalapot a Ptk. 349. §-a szerinti kártérítésre. Meg kell tehát különböztetni a Be. szabályok szerint járó és objektív tényeken alapuló kártalanítási eljárást a Ptk. 349. §-án alapuló és vétkességgel összefüggő kártérítési eljárástól.
Az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése érdekében előterjesztett keresetnek nem törvényi előfeltétele a büntető eljárás szabályai szerinti kártalanítási eljárás lefolytatása [BH1993. 424.; 66/1991. (XII. 21.) AB határozat].
A nyomozati eljárással összefüggésben érvényesített kártérítés iránti igény az alkalmazotti viszonyra tekintettel csak a rendőrhatóság, az ügyészség, vagy a bíróság ellen érvényesíthető, vagyis nem a Magyar Állammal szemben.
BH2004. 277. *II. Közigazgatási jogkörben okoz kárt a természetvédelmi hatóság, ha az ágazati miniszter mulasztásos jogsértése következtében jogszabályi rendelkezés nélkül közjogi eszközökkel korlátozza a tulajdonos jogosítványait, ellehetetleníti gazdasági tevékenységét (Ptk. 349. §; 1996. évi LIII. tv. 42. §, 43. §, 44. §).*
BH2004. 276. *Büntetőeljárás során lefoglalt, az érdekelt őrizetében hagyott tárgy esetében az államgegóvás kötelezettsége az érdekeltet terheli - Ha a dolog fenntartása végett szükséges: a használatot meg kell engedni - Jogellenesen jár el a hatóság, ha az államgegóvást előírja, de lehetséges módjától elzárja az érdekeltet [Ptk. 349. §; 1973. évi I. tv. 101. § (2) és 117/1984. BM-IM-PM-Legf. Ü. együttes utasítás 5. § (2) bekezdés a) és b) pont és 22. §].*
BH2004. 64. *A helyi televízió alapítása nem minősül közhatalmi jellegű tevékenységnek [1990. évi LXV. tv. 8. § (1) bek., 9. § (4) bek., Ptk. 349. § (1) bek., Pp. 22. §, PK 42. sz.].*
BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*
BH2004. 12. *A rendes jogorvoslat igénybevételének elmulasztása mint a hatóság kártérítési felelősségét kizáró károsulti önhiba nem jöhet szóba, ha a károsult a kárt az államigazgatási határozat megfellebbezésével nem háríthatta volna el [Ptk. 349. § (1) bek., 1993. évi III. tv.].*
BH2003. 454. *II. Az ügyintéző tudatos, vagy súlyos, téves adatközlése és felvilágosítása megalapozhatja a közigazgatási hatóság kártérítési felelősségét [Ptk. 349. § (1) bek., Legf. Bír. PK 42. sz. állásfoglalást.].*
BH2003. 330. *A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének felelőssége az általa kirendelt felügyeleti biztos magatartásáért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek., 466. § (1) és (4) bek., 1996. évi CXI. tv. 123. §, 140. § (3) bek., Pp. 247. (1) bek.].*
BH2003. 280. *I. A jegyző jogellenes és felróható magatartásáért az önkormányzat tartozik helytállni [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. (Ötv.) 9. § (1) bek., 34. § (2) bek., 36. § (3) bek., 38. § (1) bek., 1992. évi XXIII. tv. 5-6. §-ai].*
BH2003. 236. *Ha a jogalkalmazó szerv a jogszabály egyértelmű, több értelmezési lehetőséget nem engedő rendelkezését hagyja figyelmen kívül, menthető jogalkalmazási tévedésről nem lehet szó [Ptk. 245. § (1) bek., 275. § (1) bek., 340. § (1) bek., 349. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 15. § (6) bek., 17. § (1) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 76. § (1) bek., 88. § (1) bek.].*
BH2003. 155. *A nyomozás szempontjából szükségtelenül fenntartott lefoglalás megalapozhatja a hatóság kárfelelősségét [Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek., Be. 102. § (1) bek.].*
BH2003. 154. *A rendes jogorvoslat elmulasztásáról csak abban az esetben lehet szó, ha a jogorvoslati lehetőségről a fél tájékoztatást kapott. A végrehajtói intézkedés elleni rendes jogorvoslatnak a kifogás számít [Ptk. 349. § (1) bek., 14/1994. (IX. 8.) IM r. 21. § (2) bek., 22. §].*

BH2003. 152. *Jogellenes és felróható mulasztás, ha az előzetes bizonyítás keretében az eljáró bíró csak másfél év múlva határoz a szakértő kirendeléséről [Ptk. 207. §, 349. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*
BH2003. 65. *A rendkívüli perorvoslatot elbíráló bíróság ellen nincs helye kártérítési igény érvényesítésének arra hivatkozással, hogy a bíróság a felülvizsgálati eljárásban jogellenesen, az eljárási szabályok megsértésével hozta meg döntését. [1997. évi LXVI. tv. 2. §, 7. §, Pp. 1. §, 229. § (1) bek., 270. § (1) bek., 271. § (1)-(2) bek., 275/A. § (2) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) és (3) bek.].*
EBH2002. 751. *Az egyértelmű illetékességi szabály olyan eljárásjogi rendelkezés, amelynek alkalmazása során a bíróságnak nincs mérlegelési lehetősége, így annak megsértésével megvalósulhat olyan jogellenes magatartás, amely megalapozza a jogalkalmazó szerv kárfelelősségét [Ptk. 349. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek.].*
EBH2002. 750. *A bíróság által tévesnek ítélt vádemelés önmagában nem elegendő a nyomozó és a vádhatóság felróható magatartásának a megállapításához [Ptk. 349. §-a és 339. §-a (1) bek.].*
EBH2002. 749. *A kárfelelősség szempontjából kirívó jogsértésnek minősül, ha a közigazgatási hatóság a bíróság hatályon kívül helyező ítéletében megfogalmazott egyértelmű utasításának a mellőzésével hozta meg a kérelmet ismét elutasító határozatát [1957. évi IV. tv. 73. § (3) bek., Ptk. 349. § (1), 339. § (1) bek.].*
EBH2002. 632. *A kárfelelősség szempontjából kirívó jogsértésnek minősül, ha a közigazgatási hatóság a bíróságnak a hatályon kívül helyező ítéletében megfogalmazott egyértelmű utasításának a mellőzésével hozta meg a kérelmet ismét elutasító határozatát. [1957. évi IV. tv. 73. § (3) bek., Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek.]*
BH2002. 435. *A polgármesteri hivatal a közúti forgalom szervezése, a jelzőtáblák, jelzőlámpák elhelyezése során a közhatalom gyakorlása körében szervező, intézkedő tevékenységet lát el [Ptk. 339. §, 349. §, 1990. évi LXV. tv. 8. § (4) bek., 1/1975. (II. 5.) KPM-BM r. 28. §, 20/1984. (XII. 21.) KM r. 2. § (1) bek., 5. § (3) bek.].*
BH2002. 264. *A polgári bíróság nem állapíthatja meg azt, hogy a jogalkotó a jogalkotás sérelmezett elmulasztásával jogellenességet követett el [Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1987. évi XI. tv. 1. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 20. § (2) bek., 1993. évi LXXVII. tv. 41. §, 1994. évi LXIV. tv. 14-17. §-ok].*
BH2002. 227. *Megalapozza a hatóság kártérítési felelősségét, ha a tulajdonjognak a forgalmi engedélybe történő bejegyzése előtt az igazgatás-rendészeti ügyintéző nem tekinti meg a körözési nyilvántartást [Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek., 20/1990. (VIII. 6.) BM r. 10. §].*
BH2002. 226. *Az államigazgatási jogkörben ügyintézési késedelemmel okozott kár megtérítése iránt indított perben az ügyintézési késedelem időtartamának és okának vizsgálata [1991. évi XXV. tv., 1992. évi XXIV. tv. 4. §, 1992. évi IL. tv. 1. § (1) bek., 9. § (1) bek., Ptk. 339-340. §, 349. § (1) bek.].*
BH2002. 185. *A széljegyzés elmulasztása megalapozhatja a földhivatal kárfelelősségét [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 93. § (1) bek., 1997. évi CXLI. tv. 48. §]*
BH2002. 184. *II. A jogorvoslati lehetőség kimerítésének elmulasztása esetén a kárigényt elbíráló bíróság nem veheti át a közigazgatási szerv hatáskörét, nem vizsgálhatja, hogy a rendes jogorvoslat mennyiben lett volna alkalmas a kár elhárítására [Áe. 2. § (6) bek., 3. § (3) bek., Ptk. 6. §, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek.].*
BH2002. 143. *A rendőrség mint nyomozóhatóság kárfelelősségének vizsgálatánál indokolt figyelembe venni a nyomozás törvényességi felügyeletét ellátó ügyészség döntését is (Ptk. 339. §, 349. §, Be. 17-18. §-ai).*
BH2002. 12. *I. Nem az eljáró szerv minősége, hanem az adott kártérítési igény alapját képező tevékenysége dönti el: közhatalmi feladata ellátása körében okozta-e a kárt [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., 1990. évi XCI. tv. 1. § (5) bek., 1/1989. (I. 1.) MT. r. 2. § (2) bek.].*
BH2001. 527. *I. A közterület-felügyelő közhatalmi jogosítványa alapján intézkedik a közterületen álló gépjármű elszállításáról [Ptk. 349. § (1) bek., 16/1984. (III. 18.) MT r., 1999. évi LXIII. tv.].*
EBH2001. 526. *Nem lehet szó a felróhatóság körén kívül eső téves jogalkalmazásról, ha a jogszabály rendelkezése teljesen és nyilvánvalóan egyértelmű, a ténymegállapítás és a döntés pedig nem mérlegelés eredménye [Ptk. 349. § (1) bekezdés és 339. § (1) bekezdés, 1972. évi 31. tvr. 2. § (1) bekezdés, 1997. évi CXLI. tv. 32. § (2) bekezdés d) pont, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 76. § (3) bekezdés, 100. § (1) bekezdés].*
EBH2001. 525. *A szerződésből, illetve a tulajdonosi jogosítványokból eredő jogok érvényesítése előtt általában nem hozható döntés abban a kérdésben, hogy harmadik személy (államigazgatási szerv, bíróság, ügyészség) szerződésen kívüli közrehatása a kártérítési felelősséget megalapozza-e (Ptk. 349. §, 130. § és 157. §).*
BH2001. 423. *Nem lehet szó a felróhatóság körén kívül eső téves jogalkalmazásról, ha a jogszabály rendelkezése teljesen és nyilvánvalóan egyértelmű, a ténymegállapítás és a döntés pedig nem mérlegelés eredménye [Ptk. 349. § (1) bek. és 339. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 2. § (1) bek., 1997. évi CXLI. tv. 32. § (2) bek. d) pont, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 76. § (3) bek., 100. § (1) bek.].*

EBH2001. 414. *Nem tekinthető jogszerűnek az a kényszerintézkedés, amelynek megválasztása és alkalmazása a testi épséget szükségtelen mértékben veszélyezteti [Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., Pp. 9. § (1) bek., 1994. évi XXXIV. tv., 3/1965. (III. 1.) BM r. 50. § (2) bek.].*

BH2001. 388. *Annak elbírálása, hogy a felperes igényérvényesítési jogosultsága (kereshetőségi joga) az általa nevezett alperesekkel szemben fennáll-e, az ügy érdemére tartozó olyan anyagi jogi kérdés, amelynek tárgyában a bíróságnak ítélettel kell határoznia. Ez esetben nem kerülhet sor sem a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítására, sem a per megszüntetésére [Ptk. 200. § (1) bek., 339. §, 349. §, 1991. évi LXIX. tv. 16. § (1) bek., 53. § (5) és (6) bek., 1988. évi VI. tv. 321. §, 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., 330. §, 1957. évi IV. tv. 72. § (1) bek., Pp. 2. § (1) bek., 130. § (1) bek. g) pont, 157. § a) pont, 213. § (2) bek.].*

BH2001. 319. *A szabadságvesztés végrehajtása a büntetés-végrehajtási szerveknek a közhatalom gyakorlása során kifejtett olyan intézkedő tevékenysége, amelyre az államigazgatási jogkörben történt károkozás szabályait kell alkalmazni [Ptk. 349. §, Pp. 23. § (1) bek. b) pont, 8/1979. (VI. 30.) IM r., 6/1996. (VII. 12.) IM r. 20. §].*

BH2001. 171. *Az államigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség elhatárolása a szerződésszegéssel okozott kár megtérítése iránti igénytől [Ptk. 310. §, 349. § (1) bek.].*

BH2001. 66. *Büfé üzemeltetését biztosító közterület-használati engedély visszavonására alapított kártérítési igény elbírálásánál a szembenálló érdekek vizsgálata [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek.]*

BH2001. 21. *A nem közigazgatási jogkörben eljáró állatorvos tevékenységével kapcsolatos kártérítési igény elbírálása a helyi bíróság hatáskörébe tartozik [Pp. 22. § (1) bek., 23. § (1) bek. b) pont, Ptk. 349. §, 1981. évi 3. tvr. 12. §, PK 42. sz.].*

BH2000. 445. *II. A kézbesítési előírások megtartása a közigazgatási eljárásban is alapvető és garanciális jelentőségű. Az ezzel kapcsolatos mulasztás olyan súlyú, amely a kárfelelősséget megalapozhatja [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., 1957. évi IV. tv. (Áe.) 45. § (1) bek., 62. § (2) és (4) bek., 1977. évi 11. tvr. 14. §, 18. § (1) bek., 12/1986. (XII. 30.) ÉVM. r. 19. §, 43/1953. (VIII. 20.) MT r. 1. §, 11. § (1) bek.].*

BH2000. 400. *I. A közigazgatási szerv jogellenes eljárásának nincsen jelentősége, ha az állított kár nem ezáltal keletkezett [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., Áe. 19. § (5) és (6) bek., 61. § (1) bek., 1964. évi III. tv. 7. § (2) bek., 12/1986. (XII. 30.) ÉVM r. 29. §].*

EBH2000. 312. *Az államigazgatási szerv polgári jogi kártérítési felelősséggel tartozik a fél azon káráért, amely abból kifolyólag érte, hogy indokolatlanul késlekedtek az ügynek az arra illetékes állami szervhez való áttételével [Ptk. 339. §, 349. § (1) bek., Áe. 7. § (1) bek., 16. § (3) bek.].*

BH2000. 261. *A rendőrségi lőgyakorlat során okozott kár nem minősül államigazgatási jogkörben okozott kárnak, ezért a bírósági hatáskört illetően nem a speciális hatásköri szabályok érvényesülnek [Pp. 23. § (1) bek. b) pont, 45. § (2) bek., Ptk. 349. § (1) bek., PK 42. sz.].*

EBH2000. 199. *I. A jogorvoslati lehetőség kimerítésének elmulasztása esetén a kárigényt elbíráló bíróság nem veheti át a közigazgatási szerv hatáskörét, nem vizsgálhatja, a rendes jogorvoslat mennyiben lett volna alkalmas a kár elhárítására. Kivételt az az eset képezhet, amikor a közigazgatási szerv döntésének alapjául olyan jogvita szolgál, amelynek elbírálása a polgári bíróság hatáskörébe tartozik [Ptk. 349. § (1) bek.]*

BH2000. 198. *Akarategység hiányában is fennáll annak az egyetemleges felelőssége, akinek a gondatlan mulasztása tette lehetővé harmadik személyek szándékos károkozását [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., 344. § (1) bek.].*

BH2000. 56. *Az önkormányzatnak a lakásjogosultság elbírálásával kapcsolatos felelőssége [Ptk. 349. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 10. § (2) bek.].*

BH2000. 55. *Valamely jogszabály rendelkezésének az egyes államigazgatási szervek, illetőleg a bíróságok részéről történő téves értelmezése és ezzel összefüggésben a bizonyítékok téves értékelése önmagában felróható magatartást nem valósít meg [Ptk. 349. §, 339. § (1) bek., 1991. évi XXV. tv., 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 18. § (1) bek.].*

BH1999. 458. *I. A határozatoknak telefax útján történt közlése nem tekinthető szabályszerű kézbesítésnek, ebben az esetben a fellebbezési határidő meg sem kezdődik. A kárigény érvényesítése szempontjából ez azt jelenti, hogy nem tekinthető mulasztásnak, ha ilyenkor az ügyfél nem élt a fellebbezés lehetőségével [1957. évi IV. tv., (Áe.) 45. § (1) és (3) bek., 62. §, 43/1953. (VIII. 20.) MT r. 1. §, Ptk. 349. § (1) bek.].*

BH1999. 451. *A nyomozást megszüntető határozat elleni panasz benyújtásának elmulasztása esetén a kártérítési igény érdemi elbírálására nem kerülhet sor [Ptk. 349. § (1) bek., Be. 148. § (1) bek.].*

BH1999. 359. *A vámszervek kártérítési felelőssége a jövedéki törvény alapján lefoglalt áruknak a foglalás alatt bekövetkezett értékesíthetetlensége miatt [1993. évi LVIII. törvény (Jtv.) 42. §, 68. § (1) és (4) bek., 78. § (2) bek., 28/1993. (XI. 5.) PM r. (Zr.) 17. § (8) és (9) bek., Ptk. 196. § (1) bek., 339. § (1) bek., 349. § (1) bek.].*

BH1999. 311. *Végrehajtás szabálytalansága miatt indított kártérítési per tárgyalásának indokolatlan felfüggesztése végrehajtási kifogás elbírálása végett [Pp. 152. § (1) bek., Ptk. 349. §].*
BH1999. 30. *A gázt a fogyasztók részére szolgáltató cég nem rendelkezik közigazgatási jogkörrel, az általa okozott kár ezért nem minősül államigazgatási jogkörben okozott kárnak. Ennek figyelembevétele az eljáró bíróság kijelölésénél [Ptk. 349. §, 1994. évi XLI. tv. 4. § (1) bek., Pp. 22. § (1) bek., 23. § (1) bek. b) pont, 45. § (2) bek., PK 42.].*
EBH1999. 26. *A közjegyző - hagyatéki eljárással összefüggő - kártérítési felelősségének elbírálása megyei bírósági hatáskörbe tartozik [Ptk. 339. §, 349. §, Pp. 23. § (1) bek. b) pont, 1991. évi XCI. tv. 10. § (1) bek.].*
BH1999. 25. *A közjegyző eljárásával összefüggő kártérítési felelősség elbírálása megyei bírósági hatáskörbe tartozik [Pp. 23. § (1) bek. b) pont, 1991. évi XLI. tv. 10. § (1) bek., Ptk. 349. § (1) és (3) bek., 1991. évi XLI. tv. 10. § (1) bek., PK 42. sz.].*
EBH1999. 16. *Az önálló bírósági végrehajtó eljárásával összefüggő kártérítési felelősség elbírálása megyei bírósági hatáskörbe tartozik [Ptk. 339. §, 349. §, Pp. 23. § (1) bek. b) pont, Vht. 217. §, 225. § (2) bek., 236. § (1) bek.].*
EBH1999. 14. *III. Valamely szerződés semmisségével kapcsolatos perbeli legitimációt csak érdekeltség vagy perlési jogosultságot biztosító jogszabályi felhatalmazás adhat [Ptk. 234. § (1) bek., 339. § (1) bek., 349. §, Pp. 123. §].*
EBH1999. 13. *Kereskedelmi forgalomban eladott dologról akkor lehet szó, ha a jogügyletet engedéllyel bíró természetes vagy jogi személy üzleti körén belül eladóként, bizományosként, lízingbe adóként stb. kötötte meg a másik féllel, aki így szerez - származékos módon - tulajdonjogot. A törvényi vélelem alapján a vevő csak akkor tekintheti a kereskedőt tulajdonosnak, ha az a maga nevében köti meg a jogügyletet. [Ptk. 117. §, 118. § (1) bek., 339. §, 349. §].*
BH1998. 534. *I. A közigazgatási jogkörben okozott kár megtérítésének feltételeit az erre vonatkozó speciális rendelkezéseken felül az általános vétkességi felelősség szabályai alapján kell vizsgálni [Ptk. 349. §, 339. § (1) bek.]*
BH1998. 485. *Az általános kártérítés összegének meghatározása az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítésére irányuló perben [Ptk. 349. § (1) bek., 359. § (1) bek., 360. § (1)-(2) bek., Pp. 217. § (1)-(2) bek.].*
BH1998. 484. *II. Az adóhatóság tájékoztatási kötelezettségének megsértésére alapított kártérítési igény elbírálása [Ptk. 6. §, 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., 1988. évi XXIV. tv. 12. § (1) bek., 1990. évi XCI. tv. 1. § (5) bek., 1992. évi IV. tv. 5. § (1) bek., 1997. évi LXIV. tv. 7. §].*
BH1998. 288. *I. Magánút közúttá minősítése államigazgatási jogkörbe tartozó intézkedés, ennek megtételére a bíróság nem jogosult (Pp. XX. fejezet, Ptk. 349. §).*
BH1998. 285. *Az önálló bírósági végrehajtó eljárásával összefüggő kártérítési felelősség elbírálása megyei bírósági hatáskörbe tartozik [Pp. 23. § (1) bek. b) pont, Vht. 217. §, 225. § (2) bek., 236. § (1) bek. Ptk. 349. § (1) és (3) bek., PK 42. sz.].*
BH1998. 225. *A vásárolt részaránytulajdon a földkiadás tekintetében nem biztosít elsőbbséget, illetve kedvezményt [1993. évi II. tv. 6. § (3) bek., 8. § (1) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek.].*
BH1998. 224. *II. A rendőrség nyomozási tevékenysége a közhatalom gyakorlását, olyan szervező-intézkedő eljárás folytatását jelenti, amely miatt kárfelelősségének megállapítása csak a Ptk. 349. §-ában szabályozott különös feltételek fennállása esetén lehetséges [Ptk. 348. § (1) bek., 349. §, 474. § (1) bek., Be. 16. § (2) bek.].*
BH1998. 173. *A sírhely használatára vonatkozó megállapodás megsértésével, a bejegyzés elmulasztásával kapcsolatos igény nem vonható az államigazgatási jogkörben okozott kár iránti követelés fogalmi körébe. Mindez azonban nem zárja ki a temető fenntartójának az alkalmazottja által okozott kárért való felelősségét, az általános szabályok szerint [Ptk. 349. §, Ptk. 348. §, 339. § (1) bek.].*
BH1998. 136. *A hagyatéki vagyon leltározásával kapcsolatos felelősség vizsgálata [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., 6/1958. (VII. 4.) IM r. (He.) 4. § (2) bek., 5. § (1)-(2) bek., 6. § (2) bek.].*
BH1998. 134. *Az önálló bírósági végrehajtó tevékenységével vagy mulasztásával összefüggésben keletkezett kár megtérítése iránti per a megyei bíróság hatáskörébe tartozik [Ptk. 349. § (1) bek., Vht. 217. §, 236. § (1) bek., Pp. 23. § (1) bek. b) pont].*
BH1998. 131. *I. Súlyos, a kárfelelősséget megalapozó jogalkalmazási mulasztás, ha a végrehajtási jog bejegyzése a főkövetelésre nem, csak a járulék biztosítására történik [Ptk. 339. §, 349. § (1) bek.].*
BH1997. 587. *Az önkormányzat a tulajdonosi jogainak gyakorlása során okozott kárért az általános szabályok szerint felel, és a hatásköri szabályok is ennek megfelelően alkalmazandók [Ptk. 112. § (1) bek, 339. § (1) bek., 349. §, Pp. 11. §, 22. § (1) bek., 23. § (1) bek., PK 42. sz.].*

BH1997. 394. *Értékpapír tőzsdei forgalmazásának a befektetők jogos érdekeit és a piac egyensúlyát veszélyeztető kereskedés miatt történő felfüggesztése nem ad alapot kártérítési felelősség megállapítására [Ptk. 349. §, 1990. évi VI. tv. (Ept.) 70. §].*

BH1997. 294. *II. A kárfelelősség és a bírósági hatáskör szempontjából a rendőrségi nyilvántartások felhasználásával a rendőr által adott szóbeli vagy írásbeli tájékoztatás rendőrhatósági jogkör gyakorlását jelenti [Pp. 23. § (1) bek. b) pont, Ptk. 349. § (1) bek., 20/1990. (VIII. 6.) BM r., 3/1995. (III. 1.) BM r. 3. § (1) bek., PK 42. sz.]*

BH1997. 225. *Az államigazgatási szerv hallgatása a kárfelelőssége alapjául szolgálhat [1957. évi IV. tv. (Áe.) 2. § (6)-(7) bek., 15. § (1) bek., Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1992. évi XXXII. tv. 14. §, 1991. évi XXV. tv. 12. § (5) bek., 1994. évi II. tv. 1. § (1) bek.].*

BH1997. 224. *Jelzálogjog bejegyzésére alkalmatlan kérelem nyilvántartásba vételéhez kapcsolódó eljárás és felelősség megítélése [Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 15. § (6) bek., 17 § (2) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. (Vhr.) 88. §].*

BH1997. 184. *Közterület-használati engedély kiadásával kapcsolatos kártérítési igény elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 349. § 22/1970. (XI. 18.) ÉVM-KPM. 2. § (2) és (4) bek., 6. § (1) bek., 7. §].*

BH1997. 126. *A hatásköri szabályok megkerülése végett nem lehet a közhatalmi jogosítványok gyakorlásával összefüggő kárigényeket kizárólag a szerződésen kívüli károkozás általános rendelkezései alapján elbírálni [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., Pp. 23. § (1) bek. b) pont. 129. § (1) bek.].*

BH1996. 638. *A jogszabálysértés nélkül megadott építési engedély hivatalból történt visszavonása jogellenes. A kártérítési per bírósága önállóan vizsgálhatja azt, hogy valamely államigazgatási tevékenységhez vagy határozathoz kapcsolódik-e kártérítési felelősség [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., Pp. 9. § (1) bek., Áe. 48. § (2) bek., 61. § (1) bek., 22/1970. (XI. 18.) ÉVM-KPM r. 3. § (2) bek., 12/1986. (XII. 30.) ÉVM r. 12. § (1) bek. a) pont, 13. § (1) bek. c) pont].*

BH1996. 598. *Ha az ingatlan értékesítéséből befolyt összegből a jelzálogjoggal biztosított követeléseket is ki kell elégíteni, ezeknek a kielégítése a jelzálogjogok bejegyzésének sorrendjében történik. A jelzálogjoggal biztosított követelés kielégítése a feltétele a jelzálogjog törlésének, és az árverési vevő ennek folytán szerez tehermentes tulajdonjogot. Ezért a végrehajtási jog bejegyzése végett a földhivatal megkeresését elmulasztó végrehajtó által a végrehajtást kérőnek a bírósági jogkörben okozott károsszegének meghatározásakor az említett jelzálogjoggal biztosított követeléseket le kell vonni a tulajdonosa által eladott ingatlan vételárából [1979. évi 18. tvr. 89. § (1) bek., 91. § (1) bek., 14/1979. (IX. 17.) IM r. (Vhr.) 70. §, Ptk. 349. § (1) és (3) bek.].*

BH1996. 587. *II. Amennyiben az ingatlan eredeti és valódi adatokat tartalmazó tulajdoni lapja nem található, úgy a földhivatal nyomban köteles olyan intézkedéseket tenni, amelyek a visszaélést akadályozzák; ugyanilyen fontos feladata annak meggátlása, hogy valótlan adatokat tartalmazó tulajdoni lap kerüljön a nyilvántartásba [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek. 355. § (4) bek. 116. § (2) bek., 1972. évi 31. tvr. 1-3. §, 33. § (2) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 114. § (1)-(2) bek. 1/1990. (VI. 26.) FM r. 2. § (1) bek., PK 42.].*

BH1996. 530. *Az államigazgatási hatóságot csak olyan kár megfizetésére lehet kötelezni, amely az eljárása során kifejtett tevékenységével vagy mulasztásával okozati összefüggésben áll [Ptk. 349. §].*

BH1996. 529. *Annak a kárnak, amely abból adódik, hogy az építési hatóság építési engedélyt ad, holott az adott helyzetben elvárható magatartás esetén az engedély megadását meg kellett volna tagadnia, nincs olyan része, amely az építési engedélyért folyamodó károsult kárelhárítási kötelezettségének elmulasztásából ered [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 349. § (1) bek., 2/1977. (I. 18.) ÉVM r. 7. §, 15. § (3) bek., PK 36. sz.].*

BH1996. 471. *A földárveréshez szolgáltatott téves adatközlés a kártérítési felelősséget megalapozza [Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 470. *I. A jogerős államigazgatási határozat ellen nyitva álló bírósági út igénybevétele eljárásjogilag nem minősül rendes jogorvoslatnak (Ptk. 349. §, PK 43. sz.).*

BH1996. 469. *Az államigazgatási jogkörben okozott kárért a felelősséget csak akkor lehet megállapítani, ha a kár rendes jogorvoslattal nem volt elhárítható, illetőleg a károsult a kár elhárítására alkalmas rendes jogorvoslati lehetőségeket igénybe vette [Ptk. 349. § (1) bek.].*

BH1996. 362. *Az elsőfokú államigazgatási határozatnak a másodfokú eljárásban a bizonyítás kiegészítése céljából történt hatályon kívül helyezése, majd az újabb eljárás eredményeként a szabálysértési eljárás bizonyíték hiányában történt megszüntetése nem kártérítési alap: a bizonyítékok bizonyító erejének eltérő mérlegelése ugyanis nem minősül jogellenes magatartásnak [Ptk. 349. § (1) bek.].*

BH1996. 361. *A gyámhatósági feladatok ellátása államigazgatási jellegű feladat, így a szabályszerű alakban kiadott gyámügyi hozzájárulás-ért az államigazgatási szerv felelősséggel tartozik [Ptk. 349. § (1) bek.].*

BH1996. 358. *A tulajdonhoz való jog nem tartozik a személyhez fűződő jogok körébe, ezért nem vagyoni kár megtérítése iránti igény nem érvényesíthető eredményesen pusztán azon az alapon, hogy a felperes nem gyakorolhatta megsértett tulajdonjogát [Ptk. 2. §, 115. § (3) bek., 340. § (1) bek., 349. §].*

BH1996. 312. *A körözés elrendelése a rendőrségnek a közhatalom gyakorlása során kifejtett olyan intézkedő tevékenysége, amelyre az államigazgatási jogkörben történt károkozás szabályait kell alkalmazni [Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 311. *A jogszabály eltérő értelmezése egymagában jogellenes és felróható magatartást nem valósít meg, a téves jogszabályértelmezésen alapuló határozat meghozatala a hatóság alkalmazottja vétkességének megállapításához nem elegendő: erre nyilvánvaló és kirívójogsértés esetén van jogi lehetőség [Ptk. 349. § (1) bek., 45/1986. (X. 30.) MT r. 2. § (1) bek.].*

BH1996. 202. *A kártérítés iránti per nem folytatása a büntetőeljárási szabályok alapján lefolytatott kártalanítási eljárásnak. Így a kártalanítástól függetlenül a kártérítési felelősség fennállásának törvényi feltételeit önállóan vizsgálni kell (Ptk. 349. §, Be. 383. §).*

BH1996. 155. *Amennyiben az érvényesíteni kívánt kár a büntetőbíróság által kiszabott pénzbüntetésből és bűnügyi költségből áll, úgy az ennek megtérítésére irányuló kereseti kérelmet a polgári bíróságnak érdemi vizsgálat nélkül kell elutasítania [Pp. 9. § (1) bek., Ptk. 349. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 151. *A hontalanokra nem vonatkozott a jogellenesen külföldön tartózkodáshoz kapcsolódó tulajdonelvonási lehetőség [Ptk. 349. §, 31/1971. (X. 5.) Korm. r., 32/1971. (X. 5.) Korm. r.].*

BH1996. 150. *A kártérítési per nem folytatása a büntetőbíróság kártalanítási eljárásának. A kapcsolódás csupán annyi, hogy a megállapított kártalanítás kárként már nem érvényesíthető. A polgári bíróságnak a kárfelelősséget - mind a jogalapot, mind az összegszerűséget érintően - önállóan kell elbírálnia. [Be. 383. §, Ptk. 349. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 149. *A jogorvoslat igénybevételének kötelezettsége szempontjából az építési engedély elleni fellebbezés elmulasztását nem pótolja a használatbavételi engedéllyel szembeni jogorvoslati kérelem [Ptk. 349. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 90. *Kártalanítás és kártérítés a bizonyítottság hiánya miatti büntetőbírósági felmentés esetén [Ptk. 349. § (1) és (3) bek., 339. § (1) bek., Be. 383-385. §].*

BH1995. 453. *Öröklési szerződés megkötésével kapcsolatban a gyámhatóság jogköre a törvényes képviselő jognyilatkozatának jóváhagyása során arra terjed ki, hogy az adott jognyilatkozat megfelel-e a korlátozottan cselekvőképes személy érdekeinek [Ptk. 19. § (1) bek., 349. §].*

BH1995. 403. *A bírósági jogkörben okozott kár megtérítésére akkor kerülhet sor, ha a kártérítés általános és különös feltételei adottak [Ptk. 339. §. (1) bek., 349. § (1) bek.].*

BH1995. 288. *A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény alapján érvényesített igény elbírálása az adatközlésre köteles szerv székhelyén működő helyi bíróság hatáskörébe tartozik [1990. évi LIV. tv. 18. § (2) bek., 1992. évi LXIII. tv. 19. § (1) bek., 21. §, Ptk. 349. §].*

BH1995. 93. *I. A közérdekű adatokra vonatkozó kérelem megtagadása miatt keletkezett kár nem minősül közigazgatási jogkörben okozott kárnak (Ptk. 349. §).*

BH1995. 28. *Nem hárítható el az államigazgatási szerv kártérítési felelőssége azon az alapon, hogy az építkezés leállítását elrendelő jogsértő államigazgatási határozat nem voltjogerős, és nem volt végrehajtható, így a károsult az építkezést folytathatta volna (Ptk. 349. §).*

BH1995. 27. *I. A környezetvédelmi szempontok figyelmen kívül hagyása az építési engedély kiadásánál megalapozza a közigazgatási kártérítési felelősséget (Ptk. 349. §).*

BH1994. 596. *A bírósági végrehajtó mulasztásából eredő kár megtérítésének szempontjai [Ptk. 349. § (1) bek., 1979. évi 18. tvr. 89. § (1) bek.].*

BH1994. 312. *A jogszabály hatálybalépésével esetleg bekövetkező károsodás nem keletkeztet a jogalkotó és a károsult között polgári jogviszonyt (Ptk. 349. §).*

BH1994. 311. *Az a körülmény önmagában, hogy az államigazgatási határozat az igénylő számára kedvezőtlen, s az utóbb tévesnek bizonyult, nem vezethet a közreműködő tisztségviselő vétkességének, s ezen keresztül a hatóság kártérítési felelősségének megállapításához [Ptk. 348. § (1) bek., 349. § (1) bek., PK 43. sz.].*

BH1994. 191. *Ha a bíróság a kárpótlás iránt indított pert hatáskör hiánya miatt megszünteti, a keresetlevelet át kell tennie az Országos Kárrendezési és Kárpótlási Hivatalhoz [1992. évi XXXII. tv, Ptk. 339. §, 349. §, Be. 384. §, Pp. 129. § (1) bek., 130. § (1) bek., b) pont, 157. § a) pont, 158. § (2) bek.].*

BH1994. 32. *Az államigazgatási jogkör gyakorlásának megítélése hatásköri szempontból (Ptk. 349. §, PK 42. sz., Pp. 45. §).*

BH1994. 31. *Alkotmánysértő jogszabály megalkotásával okozott kár megtérítése iránt indított per elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek., 1989. évi XXXII. tv. 43. § (2) bek.].*

BH1993. 680. *Gazdasági munkaközösségnek a törvénynél fogva történt megszűnése esetén a cégjegyzékből való törléséről történő értesítés elmulasztása nem teremt jogalapot kártérítésre [Ptk. 349. §, 1988. évi VI. tv. 332. § (2) bek.].*

BH1993. 679. *Közút fenntartója ellen a forgalom rezgéskeltő hatása miatt érvényesített kártérítési igény elbírálásának szempontjai (Ptk. 339. §, 349. §).*

BH1993. 677. *A társadalombiztosítási igazgatóság kártérítési felelőssége táppénz késedelmes kifizetése miatt. [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek., 355. § (4) bek.]*

BH1993. 605. *A törvényben előírt kötelező védelem esetén a védő kirendelésének elmulasztása az előzetes letartóztatásban levő személyt nyilvánvalóan korlátozza helyzetének megítélésében, a jogorvoslathoz fűződő előnyök felmérésében, indítványok és észrevételek megtételében. E jogsértés az előzetes letartóztatás időtartamát közvetlenül érinti, ezért az abból eredő károkkal való okozati összefüggése megállapítható [Ptk. 349. §, Alk. 57. § (3) és (5) bek., Be. 47. § és 49. §].*

BH1993. 499. *A Ptk. 349. §-a (2) bekezdésének az Alkotmánybíróság által történt megsemmisítése nem érinti az Alkotmánybíróság határozatának közzététele előtt létrejött jogviszonyokat, ezért a bírósági eljárásban az általános elévülési szabályokat csak akkor lehet alkalmazni, ha a károkozó magatartás a határozat közzétételét követően történt [Ptk. 349. § (2) bek., 53/1992. (X. 29.) AB hat.].*

BH1993. 425. *Az adóhatóság alkalmazottja által adott téves jogi tájékoztatásra alapított kártérítési igény elbírálásának szempontjai [Ptk. 349. §, 1990. évi XCI. tv. l. § (5) bek.].*

BH1993. 424. *Az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése érdekében előterjesztett keresetnek nem törvényi előfeltétele a büntetőeljárás szabályai szerinti kártalanítási eljárás lefolytatása [Ptk. 349. § (1) bek., Be. 383. §, 66/1991. (XII. 21.) AB hat.].*

BH1993. 238. *A kárpótlásra jogosult bíróság előtti igényérvényesítését meg kell előznie a jogosult lakóhelye szerint illetékes kárrendezési és kárpótlási hivatal előtti eljárásnak [1992. évi XXXII. tv. 14. § a) pont, Ptk. 349. § Pp. 130. § (1) bek. c) és i) pontjai.]*

BH1993. 96. *Kártérítési igény alaptalan érvényesítése az előzetes letartóztatás jogszerűtlen elrendelésére való hivatkozással, miután a büntetőeljárást magánindítvány hiányában megszüntették [Ptk. 349. §].*

BH1993. 32. *Nyilvánvalóan alaptalan az a bírósági jogkörben okozott kár megtérítése iránti igény, amely jogerős ítélet tartalmát jelöli meg a kereseti kérelem alapjaként [Ptk. 349. § (1) és (3) bek., 1972. évi IV. tv. 5. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek. i) pont 229. § (1) bek.].*

BH1992. 638. *Az államigazgatási jogkörben eljáró építési hatóság részéről nem minősül jogellenes magatartásnak az, hogy nem gyakorol méltányosságot az építmény fennmaradása érdekében [Ptk. 349. § (1) bek., 12/1986. (XII. 30.) ÉVM r. 20. § (2) bek.].*

BH1992. 637. *Nem felel a kárért a közigazgatási hatóság, ha annak bekövetkezte és a hatóság mulasztása között nincsen okozati összefüggés [Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek., PK 42. sz.].*

BH1992. 552. *Az ingatlan-nyilvántartás téves szerkesztésével okozott kár megtérítésére irányuló követelés - az ingatlanszerkesztés adatiról való tudomásszerzéstől számított - egy éven belül elévül [Ptk. 326. § (1) és (2) bek., 349. § (2) bek.].*

BH1992. 528. *Az építési hatóság kártérítési felelősséggel tartozik, ha az engedélyezett építkezéstől való eltérés esetén a továbbépítés betiltása, az építkezésnek a tervhez igazítása tárgyában nem vagy nem megfelelően intézkedik, a meghozott határozatának az igénybe vehető kényszerítő eszközökkel nem szerez érvényt, és emiatt a folyamatos jogsértés eredményként létrehozott építményre a fennmaradási engedély kiadására kerül sor [Ptk. 349. § (1) bek., 12/1986. (XII. 30.) ÉVM r. 20. § (2) bek.].*

BH1992. 460. *Rendőri intézkedés kártérítési felelősséget alapozhat meg, ha az nem felel meg a személy- és vagyonbiztonság követelményeinek [Ptk. 349. §].*

BH1992. 243. *A munkanélküli-segélyre való jogosultság elbírálása során kifejtett tevékenységgel, illetőleg ennek elmulasztásával okozott kárért való felelősség kérdései [Ptk. 349. § (1) bek., 1957. évi IV. tv. 2. § (6) bek., 114/1988. (XII. 31.) MT r. 1. § (4) bek., 2. § (1) bek., 4. § (2) bek., PK 42. sz.].*

BH1992. 204. *Kártérítési felelősség a bírósági végrehajtó késedelmes intézkedése miatt [Ptk. 349. §].*

BH1992. 203. *Nem róható a vámhatóság terhére az időközi valutaárfolyam-változás, ha egyébként a vámkezelési kérelem elbírálásában mulasztás nem terheli [Ptk. 349. §].*

BH1992. 172. *Az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése iránti per megindításának nem előfeltétele az államigazgatási határozat bírósági felülvizsgálatának mint nem rendes jogorvoslati lehetőségnek a kimerítése. A már megindított felülvizsgálati eljárás viszont idő előttivé teszi a kártérítési*

követelést, ha a károsodás a felülvizsgálati eljárás sikertelensége esetén következik be [Ptk. 349. § (1) bek., PK 43. sz.].

BH1992. 103. *Bírósági jogkörben okozott kár megtérítése iránt alaptalan igény érvényesítése azon az alapon, hogy a büntetőbíróság a bizonyítékokat tévesen értékelte [Ptk. 349. §].*

BH1992. 60. *A bírósági és ügyészségi jogkörben okozott kár címén a Ptk. 349. §-a szerinti pert a megyei (fővárosi) bíróság, illetőleg a Legfőbb Ügyészség ellen kell megindítani [3/1983. (IV. 13.) IM r. 2. § (1) bek., 1972. évi V. tv. 5. § (1) bek., 6. § (1) bek.].*

BH1992. 57. *Felróható magatartás hiányában az anyakönyvi hatóság mentesülése az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése alól [Ptk. 339. §, 349. §].*

BH1991. 294. *A törvénysértő elitélés semmissé nyilvánítása folytán járó esetleges kárpótlás eleve nem zárja ki a kártérítés iránti igény érdemi elbírálását [1990. XXVI. tv. 6. § (2) bek., Ptk. 349. §].*

BH1991. 293. *Nincs helye a kártérítési igény érdemi vizsgálat nélküli elutasítására azon az alapon, hogy a károsult a büntetőeljárásról szóló törvény alapján jogosult kártalanításra [Ptk. 349. §].*

BH1991. 209. *I. A lakásügyi hatóság a jogellenes és felróható intézkedéssel okozott kárért felelős; az ügyfélnek azonban - az általában elvárható módon és mértékig - együtt kell működnie a hatósággal, a mulasztásával összefüggő kárt maga viseli [Ptk. 349. §, 340. § (1) bek.].*

BH1991. 170. *A büntetőeljárásról szóló törvényben szabályozott kártalanítás nem zárja ki, hogy a károsult államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítését igényelje [Ptk. 349. §, Be. 383-385. §].*

BH1991. 126. *A bírósági végrehajtó felróhatóan késedelmes magatartásával okozott kárért a bíróság felelős [Ptk 349. § 1979. évi 18. tvr. 50. § (1) és (4) bek., 14/1979. (IX. 17.) IM r. 21. §].*

BH1990. 487. *Az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítésre irányuló követelés elévülését a rendkívüli jogorvoslat igénybevétele nem szakítja meg [Ptk. 349. §-a (1) és (2) bek.].*

BH1990. 314. *A városrendezési terv megállapítása és a közúti forgalom szervezése közhatalom gyakorlása körében kifejtett szervező intézkedő tevékenység, s az ennek során bekövetkezett kár államigazgatási jogkörben okozott kárnak minősül [Ptk. 349. §].*

BH1990. 276. *Az államigazgatási szerv törvénysértő eljárásával okozott kár megosztására kerülhet sor, ha a jogerős államigazgatási határozatot önként nem teljesítő fél magatartása is közrehatott a kár bekövetkezésében [Ptk. 349. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1990. 153. *I. Az alapvető állampolgári jogokat korlátozó államigazgatási intézkedések végrehajtása során az ügyintéző szerveknek a lehető legkisebb hátrány okozásával kell eljárniuk [Ptk. 349. §].*

BH1989. 157. *I. Ha az illetékhivatal a fél által már befizetett illetéket - mivel a befizetés jogcímét a tőle elvárható módon nem tisztázta, s ezért azt rosszul könyvelte ismét megfizetteti, az államigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség szabályai szerint helytállni tartozik az ezzel okozati összefüggésben a félnél keletkezett károkért, függetlenül attól, hogy a vitatott összeget visszafizette [Ptk. 349. § (1) bek.].*

BH1988. 447. *Jogellenes államigazgatási intézkedés következtében megszüntetett szolgálati beosztásból fakadó előnyök elvesztése miatt érvényesített kárigény [Ptk. 349. § (1) bek.].*

BH1988. 376. *Ha a fegyveres testület őrszolgálatot teljesítő tagja a szolgálati feladatának teljesítése érdekében kifejtett tevékenységével kárt okozott, az annak folytán nyújtott társadalombiztosítási ellátások megtérítéséért a fegyveres testület tagját alkalmazó államigazgatási szerv tartozik a reá irányadó felelősségi szabályok szerint a társadalombiztosítás szervével szemben helyt állni [Ptk. 348., 349. §, Btk. 226. §, 1975. évi II. tv. 109. §, PK 42. sz.].*

BH1987. 316. *A lefoglalt bűnjelek megőrzése nem államigazgatási jellegű tevékenység, így az ennek során bekövetkezett károsodások miatt érvényesített igény nem tartozik a megyei bíróság hatáskörébe. Más a helyzet akkor, ha a károsult arra hivatkozik, hogy a lefoglalt dolgok nem voltak tárgyai az eljárásnak, így a lefoglalásra nem volt jogi lehetőség. Ebben az esetben a károkozás kapcsolatba hozható közhatalmi jellegű tevékenységgel, és államigazgatási jogkörökben okozott kárnak minősülhet [Pp. 22. § (1) bek., 23. § (1) bek. b) pont, Ptk. 339. § (1) bek., 349. § (1) bek.].*

BH1987. 243. *Kisajátítási kártalanítási összegnek az államigazgatási szerv részéről történt késedelmes kifejezése olyan kamatfizetési kötelezettségnek szolgálhat alapul, amely nem vonható az államigazgatási jogkörben okozott kár fogalma alá. Ezért a per elbírálása a helyi bíróság hatáskörébe tartozik [Pp 22. §, 23. § (1) bek. b) pont, Ptk 301. § (1) bek., 349. §, PK 42. sz.].*

BH1987. 86. *A kártérítési igény érvényesítése nem tartozik a megyei bíróság hatáskörébe egymagában azon az alapon, hogy a kárt államigazgatási tevékenységet kifejtő szerv alkalmazottjának, illetőleg tagjának a ténykedése vagy mulasztása okozta [Pp. 23. § (1) bek. b) pont, Ptk. 349. §, PK 42. sz.].*

BH1987. 40. *Államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése iránti igény elévülése [Ptk. 349. § (2) bek., 326 §., 360. § (1) bek.].*

BH1986. 502. *Az a körülmény, hogy a hatósági közeg a kényszerintézkedés alkalmazása során tévedésben volt és ezért az ellene indított büntető eljárást megszüntették, nem zárja ki az államigazgatási szerv felelősségét az intézkedés következtében bekövetkezett károkért [Ptk. 339. §, 349. §].*

BH1986. 421. *A tanácsi szervek sokrétű tevékenysége közül csak az minősül államigazgatási jogkörben hozott intézkedésnek, amely a közhatalom gyakorlásával függ össze. Állami tulajdonban levő földnek haszonbérbe adására tanácsi szerv által kötött szerződés nem államigazgatási jogkörben tett intézkedés. A szerződéskötéssel összefüggésben keletkezett kár megtérítése iránti perre a helyi bíróságnak van hatásköre. [Pp. 22, 42. §, 23. § (1) bek. b) pont, PK 22. sz. a) pont, Ptk. 349. §, 28/1974. (VI. 22.) MT sz. r. 1. § (2) bek.]*

BH1986. 417. *Az a körülmény, hogy a sérlemezett államigazgatási határozat bírósági felülvizsgálatára nincs lehetőség, önmagában nem zárja ki államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése iránti igény érvényesítését. Általában nem lehet kártérítési felelősség alapja azonban a jogszabály által megengedett mérlegelés eredményeként meghozott határozat. Ilyen esetben csak akkor érvényesíthet a fél kártérítési igényt, ha megállapítható, hogy az államigazgatási határozat felróható módon, kirívóan okszerűtlen mérlegelés eredménye. [Ptk. 349. §, 63/1981. (XII. 5.) Korm. sz. r. 1. §].*

BH1985. 395. *A környezet- és természetvédelmi rendelkezések értelmében védettnek nyilvánított állatok által okozott kár miatt sem kártérítés, sem kártalanítás nem követelhető [Ptk. 339. §, 349. § (1) bek., 1961. évi VII. tv. 32. § (1) bek., 35. § 1961. évi 18. sz. tvr., 1977. évi 30. sz. tvr. 2 § (2) bek., 1982. évi 4. sz. tvr., 12/1971. (IV. 1.) Korm. sz. r. 12. §, 8/1982. (III. 15.) MT sz. r. 26. §, 30/1977. (XII. 24.) MÉM sz. r. 11. §, (4) bek., 23. § (8) bek., 44/1977. (XII. 19.) MÉM sz. r. 22. § (1) bek.].*

BH1985. 102. *A kártérítési felelősség előfeltétele a jogellenes magatartás és a kár bekövetkezése közötti okozati összefüggés. Ezért nem állapítható meg az államigazgatási szerv felelőssége hatósági jogkörben okozott kár címén, ha a jogerős határozatot a rendes jogorvoslati eljárásban megsemmisítették, igy annak következményeit elhárították [Ptk. 349. § (1) bek.].*

BH1985. 61. *I. Nem alkalmazhatók az államigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség szabályai, ha a kár államigazgatási szervező-intézkedő tevékenységgel összefüggésben keletkezett ugyan, de a károkozó magatartás nem minősíthető államigazgatási tevékenységnek [Ptk. 349. §, PK 42. sz.].*

BH1982. 140. *Bírósági jogkörben okozott kárért való felelősség megállapítása szempontjából a felróhatóság megítélése körében kettős követelmény érvényesül: egyfelől elvárható a szocialista törvényességnek megfelelő lelkiismeretes bírói munka, ugyanakkor e téren is érvényre kell jutnia az ítélkezés függetlensége garanciális elvének. - Egymagában az a körülmény, hogy a bíróság határozata utóbb tévesnek (törvénysértőnek) bizonyult, nem vezethet annak megállapítására, hogy a meghozatalában közreműködő bíró vétkes magatartást tanúsított, igy felróhatóság hiányában a kártérítési felelősség sem foghat helyt [Ptk. 349. §., 339. § (1) bek., PK 42. sz].*

BH1980. 380. *I. Államigazgatási jogkörben okozott kárként való minősítés feltételei árvíz és belvíz által megrongált, személyi tulajdonban álló házak helyreállításával és újjáépítésével kapcsolatban [Ptk. 348., 349. §, 7/1969. (III. 22.) ÉVM-PM sz. r. 2. § (1) bek. b) pont, 8. § (3) bek., PK 42. sz.].*

BH1980. 174. *Szakértői vélemény adása nem államigazgatási jellegű, a közhatalom gyakorlása során kifejtett szervező-intézkedő tevékenység. A szakértői véleménnyel okozott kár megtérítése iránt indított per ezért nem tartozik értékre tekintet nélkül a megyei bíróság hatáskörébe [Pp. 23. § (1) bek. b) pont, Ptk. 349. §, Pk. 42. sz.].*

BH1980. 167. *Ha az államigazgatási szerv jogszabály rendelkezése alapján köteles a birtokába került dolog megőrzéséről gondoskodni, és az eljáró alkalmazottjának mulasztása miatt a dolog elvész vagy megrongálódik, a kár megtérítése tekintetében az államigazgatási szerv felelősségét nem az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítésére vonatkozó, hanem a letéti szerződés esetén irányadó rendelkezések alapján kell elbírálni [Ptk. 349. §, 462-464., 315, 318., 339. §].*

BH1977. 435. *Államigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség csak a törvényben meghatározott szigorú feltételek fennállása esetén állapítható meg, s a törvényi rendelkezés kiterjesztő alkalmazásának nincs helye [Ptk. 349. § (1) bek., PK 42. sz.]*

BH1977. 159. *Államigazgatási jogkört és gazdálkodó tevékenységet egyaránt folytató szocialista szervezet által az utóbbi minőségben okozott kár tekintetében nem a Ptk. 349. §-ában foglalt kártérítési szabályokat kell alkalmazni (Ptk. 339. §, 349. §).*

Tvr. 14. § Az államigazgatási jogkörben okozott kárral, valamint a nem vagyoni kárral kapcsolatos felelősségi szabályokat csak akkor lehet alkalmazni, ha a károkozó magatartás a törvény hatálybalépése után történt.

Ptké. 57. §

350. § (1) A megbízott által ilyen minőségben okozott kárért a károsult harmadik személlyel szemben a megbízó a megbízottal egyetemlegesen felelős. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy őt a megbízott

megválasztásában, utasításokkal ellátásában és felügyeletében mulasztás nem terheli. Ez a szabály a fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytató személyek felelősségére nem vonatkozik.

A § a megbízott tevékenységével okozati összefüggésben lévő károkozásért való felelősséget rendezi. A megbízott által okozott kárnak a károsult részére való megtérítéséért a megbízó is felelős. Ez a más által okozott kár megtérítésének egyik esetköre, ugyanúgy, mint a Ptk. 348. §-ában szabályozott alkalmazottért, illetve szövetkezeti tagért való felelősség, valamint a Ptk. 349. §-ában szabályozott, az államigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség.

A Ptk. 350. §-on alapuló kártérítési felelősség azonban eltér a Ptk. 348. §-ban, illetve a Ptk. 349. §-ban foglalt felelősségi szabálytól annyiban, hogy az alkalmazott, a szövetkezeti tag, illetve az államigazgatási jogkörben eljáró ügyintéző - saját személyében - közvetlenül nem felel a károsulttal szemben, a felelősség kizárólag a munkáltatót, a szövetkezetet, illetve az államigazgatási szervet terheli. A megbízott által a tevékenységével összefüggésben okozott kárért viszont nemcsak a megbízott, hanem a megbízó is felel a károsult irányába, mégpedig oly módon, hogy a megbízott és a megbízó kártérítési felelőssége egyetemleges a károsult harmadik személlyel szemben.

Az (1) bekezdés ún. külső jogviszonyt szabályoz, tehát nem a megbízott és a megbízó közötti kártérítési jogviszonyt rendezi, hanem a megbízott és a megbízó felelősségét kifelé, a kárt szenvedett harmadik személlyel szemben.

A megbízó és a megbízott közötti belső jogviszonyban okozott kárért való felelősségre nem a Ptk. 350. § (1) bekezdése az irányadó, hanem a tényállástól függően a Ptk. 350. § (4) bekezdésében foglalt felelősségi szabály vagy pedig a megbízási szerződés megszegéséért való felelősség speciális szabályai. Ez utóbbi esetben például alkalmazásra kerülhet a késedelemmel okozott kárért, a hibás teljesítéssel okozott kárért való felelősségi szabály vagy például a Ptk. 318. § (1) bekezdésében foglalt szabály.

A bírói gyakorlat nemcsak a megbízott által a károsult harmadik személynek okozott kárért való felelősségre vonatkoztatja e szabályt, hanem a meghatalmazott által ilyen minőségben okozott kárért való helytállási kötelezettségre is kiterjesztette annak alkalmazását. A meghatalmazás és a megbízás alapvetően abban különbözik egymástól, hogy a meghatalmazás egyoldalú jogügylet, annak létrejöttéhez nincs szükség a meghatalmazott elfogadó nyilatkozatára, míg a megbízás a megbízó és a megbízott között létrejött kétoldalú jogügylet, a megbízási szerződés létrejöttéhez ajánlatra és elfogadó nyilatkozatra van szükség. Ebből tehát az következik, hogy a meghatalmazottért a meghatalmazó ugyanúgy tartozik helytállni, mint a megbízó a megbízottért.

Itt is szükséges felhívni a figyelmet arra, hogy az állandó jellegű megbízási jogviszonyra, valamint arra az esetre, ha mind a megbízó, mind a megbízott gazdálkodó szervezet, speciális szabály érvényesül, amelyet a Ptk. 350. § (2) bekezdése tartalmaz.

Elhatárolási kérdések:

Nem lehet azonban alkalmazni a Ptk. 350. § (1) bekezdését akkor sem, ha nem megbízási, hanem más típusú szerződés, így például vállalkozási szerződés, bizományi szerződés jött létre a felek között. Amennyiben a vállalkozó vagy a bizományos okoz kárt a szerződésben részt nem vevő harmadik személynek, a kártérítési felelősségre a Ptk.-ban foglalt egyéb szabályok az irányadók.

Sok esetben nehéz elhatárolni a megbízási jogviszonyt a munkaviszonytól, illetőleg a megbízási szerződést a vállalkozási szerződéstől. Amennyiben a károsult a Ptk. 350. § (1) bekezdésére alapított kárigényt érvényesít, alapvetően azt kell eldönteni, hogy megbízásról avagy munkaviszonyról, illetve megbízásról vagy vállalkozásról van-e szó.

A megbízás és a munkaviszony elhatárolására vonatkozó szempontrendszert tartalmaz a BH1982. 422. jogeset. Eszerint a kártérítési felelősség megállapítása során annak eldöntéséhez, hogy az alkalmazottért vagy a megbízottért való felelősség szabályai kerülhetnek-e alkalmazásra, különösen azt kell vizsgálni, hogy megvolt-e a munkaviszonyra jellemző alárendeltség, függőség, személyi lekötöttség, rendszeres és folyamatos tevékenység, munkabér folyósítása.

A megbízási szerződés a vállalkozási szerződéstől leginkább abban különbözik, hogy a vállalkozási szerződés eredménykötelem, a megbízási szerződés alapján pedig a megbízott a tevékenység gondos ellátására köteles (lásd részletesebben a Ptk. 389. §-ához fűzött magyarázatot).

Olyan esetek is előfordulnak azonban, amikor a felek között vegyes szerződés jön létre, például az alkalmazott bizonyos tevékenységet nem a munkaviszonyával összefüggésben, hanem megbízottként végez, vagy pedig megbízással vegyes vállalkozási szerződés jön létre a felek között. Ilyen esetekben a megbízási szerződés teljesítésével oksági kapcsolatban lévő kártérítési felelősségre a Ptk. 350. § (1) bekezdését, míg a munkaviszonnyal vagy a vállalkozási szerződéssel okozott kár megtérítésére a Ptk.-ban foglalt más szabályokat kell alkalmazni.

A bírói gyakorlatban nehézséget okozott az alkalmi munkavállalókért való felelősség megítélése. Ide sorolandók az alkalmi mezőgazdasági munkák, mint például kertásás, fakivágás, permetezés, illetve a lakástakarítás, a tüzelőszállítás stb. Álláspontunk szerint ilyen esetekben is azt kell vizsgálni, hogy eredménykötelemről van-e szó, illetve a tevékenység gondos kifejtésére irányult-e a feladat meghatározása, bár az alkalmi munkavégzések körében a bírói gyakorlat többnyire alkalmazhatónak találta a Ptk. 350. § (1) bekezdését. Így például a BH1963.3487. jogesetben, amikor alkalmi tüzelőszállítás után elfelejtették a pinceaknát befedni és valaki beleesett.

A megbízás nélküli ügyvivő (Ptk. 484. §) által harmadik személynek okozott kárért nem felel a Ptk. 350. § (1) bekezdése alapján az, akinek az érdekében a megbízás nélküli ügyvivő eljárt. Ennek indoka, hogy a megbízás nélküli ügyvivő nem az érdekelt személy megbízása, hanem saját elhatározása alapján fejti ki a tevékenységét.

A megbízotti, meghatalmazotti minőség:

A felelősségi szabály kizárólag akkor alkalmazható, ha a megbízott e minőségében okozza a kárt a harmadik személynek. A károkozásnak tehát szoros kapcsolatban kell lennie a megbízott által elvégzendő feladat teljesítésével. Amennyiben tehát a megbízott úgy okoz kárt a harmadik személynek, hogy nem a megbízással kapcsolatos feladatokat teljesíti, hanem például amellett saját ügyeit is intézi, e körbeni felelősségére az általános kártérítési szabályok az irányadóak és a megbízót egyetemleges kötelezettség nem terheli. Ugyanez vonatkozik a meghatalmazott károkozására is.

Az egyetemlegesség:

A megbízott és a megbízó károsulttal szembeni egyetemleges felelősségéből következik, hogy a károsultat választási jog illeti meg a tekintetben, hogy a kár megtérítését a megbízottal, a megbízóval avagy mindkettejükkel szemben érvényesíti-e. Sem a megbízott, sem a megbízó nem hivatkozhat alappal arra, hogy a károsult harmadik személy az igényét a másik féllel szemben nem, csupán vele szemben érvényesítette.

A bíróság megállapította a megbízó és a megbízott egyetemleges felelősségét abban az esetben, amikor a felperes (a károsult harmadik személy) pályázati anyagot nyújtott be a II. r. alperes megbízásából az I. r. alperes mint megbízott által meghirdetett privatizációs pályázatra és az I. r. alperes mulasztást követett el a pályázati kiírás során, mert nem volt figyelemmel egy időközben bekövetkezett jogszabályi változásra. Ezért a pályázatot az alperesek által kiállított bíráló bizottság érvénytelenné nyilvánította és a pályázati anyagokat bontatlanul visszaküldte a pályázóknak. A megbízó II. r. alperes pedig a megbízott utasításokkal való ellátásában és felügyeletében mulasztást követett el, mert mint az állami vagyon értékesítésével üzletszerűen foglalkozó gazdálkodó szervezetnek figyelemmel kellett volna kísérnie az állami tulajdonban lévő vagyon értékesítésére vonatkozó jogszabályok megjelenését, illetőleg változását (BH1996. 108.).

A felelősség alóli kimentési okok:

Mind a megbízott, mind a megbízó hivatkozhat arra, hogy a megbízott tevékenységének ellátása során okozott kárért nem felel, mert megvalósult a Ptk. 339. § (1) bekezdésében avagy a Ptk. 345. §-ában foglalt kimentési ok. Így a vétkességen alapuló kártérítési felelősség esetén bizonyítják, hogy a megbízott úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, illetve ha a tényállás alapján az esetet a veszélyes üzem működéséből eredő károkra vonatkozó szabályok alapján kell megítélni, abban az esetben a Ptk. 345. § (1) bekezdése értelmében azt bizonyíthatják, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik. A Pp. 164. § (1) bekezdése értelmében e körben a bizonyítási kötelezettség a megbízottat, illetve a megbízót, nem pedig a károsult harmadik személyt terheli.

Amennyiben a károsult harmadik személy kizárólag a megbízóval szemben érvényesíti az igényt, a megbízó akkor is jogosult arra, hogy a tényállásnak megfelelően akár a Ptk. 339. § (1) bekezdésében, akár a Ptk. 345. § (1) bekezdésében foglalt kimentési okra hivatkozzon és azt bizonyítsa. Ha a kimentés sikeres, nem kell helytállnia a megbízott által okozott kárért. Ilyen esetben nem kell vizsgálni a Ptk. 350. § (1) bekezdésében foglalt kimentési ok meglétét, tehát azt, hogy a megbízó nem mulasztott a megbízott megválasztásában, utasításokkal való ellátásában és felügyeletében.

Amennyiben a károsult az igényét a megbízottal vagy pedig a megbízottal és a megbízóval szemben terjeszti elő, s a fenti kimentési okokra a megbízott, illetve a megbízó nem hivatkozik avagy az ezzel kapcsolatos bizonyítás sikertelen, a megbízott minden további vizsgálódás nélkül marasztalható.

Ha a károsult az igényét a megbízóval szemben, illetve vele szemben is érvényesíti, a megbízó további kimentési okra hivatkozhat: mégpedig arra, hogy őt a megbízott megválasztásában, utasításokkal való ellátásában és felügyeletében nem terheli mulasztás. Természetesen a kimentési ok meglétét a megbízónak bizonyítania kell. Ez alól azonban egy kivétel van, mégpedig akkor, ha a fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytató személyek kártérítési felelősségéről van szó. A kimentési okra tehát a megbízó csak akkor hivatkozhat, ha a megbízott felelőssége a Ptk. 339. § (1) bekezdésén alapszik, azaz a megbízott vétkességi alapon felel.

Amennyiben a megbízó a Ptk. 350. § (1) bekezdésében foglalt kimentési okra hivatkozik, azt kell bizonyítania, hogy mind a megbízott kiválasztása, mind az utasításokkal való ellátása, mind a felügyelet során gondosan járt el. Ha tehát az állapítható meg, hogy e körülmények bármelyike tekintetében mulasztás terheli a megbízót, a kimentési okra hivatkozás sikertelen, azaz a károsult kárát meg kell térítenie.

A megbízó akkor jár el gondosan a megbízott kiválasztása során, ha a tevékenység ellátásához megfelelő szellemi állapotú, illetve fizikai tulajdonságokkal rendelkező személyt bíz meg. Ha például a megbízó vétőképtelen személyt bíz meg az ügyének vitelével, a megbízott kiválasztása terén gondatlanság terheli. Ha a megbízó kellő körültekintés mellett felmérhette azt, hogy a megbízott akár szellemi állapotánál, akár fizikai állapotánál fogva képtelen az adott feladat károkozás nélküli ellátására, abban az esetben a megbízott kiválasztása terén mulasztás terheli, tehát kártérítési felelőssége fennáll. Amennyiben a megbízott az ügy ellátásának során válik képtelenné a tevékenység ellátására, a megbízó nem köteles ugyan felmondani a megbízási szerződést, azonban viseli azt a kockázatot, hogy a megbízott károkozása esetén a károsult harmadik személlyel szemben helytállási kötelezettség terheli.

A megbízott utasításokkal való ellátásával kapcsolatos gondos megbízói eljárás akkor valósul meg, ha a megbízó az ügy ellátásával kapcsolatos valamennyi olyan körülményre felhívja a megbízott figyelmét, amely szükséges ahhoz, hogy a megbízott a tevékenységét károkozás nélkül elláthassa.

Ha a megbízó olyan tevékenységre ösztökéli a megbízottat, melyről előre tudható, hogy annak kifejtése esetén mások terhére kárveszéllyel jár, a megbízó felel a károsulttal szemben a bekövetkezett kárért (például gyorshajtásra hívja őt fel). Felel a megbízó akkor is, ha az utasítása nem eléggé körültekintő.

A felügyelet ellátásának gondosságát akkor kell vizsgálni, ha a felügyelet szükséges és a megbízónak lehetősége is van a felügyelet ellátására. Idevágó iránymutató döntést tartalmaz a BH1988. 228. jogeset. A döntés szerint a kereskedelmi ügylet megkötésének közvetítését jogszerűen végző személy megbízása esetén - többlettényállás hiányában - bizonyítottnak kell tekinteni, hogy a megbízót a megbízott megválasztásában, utasításokkal való ellátásában és felügyeletében mulasztás nem terheli.

(2) Állandó jellegű megbízási viszony esetében, továbbá, ha a megbízó és a megbízott egyaránt gazdálkodó szervezet, a bíróság a károsult és a megbízó viszonyában az alkalmazottak károkozásáért való felelősség szabályait is alkalmazhatja.

E jogszabályhely két esetben lehetőséget teremt a bíróság számára, hogy eltérjen az (1) bekezdésében foglalt felelősségi szabály alkalmazásától, természetesen azon tényállások esetén, amelyek a Ptk. 350. § (1) bekezdés hatálya alá tartoznak. Az egyik eset az, amikor a megbízott a tevékenységét állandó jellegű, ún. tartós megbízási jogviszony keretében teljesíti. A másik eset pedig az, amikor mind a megbízó, mind a megbízott a Ptk. 685. § c) pontja szerint minősülő gazdálkodó szervezet.

E két esetben lehetőség van arra, hogy a bíróság a Ptk. 348. §-ában foglalt, tehát az alkalmazottakra irányadó felelősségi szabályt alkalmazza. Ez két következménnyel jár. Egyfelől az egyetemlegesség mellőzésével a károsulttal szemben csak a megbízó felel, másrészt a megbízó ez esetben nemcsak a megbízott által a megbízotti minőségében okozott kárért felel a károsult harmadik személlyel szemben, hanem a megbízott által okozott minden kárért felel. E körben tehát szigorúbb felelősségi szabály érvényesül, mint a Ptk. 350. § (1) bekezdése esetén.

A bíróság mérlegelési jogkörébe tartozik annak eldöntése, hogy a Ptk. 350. § (1) bekezdését avagy a Ptk. 348. §-át alkalmazza-e. E körben nem érvényesül kereseti kérelemhez kötöttség elve. A Ptk. 348. § alkalmazása általában akkor lehet indokolt, ha az a károsult igényének kielégítési alapját nem veszélyezteti, illetve a megbízottra nézve méltánytalan lenne a Ptk. 350. § (1) bekezdésének az alkalmazása.

A jogszabályhely kifejezetten kimondja, hogy a Ptk. 348. §-a kizárólag a károsult és a megbízó viszonyában alkalmazandó. A megbízó és a megbízott belső jogviszonyában a megbízási szerződésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. A megbízó tehát a szerződésszegéssel okozott kár megtérítésére vonatkozó szabályok szerint érvényesíthet igényt a megbízottal szemben vagy a Ptk. 350. § (4) bekezdésében foglalt regressz igénye lehet.

Az állandó jellegű megbízási viszony esetében a megbízott és a megbízó egyetemleges marasztalása mellőzésének és az alkalmazottak károkozásáért való felelősség szabályai alkalmazásának a szempontjaival kapcsolatos iránymutató döntést tartalmaz a BH1996. 547. jogeset. A tényállás szerint a II. r. alperes megbízta az I. r. alperest (a számlavezető bankját) a felperessel szembeni vállalkozói díjkövetelésének beszedési megbízás (inkasszó) útján való behajtásával. A bíróság megállapította, hogy a II. r. alperesnek nem volt jogszerű követelése a felperessel szemben, így kötelezte a II. r. alperest a jogosulatlanul behajtott vállalkozói díjkövetelés visszafizetésére. A bíróság a felperes keresetét az I. r. alperessel szemben elutasította, mert megállapította, hogy az I. r. alperesnek nem volt lehetősége a beszedések jogosságának érdemi felülbírálatára, erre a felek között létrejött tartós megbízási szerződésből eredően az I. r. alperesnek sem joga,

sem kötelezettsége nem keletkezett. Az I. r. alperes tehát a megbízással kapcsolatban nem követett el olyan jogellenes magatartást, amelyre tekintettel felelőssége a felperessel szemben megállapítható lenne. A bíróság mérlegelte azt is, hogy a felperes saját előadása szerint az ő megbízottjának tekinthető számlavezető bankja nem értesítette őt a beszedési megbízásról. Az I. r. alperes tartós megbízása az alkalmazotti felelősség szabályainak alkalmazását lehetővé tette. A Ptk. 348. §-ában foglalt szabály alkalmazására nemcsak akkor kerülhet sor, ha mind a megbízó, mind a megbízott fizetőképes, mert a Ptk. 350. § (2) bekezdése ilyen feltételt nem tartalmaz, abból ilyen feltételt még közvetve sem lehet levezetni.

A labdarúgó játékos és a sportkör között nem jön létre olyan megbízási jogviszony, ami a Ptk. 350. § (2) bekezdése alapján a mérkőzés során okozott károkért a sportkör kártérítési felelőssége megállapítható lenne (Fővárosi Bíróság 41. Pf. 21 242/1994/3.). A bíróság a döntés indokolásában kifejtette, hogy a Ptk. 350. §-a szerinti megbízási jogviszony tartalma szerint azt jelenti, hogy a megbízott eljár a megbízó ügyeiben, azt intézi, helyette ezzel kapcsolatos tevékenységet végez. Ezek a tartalmi elemek pedig a sportegyesület és a sportoló között a versenyeken, mérkőzéseken való részvételnél hiányoznak, ezeken a sportoló nem az egyesülete megbízottjaként, hanem annak tagjaként vesz részt. A károsult ilyen esetben a kárigényét az általános felelősségi szabályok alapján közvetlenül a károkozóval szemben érvényesítheti.

A gépkocsi nyereménybetétkönyv volt tulajdonosa alappal követelheti a betétkönyvére kisorsolt gépkocsi sorsoláskori ellenértékét, ha a nyereményről a betétkönyv megszüntetésekor az OTP, illetve a megbízottjaként eljáró takarékszövetkezet nem tájékoztatta. A bíróság mindkét alperes magatartásának felróhatóságát megállapította, az alperesek egyetemleges kötelezését azonban mellőzte azzal, hogy a felperes igénye enélkül is biztonsággal kielégíthető (BH1991. 191.).

(3) A törvényes képviselő károkozásáért a képviselt személy nem felelős.

A polgári jogban a képviseletnek három formáját különböztetjük meg, a törvényes képviseletet, a jogügyleten alapuló képviseletet és a szervezeti képviseletet.

Törvényes képviselőnek minősül a kiskorú gyermek szülője, a gyám, a gondnok. A képviselt nem jogosult, de nem is képes ellenőrizni a törvényes képviselő tevékenységének ellátását, hiszen a törvényes képviselő eljárását az indokolja, hogy a képviselt a saját ügyeinek ellátására is képtelen, avagy arra csak korlátozottan képes. Előfordulhat azonban olyan eset, amikor a törvényes képviselő kártérítési felelősséggel tartozik a Ptk. 350. § (1) bekezdése értelmében, például amikor korlátozottan cselekvőképes kiskorú valamilyen ügylet kötésével bízza meg a szülőt a keresményével való rendelkezés körében. Ilyen esetben azonban a szülő nem a törvényes képviselői minőségében tartozik kártérítési felelősséggel, hanem megbízottként.

A bírói gyakorlat a szervezeti képviselőt is törvényes képviselőnek tekinti, mert képviseleti jogukról jogszabály rendelkezik. A Ptk. 29. § (2) bekezdése értelmében a jogi személy létesítéséről szóló jogszabályban, határozatban vagy okiratban meg kell állapítani a jogi személy képviselőjét (például a költségvetési szerv vezetője, a szövetkezet elnöke, a kft. ügyvezetője stb.). A bírói gyakorlat azonban a szervezeti képviselőt nem vonja a Ptk. 350. § (3) bekezdésének alkalmazási körébe. E jogszabályhelyet kizárólag akkor alkalmazza, ha a törvényes képviselő a szülő, a gyám vagy a gondnok, tehát a cselekvőképtelen vagy a korlátozottan cselekvőképes személy mellé rendelt képviselő.

A szervezeti képviselő a tevékenységét elláthatja munkaviszonya vagy megbízási jogviszony keretében, az általuk okozott kár megtérítésére tehát vagy a Ptk. 348. §-át, vagy a Ptk. 350. § (1) bekezdését lehet alkalmazni.

A jogszabályhely értelmében a károsult harmadik személy a törvényes képviselő károkozásáért a képviselttel szemben nem jogosult kártérítési igényt érvényesíteni. Amennyiben a károsult ilyen igény érvényesítése iránt nyújt be keresetlevelet, azt a Pp. 130. § (1) bekezdés g) pontja alapján idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani, mert a passzív perbeli legitimáció hiányáról van szó.

(4) E törvény szabályai szerint felel az általa okozott kárért a megbízott a megbízóval, a képviselt személlyel munkaviszonyban nem álló képviselő pedig a képviselettel szemben. A megbízó vagy a képviselt személy az általa harmadik személynek nyújtott kártérítés fejében ugyancsak e törvény szerint követelhet megtérítést a megbízottól, illetőleg a képviselőtől.

E jogszabályi rendelkezés olyan utaló szabály, amely a megbízott és a megbízó, valamint a munkaviszonyban nem álló képviselő és a képviselt közötti belső jogviszonyból eredő kár megtérítésére vonatkozó előírásokat tartalmaz, külön kiemelve a megbízó vagy a képviselt személy által a károsult harmadik személy részére megfizetett kártérítés miatti megtérítési igényt, amelyet a joggyakorlat regressz igénynek avagy visszkereseti igénynek is nevez.

E rendelkezés szerint a Ptk.-ban foglalt szabályok az irányadók arra, hogy a megbízott, illetve a képviselő milyen esetekben tartozik kártérítési felelősséggel a megbízóval, illetve a képviselttel szemben.

A jogirodalomban eltérő nézetek vannak a vonatkozásban, hogy a Ptk. 350. § (4) bekezdését milyen esetkörre vonatkozóan kell alkalmazni. Van olyan nézet, mely szerint a szabály a Ptk. 350. § (1)-(3) bekezdésére vonatkozik (A Polgári Törvénykönyv magyarázata II. kötet 1620. oldala, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1981.). A másik álláspont szerint a Ptk. 350. § (4) bekezdése felhívásával a szerződésen kívüli károkozásra vonatkozó rendelkezések alkalmazandók nemcsak akkor, ha a megbízott a megbízójának okoz szerződésszegésnek nem minősülő kárt, hanem a visszkereseti igény elbírálása során is (A kártérítési jog a gyakorló jogász kézikönyve 5. 118. oldala, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1991.).

Álláspontunk szerint e rendelkezés utaló szabályként a megbízott által a megbízónak, illetve a munkaviszonyban nem álló képviselőnek a képviselttel szemben fennálló valamennyi kártérítési felelősségére irányadó szabály. Előfordulhat, hogy a megbízott, illetve a képviselt károkozása szerződésszegésből ered, ilyen esetben a konkrét szerződésszegéssel (például késedelem, hibás teljesítés) okozott kár megtérítésére irányuló Ptk.-beli szabályokat kell alkalmazni. Ha a megbízott vagy a képviselő szerződésen kívüli kárt okoz a megbízónak avagy a képviseltnek, az erre irányadó felelősségi alakzatokat kell alkalmazni a tényállástól függően. Csupán a regressz igények tekintetében jöhet szóba az, hogy a (4) bekezdés szabálya a Ptk. 350. § (1)-(3) bekezdésére vonatkozik.

Itt is felhívjuk a figyelmet arra, hogy a képviselt nem kényszeríthető a kártérítésnek a károsult harmadik személy részére való megfizetésére. Előfordulhat azonban, hogy valamilyen oknál fogva a kielégítés a képviselt vagyonából történik. Ilyen esetben megnyílik a képviselt visszkereseti igénye a törvényes képviselővel szemben.

(5) Az alkalmazott és munkáltató közti ilyen igényekre a Munka Törvénykönyvének szabályai, szövetkezet és tagja közti ilyen igényekre pedig külön jogszabályok rendelkezései az irányadók.

Nem érthető a rendelkezésnek ez a rendszertani elhelyezése, tekintettel arra, hogy a szabály nincs semmilyen kapcsolatban a Ptk. 350. § (1)-(4) bekezdéseivel. A rendelkezésben foglaltak ugyanis a Ptk. 348. §-ában foglalt szabályon alapuló, a munkáltató, illetve a szövetkezet által a károsult harmadik személynek kifizetett regressz igényre vonatkoznak.

A szabály e helyütt való elhelyezésére esetleg amiatt kerülhetett sor, hogy ezáltal a jogalkotó elkerülte, hogy a (4) bekezdésben foglalt meghatározást egy újabb rendelkezésben ismételten meg kelljen fogalmaznia, ugyanis az ilyen igényekre szóhasználattal utalt a (4) bekezdésben foglaltakra. (Bár álláspontunk szerint a regressz igénnyel kapcsolatos rendelkezésen kívül eső, a belső jogviszonyból eredő egyéb kártérítési felelősséggel kapcsolatos utaló szabály Ptk.-ban való elhelyezése szükségtelen, hiszen a munkaviszonyból eredő kár megtérítésére vonatkozó szabályokat a Munka Törvénykönyve, míg a szövetkezet és tagja közti kártérítési igényekre vonatkozó szabályokat a szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény tartalmazza.)

Álláspontunk szerint rendszertanilag helyesebb lenne, ha a Ptk. 350. § (5) bekezdése a Ptk. 348. §-ában kapna helyt, illetve hasonló szabály lenne a Ptk. 349. §-ában is, kizárólag a regressz igények kapcsán. Utalunk e körben arra is, hogy a rendelkezés 1977. évi törvénybe iktatása óta a Ptk. 349. §-át érintően több jogszabály is megjelent, így például a közalkalmazottakra, köztisztviselőkre vonatkozó jogszabályok, valamint a bírák jogállására, illetve felelősségére, ügyészek jogállására, felelősségére vonatkozó törvények. E törvények szabályozzák azt is, hogy a közalkalmazott, a köztisztviselő, a bíró, az ügyész, illetve az egyéb bírósági, ügyészségi dolgozók milyen esetekben és milyen módon tartoznak kártérítési felelősséggel az őket alkalmazó szervezettel szemben.

BH2004. 183. *II. Nem érinti az engedményezésről szóló szerződés érvényességét, ha erről az engedményező a kötelezettet nem értesíti [Ptk. 318. § (1) bek., 328. §, 329. § (1) bek., 339. § (1) bek., 350. § (1) bek., 1992. évi I. tv. 13. § (1) bek., 55. § (1) bek., 61. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 3. § (1) bek., 6. § (1) bek., 8. § (1) bek. b)-c) pont, 11. § (4) bek., 33. § (3) bek.].*

BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*

BH2003. 508. *Bankok számlavezetéssel kapcsolatos jogellenes magatartásai alapján kártérítési felelősség megállapítása [Ptk. 318. §, 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 350. § (3) bek., 1991. évi IL. tv. 34. § (2) bek., 1997. évi CXLIV. tv. 30. § (2) bek., 1997. évi CXLV. tv. 17. § (1) bek., 18. § (1) bek., 32. § (2) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 2/C. § (1) és (4) bek., 265/1997. (XII. 21.) Korm. r. 9. § (1) bek., 14. § (9) bek., 13/1989. (XII. 16.) IM r. 13. § (2) bek., 6/1997. (MK. 61.) MNB rendelkezés 4. §, Pp. 149. §, 233. § (3) bek.].*

BH2003. 115. *A károkozók egyetemleges marasztalására akkor is sor kerülhet, ha kártérítő felelősségük nem azonos felelősségi alakzat alapján állapítható meg [Ptk. 339. § (1) bek., 345. § (1) bek., 350. § (1) bek., 1988. évi 2. tvr. 5/1988. (IV. 26.) MÉM r. 67. § (2) bek., 68. §].*

BH2002. 494. *I. A visszavásárlási kötelezettséggel forgalmazott részvények esetén a kibocsátó bank és az általa megbízott forgalmazó egyetemleges kártérítési felelőssége körében irányadó szempontok [Ptk. 4. § (4) bek., 198. § (1) bek., 216. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 350. § (1) bek., 1990. évi V. tv. 2. § (1) bek., 1996. évi CXI. tv. (a továbbiakban: Ept.) 219. § (1) bek., 296. § a) pont, 1996. évi CXII. tv. 3. § h) és i) pont, 11. § a) pont, 90. §, 1988. évi VI. tv. 266. § (2) és (4) bek., 1997. évi CXLIV. tv. 223. §, 266. § (2) és (4) bek., 267. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 61. § (4) bek., 62. § (2) bek.].*

BH2002. 148. *II. A felszámoló mint törvényes képviselő által az értékesítés körében kifejtett jogellenes és felróható magatartással okozati összefüggésben keletkezett kárigény nem a felszámolási eljárás során, hanem polgári perben érvényesítendő [Ptk. 339. § (1) bek., 350. §].*

BH2002. 142. *I. A szándékoltan tilos szerződésben való közreműködésre irányuló ügyvédi képviseleti megbízás esetén a megbízó a jogügylet érvénytelenségének következményeként keletkezett kárát nem háríthatja át a megbízott ügyvédi irodára [Ptk. 350. § (4) bek., 474. § (1)-(2) bek., 478. § (1) bek., 1983. évi 4. tvr. 1. § (4) bek.].*

BH2002. 141. *Az időszaki lap alapítójának helytállási kötelezettsége a lap kiadója által vállalt kötelezettségekért [1986. évi II. tv. 7. § (2) bek., 8. (2) bek., Ptk. 350. § (1) bek., 479. § (3) bek.].*

BH2002. 54. *A gazdálkodó szervezet vagyonával kapcsolatos jogcselekményeket és jognyilatkozatokat a felszámoló a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet törvényes képviselőjeként teszi. E jogkörében tanúsított magatartásáért kárfelelősséggel tartozik, ha másnak felróhatóan kárt okoz [Ptk. 306. § (3) bek., 310. §, 339. § (1) bek., 350. § (3) bek., 369. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 17. § (4) bek.].*

BH1997. 439. *Semmis szerződéssel kapcsolatos perindítási lehetőséget csak jogi érdekeltség vagy perindítási jogosultságot kifejezetten biztosító jogszabályi felhatalmazás alapozhat meg [Ptk. 234. § (1) bek., 350. § (1) és (4) bek.].*

BH1996. 547. *A megbízott és a megbízó egyetemleges marasztalása mellőzésének, és az alkalmazottak károkozásáért való felelősség szabályai alkalmazásának a szempontjai állandó jellegű megbízási viszony esetében [Ptk. 350. § (1) és (2) bek.].*

BH1996. 108. *Ha állami vagyon értékesítésére irányuló pályázati kiírását - annak jogszabályba ütköző volta miatt - a kiíró érvénytelenné nyilvánítja, a pályázók a pályázatuk elkészítésével és benyújtásával felmerült költségeiket a kiíróval szemben kártérítésként, az általános szabályok szerint érvényesíthetik [1992. évi LIV. tv. 80. § (2) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 350. § (1) bek.].*

BH1991. 191. *A gépkocsinyeremény-betétkönyv volt tulajdonosa alappal követelheti a betétkönyvére kisorsolt gépkocsi sorsoláskori ellenértékét, ha a nyereményről a betétkönyv megszüntetésekor az OTP, illetve a megbízottjaként eljáró Takarékszövetkezet nem tájékoztatta [5/1961. (III. 10.) PM r. 6. § (2) és (4) bek., Ptk. 350. § (1) bek.].*

BH1988. 228. *Kereskedelmi ügylet megkötésének közvetítését jogszerűen végző személy vagy gazdasági munkaközösség megbízása esetén - többlettényállás hiányában - bizonyítottnak kell tekinteni, hogy a megbízót a megbízott megválasztásában utasításokkal való ellátásában és felügyeletében mulasztás nem terheli [Ptk 350. § (1) bek.].*

BH1982. 422. *A kártérítési felelősség megállapítása során annak eldöntéséhez, hogy az alkalmazottért vagy a megbízottért való felelősség szabályai kerülhetnek-e alkalmazásra, különösen azt kell vizsgálni, hogy megvolt-e a munkaviszonyra jellemző alárendeltség, függőség, személyi lekötöttség, rendszeres és folyamatos tevékenység, munkabér folyósítása [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 350. § (1) és (2) bek.].*

BH1982. 286. *II. A megbízott által ilyen minőségben okozott kárért a károsult harmadik személlyel szemben a megbízó a megbízottal egyetemlegesen felelős [Ptk. 350. §].*

FPK 1995/40. *A labdarugó játékos és a sportkör között nem jön létre olyan megbízási jogviszony, ami a Ptk. 350. § (2) bekezdése alapján a mérkőzés során okozott károkért a sportkör kártérítési felelőssége megállapítható lenne (41. Pf. 21.242/1994/3.)*

Az állattartók felelőssége

351. § (1) Aki állatot tart, az általános szabályok szerint felel azért a kárért, amelyet az állat másnak okoz.

Állattartónak minősül az, aki állatot birtokában vagy felügyelete alatt tart. Közömbös, hogy az állattartó tulajdonos-e avagy valamilyen jogviszony folytán kerül az állat a birtokába, sőt a tolvaj is állattartónak minősül. Állattartó az is, aki az állatot csak ideiglenesen tartja őrizetében, például kutyapanzió avagy a kóbor kutya befogadója. Állattartónak minősül például az is, aki vadon élő állatot befog és azt tartja, gondozza.

Nem minősül állattartónak az állam, mint a vadon élő állatok tulajdonosa. Aki alkalmazottként vagy szövetkezeti tagként tart állatot, ugyancsak nem minősül állattartónak, ilyen esetben az állattartó a munkáltató, illetve a szövetkezet.

Az állat által okozott károsodás keletkezhet ember életében, egészségében, testi épségében, növényzetben, más állatban, illetve vagyontárgyban. Főszabály szerint az állattartó az általános szabályok szerint, tehát vétkességi alapon felel a károsulttal szemben. A kivételes szabályt a (2) bekezdés tartalmazza a vadállat tartója tekintetében.

A vétkesség alapja az esetek túlnyomó többségében az, hogy az állatot rosszul őrzik, illetve őrizetlenül hagyják és azok elszabadulnak. Kártérítésre kötelezhető az állat tartója akkor, ha harapós kutyát póráz nélkül tart, azt nem köti meg, nem tesz ki figyelmeztető táblát, a megrongálódott kerítésen az állat kiszökik és így okoz kárt stb.

Előfordulhat, hogy az állat által másnak okozott kár megtérítéséért több személy kártérítési felelőssége állapítható meg. Így például, ha a tulajdonos másra bízza az állatot és az állat ennek ideje alatt okoz kárt harmadik személynek. Ez esetben aki az állatot a megbízási szerződés alapján tartja, a Ptk. 351. § alapján felel tehát állattartóként, a tulajdonos pedig a Ptk. 350. § (1) bekezdése alapján, tehát a megbízottért való kártérítési felelősség szabályainak megfelelően.

Előfordulhat az is, hogy a tulajdonos az állatot korlátozottan cselekvőképes, de vétőképes kiskorúra bízza, ilyenkor a kiskorú állattartónak minősül, a tulajdonos felelőssége pedig a Ptk. 347. § (4) bekezdésén alapulhat.

Megtörténhet, hogy több olyan őrizetlenül hagyott állat okoz kárt, amelyeket más-más személyek tartanak, ilyen esetben is szóba kerülhet a több állattartó egyetemleges felelőssége a Ptk. 344. §-a alapján. Ugyancsak e szabály alapján kerülhet sor egyetemleges marasztalásra akkor, ha az állat úgy okoz kárt, hogy a károkozást harmadik személy magatartása előidézi (e harmadik személy természetesen nem a károsult, mert az esetben a károsult közrehatására vonatkozó Ptk. 340. § alkalmazása kerülhet szóba), s az állattartó is vétkes magatartást tanúsít. Például a tulajdonos a harapós kutyát nem köti meg, a kaput nem zárja kulcsra, más személy pedig szabadon engedi a kutyát, amely egy járókelőt megharap.

A Ptk. 351. § (1) bekezdésében foglalt szabályon kívül tehát alkalmazni kell a Ptk. 339. §-ában foglalt szabályokat, de a konkrét tényállásoktól függően szóba kerülhet az egyéb általános kártérítési szabályok alkalmazása is, mint például a Ptk. 340. §, illetve a Ptk. 344. §-a, valamint az egyes speciális kártérítési szabályok, így a Ptk. 347. §, Ptk. 350. §.

(2) Vadállat tartója úgy felel, mint az, aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat.

A szabály a vadállat tartójára vonatkozik. Az állattartók személyére nézve ugyanazokat a szempontokat kell figyelembe venni, mint amelyet a Ptk. 351. § (1) bekezdésénél kifejtettünk.

Ugyanakkor különbséget kell tenni a vadállat és a vadállatnak nem minősülő állat között. E vonatkozásban ma is iránymutató döntésül szolgál a Legfelsőbb Bíróság Pf. I. 21493/1961. számú döntése, amely kimondta, hogy vadállatnak csak az olyan állatot lehet tekinteni, amely a természetes vadságából eredő valamely tulajdonságánál fogva jelent veszélyt emberekre és dolgokra akkor is, ha valakinek a tartásába kerül. Ugyanakkor nem minősül vadállatnak a megbokrosodott, megvadult háziállat (például a megbokrosodott lovak, a megvadult bika, az elszabadult méhraj stb.)

Meg kell különböztetni a vadállatokat a vadon élő állatoktól is. A vadon élő állatok által okozott károk megtérítésére vonatkozó szabályokat a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló törvény tartalmazza. Így az 1996. évi LV. törvény 75. § (1) bekezdése rögzíti a vadkár fogalmát, miszerint a jogosult az 1996. évi LV. törvényben foglaltak alapján köteles megtéríteni a károsultnak a gímszarvas, a dámszarvas, az őz, a vaddisznó valamint a muflon által a mezőgazdaságban és az erdőgazdálkodásban, továbbá az őz, a mezei nyúl és a fácán által a szőlőben, a gyümölcsösben, a szántóföldön, az erdősítésben, valamint a csemetekertben okozott kár 5%-ot meghaladó részét. A (2) bekezdés tartalmazza, hogy a vadkár megtérítésére az köteles, aki a kárt okozó vad vadászatára jogosult és akinek a vadászterületén a károkozás bekövetkezett, illetőleg akinek vadászterületéről a vad kiváltott. A (3) bekezdés értelmében a jogosult a Ptk.-nak a fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályai szerint köteles megtéríteni a károsultnak a vad által a mezőgazdálkodáson és erdőgazdálkodáson kívül másnak okozott kárt. A vadkárral kapcsolatos rendelkezéseket tartalmaz még a törvény végrehajtására kiadott 30/1997. (IV. 30.) FM rendelet.

Vadállatnak minősül például a lakásban tartott mérges kígyó, krokodil, madárpók, skorpió stb., illetőleg a cirkusz avagy az állatkert őrizetében lévő vadállat, mint például oroszlán, leopárd stb. A jogirodalomban van olyan álláspont is, miszerint a harci kutyák is vadállatnak minősülnek, mint például a pitbull (A Polgári Törvénykönyv magyarázata, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 1998., 621. oldal).

A vadállat tartójának kártérítési felelősségére a fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott kárért való felelősségi szabályt, tehát a Ptk. 345. §-át kell alkalmazni. A vadállat tartója a felelősség alól csak annak bizonyításával mentheti ki magát, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik.

BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*

BH1998. 381. *Az állattartó kártérítési felelőssége [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 351. § (1) bek.].*

BH1982. 119. *Az állattartó köteles a társadalombiztosítási ellátást megtéríteni, ha a nem zárt helyen tartott kutyája másnak egészségkárosodást okozott. Felelősségét adott esetben enyhítheti, ha a be nem zárt terület bejáratán a harapós kutyára utaló megfelelő figyelmeztető tábla volt elhelyezve [1975. évi II. tv. 109., 114. §, Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 351. § (1) bek., 17/1968. (IV. 14.) Korm. sz. r. 13. § (1) bek. b) pont]*

BH1982. 46. *A közúti forgalomban részt vevő állattartó az okozott kárért a közúti közlekedés szabályainak vétkes megszegése esetén felel [Ptk. 351. § (1) bek., 339. § (1) bek].*

BH1977. 18. *A megbízott felel a személygépkocsi tulajdonos megbízása folytán szívességből vezetett gépkocsiban nem balesetből bekövetkezett kárért [Ptk. 351. § (1) bek.].*

Az épületről lehulló tárgy által okozott kár

352. § (1) Épület egyes részeinek lehullásából vagy az épület hiányosságaiból másra háramló kárért az épület tulajdonosa felelős, kivéve, ha bizonyítja, hogy az építkezésre és karbantartásra vonatkozó szabályokat nem sértették meg, és az építkezés vagy karbantartás során a károk megelőzése érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

A cím nem fedi az az alatt elhelyezett Ptk. 352. § és Ptk. 353. §-okban foglalt esetköröket. A Ptk. 352. § (1) bekezdése ugyanis az épületről lehulló tárgy által, illetve az épület hiányosságaiból eredő károkért való felelősséget szabályozza, a Ptk. 352. § (2) bekezdésében az épületre kifüggesztett tárgyak leesésével okozott kárért való felelősség szabályát tartalmazza, míg a Ptk. 353. §-a valamely tárgynak lakásból vagy más helyiségből való kidobásával, kiejtésével vagy kiöntésével okozott kárért való felelősség szabályait rögzíti. A felelősségi szabályok indoka mindhárom esetkörben az, hogy a károsult rendszerint nem tudja, hogy ki a tényleges károkozó, s szinte lehetetlen feladatot jelentene számára a károkozó kilétének a megállapítása.

A Ptk. a károsult védelme érdekében meghatározza, hogy az egyes esetekben ki felel a károsulttal szemben, ha a kár bekövetkezik. A törvény szerint a károsulttal szemben a kárért az épület tulajdonosa, a tárgy kifüggesztésében érdekelt személy, illetőleg a helyiséggel rendelkező személy felel. A törvényben meghatározott személyek kilétének felderítése a károsult számára könnyebb, mint a tényleges károkozó kilétének a megállapítása.

A jogirodalomban van olyan nézet, mely szerint a speciális kártérítési felelősség szabályából az is következik, hogy a károsult a tényleges károkozóval szemben közvetlenül az igényét nem érvényesítheti a Ptk. 352. §-ban foglalt esetkörökben (lásd: A Polgári Törvénykönyv magyarázata II. kötet 1624. oldal, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1981.). Álláspontunk szerint ez a következtetés a speciális felelősségi alakzatból nem következik. Véleményünk szerint a károsult a Ptk. 339. § (1) bekezdésében foglalt szabály alapján a tényleges károkozóval szemben közvetlenül is felléphet. Ennek nemcsak pergazdaságossági oka vannak. A károsultnak lehetősége van arra, hogy válasszon, hogy a Ptk. 339. § (1) bekezdése alapján a tényleges károkozóval szemben, avagy a Ptk. 352. § alapján az épület tulajdonosával avagy azzal a személlyel szemben érvényesíti, akinek érdekében a tárgyat kifüggesztették. Az más kérdés, hogy a tényleges károkozó személyének megállapítása bizonytalanabb, mintha az épület tulajdonosával szemben, illetve azzal szemben lép fel, akinek érdekében a tárgyat kifüggesztették.

Az (1) bekezdésben rögzített esetkörben a kár az épület egyes részeinek lehullásából vagy az épület hiányosságaiból ered és szerződésen kívüli károkozásról van szó, nem szerződésszegéssel okozott károkozásról, továbbá a károsult nem a tulajdonos, hanem más személy.

A szabály nemcsak az épületre, hanem az egyéb építményekre is vonatkozik, például garázs avagy egy sportlétesítmény lelátója. Ide tartozik az az eset, amikor az épület összedől, a meglazult tetőcserép leesik, a vakolat lehullik, valamilyen díszítőelem leválik, a falban lévő cső törése folytán beázás keletkezik, illetve ennek folytán fémszerkezet korrodálódik s valamilyen épületelem leszakad, az épület teraszáról hiányzik a korlát, rossz állapotú a lépcső, leomlik a tűzfal, kiszakad a nyílászáró szerkezet. A bírói gyakorlat ide sorolja a tetőről lezúduló havat is.

Amennyiben olyan személy a károsult, aki szerződéses kapcsolatban van a tulajdonossal és az épület hiányosságai folytán kárt szenved, a szerződésszegéssel okozott kárra irányadó szabályokat kell alkalmazni, nem pedig a Ptk. 352. § (1) bekezdését (például ha a bérlő szenved emiatt kárt). Különbözik ettől az az eset, ha a bérlőt azáltal éri kár, hogy az utcán közlekedve a meglazult tetőcserép ráesik, s eközben megsérül. E következtetésnek az az alapja, hogy a bérlő ugyanolyan helyzetben van, mintha járókelő lenne.

A törvény értelmében a károsulttal szemben az épület tulajdonosa felel a kárért. Nincs jelentősége annak, hogy a bekövetkezett kár létrejöttében egy harmadik személy mulasztása is közrehatott (kivéve a károsulti közrehatást, Ptk. 340. §), annak sem, hogy a kivitelező vagy a karbantartást végző vállalkozó a szakma szabályait megszegte a munkavégzés során, továbbá annak sincs, hogy az épületet nem a tulajdonos építtette, hanem annak jogelődje.

Amennyiben az épület vagy az építmény állami tulajdonban van, a károsult az igényét nem az állammal szemben, hanem az épület, az építmény kezelőjével, állandó használójával, az ún. kvázi tulajdonossal szemben érvényesítheti.

A károsult irányában nincs kártérítési felelőssége a bérlőnek, illetve a haszonélvezőnek sem a Ptk. 352. § (1) bekezdése alapján.

Az épülettulajdonos nem felel a károsulttal szemben abban az esetben, ha az épületről a tatarozás vagy az építkezési munkálatok során esik le valamilyen épületrész (Legfelsőbb Bíróság Pf. IV. 21 166/1960).

A szükséges óvintézkedések elmulasztása következtében a tetőfedési munkák végzése során leesett tetőfedő pala okozta kárra vonatkozóan a bíróság kimondta, hogy a perbeli tényállás mellett nem az épülettulajdonos szigorúbb kártérítési felelősségének esete forog fenn, hanem a közönséges szerződésen kívüli jogellenes károkozás esete (Legfelsőbb Bíróság P. törv. 21 199/1961.).

E felelősségi alakzat tehát nem azokra az esetekre vonatkozik, amikor az épületeken végzett munkálatok során történik a károkozás, hanem azokra az esetekre, amikor az épület statikus állapotban van és e nyugalmi helyzetben vezet károsodásra valamilyen lehulló tárgy vagy az épület más hiányossága. Ez a nyugalmi helyzet akkor is fennáll, ha vihar sodor le cserepeket a tetőről (Eörsi Gyula, 1966. 390. oldal, A kártérítési jog a gyakorló jogász kézikönyve V., Közgazdasági és jogi Könyvkiadó Budapest, 1991. 143. oldal).

A Ptk. 352. § (1) bekezdése tartalmazza azt is, hogy az épülettulajdonos milyen körülmények bizonyítása esetén mentesülhet a kártérítési felelősség alól.

A kimentési okok:

a) ha az épülettulajdonos bizonyítja, hogy az építkezésre és karbantartásra vonatkozó szabályokat nem sértették meg és

b) az építkezés vagy karbantartás során a károk megelőzése érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

A fenti feltételeknek együttesen kell fennállniuk ahhoz, hogy a kimentés sikeres legyen (konjuktív feltétel).

Az a) pont vonatkozásában az épülettulajdonos felelőssége objektív, hiszen nem hivatkozhat arra, hogy az építkezés és karbantartásra vonatkozó szabályok megszegéséről nem tudott, nem ő okozta, illetve nem ő volt a munkavégzés megrendelője, aminek folytán a szabályszegés történt.

A b) pont vonatkozásában az épülettulajdonos felelőssége vétkességi felelősség. Ha magatartása e körben nem felróható, a kártérítésért nem felel.

Az épület tulajdonosának (kezelőjének) karbantartási kötelezettsége kiterjed az udvarra lejtő tetőrész hófogó ráccsal való ellátására, ha az udvaron bérleti szerződés alapján gépkocsit tárolnak (BH1979. 236.).

(2) Az épületre kifüggesztett tárgyak leesésével okozott kárért a károsulttal szemben az felelős, akinek érdekében a tárgyat kifüggesztették.

A jogirodalom egységes abban, hogy mi minősül az épületre kifüggesztett tárgynak: így az épülettel alkotórészi kapcsolatban nem álló, az épületre felerősített tárgyak tartoznak ide, mint például reklámtábla, cégtábla, zászló, közvilágítási berendezés stb.

A jogszabályhely kizárólag arra tartalmaz előírást, hogy a kár megtérítéséért ki tartozik helytállási kötelezettséggel a károsulttal szemben. A kár megtérítéséért az a személy felel, akinek érdekében a tárgyat kifüggesztették. A felelősséget az anyagi vagy egyéb érdek egyaránt megalapozza. Ha közvetve sem állapítható meg az, hogy a tárgy kifüggesztése kinek az érdekében történt (például az épületre kitett ünnepi zászló), abban az esetben analógia útján az épület tulajdonosának felelősségét kell megállapítani. Amennyiben a tárgy kifüggesztésében érdekelt személy érdekeltsége megszűnt, s a tárgy leszerelése nem történt meg, szintén az épület tulajdonosa felel, ezt az esetet a bírói gyakorlat a Ptk. 352. § (1) bekezdésének alkalmazási körébe vonja.

A Ptk. 352. § (2) bekezdése kimentési okokat nem tartalmaz. A bírói gyakorlat szerint e körben a Ptk. 352. § (1) bekezdésében foglalt kimentési okokra vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. A kártérítésért

felelős - a tárgy kifüggesztésében érdekelt személy - akkor mentesül a felelősség alól, ha bizonyítani tudja, hogy a tárgy felszerelése során a felszerelésre irányadó szabályokat nem sértették meg, illetve a felszerelés és a karbantartás során a károk megelőzése érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, azaz rendszeresen ellenőrizte, hogy a tárgy leesésétől nem kell-e tartani.

(3) Ezek a szabályok nem érintik a felelős személynek azt a jogát, hogy a károkozótól a kár megtérítését követelhesse.

A jogszabályhely az épülettulajdonos, illetve a tárgy kifüggesztésében érdekelt személy, mint a kártérítés fizetéséért felelős személyek regressz igényére (visszkereseti igény, megtérítési igény) vonatkozó rendelkezést tartalmaz. Eszerint az épülettulajdonos, illetve a tárgy kifüggesztésében érdekelt személy követelheti a tényleges károkozótól, hogy a károsult részére kifizetett kártérítést részére térítse meg. A regressz igénnyel kapcsolatos szabály tehát mind a Ptk. 352. § (1) bekezdésében, mind a Ptk. 352. § (2) bekezdésében foglalt esetkörre kiterjed.

BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*

BH1999. 417. *Az önkormányzati lakások eladása esetén a társasház alakuló közgyűléséig az önkormányzat és a szolgáltató gazdálkodó szervezet között az ingatlan kezelésére létrejött szerződés rendelkezései az irányadók. A kárveszély viselése az ez idő alatt egy-egy lakásban keletkezett olyan kár tekintetében, amely egyébként a közösség kára lenne [Ptk. 339. § (1) bek., 352. § (1) bek.].*

BH1979. 236. *Épület tulajdonosának (kezelőjének) karbantartási kötelezettsége kiterjed az udvarra lejtő tetőrész hófogó ráccsal való ellátására, ha az udvaron bérleti szerződés alapján gépkocsit tárolnak [Ptk. 352. § (1) bek.].*

BH1978. 115. *I. Az összes körülmény körültekintő vizsgálatával kell dönteni abban a kérdésben, hogy a károkozó kiskorú gyermek az adott károkozás vonatkozásában rendelkezett-e megfelelő belátási képességgel [Ptk. 352. § (1) és (4) bek.].*

BH1978. 115. *II. A gondozó felelőssége vonatkozásában a bizonyítási teher másként alakul attól függően, hogy a Ptk. 352. §-ának (1) bekezdésén vagy pedig a (4) bekezdésén alapuló felelősségről van-e szó.*

353. § (1) Valamely tárgynak lakásból vagy más helyiségből való kidobásával, kiejtésével vagy kiöntésével okozott kárért a károsulttal szemben a lakás bérlője, illetőleg a helyiség használója felelős.

Az itt szabályozott esetkörben a kártérítés alapja valamely tárgynak lakásból vagy más helyiségből való kidobása, kiejtése vagy kiöntése. A más helyiség lehet a lakáshoz tartozó, a bérlő kizárólagos használatában álló elkerített padlásrész, de lehet üzlethelyiség, raktár, garázs, műhely, iroda. Viszont nem tartozik ezen bekezdés hatálya alá az épület közös használatára szolgáló helyiség, például lépcsőház, mert ez a Ptk. 353. § (3) bekezdésének a hatálya alá esik.

A károsultnak nemcsak azt kell bizonyítania, hogy károkozás történt, kára következett be és a kettő között okozati összefüggés van, hanem azt is, hogy konkrétan mely helyiségből történt a tárgy kidobása, kiejtése vagy kiöntése. Előfordul, hogy ez a károsult számára nehézséget jelent, például számos lakásból álló szövetkezeti lakás, társasház, bérház esetén. Ha a károsult e tényt bizonyítani nem tudja, nem állapítható meg a Ptk. 353. § (1) bekezdése szerint felelős személy, azaz kártérítési igényét nem fogja tudni kivel szemben érvényesíteni.

A törvény értelmében a károsult a lakás bérlőjével, illetőleg a helyiség használójával szemben érvényesítheti a kárigényét.

Amennyiben a lakást bérlőtársak (például házastársak) használják, a felelősségük a károsulttal szemben egyetemleges. A károsult tehát bármelyikükkel vagy mindkettejükkel szemben érvényesítheti az igényét. Amennyiben a lakást a tulajdonos használja, a kártérítésért ő felel. Ha a tulajdonos valamilyen jogcímen engedi át a lakás használatát, a lakáshasználó tartozik helytállással. Nem tartozik ide az az eset, ha a tulajdonos például egy éjszakára engedi át a lakás használatát, ilyenkor a lakáshasználó vendégnek minősül. Ide tartozik ugyanakkor az az eset, amikor a bérlő vagy a tulajdonos szívességi lakáshasználatot enged, azaz például a családtag károkozásáért is a tulajdonos, illetve a bérlő felel a károsulttal szemben. A kárért felelős személy lehet albérlő, társbérlő is.

A felsorolt személyek felelnek a károsulttal szemben a kár megtérítéséért, ha a tényleges károkozó átmenetileg a felelős személy engedélyével tartózkodik a lakásban vagy más helyiségben, például családtag, vendég. A törvény miniszteri indokolása szerint ennek az a magyarázata, hogy a bérlő önmagáért, háza népéért és mindenkiért, akit a lakásba beenged, helytállni tartozik.

A hivatali helyiség használója ugyanezen az alapon felel akkor, ha a károkozó a hivatalban tartózkodó ügyfél.

A jogosulatlanul lakásban tartózkodó személyért azonban a bérlő, illetve használó nem felelős.

(2) Ha a bérlő, illetőleg a használó a károkozót megnevezi, kezesként felel. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a károkozó jogosulatlanul tartózkodott a helyiségben.

A törvényhely a bérlő, illetőleg a használó kártérítési felelősségét mérséklő körülményt, illetve felelősség alóli kimentési okot szabályoz.

Ha a lakás vagy más helyiség bérlője, használója megnevezi a tényleges károkozót, a károsulttal szemben egyszerű kezesként felel. A felelőssége tehát a Ptk. 353. § (1) bekezdésében foglaltakhoz képest mérsékelt, ún. mögöttes felelősség.

A károsult jogosult arra, hogy a károkozót és a bérlőt, vagy a használót egyidejűleg perelje, ilyen esetben azonban a bérlő, illetve a használó feltételesen marasztalható azzal, hogy a kártérítést akkor köteles megfizetni, ha az a tényleges károkozótól behajthatatlan.

A bérlőnek, illetve a használónak egyetlen felelősség alóli kimentési lehetősége van, mégpedig az, ha azt bizonyítja, hogy a károkozó jogosulatlanul tartózkodott a helyiségben. Jogosulatlanul a lakásban tartózkodó személynek minősül például a magánlaksértő, a betörő, a lakásból való kiköltözésre kötelezett személy stb. Ilyen esetben tehát a bérlő, illetve a lakáshasználó egyáltalán nem felel a károsulttal szemben, még kezesként sem. A bizonyítási kötelezettség e vonatkozásban a bérlőt, illetőleg a használót terheli. Ha a bizonyítás sikertelen, köteles a károsult kárát megtéríteni. Mindebből az is következik, hogy a bérlő, illetőleg lakáshasználó kártérítési felelőssége objektív, nem vétkességi alapú.

Nem egyértelmű a joggyakorlatban, hogy a jogcím nélküli lakáshasználó jogosulatlanul a lakásban tartózkodónak minősül-e avagy nem. Van olyan nézet, miszerint a jogcím nélküli lakáshasználó jogosulatlanul tartózkodik ugyan a lakásban, de általában igen hosszú ideig egy megtűrt helyzetben és a bérlő, valamint közte nem mindig szakad meg minden kapcsolat (például, ha a bérlő vendégeket fogad, gyakran jelen van a jogcím nélküli lakáshasználó is). Ilyenkor semmi nem indokolja, hogy a jog ne kezelje őt is úgy, mint más vendégeket. Ha viszont egymástól teljesen elszigetelten élnek és mindkettejüknek zárható, külön lakrészük van, akkor a jogcím nélküli lakáshasználót a bérlő helyiségében jogosulatlanul tartózkodónak kell tekinteni (A Polgári Törvénykönyv magyarázata II. kötet, 1629-1630. oldal, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1981.).

Mindebből az következik, hogy az összes körülmény gondos mérlegelésével kell megállapítani, hogy a jogcím nélküli lakáshasználó jogosult-e a helyiségben tartózkodásra avagy jogosulatlan használónak minősül-e.

Előfordulhat olyan eset is, amikor a bérlő, illetve a használó teljes kártérítési felelősséggel tartozik a károsulttal szemben abban az esetben is, ha a károkozót megnevezi, felelőssége tehát nem kezesi felelősség, például abban az esetben, ha a károkozó a helyiség bérlőjének vagy használójának az alkalmazottja. Ilyen esetben alkalmazni kell a Ptk. 348. §-át.

Ha a károkozó a lakásbérlő megbízottjaként okozza a kárt, szóba jön a Ptk. 350. § (1)-(2) bekezdésének az alkalmazása.

Ha a károkozó a bérlő vétőképtelen hozzátartozója, felmerülhet a Ptk. 347. § (1) bekezdésében foglaltak alkalmazása, illetve ha a károkozó belátási képességgel rendelkező kiskorú (vétőképes kiskorú), vizsgálni kell a Ptk. 347. § (4) bekezdésében foglalt feltételek meglétét. Ha a Ptk. 347. § (1) vagy (4) bekezdése szerinti feltételek fennállnak, a bérlő e szabályok alapján teljes kártérítési felelősséggel tartozik a károsult irányába, tehát nem kezesként felel. Ha nem állnak fenn a Ptk. 347. § (1) bekezdésében, illetve (4) bekezdésében foglalt feltételek, abban az esetben kerülhet sor a Ptk. 353. § (2) bekezdés szerinti kezesi felelősség megállapítására.

Ha a károkozó olyan vétőképtelen vagy vétőképes kiskorú, aki nem a bérlő gondozásában áll, a gondozó vonatkozásában sor kerülhet a Ptk. 347. § (1), illetve (4) bekezdésének az alkalmazására, míg a bérlő kezesként felel a Ptk. 353. § (2) bekezdése értelmében. Ha tehát fennállnak a Ptk. 347. § (4) bekezdésében foglalt feltételek, a gondozó és a károkozó egyetemlegesen marasztalható, a lakás, illetve más helyiség bérlője vagy használója pedig egyszerű kezesként feltételesen kötelezhető a kártérítés megfizetésére.

Ez utóbbiak illusztrálásaként ismertetünk egy eseti döntést a bírói gyakorlatból. A II. r. alperes bérlakásához tartozó erkélyen tartózkodó I., III. és VI. r. alperesek trafólemezeket dobáltak, s azok közül az egyik a játszótéren tartózkodó I. r. felperes bal szemét találta el, aki a sérülés következtében a szeme látását teljesen elvesztette. A baleset idején 14 éves I. r. alperes és 13 éves III. r. alperes belátási képességgel rendelkeztek, ezért a kártérítési felelősségük a Ptk. 347. §-ának (4) bekezdése alapján fennáll. Ugyanakkor a 9 éves VI. r. alperes vétőképtelen volt, ezért helyette az (1) bekezdés szerint a gondozóik felelnek. A szülő IV. és V. r. felperesek a felelősség alól nem tudták kimenteni magukat, mert nem bizonyították, hogy a felügyelet ellátása érdekében az általában elvárható magatartást tanúsították. Az adott esetben a nevelési mulasztásuk abban állt, hogy nem tettek meg mindent a gyermek jellemének megfelelő formálása, tulajdonságai alakítása érdekében. A bíróság az I., III., IV. és V. r. alpereseket egyetemlegesen kötelezte a kártérítés megfizetésére a károsult javára a Ptk. 344. § (1) bekezdése alapján (többek közös károkozása). A bíróság megállapította azt

is, hogy a károkozók felelőssége teljes, mert a károsult I. r. felperes terhére eső magatartás vagy mulasztás nincs, ezért a Ptk. 340. §-ának (1) bekezdése szerinti kármegosztás nem alkalmazható. A bíróság megállapította, hogy a lakás bérlője, a II. r. alperes kezesként felel a Ptk. 353. § (2) bekezdése értelmében. Fizetési kötelezettsége akkor áll be, ha az egyetemlegesen kötelezett személyektől a megítélt kártérítés összege behajthatatlan (Legfelsőbb Bíróság Pfv. III. 20 996/1993/2.).

(3) Valamely tárgynak az épület közös használatára szolgáló helyiségeiből való kidobásával, kiejtésével vagy kiöntésével okozott kárért a károsulttal szemben az épület tulajdonosa felelős. Ha a tulajdonos a károkozót megnevezi, kezesként felel.

Ha valamely tárgy kidobása, kiejtése vagy kiöntése az épület közös használatára szolgáló helyiségéből történik, az épület tulajdonosa köteles a kár megtérítésére. Ez nem vonatkozik a lakásokhoz tartozó közös helyiségekre, mert e vonatkozásban a Ptk. 353. § (1) bekezdésében foglalt szabályt kell alkalmazni.

Az épület közös használatra rendelt helyisége lehet például szövetkezeti ház, társasház vagy bérház lépcsőháza, az ilyen házakban lévő mosókonyha, közös használatban lévő padlástér stb. Amennyiben a padlástér a bérlő lakásához tartozó elkülönítetten használt épületrész, abban az esetben a Ptk. 353. § (1)-(2) bekezdésében foglalt szabályok érvényesülnek, nem pedig a Ptk. 353. § (3) bekezdésében foglaltak.

A törvény szerint az épülettulajdonos felelősségét mérséklő tényező az, ha a tulajdonos a károkozót megnevezi. Ez esetben a tulajdonos egyszerű kezesként felel a károsulttal szemben. A károsult egyidejűleg perelheti a károkozót és a tulajdonost. A tulajdonos feltételesen marasztalható azzal, hogy a kártérítésért akkor köteles helytállni, ha az a károkozótól behajthatatlan.

E szakasz alkalmazása körében irreleváns, hogy a károkozó jogszerűen vagy jogosulatlanul tartózkodik-e az épület közös használatára szolgáló helyiségben. Az épülettulajdonos felelőssége tehát objektív, nincs lehetősége olyan kimentési okra hivatkozni, amelynek folytán teljes egészében mentesülhetne a kártérítési felelősség alól.

(4) Ezek a szabályok nem érintik a felelős személynek azt a jogát, hogy a kárért egyébként felelős személytől a kár megtérítését követelhesse.

A törvényi rendelkezés értelmében az a személy, aki a Ptk. 353. § (1)-(3) bekezdései szerint megtérítette a károsult kárát, regressz igényt érvényesíthet a tényleges károkozóval szemben, tehát követelheti, hogy a tényleges károkozó térítse meg a részére az általa a károsultnak kifizetett kártérítés összegét.

BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*

BH1978. 403. *A bíróság magánszemélynek a társadalombiztosítás szervével szemben fennálló megtérítési kötelezettségét méltányos esetben akkor is mérsékelheti, ha kármegosztást alkalmazott. A mérséklés indokoltságát és mértékét a felelős személy vagyoni, kereseti, családi és személyi viszonyainak, általában az eset összes körülményeinek beható értékelésével kell elbírálni [1975. évi II. tv. 109., 114. §, Ptk. 340. § (1) bek., 353. § (1) bek., 3/1975. (VI. 14.) SZOT sz. szab. 195. §, MK 107. sz.].*

BH1978. 141. *I. Ha a fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatója szenvedett balesetet, a társadalombiztosítási szerv az emiatt nyújtott ellátás megtérítését nem a veszélyes üzemekre vonatkozó, hanem az általános, illetve az adott esetre irányadó különös felelősségi szabályok alapján követelheti a károkozótól [1975. évi II. tv. 109. §, Ptk. 339. §, 345. § (1) bek., 353. § (2) bek.].*

A nem vagyoni kár

354. §

A nem vagyoni kár intézményét az 1977. évi IV. törvény rendelkezése iktatta be. 1978. március 1-jétől 1992. június 1-jéig a törvény szövege a következőképpen szólt: A károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát, ha a károkozás a károsultnak a társadalmi életben való részvételét vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásolja. A Tvr. 14. §-a úgy rendelkezett, hogy a nem vagyoni kárral kapcsolatos felelősségi szabályokat csak akkor lehet alkalmazni, ha a károkozó magatartás a törvény hatálybalépése után történt.

Az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI. 1.) AB határozata kimondta, hogy a Ptk. 354. §-ának ... ha a károkozás a károsultnak a társadalmi életben való részvételét vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásolja szövegrészében foglalt rendelkezés alkotmányellenes, ezért azt megsemmisíti. A részbeni megsemmisítés folytán a törvény 354. §-a a következő szöveggel maradt hatályban: A károkozó köteles megtéríteni a károsult

nem vagyoni kárát. Az Alkotmánybíróság által megállapított szöveg 1992. június 1-jétől 1993. október 31-éig volt hatályban.
Az 1993. évi XCII. törvény 40. § (4) bekezdés a) pontja hatályon kívül helyezte a Ptk. 354. §-át és a nem vagyoni kárt a Ptk. 355. § (1) bekezdésében és a (4) bekezdésében foglalt felsorolás között helyezte el. 1993. november 1-je óta tehát nincs hatályban olyan törvényi előírás, ami meghatározná a nem vagyoni kár fogalmát avagy az alkalmazási kört illetően bármilyen törvényi útmutatást adna. A Ptk. 355. § (1) bekezdésében és a (4) bekezdésében való elhelyezéssel a nem vagyoni kár az ott meghatározott kárfajták egyike.
Megemlítendő, hogy korábban hatályban volt 16. számú irányelv megszorítóan értelmezte a törvény 354. §-ának első szövegváltozatát. A törvény vagylagos feltételekre utaló megfogalmazásával szemben az irányelv e feltételeket együttesen fennálló, konjuktív feltételként nevesítette. Az irányelv egyébként részletes iránymutatást adott a bírói gyakorlat számára ahhoz, hogy milyen szempontok alapján kerülhet sor a nem vagyoni kárban való marasztalásra.
Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy sem az Alkotmánybírósági döntésnek, sem az 1993. évi XCII. törvénynek visszaható hatálya nincsen, tehát minden esetben azt kell vizsgálni, hogy a nem vagyoni hátrány mely időpontban következett be. E szempontból tehát nem annak van jelentősége, hogy a károkozó magatartás mikor történt, hanem annak, hogy a károkozó magatartással oksági kapcsolatban lévő nem vagyoni hátrány mikor keletkezett. Ez alól egyetlen kivétel van, mégpedig a már említett Ptké. 14. §-a értelmében, tehát ha a károkozó magatartás 1978. március 1-je előtt történt, de a kár később következett be, mert ez esetben nem vagyoni kártérítés nem állapítható meg a károsult javára.
Figyelemmel kell tehát lenni arra, hogy a nem vagyoni hátrány mikor keletkezett, mert az abban az időben hatályban volt szövegváltozatnak megfelelően kell meghozni a nem vagyoni kártérítéssel kapcsolatos döntést. A nem vagyoni kárra vonatkozóan a részletesebb magyarázatot a Ptk. 355. § (4) bekezdésénél közöljük.
BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*
EBH2002. 694. *A munkáltató 1978. március 1-je előtti károkozásával felmerült nem vagyoni kártérítésre vonatkozó igény nem érvényesíthető [Ptk. 354. §, Ptké. II. 14. §, 1967. évi II. tv. végrehajtására kiadott 48/1979. (XII. 1.) MT r. 83. § (5) bek.].*
EBH2002. 626. *A kegyeleti jog gyakorlásának jogellenes korlátozása nem vagyoni kártérítést alapoz meg. [Ptk. 85. § (3) bek., 354. §, 339. §, 34/1992. (VI. 1.) AB határozat]*
BH2002. 305. *A munkáltató kártérítési felelőssége a rendkívüli felmondás indokolásában állított - személyhez fűződő jogot sértő - valótlan tényállítások miatt [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 354. §, Pp. 163. §, 164. §].*
BH2000. 440. *A felülvizsgálati kérelemnek elkésett benyújtása miatt a mulasztó ügyvéd felelősséggel tartozik, ezzel a magatartásával azonban az általa képviselt fél személyhez fűződő jogát nem sértette meg [Ptk. 75-84. §-ai, Ptk. 354. §, 1984. évi XX. tv. 57. §].*
BH2000. 207. *A nem vagyoni kárpótlásra való igény feltételeinek fennállását az igényt érvényesítőnek kell bizonyítania [Pp. 164. § (1) bek., 272. § (2) bek., Ptk. 354. § (1) bek.].*
BH2000. 100. *Nem vagyoni kártérítés a Hepatitis C vírussal fertőzött vérkészítmény felhasználásával okozott egészségkárosodás miatt [1972. évi II. tv. (Et.), 22. § (2) bek., 58. § (3) bek., 16/1972. (IV. 29.) MT r. (Etv.) 12. § (1)-(2) bek., 199/1997. (XI. 14.) Korm. r., Ptk. 326. § (1)-(2) bek., 354-355. §, 360. § (1) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*
BH1999. 363. *II. Nincs akadálya annak, hogy a kereset benyújtását követően elhalt jogosult helyébe a perbe a jogutódok belépjenek, és a jogelődöt haláláig terjedő időre megillető nem vagyoni kártérítés összegét ők követeljék. [Ptk. 339. § (1) bek., 354. §, 1972. évi II. tv. (Eü. tv.) 43. § (3) bek., Pp. 61. § (1) bek.].*
BH1999. 206. *Nem vagyoni kártérítés megállapítása az elbírálás idején érvényesülő értékviszonyok alapulvételével [Ptk. 345. § (1) bek., 354. §, 360. § (1)-(2) bek.].*
EBH1999. 100. *Nem vagyoni kártérítést a szerzői jogsértéssel összefüggően bekövetkezett nem vagyoni hátrány alapoz meg [Ptk. 354. §, 355. § (4) bek., 34/1992. (VI. 1.) AB határozat].*
EBH1999. 15. *II. Az életveszély okozása és elhárítása érdekében végzett beavatkozások, gyógymódok alkalmazásával okozott kár nem tartozik az emberi méltóság megsértésének fogalomkörébe [Ptk. 348. §, 354. §, 1972. évi II. tv. 22. § (2) bek., 53. § (2) bek., 76. §].*
BH1996. 304. *I. A személyhez fűződő jogok megsértésének tényét megállapító bírói ítélet közzététele önmagában általában nem alkalmas az érintett személyt ért nem vagyoni hátrány kiküszöbölésére [Ptk. 84. § (1) bek., 354. §, 355. § (4) bek.].*

BH1996. 304. *II. A személyhez fűződő jogok megsértésével összefüggő hátrányok bekövetkezését a kárigényt érvényesítő károsult tartozik bizonyítani, a köztudomású tényeket azonban a bíróság hivatalból is figyelembe veszi [Ptk. 354. § Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.]*

BH1996. 35. *Amennyiben a nem vagyoni kár összegét az ítélet a meghozatalakor érvényesülő ár- és értékviszonyok alapulvételével határozza meg, úgy a késedelmi kamatot nem lehet visszamenőlegesen megállapítani [Ptk. 354. §, 360. § (1) bek.].*

BH1995. 521. *A bizonyítási teher alakulása - a személyiségi jogok megsértése miatt - nem vagyoni kár megtérítése iránt indított perben [Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek., Ptk. 354. §, 355. § (1) bek., 1993. évi XCII. tv. 4. és 15. §, 34/1992. (VI. 1.) AB hat.].*

BH1995. 516. *A nem vagyoni kártérítés összegét a bíróság a per összes körülményeinek - köztük személyes észlelésének - a maguk összességében való mérlegelésével, belátása szerint határozza meg, ha az szakértői vélemény vagy egyéb bizonyíték alapján nem állapítható meg [Ptk. 354. §, Pp. 206. §. (3) bek.].*

BH1995. 395. *I. A személyhez fűződő jogok megsértése miatt érvényesített igények elbírálásánál a kölcsönösen elkövetett jogsértések egymással való összefüggéseit nem lehet figyelmen kívül hagyni [Ptk. 78. §, 84. § (2) bek., 354. §, 34/1992. (VI. 1.) AB. hat.]*

BH1995. 345. *I. Baleset folytán kialakult egészségkárosodás miatt járó nem vagyoni kárpótlás összegének megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 354. §, 355. § (4) bek.].*

BH1995. 273. *I. Személyiségi jog megsértése miatt az üzleti forgalomban jelentkező nem vagyoni kár megtérítése [Ptk. 354. §, 355. §, Pp. 206. § (1) bek.].*

BH1995. 273. *II. Személyiségi jog megsértésével összefüggő nem vagyoni hátrányok bekövetkeztét a felperesnek kell bizonyítania, a bíróság azonban a köztudomású tényeket akkor is figyelembe veszi, ha arra a felek nem hivatkoztak [Ptk. 354. §, 355. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek., 34/1992. (VI. I.) AB kat.].*

BH1994. 313. *Általános kártérítés és a nem vagyoni kártérítés összegének megváltoztatása felülvizsgálati eljárásban [Pp. 275/A. § (1) bek., 206. § (1) bek., Ptk. 359. § (2) bek., 354-355. §].*

BH1994. 131. *I. A házastárs elvesztése következtében kialakult rokkantságot eredményező kóros elmeállapot esetében megállapított nem vagyoni kártérítés [Ptk. 354. §].*

BH1994. 127. *A közélet szereplői által indított személyiségvédelmi perek elbírálásánál irányadó szempontok [Alkotmány 61. § (2) bek., 1986. évi II. tv. 3. § (1) bek., 1976. évi 8. tvr., Ptk. 76. §, 80. § (1)-(2) bek., 84. §, 354. §].*

BH1993. 742. *A nem vagyoni kártérítés mértékének meghatározásánál irányadó szempontok [Ptk. 354. §].*

BH1993. 678. *Az üzletben árusított maró anyag kifröccsenéséből fakadó kárért való felelősség [Ptk. 345. § (1) bek., 354. §].*

BH1993. 226. *Szerzői jogok megsértése miatt érvényesített nem vagyoni kártérítési igény elbírálásának szempontjai [1969. évi III. tv. (Szjt.) 4. § (2) bek., 9. § (1) bek., 52. § (2) bek., Ptk. 354. §, 34/1992. (VI. 1.) AB határozat].*

BH1992. 639. *A kötelezett által önként teljesített egyösszegű nem vagyoni kártérítés mellett járadék megállapítása [Ptk. 354. §, 355. § (3) bek.].*

BH1992. 529. *Nem vagyoni kártérítés mindkét szülőjét elvesztő kiskorú javára [Ptk. 354. §].*

BH1992. 462. *I. Nem vagyoni kártérítésként járadék megállapítása [Ptk. 354. §].*

BH1992. 461. *Nem vagyoni kártérítés megállapítása fiatalkorút ért súlyos baleseti károsodás esetén [Ptk. 354. §].*

BH1992. 395. *Nem vagyoni kártérítés megállapítása viszonylag kis mértékű személyi károsodás esetén [Ptk. 354. §].*

BH1992. 318. *I. Nem vagyoni kártérítési igény a szülőjét elvesztő kiskorú gyermek javára [Ptk. 354. §].*

BH1992. 58. *I. Nem vagyoni kár megtérítésére kötelezés a bűnügyi nyilvántartás vezetésében elkövetett mulasztás miatt [Ptk. 349. és 354. §.].*

BH1992. 58. *II. A nem vagyoni kár megtérítésének feltétele megvalósul, ha valaki állampolgári jogait huzamosan nem gyakorolhatja [Ptk. 354. §].*

BH1991. 314. *II. Nem vagyoni kártérítés összegének megállapítása során figyelembe vett szempontok [Ptk. 354. §].*

BH1991. 286. *A szerződésszegés, amely az ellenérdekű fél üzleti hírnevét hátrányosan érinti, alapot ad nem vagyoni kártérítés követelésére [Ptk. 318. § (1) bek., 354. §, 16. IE 8. pont].*

BH1991. 277. *A nem vagyoni kártérítési igény elbírálása során a munkaképesség csökkenésének mértékét nem lehet döntően vagy egyedül irányadónak tekinteni [Ptk. 354. §].*

BH1991. 276. *Nem vagyoni kártérítés megállapítása fiatalkorban elszenvedett, végleges bénulással járó baleseti sérülésért [Ptk. 354. §].*

BH1991. 19. *A gazdasági forgalomban való részvételt hátrányosan befolyásolhatja és nem vagyoni kártérítés alapjául szolgálhat a vállalkozó sorozatos késedelme vagy egyéb szerződésszegő magatartása [Ptk 389. §, 354. §].*

BH1990. 298. *Nem vagyoni kártérítés megítélése személyiségi jogok sírfelirattal történő nyilvános megsértése miatt [Ptk. 354. §, 84. § (1) bek.].*

BH1990. 15. *A nem vagyoni kártérítés iránti igényt nem zárja ki az a körülmény, hogy a kómás állapotban levő károsult a kárpótlás felhasználásával járó előnyöket nem képes érzékelni, ezért életminőségében változás nem áll be [Ptk. 354. §, 16. sz. Irányelv].*

BH1989. 189. *Kisgyermek javára a járást megnehezítő baleseti sérülés miatt nem vagyoni kártérítés megítélése [Ptk 354. §, 16. sz. Irányelv].*

BH1989. 61. *Nem vagyoni kártérítés megállapítása személyi sérülés miatt, figyelemmel a károsult közrehatására is [Ptk 354. §.]*

BH1986. 459. *Közeli hozzátartozó elvesztése miatt érvényesített nem vagyoni kártérítési igény elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 354. §, 16. sz. Irányelv].*

BH1986. 273. *A nem vagyoni kártérítés alapjaként megjelölt pszichés károsodás megítéléséhez általában nem mellőzhető szakértő kirendelése [Ptk. 354. §, 16. sz. Irányelv, Pp. 221. § (1) bek.].*

BH1985. 312. *I. Gyermeknek baleset folytán bekövetkezett halála esetén az újabb gyermek nevelésével, gondozásával kapcsolatos többletköltséget nem lehet olyan költségnek tekinteni, amely a másik gyermek elvesztése folytán a szülőket ért nem vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges. Ezzel kapcsolatban anyagi kárpótlásként általános kártérítést sem lehet megállapítani. [Ptk. 354. §, 355. § (4) bek., 359. § (1) bek.].*

BH1985. 312. *II. A nem vagyoni kártérítés iránti igényt nem alapozza meg önmagában a közeli hozzátartozó halálának a ténye és az ennek következtében fellépő gyász és fájdalom, valamint az, hogy a hozzátartozó halála folytán a korábbi helyzet hátrányosan megváltozott. Csak az ezzel kapcsolatos vagyoni kártérítésre kerülhet sor. [Ptk. 354. §, 16. sz. Irányelv III. pontja.]*

BH1985. 147. *Általános kártérítés és nem vagyoni kártérítés együttes megállapítása. [Ptk. 354. §, 359. §, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.]*

BH1984. 222. *II. A mű megrongálódása az ebből eredő vagyoni károsodáson kívül a művész személyiségi jogát is sérti, nem vagyoni kárt is okozhat. Nem vagyoni kárpótlás megítélésére azonban csak akkor kerülhet sor, ha a károkozás a károsultnak a társadalmi életben való részvételét tartósan, súlyosan megnehezíti [Ptk. 354. §].*

BH1984. 60. *Nem vagyoni kártérítés iránt indított perben a károsultat ért hátrányt egészében és egységesen kell értékelni, valamennyi tényezőt együttesen kell mérlegelni. Ezért nem kerülhet sor a nem vagyoni kártérítésnek részben egyösszegben, részben pedig járadék formájában való megítélésére [Ptk. 354. §, 355. § 16. sz. Irányelv.]*

BH1983. 487. *A kiskorú javára megítélt nem vagyoni kártérítés összegét gyámhatósági fenntartásos takarékbetétkönyvben kamatozó tartós betétként kell elhelyezni. Törvényt sért az olyan ítéleti rendelkezés, amely az összeget közvetlenül a kiskorú részére rendeli kifizetni [Ptk. 347. § (4) bek., 354. §, 355. § (1) bek., 1/1974. (VI. 24.) OM sz. r. 142. § (1) bek., 144. § (1) bek.].*

BH1982. 423. *II. Létfontosságú belső szerv károsodása, részbeni elvesztése nem vagyoni kártérítésre alapot adhat [Ptk. 354. §, 16. sz. Irányelv].*

BH1982. 241. *I. Nem vagyoni kárpótlás összege után a károsodás bekövetkeztétől késedelmi kamat jár. A károsodás bekövetkeztének azt az időpontot kell tekinteni, amikor a társadalmi életben való részvétel vagy az élet tartós, súlyos megnehezedése megkezdődött. Ez az időpont azonban nem esik egybe szükségképpen a károkozó magatartás időpontjával [Ptk. 301. § (1) bek., 354. §, 355. § (1), (2) és (3) bek., 360. § (1) és (2) bek.].*

BH1982. 9. *A jogi képviselet nélkül eljáró baleseti sérültet a bíróság köteles figyelmeztetni a vagyoni és nem vagyoni jellegű kárigényének érvényesítésének lehetőségére és feltételeire egyaránt [Pp. 3. § (1) bek., 146. § (3) bek., Ptk. 355. § (4) bek., 354. §].*

BH1981. 500. *A kisajátítás mint a tulajdon és a tulajdon tárgyaihoz fűződő jogok elvonásának jogszabályi feltételekhez és az illetékes hatóság engedélyező határozatához kötött módja nem jogellenes tevékenység, ezért a kisajátítást kérő kártérítési felelőssége nem állapítható meg. A kisajátítás és az azzal kapcsolatos kártalanítás körében a kisajátítást kérőt nem lehet nem vagyoni kár megtérítésére kötelezni [Ptk. 178. §, 1976. évi 24. sz. tvr. 16. §., Ptk. 354. §].*

BH1981. 455. *Nem vagyoni kárpótlás megítélhető - átalány jelleggel - egy összegben, de járadék formájában is. Olyan esetben, amikor a károsult társadalmi életben való részvételének feltételei még körvonalakban sem*

tisztázottak, igy különösen kiskorú gyermeknél, aki szülői gondozás alatt áll, s igy önálló életforma kialakulásának hiánya miatt élete tartós vagy súlyos elnehezedésének végleges mértéke nem állapítható meg, - hacsak egyéb körülmények más döntést nem indokolnak - általában a járadék megítélése a célszerű [Ptk. 354. §, 355. § (3) bek.].

BH1981. 188. *A nem vagyoni kárpótlás mértékét jelentősen emelő tényezőként, következésképpen a súlyos baleset rendkívüli következményeként kell értékelni, hogy fiatal, munkaképességének teljében levő ember mozgásképtelensége folytán 100%-ban és véglegesen rokkanttá vált, egész életében mások gondozására szorul, s igy életlehetőségei mind egyéni, mind pedig társadalmi szinten igen nagy mértékben leszűkültek [Ptk. 354. §].*

BH1981. 101. *Annak megítélésénél, hogy adott esetben a nem vagyoni kárpótlás megítélése egyösszegben vagy járadékszerűen indokolt-e, elsősorban az igényt érvényesítő személy érdekeire kell tekintettel lenni. E vonatkozásban jelentősége van a károsult családi körülményeinek, egészségi állapotának és mindazoknak a kisérő körülményeknek, amelyek a baleset következtében elnehezült életvitel körében értékelhetők. A nem vagyoni kárpótlás rendeltetése az említett hátrányok enyhítése, illetőleg az elnehezült életvitel elviselésének a megkönnyítése [Ptk. 354. §].*

BH1981. 57. *III. Kártérítésre kötelezésre csak jogellenes károkozás esetén kerülhet sor, Ez irányadó abban az esetben is, ha nem vagyoni kár fejében követelnek kártérítést [Ptk. 339., 354. §].*

BH1980. 381. *Nem vagyoni kár megállapítására kerülhet sor akkor, ha a baleseti sérült lábát amputálni kellett és ennek következményeként korábban a társadalmi életben aktívan tevékenykedő felperes életvitele, de bizonyos mértékben az élete is tartósan megnehezült. A kárpótlásnak járadék formájában történt megítélésénél figyelembe kell venni a felperes életkora mellett ezt is, hogy a jelenleg fennálló mozgás-korlátozottságának mértéke a jövőben módosulhat [Ptk. 354. §].*

BH1980. 334. *A károsult életvitelének tartós vagy súlyos megnehezülése mint a nem vagyoni kár megítélésénél döntő jelentőségű tény nem csak fizikai, hanem pszichikai tényezők figyelembevétele alapján is megállapítható [Ptk. 354. §]*

BH1980. 243. *Olyan esetben, amikor a baleset folytán életét vesztett személy hozzátartozójának élete és a társadalmi életben való részvétele tartósan vagy súlyosan megnehezült, a változott körülményekre tekintettel részére a nem vagyoni hátrány csökkentése, illetőleg kiküszöbölése végett kárpótlás megítélése is indokolt lehet. Az említett igények érvényesíthetőségét azonban önmagában nem alapozza meg az a körülmény, hogy a hozzátartozó halála folytán a korábbi helyzet változott: pl. a feleség özvegy lett, vagy a gyermek árvaságra jutott. A közeli hozzátartozó halálának ténye és az ennek következményeként jelentkező gyász és fájdalom önmagában nem nyújt alapot nem vagyoni kár megítélésére [Ptk. 345. §, 354. §, 358. § (1) bek.].*

FPK 1996/45. *A Ptk. 354. §-ának eredeti rendelkezésén alapuló nem vagyoni kártérítés összegét úgy kell megállapítani, hogy alkalmas legyen a károsult elnehezült életvitelének megkönnyítésére.*

Tvr. 14. § Az államigazgatási jogkörben okozott kárral, valamint a nem vagyoni kárral kapcsolatos felelősségi szabályokat csak akkor lehet alkalmazni, ha a károkozó magatartás a törvény hatálybalépése után történt.

XXXI. fejezet

A felelősség módja, a kártérítés mértéke

355. § (1) A kárért felelős személy köteles az eredeti állapotot helyreállítani, ha pedig az nem lehetséges, vagy a károsult azt alapos okból nem kívánja, köteles a károsult vagyoni és nem vagyoni kárát megtéríteni.

Amennyiben a kártérítés jogalapja bármilyen jogcímen megállapítható, azt kell vizsgálni, hogy a kár milyen módon reparálható, mi legyen a kártérítés módja. A kártérítés módja szempontjából már nincs jelentősége annak, hogy milyen jogcímen (például a Ptk. 339. §-án, a Ptk. 345. §-án, a Ptk. 6. §-án avagy a Ptk. 310. §-án alapuló stb.) kártérítési felelősségről van szó.

A kártérítés módjának a meghatározásánál elsősorban arra kell figyelemmel lenni, hogy az lehetőleg teljes jóvátételt nyújtson, azaz a kártérítés a károsultat olyan helyzetbe hozza, amilyenben volna, ha a kár nem következett volna be. A kártérítés módjának megválasztásánál azonban figyelemmel kell lenni arra is, hogy lehetőleg a károkozó se kerüljön kíméletlen helyzetbe.

Vannak olyan esetek is, amikor a törvény erejénél fogva nem lehet teljes reparációt nyújtani a károsult számára, mint például a fuvarozási szerződés megszegésével okozott károk többségének a megtérítésével kapcsolatban. Ez azonban a kártérítés mértékéhez kapcsolódó kérdés.

A Ptk. a kártérítés módjával kapcsolatban sorrendiséget tartalmaz. Kártérítés címén elsődlegesen az eredeti állapot helyreállítását rendeli, másodsorban a kár megtérítését, amelyre kétféle módon kerülhet sor: pénzben vagy természetben való megtérítéssel. A pénzbeli kártérítés pedig lehet egyösszegű, avagy járadék formájában fizetett. A kártérítési módok kombinált alkalmazására is lehetőség van, azaz az eredeti állapot helyreállítása mellett sor kerülhet pénzbeli marasztalásra is, egymás mellett is alkalmazható a természetbeni kártérítés és a pénzbeni marasztalás, továbbá pénzbeli marasztalás esetén az egyösszegű és a járadék formájában való kár megállapítása is. Nem vagyoni kár vagy egyösszegben vagy járadékként ítélhető meg (BH1984. 60.).

A BH1982. 372. jogeset arra példa, hogy egy ügyben sor kerülhet a kártérítés több módjának együttes alkalmazására is. A döntés alapjául szolgáló tényállás szerint a felperesek egy 1938-ban épített lakóházban laktak, amely kőlábazattal és vályog felmenő falazattal épült, egyes válaszfalak azonban téglából készültek. 1971-től kezdődően az alperes folyamatosan végezte a vasúti pályatest rekonstrukciót, részben a vonalszakasz átépítésével. A felperesek házasingatlana környezetében is ez történt, új nyomvonalon helyezték el a vasúti pályatestet. A vasútépítéssel egyidőben a felperesek észlelték, hogy ingatlanuk egyre inkább nedvesedik, a lakóház falai felnedvesedtek, megrepedeztek, az épület állékonysága nagymértékben csökkent, emberi lakás céljára alkalmatlanná vált. A kert egy része vízborításos lett, hasznosíthatatlanná vált, a hasznosítható rész terméshozama csökkent. A Legfelsőbb Bíróság a kártérítés módjával kapcsolatban az alábbi útmutatást adta az alsóbb bíróságok részére: A Ptk. 355. § (1) bekezdésének helyes értelmezéséből az következik, hogy ha lehetséges az eredeti állapot helyreállítása - amely a perbeli esetben a felperesi lakóház károkozás előtti állapotának megfelelő kijavítását és a földterület károkozás előtti termőképességének visszaállítását jelentené -, akkor azt kell elrendelni, vagyis csak e lehetőség hiányában kerülhet sor pénzbeli kártérítésre. Nincs akadálya viszont annak, hogy a károkozó az általa okozott károk egy részét kijavítással, más részét pénzbeli kártérítéssel reparálja. Így az eljáró bíróságoknak mindenekelőtt azokat a tényeket kell feltárniuk, amelyek alapján aggálytalanul megállapítható, hogy valóban nincs mód az eredeti állapot helyreállítására, illetőleg, hogy az valóban gazdaságtalan lenne. E körben azért is fokozott körültekintéssel kellett volna eljárni, mert a károsult felperesek érdeke - lakóházuk megrongálódása folytán - elsődlegesen a lakóház kijavítása, illetve amennyiben azt a károsultak maguk hajlandók elvégezni, az annak költségeit fedező kártérítés megfizetése, s nem kizárólag az ingatlan forgalmi értékében bekövetkezett értékcsökkenés megtérítése. A Legfelsőbb Bíróság utalt arra is, hogy a peradatokból megállapíthatóan a felperesek lakóépülete helyreállításának, illetőleg gazdaságos kijavításának szükségszerű feltétele az alperesi magatartással összefüggésben előállt elvizesedés megszüntetése. Az elvizesedés a talaj természetes vízrendszerének megváltoztatása miatt következett be. Kézenfekvő tehát ennek a károsodáshoz vezető oknak a megszüntetése. Azt kívánja nemcsak a felperesek kártérítési igénye, hanem a környezetvédelemhez és a földvédelemhez fűződő érdek is. Ennek elvégzése az alperes feladata, minthogy a károkozó állapot megszüntetése nyilvánvalóan a károkozó kötelezettsége.

A bíróság azonban a Ptk. által előírt sorrendiséghez nincs kötve. Ha ugyanis az eset összes körülményének gondos mérlegelése kapcsán úgy ítéli meg, hogy a törvény által felállított sorrend nem a legmegfelelőbb a reparációra, ettől eltérő módon dönthet.

A bíróság nincs kötve a felek kereseti kérelméhez sem a kártérítés módját illetően, a kereseti kérelmet és ellenkérelmet azonban ennek ellenére mindig tisztázni kell és a mérlegelés körében irányadónak vett körülményeket az ítélet indokolásában meg kell említeni (PK 44. szám; BH1992. 582.; BH1992. 583.).

A bíróság a kártérítés olyan módját is választhatja, amely ellen mind a károsult, mind a károkozó tiltakozik. A kártérítésnél tehát nem irányadó az a jogelv, amely a közös tulajdon megszüntetésével kapcsolatban kimondja, hogy a bíróság nem választhatja a közös tulajdon megszüntetésének azt a módját, amely ellen mindkét fél tiltakozik.

Az eredeti állapot helyreállítása:

Az eredeti állapot helyreállításának és a természetbeni kártérítésnek az elhatárolása problémákat vet fel a gyakorlatban. Nehéz ezeket az eseteket egymástól elhatárolni. A bírói gyakorlat fő elvként követi, hogy az eredeti állapot helyreállítását szűken, kifejezetten fizikai értelemben fogja fel, míg a természetbeni kártérítést helyettesíthető dolgokra vonatkoztatja. Például a ledöntött kémény vagy kerítés újbóli felépíttetése, a ház elé helyezett, a kilátását elzáró, így értékcsökkenést okozó tárgy eltávolíttatása eredeti állapot helyreállításának minősül.

Az eredeti állapot helyreállítása és a természetbeni kártérítés közötti elhatárolási bizonytalanságra utal például a BH1996. 650. jogeset. Bár a jogeset rendelkező része szerint a fuvarozó által tévesen kiszolgáltatott küldeménnyel jogalap nélkül gazdagodó átvevő - tömegáruk esetén - elsősorban az eredeti állapotot köteles helyreállítani, az ezt felváltó pénzben történő kártérítés pedig akkor válik esedékessé, amikor a természetbeni visszaszolgáltatás meghiúsulása bebizonyosodik, ugyanakkor a döntés indokolásából kitűnik, hogy a Legfelsőbb Bíróság a Ptk. 355. § (2) bekezdésére, tehát a természetbeni kártérítésre volt figyelemmel.

Megállapította, hogy az adott esetben a karbamid igen nagy mennyiségben forgalomba hozott és a gazdasági életben állandóan felhasznált termék. E tulajdonságát alapul véve megállapítható, hogy a Ptk. 355. §-ának (2) bekezdése szerinti feltétel fennáll: nevezetesen, hogy a felperes a tévesen kiszolgáltatott küldemények természetbeni visszaszolgáltatását azért igényelhette, mert a karbamid az alperes rendelkezésére állt, ha nem is konkrétan a tévesen kiszolgáltatott küldeményrész formájában, hanem tömegáru jellegénél fogva.

A Ptk. 355. § (1) bekezdése maga is tartalmaz két körülményt, amelynek megvalósulása esetén az eredeti állapot helyreállítása helyett a károkozó a károsult vagyoni és nem vagyoni kárát köteles megtéríteni. Az egyik körülmény az, amikor az eredeti állapot helyreállítása nem lehetséges, a másik eset az, amikor a károsult az eredeti állapot helyreállítását alapos okból nem kívánja.

Nem lehetséges az eredeti állapot helyreállítása például akkor, ha a károsult birtokából kikerült dolog eladása időközben megtörtént. Ha a harmadik személy (vevő) nem is szerzett tulajdonjogot, a reparáció nem kívánt nehézségekkel járna és késedelmet szenvedne. A másodikként említett körülmény valósul meg például akkor, ha a megrendelő bizalma elvész a kivitelező személyével és tevékenységével kapcsolatban annak hanyag munkavégzése miatt.

A konkrét tényállások alapján a hibák kijavítása, illetve kijavíttatása minősülhet eredeti állapot helyreállításának, de természetbeni kártérítésnek is. Ügyelni kell tehát a kettő elhatárolására. Egy konkrét ügyben a fogorvos foglalkozású felperes a szomszédjának okozott kárt azzal, hogy garázsépítése során megrongálódott a felperes ingatlana. A bíróság kifejtette, hogy ha a károsodás olyan természetű, hogy az eredeti állapot helyreállítható, akkor ez a legtökéletesebb reparációs módszer, s ebbe a körbe tartozhat a kijavítás is. Az alperesnek az eredeti állapot helyreállítására való kötelezését nem lehet azon az alapon kizárni, hogy fogorvos, így szakképzettsége más, mint egy kőművesé. Semmi akadálya annak, hogy az alperes megfelelő szakképzettségű személlyel újabb vállalkozási szerződést kössön a hibás építkezéssel okozott károk helyreállítására (Legfelsőbb Bíróság P. törv. III. 20 182/1984.).

Az eredeti állapot helyreállítása valósul meg akkor is, ha a bíróság az eltávolított és máshol felállított síremléknek az eredeti helyen való visszaállítását rendeli el.

A kártérítés módjával kapcsolatban utalnunk kell arra is, hogy a kártérítés szolgáltatás formájában is nyújtható és nincs akadálya annak sem, hogy a felek megállapodással rendezzék a kártérítés módját.

A törvény nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy amennyiben a károsult eltekint az eredeti állapot helyreállításától, a pénzbeli kártérítés helyett valamilyen szolgáltatás formájában fogadja el a kártérítést, vagyis a kár megtérítésének a módja lehet készpénz helyett valamilyen szolgáltatás is (BH1993. 516.).

A felek szerződést köthetnek akár a jogszabálytól eltérő, de abba nem ütköző tartalommal például a biztosítót jogszabály alapján terhelő kártérítési felelősség körében is. A szerződésben vállalt kötelezettség teljesítését az alperes utóbb nem tagadhatja meg egyoldalúan, a körülmények lényeges megváltozására hivatkozással (BH1992. 761.).

A bírói gyakorlatban bár ritkán, de előfordul, hogy a kártérítés módja tekintetében vagylagos marasztalásra kerül sor. Ilyen esetben a bíróság a károkozóra bízza, hogy mely ítéleti rendelkezést teljesíti. A bíróság rendelkezése például úgy szólhat, hogy a bíróság kötelezi az alperest arra, hogy 60 napon belül állítsa helyre az eredeti állapotot avagy 60 napon belül fizessen X forint kártérítést. A választási jog a teljesítési határidő eredménytelen letelte után száll át a károsultra.

(2) A kárt pénzben kell megtéríteni, kivéve, ha a körülmények a kár természetben való megtérítését indokolják. A kár természetben való megtérítése különösen akkor lehet indokolt, ha a kártérítés tárgyát a károkozó maga is termeli, vagy az egyébként a rendelkezésére áll.

Ha az eredeti állapot helyreállítására az (1) bekezdésben kifejtettek szerint nem kerülhet sor, a kárt vagy pénzben vagy természetben kell megtéríteni.

A természetbeni kártérítés:

Természetbeni kártérítésre kerülhet sor abban az esetben, ha a körülmények ezt indokolják. Különösen akkor lehet indokolt a természetbeni kártérítés, ha a kártérítés tárgyát a károkozó maga is termeli vagy az egyébként a rendelkezésére áll. Amennyiben ilyen esetekben pénzbeli kártérítésre kerülne sor, a károkozó arra lenne kényszerítve, hogy értékesítse a maga termelte terményt vagy a rendelkezésére álló dolgot, s a pénzt fizesse meg a károsultnak. Ez a megoldás azonban nem lenne sem ésszerű, sem célszerű. Abban az esetben azonban, ha a károkozónak szüksége van arra a tárgyra, amely a rendelkezésére áll, indokolatlan lenne a természetbeni kártérítésre kötelezése, ilyen esetben a pénzbeli kártérítés megállapítása a helyes megoldás.

Az (1) bekezdéshez fűzött magyarázatnál már utaltunk arra, hogy rendkívül nehéz az eredeti állapot helyreállításának, illetve a természetbeni kártérítésnek az elhatárolása. A természetbeni kártérítés helyettesíthető dolgokra vonatkozik, ide tartozik például a dolog kicserélése, pótlása vagy javítása, természetbeni tartás, ruházattal való ellátás stb.

A bíróság azonban természetbeni kártérítésként nem ítélhet meg olyan dolgot vagy szolgáltatást, amely más, mint amiben a kár keletkezett (BH1980. 399.). A jogeset indokolásából kitűnően nem minősíthető természetbeni kártérítésnek az, ha a károsult mást kap kártérítés fejében, mint amiben a kára keletkezett. Egy legelő terület használatának lehetősége nem azonos a már megtermelt szénamennyiség elvesztésével keletkezett kár pótlásával. A törvény ugyan nem ad a károsultnak választási jogot a kártérítés módja vonatkozásában, nem köteles azonban elfogadni a kártérítés fogalmi körén kívül eső kárpótlási módot. Ennek következtében a bíróságnak kell eldöntenie azt a kérdést, hogy milyen eszközzel érhető el a leginkább az, hogy a károsult a károkozás előtti helyzetbe kerüljön. Ennek érdekében azt a kártérítési módot kell alkalmazni, amely a teljes jóvátétel elvének érvényesítését a legcsekélyebb sérelemmel és a legeredményesebben biztosítja.

Abban az esetben, ha a károsult másfajta dolgot fogad el kártérítés fejében, mint amiben a kár beállott, nincs szó természetbeni kártérítésről. Ez esetben a felek szerződéssel rendezik a kártérítés módjának a meghatározását. (például a károsult a károkozó által összetört étkészlet helyett egy porszívót fogad el kártérítésként).

A dolog természetbeni kiadására irányuló követelést felváltó pénzkövetelés elévülési ideje akkor kezdődik, amikor a jogosult értesül a természetbeni kiszolgáltatás lehetetlenüléséről (BH1986. 284.).

A pénzbeli kártérítés:

A törvény szerint a kártérítés módjának sorrendjét illetően a sorban ez az utolsó, mégis a bírói gyakorlatban az esetek túlnyomó többségében pénzbeli kártérítés megítélésére kerül sor. Ez azzal az előnnyel járhat, hogy a károsult a kártérítés összegét szabadon felhasználhatja, nem kötelezhető arra, hogy a kárt szenvedett dolog helyreállítására, pótlására, kijavítására vagy cseréjére fordítsa az összeget. Az így kapott pénzt például felélheti, utazásra költheti, akár el is ajándékozhatja stb.

Előfordul azonban olyan eset is, amikor vétkesnek kell tekinteni a károsult magatartását akkor, ha a kártérítés összegét nem a megrongálódott dolog helyreállítására fordítja. Példa erre a BH1997. 332. jogeset, amelynek tényállása szerint a károsult a biztosítótól dologi kár címén kapott összeget nem a káresemény folytán megsemmisült, a vállalkozása folytatásához szükséges munkaeszközök pótlására fordította, majd elmaradt jövedelem megfizetése iránt indított pert. Ez esetben a bíróság a károsult magatartását a 340. § (1) bekezdésében foglaltak szerint értékelte.

Nem kizárt, hogy a bíróság a kártérítés összegét és az esedékesség utáni időre járó kamatot devizaértékben állapítsa meg (BH1991. 491.).

(3) Kártérítésként járadékot is meg lehet állapítani. Rendszerint járadékot kell megállapítani akkor, ha a kártérítés a károsultnak vagy vele szemben tartásra jogosult hozzátartozójának tartását, illetőleg tartásának kiegészítését hivatott szolgálni.

PK 48. szám

A baleseti járadék felemelése béremelkedés címen csak akkor igényelhető, ha a béremelésben a járadékos is részesült volna, ha nem szenved balesetet.

A pénzbeli kártérítés fizethető egyösszegben, illetve járadék formájában. A bíróság e tekintetben sincs kötve a kereseti kérelemhez. Az eset összes körülményeinek mérlegelése alapján belátása szerint dönti el, hogy az egyösszegű kártérítés vagy a járadék formájában való kártérítés az indokoltabb.

A járadéknak két formája van: a károsult javára megállapítható járadék, illetve a meghalt károsult által eltartott személyek részére járó, tartást pótló vagy tartást kiegészítő járadék.

A járadék leggyakoribb esete a baleseti járadék. A károsult javára megállapítható járadék esetében a károsult korábbi keresetének, illetve jövedelmének összege az irányadó, azaz a baleseti járadék összege a keresetveszteség, illetve a jövedelemveszteség.

Önmagában az a tény, hogy a felperes a balesetet megelőző évnek egy részében munkanélküli volt, nem zárja ki azt, hogy a balesetet követő időre keresetveszteséget pótló járadékot igényeljen (BH1998. 19.).

Baleseti járadék megállapítására akkor is sor kerülhet, ha a kötelezett által beszámítani kért biztosítási összeg a lejárt járadékok összegét meghaladja. Az ilyen kereseti kérelem ugyanis nem megállapításra, hanem jövőre szóló magatartásra irányul (BH1988. 77.).

A baleseti járadékkal kapcsolatos részletes szabályokat a Pp. 356-357. §-ai tartalmazzák, a tartást pótló járadék részletes szabályait pedig a Ptk. 358. §-a tartalmazza.

A meghalt károsult által eltartott személyek részére járó tartást pótló, avagy tartást kiegészítő járadék esetében a járadék összegének meghatározásakor azt kell figyelembe venni, hogy az eltartott a balesetet megelőzően milyen életszínvonalon élt, pontosabban az eltartó milyen életszínvonalat biztosított a számára. Tartást pótló járadék csupán annak jár, akivel szemben a baleset folytán elhunyt személyt tartási kötelezettség terhelte. Az élettárs az életközösség megszakadása esetén az élettárstól tartást nem igényelhet, így nincs tartást pótló járadék igénye sem (BH1983. 195.).

Járadék megállapítására azonban nemcsak jövedelemveszteség címén kerülhet sor, hanem például olyan esetben, amikor a károsult a baleset folytán maradandó károsodást szenved, így a könnyebb vagy nehezebb háztartási munkák tekintetében folyamatosan háztartási kisegítőre szorul; ha a balesetet megelőzően a kertet gondozta, azt követően pedig a munkavégzést más személyre kell bíznia; ha folyamatos ápolásra, gondozásra, gyógykezelésre szorul; illetve bármilyen más időszakosan visszatérő költség merül fel.

A PK 52. számú állásfoglalás iránymutatása szerint rendszerint járadékot kell megállapítani akkor, ha a kártérítés a károsultnak vagy vele szemben tartásra jogosult hozzátartozójának tartását, illetőleg tartásának kiegészítését hivatott szolgálni. A kártérítésnek ezen a jellegén tehát nem változtat az, hogy a károsodás folyamatossága esetén a kárt rendszerint időszakonként kell megtéríteni [Ptk. 280. § (3)]. A baleseti járadék valójában nem más, mint a kár sajátos jellegére tekintettel sajátos módon fizetett kártérítés. A járadék tulajdonképpen a károsult, illetve a balesetben elhunyt személy által korábban eltartottak megélhetését hivatott biztosítani, illetve a károsultnál időszakonként felmerülő költségek megtérítését szolgálja. A kárnak egy összegben, általános kártérítés formájában való megítélése számos bizonytalansági tényezőt hordoz magában, ezáltal igen nehéz akár megközelítően is meghatározni a kártérítés összegét. Ugyanakkor a piacgazdaságban felmerül annak az indokoltsága is, hogy az egyösszegű kártérítés befektetésével a kártérítésre jogosult saját maga biztosítsa a jövőben a megélhetését.

A baleseti és a tartást pótló járadékra egyaránt vonatkoznak az alábbi szabályok:

- a járadékot arra az időpontra vetítve kell kiszámítani, amikor a kár bekövetkezett;

- a károsult életkora közömbös a kár megítélése szempontjából;

- a járadékot időszakonként előre kell fizetni, bármely részlet elmulasztása esetén késedelmi kamatot kell fizetni;

- a hat hónapnál régebben lejárt, alapos indok nélkül nem érvényesített részleteket a Ptk. 280. § (3) bekezdése értelmében bírósági úton nem lehet érvényesíteni;

a körülmények lényeges változása folytán kérelem terjeszthető elő a járadék felemelése, illetve leszállítása iránt. E körben tehát a korábbi jogerős ítélet nem minősül ítélt dolognak (res iudicata) [Pp. 230. § (1)-(3)]. A baleseti járadék felemelésénél nem az átlagkeresetek közötti különbözet szolgál alapul, hanem a bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy az azonos, illetőleg a hasonló munkakörben dolgozók keresete bérrendezés (bérfejlesztés) vagy egyéb körülmény folytán milyen mértékben emelkedett (BH1978. 200.).

Nem vagyoni kárpótlás megítélhető - általány jelleggel - egyösszegben, de járadék formájában is. Olyan esetben, amikor a károsult társadalmi életben való részvételének feltételei még körvonalakban sem tisztázottak, így különösen kiskorú gyermeknél, aki szülői gondozás alatt áll, s így önálló életforma kialakulásának hiánya miatt élete tartós vagy súlyos elnehezedésének végleges mértéke nem állapítható meg - hacsak egyéb körülmények más döntést nem indokolnak - általában a járadék megítélése a célszerű (BH1981. 455.). Felhívjuk azonban a figyelmet arra, hogy a bíróság döntése a Ptk. eredeti 354. §-ának a rendelkezésén alapult, amit azóta hatályon kívül helyeztek. Fontos, hogy az 1992. június 1-je után bekövetkezett hátrány miatt a nem vagyoni kártérítés nemcsak akkor ítélhető meg, ha a károsult élete tartósan vagy súlyosan elnehezedett.

Nem vagyoni kártérítés iránt indított perben a károsultat ért hátrányt egészében és egységesen kell értékelni, valamennyi tényezőt együttesen kell mérlegelni, ezért nem kerülhet sor a nem vagyoni kártérítésnek részben egyösszegben, részben pedig járadék formájában való megítélésére (BH1984. 60.). Járadék megállapításának helye lehet akkor is, ha a kötelezett önként egyösszegű nem vagyoni kártérítést fizetett. Ilyen esetben a járadékösszeg megállapításánál kell figyelembe venni a korábban kifizetett kártérítés összegét (BH1992. 639.).

(4) Kártérítés címén a károkozó körülmény folytán a károsult vagyonában beállott értékcsökkenést és az elmaradt vagyoni előnyt, továbbá azt a kárpótlást vagy költséget kell megtéríteni, amely a károsultat ért vagyoni és nem vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges.

E bekezdés tartalmazza a kár mértékére vonatkozó szabályokat. A rendelkezés a kár négy elemét különbözteti meg, amelyek az alábbiak:

1. A tényleges kár (damnum emergens):

A tényleges kár azáltal merül fel, hogy a károsult valamely dolga megsérül, elpusztul, megrongálódik vagy elvész. Ilyenkor a kár összege a dologban, illetve a károsult vagyonában bekövetkezett értékcsökkenés.
Gyakorlati problémák adódhatnak abból, hogy a tényleges kárt mikori értékviszonyok figyelembevételével kell meghatározni, a kár bekövetkeztekori avagy a kártérítés fizetésére kötelező ítélet meghozatalakori értéken. Amennyiben a károsodás bekövetkezte és az ítélethozatal időpontja között az értékviszonyok számottevően nem változnak, ez a probléma nem jelentkezik. A kártérítés megállapítható a kár bekövetkeztekori értéken anélkül, hogy a károsult érdekei hátrányt szenvednének. A teljes jóvátételhez a késedelmi kamat fizetésére való kötelezés megfelelő eszközt jelent.
Amennyiben azonban a két időpont között jelentős értékkülönbség mutatkozik, helyesebb az ítélet hozatalakori értékviszonyokat figyelembe venni, mert a károsult vagyonában beállott értékcsökkenés csak ily módon küszöbölhető ki. A Ptk. 360. § (1) bekezdése szerint a kártérítés a károsodás bekövetkeztekor nyomban esedékes. Ez a rendelkezés nem zárja ki a kártérítés mértékének megállapításáig terjedő időben az értékviszonyokban bekövetkező változások figyelembevételét. E szabályt a kártérítés mértékével kapcsolatban felhívott követelményekkel összhangban kell értelmezni. Ehhez képest a bíróság akkor jár el helyesen, ha nem a kérdéses időpontban fennálló értékviszonyokat veszi alapul, hanem a bekövetkezett értékváltozásokat kifejező kártérítésre ad lehetőséget (BH1990. 153.). A károsult érdekeit méltánytalanul sértené, ha az alperes jogellenes magatartásán túlmenően a kártérítési kötelezettség késedelmes teljesítésének következményeit is viselnie kellene. Az értékemelkedés folytán ugyanis a késedelmi kamat az őt ért veszteség kiegyenlítésére nem alkalmas (BH1981. 143.).
A tényleges kár számításánál irányadó szempontokat érzékeltetik a következő jogesetek:
- Az a házastárs, akinek a másik házastárs különvagyona a birtokába került, de az életközösség megszűnésekor a különvagyon tárgyait bármilyen okból nem tudja kiadni, olyan pénzbeli kártérítést köteles nyújtani, amelyért a károsult az elvesztett különvagyont pótolni tudja, ez pedig a különvagyonhoz tartozó dolognak a kártérítéskori forgalmi értéke (BH1981. 62.).
- A műszaki és esztétikai hiányosság is kár, amely a megrongálódott dolog javítása után fennmarad, csakúgy mint a fennmaradt értékcsökkenés (BH1964. 3948.).
- A dolog megjavított volta önmagában még nem ad alapot értékcsökkenés megállapítására, ahhoz ugyanis összehasonlító forgalmi adatokra és a csökkenést eredményező tényezőknek az ítélet meghozatalakor mérlegelhető elemzésére van szükség (BH1986. 415. III.).
- Az eredeti állapot helyreállításának kötelezettségéből következik, hogy például adott helyzetben szükség lehet az egész kocsi újrafényezésére, mert ha a sérült részt fényezik csak újra, annak színe a többi résztől elüthet, ilyenkor a kár az egész kocsi újrafényezésének költsége, levonva ebből a korábbi fényezettségi állapot és az új érték különbségét (Legfelsőbb Bíróság Pf. I. 20 399/1961.).
- Ha a kárt elhárító munkálatokat a saját szakapparátussal rendelkező és azt üzletszerű vállalkozásként működtető károsult maga végzi el, őt kártérítésként mindazon költségek megilletik, amelyeket jogszabályok szerint harmadik személlyel szemben felszámíthat. Így az önköltségi tételek mellett jogszerűen érvényesíti azokat a műszaki, gazdasági költségeket és a nyereséghányadot is, amelyet a vállalkozói díjban elszámolhatna, ha a munkát harmadik személy részére végezné. Ez esetben nincs szó káronszerzésről (BH1996. 313.).
- Amennyiben a bank a bankszámlaszerződés megszegésével a számlatulajdonos hozzájárulása nélkül teljesít a számláról kifizetést, akkor tartozik kártérítési felelősséggel, ha a számlatulajdonos bizonyítja, hogy tartozása a harmadik személlyel szemben nem állt fenn, tehát a vagyonában az átutalt összeggel értékcsökkenés állt be (BH1994. 552.).
- A társadalombiztosítási igazgatóság a táppénz késedelmes fizetése miatt kártérítésként az ésszerű ügyintézési határidő levonása utáni időre járó évi 20%-os késedelmi kamatot köteles megtéríteni. A kártérítésként kiszámított késedelmi kamat után a Ptk. 360. § és a Ptk. 301. § alapján további késedelmi kamatot köteles az alperes fizetni (BH1993. 677.). Ugyanez a döntés irányadó az egyéb államigazgatási jogkörben késedelmesen kifizetett összegekkel kapcsolatos kártérítési igényre is.
- A károsult felperes vagyonában beállott értékcsökkenés azzal az értékkel egyenlő, amelytől a gépjármű megrongálásával elesett. Ha az autó a balesetnél totálkárossá, használhatatlanná, teljesen vagy legalábbis gazdaságosan kijavíthatatlanná vált, a felperes vagyonában beállt értékcsökkenés (a kár) azonos azzal az összeggel, amilyen értéket képviselt a gépkocsi a baleset idején. A gépkocsi roncs maradványértékét nem lehet levonni abban az esetben, ha a károsult kiadná azt, viszont az alperes nem hajlandó átvenni. Ha a károkozó a maradványra nem tart igényt, ez nem jelenti azt, hogy a kártérítési összeget annak értékével csökkenteni lehet. Erre csak akkor kerülhet sor, ha a károsult a maradványra igényt tart vagy azt maga értékesíti (BH1993. 426.).

- Ha a külföldi személynek olyan típusú gépkocsija károsodik Magyarországon, amely belföldön nem kapható és ennek folytán nincs kialakult hazai forgalmi értéke, a külföldi személyt megillető kártérítés összegét nem az elméleti számításokra alapított feltételezett forgalmi érték, hanem a gépkocsi tényleges használtsági fokának és egyéb adottságainak megfelelő értékcsökkenés figyelembevételével a külföldi piaci árak alapján kell megállapítani (BH1980. 428.). A döntést iránymutatónak kell tekinteni a belföldi forgalomban lévő használt autókkal kapcsolatos kártérítési követelés esetén is azzal azonban, hogy itt a hazai piaci értékviszonyokat kell figyelembe venni. Önmagában a műszaki érték nem elegendő, az teljes körű jóvátételként nem szolgál.
- Ha a jogosult kára pénzeszközeinek - a kötelezett hibájából történt időleges elvonásából eredt, a bíróság a teljes anyagi kárpótlás mértékét a forgóalap-pótló hitelek, valamint a lekötött pénzeszközök után járó bankkamatok mindenkori mértéke figyelembevételével állapíthatja meg (BH1989. 157.).
- Mezőgazdasági kár összegének megállapításánál a feleslegessé, illetve haszontalanná vált termelési költségek nem hagyhatók figyelmen kívül (BH1978. 388.).
2. Az elmaradt vagyoni előny (lucrum cessans):
E körbe tartozik a keresetveszteség vagy jövedelemveszteség. Amennyiben a munkaképtelen állapot vagy munkaképesség-csökkenés határozott ideig tart, az elmaradt jövedelem összege pontosan meghatározható, tehát egyösszegű kártérítés megállapítására kerülhet sor. Ilyen esetben a károsult munkaszerződéssel, besorolási okirattal vagy a munkáltatótól kapott egyéb okirattal igazolni tudja, hogy erre az időre mennyi lett volna a keresménye, a jövedelme. Amennyiben a károsult egyéni vállalkozó, egyéni gazdálkodó, szövetkezet vagy gazdasági társaság tagja, az elmaradt jövedelmet adóbevallással, könyvelési bizonylatokkal tudja bizonyítani. A baleseti járadék, valamint a tartást pótló járadék formájában megítélendő vagyoni előnyök kérdésével a későbbiekben a Ptk. 356-358. §-ainál fogunk foglalkozni.
E körbe tartoznak a külföldi kiküldetések elmaradásával kapcsolatban keletkező elmaradt vagyoni előnyök. A külföldi munkavégzés elmaradása jelentős jövedelemveszteséget eredményezhet. A külföldön kapott napidíj olyan terhes illetmény, amely meghatározott költségek és kiadások fedezésére szolgál. Ebből a dolgozók jelentős megtakarításokat érhetnek el, erre a devizajogszabályok is lehetőséget adnak. Az elmaradt vagyoni előny meghatározásakor jelentősége van annak, hogy az adott helyen dolgozók milyen megtakarítást érhetnek el (Legfelsőbb Bíróság P.törv. III. 20 676/1989.).
A polgári jogi kártérítési felelősség körében (az elmaradt jövedelem megállapításánál) nem irányadók azok a speciális munkajogi szabályok, amelyek az átlagkereset munkajogi szempontból való számításánál jönnek számba (Legfelsőbb Bíróság P.törv.III. 20 322/1988.).
Ha a betegsége miatt korlátozottan munkaképes a károkozás folytán teljesen munkaképtelenné válik, a károkozó a teljes kárért felel (BH1978. 519.).
Ha a károsult sikerrel bizonyítja, hogy jutalomtól, prémiumtól kizárólag a baleset következtében esett el, a jutalom, illetve a prémium elmaradt vagyoni előnyként megítélhető. Abban az esetben azonban, ha csupán feltételezhető, hogy a károsult jutalomban vagy prémiumban részesült volna, ha a káresemény nem következik be, nem lehet a károkozót a feltételezett jutalom, illetve prémium megfizetésére kötelezni.
A kisegítő jövedelmek, az alkalmi munkák jövedelme elmaradt vagyoni előnyként követelhető.
Amennyiben a tanuló a baleset folytán évet veszít, így a tanulmányi idő kitolódik, az emiatt előálló keresetveszteség szintén érvényesíthető. Tanulmányi évfolyamkiesés kárként jelentkezik, mert a munkábaállás időpontja kitolódik (BH1965. 4650.).
A bírói gyakorlat elismeri az elmaradt borravalót is, abban az esetben, ha a károsult olyan munkakörben dolgozott, amelyben a borravaló adása szokásos és a munkabért ennek figyelembevételével határozzák meg (például pincér, benzinkút kezelő).
Nemcsak az elpusztított állatállomány értékét, hanem az elmaradt szaporulat értékét is meg kell téríteni (Legfelsőbb Bíróság P. törv. V. 21 376/1980.).
Ha a vállalkozó késedelme miatt a bérbe adó csak később tudja az ingatlant hasznosítani, az kárnak minősül (Legfelsőbb Bíróság P. törv. III. 21 150/1986.).
A bírói gyakorlat ide sorolja a háztartásban és a ház körül családtagi minőségben végzett munka kiesése miatt elmaradt vagyoni előnyt. A háztartási munka ellenértékének megtérítése megilleti azt is, aki munkaerejét a háztartásban hasznosította és azt is, aki más munkája mellett a háztartásban is végez munkát (BH1964. 3951.). Ha egy másik családtag végzi el ingyen a munkát a sérült családtag helyett, akkor is jár kártérítés. Az önmagával tehetetlen beteg ellátása, ápolása többletmunkát jelent, ha ezt a munkát családtag végzi és ezért a károsulttól közvetlen díjazást nem követel, ezzel legfeljebb a károsulttal szemben fennálló, a családi kapcsolaton alapuló kötelezettségének kíván eleget tenni, de semmiképpen sem a kárt okozót kívánja mentesíteni a kártérítési kötelezettség alól. Ő a károkozó érdekében ingyenmunkát vállalni nem köteles (BH1964. 3858.).

Járműben esett károsodás esetén a károsult nemcsak a jármű kijavításának költségeit, hanem azoknak a járulékos költségeknek a megtérítését is követelheti, amelyek a járműnek a termelésből való kiesése folytán nála kárként keletkeztek (BH1984. 499.).
A megrendelő elállása miatt elmaradt vagyoni előny mértékének a megállapításánál nem a vállalkozó tervezett nyeresége, hanem a tényleges haszonkiesés az irányadó. A jogosult által összehasonlítás céljából megjelölt szerződésekből kimunkálható tényleges haszon mértéke önmagában szintén nem elegendő a kár összegének meghatározásához (BH1988. 106.).
Elmaradt megtakarításként köteles a károkozó megtéríteni a közétkeztetésből való kiesés folytán jelentkező többletköltséget.
A jogirodalom az elmaradt vagyoni előnyt kategorizálja oly módon, hogy főbb csoportokat különít el, így a keresetveszteséget avagy jövedelemveszteséget, az elmaradt megtakarítást, az elmaradt gyümölcsöt, a kedvezménytől való elesést.
Néhány példát említünk arra, mi nem minősül elmaradt vagyoni előnynek:
- Saját személygépkocsi használatáért a munkáltató által folyósított költségátalány nem jövedelempótlék vagy fizetés-kiegészítés, hanem a felmerülő tényleges költségek fedezésére szolgál.
- Ha az átalányra jogosult baleset folytán munkakörét nem látja el, az átalány folyósításának elmaradása a károkozóval szemben kárigényt nem keletkeztet (BH1984. 224.).
- Ha a vőlegény balesete miatt a lakodalommal és menyasszonytánccal együtt tervezett házasságkötést későbbi időpontra halasztják, de akkor már az esküvőt lakodalom és menyasszonytánc nélkül tartják meg, a házaspár a menyasszonytánc elmaradása miatt kártérítést nem követelhet a balesetért felelős személytől (BH1985. 228.).
3. A vagyoni hátrány csökkentéséhez, illetőleg kiküszöböléséhez szükséges költségek, ide nem értve azokat a költségeket, amelyek a perköltségben megtérülnek
Ezek a költségek olyan károk, amelyek nem a károkozó magatartással oksági kapcsolatban keletkeznek, hanem a károsultnak a káresemény bekövetkezte után, de azzal összefüggésben lévő elhatározásán alapuló indokolt költségek. E költségek egy része azáltal merül fel, hogy a baleset során a sérült meghal, így az elhunyt hozzátartozóinak kára keletkezik a temetéssel kapcsolatban. Ide tartoznak a halott illő eltemettetésével kapcsolatos költségek, a fejfaállítás, az egyszerű sírkő állításának a költsége, sírhelyvásárlás, halott-szállítás díja, az egyházi temetés költségei, a koszorúk ára, a gyászruhák csökkentett összegű költségei, a halotti tor költségei.
Egyszerű kivitelű síremlék állításának költsége a kárért felelős személytől jogszerűen követelhető, de csak a már ténylegesen felmerült költségek, teljesített kiadások erejéig (BH1984. 103.).
A szokásosnál lényegesen drágább, nagyobb értékű síremlék költségét általában nem lehet kártérítésként érvényesíteni, ez azonban nem jelenti azt, hogy csak a legolcsóbb és rövid időn belül további kiadásokat igénylő anyagú, illetőleg kivitelű síremlék költségét lehetne figyelembe venni (BH1985. 312. III.).
A baleseti sérült személy ápolásával, gondozásával, gyógyíttatásával kapcsolatban számtalan kiadás merülhet fel. Így a gyógykezelés költségei, orvosi költségek, gyógyszerek költségei, a közvetlen családtagok látogatási költségei, a gyógytorna költségei, pszichológus, pszichiáter díja, a beteg szállításával kapcsolatban felmerült többletköltségek (például a taxiköltség), élelemfeljavítás költségei, az ágyneműmosás költségei, világítási és fűtési többletköltségek, többlettakarítási költségek, az otthoni ápoló, gondozó igénybevételével kapcsolatban felmerült költség, neveltetési, többlettaníttatási többletkiadások stb.
A költségek felmerültét a károsultnak, illetve az elhunyt személy hozzátartozóinak bizonyítaniuk kell. Ez esetben nem érvényesül a tényleges kár megfizetésével kapcsolatban említett azon elv, hogy a károsult a kártérítésként kapott összeget bármire fordíthatja.
Az említett költségek között vannak olyanok, amelyek számlákkal vagy tanúvallomásokkal bizonyíthatók, vannak közöttük azonban olyan költségek, amelyek nem számszerűsíthetők, így általános kártérítésként (Ptk. 359. §) állapíthatók meg.
A dologi károkkal kapcsolatos költségek leggyakrabban a dolog javítási, illetve javíttatási költségei. A javítási díjak vizsgálatánál figyelemmel kell lenni arra is, hogy a károsulttól a kárenyhítési kötelezettsége alapján elvárható, hogy lehetőleg az olcsóbb javítási módot válassza. Erre azért van szükség, mert a károsult tudván azt, hogy a javítási költségeket továbbháríthatja, az igen magas javítási költségeket is elismeri. A javítási költségeket tartalmazó számla általában elfogadható. A károkozó, illetve a kártérítésért felelős személy vitathatja az elvégzett munka szükségességét, gazdaságosságát, célszerűségét és a javítás összegszerűségét is. A számlával szembeni ellenbizonyítás a kártérítésért felelős személy kötelezettsége. Amennyiben a javítás folytán a dolog értékesebbé válik, mint a károkozás előtt volt, a károsultnál ezáltal jelentkező vagyoni előnyt a kártérítés összegéből káronszerzés címén le kell vonni.

Káronszerzés, residuum, surrogatum:
A károsultat a kár nettó értéke illeti meg. A károsultat megillető vagyoni hátrányból levonásba kell helyezni a nála jelentkező vagyoni előnyt. Ezen alapszik a káronszerzés tilalma, a residuum, illetve a surrogatum kiadására irányuló kötelezettség. A káronszerzett előnyök vagy megtakarításban vagy értéknövekedésben jelentkeznek. Káronszerzésnek minősülnek a társadalombiztosítási szolgáltatások is, így ezeket is le kell vonni a kártérítés összegéből.
A károkozó a károsult részére teljes kártérítést fizet, ezért a residuumot, a maradványt a károsult köteles a károkozónak kiadni. Ha a károkozó a maradványértékre nem tart igényt, annak átvételére kötelezni nem lehet, viszont ilyen esetben nincs lehetősége arra, hogy a kártérítés összegéből a residuum értékét levonja.
A surrogatum olyan érték, amelyet a károsult harmadik személytől, nem pedig a kártérítésért felelős személytől kap. A surrogatum értékét le kell vonni a kártérítés összegéből, ellenkező esetben a károsult jogalap nélkül gazdagodna. Surrogatumnak minősül például a biztosítási összeg, amelyet a biztosító intézet a biztosítási esemény (a kár) bekövetkezte esetén fizet a károsult részére.
4. A nem vagyoni kárpótlás:
A nem vagyoni kárral kapcsolatos törvényszöveg változásokkal a Ptk. 354. §-ához fűzött magyarázatban foglalkoztunk.
Az általános kártérítés és a nem vagyoni kárpótlás elhatárolása:
Az általános kártérítésre vonatkozó szabályt a Ptk. 359. § (1) bekezdése tartalmazza, mely szerint, ha a kár mértéke - akár csak részben - pontosan nem számítható ki, a bíróság a károkozásért felelős személyt olyan összegű általános kártérítés megfizetésére kötelezheti, amely a károsult teljes anyagi kárpótlására alkalmas. Az általános kártérítés tehát vagyoni kárért jár. A nem vagyoni kárpótlás viszont a károsultat ért nem vagyoni hátrány kiküszöbölésére szolgál, azaz a károsult személyiségét ért jogsérelmet kompenzáló kártérítési alakzat.
Az elhatárolás tekintetében különös gondosságra van szükség, ha a károsult az elszenvedett hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges költségek megtérítését igényli [Ptk. 355. § (4)]. Nem lehet szó nem vagyoni kártérítésre kötelezésről akkor, ha az igényelt költségek a károsultat ért vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükségesek. Ilyen esetben a bíróság vagyoni kár megtérítésére kötelezi a károkozót. Nem vagyoni kártérítésre kötelezésnek csak akkor van helye, ha megállapítható a károkozás hatásaként jelentkező immateriális sérülés, amely tehát kívül esik a vagyonban keletkezett károk körén (a hatályon kívül helyezett 16. számú irányelv 4. pontja, álláspontunk szerint a tétel a mai joggyakorlatban is iránymutató).
A 16. számú irányelvet a 21. számú irányelv helyezte hatályon kívül kiemelve, hogy erre a személyiség minden oldalú védelmét szolgáló, az erkölcsi értékeket szem előtt tartó, jogfejlesztő bírói gyakorlat kialakítása érdekében került sor.
A nem vagyoni kártérítés jogintézménye tehát az általános személyiségvédelem eszköze. A nem vagyoni kártérítés megfizetésére vonatkozó igény jogalapja valamely személyiségi jog megsértése.
Az Alkotmánybíróság a 34/1992. (VI. 1.) AB határozat III. pontjában kifejtette, hogy a nem vagyoni kártérítés feltételeinek fennállása a személyiségi jogsértés - e jogkövetkezményt is kiváltó - súlyossága és komolysága kérdésében a törvényhozó különbségtételt alkotmányosan nem tehet. Mindezeknek a kérdéseknek az eldöntése - az egyedi tényállások elbírálása során - a bíróságok jogalkalmazási tevékenységére tartozik.
A személyhez és a szellemi alkotásokhoz fűződő jogokkal kapcsolatos szabályokat a Polgári Törvénykönyv VII. fejezete tartalmazza. A személyhez fűződő jogok egy részét a törvény nevesíti, mint például: a becsülethez; az emberi méltósághoz; a jóhírnévhez; az élethez, egészséghez, testi épséghez; a képmáshoz való jog; a névviselési jog stb. A törvény felsorolása azonban nem taxatív, ebből tehát az következik, hogy léteznek nem nevesített személyhez fűződő jogok is. Akár a törvényben nevesített, akár a törvényben nem nevesített személyhez fűződő jogot sértenek, e jogsértés alapot adhat a nem vagyoni kártérítés követelésére.
A törvénytelenül foganatosított kényszerítő eszközök alkalmazása (törvényellenes előzetes letartóztatás, törvénytelen elítélés) is sérti a személyhez fűződő jogokat, például a személyes szabadsághoz való jogot, illetve a jóhírnévhez való jogot is. A terhelt által követelhető kártalanításról a Be. 383. §-a rendelkezik. A Be. 384/A. § értelmében a kártalanítás módjára és mértékére a Polgári Törvénykönyvnek a szerződésen kívül okozott kárért való felelősségére vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni. A károsultat a Be. 383. § alapján megillető kártalanítás azonban nem azonos azzal, ha jogellenesen foganatosított kényszerintézkedések miatt sérülnek a személyhez fűződő jogai. A terhelt ilyen esetben kártérítési igényt érvényesíthet a jogellenes kényszerintézkedést foganatosító hatósággal szemben. A kártalanítási igényt viszont az állammal szemben kell előterjeszteni.
A terheltnek a Be. 383. § alapján megillető kártalanítás körében nem vagyoni kárpótlásra is igénye lehet. A BH1998. 82. jogesetben a bíróság kimondta, hogy a személyi szabadság hosszabb időtartamú jelentős

korlátozása, a börtönviszonyok fizikai és pszichikai vonatkozásban köztudomásúan egyaránt megterhelőek és általában is károsak. Az ennek során elszenvedett sérülések a szabadulást követő életvitelben, munkahelyi elhelyezkedésben és a munkavégzésben is hátrányt jelenthetnek. A nem vagyoni kárpótlásnak éppen az a rendeltetése, hogy enyhítse a hátrányokat és segítse a belőlük eredő nehézségek leküzdését.

A személyhez fűződő jogok egy része kizárólag a természetes személyeket illeti meg (például az emberi méltóság). A személyhez fűződő jogok másik része azonban a jogi személyeket is megilleti. Ebből következik, hogy a jogi személyek is érvényesíthetnek nem vagyoni kártérítési igényt abban az esetben, ha személyhez fűződő jogaik felróható módon való megsértése következtében nem vagyoni hátrányuk keletkezik.

A személyiségvédelem egyik objektív eszköze az elégtétel-adás. A személyhez fűződő jogok megsértésének tényét megállapító bírói ítélet közzététele azonban önmagában általában nem alkalmas az érintett személyt ért nem vagyoni hátrány kiküszöbölésére, tehát az elégtételadás mellett is sor kerülhet a nem vagyoni kártérítés, mint szubjektív szankció alkalmazására (BH1996. 304. I.).

A nem vagyoni kártérítésre irányuló igény érvényesítése során a károsultnak bizonyítania kell, hogy a személyhez fűződő jogát jogellenesen megsértették, ennek folytán nem vagyoni hátránya következett be és a kettő között fennáll az ok-okozati összefüggés. A nem vagyoni kártérítés azonban akkor ítélhető meg, ha a károkozó magatartása felróható volt. Amennyiben a károkozó bizonyítja, hogy a magatartása nem volt felróható, mentesül a nem vagyoni kártérítés megfizetése alól. Ugyanakkor a köztudomásúnak ismert tényeket, valamint azokat, amelyekről a bíróságnak hivatalos tudomása van, a bíróság akkor is figyelembe veszi, ha azokat a felek nem hozták fel, köteles azonban a feleket e tényekre a tárgyaláson figyelmeztetni [Pp. 164. § (1), Pp. 163. § (3)]. Például a károsultat bűncselekmények elkövetésével is vádoló valótlan tényállítások közlése önmagában alkalmas arra, hogy megnehezítse a károsult társadalmi és magánéleti kapcsolatait. Például valakit gyilkosként tüntet fel a sajtóközlemény (BH1995. 521.), avagy terroristáknak való fegyverszállítással, mazochista szexklubban történt eseményeknek felvételen történő rögzítésével és a felvételek nyilvánosságra hozatalával, harmadik személy megzsarolásával hozzák összefüggésbe a károsult nevét (BH1996. 304.).

A nem vagyoni kártérítés személyiségvédelmi eszköz, személyhez kötött, csak személyesen érvényesíthető. A nem vagyoni kártérítésre való jog nem száll át a jogosult örököseire. A személyhez kötöttség azonban nem akadálya a perbeli jogutódlásnak, amennyiben a károsultnál a nem vagyoni kártérítés feltételei fennállnak. Ilyen esetben a jogutódok a jogelőd által indított perben az eljárást folytathatják és igényelhetik a jogelőd haláláig eltelt időre járó nem vagyoni kártérítést (BH1996. 639.).

Amennyiben a károsult magatartása közrehat a kár bekövetkeztében, nincs lehetőség a kár megosztására a Ptk. 340. § (1) bekezdésére hivatkozással. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a nem vagyoni kártérítés összegének meghatározásakor a károsult közrehatása figyelmen kívül maradna. A nem vagyoni kárpótlás összegét a bíróságnak az eset összes körülményének a mérlegelésével kell meghatároznia, ezek közül az egyik elem az, hogy a károsult magatartása mennyiben hatott közre a kár keletkezésében.

A Legfelsőbb Bíróság több eseti döntésében rámutatott arra, hogy a személyhez fűződő jog megsértésével okozott hátrányokként a károkozás következtében előállt körülményváltozásokat kell együttesen gondos mérlegelés alá venni, s mindezen szempontok alapján kell meghatározni, hogy a hátrányok elviseléséért megközelítőleg milyen összegű kompenzáció illeti meg a károsultat (BH1993. 742.; BH1995. 516.).

A személyhez fűződő jog megsértésével összefüggésben keletkező hátrányok igen sokfélék lehetnek. Azokat mindig az adott eset körülményeihez képest kell megítélni. Az esetek túlnyomó többségében az élet, testi épség, egészség sérelmével kapcsolatos hátrányok miatt érvényesítenek nem vagyoni kártérítést, egyre gyakoribb azonban, hogy egyéb személyhez fűződő jog megsértése miatt igényelnek kárpótlást. Például a jóhírnév megsértése miatt, a képmáshoz való jog megsértése miatt, a becsület megsértése miatt, illetve kegyeleti jog megsértése miatt is.

Az egészségromlás körében például egy-egy testrész vagy szerv elvesztése, maradandó károsodása folytán a károsultat ért hátrányok, mint például önmaga ellátására képtelenné válás vagy e képesség csökkenése, a házaséletre való alkalmatlanná válás, a társasági életbe való beilleszkedési zavarok, a pszichés, lelki hátrányok, a kisebbségi zavarok kialakulása, a pályamódosítás szükségessége stb.

A jóhírnév megsértése, a becsületsértés, a képmáshoz való jog megsértése körében például a személyiség hátrányos megítélése a nyilvánosság előtt, a baráti kör előtt, a munkahelyi környezetében, illetőleg a családi körben. Előfordul, hogy valótlan tényállítás közlése miatt a károsultról kialakított vélemény miatt nem tud elhelyezkedni, emiatt felbomlik a házassága avagy társasági kapcsolatai meglazulnak, a negatív következmények miatt lelki megrázkódtatások érik stb.

A kegyeleti jog megsértésével kapcsolatban keletkezett nem vagyoni hátrány lehet például az özvegynek okozott lelki megrázkódtatás, a gyásznépben olyan képzet keltése, hogy az özvegy nem gondoskodott a halott illő eltemettetéséről stb.

Figyelemmel arra, hogy a nem vagyoni hátrányok igen sokfélék lehetnek és a konkrét tényállásokban változatos formákban és összefüggésekben jelennek meg, nem lehet általános iránymutatást adni az összegszerűség meghatározásához. A bírói gyakorlatban ezek az összegek a fentiek miatt változnak, illetve annak is jelentősége van, hogy a nem vagyoni hátrányt a károsult mikor szenvedte el - bár arra is van példa, hogy a bíróság a határozathozatal-kori értékviszonyok alapulvételével döntött a nem vagyoni kártérítésről. Ilyen esetben azonban késedelmi kamat nem ítélhető meg (BH1996. 35.).

A kártérítés összegének meghatározása során kell tekintettel lenni a jogsértés súlyára és annak tartósságára is.

A Legfelsőbb Bíróság például 4 000 000 forint nem vagyoni kártérítés megállapítását ítélte helytállónak akkor, amikor felperes 1991. április 22-én gerinctöréssel, gerincvelő sérüléssel, tüdőzúzódással, csípőlapáttöréssel és egyéb sérülésekkel járó súlyos közlekedési balesetet szenvedett, s emiatt mindkét lába megbénult. A felperes a balesete előtt nemzetközi minősítésű sportoló volt, kiemelkedő hazai és nemzetközi eredményeket ért el. A baleset bekövetkezésekor 27 éves, a vívósportban kiemelkedő teljesítményekre képes, nagy sportjövő előtt álló felperes rendkívül súlyos sérüléseket és ennek következtében igen súlyos egészségkárosodást szenvedett, amely egész további életére döntően kihatott. A sporttársadalomban a nemzeti válogatott tagjaként sporttársakkal, sportbarátokkal körbevett, sajátos, meghitt sportvilágból szakította ki a felperest véglegesen a tragikus baleset és nincs lehetőség arra, hogy ezt bármivel pótolja. Munkaképesség-csökkenésének mértéke véglegesen kizárja a munkavállalás lehetőségét is, életvitele szükségszerűen beszűkült. A baleset következményeként önálló életvitelre alkalmatlan állapotba került, egész életében mások gondozására szorul, szerelmi kapcsolat kialakításában korlátozott, a családalapítás lehetősége kizárt és fennáll a teljes elmagányosodás veszélye. Az egyéni elbírálás körében kell megállapítani a nem vagyoni kárpótlás mértékét olyan összegben, amely megfelelően alkalmas a nem vagyoni károk enyhítésére, az elnehezült életvitel elviselésének megkönnyítésére. Emellett figyelembe kell venni az alperes fellebbezésében megfogalmazott igényt is, amely szerint törekedni kell arra, hogy a hasonló körülmények között, hasonló tényezők számbavételével meghatározott marasztalási összegek között ne legyenek indokolatlanul nagy eltérések. Ez a kívánalom azonban a konkrét jogvita elbírálásánál nem eredményezhette azt, hogy az eddig különféle tanulmányokban publikált, illetőleg eseti döntésekben szereplő marasztalási összegeket valamilyen tarifaként alkalmazza a Legfelsőbb Bíróság (Legfelsőbb Bíróság Pfv. III. 20 991/1994.).

Egy másik esetben az 1 200 000 forintos nem vagyoni kártérítésben való marasztalást a bíróság az alábbiakkal indokolta:

A bírói gyakorlatban az általános személyiségi jogi perekben eddig jogerősen megítélt nem vagyoni kártérítés maximuma 1 000 000 forint volt. A bíróság úgy ítélte meg, hogy a jogsértés kiemelkedő tárgyi súlya az alperesek magatartásának nagyfokú felróhatósága, a sokoldalú tájékozódás, illetve az információk ellenőrzésének teljes hiánya együttesen indokolja azt, hogy az eddigi maximumot meghaladó összegű 1 200 000 forint kártérítést állapítson meg (Fővárosi Bíróság 47. Pf. 23 699/1996.).

Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a nem vagyoni hátrány kiküszöböléséhez szükséges kereseti kérelem reális meghatározására kell törekedni. A túlzott mértékű kereseti kérelem esetén ugyanis előfordulhat, hogy a pernyertesség, pervesztesség arányára tekintettel a pervesztes károsultat nagyösszegű perköltségben marasztalja a bíróság a Pp. 81. § (1) bekezdése alapján. Bár az ilyen tárgyú perekben a bíróságnak lehetősége van arra, hogy mentesítse a pervesztest a pervesztésnek megfelelő összegű perköltség viselése alól abban az esetben, ha a marasztalás és a kereseti kérelem között nem volt számottevő különbség. Ugyanakkor ügyelnie kell a károsultnak arra is, hogy irreálisan alacsonyan se jelölje meg a kereseti kérelmét, ugyanis a bíróság a kereseti kérelemhez kötve van, tehát a kereseti kérelemben foglalt összegnél magasabb összeget nem ítélhet meg akkor sem, ha az az álláspontja, hogy az eset összes körülményeihez képest magasabb összegű kárpótlás illetné meg a károsultat, mint amennyit ő kért. E körben a bíróságot kitanítási kötelezettség vagy figyelem-felhívási kötelezettség nem terheli, az 1995. augusztus 29-ei hatállyal módosított Pp. 3. § (1) bekezdése szerint. A bíróság kitanítási kötelezettsége már csak az eljárásjogi jogok és kötelezettségek tekintetében áll fenn, az anyagi jogok és kötelezettségek tekintetében nem, s hatályon kívül lett helyezve a Pp. 146. § (3) bekezdésének azon rendelkezése, melynek alapján a bíróság korábban magyarázatot volt köteles kérni a féltől, ha úgy látta, hogy a kereseti követelés nem meríti ki az őt megillető jogokat.

Vannak olyan körülmények is, amelyeket nem vagyoni kártérítés fizetésének alapjául nem fogad el a bírói gyakorlat. A nem vagyoni kártérítés iránti igényt nem alapozza meg önmagában a közeli hozzátartozó halálának a ténye és az ennek következtében fellépő gyász és fájdalom, valamint az, hogy a hozzátartozó

halála folytán a korábbi helyzet hátrányosan megváltozott (BH1985. 312. II.). A hozzátartozó elvesztése esetén a nem vagyoni kártérítést a testi, szellemi környezet hátrányos megváltozása alapozhatja meg. Így például a bíróság egy konkrét ügyen kifejtette: a felperest szülei halála megfosztotta attól az alapvető emberi jogtól, hogy családi környezetben nőjön fel, élvezze a családi együttlétből származó örömöket, amelyeket a nagyszülői környezet - bármennyire is szeretetteljes - képtelen teljesen kárpótolni. A felperes testvérek nélkül, idősebb korú rokonai körében kénytelen felnőni. A pszichológiai szakértő véleményéből már az is kitűnik, hogy a jelenleg 10 éves felperes a szülők elvesztéséhez kapcsolódó elhúzódó gyászreakciót elfojtja, ennek hatása neurotikus személyiségfejlődés tendenciáiban nyilvánul meg (Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 21 354/1991.).

A gyermeknek baleset folytán bekövetkezett halála esetén az újabb gyermek nevelésével, gondozásával kapcsolatos többletköltséget nem lehet olyan költségnek tekinteni, amely a másik gyermek elvesztése folytán a szülőket ért nem vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges. Ezzel kapcsolatban anyagi kárpótlásként általános kártérítést sem lehet megállapítani (BH1985. 312. I.).

Szerződésszegő magatartás is lehet olyan, amely egyúttal a személyhez fűződő jogot is sérti, s ha ennek folytán nem vagyoni hátrány keletkezik, a nem vagyoni kártérítési igény alappal érvényesíthető. Például a szerződésszegés hibás teljesítés, egyrészt igényelhető a hibás teljesítés jogkövetkezményeinek a levonása, másrészt, ha ugyanez a magatartás személyiségi jogot is sért, az ezzel kapcsolatban keletkezett nem vagyoni hátrány kiküszöbölése is kérhető. A temetkezési vállalat kártérítő felelősséggel tartozik a hibás teljesítéssel és a kegyeleti jog megsértésével okozott nem vagyoni hátrányért (BH1997. évi 525. II.).

A személyhez fűződő jogok megsértése miatt érvényesített igények elbírálásánál a kölcsönösen elkövetett jogsértések egymással való összefüggéseit nem lehet figyelmen kívül hagyni (BH1995. 395. I.).

Nem vagyoni kártérítés iránt indított perben a károsultat ért hátrányt egészében és egységesen kell értékelni, valamennyi tényezőt együttesen kell mérlegelni, ezért nem kerülhet sor a nem vagyoni kártérítésnek részben egyösszegben, részben pedig járadék formájában való megítélésére (BH1984. 60.).

A nem vagyoni kárpótlás összege után a károsodás bekövetkeztétől késedelmi kamat jár. A károsodás bekövetkeztének azt az időpontot kell tekinteni, amikor a társadalmi életben való részvétel vagy az élet tartós, súlyos megnehezedése megkezdődött. Ez az időpont azonban nem esik egybe szükségképpen a károkozó magatartás időpontjával (BH1982. 241. I.). A döntéshozatalnál még a Ptk. 354. §-ának eredeti teljes szövege volt irányadó, így a jogesetben foglalt iránymutatás azzal az eltéréssel alkalmazandó továbbra is, hogy a nem vagyoni kártérítésnek nem kizárólagos feltétele az élet tartós, súlyos megnehezedése.

BH2004. 111. *II. Ha a keresetveszteséget pótló járadékot az azonos, vagy hasonló munkát munkaviszony alapján végző személy átlagos havi keresete alapján kell megállapítani, egy évnél rövidebb időszak alatt elérhető jövedelem is figyelembe vehető, és nem jogszabálysértő a minimálbér alapulvétele sem [Ptk. 339. § (1) bek., 355. § (1) és (4) bek., 357. § (1)-(3) bek.].*

BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*

EBH2003. 863. *Vérátömlesztéssel okozott Hepatitis C vírusfertőzés esetében az állam kártalanítási kötelezettsége. Vagyoni és nem vagyoni károk (1972. évi II. tv. 40. §, 58. §, Ptk. 76. §, 355. §, 359. §).*

BH2003. 249. *I. Általános kártérítés megállapítására nem kerülhet sor csupán azért, mert a kár mértékének megállapítása hosszadalmas, vagy esetleg terjedelmes bizonyítási eljárást tenne szükségessé [Ptk. 355. § (1) és (4) bek., 359. § (1) bek., Pp. 3. § (3) bek., 164. § (1) és (2) bek., 206. § (3) bek.].*

BH2003. 235. *A szerződésen kívül okozott kár megtérítésére irányuló igény mindaddig idő előtti, amíg a károsult az őt jogszabály alapján megillető követelését a kötelezettel szemben nem érvényesítette [Ptk. 272. §, 276. § (1) bek., 355. § (4) bek., Pp. 130. § (1) bek. f) pont, 157. § a) pont].*

EBH2002. 666. *II. A végelszámoló által okozott kárként csak az az összeg állapítható meg, amelyhez a felperes hitelező a végelszámoló jogszerű eljárása, felszámolási eljárás kezdeményezése esetén hozzájutott volna [Ptk. 355. § (1) és (4) bek.].*

BH2002. 482. *Korlátozott lakáshasználatot eredményező károkozás miatt érvényesített vagyoni és nem vagyoni kárigény elbírálásának szempontjai [Ptk. 339. § (1) bek., 355. § (4) bek.].*

BH2002. 392. *A valótlan tényközlés jogkövetkezményei alól a sajtót nem mentesíti, hogy korábban a tényekről valósághűen is beszámolt [Ptk. 78. §, 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., Pp. 163. § (3) bek., 206. § (1) bek.].*

BH2002. 352. *Személyhez fűződő jog megsértésének megállapítása indokolatlanul bántó, a becsületet és emberi méltóságot sértő kijelentések esetén [Ptk. 75. § (1) bek., 76. § (1) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*

BH2002. 241. *I. A félrevezető tájékoztatással kibocsátott részvényekre vonatkozó érvénytelen szerződés alapján a kibocsátót és a forgalmazót terhelő egyetemleges kártérítési felelősség. A kötvénybirtokosokat megillető kár mértéke meghatározásánál irányadó szempontok [Ptk. 337. § (1) bek., 355. §, 1990. évi VI. tv. (Ept.) 83. §, 84. § (1) bek., Pp. 30. § (1) bek., 37. §, 163. § (3) bek., 206. § (3) bek.].*

BH2002. 222. *A közüzemi szolgáltatást nyújtó részvénytársaság adatkezelőnek minősül, ezért adat- és titokvédelem terheli: ügyfele személyes adatainak - hozzájárulás nélküli - nyilvánosságra hozatala személyhez fűződő jogot sért [Ptk. 75. § (1) bek., 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 1992. évi LXIII. tv. 2. §, 3. § (1) bek. a) pont, 18. §, 1992. évi LXXII. tv. 24. § (1) bek., Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek., 206. § (1) bek.].*

BH2002. 186. *Nem vagyoni kárpótlás megítélése a szabadságelvonás okozta hátrányok miatt [Ptk. 355. § (1) bek., 359. § (1) bek., Pp. 206. § (3) bek., Be. 383. § (1) bek.].*

BH2002. 178. *Az Országgyűlés vizsgálóbizottságának zárt ülésén meghallgatott személy tényállításának valóságáért helytállni tartozik a bizottság tagja, ha az elhangzottakat - anélkül, hogy ez joga vagy kötelezettsége volna - a sajtó útján nyilvánosságra hozza [Alkotmány 59. §, 61. § (1) bek., Ptk. 75. § (1) bek., 78. § (2) bek., 84. § (1) bek., 355. § (4) bek., 1990. évi LV. tv. 4. §, 1976. évi 8. tvr., 1993. évi XXXI. tvr., Pp. 163. § (3) bek., 206. § (3) bek., PK 14. sz.].*

BH2002. 90. *A személyhez fűződő jogok megsértését jelenti a tanuló származása miatti hátrányos megkülönböztetése [Ptk. 76. § (1) bek., 84. § (1) bek. a) és e) pont, 355. § (1) bek., Pp. 9. § (2) bek.].*

BH2002. 73. *A belterületi föld értékének megfelelő vételárrész 50%-át az azt értékesítő vállalatnak, illetve a jogutódjaként alakult gazdasági társaságnak kell megfizetnie. A gazdasági társaság végelszámolással való megszűnése esetén a tulajdonos ÁPV Rt. csak a társaság megszűnésekor felosztott társasági vagyonból neki jutó rész erejéig köteles helytállni [Ptk. 339. § (1) bek., 355. §, 365. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 54. § (3) bek., 1991. évi XXXIII. tv. 51. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. 42. §, Pp. 81. §, 3/1999. PJE.].*

BH2002. 24. *II. A személyhez fűződő jogok megsértésének igazolása önmagában csak a jogellenes magatartás megállapítására ad alapot. A sérelmet szenvedő fél nem vagyoni kártérítést csak akkor igényelhet, ha bizonyítja olyan hátrány bekövetkezését, amely indokolja a nem vagyoni kárpótlás megállapítását [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (1) bek., Pp. 164. §, 34/1992. (VI. 1.) AB határozat].*

EBH2001. 544. *I. A félrevezető tájékoztatással kibocsátott részvényekre vonatkozó érvénytelen szerződés alapján a kibocsátót és a forgalmazót terhelő egyetemleges kártérítési felelősség. A kötvénybirtokosokat megillető kár mértékének meghatározásánál irányadó szempontok [Ptk. 337. § (1) bek., 355. §, 1990. évi VI. tv. (Ept.) 83. § 84. § (1) bek., Pp. 30. § (1) bek., 37. §, 163. § (3) bek., 206. § (3) bek.].*

EBH2001. 515. *A személyhez fűződő jogok megsértését jelenti a tanuló származása, népcsoporthoz tartozása miatti hátrányos megkülönböztetése [Ptk. 76. § (1) bek., 84. § (1) bek. a) és e) pont, 355. § (1) bek., Pp. 9. § (2) bek.].*

EBH2001. 514. *Az országgyűlési képviselő úgy is, mint a parlamenti vizsgáló bizottság elnöke saját személyében felel az általa, e minőségében elkövetett személyhez fűződő jogot sértő cselekedetéért. A képviselő mentelmi joga nem vonatkozik a polgári jogi felelősségre. A jogsértést nem menti önmagában az a körülmény, hogy a képviselő hivatalos minőségében járt el. Más személy nyilatkozatának közreadása híresztelésnek minősül. A jogsértés jellege és körülményei, ezen belül a sértett személy közéleti funkciója alapján köztudomású tényként - külön bizonyítás nélkül - is megállapítható, hogy életkörülményeiben bekövetkeztek-e olyan hátrányok, amelyek nem vagyoni kárigényét megalapozzák [Ptk. 75. §, 78. §, 355. § (1) és (4) bek., Pp. 163. § (3) bek.].*

BH2001. 471. *Gyászszertartás kegyeletsértő módon való megszervezése miatt megítélt nem vagyoni kártérítés [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 355. § (1) és (4) bek., Alk. bír. 34/1992. (VI. 1.) AB. hat.].*

BH2001. 286. *I. A jogszabálysértő kizáró határozat kártérítési kötelezettség jogalapja lehet [Ptk. 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 1988. évi VI. tv. 182. § (1) bek.].*

BH2001. 273. *A szerződéskötés meghiúsulása következtében elmaradt haszon érvényesíthetősége gépjármű-felelősségbiztosítás alapján [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (4) bek., 346. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. mell. 1. §, 1988. évi VI. tv. 1. § (2) bek.].*

BH2001. 120. *A kötelező felelősségbiztosítás alapján a biztosító a károsult vagyonában olyan helyzetet köteles teremteni, mintha a káresemény be sem következett volna. Ezért gépkocsi-részletvétel esetén az eladó által a kereskedelmi hitel ellenértékeként kikötött ügyleti kamat összege a biztosítóra nem hárítható át [Ptk. 355. § (4) bek., 559. §, 58/1991. (IV. 13.) Korm. r.].*

BH2001. 114. *Mezőgazdasági termékértékesítési szerződés megszegésére alapított kártérítési perben az elmaradt haszon mértékének megállapítása [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 417. § (2) bek.].*

BH2001. 110. *II. Akit személyhez fűződő jogában megsértettek, akkor követelhet nem vagyoni kártérítést, ha bizonyítja, hogy olyan hátrány érte, amelyet a nem vagyoni kárpótlás kiküszöbölhet [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (1) és (4) bek.].*

BH2001. 61. *Személyhez fűződő jogot sért a magánéletbe való önkényes beavatkozás. A beavatkozást általában akkor kell önkényesnek tekinteni, ha az érintett akaratával, szándékával kifejezetten ellentétes, és a beavatkozást a gondosan mérlegelt körülmények sem indokolják [Ptk. 75. §, 84. § (1) bek., 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 359. § (1) bek., 1976. évi 8. tvr. 1991. évi LXIV. tv., 1992. évi LXXIX. tv., 1997. évi XXXI. tv. 17. §].*

BH2001. 15. *II. Az önmaga ellátására képtelen baleseti sérült ápolásával és gondozásával felmerülő többletköltségek járadékként való megítélésének feltételei [Ptk. 345. § (1) bek., 355. § (4) bek., 359. § (1) bek.].*

BH2001. 14. *A közeli hozzátartozó elvesztése miatt érvényesíthető nem vagyoni kártérítés [Ptk. 355. § (1) és (4) bek.].*

BH2001. 12. *A személyhez fűződő jog megsértése esetén a sérelmet szenvedő fél nem vagyoni kártérítést akkor igényelhet, ha olyan hátrány bekövetkeztét bizonyítja, amelynek csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez a nem vagyoni kárpótlás szükséges [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (4) bek.].*

BH2000. 459. *A vámhatóság által lefoglalt jövedéki áru őrzésére és tárolására vonatkozó letéti szerződésből eredő kötelezettségét megszegő letéteményes kártérítési felelőssége [Ptk. 312. § (2) bek., 318. §, 339. § (1) bek., 355. § (1) bek., 360. § (1) bek., 463. § (1) bek., 466. § (1) és (4) bek., 1993. évi LVIII. tv. 68. §, 1995. évi LXVIII. tv. 29. §, 13/1979. (VIII. 10.) IM r. 12. § b) és d) pont.].*

BH2000. 409. *A távközlési szolgáltatóval szemben az előfizető által érvényesíthető - a távközlési törvényben meghatározott - kártérítési igény alkalmazási feltételei [1992. évi LXXII. tv. 8. § (1) bek., 11. § (1) bek., Ptk. 312. § (2) bek., 339. § (1) bek., 355. § (4) bek.].*

EBH2000. 313. *A gyermekkorban elszenvedett mozgásképtelenséggel és az önálló életvitelre való képesség teljes hiányával járó végleges egészségkárosodás esetén megállapítható nem vagyoni kártérítés mértéke (Ptk. 355. §).*

EBH2000. 302. *A jó hírnévhez fűződő jogok megsértése esetén a jogosult nem vagyoni kártérítésre - a törvényben meghatározott egyéb feltételek mellett - akkor tarthat igényt, ha bizonyítja, hogy a jogellenes magatartással okozati összefüggésben olyan hátrány érte, amelynek csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez a nem vagyoni kártérítés megítélése indokolt [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 355. §].*

EBH2000. 300. *A nem vagyoni kártérítés megítélésének feltételei rövidebb időtartamú megbetegedést elszenvedő károsult javára [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 355. §].*

BH2000. 292. *II. Nincs akadálya annak, hogy a bíróság a károsult részére közlekedési többletköltséget állapítson meg akkor is, ha korábban a károk enyhítésére alkalmas gépkocsit vásárolt [Ptk. 345. § (1) bek., 355. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r.].*

BH2000. 242. *A sírhelyhasználati jog sajátos, kegyeleti jellegű intézmény, nem azonosítható a vagyoni jellegű használati jogokkal [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 85. § (3) bek. 355. § (4) bek., 10/1970. (IV. 11.) ÉVM-EüM. r. 37. §, Pp. 51. § a) pont, 130. § (1) bek. g) pont, 157. § a) pont, 212. § (1) bek.].*

EBH2000. 191. *Hibás teljesítésből fakadó átmeneti egészségromlás nem feltétlenül jelent olyan hátrányt, amely a nem vagyoni kártérítésre ad alapot [Ptk. 76. §, 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek. és 355. §].*

BH2000. 167. *A kártérítési összeg nem minősül általános forgalmiadó-köteles bevételnek, ezért a megítélt vagy elismert kártérítési követelés után e címen érvényesített igény alaptalan [1992. évi LXXIII. tv. 3. § a) pont, 6. § (1) bek., 13. §, Ptk. 355. § (4) bek., 360. § (1) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 38. § (3) bek., PK 50. sz.]*

BH2000. 101. *Nincs akadálya annak, hogy a 100%-os munkaképesség-csökkenést szenvedett károsult részére a bíróság közlekedési többletköltséget állapítson meg akkor is, ha korábban a károk enyhítésére alkalmas gépkocsit vásárolt [Ptk. 355. §, 359. § (1) bek., Pp. 274. § (5) bek.].*

BH2000. 100. *Nem vagyoni kártérítés a Hepatitis C vírussal fertőzött vérkészítmény felhasználásával okozott egészségkárosodás miatt [1972. évi II. tv. (Et.), 22. § (2) bek., 58. § (3) bek., 16/1972. (IV. 29.) MT r. (Etv.) 12. § (1)-(2) bek., 199/1997. (XI. 14.) Korm. r., Ptk. 326. § (1)-(2) bek., 354-355. §, 360. § (1) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*

BH2000. 57. *Általános kártérítés megállapítására nem kerülhet sor, ha a lefolytatott bizonyítási eljárás adatai alapján, mérlegeléssel megállapítható a kár mértéke [Ptk. 355. § (3)-(4) bek., 356. § (1) bek., 357. § (1)-(3) bek., 359. (1) bek., PK 45., 46. és 49. sz.].*

BH2000. 13. *Tulajdonszerzés hiányában érvénytelen a casco biztosítási szerződés, ha a szerződő fél a gépkocsit nem tulajdonostól szerezte [Ptk. 548. §, 117. § (1) bek., 193. § (1) bek., 200. § (2) bek., 355. § (4) bek.].*

BH1999. 551. *Tanfolyam elvégzését bizonyító okirat kiadásának elmulasztása miatt érvényesített kártérítési igény elbírálása [Ptk. 298. § a) pont, 299. § (2) bek., 300. § (1) bek. 355. § (4) bek.].*

BH1999. 468. *A lízingszerződések egyes kérdéseinek nemzetközi szabályozását szolgáló egyezmény rendelkezéseinek figyelembevétele belföldi lízingszerződések megszegése miatt keletkezett kárigények elbírálása során [Ottawában 1988. május 28-án kötött UNIDROIT Egyezmény 13. cikk., Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (4) bek.].*

BH1999. 405. *Külföldi károsult gépkocsijában jelentkezett kár összegének megállapítása és a marasztalás módja [Ptk. 355. § (4) bek., 231. § (1) bek., 292. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 1. § (3) bek., Pp. 182. §].*

BH1999. 251. *Adósság meg nem fizetéséről szóló jogsértő közlemény közzététele hirdetési újságban [Ptk. 76. §, 78. § (2) bek., 84. § (1) bek. a) és e) pont, 339. § (1) bek., 355. § (1) és (4) bek.].*

BH1999. 202. *Birtokháborításhoz kapcsolódó kártérítési felelősség körében a kártérítés módjának meghatározása [Ptk. 188. §, 339. § (1) bek. 355. §, 359. § (1) bek., Pp. 182. § (3) bek., 213. § (3) bek.].*

EBH1999. 100. *Nem vagyoni kártérítést a szerzői jogsértéssel összefüggően bekövetkezett nem vagyoni hátrány alapoz meg [Ptk. 354. §, 355. § (4) bek., 34/1992. (VI. 1.) AB határozat].*

EBH1999. 18. *Nincs akadálya annak, hogy gyógykezelésének befejezése után a beteg az orvost köszönete jeléül anyagi juttatásban részesítse. Számolnia kell azonban azzal, hogy a károkozótól vagy annak felelősségbiztosítójától ennek megtérítésére nem tarthat igényt [Ptk. 355. § (4) bek., 1972. évi II. tv. 75. § (1)-(2) bek.].*

EBH1999. 17. *Kártérítés megállapítása az elbírálás idején érvényesülő értékviszonyok alapulvételével [Ptk. 345. § (1) bek., 355. §, 360. § (1)-(2) bek.].*

BH1998. 533. *Jogszabály tiltó rendelkezésének hiányában nincs akadálya annak, hogy gyógykezelésének befejezése után a beteg az orvost köszönete jeléül anyagi juttatásban részesítse. Számolnia kell azonban azzal, hogy a károkozótól vagy annak felelősségbiztosítójától megtérítésre nem tarthat igényt [Ptk. 339. § (1) bek., 346. § (1) bek., 355. § (4) bek., 1972. évi II. tv. 75. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm r. 1. § (3) bek.].*

BH1998. 425. *A szomszédos ingatlanon elvégzett tereprendezés káros következményeinek elhárítása [Ptk. 188. § (1) bek., 339. § (1) bek., 341. §, 355. §].*

BH1998. 278. *Az együttműködési kötelezettség keretében az utazási irodát a megközelítéssel kapcsolatban terhelő tájékoztatás elmulasztásából eredő kártérítési felelősség megítélése [Ptk. 415. § (1) bek., 205. § (3) bek., 318., 339. § (1) bek., 355. § (1) bek.].*

BH1998. 82. *Az előzetes letartóztatás miatti kártalanítás szempontjai [Be. 383. § (1), (3) bek., 384. § (1) bek., 384/A. §, 385. § (1) bek., 385/A. § (1) bek., Ptk. 355. § (1) bek., 360. § (2) bek.].*

BH1998. 19. *Önmagában az a tény, hogy a felperes a balesetet megelőző évnek egy részében munkanélküli volt, nem zárja ki azt, hogy a balesetet követő időre keresetveszteséget pótló járadékot igényeljen [Ptk. 355. § (1) és (3) bek., 356. § (1) bek., 357. § (1)-(4) bek.].*

BH1997. 578. *Személyhez fűződő jogot sérthet a közszereplést vállaló személy képmása nyilvánosságra hozatalának módja is [Ptk. 76. §, 80 § (1) bek., 84. § (1) bek. a)-c) pont, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 355. § (1) bek.].*

BH1997. 525. *II. A temetkezési vállalat kártérítő felelősséggel tartozik a hibás teljesítéssel és a kegyeleti jog megsértésével okozott nem vagyoni hátrányért [Ptk. 355. § (1) és (4) bek, 84. § (1) bek e) pont].*

BH1997. 441. *II. A károkozót terhelő kártérítés összegéből nem lehet levonni a károsultat a károkozástól függetlenül megillető rendszeres nevelési segélyt [Ptk. 355. §, 51/1986. (XI. 26.) MT r. 3. § (2) bek.].*

BH1997. 332. *Nem jár el az adott helyzetben elvárható módon a károsult, ha a biztosítótól dologi kár címén kapott összeget nem a káresemény folytán megsemmisült, a vállalkozása folytatásához szükséges munkaeszközök pótlására fordítja [Ptk. 340. § (1) bek., 355. § (4) bek., 359. § (1) bek.].*

BH1997. 226. *Az egyéni elbírálás körében valamennyi szempont együttes mérlegelésével kell megállapítani a nem vagyoni kárpótlás mértékét olyan összegben, amely alkalmas a nem vagyoni hátrányok enyhítésére, az elnehezült életvitel megkönnyítésére [Ptk. 355. § (3) és (4) bek., 357. § (1)-(2) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. r. 2. § (1) bek.].*

BH1997. 127. *Tartós mozgáskorlátozottság miatt érvényesített kártérítés mértéke és a nem vagyoni kárpótlás iránti követelés elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 355. § (4) bek.].*

BH1996. 650. *A fuvarozó által tévesen kiszolgáltatott küldeménnyel jogalap nélkül gazdagodó átvevő - tömegáruk esetén - elsősorban az eredeti állapotot köteles helyreállítani, vagyis azonos mennyiségű és fajtájú*

árut köteles visszaszolgáltatni. Az ezt felváltó pénzben történő kártérítés akkor válik esedékessé, amikor a természetbeni visszaszolgáltatás meghiúsulása bebizonyosodik [Ptk. 355. § (1)-(2) bek., 361. § (1)-(2) és (4) bek., GK 45.].

BH1996. 639. *A nem vagyoni kártérítésre való jog nem száll át a jogosult örököseire. Annak azonban nincsen akadálya, hogy a kereset benyújtását követően meghalt jogosult helyébe jogutódai a perbe belépjenek és ők követeljék a jogelődöt haláláig megillető nem vagyoni kártérítés összegét [Ptk. 355. § (1) bek.].*

BH1996. 587. *II. Amennyiben az ingatlan eredeti és valódi adatokat tartalmazó tulajdoni lapja nem található, úgy a földhivatal nyomban köteles olyan intézkedéseket tenni, amelyek a visszaélést akadályozzák; ugyanilyen fontos feladata annak meggátlása, hogy valótlan adatokat tartalmazó tulajdoni lap kerüljön a nyilvántartásba [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek. 355. § (4) bek. 116. § (2) bek., 1972. évi 31. tvr. 1-3. §, 33. § (2) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 114. § (1)-(2) bek. 1/1990. (VI. 26.) FM r. 2. § (1) bek., PK 42.].*

BH1996. 582. *Fertőző betegségnek közhírré tétele alapot teremt a személyhez fűződő jogsérelem következményeként a nem vagyoni kártérítés megítélésére [Ptk. 84. § (1) bek. e) pont, 355. § (4) bek.]*

BH1996. 313. *Ha a kárt elhárító munkálatokat a saját szakapparátussal rendelkező és azt üzletszerű vállalkozásként működtető károsult maga végzi el, őt kártérítésként mindazon költségek megilletik, amelyeket jogszabályok szerint harmadik személlyel szemben felszámíthat [Ptk. 355. § (4) bek.].*

BH1996. 304. *I. A személyhez fűződő jogok megsértésének tényét megállapító bírói ítélet közzététele önmagában általában nem alkalmas az érintett személyt ért nem vagyoni hátrány kiküszöbölésére [Ptk. 84. § (1) bek., 354. §, 355. § (4) bek.].*

BH1995. 724. *A hibás teljesítésért felelős fél köteles kártérítés címén viselni a hibás teljesítése következményeinek kiküszöböléséhez szükséges időtartam alatt bekövetkező árváltozások - például az infláció következtében fellépő áremelkedés - következményeit is [Ptk. 306, § (1)-(6) bek., 310. §, 355. § (1) bek.].*

BH1995. 575. *A tulajdonos kártérítési igényének jogalapja nem függ attól, hogy a károkozó folyamatos környezetszennyező magatartása a tulajdonszerzést megelőzően vagy azt követően történt-e [Ptk. 345. § (1) bek., 355. § (4) bek., 359. § (1) bek.].*

BH1995. 521. *A bizonyítási teher alakulása - a személyiségi jogok megsértése miatt - nem vagyoni kár megtérítése iránt indított perben [Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek., Ptk. 354. §, 355. § (1) bek., 1993. évi XCII. tv. 4. és 15. §, 34/1992. (VI. 1.) AB hat.].*

BH1995. 516. *A nem vagyoni kártérítés összegét a bíróság a per összes körülményeinek - köztük személyes észlelésének - a maguk összességében való mérlegelésével, belátása szerint határozza meg, ha az szakértői vélemény vagy egyéb bizonyíték alapján nem állapítható meg [Ptk. 354. §, Pp. 206. §. (3) bek.].*

BH1995. 413. *A felszámolási eljárás megindításáról szóló sajtóközleménnyel üzleti titoksértés nem követhető el, de adott esetekben - pl. ha a cikk olyan szövegkörnyezetben lát napvilágot - a jó hírnév sérelmét eredményezheti és kártérítési következményt vonhat maga után [Ptk. 78. § (1)-(2) bek., 81. §, 84. § (1) bek. e) pont, 339. §, 355. § (4) bek., 1990. évi LXXXVI. tv. 5. §, 34/1992. (VI. 1.) AB határozat].*

BH1995. 273. *I. Személyiségi jog megsértése miatt az üzleti forgalomban jelentkező nem vagyoni kár megtérítése [Ptk. 354. §, 355. §, Pp. 206. § (1) bek.].*

BH1995. 273. *II. Személyiségi jog megsértésével összefüggő nem vagyoni hátrányok bekövetkeztét a felperesnek kell bizonyítania, a bíróság azonban a köztudomású tényeket akkor is figyelembe veszi, ha arra a felek nem hivatkoztak [Ptk. 354. §, 355. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek., 34/1992. (VI. I.) AB kat.].*

BH1995. 229. *I. A vállalkozó kárának megtérítésénél irányadó szempontok, ha a megrendelő a szerződéstől általános elállási jogát gyakorolva áll el [Ptk. 355. § (4) bek., 395. § (1) bek.].*

BH1994. 552. *A bankszámlaszerződés megszegése a bank részéről azáltal, hogy a számlatulajdonos hozzájárulása nélkül teljesít kifizetést a számláról, önmagában a kifizetett összegnek megfelelő mértékű kártérítést nem von maga után. A számlatulajdonosra háruló bizonyítási teher [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 529. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 4. § (3) bek. , 3/1992. (MK 34.) MNB rek.].*

BH1994. 313. *Általános kártérítés és a nem vagyoni kártérítés összegének megváltoztatása felülvizsgálati eljárásban [Pp. 275/A. § (1) bek., 206. § (1) bek., Ptk. 359. § (2) bek., 354-355. §].*

BH1993. 694. *A vásárlók minőségi kifogásolásával kapcsolatos - jogszabályok hiányában vitás -, a termelő és a forgalmazó közötti elszámolás rendezési elvei (Ptk. 355. § (4) bek., 13/1978. (III. 1.) MT r., 4/1969. (III. 30.) BkM-KGM-KipM-NIM r. 1. § (1) bek., 9. §, 88/1990. (IV. 30.) MT r. 2. sz. mell.].*

BH1993. 677. *A társadalombiztosítási igazgatóság kártérítési felelőssége táppénz késedelmes kifizetése miatt. [Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek., 355. § (4) bek.]*

BH1993. 570. *Ha a biztosító a káresemény bekövetkezése után a biztosítottnak a kárát nem téríti meg, s ezzel őt perre kényszeríti, a perköltséget nem a biztosítási szerződés alapján, hanem az általános kártérítési*

szabályok alapján köteles a biztosítottnak megfizetni [Ptk. 318. § (1) bek., 355. § (4) bek., 359. § (3) bek., 559. §].

BH1993. 516. *I. A károsult és a károkozó megállapodhatnak természetbeni (pl. szolgáltatás nyújtásával történő) kártérítésben [Ptk. 355. § (1)-(2) bek.].*

BH1993. 426. *A roncsérték (maradvány) elszámolása, a totálkárossá vált személygépkocsi értékének a biztosító által történő megtérítése során (Ptk. 355. §).*

BH1993. 356. *Nem vagyoni kártérítés megítélésének feltételei a személyiségvédelem körében [Ptk. 78. §, 84. § (1) bek. e) pont, 339. § (1) bek., 345. §, 355. § (4) bek., 1990. évi LXXXVI. tv. 4. §, 29. § (1) bek. e) pont, 34/1992. (VI. 1.) AB hat.].*

BH1992. 761. *Nincs akadálya annak, hogy a felelősségbiztosítás alapján kártérítésre köteles biztosító és a károsult a kár megtérítésének módjára irányadó szabályoktól eltérő megállapodást kössenek. Az ilyen szerződés módosítására és megszüntetésére az általános szabályok az irányadók (Ptk. 559. § (1) bek. 198. § (1) bek., 205. § (1) bek. 355. § (1) bek.].*

BH1992. 639. *A kötelezett által önként teljesített egyösszegű nem vagyoni kártérítés mellett járadék megállapítása [Ptk. 354. §, 355. § (3) bek.].*

BH1992. 583. *II. A kártérítés módjának megállapításánál a bíróság a felek kérelmeihez nincsen kötve. III. Kiskorú gyermek egészségkárosodása miatt érvényesített kárigény elbírálásának szempontjai. [Ptk. 355. §, PK 44. sz.].*

BH1992. 582. *A bíróság a kártérítés módjának megállapításánál nincs kötve a felek kérelméhez, a kereseti kérelmet és ellenkérelmet azonban tisztázni kell, és a mérlegelés körében irányadónak vett körülményeket az ítélet indokolásában meg kell említeni [Ptk. 355. §, Pp. 206. § (3) bek., 221. § (1) bek., 246. § (3) bek., PK 44. sz.].*

BH1992. 23. *A szerződésszegésen alapuló igényérvényesítés kérdései a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés teljesítésével kapcsolatos jogvitában [Ptk. 296. §, 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (4) bek., 417-420. §.].*

BH1991. 491. *Nem kizárt, hogy a bíróság a kártérítés összegét s az esedékesség utáni időre járó kamatot devizaértékben állapítsa meg [Ptk. 355. § (1) bek. és 360. § (1)-(2) bek.].*

BH1991. 315. *A kárenyhítési kötelezettség kérdései vemhes üsző elhullása esetén [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (1) bek.].*

BH1991. 74. *Ha valamely állami támogatás megadása nem kötelező jellegű államigazgatási aktussal történik, a támogatás várható összegét kártérítési igény alapjaként nem lehet figyelembe venni [Ptk. 355. §, 24/1979. (XI. 1.) PM-KKM együttes rendelet 2. § (1) bek.].*

BH1990. 387. *Ha a hibás teljesítés következményeként a bíróság a szállítót - a maradványérték kiszolgáltatására kötelezés mellett - a megrendelő javára teljes kártérítésben marasztalja, a termék után számítható általános forgalmi adót a károsszeg számításánál figyelmen kívül kell hagyni [Ptk. 310. §, 355. § (4) bek., 1989. évi XL. tv. 6. § (1) bek., 8. § (2) bek. e) pont, 74. § a) pont].*

BH1989. 157. *II. Ha a jogosult kára pénzeszközeinek - a kötelezett hibájából történt - időleges elvonásából eredt, a bíróság a teljes anyagi kárpótlás mértékét a forgóalappótló hitelek, valamint a lekötött pénzeszközök után járó bankkamatok mindenkori mértéke figyelembevételével állapíthatja meg [Ptk. 355. § (4) bek., Pp. 206. § (3) bek.].*

BH1988. 106. *A megrendelő elállása miatt elmaradt vagyoni előny mértékének a megállapításánál nem a vállalkozó tervezett nyeresége, hanem a tényleges haszonkiesés az irányadó. A jogosult által összehasonlítás céljából megjelölt szerződésekből kimunkálható tényleges haszon mértéke önmagában szintén nem elegendő a kár összegének meghatározásához [Ptk. 355. § (4) bek.].*

BH1988. 77. *Baleseti járadék megállapítására akkor is sor kerülhet, ha a kötelezett által beszámítani kért biztosítási összeg a lejárt járadékok összegét meghaladja. Az ilyen kereseti kérelem ugyanis nem megállapításra, hanem jövőre szóló magatartásra irányul [Pp. 122. § (2) bek., Ptk. 355. § (3) bek.].*

BH1987. 367. *Ha a fűtési radiátoron olyan korróziós folyamat indult meg, amely miatt annak élettartama lecsökkent, a felelős vállalkozó akkor is díjmentes cserére kell kötelezni, ha a radiátor még nem lyukadt ki. Ha ezért kizárólag a tervező vállalatot terheli a felelősség, akkor kötelezni lehet arra, hogy természetbeni kártérítésként maga gondoskodjék a radiátor kicseréléséről [Ptk. 305. § (1) és (2) bek., 355. § (2) bek.].*

BH1986. 415. *II. Hibás teljesítésből fakadó kár megtérítése esetén is indokolt lehet a természetbeni helyreállításra való kötelezés [Ptk. 355. § (1) bek.].*

BH1986. 415. *III. A dolog javított volta önmagában még nem ad alapot értékcsökkenés megállapítására. Ahhoz ugyanis összehasonlító forgalmi adatokra és a csökkenést eredményező tényezőknek az ítélet meghozatalakor mérlegelhető elemzésére van szükség [Ptk. 355. § (4) bek.].*

BH1986. 284. *A dolog természetbeni kiadására irányuló követelést felváltó pénzkövetelés elévülési ideje akkor kezdődik, amikor a jogosult értesül a természetbeni kiszolgáltatás lehetetlenüléséről [Ptk. 196. § (1) bek., 324. § (1) bek., 355. § (1) bek., 361. § (2) bek., 364. §].*

BH1985. 312. *I. Gyermeknek baleset folytán bekövetkezett halála esetén az újabb gyermek nevelésével, gondozásával kapcsolatos többletköltséget nem lehet olyan költségnek tekinteni, amely a másik gyermek elvesztése folytán a szülőket ért nem vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges. Ezzel kapcsolatban anyagi kárpótlásként általános kártérítést sem lehet megállapítani. [Ptk. 354. §, 355. § (4) bek., 359. § (1) bek.].*

BH1985. 312. *III. A szokásosnál lényegesen drágább, nagyobb értékű síremlék költségét általában nem lehet kártérítésként érvényesíteni, ez azonban nem jelenti azt, hogy csak a legolcsóbb és rövid időn belül további kiadásokat igénylő anyagú, illetőleg kivitelű síremlék költségét lehetne figyelembe venni. [Ptk. 355. § (4) bek.]*

BH1985. 228. *Ha a vőlegény balesete miatt a lakodalommal és menyasszonytánccal együtt tervezett házasságkötést későbbi időpontra halasztják, de akkor már az esküvőt lakodalom és menyasszonytánc nélkül tartják meg, a házaspár a menyasszonytánc elmaradása miatt kártérítést nem követelhet a balesetért felelős személytől [Ptk. 355. § (4) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. sz. r. 2. § (1) bek.].*

BH1984. 499. *Járműben esett károsodás esetén a károsult nemcsak a jármű kijavításának költségeit, hanem azoknak a járulékos költségeknek a megtérítését is követelheti, amelyek a járműnek a termelésből való kiesése folytán nála kárként keletkeztek [Ptk. 355. §].*

BH1984. 401. *A károsult csak olyan elmaradt vagyoni előny megtérítését követelheti, amelyhez károkozás hiányában bizonyítottan hozzájutott volna [Ptk. 355. § (4) bek.].*

BH1984. 366. *Ha az épület hibája a kivitelező részéről fel nem ismerhető tervezési hiba következménye, a tervező a kártérítési felelősége körében köteles a hibát kijavítani, illetőleg a kijavítás költségeit viselni [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (1) bek., 310., 344. §, 355. § (1) bek., 392. § (2) és (3) bek.].*

BH1984. 224. *Saját személygépkocsi használatáért a munkáltató által folyósított költségátalány nem jövedelempótlék vagy fizetés-kiegészítés, hanem a felmerülő tényleges költségek fedezésére szolgál. Ha az átalányra jogosult baleset folytán munkakörét nem látja el, az átalány folyósításának elmaradása a károkozóval szemben kárigényt nem keletkeztet [Ptk. 355. § (4) bek., 33/1951 (I. 31.) MT sz. r. 20/A. § (4) bek. és 20. § (3) bek.].*

BH1984. 158. *Vasúti magánkocsi megsérüléséért való felelősség elbírálásánál - un. beállítási szerződés eltérő kikötése hiányában - a polgári jog általános kártérítési szabályait kell alkalmazni [Ptk. 318., 339., 355., §, 205. § (1) bek., 216. § (1) bek., 3/1960. (V. 13.) KPM sz, rendelettel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 11. cikk 1. § 1. pont, 55. cikk 2. §, V. sz. melléklet 1. cikk 1., 2. és 3. §-a, 5. cikk 1. §-a, 14. cikk 1., 2., 5. és 6. §-a, 16. cikk 1., 2. §-a].*

BH1984. 103. *Egyszerű kivitelű síremlék állításának költsége a kárért felelős személytől jogszerűen követelhető, de csak a már ténylegesen felmerült költségek, teljesített kiadások erejéig [Ptk. 355. § (4)].*

BH1984. 60. *Nem vagyoni kártérítés iránt indított perben a károsultat ért hátrányt egészében és egységesen kell értékelni, valamennyi tényezőt együttesen kell mérlegelni. Ezért nem kerülhet sor a nem vagyoni kártérítésnek részben egyösszegben, részben pedig járadék formájában való megítélésére [Ptk. 354. §, 355. § 16. sz. Irányelv.]*

BH1983. 487. *A kiskorú javára megítélt nem vagyoni kártérítés összegét gyámhatósági fenntartásos takarékbetétkönyvben kamatozó tartós betétként kell elhelyezni. Törvényt sért az olyan ítéleti rendelkezés, amely az összeget közvetlenül a kiskorú részére rendeli kifizetni [Ptk. 347. § (4) bek., 354. §, 355. § (1) bek., 1/1974. (VI. 24.) OM sz. r. 142. § (1) bek., 144. § (1) bek.].*

BH1983. 286. *Ha a kártérítési keresetet az első fokú bíróság tévesen utasította el jogalap hiánya címén, a másodfokú bíróság abban az esetben sem hozhat a kár összegét megállapító megváltoztató ítéletet a kár - az első fokú eljárásban kifogásolt - összegszerűségének vizsgálata nélkül, ha arra nézve az alperes a fellebbezésre adott ellenkérelmében már nem nyilatkozott [Ptk. 355. § (4) bek.].*

BH1983. 231. *Ha a vállalat a szabadalmi igényjogosult feltalálóval a szabadalom átruházása tárgyában kötött megállapodásban kötelezettséget vállal arra, hogy műszaki és gazdasági felkészültségével a találmányi megoldás megvalósításához szükséges fejlesztési tevékenységet elvégzi, ezt a kötelezettségét azonban felróhatóan megszegi, köteles a feltalálónak az ebből eredő kárát megtéríteni. A feltalálót kárenyhítési kötelezettség terheli. [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 15. § (1) bek. Ptk. 313. §, 312. § (2) bek., 355. §].*

BH1983. 207. *II. Tervesési hiba miatt a kivitelezőnek fel nem róhatóan hibás épület kijavítására a tervezőt kell kötelezni, ha a kivitelező a tervező költségére sem vállalja a kijavítást [Ptk. 310. §, 355. § (1)-(2) bek., GKT 29/1973. sz.].*

BH1983. 195. *Tartást pótló járadék csupán annak jár, akivel szemben a baleset folytán elhunyt személyt tartási kötelezettség terhelte. Az élettárs az életközösség megszakadása esetén az élettárstól tartást nem igényelhet, igy nincs tartást pótló járadékigénye sem. [Ptk. 355. § (3) bek., 358. §].*

BH1982. 372. *Kártérítési felelősség fennállása esetén elsősorban az eredeti állapot helyreállítását kell elrendelni, ha az lehetséges. Csak e lehetőség hiányában kerülhet sor pénzbeli kártérítésre. Nincs akadálya annak, hogy a károkozó az általa okozott károk egy részét kijavíttassa, más részét pedig pénzbeli kártérítéssel reparálja [Ptk. 355. § (1) és (4) bek., PK 44. sz.].*

BH1982. 241. *I. Nem vagyoni kárpótlás összege után a károsodás bekövetkeztétől késedelmi kamat jár. A károsodás bekövetkeztének azt az időpontot kell tekinteni, amikor a társadalmi életben való részvétel vagy az élet tartós, súlyos megnehezedése megkezdődött. Ez az időpont azonban nem esik egybe szükségképpen a károkozó magatartás időpontjával [Ptk. 301. § (1) bek., 354. §, 355. § (1), (2) és (3) bek., 360. § (1) és (2) bek.].*

BH1982. 9. *A jogi képviselet nélkül eljáró baleseti sérültet a bíróság köteles figyelmeztetni a vagyoni és nem vagyoni jellegű kárigényének érvényesítésének lehetőségére és feltételeire egyaránt [Pp. 3. § (1) bek., 146. § (3) bek., Ptk. 355. § (4) bek., 354. §].*

BH1981. 455. *Nem vagyoni kárpótlás megítélhető - átalány jelleggel - egy összegben, de járadék formájában is. Olyan esetben, amikor a károsult társadalmi életben való részvételének feltételei még körvonalakban sem tisztázottak, igy különösen kiskorú gyermeknél, aki szülői gondozás alatt áll, s igy önálló életforma kialakulásának hiánya miatt élete tartós vagy súlyos elnehezedésének végleges mértéke nem állapítható meg, - hacsak egyéb körülmények más döntést nem indokolnak - általában a járadék megítélése a célszerű [Ptk. 354. §, 355. § (3) bek.].*

BH1981. 198. *I. A vadak által okozott kár összegének megállapításánál a ténylegesen elérhető és nem a tervezett terméshozamot kell alapul venni [1961. évi VII. tv. 35. § (4) bek. Ptk. 355. § (4) bek.].*

BH1981. 143. *A kártérítési kötelezettség késedelmes teljesítése a kártérítés mértéke szempontjából azzal a követelménnyel jár, hogy az időközben bekövetkezett értékemelkedés alapulvételével kell a károsult vagyonában beállott értékcsökkenést megállapítani [Ptk. 355. § (1), (2) és (4) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1981. 62. *Az a házastárs, akinek a másik házastárs különvagyona a birtokába került, de az életközösség megszűnésekor a különvagyon tárgyait bármilyen okból nem tudja kiadni, köteles az ezzel okozott kárt az általános felelősségi szabályok szerint a tulajdonodos házastársnak megtéríteni [Csjt. 31. § (3) bek., Ptk. 355. §].*

BH1980. 428. *I. Ha a külföldi személynek olyan típusú gépkocsija károsodik Magyarországon, amely belföldön nem kapható, és ennek folytán nincs kialakult hazai forgalmi értéke, a külföldi személyt megillető kártérítés összegét nem az elméleti számításokra alapított, feltételezett forgalmi érték, hanem a gépkocsi tényleges használtsági fokának és egyéb adottságainak megfelelő értékcsökkenés figyelembevételével, a külföldi piaci árak alapján kell megállapítani [Ptk. 355. § (1) és (4) bek.].*

BH1980. 399. *A bíróság természetbeni kártérítésként nem ítélhet meg olyan dolgot vagy szolgáltatást, amely más, mint amiben a kár keletkezett [Ptk. 355. §, 339. §].*

BH1979. 379. *A kivitelező a javítással együtt járó olyan pótlólagos munkákat, amelyek ellenértéke a megrendelővel szemben értéknövelő költségként jelentkezik, a szerződésre egyébként irányadó árformában számolhatja el [Ptk. 355. § (2) bek., GKT 76/1973. sz.].*

BH1979. 329. *Kártérítésre kötelezhető az a gazdálkodó szervezet, amely - szerződés megkötése érdekében folytatott eredménytelen tárgyalások ideje alatt - a másik féltől előre átvett építőgépet nem, illetőleg nem a kellő mértékben foglalkoztatja és ezáltal az átadónak anyagi veszteséget okoz [Ptk. 6. §, 355. § (4) bek.].*

BH1979. 298. *Postai küldemény elveszése esetén a kártérítés mértékére nem a Ptk. általános kártérítési szabályai, hanem a speciális szabályok az irányadók [1964. évi II. tv. 12. §, 14. § (1) bek. a) pont, (2) bek. c) pont, 1/1966. (V. 15.) KPM sz. r-tel kiadott Postaszabályzat 90. § (1) bek., Ptk. 355. § (4) bek.].*

BH1979. 67. *II. A kisajátítási eljárás során nemcsak a károsult vagyonában beállott értékcsökkenést, hanem az elmaradt haszonért (vagyoni előnyért) is igényelhető megtérítés [Ptk. 355. § (4) bek., 33/1976. (IX. 5.) Mt sz. r. 25. § (1) bek. a) pont].*

BH1978. 388. *Mezőgazdasági kár összegének megállapításánál a feleslegessé, illetve haszontalanná vált termelési költségek nem hagyhatók figyelmen kívül [Ptk. 355. § (4) bek.].*

Ptké. 58-59. §

BH1978. 200. *Baleseti járadék felemelésénél alapul nem az átlagkeresetek közötti különbözet szolgál, hanem a bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy az azonos, illetőleg a hasonló munkakörben dolgozók keresete bérrendezés (bérfejlesztés) vagy egyéb körülmény folytán milyen mértékben emelkedett [Ptké. 59. § (3) bek., MK 67. sz.].*

356. § (1) Akinek munkaképessége baleset folytán csökkent, csak akkor követelhet járadékot, ha a baleset utáni keresete (jövedelme) a baleset előtti keresetét - neki fel nem róható okból - nem éri el.

A baleseti járadék fizetésének jogalapja:

Baleseti járadék az alábbi feltételek együttes megléte esetén állapítható meg:

- a károsult a baleset folytán munkaképtelenné vált vagy munkaképessége csökkent,

- a baleset utáni keresete (jövedelme) a baleset előtti keresetét nem éri el,

- a keresetveszteség (jövedelemveszteség) oka nem róható fel a károsultnak.

A károsult javára a munkaképesség-csökkenést avagy a munkaképtelenné válást tehát akkor kell figyelembe venni, ha az a balesetből ered. Amennyiben a munkaképesség-csökkenés vagy a munkaképesség elvesztése természetes okú megbetegedésből ered, tehát nincs oksági kapcsolatban a balesettel, a károsult nem követelhet baleseti járadékot. Ha a betegsége miatt korlátozottan munkaképes, de a károkozás folytán teljesen munkaképtelenné válik, a károkozó a teljes kárért felel (BH1978. 519.).

A járadék megítélésének további feltétele, hogy a károsultat neki fel nem róható okból keresetveszteség (jövedelemveszteség) érje. A károsult ugyanis a kárenyhítési kötelezettsége révén köteles mindent megtenni, ami az adott helyzetben általában elvárható, hogy a megmaradó munkaerejét hasznosítsa. Abban az esetben azonban, ha önhibáján kívül nem tud elhelyezkedni a megmaradó munkaerejének megfelelő munkakörben a saját lakóhelyén vagy annak közelében, ezt a körülményt nem lehet a károsult hátrányára értékelni.

Önmagában az a tény, hogy a felperes a balesetet megelőző évnek egy részében munkanélküli volt, nem zárja ki azt, hogy a balesetet követő időre keresetveszteséget pótló járadékot igényeljen (BH1998. 19.).

Általában a károsult terhére kell értékelni azt, hogy nem veti magát alá a gyógyulását ígérő orvosi-, rehabilitációs kezelésnek, tehát e körben is terheli a károsultat a kárenyhítési kötelezettség. Az állapotjavulást nagy valószínűséggel segítő gyógymódot, illetőleg műtétet a sérült köteles vállalni, a bizonytalan kimenetelű, különösen életveszéllyel járó műtétet azonban nem, mert ez meghaladja a kárenyhítési kötelezettség kereteit (BH1963. 3723.).

(2) Balesetből eredő munkaképtelenség vagy munkaképesség-csökkenés esetében járadékként az elmaradt keresetnek (jövedelemnek) a társadalombiztosítási ellátásokkal csökkentett összegét kell megtéríteni.

A baleseti járadék összegének megállapítása:

A baleseti járadék összegének megállapításánál többféle körülményt kell figyelembe venni és azok összességének együttes mérlegelésével kell dönteni. A járadék összegének megállapítására vonatkozó szempontrendszert tartalmaz a PK 45. és PK 46. számú állásfoglalás. Ennek értelmében:

A kártérítési járadék összegének megállapításánál az orvosilag megállapított baleseti eredetű munkaképesség-csökkenésből kell kiindulni.

- Ha a balesetet szenvedett személy baleset utáni keresete megfelel a megmaradt munkaképességének, kártérítési járadékként a baleset előtti és a baleset utáni keresete különbözetére tarthat igényt.

- Ha a dolgozónak a baleset utáni keresete nem éri el azt az összeget, amelyet a baleset előtti keresetét alapul véve a megmaradt munkaerejével megkereshetne, kártérítési járadékként csak az elveszett munkaerejének megfelelő járadékot követelheti, ez a baleset előtti keresetének és a baleset után megmaradt munkaképessége mérvének megfelelő kereset közötti különbözet.

- Ha a balesetet szenvedettnek a baleset utáni keresete meghaladja azt az összeget, amely megfelel a megmaradt munkaképessége arányának, a felelős személy általában a baleset előtti és a baleset utáni tényleges kereset különbözetének megfelelő összegű kártérítési járadék fizetésére köteles.

A baleset következtében munkaképtelenné vagy csökkent munkaképességűvé vált személy által kártérítés címén igényelt járadék összegének meghatározása szempontjából a baleset előtti átlagkereset, illetőleg ennek a munkaképesség-csökkenés mérvéhez igazodó része és a társadalombiztosításról szóló jogszabályok alapján folyósított társadalombiztosítási ellátás között mutatkozó különbözetet kell olyan kárnak tekinteni, amelyet a balesetért felelős személy a felelőssége arányában megtéríteni köteles. Ennek a figyelembevételével kell meghatározni a baleset következtében meghalt személy által eltartottakat megillető járadék összegét is.

A PK 46. számú állásfoglalás indokolásában a baleseti járadék összegének számításánál irányadó különböző körülmények megléte esetére ad fontos útmutatást. Ezek közül csupán az alábbiakat emeljük ki:

A károkozó felelőssége kettős: egyfelől magával a károsult dolgozóval (tartásra jogosult hozzátartozóval) szemben, másfelől a baleset folytán a dolgozó részére megállapított társadalombiztosítási ellátás tekintetében a társadalombiztosítási szervvel szemben. Mindkét irányú felelőssége közvetlen, maga a jogszabály függetleníti a társadalombiztosítási szerv megtérítési igényét a károsult dolgozónak vagy hozzátartozójának kártérítési követelésétől. A társadalombiztosítási szerv megtérítési igénye önálló, olyan arányban követelhet megtérítést a károkozótól, amilyen arányban annak a bekövetkezett kárért való felelőssége a károsulttal szemben fennáll.

A baleseti járadékból csak a társadalombiztosítási ellátásokat kell levonni. Ha a károsult olyan járadékban részesül, ami nem minősül társadalombiztosítási ellátásnak, e járadékot a baleseti járadékszámításnál figyelmen kívül kell hagyni. A vakoknak járó személyi járadék nem minősül társadalombiztosítási szolgáltatásnak, így azt a járadék megállapításánál nem lehet figyelembe venni (BH1985. 229.).
Az elmaradt kereset, más szóval a keresetveszteség, mint járadékalap megállapításának módjára vonatkozó szabályokat a Ptk. 357. § (1)-(3) bekezdései tartalmazzák. A járadék összeg nem azonos a járadékalappal.
A járadék összegének megállapítása az alábbi körülményektől függ:
- a balesetből eredő munkaképesség-csökkenés foka,
- a károsult részére nyújtott társadalombiztosítási ellátás mértéke,
- a károsultnak a balesetben való esetleges közrehatása,
- a károsult kárenyhítési kötelezettségének teljesítése vagy annak hiánya,
- a károsult rendkívüli munkateljesítményéből eredő jövedelem.

(3) A járadék megállapításánál a balesetért felelős személy javára nem vehető figyelembe az a kereset (jövedelem), amelyet a balesetet szenvedett személy a balesetből eredő jelentős testi fogyatékossága ellenére rendkívüli munkateljesítménnyel ér el.

PK 45. szám

A baleset folytán munkaképesség-csökkenést szenvedett személy kártérítési járadékát a baleseti eredetű munkaképesség-csökkenés mérvének és a baleset folytán bekövetkezett keresetveszteségének együttes vizsgálata alapján kell megállapítani.

PK 46. szám

A baleset következtében munkaképtelenné vagy csökkent munkaképességűvé vált személy által kártérítés címén igényelt járadék összegének meghatározása szempontjából a baleset előtti átlagkereset, illetőleg ennek a munkaképesség-csökkenés mérvéhez igazodó része és a társadalombiztosításról szóló jogszabályok alapján folyósított társadalombiztosítási ellátás között mutatkozó különbözetet kell olyan kárnak tekinteni, amelyet a balesetért felelős személy a felelőssége arányában megtéríteni köteles. Ennek a figyelembevételével kell meghatározni a baleset következtében meghalt személy által eltartottakat megillető járadék összegét is.

A károsult által a rendkívüli munkateljesítménnyel elért jövedelem nem szolgálhat a balesetért felelős személy javára. A Ptk. 356. § (3) bekezdésének alkalmazása szempontjából két feltétel együttes meglétére van szükség:
- a balesetből eredő jelentős testi fogyatékosság,
- a károsult rendkívüli munkateljesítménnyel szerzett jövedelme.
A PK 45. számú állásfoglalás foglalkozik e körülménnyel. Kifejti, hogy ha a balesetet szenvedett a balesetből eredő jelentős testi fogyatkozása ellenére rendkívüli munkateljesítménnyel keres többet, mint amennyi megmaradt munkaképességének megfelel, ebben az esetben a rendkívüli munkateljesítményből eredő többletkeresetet a felelős személy javára nem lehet figyelembe venni.
A jogszabályhely alkalmazása szempontjából még két eseti döntésre hívjuk fel a figyelmet.
Nem a munkaképesség-csökkenés arányát kell figyelembe venni, hanem azt kell vizsgálni, hogy a károsultat sérülése készteti-e, s ha igen, milyen mérvű rendkívüli munkateljesítmény kifejtésére (BH1980. 136.). E körben a konkrét feladatokat, személyi adottságait, szakképzettségét és a munkafeladatok jellegét is tekintve kell állást foglalni. A járadék összegét tehát nem lehet a munkaképesség-csökkenés mértékének százalékos

arányához igazodva mechanikusan kiszámítani, hanem azt az összes körülmény mérlegelésével kell meghatározni (Legfelsőbb Bíróság P. törv. III. 20 819/1983.).

BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*

BH2001. 15. *III. A keresetveszteséget pótló járadék összegének megállapítása céljából hasonló munkakörben dolgozók átlagjövedelmének vizsgálata [Ptk. 356. § (1)-(2) bek., 357. § (1) és (4) bek.].*

BH2000. 57. *Általános kártérítés megállapítására nem kerülhet sor, ha a lefolytatott bizonyítási eljárás adatai alapján, mérlegeléssel megállapítható a kár mértéke [Ptk. 355. § (3)-(4) bek., 356. § (1) bek., 357. § (1)-(3) bek., 359. (1) bek., PK 45., 46. és 49. sz.].*

BH1998. 19. *Önmagában az a tény, hogy a felperes a balesetet megelőző évnek egy részében munkanélküli volt, nem zárja ki azt, hogy a balesetet követő időre keresetveszteséget pótló járadékot igényeljen [Ptk. 355. § (1) és (3) bek., 356. § (1) bek., 357. § (1)-(4) bek.].*

BH1985. 229. *Balesetből eredő munkaképtelenség vagy munkaképesség-csökkenés esetében járadékként az elmaradt keresetnek (jövedelemnek) a társadalombiztosítási ellátásokkal csökkentett összegét kell megtéríteni. A vakoknak járó személyi járadék nem minősül társadalombiztosítási szolgáltatásnak, igy azt a járadék megállapításánál nem lehet figyelembe venni [Ptk. 356. § (2) bek., 1032/1971. (VII. 14.) Korm. sz. hat., 6/1971. (XI. 30.) EÜM sz. r.].*

BH1978. 533. *A küldemény fuvarozás közben bekövetkezett megrongálódása esetén a fuvarozó választása szerint vagy az értékcsökkenés megfizetésére vagy a rongálódás kiküszöbölésére (a sérülés kijavítására) köteles. A kártérítésnek a választottól eltérő módon való teljesítésére a fuvarozót a bíróság nem kötelezheti [26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r.-tel közzétett Gépjármű Fuvarozási Szabályzat (GFSZ) 68. § (2) bek., Ptk. 503. § (2) bek., 356. § (1) bek.].*

BH1978. 38. *A tervdokumentáció hibáira való figyelmeztetés elmulasztása esetén nem közös szavatossági felelősség keletkezik a kivitelező és a tervező között, hanem a közös károkozás szabályai alkalmazásának van helye [5/1968. (IV. 6.) ÉVM sz. r.-tel közzétett építési szerződési alapfeltételek 21. §, 29. § (1) bek., 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 13. §, Ptk. 344. §, 356. §, GTK 29/1973. sz.]*

BH1977. 166. *A feladó tulajdonában levő, a fuvarozás tartama alatt megsérült vasúti kocsinak a fuvarozó által kijavítás (az eredeti állapot helyreállítása) céljából való átvétele a feladó kártérítési igényének elismerését jelenti. Az elismeréssel megszakadt elévülés a kijavított fuvareszköz visszaadásával kezdődik újra [3/1960. (V. 13.) KPM sz. r.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 64. cikk 1., 2., 5. §, Ptk. 4. §, 327. § (1) bek., 399. § (1) bek., 356. §].*

357. § (1) A balesetet szenvedett személy keresetveszteségét (jövedelemkiesését) általában a balesetet megelőző egy évben elért rendszeres kereset (jövedelem) havi átlaga alapján kell meghatározni. Ha az említett idő alatt a keresetben (jövedelemben) tartós jellegű változás állott be, csak a változás utáni kereset (jövedelem) átlagát lehet figyelembe venni.

PK 35. szám

A baleseti járadék alapjául szolgáló átlagkereset meghatározásánál a keresetet a nyugdíjjárulékkal csökkentett összegben kell figyelembe venni.

A Ptk. 357. §-a a járadékalap számítási módjaira vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza attól függően, hogy a károsult keresménye változó volt-e a baleset előtt, avagy fix fizetést kapott vagy olyan keresetveszteség érte-e, amely a fentiek alapján nem állapítható meg, illetve előre teljes bizonyossággal látható-e valamilyen jövőbeni változás bekövetkezte.

A most tárgyalt rendelkezés arra az esetre ad eligazítást, ha a károsult keresménye a balesetet megelőzően változó összegű volt, azaz teljesítménybért vagy órabért kapott.

A keresetveszteséget nem a balesetet megelőző naptári évben elért kereset (jövedelem) alapján, hanem a baleset bekövetkeztének napjától visszafelé számított egy évben elért kereset (jövedelem) figyelembevételével kell megállapítani, s annak a havi átlagát kell járadékalapnak tekinteni.

Az egy éven belül elért összkeresetének a tényleges ledolgozott munkanapokra eső része adja a felperes egy napra eső átlagkeresetét, ennek alapján állapítható meg havi átlagkeresetének, illetőleg keresetveszteségének az összege is (Legfelsőbb Bíróság P. törv. V. 20 310/1980.).

A jogszabályhely második mondata értelmében a keresetben bekövetkezett tartós változást figyelembe kell venni, az ideiglenes jellegű változás beállta azonban irreleváns. A tartós változásnak a balesetet megelőzően kell bekövetkeznie, mert ha a tartós változás a baleset napjáig nem következett be, hanem a körülmények alapján az állapítható meg, hogy abban a jövőben várható változás, nem e jogszabályhelyet, hanem a Ptk. 357. § (4) bekezdésében foglaltakat kell alkalmazni. E rendelkezés alkalmazása tehát akkor jöhet szóba, ha a balesetet megelőző időszakban bekövetkezett a változás és a körülmények alapján látható, hogy az a jövőben is tartós maradt volna, ha a baleset nem következik be.

A baleseti járadék alapjául szolgáló átlagkereset meghatározásánál a keresetet a nyugdíjjárulékkal csökkentett összegben kell figyelembe venni (PK 35. szám).

A hivatásos katonai szolgálat teljesítése során elszenvedett balesetből fakadó kártérítési igény elbírálásánál elmaradt jövedelemként nem vehető figyelembe az olyan rendszeres kiegészítő élelmezési juttatás, amely a szolgálat ellátásához szükséges fizikai alkalmasság biztosítására szolgál, ha a szolgálat ellátására bármilyen okból tartósan nem kerülhet sor. Az ilyen juttatás ugyanis - hasonlóan a védőitalhoz és a védőételhez - kizárólag a szolgálat ellátásához kapcsolódik (BH1985. 426.).

(2) Ha a balesetet szenvedett személy munkabére a balesetkor rendszeres jellegű és határozott összegű volt, ezt kell a keresetveszteség megállapításánál figyelembe venni.

A járadék alapja a fix összegű fizetés, amelyet a károsult a balesetkor rendszeres jelleggel és határozott összegű munkabérként kapott. A rendelkezés külön magyarázatára nincs szükség.

(3) Ha a keresetveszteség (jövedelemkiesés) az (1) és (2) bekezdés alapján nem állapítható meg, annak meghatározásánál az azonos vagy hasonló munkát munkaviszony (tagsági viszony) alapján végző személyek átlagos havi keresete az irányadó.

Amennyiben a keresetveszteség a Ptk. 357. § (1), illetve (2) bekezdésében foglaltak szerint nem állapítható meg, összehasonlító adatokat kell beszerezni, s azok alapulvételével becsléssel kell megállapítani a járadék alapját. Ilyen esetekben adatokat kell beszerezni arról, hogy a károsulttal azonos vagy hasonló munkát munkaviszony (tagsági viszony) alapján végző személyek havonta átlagosan milyen összegű munkabért vagy jövedelmet kaptak.

E rendelkezés alkalmazására kerülhet sor például abban az esetben, ha a károsult a tanulmányait befejezte, de még nem helyezkedett el; ha a baleset miatt a tanulmányi ideje kitolódott, így a munkába állása is késett vagy a károsult a balesetet megelőzően állást változtatott.

E szakasz alkalmazási körébe tartoznak azok az esetek is, amikor elmaradt mellékjövedelmet kell járadékként megállapítani. Például a károsult a baleset folytán háztartási kisegítőre szorul, a kertművelést más személyre kell bíznia, a baleset előtti kisegítő tevékenységét nem tudja folytatni.

(4) A keresetveszteség (jövedelemkiesés) megállapításánál figyelembe kell venni azt a jövőbeli változást is, amelynek meghatározott időpontban való bekövetkezésével már előre teljes bizonyossággal lehet számolni.

A járadékalap megállapításának a szempontjából a jövőbeni változásokat csak akkor szabad figyelembe venni, ha a döntéskor teljes bizonyossággal megállapítható, hogy a változás a jövőben meghatározott időpontban be fog következni. A jövőbeni változás figyelembe vétele tehát nem alapulhat feltételezéseken (BH1995. 639; BH1995. 29.).

A járadékfizetési kötelezettséget általában véghatáridő nélkül kell megállapítani. A bírói gyakorlat töretlen abban is, hogy nem tekinti véghatáridőnek a jogszabály szerinti nyugdíjkorhatár elérését. A nyugdíjkorhatár betöltésével az emberek nem feltétlenül mennek nyugdíjba, már csak azért sem, mert ennek az időpontnak az elérése gyakran azt egyáltalán nem is indokolja (BH1961. 3025.).

Az ítélet meghozatala után bekövetkezett - a balesettel összefüggő - egészség- vagy állapotrosszabbodás elvileg nem érinti a járadékalapot, de a járadék felemelését eredményezheti (Legfelsőbb Bíróság P. törv. V. 20 219/1981.).

Abban az esetben, ha az ítélet meghozatala utáni időpontban lényegesen megváltoznak azok a körülmények, amelyek alapján a bíróság a járadék alapját avagy a járadék összegét megállapította, a feleknek lehetőségük van arra, hogy a járadék módosítását kérjék. A feleknek e lehetősége a Pp. 230. § (1) bekezdésén alapszik. Ilyen esetben a bíróság a korábbi ítélettel megállapított szolgáltatást legfeljebb a kereset megindítását megelőző 6 hónaptól kezdődő időre változtathatja meg a Pp. 230. § (3) bekezdése értelmében.

A baleseti járadék felemelése béremelkedés címén csak akkor igényelhető, ha a béremelésben a járadékos is részesült volna, ha nem szenved balesetet (PK 48. szám). Az állásfoglalás kiemeli, hogy e szempontból komoly jelentősége van a nyugdíjkorhatár elérésének is. Nem hagyható ugyanis figyelmen kívül, hogy egyes munkakörökben egyáltalán nem vagy pedig csak kivételesen található olyan személy, aki a nyugdíjkorhatár elérése után is tovább dolgozik. Ha a járadéknak felemelését igénylő személy a baleset előtti foglalkozásában a nyugdíjazások terén folytatott gyakorlatból, valamint a járadékos személyi és egyéb körülményeiből

következően, az eredeti munkakörében ténylegesen már nem dolgozna, a járadéka felemelésére nem tarthat jogszerűen igényt azon a címen, hogy a volt munkakörében ténylegesen a dolgozók bére emelkedett. Az itt írottakat kizárólag akkor kell alkalmazni, ha a károsult a baleseti járadék felemelését kéri a Pp. 230. §-ra alapítva. Az útmutatás ugyanakkor nem irányadó a Ptk. 357. § (4) bekezdésében foglalt szabályok alkalmazására.

BH2004. 111. *II. Ha a keresetveszteséget pótló járadékot az azonos, vagy hasonló munkát munkaviszony alapján végző személy átlagos havi keresete alapján kell megállapítani, egy évnél rövidebb időszak alatt elérhető jövedelem is figyelembe vehető, és nem jogszabálysértő a minimálbér alapulvétele sem [Ptk. 339. § (1) bek., 355. § (1) és (4) bek., 357. § (1)-(3) bek.].*

BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*

BH2001. 15. *III. A keresetveszteséget pótló járadék összegének megállapítása céljából hasonló munkakörben dolgozók átlagjövedelmének vizsgálata [Ptk. 356. § (1)-(2) bek., 357. § (1) és (4) bek.].*

BH2000. 57. *Általános kártérítés megállapítására nem kerülhet sor, ha a lefolytatott bizonyítási eljárás adatai alapján, mérlegeléssel megállapítható a kár mértéke [Ptk. 355. § (3)-(4) bek., 356. § (1) bek., 357. § (1)-(3) bek., 359. (1) bek., PK 45., 46. és 49. sz.].*

BH1998. 19. *Önmagában az a tény, hogy a felperes a balesetet megelőző évnek egy részében munkanélküli volt, nem zárja ki azt, hogy a balesetet követő időre keresetveszteséget pótló járadékot igényeljen [Ptk. 355. § (1) és (3) bek., 356. § (1) bek., 357. § (1)-(4) bek.].*

BH1997. 226. *Az egyéni elbírálás körében valamennyi szempont együttes mérlegelésével kell megállapítani a nem vagyoni kárpótlás mértékét olyan összegben, amely alkalmas a nem vagyoni hátrányok enyhítésére, az elnehezült életvitel megkönnyítésére [Ptk. 355. § (3) és (4) bek., 357. § (1)-(2) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. r. 2. § (1) bek.].*

BH1996. 36. *Baleseti járadék felemelése iránti perben a keresetveszteség megállapításánál a hasonló munkakörben foglalkoztatottak átlagkeresete az irányadó [Ptk. 357. § (1)-(3) bek.]*

BH1995. 639. *Kártérítés jövedelemkiesés címén járadékként történő megállapításánál a baleset előtti helyzetből kell kiindulni és csak azt a jövőbeli változást lehet figyelembe venni, amelynek meghatározott időpontban való bekövetkezésével már előre teljes bizonyossággal lehet számolni [Ptk. 357. § (4) bek.].*

BH1995. 29. *I. A károsult keresetveszteségének megállapításánál csak azt a jövőbeli változást lehet figyelembe venni, melynek meghatározott időpontban való bekövetkezésével már előre teljes bizonyossággal lehet számolni [Ptk. 357. § (4) bek.].*

BH1985. 426. *A hivatásos katonai szolgálat teljesítése során elszenvedett balesetből fakadó kártérítési igény elbírálásánál elmaradt jövedelemként nem vehető figyelembe az olyan rendszeres, kiegészítő élelmezési juttatás, amely a szolgálat ellátására bármilyen okból tartósan nem kerülhet sor. Az ilyen juttatás ugyanis - hasonlóan a védőitalhoz és a védőételhez - kizárólag a szolgálat ellátásához kapcsolódik [Ptk. 357. §, 16/1978. (III. 1.) MT számú rendelet 6. §-a a) pont, 4/1978. (III. 5.) HM sz. r. 6. § (1) bek., 2/1964. (IV. 3.) MÜM sz. r. 2. § (2) bek.].*

BH1978. 403. *A bíróság magánszemélynek a társadalombiztosítás szervével szemben fennálló megtérítési kötelezettségét méltányos esetben akkor is mérsékelheti, ha kármegosztást alkalmazott. A mérséklés indokoltságát és mértékét a felelős személy vagyoni, kereseti, családi és személyi viszonyainak, általában az eset összes körülményeinek beható értékelésével kell elbírálni [1975. évi II. tv. 109., 114. §, Ptk. 340. § (1) bek., 353. § (1) bek., 3/1975. (VI. 14.) SZOT sz. szab. 195. §, MK 107. sz.].*

BH1977. 204. *A vállalkozó kártérítési felelősséggel tartozik, ha a megrendelőnek a tervdokumentáció hibáira, illetve helytelen utasításra történt figyelmeztetése ellenére fenntartott utasítása alapján a munkát a jogszabály tilalma ellenére elvégzi [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 13. § (1) és (2) bek., 10/1968. (X. 10.) ÉVM-KGM-NIM sz. r.-tel közzétett tervezési szerződési alapfeltételek 10. § (1) bek., Ptk. 344., 357. §, GKT 29/1973. sz., GKT 67/1973. sz., GKT 76/1973. sz.].*

VB1998. 2. *II. Mivel nem határozható meg teljes bizonyossággal sem a felperesi vízfogyasztás tényleges mértéke, sem a felperes közrehatásának mértéke a hiba késedelmes felfedezéséhen és kijavításában, helye van a Ptk. 357. §-ának (1) bekezdéséhen foglalt általános kártérítés alkalmazásának (Ptk. 198. §, 201. §, 359. §).*

358. § (1) A baleset következtében meghalt személy által eltartottak olyan összegű tartást pótló járadékot igényelhetnek, amely szükségleteiknek - a tényleges, illetőleg az elvárhatóan elérhető keresetüket (jövedelmüket) is figyelembe véve - a baleset előtti életszínvonalon való kielégítését biztosítja.

A tartást pótló járadékra jogosultak köre

A tartást pótló járadékra az a személy jogosult, akit a baleset következtében meghalt személy a Csjt. rendelkezései alapján köteles volt eltartani, így a kiskorú gyermek, a nagykorú és szükséges tanulmányokat folytató gyermek, a házastárs, a szülő, a testvér. Az élettárs az életközösség megszakadása esetén az élettárstól tartást nem igényelhet, így nincs tartást pótló járadékigénye sem (BH1983. 195.).

A Csjt. meghatározza, hogy ki milyen sorrendben köteles a rokonának az eltartására. Ezt a sorrendet a járadékfizetési kötelezettség szempontjából is figyelembe kell venni.

Abban az esetben, ha a balesetben meghalt személyt más személy megelőzi az eltartási kötelezettség körében, a kártérítésért felelős személytől járadék nem követelhető. Például a kiskorú gyermeknek él mind a két szülője és a testvére hunyt el, ebben az esetben a szülők megelőzik a testvér eltartási kötelezettségét, tehát a testvér halála miatt a kártérítésért felelős személytől tartást pótló járadék nem követelhető.

Abban az esetben azonban, ha a balesetben elhunyt személy más életben maradt személlyel egysorban volt felelős a tartásért, a kártérítésért felelős személytől járadék követelhető a Ptk. 358. § (3) bekezdése alapján érvényesülő korlátozás mellett (például ha az eltartott kiskorú gyermek, s a baleset folytán meghal az egyik szülő, de életben van a másik szülő).

Amennyiben több eltartott jogosult a járadékra, mindegyikük javára külön-külön kell azt megítélni.

A tartásra jogosult személyesen érvényesítheti az igényét, más helyette ilyen igényt nem támaszthat. Álláspontunk szerint kivétel ez alól a kiskorú gyermek életben maradt szülője avagy a nagykorú gyermeket saját háztartásában eltartó életben maradt szülő. Ezt a következtetést abból vonjuk le, hogy a Csjt. szabályainak értemében a gyermeket saját háztartásában eltartó szülő saját személyében indíthat tartási pert. Annak sincs akadálya, hogy ilyen esetekben akár a kiskorú, akár a nagykorú gyermek félként lépjen fel igénye érvényesítése érdekében.

A károsult özvegy nem érvényesítheti kártérítésként azt az összeget, amelyet az elhunyt házastársa önként szülőjének (a károsult anyósának) rendszeresen juttatott (BH1994. 131. II.). Ez esetben a károsult anyósa jogosult arra, hogy a kártérítésért felelős személlyel szemben igényt érvényesítsen.

Nem egységes a bírói gyakorlat a vonatkozásban, hogy a Ptk. 358. § (1) bekezdése alapján érvényesíthet-e igényt az az eltartott, akivel szemben a baleset következtében meghalt személyt szerződésen alapuló tartási kötelezettség terhelte. A jogirodalomban találkozhatunk olyan nézettel, hogy a visszterhes szerződés eltartottja jogosult a tartást pótló járadékra, az ingyenes eltartott esetében azonban a válasz már nem ilyen egyértelmű (A kártérítési jog a gyakorló jogász kézikönyve 5., 206. oldal, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1991.).

A baleset következtében elhalt személy által eltartottak csak akkor igényelhetnek tartást pótló járadékot, ha maga az elhalt is olyan károsultnak minősül, aki más személlyel (a másik üzembentartóval) szemben kártérítésre jogosult lenne. Mindez irányadó a biztosítónak a kötelező gépjármű felelősségbiztosítás alapján fennálló kötelezettségére is (BH1987. 357.).

A tartást pótló járadék mértéke

A járadékigény mértéke alapjában attól függ, hogy milyen volt az eltartottnak a balesetet megelőzően az életszínvonala. Ebben a körben azt kell vizsgálni, hogy mi az a vagyoni hátrány, amelyet az eltartottnak az eltartó életbenléte esetén nem kellene elszenvednie. Ha az életszínvonal romlása ettől független, járadékigény nem érvényesíthető. A baleset következtében elhunyt személy által eltartottak szükségleteinek a baleset előtti életszínvonalon való kielégítése nem eredményezheti annak a társadalomban általában végbemenő életszínvonal - és reáljövedelem - csökkenésnek az áthidalását, amely az elhunytat és az általa eltartottakat a baleset bekövetkezése nélkül is sújtotta volna (BH1996. 531.).

A járadék mértékénél figyelembe kell venni az eltartottnak a tényleges, illetve az elvárhatóan elérhető keresetét (jövedelmét) is. Az özvegynek sem jár tartást pótló járadék, ha a férj halála előtti életszínvonalat a saját keresete és a balesettel kapcsolatban megállapított özvegyi nyugdíja biztosítani tudja (BH1980. 243.).

A családi pótlék figyelembevételével kapcsolatos útmutatást tartalmaz a PK 47. számú állásfoglalás. Ennek értelmében a baleset következtében meghalt szülő tartásra jogosult gyermekét megillető baleseti járadék összegének meghatározásánál a gyermek terhére nem lehet figyelembe venni azt, hogy a gyermeket eltartó másik szülő után családi pótlékra vált jogosulttá. A baleset következtében meghalt szülő által életében kapott családi pótlékot viszont a gyermek javára figyelembe kell venni a baleseti járadék összegének meghatározásánál akkor, ha a gyermeket eltartó másik szülő családi pótlékra nem jogosult.

(2) Járadék követelhető akkor is, ha a baleset következtében meghalt személy a tartási kötelezettségének megszegésével nem nyújtotta ténylegesen a tartást, vagy ha a járadékot igénylő a tartási igényét menthető okból nem érvényesítette.

A járadékigény tekintetében közömbös az, hogy az elhunyt közös háztartásban élt-e az eltartottal avagy nem, természetben vagy pénzben nyújtotta-e a tartást az eltartott részére. Az eltartott akkor is jogosult a

járadékigény érvényesítésére, ha a baleset következtében meghalt eltartásra köteles személy a tartási kötelezettségét megszegte. Az eltartott akkor is jogosult a járadékra, ha a tartási igényét menthető okból nem érvényesítette a balesetben elhunyt tartásra köteles személlyel szemben.

(3) A járadék mértékének megállapításánál értékelni kell, hogy a járadékot igénylő érvényesítette-e, illetőleg érvényesíthet-e követelést azokkal szemben, akik az ő tartására a baleset idején meghalt személlyel egy sorban voltak kötelesek.

PK 47. szám

A baleset következtében meghalt szülő tartásra jogosult gyermekét megillető baleseti járadék összegének meghatározásánál a gyermek terhére nem lehet figyelembe venni azt, hogy a gyermeket eltartó másik szülő után családi pótlékra vált jogosulttá.

A baleset következtében meghalt szülő által életében kapott családi pótlékot viszont a gyermek javára figyelembe kell venni a baleseti járadék összegének meghatározásánál akkor, ha a gyermeket eltartó másik szülő családi pótlékra nem jogosult.

A törvény az eltartott terhére rendeli értékelni, ha a tartási igényét nem érvényesíti azokkal szemben, akik az ő tartására a baleset folytán meghalt személlyel egysorban lennének kötelesek. Ez az eltartott kárenyhítési kötelezettségéből következik. Abban az esetben tehát, ha van olyan életbenlévő személy, aki az eltartott tartására egysorban lenne köteles a baleset folytán meghalt személlyel, az életben maradt személy által fizetendő tartásdíj összegét a járadékból le kell vonni.

BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*

BH1996. 531. *A baleset következtében elhunyt személy által eltartottak szükségleteinek a baleset előtti életszínvonalon való kielégítése nem eredményezheti annak a társadalomban általában végbemenő életszínvonal- és reáljövedelem-csökkenésnek az áthidalását, amely az elhunytat és az általa eltartottakat a baleset bekövetkezése nélkül is sújtotta volna [Ptk. 358. § (1) bek.].*

BH1994. 547. *A Legfelsőbb Bíróság csak a felülvizsgálati és a csatlakozó felülvizsgálati kérelemben megjelölt jogszabálysértéseket vizsgálhatja felül [Pp. 275. § (2) bek., Ptk. 358. § (1) bek.].*

BH1994. 131. *II. A károsult özvegy nem érvényesítheti kártérítésként azt az összeget, amelyet az elhunyt házastársa önként szülőjének (a károsult anyósának) rendszeresen juttatott [Ptk. 358. § (1) bek.].*

BH1993. 635. *A biztosító a mezőgazdasági termelőszövetkezettel kötött kötelező felelősségbiztosítási szerződésből eredő "regresszigényként" érvényesítheti a tsz-tag által - súlyos alkoholos állapotban - halált okozó közúti baleset miatt a részéről a károsultnak (hozzátartozójának) kifizetett teljes kártérítés összegét [Ptk. 345. § (1) bek., 348. § (1) bek., 558. § (1) bek., 358. § (1) bek., 559. § (1) és (3) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. r. 12. § (1)-(2) bek., 13. § (1) bek. d) pont].*

BH1987. 357. *A baleset következtében elhalt személy által eltartottak csak akkor igényelhetnek tartást pótló járadékot, ha maga az elhalt is olyan károsultnak minősül, aki más személlyel (a másik üzembentartóval) szemben kártérítésre jogosult lenne. Mindez irányadó a biztosítónak a kötelező gépjármű felelősségbiztosítás alapján fennálló kötelezettségére is [Ptk. 346. § (1) bek., 399. § (1) bek., 358. § (1) bek., 559. § (1) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. sz. r. 2. § (1) bek.].*

BH1983. 195. *Tartást pótló járadék csupán annak jár, akivel szemben a baleset folytán elhunyt személyt tartási kötelezettség terhelte. Az élettárs az életközösség megszakadása esetén az élettárstól tartást nem igényelhet, igy nincs tartást pótló járadékigénye sem. [Ptk. 355. § (3) bek., 358. §].*

BH1980. 243. *Olyan esetben, amikor a baleset folytán életét vesztett személy hozzátartozójának élete és a társadalmi életben való részvétele tartósan vagy súlyosan megnehezült, a változott körülményekre tekintettel részére a nem vagyoni hátrány csökkentése, illetőleg kiküszöbölése végett kárpótlás megítélése is indokolt lehet. Az említett igények érvényesíthetőségét azonban önmagában nem alapozza meg az a körülmény, hogy a*

hozzátartozó halála folytán a korábbi helyzet változott: pl. a feleség özvegy lett, vagy a gyermek árvaságra jutott. A közeli hozzátartozó halálának ténye és az ennek következményeként jelentkező gyász és fájdalom önmagában nem nyújt alapot nem vagyoni kár megítélésére [Ptk. 345. §, 354. §, 358. § (1) bek.].

359. § (1) Ha a kár mértéke - akár csak részben - pontosan nem számítható ki, a bíróság a károkozásért felelős személyt olyan összegű általános kártérítés megfizetésére kötelezheti, amely a károsult teljes anyagi kárpótlására alkalmas.

PK 49. szám

Az általános kártérítés megítélésénél a bizonyítási nehézségek csak annyiban jelentősek, amennyiben azok a kár mértéke tekintetében jelentkeznek. Annak megállapításához, hogy a kár mértéke pontosan nem számolható ki, szükséges, hogy a bíróság előzetesen minden rendelkezésre álló és célravezető bizonyítást lefolytasson a kár felderítése végett.

Az általános kártérítés tárgyában hozott bírósági határozattal elbírált igény ítélt dolog, az elbírált kártérítési igény újból vitássá nem tehető. Ez azonban nem akadálya annak, hogy az általános kártérítés fejében az arra jogosított fél perújítási kérelmében az ítélet megváltoztatását kérje, ha a perújítás feltételei egyébként fennállnak.

Általános kártérítés megítélésére akkor kerülhet sor, ha egészen bizonyos, hogy a károsultnak a kára bekövetkezett, illetve teljes bizonyossággal előre tudható, hogy az a jövőben be fog következni, a kár mértéke azonban pontosan nem állapítható meg a teljes körűen lefolytatott bizonyítási eljárás eredményeképpen sem.
Az esetek többségében a károkozás folytán a károsultat többféle kár éri. Ezek között vannak olyanok, amelyeknek az összege is pontosan megállapítható, más részük viszont olyan, amelyeknek a mértéke csak becsülhető, tehát mérlegeléssel állapítható meg. Ha a peradatok alapján megállapítható, hogy a kár bekövetkezett, illetve teljesen bizonyos, hogy a jövőben a kár be fog következni, a bíróságnak részletes bizonyítást kell lefolytatnia a vonatkozásban is, hogy megállapítsa, mennyi a kár összege. Ehhez minden célravezetőnek tűnő, eredménnyel kecsegtető bizonyítási eszközt fel kell használni.
Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a Pp. hatályos rendelkezései értelmében a kártérítési perekben nincs hivatalbóli bizonyítás. Ebből az következik, hogy a kár összegének megállapításához célravezetőnek tűnő bizonyítási indítványokat a feleknek kell megtenniük. Általában ez a bizonyító fél kötelezettsége, azonban a másik fél sincs elzárva ilyen indítványok megtétele elől. Amennyiben a kár pontos összege megállapítható, nincs helye a Ptk. 359. § alkalmazásának. Annak nincs jelentősége, hogy a bizonyítási eljárás során a bíróság közvetlen vagy közvetett bizonyítékok alapján tud-e dönteni a kár összegéről.
Az általános kártérítés megállapításánál figyelemmel kell lenni arra, hogy a kárpótlás lehetőleg teljes jóvátételt nyújtson a károsult számára, ennek hiányában a károkozó indokolatlanul juthatna vagyoni előnyhöz. Az általános kárpótlás hiányában a károkozó egészben vagy részben mentesülhetne a kártérítési kötelezettsége alól, ami méltánytalan eredményre vezetne. Az általános kártérítés az eset körülményeitől függően megállapítható egy összegben, de járadék formájában is.
Általános kártérítést állapított meg a bíróság akkor, amikor
- nem volt meghatározható teljes bizonyossággal sem a felperesi vízfogyasztás tényleges mértéke, sem a felperes közrehatásának mértéke a hiba késedelmes felfedezésében és kijavításában (BH1988. 289. II.);
- a bíróság az eset összes körülményének mérlegelése alapján bizonyítottnak látja, hogy a szerződésszegés az ellenérdekű félnek kárt okozott, de a kár összege pontosan nem számítható ki és a további bizonyítástól nem várható eredmény. Különösen helye van az általános kártérítés alkalmazásának a felek közötti tartós együttműködést, termelési-forgalmi kapcsolatot rendező vagy az ilyen kapcsolat egyes láncszemeit alkotó szerződések megszegése esetén (GK 34. szám);
- a csecsemőkorban mozgásképtelen rokkanttá vált károsult részére a későbbiek során felmerült károkra és költségekre tekintettel kiegészítő jelleggel (BH1994. 132.). A bíróság az indokolásban kifejtette, hogy a

károsultnak a külvilággal való szükségszerű kapcsolattartása csak olyan módozatok igénybevételével történhet, ami szükségképpen kiadásokkal jár. A felperes állapota véglegesnek tekinthető és bizonyosra vehető, hogy ezek a többletköltségek a jövőben is felmerülnek; őt tehát a jövőben olyan további károsodás éri, amelynek mértéke pontosan nem számítható ki, így teljes anyagi kárpótlása a Ptk. 359. §-ának (1) bekezdése alapján általános kártérítéssel történhet meg. Ebben a körben bíróság a mozgásképtelen felperes közlekedési többletköltségeit, beleértve a helyváltoztatáshoz szükségszerűen igénybe vett segítséget, az iskolába járatással, a barátokkal való kapcsolattartással, a jogos szórakozási és üdülési igény kielégítésével felmerülő kiadásokat vette figyelembe. Ezeket a körülményeket mérlegelve állapította meg az általános kártérítés összegét 1 500 000 forintban. Az egyösszegű kártérítést indokolta a felperes véglegesnek tekinthető állapota, s ez ad lehetőséget arra, hogy gondozói segítséggel a megítélt összeget az életvitelét leginkább megkönnyítő célokra fordítsa;

- a II. r. alperes a hasznosítási szerződésben vállalt gyártási és forgalmazási kötelezettségének teljesítését elmulasztotta, ezzel szerződésszegést követett el és a felperesnek kárt okozott. A felperes ugyanis elesett a szerződés alapján őt megillető hasznosítási díjtól és másokkal sem köthetett hasznosítási szerződést, mert a II. r. alperes ragaszkodott a részére kizárólagos hasznosítási jogot biztosító szerződés fenntartásához (BH1992. 579.);

- az eladó az adásvételi szerződésben a vevőnek saját szomszédos ingatlanáról határidő nélküli, mennyiségileg korlátlan vízvételt, valamint erre telki szolgalmat biztosított és a teljesítést a szükséges vázrajz szolgáltatásának elmulasztásával meghiúsította (BH1992. 526.);

- a szerző művét megsemmisítették. Kétségtelenül kár érte őt azzal, hogy művét nem sugározták, ismeretlen maradt. Ennek szerzői híre szempontjából is jelentősége van és elesett attól a lehetőségtől, hogy a művét valami módon felhasználják. Abban a kérdésben, hogy lehetett volna-e a művet felhasználni, csak feltételezések lehetnek. Ez vonatkozik az esetleges ismételt sugárzások és a kazetta készítés, a dokumentumműsor alapján készíthető könyv lehetőségére is. Ezért a megsemmisítésből eredő kár mértéke pontosan nem számítható ki (BH1991. 146.);

- a fogyasztók megtévesztésének tilalmába ütközően, a nézők megtévesztésére alkalmas módon propagálták az egyes előadásokon fellépő művészek személyét. A fogyasztóknak okozott jelentős kár meghatározásakor nemcsak a pénzben kifejezhető, hanem a fogyasztókat ért, de pontosan meg nem becsülhető anyagi és erkölcsi hátrányokat is figyelembe kell venni. A perbeli esetben az erkölcsi hátrányon túlmenően a fogyasztókat pontosan meg nem becsülhető anyagi hátrány is érte, mert a meghirdetés azt a látszatot keltette, hogy valamennyi előadáson az ott feltüntetett valamennyi művész és együttes fellép. Az a tény, hogy 1828 néző jelentkezett kártalanítási igényével, alátámasztja és megalapozza azt a feltevést, hogy a nézők jelentős száma nem vásárolta volna meg az egy-egy műsorra szóló jegyet, ha tudomása van arról, hogy az a művész, akinek a fellépését elsősorban várta, az előadáson nem fog szerepelni (BH1988. 289.);

- a pénzeszközök lekötve tartása folytán keletkezett a kár. A bíróság álláspontja szerint a tartós betétekre irányadó kamatláb szerint számított összeg általános kártérítésként - az adott körülményektől függően - alkalmas lehet a károsult teljes anyagi kárpótlására arra is figyelemmel, hogy a felperes - bár bizonytalan összegű, de - nyilván nyereséggel kecsegtető üzlettől esett el (BH1987. 130.);

- a baleset bekövetkeztekor mindössze hétéves felperes rendkívül súlyos sérüléseket és ezek következtében igen súlyos egészség- és személyiségkárosodást szenvedett, ami miatt korához képest több szülői támogatást, ellenőrzést, gondoskodást igényelt; a Budapesten történő orvosi vizsgálatokon való rendszeres megjelenés is többletterhet és kiadást jelentett a szülők számára. Miután a fokozott szülői gondoskodás és a gyermek gondozásával, gyógykezelésével kapcsolatos kiadások a jövőben is folyamatosan felmerülnek majd és azok ellenértéke ma még pontosan nem határozható meg, a Legfelsőbb Bíróság úgy látta, hogy a kiskorú felperes a többletterheket kárként igényelheti és azok ellenértékeként általános kártérítés címén járadék megfizetésére kötelezte az alperest (BH1985. 147.).

Gyermeknek baleset folytán bekövetkezett halála esetén az újabb gyermek nevelésével, gondozásával kapcsolatos többletköltséget nem lehet olyan költségnek tekinteni, amely a másik gyermek elvesztése folytán a szülőket ért nem vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges. Ezzel kapcsolatban anyagi kárpótlásként általános kártérítést sem lehet megállapítani (BH1985. 312. I.).

Elhatárolási kérdések:

Általános kártérítés - nem vagyoni kárpótlás:

Az általános kártérítés vagyoni kárért jár, a nem vagyoni kárpótlás viszont a károsultat ért nem vagyoni hátrány kiküszöbölésére szolgál, azaz a károsult személyiségét ért jogsérelmet kompenzáló kártérítési alakzat. Az elhatárolással kapcsolatos iránymutatást tartalmazott a Legfelsőbb Bíróság időközben hatályon kívül helyezett 16. számú irányelve, e tekintetben azonban az útmutatás ma is alkalmazható. Az elhatárolás

tekintetében különös gondosságra van szükség, ha a károsult az elszenvedett hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges költségek megtérítését igényli [Ptk. 355. § (4)]. Nem lehet szó nem vagyoni kártérítésre kötelezésről akkor, ha az igényelt költségek a károsultat ért vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükségesek. Ilyen esetben a bíróság vagyoni kár megtérítésére kötelezi a károkozót. Nem vagyoni kártérítésre kötelezésnek csak akkor van helye, ha megállapítható a károkozás hatásaként jelentkező immateriális sérülés, amely tehát kívül esik a vagyonban keletkezett károk körén.

Általános kártérítés [Pp. 206. § (3)]:

A bíróság a kártérítés vagy egyéb követelés összegét, ha a szakértői vélemény vagy más bizonyíték alapján meg nem állapítható, a per összes körülményeinek mérlegelésével belátása szerint határozza meg. Egyértelmű, hogy az általános kártérítés anyagi jogi, a Pp. 206. § (3) bekezdése pedig eljárásjogi rendelkezés. Az eljárásjogi szabály mérlegelési jogkört biztosít a bíróság számára arra az esetre, ha a teljes körű bizonyítás lefolytatását követően a követelés összege pontosan nem határozható meg. Ebből az is következik, hogy a bíróság nem mellőzheti a vizsgálatot akkor sem, ha terjedelmes bizonyítás lefolytatása szükséges és remény van arra, hogy a bizonyítási eljárás eredményeképpen a kár pontos összege megállapítható lesz.

Az elhatárolásra vonatkozó iránymutatást tartalmaz a PK 49. számú állásfoglalás kiemelve, hogy az általános kártérítés megítélésénél a bizonyítási nehézségek csak annyiban jelentősek, amennyiben azok a kár mértéke tekintetében jelentkeznek. Annak megállapításához, hogy a kár mértéke pontosan nem számolható ki, szükséges, hogy a bíróság előzetesen minden rendelkezésre álló és célravezető bizonyítást lefolytasson a kár felderítése végett.

Az általános kártérítés tárgyában hozott bírósági határozattal elbírált igény ítélt dolog, az elbírált kártérítési igény újból vitássá nem tehető. Ez azonban nem akadálya annak, hogy az általános kártérítés fejében az arra jogosított fél perújítási kérelmében az ítélet megváltoztatását kérje, ha a perújítás feltételei egyébként fennállnak.

(2) Az általános kártérítés visszakövetelésének nincs helye azon az alapon, hogy a tényleges kár mértéke utóbb nem érte el az általános kártérítés összegét. Ha azonban a kötelezett általános kártérítésként járadékot fizet, a járadék mértékének csökkentését vagy a járadékfizetés időtartamának megváltoztatását a körülmények alakulásához képest követelheti.

Az általános kártérítés megítélésére azért kerül sor, mert a döntéshozatalkor az azt megelőzően lefolytatott bizonyítási eljárás eredményeképpen nem volt pontosan kiszámítható a kár összege. Bizonyos idő eltelte után azonban nyilvánvalóvá válhat a kár pontos összege. A törvényi rendelkezés egyértelművé teszi, hogy a károkozó nem követelheti vissza a károsulttól az általános kártérítés és a tényleges kár közötti különbözetet. Megjegyezzük, hogy a károsult sem jogosult arra, hogy igényelje a tényleges kárnak az általános kártérítés összegét meghaladó részét. Az ilyen igény érvényesítését kizárja a Pp. 229. § (1) bekezdésben foglalt rendelkezés, miszerint kizárt, hogy ugyanabból a tényalapból származó ugyanazon jog iránt ugyanazok a felek - ideértve azok jogutódait is - egymás ellen új keresetet indíthassanak vagy az ítéletben már elbírált jogot egymással szemben egyébként vitássá tehessék (res iudicata). Annak azonban nincs akadálya, hogy a károsult vagy a károkozó az ítélet vagy annak egy része ellen perújítási eljárást kezdeményezzen, ha annak a törvényi feltételei egyébként fennállnak.

Amennyiben a bíróság az általános kártérítést nem egyösszegben, hanem járadékként állapította meg, lehetőség van arra, hogy a felek a Pp. 230. § (1)-(3) bekezdései értelmében indítsanak pert a járadék összegének vagy a járadékfizetés időpontjának megváltoztatása iránt. Az ilyen igény érvényesítésének az a feltétele, hogy lényegesen megváltozzanak azok a körülmények, amelyekre a bíróság az ítéletét alapította. Ebben az estben a járadékösszeg mértékének módosítását nem az általános kártérítés megállapításánál figyelembe vett körülmények indokolják, hanem a felek vagyoni, személyi, egészségi stb. viszonyaiban időközben beállott változások (a Ptk. miniszteri indokolása).

BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*

EBH2003. 863. *Vérátömlesztéssel okozott Hepatitis C vírusfertőzés esetében az állam kártalanítási kötelezettsége. Vagyoni és nem vagyoni károk (1972. évi II. tv. 40. §, 58. §, Ptk. 76. §, 355. §, 359. §).*

BH2003. 249. *I. Általános kártérítés megállapítására nem kerülhet sor csupán azért, mert a kár mértékének megállapítása hosszadalmas, vagy esetleg terjedelmes bizonyítási eljárást tenne szükségessé [Ptk. 355. § (1) és (4) bek., 359. § (1) bek., Pp. 3. § (3) bek., 164. § (1) és (2) bek., 206. § (3) bek.].*

BH2002. 186. *Nem vagyoni kárpótlás megítélése a szabadságelvonás okozta hátrányok miatt [Ptk. 355. § (1) bek., 359. § (1) bek., Pp. 206. § (3) bek., Be. 383. § (1) bek.].*

BH2001. 61. *Személyhez fűződő jogot sért a magánéletbe való önkényes beavatkozás. A beavatkozást általában akkor kell önkényesnek tekinteni, ha az érintett akaratával, szándékával kifejezetten ellentétes, és a beavatkozást a gondosan mérlegelt körülmények sem indokolják [Ptk. 75. §, 84. § (1) bek., 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 359. § (1) bek., 1976. évi 8. tvr. 1991. évi LXIV. tv., 1992. évi LXXIX. tv., 1997. évi XXXI. tv. 17. §].*

BH2001. 15. *II. Az önmaga ellátására képtelen baleseti sérült ápolásával és gondozásával felmerülő többletköltségek járadékként való megítélésének feltételei [Ptk. 345. § (1) bek., 355. § (4) bek., 359. § (1) bek.].*

BH2000. 541. *A kár mértékét a kártérítést igénylő félnek kell bizonyítania. Általános kártérítés megállapítására mindaddig nem kerülhet sor, amíg nyilvánvalóvá nem válik, hogy a kár mértéke nem számítható ki [Ptk. 339. § (1) bek., 359. §, Pp. 253. § (2) bek.].*

EBH2000. 314. *Az általános kártérítésként megítélt járadék - szemben az egy összegben megítélt kártérítéssel - a körülmények alakulásához képest módosítható. Arra azonban nincs lehetőség, hogy a járadék összetevőit meghaladó egyéb költségek érvényesítésével igényeljék a járadék összegének a felemelését [Ptk. 359. § (1) bek.].*

BH2000. 101. *Nincs akadálya annak, hogy a 100%-os munkaképesség-csökkenést szenvedett károsult részére a bíróság közlekedési többletköltséget állapítson meg akkor is, ha korábban a károk enyhítésére alkalmas gépkocsit vásárolt [Ptk. 355. §, 359. § (1) bek., Pp. 274. § (5) bek.].*

BH1999. 202. *Birtokháborításhoz kapcsolódó kártérítési felelősség körében a kártérítés módjának meghatározása [Ptk. 188. §, 339. § (1) bek. 355. §, 359. § (1) bek., Pp. 182. § (3) bek., 213. § (3) bek.].*

BH1998. 485. *Az általános kártérítés összegének meghatározása az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítésére irányuló perben [Ptk. 349. § (1) bek., 359. § (1) bek., 360. § (1)-(2) bek., Pp. 217. § (1)-(2) bek.].*

BH1998. 442. *I. A bíróság által gazdasági társaság terhére jogerősen megállapított tisztességtelen versenycselekmény a szembenálló versenytársak kártérítési igényeinek jogalapját megfelelően bizonyítja [1990. évi LXXXVI. tv. 3. § (1)-(2) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 359. § (1) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*

BH1997. 332. *Nem jár el az adott helyzetben elvárható módon a károsult, ha a biztosítótól dologi kár címén kapott összeget nem a káresemény folytán megsemmisült, a vállalkozása folytatásához szükséges munkaeszközök pótlására fordítja [Ptk. 340. § (1) bek., 355. § (4) bek., 359. § (1) bek.].*

BH1997. 246. *Ha az ÁVÜ vagy jogutódja valamely szerződéses rendszerben üzemeltetett üzlet privatizációja során a jogszabályokban előírt - pl. a versenyeztetésre vonatkozó - kötelezettségeinek nem tesz eleget, vagy jogait nem megfelelően gyakorolja, kártérítési felelősséggel tartozik [1990. évi LXXIV. tv. 2. §, 9. §, 10. §, 11. §, 1992. évi LIV. tv. 76. § (1) bek., 79. §, Ptk. 339. § (1) bek., 359. § (1) bek.].*

BH1996. 331. *A szerződésszegésen alapuló általános kártérítésre kötelezésnél irányadó szempontok [Ptk. 318. § (1) bek., 359. § (1) bek., GK 34. sz.].*

BH1995. 575. *A tulajdonos kártérítési igényének jogalapja nem függ attól, hogy a károkozó folyamatos környezetszennyező magatartása a tulajdonszerzést megelőzően vagy azt követően történt-e [Ptk. 345. § (1) bek., 355. § (4) bek., 359. § (1) bek.].*

BH1994. 313. *Általános kártérítés és a nem vagyoni kártérítés összegének megváltoztatása felülvizsgálati eljárásban [Pp. 275/A. § (1) bek., 206. § (1) bek., Ptk. 359. § (2) bek., 354-355. §].*

BH1994. 132. *Csecsemőkorban mozgásképtelen rokkanttá vált károsult részére a későbbiek során felmerült károkra és költségekre tekintettel kiegészítő általános kártérítés megítélése [Ptk. 359. § (1) bek.].*

BH1993. 570. *Ha a biztosító a káresemény bekövetkezése után a biztosítottnak a kárát nem téríti meg, s ezzel őt perre kényszeríti, a perköltséget nem a biztosítási szerződés alapján, hanem az általános kártérítési szabályok alapján köteles a biztosítottnak megfizetni [Ptk. 318. § (1) bek., 355. § (4) bek., 359. § (3) bek., 559. §].*

BH1992. 579. *Szabadalmi bejelentés alatt álló találmányok hasznosítására kötött szerződés teljesítésével és a szerződés megszűnésével kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 87. § (2) bek., 277. § (1) bek., 310. §, 319. §, 321. § (1) bek., 359. § (1) bek.].*

BH1992. 526. *Az eladó a kártérítés szabályai szerint felel, ha az adásvételi szerződésben a vevőnek saját szomszédos ingatlanáról határidő nélkül, mennyiségileg korlátlan vízvételt, valamint erre telki szolgalmi jogot biztosít, és a teljesítést meghiúsítja [Ptk. 158. § (1) bek., 168. § (1) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 359. §].*

BH1991. 146. *III. A polgári jogi felelősség szabályainak alkalmazása a szerzői jog megsértése esetén [Szjt. 52. § (2) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 359. § (1) bek.].*

BH1990. 136. *II. A szerzői jog megsértése miatt érvényesített kártérítési igény elbírálásának szempontjai [Szjt 7. §, 52. § (1) bek. a) pont, (2) bek., 53. § (1) bek., Ptk. 339. §, 359. §, Pp. 206. § (3) bek.].*
BH1988. 443. *A szabadalom hasznosítási szerződésben vállalt kötelezettségek megszegésén alapuló kártérítési igény elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 312. § (2) bek., 313. §, 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 359. § (1) bek., Pp. 206. § (3) bek., Szt. 5. §].*
BH1988. 289. *II. A fogyasztóknak okozott jelentős kár meghatározásakor nem csak a pénzben kifejezhető, hanem a fogyasztókat ért, de pontosan meg nem becsülhető anyagi - és erkölcsi - hátrányokat is figyelembe kell venni [1984. évi IV. tv. 22. § (1) bek., Ptk. 359. § (1) bek., 32/1984. (X. 31.) MT sz. r. 5. §-a].*
BH1987. 130. *Pénzeszközök lekötve tartása folytán keletkezett kár esetén a tartós betétekre irányadó kamatláb szerint számított összeg általános kártérítésként - az adott körülményektől függően - alkalmas lehet a károsult teljes anyagi kárpótlására [Ptk. 359. § (1) bek., Pp. 206. § (3) bek., 51/1984. (PK. 20.) MNB sz. körlevél].*
BH1985. 312. *I. Gyermeknek baleset folytán bekövetkezett halála esetén az újabb gyermek nevelésével, gondozásával kapcsolatos többletköltséget nem lehet olyan költségnek tekinteni, amely a másik gyermek elvesztése folytán a szülőket ért nem vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges. Ezzel kapcsolatban anyagi kárpótlásként általános kártérítést sem lehet megállapítani. [Ptk. 354. §, 355. § (4) bek., 359. § (1) bek.].*
BH1985. 147. *Általános kártérítés és nem vagyoni kártérítés együttes megállapítása. [Ptk. 354. §, 359. §, 339. § (1) bek., 348. § (1) bek.]*
BH1984. 197. *Ha a károsult felperes ki nem menthető módon elmulasztotta a kár csökkentését, a bíróság a károkozó alperest csak azon indokolt kiadások összegének megfizetésére kötelezi, amelyek a kár csökkentésére alkalmas tevékenység esetén keletkeztek volna [Ptk. 3. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 359. § (1) bek., Pp. 206. § (3) bek.].*
BH1981. 371. *Jogalap nélküli gazdagodás címén érvényesített követelés a gazdagodás megtörténtével - vasúti küldeményeknek téves címre való kézbesítése esetén annak megtörténtekor - válik esedékessé [Ptk. 359. § (1) bek., 364. §].*
BH1980. 472. *I. Általános kártérítés megítélésénél a bizonyítási nehézségek csak annyiban jelentősek, amennyiben azok a kár mértéke tekintetében jelentkeznek. Általános kártérítés megállapítására ezért csak akkor kerülhet sor, ha a kár felmerülésével a jövőben teljes bizonyossággal kell számolni, de a kár összege előre nem számítható ki [Ptk. 359. § (1) bek., PK 49. sz.].*
VB1998. 2. *II. Mivel nem határozható meg teljes bizonyossággal sem a felperesi vízfogyasztás tényleges mértéke, sem a felperes közrehatásának mértéke a hiba késedelmes felfedezéséhen és kijavításában, helye van a Ptk. 357. §-ának (1) bekezdéséhen foglalt általános kártérítés alkalmazásának (Ptk. 198. §, 201. §, 359. §).*

360. § (1) A kártérítés a károsodás bekövetkeztekor nyomban esedékes.

PK 50. szám

A kártérítési összeg után kamat a károsodás bekövetkeztétől jár, a bíróság azonban csak a kereseti kérelemnek megfelelő időponttól ítélhet meg kamatot.

A kártérítés nem a károkozás, hanem a károsodás bekövetkeztekor esedékes. Előfordul ugyan, amikor a károkozás és a kár bekövetkeztének az ideje egybeesik, de gyakran előfordul, hogy a két időpont egymástól elválik. A károkozás és a károsodás egyidőben következik be például akkor, amikor a károkozás során tönkremegy a károsult ruházata, a károkozáskor nyomban gyógykezelésre, ápolásra, gondozásra szorul.
Az alperes maradandó fogyatékossága az elszenvedett balesettel okozati összefüggésben következett be és a gyógyulási folyamat végére kialakult. Mindazok a tényezők tehát, amelyek az életvitel megváltoztatását eredményezték, a baleset időpontjától fennálltak. A nem vagyoni kártérítés ezért a baleset időpontjában esedékessé vált (BH1996. 92.).
A két időpont elválik egymástól például olyan esetekben, amikor a károkozás következtében felmerülő többletköltségek a károkozásnál későbbi időpontban keletkeznek.
- Ha a megbízott a szavatossági igényt késedelmesen érvényesítette, a megbízó ebből származó kártérítési követelése a megbízottal szemben az igényérvényesítés lehetőségének megszűnésével esedékessé válik. A megbízó a megbízott elévülési kifogásával szemben nem hivatkozhat megalapozottan arra, hogy ő (a megbízó) az általa elvégeztetett javítási munkák díját milyen időpontban fizette ki (BH1991. 324.).

- Az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítésére vonatkozó igény elévülése a követelés esedékességétől kezdődik; a követelés pedig a hatósági intézkedéssel okozott károsodás bekövetkezésekor esedékes (BH1991. 209.).

- Az építtetőnek a tervező vállalat ellen a hibás teljesítés miatt felmerülő épületjavítási költség megtérítésére irányuló igénye kártérítési igény és az a kijavítással válik esedékessé. Az igény elévülése ettől számítandó (BH1988. 410.).

- Anyagszállításra kötött szerződés meghiúsulása miatt elmaradt haszon megtérítésére irányuló követelés esedékessége nem a meghiúsulás időpontjában, hanem akkor következik be, amikor a megrendelő a le nem szállított anyagból gyártott késztermékét értékesítette volna (BH1984. 459.).

- Szerződés meghiúsulása miatt felmerült többletköltségnek, mint kárnak a megtérítése esetén a kártérítési összeg után a kamatot nem a meghiúsulásnak, hanem a költség felmerültének időpontjától kezdve kell fizetni (BH1982. 431.).

A kártérítés esedékességének az alábbiak miatt van jelentősége:

- a károsodás bekövetkezte az elévülési idő kezdete;

- a károkozó a károsodás bekövetkeztekor nyomban köteles a kártérítést megfizetni;

- ez az időpont a késedelmi kamatfizetés kezdő időpontja;

- ezt az időpontot megelőzően a kártérítési igényt nem lehet a perben érvényesíteni.

Amennyiben a követelés idő előtti, a bíróság a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasítja a Pp. 130. § (1) bekezdése d) pontja alapján avagy a pert megszünteti a Pp. 157. § a) pontja értelmében.

- A külkereskedelmi társaság egyik tagja által a társaság másik tagjával szemben az eredmény-elszámolás - a társaság megszűnése esetén a végelszámolás - előtt a társasági szerződés megszegésére hivatkozással érvényesített kártérítési követelés idő előtti (BH1993. 750.).

- A követelésnek a felszámolási eljárás során történt nyilvántartásba vétele és elismerése nem jelent teljesítést; ilyen esetben ezért a kártérítési igény arra hivatkozással való érvényesítése, hogy a teljesítés folytán károsodás következett be, idő előtti (BH1995. 424.).

Az a rendelkezés, hogy a kártérítés a károkozás bekövetkeztekor nyomban esedékes, nem zárja ki - a kártérítés mértékének megállapításáig terjedő időben - az értékviszonyokban bekövetkező változások figyelembevételét (BH1990. 153.).

A késedelmi kamattal kapcsolatos szempontokkal a Ptk. 360. § (2) bekezdéséhez, az elévüléssel kapcsolatos szempontokkal pedig a Ptk. 360. § (4) bekezdéséhez fűzött magyarázatban foglalkozunk.

(2) A kárért felelős személy helyzetére a szerződés teljesítésében késedelmes kötelezettre irányadó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

A törvény kimondja, hogy a kárért felelős személy helyzetére a szerződés teljesítésében késedelmesen kötelezettre irányadó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. E körben gyakorlati jelentősége a késedelmi kamatfizetési kötelezettségnek van.

A kamatfizetési kötelezettség:

A kártérítési összeg után kamat a károsodás bekövetkeztétől jár, a bíróság azonban csak a kereseti kérelemnek megfelelő időponttól ítélhet meg kamatot (PK 50. szám), mert a bíróság nem terjeszkedhet túl a kereseti kérelmen (Pp. 215. §). Amennyiben a károsult nem érvényesít késedelmi kamatot, azt a bíróság hivatalból nem ítélheti meg. Amennyiben a felperes a késedelmi kamatfizetés kezdő időpontját későbbi időpontban jelöli meg, mint a károsodás bekövetkeztének az ideje, a bíróság a késedelmi kamatot csak attól az időponttól ítélheti meg, amely időponttól a károsult kéri. Amennyiben a károsult a károsodás bekövetkeztének idejét megelőző időpontban jelöli meg a késedelmi kamat igényének kezdő időpontját, abban az esetben a bíróság a károsodás bekövetkeztétől állapíthatja meg a kamatfizetés kezdő időpontját. Az ezt megelőző időben ugyanis a károkozó nincs késedelemben, azaz nem jár késedelmi kamat a károsultnak.

A bíróság nem mellőzheti a késedelmi kamatról való rendelkezést, ha a felperes a nem vagyoni kártérítés iránti keresetében ilyen igényt előterjeszt (BH1997. 441.). Ugyanez irányadó a vagyoni kártérítés iránti keresetben érvényesített késedelmi kamatigényre is.

Ha a kártérítési összeg egyes részei különböző időpontokban esedékesek, a kamatfizetés kezdő időpontjaként - átlagos számítás alapján - egységes kamatfizetési kezdő időpont is meghatározható (BK-PK 1. szám). A bírói gyakorlat ezt középarányos időponttól való figyelembevételnek is nevezi.

A Be. 385. § (1) bekezdésén alapuló kártalanítási igény előterjesztése előtt a kártalanítás fizetésére kötelezett (az állam) nincsen késedelemben. A kamatfizetési kötelezettség az igény érvényesítésének a napján kezdődik (BH1998. 82.).

Amennyiben a nem vagyoni kár összegét az ítélet a meghozatalakor érvényesülő ár- és értékviszonyok alapulvételével határozza meg, úgy a késedelmi kamatot nem lehet visszamenőlegesen megállapítani (BH1996. 35.).

Nem kizárt, hogy a bíróság a kártérítés összegét, s az esedékesség utáni időre járó kamatot devizaértékben állapítsa meg (BH1991. 491.).

A késedelmi kamat - tekintet nélkül az esetleges jogérvényesítési késedelemre - a kár bekövetkeztének időpontjától igényelhető (BH1984. 18. II.).

A kártérítési kötelezettség késedelmes teljesítése a kártérítés mértéke szempontjából azzal a követelménnyel jár, hogy az időközben bekövetkezett értékemelkedés alapulvételével kell a károsult vagyonában beállott értékcsökkenést megállapítani (BH1981. 143.).

Folytatólagosan elkövetett bűncselekménnyel okozott kár esetén a megítélt polgári jogi igényhez kapcsolódó kamatfizetési kötelezettség kezdő időpontja a folytatólagos bűncselekmény utolsó részcselekménye megvalósulásának napjával azonos (BH1979. 136.; BH1979. 12.).

(3) Az engedményezésre, a tartozásátvállalásra, a követelések biztosítására, a teljesítésre és beszámításra vonatkozó szabályokat a kártérítési követelésekre is megfelelően alkalmazni kell.

Az utaló szabály értelmében a kártérítési követelésekre megfelelően alkalmazni kell

- az engedményezésre,

- a tartozás átvállalásra,

- a követelések biztosítására,

- a teljesítésre és

- a beszámításra vonatkozó anyagi jogi szabályokat.

A szabály bővebb magyarázata szükségtelen.

(4) Az elévülés szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy öt évnél rövidebb idő alatt nem évülhet el a követelés, ha a kárt szándékosan vagy bűncselekménnyel okozták. A bűncselekménnyel okozott kár esetén azonban a követelés öt éven túl sem évül el mindaddig, amíg a bűncselekmény büntethetősége el nem évül.

PK 51. szám

A kártérítési követelés elévülése akkor is a követelés esedékességétől kezdődik, ha a károsult a károsodásáról később szerzett tudomást. Ilyen esetben azonban indokolt lehet a Ptk. 326. §-a (2) bekezdésének alkalmazása.

PK 52. szám

Baleseti járadékkövetelés esetén az elévülési idő a járadékkövetelés egészére, tehát a jövőben lejáró részletekre vonatkozóan is egységesen akkor kezdődik, amikor a baleset folytán bekövetkezett munkaképesség-csökkenés, illetőleg munkaképtelenség első ízben vezetett keresetkiesésben (jövedelemkiesésben) megmutatkozó károsodásra. Az egyes járadékrészletek iránti követelés azonban az elévülési határidőn belül is csak a Ptk. 280. §-ának (3) bekezdésében meghatározott korlátok között érvényesíthető bírósági úton.

A kártérítési követelések elévülésére vonatkozóan fő szabály szerint az elévülésre vonatkozó általános szabályokat kell alkalmazni. A jogszabályhely a főszabály alóli kivételeket fogalmaz meg. Az egyik kivétel az, ha a kárt szándékosan vagy bűncselekménnyel okozták. Ilyen esetben a kártérítési igény 5 évnél rövidebb idő alatt nem évülhet el akkor sem, ha az elévülési idő az általános szabályok szerint ennél rövidebb lenne. A másik kivétel értelmében a bűncselekménnyel okozott kár esetén a követelés 5 éven túl sem évül el mindaddig, amíg a bűncselekmény büntethetősége el nem évül. A bűncselekmény büntethetőségének elévülési idejére vonatkozó szabályokat a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 33-36. §-ai tartalmazzák.

A kártérítési követelés elévülése akkor is a követelés esedékességétől kezdődik, ha a károsult a károsodásáról később szerzett tudomást. Ilyen esetben azonban indokolt lehet a Ptk. 326. § (2) bekezdésének az alkalmazása (PK 51. szám).

Baleseti járadék követelés esetén az elévülési idő a járadék követelés egészére, tehát a jövőben lejáró részletekre vonatkozóan is egységesen akkor kezdődik, amikor a baleset folytán bekövetkezett munkaképesség-csökkenés, illetőleg munkaképtelenség első ízben vezetett keresetkiesésben (jövedelem-kiesésben) megmutatkozó károsodásra. Az egyes járadékrészletek iránti követelés azonban az elévülési határidőn belül is csak a Ptk. 280. §-ának (3) bekezdésében meghatározott korlátok között érvényesíthető bírósági úton (PK 52. szám).

A kártérítési követelés elévülése a károsodás bekövetkeztével kezdődik. A jogosult követelését menthető okból nem tudja érvényesíteni addig, amíg a kár összegéről nem szerez tudomást. A tudomásszerzést követően azonban - ha az elévülési idő már eltelt - követelését a törvényben megállapított határidőn - 1 éves vagy ennél rövidebb elévülési idő esetében 3 hónapon - belül csak a bíróság előtt érvényesítheti. A követelés teljesítésére irányuló írásbeli felszólításnak ilyen esetben az elévülés szempontjából már nincs jelentősége (BH1993. 313.).

Ha a biztosító a biztosított gazdálkodó szervezet alkalmazottja által magánszemélynek bűncselekménnyel okozott káráért helytáll, regressz igényének elévülésére az általános 5 éves elévülési idő az irányadó. A biztosító ugyanis a károsult kárát a károkozó, vagyis a biztosított helyett téríti meg, a kártérítés összegének visszatérítését tehát a biztosítottól igényelheti. A biztosító visszkereseti joga tehát nem azonos a törvényi engedménnyel, mert az nem a biztosított jogainak a megszerzését jelenti. Az a körülmény azonban, hogy a károsult közvetlenül a biztosítóval szemben léphet fel, nem érinti a károkozó és a károsult közötti jogviszonyt. A biztosító ugyanazon jogszabályi rendelkezések alapján áll helyt a károsulttal szemben, mint amelynek alapján a károkozó, vagyis a biztosított is felelős, a visszkereseti jogát tehát ugyanazon jogalapon érvényesítheti (BH1997. 41.; BH1996. 488.).

A biztosító - amennyiben a biztosítási szerződés alapján a károkozó helyett a kárt megtéríti - engedményesként léphet fel a károkozóval szemben. Igényének elévülése ezért nem a saját kifizetésével, hanem a káresemény bekövetkeztével kezdődik. Az igényérvényesítés akadálya miatt azonban a kifizetésig az elévülés nyugvása állapítható meg (BH1990. 268.).

Álláspontunk szerint a döntés iránymutató a kártérítés esedékességére, valamint a követelés elévülésének nyugvására vonatkozóan. Megjegyezzük azonban azt, hogy a Legfelsőbb Bíróság ebben az ügyben úgy tekintette, hogy a biztosító a Ptk. 558. § (1) bekezdése és a Ptk. 331. §-a alapján engedményes, a követelés jogszabály rendelkezése (törvényi engedmény) folytán szállt át a károsultról a biztosítóra. E vonatkozásban ezzel ellentétes döntést tartalmaz a BH1997. 41. jogesetében foglalt határozat, amelyben a Legfelsőbb Bíróság a biztosító igényét a Ptk. 559. § (3) bekezdése szerinti regressz igénynek tekintette. Megállapítható tehát, hogy e tekintetben nem beszélhetünk egységes joggyakorlatról.

A túlszámlázás önmagában nem minősül olyan szándékos károkozásnak, amely az utóbbihoz kapcsolódó elévülési szabály alkalmazását indokolná (BH1988. 363.).

Ha az áru a fuvarlevél (értesítő és vétlevél) kiváltását követően vész el (nem kerül kiszolgáltatásra), az elévülési idő számítása szempontjából nem a speciális (CIM, VÁSZ), hanem az általános (Ptk.) jogszabályi rendelkezések az irányadók (BH1988. 194.).

Gazdálkodó szervezet ellen bűncselekménnyel összefüggésben támasztható követelés érvényesítésének késedelme addig az időpontig menthető, amikor a jogosult értesül arról, hogy a büntetőbíróság a bűncselekmény elkövetői ellen érvényesített polgári jogi igényével polgári jogi eljárásra utasította (BH1983. 325.).

Gazdálkodó szervezetek egymás ellen fuvarozási szerződés alapján támasztható kártérítési kötelezettsége abban az esetben is a kár bekövetkeztétől számított 1 év alatt évül el, ha a kárt valamelyikük dolgozójának bűncselekménye okozta (BH1979. 429.).

BH2004. 54. *I. A személyiségi jogok megsértése a sértett házastársát is hátrányosan érintheti, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető [Ptk. 84. § (1) bek. a)-e) pont, 339-360. §, Pp. 163. § (3) bek., 164. § (1) bek.].*

BH2003. 280. *II. A biztosítási kár elévülése [Ptk. 6. §, 324-327. §-ok, 360. § (1) bek.].*

BH2003. 195. *A vasúti pálya várható ívkorrekciójával kapcsolatban a vasút és a városi önkormányzat kártérítő felelőssége az építkező ingatlantulajdonosoknak adott téves tájékoztatás miatt [Ptk. 4. § (1) és (4) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 339. § (1) bek., 360. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 103. § (4) bek., OÉSZ 102. § (2)-(3) bek.].*

BH2003. 124. *A gazdasági társaság vezető tisztségviselői kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [1988. évi VI. tv. 32. § (1) bek., 183. § (2) bek. g) és k) pont, 192. § (1) és (2) bek., 200.*

§ (1) bek., Ptk. 254. § (1) bek., 260. § (2)-(3) bek., 301. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 360. § (1) bek., 397. § (2) bek., 1992. évi XXII. tv. (Mt.) 168. § (2) bek., 169. § (3) és (4) bek.].

EBH2002. 767. *Bank kártérítési felelősségének megállapítása, ha az óvást pótló banki nyilatkozatot nem a jogszabályban írt határidőben vette fel, és emiatt a felperes a megtérítési váltóadóssal szembeni megtérítési jogát elvesztette [Ptk. 301. §, 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 360. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. (Vár.) 44. § (3) bek., 44/A. § (1) bek., 53. § (1) bek.].*

BH2001. 285. *II. A betéti társaság beltagjával szemben érvényesített követelés elévülése tárgyában vizsgálandó körülmények [Ptk. 324. § (1) bek., 327. § (2) bek., 360. § (1) bek., 1993. évi XCII. tv. 40. § (1) bek., és (8) bek.].*

BH2001. 15. *I. A nem vagyoni kártérítés címén megállapított marasztalás összege után a károkozó a baleset napjától köteles kamatot fizetni [Ptk. 360. § (1) bek., 301. § (1) bek.].*

BH2000. 459. *A vámhatóság által lefoglalt jövedéki áru őrzésére és tárolására vonatkozó letéti szerződésből eredő kötelezettségét megszegő letéteményes kártérítési felelőssége [Ptk. 312. § (2) bek., 318. §, 339. § (1) bek., 355. § (1) bek., 360. § (1) bek., 463. § (1) bek., 466. § (1) és (4) bek., 1993. évi LVIII. tv. 68. §, 1995. évi LXVIII. tv. 29. §, 13/1979. (VIII. 10.) IM r. 12. § b) és d) pont.].*

BH2000. 408. *Kölcsönszerződéssel összefüggő, jogalap nélküli gazdagodásra alapított kamatigény mindaddig nem válik esedékessé, amíg azt a kötelezettől nem követelik. A kamatszámítás kezdő időpontja tehát pl. a fizetési meghagyás (kereset) benyújtásától állapítható meg [Ptk. 195. § (2)-(3) bek., 360. § (1) bek., 363. § (1) bek.].*

BH2000. 167. *A kártérítési összeg nem minősül általános forgalmiadó-köteles bevételnek, ezért a megítélt vagy elismert kártérítési követelés után e címen érvényesített igény alaptalan [1992. évi LXXIII. tv. 3. § a) pont, 6. § (1) bek., 13. §, Ptk. 355. § (4) bek., 360. § (1) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 38. § (3) bek., PK 50. sz.]*

BH2000. 153. *A kamatfizetési kötelezettség kezdő időpontja a biztosítási szerződés alapján érvényesített kárigény esetén [Ptk. 301. § (1) bek., 302. §, 360. § (1) és (2) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 7. § (6) bek.].*

BH2000. 100. *Nem vagyoni kártérítés a Hepatitis C vírussal fertőzött vérkészítmény felhasználásával okozott egészségkárosodás miatt [1972. évi II. tv. (Et.), 22. § (2) bek., 58. § (3) bek., 16/1972. (IV. 29.) MT r. (Etv.) 12. § (1)-(2) bek., 199/1997. (XI. 14.) Korm. r., Ptk. 326. § (1)-(2) bek., 354-355. §, 360. § (1) bek., Pp. 206. § (1) bek.].*

BH1999. 301. *Az előzetes letartóztatás miatti kártalanítás esetén a magyar állam kamatfizetési kötelezettségének kezdő időpontja [1973. évi I. tv. (Be.) 384/A. §, 385. § (1) bek., Ptk. 301. § (1) bek. 360. § (1)-(2) bek.].*

BH1999. 206. *Nem vagyoni kártérítés megállapítása az elbírálás idején érvényesülő értékviszonyok alapulvételével [Ptk. 345. § (1) bek., 354. §, 360. § (1)-(2) bek.].*

EBH1999. 17. *Kártérítés megállapítása az elbírálás idején érvényesülő értékviszonyok alapulvételével [Ptk. 345. § (1) bek., 355. §, 360. § (1)-(2) bek.].*

BH1999. 14. *A károsultat vagy a károsodás időpontjában fennállott árviszonyok mellett kiszámított javítási költség és annak a károsodás időpontjától járó késedelmi kamata, vagy - az értékviszonyok megváltozására tekintettel - az elbírálás időpontjában irányadó javítási költség és ennek ettől az időponttól járó késedelmi kamata illeti meg [Ptk. 206. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1998. 485. *Az általános kártérítés összegének meghatározása az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítésére irányuló perben [Ptk. 349. § (1) bek., 359. § (1) bek., 360. § (1)-(2) bek., Pp. 217. § (1)-(2) bek.].*

BH1998. 483. *Az elévülési időnek szerződésben történt leszállítása esetén az elévülés nyugvásának megítélése [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (2) bek., 326. § (2) bek., 360. § (4) bek.].*

BH1998. 82. *Az előzetes letartóztatás miatti kártalanítás szempontjai [Be. 383. § (1), (3) bek., 384. § (1) bek., 384/A. §, 385. § (1) bek., 385/A. § (1) bek., Ptk. 355. § (1) bek., 360. § (2) bek.].*

BH1997. 441. *I. A bíróság nem mellőzheti a késedelmi kamatról való rendelkezést, ha a felperes a nem vagyoni kártérítés iránti keresetében ilyen igényt előterjeszt [Ptk. 301. § (1) bek., 360. § (1)-(2) bek.].*

BH1997. 185. *I. A kártérítés mértékének meghatározásakor a károsult vagyontárgy ítélethozatalkori értékének alapulvétele akkor indokolt, ha a károsult vagyontárgy értéke lényegesen, a kamatot meghaladó mértékben emelkedett [Ptk. 360. § (1) bek., 301. § (1) bek.].*

BH1997. 41. *Ha a biztosító a biztosított gazdálkodó szervezet alkalmazottja által magánszemélynek bűncselekménnyel okozott káráért helytáll, regressz igényének elévülésére az általános ötéves elévülési idő az irányadó [Ptk. 324. § (1) bek., 360. § (4) bek., 559. § (3) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. r. 13. § (1) bek. d) pont, GK 28. sz., GK 45. sz.].*

BH1996. 654. *I. A felszámoló eljárásával kapcsolatos kifogás előterjesztésének lehetősége nem zárja ki azt, hogy a károsult a felszámoló ellen kártérítési követelésének érvényesítése érdekében pert indítson [1986. évi 11. tvr. 26. § (2) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1996. 488. *Ha a biztosító a biztosított által bűncselekménnyel okozott kárért helytáll a károsulttal szemben, a jogszabályban a részére biztosított ún. visszkereseti jogosultságának (regressz igény) elévülési ideje a biztosítottal szemben öt év [Ptk. 360. § (4) bek., 558. § (1) bek., 559. § (3) bek., 324. § (1) bek., 327. § (2) bek., PK 74., GK 28.].*

BH1996. 472. *A baleseti kártérítés iránti perekben az értékviszonyok változásának (infláció) jelentősége az esedékesség megítélésénél [Ptk. 360. § (1)-(2) bek.].*

BH1996. 92. *Maradandó testi fogyatékosságot és emiatt az életvitel megváltoztatását eredményező baleset esetén a kárért felelős személy a nem vagyoni kártérítési összeg után a baleset időpontjától köteles késedelmi kamatot fizetni [Ptk. 360. § (1)-(2) bek.].*

BH1996. 35. *Amennyiben a nem vagyoni kár összegét az ítélet a meghozatalakor érvényesülő ár- és értékviszonyok alapulvételével határozza meg, úgy a késedelmi kamatot nem lehet visszamenőlegesen megállapítani [Ptk. 354. §, 360. § (1) bek.].*

BH1995. 424. *A követelésnek a felszámolási eljárás során történt nyilvántartásba vétele és elismerése nem jelent teljesítést; ilyen esetben ezért a kártérítési igény arra hivatkozással való érvényesítése, hogy a teljesítés folytán károsodás következett be, idő előtti [1991. évi IL. tv. 46. § (3) bek., Ptk. 360. § (1) bek.].*

BH1995. 345. *II. A károkozó a terhére megállapított kártérítési összeg után a károsodás bekövetkeztétől köteles kamatot fizetni [Ptk. 301. § (1) bek., 360. § (1)-(2) bek.].*

BH1995. 342. *Idegen pénznemben történő marasztalás esetén a késedelmi kamat mértékét az adott pénznemre meghatározott pénzpiaci kamat mértékének alapulvételével kell meghatározni [Ptk. 231. § (1)-(2) bek., 301. § (1) bek., 339. § (1) bek., 360. § (1)-(2) bek., 1979. évi 13. tvr. 32. §, 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 1. §].*

BH1995. 294. *Ha a kötelezett az engedményezés és az erről való értesítés ellenére a korábbi jogosultnak fizet, az új jogosult ezen alapuló kártérítési igénye a kötelezettel szemben a jogellenes fizetés időpontjában válik esedékessé [Ptk. 328. § (4) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1993. 750. *A külkereskedelmi társaság egyik tagja által a társaság másik tagjával szemben az eredményelszámolás - a társaság megszűnése esetén a végelszámolás - előtt a társasági szerződés megszegésére hivatkozással érvényesített kártérítési követelés idő előtti [Ptk. 360. § (1) bek., korábbi 571. § (1) bek. b) pont, 572. § (1) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 5. § (1) bek., (2) bek. e) pont, 9. § (3) bek., 12. § (1) bek., 47. § (3) bek., Pp. 130. § (1) bek. f) pont].*

BH1993. 313. *A kártérítési követelés elévülése a károsodás bekövetkeztével kezdődik. A jogosult követelését menthető okból nem tudja érvényesíteni addig, amíg a kár összegéről nem szerez tudomást. A tudomásszerzést követően azonban - ha az elévülési idő már eltelt - követelését a törvényben megállapított határidőn - egyéves vagy ennél rövidebb elévülési idő esetében három hónapon - belül csak a bíróság előtt érvényesítheti. A követelés teljesítésére irányuló írásbeli felszólításnak ilyen esetben az elévülés szempontjából már nincs jelentősége [Ptk. 325. § (1) bek., 326. §, 327. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1992. 186. *Gazdálkodó szervezetek által 1990. november hó 14. napját követően kötött szerződések esetében a késedelmi kamat mértéke - ha a felek magasabb mértékben nem állapodtak meg - a jegybanki alapkamat kétszeres szorzata. Ez a rendelkezés az 1990. november hó 14. napját követően jogalap nélkül szerzett vagyoni előny visszafizetésénél is irányadó [86/1990. (XI. 14.) Korm. r. 1. § (1) bek., 3. § (1) bek., Ptk. 360. § (2) bek., 364. §].*

BH1991. 491. *Nem kizárt, hogy a bíróság a kártérítés összegét s az esedékesség utáni időre járó kamatot devizaértékben állapítsa meg [Ptk. 355. § (1) bek. és 360. § (1)-(2) bek.].*

BH1991. 324. *Ha a megbízott a szavatossági igényt késedelmesen érvényesítette, a megbízó ebből származó kártérítési követelése a megbízottal szemben az igényérvényesítés lehetőségének megszűnésével esedékessé válik. A megbízó a megbízott elévülési kifogásával szemben nem hivatkozhat megalapozottan arra, hogy ő (a megbízó) az általa elvégeztetett javítási munkák díját milyen időpontban fizette ki [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1991. 209. *II. Az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítésére vonatkozó igény elévülése a követelés esedékességétől kezdődik; a követelés pedig a hatósági intézkedéssel okozott károsodás bekövetkezésekor esedékes [Ptk. 324. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1990. 268. *A biztosító - amennyiben biztosítási szerződés alapján a károkozó helyett a kárt megtéríti - engedményesként léphet fel a károkozóval szemben. Igényének elévülése ezért nem a saját kifizetésével, hanem a káresemény bekövetkeztével kezdődik. Az igényérvényesítés akadálya miatt azonban a kifizetésig az*

elévülés nyugvása állapítható meg [Ptk. 324. § (1) bek., 326. §, 329. §, 331. §, 360. § (1) bek., 558. § (1) bek.].

BH1990. 153. *II. Az a rendelkezés, hogy a kártérítés a károkozás bekövetkeztekor nyomban esedékes, nem zárja ki - a kártérítés mértékének megállapításáig terjedő időben - az értékviszonyokban bekövetkező változások figyelembevételét [Ptk. 360. § (1) bek.].*

BH1990. 66. *A hibás kivitelezési terv következtében felmerülő épületjavítási költség megtérítése iránt a tervező vállalat ellen támasztott követelés nem szavatossági, hanem kártérítési igény, és mint pénzbeli követelés a gazdálkodó szervezetek kapcsolatában egy év alatt évül el [Ptk 310. §, 324. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1988. 410. *I. Az építettőnek a tervező vállalat ellen a hibás teljesítés miatt felmerülő, épületjavítási költség megtérítésére irányuló igénye kártérítési igény és az a kijavítással válik esedékessé. Az igény elévülése ettől számítandó [Ptk. 310. § és 360. § (1) bek.].*

BH1988. 363. *A túlszámlázás önmagában nem minősül olyan szándékos károkozásnak, amely az utóbbihoz kapcsolódó elévülési szabály alkalmazását indokolná [Ptk. 324. §, 360. § (4) bek.].*

BH1988. 194. *II. Ha az áru a fuvarlevél (értesítő és vétlevél) kiváltását követően vész el (nem kerül kiszolgáltatásra), az elévülési id számítása szempontjából nem a speciális (CIM, VÁSZ), hanem az általános (Ptk.) jogszabályi rendelkezések az irányadók [CIM 47. cikk 2. §, Ptk. 360. § (1) bek., 326. § (1) bek.].*

BH1987. 451. *Jóllehet a gazdálkodó szervezetekre irányadó pénzforgalmi szabályok a számla beérkezéséhez kötik a pénzkövetelés kiegyenlítésének kötelezettségét, kártérítési követelés esetében a kamatfizetés időtartamát nem a kárszámla beérkezésétől, hanem a kár bekövetkeztének, vagyis a kártérítés esedékességének időpontjától kell számítani [Ptk. 360. § (1) bek.].*

BH1987. 315. *A bíróság eljárási szabályt sért, ha a jogi képviselő nélkül eljáró felperest nem tájékoztatja arról, hogy az okozott kár összegének megtérítése mellett, az az után járó kamatot is igényelheti [Pp. 3., 146. §, Ptk. 360. § (1) és (2) bek., 301. § bek.].*

BH1987. 40. *Államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése iránti igény elévülése [Ptk. 349. § (2) bek., 326 §., 360. § (1) bek.].*

BH1986. 203. *II. A létesítmény üzemeltetőjét a tervező és a kivitelező elleni perlés joga a szerződéses kapcsolat hiányában is megilleti [Ptk. 26. § (2) bek. a) pont, 360. § (1) bek. Pp. 48. §].*

BH1984. 459. *Anyagszállításra kötött szerződés meghiúsulása miatt elmaradt haszon megtérítésére irányuló követelés esedékessége nem a meghiúsulás időpontjában, hanem akkor következik be, amikor a megrendelő a le nem szállított anyagból gyártott késztermékét értékesítette volna [Ptk. 360. § (1) bek.].*

BH1984. 18. *II. A késedelmi kamat - tekintet nélkül az esetleges jogérvényesítési késedelemre - a kár bekövetkeztének időpontjától igényelhető [Ptk. 360. § (1) és (2) bek., és 301. § (1) bek., PK 50. sz.]*

BH1983. 325. *Gazdálkodó szervezet ellen bűncselekménnyel összefüggéssel támasztható követelés érvényesítésének késedelme addig az időpontig menthető, amikor a jogosult értesül arról, hogy a büntető bíróság a bűncselekmény elkövetői ellen érvényesített polgári jogi igényével polgári jogi eljárásra utasította [Ptk. 326. § (2) bek., 360. § (1) bek., 361. § (1) bek., 364. §].*

BH1982. 431. *Szerződés meghiúsulása miatt felmerült többletköltségnek mint kárnak a megtérítése esetén a kártérítési összeg után a kamatot nem a meghiúsulásnak, hanem a költség felmerültének időpontjától kezdve kell fizetni [Ptk. 360. § (1) bek.].*

BH1982. 337. *A vevőszolgálati csekkfüzetnek a szerződés teljesítésekor a vevő részére történt átadásával jótállási jogviszony jön létre a vevő és a jótállás teljesítésére köteles gazdálkodó szervezet között [Ptk. 248. §, 299. § (1) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1982. 241. *I. Nem vagyoni kárpótlás összege után a károsodás bekövetkeztétől késedelmi kamat jár. A károsodás bekövetkeztének azt az időpontot kell tekinteni, amikor a társadalmi életben való részvétel vagy az élet tartós, súlyos megnehezedése megkezdődött. Ez az időpont azonban nem esik egybe szükségképpen a károkozó magatartás időpontjával [Ptk. 301. § (1) bek., 354. §, 355. § (1), (2) és (3) bek., 360. § (1) és (2) bek.].*

BH1981. 143. *A kártérítési kötelezettség késedelmes teljesítése a kártérítés mértéke szempontjából azzal a követelménnyel jár, hogy az időközben bekövetkezett értékemelkedés alapulvételével kell a károsult vagyonában beállott értékcsökkenést megállapítani [Ptk. 355. § (1), (2) és (4) bek., 360. § (1) bek.].*

BH1979. 429. *Gazdálkodó szervezetek egymás ellen fuvarozási szerződés alapján támasztható kártérítési kötelezettsége abban az esetben is a kár bekövetkezésétől számított egy év alatt évül el, ha a kárt valamelyikük dolgozójának bűncselekménye okozta [Ptk. 326. § (2) bek., 360. § (4) bek., 504. § (3) - (4) bek., 26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r. mellékleteként közzétett Gépjármű Fuvarozási Szabályzat (GESZ) 71. § (3) bek.].*

BH1979. 136. *Folytatólagosan elkövetett bűncselekménnyel okozott kár esetén a megítélt polgári jogi igényhez kapcsolódó kamatfizetési kötelezettség kezdő időpontja a folytatólagos bűncselekmény utolsó részcselekménye megvalósulásának napjával azonos [Be. 14. §, 55. § (2) bek., 56. §, Ptk. 301. § (1) bek., 360. § (1) és (4) bek.].*
BH1979. 12. *Folytatólagosan elkövetett bűncselekmény esetén a magánfelet megillető kamat esedékességének kezdő időpontját az utolsó elkövetési részcselekmény megvalósulásának napjában kell meghatározni [Be. 56. §, Ptk. 301. §, 360. §].*

XXXII. fejezet

Jogalap nélküli gazdagodás

361. § (1) Aki másnak rovására jogalap nélkül jut vagyoni előnyhöz, köteles ezt az előnyt visszatéríteni.

GKT 76/1973. szám

Ha a hibás vállalkozói szolgáltatás szavatossági kijavítása csak a szerződéstől (tervdokumentációtól) eltérően és ennek folytán költségesebb módon végezhető el, a bíróság a megrendelőt - kivételesen - csak abban az esetben kötelezheti többletköltség megtérítésére, ha a kivitelező a kijavítással olyan munkaeredményt hoz létre, amelyet a szerződésbe - annak eredetileg helyes megkötése esetén - szolgáltatásként, ellenértékét pedig a költségvetésbe fel kellett volna venni.

(2) Nem köteles visszatéríteni a gazdagodást az, aki attól a visszakövetelés előtt elesett, kivéve ha
a) számolnia kellett a visszatérítési kötelezettséggel, és felelőssége a gazdagodás megszűnéséért megállapítható, vagy
b) rosszhiszeműen jutott a gazdagodáshoz.
(3) Ha az, akinek részére a gazdagodást vissza kellene téríteni, azt tilos vagy a jóerkölcsbe ütköző magatartásával maga idézte elő, a bíróság az ügyész indítványára a vagyoni előnyt az állam javára ítélheti meg.

Bár a törvényalkotó a szerződésen kívül okozott károkért való felelősségi szabályokat és a jogalap nélküli gazdagodásra vonatkozó rendelkezéseket a Ptk. IV. Rész II. Címében helyezte el, az ilyen előnyért való helytállás (a visszatérítés) kötelezettsége nem a polgári jogi felelősség egyik sajátos formája. A felróhatóságon alapuló teljes kártérítési felelősséggel szemben jogalap nélküli gazdagodás esetén a visszatérítés kötelezettsége független a felróhatóságtól, a gazdagodó jó- vagy rosszhiszeműségének csak a visszatérítés körében és mértéke szempontjából van jelentősége, s a gazdagodó legfeljebb a teljes jogalap nélküli előnnyel azonos mértékű térítésre kötelezhető. A két jogintézmény közötti azonos, hogy a károkozás és a jogalap nélküli gazdagodás is kötelmi jogviszonyt keletkeztet, azonban e két jogcím egymástól független.
A jogalap nélküli gazdagodás törvényi szabályozásának sajátosságát annak általánossága és helyettesítő (szubszidiárius) volta fejezi ki. Ez utóbbi sajátosság tartalma alapján adhatunk választ arra, a gyakorlatban még ma is felmerülő kérdésre, hogy mikor kerülhet sor e rendelkezések alkalmazására.
A Ptk.-ban több olyan tételes rendelkezést találunk, amelyek tartalmuk szerint - és nem jogi értelemben - az alaptalan (vagy azzá vált) gazdagodás visszatérítésére vonatkoznak. Így például: amikor a tulajdonos a tulajdon védelme körében követeli a birtokából kikerült dolog visszaadását (Ptk. 115. §); a birtoklásra jogosult fellép a jogalap nélküli birtokossal szemben a dolog kiadásáért (Ptk. 193. §); az adós helyett teljesítő kezes megtérítést igényel az adóstól (Ptk. 276. §); vagy amikor a szerződés érvénytelensége folytán az eredeti állapot helyreállítása során az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás visszatérítésére kerül sor (Ptk. 237. §) stb.
A tételes jogi szabályozás az ilyen gazdagodáshoz vezető valamennyi tényállást nyilván nem ölelheti fel. Ezeknek a külön nem szabályozott eseteknek a megoldását biztosítja a törvény azzal, hogy a jogalap nélküli

gazdagodást kötelem-teremtő önálló jogcímként nevesíti. Ebből következik, hogy a jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha gazdagodó és a sérelmet szenvedett között más jogviszony nem áll fenn, illetve ha a jogvita a felek fennálló jogviszonyára irányadó speciális szabályok szerint nem bírálható el (BH1997. 483., BH1990. 308., BH1985. 230., BH1983. 484.). Nem oszthatjuk azt az álláspontot, amely szerint pusztán a felek között fennálló szerződéses kapcsolat ténye e rendelkezések alkalmazhatóságát eleve kizárja. Ha ugyanis a konkrét jogviszonyra irányadó szabályok vagy a felek szerződése az alaptalan gazdagodás tényállására nem terjed ki, a jogalap nélküli gazdagodás bekövetkezésével a felek között (az alap-jogviszonytól független) önálló kötelmi jogviszony jön létre. Így például:

- A gépjármű üzembentartójának kötelező felelősségbiztosítási szerződésére irányadó általános (Ptk. 559. §) és különös [a 2001. január 1. napjától hatályos 171/2000. (X. 13.) Korm. rendelet, illetve a megelőzően hatályban volt 58/1991. (IV. 13.) Korm. rendelet] szabályok sem tartalmaznak rendelkezést a már megszűnt, vagy a meg sem kötött szerződés alapján a biztosító által megfizetett, de a volt biztosítottat a jogszabály alapján terhelő megtérítési kötelezettségről. A biztosító és a volt biztosított (károkozó) egymás közötti jogviszonyára irányadó szabályok alapján ezért nem bírálható el annak a szerződés nélkül kifizetett kártérítésnek a sorsa, amelynek viselése alól a károkozót csak az érvényes és fennálló kötelező felelősségbiztosítási szerződés mentesítené, s amely vagyoni előnyhöz ekként jogalap nélkül jut hozzá. A jogalap nélküli gazdagodás ténye a biztosító és a volt biztosított között létrehozza az önálló kötelmi jogviszonyt, s ezért a károkozó a visszatérítésre a Ptk. 361. §-a alapján köteles (BH1998. 185., BH1997. 395.).

- Az ajándéksorsolásból származó nyeremény mint jövedelem adóköteles, s az a nyertest terheli (a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény 76. §). A szerencsejáték szervezéséről szóló 1991. évi XXXIV. törvény 16-17. §-ai szerint az adó levonására és befizetésére a szervező köteles. E rendelkezések alapján azonban nem dönthető el az a jogvita, ami a szervező és a nyertes között azért keletkezett, mert az adót a szervező úgy fizette be, hogy azt a nyertestől nem vonta le. A jogalap nélküli gazdagodás tényén alapuló új kötelmi jogviszony létrejöttének kizárása a felek között fennállott más jogviszonyra hivatkozással azzal a következménnyel járna, hogy a nyertest illetné meg a jogalap nélküli vagyoni előny (BH1997. 333.).

- ha a közművesített ingatlan vételárát a felek az adott közmű meglétét is figyelembe véve alakították ki, a vevő a szerződésre irányadó szabályok szerint nem, de a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint kérheti az utóbb rá, mint az ingatlan tulajdonosára kirótt és általa megfizetett közműfejlesztési hozzájárulás visszatérítését az eladótól (BH1983. 278.).

A törvényi szabályozás általános jellegű: azaz e fejezet a visszatérítés mikéntjére irányadó rendelkezéseket meghaladóan a jogalap nélküli gazdagodást keletkeztető egyetlen konkrét tényállást sem nevesít.

A törvény utaló szabállyal e fejezet rendelkezéseit más, és nem a jogalap nélküli gazdagodás jogcímén keletkezett egyes előnyök visszatérítésére is alkalmazni rendeli [például Ptk. 194. § (2), 486. § (3), 487. §, 684. § (1)].

Az (1) bekezdés rendelkezéséből következően a jogalap nélküli gazdagodás fogalmi elemei: az egyik félnél (kötelezett) a vagyoni előny, a másik félnél (jogosult) a vagyoni hátrány, e kettő közötti okozati összefüggés és a vagyoni előny jogalapjának hiánya.

A vagyoni előny fogalma felöleli a tulajdonjog vagy más dologi jog, bármely követelés, városányi jog megszerzését, de realizálódhat létező jog megerősödésében, kiadás megtakarításában, kötelezettségtől vagy tehertől megszabadulásban is. Vagyoni hátrány a tényleges vagyoncsökkenés mellett a várható vagyonszaporulat elmaradása is (Polgári jog - Kommentár a gyakorlat számára, HVGORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 1997. II. kötet 650. oldal).

Ha a vagyoni előny független a másik fél oldalán bekövetkezett vagyoni hátránytól, vagy a hátrányból a másik félnek nem származik előnye, végezetül ha az előnyhöz valaki úgy jut hozzá, hogy azáltal más nem szenved vagyoni hátrányt, a más terhére történt gazdagodás megállapítása kizárt (BH1983. 291., BH1992. 584.). Nem feltétel viszont, hogy a szerzett vagyoni előny és elszenvedett vagyoni hátrány azonos értéket képviseljen.

A gazdagodás akkor alaptalan, ha a vagyoni előnyhöz jutott félnek nincs olyan jogcíme, amely őt az előny megtartására feljogosítaná. Így például a gazdagodás alaposságát állapította meg a bíróság akkor, amikor a díjtalan kijavításra kötelezett kivitelező a munkákat szükségtelenül drágább anyag felhasználásával végezte el, s az ebből eredő többletkiadásának megtérítését követelte a megbízótól, annak jogalap nélküli gazdagodására hivatkozással (BH1983. 244., BH1986. 287.).

A jogalap nélküli gazdagodás leggyakoribb esetei:

- a tartozatlan fizetés (túlfizetés, kétszeres teljesítés, téves címzés, téves átutalás stb.),

- az ún. okafogyott tartozás (amikor a teljesítésre a szerződés megszűnése után kerül sor, vagy például a szerződés egyik félnek sem felróható okból lehetetlenült, de az egyik fél már a szolgáltatását teljesítette),
- a létre sem jött szerződés alapján történő teljesítés.
Az (1)-(2) bekezdés rendelkezései tükrében a jogalap nélküli gazdagodás tényéhez fűződő általános jogkövetkezmény kettős és attól függ, hogy a visszaköveteléskor a gazdagodás megvan-e, vagy sem. A meglévő gazdagodást vissza kell téríteni, s ez alól a kötelezettség alól nincs kivétel. Meglévőnek kell az előnyt tekinteni akkor is, ha az a gazdagodó vagyonában az eredetitől eltérő más formában ugyan, de megvan. Így például, ha a gazdagodó a vagyontárgyat más vagyontárgyra cserélte, a jogalap nélkül hozzá került pénzt ingóság (ingatlan) vásárlására vagy az ingatlana építésére fordította stb., de az előnyt magába foglaló vagy helyébe lépett értékek a visszaköveteléskor a vagyonának meglévő részei, a gazdagodást mint meglevőt köteles visszatéríteni.
A visszaköveteléskor már meg nem levő gazdagodás visszatérítésére a fél - a törvényben szabályozott kivételektől eltekintve - nem köteles. Általában közömbös, hogy milyen okból esett el az előnytől a gazdagodó (eladta, kidobta, ellopták tőle, elvesztette, másnak ajándékozta stb.). Kiemelést itt az az eset érdemel, amikor a visszaköveteléskor a gazdagodás azért nincs meg, mert a gazdagodó azt a saját érdekkörben felhasználta (felélte, a szükségletei kielégítésére fordította). A bírói gyakorlat (BH1987. 312., BH1993. 500.) az ilyen okokból elesett jogalap nélküli vagyoni előnyt meglévő gazdagodásnak tekinti és ezért a visszatérítés kötelezettségét nem mellőzi. Ez az álláspont azonban vitatható. A meg nem lévő gazdagodás esetére irányadó - a továbbiakban részletesen kifejtendő - szabályok alapvető rendezési elve a gazdagodó jó- vagy rosszhiszeműsége. Ha a fél jóhiszeműen jutott a gazdagodáshoz, s nem kellett számolnia annak visszakövetelésével sem, az előny fenti célokra történt felhasználása is jóhiszeműen történt. A törvényhez fűzött miniszteri indokolásban kifejtettek ezért erre az esetre is töretlenül irányadóak: azaz méltánytalan volna a jóhiszeműen elköltött összegeket visszatéríteni.
Bár a törvény további feltételt nem szabályoz, ismert olyan álláspont, amely szerint a visszatérítés kötelezettsége alól csak az a jóhiszemű gazdagodó mentesül, aki az előnytől a visszakövetelés előtt neki fel nem róható módon esett el (Polgári jog - Kommentár a gyakorlat számára, HVGORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest 1997., II. kötet 653. oldal). Nézetünk szerint a mentesítő törvényi szabály alkalmazhatóságát szűkítő értelmezés - az előzőekben kifejtettekre is figyelemmel - nem indokolt. Előfordul, hogy a tulajdonos a saját dolgát indokolatlanul tönkreteszi, megsemmisíti, figyelmetlensége miatt elveszíti. Az ebből eredő kárát - a vagyonvesztést - maga viseli, de más jogkövetkezmény e felróható magatartáshoz nem társul. Ha a fél jóhiszeműen gazdagodott és a visszakövetelésssel sem kellett számolnia, a dologgal (vagyoni értékkel) úgy rendelkezik, mint a sajátjával. Ennek során őt sem terhelheti több vagy más kötelezettség, mint a tényleges tulajdonost csak azért, mert az esetleg felróható okra visszavezethető vagyonvesztését követő későbbi időpontban vele szemben a jogalap nélküli gazdagodás visszatérítése iránti követeléssel léptek fel. Nem véletlen ezért, hogy a törvény csak a Ptk. 361. § (2) bekezdésének a) pontjánál szabályozza a gazdagodás megszűnéséért felelősség hiányát mint törvényi feltételt. A (2) bekezdésben szabályozott mentesülés esetében ezért közömbös, hogy a gazdagodó az előnytől a visszakövetelés időpontja előtt neki felróható vagy fel nem róható okból esett-e el.
Ha a perben a felek között vitatott, hogy a fél mikor (a visszakövetelés előtt vagy után), illetve valóban elesett-e a gazdagodástól, a bizonyítás kötelezettsége a gazdagodót terheli.
A visszaköveteléskor meg nem levő gazdagodás visszatérítésére a fél akkor köteles, ha
1. rosszhiszeműen jutott a gazdagodáshoz [Ptk. 361. § (2) b)] azaz tudta, vagy a körülményekből tudnia kellett volna, hogy az előny megszerzésére nem jogosult (annak nincs jogcíme).
Az eleve rosszhiszeműen gazdagodó a teljes előnyt köteles visszatéríteni, függetlenül attól, hogy az a visszaköveteléskor még megvan-e vagy sem, és közömbös az is, hogy az előnytől mikor és milyen okból esett el. E szabály alól is van kivétel, mert - a bűncselekménnyel szerzett előny esetét ide nem értve - az életfenntartás céljára adott és felhasznált jogalap nélküli juttatást a gazdagodó rosszhiszemű szerzése esetén sem lehet visszakövetelni (Ptk. 362. §).
2. a visszakövetelésssel számolnia kellett és a gazdagodás megszűnéséért felelős [Ptk. 361. § (2) a)].
Az első pontban kifejtettekből következik, hogy a törvénynek ez a rendelkezése csak arra a gazdagodóra vonatkozik, aki
- jóhiszeműen jutott a vagyoni előnyhöz,
- de attól utóbb még a visszakövetelés előtt, de azt követően esett el, hogy
- a visszakövetelésssel számolnia kellett.
A jóhiszemű gazdagodó helyzetében tehát attól az időponttól következik be a visszatérítés kötelezettségét is befolyásoló változás, amikortól már a visszakövetelésssel számolnia kellett. Ilyennek kell tekinteni azt, amikor

a tudomására jutott adatokból, körülményekből a gazdagodó számára is kétségessé válik (vagy azzá kellett volna hogy váljon) az előnyhöz fűződő jogcímének megléte. Ettől az időponttól kezdődően azonban a gazdagodó továbbra is jóhiszemű marad, azonban a kétségessé vált vagyoni előny megóvása, kezelése során őt a felelős őrző helyzetéhez hasonló gondoskodás terheli, s ezért nem közömbös, hogy az ezt követő időpontban bekövetkezett gazdagodástól való elesés e kötelezettségek megszegésére vezethető-e vissza vagy sem. A most tárgyalt esetet is alapulvéve tehát a jóhiszemű gazdagodó
= az előnytől bármilyen okból azt megelőzően esett el, hogy annak visszakövetelésével számolnia kellett volna, a visszatérítésre nem köteles
= ha a gazdagodástól elesésre azt követően került sor, hogy már számolnia kellett annak visszakövetelésével,
- de a gazdagodás megszűnéséért nem felelős, visszatérítésre nem köteles,
- ha azonban a gazdagodás megszűnéséért felelős, a gazdagodást vissza kell térítenie.
A (3) bekezdés rendelkezésének alkalmazására akkor kerülhet sor, ha az előzőekben kifejtettek szerint a jogalap nélkül gazdagodót olyan jogosult javára terheli a visszatérítés kötelezettsége, aki a gazdagodást tiltott vagy jóerkölcsbe ütköző magatartásával maga idézte elő. Ha a törvény rendelkezése alapján a gazdagodó nem köteles a visszatérítésre, értelemszerűen közömbös, hogy annak keletkezése a jogosult rosszhiszemű eljárásának következménye-e vagy sem. Az állam javára marasztalás mint szankció feltételeit és az erre az eljárásra irányadó külön szabályokat (Ptké. 32-36. §) tekintve is azonos a Ptk. 237. § (4) bekezdésében foglaltakkal (lásd részletesen a Ptk. 237. § (4) bekezdéséhez fűzött magyarázatot).

BH2003. 427. *Csak a végrehajtási záradékkal ellátott okiraton alapuló követelés behajtására irányuló azonnali beszedési megbízás élvez előnyt a bankszámláról történő kielégítési sorrendben [Ptk. 119. §, 361. §, 1994. évi LIII. tv. 6. § (1) bek., 86. § (2) bek., 1991. évi XLI. tv. 112. §, 39/1984. (XI. 5.) MT r. 4. § (4) és (5) bek., 5. § (2) bek. c) pont, 6/1997. (MK. 61.) MNB rendelkezés 10. § (7) bek., 26. § (2) és (5) bek.].*

BH2003. 66. *A jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint tartozik a jogosultnak megtéríteni a gazdagodását az, aki a jogalap nélkül birtokában tartott részvényeket értékesíti. [Ptk. 361. § (2) bek., 1990. évi LXV. tv. 107. § (1) bek. c) pont, 107/A. § (1) bek.].*

BH2002. 326. *I. A felszámoló jogszerűen jár el, ha a zálogtárgy értékesítéséből befolyó vételárat tartalékolja a felszámolás várható - jogerősen még el nem bírált - költségeire [Ptk. 361. §, 364. §, 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 57. § (1) bek. a) és b) pont, 58. § (1) bek.].*

BH2002. 29. *A Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati kérelem elbírálása során a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján dönt. A felülvizsgálati eljárásban a bizonyítékok felülmérlegelésének, további bizonyítás felvételének nincs helye. A bizonyítási teher szabályai [Ptk. 361. §, Pp. 164. § (1) és (2) bek., 206. § (1) bek., 270. § (1) bek., 275. § (1) bek.].*

BH2001. 371. *A biztosító által a gépjármű-felelősségbiztosítási szerződés megszűnése után kifizetett kártérítési összeg a jogalap nélküli gazdagodás szabályai alapján visszakövetelhető [Ptk. 361. § (1) bek., 58/1991. (VI. 13.) Korm. r. 1. § (2) bek., 2. § b) pont, 3. § (3) és (4) bek., 6. § (1) bek., 7. § (4) bek., 9. § (1) bek.].*

BH2001. 168. *I. Létre nem jött haszonbérleti szerződés esetén az ingatlan tulajdonosa a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint tarthat igényt a földhasználat ellenértékeként térítésre (Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (1) és (2) bek., 218. § (1) bek., 361. §, 452. § (3) bek.].*

BH2001. 68. *A bérlő értéknövelő beruházásainak ellenértékét csak a bérleti jogviszony megszűnése után követelheti a bérbeadótól. E beruházások a bérleti díj megállapításánál figyelmen kívül maradnak [Ptk. 297. § (2) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 361. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 57. § (1) bek., 58. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 15. § (1) bek., 23. §].*

BH2000. 546. *A házastárs felelőssége a másik házastárs bűncselekményével okozott kár megtérítéséért [Csjt. 27. §, 30. §, Ptk. 203. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 361. § (1) bek., 685. § b) pont, Pp. 6. § (2) bek., 196. § (1) bek. e) pont].*

BH2000. 410. *Az ágazati szakszervezeti vagyon tagszervezetek közötti megosztásának szabályai [Ptk. 361. § (1) bek., 479. § (2) bek., 1991. évi XXVIII. tv. 7. § (4) bek., 10. § (4) bek.].*

BH2000. 300. *A felelősségbiztosítási szerződés megszűnése után a biztosító a kifizetett kártérítési összeg megtérítését a jogalap nélküli gazdagodás szabályai alapján a károkozótól jogszerűen igényelheti [Ptk. 361. § (1) bek., 58/1992. (IV. 13.) Korm. r. 3. § (3) bek., 7. § (4) bek., mell. 3. § (4) bek., 9. § (1) bek.].*

BH2000. 70. *Helyiségbérletnél a bérlő által az ingatlanon eszközölt ráfordításokat (beruházásokat) csak az erre vonatkozó külön megállapodás szerint köteles a bérbeadó - a szerződés megszűnésekor - megtéríteni [1993. évi LXXVIII. tv. 15. § (1) bek., Ptk. 361. §].*

BH1999. 297. *A biztatási kár és a jogalap nélküli gazdagodás elhatárolása kiutaláson alapuló ingatlanhasználat megszüntetése esetén [Ptk. 6. §, 361. § (1) bek.].*
BH1999. 172. *A váltón alapuló követelés bírósági úton való érvényesítése megszakítja a váltójogviszonyból eredő gazdagodásra alapított követelés elévülését is [Ptk. 361. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 15. § (1) bek., 43. § (1) bek., 44. § (3) bek., 63. § (1) bek., 70. § (2) és (6) bek.].*
EBH1999. 103. *II. A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazása kizárt, ha a felek hosszabb időn át fennálló érzelmi kapcsolatuk tartama alatt kölcsönösen nyújtottak egymásnak vagyonuk terhére juttatásokat (Pp. 3. §, 270. §, Ptk. 361. §, 579. §).*
BH1998. 185. *Gépjármű kötelező felelősségbiztosítási szerződés megszűnése a díjfizetési kötelezettség elmulasztása miatt és az üzemben tartó megtérítési kötelezettsége [58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 3. § (3)-(4) bek., 7. §, Ptk. 361. § (1) bek.].*
BH1998. 39. *A kutatási szerződés a fizetendő díjban való megállapodás hiányában nem jön létre. A kutató részéről végzett tevékenységgel előállított és a megrendelő részére átadott dolog ellenértéke a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint állapítható meg [Ptk. 361. §, 363. § (2) bek., 364. §, 412. § (1) bek., 414/A. §, 302. § b) p., Pp. 206. § (3) bek.].*
BH1997. 590. *Munkanélküli-járadéknak munkabérbe való beszámítása a munkáltató javára jogalap nélküli gazdagodást eredményez [Ptk. 1. § (1) bek., 361. § (1) bek., 1991. évi IV. tv. 37. §, 38. § (1) bek., 54. §].*
BH1997. 483. *A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha a jogvita a felek jogviszonyára irányadó speciális szabályok alapján nem bírálható el (Ptk. 361. §).*
BH1997. 400. *Nem adnak jogi lehetőséget a Vht. ingatlanárverésre vonatkozó rendelkezései arra, hogy az adós akár az árverési vevővel, akár az ingatlant átvevő végrehajtást kérővel szemben az ingatlan használatával, illetőleg az azon esetleg elvégzett beruházásokkal összefüggésben vagy egyébként az ingatlannal kapcsolatban bármiféle olyan igényt érvényesítsen, amely az árverést megelőző időszakra vonatkozik, és amely az ingatlan becsértékében nem jut kifejezésre. Az ilyen igény érvényesítésének ugyanis az egyetlen törvényes módja az, hogy az adós az ingatlan becsértékét vitássá tegye [Ptk. 99. §, 120. § (1) bek., 361. § (1)-(2) bek., Vht. 137. §, 140. § (2) bek., Vht. 137. §, 140. § (2)-(3) bek., 158. § (1) bek.].*
BH1997. 395. *A kötelező felelősségbiztosítási szerződés megszűnését követően teljesített szolgáltatást a biztosító a Ptk. rendelkezései szerint követelheti vissza [Ptk. 361. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 3. § (3) bek., 7. § (3) bek., mell. 3. § (4) bek., 9. § (1) bek. a)-f) pont, 12. § (2) bek.].*
BH1997. 333. *Az tekinthető adómentes sorsolásos játéknak, amely nincs engedélyhez kötve, és amelyben a sorsjegyet pénzfizetés ellenében biztosítják. Az ingyen osztogatott sorsjegyek esetén a játék ajándéksorsolásnak minősül, amely nem tartozik az adómentességet biztosító kivételek közé [1991. évi XXXIV. tv. 15. § (1) bek., 16. § (1) bek., 1991. évi XC. tv. 1. § (1) bek., 4. § (1) bek., 5. § (1) bek., 44. § (1) bek., Ptk. 361. § (1) bek.].*
BH1997. 303. *A megbízási szerződés felmondása esetén a megbízó a szerződésben kikötött felmondási időt követő időszakra vonatkozóan kifizetett díjat jogosult visszakövetelni [Ptk. 218. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 361-362. §, 474. § (3) bek., 478. § (3) és (4) bek., 479. § (2) bek., 481. § a) pont, 1983. évi 4. tvr. 8. § (2) bek.].*
BH1997. 186. *Jogalap nélküli gazdagodás szabályaira alapított igény nem érvényesíthető, ha a felek a közöttük létrejött kölcsönszerződés módosítása és megszüntetése tárgyában megállapodtak [Ptk. 361. §, 523. §].*
BH1997. 87. *Ha a pénzintézet a vele bankszámla-szerződéses jogviszonyban lévő gazdálkodó szervezet részére tévedésből kétszeres átutalást (jóváírást) teljesít, a visszakövetelésének jogcíme nem tulajdoniigény-érvényesítésnek, hanem jogalap nélküli gazdagodás visszafizetésére irányuló követelésnek minősül. Ez - mint pénzkövetelés - a pénzkövetelésre (kártérítésre) irányadó szabályok szerint évül el [Ptk. 94. § (1)-(2) bek., 115. § (1) és (3) bek., 117. § (1)-(2) bek., 119. §, 195. § (3) bek., 324. § (1) bek., 361. § (1) bek., 364. §, 529. § (1) bek., GK 45.].*
BH1996. 662. *Jogalap nélküli gazdagodás címén sem kötelezhető az adóhatóság a jogerős határozat alapján befizetett adó visszafizetésére [Ptk. 361. § (1) bek.].*
BH1996. 650. *A fuvarozó által tévesen kiszolgáltatott küldeménnyel jogalap nélkül gazdagodó átvevő - tömegáruk esetén - elsősorban az eredeti állapotot köteles helyreállítani, vagyis azonos mennyiségű és fajtájú árut köteles visszaszolgáltatni. Az ezt felváltó pénzben történő kártérítés akkor válik esedékessé, amikor a természetbeni visszaszolgáltatás meghiúsulása bebizonyosodik [Ptk. 355. § (1)-(2) bek., 361. § (1)-(2) és (4) bek., GK 45.].*
BH1996. 382. *Az elévült követelés beszámíthatóságának elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 297. § (2) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 361. § (1) bek., 364. §].*

BH1996. 163. *A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazása tervezőmunka esetén, ha a díjban való megállapodás hiányában tervezési szerződés nem jött létre [Ptk. 205. § (2) bek., 361-364. §, 7/1978. (II. 1.) MT r. 83. §].*

BH1996. 93. *A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha a felek között nincsen szerződéses jogviszony [Ptk. 361. §, (1) bek.].*

BH1996. 52. *A kereskedelmi bankok között létrejött együttműködési megállapodás alapján a váltó kiállítójának bonitásáról nyújtott információ jogi természete [1/1965. (I. 24.) IM r. 43. § (1) bek. 2. pont, 48. § (1) bek., 70. § (2) és (6) bek., Ptk. 198. § (1) bek., 298. § a) pont, 299. § (1) bek., 318. §, 361. §].*

BH1995. 637. *II. A jogalap nélkül felvett családi pótlék a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelhető (Ptk. 361-362. §-ok).*

BH1995. 588. *CIM-fuvarozás esetén felmerült kocsiálláspénz visszafizetésére irányuló igény elévülése [Ptk. 327. §, 361. §, 1986. évi 2. tvr.-tel kihirdetett Nemzetközi Vasúti Árufuvarozási Egyezmény (CIM) 15. cikk 4. §, 32. cikk, 34. cikk 8. §].*

BH1995. 107. *Ha a felek a szerződéskötéskor az árban ugyan kifejezetten nem állapodnak meg, de egyetértenek abban, hogy ettől függetlenül a szállító a gyártást kezdje meg, mert a megrendelő a terméket átveszi, a bírói gyakorlat szerint ez a szerződéskötéskor ismert, az adott szolgáltatással arányos piaci ár hallgatólagos, kölcsönös elfogadását jelenti [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 207. § (1) bek., 361. § (1) bek., 379. §, GK 68.].*

BH1995. 94. *Gépkocsi vételára címén kifizetett összeg visszafizetésére irányuló kereset elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 361. § (1) bek., 365. § (1) bek., 7/1990. (ASZ/1.) AH ut.]*

BH1994. 593. *Üzlethelyiség bérletére határozott időtartamra kötött szerződés értelmezésének egyes kérdései [Ptk. 207. § (1) bek., 361. §].*

BH1994. 310. *Vegyes tulajdonú társasház pincehelyiségének bérletével kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 215. § (3) bek., 334. §, 361. § (1) bek., Pp. 51. § a) pont, 52. § (1) bek., 152. § (2) bek.].*

BH1994. 188. *A nagykorú gyermek részére jogalap nélkül felvett tartásdíj visszakövetelésének szempontjai [Ptk. 361. § (1) bek., 362. §, Csjt. 60. § (1), (2) bek.].*

BH1993. 756. *A pénzintézet csak a saját tévedésén alapuló bankhiba esetén jogosult - az üzletszabályzatában foglaltaknak megfelelően - a vele bankszámlaszerződéses jogviszonyban levő számlatulajdonos bankszámláját - annak hozzájárulása nélkül - megterhelni. Egyéb esetekben az ilyen magatartás a pénzintézet szerződésszegésének minősül. [Ptk. 529. §, 326. § (2) bek., 361. § (1) és (2) bek., 39/1984. (IX. 5.) MT r. 4. § (1) és (4) bek.].*

BH1993. 500. *A jogalap nélkül gazdagodó nem mentesül visszafizetési kötelezettsége alól, ha a jogalap nélkül felvett összeget felélte [Ptk. 361. §].*

BH1992. 798. *Ha olyan személy veszi fel a társadalombiztosítási ellátást, aki nem áll az ezt megalapozó jogviszonyban az annak folyósítására kötelezett társadalombiztosítási szervvel, a visszafizetési kötelezettségére nem a törvény speciális rendelkezése, hanem a polgári jog általános, a jogalap nélküli gazdagodásra vonatkozó szabálya az irányadó [Ptk. 361. §].*

BH1992. 711. *A versenytárgyalási ajánlat elkészítéséhez rendelkezésre bocsátott dokumentáció visszaadásának és a dokumentációért fizetett ellenszolgáltatás visszafizetésének kötelezettsége csak akkor áll fenn, ha a kiíró a versenytárgyalási felhívást visszavonja, vagy egyik ajánlattevő ajánlatát sem fogadja el. Ha azonban a kiíró a dokumentációt visszakéri, és azt az ajánlattevő visszaadja, az ajánlattevő az említett feltételek hiányában is igényt tarthat az ellenszolgáltatás visszafizetésére [Ptk. 361. §, 1987. évi 19. tvr. 8. § (3) bek., 11. § (2) bek. és 18. § (4) bek.].*

BH1992. 584. *A magánszemély beruházásával létesített villamosmű a létrehozása tényével állami tulajdonba kerül, ezért a villamosmű létesítője a jogalap nélküli gazdagodás szabályai alapján nem léphet fel igénnyel azzal szemben, aki utóbb vezetéklekötéssel csatlakozott az általa létesített villamosműhöz [Ptk. 361. § 1962. évi IV. tv. 1. §, 3. §, 16. § (1) bek., 7/1984. (I. 17.) MT r. 4. § (2) bek.].*

BH1992. 541. *Ha a vagyoni előnyt az azt elért fél nem tudja visszaszolgáltatni, de a birtokába került vagyontárgyakra korábban vételi ajánlatot tett, őt terheli annak bizonyítása, hogy a vételi ajánlatában foglaltak ellenére az ennek megfelelő érték ténylegesen nem került az ő birtokába [Ptk. 361. § (1)-(2) bek. Pp. 164. § (1) bek., 206. § (1) bek.].*

BH1992. 412. *A megrendelő kötelezése a hibás vállalkozói szolgáltatás kijavítása során szükségképpen felmerülő többletköltség megtérítésére [Ptk. 361. § (1) bek., GKT 76/1973. sz.].*

BH1992. 188. *Ha a vállalkozó a munkát építési naplóbejegyzés útján történt megrendelés alapján végezte, és a naplóbejegyzés a szerződés lényeges tartalmi elemeit nem foglalja magában, a munka ellenértékét jogalap nélküli gazdagodás címén követelheti [Ptk. 361. § (1) bek.].*

BH1992. 25. *A pályázó által felvett támogatásnak jogalap nélküli gazdagodás címén történt visszakövetelése. A pályázat kiírója és a pályázó közötti jogvita elbírálásának egyes kérdései [Ptk. 361. § (1) bek.].*
BH1991. 355. *I. Kényszerhitel felvétele esetén a késedelmi kamatot meghaladó kár megtérítése is igényelhető [Ptk. 361. § (3) bek.].*
BH1991. 278. *Csatorna közműhöz való csatlakozás költségeinek a jogalap nélküli gazdagodás, illetve a megbízás nélküli ügyvitel szabályainak alkalmazásával való áthárítható sága [Ptk. 361. § (1) bek., 486. § (2) bek., 1964. évi IV. tv. 33. § (2) bek. a) pont, 27/1975. (X. 30.) MT r. 2. mell. 4. § (1) bek.].*
BH1991. 160. *I. Az alkotóközösség feloszlatással jogi személyiségű jogutód nélkül szűnik ugyan meg, de az alkotóközösség volt tagjai - a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint - a hitelezőkkel szemben, vagyoni részesedésük arányában, helytállni tartoznak [Ptk. 361. § (1) bek., 363. § (1)-(2) bek., 83/1982. (XII. 29.) MT r. 7-11. §-ai].*
BH1990. 308. *Jogalap nélküli gazdálkodás jogcímére alapított követelés csak akkor tekinthető alaposnak, ha a jogosult más jogcímen ezt az igényét a kötelezettel szemben nem érvényesítheti [Ptk. 361. § (1) bek.].*
BH1989. 481. *A lakásszövetkezet tagjai elleni büntető eljárás során megítélt kártérítés megtérítésére indult perben irányadó szempontok [Ptk. 38. § (1) bek., 200. § (2) bek., 205. § (2) bek., 234. § (1) bek., 237. § (1)-(2) bek., 361. § (1) bek., 1971. évi III. tv. 1. §, 1977. évi 12. tvr. 23. § (3) bek., 25. §, 41. § (1) bek., 20/1977. (V. 12.) ÉVM-PM r. 22. § (1) bek.].*
BH1989. 240. *Mindaddig, amíg a gesztor-gazdaság és megszűnt szakcsoportja tagjai között a jogszabályban előírt elszámolás nem történik meg, a tagok a gesztorral szembeni követelésüket nem engedményezhetik. Az engedményes ezért az általa a tagok részére teljesített kifizetések megtérítését a volt gesztortól sem jogalap nélküli gazdagodás, sem kártérítés címén nem követelheti [26/1981. (IX. 5.) MT r. 13. § (3) bek., 16. § (1) bek., Ptk. 328. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek., 361. § (1) bek.].*
BH1989. 113. *Ha a teljesítés helye a rendeltetési állomás, és itt a küldeményben hiány vagy sérülés mutatkozik, a megrendelőnek (címzettnek) választási jogosultsága van, hogy a fuvarozóval vagy a szállítóval (feladóval) szemben érvényesíti-e a kárigényét [Ptk. 279. § (2) bek., 305. § (1) bek., 310. §., 318. § (1) bek., 361. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 7. § (1) bek., 14. § (1) bek.].*
BH1989. 70. *A megrendelő köteles megtéríteni annak a kijavításnak a költségét, amelyet a hibás építmény kijavítására egyébként köteles vállalkozónak a karbantartás elmulasztása ellenére azért kell elvégeznie, mert a javítási munkák célszerűen nem különíthetők el [Ptk 361. §. (1) bek.].*
BH1988. 238. *Az eladó (szállító) csomagolási tévedésének kárkövetkezményeit nem háríthatja át a vevőre (megrendelőre) olyan termékek után, amelyre nézve közöttük szerződés nem is jött létre [Ptk. 339. § (1) bek., 361. § (1) bek., 365. § (1) bek.].*
BH1988. 107. *A jogosulatlanul érvényesített vállalkozói díj visszatérítésének kötelezettségét nem érinti a megrendelőnek a számla ellenőrzésével kapcsolatos mulasztása [Ptk. 361. § (1) bek.].*
BH1988. 43. *Az átalányár kikötése nem zárja ki, hogy a kivitelező a tervdokumentációnak a szerződéskötés után végrehajtott módosítása folytán jelentkező költségtöbbletet követelje [Ptk. 361. §].*
BH1987. 452. *A szerződés nélkül végzett építési munka eredményeképpen az épittetőnél jelentkező jogalap nélküli gazdálkodás mértékét a piacon kialakult építési árak figyelembevételével kell megállapítani [Ptk. 361. §, 363. § (2) bek., GK 36. sz.].*
BH1987. 405. *Amennyiben a felek a megrendelő által előállított késztermékhez szükséges és folyamatosan szállított anyag, alkatrész vagy tartozék felemelt árában - a késztermék árváltoztatásának lehetősége hiányában - nem tudtak megegyezni, a megrendelő azoknak a szállítmányoknak a felemelt árát köteles megfizetni, amelyeket a már magasabb áron értékesített késztermékeihez használt fel [Ptk. 361. §, GK 36. sz. V. rész].*
BH1987. 312. *Jogalap nélküli gazdagodástól való elesés nem állítható meg, ha az előnyt a gazdagodó a saját érdekkörében felhasználta [Ptk. 361. § (2) bek.].*
BH1987. 211. *Ha a gazdálkodó szervezetek között az írásbeli nyilatkozatok alapján nem állapítható meg az árban való megállapodás és ezáltal a szerződés létrejötte, de az egyik fél teljesítette, a bíróságnak vizsgálnia kell azt, hogy a másik fél - esetleg ráutaló magatartással - nem fogadta-e el a teljesítő fél árajánlatát. Nemleges esetben a bíróságnak körültekintő mérlegeléssel kell megállapítania a teljesítés folytán keletkezett és visszatérítendő gazdagodás mértékét [Ptk 361. § (1) bek., GK 42. sz.].*
BH1987. 54. *A megrendelő a pótmunka ellenértékét akkor is köteles megfizetni, ha elzárkózott a szerződés megfelelő módosításától [Ptk. 361. § (1) bek.].*
BH1986. 427. *A közutak kezelője maga viseli azokat a károkat, amelyek a fokozott megterhelés miatt keletkeztek. Azokat a költségeket sem háríthatja át az ingatlantulajdonosra, amelyeket a tulajdonos*

építményében ugyanilyen ok miatt keletkezett rongálódások kijavítására, illetve megelőzésére fordított [Ptk. 99. §, 361. § (1) bek., 31/1968. (IX. 10.) Korm. sz. r. 5. §].

BH1986. 287. *Nem állapítható meg a megrendelőt terhelő értéknövekedés, ha az építményt kizárólag kivitelezési hiba miatt kell kijavítani, és a vállalkozó a megrendelő hozzájárulása nélkül választ olyan javítási módot, amely az eredeti tervben meghatározott megoldáshoz képest költségesebb szerkezetet eredményez [Ptk. 305. §, 361. § (1) bek., GKT 76/1973. sz., GKT 7/1976. sz.].*

BH1986. 284. *A dolog természetbeni kiadására irányuló követelést felváltó pénzkövetelés elévülési ideje akkor kezdődik, amikor a jogosult értesül a természetbeni kiszolgáltatás lehetetlenüléséről [Ptk. 196. § (1) bek., 324. § (1) bek., 355. § (1) bek., 361. § (2) bek., 364. §].*

BH1985. 275. *II. Maximált árformába tartozó munkáknak az ármaximáló rendelkezések szerint kiszámított vagy kiszámítható díját meghaladó ellenszolgáltatást a vállalkozó - a célszerűbb műszaki megoldásban történt megállapodás és ennek megfelelő árképzés hiányában - jogalap nélküli gazdagodás címén sem követelhet [Ptk. 361. §, 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 45. § (1) bek.].*

BH1985. 230. *A jogalap nélküli gazdagodásból eredő kötelem helyettesítő jellegű, ezért a jogalap nélküli gazdagodásra vonatkozó szabályok csak akkor alkalmazhatók, ha nincsen más jogcím, amelynek alapján a gazdagodás visszakövetelhető. A jogalap nélküli gazdagodás szabályait csak akkor lehet alkalmazni, ha a visszakövetelésnek nincs más jogcíme [Ptk. 361-364. §].*

BH1984. 111. *A közös vállalat vagyonának azt a más gazdálkodó szervezetnek átengedett részét, amelyre nézve a közös vállalat a rendelkezés jogát fenntartotta, fel kell venni a közös vállalatból kilépő tag vagyonrészesedésének megállapításához alapul szolgáló vagyonmérlegbe [Ptk. 112. § (1) bek., 228. § (2) bek., 361. § (1) bek., 7/1977. (III. 12.) MT sz. r. 150. § (3) bek.].*

BH1983. 500. *Nem felel meg a vállalkozói díjban való megállapodás követelményének, ha a felek a szerződésben a vállalkozói díjat csak költségbecslésre utalással, de annak a megjelölése nélkül határozták meg, hogy a becslést mire alapították, illetve a ténylegesen fizetendő vállalkozói díjat hogyan fogják kiszámítani. Ilyen esetben az elvégzett vállalkozói munka ellenértékét a ténylegesen eltöltött munkaórák alapulvételével kell megállapítani [Ptk. 226. § (3) bek., 361. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 4. §].*

BH1983. 484. *A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha a követelésnek nincs más jogcíme. Ezért szerződéses üzemeltetési jogviszonyban nincs lehetőség arra, hogy a bíróság a felek szolgáltatását a jogalap nélküli gazdagodás címen módosítsa [Ptk. 277. § (1) bek., 321. § (1) bek., 361. § (1) bek., 38/1980. (IX. 30.) MT sz. r. 1. § (2) bek., 3. §, 14/1980. (IX. 30.) BkM. sz. r. 4. § (4) bek.].*

BH1983. 455. *A szavatossági kijavítás megtörténte előtt a bíróság csak megállapítási határozatot hoz az értéknövelő költségek viselése kérdésében. Ilyen esetben alaptalan az arra irányuló igény, hogy a megrendelő helyezze letétbe az értéknövelő költségek várható összegét [Ptk. 361. § (1) bek., GKT 76/1973. sz. állásfoglalás].*

BH1983. 411. *Amennyiben a vállalkozó a művezetői tevékenységét a szerződésben meghatározottnál kevesebb napon végzi, az ehhez kapcsolódó átalánydíj megfelelő csökkentésének van helye [Ptk. 361. § (1) bek., 14/1980. (III. 25.) ÉVM-KPM-KGM-NIM-MÉM-ÁH sz. r.]*

BH1983. 325. *Gazdálkodó szervezet ellen bűncselekménnyel összefüggéssel támasztható követelés érvényesítésének késedelme addig az időpontig menthető, amikor a jogosult értesül arról, hogy a büntető bíróság a bűncselekmény elkövetői ellen érvényesített polgári jogi igényével polgári jogi eljárásra utasította [Ptk. 326. § (2) bek., 360. § (1) bek., 361. § (1) bek., 364. §].*

BH1983. 314. *Szabadalmi oltalom alatt álló találmánynak nem a szabadalmas által történő hasznosítása esetén a hasznosító olyan összeget köteles megtéríteni, amelyet a szabadalmas szabadalom-hasznosítási díjként a törvény szerint kiköthetett volna. Ebből a szempontból nincs jelentősége annak, hogy a szabadalmi oltalom megszerzése előtt a felek között újítási hasznosítási szerződés jött létre [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 11. § (1) bek., 17. §, Ptk. 361. §].*

BH1983. 291. *Ha a vállalkozó nem tudja bizonyítani, hogy a szerződés nélkül kifejtett tevékenysége folytán a másik fél vagyoni előnyhöz jutott, jogalap nélküli gazdagodás címén sem követelheti munkájának ellenértékét [Ptk. 361. § (1) bek.].*

BH1983. 244. *Szavatossági javítási munkának szükségtelenül drágább anyagok felhasználásával felmerült többletköltsége a díjtalan kijavításra köteles kivitelezőt terheli [Ptk. 361. § (1) bek., GKT 76/1973. sz.].*

BH1983. 208. *Építés-szerelési munka szerződés nélkül történt elvégzése esetén általában a jogalap nélküli gazdagodásnak a maximált ár alapján meghatározott összegét kell megfizetni [Ptk. 361. § (1) bek., 3/1980. (I. 19.) ÉVM-ÁH sz. r. 22. § (2) bek., GK 19. sz. 5. pont.].*

BH1983. 128. *A külkereskedelmi árakhoz igazodó árképzés körében az import-, illetőleg exportárat akkor kell tartósnak tekinteni és a belföldi árokban érvényesíteni, ha az legalább egy negyed éven át érvényesült [Ptk. 361. §, 6/1979. (XI. 4.) ÁH sz. rendelkezés 2. § (1) és (2) bek., 1/1980. (ÁT 9.) ÁH sz. irányelv 2. pont, GK 19. sz.].*

BH1982. 386. *Ha a megrendelő a rendeltetésszerű célra meg nem felelő szolgáltatás kicserélése folytán olyan magasabb értékhez jut, amelyet a szerződésben meghatározott ellenérték nem fedezett, holott a szerződés helyes megkötése esetén erre is figyelemmel kellett volna lenni, az igy szerzett vagyoni előny ellenértékét a megrendelőnek kell viselnie és azt a vállalkozóval szemben kártérítésként nem érvényesítheti [Ptk. 361. § (1) bek., GKT 76/1973. sz.].*

BH1982. 300. *A szerződéstervezetben megjelölt előirányzati-tájékoztató ár akkor sem tekinthető a szolgáltatás kikötött ellenértékének, ha az egyébként összegszerűen meghatározott [Ptk. 361. §, 389. §, 17/1975. (II. 29.) ÉVM-ÁH sz. r. 3. § (2) bek. b) pont, GK 19. sz. 5. pont].*

BH1982. 58. *Az építési szerződésnek megfelelő teljesítés és a szolgáltatásnak az építtető által történt használatbavétele után elvégzett munka nem tekinthető többletmunkának. Ennek ellenértékét a megrendelőnek - külön erre vonatkozó megállapodás hiányában és a jogszabályban meghatározott feltételek esetén - jogalap nélküli gazdagodás címén kell megfizetnie [Ptk. 403. § (4) bek., 361. § (1) bek.].*

BH1982. 44. *III. A szabadalmast a hasznosítóval szemben - akár szerződés alapján, akár szerződéskötés nélkül - megillető szabadalom-hasznosítási díj nem azonos a szolgálati találmány feltalálóját a szabadalmas munkáltatóval szemben megillető találmányi díjjal. A hasznosítási díj a szabadalom hasznosításának az ellenértéke, ezzel szemben a találmányi díj a feltaláló alkotó munkájának az ösztönző célú anyagi elismerése [Ptk. 86. §, 1969. évi II. tv. 11. § (1) bek., 17. § (1) bek., Ptk. 361. §].*

BH1981. 512. *A jogalap nélküli gazdagodás tényét és mértékét a bekövetkezésének időpontjához viszonyítva kell vizsgálni [Ptk. 361. § (1) bek., Pp. 157. § a) pont, 130. § (1) bek. f) pont].*

BH1981. 411. *A gazdálkodó szervezeteknek közös beruházásra vonatkozó megállapodása szerződés, és az ennek tartalma szerinti anyagi hozzájárulás viselésének kérdésében nem a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint kell eljárni [Ptk. 200. § (1) bek., 361. §].*

BH1981. 403. *Ha a nem szolgálati találmány hasznosítása a szabadalmas feltaláló engedélyével történik, a szabadalmas szerződéskötés nélkül is követelhet hasznosítási díjat. A díj összegének a megállapítása a bíróság feladata. A díj összegét általában a találmány műszaki-szellemi színvonalának, gazdasági és egyéb jelentőségének a figyelembevételével a találmány tárgya hasznosításából származó vállalati hasznos eredmény arányában kell megállapítani [1969. évi II. tv. 10. § (1) bek., 11., 17. §, Ptk. 201. § (1) bek., 361. §].*

BH1981. 204. *A vállalkozó az értéknövelő költségek megfizetése iránti - jogalap nélküli gazdagodásra alapított - igényét csak a kijavítás elvégzése után érvényesítheti, a költségviselési arány azonban ezt megelőzően is megállapítható [Ptk. 344. §, 361. §, 392. § (3) bek., GKT 29/1973., 76/1973. sz.].*

BH1981. 72. *Az értéknövelő költségek megállapítására egymagában nem alkalmas a hibás munkanemre eső kijavítási költségeknek az eredeti kivitelezési költségekkel való mechanikus egybevetése [Ptk. 361. §., GKT 76/1973. sz.].*

BH1980. 438. *Annak a megítélésénél, hogy a tervező által készített új tervdokumentáció értéknövelő hatású-e, nem mellőzhető annak a vizsgálata, hogy milyen okok idézték elő a korábbi tervdokumentációtól való eltérést [Ptk. 361. § (1) bek., GKT 76/1973. sz.].*

BH1980. 400. *Csatornahasználati díj visszatérítése iránt jogalap nélküli gazdálkodás címén támasztott követelés elbírálása nem államigazgatási, hanem bírósági útra tartozik [Ptk. 361. §., 27/1975. (X. 30.) MT sz. r-tel közzétett Közműves Csatornázási Szabályzat 20., 23., 27. §-ai].*

BH1980. 253. *A teljesítés helyén át nem adott árumennyiség tekintetében nem a hibás teljesítésre, hanem a nem teljesítésre vonatkozó jogi szabályozás irányadó, és a megrendelő a kifizetett ellenértéket a tartozatlan fizetés szabálya szerint követelheti vissza [Ptk. 324. § (1) bek., 361. §].*

BH1979. 289. *Ingatlanközvetítési tevékenységgel állampolgár nem foglalkozhat. Az ilyen módon adott ügynöki díj visszafizetésére irányuló igényt a Ptk. 237. §-nak alkalmazásával kell elbírálni [27/1971. (IX. 14.) Korm. sz. r. 2. § (2) bek., Ptk. 200. § (2) bek., 237. §, 361. § (1) bek.].*

BH1979. 217. *A költségvetésben előírtnál drágább anyag ellenértéke megilleti a vállalkozót, ha a beszerzés időpontjában a rendeltetésszerű célra alkalmas olcsóbb anyag nem kapható és az eltérő anyag beszerzése a megrendelő megbízása alapján történt [Ptk. 361. §, 474. § (2) bek., GKT 79/1973. sz.].*

BH1979. 214. *Ha a felek a raktári vétel kapcsán az árban nem állapodtak meg és az eredeti állapotot nem lehet helyreállítani, a gazdagodás mértékének megállapításánál a kezelési költséget nem lehet figyelembe venni [Ptk. 205. § (2) bek., 361. §, GK 19. sz. 5. pont].*

BH1979. 175. *Ha az újításra vonatkozó rendelkezések alapján újítási díj nem is követelhető , az újítás megvalósítása esetén vizsgálni kell, hogy az újítónak nem áll-e fenn jogszerű követelése a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint [38/1974. (X. 30.) MT sz. r. 13. § Ptk. 361. §].*

BH1979. 161. *Bizományi díjra vonatkozó megállapodás hiányában a bizományi szerződés létrejötte nem állapítható meg, és ha teljesítés történt, az ellenérték vonatkozásában a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint kell eljárni [32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 17. §, Ptk. 361. §, GK 19. sz. 5. pont].*

BH1978. 338. *Ha a bérlő a bérelt lakásában jelentős értékű korszerűsítési és egyéb beruházási munkát anélkül végeztet, hogy ahhoz a bérbeadó előzetes hozzájárulását megkapta, költségei megtérítését a jogalap nélküli gazdagodás szabályai alapján követelheti [Ptk. 361. §].*

BH1978. 169. *Ha a kivitelező a tervdokumentációban előirt valamely munkát nem végzett el, annak ellenértékét akkor sem számolhatja el, ha a költségvetés alapján megállapított vállalkozói díj azt is magában foglalja [6/1968. (I. 30.) PM sz. r. 2., 3. §-ai, Ptk. 361. §].*

BH1977. 503. *A vállalkozó szerződésmódosítás hiányában jogalap nélküli gazdagodás alapján követelheti a pótmunka ellenértékét [5/1968. (IV. 6.) ÉVM sz. r.-tel közzétett építési szerződési alapfeltételek 20. §, Ptk. 361. §].*

BH1977. 454. *A fuvaroztatónak akkor is jogában áll a ténylegesen elvégzett fuvarteljesítmény. mennyiségét bizonyítani, ha a kilométeróra állásának helyességét teljesítményigazolással elismerte [26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r. mellékleteként közzétett Gépkocsi Fuvarozási Szabályzat (GFSZ) 84. § (2) bek., 16/1975. (XII. 15.) KPM-ÁH sz. r.-tel közzétett Tehergépjármű Díjszabás 9. § (1)-(3) bek., Ptk. 242., 361. § (1) bek.].*

BH1977. 275. *A tévedéssel megtett szerződési nyilatkozat nem azonos azzal az esettel, amikor valamelyik fél többet teljesít, mint amennyi a szerződés alapján járt volna. Ez utóbbi esetben a többletteljesítés a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint visszakövetelhető [Ptk. 210. § (1) bek., 361. § (1) bek.].*

BH1977. 32. *Az értéknövelő költségek vonatkozásában a hibás szolgáltatás kijavítása előtt csak megállapítási kereset indításának van helye [Ptk. 361. § (1) bek., Pp. 123. §, GKT 76/1973. sz.].*

Szolgáltatásnak az állam javára való megítélése

Ptké. 32. § (1) A bíróság köteles az ügyészt értesíteni, ha az iratok vagy a tárgyalás adatai alapján feltehető, hogy szolgáltatásnak (vagyoni előnynek) az állam javára való megítélésére kerül sor.

(2) Az ügyész az indítványt haladéktalanul, legkésőbb azonban az értesítés kézbesítésétől számított tizenöt napon belül köteles megtenni.

(3) Az ügyész nyilatkozata előtt az értesítés kézbesítésétől számított tizenöt napon belül a per szüneteltetésének vagy a pert befejező határozat hozatalának nincs helye.

BH1987. 401. *Ha a visszajáró szolgáltatásnak az állam javára való megítélésére kerülhet sor, ezt a körülményt az ügyésznek küldött értesítésben kifejezetten jelezni kell. Nem tekinthető tehát szabályszerűnek az olyan felhívás, amely az első tárgyalásról szóló jegyzőkönyv megküldésére szorítkozik, és csupán utal az esetleges fellépés lehetőségére [Ptké. 32. § (1) bek., 7. sz. Irányelv 5. pontja].*

BH1983. 442. *Ha a per adatai alapján felmerül az igény az állam javára való marasztalás lehetősége, az ügyész értesítése nem mellőzhető azon az alapon, hogy az üggyel kapcsolatos büntető eljárás megszüntetése miatt benyújtott panaszt az ügyészség elutasította [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (4) bek., Ptké. 32. § (1) bek., 7. sz. Irányelv 5. pontja].*

BH1983. 25. *II. Nincs helye az egyezség jóváhagyásának, ha az egyezséget rendezni kívánt jogviszony semmis szerződésen alapszik [Pp. 148. § (2) bek., Ptk. 200. § (1) bek., Ptké. 32. § (1) bek.].*

BH1978. 72. *Jogszabályba ütközik az a szerződés, amelyet iparjogosítványhoz kötött építőipari munka teljesítésére anélkül köt a vállalkozó, hogy az iparjogosítvánnyal rendelkezne. Az ilyen semmis szerződés alapján a vállalkozót nem vállalkozási díj illeti meg, hanem az elszámolás során a ténylegesen felmerült költségein és bizonyított kiadásain felül csak olyan munkadíjra tarthat igényt, amely a szakmunkás munkakörének és átlag órabérének felel meg [1958. évi 9. sz. tvr. 2. §, Ptk. 200. § (2) bek., 237. §, 387. §, Ptké. 32. § (1) bek.].*

Ptké. 33. § Uzsorás szerződés esetében a bíróság a sérelmet szenvedő félnek a visszatérítést akkor is elengedheti, ha az ügyész a szolgáltatásnak az állam javára való megítélését indítványozza.

Ptké. 34. § Ha a Ptk. 237. §-ának (1) bekezdésében és 361. §-ának (3) bekezdésében szabályozott esetekben az ügyész a visszajáró szolgáltatásnak (vagyoni előnynek) az állam javára csak részben való megítélését indítványozza, a bíróságot az indítvány csak annyiban köti, hogy az abban megjelöltnél nagyobb összeget az állam javára nem ítélhet meg.

Ptké. 35. § A szolgáltatásnak (vagyoni előnynek) az állam javára való megítélését nem akadályozza az, hogy a szolgáltatást a sérelmet okozó fél már megkapta, illetőleg a vagyoni előnyt a gazdagodást előidéző fél már visszakapta.

BH1981. 13. *Havi 10 százalékos kamat kikötése a kölcsönszerződést nemcsak az évi 5 százalékot meghaladó kamatot kikötő részében, hanem teljes egészében semmissé teszi. Az ilyen, a törvényes mértéket többszörösen meghaladó kamatot kikötő munka nélküli jövedelem szerzésre törekvő féllel szemben az állam javára marasztalásnak van helye [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (4) bek., Ptké. 35. §, 7. sz. Irányelv], .*

Ptké. 36. § Az állam javára megítélt szolgáltatások behajtásával és elszámolásával kapcsolatos pénzügyi kérdéseket a pénzügyminiszter az igazságügyminiszterrel egyetértésben szabályozza.

Ptké. 36/A. § Az ügyész keresetet indíthat a semmis szerződéssel a közérdekben okozott sérelem megszüntetése érdekében a szerződés semmisségének megállapítása iránt.

BH2004. 21. *I. Az ÁPV Rt.-nek az a törekvése, hogy a jogszabály eltérő értelmezése következtében felmerült járulékfizetési kötelezettségét csökkentse, s ennek lebonyolítására megbízási szerződést kössön, nem ütközik jogszabályba [1989. évi XIII. tv. 21. § (1) és (2) bek., 1995. évi XXXIX. tv. 71. § (1) bek., 1997. évi XXXVIII. tv. 108. § (2) bek., 1983. évi 4. tvr. 1. §, Ptk. 200. § (1) bek., 1960. évi 11. tvr. 36/A. §].*

BH2004. 21. *II. A szerződés jó erkölcsbe ütközésére történt hivatkozás esetén vizsgálandó körülmények; a jóerkölcsbe ütközés meghatározása körében irányadó szempontok [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (1) bek., 237. § (1) bek., 1960. évi 11. tvr. 36/A. §, 1989. évi XIII. tv. 21. § (1) és (2) bek., Pp. 4. § (1), bek., 213. § (1) bek., 215. §, 247. § (2) bek., 253. § (3) bek.].*

BH2000. 310. *II. A gazdasági társaság alapító okiratának semmisségét állítva az ügyész a bíróságnál keresetet terjeszthet elő [Ptké. 36/A. §, 1988. évi VI. tv. 19. §].*

BH1999. 419. *A lakosság széles körét érintő szolgáltatás (pl. távhőszolgáltatás) közérdeket képvisel, ezért az erre vonatkozó (pl. üzemeltetési) szerződés semmisségének megállapítása érdekében az ügyészségnek van keresetindítási lehetősége [Ptk. 200. § (2) bek., 227. § (2) bek., 237. § (2) bek., 95. § (1) bek., Ptké. 36/A. §, 1990. évi LXV. tv. 79. § b) pont, 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. c) és d) pont, 6. §, 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 10. § 1. és 5. pont].*

362. § Az életfenntartás céljára adott és arra felhasznált juttatást visszakövetelni nem lehet, kivéve, ha jogszabály másként rendelkezik, vagy a juttatást bűncselekmény útján szerezték meg.

PK 34. szám

A fellebbezésre tekintet nélkül végrehajthatónak nyilvánított első fokú ítélet alapján kifizetett tartásdíjat, életjáradékot és baleseti járadékot, illetőleg annak túlfizetett részét a keresetnek a fellebbezési bíróság által történt elutasítása vagy a marasztalás összegének leszállítása esetén nem lehet visszakövetelni; annak azonban nincs akadálya, hogy a kötelezett a jogalap nélkülivé vált fizetést - az egyéb törvényes feltételek fennállása esetén - a jogosulttal szemben fennálló követelésébe beszámíthassa.

Túlfizetés esetén beszámításnak a tartási, életjáradéki és baleseti járadékkövetelésnek később esedékes részleteivel szemben is helye van.

A beszámítási jog gyakorlásának nem feltétele, hogy azt a bíróság ítéletében kifejezetten megengedje.

A gazdagodás visszatérítésének követelését a törvény a jogalap nélküli előny életfenntartási célú juttatása és annak - a visszakövetelést megelőző - ténylegesen erre a célra történt felhasználása esetére zárja ki. Az életfenntartás fogalmát nem lehet szűkítően - például az élelmezésre, lakhatási költségekre korlátozva - értelmezni, mint ahogy az e fogalomba beletartozó létfenntartás köre is tágabb mint a létminimum.

Tartalma szerint ezt a szabályt a Ptk. 361. § (2) bekezdésében foglaltak alóli kivételnek tekinthetjük. Az együttes törvényi feltételek bármelyikének hiányában a jogalap nélkül gazdagodó visszatérítési

kötelezettségére az általános szabályok az irányadóak. Ezért a gazdagodó az életfenntartásra juttatott jogalap nélküli előnyt is köteles visszatéríteni, ha
- az előny a visszaköveteléskor még megvan, vagy
- az előny a visszaköveteléskor azért nincs meg, mert azt a gazdagodó nem az életfenntartása körében használta fel. Így például nem állapította meg a bíróság az átutalt gyermektartásdíj életfenntartásra fordításának tényét akkor, amikor a szülő arra hivatkozott, hogy azt a nagykorú, sorkatonai szolgálatát teljesítő, ott természetbeni ellátásban és illetményben is részesülő gyermek javára használta fel (BH1993. 613.).
Ha a vagyoni előny felhasználása ugyan az életfenntartás körében történt, de annak juttatása nem az életfenntartásra szólt, a Ptk. 362. §-ának alkalmazása fogalmilag kizárt.
Az együttes feltételek megléte esetén - ahogy arra a Ptk. 361. § (2) bekezdésének a) pontjánál is utaltunk - közömbös, hogy az előnyhöz a gazdagodó jóhiszeműen jutott-e, mint ahogy az is, hogy kellett-e számolnia a visszaköveteléssel vagy sem.
Az együttes feltételek megléte esetén sem mentesül a visszatérítés kötelezettsége alól a fél, ha a jogalap nélküli vagyoni előnyhöz
- bűncselekmény útján jutott hozzá - azaz az elkövetett bűncselekmény következménye a gazdagodás és a másik fél oldalán a vagyoni veszteség. Az okozati összefüggés megléte mellett közömbös, hogy a bűncselekményt nem a gazdagodó, hanem más személy követi el.
- vagy jogszabály másként rendelkezik.
A gyakorlatban a Ptk. 362. §-ának alkalmazására tipikusan a túlfizetett (jogalap nélkülivé vált) tartásdíj, járadék visszakövetelése iránti perekben kerül sor. A visszakövetelési jog önálló gyakorlásának kizártsága mellett azonban sor kerülhet arra, hogy a túlfizetett tartás, életjáradék, baleseti járadék az arra jogosulttal szemben beszámításra kerüljön mégpedig akkor, ha
- a tartásra (járadékra) kötelezettet az arra jogosulttal szemben a jövőben esedékes szolgáltatás kötelezettsége terheli. Például: ha a bíróság a gyermektartásdíjat visszamenőleges hatállyal leszállította, az ennek folytán keletkezett túlfizetését a tartásdíj fizetésére kötelezett a jövőben esedékes havi tartásdíjakba beszámíthatja.
- a jogalap nélkül gazdagodó féllel szemben beszámítható követelése van. Például: ha a bíróság ítéletében a felperest terhelő gyermektartásdíj fizetési kötelezettséget visszamenőleges hatállyal megszünteti, nincs akadálya annak, hogy a fizetési kötelezettség megszűnését követően kifizetett tartásdíjat mint túlfizetést a felperes az őt még terhelő, korábbi időszakra fennálló tartásdíj hátralékába beszámítsa [Ptk. 297. § (1), PK 34. számú állásfoglalás].
Nincs azonban lehetőség a túlfizetés beszámítására, ha a jövőben esedékes tartásdíj (járadék) más jogosultat illet meg. Így például az egyik gyermek után járó tartásdíj-fizetési kötelezettség megszüntetése folytán keletkezett túlfizetés a másik gyermek után járó és jövőben esedékes tartásdíjakba nem számítható be (BH1988. 445.).
BH1998. 87. *A jogosult visszafizetési kötelezettsége az előlegezett tartásdíjból csak arra az összegre nézve áll fenn, amelyet a kötelezett teljesítése folytán az adott időre esedékesen kétszeresen vett fel [Ptk. 362. §, 4/1987. (VI. 14.) IM r. 25. §].*
BH1997. 339. *A tartásdíj leszállításának kezdő időpontját illetően a jogalap nélküli gazdagodás visszakövetelésével összefüggő szabályoknak az érdemi döntésre kiható jogi jelentőségük nincs [Csjt. 60. § (2) bek., 69/C. §, Pp. 230. § (1) és (3) bek., Ptk. 362. §, XXIX. PED].*
BH1997. 303. *A megbízási szerződés felmondása esetén a megbízó a szerződésben kikötött felmondási időt követő időszakra vonatkozóan kifizetett díjat jogosult visszakövetelni [Ptk. 218. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 361-362. §, 474. § (3) bek., 478. § (3) és (4) bek., 479. § (2) bek., 481. § a) pont, 1983. évi 4. tvr. 8. § (2) bek.].*
BH1996. 163. *A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazása tervezőmunka esetén, ha a díjban való megállapodás hiányában tervezési szerződés nem jött létre [Ptk. 205. § (2) bek., 361-364. §, 7/1978. (II. 1.) MT r. 83. §].*
BH1995. 637. *II. A jogalap nélkül felvett családi pótlék a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelhető (Ptk. 361-362. §-ok).*
BH1994. 188. *A nagykorú gyermek részére jogalap nélkül felvett tartásdíj visszakövetelésének szempontjai [Ptk. 361. § (1) bek., 362. §, Csjt. 60. § (1), (2) bek.].*
BH1993. 613. *Sorkatonai szolgálatát teljesítő nagykorú gyermek részére felvett tartásdíj a visszakövetelés szempontjából nem tekinthető életfenntartás céljára adottnak [Csjt. 60. § (1), (2) bek., 69/A. § (1) bek., Ptk. 361., 362. §-ok].*

BH1988. 445. *A nagyobbik gyermek javára túlfizetett összeg a még tartásra szoruló másik gyermek részére járó folyamatos tartásdíjba nem számítható be [Ptk. 296. § (1) bek., 297. § (1) bek., 362. §, PK 207. sz.].*

BH1987. 203. *I. Vizsgálandó szempontok a gyermektartásdíj állam általi ideiglenes folyósításának megszüntetésénél. II. A jogosult az állam által folyósított tartásdíjat csak akkor köteles visszafizetni, ha azt a kötelezettől megkapta, s igy kétszeres fizetés történt [8/1974. (VI. 27.) IM sz. 8. § (1) bek., 10. § (2) bek., 13. § (1) bek., Ptk 362. §.].*

BH1987. 168. *A gyermektartásdíj megfizetési kötelezettsége megszüntetése iránti perben - a gyermek életfenntartására fel nem használt gyermektartásdíj visszafizetésére irányuló elbírálása a bíróság hatáskörébe tartozik [Ptk 362. §, 12/1974. (V. 14.) MT sz. r. 3. § (2)bek., 1/1974. (VI. 27.) OM sz. 65., 70-71. §].*

BH1985. 230. *A jogalap nélküli gazdagodásból eredő kötelem helyettesítő jellegű, ezért a jogalap nélküli gazdagodásra vonatkozó szabályok csak akkor alkalmazhatók, ha nincsen más jogcím, amelynek alapján a gazdagodás visszakövetelhető. A jogalap nélküli gazdagodás szabályait csak akkor lehet alkalmazni, ha a visszaköveteléseknek nincs más jogcíme [Ptk. 361-364. §].*

BH1984. 106. *II. A jogosult az állam által folyósított tartásdíjat csak akkor köteles az államnak visszafizetni, ha a kötelezettől az ideiglenes folyósítás megkezdése előtti időszakra fennálló hátralékot, valamint az állam által való előlegezés időtartamára a kötelezettől neki járó tartásdíjat is behajtás vagy önkéntes teljesítés utján - hiánytalanul megkapta, vagy akkor, ha bizonyos időszakra az államtól és a kötelezettől is kapott tartásdíjat és ezzel kapcsolatos bejelentési kötelezettségének nem tett eleget. [Ptk. 362. § 8/1974. (VI. 27.) IM sz. r. 9. § (3) bek., 10. § (1) bek., 12. § (2) bek., 13. § (1) bek.].*

BH1981. 99. *I. A gyermektartásdíj visszaköveteléséről vagy beszámításáról a polgári jog szabályai alapján kell dönteni [Ptk. 297. § (1) bek., 362. §].*

BH1977. 408. *A jogalap nélkül felvett társadalombiztosítási ellátás visszafizetésével, illetőleg megtérítésével kapcsolatban felmerült vitára a munkaügyi vitákat eldöntő szerveknek nincs hatáskörük [Pp. 316., 349. §, Ptk. 361., 362. §, 1975. évi II. tv. 106. §, 1/1975. (VI. 14.) MT sz. r. 247., 256. §, 9/1967. (X. 8.) MüM sz. r. 1. §].*

363. § (1) A gazdagodással kapcsolatos vagyoni előnyök visszatérítésére a jogalap nélküli birtoklásra vonatkozó szabályokat (195. §) kell alkalmazni; a visszatérítésre köteles személy a dologra fordított szükséges költségei megtérítését követelheti.

(2) Ha a vagyoni előnyt természetben visszaszolgáltatni nem lehet, értékét kell megtéríteni.

A jogalap nélkül gazdagodót terhelő visszatérítési kötelezettség körében a gazdagodás, a gazdagodással összefüggésben keletkezett hasznok, az okozott károk megtérítésének a szabályait, illetve a gazdagodó felmerült költségeire vonatkozó rendelkezéseket kell áttekinteni.

1. A gazdagodás visszatérítése a Ptk. 361. § (1) bekezdése értelmében a jogalap nélküli vagyoni előny visszatérítését jelenti, azaz a jogosultat ért vagyoni hátrány mértéke a visszatérítés szempontjából közömbös. Azt, hogy jogalap nélküli vagyoni előny milyen mértékű (összegű), a jogalap nélküli gazdagodás bekövetkezésének időpontjához viszonyítva kell vizsgálni (BH1981. 512.).

Ha a vagyoni előny a visszaköveteléskor megvan, azt természetben kell kiadni, ha azonban már nincs meg, annak értékét kell megtéríteni. Ha az előny helyébe más dolog lépett, az szolgál a visszatérítés alapjául. A meg nem lévő előny értékének megtérítésén felül - a Ptk. 364. §-ának utaló szabálya folytán - a gazdagodó a visszatérítés esedékessé válásától késedelmi kamat fizetésére is köteles [Ptk. 360. § (2), Ptk. 301. §]. Ha a gazdagodó rosszhiszemű volt, a Ptk. 360. § (1) bekezdésének megfelelően a visszatérítés nyomban esedékessé vált. Jóhiszemű gazdagodó esetén a visszatérítés esedékessége ahhoz az időponthoz igazodik, amikortól már a gazdagodó számára is nyilvánvaló vált, hogy a vagyoni előny jogalap nélküli.

2. A gazdagodással kapcsolatos vagyoni előnyök alatt a gazdagodás természetes és jogi hasznait (gyümölcs, növedék) kell érteni. Ezekre az előnyökre - de a kár viselésére is - a Ptk. 363. § (1) bekezdése alapján a jogalap nélküli birtoklásra irányadó szabályok közül a Ptk. 195. §-ban foglaltakat kell alkalmazni. E rendelkezések a jogalap nélküli birtokos jó- vagy rosszhiszeműsége szerint szabályozzák a helytállás kötelezettségét. A jogalap nélküli vagyoni előny hasznainak rendezése ezért független a gazdagodás visszatérítésére irányadó szabályoktól, és attól is, hogy a gazdagodás körében a törvény mikor tulajdonít jelentőséget a gazdagodó jó- vagy rosszhiszeműségének. Ha tehát az életfenntartási célzatú vagyoni előnynek haszna származott, ennek sorsáról a bíróságnak akkor is a Ptk. 195. §-a megfelelő alkalmazásával kell rendelkeznie, ha egyébként a gazdagodás visszakövetelésére a Ptk. 362. §-a szerint nem kerülhet sor.

A rosszhiszemű gazdagodó köteles kiadni a meglévő hasznokat, valamint köteles megfizetni az általa elfogyasztott, beszedni elmulasztott hasznok értékét. Egyúttal felel minden olyan kárért, amely a jogosultnál nem következett volna be [Ptk. 195. § (1), (3)].

A jóhiszemű gazdagodó a meglévő hasznokat köteles kiadni (a visszterhes gazdagodást, amely a kiadási kötelezettség alóli mentesítés feltétele, kizártnak tekinthetjük). Az elfogyasztott, beszedni elmulasztott hasznokért és a károkért a jóhiszemű gazdagodó nem felel addig az időpontig, amikortól már a visszaköveteléssel számolnia kellett, ezt követően jogai és kötelezettségei a felelős őrzőével azonosak (Ptk. 196. §). Kártérítési felelősség a felróhatóan okozott károkért terheli. Ha a gazdagodó azt követően, hogy a visszaköveteléssel már számolnia kellett nyilvánvalóan rosszhiszeművé válik, kötelezettségei azonosak a rosszhiszemű gazdagodóéval.

3. A Ptk. 363. § (1) bekezdésének második fordulata értelmében a visszatérítésre kötelezett gazdagodó jó- vagy rosszhiszeműségétől függetlenül igényelheti a dologra fordított szükséges költségei megtérítését. Ilyen költség alatt a dolog kezelésével, használatával, állagának (épségének) fenntartásával, megőrzésével összefüggésben általában felmerülő kiadásokat kell érteni.

A jogalap nélküli gazdagodó költség-térítésére e rendelkezés és nem a jogalap nélküli birtokosra vonatkozó szabály az irányadó, hiszen a törvény utaló szabálya a Ptk. 194. §-ára nem terjed ki.

BH2000. 408. *Kölcsönszerződéssel összefüggő, jogalap nélküli gazdagodásra alapított kamatigény mindaddig nem válik esedékessé, amíg azt a kötelezettől nem követelik. A kamatszámítás kezdő időpontja tehát pl. a fizetési meghagyás (kereset) benyújtásától állapítható meg [Ptk. 195. § (2)-(3) bek., 360. § (1) bek., 363. § (1) bek.].*

BH1998. 39. *A kutatási szerződés a fizetendő díjban való megállapodás hiányában nem jön létre. A kutató részéről végzett tevékenységgel előállított és a megrendelő részére átadott dolog ellenértéke a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint állapítható meg [Ptk. 361. §, 363. § (2) bek., 364. §, 412. § (1) bek., 414/A. §, 302. § b) p., Pp. 206. § (3) bek.].*

BH1996. 163. *A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazása tervezőmunka esetén, ha a díjban való megállapodás hiányában tervezési szerződés nem jött létre [Ptk. 205. § (2) bek., 361-364. §, 7/1978. (II. 1.) MT r. 83. §].*

BH1991. 160. *I. Az alkotóközösség feloszlatással jogi személyiségű jogutód nélkül szűnik ugyan meg, de az alkotóközösség volt tagjai - a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint - a hitelezőkkel szemben, vagyoni részesedésük arányában, helytállni tartoznak [Ptk. 361. § (1) bek., 363. § (1)-(2) bek., 83/1982. (XII. 29.) MT r. 7-11. §-ai].*

BH1987. 452. *A szerződés nélkül végzett építési munka eredményeképpen az épittetőnél jelentkező jogalap nélküli gazdálkodás mértékét a piacon kialakult építési árak figyelembevételével kell megállapítani [Ptk. 361. §, 363. § (2) bek., GK 36. sz.].*

BH1985. 230. *A jogalap nélküli gazdagodásból eredő kötelem helyettesítő jellegű, ezért a jogalap nélküli gazdagodásra vonatkozó szabályok csak akkor alkalmazhatók, ha nincsen más jogcím, amelynek alapján a gazdagodás visszakövetelhető. A jogalap nélküli gazdagodás szabályait csak akkor lehet alkalmazni, ha a visszaköveteléseknek nincs más jogcíme [Ptk. 361-364. §].*

BH1984. 411. *A műszaki szakértő részvételével folyó perben szükségtelen az árszakértő kirendelése, ha az árvetés és az árképző tényezők helyességének ellenőrzése a műszaki szakértő feladatkörébe tartozik [Ptk. 363. § (2) bek., GK 36. sz. V. pont.].*

364. § A jogalap nélküli gazdagodásra egyébként a kártérítés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

BH2002. 326. *I. A felszámoló jogszerűen jár el, ha a zálogtárgy értékesítéséből befolyó vételárat tartalékolja a felszámolás várható - jogerősen még el nem bírált - költségeire [Ptk. 361. §, 364. §, 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 57. § (1) bek. a) és b) pont, 58. § (1) bek.].*

BH1998. 39. *A kutatási szerződés a fizetendő díjban való megállapodás hiányában nem jön létre. A kutató részéről végzett tevékenységgel előállított és a megrendelő részére átadott dolog ellenértéke a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint állapítható meg [Ptk. 361. §, 363. § (2) bek., 364. §, 412. § (1) bek., 414/A. §, 302. § b) p., Pp. 206. § (3) bek.].*

BH1997. 87. *Ha a pénzintézet a vele bankszámla-szerződéses jogviszonyban lévő gazdálkodó szervezet részére tévedésből kétszeres átutalást (jóváírást) teljesít, a visszakövetelésének jogcíme nem tulajdoniigény-érvényesítésnek, hanem jogalap nélküli gazdagodás visszafizetésére irányuló követelésnek minősül. Ez - mint pénzkövetelés - a pénzkövetelésre (kártérítésre) irányadó szabályok szerint évül el [Ptk. 94. § (1)-(2) bek., 115. § (1) és (3) bek., 117. § (1)-(2) bek., 119. §, 195. § (3) bek., 324. § (1) bek., 361. § (1) bek., 364. §, 529. § (1) bek., GK 45.].*

BH1996. 382. *Az elévült követelés beszámíthatóságának elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 297. § (2) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 361. § (1) bek., 364. §].*

BH1996. 163. *A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazása tervezőmunka esetén, ha a díjban való megállapodás hiányában tervezési szerződés nem jött létre [Ptk. 205. § (2) bek., 361-364. §, 7/1978. (II. 1.) MT r. 83. §].*

BH1992. 186. *Gazdálkodó szervezetek által 1990. november hó 14. napját követően kötött szerződések esetében a késedelmi kamat mértéke - ha a felek magasabb mértékben nem állapodtak meg - a jegybanki alapkamat kétszeres szorzata. Ez a rendelkezés az 1990. november hó 14. napját követően jogalap nélkül szerzett vagyoni előny visszafizetésénél is irányadó [86/1990. (XI. 14.) Korm. r. 1. § (1) bek., 3. § (1) bek., Ptk. 360. § (2) bek., 364. §].*

BH1986. 284. *A dolog természetbeni kiadására irányuló követelést felváltó pénzkövetelés elévülési ideje akkor kezdődik, amikor a jogosult értesül a természetbeni kiszolgáltatás lehetetlenüléséről [Ptk. 196. § (1) bek., 324. § (1) bek., 355. § (1) bek., 361. § (2) bek., 364. §].*

BH1985. 230. *A jogalap nélküli gazdagodásból eredő kötelem helyettesítő jellegű, ezért a jogalap nélküli gazdagodásra vonatkozó szabályok csak akkor alkalmazhatók, ha nincsen más jogcím, amelynek alapján a gazdagodás visszakövetelhető. A jogalap nélküli gazdagodás szabályait csak akkor lehet alkalmazni, ha a visszakövetelésnek nincs más jogcíme [Ptk. 361-364. §].*

BH1983. 325. *Gazdálkodó szervezet ellen bűncselekménnyel összefüggéssel támasztható követelés érvényesítésének késedelme addig az időpontig menthető, amikor a jogosult értesül arról, hogy a büntető bíróság a bűncselekmény elkövetői ellen érvényesített polgári jogi igényével polgári jogi eljárásra utasította [Ptk. 326. § (2) bek., 360. § (1) bek., 361. § (1) bek., 364. §].*

BH1982. 162. *Nem lehet eljárási szabályként is értelmezni azt a törvényi rendelkezést, amely szerint a jogalap nélküli gazdagodásra - a külön nem szabályozott kérdésekben - a kártérítés szabályait kell megfelelően alkalmazni [Pp. 366. § (1) bek. és (2) bek. a) pont, Ptk. 361., 364. §].*

BH1981. 371. *Jogalap nélküli gazdagodás címén érvényesített követelés a gazdagodás megtörténtével - vasúti küldeményeknek téves címre való kézbesítése esetén annak megtörténtekor - válik esedékessé [Ptk. 359. § (1) bek., 364. §].*

III. cím

EGYES SZERZŐDÉSEK

XXXIII. fejezet

Az adásvétel és a csere

1. Az adásvétel

365. § (1) Adásvételi szerződés alapján az eladó köteles a dolog tulajdonát a vevőre átruházni és a dolgot a vevő birtokába bocsátani, a vevő pedig köteles a vételárat megfizetni és a dolgot átvenni.

(2) Adásvétel tárgya lehet minden dolog, amely nincs kivonva a forgalomból.

(3) Ingatlan adásvételének érvényességéhez a szerződés írásba foglalása szükséges.

(4) Az ingatlan-adásvétel hatálya a mezőgazdasági felszerelésre és jószágra csak akkor terjed ki, ha ebben a felek kifejezetten megállapodtak.

A törvény ebben a fejezetében az egyes szerződéseket a tipikus szolgáltatások szerint nevesíti, s ebből kiindulva határozza meg a szerződés jellemző tartalmát, azaz a szerződő felek jogait és kötelességeit.

A szerződéses típusszabadság alapelvének megfelelően a felek szabadon köthetnek olyan szerződést, amely tartalma szerint az e fejezetben tárgyalt szerződések egyikének sem felel meg (nem nevesített - atipikus - szerződések), és nincs akadálya annak sem, hogy a megállapodásban különböző szerződések tartalmi elemeit vegyítsék (vegyes szerződések). Az ilyen szerződésből eredő jogvitákat a bíróságnak a szerződések általános szabályainak, valamint a jelleg szempontjából legközelebb eső (vegyes szerződés esetén a domináns) szerződéstípusra vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazásával kell rendeznie (BH1983. 35., BH1992. 338., BH1998. 89.).

Az egyes szerződésekre külön, vagy eltérő tartalommal nem szabályozott kérdésekben a szerződésekre irányadó általános szabályok az irányadóak.

Az átruházáson alapuló tulajdonszerzés alapvető szabályairól a Ptk. XI. fejezetének 117-119. §-ai rendelkeznek. A tulajdonjog megszerzését a törvény együttes feltételek meglétéhez köti, így többek között a szerzés jogcíméhez. E jogcímek között a leggyakoribb az átruházásra irányuló, visszterhes vagy ingyenes szerződés [Ptk. 117. § (2)]. A törvény ebben a fejezetében a visszterhes átruházás két szerződés-típusára, az adásvételre és a cserére vonatkozó sajátos szabályokat részletezi.

Ha a jogviszonyban külföldi személy vagy vagyontárgy szerepel, az alkalmazandó anyagi jogi szabályokra a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet az irányadó. Ennek értelmében a szerződésre annak az államnak a joga az irányadó, amelyet a felek - akár a szerződés megkötésekor, akár azt követően - választottak. Választás hiányában az alkalmazandó anyagi jog az adásvétel tárgyától függ:

- ingatlanra vonatkozó szerződésre az ingatlan fekvési helyének,

- lajstromozott vízi vagy légi járműre vonatkozó szerződésre a lobogónak vagy más felségjelvénynek megfelelő,

- minden más esetben a szerződéskötés időpontjában az eladó lakóhelye (tartózkodási helye, székhelye, telephelye) szerinti államnak a jogát kell alkalmazni.

Ha a szerződés az alkalmazandó anyagi jog szerint alaki okból érvénytelen, azt a bíróság csak akkor tekintheti érvénytelennek, ha az az eljáró bíróság - a szerződéskötés helye szerinti vagy annak az államnak a joga - szerint is érvénytelen, amelynek területén a célzott joghatásnak be kell állnia.

A magyarországi ingatlanokat érintő szerződések esetén kizárólag magyar bíróság járhat el [1979. évi 13. törvényerejű rendelet 24-25. §, 30. §, 55. § b)].

A Ptk. 365. § (1) bekezdésének fogalom-meghatározása szerint az adásvétel: valamely dolog tulajdonjogának pénz ellenében történő átruházása. E kettős feltétel az alapja a szerződés mikénti minősítésének, illetve az adásvételi szerződésnek más szerződésektől való elhatárolásának.

- Ha az átruházás ellenszolgáltatása nem pénz, hanem a vevő tulajdonát képező dolog tulajdonjogának az eladóra történő viszont-átruházása, csereszerződésről (Ptk. 378. §); ha pedig a vételár átruházott dolog és készpénz, adásvétellel vegyes csereszerződésről van szó.

- Ha a tulajdonjog átruházására részben vagy egészben ellenszolgáltatás nélkül kerül sor, a szerződés adásvétellel vegyes ajándékozási, vagy ajándékozási szerződés.

- Ellenszolgáltatás nélküli tulajdon átruházás - de nem adásvétel - történik a polgári jogi társasági szerződés alapján, amikor a tagok a vagyoni hozzájárulásukat a társaság közös tulajdonába adják [Ptk. 569. § (1)] vagy például amikor a társaság az üzletrészét másik társaságba apportálja (BH1993. 512.).

- A szállítási szerződés [Ptk. 379. § (1)] is ellenérték fejében történő tulajdon átruházással jár. Az adásvételi szerződéshez képest a lényeges különbség a későbbi időpontban vagy időszakban történő átadás kötelezettségében mint fogalmi elemben van. E két szerződéstípus hasonlóságából következik, hogy ha a szállítási szerződés a felek között a teljes körű megállapodás hiánya folytán nem jött létre, de a részleges megállapodás a tulajdonjog ellenérték fejében történő átruházását magába foglalja, a szerződést létrejött adásvételi szerződésnek kell tekinteni (BH1993. 184. I.).

Az adásvételi szerződésre vonatkozó rendelkezéseket alkalmazni kell a Ptk.-ban nem nevesített lízing-szerződésre is. A hitelezésre irányuló pénzügyi lízing-szerződések mellett ilyen megnevezéssel a felek általában abban állapodnak meg, hogy a lízingbe vevő a birtokába (használatába) került dolog után a meghatározott futamidő alatt és a kikötött ütemezés szerint részleteket teljesít, a maradványérték megfizetésével (vagy az utolsó részlet kiegyenlítésével) pedig megszerzi a dolog tulajdonjogát. Az ilyen szerződésekre - amely a bérleti és az adásvételi (részletvétel) szerződés elemeit vegyíti - a tulajdonjog átruházása körében az adásvételi szerződés szabályait alkalmazni kell.

Az adásvételi szerződésen alapuló kötelmi jogviszony az eladó oldalán a tulajdonjog átruházására és a dolog birtokba adására, a vevő oldalán pedig a vételár megfizetésére és a dolog átvételére keletkeztet tipikus kötelezettséget és kölcsönös jogosultságot a másik fél szolgáltatásának követelésére [Ptk. 365. § (1)].

Az általános szabályokra is figyelemmel az adásvételi szerződés a szerződő feleknek (eladó és vevő) a meghatározott dolog (adásvétel tárgya) tulajdonjogának az általuk kikötött vételárért történő átruházására irányuló egyező akaratnyilvánításával: mint a lényeges kérdésekben, valamint a bármelyikük által lényegesnek minősített kérdésekben megállapodással (Ptk. 205. §) a Ptk. 211-215. §-aiban szabályozottaknak megfelelően jön létre. A tulajdonjog átszállását azonban a szerződés létrejötte nem eredményezi, mert e jogi hatást a törvény a Ptk. 117. §-ában meghatározott további előfeltételek teljesüléséhez köti (a jogcím érvényessége, a dolog birtokba adása, ingatlan esetében a tulajdonosváltozás ingatlan-nyilvántartási bejegyzése - lásd részletesen a Ptk. 117. §-ához fűzött magyarázatot).

1. Az adásvételi szerződés alanya (eladó, vevő) általában bármelyik oldalon akár természetes személy, akár jogi személy lehet. A szerződő fél személyében rejlő okokra, a szerződés tárgyára, a szolgáltatás egyéb

sajátosságára figyelemmel azonban a jogszabály kizárhatja vagy korlátozhatja, hogy az adott fél az adásvételi szerződés alanyaként jogokat szerezzen vagy kötelezettséget vállaljon. Így például:
- a cselekvőképességében korlátozott vagy cselekvőképtelen magánszemély szerződő fél saját nevében történő jogszerzésére és kötelezettségvállalására a cselekvőképességet kizáró, illetve korlátozó szabályok az irányadóak (Ptk. 11-20. §),
- az állam tulajdonában lévő vállalkozói vagyon eladására kötött és részletfizetést biztosító (ún. privatizációs lízing) szerződés vevője csak természetes személy lehet [1995. évi XXXIX. törvény 51. § (1)],
- termőföldre kötött adásvételi szerződésben vevőként a magánszemélyen, a Magyar Államon, az önkormányzaton, az erdőbirtokossági-, és a legelőbirtokossági társulaton, valamint a közalapítványon kívül más (belföldi jogi személy, jogi személyiség nélküli egyéb szervezet, külföldi magán-, és jogi személy) nem szerepelhet (1994. évi LV. törvény 6-7. §, és a külföldieket illető kivételt szabályozó 8. §).
- a várt örökséget érintő adásvételi szerződés eladója és vevője is csak az életben lévő örökhagyó leszármazója lehet [Ptk. 660. § (1)].
2. A Ptk. 365. § (2) bekezdésének értelmében az adásvételi szerződés tárgya bármely forgalomképes dolog (ingó vagy ingatlan) lehet. A forgalomképtelen dologra kötött adásvételi szerződés semmis. Forgalomképtelenek a kizárólag állami tulajdonban álló dolgok: így a Ptk. 172. § a)-e) pontjaiban megjelölteket meghaladóan például a regionális vízközművek [1991. évi XXXIII. törvény 19. § (2)] stb. Forgalomképtelenek az önkormányzati törzsvagyonba tartozó vizek és közcélú vízilétesítmények; az önkormányzatok (intézményeik, közüzemeik, jogelődjeik) működésével kapcsolatban keletkezett, rendeltetésszerűen azok irattáraiba tartozó levéltári anyag [1991. évi XXXIII. törvény 18. § (1), 23. § (2)] is. Nem lehet az adásvétel tárgya olyan dolog sem, amelyre a jogszabály az átruházás tilalmát mondja ki. Így például: a haszonélvezeti jog [Ptk. 159. § (2)], a rádióengedély [2001. évi XL. törvény 11. § (4)] adásvétel tárgyát nem képezheti.
A jogszabály az adott dolog forgalomképességét korlátozhatja is, ilyenkor a meghatározott feltételtől (engedély, hozzájárulás) eltérő átruházás körében a dolgot ugyancsak forgalomképtelennek tekinthetjük. Ilyen rendelkezés vonatkozik az önkormányzat tulajdonában lévő kulturális javak átruházására, az önkormányzati tulajdonban lévő házfelügyelői szolgálati lakás [1991. évi XXXIII. törvény 22. § (6), 43. § (6)], de például az elidegenítési és terhelési tilalommal terhelt dolog eladására (Ptk. 114. §), a közös tulajdonban álló dolog egészének, a társaság közös használatába adott vagyoni hozzájárulásnak az átruházására [Ptk. 144. § b), 570. § (2)].
Tág értelemben a vevő szempontjából forgalomképtelen az a dolog is, amely a mértéke miatt szerzőképességét korlátozó rendelkezésbe ütközik (e szabályokról részletesen a Ptk. 121. §-ánál szóltunk).
A szerződés tárgyát képező dolog alkotórészeire a Ptk. 95. § (1) bekezdésének rendelkezése az irányadó. A tulajdonjog adásvétel címén történő átruházása ingó dolog esetén kiterjed annak tartozékaira is [Ptk. 95. § (2)], ha azonban a szerződést ingatlanra kötik, e tartozékok közül a mezőgazdasági felszerelés és a jószág - külön megállapodás hiányában - nem tárgya az adásvételnek [Ptk. 365. § (4)].
3. A vételár meghatározása adásvételi szerződés esetén csak pénzben történhet (ha ugyanis az ellenszolgáltatás más dolognak az eladó tulajdonába adása, akkor csereszerződésről van szó). A szerződés tartalmának szabad megállapításából következően a felek a vételárat a szabad alkun alapuló megállapodással határozzák meg. Ez a szabadság azonban nem korlátlan:
- ha ugyanis a szerződés tárgyára hatósági ár vonatkozik (legmagasabb vagy legalacsonyabb ár meghatározásával) a felső határnál magasabb vagy az alsó határnál alacsonyabb vételár érvényesen nem köthető ki. Ilyen esetben és akkor is, ha a felek a hatósági áras termék vételárát külön nem tüntették fel, a vételár a hatósági árral azonos [Ptk. 226. § (3), az árak megállapításáról szóló 1990. évi LXXXVII. törvény 12-13. §].
- ha a szerződés tárgyának valóságos (reális forgalmi) értéke és a vételár között feltűnően nagy az értékkülönbség, a sérelmet szenvedett fél a szerződést erre hivatkozással megtámadhatja [Ptk. 201. § (2)].
A vevőt terhelő vételár fizetési kötelezettség pénztartozás, ezért az általános szabályok (Ptk. 231. §) az irányadóak arra nézve, hogy mikor jogosultak a felek a vételárat más pénznemben (vagy aranyban) meghatározni, illetve a nem forintban kikötött vételár megfizetése milyen pénznemben történhet.
A vételár meghatározása történhet közvetetten úgy is, hogy a felek a szerződésben meghatározott harmadik személy vagy szerv értékmeghatározására utalnak (például: a vételár a közösen felkért szakértő értékbecslése szerinti összeg), de akként is, hogy a pontos összegszerű megjelölés helyett a vételár számításánál irányadó tényeket, körülményeket jelölik meg, feltéve hogy annak alapján a vételár pontosan meghatározható.
A Ptk. 366. §ának rendelkezései e körben értelmező szabályt tartalmaznak arra az esetre, ha a felek a szerződésben a vételárat a piaci árra utalással, vagy súly szerint állapították meg. E törvényi szabályok

azonban csak akkor alkalmazhatóak, ha a felek az értelmező rendelkezésben foglaltaktól eltérően nem állapodtak meg.
A gyakorlatban többször fordul elő, hogy a felek az írásbafoglalt szerződésben - tipikusan az adó-, vagy illetékkötelezettség csökkentésének célzatával - a vételárat a tényleges megállapodásuktól eltérő, alacsonyabb összegben tüntetik fel, azaz a vételár összegét színlelik (a valós vételárat leplezik). A szerződő felek ilyen titkos fenntartása vagy rejtett indoka nem érinti a szerződés érvényességét, ezért a szerződésben kikötött vételárnak a valós vételárat kell tekinteni [Ptk. 207. § (4)-(5), XXV. számú Polgári Elvi Döntés indokolás I/c)].
4. A törvény kizárólag az ingatlanra kötött adásvételi szerződésre rendeli annak kötelező írásba foglalását [Ptk. 365. § (3)], amelynek mellőzése a szerződés semmisségének jogkövetkezményével jár.
Az ingatlan adásvételi szerződés érvényes létrejöttére - a szerződés tartalmi és alaki feltételeire - a XXV. számú Polgári Elvi Döntés adott iránymutatást a gyakorlat számára. Az ebben kifejtetteknek megfelelően:
a) a szerződés érvényességének elengedhetetlen tartalmi kelléke, hogy az okiratból a szerződő felek, az adásvétel tárgya, a vételár és a tulajdonjog átruházására és annak megszerzésére irányuló szándék kitűnjön. Megfelel e feltételeknek, ha a szerződő felek eladói, vevői minősége, az adásvétel tárgyát képező ingatlan magából az okiratból azonosítható. Nem teszi a szerződést érvénytelenné, ha az okirat külön a feleket ekként nem nevesíti vagy az ingatlant nem a pontos ingatlan-nyilvántartási adatokkal, vagy címmel tünteti fel. Nem kötelező tartalmi feltétel, hogy a felek a szerződést kifejezetten adásvételi szerződésként nevesítsék, de az okiratból felismerhetőnek kell lennie az ingatlan tulajdonjogának vételár fejében történő átruházására irányuló akaratnak. Ha a felek az átruházás jogcímét tévesen jelölték meg, de a szándékuk az ingatlan adásvételére irányult, a jogcímben való tévedés a szerződés érvényességét nem érinti (BH1997. 436. I.). Ha a felek az adásvételre irányuló megállapodásukat olyan más szerződéssel leplezve foglalták okiratba (színlelt szerződés), amelynek írásbafoglalt tartalma a tulajdonjog átruházására nem terjed ki, a leplezett adásvételi szerződés semmis. Ha azonban a színlelt szerződés - más jogcímen ugyan - írásba foglaltan a tulajdonjog átruházásról rendelkezik, a palástolt szerződés érvényes.
b) a felek bármelyike által lényegesnek ítélt kérdésben történt megállapodás írásbafoglalásának elmaradása a szerződés érvényességét nem érinti. Ha azonban a felek a szerződés érvényességét az e kérdésekben történt megállapodásuk írásbeli alakjához kötötték, a szerződés csak a teljesítés elfogadása esetén érvényes.
c) a törvény az adásvételi szerződés írásba foglalását meghaladóan további alakszerű kikötést nem tesz, ezért - ha jogszabály másként nem rendelkezik - nem feltétel, hogy a szerződést a felek teljes bizonyító erejű magánokiratba vagy közokiratba (Pp. 195-196. §) foglalják. Ugyancsak nem feltétele a szerződés érvényességének, hogy egy okirat tartalmazza a felek szerződési akaratát és aláírását.
d) ajánlati kötöttséget eredményező hatállyal csak írásban lehet az ingatlan adásvételére ajánlatot tenni, és csak az írásbeli elfogadáshoz fűződik a szerződés létrejöttének hatálya.
Az ingatlan adásvételi szerződés érvényes létrejöttének ismertetett minimális alaki és tartalmi kellékeitől eltérő feltételeket kíván meg a jogszabály a tulajdonjog ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzéséhez. Az Inytv. 32. § (3) bekezdése a tulajdonjog keletkezésének, módosulásának, illetve megszűnésének bejegyzéséhez közokiratot, vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratot kíván meg, és ezen felül tételesen szabályozza az előírt alakiságokkal rendelkező okirat kötelező tartalmi elemeit is (Inytv. 32. §). E jogszabályi rendelkezések értelmezése kapcsán azt ki kell emelni, hogy az ügyvéd által ellenjegyzett okiratnak az egyszerű, és nem a teljes bizonyító erejű magánokirat kellékeinek kell megfelelnie, azaz az ügyvédi ellenjegyzésen felül okirati tanúk alkalmazására nincs szükség (BH1997. 436. III.).
Más jogszabály is tartalmaz az adásvétel alakszerűségére előírást, így például kötelező írásba foglalni az áru adásvételére vonatkozó külkereskedelmi szerződést [az 1974. évi III. törvény végrehajtásáról szóló 7/1974. (X. 17.) KkM rendelet 6. § (1)]. Semmis az ingóra kötött adásvételi szerződés, ha a felek rendelték a szerződés érvényességi feltételeként az írásbeli alakot, de a szerződést más formában kötötték meg. Ez utóbbi esetben azonban az alakiság mellőzésére visszavezethető érvénytelenséget a teljesítés akár részbeni elfogadása is orvosolja (Ptk. 217. §).
A gépjárművekről, a légi járművekről és a hajókról szóló külön jogszabályok [a 35/2000. (XI. 30.) BM rendelet, az 1995. évi XCVII. törvény, a 198/2000. (XI. 29.) Korm. rendelet] kötelező nyilvántartásba vételt írnak elő. A gépjármű törzskönyve és forgalmi engedélye, a hajólajstrom, a hajójegyzék, a légi jármű lajstroma a tulajdonosra vonatkozó adatokat is tartalmazza, s a jogszabály előírja a tulajdonosváltozás bejelentését, és a változás jogcímének írásbeli igazolását is. A nyilvántartás szempontjából megkívánt írásbeli alak (nyilatkozat, igazolás stb.) azonban nem jelenti azt, hogy e külön jogszabályok a gépjárművek, hajók, légi járművek adásvételére kötelezően írásbeli alakot rendelnének.

EBH2003. 907. *Nem tekinthető szerződés hatályát felfüggesztő feltételnek a tulajdonjog fenntartásra, birtokbaadásra vonatkozó megállapodás és a vételár részletekben történő kiegyenlítése [1990. évi XCIII. tv. 3. §, 82. §, 91. §, Ptk. 365. §, 1972. évi 31. tvr. 7. §, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 30. §, 73. §].*

EBH2003. 867. *Jogszabály nem tiltja, hogy az eladó olyan dologra kössön adásvételi szerződést, ami a szerződés időpontjában még nem áll tulajdonában. Ilyen esetben az eladó köteles a dolog tulajdonjogát megszerezni annak érdekében, hogy azt a vevőre átruházhassa. Az átruházásért jogszavatosság terheli [Ptk. 117. § (3) bek., 365. § (1) bek., 367. § (2) bek., 375. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 30. § (1) bek. a) pont, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 86. §, Pp. 51. § a) pont, 213. § (2) bek., 215. §].*

BH2003. 364. *A részarány-tulajdonosok igényének kielégítése megelőzi a vételi jogon alapuló földkiadást [1992. évi I. tv. (Sztv.), 1992. évi II. tv. (Atv.) 13. §, Ptk. 365. § (1) bek., 312. § (1) bek.].*

BH2003. 318. *A kárpótlási jegyek ellenében az árverésen megszerzett termőföld átruházására irányuló jogügylet előszerződésnek minősül [Ptk. 208. §, 365. §, 1991. évi XXV. tv. 7. §, 21. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 28. §, XXV. PED].*

BH2003. 233. *Gépjárműre vonatkozó részletvétel esetén az eladó elállási és felmondási joga független attól, hogy a vevő az ellopott gépkocsi értékének megtérítése iránt a casco biztosítás alapján a biztosítóval szemben igényt érvényesített-e. [Ptk. 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 365. § (1) bek., 376. §].*

BH2003. 190. *Az adásvételi szerződés alanyainak meghatározása vásárláshoz kapcsolódó nyereményakcióban - harmadik személy vásárlói kártyájának felhasználásával - való részvétel esetén [Ptk. 117. § (2) bek., 193. § (1) bek., 365. §, 474. §, 584. § (3) bek., 1991. évi XXXIV. tv. 23. § (1) bek., Pp. 213. § (1)-(2) bek.].*

BH2003. 19. *Elővásárlási jog gyakorlása útján ingatlanra vonatkozóan érvényes szerződés akkor jön létre, ha a kötelezett és a harmadik személy szerződése megfelel a minimális alaki és tartalmi követelményeknek. [Ptk. 365. § (3) bek., 373. § (2) bek., Legf. Bír. XXV. sz. PED].*

EBH2002. 657. *I. Korlátolt felelősségű társaság üzletrészének átruházása nem kizárólag adásvételi szerződéssel történhet. Üzletrész átruházással történő felosztására sor kerülhet az adásvételi szerződésen kívül más jogügylet keretében is, pl. ajándékozás, apportálás stb. útján [1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 171. § (1) bek., 176. § (1) bek., Ptk. 117. §, 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 365. §, 373. §].*

BH2002. 73. *A belterületi föld értékének megfelelő vételárrész 50%-át az azt értékesítő vállalatnak, illetve a jogutódjaként alakult gazdasági társaságnak kell megfizetnie. A gazdasági társaság végelszámolással való megszűnése esetén a tulajdonos ÁPV Rt. csak a társaság megszűnésekor felosztott társasági vagyonból neki jutó rész erejéig köteles helytállni [Ptk. 339. § (1) bek., 355. §, 365. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 54. § (3) bek., 1991. évi XXXIII. tv. 51. § (1) bek., 1992. évi LIV. tv. 42. §, Pp. 81. §, 3/1999. PJE.].*

BH2001. 570. *Az ajánlattevő ráutaló magatartással, és akár határozatlan időre is meghosszabbíthatja ajánlati kötöttségének idejét [Ptk. 117. § (1) bek., 118. § (2) bek., 365. § (3) bek., Legf. Bír. XXV. sz. PED. IV. pontja].*

EBH2001. 540. *Az adóssal kötött adásvételi szerződés alapján kifizetett vételár - amennyiben a felszámolás kezdő időpontjában az az áru, amely a szerződés tárgya volt az adósnál már nem áll rendelkezésre - áru hiányában a hitelező olyan pénzkövetelése, amelyet a hitelezők kielégítésére vonatkozó szabályok szerint kell besorolni [Ptk. 196. § (1) bek., 365. § (1) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 1. § (3) bek., 3. § (1) bek. e) pont, 4. § (1) és (2) bek., 57. § (1) bek. a)-e) és 0 pontjai, 1991. évi XVIII. tv. (Szt.) 35. §, 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 179. §].*

BH2001. 272. *Ingatlan adásvételére vonatkozó előszerződés érvényességének nem feltétele, hogy a felek szerződéses nyilatkozataikat ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalják, illetve névaláírásuk valódiságát közjegyző tanúsítsa [Ptk. 208. § (1) bek., 365. § (3) bek., XXV. PED].*

BH2000. 540. *Kárpótlási jegyért földárverésen megvásárolt föld adásvételére irányuló előszerződés érvényességének feltételei [Ptk. 208. §, 365. § (3) bek., Pp. 196. § (3) bek., XXV. PED].*

BH2000. 398. *A kereset elutasítása az ún. akciós árral kötött szerződésnek a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére alapított megtámadása esetében [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (1) bek., 365. § (1) bek., Pp. 275. § (1) bek.].*

BH2000. 260. *I. Az ingatlannak az állami tulajdonból önkormányzati tulajdonba kerülése esetében a jogszabály szerint megillető elővásárlási jog alkalmazásának feltételei [1993. évi LXXVIII. tv. (Lt.) 58. § (1) bek., 59. §, 71. § (1) bek., Ptk. 120. § (1) bek., 215. §, 332. § (1) bek., 365. § (1) bek., 579. §].*

BH2000. 248. *A szerződés teljesítésének ideje és módja dologszolgáltatás esetében [Ptk. 200. § (1) bek., 279. § (2) bek., 365. § (1) bek.].*

BH1999. 415. *II. Az ügyvédi ellenjegyzés jogszabályban előírt kötelezettsége nem az adásvételi szerződés érvényességének, hanem az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésének a feltétele. Az ellenjegyzés hiánya*

tehát önmagában az ingatlan-adásvételi vagy az opciós szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 215. § (2) bek., 217. § (1) bek., 218. § (1) bek., 295. §, 365. § (1) és (3) bek., 375. § (1) és (3) bek., 1994. évi V. tv., 1972. évi 32. tvr. 15. § (2) bek., XXV. PED.].

EBH1999. 98. *Végleges adásvételi szerződésnek minősül a felek olyan tartalmú megállapodása, amellyel az eladó az általa kárpótlási jeggyel megvásárolandó földrészlet tulajdonjogát ruházza át a vevőre. E szerződés érvényességéhez elégséges, ha a vétel tárgya a felek által ismert, és a szerződésben foglaltak alapján egyértelműen beazonosítható (Ptk. 205. §, 365. §, XXV. számú Polgári Elvi Döntés).*

EBH1999. 96. *I. Önmagában az a körülmény, ha a fél olyan dolog tulajdonjogának az átruházására vállal kötelezettséget, amelynek még nem tulajdonosa, nem eredményezi a szerződés semmisségét [Ptk. 117. § (1) bek., 227. § (2) bek., 365. § (1) bek.].*

BH1998. 229. *Önkormányzati bérlakásra vonatkozó vételi jog gyakorlásának módja [Ptk. 365. § (3) bek., 373-375. §-ok].*

BH1997. 591. *Az ingatlan tulajdonjogának átruházására irányuló szerződés érvényes létrejöttéhez szükséges, hogy az okirat tartalmazza az ingatlan tulajdonjogának átruházását célzó akaratnyilvánítást [Ptk. 365. § (3) bek., XXV. sz. PED].*

BH1997. 436. *II. Az ingatlanátruházási szerződés érvényességéhez, illetőleg az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéshez szükséges okirat elhatárolása [Ptk. 365. § (3) bek., XXV. PED].*

BH1997. 242. *Az adásvételi szerződés vételárának részletekben való megfizetése a felek között nem hoz létre olyan tartós jogviszonyt, amelynek folytán a bíróság jogosult lenne a szerződés módosítására [Ptk. 241. § 365. §].*

BH1997. 142. *Ha a hitelező az adós gazdálkodó szervezettel kötött szerződésben biztosított vételi jogát gyakorolta és a vételárat megfizette, a felszámoló az ennek folytán létrejött adásvételi szerződés azonnali hatállyal való felmondására vagy a szerződéstől való elállásra nem jogosult, függetlenül attól, hogy a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése még nem történt meg. A szerződést a felek szolgáltatásainak feltűnő aránytalanságára hivatkozva a felszámoló a felszámolási eljárás során nem, hanem csak a felszámolási eljárást lefolytató bíróság mint perbíróság előtt támadhatja meg [1991. évi IL. törvény (Cstv.) 40. § (1) bek., 47. § (1) bek., 48. § (1) bek., Ptk. 117. § (3) bek., 236. § (1) és (2) bek., 365. § (1) bek., 375. § (1) bek.].*

BH1995. 640. *I. A bizományi szerződés teljesítése során felmerült költségek viselésével kapcsolatban indult jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 365. § (1) bek., 507. §, 508. § (3) bek., 511. § (3) bek.].*

BH1995. 306. *Elismerés alapján nem állapítható meg egy cég fizetésképtelensége s ennek alapján ellene felszámolási eljárás nem indítható, ha az elismerést tartalmazó nyilatkozat szerint az adósnak a hitelezővel szemben - a hitelező követelését meghaladó összegű - érvényesíteni kívánt követelése van [1991. évi IL. tv. 3. § c) pont, 3. § f/1-f/2. pont, Ptk. 277. § (1)-(3) bek., 365. § (1) bek.].*

BH1995. 94. *Gépkocsi vételára címén kifizetett összeg visszafizetésére irányuló kereset elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 361. § (1) bek., 365. § (1) bek., 7/1990. (ASZ/1.) AH ut.]*

BH1994. 605. *A vagyonkivitel szempontjából a szövetkezeti tag üzletrészének eredete közömbös: a kiválni szándékozó tagnak bármely címen szerzett üzletrészét ki kell adni [1992. évi I. tv. (Szvt.) 56-57. §, 1992. évi II. tv. (Ámt.) 33. § (3) bek., 45. § (2) bek., Ptk. 365. § (1) bek., 370. §].*

BH1994. 363. *Az ingatlan tulajdonjogának átruházására irányuló szerződés érvényes létrejöttének tartalmi követelményei [Ptk. 218. § (1) bek., 365. § (1) és (3) bek., Legfelsőbb Bíróság XXV. sz. polgári elvi Döntés].*

BH1993. 695. *II. Ingatlan adásvétele esetén a fizetési haladékra, illetőleg a részletfizetés engedélyezésére vonatkozó megállapodás szóban is köthető [Ptk. 200. § (1) bek., 365. § (3) bek. XXV. PED.].*

BH1993. 512. *I. Átruházással való tulajdonszerzésnek minősül, ha a korlátolt felelősségű társaság alapítására vonatkozó társasági szerződés apportként a társaság tulajdonába ad egy másik korlátolt felelősségű társaságban levő üzletrészt; a tulajdonjog ilyen átruházása azonban nem minősül adásvételnek [Ptk. 117. § (1) és (2) bek., 365. § 1988. évi VI. tv. 169-174. §].*

BH1993. 447. *A tulajdonjog átmeneti időre való fenntartása, illetőleg a vételárnak - a szerződésben megjelölt - későbbi időben történő megfizetése a szerződés adásvétel jellegét nem változtatja meg; ezek folytán a szerződés nem minősíthető atipikus szerződésnek [Ptk. 365. §, 368. § (1) bek., 507. §, 523. § (1) bek., 300. § (1) bek., 301. § (1) bek., 313. §].*

BH1993. 377. *Ingatlan adásvételi szerződés vételárra vonatkozó olyan kikötésének értelmezése, amely az eladó önkormányzat által a korábbi tulajdonosoknak kifizetett kisajátítási kártalanítási összegek figyelembevételét írja elő [Ptk. 365. § (1) bek.].*

BH1993. 184. *I. Ha a felek a szállítási szerződés valamely lényeges feltételében nem állapodnak meg, közöttük szállítási szerződés nem jön létre. Ha azonban ez a megállapodás az adásvételi szerződés*

feltételeinek megfelel - és a felek akaratnyilvánításából más nem következik -, ennek a szerződésnek létrejöttét nem akadályozza, hogy az eladó a dolgot később szállítja [Ptk. 365. § (1) bek., 379. § (1) bek., GK 5. sz. b) pont].

BH1993. 109. *A megbízó felelőssége a szállítmányozási szerződés fennállása alatt a szállítmányozója által raktári beszerzés során átvett termék vételárának megfizetéséért [Ptk. 365. § (1) bek., 514. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 22. §].*

BH1991. 394. *Ingatlannak az OTP útján történő értékesítése esetén nincsen jogszabályi akadálya annak, hogy a vevő az eladó OTP-vel kötött szerződésben megállapított vételáron felüli összeg megfizetésében állapodjon meg az eredeti eladóval [Ptk. 200. §, 365. § (1) bek.].*

BH1991. 234. *Az eladó használati díjat tartozik fizetni, ha a használati jogot korlátozva a tárolóhelyiséget késedelmesen adja át a vevőnek [Ptk. 365. § (1) bek.].*

BH1990. 68. *Az adásvételi szerződéstípus lényeges feltételei közé tartozik a szolgáltatás tárgyának meghatározása fajta és mennyiség szerint és a vételárban való megállapodás. Erre a szerződéstípusra is köthető előszerződés [Ptk 205. § (2) bek., 208. § (1) és (3) bek., 365. § (1) bek.].*

BH1988. 238. *Az eladó (szállító) csomagolási tévedésének kárkövetkezményeit nem háríthatja át a vevőre (megrendelőre) olyan termékek után, amelyre nézve közöttük szerződés nem is jött létre [Ptk. 339. § (1) bek., 361. § (1) bek., 365. § (1) bek.].*

BH1987. 165. *I. Semmis az az adásvételi szerződés, amellyel az eladó a saját ingatlanrésze mellett, a tulajdonában nem álló illetőség átruházását is vállalja [Ptk 365. § (1) és (3) bek., 117. § (1) bek., 227. § (2) bek., 234. § (1) bek.].*

BH1987. 39. *I. Használt gépkocsira létrejött adásvételi szerződés megtámadásának szempontjai a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére alapítottan [Ptk. 201. § (2) bek., 365. § (1) bek., PK. 267. sz.].*

BH1986. 513. *Amennyiben a számla nem tartalmaz a termék átadására, illetőleg átvételére utaló adatokat, önmagában a számla átvétele nem bizonyítja a termék átvételét [Ptk. 365. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1986. 59. *I. Ha az írásba foglalt megállapodás tartalmazza a kellékeket, amelyek az ingatlan tulajdonjogának átruházására irányuló szerződés érvényességéhez szükségesek , adásvételi szerződés, nem pedig előszerződés jön létre akkor is, ha jogban járatlan felek úgy vélik, hogy a tulajdonjog bejegyzéséhez még egy szerződést kell kötniük. Ahhoz, hogy a megállapodás előszerződésnek minősüljön, a felek kifejezett írásbeli megállapodása szükséges arról, hogy későbbi időpontban egymással szerződést kötnek [Ptk. 208. § (1) bek., és 365. § (3) bek., XXV. sz. PED].*

BH1985. 73. *Mezőgazdasági termékek szállítására - mezőgazdasági termékértékesítési szerződés helyett - szállítási vagy adásvételi szerződés is köthető [Ptk. 365. § (1) bek., 377. §, 14/1978. (III. 1.) MT sz. r. 4. § (1) bek., 6. §, 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 4. §, 7. § (1) bek.].*

BH1983. 278. *Annak eldöntésénél, hogy az adásvétel tárgyaként szereplő ingatlannal kapcsolatban az adásvételi szerződés megkötése előtt létesített közmű után a szerződés megkötését követően a vevőre kivetett közműfejlesztési hozzájárulást az eladó köteles-e a vevőnek megtéríteni, annak van jelentősége, hogy a felek a vételár meghatározásánál a létesített közművet értéknövelő tényezőként vették-e figyelembe [Ptk. 361., 365. §, 8/1970. (IV. 16) ÉVM-PM sz. r. 2., 4., 5. §].*

BH1981. 463. *Ingóra vonatkozó adásvételi szerződésnek nem érvényességi kelléke az írásbeliség, de a gazdálkodó szervezet általános képviseletében eljáró személytől az ilyen ügylet esetében is írásbeli meghatalmazás bemutatását kell megkívánnia [Ptk. 223. § (1) bek., 365. § (1) bek.].*

BH1980. 130. *Az elővásárlásra jogosulttal az ingatlanra vonatkozó vételi ajánlatot, az eladóval pedig az elfogadó nyilatkozatot írásban kell közölni ahhoz, hogy hatályos legyen [Ptk. 365. § (3) bek., 373. §, 145. § (2) bek., PK 9. sz.].*

BH1979. 299. *Ha a gazdálkodó szervezetek valamely létesítményének ellenérték fejében való teljes átadásában, illetőleg átvételében állapodnak meg, de csak egyes vagyontárgyak átadása történik meg, ezt sem részteljesítésnek, sem hibás teljesítésnek nem lehet tekinteni és a teljes terjedelmű szolgáltatásig az átvevő fizetési késedelme sem áll be [Ptk. 365. §, 240. §, 280. § (1) bek., 301. § (1) és (3) bek., 306. § (1) és (5) bek.].*

BH1979. 201. *Ha kívül álló személy a vagyontárgyait adásvételi szerződéssel ruházta át a termelőszövetkezetre, a termelőszövetkezet a teljes vételárat köteles megfizetni abban az esetben is, ha a kívül álló személy utóbb tagként belépett a termelőszövetkezetbe [Ptk. 365. §].*

BH1978. 520. *Tenyésztésre alkalmas kutya adásvételére kötött szerződésbe foglalt az a megállapodás, hogy a vevő az első szaporulatból egy kölyköt ad vagy 1000 forintot megfizet, nem minősül bontó feltételnek, hanem az a szolgáltatás esedékességére vonatkozó kikötés. Ha a kutyának nincs szaporulata, a vagylagos*

szolgáltatások közül az egyiknek a teljesítése lehetetlenné vált, így a szerződés a másik szolgáltatásra korlátozódik [Ptk. 365. § (1) bek., 227. § (1) bek., 228. § (2) bek., 311. § (1) bek., 298. § b) pont].

BH1977. 338. *Adásvételi szerződés létrejöttét nem érinti, hogy az eladó a dolgot a vevő részére továbbra is a birtokában tartja (Ptk. 365. §).*

BH1977. 144. *Semmis szerződés esetén a bíróságnak a szerződés előtt fennállott helyzetet hivatalból kell visszaállítania, ehhez kereseti vagy viszontkereseti kérelemre nincs szükség [Ptk. 217., 237., 365. §, 7. sz. Irányelv 4. pont, XXV. sz. PED].*

VB2002. 2. *1. Jog vagy szerződéses pozíció adásvétellel történő átruházását a Ptk. nem ismeri. Az adásvétel kizárólag ingó vagy ingatlan tulajdonának átruházására irányuló jogügylet. Jog vagy szerződéses pozíció adásvétellel történő átruházása nem csak fogalmilag kizárt, de a Ptk. 365. §-ába is ütközik.*

366. § (1) Ha vételárként piaci árat kötöttek ki, a teljesítési helynek megfelelő piacon a teljesítési időben kialakult középárat kell megfizetni.

(2) Ha jogszabály kivételt nem tesz, a súly szerint megállapított vételárat a tiszta súly alapján kell kiszámítani.

Ptké. 60. §

Lásd a Ptk. 365. §-ához fűzött magyarázatnál.

A felek jogai és kötelezettségei

367. § (1) Az eladó köteles a vevőt a dolog lényeges tulajdonságairól és a dologgal kapcsolatos fontos követelményekről, különösen a dologra vonatkozó esetleges jogokról és a dologgal kapcsolatos terhekről tájékoztatni. Köteles továbbá az ilyen körülményekre, illetőleg jogokra és terhekre vonatkozó okiratokat a vevőnek átadni.

(2) Az eladó viseli az átadással és az ingatlan-nyilvántartásban feltüntetett állapot rendezésével kapcsolatos költségeket.

(3) A szerződéskötési költségek, a tulajdonátruházási illeték, továbbá az átvétel és a tulajdonváltozás ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzésének költségei a vevőt terhelik.

Az (1) bekezdés az eladót terhelő tájékoztatási és okirat kiadási kötelezettségről rendelkezik.

1. A törvény - a Ptk. 4. § (1) és (4) bekezdésében megfogalmazott alapelvvel összhangban - az eladót terhelő tájékoztatási kötelezettséget és annak terjedelmét határozza meg, amikor előírja az adásvétel tárgyát képező dolog lényeges tulajdonságainak, illetve a dologgal kapcsolatos fontos körülményeknek (így elsősorban az azt érintő jogoknak és kötelezettségeknek) a közlési kötelezettségét. A dolog sajátosságai és körülményei akkor minősülnek lényegesnek, illetve fontosnak, ha azoknak jelentősége van a vételi szándék alakításában, a szerződési feltételek meghatározásában, és befolyásolhatják a tulajdonosi részjogosítványok gyakorlását, az adásvétel tárgyának rendeltetésszerű használatát. Az e szempontok szerint lényegtelen vagy közömbös körülményekre a tájékoztatás kötelezettsége nem terjed ki.

Az eladó nem mérlegelheti, hogy a jelentős vagy fontos kérdésben a tájékoztatás megadja-e vagy sem, és nem mellőzheti azt például azért, mert a vevő más forrásból arról esetleg tudomást szerezhetett (pl. a zöldövezeti lakóház közelében illegálisan létesített és időszakonként bűzt árasztó híg trágya tó létéről az eladó azért nem ad tájékoztatást, mert e tényről korábban egy napilapban újságcikk is megjelent). A vevő által egyértelműen ismert vagy közismert körülményekre a külön tájékoztatás kötelezettsége viszont nem terjed ki (pl. ha a vevő tudja, hogy folyóvíz árterületen fekvő ingatlan megvételéről tárgyal, az eladónak nem kell külön tájékoztatnia a vevőt arról, hogy a folyó áradásával számolni kell, mint ahogy az üvegtáblák vevőjét sem kell arról tájékoztatni, hogy törékeny árut vásárol).

A bíróságnak a perben az általában elvárhatóság követelményének szem előtt tartásával kell állást foglalnia abban, hogy az adott körülményeket, tényeket illetően terhelte-e az eladót a tájékoztatás kötelezettsége. Így például nem várható el a kereskedőtől, hogy a dolog használatával kapcsolatos, de a termékhez a gyártó által mellékelt használati utasításban nem szereplő további útmutatást vagy tájékoztatást adjon - még akkor sem, ha a hiányzó tájékoztatás miatt a megvett dolog tönkrement.

A tájékoztatási kötelezettség elmulasztásához többféle jogkövetkezmény fűződik, illetve fűződhet.

- A bírói gyakorlat a kötelezettség elmulasztását szerződésszegésnek tekinti, ezért az ezzel okozott kár megtérítésére kötelezi az eladót - a Ptk. 318. § (1) bekezdése alapján alkalmazandó szerződésen kívüli károkozás (Ptk. 339. §) szabályai szerint.

- Az elhallgatott körülmény vagy a valóságtól eltérő tartalmú tájékoztatás - az egyéb feltételek megléte esetén - megalapozhatja a szerződés érvénytelenségének megállapítását is, mégpedig a tévedésre, megtévesztésre

vagy a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő aránytalanságára hivatkozással történt eredményes megtámadás folytán (BH1977. 432., BH1996. 254.).
- Az adott tényállás mellett a vevőnek a hibás teljesítésre alapított szavatossági igénye is fakadhat az eladó tájékoztatási kötelezettségének megszegéséből.
A tájékoztatás kötelezettségéről más jogszabályok is rendelkeznek. Csak példaképpen: a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény 8. §-a kötelezően előírja, hogy a fogyasztót olyan tájékoztatással kell ellátni, amely - többek között - kiterjed az adott áru alapvető tulajdonságaira, jellegzetességeire, minőségére, megfelelő ismereteket biztosít az áru használatához, és a használattal együttjáró veszélyek felismeréséhez.
A fogyasztási cikkekre ugyancsak jogszabály írja elő, hogy a vásárlókat a termék jellegétől és tulajdonságaitól függően, írásban, magyar nyelven és közérthetően tájékoztatni kell a termék használatának, kezelésének módjáról (használati-kezelési útmutató) és minőségi jellemzőiről (minőségtanúsítás) [a használati-kezelési útmutatóról és a minőség tanúsításáról szóló 2/1984. (III. 10.) BkM-IpM együttes rendelet 2. § (1)]. Egyes fogyasztási cikkeknél a vásárlói tájékoztatás kötelező, illetve az együttes miniszteri közlemény a kötelezően tanúsítandó minőségi jellemzőket is előírja [lásd a 9001/1984. (K. É. 5.) BkM-IpM-MÉM és 9004/1984. (K. É. 19.) BkM-IpM együttes közleményeket].
2. Az eladó a tájékoztatási kötelezettsége körébe eső lényeges tulajdonságokra, fontos körülményekre vonatkozó olyan okiratok kiadására köteles, amelyek az adott dologhoz tapadnak és értelemszerűen ezért arra az új tulajdonosnak lesz szüksége (pl. a használati útmutató, jótállási jegy, a folyamatban lévő építkezéssel kapcsolatos dokumentáció (építési engedély, tervek), a tulajdonjog bejegyzéséhez szükséges okiratok stb.).
Az eladót az adásvételi szerződés megkötésével egyidejűleg külön jogszabályi előírás kötelezi egyes okiratok átadására, így ha a szerződés tárgya olyan állat, amelyre a jogszabály a marhalevél kiváltását előírja, az eladó ezt is köteles átadni [21/1996. (VII. 9.) FM rendelet 2. §, 4. § (2)]
A (2)-(3) bekezdés rendelkezései a szerződéssel együttjáró tipikus költségek viselését az eladó és a vevő terheként megosztva szabályozzák, de csak arra az esetre, ha a felek a szerződésben e költségekről másként nem állapodtak meg. Ha a vagyonátruházási illeték megfizetését a felek megállapodása alapján a vevő helyett az eladó vállalta magára, önmagában ebből még nem következik, hogy az illeték behajtása vele szemben kizárt. Ilyen esetben ugyanis az illetékhivatal az illetéket annak behajthatatlanságáig, de legfeljebb az illeték jogerős megállapításától számított egy évig csak az eladótól, ezt követően azonban a törvény előírása alapján a vevőtől követelheti annak megfizetését [Itv. 27. § (1)-(2)].
EBH2003. 867. *Jogszabály nem tiltja, hogy az eladó olyan dologra kössön adásvételi szerződést, ami a szerződés időpontjában még nem áll tulajdonában. Ilyen esetben az eladó köteles a dolog tulajdonjogát megszerezni annak érdekében, hogy azt a vevőre átruházhassa. Az átruházásért jogszavatosság terheli [Ptk. 117. § (3) bek., 365. § (1) bek., 367. § (2) bek., 375. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 30. § (1) bek. a) pont, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 86. §, Pp. 51. § a) pont, 213. § (2) bek., 215. §].*
BH2003. 203. *II. Az eladó tájékoztatási kötelezettségének vizsgálata körében irányadó szempontok [Ptk. 205. § (4) bek., 277. § (2) bek., 318. §, 339. §, 367. § (1) bek., Pp. 163. §, 164. §, 221. § (1) bek.].*
BH2002. 95. *Az üzembehelyezési időpont téves feltüntetése és a hamisított szervizkönyv átadása az adásvételi szerződés hibás teljesítését eredményezi, így árleszállításnak van helye [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (1) bek., 367. § (1) bek.].*
BH2000. 501. *Az ingatlan-adásvételi szerződés megkötése előtt az ingatlan-nyilvántartás adatai megtekintésének elmulasztása a vevő kockázata. Az együttműködési - és a tájékoztatási - kötelezettség elmulasztásának nincs kártérítési következménye, ha a vevő - az ingatlan-nyilvántartás megtekintése útján - meggyőződhetett volna az eladó tulajdonjogi helyzetéről, de ezt elmulasztotta [Ptk. 117. § (3) bek., 205. § (4) bek., 367. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 2. § (1) bek.].*
BH1998. 296. *I. A részvények adásvételére vonatkozó szerződés feltűnő értékaránytalanság vagy az árban való tévedés címén való megtámadására irányuló kereset elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 338/A. § (2) bek., 210 § (1) és (4) bek., 367. § (1) bek.].*
BH1996. 254. *Ha az eladó a vevő szerződéskötési szándékát befolyásoló tájékoztatási kötelezettségét elmulasztja, a vevő az ingatlannak később felismert hibája miatt a szerződést megtámadhatja, részére az adott foglaló is visszajár [Ptk. 210. § (1) bek., 235. § (1) bek., 237. § (1) bek., 245. § (1) bek., 305. § (3) bek., 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 367. § (1) bek.].*
BH1994. 408. *Szavatossági igény érvényesítése önkormányzati lakás adásvétele esetén [Ptk. 305-307. §, 367. § (1) bekezdés].*
BH1981. 17. *Használt gépkocsi adásvétele esetén az eladó köteles a vevőt tájékoztatni a gépkocsi korábbi karamboljáról. A tájékoztatási kötelezettség elmulasztása olyan szerződésszegés, amely kártérítési*

kötelezettséggel járhat. A kár az az összeg, amellyel a gépkocsi értéke az elhallgatott karambol miatt csökkent [Ptk. 367. § (1) bek., 318. § (1) bek.].

368. § (1) Az eladó a tulajdonjogot csak a szerződés megkötésekor, írásban és legfeljebb a vételár teljes kiegyenlítéséig tarthatja fenn.

(2) A vevő a tulajdonjog-fenntartás hatályossága idején a dolgot nem idegenítheti el, és nem terhelheti meg. Ez a szabály harmadik személy jóhiszeműen és ellenérték fejében szerzett jogát nem érinti.

(3) Az ingatlan vevője - ha a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése előtt birtokba lép - ennek napjától kezdve szedi a dolog hasznait, viseli terheit és azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni.

A tulajdonjog fenntartása

Ha a felek megállapodása szerint a vevő a szerződés megkötését követő későbbi időpontban jogosult a vételár vagy annak egy része megfizetésére, az eladó a tulajdonjog fenntartásáról rendelkezhet. A rendelkezés érvényességének a törvény e § (1) bekezdésében szabályozott három együttes feltétele, hogy a kikötésre írásban, a szerződés megkötésekor kerüljön sor és határozott időtartamra szóljon. Érvénytelen tehát a tulajdonjog fenntartása, ha arra a szerződéskötést követően került sor még akkor is, ha az utólagos kikötéshez a vevő hozzájárult. A szóbeli kikötés akkor is érvénytelen, ha az a szerződés megkötésekor történt. A tulajdonjog fenntartása csak átmeneti időre szólhat, mégpedig legfeljebb a teljes vételár kiegyenlítéséig. Nincs akadálya annak, hogy az eladó ennél rövidebb határozott időre tegye meg a kikötést (például ha a vételár a szerződés szerint több részletben esedékes, a tulajdonjog érvényesen fenntartható bármely esedékes részlet időpontjának, vagy a teljes kifizetés határidejét megelőző pontos dátumnak a megjelölésével). A vételár teljes kifizetését követő időszakra azonban érvényesen a tulajdonjogot nem lehet fenntartani. Ugyancsak érvénytelen a szerződés megkötésekor írásban tett tulajdonjog fenntartás, ha a vevő a teljes vételárat a szerződéskötéskor kiegyenlítette.

A tulajdonjog érvényes fenntartásának hatálya a bontó feltétel [Ptk. 228. § (2)] bekövetkezéséig, azaz a vételár teljes kifizetéséig tart. Ha a vevő a szerződésben megállapodott teljesítési határidő előtt fizeti meg a vételárat (vagy hátralékát), a tulajdonjog fenntartása a teljesítés időpontjával hatálytalanná válik akkor is, ha a tulajdonjog fenntartásáról az eladó az eredeti teljesítési határidőig szólóan rendelkezett.

A tulajdonjog fenntartása nem érinti az adásvételi szerződés érvényességét, hanem a tulajdonjog átszállását köti feltételhez. Az adásvételi szerződés alapján a vevő birtokába adott ingó dolog esetén az ilyen kikötés jogkövetkezménye, hogy az érvényes jogcím és a birtokbalépése ellenére sem száll át rá a tulajdonjog csak akkor, ha a vételárat teljes egészében kifizette. Ha a szerződés tárgya ingatlan, a vevő a tulajdonjoga ingatlan-nyilvántartási bejegyzését a vételár teljes kifizetése előtt nem követelheti, a tulajdonjog fenntartással történt eladásának ténye azonban a tulajdoni lap III. részére bejegyezhető. Az ilyen bejegyzés hatálya a bejegyzett elidegenítési és terhelési tilalom hatályával azonos. A vételár teljes kifizetését követően a vevő tulajdonjoga a rangsor szerint kerül bejegyzésre (Inytv. 17. §).

A tulajdonjog fenntartása az adásvétel tárgyára elidegenítési és terhelési tilalmat [(2) bekezdés] keletkeztet. A tilalomba ütköző szerződés semmis [Ptk. 114. § (1)]. E jogkövetkezmény alól a törvény csak a tilalommal terhelt dolgot jóhiszeműen és ellenérték fejében megszerző harmadik személy esetében tesz kivételt. Az ingyenesen kötött szerződés a vevő jó- vagy rosszhiszeműségétől függetlenül semmis. Jóhiszeműnek azt a harmadik személyt kell tekinteni, aki a szerzéskor nem tudta és a körülményekből nem is kellett tudnia, hogy a dolog elidegenítési tilalom alatt áll. Tilalom alatt álló ingatlanra kötött szerződés esetén kizárja a harmadik személy jóhiszeműségét, ha a szerzéskor az ingatlan-nyilvántartásba a tulajdonjog fenntartásával történt eladása már be volt jegyezve. Ha a tiltott szerződést hozzátartozók kötötték, a gyakorlat a jóhiszeműség és visszterhesség körében ugyanolyan kétséget kizáró bizonyítást kíván meg, mint az ingyenesség és rosszhiszeműség törvényi vélelmének a megdöntése körében.

E § (3) bekezdése kizárólag akkor alkalmazható, amikor az adásvétel tárgya ingatlan. A törvényi rendelkezés a Ptk. 99. §-ában foglaltak alóli kivételként mondja ki, hogy az ingatlan birtokába lépett és még nem tulajdonos vevő a birtokbalépéstől kezdődően gyakorolja a haszonszedés jogát, ő viseli annak terheit, és ezzel az időponttal átszáll rá a kárveszély viselése is.

E szabályokat alkalmazza a gyakorlat a tulajdonjog fenntartásával történt eladás esetére is - függetlenül attól, hogy az adásvételnek ingó vagy ingatlan a tárgya.

EBH2003. 864. *Csak a társasházi tulajdonostárs kérheti a társasházi közgyűlési határozat érvénytelenségének megállapítását. E jogosultság gyakorlásához nem elegendő a társasházi lakás kötelmi jogcímen való megszerzése [1997. évi CLVII. tv. 32. § (1) bek., Ptk. 117. § (3) bek., 368. § (3) bek.].*

BH2003. 293. *Érvényes tulajdonjog-fenntartás esetén az azzal érintett dolog nem tartozik az adós gazdálkodó szervezet felszámolás körébe vonható vagyonához [Ptk. 368. §, az 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 3. § (1) bek. a) pont, 4. § (1) és (2) bek.].*

BH1997. 144. *A hitelező követelésének kielégítése, ha a gazdálkodó szervezet a részére tulajdonjogfenntartással eladott dolgot a felszámolás közzététele előtt értékesítette [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 4. § (1) bek., 57. § (1) bek., Ptk. 94. § (2) bek., 119. §, 368. § (1) és (2) bek.].*

BH1994. 97. *Ha a lízingbe vevő a teljes lízingdíjat még a lízingtárgy átadása előtt kifizeti, lízingszerződésről nem lehet beszélni. Pénzügyi lízing esetén hitelnyújtásról van szó, ha erre nem kerül sor, akkor színlelt szerződés miatt a semmisség következményeit kell alkalmazni [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) és (4) bek., 234. § (2) bek., 237. §, 315. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 328. § (1) bek., 368. § (1) bek., 379. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 18. § (4) bek.].*

BH1993. 447. *A tulajdonjog átmeneti időre való fenntartása, illetőleg a vételárnak - a szerződésben megjelölt - későbbi időben történő megfizetése a szerződés adásvétel jellegét nem változtatja meg; ezek folytán a szerződés nem minősíthető atipikus szerződésnek [Ptk. 365. §, 368. § (1) bek., 507. §, 523. § (1) bek., 300. § (1) bek., 301. § (1) bek., 313. §].*

BH1989. 409. *A megrendelő a szerződés tárgyát képező termék tulajdonjogát az átadással attól függetlenül megszerzi, hogy a szállító a vételárat elévülés okából eredménytelenül követelte. Ennélfogva a szállító tulajdonjogi alapon sem követelheti vissza a termeket [Ptk. 117. § (2) bek., 368. § (1) bek.].*

BH1981. 502. *A tulajdon fenntartásával eladott ingatlant az eladó megnyilatkoztatása, illetőleg a jogának az ingatlannyilvántartásból való törlése nélkül nem lehet hagyatékként az örökösnek átadni [Ptk. 368. § (1) bek., 681. § (1) bek., He. 52. § (3) bek.].*

BH1977. 432. *A vevő a szerződési nyilatkozatát megtámadhatja, ha a szerződéskötéskor tévedésben volt a gépkocsi forgalomban való részvételének időtartama és futás-teljesítménye tekintetében, és e lényeges körülményekre vonatkozó tévedését az eladónak a való tényekkel ellentétes tájékoztatása eredményezte [Ptk. 210. § (1) bek., 237. § (1), (2) bek., 368. §].*

Szavatosság a tulajdonjog átruházásáért és tehermentességéért

369. § (1) Ha harmadik személynek az adásvétel tárgyára olyan joga van, amely a vevő tulajdonszerzését akadályozza, a vevő elállhat a szerződéstől, és kártérítést követelhet.

(2) E jogainak gyakorlása előtt a vevő köteles az eladót megfelelő határidő kitűzésével felhívni arra, hogy tulajdonszerzésének akadályait hárítsa el, vagy adjon megfelelő biztosítékot.

(3) Ha a vevő harmadik személy joga következtében a dolgot e harmadik személynek kiszolgáltatja, vagy az eladónak visszaadja, az eladótól kártérítést követelhet.

(4) Ha az eladó jóhiszemű volt, csak a szerződés megkötéséből eredő károkat köteles megfizetni. Ez a vevő elállási jogát nem érinti.

A Ptk. 365. § (1) bekezdéséből következően az adásvételi szerződésből az eladóra háruló alapvető kötelezettség a dolog tulajdonjogának átruházása, s ebből folyóan helytállási kötelezettség azért, hogy a vevő a tulajdonjogot - a szerződéses megállapodásnak megfelelően tehermentesen vagy a kikötött terhekkel - megszerezhesse. Az eladó tehát az érvényes adásvételi szerződés alapján szavatol azért, hogy harmadik személynek nincs olyan joga a dolgon, ami tulajdonjog megszerzését akadályozza vagy korlátozza (jogszavatosság).

A szavatossági jogok eltérőek attól függően, hogy az eladó szerződésszegése folytán a vevő tulajdonszerzése akadályba ütközik-e (Ptk. 369. §), vagy csak korlátozott tulajdonjogot szerezhet (Ptk. 370. §). Közös azonban, hogy a jogszavatosság az eladót a jó- vagy rosszhiszeműségétől függetlenül terheli és a szavatosi igények érvényesítését (a kellékszavatosságtól eltérően) a törvény nem köti határidőhöz. Miután a vevő jogai a szerződésen alapulnak, a jogszavatosi igényre a tulajdoni igény elévülhetetlenségének szabálya nem vonatkozik, ezért a követelés az általános szabályok (Ptk. 324-327. §) szerint évül el.

1. Elállás és kártérítés

Az (1)-(2) bekezdés értelmében a vevő elállhat a szerződéstől, ha harmadik személynek az adásvétel tárgyára olyan joga áll fenn, amely a szerződés szerinti időpontban történő tulajdonszerzését - akárcsak átmenetileg is - akadályozza, feltéve hogy az eladót előzetesen az akadály elhárítására vagy biztosíték adására megfelelő határidő biztosítása mellett sikertelenül hívta fel.

Az elállást megelőző eljárás körében:

- A törvény nem köti alakszerűségi feltételhez a vevő felszólítását, ezért arra szóban vagy írásban is sor kerülhet. Más kérdés, hogy ha a felek között utóbb e kötelezettség teljesítése vitatottá válik, a vevőt terheli a szóbeli felhívás megtételének és tartalmának bizonyítása.
- A felhívásban megjelölt póthatáridő akkor megfelelő, ha az úgy alkalmas az elhárításhoz szükséges cselekmények megtételére, hogy annak mértéke egyik fél számára sem méltánytalan. Ha például a tulajdonszerzés akadálya csak polgári perben hozandó jogerős ítélettel hárítható el, méltánytalan a vevőtől azt megkívánni, hogy a per jogerős befejezéséig terjedő - akár több éves - határidőt szabjon.
- Az előírt kötelezettségek mellőzése vagy megszegése esetén a vevő az elállás jogát jogszerűen nem gyakorolhatja.
Bár a törvény nem szabályoz kivételt az elállást megelőző eljárás kötelezettsége alól, a gyakorlat jogszerűnek ismeri el az enélkül gyakorolt elállási jogot abban az esetben, ha nyilvánvalóvá vált, hogy az eladó szolgáltatása (a tulajdonjog átruházása) lehetetlenült és ezért a vevő számára a tulajdonjog megszerzése kizárt. Ilyenkor ugyanis az eladó a szerződésszegését akkor sem tudja orvosolni, ha arra határidőt kap.
A jogszerű elállás a szerződést felbontja: a szerződés a megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal megszűnik és a már teljesített szolgáltatások visszajárnak [Ptk. 320. § (1), 319. § (3)]. A vevő nem csak az általa kifizetett vételár visszafizetését követelheti, de az eladó szerződésszegése folytán jogosult annak a megfizetéstől számított késedelmi kamatára is. Ha a vevőnek a felbontott szerződéssel összefüggésben kára keletkezett, annak megtérítését is követelheti.
2. Kártérítés
A (3) bekezdés rendelkezése arra az esetre vonatkozik, amikor a vevő a szerződés alapján a dolog birtokába lépett, de a harmadik személynek az ő tulajdonszerzését akadályozó joga ismeretében azt ennek a személynek vagy az eladónak át-, illetve visszaadta. A harmadik személynek történő kiszolgáltatás fogalmába nem csak az az eset tartozik, amikor az a vevő részéről történik meg, de az az eset is, amikor például hatósági intézkedés folytán kerül a dolog e személy birtokába (például a vevő birtokában lévő személygépkocsit a rendőrség mint lopott járművet lefoglalja és azt a jogos tulajdonosnak kiadja).
Formálisan ilyen esetben a vevő nem gyakorol elállási jogot, tartalma szerint azonban a dolog kiszolgáltatása vagy visszaadása ezt juttatja kifejezésre. Bár a törvény külön erről nem rendelkezik, de a vevőt ebben az esetben is terheli a (2) bekezdésben szabályozott kötelezettség. Az eladó előzetes felhívása határidő tűzésével ilyenkor nem a dolog kiadásának vagy átadásának feltétele, hanem a kártérítési igény érvényesítésének. Az előzetes felhívás mellőzésével érvényesített kártérítési igény az 1. pontban kifejtett esetben (az eladó szolgáltatásának lehetetlenülése) megalapozottnak tekintendő.
A vevő a kártérítés körében követelheti a kifizetett vételár, annak kamatai, valamint a felmerült további kára megtérítését.
3. A megtérítendő kár
Az eladó jó- vagy rosszhiszeműségének sem a jogszavatosság, sem a vevő elállási jogának gyakorlása szempontjából nincs jelentősége. E § (4) bekezdése értelmében azonban az eladó jó- vagy rosszhiszeműségétől függ, hogy kártérítés címén mely károkat köteles megtéríteni.
- A jóhiszemű eladó helytállási kötelezettsége csak a szerződés megkötéséből eredő károkra - az ún. biztatási kárra (negatív interesse) - terjed ki. Az eladó akkor tekinthető jóhiszeműnek, ha a szerződés megkötéskor nem tudta, és kellő gondosság mellett nem is kellett tudnia, hogy a vevő tulajdonszerzését harmadik személy joga akadályozhatja.
- A rosszhiszemű eladó kártérítési kötelezettsége teljes körű [Ptk. 318. § (1) bekezdése alapján alkalmazandó Ptk. 355. § (4)].
4. Nem érvényesíthet a vevő szavatosságra alapított jogot, ha:
- a szerződés megkötésekor már bizonyos volt, hogy a harmadik személy joga kizárja a vevő tulajdonszerzését. Az ilyen adásvételi szerződés ugyanis lehetetlen szolgáltatásra irányul, s ez okból semmis (Ptk. 227. § (2)],
- a tulajdonjogot ténylegesen megszerezte.
A Ptk. általános szabályai [Ptk. 118. § (1)-(2)] értelmében a kereskedelmi forgalomban eladott dolgon a jóhiszemű vevő, kereskedelmi forgalmon kívül pedig az, aki jóhiszeműen olyan személytől vásárol, akire a dolgot a tulajdonos bízta, akkor is tulajdonjogot szerez, ha az eladó nem volt tulajdonos. A vevő a megszerzett tulajdonjoga alapján a dolgot nem köteles másnak - akár az eredeti jogos tulajdonosnak - kiadni, ha pedig az a birtokából kikerült, annak kiadását, illetve ennek elmaradása esetén kártérítést követelhet, de az eladóval szemben a jogszavatosságra hivatkozással nem léphet fel. Például: a használt órák értékesítésével és javításával foglalkozó vállalkozó a hozzá javításra beadott órát eladja. A jóhiszemű vevő a kereskedelmi forgalomban történő szerzéssel az óra tulajdonosa lett. Ha utóbb az óra tulajdonosa felismeri a vevő kezén az óráját, annak kiadását nem követelheti, hanem az órással szemben léphet fel kártérítési követeléssel. Ha a

vevő ennek ellenére a tulajdonát képező órát kiadja, e tévedése nem ad alapot arra, hogy az eladóval szemben a jogszavatosságra hivatkozással igényt érvényesítsen.

BH2002. 54. *A gazdálkodó szervezet vagyonával kapcsolatos jogcselekményeket és jognyilatkozatokat a felszámoló a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet törvényes képviselőjeként teszi. E jogkörében tanúsított magatartásáért kárfelelősséggel tartozik, ha másnak felróhatóan kárt okoz [Ptk. 306. § (3) bek., 310. §, 339. § (1) bek., 350. § (3) bek., 369. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 17. § (4) bek.].*

BH2001. 545. *Helyiségbérleti szerződés esetén a szerződésszegésből eredő kár meghatározása körében irányadó szempontok [Ptk. 369. §, 370. §, 424. § (2) bek., 1990. évi LXXIV. tv. 13. § (4) és (5) bek., 19/1984. (IV. 15.) MT r. , 34/1985. (VII. 1.) MT r.].*

BH1996. 419. *II. A jogszavatosság szabályainak alkalmazása lopott gépkocsi vevője által az eladó és a korábbi jogszerzők ellen indított perben [Ptk. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 369. §].*

BH1981. 193. *Ingatlanra vonatkozó adásvételi szerződéstől a tulajdonszerzés akadálya címén történő elállás esetében a vételár visszafizetése iránt indított per tárgyalása nem függeszthető fel azon címen, hogy az eladó utólagosan a tulajdonszerzés érdekében földnyilvántartási eljárást kíván indítani. [Pp. 152. § (1) és (2) bek., Ptk. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 369. § (1) és (2) bek.].*

370. § (1) Ha harmadik személynek a dolgon olyan joga áll fenn, amely a vevő tulajdonjogát korlátozza, a vevő megfelelő határidő kitűzésével tehermentesítést követelhet, és a tehermentesítésig megtagadhatja az ehhez szükséges összeg megfizetését.

(2) A határidő eredménytelen eltelte után a vevő a dolgot az így rendelkezésre álló összegből vagy egyébként az eladó költségére tehermentesítheti.

(3) Ha a tehermentesítés lehetetlen, vagy aránytalan költséggel járna, a vevő a szerződéstől elállhat, és kártérítést követelhet, vagy a teher átvállalása fejében a vételár megfelelő csökkentését követelheti. Ezek a jogok a vevőt akkor is megilletik, ha a tehermentesítésre megszabott határidő eredménytelenül telt el, és a vevő nem kívánja a dolog tehermentesítését.

(4) Nem illetik meg ezek a jogok a vevőt, ha a szerződés megkötésekor tudnia kellett, hogy a dolgon korlátozástól mentes tulajdonjogot nem szerezhet, kivéve, ha az eladó a vevő korlátozástól mentes tulajdonszerzéséért jótállott. A jelzálogjogtól való mentességért az eladó akkor is szavatol, ha arról a vevő tudott.

Az eladót terhelő jogszavatosság kiterjed arra is, hogy a vevő az átruházott tulajdonjogot korlátozástól mentesen szerezze meg; ha pedig a tulajdonjog átruházására meghatározott terhekkel került sor, akkor arra, hogy a kikötöttet meghaladóan a tulajdonjog tehermentes lesz.

A harmadik személyt megillető azon jogok, amelyek a vevő tulajdonjogát korlátozhatják, lehetnek dologi jogi vagy kötelmi jogi jellegűek, illetve terhek vagy a tulajdonjogot [a birtoklás, használat (haszonszedés), rendelkezés jogát] bármilyen módon érintő jogosultságok.

E § (1)-(3) bekezdései értelmében a vevőt megillető szavatossági jogok és e jogok gyakorlásának a feltételei a következők:

1. tehermentesítés követelése

E jogát a vevő az eladóhoz intézett és a tehermentesítésre határidőt szabó felhívással gyakorolhatja. A felhívás alakszerűsége és a határidő megfelelősége körében a Ptk. 369. §-ához fűzött magyarázat 1. pontjánál kifejtettek az irányadóak.

a) A felhívással egyidejűleg a vevő jogosult az esedékessé vált - vagy a megadott határidő alatt esedékessé váló - vételár fizetési kötelezettségét megtagadni és a tehermentesítéshez szükséges összeget visszatartani. A jogszerű visszatartás időszaka alatt és annak összege erejéig a vevővel szemben a késedelmes kötelezettre vonatkozó szabályok nem alkalmazhatóak [Ptk. 303. § (3)]. Ha az eladó a határidő alatt eleget tett a tehermentesítési kötelezettségének, a visszatartás joga megszűnik és a vevő a tehermentesítéssel egyidejűleg köteles az eddig az időpontig lejárt és visszatartott vételár-rész megfizetésére.

b) Ha a megadott határidő sikertelenül telt el, a vevő jogosult arra, hogy a visszatartott összegből a dolgot tehermentesítse, ha pedig ezt nem kívánja, választási jog illeti meg:

- a szerződéstől elállhat és kártérítést követelhet vagy

- a terhet átvállalja és ennek megfelelően a vételár leszállítását követeli.

A (2)-(3) bekezdés szóhasználatából (tehermentesítheti) következően tehát a vevő nem kötelezhető a tehermentesítés választására még akkor sem, ha a felhívással egyidejűleg élt a visszatartás jogával. A választás szabadsága azonban nem korlátlan. A Ptk. 4. § (4) bekezdésében és ennek megfelelően a Ptk. 277. § (3) bekezdésében megfogalmazott együttműködési kötelezettség és rendeltetésszerű joggyakorlás követelménye ugyanis a szavatosi jogok gyakorlására is irányadó (BH1991. 15.). Adott tényállás mellett ezért megállapítható a rendeltetésellenes joggyakorlás, ha például a szerződés tárgyának értékéhez viszonyítottan

jelentéktelen összegű tehernek a visszatartott összegből minden további feltétel nélkül lehetségessé vált kiegyenlítése helyett a vevő az elállást választja.
A törvény rendelkezéséből kitűnően arra a vevőnek nincs joga, hogy a szavatosi jogokat tetszőlegesen vegyítse (pl. átvállalja a terhet és kártérítést követel). Szemben a Ptk. 369. § (4) bekezdésével, az elállás mellett érvényesített kártérítésnél az eladó jó- vagy rosszhiszeműségének nincs jelentősége, azaz teljes kártérítésre köteles.
c) Ha a tehermentesítésre felhívás mellett a visszatartási jog gyakorlására nem kerülhetett sor, a határidő sikertelen eltelte esetén a vevő választhatja, hogy maga tehermentesíti a dolgot az eladó költségére, a szerződéstől eláll és kártérítést követel, vagy a tartozást átvállalja a vételár leszállításának követelésével.
2. Szavatossági jogok tehermentesítés követelése nélkül
A (3) bekezdés szabályából következően a vevő az elállás és kártérítés vagy teherátvállalás mellett a vételár csökkentése iránti követelésével a tehermentesítésre történő előzetes felhívás nélkül akkor jogosult, ha az lehetetlen (pl. amikor az eladót erre felhívhatná, a dolgot a tartozás fejében elárverezték) vagy aránytalan költséggel járna (pl. teher összege meghaladja a vételárat).
A tehermentesítés lehetetlenségét csak objektív tények és nem a vevő szubjektív véleménye, szándéka alapján kell megítélni.
Ha a vevő a szerződés megkötésekor tudta, vagy tudnia kellett, hogy nem szerezhet tehermentes tulajdonjogot, szavatosi jogokat - a kivételektől eltekintve - nem érvényesíthet [Ptk. 370. § (4) bekezdés].
1. A vevő által tudott terhek (korlátozások) esetén is terheli a jogszavatosság az eladót
- a jelzálogjog tehertől mentességért és akkor,
- ha a korlátozástól mentes tulajdonszerzésért jótállást vállalt.
Ha az adásvétel tárgya ingatlan, a szerződéskötéskor az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett, vagy széljegyként feltüntetett minden jogot (terhet) a vevő által tudottnak kell tekinteni.
2. Azt, hogy a vevőnek milyen terhekről (korlátozásokról) kellett volna tudnia, a konkrét eset összes körülményének feltárásával és mérlegelésével kell eldönteni. Ingatlan adásvétele esetén e mérlegelés körébe csak az ingatlan-nyilvántartásba be nem jegyzett és abban széljegyként sem szereplő jogok és terhek vonhatók.
BH2001. 545. *Helyiségbérleti szerződés esetén a szerződésszegésből eredő kár meghatározása körében irányadó szempontok [Ptk. 369. §, 370. §, 424. § (2) bek., 1990. évi LXXIV. tv. 13. § (4) és (5) bek., 19/1984. (IV. 15.) MT r. , 34/1985. (VII. 1.) MT r.].*
BH1999. 322. *Az eredetileg bérbe vett, utóbb megvásárolt - az adásvételi szerződés megkötése után végzett földmegosztás útján keletkezett - ingatlanrészt illetően az adásvételi szerződéstől való részleges elállásnak nincs helye [Ptk. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 370. § (1)-(3) bek.].*
BH1999. 303. *Az elállási nyilatkozat közlését pótolja az ilyen tartalmú keresetlevélnek az alperessel való közlése [Ptk. 370. § (3) bek.].*
BH1995. 415. *Ha harmadik személynek a dolgon olyan joga áll fenn, amely a vevő tulajdonjogát korlátozza, és a tehermentesítés lehetetlen vagy aránytalan költséggel járna, a vevő kártérítést csak az adásvételi szerződéstől való elállása esetén követelhet, egyéb követelése azonban ennek hiányában is lehet [Ptk. 370. § (1)-(4) bek.].*
BH1994. 605. *A vagyonkivitel szempontjából a szövetkezeti tag üzletrészének eredete közömbös: a kiválni szándékozó tagnak bármely címen szerzett üzletrészét ki kell adni [1992. évi I. tv. (Szvt.) 56-57. §, 1992. évi II. tv. (Ámt.) 33. § (3) bek., 45. § (2) bek., Ptk. 365. § (1) bek., 370. §].*
BH1991. 15. *Az együttműködési kötelezettség szabályainak alkalmazása a jogszavatossággal összefüggő jogvitában [Ptk 4. § (3) bek., 244. §, 245. § (2) bek., 277. § (3) bek., 370. §].*
BH1985. 62. *Abban az esetben, ha a vevő tehermentesen megvásárolt ingatlan tehermentesítéséhez szükséges összeget a vételárból nem tartotta vissza, az eladó pedig a tehermentesítésről a részére kitűzött határidőben nem gondoskodott, a vevőt megilleti az a jog, hogy a tehermentesítést az eladó költségére maga végezze el [Ptk. 370. § (1) és (2) bek.].*

Az adásvétel egyes különös nemei

371. § (1) Ha a dolgot megtekintésre vagy próbára vették, a szerződés hatálya a vevő nyilatkozatától függ. A vevő e nyilatkozatát nem köteles indokolni.

(2) Az eladó határidőt tűzhet a nyilatkozattételre; ha a vevő e határidőt elmulasztja, a szerződés nem hatályos.

(3) Ha a vevő a dolgot próbára átvette, és az eladó által kitűzött határidőig nem nyilatkozott, a szerződés hatályos.

(4) Az eladó nem szavatol azokért a hibákért, amelyeket a vevő felismerhetett.

A megtekintésre vagy próbára vétel felfüggesztő feltétellel [Ptk. 228. § (1)] kötött adásvételi szerződés, amelyben a felek az adásvételi szerződés hatálybalépését a vevő elfogadó nyilatkozatának megtételéhez kötik. A szerződés tehát akkor jön létre, ha a felek megállapodtak

- mindazokban a kérdésekben, amelyek az adásvételi szerződés lényeges elemei (a szerződés tárgya, a tulajdonjog átruházása, a vételár megfizetése),

- hogy az eladó a dolgot megtekintésre vagy próbára köteles átadni

- és abban is, hogy a szerződés hatálya a vevő nyilatkozatától függ.

A vevő nyilatkozatának megtételére a határidőt a felek magában a szerződésben is megszabhatják, ennek hiányában pedig az eladó jogosult arra, hogy a vevőt határidő tűzésével nyilatkozata megtételére felhívja. A kitűzött határidő megfelelőségéről ugyan a törvény nem szól, de a határidő elmulasztásához fűződő jogkövetkezményre tekintettel annak mindenképpen alkalmasnak kell lennie arra, hogy a vevő a megtekintés illetve próba alapján dönthessen.

A vevő az elfogadó vagy elutasító nyilatkozatát indokolási kötelezettség nélkül bármilyen formában (szóban, írásban) megteheti, sőt az történhet ráutaló magatartással is (például: kifizeti a vételárat, a megvett dolgot felhasználja, vagy azt az eladónak visszaadja).

Nem azonos a jogkövetkezmény a megtekintésre, illetve a próbára vételnél akkor, ha a vevő az eladó által szabott határidő alatt nem nyilatkozott. A nyilatkozattétel elmulasztása a próbára átvett dolog esetében ugyanis a szerződés hatálybalépését, a megtekintésre vétel esetén viszont a szerződés hatálytalanságát vonja maga után.

Ha a szerződés hatályos, az eladó, illetve vevő jogaira és kötelezettségeire az adásvételi szerződésből eredő jogok és kötelezettségek az irányadóak azzal a kivétellel, hogy az eladót nem terheli szavatosság az olyan hibákért, amelyeket a vevő a megtekintés, illetve próba alatt felismert, vagy kellő gondosság és körültekintés mellett felismerhetett.

Ha a függő jogi helyzet időszaka alatt a dolog elpusztul, a felek jogaira és kötelezettségeire a teljesítés lehetetlenné válásának szabályait (Ptk. 312. §), ha pedig a megtekintés vagy próba ideje alatt a dolog károsodik, az okozott kár megtérítésére, illetve viselésére a kártérítés általános szabályait kell alkalmazni.

Ha a szerződés nem hatályosul, a vevő a jogalap nélküli birtoklás szabályai szerint (Ptk. 193-195. §) köteles a dolog és hasznai kiadására.

372. § (1) Minta szerinti vétel esetében az eladó a mintának megfelelő dolgot köteles szolgáltatni.

(2) Az eladó a dolog fel nem ismerhető hibájáért akkor is szavatossággal tartozik, ha e hiba a mintában is megvolt.

(3) Ha a vevő a mintát nem mutatja fel, őt terheli annak bizonyítása, hogy a dolog a mintának nem felelt meg.

A minta szerinti vétel az adásvételnek az a különös neme, amikor az eladó a szerződésben a fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog tulajdonjogának átruházását a minta szerint vállalja a kikötött vételár ellenében. A gyakorlat ilyen adásvételi szerződésnek tekinti az egyre gyakoribb, katalógus alapján történő értékesítést (BH1994. 207.) is.

A minta szerinti vétel esetén az eladó teljesítése akkor szerződésszerű, ha az megfelel a mintának. Míg más esetekben a szerződés tárgyától eltérő dolog teljesítésre felajánlása azonos a szerződés nem teljesítésével, addig a minta szerinti vétel esetén az ilyen teljesítésre ugyanúgy a hibás teljesítéssel összefüggő szavatossági szabályokat kell alkalmazni, mint arra az esetre, amikor a fajta-azonosság mellett a szolgáltatás hibás. Az általános szavatossági szabályoktól eltérően az eladó a vevő által felismerhető hibákért nem szavatol. A fel nem ismerhető hibákért viszont az eladó akkor is köteles helytállni, ha a hiba a mintában is megvolt: azaz a rejtett hibás mintával azonos rejtett hibás szolgáltatásért ugyanúgy felel, mint a hibátlan mintától eltérő rejtett hibás szolgáltatásért.

Ha a felek között vitatott, hogy a szolgáltatás és a minta azonos-e, a bizonyítás kötelezettsége az eladót terheli. A bizonyítás terhe csak akkor fordul meg, ha a mintát a vevőnek átadták, s azt - bármilyen ok miatt - nem tudja felmutatni.

BH1994. 207. *A minta szerinti vétel szabályainak alkalmazása abban az esetben, ha az értékesítés katalógus útján történik [Ptk. 372. § (1) bek., 312. § (2) bek., 313. §.].*

BH1991. 445. *Vállalkozói munka minősége mintával - un. referencia munka minőségével meghatározható. A mintának meg nem felelő minőségű munkavégzés esetén hibás teljesítés miatti érdekmúlás címén - a megrendelő elállhat a szerződéstől [Ptk. 306. § (3) bek., 319. § (3) bek., 320. § (2) bek., 372. § (1) bek.].*

373. § (1) Ha a tulajdonos meghatározott dologra nézve írásbeli megállapodással elővásárlási jogot enged, és a dolgot el akarja adni, a kapott ajánlatot a szerződés megkötése előtt köteles az elővásárlásra jogosulttal közölni. Nem terheli e kötelezettség a tulajdonost, ha annak teljesítése a jogosult tartózkodási helye vagy más körülményei miatt rendkívüli nehézséggel vagy számottevő késedelemmel járna.

(2) Ha az elővásárlásra jogosult a tulajdonoshoz intézett nyilatkozatában az ajánlat tartalmát magáévá teszi, a szerződés közöttük létrejön. Ha a jogosult a szerződési ajánlat elfogadására általában megszabott határidő alatt ilyen nyilatkozatot nem tesz, a tulajdonos a dolgot az ajánlatnak megfelelően vagy annál kedvezőbb feltételek mellett eladhatja.

(3) Ha az elővásárlási jogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzik, az mindenkivel szemben hatályos, aki a bejegyzést követően az ingatlanon valamely jogot szerez.

(4) Az elővásárlási jog átruházása - ha törvény eltérően nem rendelkezik - semmis, gazdálkodó szervezet azonban kijelölheti azt a személyt, aki e jog gyakorlására jogosult.

(5) Az elővásárlási jog - ha törvény eltérően nem rendelkezik - az örökösökre nem száll át.

(6) Az elővásárlási jogra vonatkozó rendelkezéseket a jogszabályon alapuló elővásárlási jogra is alkalmazni kell. A jogszabályon alapuló elővásárlási jog a szerződéses elővásárlási jogot megelőzi.

Az (1)-(2) bekezdés értelmében az elővásárlási jogot alapító szerződés a tulajdonos rendelkezési jogának korlátozását jelenti, amennyiben a dolog későbbi eladása esetén az elővásárlásra jogosult egyoldalú jognyilatkozattal a vevő helyett beléphet a szerződésbe. A szerződés alapján az eladó arra köteles, hogy a kapott ajánlatot az elővásárlásra jogosulttal a szerződés megkötése előtt közölje.

A szerződésen alapuló elővásárlási jog kizárólag az adásvétel jogcímén történő tulajdon-átruházás esetén gyakorolható, más jogcímen történő átruházás [csere-, ajándékozási-, öröklési-, tartási szerződés, az e joggal terhelt ingatlan társasági vagyonba bevitele, apportálása (BH1995. 589.)] a közös tulajdon magához váltással történő megszüntetése, valamint a végrehajtási árverés során nem, kivéve ha jogszabály másként rendelkezik (ilyen engedő rendelkezést tesz például a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény 135. §-a). Ha az árverésre nem a végrehajtás keretében kerül sor (például a bíróság által a társaságból kizárt tag üzletrészének árverésen történő értékesítése esetén - a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény 147-148. §), a jogosult élhet e jogával.

Elővásárlási jog szerződéssel ingóságra, ingatlanra egyaránt alapítható, szólhat határozott, de határozatlan időtartamra is és több jogosultat is megillethet. Ebben az esetben a jog oszthatatlan és csak együttesen gyakorolható. Ha a jogosultak egyike nem kíván e jogával élni, ez a többiekre nem hat ki, és ők a jogot a teljes egészre (és nem a kieső jogosult hányadával csökkentetten) gyakorolhatják.

Érvényesen a szerződés csak írásban köthető - függetlenül attól, hogy a szerződés tárgya ingóság vagy ingatlan. A törvény megszorító rendelkezése hiányában a szerződés akkor is megfelel az írásba foglalás követelmények, ha azt a felek nem teljes bizonyító erejű magánokiratba, vagy közokiratba (Pp. 195-196. §) foglalták. A szóban kötött szerződés azonban semmis [Ptk. 217. § (1)].

Az elővásárlási jog személyhez kötött jog, ezért annak átruházása (ide értve az engedményezést is) semmis és nem örökölhető [Ptk. 373. § (4)-(5)]. E szabályok alól csak törvény tehet kivételt: így például a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény 323. §-a kimondja, hogy a tőzsdei ügyletben kikötött opció vagy elővásárlási jog átruházható, és az örökösökre is átszáll.

Az ingatlanra alapított elővásárlási jog az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető, s a bejegyzéstől kezdődően minden későbbi jogszerzővel szemben hatályos [Ptk. 373. § (3)]. Az ingatlanra vonatkozó elővásárlási jog azonban - szemben más, az ingatlant érintő egyes jogokkal - nem a bejegyzéssel, hanem a szerződés megkötésével jön létre [Inytv. 3. §, Inytv. 16. § h)].

Az ajánlat közlésére, az elővásárlásra jogosult nyilatkozatára, az elővásárlási jog sérelmére alapított igényre, a szerződés létrejöttére vonatkozó értelmezési kérdéseket és a gyakorlatot a Ptk. 145. §-ához fűzött magyarázatnál részletesen ismertettük, ezért ehelyen csak azokat az eltéréseket, illetve sajátosságokat foglaljuk össze, amelyek a jog szerződéssel történt alapításából erednek.

- A szerződésen alapuló elővásárlási jogból fakadó igények kötelmi jellegűek, ezért azokra az elévülés szabályai irányadóak, értve ez alatt az ingatlanra létesített elővásárlási jogot is. A főszabály alóli kivételként azonban nem az általános elévülési idő alatt, hanem a szerződés megkötésétől számított egy éves jogvesztő határidő alatt indíthatja meg a jogosult a szerződés hatálytalanságának megállapítása iránti pert, ha a szerződést a társasági szerződéssel biztosított elővásárlási jog megsértésével kötötték meg [a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény 136. § (2)].

- Az elővásárlási jog megsértésével kötött szerződés esetén nem csak az elővásárlási jog jogosultját, de a jogszerző harmadik személyt is sérelem érheti. Bár a törvény erről itt külön nem rendelkezik, a gyakorlat erre az esetre is alkalmazza azt a szabályt, hogy megszerzi a dolog tulajdonjogát az, aki jóhiszemű volt és

ellenérték fejében szerzett, feltéve hogy a megsértett elővásárlási jog ingó dolgot terhelt vagy az ingatlant terhelő elővásárlási jogot az ingatlan-nyilvántartásba nem jegyezték be. (Az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett elővásárlási jog ugyanis mindenkivel szemben hatályos, aki a bejegyzést követően szerez jogot, ezért az ennek megsértésével kötött szerződés alapján a harmadik személy a dolog tulajdonjogát nem szerezheti meg). A vevő tulajdonszerzését megalapozó feltételek megléte esetén a sérelmet szenvedett jogosult nem élhet az elővásárlási jogával, de a jogsértéssel okozati összefüggésben felmerült kárának megtérítését követelheti az eladótól. A vevő jóhiszeműnek akkor tekinthető, ha a szerződés megkötésekor nem tudta és a körülményekből nem is kellett tudnia, hogy a dologra más személynek elővásárlási joga van. Az ingatlan-nyilvántartásban bízva, ellenérték fejében szerző jóhiszeműsége mellett törvényi vélelem szól [Inytv. 5. § (3)]. A vélelem megdönthető.

Bizonyítható a perben az is, hogy a felek szerződése színlelt, mert az ténylegesen ingyenes átruházást leplez.

Elővásárlási jog nem csak szerződésen, de a Ptk. 685. § a) pontjában nevesített jogszabályok (azaz nem csak törvény) rendelkezésén is alapulhat.

Jogszabályon alapuló elővásárlási jog illeti meg például:

- az ún. osztott tulajdon esetén a földtulajdonost az épületre, az épület tulajdonosát a földre [Ptk. 96. § (3)],

- közös tulajdon esetén a tulajdonostárs hányadára a többi tulajdonostársat [Ptk. 145. § (2)],

- nyilvános könyvárverésen az Országos Széchenyi Könyvtárat mint nemzeti könyvtárat [1997. évi CXL. törvény 61. § (5)],

- védett levéltári anyag elidegenítése esetén a megjelölt levéltárat [1995. évi LXVI. törvény 33. § (5)],

- ipartörténeti jelentőségű tárgyi emlékek értékesítése esetén a bányászati emlékek gyűjtésére és őrzésére alapított múzeumokat [203/1998. (XII. 19.) Korm. rendelet 26. § (6)],

- a védetté nyilvánított kulturális javak ellenérték fejében történő átruházása esetén az államot [2001. évi LXIV. törvény 51. § (4)],

- a kulturális örökséghez tartozó, 1998. január 1. után védetté nyilvánított ingatlanok esetében első helyen az államot, második helyen az ingatlant kezelő önkormányzatot, harmadik helyen az ingatlan fekvése szerinti települési önkormányzatot, de csak akkor, ha ezt a védetté nyilvánító, illetőleg a védettséget módosító rendelet kimondja [2001. évi LXIV. törvény 86. § (1) a)]. Ha a műemléki védettség 1998. január 1. napján már fennállt, az elővásárlási jog első helyen az államot, második helyen a kötelező feladatot ellátó helyi önkormányzatot, ennek hiányában az ingatlan fekvése szerinti települési önkormányzatot - fővárosban lévő ingatlan esetén a fővárosi és kerületi önkormányzatot megegyezésük szerint - illeti meg. Egyházi közösség (pl. szerzetesrend) működését biztosító, illetve hitéleti, oktatási, nevelési, egészségügyi, szociális, gyermek- és ifjúságvédelmi, továbbá kulturális célú, az egyház használatában lévő műemlék épület esetében a települési önkormányzat helyett második helyen a használót illeti e jog.

- védett természeti értékre és területre az államot, és a helyi jelentőségű védett területre a települési önkormányzatot [1996. évi LIII. törvény 68. § (6)],

- a települési önkormányzatot a településrendezési célok megvalósításához szükséges ingatlanokra. E törvény felhatalmazása alapján az önkormányzat rendelettel is megállapíthat elővásárlási jogot [1997. évi LXXVIII. törvény 25. § (1)-(2)],

- a helyi önkormányzat adósságrendezése keretében a vagyon nyilvános értékesítésekor a hitelezőket [1996. évi XXV. törvény 30. § (1) b)],

- a hegyközség tagját a szomszédos, szőlő termőhelyi kataszterben nyilvántartott földrészletre [1994. évi CII. törvény 30. § (2)],

- az erőbirtokossági társulat tagját a többi tag tulajdonának átruházása esetén, ha pedig az átruházás természetvédelmi oltalom alatt álló erdőterületet érint, más jogosultakat megelőzően az államot is (1994. évi XLIX. törvény 30. §),

- termőföld vagy tanya eladásakor a haszonbérlőt, feles bérlőt és a részesművelőt (1994. évi LV. törvény 10. §),

- az ingatlan korábbi tulajdonosát, ha a kisajátítás célja nem valósult meg [1976. évi 24. törvényerejű rendelet 23. § (3)],

- közoktatási intézmény meghatározott feltételek szerinti értékesítésekor azt, aki az intézményi vagyont továbbra is közoktatási feladat ellátására használja fel [1993. évi LXXIX. törvény 88. § (10)],

- az állam tulajdonából az önkormányzat tulajdonába került önkormányzati, illetve állami lakásra - más személyt megelőzően - a bérlőt, a bérlőtársakat, a társbérlőt, hozzájárulásuk alapján egyenes ági rokonát, valamint örökbe fogadott gyermekét; az ilyen módon önkormányzati tulajdonba került helyiségre a bérlőt, bérlőtársat, jogszabály eltérő rendelkezése hiányában az állam tulajdonában álló helyiségre a bérlőt [1993. évi LXXVIII. törvény 49. § (1), 58. § (1), 59. §],

- a védjegyoltalom vagy szabadalom több jogosultja esetén az egyes jogosultak részesedési hányadára a többi jogosultat harmadik személlyel szemben [1997. évi XI. törvény 21. § (1), 1995. évi XXXIII. törvény 26. § (1)],
- a gazdasági társaság tagja üzletrészének bírósági végrehajtás során a tagokat, a társaságot vagy a taggyűlés által kijelölt személyt, valamint a bíróság által kizárt tag üzletrészének árverésen történő értékesítése esetére a társaság tagjait és a társaságot [1997. évi CXLIV. törvény 135. §, 148. § (1); Vht. 132. § (1)],
- a szövetkezeti tag üzletrészének kívülállóra történő átruházása esetén a szövetkezetet és tagokat [1992. évi I. törvény 56. § (2)],
- az államot és önkormányzatot a koncessziós társaság felszámolása esetén értékesítésre kerülő vagyonnak arra a részére, amely a létrejöttekor kizárólagos állami tulajdonnak vagy önkormányzati törzsvagyonba tartozónak minősült, de a társaság tulajdonába került (1991. évi XVI. törvény 28. §),
- a végrehajtási eljárás során az értékpapírra a végrehajtást kérő kívánságára elrendelt árverési értékesítés esetén az adóssal azonos jellegű tagsági joggal rendelkező másik tagot [Vht. 131. § (2)].
A több jogosultat megillető, szerződésen alapuló elővásárlási jog együttes gyakorlásának elvétől eltérően, a jogszabályon alapuló többes jogosultság esetén a jogszabály a jogosultak egymás közötti rangsorát is meghatározza.
A szerződéses és jogszabályon alapuló elővásárlási jogok versengése esetére a törvény [Ptk. 373. § (6)] ez utóbbi elsőbbségét általános érvénnyel mondja ki.
Jogszabály rendelkezik arról is, hogy több, jogszabályon alapuló elővásárlási jog fennállása esetén a joggyakorlás milyen sorrendben történhet. Így például:
- az épített környezet alakítása és védelme körében az önkormányzatot megillető elővásárlási jog - a műemléki ingatlant kivéve - a más jogszabályon alapuló [1997. évi LXXVIII. törvény 25. § (5)],
- a védett természeti értékre és területre az államot megillető elővásárlási jog a más jogosultakat megillető [1996. évi LIII. törvény 68. § (6)], míg
- közös tulajdon esetén a külön jogszabályban biztosított elővásárlás joga a tulajdonostársat megillető elővásárlás jogát megelőzi [Ptk. 145. § (2)].
BH2004. 146. *Az elővásárlási joggal rendelkező tulajdonostársnak erről a jogáról legkésőbb az árverésen nyilatkoznia kell, ha az árverési vétel feltételei nem váltak számára kedvezőtlenebbé, mint amelyeket a közös tulajdon megszüntetéséről rendelkező ítélet tartalmazott (Ptk. 373. §).*
EBH2003. 854. *Nem minősül a vételi ajánlat elfogadásának, ha az elővásárlásra jogosult a vételárba követelését be kívánja számítani és értékaránytalanságra is hivatkozik (Ptk. 373. §).*
BH2003. 465. *A hitelezőnek az elővásárlási jog sérelmére alapított keresete nem lehet alapos, ha a sérelmezett felszámolói vagyonértékesítéssel kapcsolatban már korábban előterjesztett keresete alapján indult per szünetelés folytán megszűnt [Ptk. 200. § (2) bek., 203. § (1) bek., 373. § (1)-(6) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 48. § (2) bek., 1997. évi CXLI. tv. 62. § (1) bek. a) pont, Pp. 121. § (1) bek. e) pont, 130. § (1) bek. g) pont].*
BH2003. 247. *Az elővásárlási jog gyakorlásával kapcsolatban az 1991. évi IL. tv. speciális szabályai megelőzik a Ptk.-nak az elővásárlási jog gyakorlásával kapcsolatos rendelkezéseit [Ptk. 117. § (3) bek., 145. § (2) bek., 373. § (6) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 49. § (6) bek., 49/C. § (2) bek., Pp. 130. § (1) bek. h) pont, 157. § a) pont].*
BH2003. 29. *A részvénytársaság alapszabályában biztosított elővásárlási jog nem részvényesi többletjog, hanem a részvények forgalmához kapcsolódó jog, így gyakorlására nem vonatkozik a részvényesi jogok gyakorlására vonatkozó törvényi tilalom [Ptk. 373. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 244. § (3) bek., 266. §].*
BH2003. 19. *Elővásárlási jog gyakorlása útján ingatlanra vonatkozóan érvényes szerződés akkor jön létre, ha a kötelezett és a harmadik személy szerződése megfelel a minimális alaki és tartalmi követelményeknek. [Ptk. 365. § (3) bek., 373. § (2) bek., Legf. Bír. XXV. sz. PED].*
EBH2002. 752. *Az elővásárlási jog gyakorlatát önmagában nem zárja ki az a körülmény, hogy a tulajdonostársak tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba még nem jegyezték be [Ptk. 373. §].*
EBH2002. 657. *I. Korlátolt felelősségű társaság üzletrészének átruházása nem kizárólag adásvételi szerződéssel történhet. Üzletrész átruházással történő felosztására sor kerülhet az adásvételi szerződésen kívül más jogügylet keretében is, pl. ajándékozás, apportálás stb. útján [1988. évi VI. tv. (régi Gt.) 171. § (1) bek., 176. § (1) bek., Ptk. 117. §, 200. § (2) bek., 234. § (1) bek., 365. §, 373. §].*
BH2002. 332. *Az illetékfizetési kötelezettség keletkezése szempontjából az elővásárlási jog gyakorlása nem minősül harmadik személy (hatóság) jóváhagyásának [1990. évi XCIII. tv. 3. § (3) és (5) bek., 19. § (1) bek., 91. § (1) bek., 1995. évi XLVIII. tv. 35. §, 53. § (1) bek., 159. § (1) bek., Ptk. 215. § (1) bek., 373. § (2) bek.].*

BH2002. 107. *I. A bíróságnak abban az esetben is vizsgálnia kell az elővásárlásra jogosult elfogadó nyilatkozatának komolyságát és megalapozottságát, ha a felek között nem vitás, hogy az eladó az elővásárlási jogot megsértette [Ptk. 373. § (2) bek.].*
BH2002. 107. *II. Az elővásárlásra jogosult elfogadó nyilatkozata komolyságának és megalapozottságának vizsgálata körében irányadó szempontok [Ptk. 373. § (2) bek.].*
BH2002. 107. *III. Önmagában az, hogy az elővásárlásra jogosult a vele érdekeltségben álló cégnek engedte át az elővásárlási jog gyakorlását, nem jogszabálysértő [Ptk. 2. §, 4. §, 5. §, 373. § (4) és (6) bek., Pp. 78. §].*
EBH2001. 527. *Az ajánlatnak az elővásárlási jogosulttal való közlése előtt felbontott adásvételi szerződés tekintetében az elővásárlási jog nem gyakorolható [Ptk. 373. § (1) és (2) bekezdés, 145. §].*
EBH2001. 449. *A törvényen alapuló elővásárlási jog felszámolási eljárásban való gyakorlásának különleges feltételei. Elhatárolás a Ptk. szerinti joggyakorlástól [Ptk. 373. § (1) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 48. §, PK 9. számú állásfoglalás].*
BH2001. 293. *A törvényen alapuló elővásárlási jog felszámolási eljárásban való gyakorlásának különleges feltételei. Elhatárolás a Ptk. szerinti joggyakorlástól [Ptk. 373. § (1) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 48. §, PK 9. sz. állásfoglalás].*
BH2000. 538. *A haszonbérlőt megillető elő-haszonbérleti jog az elővásárlási jog rokon intézménye, ezért a jogszabály által nem rendezett kérdésekben az elő-haszonbérleti jogra is az elővásárlási jog szabályait kell megfelelően alkalmazni [Ptk. 145. § (2) bek., 373. §, 1994. évi LV. tv. 3. § a) pont, 21. §, PK 9.].*
BH2000. 457. *I. A szerződés színlelt jellege, s ebből következően annak semmis volta nem állapítható meg, ha több szerződő fél közül akár csak az egyik fél akarata irányul is az adott szerződés megkötésére [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (4) bek., 328. § (1) bek., 373. § (4)-(5) bek.].*
BH2000. 367. *A társtulajdonosokat az elővásárlási jog a felszámolási eljárásban is megilleti. Ezt a jogukat csak az ingatlan - szabályosan meghirdetett - nyilvános értékesítése során gyakorolhatják [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 48. § (2) bek., Ptk. 145. § (2) bek., 373. § (1)-(4) bek., PK 9. sz.].*
BH1999. 513. *Az üzletrész eladása esetén az elővásárlási jog gyakorlására jogosultak körét a törvény taxatív módon határozza meg. Ez a jog kiterjesztően nem értelmezhető, ezért harmadik személy érdekében, annak javára nem gyakorolható [1988. évi VI. tv. 17. §, 171. § (1) bek., Ptk. 373. § (2)-(3) bek.].*
BH1999. 227. *A felszámolásra vonatkozó jogszabályban előírt nyilvános értékesítés nemcsak a pályázati kiírás nyilvánosságát, hanem az értékesítés nyilvánosságát is jelenti, arra tehát az elővásárlási jog jogosultjait, valamint a hitelezőket is meg kell hívni [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 48. § (2) bek., Ptk. 373. §, PK 9. sz.].*
EBH1999. 126. *A tulajdonostárs is csak a nyilvános értékesítésen gyakorolhatja az elővásárlási jogát a felszámolás során, a Ptk. 373. §-a a felszámolási eljárásban a speciális jogszabállyal szemben nem érvényesül [1991. évi IL. tv. 48. § (2) bek., Ptk. 373. § (1)-(4) bek.].*
BH1998. 229. *Önkormányzati bérlakásra vonatkozó vételi jog gyakorlásának módja [Ptk. 365. § (3) bek., 373-375. §-ok].*
BH1998. 146. *A felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet vagyontárgyaira vonatkozólag minden hitelezőnek elővásárlási joga van. A vagyontárgy értékesítését azonban a legnagyobb összegű követeléssel rendelkező hitelező sem teheti hozzájárulásától függővé, és a főhitelező nem jogosult arra sem, hogy az értékesítés legalacsonyabb vételárát meghatározza [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 48. § (2) bek., 51. § (1) bek., Ptk. 205. § (2) bek., 373. § (2) bek.].*
BH1997. 203. *Nem tartozik a felszámolás körébe az az ingatlan, amelyre vonatkozóan valamely személy a felszámolás közzététele előtt vételi jogával élt. Ez vonatkozik arra az esetre is, ha a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése a vételi jog jogosultja javára csak a felszámolás közzététele után történt meg [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 4. § (1) bek., 31. § (1) bek. 51. § (3) bek., Ptk. 117. § (3) bek., 145. § (2) bek., 373. § (5) bek., 375. § (1) bek.].*
BH1996. 661. *Az elővásárlásra jogosulttal a vételi ajánlatot közölni kell: nem tekinthető közlésnek, ha a nem szabályosan címzett postai küldemény nem kereste jelzéssel visszaérkezik [Ptk. 145. § (2) bek., 214. § (1) bek. 373. § (1) és (5) bek., 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 83. §].*
BH1996. 433. *Ha az elővásárlásra jogosult a megismert vételi ajánlatot teljes terjedelmében nem fogadja el (nem a legmagasabb vételi összeget vállalja fizetni; nem a pályázó által vállalt készpénzfizetés mellett, hanem részletfizetéssel kíván teljesíteni stb.), a tulajdonos szabadul kötelezettsége alól [Ptk. 373. § (1)-(2) bek.].*
BH1995. 589. *Az apport útján a társasági vagyonba bevitt ingatlanra kötött elővásárlási jog nem érvényesülhet. Az elővásárlási jog adásvételi szerződéshez kapcsolódó jogosultság, de mivel az apportőr a társaságba bevitt vagyonért nem ellenértéket, hanem tagsági jogot - ez jogok és kötelezettségek összessége -*

szerez, ezért az elővásárlási jog gyakorlásának feltételei nem valósulhatnak meg. A Ptk. 6. §-a alkalmazásának lehetősége ilyen esetekben nem kizárt [Ptk. 6. §, 373. § (1)-(3) bek.].

BH1994. 666. *I. Elővásárlási jog gyakorlása adásvétellel vegyes ajándékozási szerződés esetében (Ptk. 373. §).*

BH1994. 549. *I. Elővásárlási jog kizárólag adásvételi szerződés esetén gyakorolható, ezért a társasági törvény alapján üzletrész átruházás-on az üzletrésznek adásvételi szerződés útján történő eladása értendő [Ptk. 373. §., 1988. évi VI. tv. 170. §, PK 9.].*

BH1992. 652. *Bár a korlátolt felelősségű társaság esetében is szerződésmódosításnak minősül az üzletrész elidegenítése kívülálló személy részére, a társasági szerződés módosítását a jogszabály formálisan mégsem követeli meg. Ennek ellenére, ha a társasági szerződés kizárja a taggyűlés megtartásának mellőzésével történő döntéshozatalt olyan kérdésekben, amelyekben - a törvény rendelkezése szerint - csak a taggyűlés dönthet - ilyen például a tagok személyében bekövetkező változás is -, a taggyűlés mellőzésével hozott ilyen szerződés alapján a változás nem jegyezhető be a cégjegyzékbe [Ptk. 373. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 171. § (1) és (3) bek., 174. § (2) és (3) bek., 183. § (2) bek.].*

BH1984. 270. *A tulajdonos a rendelkezési jogát terhelő elővásárlási jogot nem játszhatja ki azzal, hogy az elővásárlási joggal terhelt dolgot egy másik dologgal együtt adja el, és a vételárat egységesen állapítják meg. Más a helyzet azonban akkor, ha a tulajdonostárs a társasházban levő, külön tulajdonában álló, nem lakás céljára szolgáló helyiséget (garázs) az öröklakással együtt kívánja harmadik személynek eladni. Ez esetben a tulajdonostársak a nem lakás céljára szolgáló helyiségre nézve nem gyakorolhatnak elővásárlási jogot [Ptk. 145. § (2) bek., 373. §, 1977. évi 11. sz. tvr. 7. § 8. § (3) bek.].*

BH1980. 130. *Az elővásárlásra jogosulttal az ingatlanra vonatkozó vételi ajánlatot, az eladóval pedig az elfogadó nyilatkozatot írásban kell közölni ahhoz, hogy hatályos legyen [Ptk. 365. § (3) bek., 373. §, 145. § (2) bek., PK 9. sz.].*

374. § (1) Az eladott dolog visszavásárlásának jogát az adásvételi szerződéssel egyidejűleg írásba kell foglalni. A visszavásárlás az eladónak a vevőhöz intézett nyilatkozatával jön létre.

(2) A visszavásárlási jogot legfeljebb öt évre lehet kikötni; az ezzel ellentétes megállapodás semmis.

(3) A visszavásárlási ár egyenlő az eredeti vételárral; az eredeti vevő azonban a visszavásárlási áron felül követelheti azt az összeget, amellyel a dolog értéke hasznos ráfordításai folytán a visszavásárlás időpontjáig gyarapodott, a visszavásárló pedig levonhatja a dolog időközi romlásából eredő értékcsökkenést.

(4) Az eredeti vevő felelős a visszavásárlási jog meghiúsításáért vagy csorbításáért; ha azonban a dolog neki fel nem róható okból megsemmisült, a visszavásárlási jog megszűnik.

(5) Egyebekben a visszavásárlási jogra az elővásárlási jog szabályait kell alkalmazni.

Az adásvételi szerződés megkötésével egyidejűleg a felek megállapodhatnak abban, hogy az eladó meghatározott időn belül jogosult a dolgot egyoldalú jognyilatkozattal visszavásárolni. A visszavásárlás jogában a felek más jogcímen történő tulajdon-átruházás esetén (például csere, ajándékozási szerződés) érvényesen nem állapodhatnak meg, mint ahogy ajándékozással vegyes adásvételi szerződés esetén sem. A szerződés meghatározó eleme az eladó jogosultsága a dolog visszavásárlására. Ha a felek megállapodása szerint az eladó a szerződésben meghatározott feltételek esetén köteles a dolgot visszavásárolni, nem visszavásárlási jogról, hanem bontó feltétellel kötött adásvételi szerződésről van szó (BH1993. 243.).

Érvénytelen a szerződés, ha annak megkötésére az adásvételi szerződés megkötését követően került sor, valamint akkor is, ha az adásvételi szerződés érvénytelen. Ha az adásvételi szerződést követő későbbi időpontban kötött és a szóhasználat szerint visszavásárlási jogot alapító szerződés megfelel a Ptk. 375. § (1) bekezdésében foglaltaknak, azt tartalma szerint érvényes vételi jogot biztosító szerződésnek kell tekinteni.

Az elővásárlási jogra vonatkozó szabályokkal azonosan a szerződésre a törvény kötelező írásbeli alakot rendel, az ennek megsértésével kötött szerződés semmis. Eltérően viszont az elővásárlási jogtól, a visszavásárlás joga csak határozott időre és legfeljebb öt évre köthető ki. Ha a felek a szerződésben a visszavásárlási jog határidejét nem határozták meg, azt öt évre kikötöttnek kell tekinteni. Ha a szerződésben a felek az öt évnél hosszabb határozott időtartamban állapodtak meg, a meghaladó kikötés (és nem a szerződés) semmis és helyébe az öt éves határidő lép.

Az ingatlanra kötött visszavásárlási jog az ingatlan-nyilvántartásba a tulajdonjog bejegyzésével egyidejűleg jegyezhető be [Inytv. 16. § g)], és a bejegyzett elővásárlási joggal azonosan a bejegyzéstől kezdődően minden későbbi jogszerzővel szemben hatályos.

A kikötött időtartam leteltével a szerződés hatálya megszűnik [Ptk. 228. § (2), 229. § (3)].

A visszavásárlás joga a határidőn belül bármikor, a vevőhöz intézett egyoldalú jognyilatkozattal gyakorolható. A jognyilatkozat hatályossá válásával [Ptk. 214. § (1)] a felek között adásvételi szerződés jön létre, amelyben az eladó: a korábbi vevő és vevő: a korábbi eladó. Az adásvétel szabályai szerint ezért a

korábbi vevő köteles a dolog tulajdonjogának átruházására (visszaruházására) és a dolog birtokba adására, a korábbi eladó mint vevő pedig a dolog átvételére és a vételár megfizetésére.

A visszavásárlási ár az eredeti vételárral azonos azzal azonban, hogy a visszavásárlás időpontjában fennálló meghatározott értékváltozásokat figyelembe kell venni. Így az eredeti vételárból az eladó levonhatja az állagromlásra visszavezethető értékcsökkenés összegét. E körben közömbös, hogy az értékcsökkenés milyen okra vezethető vissza, s az is, hogy az a vevőnek felróható-e vagy sem. A korábbi vevő a vételárhoz hozzászámíthatja a visszavásárláskor fennálló értéknövekedés összegéből azt a részt, ami a korábbi hasznos ráfordításaiból ered. Más kiadás, költség, értékváltozás (például a dolog fenntartásával együttjáró szükséges kiadások, a közterhek, vagy a keresleti-kínálati viszonyok alakulásának a forgalmi értékre gyakorolt hatása) a visszavásárlási ár számításánál nem vehető figyelembe.

A kikötött határidő alatt a vevő köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amely a visszavásárlás jogának gyakorlását meghiúsíthatja vagy korlátozhatja. Ha azonban a dolog megsemmisül és ez a vevőnek nem róható fel, a visszavásárlási jog megszűnik. A visszavásárlási jog meghiúsításának leggyakoribb esete, amikor a visszavásárlási jog gyakorlásakor derül ki, hogy a vevő a dolgot harmadik személynek eladta. A jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző harmadik személy ebben az esetben is tulajdonjogot szerez, s a jogosult a gyakorolt joga alapján létrejött adásvételi szerződés lehetetlenülésének szabályai szerint léphet fel a vevővel szemben. A visszavásárlási jog csorbításának tipikus esete, amikor a vevő a dolgot megterheli. Az adásvételi szerződés szabályainak megfelelően ilyenkor a jogosult szavatossági jogaival élhet.

A visszavásárlás joga is személyhez kötött és oszthatatlan [Ptk. 373. § (4)-(5)]. E jog biztosítására a felek a szerződésben elidegenítési és terhelési tilalmat is kiköthetnek [Ptk. 114. § (2)].

BH2004. 259. *Gazdálkodó szervezet esetében a vételi jog gyakorlása átengedhető (1959. évi IV. tv. 374. §)*

BH2002. 263. *Személygépkocsira vonatkozó - részletvételt biztosító és kereskedelmi kölcsönt is tartalmazó - adásvételi szerződés felmondása nem teljesítése miatt [Ptk. 200. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 374. §].*

BH1998. 229. *Önkormányzati bérlakásra vonatkozó vételi jog gyakorlásának módja [Ptk. 365. § (3) bek., 373-375. §-ok].*

BH1993. 243. *A szerződés bontó feltételének tévesen visszavásárlási jogként való értelmezése [Ptk. 228. § (2) bek., 229. § (3) bek. 332. § (1) bek., 374. § (1) bek., 1986. évi 11. tvr. 17. § (1) bek.].*

BH1979. 80. *A Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról szóló megállapodás (SZMGSZ) hatálya alá tartozó fuvarozásoknál a felek a vasúttól a kártérítés összegét külföldi pénznemben követelhetik, ha az exportszámla alapján a kár összegét e pénznemben kifejezve tudják bizonyítani, de a bíróság forintban marasztaló határozatot is hozhat [A Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról szóló megállapodás (SZMGSZ) 24. cikk1. §, 27. cikk 2. §, Ptk. 374. §].*

BH1978. 437. *A gazdálkodó szervezetek közötti együttműködés alapján az eladót - külön kikötés hiányában - a vevőnél feleslegessé vált dolgokra nem terheli visszavásárlási kötelezettség (Ptk. 374. §).*

Ptké. 86. § A Ptk. hatálybalépése előtt kikötött visszavásárlási és vételi jog a Ptk. hatálybalépésétől számított öt év elteltével megszűnik, kivéve, ha a kikötött időből ennél kevesebb van hátra.

375. § (1) Ha a tulajdonos másnak vételi jogot (opció) enged, a jogosult a dolgot egyoldalú nyilatkozattal megvásárolhatja. A vételi jogra vonatkozó megállapodást - a dolog és a vételár megjelölésével - írásba kell foglalni.

(2) A határozatlan időre kikötött vételi jog hat hónap elteltével megszűnik; az ezzel ellentétes megállapodás semmis.

(3) A bíróság a tulajdonost - törvény eltérő rendelkezése hiányában - a vételi jogból folyó kötelezettsége alól mentesítheti, ha a tulajdonos bizonyítja, hogy a vételi jog engedése után körülményeiben olyan lényeges változás állott be, hogy a kötelezettség teljesítése tőle nem várható el.

(4) Egyebekben a vételi jogra a visszavásárlási jog szabályait kell alkalmazni.

A vételi jogot (opciót) biztosító szerződéssel a dolog tulajdonosa határozott időre arra ad jogot, hogy a jogosult azt egyoldalú jognyilatkozattal megvásárolja. A törvény a lényegi azonosságokra figyelemmel az eltérő rendelkezéseket meghaladóan a vételi jogra a visszavásárlási jog - s ezen keresztül az elővásárlási jog - szabályait rendeli alkalmazni, ezért itt csak az eltéréseket ismertetjük.

A visszavásárlási jogtól a vételi jogot az különbözteti meg, hogy az opciós szerződésnek nincs egyidejűleg kötendő adásvételi szerződési feltétele. Más oldalról ez azt is jelenti, hogy míg a visszavásárlási jog tárgya csak olyan dolog lehet, amely megelőzően a jogosult tulajdona volt, a vételi jog esetén ilyen megkötés nincs. Nem kizárt ugyanakkor, hogy a felek olyan dologra állapodjanak meg a vételi jogban, amely egykor a jogosult tulajdona volt, de azt a kötelezettre korábban bármilyen jogcímen (ingyenesen vagy visszterhesen)

átruházta (például: az elajándékozott szobabútorra a felek a korábbi ajándékozó mint jogosult javára később opciós szerződést kötnek).
A vételi jogot engedő szerződés érvényességének is feltétele annak írásba foglalása. A visszavásárlási jog esetén a dolgot és a vételárat az adásvételi szerződés tartalmazza. Az opciós szerződésnek azonban nincs ilyen előzménye, ezért a törvény a szerződés kötelező tartalmát is meghatározza [(1) bekezdés]. A Ptk. 365. § (1) bekezdésénél kifejtettek megfelelően irányadóak arra, hogy milyen ismérveknek kell megfelelnie a megjelölésnek a szerződés érvényes létrejöttéhez. Az alakiság mellőzésével kötött, valamint a dolgot és (vagy) a vételárat nem tartalmazó opciós szerződés semmis.
Vételi jog csak határozott időre és legfeljebb öt évre köthető ki. Ha a felek a jogot határozatlan időre alapították, az hat hónapra szól. Az ettől eltérő megállapodás, valamint az öt éves időtartamot meghaladó kikötés semmis.
A kötelezett körülményeiben bekövetkezett lényeges változásoknak a törvény csak az opciós szerződés esetén tulajdonít jelentőséget, amikor a bíróságnak lehetőséget ad arra, hogy a kötelezettet mentesítse a vételi jogból folyó kötelezettsége alól. Mentesítés iránt keresetet a tulajdonos csak a vételi jog gyakorlását megelőzően terjeszthet elő. A vételi jog gyakorlása ugyanis létrehozza az adásvételi szerződést és a tulajdonos mint eladó kötelezettségei ettől kezdődően az adásvételi szerződésen (és nem a vételi jogon) alapulnak.
A (3) bekezdés rendelkezéséből kitűnően a mentesítésre csak az olyan változások adhatnak alapot, amelyek a kötelezett oldalán a szerződés megkötését követően következtek be, és ezek közül is csak azok, amelyek olyan súlyosak, hogy emiatt a kötelezettség teljesítése a tulajdonostól a közfelfogás szerint sem várható el.
Kizárt a kötelezett mentesítése az értékpapírra vagy tőzsdei termékre engedett opció esetén [2001. évi CXX. törvény 322. § (5)].
Jogszabályon alapuló vételi jog illeti meg:
- az építőközösségbe belépő új tagot a kizárt tag tulajdoni illetőségére [Ptk. 578/D. § (2)],
- a nyugdíjasházi szövetkezetkezet az elhunyt tag tulajdonára, ha az örökös nem kérte a tagfelvételét vagy nem felelt meg az előírt feltételeknek (1992. évi I. törvény 100. §),
- a kárpótlásra jogosultakat a kijelölt termőföldterületre [1991. évi XXV. törvény 15. § (2)],
- a munkaviszony megszűnése (a nyugdíjazást kivéve), illetve a dolgozó halála esetén az ingyenes vagyonjegyre a kibocsátót [94/1988. (XII. 22.) MT rendelet 6. § (3)].
EBH2003. 867. *Jogszabály nem tiltja, hogy az eladó olyan dologra kössön adásvételi szerződést, ami a szerződés időpontjában még nem áll tulajdonában. Ilyen esetben az eladó köteles a dolog tulajdonjogát megszerezni annak érdekében, hogy azt a vevőre átruházhassa. Az átruházásért jogszavatosság terheli [Ptk. 117. § (3) bek., 365. § (1) bek., 367. § (2) bek., 375. § (1) bek., 1972. évi 31. tvr. 30. § (1) bek. a) pont, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 86. §, Pp. 51. § a) pont, 213. § (2) bek., 215. §].*
BH2003. 156. *A házastársi életközösség fennállása alatt kötött szerződés alapján lízingelt gép - az életközösség megszűnéséig kifizetett lízingdíjak arányában - akkor is a közös vagyonhoz tartozik, ha az ún. maradványértéket már a különélés idején kizárólag az egyik házastárs fizeti ki [Csjt. 27. § (1) bek., Ptk. 375. § (1) bek.].*
BH2002. 28. *A lábon álló terményre létrejött opciós szerződés alapján az adott terület birtokbavétele megvalósul azáltal, hogy a vevő az eladóval vállalkozási szerződést köt az elvégzendő mezőgazdasági munkákra és a termény betakarítására. Ezzel az adott terület a lábon álló terméssel a tulajdonjog megszerzőjének hatalmába kerül, tehát a termés már az elválással a vevő tulajdona lesz [Ptk. 117. § (2) bek., 125. § (1) bek., 375. § (1) bek., az 1993. évi LXXXI. tv.-nyel és az 1997. évi XXVII. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (többször mód. Cstv.) 1. § (3) bek., 4. § (1) bek., 38. § (3) bek., 47. § (1) bek., 48. §].*
BH2002. 13. *Az önkormányzat tulajdonában álló üzlethelyiségre a bérlőt nem vételi jog, hanem elővásárlási jog illeti meg [Ptk. 375. §, 1993. évi LXXVIII. tv. 1. § (1) bek., 20. § (1) bek., 34. § (1) bek., 45. § (1) bek., 58. § (1) bek.].*
BH2002. 10. *Az ügyvéd kártérítési felelősséggel tartozik, ha az általa szerkesztett szerződés nem felel meg a megbízó ügyleti akaratának, és nem alkalmas a célzott joghatás kiváltására [Ptk. 340. § (1) bek., 375. § (2) bek.].*
BH2001. 584. *I. A biztosítékként kikötött vételi jog és a jelzálogszerződés elhatárolásának szempontjai [Ptk. 207. § (4) bek., 251. §, 375. § (1) bek.].*
EBH2001. 541. *I. Egyszemélyes társaság üzletrészének részbeni átruházása érdekében alapítói döntéssel az üzletrészt fel kell osztani. Ugyanez vonatkozik arra az esetre is, ha az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság üzletrészének hányadára vételi jogot kíván engedni [Ptk. 206. §, 375. § (1) bek., 1988. évi VI. törvény (régi Gt.) 169. § (1) bek., 183. § (2) bek. c) pont, 184. § (3) bek., 223. §].*

BH2001. 435. *I. Egyszemélyes társaság üzletrészének részbeni átruházása érdekében alapítói döntéssel az üzletrészt fel kell osztani. Ugyanez vonatkozik arra az esetre is, ha az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság üzletrészének hányadára vételi jogot kíván engedni [Ptk. 206. §, 375. § (1) bek., 1988. évi VI. törvény 169. § (1) bek., 183. § (2)-(3) bek. e) pont, 184. § (3) bek., 189. § (3) bek., 223. §].*

EBH2000. 222. *A tagváltozás alapjául szolgáló, vételi jog létesítéséről szóló megállapodást a cégbíróság nem vizsgálhatja abból a szempontból, hogy az érvényes-e. A tagváltozást bejegyző végzés hatályon kívül helyezése iránt indított perben a bíróság csak olyan körben vizsgálhatja a jogszabálysértést, amelyre a cégbíróság bejegyzési eljárásban gyakorolt törvényességi felügyeleti jogköre kiterjed [Ptk. 375. § (2) bek., 1989. évi 23. tvr. 18/B. § (2) bek.].*

BH2000. 115. *I. Egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság üzletrészének hányadára - üzletrész felosztás hiányában - átruházással nem lehet tulajdonjogot szerezni. Egyszemélyes kft.-ből többszemélyessé váló kft. társasági szerződését a bíróság nem hozhatja létre [Ptk. 206. §, 207. § (1) bek., 375. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 19. § 169. § (1) és (3) bek., 223. §].*

BH1999. 452. *Vételi jog feltételhez kötött gyakorlása [Ptk. 375. § (1) bek., 112. § (1) bek., 236. § (4) bek.].*

BH1999. 415. *II. Az ügyvédi ellenjegyzés jogszabályban előírt kötelezettsége nem az adásvételi szerződés érvényességének, hanem az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésének a feltétele. Az ellenjegyzés hiánya tehát önmagában az ingatlan-adásvételi vagy az opciós szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 215. § (2) bek., 217. § (1) bek., 218. § (1) bek., 295. §, 365. § (1) és (3) bek., 375. § (1) és (3) bek., 1994. évi V. tv., 1972. évi 32. tvr. 15. § (2) bek., XXV. PED.].*

EBH1999. 27. *A pénzintézet a kölcsönszerződés biztosítására az ingatlanra a jelzálogjog mellett vételi jogot is jogosult kikötni [Ptk. 112. § (1) bek., 201. § (2) bek., 263. § (1) bek., 375. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 546. *Készfizető kezesi szerződés esetén a bíróság nem köteles vizsgálni, hogy a kezeseket milyen okok késztették a kezességvállalásra, a kölcsönadó a hitelnyújtás során szakszerűen járt-e el, és képviselte-e a kezesek érdekeit a hitelszerződés megkötésekor. A bíróság által vizsgálandó viszont az, hogy a hitelt nyújtó az ügyletet biztosító valamely jogáról nem mondott-e le. Nem minősül a biztosíték jellegű vételi jogról való lemondásnak az, hogy ezt a jogot az érintett nem gyakorolta [Ptk. 112. § (1) bek., 254. § (3) bek., 263. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (2) bek., 274. § (2) bek. a) pont, 276. § (2) bek., 375. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 350. *Vételi jog kikötése jelzálogjog mellett [Ptk. 112. § (1) bek., 201. § (2) bek., 263. § (1) bek., 375. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 229. *Önkormányzati bérlakásra vonatkozó vételi jog gyakorlásának módja [Ptk. 365. § (3) bek., 373-375. §-ok].*

BH1997. 203. *Nem tartozik a felszámolás körébe az az ingatlan, amelyre vonatkozóan valamely személy a felszámolás közzététele előtt vételi jogával élt. Ez vonatkozik arra az esetre is, ha a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése a vételi jog jogosultja javára csak a felszámolás közzététele után történt meg [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 4. § (1) bek., 31. § (1) bek. 51. § (3) bek., Ptk. 117. § (3) bek., 145. § (2) bek., 373. § (5) bek., 375. § (1) bek.].*

BH1997. 142. *Ha a hitelező az adós gazdálkodó szervezettel kötött szerződésben biztosított vételi jogát gyakorolta és a vételárat megfizette, a felszámoló az ennek folytán létrejött adásvételi szerződés azonnali hatállyal való felmondására vagy a szerződéstől való elállásra nem jogosult, függetlenül attól, hogy a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése még nem történt meg. A szerződést a felek szolgáltatásainak feltűnő aránytalanságára hivatkozva a felszámoló a felszámolási eljárás során nem, hanem csak a felszámolási eljárást lefolytató bíróság mint perbíróság előtt támadhatja meg [1991. évi IL. törvény (Cstv.) 40. § (1) bek., 47. § (1) bek., 48. § (1) bek., Ptk. 117. § (3) bek., 236. § (1) és (2) bek., 365. § (1) bek., 375. § (1) bek.].*

BH1996. 603. *Ha a felek megállapodása szerint a hitelező az adós tulajdonában levő ingatlanra vonatkozóan vételi jogával a hitel lejártát követő 45 nap elteltével élhet, a hitelező az adósnak a kölcsönszerződés azonnali hatályú felmondásáról történt értesítésével kezdődő 45 napon belül tett, a vételi jog gyakorlására vonatkozó nyilatkozatával az ingatlan tulajdonjogát nem szerzi meg [Ptk. 375. § (1) bek., 207. § (1) bek., 277. § (1) bek., 523. § (1) bek., 525. § (1) és (2) bek., 526. § (2) bek.].*

BH1996. 444. *Az a körülmény, hogy a felszámolási eljárás megindítása iránti kérelmet előterjesztő hitelező követelését a bankkonszolidáció keretében megvásárolták, és a vevő a felszámolóval a bírósági eljáráson kívül egyezséget kötött, nem ad alapot a felszámolási eljárásnak - az annak során kötött egyezségre vonatkozó szabályok mellőzésével történő - megszüntetésére [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 41-45. §, Ptk. 375. §, Pp. 61. §, 157. §].*

BH1993. 645. *A lakást elidegenítésre kijelölő határozat vételi jogot keletkeztet, a határozat módosítására, vagy visszavonására csak az Áe. 61. §-a (5) bekezdésének korlátai között kerülhet sor [Ptk. 375. § (1) bek.,*

1957. évi IV. tv. 61. § 32/1969. (IX. 30.) Korm. r. 5. § (1) bek., 1971. (II. 8.) EVM r. l. és 4. §, 19/1982. (X. 7.) ÉVM r. l. §].

BH1992. 758. *Színlelt bérleti és opciós szerződéssel leplezett érvénytelen adásvételi szerződés folytán használt ingatlan elbirtoklásának vizsgálatánál irányadó szempontok [Ptk. 121. § (1) bek., 375. § (1) bek.].*

BH1992. 115. *III. Semmis a társasági szerződésnek az üzletrészekre vonatkozó vételi jog (opció) kikötése, ha az határozatlan időre vagy 6 hónapot meghaladó határozott időre szól, illetőleg érvénytelen ez a kikötés, ha az - jogszabályban előírt - elővásárlási joggal ütközik [Ptk. 375. § (2) bek., 1988. évi VI. törvény 17. §, 171. § (1) bek., 172. §].*

Ptké. 86. § A Ptk. hatálybalépése előtt kikötött visszavásárlási és vételi jog a Ptk. hatálybalépésétől számított öt év elteltével megszűnik, kivéve, ha a kikötött időből ennél kevesebb van hátra.

376. § (1) A felek megállapodhatnak, hogy a vevő a vételárat meghatározott időpontokban, több részletben fizeti meg, és a dolgot a vételár teljes kiegyenlítése előtt neki átadják (részletvétel).

(2) Az eladó írásban kiköthetí az elállás, illetőleg a részletfizetési kedvezmény megvonásának jogát arra az esetre, ha a vevő a részletet az esedékességkor nem fizeti meg. Ezzel a jogával az eladó a részlet megfizetésének első ízben való elmulasztása esetében csak akkor élhet, ha a vevőt erről előzőleg értesítette, és neki a teljesítésre megfelelő időt engedett.

(3) Ha az eladó a szerződéstől elállt, a vevő köteles használati díjat fizetni, továbbá meg kell térítenie azt a kárt, amely a dolog rendeltetésszerű használatával járó értékcsökkenést meghaladja.

(4) A vevőnek átadott dolog elpusztulásának vagy értékcsökkenésének veszélyét - a tulajdonjog fenntartása esetében is - a vevő viseli.

Az adásvételi szerződés alapján az eladó a dolog birtokba adására a vételár megfizetésével egyidejűleg köteles. A felek megállapodása alapján a vevő a vételárat egy összegben, de részletekben is teljesítheti. Ha azonban a felek abban állapodnak meg, hogy a vételár részletekben történő megfizetése mellett az adásvétel tárgyát az eladó a teljes vételár kifizetése előtt a vevő birtokába adja, az adásvétel különös nemeként nevesített részletvételről van szó.

A törvény külön rendelkezése hiányában a részletvételi szerződés alakszerűségére az általános és a különös (adásvételi szerződésre irányadó) szabályok vonatkoznak.

A részletfizetési kedvezmény mellett az adásvétel szabályai szerint az eladó a tulajdonjoga fenntartásáról rendelkezhet (Ptk. 368. §). Részletvétel esetén a törvény ezen felül feljogosítja az eladót arra, hogy az esedékes részlet meg nem fizetése esetére az elállás vagy a kedvezmény megvonásának jogát kösse ki. Az ilyen kikötés érvényességét a törvény annak írásba foglalásához köti.

Az érvényesen kikötött jogot az eladó előzetes eljárás nélkül csak a másod ízbeni vevői késedelem esetén gyakorolhatja. Ha a vevő első ízben mulasztja el az esedékes részlet megfizetését, az eladó köteles arra, hogy a kikötött joga gyakorlásáról a vevőt értesítse, s ezzel egyidejűleg részére - az elmaradt részlet megfizetésére - megfelelő póthatáridőt tűzzön. A kikötött jog a póthatáridő sikertelen elteltével gyakorolható.

Az elállás jogkövetkezménye, hogy a szerződés a megkötésére visszaható hatállyal megszűnik és az eredeti állapotot kell helyreállítani (Ptk. 319-320. §). Ennek során az eladót terheli a már megfizetett részletek visszafizetése, a vevő pedig köteles a dolgot kiadni és a birtokbavételtől a visszaadásig terjedő időszakra a használatért díjat, és ezen felül azt a kárt is megfizetni az eladónak, ami a dologban bármilyen okból keletkezett.

Részletvétel esetén a kárveszélyt a vevő viseli.

BH2003. 233. *Gépjárműre vonatkozó részletvétel esetén az eladó elállási és felmondási joga független attól, hogy a vevő az ellopott gépkocsi értékének megtérítése iránt a casco biztosítás alapján a biztosítóval szemben igényt érvényesített-e. [Ptk. 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 365. § (1) bek., 376. §].*

BH1998. 496. *A kárveszélyviselés tekintetében eltérő jogszabály alkalmazása az ún. pénzügyi lízingszerződés, illetőleg a bérleti szerződés lehetetlenülése esetén [1991. évi XXXIV. tv. 26. § (1)-(3) bek., 29/A. § (3) bek., 1991. évi LXIX. tv. 3. § (1) bek. c) pont, 1995. évi XLVIII. tv. 27. § (3) bek., Ptk. 312. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 376. § (4) bek., 430. §].*

BH1998. 242. *A lízingszerződésben kikötött részletfizetés esetén a követelés elévülésének kezdő időpontja nem az elmaradt - ki nem fizetett - részlet esedékességének, hanem a végeladási ár esedékességének az időpontja [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 376. § (1) és (2) bek., 423. §].*

BH1991. 357. *A lízing atipikus szerződés, az tartalmában bérlet és - a jelen esetben részvétel is, amely tartós jogviszonyt keletkeztet, és amelynél a szerződés fennállása alatt az elévülés - például az egyes díjrészletek tekintetében - fogalmilag kizárt [Ptk. 376. § (1) bek., 36/1985. (X. 31.) PM r. 5. §].*

Ptké. 61. §

Ptké. 87. § Az állatszavatosságra vonatkozó rendelkezéseket a Ptk. hatálybalépése előtt kötött szerződésre csak akkor lehet alkalmazni, ha a szerződést a Ptk. hatálybalépése után teljesítik.

377. § Ha az eladó a dolgot házaló kereskedés során történő eladás céljára kapta harmadik személytől, jogszabály a vevővel szemben e harmadik személynek az eladóval való egyetemleges felelősségét állapíthatja meg.

Házaló kereskedés alatt azt a tevékenységet kell érteni, amikor az eladó (egyéni vállalkozó vagy a gazdálkodó szervezet képviselője, megbízottja, illetve munkavállalója) a telephelyén kívül (vásáron, piacon, vásárcsarnokban, a fogyasztó lakásán vagy munkahelyén) köt adásvételi vagy szolgáltatás nyújtására irányuló szerződést.

A házaló kereskedést a 44/1998. (III. 11.) Korm. rendelet szabályozza. A 44/1998. (III. 11.) Korm. rendelet 5. § (1) bekezdése értelmében a szerződésből - és a jogszabályból - folyó kötelezettségek teljesítéséért egyetemlegesen felel az, aki az árut az eladónak a házaló kereskedés céljára átadta. Kivétel ez alól, ha a kárt szerződésszegő magatartásával a gazdálkodó szervezet munkavállalója okozta. Ebben az esetben ugyanis a fogyasztóval (vevővel) szemben kizárólag a gazdálkodó szervezet köteles helytállni [44/1998. (III. 11.) Korm. rendelet 5. § (2)]. Az az eladó, aki nem a saját tulajdonát kínálja eladásra, legkésőbb a szerződés megkötésekor köteles a fogyasztóval (vevővel) közölni annak a személynek az adatait, akitől a dolgot eladás céljából kapta [44/1998. (III. 11.) Korm. rendelet 5. § (3)].

BH1992. 44. *Ha a mezőgazdasági termény, termék szállítására vonatkozó, egy évre szóló megállapodásban az ár nem tekinthető meghatározottnak, mezőgazdasági termékértékesítési szerződés létrejötte nem állapítható meg. A megállapodás gazdálkodó szervezetek egymás közötti beszerzéseire vonatkozó előszerződésnek minősülhet [Ptk. 422. § (2) bek., 208. §, 377. §].*

BH1985. 73. *Mezőgazdasági termékek szállítására - mezőgazdasági termékértékesítési szerződés helyett - szállítási vagy adásvételi szerződés is köthető [Ptk. 365. § (1) bek., 377. §, 14/1978. (III. 1.) MT sz. r. 4. § (1) bek., 6. §, 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 4. §, 7. § (1) bek.].*

2. A csere

378. § Ha a szerződő felek dolgok tulajdonának kölcsönös átruházására vállalnak kötelezettséget, az adásvétel szabályait kell megfelelően alkalmazni. Ebben az esetben mindegyik fél eladó a saját szolgáltatása, és vevő a másik fél szolgáltatása tekintetében.

A csereszerződést az adásvételi szerződéstől az különbözteti meg, hogy a tulajdonjog átruházásáért ellenszolgáltatásként a vevő nem vételárat fizet, hanem viszont tulajdonjog átruházását vállalja. A kölcsönös tulajdon-átruházásból következően ezért a szerződés alanyaira mindkét oldalon az eladót, illetve vevőt megillető jogokat és kötelezettségeket együttesen kell alkalmazni.

BH2003. 119. *II. Belföldi jogi személy a mezőgazdasági termőföld tulajdonjogát nem szerezheti meg. Az erre irányuló szerződés és az ebből eredő származékos jogszerzésre irányuló jogügylet egyaránt semmis [Ptk. 200. § (2) bek., 112. § (1) bek., 237. § 239. §, 378. §, 1994. évi LV. tv. 6. § (1) bek., 9. § (1) bek.].*

BH1987. 41. *I. A személyi tulajdonú lakások szervezett forgalmazása keretében az egyik lakásnak az OTP által történt megvétele, a másik lakásnak általa ugyanazon személy részére való eladása esetén a két jogügylet csupán technikai okokból különül el, mert a felek akarata, valamint a szerződés tartalma folytán az adásvétellel vegyes csereszerződésnek minősül. Ehhez képest a felek által nyújtott kölcsönös szolgáltatások értékének szemben állításával lehet csak eldönteni, hogy van-e valamelyik fél oldalán olyan feltűnően nagy értékkülönbség, amely a Ptk. 201. §-ának (2) bekezdése szerinti megtámadás alapja lehet [Ptk. 365. és 378. §, 1040/1982. (X. 7.) Mt. h., 50/1982. (X. 7.) PM-ÉVM sz. r.]*

XXXIV. fejezet

A szállítási és a közüzemi szerződés

1. A szállítási szerződés

379. § (1) Szállítási szerződés alapján a szállító köteles a szerződésben meghatározott dolgot a kikötött későbbi időpontban vagy időszakban a megrendelőnek átadni, a megrendelő pedig köteles a dolgot átvenni és az árát megfizetni.

GKT 17/1973. szám

Ha a felek megállapodása a szállítási szerződés fogalmi elemeinek megfelel, arra a szállítási szerződésre vonatkozó szabályok irányadók függetlenül attól, hogy a szolgáltatás tárgya szerződéskötési kötelezettség alá esik-e.

A szállítási szerződésekre vonatkozó szabályozás 1993. november 1-jei hatállyal lényegesen megváltozott. Korábban két szintű szabályozás volt: a főszabályokat a Ptk., míg a részletes szabályokat a 7/1978. (II. 1.) MT rendelet tartalmazta.

A szállítási szerződések körében az egyéb szerződések szabályozásához képest szigorúbb szabályozás érvényesült: főszabályként a kógencia volt a jellemző és a diszpozitivitás - a felek szabad megállapodása - csak kivételesen jöhetett szóba, ha a rendelkezéstől való eltérést a jogszabály megengedte.

Ezen a helyzeten 1993. évi XCII. törvény változtatott és 1993. november 1-jei hatállyal módosította a szállítási szerződés szabályait. Ennek indoka az volt, hogy a piacgazdaságban indokolatlan volt fenntartani a tervutasításos rendszer maradványaként létező szigorú szabályozást. A törvény miniszteri indokolásából kitűnik, hogy a jogszabály módosításának oka a felek magánautonómiájának a tiszteletben tartása, a polgári jogi szabályozás egységessége, a személyek egyenjogúságának biztosítása.

A módosító rendelkezéseket a törvény hatálybalépése után kötött szerződésekre kell alkalmazni kivéve, ha a korábbi jogszabály alapján a törvény hatálybalépése előtt kötött szerződés érvénytelen lenne, de az új szabályozás szerint érvényes. Ennek például jelentősége van a Ptk. 239. § alkalmazása körében, tehát a részleges érvénytelenség kapcsán. Míg a korábban hatályban volt jogszabály úgy rendelkezett, hogy ha a szerződésnek egy része volt érvénytelen, főszabály szerint az egész szerződés megdőlt, a ma hatályos szabályozás alapján főszabályként a szerződés egy részének érvénytelensége nem teszi érvénytelenné az egész szerződést.

A 7/1978. (II. 1.) MT rendelet 1. § (2) bekezdését a 20/1993. (III. 27.) AB határozat 1993. szeptember 30-ai hatállyal megsemmisítette, majd az 1993. évi XCII. törvény azt hatályon kívül helyezte. A hatálybaléptető rendelkezés értelmében [1993. évi XCII. törvény 40. § (9)] azonban a mindkét fél által ismert szokvány vagy mintaszabályzat hiányában továbbra is jogosultak arra, hogy a minőségi és a mennyiségi kifogásolás rendjét a már hatályon kívül helyezett rendelet korábbi szabályaira utalással határozzák meg.

A szállítási szerződés lényeges szerződési elemei:

- a szerződés alanyai a szállító és a megrendelő,

1987. szeptember 1-jét megelőzően hatályban volt Ptk. 379. § (2) bekezdése szerint szállítási szerződést csak gazdálkodó szervezetek köthettek. E szabályt az 1987. évi 11. törvényerejű rendelet 7. § (1) bekezdése hatályon kívül helyezte. Ebből az következik, hogy a szállítási szerződésnek mindkét pozícióban bárki alanya lehet. Mégis a szállítási szerződéseknek gyakorlati jelentősége a gazdasági életben van. Ilyen szerződést természetes személyek egymás között, illetve természetes személy (az egyéni vállalkozót kivéve, aki nemcsak természetes személy, hanem gazdálkodó szervezet is) gazdálkodó szervezettel nemigen köt.

- a szerződés tárgyának meghatározása mennyiség, minőség, választék szerint,

- a teljesítés idejének (időpontjának vagy időszakának) a meghatározása,

- az ellenszolgáltatás (az áru, a termék ára, ellenértéke) kikötése.

A felek között létrejött megállapodás akkor minősül szállítási szerződésnek, ha a felek kölcsönös, egybehangzó akaratnyilvánítása a felsorolt minimális lényegi elemeket tartalmazza. A felek ezen túlmenő feltételeket is lényeges elemnek minősíthetnek [Ptk. 205. § (2)].

A szállítási szerződés alakszerűségére vonatkozóan előírás nincs, így a felek megállapodhatnak írásban, szóban és ráutaló magatartással is [Ptk. 216. § (1)]. Ha a felek kötbért akarnak kikötni, az csak írásba foglalva érvényes [Ptk. 246. § (1)]. A jelenlegi jogi szabályozás mellett nincs kötelező kötbérszankció a szállítási szerződésekre vonatkozóan, így amennyiben a felek kötbérrel akarják biztosítani a szerződést, ebben kifejezetten meg kell állapodniuk. E körben a Ptk. 246-247. § rendelkezései az irányadók.

A szállítási szerződés visszterhes szerződés. Amennyiben nincs ellenszolgáltatás, az nem szállítási szerződésnek, hanem ajándékozási szerződésnek minősülhet, ha a felek akarata ajándékozásra irányult.

A szállítási szerződés a tulajdon-átruházás egyik szerződésfajtája, az adásvétel, a csere, illetve a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés mellett. A szerződés tehát dolog átadására (dare) irányuló kötelem. A szállítási szerződés jogcímet biztosít a dolog átadására. A szerződés teljesítését ki lehet kényszeríteni, végső soron bírói út igénybevételével.

A tulajdonjog átszállása és a kárveszélyviselés átszállása is a dologátadással következik be. A szerződés tárgya ingó dolog lehet, ingatlan átruházása szállítási szerződéssel fogalmilag kizárt. A szerződés tárgya lehet a szállító által termelt, de a mástól beszerzett dolog, termék is. A szállítási szerződés ún. halasztott adásvétel, a teljesítés ideje mindig későbbi, mint a szerződéskötés ideje. A szállítási szerződés tehát az adásvételi szerződés önálló, nevesített alakzata. A szállítási szerződés alapján a felek között tartós jogviszony keletkezik.

Néhány jogszabály a szállító számára szerződéskötési kötelezettséget ír elő. Például:

- a villamos energiáról szóló 2001. évi CX. törvény 43. § (2) bekezdése értelmében: a közüzemi nagykereskedőt a közüzemi szolgáltatóval szemben ellátási kötelezettség terheli, a közüzemi szolgáltató és a közüzemi fogyasztók között létrejött közüzemi szerződések teljesítésének mértékéig. A közüzemi fogyasztók ellátásához szükséges villamos energia lekötésére és átvételére a közüzemi nagykereskedő és a közüzemi szolgáltató köteles szerződést kötni.

Amennyiben a jogszabály szerződéskötési kötelezettséget ír elő, abban az esetben a feleknek figyelemmel kell lenniük a Ptk. 212. § rendelkezéseire, így a jogosult ajánlattételre hívhatja fel azt, akit szerződéskötési kötelezettség terhel. A kötelezettnek a felhívás kézhezvételétől számított 30 napon belül kell az ajánlatát megtennie.

A szerződéskötési kötelezettség esetén irányadó a Ptk. 206. § (1) bekezdése is. Amennyiben a felek nem állapodnak meg, a bíróság - jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - létrehozhatja a szerződést és tartalmát megállapíthatja. A bíróság azonban nem hozhatja létre a szerződést abban az esetben, ha a szerződéskötésre kötelezett fél bizonyítja, hogy a szerződés teljesítésére nem képes vagy a szerződés teljesítése nemzetgazdasági érdeket sértene. A felek szerződését a bíróság a forgalmi szokások alapján ki is egészítheti [Ptk. 206. § (4)], illetve nemzetgazdasági érdekből módosíthatja, megszüntetheti, felbonthatja vagy hatályában fenntarthatja [Ptk. 206. § (2)].

Amennyiben a bíróság a szerződés megkötése, módosítása, felbontása vagy megszüntetése tárgyában jogerős határozatot hoz, a szerződés - a felek további jogcselekménye nélkül - létrejön, módosul, illetőleg megszűnik (GKT 26/1973. szám).

Egyéb esetekben a bíróság - miután a szállítási szerződés tartós jogviszonyt keletkeztet a felek között - a Ptk. 241. §-ban foglalt feltételek esetén is módosíthatja a szerződést.

A felek a szállítási szerződés tartalmát főszabály szerint szabadon állapíthatják meg, kógens, illetve imperatív szabályok ma már a szállítási szerződések körében is kivételként léteznek.

A szállítási szerződésben a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény 3. §-ában foglalt feltételek fennállása esetén bírósági peres eljárás helyett a felek választottbírósági eljárást köthetnek ki.

Amennyiben a szállítási szerződés megrendelője a közbeszerzésekről szóló 1995. évi XL. törvény 1. §-ában felsorolt szervezet, a közbeszerzés hatálya alá tartozó szállítási szerződéseket a közbeszerzési eljárás szabályainak megfelelően kötheti meg a szállítóval. A közbeszerzési eljárás szabályai a törvény 25. §-a értelmében kötelezőek, tehát e szabályoktól csak annyiban térhetnek el a felek, amennyiben azt a törvény kifejezetten megengedi.

A szerződés típusának a megítélése nem attól függ, hogy a szolgáltatás tárgya a szerződéskötési kötelezettség alá esik-e vagy sem, hanem az, hogy a megállapodás a szállítási szerződés fogalmi elemeinek megfelel-e (GKT 17/1973. szám).

Elhatárolási kérdések:

- Ha a kötelezett nyomban teljesít a szerződéskötéskor, a megállapodás adásvételnek, nem szállítási szerződésnek minősül. Amennyiben a szerződésben a teljesítési határidő határozott formában nincs kikötve, a szerződés nem minősülhet szállítási szerződésnek, ha azonban a megállapodás az adásvételi szerződés feltételeinek megfelel és a felek akaratnyilvánításából más nem következik, az adásvételi szerződés létrejöttét nem akadályozza, hogy az eladó a dolgot később szállítja (BH1993. 184.).

- Amennyiben az egyik fél díjazás ellenében arra vállal kötelezettséget, hogy a saját nevében a más javára adásvételi szerződést köt, bizományi szerződés jön létre (Ptk. 507. §) akkor is, ha a felek a megállapodást szállítási szerződésnek nevezték.

- Amennyiben a lízingbe vevő, a teljes lízingdíjat még a lízingtárgy átadása előtt kifizette, lízingszerződés nem jött létre. Amennyiben azonban a felek megállapodása a szállítási szerződés fogalmi elemeit tartalmazza, úgy azt szállítási szerződésnek és nem lízingszerződésnek kell minősíteni (BH1994. 97.).

- A szállítási szerződés a vállalkozási szerződéstől abban különbözik, hogy a szállítási szerződés dologátadásra irányul (dare-kötelem), a vállalkozási szerződés pedig tevékenység kifejtésére, szolgáltatás nyújtására (facere-kötelem) irányul. Készülékek üzembe helyezés nélküli gyártására kötött szerződés nem vállalkozási, hanem szállítási szerződésnek minősül (BH1980. 481.). Ha a szolgáltatás tárgya sorozatgyártású

termék, szállítási szerződés jött létre, ha azonban a szolgáltatás a megrendelő egyéni kívánsága szerint létrehozott egyedi mű, vállalkozási szerződésről van szó. Ezt az elhatárolást is a bírói gyakorlat alakította ki.
A szállítási szerződésekkel kapcsolatban szükséges felhívni a figyelmet az alábbi jogszabályokra:
- 11/1985. (VI. 22.) ÉVM-IpM-KM-MÉM-BkM együttes rendelet, az egyes épületszerkezetek kötelező alkalmassági idejéről,
- 181/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet a lakásépítéssel kapcsolatos kötelező jótállásról,
- 151/2003. (IX. 22.) Korm. rendelet az egyes tartós fogyasztási cikkekre vonatkozó kötelező jótállásról,
- az 1993. évi X. törvény a termékfelelősségről,
- 47/1968. (XII. 18.) Korm. rendelet a termékek minőségének tanúsításáról,
- 2/1984. (III. 10.) BkM-IpM együttes rendelet a használati, kezelési útmutatóról és a minőség tanúsításáról.

(2)

E rendelkezés 1987. szeptember 1-jétől hatálytalan.

BH1998. 351. *Az exportcélú külkereskedelmi szerződések és a bérmunkaszerződések elhatárolási szempontjai [Ptk. 207. § (1) bek., 379. §, 389. §, 474. § (1) és (3) bek.].*

BH1995. 107. *Ha a felek a szerződéskötéskor az árban ugyan kifejezetten nem állapodnak meg, de egyetértenek abban, hogy ettől függetlenül a szállító a gyártást kezdje meg, mert a megrendelő a terméket átveszi, a bírói gyakorlat szerint ez a szerződéskötéskor ismert, az adott szolgáltatással arányos piaci ár hallgatólagos, kölcsönös elfogadását jelenti [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 207. § (1) bek., 361. § (1) bek., 379. §, GK 68.].*

BH1994. 150. *I. A szállítási szerződést megszegő fél maga köteles viselni annak következményét, hogy a kereskedelmi láncolatban őt megelőző kereskedő a vele kötött szerződést nem teljesítette [Ptk. 379. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) Mt. r. 18 § (1) bek.].*

BH1994. 97. *Ha a lízingbe vevő a teljes lízingdíjat még a lízingtárgy átadása előtt kifizeti, lízingszerződésről nem lehet beszélni. Pénzügyi lízing esetén hitelnyújtásról van szó, ha erre nem kerül sor, akkor színlelt szerződés miatt a semmisség következményeit kell alkalmazni [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) és (4) bek., 234. § (2) bek., 237. §, 315. §, 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 328. § (1) bek., 368. § (1) bek., 379. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 18. § (4) bek.].*

BH1993. 184. *I. Ha a felek a szállítási szerződés valamely lényeges feltételében nem állapodnak meg, közöttük szállítási szerződés nem jön létre. Ha azonban ez a megállapodás az adásvételi szerződés feltételeinek megfelel - és a felek akaratnyilvánításából más nem következik -, ennek a szerződésnek létrejöttét nem akadályozza, hogy az eladó a dolgot később szállítja [Ptk. 365. § (1) bek., 379. § (1) bek., GK 5. sz. b) pont].*

BH1982. 18. *Raktári beszerzésre kötött szerződés megszegése esetén - külön kikötés hiányában - meghiúsulási kötbér nem követelhető [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 20. § c) pont, 22. §, Ptk. 379. § (1) bek.].*

BH1980. 481. *Készülékek üzembehelyezés nélküli gyártására kötött szerződés abban az esetben sem vállalkozási, hanem szállítási szerződés, ha ahhoz a gyártási folyamatot tartalmazó összesítő -nek nevezett külön műszaki leírás elkészítése is szükséges [Ptk. 379. § (1) bek.].*

380. § A felek a dolog minőségét, a minőség és a mennyiség megvizsgálásának módját, a minőségi és a mennyiségi kifogásolás rendjét meghatározhatják szabványra, műszaki feltételre, más előírásra, mindkét fél által ismert szokványra vagy mintaszabályzatra utalással, mintával vagy részletes leírással.

GKT 68/1973. szám

Ha a felek a szerződésbe a kötelező hatályú szabványtól eltérő feltételt - az erre vonatkozó engedély ellenére - nem vettek fel, az engedély tartalmára tekintet nélkül a szabványt kell kikötöttnek tekinteni.

GKT 85/1973. szám

Ha a gazdálkodó szervezetek között létrejött szerződés vagy nem kötelező szabvány a minőségi átvételre szúrópróbaszerű vizsgálatot ír elő, ennek eredménye szerint a szállított egész mennyiséget hibásnak, illetőleg

hibátlannak kell vélelmezni. A szúrópróba szerint végzett vizsgálat eredményével szemben azonban a szállító vállalat a meg nem vizsgált mennyiség hibátlanságát, illetőleg a megrendelő a meg nem vizsgált mennyiség hibás voltát bizonyíthatja.

Ha a minősítés kötelező szabványban előírt szúrópróbás vizsgálat alapján történt, ennek eredményével szemben ellenbizonyításnak nincs helye.

GK 73. szám

III. Minta alapján szállított dolog minőségi hibája miatt a szállító felelőssége akkor is fennáll, ha a megrendelő a mintát előzetesen elfogadta.

E jogszabályhely iránymutatást tartalmaz a szerződő felek számára, hogy a szállítandó dolog minőségét, a minőség és mennyiség megvizsgálásának a módját, valamint a minőségi és mennyiségi kifogásolás rendjét milyen módon határozhatják meg a szerződésben.
Ezek az alábbiak:
- szabvány
- műszaki feltétel
- más előírás
- mindkét fél által ismert szokvány
- mindkét fél által ismert mintaszabályzat
- minta
- részletes leírás.
A szabványra, műszaki feltételre, más előírásra, illetve a mindkét fél által ismert szokványra vagy mintaszabályzatra elegendő utalni. A jogszabályi felsorolás nem tartalmaz sorrendiséget, a felsorolt módok bármelyike alkalmazható a szerződésben.
Az 1993. évi XCII. törvény 40. § (9) bekezdése értelmében a mindkét fél által ismert szokvány vagy mintaszabályzat hiányában a felek a Ptk. 380. §-a alapján a minőségi és mennyiségi kifogásolás rendjét meghatározhatják a 7/1978. (II. 1.) MT rendeletnek a mennyiségi és minőségi kifogásolásra vonatkozó - 1993. november 1-jétől hatályon kívül helyezett - rendelkezéseire történő utalással is. Ilyen esetben a minőségi kifogásra vonatkozó eljárást ennek megfelelően kell lefolytatni (BH1995. 587.).
E szabályok értelmében:
A megrendelő (átvevő) mennyiségi és minőségi kifogás esetén köteles:
- a kifogást megalapozó bizonyítékokat beszerezni, illetve megjelölni;
- lehetővé tenni a szállító számára a kifogásolt termék azonosságának megállapítását és a kifogás megalapozottságának ellenőrzését vagy felülvizsgálatát.
Fuvarozó közbejöttével történő szállítás esetén az átvevő köteles a fuvarozóval szembeni igény érvényesítéséhez szükséges intézkedéseket a jogszabályban előírt időben és módon megtenni. Az itt említett intézkedések elmulasztása esetén az átvevő nem követelheti azoknak a károknak a megtérítését, illetőleg felelős azokért a károkért, amelyek a fuvarozóval szemben érvényesíthetők lettek volna.
A csomagolt és mérlegelt terméknek az átvevő telephelyén megállapított nettó súlyhiánya a szállítóval szemben csak abban az esetben kifogásolható, ha a termék bruttó súlya, illetőleg darabszáma megegyezik azzal, amit a szállító vagy a fuvarozó jelenlétében megállapítottak (az átvételi elismervényen igazoltak).
Ha az átvevő megállapítja, hogy a termék mennyisége vagy minősége nem felel meg a szállítólevélen, illetőleg a számlában feltüntetettnek, erről köteles jegyzőkönyvet felvenni.
A mennyiségi és minőségi kifogásolásra vonatkozó részletes szabályokat a rendelet 1. számú melléklete állapította meg.
I. Kifogásolás a fuvarozóval szemben
1. Az átvevő a kiszolgáltatáskor köteles a küldeményt, valamint a mennyiséget és minőséget befolyásoló körülményeket ellenőrizni.
2. A kiszolgáltatáskor ellenőrizni kell különösen:

- kocsirakománynál a fuvareszköz és a rakodólapok állapotát, a rakodás módját; fedett kocsinál (tartálykocsinál) a kocsizárak épségét és azonosságát; nyitott kocsinál a rakomány felületét;
- konténerben történő szállításnál a konténerzárak állapotát;
- gyűjtőcsomagban történő szállításnál a csomagolási egységek darabszámát és állapotát, továbbá kiskereskedelmi árubeszerzésnél a gyűjtőcsomagok súlyát is;
- ha a szállítandó mennyiséget darabszám szerint határozták meg, a darabszámot, a feladó által alkalmazott megjelöléseket, a csomagolás és a címke épségét, továbbá - sorszámozott címkén - a termék és a súlyadatok megjelölését;
- egyéb esetben a küldemény bruttó súlyát.
3. Ha a kiszolgáltatás előtt vagy a kiszolgáltatáskor az átvevő szerint a fuvareszköz vagy a küldemény nincs megfelelő állapotban, illetőleg az átvevő az áruban kárt (hiányt, sérülést) fedez fel - amennyiben jogszabály másképpen nem rendelkezik - a fuvarozótól haladéktalanul kármegállapítási jegyzőkönyv felvételét kell kérnie. A jegyzőkönyv egyik példányát az átvevő az átvételi elismervényhez csatolja vagy három napon belül a szállítónak küldi meg. A jegyzőkönyv felvételét az átvevő köteles az átvételi elismervényre feljegyezni.
4. Ha a küldeménynek a kiszolgáltatáskor fel nem ismerhető, de utólag felfedett olyan hibái (hiányai) vannak, amelyek fuvarozás közben következtek be, ezekről - jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - a kiszolgáltatást követő 3 napon belül lehet a fuvarozótól kármegállapítási jegyzőkönyv felvételét és szemle tartását kérni.
5. Ha az átvevő az igényt a fuvarozóval szemben nem maga érvényesíti, köteles a kármegállapítási jegyzőkönyvet és az igény érvényesítéséhez szükséges más okiratokat a szállítónak 8 napon belül megküldeni.
II. Kifogásolás a szállítóval szemben:
A. Mennyiségi hiány:
6. A mennyiségi hiánnyal kapcsolatos jegyzőkönyv felvételéhez a szállítót a kifogások és a szemle időpontjának, valamint helyének egyidejű megjelölésével táviratilag meg kell hívni. A jegyzőkönyvet a kifogásolás postára adásától számított 8 nap alatt kell felvenni.
7. Ha a szállító a hiány miatt saját szállítójával szemben kíván igényt érvényesíteni, köteles őt a kifogásokról, valamint a jegyzőkönyv felvételének helyéről és idejéről kellő időben értesíteni.
8. Ha a szállító a jegyzőkönyv felvételénél képviseltetni kívánja magát, ezt 24 óra alatt választáviratban közölni köteles. Ha ezt elmulasztja, az átvevőnek a helyi önkormányzat polgármesteri hivatala szakigazgatási szervéhez kell fordulnia a jegyzőkönyv felvételéhez alkalmas személy kijelölése érdekében, majd a kijelölt személyt a jegyzőkönyv felvételéhez kellő időben meg kell hívnia.
9. A mennyiségi hiányról szóló jegyzőkönyvnek tartalmaznia kell:
a) a felvétel helyét és idejét,
b) a jelenlevő személyek nevét annak feltüntetésével, hogy milyen minőségben működtek közre,
c) a szállító és az átvevő megnevezését,
d) a fuvarlevél keltét és számát,
e) azt az időpontot, amikor a szállítmány az átvevő raktárába érkezett,
valamint a termék tárolási és őrzési módját,
f) a megszemlélt termék megnevezését, bruttó, tara és nettó súlyát,
valamint azt a bruttó, tara és nettó súlyt, amit a feladó a szállítólevélben megjelölt,
g) a csomag állapotának leírását és telítettségi fokát,
h) annak feltüntetését, hogy a csomagolási jelzés rendben van-e,
i) a hiány mértékét a feltehető ok feltüntetésével (romlás, törés, lopás stb.) a hiány megállapításának módját (mérlegelés, térfogat és fajsúly szerint történő mérés stb.) és a hiány miatt érvényesíteni kívánt igényt.
10. Ha a jelenlévők közül bárki a jegyzőkönyv egyes megállapításaival nem ért egyet, különvéleményét jegyzőkönyvbe kell foglalni.
11. Ha a szállító képviseletéről nem gondoskodott, a jegyzőkönyvet a felvételtől számított 3 nap alatt ajánlott levélben kell címére megküldeni.
12. Ha a szállító a küldeményt saját fuvareszközével szállítja, az átvevő köteles - az átvételkor - a 2. pontban foglaltak szerint is eljárni.
B. Minőségi hiba:
13. Az átvevő telepén megállapított minőségi hiba esetében, ideértve a később felfedezett hibát is - a mennyiségi hiány megállapítására vonatkozó szabályokat kell - a 14 -19. pontban foglalt eltérésekkel - megfelelően alkalmazni.

14. Ha a szállító a távirati meghívásra nem válaszol és helyben megfelelő olyan minőségellenőrző szerv van, amely a hiba megállapításánál, valamint a jegyzőkönyv felvételénél a közreműködést vállalja, ahhoz kell fordulni.
15. A szállító választáviratában közölheti, hogy a szemlén nem kíván részt venni, de kéri a termék minőségének ellenőrzését.
16. A minőségi hibára vonatkozó jegyzőkönyvnek mindazokat az adatokat tartalmaznia kell, amelyeket a mennyiségi hiányról szóló jegyzőkönyvbe fel kell venni, azzal az eltéréssel, hogy a hiány mértékére vonatkozó adatok helyett a jegyzőkönyvbe kell foglalni a termék minőségi hibáinak pontos leírását, a feltehetően előidéző okokat, a felmerült kár mértékét és az átvevő nyilatkozatát arra, hogy a szállítóval szemben milyen igényeket kíván érvényesíteni.
17. Ha a szállító képviselője a szemlén megjelent és a felek minőségi hiba, a termék átvétele, illetőleg az értékcsökkenés mértéke tekintetében megegyezni nem tudnak, a minőségellenőrző szervtől - a jegyzőkönyv megküldésével - véleményt kell kérni. Ebben az esetben a jegyzőkönyvbe fel kell venni a szerződésben foglalt minőségi kikötéseket (szabvány stb.), a minőségellenőrzéshez szükséges adatokat, valamint azt a rendeltetési célt is, amire az átvevő a terméket fel akarta használni.
18. Ha minta (próba) vételére van szükség, azt az erre vonatkozó szabvány szerint kell elvégezni. Ha ilyen szabvány nincs, a mintát a rokon szabványokban foglaltak szerint kell venni. Ennek hiányában az átvevőnek a mintavétel módjára nézve minőségellenőrző szervtől utasítást kell kérnie. A jegyzőkönyvben a mintavétel módját is fel kell tüntetni. A mintát a felvett jegyzőkönyv egyik példányával együtt a minőségellenőrző szervnek kell megküldeni.
19. A minőségellenőrző szerv véleményt nyilvánít a vitássá tett minőségi hibáról, egyben a felek bármelyikének kérelmére az értékcsökkenés mértéke tekintetében, valamint arra vonatkozóan is nyilatkozik, hogy a termék a rendeltetési, illetőleg a szerződésszerű célra felhasználható-e.
Ha a minőségi hiba megállapításához minőségellenőrző szervtől szakvéleményt kérnek, ennek költségeit az átvevőnek kell előlegeznie. A szakvélemény költségeit az a fél viseli, amelyik a vizsgálatra okot adott. Ha a hibát szúrópróbaszerű vizsgálattal állapították meg, az egész költséget a szállító viseli.
Előfordulhat, hogy a szerződő felek engedélyt kapnak arra, hogy kötelező hatályú szabványtól eltérő feltételt kössenek ki a szerződésben. Amennyiben az engedély ellenére a kötelező hatályú szabványtól eltérő feltételt nem kötik ki, a szabványt kell a szerződés részének tekinteni (GKT 68/1973. szám).
Abban az esetben, ha a felek megállapodása vagy nem kötelező szabvány a minőségi átvételre szúrópróbaszerű vizsgálatot ír elő, ennek eredménye alapján a szállított teljes mennyiséget hibásnak vagy hibátlannak kell vélelmezni. A szúrópróba szerint végzett vizsgálat eredményével szemben ellenbizonyításnak van helye, a szállító kötelessége a meg nem vizsgált mennyiség hibátlanságának bizonyítása, míg a megrendelő a meg nem vizsgált mennyiség hibás voltát bizonyíthatja. Abban az esetben azonban, ha kötelező szabvány írja elő a szúrópróbás vizsgálatot, ennek eredményével szemben nincs helye ellenbizonyításnak (GKT 85/1973. szám).
Amennyiben a megrendelő a mintát előzetesen elfogadta és a minta alapján szállított dolog minőségi hibás, a szállító felelőssége a hibás teljesítésért fennáll (GK 73. szám III.).
BH1995. 473. *Minta alapján gyártott termék minőségi hibájáért való felelősség [Ptk. 305. § (1)-(2) bek., 310. §, 380. §, GKT 5/1973. szám].*
BH1993. 314. *I. Ha a szállítási szerződés szerint a megrendelő egyes minőségi feltételeket későbbi időpontban jogosult meghatározni, a megrendelőnek ezekre a feltételekre vonatkozóan a későbbi időpontban tett egyoldalú nyilatkozatával szemben nincs helye eltérő véleménynek. A megrendelőnek ez a joga nem jelenti azt, hogy a hibás teljesítés esetén más - a jogszabályokban meghatározott - igényt nem érvényesíthet [Ptk. 207. § (2) bek., 380. § (2) bek., GKT 21/1973. sz.].*

381. § (1) A megrendelő a szerződéstől bármikor elállhat, köteles azonban a szállító kárát megtéríteni.

GK 16. szám

c) A megrendelő az általános - valamint a késedelem miatt bekövetkezett érdekmúlásra alapított - elállási jogát mindaddig gyakorolhatja, amíg a szolgáltatás átadása és átvétele nem történt meg.

(2) Ha a szerződéskötés előtt fennállott helyzetet nem lehet visszaállítani, vagy ha ezt nemzetgazdasági érdek vagy különös méltánylást érdemlő egyéb érdek indokolja, a bíróság a megrendelő elállása esetében - bármelyik fél kérelmére - a szerződést a jövőre nézve szünteti meg. A megrendelő ilyenkor is köteles a szállító kárát megtéríteni.

A törvény az (1) bekezdésben általános elállási jogot biztosít a megrendelő számára, ez esetben azonban kártérítési felelőssége van a szállítóval szemben. Ez a szabály a vállalkozási szerződésekkel kapcsolatos szabályozással [Ptk. 395. § (1)] azonos. Az elállás egyoldalú címzett jognyilatkozat, amely a szerződést a szerződés megkötésének idejére visszaható hatállyal megszünteti, tehát a szerződést felbontja [Ptk. 320. § (1)]. Amennyiben azonban a megrendelő késedelem vagy hibás teljesítés miatt áll el a szerződéstől [Ptk. 300. § (1), Ptk. 306. § (3)], a megrendelőnek nincs kártérítési felelőssége a szállítóval szemben.

A megrendelő általános elállási joga nincs feltételhez kötve, érdekmúlást nem kell bizonyítania. Ez a szabály lehetőséget ad a megrendelő számára, hogy ha a szerződés megkötése után a körülményekben olyan változás következik be, hogy a megrendelt termékekre már nincs szüksége (például nincs rá kereslet) megszüntethesse a szerződést. Ugyanakkor a jogszabály védi a szállítót is, mert ha a szerződéskötés után a megrendelő elállásáig a teljesítés érdekében költségei, kiadásai keletkeznek, bizonyos munkát már elvégzett az nem maradhat ellenszolgáltatás nélkül. Ezeket a költségeket kártérítés címén igényelheti a megrendelőtől. A jogszabály megfogalmazása szerint a megrendelő az elállási jogot bármikor gyakorolhatja, ez azonban nyilvánvalóan a teljesítés időpontjáig, a dolog átadásáig illeti meg a megrendelőt (GK 16. szám). Ilyen esetben a szerződés a teljesítéssel, nem pedig az elállással szűnik meg.

Tekintettel arra, hogy az elállási jog több jogcímen is gyakorolható és más-más jogkövetkezmények tapadhatnak hozzá (például szerződésszegés miatti elállás esetén a megrendelőnek lehet kártérítési követelése a szállítóval szemben, míg az általános elállási jog gyakorlása során a megrendelőnek van kártérítési kötelezettsége), ezért célszerű, ha a megrendelő az elállást tartalmazó nyilatkozatában közli annak jogcímét is a szállítóval.

A szerződéstől való elállásra vonatkozó nyilatkozatnak határozottnak és egyértelműnek kell lennie (BH1993. 692.).

Előfordulhat, hogy a megrendelő elállása esetén a szerződéskötés előtt fennállott helyzetet már nem lehet helyreállítani. A (2) bekezdés értelmében ilyen esetben bármelyik fél pert indíthat a másik féllel szemben annak érdekében, hogy a bíróság a szerződést a jövőre nézve szüntesse meg. Lehetőség van erre akkor is, ha nemzetgazdasági érdek vagy a szerződő fél különös méltánylást érdemlő érdeke indokolja a szerződésnek a jövőre nézve való megszüntetését.

A megrendelő azonban ezekben az esetekben is köteles a szállító részére kártérítést fizetni. Az elállás esetén fizetendő kártérítés összege elérheti, sőt meg is haladhatja az át nem vett termék ellenértékét (BH1982. 103.).

A szállítónak bizonyítania kell, hogy milyen összegű kára keletkezett [Pp. 164. § (1)].

A szállító az általános szerződési feltételekben a megrendelő általános elállási jogának gyakorlása esetére nem köthet ki kötbért (BH1987. 404.).

BH1996. 329. *Az általános elállási jog és a kötelezett késedelmén alapuló elállási jog gyakorlásának elhatárolásánál irányadó szempontok [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 300. § (1) és (2) bek., 320. §, 381. § (1) bek., 395. § (1) bek.].*

BH1993. 692. *II. A szerződéstől való elállásra vonatkozó nyilatkozatnak határozottnak és egyértelműnek kell lennie; nem minősül elállásnak az olyan nyilatkozat, amely szerint a szerződés teljesítési határideje lejárt [Ptk. 207. § (1) bek., 320. § (1) bek., 381. § (1) bek.].*

BH1990. 69. *Kizárólagos forgalmazásra irányuló megállapodást tartalmazó szerződéstől való elállás esetén a fizetendő kártérítés jogalapja és összegszerűsége vizsgálatánál az elálló terhére figyelembe kell venni, ha a kizárólagos forgalmazásra vonatkozó jogosultságáról nem kíván lemondani, vagy azt az érdekelt részéről nem teljesíthető feltételhez köti [Ptk 340. § (1) bek., 381. § (1) bek., GKT 23/1973. sz.].*

BH1989. 319. *Készrejelentést követően a berendezés elszállításának módjában történt megállapodás nem jelent teljesítést a megrendelő részéről, ehhez képest általános elállási joga alapján - a kötelezett bizonyított kárának megtérítése mellett - jogosult a szerződéstől elállni. Jogellenesség hiányában ilyen esetben kötbérszankció nem alkalmazható [Ptk 320. § (1) bek., 381. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 7. § (2) bek., 18. § (1) bek.].*

BH1987. 404. *II. Általános szerződési feltételekben a szállító a megrendelő általános elállási jogának gyakorlása esetére nem köthet ki átalánykártérítést [Ptk. 381. § (1) bek., 395. § (1) bek.].*

BH1987. 50. *Ha a megrendelő ún. általános elállása esetében a szállítót azáltal érte károsodás, hogy rövidlejáratú hitel útján biztosított forgóeszközeit a szerződés teljesítése érdekében bizonyos ideig lekötve*

kellett tartania, jogszerűen követelheti a megrendelőtől az ez idő alatt felmerült hitelkamat megtérítését [Ptk. 381. § (1) bek.].

BH1986. 514. *A megrendelő elállása esetén a tervezett nyereség összege nem vehető figyelembe az elmaradt haszon megtérítésére irányuló követelés alaposságának megítélésénél [Ptk. 381. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1983. 205. *Hatósági árváltozás címén az eladó a vételár megfizetése után abban az esetben sem állhat el a szerződéstől, ha annak a tárgya a felek megállapodása értelmében az eladó birtokában maradt [Ptk. 210. § (3) bek., 226. § (4) bek., 320. §, 381. § (1) bek., GK 19. sz.].*

BH1982. 103. *A megrendelő az átvételi késedelem ideje alatt is élhet a szerződéstől való általános elállási jogával. Az elállás esetén fizetendő kártérítés (kártalanítás) összege elérheti, sőt meg is haladhatja az át nem vett termék ellenértékét [Ptk. 340. §, 381. § (1) bek.].*

382. § (1) A szállító köteles a megrendelőt a teljesítés idejéről legalább három nappal előbb értesíteni.

GKT 36/1973. szám

A megrendelő nem esik átvételi késedelembe, ha bizonyítja, hogy a szállító abban az időben, amelyet a neki küldött értesítésben az átadás idejeként megjelölt, a teljesítésre képtelen volt vagy, hogy a felajánlott termék nem felelt meg a szerződésnek. Ha a felajánlott és késedelmesen átvett termék a felajánláskor nem felelt meg a szerződésnek, a megrendelő késedelméből le kell számítani azt az időt, amely alatt a szállító a terméket kijavította.

GKT 61/1973. szám

A megrendelő a teljesítési határidő lejárta előtt is, megfelelő utólagos határidő kitűzésével, fix lejáratúvá teheti a szállítási szerződést, ha tudomására jut, hogy a szállító a kikötött határidőben nem fog teljesíteni. Az utólagos határidő kitűzése során a megrendelőnek figyelemmel kell lennie az eset összes körülményeire, így a szállító lehetőségeire is.

A teljesítésről előzetes értesítés célja az, hogy a megrendelő felkészülhessen az áru átvételére, illetve megszervezze az áru átvételének zavartalan lebonyolítását. Az értesítési idő nem lehet 3 napnál rövidebb. A diszpozitivitásból következően azonban a felek ettől eltérően megállapodhatnak. A Ptk.-nak az 1993. november 1-jéig hatályos szövege tartalmazta is ezt a kitételt, ami nyilvánvalóan azért maradt ki a jogszabályból, mert főszabály szerint diszpozitív szabályozás van a kötelmi jogban. A szabály attól függetlenül érvényesül, hogy a felek megállapodása értelmében a teljesítés helye a szállító telephelye avagy a megrendelő telephelye.

Előfordulhat, hogy a szerződésszerűen felajánlott teljesítést a megrendelő nem tudja fogadni avagy valamilyen okból nem akarja átvenni a szállító által felajánlott terméket. Ilyenkor a megrendelő esik késedelembe, ami kizárja a kötelezett egyidejű késedelmét [Ptk. 303. § (3)].

Előfordulhat azonban az is, hogy a szállító által felajánlott teljesítés nem szerződésszerű (akár késedelem, akár hibás teljesítés miatt). Ha a megrendelő a dolog átvételét szerződésszegés miatt tagadja meg, nem lehet szó a jogosult késedelméről (GKT 36/1973. szám).

Amennyiben a felek a szállítási szerződésben eredetileg nem fix határidőben állapodtak meg és a teljesítési határidő lejárta előtt már látható, hogy a szállító nem fog tudni a teljesítési határidőre szerződésszerűen teljesíteni, a megrendelő megfelelő póthatáridőt tűzhet a szállító részére a teljesítésre akár oly módon is, hogy utólag fix határidőt szab a teljesítésre. Ilyenkor a megrendelőnek figyelemmel kell lennie az eset összes körülményeire, így a szállító lehetőségeire is. Egyéb esetekben a megrendelő egyoldalúan, közös szerződésmódosítás nélkül nem jogosult a teljesítési határidő megváltoztatására (GKT 61/1973. szám).

(2) Eltérő szakmai szokás hiányában a szállító a dolgot csomagolva és mérlegelve adja át. A csomagolásnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy a dolog épségét a fuvarozás és a tárolás időtartama alatt megóvja.

GK 9. szám

Ha jogszabályból vagy az eset körülményeiből más nem következik és a szállítási szerződésben a felek másképpen nem állapodtak meg, a terméknek a megrendelőhöz továbbításáról a szállító köteles gondoskodni.

GK 73. szám

IV. A szállító minőségileg hibásan teljesít akkor is, ha a) a dolog csomagolva kerül forgalomba és a csomagoláson használt árujelző megtévesztésre alkalmas, vagy b) egységesített csomagolásban való szállítás esetén súlyhiány áll fenn.

A teljesítés helyét a szerződésben a felek szabadon állapíthatják meg. Amennyiben ez elmaradt, a teljesítés helyére az általános szabályok az irányadóak (Ptk. 278. §). Ennek megfelelően a Ptk. 278. § (4) bekezdése szerint a gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződéseinél a teljesítés helye a jogosult székhelye (telephelye), tehát ez esetben a terméket, az árut a szállítónak kell a megrendelőhöz továbbítania [Ptk. 278. § (4); GK 9. számú állásfoglalás]. Amennyiben fuvarozó közbejöttével történt a teljesítés, a teljesítési hely a rendeltetési állomás. Nemcsak a felek megállapodása, hanem jogszabály is tartalmazhat ettől eltérő rendelkezést. A teljesítési helynek azért van jelentősége, mert e helyen kell a dolgot átadottnak tekinteni, ennek a kárveszélyviselés szempontjából is jelentősége van.
A törvény előírja, hogy a szállító a dolgot csomagolva és megrendelve adja át a megrendelőnek vagy a fuvarozónak. Nem kell csomagolni és mérlegelni azokat a termékeket és árukat, amelyek tekintetében eltérő szakmai szokás alakult ki. A termék csomagolásának szükségességét az indokolja, hogy a dolog épségét megóvja a fuvarozás és a tárolás időtartama alatt.
Amennyiben a szállító fuvarozó útján juttatja el az árut a megrendelőhöz, annak csomagolásával kapcsolatban a Ptk. 490. §-ában foglalt szabályokat is be kell tartania. Eszerint a küldeményt úgy kell csomagolni, hogy az a dolgot megóvja és a küldemény mások személyét vagy vagyonát ne veszélyeztesse. Amennyiben felismerhető, hogy a csomagolás ezeket a követelményeket nem elégíti ki, a fuvarozó a küldemény továbbítását csak a feladó írásbeli kívánságára és csak akkor vállalhatja, hogyha az mások személyét vagy vagyonát nem veszélyezteti.
A szállítónak a berakodás során gondoskodnia kell a rakomány biztos elhelyezéséről és az ehhez szükséges eszközökről is, ellenkező esetben kártérítési felelőssége van a megrendelővel szemben (BH1992. 779.).
Amennyiben a nem megfelelő csomagolás miatt a szolgáltatás tárgya megsérül vagy tönkremegy, az ezzel okozott kárt a szállító viseli.
A törvény értelmében a szállító kötelessége az is, hogy a dolgot mérlegelve adja át. A mért súlyt fel kell tüntetni a szállítólevélen, vagy - ha a szállítás fuvarozó közbeiktatásával történik - a súlyt a fuvarokmányokon kell feltüntetni. Mindez lehetővé teszi azt, hogy a megrendelőnek a küldeményt nem kell tételesen átvennie a szállítótól vagy a fuvarozótól, hanem a bruttó súlyt és a darabszámot kell ilyenkor ellenőriznie [Ptk. 383. § (1)].
A feladáskori és a kiszolgáltatáskori mérlegeléshez a fuvarozónak is érdeke fűződik, hiszen ennek alapján lehet megállapítani, hogy a fuvarozó eleget tett-e a fuvarozási szerződésben foglaltaknak és a feladott árut hiánytalanul kiszolgáltatta-e a megrendelőnek.
A csomagolás és mérlegelés költségeit a szállító viseli [Ptk. 283. § (2)].
BH1992. 779. *Ha a szállító a szolgáltatás tárgyának a fuvarozó részére való átadásával teljesített, a kárveszély - amennyiben a törvény kivételt nem tesz - a megrendelőre szállt át. A szállító azonban felelős azért a kárért, amelyet azzal okozott, hogy a küldeménynek a vasúti kocsiba való berakása során nem gondoskodott a rakomány biztos elhelyezéséről és az ehhez szükséges eszközökről [Ptk. 278. § (2) bek., 279. § (2) bek., 318.*

§ (1) bek., 339. § (1) bek., 382. § (2) bek., 490. § (1) bek., 3/1960. (V. 13.) KPM rendelettel kiadott Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 21. cikk. 4. §, 22. cikk 1. és 2. §, 23. cikk 5. §, 54. cikk 1. § d) pont].

BH1984. 500. *I. A szállítónak az átadáskor nemcsak a darabszám szerint meghatározhatatlan mennyiségű, hanem csomagolási egységekben nagy mennyiségben elhelyezett és egyébként darabszám szerint meghatározható termékeket is - csomagolási egységenként - mérlegelnie kell [Ptk. 382. § (2) bek., 383. § (1) bek.].*

BH1984. 500. *II. Közbenső intézkedés elmulasztása miatt kötbérfelelősséggel tartozik a szállító, ha nem közli a megrendelővel annak a szállítmánynak a feladáskori mérlegelési adatait, amelyet csomagolva és mérlegelve kell átadni [Ptk. 382. § (2) bek., 383. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 19. § (1) bek. b) pont].*

BH1982. 299. *Ha a felek a csomagolás módját illetően a szerződésben nem állapodtak meg, a szállító bármilyen csomagolást alkalmazhat, amely a dolog épségét a fuvarozás és tárolás időtartama alatt megóvja; a csomagolás költségei egyébként - eltérő megállapodás vagy árhatósági rendelkezés hiányában - a szállítót terhelik [Ptk. 382. §].*

383. § (1) A csomagolt és mérlegelt dolgot a szállító vagy a fuvarozó jelenlétében elegendő bruttósúly és darabszám szerint átvenni.

GK 73. szám

II. Tömegcikk átvétele alkalmával - ha a szállítási szerződésben a megvizsgálás módja nem volt kikötve - a megrendelő a dolog minőségét csak a szokásos és elvárható mértékben - általában szúrópróbaszerűen - köteles megvizsgálni.

Amennyiben a szállító a szolgáltatása tárgyát csomagolva és mérlegelve adja át a megrendelőnek, elég, ha a megrendelő az átvételkor a bruttó súlyt és a darabszámot ellenőrzi. Ez a szabály irányadó akkor is, ha a szállító juttatja el a dolgot a megrendelőhöz vagy ha a küldemény továbbítása fuvarozó útján történik. A részletesebb mérést a megrendelő a telephelyén jogosult elvégezni. A minőségi ellenőrzés is a megrendelő telephelyén történik.

A szállító az átadáskor nemcsak a darabszám szerint meghatározhatatlan mennyiségű, hanem a csomagolási egységekben nagy mennyiségben elhelyezett és egyébként darabszám szerint meghatározható termékeket is - csomagolási egységenként - köteles mérlegelni (BH1984. 500.). Ha a szállító közbenső intézkedést mulaszt el - azaz nem közli a megrendelővel a szállítmánynak a feladáskori mérlegelési adatait, amelyet csomagolva és mérlegelve kell átadni -, kötbérfelelősséggel tartozik a megrendelő felé. Ezt azonban ma már csak akkor kell irányadónak tekinteni, ha a felek a szerződésükben kötbért kikötöttek. A mulasztás megalapozhatja a szállító kártérítési felelősségét is [Ptk. 318. § (1), Ptk. 339. § (1)].

(2) A minőségmegvizsgálás helye a megrendelő telephelye.

A minőségvizsgálatot a megrendelő telephelyén kell elvégezni. Amennyiben azonban indokolt, a felek megállapodhatnak abban is, hogy a minőség vizsgálata a gyártó telephelyén történjen meg. A minőség vizsgálati módjára vonatkozó szabályokra lásd a Ptk. 380. §-ához fűzött magyarázatot.

Amennyiben a felek a szerződésükben nem kötik ki a minőség megvizsgálásának módját, ez nem jelenti azt, hogy a szállítási szerződés ne jött volna létre a felek között, mert a minőségvizsgálat módjában való megállapodás nem tartozik a minimális tartalmi elemek körébe.

Amennyiben a szállítási szerződés tárgya tömegcikk, ilyen esetben elegendő a minőséget szúrópróbaszerűen megvizsgálni (GK 73. szám II.).

A mennyiségi és minőségi vizsgálat helye elválhat egymástól. Például a csomagolt és mérlegelt áru kiszolgáltatása a fuvarozás esetén a rendeltetési állomáson történik meg, ilyenkor bruttó súlyra és darabszám szerint kell a mennyiségi mérést elvégezni. A részletesebb mérés pedig a megrendelő telephelyén történhet.

Elválhat egymástól a teljesítés helye és a minőségvizsgálat, valamint a mennyiségi vizsgálat helye is. Megtörténhet, hogy a teljesítési hely a szállító telephelye, ugyanakkor a minőséget a megrendelő telephelyén vizsgálják meg.

(3) A megrendelő a mennyiségi ellenőrzés még el nem végzett részét, valamint a minőségi vizsgálatot köteles haladéktalanul, de legkésőbb az átvételtől számított nyolc nap alatt megkezdeni és azt a megvizsgáláshoz szükséges idő alatt folyamatosan elvégezni.

GK 74. szám
(1995. február 13.)

III. A szállítmányban megállapított darabhiány esetén a darabszámlálási díjat - függetlenül a hiány mértékétől - teljes egészében a szállító fizeti.

E törvényhely arra vonatkozóan tartalmaz rendelkezést, amikor a csomagolt és mérlegelt dolog bruttó súly és darabszám szerinti átvétele az áru átadásakor megtörtént, a részletesebb mennyiségi vizsgálatra ezt követően kerülhet sor, amit a megrendelő a telephelyén végez el.

A Ptk. ehelyütt szabályozza a részletes mennyiségi ellenőrzés és a minőségi vizsgálat elvégzésének a határidejét. Eszerint a megrendelő az átvételkor haladéktalanul, legkésőbb azonban az átvételtől számított 8 nap alatt köteles megkezdeni az ellenőrzést és azt folyamatosan kell végeznie. Az ellenőrzésre szabott határidő vonatkozásában a törvény a megvizsgáláshoz szükséges idő kitételt alkalmazza. Konkrét időtartamot tehát nem szab a megvizsgálás határidejére, a vizsgálathoz szükséges időt a szakmai szokásoknak megfelelően kell figyelembe venni.

A törvény közvetlenül nem szankcionálja a megrendelő esetleges mulasztását, illetve késlekedését. Amennyiben azonban a késlekedés miatt a hibás teljesítést bizonyítani nem tudja, szavatossági igényét nem fogja tudni érvényesíteni. A késedelem, illetve a mulasztás következtében kár is keletkezhet, melyet a megrendelő köteles viselni [Ptk. 306. § (4)].

A minőség- és mennyiségvizsgálat az átvétel keretébe tartozik, az átvétel költségei pedig - más jogszabályi rendelkezés vagy megállapodás hiányában - a megrendelőt terhelik [Ptk. 283. § (3)].

Az átvétel során azonban keletkezhetnek olyan költségek is, amelyekre a szállító ad okot és amelyek megtérítését a megrendelő az általános szabályok szerint követelheti a szállítótól. Ilyen például az az eset, amikor darabhiányt állapítanak meg a darabszámlálás során. Ilyen esetben a darabszámlálás költségét a szállító viseli, függetlenül attól, hogy milyen mértékű hiányt állapítottak meg (GK 74. szám).

A minőségi megvizsgálásnak az e jogszabályhelyben megállapított határidejével kapcsolatos szabály nem alkalmazható a szerződéskötés céljából bemutatott minta megvizsgálására (BH1984. 410.).

A szállítót hibás teljesítés esetén szavatossági, illetve kártérítési felelősség terheli [Ptk. 305. § (2), Ptk. 310. §], ugyanakkor azonban a megrendelő felelőssége is fennáll, ha megvizsgálási kötelezettségének nem tesz eleget [Ptk. 306. § (4), Ptk. 383. § (3)-(4)]. Emiatt a kivitelező nem háríthatja át a szállítójára a kijavításnak azt a többletköltségét, amely a részére hibásan szállított épületelemek (anyagok) elvárható minőségi megvizsgálása nélkül történt beépítésének a következménye (BH1984. 320.).

A megrendelő szavatossági joga elévülésének megítélésére vonatkozó iránymutatásokat tartalmaz a BH1984. 112., és BH1984. 67. jogeset.

A megrendelő bizonyítási lehetőségeinek megnehezülésére vonatkozó körülményekkel kapcsolatos a BH1981. 515. és a BH1981. 112. jogeset.

(4) A megrendelő az észlelt minőségi hibát annak felfedezése után a szállítóval haladéktalanul közölni és egyben szavatossági igényét megjelölni köteles.

A megrendelő a minőségi hibát haladéktalanul köteles közölni a szállítóval és ezzel egyidejűleg köteles a szavatossági igényét is megjelölni.

E helyütt sem tartalmaz a törvény szankciót a megrendelő mulasztása, illetve késedelme esetére. Ebből az következik, hogy a kötelmi jog általános szabályait kell alkalmazni, tehát a megrendelő szavatossági igényét az elévülési időn belül érvényesítheti a szállítóval szemben.

Felmerülhet a megrendelőnek a Ptk. 306. § (4) bekezdésén alapuló kárviselése, illetve előfordulhat, hogy a Pp. 164. § (1) bekezdése szerinti bizonyítási kötelezettségének nem tud eleget tenni, s emiatt esik el szavatossági igénye érvényesítésétől.

BH2003. 17. *II. A helyreállító plasztikai műtét elvégzésére létrejött megállapodás nem vállalkozási, hanem megbízási szerződésnek minősül [Ptk. 199. §, 210. §, 383. §, 484. §, 1972. évi II. tv. 47. § (2) bek., 15/1972. (VIII. 5.) EüM. r. 87. § (2) bek., Pp. 164. § (1) bek., 206. § (1) bek.].*

BH1997. 245. *A szerződés szerinti átadást követően több éven át tárolt gépi berendezés gyártási hibái miatt - jogvesztés folytán - az ún. repasszálási (az üzembe helyezéshez szükséges alkalmassági vizsgálati) munkákat végző vállalkozó sem szavatossági, sem kártérítési felelősséggel nem tartozik [Ptk. 308. § (1)-(2) bek., 310. §, 326. § (2) bek., 383. § (3)-(4) bek., I. PED-GED].*

BH1984. 500. *I. A szállítónak az átadáskor nemcsak a darabszám szerint meghatározhatatlan mennyiségű, hanem csomagolási egységekben nagy mennyiségben elhelyezett és egyébként darabszám szerint meghatározható termékeket is - csomagolási egységenként - mérlegelnie kell [Ptk. 382. § (2) bek., 383. § (1) bek.].*

BH1984. 500. *II. Közbenső intézkedés elmulasztása miatt kötbérfelelősséggel tartozik a szállító, ha nem közli a megrendelővel annak a szállítmánynak a feladáskori mérlegelési adatait, amelyet csomagolva és mérlegelve kell átadni [Ptk. 382. § (2) bek., 383. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 19. § (1) bek. b) pont].*

BH1984. 410. *A minőségi megvizsgálás legkésőbb nyolc napon belüli megkezdésének és folyamatos elvégzésének kötelezettsége nem vonatkozik a szerződéskötés céljából bemutatott minta megvizsgálására [Ptk. 205. § (1) és (2) bek., 383. § (3) bek., GKT 24/1973. sz.].*

BH1984. 320. *A kivitelező nem hárítja át a szállítójára a kijavításnak azt a többletköltségét, amely a részére hibásan szállított épületelemek (anyagok) elvárható minőségi megvizsgálása nélkül történt beépítésének a követelménye [Ptk. 306. § (1) és (4) bek., 308. § (1) bek., 383. § (4) bek.].*

BH1984. 112. *A szavatossági jog elévülésének megítélésénél az a körülmény, hogy a hiba érzékszervi úton nem ismerhető fel, csak abban az esetben menthető ok, ha a hiba nem a megrendelő elhatározásától függő időpontban végzett vizsgálat, hanem természeténél fogva csak a rendeltetésszerű használat, illetve az ezzel összefüggő későbbi vizsgálat során válik az elévülési idő eltelte után felfedezhetővé [Ptk. 308. § (1) és (2) bek., 326. § (2) bek., 383. § (3) bek.].*

BH1984. 67. *Nem menthető az igényérvényesítés késedelme, ha a jogosult nem bizonyítja, hogy a csomagolt szállítmány csomagolási egységein belüli hiba az elévülési idő alatt nem volt felfedezhető [Ptk. 306. § (3) bek., 308. § (1) és (2) bek., 325. §, 383. § (3) bek.].*

BH1981. 515. *A szállítmány kifogásolásával kapcsolatban a szállító helyszíni szemlére meghívásának elmulasztása nem jár jogvesztő jogkövetkezménnyel, de a megrendelő bizonyítási lehetőségét megnehezíti [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 1. sz. mell. II/6. pont, Ptk. 383. § (1) bek.].*

BH1981. 112. *Az ellenérték megfizetése egyben tartozás-elismerést is jelent, és ennek folytán a később közölt áruhiány fennállásának bizonyítása a fizetést teljesítő félre hárul [Ptk. 242. § (1) bek., 383. § (3) bek.].*

383/A. § (1) Fuvarozó közbenjöttével történő szállítás esetén a megrendelő köteles - a szállító érdekében - a fuvarozóval szembeni igény érvényesítéséhez szükséges intézkedéseket megtenni, és erről a szállítót haladéktalanul értesíteni.

Az 1993. november 1-jétől hatályos törvényi rendelkezés arra az esetkörre vonatkozik, amikor a szállításra fuvarozó közbejöttével került sor és a küldemény a fuvarozás során sérült meg, ment tönkre vagy veszett el. A megrendelő a fuvarozási szerződés alapján az igényeit a fuvarozóval szemben érvényesítheti, nem pedig a szállítóval szemben a szállítási szerződés alapján. A törvény maga is tartalmazza, hogy a szállító érdekeit védő szabályról van szó és ugyancsak a szállító érdekeit védi az a kitétel is, miszerint a fuvarozóval szemben megtett intézkedésekről a megrendelő köteles haladéktalanul értesíteni a szállítót.

(2) Az (1) bekezdésben előírt intézkedések elmulasztása esetén a megrendelő nem követelheti a szállítótól azoknak a károknak a megtérítését, illetőleg felel azokért a károkért, amelyek a fuvarozóval szemben érvényesíthetők lettek volna.

Amennyiben a megrendelő az (1) bekezdés szerinti intézkedéseket elmulasztja a fuvarozóval szemben, a szállító mentesül azoknak a károknak a megtérítése alól, amelyek a fuvarozási szerződés alapján a fuvarozóval szemben érvényesíthetők lettek volna. Amennyiben emiatt a szállítónak keletkezik kára, a megrendelő köteles azt a szállító részére megtéríteni. E szigorú szabályok miatt is nagyon fontos, hogy a megrendelő a Ptk. 383. §-ban foglalt gondos megvizsgálási kötelezettségét a törvényben megjelölt határidő alatt teljesítse és az igényérvényesítés érdekében szükséges lépéseket mielőbb megtegye, mert a mulasztás és a késedelem az érdekeinek csorbulásával járhat.

384. § (1) A megrendelő a dolgot az átvételtől számított három napon belül kicsomagolás és megvizsgálás nélkül továbbküldheti.

(2) Ha a szállítónak közvetlenül harmadik személy részére kell a szolgáltatást teljesítenie, a mennyiségi és minőségi vizsgálatot ennek kell elvégeznie.

(3) Ha a harmadik személy az átvételkor mennyiségi vagy minőségi hibát észlel, köteles erről a szállítót és a megrendelőt haladéktalanul értesíteni.

E § a tranzitszállítással kapcsolatos szabályokat tartalmazza. A megrendelőnek joga van ahhoz, hogy az átvételtől számított 3 napon belül kicsomagolás és megvizsgálás nélkül harmadik személynek továbbküldje a szállító által leszállított dolgot.

Amennyiben harmadik személy részére kell a dolgot szállítani, az átvétellel kapcsolatos jogok és kötelezettségek nem a megrendelőt, hanem a harmadik személyt illetik meg, illetve terhelik. Ilyenkor a

harmadik személy köteles a Ptk. 383. § szerinti mennyiségi és minőségi vizsgálatot elvégezni az ott megjelölt határidő alatt. Bár e törvényhely (2) bekezdése azt az esetet emeli ki, amikor a szállító közvetlenül szállítja a dolgot a harmadik személy részére a megrendelő helyett, a szabály arra az esetre is vonatkozik, amikor a megrendelő az átvételtől számított 3 napon belül kicsomagolás és megvizsgálás nélkül továbbküldi a dolgot.

Amennyiben a dolog átvételével kapcsolatos jogok és kötelezettségek a harmadik személyt illetik, illetve terhelik, az általa észlelt hibáról haladéktalanul köteles értesíteni mind a szállítót, mind a megrendelőt. Ez vonatkozik arra az esetre is, ha a megrendelő a dolgot az átvételtől számított 3 napon belül kicsomagolás és megvizsgálás nélkül továbbküldi és arra az esetre is, ha a szállító közvetlenül szállítja a szolgáltatást a harmadik személyhez. Ilyen esetekben a szavatossági igényt a szállítási szerződés alapján a megrendelő érvényesítheti a szállítóval szemben. Ez indokolja azt a szabályt, miszerint a harmadik személy nemcsak a szállítót, hanem a megrendelőt is köteles haladéktalanul értesíteni a mennyiségi vagy a minőségi hibáról annak észlelését követően.

385. § A közreműködő hibás teljesítése alapján a szállító vele szemben mindaddig érvényesítheti jogait, amíg a megrendelővel szemben a szerződésszegés miatt helytállni tartozik, feltéve, hogy a szállító a minőség megvizsgálására vonatkozó kötelezettségének eleget tett.

Tvr. 7. §

A szállító által igénybe vett közreműködő meghosszabbított helytállási kötelezettségére vonatkozó szabályról van szó. Közreműködő például a termék gyártója; eladója; másik szállító, akitől szállítási szerződéssel szerezte be az árut (e relációban a szállító a megrendelő).

Az általános szabályok szerint aki kötelezettsége teljesítéséhez vagy joga gyakorlásához mást (közreműködőt, teljesítési segédet) vesz igénybe, ennek magatartásáért felelős (Ptk. 315. §). E törvényi szabály a szállító érdekeinek védelmében mondja ki, hogy ha a hibás teljesítés a közreműködő magatartására vezethető vissza, a közreműködő mindaddig felel a szerződésszegés következményeiért a szállítóval szemben, amíg a szállító felelőssége fennáll a megrendelővel szemben. A jogszabály azonban a helytállási kötelezettséget a szállító oldalán is feltételhez köti. Így a szállító a közreműködővel szemben csak akkor érvényesítheti jogait, ha a minőség megvizsgálására vonatkozó kötelezettségének eleget tett.

Ehhez hasonló szabályt tartalmaz a vállalkozási szerződésekre a Ptk. 398. §-a. A vállalkozó közreműködője lehet például a szállító, a köztük létrejött szállítási szerződés alapján.

A szállítóra is irányadó az az általános szabály, miszerint a jogosult a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül köteles meggyőződni arról, hogy a teljesítés (a közreműködőé) megfelelő-e. E kötelezettség azonban nem terjed ki azokra a tulajdonságokra, amelyeknek a minőségét tanúsították, vagy amire jótállás vonatkozik [Ptk. 283. § (1)-(2)].

Nyílt hibára a közreműködő meghosszabbított felelőssége nem vonatkozik, mert ez a megfelelően elvégzett minőségvizsgálat során felfedezhető lett volna, s a szavatossági igény is a Ptk. 308. § (1) bekezdése szerinti általános elévülési időn belül érvényesíthető lett volna. Gyakran előfordul azonban az, hogy a hiba - jellege folytán - csak a használat közben jelentkezik a megrendelőnél, aki az elévülés nyugvására vonatkozó szabályok szerint érvényesítheti szavatossági jogait a szállítóval szemben. A Ptk. 385. §-ában foglalt szabály hiányában azonban a szállító az elévülés általános szabályai szerint már nem tudná szavatossági igényeit érvényesíteni a közreműködőjével szemben.

E szabály nemcsak a szavatossági, hanem a kártérítési felelősség meghosszabbítására is vonatkozik.

386. §

2. A közüzemi szerződés

387. § Közüzemi szerződés alapján a szolgáltató köteles meghatározott időponttól a felhasználó számára folyamatosan és biztonságosan a felhasználó igénye szerint meghatározott közüzemi szolgáltatást - így különösen gázt, villamos energiát és vizet - nyújtani, a felhasználó pedig köteles időszakonként díjat fizetni.

A szerződés elnevezését módosította az 1993. évi XCII. törvény 40. § (5) bekezdése, korábban a szerződés neve közszolgáltatási szerződés volt. A 2002. évi XXXVI. törvény 2003. július 1-jei hatállyal beiktatott módosítása e szerződéstípus szabályait annyiban érintette, hogy a szerződés egyik alanyaként már nem a fogyasztót, hanem a felhasználót nevesíti. A változtatást az indokolta, hogy e fogalmat 2003. július 1-jétől a törvény a Ptk. 685. § d) pontjában nevesített fogyasztási szerződés körében használja.

A közüzemi szerződés minimális tartalmi elemei az alábbiak:

- A szerződés alanyai: a szolgáltató és a felhasználó.

- A szerződés tárgya: a felhasználó igénye szerint meghatározott közüzemi szolgáltatás folyamatos és biztonságos nyújtása.

- Ellenszolgáltatás: a szolgáltatás díja.
Közüzemi szolgáltatás a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény 2. § l) pontja szerint a villamos energia-, a gáz-, a hő-, a víz-, a szennyvíz-, a hulladékkezelési, a köztisztasági és a közcélú távbeszélő szolgáltatás.
A közüzemi vállalatok körét az állami vállalatokról szóló 1977. évi VI. törvény végrehajtására kiadott 33/1984. (X. 31.) MT rendelet 47. §-a tartalmazza. Eszerint a közüzemi vállalatok egyes tevékenységi körei a következők:
- hírközlési alapellátás,
- a menetrend alapján végzett helyközi, távolsági, vasúti és közúti személyszállítás,
- szabadságvesztésre ítéltek vállalati foglalkoztatása,
- az energiaszolgáltatás (villany-, gázszolgáltatás),
- vízellátás,
- csatornázás,
- fürdőszolgáltatás,
- helyi személyszállítást szolgáló tömegközlekedés,
- köztisztasági szolgáltatás,
- településtisztasági szolgáltatás,
- parkosítás és városi kertészet,
- a kéményseprés és a tüzeléstechnikai szolgáltatás,
- az állami bérlakások és egyéb ingatlanok kezelése és fenntartása,
- az egyéb város- és községgazdálkodási szolgáltatás,
- a távfűtés szolgáltatás és melegvíz szolgáltatás,
- az egészségügyi szolgáltatás,
- kulturális feladat,
- temetkezés.
A közüzem feladata, hogy a közszükségletet kielégítő alapvető szolgáltatásokat folyamatosan biztosítsa. Az alapító szerv a közüzem részére szolgáltatási kötelezettséget, tehát szerződéskötési kötelezettséget írhat elő [1977. évi VI. törvény 45. § (1), 46. § (1)].
Nem minősül közszolgáltatási szerződésnek a rádió és televízió adások vételére szolgáló közös antenna rendszer használatára vonatkozó megállapodás, mert a 33/1984. (X. 31.) MT rendelet 47. § (1) bekezdése nem sorolja fel a televízió és rádió vételi lehetőségét megteremtő tevékenységet (BH1986. 330.). Mindebből arra vonható le következtetés, hogy közüzemi szerződést szolgáltatóként csak a 33/1984. (X. 31.) MT rendelet 47. § (1) bekezdésében felsorolt vállalatok köthetnek.
Az egyes helyi közszolgáltatások kötelező igénybevételéről szóló rendelkezéseket tartalmaz az 1995. évi XLII. törvény. A törvény az ingatlan tulajdonosa, használója számára kötelezővé teszi a helyi közszolgáltatás igénybevételét. E rendelkezéstől csak jogszabály vagy hatósági határozat tartalmazhat eltérő rendelkezést. Így az ingatlan tulajdonosa, használója a helyi közszolgáltatással ellátott területen köteles igénybe venni a helyi önkormányzat által szervezett, a települési szilárd és folyékony hulladék összegyűjtését, elszállítását és ártalommentes elhelyezését biztosító szolgáltatást, valamint a helyi önkormányzat által szervezett kéményseprő-ipari közszolgáltatást.
A helyi önkormányzatnak rendeletben kell megállapítania a helyi közszolgáltatás megnevezését, a közszolgáltatással ellátott terület határait, a közszolgáltatást végző intézmény vagy szakvállalkozás megnevezését, a közszolgáltatás ellátásának rendjét és módját, a szolgáltató és a tulajdonos (fogyasztó) ezzel összefüggő jogait és kötelezettségeit, a szerződés egyéb tartalmi elemeit, a közüzemi szerződés létrejöttének módját, a szolgáltatás igénybevételének, korlátozásának, megtagadásának - jogszabályban nem rendezett - módját és feltételeit, az érintett közfeladattal összefüggő - jogszabályban nem rendezett - helyi önkormányzati hatósági feladatot, hatáskört és szabálysértést, az elvégzendő szolgáltatás alapján a tulajdonost terhelő díjfizetési kötelezettséget, a díj mértékét, a díj megfizetésének rendjét, az esetleges kedvezmények eseteit vagy a szolgáltatás ingyenességét.
A kötelező kéményseprő-ipari közszolgáltatásról a 27/1996. (X. 30.) BM rendelet tartalmaz még további előírásokat.
Felhasználó az lehet, aki a közüzemi szolgáltatást igénybe veszi. A felhasználókra (fogyasztókra) vonatkozó fogalom-meghatározást az egyes közüzemi szolgáltatásokra vonatkozó külön jogszabályok tartalmaznak. Így:
- a villamos energiáról szóló 2001. évi CX. törvény 3. § 15. pontja értelmében fogyasztó: a villamos energiát saját felhasználás céljára vételező természetes vagy jogi személy, jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság.

A fogyasztó lehet:
- Lakossági fogyasztó: egy fogyasztási helyet képező lakóépület, lakás vagy üdülő használója (tulajdonosa, bérlője), aki (amely) villamosenergia-mennyiség vételezésére köt a szolgáltatóval közüzemi szerződést.
- Egyéb fogyasztó: az a természetes vagy jogi személy, aki (amely) villamosteljesítmény, illetve villamosenergia-mennyiség vételezésére köt a szolgáltatóval közüzemi szerződést.
- A gázszolgáltatásról szóló 1994. évi XLI. törvény 3. § p) pontja értelmében fogyasztó: a gázszolgálatótól vagy a gázértékesítőtől gázt vételező természetes vagy jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság.
A fogyasztó lehet:
1. Lakossági fogyasztó: egy vagy több fogyasztási helyet képező lakóépület, lakás vagy üdülő használója.
2. Kommunális fogyasztó: az a nem lakossági fogyasztó, aki (amely) a gázt közösségi ellátási célra használja.
3. Ipari, kereskedelmi, szolgáltató és mezőgazdasági fogyasztó: az a természetes vagy jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság, aki (amely) a gázt vállalkozási tevékenységéhez használja.
- A távhőszolgáltatásról szóló 1998. évi XVIII. törvény (amely 1998. június 21-én lépett hatályba) 3. § (1) bekezdés r) pontja szerint a fogyasztó az a természetes vagy jogi személy, jogi személyiséggel nem rendelkező gazdálkodó szervezet vagy ezek közössége, aki (amely) a távhőszolgáltatóval távhőszolgáltatásra vonatkozóan szerződéses jogviszonyba kerül.
A fogyasztó lehet:
1. lakossági fogyasztó: a lakóépület és a vegyes célra használt épület tulajdonosa vagy az ilyen épületben levő lakás és nem lakás céljára szolgáló helyiség (épületrész) tulajdonosa, bérlője, használója vagy azok közössége;
2. egyéb fogyasztó: az 1. pontban nem említett épület vagy az ilyen épületben (építményben) lévő helyiség (épületrész) tulajdonosa vagy azok közössége.
A szolgáltató: a villamos energia szolgáltatással, a gázszolgáltatással és a távhőszolgáltatással kapcsolatos törvény fogalom-meghatározást ad a szolgáltató tekintetében is. Az lehet szolgáltató, aki az adott tevékenység ellátására engedélyt kap.
A szolgáltatás díja: A közüzemi szolgáltatásoknak hatósági ára van, amelyet miniszteri rendelet vagy önkormányzati rendelet tartalmaz.
Díjfizetési kötelezettség társasháznál:
A közösség egészét terhelő kötelezettség teljesítéséért a tulajdonostársak tulajdoni hányaduk szerint felelnek az egyszerű (sortartásos) kezesség szabályai szerint [1997. évi CLVII. törvény 3. § (3)]. A törvény miniszteri indokolása is kiemeli, hogy a társasház tulajdonostársai harmadik személlyel szemben, tehát a külső jogviszonyban a tulajdoni hányaduk arányában felelnek. A tulajdonostársak belső jogviszonyában a felelősség a tulajdoni hányad szerint vagy pedig az alapító okiratban, illetve a szervezeti és működési szabályzatban meghatározott, a tulajdoni hányadtól eltérő mérték szerint oszlik meg a tulajdonostársak között. A törvény hatálybalépése, 1998. március 1. napján, előtt keletkezett körülményre alapított igényt azonban a keletkezés idején hatályos szabály szerint kell elbírálni.
A szolgáltatás tárgya szerint külön jogszabályok tartalmazzák a közüzemi szerződés részletes tartalmi elemeit, a szolgáltatók és a fogyasztók kötelezettségeit és jogait, a szerződésszegések körét, a szerződésszegések jogkövetkezményeit, az igénybejelentés módját, a közüzemi szerződés megkötésére vonatkozó szabályokat, az elszámolás módját stb.
A villamos energiáról szóló 2001. évi CX. törvény 82. § (1) bekezdése a közüzemi fogyasztóval a közüzemi szolgáltató terhére szerződéskötési, és ekként szolgáltatási kötelezettséget ír elő. Hasonlóan rendelkezik a gázszolgáltatásról szóló 1994. évi XLI. törvény, és a távhőszolgáltatóra vonatkozóan az 1998. évi XVIII. törvény 34. §-a.
A villamos energia szolgáltatással kapcsolatos közüzemi szerződés tartalma:
A szerződés tartalmát általában az üzletszabályzat határozza meg.
A villamos energiáról szóló Vet. (2001. évi CX. törvény) kötelezően írja elő, hogy a termelő, az elosztó, a villamos energia kereskedő, a rendszerirányító, a közüzemi szolgáltató, a közüzemi nagykereskedő, az átviteli és a szervezett villamosenergia-piac engedélyese köteles üzletszabályzatot alkotni. Ezeknek a villamosenergia-ellátási szabályzatoknak kötelező tartalmi követelményeit a Vet végrehajtásáról szóló 180/2002. (VIII. 23.) Korm. rendelet 31. számú melléklete nevesíti.
Általános érvényű előírása szerint az üzletszabályzatoknak tartalmaznia kell
1. a műszaki feltételek körében:

- a folyamatos és biztonságos szolgáltatásra vonatkozó, üzleti titok körébe nem tartozó főbb műszaki paramétereket;
- a környezetvédelmi előírások betartásának garanciális feltételeit;
- a vásárlók/fogyasztók biztonságos ellátására vonatkozó garanciákat, az üzemzavarok elhárítására vonatkozó rendelkezéseket;
- a fejlesztési tervek végrehajtásának rendjét;
- az üzemzavar, korlátozás és szüneteltetés esetén alkalmazandó szabályokat;
- a villamosenergia-piac más résztvevőivel való együttműködés műszaki feltételeit.
2. a kereskedelmi feltételek körében:
- a termelésre, szállításra, elosztásra vonatkozó mennyiségi és minőségi feltételeket;
- a szabad értékesítés feltételeit;
- a szervezett villamosenergia-piacon való részvétel szabályait;
- a villamosenergia-piac résztvevőivel való kereskedelmi együttműködés részletes szabályait;
- a fogyasztóvédelmi szervezetekkel, érdekképviseletekkel való kapcsolattartás, valamint a panaszügyintézés eljárásrendje és határideje;
- az adatvédelemre vonatkozó biztosítékok.
3. az elszámolási feltételek körében:
- az elszámolás alapjául szolgáló tényeket (mérés stb.), az elszámolás időszakát és rendjét;
- a számlázás és a számla elleni kifogások intézésének rendjét.
4. a fizetési feltételek körében:
- a választható fizetési módozatokat;
- a választható fizetési határidőket;
- a késedelmes fizetés esetére alkalmazható szankciókat.
A közüzemi szolgáltató a fentieken túl az üzletszabályzatában köteles szabályozni:
- a Vet. 65. § (2) és (3) bekezdésében meghatározott villamos energia megvásárlására vonatkozó szerződési feltételeket;
- ügyfélszolgálati irodáit, azok elérhetőségét;
- a feljogosított fogyasztók közüzemi fogyasztói körbe való visszatérésének feltételeit;
- a közüzemi fogyasztók közcélú hálózathoz való hozzáférése biztosítása érdekében a hálózati engedélyesekkel kötendő szerződések mintáját;
- a közüzemi fogyasztókkal kötendő általános szerződési feltételeket és e szerződés mintáját;
- az általánostól eltérő fogyasztói igények, szolgáltatási feltételek körét, és az ezekben az esetekben alkalmazható egyedi szerződési feltételeket, e szerződés mintáját;
- a villamos energia továbbadására vonatkozó műszaki-biztonsági feltételeket,
- a hálózaton végzendő, előre tervezhető karbantartási-felújítási munkálatok végzéséről történő értesítés rendjét,
- a közüzemi fogyasztó által vételezett villamos energia mérésének szabályait;
- a szolgáltatás minőségére, színvonalára vonatkozó követelményeket;
- a villamos energia elszámolására vonatkozó feltételeket, különösen az elszámolási időszak meghatározását;
- a számla kiegyenlítésének, kifogásolásának rendjét;
- a közüzemi szerződés megszegése esetén alkalmazható szankciókat;
- a szerződésszegésre előírt kötbér mértékét és eljárását, valamint a hálózati engedélyessel történő elszámolás eljárásrendjét;
- a garantált szolgáltatásokra vonatkozó eljárást.
A Vet. 82. § (1) bekezdése lehetőséget biztosít arra, hogy a közüzemi szerződés megkötésére egyedi feltételekkel kerüljön sor, melyek alkalmasak az általánostól eltérő igények kielégítésére. Ha ilyen egyedi feltétel nincs, akkor a szerződést az üzletszabályzatban meghatározott általános feltétekkel kell megkötni.
Ki kell azonban emelnünk, hogy az egyedi feltételek meghatározása sem lehet önkényes, mert a Vet. 82. § (1) bekezdésének a) pontja ezt kizárólag abban a körben teszi lehetővé, amelyben az eltérés lehetőségét maga az üzletszabályzat nevesíti.
A közüzemi szerződés határozatlan idejű.
A gázszolgáltatásról szóló 1994. évi XLI. törvény végrehajtására kiadott 3/1995. (I. 20.) Korm. rendelet 1. számú melléklete tartalmazza a gázszolgáltatási közüzemi szabályzatot. A vezetékes gázszolgáltatásra vonatkozó új vagy növekvő igényt a gázszolgáltatónál kell bejelenteni. A gázszolgáltató a szerelési tervet igénybejelentésnek elfogadhatja. A fogyasztó a gázszolgáltatás, továbbá az új vagy növekvő igénye kielégítésének feltételeiről, lehetőségéről, a gázszolgáltatótól még az igény bejelentése előtt tájékoztatást

kérhet. A szabályzat tartalmazza, hogy a gázszolgáltató tájékoztatási kötelezettségének milyen körre kell kiterjednie.
A 3/1995. (I. 20.) Korm. rendelet 1. számú mellékletével közzétett Szabályzat 7. § (2) bekezdése rögzíti, hogy az általános közüzemi szerződésnek tartalmaznia kell:
- a szerződő felek megnevezését, a fogyasztó azonosításához szükséges adatokat, címét (székhelyét);
- a szolgáltatás megkezdésének időpontját, határozott időre kötött szerződés esetében a szerződés megszűnésének az időpontját;
- a szerződés tárgyát (annak műszaki jellemzőit, szükség esetén mennyiségi és teljesítményi adatait);
- a fogyasztás helyét;
- a csatlakozási pont (pontok) megjelölését;
- a gázfogyasztó berendezések felsorolását (darab, típus);
- az elszámolás, díjfizetés alapjául szolgáló gázmérő (berendezés és tartozékai) felsorolását;
- a gázfogyasztásmérő leolvasásának rendszeres időszakát;
- külön jogszabályi rendelkezés hiányában a számlázás és a számlázott díj megfizetésének módját, így az alkalmazandó ár-, díjszabást;
- a szerződésszegésnek a gázszolgáltatásról szóló törvényben meghatározott következményeit.
A szerződő felek ezen túlmenő feltételekben is megállapodhatnak. A gázszolgáltatás vonatkozásában is köthető egyedi közüzemi szerződés.
A Gázszolgáltatási Közüzemi Szabályzat tartalmazza a közös fogyasztásra vonatkozó szabályokat is az alábbiak szerint:
A közösen használt helyiségekben lévő gázfogyasztó berendezés és gázmérő használatának joga - eltérő megállapodás vagy bírói ítélet, hatósági határozat hiányában a tulajdonostársakat, a bérlőtársakat, társbérlőket stb. egyenlően illeti meg.
A gázszolgáltató a közös használat létrejötte vagy a közös használók személyében bekövetkezett változáskor - az érdekelt bejelentésére - a szerződést módosítja és az általa bérbe adott gázfogyasztó berendezéseket a közös használatra jogosultak nevére írja át. Ha a közös használat megszűnik, a fogyasztási helyen maradó használó válik fogyasztóvá. Az elköltöző a felszerelt bérleti gázfogyasztó berendezést a gázszolgáltató és a többi használó hozzájárulása nélkül nem szerelheti le és nem viheti el. Ha a gázmérő az egyik közös fogyasztó kizárólagos használatára rendelt helyiségben van, a gázmérő főcsapját a helyiség használója csak akkor zárhatja le, ha ezzel más közös használót a gázfogyasztásban nem akadályoz vagy veszélyhelyzet állt elő. Ha annak műszaki lehetősége fennáll és a közös használók az elkülönítés költségeinek viselését vállalják, az elkülönítést végre kell hajtani és a gázfogyasztásra külön-külön kell szerződést kötni.
Ha a lakossági vagy kommunális fogyasztó a fogyasztási helyről elköltözik, az elköltözés, illetőleg a szolgáltatás igénybevétele megszüntetésének időpontját köteles a gázszolgáltatónak bejelenteni. A bejelentés elmulasztása esetén az elköltözött fogyasztó felel a legközelebbi mérőleolvasásig, késedelmes bejelentés esetén a bejelentés beérkezésétől számított 8 napig terjedő fogyasztás díjáért. Ha a lakossági vagy kommunális fogyasztó olyan lakásba, helyiségbe költözik, amelyben gázszolgáltatás van és arra igényt tart, köteles ezt a gázszolgáltatónál bejelenteni. A bejelentéssel a szerződés lakossági fogyasztók esetében a korábbi fogyasztóval kötött feltételek szerint létrejön. Ha a fogyasztó a gázszolgáltatásra nem tart igényt, ezt is köteles bejelenteni és a mérő leszerelését kérni. Ennek elmulasztása esetén mindaddig, amíg a bejelentés megtörténik, őt terheli a fogyasztás és a berendezések bérleti díjának megfizetése.
A közműves ivóvízellátásról és a közműves szennyvízelvezetésről a 38/1995. (IV. 5.) Korm. rendelet tartalmaz szabályokat. A 38/1995. (IV. 5.) Korm. rendelet 25. § (2) bekezdése értelmében a szolgáltató a rendelet hatálybalépését követően a szolgáltatásra írásban köt szerződést:
- vízellátásra: az ingatlanon és annak elkülönített vízfogyasztására a fogyasztóval, az ivóvíz törzshálózat közterületi vízvételi helyei vízhasználatára a település önkormányzatával vagy az önkormányzat rendeletében meghatározott fogyasztóval;
- szennyvízelvezetésre: az ingatlanon és annak elkülönített vízfogyasztására a fogyasztókkal, amennyiben azok a közműves szennyvízelvezetés szolgáltatást igénybe veszik, azokkal a fogyasztókkal, akik csak saját vízellátó rendszerrel rendelkeznek, de a közműves szennyvízelvezetés szolgáltatást igénybe veszik.
A víz és szennyvíz szolgáltatásával kapcsolatban kötött közüzemi szerződésnek az alábbiakat kell tartalmaznia:
- a szerződő felek nevét címét;
- a szerződés tárgyának fontosabb műszaki jellemzőit;
- a mennyiségi és minőségi adatokat;
- a szerződés időbeli hatályát, a szolgáltatás, illetőleg a víz- és szennyvízátadás megkezdésének időpontját;

- a teljesítés helyét;
- az ellenérték megállapításának, ezen belül a számlázásnak, a mérőeszköz hitelesítésének, leolvasásának és számla kiegyenlítésének a módját;
- a szerződésszegés következményeit;
- a fogyasztó, illetőleg az átvevő személyében bekövetkezett változás bejelentési kötelezettségét a szolgáltató, illetőleg átadó részére;
- egyéb, a szerződő felek által lényegesnek tartott feltételeket.
A szolgáltató a szerződési ajánlatot az ivóvízellátásba vagy szennyvízelvezetésbe való bekötés esetén a megépítéséhez adott hozzájárulással együtt küldi meg a fogyasztónak, aki azt a kézbesítéstől számított 15 napon belül aláírásával elfogadja vagy véleményeltérését közli.
A már folyamatosan teljesített szolgáltatásokra a szerződés írásban való megkötését a szolgáltató kezdeményezi. A szerződésben a szerződési ajánlat megküldésének időpontjában teljesített szolgáltatástól csak mindkét szerződő fél egyetértése esetén lehet eltérni. A szerződési ajánlatot a szolgáltatónak 1999. május 5-éig kell megtennie.
A távhő-szolgáltatási közüzemi szerződésre vonatkozó szabályokat az 1998. évi XVIII. törvény 34-36. §-ai tartalmazzák. Eszerint a távhőszolgáltatásra az általános közüzemi szerződés létrejöhet a szolgáltatásnak az épületrész tulajdonosa, illetve bérlője, használója által történő igénybevételével és az igénybevétel bejelentésével. A törvény nevesíti a távhőszolgáltató és a fogyasztó kötelezettségeit. Eszerint a távhőszolgáltató a lakossági fogyasztó részére folyamatos, biztonságos és meghatározott mértékű távhőszolgáltatásra köteles, a lakossági fogyasztó pedig rendszeresen köteles megfizetni a távhőszolgáltatás ellenértékét. Egyedi közüzemi szerződés is köthető az egyéb (nem lakossági) fogyasztó és a távhőszolgáltató között a polgári jog szabályainak megfelelően.
A törvény tartalmazza a távhőszolgáltatás mérésére, elszámolására, díjfizetésére vonatkozó szabályokat is. Így többek között arról rendelkezik, hogy a szolgáltatott távhő elszámolása történhet hőmennyiség-méréssel, de általány szerint is. A szolgáltatás díjának megfizetése a távhőszolgáltatóval szerződéses jogviszonyban álló fogyasztó kötelessége. E törvény is meghatározza, mi minősül szerződésszegésnek és mik a szerződésszegés következményei.
A külön jogszabályok a szerződés érvényességi feltételeként annak írásba foglalását is előírhatják.
BH2004. 278. *A közüzemi szerződés megszegésének minősülő szabálytalan vételezés miatt a fogyasztó felemelt díjat tartozik fizetni - A jogszabály a szabálytalan vételezés időtartamára vélelmet állít fel, ezért a szolgáltatót nem terheli a szabálytalan vételezés tényleges időtartamának a bizonyítása [Ptk. 387. §; 1994. évi XLVIII. tv. 50. § (2) bek. d) és e) pont, 51. § (1) bek. b) pont, 52. § (2) bek. e) pont; 34/1995. (IV. 5.) Korm. r. 1. sz. melléklet 17. § (1) bek.].*
BH2002. 436. *Ha a tulajdonos az épületet birtokba veszi, és a fűtést sem ő, sem a szolgáltató nem kapcsolja ki, a közüzemi szerződés ráutaló magatartással a szolgáltatás igénybevételével is létrejöhet [Ptk. 387. §, 388. § (1) bek., 216. § (1) bek., 1998. évi XVIII. tv. 3. § (1) bek., 34. § (3) bek. 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 5. §].*
BH2000. 217. *I. A tűzoltás és a műszaki mentés költségeit - ideértve a segélyhívó távközlési vonalak használati költségeit is - a készenléti szolgálatot ellátó hivatásos vagy önkéntes tűzoltósággal rendelkező önkormányzat köteles biztosítani [1996. évi XXXI. tv. 2. § (2) bek., 5. § (4)-(7) bek., 1992. évi LXXII. tv. 8. § (2) bek., mell. 10. és 18. pont, Ptk. 387. §, 30/1993. (XI. 23.) KHVM r. 6. sz. mell. b) pont, 31/1997. (XII. 20.) KHVM r. 4. sz. mell.].*
BH2000. 201. *Szövetkezeti tulajdonban álló lakóház bekötési vízmérőjén és a lakások mellékvízmérőin mért víz fogyasztásának elszámolása [Ptk. 387. §, 198. § (3) bek., 201. §, 1972. évi 31. tvr., 1992. évi I. tv. 104. § (1) bek., 27/1975. (X. 30.) MT r. 1. mell. 34. § (1) bek., 38/1995. (IV. 5.) Korm. r. 1. § (1) bek., 8. §, 19. § (1) bek., 78/1988. (XII. 27.) PM-ÉVM. r. 4. §].*
BH2000. 68. *I. Távközlési szolgáltatás nyújtására előszerződés köthető. A szolgáltatónak kötbérfizetési kötelezettsége keletkezik külön jogszabály alapján - ennek az előszerződésben való kikötése hiányában is -, ha a szolgáltató nem vagy csak késedelmesen köti meg a közüzemi szerződést [Ptk. 1. §, 208. § (1) és (6) bek., 387. §, 388. § (2) bek., 1992. évi LXXII. tv. 1. § (1) bek., 8. § (1) bek., 10. § (2) bek., 11 . § (2) bek.].*
BH2000. 10. *Adott fogyasztási helyre már létező közüzemi szerződés kizárja, hogy a díjfizetési kötelezettség elmulasztását követően belépő új bérlő a hátralék rendezése nélkül újabb szerződéses kapcsolatot hozzon létre [Ptk. 387. §, 38/1995. (IV. 5.) Korm. r. 1. §, 9. §].*
BH1999. 208. *A távhő-szolgáltatási közüzemi szerződés felmondásának feltétele [Ptk. 5. § (1) és (3) bek., 321. § (1) bek., 387. §, 388. § (1) bek., 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 5. §, 8. § (1)-(2) bek.].*

BH1998. 427. *A közüzemi díj beszedésére jogosult késedelmének következménye a kamat és a perköltség viselése körében [Ptk. 302. § b) pont, 303. § (3) bek., 387. §, Pp. 80. § (1) bek., 4/1971. (VI. 5.) NIM r. mell. 16. § (7) bek.].*

BH1998. 348. *Lakásszövetkezet esetén a szövetkezet, illetőleg a tagok közös tulajdonában lévő épületrészek fenntartásának költségei - ilyen pl. az erre eső vízdíj is - olyan közös költségeknek minősülnek, amelyeknek a tagok közötti felosztásáról és a közüzemi szolgáltató részére történő megfizetéséről a lakásszövetkezetnek kell gondoskodnia [Ptk. 198. § (3) bek., 387. §, 388. § (1) bek., 1992. évi 1. tv. 17. § (2) bek. e) pont, 104. § (1) bek., 106. §, 109. § (2) bek., 110. § (2) bek., 27/1995. (X. 30.) MT r. 20. §, 34. §, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 1. § (1) bek. d) pont, (2) bek. c) pont].*

BH1998. 331. *Családjogi kapcsolaton alapuló lakáshasználó nem kötelezhető a közüzemi díj megfizetésére [Ptk. 112. § (1) bek., 158. § (1) bek., 165. § (1)-(2) bek., 387. §, 388 § (1) bek., 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 5. §, 10. § 3. pont].*

BH1995. 215. *A szabálytalan áramvételezéssel megvalósított szerződésszegés jogkövetkezményeinek alkalmazásával kapcsolatban indult jogvita elbírálásának egyes kérdései [Ptk. 318. §, 339. § (1) bek., 387. §, 1962. évi IV. tv. (VET) 16. § (4) bek., 17. § (3) bek., 40/1962. (XI. 11.) Korm. r. 52. § (2) bek., 4/1971. (VI. 5.) NIM r. (VKSZ) 19-23. §].*

BH1992. 408. *Az áramszolgáltató kártérítési felelőssége a villamosenergia-szolgáltatás üzemzavar folytán bekövetkezett szünetelésével okozott kárért is megállapítható, ha a fogyasztóval való együttműködési kötelezettségének nem tett eleget [Ptk. 277. §, 318. § (1) bek., 387. §, Villamosenergia Közszolgáltatási Szabályzat 12. § (1)-(2) bek., 21. § (1) bek.].*

BH1986. 330. *A rádió és televízió adásainak vételére szolgáló közös antennarendszer használatára vonatkozó megállapodás nem közszolgáltatási szerződés [1977. évi VI. tv. 45. §, 46. § (1) bek., 33/1984. (X. 31.) MT sz. r. 47. § (1) bek., Ptk. 387. §, Pp. 366. § (2) bek. b) pont].*

BH1985. 40. *A vízdíjtarifa összegszerű alkalmazásával kapcsolatban keletkezett, jogalap nélküli gazdagodás címén visszatérítésre irányuló igény elbírálása nem az államigazgatási hatóság, hanem a bíróság hatáskörébe tartozik [Ptk. 387. §, 27/1975. (X. 30.) MT sz. r. 2. § (2) bek., 1. sz. mell. 34. § (1) bek., 40. § (1) és (2) bek., Pp. 366. § (2) bek. b) pont].*

BH1981. 291. *Földgázra kötött közszolgáltatási szerződésben a feleknek nemcsak a kötbérfizetési kötelezettségben, hanem a kötbér mértékében is meg kell állapodniuk. Ilyen megállapodás hiányában kötbérszankció nem alkalmazható [1969. évi VII. tv., 1/1977. (IV. 6.) NIM sz. r. mellékleteként közzétett Gázenergia Közszolgáltatási Szabályzat 7. § (1), (2) bek., Ptk. 205. § (1), (2) bek., 387. §].*

BH1981. 202. *A vízmű nem tagadhatja meg a vízmérőnek az építési vállaltról a társasház tulajdonosára való átírását azon címen, hogy az ingatlannak a csatornarendszerbe való bekötése nem előírásszerű. Ennélfogva az átírásra irányuló szabályszerű bejelentés után csak a lakossági fogyasztásra megállapított vízdíjat számíthatja fel [Ptk. 387. §].*

BH1978. 339. *Munkaszerződés és vállalkozási szerződés elhatárolásának szempontjai (Ptk. 387. §, 1967. évi II. törvény 22. §).*

BH1978. 72. *Jogszabályba ütközik az a szerződés, amelyet iparjogosítványhoz kötött építőipari munka teljesítésére anélkül köt a vállalkozó, hogy az iparjogosítvánnyal rendelkezne. Az ilyen semmis szerződés alapján a vállalkozót nem vállalkozási díj illeti meg, hanem az elszámolás során a ténylegesen felmerült költségein és bizonyított kiadásain felül csak olyan munkadíjra tarthat igényt, amely a szakmunkás munkakörének és átlag órabérének felel meg [1958. évi 9. sz. tvr. 2. §, Ptk. 200. § (2) bek., 237. §, 387. §, Ptké. 32. § (1) bek.].*

BH1978. 53. *Az alkalmi fizikai munkát végző személy - a magánháztartásban alkalomszerűen, valamint a vállalkozási jogviszonyban történt munkavégzés eseteit kivéve - akkor is biztosítási kötelezettség hatálya alá tartozik, ha a munkáját nem munkaviszony alapján végzi [71/1955. (XII. 31.) MT sz. r. 1. § (1) bek., 3. § a) pont, 17/1975. (VI. 14.) MT sz. r. 350. § (1) bek., 6/1955. (XII. 31.) SZOT sz. szab. 1. § (2) bek., Ptk. 387. §].*

BH1977. 464. *Az alkalmi fizikai munkát végző személyre - a magánháztartásban történő alkalomszerű munkavégzés kivételével - a biztosítási kötelezettség akkor is kiterjed, ha a munkáját nem munkaviszony keretében végzi [71/1955. (XII. 31.) MT sz. r. 1., 3. §, 6/1955. (XII. 31.) SZOT sz. szab. 1. §, Ptk. 387. §.].*

388. § (1) Jogszabály kimondhatja, hogy a szerződés a szolgáltatás igénybevételével jön létre.

(2) A szolgáltató a szerződés megkötését csak jogszabályban meghatározott esetekben tagadhatja meg, illetőleg a szerződés tartalmát csak jogszabályban meghatározott feltételektől teheti függővé.

(3) A szolgáltató a felhasználóval szemben a teljesítést csak jogszabályban meghatározott esetekben szüneteltetheti, illetőleg korlátozhatja.

(4) A szolgáltató a szerződést csak a jogszabályban meghatározott feltételek esetén mondhatja fel.

A szolgáltatás igénybevételével jön létre a szerződés a távhőszolgáltatásról szóló 1998. évi XVIII. törvény 34. § (1) bekezdése értelmében.
A közüzemi szolgáltatás jellege szerint közszükségletet elégít ki, ez az oka annak, hogy a szolgáltató a szerződő partnerét főszabály szerint nem választhatja meg szabadon és a legtöbb esetben szerződéskötési kötelezettsége van. Kizárólag jogszabály határozhatja meg azokat az eseteket, amikor a szerződés megkötését a szolgáltató megtagadhatja, illetőleg azokat a feltételeket is, amelyektől függővé teheti a szerződés megkötését. Így:
- a távhőszolgáltató nem köteles a közüzemi szerződés megkötésére, ha a fogyasztó a szolgáltató tájékoztatójában foglaltakat nem teljesítette.
A távhőszolgáltató az általános közüzemi szerződés megkötését köteles megtagadni, ha a fogyasztó által létesített fogyasztó-berendezés az életet, az egészséget vagy a vagyonbiztonságot veszélyezteti.
Megtagadhatja a szerződéskötést, ha más fogyasztó távhővételezését, illetőleg a távhőszolgáltató üzemét veszélyezteti.
A távhőszolgáltató a szerződés megkötését feltételhez kötheti, ha az azt kezdeményező fogyasztóval korábban fennálló közüzemi szerződését a törvényben nevesített okból korábban felmondta [a távhőszolgáltatásról szóló 1998. évi XVIII. törvény 34. § (4), 36. §, 46. § (3)].
A szolgáltató tehát nem jogosult arra, hogy a jogszabály ellenére határozzon meg szerződési feltételt, illetőleg hogy a jogszabályban meghatározott eseteken kívül megtagadja a szerződés megkötését.
A szolgáltató ugyancsak a közüzemi szerződésre vonatkozó jogszabályban meghatározott okból tagadhatja meg, szüneteltetheti vagy korlátozhatja a teljesítést.
Így:
- A távhőszolgáltató a szolgáltatás szüneteltetésére csak élet-, egészség, vagy a vagyonbiztonság veszélyeztetése, a szolgáltatói berendezés üzemzavara esetén, és akkor jogosult, ha azt csak ilyen módon elvégezhető munka indokolja. Az előre tervezhető karbantartási, felújítási munkák miatti szüneteltetés időpontjáról és várható időtartamáról az üzletszabályzatban vagy a szerződésben rögzített módon az érintett fogyasztókat előre értesíteni. A szüneteltetésre csak a szükséges legkisebb fogyasztói körben és időtartamban kerülhet sor. A távhőszolgáltatás szünetelése miatt a fogyasztói berendezésekben keletkezett károkat - amennyiben a szolgáltatás szünetelésében a fogyasztó vétlen - a szolgáltató köteles megtéríteni.
A távhőszolgáltató a szolgáltatás korlátozására országos tüzelőanyag-hiány miatt nála vagy a vele szerződéses jogviszonyban álló távhőtermelőnél fellépő termeléskiesés esetén, vagy környezetvédelmi érdekből jogosult. A korlátozás bevezetéséről és annak okairól a távhőszolgáltató az önkormányzatot tájékoztatni köteles. Lakossági fogyasztó korlátozására csak végső esetben és csak akkor kerülhet sor, ha az egyéb fogyasztó korlátozása után az még szükséges (1998. évi XVIII. törvény 37-38. §).
- A gázszolgáltató a szolgáltatás szüneteltetésére jogosult a csatlakozó vezetéken és a fogyasztói berendezésen észlelt veszélyhelyzet elhárításáig, valamint akkor is, ha a gázelosztó vezeték karbantartása, átalakítása, felújítása, cseréje és új fogyasztó bekapcsolására más műszaki megoldás nincs. A szüneteltetés kezdő időpontját és előrelátható időtartamát, valamint a szükséges biztonsági intézkedéseket 15 nappal előbb a fogyasztókkal közölni kell. Az értesítés a helyileg szokásos módon történhet.
A fogyasztói szolgáltatás korlátozását csak üzemzavar illetve forráshiány indokolhatja, melyet a gázszolgáltató és a gázértékesítő a jogszabályban meghatározott korlátozási sorrendben és mértékben köteles végrehajtani. A jogszabályi előírás szerint ezek a kategóriák a következők:
I.: egyedi közüzemi szerződés alapján vételező fűtési fogyasztó;
II.: egyedi közüzemi szerződés alapján vételező technológiai fogyasztó, állandó felügyelettel;
III.: az egyedi közüzemi szerződés alapján vételező, az I-II. kategóriába nem tartozó összes többi fogyasztó;
IV.: a kommunális fogyasztó;
V.: az ápoltak és gondozottak elhelyezését szolgáló egészségügyi- és szociális intézményi fogyasztó és a lakossági fogyasztó.
Általános közüzemi szerződés alapján vételező fogyasztónál korlátozást csak végső esetben, és csak akkor lehet alkalmazni, ha az egyedi közüzemi szerződés alapján ellátott fogyasztóknál elrendelt korlátozás után az még szükséges.
A korlátozásról, annak kezdő időpontjának, előrelátható időtartamának és mértékének, valamint a szükséges biztonsági intézkedéseknek egyidejű közlésével köteles a szolgáltató (értékesítő) a fogyasztót, valamint minden korlátozásról és annak okairól, az elrendelést követő 8 napon belül a Hivatalt köteles írásban tájékoztatni. Minden elrendelt fogyasztói korlátozás esetében a Hivatal kivizsgálja, hogy a korlátozás nem a szolgáltatónak felróható ok miatt vált-e szükségessé (1994. évi XLI. törvény 19. §, 23-24. §)

- A villamos energia szolgáltatás körében a jogszabály rendelkezik azokról az esetekről, amikor az energia-átvitel korlátozható, illetve szüneteltethető. Ez a jog a rendszerirányítót, illetve a hálózati engedélyest is megilleti.
A rendszerirányító az átviteli hálózathoz való hozzáférést objektív, átlátható módon, hátrányos megkülönböztetés alkalmazása nélkül megtagadhatja, illetve a már lekötött szállításokat korlátozhatja, csökkentheti, szüneteltetheti, ha rendkívüli hálózati állapotok, vagy a közcélú hálózatok, az erőművi teljesítmények, illetőleg a határon keresztül szállított villamos energia hiánya, vagy az összekapcsolt villamosenergia-rendszer, illetve a villamosenergia-rendszer üzemzavara azt indokolja, valamint akkor is, ha a feljogosított fogyasztók ellátására kötött szerződések teljesítését felfüggesztette. A közcélú hálózathoz való hozzáférés megtagadását indokolni kell. A Hivatal a rendszerhasználó kérelmére 8 napon belül felülvizsgálja, hogy a megtagadás feltételei fennálltak-e. A Hivatal a megtagadás feltételeinek fennállása hiányában a rendszerirányítót utasítja a közcélú hálózathoz való hozzáférés biztosítására.
A hálózati engedélyesek a szükséges legkisebb fogyasztói körben és időtartamban az átvitelt, illetve elosztást korlátozhatják, szüneteltethetik
a) az élet- és vagyonbiztonság veszélyeztetése,
b) a villamosművek üzemzavarai esetén,
c) más módon el nem végezhető munkák és kapcsolások érdekében.
A hálózati engedélyesek az átvitel, és az átviteli hálózat üzemét befolyásoló, a villamosenergia-ellátási szabályzatokban meghatározott elosztás korlátozására, szüneteltetésére a rendszerirányító utasítása, illetve előzetes hozzájárulása alapján jogosultak.
A hálózati engedélyesek kötelesek az előre tervezhető karbantartási, felújítási munkálatok miatti szüneteltetés időpontjáról és várható időtartamáról a villamosenergia-ellátási szabályzatokban, illetve a szerződésben rögzített módon a feljogosított fogyasztókat, továbbá az érintett engedélyeseket előre értesíteni.
A közcélú hálózathoz való hozzáférés megtagadásának, illetve az átvitel és elosztás korlátozásának, szüneteltetésének részletes szabályait a villamosenergia-ellátási szabályzatok határozzák meg. Az előreláthatható szüneteltetés időpontjára és várható időtartamára vonatkozó kötelező fogyasztói értesítés feltételeit és módját a szolgáltató és a hálózati engedélyes üzletszabályzatában kell meghatározni (Vet. 33. § és 34. §)
- A közműves ivóvízellátást a szolgáltató - a létfenntartáshoz, valamint a közegészségügyi, továbbá a tűzvédelmi követelmények teljesítéséhez szükséges vízellátás, a szennyvízelvezetés szolgáltatás kivételével - az eredménytelen felszólítástól számított 30. naptól (amennyiben a szolgáltatási szerződésben a felek másként nem állapodtak meg és az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat hozzájárulását beszerezte)
a) korlátozhatja,
b) termelési célú vízfelhasználásnál szüneteltetheti.
A díjhátralék megfizetésének igazolásától számított 5 naptári napon belül a korlátozást, illetve a szüneteltetést meg kell szüntetni.
Az ÁNTSZ előzetes hozzájárulása alapján a szolgáltató a bekötő vezetéket leszűkítheti avagy lezárhatja.
A szolgáltató a szolgáltatást a fogyasztó kérésére is szüneteltetheti [38/1995. (IV. 5.) Korm. rendelet 9. § (2)-(5)].
A szerződés felmondásának eseteit is csak jogszabály határozhatja meg.
Így:
- A közműves ivóvízellátásról és közműves szennyvízelvezetésről szóló 38/1995. (IV. 5.) Korm. rendelet 9. § (2) bekezdés b) pontja értelmében a szolgáltató termelési célú vízfelhasználásnál 3 hónapon túli díjtartozás esetén 30 napos határidővel mondhatja fel a szerződést. A kormányrendelet 9. § (5) bekezdése értelmében a szolgáltató a szolgáltatást a fogyasztó kérésére szüntetheti meg.
- A gázszolgáltatásról szóló 1994. évi XLI. törvény 29. §-a szerint a fogyasztó az általános közüzemi szerződést 15 napos felmondási idő megtartásával indokolás nélkül bármikor felmondhatja. Ugyanilyen rendelkezést tartalmaz a törvény végrehajtásáról szóló 3/1995. (I. 20.) Korm. rendelet 15. § (1) bekezdése is. Ugyanezen kormányrendelet 15. § (3) bekezdése pedig kimondja, hogy az egyedi közüzemi szerződés megszűnésének eseteit a szerződésben kell meghatározni. A gázszolgáltatás esetén a szolgáltató a szerződést nem mondhatja fel, a fogyasztó szerződésszegése esetén egyéb szankciók alkalmazhatók: így a szolgáltatás korlátozása, szüneteltetése, a szolgáltatásból való kikapcsolás.
- A villamos energia szolgáltatására vonatkozó közüzemi szerződést a közüzemi fogyasztó harminc napos felmondási idővel felmondhatja. A közüzemi szerződésben a felek a fogyasztóra nézve kedvezőbb felmondási feltételekben is megállapodhatnak.
A közüzemi szolgáltató a közüzemi szerződést a következő esetekben mondhatja fel:

- a Vet. 92. §-ban meghatározott szerződésszegés esetén, azaz akkor, ha a közüzemi fogyasztó a villamosenergia-szolgáltatás felfüggesztése után a közüzemi szolgáltató beleegyezése nélkül villamos energiát vételez, illetve akkor is, ha a villamos energia díját késedelmesen, nem a közüzemi szerződésben meghatározott időben fizeti meg;
- ha a vele szerződéses viszonyban álló fogyasztó a villamosenergia-vételezését a szerződésben meghatározott fogyasztási helyen megszüntette (Vet. 83. §).
- A távhő-szolgáltatási szerződés felmondásával kapcsolatos szabályokat az 1998. évi XVIII. törvény 35. § (2)-(4) bekezdései tartalmazzák.
A lakossági fogyasztó 30 napos felmondási idővel a közüzemi szabályzatban meghatározott módon és időpontra mondhatja fel a közüzemi szerződést akkor, ha:
- az épületben, épületrészben - az épület, épületrész valamennyi tulajdonosának hozzájárulásával - a távhőszolgáltatással azonos komfortértékű más hőellátást valósít meg;
- a szerződés felmondása nem okoz kárt más számára és nem korlátozza mások tulajdonosi, használói, bérlői jogait;
- viseli azokat a költségeket, amelyek a fogyasztói berendezéseknek a felmondás következtében szükséges műszaki átalakításával merülnek fel;
- a szerződés felmondását a meglévő rendszer műszaki megoldása lehetővé teszi, a felmondás nem ütközik egyéb jogszabályba, műszaki előírásba, továbbá közös tulajdon esetén a tulajdonostársak döntésébe.
Az egyedi közüzemi szerződés felmondásával kapcsolatos feltételeket a szerződésben kell meghatározni. Így a szerződésnek kell tartalmaznia azt, hogy mennyi a felmondási idő és a felmondás mely időpontra szól.
A távhőszolgáltató a közüzemi szerződést csak akkor mondhatja fel, ha
- a fogyasztó a távhő díját nem, vagy nem a szerződésben meghatározott időben fizeti meg, valamint akkor,
- ha tudomást szerez arról, hogy a vele szerződéses viszonyban álló fogyasztó a távhő vételezését a fogyasztási helyen megszüntette. Ebben az esetben a közüzemi szerződés felmondása miatt az épületben, épületrészben esetleg bekövetkező kár a fogyasztót terheit.
A 2002. évi XXXVI. törvény 2003. július 1-jei hatállyal a most tárgyalt § (3) bekezdését annyiban módosította, hogy a szerződés egyik alanyaként már nem a fogyasztót, hanem a felhasználót nevesíti. A változtatást az indokolta, hogy e fogalmat a törvény 2003. július 1-jétől a Ptk. 685. § d) pontjában nevesített fogyasztási szerződés körében használja.
BH2002. 436. *Ha a tulajdonos az épületet birtokba veszi, és a fűtést sem ő, sem a szolgáltató nem kapcsolja ki, a közüzemi szerződés ráutaló magatartással a szolgáltatás igénybevételével is létrejöhet [Ptk. 387. §, 388. § (1) bek., 216. § (1) bek., 1998. évi XVIII. tv. 3. § (1) bek., 34. § (3) bek. 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 5. §].*
BH2000. 68. *I. Távközlési szolgáltatás nyújtására előszerződés köthető. A szolgáltatónak kötbérfizetési kötelezettsége keletkezik külön jogszabály alapján - ennek az előszerződésben való kikötése hiányában is -, ha a szolgáltató nem vagy csak késedelmesen köti meg a közüzemi szerződést [Ptk. 1. §, 208. § (1) és (6) bek., 387. §, 388. § (2) bek., 1992. évi LXXII. tv. 1. § (1) bek., 8. § (1) bek., 10. § (2) bek., 11 . § (2) bek.].*
BH1999. 208. *A távhő-szolgáltatási közüzemi szerződés felmondásának feltétele [Ptk. 5. § (1) és (3) bek., 321. § (1) bek., 387. §, 388. § (1) bek., 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 5. §, 8. § (1)-(2) bek.].*
BH1998. 348. *Lakásszövetkezet esetén a szövetkezet, illetőleg a tagok közös tulajdonában lévő épületrészek fenntartásának költségei - ilyen pl. az erre eső vízdíj is - olyan közös költségeknek minősülnek, amelyeknek a tagok közötti felosztásáról és a közüzemi szolgáltató részére történő megfizetéséről a lakásszövetkezetnek kell gondoskodnia [Ptk. 198. § (3) bek., 387. §, 388. § (1) bek., 1992. évi 1. tv. 17. § (2) bek. e) pont, 104. § (1) bek., 106. §, 109. § (2) bek., 110. § (2) bek., 27/1995. (X. 30.) MT r. 20. §, 34. §, 27/1972. (XII. 31.) MÉM r. 1. § (1) bek. d) pont, (2) bek. c) pont].*
BH1998. 331. *Családjogi kapcsolaton alapuló lakáshasználó nem kötelezhető a közüzemi díj megfizetésére [Ptk. 112. § (1) bek., 158. § (1) bek., 165. § (1)-(2) bek., 387. §, 388 § (1) bek., 129/1991. (X. 15.) Korm. r. 5. §, 10. § 3. pont].*
BH1982. 385. *Az ipari célú vízfogyasztásra megállapított keret betartását a tényleges fogyasztó által felhasznált vízmennyiség alapján kell megítélni [Ptk. 388. § (1) bek., 3/1970. (XII. 18.) OVH-ÁH sz. rendelkezés 1. § (1) bek. b) és c) pont].*

XXXV. fejezet

A vállalkozás

1. Általános szabályok

389. § Vállalkozási szerződés alapján a vállalkozó valamely dolog tervezésére, elkészítésére, feldolgozására, átalakítására, üzembe helyezésére, megjavítására vagy munkával elérhető más eredmény létrehozására, a megrendelő pedig a szolgáltatás átvételére és díj fizetésére köteles.

A vállalkozás szabadságának elve:

Az Alkotmány 9. § (2) bekezdése akként rendelkezik, hogy a Magyar Köztársaság elismeri és támogatja a vállalkozás jogát és a gazdasági verseny szabadságát.

A vállalkozás joga valódi alapjog, de érvényesülésének korlátozása nem eleve alkotmányellenes. A foglalkozás gyakorlásának korlátai jórészt szakmai és célszerűségi szempontból indokoltak [21/1994. (IV. 16.) AB határozat]. A vállalkozáshoz való jog nem korlátlan jog. Senkinek sincs abszolút joga a meghatározott foglalkozás gyakorlásához, illetve valamely foglalkozásnak az általa kiválasztott vállalkozási formában történő gyakorlásához [65/1997. (XII. 18.) AB határozat].

Jogszabály tehát az egyes vállalkozási tevékenységek kapcsán korlátozásokat írhat elő, így például:

- adott vállalkozási tevékenységhez meghatározott szakképzettséget követelhet meg,

- bizonyos tevékenység végzését hatósági engedélyhez kötheti,

- a tevékenység gyakorlásához kötelező kamarai tagságot írhat elő,

- egyéb módon korlátozhatja meghatározott körben a vállalkozási tevékenységet.

A vállalkozási szerződésekkel kapcsolatos szabályozás:

A vállalkozási szerződésekre vonatkozó szabályozás 1993. november 1-jei hatállyal lényegesen megváltozott. Az 1993. évi XCII. törvény miniszteri indokolása szerint a jogszabály-változtatás indoka a felek magánautonómiájának tiszteletben tartása, a polgári jogi szabályozás egységessége, a személyek egyenjogúságának biztosítása. A vállalkozási szerződés Ptk.-beli általános szabályai körében a jogszabály-módosítás csupán néhány szabályra terjedt ki. A korábban hatályos törvényi rendelkezés értelmében az általános szabályokat a magánszemélyek közötti vállalkozási szerződésekre kellett alkalmazni, illetve azokra a vállalkozási szerződésekre, amelyekben csak az egyik fél volt gazdálkodó szervezet. Ha a vállalkozó gazdálkodó szervezet volt, a felek a szerződésben kiköthették a gazdálkodó szervezetekre vonatkozó szabályok alkalmazását. Ha mindkét fél gazdálkodó szervezet volt a 7/1978. (II. 1.) MT rendeletben foglalt szabályok voltak az irányadók. A vállalkozási szerződés keretein belül önállóan nevesített szerződéstípusok (építési-, szerelési-, tervezési-, kutatási szerződés) fő szabályait a Ptk., a részletszabályokat pedig a 7/1978. (II. 1.) MT rendelet tartalmazta. Az MT rendelet ezen túlmenő vállalkozási szerződéstípusokat is nevesített (fővállalkozási-, gépjárműjavításra vonatkozó-, tervezői művezetési-, kutatási (fejlesztési) eredmények gyakorlati megvalósítására irányuló-, építési kísérletezési szerződés).

Az 1993. évi XCII. törvény a 7/1978. (II. 1.) MT rendeletet hatályon kívül helyezte, az önállóan nevesített szerződéstípusokra vonatkozó szabályokat pedig átszövegezte. Az új szabályozás leglényegesebb eleme az, hogy a szabályok nemcsak akkor irányadóak, ha mindkét fél gazdálkodó szervezet, vagy ha a vállalkozó gazdálkodó szervezet és a szerződésben e szabályok alkalmazását kötik ki, hanem e szabályok a felek személyére tekintet nélkül alkalmazandók. A szerződéskötés tekintetében nagyobb teret kapott a szabad akaratnyilvánítás, tehát a diszpozitivitás elve szélesebb körben érvényesül és szűkült a kógens, imperatív szabályok köre.

Lényeges az a szabály is, miszerint a módosító rendelkezéseket a törvény hatálybalépése után (1993. november 1.) kötött szerződésekre kell alkalmazni, kivéve, ha a korábbi jogszabály alapján a törvény hatálybalépése előtt kötött szerződés érvénytelen lenne, de az új szabályozás szerint érvényes [1993. évi XCII. törvény 40. § (5)].

Az utazási szerződések tekintetében megmaradt a kétszintű szabályozás. A főszabályokat a Ptk., a részletszabályokat pedig az utazási és utazást közvetítő szerződésről szóló 214/1996. (XII. 23.) Korm. rendelet és az utazásszervező és közvetítő tevékenység szabályozásáról szóló 213/1996. (XII. 23.) Korm. rendelet tartalmazza. E rendeletek 1997. január 1-jei hatálybalépésével egyidejűleg hatályon kívül helyezték a 11/1978. (III. 1.) MT rendeletet.

A szerződés lényeges tartalmi elemei:

- A szerződés alanyai a vállalkozó és a megrendelő. Lehetőség van ún. többalanyú szerződés kötésére is (például több vállalkozó vagy több megrendelő köti meg egymással a vállalkozási szerződést).

- A szolgáltatás tárgya mennyiség és minőség szerint meghatározott eredmény létrehozása (kivétel lehet a kutatási szerződés estén).

- Az ellenszolgáltatás: a vállalkozói díj összege.

- A teljesítési határidő meghatározása.

A szerződés alanyai:
Mindkét oldalon általában bárki lehet szerződő fél, jogszabály azonban korlátozásokat tartalmazhat. Amennyiben a vállalkozási szerződés megrendelője a közbeszerzésekről szóló 1995. évi XL. törvény 1. §-ában felsorolt szervezet, a közbeszerzés hatálya alá tartozó vállalkozási szerződéseket a közbeszerzési eljárás szabályainak megfelelően kötheti meg a vállalkozóval. A közbeszerzési eljárás szabályaitól a felek csak annyiban térhetnek el, amennyiben azt e törvény kifejezetten megengedi [1995. évi XL. törvény 25. §].
Bizonyos szolgáltatásokat megrendelői oldalon nem vehet igénybe bárki. Jogszabály közérdekből tartalmazhat ilyen rendelkezéseket, például közbiztonsági okokból jogszabály korlátozása folytán nem készíttethet magának bárki fegyvert, robbanóanyagot stb.
A vállalkozói pozícióra is tartalmazhat jogszabály korlátozást, egyes tevékenységek gyakorlását különféle feltételekhez kötheti (például vállalkozói igazolvány, hatósági engedély, kamarai tagság, megfelelő szakképzettség).
Az egyéni vállalkozásról szóló 1990. évi V. törvény 4. § (1) bekezdése értelmében egyéni vállalkozási tevékenységet bejelentés alapján vállalkozói igazolvány birtokában lehet gyakorolni. Kivétel ez alól a mezőgazdasági termelő tevékenység és az ahhoz kapcsolódó szolgáltatás. Egyes tevékenységek végzéséhez a vállalkozói igazolványon kívül hatósági engedély, illetve meghatározott képesítés is szükséges. Vállalkozói engedélyt kaphat az a természetes személy is, aki olyan személyt foglalkoztat alkalmazottként vagy segítő családtagként, aki a megfelelő képesítéssel rendelkezik, tehát eszerint nem kötelező, hogy az egyéni vállalkozónak legyen meg a tevékenység gyakorlásához szükséges képesítése. Az egyéni vállalkozó a törvény értelmében egyéni cégként is működhet, amely azonban nem jogi személy [1990. évi V. törvény 15. § (2)].
A Magyar Állatorvosi Kamaráról, valamint a magán-állatorvosi tevékenység gyakorlásáról szóló 1995. évi XCIV. törvény 28. § (1) bekezdése értelmében a magán-állatorvosi tevékenység folytatásához szükség van kamarai tagságra, a tevékenység gyakorlására jogosító igazolványra, felelősségbiztosítás kötésére, székhely létesítésére és arra, hogy a tevékenységet gyakorló állatorvosnak megfelelő felszerelése legyen. Az állategészségügyről szóló 1995. évi XCI. törvény 2. § 28. pontja tartalmazza a magán-állatorvosi tevékenység fogalmát.
A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 28. § (1) bekezdése alapján az egyéni és társas vállalkozás keretében végezhető személy-, és vagyonvédelmi, valamint magánnyomozói tevékenységre vonatkozó hatósági engedélyt a rendőrség adja. Ennek feltételeit külön jogszabály tartalmazza. Ezzel kapcsolatos rendelkezéseket tartalmaz az 1998. évi IV. törvény 1-20. §-a, illetve a 24/1998. (VI. 9.) BM rendelet is.
A befektetési vállalkozásokra vonatkozó szabályokat a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény tartalmazza, míg a pénzügyi vállalkozásra vonatkozó szabályokat az 1996. évi CXII. törvény. A befektetési és a pénzügyi vállalkozások által végezhető tevékenységek körét a fenti jogszabályok taxatíve meghatározzák, azok egyike sem esik a vállalkozási szerződések körébe. Tehát ezek a szervezetek a vállalkozási szerződés körén kívül eső más típusú szerződéseket kötnek az ügyfelekkel (például bizomány, hitelügyletek, letéti ügyletek, ügynöki (megbízási) tevékenység, illetve kereskedelmi tevékenység).
A bírói gyakorlat korábban a Ptk. 200. § (2) bekezdése alapján semmisnek tekintette azokat a szerződéseket, amelyeket ún. kontárok kötöttek, tehát akik nem rendelkeztek iparigazolvánnyal, illetve a megfelelő hatósági engedéllyel és a vállalkozási tevékenységet ennek ellenére gyakorolták. A semmisség jogkövetkezményeként az eredeti állapot helyreállítására, illetve - amennyiben az nem volt lehetséges -, a szerződésnek a határozathozatal időpontjáig hatályossá nyilvánítására és a felek szolgáltatásainak - ellenszolgáltatásainak elszámolására került sor [Ptk. 237. § (1)-(2)]. Amennyiben a szolgáltatás hibás volt, az értékelhető munkavégzés díját kapta meg a vállalkozó, hiszen a semmis szerződés alapján a szavatosság jogkövetkezményei nem érvényesíthetők.
A kontár-elszámolásra vonatkozóan többféle módszer érvényesült a bírói gyakorlatban. Előbb a szakmunkás, betanított munkás és segédmunkás óradíját kapta ellenértékként a vállalkozó, majd a későbbiekben a bírói gyakorlat a vállalkozói díjból indult ki és ebből levonásba helyezte a vállalkozót megillető haszon mértékét, valamint azokat a rezsiköltségeket, amelyek az ún. kontárnál nem merülhettek fel (BH1993. 496.).
A BH1994. 186. szám alatt közzétett jogeset gyökeresen változtatott a korábbi bírói gyakorlaton. Az iránymutatás szerint az ipargyakorláshoz szükséges engedély, illetve a képesítési előírás hiánya önmagában nem vonja maga után a szerződés semmisségét, hacsak a szerződés tárgyát képező szolgáltatást jogszabály nem tiltja. Az eseti döntés indokolása szerint a tevékenység gyakorlóját - amennyiben iparengedély vagy megfelelő képesítés nélkül végzi a tevékenységet - közigazgatási szankciókkal sújtják, ezért indokolatlan, hogy a polgári jog külön szankcióval, mégpedig a semmisség következményeinek levonásával is sújtsa a szerződő feleket. Ha a vállalkozó engedély, illetve képesítés nélküli köti a vállalkozási szerződést, az csak abban az esetben vezet a szerződés semmisségéhez, ha ahhoz maga a külön jogszabály e jogkövetkezményt fűzi. Minden

esetben az egyes tevékenységekre vonatkozó jogszabályok előírásai értelmében kell tehát vizsgálni azt, hogy a vállalkozási szerződés érvényes-e, vagy pedig a Ptk. 200. § (2) bekezdése szerint semmis. Előfordulhat az is, hogy az ipargyakorláshoz szükséges engedély, illetve a szakképzettség hiánya miatt a megrendelő megtévesztés, illetve tévedés címén megtámadhatja a vállalkozási szerződést a Ptk. 210. § (1), illetve (4) bekezdésében foglalt rendelkezéseknek megfelelően.

A szerződésből eredő kötelezettségek teljesítéséért való felelősség alanyi oldala:

Abban az esetben, ha a szerződést a megrendelő és a vállalkozó személyesen köti meg, a felelősség tekintetében nem szokott probléma adódni. Amennyiben azonban a szerződést valamelyik fél nevében képviselő köti vagy az egyik fél gazdálkodó szervezet, gyakran előfordul, hogy a jogosult tévesen jelöli meg a kötelezett személyét a perben. Emiatt felhívjuk a figyelmet arra, hogy ha valamelyik fél helyett képviselő köti meg a szerződést, a képviselt személy felel a tartozásokért, nem pedig a képviselő [Ptk. 219. § (2)]. A képviselő lehet törvényes képviselő (például a kft. ügyvezetője); meghatalmazott; megbízott; eseti gondnok.

Ha a szerződés alanya jogi személy, a tartozásokért való felelősség megítélésénél jelentősége van a Ptk. 30. § (1)-(2) bekezdésében foglalt rendelkezéseknek, valamint az egyes jogi személyekre irányadó szabályok is tartalmazhatnak a helytállási kötelezettségre vonatkozó szabályokat. Így például az egyesülés vagyonát meghaladó tartozásaiért a tagok korlátlanul és egyetemlegesen felelnek [Ptk. 74/H. § (1)].

Amennyiben az egyik fél gazdálkodó szervezet, figyelemmel kell lenni az 1997. évi CXLIV. törvényben előírt felelősségi szabályokra.

E körből az alábbiakat emeljük ki:

- az előtársaság tartozásaiért a tagok a gazdasági társaság megszűnése esetére irányadó szabályok szerint felelnek. Ha ki nem elégített követelések vannak, s a tagok felelőssége korlátozott, a létrehozni kívánt gazdasági társaság vezető tisztségviselői egyetemlegesen és korlátlanul felelnek az előtársaság kötelezettségeiért [Gt. (új) 15. § (2)-(3)].

- ha a gazdasági társaság jogutódlással szűnik meg, a tartozásokért a jogutód gazdasági társaság felel. Amennyiben a jogutód gazdasági társaság nem tudott eleget tenni a helytállási kötelezettségének, a jogelőd társaság részvényesei felelnek a tartozásokért. Amennyiben a gazdasági társaság jogutód nélkül szűnik meg, a gazdasági társaság tagjai felelnek, felelősségük azonban attól függ, hogy a tagnak korlátozott vagy korlátlan felelőssége van-e [Gt. (új) 55-56. §]. Ha a tag felelőssége korlátlan és egyetemleges, a gazdasági társaság megszűnése után is ily módon felel. Ha a tag felelőssége korlátozott, a tag a felosztott vagyonból rá jutó résszel felel. Ha a tag a korlátozott felelősségével visszaélt, korlátlanul és egyetemlegesen felel a társaság tartozásaiért. A korlátozott felelősséggel való visszaélésnek minősül különösen az, ha a tag a társaság vagyonával sajátjaként rendelkezik, a társasági vagyont saját vagy más személyek javára úgy csökkenti, hogy tudja, illetve kellő gondosság tanúsítása esetén tudnia kellett volna, hogy ezáltal a társaság a kötelezettségeit harmadik személyek részére nem lesz képes teljesíteni.

- Korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a közkereseti társaság tagjai, illetve a betéti társaság beltagjai, illetve (a törvényben meghatározott esetekben) a betéti társaság kültagja. A tagok helytállási kötelezettsége mindig mögöttes felelősség, azaz a kötelezettségekért minden esetben elsődlegesen a gazdasági társaság felel [Gt. (új) 90. § (1)-(3), 101. § (1), 103. § (1)-(2)].

Felmerülhet a szerződés alanyaként nem szereplő házastárs felelőssége is a másik házastárs által kötött ügyletből eredő kötelezettségekért. Amennyiben a szerződést a törvény értelmében a házastárs hozzájárulásával kötött ügyletnek kell tekinteni, a házastárs a házastársi közös vagyonból rá eső rész erejéig felel házastársa kötelezettségeiért [Csjt. 30. § (2)-(3)].

A szolgáltatás tárgyát a törvény példálózóan és nem kimerítően (azaz nem taxatíve) sorolja fel. A munkával elérhető eredmény létrehozása (mint gyűjtőfogalom) tehát nem csak a dolog tervezésén, elkészítésén, feldolgozásán, átalakításán, üzembe helyezésén, megjavításán alapulhat, hanem bármely más tevékenységen.

Fontos, hogy a felek a szerződésben pontosan rögzítsék a szolgáltatás mennyiségét és minőségét.

Az ellenszolgáltatás:

Korábban gyakran előfordult, hogy a szolgáltatásnak hatósági ára volt (például kisipari egységárak voltak érvényben). Ma már a szolgáltatások túlnyomó része szabad áras tevékenység, hatósági ár igen ritkán fordul elő.

A teljesítési határidőben való megállapodás:

A törvény kifejezett rendelkezése ellenére a bírói gyakorlat lényeges szerződési elemnek tekinti a teljesítési határidő kikötését (BH1982. 19.). Ha a teljesítési határidő nincs kikötve, az esetek túlnyomó többségében nem lehet megállapítani, hogy a teljesítés mikor követelhető. Kivételes esetekben előfordulhat, hogy a szolgáltatás jellegéből megállapítható a teljesítési határidő (például farsangi jelmez, esküvői ruha, szilveszteri vacsora

elkészítése stb. a szerződés tárgya). A teljesítés idejére vonatkozó általános szabályok (Ptk. 280. §) nem pótolják a felek megállapodásának a hiányát.
A törvény a megrendelő főkötelezettségeként írja elő a szolgáltatás átvételi kötelezettségét. Ha ennek nem tesz eleget, a vállalkozó pert indíthat a megrendelő ellen, s kérheti, hogy a bíróság kötelezze arra a megrendelőt, hogy a szolgáltatást vegye át. A jogosult késedelembe esik, ha megtagadja a szerződésszerűen felajánlott szolgáltatás átvételét. A szolgáltatás átvételekor, illetve a jogosult késedelembe esésekor átszáll a megrendelőre a kárveszélyviselés, a vállalkozó kárát pedig köteles megtéríteni (például a tárolással felmerült költségeket).
A feleknek a vállalkozási szerződésben minimálisan a fenti kérdésekben meg kell állapodniuk ahhoz, hogy a vállalkozási szerződés érvényesen létrejöjjön. A feleknek a vállalkozási szerződésben a lényeges szerződési elemeken kívül meg kell állapodniuk a bármelyikük által lényegesnek minősített kérdésekben is. A vállalkozási szerződésre a jogszabály írásbeli alakot nem ír elő, így a szerződés létrejöhet szóban és ráutaló magatartással is [Ptk. 216. § (1)]. A kutatási szerződés és az utazási szerződés azonban csak írásba foglalva érvényes.
Elhatárolási kérdések:
A szerződés típusának megítélése szempontjából nem a felek által használt elnevezésnek van jelentősége, hanem a megállapodás tartalma az irányadó (BH1981. 510.).
1. vállalkozási szerződés és munkaszerződés
Munkaviszony esetén a munkáltatót széles körű utasításadási jogkör illeti meg, a munkavállaló a munkáltató irányítása, ellenőrzése mellett végzi a rábízott feladatot. A vállalkozó a tevékenységét önállóan, a megrendelő szűkebb körű utasításadási jogköre mellett végzi. Munkaviszony esetén a munkaeszközt a munkáltató biztosítja, a vállalkozó a tevékenységet általában saját eszközeivel végzi. Munkaviszony esetén munkabér jár, míg vállalkozási szerződés esetén vállalkozói díj. A dolgozó a munkát személyesen köteles végezni, feladata ellátásához nem vehet igénybe közreműködőt, míg a vállalkozó főszabály szerint jogosult közreműködő igénybevételére (BH1988. 91; BH1991. 128; BH1993. 775.).
A bérmunka vállalkozási szerződésnek minősül (BH1982. 19.).
2. vállalkozási szerződés és megbízási szerződés
A vállalkozási szerződés eredménykötelem, a megbízási szerződés alapján pedig a megbízott a tevékenység gondos ellátására köteles. A megbízási díj a megbízottat akkor is megilleti, ha gondos ügyvitele ellenére az eredmény elmarad. A vállalkozási szerződések körében az eredmény létrehozása alól kivétel a kutatási szerződés, mert a Ptk. 412. § (1) bekezdése szerint a felek megállapodhatnak abban, hogy a díj a munka eredménytelen befejezése esetén is jár.
Gyakran előfordul, hogy igen nehéz elhatárolni egymástól a vállalkozási és a megbízási szerződést. Így például egyes orvosi tevékenység végzése megbízási szerződésnek, más orvosi tevékenység végzése pedig vállalkozási szerződésnek minősül. A tevékenység jellege alapján kell állást foglalni a két szerződés egymástól való elhatárolása során.
Az ingatlanközvetítésre irányuló megállapodás akkor is megbízási szerződés, ha sikeres közvetítői tevékenység esetére kötik ki a díjat (BH1997. 302.).
Az utak tisztítása, fenntartása viszont mint eredménykötelem vállalkozási szerződésnek, nem pedig megbízási szerződésnek minősül (BH1996. 363.).
A könyvelés elvállalása megbízási szerződésnek, s nem vállalkozási szerződésnek minősül (Legfelsőbb Bíróság Pfv.VI.21.996/1993/4. szám alatti határozat). A bíróság az ítélet indokolásában kifejtette, hogy egy cég könyvelési, adó-elszámolási feladatainak az elvégzése tipikusan megbízási szerződés alapján végzendő tevékenység, annak ellenére, hogy az ügy ellátása szükségképpen együtt jár bizonyos dokumentumok (mérleg, naplófőkönyv, adóbevallások) elkészítésével is. Az ilyen tevékenység ellátása során a könyvelő, az adótanácsadó, mint megbízott csak arra kötelezheti magát, hogy kellő gondossággal a jogszabályok és a szakmai követelmények betartásával jár el. Azt az eredményt azonban nyilvánvalóan nem vállalhatja, hogy az adóhatóság nem fog adóhiányt megállapítani, hiszen ennek a megbízó tevékenységében rejlő számos oka lehet.
3. vállalkozási szerződés és szállítási szerződés
A szállítási szerződés a vállalkozási szerződéstől abban különbözik, hogy a szállítási szerződés dolog átadásra irányul (dare-kötelem), a vállalkozási szerződés pedig tevékenység kifejtésére, szolgáltatás nyújtására (facere-kötelem) irányul. Készülékek üzembe helyezés nélküli gyártására kötött szerződés nem vállalkozási, hanem szállítási szerződésnek minősül (BH1980. 481.).
Mindkét szerződésnél a szolgáltatás lehet valamely dolog előállítása. Vállalkozási szerződés jön létre akkor, ha a megállapodás alapján a megrendelő egyedi előállítású dolgot készíttet a vállalkozóval. Szállítási

szerződés jön létre akkor, ha a felek a gyártómű által rendszeresen termelt ún. sorozatgyártású dolgok tulajdon-átruházásában állapodnak meg (BH1981. 510.).
4. vállalkozási szerződés és adásvételi szerződés
Az adásvételi szerződés a tulajdon-átruházás szerződéstípusa, a vállalkozási szerződés alapján pedig a felek eredmény létrehozásában, szolgáltatás átadásában állapodnak meg. Az adásvétel ún. dare kötelem, míg a vállalkozási szerződés facere kötelem.
5. Egyéb minősítési kérdések:
Amennyiben az egyik szerződő fél az eredmény létrehozását ingyen vállalja, az adott esetben ajándékozási szerződésnek minősülhet, vállalkozási szerződésnek nem, mert a vállalkozási szerződés visszterhes jogügylet, ingyenes alakzata nincsen.
Amennyiben a szerződés tárgya szerzői jogi mű, a megrendelő szerzői jogdíjat köteles fizetni, nem pedig vállalkozói díjat, tehát e körben a szerzői jogra vonatkozó rendelkezéseket, s nem a vállalkozási szerződésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni (így például önállóan nevesített szerződés a kiadói szerződés).
A szövetkezeti tagsági viszony keretében megkülönböztethetők a vállalkozási és munkaviszony jellegű jogviszonyok. A vállalkozási jellegű munkavégzésre irányuló jogviszony tartalmát az önkormányzati szabályzatnak és a polgári jog szabályainak megfelelő csoportos vagy egyéni tagsági megállapodások határozzák meg. A szövetkezet és tagja között létrejött munkaviszony jellegű jogviszonyra, valamint a szövetkezet alkalmazottainak munkaviszonyára a Munka Törvénykönyvét kell alkalmazni (a szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény 63-65. §). Mindezekből a szabályokból az is következik, hogy a vállalkozási jellegű munkavégzésre irányuló jogviszonnyal kapcsolatos vita eldöntésére a polgári ügyben eljáró bíróságnak van hatásköre [Pp. 22. § (1)], míg a munkaviszony jellegű tagsági jogviszonyból eredő vita eldöntése a munkaügyi bíróság hatáskörébe tartozik csakúgy, mint a szövetkezet alkalmazottainak munkaviszonyával összefüggésben keletkezett viták eldöntése.
Személyek szállításának elvállalására - ha a jogszabály kivételt nem tesz - a vállalkozás szabályait kell megfelelően alkalmazni [Ptk. 506. § (3)].
A vállalkozási szerződések körében ma már szerződéskötési kötelezettség ritkán fordul elő. Az 1993. évi XCII. törvény szűkítette a vállalkozási szerződésnek a bíróságok által való létrehozásának a lehetőségét (lásd a törvény miniszteri indokolását). A szerződés bíróság általi létrehozására a Ptk. 206. §-ában foglaltak az irányadók. Az 1978. évi 8. törvényerejű rendelet 4. §-a szerint jogszabály szerződéskötési kötelezettséget nem állapíthat meg a külgazdasági kapcsolatok körében.
Ha a szerződés egyik alanya külföldi, másik alanya belföldi, a vállalkozási szerződésből eredő viták eldöntésére annak az államnak a jogát kell alkalmazni, amelyet a felek a szerződés megkötésekor vagy azt követően választottak. Választás hiányában a vállalkozási (tervezési, szerelési, bérmunka stb.) szerződésre annak az államnak a jogát kell alkalmazni, amelynek területén a szerződés értelmében a vállalkozási tevékenységet ki kell fejteni, illetve a szerződésben meghatározott eredményt létre kell hozni [a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet 24. §, 26. § (2)].
A vállalkozási szerződésből eredő igény érvényesítésével kapcsolatos vita eldöntésénél gyakran okoz gondot, hogy a felek konkrétan milyen szolgáltatások elvégzésében állapodtak meg akkor, ha az eredmény összetett, több elemből álló szolgáltatások nyújtásával valósítható meg. Erre tartalmaz iránymutatást a XXXII. számú Polgári Elvi Döntés. Ha a vállalkozó olyan szolgáltatást teljesít, amelyben a felek kifejezetten nem állapodtak meg, a bíróságnak körültekintően kell vizsgálnia, hogy a szerződés nem terjedt-e ki e szolgáltatásra is. A vizsgálatnál abból kell kiindulni, hogy a vállalkozó a szerződésben meghatározott díjért mindazokat a szolgáltatásokat köteles nyújtani, amelyek a megrendelt mű rendeltetésszerű használatának biztosításához szükségesek. Ezzel valósul meg a szerződésszerű teljesítés. Annak megállapításánál, hogy mi volt a szerződés valóságos tartalma, vizsgálni kell a szerződés megkötését megelőző tárgyalásokat, a megkötéskor vagy utóbb tett nyilatkozatokat, a felek ráutaló magatartását, a vállalkozás tárgyát, a mű jellegét és általában az eset összes körülményét. Vizsgálni kell azt is, hogy a felek nyilatkozataiból vagy ráutaló magatartásából lehet-e a szerződés módosítására következtetni, s a szerződés módosítása során nem terjesztették-e ki az eredeti szerződésben meg nem jelölt szolgáltatásra is a megállapodásukat. Ha a szerződés a szolgáltatást magában foglalta, vizsgálni kell azt is, hogy a vállalkozói díj meghatározásánál e szolgáltatásra a felek figyelemmel voltak-e. Amennyiben nem, a vállalkozó részére a jogszabályban meghatározott díj, ennek hiányában pedig a szolgáltatás mennyiségének és minőségének megfelelő díj jár. Ha a bíróság az eset összes körülményének figyelembevételével azt állapítja meg, hogy a vállalkozó olyan szolgáltatást is nyújtott, amelyre az eredeti vagy a módosított szerződés nem terjed ki, a megbízás nélküli ügyvitel szabályainak megfelelő alkalmazásával lehet dönteni a vállalkozói díj összegéről.
A többletmunka és a pótmunka:

A törvény mind a többletmunka, mind a pótmunka fogalmát meghatározza, de csak a többletmunkát nevesíti [Ptk. 403. § (4)]. Többletmunka a tervben szereplő, de a költségvetésből hiányzó munka, míg pótmunka a műszakilag szükséges olyan munka, amely nélkül a mű rendeltetésszerűen nem használható és amely a tervben mégsem szerepel. A vállalkozó mind a többletmunkát, mind a pótmunkát köteles elvégezni, a vállalkozó pedig igényt tarthat a többletmunka és a pótmunka vállalkozói díjára kivéve, ha átalányáras, fix összegű szerződést kötöttek a felek.
Amennyiben a felek szerződése vagy a Ptk. XXXV. fejezete valamely kérdést nem rendez, úgy a kötelmi jogi általános szabályokat, annak hiányában pedig végső soron a polgári jogi alapelveket kell alkalmazni.
A Ptk.-ban önállóan nevesített vállalkozási szerződéstípusokra elsősorban a speciális rendelkezéseket kell alkalmazni. Amennyiben speciális szabály nincs, úgy a vállalkozási szerződés általános szabályainak alkalmazására, illetve az általános kötelmi jogi szabályok alkalmazására kerülhet sor. A szerződési szabadság elvéből következően természetesen elsődlegesen mindig a felek szerződésében foglaltak az irányadóak.
A vállalkozási szerződésekkel kapcsolatban szükséges felhívni a figyelmet az alábbi jogszabályokra:
- 11/1985. (VI. 22.) ÉVM-IpM-KM-MÉM-BkM együttes rendelet, az egyes épületszerkezetek kötelező alkalmassági idejéről,
- 181/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet a lakásépítéssel kapcsolatos kötelező jótállásról
- 151/2003. (IX. 22.) Korm. rendelet az egyes tartós fogyasztási cikkekre vonatkozó kötelező jótállásról,
- 16/1976. (VI. 4.) MT rendelet, a javító-karbantartó szolgáltatások minőségvédelméről,
- 1993. évi X. törvény a termékfelelősségről,
- 47/1968. (XII. 18.) Korm. rendelet a termékek minőségének tanúsításáról,
- 2/1984. (III. 10.) BkM-IpM együttes rendelet a használati-, kezelési útmutatóról és a minőség tanúsításáról.
BH2004. 249. *I. Az átalányáron kötött vállalkozási szerződés jellegzetessége, hogy a vállalkozó az esetleg felmerülő többletmunkák kockázatát magára vállalja, így a többletmunkák ellenértékére utóbb sem tarthat igényt. Az átalányáron felül csak a pótmunkák ellenértéke követelhető [Ptk. 389. §, 390. § (3) bekezdés, 403. § (4) bekezdés].*
BH2004. 110. *A lakásbérleti szerződés felmondásának érvényessége tekintetében nem a felmondás keltezésének van jogi jelentősége, hanem egyrészt annak, hogy a felmondást a bérbeadó mikor közli a bérlővel, másrészt annak, hogy a felmondási határidő a bérleti díjhátralék kiegyenlítésére szabott határnap elmulasztását követő hónap utolsó napjára szól-e [Ptk. 389. §, 423. §, 1993. évi LXXVIII. tv. 24. § (1) bek. a) pont, 25. § (1) és (5) bek.].*
EBH2003. 852. *A hibás teljesítésre alapított díjleszállítási követelés és a teljesített szolgáltatás értékével összefüggő díjvita, különböző jogalapon nyugvó eltérő bizonyítással elbírálandó igények. Ezért kereset változtatásnak tekintendő, ha a felperes szavatossági igény helyett a díj túlfizetésére hivatkozik (Ptk. 306. §, 389. §, Pp. 247. §).*
BH2003. 197. *Az átalánydíjas építési szerződés esetén a pótmunka és a többletmunka elhatárolása (Ptk. 389. §, 402. §, 201. sorszámú elvi határozat).*
BH2000. 314. *A felek jogviszonyában bekövetkezett elévülés kihat a felszámolási eljárásra is, ezért az anyagi jogszabályok szerint már elévült követelés az adóssal szemben felszámolási eljárás keretében hitelezőként sem érvényesíthető [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (1) bek., 389. §, 395. § (1) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 6. § (2) bek., 1993. évi XCII. tv. 40. § (1) bek., (4) bek a) pont, (8) bek.].*
EBH2000. 201. *Átalánydíjas építési szerződés esetében a kikötött díjon felül csak a pótmunkák ellenértéke számolható el. A szerződésben meghatározott munkának a tervtől részben eltérő tartalommal való elvégzése esetén sem térhetnek át a felek a tételes elszámolásra. [Ptk. 389. §, 403. § (4) bek., XXXII. számú Polgári Elvi Döntés]*
BH2000. 69. *Az önkormányzati közgyűlés elnöke mind az önkormányzatnak, mind az önkormányzat hivatali apparátusának képviseletére jogosult. Az önkormányzat hivatali apparátusának dolgozóját felhatalmazhatja arra, hogy az önkormányzat nevében harmadik személlyel szerződést kössön. Ilyen felhatalmazás esetén a megbízott által kötött szerződés érvénytelensége - a képviseletre vonatkozó szabályok megsértése miatt - nem állapítható meg [Ptk. 200. § (2) bek., 219. § (2) bek., 221. § (1) bek., 223. § (1) bek., 237. § (2) bek., 301. § (1) és (4) bek., 389. §, 685. § c) pont, 1991. évi XXXII. tv., 1992. évi XXIII. tv. 21. § (2) bek., 4/1991. (II. 13.) PM r. 3. § (1) bek., 16. §].*
BH1999. 509. *Az alávetést tartalmazó szerződés értelmezése vállalkozási jogviszony esetén [Pp. 41. § (1) bek., 31. §, Ptk. 389. §].*
BH1998. 351. *Az exportcélú külkereskedelmi szerződések és a bérmunkaszerződések elhatárolási szempontjai [Ptk. 207. § (1) bek., 379. §, 389. §, 474. § (1) és (3) bek.].*

BH1997. 355. *Közvetlen jogviszony hiányában a perben álló kötelezetti közreműködőnek közvetlenül a jogosult javára történő marasztalása - a megváltozott gazdasági viszonyok között - nem jogszerű [Ptk. 315. §, 389. §, GK 18.].*

BH1997. 302. *Az ingatlanközvetítésre irányuló szerződés jogi természete [Ptk. 389. §, 399. § a) pont, 474. § (1) bek., 478. § (2) bek.].*

BH1996. 584. *Ráutaló magatartások összességének értékelése a szerződés létrejöttének megállapítása során [Ptk. 205. § (1)-(2) bek., 216. § (1) bek., 389. §].*

BH1996. 544. *A megrendelő köteles a vállalkozói díjat megfizetni, ha annak egy részét hibás teljesítésre hivatkozva tartotta vissza, de sem a hibát, sem az érvényesíteni kívánt szavatossági igényt - bár erre a bíróság felhívta - nem jelölte meg [Ptk. 306. § (5) bek., 389. §].*

BH1996. 363. *Az utak tisztítására, fenntartására kötött megállapodások nem csupán meghatározott tevékenység kifejtésére, hanem meghatározott eredmény létrehozására irányulnak, ezért a megállapodások nem megbízási, hanem vállalkozási szerződésnek minősülnek [Ptk. 389. §, 474. § (1) bek., 1988. évi I. tv. 34. § (1) és (5) bek., 1991. évi XX. tv. 92. § (7) bek.].*

BH1996. 314. *A vállalkozó kártérítési felelőssége a gépkocsi megőrzését magában foglaló vállalkozási szerződés megszegése miatt [Ptk. 389. §, 462. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1996. 136. *Megvalósítja a sikkasztást a kisiparos foglalkozású terhelt, aki a vállalkozási szerződés alapján a megrendelőtől átvett anyagot feldolgozás után másnak értékesíti [Btk. 317. § (1) bek., Ptk. 389. §].*

BH1996. 105. *a megrendelőtől a díjfizetés helyett a szolgáltatás részét alkotó dolog kiadását akkor sem követelheti, ha a megrendelő fizetésképtelen [Ptk. 389. §, 397. § (1) és (2) bek.].*

BH1996. 29. *A szavatossági jogok kifogásként való érvényesítésének a perben nincsenek időbeli korlátai [Ptk. 296. §, 308. § (3) bek., 310. §, 389. §, Pp. 221. § (1) bek., 253. § (3) bek.].*

BH1995. 723. *A tervező - ha az építkezéshez szükséges engedélyek beszerzését is vállalja a szerződésben - a hatósági engedélyek beszerzéséhez szükséges ún. vázlattervek tervezési díját akkor is igényelheti, ha valamely hatóság az engedély kiadását megtagadja [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (3) bek., 389. §, 1/1967. (I. 31.) EM r. 2. §, 22. §].*

BH1995. 69. *Vállalkozási jogviszonyból eredő követelés teljesítésére irányuló kereset elbírálása az általános hatáskörű bíróság hatáskörébe tartozik [Pp. 22. § (1) bek., 45. § (2) bek., Ptk. 389. §].*

BH1994. 250. *Vállalkozási szerződés megszüntetéséhez kapcsolódó elszámolásnál irányadó szempontok [Ptk. 389. §, 392. § (3) bek., 319. §, 277. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.).*

BH1994. 186. *Az ipargyakorlásra vonatkozó jogszabályok alapján kell megállapítani, hogy a jogszabály jogosítvány hiánya miatt a szerződést meg akarta-e fosztani ügyleti hatályától [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1) és (2) bek., 389. §, 391. § (2) bek., 1990. évi V. tv. 4. § (1) bek.).*

BH1993. 775. *Annak a kérdésnek az elbírálása során, hogy a peres felek között létrejött jogviszony munkaviszony vagy vállalkozási jogviszony-e, és ehhez képest mely bíróság hatáskörébe tartozik a per eldöntése, a bíróságnak - különösen bonyolult és ellentmondásos tényállás esetén részletes, az összes körülményre kiterjedő bizonyítást kell lefolytatnia a hatáskör megállapíthatósága érdekében [1992. évi XXII. tv. 1. §. (1) bek., Ptk. 389. §., Pp. 22. §. (1) bek., 349. §.].*

BH1993. 632. *Az egyébként fizikailag osztható dolgok (szolgáltatások) jogilag oszthatatlannak minősülnek, ha azok részegységei a rendeltetésszerű célra így alkalmatlannak minősülnek. Az ilyen dologra (szolgáltatásra) létrejött szerződéstől való elállás jogszerűsége [Ptk. 298. § a) pont, 300. § (2) bek., 317. § (2) bek. 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 389. §, 7/1978. (II. 1.) MTr. 18. § (1) bek., 20. § (2) bek. d) pont].*

BH1992. 43. *A kutatási (fejlesztési), valamint a kutatási (fejlesztési) eredmények gyakorlati megvalósítására irányuló és a vállalkozási szerződések elhatárolási szempontjai [Ptk. 207. § (1) bek., 389. §, 412. §, 7/1978. (II. 1.) MT r. XI. és XII. fejezete].*

BH1991. 256. *A termelőszövetkezettel különféle munkák elvégzésére szerződést kötő és a munkákat általa felfogadott dolgozókkal együtt elvégző személy (munkásvállalkozó) jogviszonyának minősítése és a dolgozók jogállása biztosítási kötelezettség szempontjából [Ptk. 389. §, 1975. évi II. tv. 103. § (1) bek., 17/1975. (VI. 14.) MT r. 217. §].*

BH1991. 128. *Vállalkozási szerződésnek és határozott időre kötött munkaszerződésnek egymástól való elhatárolása [Ptk 389. §, 1967. évi II. törvény 50. §. (1) bek., 48/1979. (XII. 1.) MT rendelet 17. § (1) bek.].*

BH1991. 19. *A gazdasági forgalomban való részvételt hátrányosan befolyásolhatja és nem vagyoni kártérítés alapjául szolgálhat a vállalkozó sorozatos késedelme vagy egyéb szerződésszegő magatartása [Ptk 389. §, 354. §].*

BH1989. 229. *Ha a megrendelő nem tesz eleget a szállítási határidő megjelölésére vonatkozó szerződéses kötelezettségének, jogszerűen nem tagadhatja meg az egyébként szerződésszerűen felajánlott teljesítés elfogadását [Ptk. 213. § (1) bek., 389. §].*

BH1988. 458. *Ha a hatóság rendelkezése alapján az építmény tetőszerkezetét a versenytárgyalási feltételekben foglaltaktól eltérően kell megvalósítani, az ebből származó tervezési többletköltség a megrendelőt terheli [Ptk. 389. §].*

BH1988. 454. *Külföldi munkavégzésre irányuló szerződésben a felek az esetleges felmerülő túlmunka végzésének díjában érvényesen megállapodhatnak. Az igy érvényesített díj nem eredményez tisztességtelen haszonszerzést, ha a díj mértéke a szolgáltatás-ellenszolgáltatás arányosságának elvét nem sérti [Ptk. 200. § (2) bek., 389. §].*

BH1988. 189. *Ha a vállalkozó díjkövetelésének összege - a vállalkozási szerződés szerint - utóbb be nem következett feltételtől függött, a szolgáltatás-ellenszolgáltatás aránytalansága címén a szerződés díjkikötése nem támadható meg [Ptk. 201. § (2) bek., 228. § (1) bek., 389. §].*

BH1988. 149. *Az alkalmi vendéglátóipari szolgáltatás (például esküvői ebéd, szilveszteri vacsora) oszthatatlan, annak hibás volta tehát már akkor is megállapítható, ha akárcsak egy fogás is kifogásolható minőségű [Ptk. 305. § (1) bek., 317. § (2) bek., 389. §].*

BH1988. 108. *Ha a felek a versenytárgyaláson elfogadott vállalkozási díjat meghaladó díj kikötésével kötöttek szerződést, a vállalkozó az utóbbira tarthat igényt [Ptk. 389. §].*

BH1988. 91. *A munka végzésre irányuló szerződést kötő felek között létrejött jogviszony minősítése szempontjából döntő jelentősége van, hogy a felek egyező akarata munkaviszony létesítésére irányult, és a szerződés teljesítése körében ennek megfelelően jártak el [1975. évi II. tv. 10. § (1) bek., Ptk. 389. §]*

BH1987. 166. *Általános (fix-áras) kisipari építési szerződésben legalább egyszerűsített (nem tételes) árvetés készítése kötelező. Ennek elmulasztása azonban csak akkor vezet a vállalkozási díjra vonatkozó kikötés érvénytelenségére, ha az a szerződés létrejöttének idején hatályos kisipari egységárak mellett az irányárat meghaladó árnak tekinthető [Ptk 389. §, 239. § (1) bek., 15/1980. (IV. 25.) ÉVM-ÁH sz. r. 2. § (1) bek.].*

BH1986. 515. *A beruházás lebonyolításával megbízott az a gazdálkodó szervezet, amely a lebonyolítás körében a vállalkozási szerződést a saját nevében kötötte, eltérő megállapodás hiányában - nem zárkózhat el a vállalkozói díj kifizetése elöl azon az alapon, hogy a megbízója az adós [Ptk. 389. §].*

BH1986. 244. *A megrendelő által a vállalkozó részére bérmunka elvégzéséhez átengedett gépeknek a természetes elhasználódásból eredő javítási költségei - eltérő kikötés hiányában - a megrendelőt terhelik [Ptk. 389. §, 584. § (4) bek.].*

BH1982. 373. *A vállalkozó a szerződésben meghatározott díjért mindazokat a szolgáltatásokat köteles nyújtani, amelyek a szerződésszerű teljesítéshez, a megrendelt mű rendeltetésszerű használatának biztosításához szükségesek. Járulékos költség felszámítására csak akkor jogosult, ha erre a szerződésben külön megállapodtak, vagy akkor, ha aggályatlanul megállapítható, hogy a vállalkozási díj meghatározásánál a szerződésben egyébként megjelölt szolgáltatásra nem voltak tekintettel [Ptk. 389. §, XXXII. sz. PED a) pont].*

BH1982. 300. *A szerződéstervezetben megjelölt előirányzati-tájékoztató ár akkor sem tekinthető a szolgáltatás kikötött ellenértékének, ha az egyébként összegszerűen meghatározott [Ptk. 361. §, 389. §, 17/1975. (II. 29.) ÉVM-ÁH sz. r. 3. § (2) bek. b) pont, GK 19. sz. 5. pont].*

BH1982. 286. *I. Vállalkozási szerződés esetén elsősorban a kivitelező köteles gondoskodni a munkavégzéssel kapcsolatos baleset- és munkavédelmi, illetőleg biztonságtechnikai óvórendszabályok megtartásáról. Felelőssége szempontjából nincs jelentősége annak, hogy egyes munkákat a lakosság végez társadalmi munkában [Ptk. 339., 345., 389. §].*

BH1982. 19. *A bérmunkára kötött szerződésre nem a szállítási, hanem a vállalkozási szerződés szabályait kell alkalmazni [Ptk. 205. § (1) és (2) bek., 216. § (1) bek., 389. §].*

BH1981. 510. *A szerződés jellegének megítélése szempontjából nem annak elnevezése, hanem tartalma az irányadó [Ptk. 4. § (3) bek., 200. § (1) bek., 205. § (3) bek., 207. § (1) bek., 306. §, 389. §, 392. § (3) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. §].*

BH1981. 29. *A költségvetésben előírt segédszerkezetnek más, de a rendeltetési célnak azonosan megfelelő szerkezettel való helyettesítése nem zárja ki a vállalkozói díjnak az eredeti költségvetés szerinti érvényesítését [Ptk. 389. §, 390. § (3) bek.].*

BH1978. 217. *A másodfokú bíróság nem hozhat kiegészítő határozatot olyan kereseti kérelem tárgyában, amelyet az első fokú bíróság érdemben nem bírált el [Pp. 213. § (1) bek., 225. § (1) bek., (6) bek., 387. § (1) bek., 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 2., 18., 21. §-ai, Ptk. 246. § (4) bek., 303. § (3) bek.].*

A felek jogai és kötelezettségei

390. § (1) A felek megállapodhatnak abban, hogy a vállalkozó részletes műszaki és gazdasági adatokat tartalmazó ajánlatot készít, a megrendelő pedig díjat fizet, és az ajánlatot átveszi.

Ajánlat készítésére irányuló vállalkozási szerződés:

A megrendelő érdeke, hogy mielőtt szükségletei fedezésére vállalkozási szerződést kötne, előzetesen felmérje: elképzelései megvalósíthatóak-e, annak műszaki adottságai megvannak-e és a megvalósítás milyen költségkihatással jár. Felmérheti, hogy az adott tevékenység elvégzését kik és milyen feltételek mellett vállalják. A megrendelő több vállalkozótól is kérhet ajánlatot. Gyakran előfordul, hogy pályázatot vagy versenytárgyalást írnak ki. Az ajánlatok elkészítése azonban nem vonja maga után automatikusan a megrendelő díjfizetési kötelezettségét. A megrendelő az ajánlat elkészítéséért kizárólag akkor köteles díjat fizetni, ha ebben a felek kifejezetten megállapodtak. Az erre irányuló megállapodás hiányában a megrendelő díjfizetési kötelezettsége nem áll be (BH1985. 357., BH1989. 199., BH1995. 585.).

A közbeszerzésekről szóló 1995. évi XL. törvény ajánlatkérési kötelezettséget ír elő a törvény hatálya alá tartozó szervezetek mint megrendelők számára a törvényben meghatározott szolgáltatások igénybevétele esetére. Az ajánlatok elkészítéséért a megrendelővel való külön megállapodás nélkül díj nem számítható fel, így az ajánlattevők az ajánlatot ellenérték nélkül teszik, s a megrendelő az ajánlatok ismeretében dönti el, hogy ki tette a legelőnyösebb ajánlatot és a vállalkozási szerződést e vállalkozóval fogja megkötni a közbeszerzési eljárás lefolytatását követően. Az ilyen ajánlatok elkészítése tehát nem tartozik a Ptk. 390. § (1) bekezdésének hatálya alá.

Az ajánlat készítésére irányuló vállalkozási szerződés minimális lényegi elemei:

- a szerződés alanyai: a vállalkozó és a megrendelő,

- a szolgáltatás tárgya: a részletes műszaki és gazdasági adatokat tartalmazó ajánlat elkészítése,

- a megrendelő kötelezettsége: az ajánlat átvétele és a vállalkozói díj megfizetése (az ajánlat ellenértéke),

- a teljesítési határidőben való megállapodás.

E tartalmi elemek tehát megegyeznek a vállalkozási szerződés ismérveivel, tehát az ajánlat elkészítésére irányuló megállapodás is vállalkozási szerződésnek minősül.

Az ajánlat elkészítésére kötött vállalkozási szerződés teljesítése után a vállalkozónak ajánlati kötöttsége keletkezik, kivéve, ha a kötöttségét az ajánlat megtételekor kizárta. A megállapodásban az ajánlattevő az ajánlati kötöttségének idejét is meghatározhatja. Alkalmazni kell tehát a Ptk. 211. §-ában foglalt szabályokat. A megrendelő azonban az ajánlat alapján nem köteles a vállalkozóval az újabb szerződést megkötni, amelyhez az ajánlatot beszerezte.

(2) A megrendelő a részletes ajánlatot - a törvény eltérő rendelkezésének, illetőleg a felek eltérő megállapodásának hiányában - szabadon felhasználhatja abban az esetben is, ha annak alapján a vállalkozóval nem köt szerződést.

A megrendelő a beszerzett ajánlat birtokában eldöntheti, hogy az ajánlat alapján a szándékolt vállalkozási szerződést megköti-e az ajánlatot elkészítő vállalkozóval avagy az ajánlat felhasználásával más vállalkozóval (harmadik személlyel) köt vállalkozási szerződést vagy saját maga valósítja meg az ajánlatban foglaltakat. A felek azonban mindettől eltérően megállapodhatnak, tehát kiköthetik az ajánlat készítésére irányuló szerződésben azt is, hogy az ajánlat elkészítését követően az újabb vállalkozási szerződést a megrendelő a vállalkozóval fogja megkötni. Megállapodhatnak abban is, hogy a megrendelő az ajánlatot nem használhatja fel szabadon. A Ptk. 390. § (2) bekezdésében foglalt szabálytól törvény is tartalmazhat eltérő rendelkezést.

(3) A felek a szolgáltatást műszaki tervekre és költségvetésre utalással is meghatározhatják.

A vállalkozási szerződés egyik lényeges tartalmi eleme a szolgáltatás tárgyának meghatározása mennyiség és minőség szerint. A törvény előírása folytán elegendő, ha a felek a szolgáltatás tárgyának mennyiségét és minőségét műszaki tervekre és költségvetésre utalással határozzák meg. A műszaki tervek tartalmazzák az elvégzendő szolgáltatás minőségét és mennyiségét is, míg a költségvetés magában foglalja az elvégzendő munka mennyiségét és ellenértékét. Mindezek birtokában egyértelműen megállapítható, hogy a felek megállapodása konkrétan milyen szolgáltatás teljesítésére irányult.

BH2004. 249. *I. Az átalányáron kötött vállalkozási szerződés jellegzetessége, hogy a vállalkozó az esetleg felmerülő többletmunkák kockázatát magára vállalja, így a többletmunkák ellenértékére utóbb sem tarthat igényt. Az átalányáron felül csak a pótmunkák ellenértéke követelhető [Ptk. 389. §, 390. § (3) bekezdés, 403. § (4) bekezdés].*

BH1995. 585. *Ha a beruházást kötelező versenytárgyalásra meghirdették, a versenytárgyalásra készített tervek költségét (díját) a versenytárgyaláson résztvevők a kiíróval szemben - erre vonatkozó külön*

megállapodás hiányában - nem érvényesíthetik [Ptk. 207. § (1) bek., 390. § (2) bek., 409. § (3) bek., 1987. évi 19. tvr., 36/1988. (VIII. 16.) PM r.].

BH1989. 199. *Eltérő megállapodás hiányában ajánlatának megtételéért a vállalkozó akkor sem követelhet díjazást, ha ahhoz részletes költségvetést készített [Ptk 390. § (1) bek.].*

BH1985. 357. *Részletes műszaki-gazdasági adatokat tartalmazó ajánlat vagy az árajánlathoz szükséges költségvetés elkészítése fejében a vállalkozó díjat vagy költségtérítést csak akkor követelhet, ha ebben a megrendelővel megállapodott [Ptk. 390. § (1) bek.].*

BH1981. 29. *A költségvetésben előírt segédszerkezetnek más, de a rendeltetési célnak azonosan megfelelő szerkezettel való helyettesítése nem zárja ki a vállalkozói díjnak az eredeti költségvetés szerinti érvényesítését [Ptk. 389. §, 390. § (3) bek.].*

391. § (1) A vállalkozó a munkát saját költségén végzi el. Köteles a munkavégzést úgy megszervezni, hogy biztosítsa a munka gazdaságos és gyors befejezését.

A vállalkozó költségviselése:

A vállalkozó a munkát a saját költségén köteles elvégezni, a megrendelő tehát nem köteles a vállalkozó részére előleget adni vagy a vállalkozói díjat előre megfizetni. E rendelkezés összhangban áll a Ptk. 397. § (1) bekezdésének szabályával, mely szerint a díj - ha jogszabály kivételt nem tesz - a vállalkozás teljesítésekor esedékes. A felek azonban e rendelkezéstől eltérően megállapodhatnak, tehát kifejezett megállapodásuk alapján a megrendelő kötelezettsége lehet az előleg fizetése. Előfordulhat az is, hogy a felek úgy állapodnak meg, hogy a vállalkozó bizonyos részteljesítések esetén jogosult a részarányos vállalkozói díjra. Amennyiben a felek részteljesítésben állapodnak meg, a vállalkozó a részszámlázásra csak akkor jogosult, ha ténylegesen megvalósult a részteljesítés (BH1979. 190.).

A pénzügyi fedezet előzetes biztosítása ma már nem kötelező, mert az ezt előíró 7/1978. (II. 1.) MT rendeletet az 1993. évi XCII. törvény hatályon kívül helyezte. Nincs azonban akadálya annak, hogy a felek úgy állapodjanak meg, hogy a megrendelő köteles előzetesen biztosítani a pénzügyi fedezetet.

A vállalkozói díj magában foglalja a vállalkozó költségeit. Ilyen költség lehet a szolgáltatás tárgyához felhasznált anyagok, alkatrészek ellenértéke, a szállítással kapcsolatban felmerült fuvardíj, a vállalkozó rezsiköltsége (például villanyszámla, gépek amortizációja, kamarai tagdíj, az alkalmazottak munkabére és annak járulékos költségei, általános forgalmi adó, társasági adó stb.). Mindezeket a szükséges költségeket a vállalkozó beépítheti a vállalkozói díjba. Előfordulhatnak olyan esetek is, amikor bizonyos költségeket eleve a megrendelő visel, tehát azokat a vállalkozó nem előlegezi. Így például a megrendelő vásárolja meg a szerződés teljesítéséhez szükséges anyagokat, alkatrészeket, a vállalkozó a megrendelő lakásán, székhelyén, telephelyén végzi el a munkát, s ennek során a megrendelő gépeit, szerszámait használja, a megrendelő által fizetett áramot vagy vizet stb. használja. Korábban a joggyakorlat adásvétellel vegyes vállalkozási szerződésnek minősítette a felek megállapodását akkor, ha a szolgáltatás létrehozásához szükséges anyagokat, alkatrészeket a vállalkozó biztosította. A csekély jelentőségű anyagokat (mint például enyv, szög, cérna stb.) azonban nem sorolta ide. Ma már a bírói gyakorlat az ilyen típusú megállapodások esetén csak a vállalkozási szerződés szabályait alkalmazza és nem tekinti adásvétellel vegyes vállalkozási szerződésnek a megállapodást. A bírói gyakorlat az ilyen szerződéseket anyagos vállalkozás-ként nevesíti.

A felek úgy is megállapodhatnak, hogy bizonyos anyagot a vállalkozó megbízottként vásárol a megrendelő nevében (például beépítendő terméket, bojlert, kazánt stb.). Ilyen esetekben a termék hibája miatti igényt az eladóval szemben, s nem a vállalkozóval szemben kell érvényesíteni - bár ez esetben is előfordulhat a vállalkozó kártérítési felelőssége, ha a termék beszerzésénél nem járt el kellő gondossággal és a termék hibáját felismerhette volna.

Munkaszervezés:

A vállalkozónak a munkáját úgy kell megszerveznie, hogy az gazdaságosan és gyorsan befejezhető legyen. Ennek teljesítése mindkét szerződő fél érdeke. A rendelkezés célja a költség- és időkímélés.

(2) A vállalkozó alvállalkozó igénybevételére jogosult.

Alvállalkozó igénybevétele:

A meghatározott tevékenységekre szakosodás, a munkamegosztás a szolgáltatás minőségének javulását eredményezheti, ennek folytán a teljesítés gyorsabbá és olcsóbbá is válhat.

A jogirodalomban a harmadik személyek teljesítésben való részvételére többféle jogi kategória alakult ki, így a teljesítési segéd, a közreműködő, a vállalkozási szerződés esetében pedig az alvállalkozó.

A teljesítési segéd általános kötelmi jogi fogalom, a Ptk. 315. §-a tartalmazza a teljesítési segédért való felelősség szabályát. Teljesítési segédnek minősül a kötelezett alkalmazottja, az egyes szerződéstípusoknál meghatározott közreműködő, vállalkozási szerződés esetében pedig az alvállalkozó.

A vállalkozónak az alvállalkozón kívül is lehet teljesítési segédje és ezen belül közreműködője is (például a munkát vagy annak egy részét alkalmazottaival végezteti el, a vállalkozási szerződés teljesítéséhez szállítót, fuvarozót vesz igénybe).

Az alvállalkozó mint közreműködő a vállalkozó és az alvállalkozó között létrejött vállalkozási szerződésben meghatározott részmunkákat, részfeladatokat lát el, avagy a vállalkozó a teljes szolgáltatást az alvállalkozóval végeztetheti el. Előfordulhat az is, hogy a vállalkozó a szerződés teljesítéséhez több alvállalkozót vesz igénybe. A vállalkozási szerződésnek nem lényeges tartalmi eleme a személyes munkavégzés. A megrendelő és a vállalkozó azonban a szerződésben megállapodhatnak oly módon is, hogy a vállalkozó köteles saját maga teljesíteni a szerződést, így kizárják alvállalkozó igénybevételét.

1993. november 1. előtt - az eddig hatályos törvényi rendelkezés értelmében - magánszemély csak akkor vehetett igénybe alvállalkozót, ha ezt a munka jellege, gazdaságos és szakszerű elvégzése szükségessé tette.

A hatályos szabályok alapján a magánszemély és a gazdálkodó szervezet egyaránt jogosult - főszabály szerint - az alvállalkozó igénybevételére.

(3) A vállalkozó a jogosan igénybe vett alvállalkozóért úgy felel, mintha a munkát maga végezte volna; alvállalkozó jogosulatlan igénybevétele esetén pedig felelős minden olyan kárért is, amely anélkül nem következett volna be.

Az alvállalkozóért való felelősség:

A vállalkozó az alvállalkozó magatartásáért felel. A felelősség módja azonban különbözik aszerint, hogy a vállalkozó az alvállalkozót jogosan vagy jogosulatlanul vette-e igénybe. Amennyiben a vállalkozó jogosult volt alvállalkozó igénybevételére, az alvállalkozó magatartásáért úgy felel, mintha a munkát saját maga végezte volna el. Ez a szabály megegyezik a Ptk. 315. §-ban foglalt, a teljesítési segédért való felelősségi szabály tartalmával.

A vállalkozási szerződés közvetlenül a vállalkozó és a megrendelő között jön létre, az alvállalkozó nem alanya e szerződésnek, így a jogosult nem érvényesíthet közvetlenül igényt jogviszony hiányában a kötelezett (a vállalkozó) alvállalkozójával szemben. A szerződésen kívüli károkozás [Ptk. 339. § (1)] esetén azonban a jogosult mint károsult közvetlenül érvényesítheti kárigényét az alvállalkozóval szemben. Ezzel kapcsolatos iránymutató döntést tartalmaz a BH1997. 355. jogeset, amelyben a kötelezett közreműködőjéről van szó, azonban ugyanez irányadó az alvállalkozó esetében is. Amennyiben az alvállalkozó a szerződésen kívüli károkozás szabályai szerint felel a jogosulttal szemben, a jogosultat választási jog illeti meg, hogy kárigényét kivel szemben érvényesíti: a vállalkozási szerződés alapján a vállalkozóval szemben [Ptk. 391. § (3)], vagy az alvállalkozóval szemben [Ptk. 339. § (1)].

A GK 22. számú állásfoglalással módosított GK 18. számú állásfoglalás lehetőséget adott a bíróság számára, hogy ha az eljárásban alperesként a közreműködő is részt vett és a saját személyében vétlen főkötelezettet csak a közreműködő vétkessége miatt kellett marasztalni, a bíróság az adminisztráció (könyvelés, behajtás stb.) egyszerűsítése végett a főkötelezett fizetési kötelezettségének megállapítása mellett a közreműködőt közvetlenül a másik, vele közvetlen jogviszonyban nem álló fél javára marasztalhatta. Ennek azonban eljárásjogi alapja nincs. A BH1997. 355. jogesetből már kitűnik, hogy a bírói gyakorlat a korábbi gyakorlattal szakítani kíván.

A GK 18. számú állásfoglalás azonban továbbra is irányadó abban, hogy a szerződés megszegése esetén a vállalkozó a kötbér és a kártérítés fizetése alól akkor mentesülhet, ha bizonyítja, hogy a szerződés megszegése sem neki, sem a teljesítéshez igénybe vett közreműködőnek nem róható fel. Kiemelést érdemel az, hogy e szabály nemcsak a gazdálkodó szervezetek egymás közötti vállalkozási szerződéseire irányadó, továbbá az is, hogy a vállalkozási szerződések körében ma már nincs kötelező kötbérelőírás, így kötbér csak akkor követelhető, ha azt a felek a vállalkozási szerződés kapcsán írásban kikötik.

Közvetlen szerződéses kapcsolat hiányában a megrendelő szavatossági igényt sem jogosult érvényesíteni az alvállalkozóval szemben, ezt az igényt is a vállalkozóval szemben érvényesítheti. Más kérdés, hogy ennek következményeit a vállalkozó átháríthatja az alvállalkozójára.

Amennyiben a vállalkozó jogosulatlanul vett igénybe alvállalkozót (például azért, mert a felek a szerződésben ennek lehetőségét kizárták), a vállalkozó minden olyan kárért felel, ami az alvállalkozó igénybevétele nélkül nem merült volna fel. Ebben az esetben a vállalkozó csak akkor mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kár akkor is bekövetkezett volna, ha az alvállalkozót nem vette volna igénybe. Tehát nem elegendő annak bizonyítása, hogy az alvállalkozó úgy járt el, ahogy ez az adott helyzetben általában elvárható [Ptk. 339. § (1)].

BH2004. 80. *Az egészségbiztosítási ellátásra jogosult betegségéért fennálló felelősségre a Ptk.-nak a szerződésen kívüli felelősségre vonatkozó szabályai az irányadók; ezért az alvállalkozó által okozott kárért a fővállalkozó nem felelős [1997. évi LXXXIII. tv. 68. §, 1959. évi IV. tv. 339. §, 391. §].*

BH1994. 186. *Az ipargyakorlásra vonatkozó jogszabályok alapján kell megállapítani, hogy a jogszabály jogosítvány hiánya miatt a szerződést meg akarta-e fosztani ügyleti hatályától [Ptk. 200. § (2) bek., 237. § (1) és (2) bek., 389. §, 391. § (2) bek., 1990. évi V. tv. 4. § (1) bek.).*

BH1992. 487. *A vállalkozási szerződés alapján végzett munka kijavítására kötelezett gazdálkodó szervezet vezetőjét nem mentesíti a pénzbírság kiszabása alól az, hogy a végrehajtási eljárás során alvállalkozója - a jogosult, a vállalkozó és az alvállalkozó által felvett jegyzőkönyvben - közvetlenül vállalt felelősséget a kijavítási munka elvégzéséért [1979. évi 18. törvényerejű rendelet 95. § b) pont, 103. § (2) bek. a) pont, Ptk. 391. § (3) bek.].*

BH1992. 276. *A bírósági ítélettel épülethibák kijavítására kötelezettel szemben helye van végrehajtási bírság kiszabásának akkor is, ha a kötelezett a javítási munkák elvégzésére alvállalkozót vett igénybe, és a hibák megszüntetése nem történt meg [1979. évi 18. tvr. 103. § (2) bek. a) pont., Ptk. 391. § (3) bek.].*

BH1988. 193. *A gépjárműjavításra vonatkozó szerződésben kikötött vállalkozói díj egyoldalú felemelésére nincs jogszerű lehetőség azon a címen, hogy a munkát nem a vállalkozó, hanem egyik vállalati gazdasági munkaközössége végezte el [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 76. §-a, Ptk. 240. § (1) bek., 241. §, 391. § (2) bek.].*

BH1987. 287. *Célszerűtlen a vállalkozó ellen szavatossági igény tárgyában folyó és az utóbbi által, az alvállalkozó ellen indított per egyesítése, ha a vállalkozó felelőssége már megállapítható, az alvállalkozó elleni követelés alapossága pedig még bizonyítást igényel [Pp 149. § (1) bek., Ptk 391. § (1) bek., GK 3. sz.].*

BH1987. 134. *Az alvállalkozóért való felelősség folytán nem sérelmezhető szavatossági perben az alvállalkozó elleni visszkeresetnek az alapügytől való elkülönítése, ha az ügyek egyesített tárgyalása késleltetné a szavatossági igény kielégítését [Ptk. 391. § (3) bek., GK 3. sz.].*

BH1984. 364. *A vásárló nem köteles a használat során megőrizni a bútorokon elhelyezett minőségi bizonyítványt: ennek a vásárlói kifogás közlésekor megállapított hiánya nem bizonyítja azt, hogy a gyártómű minőségi bizonyítvány szolgáltatása nélkül teljesített [Ptk. 340. § (1) bek., 391. § (1) bek., 392. § (2) bek., 4/1969. (III. 30.) BkM-KGM-Kip.M-KkM-NIM sz. r. 10. §].*

BH1984. 237. *A megrendelőnek a saját megrendelője nem teljesítési segédje; az előbbit terhelő közbenső intézkedés késedelme esetén tehát az utóbbi vétkessége miatt az egyébként vétlen megrendelő nem marasztalható kötbérben a vállalkozó javára [Ptk. 315. §, 391. § (3) bek.].*

BH1982. 204. *Szerződéskötési kötelezettség esetén a bíróság az eset körülményeihez képest olyan tartalommal is létrehozhatja a vállalkozási szerződést, amely szerint az épületgépészeti munkáknak azok a szakaszai, amelyekhez további építési és szakipari munkák kapcsolódnak, kötbérterhes részhatáridők [Ptk. 391. § (1) bek.].*

BH1979. 190. *A vállalkozó rész-számlázásnak - a felek erre vonatkozó megállapodása esetén is - előfeltétele a részteljesítés [34/1967. (XII. 24.) PM sz. r. 8. § (1) bek. a) pont, 6/1968. (I. 30.) PM sz. r. 2. § (3) bek., Ptk. 391. § (1) bek.].*

BH1978. 217. *A másodfokú bíróság nem hozhat kiegészítő határozatot olyan kereseti kérelem tárgyában, amelyet az első fokú bíróság érdemben nem bírált el [Pp. 213. § (1) bek., 225. § (1) bek., (6) bek., 387. § (1) bek., 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 2., 18., 21. §-ai, Ptk. 246. § (4) bek., 303. § (3) bek.].*

Ptké. 62. §

392. § (1) A vállalkozó a megrendelő utasítása szerint köteles eljárni. Az utasítás nem terjedhet ki a munka megszervezésére, illetőleg nem teheti a teljesítést terhesebbé. A felek ezektől a rendelkezésektől eltérhetnek.

A megrendelő utasítási joga:

Főszabály szerint a megrendelő a vállalkozót utasításokkal láthatja el, a vállalkozó pedig köteles ezeket az utasításokat követni. A vállalkozási szerződés teljesítése a megrendelő érdekében történik, ezért indokolt, hogy a vállalkozó a megrendelő elképzeléseire tekintettel legyen. Az utasítási jog azonban nem korlátlan. A megrendelő nem utasíthatja a vállalkozót, hogy a munkáját mi módon szervezze meg, a munkát milyen sorrendben végezze el és az utasításadással nem okozhat többletköltséget a vállalkozónak. Az utasításadási jog nemcsak a szerződés kötésekor, hanem a munkavégzés során a teljesítésig megilleti a megrendelőt. A törvény lehetőséget ad arra, hogy a felek e rendelkezésektől eltérhessenek, azaz a szerződésben kiköthetik a megrendelő utasításadási jogának a szűkítését a törvényben foglaltakhoz képest.

(2) A vállalkozó köteles a megrendelőt minden olyan körülményről haladéktalanul értesíteni, amely a vállalkozás eredményességét vagy kellő időre való elvégzését veszélyezteti vagy gátolja. Az értesítés elmulasztásából eredő kárért felelős.

GK 54. szám

II. A műszaki tervnek megfelelően elkészített létesítmény hibájáért a kivitelező kártérítéssel tartozik, ha a megrendelőtől kapott tervek hibáját felismerhette, a megrendelőt azonban erre nem figyelmeztette, vagy a munkát a jogszabály tilalma ellenére elvégzi. A közös károkozásra vonatkozó szabályok (Ptk. 344. §) szerint az így keletkezett kár a tervező és a kivitelező között megosztható, de a megrendelővel szemben a felelősségük általában egyetemleges.

A vállalkozó értesítési kötelezettsége:
A teljesítés érdekében végzett tevékenységek során bekövetkezhetnek olyan körülmények, amelyek veszélyeztetik, illetve akadályozzák a teljesítés eredményességét, vagy azt, hogy a szolgáltatás a teljesítési határidőre elkészüljön. Ezek a körülmények felmerülhetnek a vállalkozó érdekkörén belül és azon kívül is. A vállalkozó mindezekről köteles - kártérítési kötelezettség terhe mellett - haladéktalanul értesíteni a megrendelőt. Az értesítési kötelezettség akkor kezdődik, amikor a körülmény bekövetkezik, illetőleg amikor a vállalkozó a körülményről tudomást szerez, illetve felismeri azt, hogy a körülmény gátolja a szerződésszerű teljesítést. A megrendelő az értesítés alapján eldöntheti, hogy továbbra is igényt tart-e a teljesítésre avagy a szerződésszegésből eredő jogait gyakorolja-e a Ptk. 395. § (3)-(4) bekezdésében foglaltak alapján.

(3) Ha a megrendelő alkalmatlan anyagot vagy pedig célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasítást ad, erre a vállalkozó köteles őt figyelmeztetni. A figyelmeztetés elmulasztásából eredő kárért a vállalkozó felelős. Ha azonban a megrendelő a figyelmeztetés ellenére utasítását fenntartja, vagy nem szolgáltat megfelelő anyagot, a vállalkozó a szerződéstől elállhat. Ha nem áll el, a kapott anyaggal, illetőleg a megrendelő utasítása szerint a megrendelő kockázatára köteles a munkát elvégezni.

Előfordulhat, hogy a megrendelő a szerződésszerű teljesítéshez alkalmatlan anyagot biztosít avagy olyan utasítást ad a vállalkozónak, amely célszerűtlen vagy szakszerűtlen. Ez abból fakadhat, hogy a megrendelő az adott szakmában járatlan, a vállalkozó viszont szakképzettsége folytán felismeri az átadott anyag alkalmatlanságát, illetve az utasítás célszerűtlenségét, szakszerűtlenségét. Bár a törvény általános szabályként is megfogalmazza, hogy a felek minden lényeges körülményről kötelesek egymást tájékoztatni, illetve együttműködésre kötelesek mind a szerződéskötéskor, mind a teljesítéskor, ehelyütt mégis külön kiemeli, hogy a szakképzett vállalkozó köteles felhívni a megrendelő figyelmét az anyag alkalmatlanságára, az utasítás célszerűtlen, szakszerűtlen voltára.
Ha a vállalkozó a figyelmeztetési kötelezettségét elmulasztja, köteles a megrendelő bizonyított kárát megtéríteni.
Ha a vállalkozó a figyelmeztetési kötelezettségének eleget tesz és a megrendelő ennek ismeretében úgy dönt, hogy a szerződés teljesítésére igényt tart, a vállalkozó választhat, hogy eláll-e a szerződéstől vagy pedig teljesíti azt. Ez utóbbi esetben a kárveszélyviselés a megrendelőt terheli. E szabály alóli kivételt fogalmaz meg a Ptk. 392. § (4) bekezdése.
Amennyiben a vállalkozó eláll a szerződéstől, úgy az egyoldalú jognyilatkozata a szerződés megkötésére visszaható hatállyal felbontja a felek szerződését [Ptk. 320. § (1)].
Az e bekezdésben foglalt szabályok alkalmazásával kapcsolatos a GK 54. szám; a BH1981. 116., BH1981. 204., BH1982. 251., BH1982. 434., BH1983. 203., BH1984. 458., BH1985. 483., BH1987. 170., BH1987. 214., BH1987. 321., BH1988. 320., BH1994. 250., BH1995. 44., BH1996. 434. jogesetek.

(4) A vállalkozó a megrendelő által adott anyaggal, illetve utasítás szerint nem végezheti el a munkát, ha ez jogszabály vagy hatósági rendelkezés megsértésére vagy az élet- és vagyonbiztonság veszélyeztetésére vezetne.

GK 25. szám

A vállalkozót figyelmeztetési kötelezettség terheli a megrendelő olyan utasításával szemben, amely szerint valamely beruházást a környezetvédelem követelményeinek, illetőleg előírásainak mellőzésével kell megtervezi vagy

kivitelezni. Ha a megrendelő az utasítását a figyelmeztetés ellenére fenntartja, a vállalkozó a munkát nem végezheti el.

A vállalkozó köteles megtagadni a munka elvégzését, illetve a teljesítést abban az esetben, ha a megrendelő által adott anyaggal, illetve a megrendelő által adott utasítás betartásával jogszabályt vagy hatósági rendelkezést sértenének meg, illetve a munkavégzés az élet- és vagyonbiztonság veszélyeztetésére vezetne (GK 25. szám; BH1988. 367., BH1990. 224., BH1996. 56., BH1997. 450.).
Amennyiben a vállalkozó e rendelkezés megsértésével elvégzi a munkát, nem tarthat igényt a vállalkozói díjra. Amennyiben a munkavégzés során a vállalkozót kár éri, azt saját maga viseli [Ptk. 4. § (4)]. Amennyiben a megrendelőt éri kár, a vállalkozó kártérítési felelősséggel tartozik. Abban az esetben, ha a vállalkozó a következményekre felhívta a megrendelő figyelmét és ennek ellenére a megrendelő igényt tartott a teljesítésre, majd ebből kára származott, felmerülhet a felek közötti kármegosztás is. Amennyiben harmadik személynek származik kára a rendelkezés megsértéséből, úgy az eset körülményeihez képest kell a vállalkozó, illetve a megrendelő kártérítési kötelezettségét megítélni a kártérítésre vonatkozó általános szabályok szerint.
EBH1999. 101. *A kivitelező felelősséggel tartozik a hibás teljesítéssel okozott kárért akkor is, ha a felhasznált anyaggal a gyártó által kiadott használati útmutató szerint végezte a munkát, de nem győződött meg szakembertől elvárható módon az anyagnak az adott műszaki feladatra való használhatóságáról [Ptk. 392. § (3) és (4) bek.].*
BH1997. 450. *I. A fokozott élet- és vagyonbiztonsági veszélyeztetettség esetén a kivitelezőnek (a javításra kötelezettnek) a tervező által javasolt kijavítási mód ellen nem elég kifejezetten tiltakoznia, hanem ha azt aggályosnak tartja, a kijavítást meg kell tagadnia [Ptk. 392. § (3)-(4) bek.].*
BH1996. 651. *A többletmunka, illetőleg a pótmunka díjának felszámíthatósága a vállalkozó részére átalányáras szerződés esetén [Ptk. 392. § (2)-(4) bek., 403. § (4) bek.].*
BH1996. 434. *Javítási, felújítási munkáknál is terheli a vállalkozót a jogszabályban előírt tájékoztatási kötelezettség [Ptk. 309. § (1) bek., 392. § (2) bek.].*
BH1996. 56. *Ha jogszabály előírása szerint a vállalkozó a javítási munkát - pl. annak a vagyonbiztonságot veszélyeztető volta miatt - a megrendelő utasítása ellenére nem végezheti el, a hibák okaira és terjedelmére vonatkozó további szakértői vizsgálatok elrendelésének hiánya vagy a kihallgatni kért tanúk mellőzése nem tekinthető ügydöntő eljárási szabálysértésnek, ezért a felülvizsgálati eljárás keretében új eljárás az ügyben e címen nem rendelhető el [Pp. 164. §, 178. § (2) bek., 182. §, 275/A. § (1) bek. Ptk. 392. § (2)-(4) bek.].*
BH1995. 44. *A vállalkozó felelősségének megállapításánál irányadó szempontok, ha a megrendelő alkalmatlan anyagot vagy pedig célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasítást ad, és erre a vállalkozó őt figyelmezteti [Ptk. 392. § (3) bek.].*
BH1994. 332. *Az építésrendészeti bírság kártérítési követelésként való érvényesítésére irányuló kereset elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 340. § (1) bek., 392. § (1) és (4) bek., 403. § (3) bek., 12/1986. (XII. 30.) ÉVM r. l. § (1) és (2) bek., 2. § (1) bek., 29. § (2) bek.].*
BH1994. 250. *Vállalkozási szerződés megszüntetéséhez kapcsolódó elszámolásnál irányadó szempontok [Ptk. 389. §, 392. § (3) bek., 319. §, 277. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.).*
BH1992. 712. *A javítási költség viselésének megosztása a tervező és kivitelező tevékenységet végző vállalkozók, alvállalkozók között a megrendelővel szemben fennálló értesítési, illetve figyelmeztetési kötelezettségükre tekintettel [Ptk. 392. § (2) és (3) bek.].*
BH1992. 659. *Az ügynökség mint társasági forma sem a társasági törvényben, sem a Ptk.-ban nem szerepel gazdálkodó szervezetként. Az ilyen társaság által vagy ellen indított perekben - fizetési meghagyásos eljárásokban - a magánszemélyekre vonatkozó eljárásjogi szabályok az irányadók. [Ptk. 23. § (1) bek. a) pont, 95. § (1) bek., 313-323. §-ok, 392. §, Ptk. 658. § c) pont, 1988. évi VI. tv, 157. § (3) bek.].*
BH1990. 224. *Hegesztési munkák végzését köteles a vállalkozó megtagadni, ha a megrendelő a gyúlékony anyagoktól mentes munkahelyet a részére nem biztosítja [Ptk. 392. § (2)-(4) bek.].*
BH1988. 367. *A tervezőnek figyelmeztetnie kell a megrendelőt arra, hogy a szerződésük alapján szolgáltatott tervek nem elegendőek a környezetvédelmi követelményeknek megfelelő zajszinten működő berendezés megvalósítására [1976. évi II. tv. 40. §, 41. § (1) bek., Ptk. 392. § (2) bek., GK 25. sz.].*
BH1988. 320. *I. Kutatási-fejlesztési szerződéssel vegyes vállalkozási szerződés esetén, ha a vállalkozó ismeri a számítógépes rendszer kifejlesztésével kapcsolatos célt, a szoftver szükséges teljesítményét nem a megrendelőnek, hanem a vállalkozónak kell meghatároznia s ennek megfelelően teljesítenie. A megrendelő ezzel ellentétes utasítása (a szoftver szükséges teljesítményének téves megjelölése) esetén a vállalkozó figyelmeztetési kötelezettség is terheli [Ptk. 392. § (3) bek.].*

BH1987. 321. *Ha a megrendelő a vállalkozó figyelmeztetése ellenére ragaszkodik a szakszerűtlen utasításhoz, az ebből származó kárt annak ellenére részben viselnie kell, hogy azért - az utasítás végrehajtásának meg nem tagadása miatt - a vállalkozó is felelőséggel tartozik [Ptk. 392. § (3) és (4) bek.].*

BH1987. 214. *Nincs helye kármegosztásnak, ha a vállalkozó nem figyelmeztette a megrendelőt arra, hogy az - szerződésellenesen - alkalmatlan munkagépet bocsátott a rendelkezésre, és nem tagadta meg a munkavégzést. Az ezzel összefüggésben keletkezett kárt egyedül a vállalkozónak kell viselnie. [Ptk 392. § (3)-(4) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 67. §].*

BH1987. 170. *A figyelmeztetési kötelezettségét elmulasztó vállalkozó kártérítéssel tartozik, de ez nem terjed ki olyan munkálatok díjtalan elvégzésére, amelyekre a szerződés nem vonatkozott [Ptk 392. § (3) bek.].*

BH1987. 21. *Nem tekinthető üzemeltetői mulasztásnak és a vállalkozó felelősségét nem csökkenti az a körülmény, hogy a lakásokban, amelyeket szakaszos fűtéssel tervezték és kiviteleztek, a fűtőberendezéseket nem folyamatosan használják [Ptk. 305. § (1) bek., 310. §, 392. § (3) bek., GKT 29/1973. sz.].*

BH1985. 483. *A közúti gépjárműnek a gépjárművezetővel együtt történt rendelkezésre bocsátása esetén a közúti árufuvarozót a vállalkozó figyelmeztetési kötelezettsége terheli, és a figyelmeztetés elmulasztásából eredő kárért felelősséggel tartozik [Ptk. 392. § (3) bek., 2/1981. (I. 31.) MT sz. r. 1. §, 28. § (1) bek., 29-34. §].*

BH1984. 458. *A bíróság akkor is vizsgálhatja az elállás megalapozottságát, ha a szerződéstől elálló fél az ellátási nyilatkozatában tévesen hivatkozott az ezt számára megengedő jogszabályra, de az elállásnak indokát megjelölte [Ptk. 300. § (1) és (2) bek., 302. § (1) bek., 320. § (1) bek., 392. § (2) bek., 393. § (2) bek.].*

BH1984. 366. *Ha az épület hibája a kivitelező részéről fel nem ismerhető tervezési hiba következménye, a tervező a kártérítési felelősége körében köteles a hibát kijavítani, illetőleg a kijavítás költségeit viselni [Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (1) bek., 310., 344. §, 355. § (1) bek., 392. § (2) és (3) bek.].*

BH1984. 364. *A vásárló nem köteles a használat során megőrizni a bútorokon elhelyezett minőségi bizonyítványt: ennek a vásárlói kifogás közlésekor megállapított hiánya nem bizonyítja azt, hogy a gyártómű minőségi bizonyítvány szolgáltatása nélkül teljesített [Ptk. 340. § (1) bek., 391. § (1) bek., 392. § (2) bek., 4/1969. (III. 30.) BkM-KGM-Kip.M-KkM-NIM sz. r. 10. §].*

BH1984. 323. *A megrendelő nem köteles olyan tervdokumentáció átvételére, amelyet a beruházási javaslattól, illetőleg alapokmánytól eltérő, azt lényegesen meghaladó költség-előirányzata miatt nem tud felhasználni [Ptk. 392. § (2) bek., 477. § (1) bek.].*

BH1984. 234. *Ha az épület hibáját tervezési hiba okozta, és a kivitelezőt a tervdokumentáció észrevételezésének kötelezettsége terén sem terheli mulasztás, a kivitelező által elvállalt kijavítás teljes költségének megtérítésére a tervezőt kell kötelezni [Ptk. 306. § (1) bek., 310. §, 392. § (3) bek.].*

BH1983. 290. *Közúton lefektetett vezetékek megsérüléséért és állagromlásáért nem tehető felelőssé az útügyi hatóság amiatt, hogy nem derítette fel a közút alatti pincék létét és állapotát [Ptk 339. §, 392. §, 1962. évi 21. sz. tvr. 1. § (1) bek., 8. §, 34/1962. (IX. 16.) Korm sz. r. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 28. § (1) bek., 19/1970. (VI. 7.) Korm. sz. r. 19. §, 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek.].*

BH1983. 203. *A mérgező hatású vegyszeres kezelést végző légijármű üzembentartója - a veszélyes tevékenységgel okozott dologi károk átvállalása esetén is felelős azért, ha a légijármű vezetője nem figyelmezteti a munkát végeztető gazdaságot az általa észleltek alapján szakszerűtlen utasítás folytán az adott körülmények között várható következményekre [Ptk. 4. §, 339. §, 344. § (2) bek., 345. § (1) bek., 348. § (1) bek., 392. § (3) bek.].*

BH1982. 434. *Építési munkának hibás terv alapján - a megrendelő figyelmeztetése nélkül - történt elvégzése esetén a kivitelező kártérítési felelőssége nem hibás teljesítés, hanem a figyelmeztetési kötelezettség elmulasztása következtében áll fenn [Ptk. 392. § (3) bek.].*

BH1982. 251. *A vállalkozó szerződésmódosítási ajánlata az eset körülményeihez képest a Ptk. 392. §-nak (3) bekezdése szerinti figyelmeztetésnek tekinthető [Ptk. 392. § (3) bek.].*

BH1981. 510. *A szerződés jellegének megítélése szempontjából nem annak elnevezése, hanem tartalma az irányadó [Ptk. 4. § (3) bek., 200. § (1) bek., 205. § (3) bek., 207. § (1) bek., 306. §, 389. §, 392. § (3) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. §].*

BH1981. 204. *A vállalkozó az értéknövelő költségek megfizetése iránti - jogalap nélküli gazdagodásra alapított - igényét csak a kijavítás elvégzése után érvényesítheti, a költségviselési arány azonban ezt megelőzően is megállapítható [Ptk. 344. §, 361. §, 392. § (3) bek., GKT 29/1973., 76/1973. sz.].*

BH1981. 116. *A tervező figyelmeztetési kötelezettségének arra is ki kell terjednie, hogy milyen következményekkel járhat az általa tervezett anyag elhagyása vagy mással való helyettesítése [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 13. §, Ptk. 340. § (1) bek., GKT 29/1973. sz.].*

BH1981. 71. *A hibás kivitelezés miatt a szavatossági kötelezettségen alapuló kijavítással felmerült költségek megosztásának nincs helye, a kárjellegű költségeknek a felelős tervező és kivitelező közötti megosztása azonban indokolt [Ptk. 344. §, 392. § (3) bek., GKT 29/1973. sz.].*

393. § (1) Ha a munkát a megrendelő által kijelölt helyen kell végezni, a megrendelő köteles a munkahelyet alkalmas állapotban a vállalkozó rendelkezésére bocsátani.

Gyakran fordul elő, hogy a vállalkozónak a munkát a megrendelő által kijelölt helyen kell végeznie (például a megrendelő telkén kell épületet felépíteni, a megrendelő lakásában kell tatarozási munkákat végezni, vagy az ott lévő mosógépet kell kijavítani stb.). A törvény a megrendelőt arra kötelezi, hogy ilyen esetben a munkahelyet a munkavégzésre alkalmas állapotban bocsássa a vállalkozó rendelkezésére. A vállalkozó nem köteles a munkahelyet a munkavégzésre alkalmas állapotba hozni, amennyiben megteszi, az ezzel felmerülő költségeket követelheti a megrendelőtől. A szerződési szabadság elvéből következően a felek úgy is megállapodhatnak, hogy a munkahelynek a munkavégzésre alkalmas állapotba hozása a vállalkozó feladata. E többletmunka ellenértékét a vállalkozó jogosult a vállalkozói díjba beépíteni.

A felek akkor járnak el helyesen, ha a szerződésben kikötik, hogy a megrendelőnek milyen munkákat kell elvégeznie ahhoz, hogy a munkahely munkavégzésre alkalmas állapotú legyen, továbbá hogy a megrendelő e munkát mikorra végzi el, azaz a vállalkozó mely időpontban kezdheti meg a munkavégzést. Ha például a vállalkozó feladata parketta csiszolás és lakkozás, a megrendelőnek gondoskodnia kell a helyiség kiürítéséről. Amennyiben a munkát több ütemben kell elvégezni, úgy a feleknek kellő körültekintéssel kell meghatározni, hogy mely munkaterületet mely időpontban bocsát munkavégzésre alkalmas állapotban a megrendelő a vállalkozó rendelkezésére (például irodaházban kell meghatározott számú helyiséget felújítani oly módon, hogy az irodaházban lévő egyes helyiségekben a megrendelő alkalmazottai dolgoznak).

(2) A vállalkozó a munka megkezdését mindaddig megtagadhatja, amíg a megrendelő e kötelezettségét nem teljesíti. Ha a megrendelő e kötelezettségének a vállalkozó által megszabott megfelelő határidőn belül nem tesz eleget, a vállalkozó elállhat a szerződéstől és kártérítést követelhet.

Amennyiben a megrendelő nem bocsátja a munkahelyet munkavégzésre alkalmas állapotban a vállalkozó rendelkezésére, a vállalkozó jogosult a munkakezdés megtagadására, illetve a szerződéstől való elállásra. Ez utóbbi esetben a vállalkozó az elállásra irányuló nyilatkozat megtétele előtt köteles megfelelő határidőt szabni a megrendelőnek ahhoz, hogy a törvényben előírt kötelezettségének eleget tegyen. Ha a megrendelő megszegi a törvényben előírt kötelességét, késedelembe esik, amely a vállalkozó egyidejű késedelmét kizárja [Ptk. 303. § (3)].

A törvény nem határozza meg, hogy mit kell megfelelő határidőnek tekinteni a megrendelő kötelezettsége teljesítésére. Ezt mindig az eset összes körülményének a gondos mérlegelése alapján határozhatja meg a vállalkozó. Jogszerűtlen azonban a vállalkozó elállása, ha nem vagy nem megfelelő határidőt szabott a megrendelő számára kötelezettségének teljesítésére (BH1985. 30.).

Amennyiben a vállalkozó jogszerűen áll el a szerződéstől, követelheti, hogy a megrendelő térítse meg a kárát.

A kötbérfizetési kötelezettség 1993. november 1-jei hatállyal megszűnt, így e jogszabályhely alapján a vállalkozó kötbért csak akkor érvényesíthet, ha a felek erre az esetre írásban kötbérfizetési kötelezettségben állapodtak meg.

Az 1993. november 1-jéig hatályos törvényi rendelkezés lehetőséget adott arra, hogy az e rendelkezésben foglalt esetben a bíróság népgazdasági érdekből hatályában tartsa a szerződést. Az 1993. évi XCII. törvény e rendelkezést hatályon kívül helyezte.

A vállalkozó akkor is élhet az e bekezdésben szabályozott jogaival, ha a munka egy részét elvégezte, de a szerződésben meghatározott ütemezés szerinti további munkavégzéshez a megrendelő nem adja át megfelelő állapotban a munkahelyet.

A rendelkezés szempontjából irányadó eseti döntések: BH1987. 90.; BH1990. 309.; BH1991. 483.; BH1986. 197.

Amennyiben a vállalkozó az elállási nyilatkozatában tévesen hivatkozik az elállást megengedő jogszabályra, de az elállás indokát megjelöli, a bíróság vizsgálhatja az elállás megalapozottságát (BH1984. 458.).

A munkaterület nem megfelelő biztosításával kapcsolatos elállás jogszerűségére vonatkozó BH1980. 436. jogesetben foglalt megállapítások is irányadók, azzal azonban, hogy a pénzügyi fedezet biztosításának hiányával kapcsolatban ez az eseti döntés csak akkor iránymutató, ha ezt a felek a szerződésükben kikötötték, mert jogszabály már nem írja elő a pénzügyi fedezet előzetes biztosításának kötelezettségét.

(3) Ha ugyanazon a létesítményen több vállalkozó tevékenykedik, a megrendelő a munkának gazdaságos és gyors, a vállalkozókkal összehangolt elvégzéséhez szükséges feltételeket köteles megteremteni, a vállalkozók pedig kötelesek a munkavégzést összehangolni. A munka nem megfelelő megszervezésével másnak okozott kárt a mulasztó köteles megtéríteni.

Gyakran fordul elő, hogy a megrendelő az egyes szakipari munkák elvégzésére több vállalkozóval köt vállalkozási szerződést. Ilyenkor kiemelt jelentőségű a vállalkozók munkájának az összehangolása. A gyors és gazdaságos munkavégzés valamennyi szerződő fél érdeke, a megrendelőé és valamennyi vállalkozóé is. Az is nagyon fontos, hogy az egyes vállalkozók ne gátolják, zavarják egymást a munkavégzésben, ne okozzanak egymásnak vagy a megrendelőnek többletköltséget, illetve egymás munkájában ne okozzanak kárt. A munkavégzések koordinálása, az ehhez szükséges feltételek megteremtése elsődlegesen a megrendelő feladata. Az összehangolt munkavégzés kötelezettségét, a megfelelő munkaszervezést a vállalkozók számára is kötelezően írja elő a törvény. Amennyiben a megrendelő vagy valamely vállalkozó a munka összehangolására vonatkozó kötelezettségét megszegi, az ezzel okozott kárt köteles megtéríteni.

(4) Több vállalkozó munkavégzése esetén az együttműködés módjának és feltételeinek meghatározása érdekében a megrendelő és a vállalkozók szerződést köthetnek egymással. A szerződésben meghatározhatják a munka összehangolása révén elérhető megtakarítások és egyéb előnyök, valamint az egyes feleknél felmerülő többletköltségek megosztásának módját.

A törvényi rendelkezés azt tartja szem előtt, hogy a munkavégzés minél gazdaságosabb és gyorsabb legyen. Ezért ad lehetőséget arra, hogy a megrendelő és a munkavégzésben résztvevő vállalkozók szerződést kössenek egymással a koordináció módjának és feltételeinek meghatározása tekintetében. Ez tulajdonképpen az együttműködéssel kapcsolatos program kidolgozását jelenti. A törvény az ilyen program készítését azzal igyekszik ösztönözni, hogy a felek e szerződésben megállapodhatnak abban is, hogy a munka összehangolása révén elérhető megtakarításokat, egyéb előnyöket, valamint az esetleges többletköltségeket egymás között milyen módon osztják meg.

BH1991. 483. *I. A vállalkozó a munkaterület-szolgáltatási késedelem miatt csak akkor jogosult a szerződéstől elállni, ha a megrendelő (építtető) részére adott - megfelelő - határidő is eredménytelenül telt el [Ptk. 393. § (2) bek.].*

BH1991. 275. *Az orvosi műhiba fennállásának megítéléséhez szükséges tényállás feltárása [1972. évi II. tv. 43. § (2) bek., Ptk. 393. § (1) bek.].*

BH1990. 309. *A vállalkozó elállhat a szerződéstől, ha a megrendelő mulasztásai miatt nem lehetséges a szerződésszerű teljesítés [Ptk. 393. § (2) bek.].*

BH1987. 90. *Ha a megrendelő vállalja, hogy a tereprendezést végző vállalkozó részére valamennyi földalatti vezetéket feltüntető közműfeltárási tervet szolgáltat, a vállalkozónak nem feladata az átadott tervből hiányzó vezeték nyomvonalának felkutatása [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 345., 348. § 393. § (3) bek., 15/1968. ÉVM sz. közl.].*

BH1986. 197. *A balesetek megelőzése végett a vállalkozó a feszültségmentesítésre vonatkozó előírások végrehajtása során különös gondossággal és fokozott előrelátással köteles eljárni. Ennek körében a feszültség alatt álló és a mentesített munkaterületet félreérthetelen módon kell megjelölni. Az e kötelezettségek megszegése miatt keletkezett kárt a mulasztó köteles megtéríteni [Ptk. 339. § (1) bek., 393. § (1) bek., MSz 1585 sz. szabályzat 7.11, 7.32, 11.216 és 11.221 pont].*

BH1985. 30. *Nem jogszerű a vállalkozónak a munkaterület átadásának elmaradására alapított elállása és az ebből eredő meghiúsulási kötbérkövetelése, ha előzőleg a kötelezettség teljesítése nem megfelelő határidőt szabott meg a megrendelő számára [Ptk. 393. § (2) bek.].*

BH1984. 458. *A bíróság akkor is vizsgálhatja az elállás megalapozottságát, ha a szerződéstől elálló fél az ellátási nyilatkozatában tévesen hivatkozott az ezt számára megengedő jogszabályra, de az elállásnak indokát megjelölte [Ptk. 300. § (1) és (2) bek., 302. § (1) bek., 320. § (1) bek., 392. § (2) bek., 393. § (2) bek.].*

BH1983. 502. *II. A munkaterület átadásának hiánya felróható a megrendelőnek, ha azt a vele közvetlenül jogviszonyban álló vállalkozók munkájának nem kellő összehangolása okozta [Ptk. 393. § (1) bek.].*

BH1980. 436. *A vállalkozó a munkaterület, illetőleg a pénzügyi fedezet biztosításának hiánya miatt csak abban az esetben állhat el jogosan a szerződéstől, ha a kívánt feltétel biztosítására a megrendelőt megfelelő határidő kitűzésével felszólította [Ptk. 393. § (1) és (2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 9. § (1) és (2) bek., 39. §].*

BH1980. 28. *A finomhálótervben megállapított kooperációs határidők ütemterv-jellegűek és csak abban az esetben tekinthetők a jogszabály alapján kötbérterheseknek, ha azokat a felek részhatáridőknek minősítették [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 59. § (1) bek., 67. § (3) bek., Ptk. 300. § (3) bek., 393. § (3) bek., 403. § (2) bek., 407. § (2) bek.].*

394. § (1) A megrendelő a munkát és a felhasználásra kerülő anyagot ellenőrizheti, a szerződésben, illetőleg jogszabályban meghatározott esetben pedig ellenőrizni köteles. Nem mentesül a vállalkozó a felelősség alól, ha a megrendelő az ellenőrzést elmulasztotta vagy nem megfelelően végezte el.

Az általános szabályok szerint a jogosult köteles arra, hogy a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül győződjön meg arról, hogy a teljesítés megfelelő-e [Ptk. 283. § (1)]. A vállalkozási szerződés esetében ez azt jelenti, hogy az eredmény létrehozatala, a mű elkészülte után, annak átvételét követően terheli a megrendelőt ez a kötelezettség.

E törvényhely azonban nem a munkavégzés befejezésének idejekori megvizsgálási kötelezettségre vonatkozó szabályokat rendezi, hanem módot ad a megrendelőnek arra, hogy a munkavégzés folyamán is ellenőrizze a vállalkozó által felhasznált anyagot és a már elvégzett munka minőségét.

A rendelkezés kizárólag a vállalkozó által beszerzett és felhasznált anyagok ellenőrzésére vonatkozik. A megrendelő által átadott anyaggal kapcsolatos ellenőrzés ugyanis a vállalkozó kötelezettsége, s ha annak nem tesz eleget és erre a megrendelő figyelmét nem hívja fel, kártérítési felelőssége is lehet a megrendelővel szemben [Ptk. 392. § (3)].

Az ellenőrzési jog biztosítása lehetőséget teremt arra, hogy a megrendelő az esetleges hibát korán észrevegye, arra a vállalkozó figyelmét felhívja és így az esetleges többletköltség vagy nagyobb mérvű károsodás bekövetkezte is elhárítható.

A megrendelőnek ellenőrzési kötelezettsége van abban az esetben, ha azt a vállalkozási szerződésben kikötötték vagy jogszabály írja elő [például az építési szerződésnél a Ptk. 404. § (2) bekezdése alapján].

A vállalkozó szerződésszegésért való felelőssége azonban akkor is fennáll, ha a megrendelő az ellenőrzést elmulasztotta vagy azt nem megfelelően végezte el, úgyszintén akkor is, ha a megrendelő megbízottja, közreműködője, teljesítési segédje mulasztja el az ellenőrzést vagy azt nem megfelelően végzi el. A harmadik személy magatartását ugyanis úgy kell értékelni, mintha azt a megrendelő tanúsította volna (Ptk. 315. §; BH1987. 22., BH1989. 279., BH1994. 264., BH1995. 528.).

(2) Ha egyes munkarészeket a vállalkozó beépít (eltakar), és ezután az ellenőrzés a munka egy részének újbóli elvégzését tenné szükségessé, a vállalkozó köteles előzetesen megfelelő időben a megrendelőt a beépítésről értesíteni. Ha a megrendelő az értesítés ellenére az ellenőrzést elmulasztja, később a beépített munkarészt csak akkor ellenőrizheti, ha az újból végzett munkával kapcsolatos költségeket a vállalkozónak megfizeti.

A megrendelő ellenőrzési jogával kapcsolatos e rendelkezés is. Ha a felhasznált anyag beépítésre kerül avagy a korábbi fázisban elvégzett munkát a következő munkafázissal takarják, a megrendelő az ellenőrzési jogát nem tudja gyakorolni. Ezért a törvény arra kötelezi a vállalkozót, hogy előzetesen, megfelelő időben értesítse a megrendelőt a beépítésről. Ezáltal kerülhető el az, hogy a megrendelő alapos kifogása esetén a takart munkarészt esetleg újból el kelljen végezni, illetőleg a beépített anyagot ki kelljen bontani és új anyagot beépíteni. A szabály betartásával elkerülhető a felesleges többletköltség, többletmunka felmerülte. A megrendelő értesítés ellenére történt mulasztásának az a jogkövetkezménye, hogy az ellenőrzési jogát csak akkor gyakorolhatja a beépített munkarész tekintetében, ha a bontással és a munka újbóli elvégzésével kapcsolatos költségeket a vállalkozónak megfizeti. Ez az előírás ösztönzi a megrendelőt arra, hogy az ellenőrzési jogát kellő időben gyakorolja.

(3) Ha a megrendelő a vállalkozó teljesítése révén új elgondolásról, megoldásról vagy műszaki ismeretről szerez tudomást, ezt a vállalkozó hozzájárulása nélkül mással nem közölheti.

A Ptk. 86. §-a is garantálja az új elgondolások, megoldások és műszaki ismertek védelmét. E bekezdés a jog védelmének deklarálásán túl azonban azt is tartalmazza, hogy a megrendelőt e jogok tekintetében titoktartási kötelezettség terheli, hacsak a vállalkozó nem járul hozzá ahhoz, hogy a megrendelő az új ismereteket mással vagy másokkal közölje. A titoktartási kötelezettség megszegése kártérítés fizetési kötelezettséget vonhat maga után [Ptk. 318. § (1); Ptk. 339. § (1)].

BH2002. 483. *A tagok megbízása alapján megrendelőként eljáró lakásépítő és -fenntartó szövetkezet felelőssége a vállalkozó hibás teljesítéséért, [1992. évi I. tv. 70. § (1) és (3) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 394. § (1) bek., 404. § (2) bek., 474. §].*

BH1995. 528. *A megrendelő, a tervező és a kivitelező felelősségének alakulása, ha a tervező járt el a megrendelő műszaki ellenőreként [Ptk. 394. § (1) bek., 404. § (2) bek.].*

BH1994. 264. *Egyetemleges marasztalás helyett a vállalkozó kötelezése a hibás teljesítés miatt történt kijavítás költségének és a hibás teljesítésből eredő kár összegének teljes egészében való megfizetésére annak ellenére, hogy a megrendelő megbízottja a munka ellenőrzését nem megfelelően végezte el [Ptk. 306. § (1) bek., 310. §, 344. § (1) bek., 394. § (1) bek., 404. § (2) bek.].*

BH1989. 279. *Az épületszerkezetet saját hibás tervei alapján megvalósító kivitelező felelősségét nem enyhíti az, hogy a tervező és a megrendelő az eltérő megoldást nem kifogásolta [Ptk. 394. § (1) bek.].*

BH1987. 22. *I. Az ellenőrzés elmulasztása nem csökkenti a vállalkozónak a hibás teljesítése folytán fennálló felelősségét [Ptk. 394. § (1) bek.]*

395. § (1) A megrendelő a szerződéstől bármikor elállhat, köteles azonban a vállalkozó kárát megtéríteni.

GK 16. szám

c) A megrendelő az általános - valamint a késedelem miatt bekövetkezett érdekmúlásra alapított - elállási jogát mindaddig gyakorolhatja, amíg a szolgáltatás átadása és átvétele nem történt meg.

A megrendelő általános elállási joga:
A törvény a megrendelő számára általános elállási lehetőséget biztosít azzal azonban, hogy a vállalkozó kárát köteles megtéríteni. A megrendelő elállása a szerződést a megkötésének idejére visszaható hatállyal szünteti meg [Ptk. 320. § (1)]. Ilyen esetben a szerződéskötést megelőző állapotot kell a felek között helyreállítani. Ez a szabály a szállítási szerződésekkel kapcsolatos Ptk. 381. § (1) bekezdésével azonos. Amennyiben a megrendelő késedelem vagy hibás teljesítés miatt áll el a szerződéstől [Ptk. 395. § (3)-(4)], a megrendelőnek nincs kártérítési felelőssége a vállalkozóval szemben. Ez utóbbi esetekben a megrendelőnek van joga arra, hogy a szerződésszegésből eredő igényeit érvényesítse a vállalkozóval szemben.
A megrendelő általános elállási joga nincs feltételhez kötve, érdekmúlást nem kell bizonyítania. Ez a szabály lehetőséget ad a megrendelő számára, hogy ha a szerződés megkötése után a körülményeiben olyan változás következik be, ami miatt a szolgáltatás tárgyára már nincs szüksége, megszüntethesse a szerződést. Ugyanakkor a jogszabály védi a vállalkozót is, mert ha a szerződéskötés után a megrendelő elállásáig a teljesítés érdekében költségei, kiadásai keletkeztek, bizonyos munkákat már elvégzett, anyagokat beszerzett, mindez nem maradhat ellenszolgáltatás nélkül. Ezeket a költségeket kártérítés címén igényelheti a megrendelőtől. A megrendelő kártérítési kötelezettsége objektív, az alól kimentésnek nincs helye, s az nem csak a ténylegesen felmerült kárra, de az elmaradt haszonra is kiterjed (BH1995. 229.).
A jogszabály megfogalmazása szerint a megrendelő az elállási jogot bármikor gyakorolhatja, ez azonban nyilvánvalóan csak a teljesítés időpontjáig illeti meg (GK 16. számú állásfoglalás). A szerződés a teljesítéssel megszűnik, ezért ezt követő időpontban a szerződéstől elállás fogalmilag kizárt.
Miután az elállási jog több jogcímen is gyakorolható és más-más jogkövetkezmények fűződnek hozzá (például szerződésszegés miatti elállás esetén a megrendelőnek lehet kártérítési vagy szerződésszegés miatti egyéb igénye a vállalkozóval szemben, míg az általános elállási jog gyakorlása során a megrendelőnek van kártérítési kötelezettsége a vállalkozóval szemben), ezért célszerű, ha a megrendelő az elállást tartalmazó nyilatkozatában közli annak jogcímét is a vállalkozóval.
A megrendelő - kártérítés ellenében - nemcsak az egész szolgáltatásra, hanem annak egy részére vonatkozóan is elállhat a szerződéstől (BH1981. 292.) és e jog megilleti őt a vállalkozási szerződés megkötésére irányuló előszerződés esetén is (BH1985. 354.).
A szállítási szerződéssel azonosan a vállalkozási szerződésre is irányadó, hogy az általános szerződési feltételekben a megrendelő általános elállási jogának gyakorlása esetére nem köthető ki kötbér (BH1987. 404.). Itt hívjuk fel a figyelmet arra, hogy ma már nem tekinthető irányadónak a BH1988. 369. jogesetben foglalt az az állásfoglalás, miszerint a bíróságnak figyelmeztetnie kell a jogosultat, hogy ha kötbér nem is illeti meg, kártérítési igényt azonban érvényesíthet. A hatályos Pp. 3. §-a (1) bekezdése szerint a bíróság kitanítási kötelezettsége a jogi képviselő nélkül eljáró fél eljárásjogi jogai és kötelezettségei tekintetében áll fenn, míg az anyagi jogi jogokra és kötelezettségekre a bíróság kitanítási kötelezettsége már nem vonatkozik.
Amennyiben a megrendelő a szerződéstől eláll, a vállalkozót megillető kártérítés az elállás időpontjában válik esedékessé. A megrendelő azonban a kártérítésbe beszámíthatja azt az ellenkövetelését, amely a kártérítés esedékessé válásakor még nem évült el (BH1989. 237.).
Ha a megrendelő nem tudja bizonyítani, hogy a szerződéstől való elállására a vállalkozó szerződésszegése adott alapot, az általános elállási jog megilleti (BH1992. 189.). Ez esetben azonban a vállalkozó kártérítést követelhet, a megrendelő viszont nem érvényesíthet kötbérkövetelést.
A megrendelő a bírósági eljárás folyamán is áttérhet a szerződésszegés alapján történő elállásról az általános elállási jog gyakorlására (BH1992. 481., BH1992. 542.).
A vállalkozó nem csak az elállással kapcsolatos, de annak a kárának a megtérítését is követelheti, amely az elállást megelőző megrendelői szerződésszegéssel (például a munkaterület átadásának késedelme, a munkavégzés felfüggesztése) összefüggésben keletkezett (BH1997. 135.).

(2) Ha a szerződéskötés előtt fennállott helyzetet nem lehet visszaállítani, vagy ha ezt nemzetgazdasági érdek vagy különös méltánylást érdemlő egyéb érdek indokolja, a bíróság a megrendelő elállása esetében - bármelyik fél kérelmére - a szerződést a jövőre nézve szünteti meg. A megrendelő ilyenkor is köteles a vállalkozó kárát megtéríteni.

Az elállás a szerződést a szerződéskötésre visszaható hatállyal szünteti meg és a szerződéskötést megelőző állapotot kell a felek között helyreállítani [Ptk. 320. § (1)]. Előfordulhat azonban, hogy a megrendelő a szerződés teljesítésének olyan stádiumában áll el a szerződéstől, amikor már nincs mód az eredeti állapot helyreállítására (például az épület félkész állapotú). Ez esetben bármelyik fél kérheti a bíróságtól, hogy a szerződést a jövőre nézve szüntesse meg. Lehetőség van erre akkor is, ha nemzetgazdasági érdek vagy a szerződő fél különös méltánylást érdemlő érdeke indokolja a szerződésnek a jövőre nézve való megszüntetését. A megrendelő ezekben az esetekben is köteles a vállalkozó kárát megtéríteni.

(3) Ha a megrendelő a szerződéstől azért állt el, mert a teljesítési határidő lejárta előtt nyilvánvalóvá vált, hogy a vállalkozó a munkát csak olyan számottevő késéssel tudja elvégezni, hogy a teljesítés emiatt a megrendelőnek már nem áll érdekében, a megrendelő a szerződésszegésre vonatkozó szabályok szerint kártérítést követelhet.

Az általános szabályok alapján a megrendelő jogosult a késedelem miatt bekövetkezett - érdekmúlásra alapított - elállási jogának gyakorlására akkor, amikor a teljesítési határidő letelt és a vállalkozó nem teljesített [Ptk. 300. § (1)].

E törvényhely viszont azt az esetet szabályozza, amikor már a teljesítési határidő előtt előre látható, hogy a vállalkozó olyan számottevő késéssel tud csak eleget tenni a szerződésben foglaltaknak, hogy a teljesítés többé nem áll a megrendelő érdekében. Az előre látható késedelem jogkövetkezményeként a megrendelő jogosult elállni a szerződéstől és kártérítést is követelhet a szerződésszegésre irányadó szabályok alapján a vállalkozótól.

E szabálynak az az indoka, hogy a megrendelőnek ne kelljen megvárnia a teljesítési határidő eredménytelen leteltét. Az elállással további károsodás előzhető meg, illetőleg felesleges többletköltségek alól mentesülhetnek a felek.

Abban az esetben azonban, ha a vállalkozó késedelmét a megrendelő idézte elő (így például a munkaterületet késedelmesen adta át), a megrendelőt nem illeti meg az elállás joga és kártérítés sem, hanem a vállalkozó jogosult a szerződéstől való elállásra és a megrendelővel szemben kártérítési igény érvényesítésére [Ptk. 393. § (2)].

A megrendelő a késedelem miatt bekövetkezett - érdekmúlásra alapított - elállási jogát mindaddig gyakorolhatja, amíg a szolgáltatás átadása és átvétele, tehát a teljesítés nem történt meg (GK 16. szám).

(4) Ha a munka végzése során a körülmények arra engednének következtetést, hogy a teljesítés hibás lesz, a megrendelő a fogyatékosság kiküszöbölésére tűzött megfelelő határidő sikertelen eltelte után gyakorolhatja a hibás teljesítésből eredő jogokat.

A megrendelő a hibás teljesítésből eredő igényeket általában a teljesítést követően érvényesítheti a vállalkozóval szemben, más szerződéstípusok jogosultjához hasonlóan [Ptk. 305-309. §].

E rendelkezés értelmében azonban a megrendelő a hibás teljesítésből eredő jogait már akkor is gyakorolhatja, ha a teljesítési határidő lejárta előtt előre látható, hogy a teljesítés hibás lesz és a megrendelő által a fogyatékosság kiküszöbölésére tűzött megfelelő határidő is sikertelenül telt el. A megrendelő ugyanazokat a szavatossági jogokat érvényesítheti, mint ha a hibás teljesítésre vonatkozó általános szabályok szerint lépne fel igénnyel (kijavítás, árleszállítás, a munka újbóli elvégzése, elállás, a vállalkozó költségére való kijavítás, kijavíttatás).

Felmerül a kérdés, hogy ha a megrendelő e jogával nem él és a későbbiekben a vállalkozó teljesít, az elévülési határidőt (Ptk. 308. §) attól az időponttól kell-e számítani, amikor a megrendelő előre felismerhette, hogy a teljesítés hibás lesz és a kijavításra tűzött megfelelő határidő eredménytelenül telt el. Álláspontunk szerint nem. A törvény ugyanis csak lehetőséget ad a megrendelőnek a teljesítési határidő letelte előtti igény érvényesítésére, azaz a szavatossági igény elévülési ideje ilyen esetben is a teljesítéskor kezdődik. Ha a megrendelő él a törvényadta jogával, ezzel kár bekövetkeztét előzheti meg vagy a már bekövetkezett kár növekedését gátolhatja meg.

BH2003. 414. *A késedelmikamat-fizetési kötelezettség objektív felelősség, nincsen jelentősége annak, hogy a felperes a követelését mikor jelentette be [Ptk. 395. § (1) bek., 320. § (1) bek.].*

BH2002. 307. *A kutatási szerződésnek a vállalkozási elemeket tartalmazó részében a vállalkozási szerződésre vonatkozó szabályokat, a megbízási elemeket tartalmazó részében pedig a megbízási szerződésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni [Ptk. 228. § (1) bek., 395. § (1)-(2) bek., 412. § (1) bek., 414/A. §, Pp. 206. § (3) bek.,].*

BH2000. 314. *A felek jogviszonyában bekövetkezett elévülés kihat a felszámolási eljárásra is, ezért az anyagi jogszabályok szerint már elévült követelés az adóssal szemben felszámolási eljárás keretében hitelezőként sem érvényesíthető [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 326. § (1) bek., 389. §, 395. § (1) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 6. § (2) bek., 1993. évi XCII. tv. 40. § (1) bek., (4) bek a) pont, (8) bek.].*

BH1997. 135. *A megrendelő szerződéstől való elállásán alapuló kár megtérítése iránti követelés érvényesítése nem zárja ki azt, hogy a vállalkozó az elállást megelőző szerződésszegésre alapítottan - így a munkaterület átadásának késedelme, valamint a munkavégzés felfüggesztése miatt - kártérítést követeljen [Ptk. 318. §, 395. § (1) bek., 404. § (3) bek.].*

BH1996. 329. *Az általános elállási jog és a kötelezett késedelmén alapuló elállási jog gyakorlásának elhatárolásánál irányadó szempontok [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 300. § (1) és (2) bek., 320. §, 381. § (1) bek., 395. § (1) bek.].*

BH1995. 526. *Ha a megrendelő és a vállalkozó a szerződésben abban állapodtak meg, hogy a megrendelő - amennyiben az ütemtervtől való elmaradás mértéke a kivitelezési határidőt veszélyezteti - jogosult a szerződéstől való elállásra és kötbér érvényesítésére, a kötbér a megrendelőt ilyen esetben is csak a vállalkozónak felróható késedelem esetén illeti meg [Ptk. 246. §, 395. §, GK 16.].*

BH1995. 229. *I. A vállalkozó kárának megtérítésénél irányadó szempontok, ha a megrendelő a szerződéstől általános elállási jogát gyakorolva áll el [Ptk. 355. § (4) bek., 395. § (1) bek.].*

BH1994. 550. *A kötbér kárátalány jellege mellett sem lehet a jogszabályban biztosított s ezért nem jogellenes elállás esetén, a jogszabály szerinti kártérítési igény helyett, szankcióként meghiúsulási kötbért érvényesíteni [Ptk. 395. § (1) bek., 7/1978. (II. l.) MT. r. 18-21. §-ai, GK 16.].*

BH1992. 706. *A szerződés létrejötte az ajánlat elfogadása esetén akkor is megállapítható, ha a megrendelő az ajánlat elfogadásával egyidejűleg a vállalkozótól szerződéstervezet megküldését kéri [Ptk. 205. § (1) és (2) bek., 213. § (1) bek., 217. § (2) bek., 395. § (1) bek.].*

BH1992. 542. *A megrendelő a bírósági eljárás során is áttérhet a vállalkozási szerződéstől szerződésszegés alapján történő elállásról az általános elállási jog gyakorlására [Ptk. 395. § (1) bek.].*

BH1992. 481. *A megrendelő a bírósági eljárás során is áttérhet a vállalkozási szerződéstől szerződésszegés alapján történő elállásról az általános elállási jog gyakorlására [Ptk. 395. § (1) bek.].*

BH1992. 189. *Ha a megrendelő nem tudja bizonyítani, hogy a szerződéstől való elállására a vállalkozó szerződésszegése szolgáltatott okot, az elállás jogkövetkezményeit az ún. általános elállási jog alapján kell meghatározni; ennek megfelelően a megrendelő meghiúsulási kötbért nem követelhet [Ptk. 319. § (3) bek., 395. § (1) bek.].*

BH1989. 489. *A megrendelő érdekmúláson alapuló elállása nem tekinthető megalapozottnak csupán azon az alapon, hogy a vállalkozó a kivitelezést vontatottan kezdte meg [Ptk. 300. § (1) és (2) bek., 395. § (3) bek.].*

BH1989. 237. *II. Ha a megrendelő a szerződéstől eláll, a vállalkozót ezért megillető kártérítés az elállás időpontjában válik esedékessé. A megrendelő a kártérítésbe beszámíthatja azt az ellenkövetelését, amely a kártérítés esedékessé válásakor még nem évült el [Ptk. 297. § (2) bek. és 395. § (1) bek.].*

BH1988. 369. *A bíróságnak figyelmeztetnie kell a jogosultat, hogy ha a kötbér nem is illeti meg, kártérítési igényt azonban érvényesíthet [Pp. 146. § (3) bek., Ptk. 395. § (1) bek.].*

BH1988. 104. *A szerződés létrejöttét akkor is meg lehet állapítani, ha a megrendelő a szerződés aláírása mellett egységár elemzés utólagos elkészítését igényelte [Ptk. 6. §, 395. § (1) bek., GK 5. és 14. sz.].*

BH1987. 404. *II. Általános szerződési feltételekben a szállító a megrendelő általános elállási jogának gyakorlása esetére nem köthet ki átalánykártérítést [Ptk. 381. § (1) bek., 395. § (1) bek.].*

BH1985. 354. *A vállalkozási szerződés megkötésére irányuló előszerződéstől a megrendelő - a vállalkozó kárának megtérítése mellett - bármikor elállhat [Ptk. 208. § (1) és (6) bek., 395. § (1) bek., GK 16. sz.].*

BH1982. 201. *Fejlesztési pénzeszközök átadására kötött megállapodás nem nevesített atipikus - szerződés, amelyből a kötelmi jog általános szabályai szerint keletkezik kötelezettség a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság annak követelésére [67/1970. (XII. 31.) PM sz. r., Ptk. 198. § (1) bek., 210. § (4) bek., 395. § (1) bek]*

BH1981. 292. *A megrendelő - kártérítés ellenében - nemcsak az egész szolgáltatásra, hanem annak egy részére vonatkozóan is elállhat a szerződéstől [Ptk. 395. § (1) bek.].*

396. § (1) A felek a szolgáltatás átadásakor közösen elvégzik azokat a szakmailag szokásos és indokolt próbákat, amelyek a teljesítés megfelelő minőségének megállapításához szükségesek.

A törvény valamennyi szerződéstípusra általános jelleggel írja elő a jogosult számára, hogy mielőbb gondosan vizsgálja meg, hogy a teljesítés megfelelő-e [Ptk. 283. § (1)]. A vállalkozási szerződések esetében is irányadó ez a szabály. E bekezdés értelmében a minőségvizsgálathoz szükséges próbákat a feleknek közösen kell elvégezniük. Ennek gazdaságossági és célszerűségi okai vannak. A gazdaságossági oka az, hogy a

vállalkozónak és a megrendelőnek nem kell külön-külön megejtenie a próbát, aminek következtében a költségek két ízben merülnének fel. A célszerűségi oka pedig az, hogy a minőségvizsgálatot, a próbát kölcsönösen ellenőrizhetik, ezáltal a felek között lehetséges vita forrása megszűnhet vagy minimálisra csökkenhet. Minden esetben a szolgáltatás jellege szerint az adott szakmában szokásos és indokolt próbákat kell elvégezni.

(2) Eltérő szakmai szokás hiányában a próba lefolytatásához szükséges feltételeket a megrendelő - a vállalkozó költségére - biztosítja, a próbát pedig a vállalkozó végzi.

Ha az elkészült mű próbájára vonatkozóan szakmai szokás nem alakult ki, a próba feltételeit a megrendelőnek kell biztosítania, de a próbát a vállalkozónak kell elvégeznie és annak költségeit is viselnie kell. Az más kérdés, hogy a vállalkozó a szerződés megkötésekor a próba költségeivel előzetesen nyilvánvalóan számolhat, tehát azt beépítheti a vállalkozói díjba.

(3) A vállalkozó köteles a megrendelőnek a szolgáltatott dologról a felhasználáshoz, fenntartáshoz szükséges tájékoztatást megadni.

A felek a teljesítés során együttműködésre kötelesek [Ptk. 277. § (2)]. E szabályból is következik, hogy a vállalkozó nem csak az elkészült szolgáltatás átadására köteles, hanem a dolog működtetéséhez szükséges tájékoztatást is meg kell adnia. Így például használati útmutatót kell készítenie, a megrendelőt vagy az általa megbízott személyt be kell tanítania annak érdekében, hogy az elkészült művet, létesítményt rendeltetésszerűen tudja használni. A használati-, kezelési útmutatóról és a minőség tanúsításáról a 2/1984. (III. 10.) BkM-IpM együttes rendelet is tartalmaz előírásokat. Amennyiben a vállalkozó a tájékoztatási kötelezettségét megszegi vagy téves tájékoztatást ad, amelyet a megrendelő nem képes felismerni, kártérítési felelősséggel tartozik [Ptk. 318. §, 339. § (1)].

(4) A megrendelő mindaddig nem köteles a díjat megfizetni, amíg a vállalkozó tájékoztatási kötelezettségének eleget nem tett, feltéve, hogy annak hiányában a szolgáltatott dolog rendeltetésszerű használatba nem vehető.

Amennyiben a dolog a tájékoztató nélkül a rendeltetésszerű használatra nem alkalmas, a megrendelő azzal serkentheti a tájékoztatás megadására a vállalkozót, hogy a tájékoztatás megtörténtéig a vállalkozói díjat visszatartja.

397. § (1) A díj - ha jogszabály kivételt nem tesz - a vállalkozás teljesítésekor esedékes.

XXXII. számú Polgári Elvi Döntés

a vállalkozói díjjal kapcsolatos egyes kérdésekről

a) A vállalkozó a szerződésben meghatározott díjért mindazokat a szolgáltatásokat köteles nyújtani, amelyek a szerződésszerű teljesítéshez, a megrendelt mű rendeltetésszerű használatának biztosításához szükségesek.

A vállalkozó olyan szolgáltatása esetén, amelyre a felek kifejezetten nem állapodtak meg, a bíróságnak körültekintően vizsgálnia kell, hogy a szerződés nem terjedt-e ki erre a szolgáltatásra is. A szerződés valóságos tartalmának a megállapításánál figyelembe kell venni a szerződés megkötését megelőző tárgyalásokat, a megkötéskor vagy utóbb tett nyilatkozatokat, a felek ráutaló magatartását, a vállalkozás tárgyát, a mű jellegét és általában az eset összes körülményeit. Vizsgálni kell azt is, hogy a felek a szerződésüknek akár kifejezett nyilatkozattal történt, akár pedig ráutaló magatartásukból megállapítható módosításával nem terjesztették-e azt ki az említett szolgáltatásra is.

Ha a szerződés - az említettek szerint - valamely szolgáltatásra kiterjed, a vállalkozó azért csak akkor követelhet külön díjazást, ha aggálytalanul megállapítható, hogy a vállalkozási díj meghatározásánál erre a szolgáltatásra nem voltak tekintettel. Ebben az esetben a megrendelő a vonatkozó jogszabályokban meghatározott díjat [Ptk. 205. § (2) bek.], ilyennek hiányában pedig a szolgáltatás mennyiségének és minőségének megfelelő díjat köteles a vállalkozónak megfizetni.

b) Ha a vállalkozó a szerződés (a módosított szerződés) kereteit meghaladó szolgáltatást is nyújtott a megrendelő részére, e szolgáltatás tekintetében a felek közötti jogviszony a megbízás nélküli ügyvitel szabályainak a megfelelő alkalmazásával rendezhető.

Indokolás

Az ítélkezési gyakorlatban felmerült az a kérdés, hogy a bíróságnak miként kell rendeznie a felek közötti jogviszonyt, ha a vállalkozó olyan szolgáltatást nyújt a megrendelő részére, amelyről a szerződés kifejezetten nem rendelkezett. Nem egy esetben a bíróság a szerződés valóságos tartalmának a vizsgálata nélkül csak szakértőt hallgat meg, s a szakértői vélemény alapján minden jogi megokolás nélkül kötelezi a megrendelőt a szolgáltatás ellenértékének a megtérítésére. Más esetekben a bíróság azzal az indokolással ítéli meg a vállalkozó részére a szolgáltatás ellenértékét, hogy a megrendelő fizetési kötelezettsége a szerződés alapján áll fenn minden olyan esetben, amikor a felek a szerződés megkötésekor nem láthatták előre, hogy a teljesítés során további szolgáltatás válik szükségessé. Előfordul, hogy a bíróság a jogalap nélküli gazdagodás szabályait alkalmazza.

Szükséges tehát, hogy a Legfelsőbb Bírósági elvi döntéssel gondoskodjék az ítélkezési gyakorlat egységéről.

a) A szerződés tartalmát - természetesen a törvényes keretek között - a felek szabadon állapíthatják meg [Ptk. 200. § (1) bek.]. A szerződés a felek akaratának kölcsönös és egybehangzó kifejezésével jön létre [Ptk. 205. § (1) bek.]. A szerződés elsődleges joghatása az, hogy kötelezettség keletkezik belőle a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére (Ptk. 198. §). E rendelkezésekből az is következik, hogy a szerződésből eredő jogviták eldöntésénél elsősorban a felek megállapodását kell figyelembe venni, minthogy mindegyik felet köti a szerződési nyilatkozata.

A Ptk. 277. §-ának (1) bekezdése szerint a szerződéseket tartalmuknak megfelelően, a megszabott helyen és időben a megállapított mennyiség, minőség és választék szerint kell teljesíteni. A szolgáltatásnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy azt rendeltetésének, illetőleg a szerződésben kikötött vagy egyébként a szerződéskötéskor a kötelezett által ismert célnak megfelelően lehessen felhasználni. A teljesítésnek ezt az alapvető szabályát kell figyelembe venni a vállalkozási szerződés teljesítésével kapcsolatos jogviták eldöntésénél is. A vállalkozó tehát - mint ahogyan a megrendelő is - a vállalkozási szerződést a tartalmának megfelelően köteles teljesíteni.

Ha tehát a felek a vállalkozási szerződésben mind a létrehozandó művet, mind pedig a vállalkozási díjat végleges jelleggel határozták meg, a művet a szerződésben meghatározott díj ellenében kell szolgáltatni. Ha például a vállalkozó 300 000 Ft-ért vállalta el a szerződésben meghatározott kivitelezésű épület felépítését, és ennek megfelelően teljesít, ennél nagyobb összegű vállalkozási díjra jogszerűen nem tarthat igényt, a megrendelő pedig ennek csökkentését jogszerűen nem igényelheti, éspedig akkor sem, ha esetleg az építés befejezésekor kiderül, hogy az egyik vagy másik fél rosszabbul járt, mint ahogyan azt a szerződéskötéskor számításba vették.

A szerződésben kikötött díjtól eltérésnek csak akkor van helye, ha jogszabály a felekre kötelezően eltérő díjat állapít meg, vagy ha az eltérésnek megvannak a jogszabályban meghatározott feltételei [pl. Ptk. 201. § (2) bek., 202. §, 237. § (2) bek.]. A szolgáltatás értékét a szerződés szerinti díjtól eltérően megállapító szakértői vélemény ezért egymagában nem lehet alapja a kikötött díjtól való eltérésnek. Az ellenkező álláspont a szerződésekbe vetett bizalom gyengülésére, a forgalmi élet bizonytalanságára vezetne, visszaélésekre adna lehetőséget, nem szolgálná a szerződészegésektől való visszatartáshoz fűződő érdekeket, tehát szemben állna azzal a jogpolitikai céllal, hogy a szerződő feleket a vállalt kötelezettségeik maradéktalan teljesítésére kell nevelni.

Lehetséges azonban, hogy a vállalkozó a szerződés teljesítésével kapcsolatban olyan szolgáltatást is nyújt a megrendelő részére, amelyre a felek kifejezetten nem állapodtak meg. A felek szerződési akarata az eset körülményeiből megállapíthatóan ilyenkor is irányulhat arra, hogy a vállalkozó a szerződésben meghatározott mű létrehozása érdekében ezt a szolgáltatást is teljesítse. Nemegyszer éppen a megrendelt mű jellegéből következik, hogy a mű létrehozásához szükséges munkákat és költségeket nem lehet előre pontosan felmérni.

A bíróságnak tehát elsősorban azt kell körültekintően vizsgálnia, hogy mi volt a szerződés valóságos tartalma, a felek bármilyen módon kifejezésre juttatott szerződési akarata. Figyelembe kell venni a feleknek a szerződéskötést megelőző tárgyalásait, a szerződés megkötésekor vagy utóbb tett nyilatkozatait, ráutaló magatartását, a vállalkozás tárgyát, a mű jellegét, s általában az eset összes körülményeit. Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a felek a szerződés teljesítését érintő minden lényeges körülményről kötelesek egymást tájékoztatni [Ptk. 277. § (3) bek.]. Mindezek alapján lehet csak megnyugtatóan megállapítani, hogy az adott esetben a felek megállapodása kiterjedt-e a vitás szolgáltatásra. Ha az állapítható meg, hogy a szerződés erre a szolgáltatásra is kiterjedt, ez esetben a vállalkozó ennek teljesítésével tesz eleget a szerződésben vállalt kötelezettségének. Általában abból kell kiindulni, hogy a vállalkozó mindazokat a szolgáltatásokat köteles nyújtani, amelyek szükségesek a szerződésszerű teljesítéshez, a megrendelt mű rendeltetésszerű használatának biztosításához, s hogy a vállalkozó mint szakember ezeket a szolgáltatásokat a szerződés megkötésekor általában számításba is veszi.

Előfordulhatnak továbbá olyan esetek is, amikor a vállalkozó nem kétségesen az eredeti szerződés szerinti megrendelés kereteit meghaladó szolgáltatást nyújt, azonban ennek az alapja az, hogy maguk a felek a szerződésüket - akár kifejezetten, akár az eset körülményeiből következtethetően - utóbb módosították, a teljesítés során jelentkező szükségletnek megfelelően, a korábban számba nem vett szolgáltatásra is kiterjesztették. Az eredeti szerződés módosítására utaló körülményként értékelhető például az, ha a megrendelő tudomást szerez arról, hogy a vállalkozó az eredeti megállapodás kereteit meghaladó munkát végez, s ez ellen nem tiltakozik, vagy ha az eredeti szerződéstől eltérő utasításai tették szükségessé az eredetileg számba nem vett szolgáltatások nyújtását.

Ami a szóban forgó szolgáltatások *ellenértékének* a megfizetését illeti, azt kell a továbbiakban vizsgálni, hogy mi volt a szerződés tartalma a vállalkozási díj tekintetében. Lehetséges ugyanis, hogy a felek a szerződésükben a vállalkozási díjat a szóban forgó szolgáltatásra is tekintettel határozták meg, de lehet, hogy nem.

Ha a felek a vállalkozási díj meghatározásánál az említett szolgáltatást is számba vették, a vállalkozó nem tarthat jogszerűen igényt arra, hogy a megrendelő a szerződés szerinti vállalkozási díjon felül annak ellenértékét külön megtérítse. Általában abból kell kiindulni, hogy a vállalkozó a szerződésben meghatározott díjért köteles nyújtani mindazokat a szolgáltatásokat, amelyek a szerződésszerű teljesítéshez, a megrendelt mű rendeltetésszerű használatának biztosításához szükségesek. Ha például az épülettel kapcsolatban az *a)* pont harmadik bekezdésében felhozott esetben a felek a szerződésükben nem is határozták meg pontosan az elvégzendő munkákat, a vállalkozó enélkül is köteles volt a szerződés alapján mindazokat a munkákat elvégezni, amelyek szükségesek voltak ahhoz, hogy épületet a szerződés szerinti kivitelezésben fel tudja építeni. Ha tehát a vitatott munka elvégzéséhez szükséges volt, a 300 000 Ft vállalkozási díj ennek a munkának az ellenértékét is magában foglalja, minthogy a felek a vállalkozási díj megállapításánál ezt a munkát is nyilvánvalóan számításba vették.

Ha viszont a felek a vállalkozási díj megállapításánál a szóban forgó szolgáltatásra - az eset körülményeiből következtethetően - nem voltak tekintettel, a vállalkozó külön díjazásra tarthat igényt. Ennek mértékénél a vonatkozó jogszabályok rendelkezései [Ptk. 205. § (2) bek.], ilyennek hiányában pedig a szolgáltatás mennyiségének és minőségének megfelelő díjak az irányadók. Ha például a felek az épület építésére vonatkozó szerződésükben csak hozzávetőlegesen határozták meg vállalkozási díjként a 300 000 Ft-ot, s a rendelkezésre álló adatokból azt lehet megállapítani, hogy valamely munkát (pl. a festést) az említett összeg meghatározásánál nem vették számításba, a vállalkozó jogszerű igényt tarthat e szolgáltatás ellenértékének a megfizetésére is.

b) Ha a bíróság a fent említett vizsgálódások eredményeként azt állapítja meg, hogy a vállalkozó olyan szolgáltatást is nyújtott, amelyre az eredeti vagy esetleg módosított szerződés - a valóságos tartalma szerint - nem terjedt ki, ilyenkor a megbízás nélküli ügyvitel szabályainak megfelelő alkalmazásával lehet a szolgáltatás díja iránt támasztott igény tekintetében dönteni. A szóban forgó esetekben ugyanis a vállalkozó a szerződés kereteit meghaladóan teljesít szolgáltatásokat a megrendelő részére. Ez a tényállás - bár szorosan tapad a vállalkozási szerződéshez - lényegében közel áll a megbízás nélküli ügyvitelhez, tehát a Ptk. 484. §-ában meghatározott tényálláshoz. Itt pedig arról van szó, hogy valaki valamely ügyben más helyett eljár anélkül, hogy arra megbízás alapján vagy egyébként jogosult volna. Az erre a tényállásra vonatkozó rendelkezések megfelelő alkalmazásával e szolgáltatás tekintetében is kielégítően rendezhető a felek közötti jogviszony.

A bíróságnak tehát adott esetben azt kell vizsgálnia, vajon a szolgáltatás az eset összes körülményeire tekintettel helyénvaló volt-e, vagyis megfelelt-e a megrendelő érdekének és feltehető akaratának. Ha igen, a vállalkozó jogszerű igényt tarthat e szolgáltatás megfelelő ellenértékére; ha nem, a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelhet megtérítést [Ptk. 486. § (2), illetőleg (3) bek.].

A megbízás nélküli ügyvitel szabályainak megfelelő alkalmazása természetesen nem vonja maga után a vállalkozási szerződési jelleg elvesztését, a vállalkozó által teljesített szolgáltatásnak a megbízási szerződés szabályai szerint való elbírálását.

Ez az elvi döntés nem vonatkozik azokra a vállalkozási szerződésekre, amelyekre vonatkozóan az elvi döntésben érintett kérdéseket külön jogszabályok rendezik.

A vállalkozói díj esedékessége:

A megrendelő díjfizetési kötelezettsége akkor válik esedékessé, amikor a vállalkozó teljesít, a létrehozott dolgot a megrendelőnek átadja avagy a szolgáltatás átadását szerződésszerűen felajánlja. Előfordulhat ugyanis az, hogy a megrendelő jogosulatlanul tagadja meg az elkészült mű átvételét, ez pedig nem eshet a vállalkozó hátrányára: azaz a megrendelő díjfizetési kötelezettsége ekkor is beáll.

A vállalkozói díjjal kapcsolatos egyes kérdésekről szól a XXXII. számú Polgári Elvi Döntés, amelynek rendelkezéseit a Ptk. 389. §-ánál ismertettük.
Amennyiben a vállalkozó késedelmesen teljesít, úgy a vállalkozói díj a tényleges teljesítéskor válik esedékessé. Amennyiben a felajánlott szolgáltatás kellékhiányos, úgy a megrendelő jogosult megtagadni a szolgáltatás átvételét, díjfizetési kötelezettsége tehát nem áll be.
A vállalkozási szerződés esetén is irányadó az a szabály, mely szerint hibás teljesítés estén a jogosult az ellenszolgáltatás arányos részét a kijavításig vagy a kicserélésig visszatarthatja [Ptk. 306. § (5)]. A jogszabály nem a hibás munkarészek költségvetési (kivitelezési) értékének visszatartását teszi lehetővé, hanem az egész ellenszolgáltatás arányos részének a visszatartását. Abból a szempontból, hogy mit kell arányos résznek tekinteni, lényeges a hibának a használhatóságra gyakorolt hatása, így viszonylag csekély költséggel kijavítható hibák esetén is helye lehet jelentősebb összeg visszatartásának, amely a vállalkozót megfelelően ösztönzi a kijavításra és arányban áll a hiba kijavításához fűződő megrendelői érdekkel (BH1985. 321.). Per esetén a bíróságnak vizsgálnia kell, hogy a visszatartás milyen összeg erejéig jogos (BH1984. 501.). A megrendelő a tájékoztatási kötelezettség teljesítéséig is visszatarthatja a vállalkozói díjat [Ptk. 396. § (4)].
A visszatartási jog a kijavításig vagy kicserélésig, a tájékoztatás megadásáig, illetve a vállalkozói díj kifizetéséig tarthat. Ha a vállalkozói díjat már megfizette, abban az esetben nincs mit visszatartania annak ellenére, hogy esetleg a kijavítás vagy kicserélés még nem történt meg, illetőleg a tájékoztatás adásra nem került még sor.
A díj esedékességének időpontját nem érinti az a körülmény, hogy a számla részben nem alapos (BH1974. 171.). A vállalkozói díj alaptalanul kifogásolt része után a megrendelőnek az esedékesség időpontjától kezdve késedelmi kamatot kell fizetnie (BH1973. 467.).
A vállalkozó résszámlájában meghatározott követelés a részteljesítés időpontjában válik esedékessé (BH1974. 216.). Szabálytalan rész-számla alapján az abban foglalt követelésre a vállalkozó akkor sem jogosult, ha a megrendelő ilyenek alapján korábban fizetést teljesített (BH1974. 415.).
Az alvállalkozó díjkövetelése arra tekintet nélkül esedékes a vállalkozóval szemben (aki megrendelői pozícióban van e szerződési relációban), hogy az azt is magában foglaló ellenszolgáltatását mikor kapja meg a megrendelőtől. Az alvállalkozói számla kifizetése tehát nem tehető függővé a megrendelő előzetes számlaellenőrzésétől (BH1975. 139.).
Amennyiben a felek átalánydíjas szerződést kötöttek, azonban a vállalkozó a szerződést csak részben teljesítette, úgy a részarányos teljesítésnek megfelelő díjazásra jogosult. Amennyiben a megrendelő fizetésképtelen, a vállalkozó nem követelheti a szolgáltatás vagy a szolgáltatás részét alkotó dolog kiadását a vállalkozói díj megfizetése helyett (BH1996. 105.).
Amennyiben a vállalkozó elvégzi a megrendelt pótmunkát és tervezői költségvetés hiányában az általa elkészített költségvetést a megrendelő kollaudálja, a megrendelő köteles a pótmunka díját a vállalkozó részére megfizetni (BH1984. 503.).
Ha a szolgáltatást oszthatatlannak kell tekinteni, részletekben való teljesítés esetén ellenszolgáltatás a részletek után nem követelhető (BH1980. 435.).
A különleges körülmények között keletkezett többletköltségek csak megállapodás alapján, illetve a megfelelő szerződési kikötés módosítása esetén számíthatók fel, egyébként ilyen esetben a szerződés a Ptk. 210. §-ában meghatározott feltételek mellett megtámadható (GKT 78/1973. szám).
Ha a kivitelező a költségvetésben előírtnál drágább anyagot használ fel, ez a kikötött ellenérték emelkedését csak akkor vonhatja maga után, ha a felek a szerződésüket e részében - kifejezett nyilatkozatukkal vagy ráutaló magatartásukkal - módosították. Ennek hiányában - ha a drágább anyag felhasználását rendkívüli körülmény indokolja - a szerződés módosításnak lehet helye [Ptk. 241. §, GKT 79/1973. szám).
A felek ellenkező megállapodása hiányában a vállalkozói díj, mint pénztartozás teljesítési helye a jogosult telephelye. Ettől eltérő rendelkezést jogszabály is tartalmazhat. Így például ha a felek másként nem állapodtak meg, a bankszámlák közötti elszámolás útján teljesített fizetést akkor kell megtörténtnek tekinteni, amikor a pénzintézet a fizetésre kötelezett bankszámláját megterheli. A bankszámlára készpénzben teljesített fizetést pedig akkor kell megtörténtnek tekinteni, amikor a készpénzt a pénzintézet pénztáránál vagy a postán befizetik [a pénzforgalomról, a pénzforgalmi szolgáltatásokról és az elektronikus fizetési eszközökről szóló 232/2001. (XII. 10.) Korm. rendelet 10. § (7)].
A vállalkozói díj kifizetésének módja:
A felek e tekintetben is szabadon megállapodhatnak a vállalkozási szerződésben. A díjfizetés többféle módon történhet. A 9/2001. (MK 147.) MNB rendelkezés 13. §-a kimondja, hogy: ha törvény vagy kormányrendelet a pénztartozás megfizetésének módját kötelezően nem írja elő, a felek a fizetési módban szabadon állapodhatnak meg.

A belföldi fizetési forgalomban alkalmazható fizetési módok a következők:
I. bankszámlák közötti fizetések:
a) átutalás
1. egyszerű átutalás,
2. csoportos átutalás,
b) beszedési megbízás
1. csoportos beszedési megbízás (csoportos inkasszó),
2. azonnali beszedési megbízás (azonnali inkasszó),
3. határidős beszedési megbízás (határidős inkasszó),
c) okmányos meghitelezés (akkreditív);
II. készpénz-helyettesítő fizetési eszköz
a) elektronikus fizetési eszköz
1. távolról hozzáférést biztosító fizetési eszköz (pl. bankkártya),
2. elektronikus pénzeszköz,
b) csekk;
III. készpénzfizetés.
A készpénzfizetés teljesíthető:
a) a pénzösszeg közvetlen átadásával,
b) a jogosult bankszámlájára készpénzben teljesített befizetéssel,
c) készpénz-átutalási megbízással,
d) a jogosult részére kifizetési utalvánnyal történő kiutalással,
e) készpénzfelvételi utalvány útján történő kifizetéssel,
f) pénzforgalmi betétkönyv felhasználásával,
g) postai küldemény utánvételezésével,
h) esetenkénti egyszerű átutalással átutalt összegből készpénz felvételével.
Ha a számlatulajdonosok a fizetés módjában nem állapodtak meg, a bankszámlák közötti fizetést egyszerű átutalással kell teljesíteni.

(2) A vállalkozót a díj biztosítására zálogjog illeti meg a megrendelőnek azokon a vagyontárgyain, amelyek a vállalkozási szerződés következtében birtokába kerültek.

A vállalkozó törvényes zálogjoga:
A vállalkozói díj biztosítására szolgáló zálogtárgyak lehetnek a megrendelőnek olyan vagyontárgyai, amelyek a vállalkozási szerződés következtében kerültek a vállalkozó birtokába. Ha a megrendelő vagyontárgyai nem a vállalkozási szerződés alapján, hanem más jogviszony alapján kerültek a vállalkozó birtokába, e vagyontárgyakon a vállalkozónak nincs törvényes zálogjoga. Zálogtárgyak lehetnek a vállalkozó birtokába került anyagok, alkatrészek, a megrendelő szerszámai, gépei, más eszközei. A vállalkozó törvényes zálogjoga kiterjed a végrehajtás alól mentes vagyontárgyakra is. A Vht. 89. § (3) bekezdése akként rendelkezik, hogy az egyébként mentes dolog is lefoglalható a dolog elkészítési vagy javítási díjának a behajtása végett, ha a foglalást a bíróság így rendelte el. A törvényes zálogjog lehetősége a vállalkozó kockázatát csökkenti, hiszen a zálogjog kielégítési elsőbbséget biztosít a vállalkozó számára.
A törvényes zálogjog csak a vállalkozói díj erejéig illeti meg a vállalkozót.
BH2003. 124. *A gazdasági társaság vezető tisztségviselői kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [1988. évi VI. tv. 32. § (1) bek., 183. § (2) bek. g) és k) pont, 192. § (1) és (2) bek., 200. § (1) bek., Ptk. 254. § (1) bek., 260. § (2)-(3) bek., 301. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 360. § (1) bek., 397. § (2) bek., 1992. évi XXII. tv. (Mt.) 168. § (2) bek., 169. § (3) és (4) bek.].*
BH1999. 180. *Érvényesen kikötött jelzálogjog hiányában a vállalkozót a megrendelő földtulajdonán vagy azon lévő felépítményén zálogjog nem illeti meg, a megrendelő felszámolása esetén tehát - zálogjoga alapján - a vállalkozó követelésének kedvező besorolására nem tarthat igényt [Ptk. 97. § (1)-(2) bek., 265. §, 397. § (2) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 57. § (1) bek. b) pont].*
BH1999. 127. *Az épület nyílászárói - beépítésük után - osztják az ingatlan jogi sorsát, ezért azokat nem lehet külön zálogjoggal terhelni vagy azokkal kapcsolatban jogszabályon alapuló zálogjogot - az építménytől függetlenül - érvényesíteni [Ptk. 95. § (1) bek., 98. §, 117. § (1) bek., 265. §, 397. § (2) bek., 1972. évi 31. tvr. 6. § (1) bek. i) pont].*
BH1997. 485. *I. Árleszállítás a vállalkozási szerződés hibás teljesítése miatt [Ptk. 306. § (5) bek., 397. § (1) bek].*
BH1997. 136. *Az előteljesítési díj megfizetésére irányuló igény elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 397. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 56. §].*

BH1996. 105. *a megrendelőtől a díjfizetés helyett a szolgáltatás részét alkotó dolog kiadását akkor sem követelheti, ha a megrendelő fizetésképtelen [Ptk. 389. §, 397. § (1) és (2) bek.].*

BH1992. 713. *A megrendelő megalapozatlan hivatkozása arra, hogy a részére szolgáltatott terv alkalmatlan az építési engedély kiadására, és ezért a vállalkozó a tervezői díj megfizetését nem követelheti [Ptk. 397. §, 408. §].*

BH1989. 237. *I. A vállalkozói díj a vállalkozás teljesítésekor esedékessé válik. A fizetési határidő vagy a jogosult számlázási késedelme az esedékességet nem érinti, hanem csak a kötelezett késedelmet zárja ki [Ptk. 397. § (1) bek., GKT. 51/1973. sz.].*

BH1985. 321. *A hibának a használhatóságra gyakorolt hatása folytán csekély költséggel kijavítható hiba esetén is helye lehet az ellenszolgáltatás jelentősebb hányada arányos részként való visszatartásának [Ptk. 306. § (5) bek., 397. § (1) bek.].*

BH1984. 503. *I. Ha a vállalkozó a megrendelt pótmunkát elvégzi, és a tervezői költségvetés hiányában általa elkészített költségvetést a megrendelő felülvizsgálja (kollaudálja), a pótmunka díját meg kell fizetni, és a megrendelőnek gondoskodnia kell arról, hogy meglegyenek a járandóság átutalásainak feltételei [Ptk. 397. § (1) bek.].*

BH1984. 502. *A vállalkozó érdekkörében felmerült okból keletkezett teljesítési késedelem időtartamára árkülönbözet nem számítható fel [Ptk. 4. § (4) bek., 397. § (1) bek., 3/1980. (I. 19.) ÉVM-ÁH sz. r. 15. § (5) bek., 3/1982. (I. 20.) 5. §, 47/1979. (XI. 1.) PM sz. r. 7. §, 42/1981. ÉVM sz. közlemény 3. sz. melléklet].*

BH1984. 19. *I. A vállalkozót a díjának biztosítására szolgáló zálogjog a megrendelőnek csak azokon a vagyontárgyain illeti meg, amelyek az adott vállalkozási szerződés következtében kerültek a birtokába [Ptk. 397. § (2) bek.].*

398. § Az alvállalkozó vagy más közreműködő hibás teljesítése alapján a vállalkozó mindaddig érvényesítheti jogait, amíg a vállalkozó a megrendelővel szemben a szerződésszegés miatt helytállni tartozik, feltéve, hogy a vállalkozó a minőség megvizsgálására vonatkozó kötelezettségének eleget tett.

GK 47. szám

I. A gazdálkodó szervezetek közötti vállalkozási szerződések hibás teljesítése esetén az árleszállítás alapja a szolgáltatás ellenértéke, ha azonban a hiba a szolgáltatás egészének rendeltetésszerű használatát nem akadályozza, a hibás rész értéke. Az árleszállítás megállapításánál a bíróságnak arra kell törekednie, hogy a megbomlott értékegyensúly az ellenszolgáltatás csökkentésével helyreálljon.

II. Ha a kötelezett a hiba kijavítását megfelelő határidőre nem vállalja vagy nem végzi el, a jogosult a hiba kijavításának várható költségét akkor is követelheti, ha a kijavítás még nem történt meg. Ilyen esetben a kötelezettet a kijavítás előreláthető indokolt költségeiben kell marasztalni. Az összeg meghatározásánál az az irányadó, hogy a kijavítás a jogosultnak milyen indokolt költséget okoz.

A bíróság a kötelezett kérelme alapján a jogosult hozzájárulása hiányában javítás helyett nem hozhat a kötelezettet árleszállítás, illetve javítási költség megfizetésére marasztaló határozatot.

A közreműködő felelősségének meghosszabbítása:
A vállalkozó a teljesítés érdekében sok esetben alvállalkozót (alvállalkozókat), illetőleg más közreműködőket vesz igénybe különösen akkor, ha bonyolult vagy nagy volumenű munka elvégzése szükséges a mű létrehozásához. Ez a különféle szakipari munkákra való szakosodásból következik és a jobb minőség elérését,

a gyorsabb, hatékonyabb munkavégzést szolgálja. A vállalkozó a vállalkozási szerződés teljesítéséhez közreműködőként például szállítót is igénybe vehet, tehát szállítási szerződéseket köthet a munka elvégzéséhez szükséges anyagok, alkatrészek, tartozékok beszerzésére.

Az általános szabályok értelmében a jogosult a hibás teljesítésből eredő jogait a teljesítéstől számított hat hónapon belül érvényesítheti [Ptk. 308. § (1)], ezt követően csak az elévülés megszakadására és nyugvására vonatkozó szabályok szerint gyakorolhatja jogait. Amennyiben a vállalkozó az alvállalkozóval, illetve más közreműködővel szemben e szabályok alapján érvényesíthetné igényét, követelése elévülne azt megelőzően, hogy a megrendelőt megillető szavatossági jogok elévülési határideje megkezdődne.

Ezért rendelkezik a törvény akként, hogy a vállalkozó a szavatossági jogait mindaddig érvényesítheti az alvállalkozóval vagy más közreműködővel szemben, amíg helytállási kötelezettsége a megrendelővel szemben fennáll.

A vállalkozó a hibás teljesítés miatti jogait a közreműködővel szemben azzal a feltétellel érvényesítheti, hogy a minőség megvizsgálására vonatkozó kötelezettségének eleget tett. Ebből következően: ha az alvállalkozó vagy más közreműködő teljesítésekor a hiba felismerhető (ún. nyílt hiba), a vállalkozó alappal nem hivatkozhat a közreműködő meghosszabbított felelősségére. Ilyen esetben a Ptk. 308. § (1) bekezdése alapján a teljesítéstől számított 6 hónap alatt érvényesítheti szavatossági jogait a közreműködővel szemben. A közreműködő felelősségének meghosszabbítása tehát csak az ún. rejtett hibákra vonatkozóan áll fenn.

A törvény nem állít fel korlátokat a vállalkozó és az alvállalkozó közti igényérvényesítés terén abban az értelemben, amilyenek a megrendelő és a vállalkozó közötti viszonylatban a hibás teljesítés körében érvényesülnek. Ebből az következik, hogy ha a megrendelő az igényét megfelelő határidőn belül előterjeszti a vállalkozóval szemben és ezért a megrendelő keresetében foglalt követelés érvényesítésének nincs akadálya, a vállalkozó is érvényesítheti igényét alvállalkozójával vagy más közreműködőjével szemben, ha eleget tett a minőség megvizsgálására vonatkozó kötelezettségének. A vállalkozó igényérvényesítési idejének kezdő időpontját nem lehet a pert megelőzően készült szakértői vélemény elkészítésének időpontjához kötni, mert megrendelői kereset hiányában a vállalkozónak az alvállalkozóval vagy más közreműködővel szembeni keresete benyújtásának feltételei nem állnak fenn (BH1993. 185., BH1986. 113.)

BH1993. 185. *A vállalkozó - alvállalkozója hibás teljesítésén alapuló - jogainak érvényesítése az alvállalkozóval szemben, ha a vállalkozó a megrendelővel szemben a szerződésszegés miatt helytállni köteles [Ptk. 326. § (2) bek., 398. §].*

BH1986. 113. *Ameddig a kivitelező a megrendelővel (beruházóval) szemben az utó-felülvizsgálati eljárásban megállapított hibáért felelősséggel tartozik, addig a kivitelezés anyagszállítója is felelős a szállítmányának minőségéért a kivitelezővel szemben [Ptk. 385., 398. §].*

399. § Ha a teljesítés olyan okból válik lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős, és

a) a lehetetlenné válás oka mindkét fél érdekkörében vagy érdekkörén kívül merült fel, a vállalkozót az elvégzett munka és költségei fejében a díj arányos része illeti meg;

b) a lehetetlenné válás oka a vállalkozó érdekkörében merült fel, díjazásra nem tarthat igényt;

c) a lehetetlenné válás oka a megrendelő érdekkörében merült fel, a vállalkozót a díj megilleti, de a megrendelő levonhatja azt az összeget, amelyet a vállalkozó a lehetetlenné válás folytán költségben megtakarított, továbbá amelyet a felszabadult időben másutt keresett vagy nagyobb nehézség nélkül kereshetett volna.

A teljesítés lehetetlenülése

A teljesítés lehetetlenülésének okától függ, hogy a vállalkozót megilleti-e és ha igen, milyen mértékű vállalkozói díj.

- Ha a lehetetlenülés oka mindkét fél érdekkörében vagy mindkét fél érdekkörén kívül merült fel, a vállalkozót a díj arányos része illeti meg. Ennek alapja a ténylegesen elvégzett munka és annak szükséges költségei.

- Ha a lehetetlenülés oka a vállalkozó érdekkörében merült fel, vállalkozói díjat nem követelhet.

- Ha a lehetetlenülés oka a megrendelő érdekkörében merült fel, a vállalkozót megilleti a vállalkozói díj. A megrendelő azonban ilyen esetben jogosult arra, hogy levonja azt az összeget, amelyet a vállalkozó költségként megtakarított, illetve levonhatja azt a vállalkozói díjat is, amelyet a vállalkozó a lehetetlenülés folytán felszabadult időben más munkával keresett vagy nagyobb nehézség nélkül kereshetett volna.

Amennyiben a lehetetlenülés valamelyik félnek felróható, nem az e §-ban, hanem a Ptk. 312. § (2)-(3) bekezdésében foglalt szabályokat kell alkalmazni.

A lehetetlenülésre irányadó szabályokat alkalmazta a bíróság akkor is, amikor a felek előszerződést kötöttek, és az ezt követően a jogszabály által kötelezően előírt versenytárgyalás eredményeként más pályázó nyerte el a munkát és nem az a fél, akivel a megrendelő az előszerződést kötötte (BH1997. 490.).

BH1999. 161. *Kárveszélyviselés a vállalkozási szerződés késedelmes teljesítése esetén [Ptk. 303. § (2) bek. b) pont, 312. § (2) bek., 399. §].*

BH1997. 490. *A felek között létrejött előszerződés ugyan keletkeztet szerződéskötési kötelezettséget, ez azonban nem vehető figyelembe, ha az előszerződés tárgyával kapcsolatos - jogszabályból fakadó - versenytárgyalás-kiírási kötelezettség teljesítése során a munkát nem az előszerződést kötő fél, hanem más pályázó nyeri el. Ilyen esetekben a lehetetlenülés szabályai az irányadók [Ptk. 208. § (1) bek., 228. § (1) bek., 312. § (1) bek., 399. § (1) bek. a) pont, 36/1988. (VIII. 16.) PM r.].*

BH1997. 302. *Az ingatlanközvetítésre irányuló szerződés jogi természete [Ptk. 389. §, 399. § a) pont, 474. § (1) bek., 478. § (2) bek.].*

BH1995. 45. *Nem ütközik jogszabályba az a vállalkozási szerződés, amely szerint a vállalkozó akkor is igényt tarthat a vállalkozói díjra, ha a hirdetések elhelyezésére kötött szerződés teljesítése azért vált lehetetlenné, mert a hirdetéseket a megrendelő nem bocsátotta a vállalkozó rendelkezésére (Ptk. 399. §).*

BH1987. 357. *A baleset következtében elhalt személy által eltartottak csak akkor igényelhetnek tartást pótló járadékot, ha maga az elhalt is olyan károsultnak minősül, aki más személlyel (a másik üzembentartóval) szemben kártérítésre jogosult lenne. Mindez irányadó a biztosítónak a kötelező gépjármű felelősségbiztosítás alapján fennálló kötelezettségére is [Ptk. 346. § (1) bek., 399. § (1) bek., 358. § (1) bek., 559. § (1) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. sz. r. 2. § (1) bek.].*

BH1977. 166. *A feladó tulajdonában levő, a fuvarozás tartama alatt megsérült vasúti kocsinak a fuvarozó által kijavítás (az eredeti állapot helyreállítása) céljából való átvétele a feladó kártérítési igényének elismerését jelenti. Az elismeréssel megszakadt elévülés a kijavított fuvareszköz visszaadásával kezdődik újra [3/1960. (V. 13.) KPM sz. r.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 64. cikk 1., 2., 5. §, Ptk. 4. §, 327. § (1) bek., 399. § (1) bek., 356. §].*

FPK 1995/35. *A közterületen korhadás miatt kidőlt fa által okozott kárért a fák gondozására köteles Kertészeti Vállalat és a folyamatos ellenőrzést elmulasztó önkormányzat egyetemlegesen felel [Ptk. 344. § (1) bek., 399. § (1) bek.], (FB 41. Pf. 23.795/1993/2.)*

400. § (1) A megkezdett, valamint a befejezett, de át nem adott mű tekintetében a kárveszély a teljesítés lehetetlenné válására vonatkozó szabályok szerint oszlik meg a megrendelő és a vállalkozó között.

A törvény a még át nem adott műre vonatkozó kárveszélyviselésre a lehetetlenülés szabályait rendeli alkalmazni. Amennyiben a lehetetlenülésért valamelyik fél felelős, úgy a Ptk. 312. § (2)-(3) bekezdése alapján kell megítélni a kárveszély viselését. Amennyiben a károsodás olyan okból következik be, amelyért egyik fél sem felelős, a Ptk. 399. § szerint kell megállapítani, hogy az át nem adott műben keletkezett kárt a vállalkozónak vagy a megrendelőnek kell-e viselnie. E tekintetben tehát nem alkalmazható a Ptk. 99. §-a, miszerint a tulajdonos viseli a dologban beállott azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni. Ha a károsodás mindkét fél érdekkörében vagy érdekkörén kívül merült fel, a kár megoszlik a megrendelő és a vállalkozó között. Amennyiben a károsodás oka a vállalkozó érdekkörében merült fel, a kárt ő viseli. Amennyiben a károsodás a megrendelő érdekkörében merült fel, a kárt a megrendelőnek kell viselnie, ebből azonban levonhatja a vállalkozó oldalán jelentkező megtakarításokat, illetve azt az összeget, amelyet a vállalkozó a felszabaduló időben másutt keresett vagy nagyobb nehézség miatt kereshetett volna.

(2) A vállalkozó a senkinek fel nem róható ok következtében elpusztult mű újbóli előállítására, a megrendelő pedig annak átvételére nem köteles.

Ha az át nem adott mű úgy pusztul el, hogy az egyik félnek sem róható fel, azaz olyan okból lehetetlenül a teljesítés, amelyért egyik fél sem felelős, a vállalkozó nem köteles újból elvégezni a munkát, a megrendelő pedig az újból előállított mű átvételére nem köteles. E szabály a lehetetlenülésnek a Ptk. 399. §-ában foglalt mindhárom esetére irányadó. A felek ettől eltérően is megállapodhatnak. Előfordulhat olyan eset is, amikor a vállalkozó ismételten elkezdi a mű létrehozását és ezt a megrendelő hallgatólagosan (ráutaló magatartással) tudomásul veszi. Ez esetben e törvényi rendelkezés nem alkalmazható.

(3) A szerződés teljesítéséhez szükséges anyagokban és eszközökben esett kár viselésére az általános szabályokat kell alkalmazni.

Eltérő szabály irányadó a teljesítéshez szükséges anyagokban és eszközökben esett kár viselésére, mint a megkezdett, valamint a befejezett, de át nem adott mű tekintetében. A teljesítéshez szükséges anyagokban és eszközökben esett kár viselésére ugyanis az általános kárveszély-viselési szabályokat kell alkalmazni (Ptk. 99. §), azaz a tulajdonos viseli a dologban beállott azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni. Alkalmazni kell a kártérítésre vonatkozó általános felelősségi szabályokat is. Amennyiben a vállalkozó vagy teljesítési segédjének felróható magatartása miatt keletkezett kár a megrendelő által átadott anyagokban és eszközökben, a vállalkozó a Ptk. 318. § és Ptk. 339. § alapján, a Ptk. 315. §-ára is figyelemmel köteles a megrendelő kárát megtéríteni. Amennyiben a teljesítéshez szükséges anyagok és eszközök a vállalkozó

tulajdonában állnak és ezekben a megrendelő felróható magatartása miatt keletkezik kár, úgy a megrendelő lesz köteles a vállalkozó kárát megfizetni.

BH2000. 486. *A tulajdonjog fenntartásával megkötött állatnevelési szerződés esetében a kárveszély viselése [Ptk. 99. §, 312. §, 400 § (1) bek.].*

BH1980. 127. *Jótállási kötelezettsége körében javításra átvett hibás gépkocsi károsodás nélküli tárolásáról az eladó, illetőleg teljesítési segédje köteles gondoskodni. Ha a szabadban tárolás folytán a jármű a rendkívüli időjárás miatt a javítás ideje alatt károsodik, ennek következményeit a jótállásra kötelezett eladó nem háríthatja át a vevőre [Ptk. 315., 318. §, 339 § (1) bek., 340. § (1) bek., 400. § (3) bek.]*

401. § Önálló feladat ellátására alkalmas, összetett gazdasági, illetve műszaki egység megvalósítására irányuló vállalkozási szerződés alapján a vállalkozó köteles a munka gazdaságos és gyors, az ugyanazon a létesítményen dolgozó többi vállalkozóval összehangolt elvégzéséhez szükséges feltételeket megteremteni, valamint a többi vállalkozóval az együttműködés módjának és feltételeinek meghatározásához szükséges szerződéseket megkötni. A vállalkozó felelőssége az ilyen vállalkozási szerződésben kikötött műszaki, gazdasági és egyéb feltételek teljesítéséért akkor is fennáll, ha a teljesítéshez szükséges tervet a vállalkozó egészben vagy részben nem maga készítette (fővállalkozás).

A fővállalkozás:

1993. november 1-je előtt a 7/1978. (II. 1.) MT rendelet tartalmazta a fővállalkozásra vonatkozó szabályokat. Az e § szabályait megállapító 1993. évi XCII. törvény miniszteri indokolása kiemelte, hogy a törvényalkotó a fővállalkozás szabályainak a Ptk.-n belüli elhelyezésével kívánja kifejezni azt, hogy a fővállalkozás nem sorolható be a vállalkozási szerződésnek a szolgáltatás tárgya, természete, ágazati hovatartozása szerint megállapított altípusai közé, hanem a vállalkozás sajátos - szolgáltatási és felelősségi többletet hordozó - alakzataként kezelendő. A felek megállapodásán múlik, hogy a szolgáltatásbeli és felelősségi többletet a vállalkozót megillető díjazásban miként fejezik ki.

A fővállalkozási szerződésnek egyrészt tartalmaznia kell a Ptk. 389. §-ban foglalt minimális tartalmi elemeket, emellett a fővállalkozó feladata az is, hogy az ugyanazon a létesítményen dolgozó többi vállalkozóval összehangolt munkavégzéshez szükséges feltételeket megteremtse és a többi vállalkozóval az együttműködés módjának és feltételeinek meghatározásához szükséges szerződéseket megkösse. A fővállalkozónak tehát nem a vállalkozó és alvállalkozó közötti munkaszervezés és koordináció a feladata, hanem - a megrendelő és a többi vállalkozó között létrejött önálló vállalkozási szerződések alapján - a többi vállalkozó munkavégzésének összehangolása. Fővállalkozási szerződés kötése akkor indokolt, ha összetett gazdasági, illetve műszaki egységet kell megvalósítani, amely önálló feladat ellátására alkalmas. A fővállalkozó felelős a szerződésben kikötött műszaki, gazdasági és egyéb feltételek teljesítéséért akkor is, ha a teljesítéshez szükséges terveket vagy annak egy részét nem ő készítette.

BH2003. 20. *A megbízási és fővállalkozói szerződés elhatárolása [Ptk. 401. §, 474-475 §-ok, 7/1978. (II. 1.) MT r., Pp. 215. §, 252. § (3) bek.].*

2. Az építési szerződés

402. § Építési szerződés alapján a vállalkozó építési-szerelési munka elvégzésére, a megrendelő pedig annak átvételére és díj fizetésére köteles.

Az építési szerződés a vállalkozási szerződés egyik önállóan nevesített altípusa. 1993. november 1-je óta a gazdasági élet valamennyi szereplője köthet építési szerződést, nemcsak a gazdálkodó szervezetek. Az építési szerződés alanya tehát bárki lehet megrendelőként és vállalkozóként is. A szolgáltatás tárgya építési-szerelési munka elvégzése. A megrendelő főkötelezettsége az elkészült mű átvétele és a vállalkozói díj megfizetése. Az építési szerződésre vonatkozóan külön jogszabály nincs hatályban 1993. november 1-je óta.

Az építési-szerelési munka fogalmát jogszabály nem határozza meg. A bírói gyakorlat ilyennek tekinti az új építmény létrehozását, a meglévő építmény újjáépítését, bővítését, átalakítását, karbantartását és javítását, valamint annak lebontását is.

Az építési-szerelési, illetve a technológiai szerelési munkák elhatárolása tekintetében lásd a Ptk. 407. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázatot.

A feleknek az építési-szerelési szerződésben meg kell jelölniük az elvégzendő munka mennyiségét, minőségét és meg kell állapodniuk a teljesítési határidőben is. Az építési-szerelési munkákra vonatkozóan ma már hatósági ár nincs, az tehát szabad áras tevékenység, ezért a feleknek kellő körültekintéssel kell a vállalkozói díjat meghatározniuk.

BH2003. 197. *Az átalánydíjas építési szerződés esetén a pótmunka és a többletmunka elhatárolása (Ptk. 389. §, 402. §, 201. sorszámú elvi határozat).*

BH1994. 683. *A távközlési hálózat kiépítésére kötött építési szerződésen alapuló vállalkozói díj megfizetésére irányuló követelés elbírálásánál irányadó szempontok, ha a megrendelő a távközlési beruházási hozzájárulást megfizette [Ptk. 402. §, 16/1987. (V. 13.) MT r. 1. §, 3. §, 2/1987. (V. 13.) MP rek. 2. § (1) bek.].*

BH1977. 235. *Ha a felek által kutatási-fejlesztési szerződésnek nevezett jogügylet tartalma nem felel meg az ilyen jellegű szerződésnek, a kártérítési felelősség korlátozása érvénytelen [Ptk. 402. § (2) bek., 409. § (1) bek., 200. § (2) bek., 339. §, 340. § (1) bek., 1/1968. (I. 11.) OMFB sz. r.-tel közzétett kutatási-fejlesztési szerződések általános feltételei 36. pont, GKT 17/1973. sz.].*

403. § (1) Ha a szerződés megkötésekor a kivitelezéshez szükséges valamennyi terv (költségvetés, műleírás stb.) még nem áll rendelkezésre, a tervek fokozatos szolgáltatásának határidőit, valamint az építési-szerelési munka egészére vonatkozó költségelőirányzat alapján megállapított tájékoztató jellegű díjat a szerződésben meg kell határozni.

Az építési-szerelési szerződés lényeges tartalmi elemei közé tartozik, hogy a felek meghatározzák a szolgáltatás tárgyát mennyiség és minőség szerint, valamint megállapodjanak a vállalkozási díjban. A felek a szolgáltatás tárgyának mennyiségét és minőségét meghatározhatják tervdokumentációra és költségvetésre való utalással is [Ptk. 390. § (3)]. Főleg nagyberuházások esetén előfordulhat, hogy a vállalkozási szerződés megkötésének idejéig nem készül el a teljes tervdokumentáció, illetve a költségvetés. A részleges tervek birtokában azonban a kivitelezés megkezdhető és folyamatosan végezhető akkor, ha a szükséges terveket és költségvetéseket folyamatosan szolgáltatják a kivitelező részére. Emiatt engedi meg a törvény a tervek, illetve a költségvetés fokozatos szolgáltatását. Ez esetben azonban a feleknek pontosan meg kell határozniuk az építési-szerelési szerződésben, hogy a konkrétan meghatározott egyes részletterveket mikorra (teljesítési határidő) szolgáltatja a megrendelő a vállalkozó részére.

Miután a szerződés megkötésekor a szolgáltatás mennyisége és minősége teljes egészében nincs konkrétan meghatározva, ezért a vállalkozói díj sem határozható meg pontosan. Az elvégzendő munkák volumenét csak becsülni lehet, ezért az építési-szerelési szerződésnek a tájékoztató jellegű vállalkozói díjat kell tartalmaznia, ezt a felek költségelőirányzat alapján határozhatják meg.

(2) Ha a szolgáltatás természetéből más nem következik, a szolgáltatás oszthatatlan. Ha azonban a felek a szerződésben a munka egyes részeinek átadás-átvételében állapodnak meg, a szolgáltatást oszthatónak kell tekinteni.

GKT 28/1973. szám

Ha a felek az építési szerződésben kezdési határidőt kötöttek ki és részhatáridőben is megállapodtak, s a vállalkozó kezdési késedelembe esett, kötbéralapnak nem a rész-szolgáltatás, hanem a teljes szolgáltatás értékét kell tekinteni.

Főszabály szerint a szolgáltatást oszthatatlannak kell tekinteni. Kivétel e szabály alól két esetben van, azaz a szolgáltatás akkor osztható, ha

- a szolgáltatás természetéből ez következik, vagy

- a felek a szerződésben a munka egyes részeinek átadás-átvételében állapodtak meg.

A szolgáltatás természetéből eredően osztható a szolgáltatás akkor, ha annak tárgya fizikailag osztható. Fizikai oszthatóságról beszélünk akkor, ha a dolog részekre bontása nem jár a dolognak vagy a dolog egy részének az elpusztulásával, értékének vagy használhatóságának számottevő csökkenésével. Ezt az elvet a joggyakorlat alakította ki, mert jogszabály az oszthatóság, illetve oszthatatlanság fogalmára előírást nem tartalmaz.

Előfordulhat, hogy a felek a szerződésben úgy állapodnak meg, hogy a fizikailag osztható egyes szolgáltatásokat oszthatatlannak minősítik. Ezt a joggyakorlat jogi oszthatatlanságnak nevezi. A szerződéses szabadság elvéből következően az építési-szerelési szerződésben is kiköthető a jogi oszthatatlanság az egyébként fizikailag osztható szolgáltatások esetére is.

A felek szerződése alapján a szolgáltatás csak akkor válik oszthatóvá, ha annak egyes részei tekintetében a megállapodás nemcsak külön teljesítési határidőket tartalmaz, hanem kifejezetten a részbeni átadás-átvételre

is vonatkozik. Önmagában a szolgáltatást nem teszi osztható vá a részszámla kiállításának lehetősége vagy az, hogy az építési munka csak több ütemben végezhető el (BH1997. 493.).

Ha a vállalkozó az épületnek csak egy részét fejezi be és csak azokról vonul el, de más részei tekintetében a munkát a helyszínen tovább folytatja, nem lehet arra következtetni, hogy átadás-átvétel történt, mert az építési-szerelési munka oszthatatlansága a nem önálló részek tekintetében ezt kizárja. Természetesen más a helyzet, ha a felek az építési-szerelési munka egyes részeinek átadás-átvételében állapodnak meg. Ha a tényleges befejezés és levonulás ilyen - részteljesítésként átadható - épületekre vonatkozik, sor kerülhet arra, hogy a bíróság ezekre vonatkozóan is külön megállapítsa a nem szabályszerű átadás, illetőleg teljesítés tényét (GKT 92/1973. szám, BH1983. 292.).

Ha a felek több építési szerződést kötöttek, a szolgáltatás oszthatatlansága az egyes szerződések keretén belül érvényesül még akkor is, ha a külön szerződésekben kikötött, még el nem végzett munkákra utóbb egyetlen új befejezési határidőben állapodnak meg (BH1982. 20.).

Annak, hogy a szolgáltatás osztható vagy oszthatatlan, jelentősége van abból a szempontból is, hogy a megrendelő köteles-e részteljesítést elfogadni. Az általános szabályok értelmében (Ptk. 285. §), ha a szolgáltatás osztható, a jogosult részteljesítést is köteles elfogadni, kivéve ha a részteljesítést a szerződésben kizárták vagy a részteljesítés a megrendelő lényeges érdekét sérti. Emellett jelentősége lehet a kárveszélyviselésnél a lehetetlenüléssel kapcsolatos jogkövetkezmények alkalmazása terén; illetőleg hibás teljesítés esetén az árleszállítás mértékének megállapításánál is; avagy a hiba értékének meghatározásakor is; vagy pedig ha a felek kötbért kötöttek ki a szerződésben, a kötbér alapjának kiszámítása szempontjából is.

(3) Jogszabály eltérő rendelkezése hiányában a munka elvégzéséhez szükséges hatósági engedélyezési eljárás megszervezése, továbbá a hatósági engedélyek beszerzése a megrendelő feladata.

Az építésügyi hatóság engedélye szükséges telekalakításhoz, építmény, építményrész, épület-együttes megépítéséhez, átalakításához, bővítéséhez, felújításához, helyreállításához, korszerűsítéséhez, lebontásához, elmozdításához, illetve használatbavételéhez, fennmaradásához vagy a rendeltetésének megváltoztatásához a jogszabályokban meghatározott esetekben [az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény 34. § (1)].

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal építésügyi hatósági jogkörben eljárva engedélyezi a műemléken végzendő azon építési munkákat, amelyek az építésügyi engedélyezési szabályok szerint engedélykötelesek. A hivatal hatósági jogkörébe tartozik az eljárás a műemléki ingatlant érintő telekalakítási és területhasznosítási ügy elbírálása is. A törvény a Hivatal engedélyét követeli meg egyes, egyébként építési vagy más hatósági engedélyhez nem kötött tevékenységekhez is, így például

- a kulturális örökség jellegét és megjelenését tartósan érintő munkákhoz, tevékenységekhez;

- reklámok műemléken történő elhelyezéséhez;

- a műemlék funkciójának, használati módjának megváltoztatásához;

- műemlékhez tartozó ingatlanterületen fa kivágásához és telepítéséhez;

- a műemlékekkel és a védetté nyilvánított kulturális javakkal kapcsolatos megóvási (konzerválási), restaurálási vagy átalakítási munkákhoz;

- védett kulturális örökségi objektumok jellegét és megjelenését befolyásoló fényforrás elhelyezéséhez, illetve üzemeltetéséhez stb. (a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 63. §).

A fent említett eseteken kívül is tartalmaznak jogszabályok előírásokat arra, hogy bizonyos tevékenységekhez hatósági engedélyt kell beszerezni. A megrendelő (az építtető) feladata a szükséges hatósági engedélyezési eljárás megindítása, illetve a hatósági engedélyek beszerzése. Ettől eltérő rendelkezést jogszabály tartalmazhat. Amennyiben az építtető a hatósági engedélyeket határidőre nem szerzi be, ez a közbenső intézkedés elmulasztása jogkövetkezményeinek alkalmazását vonja maga után, tehát a jogosult késedelmére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

A BH1994. 332. jogeset tényállása szerint a felperes építési engedély alapján két fogadóból, nyolc üdülőházból és egy vizesblokkból álló kemping megépítését rendelte meg az alperesnél, majd a felek a szerződést akként módosították, hogy a felperes egy 16 helyiségből álló szolgáltató létesítmény építését is megrendelte az alperesnél, amelyhez azonban építési engedély nem állt rendelkezésre. Az alperes építési engedély hiányában a módosított szerződést teljesítette. Az építésügyi hatóság a felperest építésrendészeti bírsággal sújtotta. A felperes kártérítés címén igényelte az alperestől a bírság összegét. A bíróság a kárt fele-fele arányban megosztotta a felek között kifejtve, hogy a kár bekövetkeztében a felperes magatartása is közrehatott, mert az ő feladata lett volna az építési engedély beszerzése [Ptk. 340. § (1), Ptk. 403. § (3)].

E jogszabályi rendelkezés értelmében nem csupán a hatósági engedélyeket kell az építtetőnek beszereznie, hanem a kivitelezéshez szükséges közműnyilatkozatokat is (BH1982. 158.). A külön jogszabályok ennek feltételeit részletesen szabályozzák.

Így például a gázszolgáltató kivitelezésre alkalmas nyilatkozatának hiányában a létesítményt nem szabad kivitelezni. A csatlakozóvezeték és a fogyasztói berendezés kiviteli tervét 200 köbméter/óra teljesítmény alatt vételező fogyasztók esetében a gázszolgáltatónak a kivitelezés megkezdése előtt be kell nyújtani és azt a gázszolgáltató műszaki, biztonsági és környezetvédelmi szempontból díjmentesen köteles felülvizsgálni. Ennél nagyobb teljesítmény esetén a felülvizsgálat díjköteles. Ez a felülvizsgálat nem vonatkozik a tervezett készülékek és anyagok gyártmányára, típusára, ha azok egyébként a vonatkozó előírásoknak megfelelnek. A kiviteli terv szerint elkészített gázszerelést a gázszolgáltató az üzembe helyezés előtt köteles díjmentesen ellenőrizni és minősíteni [A gázszolgáltatásról szóló 1994. évi XLI. törvény 18. § (2), (5); 3/1995. (I. 20.) Korm. rendelet 6. § (1)]

(4) A vállalkozó köteles elvégezni a tervben szereplő, de a költségvetésből hiányzó munkákat (többletmunka), továbbá azokat a műszakilag szükséges munkákat is, amelyek nélkül a létesítmény rendeltetésszerűen nem használható. E munkák díjainak elszámolásáról külön jogszabály rendelkezik.

Többletmunka, pótmunka:

Az építési-szerelési szerződés alapján a felek a szolgáltatás tárgyát általában tervdokumentációra és költségvetésre utalással határozzák meg. Amennyiben valamely munka a tervdokumentációban szerepel, de a költségvetésből kimarad, e munkát a törvény többletmunkának minősíti. Pótmunkának tekinti az ítélkezési gyakorlat azokat a műszakilag szükséges munkákat, amelyek a tervdokumentációból kimaradtak, de nélkülük a létesítmény rendeltetésszerűen nem használható. A vállalkozó mind a többletmunkát, mind a pótmunkát köteles elvégezni. A többletmunka és a pótmunka díjainak elszámolásáról külön jogszabály rendelkezik. Többletmunkáért a vállalkozó az átalánydíjon felül külön díjra nem tarthat igényt (BH1995. 652.). Ennek az az indoka, hogy a terv fogalmát nem lehet szűken értelmezni, és a terv körébe tartozónak kell tekinteni a dokumentáció minden olyan elemét, amely a vállalkozás műszaki tartalmát meghatározza. Ennek megfelelően a terv része minden olyan szakhatósági rendelkezés, amely a szerződésszerű teljesítéshez szükséges munkákat, munkarészeket foglal magában.

Az építési vállalkozó megtámadhatja a szerződést, ha annak megkötése után olyan további munkálatok szükségessége merül fel, amelyről korábban a felek nem tudhattak és amelyek nagymértékben meghaladják a szerződésben vállalt munkálatok körét (BH1989. 364.).

Nincs szükség a szerződés megtámadására abból a célból, hogy a vállalkozó a többlet és pótmunkák ellenértékére vonatkozó követelését megalapozza (BH1986. 473.; BH1987. 91.).

Az építési szerződésnek megfelelő teljesítés és a szolgáltatásnak az építtető által történt használatbavétele után elvégzett munka nem tekinthető többletmunkának, ennek ellenértékét a megrendelőnek - külön erre vonatkozó megállapodás hiányában és a jogszabályban meghatározott feltételek esetén - jogalap nélküli gazdagodás címén kell megfizetnie (BH1982. 58.).

Amennyiben a felek a vállalkozási szerződést módosítják, a többletmunka és a pótmunka felmerültét nem az eredeti tervdokumentáció és költségvetés, hanem a szerződés módosított tartalma szerint kell elbírálni (BH1979. 246.).

Ha a vállalkozó a szerződés (a módosított szerződés) kereteit meghaladó szolgáltatást is nyújtott a megrendelő részére, e szolgáltatás tekintetében a felek közötti jogviszony a megbízás nélküli ügyvitel szabályainak megfelelő alkalmazásával rendezhető [XXXII. számú Polgári Elvi Döntés b)].

BH2004. 249. *I. Az átalányáron kötött vállalkozási szerződés jellegzetessége, hogy a vállalkozó az esetleg felmerülő többletmunkák kockázatát magára vállalja, így a többletmunkák ellenértékére utóbb sem tarthat igényt. Az átalányáron felül csak a pótmunkák ellenértéke követelhető [Ptk. 389. §, 390. § (3) bekezdés, 403. § (4) bekezdés].*

BH2003. 239. *Ha a szerződés megkötésekor a vállalkozó előtt már ismert az építési terv mikénti módosulása, a szerződésben megjelölt átalányár az annak megfelelően elkészült mű ellenértéke [Ptk. 403. § (1) bek.].*

BH2003. 21. *Pótmunkának minősül a tervben szereplő olyan munka is, amelyet a felek nem tettek a szerződés tartalmává, de utóbb a megrendelő a vállalkozóval elvégeztette (Ptk. 403. §).*

EBH2000. 201. *Átalánydíjas építési szerződés esetében a kikötött díjon felül csak a pótmunkák ellenértéke számolható el. A szerződésben meghatározott munkának a tervtől részben eltérő tartalommal való elvégzése esetén sem térhetnek át a felek a tételes elszámolásra. [Ptk. 389. §, 403. § (4) bek., XXXII. számú Polgári Elvi Döntés]*

BH1997. 493. *A szolgáltatás oszthatatlanságának, illetőleg oszthatóságának elbírálásánál irányadó szempontok építési szerződés esetében [Ptk. 403. § (2) bek].*

BH1996. 651. *A többletmunka, illetőleg a pótmunka díjának felszámíthatósága a vállalkozó részére átalányáras szerződés esetén [Ptk. 392. § (2)-(4) bek., 403. § (4) bek.].*

BH1995. 652. *Többletmunkának minősül az olyan - a költségvetésben nem szereplő - munka is, amelyet a terv mellékletét képező tűzvédelmi vagy más szakhatósági rendelkezés tartalmaz, az ilyen munkáért ezért a vállalkozó az átalánydíjon felül külön díjra nem tarthat igényt [Ptk. 403. § (4) bekezdés].*

BH1994. 332. *Az építésrendészeti bírság kártérítési követelésként való érvényesítésére irányuló kereset elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 340. § (1) bek., 392. § (1) és (4) bek., 403. § (3) bek., 12/1986. (XII. 30.) ÉVM r. l. § (1) és (2) bek., 2. § (1) bek., 29. § (2) bek.].*

BH1989. 364. *Az építési vállalkozó megtámadhatja a szerződést, ha annak megkötése után olyan további munkálatok szüksége merül fel, amelyről korábban a felek nem tudhattak, és amelyek nagy mértékben meghaladják a szerződésben vállalt munkálatok körét [Ptk. 210. § (3) bek., 403. § (4) bek.].*

BH1987. 91. *Nincs szükség a szerződés megtámadására abból a célból, hogy a vállalkozó a többlet- és pótmunkák ellenértékére vonatkozó követelését megalapozza [Ptk. 403. § (4) bek.].*

BH1986. 473. *Nincs szükség a szerződés megtámadására abból a célból, hogy a vállalkozó a többlet- és pótmunkák ellenértékére vonatkozó követelését megalapozza [Ptk. 403. § (4) bek.].*

BH1985. 441. *Ha az építési, illetőleg szerelési szerződésben kikötött részteljesítés szerződésszerűen megvalósult, a befejezés késedelme miatt követelhető kötbér alapja a teljes ellenértéknek a részteljesítés ellenértékével csökkentett összege [Ptk. 285. §, 403. § (2) bek., 407. § (2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 20. § (2) bek., 59. § (1) bek., 75. §].*

BH1983. 292. *Ha a beruházó és a kivitelező nem állapodtak meg egyes nem önálló épületrészekre vonatkozó részteljesítésben, úgy az építési-szerelési munka oszthatatlansága folytán abban az esetben sem lehet az épület egyes részeire nézve a teljesítés megtörténtét megállapítani, ha azokat a tulajdonosok már használatba vették [Ptk. 403. § (2) bek., GKT 92/1973. sz.].*

BH1982. 340. *A díjleszállítás viszonyítási alapja nem a hiba kijavításának ellenértéke, hanem az, hogy a szolgáltatás vagy annak meghatározható része a hiba miatt mennyivel csökkent értékű [Ptk. 306. § (1) bek., 403. § (2) bek.].*

BH1982. 158. *A kijavítási tervdokumentáció értelemszerűen magában foglalja az annak megvalósításához szükséges hatósági engedélyek (jóváhagyások, közműnyilatkozatok) beszerzésének és rendelkezésre bocsátásának kötelezettségét is [Ptk. 403. § (3) és (4) bek.].*

BH1982. 58. *Az építési szerződésnek megfelelő teljesítés és a szolgáltatásnak az építtető által történt használatbavétele után elvégzett munka nem tekinthető többletmunkának. Ennek ellenértékét a megrendelőnek - külön erre vonatkozó megállapodás hiányában és a jogszabályban meghatározott feltételek esetén - jogalap nélküli gazdagodás címén kell megfizetnie [Ptk. 403. § (4) bek., 361. § (1) bek.].*

BH1982. 20. *Ha a felek több építési szerződést kötöttek, a szerződésszegést abban az esetben is szerződésenként kell elbírálni és a szolgáltatás oszthatatlansága is az egyes szerződések keretén belül érvényesül, ha a külön szerződésekben kikötött, még el nem végzett munkákra utóbb egyetlen új befejezési határidőben állapodnak meg [Ptk. 403. § (2) bek.].*

BH1980. 28. *A finomhálótervben megállapított kooperációs határidők ütemterv-jellegűek és csak abban az esetben tekinthetők a jogszabály alapján kötbérterheseknek, ha azokat a felek részhatáridőknek minősítették [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 59. § (1) bek., 67. § (3) bek., Ptk. 300. § (3) bek., 393. § (3) bek., 403. § (2) bek., 407. § (2) bek.].*

BH1979. 246. *Ha a felek a vállalkozási szerződést módosítják, a pót- és többletmunka felmerültét nem az eredeti tervdokumentáció és költségvetés, hanem a szerződés módosított tartalma szerint kell elbírálni [Ptk. 403. § (4) bek.].*

404. § (1) A munkahely az építési-szerelési munka végzésére akkor alkalmas, ha állapota a szerződés teljesítését nem gátolja, továbbá, ha a kitűzött alappontok és azok jegyzékének átadása megtörtént.

A Ptk. 393. § (1) bekezdése tartalmazza azt a szabályt, miszerint a megrendelő köteles a munkahelyet munkavégzésre alkalmas állapotban a vállalkozó rendelkezésére bocsátani, ha a munkát a megrendelő által kijelölt helyen kell elvégezni. A jelen bekezdésben foglalt szabályt az 1993. évi XCII. törvény iktatta a törvénybe. Ez a szabály az építési-szerelési szerződések vonatkozásában egyértelművé tette, hogy mi minősül munkavégzésre alkalmas állapotú munkahelynek. Eszerint a munkahely akkor alkalmas a munka elvégzésére, ha annak állapota a szerződés teljesítését nem gátolja, valamint a kitűzött alappontok és azok jegyzékének átadása megtörtént.

(2) A megrendelő köteles a munkát időközönként ellenőrizni.

A Ptk. 394. § (1) bekezdése alapján a megrendelő jogosult arra, hogy a munkát és a felhasználásra kerülő anyagot ellenőrizze, jogszabályban meghatározott esetben pedig köteles az ellenőrzést elvégezni. Ilyen kötelezettséget ír elő az építtető számára e bekezdés. A törvény megfogalmazása szerint az ellenőrzést

időközönként kell elvégezni, arra vonatkozóan azonban nincs előírás semmilyen jogszabályban, hogy az ellenőrzést milyen gyakorisággal kell elvégezni.

A Legfelsőbb Bíróság iránymutatása szerint irányadó az a szabály is, hogy a vállalkozó nem mentesül a felelősség alól, ha a megrendelő az ellenőrzést elmulasztotta vagy nem megfelelően végezte el [Ptk. 394. § (1)]. Vonatkozik ez arra az esetre is, ha a műszaki ellenőr a felperessel kötött megbízási szerződés alapján járt el, s az ellenőrzési kötelezettségének nem tett megfelelő módon eleget. A műszaki ellenőrt ugyanis a megrendelő teljesítési segédjének kell tekinteni, s eljárását úgy kell megítélni, mintha a megrendelő saját maga járt volna el (BH1995. 528.; BH1994. 264.).

Speciális szabály híján az építési-szerelési szerződésre is alkalmazni kell a Ptk. 394. § (2) bekezdésében foglaltakat.

(3) A felek a munkavégzéssel kapcsolatos minden lényeges adatot, körülményt és utasítást a munkahelyen vezetett naplóban kötelesek egymással közölni.

Az építési napló:

A törvény kötelezően írja elő a felek számára az építési napló vezetését, amelyben a feleknek fel kell tüntetniük a munkavégzéssel kapcsolatos minden lényeges adatot, körülményt és az építtető által adott utasításokat is. Az építési napló fontos bizonyítási eszköz, amellyel szemben a Pp. szabályai alapján természetesen ellenbizonyításnak helye lehet.

(4) A vállalkozó kérésére - szükség esetén - a megrendelő köteles a tervek magyarázatát, a részletes kivitelezési utasítást megadni.

Tervmagyarázat, kivitelezési utasítás:

A tervdokumentáció szolgáltatására a megrendelő köteles. Vannak olyan esetek, amikor a kivitelező a tervdokumentáció valamely részét, az abban foglalt összefüggéseket, megoldásokat nem érti, így e körben tervmagyarázatra vagy részletes kivitelezési utasításra van szüksége ahhoz, hogy a megrendelő igényeinek megfelelően teljesíthesse az építési-szerelési szerződést. A megrendelő jogosult mással elvégeztetni a tervmagyarázatot, illetve a részletes kivitelezési tervet mással is elkészíttetheti.

BH2002. 483. *A tagok megbízása alapján megrendelőként eljáró lakásépítő és -fenntartó szövetkezet felelőssége a vállalkozó hibás teljesítéséért, [1992. évi I. tv. 70. § (1) és (3) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 394. § (1) bek., 404. § (2) bek., 474. §].*

BH1997. 135. *A megrendelő szerződéstől való elállásán alapuló kár megtérítése iránti követelés érvényesítése nem zárja ki azt, hogy a vállalkozó az elállást megelőző szerződésszegésre alapítottan - így a munkaterület átadásának késedelme, valamint a munkavégzés felfüggesztése miatt - kártérítést követeljen [Ptk. 318. §, 395. § (1) bek., 404. § (3) bek.].*

BH1995. 528. *A megrendelő, a tervező és a kivitelező felelősségének alakulása, ha a tervező járt el a megrendelő műszaki ellenőreként [Ptk. 394. § (1) bek., 404. § (2) bek.].*

BH1994. 264. *Egyetemleges marasztalás helyett a vállalkozó kötelezése a hibás teljesítés miatt történt kijavítás költségének és a hibás teljesítésből eredő kár összegének teljes egészében való megfizetésére annak ellenére, hogy a megrendelő megbízottja a munka ellenőrzését nem megfelelően végezte el [Ptk. 306. § (1) bek., 310. §, 344. § (1) bek., 394. § (1) bek., 404. § (2) bek.].*

BH1979. 380. *Az építtető műszaki ellenőre - meghatalmazás nélkül - nem jogosult a kivitelező által kezdeményezett célszerű műszaki megoldásra megállapodást kötni [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 45. §., Ptk. 404. § (1) és (2) bek.].*

405. § (1) A megrendelő köteles a munkát a vállalkozó értesítésében megjelölt időpontra kitűzött átadás-átvételi eljárás során megvizsgálni és a vizsgálat alapján felfedezett hiányokat, hibákat, a hibás munkarészekre eső költségvetési összegeket, valamint az érvényesíteni kívánt szavatossági igényeket jegyzőkönyvben rögzíteni.

GKT 92/1973. szám

Az építési-szerelési munka teljesítésének egyes joghatásai - formális átadás-átvétel hiányában - a megrendelő által történt tényleges birtokbavétel, illetőleg használatbavétel alapján is megállapíthatók.

A műszaki átadás-átvételi eljárás:

A műszaki átadás-átvételi eljárás időpontját a vállalkozó tűzi ki a teljesítési határidőn belüli időpontra vagy a teljesítési határidőként kitűzött határnapra. Az átadás-átvételi eljárás időpontjáról a vállalkozónak értesítenie kell a megrendelőt. A megrendelő a kitűzött időpontban köteles megjelenni és megvizsgálni, hogy a teljesítés szerződésszerű-e. Az átadás-átvételi eljáráson azonban nemcsak az építtető és a vállalkozó vesz részt, arra meghívhatják a felek az egyéb érdekelteket is (például a tervezőt, a műszaki ellenőrt, a technológiai szerelést végző kivitelezőt, építésügyi hatóság képviselőjét, szükség szerint más hatóságok képviselőit, valamint az érdekelt közüzemi vállalatok képviselőit is).

Az egyes jogszabályok szerint a használatbavételi engedély kiadásának a feltétele, hogy a létrehozott mű megfelelőségét - különösen biztonsági szempontokból - a hatóságok, illetőleg a közüzemi vállalatok megvizsgálják. Ez nem elsődlegesen a szerződő felek érdekét szolgáló előírás, hanem mások személyének és vagyonának megóvását, azaz közérdeket szolgál.

Amennyiben a megrendelő nem jelenik meg az átadás-átvételi eljáráson átvételi késedelem következik be, a jogosulti késedelem pedig kizárja a kötelezett egyidejű késedelmét. Az építtető ugyanakkor bizonyíthatja, hogy az átadás-átvételi eljárás kitűzött időpontjára a szolgáltatás nem volt átadásra alkalmas állapotban. Ha a bizonyítás sikeres, a kötelezett késedelmét kell megállapítani. A vállalkozó akkor is késedelembe esik, ha a teljesítési határidő utolsó napjára nem tűzi ki az átadás-átvételi eljárás kezdetét.

Az átadás-átvételi eljárásról jegyzőkönyvet kell felvenni, abban fel kell tüntetni a megrendelő, illetve más érdekeltek által észlelt hibákat, hiányosságokat, a hibás munkarészekre eső költségvetési összeget, illetve az építtető által érvényesíteni kívánt szavatossági igényeket is.

A vállalkozó kötelezettsége és felelőssége lényegében nem elsősorban az átadási eljárásra mint formális mozzanatra irányul, hanem a vállalt kötelezettség szerződésszerű teljesítésére és arra, hogy ezzel a megrendelőnek, mint jogosultnak a szerződéshez fűződő érdekét kielégítse. A jogszabály a megrendelő kötelezettségévé teszi azt, hogy az építőipari munkát haladéktalanul átvegye. Ez a kötelezettség csak a szerződésszerűen felajánlott szolgáltatásra áll fenn. A jogszabály és az ítélkezési gyakorlat ilyen összefüggésben is az átvételre, mint reálaktusra helyezi a hangsúlyt.

Amennyiben a vállalkozó az építményt készre jelentette és a munkahelyről levonult, majd a megrendelő az építményt birtokba vette, az átadás-átvételi eljárás lefolytatása nélkül is azt kell megállapítani, hogy a teljesítés megtörtént (GKT 92/1973. szám).

Azokról a kivitelezési hibákról, amelyek az átadást követő időben is jelentkeztek és amelyeket az átadás-átvételi jegyzőkönyv nem tartalmaz - az ellenkező bizonyításig - azt kell vélelmezni, hogy azok az átadás után váltak felismerhetővé. Az ilyen hibákra nézve a jogosult a szavatossági igényeket az utó-felülvizsgálat során érvényesítheti (BH1985. 158.).

(2) Ha a megrendelő egyes munkarészeket a teljesítés előtt ideiglenes jelleggel átvesz (előzetes átadás), ezek tekintetében a kárveszély az átvétel időpontjától a megrendelőre száll át.

Az előzetes átadás:

Főleg olyan esetekben van gyakorlati jelentősége, amikor a létesítményen több vállalkozó dolgozik. Ilyen esetekben a munkát össze kell hangolni, a munkahelyre a megrendelőnek szüksége van abból a célból, hogy a következő munkafázist végző vállalkozó részére munkavégzésre alkalmas állapotban adhassa azt át [Ptk. 393. § (1), Ptk. 404. § (1)]. Az előzetes átadás nem minősül részteljesítésnek. Abban az esetben tehát, ha a vállalkozó hibásan teljesít, a szavatossági igény érvényesítésének kezdő időpontja nem az előzetes átadás napja, hanem az a nap, amikor a szerződésszerű teljesítés megtörtént. A munkarészek átadása ilyenkor ideiglenes jelleggel történik meg. Az előzetes átadásnak abból a szempontból van jelentősége, hogy az átvétel időpontjától a kárveszélyviselés átszáll a megrendelőre. Ez azonban csak azoknak a károknak a viselésére terjed ki, amelyekért más személy nem tehető felelőssé. Abban az esetben, ha a vállalkozó hibás teljesítése miatt következik be a kár az előzetes átadást követően, ez nem jelenti a kárveszélyviselésnek a megrendelőre való átszállását, mert a Ptk. 310. § értelmében a vállalkozó köteles a hibás teljesítéssel okozott kárt az építtetőnek megtéríteni. Ha a megrendelő a vállalkozó részére a munkahelyet, a munkarészeket visszaadja, úgy a kárveszélyviselés visszaszáll a vállalkozóra.

(3) Határidőben teljesít a vállalkozó, ha az átadás-átvétel a szerződésben előírt határidőn belül, illetőleg határnapon megkezdődött, kivéve, ha a megrendelő a szolgáltatást nem vette át.

Késedelemmentes teljesítésnek kell tekinteni azt, ha az átadás-átvételi eljárást a vállalkozó a teljesítési határidőn belüli időpontra vagy a teljesítési határidő utolsó határnapjára kitűzi és az átvételi eljárás ezen a napon megkezdődik. Ennek azért van jelentősége, mert az átadás-átvételi eljárás hosszas folyamat lehet különösen a nagy volumenű létesítmények elkészítésénél, amikor időigényes vizsgálatokat, méréseket, próbákat kell elvégezni. Ha a vállalkozó az átadás-átvételi eljárás kezdő időpontját a teljesítési határidő leteltét követő időpontra tűzi ki, teljesítését késedelmesnek kell tekinteni [Ptk. 298. § a), Ptk. 405. § (3)].

E szabály hiányában a vállalkozó csak akkor teljesíthetne határidőben, ha az átadás-átvételi eljárást a teljesítési határidő leteltéig be is fejezte. Ez azonban azzal a súlyos joghátránnyal járna, hogy a vállalkozónak az átadás-átvételi eljárás kezdő időpontját lényegesen korábbi időpontra kellene kitűznie a szerződés szerinti feladatainak elvégzésére biztosított határidő terhére.

Meg kell állapítani a kötelezett késedelmét abban az esetben, ha a megrendelő alappal tagadta meg a szolgáltatás átvételét arra hivatkozva, hogy a felajánlott teljesítés nem szerződésszerű, mert olyan jellegű, illetve volumenű hibák vannak, amelyek a létesítmény rendeltetésszerű használatát akadályoznák. Nem merülhet fel a vállalkozó késedelme azonban akkor, ha a megrendelő jogalap nélkül tagadja meg a szolgáltatás átvételét.

(4) Nem tagadható meg az átvétel a szolgáltatás olyan jelentéktelen hibái, hiányai miatt, amelyek más hibákkal, hiányokkal összefüggésben, illetve a kijavításukkal, pótlásukkal járó munkák folytán sem akadályozzák a rendeltetésszerű használatot.

GK 48. szám

I. Az építési munka átvételénél a rendeltetésszerű használhatóságot elsősorban a törvényes kellékekhez, a szerződésben foglalt kikötésekhez, illetve az abban meghatározott használati célhoz viszonyítva kell megállapítani.

II. A lakóépületnek (lakásnak) a műszaki átadás-átvételkor a beköltözésre, lakhatásra alkalmas állapotban kell lennie. Nem tekinthető rendeltetésszerű használatra alkalmasnak az a lakás, amelyben több kisebb jelentőségű hiba együttes előfordulása vagy a hiba javítása (pótlása) a lakás zavartalan használatát akadályozza. Ilyen esetben az épület (lakás) átvételét meg lehet tagadni.

A megrendelő jogosulatlanul tagadja meg a szolgáltatás átvételét abban az esetben, ha annak olyan jelentéktelen hibái, hiányai vannak, amelyek nem akadályozzák a rendeltetésszerű használatot. Az ilyen jellegű hibák léte tehát nem alapozza meg a vállalkozó késedelmét. Az építési munka átvételénél a rendeltetésszerű használhatóságot elsősorban a törvényes kellékekhez, a szerződésben foglalt kikötésekhez, illetve az abban meghatározott használati célhoz viszonyítva kell megállapítani. A lakóépületnek (a lakásnak) a műszaki átadás-átvételkor a beköltözésre, lakhatásra alkalmas állapotban kell lennie. Nem tekinthető rendeltetésszerű használatra alkalmasnak az a lakás, amelyen több kisebb jelentőségű hiba együttes előfordulása vagy a hiba javítása (pótlása) a lakás zavartalan használatát akadályozza. Ilyen esetben az épület (lakás) átvételét meg lehet tagadni (GK 48. szám).

A szolgáltatásnak nem a készrejelentés időpontjában, hanem az átadás-átvételi eljárás szabályszerűen kitűzött időpontjában kell alkalmasnak lennie a teljesítésre. Az átvételt megtagadó vagy az átadás-átvételi eljárást elmulasztó megrendelőnek kell bizonyítania [Pp. 164. § (1)], hogy a teljesítés kitűzött időpontjában olyan hibák és hiányosságok álltak fenn, amelyek önmagukban vagy esetleg összességükben az átvétel megtagadására adtak alapot (BH1996. 164.).

A vállalkozói díj iránt indult pert a bíróság időelőttiség címén csak akkor szüntetheti meg, ha bizonyítási eljárás lefolytatása alapján az állapítható meg, hogy a megrendelő az átvételt minőségi hibák miatt indokoltan tagadta meg (BH1990. 192.).

(5) Az átadás-átvételi eljárástól számított egy éven belül a munkát az (1) bekezdésben foglaltak szerint újból meg kell vizsgálni (utófelülvizsgálati eljárás). A megrendelő készíti elő az utófelülvizsgálati eljárást és hívja meg arra a vállalkozót.

GKT 7/1973. szám

Az építési szerződések körében a hibás szolgáltatás kijavítását a gazdasági perben eljáró bíróság a kijavítás módjának közelebbi megjelölése nélkül rendeli el.

A bíróság a kijavítás elrendelésén kívül annak módja tekintetében - a szükséges szakértői bizonyítás alapján - abban az esetben határozhat, ha az eredeti tervdokumentációnak megfelelő kijavítás lehetetlen vagy célszerűtlen volna és a felek a kijavítási módban nem tudnak megegyezni. Aránytalanul nagy költséggel járó kijavítási módot azonban a bíróság sem határozhat meg.

Az utó-felülvizsgálati eljárás:
Gyakran fordul elő, hogy az építményekben az egyes hibák a birtokbavételt követően jelentkeznek, illetve a hibák jellegüknél fogva csak később észlelhetők, bár a hiba oka már a teljesítéskor megvolt. A szavatossági igények érvényesítésével kapcsolatos általános szabályok szerint az egyes hibák felismeréséig nyugszik a határidő és a hiba felismerésének időpontjától kell számítani az elévülési határidő meghosszabbodását. A törvény e szabálya kiküszöböli azt, hogy hibánként külön-külön kelljen a megrendelőnek a szavatossági igényeit érvényesítenie a vállalkozóval szemben. Módot ad a törvény arra, hogy az átadás-átvételi eljárástól számított egy éven belül utó-felülvizsgálati eljárást tartsanak a felek és azon ismételten megvizsgálják a szolgáltatást. Míg az átadás-átvételi eljárás időpontját a vállalkozó tűzi ki és arról értesíti a megrendelőt, az utó-felülvizsgálati eljárásnál ez a kötelezettség fordított: a megrendelő készíti elő az utó-felülvizsgálati eljárást és ő hívja meg arra a vállalkozót.
A felek az utó-felülvizsgálati eljárást közös megállapodással az átadás-átvételtől számított egy évnél későbben is lefolytathatják és a megrendelő a szavatossági igényét az ilyen eljárás befejezését követő 3 hónapon belül érvényesítheti (BH1986. 157.).
Az építési szerződések körében az utó-felülvizsgálati eljárásról felvett jegyzőkönyvben feltüntetett hibákra, hiányosságokra vonatkozó szavatossági jogok az utó-felülvizsgálati eljárás befejezését követő 3 hónapon belül akkor is érvényesíthetők, ha az elévülési idő már eltelt vagy abból 3 hónapnál kevesebb van hátra (GK-PK 1. szám).
Az átadás-átvételi jegyzőkönyv által nem tartalmazott hibákról, amelyek az átadást követő időben is jelentkezhettek - az ellenkező bizonyításáig - azt kell vélelmezni, hogy azok az átadás után váltak felismerhetővé. Az ilyen hibákra nézve a jogosult a szavatossági jogait az utó-felülvizsgálat során is érvényesítheti (BH1985. 158.).
A jogosult általában nem köteles az átadás-átvétel és az utó-felülvizsgálati eljárás közötti időben észlelt hibák folytán keletkezett igényeit külön-külön, esetleg több perben érvényesíteni, azok miatt az utó-felülvizsgálat eredményére alapított igényeivel együttesen is fordulhat bírósághoz (BH1984. 280.).
A megrendelő az épület hibái miatti szavatossági igényt nemcsak az ún. utó-felülvizsgálat alkalmával, hanem a hiba jelentkezését követően is az elévülési időn belül érvényesítheti (BH1981. 511.).
Amennyiben a vállalkozó az utó-felülvizsgálati eljárás során elismeri a megrendelő szavatossági jogát, az a szavatossági jogok elévülésének idejét megszakítja. Ebből következik, hogy az elismert jogokat a hibák kijavítására vállalt határidő eltelte előtt akkor sem kell érvényesíteni, ha ez a határidő az utó-felülvizsgálati eljárás befejezésétől számított 3 hónapot követően jár le (BH1981. 31.).
E helyütt is felhívjuk a figyelmet a GK 41. számú gazdasági kollégiumi állásfoglalására, amelynek értelmében:
- a hibás teljesítéssel okozott kár megtérítése iránti igényt az általános elévülési időn belül lehet érvényesíteni (I. számú PED III. tétel). A jogosultnak azonban - ha jogszabály nem tesz kivételt - a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül meg kell győződnie arról, hogy a teljesítés megfelelő-e és nem késlekedhet az igénye érvényesítésével. Ha a kártérítési igény a szavatossági igénnyel azonos tartalmú, az a szavatossági határidők eltelte után gazdálkodó szervezetek egymás közötti viszonyában általában akkor lehet megalapozott, ha a jogosultat nem terheli mulasztás abban, hogy a hibás teljesítést e határidőkön belül nem ismerte fel, illetőleg ha a kötelezett magatartása vagy egyéb ok folytán a jogosult indokoltan volt olyan feltevésben, hogy a hibás teljesítést orvosolták vagy orvosolni fogják.
- A jogosult és a kötelezett magatartásának megítélésénél számításba kell venni a gazdálkodó szervezetekkel szemben a szakértelem és a gondosság tekintetében támasztható magasabb követelményeket is.

Ugyanezeket a szempontokat tartalmazza a BH1992. 709. jogesetben foglalt iránymutatás is.

EBH2003. 855. *Ha az átadás-átvétel a teljesítési határidőn belül megkezdődik, és a megrendelő a szolgáltatást átveszi, teljesítési késedelem nem állapítható meg (Ptk. 405. §).*

BH2000. 202. *Építési-szerelési munka teljesítéséhez fűződő igények bizonyítása a jogszabályi előírásoknak megfelelően lefolytatott átadás-átvételi eljárás hiányában [Ptk. 405. §, 407. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek., 221. § (1) bek.].*

BH1996. 164. *A vállalkozó késedelembe esésének elbírálásánál irányadó szempontok építési szerződés esetén [Ptk. 405. § (1) és (4) bek., 298. § a) pont, 306. § (5) bek.].*

BH1993. 315. *A megrendelő késedelmikötbér-követelése megalapozatlan lehet annak folytán is, hogy a vállalkozó késedelme még az átadás-átvételi eljárás előtt, a megrendelő által történt tényleges birtokbavétellel, használatbavétellel megszűnt [Ptk. 405. § (1) bek., GKT 92/1973. sz.].*

BH1992. 709. *A szavatossági igény és a szavatossági igénnyel azonos tartalmú kártérítési igény elévülésének megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 308. § (1) és (2) bek., 310. §, 405. § (2) bek., I. sz. PED-GED, GK 41. sz.].*

BH1990. 192. *A vállalkozói díj iránt indult pert a bíróság időelőttiség okából csak akkor szüntetheti meg, ha bizonyítást folytat le, és annak alapján állapítható meg, hogy a megrendelő az átvételt minőségi hibák miatt indokoltan tagadta meg [Pp. 130. § (1) bek f) pont. 157. § a) pont, Ptk. 306. § (5) bek., 405. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 56. §].*

BH1986. 157. *A felek az utó-felülvizsgálati eljárást közös megállapodással az átadás-átvételtől számított egy évnél későbben is lefolytathatják, és nem következik be az elévülés, ha a megrendelő az igényét az ilyen eljárás befejeztét követő három hónapon belül érvényesíti [Ptk. 405. § (1) és (2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 58. §, GK-PK 1. sz.].*

BH1985. 158. *Azokról a kivitelezési hibákról, amelyek az átadást követő időben is jelentkezhettek, és amelyeket az átadás - átvételi jegyzőkönyv nem tartalmaz - az ellenkező bizonyításig - azt kell vélelmezni, hogy szók az átadás után váltak felismerhetővé. Az ilyen hibákra nézve a jogosult a szavatossági igényeket az utó-felülvizsgálat során érvényesítheti [Ptk. 308. § (1) bek., 405. § (2) bek., GK-PK 1. sz.].*

BH1984. 280. *A jogosult általában nem köteles az átadás-átvétel és az utó-felülvizsgálati eljárás közötti időben észlelt hibák folytán keletkezett igényeit külön-külön, esetleg több perben érvényesíteni: azok miatt az utó-felülvizsgálat eredményére alapított igényeivel együttesen is fordulhat a bírósághoz [Ptk. 306. § (1) bek., 308. § (1) és (2) bek., 405. § (2) bek., GK-PK 1. sz.].*

BH1981. 511. *Állami lakóépület üzemeltetője az épület hibái miatti szavatossági igényt nemcsak az un. utófelülvizsgálat alkalmával, hanem a hiba jelentkezését követően is, az elévülési időn belül érvényesítheti [6/1970. (IV. 8.) ÉVM-MÉM-PM sz. r. 10. § (1) bek. a) pont, 15. § (2) bek., Ptk. 308. §, 405. § (2) bek.].*

BH1981. 31. *Az építmények utó-felülvizsgálata során tett elismerés a szavatossági jogok elévülését megszakítja. Ennélfogva ezeket a jogokat a hibák kijavítására vállalt határidő eltelte előtt akkor sem kell érvényesíteni, ha ez a határidő az utó-felülvizsgálati eljárás befejezésétől számított három hónapot követően jár le [Ptk. 405. § (1)-(2) bek., 283. § (1) bek., 308. § (1)-(2) bek., 327. § (1)-(2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 58. §, GK-PK 1/1979. sz.].*

BH1977. 449. *Gépkocsi javítására kötött vállalkozási szerződésben az ellenérték az ártételekre való utalással is meghatározható [4/1970. (V. 31.) KPM. sz. r.-tel hatályba léptetett Gépjárművek vállalkozási alapfeltételei 18. § (1) bek., 44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 7. §, 39. § (1) bek., Ptk. 405. § (1) bek., GKT 14/1973. sz.].*

BH1977. 160. *A szállítási szerződés megszegésének következményeit szabályozó rendelkezésektől eltérő alapfeltételek hiányában a felek szerződésükben sem térhetnek el [Ptk. 405. § (1) bek., 10/1966. (II. 14.) Korm. sz. r. 40. § (4) bek., 48. §, 49. § (2) és (3) bek., 59. § (1) bek., 70 080/1970. (KGK 26.) KGM sz. ut.-sal közzétett kohó- és gépipari szállítási alapfeltételek 5. pont].*

406. §

3. A szerelési szerződés

407. § (1) Szerelési szerződés alapján a vállalkozó technológiai szerelési munka elvégzésére, a megrendelő pedig annak átvételére és díj fizetésére köteles.

1993. november 1-je előtt ilyen típusú vállalkozási szerződést csak gazdálkodó szervezetek köthettek, illetve azokra a vállalkozási szerződésekre lehetett a szerelési szerződésre vonatkozó szabályokat alkalmazni, amelyekben a vállalkozó gazdálkodó szervezet volt. Az 1993. évi XCII. törvény lehetővé tette, hogy szerelési szerződést akár megrendelőként, akár vállalkozóként bármely jogalany kössön.

A szerelési szerződést a szolgáltatás tárgya különbözteti meg a vállalkozási szerződéstől. A szerelési szerződés minimális tartalmi elemeit e § és a Ptk. 389. §-a alapján kell meghatározni, tehát a szerződés alanyai a vállalkozó és a megrendelő; a szolgáltatás tárgya technológiai szerelési munka végzése; az ellenszolgáltatás a vállalkozói díj; a megrendelő főkötelezettsége a szolgáltatás átvétele és a díj megfizetése. Mindezek mellett a feleknek a teljesítési határidőben is meg kell állapodniuk ugyanúgy, mint a vállalkozási szerződések esetében.

A törvény nem tartalmazza a technológiai szerelési munka fogalmát. A műszaki és ítélkezési gyakorlat szerint a technológiai szerelési munka: a vas- és acélszerkezeti híd, vas-, acél- és fémszerkezet, tartály, tápházi berendezés, vízlágyító berendezés, gép, gépi berendezések, erőátviteli villamosberendezés, irányítás-, számítástechnikai és automatikai berendezések, híradástechnikai, hírközlő berendezések, kőolaj, kőolajtermék és vegyitermék ipari csatlakozó és üzemi területen belüli technológiai vezetékei, ipari gázcsatlakozó és üzemi területen belüli technológiai gázvezetékek, gőz-, forró víz- és termálvíz vezetékek, zagyvezetékek, vízvezetékek közül az üzemi területen belüli bármilyen vezetésű, a technológiai folyamatot kiszolgáló kohászati alapanyagot elosztó, (ellátó) és bekötő vezetékek, valamint a bármilyen anyagból készült technológiai belső csőhálózat, folyamszabályozó mérő, jelző és vezérlő elektromos-, elektronikus-, hidraulikus-, pneumatikus vezetékek, ezek szerelvényei, műszerei, mérőköri elemei, ipari légtechnikai és klímaberendezések, felvonó és szállító berendezések szerelési munkái. Nem tartozik ide az építés-szerelési munkának minősülő épületgépészeti, épületlakatos ipari, könnyűszerkezetes építési móddal megvalósított épületszerelési, személyfelvonó-szerelési munka. Technológiai szerelési munkának minősül még a villamos hálózat szerelési munkák körébe nem tartozó kábelfektetési és szerelési munka. Korábban a technológiai szerelési munkákat ágazati miniszteri rendeletek tartalmazták, amelyeket hatályon kívül helyeztek. A műszaki és a bírói gyakorlat azonban a szolgáltatás jellegének meghatározásánál változatlanul követi e meghatározásokat (A Polgári Törvénykönyv magyarázata - Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1981., II. kötet 1955-1956. oldal).

(2) A szerelési szerződésre - jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - az építési szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

Az utaló szabály értelmében a szerelési szerződésre jogszabály eltérő rendelkezése hiányában az építési szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni. A szabályok alkalmazása során a sorrend tehát az alábbi:

1. a felek által a szerződésben kikötött szabályok,
2. a szerelési szerződésre vonatkozó szabályok (Ptk. 407-407/A. §),
3. a szerelési szerződésre egyéb jogszabályban foglalt szabályok,
4. az építési szerződésre vonatkozó szabályok (Ptk. 402-405. §),
5. a vállalkozási szerződésre vonatkozó szabályok,
6. kötelmi jogi általános rendelkezések,
7. polgári jogi alapelvek.

Itt is felhívjuk a figyelmet arra, hogy a 7/1978. (II. 1.) MT rendeletet az 1993. évi XCII. törvény 1993. november 1-jei hatállyal hatályon kívül helyezte, a szerelési szerződésre vonatkozóan tehát külön jogszabály nincs hatályban.

(3)

BH2000. 202. *Építési-szerelési munka teljesítéséhez fűződő igények bizonyítása a jogszabályi előírásoknak megfelelően lefolytatott átadás-átvételi eljárás hiányában [Ptk. 405. §, 407. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek., 221. § (1) bek.].*

BH1985. 441. *Ha az építési, illetőleg szerelési szerződésben kikötött részteljesítés szerződésszerűen megvalósult, a befejezés késedelme miatt követelhető kötbér alapja a teljes ellenértéknek a részteljesítés ellenértékével csökkentett összege [Ptk. 285. §, 403. § (2) bek., 407. § (2) bek., 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 20. § (2) bek., 59. § (1) bek., 75. §].*

BH1980. 28. *A finomhálótervben megállapított kooperációs határidők ütemterv-jellegűek és csak abban az esetben tekinthetők a jogszabály alapján kötbérterheseknek, ha azokat a felek részhatáridőknek minősítették [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 59. § (1) bek., 67. § (3) bek., Ptk. 300. § (3) bek., 393. § (3) bek., 403. § (2) bek., 407. § (2) bek.].*

407/A. § (1) Az átadás-átvétel próbaüzemmel történik. A próbaüzem időtartama harminc nap.

A szerelési szerződések esetében az átadás-átvétel 30 napos próbaüzemmel történik.

(2) A próbaüzem előtt meg kell győződni arról, hogy a berendezés a próbaüzemre alkalmas-e. Az erre vonatkozó nyilatkozatokat, továbbá a hibákat, hiányokat és a kijavításukra, pótlásukra megállapított határidőket jegyzőkönyvbe kell foglalni.

Mielőtt a felek a próbaüzemet megkezdenék, meg kell vizsgálni azt, hogy a berendezés alkalmas-e a próbaüzemre. Ennek megtörténtéről jegyzőkönyvet kell felvenni, amelyben rögzíteni kell a feleknek a

próbaüzem alkalmasságával kapcsolatban tett nyilatkozatait, rögzíteni kell, hogy milyen hibákat, hiányosságokat észleltek és a hibák kijavítására, a hiányok pótlására mennyi határidőt szabtak. Az átadás-átvételi eljárás, azaz a próbaüzem csak akkor kezdődhet meg, ha a berendezést próbaüzemre alkalmasnak minősítik az előzetes vizsgálat során. A szabálynak elsődlegesen biztonsági szempontból van jelentősége, de ezzel az alkalmatlan berendezéssel végzett próbaüzem miatti felesleges költségek felmerülte is megelőzhető.

(3) Ha a berendezés gyártása is a tevékenységi körébe tartozik, a szükséges irányító szakszemélyzetet a próbaüzem egész tartamára a vállalkozó biztosítja.

A vállalkozónak akkor kell biztosítania a próbaüzem tartamára a szakszemélyzetet, ha a berendezés gyártása is a tevékenységi körébe tartozik. Ennek hiányában a szakszemélyzet biztosítása a megrendelő feladata.

(4) A próbaüzemhez szükséges energiát, alap-, nyers- és segédanyagokat, valamint különleges műszereket a megrendelőnek kell biztosítania.

A próbaüzem során a megrendelőt terhelő kötelezettségek törvényi meghatározása összhangban áll a Ptk. 283. § (3) bekezdésében foglalt azon szabállyal, miszerint az átvétellel járó költségek a jogosultat terhelik.

(5) A megrendelő az átvételt nem tagadhatja meg, ha a próbaüzem során olyan kisebb jelentőségű hibákat és hiányosságokat állapítottak meg, amelyek a rendeltetésszerű állandó és előírt üzemeltetést nem akadályozzák, és egyébként a berendezés a szerződésben kikötött feltételeknek megfelel.

E rendelkezés hasonló az építési szerződésre előírt szabállyal [Ptk. 405. § (4)]. Ennek értelmében a megrendelő nem jogosult megtagadni a szolgáltatás átvételét, ha a próbaüzem során a rendeltetésszerű üzemeltetést nem akadályozó kisebb jelentőségű hibákat vagy hiányosságokat észleltek és egyébként a berendezés a szerződésben kikötött feltételeknek megfelel. Amennyiben a megrendelő ennek ellenére a berendezés átvételét megtagadja, a jogosulti késedelem szabályait kell alkalmazni, így a kötelezett késedelme kizárt.

4. A tervezési szerződés

408. § Tervezési szerződés alapján a vállalkozó műszaki-gazdasági tervező munka elvégzésére, a megrendelő pedig annak átvételére és díj fizetésére köteles.

GKT 65/1973. szám

b) A műemlék helyreállítására irányuló terveknek meg kell felelniük azoknak a követelményeknek is, amelyeket az ilyen építkezéshez szükséges külön engedély kiadásánál az illetékes hatóság megkíván.

A tervezési szerződés a vállalkozási szerződés önállóan nevesített alakzata.
A tervezési szerződés lényeges tartalmi elemei:
- a szerződés alanyai: a megrendelő és a tervező;
- a szolgáltatás tárgya: műszaki-gazdasági tervező munka elvégzése;
- ellenszolgáltatás: a tervezés díj;
- teljesítési határidő kikötése.
A megrendelő főkötelezettsége a díjfizetés mellett a terv átvétele.
Amennyiben a felek a tervezői díjban nem állapodnak meg, a tervezési szerződés nem jön létre. Ha a tervező ennek ellenére a tervező munkát elvégezte, a jogalap nélküli gazdagodás szabályai (Ptk. 361. §) alapján tarthat igényt a díjazásra.
A tervezési szerződés teljesítése akkor szerződésszerű, ha a korszerű műszaki követelményeknek, a hatósági előírásoknak megfelel, az esztétikai követelményeket is kielégíti (a terv alapján létrehozandó mű a környezetbe illeszkedjék) és a terv alapján a kivitelezés gazdaságosan megvalósítható. Ha a terv a fenti követelményeket nem elégíti ki, a szolgáltatás kellékhiányos [Ptk. 305. § (1)]. Hibás az a terv, amely gazdaságtalan kivitelezést irányoz elő, s ezért a tervező vállalat szavatossági felelősséggel tartozik és ezért a gazdaságos megoldást tartalmazó átdolgozásért nem tarthat igényt díjazásra (BH1986. 334.). A megrendelő a hibás teljesítésre alapítva jogszerűen áll el a tervezési szerződéstől, ha a felajánlott tervdokumentáció szerinti kivitelezés költségének összege lényegesen meghaladja a szerződésben közvetlenül vagy közvetve meghatározott és a tervegyeztetés során megjelölt összeget (BH1985. 32.).

Amennyiben a terv alapján az első fokú építésügyi hatóság az építési engedély kiadását megtagadja, még lehetőség van a terv kijavítására, átdolgozására annak érdekében, hogy a másodfokú építésügyi hatóság a hibátlan terv alapján építési engedélyt adjon. Az építésügyi hatóság jogerős döntése előtt a megrendelő nem hivatkozhat alappal arra, hogy a részére szolgáltatott terv alkalmatlan az építési engedély kiadására, s emiatt a vállalkozó a tervezői díj megfizetését nem követelheti (BH1992. 713.).

A tervezőnek a munkavégzés során be kell tartania az építésügyi és egyéb hatósági előírásokat. Így például a műemlék helyreállítására irányuló terveknek meg kell felelniük azoknak a követelményeknek is, amelyeket az ilyen építkezéshez szükséges külön engedély kiadásánál az illetékes hatóság megkíván (GKT 65/1973. szám).

A tervezőnek annak érdekében, hogy a konkrét terv elkészítéséhez a hatósági előírásokat megfelelően figyelembe vehesse, a hatóságokkal előzetes egyeztetést kell végeznie. Ha a tervező a tervdokumentációt a szakhatósággal nem egyeztette és emiatt az a kivitelezés engedélyezését megtagadta, illetőleg a tervdokumentáció kiegészítését írta elő, a tervezővel szemben a hibás teljesítés jogkövetkezményeit kell alkalmazni (BH1978. 130.).

Ha a tervező eredményszolgáltatásra vállalkozott, de az építési engedélyt az elkészített terv alapján a megrendelő nem kapta meg, a tervezővel szemben a hibás teljesítés jogkövetkezményei alkalmazhatók (BH1997. 88.).

A tervező - ha az építkezéshez szükséges engedélyek beszerzését is vállalja a szerződésben - a hatósági engedélyek beszerzéséhez szükséges ún. vázlattervek tervezési díját akkor is igényelheti, ha valamely hatóság az engedély kiadását megtagadja (BH1995. 723.).

A műszaki gyakorlatban alakult ki, hogy műszaki-gazdasági tervezési munka

- az épület, műtárgy és más építmény építéséhez, felújításához, helyreállításához, átalakításához, korszerűsítéséhez, bővítéséhez, elmozdításához, illetőleg bontásához, továbbá a tereprendezéshez és parkosításhoz szükséges műszaki tervdokumentációk készítése, ideértve a beruházással kapcsolatos általános elrendezési (beépítési) terv készítését is;

- az üzemi technológiai folyamatok, elrendezések, térbeli és működési kapcsolatok, üzemeltetési és létesítési szükségletek meghatározása;

- a gép üzemi és egyéb berendezés gyártásához, elhelyezéséhez, felújításához, korszerűsítéséhez, átalakításához, áttelepítéséhez, illetőleg bontásához szükséges műszaki tervdokumentációk készítése;

- a műszaki gazdasági tervezéssel kapcsolatos, ezt közvetlenül szolgáló geodéziai (terület-felmérési, földmérési) munka, talajfeltárás (talajmechanikai, geológiai, vízkutató és egyéb) munka és vizsgálat, továbbá az előtervezési művelet (adatfelvétel, vizsgálat, tanulmány, hely kijelölésével kapcsolatos tervek, beruházási javaslat, program stb.) elkészítése, valamint kisajátítási terv kidolgozása;

- minden egyéb vállalkozásra irányuló műszaki, gazdasági, tervezési munka (tervek felülvizsgálata, átdolgozása, helyszínre alkalmazása, honosítása stb.).

(A Polgári Törvénykönyv magyarázata - Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1981., II. kötet 1965. oldal).

Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény harmadik fejezete tartalmazza az építményekkel szemben támasztott általános követelményeket, az építészeti-műszaki tervezésre vonatkozó előírásokat és az építési munkák építésügyi hatósági engedélyezésére vonatkozó szabályokat.

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény tartalmazza a műemlékekkel kapcsolatos építésügyi engedélyezés speciális szabályait.

A tervezés folyamán nemcsak a hatósági előírásokra kell figyelemmel lenni, hanem a szükséges közműnyilatkozatokat is be kell szerezni. A közműnyilatkozatokkal kapcsolatos szabályokat az egyes közszolgáltatásokra vonatkozó jogszabályok tartalmazzák.

Ha a beruházást kötelező versenytárgyalásra meghirdették, a versenytárgyalásra készített tervek költségét (díját) a versenytárgyaláson résztvevők a kiíróval szemben - erre vonatkozó külön megállapodás hiányában - nem érvényesíthetik (BH1995. 585.). Ez az elv alkalmazandó a közbeszerzéseknél (1995. évi XL. törvény) is.

Az építési tervdokumentáció oszthatatlan szolgáltatás, ezért a tervező a hiányos tervszolgáltatás esetén - a részteljesítésben való megállapodás hiányában - tervezési díjat nem követelhet (BH1984. 281.).

A tervező a tervezési hibákért a megrendelővel szemben akkor is felelős, ha a megrendelő a terveket teljesítésként elfogadta és kivitelezés céljából továbbadta. A megrendelő a tervek hibája miatt a kivitelezővel szemben felelősséggel nem tartozik. A műszaki tervnek megfelelően elkészített létesítmény hibájáért a kivitelező kártérítéssel tartozik, ha a megrendelőtől kapott tervek hibáját felismerhette, a megrendelőt azonban erre nem figyelmeztette vagy a munkát a jogszabály tilalma ellenére elvégzi. A közös károkozásra vonatkozó szabályok (Ptk. 344. §) szerint az így keletkezett kár a tervező és a kivitelező között megosztható, de a megrendelővel szemben a felelősségük általában egyetemleges (GK 54. számú állásfoglalás).

BH1997. 88. *Nem irányul lehetetlen szolgáltatásra s ezért nem semmis az a tervezési szerződés, amely olyan terület beépítési tervének elkészítését célozza, amelyre az illetékes hatóság részletes rendezési tervet még nem hagyott jóvá. Ha a tervező eredményszolgáltatásra vállalkozott, de az építési engedélyt az elkészített terv alapján a megrendelő nem kapta meg, a tervezővel szemben a hibás teljesítés jogkövetkezményei alkalmazhatók [Ptk. 227. § (2) bek., 408. §, 1964. évi III. tv. 6. § (1) és (5) bek., 7. § (2) bek., 2/1986. (II. 27.) ÉVM r. 50. § (1) bek.].*

BH1996. 163. *A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazása tervezőmunka esetén, ha a díjban való megállapodás hiányában tervezési szerződés nem jött létre [Ptk. 205. § (2) bek., 361-364. §, 7/1978. (II. 1.) MT r. 83. §].*

BH1992. 713. *A megrendelő megalapozatlan hivatkozása arra, hogy a részére szolgáltatott terv alkalmatlan az építési engedély kiadására, és ezért a vállalkozó a tervezői díj megfizetését nem követelheti [Ptk. 397. §, 408. §].*

BH1986. 334. *Hibás az a terv, amely gazdaságtalan kivitelezést irányoz elő, és ezért a tervezővállalat szavatossági felelősséggel tartozik. Ebből következik, hogy a gazdaságos megoldást tartalmazó átdolgozásért nem tarthat igényt díjazásra [Ptk. 306. § (1) bek., 408. §].*

409. § (1) A felek a szerződésben a műszaki-gazdasági tervező munka fokozatos szolgáltatásában is megállapodhatnak.

A felek fokozatos tervszolgáltatásban is megállapodhatnak. A fokozatos tervszolgáltatásnak különösen nagy volumenű beruházásoknál van jelentősége. Idő- és költségkímélő hatása lehet annak, ha a tervezés és a kivitelezés folyamata párhuzamosan történik. A fokozatosan szolgáltatott terveknek önállóan alkalmasnak kell lenniük a kivitelezéshez.

(2) A felek a szerződésben kiköthetik a kártérítési felelősség korlátozását, ha a vállalkozó hazai viszonylatban nem ismert vagy nem alkalmazott műszaki-gazdasági megoldást tartalmazó terv készítését vállalja.

A tervezési szerződésben a felek megállapodhatnak abban, hogy a tervező kártérítési felelőssége korlátozott mértékű abban az esetben, ha a vállalkozó hazai viszonylatban nem ismert vagy nem alkalmazott műszaki gazdasági megoldást tartalmazó terv készítését vállalja. A Ptk. 314. § (2) bekezdése értelmében jogi személy a szerződésszegésért való felelősségét - ha jogszabály másként nem rendelkezik - nem zárhatja ki és nem korlátozhatja, kivéve, ha az ezzel járó hátrányt az ellenszolgáltatás megfelelő csökkentése vagy egyéb előny kiegyenlíti. A most tárgyalt törvényi rendelkezés tehát az általános szabály alóli kivételként a kártérítési felelősség korlátozását megengedi, azonban csak szűk körben, mégpedig a műszaki fejlesztés érdekében és a külföldi eredmények belföldi alkalmazásának elősegítése céljából.

Nem tesz azonban kivételt a jogszabály a kártérítési felelősség kizárásának általános tilalma alól, ezért tehát a tervező kártérítési felelősségét a felek a szerződésben zárhatják ki.

(3) A megrendelő a tervet csak a szerződésben meghatározott célra és esetben használhatja fel, nyilvánosságra nem hozhatja.

A tervező szellemi alkotásához való jogának védelmét szolgálja a rendelkezés.

BH1995. 585. *Ha a beruházást kötelező versenytárgyalásra meghirdették, a versenytárgyalásra készített tervek költségét (díját) a versenytárgyaláson résztvevők a kiíróval szemben - erre vonatkozó külön megállapodás hiányában - nem érvényesíthetik [Ptk. 207. § (1) bek., 390. § (2) bek., 409. § (3) bek., 1987. évi 19. tvr., 36/1988. (VIII. 16.) PM r.].*

BH1984. 281. *Az építési tervdokumentáció oszthatatlan szolgáltatás, ezért a tervező a hiányos tervszolgáltatás esetén - a részteljesítésben való megállapodás hiányában - tervezési díjat nem követelhet [Ptk. 317. § (2) bek., 409. § (1) bek.].*

BH1977. 235. *Ha a felek által kutatási-fejlesztési szerződésnek nevezett jogügylet tartalma nem felel meg az ilyen jellegű szerződésnek, a kártérítési felelősség korlátozása érvénytelen [Ptk. 402. § (2) bek., 409. § (1) bek., 200. § (2) bek., 339. §, 340. § (1) bek., 1/1968. (I. 11.) OMFB sz. r.-tel közzétett kutatási-fejlesztési szerződések általános feltételei 36. pont, GKT 17/1973. sz.].*

410. § (1) Ha a kivitelezés a terv szolgáltatásától számított három éven belül megkezdődött, a terv hibája miatt érvényesíthető szavatossági jogok elévülési idejének kezdete a terv alapján kivitelezett szolgáltatás teljesítésének időpontja.

A tervező szavatossági felelősségének meghosszabbítása:

A tervezési szerződés akkor megy teljesedésbe, amikor a megrendelő a tervet átveszi. A tervezési munka jellegéből adódik, hogy a szolgáltatás minőségének megvizsgálása az átadáskor általában még nem lehetséges, arra csak a terv szerinti kivitelezés befejezésekor kerülhet sor. Ezért mondja ki a törvény, hogy a szavatossági jogok Ptk. 308. § (1) bekezdése szerinti elévülési ideje nem a tervezési szerződés teljesítésétől,

hanem a kivitelezésre kötött szerződés teljesítésének időpontjától kezdődik. A tervező szavatossági felelősségének meghosszabbítására vonatkozó szabály azonban csak akkor alkalmazható, ha a kivitelezés a terv átadásától számított 3 éven belül megkezdődött. Ha a kivitelezés időben megkezdődik, annak tényleges időtartama a tervező meghosszabbított szavatosi helytállását nem befolyásolja.

(2) Ha a kivitelezés a terv szolgáltatásától számított három év után kezdődik meg, a felek megállapodhatnak abban, hogy a vállalkozó a tervet felülvizsgálja és nyilatkozik a terv kivitelezésre való alkalmasságáról vagy megváltoztatásának szükségességéről, illetve a tervet áttervezi, a megrendelő pedig díjat fizet (korszerűségi felülvizsgálat). Jogszabály a korszerűségi felülvizsgálatot kötelezővé teheti.

Korszerűségi felülvizsgálat:

A jogalkotó e szabályokat az 1993. évi XCII. törvénnyel építette be a törvénybe a korábban hatályban volt 7/1978. (II. 1.) MT rendeletből. Ennek értelmében a felek korszerűségi felülvizsgálat lefolytatásában állapodhatnak meg, ha a kivitelezés a terv szolgáltatásától számított 3 év után kezdődik meg. Erre irányuló megállapodás esetén a vállalkozó a tervet felülvizsgálja és nyilatkozik a terv kivitelezésre való alkalmasságáról vagy megváltoztatásának szükségességéről, illetve a tervet áttervezi, a megrendelő pedig ezért díjat fizet. Az 1993. évi XCII. törvény miniszteri indokolása kifejti, hogy a korszerűségi felülvizsgálat alkalmas mindazoknak a körülményeknek (technikai fejlődés, változó előírások stb.) a figyelembevételére, amelyek miatt indokolt a kivitelezés megkezdésének időpontjától függővé tenni a terv hibája miatt érvényesíthető szavatossági jogok elévülésének a kezdetét. A korszerűségi felülvizsgálatra kötött szerződés létrejöttéhez szükség van arra, hogy a felülvizsgálat feltételeiben és az azért járó díjban a felek kifejezetten megállapodjanak.

Kötelező a terv korszerűségi felülvizsgálata a gáz csatlakozó vezetékek és a fogyasztói berendezések kiviteli terve esetén akkor, ha a tényleges kivitelezésre a terv jóváhagyásától számított két év elteltével kerül sor [a gázszolgáltatásról szóló 1994. évi XLI. törvény 3. § (1)].

(3) Ha a korszerűségi felülvizsgálat esetén a terv alkalmassá nyilvánításától vagy az áttervezett terv szolgáltatásától számított három éven belül a kivitelezés megkezdődik, a terv hibája miatt érvényesíthető szavatossági igények elévülési idejének kezdetét a terv alapján kivitelezett szolgáltatás teljesítésének időpontjától kell számítani.

E jogszabályhely a tervező szavatossági felelősségének meghosszabbítására vonatkozó előírást tartalmaz a korszerűségi felülvizsgálat kapcsán. Amennyiben a terv alkalmassá nyilvánításától vagy az áttervezett terv szolgáltatásától számított 3 éven belül megkezdődik a kivitelezés, a terv hibája miatt érvényesíthető szavatossági jogoknak a Ptk. 308. § (1) bekezdése szerinti elévülési ideje a terv alapján megvalósított szolgáltatás átadásának az időpontjával kezdődik.

(4) A vállalkozó szavatol azért, hogy harmadik személynek nincs olyan joga, amely a terv kivitelezését akadályozza vagy korlátozza. Erre a szavatosságra az eladónak a tulajdonjog átruházásáért való szavatosságára irányadó szabályokat kell alkalmazni.

Jogszavatosság:

Előfordulhat, hogy a tervező a munkavégzés során másnak a jogi oltalomban részesített szellemi alkotását használja fel munkavégzéséhez. Az ilyen felhasználáshoz köteles beszerezni a harmadik személy engedélyét, hozzájárulását, ennek hiányában jogosulatlanul alkalmazza mások megoldásait, bitorolja mások szellemi alkotását. A törvényi szabály a megrendelő érdekeinek védelmét szolgálja. Célja, hogy a megrendelő ne kerüljön olyan helyzetbe, hogy a kifizetett terv alapján a kivitelezést nem lehet a megrendelő szándékai szerint megvalósítani. A tervezői jogszavatosságra a törvény a Ptk. 369-370. §-aiban foglalt szabályok alkalmazását rendeli.

A jogszavatosság alapján a megrendelőnek elállási joga, kártérítési igénye lehet, illetve ha a harmadik személy joga a megrendelő jogait korlátozza, a megrendelő megfelelő határidő kitűzésével tehermentesítést követelhet a tervezőtől és a tehermentesítésig megtagadhatja az ehhez szükséges tervezési díj összegének megfizetését, azaz díjvisszatartási joga is lehet.

(5) A szerződéssel kapcsolatban rendelkezésre bocsátott, jogi oltalomban részesíthető szellemi alkotások tekintetében a kutatási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

GK 54. szám

I. A tervező a tervezési hibákért a megrendelővel szemben akkor is felelős, ha a megrendelő a terveket teljesítésként elfogadta, és kivitelezés céljából

továbbadta. A megrendelő a tervek hibája miatt a kivitelezővel szemben felelősséggel nem tartozik.

II. A műszaki tervnek megfelelően elkészített létesítmény hibájáért a kivitelező kártérítéssel tartozik, ha a megrendelőtől kapott tervek hibáját felismerhette, a megrendelőt azonban erre nem figyelmeztette, vagy a munkát a jogszabály tilalma ellenére elvégzi. A közös károkozásra vonatkozó szabályok (Ptk. 344. §) szerint az így keletkezett kár a tervező és a kivitelező között megosztható, de a megrendelővel szemben a felelősségük általában egyetemleges.

Ptké. 88. § Az a megítélt kötbérkövetelés, amelynek elévülése a Ptk. hatálybalépésekor folyamatban van, a Ptk. hatálybalépésétől számított hat hónapon belül akkor is érvényesíthető, ha az elévülési időből ennél kevesebb van hátra.

A törvény a szerződéssel összefüggésben rendelkezésre bocsátott és jogi oltalomban részesíthető szellemi alkotások tekintetében a kutatási szerződésre irányadó Ptk. 412. § (3) bekezdésében foglalt szabályokat rendeli alkalmazni.

411. §

Ptké. 63. §

5. Kutatási szerződés

412. § (1) Kutatási szerződés alapján a vállalkozó kutatómunka végzésére, a megrendelő pedig díj fizetésére köteles. A felek megállapodhatnak abban, hogy a díj a munka eredménytelen befejezése esetén is jár.

A kutatási szerződés jelentősége abban rejlik, hogy lehetőséget teremt a tudományos technikai fejlesztések eredményeinek gazdasági hasznosítására, amely nemcsak a gazdasági élet szereplőinek, illetve az állampolgároknak az érdekeit szolgálja, hanem a nemzetgazdaság számára is fontos.

A kutatási szerződés is a vállalkozási szerződés önállóan nevesített alakzata, bár olyan szerződési elemeket is hordoz, amelyek inkább a megbízási szerződéshez (Ptk. 474. §) állnak közelebb. Így például míg a vállalkozási szerződés eredménykötelem, a kutatási szerződésnek nem feltétele, hogy eredmény megvalósításában állapodjanak meg a felek. Megállapodhatnak oly módon is, hogy a díj a munka eredménytelen befejezése esetén is jár. A kutatási szerződés különbözik abban is a többi vállalkozási szerződéstől, hogy csak írásba foglalva érvényes. További különbség, hogy a főszabály szerint a vállalkozó csak a megrendelő hozzájárulásával vehet igénybe alvállalkozót. Ez a szabályozás is a megbízási szerződésekre jellemző.

A kutatási szerződés lényeges tartalmi elemei:

- a szerződés alanyai: a vállalkozó (a kutató) és a megrendelő. Mindkét pozícióban bármely jogalany szerepelhet;

- a szolgáltatás tárgya: meghatározott kutatási munka, amely irányulhat eredmény létrehozására is, de nem feltétlenül;

- ellenszolgáltatás: a kutatási munka díja (a felek megállapodhatnak abban is, hogy a díj a munka eredménytelen befejezése esetén is jár);

- a teljesítési határidő: lehet határozott, de határozatlan idejű is.

Amennyiben a felek a fizetendő díjban nem állapodnak meg, a kutatási szerződés nem jön létre. A kutató az általa végzett tevékenységgel előállított és a megrendelő részére átadott dolog ellenértékére a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint tarthat igényt (BH1998. 39.).

A megrendelőnek abból a nyilatkozatából, amely szerint az ellenértéket a műszaki fejlesztési alapjából fizeti, egymagában nem lehet arra a következtetésre jutni, hogy a felek szerződési akarata kutatási szerződés létrehozására irányult. A szerződés típusát az abban vállalt szolgáltatás természetének vizsgálatával kell meghatározni (BH1984. 30.).

A kutatási szerződés tárgyát képező szolgáltatást oszthatatlannak kell tekinteni, ha csak a szerződésben elvállalt részfeladatok együttes teljesítése alkalmas a kutatási cél megvalósítására. Ehhez képest egyetlen

részfeladat teljesítésének elmaradása is megalapozhatja érdekmúlás címén a megrendelőnek az egész szerződéstől való elállását (BH1986. 196.).

(2) A szerződést írásba kell foglalni. A szerződés határozatlan időre is megköthető.

A kutatási szerződés csak akkor érvényes, ha azt írásba foglalják. A szóban vagy ráutaló magatartással kötött szerződés semmis [Ptk. 217. § (1)]. A kutatási szerződés nemcsak határozott, hanem határozatlan időre is létrehozható.

(3) A szerződéssel kapcsolatban rendelkezésre bocsátott, jogi oltalomban részesíthető szellemi alkotások tekintetében

a) ha a megrendelő a rendelkezés jogát kiköti, a vállalkozó a szellemi alkotást csak saját belső tevékenységéhez használhatja fel, nyilvánosságra nem hozhatja, harmadik személlyel nem közölheti; ilyen esetben a szellemi alkotással a megrendelő szabadon rendelkezik;

b) ha a megrendelő a rendelkezés jogát nem köti ki, a szellemi alkotást csak saját üzemi tevékenysége körében használhatja fel, nyilvánosságra nem hozhatja, harmadik személlyel nem közölheti; ilyen esetben a szellemi alkotással a vállalkozó szabadon rendelkezik.

A jogi oltalomban részesíthető szellemi alkotásokat óvó, a szellemi alkotáshoz való jognak a védelmét szolgáló rendelkezésről van szó. A szabályozás kétirányú attól függően, hogy a szerződéssel kapcsolatban rendelkezésre bocsátott alkotások tekintetében a megrendelő a rendelkezés jogát kiköti-e avagy nem. Ettől függ, hogy a szellemi alkotást ki milyen körben jogosult felhasználni, illetve azzal melyik félnek van szabad rendelkezési joga. Mindkét esetben tilos azonban a szellemi alkotás nyilvánosságra hozatala, harmadik személlyel való közlése.

BH2002. 307. *A kutatási szerződésnek a vállalkozási elemeket tartalmazó részében a vállalkozási szerződésre vonatkozó szabályokat, a megbízási elemeket tartalmazó részében pedig a megbízási szerződésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni [Ptk. 228. § (1) bek., 395. § (1)-(2) bek., 412. § (1) bek., 414/A. §, Pp. 206. § (3) bek.,].*

BH1998. 39. *A kutatási szerződés a fizetendő díjban való megállapodás hiányában nem jön létre. A kutató részéről végzett tevékenységgel előállított és a megrendelő részére átadott dolog ellenértéke a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint állapítható meg [Ptk. 361. §, 363. § (2) bek., 364. §, 412. § (1) bek., 414/A. §, 302. § b) p., Pp. 206. § (3) bek.].*

BH1992. 43. *A kutatási (fejlesztési), valamint a kutatási (fejlesztési) eredmények gyakorlati megvalósítására irányuló és a vállalkozási szerződések elhatárolási szempontjai [Ptk. 207. § (1) bek., 389. §, 412. §, 7/1978. (II. 1.) MT r. XI. és XII. fejezete].*

BH1986. 196. *I. A kutatási-fejlesztési szerződés tárgyát képező szolgáltatást oszthatatlannak kell tekinteni, ha csak a szerződésben elvállalt részfeladatok együttes teljesítése alkalmas a kutatási-fejlesztési cél megvalósítására. Ehhez képest egyetlen részfeladat teljesítésének elmaradása is megalapozhatja érdekmúlás címén a megrendelőnek az egész szerződéstől való állását [Ptk. 300 § (1) bek., 317. § (2) bek., 319. § (3) bek., 320. § (1) bek., 412. §, 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 94. §].*

BH1984. 30. *A megrendelőnek abból a nyilatkozatából, amely szerint az ellenértéket a műszaki fejlesztési alapjából fizeti, egymagában nem lehet arra a következtetésre jutni, hogy a felek szerződési akarata kutatási (fejlesztési) szerződés létrehozására irányult. A szerződés típusát az abban vállalt szolgáltatás természetének vizsgálatával kell meghatározni [Ptk. 289 §, 412. §, 413. §, 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek., 41. §, 95. § (1) és (3) bek., 96. §].*

BH1978. 132. *Ha a kötelezett termékértékesítési szerződésben dohánymagnak meghatározott határidőig való elvetését vállalja, legkésőbb a vetési időszak eredménytelen elteltekor a szerződés meghiúsulása és az emiatt keletkezett kötbérigény esedékessége megállapítható [Ptk. 412. §, 54/1967. (XII. 19.) Korm. sz. r., 57/1968. (MÉM. É. 29.) MÉM sz. ut].*

413. § (1) A vállalkozó csak a megrendelő hozzájárulásával vehet igénybe alvállalkozót. Nincs szükség a megrendelő hozzájárulására, ha a vállalkozó meghatározott eredmény elérésére vállalkozott.

A vállalkozási szerződések körében - főszabály szerint - a vállalkozó jogosult az alvállalkozó igénybevételére. A megbízási szerződések körében fordított a helyzet, főszabály szerint a megbízott nem jogosult más közreműködését igénybe venni. Ez utóbbihoz hasonló szabályozás vonatkozik a kutatási szerződésre. Főszabály szerint a kutató nem vehet igénybe alvállalkozót. Kivétel ez alól az az eset, amikor a kutató meghatározott eredmény elérésére vállalkozott. Ilyenkor nem indokolt a közreműködő igénybevételével kapcsolatos korlátozás.

(2) A megrendelő a vállalkozó szolgáltatását csak a szerződésben meghatározott célra használhatja fel, nyilvánosságra nem hozhatja.

Ez a szabály a kutató szellemi alkotásának védelmét szolgálja. Kötelezően írja elő a megrendelő számára, hogy a kutatási szerződés tárgyát csak a szerződésben meghatározott célra használhatja fel és azt nem hozhatja nyilvánosságra.

(3) A vállalkozó szavatol azért, hogy harmadik személynek nincs olyan joga, amely a szolgáltatás felhasználását megakadályozza vagy korlátozza. Erre a szavatosságra az eladónak a tulajdonjog átruházásáért való szavatosságára irányadó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

Jogszavatosság:

E szabály tartalmában azonos a tervezési szerződésre irányadó törvényi rendelkezéssel, ezért e körben visszautalunk a Ptk. 410. § (4) bekezdéséhez fűzött magyarázatra.

(4) A vállalkozó a szerződésben kiköthetí kártérítési felelősségének korlátozását.

Míg a tervezési szerződés esetén a törvény a felelősség korlátozását meghatározott feltételekhez köti, a kutatási szerződés esetére ilyen korlátozást a jogszabály nem tartalmaz. A kártérítési felelősség korlátozására egyebekben utalunk a Ptk. 409. § (2) bekezdéséhez fűzött magyarázatra.

BH1986. 196. *II. Kutatási-fejlesztési szerződés megszegése miatt kötbér csak akkor követelhető, ha a felek a szerződésben a kötbérfizetési kötelezettséget kikötötték [Ptk. 413. § (4) bek.].*

BH1984. 30. *A megrendelőnek abból a nyilatkozatából, amely szerint az ellenértéket a műszaki fejlesztési alapjából fizeti, egymagában nem lehet arra a következtetésre jutni, hogy a felek szerződési akarata kutatási (fejlesztési) szerződés létrehozására irányult. A szerződés típusát az abban vállalt szolgáltatás természetének vizsgálatával kell meghatározni [Ptk. 289 §, 412. §, 413. §, 7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek., 41. §, 95. § (1) és (3) bek., 96. §].*

BH1983. 406. *Ha a jogszabály nem teszi kötelezővé a szerződésnek kötbérrel való biztosítását, úgy megegyezés hiányában - a szerződés létrehozása, illetőleg tartalmának megállapítása során - a bíróság sem alkalmazhat kötbérkikötést [Ptk. 206. §, 314. § (2) bek., 413. § (1) bek.].*

414. § A felek a határozatlan időre kötött szerződést hat hónapra felmondhatják.

A törvény lehetővé teszi mindkét fél számára a szerződésnek egyoldalú jognyilatkozattal a jövőre nézve történő megszüntetését, azaz a szerződés felmondásának a jogát arra az esetre, ha a felek a szerződést határozatlan időre kötötték. A felmondási idő hat hónap [lásd még a Ptk. 321. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázatot].

414/A. § A kutatási szerződésre a külön nem szabályozott kérdésekben a vállalkozási szerződés általános szabályait, illetőleg a megbízási szerződésre vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.

E törvény rendelkezése szerint a kutatási szerződéssel összefüggő azokra a kérdésekre, amelyekre speciális szabály nincs, a vállalkozási szerződés általános szabályait, illetve a megbízási szerződésre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. A rendelkezést az indokolja, hogy a kutatási szerződés részben vállalkozási, részben megbízási szerződési elemeket tartalmaz. Az 1993. évi XCII. törvény miniszteri indokolása is utalt arra, hogy e rendelkezés Ptk.-ba illesztése az első lépés azon az úton, amely a kutatási szerződés önálló szerződéstípussá válásához vezethet.

BH2002. 307. *A kutatási szerződésnek a vállalkozási elemeket tartalmazó részében a vállalkozási szerződésre vonatkozó szabályokat, a megbízási elemeket tartalmazó részében pedig a megbízási szerződésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni [Ptk. 228. § (1) bek., 395. § (1)-(2) bek., 412. § (1) bek., 414/A. §, Pp. 206. § (3) bek.,].*

BH1998. 39. *A kutatási szerződés a fizetendő díjban való megállapodás hiányában nem jön létre. A kutató részéről végzett tevékenységgel előállított és a megrendelő részére átadott dolog ellenértéke a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint állapítható meg [Ptk. 361. §, 363. § (2) bek., 364. §, 412. § (1) bek., 414/A. §, 302. § b) p., Pp. 206. § (3) bek.].*

6. Az utazási szerződés

415. § (1) Utazási szerződés alapján a vállalkozó utazási iroda köteles a szerződésben meghatározott utazásból, az út egyes állomásain való tartózkodásból és az ezzel összefüggő részszolgáltatásokból - így különösen szállás, étkezés - álló szolgáltatást teljesíteni, a megrendelő pedig köteles a díjat megfizetni.

Az utazási szerződés a vállalkozási szerződés önállóan nevesített alakzata. Különbözik ettől az utazásközvetítői szerződés, amely a Ptk. 474. § szerinti megbízási szerződés tartalmi elemeit hordozza.

Az utazási szerződés alapvető szabályait e §, a részletszabályokat pedig az utazási és utazást közvetítő szerződésről szóló 214/1996. (XII. 23.) Korm. rendelet és az utazásszervező és közvetítő tevékenység szabályozásáról szóló 213/1996. (XII. 23.) Korm. rendelet tartalmazza.

Az utazási szerződés lényeges tartalmi elemei:
1. A szerződés alanya: az utazásszervező (utazási vállalkozó), valamint az utas (a megrendelő).
Utazásszervező (utazási vállalkozó) az az utazásszervezést üzletszerűen folytató belföldi székhelyű gazdálkodó szervezet, amely saját szervezésű vagy egyedi megrendelés szerint összeállított utazást belföldre, illetőleg belföldről külföldre utazási szerződés alapján közvetlenül vagy közvetítő útján értékesít, illetve aki külföldi utazásszervező Magyarországra történő utaztatásait belföldön szervezi, illetőleg külföldi utazásszervező vagy egyéni utas részére Magyarországra történő utazásokat értékesít, külföldről-külföldre történő utazást szervez, továbbá aki külföldi szálláshelyet belföldön értékesít. Az utazási vállalkozó tehát csak gazdálkodó szervezet lehet, természetes személy (hacsak nem egyéni vállalkozó) nem.
Utas bárki lehet, tehát természetes és jogi személy is.
Utazásszervező tevékenységet Magyarországon csak az a belföldi székhelyű utazási vállalkozó folytathat, aki a 213/1996. (XII. 23.) Korm. rendeletben előírt feltételeknek megfelel és kérelme alapján az Ipari, Kereskedelmi és Idegenforgalmi Minisztérium által vezetett nyilvántartásba bejegyezték.
2. A szolgáltatás tárgya:
a) az utazási szerződésben meghatározott utazásból, az út egyes állomásain való tartózkodásból és az ezzel összefüggő szolgáltatásokból (így különösen: szállás, közlekedés, étkezés, idegenvezetés, szórakozás, kulturális program) álló szolgáltatás vagy pedig
b) az utazási vállalkozó az alábbi szolgáltatások közül legalább kettőnek a nyújtására vállal kötelezettséget
- utazás,
- szállás,
- kapcsolódó szolgáltatások.
Utazási csomag az a szolgáltatás, amely az utazással összefüggő személyszállítási, szállás és az ezzel összefüggő szolgáltatásokból (így különösen étkezés, idegenvezetés, szórakozás, kulturális program) legalább kettőt tartalmaz.
Nem minősül azonban utazásszervezésnek
- az önállóan (nem utazási csomagban) értékesített közlekedési szolgáltatás,
- a menetjegy-kiszolgálás,
- a szálláshelyi szolgáltatás (szobafoglalás),
- a vendéglátó szolgáltatás (kivéve, ha azt az utazásszervező közreműködésével veszi igénybe az utas),
- a gyógy- és egyéb szolgáltatás,
- a kulturális programokra és egyéb (például sport) rendezvényekre jegyárusítás,
- a helyi programszervezés,
- az idegenvezetői szolgáltatás, illetve az ezekkel kapcsolatos ügyek intézése,
- továbbá a más szervezet által teljesítendő, az utazással összefüggő szolgáltatás és az ezekkel kapcsolatos ügyek intézése.
3. Az ellenszolgáltatás:
Az utas köteles a szolgáltatásért díjat fizetni, tehát az utazási szerződés visszterhes. Az ingyenes utaztatás tehát nem minősül utazási szerződésnek.
Az utazási szerződésnek tartalmaznia kell a részvételi díjban nem szereplő, külön felszámításra kerülő díjakat (például üdülőhelyi díj, adó, horgonyzási díj) is. Amennyiben az utazási szerződés a külön felszámítható díjakról nem rendelkezik, akkor azok a díj részét képezik és külön nem számíthatók fel.
Az utazási szerződésben meghatározott díjak összege az indulást megelőző 20 napon belül nem emelhető. Ennél korábbi időpontban a szerződésben meghatározott díjak csak akkor emelhetők, ha a díjemelés lehetőségét a szerződésben kikötötték. A díj emelésére ebben az esetben is csak akkor kerülhet sor, ha a közlekedési költségek nemzetközi egyezményen alapuló díjszabási vagy hatósági ára változik vagy egyes szolgáltatásokkal kapcsolatos adó, illeték, valamint a szolgáltatóval kötött szerződésben szereplő deviza forintárfolyama időközben változik. A díjemelés mértékének arányosnak kell lennie a költségek emelkedésének mértékével. A díjemelés indokát az utassal írásban közölni kell.
Az utazási vállalkozó a szerződés megkötésekor előleget követelhet, ami a főszabály szerint a díjnak legfeljebb 40%-a lehet. Ennél magasabb összegű előleg akkor kérhető az utastól a szerződés megkötésekor, ha a külföldi közreműködővel kötött szerződés ennél szigorúbb kötelezettséget ró az utazási vállalkozóra.
Az utazási vállalkozó a díj teljes összegének megfizetését legkorábban az utazás megkezdése előtt 30 nappal igényelheti, kivéve, ha a külföldi közreműködővel kötött szerződés miatt korábbi idő indokolt.
Az utazási szerződés létrejötte:
Utazási szerződés a 214/1996. (XII. 23.) Korm. rendeletben foglalt szabályok szerint köthető. E szabályoktól az utas hátrányára eltérni nem lehet, az ilyen szerződési kikötés semmis, s helyébe a rendelet rendelkezései

lépnek. A rendelet két esetben enged meg eltérést az utas hátrányára, mégpedig az előleg és a díj teljes összege kifizetésének időtartama tekintetében.
Az utazási szerződést írásba kell foglalni, enélkül a szerződés érvénytelen [Ptk. 217. § (1)]. A szerződés egyik példányát az utasnak át kell adni. Az utazási szerződés, illetve az utazások feltételeit és programját tartalmazó tájékoztató nem tartalmazhat az utast félrevezető feltételeket. Az esetek túlnyomó többségében az utazási vállalkozó által meghirdetett programokat veszik igénybe az utasok. Az utazási vállalkozók többsége az utazás feltételeit és programját előzetesen tájékoztatóban teszi közzé és az általános szerződési feltételeket ennek figyelembevételével készítik el. Amennyiben tájékoztató készül, úgy az utazási szerződésben a tájékoztatóban foglalt feltételekre és programra elegendő utalni, tehát a blankettaszerződésben nem kötelező megismételni a tájékoztatóban foglalt adatokat. A tájékoztatóra való utalást - amennyiben az utas az utazási szerződést aláírja -, úgy kell tekinteni, hogy az utas mind a tájékoztatóban, mind a blankettaszerződésben foglaltakat ismeri, s a szerződést ennek figyelembevételével kötötte az utazási vállalkozóval. Utazási szerződés azonban egyedi megrendelések alapján is köthető.
A kormányrendelet szabályozza, hogy az utazási vállalkozó tájékoztatójának milyen adatokat, körülményeket, feltételeket kell tartalmaznia. Részletes előírásokat ad arra nézve is, hogy az utazási szerződésnek milyen adatokat, tényeket, feltételeket kell tartalmaznia akkor, ha az adott szolgáltatás vonatkozásában készült tájékoztató és akkor ha nem, valamint arra az esetre, ha az utazási vállalkozó egyedi utazási szerződést köt az utassal.
Az utazási vállalkozó kötelezettségei:
- az utazási szerződésben meghatározott szolgáltatásokat teljesíteni;
- az utast megfelelően tájékoztatni az utazással kapcsolatban lévő minden jelentős körülményről és az utazási szerződésre vonatkozó jogszabályokról;
- meg kell győződnie arról, hogy a tevékenységéhez igénybe vett belföldi szálláshelyek és egyéb szolgáltatások nyújtói rendelkeznek-e adószámmal, illetve a fizető-vendéglátó tevékenységet folytató szálláshelyet a szálláshely szerint illetékes jegyző a külön jogszabályban foglaltak szerint nyilvántartásba vette-e;
- köteles gondoskodni arról, hogy az utazáson résztvevő csoportokat külföldön a célország nyelvét vagy a célországban általánosan használt világnyelvet beszélő idegenvezetésre jogosult személy kísérje;
- köteles gondoskodni arról, hogy ha az utazást különjáratú autóbusz igénybevételével bonyolítják le, a külön jogszabályban előírt iratok (például az utasjegyzék) az autóbusz vezetőjének rendelkezésére álljanak.
Az utas kötelezettsége: a vállalkozói díj megfizetése.
Az utazási vállalkozó jogai:
- a vállalkozói díj megfizetése iránti igény;
- a kormányrendeletben meghatározott feltételek megléte esetén jogosult a szerződéstől elállni;
- a kormányrendeletben meghatározott feltételek megléte esetén - ha az utas áll el a szerződéstől - jogosult az utassal szemben a költségeit érvényesíteni.
Az utas jogai:
- követelheti a szerződésben meghatározott szolgáltatásokat;
- az utazásban való részvétel jogát harmadik személy részére engedményezheti a kormányrendeletben meghatározott feltételeknek megfelelően;
- a szerződéstől bármikor elállhat (bizonyos esetekben a vállalkozó költségeit meg kell térítenie);
- az utazási vállalkozó elállása esetén az őt megillető jogokat érvényesítheti.
Az utazási vállalkozó elállási joga:
Az utazási vállalkozó legkésőbb az utazás megkezdése előtt 15 nappal írásban tett nyilatkozattal elállhat az utazási szerződéstől, ha az alábbi feltételek valamelyike fennáll:
- az utazást a szerződéskötéskor előre nem látható - az emberi életet és egészséget, illetve a vagyonbiztonságot veszélyeztető - külső körülmény veszélyezteti;
- a jelentkezők létszáma a meghirdetett legalacsonyabb résztvevő számot nem éri el, feltéve, hogy ezt a jogát az utazási szerződésben kikötötte.
Amennyiben az utazási vállalkozó a szerződéstől eláll, az utast az alábbi jogok illetik meg:
- az eredetivel azonos értékű, helyettesítő szolgáltatásra tarthat igényt, ha ennek nyújtására az utazási vállalkozónak lehetősége van;
- ha a helyettesítő szolgáltatás magasabb értékű, a díjkülönbözet az utast terheli, ha alacsonyabb értékű, az utazási vállalkozó köteles a díjkülönbözetet megtéríteni az utasnak;
- az utas követelheti a teljes befizetett díj azonnali visszafizetését és a díj után évi 20% mértékű kamat megfizetését.
Az utas elállási joga:

Az utas az utazás megkezdése előtt az utazási szerződéstől írásban tett nyilatkozattal bármikor elállhat.
Ha az utas a szerződéstől azért áll el, mert a díj emelkedésének mértéke meghaladja a 10%-ot, vagy az utazási vállalkozó az utazási szerződésben foglaltakat lényegesen módosítani kívánja, illetőleg a program lényegesen megváltozott, az utas ugyanazokat a jogokat érvényesítheti, mint amikor az utazási vállalkozó a szerződéstől eláll.
Ha az utas más okból áll el a szerződéstől, az utazási vállalkozó igényelheti a szerződésből eredő addig felmerült költségeit, ez azonban nem haladhatja meg a befizetett díj összegét.
Az utazási vállalkozó nem tarthat igényt költségtérítésre, ha az utas az elállási jogát legkésőbb az utazás megkezdése előtt 35 nappal vagy az utazási szerződésben az elállásra meghatározott időtartam alatt gyakorolja. Az utazási szerződésben 35 napnál korábbi határidő csak akkor határozható meg, ha a külföldi közreműködő az elállásra 30 napnál korábbi határidőt kötött ki.
Nem azonos az utazási szerződéssel az utazást közvetítő szerződés, amelyet a 214/1996. (XII. 23.) Korm. rendelet 16. §-a szabályoz. Az utazást közvetítő szerződés alapján az utazásközvetítő létrehozza az utazásszervező és az utas közötti utazási szerződést az utas által igényelt utazási szolgáltatásokra figyelemmel. Az utazásközvetítő az utazásszervező megbízottjaként jár el, a közvetítésért járó díjat az utazásszervezőtől, nem pedig az utastól igényelheti. Az utazásközvetítő az utazásszervező közreműködőjének minősül [214/1996. (XII. 23.) Korm. rendelet 14. § (1)]. Abban az esetben azonban, ha az utazásközvetítő az utazási szerződést külföldi utazásszervező bizományosaként kötötte, ez a szabály nem irányadó, mert ilyen esetben az utazásközvetítő az utazási szerződés megszegésével okozott kárért úgy felel, mint az utazásszervező [214/1996. (XII.23.) Korm. rendelet 14. § (2)].

(2) Ha a vállalkozó csak a szerződésben meghatározott egyes kikötésektől eltérően tud kötelezettségének eleget tenni, a megrendelő a díj csökkentését és kárának megtérítését követelheti.

Az utazási vállalkozó szerződésszegése és annak jogkövetkezményei:
A törvény e körben kizárólag arról rendelkezik, hogy a szerződéstől eltérő teljesítés esetén az utast díjcsökkentés illeti meg és a kárának megtérítését követelheti.
Az utazási vállalkozó szerződésszegésért való felelősségének részletes szabályait a 214/1996. (XII. 23.) Korm. rendelet tartalmazza.
Ennek értelmében az utazásszervező köteles a díjat arányosan leszállítani, ha az utazást nem a szerződésnek megfelelően teljesíti. Az utas akkor nem tarthat igényt díj leszállítására, ha valamely szolgáltatást saját elhatározásából vagy az érdekkörében felmerült okból nem vett igénybe (például az utas betegsége vagy fáradtsága miatt valamelyik programra nem megy el).
Ha az utazásszervező az utazás megkezdését követően a szerződésben meghatározott szolgáltatások jelentős részét teljesíteni nem tudja, köteles azokat más megfelelő, hasonló értékű szolgáltatásokkal pótolni. Ilyen esetben a költségkülönbözet nem hárítható át az utasra.
Ha az utazásszervező nem tud helyettesítő szolgáltatást nyújtani vagy azt az utas indokoltan nem fogadja el, az utazásszervező köteles az utast az utazás kiinduló helyére szállítani a saját költségén és az igénybe vett szolgáltatások értékével csökkentett díjat köteles az utas részére visszafizetni.
Az utas a hiba miatti kifogását annak felfedezése után haladéktalanul köteles közölni az utazásszervezővel, ennek késedelméből eredő kárért felelős. Az utaskísérő köteles az utas bejelentését jegyzőkönyvbe foglalni, annak egy példányát az utasnak átadni és erről az utazási vállalkozót tájékoztatni, valamint a szükséges intézkedéseket nyomban megtenni.
A szerződés lehetetlenülésére és teljesítésének megtagadására a törvény általános szabályait kell alkalmazni.
Az utazási vállalkozó a szerződésszegéssel okozott kárt is köteles megtéríteni az utas részére, kártérítési felelősségére a Ptk. általános szabályai az irányadók.
Az utazási vállalkozó a közreműködőjének magatartásáért úgy felel, mintha maga járt volna el. Az utazásközvetítő az utazásszervező közreműködőjének minősül, kivéve, ha az utazásközvetítő az utazási szerződést külföldi utazásszervező utazásainak belföldi értékesítése során kötötte, mert ez esetben az utassal szemben a szerződésszegésért úgy felel, mintha maga szervezte volna az utazást.

BH1999. 162. *A más utazási iroda által szervezett, utazásra jogosító (ún. utazást közvetítő) és az utalást szervező szerződés elhatárolása [Ptk. 318. §, 339. §, 415-416. §, 11/1978. (III. 1.) Mt. r. 3. § (1) bek., 5. § (1) bek., (3) bek., 6. § (1) bek., 9. §, 10. §, 11. §].*

BH1998. 278. *Az együttműködési kötelezettség keretében az utazási irodát a megközelítéssel kapcsolatban terhelő tájékoztatás elmulasztásából eredő kártérítési felelősség megítélése [Ptk. 415. § (1) bek., 205. § (3) bek., 318., 339. § (1) bek., 355. § (1) bek.].*

BH1995. 517. *Utazási szerződés alapján az utazási iroda megtérítési igény nélkül - kifejezett kötelezettségvállalás hiányában - nem köteles viselni az érdekkörén kívül álló eseményekkel kapcsolatban*

felmerült többletköltségeket [Ptk. 415. § (1) bek., 328. § (1) és (3) bek., 329. § (3) bek., 479. § (1) bek., 11/1978. (III. 1.) MT r. 5. §.].

416. § Az utazási szerződésnek - ideértve az utazással kapcsolatos egyes szolgáltatások közvetítésére irányuló szerződést is - részletes szabályait külön jogszabály állapítja meg.

E törvényi felhatalmazáson alapszik az utazási és utazást közvetítő szerződésről szóló 214/1996. (XII. 23.) Korm. rendelet és az utazásszervező és közvetítő tevékenység szabályozásáról szóló 213/1996. (XII. 23.) Korm. rendelet. Mindkét kormányrendelet 1997. január 1-jén lépett hatályba, rendelkezéseit az ezt követően kiadott tájékoztatóban foglaltakra és az ezt követően kötött szerződésekkel kapcsolatban kell alkalmazni. Ezzel egyidejűleg hatályát vesztette az utazási szerződésekről szóló 11/1978. (III. 1.) MT rendelet.

BH1999. 162. *A más utazási iroda által szervezett, utazásra jogosító (ún. utazást közvetítő) és az utalást szervező szerződés elhatárolása [Ptk. 318. §, 339. §, 415-416. §, 11/1978. (III. 1.) Mt. r. 3. § (1) bek., 5. § (1) bek., (3) bek., 6. § (1) bek., 9. §, 10. §, 11. §].*

XXXVI. fejezet

A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés

417. § (1) Mezőgazdasági termékértékesítési szerződés alapján a termelő meghatározott mennyiségű, magatermelte terményt, terméket vagy saját nevelésű, illetőleg hizlalású állatot köteles kikötött későbbi időpontban a megrendelő birtokába és tulajdonába (kezelésébe) adni, a megrendelő pedig köteles a terményt, terméket, illetőleg állatot átvenni és az ellenértéket megfizetni.

1993. november 1-jéig a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésnek kétszintű szabályozása volt: a főszabályokat a Ptk., a részletszabályokat pedig a 14/1978. (III. 1.) MT rendelet tartalmazta. Az 1993. évi XCII. törvény hatályon kívül helyezte a minisztertanácsi rendeletet, azóta a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésre vonatkozó szabályokat csak a Ptk. tartalmazza.

Korábban a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésre számos kógens szabály volt. Meghatározott termékeket nem termelhetett bárki, meghatározott termékeket, állatokat csak meghatározott termeltető, felvásárló vehetett meg. A megrendelő, a termeltető korábban csak gazdálkodó szervezet lehetett. Bizonyos esetekben a szerződésnek termelői oldalon sem lehetett alanya természetes személy. A szerződés alanyainak az elnevezése is változott, korábban a termelő elnevezése szállító volt, a megrendelőé pedig termeltető.

A szerződés lényeges tartalmi elemei:

A szerződés alanya: a termelő és a megrendelő. Mindkét pozícióban bárki alanya lehet a szerződésnek, tehát természetes személy és jogi személy egyaránt. A mezőgazdasági termelő tevékenységhez és az ahhoz kapcsolódó szolgáltatáshoz nem kell bejelentés és vállalkozói igazolvány sem [1990. évi V. törvény 4. § (2)].

A szolgáltatás tárgya:

- a termelő által termelt termény, termék;
- a termelő által nevelt, illetve hizlalt állat;
- meghatározott területen termelt termék, termény;
- meghatározott területen nevelt, hizlalt állat.

A mezőgazdasági termékforgalomról szóló 45/1977. (XI. 24.) MT rendelet 2. §-a értelmében a mezőgazdasági termelő a maga termelte mezőgazdasági terméket bárkinek szabadon értékesítheti; személyi fogyasztásra, mezőgazdasági termelésre felhasználhatja vagy saját üzemében feldolgozhatja. A jogszabály melléklete értelmében a rendelet alkalmazása szempontjából az állami gazdaság, a mezőgazdasági-, halászati termelőszövetkezet, a mezőgazdasági szakszövetkezet maga termelte mezőgazdasági termékének kell tekinteni a dolgozójától (alkalmazottjától, tagjától) és a mezőgazdasági kistermelő háztáji és kisegítő gazdaságtól megbízás alapján vagy bizományba átvett, illetve megvásárolt azon terméket is, amelyet az maga termelt. Maga által tenyésztett, tartott vagy hizlalt élő állatnak kell tekinteni az előbb említett eseten kívül a mezőgazdasági termelő által vásárolt és ezután általa legalább 60 napon át tartott (hizlalt) szarvasmarhát, lovat és sertést is.

Más által termelt termény, termék, más által hizlalt vagy nevelt állat csak akkor lehet a szolgáltatás tárgya, ha a termelő gazdálkodó szervezet [Ptk. 417. § (3)]. Természetes személy tehát más által termelt terményt, terméket, hizlalt vagy nevelt állatot mezőgazdasági termékértékesítési szerződéssel nem értékesíthet, az ilyen ügylet adásvételi szerződésnek minősülhet.

A szolgáltatást mennyiség, minőség és választék szerint meg kell határozni a szerződésben.

Az ellenszolgáltatás:

A szerződésben meg kell határozni a szolgáltatás ellenértékét konkrét összegben vagy olyan számítási mód alapján, amelyből utólag megállapítható az ellenszolgáltatás konkrét összege (például kilogrammonkénti-, mázsánkénti-, hektoliterenkénti-, darabonkénti ár stb.). A bírói gyakorlat elegendőnek tartja a szerződés létrejöttéhez, hogy a felek a szerződésben a szabadpiaci átlagárra utaljanak. Ma már a legtöbb termék, termény, állat értékesítése szabad áras.

A ma hatályos jogszabályok alapján hatósági ár érvényesül az árak megállapításáról szóló 1990. évi LXXXVII. törvény mellékletében foglaltak alapján. A legalacsonyabb hatósági ár van meghatározva a takarmánybúzára, az élelmezési célra való közönséges búzára, a takarmánykukoricára, a vágóbikára, a tehéntejre és a tejszínre, valamint húsjellegű egyéb vágósertésre. Az egyes mezőgazdasági termékek legalacsonyabb termelői áráról rendelkezik a 10/1990. (XII. 28.) FM rendelet is.

A szerződő felek nem kötelesek az árban megállapodni a több évre kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződésben [Ptk. 422. § (2)]. Ez esetben is utalhatnak a felek a szabadpiaci átlagárra avagy az évenként kötött szerződésükben határozzák meg az arra az évre irányadó árakat.

Miután a szerződésnek fogalmi eleme az ellenszolgáltatás, ezért a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés csak visszterhes lehet, ingyenes alakzata nincsen.

A teljesítési határidő:

A szerződéskötés időpontjánál mindig későbbi időpont. Ha a termelő a szerződéskötéskor azonnal átadja a terméket, terményt, állatot a megrendelőnek, az ügylet nem mezőgazdasági termékértékesítési szerződés, hanem adásvételi szerződés. A teljesítési határidőt célszerű pontosan meghatározni a későbbi viták elkerülése végett. A szolgáltatás jellegéből adódóan azonban gyakran előfordulhat, hogy a teljesítésre nem a szerződésben kikötött időpontban kerül sor (például a termés előbb érik be, mint amire számítani lehetett; az állat jobban gyarapszik a jó tartási körülményeknek köszönhetően, mint amit a felek a szerződéskötéskor terveztek). Ilyen esetre a törvény lehetővé teszi a felek számára az előteljesítést, az átvételi késedelem esetére pedig a kockázatviselést szabályozza.

A felek főkötelezettségei:

A termelő főkötelezettsége a termelés, a tenyésztés, majd a tevékenység folytán létrejött eredmény birtokba adása, tulajdonba, illetve kezelésbe adása.

A megrendelő főkötelezettsége a szolgáltatás átvétele és az ellenérték megfizetése.

A felek a teljesítés elősegítése érdekében különféle szolgáltatásokat nyújthatnak egymásnak (például a megrendelő vetőmagot, szaporító anyagot, technológiai leírást, növényvédő szert, műtrágyát, gyógyszert, tápot bocsát a termelő rendelkezésére vagy biztosítja a munkavégzéshez szükséges gépeket). Ezen túlmenően a felek megállapodhatnak egyéb mellékkötelezettségek teljesítésében is, például raktározás, szállítás, csomagolás, előfeldolgozás stb.

A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés jellegéből adódóan részben az adásvételi szerződés egyes elemeit hordozza (ún. dare kötelem), másrészt a vállalkozási szerződés elemei is fellelhetők (ún. facere kötelem). Ha a termelő egyetlen kötelessége a termény, termék átadása és a többi kötelezettségnek a felek szerződésében nincs jelentősége, akkor az adásvételi szerződés elemei dominálnak. Sok elem a vállalkozási szerződésben foglaltakhoz hasonló: például a termék, termény előállítása érdekében kifejtett tevékenység, ennek következtében az eredmény létrehozatala, a megrendelő által a termelő részére átadott vetőmag, szaporítóanyag, illetve technológiai utasítás felhasználása stb.

Amennyiben a mezőgazdasági termékértékesítési szerződéssel száll át a tulajdonjog a termelőről a megrendelőre, ez a dolog átadásakor következik be [Ptk. 117. § (2)]. Előfordulhat, hogy a megrendelő helyez ki állatokat a termelőhöz hizlalás, felnevelés végett. Ilyen esetben a megrendelő az állat tulajdonosa marad és amikor a termelő a tevékenység befejezését követően (a megfelelő súlyra való felhizlalás után) a megrendelő birtokába adja az állatot, a szerződés teljesítéséhez és az átadáshoz tulajdonjog átszállás nem fűződik.

Elhatárolás:

1. az adásvételi szerződéstől:

Mind a mezőgazdasági termékértékesítési, mind az adásvételi szerződés dolog átadására irányuló megállapodás. Ennyiben hasonlít egymáshoz a két szerződés. Ha a termelő a szerződéskötéskor nyomban átadja a terméket (terményt, állatot), abban az esetben az ügyletet adásvételi szerződésnek kell minősíteni.

Amennyiben természetes személy más által termelt terményt, terméket vagy más által hizlalt állatot értékesít a megrendelőnek, adásvételi szerződés és nem mezőgazdasági termékértékesítés jön létre a felek között.

2. a szállítási szerződéstől:

Ha a teljesítésnek a szerződéskötésnél későbbi időpontban kell történnie, az ügylet minősülhet akár mezőgazdasági termékértékesítési szerződésnek, akár szállítási szerződésnek. Ez utóbbit egymástól akként kell elhatárolni, hogy a szerződés lényeges eleme-e az eredmény létrehozása céljából kifejtett tevékenység, tehát a

termelés, illetve a tenyésztés. Amennyiben igen, mezőgazdasági termékértékesítési szerződésről van szó. Abban az esetben azonban, ha az ügylet tárgya a már elkészült termék, megérett termény, felnevelt állat, a szerződés szállítási szerződésnek minősülhet, ha a teljesítés későbbi időpontban történik, mint a szerződéskötés.

3. a vállalkozási szerződéstől:

E két szerződés-típust a szolgáltatás tárgya szerint kell elhatárolni. Ha mezőgazdasági termék előállítására, termény termelésére, állat tenyésztésre irányul a tevékenység, az ügylet mezőgazdasági termékértékesítési szerződés és nem vállalkozási szerződés.

(2) A szerződés tárgya valamely terméknek meghatározott területen megtermelése, továbbá állat nevelése vagy hizlalása is lehet.

A törvény a szolgáltatás tárgyának egy részét itt szabályozza, de a szolgáltatás tárgyára vonatkozó rendelkezés található e § (1) és (3) bekezdésében is. A felek a mezőgazdasági termékértékesítési szerződést köthetik úgy is, hogy a szolgáltatás tárgyát oly módon határozzák meg, hogy a termelő köteles a megrendelőnek átadni mindazt a terményt, ami meghatározott területen megtermett, függetlenül attól, hogy annak mennyi lesz a mennyisége. Ugyanez vonatkozik az állatok nevelésére, hizlalására is. Az ilyen típusú szerződésben tehát a szolgáltatás mennyiségének kevésbé van jelentősége. Fontos ugyanakkor a szerződésben kikötött minőség. Abban az esetben ugyanis, ha a szerződésben kikötöttnél rosszabb minőségű a termény vagy az állat túlsúlyosra hízik, a megrendelő nem köteles a szolgáltatást átvenni. Ez esetben a felek módosíthatják a szerződést és a minőség tekintetében eltérhetnek a korábbi megállapodástól vagy a termelő másnak értékesítheti, illetve saját maga használhatja fel a terményt, állatot.

Ha a szerződésben meghatározott területen nem terem annyi termény, mint amire a felek számítottak, a termelő nem köteles a hiányzó mennyiséget máshonnan beszerezni (lásd a Ptk. 289. §-ában foglaltakat is).

(3) Gazdálkodó szervezet a nem maga termelte termény, termék és a nem saját nevelésű, illetve hizlalású állat továbbadására is köthet mezőgazdasági termékértékesítési szerződést.

Az e § (1) bekezdésében foglalt főszabály alóli kivételt fogalmaz meg a törvény. Amennyiben a termelő gazdálkodó szervezet, a szolgáltatás tárgya lehet más által termelt termény, termék és más által nevelt, illetve hizlalt állat továbbadása is. Ebből az következik, hogy természetes személy kizárólag a maga termelte terményt, terméket, saját nevelésű, illetőleg hizlalású állatot adhat át a megrendelőnek mezőgazdasági termékértékesítési szerződés alapján. Ha a szerződést termelőként természetes személy köti meg, az ügylet adásvételi szerződésnek vagy szállítási szerződésnek minősülhet, az elhatárolást a szerződés lényeges elemeinek tartalmi vizsgálatával kell elvégezni.

BH2003. 455. *A szövetkezet földhasználati jogával terhelt földön annak kiadásakor fennálló haszonbérlet nem szűnik meg, ilyen esetben a haszonbérbeadó jogai a föld új tulajdonosát illetik meg [Ptk. 417. § (1) bek., 452. § (1)-(2) bek., 1993. évi II. tv. 14. § (4) bek.].*

BH2001. 114. *Mezőgazdasági termékértékesítési szerződés megszegésére alapított kártérítési perben az elmaradt haszon mértékének megállapítása [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 417. § (2) bek.].*

BH1997. 409. *Harmadik személy részéről felajánlott teljesítés elfogadása nem jelent olyan teljesítést, amely az írásbafoglalás elmulasztása esetén alapot ad a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés létrejöttének megállapítására [Ptk. 286. § (1) bek., 417. § (1) bek., 418. § (2) bek.].*

BH1994. 133. *A termékértékesítési szerződésben megjelölt szabvány minőségi előírásának figyelembevétele, noha a szerződés megkötésekor már hatályban volt az - alperesre kedvezőbb - új szabvány (Ptk. 417. §, MSZ-081682/6/1989.).*

BH1993. 231. *Biohumusz és humuszt termelő giliszta előállítására és értékesítésére kötött szerződés teljesítésével kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 207. § (1) bek., 302. § a) pont, 303. § (1) bek., 312. § (3) és (6) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 417. § (1) bek., 419. § (3) bek.].*

BH1992. 476. *Ha a felek a mezőgazdasági termékértékesítési szerződést meghatározott földterület termésére plusz-mínusz toleranciával kötötték meg, a szerződés kifejezett módosításának hiányában a megrendelő meghiúsulási kötbérigényét nem alapozza meg az, hogy a termelő a szerződésben meghatározottnál nagyobb földterületen megtermelt teljes termékmennyiség átadását megtagadja [Ptk. 417. § (2) bek., GK. 13. sz.].*

BH1992. 212. *A termelőszövetkezet tagjának a termelőszövetkezettel termékértékesítésre kötött szerződésével összefüggő jogvita elbírálása az általános hatáskörű bíróság hatáskörébe tartozik [14/1978. (III. 1.) MT r., Ptk. 417. § (1) és (2) bek.].*

BH1992. 23. *A szerződésszegésen alapuló igényérvényesítés kérdései a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés teljesítésével kapcsolatos jogvitában [Ptk. 296. §, 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (4) bek., 417-420. §.].*

BH1991. 457. *A termelőszövetkezet tagjának a termelőszövetkezettel termékértékesítésre kötött szerződésével összefüggő jogvita elbírálása az általános hatáskörű bíróság hatáskörébe tartozik [14/19778. (III. 1.) MT r., Ptk. 417. § (1) és (2) bek.].*

BH1991. 433. *A mezőgazdasági termékértékesítésre és az un. részes munkavállalásra kötött szerződéses jogviszony elhatárolása és a szolgáltatások elszámolása [Ptk. 99. §, 417. § (1) bek., 419. § (2) bek.].*

BH1990. 405. *A termelőszövetkezetnek a tagjával kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződés megszegéséből eredő jogvita eldöntése az általános hatáskörű bíróság hatáskörébe tartozik [Ptk. 417. §, 14/1978. (III. 1.) MT r.].*

BH1987. 15. *Állathizlalási szerződésből fakadó elszámolási viták során a bizonyítás lefolytatásánál irányadó szempontok [Ptk. 417. §, Pp. 141. §].*

BH1986. 460. *Mezőgazdasági termékértékesítési szerződés keretében az egyik szerződő fél részéről a másik részére adott teljesítést elősegitő szolgáltatás minőségi hibájával összefüggésben keletkezett kárért a szolgáltatást nyújtó fél felelősséggel tartozik [Ptk. 417. § (2) bek., 14/1978. (III. 1.) MT. sz. r. 5. §, 17. § (1) bek.].*

BH1986. 104. *Ha a termeltető a termékértékesítési szerződés alapján számára hizlalt állatoknak a szerződés szerinti időpontban történő átvételét elmulasztja, és ezért a termelő az állatokat felelős őrzésbe veszi, a továbbtartásért járó ellenszolgáltatást a termeltető köteles a termelőnek megtéríteni. Ha a termelő által indított perben a termelő által követelhető összegnél kisebb összegre jön létre a felek között egyezség, ezt a termelő tévedés címén jogszerűen támadhatja meg azon az alapon, hogy a termeltető a szóban levő többlettartás címén az egyezségi összegnél lényegesen nagyobb összeghez jutott, de ezt a termelő előtt elhallgatta. [Ptk. 210. § (1) bek., 417. §, 14/1978. (III. 1.) MT sz. r. 11. §].*

BH1980. 100. *A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés alapján teljesített fizetés nem minősíthető tiltott hitelnyújtásnak csupán azért, mert a felek a tényleges birtokbavételt az azzal összekapcsolt állattartási szerződésre tekintettel későbbre halasztották [Ptk. 417. §, 237. § (1) és (2) bek.].*

418. § (1) A felek a mennyiséget meghatározhatják a mezőgazdasági termék sajátosságának megfelelő mértékegységben vagy meghatározott terület teljes termésében, illetőleg meghatározott állat teljes hozamában vagy ezek hányadában. A minőséget, a minőség és a mennyiség megvizsgálásának módját, a minőségi és a mennyiségi kifogásolás rendjét meghatározhatják szabványra vagy más előírásra, mindkét fél által ismert szokványra vagy mintaszabályzatra utalással vagy szabatos leírással.

E szabályt az 1993. évi XCII. törvény emelte be a Ptk.-ba az egyidejűleg hatályon kívül helyezett 14/1978. (III. 1.) MT rendeletből.

A későbbi viták elkerülése érdekében nagyon fontos, hogy a felek a szerződésben a szolgáltatás minőségét és mennyiségét egyértelműen, pontosan, szabatosan határozzák meg. A törvény eligazítást ad arra nézve, hogy a felek a szolgáltatás mennyiségét, minőségét, a minőség és mennyiség vizsgálatának módját, a mennyiségi és minőségi kifogásolás rendjét milyen módon határozhatják meg.

A mennyiség meghatározása történhet a mezőgazdasági termék jellegének megfelelő mértékegységben (súlymérték, űrmérték, darabszám stb.); meghatározott terület teljes termésében (például 50 hektáron termett búza), illetőleg meghatározott állat teljes hozamában vagy ezek hányadában (például 100 tyúk tojása, 10 szarvasmarha által adott tej stb.).

A szolgáltatás minőségét, a minőség és mennyiség megvizsgálásának a módját, valamint a minőségi és mennyiségi kifogásolás rendjét a felek meghatározhatják:

- szabványra,
- más előírásra,
- mindkét fél által ismert szokványra,
- mintaszabályzatra való utalással,
- vagy szabatos leírással.

A nemzeti szabványosításról szóló 1995. évi XXVIII. törvény 6. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a nemzeti szabvány alkalmazása önkéntes, kivéve, ha jogszabály kötelezően alkalmazandónak nyilvánítja. Ha a szabvány figyelembevétele nem kötelező az adott mezőgazdasági terméknél, akkor a törvény szerinti felsorolás nem tekinthető meghatározott sorrendnek, tehát a felek szabadon állapodhatnak meg abban, hogy szabványra, más előírásra, mindkét fél által ismert szokványra vagy mintaszabályzatra utalnak-e vagy szabatosan leírják a minőség meghatározását, a minőségi és mennyiségi vizsgálat módját, illetve a kifogásolás rendjét.

Az 1993. évi XCII. törvény 40. § (9) bekezdése - annak ellenére, hogy e törvény a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésről szóló 14/1978. (III. 1.) MT rendeletet hatályon kívül helyezte - lehetővé tette, hogy a szerződő felek a mindkét fél által ismert szokvány vagy mintaszabályzat hiányában a minőségi és

mennyiségi kifogásolás rendjét a rendeletnek a mennyiségi és minőségi kifogásolásra vonatkozó - már nem hatályos - rendelkezéseire történő utalással határozzák meg a jövőben is. E szabályok a következők:
A megrendelő mennyiségi és minőségi kifogás esetén köteles a kifogást alátámasztó bizonyító eszközöket, igazolásokat beszerezni, illetve megjelölni; gondoskodni a kifogásolt termék azonosságának megállapításáról és lehetővé tenni a termelő számára a kifogás megalapozottságának ellenőrzését, vagy felülvizsgálatát. Fuvarozóval történő szállítás estén köteles a fuvarozóval szembeni igény érvényesítéséhez szükséges intézkedéseket is megtenni (például kárjegyzőkönyvet felvétetni, hivatalos súly- vagy darabszámlálást végeztetni) és erről a termelőt haladéktalanul értesíteni. Ha ezeket az intézkedéseket elmulasztja, nem követelheti a termelőtől azoknak a károknak a megtérítését, illetőleg felel azokért a károkért, amelyek a fuvarozóval szemben érvényesíthetők lettek volna.
A minőség kérdésében felmerülő vita esetén a minőség meghatározására jogosult szerv véleményt nyilvánít a vitássá tett minőségi hibáról, egyben a felek bármelyikének kérelmére százalékosan megállapítja az értékcsökkenést, valamint nyilatkozik arról is, hogy a termék a szerződésnek megfelelően vagy más célra felhasználható-e. A szakvélemény költségeit a kezdeményező félnek kell előlegeznie. A szakvélemény költségeit a termelő akkor viseli, ha a megrendelő kifogásait vitatta, de a minőségi vizsgálat a kifogás alapjául szolgáló hibát megállapította. Egyéb esetben a szakvélemény költségei a megrendelőt terhelik (a rendelet 12-15. §-ai.)
A mennyiségi és minőségi kifogásolásra vonatkozó fontosabb szabályokat a rendelet 1. melléklete állapította meg azzal azonban, hogy a felek ettől eltérően is megállapodhatnak.
I. Kifogásolás fuvarozás esetén:
Fuvarozás esetén a megrendelő a kiszolgáltatáskor köteles a küldeményt, valamint a mennyiséget és minőséget befolyásoló körülményeket ellenőrizni. A terméket a teljesítés helyén mérlegelés alapján kell mennyiségileg átvenni. Ha hivatalos mérlegelésre nincsen lehetőség, a kirakás megkezdése előtt a termelő helyi megbízottját, ennek hiányában a megrendelő telephelye szerint illetékes helyi szakigazgatási szerv által kijelölt személyt meg kell hívni. A mérlegelésről jegyzőkönyvet kell felvenni. A mennyiségi átvétel a jegyzőkönyvben megállapított súly szerint történik. Ha a megrendelő ezt elmulasztja, a mennyiségre a fuvarokmány adatai az irányadók.
A kiszolgáltatáskor ellenőrizni kell:
- kocsirakománynál a fuvareszköz állapotát, a rakodás módját, fedett kocsinál a kocsizárak épségét és azonosságát; nyitott kocsinál a rakomány felületét;
- konténerben történő szállításnál a konténerzárak állapotát.
Ha a kiszolgáltatás előtt vagy a kiszolgáltatáskor a megrendelő szerint a fuvareszköz vagy a küldemény nincs megfelelő állapotban, illetőleg a megrendelő az áruban kárt (hiányt, sérülést) fedez fel - amennyiben jogszabály másképpen nem rendelkezik - a fuvarozótól haladéktalanul kármegállapítási jegyzőkönyv felvételét kell kérnie. A jegyzőkönyv egyik példányát a megrendelő az átvételi elismervényhez csatolja vagy 3 napon belül a termelőnek küldi meg. A jegyzőkönyv felvételét a megrendelő köteles az átvételi elismervényre feljegyezni.
Ha a küldeménynek a kiszolgáltatásakor fel nem ismerhető, de utólag felfedett olyan hibái (hiányai) vannak, amelyek fuvarozás közben következtek be, ezekről - jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - a kiszolgáltatást követő 3 napon belül lehet a fuvarozótól kármegállapítási jegyzőkönyv felvételét és szemle tartását kérni.
Ha a megrendelő az igényt a fuvarozóval szemben nem maga érvényesíti, köteles a kármegállapítási jegyzőkönyvet és az igény érvényesítéséhez szükséges más okiratokat a termelőnek 8 napon belül megküldeni.
II. Kifogásolás a termelővel szemben:
A. Mennyiségi hiány
A mennyiségi hiánnyal kapcsolatos jegyzőkönyv felvételéhez a termelőt a kifogások és a szemle időpontjának, valamint helyének egyidejű megjelölésével táviratilag (telexen) meg kell hívni. A jegyzőkönyvet a kifogásolás postára adásától számított 48 órán belül kell felvenni.
Ha a termelő a jegyzőkönyv felvételénél képviseltetni kívánja magát, ezt 24 óra alatt választáviratban közölni köteles. Ha ezt elmulasztja, a megrendelőnek a helyi szakigazgatási szervhez kell fordulnia a jegyzőkönyv felvételéhez alkalmas személy kijelölése érdekében, majd a kijelölt személyt a jegyzőkönyv felvételéhez kellő időben meg kell hívnia.
A mennyiségi hiányról szóló jegyzőkönyvnek tartalmaznia kell: a felvétel helyét és idejét; a jelenlevő személyek nevét, annak feltüntetésével, hogy milyen minőségben működtek közre; a termelő és megrendelő megnevezését; a fuvarlevél keltét és számát; azt az időpontot, amikor a termék a megrendelő raktárába érkezett valamint a termék tárolási és őrzési módját; a megszemlélt termék megnevezését, bruttó, tara és nettó súlyát, valamint azt a bruttó, tara és nettó súlyt, amit a termelő a szállítólevélben megjelölt; a göngyöleg

állapotának leírását; annak feltüntetését, hogy a csomagolási jelzés rendben van-e; a hiány mértékét a feltehető ok feltüntetésével (romlás, törés, lopás stb.), a hiány megállapításának módját (mérlegelés, térfogat és fajsúly szerint történő mérés stb.) és a hiány miatt érvényesíteni kívánt igényt.

Ha a jelenlevők közül bárki a jegyzőkönyv egyes megállapításaival nem ért egyet, különvéleményét jegyzőkönyvbe kell foglalni.

Ha a termelő képviseletéről nem gondoskodott, a jegyzőkönyvet a felvételtől számított 24 órán belül ajánlott levélben kell címére megküldeni.

B. Minőségi hiba:

A megrendelő telepén megállapított minőségi hiba esetében - ideértve a később felfedezett hibát is - a mennyiségi hiány megállapítására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, az alábbi eltérésekkel:

- ha a termelő a távirati meghívásra nem válaszol és a minőség meghatározására jogosult szerv vagy kirendeltsége a jegyzőkönyv felvételénél a közreműködést nem vállalja, a megfelelő személy kijelölése végett a helyi szakigazgatási szervhez kell fordulnia.

- a termelő a választáviratában közölheti, hogy a szemlén nem kíván részt venni, de kéri a termék minőségének ellenőrzését.

- Élő állattal kapcsolatos minőségi kifogás esetén a szakértői véleményadásra jogosult intézettől helyszíni szakértői szemle megtartását kell kérni.

- A minőségi hibára vonatkozó jegyzőkönyvnek mindazokat az adatokat tartalmaznia kell, amelyeket a mennyiségi hiányról szóló jegyzőkönyvbe fel kell venni, azzal az eltéréssel, hogy a hiány mértékére vonatkozó adatok helyett a jegyzőkönyvbe kell foglalni a termék minőségi hibáinak pontos leírását, a feltehetően előidéző okokat, a felmerült kár mértékét és a megrendelő nyilatkozatát arra, hogy a termelővel szemben milyen igényeket kíván érvényesíteni.

- Ha a termelő képviselője a szemlén megjelent és a felek a minőségi hiba, a termék átvétele, illetőleg az értékcsökkenés mértéke tekintetében megegyezni nem tudnak, a minőség meghatározására jogosult szervtől - távbeszélőn (telexen) - útmutatást kell kérni. Ebben az esetben a jegyzőkönyvbe fel kell venni a szerződésben foglalt minőségi kikötéseket (szabvány stb.), a minőségellenőrzéshez szükséges adatokat, valamint azt a rendeltetési célt is, amire a megrendelő a terméket fel akarta használni.

- Ha minta (próba) vételére van szükség, azt az erre vonatkozó szabvány szerint kell elvégezni. Szabvány hiányában a megrendelőnek a mintavétel módjára nézve a minőség meghatározására jogosult szervtől útmutatást kell kérnie. A jegyzőkönyvben a mintavétel módját is fel kell tüntetni. A mintát a felvett jegyzőkönyv egyik példányával együtt a minőség meghatározására jogosult szervnek kell megküldeni.

A termékértékesítési szerződésben megjelölt szabvány minőségi előírásait kell figyelembe venni akkor is, ha a szerződés megkötésekor már új szabvány volt hatályban (BH1994. 133.). Álláspontunk szerint ez a jogeset akkor iránymutató, ha a mezőgazdasági termékre nincs kötelezően alkalmazandó szabvány.

(2) A szerződés érvényesen csak írásban köthető. Az írásbafoglalás elmulasztása esetében is érvényes a szerződés, ha bármelyik fél a szerződésből származó kötelezettségeit teljesítette.

A törvény a szerződés érvényességéhez annak írásba foglalását kívánja meg. Ennek hiányában a szerződés semmis [Ptk. 217. § (1)]. Az írásba foglalás elmulasztásához fűződő jogkövetkezményt azonban orvosolhatja bármelyik fél a szerződésből származó kötelezettségek teljesítésével. Ez esetben a szerződést írásba foglalás nélkül is érvényesnek kell tekinteni. Nemcsak a főkötelezettségek teljesítése teszi érvényessé a szóban vagy ráutaló magatartással kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződést, hanem bármelyik mellékkötelezettség (például a vetőmagvaknak, szaporító anyagoknak, tápnak a termelő részére való átadása) teljesítése is.

Mindig az eset összes körülményeinek figyelembevételével kell eldönteni, hogy a fél egyes kötelezettségeinek teljesítése olyan mérvű-e, amely az alakszerűség megsértésének orvoslásaként értékelhető. A rendkívül csekély mértékű részteljesítés ténye erre nem ad alapot (BH1995. 474.).

Ha a szóban kötött szerződés részteljesítése a megállapodástól eltérő feltételekkel történt, a szerződés érvényes létrejötte ugyancsak nem állapítható meg (BH1992. 482.).

Harmadik személy részéről felajánlott teljesítés elfogadása nem jelent olyan teljesítést, amely az írásba foglalás elmulasztásának jogkövetkezményét elháríthatja (BH1997. 409.).

Amennyiben a szerződés nincs írásba foglalva és még egyik fél sem teljesített, annak teljesítését bírói úton nem lehet kikényszeríteni, ilyen esetben a semmisség jogkövetkezményeit kell alkalmazni (Ptk. 237. §).

A kötelmi jog általános szabályai értelmében a szerződés akkor jön létre, amikor a felek egybehangzó és kölcsönös akarattal megállapodtak annak minden lényeges (és a bármelyikük által ilyennek minősített) kérdésben [Ptk. 205. § (1)-(2)]. Ha a felek a Ptk. 417. § (1) bekezdése szerinti valamely lényeges kérdésben nem állapodtak meg, a szerződés akkor sem jön létre, ha a hiányos megállapodást írásba foglalták és annak

alapján valamelyik fél teljesített is. A feleknek csak olyan kérdésekben nem kell külön megállapodniuk, amelyeket jogszabály rendez.

Kötelező kötbérkikötés a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésre vonatkozóan nincs. Ha a felek a szerződésszegés esetére kötbért kívánnak érvényesíteni, ezt az írásba foglalt szerződésben kell kikötniük (Ptk. 246-247. §).

BH1997. 409. *Harmadik személy részéről felajánlott teljesítés elfogadása nem jelent olyan teljesítést, amely az írásbafoglalás elmulasztása esetén alapot ad a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés létrejöttének megállapítására [Ptk. 286. § (1) bek., 417. § (1) bek., 418. § (2) bek.].*

BH1995. 474. *A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés az írásba foglalás elmulasztása esetén is érvényes, ha bármelyik fél a szerződésből származó kötelezettségét teljesítette; rendkívül csekély mértékű részteljesítés azonban nem eredményezi a szerződés érvényes létrejöttét [Ptk. 418. § (2) bek.].*

BH1992. 482. *A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés az írásba foglalás elmulasztása esetében is érvényes, ha bármelyik fél a szerződésből származó kötelezettségeit teljesítette. A szerződés létrejötte azonban írásba foglalás hiányában a megállapodástól eltérő feltételekkel történt részteljesítés alapján nem állapítható meg [Ptk. 216. § (1) bek., 418. § (2) bek.].*

BH1992. 23. *A szerződésszegésen alapuló igényérvényesítés kérdései a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés teljesítésével kapcsolatos jogvitában [Ptk. 296. §, 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (4) bek., 417-420. §.].*

BH1991. 241. *Ha a felek mezőgazdasági termékértékesítésre vonatkozó keretszerződést kötöttek, amelyben vállalták az éves szerződések megkötését, az írásbafoglalás elmulasztása esetében az éves szerződések is csak akkor érvényesek, amennyiben bármelyik fél a szerződésből származó kötelezettségeit teljesítette. Az akadályértesítési kötelezettség azonban a szerződések megkötésével kapcsolatban is fennáll [Ptk. 418. § (2) bek., 420. §].*

BH1989. 462. *A termelőszövetkezetnek a tagjával kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződésből eredő vita az általános hatáskörű bíróság elé tartozik [Ptk. 417., 418. §, 1967. III. tv. 93. § (1) bek., 14/1978. (III. 1.) MT r., 17. § (1) bek., 12/1977. (III. 12.) MÉM r. 101. §].*

BH1988. 34. *Az alakszerűség elmulasztásának jelentősége mezőgazdasági termékértékesítési szerződés körében [Ptk. 418. § (2) bek.].*

BH1986. 166. *A mezőgazdasági termelőszövetkezet keretében alakult szakcsoportnak a tagjával állatok nevelésére kötött szerződése nem minősül mezőgazdasági termékértékesítési szerződésnek. A szerződést kötő felek a teljesítést követően a ráfordítások figyelembevételével kötelesek egymással elszámolni [Ptk. 418. § (1) bek., 685. § c) pont].*

BH1981. 326. *Az a tény, hogy a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés kötelezettje a termeket a szerződésben kikötött ártól eltérően a megrendelő újabb árajánlatának megfelelően számlázza, a szerződés módosításaként értékelhető [Ptk. 216. § (1) bek., 240. § (1) bek., 418. § (2) bek.].*

418/A. § (1) A szerződő felek a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésben kötelezettséget vállalhatnak arra, hogy a megrendelő a termelő - illetve a termelő a megrendelő - részére a teljesítést elősegítő szolgáltatást nyújt és ezzel kapcsolatban tájékoztatást ad, a másik fél pedig a szolgáltatást az adott útmutatásnak megfelelően igénybe veszi.

A teljesítést elősegítő szolgáltatás nyújtása

E szabályt az 1993. évi XCII. törvény 33. §-a iktatta a Ptk.-ba. A jogalkotó a rendelkezéseket a hatályon kívül helyezett 14/1978. (III. 1.) MT rendeletből vette át. Ugyanez vonatkozik e § (2) bekezdésére is.

A felek megállapodhatnak a szerződésben, hogy teljesítést elősegítő szolgáltatásokat nyújtanak egymásnak az ezzel kapcsolatos tájékoztatással együtt, a másik fél pedig a szolgáltatást az adott útmutatásnak megfelelően igénybe veszi. Teljesítést elősegítő szolgáltatás lehet a vetőmag, szaporítóanyag átadása, műtrágya biztosítása, táp, gyógyszer, különleges növényvédő szer átadása vagy ezek beszerzésére vonatkozó igény, technológiai utasítás adása, előfeldolgozással kapcsolatban adott útmutató stb. Amennyiben a szolgáltatás hibás vagy hiányos, ezért a szolgáltatást nyújtó felelősséggel tartozik, s az ebből eredő kárt köteles megtéríteni (BH1986. 460.).

A szolgáltatást átvevő félre e körben is vonatkozik a teljesítés mielőbbi gondos megvizsgálási kötelezettsége [Ptk. 283. § (1)]. Ha ezt elmulasztja, a mulasztásból eredő kárért felelőssé tehető, ha a megvizsgálással a szolgáltatás hibáját vagy hiányosságát felismerhette volna. Így előfordulhat, hogy a bíróság a felek között kármegosztást alkalmaz.

(2) Ha a vetőmagot vagy más szaporítóanyagot a megrendelő szolgáltatja, a termelő csak ezt használhatja fel. Nem használható fel azonban az a vetőmag, szaporítóanyag, amellyel kapcsolatban a termelő minőségi

kifogással élt, és azt a megrendelő elfogadta, vagy a minőség meghatározására jogosult szerv a minőségi hibát megállapította.

Főszabály szerint a termelő köteles felhasználni a megrendelő által szolgáltatott vetőmagot és más szaporítóanyagot, s kizárólag ezeket termesztheti. Két esetben kivételt tesz ez alól a jogszabály. Így akkor, ha a szolgáltatott vetőmag (szaporítóanyag) a megrendelő által sem vitatottan minőségi hibás. Ha a minőségi kifogást a megrendelő nem ismeri el alaposnak, de annak hibáját a minőség meghatározására jogosult szerv megállapítja, a termelő ugyancsak mentesül a kötelező felhasználás alól.

419. § (1)

(2) A megrendelő által elszámolásra vagy előlegként adott szolgáltatások visszafizetését a termelő nem tagadhatja meg azon az alapon, hogy azok a termelés eredményéből nem fedezhetők.

Az előleg és az elszámolásra adott szolgáltatások visszafizetése

A termelő a megrendelő által részére nyújtott előleget, illetve az egyéb szolgáltatás ellenértékét minden körülmények között köteles visszafizetni. A kialakult gyakorlat szerint a szolgáltatások ellenértékét a termelő teljesítésébe szokták beszámítani. Előfordulhat azonban, hogy a várt eredmény elmarad, kevesebb lesz a termés, illetve a hozam, mint amire számítottak, így annak ellenértéke nem nyújt fedezetet az előlegre vagy a megrendelő által nyújtott egyéb szolgáltatás ellenértékére. A termelés, a tenyésztés kockázata a termelőé, azt nem háríthatja át a megrendelőre. Közömbös, hogy az eredmény a termelőtől függő vagy tőle független okból maradt-e el. A termelő tehát köteles az előleget, illetőleg az elszámolásra adott szolgáltatás ellenértékét az eredmény elmaradása esetén is visszafizetni a megrendelőnek. Amennyiben a termelő által nyújtott teljesítés az előleget vagy az elszámolásra adott szolgáltatás ellenértékét csak részben fedezi, a termelő a különbözetet köteles a megrendelőnek megfizetni. Előfordulhat olyan eset is, hogy a megrendelő szerződésszegése miatt tartozik a termelőnek (például késedelem miatti kártérítéssel vagy a megrendelő által nyújtott egyes szolgáltatás hibás teljesítésével okozott kártérítés összegével). Ilyenkor a termelő e követelésébe beszámíthatja az általa átvett előleget vagy az elszámolásra átvett szolgáltatás ellenértékét.

Ha a megrendelői szerződésszegésre visszavezethető kár a megrendelői követelés összegét meghaladja, úgy a többlet tekintetében a termelő keresettel vagy viszontkeresettel érvényesítheti igényét a megrendelővel szemben. Amennyiben a kár bekövetkeztében a termelő is közrehatott, kármegosztásnak van helye [Ptk. 340. § (1)] és a felek között az elszámolást ennek figyelembevételével kell megejteni (BH1992. 23.).

Elszámolásra adott szolgáltatás lehet például a vetőmag, szaporítóanyag, táp, gyógyszer, növényvédő szer stb.

A több évre szóló szerződésben a felek megállapodhatnak a kockázatviselés megosztásában [Ptk. 422. § (3)]. Nézetünk szerint azonban a szerződéses szabadság elvéből következően a felek nemcsak ilyenkor, de más esetben is megállapodhatnak abban, hogy a termelés kockázatát közösen viselik. Ilyen esetben azonban az erre irányuló jognyilatkozatoknak kölcsönösen egybehangzónak kell lenniük.

(3) Az átvételi késedelem ideje alatt a szolgáltatás tárgyának természete miatt bekövetkező értékcsökkenés a késedelemért felelős fél terhére esik, kivéve, ha bizonyítja, hogy az értékcsökkenésért a másik fél felelős.

E szabály tartalmilag kárveszélyviselésről rendelkezik az átvételi késedelem esetére. A rendelkezés a fő- és mellékkötelezettségek átvételi késedelmének esetére egyaránt irányadó.

Átvételi késedelemnek minősülhet:

- a teljesítés fogadásával való késedelembeesés,

- a birtokbavétellel kapcsolatos késedelem,

- a mennyiségi, minőségi vizsgálat késedelme,

- fuvareszköz-kiállítás késedelme,

- a rakodás biztosításának késedelme,

- közbenső intézkedés elmulasztása, illetve annak késedelme. Ez utóbbi adódhat szállítási ütemezés hiányából, a tápanyag nem biztosításából, a technológiai utasítás átadásának késedelméből stb.

A jelen szabály kizárólag a szolgáltatás tárgyának természete miatti értékcsökkenésért való felelősségről rendelkezik. A szolgáltatás tárgyának természete miatt bekövetkező értékcsökkenésről van szó például akkor, ha a termény megromlik, megfonnyad, a termés beszárad, az állat túlsúlyos lesz, megbetegszik vagy elpusztul. Főszabály szerint az értékcsökkenés annak a félnek a terhére esik, aki a késedelemért felelős, azaz a késedelem bekövetkeztében vétkes magatartást tanúsított. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy az értékcsökkenésért a másik fél felelős [például mert elmulasztotta a felelős őrzőtől elvárható gondosság tanúsítását és az értékcsökkenés ennek a következménye (lásd a Ptk. 196-197. §-ait)].

Átvételi késedelembe nemcsak a megrendelő eshet, hanem a termelő is, például ha késlekedik a megrendelő által nyújtott szolgáltatás átvételével, a tápot vagy a technológiai utasítást nem veszi át időben.

BH1993. 231. *Biohumusz és humuszt termelő giliszta előállítására és értékesítésére kötött szerződés teljesítésével kapcsolatos jogvita elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 207. § (1) bek., 302. § a) pont, 303. § (1) bek., 312. § (3) és (6) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 417. § (1) bek., 419. § (3) bek.].*

BH1992. 23. *A szerződésszegésen alapuló igényérvényesítés kérdései a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés teljesítésével kapcsolatos jogvitában [Ptk. 296. §, 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (4) bek., 417-420. §.].*

BH1991. 433. *A mezőgazdasági termékértékesítésre és az un. részes munkavállalásra kötött szerződéses jogviszony elhatárolása és a szolgáltatások elszámolása [Ptk. 99. §, 417. § (1) bek., 419. § (2) bek.].*

BH1983. 400. *A szerződésszerűen felajánlott teljesítést el nem fogadó jogosult - függetlenül attól, hogy a késedelmét kimentette-e - köteles a kötelezett felelős őrzéséből eredő költségeket megtéríteni, a dolog megsemmisülésének, elvesztésének vagy megrongálódásának veszélyét éppúgy viseli, mintha a teljesítést elfogadta volna, továbbá nem követelhet kamatot a késedelme idejére [Ptk. 302. § a) pont, 303. § (1) és (2) bek., 419. § (3) bek., 14/1978. (III. 1.) MT sz. r. 4. § (1) bek., 7. § (1) bek., 17. § (1) bek.].*

420. § (1) Ha a szerződésben vállalt valamely kötelezettség teljesítése előreláthatóan akadályba ütközik, erről a felek kötelesek egymást értesíteni, kivéve ha az akadályt a másik félnek közlés nélkül is ismernie kellett.

Akadályközlési kötelezettség

A kötelmi jog általános szabályai szerint is kötelesek a felek a teljesítés során együttműködni és egymást a szükséges tájékoztatással ellátni. Az e bekezdésében foglalt szabály ezen általános kötelezettségnek a speciális formája. A rendelkezés mind a két fél által vállalt kötelezettségre, illetve a fő- és mellékkötelezettség teljesítésére egyaránt vonatkozik, azaz, ha bármely kötelezettség teljesítése előreláthatóan akadályba ütközik, a fél erről köteles a másik felet értesíteni. Például a felek a szerződésben úgy állapodnak meg, hogy a termelőnek kell a megrendelő telephelyére szállítani a terméket, a megrendelő pedig a teljesítési határidő előtt tudja, hogy a kikötött időben a terméket nem tudja fogadni, köteles erről a termelőt értesíteni. Abban az esetben pedig, ha a termelő által tenyésztett állatok megbetegednek és előre látható, hogy emiatt a kikötött teljesítési időben nem fog tudni teljesíteni, a termelő köteles erről a megrendelőt értesíteni. Ha a megrendelő a vetőmagot nem tudja időben szállítani, mert azt valamilyen oknál fogva nem tudta időben beszerezni, ez is az akadályközlési kötelezettség körébe tartozik. Amennyiben jégkár éri a termést, s emiatt előre látható, hogy a remélt eredmény elmarad, a termelő erről köteles tájékoztatni a megrendelőt.

Nem terheli a feleket az akadályközlési kötelezettség, ha az akadályt a másik félnek közlés nélkül is ismernie kellett, például mert e tény közismert (ilyen lehet például a természeti csapás vagy a járvány).

Az akadályközlési kötelezettségnek abból a szempontból is jelentősége van, hogy módot ad a másik félnek az akadály elhárításában segítség nyújtására (például a termelő a vetőmagot máshonnan be tudja határidőben szerezni, vagy például a megrendelő olyan gyógyszert tud a termelő rendelkezésére bocsátani, amely elősegíti a megbetegedett állatok mielőbbi meggyógyulását).

Amennyiben a fél az akadályközlési kötelezettségének nem tesz eleget és arra hivatkozik, hogy ennek az az oka, hogy az akadályt a másik félnek közlés nélkül is ismernie kellett volna, ezt a körülményt az arra hivatkozó félnek kell bizonyítania [Pp. 164. § (1)]. Előfordulhat ugyanis az, hogy a közismert tényről valami oknál fogva a fél nem szerez tudomást. Ez esetben a közlés hiánya a közlést elmulasztó fél terhére esik.

(2) Az akadályértesítési kötelezettség elmulasztását a szerződésszegés elbírálása során figyelembe kell venni.

A törvény az akadályértesítési kötelezettség elmulasztását közvetve szankcionálja, mégpedig akként, hogy e mulasztást a szerződésszegés elbírálása körében rendeli figyelembe venni. Ennek a mulasztásnak a következtében például kármegosztásra is sor kerülhet a felek között [Ptk. 340. § (1)].

BH1992. 23. *A szerződésszegésen alapuló igényérvényesítés kérdései a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés teljesítésével kapcsolatos jogvitában [Ptk. 296. §, 318. § (1) bek., 340. § (1) bek., 355. § (4) bek., 417-420. §.].*

BH1991. 241. *Ha a felek mezőgazdasági termékértékesítésre vonatkozó keretszerződést kötöttek, amelyben vállalták az éves szerződések megkötését, az írásbafoglalás elmulasztása esetében az éves szerződések is csak akkor érvényesek, amennyiben bármelyik fél a szerződésből származó kötelezettségeit teljesítette. Az akadályértesítési kötelezettség azonban a szerződések megkötésével kapcsolatban is fennáll [Ptk. 418. § (2) bek., 420. §].*

421. § (1) A termelő a teljesítési határnap, illetve határidő kezdete előtt is teljesíthet, köteles azonban a teljesítés megkezdéséről a megrendelőt az átvételhez szükséges felkészülési idő biztosításával előzetesen értesíteni. Az értesítés elmulasztásából eredő kárért a termelő felelős.

Az előteljesítés

A törvény lehetővé teszi a szolgáltatás tárgyának természetére figyelemmel azt, hogy a termelő a teljesítési határidő előtt teljesítsen a megrendelő részére (például a termés előbb érik be, az állat hamarabb éri el a felek által megkívánt súlyt mint ahogy arra számítottak, illetve ahogy azt a szerződéskötéskor tervezték). A termés beérésekor, illetve a megfelelő súly elérésekor szükséges is a teljesítés, mert az időveszteség a termék minőségének romlását okozhatja, ami egyik félnek sem érdeke. Az előteljesítés tehát szükségszerű és mindkét fél érdekét szolgálja.

A törvény a termelő kötelezettségévé teszi, hogy az előteljesítésről a megrendelőt előzetesen értesítse, hogy az átvételhez megfelelő módon fel tudjon készülni: így a termék átvételéhez szükséges dolgozói létszámot biztosíthassa, a megfelelő raktározásról tudjon gondoskodni, a fuvareszközt ki tudja állítani, az értékesítést vagy a feldolgozást meg tudja szervezni stb. Amennyiben értesítés nélkül történik az előteljesítés és ebből eredően a megrendelőt kár éri, a termelő köteles azt részére megtéríteni.

Lehet, hogy az átvételi késedelmet éppen a termelő mulasztása idézi elő és a termékben emiatt keletkezik értékcsökkenés. Ilyen esetben a kárt e szabály alapján a termelő viseli [és nem a megrendelő a Ptk. 419. § (3) bekezdése szerint]. Előfordulhat az is, hogy az értesítés hiányában a megrendelő nem tud felkészülni a feldolgozásra vagy az értékesítésre, a feldolgozással, illetve az értékesítéssel kisebb árbevételre tesz szert, mint amit a felkészülési idő biztosítása esetén a szükséges intézkedések megtételével elérhetett volna. A megrendelőt ért - a Ptk. 355. § (4) bekezdésében foglaltak szerinti - ilyen kár megtérítésére a termelő köteles.

Az értesítési kötelezettség elmulasztására alapított kártérítési perekben a bíróságnak körültekintéssel kell vizsgálnia az eset összes körülményét. Megtörténhet ugyanis, hogy a megrendelőnek az értesítés hiányában is tudomása van a termék korábbi éréséről, az állat gyors súlygyarapodásáról (például azért, mert megbízottja rendszeresen ellenőrzi a termelés vagy a tenyésztés folyamatát, illetve gyakran tartózkodik a termelő telepén vagy földjén). Ilyenkor tőle is elvárható, hogy az értesítés nélkül is megtegye a szükséges intézkedéseket az előteljesítés fogadása érdekében. Lehetséges tehát olyan tényállás, amely mellett a felek között kármegosztást kell alkalmazni [Ptk. 340. § (1)].

(2) A termelő jogosult a szerződésben kikötött mennyiségnél tíz százalékkal kevesebbet teljesíteni.

Ha a felek másképp nem állapodnak meg, a termelő jogosult arra, hogy a szerződésben kikötött mennyiségnél 10%-kal kevesebbet teljesítsen. Ez az ún. mennyiségi eltérés (tolerancia) azt eredményezi, hogy a teljesítést szerződésszerűnek kell tekinteni akkor is, ha a mennyiség a kikötöttnél 10%-kal kevesebb. A megrendelő a teljes szolgáltatás ellenértékét köteles megtéríteni, nem pedig az ellenértéknek a 10%-ával csökkentett összegét. A szerződéses szabadság elvéből következik, hogy a felek e rendelkezéstől eltérhetnek és a mennyiségi tolerancia lehetőségét a szerződésben ki is zárhatják. Erre az e bekezdést beiktató 1993. évi XCII. törvény miniszteri indokolása kifejezetten utal is.

A mezőgazdasági termékértékesítési szerződésre is irányadó, hogy aki fajta szerint meghatározott maga termelte dolog szolgáltatására köteles, de azt egészben vagy részben nem képes szolgáltatni, nem köteles arra, hogy a teljesítés érdekében a hiányzó dolgot mástól szerezze be - de a szerződésszegésért való felelősség alól nem mentesül (Ptk. 289. §).

Amennyiben a szolgáltatás továbbadására kötik a szerződést [Ptk. 417. § (3)], a Ptk. 288. §-ában foglalt szabályt kell alkalmazni, mert a szolgáltatás nem zártfajú, hanem fajlagos. A gazdálkodó szervezet a megrendelő részére a forgalomban szokásos jó minőségű dolgokkal köteles teljesíteni. Az ilyen típusú szerződésnél tehát elvileg kizárt a teljesítés lehetetlenülése.

Amennyiben a felek megállapodása alapján meghatározott területen termelt termék a szolgáltatás tárgya, a termelő az e területen megtermelt azt a teljes termékmennyiséget köteles a megrendelő részére átadni, ami a szerződésben kikötött minőségnek megfelel. Amennyiben a megtermelt termék minősége vagy a termék egy részének minősége nem felel meg a szerződésben foglalt kikötésnek, a megrendelő jogszerűen tagadhatja meg annak átvételét, s azt a termelő másnak értékesítheti vagy saját maga felhasználhatja. Amennyiben meghatározott területen megtermelt termék túl sok ahhoz képest, mint amire a szerződés megkötésekor számítottak, a megrendelő ez okból nem tagadhatja meg a teljes termékmennyiség átvételét. Ha a megrendelő a teljes mennyiséget nem képes fogadni, csak a felek kölcsönös akaratán múló szerződésmódosítás lehetséges, ennek hiányában az átvétel megtagadásával megrendelői szerződésszegés következik be.

(3) A teljesítés helye a termelő telephelye.

A teljesítés helye

A teljesítés helye a termelő telephelye - ez megegyezik a Ptk. 278. § (1) bekezdésében foglalt főszabállyal. A törvény nem különböztet aszerint, hogy kik a szerződés alanyai (természetes személy vagy gazdálkodó szervezet), ezért minden esetben ez a szabály érvényesül. Akkor is e rendelkezés az irányadó, ha fuvarozó közbejöttével történik a szállítás.

A szabályok diszpozitivitásából fakadóan azonban a felek a szerződésben ettől eltérően rendelkezhetnek. Megállapodhatnak úgy is, hogy a teljesítés helye a megrendelő telephelye, de oly módon is, hogy a teljesítésnek a termelő, illetve a megrendelő telephelyétől különböző helyszínen kell megtörténnie. Fuvarozás esetén olyan megállapodást is köthetnek, hogy a teljesítési hely a rendeltetési állomás vagy például a terméket harmadik személy feldolgozóüzemébe kell szállítani a teljesítés céljából.

(4) Fuvarozó közbenjöttével történő szállítás esetén a megrendelő köteles - a termelő érdekében - a fuvarozóval szembeni igény érvényesítéséhez szükséges intézkedéseket megtenni, és erről a termelőt haladéktalanul értesíteni.

A termelő érdekeit védi az a szabály, mely arra kötelezi a megrendelőt, hogy a fuvarozóval szembeni igény érvényesítéséhez szükséges intézkedéseket tegye meg és erről haladéktalanul értesítse a termelőt (amennyiben a szállítás fuvarozó közbejöttével történik). A törvény nem rendelkezik arról, hogy a mennyiségi és a minőségi vizsgálatot hol kell elvégezni.

A megrendelőt terhelő mielőbbi gondos megvizsgálás kötelezettsége (Ptk. 283. §) irányadó akkor is, ha a szállítás fuvarozó közbejöttével történik. Előfordulhat, hogy a termelő teljesítése a fuvarozó szerződésszegése miatt nem lesz szerződésszerű, ilyenkor a szerződésszegésből eredő igényt a fuvarozóval szemben kell érvényesíteni. Erre jogosult a megrendelő (a címzett) és a termelő (a feladó) is [Ptk. 497. § (4)]. Ez utóbbi szabállyal van összefüggésben a megrendelőt terhelő intézkedési és értesítési kötelezettség.

(5) A (4) bekezdésben előírt intézkedések elmulasztása esetén a megrendelő nem követelheti a termelőtől azoknak a károknak a megtérítését, illetőleg felel azokért a károkért, amelyek a fuvarozóval szemben érvényesíthetők lettek volna.

A (4) bekezdésében foglalt intézkedések elmulasztásának a jogkövetkezményét tartalmazza a törvényi rendelkezés. Ha a bekövetkezett kár a fuvarozóval szemben érvényesíthető lett volna, de az intézkedéseket a megrendelő elmulasztotta, az ebből eredő saját kárát viselni köteles. Ha pedig emiatt a termelőnek kára keletkezett, azt a megrendelő köteles megtéríteni.

422. § (1)

Hatályon kívül helyezve 1993. november 1-jétől.

[A korábbi rendelkezést átszövegezve, de tartalmilag azonos szabályozással a Ptk. 413. § (3) bekezdése tartalmazza.]

(2) A mezőgazdasági termékértékesítési szerződést több évre is meg lehet kötni; ebben az esetben a felek az árban nem kötelesek megállapodni.

GK 35. szám

Ha a gazdálkodó szervezetek a több évre szóló mezőgazdasági termékértékesítési szerződésükben az árban nem állapodtak meg és utóbb az egyes évekre (időszakokra) vonatkozó ellenszolgáltatásra nézve közöttük vita keletkezik, az ár meghatározását bármelyik fél a bíróságtól kérheti.

Több évre kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződés

A törvény lehetővé teszi a felek számára, hogy több évre előre megállapodjanak, ezáltal tartós jogviszonyt létesítsenek. A szerződés köthető határozott és határozatlan időre egyaránt. A több évre kötött termékértékesítési szerződés előnye a termelő számára az, hogy biztos piacra számíthat a leendő termékei számára, a megrendelő előnye pedig az, hogy hosszú időn át számíthat ugyanolyan vagy jobb minőségű, ugyanolyan vagy nagyobb volumenű termék előállítására.

A több évre szerződést lehet kötni úgy is, hogy mindegyik fél a saját kockázatára cselekszik, de lehet úgy is, hogy a tevékenységet közös kockázatviselés mellett végzik és az elért nyereséget vagy veszteséget megosztják egymás között.

Főszabály szerint az ellenérték kikötése a szerződés lényeges tartalmi eleme, a megállapodás elmulasztása esetén a szerződés létre nem jöttnek minősül. Ez nem irányadó a több évre kötött szerződésre, mert a törvény lehetővé teszi, hogy a felek az árban ne állapodjanak meg.

A felek megállapodhatnak úgy is, hogy az árat a szabadpiaci átlagárra utalással határozzák meg, vagy oly módon, hogy évente állapodnak meg a szolgáltatás árában. Amennyiben a felek között az ár tekintetében vita keletkezik, bármelyik fél bírósághoz fordulhat az ár megállapítása érdekében [Ptk. 206. § (4), GK 35. szám].

Az egy évre szóló megállapodás az ár meghatározásának hiányában létre nem jöttnek tekintendő (BH1992. 44.). E jogesetnek az az iránymutatása, miszerint az ilyen megállapodás gazdálkodó szervezetek egymás közötti beszerzéseire vonatkozó előszerződésnek minősülhet, már nem irányadó, mert az ezt nevesítő korábbi Ptk. 377. §-a 1993. november 1-je óta nincs hatályban.

Ha a több évre kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződésben a felek az árat a szerződésben megállapították, a megrendelő az egyes években is - hacsak a szerződés időközben nem módosult - az átvett termék kikötött ellenértékét köteles megfizetni (BH1985. 480.).

A szerződés megszüntetésére vonatkozóan speciális szabályozás nincs, így az általános szabályokat kell alkalmazni. A felek a szerződést közös megegyezéssel bármikor megszüntethetik [Ptk. 319. § (1)-(2)].

A felek a szerződésben a felmondás jogát is kiköthetik [Ptk. 321. § (1)-(2)]. A felmondás idejét a felek szabadon állapíthatják meg. Célszerű azonban a felmondás jogának oly módon történő kikötése, hogy a felek gazdálkodását az hátrányosan ne befolyásolja (célszerűen például a felmondás a gazdasági év végére szól).

(3) Több évre szóló szerződésben a felek arra is vállalkozhatnak, hogy

a) a termelést, a feldolgozást vagy az értékesítést közös kockázatviselés mellett végzik;

b) a termelés, a feldolgozás vagy az értékesítés során elért nyereséget - a szerződésben megállapított arányban - megosztják.

Együttműködési megállapodás

A felek a több évre szóló szerződésben kiköthetik azt is, hogy a termelést, a feldolgozást vagy az értékesítést közös kockázatviselés mellett végzik. Célszerű, hogy a felek a szerződésben pontosan meghatározzák: melyik tevékenységet végzik közös kockázatviselés mellett, illetve a közös kockázatviselés valamennyi tevékenységre vonatkozik-e. Megállapodhatnak a felek abban is, hogy a termelés, a feldolgozás vagy az értékesítés során elért nyereséget egymás közt megosztják. Ilyenkor a szerződésben a nyereség megosztásának arányát pontosan meg kell határozni. E szabály a társasági jogi rendelkezésekhez hasonló szabály és bár a Ptk. 422. § (4) bekezdése kisegítő jogi anyagként az adásvétel, illetve a vállalkozás szabályainak megfelelő alkalmazását írja elő, a most tárgyalt rendelkezés tekintetében a polgári jogi társaság szabályainak megfelelő alkalmazása is helyes megoldásnak tűnik.

(4) A mezőgazdasági termékértékesítési szerződésre - jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - az adásvétel, illetőleg a vállalkozás szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A törvény háttér-joganyagként az adásvétel, illetve a vállalkozás szabályait rendeli megfelelően alkalmazni. Ennek oka az, hogy a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés részben az adásvételi szerződés elemeit, részben a vállalkozási szerződés elemeit tartalmazza. A szerződés gondos vizsgálata alapján kell megállapítani azt, hogy vita esetén az adásvételre vagy a vállalkozási szerződésre vonatkozó szabályokat kell-e kisegítő szabályként alkalmazni.

Itt is felhívjuk a figyelmet arra, hogy az alkalmazandó szabályok sorrendjét be kell tartani. Így: elsődlegesen a felek szerződésében foglalt kikötésekből kell kiindulni, ezt követően a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésre vonatkozó speciális szabályok alkalmazására kerülhet sor, s csak ennek hiányában irányadóak az adásvételi szerződésre vagy a vállalkozási szerződésre vonatkozó szabályok. Ha a vita mindezekre figyelemmel sem rendezhető, a kötelmi jog általános szabályait, illetve az általános polgári jogi alapelveket kell alkalmazni.

(5)

BH1992. 44. *Ha a mezőgazdasági termény, termék szállítására vonatkozó, egy évre szóló megállapodásban az ár nem tekinthető meghatározottnak, mezőgazdasági termékértékesítési szerződés létrejötte nem állapítható meg. A megállapodás gazdálkodó szervezetek egymás közötti beszerzéseire vonatkozó előszerződésnek minősülhet [Ptk. 422. § (2) bek., 208. §, 377. §].*

BH1989. 492. *I. Több évre kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződés esetén a feleknek előzetesen az árban nem kell ugyan megállapodniuk, az ezen belül - az egyes évekre - kötött szerződésekben azonban az ármegállapodás már nem mellőzhető [Ptk. 422. § (2) bek., 14/1978. (III. 1.) MT r. 4. § (4) bek., GK. 36. sz.].*

BH1985. 480. *A több évre kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződésben a felek nem kötelesek az árban megállapodni; ha azonban az árat a szerződésben megállapították, a megrendelő az egyes években is - hacsak a szerződés időközben nem módosult - az átvett termék kikötött ellenértékét köteles megfizetni [Ptk. 422. § (2) bek., 240., 241. §, 277. § (1) bek., 14/1983. (IX. 8.) MÉM sz. r.].*

BH1981. 160. *Ha a szállító a teljesítés után küldött számlájától eltérően magasabb összegű ellenértéket igényel, és nincs bizonyítva, hogy a megrendelő az utóbb közölt - magasabb ellenértéket tartalmazó - árjegyzéket elfogadta vagy arról a szállítás előtt tudomást szerzett, nem várható el tőle, hogy a szállító által állított számlázási tévedést felismerje. Ezért a számlázott ár figyelembevételével történt továbbeladását*

jóhiszeműnek kell tekinteni, annálfogva a szállító az árkülönbözetet nem követelheti [Ptk. 422. § (2) bek. 205. § (1) és (3) bek.].

XXXVII. fejezet

A bérlet

1. A dolgok bérlete

423. § Bérleti szerződés alapján a bérbeadó köteles a dolgot időlegesen a bérlő használatába adni, a bérlő pedig bért fizetni.

A tulajdonjog részjogosultságai: a birtoklás, a használat és hasznok szedésének joga, valamint a rendelkezési jog. A tulajdonos a dolog birtokát, használatát, illetőleg a hasznok szedésének jogát időlegesen másra ruházhatja: ha ezt ellenszolgáltatás fejében teszi, akkor bérletről, ha ingyenesen, akkor haszonkölcsönről beszélünk. Csak a tulajdonos bír a fent említett tulajdonosi részjogosultságok közül a rendelkezési joggal, azonban a más tulajdonában álló dolog birtoklása, használata és hasznának szedése a haszonélvezőt, illetve a használót is megilleti. A haszonélvezet - amely szerződés alapján vagy a törvény rendelkezése folytán keletkezik (özvegyi jog) - a haszonélvező számára a más személy tulajdonában álló dolog birtoklását, használatát és haszon szedését biztosítja. A haszonélvező a haszonélvezeti jogot nem ruházhatja át, de annak gyakorlását, tehát a dolog birtoklását, használatát és hasznainak szedését harmadik személynek átengedheti. Ha a haszonélvező a haszonélvezeti jog gyakorlását ellenérték fejében ruházza át, úgy azt csak akkor teheti, ha a tulajdonos - azonos feltételek mellett - nem tart igényt a dolog használatára. A haszonélvezővel szemben a használó e jogának gyakorlását nem engedheti át, azt kizárólag a saját, valamint vele együtt élő családtagjai szükségleteit meg nem haladó mértékben gyakorolhatja és szedheti a más személy tulajdonában álló dolog hasznait.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a dolog birtokának és használatának időleges átengedésére - tehát bérleti szerződés megkötésére - a tulajdonos, illetőleg a haszonélvező jogosult. A törvény a bérleti szerződés létrejöttét nem köti alakszerűséghez (a lakásbérleti szerződés egyes fajtáinak: az önkormányzati, illetőleg az állam tulajdonában lévő lakás bérletére vonatkozó kivétellel, amikor is írásbeliség szükséges a szerződés létrejöttéhez), az tehát a felek megállapodása szerint szóban, írásban vagy ráutaló magatartással is létrejöhet.

A bérlet mindig a dolog birtokának, illetve használatának időleges átengedését jelenti, amely történhet határozott időre, illetőleg határozatlan időre. Az ún. örökbérletet a törvény nem ismeri. E feudális jellegű intézményhez nincs köze, annak a lényegében színlelt adásvételi szerződésnek, amelynél főképp külföldi állampolgárok számára 99 évre szóló bérleti szerződéssel biztosítják az egyébként megvásárolni tiltott mezőgazdasági földterület birtoklását és használatát.

A bérleti szerződés tartalmát a felek szabadon állapítják meg, legfontosabb tartalmi kellékét a törvény rögzíti, nevezetesen a bérelt dolog időleges átadását a bérbeadó részéről, illetőleg a bérlő által fizetendő bérleti díj. A bérleti szerződés időtartama alatt a bérlőt a tulajdonossal, illetve haszonélvezővel, tehát a vele szerződést kötővel szemben is megilleti a birtokvédelem.

A bér, amit a bérlő a használat ellenértékeként fizet, a felek megállapodásának tárgya, nem csak pénzösszeg, hanem más vagyoni értékű dolog is lehet. A bér nagyságára vonatkozóan a Ptk. semmiféle rendelkezést nem tartalmaz, az abban való megállapodás a szerződő felek diszkrecionális joga, természetesen a Ptk. 201. § (2) bekezdésében megfogalmazott egyenértékűség szabálya a bérleti szerződés esetében is alkalmazandó.

A bérlet tárgya bármilyen dolog lehet, és jogra is lehet bérletet alapítani, ha a jog alkalmas arra, hogy annak gyakorlását, illetőleg használatát másra lehessen átruházni.

A bérleti szerződés elhatárolása az adásvételi szerződéstől nehézséget nem okoz, hiszen a bérlet sohasem jár együtt a tulajdonjog átruházásával. Meg kell különböztetni a bérleti szerződést a haszonkölcsön szerződéstől, amely ugyancsak a dolog időleges birtoklását és használatát jelenti, azonban ellenszolgáltatás nélkül. A bérleti szerződés megkülönböztetendő a kölcsönszerződéstől, ugyanis a köznyelv gyakran tesz említést bérlet helyett kölcsönről, amikor is a dolog időleges birtoklását bér ellenében valamilyen kölcsönző biztosítja. Itt azonban valójában bérleti szerződésről van szó, hiszen a kölcsön esetében a szerződésnek tárgya kizárólag pénz lehet, s melynél a dolog tulajdonjoga is átszáll a kölcsönvevőre (nem ugyanazt a pénzt, hanem ugyanannyit kell visszaadni a kölcsönszerződés lejártakor), a bérleti szerződés megszűnését követően a dolgot a bérbeadónak vissza kell adni és annak tulajdonjoga soha nem száll át a bérlőre. A bérleti szerződés

megkülönböztetendő a dolog időleges birtoklását és használatát biztosító lízingszerződéstől is, melyet egyébként gyakorisága ellenére a mai napig nem szabályoz a Ptk. A lízingszerződés esetében a lízingbe vevő a szerződésben megállapított lízingdíj ellenében időleges birtoklást és használatot biztosít a maga számára, ugyanakkor őt terheli a kárveszély viselése is (a senkinek fel nem róható kár viselése) és speciális eseteket kivéve főszabályként őt terheli a dolog fenntartásával, illetőleg karbantartásával felmerülő költségek is. Bérleti szerződés esetében a bérelt dolog használatra való alkalmas állapotban tartása a bérbeadó kötelezettsége, és ha egyben a dolog tulajdonosa, ő viseli a senkinek fel nem róható kárt is.

BH2004. 110. *A lakásbérleti szerződés felmondásának érvényessége tekintetében nem a felmondás keltezésének van jogi jelentősége, hanem egyrészt annak, hogy a felmondást a bérbeadó mikor közli a bérlővel, másrészt annak, hogy a felmondási határidő a bérleti díjhátralék kiegyenlítésére szabott határnap elmulasztását követő hónap utolsó napjára szól-e [Ptk. 389. §, 423. §, 1993. évi LXXVIII. tv. 24. § (1) bek. a) pont, 25. § (1) és (5) bek.].*

BH2003. 495. *A szavatosság szabályainak alkalmazása a bérbeadó hibás teljesítése esetén [Ptk. 301. § (1) bek., 423. §, 424. § (1) bek., 428. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 20. § (1) bek., 36. § (1) bek., 37. § (1) bek.].*

BH2002. 180. *Üzlethelyiség bérletére irányuló szerződési nyilatkozatnak az alapterület nagyságára vonatkozó tévedés címén való megtámadása [Ptk. 210. § (1) bek., 237. § (1) bek., 306. § (1) bek., 423. §, 424. § (1) bek.].*

BH2000. 502. *Helyiségek bérleti díjának megállapítása a bíróság részéről a Ptk. 241. §-a alapján. A bíróság ilyen esetekben a bérlő gazdaságossági számításait figyelmen kívül hagyva, a piaci viszonyok alapján határozza meg a díj összegét (Ptk. 99. §, 241. §, 423. §).*

BH1998. 242. *A lízingszerződésben kikötött részletfizetés esetén a követelés elévülésének kezdő időpontja nem az elmaradt - ki nem fizetett - részlet esedékességének, hanem a végeladási ár esedékességének az időpontja [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 376. § (1) és (2) bek., 423. §].*

BH1998. 123. *Az írásban kötött szerződés módosítására tett ajánlat elfogadása ráutaló magatartással [Ptk. 216. § (1) bek., 217. § (2) bek., 240. §, 423. §].*

BH1996. 640. *Az azonnali felmondási jog gyakorlásához szükséges körülmények megítélése dologbérlet esetén [Ptk. 205. § (2) bek., 316. §, 423. §, 424. § (1) bek.].*

BH1996. 257. *I. A lízingdíj valamely dolog meghatározott időre szóló használatának, majd a maradványérték ellenében a tulajdonjogának átengedése fejében együttesen járó ellenérték (Ptk. 423. §, 2655. §).*

BH1995. 718. *I. Ingatlan bérleti díja nemcsak pénzben, hanem pl. az épület állagát fenntartó vagy javító, természetbeni munkavégzéssel teljesíthető szolgáltatásban is meghatározható. Az egyenértékűség és a visszterhesség elvének azonban ilyen esetben is érvényesülnie kell [Ptk. 200. § (1) bek., 201. § (1) bek., 423. §].*

BH1994. 597. *I. A hatályos bérleti szerződés alapján a bérlemény birtokbavételét elmulasztó - az abban nem akadályozott - bérlő kötelezetti késedelemben van (Ptk. 423. §).*

BH1994. 536. *Nyaralóra kötött bérleti szerződést a használatbavételi engedély hiánya önmagában nem teszi érvénytelenné [Ptk. 200. § (2) bek., 423. §, 12/1986. (XII. 30.) ÉVM r. 24. §).*

BH1994. 81. *Ha a volt házastársak a közös lakást nem bérleti hanem használati jogcímen használták, úgy a lakás használatával való önkéntes felhagyás esetén a távozó fél a lakáshasználati jog ellenértékének rá eső részét jogszerűen nem követelheti (Csjt. 31/D. §, Ptk. 165. §, 423. §).*

BH1992. 360. *Ha a dolgozónak éppen munkaviszonyára tekintettel nyílik lehetősége a munkáltató tulajdonát képező egyes tárgyak bérbevételére szerződést kötni, az e szerződés alapján keletkezett jogvitát az általános hatáskörrel rendelkező bíróságnak kell elbírálnia [Ptk. 423. §].*

BH1990. 406. *A magánszemély tulajdonában levő üzlethelyiségre kötött bérleti szerződés felmondásából eredő jogvita eldöntésére az általános hatáskörű bíróság hatáskörébe tartozik abban az esetben is, ha a bérleti szerződést kötő felek az üzletben folytatandó tevékenységre munkaviszonyt is létesítettek [Pp. 22. § (1) bek., 157. §, Ptk. 423. §].*

BH1983. 35. *A különböző szerződéstípusok jellemzőit vegyesen tartalmazó szerződésekkel kapcsolatos vitákat egyrészt a szerződések általános szabályainak, másrészt a jelleg szempontjából legközelebb eső szerződéstípusra vonatkozó szabályoknak megfelelő alkalmazásával kell eldönteni [Ptk. 423. §, 462. § (1) bek.].*

BH1977. 289. *Bérelt szállítótartály (konténer) olyan hibája miatt, amelyet a feladó a berakás alkalmával gondos vizsgálattal nem tud megállapítani, a tartály bérbeadója tartozik kártérítési felelősséggel [8/1974. (XII. 11.) KPM-ÁH sz. r.-tel közzétett Darabáruküldemények Díjszabása III. rész 99. pont, Ptk. 423. §, 424. § (1) bek., 490. § (1) bek., 502. § (2) bek.].*

A felek jogai és kötelezettségei

424. § (1) A bérbeadó - ha jogszabály eltérően nem rendelkezik - szavatol azért, hogy a bérelt dolog a bérlet egész tartama alatt szerződésszerű használatra alkalmas, és egyébként is megfelel a szerződés előírásainak. Erre a szavatosságra a hibás teljesítés miatti szavatosság szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a bérlőt az elállás helyett az azonnali hatályú felmondás joga illeti meg, kicserélést pedig nem követelhet.

(2) A bérbeadó szavatol azért, hogy harmadik személynek nincs a bérelt dologra vonatkozóan olyan joga, amely a bérlőt a használatban korlátozza vagy megakadályozza. Erre a szavatosságra az eladónak a tulajdonjog átruházásáért való szavatosságára irányadó szabályokat azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a bérlő elállás helyett azonnali hatállyal felmondhat.

A bérbeadót nem csak a bérelt dolog átadásakor, hanem a bérleti szerződés teljesítés időtartama alatt kellék- és jogszavatossági kötelezettség terheli.

Kellékszavatossági kötelezettsége körében köteles a bérelt dolgot rendeltetésre alkalmas állapotban tartani és a rendes használat során felmerült hibákat, hiányosságokat pótolni, illetőleg kijavítani. E kötelezettsége alól csak akkor mentesül, ha a bérlő felróható magatartása idézte elő a meghibásodást, ez esetben ez utóbbi szerződést szegő magatartásának következményei kerülnek alkalmazásra.

A bérlő kellékszavatossági joga körében a bérelt dolog kijavítását, a bérleti díj leszállítását igényelheti, illetőleg végső soron rendeltetésszerű használatra alkalmas állapot hiánya a bérleti jogviszony azonnali hatályú megszüntetését indokolhatja a részéről, melyre nem a szerződés megkötésére visszamenőleges hatályú elállással (ex tunc), hanem a jövőre nézve azonnali hatályú felmondással (ex nunc) kerülhet sor. A bérlő kellékszavatossági jogainak érvényesítése során nem érvényesülnek a Ptk. 308. §-ában megfogalmazott jogvesztő határidők. Ha a bérelt dolog már az átadás idején hibás, a bérlő szavatossági igényét a bérleti szerződés fennállása alatt bármikor érvényesítheti, mivel a bérbeadó szavatossági felelőssége a bérleti szerződés egész időtartama alatt fennáll. Természetesen más a helyzet akkor, ha a bérlő a bérelt dolog hibájáról már a szerződés megkötésekor tudott, ez esetben a bérbeadó a Ptk. 305. § (3) bekezdésének rendelkezése alapján mentesül a szavatossági felelősség alól, hiszen a hiba a bérlő előtt a szerződés megkötésekor már ismert volt és a szerződést ennek ellenére, ennek ismeretében kötötte meg.

Ha a hiba a bérleti szerződés alatt keletkezik, ugyancsak nem jöhet szóba a bérlő részéről jogvesztő határidővel a szavatossági igény érvényesítése, hiszen a szavatossági kötelezettség a bérlet teljes időtartama alatt terheli a bérbeadót.

A bérbeadót nem csak kellék-, hanem jogszavatosság is terheli, amelynek keretében köteles biztosítani a bérlő számára a bérleti szerződés teljes időtartama alatt a birtoklás és használat zavartalanságát. Felel a bérlővel szemben azért, hogy a bérelt dolgon harmadik személynek nincs olyan joga, amely a bérlőt a birtoklásban, illetve a használatban korlátozza vagy akadályozza. Amennyiben a bérelt dolgon harmadik személynek ilyen joga van, a bérlő megfelelő határidő kitűzésével tehermentesítést követelhet, és mindaddig megtagadhatja a bérleti díj fizetését. Arra is lehetősége van - amennyiben ragaszkodik a bérleti szerződés fenntartásához -, hogy a határidő eredménytelen eltelte után az addig visszatartott bérleti díjból a bérbeadó költségére tehermentesítsen. Megteheti ezt a jövőben esedékes bérleti díj terhére is és az elszámolás keretében mindaddig nem köteles bérleti díjat fizetni a bérbeadónak, ameddig a tehermentesítéshez felhasznált összeg el nem éri az esedékes bérleti díjak összegét. Amennyiben végső soron a bérbeadó jogszavatossági kötelezettségét nem teljesíti, a bérlőt megilleti a szerződés azonnali hatályú felmondásának joga.

A bérbeadónak a kellékszavatossági kötelezettsége kizárólag a bérelt dolog (helyiség) minőségére vonatkozik, és nem terjed ki a bérelt helyiségben folytatni kívánt gazdasági tevékenységhez szükséges hatósági engedélyek megszerzésére. Így például a konkrét perben a bíróság a bérleti díjhátralék megfizetésére kötelezte az alperest azzal az indokkal, hogy nem fogadható el az alperesi bérlőnek az a védekezése, hogy a felperes által bérbe adott helyiségben hatósági engedélyek hiányában a felperesnek felróható okból nem gyakorolhatta egy ideig üzemszerű termelését, hiszen az engedélyek megszerzése az üzemszerű termelés folytatásához nem a felperesi bérbeadó, hanem a bérlő feladata volt, ezért a megkötött érvényes bérleti szerződésre figyelemmel a tényleges használat hiánya ellenére is köteles a felperesnek bérleti díjat fizetni. Az alperes fellebbezésében - nem vitatva, hogy az engedélyek beszerzése az ő feladata lett volna - arra hivatkozott, hogy a felperesnek együttműködési kötelezettségéből következően tájékoztatnia kellett volna őt arról, hogy a tervezett tevékenységhez szükséges hatósági engedélyek hiányoznak. A felperes a tájékoztatás hiányával megtévesztette az alperest, amikor a bérlet tárgyaként kialakított üzletcsarnokról szerződött, holott a helyiség nem felelt meg az üzemcsarnokra vonatkozó követelményeknek. A másodfokú bíróság az első fokú bíróság ítéletét törvényesnek és megalapozottnak találta és azt helybenhagyta. A fellebbezésben felhozott érvekkel kapcsolatban rámutatott arra, hogy az alperes sem vitatta, hogy a felperes a bérleti szerződésben nem

vállalkozott a helyiségben való tevékenységhez szükséges hatósági engedélyek megszerzésére, hanem ez az alperes feladata volt. A Ptk. 424. § (1) bekezdése szerint a bérbeadó - ha jogszabály eltérően nem rendelkezik - szavatol azért, hogy a bérelt dolog a bérlet egész tartama alatt szerződésszerű használatra alkalmas és egyébként is megfelel a szerződés előírásainak. Ez a szavatosság azonban az említett hatósági engedélyek megszerzésére nem terjed ki. Az alperes alaptalanul hivatkozott a megtévesztésre, hiszen az üzemátadási jegyzőkönyvből kitűnően a felek képviselői az üzemcsarnokot a végleges szerződéskötés előtt megtekintették. Ilyen körülmények mellett nem lehet tévedésről, még kevésbé a bérbeadó részéről megtévesztésről beszélni. Az alperes által hivatkozott együttműködési kötelezettséget nem lehet olyan kiterjesztően értelmezni, hogy a bérbeadó köteles lenne felhívni a bérlő figyelmét arra, hogy a bérelt helyiségben folytatni kívánt tevékenységhez milyen hatósági engedélyeket kell a bérlőnek beszereznie, azaz mi a bérlő kötelezettsége. Ez a kifogás csak abban az esetben állna helyt, ha a bérbeadó olyan célra adta volna bérbe a helyiséget, amelyről előre tudta, hogy arra a célra az alperes nem fog működési engedélyt kapni, ilyet pedig az alperest maga sem állított. Miután az alperes saját magának okozott kárt azáltal, hogy a helyiségre vonatkozó bérleti szerződést akkor kötötte meg, amikor az abban való termelés feltételei még nem voltak biztosítva, így saját felróható magatartására előnyök szerzése végett nem hivatkozhat, ezért a bérleti díjat a felperesnek megfizetni tartozik (BH1993. 48.).

BH2003. 495. *A szavatosság szabályainak alkalmazása a bérbeadó hibás teljesítése esetén [Ptk. 301. § (1) bek., 423. §, 424. § (1) bek., 428. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 20. § (1) bek., 36. § (1) bek., 37. § (1) bek.].*

BH2002. 180. *Üzlethelyiség bérletére irányuló szerződési nyilatkozatnak az alapterület nagyságára vonatkozó tévedés címén való megtámadása [Ptk. 210. § (1) bek., 237. § (1) bek., 306. § (1) bek., 423. §, 424. § (1) bek.].*

BH2001. 545. *Helyiségbérleti szerződés esetén a szerződésszegésből eredő kár meghatározása körében irányadó szempontok [Ptk. 369. §, 370. §, 424. § (2) bek., 1990. évi LXXIV. tv. 13. § (4) és (5) bek., 19/1984. (IV. 15.) MT r. , 34/1985. (VII. 1.) MT r.].*

BH1998. 429. *A bérleti díj iránti perben a bíróság a bérbeadó szavatossági kötelezettségeit csak akkor vizsgálja, ha a bérlő a hibás teljesítésre alapozottan szavatossági kifogással élt [Ptk. 424. § (1) bek., Pp. 221. § (1) bek.].*

BH1996. 640. *Az azonnali felmondási jog gyakorlásához szükséges körülmények megítélése dologbérlet esetén [Ptk. 205. § (2) bek., 316. §, 423. §, 424. § (1) bek.].*

BH1993. 48. *A bérbeadónak a bérleti szerződés alapján a bérelt helyiséggel kapcsolatban fennálló szavatossága nem terjed ki a helyiségben folytatni kívánt gazdasági tevékenységhez szükséges hatósági engedélyek megszerzésére [Ptk. 424. § (1) bek.].*

BH1981. 374. *A bérleménynek a szerződéstől eltérő használata nem zárja ki a bérbeadó felelősségét a szerződésszerű használathoz szükséges követelmények biztosítása tekintetében, de ilyen esetben a bérlőnek kell bizonyítania, hogy rendeltetésszerű használat esetén mennyi kár merült volna fel [Ptk. 424. § (1) bek.].*

BH1978. 532. *Vízvezetékrendszer felújításának költsége abban az esetben is a bérbeadót terheli, ha a bérlő annak karbantartását a bérleti szerződésben vállalja [Ptk. 424. § (1) bek., 427. § (1) bek.].*

BH1977. 289. *Bérelt szállítótartály (konténer) olyan hibája miatt, amelyet a feladó a berakás alkalmával gondos vizsgálattal nem tud megállapítani, a tartály bérbeadója tartozik kártérítési felelősséggel [8/1974. (XII. 11.) KPM-ÁH sz. r.-tel közzétett Darabáruküldemények Díjszabása III. rész 99. pont, Ptk. 423. §, 424. § (1) bek., 490. § (1) bek., 502. § (2) bek.].*

425. § (1) A bérlő a dolgot rendeltetésének és a szerződésnek megfelelően használhatja. Felelős minden olyan kárért, amely a rendeltetésellenes vagy szerződésellenes használat következménye.

(2) A bérbeadó

a) a bérlő szükségtelen háborítása nélkül ellenőrizheti a használatot;

b) követelheti a rendeltetésellenes vagy szerződésellenes használat megszüntetését, továbbá az ilyen használatból eredő kárának megtérítését;

c) abban az esetben, ha az ilyen használat tovább folyik, vagy ha a bérelt dolgot fenyegető veszély súlyossága miatt az abbahagyás követelése sem vezetne célra, a bérletet azonnali hatállyal felmondhatja, és kártérítést követelhet.

(3) Ha a bérlő a dolgon jogosulatlanul olyan átalakítási munkálatokat végeztetett, amelyekhez a bérbeadó vagy a hatóság engedélye lett volna szükséges, a bérbeadó kívánságára köteles az eredeti állapotot helyreállítani.

(4) Ezeket a jogokat a bérbeadó akkor is gyakorolhatja, ha a bérlő a dolgot akár engedélyével, akár anélkül albérletbe vagy egyébként harmadik személy használatába adta.

A bérleti szerződés a bérlő részére a dolog időleges birtoklását és használatát biztosítja, ezért a bérbeadó számára nem mindegy, hogy a használat mennyiben veszi igénybe a bérelt dolgot. A törvény a bérlő használati jogát két irányban korlátozza, egyrészt a bérelt dolgot kizárólag a szerződésben megjelölt célra használhatja (nem feltétlen kelléke a bérleti szerződésnek, de ha a felek ezt fontosnak tartják, azt a szerződésben rögzíteniük kell), másrészt köteles a dolgot rendeltetésének megfelelően használni. Ha például a bérlő egy helyiséget raktár céljára bérel, abban nem nyithat műhelyt, illetve ha egy személygépkocsit bérel, azon nem végezhet árufuvarozást. Mind a szerződésellenes, mind a rendeltetésellenes használat szerződésszegésnek minősül, melynek objektív következményeként végső soron a bérbeadót megilleti a bérleti szerződés azonnali hatályú felmondásának joga, illetőleg terheli a bérlőt a szerződésellenes magatartásával okozati összefüggésben felmerült kár megtérítésének kötelezettsége.

Mivel a bérlet időtartama alatt a dolog kikerül a bérbeadó birtokából - látóköréből -, ezért a törvény külön megállapodás hiányában is lehetőséget biztosít a számára a szerződésszerű, illetőleg a rendeltetésszerű használat ellenőrzésére. Az ellenőrzés eredményétől függően van lehetősége a bérbeadónak az ilyen jogellenes magatartásból már bekövetkezett kár megtérítésének igénylésére amellett, hogy követelheti a kárt okozó rendeltetésellenes vagy szerződésellenes használat megszüntetését. Abban az esetben, ha az ilyen használat a figyelmeztetés ellenére tovább folyik, vagy ha a szerződésszegés olyan súlyos a bérlő részéről, hogy az a bérelt dolog állagát súlyosan veszélyezteti, ezért annak abbahagyására sem kell, hogy felszólítsa a bérlőt, hanem azonnali hatállyal felmondhatja a bérleti szerződést és kártérítést követelhet.

A bérelt dolog bármilyen átalakítása sértheti a bérbeadó érdekét. Ez abban az esetben is megállapítható, ha az átalakítás következtében a bérelt dolog használhatósága növekszik. Miután a bérlet időleges használatot biztosít a bérlő részére és annak megszűnését követően a bérbeadóhoz a dolog visszakerül, nem feltétlen igaz az, hogy az átalakított állapotban szeretné használni vagy hasznosítani. Ezért a törvény minden esetben kötelezővé teszi a bérelt dolog átalakításához a bérbeadó beleegyezésének beszerzését, illetőleg ennek hiányában történt átalakítás esetén kötelezővé teszi a bérlő számára az eredeti állapot helyreállítását. A bérlő kizárólag akkor mentesül e kötelezettsége alól, ha a dolog visszaadásakor a bérbeadó nem kifogásolja az átalakítást és jogfenntartó nyilatkozatot sem tesz, ami azt jelenti, hogy utólagos hozzájárulásával az átalakításhoz beleegyezése megadottnak tekinthető. A bérbeadót a hozzájárulása nélküli átalakítás megszüntetése és az eredeti állapot helyreállításának igénylése akkor is megilleti, ha a bérlő a dolgot akár beleegyezésével jogosan, akár engedélye nélkül jogtalanul harmadik személy használatába adta és az átalakításokat ez a személy végezte. Miután a bérbeadó a bérlővel van jogviszonyban, jogszerűen tőle igényelheti a jogellenes állapot megszüntetését.

BH2001. 113. *Korlátolt felelősségű társaság tagja által elkövetett, bűncselekményt megvalósító környezetszennyezéssel okozott kárért való felelősség [1988. évi VI. tv. (Gt.) 54. § (1) bek., 155. § (1) bek., Ptk. 306. §, 310. §, 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 425. §].*

BH1993. 49. *A bérleti szerződés azonnali hatályú felmondására nem ad alapot az, hogy a bérlő a bérelt ingatlanon olyan felújítási munkákat végzett, amelyekhez a bérbeadó hozzájárulására és hatóság engedélyére lett volna szükség. Ilyen esetben a bérbeadó az eredeti állapot helyreállítását követelheti [Ptk. 425. § (2) bek. c) pont, (3) bek.].*

426. § (1) Ingatlant vagy lakást - ha jogszabály másként nem rendelkezik - a bérbeadó engedélye nélkül albérletbe vagy egyébként másnak használatába lehet adni. Más dolgot a bérlő a bérbeadó engedélye nélkül nem adhat albérletbe vagy harmadik személy használatába.

(2) Ha a bérlő a dolgot a bérbeadó engedélyével más használatába adta, a használó magatartásáért mint a sajátjáért felel.

(3) Ha a bérlő a dolgot a bérbeadó engedélye nélkül engedi át másnak használatra, felelős azokért a károkért is, amelyek enélkül nem következtek volna be.

A bérleti szerződés elsősorban a bérbeadó részéről jelent kockázatot, hiszen nem közömbös a számára, hogy a szerződés alapján lelkiismeretes, a rendeltetésszerű használatot biztosító és a szerződést betartó bérlővel vagy olyan személlyel kerül szembe, aki valójában a szerződésben foglalt kötelezettségeit nem teljesíti, bért nem fizet és a bérleti szerződés megszűnését követően olyan állapotban juttatja vissza a bérelt dolgot a tulajdonosnak, hogy azt többé nem vagy csak jelentős ráfordítással tudja ismételten bérlet útján hasznosítani. Ezért a törvény főszabályként úgy rendelkezik, hogy a bérlő csak a bérbeadó engedélyével adhatja a dolgot albérletbe vagy harmadik személy használatába. A törvény nem kívánja meg a megállapodás érvényességéhez a bérbeadó előzetes engedélyét és kötelező - érvényességi kellékként működő - alakszerűséget sem ír elő. Ebből következik, hogy a bérbeadó akár a szerződés megkötését követően utólag szóban, írásban vagy ráutaló magatartással is hozzájárulhat a bérlő által ilyen jogán alapulva harmadik személynek biztosított albérlet, illetőleg használat keletkezéséhez. A bérbeadó hozzájáruló nyilatkozatának megadásáig a bérlő és az albérlő,

illetőleg használó szerződése a Ptk. 215. § (1) bekezdésének rendelkezése szerint nem jön létre, de a felek nyilatkozatukhoz kötve vannak. A kötöttségtől bármelyik fél szabadul, ha az általa másik féllel közölt megfelelő határidőn belül a bérbeadó a beleegyezés felől nem nyilatkozik. A beleegyezés megtörténtével a szerződés megkötésének időpontjától kezdődő hatállyal jön létre. Beleegyezés hiányában a szerződés az érvénytelenségének jogkövetkezményeit kell alkalmazni.

A törvény két kivételt fogalmaz meg az alól az általános szabály alól, mely szerint a bérelt dolog albérletbe vagy harmadik személy használatba adásához a bérbeadó hozzájárulása szükséges. Főszabályként az ingatlan albérletbe vagy harmadik személy használatba adása a bérbeadó engedélye nélkül is megtörténhet. A Ptk.-nak ez a rendelkezése természetesen - hasonlóan a szabályok túlnyomó többségéhez - diszpozitív, tehát a felek az ingatlan bérleti szerződésében ettől eltérően is rendelkezhetnek. A lakásbérletről szóló 1993. évi LXXVIII. törvény 33. § (1) bekezdésének rendelkezése szerint a bérlő a bérbeadó hozzájárulásával a lakás egy részét albérletbe adhatja. Az önkormányzati és állami lakás esetén az albérleti szerződés érvényességi kelléke annak írásba foglalása. Önkormányzati lakás esetén a bérbeadói hozzájárulás feltételeit a lakás fekvése szerint illetékes önkormányzat rendelete határozza meg. A bérbeadó albérlet, illetőleg harmadik személy használata esetén sem kerül az albérlővel, illetve a használóval jogviszonyba, a bérleti jogviszony változatlanul a bérlő és a bérbeadó között áll fenn, az albérlő, illetőleg a harmadik személy mintegy a bérlő nevében használja a dolgot. Ebből következik, hogy a bérlő az albérlő, illetve használó magatartásáért ugyanúgy felel, mint saját használat esetén. (Más kérdés, hogy az ezen az alapon a bérbeadó felé helytálló bérlő természetesen igényét tovább háríthatja az albérlő, illetőleg használó személy felé.) Ha azonban a bérlő a bérbeadó engedélye nélkül engedi át a dolog használatát vagy adja albérletbe, az ebből eredő kárért való felelőssége majdnem objektív, vagyis minden olyan kárért felelnie kell, amely a dolog albérletbe adása, illetőleg használatának átengedése nélkül nem következett volna be. A bérlőt ebben az esetben is megilleti a visszkereseti igény az albérlővel, illetőleg használóval szemben, egymás közti viszonyukban a felelősség az általános szabályok szerint alakul.

BH1992. 258. *II. Lízingbe vett vagyontárgy használati joga - a tulajdonos kifejezett hozzájárulásával - apportálható, a vagyontárgy tulajdonjoga azonban nem [Ptk. 117. §, 426. § (1) bek., 1988. évi VI. törvény 22. § (2) bek.].*

BH1991. 285. *I. A lízingbe vevő a lízingszerződést csak a lízingbe adó hozzájárulásával engedheti át harmadik személynek. Ha a hozzájárulás nem a szerződés, hanem csak a szerződés tárgyát képező dolgok használata átengedésére vonatkozik, a dolgokra albérleti szerződés jön létre [Ptk. 332. § (2) bek., 426. § (1) bek.].*

427. § (1) A dolog fenntartásával járó kisebb kiadásokat a bérlő, a többi kiadást, valamint a dologgal kapcsolatos közterheket a bérbeadó viseli.

(2) A bérlő köteles a bérbeadót értesíteni, ha a bérbeadót terhelő munkálatok szükségessége merül fel, és köteles megengedni, hogy a bérbeadó azokat elvégezze, továbbá a károk elhárításához szükséges intézkedéseket megtegye. Az értesítés elmulasztásából eredő károkért a bérlő felelős.

(3) A bérlő a dologra fordított szükséges kiadásainak megtérítését követelheti; egyéb költségeinek megtérítésére a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint tarthat igényt.

A bérelt dolognak a bérlet egész időtartama alatt rendeltetésszerű használatra alkalmas állapotban kell lennie. Erről - kellékszavatossági kötelezettsége folytán - elsődlegesen a bérbeadó köteles gondoskodni. A dolog használata során felmerülhet olyan kisebb ráfordítás igénye is, amely elsődlegesen a dolog fenntartásával jár. A bérelt gépet olajozni kell, a bérelt gépkocsiba nemcsak üzemanyagot, de olajat, hűtőfolyadékot stb. kell tölteni, illetőleg a lépcsőházban a villanykörtét ki kell cserélni stb. Az ilyen típusú munkák nem háríthatók a bérbeadóra, nemcsak azért, mert ezek a bérlő számára egyébként is alapvetően kisebb kiadást jelentenek, hanem azért is, mert ezen ráfordítások gyakorisága, illetőleg mértéke elsődlegesen a bérlő használatának kíméletességétől, illetőleg a használat mértékétől függ. Ha a javítás, illetőleg helyreállítási munkák szükségessége felmerül, akkor a további kár enyhítése érdekében a törvény a bérlő számára kötelezővé teszi a bérbeadó erről való értesítését, annak ellenére, hogy a bérleti szerződés időtartama alatt a folyamatos ellenőrzést a törvény eleve biztosítja a bérbeadó számára. A bérlő nemcsak értesíteni köteles a bérbeadót, ha az őt terhelő munkálatok szükségessége felmerül, hanem köteles megengedni, hogy akár a bérelt dolog időleges használatának megvonásával a munkálatok elvégzéséről a bérbeadó megfelelően gondoskodni tudjon. Az időleges használatkiesés természetesen oly módon kompenzálódik a számára, hogy arra az időre, amely alatt a dolgot rajta kívül álló okból nem használhatta, bérleti díjat nem köteles fizetni. Amennyiben a bérlő elmulasztja a bérbeadó értesítését a munkálatok szükségességéről, illetőleg annak elvégeztetését akadályozza, az ebből eredő kárért felelősséggel tartozik.

A bérbeadót nemcsak a dolog fenntartását meghaladó ráfordítások, hanem a közterhek viselése is terheli, amennyiben a felek a szerződésben ettől eltérő módon nem állapodnak meg. A bérbeadót terheli tehát például az adófizetési kötelezettség, kéményseprés díja stb. Az a körülmény, hogy a bérbeadó és a bérlő szerződésükben a közteherviselés általános szabályától eltérően állapodnak meg, a közteher jogosultjával szemben nem hatályos, amennyiben ehhez - mint tartozásátvállaláshoz - a közteher jogosultjának előzetes hozzájárulását nem kérik. Ennek hiányában a tartozásátvállalás a közteher jogosultját nem köti és igényét az eredeti jogosulttal, a bérbeadóval szemben érvényesíti. A bérbeadó és a bérlő megállapodása azonban egymás közti viszonyukban hatályos marad, és a bérbeadó követelheti a megállapodás alapján, hogy az esedékességkor a bérlő hozza őt olyan helyzetbe, hogy a közteher jogosultja felé teljesíteni tudjon.

Bérelt dolognak a rendes gazdálkodás szabályai szerint történő használata során is felmerülhet javítást igénylő meghibásodása, természetes elhasználódása, melynek javítása, illetőleg helyreállítása a kellékszavatossági kötelezettség folytán a bérbeadót terheli. Ha a bérleti szerződés fennállása alatt a bérlő fordított szükséges kiadásokat a bérelt dologra, annak megtérítését a bérbeadótól igényelheti. A nem szükséges, de hasznos, illetve rendkívüli ráfordítások esetén a bérbeadónak nincs automatikus megtérítési kötelezettsége. Ezek általában olyan beruházások, melyek a dolog átalakításával járnak, melyhez előzetesen a bérbeadó engedélyét kellett volna kérni. Ha ezt elmulasztotta, a bérbeadónak jogában áll az eredeti állapot helyreállítását követelni, amennyiben ez nem lehetséges, akkor - a megbízás nélküli ügyvitel szabályainak alkalmazásával - kell megítélni azt a körülményt, hogy a bérlő a tényleges ráfordításain kívül esetleg a beruházás értéknövelő hatásának megtérítését is igényelheti a bérbeadótól, vagy amennyiben a bérlő beavatkozása nem volt helyénvaló, végső soron csak a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelhet megtérítést a bérbeadótól.

A bérleti szerződés azonnali hatályú felmondására önmagában nem ad alapot az, hogy a bérlő a bérelt ingatlanon olyan felújítási munkákat végzett, amelyekhez a bérbeadó hozzájárulására és hatósági engedélyre lett volna szükség. A konkrét perben a felek a felperes kezelésében lévő ingatlanokra 12 éves határozott időtartamra kötöttek bérleti szerződést. Az alperes a szerződésben kötelezettséget vállalt arra, hogy a bérleti szerződés időtartama alatt az épületekre legalább évi 3 millió Ft értékű felújítást eszközöl, valamint arra is, hogy a felújításhoz szükséges kivitelezési terveket és építési engedélyeket hozzájárulás végett a felperesnek bemutatja. A bérleti szerződés megkötését és az alperes birtokba lépését követő fél év múlva a felperes helyszíni szemle során megállapította, hogy az alperes építési munkákat végzett, amelyekhez előzetesen nem kérte ki a hozzájárulását, ezért ezt az alperesnél kifogásolta. Az alperes a kifogás ellenére az építkezést tovább folytatta, ezért a felperes a bérleti szerződést azonnali hatállyal felmondta. Az alperes védekezésében többek között arra hivatkozott, hogy a felperessel nem bérleti szerződést, hanem együttműködési megállapodást kötött, amelynek keretében vállalta, hogy a teljesen leromlott állapotban lévő öt darab épületet évenként fokozatosan felújítja és üzembe helyezi. Álláspontja szerint a felperes kifogásai nem alaposak, mert az építésügyi hatóság az engedélyt minden esetben megadta.

A bíróság jogerős ítéletében a keresetet elutasította. Megállapította, hogy a felek között ún. együttműködési megállapodás jött létre, amelyben a vállalkozási elemek keverednek a bérleti szerződés tartalmi elemeivel, ez utóbbiak a dominánsak. Ennek alapján a szerződést a Ptk.-nak a bérletre vonatkozó szabályai szerint kell megítélni. A bérleti szerződés a Ptk. 425. § (2) bekezdésének c) pontja alapján azonnali hatállyal akkor mondható fel, ha a bérlő a dolgot rendeltetésellenesen vagy szerződésellenesen használja, és az ilyen használat az abbahagyás követelése ellenére tovább folyik vagy a bérelt dolgot fenyegető veszély súlyossága miatt az abbahagyás követelése nem vezetne eredményre. A felperes ezeket a körülményeket a Pp. 164. § (1) bekezdésében foglalt kötelezettsége ellenére sem az első fokú eljárás során, sem a fellebbezés során nem bizonyította. Ugyanakkor a bérlő a bérbe vett dolgon jogosulatlanul végeztetett olyan átalakítási munkálatokat, amelyekhez a bérbeadó hozzájárulása és a hatóság engedélyére lett volna szükség. Ez azonban nem a bérleti szerződés azonnali hatályú felmondását, hanem az eredeti állapot helyreállításának követelését alapozza meg (BH1993. 49.).

BH1978. 532. *Vízvezetékrendszer felújításának költsége abban az esetben is a bérbeadót terheli, ha a bérlő annak karbantartását a bérleti szerződésben vállalja [Ptk. 424. § (1) bek., 427. § (1) bek.].*

428. § (1) A bérlő a bért időszakonként előre köteles megfizetni. Arra az időre, amely alatt a dolgot rajta kívül álló okból nem használhatja, bér nem jár.

(2) A bérfizetés elmulasztása esetében a bérbeadó a bérletet azonnali hatállyal felmondhatja, feltéve, hogy a bérlőt megfelelő határidő tűzésével és következményekre való figyelmeztetéssel a hátralék megfizetésére írásban felszólította, és a bérlő e határidő elteltéig sem fizetett.

A bérlő szerződésből eredő fő kötelezettsége a bérfizetés, melyet a felek eltérő megállapodásának hiányában időszakonként és előre köteles megfizetni. A Ptk.-nak a bérfizetésre vonatkozó rendelkezései diszpozitívak,

attól a felek szerződésükben eltérhetnek. Nincs akadálya annak, hogy a felek megállapodása szerint a bérlő utólag fizesse a bérleti díjat, havi rendszerességgel, negyedéves vagy féléves vagy éves összegben, vagy egy összegben fizessen ki előre egy évi bérleti díjat stb. A bér a dolog használatának az ellenértéke. Nem feltétlenül pénzösszeg, hanem a felek megállapodásától függően más vagyoni értékű szolgáltatás is lehet. Erre a körülményre és az ebből eredő jogkövetkezményekre mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság egy konkrét jogesetben. A perben a felperes kártérítési követelést érvényesített azzal az indokkal, hogy a felek szerződést kötöttek a felperes kezelésében lévő ingatlan határozott időre történő használatba adásáról. A szerződésben bérleti díjat nem kötöttek ki, a használat ellenértékeként viszont az alperest terhelte az évi 1%-os amortizáció, valamint a szükségessé váló javítási, karbantartási munkák elvégzése. Az alperes ennek a szerződésben vállalt kötelezettségének nem tett eleget, a javítási és karbantartási munkálatokat elmulasztotta, ezzel a felperesnek a módosított keresetben megjelölt összegű kárt okozta. A jogerős ítélet az alperest a keresettel egyezően marasztalta, s a Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati kérelmet is alaptalannak találta. A döntés jogi indoka szerint a Ptk. 201. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a szerződéssel kikötött szolgáltatásért - ha a szerződésből vagy a körülményekből kifejezetten más nem következik - ellenszolgáltatás jár. Az egyenértékűséget és a visszterhességet kifejezésre juttató rendelkezések szerint tehát a kikötött szolgáltatásért kivételes esetektől eltekintve ellenszolgáltatás jár, amit azonban nem kell feltétlenül pénzben meghatározni. Az ellenszolgáltatás bármilyen gazdaságilag értékelhető formában meghatározható, e szempontból az a releváns, hogy az egyenértékűség és a visszterhesség elve - a Ptk. 200. § (1) bekezdése szerinti szerződéskötési szabadság keretein belül - érvényre jusson. A perbeli esetben a felperes ingatlant adott bérbe az alperesnek, az ingatlannak a Ptk. 423. §-ában meghatározott bérleti díját azonban a felek nem pénzben, hanem az épület állagát fenntartó, illetve javító természetbeni munkálatok elvégzésében vagy elvégeztetésében határozták meg, aminek pénzben kifejezhető nagyságrendje van. Az alperes a vállalt munkálatokat elmulasztotta, amely adott esetben azt jelenti, hogy a használattal szemben ellenértéket a bérbeadónak nem teljesített. A felperes keresetében az alperes által el nem végeztetett munkálatok ellenértékét jelölt meg mint nála mutatkozó kárt, mely után a Ptk. 301. § (1) bekezdése szerint a késedelembe esés időpontjától megalapozottan igényelt a vállalt kötelezettségét elmulasztó bérlőtől késedelmi kamatot. E kötelezettsége alól az alperes azon az alapon, hogy eredetileg természetbeni szolgáltatása állott fenn, nem mentesülhet, mert saját felróható magatartását - a munkálatok elvégzésének elmulasztását - előnyök szerzésére nem használhatja fel (BH1995. 718.).

Miután a bér a dolog használatának ellenértéke, a bérlő nem köteles bérleti díjat fizetni arra az időre, amely alatt rajta kívülálló okból - például a helyreállítási vagy kijavítási munkálatok végzésének ideje alatt - azt nem használhatja. Hangsúlyozni kell, hogy ez a jog a bérlőt csak akkor illeti meg, ha a dolgot rajta kívülálló okból - és itt konkrétan és helyesebben fogalmazva az érdekkörén kívül keletkezett okból - nem használhatja. Az a körülmény tehát, hogy a bérlő bár használhatná a dolgot, ténylegesen azt nem teszi, a bérleti díj fizetési kötelezettség alól nem mentesíti. Miután a bérlő fő kötelezettsége a bérleti díj fizetése, ennek elmulasztása a legsúlyosabb szankciót, a jogviszony azonnali hatályú megszüntetésének lehetőségét adja a bérbeadó kezébe: a bérbeadó a bérleti szerződést azonnali hatállyal felmondhatja. A felmondás érvényességének feltétele az, hogy a bérbeadó azt megelőzően írásban, megfelelő határidő tűzésével és a jogkövetkezményekre való figyelmeztetéssel szólítsa fel a kötelezettségéről elfeledkező bérlőt a bérfizetésre. A határidő megfelelősége részben a hátralékos bér összegétől, részben a bérbeadó előtt ismert bérnemfizetési ok jellegéből adódó sajátosságokhoz igazodik. A rendszeresen és folyamatosan nem fizető bérlő esetében a bérbeadót nem terheli minden esetben a felszólítás kötelezettsége, hiszen már az első felszólítás alkalmával a bérlőnek tudomása volt további mulasztása jogkövetkezményeiről. Nem minősíthető rendszeresnek a bérnemfizetés, hogyha arra egymást követő hosszabb intervallum után például a második hónapban, majd ezt követően két év múlva stb. kerül sor. Az azonnali hatályú felmondás csak az egyik jogkövetkezménye a bérleti díj nem fizetésének, mert ezzel még a bérlő a hátralékos bérleti díj és késedelme okából a késedelmi kamat megfizetésének jogkövetkezményei alól nem mentesül.

BH2003. 495. *A szavatosság szabályainak alkalmazása a bérbeadó hibás teljesítése esetén [Ptk. 301. § (1) bek., 423. §, 424. § (1) bek., 428. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 20. § (1) bek., 36. § (1) bek., 37. § (1) bek.].*

BH1996. 391. *Az adós gazdálkodó szervezet által bérbe adott helyiségre vonatkozó bérleti szerződést a bérfizetés elmulasztása esetén a felszámoló - a bérbeadóra vonatkozó szabályok szerint - azonnali hatállyal jogosult felmondani [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 3. § c) pont, 47. § (1) bek., 51. § (1) és (3) bek., 54. §, Ptk. 428. § (2) bek.].*

BH1982. 388. *Géphasználatra és kezelőszemélyzet rendelkezésre bocsátására kötött szerződés olyan vegyes jellegű jogviszony, amelyre általában a bérleti szerződésre vonatkozó jogszabályt kell alkalmazni [Ptk. 428. § (1) bek.].*

429. § (1) Ingatlan vagy lakás bérbeadóját (albérletbe adóját) a hátralékos bér és járuléka erejéig a bérlőnek a bérlemény területén levő vagyontárgyain zálogjog illeti.

(2) A bérbeadó mindaddig, amíg e zálogjoga fennáll, megakadályozhatja a zálogjoggal terhelt vagyontárgyak elszállítását.

(3) Ha a bérlő írásban kifogásolja a zálogjog fennállását, terjedelmét vagy azt, hogy a bérbeadó a követelésére teljes fedezetet nyújtó vagyontárgyakon felül más vagyontárgyak elszállítását is megakadályozta, a bérbeadó nyolc napon belül köteles zálogjogát bírósági úton érvényesíteni. Ha ezt elmulasztja, zálogjoga megszűnik.

(4) Ha a bérlő a zálogjoggal terhelt dolgot a bérbeadó engedélye nélkül elszállítja, és más megfelelő biztosítékot nem nyújt, a bérbeadó követelheti a dolognak a bérlő költségén való visszaszállítását. A dolog visszaszállításával a zálogjog feléled.

A törvény a bérbeadót nemcsak azzal védi a szerződést szegő bérlővel szemben bérfizetés elmulasztása esetén, hogy a jogviszony azonnali hatályú megszüntetésének lehetőségét adja meg, hanem biztosítékul törvényes zálogjogot biztosít részére. Ez a zálogjog a bérbeadót csak akkor illeti meg, ha a bérlet tárgya lakás vagy egyéb ingatlan. Ezekben az esetekben marad ugyanis helyén a bérelt dolog, míg ingó bérlet esetén a dolgot a bérlő saját lakásába, műhelyébe stb. elviszi. Lakás, illetőleg egyéb ingatlan bérlete esetén a bérlő szállítja ingóságait a bérelt ingatlanba és kizárólag ezeken az ingóságokon illeti meg a bérbeadót a törvényes zálogjog, tehát nincs lehetőség arra, hogy a bérlő egyéb helyiségében, műhelyében stb. talált dolgokat bérnemfizetés esetén fedezetként magához vegye.

A törvényes zálogjog másik korlátja, hogy a bérbeadó kizárólag a bér és járulékaiból álló követelésére élhet zálogjogával, minden egyéb követelése szerződéses fedezet híján nem esik a törvényes zálogjog védelme alá. Abban az esetben, ha például a bérleti szerződés fennállása alatt a bérbeadó kölcsönt ad a bérlőnek, s azt nem fizeti vissza, a kölcsön fedezetéül a bérbeadó a bérelt lakásban, illetőleg ingatlanon lévő ingóságokat nem tarthatja jogszerűen vissza.

Fontos hangsúlyozni, hogy a törvényes zálogjog kizárólag a bérbeadót illeti meg, bármilyen követelése van akár a bérleti jogviszonyból adódóan is a bérlőnek a bérbeadóval szemben, ezt a jogot a törvény megengedő rendelkezése hiányában a bérbeadóval szemben ő nem gyakorolhatja.

A törvényen alapuló zálogjog alapján visszatartott zálogtárgynak mindenképpen a bérlő tulajdonát kell képeznie és értéke nem haladhatja meg a bérlőt terhelő hátralékos bérleti díj és járulékai összegét. Az ilyen vagyontárgy elszállítását a bérbeadó jogszerűen akadályozza meg, részéről a vagyontárgy kiadásának elmulasztása jogellenes magatartásnak nem minősül, így sem szabálysértési, illetőleg büntetőjogi, sem polgári jogi jogkövetkezményt nem von maga után (nem lopja el a bérlő ingóságát). Ha a bérbeadó engedélye nélkül a bérlő mégis elszállítja a fedezetül szolgáló, visszatartott dolgot és nem nyújt más megfelelő biztosítékot, a bérbeadó követelheti a visszaszállítást a bérlő költségén, ez esetben zálogjoga feléled.

Ha a bérbeadó törvényes zálogjogával élve visszatartotta a bérlő valamely ingóságát és a bérlő vitatja akár a tartozása fennállását, akár a zálogjog terjedelmét, ezt a körülményt írásban a bérbeadó irányában kifogásolhatja. A törvény a kifogás benyújtására nem ír elő határidőt, hiszen nyilvánvaló, hogy a bérlőnek érdeke fűződik ahhoz, hogy a vagyontárgy elszállításában való megakadályozásától számított rövid időn belül ezt a kifogását megtegye. A kifogás megérkezésétől számítottan jogvesztő határidőt ír elő a törvény a bérbeadó részére zálogjoga bírósági úton való érvényesítésére. Ennek a határidőnek az elmulasztása csak zálogjoga elenyészését vonja maga után, és természetesen nem jelenti azt, hogy a hátralékos bérleti díjat, illetőleg annak járulékait a bérlőtől már nem követelhetné.

BH1998. 147. *A felszámolás alá került bérlőnek a bérlemény területén lévő dolgaira vonatkozóan a bérbeadót megillető törvényes zálogjog megszűnik, ha az adós vitatja a zálogjog fennállását vagy annak terjedelmét, és a bérbeadó - 8 napos jogvesztő határidőn belül - ez ellen keresetet - akár megállapítási keresetet, ha ennek törvényi előfeltételei megvannak - nem terjeszt elő a bíróságnál [Ptk. 254. § (1) bek., 429. § (1) és (3) bek., Pp. 123. §, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. 57. § (1) bek. b) és f) pont, 1994. évi LIII. tv. 114. § (2) bek.].*

A bérlet megszűnése

430. § (1) A szerződésben megállapított idő elteltével vagy a szerződésben meghatározott körülmények bekövetkeztével a bérlet megszűnik.

(2) Megszűnik a bérlet akkor is, ha a dolog elpusztul.

A bérlet mindig csak a dolog időleges használatát jelenti. A szerződésben a felek meghatározhatják azt az időtartamot, amely alatt a jogviszonyuk fennáll, vagy azt a körülményt, amelynek bekövetkezése a szerződés megszűnését eredményezi. A határozatlan időtartamra kötött bérleti szerződés felmondással szüntethető meg.

Megszűnik a bérlet akkor is, ha a bérlet tárgya elpusztul. Ez a jogkövetkezmény független attól, hogy a bérelt dolog elpusztulása a szerződő felek valamelyikének vagy harmadik személynek felróható-e vagy sem. Ha a károkozó felróható magatartása folytán a bérbeadó kártérítéshez jut, törvényi rendelkezés hiányában nincs helyreállítási kötelezettsége, azaz nem kell egy ugyanolyan dolgot vásárolnia a bérleti szerződés továbbfolytatása érdekében, amely a korábbi bérleti szerződésnek tárgya volt.

BH1998. 496. *A kárveszélyviselés tekintetében eltérő jogszabály alkalmazása az ún. pénzügyi lízingszerződés, illetőleg a bérleti szerződés lehetetlenülése esetén [1991. évi XXXIV. tv. 26. § (1)-(3) bek., 29/A. § (3) bek., 1991. évi LXIX. tv. 3. § (1) bek. c) pont, 1995. évi XLVIII. tv. 27. § (3) bek., Ptk. 312. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 376. § (4) bek., 430. §].*

BH1983. 36. *Bérleti szerződés jogszerű felmondása esetén a bérlet megszűnése miatt keletkezett kár megtérítése iránti igény - a jogellenesség hiánya folytán - nem támasztható [Ptk. 430. § (1) bek].*

431. § (1) A határozatlan időre kötött bérletet tizenöt napra fel lehet mondani.

(2) Határozatlan időtartamúvá alakul át a határozott időre kötött bérlet, ha a bérleti idő lejárta után a bérlő a dolgot tovább használja, és ez ellen a bérbeadó tizenöt napon belül nem tiltakozik.

(3) A bérlő örökösei a határozott időre kötött bérletet is felmondhatják; e jogukat azonban legkésőbb a hagyaték birtokbavételétől, illetőleg átadásától számított harminc napon belül gyakorolhatják.

A határozott időre kötött bérleti szerződés a törvény rendelkezései szerint az időtartam lejártáig, illetve a meghatározott feltétel bekövetkezéséig rendes felmondással a szerződő felek részéről nem szüntethető meg. Ez a jog - kivételként - a bérlő örököseit megilleti, ezt a jogukat záros határidőn belül a hagyaték birtokbavételétől, illetőleg átadásától számított harminc napon belül gyakorolhatják, ennek elmulasztása jogvesztéssel jár.

Ha a határozott időre vagy meghatározott esemény bekövetkezéséig kötött bérleti szerződés lejárta után a bérlő a birtoklással és a használattal nem hagy fel és ezt tudva a bérbeadó ez ellen tizenöt napon belül nem tiltakozik, a bérlet határozatlan időtartamúvá válik. A tizenöt napos határidő - miután a törvény nem mondja ki annak jogvesztő jellegét - elévülés jellegű, ami azt jelenti, hogy amennyiben a bérlő bizonyítja, hogy önhibáján kívül nem volt abban a helyzetben, hogy a további birtoklás és használat ellen tiltakozzék, az akadály megszűnésétől számított 15 napos határidőn belül tiltakozhat a továbbhasználat ellen - így az nem eredményezi a szerződés határozatlan idejűvé válását. Ehhez azonban fontos, hogy a tudomásszerzéstől, illetőleg az akadály megszűnésétől számított tizenöt napon belül a tovább-használat ellen a bérlőnél tiltakozzon.

A határozatlan időre kötött bérleti szerződés bármelyik fél rendes felmondásával, illetőleg kivételesen a törvényben meghatározott esetekben rendkívüli felmondással a jövőre nézve (ex nunc hatállyal) szüntethető meg. A felmondás a másik félhez intézett címzett jognyilatkozat, amely ugyan nincs alakszerűséghez kötve, ezért szóban is érvényesen megtehető, de a bizonyítás megkönnyítése érdekében célszerű a felmondást írásban közölni a másik szerződő féllel. A felmondás következtében a bérlet a felmondási határidő leteltével szűnik meg, nem szükséges hozzá az, hogy a felmondást a másik fél tudomásul vegye.

A bérleti szerződés is, mint minden szerződés, egyoldalú jognyilatkozattal vagy a szerződő felek közös akaratával szüntethető meg. A bérleti szerződés - miután a korábbi használatot meg nem történtté tenni nem lehet - a szerződés megkötésére visszamenőleges (ex tunc hatállyal) nem szüntethető meg, arra kizárólag jövőbeni hatállyal (ex nunc) van lehetőség. Ha a bérleti szerződés megszűnését csak az egyik szerződő fél akarja, akkor azt felmondással szüntetheti meg, ha mindketten, akkor megszüntetéssel.

Nem állapította meg a bíróság a bérleti szerződés közös megegyezéssel történt megszüntetését és ennek folytán a szerződésszegés jogkövetkezményei alól a bérlő mentesülését az alábbi esetben. A felek - három hónapos felmondási jog kikötésével egy kamerára kötöttek bérleti szerződést. A bérlő e felmondási idő betartása nélkül a bérleti szerződést felmondta, majd a bérbe vett kamerát szétszedett állapotban visszaszállította. A felperes a perben részben a bérleti szerződés időtartama alatt elmaradt bérleti díjat, illetőleg a három havi felmondási időre járó bérleti díjat követelte. Az alperes ez utóbbi körben arra hivatkozott, hogy a bérelt dolog visszavitelével és annak visszavételével a bérleti szerződés megszűnt közös akarattal, így felmondásról és ezért a felmondási időre járó bérleti díjból szó sem lehet. Az alperest marasztaló jogerős ítélet rámutatott, hogy a Ptk. 319. §-ának (1) bekezdése alapján a felek a szerződést közös megegyezéssel megszüntethetik, amelyhez azonban - hangsúlyozottan - a felek egybehangzó akarata szükséges, amely akár ráutaló magatartással is kifejezésre juthat. A bírói gyakorlat a ráutaló magatartás megállapíthatóságához a magatartás mögött álló akarat minden kétséget kizáró megállapíthatóságát igényli,

erre pedig - a konkrét esetben - a kamera visszaszállításából és annak elfogadásából nem lehet egyértelműen következtetni. Az alperes az általa is vállalt három havi felmondási időre eső fizetési kötelezettsége alól nem mentesülhet annak folytán, hogy a kamerát visszaszállította, és ezt a felperes elfogadta. A három havi felmondási idő kikötésének éppen az volt a nyilvánvaló célja, hogy a felek esetleges üzleti veszteségét csökkentse, és az eljárás során a felperes azt is bizonyította, hogy ez alatt a három hónap alatt a kamerát másnak bérbe nem adta. Erre tekintettel az alperes nemcsak a bérleti szerződés fennállása alatt keletkezett hátralékot, hanem a felmondási időre járó három havi bérleti díjat is köteles megfizetni (Legfelsőbb Bíróság Gf. IV. 32 185/1991.).

BH2001. 222. *I. Vállalati bérlakás esetén a határozott időre szóló bérleti jogviszony a kikötött idő lejárta után megszűnik akkor is, ha a bérlő a lakást tovább használja, és ez ellen a bérbeadó nem tiltakozik [Ptk. 431. § (2) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 3. § (2) bek., 28. §, 45. § (4) bek.].*

BH1999. 499. *A határozott időre kötött bérleti szerződésből eredő kötelezettségekre vállalt kezesi felelősség nem terjed ki azokra a kötelezettségekre, amelyek a határozatlan időtartamúvá átalakult szerződésből keletkeztek [Ptk. 273. § (1)-(2) bek., 431. § (2) bek.].*

BH1990. 214. *Árusítás céljára szolgáló építmény elhelyezését biztosító területbérleti szerződés felmondása [Ptk. 431. § (1) bek., 198. § (1) bek., 277. § (1) bek., 97. § (1) bek., 137. §].*

432. § (1) A bérlő köteles megengedni, hogy aki a dolgot meg kívánja venni, azt megfelelő időben és módon megtekinthesse.

(2) A határozott időre kötött bérletet a bérbeadott dolog vevője nem mondhatja fel, kivéve ha őt a bérlő a bérleti viszony fennállása vagy lényeges feltételei tekintetében megtévesztette.

(3) Ha a bérbeadó személyében változás áll be, a bérkövetelés átszállásának időpontjára az engedmény szabályait kell alkalmazni.

(4) A vevő arra az időre, amelyre a bérlő a béreket az eladónak előre megfizette, bérfizetést csak akkor követelhet, ha az előrefizetésről az adásvételi szerződés megkötésekor nem tudott, és arról nem is kellett tudnia, különösen ha a bérlő az előrefizetés tekintetében megtévesztette.

A bérelt dolog tulajdonosának személyében beálló változás a bérleti szerződést nem szünteti meg. A tulajdonosváltozás azt eredményezi, hogy a bérleti szerződés kötelezettjének, a bérbeadónak, személyében változás áll be és a nemo plus juris elve alapján jogelődje jogaival rendelkezik. A törvény ez alól egy kivétel tesz, amikor lehetővé teszi a határozott időre kötött bérleti szerződésnek a vevő részéről történő felmondását akkor, ha a bérleti jogviszony fennállása vagy annak lényeges tartalma tekintetében őt megtévesztették. A megtévesztésnek kifejezetten a bérlőtől kell származnia.

Ha a bérbeadó személyében beállt változás időpontjáig a bérlőnek hátralékos bértartozása keletkezik, a törvény rendelkezése folytán azt mint törvényi engedményesnek az új bérbeadónak köteles megfizetni. Ha a bérleti díjat már előre egy összegben megfizette a korábbi bérbeadó részére, az új bérbeadó tőle bérfizetést csak akkor igényelhet, ha az előrefizetésről nem tudott az adásvételi szerződés megkötésekor, és arról kellő körültekintés mellett nem is kellett tudnia. Kétségtelenül fennáll a bérlőnek ez a kötelezettsége, ha erről a körülményről ő maga tévesztette meg akár tevőlegesen, akár hallgatással a bérbeadót.

Mind a határozott, mind a határozatlan időre kötött bérleti szerződés - kizárólag a törvényben meghatározott esetekben - azonnali hatályú felmondással is megszüntethető. Azonnali hatállyal mondhatja fel a bérbeadó a bérleti szerződést, ha eredménytelenül követelte a bérlőtől a rendeltetésellenes vagy szerződésellenes használat megszüntetését, vagy ha a bérelt dolgot fenyegető veszély súlyossága miatt az abbahagyás követelése nem vezetne célra. Azonnali hatályú felmondási joga van a bérbeadónak, amennyiben a bérlő a jogkövetkezményekre való figyelmeztetés és megfelelő határidőtűzés ellenére felszólítást követően sem fizeti meg a bérleti díjat.

Az azonnali hatályú felmondási jog gyakorlásához szükséges körülmények megítélésénél figyelembe veendő szempontokra mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság a BH1996. 640. szám alatt közzétett jogesetben. A felek a szerződésben megállapodtak abban, hogy az alperes meghatározott időre bérbe veszi a felperes tulajdonában álló lakókocsit, amelyet az alperes kisebb átalakításokkal büfékocsiként kívánt üzemeltetni. A bérleti szerződés tárgyát képezte az italhűtő és adagoló is, amelynek havi bérleti díját a felek külön határozták meg. A lakókocsihoz tartozó tárgyakat a szerződés szerinti leltár tartalmazta, melyekért a bérlő anyagi felelősséget vállalt. A szerződés megkötésének napján az alperes a lakókocsit vidékre, az üzemeltetés helyére szállította, majd felszerelte azokkal a berendezési tárgyakkal, amelyek a büfékocsikénti használathoz szükségesek voltak, ezt követően megkezdte annak működtetését. A használat során a lakókocsi méretei szűknek bizonyultak, ezért az alperes hirdetés útján egy másik büfékocsit bérelt, a perbeli lakókocsit pedig alig három héttel a szerződés megkötését követően - és a határozott idő lejártát megelőző három hónappal - a szerződéskötés helyére visszaszállította, ahol azonban azt a felperes nem vette át és a kulcsok is az alperes birtokában maradtak. A

felperesnek az elmaradt bérleti díj és kártérítés megfizetésére irányuló keresetével szemben az alperes azzal védekezett, hogy a felperes által bérbe adott lakókocsi alkalmatlan volt a rendeltetésszerű használatra, ezért jogszerűen állt el a szerződéstől, így sem bérfizetési, sem kártérítési kötelezettség nem terheli. A jogerős marasztaló ítélet értelmében az alperes a bérlet tárgyát képező lakókocsit a bérleti szerződés megkötésekor megismerte, az alperesnek ezért a hibás teljesítésre alapított hivatkozása alaptalan. A felek között írásban határozott időre szóló bérleti szerződés jött létre, melyhez a Ptk. 205. § (2) bekezdésének rendelkezése szerint a feleknek a lényeges, valamint a bármelyikük által lényegesnek minősített kérdésekben való megállapodására volt szükség. A bérleti szerződés alapján a felperes a lakókocsi, annak berendezései, valamint a leltárban szereplő tárgyak átadására volt köteles, amit szerződésszerűen teljesített. Az alperes nem bizonyította, hogy a felperes ennél több szolgáltatásra vállalkozott volna, így a felperes terhére szerződésszegés nem állapítható meg. Bár a szerződés megkötését követően a felek ugyan egyezkedtek a tekintetben, hogy a bérbeadó felperes további berendezési tárgyakat szolgáltasson a használhatóság érdekében, azonban az alperes a szolgáltatások elmaradását nem tekintette szerződésszegésnek, tehát arra a Ptk. 316. §-a alapján a keresetlevél benyújtását követően kifogásként nem hivatkozhat. Az a körülmény, hogy a lakókocsi az alperes által kívánt hasznosításra méreténél fogva nem bizonyult megfelelőnek, nem tekinthető a Ptk. 305. §-ának (1) bekezdése szerint hibás teljesítésnek, mert a dolognak ezt a tulajdonságát az alperes a szerződés megkötésekor felismerhette. Az érvényes bérleti szerződés alapján tehát a felperes az összegszerűségben helyesen megállapított bérleti díjra, valamint a késedelmi kamatokra jogszerűen tartott igényt.

A bérbeadó személyében beállt változás akár haláleset, akár élők közötti ügylet következménye, nem jelenti automatikusan a bérleti szerződés megszűnését. Ez a szabály nemcsak akkor érvényesül, ha a bérbeadó egyben a tulajdonosa is a dolognak, hanem akkor is, ha a birtoklás és használat jogát törvény vagy szerződés alapján a haszonélvező gyakorolja és annak gyakorlását a törvény megengedő rendelkezése folytán bérleti szerződéssel ruházta másra. Erre a körülményre mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság abban az ügyben, amelyet - az alperesi bérlővel bérleti szerződést kötő haszonélvező halála után - a felperes mint a haszonélvezet megszűnése folytán az ingatlan tehermentes tulajdonosa indított a bérlő ellen az ingatlan kiürítése és hátralékos bérleti díj megfizetése iránt. A jogerős ítélet a felperes bérleti díj hátralékra vonatkozó igényét alaposnak, míg a kiürítés iránt előterjesztett kérelmét alaptalannak minősítette. A felülvizsgálati eljárásban hozott ítéletében a Legfelsőbb Bíróság rámutatott arra, hogy a haszonélvező által kötött szerződés a haszonélvező halálával nem szűnik meg, hanem abba a tulajdonos felperes kerül bérbeadói pozícióba. A Ptk. 157. §-ának szabálya a haszonélvezetről, annak tartalmáról, valamint a haszonélvező és a tulajdonos viszonyáról rendelkezik, és kettőjük viszonyában mondja ki azt, hogy a haszonélvező halálával a haszonélvezet megszűnik, a Ptk. 157. § (1) bekezdése alapján a haszonélvezőt megillető hasznosítási jog keretében kötött bérleti szerződés azonban nem. A Ptk. 323. §-ának (1) bekezdése szerint a jogosult halála akkor szünteti meg a szerződést, ha a szolgáltatás kifejezetten az ő eltartására irányul, vagy kizárólag az ő személyes szükségletének fedezésére lett volna alkalmas. Ennek alapján, illetőleg a bérleti szerződés erre vonatkozó rendelkezése hiányában a bérbeadó halála a bérleti szerződést nem szüntette meg. A haszonélvezőként bérleti szerződést kötő személy halálával - miután a korábban elmondottak szerint a haszonélvezet megszűnt - tovább nem áll fenn az a korlátozás, amelyet a Ptk. 157. §-ának (2) bekezdése jelent, s a tulajdonos a tulajdonjogából fakadó jogosítványokat immáron gyakorolhatja. A haszonélvező halála a bérleti szerződés alanyait illetően azzal a következménnyel jár, hogy a továbbiakban abban bérbeadóként a tulajdonos szerepel (Legfelsőbb Bíróság Pfv. III. 21 092/1995.).

BH1995. 461. *A szövetkezet tulajdonából kikerült földön fennálló haszonbérlet nem szűnik meg; a haszonbérbe-adói jog a részaránytulajdont vagy a kárpótlás útján tulajdonjogot szerző tulajdonost illeti meg [Ptk. 194. §, 319. § (1) bek., 339. § (1) bek., 432. § (3) bek., 461. § (1) bek., 1991. évi XXV. tv., 1992. évi I. tv. (Szvt.), 1992. évi II. tv. (Ámt.) 13. § (1) bek. b) pont, 14. § 1993. évi II. tv. 14. §].*

433. § (1) A bérlő a bérlet megszűnése előtt köteles megengedni, hogy az, aki a dolgot bérbe kívánja venni, azt megfelelő időben és módon megtekinthesse.

(2) A bérlet megszűnése után a bérlő köteles a dolgot a bérbeadónak visszaadni; a bérbeadóval szemben fennálló, a bérleti jogviszonyból keletkezett követeléseinek kiegyenlítéséig azonban a dolgot annak használata nélkül visszatarthatja. Ezt a szabályt ingatlan és lakás bérletére nem lehet alkalmazni.

(3) Ha a bérlő a dolgot jogosulatlanul tartja vissza, minden olyan kárért felel, amely enélkül nem következett volna be.

(4) A bérlő mindazt, amit a saját költségén a dologra felszerelt, a dolog épségének sérelme nélkül leszerelheti.

A dolog birtoklása és használata csak a bérleti szerződés fennállása alatt illeti meg a bérlőt, ezért annak megszűnését követően haladéktalanul köteles azt a bérbeadónak visszaszolgáltatni. Ha a bérlet tárgya ingó

dolog és a bérlőnek a bérbeadóval szemben a bérleti jogviszonyból keletkezett követelése van, annak kiegyenlítéséig a dolgot visszatarthatja. Nem illeti meg azonban a tovább-használat joga abban az esetben, ha a bérlet tárgya lakás vagy egyéb ingatlan. A dolog visszaadásának kötelezettsége ingatlan és lakás esetében azt jelenti, hogy a bérlő a bérlet tárgyát saját és az ő jogán lakásban lakó személyek ingóságaitól kiürítve rendeltetésszerű használatra alkalmas állapotban bocsátja a bérbeadó rendelkezésére. A bérleti jogviszony megszűnése esetén a bérelt lakást a bérlő jogán lakó személyek is kötelesek elhagyni, ezért a magatartásukkal a bérlő felel, kiköltözésük hiányában megállapítható, hogy a bérlő nem tett eleget visszaadási kötelezettségének.

Ha ingó dolog esetében a bérlő jogtalanul tartja vissza a bérelt dolgot, az ebből eredő kárért való felelőssége csaknem objektív, minden olyan kárért felel, amely a jogosulatlan visszatartás hiányában nem következett volna be. A szerződő felek eltérő rendelkezésének hiányában a bérlőt megilleti az a jog, hogy amit a bérelt dologra saját költségén felszerelt, annak állagsérelme nélkül azt leszerelje és azt elvigye (ius tollendi). A törvény diszpozitív rendelkezése folytán nincs akadálya annak, hogy a bérlő a bérleti szerződés megszűnésekor a felszerelt dolog értékének megtérítése mellett azt a bérbeadó tulajdonába adja.

BH2001. 320. *A kényszerbérleti jogviszony ideje alatt a bérbeadó hozzájárulása nélkül végzett beruházások elszámolása [Ptk. 193-195. §-ok, 433. § (4) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 17. (1) bek., 85. § (2) bek.].*

BH1999. 323. *A bérlőnek - a bérlet felmondása esetére jogszabály által biztosított - dolog-visszatartási jogosultsága a lakás-, illetőleg a helyiségbérleti jogviszonyokban nem alkalmazható [Ptk. 5. §, 433. § (2) bek., 451. §, 1993. évi LXXVIII. tv. 20. § (1) bek., 36. § (1) bek.].*

BH1992. 396. *Ingatlan haszonbérlőjét és lakás bérlőjét a bérleti jogviszonyból keletkezett követelésének kiegyenlítetlensége címén a bérlet megszűnése után visszatartási jog nem illeti meg [Ptk. 433. § (2)-(3) bek., 461. § (1) bek.].*

BH1991. 285. *II. A lízingszerződés megszűnése esetén a szerződés tárgyát képező dolgokra vonatkozó albérleti szerződés is megszűnik. Az albérlő a lízingbe adóval szemben követeléseinek kiegyenlítéséig nem jogosult a dolgok visszatartására [Ptk. 433. § (2) bek.].*

BH1991. 280. *A teljesítési határidő megállapításánál irányadó szempontok üzlethelyiség és raktár kiürítése esetén [Pp. 217. § (1) bek., Ptk. 4. § (3) bek., 433. § (2) bek.].*

BH1988. 72. *A jogcím nélküli lakáshasználó a lakás elhagyása, kiürítése után általában nem tarthat igényt elhelyezésre. Ilyen esetben a lakásban visszahagyott családtagjai - joguk járulékos jellegétől következően - önálló elhelyezésére nem tarthatnak igényt [Ptk. 433. § (2) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 67. § (1) bek., 70. § (2) bek.].*

BH1981. 145. *A bérlővel együtt lakó személyek jogai - hacsak nem önálló jogcímen laknak a lakásban - a bérlő jogához kapcsolódnak. Ez azt jelenti, hogy a lakás használatára is csak a bérlő jogán jogosultak, a lakásbérleti jogviszony megszűnésekor tehát a bérlővel együtt kötelesek a lakást elhagyni [Ptk. 433. § (2) bek., 438. § (1) bek., 441. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 67. § (1) bek.].*

BH1978. 22. *A bérlő családtagjai a lakásbérleti szerződésnek nem alanyai. A lakásban a bérlő jogán, tehát nem önálló jogcímen lakók a lakásbérleti jogviszony megszűnésekor a bérlővel együtt kötelesek elköltözni [Ptk. 433. § (2) bek., 427., 441., § 451. § (2) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 67. § (1) bek.].*

2. A lakásbérlet

A lakásbérlet létrejötte

434. § (1) A lakásbérleti jogviszonyt a bérbeadó és a bérlő szerződése hozza létre.

(2) A lakásbérleti jogviszony létrejöttére, a felek jogaira és kötelezettségeire, továbbá a lakásbérlet megszűnésére vonatkozó szabályokat külön törvény tartalmazza.

(3) A lakásbérlet szabályait - ha jogszabály másként nem rendelkezik - megfelelően alkalmazni kell a nem lakás céljára szolgáló helyiségek bérletére is.

(4) Jogszabály - a (2) bekezdésben említett törvény keretei között - a lakásbérlet létrejöttének, megszűnésének, a lakásbérleti jog folytatásának, a lakások elidegenítésének további feltételeit is megállapíthatja.

A lakásbérleti szerződés a legalapvetőbb emberi szükségletek kielégítését van hivatva biztosítani, ezért indokolt egyéb ingatlanok, illetőleg ingó dolgok bérletére vonatkozó szerződésektől való különbözősége. A törvény általánosságban utal arra, hogy a lakásbérleti szerződés is a felek konszenzusával jön létre, egyebekben a jogviszony létrejöttére, annak tartalmára - konkrétan a felek jogaira és kötelezettségeire -

törvényi szintű szabályozásra utal. A törvényi szabályozáson túlmenően, azzal összhangban a törvénynél alacsonyabb szintű jogszabályokban is szabályozható a lakásbérlet létrejötte, megszűnése, a lakásbérleti jog folytatása, illetőleg a lakások elidegenítése. Tipikusan ilyen jogszabály lehet a lakás fekvése szerinti helyi önkormányzati rendelet, amely azonban hangsúlyozottan az alapjogokat szabályozó törvénnyel összhangban alkotható meg.

Jogszabály eltérő rendelkezése hiányában a lakásbérletre vonatkozó szabályokat a nem lakás céljára szolgáló helyiségek bérleténél is alkalmazni kell.

A lakásbérletről szóló 1993. évi LXXVIII. törvény rendelkezései 1994. január 1. napjától hatályosak. A törvény rendelkezik a lakásbérlet létrejöttéről, tárgyi hatálya a bérbeadó személyétől és a bérelt lakás tulajdonformájától függetlenül minden lakás és helyiség bérletére kiterjed. Rendelkezéseit az állami, az önkormányzati tulajdonban lévő, illetőleg a magánszemélyek által bérbe adott lakások, illetőleg helyiségekre is alkalmazni kell. A törvény rendelkezik a lakásbérlet létrejöttéről, a bérlőtársak, illetőleg a társbérlők jogi helyzetéről, a bérbeadó, valamint a bérlő jogairól és kötelezettségeiről, a lakásbérlet megszűnéséről, a lakásbérleti jog folytatásának lehetőségéről a bérlők halála esetén, az albérletről, illetőleg a lakbér mértékéről. A törvény rendelkezései - a felek eltérő megállapodása hiányában - a külállam tulajdonában lévő lakásokra és nem lakás céljára szolgáló helyiségekre is kiterjednek. A diplomáciai, illetőleg más mentességet élvező személyek által használt lakásokra 1994. január 1. napja előtt kötött szerződéseket a törvény rendelkezései nem érintik.

A törvény felhatalmazása alapján speciális szabályok vonatkoznak az 1993. évi LXXVIII. törvény 87. §-ában felsorolt állami szervek rendelkezése alatt álló, e szervekkel szolgálati, köztisztviselői, közalkalmazotti, illetve egyéb munkaviszonyban, valamint más jogcímen foglalkoztatási jogviszonyban lévők elhelyezéséhez szükséges lakásokra a 41/2000. (XII. 12.) BM rendelet a belügyi szervek, a 6/1994. (IV. 30.) HM rendelet a honvédelmi miniszter, a 7/1995. (V. 30.) KHVM rendelet a közlekedési, hírközlési és vízügyi szervek rendelkezése alatt álló lakások és nem lakás céljára szolgáló helyiségek bérletéről. Külön rendelet vonatkozik a műteremlakásokkal kapcsolatos bérleti szerződésekre [15/1995. (XII. 29.) MKM rendelet].

BH2002. 188. *A munkaszerződés és a bérleti szerződés feltételeinek együttes értelmezése a házfelügyelői szolgálati lakás kiürítésére és az elhelyezési kötelezettségre vonatkozó jogvita elbírálása során [Ptk. 434. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 45. § (1) bek., 70. § (1) bek. b) pont, 102. § (1) bek. a) pont, 123. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) ÉVM r. 89. § a) pont, 90. § (2) bek. c) pont].*

BH2001. 525. *A bérbeadót megillető birtokvédelem a nem lakás céljára szolgáló helyiség jogcím nélkülivé vált volt bérlőjével szemben [Ptk. 188. § (1) bek., 193. § (1) bek., 434. § (3) bek., Ptké. 64. §].*

BH1992. 527. *II. A Lakáskódex hatályának kizártsága nemcsak a diplomáciai mentességet élvező személyek által bérelt, hanem az általuk használt lakásokra is kiterjed [Ptk. 434-451. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 1. § (2) bek.].*

BH1989. 112. *Az egyik fél által lényegesnek minősített feltételben való megegyezés hiánya kizárja a szerződés létrejöttét. A bérletet - a jogszabály erejénél fogva - nem biztosítja kötbérszankció [Ptk 205. § (1)-(2) bek., 246. § (4) bek., 434. §, 451. §, GK 5. sz.].*

BH1986. 458. *Az ingatlanra vagy annak egy részére vonatkozó lakásbérleti szerződés megkötéséhez vagy a bérlő által megkötött lakáscsere-szerződéshez való hozzájáruláshoz az összes tulajdonostárs egyetértése szükséges. Nincs akadálya azonban annak, hogy a tulajdonostársak rendelkezési jogukat egymásra ráruházzák. Az ilyen nyilatkozatnak azonban kifejezettnek kell lennie, és az kiterjeszthetően nem értelmezhető [Ptk. 140., 198. § (2) bek., 207. § (2) bek., 434. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 44. §, PK 60. sz.].*

BH1978. 246. *Nem lehet szívességi vagy jogcím nélküli lakáshasználónak tekinteni azt a személyt, aki a lakás használatát a tulajdonostól (haszonélvezőtől) nem bér, hanem a lakás fenntartási költségeinek viselése ellenében szerezte meg, ha ezek a szolgáltatások elérik, vagy megközelítik a lakbér mértékét. Ha pedig a lakáshasználat ily módon - tartós jelleggel - állandósul, a felek ráutaló magatartása alapján a lakásbérleti szerződés létrejötte megállapítható [Ptk. 216. § (1) bek., 434. §].*

435-451. §

BH1992. 527. *II. A Lakáskódex hatályának kizártsága nemcsak a diplomáciai mentességet élvező személyek által bérelt, hanem az általuk használt lakásokra is kiterjed [Ptk. 434-451. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 1. § (2) bek.].*

BH1993. 169. *A bérleti szerződés módosításának van helye - a bérre vonatkozóan -, ha a bírósági úton való szerződésmódosítás törvényi feltételei fennállnak [45/1982. (X. 7.) MT r. 9. § (2) bek., Ptk. 436. § (2) bek., 241. §].*

BH1992. 527. *II. A Lakáskódex hatályának kizártsága nemcsak a diplomáciai mentességet élvező személyek által bérelt, hanem az általuk használt lakásokra is kiterjed [Ptk. 434-451. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 1. § (2) bek.].*

BH1981. 145. *A bérlővel együtt lakó személyek jogai - hacsak nem önálló jogcímen laknak a lakásban - a bérlő jogához kapcsolódnak. Ez azt jelenti, hogy a lakás használatára is csak a bérlő jogán jogosultak, a lakásbérleti jogviszony megszűnésekor tehát a bérlővel együtt kötelesek a lakást elhagyni [Ptk. 433. § (2) bek., 438. § (1) bek., 441. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 67. § (1) bek.].*

BH1992. 527. *II. A Lakáskódex hatályának kizártsága nemcsak a diplomáciai mentességet élvező személyek által bérelt, hanem az általuk használt lakásokra is kiterjed [Ptk. 434-451. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 1. § (2) bek.].*

BH1985. 309. *Bérbeszámításra csak bérleti jogviszony keretében kerülhet sor. Ha a felek között a bérleti jogviszony fennállása kérdésében is vita van, ennek eldöntéséig a bérbeszámítás kérdésében sem hozható döntés [Ptk. 440. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 56. § (1) bek., 57. §, 58. § (1) bek., 60. § (2) bek.].*

BH1992. 527. *II. A Lakáskódex hatályának kizártsága nemcsak a diplomáciai mentességet élvező személyek által bérelt, hanem az általuk használt lakásokra is kiterjed [Ptk. 434-451. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 1. § (2) bek.].*

BH1989. 149. *Átmenetileg önhibáján kívül súlyos anyagi helyzetbe került a lakbérhátralékát még az elsőfokú bírósági eljárás tartama alatt kifizető bérlővel szemben a felmondási jog visszaélésszerű gyakorlása [Ptk. 441. § a) pontja, 4. § (1) és (3) bek., 5. § (1) és (2) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 71. § (1) bek.].*

BH1984. 493. *Ha a lakásbérleti szerződés felmondása arra hivatkozással történt, hogy a bérlő a karbantartási és felújítási munkálatokat akadályozza, a felmondás érvényességének elbírálása során hivatalból kell vizsgálni e munkálatok indokoltságát és a kivitelezés szükséges időtartamát. Ha pedig e munkálatok a bérlemény használatát átmenetileg akadályozzák, azt is vizsgálni kell, hogy a bérlőnek és családtagjainak megfelelő átmeneti elhelyezése biztosított-e [Ptk. 441. § d) pont, 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 71. § (1) bek.].*

BH1981. 145. *A bérlővel együtt lakó személyek jogai - hacsak nem önálló jogcímen laknak a lakásban - a bérlő jogához kapcsolódnak. Ez azt jelenti, hogy a lakás használatára is csak a bérlő jogán jogosultak, a lakásbérleti jogviszony megszűnésekor tehát a bérlővel együtt kötelesek a lakást elhagyni [Ptk. 433. § (2) bek., 438. § (1) bek., 441. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 67. § (1) bek.].*

BH1978. 22. *A bérlő családtagjai a lakásbérleti szerződésnek nem alanyai. A lakásban a bérlő jogán, tehát nem önálló jogcímen lakók a lakásbérleti jogviszony megszűnésekor a bérlővel együtt kötelesek elköltözni [Ptk. 433. § (2) bek., 427., 441., § 451. § (2) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 67. § (1) bek.].*

BH1992. 527. *II. A Lakáskódex hatályának kizártsága nemcsak a diplomáciai mentességet élvező személyek által bérelt, hanem az általuk használt lakásokra is kiterjed [Ptk. 434-451. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 1. § (2) bek.].*

BH1991. 104. *Tulajdonközösség bírósági megszüntetése után a lakásban maradt volt tulajdonostárs használati jogának visszaélésszerű felmondása bér nem-fizetés címén [Ptk 4. § (3) bek., 99. §, 441., 442. §, 1/1971. (II. 8.) korm. r. 49., 71., 72. §].*

BH1988. 232. *Lakáskiürítési perben bírósági meghagyás kibocsátására csak akkor kerülhet sor, ha a rendelkezésre álló adatok alapján minden kétséget kizáróan megállapítható - a felmondás alaki és tartalmi kellékein kívül - az is, hogy a felmondás jogának gyakorlása társadalmi rendeltetésének mindenben megfelelt, mert e jog érvényesítésére a bérlő kimentésre nem alkalmas önhibája miatt került sor [Pp. 136. § (2) bek., Ptk. 441. és 442. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 71-72. §, PK. 56., PK 172. sz.].*

BH1992. 527. *II. A Lakáskódex hatályának kizártsága nemcsak a diplomáciai mentességet élvező személyek által bérelt, hanem az általuk használt lakásokra is kiterjed [Ptk. 434-451. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 1. § (2) bek.].*

BH1985. 387. *Ha a lakással rendelkező szervnek tudomása van arról, hogy az állami lakásra vonatkozó bérleti jogviszony folytatására jogosult olyan személy van, aki jogának elismerését az előírt határidőben nem kérte, köteles őt felhívni, nyilatkozzék 8 napon belül: kíván-e jogával élni. Ez a kötelezettség akkor is fennáll, ha a bérlő halálától hosszabb idő telt el. A bérleti jogviszony folytatásának biztosításához fűződő általános érdek azt indokolja, hogy ezek a rendelkezések nem állami lakás esetén is alkalmazásra kerüljenek [Ptk. 444. § (2) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 80-84. §, 1/1971. (II. 8.) ÉVM sz. r. 71. §].*

BH1984. 188. *I. Az elhalt bérlő mostohagyermeke és mostohaszülője - az előírt feltételek fennállása esetén - a bérleti jogviszony folytatására jogosult. A formális, tartalmatlan, a családiasság jellemvonásait nélkülöző mostohaszülői - mostohagyermeki viszony azonban nem teremt jogalapot a bérleti jogviszony folytatására [Ptk. 444. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 80. § (2) bek.].*

BH1992. 527. *II. A Lakáskódex hatályának kizártsága nemcsak a diplomáciai mentességet élvező személyek által bérelt, hanem az általuk használt lakásokra is kiterjed [Ptk. 434-451. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 1. § (2) bek.].*

BH1986. 105. *A bérleményt nem lehet elhagyatottnak tekinteni, ha abból a bérlő családi, illetőleg egészségügyi okok miatt indokoltan van távol. Ezek az okok azonban csak akkor szolgálhatnak a mentesítés alapjául, ha átmenetileg, ideiglenesen akadályozzák a bérlőt a bérlemény használatában [Ptk. 445. §, 1/1971, (II. 8.) Korm. sz. r. 94 § (2) bek. b) pont és (3) bek. g) pont].*

BH1992. 527. *II. A Lakáskódex hatályának kizártsága nemcsak a diplomáciai mentességet élvező személyek által bérelt, hanem az általuk használt lakásokra is kiterjed [Ptk. 434-451. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 1. § (2) bek.].*

BH1985. 349. *A vállalati bérlakás bérlője a bérleti jogviszonyról történő lemondás esetén nem tarthat igényt térítési díjra, ha a jogviszonyt valamely feltétel bekövetkeztéig létesítették. A jogszabály azonban nem zárja ki olyan megállapodás létrejöttét, amely szerint a bérbeadó a lakás kiürítése esetén pénz fizetését vállalja [Ptk. 446. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 88. § (3) bek., 2/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 2. § (3) bek. e) pont].*

BH1992. 527. *II. A Lakáskódex hatályának kizártsága nemcsak a diplomáciai mentességet élvező személyek által bérelt, hanem az általuk használt lakásokra is kiterjed [Ptk. 434-451. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 1. § (2) bek.].*

BH1991. 158. *Előszerződésben a felek megállapodhatnak abban, hogy a végleges szerződés megkötésének elmaradását felróható módon előidéző fél a másik félnek átalány-térítést köteles fizetni [Ptk. 205. § (2) bek., 207. § (1) bek., 208. § (1)-(6) bek., 448. § (1)-(3) bek., 451. §].*

BH1992. 527. *II. A Lakáskódex hatályának kizártsága nemcsak a diplomáciai mentességet élvező személyek által bérelt, hanem az általuk használt lakásokra is kiterjed [Ptk. 434-451. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 1. § (2) bek.].*

BH1994. 251. *Korszerű fűtőberendezésnek másik korszerű fűtőberendezésre való cseréje nem jogosítja fel bérbeszámításra a bérlőt [Ptk. 450. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 59. §, 60. § (2) bek. d) pont, 68. §, 1/1971. (II. 8.) ÉVM r. 63. § (2) bek., 67. §, 11/1990. (I. 31.) MT r. 7. § (2) bek.].*

BH1992. 527. *II. A Lakáskódex hatályának kizártsága nemcsak a diplomáciai mentességet élvező személyek által bérelt, hanem az általuk használt lakásokra is kiterjed [Ptk. 434-451. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 1. § (2) bek.].*

BH1980. 312. *A termelőszövetkezet tulajdonában levő lakás bérletével kapcsolatban a termelőszövetkezet és a tagja között keletkezett vita eldöntésére a tagsági vitákat eldöntő szerveknek nincs hatásköre. A jogosult a követelését az általános hatáskörű bíróság előtt érvényesítheti [Ptk. 7. §, 450. § (2) bek., 1967. évi III. tv. 93. § (1) bek., 1972. évi IV. tv. 3. § (1) bek. b) pont, 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 1. §, 44. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) ÉVM sz. r. 50. §, 12/1977. (III. 12.) MÉM sz. r. 101. §].*

BH1999. 323. *A bérlőnek - a bérlet felmondása esetére jogszabály által biztosított - dolog-visszatartási jogosultsága a lakás-, illetőleg a helyiségbérleti jogviszonyokban nem alkalmazható [Ptk. 5. §, 433. § (2) bek., 451. §, 1993. évi LXXVIII. tv. 20. § (1) bek., 36. § (1) bek.].*

BH1992. 527. *II. A Lakáskódex hatályának kizártsága nemcsak a diplomáciai mentességet élvező személyek által bérelt, hanem az általuk használt lakásokra is kiterjed [Ptk. 434-451. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 1. § (2) bek.].*

BH1991. 158. *Előszerződésben a felek megállapodhatnak abban, hogy a végleges szerződés megkötésének elmaradását felróható módon előidéző fél a másik félnek átalány-térítést köteles fizetni [Ptk. 205. § (2) bek., 207. § (1) bek., 208. § (1)-(6) bek., 448. § (1)-(3) bek., 451. §].*

BH1989. 112. *Az egyik fél által lényegesnek minősített feltételben való megegyezés hiánya kizárja a szerződés létrejöttét. A bérletet - a jogszabály erejénél fogva - nem biztosítja kötbérszankció [Ptk 205. § (1)-(2) bek., 246. § (4) bek., 434. §, 451. §, GK 5. sz.].*

BH1978. 22. *A bérlő családtagjai a lakásbérleti szerződésnek nem alanyai. A lakásban a bérlő jogán, tehát nem önálló jogcímen lakók a lakásbérleti jogviszony megszűnésekor a bérlővel együtt kötelesek elköltözni [Ptk. 433. § (2) bek., 427., 441., § 451. § (2) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 67. § (1) bek.].*

BH1977. 331. *II. Házastársak volt közös lakása használatának rendezésénél nem lehet a lakás elhagyására kötelezni azt a házastársat, akinek a lakás a szolgálati lakása [Ptk. 451. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 99. § (3) bek.].*

Lakásbérlet

Ptké. 64. § A lakás bérlőjét mindaddig megilleti a birtokvédelem, amíg a lakás kiürítését elrendelő jogerős határozatot végre nem hajtják.

BH2001. 525. *A bérbeadót megillető birtokvédelem a nem lakás céljára szolgáló helyiség jogcím nélkülivé vált volt bérlőjével szemben [Ptk. 188. § (1) bek., 193. § (1) bek., 434. § (3) bek., Ptké. 64. §].*

BH1991. 470. *A volt házastársi közös lakás osztott használatát elrendelő jogerős ítélet végrehajtásáig a feleket a korábbi használat terjedelméig birtokvédelem illeti meg [Ptk. 192. § (3) bek., 281. § (1) bek., Ptké. 64. §].*

BH1982. 464. *A lakásban jogcím nélkül lakó volt házastársakat is megilleti a birtokvédelem, amíg a lakáshasználat fennáll. A felek lakáshasználatának a rendezése ilyen esetben is bírósági hatáskörbe tartozik, a bíróság döntése azonban csak a felek egymás közötti viszonyában irányadó, és nem rendelkezhet akként, hogy a lakásban jogcím nélkül, rosszhiszemű lakáshasználóként tartózkodó volt házastársak bármelyikét jogcím nélküli, jóhiszemű lakáshasználóvá nyilvánítja [Ptké. 64. §, 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 123. § (1) bek. c) pont, 125. §, 1/1971. (II. 8.) ÉVM sz. r. 90. § (2) bek.].*

XXXVIII. fejezet

A haszonbérlet

452. § (1) Haszonbérleti szerződés alapján a haszonbérlő meghatározott mezőgazdasági földterület vagy más hasznothajtó dolog időleges használatára és hasznainak szedésére jogosult, és köteles ennek fejében haszonbért fizetni.

(2) A haszonbér a felek megállapodása szerint pénzben vagy természetben jár.

(3) Mezőgazdasági földterület haszonbérbe adásához írásbeli szerződés szükséges; jogszabály a szerződés érvényességét hatósági jóváhagyáshoz kötheti. Mezőgazdasági földterület alhaszonbérbe adása - ha törvény másként nem rendelkezik - semmis.

A bérlet különleges fajtája a haszonbérlet, amely a szerződés tárgyának jellegzetessége folytán tér el egyéb bérleti szerződésektől, ugyanis a haszonbérleti szerződés tárgya olyan dolog, amely hasznot hajt, és a szerződés létrejöttének e haszon megszerzése az egyetlen és elsődleges célja.

A haszonbérletnek főként a mezőgazdasági ingatlanok körében van jelentősége, de nem kizárólag mezőgazdasági földterület lehet e szerződések tárgya, hanem minden egyéb hasznot hajtó dolog. Haszonbérleti szerződésről beszélünk, ha valaki egy zongorát vesz időlegesen bér ellenében használatba abból a célból, hogy azon órákat adjon, vagy fuvarozás céljából idegen személy tulajdonát képező ló időleges használatát szerzi meg.

A szerződés kötelezettje a haszonbérbeadó, jogosultja a haszonbérlő. A haszonbérbeadó fő kötelezettsége a haszonbérelt dolog/terület birtokba adása, és a haszonbérleti szerződés időtartama alatt esetleg szükségessé váló rendkívüli felújítás elvégzése. A haszonbérlő fő kötelezettsége a haszonbérfizetés, amelynek pénzben vagy természetben is eleget tehet a felek megállapodásától függően. A haszonbérleti szerződés szóban, írásban vagy ráutaló magatartással is létrejöhet, a mezőgazdasági földterület haszonbérleti szerződésének érvényességi kelléke az írásba foglalás.

Ha a haszonbérlet tárgya nem mezőgazdasági földterület, és a felek szerződése ezt kifejezetten nem zárja ki, nincs akadálya annak, hogy a haszonbérlő ezt a jogát harmadik személyre ruházza át időlegesen, azaz alhaszonbérleti szerződést kössön.

A § (3) bekezdésének 2002. július 26-ig hatályos rendelkezése ugyanakkor kizárta, hogy mezőgazdasági földterületet a haszonbérlő érvényesen alhaszonbérbe adjon. Az ilyen szerződést ugyanis a törvény semmissé nyilvánította, függetlenül attól, hogy adott esetben a haszonbérbe adó ahhoz hozzájárult-e vagy sem.

A 2002. évi XXIII. törvénnyel módosított, 2002. július 27. napjától hatályos új rendelkezés azonban már lehetővé teszi, hogy törvény a semmisség jogkövetkezménye alól kivételt tegyen. Az új szabály összefügg a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény egyidejű módosításával, amely egyúttal a Ptk. semmisségi fő szabálya alóli kivételt nevesíti. A beiktatott új rendelkezés (1994. évi LV. törvény 12/A. §) értelmében ugyanis a haszonbérlő a termelési integráció megvalósítása érdekében a haszonbérbe adó hozzájárulásával megállapodhat más termőföldet használó személlyel, hogy a termőföld használatát határozott időre átengedi. A megállapodásra és a haszonbérbe adó hozzájárulására is a törvény írásbeli alakot rendel, ezért az annak mellőzésével kötött szerződés érvénytelen.

Az új törvényi szabályból kitűnik, hogy ha a termőföld alhaszonbérbe adására nem a törvényben meghatározott célból (termelési integráció) kerül sor, a szerződés semmis.

A termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény 22. §-a korlátozza azt a terület-nagyságot, amelyre nézve érvényesen köthető haszonbérleti szerződés. Rendelkezése különbséget tesz a haszonbérlő személye szerint:
- Fő szabályként belföldi magánszemély, jogi személy, valamint jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, legfeljebb 300 hektár területű, illetve 6000 AK értékű termőföldet vehet haszonbérbe.
- Gazdasági társaság és szövetkezet haszonbérlő esetében azonban ez a felső határ legfeljebb 2500 hektár vagy 50.000 AK érték, melynek számításakor figyelmen kívül kell hagyni a szövetkezetnek a tagjától, gazdasági társaság esetén pedig a tagjától vagy a névre szóló részvényesétől, illetve a Magyar Nemzeti Földalap Kft.-től haszonbérelt terület nagyságát.
- A külföldi magán és jogi személy legfeljebb 300 hektár területű, illetve 6000 AK értékű termőföldet vehet haszonbérbe.
- A Magyar Állam és az önkormányzat korlátozás nélkül köthet haszonbérleti szerződést.
Míg a törvényi rendelkezés alapján a haszonbérleti szerződés a felek akarata szerint szabadon köthető akár határozott, akár határozatlan időtartamra, a termőföld esetében a törvény csak határozott időre engedi a szerződés érvényes megkötését, melynek leghosszabb időtartama fő szabályként legfeljebb 20 év lehet.
Kivétel ez alól
- az erdő művelési ágú termőföldre, illetőleg erdő telepítésére vonatkozó haszonbérleti szerződés, melyet legfeljebb a termelési időszak (vágásérettségi kor) lejártát követő ötödik év végéig,
- a szőlő és gyümölcsös művelési ágú és más ültetvénnyel betelepített termőföldre, illetőleg szőlő, gyümölcsös vagy más ültetvény telepítése céljából kötött haszonbérleti szerződés, melyet legfeljebb annak az évnek a végéig lehet megkötni, amíg a szőlő, gyümölcsös, illetőleg ültetvény értékkel bír (értékcsökkenési leírási időszak).
A külföldi magán- és jogi személy haszonbérlő tekintetében a törvény kimondja, hogy nevezettek legfeljebb a belföldiekre meghatározott időtartamra köthetnek haszonbérleti szerződést.

BH2004. 118. *Adós szövetkezet kártérítési felelőssége a földkijelöléssel és árverési értékesítéssel kapcsolatban [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 1991. évi XXV. tv. 12. § (4) és (5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 15. § (2) bek., 16. § (6) bek., 20. §, 21. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (2) bek.].*

BH2003. 455. *A szövetkezet földhasználati jogával terhelt földön annak kiadásakor fennálló haszonbérlet nem szűnik meg, ilyen esetben a haszonbérbeadó jogai a föld új tulajdonosát illetik meg [Ptk. 417. § (1) bek., 452. § (1)-(2) bek., 1993. évi II. tv. 14. § (4) bek.].*

BH2002. 485. *A haszonbérleti szerződésnek nem érvényességi kelléke az ingatlannak helyrajzi szám, alapterület vagy művelési ág szerinti megjelölése, ha a felek a szerződés tárgyát képező mezőgazdasági földterületet beazonosításra alkalmas módon meghatározták [Ptk. 452. § (1)-(2) bek., 1993. évi II. tv. (1) és (4) bek.].*

EBH2001. 528. *A vadászati jog haszonbérletbe adásának nincs törvényi akadálya. A haszonbérlő a törvény által biztosított teljes körű vadgazdálkodási tevékenységet folytathat, míg a bérvadászati szerződés csupán meghatározott fajtájú és számú vad elejtésére biztosít jogot [Ptk. 452. §, 1996. évi LV. tv. 15-18. §, 30/1997. (IV. 30.) FM r. 8. §].*

EBH2001. 487. *Lakásszerzési kedvezmény vagyoni értékű jog átruházása esetén vehető igénybe. Mezőgazdasági földnek hasznosítási szerződésen alapuló tereprendezése (és a kitermelt futóhomokkal való rendelkezés) nem tekinthető vagyonértékű jog átruházásának [1959. évi IV. tv. 165. § (1) bek., 452. §, 1995. évi CXVII. tv. 3. § 31. pont, 63. § (1) és (2) bek.].*

BH2001. 168. *I. Létre nem jött haszonbérleti szerződés esetén az ingatlan tulajdonosa a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint tarthat igényt a földhasználat ellenértékeként térítésre (Ptk. 200. § (2) bek., 205. § (1) és (2) bek., 218. § (1) bek., 361. §, 452. § (3) bek.].*

BH2000. 359. *A földkiadási bizottságok vitatott - fellebbezés alatt álló -, a részarány-földtulajdon helyének kijelölésére vonatkozó határozatai az adott földterületre kötött földhasználati (haszonbérleti) szerződéseket nem lehetetlenítik el, ezért az érvényes szerződésben kikötött földhasználati díj a részarány-tulajdonosok részére továbbra is jár [Ptk. 312. § (2) bek., 452. § (1)-(2) bek., 1992. évi II. tv. 13. § (2) bek. c) pont, 15. § (1) bek. i) pont, 19. §, 1993. évi II. tv. , 14. § (1)-(3) bek.].*

BH2000. 71. *A föld haszonbérlete - még ha az hosszabb időre szól is - nem minősül sem tartós földhasználatnak, sem személyi földhasználatnak, mert ezek a föld használatát lehetővé tevő önálló jogcímek. Az érintett földterületet tehát a jogosult a kárpótlási földalapba kijelölheti. A kijelölés államigazgatási eljárás keretében történik, ha azonban a kijelölő egyben a haszonbérleti szerződésnek is alanya, a kijelölés jogszerűsége nem zárja ki a kijelölőnek mint szerződő félnek a szerződésszegését [Ptk. 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 70. § (4) bek., 1991. évi XXV. tv. (Kpt.) 12. § (4)-(5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. (Át.)*

15. § (2) bek., 20. § (1) bek., 45/1968. (XII. 6.) Korm. r. 1. §, 27/1987. (VII. 30.) MT r. 16. § (2) bek., 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (1) bek.].

BH2000. 25. *A felszámoló kártérítési felelősségét megalapozza az abban megnyilvánuló tilos önhatalom gyakorlása, hogy az adós harmadik személy által haszonbérelt földjén termelt kukoricát lesilóztatja. A felszámolónak - ha az adós által kötött haszonbérleti szerződés érvénytelensége miatt a harmadik személy jogszerűtlen birtoklását állítja - birtokvédelmi eljárást kell kezdeményeznie [Ptk. 188. §, 339. § (1) bek., 452. § (1) bek., 1960. évi 11. tvr. (Ptké.) 26. §].*

BH1999. 376. *Földterület haszonbérletével kapcsolatban kötött előszerződés alapján a jogosultnak (haszonbérbevevőnek) sem az ingatlan használatára, sem annak birtoklására nem keletkezik jogcíme [Ptk. 208. § (1) és (3) bek., (6) bek., 452. § (1) bek., 457. § (2) és (3) bek.].*

BH1996. 30. *Növényvédelemmel kapcsolatos szerződéses kötelezettség megszegéséből eredő kártérítési felelősség megállapítása [Ptk. 305. § (1) és (3) bek., 310. §, 318. §, 339. § és 452. §].*

BH1995. 277. *Csak érvényes, írásba foglalt haszonbérleti szerződés alapozza meg a használó elővásárlási jogát [Ptk. 452. § (3) bek., 26/1987. (VII. 30.) MT r. 71. §].*

BH1987. 83. *Termelőszövetkezet részes művelésre szerződést érvényesen csak tagjával vagy alkalmazottjával köthet. Harmadik személlyel föld megművelésére kötött szerződés haszonbérleti szerződésnek minősül, amelynek érvényességi feltétele a hatósági jóváhagyás [Ptk. 207. § (4) bek., 452. § (3) bek., 11/1981. (VI. 19.) MÉM sz. r. 1. § (1) bek.].*

BH1984. 369. *Mezőgazdasági haszonbérlet csak a gazdasági év végére és legalább hat hónappal korábban lehet jogérvényesen felmondani. A nem joghatályos felmondás alatt a haszonbérbeadó által elért anyagi előnyt azonban a haszonbérbe be kell tudni [Ptk. 452. § (1) bek., 455. § (2) bek., 457. § (1) bek.].*

BH1979. 415. *A tanyás ingatlanra kötött haszonbérleti szerződésen alapuló lakáshasználatot a haszonbérlet szabályai szerint kell elbírálni, ha a lakáshasználat a haszonbérbe vett föld rendeltetésszerű megművelésének biztosítását szolgálja. Ha viszont a lakáshasználat a haszonbérlő lakásszükségletének kielégítését szolgálta, a lakás kiürítésére a lakásbérletre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni [Ptk. 452-461. §, 1/1971. (II. 2.) Korm. sz. r., 1/1971. (II. 8.) ÉVM sz. r., PK 387. sz.].*

A felek jogai és kötelezettségei

453. § (1) A haszonbérlő a dolog használatára és hasznainak szedésére csak a rendes gazdálkodás szabályainak megfelelően jogosult.

(2) Mezőgazdasági földterület haszonbérlője köteles a földet rendeltetésének megfelelően megművelni és ennek során gondoskodni arról, hogy a föld termőképessége fennmaradjon.

A haszonbérlő a rendes gazdálkodás szabályainak megtartásával jogosult a dolog használatára és hasznainak szedésére. Ez a követelmény olyan generális clausula, melynek konkrét tartalma mindig a haszonbérlet tárgyát képező dolog sajátosságától függ. A rendes gazdálkodás körébe tartozik mindenekelőtt a rendeltetésszerű használat, tehát kizárólag arra a célra való használata a haszonbérelt dolognak, amelyre eredeti rendeltetése predesztinálja, másrészt az állag megóvása, melynek módja a haszonbérelt dolog rendes kezelése.

A mezőgazdasági földterület haszonbérlete esetén a haszonbérlőnek biztosítania kell nemcsak a szerződés időtartama alatt a hozadékot, amely a szerződés megkötésére indította, hanem meg kell őriznie a jövőre nézve is a föld termőképességét. A termőképesség megőrzése részben magába foglalja a föld állagának megóvását, másrészt a termőképesség fenntartása érdekében rendszeresen pótolnia kell a talaj táperejét és tartózkodni a föld kiuzsorázásától.

BH2004. 118. *Adós szövetkezet kártérítési felelőssége a földkijelöléssel és árverési értékesítéssel kapcsolatban [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 1991. évi XXV. tv. 12. § (4) és (5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 15. § (2) bek., 16. § (6) bek., 20. §, 21. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (2) bek.].*

BH2002. 486. *A haszonbérleti szerződés azonnali hatályú felmondásának érvényessége csak akkor állapítható meg, ha bizonyított, hogy a haszonbérlő a haszonbérbeadó figyelmeztetése ellenére sem szűntette meg a kifogásolt szerződésszegést. A figyelmeztetés írásbeliséghez nincs kötve, annak megtörténte más módon is bizonyítható (Ptk. 453. §, 457. §).*

BH2000. 71. *A föld haszonbérlete - még ha az hosszabb időre szól is - nem minősül sem tartós földhasználatnak, sem személyi földhasználatnak, mert ezek a föld használatát lehetővé tevő önálló jogcímek. Az érintett földterületet tehát a jogosult a kárpótlási földalapba kijelölheti. A kijelölés államigazgatási eljárás keretében történik, ha azonban a kijelölő egyben a haszonbérleti szerződésnek is alanya, a kijelölés*

jogszerűsége nem zárja ki a kijelölőnek mint szerződő félnek a szerződésszegését [Ptk. 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 70. § (4) bek., 1991. évi XXV. tv. (Kpt.) 12. § (4)-(5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. (Át.) 15. § (2) bek., 20. § (1) bek., 45/1968. (XII. 6.) Korm. r. 1. §, 27/1987. (VII. 30.) MT r. 16. § (2) bek., 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (1) bek.].

BH1979. 415. *A tanyás ingatlanra kötött haszonbérleti szerződésen alapuló lakáshasználatot a haszonbérlet szabályai szerint kell elbírálni, ha a lakáshasználat a haszonbérbe vett föld rendeltetésszerű megművelésének biztosítását szolgálja. Ha viszont a lakáshasználat a haszonbérlő lakásszükségletének kielégítését szolgálta, a lakás kiürítésére a lakásbérletre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni [Ptk. 452-461. §, 1/1971. (II. 2.) Korm. sz. r., 1/1971. (II. 8.) ÉVM sz. r., PK 387. sz.].*

454. § (1) A dolog fenntartásához szükséges felújítás és javítás, továbbá a dologgal kapcsolatos közterhek viselése a haszonbérlőt terheli.

(2) A rendkívüli felújítás és javítás a haszonbérbe adót terheli.

A haszonbérelt dolog rendeltetésszerű használatra alkalmas állapotban tartásához szükséges felújítási és javítási költségeket a haszonbérlőnek kell viselnie. A rendkívüli felújítás költségei a haszonbérbeadót terhelik. Rendkívülinek tekintendők azok a szükséges javítások, illetőleg felújítások, amelyek a rendes használat folytán szükségessé vált helyreállítást meghaladják. Míg a bérlet esetében a közterhek viselése eltérő megállapodás hiányában a bérbeadót terheli, addig a haszonbérleti szerződés esetén a haszonbérelt dologgal kapcsolatos rendszeresen ismétlődő közterheket a haszonbérlőnek kell viselnie.

BH2004. 118. *Adós szövetkezet kártérítési felelőssége a földkijelöléssel és árverési értékesítéssel kapcsolatban [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 1991. évi XXV. tv. 12. § (4) és (5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 15. § (2) bek., 16. § (6) bek., 20. §, 21. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (2) bek.].*

BH2000. 71. *A föld haszonbérlete - még ha az hosszabb időre szól is - nem minősül sem tartós földhasználatnak, sem személyi földhasználatnak, mert ezek a föld használatát lehetővé tevő önálló jogcímek. Az érintett földterületet tehát a jogosult a kárpótlási földalapba kijelölheti. A kijelölés államigazgatási eljárás keretében történik, ha azonban a kijelölő egyben a haszonbérleti szerződésnek is alanya, a kijelölés jogszerűsége nem zárja ki a kijelölőnek mint szerződő félnek a szerződésszegését [Ptk. 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 70. § (4) bek., 1991. évi XXV. tv. (Kpt.) 12. § (4)-(5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. (Át.) 15. § (2) bek., 20. § (1) bek., 45/1968. (XII. 6.) Korm. r. 1. §, 27/1987. (VII. 30.) MT r. 16. § (2) bek., 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (1) bek.].*

BH1979. 415. *A tanyás ingatlanra kötött haszonbérleti szerződésen alapuló lakáshasználatot a haszonbérlet szabályai szerint kell elbírálni, ha a lakáshasználat a haszonbérbe vett föld rendeltetésszerű megművelésének biztosítását szolgálja. Ha viszont a lakáshasználat a haszonbérlő lakásszükségletének kielégítését szolgálta, a lakás kiürítésére a lakásbérletre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni [Ptk. 452-461. §, 1/1971. (II. 2.) Korm. sz. r., 1/1971. (II. 8.) ÉVM sz. r., PK 387. sz.].*

455. § (1) A haszonbért időszakonként utólag kell megfizetni.

(2) A haszonbérlő arra az évre, amelyben elemi csapás vagy más rendkívüli esemény okából az átlagos termés kétharmada sem termett meg, méltányos haszonbérmérséklést, illetőleg haszonbérelengedést igényelhet. Erre irányuló igényét köteles még a termés betakarítása előtt a haszonbérbe adóval közölni.

(3) A mérsékelt vagy elengedett haszonbér pótlását a következő évek terméséből sem lehet követelni.

A haszonbérelt dolog hasznosíthatóságának ellenértéke a haszonbérlő által fizetendő haszonbér. A haszonbér a felek megállapodása alapján pénz, termény vagy mindkettő lehet. A felek eltérő megállapodása hiányában a haszonbért időszakonként és - ellentétben a bérleti díjjal - utólag kell fizetni.

Kizárólag mezőgazdasági haszonbérlet esetén megilleti a haszonbérlőt a méltányos bérmérséklés, illetőleg bérelengedés igénylésének lehetősége két konjuktív feltétel fennállása esetén:

- a terméskiesést elemi csapásnak vagy más rendkívüli eseménynek kell okoznia és

- ezzel okozati összefüggésben az átlagos termésnek a kétharmada se teremjen meg.

Ha a kétharmadhoz közeli mennyiség terem meg, a haszonbérlő bérmérséklést igényelhet, ha egyáltalán nincs termés, vagy jóval a várható termés kétharmadát el nem érő, igényelheti a haszonbér elengedését.

Az elemi csapást, illetőleg a rendkívüli eseményt, valamint az ezzel okozati összefüggésben jelentkező terméscsökkenést a haszonbérlőnek kell bizonyítania, ennek sikere esetén a haszonbérbe adó nem tagadhatja meg a méltányos haszonbércsökkentést, illetőleg annak elengedését, feltéve, hogy ezt az igényét a haszonbérlő még a betakarítás előtt közölte a haszonbérbe adóval, annak érdekében, hogy az utóbbi a haszonbérlő állításait kétség esetén ellenőrizni is tudja. A bérmérséklés, illetőleg a bérelengedés mértéke függhet attól is, hogy a haszonbérlő eleget tett-e kárelhárítási, illetőleg kárenyhítési kötelezettségeinek (például a kifagyott

vetést tavasszal pótolhatta volna, vagy a belvíz okozta károkat, annak elmúltát követően ugyancsak enyhíthette volna újabb részleges vetéssel stb.).

Az adott évben mérsékelt, illetőleg elengedett haszonbér a törvény kizáró rendelkezése folytán véglegesen elvész a haszonbérbe adó részére, hiszen azt a következő, esetleg az átlagot jóval meghaladóan sikeres évben sem igényelheti már.

Ha a haszonbérlet tárgya termőföld - azaz a település külterületén az ingatlan-nyilvántartásban szántó, szőlő, gyümölcsös, kert, rét, legelő (gyep), nádas, erdő, fásított terület művelési ágban vagy halastóként tartanak nyilván - a haszonbér-fizetési kedvezményre az 1994. évi LV. törvény 15-17. §-ainak a rendelkezései az irányadóak.

Ennek értelmében: ha az elemi csapás okozta kár miatt a haszonbérlőt földadó-fizetési kedvezmény (mérséklés vagy elengedés) illeti meg, a haszonbér fizetési kedvezményre is legalább ilyen arányban jogosult. Ennek érdekében a haszonbérlő a földadó-fizetés alóli kedvezményről rendelkező határozatot köteles az annak kézhezvételétől számított 8 napon belül írásban megküldeni a haszonbérbe adónak. A határidő elmulasztása jogvesztéssel jár.

A törvény külön rendelkezéssel kizárja, hogy a földadó-fizetés alóli kedvezmény iránti kérelme tárgyában indult eljárás befejezéséig a haszonbér meg nem fizetése miatt a haszonbérlő helyzetére a kötelezetti késedelem szabályait lehessen alkalmazni. Ez tehát azt jelenti, hogy ha a haszonbérlő az esedékessé vált haszonbért az elemi csapás okozta kárra hivatkozva határidőben nem fizette meg, és a földadó tekintetében kedvezmény megadása iránt kérelmet terjesztett be, a kérelem beadásától az eljárás befejezéséig terjedő időre akkor sem köteles az elmaradt haszonbér után késedelmi kamatot fizetni, ha az eljárás a földadó-kedvezmény iránti kérelmének elutasításával fejeződött be.

Az 1994. évi LV. törvény 17. §-a a jelen § (2) bekezdésében foglaltakkal azonos feltételeket nevesítve rendelkezik a termőföld haszonbérlőjét megillető haszonbér mérséklése, illetve elengedése iránti igényről. Kimondja ugyanakkor, hogy ezen a jogcímen a termőföld haszonbérlője az igényét akkor is érvényesítheti, ha a földadó-fizetési kötelezettség alól kedvezményt nem kapott (a kérelmét elutasították), vagy ilyen kérelem előterjesztésére nem volt jogosult.

BH2004. 118. *Adós szövetkezet kártérítési felelőssége a földkijelöléssel és árverési értékesítéssel kapcsolatban [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 1991. évi XXV. tv. 12. § (4) és (5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 15. § (2) bek., 16. § (6) bek., 20. §, 21. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (2) bek.].*

BH2000. 71. *A föld haszonbérlete - még ha az hosszabb időre szól is - nem minősül sem tartós földhasználatnak, sem személyi földhasználatnak, mert ezek a föld használatát lehetővé tevő önálló jogcímek. Az érintett földterületet tehát a jogosult a kárpótlási földalapba kijelölheti. A kijelölés államigazgatási eljárás keretében történik, ha azonban a kijelölő egyben a haszonbérleti szerződésnek is alanya, a kijelölés jogszerűsége nem zárja ki a kijelölőnek mint szerződő félnek a szerződésszegését [Ptk. 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 70. § (4) bek., 1991. évi XXV. tv. (Kpt.) 12. § (4)-(5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. (Át.) 15. § (2) bek., 20. § (1) bek., 45/1968. (XII. 6.) Korm. r. 1. §, 27/1987. (VII. 30.) MT r. 16. § (2) bek., 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (1) bek.].*

BH1984. 369. *Mezőgazdasági haszonbérlet csak a gazdasági év végére és legalább hat hónappal korábban lehet jogérvényesen felmondani. A nem joghatályos felmondás alatt a haszonbérbeadó által elért anyagi előnyt azonban a haszonbérbe be kell tudni [Ptk. 452. § (1) bek., 455. § (2) bek., 457. § (1) bek.].*

BH1979. 415. *A tanyás ingatlanra kötött haszonbérleti szerződésen alapuló lakáshasználatot a haszonbérlet szabályai szerint kell elbírálni, ha a lakáshasználat a haszonbérbe vett föld rendeltetésszerű megművelésének biztosítását szolgálja. Ha viszont a lakáshasználat a haszonbérlő lakásszükségletének kielégítését szolgálta, a lakás kiürítésére a lakásbérletre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni [Ptk. 452-461. §, 1/1971. (II. 2.) Korm. sz. r., 1/1971. (II. 8.) ÉVM sz. r., PK 387. sz.].*

456. § A haszonbérbe adót a hátralékos haszonbér erejéig a dolog hasznain, valamint a haszonbérlőnek a haszonbérelt területen levő vagyontárgyain zálogjog illeti meg.

A haszonbérbe adót a hátralékos haszonbér erejéig a dolog hasznain, valamint a haszonbérlőnek a haszonbérelt területen lévő vagyontárgyain törvényes zálogjog illeti meg. Hátralékos haszonbérnek tekintendő a haszonbérleti időszakra esedékes, lejárt, illetőleg részben lejárt vagy lejárandó haszonbér. A haszonbért időszakonként utólag kell megfizetni, ennek figyelembevételével kell az adott esetben megállapítani, hogy van-e hátralékos haszonbértartozása a haszonbérlőnek.

A törvényes zálogjog elsődlegesen a dolog hasznain áll fenn, ami lehet az adott dolog gyümölcse, terménye, de a hasznot hajtó dolog egyéb haszna is, és kiterjed a zálogjog a haszonbérlő olyan vagyontárgyaira, amelyeket a haszonbérelt területen tart.

Ki kell hangsúlyozni, hogy a törvényes zálogjog nem kölcsönös, nem mindkét fél esetleges jogvitájából származó követelések biztosítását szolgálja, hanem az kizárólag a haszonbérbe adót megillető jogosultság.
Erre a körülményre mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság a BH1992. 396. számú jogesetben. Az adott perben az alperes határozatlan időre bérbe vette a felperes tulajdonát képező két hold területű mezőgazdasági ingatlant a hozzá tartozó felépítménnyel együtt évi 15 600 Ft haszonbérleti díjért. Az alperes és családja beköltözött az ingatlanon lévő felépítménybe, a területen pedig fóliás növénytermesztést folytattak, melyhez a szükséges beruházásokat saját költségen elvégezték. A földterület egy részét az alperes nem művelte, ezért a felperes a gazdasági év végére felmondta a szerződést, az alperes azonban az ingatlant nem adta birtokába. A felmondás érvényességének megállapítására és az alperesnek az ingatlan birtokának átadására kötelezésre irányuló keresettel szemben az alperes arra hivatkozott, hogy beruházásának megtérítéséig nem költözik ki az ingatlanból. Viszontkeresetében a fóliasátrak, a fúrt kút létesítésének és a villany bevezetésének költségeit, valamint a földre kiszállított trágya értékének megtérítését igényelte. Az első fokú bíróság megállapította, hogy a felperes által közölt felmondás érvényes és kötelezte az alperest, hogy ingóságaitól kiürítve 1991. december 15. napjáig bocsássa az ingatlant a felperes birtokába. A felperest ezzel egyidejűleg 47 500 Ft megfizetésére kötelezte, az ezt meghaladó alperesi igényt elutasította. A másodfokú bíróság az első fokú bíróság ítéletének rendelkezéseit helyesnek találta és azt helybenhagyta. A felperes fellebbezésével kapcsolatosan kifejtette, hogy a lakás és az ingóság használati díja nem képezte az első fokú eljárás tárgyát, de ez nem akadályozza azt, hogy a felperes a fellebbezési eljárásban igényét beszámítás útján érvényesítse. A rendkívüli perorvoslat során eljáró Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet megalapozatlannak találta. Megállapította, hogy az ügyben eljárt bíróságok nem tárták fel kellően a tényállást a tekintetben, hogy milyen kár érte a felperest abból, hogy az alperes bár elfogadta a haszonbérleti szerződés megszűnését, a haszonbérelt dolgot a gazdasági év végén nem szolgáltatta vissza a felperesnek. A Ptk. 433. § (2) bekezdése szerint a bérlet megszűnése után a bérlő köteles a dolgot a bérbeadónak visszaadni. Ingatlan- és lakásbérletnél a bérlőt követelésének kielégítése címén visszatartási jog nem illeti meg, és a Ptk. 456. §-a is csak a haszonbérbe adó részére biztosít törvényes zálogjogot a haszonbérleti szerződés folytán keletkezett igénye biztosítására. A Ptk. 433. § (3) bekezdésének rendelkezése szerint, ha a bérlő (akár a haszonbérlő is, hiszen a Ptk. 461. § (1) bekezdése generális szabályként eltérő rendelkezés hiányában a haszonbérletre is a bérlet szabályait rendeli alkalmazni) a dolgot jogtalanul tartja vissza, minden olyan kárért felel, amely e nélkül nem következett volna be. Ebben a körben a megismételt eljárás során a Legfelsőbb Bíróság útmutatása alapján azt is fel kell deríteni, hogy a felperes az ingatlan birtokba adásáig elesett-e annak használatától és hasznosítási lehetőségétől is (BH1992. 396.).
BH2004. 118. *Adós szövetkezet kártérítési felelőssége a földkijelöléssel és árverési értékesítéssel kapcsolatban [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 1991. évi XXV. tv. 12. § (4) és (5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 15. § (2) bek., 16. § (6) bek., 20. §, 21. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (2) bek.].*
BH2000. 71. *A föld haszonbérlete - még ha az hosszabb időre szól is - nem minősül sem tartós földhasználatnak, sem személyi földhasználatnak, mert ezek a föld használatát lehetővé tevő önálló jogcímek. Az érintett földterületet tehát a jogosult a kárpótlási földalapba kijelölheti. A kijelölés államigazgatási eljárás keretében történik, ha azonban a kijelölő egyben a haszonbérleti szerződésnek is alanya, a kijelölés jogszerűsége nem zárja ki a kijelölőnek mint szerződő félnek a szerződésszegését [Ptk. 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 70. § (4) bek., 1991. évi XXV. tv. (Kpt.) 12. § (4)-(5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. (Át.) 15. § (2) bek., 20. § (1) bek., 45/1968. (XII. 6.) Korm. r. 1. §, 27/1987. (VII. 30.) MT r. 16. § (2) bek., 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (1) bek.].*
BH1979. 415. *A tanyás ingatlanra kötött haszonbérleti szerződésen alapuló lakáshasználatot a haszonbérlet szabályai szerint kell elbírálni, ha a lakáshasználat a haszonbérbe vett föld rendeltetésszerű megművelésének biztosítását szolgálja. Ha viszont a lakáshasználat a haszonbérlő lakásszükségletének kielégítését szolgálta, a lakás kiürítésére a lakásbérletre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni [Ptk. 452-461. §, 1/1971. (II. 2.) Korm. sz. r., 1/1971. (II. 8.) ÉVM sz. r., PK 387. sz.].*

A haszonbérlet megszűnése

457. § (1) A határozatlan időre kötött mezőgazdasági haszonbérletet hat hónapi felmondással a gazdasági év végére lehet megszüntetni. Más dolog haszonbérlete esetében a felmondási idő egy hónap.
(2) A haszonbérbe adó azonnali hatállyal felmondhatja a haszonbérletet, ha a haszonbérlő
a) figyelmeztetés ellenére is rongálja a dolgot, vagy súlyosan veszélyezteti épségét;

b) figyelmeztetés ellenére sem műveli meg a haszonbérelt földet, vagy általában olyan gazdálkodást folytat, amely súlyosan veszélyezteti a termelés eredményességét, a föld termőképességét, az állatállományt vagy a felszerelést;

c) a haszonbért vagy a közterheket a lejárat után közölt felszólítás ellenére a kitűzött megfelelő határidőben sem fizeti meg.

(3) Ha az azonnali hatályú felmondást a haszonbérlő három napon belül nem veszi tudomásul, a haszonbérbe adó további nyolc napon belül a bírósághoz fordulhat. Ha nem így jár el, a felmondás hatályát veszti.

(4) A felmondás csak írásban érvényes.

A határozott időre vagy meghatározott feltétel bekövetkezéséig kötött haszonbérleti szerződés az idő lejártával, illetőleg az esemény bekövetkezésével megszűnik.

A határozatlan időre kötött haszonbérleti szerződést a szerződő felek rendes és rendkívüli - azonnali hatályú - felmondással a jövőre nézve (ex nunc) szüntethetik meg. Eltérő felmondási időt állapít meg a törvény attól függően, hogy a haszonbérlet tárgya mezőgazdasági földterület vagy egyéb hasznot hajtó dolog. Az előbbi esetében csak a gazdasági év végére lehet felmondani, és a felmondás időtartama minimum hat hónap lehet. A gazdasági év végét általában szeptember 30. napjára tehetjük, de jogszabály vagy a felek megállapodása, illetőleg a helyi szokás ezt más időpontban is megjelölheti. A gazdasági év végének azért van jelentősége, mert ekkor történik meg a termékek betakarítása, a földterület új használója pedig ekkor veheti művelésbe a felszabadult területet. Minden más esetben a felmondási idő egy hónap.

Ha a haszonbérlő a mezőgazdasági földterületet nem műveli, nem fizeti a haszonbért és a közterheket, illetőleg a dolgot rongálja, a haszonbérbe adótól nem várható el, hogy mindezt a gazdasági év végéig és legalább egy, illetőleg hat hónapig tűrje, hanem a törvény lehetőséget ad ilyenkor arra, hogy a haszonbérbe adó a haszonbérleti szerződést felmondási idő nélkül azonnali hatállyal megszüntesse.

A törvény az azonnali hatályú felmondásnak négy okát jelöli meg:

1. a bérlő a haszonbérelt dolgot rongálja, vagy épségét súlyosan veszélyezteti,

2. ha a földet nem műveli meg,

3. ha olyan gazdálkodást folytat, amely súlyosan veszélyezteti a termés eredményességét, a föld termőképességét, az állatállományt vagy a felszerelést, illetőleg

4. nem fizeti meg a lejárt haszonbért vagy közterheket.

Mindegyik esetben figyelmeztetésnek, illetőleg felszólításnak kell megelőznie a felmondást. Értelemszerűen nem kell figyelmeztetés, ha attól eredmény nem várható (mert például a rendeltetésellenes használat következtében a dolog már tönkrement).

A felmondás érvényességi kelléke az írásbeliség, az írásbeli felmondást a haszonbérlő akár kifejezetten, akár ráutaló magatartással tudomásul veheti. Az elfogadásra nyitva álló határidő három nap, ha a bérlő ez alatt az idő alatt a felmondást nem fogadja el, a haszonbérbe adó további nyolc napon belül a bírósághoz fordulhat a felmondás érvényességének megállapítása végett. E határidő elmulasztása jogvesztő, ami azt jelenti, hogy a közölt felmondás hatályát veszti.

Ha a haszonbérlet tárgya termőföld, az 1994. évi LV. törvény 18. §-a értelmében a haszonbérbe adó - az előzőekben részletezett okokat meghaladóan - akkor is élhet az azonnali hatályú felmondás jogával, ha

- a haszonbérbe adó hozzájárulása nélkül, vagy attól eltérően engedte át a termőföld használatát másnak,

- a termőföldön a rendes gazdálkodás körét meghaladóan végzett beruházást vagy a termőföld művelési ágát megváltoztatta,

- a természetvédelmi jogszabályok vagy a természetvédelmi hatóság előírásaitól eltérő, illetőleg a természeti terület állagát vagy állapotát kedvezőtlenül befolyásoló tevékenységet folytat, vagy a természeti értékek fennmaradását bármely módon veszélyezteti.

E külön törvény - szemben a Ptk. rendelkezésével - a haszonbérlőt is feljogosítja az azonnali hatályú felmondásra, de csak az alábbi két együttes feltétel megléte esetén:

- a haszonbérlő magánszemély, és

- egészségi állapotának megromlása, vagy családi és életkörülményeiben bekövetkezett tartós változás miatt akadályozva van a szerződésből eredő kötelezettségei teljesítésében.

A fenti feltételek megléte esetén azonban a termőföld haszonbérlője a haszonbérbe adó hozzájárulása mellett az azonnali hatályú felmondás helyett megnevezheti azt a magánszemélyt, aki a haszonbérleti szerződésbe a helyébe belép, és változatlan feltételekkel folytatja a haszonbérleti jogviszonyt.

BH2004. 118. *Adós szövetkezet kártérítési felelőssége a földkijelöléssel és árverési értékesítéssel kapcsolatban [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 452-461. §-ai, 1987.*

évi I. tv. 43. §, 1991. évi XXV. tv. 12. § (4) és (5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 15. § (2) bek., 16. § (6) bek., 20. §, 21. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (2) bek.].

BH2002. 486. *A haszonbérleti szerződés azonnali hatályú felmondásának érvényessége csak akkor állapítható meg, ha bizonyított, hogy a haszonbérlő a haszonbérbeadó figyelmeztetése ellenére sem szűntette meg a kifogásolt szerződésszegést. A figyelmeztetés írásbeliséghez nincs kötve, annak megtörténte más módon is bizonyítható (Ptk. 453. §, 457. §).*

BH2000. 71. *A föld haszonbérlete - még ha az hosszabb időre szól is - nem minősül sem tartós földhasználatnak, sem személyi földhasználatnak, mert ezek a föld használatát lehetővé tevő önálló jogcímek. Az érintett földterületet tehát a jogosult a kárpótlási földalapba kijelölheti. A kijelölés államigazgatási eljárás keretében történik, ha azonban a kijelölő egyben a haszonbérleti szerződésnek is alanya, a kijelölés jogszerűsége nem zárja ki a kijelölőnek mint szerződő félnek a szerződésszegését [Ptk. 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 70. § (4) bek., 1991. évi XXV. tv. (Kpt.) 12. § (4)-(5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. (Át.) 15. § (2) bek., 20. § (1) bek., 45/1968. (XII. 6.) Korm. r. 1. §, 27/1987. (VII. 30.) MT r. 16. § (2) bek., 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (1) bek.].*

BH1999. 376. *Földterület haszonbérletével kapcsolatban kötött előszerződés alapján a jogosultnak (haszonbérbevevőnek) sem az ingatlan használatára, sem annak birtoklására nem keletkezik jogcíme [Ptk. 208. § (1) és (3) bek., (6) bek., 452. § (1) bek., 457. § (2) és (3) bek.].*

BH1995. 184. *A vadászterület hatósági kijelölését követően a vadásztársaság és a miniszter által kijelölt szerv között polgári jogi jogviszony jön létre [Ptk. 457. §, 30/1970. (XII. 24.) MÉM r. 2. § (1)-(2) bek., 3. § (1)-(2) bek., 4. §].*

BH1984. 369. *Mezőgazdasági haszonbérlet csak a gazdasági év végére és legalább hat hónappal korábban lehet jogérvényesen felmondani. A nem joghatályos felmondás alatt a haszonbérbeadó által elért anyagi előnyt azonban a haszonbérbe be kell tudni [Ptk. 452. § (1) bek., 455. § (2) bek., 457. § (1) bek.].*

BH1979. 415. *A tanyás ingatlanra kötött haszonbérleti szerződésen alapuló lakáshasználatot a haszonbérlet szabályai szerint kell elbírálni, ha a lakáshasználat a haszonbérbe vett föld rendeltetésszerű megművelésének biztosítását szolgálja. Ha viszont a lakáshasználat a haszonbérlő lakásszükségletének kielégítését szolgálta, a lakás kiürítésére a lakásbérletre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni [Ptk. 452-461. §, 1/1971. (II. 2.) Korm. sz. r., 1/1971. (II. 8.) ÉVM sz. r., PK 387. sz.].*

458. § (1) A haszonbérlő örökösei a mezőgazdasági haszonbérletet a gazdasági év végére akkor is felmondhatják, ha az örökhagyó a gazdasági év végét megelőző hat hónapon belül halt meg.

(2) Az örökösök e jogukat csak a hagyatéki eljárás jogerős befejezésének időpontjától számított harminc napon belül gyakorolhatják.

A haszonbérleti szerződés elsősorban forgalmi jellegű és nem személyhez kötött, ezért a szerződő felek valamelyikének halála nem eredményezi automatikusan a haszonbérleti szerződés megszűnését. A haszonbérlő vagy a haszonbérbeadó örökösei határidőhöz kötött kedvezményes felmondási jogukat gyakorolhatják a törvény alapján, ennek elmulasztása esetén a haszonbérlet tovább folyik és csak az általános szabályok szerint van lehetőség annak megszüntetésére.

Az örökösök - függetlenül, hogy e minőségük végintézkedésen vagy törvényen alapul - a gazdasági év végére akkor is felmondhatják a haszonbérleti szerződést, ha abból a minimális hat hónapos felmondási időnél rövidebb idő van hátra. Felmondási joguk gyakorlása időben korlátozott, e jogukat csak a hagyatéki eljárás jogerős befejezésének időpontjától számított harminc napon belül gyakorolhatják. Ha a haszonbérlő után állagörökös és haszonélvezeti jogot öröklő személy is van, a kedvezményes felmondás joga az utóbbit illeti meg. Akkor illeti meg az állagörököst a haszonbérleti szerződés felmondásának joga, ha a haszonélvezet megváltásra kerül [Ptk. 616. § (3)-(5)], illetve a leszármazó örökösök által kért haszonélvezeti jog korlátozásába a haszonbérelt dolgon való haszonélvezet is beleesik (Ptk. 616. §).

BH2004. 118. *Adós szövetkezet kártérítési felelőssége a földkijelöléssel és árverési értékesítéssel kapcsolatban [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 1991. évi XXV. tv. 12. § (4) és (5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 15. § (2) bek., 16. § (6) bek., 20. §, 21. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (2) bek.].*

BH2000. 71. *A föld haszonbérlete - még ha az hosszabb időre szól is - nem minősül sem tartós földhasználatnak, sem személyi földhasználatnak, mert ezek a föld használatát lehetővé tevő önálló jogcímek. Az érintett földterületet tehát a jogosult a kárpótlási földalapba kijelölheti. A kijelölés államigazgatási eljárás keretében történik, ha azonban a kijelölő egyben a haszonbérleti szerződésnek is alanya, a kijelölés jogszerűsége nem zárja ki a kijelölőnek mint szerződő félnek a szerződésszegését [Ptk. 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 70. § (4) bek., 1991. évi XXV. tv. (Kpt.) 12. § (4)-(5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. (Át.)*

15. § (2) bek., 20. § (1) bek., 45/1968. (XII. 6.) Korm. r. 1. §, 27/1987. (VII. 30.) MT r. 16. § (2) bek., 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (1) bek.].

BH1979. 415. *A tanyás ingatlanra kötött haszonbérleti szerződésen alapuló lakáshasználatot a haszonbérlet szabályai szerint kell elbírálni, ha a lakáshasználat a haszonbérbe vett föld rendeltetésszerű megművelésének biztosítását szolgálja. Ha viszont a lakáshasználat a haszonbérlő lakásszükségletének kielégítését szolgálta, a lakás kiürítésére a lakásbérletre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni [Ptk. 452-461. §, 1/1971. (II. 2.) Korm. sz. r., 1/1971. (II. 8.) ÉVM sz. r., PK 387. sz.].*

459. §

BH2004. 118. *Adós szövetkezet kártérítési felelőssége a földkijelöléssel és árverési értékesítéssel kapcsolatban [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 1991. évi XXV. tv. 12. § (4) és (5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 15. § (2) bek., 16. § (6) bek., 20. §, 21. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (2) bek.].*

BH2000. 71. *A föld haszonbérlete - még ha az hosszabb időre szól is - nem minősül sem tartós földhasználatnak, sem személyi földhasználatnak, mert ezek a föld használatát lehetővé tevő önálló jogcímek. Az érintett földterületet tehát a jogosult a kárpótlási földalapba kijelölheti. A kijelölés államigazgatási eljárás keretében történik, ha azonban a kijelölő egyben a haszonbérleti szerződésnek is alanya, a kijelölés jogszerűsége nem zárja ki a kijelölőnek mint szerződő félnek a szerződésszegését [Ptk. 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 70. § (4) bek., 1991. évi XXV. tv. (Kpt.) 12. § (4)-(5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. (Át.) 15. § (2) bek., 20. § (1) bek., 45/1968. (XII. 6.) Korm. r. 1. §, 27/1987. (VII. 30.) MT r. 16. § (2) bek., 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (1) bek.].*

BH1979. 415. *A tanyás ingatlanra kötött haszonbérleti szerződésen alapuló lakáshasználatot a haszonbérlet szabályai szerint kell elbírálni, ha a lakáshasználat a haszonbérbe vett föld rendeltetésszerű megművelésének biztosítását szolgálja. Ha viszont a lakáshasználat a haszonbérlő lakásszükségletének kielégítését szolgálta, a lakás kiürítésére a lakásbérletre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni [Ptk. 452-461. §, 1/1971. (II. 2.) Korm. sz. r., 1/1971. (II. 8.) ÉVM sz. r., PK 387. sz.].*

Ptké. 65. §

460. § A mezőgazdasági haszonbérlet megszűntével a földet és a többi haszonbérelt dolgot olyan állapotban kell visszaadni, hogy a termelést megfelelő módon azonnal folytatni lehessen.

A haszonbérleti szerződés bármilyen okból is szűnjön meg, a haszonbérelt dolgot vissza kell adni a haszonbérbe adó birtokába. A haszonbérleti szerződés időtartama alatt a haszonbérlőnek fenn kell tartania a dolog állagát és el kell végeznie mindazokat a kisebb javításokat és felújításokat, amelyek szükségessé válnak. Rendeltetésszerűen kell használnia a földet és meg kell őriznie folyamatosan annak termőképességét. Annak érdekében, hogy a föld használata, illetőleg hasznosítása a haszonbérleti szerződés megszűnését követően is folyamatosan biztosítva lehessen, a törvény külön előírja, hogy a mezőgazdasági haszonbérleti szerződés esetében a földet és a haszonbérelt dolgot olyan állapotban kell visszaszolgáltatni, hogy azonnal folytatni lehessen rajta a termelést.

Termőföldre vonatkozó haszonbérleti szerződés bármely okból történő megszűnése esetén a haszonbérlő elviheti az általa létesített berendezési és felszerelési tárgyakat, és követelheti az el nem vihető berendezéseknek, az általa telepített növényzetnek, valamint a talaj minőségének javítását eredményező talajvédelmi beavatkozásoknak és létesítményeknek a szerződés megszűnésekor megállapítható tényleges értékének a megtérítését.

A szerződés fennállása alatt ideiglenes létesített építmények sorsát illetően a felek megállapodása az irányadó. Ha erre nézve külön megállapodás nem volt, a haszonbérlő saját költségén köteles az ilyen építményt lebontani (eltávolítani), és azért kártalanítási igényt sem érvényesíthet. Ha a haszonbérlő a lebontási (eltávolítási) kötelezettségének nem tesz eleget, azt helyette, de az ő költségére a haszonbérbe adó végeztetheti el (1994. évi LV. törvény 20. §).

BH2004. 118. *Adós szövetkezet kártérítési felelőssége a földkijelöléssel és árverési értékesítéssel kapcsolatban [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 1991. évi XXV. tv. 12. § (4) és (5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 15. § (2) bek., 16. § (6) bek., 20. §, 21. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (2) bek.].*

BH2000. 71. *A föld haszonbérlete - még ha az hosszabb időre szól is - nem minősül sem tartós földhasználatnak, sem személyi földhasználatnak, mert ezek a föld használatát lehetővé tevő önálló jogcímek. Az érintett földterületet tehát a jogosult a kárpótlási földalapba kijelölheti. A kijelölés államigazgatási eljárás keretében történik, ha azonban a kijelölő egyben a haszonbérleti szerződésnek is alanya, a kijelölés jogszerűsége nem zárja ki a kijelölőnek mint szerződő félnek a szerződésszegését [Ptk. 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 70. § (4) bek., 1991. évi XXV. tv. (Kpt.) 12. § (4)-(5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. (Át.)*

15. § (2) bek., 20. § (1) bek., 45/1968. (XII. 6.) Korm. r. 1. §, 27/1987. (VII. 30.) MT r. 16. § (2) bek., 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (1) bek.].

BH1979. 415. *A tanyás ingatlanra kötött haszonbérleti szerződésen alapuló lakáshasználatot a haszonbérlet szabályai szerint kell elbírálni, ha a lakáshasználat a haszonbérbe vett föld rendeltetésszerű megművelésének biztosítását szolgálja. Ha viszont a lakáshasználat a haszonbérlő lakásszükségletének kielégítését szolgálta, a lakás kiürítésére a lakásbérletre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni [Ptk. 452-461. §, 1/1971. (II. 2.) Korm. sz. r., 1/1971. (II. 8.) ÉVM sz. r., PK 387. sz.].*

Vegyes rendelkezések

461. § (1) A haszonbérletre - ha a törvény másként nem rendelkezik - a dologbérlet szabályait kell megfelelően alkalmazni.

(2) A mezőgazdasági haszonbérlet szabályait jogszabály a törvénytől eltérően is megállapíthatja.

Amennyiben a Ptk. 452-460. §-ai eltérően nem rendelkeznek, a haszonbérleti szerződésre - mögöttes szabályként - a Ptk.-nak a dologbérletre vonatkozó 423-433. §-ainak rendelkezéseit kell alkalmazni.

A termőföldre vonatkozó, és az 1994. évi LV. törvényben szabályozott eltérő rendelkezéseket már az előzőekben ismertettük. Ehelyütt két külön rendelkezésre térünk ki.

1. elő-haszonbérlet

Termőföldre és tanyára kötendő haszonbérleti szerződés esetén az alábbi sorrendben elő-haszonbérleti jog illeti meg:

a) a volt haszonbérlőt, illetve ha a volt haszonbérlő a tulajdonos hozzájárulásával ültetvényt telepített vagy halastavat létesített, az általa kijelölt személyt feltéve, hogy a haszonbérlet nem a tulajdonos azonnali hatályú felmondása következtében szűnt meg

b) a helyben lakó szomszédot;

c) a helyben lakót.

A b) és c) pontokban jelölt jogosulti csoportokon belül is van törvényi sorrend, mégpedig a következők szerint:

- a családi gazdálkodó

- a nyilvántartási (regisztrációs) számmal rendelkező őstermelő, egyéni mezőgazdasági vállalkozó

- jogi személy és jogi személyiség nélküli más szervezet.

A fentiek alól azonban van kivétel is. Így nem áll fenn az elő-haszonbérleti jog, ha

- a haszonbérleti szerződést közeli hozzátartozók [Ptk. 685. § b) pont] kötötték

- és akkor sem, ha a haszonbérlet tárgya olyan külterületi földrészlet, amely 2002. szeptember 2. napja előtt zártkertinek minősült.

A haszonbérlőt megillető elő-haszonbérleti jog az elővásárlási jog rokon intézménye, ezért a jogszabály által nem rendezett kérdésekben az elő-haszonbérleti jogra is az elővásárlási jog szabályait kell megfelelően alkalmazni (BH2000. 538.).

2. feles-bérlet

A feles-bérleti szerződés alapján a bérlő meghatározott termőföld időleges használatára, és hasznai szedésére jogosult. Köteles ennek fejében a megtermelt termény felét vagy más hányadát a bérbeadónak természetben átadni.

Az 1994. évi LV. törvény a feles-bérletre is a termőföld haszonbérletére vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni, de két fontos kivétellel. Így nem vonatkozik e szerződés-típusra a haszonbérlet időtartamának felső határára, valamint a haszonbérelhető terület nagyságára vonatkozó rendelkezés.

BH2004. 118. *Adós szövetkezet kártérítési felelőssége a földkijelöléssel és árverési értékesítéssel kapcsolatban [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 1991. évi XXV. tv. 12. § (4) és (5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. 15. § (2) bek., 16. § (6) bek., 20. §, 21. §, 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (2) bek.].*

BH2000. 71. *A föld haszonbérlete - még ha az hosszabb időre szól is - nem minősül sem tartós földhasználatnak, sem személyi földhasználatnak, mert ezek a föld használatát lehetővé tevő önálló jogcímek. Az érintett földterületet tehát a jogosult a kárpótlási földalapba kijelölheti. A kijelölés államigazgatási eljárás keretében történik, ha azonban a kijelölő egyben a haszonbérleti szerződésnek is alanya, a kijelölés jogszerűsége nem zárja ki a kijelölőnek mint szerződő félnek a szerződésszegését [Ptk. 452-461. §-ai, 1987. évi I. tv. 43. §, 70. § (4) bek., 1991. évi XXV. tv. (Kpt.) 12. § (4)-(5) bek., 15. § (1) bek., 1992. évi II. tv. (Át.) 15. § (2) bek., 20. § (1) bek., 45/1968. (XII. 6.) Korm. r. 1. §, 27/1987. (VII. 30.) MT r. 16. § (2) bek., 104/1991. (VIII. 3.) Korm. r. 26. § (1) bek.].*

BH1995. 461. *A szövetkezet tulajdonából kikerült földön fennálló haszonbérlet nem szűnik meg; a haszonbérbe-adói jog a részaránytulajdont vagy a kárpótlás útján tulajdonjogot szerző tulajdonost illeti meg [Ptk. 194. §, 319. § (1) bek., 339. § (1) bek., 432. § (3) bek., 461. § (1) bek., 1991. évi XXV. tv., 1992. évi I. tv. (Szvt.), 1992. évi II. tv. (Ámt.) 13. § (1) bek. b) pont, 14. § 1993. évi II. tv. 14. §].*
BH1992. 396. *Ingatlan haszonbérlőjét és lakás bérlőjét a bérleti jogviszonyból keletkezett követelésének kiegyenlítetlensége címén a bérlet megszűnése után visszatartási jog nem illeti meg [Ptk. 433. § (2)-(3) bek., 461. § (1) bek.].*
BH1979. 415. *A tanyás ingatlanra kötött haszonbérleti szerződésen alapuló lakáshasználatot a haszonbérlet szabályai szerint kell elbírálni, ha a lakáshasználat a haszonbérbe vett föld rendeltetésszerű megművelésének biztosítását szolgálja. Ha viszont a lakáshasználat a haszonbérlő lakásszükségletének kielégítését szolgálta, a lakás kiürítésére a lakásbérletre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni [Ptk. 452-461. §, 1/1971. (II. 2.) Korm. sz. r., 1/1971. (II. 8.) ÉVM sz. r., PK 387. sz.].*

XXXIX. fejezet

A letét

462. § (1) Letéti szerződés alapján a letéteményes köteles a letevő által rábízott dolgot időlegesen megőrizni.
A letét a napi élet gyakran előforduló szerződés típusa. Szállodák, ruhatárak, éttermek, bankok stb. gyakran kötelesek jogszabály, vagy szerződés alapján dolgok átvételére, megőrzésére és ezzel kapcsolatban felelősségvállalásra. Amellett, hogy naponta előforduló szerződésekről van szó, a szerződés jellegéből eredően gyakoriak a letéti szerződéseken alapuló peres eljárások, ahol a Pp. 164. §-a szerinti bizonyítási szabályoknak az átlagosnál nagyobb a jelentőségük.
Az (1) bekezdés értelmében a letét valamely dolog időleges megőrzését célzó megállapodás. Az őrzési kötelezettség értelmezésével kapcsolatban azt kell kiemelni, hogy maga az őrzés nem merül ki abban, hogy a letéteményes a dolognak helyet enged, viszont odáig sem terjed, hogy a letéteményes az őrzés érdekében folytonos pozitív cselekvést lenne köteles kifejteni. E helyett általában olyan magatartást, gondosságot kell tanúsítania, amellyel a dolgot az elveszésnek, rongálódásnak, sérülésnek a körülmények szerint számításba veendő veszélyétől megóvhatja. Vagyis az általános gondosság szabályai szerint kell eljárnia, függetlenül attól, hogy ingyenes, vagy visszterhes szerződést kötött-e a letevővel.
A szerződés alanyai: a letevő és letéteményes.
Letéti szerződést mindkét pozícióban akár természetes, akár jogi személy köthet. Nincs megkötöttség a letéteményest illetően sem, ezért az őrzési tevékenységet lehet vállalni főfoglalkozásszerűen, foglalkozásszerűen (ez általában a gazdálkodó szervezetekre jellemző), eseti jelleggel és szívességi alapon is. A főtevékenység vagy főfoglalkozás mellett járulékos szolgáltatásként is megjelenhet őrzési kötelezettség. Általában ez a helyzet amikor szálloda, fürdő, kávéház, étterem, fodrászüzlet, stb. a főfoglalkozású tevékenysége mellett őrzési kötelezettséggel járó letéti tevékenységet is ellát, mégpedig a jogszabályi előírásoknak megfelelő körben és mértékben (a letét különös nemei, Ptk. 467-472. §).
A szerződés tárgya: közvetlen tárgya a letevő által letett dolog időleges megőrzése, közvetett tárgya az a dolog, amellyel kapcsolatban az őrzési kötelezettség fennáll.
A letéteményest az őrzés kötelezettsége a birtokába került (letett) dologra terheli, ezért értelemszerűen nem lehet a szerződés tárgya ingatlan. Ha a felek ingatlan őrzésében állapodnak meg, az nem minősíthető letéti szerződésnek. (A konkrét megállapodás tartamától függően általában vállalkozási, megbízási, vagy ezek kombinációjaként létrejött vegyes szerződésből eredhet az ingatlan őrizetét is magába foglaló kötelezettség.)
A szerződés tipikus szolgáltatása: a letevő érdekében vállalt őrzési kötelezettség. A kötelezettség-vállalás időlegessége is ennek alapján értelmezendő, ezért a szerződést a felek határozott, de határozatlan időre is köthetik.
Az ellenszolgáltatás: a díj. A letéti szerződés - a megbízáshoz hasonlóan - lehet visszterhes és ingyenes is [Ptk. 465. § (1)].
A szerződés létrejöttére az általános szabályok az irányadóak. A törvény a letétre külön alakszerűséget nem rendel, ezért a szerződés írásban, a felek egybehangzó szóbeli megállapodásával, de ráutaló magatartásával is létrejöhet [Ptk. 216. § (1)].
A letéti szerződés nem reálszerződés, vagyis a szerződés létrejöttéhez a dolog tényleges átadására nincs szükség. Ha a dolog átadása a szerződés megkötésekor nem történt meg, a létrejött szerződés alapján

bármelyik fél követelheti a teljesítést, ami a letevő esetében abból áll, hogy a letéteményes őrizetre vegye át a dolgot, a letevő pedig a dolgot őrzési célból bocsássa a letéteményes birtokába.
Elhatárolás:
1. Letét és felelős őrzés:
A felelős őrzés és a letét közötti jellegbeli azonosság a mindkét jogintézményben megjelenő őrzési, megőrzési kötelezettség. A leglényegesebb különbség, hogy míg a letéti szerződésnél az őrzési kötelezettség alapja a felek szerződéses megállapodása, addig a felelős őrzés a jogszabály előírásán alapszik (Ptk. 196-197. §), ezért az utóbbira irányadó szabályok kógensek, míg a letéti szerződés szabályai diszpozitívek.
Természetesen a két jogintézmény közötti átfedések minősítési vitákat is kiválthatnak, illetőleg az őrzési kötelezettség jogalapja válthatja egymást. Így például a letéti szerződéssel kapcsolatban is felmerülhet utóbb a felelős őrzés szabályainak az alkalmazása, ha például a letevő megtagadja a dolog visszavételét [Ptk. 466. § (4)].
2. Letét és megbízás:
A letétnek - több szerződéshez hasonlóan - a megbízás (Ptk. 474-483. §) a mögöttes szerződésfajtája, bár a jogi szabályozás módja eltérő. Míg például a megbízási elemeket hordozó bizományi szerződésnél a törvény utaló szabállyal [Ptk. 513. § (2)] a mindkét szerződés-típusra azonosan irányadó rendelkezéseket külön szabályozza, a letéti szerződésnél azokat önállóan nevesíti. Kivétel ez alól az az eset, amikor a letéteményes nemcsak őrzést, hanem kezelést is vállal, mert erre az esetre a törvény kifejezetten a megbízás szabályait rendeli alkalmazni [Ptk. 464. § (1)].
Tartalmi sajátosságaikra figyelemmel a letéti szerződést az őrzésre irányuló megbízás külön nevesített szerződés-típusának tekinthetjük. A megbízással kapcsolatban felmerülő őrzés azonban speciális sajátosságokat mutat fel, melyek közül kettőt célszerű kiemelni: egyrészt azt, hogy a letétnél az őrzés egyértelmű és kizárólagos feladatként jelenik meg, másrészt azt, hogy a szerződésben megjelölt őrzési előírásokon és a gondosság általános követelményein felül nincs szükség arra, hogy a letevő még külön utasítási joggal is rendelkezzen a letéteményes felé. Például ügyvédi letét esetében a letett dolgot a letéteményesnek minősülő megbízott a tőle elvárható gondossággal köteles őrizni, mégpedig úgy, hogy a megbízás alapján kötendő szerződés időpontjában letett ingósággal a letevő rendelkezhessen. Abban a tekintetben azonban már nincs utasítási joga a megbízónak (úgyis mint letevőnek), hogy pontosan megszabja azt, hogy a letett takarékbetétkönyv őrzését milyen eszköz igénybevételével lássa el, mint ahogy arra sem, hogy ha a letét tárgya készpénz, a pénzösszeget az ügyvéd melyik banknál nyitandó betétkönyvben helyezze el.
Azonos viszont e két szerződés-típusnál, hogy egyik sem eredmény-kötelem.
Erőteljesebb a különbség a megbízás és a letét közt azokban az esetekben, amikor a letéteményest szigorúbb, ún. custodia-felelősség terheli (így például a szálloda, vendéglátó üzemek felelőssége a vendégnek az ezen egységekben elhelyezett dolgaiért). Ebben az esetben ugyanis a letéteményes általában a vétkességtől függetlenül felel a dologban bekövetkezett károkért, vagy a dolog elpusztulásáért.
3. Elhatárolási kérdések általában azoknál a szerződéseknél merülnek fel, ahol ugyancsak van őrzési elem. A bérlet, fuvarozás, szállítmányozás, haszonbérlet, vállalkozás stb. mellékkötelezettségként tartalmaz őrzési, megóvási kötelezettséget. Míg azonban a letéti szerződésnél mindig főkötelem az őrzés, más szerződéseknél az őrzési, megóvási kötelezettség nem domináns, hanem csak másodlagos jelentőséggel bíró kötelem. Az elhatároló elem tehát a felek szerződési akarata. Például a letéti és a haszonkölcsön szerződés közötti elhatárolásra jó példa az az eset, amikor a felperes a hangszerekből álló értékes magángyűjteményét átadta az alperesnek azzal, hogy azokat kiállításon mutassa be. Ezt a szerződést nem lehet letéti szerződésnek minősíteni, hiszen az egyrészt nem a letevő érdekében jött létre, másrészt pedig nem az alperes őrzési kötelezettség-vállalására irányult. A felek közötti szerződés ezért haszonkölcsön szerződés, és az alperes őrzési kötelezettsége is ebből fakad. Ha a dolgot a szerződés tartama alatt kár érte, a felelősség szabályai is e szerint alakulnak (BH1988. 449.).
4. Az ún. vegyes szerződési elemek egyértelműen jellemzik a letét egyes különös nemeit. De hasonlóképpen több vegyes szerződés mutatható ki a munkaviszonyhoz, vagy az ilyen jelleggel folytatott megbízási tevékenységhez kötődő letéti szerződések körében. Így ún. munkáltatói letét-nek minősül az az eset, amikor a dolgozó a munkahelyén, vagy a munkavégzés területén az utcai ruházatát a munkáltató által az átöltözés céljára biztosított helyen kialakított öltözőszekrényben helyezi el. Ezekben az esetekben is a jogviszony domináns része a munkaviszony, járulékos része a munkáltató őrzési kötelezettsége.
Az ilyen szerződésekből eredő jogvitákat a szerződés általános szabályainak, másrészt a jelleg szempontjából legközelebb eső szerződés-típusra vonatkozó szabályoknak a megfelelő alkalmazásával kell eldönteni (BH1983. 35.).

5. Problémát jelent a gyakorlatban az - a nem ritkán előforduló - eset is, amikor a bíróságnak abban kell állást foglalnia, hogy a felek szerződése - fő vagy mellékkötelezettségként - magába foglalja-e az őrzési kötelezettséget. Ez a kérdés leginkább a díjazás ellenében történő terület-használat körében merül fel, például a közterületi parkolók esetében is. A gyakorlat a letéti szerződés meghatározó elemeinek - a dolog átvételének és az őrzési kötelezettség kifejezett vállalásának - hiányában az ilyen szerződést nem minősíti területhasználattal vegyes letéti szerződésnek. Az ezt vitatók ellenérve szerint viszont a szerződés értékelhető akként is, hogy az - a közterület kezelőjének ráutaló magatartása mellett - az őrzési kötelezettség elvállalására is kiterjedt.

De például azzal, hogy a rendőrség lefoglalja az ellopott személygépkocsit, a gépjármű tulajdonosa és a rendőrség között nem jön létre letéti szerződés. Ezért ha a tárolás során a gépkocsit kár éri, vagy a tárolással költségek merülnek fel, a felelősség szempontjából a szerződésen kívüli károkozás szabályai az irányadóak (BH1997. 440.).

(2) A dolog átvételét a letéteményes megtagadhatja, ha olyan körülmények következnek be, amelyeknél fogva a már letétbe helyezett dolog visszavételét követelhetné [466. § (2) bek.].

Már utaltunk arra, hogy a letéti szerződés létrejöttéhez a dolog átadása nem szükséges. Ha a szerződés megkötése és a dolog átvétele időben nem esik egybe, a letevő a dolog őrzésre történő átvételét, a letéteményes pedig a dolog átadását követelheti. A felek körülményeiben azonban a szerződéskötést követően olyan változás következhet be, ami alapot adhat arra, hogy a letéteményes a dolog átvételét megtagadja, vagy a letevő tagadja meg a dolognak a letéteményes részére való őrzési kötelezettség mellett történő átadását.

A megkötött szerződés alapján az őrzési kötelezettség alóli mentesülés kivételes szabályt jelent, és általában a letéteményesnek ad jogi védelmet. A letéteményesnek ugyanis jelentős kárt okozna az az eset, ha a szerződéskötés után a körülményeiben beállott kedvezőtlen változás esetén is kárfelelősségi vonzattal fennmaradna az őrzési kötelezettsége.

E bekezdés rendelkezése ezért az ún. clausula rebus sic stantibus elvének érvényesülését a letéteményest illetően, de feltételekhez kötötten megengedi. A letéteményes utóbb a dolog átvételét csak akkor tagadhatja meg, ha olyan körülmények következtek be, ami miatt a már letett dolog visszavételét követelhetné meg. Ez általában az az eset, ha a dolog biztonságos őrzése az átvétel időpontjában már kétséges. A letéteményes nagymértékben megnehezült helyzete is okot adhat arra, hogy a dolog átvételét megtagadja. Az azonban kiemelendő, hogy e jog csak azokat a személyeket illeti meg, akik a dolog őrzését nem foglalkozásszerűen látják el.

Az erre vonatkozó szabályokat részleteiben a Ptk. 466. § (2) bekezdéséhez fűzött magyarázatnál ismertetjük.

BH2001. 424. *Ha a vállalkozó a javítása céljából átvett gépkocsi őrzése során nem úgy jár el, ahogy az az adott helyzetben elvárható, felel az üzleti kockázata körébe tartozó kárért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 462. §].*

BH1999. 469. *I. Kárpótlási jegyek ún. privatizációs letétbe helyezése esetén irányadó szabályok [Ptk. 462. § (1) bek., 466. § (1) bek.].*

BH1996. 314. *A vállalkozó kártérítési felelőssége a gépkocsi megőrzését magában foglaló vállalkozási szerződés megszegése miatt [Ptk. 389. §, 462. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1992. 413. *A letéti szerződés szabályainak alkalmazása a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésben meghatározott időpontig át nem vett termék tárolása esetén [Ptk. 462-465. §].*

BH1989. 271. *A könyvkiadó alkalmazottja által szerkesztőségi elbírálás céljából átvett mű elvesztésével a szerzőnek okozott kárért a munkáltató felelős. Kártérítés címén megítélt kifizetéssel kapcsolatban a Művészeti Alapot járulék nem illeti meg [Ptk. 312. § (2) bek., 348. § (1) bek., 462. § (1) és (2) bek., 43/1983. (XI. 20.) MT sz. r. 2. § (3) bek., 4. § (1) bek.].*

BH1989. 190. *Szállítmányozási vállalat kárfelelőssége a raktárában elhelyezett áru megsemmisüléséért [Ptk 462. § (1) bek., 318. §, 348. §, 339. §, 1979. évi 13. sz. tvr. 25. § e) pont, 1978. évi 18. sz. tvr. 15. §].*

BH1989. 28. *A jogosított harmadik személy a javára kötött letéti szerződés megszegése esetén közvetlenül érvényesítheti a szerződésszegésből származó igényét a letéteményessel szemben [Ptk. 233. § (1)-(2) bek., 462. § (1) bek., 466. § (1) és (4) bek.].*

BH1988. 449. *Magángyűjtemények kiállításra történő átadásával kapcsolatos jogviszony minősítése és a kiállító kártérítési felelőssége [Ptk. 462. § (1) bek., 583. § (1) bek., 584. s (1) bek., 318. § (1) bek., és 339. § (1) bek.].*

BH1983. 35. *A különböző szerződéstípusok jellemzőit vegyesen tartalmazó szerződésekkel kapcsolatos vitákat egyrészt a szerződések általános szabályainak, másrészt a jelleg szempontjából legközelebb eső szerződéstípusra vonatkozó szabályoknak megfelelő alkalmazásával kell eldönteni [Ptk. 423. §, 462. § (1) bek.].*

BH1979. 381. *Letéti szerződés alapján a letéteményes nem válik tulajdonosává a raktárban keletkezett leltártöbbletnek [Ptk. 462. § (1) bek., 464. § (1) bek., 55/1970. (XII. 30.) PM sz. r.].*

A felek jogai és kötelezettségei

463. § (1) A letéteményes a dolgot a szerződésben meghatározott módon köteles őrizni. A dolgot nem használhatja, és más őrizetébe nem adhatja, kivéve, ha ebbe a letevő beleegyezett, vagy ez a letevőnek károsodástól való megóvása érdekében szükséges; e tilalom megszegése esetében felelős minden kárért, amely enélkül nem következett volna be.

(2) A letéteményes a jogosan igénybe vett harmadik személy magatartásáért úgy felel, mintha a dolgot ő maga őrizte volna. Ha azonban a harmadik személy igénybevételét a letevőnek károsodástól való megóvása tette szükségessé, az igénybe vett személyért a letéteményes nem felelős, ha bizonyítja, hogy e személy kiválasztása, utasításokkal való ellátása és ellenőrzése terén úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

A letéteményes a főkötelezettségét - az őrzést - személyesen köteles ellátni és a dolgot nem használhatja. Ezeket a szigorú kötelmeket főszabályként kell alkalmazni, amitől a letéteményes csak a letevő megengedő hozzájárulása esetén térhet el. Kivétel ez alól az az eset, amikor a harmadik személy igénybevételét vagy a dolog használatát a letevőt károsodástól megóvása teszi szükségessé, mert ebben az esetben arra a letéteményes hozzájárulás nélkül is jogosult. Ilyen indokolt eseti használat lehet az, ha a tatarozásra szoruló gépkocsi tárolóból a letéteményes a gépkocsit azért viszi más helyre - és ezalatt a gépkocsit ideiglenesen használatba veszi -, mert ellenkező esetben a tatarozással összefüggésben a gépkocsiban károsodás következne be.

Itt is ki kell emelni azonban, hogy ha a felek a szerződésben állapodnak meg abban, hogy a kötelezettet a dolog őrizetén túlmenően a használat joga is megilleti, akkor nem letéti szerződésről van szó, hanem általában haszonkölcsön vagy bérleti szerződésről - attól függően, hogy a használat ingyenes vagy visszterhes.

Az eseti használattól eltér a dolog kezelése, amely folyamatos tevékenységet követel meg a letéteményestől.

A letéteményes felelőssége:

- Megengedett használatkor, illetve ha az eseti használatot a károsodástól megóvás indokolta, valamint a harmadik személy engedéllyel történt igénybevétele esetén az általános felelősségi szabályok érvényesülnek, azaz az ebből eredő károkért a letéteményes csak felróhatóság esetén felel.

- A dolog jogosulatlan használata, vagy harmadik személy jogosulatlan igénybevétele esetén a letéteményes felelőssége a legszigorúbb felelősség: vagyis felel minden kárért, ami enélkül nem következett volna be, még a vis maiorért is. A felelősség csak annak bizonyításával menthető ki, hogy a kár a jogosulatlan eljárástól függetlenül is bekövetkezett volna.

- Ha a harmadik személy közreműködésének igénybevételét a letevő károsodástól megóvása indokolta, a letéteményes felelőssége aszerint alakul, hogy e harmadik személy kiválasztása, utasítással ellátása és ellenőrzése terén eleget tett-e az általában elvárhatóság követelményének. Ha igen, a harmadik személyért nem felel. Ha azonban nem, e harmadik személyért úgy felel, mintha maga járt volna el. A felelősség alóli mentesülés feltételeit ebben az esetben a letéteményesnek kell bizonyítani.

EBH2001. 415. *A dolog eladásával megbízott személy, a dolog átvételével mint letéteményes az általános szabályok szerint felel [Ptk. 463. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH2000. 459. *A vámhatóság által lefoglalt jövedéki áru őrzésére és tárolására vonatkozó letéti szerződésből eredő kötelezettségét megszegő letéteményes kártérítési felelőssége [Ptk. 312. § (2) bek., 318. §, 339. § (1) bek., 355. § (1) bek., 360. § (1) bek., 463. § (1) bek., 466. § (1) és (4) bek., 1993. évi LVIII. tv. 68. §, 1995. évi LXVIII. tv. 29. §, 13/1979. (VIII. 10.) IM r. 12. § b) és d) pont.].*

BH1997. 440. *Az ellopott személygépkocsi lefoglalásával a károsult nem válik letevővé, s a rendőrség sem kerül letéteményes pozíciójába. Így a felelősség szempontjából a szerződésen kívüli szabályok alkalmazására kerülhet sor [Ptk. 339. § (1) bek., 463. § (2) bek., Be. 101. § (2) bek., 117/1984. (IV. 12.) IM-BM-PM-Legf. Ü. ut. 8. § (1) bek.].*

BH1992. 413. *A letéti szerződés szabályainak alkalmazása a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésben meghatározott időpontig át nem vett termék tárolása esetén [Ptk. 462-465. §].*

464. § (1) A letéteményes kötelezettsége a kezelésre csak akkor terjed ki, ha a kezelést kikötik, vagy a letett dolog természete azt szükségessé teszi; ebben a vonatkozásban a megbízás szabályait kell alkalmazni.

A letéteményest a fő kötelezettségén (a dolog őrizete) túlmenő kezelési kötelezettség csak akkor terheli, ha ezt a felek kikötik, vagy ezt a dolog természete szükségessé teszi. A kezelés az őrzési tevékenységet meghaladó,

folyamatos többletmunkát (külön felszerelést, nagyobb aktivitást stb.) feltételező tevékenység (például az őrzésre átvett állat gondozásával együttjáró feladatok ellátása, vagy ha a letéteményes az őrzött gépkocsi rendszeres karbantartását is vállalja).

Ha a felek a kezelést kikötötték - függetlenül attól, hogy az őrzési díjazás tekintetében miként állapodtak meg - a kezelésért a letéteményest ettől függetlenül díjazás illeti meg, kivéve, ha a kezelést a letéteményes ingyenesen vállalta.

A kezelési tevékenység rokonítható a megbízási tevékenységgel, ezért a díjazási szabályok is a megbízásra irányadó szabályok szerint veendők figyelembe. Eszerint főszabályként a kezelést is vállaló letéteményest akkor is megilleti a díjazás, ha az őrzést egyébként ingyenesen vállalta, illetőleg őt akkor is megilleti a díjazás, ha a kezelési tevékenysége nem volt eredményes. A megbízó azonban a díjat csökkentheti, illetve kifizetését megtagadhatja, ha bizonyítja, hogy az eredmény részben, vagy egészben olyan okból maradt el, amelyért a megbízott a felelős: azaz az eljárás szakszerűtlensége, vagy a kellő gondosság hiánya egyértelműen bizonyítható.

(2) A letéteményes köteles a letevőt a letétre vonatkozó minden lényeges körülményről értesíteni; ennek elmulasztásából eredő károkért felelős.

A letéteményest az általános tájékoztatási kötelezettséget [Ptk. 277. § (3)] meghaladó értesítési kötelezettség terheli. Köteles ugyanis a letevőt a dolog minden lényeges tulajdonságáról tájékoztatni. Ez a kötelezettség nem korlátozódik az őrizettel kapcsolatos tájékoztatásra, de vonatkozik arra az esetre is, amikor a letéteményes ezt meghaladó kezelési tevékenység ellátására is köteles. Így tájékoztatnia kell a letevőt például arról, hogy az ingóság további biztonságos őrizetét csak beruházást igénylő további biztonsági berendezések felszerelése mellett lehet ellátni, vagy hogy az árukészlet romlásnak indult, megrongálódott, stb.

Ha ezt elmulasztja az ebből eredő károkért akkor is felelős, ha a dolog elveszése, megrongálódása, megromlása nem vezethető vissza az ő tevékenységére, vagy az ő magatartásától függetlenül következett be.

BH1979. 381. *Letéti szerződés alapján a letéteményes nem válik tulajdonosává a raktárban keletkezett leltártöbbletnek [Ptk. 462. § (1) bek., 464. § (1) bek., 55/1970. (XII. 30.) PM sz. r.].*

465. § (1) A letevő díj fizetésére köteles, kivéve ha a körülményekből, különösen a felek viszonyából arra lehet következtetni, hogy a letéteményes a megőrzést ingyen vállalta. A díj utólag jár, és magában foglalja a megőrzéssel rendszerint együttjáró költségeket.

(2) A letéteményes egyéb szükséges költségei megtérítését követelheti.

(3) A szükséges költségek megtérítését a letéteményes akkor is követelheti, ha a letét egyébként ingyenes.

(4) A letéteményest díjkövetelése és költségei biztosítására zálogjog illeti meg a letevőnek azokon a vagyontárgyain, amelyek a letét következtében kerültek birtokába.

A letevő fő kötelezettsége a díj megfizetése, kivéve ha a szerződés ingyenes. Egyértelműen ingyenes a letéttel járó őrzési kötelezettség (vagy az ezt meghaladó kezelési kötelezettség is), ha a felek ebben egyértelműen így állapodtak meg. Ha azonban a felek a díjazást illetően nem állapodtak meg, a visszterhesség törvényi vélelme [Ptk. 201. § (1)] alapján a letéteményest díj illeti meg. Nem érvényesül a vélelem, ha a felek körülményeiből, kapcsolatából az őrzési kötelezettség ellenszolgáltatás nélküli vállalása következik. Vita esetén a letevőt terheli annak bizonyítása, hogy a szerződés ingyenes volt. A kezelési kötelezettségre is kiterjedő megállapodás esetén a kezelés csak akkor ingyenes, ha ennek feltételei e körben is fennállnak. Önmagában tehát az őrzés ingyenes vállalásából nem következik, hogy a letéteményes a kezelést is ellenszolgáltatás nélkül vállalta.

A díj mértéke szabad megállapodás tárgya, és utólagosan jár.

A szabad díjmegállapodás körében a Ptk. 201. § (1) és (2) bekezdésben, illetőleg a Ptk. 202. §-ában írt szabályra kell figyelemmel lenni.

A szerződéses szabadság elvéből következően nincs akadálya annak, hogy a felek a díj eltérő esedékességében állapodjanak meg.

A díj megállapításakor a felek általában az előre látható, és felszámítható költségeket veszik számba és ennek alapján határozzák meg az őrzési és - ha erre a megállapodás kiterjed - a kezelési díjat. A megállapodás szerinti díj ezért az őrzéssel (kezeléssel) rendszerint együttjáró költségeket magába foglalja.

A vita a felek között általában akkor alakul ki, ha a szerződés megkötése után és annak folyamatban léte alatt utóbb merülnek fel olyan költségek, amelyekkel a felek a szerződéskötéskor nem számoltak, vagy amelyeknek az indokoltsága és a letevőre való áthárítása vitatható.

A törvény értelmében a felmerült szükséges költségeket a letevő köteles megtéríteni. E kötelezettség akkor is terheli, ha egyébként az őrzés ingyenes volt. Általában szükségesnek minősül az a költség, ami azért merült fel, mert a szerződéskötés után olyan körülményváltozások következtek be, amelyek a fokozottabb őrzéshez szükséges berendezések beszerzését, vagy további személyzet felvételét indokolták.

(Ilyen esetekben a feleknek lehetőségük van arra is, hogy a Ptk. 240. §-a szerint a díjkikötés tekintetében módosítsák a szerződésük tartalmát, vagy ha a felemelt díj megfizetését a letevő már nem kívánja, úgy a szerződés megszűnését eredményező felmondási jogát gyakorolja.)

Ugyanakkor említésre érdemes, hogy a letéti szerződés bizalmi jellegéből folyóan a letéteményest tájékoztatási kötelezettség terheli, ha az őrzési kötelezettség kockázatos volta miatt a továbbiakban azt csak olyan feltétellel vállalja, ha a felek valamelyike a vagyontárgy védelme érdekében biztosítási szerződést köt. Bár a Ptk. 548. §-a értelmében a letéteményes - mint a vagyontárgy megóvásában érdekelt - önállóan köthet vagyonbiztosítási szerződést, a biztosítási díjak mint szükséges költségek megtérítését csak akkor követelheti, ha a biztosítási szerződés megkötésére a letevővel egyetértésben került sor.

A letevő szerződésszegését jelenti különösen, ha a kikötött díjat és költségeket az esedékességkor nem fizeti meg. Ennek biztosítására a letéteményest zálogjog illeti meg a letevőnek azokon a tárgyain, melyek a letét folyamán kerültek a birtokába.

A letevőt is terheli tájékoztatási kötelezettség. Ha ugyanis a letevő a szerződés megkötésekor nem tájékoztatja a letéteményest a dolog lényeges tulajdonságairól, az ebből eredő károkat - függetlenül attól, hogy az a letett dologban, vagy a letéteményes vagyonában következett be - megtéríteni, illetve viselni köteles.

BH1992. 413. *A letéti szerződés szabályainak alkalmazása a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésben meghatározott időpontig át nem vett termék tárolása esetén [Ptk. 462-465. §].*

A letét megszűnése

466. § (1) A letevő a dolgot bármikor visszakövetelheti; a letéteményes pedig a letéti szerződést, ha a letét időtartamát a szerződésben nem állapították meg, tizenöt napi felmondással bármikor megszüntetheti.

(2) Ha a szerződésből a letét időtartama megállapítható, a letéteményes a dolgot ennek az időnek az elteltével köteles visszaadni, a letevő pedig visszavenni. Ezt megelőzően a letéteményes a dolog visszavételét csak akkor követelheti, ha a dolog biztonsága veszélyben van, vagy ha a dolog őrizetét nem foglalkozása körében látja el, és a szerződéskötéskor általa nem ismert olyan körülmények következtek be, amelyek a dolog további őrizetét számára nagymértékben megnehezítik.

(3) Ha a díjazott letét a szerződésből megállapítható idő eltelte előtt szűnik meg, a letevő a díj arányos részét köteles megfizetni. Ha a letétet a letéteményes szüntette meg, a letevő a díjból levonhatja azt a kárt, amely őt a dolog idő előtti visszaadásából érte.

(4) A letétbe helyezett dolgot az őrzés helyén kell visszaadni. Ha a letevő a dolog visszavételét megtagadja, a felelős őrzés szabályait kell alkalmazni.

A letét megszűnésének tárgyalásánál is kiemelendő az, hogy a letéti szerződésben a megbízáshoz hasonlóan erős a bizalmi elem. Emellett a szerződés alapvetően a letevő érdekeit szolgálja, különösen ha a letéteményes jogszabály alapján köteles szerződést kötni. E két szempont miatt e szerződési típus esetén az általagosnál könnyebb a szerződés megszüntetése.

Felmondás a letevő részéről

A letevő mind a határozott idejű, mind a határozatlan idejű letétnél a dolgot bármikor indokolás nélkül visszakövetelheti, de a visszavételig terjedő időre köteles arányos díj és költségfizetési kötelezettségének a teljesítésére.

Lényegében a rendezésnek ez a módja is kiemeli a letéti szerződésnek azt a sajátosságát, hogy az a letevő érdekében jön létre, és ezért szükségtelen lenne, hogy a dolog még akkor is letéteményes birtokában maradjon, amikor a letevő az őrzésről már maga tud gondoskodni. Amennyiben a letevő bizalma megrendül, úgy ebben az esetben is indokolatlan volna a szerződés további fenntartása.

A letevőt határozott időtartamú szerződés esetén is megilleti az azonnali hatályú felmondás joga. A letét bizalmi jellegéből következik, hogy a letevőnek a döntését nem kell indokolnia.

Az azonnali hatályú felmondással a letéteményest sem éri hátrány, miután a szerződés megszüntetéséig a dolog kiadásával egyidejűleg a letevő arányos díját és szükséges költségét köteles megfizetni.

Felmondás a letéteményes részéről

A letéteményes a határozatlan időre kötött szerződést bármikor tizenöt napra felmondhatja.

A határozott időre kötött letéti szerződés esetén a letéteményes idő előtt általában nem követelheti a dolog visszavételét, kivéve, ha

- a dolog biztonsága veszélyben van,

- az őrzést nem foglalkozásszerűen látja el, és

- a körülményeiben bekövetkezett lényeges változás miatt az őrzést a határozott idő bekövetkezéséig már nem tudja ellátni.

E feltételeknek együttesen kell fennforogniuk.
Nyilvánvaló, hogy nem várható el attól a letéteményestől a határozott ideig való őrzés, aki például kisebb lakásba költözve már nem tudja a letevő nagyméretű bútorait tárolni, elszállítani stb. Szívességi letéti szerződések esetén a letéteményessel szembeni elvárhatóság kisebb annál, mint aki az őrzést ellenérték fejében vállalta, még inkább annál, aki az őrzéssel foglalkozásszerűen foglalkozik. Ez utóbbinak ugyanis már a szerződésköténkor kellő körültekintés mellett gyakorlatilag minden olyan lehetséges esetre fel kell készülnie, ami a határozott ideig való őrzési kötelezettséget megszakíthatja (például tudja azt, hogy a tárolásra alkalmas helyiségét egy éven belül lebontják és mégis két évre vállal nagyméretű tárgyak őrzésére kötelezettséget).
Megilleti a letéteményest az arányos díj és felmerült szükséges költsége akkor is, ha a szerződést ő szüntette meg. Viszont a dolog idő előtti visszaadásából eredő kárainak megtérítését a letevő követelheti a letéteményestől, feltéve hogy azzal okozati összefüggésben bizonyított kára keletkezett. A Ptk. 466. § (3) bekezdés szabályából következően azonban a szerződés idő előtti megszüntetése miatt kártérítési kötelezettség csak a díjazott letéti szerződés alapján terheli a letéteményest. Ha a letéteményes a szerződést idő előtt szünteti meg, de az őrzési kötelezettséget ingyenesen látta el, akkor kártérítési kötelezettség azért nem terheli, mert ez az eset általában vagy azért következik be, mert a letéteményes olyan körülmények közé került, amikor az őrzési kötelezettségének már nem tudna eleget tenni, vagy a letevő érdekében álló volt a letéti szerződés idő előtti megszüntetése.
A felmondási szabályoktól a felek közös egyetértéssel eltérhetnek, mert az eltérést a törvény nem tiltja.
A szerződés lejártakor (megszűnésekor) a letéteményes köteles kiadni a dolgot, illetőleg a letevő köteles azt átvenni.
E kötelezettségek megsértésére a szerződésszegés általános szabályai (a jogosulti, illetve kötelezetti késedelemre irányadó Ptk. 298-299. §, Ptk. 302-303. §) alkalmazandóak, annak a kiemelésével, hogy egyik fél sem tanúsíthat a letett dologgal kapcsolatban közömbös magatartást, ha akár a letevő az átvétellel, akár a letéteményes a kiadással késedelembe esik.
A letevő átvételi késedelme esetén a letéteményes helyzetére a felelős őrzés szabályai az irányadóak [Ptk. 466. § (4)]. Az átvételi késedelem következményeként a letéteményes késedelembe esése kizárt, emellett a letevő köteles a felelős őrzésből eredő költségeket is megtéríteni függetlenül attól, hogy utóbb a késedelmét kimentette -e.
Ha a letéteményes tagadja meg a dolog kiadását, kártérítési kötelezettségére és a felelősség alóli kimentésre a Ptk. 299. § (1)-(2) bekezdésében szabályozottak az irányadóak.
A § (4) bekezdése a tárgy visszaadásának a helyéül az őrzés helyét jelöli meg. Ez a szabály gyakorlatilag azt fejezi ki, hogy a dolog visszaadásával szűnik meg a szerződés, mert a kötelem dominanciáját jelentő őrzési kötelezettség is ekkor szűnik meg. Ezért az azt követő idő után a letéteményest már nem terheli a letett tárggyal kapcsolatban feladat, vagyis az elszállítási kötelezettség sem az ő kötelezettsége a továbbiakban.
BH2003. 330. *A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének felelőssége az általa kirendelt felügyeleti biztos magatartásáért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 349. § (1) bek., 466. § (1) és (4) bek., 1996. évi CXI. tv. 123. §, 140. § (3) bek., Pp. 247. (1) bek.].*
BH2000. 459. *A vámhatóság által lefoglalt jövedéki áru őrzésére és tárolására vonatkozó letéti szerződésből eredő kötelezettségét megszegő letéteményes kártérítési felelőssége [Ptk. 312. § (2) bek., 318. §, 339. § (1) bek., 355. § (1) bek., 360. § (1) bek., 463. § (1) bek., 466. § (1) és (4) bek., 1993. évi LVIII. tv. 68. §, 1995. évi LXVIII. tv. 29. §, 13/1979. (VIII. 10.) IM r. 12. § b) és d) pont.].*
BH2000. 155. *II. Az ingatlan-adásvételi szerződés elkészítésénél egyedül közreműködő és a szerződést ellenjegyző ügyvéd mindkét szerződő fél érdekeit egyformán tartozik képviselni [Ptk. 318. § (1) bek., 466. § (1) bek.].*
BH1999. 469. *I. Kárpótlási jegyek ún. privatizációs letétbe helyezése esetén irányadó szabályok [Ptk. 462. § (1) bek., 466. § (1) bek.].*
BH1989. 28. *A jogosított harmadik személy a javára kötött letéti szerződés megszegése esetén közvetlenül érvényesítheti a szerződésszegésből származó igényét a letéteményessel szemben [Ptk. 233. § (1)-(2) bek., 462. § (1) bek., 466. § (1) és (4) bek.].*
BH1982. 331. *A letevő a teljes letéti összeg visszafizetését követelheti a letéteményestől akkor is, ha a házassági vagyonjogi szabályok szerint a tartozásért a letéteményes volt házastársa is helytállni köteles [Ptk. 466. § (1) bek., Csjt. 30. §].*
BH1979. 371. *II. Visszaemlékezéseket tartalmazó iratoknak megőrzés végett levéltárban történő elhelyezése esetén a letevő az iratokat akkor is visszakövetelheti, ha a letét határozott időig történt. A letevőt, illetőleg örökösét megilleti az a jog is, hogy az iratokban való kutatásra másnak engedélyt adjon [Ptk. 466. § (1) bek.].*

A letét különös nemei

467. § (1) A szálloda felelős azért a kárért, amelyet a megszálló vendég dolgainak elveszése, elpusztulása vagy megsérülése folytán szenved, kivéve, ha bizonyítja, hogy a kárt a szálloda alkalmazottainak és vendégeinek körén kívül álló elháríthatatlan ok vagy a vendég maga okozta.

(2) A felelősség azokban a dolgokban bekövetkezett károkért áll fenn, amelyeket a vendég a szállodában kijelölt, illetőleg általában erre rendelt helyen vagy a szobájában helyezett el, vagy amelyeket a szálloda olyan alkalmazottjának adott át, akit dolgai átvételére jogosultnak tarthatott.

(3) Értéktárgyakért, értékpapírokért és készpénzért a szálloda csak akkor felelős, éspedig a felelősség mértékének korlátozása nélkül, ha

a) a dolgot megőrzésre kifejezetten átvette;

b) a megőrzésre átvételt kifejezetten megtagadta;

c) a kár olyan okból következett be, amelyért az általános szabályok szerint felelősséggel tartozik. Ebben az esetben a bizonyítás a vendéget terheli.

A szállodai letét elsősorban az idegenforgalom miatt bír jelentőséggel.

A szállodában helyi ismeretekkel nem, vagy alig rendelkező olyan bel- vagy külföldi személy száll meg rövidebb, hosszabb időre, aki anélkül, hogy az ideje nagyobb részét a szálláshelyén töltené, oda viszonylag nagyobb értékű vagyontárgyakat visz be (készpénz, csekk, ékszer, ruhanemű, okmányok stb.) és a szálláshely használatáért, illetőleg a szálloda őrzési kötelezettségéért általában magas szállásköltséget, díjat fizet. Joggal várhatja el tehát azt, hogy a szálloda, annak személyzete a legnagyobb gondossággal őrizze a vagyontárgyait akkor is, amikor nem tartózkodik a szálláshelyén.

A felelősség alanyának - általában a szállodai cégnek - a felelőssége a megszálló vendég dolgainak elvesztéséért, elpusztulásáért, vagy megsérüléséért áll fenn. A szálloda letéteményesként nem csak a vendég tulajdonát képező, de a használatban lévő és a szállodába bevitt vagyontárgyak megőrzéséért is felel (például a vendég rokonának tulajdonát képező fényképezőgép elveszéséért is.)

A szálloda őrzési kötelezettsége szempontjából közömbös az, hogy a vendég rövidebb, vagy hosszabb ideig tartózkodik a szállodába mert a szerződéskötéssel a felelőssége azonnal beáll. A felelősség alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a kárt a szálloda alkalmazottainak és vendégeinek körén kívül eső elháríthatatlan külső ok, vagy maga a vendég okozta. A szálloda tehát felel az alkalmazottai és más vendégei károkozásaiért is (például a szállodai alkalmazottak, vagy az ott megszálló vendégek részéről egy adott vendég sérelmére elkövetett lopásért stb.). A vendégtől ugyanis nem várható el az, hogy a neki okozott kárt a vele jogviszonyban nem álló olyan más vendégtől, vagy szállodai alkalmazottól követelje, ugyanakkor a szállodának módja van arra, hogy a közvetlen károkozóval szemben akár munkajogi úton, akár egyéb peres úton az általa kifizetett károsszeg behajtása iránt fellépjen.

Sor kerülhet azonban a szálloda és a vendég között kármegosztásra is, ha a kár bekövetkezéséhez maga a vendég is közrehatott (például a csapadékvíz beömlése nem károsította volna olyan mértékben a ruhatárát, ha a szállodából való távozáskor az erkélyajtót bezárja). Nem eredményezi a szálloda mentesülését például, ha a besurranó tolvaj a lezárt szállodai szobából tulajdonítja el a vendég dolgait. Ha azonban a kár úgy következett be, hogy a vendég a szobája kulcsát a zárban hagyta, akkor a szálloda felelősségén felül a vendég közreható károkozása is megállapítható és kármegosztásra adhat alapot.

Ez a felelősség tehát az általános felelősséghez képest fokozott felelősséget jelent, éppen ezért nem lehet kiterjesztően értelmezni. Csak olyan szálláshelyeken alkalmazható, ahol kellő személyzet biztosítja a vagyontárgyak őrizetét. Ezért nem alkalmazhatóak például a fizetővendéglátás keretében kiadott szobákban elhelyezett vagyontárgyakra, általában a turistaházakban megszálló vendégek vagyontárgyaira, még kevésbé az ún. kulcsos házakat igénybevevő vendégek vagyontárgyainak védelmére. Nem tartozik e felelősség alá a bérbe, vagy albérletbe kiadott helyiségekbe, vagy helyiségcsoportokba a bérlő által elhelyezett vagyontárgyakra, mert az ilyen károkért a bérbe adó általában csak az általános felelősségi szabályok szerint felel.

Mindenképpen alkalmazandóak azonban az osztályba sorolt minőségi követelményű szállodákra és motelekre, de a bírói gyakorlat ezt a felelősségi szabályt még kollégiumokra és munkásszállásokra is kiterjesztette (BH1982. 258.; BH1979. 154.).

A szálloda felelőssége azokra a vagyontárgyakra terjed ki, amelyeket a vele szerződő vendég a szobájába, az erre kijelölt helyre stb. bevitt, elhelyezett, vagy amelyeket a szálloda olyan alkalmazottjának adott át, akiről joggal feltételezhette, hogy a szálloda alkalmazottja.

Általában nem áll fenn a szálloda felelőssége a szállodai vendég látogatóinak a vagyontárgyaira. Ebben az esetben is szóba kerülhet a szálloda szigorú helytállási kötelezettsége különösen akkor, ha legalább ráutaló magatartással megengedi, hogy a látogató a vendég szobájában tartózkodjon.

Ha a vendég látogatója a szálloda éttermében tartózkodik, a vagyontárgyaiért való felelősség attól függ, hogy az étteremben van-e ruhatár stb.

A szálloda felelőssége a bevitt tárgyak jellegétől, minőségétől és attól is függ, hogy a vendég a vagyontárgyait hol helyezte el.

A törvény ugyanis különböztet aszerint is, hogy a vendég útiholmija károsodott-e, vagy értéktárgy, értékpapír, készpénz stb., azaz olyan ingó dolog, amiért a szálloda kárfelelőssége is eltérő lehet.

1. A vendég pénzére, értéktárgyaira, értékpapírjaira a szálloda korlátozás nélküli felelőssége csak akkor áll fenn,

- ha a vagyontárgyakat kifejezetten átvette, vagy az átvételt megtagadta

- és a kár bekövetkezéséért a szálloda az általános szabályok szerint felelős.

Ez utóbbi körben nem a szállodának van kimentési lehetősége, hanem a vendéget terheli annak bizonyítása, hogy a szálloda elháríthatta volna a kárt, ha úgy jár el, ahogy az adott helyzetben elvárható.

A szállodának és vendégének közös érdeke az, hogy az értéktárgynak minősülő vagyontárgyai ne a szállodai szobában, hanem a szálloda értékmegőrzőjében kerüljenek elhelyezésre, különösen akkor, ha erre az adott szállodában mód van. A vagyontárgy értékmegőrzőben történő elhelyezése esetén a szálloda korlátlanul felel az értékmegőrzőben elhelyezett és elveszett ingóságok értékének a megtérítéséért. Ha a vendég az értéktárgyait annak ellenére a szobájában helyezi el, hogy a szálloda safe-szolgáltatását venné igénybe, akkor a szálloda csak az általános felelősségi és nem a letétből eredő felelősségi szabályok alapján felel. Téves tehát az olyan értelmezés, amely szerint ilyenkor a szálloda az értéktárgyakért úgy felel, mint az egyéb használati tárgyakért.

Ha vitatott, hogy egy tárgy használati tárgynak, vagy értéktárgynak minősül-e vagy sem, a vitát az adott dolog sajátosságai alapján kell eldönteni. Így például a vendég karórája nem értéktárgy, hanem használati tárgy (BH1996. 4837.).

A szállodát terhelő korlátozás nélküli felelősség tehát csak a különös feltételek megléte esetén áll fenn, ebben az esetben viszont a szállodát terhelő kártérítés mértéke nem korlátozható [Ptk. 468. § (2)].

2. A vendég egyéb vagyontárgyaiért a szálloda akkor felel, ha a vendég azokat a kijelölt helyen vagy a szobájában tartotta, vagy ha azokat olyan személynek adta át, akiről joggal feltételezte azt, hogy a használati tárgyak átvételére jogosultsággal bír. Az ilyen vagyontárgyakért való felelősség alól a szálloda csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a kárt elháríthatatlan külső ok, vagy a vendég maga okozta. A felelősség fennállása esetén a kártérítés mértéke annyiban korlátozott, hogy az nem haladhatja meg a napi szobaár ötvenszeresét [Ptké. 66. §]. Nem érvényesül viszont e korlátozás akkor, ha a vendég bizonyítja, hogy a szálloda adott esetben nem az adott helyzetben elvárható módon járt el [Ptk. 468. § (2)].

EBH2003. 856. *A szálloda felelős a zárt parkolójában elhelyezett gépkocsikban bekövetkezett kárért. Felelősségének a mértéke nem korlátozott akkor, ha a parkoló bejáratának az őrzéséről nem megfelelően gondoskodott [Ptk. 467. § (2) bek., 468. § (2) bek.].*

BH1982. 258. *A munkásszállót üzemeltető vállalatot az elszállásolt dolgozók személyi használatú tárgyaira vonatkozó őrzési kötelezettségéhez kapcsolódó felelősség alól nem mentesíti az a körülmény, hogy a helyiségek őrzése nehezen oldható meg, és hogy az őrzésért a szállásdíj nem tartalmaz külön ellenértéket [Ptk. 467. § (1), (2) bek.].*

BH1979. 154. *Munkásszálláson elhelyezett dolgozók egyes ingóságainak elveszése, elpusztulása vagy megsérülése esetén a munkásszállást fenntartó vállalat kártérítő felelősségének elbírálásánál a Ptk. 467. §-ában irt anyagi jogi szabályokat megfelelően alkalmazni kell. Olyan esetben, amikor a vállalat az általa előírt szállásrend megtartását nem ellenőrzi, illetőleg annak alanyi és tárgyi feltételeit nem biztosítja, a bevitt dolog elveszése miatt kártérítő felelősséggel tartozik. A felperes a keresetlevelében előadta, hogy 1974. májusától 1976. május végéig az alperes vállalatnál dolgozott mint kőműves. 1976. márciusában a vállalat munkásszállásán lakott. Itt március 14-én a lezárt szekrényből ismeretlen tettes ellopta 6500 forintját. A rendőrség a nyomozást megszüntette, mert az ismeretlen tettes kilétét a nyomozás során nem lehetett megállapítani.*

468. § (1) A szálloda felelősségét érvényesen nem korlátozhatja és nem zárhatja ki.

(2) Jogszabály a kártérítés mértékét korlátozhatja. Nem terjedhet ki a korlátozás arra az esetre, ha a vendég bizonyítja, hogy a szálloda nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, valamint az értéktárgyakért, értékpapírokért és készpénzért való felelősségre.

Fő szabályként a szálloda a felelősségét érvényesen nem korlátozhatja és nem zárhatja ki.

Jogszabályi rendelkezés alapján csak a kártérítés mértéke korlátozható és csak az értéktárgyak, értékpapírok és készpénz körét meghaladó vagyontárgyak esetében. Ilyen korlátozó szabályt tartalmaz a Ptké. 66. §-a, amely a kártérítés összegének felső határát a napi szobaár ötvenszeresében határozza meg. A felső határt meghaladó tényleges kár megtérítésére köteles azonban a szálloda akkor, ha a vendég bizonyítja, hogy a szálloda adott esetben megszegte az általában elvárható eljárás követelményét.

EBH2003. 856. *A szálloda felelős a zárt parkolójában elhelyezett gépkocsikban bekövetkezett kárért. Felelősségének a mértéke nem korlátozott akkor, ha a parkoló bejáratának az őrzéséről nem megfelelően gondoskodott [Ptk. 467. § (2) bek., 468. § (2) bek.].*

BH1994. 668. *I. A szálloda felelősségének szabályait kell alkalmazni a sörözőt üzemben tartók felelősségére is [Ptk. 468. § (1) bek., 471. § (1) bek.].*

BH1979. 292. *Étterem üzembentartója - ha ennek feltételei megvannak - teljes felelősséggel tartozik a látogató dolgának elveszéséből keletkezett kárért. Korlátozott mértékű felelősség csak a szállodákra nézve állhat fenn [Ptk. 468. § (1) és (2) bek., 471. §, Ptké. 66. §, 11/1974. (XII. 24.) BKM sz. r.].*

A szálloda felelősségének mértéke

Ptké. 66. § A kártérítésnek a Ptk. 468. §-a (2) bekezdésének első mondatában említett mértéke a napi szobaár összegének az ötvenszerese, kivéve, ha a kár ennél kevesebb.

BH1979. 292. *Étterem üzembentartója - ha ennek feltételei megvannak - teljes felelősséggel tartozik a látogató dolgának elveszéséből keletkezett kárért. Korlátozott mértékű felelősség csak a szállodákra nézve állhat fenn [Ptk. 468. § (1) és (2) bek., 471. §, Ptké. 66. §, 11/1974. (XII. 24.) BKM sz. r.].*

469. § A vendég a kárt haladéktalanul köteles bejelenteni. Ennek elmulasztása esetén a szálloda a kárért az általános szabályok szerint tartozik felelősséggel, de a bizonyítás sikertelenségének következménye a vendégre hárul.

A szálloda fokozott felelőssége indokolja, a vendégnek azt a kötelezettségét, hogy a kárt azonnal köteles bejelenteni a szállodának. A bejelentés célja, hogy a szálloda a kárt felmérhesse, a további kárt megakadályozhassa, illetőleg a saját kárviseléséből eredő kárának az áthárításához szükséges intézkedéseket megtehesse (például feljelentést tegyen, a biztosítóhoz bejelentést tegyen stb.).

A kötelezettség elmulasztása (a bejelentés elmaradása vagy késedelmes teljesítése) azt a jogkövetkezményt vonja maga után, hogy a szálloda csak a kártérítés általános szabályai szerint [Ptk. 339. § (1)] felel. Azaz a jogellenes magatartást és a kárt a károsultnak kell bizonyítania, míg a károkozó kimentheti magát azzal, hogy a magatartása nem volt felróható, mert úgy járt el, ahogyan az adott helyzetben elvárható volt. A vendég a bejelentési kötelezettség szabályának a megsértésével az kockáztatja, hogy a kár bekövetkezésével kapcsolatos bizonyítási terhet magára kell vállalnia, ugyanakkor a szálloda viszonylag könnyen kimentheti magát a felelősség alól.

470. § A szállodát az elszállásolásból folyó követelései biztosítására zálogjog illeti meg a vendégnek azokon a dolgain, amelyeket a szállodába magával vitt. Erre a zálogjogra a bérbeadó zálogjogának szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A § a szállodát megillető törvényes zálogjog szabálya, amelyre a Ptk. 429. § (1)-(4) bekezdésében foglalt szabályok az irányadóak.

A szálloda törvényes zálogjoga nem csak a szállodai díjra, hanem annak járulékaira is kiterjed.

A törvényes zálogjog alapján a szálloda birtokában lévő ingóságok értékesítésének szabályait az 70/1952. (VIII. 23.) MT rendelet tartalmazza. A szálloda az e címen birtokába került ingóságot a vendégnek a szállodából távozásától számított 6 hónapig köteles őrizni. Ha a vendég ezalatt a tartozását nem egyenlítette ki (a zálogtárgyat nem váltotta ki), a szálloda azt értékesíti. Az értékesítés nem végrehajtás keretében történik, hanem a szálloda azokat használtcikk árusítására jogosult gazdálkodó szervezetnek adja át e célból. Az átadáskor meg kell jelölnie a tulajdonos adatait (név, cím) és a követelés teljes összegét. Az értékesítésből befolyt vételárról az értékesítő készít elszámolást és azt a tulajdonosnak megküldi, a szállodát megillető követelést átutalja, a tulajdonost megillető maradékot pedig a tulajdonos javára zárolt számlán kezeli annak jelentkezéséig. A zárolt számlán elhelyezett összeg után kamat nem jár.

BH1992. 333. *Külföldi állampolgárok által Magyarországon visszahagyott gépjárművekre vonatkozó - jogszabályon alapuló - zálogjogok érvényesítési szempontjai [Ptk. 251. § (3) bek., 254. § (1) bek., 470. §, 1966. évi 2. tvr. 2. § (1)-(4) bek., 9. §, 39/1976. (XI. 10.) PM-KKM r. 3. § (2) bek., 5. § (3) bek., 31. § (1) bek., 45. § (7) bek., 47. § (2) bek., 52. § (3) bek.].*

471. § (1) A fürdők, kávéházak, éttermek, színházak és hasonló vállalatok, továbbá a ruhatárat üzemben tartók felelősségére a szálloda felelősségének szabályait a következő eltérésekkel kell alkalmazni:

a) a vállalat felelőssége csak az olyan dolgokra terjed ki, amelyeket a látogatók a vállalat helyiségeibe rendszerint magukkal szoktak vinni;

b) ha megfelelő hely áll a látogatók rendelkezésére dolgaik megőrzése céljából, a vállalat csak az itt elhelyezett dolgokban esett kárért tartozik felelősséggel.

(2) A felelősség e korlátozásai figyelmen kívül maradnak, ha a látogató bizonyítja, hogy a vállalat nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

Őrzési kötelezettséget járulékos szolgáltatás keretében lát el a szálloda, fürdő, kávéház és étterem, ruhatár stb. üzemeltetője is.

Az (1) bekezdés rendelkezése azt mondja ki, hogy ahol az őrzési kötelezettség járulékos jellegű, ott általában a szállodákra irányadó szabályokat kell - a nevesített kivételektől eltekintve - alkalmazni.

Értelmezési problémát vet fel e körben, hogy milyen vállalatok, intézmények minősülnek a fürdőkhöz, kávéházakhoz stb. hasonlónak.

A hasonló vállalat fogalma tágan értelmezendő és a minősítés nem függ attól, hogy az adott intézmény szórakoztató és nyereségre törekvő-e vagy sem. A bírói gyakorlat azokat az intézményeket, vállalatokat, cégeket stb. vonja e fogalom hatálya alá, amelyeknek a tevékenységével (szolgáltatásával) együtt jár, hogy annak igénybevétele során a vendégek, látogatók stb. nem tudnak vagyontárgyaik felett állandó felügyeletet gyakorolni.

Általában ebbe a felelősségi körbe tartozik az iskolák felelőssége a tanulók által az iskolába bevitt, az iskola látogatásához szükséges olyan vagyontárgyakért, amelyeknek az őrizetéről a tanuló a tanítási idő alatt nem tud gondoskodni. De ide sorolandó a fodrászüzletet is, ahol a vendég általában nincs abban a helyzetben, hogy a vagyontárgyaira ügyeljen, de például a fürdők, mozik, kultúrtermek, egészségügyi feladatokat ellátó intézmények, az üzemi étkezde is.

A szállodai felelősség szabályainak alkalmazása alól a törvény két kivételt nevesít, ténylegesen azonban nem alkalmazható e körben a Ptk. 468. § (2) bekezdésének a kártérítés mértékét korlátozó rendelkezése sem. Az e rendelkezésnél már ismertetett Ptké. 66. §-ából ugyanis egyértelműen kitűnik, hogy a jogszabályi korlátozás kizárólag a szállodára vonatkozik (BH1979. 292.).

Az a) pontban szabályozott kivétel veti fel azt a kérdést, hogy mi minősülhet olyan vagyontárgynak, amelynek bevitele egy adott szolgáltatást nyújtó vagy egyéb tevékenységet folytató cég stb. esetében általánosan elfogadott.

A bírói gyakorlat értelmében a szigorú felelősségi szabályok általában csak azokra a vagyontárgyakra terjednek ki, amelyeket az emberek általában az adott helyre rendszerint magukkal visznek. Nem terjed ki tehát a felelősség az olyan vagyontárgyak elveszésére, megrongálódására stb., amelyekre az adott szolgáltatás igénybevételével (tevékenység ellátásával) kapcsolatban a vendégnek nem volt szüksége. Télidőben például szokásos ruhadarab a bunda, vagy a meleg kabát. Az étterem vagy fodrászüzlet ezért nem hivatkozhat arra a vendég bundájának elveszése esetén, hogy azért nem felel, mert a vendég nem a szokásos télikabátban, hanem bundában ment oda (BH1994. 668.). Ha azonban a vendég nyáron viszi magával az étterembe például a tisztítóból elhozott bundáját, az már az adott évszakra figyelemmel nem minősülhet olyan ingóságnak, ami az adott helyre szokásosan bevitt tárgy.

Általában kiterjed a fürdők felelőssége az igénybevételhez szigorúan szükséges vagyontárgyakon felül egyéb ingóságokra is (pl. karóra).

A felelősség azonban nem terjedhet ki a nagy értékű, nemesfémből készült órákra, de például a nagyobb összegű készpénzre, bankkártyára, értékpapírra stb. sem. Ez utóbbiak ugyanis nem minősülnek olyan vagyontárgyaknak, amelyek a fürdő igénybevételéhez szükséges vagyontárgyaknak minősíthetőek, s amelyek behozatala nélkül a vendég a látogatásának célját nem érné el.

A b) pontban szabályozott esetben nyilvánvaló, hogy ha az adott intézmény (akár díjazás ellenében, akár díjazás nélkül) ruhatárat tart fenn a vendég vagyontárgyainak megőrzése érdekében, a vendég az intézmény felelősségére csak akkor hivatkozhat, ha az őrzésre nyitva álló ruhatári szolgáltatást igénybe veszi. A törvényi szabály értelmében azonban az elhelyezés kötelezettsége akkor is feltétele a felelősségnek, ha a látogatók dolgainak őrizetére (más) megfelelő hely áll rendelkezésre. Ilyen lehet például, ha az intézmény kerékpár megőrzőt tart fenn, vagy a vendégek részére kijelölt és őrzött parkolót jelöl ki, értékmegőrzőt tart fenn.

Az őrzési hely megjelölése csak akkor váltja ki az igénybevétel elmulasztásának jogkövetkezményét, ha az megfelel az őrzési céloknak. Ezért például egy sörözőben elhelyezett fogas nem minősül a dolog megőrzésére megfelelő helynek (BH1994. 668.).

Csakúgy mint a szálloda felelősségénél, ebben az esetben is felmerülhet a vendég közreható magatartása folytán a kármegosztás. Erre látott alapot például a bíróság akkor, amikor az étteremből távozó vendég hanyagsága miatt ott felejtette a kabátját, ami ezt követően eltűnt (BH1979. 292.).

A színház nézőterén, a moziban az üres széken, vagy a strandon őrizetlenül hagyott vagyontárgyakért az üzemeltető fokozott felelőssége nem állapítható meg, mert az üzemeltető és a vendég között még ráutaló magatartással sem jött létre letéti tartalmú szerződés. Más kérdés az, ha a strandon őrizetlenül hagyott vagyontárgyakat pl. a strand alkalmazottja tulajdonítja el. Ebben az esetben szóba jöhet az alkalmazottért való felelősség, vagy közvetlenül a károkozó felelőssége az általános szabályok szerint.

A (2) bekezdés rendelkezése tartalma szerint feloldja az (1) bekezdés a) és b) pontjában szabályozott korlátozást. Ha ugyanis a vendég bizonyítja, hogy a vállalat megszegte az adott helyzetben általában elvárható eljárás követelményét, a károkért a vállalat a szállodai felelősség szabályai szerint felel.

BH1994. 668. *I. A szálloda felelősségének szabályait kell alkalmazni a sörözőt üzemben tartók felelősségére is [Ptk. 468. § (1) bek., 471. § (1) bek.].*

BH1994. 668. *II. A sörözőben elhelyezett fogasok nem minősülnek a dolgok megőrzésére megfelelő helynek [Ptk. 471. § (1) bek. b) pont].*

BH1979. 292. *Étterem üzembentartója - ha ennek feltételei megvannak - teljes felelősséggel tartozik a látogató dolgának elveszéséből keletkezett kárért. Korlátozott mértékű felelősség csak a szállodákra nézve állhat fenn [Ptk. 468. § (1) és (2) bek., 471. §, Ptké. 66. §, 11/1974. (XII. 24.) BKM sz. r.].*

472. § Ha a letét tárgya pénz vagy más helyettesíthető dolog, és a megállapodás szerint a letéteményes később ugyanolyan dolgot ugyanolyan mennyiségben köteles visszaszolgáltatni, a kölcsön szabályait kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a visszaadás helyére és idejére a letét szabályai irányadók, és hogy a letevő követelésébe csak a letéttel kapcsolatos ellenkövetelést lehet beszámítani.

Rendhagyó letét

Ha a letét tárgya pénz, vagy más helyettesíthető dolog, akkor rendhagyó letétről beszélünk. A letéti elemnek itt azért nincs lehetősége, mert a letéteményes a szerződés megszűnésekor nem ugyanazokat a pénzdarabokat köteles visszaszolgáltatni. Ezért rendelkezik úgy a törvény, hogy a rendhagyó letétre a kölcsön szabályait kell alkalmazni (Ptk. 522-528. §) mégis azzal az eltéréssel, hogy a visszaadás helyére és idejére a letét szabályai az irányadóak, és a letevő követelésébe csak a letéttel kapcsolatos ellenkövetelést lehet beszámítani.

473. § (1) A bankletétre, az értékpapírletétre, a bírói letétre és a közgyűjteményi letétre a jelen fejezet rendelkezéseit kell alkalmazni, feltéve, hogy jogszabály eltérően nem rendelkezik.

(2) Jogszabály a letevők javára a jelen fejezettől eltérő szabályokat állapíthat meg, ha a letéti szerződés dolgok raktározására irányul.

A bankletétre nézve az e fejezetben szabályozottaktól eltérő külön jogszabályi rendelkezés nincs, ezért a bankletét két legismertebb formájára (a kezeléssel kapcsolatos letétre és a safe letétre) a letéti szerződés szabályait kell alkalmazni. Azt ki kell emelni, hogy a bankletét szerződések mindig vegyes szerződések [bérlettel vegyes letéti szerződés a safe letét, megbízással (őrzéssel) vegyes letéti szerződés a kezelési letét].

Az ügyfél rendelkezése szerint beszélhetünk még szabad rendelkezésű és különleges rendeltetésű letétekről. Szabad letét (pl. a takarékbetétkönyv, kötvény), amivel a fél szabadon rendelkezik, azt bármikor felszabadíthatja a letétel alól. Vannak azonban olyan letéti formák - fedezet, óvadék, foglaló stb. -, amelyeket csak egy adott kikötött cél érdekében lehet felszabadítani, felhasználni, felvenni és általában harmadik személy javára kifizetni.

Az értékpapírletétre vonatkozó speciális szabályokat a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény XVII. Fejezete nevesíti.

Értékpapír letéti elhelyezéséről vagy a kibocsátó, vagy az értékpapír tulajdonosa dönthet. Értékpapír letétkezelést befektetési, vagy kiegészítő befektetési szolgáltatásra jogosult befektetési vállalkozás és hitelintézet végezhet. Ennek megfelelően értékpapír letétkezelési szerződés megkötésére is csak e megnevezettek jogosultak.

Az értékpapírletét lehet egyedi, vagy gyűjtő letét.

- Egyedi letét esetén a letét tárgyát alkotó értékpapírok sorszám szerint egyedileg vannak meghatározva, és a letétkezelő a letét megszűnésekor köteles ugyanazokat az értékpapírokat visszaszolgáltatni a letevőnek. Az átruházó nyilatkozat nélküli, vagy a kedvezményezett nevét tartalmazó átruházó nyilatkozattal (teljes forgatmánnyal) ellátott névre szóló értékpapír csak egyedi letét tárgya lehet.

A bemutatóra szóló értékpapírt, valamint a kedvezményezett nevét nem tartalmazó átruházó nyilatkozattal (üres forgatmánnyal) ellátott névre szóló értékpapír esetében a letevő kifejezett rendelkezése alapján vehető egyedi letétbe. Ilyen eltérő rendelkezés hiányában azt a letétkezelő gyűjtőletétbe veszi.

Az egyedi letétbe helyezett értékpapírokat a letétkezelő elkülönítve köteles kezelni.

Egyedi letétben levő értékpapírokról a letétkezelő nyilvántartást vezet, amely tartalmazza a letevő adatait és az értékpapír egyedi megjelölését.

- Gyűjtőletét esetén a letét tárgyát képező értékpapírok sorozat és mennyiség (alapcímlet szerinti darabszám) szerint vannak meghatározva, és a letétkezelő a letét megszűnésekor a letéttel megegyező sorozatú és mennyiségű értékpapírt köteles visszaszolgáltatni a letevőnek.
A letétkezelő a gyűjtőletétbe helyezett értékpapírokat sorozat szerint, a saját vagyonától elkülönítve köteles nyilvántartani és kezelni. A letétkezelő minden időpontban köteles rendelkezni minden értékpapírfajtából és sorozatból a nála gyűjtőletétbe helyezett értékpapírok értékpapír-fajtánként és sorozatonként az alapcímlet szerinti darabszámú összesített mennyiségével megegyező értékpapírral. Hiány esetén a gyűjtőletétbe helyezett, azonos sorozatba tartozó értékpapírokra vonatkozó követeléseket az értékpapírok letevőinek letétjük arányában kell kielégíteni.
A gyűjtőletétben levő értékpapírokról a letétkezelő minden letevő számára külön vezeti a letéti számlát, ami tartalmazza a letevő számlatulajdonos azonosításra alkalmas adatait, az ügyfél rendelkezése alatt lévő értékpapír sorozatok megjelölését és mennyiségét.
A gyűjtőletétbe helyezett értékpapír a letéti számlán történő jóváírással ruházható át, vagy a letéti számla zárolásával terhelhető meg, mégpedig a dematerializált értékpapírokra vonatkozó átruházási szabályok szerint.
Az értékpapírletét mindkét fajtájára nézve irányadó, hogy
- a letétben levő értékpapírok felett a letevő, vagy az általa megjelölt személy jogosult rendelkezni, és e rendelkezési jog feltételeit a szerződésben kell meghatározni. A letétkezelő a rendelkezés teljesítése előtt köteles ellenőrzi, hogy a rendelkezés megfelel-e az előírt feltételeknek.
- a letétkezelő az ügyfél letét feletti rendelkezési jogát határidő megjelölésével, vagy mennyiségi korlát felállításával kizárólag a megbízás teljesítéséhez technikailag feltétlenül szükséges mértékben és módon korlátozhatja. A korlátozás körét és tartalmát a letétkezelési szerződésnek tartalmaznia kell.
- a letétkezelő a letétben lévő értékpapírokat az értékpapír letét fennállása alatt kizárólag a letevő rendelkezése alapján jogosult felhasználni.
- a letétkezelő a nála letétbe helyezett értékpapírokat kizárólag a letevő ügyfél olyan kifejezett hozzájárulása alapján adhatja más őrizetébe, amely kiterjed az alletéteményes személyére is. Ez alól kivétel azonban a gyűjtőletétnek az elszámolóházhoz történő alletétbe helyezése, amelyhez a hozzájárulásra nincs szükség.
- a letétkezelő az ügyféllel kötött szerződésben meghatározott rendszerességgel és módon tájékoztatja az ügyfelet a letétállománya összetételéről és mennyiségéről. A letétkezelő köteles az ügyfél kérésére bármely időpontra vagy időszakra vonatkozóan az előző bekezdésben meghatározott adatokat tartalmazó számlakivonatot bocsátani az ügyfél rendelkezésére.
A bírói letétre vonatkozó szabályokat a Ptk. 287. §-a, valamint a bíróságon kezelt letétekről szóló 11/1974. (XII. 17.) IM rendelet tartalmazza (lásd a Ptk. 287. §-ához fűzötteket).
A közgyűjteményi letétre vonatkozó külön szabályok a következők:
A kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény 49. §-a szabályozza a múzeumi letétet. A letéti szerződés általános szabályaitól eltérően:
- a letéti szerződés csak határozott időre és
- írásban köthető.
- A letevő a határozott idő letelte előtt és a felek szerződéses kikötése hiányában csak akkor követelheti a letét visszaadását, ha az nem sérti a múzeum közművelődési és tudományos tevékenységét.
- Az őrzési idő alatt a múzeum a rábízott kulturális javakat tudományos szempontból feldolgozhatja, kiállíthatja és publikálhatja.
A köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény értelmében a közlevéltár ingyenes letétként őrzi a maradandó értékű magánokiratot, illetve ingyenes letéti szerződést köthet nem közfeladatot ellátó szervekkel az irattári anyag őrzésére. Ez utóbbi esetben az átadó a szerződésben meghatározott időre korlátozhatja a kutathatóságot.
A raktározással kapcsolatos letét az áruk raktározásával, tárolásával kapcsolatos letét, ezért lehet bérlettel vegyes szerződés is.
A vasúti árufuvarozási szerződésekről szóló 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 49. § (2) bekezdése értelmében, ha a vasúttársaság áruk kezelését és tárolását átmeneti vagy tartós szerződésben vállalja, e tevékenységére a letét szabályait kell alkalmazni.
A raktározási szerződés speciális formája a közraktári ügylet, ahol a kiállított közraktári jegy mint értékpapír funkcionál.
A közraktározásról szóló 1996. évi XLVIII. törvény sajátos rendelkezései az irányadóak a közraktári szerződésre, ezért e körben a Ptk.-nak a letéti szabályai nem alkalmazhatóak. A törvény 14. § (2) bekezdése

azonban kimondja, hogy ha a közraktár az áruról nem állít ki közraktári jegyet, az ügylet a Ptk. szerinti letétnek minősül.

XL. fejezet

A megbízás. A megbízás nélküli ügyvitel

1. A megbízás

474. § (1) Megbízási szerződés alapján a megbízott köteles a rábízott ügyet ellátni.

(2) A megbízást a megbízó utasításai szerint és érdekének megfelelően kell teljesíteni.

(3) Ha a megbízás teljesítéséhez szerződéskötésre van szükség, a megbízáshoz olyan alakszerűségek szükségesek, amilyeneket jogszabály a megbízás alapján kötendő szerződésre előír.

Az (1)-(2) bekezdés értelmében a megbízási szerződésből kötelezettség keletkezik arra, hogy a megbízott lássa el a rábízott ügyet, és jogosultság arra, hogy a megbízó annak teljesítését az utasításainak és érdekeinek megfelelően követelje. A törvény miniszteri indokolásában is kifejtetteknek megfelelően az ügy ellátása nem szűkíthető a fogalom meghatározásból következő képviseleti megbízásra, hanem tág tartalommal értelmezendő és ezért a legkülönfélébb tevékenységekre vonatkozhat. A megbízási szerződés tipikus szolgáltatása tehát a más érdekében történő bármely tevékenység kifejtése. E sajátosságok más szerződés-típusokban is fellelhetőek azzal azonban, hogy az adott szerződésből fakadó jogok és kötelezettségek egymástól és a megbízási szerződéstől is eltérnek. Ez a magyarázata annak, hogy a jogalkalmazás során a más jogviszonyoktól elhatárolás problematikája e szerződés-típusnál a leggyakoribb. A megkülönböztetéshez általános iránymutatást ad a törvényi szabályozás sajátossága. A Ptk. miniszteri indokolása a megbízást az ügyvitelre irányuló szerződések általános, de egyben kiegészítő szerződés-típusaként jellemzi annak kihangsúlyozásával, hogy megbízási jogviszonynak csak azok a jogviszonyok tekinthetők, amelyek nem tartoznak a munkaviszonyok körébe, és nem sorolhatók más ügyviteli típusba sem. Ez utóbbi körben azoknak a különbözőségeknek van jelentősége, amelyekben a törvényi szabályozás eltér a megbízási szerződés szabályaitól. A gyakorlatban általában a megbízástól a meghatalmazás, a vállalkozás, a bizomány, a letét és a munkaviszony megkülönböztetésének kérdése merül fel.

1. a meghatalmazás és a megbízás

A meghatalmazás képviseleti jogot létesítő egyoldalú jognyilatkozat (Ptk. 222. §), amelyre akkor van szükség, amikor a fél (meghatalmazó) képviselő (meghatalmazott) útján kíván jognyilatkozatokat tenni (Ptk. 219. §). A megbízás viszont szerződés, amely bármilyen ügy ellátására irányulhat, de nem feltétlenül jár együtt képviselettel, vagyis jognyilatkozat tételével. Ebből következően önmagában a megbízási szerződés a jognyilatkozat tételére biztosító képviseleti jogot nem teremt. Ez alól a bírói gyakorlat akkor tesz kivételt, ha a szerződés teljesítéséhez hozzá tartozik, hogy a megbízott szerződést kössön vagy más jognyilatkozatot tegyen. Ha a felek eltérően nem állapodtak meg, ilyen esetben úgy kell tekinti, hogy a megbízási szerződés a meghatalmazást is magába foglalja (BH1995. 571.).

2. vállalkozás és megbízás

Az alapvető különbség a szerződéses szolgáltatásban mutatkozik: míg a megbízott csak valamely tevékenység ellátására, addig a vállalkozó (tevékenységgel, munkával létrehozandó) eredmény szolgáltatására köteles. A vállalkozási szerződés tehát ún. eredmény-kötelem (Ptk. 389. §), amelyben nem a tevékenységnek, hanem az attól elkülönülő eredménynek van jelentősége. Ezért nem vállalkozási, hanem megbízási szerződésről van szó, ha például valaki a beruházás lebonyolítását, a megrendelő szerelőinek irányítását, felügyeletét, szaktanácsadást (BH1977. 75., BH1987. 174.) vállal, viszont például az utak tisztítására és fenntartására kötött szerződés tipikus szolgáltatása nem a tisztító és fenntartó munka, hanem az azzal elérendő eredmény (BH1996. 363.). A szakvélemény elkészítésére vagy kézirat legépelésére kötött megállapodás is - ezeknek az ismérveknek megfelelően - vállalkozási és nem megbízási szerződésnek minősül.

Nem vonható a két szerződés-típus elhatárolásának ismérvei körébe a megbízási szerződés eredményes teljesítésének kérdése még akkor sem, ha a megbízott kifejezetten eredmény-felelősséget vállalt (BH1982. 205.).

3. bizomány és megbízás

A bizományi és a letéti szerződést a jogirodalom a megbízási szerződés önállósult eseteinek tekinti. Ha a megbízás teljesítése érdekében szerződéskötésre van szükség, a megbízott azt a megbízója nevében és javára köti meg. A megbízás és bizomány elhatárolásának kérdése csak akkor merül fel, amikor a megbízott a

szerződés teljesítése érdekében adásvételi szerződést köt. Ha az adásvételi szerződés megkötésére a felek megállapodása alapján a megbízott a saját nevében, de a megbízott javára szólóan jogosult és köteles, bizományi szerződésről (Ptk. 507. §) van szó. A megkötött adásvételi jogügyletért közvetlen helytállásra kötelezett fél személye tehát attól függ, hogy a szerződés megkötésére a felek milyen tartalmú megállapodása alapján került sor (BH1996. 588.).

4. letét és megbízás

A letéti szerződés az őrzésre irányuló megbízás külön nevesített szerződés-típusa, amelynek tipikus szolgáltatása a dolog időleges őrizete [Ptk. 462. § (1)]. A jogi szabályozás e körben annyiban sajátos, hogy míg a bizományi szerződés esetén a törvény utaló rendelkezéssel a megbízási szerződés szabályait megfelelően alkalmazni rendeli [Ptk. 513. § (2)], addig a letéti szerződésnél a mindkét szerződésre azonosan irányadó rendelkezéseket önállóan nevesíti.

5. munkaviszony és megbízás

Az előzőekben tárgyaltaktól eltérően a jogviszony mikénti minősítése ebben az esetben két jogág közötti különbségtételt jelent, aminek nem csak az alkalmazandó anyagi jogi szabályok szempontjából van döntő jelentősége, de egyúttal azt is meghatározza, hogy az ügy melyik helyi bíróság hatáskörébe tartozik [Pp. 22. § (1)-(2)]. A konkrét ügyben tehát a felek jogviszonyának téves minősítése egyúttal a garanciális hatásköri szabályok megsértésével is jár, amely minden esetben az első fokú ítélet hatályon kívül helyezését vonja maga után (Pp. 252. §).

Elöljáróban ki kell emelni, hogy kizárólag a jogviszony tartalma az elhatárolás alapja, az alakszerűségi szabályok és esetleg annak mellőzése ebből a szempontból közömbös. A kötelező írásbeli alak mellőzésével kötött munkaszerződés - meghatározott feltételek melletti - érvénytelenségének ténye ugyanis nem változtat azon, hogy a felek között munkajogi jogviszony jött létre [1992. évi XXII. törvény 10. § (1), 76. § (4)].

A munkaviszony és a megbízás közös vonása, hogy szerződésen alapuló jogviszony, amelyben a szerződésszerű teljesítés fogalmi eleme a másik fél érdekét szolgáló, utasításainak megfelelő tevékenység kifejtése.

Ha a munkaviszony tipikus esetét [határozatlan időre, a szerződésben meghatározott helyen és munkakör ellátására, havonta esedékes személyi alapbér ellenében történő munkavégzés [Munka tv. 76. §, 79. § (1)] - hasonlítjuk össze az egyszeri konkrét tevékenységet igénylő díjazott vagy ingyenes megbízással, a különbségek nyilvánvalóak (BH1997. 187.). Ugyancsak egyértelmű a szerződés megbízási jellege, ha a felek megállapodása a kötelezettet kifejezetten feljogosította a maga helyettesítésére, hiszen a munkaviszonnyal az ilyen kikötés nem egyeztethető össze [Munka tv. 103. § (1) d)].

A tartósság, a munkavégzés és díjazás rendszeressége, az időbeli lekötöttség, a meghatározott helyen kifejtendő tevékenység - mint a munkaviszony kritériumai csak viszonylagosak és nem adnak az elhatároláshoz biztos támpontot például akkor, amikor a tartós megbízási szerződés tartalmi elemei ezeknek a feltételeknek ugyancsak megfelelnek; s különösen nem a munkaviszony jellegű egyéb munkaviszonyok (pl. alkalmi munkavállaló foglalkoztatása) és a megbízás közötti különbségtételnél. Ilyen esetekben a gyakorlatnak két rendező elvet kell szem előtt tartania. Egyrészt, hogy a kötelemből fakadó kölcsönös jogok és kötelezettségek közül melyek szolgálják a szerződés alapvető célját (azaz mi a fő szolgáltatás), s az e körben bizonyított egyéb tényekből megalapozott következtetés vonható-e le a munkaviszony létrejöttének megállapítására. A bizonyítottság hiánya vagy kétséges volta a szerződés megbízási szerződésként minősítését vonja maga után. Ez következik ugyanis e szerződés-típus - bevezető részben ismertetett - általános és kiegészítő jellegéből.

A megbízási elem része a külön nevesített kutatási, vagy a szállítmányozási szerződésnek, amelyekre a törvény kifejezetten vagy közvetetten a megbízási szerződés szabályait is alkalmazni rendeli [Ptk. 414/A. §, 521. § (3)], de például a bankszámlaszerződésnek [Ptk. 529. § (1)] is. Bár ez utóbbi körben a törvény nem utal vissza a megbízási szerződés szabályaira, a gyakorlat a megbízotti tevékenység ellátásának a Ptk. 474. § (2) bekezdésében megfogalmazott általános követelményét a pénzintézetnek adott megbízások teljesítésére is irányadónak tekinti (BH1996. 436.).

Megbízáson alapuló jogviszonyról más jogszabályok is rendelkeznek. Míg például az állam tulajdonában lévő vállalkozói vagyon hasznosítására kötött megbízási szerződés esetén a törvény csak a díj meghatározásának sajátosságát nevesíti (1995. évi XXXIX. törvény 64. §), meghaladóan - csakúgy mint a gazdasági társaság azon vezető tisztségviselőjének a jogviszonyára, aki azt nem munkaviszony keretében látja el (1997. évi CXLIV. törvény 30. §) - a törvény kifejezetten a Ptk. megbízási szerződésre vonatkozó szabályait rendeli megfelelően alkalmazni; addig például az 1998. évi XI. törvénynek az ügyvédi megbízásra; a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi XCVI. törvénynek a biztosításközvetítői tevékenységre (alkusz, ügynök); a jelzálog-hitelintézetről és a jelzáloglevélről szóló 1997. évi XXX.

törvénynek a vagyonellenőr megbízására vonatkozó rendelkezései között ilyen utalást nem találunk. Nem kétséges azonban, hogy ezekben az esetekben is megbízási szerződésről van szó, ezért azokban a kérdésekben, amelyeket a külön jogszabály eltérően nem szabályoz, a megbízási szerződés szabályait - külön törvényi felhatalmazás hiányában is - alkalmazni kell.

Ha a jogviszonyban külföldi elem szerepel, a szerződésre a felek által kikötött, ennek hiányában pedig a megbízottnak a szerződés megkötésekori lakóhelye, szokásos tartózkodási helye, illetve székhelye vagy telephelye szerinti államnak a jogát kell alkalmazni [a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet 24. §, 25. § f)].

A törvény nem nevesít korlátozó rendelkezést a szerződés alanyait illetően. A külön jogszabályi rendelkezések elsősorban a szakértelmet igénylő tevékenységre figyelemmel képesítési és egyéb előfeltételek meglétéhez kötik a megbízottkénti kötelezettségvállalást. Így például:

- Ügyvédi megbízást csak ügyvéd vállalhat. Az ügyvédi tevékenység ellátásának személyi (kivételektől eltekintve magyar állampolgárság, magyarországi lakóhely, büntetlen előélet), szakmai (jogi szakvizsga) és egyéb feltételeit (például: tagja a Magyar Ügyvédek Biztosító és Segélyező Egyesületének, vagy a kamara által elfogadott más felelősségbiztosítása van, az alkalmazott ügyvéd kivételével rendelkezik a tevékenység folyamatos gyakorlására alkalmas irodahelyiséggel; nem áll fenn kizáró ok stb.) az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény szabályozza.

- Szabadalmi ügyvivőként megbízást csak az fogadhat el, aki a Szabadalmi Ügyvivői Kamara tagjaként e működésre jogosult. A kamarai tagság személyi, szakmai és egyéb feltételeit a szabadalmi ügyvivőkről szóló 1995. évi XXXII. törvény 2-4. §-ai szabályozzák.

- Biztosítási alkuszi tevékenységet megbízottként csak a törvényben meghatározott törzstőkével és a Felügyelet külön engedélyével is rendelkező részvénytársaság, korlátolt felelősségű társaság, illetve biztosítási alkuszi fióktelep végezhet (a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről 1995. évi XCVI. törvény 33. §).

- Jelzálog-hitelintézetnél vagyonellenőri megbízást csak könyvvizsgáló társaság vagy devizabelföldi természetes személy kaphat, ez utóbbi körben is csak az, aki megfelel a törvényben szabályozott személyi és szakmai előfeltételeknek (a jelzálog-hitelintézetről és a jelzáloglevélről szóló 1997. évi XXX. törvény 16. §)

- Ingatlanközvetítést csak szakmai képesítő vizsga birtokában lehet elvállalni [a követelményeket a 8/1995. (V. 25.) BM rendelet melléklet IV. pontja határozza meg].

- Könyvvizsgálói tevékenységet megbízási szerződés alapján kizárólag a kamara tagja és a kamarai nyilvántartásba bejegyzett könyvvizsgálói társaság végezhet [a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról és a könyvvizsgálói tevékenységről szóló 1997. évi LV. törvény 26. § (1)].

Összeférhetetlenségi ok is kizárhatja, hogy a fél megbízottként szerződést kössön. Így például:

- nem lehet vagyonellenőr az a személy, akinek a jelzálog-hitelintézettel szemben bármilyen jogcímen tartozása áll fenn [1997. évi XXX. törvény 16. § (6)]

- a biztosítási alkusz ügynöki; a biztosítási szaktanácsadó pedig biztosítási szerződést közvetítő tevékenységet nem végezhet [1995. évi XCVI. törvény 31. § (3), 39. § (1)].

- az ügyvéd a hivatásával össze nem egyeztethető megbízást nem vállalhat el, így különösen, ha a közreműködését jogszabályba ütköző vagy jogszabály megkerülésére irányuló jogügylethez kérik; és nem vállalhat megbízást olyan ügyben sem, amelyben korábban bíróként, ügyészként, közjegyzőként, közjegyzőhelyettesként vagy nyomozó hatóság tagjaként járt el (1998. évi XI. törvény 3. §, 25. §).

- sem az ügyvéd, sem a szabadalmi ügyvivő nem fogadhat el mástól megbízást a megbízójával (volt megbízójával) szemben - a külön szabályozott kivételektől eltekintve (1998. évi XI. törvény 25. §, 1995. évi XXXII. törvény 16. §).

A megbízási szerződés létrejöttére az általános szabályok (Ptk. 205. §) az irányadóak, de például az ügyvédi megbízási szerződés esetén a törvény maga határozza meg azokat a lényeges elemeket (így a megbízás tartalma, a díj és a várható költség), amelyekben a megállapodás a szerződés létrejöttének minimális feltétele [1998. évi XI. törvény 23. § (1)].

A szerződés tartalmát a felek az általános és különös jogszabályi feltételek betartásával szabadon állapítják meg. A megbízás szólhat egy vagy több ügy, illetve adott ügy-típus tartós ellátására (folyamatos megbízás). Ha jogszabály másként nem rendelkezik, a szerződést a felek határozott vagy határozatlan időtartamra is köthetik. Így például csak határozott időre és legfeljebb öt évre szólhat a jelzálog-hitelintézet és a vagyonellenőr [1997. évi XXX. törvény 16. § (7)], és a gazdasági társaságnak a könyvvizsgálóval kötött megbízási szerződése [1997. évi CXLIV. törvény 41. § (4)].

A (3) bekezdés értelmében a megbízási szerződés megkötéséhez a törvény alakszerűséget csak akkor kíván meg, ha

- annak teljesítése szerződéskötést kíván meg, és

- a megkötendő szerződés alakszerűségét a jogszabály meghatározza.
Az együttes feltételek megléte esetén a megbízási szerződés alakjára a kötendő szerződés alaki szabályai az irányadóak.
Meghaladóan a megbízási szerződést a felek szóban és írásban is megköthetik, kivéve ha jogszabály ettől eltérően rendelkezik. Ilyen előírás vonatkozik - a tanácsadást kivéve - az ügyvédi megbízási szerződésre azzal azonban, hogy az írásbafoglalás elmulasztása a szerződés érvényességét nem érinti, de a vitatott tartalom körében a bizonyítás az ügyvédet terheli [1998. évi XI. törvény 23. § (2)].
A szabadalmi ügyvivői megbízás is írásbeli alakhoz kötött, amennyiben a törvény előírja a tényvázlat felvételét és annak a megbízóval történő aláíratását [1995. évi XXXII. törvény 18. § (1)].
Külön jogszabály a szerződés megkötését engedélyhez is kötheti. Így például érvénytelen a jelzálog-hitelintézet által kötött vagyonellenőri megbízási szerződés, ha ahhoz a Felügyelet engedélyét nem kérték ki [1997. évi XXX. törvény 16. § (1)].
BH2003. 512. *A bank mint megbízott pénzintézet a banktól elvárható gondossággal köteles a csekk beszedésére kapott megbízást a megbízó érdekében megfelelően teljesíteni [Ptk. 205. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 474. §, 475. § (1) bek., az 1965. évi 2. tvr.-tel kihirdetett Genfi Csekkjogi Egyezmény 28. cikk, 32. cikk, 35. cikk, 40. cikk és 45. cikk, 1978. évi 8. tvr. 1. § (1) bek., (2) bek. a) és b) pont, 5. §, Pp. 78. §, 82. §, 8/2002. (III. 32.) IM rendelet 4. § (1) és (2) bek.].*
BH2003. 386. *Ha a megbízási szerződésnek nevezett szerződés tartalma megfelel a munkaszerződésre vonatkozó rendelkezéseknek, munkaügyi bírság kiszabásának nincs helye [Ptk. 474. §, 1996. évi LXXV. tv. 1. § (3) és (4) bek.].*
BH2003. 213. *A munkaviszonyban állt felek az elvégzendő munka természete folytán - megállapodással - utóbb polgári jogi jogviszonyt is létesíthetnek. Az a körülmény, hogy a volt munkavállaló korábban munkaviszony keretében végezte az adott munkát, nem alapozza meg e jogviszonynak a megállapodástól eltérő minősítését (Ptk. 474. §).*
BH2003. 190. *Az adásvételi szerződés alanyainak meghatározása vásárláshoz kapcsolódó nyereményakcióban - harmadik személy vásárlói kártyájának felhasználásával - való részvétel esetén [Ptk. 117. § (2) bek., 193. § (1) bek., 365. §, 474. §, 584. § (3) bek., 1991. évi XXXIV. tv. 23. § (1) bek., Pp. 213. § (1)-(2) bek.].*
BH2003. 163. *A megbízás nélküli ügyvivő kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 112. §, 196. §, 339. § (1) bek., 345. §, 474. §, 477. § (1) bek., 484. §, 485. §, 486. §, 487. §, 1992. évi LIV. tv. (IÁT) 67. § (1) és (2) bek., 71. § (1) bek.].*
BH2003. 20. *A megbízási és fővállalkozói szerződés elhatárolása [Ptk. 401. §, 474-475 §-ok, 7/1978. (II. 1.) MT r., Pp. 215. §, 252. § (3) bek.].*
EBH2002. 643. *A jutalék ellenében végzett megbízási tevékenység esetén a megbízó számára közömbös, hogy a megbízott mennyi munkával éri el a kívánt eredményt. A jutalék formájában kikötött díj az ügylet értékéhez igazodik. Feltűnő értékaránytalanságra hivatkozással ezért eredményesen nem támadható meg a megbízási szerződés arra való hivatkozással, hogy a megbízott által végzett munka mennyisége nincs arányban a kikötött díjjal [Ptk. 201. § (2) bek., 474. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*
BH2002. 483. *A tagok megbízása alapján megrendelőként eljáró lakásépítő és -fenntartó szövetkezet felelőssége a vállalkozó hibás teljesítéséért, [1992. évi I. tv. 70. § (1) és (3) bek., Ptk. 339. § (1) bek., 394. § (1) bek., 404. § (2) bek., 474. §].*
BH2002. 417. *Az oktatási intézményben a munkáltató és a fűtők között létrejött foglalkoztatási jogviszony - tényleges tartalmi elemei alapján - közalkalmazotti jogviszonynak minősül [1992. évi XXXIII. tv. 1. § (1) bek., 21. §, 55/A. §, 1992. évi XXII. tv. 123. § (1) bek., 148. § (2) bek., Ptk. 474. § (1) bek., 1996. évi LXXV. tv. 7. §].*
BH2002. 321. *A jutalék kikötésével létrejött megbízási szerződés feltűnő értékaránytalanságon alapuló megtámadásának elbírálása során irányadó szempontok [Ptk. 201. § (2) bek., 474. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*
BH2002. 306. *A fokozott veszéllyel járó tevékenység fogalmához tartozó kör a technika fejlődésével bővül, ezért a bíróságnak egyedileg kell eldöntenie, hogy az adott ügyben vizsgált tevékenység fokozott veszéllyel jár-e [Ptk. 339. § (1) bek., 345. § (1)-(2) bek., 474. § (2) bek.].*
BH2002. 142. *I. A szándékoltan tilos szerződésben való közreműködésre irányuló ügyvédi képviseleti megbízás esetén a megbízó a jogügylet érvénytelenségének következményeként keletkezett kárát nem háríthatja át a megbízott ügyvédi irodára [Ptk. 350. § (4) bek., 474. § (1)-(2) bek., 478. § (1) bek., 1983. évi 4. tvr. 1. § (4) bek.].*

BH2002. 20. *A találmányi perekben a biztosított tárgyi illetékfeljegyzési jog nem terjed ki a kapcsolódó és viszontkeresettel érvényesített megbízási szerződésből eredő igényre [1990. évi XCIII. tv. (It.) 62. § (1) bek. j) pont, Ptk. 474. §, 478. § (1) bek.].*

EBH2001. 576. *Ha a munkavállalók a munkáltató munkaeszközeivel, az általa meghatározott időben és helyen, az utasításai szerint végezték a munkát, a felek között nem megbízási, hanem munkajogviszony állt fenn (Ptk. 474. §, Mt. 1. §).*

BH2001. 542. *I. A követelés behajtására szakosodott gazdálkodó szervezetek a gazdasági életben ismert tevékenységet folytatnak. Az általuk pénzkövetelés behajtására kötött megbízási szerződés nem ütközik jogszabályba, így ez okból nem semmis [Ptk. 200. § (1) és (2) bek., 227. § (2) bek., 474. § (1) bek., 2000. évi CXVII. tv. 11. §].*

BH2001. 437. *I. A bank üzletszabályzatának azt az előírását, hogy a bank tevékenysége során mindenkor az ügyfél érdekének figyelembevételével, a banktól elvárható gondossággal köteles eljárni, a felek közötti egyéb jogviszony sajátosságait figyelembe véve kell értékelni [Ptk. 249. §, 322. §, 474. § (2) bek., 479. § (1) és (3) bek., 529. §].*

EBH2001. 436. *I. A követelés behatására szakosodott gazdálkodó szervezetek a gazdasági életben ismert tevékenységet folytatnak. Az általuk pénzkövetelés behajtására kötött megbízási szerződés nem ütközik jogszabályba, így ez okból nem semmis [Ptk. 200. § (1) és (2) bek., 227. § (2) bek., 474. § (1) bek., 2000. évi CXVII. tv. 11. §].*

BH2001. 387. *I. A megbízási szerződésnek nem lényeges eleme a díjban való megállapodás. A díj ugyanis nem csak akkor jár a megbízottnak, ha kikötötték, hanem akkor is, ha nem lehet feltenni, hogy a rábízott ügy ellátására ingyenesen vállalkozott [Ptk. 205. § (1) és (2) bek., 474. § (1) bek., 478. § (1) és (3) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2001. 175. *Adásvételi szerződés megkötésénél megbízottként eljáró ügyvéd kártérítési felelőssége megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 474. § (2) bek., 1983. évi 4. tvr., 1 § (1) és (4) bek.].*

BH2001. 56. *a telefonközpont kezelője ugyanis a rá bízott berendezést pusztán technikailag működteti, és azzal mint vagyontárggyal kapcsolatban - a hűtlen kezelés megállapítása szempontjából - vagyonkezelői megbízatása vagy ezzel kapcsolatos kötelezettsége nincs, így nem lehet az említett bűncselekmény elkövetője [Btk. 319. § (1) bek., (3) bek. a) pont, Ptk. 474. § (1) bek.].*

BH2001. 33. *A bankszámlaszerződés alapján kezelt lakossági folyószámláról csalás következtében tévesen kifizetett összeggel kapcsolatban a pénzintézet kártérítési felelőssége megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 529. § (1) bek., 533. § (1) és (4) bek., 535. § (2) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 474. § (2) bek.].*

BH1999. 421. *A felszámolási eljárás kezdeményezésére vonatkozó jogosultság megállapításánál irányadó szabályok, ha az adós vagyona részben alapjuttatásból ered [1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 27. § (2) bek. a) pont, Ptk. 332. § (1) bek., 474. § (1) bek., 42/1985. (X. 8.) MT r. 12. § (3) bek., 12/1989. (II. 5.) MT r. 6. § (3) bek., 8. §].*

BH1998. 531. *Ügyvédek által kötött felelősségbiztosítási szerződés alapján a helytállási kötelezettség alakulása [Ptk. 296. § (1) és (2) bek., 318. § (1) bek., 328. § (1) bek. 329. § (1) bek., 339. § (1) bek., 474. § (1) bek.].*

BH1998. 523. *Tényleges vagyonkezelői megbízás hiányában a hűtlen kezelés bűntettét nem - és más vagyon elleni bűncselekményt sem - valósítja meg az a telefonközpont-kezelő, aki a beosztásából adódó lehetőséget kihasználva rendszeres távolsági magánbeszélgetéseket folytat, és ezáltal több százezer forint összegű vagyoni hátrányt okoz [Btk. 319. § (1) bek., 3. bek. a) pont, Ptk. 474. § (1) bek.].*

BH1998. 392. *Bankszámlaszerződés során - a felek egyéb megállapodásának vagy jogszabály eltérő rendelkezésének hiányában - a megbízott pénzintézet a banktechnikai műveletben szereplő, a teljesítés napján érvényes devizaárfolyamon köteles a megbízójával szemben elszámolni [Ptk. 207. § (1) bek., 474. § (2) bek., 479. § (1)-(2) bek., 52/1990. (III. 21.) MT r. 10 § (2) bek., 4/1992. (PK. 10.) MNB rek. 36. § (1) és (4) bek.].*

BH1998. 351. *Az exportcélú külkereskedelmi szerződések és a bérmunkaszerződések elhatárolási szempontjai [Ptk. 207. § (1) bek., 379. §, 389. §, 474. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 224. *II. A rendőrség nyomozási tevékenysége a közhatalom gyakorlását, olyan szervező-intézkedő eljárás folytatását jelenti, amely miatt kárfelelősségének megállapítása csak a Ptk. 349. §-ában szabályozott különös feltételek fennállása esetén lehetséges [Ptk. 348. § (1) bek., 349. §, 474. § (1) bek., Be. 16. § (2) bek.].*

BH1998. 215. *Nem vagyon elleni bűncselekményt - sikkasztást vagy csalást -, hanem az általános forgalmi adó és a fogyasztási adó elvonásával járó adócsalást valósít meg a terhelt, aki exportbizományosi szerződés megkötésével azzal a megtévesztéssel veszi át a finomszeszt, hogy azt az országból kiszállítja, de azt belföldön*

visszatartva értékesíti [Btk. 310. § (1) és (3) bek., 317. § (1) bek., 318. § (1) bek., Ptk. 207. § (4) bek., 474. §, 479. § (1) bek., 507. §, 513. § (2) bek.].

BH1997. 396. *Lakásközvetítésre létrejött megbízási szerződés felmondása nincs alakszerűséghez kötve. A jogügylet megszűnését kiváltó jognyilatkozat megtételét a perben annak kell bizonyítania, aki erre hivatkozik [Ptk. 474. § (1) bek., 481. § a) pont, Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1997. 303. *A megbízási szerződés felmondása esetén a megbízó a szerződésben kikötött felmondási időt követő időszakra vonatkozóan kifizetett díjat jogosult visszakövetelni [Ptk. 218. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 361-362. §, 474. § (3) bek., 478. § (3) és (4) bek., 479. § (2) bek., 481. § a) pont, 1983. évi 4. tvr. 8. § (2) bek.].*

BH1997. 302. *Az ingatlanközvetítésre irányuló szerződés jogi természete [Ptk. 389. §, 399. § a) pont, 474. § (1) bek., 478. § (2) bek.].*

BH1997. 287. *Gépkocsi-használati jog ellenében vállalt megbízás esetén a megbízottat megillető díj elszámolása a szerződés megszűnésekor [Ptk. 474. § (1) bek., 478. § (1) bek., 479. § (1) bek.].*

BH1997. 286. *A megbízott kártérítési felelősségénél a kimentési körülmények értékelése [Ptk. 474. § (1) bek., 475. § (4) bek.]*

BH1997. 241. *Ha az ingatlanközvetítő egy zártkörű pályázaton meghirdetett ingatlan eladójának megbízottjaként eljárva - egy másik szerződés alapján, amelyről azonban az eladót nem tájékoztatta -, azt a vevőt közvetíti ki, akitől e tevékenysége miatt, ugyancsak közvetítői díjat vett fel vagy kötött ki szerződésben, ez utóbbi szerződés - mint a jó erkölcsbe ütköző semmis [Ptk. 200. § (2) bek., 201. § (1) bek., 221. § (3) bek., 227. § (2) bek., 237. § 474. § (2) bek., 1990. évi VIII. tv., 13/1988. (XII. 27.) ÉVM r. 1. § a) pont].*

BH1997. 187. *Munkaköri leírásban meghatározott, havi alapbér és túlmunkadíjazás ellenében végzett munkakör ellátása - elnevezése ellenére - nem meghatározott ügy ellátására kötött megbízási szerződésnek, hanem munkaviszonynak minősül. [Ptk. 474. § (1) bek., Pp. 22. § (2) bek., 45. § (2) bek.].*

BH1996. 588. *I. Az adásvételi jogügyletet kötő megbízott közvetlen helytállási kötelezettsége attól függ, hogy megbízási vagy bizományosi szerződés alapján járt el [Ptk. 474. § (1) bek., 507. §, 509. § (1) bek.].*

BH1996. 436. *A pénzintézet azonnali beszedési megbízás teljesítése előtt - jogszabály eltérő rendelkezése vagy a felek eltérő megállapodása hiányában - arról köteles a beszedési megbízás adatai alapján meggyőződni, hogy a jogosult ilyen módon érvényesítheti-e a követelését a kötelezettel szemben. Ennek elmulasztása a pénzintézet kártérítési felelősségét alapozza meg [Ptk. 474. § (2) bek., 529. § (1) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rek. 10. § (1) bek. a) pont, 412/1987. (PK 17.) MNB közl. 25/c. pont].*

BH1996. 381. *Ha az importbizományos a bizományi szerződésben nem közli a megbízójával, hogy a kért pénzügyi fedezet foglalóként funkcionál, a megbízó által előre átutalt pénzösszeg csak előlegként számolható el [Ptk. 243. § (2) bek., 474. § (2) bek., 507. §, 513. § (2) bek.].*

BH1996. 363. *Az utak tisztítására, fenntartására kötött megállapodások nem csupán meghatározott tevékenység kifejtésére, hanem meghatározott eredmény létrehozására irányulnak, ezért a megállapodások nem megbízási, hanem vállalkozási szerződésnek minősülnek [Ptk. 389. §, 474. § (1) bek., 1988. évi I. tv. 34. § (1) és (5) bek., 1991. évi XX. tv. 92. § (7) bek.].*

BH1995. 720. *Külkereskedelmi ügyletekkel kapcsolatos tartozásátvállalásra vonatkozó jognyilatkozat érvényességi kellékei [Ptk. 207. § (1) bek., 277. § (1) bek., 332. § (1) bek., 474. § (2) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 21. § (1) bek., 27. § (3) bek.].*

BH1995. 571. *A megbízás és a meghatalmazás elhatárolása [Ptk. 219. §, 222. §, 223. § (1) bek., 474. § (1) és (3) bek., 1983. évi 4. tvr. 8. §].*

BH1995. 217. *I. Egyik félnek sem róható fel a teljesítés meg- hiúsulása, ha a bizományos a szerződés szerint nem volt jogosult meghatározott ár alatti értékesítésre, és az alacsonyabb áron való értékesítéshez a megbízó utóbb sem járult hozzá [Ptk. 312. § (1) bek., 474. § (2) bek., 476. §, 507. §, 513. § (2) bek.].*

BH1994. 265. *Ha a megbízási szerződés az adásvételi szerződés megkötése mellett kiterjedt az átvétellel és az elszámolással kapcsolatos teendőkre is, a vevő megbízottja erre vonatkozólag akkor is a megbízási szerződés keretében jár el, ha a megbízás az adásvételi szerződés megkötése után megszűnt, de erről a vevő az eladót nem tájékoztatta [Ptk. 207. § (1) bek., 474. § (1) bek., 477. § (1) bek.].*

BH1994. 182. *A képviseleti jogosultság vizsgálata szabadalmi ügyben az OTH előtti eljárásban [1969. évi II. tv. (Szt.) 36. § 44. § (3) bek., 64. § (2) bek. c) pont, 4/1969. (XII. 28.) OMFB-IM r. (Szt. V.) 14. §, Ptk. 474. §].*

BH1993. 743. *Megbízási szerződés megszegéséből eredő kártérítési igény megítélésének szempontjai, különös tekintettel a kárenyhítés kötelezettségére [Ptk. 474. §, 340. §, Pp. 163. § (2) bek., 164. § (1) bek.].*

BH1993. 448. *A hitelfedezeti és az ún. finanszírozásihitelfedezeti bankgaranciák elhatárolási szempontjai. A garanciavállaló pénzintézet kártérítési felelőssége abból folyóan, hogy a bankgarancia kedvezményezettjének személyét nem tisztázta a garancianyújtást megelőzően [Ptk. 318. §, 339. §, 474. § (1)-(2) bek., 476. §].*

BH1993. 247. *A polgári jogi társasági és a megbízási szerződéstípusnak elemeit tartalmazó, vagyonvédelemre vonatkozó atipikus szerződéstől való elállás jogosulatlan volta [Ptk. 474. § (1) bek., 478. § (2) bek., 483. § (4) bek., 568. § (1) bek., 575. § (2) bek., 577. § d) pont].*

BH1992. 736. *Ha a dolgozó megbízási jogviszony alapján teljesíti a feladatait, e jogviszonya nem minősíthető munkaviszonynak abból az okból, hogy a kapott utasítások alapján kellett munkát végeznie, miután a megbízást is a megbízó utasítása szerint és érdekeinek megfelelően kell teljesíteni. Az e jogviszonyból származó jogviták elbírálása az általános hatáskörű helyi bíróság hatáskörébe tartozik [Ptk. 474. § (2) bekezdés].*

BH1992. 173. *A megbízási szerződés megszűnésének kérdései [Ptk. 474. § (1) bek., 481. §, 483. § (1) bek., 298. § a) pont, 300. § (1) bek.].*

BH1988. 418. *A cégjegyzésre (változás, törlés bejegyzésére) irányuló kérelem késedelmes benyújtása esetén a cég képviselőjére akkor is jogosan szabhat ki bírságot a cégbíróság, ha a cégnek - megbízási szerződés alapján eljáró - jogi képviselője is van [Ptk. 474. § (1)-(2) bek., 1985. évi 16. sz. tvr. 7. § (1)-(2) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 5. § (2) bek., 6. §].*

BH1988. 8. *A beruházás lebonyolítását ellátó megbízott az ügyviteli mulasztásából származó kártérítési felelősség alóli mentesülés céljából nem hivatkozhat arra, hogy az építtető sem gondoskodott az átadás-átvétel során megállapítható hibák kifogásolásáról [Ptk 339. §, 474. §].*

BH1987. 436. *Alkalmi jellegű munkavégzés során bekövetkező balesetből fakadó károkért való felelősség [Ptk. 339. §, 389. és 474. §].*

BH1987. 174. *A beruházás lebonyolítására kötött megállapodás nem vállalkozási, hanem megbízási szerződés. A megbízott e szerződés megszegése miatt csak akkor köteles kötbért fizetni, ha erre a szerződésszegésre nézve a felek a szerződésben a kötbérfizetési kötelezettséget kikötötték [Ptk 246. § (1) bek., 474-483. §].*

BH1982. 205. *A megbízott - külön kikötés hiányában - nem tartozik eredményfelelősséggel és vele szemben szavatossági igény nem érvényesíthető [Ptk. 474-477. §-ai].*

BH1981. 163. *A megbízó - ellenkező megállapodás hiányában - a saját nevében érvényesítheti a megbízott által kötött szerződés megszegéséből keletkezett igényeket [Pp. 48. §, Ptk. 474. §, 483. § (1) bek.].*

BH1980. 484. *Szerződésszegésen alapuló igény kötelező érvényesítésétől a megbízott csak a megbízó utasítása alapján tekinthet el [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 32. § (*), Ptk. 474. § (2) bek., 477. §].*

BH1979. 217. *A költségvetésben előírtnál drágább anyag ellenértéke megilleti a vállalkozót, ha a beszerzés időpontjában a rendeltetésszerű célra alkalmas olcsóbb anyag nem kapható és az eltérő anyag beszerzése a megrendelő megbízása alapján történt [Ptk. 361. §, 474. § (2) bek., GKT 79/1973. sz.].*

BH1978. 394. *A külkereskedelmi bizományos kártérítési felelősséggel tartozik, ha a szerződésben meghatározott országtól eltérő helyről származó importtermék kicserélésére irányuló igényt, valamint a vámtöbblet utáni kamatot a megbízó utasítása ellenére a külföldi eladóval szemben nem érvényesíti [32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 21. § (1) bek., 23. § (2) bek., Ptk. 474. §].*

BH1977. 75. *A megrendelő szerelőinek irányítására vállalt ún. szerelési-vezetési kötelezettségre - eltérő rendelkezés hiányában - a megbízás szabályai az irányadók [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 2., 23. §, Ptk. 340., 474-478. §].*

A felek jogai és kötelezettségei

475. § (1) A megbízott személyesen köteles eljárni; igénybe veheti azonban más személy közreműködését is, ha ehhez a megbízó hozzájárult, vagy ha ez a megbízás jellegével együtt jár. A megbízott az igénybe vett személyért úgy felel, mintha a rábízott ügyet maga látta volna el.

(2) A megbízott igénybe veheti más személy közreműködését akkor is, ha ez a megbízónak károsodástól való megóvása érdekében szükséges. Ebben az esetben az igénybe vett személyért nem felelős, ha bizonyítja, hogy e személy kiválasztása, utasításokkal való ellátása és ellenőrzése terén úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

(3) Ha a megbízottnak más személy igénybevételére nem volt joga, felelős azokért a károkért is, amelyek e személy igénybevétele nélkül nem következtek volna be.

(4) Ha a megbízott által igénybe vett személyt a megbízó jelölte ki, a megbízott e személyért nem felelős, ha bizonyítja, hogy az igénybe vett személy utasításokkal való ellátása és ellenőrzése terén úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

A megbízási szerződést a más érdekében történő tevékenység mint sajátos szolgáltatás mellett annak bizalmi jellege is jellemzi, amelyek indokolják - és egyben magyarázzák is - a feleket megillető jogoknak és kötelezettségeknek az általános szabályoktól eltérő meghatározását.
A bizalmi viszonyból következik, hogy a megbízottat a törvény személyes eljárásra kötelezi és csak meghatározott feltételek mellett engedi meg a szerződés teljesítéséhez más személy (teljesítési segéd, helyettes) igénybevételét.
Az igénybevett közreműködőért a megbízottat terhelő helytállás kötelezettsége alapvetően attól függ, hogy arra jogosultan vagy jogosulatlanul került-e sor, illetve hogy a jogosultságot milyen ok alapozta meg.
A törvényi szabályok alapján a közreműködő jogosult igénybevételére sor kerülhet a megbízó hozzájárulásával és e hozzájárulás hiányában is.
a) A megbízó a hozzájárulását alakszerű kikötések nélkül, szóban vagy írásban, de ráutaló magatartással is kifejezésre juttathatja (például: a megbízott kérelmét követően a megjelölt közreműködőnek közvetlenül utasítást ad). A megbízott az ilyen módon igénybe vett közreműködőért - a Ptk. 315. §-ában szabályozottakkal azonosan - úgy felel, mintha maga járt volna el.
A megbízó hozzájárulásával történik a közreműködő igénybevétele a (4) bekezdésben szabályozott esetben is. Ha ugyanis a megbízó jelöli ki a teljesítésben közreműködőt, a kijelölés ténye magába foglalja a hozzájárulását is.
Az ilyen közreműködő igénybevétele során a megbízott a személy kiválasztásával együttjáró kockázat alól mentesül, de a teljesítési segéd (helyettes) tevékenységének ellenőrzése és a szerződésszerű teljesítés érdekében részére a szükséges útmutatás, utasítás megadása ugyanúgy terheli, mint ha e személyt a megbízó hozzájárulásával maga vette volna igénybe. Ha a megbízott e kötelezettsége teljesítése során úgy jár el, ahogy az általában elvárható, a közreműködő tevékenységéért őt felelősség nem terheli. Ellenkező esetben a megfelelő ellenőrzéssel, utasítással elhárítható közreműködői magatartásért úgy felel, mint ha maga járt volna el.
A törvényi rendelkezésből kitűnően a megbízó által kijelölt közreműködő esetén a megbízott kimentéses felelősségéről van szó. Az általános szabály ezért ebben az esetben is az, hogy a megbízott felel a megbízó által kijelölt és igénybe vett harmadik személyért, kivéve ha a mentesülését eredményező eljárását bizonyította.
A megbízó hozzájárulása nélkül két esetben lehet jogszerű a közreműködő igénybevétele: ha az a megbízás jellegével együtt jár [Ptk. 475. § (1)], vagy ha arra a kárveszély elhárítása érdekében volt szükség [Ptk. 475. § (2)]. A megbízott felelőssége szempontjából e két eset nem azonos.
A megbízás jellegéből ered például a közreműködő igénybevétele a bankszámlaszerződés keretében adott beszedési megbízás esetén, mert ennek teljesítése csak egy másik pénzintézet közreműködésének igénybevételével történhet (BH1994. 44.), vagy akkor is, ha a megbízás egy csomag postai feladására szólt. A megbízott a szükségszerűen igénybe vett közreműködőért úgy felel, mint ha maga járt volna el.
Ha a megbízás teljesítése során olyan váratlan körülmények merülnek fel, amelyek a megbízottat károsodással fenyegetik, az ennek elhárításához igénybe vett közreműködőért felelőssége alól a megbízó kimentheti magát. A (4) bekezdésben szabályozott kimentéstől ez az eset annyiban különbözik, hogy az általában elvárhatóság követelménye a közreműködő személyének kiválasztására is kiterjed. A kimentés sikertelensége esetén a megbízott a közreműködőért úgy felel, mint ha maga járt volna el. Nem e rendelkezés, hanem a jogosulatlanul igénybevett közreműködőért a felelősség szabályai szerint köteles a helytállásra a megbízott, ha a neki felróható okból következett be a kárveszéllyel fenyegető helyzet, aminek elhárítására a közreműködőt igénybe vette.
A jogosulatlanul igénybe vett közreműködőért a megbízott nem csak úgy felel, mint ha maga járt volna el, hanem felel mindazért a kárért is, amely a közreműködő jogosulatlan igénybevétele nélkül nem következett volna be. A megbízott kár-felelőssége független attól, hogy a kár bekövetkezése neki vagy a közreműködőnek felróható-e vagy sem (így például ha a megbízott porcelán váza csomagolását, postai feladását vállalta és az ennek teljesítésére - a megbízó hozzájárulása nélkül - megkért barátjánál a váza eltörik, a megbízott akkor is felel a kárért, ha az véletlen baleset során, de akkor is, ha a közreműködő szándékos magatartása miatt következett be).
A közreműködő igénybevételével összefüggésben a megbízottat a Ptk. 477. § (1) bekezdésében szabályozottak szerint tájékoztatási kötelezettség is terheli.
A most tárgyalt általános szabályoktól eltérően
- az ügyvéd más ügyvéd, alkalmazott ügyvéd, továbbá az ügyvédjelöltje vagy nála működő külföldi jogi tanácsadó;

- a szabadalmi ügyvivő pedig helyettes szabadalmi ügyvivő, ügyvéd vagy szabadalmi ügyvivőjelölt közreműködését a megbízó hozzájárulása nélkül veheti igénybe. A közreműködő igénybevételét azonban a megbízó kizárhatja. Ügyvédi megbízás esetén ilyen rendelkezést a megbízó a szerződés megkötésekor írásban tehet. A kizárás lehet teljes, de részleges is. E jogáról az ügyvéd és a szabadalmi ügyvivő a megbízót tájékoztatni köteles [az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény 23. § (5), a szabadalmi ügyvivőkről szóló 1995. évi XXXII. törvény 18. § (5)].

BH2003. 512. *A bank mint megbízott pénzintézet a banktól elvárható gondossággal köteles a csekk beszedésére kapott megbízást a megbízó érdekében megfelelően teljesíteni [Ptk. 205. § (3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 474. §, 475. § (1) bek., az 1965. évi 2. tvr.-tel kihirdetett Genfi Csekkjogi Egyezmény 28. cikk, 32. cikk, 35. cikk, 40. cikk és 45. cikk, 1978. évi 8. tvr. 1. § (1) bek., (2) bek. a) és b) pont, 5. §, Pp. 78. §, 82. §, 8/2002. (III. 32.) IM rendelet 4. § (1) és (2) bek.].*

BH2003. 20. *A megbízási és fővállalkozói szerződés elhatárolása [Ptk. 401. §, 474-475 §-ok, 7/1978. (II. 1.) MT r., Pp. 215. §, 252. § (3) bek.].*

BH1997. 286. *A megbízott kártérítési felelősségénél a kimentési körülmények értékelése [Ptk. 474. § (1) bek., 475. § (4) bek.]*

BH1997. 196. *I. Okmányos meghitelezés (akkreditív nyitás) esetén a megbízott által igénybe vett fizető bank akkor is felelős a megbízott által meghatározott feltételektől eltérő fizetéssel okozott kárért, ha a megbízó akaratának megfelelően járt el, és a fizető bankot a megbízó jelölte ki [Ptk. 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 344. § (2) bek., 475. § (1) és (4) bek.].*

BH1994. 44. *Pénzintézet, ha egy gazdálkodó szervezettel kötött bankszámlaszerződésének teljesítéséhez egy másik pénzintézet közreműködését veszi igénybe, az általa igénybe vett közreműködő magatartásáért úgy felel, mintha maga járt volna el. Ilyen esetben a pénzintézetek kártérítési felelősségét nem zárja ki az, hogy a pénzforgalmat számítógépes rendszerben üzemeltetik [Ptk. 315. §, 339. § (1) bek., 475. § (1) bek.].*

BH1990. 189. *A beruházás lebonyolításával megbízott vállalat a megbízójára - külön megállapodás hiányában - nem háríthatja át azt a többletköltséget, amely abból származott, hogy saját feladatai teljesítésével más személyt bízott meg [Ptk. 475. § (1) bek., 479. § (1) bek.].*

BH1987. 174. *A beruházás lebonyolítására kötött megállapodás nem vállalkozási, hanem megbízási szerződés. A megbízott e szerződés megszegése miatt csak akkor köteles kötbért fizetni, ha erre a szerződésszegésre nézve a felek a szerződésben a kötbérfizetési kötelezettséget kikötötték [Ptk 246. § (1) bek., 474-483. §].*

BH1982. 205. *A megbízott - külön kikötés hiányában - nem tartozik eredményfelelősséggel és vele szemben szavatossági igény nem érvényesíthető [Ptk. 474-477. §-ai].*

BH1979. 302. *Belföldi bizományos nemcsak adásvételi, hanem egyéb szerződés megkötésére is kötelezettséget vállalhat, és felelőssége a vállalt kötelezettségének megfelelően alakul [Ptk. 509. § (2) bek., 513. §, 475-480. §].*

BH1977. 75. *A megrendelő szerelőinek irányítására vállalt ún. szerelési-vezetési kötelezettségre - eltérő rendelkezés hiányában - a megbízás szabályai az irányadók [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 2., 23. §, Ptk. 340., 474-478. §].*

476. § Ha a megbízó célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasítást ad, a megbízott köteles őt erre figyelmeztetni; ha a megbízó utasításához e figyelmeztetés ellenére is ragaszkodik, az utasításból eredő károk őt terhelik.

A rábízott ügyet a megbízottnak a megbízó utasítása szerint és érdekeit szem előtt tartva kell ellátnia. A megbízó utasításához a megbízott általában kötve van. Ez alól is van azonban kivétel, mégpedig a jelzálogjog-hitelintézet által megbízott vagyonellenőr esetén, ahol a tevékenység jellegére figyelemmel és kizárólag az ellenőrzés körében a törvény kizárja a megbízó utasítási jogát [1997. évi XXX. törvény 16. § (8)].

A megbízottnak az utasítással összefüggő kötelezettségeit és jogait részben a Ptk. 477. § (1) és (2) bekezdése, részben pedig - a célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasítás esetére - a jelen § szabályozza. Az egyértelmű rendelkezésből kitűnően, ha a megbízott a kapott utasítást helytelennek ítéli, köteles ezt a megbízóval közölni. A megbízót a figyelemfelhívás nem köti és szabadon dönt arról, hogy visszavonja, fenntartja vagy módosítja-e a korábbi utasítását.

A megbízó által megerősített kifogásolt utasításhoz a megbízott kötve van, ha azonban az ennek megfelelő eljárással összefüggésben kár keletkezik, az a célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasításához ragaszkodó megbízót terheli.

A fenntartott célszerűtlen, szakszerűtlen utasítás alapos okot szolgálhat arra is, hogy a megbízott emiatt a szerződést felmondja [Ptk. 483. § (2)]. A szerződés azonnali hatályú felmondására azonban emiatt nem kerülhet sor, hiszen a megbízót megillető jog gyakorlása soha nem minősülhet szerződésszegésnek.

A megbízó azonban nem csak szakmailag vagy más okból helytelen tartalmú utasítást adhat, hanem olyat is, amelynek teljesítése jogszabályt (hatósági határozatot) sértene, vagy az élet-, és vagyonbiztonság veszélyeztetésével járna. Míg a vállalkozási szerződés esetén a törvény kifejezetten megtiltja, hogy a vállalkozó az ilyen utasításnak megfelelően a munkát elvégezze [Ptk. 392. § (4)], addig a megbízási szerződés szabályai között erre nem utal. A gyakorlat azonban a helyzet-azonosságra és a joggyakorlás általános szabályaira figyelemmel a tájékoztatás ellenére fenntartott ilyen megbízói utasítás teljesítését kizártnak tekinti, azaz a megbízottnak sincs más lehetősége, mint hogy erre figyelemmel a szerződést felmondja.

Az ügyvédi megbízási szerződés esetén e kötelezettség egyértelműen következik abból a törvényi szabályból, mely szerint az ügyvéd a hivatását a jogszabályok betartásával köteles gyakorolni és nem működhet közre tiltott jogügyletnél [1998. évi XI. törvény 3. § (2)-(3)].

BH1995. 217. *I. Egyik félnek sem róható fel a teljesítés meg- hiúsulása, ha a bizományos a szerződés szerint nem volt jogosult meghatározott ár alatti értékesítésre, és az alacsonyabb áron való értékesítéshez a megbízó utóbb sem járult hozzá [Ptk. 312. § (1) bek., 474. § (2) bek., 476. §, 507. §, 513. § (2) bek.].*

BH1993. 448. *A hitelfedezeti és az ún. finanszírozásihitelfedezeti bankgaranciák elhatárolási szempontjai. A garanciavállaló pénzintézet kártérítési felelőssége abból folyóan, hogy a bankgarancia kedvezményezettjének személyét nem tisztázta a garancianyújtást megelőzően [Ptk. 318. §, 339. §, 474. § (1)-(2) bek., 476. §].*

BH1987. 174. *A beruházás lebonyolítására kötött megállapodás nem vállalkozási, hanem megbízási szerződés. A megbízott e szerződés megszegése miatt csak akkor köteles kötbért fizetni, ha erre a szerződésszegésre nézve a felek a szerződésben a kötbérfizetési kötelezettséget kikötötték [Ptk 246. § (1) bek., 474-483. §].*

BH1985. 115. *A mérgező hatású vegyszerek kiszórását végző mezőgazdasági légijármű szakszemélyzetének meg kell követelnie a munkát végeztető mezőgazdasági nagyüzemtől a környezetvédelmi előírások pontos betartását, és ennek, úgyszintén az ő tevékenységével összefüggő követelmények érvényesíthetősége hiányában végső soron meg kell tagadnia a munkavégzést [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 339. § (1) bek., 345. §, 348. § (1) bek., 476. §].*

BH1982. 205. *A megbízott - külön kikötés hiányában - nem tartozik eredményfelelősséggel és vele szemben szavatossági igény nem érvényesíthető [Ptk. 474-477. §-ai].*

BH1979. 302. *Belföldi bizományos nemcsak adásvételi, hanem egyéb szerződés megkötésére is kötelezettséget vállalhat, és felelőssége a vállalt kötelezettségének megfelelően alakul [Ptk. 509. § (2) bek., 513. §, 475-480. §].*

BH1977. 75. *A megrendelő szerelőinek irányítására vállalt ún. szerelési-vezetési kötelezettségre - eltérő rendelkezés hiányában - a megbízás szabályai az irányadók [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 2., 23. §, Ptk. 340., 474-478. §].*

477. § (1) A megbízott köteles a megbízót tevékenységéről és az ügy állásáról kívánságára, szükség esetén enélkül is tájékoztatni, különösen ha más személy igénybevétele vált szükségessé, vagy ha a felmerült új körülmények az utasítások módosítását teszik indokolttá.

(2) A megbízott a megbízó utasításától csak akkor térhet el, ha ezt a megbízó érdeke feltétlenül megköveteli, és a megbízó előzetes értesítésére már nincs mód. Ilyen esetben a megbízót haladéktalanul értesíteni kell.

(3) A megbízott köteles a megbízót a megbízás teljesítéséről haladéktalanul értesíteni.

E § a megbízott tevékenységének legfontosabb elemeit: a tájékoztatási kötelezettséget és a megbízó utasításától eltérés feltételeit szabályozza.

1. Tájékoztatási kötelezettség terheli a megbízottat

- a megbízó kívánságára bármikor az ügy állásáról és a saját tevékenységéről,

- ha közreműködő igénybevétele szükséges, illetve ha a közreműködőt a Ptk. 475. § (2) bekezdésében szabályozott feltételek mellett a megbízó hozzájárulása nélkül vette igénybe,

- ha a megbízó által nem ismert új körülmények miatt az utasítás módosítása indokolt,

- ha a megbízott az utasítástól - az e § (2) bekezdésben szabályozottak mellett - eltért,

- ha a megbízást teljesítette.

2. Az előzőekből kitűnően a megbízottnak kezdeményeznie kell a korábbi utasítás módosítását, ha azt az újabban felmerült körülmények indokolják. Ha erre a sürgős szükség miatt nincs lehetősége, de a módosítást a megbízó érdeke feltétlenül megkívánja, a megbízott az utasítástól eltérhet. Az eltérés feltételes módban történő megfogalmazása helyes értelmezés szerint azt jelenti, hogy az utasítástól eltérést csak a törvényi együttes feltételek megléte indokolhatja. Ha azonban a feltételek fennállnak, a megbízott nem mérlegelheti, hogy eltér-e vagy sem a korábbi utasítástól, hanem a megbízó érdekét szem előtt tartva arra köteles.

A megbízott nemcsak a megbízó utasítása szerinti, de a megbízó érdekének megfelelő eljárásra köteles. A megbízó érdekét a szakszerű és gondos eljárás követelményének szem előtt tartásával végzett megbízotti

tevékenység szolgálja, amelynek a szerződéses kapcsolat minden mozzanatában - így értelemszerűen a törvényben külön nevesített kötelezettségek körében is - érvényesülnie kell. A megbízó érdekében áll az is, hogy a megbízott tevékenysége hozza meg a várt eredményt. A megbízási szerződésből eredően azonban a megbízott csak a meghatározott tevékenységre és nem eredmény létrehozására köteles. Míg tehát az eredmény-kötelmeknél az eredmény elmaradása szerződésszegésnek minősül, addig a megbízás esetén nem. Ha a megbízott eljárása annak ellenére maradt eredménytelen, hogy minden kötelezettségének időben, helyesen és alapos gondosságot tanúsítva tett eleget, a szerződést megfelelően teljesítette. Ha azonban a várt eredmény azért maradt el, mert a megbízott nem az elvárható szakszerűséggel és körültekintéssel járt el, ez utóbbi szerződésszegésért - és nem az eredmény puszta elmaradása miatt - a megbízott is felel.

A megbízott eljárása tehát akkor szerződésszerű, ha mindent és úgy tett meg a rábízott ügy ellátása során, ahogy az - az adott körülmények között - általában elvárható [Ptk. 4. § (4)]. A gyakorlatban elsősorban az ügyvédi megbízások esetében - tipikusan a szakszerűség követelménye és a tájékoztatási kötelezettség körében - tapasztalható, hogy az elvárhatóság mércéjét a bíróságok esetenként igen magasan, tartalmában már az eredmény-felelősséghez közelítően vonják meg. Helyesen azonban az ügyvéddel szemben is csak az adott körülmények között és általában elvárható követelmények támaszthatók, hiszen arra figyelemmel, hogy a megbízott ügyvédi hivatást gyakorol, a törvény fokozottabb vagy objektív felelősséget nem ír elő. Más kérdés, hogy körültekintéssel és kellő szigorral kell a bíróságoknak azt meghatároznia, hogy mik azok a magatartások, amelyek a sajátosságokat is figyelembe véve minden ügyvéddel szemben általános követelményként megfogalmazhatók.

Így például ha az ügyvéd megbízása ingatlan adásvételi szerződés elkészítésére szól, nem hagyhatók figyelmen kívül az utóbbi éveket jellemző visszaélések sem. A legjobb tudása szerinti és lelkiismeretes eljárás követelménye [1998. évi XI. törvény 3. § (2)] felöleli azokat az intézkedéseket, eljárásokat, teendőket is, amelyek a visszaélés lehetőségének kizárásához szükségesek. Ezért elvárható az ügyvédtől, hogy az ingatlan tulajdoni lapját maga szerezze be, a szerződő felek személyazonosságát ellenőrizze, az eladó adatait a tulajdoni lappal egyeztesse. Nem terheli viszont az ügyvédet a személyazonosság megállapítása során okirat-szakértői szinten annak megvizsgálása, hogy az okmány nem hamisított-e. A személyi okmányt azonban olyan gondossággal kell ellenőriznie, hogy az ilyen módon felismerhető és aggályt keltő körülmények nyomban kiderülhessenek. Ha a szerződő felek ragaszkodnak az általuk kikért tulajdoni lap alapján a szerződéskötéshez, az ügyvédnek tájékoztatnia kell a vevőt az ezzel együttjáró valamennyi esetleges probléma lehetőségéről és figyelmeztetnie kell a vevőt az őt terhelő kockázatokra. A felek ragaszkodása esetén is ellenőriznie kell a rendelkezésére bocsátott tulajdoni lapot, hogy az megfelel-e a földhivatalnak a tulajdoni lap alakszerűségére vonatkozó ügyviteli előírásainak (összefűzés, bélyegző formája, helye, színe stb.) és a tulajdoni lap szerkezetére, részeire, a bejegyzések tartalmára vonatkozó törvényi előírásoknak. Az aggályt keltő tulajdoni lap alapján az ügyvédnek akkor is meg kell tagadnia a megbízás elvállalását, ha a felek kifejezetten ragaszkodnak a szerződés megkötéséhez.

Ha a megbízott a tájékoztatási, a gondos és szakszerű eljárási kötelezettségét megsértette vagy a megbízó utasításától jogellenesen eltért és emiatt a megbízónak kára keletkezett, a megbízott a felelősségét csak annak bizonyításával mentheti ki, hogy e károk a mulasztása vagy jogszabálysértése hiányában is bekövetkeztek volna.

A megbízottat külön jogszabály rendelkezése alapján más kötelezettség is terheli. Így titoktartási kötelezettség terheli például

- az ügyvédet (1998. évi XI. törvény 8. §),

- a jelzálog-hitelintézet által megbízott vagyonellenőrt [1997. évi XXX. törvény 16. § (10)],

- a szabadalmi ügyvivőt (1995. évi XXXII. törvény 15. §),

- a szakértőt, a szaktanácsadót, a szakértőjelöltet és a szakközreműködőt [2/1988. (V. 19.) IM rendelet 38-39. §],

- a könyvvizsgálót és a könyvvizsgáló társaságot [Magyar Könyvvizsgálói Kamara Etikai Szabályzat C) 6. pont] a megbízás keretében tudomására jutott tények és adatok tekintetében.

BH2003. 163. *A megbízás nélküli ügyvivő kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 112. §, 196. §, 339. § (1) bek., 345. §, 474. §, 477. § (1) bek., 484. §, 485. §, 486. §, 487. §, 1992. évi LIV. tv. (IÁT) 67. § (1) és (2) bek., 71. § (1) bek.].*

BH2001. 542. *IV. A pénzkövetelés behajtására kötött megbízási szerződés megtámadása és a szerződés teljesítése körében vizsgálandó körülmények [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (4) bek., 477. § (1) és (3) bek.].*

EBH2001. 436. *IV. A pénzkövetelés behajtására kötött megbízási szerződés megtámadása és a szerződés teljesítése körében vizsgálandó körülmények [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (4) bek., 477. § (1) és (3) bek.].*

BH1994. 265. *Ha a megbízási szerződés az adásvételi szerződés megkötése mellett kiterjedt az átvétellel és az elszámolással kapcsolatos teendőkre is, a vevő megbízottja erre vonatkozólag akkor is a megbízási szerződés keretében jár el, ha a megbízás az adásvételi szerződés megkötése után megszűnt, de erről a vevő az eladót nem tájékoztatta [Ptk. 207. § (1) bek., 474. § (1) bek., 477. § (1) bek.].*

BH1987. 174. *A beruházás lebonyolítására kötött megállapodás nem vállalkozási, hanem megbízási szerződés. A megbízott e szerződés megszegése miatt csak akkor köteles kötbért fizetni, ha erre a szerződésszegésre nézve a felek a szerződésben a kötbérfizetési kötelezettséget kikötötték [Ptk 246. § (1) bek., 474-483. §].*

BH1986. 335. *A gazdálkodó szervezettől elvárható, hogy tájékozódjék minden olyan várható költség felöl, amely az általa forgalomba hozott termék árképzésénél figyelembe jöhet. Ha ezt elmulasztotta, nem hivatkozhat arra, hogy valamely költség felmerültéről csak a termék értékesítése után kapott értesítést, s ebből eredő kárát másra nem háríthatja át [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 477. § (3) bek., 479. § (3) bek., 513. § (2) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 25. § (1) bek., 47. § (3) bek.].*

BH1984. 323. *A megrendelő nem köteles olyan tervdokumentáció átvételére, amelyet a beruházási javaslattól, illetőleg alapokmánytól eltérő, azt lényegesen meghaladó költség-előirányzata miatt nem tud felhasználni [Ptk. 392. § (2) bek., 477. § (1) bek.].*

BH1982. 205. *A megbízott - külön kikötés hiányában - nem tartozik eredményfelelősséggel és vele szemben szavatossági igény nem érvényesíthető [Ptk. 474-477. §-ai].*

BH1980. 484. *Szerződésszegésen alapuló igény kötelező érvényesítésétől a megbízott csak a megbízó utasítása alapján tekinthet el [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 32. § (*), Ptk. 474. § (2) bek., 477. §].*

BH1979. 302. *Belföldi bizományos nemcsak adásvételi, hanem egyéb szerződés megkötésére is kötelezettséget vállalhat, és felelőssége a vállalt kötelezettségének megfelelően alakul [Ptk. 509. § (2) bek., 513. §, 475-480. §].*

BH1977. 75. *A megrendelő szerelőinek irányítására vállalt ún. szerelési-vezetési kötelezettségre - eltérő rendelkezés hiányában - a megbízás szabályai az irányadók [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 2., 23. §, Ptk. 340., 474-478. §].*

478. § (1) A megbízó díj fizetésére köteles, kivéve ha az ügy természetéből, illetőleg a felek közötti viszonyból arra lehet következtetni, hogy a megbízott az ügy ellátását ingyenesen vállalta.

(2) A megbízott díját akkor is követelheti, ha eljárása nem vezetett eredményre. A megbízó a díjat csökkentheti, illetőleg kifizetését megtagadhatja, ha bizonyítja, hogy az eredmény részben vagy egészben olyan okból maradt el, amelyért a megbízott felelős.

(3) Ha a szerződés a megbízás teljesítése előtt szűnt meg, a megbízott a díjnak tevékenységével arányos részét követelheti.

(4) A díj a szerződés megszűnésekor esedékes.

Az (1) bekezdés rendelkezéséből kitűnően a törvény a megbízási szerződést nem visszterhes vagy ingyenes szerződésként nevesíti, hanem a felek szabad megállapodására bízza, hogy a szerződést megfelelő díjazás kikötésével vagy ellenszolgáltatás nélkül kötik-e meg. Ha azonban a felek megállapodása nem tesz említést a díjról, a visszterhesség törvényi vélelmének [Ptk. 201. § (1)] megfelelően a megbízó díj fizetésére köteles. A visszterhesség vélelme kivételesen és csak akkor nem érvényesül, ha a felek közötti viszony vagy az ügy jellege az ellenszolgáltatás nélküli kötelezettségvállalást támasztja alá. A felek viszonyának fogalma nem szűkíthető a hozzátartozói, rokoni kapcsolatra. A munkatársak, lakótársak, barátok, ismerősök közötti kölcsönös és ellenszolgáltatás nélküli szívességek gyakorlata is indokolhatja, hogy a bíróság a korábbiakkal azonos súlyú kötelezettség megbízottkénti elvállalását a felek eltérő megállapodása hiányában ingyenesnek tekintse.

A felek a díjazásban szabadon állapodnak meg. A díj a megbízottat az ügy ellátásáért illeti meg és nem az eredményes eljárásért. A szerződéses szabadság elvének megfelelően azonban nincs akadálya annak, hogy a felek a megbízás sikeres teljesítése esetére a megbízottat a díjon felül megillető jutalékban állapodjanak meg. A gyakorlatban tipikusan ilyen díj kikötésére az ingatlanközvetítői megbízási szerződéseknél kerül sor.

A jutalék kizárólag az eredmény bekövetkezésétől függ, ezért ha a megbízott eljárása eredményes, a jutalékra akkor is igényt tarthat, ha egyébként a megbízás teljesítése során valamely kötelezettségét megsértette. Ha az eredmény elmaradt, a megbízottat a jutalék nem illeti meg. Ha az eredmény elmaradása valamelyik félnek felróható, e fél az általános szabályok szerint a szerződésszegéssel okozott kár megtérítésére köteles [Ptk. 318. § (1)].

A díj a megbízottat akkor is jogszerűen megilleti, ha a várt eredmény elmaradt. Ha azonban az eredménytelenségért a megbízott részben vagy egészben felelős, a megbízót a díj csökkentésének vagy a teljes díj kifizetésének megtagadási joga illeti meg [Ptk. 478. § (2)]. A megbízott felelőssége a megbízási szerződésből folyó bármely kötelezettsége megszegésének tényén alapszik, de csak akkor, ha az okozati

összefüggésben van a részleges eredménytelenséggel. Ha a megbízó bizonyította a szerződésszegő magatartást és az okozati összefüggést, a megbízott a felelősség alól kimentheti magát annak bizonyításával, hogy az eredmény a kötelezettségei maradéktalan teljesítése esetén is (részben vagy egészben) elmaradt volna.
Bár e szakasz kizárólag az eredmény felróható elmaradásához fűzi a jogkövetkezményt, a gyakorlat a díj mérséklését nem csak ebből az okból látja indokoltnak. A Ptk. 311. § (1) bekezdésének rendelkezése értelmében a hibás teljesítés jogkövetkezményeire vonatkozó szabályokat - így az árleszállítást is - megfelelően alkalmazni kell akkor is, ha a szerződés tárgya nem dolog szolgáltatása. A megbízott hibásan teljesít akkor, ha az eljárása során őt terhelő bármely kötelezettségét megszegi. Nem egyszer fordul elő, hogy a kötelezettség-szegéssel okozati összefüggésben a megbízottnak nem keletkezik kára és az eredmény is megvalósul, azaz a megbízottat kártérítési felelősség nem terheli. Indokolatlan lenne ilyen esetekben, ha a szerződés-szerű eljárás esetére meghatározott díj összege teljes egészében megilletné a megbízottat.
A kikötött díj csökkentésére (leszállítására, mérséklésére) más esetekben is sor kerülhet. Így akkor, ha a megbízási szerződés azt megelőzően szűnt meg, mielőtt a megbízott még azt teljesíthette volna [(3) bekezdés]. A díj mérséklése olyan arányban történik, amilyen arányt a megszűnésig ellátott tevékenység a teljes tevékenységhez viszonyítottan képvisel. A helyes arány megállapításánál nem mellőzhető a teljesítéshez szükséges valamennyi rész-tevékenység, valamint azok egymáshoz viszonyított súlyának a meghatározása. Az arányosan csökkentett díjra a megbízott attól függetlenül jogosult, hogy a szerződés idő előtti megszűnése neki felróható-e vagy sem. Ha a megbízó a teljes megbízási díjat korábban kiegyenlítette, az arányosan csökkentett díjat meghaladó teljesítését a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint jogosult visszakövetelni (BH1997. 303.). Ha a szerződés megszűnésére valamelyik félnek felróható okból került sor (például indokolatlan felmondás), ezért a szerződésszegésért az általános szabályok szerint terheli kártérítési kötelezettség a felet. A megbízó tehát a neki felróható okból megszűnt szerződés esetén arányos díj és kártérítés megfizetésére köteles, ha pedig a megszűnés a megbízottnak róható fel, az őt megillető mérsékelt díjat meghaladó kár megtérítése terheli.
E rendelkezések megfelelően irányadóak az ügyvédi megbízás tejesítés előtti megszűnése esetére is. Az arányosítás alapja csak a felek által megállapodott díj lehet még akkor is, ha azt a hasonló ügyvédi megbízások esetén általában kikötöttnél alacsonyabb mértékben határozták meg. Nincs tehát lehetőség arra, hogy a bíróság ilyen esetben a megbízottat a teljes díj megfizetésére kötelezze (vagy az arányos díj visszafizetése iránti keresetet elutasítsa) azért, mert a megszűnésig eltelt időszak alatt végzett részleges tevékenység jellegével, színvonalával, időigényességével valójában a teljes díj lenne arányban álló.
A díj esedékességének a Ptk. 478. § (4) bekezdésben foglalt szabálya diszpozitív, attól a felek a megállapodásban szabadon eltérhetnek.
Ügyvédi megbízási szerződés esetén az ügyvéd jogosult arra, hogy az általa átvett - és megbízóját megillető - pénzbe az esedékességkor a megbízási díj és költség-követelését beszámítsa. A törvényben nevesített kizáró esetek közül kiemelésre érdemes, hogy ez a jog nem illeti meg az ügyvédet, ha a díj összegében a felek nem állapodtak meg (1998. évi XI. törvény 28. §).
BH2002. 142. *I. A szándékoltan tilos szerződésben való közreműködésre irányuló ügyvédi képviseleti megbízás esetén a megbízó a jogügylet érvénytelenségének következményeként keletkezett kárát nem háríthatja át a megbízott ügyvédi irodára [Ptk. 350. § (4) bek., 474. § (1)-(2) bek., 478. § (1) bek., 1983. évi 4. tvr. 1. § (4) bek.].*
BH2002. 20. *A találmányi perekben a biztosított tárgyi illetékfeljegyzési jog nem terjed ki a kapcsolódó és viszontkeresettel érvényesített megbízási szerződésből eredő igényre [1990. évi XCIII. tv. (It.) 62. § (1) bek. j) pont, Ptk. 474. §, 478. § (1) bek.].*
BH2001. 387. *I. A megbízási szerződésnek nem lényeges eleme a díjban való megállapodás. A díj ugyanis nem csak akkor jár a megbízottnak, ha kikötötték, hanem akkor is, ha nem lehet feltenni, hogy a rábízott ügy ellátására ingyenesen vállalkozott [Ptk. 205. § (1) és (2) bek., 474. § (1) bek., 478. § (1) és (3) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*
BH2001. 387. *II. A megbízás ingyenességének vagy visszterhességének megállapítása körében vizsgálandó szempontok [Ptk. 478. § (1) bek.].*
BH1999. 67. *Ingatlan értékesítésére kötött megbízási szerződés esetén a megbízott az előszerződés megkötésével teljesítette a megbízási szerződést, és jogot szerzett a közvetítői díjra. Ennek összegére nincs kihatása annak a körülménynek, hogy a megbízó utóbb árengedményt adott a vevőnek (Ptk. 478. §).*
BH1998. 35. *II. Ha a könyvvizsgáló megbízatása a gazdasági társaságnál megszűnik, az ennek ellenére a társaságnál folytatott munkájára a megbízás nélküli ügyvitel szabályait kell alkalmazni azzal, hogy a végzett*

munka mibenlétére és mértékére vonatkozóan a bizonyítás a könyvvizsgálót terheli [1988. évi VI. törvény 17. §, Ptk. 478. § (1) bek., 484. §, 485. § (1) bek., 486. § (2) bek., Pp. 164. §].

BH1997. 303. *A megbízási szerződés felmondása esetén a megbízó a szerződésben kikötött felmondási időt követő időszakra vonatkozóan kifizetett díjat jogosult visszakövetelni [Ptk. 218. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 361-362. §, 474. § (3) bek., 478. § (3) és (4) bek., 479. § (2) bek., 481. § a) pont, 1983. évi 4. tvr. 8. § (2) bek.].*

BH1997. 302. *Az ingatlanközvetítésre irányuló szerződés jogi természete [Ptk. 389. §, 399. § a) pont, 474. § (1) bek., 478. § (2) bek.].*

BH1997. 287. *Gépkocsi-használati jog ellenében vállalt megbízás esetén a megbízottat megillető díj elszámolása a szerződés megszűnésekor [Ptk. 474. § (1) bek., 478. § (1) bek., 479. § (1) bek.].*

BH1995. 463. *Házastársak építőközösségi tagságának kizárással történő megszűnésével kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 337. § (1) bek., 344. § (1) bek., 478. § (2) bek., 578/D. § (2) bek., Pp. 9. § (2) bek., 182. § (3) bek., 206. § (1) bek., 253. § (3) bek.].*

BH1993. 247. *A polgári jogi társasági és a megbízási szerződéstípusnak elemeit tartalmazó, vagyonvédelemre vonatkozó atipikus szerződéstől való elállás jogosulatlan volta [Ptk. 474. § (1) bek., 478. § (2) bek., 483. § (4) bek., 568. § (1) bek., 575. § (2) bek., 577. § d) pont].*

BH1992. 414. *A megbízási díj megfizetésére kötelezés mellőzése annak folytán, hogy a megbízott a megbízó termányeinek és termékeinek értékesítését vállalta, de az értékesítésre vonatkozó szerződések nem jöttek létre [Ptk. 478. § (2) bek.].*

BH1987. 174. *A beruházás lebonyolítására kötött megállapodás nem vállalkozási, hanem megbízási szerződés. A megbízott e szerződés megszegése miatt csak akkor köteles kötbért fizetni, ha erre a szerződésszegésre nézve a felek a szerződésben a kötbérfizetési kötelezettséget kikötötték [Ptk 246. § (1) bek., 474-483. §].*

BH1979. 302. *Belföldi bizományos nemcsak adásvételi, hanem egyéb szerződés megkötésére is kötelezettséget vállalhat, és felelőssége a vállalt kötelezettségének megfelelően alakul [Ptk. 509. § (2) bek., 513. §, 475-480. §].*

BH1977. 75. *A megrendelő szerelőinek irányítására vállalt ún. szerelési-vezetési kötelezettségre - eltérő rendelkezés hiányában - a megbízás szabályai az irányadók [44/1967. (XI. 5.) Korm. sz. r. 2., 23. §, Ptk. 340., 474-478. §].*

479. § (1) Az ügy ellátásával felmerült költségek a megbízót terhelik. A megbízott a költségek előlegezésére nem köteles.

(2) A szerződés megszűnésekor a megbízott köteles elszámolni és ennek keretében a megbízónak mindazt kiadni, amihez a megbízás teljesítése céljából vagy eljárása eredményeképpen jutott, kivéve amit abból a megbízás folytán jogosan felhasznált.

(3) A szerződés megszűnésekor a megbízó köteles a megbízottat a megbízás alapján harmadik személyekkel szemben vállalt kötelezettségei alól mentesíteni, valamint szükséges és hasznos költségeit megtéríteni.

1. Költségviselés

A megbízással felmerült költségekről e § (1) és (3) bekezdése rendelkezik. A szerződéssel felmerülő költségeket két csoportra lehet osztani. Egyrészt azokra az általános költségekre (rezsi), amelyek a megbízott működésével függnek össze (helyiségbér, közüzemi díjak, telefon stb.). Ezek a költségek a díjban történő megállapodás körébe esnek és arról a felek kötöttség nélkül állapodhatnak meg: azt külön nevesítés nélkül a díjba belefoglalhatják, a díjon felül külön meghatározhatják, de mellőzhetik is. Ha a felek e költségek felől másként nem állapodtak meg, arra a megbízott úgy tarthat igényt, mint magára a díjra (Ptk. 478. §). Ügyvédi megbízás esetén a megbízás létrejöttéhez a feleknek a díjon felül a költségekben is meg kell állapodniuk, és az történhet költségátalány kikötésével is (1998. évi XI. törvény 23. §).

E § rendelkezései a költségek másik csoportjára, mégpedig azokra vonatkoznak, amelyek szorosan az ügy ellátásával, azaz a megbízás teljesítésével összefüggésben merültek fel. E költségek előlegezésére és viselésére is a megbízó a köteles. A megbízott viszont arra köteles, hogy a megbízás teljesítéséhez szükséges költségekről a megbízót - az előlegezésre felhívással egyidejűleg - tájékoztassa és felhívja a figyelmét a mulasztás esetleges következményeire. A megbízó érdekét szem előtt tartó eljárás kötelezettsége nem terjed ki arra, hogy a felhívás ellenére mulasztó megbízó helyett a megbízott maga előlegezze a szükséges költséget. Az előlegezési kötelezettség elmulasztásának jogkövetkezményeit ezért szerződést szegő magatartása folytán a megbízó maga viseli.

Bár az (1) bekezdés a költségekre általában utal, nyilvánvaló, hogy a megbízó csak azoknak a költségeknek az előlegezésére és viselésére köteles, amelyeket az ügy szakszerű és gondos ellátása indokol. Ugyanez irányadó a költség összegére is. A szakszerűtlen vagy indokolatlan eljárás költsége alól a megbízó nem teljes

egészében, csak az indokolható és szükséges költséget meghaladó részben mentesül. Ha viszont a megbízó figyelmeztetés ellenére ragaszkodott a szakszerűtlen vagy célszerűtlen utasításához (Ptk. 476. §), az ezzel együttjáró költségeket teljes egészében viselni és előlegezni tartozik. Ha a megbízott közreműködőt vett igénybe, az ezzel együttjáró többletköltséget a megbízott viseli, kivéve ha a felek másként állapodtak meg (BH1990. 189.). Ha pedig a várt eredmény elmaradásáért a megbízott felelős [Ptk. 478. § (2)], a megbízó azoknak a költségeknek a viselése alól mentesül, amelyek a felelősséget megalapozó megbízotti eljárással összefüggésben és indokolatlanul merültek fel.

A (3) bekezdés második fordulata értelemszerűen arra az esetre vonatkozik, amikor a megbízott előlegezett olyan költséget, amelyet a megbízó a szerződés megszűnéséig még nem egyenlített ki. E rendelkezés azonban nem értelmezhető akként, hogy ha a megbízott bármely okból - például azért, mert a költség kifizetése halaszthatatlan volt és ezért nem volt lehetősége előzetesen a megbízottat annak előlegezésére felhívnia - a megbízó helyett maga fedezte a költséget, ne kérhetné azonnal a megbízótól annak megtérítését.

2. Elszámolási, kiadási kötelezettség

A (2) bekezdés értelmében a szerződés bármely okból történt megszűnése esetén a megbízott a szerződés alapján hozzá került minden értékről elszámolást köteles készíteni (mihez jutott hozzá, milyen kötelezettségeket teljesített stb.). A Ptk. 477. § (1) bekezdésében foglalt kötelezettségéből folyóan azonban a megbízó kívánságára az ügy ellátása közben is köteles az addigi tevékenységével összefüggő elszámolás megadására.

A megbízottnak egyidejűleg ki kell adnia mindazt, ami a szerződés folytán akár a megbízótól, akár mástól került hozzá és az eljárása során nem került jogszerűen felhasználásra. Kivételt jelent a kiadási kötelezettség alól a megbízót megillető törvényes zálogjog folytán jogszerűen visszatartható dolog (Ptk. 480. §). Ha a megbízás folyamatban léte alatt a megbízott a hozzá került értéket a megbízónak kiadta, nem követelheti annak visszaadását arra hivatkozással, hogy a kiadási kötelezettség őt csak a szerződés megszűnésekor terheli (BH1978. 133.).

Miután a megbízottnak járó díj és az eddig nem fedezett költség ugyancsak a szerződés megszűnésekor esedékes, a megbízott azt a megbízónak kiadandó értékbe - a Ptk. 296-297. §-ában szabályozottaknak megfelelően - beszámíthatja. Ezt a jogosultságot ügyvédi megbízás esetén a törvény külön is kimondja azzal azonban, hogy e jog gyakorlásáról a megbízót írásban értesíteni kell. Ugyancsak e törvény részletesen szabályozza az ügyvédet terhelő okirat-kiadási kötelezettséget [1998. évi XI. törvény 28. § (2), 29. § (1)-(3)].

3. A megbízott mentesítése

A megbízó köteles arra, hogy a szerződés megszűnésekor mentesítse a megbízottat minden olyan, harmadik személlyel szemben fennálló kötelezettsége alól, amelyet a megbízott az ő érdekében eljárva vállalt el.

BH2003. 248. *A bizományossal adásvételi szerződés alapján kapcsolatban álló vevő az adásvételi szerződésből eredő igényeit a megbízóval szemben nem, kizárólag a bizományossal szemben érvényesítheti [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (4) bek., 236. § (1) és (2) bek., 237. § (2) bek., 479. § (3) bek., 507. §, 509. § (1) bek., 513. § (2) bek., Pp. 95. § (2) bek., 121. § (1) bek., 213. § (2) bek.].*

BH2002. 141. *Az időszaki lap alapítójának helytállási kötelezettsége a lap kiadója által vállalt kötelezettségekért [1986. évi II. tv. 7. § (2) bek., 8. (2) bek., Ptk. 350. § (1) bek., 479. § (3) bek.].*

BH2001. 437. *I. A bank üzletszabályzatának azt az előírását, hogy a bank tevékenysége során mindenkor az ügyfél érdekének figyelembevételével, a banktól elvárható gondossággal köteles eljárni, a felek közötti egyéb jogviszony sajátosságait figyelembe véve kell értékelni [Ptk. 249. §, 322. §, 474. § (2) bek., 479. § (1) és (3) bek., 529. §].*

BH2000. 410. *Az ágazati szakszervezeti vagyon tagszervezetek közötti megosztásának szabályai [Ptk. 361. § (1) bek., 479. § (2) bek., 1991. évi XXVIII. tv. 7. § (4) bek., 10. § (4) bek.].*

BH1999. 572. *A felszámolás alatt álló adós vagyonához tartozó ingóságok őrzésével, tárolásával kapcsolatos költségekre vonatkozó igény is csak a felszámolási eljárás keretében érvényesíthető [Ptk. 479. §, 486. § (2) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 38. § (3) bek., 54. §, Pp. 3. § (1) bek., 4. §, 130. § (1) bek. b) pont, 157. § a) pont].*

BH1999. 221. *Importbizományi szerződés esetén - a felek eltérő megállapodásának hiányában - a bizomány ellátásával rendszerint együttjáró költségek, így az ügylet létrehozásával és bonyolításával kapcsolatos költségek (pl. a bankköltségek) a bizományost terhelik [Ptk. 479. § (3) bek., 511. § (2) bek., 513. § (2) bek.].*

BH1998. 392. *Bankszámlaszerződés során - a felek egyéb megállapodásának vagy jogszabály eltérő rendelkezésének hiányában - a megbízott pénzintézet a banktechnikai műveletben szereplő, a teljesítés napján érvényes devizaárfolyamon köteles a megbízójával szemben elszámolni [Ptk. 207. § (1) bek., 474. § (2) bek., 479. § (1)-(2) bek., 52/1990. (III. 21.) MT r. 10 § (2) bek., 4/1992. (PK. 10.) MNB rek. 36. § (1) és (4) bek.].*

BH1998. 215. *Nem vagyon elleni bűncselekményt - sikkasztást vagy csalást -, hanem az általános forgalmi adó és a fogyasztási adó elvonásával járó adócsalást valósít meg a terhelt, aki exportbizományosi szerződés megkötésével azzal a megtévesztéssel veszi át a finomszeszt, hogy azt az országból kiszállítja, de azt belföldön visszatartva értékesíti [Btk. 310. § (1) és (3) bek., 317. § (1) bek., 318. § (1) bek., Ptk. 207. § (4) bek., 474. §, 479. § (1) bek., 507. §, 513. § (2) bek.].*

BH1997. 303. *A megbízási szerződés felmondása esetén a megbízó a szerződésben kikötött felmondási időt követő időszakra vonatkozóan kifizetett díjat jogosult visszakövetelni [Ptk. 218. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 361-362. §, 474. § (3) bek., 478. § (3) és (4) bek., 479. § (2) bek., 481. § a) pont, 1983. évi 4. tvr. 8. § (2) bek.].*

BH1997. 287. *Gépkocsi-használati jog ellenében vállalt megbízás esetén a megbízottat megillető díj elszámolása a szerződés megszűnésekor [Ptk. 474. § (1) bek., 478. § (1) bek., 479. § (1) bek.].*

BH1995. 708. *Az egyik félnek sem felróható okból lehetetlenült bizományi szerződés megszűnésének jogkövetkezménye [Ptk. 312. § (1) bek., 479. § (2) bek., 513. § (2) bek.].*

BH1995. 517. *Utazási szerződés alapján az utazási iroda megtérítési igény nélkül - kifejezett kötelezettségvállalás hiányában - nem köteles viselni az érdekkörén kívül álló eseményekkel kapcsolatban felmerült többletköltségeket [Ptk. 415. § (1) bek., 328. § (1) és (3) bek., 329. § (3) bek., 479. § (1) bek., 11/1978. (III. 1.) MT r. 5. §.].*

BH1995. 357. *Importbizományi szerződés esetén az általános forgalmiadó-fizetési kötelezettség alanya ugyan végső fokon a megbízó, de ha a polgári jogi jogviszonyokra irányadó elévülési időn belül a bizományos az általa kifizetett adó összegét a megbízójával szemben nem érvényesíti, a követelése elévül. Az elévült követelés kifizetésének megtagadása nem jogellenes magatartás, ezért az áfa-követelés kártérítési igényként sem érvényesíthető [1987. évi V. tv. 4. §, 81/1988. (XII. 12.) MT r., Ptk. 479. § (1), (2) bek., 513. § (2) bek.].*

BH1993. 111. *II. Nem jelent tartozásátvállalást egy gazdálkodó szervezet harmadik (jogi) személlyel szembeni tartozásának kiegyenlítése, ha a felek erre nézve előzetesen nem állapodtak meg. Ez a magatartás megbízás nélküli ügyvitelnek minősül, s ennek figyelembevételével kell azt elbírálni [Ptk. 332. § (1) bek., 479. § (1) és (3) bek., 484. §, 485. § (1) bek., 486. § (1)-(2) bek.].*

BH1992. 774. *A külkereskedelmi bizományos szakvállalat kártérítési felelősséggel tartozik a megbízójának, ha nem tájékoztatja arról, hogy a biztosítótársaságok importárfolyam-biztosítási szerződést nem kötnek, hanem ehelyett ún. terminüzlettel kívánja az árfolyam-ingadozás hatásait kivédeni [Ptk. 227. § (2) bek., 239. § (2) bek., 479. § (3) bek., 531. § (2) bek., 32/1967. (IX. 28.) Korm. r. 13. § (1) bek., 25. §, 47. § (4) bek.].*

BH1991. 26. *A beruházás lebonyolításával megbízott és a kivitelező vállalkozói díját kifizető szervezetnek a beruházó elleni megtérítési igénye akkor válik esedékessé, amikor a díjat kifizette [Ptk 479. § (1) bek., 324. § (1) bek., 326. § (1) bek.].*

BH1990. 189. *A beruházás lebonyolításával megbízott vállalat a megbízójára - külön megállapodás hiányában - nem háríthatja át azt a többletköltséget, amely abból származott, hogy saját feladatai teljesítésével más személyt bízott meg [Ptk. 475. § (1) bek., 479. § (1) bek.].*

BH1987. 174. *A beruházás lebonyolítására kötött megállapodás nem vállalkozási, hanem megbízási szerződés. A megbízott e szerződés megszegése miatt csak akkor köteles kötbért fizetni, ha erre a szerződésszegésre nézve a felek a szerződésben a kötbérfizetési kötelezettséget kikötötték [Ptk 246. § (1) bek., 474-483. §].*

BH1986. 335. *A gazdálkodó szervezettől elvárható, hogy tájékozódjék minden olyan várható költség felől, amely az általa forgalomba hozott termék árképzésénél figyelembe jöhet. Ha ezt elmulasztotta, nem hivatkozhat arra, hogy valamely költség felmerültéről csak a termék értékesítése után kapott értesítést, s ebből eredő kárát másra nem háríthatja át [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 477. § (3) bek., 479. § (3) bek., 513. § (2) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 25. § (1) bek., 47. § (3) bek.].*

BH1980. 335. *Ha a bizományos által kötött adásvételi szerződés a bizományi szerződésben az értékesítésre megállapított határidő eltelte után érvénytelenné válik, a bizományi szerződés anélkül szűnik meg, hogy a bizományos a szerződést teljesítette volna. A bizományi szerződés megszűnése folytán a bizományost díj nem illeti meg;köteles viszont az értékesítésre átvett dolgot a megbízónak visszaadni, a megbízó pedig a vételárat köteles a bizományosnak visszafizetni. Amennyiben a bizományos a dolgot annak értéktelenné válása miatt nem tudja visszaadni, a megbízóval szemben kártérítéssel tartozik. [Ptk. 511. § (1) bek., 513. § (2) bek., 479. § (2) bek., 318. § (1) bek. 339. § (1) bek.].*

BH1979. 302. *Belföldi bizományos nemcsak adásvételi, hanem egyéb szerződés megkötésére is kötelezettséget vállalhat, és felelőssége a vállalt kötelezettségének megfelelően alakul [Ptk. 509. § (2) bek., 513. §, 475-480. §].*

BH1979. 237. *Ha a felek a használt személygépkocsi eladására kötött megbízási szerződésben határidőt jelöltek meg, és az e határidőn belül megkötött adásvételi szerződést utóbb a bíróság érvénytelenné nyilvánítja, a bizományi szerződés megszűnik anélkül, hogy annak alapján érvényes adásvételi szerződés megkötésére sor került volna. Ebben a helyzetben pedig a felek közötti jogvitát a bizományi szerződés megszűnésére irányadó jogszabályi rendelkezések alapján kell elbírálni [Ptk. 479. § (2) bek., 513. § (2) bek., 237. §, PK 32., Pp. 146. § (3) bek.].*

BH1979. 176. *Az állam az elkobzott vagyon erejéig felel az elitéltnek a vagyonelkobzást kimondó ítélet jogerőre emelkedésekor jogszabály, bírósági (hatósági) határozat vagy visszterhes szerződés alapján jóhiszemű személlyel szemben fennálló kötelezettségéért. Ilyen kötelezettségnek minősülhet a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint fennálló kötelezettség is [Ptk. 120. § (2) bek., 485. §, (1) bek., 486. § (2)-(3) bek., 479. § (3) bek., 1962. évi 10. sz. tvr. 27/A. §].*

BH1978. 133. *Az a körülmény, hogy a megbízási szerződés még nem szűnt meg, nem jogosítja fel a megbízottat a megbízó részére már kiadott egyes összegek (pl. vállalkozótól beszedett kötbér) visszakövetelésére [Ptk. 479. § (2) bek.].*

BH1977. 492. *A bizományi szerződés keretében hibás dolgot szolgáltató megbízó köteles a bizományost az általa harmadik személlyel kötött szerződés hibás teljesítése miatti helytállási kötelezettsége alól mentesíteni. [Ptk. 479. § (3) bek.].*

BH1977. 276. *I. Ha a bizományos által a megbízó javára kötött adásvételi szerződést annak hibás teljesítése folytán felbontják, a megbízó köteles a bizományost a bizományi szerződés alapján őt terhelő kötelezettségek alól mentesíteni [Ptk. 513. § (2) bek., 479. § (3) bek.].*

480. § A megbízottat költségei és díjkövetelése biztosítására zálogjog illeti meg a megbízónak azokon a vagyontárgyain, amelyek a megbízás következtében kerültek birtokába.

Törvényes zálogjog a megbízottat csak ingó dolgon illeti meg. E jogát a megbízott az őt megillető díj és költség fedezetének biztosítására gyakorolhatja. Ha a megbízottat a szerződés megszűnésekor több vagyontárgy kiadásának kötelezettsége terheli, azok közül csak olyan értékben tarthat vissza zálogfedezetet, ami a követelésével arányos. Vagyoni értéket nem képviselő dologra a zálogjog nem terjed ki, hiszen az nem képezhet fedezetet a követelésre. Ezért például az okiratok kiadását a megbízott e § alapján nem tagadhatja meg.

A zálogtárgyból kielégítésre az általános szabályok az irányadóak (Ptk. 262. §).

BH1987. 174. *A beruházás lebonyolítására kötött megállapodás nem vállalkozási, hanem megbízási szerződés. A megbízott e szerződés megszegése miatt csak akkor köteles kötbért fizetni, ha erre a szerződésszegésre nézve a felek a szerződésben a kötbérfizetési kötelezettséget kikötötték [Ptk 246. § (1) bek., 474-483. §].*

BH1979. 302. *Belföldi bizományos nemcsak adásvételi, hanem egyéb szerződés megkötésére is kötelezettséget vállalhat, és felelőssége a vállalt kötelezettségének megfelelően alakul [Ptk. 509. § (2) bek., 513. §, 475-480. §].*

A megbízás megszűnése

481. § A szerződés a megbízás teljesítése nélkül is megszűnik, ha

a) valamelyik fél a szerződést felmondja;

b) bármelyik fél meghal, illetőleg ha jogi személy megszűnik, kivéve ha a megszűnő jogi személynek jogutódja van;

c) a megbízó cselekvőképtelenné vagy korlátozottan cselekvőképessé válik, vagy pedig a megbízott cselekvőképességét elveszti;

d) a megbízás tárgytalanná válik.

Az általános szabályok a megbízási szerződésre is irányadóak, ezért a szerződés - annak teljesítése nélkül - megszűnhet

- közös megegyezéssel történő megszüntetéssel vagy felbontással [Ptk. 319. § (1)],

- a szerződésben kikötött elállási jog gyakorlásával (Ptk. 320. §),

- személyegyesülés folytán (Ptk. 322. §) folytán,

- ha a teljesítés lehetetlenné vált (Ptk. 312. §),

valamint az e §-ban nevesített esetekben.

Az a) pontban nevesített felmondás szabályait a Ptk. 483. §-a tárgyalja.

A b) pont hatálya alá esően az ügyvédi megbízás esetén sajátosak a jogutódlás szabályai. A megbízott ügyvédi iroda jogutódlással az átalakulás (a szétválás vagy beolvadás) esetén szűnik meg. A megbízott azonban ezt

megelőzően - legkésőbb az annak bekövetkezését megelőző 15 nappal - írásban köteles a megbízót a várható átalakulásról és arról is tájékoztatni, hogy élhet az azonnali hatályú felmondás jogával, vagy ennek hiányában írásban korlátozhatja a megbízást. A megbízási szerződés tehát csak a megbízó döntése alapján száll át a jogutódra. Ugyanez a szabály érvényes arra az esetre is, ha az egyéni ügyvéd megbízott ügyvédi iroda tagjaként folytatja a tevékenységét és akkor is, ha az ügyvéd irodai tagsága úgy szűnik meg, hogy az ügyvédi tevékenységet tovább folytatja.

Az ügyvédi tevékenység folytatásának sajátosságából következően a megbízási szerződés megszűnik akkor is, ha az ügyvéd kamarai tagsága megszűnt vagy az irodát törölték az ügyvédi irodák névjegyzékéből [1998. évi XI. törvény 24. §, 76. § (1), 77. §].

A c) pont szabályából kitűnően a cselekvőképtelenség bármelyik fél esetén, a korlátozottan cselekvőképessé válás viszont csak a megbízó esetén eredményezi a szerződés megszűnését. A korlátozottan cselekvőképessé vált megbízott jognyilatkozatainak érvényességére az általános szabályok az irányadóak (Ptk. 12-14. §, 19. §).

A d) pont rendelkezése szerint megszűnik a megbízási szerződés akkor is, ha az a megbízói érdek szűnt meg, amelynek érdekében a megbízott a tevékenységet vállalta (például: a szerződésben a megbízott a naponkénti bevásárlás elvégzését vállalta el, mert a megbízóval együttélő és e feladatokat ellátó hozzátartozója tartós külföldi kiküldetésre utazott, de a kiküldetést rövid idő múlva megszakító hozzátartozó hazajött.) Általában a szerződés a feleken kívülálló okból válik tárgytalanná, de nem kizárt az sem, hogy erre a megbízó személyében rejlő ok miatt kerül sor, mert például a megbízó maga látta el a tevékenységet.

A megbízási szerződés a külön jogszabályban szabályozott sajátos okból is megszűnhet. Így például a gazdasági társaság az erre megválasztott vagy kijelölt könyvvizsgálóval köt megbízási szerződést. A választott könyvvizsgáló visszahívása ezért a szerződés megszűnését vonja maga után [1997. évi CXLIV. törvény 45. § (1)].

BH2003. 286. *Ha a részvényekre vonatkozó ajándékozási szerződés az ajándékozó halála után lép hatályba, az örökösök a halál pillanatában megszerzik a részvények tulajdonjogát, de azzal a kötelmi jogi kötelezettséggel, hogy az érvényes és hatályos szerződés alapján teljesíteniük kell, mert a megajándékozottak még az örökhagyótól jogcímet szereztek a részvények tulajdonjogának megszerzésére [Ptk. 199. §, 228. § (1) bek., 481. § b) pont, 579. § (1) bek., 1998. évi VI. tv. 240. § (2) bek., Pp. 164. § (1) bek., 196. § (1) bek. a)-e) pont, 199. §, 224. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. (Vár.) 13. § (2) bek.].*

BH1997. 396. *Lakásközvetítésre létrejött megbízási szerződés felmondása nincs alakszerűséghez kötve. A jogügylet megszűnését kiváltó jognyilatkozat megtételét a perben annak kell bizonyítania, aki erre hivatkozik [Ptk. 474. § (1) bek., 481. § a) pont, Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1997. 303. *A megbízási szerződés felmondása esetén a megbízó a szerződésben kikötött felmondási időt követő időszakra vonatkozóan kifizetett díjat jogosult visszakövetelni [Ptk. 218. § (1) bek., 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 361-362. §, 474. § (3) bek., 478. § (3) és (4) bek., 479. § (2) bek., 481. § a) pont, 1983. évi 4. tvr. 8. § (2) bek.].*

BH1995. 425. *A felszámolás elrendelésével az adós gazdálkodó szervezetjogi képviseletének ellátására korábban adott megbízás nem válik tárgytalanná. Ha azonban a felszámoló a megbízási szerződést azonnali hatállyal felmondja, a megbízott a díjra a szerződésben kikötött hat hónapos felmondási idő tartamára sem tarthat igényt [1991. évi IL. tv. 47. § (1) bek., Ptk. 321. § (1) bek., 481. § (1) bek.].*

BH1992. 173. *A megbízási szerződés megszűnésének kérdései [Ptk. 474. § (1) bek., 481. §, 483. § (1) bek., 298. § a) pont, 300. § (1) bek.].*

BH1987. 174. *A beruházás lebonyolítására kötött megállapodás nem vállalkozási, hanem megbízási szerződés. A megbízott e szerződés megszegése miatt csak akkor köteles kötbért fizetni, ha erre a szerződésszegésre nézve a felek a szerződésben a kötbérfizetési kötelezettséget kikötötték [Ptk 246. § (1) bek., 474-483. §].*

BH1983. 279. *Ha az örökhagyó mint megbízó felfüggesztő feltételhez kötött megbízási szerződésben úgy rendelkezik, hogy a megbízott a megbízó halála után lesz köteles a rábízott ügyet ellátni, a megbízást teljesíteni, a törvényes örököst mint az örökhagyó jogutódját nem illeti meg a Ptk. 481. §-ának a) pontja szerinti felmondás joga, hanem csupán a megbízás teljesítését ellenőrizheti, és visszakövetelheti a megbízás céljára fel nem használt összeget [Ptk. 481. § a) és b) pont].*

482. § (1) Ha a megbízás a megbízó személyében rejlő okból szűnik meg, a megszűnés abban az időpontban következik be, amikor a megbízott a megszűnés okáról hitelt érdemlően tudomást szerez.

(2) A megbízott a felmondás, a megbízó halála vagy cselekvőképességének megszűnése esetén a szerződés megszűnése után is köteles a megbízó érdekének védelmében a halaszthatatlan intézkedéseket mindaddig megtenni, amíg a megbízó vagy jogutódja az ügy intézéséről gondoskodni nem képes.

Az (1) bekezdés a szerződés megszűnésének időpontjáról arra az esetre rendelkezik, amikor a megszűnés oka a megbízó személyében rejlik. A Ptk. 481. § b)-d) pontjai, valamint az a) pont hatálya alá eső azonnali hatályú felmondás esetén a megbízottnak az okról hitelt érdemlő tudomásszerzésének időpontjával egyidejűleg szűnik meg a szerződés. Ha a megbízott nem hitelt érdemlően, de tudomást szerez olyan körülményről, amely valósága esetén a szerződés megszűnését eredményezheti, a bizonyosságig terjedő idő alatt azokat az intézkedéseket köteles és jogosult megtenni, amelyek a megbízó érdekének védelmét szolgálják.

A nem azonnali hatályú megbízói felmondás esetén a szerződés a felmondási idő leteltével szűnik meg [Ptk. 321. § (2)].

A szerződésnek a megbízó érdekét szolgáló sajátossága indokolja a (2) bekezdésben foglalt megbízotti kötelezettséget. E szabály alapján a megbízott a halaszthatatlan teendőket a szerződés megszűnése ellenére is köteles ellátni mindaddig, amíg az ügyben intézkedésre jogosult nem képes arra. A törvény tételesen nevesíti e helyütt a Ptk. 481. § a)-c) pontjaiban szabályozott megszűnési okokat. Nem csak a megbízás tárgytalanná válása esetén, de a nem azonnali hatályú megbízói felmondásnál is kizártnak tekinthetjük a megbízott ilyen eljárási kötelezettségét. A felmondási idő alatt a szerződés fennáll, azaz a megbízott az abban foglalt teljes kötelezettségének megfelelően köteles eljárni. A megbízó pedig a felmondási idő leteltéig jogosult és köteles is a saját ügye további intézéséről megfelelően gondoskodni.

A megbízott ügyvédet (ügyvédi irodát) és a szabadalmi ügyvivőt e kötelezettségen felül bejelentési és tájékoztatási kötelezettség is terheli. Így a szerződés bármely okból történt megszűnését be kell jelentenie annál a hatóságnál, ahol a megbízó ügye folyamatban van; a megbízó halála vagy jogutód nélküli megszűnése esetén pedig erről mindazokat tájékoztatnia kell, akiknek ebből jogai vagy kötelezettségei származnak [1998. évi XI. törvény 24. § (4) és (6), 1995. évi XXXII. törvény 16. § (5)].

BH1987. 174. *A beruházás lebonyolítására kötött megállapodás nem vállalkozási, hanem megbízási szerződés. A megbízott e szerződés megszegése miatt csak akkor köteles kötbért fizetni, ha erre a szerződésszegésre nézve a felek a szerződésben a kötbérfizetési kötelezettséget kikötötték [Ptk 246. § (1) bek., 474-483. §].*

483. § (1) A megbízó a szerződést bármikor azonnali hatállyal felmondhatja, köteles azonban helytállni a megbízott által már elvállalt kötelezettségekért.

(2) A szerződést a megbízott is bármikor felmondhatja; a felmondási időnek azonban elegendőnek kell lennie ahhoz, hogy a megbízó az ügy intézéséről gondoskodhassék. A megbízó súlyos szerződésszegése esetén a felmondás azonnali hatályú is lehet.

(3) Ha a megbízás felmondása alapos ok nélkül történt, az okozott kárt meg kell téríteni, kivéve ha a megbízás ingyenes volt, és a felmondási idő elegendő volt ahhoz, hogy a megbízó az ügy intézéséről gondoskodhassék.

(4) A felmondás jogának korlátozása vagy kizárása semmis; folyamatos megbízási jogviszonynál azonban a felek a felmondás jogának korlátozásában megállapodhatnak.

A törvényi szabály kifejezi a szolgáltatás jellegéből (a más ügyében történő eljárás) és a bizalmi viszonyból eredő sajátosságokat azzal, hogy a megbízási szerződés felmondását

- az általános szabályoktól eltérően mindkét fél részére megkönnyíti [Ptk. 483. § (1)-(2)], de a másik fél érdekeinek védelmében,

- a megalapozatlan felmondáshoz kártérítési felelősséget társít [Ptk. 483. § (3)] és

- a felmondási jog kizárására irányuló megállapodást minden esetben, annak korlátozását pedig a kivételtől eltekintve semmissé nyilvánítja [Ptk. 483. § (4)].

A felmondás címzett jognyilatkozat, hatályosságához az szükséges, hogy arról a másik fél hitelt érdemlően tudomást szerezhessen. A felmondásra a törvény alakszerűséget nem ír elő, ezért az szóban és írásban is megtehető. Eltérő rendelkezés vonatkozik az ügyvédi és a szabadalmi ügyvivői megbízásnak az ügyvéd, illetve ügyvivő részéről történő felmondása esetére, ahol a törvény kötelező írásbeliséget ír elő [1998. évi XI. törvény 24. § (1), 1995. évi XXXII. törvény 16. § (3)].

A jelzálogjog-hitelintézet és a vagyonellenőr közötti szerződés bármelyik fél részéről történő felmondását a törvény a Felügyelet engedélyéhez [1997. évi XXX. törvény 16. § (7)].

1. Felmondás azonnali hatállyal

A szerződés azonnali hatályú felmondása mindkét felet megilleti azzal azonban, hogy míg a megbízó e jogát bármikor és az erre alapot adó ok törvényi nevesítése nélkül gyakorolhatja, a megbízott esetében arra csak a megbízó súlyos szerződésszegése esetén kerülhet sor [Ptk. 483. § (1)-(2)]. Ilyennek kell elismerni például, ha a megbízó utasításának teljesítése bűncselekmény elkövetésével vagy más jogellenes, tiltott magatartás tanúsításával járna együtt és a megbízó figyelmeztetés ellenére is ragaszkodik ahhoz. A megismételt utasítás szakszerűtlen vagy célszerűtlen volta azonnali hatályú felmondásra a megbízottat nem jogosítja.

Az ügyvédekről, valamint a szabadalmi ügyvivőről szóló törvények kizárólag a megbízót megillető azonnali hatályú felmondásról rendelkeznek [1998. évi XI. törvény 24. § (2), 1995. évi XXXII. törvény 16. § (4)]. Bár e jogszabályok csak a Ptk. kártérítési szabályainak megfelelő alkalmazására utalnak, nyilvánvaló, hogy a külön nem szabályozott kérdésekben a Ptk.-nak a szerződésre vonatkozó általános és különös rendelkezései e megbízásokra is irányadóak. Nem zárható ki ezért, hogy a feltételek megléte esetén az ügyvéd, illetve a szabadalmi ügyvivő is gyakorolhassa az azonnali hatályú felmondás jogát, így különösen akkor, ha a megbízás elvállalása után derül ki, hogy a közreműködést jogszabályt sértő vagy annak megkerülésére irányuló ügylethez kérték.

A megbízó azonnali hatályú felmondása azonban csak látszólag korlátlan. A (3) bekezdés kártérítési szabálya ugyanis erre az esetre is irányadó, amennyiben e jog gyakorlására alapos ok nélkül került sor. Ilyen ok nem csak a megbízott magatartásából, esetleges szerződésszegéséből, de a megbízó személyében rejlő szubjektív körülményekből vagy a bizalom meggyengüléséből is eredhet. Minden olyan indokot alapos okként kell elfogadni, amely az adott körülmények között elfogadható és ésszerű magyarázatot ad a megbízó döntésére. A felelőtlenül vagy önkényesen gyakorolt azonnali hatályú felmondás a megbízó kártérítési kötelezettségét vonja maga után. A megbízott kára abból ered, hogy a kikötött díj helyett a szerződés megszűnése folytán csak az arányosan mérsékelt díjra tarthat igényt [Ptk. 478. § (3)].

Ha a megbízott a törvényi feltételek megléte nélkül élt azonnali hatályú felmondással, ennek az a jogkövetkezménye, hogy a szerződés csak a rendes felmondás szabálya szerint, azaz a felmondási idő leteltével szűnik meg. Ehhez kapcsolódóan: ha a megbízott a jogszerűtlen azonnali hatályú felmondását követően kizárólag az érdekvédelem körébe eső halaszthatatlan intézkedéseket tette meg [Ptk. 482. § (2)], holott a szerződés szerint más kötelezettsége is esedékessé vált, e szerződést szegő magatartásáért is felel.

2. Rendes felmondás

A megbízott is jogosult arra, hogy a szerződést bármikor felmondja. A felmondási időre a felek szerződéses megállapodása az irányadó. Ennek hiányában a megbízott olyan tartamú felmondási időt köteles szabni, amely alatt a megbízónak módja és lehetősége van arra, hogy az ügye további intézéséről megfelelően gondoskodjon [(2) bekezdés első mondata]. Ha a megbízott által megjelölt határidő rövidsége folytán erre objektíve alkalmatlan, ennek az a következménye, hogy a szerződés csak az adott helyzetben indokolt és reális felmondási idő leteltével szűnik meg. A felmondási idő leteltéig a megbízott a szerződés szerint köteles eljárni.

A (3) bekezdés rendelkezése a szerződés megbízott általi felmondására is irányadó, ha az alapos ok nélkül történt. Nem terheli e felelősség a megbízottat, ha a megbízást ingyenesen vállalta el és az előzőekben írtaknak mindenben megfelelt az általa szabott felmondási idő. A törvényi szóhasználatból kitűnően a mentesülés a nevesített két együttes feltétel meglétéhez fűződik, azaz a visszterhes megbízási szerződés alapos indok nélküli felmondásáért a megbízottat terhelő kártérítési kötelezettség akkor is fennáll, ha a megbízott megfelelő határidő mellett mondott fel.

Ugyancsak kivételnek kell tekinteni a kártérítési kötelezettség szabálya alól az ügyvédi megbízást, amelyet az ügyvéd indokolás nélkül mondhat fel [1998. évi XI. törvény 24. § (1)]. A felmondási idő ebben az esetben törvényi határidő és mértéke 15 nap, csakúgy mint a szabadalmi ügyvivői megbízás felmondása esetén [1995. évi XXXII. törvény 16. § (3)].

3. Folyamatos megbízás felmondása

A (4) bekezdés kötelező szabálya értelmében a folyamatos megbízási szerződésben a felek kizárólag a felmondási jog korlátozásában állapodhatnak meg, ezt meghaladóan az e jog kizárására vagy korlátozására vonatkozó megállapodás semmis.

A gyakorlat szóhasználata szerinti tartós megbízás lényege, hogy a megbízott a szerződésben meghatározott típusú ügy (vagy ügyek) ellátását vállalja a megbízó kívánsága szerint. A felmondási jog általános szabályaitól eltérést a törvény a sajátos feltételű szerződésből eredő érdekek biztosítására engedi. A felmondási jog azonban olyan fokban nem korlátozható, amely tartalma szerint gyakorlatilag lehetetlenné teszi a fél részére e jog gyakorlását.

Folyamatos megbízási szerződés kötésére tipikusan az ügyvédi megbízási szerződések körében kerül sor. E körben az 1998. évi XI. törvény 24. § (3) bekezdése általános érvényű felhatalmazást ad a felmondási szabályoktól való eltérésre.

BH2004. 179. *A megbízó felmondási jogának aránytalan mértékű korlátozása tartalmilag a felmondási jog gyakorlását kizárja, ezért a jogszabály megkerülésére irányul és ennek következtében semmis [Ptk. 4. § (1) bekezdés, 200. § (1)-(2) bekezdés, 483. § (1) és (4) bekezdés, 1998. évi XI. törvény 24. § (2)-(3) bekezdés].*

BH2003. 72. *A társaság közös képviselője a közgyűlési határozatot - kereshetőségi jog hiányában - alappal nem támadhatja. Ez nem érinti a megbízási jogviszony megszüntetéséhez kapcsolódó igények érvényesítését [1977. évi 11. tvr. 14. §, 16-17. §-ok, Ptk. 483. § (1) és (4) bek.].*

BH2000. 152. *Határozatlan időre szóló ügyvédi megbízási jogviszony létesítésére kötött előszerződés felmondása [Ptk. 208. §, 483. § (4) bek.].*
EBH1999. 102. *A határozott időtartamra kötött megbízási szerződés az általános szabályok szerint, annak lejárta előtt is felmondható [Ptk. 483. § (1)-(4) bek.].*
BH1997. 541. *Ha a bizományi szerződést a megbízó felszámolója jogszabályi felhatalmazás alapján felmondja, ez nem érinti a bizományos által saját nevében, de a megbízó javára a külföldi féllel kötött lízingszerződés fizetési feltételeinek teljesítése érdekében a belföldi pénzintézet által vállalt - feltétlen és visszavonhatatlan - bankgaranciából eredő fizetési kötelezettséget [Ptk. 249. §, 321. § (1)-(2) bek., 483. § (1) bek., 513. § (2) bek, 1991. évi IL. tv. 47. § (1) bek.].*
BH1997. 354. *A bizományi szerződés felmondása nem szünteti meg a bizományos által kötött lízingszerződés teljesítéséért vállalt bankgarancián alapuló helytállási kötelezettséget; ennek a helytállási kötelezettségnek az érvényesítése esetén a bankgaranciát vállaló pénzintézet nem hivatkozhat megalapozottan a bizományosnak a bizományi szerződéssel kapcsolatos esetleges mulasztásaira [Ptk. 249. §, 483. § (1) bek., 513. § (2) bek.].*
BH1996. 489. *A kereskedelmi egységek ún. házhoz szállítási akcióinál a vásárlókhoz történő kifuvarozásra vonatkozó - a kereskedelmi egység és a fuvarozást végző között létrejövő - szerződés szállítmányozási szerződésnek minősül. Ennek felmondására vonatkozó szerződési feltételnél a megbízási szerződés szabályait kell alkalmazni [Ptk. 483. § (1), (3), (4) bek., 513. § (2) bek., 516. § (1) bek., 521. § (3) bek., 2/1981. (I. 31.) MT r. 15. §].*
BH1993. 378. *A szerződésben meghatározott felmondási idő figyelembevétele folyamatos megbízási jogviszony esetében [Ptk. 483. § (1), (2) és (4) bek.].*
BH1993. 247. *A polgári jogi társasági és a megbízási szerződéstípusnak elemeit tartalmazó, vagyonvédelemre vonatkozó atipikus szerződéstől való elállás jogosulatlan volta [Ptk. 474. § (1) bek., 478. § (2) bek., 483. § (4) bek., 568. § (1) bek., 575. § (2) bek., 577. § d) pont].*
BH1992. 173. *A megbízási szerződés megszűnésének kérdései [Ptk. 474. § (1) bek., 481. §, 483. § (1) bek., 298. § a) pont, 300. § (1) bek.].*
BH1987. 174. *A beruházás lebonyolítására kötött megállapodás nem vállalkozási, hanem megbízási szerződés. A megbízott e szerződés megszegése miatt csak akkor köteles kötbért fizetni, ha erre a szerződésszegésre nézve a felek a szerződésben a kötbérfizetési kötelezettséget kikötötték [Ptk 246. § (1) bek., 474-483. §].*
BH1981. 163. *A megbízó - ellenkező megállapodás hiányában - a saját nevében érvényesítheti a megbízott által kötött szerződés megszegéséből keletkezett igényeket [Pp. 48. §, Ptk. 474. §, 483. § (1) bek.].*

2. A megbízás nélküli ügyvitel

484. § Aki valamely ügyben más helyett eljár anélkül, hogy arra megbízás alapján vagy egyébként jogosult volna, az ügyet úgy köteles ellátni, amint azt annak érdeke és feltehető akarata megkívánja, akinek javára beavatkozott.

Megbízás nélküli ügyvitelről akkor beszélhetünk, ha valaki idegen ügyet úgy lát el, hogy arra fennálló jogviszony alapján nem jogosult, illetve köteles. A megbízás nélküli ügyvitel tehát a más ügyébe való öntevékeny (az érdekelt felkérése nélküli) és önkéntes (jogi kötelezettség nélküli) beavatkozás jogi formája (A Polgári Törvénykönyv magyarázata - Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1981. III. kötet 2261. oldal).
Csakúgy mint a megbízásnál, az ügyvitel itt is tágan értelmezendő és abba bármily tevékenység beletartozik. Fogalmi eleme ugyanakkor, hogy:
- Az ügyvivő tisztában legyen azzal, hogy idegen ügyet lát el. Nem alkalmazhatóak e szabályok tehát akkor, ha az ügyvivő abban a hiszemben volt, hogy a saját ügyében jár el.
- A beavatkozásra a harmadik személy érdekének szolgálatában kerüljön sor.
- Az ügy ura és az eljáró személy között ne álljon fenn olyan jogviszony, amelynek alapján az ügyvivő a másik ügyében eljárásra jogosult vagy köteles. Ezért például az a vállalkozó, aki a szerződés kereteit meghaladó szolgáltatást teljesít [XXXII. számú Polgári Elvi Döntés b) pont], vagy az a könyvvizsgáló, aki a megbízatása megszűnése után is folytatja e tevékenységet, megbízás nélküli ügyvivőként jár el (BH1998. 35.). Ha a megbízott a Ptk. 482. § (2) bekezdésében foglaltak szerinti halaszthatatlan intézkedéseket teszi meg a szerződés megszűnését követően, nem megbízás nélküli ügyvivőként jár el, hiszen a jogviszonyból folyik a más ügyében való eljárása. Ha azonban a megtett intézkedés meghaladja a megbízó érdekeinek védelme által indokolt sürgős intézkedési kört, vagy a megbízó azt követően is eljár, hogy a megbízó vagy jogutódja már képes a saját ügy intézésére, ez az eljárás már megbízás nélküli ügyvitelnek minősül.

A megbízás nélküli ügyvitel jogi szabályozását is jellemzi annak általános és kisegítő jellege: azaz e rendelkezéseket nem lehet akkor alkalmazni, ha a törvény az egyébként ilyen ügyvitel körébe eső tevékenységet külön nevesítve szabályozza, például: a felelős őrzés [Ptk. 196. § (1)], a jogalap nélküli birtoklás (Ptk. 193. §) esetei, vagy amikor az adós helyett a zálogkötelezett vagy a kezes teljesít [Ptk. 266. § (2), 276. § (1)].

A bérleti, illetve a haszonkölcsön szerződés esetén gyakran fordul elő, hogy a bérlő, illetve kölcsönvevő a használat ideje alatt a dologra költekezik. A szükséges kiadások, illetve a fenntartási költségek körét meghaladó ráfordítása során a bérlő (kölcsönvevő) tipikusan a tulajdonos megbízása nélkül jár el, ezért a törvény e költségek megtérítésére a megbízás nélküli ügyvitel szabályait rendeli alkalmazni [Ptk. 427. § (3), 584. § (4)].

A megbízás nélküli ügyvivő alapvető kötelezettsége, hogy beavatkozása során az ügy urának érdekét és feltehető akaratát szem előtt tartva járjon el.

BH2003. 163. *A megbízás nélküli ügyvivő kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 112. §, 196. §, 339. § (1) bek., 345. §, 474. §, 477. § (1) bek., 484. §, 485. §, 486. §, 487. §, 1992. évi LIV. tv. (IÁT) 67. § (1) és (2) bek., 71. § (1) bek.].*

BH2003. 17. *II. A helyreállító plasztikai műtét elvégzésére létrejött megállapodás nem vállalkozási, hanem megbízási szerződésnek minősül [Ptk. 199. §, 210. §, 383. §, 484. §, 1972. évi II. tv. 47. § (2) bek., 15/1972. (VIII. 5.) EüM. r. 87. § (2) bek., Pp. 164. § (1) bek., 206. § (1) bek.].*

BH1999. 564. *I. Átutalási betétszámla-szerződésnél a pénzintézet a fedezethiány miatt elmaradt megbízásokat - szolgáltató jellegű megbízás esetén - a fedezet későbbi beérkezésekor a megbízó újabb rendelkezése nélkül is teljesíti [Ptk. 484. §, 529. § (1) bek.].*

BH1998. 35. *II. Ha a könyvvizsgáló megbízatása a gazdasági társaságnál megszűnik, az ennek ellenére a társaságnál folytatott munkájára a megbízás nélküli ügyvitel szabályait kell alkalmazni azzal, hogy a végzett munka mibenlétére és mértékére vonatkozóan a bizonyítás a könyvvizsgálót terheli [1988. évi VI. törvény 17. §, Ptk. 478. § (1) bek., 484. §, 485. § (1) bek., 486. § (2) bek., Pp. 164. §].*

BH1993. 111. *II. Nem jelent tartozásátvállalást egy gazdálkodó szervezet harmadik (jogi) személlyel szembeni tartozásának kiegyenlítése, ha a felek erre nézve előzetesen nem állapodtak meg. Ez a magatartás megbízás nélküli ügyvitelnek minősül, s ennek figyelembevételével kell azt elbírálni [Ptk. 332. § (1) bek., 479. § (1) és (3) bek., 484. §, 485. § (1) bek., 486. § (1)-(2) bek.].*

485. § (1) A más ügyébe jogosultság nélkül való beavatkozást akkor kell helyénvalónak tekinteni, ha megfelel a másik érdekének és feltehető akaratának, különösen ha a beavatkozás őt károsodástól óvja meg.

(2) Életveszély elhárítása végett az életveszélybe került személy, széles körben fenyegető veszély megelőzése vagy elhárítása érdekében a tulajdonos vagy más rendelkezésre jogosult személy, tartási kötelezettség teljesítése végett a tartásra köteles személy akarata ellenére is helye van beavatkozásnak.

A beavatkozás jogi következményei alapvetően attól függnek, hogy az ügyvitel helyénvalónak minősült-e vagy sem. Az (1) bekezdés rendelkezése értelmében a beavatkozás akkor helyénvaló, ha az ügyvivő úgy járt el, ahogy azt számára a Ptk. 484. §-a előírja. A kárveszély elhárítása érdekében történő beavatkozást helyénvalónak kell tekinteni.

Az eljárás helyénvalóságát a törvény két együttes feltétel meglétéhez köti:

- a beavatkozásnak a másik fél valóságos érdekét kell szolgálnia (a törvény ugyanis nem a feltehető érdeket nevesíti). Nem helyénvaló ezért az ügyvitel, ha például a tartozás kifizetésére a teljesítési határidő letelte előtt kerül sor, vagy ha a részletekben esedékes tartozást az ügyvivő egyösszegben egyenlíti ki.

- meg kell felelnie a másik fél feltehető akaratának.

A beavatkozás minősítésekor csak a törvényi feltételek meglétét lehet vizsgálni, ezért ennek során a beavatkozás eredményessége vagy sikertelensége ugyanúgy figyelmen kívül marad, mint a megbízás teljesítésekor.

Ha az ügyvivő számára a másik fél érdeke és akarata felismerhető, a beavatkozás csak az ennek megfelelő eljárás mellett lehet helyénvaló. Ha pedig az ügy urának kifejezett tiltakozása ellenére jár el a másik fél, jogellenes magatartására az általános szabályok és nem a megbízás nélküli ügyvitel szabályai az irányadóak. Ez alól tesz kivételt a (2) bekezdés rendelkezése, nevesítve azokat a helyzeteket (életveszély, széles körben fenyegető veszély elhárítása, illetve megelőzése, tartási kötelezettség teljesítése), amikor a beavatkozásra az ügy urának tiltakozása mellett is jogszerűen kerülhet sor. Az ilyen okból történő beavatkozást minden esetben helyénvalónak kell tekinteni.

E rendelkezés alapján minősíti a gyakorlat a nagykorú gyermek tartásáról egyedül gondoskodó szülő eljárását és ezért ismeri el a saját nevében történő perindítás jogát (BH1979. 370.).

BH2003. 163. *A megbízás nélküli ügyvivő kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 112. §, 196. §, 339. § (1) bek., 345. §, 474. §, 477. § (1) bek., 484. §, 485. §, 486. §, 487. §, 1992. évi LIV. tv. (IÁT) 67. § (1) és (2) bek., 71. § (1) bek.].*

BH1998. 35. *II. Ha a könyvvizsgáló megbízatása a gazdasági társaságnál megszűnik, az ennek ellenére a társaságnál folytatott munkájára a megbízás nélküli ügyvitel szabályait kell alkalmazni azzal, hogy a végzett munka mibenlétére és mértékére vonatkozóan a bizonyítás a könyvvizsgálót terheli [1988. évi VI. törvény 17. §, Ptk. 478. § (1) bek., 484. §, 485. § (1) bek., 486. § (2) bek., Pp. 164. §].*

BH1993. 111. *II. Nem jelent tartozásátvállalást egy gazdálkodó szervezet harmadik (jogi) személlyel szembeni tartozásának kiegyenlítése, ha a felek erre nézve előzetesen nem állapodtak meg. Ez a magatartás megbízás nélküli ügyvitelnek minősül, s ennek figyelembevételével kell azt elbírálni [Ptk. 332. § (1) bek., 479. § (1) és (3) bek., 484. §, 485. § (1) bek., 486. § (1)-(2) bek.].*

BH1979. 370. *A szükséges tanulmányoknak folytatása érdekében tartásra szoruló nagykorú gyermek az tartási pert felperesként maga is indíthatja. Gyermektartásdíj iránti követelését azonban a tartásáról személyesen gondoskodó szülője saját jogán is érvényesítheti [Csjt. 60. § (2) bek., 61. § (2) bek., Ptk. 485. § (2) bek., 8. sz. Irányelv, XXIX. sz. PED].*

BH1979. 176. *Az állam az elkobzott vagyon erejéig felel az elitéltnek a vagyonelkobzást kimondó ítélet jogerőre emelkedésekor jogszabály, bírósági (hatósági) határozat vagy visszterhes szerződés alapján jóhiszemű személlyel szemben fennálló kötelezettségéért. Ilyen kötelezettségnek minősülhet a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint fennálló kötelezettség is [Ptk. 120. § (2) bek., 485. §, (1) bek., 486. § (2)-(3) bek., 479. § (3) bek., 1962. évi 10. sz. tvr. 27/A. §].*

486. § (1) A megbízás nélküli ügyvivő köteles azt, akinek érdekében beavatkozott, erről haladéktalanul értesíteni; egyebekben őt a megbízott kötelezettségei terhelik.

(2) Ha a megbízás nélküli ügyvivő beavatkozása helyénvaló volt, őt a megbízott jogai illetik, függetlenül attól, hogy beavatkozása sikerrel járt-e.

(3) Ha a beavatkozás nem volt helyénvaló, a megbízás nélküli ügyvivő díjazást nem követelhet, költségeinek megtérítését csak a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelheti, és felelős mindazért a kárért, amely beavatkozása nélkül nem következhetett volna be.

Az (1) bekezdés értelmében a más ügyébe beavatkozót további kötelezettségek is terhelik. Így:

- köteles a beavatkozásáról a másik felet értesíteni annak érdekében, hogy mint az ügy ura, dönthessen az eljárás jóváhagyása vagy betiltása felől és

- függetlenül attól, hogy a beavatkozása helyénvaló volt-e vagy sem, minden olyan kötelezettség terheli, ami a megbízási szerződés alapján eljáró megbízottra vonatkozik (Ptk. 475. §, 477. §).

A megbízás nélküli ügyvitel ténylegesen megbízási szerződéssé alakul át, ha az ügy ura jóváhagyja a beavatkozó tevékenységét. Erről a harmadik fél szabadon dönt, azaz nincs akadálya annak, hogy olyan beavatkozást hagyjon jóvá, amely egyébként nem volt helyénvaló. A jóváhagyás szóban, írásban is megtehető, de ráutaló magatartással is kifejezésre juttatható (például az ügyvivőnek a megbízás további teljesítése körében utasításokat ad).

A (2) bekezdés értelmében a helyénvaló beavatkozás következményeként az ügyvivő jogaira a megbízottat megillető jogosultsági szabályok az irányadóak. Így a visszterhesség vélelme alapján őt is megilleti díjazás, kivéve ha a körülményekből a beavatkozás ingyenessége következik [Ptk. 478. § (1)], kérheti a költségek előlegezését, stb.

A (3) bekezdés rendelkezéséből kitűnően a nem helyénvaló beavatkozás következménye, hogy:

- díjra az ügyvivő nem tarthat igényt,

- felmerült költségei megtérítését a Ptk. 361. §-a szerint követelheti,

- kártérítési felelősség terheli azokért a károkért, amelyek a helytelen beavatkozása nélkül nem következtek volna be.

BH2003. 163. *A megbízás nélküli ügyvivő kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 112. §, 196. §, 339. § (1) bek., 345. §, 474. §, 477. § (1) bek., 484. §, 485. §, 486. §, 487. §, 1992. évi LIV. tv. (IÁT) 67. § (1) és (2) bek., 71. § (1) bek.].*

BH1999. 572. *A felszámolás alatt álló adós vagyonához tartozó ingóságok őrzésével, tárolásával kapcsolatos költségekre vonatkozó igény is csak a felszámolási eljárás keretében érvényesíthető [Ptk. 479. §, 486. § (2) bek., 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 38. § (3) bek., 54. §, Pp. 3. § (1) bek., 4. §, 130. § (1) bek. b) pont, 157. § a) pont].*

BH1999. 564. *II. A pénzintézet a betétszámla-szerződést írásban mondhatja fel. A felmondásra a számlakivonat megküldése útján is sor kerülhet, feltéve, ha az a felmondás indokát - például akár a fedezethiányra vonatkozó utalást - tartalmazza. A felmondás hatályossá válásától kezdve a felek*

jogviszonyára a megbízás nélküli ügyvitel szabályai az irányadók [Ptk. 199. §, 207. § (1) bek., 214. § (1) bek., 218. § (3) bek., 486. § (3) bek.].

BH1998. 35. *II. Ha a könyvvizsgáló megbízatása a gazdasági társaságnál megszűnik, az ennek ellenére a társaságnál folytatott munkájára a megbízás nélküli ügyvitel szabályait kell alkalmazni azzal, hogy a végzett munka mibenlétére és mértékére vonatkozóan a bizonyítás a könyvvizsgálót terheli [1988. évi VI. törvény 17. §, Ptk. 478. § (1) bek., 484. §, 485. § (1) bek., 486. § (2) bek., Pp. 164. §].*

BH1993. 111. *II. Nem jelent tartozásátvállalást egy gazdálkodó szervezet harmadik (jogi) személlyel szembeni tartozásának kiegyenlítése, ha a felek erre nézve előzetesen nem állapodtak meg. Ez a magatartás megbízás nélküli ügyvitelnek minősül, s ennek figyelembevételével kell azt elbírálni [Ptk. 332. § (1) bek., 479. § (1) és (3) bek., 484. §, 485. § (1) bek., 486. § (1)-(2) bek.].*

BH1991. 278. *Csatorna közműhöz való csatlakozás költségeinek a jogalap nélküli gazdagodás, illetve a megbízás nélküli ügyvitel szabályainak alkalmazásával való átháríthatósága [Ptk. 361. § (1) bek., 486. § (2) bek., 1964. évi IV. tv. 33. § (2) bek. a) pont, 27/1975. (X. 30.) MT r. 2. mell. 4. § (1) bek.].*

BH1982. 480. *Társadalmi tulajdon védelme vagy széles körben fenyegető veszély elhárítása érdekében a megbízás nélküli ügyvivő beavatkozása az intézkedésre jogosult, illetőleg köteles személy akaratától függetlenül is helyénvaló [Ptk. 484., 485., 486. § (2) bek.].*

BH1979. 176. *Az állam az elkobzott vagyon erejéig felel az elitéltnek a vagyonelkobzást kimondó ítélet jogerőre emelkedésekor jogszabály, bírósági (hatósági) határozat vagy visszterhes szerződés alapján jóhiszemű személlyel szemben fennálló kötelezettségéért. Ilyen kötelezettségnek minősülhet a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint fennálló kötelezettség is [Ptk. 120. § (2) bek., 485. §, (1) bek., 486. § (2)-(3) bek., 479. § (3) bek., 1962. évi 10. sz. tvr. 27/A. §].*

487. § Ha valaki tudva, hogy nincs hozzá joga, idegen ügyet sajátjaként lát el, vele szemben a megbízás nélküli ügyvitelből eredő jogokat lehet érvényesíteni. Ha e jogokat érvényesítik, az eljáró személy a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint költségeit beszámíthatja.

E § rendelkezése arra a rosszhiszemű személyre vonatkozik, aki a más ügyét sajátjaként látja el annak tudatában, hogy ahhoz nincs joga. Az ilyen személynek önálló jogai nincsenek, a sérelmet szenvedett fél viszont vele szemben mindazokat a jogokat gyakorolhatja, amelyek a nem helyénvaló beavatkozás esetén őt a megbízás nélküli ügyvivővel szemben megilletik.

A rosszhiszemű személy a vele szemben érvényesített követelésbe a ténylegesen felmerült költségeinek azt a részét számíthatja csak be, amelyre a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint igényt tarthat.

BH2003. 163. *A megbízás nélküli ügyvivő kártérítési felelősségének megállapítása körében irányadó szempontok [Ptk. 112. §, 196. §, 339. § (1) bek., 345. §, 474. §, 477. § (1) bek., 484. §, 485. §, 486. §, 487. §, 1992. évi LIV. tv. (IÁT) 67. § (1) és (2) bek., 71. § (1) bek.].*

XLI. fejezet

A fuvarozás

488. § (1) Fuvarozási szerződés alapján a fuvarozó díjazás ellenében köteles a küldeményt rendeltetési helyére továbbítani és a címzettnek kiszolgáltatni.

A fuvarozási szerződés szabályozása:

A fuvarozási szerződésekre vonatkozóan két vagy több szintű szabályozás érvényesül. A szerződés főszabályait a Ptk. XLI. fejezete, míg a részletszabályokat belföldi fuvarozás esetén fuvarozási áganként külön jogszabályok tartalmazzák. A nemzetközi fuvarozás tekintetében pedig ezen kívül a nemzetközi egyezményeket is alkalmazni kell. E fejezet rendelkezéseit csak az árufuvarozásra kell alkalmazni, mert a Ptk. 506. § (3) bekezdése értelmében a személyfuvarozásra a vállalkozási szerződés szabályai az irányadóak, hacsak jogszabály nem tesz kivételt. A személyi és útipoggyászra azonban a fuvarozási szerződésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. E körben a jogszabályok speciális rendelkezéseket írnak elő.

Fuvarozási áganként az alábbi jogszabályok vannak hatályban:

A) Belföldi fuvarozás:

1. vasúti árufuvarozás: A vasúti árufuvarozási szerződésekről szóló 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet, amelynek szabályait az 1997. január 1-je után kötött fuvarozási szerződésekre kell alkalmazni. A rendelet több esetkörre vonatkozóan felhatalmazást ad a vasúttársaságnak arra, hogy ún. kiegészítő feltételekben részletszabályokat állapítson meg. Az 1996. december 31-ig kötött fuvarozási szerződésekre a vasúti árufuvarozás szabályzatáról szóló 208/1951. (XII. 9.) MT rendeletet (a továbbiakban: VÁSZ) kell alkalmazni.

2. közúti árufuvarozás: a közúti árutovábbítási szerződésekről szóló 2/1981. (I. 31.) MT rendelet.
3. hajófuvarozás: a Hajózási Árufuvarozási Szabályzat közzétételéről szóló 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet.
4. légifuvarozás: a légi személyszállítás szabályzatáról szóló 25/1999. (II. 12.) Korm. rendelet, a légi árufuvarozásról szóló 26/1999. (II. 12.) Korm. rendelet [korábban a 22/1965. (XI. 14.) Korm. rendelet].
B) Nemzetközi fuvarozás:
1. vasúti fuvarozás: az 1986. évi 2. számú törvényerejű rendelettel kihirdetett, Bernben 1980. május 9. napján kelt nemzetközi vasúti fuvarozási egyezmény (COTIF). Az egyezmény A. függelékét képezi a nemzetközi vasúti személy- és poggyászfuvarozási egyezmény (CIV), míg a B. függelékét képezi nemzetközi vasúti árufuvarozási egyezmény (CIM). Az egyezményt módosította a Bernben 1990. december 20-án kelt jegyzőkönyv, amelyet a 16/1998. (VI. 29.) KHVM rendelet hirdetett ki. A jogszabály 1998. július 1-jén lépett hatályba, a módosító rendelkezéseket azonban 1996. október 1-jétől kell alkalmazni. Az SZMGSZ megállapodás a magyar és a FÁK országainak vasútjai között. A szabályzat jogszabályi szinten nincs kihirdetve, a bírói gyakorlat e megállapodást általános szerződési feltételeknek minősíti (Ptk. 209. §).
2. közúti árufuvarozás: az 1971. évi 3. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a nemzetközi közúti árufuvarozási szerződésről szóló, Genfben 1956. évi május 19-én kelt nemzetközi egyezmény (CMR).
3. légifuvarozás: a nemzetközi légifuvarozásra vonatkozó, Varsóban 1929. október 12-én aláírt nemzetközi egyezmény (VE) kihirdetve az 1936. évi XXVIII. törvénnyel (módosította az 1964. évi 19. törvényerejű rendelet).
4. tengeri fuvarozás: a hajóselismervényekre vonatkozó Brüsszeli Egyezmény (BrE), amit az 1931. évi VI. törvénnyel hirdettek ki.
A kézipoggyász és az útipoggyász fuvarozására vonatkozó jogszabályok:
- kézipoggyász és útipoggyász fuvarozása hajón: 10/1971. (XII. 16.) KpM rendelet
- kézipoggyász és útipoggyász fuvarozása vasúton: 10/1997. (I. 28.) Korm. rendelet 10. §, 15-18. §, 22-23. §
- útipoggyász fuvarozásának díja vasúton: 28/1996. (XII. 20.) KHVM rendelet 5. § és 2. melléklet
- útipoggyász fuvarozásának díja autóbuszon: 39/1999. (XII. 20.) KHVM rendelet 2. számú melléklet
- nemzetközi vasúti személy és poggyászfuvarozás: a COTIF A) függelékét képező CIV.
A díjszabások:
A közúti árufuvarozás szabad áras tevékenység, míg a többi fuvarozási ágban díjszabások érvényesülnek. A díjszabásokat is ki kell hirdetni, nyilvánosságra kell hozni. Ennek ismeretéhez a fuvarozóval szerződő feleknek lényeges érdeke fűződik, hiszen ennek alapján dönthetnek, mely fuvarozóval szerződnek, melyik fuvarozási mód a költségkímélőbb - bár egyéb körülmények (gyorsaság, biztonság) is fontosak lehetnek a fuvarozási mód megválasztásánál.
Díjszabással kapcsolatos rendelkezést tartalmaz a CIM 6. Cikke. A vasúti árufuvarozási szerződésekről szóló 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 2. § (3)-(5) bekezdései értelmében a vasúttársaság szolgáltatásainak díját, a díj megállapításának módját és feltételeit - az árjogszabályokban foglaltak figyelembevételével - díjszabás tartalmazza, a díjszabást üzletszabályzatba kell foglalni. A vasúttársaság üzletszabályzatát és annak módosítását a közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter hagyja jóvá. Az üzletszabályzatot a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium hivatalos lapjában kell közzétenni, a vasúttársaság pedig az ügyfélszolgálati és árufelvételi szolgálati helyein a fuvaroztatók részére betekintésre tartja, illetve lehetővé teszi annak megvásárlását. A díjszabással kapcsolatos rendelkezéseket tartalmaz az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 3. Cikkének 1-3. §-a és 4. Cikkének 1-4. §-a.
A szerteágazó szabályozás miatt fontos, hogy az egyes szabályokat milyen sorrendben kell alkalmazni.
Belföldi árufuvarozás esetén a szabályok alkalmazásának sorrendje az alábbi:
- a fuvarozási szerződés kikötései (amennyiben jogszabály kógens rendelkezéseivel ellentétes valamely kikötés, ahelyett a jogszabályban foglaltakat kell alkalmazni);
- a fuvarozási ág szerinti szabályzat előírásai;
- a Ptk.-nak a fuvarozásra vonatkozó szabályai (a Ptk. XLI. fejezet);
- a kötelmi jog általános szabályai;
- polgári jogi alapelvek.
A nemzetközi fuvarozási szerződések esetén a szabályok alkalmazási sorrendje:
- a fuvarozási szerződés kikötései (ha jogszabály kógens előírásával ellentétes a kikötés, a jogszabályban foglaltakat kell alkalmazni);
- a fuvarozási ág szerinti nemzetközi egyezmény;
- a fuvarozási ág szerinti belföldi szabályzat;
- a Ptk.-nak a fuvarozásra vonatkozó szabályai (Ptk. XLI. fejezet);
- a kötelmi jog általános szabályai;

- polgári jogi alapelvek.
A CIM 10. Cikke tartalmaz rendelkezéseket a belföldi jogra. Eszerint: amennyiben az egységes szabályok, a kiegészítő határozmányok és a nemzetközi díjszabások rendelkezéseket nem tartalmaznak, a belföldi jog érvényes. Belföldi jog annak az államnak a joga, ahol a jogosult az igényét érvényesíti, beleértve a kollíziós normákat.
A jogszabályok alkalmazási sorrendjével kapcsolatos rendelkezést tartalmaz a Ptk. 506. § (1) és (2) bekezdése is.
A fuvarozási szerződés vállalkozási, letéti, megbízási és egyéb szerződési elemeket is tartalmaz. A fuvarozási szerződés azonban önállóan nevesített szerződéstípus, ezért háttér-joganyagként nem kell alkalmazni az egyes szerződésekre (vállalkozás, letét, megbízás stb.) vonatkozó speciális szabályokat. Előfordulhat olyan szerződéstípus is, amelynél kizárólag a Ptk. XLI. fejezetében foglaltakat kell alkalmazni, például az ún. szekérfuvarozásra, erre vonatkozóan ugyanis nincs külön jogszabályi rendelkezés.
A fuvarozási szerződések körében alkalmazandó jogról rendelkezik a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet 24-29. §-a is. Ha a szerződésben külföldi elem szerepel, a szerződésekre azt a jogot kell alkalmazni, amelyet a felek a szerződés megkötésekor vagy később választottak. Jogválasztás hiányában a szerződésre vonatkozó jog annak az államnak a joga, ahol a szerződés megkötésének időpontjában a fuvarozónak székhelye vagy telephelye, lakóhelye, illetve szokásos tartózkodási helye van.
A szerződés joga kiterjed a kötelmi jogviszony minden elemére (így különösen a szerződés megkötésére, anyagi és alaki érvényességére, kötelmi hatásaira, továbbá - ha a felek másként nem állapodtak meg vagy e törvényerejű rendeletből más nem következik - a szerződést biztosító megállapodásokra (zálogszerződésre, kezességi szerződésre stb.), a szerződéssel kapcsolatos követelések beszámíthatóságára, engedményezésére és átvállalására) és az elévülésre is. Ha a felek eltérően nem állapodtak meg, a szerződés szerinti szolgáltatás jogosultját terhelő megvizsgálási kötelezettség fennállására, annak módjára, az ebből eredő kifogások határidejére és ezek jogkövetkezményeire, a rendeltetési, illetve az átvételi hely államának jogát kell irányadónak tekinteni.
Ha a szerződés - a szerződésre vonatkozó jog szerint alaki okokból nem érvényes, a bíróság a szerződést érvényesnek tekinti akkor is, ha a szerződés akár az eljáró bíróság államának, vagy annak az államnak a joga szerint érvényes, amelynek területén kötötték vagy ahol a célzott joghatásoknak be kell állniuk. Az ún. fogyasztói szerződésre vonatkozó rendelkezéseket a fuvarozási és személyszállítási szerződésekre nem lehet alkalmazni [1979. évi 13. törvényerejű rendelet 30. § (1)-(4), 28/A. § (1)-(3)].
A szerződés lényeges tartalmi elemei:
A szerződés alanyai: a fuvarozó, a feladó és a címzett.
A fuvarjogban a feladót és a címzettet fuvaroztatónak is nevezik. A fuvarozási szerződés általában hárompólusú jogviszony. A szerződés a fuvarozó és a feladó között jön létre, de a címzettnek is vannak meghatározott körben jogai, kötelezettségei (az áru átvétele, díjfizetési kötelezettség, igényérvényesítési jogosultság a fuvarozóval szemben, utasítás adási jogkör stb.). A feladó és a címzett ugyanaz a személy is lehet. Ilyenkor a jogviszony kétpólusú.
A közúti közlekedési szolgáltatásokról és a közúti járművek üzemben tartásáról szóló 89/1988. (XII. 20.) MT rendelet 4. §-a szerint a gazdasági tevékenység folytatására jogosult jogi személy, jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság és egyéni vállalkozó belföldi közúti árufuvarozást a területi közlekedési felügyelet engedélyével ún. belföldi közúti árufuvarozói engedéllyel végezhet.
Az engedély kiadásának a feltétele:
a) a személyes megbízhatóság,
b) a szakmai alkalmasság,
c) a megfelelő pénzügyi teljesítőképesség.
E feltételek részleteit is a rendelet tartalmazza. Előírása szerint nemzetközi közúti árufuvarozás a Közlekedési Főfelügyelet engedélyével végezhető [89/1988. (XII. 20.) MT rendelet 4/A. § (1)]. A közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter - a szakmai érdekképviseleti szervek véleményének figyelembevételével - a kiadható nemzetközi engedélyekre keretet állapíthat meg. A rendelet tartalmazza a nemzetközi közúti árufuvarozói engedély kiadásának a feltételeit is.
A fuvarozó számára szűk körben még ma is van szerződéskötési kötelezettség, így például a CIM 3. Cikk 1-6. §-a értelmében a vasúttársaságnak. Korábban a belföldi vasúti fuvarozás körében is volt a vasúttársaságnak szerződéskötési kötelezettsége a 208/1951. (XII. 9.) MT rendelet 9. Cikk 1. §-a értelmében. A ma hatályos 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet azonban már nem ír elő szerződéskötési kötelezettséget a vasúttársaság terhére.

A szerződéskötési kötelezettség azonban nem érvényesül minden esetben. A fuvarozó ugyanis meghatározott feltételek megléte esetén megtagadhatja a szerződéskötést. Így például a Ptk. 490. § (2) bekezdése alapján a fuvarozó megtagadja a küldemény továbbítását, ha az mások személyét vagy vagyonát veszélyezteti. A Ptk. 491. § (1) bekezdése értelmében pedig amiatt tagadhatja meg a küldemény átvételét, hogy a feladó a küldemény továbbításához vagy útközben szükséges hatósági kezeléséhez a megfelelő okmányokat nem adja át. A fuvarozó megtagadja a szerződés megkötését akkor is, ha a fuvarozásból kizárt tárgyakat akar a feladó továbbítani avagy feltételesen fuvarozható küldemények esetében a szabályzatban foglalt feltételek hiányoznak.

A szerződés tárgya: a küldemény.

A szerződésben meg kell határozni a küldemény fajtáját és mennyiségét.

Fuvarozási áganként a szabályzatok rendelkezéseket tartalmaznak arra vonatkozóan, hogy melyek a fuvarozásból kizárt tárgyak és melyek azok, amelyek csak feltételesen fuvarozhatók. Például a fuvarozásból kizárt tárgyakkal kapcsolatos rendelkezést tartalmaz az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 8. Cikk 3/b. pontja, az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 9. Cikk 1-2. §-a, a CIM 4. Cikke. Feltételesen fuvarozható tárgyakkal kapcsolatos rendelkezések vannak a 2/1981. (I. 31.) MT rendelet 6. § (1) bekezdésében, 6. § (3) bekezdésében, az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 10. Cikk 1-2. §-ában és a CIM 5. Cikkében.

A legtöbb fuvarozási ágra vonatkozóan a szabályzatok, illetve a nemzetközi egyezmények előírják azt, hogy az azokban foglalt szabályok nem vonatkoznak a levélpostai küldeményekre és postacsomagokra, tehát az egyes fuvarozási szerződéseknek e küldemények nem lehetnek tárgyai.

A rendeltetési hely meghatározása.

A rendeltetési hely az a hely, ahol a küldeményt ki kell szolgáltatni.

Az ellenérték: a fuvardíj meghatározása.

A fuvardíjat vagy a feladónak vagy a címzettnek kell fizetnie a felek megállapodásától függően. A fuvardíjban való megállapodás nem kötelező abban az esetben, ha az adott fuvarozásra díjszabás van hatályban, a felek megállapodásának a hiányát ugyanis a díjszabás pótolja. A díjfizetési kötelezettségből következik, hogy a fuvarozási szerződés visszterhes szerződés, ingyenes alakzata nincsen. Az ingyenes szerződés esetleg ingyenes megbízási szerződésnek minősülhet, fuvarozási szerződésnek nem - bár a nemzetközi légifuvarozás során az ingyenes fuvarozásra is a Varsói Egyezmény rendelkezéseit kell alkalmazni [VE I. fejezet 1. Cikk (1)].

A teljesítési idő meghatározása.

Ez fontos abból a szempontból, hogy a fuvarozó határidőben teljesít-e avagy késedelembe esik.

A fuvarozó főkötelezettsége az, hogy a küldeményt a feladási helyről a rendeltetési helyre továbbítsa és kiszolgáltassa a címzettnek.

A szerződő feleknek a fenti minimális tartalmi elemekben meg kell állapodniuk ahhoz, hogy a fuvarozási szerződés köztük létrejöjjön. Ezenkívül minden olyan egyéb kérdésben meg kell állapodniuk, amelyet vagy a fuvarozási ágra vonatkozó szabályzat, vagy a felek lényegesnek minősítenek.

Belföldi vasúti fuvarozás és belföldi közúti árufuvarozás esetén mód van arra is, hogy a felek keretszerződést kössenek. A keretszerződés feltételeit a belföldi vasúti fuvarozás esetében a 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 6. § (1)-(2) bekezdése, a belföldi közúti árufuvarozásra vonatkozóan pedig a 2/1981. (I. 31.) MT rendelet 3. §-a tartalmazza. A keretszerződés fogalma és a szerződéskötés feltételei mindkét jogszabályban azonosak. A keretszerződés a szerződő feleknek a nagymennyiségű áru fuvarozására vagy meghatározott időközönként ismétlődő áru továbbítására vonatkozó tartós együttműködését szabályozó szerződés. A keretszerződést írásba kell foglalni, az írásba foglalás elmaradása azonban - ha a teljesítést már megkezdték - a keretszerződés érvényességét nem érinti. Ez utóbbi körben van különbség a két fuvarozási ág keretszerződése között, mert a vasúti árufuvarozás esetében az írásba foglalás elmaradásakor a szerződés csak a már teljesített szolgáltatás tekintetében érvényes, a keretszerződés viszont nem. A belföldi árufuvarozás esetében azonban a teljesítés megkezdése kiküszöböli a szerződés érvénytelenségének az okát, tehát a teljes keretszerződés érvényes.

Elhatárolási kérdések:

1. a szállítási szerződéstől:

A szállítási szerződés lényeges eleme a szállító, vagy más által gyártott, tömegesen előállított termékek, áruk tulajdonjogának a szerződéskötés időpontjánál későbbi időpontban való átruházása, tehát a termék tulajdonba adása; míg fuvarozási szerződésnél az áruk, termékek (küldemények) továbbítása egyik helyről a másikra és annak a címzett részére való kiszolgáltatása. A szállítási szerződés tehát dolog átadására irányul (dare-kötelem), míg a fuvarozási szerződés tevékenység ellátására irányuló ún. facere-kötelem.

2. a szállítmányozási szerződéstől:

A szállítmányozási szerződést a joggyakorlat fuvarozási bizománynak is nevezi. A szállítmányozási szerződés alapján a szállítmányozó fuvarozási és egyéb szerződést köteles kötni a saját nevében a megbízója javára, s

elvégezni a küldemény továbbításával kapcsolatos egyéb teendőket is. A fuvarozó viszont a küldemény továbbítására és kiszolgáltatására köteles. A két szerződés a tevékenység jellege szerint különbözik egymástól.

(2) A szerződés a fuvarozás elvállalásával jön létre. Jogszabály kimondhatja, hogy a küldemény átvétele jelenti a fuvarozás elvállalását.

A fuvarozási szerződés létrejötte:

Főszabály szerint a szerződés a fuvarozás elvállalásával jön létre. Jogszabályi előírás alapján a fuvarozás elvállalását a küldemény átvétele jelenti, ezt pedig a fuvarlevél bizonyíthatja. A fuvarlevél azonban a szerződésnek nem érvényességi kelléke. A fuvarozási szerződés létrejöhet írásban, szóban és ráutaló magatartással is. A szabályzatok többsége írásbeli alakot rendel, ez azonban álláspontunk szerint nem azt jelenti, hogy az egyes fuvarozási ágaknál a fuvarozási szerződés csak írásban jöhetne létre érvényesen. Ilyen esetekben az írásbeliség a bizonyítás megkönnyítéséhez szükséges, hiszen a fuvarozók tömeges áruforgalmat bonyolítanak, s ezért a szerződés megkötésének és teljesítésének dokumentálása az esetleges későbbi viták megoldásához létfontosságú lehet a számukra. A fuvarozók a tömeges áruforgalom miatt általános szerződési feltételeket alkalmaznak, azonban a jogszabályok nem zárják ki azt, hogy a szerződő felek egyedi fuvarozási szerződéseket is köthessenek, s ez esetben eltérjenek az általános szerződési feltételekben foglaltaktól.

A 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 7. § (1) bekezdése értelmében a belföldi vasúti fuvarozási szerződés akkor jön létre, ha a megrendelést a vasúttársaság visszaigazolja. A 7. § (2) bekezdése értelmében azonban a fuvarozási szerződés megrendelés, illetőleg annak elfogadása hiányában is létrejön, ha a vasúttársaság a küldeményt és a továbbításához szükséges okmányt fuvarozás céljából átveszi. A keretszerződés érvényességéhez e jogszabály annak írásba foglalását írja elő azzal azonban, hogy a már teljesített szolgáltatások tekintetében a keretszerződés írásba foglalás nélkül is érvényes. A még nem teljesített szolgáltatásokra vonatkozóan azonban az írásbeliség mellőzésével kötött keretszerződés érvénytelen [153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 6. § (1)-(2)].

A 2/1981. (I. 31.) MT rendelet 3. §-a értelmében a keretszerződést írásba kell foglalni. Belföldi közúti árufuvarozás esetén - ha a szerződés teljesítését már megkezdték - a keretszerződés írásba foglalás nélkül is érvényes.

A nemzetközi légifuvarozás körében főszabály szerint a szerződés a fuvarozás elvállalásával, másodlagosan a küldemény átvételével és a fuvarlevél lebélyegzésével jön létre.

A CIM 11. Cikk 1. §-a értelmében a nemzetközi vasúti árufuvarozási szerződés akkor jön létre, amikor a feladási vasút az árut fuvarlevéllel együtt fuvarozásra átvette.

Itt jegyezzük meg, hogy a fuvarozási szerződések körében vannak olyan tevékenységek, amelyeket a szerződés előkészítéseként kell elvégezni, még a szerződés megkötése előtt. Ilyen például a feladó kocsi-, vagy uszály megrendelése ahhoz, hogy a feladó a berakodást elvégezhesse, illetve hogy ellenőrizhesse a kocsi fuvarozásra alkalmas állapotát. A fuvarozó ellenőrzi a csomagolást, az áru állapotát, illetve bizonyos esetekben súly- és darabszámlálást is végez stb.

BH2004. 279. *II. A szállítmányozó a közvetett szállítmányozók kiválasztásánál úgy köteles eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható - Ennek során meg kell győződnie arról, hogy azok a szállítmányozási megbízás illetve a fuvarfeladat teljesítésére képesek-e, a kötelezettségeiket szerződésszerűen teljesítő szállítmányozó illetve fuvarozó hírében állnak-e [Ptk. 207. § (1) bekezdés, 488. § (1) bekezdés, 514. § (1) bekezdés, 515. § (1) bekezdés, 520. § (2) bekezdés].*

BH1997. 595. *II. A szállítmányozó és a fuvarozó tevékenységének elhatárolási szempontjai [Ptk. 488. § (1) bek., 498. § (1) bek, 514. § (1) bek, 516. § (1) bek, 517. § (1) bek].*

BH1990. 190. *Ha a fuvarozó a nemzetközi gépjármű-fuvarozási szerződésből eredő kötelezettségét azáltal szegi meg, hogy a rakományt vagy annak egy részét nem a megadott címre fuvarozza, rakja le, a címzettnek - a megfelelő helyre történő továbbításából eredő - többletköltségeiért a fuvarozó a polgári jog általános szabályai szerint felel [Ptk. 339. § (1) bek., 488. § (1) bek., az 1971. évi 3. tvr.-tel kihirdetett Egyezmény a Nemzetközi Közúti Árufuvarozási Szerződésről (CMR) 6. cikk 2. bek. f) pont, 7. cikk 1. bek. b) pont, 13. cikk 1. bek., 19. cikk, 23. cikk 5. bek.].*

BH1989. 493. *Ha a felek egyike sem fuvarozó gazdálkodó szervezet, a közöttük indult vagyonjogi per nem tekinthető árufuvarozással kapcsolatos pernek. Ilyen ügyben a bíróság hatásköre e címen nem állapítható meg [Pp. 366. § (2) bek. c) pont, Ptk. 488. § (1) bek.].*

BH1982. 254. *Nem állapítható meg a szállítónak a kötbérfelelőssége a fuvarozás során keletkezett árusérülésekért, ha a szállítmány sérült hányada nem haladja meg a vonatkozó szabványban megengedett tűrés mértékét, illetőleg ha a fuvarozó a sérülésért való felelősségét elismeri, vagy a bíróság azt megállapítja [7/1978. (II. 1.) MT sz. r. 18. § (1) bek., Ptk. 315. §, 488. §].*

BH1978. 541. *A rendszeres és személyes munkavégzésre irányuló megbízási jogviszony alapján munkában töltött időt - az egyéb feltételek fennállása esetén - szolgálati időként csak akkor lehet figyelembe venni, ha a megbízott havi díjazása az általa végzett munkával azonos vagy hasonló munkakörre jogszabályban megállapított munkabér felső határát nem haladta meg. Ennek megállapításánál a szerződés alapján a megbízottat terhelő és általa ténylegesen viselt költségeket figyelmen kívül kell hagyni [17/1975. (VI. 14.) MT sz. r. 7., 103. §, Ptk. 315. §, 488. § (1) bek.].*

BH1978. 84. *Gazdálkodó szervezetek egymás közötti jogviszonyában a fuvarozó nem tekinthető a szállító teljesítési segédjének és a fuvarozás alatt hibássá vált áru miatt a szállítási szerződés megszegése címén sem a vétlen szállítóval, sem vele szemben nincs helye kötbér kiszabásának (Ptk. 315. §, 488. §).*

A fuvarlevél

489. § (1) Ha a szerződő felek a fuvarozásról fuvarlevelet állítanak ki, a fuvarlevél bizonyítja a fuvarozási szerződés létrejöttét, illetőleg a küldemény átvételét. Az átvétel napja - míg mást nem bizonyítanak - az a nap, amelyen a fuvarlevelet a fuvarozó aláírta (lebélyegezte).

A fuvarlevél kiállítása nem érvényességi kelléke a szerződésnek, hanem fontos bizonyítási eszköz. A fuvarlevél olyan teljes bizonyító erejű magánokirat, amely a szerződés létrejöttét és a küldemény átvételét bizonyítja. A küldemény átvételének a napja az a nap, amikor a fuvarozó a fuvarlevelet aláírta, lebélyegezte. Ellenbizonyításnak azonban helye lehet, azaz a feladó vagy a címzett bizonyíthatja, hogy a küldemény átvétele nem a fuvarlevél fuvarozó általi aláírásának a napján történt meg. Ennek jelentősége lehet szerződésszegésnél vagy kárveszély viselésnél. A küldemény azonban nem csak a fuvarlevél ellenében szolgáltatható ki. A fuvarlevél nem minősül értékpapírnak, tehát a küldemény nem szolgáltatható ki a fuvarlevél bármely birtokosának, csak a címzettnek vagy a feladónak. A fuvarlevelet a felek eltérő megállapodása hiányában a feladó tölti ki. A fuvarozónak főszabály szerint súly és darabszám megállapítási kötelezettsége csak abban az esetben van, ha a feladó ezt igényli. Ennek jelentősége lehet például a szállítási szerződések avagy a mezőgazdasági termékértékesítési szerződések esetében a szerződésszegésért való felelősség megállapítása tekintetében. Ha a küldemény átvételekor, illetve kiszolgáltatásakor a fuvarozó a súly és darabszámlálást elvégzi, a mérési eredmények összevetéséből egyértelműen meg lehet állapítani, hogy az esetleges hibák, hiányok a fuvarozás tartama alatt vagy korábban keletkeztek-e.

A 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 7. § (4) és (7) bekezdése értelmében a vasúttársaság a belföldi árufuvarozásnál a megrendelésre, illetve a visszaigazolásra formanyomtatványt is rendszeresíthet. A fuvaroztató azonban nem köteles a formanyomtatványt használni, a megrendelést eljuttathatja a vasúttársasághoz például telefaxon, telexen, számítógépen, vagy más alkalmas módon is.

E rendelet 12-13. §-ai tartalmazzák a kocsirakományú fuvarozás, míg 44. §-a a kisáru-fuvarozás esetén a fuvarlevélre vonatkozó szabályokat.

A 2/1981. (I. 31.) MT rendelet 2. §-a értelmében a belföldi árufuvarozás vonatkozásában a fuvarlevélre, illetve menetlevélre vonatkozó szabályokat külön jogszabály tartalmazza.

A közúti közlekedési szolgáltatásokról és a közúti járművek üzemben tartásáról szóló 89/1988. (XII. 20.) MT rendelet 23. § (1) és (4) bekezdése szerint a közúti árufuvarozást végző gépkocsi, mezőgazdasági vontató, lassú jármű, ezekből és pótkocsikból álló járműszerelvény a közúti forgalomban fuvarlevéllel; míg a nem közúti közlekedési szolgáltatást végző tehergépkocsi, vontató és ezekből vagy mezőgazdasági vontatókból és pótkocsikból álló járműszerelvény a közúti forgalomban menetlevéllel vehet részt. Külön jogszabály a menetlevél használatát egyéb esetekben is kötelezővé teheti [89/1988. (XII. 20.) MT rendelet 23. § (8)].

A nemzetközi vasúti árufuvarozás tekintetében a CIM 11-13. Cikke tartalmazza a fuvarlevélre vonatkozó szabályokat.

A tengeri fuvarozásról szóló Brüsszeli Egyezmény értelmében a fuvarlevélnek a hajóselismervény vagy más hasonló okmány minősül.

A nemzetközi légifuvarozásra vonatkozó Varsói Egyezmény II. rész 4. Cikke rendelkezik a poggyászvevényről, amelyet poggyász fuvarozásához állítanak ki. Ez része lehet a repülőjegynek, de attól különálló is lehet. A poggyászvevény tulajdonképpen a fuvarlevélnek felel meg, a légifuvarozás során feladott poggyászok átvételének igazolását szolgálja. A Varsói Egyezmény III. rész 5-11. Cikkei tartalmaznak rendelkezéseket a légi-fuvarlevélre vonatkozóan. A légi-fuvarlevél kiállítása nem érvényességi kelléke az árufuvarozásnak, hanem a szerződés megkötését, az áru átvételét és a fuvarozás feltételeit tanúsítja az ellenkező bizonyításáig. A légi-fuvarlevelet a fuvarozó kívánságára a feladónak ki kell töltenie, illetve a feladó jogosult a fuvarozótól a légi-fuvarlevél elfogadását követelni.

(2) Jogszabály a fuvarlevél kiállítását - meghatározott alakban és tartalommal - kötelezővé teheti.

A törvény felhatalmazást ad arra, hogy jogszabály kötelezővé tegye a fuvarlevél kiállítását és megszabja annak alakját és tartalmi elemeit.

A fuvarlevél kiállítása kötelező a belföldi hajófuvarozásnál az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 11. Cikk 1. §-a szerint, valamint nemzetközi vasúti árufuvarozásnál a CIM 12. Cikke szerint. Nem kötelező a fuvarlevél kiállítása például nemzetközi közúti árufuvarozás esetén a CMR rendelkezései értelmében. A belföldi vasúti árufuvarozás körében a megrendelésre és a visszaigazolásra a vasúttársaság formanyomtatványt használhat, ez azonban nem kötelező.

A fuvarlevél alaki kellékeire vonatkozó rendelkezést tartalmaz:

- az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 11. Cikk 2-3. §, valamint a 12. Cikk 1-3. §,

- a nemzetközi vasúti árufuvarozás tekintetében a CIM 11-12. Cikke,

- a nemzetközi közúti árufuvarozásra vonatkozóan a CMR 5. Cikke,

- a légi-fuvarlevélre a Varsói Egyezmény II. fejezet III. rész 6. Cikke.

A fuvarlevél tartalmi kellékeire vonatkozó előírások vannak:

- az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 13. Cikk 1-5. §-ában,

- a CIM 13. Cikkében,

- a CMR 6. Cikkében,

- a 89/1988. (XII. 20.) MT rendelet 23. § (3) és (7) bekezdésében, a 2. számú mellékletében,

- a légi-fuvarlevélre a Varsói Egyezmény II. fejezet III. rész 8. Cikkében.

A menetlevél tartalmi kellékeire vonatkozó szabályok vannak a 89/1988. (XII. 20.) MT rendelet 23. § (5)-(7) bekezdéseiben és a rendelet 2. számú mellékletében.

A belföldi vasúti fuvarozás körében a megrendelésre és a visszaigazolásra vonatkozó tartalmi kellékeket a 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 7. § (3) és (6) bekezdése tartalmazza.

(3) A feladó kívánságára a fuvarozó köteles a fuvarlevél általa aláírt (lebélyegzett) másodpéldányát a feladónak átadni vagy a küldemény átvételéről elismervényt adni.

A feladónak is szüksége lehet a fuvarlevélre, mint bizonyítékra. Ezért a törvény szerint a feladó kérheti, hogy a fuvarozó adjon a részére másodpéldányt a fuvarozó által aláírt fuvarlevélről vagy a küldemény átvételét elismervénnyel igazolja. A feladó számára a fuvarlevél nemcsak a fuvarozóval szemben szolgál bizonyítékul, hanem ezzel tudja igazolni más szerződő partnere felé a küldemény feladásának a tényét. A kialakult gyakorlat szerint az áru kiszolgáltatásakor a fuvarozó a címzettel igazoltatja a fuvarlevélen a kiszolgáltatás tényét és a küldemény kiszolgáltatáskori állapotát is, s e fuvarlevélről a címzettnek is ad másodpéldányt.

A felek jogai és kötelezettségei

490. § (1) A feladó köteles a küldeményt úgy csomagolni, hogy a csomagolás azt megóvja, és a küldemény mások személyét vagy vagyonát ne veszélyeztesse.

A küldemény csomagolásának módja:

A feladó kötelezettsége a küldemény csomagolása. A törvény általános követelményként azt írja elő, hogy a csomagolásnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy megóvja a küldeményt a fuvarozás ideje alatt a fuvarozással rendszerint együttjáró káros behatásoktól, továbbá a küldemény ne veszélyeztesse mások személyét vagy vagyonát. A csomagolás módja tekintetében konkrét követelményt a törvény nem ír elő, a fuvarozók azonban bizonyos csomagolási módokat előírhatnak meghatározott küldemények tekintetében. Előfordul az is, hogy a csomagolás módjára vonatkozóan nemzeti szabvány van. A csomagolás módja tekintetében azonban jelenleg jogszabályi előírás nincs.

A feladónak kell tehát eldöntenie a küldemény jellegének, a fuvarozás módjának, az időjárási viszonyoknak megfelelően, hogy az adott küldemény csomagolása megfeleljen a törvény általános követelményének. Vannak olyan küldemények, melyeket ömlesztve fuvaroztatnak (például homok, kavics, szén, gabona stb.). Az ilyen küldeményekre nem vonatkozik a Ptk. 490. § (1)-(2) bekezdése. A legtöbb küldemény azonban olyan, hogy ha a csomagolás módja nem megfelelő, a fuvarozás közben az megsérülhet a rázkódástól. A csomagolási mód megválasztásánál azonban nem kell figyelembe venni a fuvarozás közbeni kíméletlen árukezelést (például a kíméletlen tolatást). Nincs olyan követelmény sem, hogy a fuvarozásra feladott küldemény csomagolásának a dézsmálás ellen is védelmet kell biztosítania (BH1986. 290.).

A csomagolóanyag lehet fa, papír, fém, műanyag. El kell különíteni egymástól a küldemény külső és belső csomagolását is. A külső csomagolóeszköz lehet doboz, láda, kosár, rekesz, ballon, flakon stb. A belső csomagolás lehet hungarocell, szalma, papírtömítés.

Nem tartozik a csomagoláshoz a rakodási mód megválasztása. Általában a berakodást is a feladó végzi el. A berakodás módjának is alkalmasnak kell lennie arra, hogy megóvja a küldeményt, illetve más küldeményeket

a fuvarozással együttjáró külső behatásokról (így a berakodásnál használhatnak raklapokat, azon megfelelő módon kell elhelyezni a küldeményeket, továbbá szokás az is, hogy a küldeményeket, illetve a raklapokat kiékelik, kikötözik, ez védelmet nyújt a küldemény leesése, feldőlése, elcsúszása, szétszóródása, törése, szennyeződése ellen).

Az áru sérülése miatt gyakran keletkezik vita a felek között a csomagolás módjának megfelelősége tekintetében. Ilyen esetben a bíróságok csomagolási szakértő bevonásával döntik el, hogy a csomagolás módja az adott küldemény tekintetében megfelelő volt-e vagy sem. A csomagolás módjának helytelen megválasztása a feladó kártérítési felelősségét, illetve kárveszély-viselési kötelezettségét vonja maga után.

(2) Ha felismerhető, hogy a csomagolás ezeknek a követelményeknek nem felel meg, a fuvarozó a küldemény továbbítását csak a feladó írásbeli kívánságára és csak akkor vállalhatja, ha az mások személyét vagy vagyonát nem veszélyezteti.

Főszabály szerint a küldemény berakását a feladó végzi el és ilyenkor a fuvarozó, illetve annak képviselője általában nincs jelen, így nem tud meggyőződni arról, hogy a csomagolás módja megfelelő-e vagy sem. A küldemény vagy más küldemény, illetve más személy megsérülése esetén végső soron a feladó viseli a kárt, ha az a csomagolás hiányosságára vezethető vissza. Harmadik személlyel szemben a bekövetkezett kárért közvetlenül a fuvarozó felel, azonban a kárt a feladóra továbbháríthatja [Ptk. 505. § (2)]. A kár bekövetkeztekor a csomagolás hiányosságát a fuvarozónak kell bizonyítania. Azt, hogy a kár nem ennek következtében keletkezett, a feladó illetőleg a címzett köteles bizonyítani [Ptk. 502. § (2)].

Amennyiben azonban a fuvarozó vagy annak képviselője észleli a csomagolás hiányosságát, a küldemény fuvarozását csak akkor vállalhatja el, ha két együttes feltétel fennáll: azaz

- a feladó írásban kéri az áru továbbítását,

- a csomagolás hiányossága nem veszélyezteti mások személyét vagy vagyonát.

Ebből a szabályból az következik, hogy a fuvarozó köteles megtagadni a küldemény továbbítását a feladó írásbeli kívánsága ellenére is, ha a csomagolás hiányossága mások személyét vagy vagyonát veszélyezteti. A fuvarozó akkor van abban a helyzetben, hogy a csomagolás hiányosságát felismerje, ha például a berakodást ő végzi avagy a fuvarozó által végzett berakodásnál jelen van. A fuvarozónak szemrevételezéssel kell megállapítania a csomagolás megfelelőségét vagy a csomagolás hiányosságát. A csomagolás megfelelőségének megállapításához tehát nem kell vizsgálatokat elvégeznie. Ebből az is következik, hogy a fuvarozó csak a külső csomagolás állapotát tudja szemrevételezéssel vizsgálni, míg a belső csomagolás módja előtte rejtve marad.

A kötelezettség megszegése kártérítési következményeket von maga után. A kártérítési felelősségi szabályokat a Ptk. 505. § (1)-(2) bekezdése tartalmazza. Itt kell megemlíteni a Ptk. 501. § c) pontjában foglalt azon szabályt is, miszerint a fuvarozó nem felel a csomagolás kívülről észre nem vehető hiányossága miatt bekövetkezett kárért.

A belföldi vasúti árufuvarozás során a 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 15. § (1) bekezdése szerint a vasúttársaság külső vizsgálattal ellenőrzi az áru és a csomagolás állapotát - ha az átvétel a fuvaroztató által végzett berakást követően történik -, a rakománynak a vasúti kocsiban való elhelyezését és rögzítését is. A 15. § (2) bekezdése a Ptk. 490. § (2) bekezdésében foglalt szabállyal tartalmilag azonos, de annál részletesebb. E szabályt alkalmazni kell a kocsirakományú küldeményekre, de a kormányrendelet 40. §-ában foglalt utaló szabály alapján a kisáru-küldemény fuvarozására is.

Az áru csomagolására vonatkozó szabályokat a belföldi hajózási fuvarozásra vonatkozóan az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 17. Cikk 1-4. §-ai részletezik.

A nemzetközi vasúti árufuvarozás tekintetében az áru csomagolására vonatkozóan a CIM 19. § (2)-(4) bekezdésében foglaltak az irányadók. A nemzetközi közúti árufuvarozásra vonatkozóan a CMR 8. Cikk 1-2. pontja tartalmaz rendelkezéseket.

BH1992. 779. *Ha a szállító a szolgáltatás tárgyának a fuvarozó részére való átadásával teljesített, a kárveszély - amennyiben a törvény kivételt nem tesz - a megrendelőre szállt át. A szállító azonban felelős azért a kárért, amelyet azzal okozott, hogy a küldeménynek a vasúti kocsiba való berakása során nem gondoskodott a rakomány biztos elhelyezéséről és az ehhez szükséges eszközökről [Ptk. 278. § (2) bek., 279. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 382. § (2) bek., 490. § (1) bek., 3/1960. (V. 13.) KPM rendelettel kiadott Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 21. cikk. 4. §, 22. cikk 1. és 2. §, 23. cikk 5. §, 54. cikk 1. § d) pont].*

BH1992. 536. *Ha a megrendelő akár magánfuvarozót bíz is meg a tulajdonát képező áru harmadik (jogi) személytől való átvételével és fuvarozásával, a fuvarozó szállítmányozóként jár el és mint szállítmányozó - külön felhívás nélkül is - köteles az áru mennyiségi átvételekor annak látható hibáit megállapítani és az átadóval elismertetni [Ptk. 242. §, 315. §, 490. § (2) bek., 514. § (1) bek., 516. § (1) bek., 520. § (1) bek., 2/1981. (I. 31.) MT r. 15. §].*

BH1986. 290. *I. Nincs olyan követelmény, hogy a fuvarozásra feladott küldemény csomagolásának a dézsmálás ellen is védelmet kell biztosítania [Ptk. 490. § (1) és (2) bek.].*

BH1977. 289. *Bérelt szállítótartály (konténer) olyan hibája miatt, amelyet a feladó a berakás alkalmával gondos vizsgálattal nem tud megállapítani, a tartály bérbeadója tartozik kártérítési felelősséggel [8/1974. (XII. 11.) KPM-ÁH sz. r.-tel közzétett Darabáruküldemények Díjszabása III. rész 99. pont, Ptk. 423. §, 424. § (1) bek., 490. § (1) bek., 502. § (2) bek.].*

491. § (1) A feladó köteles a fuvarozónak a küldemény továbbításához vagy útközben szükséges hatósági kezeléséhez a megfelelő okmányokat átadni. Míg ez meg nem történt, a fuvarozó a küldemény átvételét megtagadhatja.

Okmányok átadása:

A törvény a feladó kötelezettségévé teszi, hogy a küldemény továbbításához, illetve a küldemény hatósági kezeléséhez szükséges okmányokat adja át a fuvarozónak. Mindaddig, míg a feladó e kötelezettségét nem teljesíti, a fuvarozó megtagadhatja a küldemény átvételét. E szabálynak a belföldi árufuvarozás tekintetében kisebb jelentősége van, nagyobb szerepet kap azonban a nemzetközi árufuvarozás során.

A belföldi árufuvarozás tekintetében csak a 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet tartalmaz szabályokat az okmányokkal kapcsolatban. Úgy rendelkezik, hogy a vasúttársaság - jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - nem köteles vizsgálni, hogy az áru fuvarozásához vagy útközben történő hatósági kezeléséhez szükséges iratok helyesek, szabályosak és elegendőek-e. A rátekintéssel megállapíthatóan hiányos iratokat azonban csak a fuvarlevélbe bejegyzett fenntartással veszi át [153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 14. §].

A vámkezeléshez és egyéb hatósági előírások teljesítéséhez szükséges okiratokkal kapcsolatos rendelkezéseket a CIM 25. Cikk 1-3. §-ai és a CMR 11. Cikk 1-3. pontjai tartalmaznak.

A nemzetközi egyezmények is kimondják, hogy a fuvarozó nem köteles vizsgálni azt, hogy az okmányok helyesek és hiánytalanok-e. Az iratok hiányából, elégtelenségéből vagy szabálytalanságból származó károkért a feladó felel. Amennyiben azonban ezek az okmányok a fuvarozás során elvesznek, az ebből eredő kárért a fuvarozó felel. A vámkezelésnél és a hatósági eljárásoknál a fuvarozó a feladó megbízottjaként jár el. Előfordulhat azonban, hogy a felek akként állapodnak meg, hogy a feladó, a megbízottja vagy a szállítmányozó jelenlétében kell a vámkezelést elvégezni, illetőleg valamilyen hatósági eljárást lefolytatni. A feladónak e kérését a fuvarokmányokon fel kell tüntetni.

Az országhatáron túlra való továbbításnál szükség lehet tranzitengedélyre, behozatali, kiviteli engedélyre. Mind a belföldi, mind a nemzetközi árufuvarozás esetén szükség lehet növény- és állat-egészségügyi igazolásokra avagy egyes veszélyes anyagok és tárgyak fuvarozására előírt kísérőiratokra, stb.

A fuvarozó nem tartozik kártérítési felelősséggel abban az esetben, hogyha a feladó a szükséges okmányokat nem adta át vagy nem jól töltötte ki [Ptk. 501. § e)].

(2) A fuvarozó köteles az átadott okmányokat megfelelően felhasználni.

A törvény a fuvarozóra kötelezettségként rója a kísérő-okmányok megfelelő felhasználását. Ez tartalmilag azt jelenti, hogy a kísérő-okmányokat a vámkezelés során avagy más hatósági eljárásnál kell felhasználnia, bemutatnia. A CIM és a CMR szerint a vám- és hatósági előírások teljesítését a vasút vagy a gépjármű-fuvarozó megbízottja útján is végezheti. A fuvarozó a saját vagy a megbízottja vétkességéért felel, a kártérítés azonban nem lehet magasabb összegű, mint az áru elveszése esetében. A fuvarozónak a feladó által átadott okmányokra vigyáznia kell, azokat meg kell őriznie, az elveszésük miatt kártérítési felelőssége van.

BH1996. 490. *Közúti fuvarozás esetén, ha jogszabály a rakodási időket nem szabályozza, a gépkocsi rakodását annyi idő alatt kell befejezni, amennyi megfelelő, gondos, de intenzív munkavégzés mellett az adott áruféleség rakodásához szükséges. Az álláspénz - ha azzal összefüggésben keletkezik, hogy a feladó a fuvarozáshoz, a határátlépéshez stb. szükséges okiratokat nem bocsátja a fuvarozó rendelkezésére - a feladót terheli [Ptk. 491. § (1) bek., 492. § (4) bek., 493. § (1) bek., 1971. évi 3. tvr.-tel kihirdetett Nemzetközi Árufuvarozási Egyezmény (CMR) 11. cikk].*

492. § (1) A fuvarozó köteles a fuvareszközt a megfelelő időben és helyen, fuvarozásra alkalmas állapotban kiállítani, és - ha jogszabály másképpen nem rendelkezik - a fuvarozást haladéktalanul megkezdeni.

A fuvareszköz kiállítása:

A fuvareszköz kiállításával kapcsolatban a fuvarozó kötelezettségei az alábbiak:

- megfelelő időben,

- megfelelő helyen,

- fuvarozásra alkalmas állapotban kell a fuvareszközt kiállítani.

A fuvareszköz kiállításával kapcsolatos késedelem jogkövetkezményeit a Ptk. 492. § (3) bekezdése rendezi.

A fuvareszközt a feladó és a fuvarozó megállapodásában megjelölt időben és helyen kell a fuvarozónak kiállítania, e körben a megfelelőségnek más kritériuma nincsen. A fuvareszköz fuvarozásra alkalmas

állapotban való kiállításával kapcsolatban az egyes szabályzatok és egyezmények tartalmaznak rendelkezéseket. Így:

- belföldi vasúti árufuvarozás esetén a vasúttársaság a szerződésben foglalt feltételeknek megfelelő, a fuvarfeladat végrehajtására alkalmas, ép, tiszta és a megrendelésben visszaigazolt rakszerekkel ellátott vasúti kocsit köteles kiállítani.

- belföldi hajózási fuvarozás körében az uszálymegrendelésre, az uszálykiállítás helyére, idejére vonatkozó szabályokat az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 7. Cikke tartalmazza. Az uszály kiállításával kapcsolatos szabályokat tartalmaz még az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 20. Cikke is.

- a nemzetközi tengeri hajózásról szóló Brüsszeli Egyezmény 3. Cikke értelmében a fuvarozó az út előtt és annak kezdetén okszerű, rendes gondosságot tartozik kifejteni. Köteles

a) a hajót hajózásra alkalmas állapotba helyezni;

b) a hajót kellően felszerelni, személyzettel és élelemmel ellátni;

c) a hajófenéket, hűtőhelyiségeket, fagyasztókat, s a hajónak minden egyéb részét, ahol áruk vannak elhelyezve, az áruk befogadása, szállítása és megóvása céljából tiszta és jó állapotba helyezni.

A fuvarozó kötelezettsége az is, hogy a fuvarozást haladéktalanul kezdje meg. Jogszabály, illetve a felek ettől eltérhetnek.

(2) A küldemény berakása a feladót, kirakása a címzettet terheli, ha jogszabály másképpen nem rendelkezik.

A küldemény berakása a feladó, kirakása pedig a címzett kötelezettsége. A felek ettől eltérően megállapodhatnak és jogszabály is tartalmazhat ettől eltérő rendelkezést. A berakodás késedelmének jogkövetkezményeit a Ptk. 492. § (4) bekezdése tartalmazza.

Belföldi vasúti árufuvarozásnál a kocsirakományú küldemények feladása tekintetében a főszabály megegyezik az e bekezdésben foglalt szabállyal. A vasúttársaság elvállalhatja a küldemény be- és kirakodását. A fuvarlevélben rögzíteni kell, hogy a be- és kirakodás melyik szerződő fél kötelezettsége. A kisáru rakodását főszabály szerint azonban a vasúttársaság végzi a vasúti szolgálati helyeken. Lehetnek olyan jellegű, tömegű és mérethatárú küldemények, amelyek rakodását a fuvaroztatónak kell elvégeznie vagy a vasúti szolgálati helyeken kívül történő rakodásnál a fuvaroztatónak közre kell működnie. Ezeknek az áruféleségeknek a körét, tömeg- és mérethatárait a vasúttársaság határozhatja meg az általa készített ún. kiegészítő feltételekben.

Belföldi közúti árufuvarozás során a rakodást darabáru-küldeményeknél főszabály szerint a fuvarozó végzi. A 2/1981. (I. 31.) MT rendelet 21. § (1) bekezdés a)-b) pontja határozza meg azokat az eseteket, amikor a rakodásnál a feladónak, illetve a címzettnek közre kell működnie, illetőleg amikor a rakodást a feladónak, illetve a címzettnek kell elvégeznie.

Belföldi hajózási fuvarozás során a darabárut a hajózási vállalat rakja be. Az uszályrakományt és a részrakományt azonban a feladónak kell beraknia. Az ágazati miniszter ettől eltérő rendelkezéseket állapíthat meg, illetőleg a felek e szabálytól eltérően megállapodhatnak.

Nemzetközi vasúti árufuvarozás esetén a CIM 20. Cikk 2. §-a értelmében a feladási állomáson érvényes előírások a mérvadók arra, hogy a berakás a vasút vagy a feladó kötelessége-e. A feladó és a fuvarozó ettől eltérően megállapodhatnak.

Nemzetközi hajófuvarozás során a Brüsszeli Egyezmény értelmében az áruk be- és kirakása a fuvarozó feladata.

(3) Ha a fuvarozó a küldemény átvétele előtt a megfelelő fuvareszköz kiállításával késlekedik, a feladó elállhat és

a) kártérítésként a berakás eredménytelen megkísérléséből eredő költségeket, valamint a más fuvarozónak kifizetett fuvardíjtöbbletet követelheti;

b) a küldemény elveszése vagy megsemmisülése, illetőleg késedelemből származó értékcsökkenése (megrongálódás, áru megromlása) esetében pedig követelheti a küldeménynek az értékét, illetőleg az értékcsökkenést. Ezt a jogát azonban csak akkor érvényesítheti, ha a fuvarozóval közölte a küldemény tárgyát, vagy arról a fuvarozó enélkül is tudott, vagy tudnia kellett.

A fuvareszköz-kiállítás késedelmének a jogkövetkezménye:

A fuvarozási szerződés szerződésszerű teljesítéséhez fontos érdek fűződik. A feladó által harmadik személlyel kötött egyéb típusú szerződések (például szállítási szerződés, mezőgazdasági termékértékesítési szerződés, adásvételi szerződés, vállalkozási szerződés stb.) késedelmes vagy késedelemmentes teljesítését idézheti elő a fuvarozási szerződés megfelelő vagy nem megfelelő időben való teljesítése. Másrészt bizonyos küldemények természetüknél fogva a késedelem folytán megromolhatnak vagy értékük egyéb módon csökkenhet. Amennyiben a fuvarozó már a fuvareszköz kiállításával késedelembe esik, nagy a valószínűsége annak, hogy a

fuvarozási szerződést is késedelemmel teljesítené. Erre figyelemmel állapítja meg a törvény a késedelem szankcióit:
- a feladó elállhat a fuvarozási szerződéstől, és
- kártérítési igényt érvényesíthet a fuvarozóval szemben.
Az elállás a szerződést annak megkötésére visszaható hatállyal felbontja és a már teljesített szolgáltatások visszajárnak [Ptk. 320. § (1)].
Kártérítés címén a feladó az alábbi kárfajták megtérítésére tarthat igényt:
- a berakás eredménytelen megkísérléséből eredő költségekre,
- a más fuvarozónak kifizetett fuvardíj-többletre,
- a küldemény elveszése vagy megsemmisülése esetén a küldemény értékére,
- a késedelemből származó értékcsökkenésre (megrongálódás, áru megromlása stb.).
Az utóbbi két kárfajta esetében a feladó a kártérítési igényét csak akkor érvényesítheti, ha a fuvarozó tudott vagy tudnia kellett arról, hogy a feladó milyen tárgyat kívánt fuvaroztatni. E feltétel hiányában a feladó bármilyen tárgy értékét követelhetné, amelyet a fuvarozó nem ellenőrizhetne, a feladó állításával szemben nem tudna megfelelő módon védekezni, ez pedig visszaélésekre adhatna alapot.
A belföldi vasúti árufuvarozásra vonatkozóan a 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 9. § (2) bekezdése értelmében a fuvaroztató kártérítés címén legalább a kocsilemondási díj mértékével azonos összeget követelheti.
A fuvarozónak a fuvarozási szerződés teljesítésével - tehát a küldemény kiszolgáltatásával - kapcsolatos késedelmének a jogkövetkezményeit a Ptk. 500. § (1) bekezdése tartalmazza.

(4) Ha a feladó késlekedik a berakással, a fuvarozó kárának megtérítését követelheti, és el is állhat a szerződéstől.

A feladó berakási késedelmének jogkövetkezményei:
- a fuvarozó kártérítési igényt érvényesíthet,
- a fuvarozó elállhat a szerződéstől.
A belföldi vasúti árufuvarozásra a 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 10. § (2) bekezdése írja elő, hogy a vasúttársaság üzletszabályzatába kell foglalni a fuvaroztató részére rendelkezésre álló rakodási időt és az annak túllépése esetén fizetendő várakozási díj mértékét. Ebből az következik, hogy a feladó berakási késedelem esetén várakozási díjat köteles fizetni a vasúttársaságnak.
Belföldi hajózási fuvarozás esetén a feladó berakási késedelmének jogkövetkezményei a következők [1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 22. Cikk 5-6. §].
Amennyiben a feladó a berakást a berakási határidő alatt nem kezdte meg, a hajózási vállalat jogosult a szerződéstől visszalépni (tartalmilag a szerződéstől elállni) és az uszálymegrendelés adatai alapján számított fuvardíj 25%-át felszámítani. Jogosult ezen kívül a díjszabásban foglalt várakozási díjat felszámítani az uszály kiállításának napjától a visszalépés napjáig eltelt napokra. A hajózási vállalat követelheti az uszály kiállításával kapcsolatosan ezt meghaladó költségeinek a megtérítését is. Amennyiben a feladó a berakási határidő alatt az árut csak részben rakta be, a hajózási vállalat jogosult megkezdeni az utat a részben berakott rakománnyal vagy pedig a berakott árut a feladó költségére kirakatni és azt közraktárban vagy más helyen elhelyezni.
A CMR a berakási határidőre nézve nem tartalmaz rendelkezést. A bírói gyakorlat szerint a gépkocsi rakodását annyi idő alatt kell befejezni, amennyi a megfelelően gondos, intenzív munka mellett - az adott áruféleséget alapul véve - a megrakáshoz szükséges. Ha a feladó a berakási időt túllépi, ugyancsak a bírói gyakorlat szerint ún. álláspénzt (várakozási díjat) tartozik fizetni a fuvarozónak (BH1996. 490.).
BH1987. 215. *Az SZMGSZ hatálya alá tartozó nemzetközi vasúti fuvarozás körében a vasút kimentheti magát a fuvarozási késedelem miatt áruromlásért való felelősség alól, de nemcsak a károkozó körülmények elkerülhetetlenségét kell bizonyítania, hanem azt is, hogy a kár okának a következményeit sem volt képes elhárítani [Ptk 492. § (3) bek. b) pont, 114058/1966. I/8. E. (Kk. 25.) hirdetménnyel közzétett megállapodás a Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról (SZMGSZ) 16. cikk 4. §, 22. cikk 1., 2. és 6. §, 26. cikk].*

493. § (1) A fuvarozónak a küldemény továbbításában a gazdaságosság és a küldemény biztonságának figyelembevételével kell eljárnia.

A fuvarozó kötelezettsége, hogy a fuvarozási tevékenysége során a gazdaságosságot és a küldemény biztonságát tartsa szem előtt, s a küldeményt ennek figyelembevételével továbbítsa. A gazdaságosság magában foglalja az árutovábbítás gyorsaságát, illetve azt is, hogy a fuvarozás minél kisebb költségekkel járjon. A biztonság követelménye pedig tartalmilag azt jelenti, hogy a fuvarozónak tevékenysége ellátása során megfelelő gondossággal kell eljárnia, a küldeményt meg kell óvnia a sérüléstől, rongálódástól, az elveszéstől. A szabály a felek együttműködési kötelezettségéből fakad. A fuvarozónak a legcélszerűbb módon

kell a tevékenységét elvégeznie a küldemény továbbítása során. Figyelembe kell vennie a feladó, illetve a címzett érdekeit és feltehető akaratát abban az esetben is, ha a feladó nem adott külön utasításokat a fuvarozó részére vagy jogszabály alapján a feladó utasítási joga korlátozott.

(2) A fuvarozó köteles a feladó utasításait követni. Jogszabály azonban a feladó utasítási jogát korlátozhatja.

A feladó utasítási joga:

Főszabály szerint a feladó utasításokat adhat a fuvarozónak a küldemény továbbításával kapcsolatban, jogszabály azonban ezt a jogot korlátozhatja. Ebből az következik, hogy a feladó utasításadási jogkörét jogszabály sem zárhatja ki. A feladónak például joga van meghatározni a küldemény továbbításának útvonalát. A fuvarozónak az utasítás szerint kell eljárnia, ha az teljesíthető. Előfordulhat például, hogy a feladó átmeneti állomásként olyan határátkelőhelyet jelöl meg, amelyet a forgalom számára nem nyitottak meg. Természetesen ez esetben lehetetlen a feladó utasítását betartani. A feladó utasítási jogával kapcsolatos rendelkezéseket tartalmaz még a Ptk. 493. § (3)-(4) bekezdése, a Ptk. 494. § (1) bekezdése, illetve a címzett utasítási jogával kapcsolatos rendelkezést tartalmaz a Ptk. 497. § (2) bekezdése.

Az útiránnyal kapcsolatos rendelkezést tartalmaz például a 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 17. §-a, illetve a CIM 14. Cikke.

(3) Ha a fuvarozó olyan utasítást kap, amely veszélyezteti a fuvarozás gazdaságos, gyors és biztonságos teljesítését, köteles erre a feladó figyelmét haladéktalanul felhívni.

Előfordulhat, hogy a feladó olyan utasítást ad a küldemény továbbításával kapcsolatban, amely veszélyezteti a fuvarozás gazdaságos, gyors és biztonságos teljesítését. A felek együttműködési, tájékoztatási kötelezettségének teljesítésére irányul az a törvényi előírás, ami arra kötelezi a fuvarozót, hogy a feladó figyelmét felhívja az utasításból fakadó veszélyhelyzetre. Ez a szabály hasonló a vállalkozó terhére a Ptk. 392. § (3) bekezdésében előírt figyelmeztetési kötelezettséghez. A figyelmeztetésnek a fuvarozó részéről haladéktalanul meg kell történnie.

(4) Ha a feladó az utasítást írásban megismétli, a fuvarozó köteles azt a feladó veszélyére és költségére végrehajtani; meg kell azonban tagadnia az utasítás teljesítését, ha annak végrehajtásával veszélyeztetné mások személyét, vagy megkárosítaná mások vagyonát.

Ha a célszerűtlen utasításra történt figyelemfelhívásban foglaltakkal a feladó egyetért, az utasítását módosíthatja. Amennyiben a feladó az utasításához ragaszkodik és erről a fuvarozó felé írásban nyilatkozatot tesz, a fuvarozó köteles az utasításnak eleget tenni, az ezzel kapcsolatos költségek azonban a feladót terhelik és a kárveszélyviselés is a feladóé. A fuvarozó azonban köteles megtagadni az utasítás végrehajtását akkor, ha az annak megfelelő eljárása mások személyét veszélyeztetné vagy mások vagyonát megkárosítaná.

BH1996. 490. *Közúti fuvarozás esetén, ha jogszabály a rakodási időket nem szabályozza, a gépkocsi rakodását annyi idő alatt kell befejezni, amennyi megfelelő, gondos, de intenzív munkavégzés mellett az adott áruféleség rakodásához szükséges. Az álláspénz - ha azzal összefüggésben keletkezik, hogy a feladó a fuvarozáshoz, a határátlépéshez stb. szükséges okiratokat nem bocsátja a fuvarozó rendelkezésére - a feladót terheli [Ptk. 491. § (1) bek., 492. § (4) bek., 493. § (1) bek., 1971. évi 3. tvr.-tel kihirdetett Nemzetközi Árufuvarozási Egyezmény (CMR) 11. cikk].*

494. § (1) Ha a fuvarozás akadályba ütközik, a fuvarozó köteles a feladótól haladéktalanul utasítást kérni; a fuvarozó e kötelezettségét jogszabály korlátozhatja és ki is zárhatja.

A törvény e helyütt a küldemény továbbításának időszakában felmerült fuvarozási akadállyal kapcsolatos szabályt tartalmazza. A kiszolgáltatási akadállyal kapcsolatos szabályok a Ptk. 497. § (3) bekezdésében találhatók. E jogszabályhely nem vonatkozik a fuvarozási szerződés megkötése előtti fuvarozási akadályokra sem. Az e rendelkezés által átfogott időszak tehát a küldemény feladásától a rendeltetési helyre való megérkezéséig tart.

Többféle oka lehet a fuvarozási akadálynak:

- a szerződő felek érdekkörén kívül felmerült ok, például természeti esemény (árvíz, földrengés, vihar, köd stb.);

- a fuvarozó érdekkörén belül felmerült ok (például üzemzavar, műszaki hiba, forgalmi torlódás stb.);

- a feladó érdekkörében felmerült ok (például a feladó nem bocsátja időben a fuvarozó rendelkezésére a megfelelő kísérő okmányokat).

Fuvarozási akadály esetén a fuvarozó köteles utasítást kérni a feladótól, jogszabály azonban a fuvarozónak ezt a kötelezettségét korlátozhatja és ki is zárhatja. Ennek oka az, hogy főleg a tömegáru fuvarozások esetében nagy nehézséggel járna valamennyi feladótól utasítást kérni. Egyrészt ez időveszteséggel járna, másrészt ez alatt az időtartam alatt a fuvarozónak módjában áll olyan intézkedéseket tenni, amellyel megszüntetheti az akadályt vagy az intézkedéssel csökkentheti az esetleges kár mértékét. A fuvarozási akadály

felmerültének jogkövetkezményét a Ptk. 494. § (2) bekezdése rendezi. Mód van arra is, hogy a feladó a fuvarlevélben a fuvarozási akadály esetére előre rendelkezzen.

Bizonyos küldeményekkel árukísérő utazik, ilyen esetben az árukísérő is adhat utasításokat a fuvarozónak fuvarozási akadály esetén.

A belföldi vasúti árufuvarozásra irányadó jogszabály [153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet] értelmében a vasúttársaság fuvarozási akadály esetén segélyútvonalat is igénybe vehet. Ilyen esetben a fuvardíjat és a fuvarozási határidőt a segélyútvonal alapján kell számítani abban az esetben, ha a fuvarozási akadály nem a vasúttársaság érdekkörében merült fel.

A belföldi közúti árufuvarozásra vonatkozó 2/1981. (I. 21.) MT rendelet is ehhez hasonló rendelkezést tartalmaz, amennyiben kimondja, hogy ha a fuvarozás kerülő útvonalon lehetséges, azt az adott áruval megrakott gépjárművel járható legrövidebb kerülő útvonalon kell teljesíteni.

A fuvarozási akadállyal kapcsolatban a CIM 33. Cikke részletes szabályokat tartalmaz. A nemzetközi közúti árufuvarozási szerződésre vonatkozóan a CMR 14. Cikke rögzíti a fuvarozási akadállyal kapcsolatos szabályokat.

(2) A feladó a fuvardíjnak az akadály felmerültéig járó arányos részét és a fuvarozó költségeit köteles megfizetni, amennyiben azok meg nem fizetésével gazdagodnék, továbbá akkor is, ha a fuvarozó bizonyítja, hogy az akadályt a fuvarozás körén kívül felmerült ok idézte elő.

Díjfizetési kötelezettség fuvarozási akadály esetén:

Fuvarozási akadály esetén a feladó általában nem köteles díjfizetésre. A feladó a fuvardíj arányos részét és a fuvarozó költségeit abban az esetben köteles megfizetni, ha azok meg nem fizetésével jogalap nélkül gazdagodna, illetve ha a fuvarozó bizonyítja, hogy a fuvarozó érdekkörén kívül felmerült ok idézte elő a fuvarozási akadályt (például természeti esemény avagy a feladó érdekkörében felmerült ok). A feladó teljes fuvardíjat abban az esetben sem köteles fizetni, ha a fuvarozási akadály az ő érdekkörében merült fel. Abban az esetben, ha a fuvarozási akadály a fuvarozó felróható magatartásának a következménye, a feladó kártérítést követelhet. Ilyen esetben felmerülhet a kártérítésnek, illetve a fuvardíj arányos részének és a fuvarozót megillető költségeknek egymásba való beszámítása. Ha a feladó felróható magatartásának következtében állott elő a fuvarozási akadály, ez esetben a fuvarozó igényt tarthat kártérítésre is.

Az objektív alapú kocsiálláspénzt a fuvarozó nem követelheti akkor, ha a fuvarozás körén kívül felmerült ok idézte elő a fuvarozási akadályt (BH1998. 41.).

BH1998. 41. *A fuvarozó által érvényesített objektív jellegű szankció (kocsiálláspénz) tarthatatlansága, ha az ENSZ által háborús cselekmények miatt elrendelt, a magyar kormány által rendelettel kihirdetett, azonnali hatályú embargó bevezetése - a fuvarozási szerződés alanyain kívülálló okokból - késedelmet szenved [1986. évi 2. tvr.-tel kihirdetett Nemzetközi Vasúti Árufuvarozási Egyezmény (CIM) 25. cikk, 33. cikk 9. §, Ptk. 494. § (1) bek., 495. § (1) bek., 91/1992. (VI. 3.) Korm. r. 2. §).*

495. § (1) A fuvarozó köteles a feladót a fuvarozás lebonyolításával kapcsolatos minden lényeges körülményről haladéktalanul értesíteni. Az ennek elmulasztásából eredő károkért felelős.

(2) Az értesítési kötelezettség különösen akkor áll fenn, ha a küldeményt kár érte, ha a fuvarozási határidő lényeges túllépése várható, ha a küldemény épsége veszélyben van, vagy ha a küldemény kiszolgáltatása nem lehetséges.

(3) Az értesítési kötelezettséget jogszabály korlátozhatja.

Értesítési kötelezettség:

A küldemény a feladáskor kikerül a feladó birtokából, így a feladás és a kiszolgáltatás közötti időben a küldemény sorsát nem tudja nyomon követni. Ugyanakkor fontos érdeke fűződik ahhoz, hogy a küldemény kiszolgáltatása határidőben, a feladáskori állapotnak megfelelően történjen meg. E § (1) bekezdésében ezért írja elő a törvény a fuvarozó kötelezettségeként azt is, hogy a fuvarozás lebonyolításával kapcsolatos minden lényeges körülményről értesítse a feladót.

A § (2) bekezdése példálózóan (nem kimerítően, nem taxatíve) sorolja fel, hogy az értesítési kötelezettség konkrétan milyen körülményekre vonatkozik. Így:

- ha a küldeményt kár érte,

- ha a fuvarozási határidő lényeges túllépése várható,

- ha a küldemény épsége veszélyben van, vagy

- ha küldemény kiszolgáltatása nem lehetséges.

Nem tartozik ide a fuvarozási akadály közlése, mert azt a Ptk. 494. § (1) bekezdése szabályozza, míg a kiszolgáltatási akadállyal kapcsolatos rendelkezés a Ptk. 497. § (3) bekezdésében található. A küldemény megérkezéséről a fuvarozónak a címzettet kell értesítenie [Ptk. 497. § (1)]. Ebből következően a küldemény érkezésével kapcsolatos értesítési kötelezettség sem tartozik e § hatálya alá.

A törvény azt is előírja, hogy a lebonyolítással kapcsolatos körülményekről haladéktalanul kell értesíteni a feladót, azonban ennél közelebbi időmeghatározást nem ad. A bírói gyakorlat értelmében a haladéktalan teljesítésnek a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belüli megvalósítást kell érteni, ami a közfelfogás szerint az adott esetben indokolt. A törvény az értesítés elmulasztásához kártérítési szankciót fűz a fuvarozó terhére.

A (3) bekezdés értelmében az egyes fuvarozási ágakra vonatkozó jogszabályok a fuvarozó értesítési kötelezettségét korlátozhatják, az értesítési kötelezettség teljes kizárására azonban nincs lehetőség. Az értesítési kötelezettség korlátozásának főleg tömegáruk fuvarozása esetén van jelentősége. Ilyenkor a fuvarozó nagy nehézségek árán tudná értesíteni a fuvarozás lebonyolításával kapcsolatos körülményekről a nagyszámú fuvaroztatót.

BH1988. 241. *Ha a nemzetközi fuvarlevéllel végzett fuvarozás során megállapított árusérülés, szennyeződés tényét a belföldi ujrafeladáskor a szállítmányozói feladatokat is ellátó - belföldi vasút a belföldi fuvarlevélen nem tünteti fel, felel a címzettet abból eredően ért károkért, hogy az az őt terhelő bizonyítási kötelezettségének megfelelően nem tudott eleget tenni [Ptk. 495. § (1) bek., 516. § (1)., a Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról szóló SZMGSZ 22. cikk 6. §-a, GKT 39/1973. sz.].*

496. § (1) A feladó a fuvarozás megkezdése előtt a szerződéstől elállhat, köteles azonban a fuvarozó kárát megtéríteni.

A feladó általános elállási joga:

Az indokolási kötelezettség nélküli elállási jog a feladót a fuvarozás tényleges megkezdéséig illeti meg. Ez a jog tehát a fuvarozás lebonyolításának megkezdése után nem gyakorolható. Az elállás a fuvarozási szerződést a szerződés megkötésére visszaható hatállyal szünteti meg [Ptk. 320. § (1)], s a felek között az eredeti állapotot kell helyreállítani. A fuvarozó igényt tarthat kárának megtérítésére. E címen a fuvarozó általában az elállásig felmerült költségeit, kiadásait igényelheti.

Az e §-on alapuló elállási jog nem azonos a szerződésszegés miatti elállási joggal. A feladó elállási joga a joggyakorlás időpontja tekintetében különbözik a vállalkozási és a szállítási szerződés alapján a megrendelőt megillető általános elállási jogtól [Ptk. 395. § (1), Ptk. 381. § (1)]. E szerződéstípusoknál a megrendelő a szerződéstől bármikor elállhat, a fuvarozási szerződésnél azonban a feladó a szerződéskötés és a fuvarozás tényleges megkezdése közötti időpontban állhat el indokolás nélkül a szerződéstől. Az említett három szerződésnél a jogi szabályozás azonos abban, hogy a szerződés kötelezettje (a fuvarozó, a vállalkozó, a szállító) kártérítést követelhet a jogosult szerződéstől való elállása esetén.

(2) A feladót a küldemény kiszolgáltatásáig, illetőleg amíg a címzett a küldeménnyel nem rendelkezett, megilleti az a jog, hogy a küldeménnyel rendelkezzék. Ebben a jogkörében a küldeményt útközben feltartóztathatja, visszairányíttathatja, más címzettet vagy rendeltetési helyet jelölhet ki.

A feladó rendelkezési joga:

A feladó rendelkezhet a küldeménnyel mindaddig, amíg azt a címzett részére ki nem szolgáltatják, illetve amíg a címzett a küldeménnyel nem rendelkezett.

A feladó rendelkezési jogának a tartalmát is meghatározza a törvény, s az

- a küldeményt útközben feltartóztatásának,
- a küldeményt visszairányíttatásának,
- más címzett kijelölésének,
- más rendeltetési hely megjelölésének

jogosítványait jelenti.

A feladó utólagos rendelkezése lényegében a szerződés valamely elemének egyoldalú módosítása. A fuvaroztatók érdekeit szolgáló szabályról van szó. Előfordulhat, hogy a feladó és a vele szerződő harmadik személy a küldemény feladását követően a szerződést módosítja; a harmadik személy eláll a feladóval kötött szerződéstől, jogait másra engedményezi, vagy közli a feladóval, hogy a terméket nem neki, hanem másnak kell átadni, a küldeményt nem az eredetileg megjelölt telephelyen, hanem más telephelyen kívánja felhasználni. Mindezen okok miatt célszerű, ha ilyen esetekben nem az eredeti fuvarozási szerződésnek megfelelően történik a küldemény kiszolgáltatása, hanem a megváltozott körülményekhez igazítják a fuvarozási szerződés tartalmát. Ezáltal időveszteség és többletköltség felmerülése kerülhető el.

A feladó utólagos rendelkezési jogával kapcsolatban az egyes fuvarozási ágakra vonatkozó szabályzatok és a nemzetközi egyezmények is részletes szabályokat tartalmaznak. Ennek oka az is, hogy a feladó utólagos rendelkezési joga többletmunkát, többletköltséget okozhat a fuvarozónak.

A szabályzatok értelmében a feladó utólagos rendelkezést csak a küldemény egészére adhat. Ebből az következik, hogy a küldemény utólagos rendelkezéssel nem osztható részekre, azaz a feladó nem rendelkezhet

úgy, hogy a fuvarozó a küldemény egy részét az eredeti szerződésnek megfelelően továbbítsa, más részét viszont visszafuvaroztatja a feladás helyére avagy más címzetthez vagy más rendeltetési helyre.

A belföldi közúti árufuvarozásra vonatkozóan a 2/1981. (I. 21.) MT rendelet úgy rendelkezik, hogy a feladó fuvarozási szerződésenként csak egyszer és legfeljebb két napi időtartamra adhat olyan utólagos rendelkezést, hogy a fuvarozó a küldeményt útközben tartóztassa fel vagy a kiszolgáltatást tartsa függőben.

A belföldi vasúti árufuvarozásra vonatkozó jogszabály [153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet] értelmében a vasúttársaság kiegészítő feltételekben határozhatja meg, hogy a feladó utólagos rendelkezéssel - a Ptk. 496. § (2) bekezdésében meghatározottakon túl - a szerződés mely további feltételeit módosíthatja és azt is meghatározhatja, hogy az utólagos rendelkezés milyen feltételekkel és milyen módon tehető meg, illetve a fuvarozó milyen feltételekkel és milyen módon hajtja végre a feladó utólagos rendelkezését. A fuvarlevélbe be kell jegyezni az utólagos rendelkezés tényét, annak végrehajtását vagy megtagadását.

A belföldi hajófuvarozásra vonatkozóan az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 44. Cikke és 45. Cikke igen részletesen szabályozza a feladó utólagos rendelkezési jogát és az utólagos rendelkezésnek a hajózási vállalat általi végrehajtását. Így például hajófuvarozás esetén a feladó utólagos rendelkezést írásban tehet. A szabályzat meghatározza, hogy a feladó a szerződés mely elemeit és milyen feltételek mellett módosíthatja. Szabályozza az utólagos rendelkezés megtételének a helyét, hogy a feladón kívül utólagos rendelkezést kik adhatnak, hogy a hajózási vállalat az utólagos rendelkezés végrehajtását milyen esetekben tagadhatja meg, továbbá hogyan kell végrehajtania a feladó utólagos rendelkezését és azt is, hogy a díjszabásban megállapított díjat számítja fel a feladó részére.

A CIM szintén nagyon részletes szabályokat tartalmaz a feladó utólagos rendelkezési jogával kapcsolatban. E szabályokat a CIM 30. Cikke, az átvevő általi szerződésmódosítás szabályait a 31. Cikke, míg az utólagos rendelkezések végrehajtásával kapcsolatos szabályokat a 32. Cikke tartalmazza.

A nemzetközi közúti árufuvarozás tekintetében a CMR 12. Cikke tartalmazza a feladó utólagos rendelkezési jogával kapcsolatos szabályokat.

(3) A feladót terheli az utólagos rendelkezésével felmerült díjtöbblet és költség.

Amennyiben a feladó él az utólagos rendelkezési jogával, az annak végrehajtásával kapcsolatban felmerült díjtöbbletet és költséget köteles a fuvarozó részére megfizetni. Az utólagos rendelkezés végrehajtásával kapcsolatban felmerült díjtöbblettel és költséggel a fuvarozási szerződés megkötésekor nem számolhattak, így ezeket a fuvarozó a fuvardíjba nem építhette be.

BH1985. 273. *A feladónak a kárenyhítési kötelezettsége körében rendelkeznie kell a küldemény felöl, ha a címzett annak az átvételét megtagadta [Ptk. 277., 340., 496-497. §, 3/1960. (V. 13.) KPM sz. r.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat 41. cikk 3. §, 51. cikk].*

497. § (1) A fuvarozó a küldemény megérkezéséről a címzettet haladéktalanul köteles értesíteni. Az értesítés vétele után a küldemény a címzett rendelkezésére áll.

A küldemény kiszolgáltatása:

Amint a küldemény megérkezik a rendeltetési helyre, a fuvarozó köteles haladéktalanul értesíteni e tényről a címzettet. Bár a törvény nem rendelkezik róla, de a címzett helyett értesíthető a címzett megbízottja, illetve a feladó. Ha a fuvarozási szerződés kétpólusú (tehát a feladó a saját részére továbbíttatta a küldeményt), azt a feladó részére kell kiszolgáltatni, így őt kell értesíteni a küldemény megérkezéséről. Az értesítés haladéktalan megtétele alatt azt kell érteni, hogy a fuvarozónak a közfelfogás szerint az adott esetben indokolt legrövidebb idő alatt kell intézkednie.

A küldemény átvételére jogosult értesítésével kapcsolatban a belföldi vasúti árufuvarozás körében a 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 23. § (3) bekezdése felhatalmazza a vasúttársaságot arra, hogy kiegészítő feltételekben határozza meg az értesítéssel kapcsolatos részletszabályokat: így az értesítés tartalmát, eszközét, módját és határidejét. A vasúttársaságnak az értesítésben közölnie kell a címzettel (az átvételre jogosulttal), hogy a rakodást mikor kezdheti meg, mennyi a rakodási, illetve az elviteli határidő. A vasúttársaságnak arra is ügyelnie kell, hogy az átvételre jogosult olyan időben kapja meg az értesítést, hogy megfelelő ideje legyen felkészülni a küldemény átvételére és kirakására. Az elviteli határidő meghatározásánál tekintettel kell lenni arra, hogy a határidő elegendő legyen a szükséges műveletek elvégzésére (azaz ésszerű határidőt kell szabni az átvételre jogosult számára).

A belföldi hajózási fuvarozás tekintetében az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 37. Cikke tartalmaz részletes szabályokat. Eszerint az értesítésnek munkanapon 17 óráig, szombaton 14 óráig kell megtörténnie. Az átrakási forgalomban az értesítésnek hétköznapokon 10 óráig kell megtörténnie. Az értesítésben meg kell jelölni azt az időpontot és azt a helyet, amikor és ahol az uszály kirakásra rendelkezésre áll és meg kell határozni az elviteli határidőt is. A kirakási határidő kezdete az értesítést követő első munkanap. Ha a hajózási vállalat rakja ki a küldeményt, az értesítést akkor kell elküldenie az átvételre jogosult részére, ha a

küldeményt kiszolgáltatásra előkészítette. Az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet az értesítés módjára vonatkozóan is tartalmaz rendelkezéseket: így az értesítés történhet távbeszélőn, ennek hiányában a hajózási vállalat választása szerint írásban, küldönccel vagy távirat útján. A telefonon adott értesítésről a hajózási vállalat előjegyzést vezet, ami bizonyítja az értesítés megtörténtét, de azt írásban is meg kell ismételni. A felek megállapodhatnak az értesítésadás más módjában is.

A belföldi közúti árufuvarozásra vonatkozó szabályzat az értesítéssel kapcsolatban szabályokat nem tartalmaz, így e körben a Ptk. szabályai az irányadók. A nemzetközi egyezmények sem részletezik az értesítésadással kapcsolatos szabályokat.

Miután a címzett értesül a küldemény megérkezéséről, ettől az időponttól kezdve a küldemény a rendelkezésére áll. Ez az az időpont, amikor megszűnik a feladónak a Ptk. 496. § (2) bekezdése szerinti utólagos rendelkezési joga.

A kiszolgáltatás lebonyolításának módjára és a fuvarlevél kiváltására vonatkozóan az egyes szabályzatok, illetve a nemzetközi egyezmények tartalmaznak részletszabályokat. A kiszolgáltatás körébe tartozik a súly és darabszám szerinti küldemény vizsgálat, aminek alapján egyértelműen megállapítható, hogy a fuvarozó szerződésszerűen teljesített-e. A súly és darabszám szerinti vizsgálatot akkor kell elvégezni, ha azt a feladó vagy a címzett kifejezetten kéri.

(2) A küldemény megérkezéséről szóló értesítés vétele előtt a címzett a küldemény biztonsága és az átvétel előkészítése érdekében utasításokat adhat a fuvarozónak. Az utasítások a fuvarozót csak akkor kötelezik, ha nem ellentétesek a feladó rendelkezéseivel. Az utasításokból eredő költség a címzettet terheli. Jogszabály a címzett utasításadási jogát korlátozhatja.

A címzett utasításadási joga:

E § (1) bekezdése és a Ptk. 496. § (2) bekezdése értelmében a küldeménnyel az annak megérkezéséről szóló értesítés átvételétől a címzett, ezt megelőző időpontig a feladó rendelkezhet, s ez ideig utólagos utasításokat is adhat a fuvarozónak (azaz egyoldalúan módosíthatja a fuvarozási szerződés tartalmát, illetve annak egyes tartalmi elemeit), így például a címzett helyett más címzettet jelölhet meg. A törvény azonban a küldemény átvételének akadálymentes lebonyolítása érdekében lehetőséget ad a címzettnek, hogy azt megelőzően adjon utasítást a fuvarozónak, mielőtt a küldeménnyel rendelkezhetne. Az utasításadási jog korlátozott: az csak a küldemény biztonságával és a küldemény átvételének előkészítésével állhat kapcsolatban és annak további törvényi feltétele, hogy az nem lehet ellentétes a feladó utasításával. Amennyiben valamely körülmény tekintetében a feladó és a címzett eltérő utasítást adott a fuvarozónak, a fuvarozó a feladó utasításait köteles követni. E körben is irányadók azonban azok a korlátozások, amelyek miatt a fuvarozó jogosult az utasítás végrehajtását megtagadni [Ptk. 496. § (2)]. Ugyanúgy, mint a feladó utasítási jogával kapcsolatban, jogszabály korlátozhatja a címzett utasításadási jogát. E jog azonban teljes egészében jogszabályban sem zárható ki. Az utasításadási jog jogszabályi korlátozása a fuvarozó méltányolható érdekeinek védelmét szolgálja.

(3) Ha a küldeményt nem lehet kézbesíteni, vagy a címzett az átvételkor esedékes követeléseket nem egyenlíti ki, a fuvarozó köteles a feladót haladéktalanul értesíteni és a küldeményt a felelős őrzés szabályai szerint megőrizni.

A kiszolgáltatási akadály:

Kiszolgáltatási akadálynak minősül a törvény szerint az, ha a küldeményt a címzett részére nem lehet kézbesíteni vagy pedig a címzett nem fizeti ki a fuvarozónak a fuvardíjat, illetve a fuvarozáshoz szükségesen és hasznosan fordított költségeit, feltéve, hogy ezek kiegyenlítése a címzett feladata. E tekintetben a feladó és a fuvarozó a fuvarozási szerződés megkötésekor állapodik meg. A fuvarozó a kiszolgáltatási akadályról haladéktalanul köteles értesíteni a feladót. Ilyen esetben újra megnyílik a feladó utasításadási, illetve rendelkezési joga. Mindaddig, amíg a feladó a fuvarozó részére újabb utasításokat nem ad, illetve a küldeménnyel nem rendelkezik, a fuvarozó a felelős őrző jogállásába kerül. Helyzetére a Ptk. 196-197. §-ában foglaltak az irányadók.

Kézbesítési akadály lehet például az, hogy a címzett elköltözött; nem lelhető fel; a kiszolgáltatás megkísérlése alkalmával derül ki, hogy a feladó által megjelölt címzés elégtelen volt vagy pedig a címzett megtagadja a küldemény átvételét. E körben közömbös, hogy a címzett jogosan vagy jogalap nélkül tagadta-e meg a küldemény átvételét, ezt a fuvarozónak nem kell vizsgálnia. A címzett a küldemény átvételének megtagadására azonban csak addig jogosult, amíg a fuvarlevelet nem váltotta ki. Ha ez megtörtént, a küldeményt is köteles átvenni, s mindaddig, amíg a küldeményt nem viszi el, átvételi (jogosulti) késedelemben van. Az átvételkor esedékes követelések kifizetésével kapcsolatban lásd a Ptk. 499. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázatot.

Amennyiben a címzett megtagadja a küldemény átvételét, a feladónak a lehető legrövidebb időn belül utólagos rendelkezést kell adnia a vasút részére. Ez a feladónak nemcsak joga, hanem kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettsége is (BH1985. 273.).

A felelős őrzés kezdetekor megszűnik a fuvarozó speciális helytállási kötelezettsége. Előfordulhat, hogy a feladó a kiszolgáltatási akadály esetére a fuvarlevélen előre ad rendelkezést vagy az árukísérő is jogosult az akadály felmerültekor utasítást adni, illetve rendelkezni a küldeménnyel és ezáltal a kiszolgáltatási akadály megszüntethető. Előfordulhat továbbá az is, hogy a kiszolgáltatási akadályról szóló értesítés elküldése után az átvételre jogosult jelentkezik a küldeményért, illetve a fuvarlevélért. A kiszolgáltatási akadály tehát ezáltal is megszűnik, a címzett átveheti a küldeményt, illetve a fuvarlevelet. E tényről a fuvarozónak a feladót értesítenie kell.

Az egyes szabályzatok a kiszolgáltatási akadállyal kapcsolatban eltérő terjedelemben foglalkoznak. Például a belföldi vasúti árufuvarozásról szóló 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 24. §-a részletesebben, de tartalmilag a most tárgyalt szabállyal azonos rendelkezést tesz. Emellett a vasúttársaság részére felhatalmazást ad arra, hogy az értesítéssel kapcsolatban a részletszabályokat a különleges feltételekben állapítsa meg.

A belföldi közúti árufuvarozással kapcsolatban a 2/1981. (I. 31.) MT rendelet 9. § (1) bekezdése csupán azt tartalmazza, hogy a kiszolgáltatási akadályról a fuvarozó köteles a fuvaroztatót haladéktalanul értesíteni.

A belföldi hajózási árufuvarozással kapcsolatos szabályozás a legrészletesebb, az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 48. Cikke tartalmazza az ezzel kapcsolatos részletszabályokat.

A nemzetközi egyezmények közül a CIM 34. Cikke és a CMR 15. Cikke tartalmaz e körben rendelkezéseket.

(4) A küldemény megérkezéséről szóló értesítés vétele után a fuvarozó elleni igényeket a feladón kívül a címzett is érvényesítheti. Bármelyik fél részéről történt érvényesítés a másik félnek ezt a jogát megszünteti.

Igényérvényesítés a fuvarozóval szemben:

E törvényhely azt szabályozza, hogy a fuvarozóval szemben ki jogosult a fuvarozási szerződésből eredő igények érvényesítésére. Az igényérvényesítés idejére vonatkozó szabályokat a Ptk. 504. §-a tartalmazza, az igényérvényesítés módja tekintetében pedig a fuvarozási ágakra vonatkozó egyes szabályzatok, illetve a nemzetközi egyezmények tartalmaznak rendelkezéseket.

A törvény értelmében azt követően, hogy a címzett a küldemény megérkezéséről szóló értesítést átveszi, a fuvarozóval szemben a feladó és a címzett egyaránt jogosult a fuvarozási szerződésből eredő igényeket érvényesíteni. Ha bármelyikük részéről az igényérvényesítés megtörténik, a másik fél igényérvényesítési joga megszűnik.

498. § (1) A fuvarozó a küldemény továbbítását más fuvarozóra is bízhatja.

A törvény több szerződéstípusnál is tartalmaz rendelkezést arra nézve, hogy a kötelezett a teljesítéshez mikor jogosult közreműködőt igénybe venni. Például a vállalkozási szerződésnél a vállalkozó - főszabály szerint - jogosult alvállalkozót igénybe venni, a megbízási szerződésnél azonban csak meghatározott feltételek megléte esetén jogosult a megbízott arra, hogy a teljesítéshez harmadik személyt vegyen igénybe.

A fuvarozó a vállalkozóhoz hasonlóan jogosult a közreműködő igénybevételére és a küldemény továbbítását más fuvarozóra is bízhatja. Emellett azonban a feladónak jogában áll, hogy a további fuvarozók személyét kijelölje.

(2) A fuvarozásban résztvevő fuvarozók egyetemlegesen felelősek, ha azonban a további fuvarozókat a feladó jelölte ki, minden fuvarozó önállóan felel.

Ha a fuvarozást több fuvarozó végzi, a felelősségük aszerint alakul, hogy a további fuvarozókat a fuvarozó vette-e igénybe vagy személyüket a feladó jelölte ki.

a) Amennyiben a további fuvarozókat a fuvarozó vette igénybe, valamennyi fuvarozó egyetemlegesen felelős a feladóval, illetve a címzettel szemben. A feladó, illetve a címzett tehát választása szerint a fuvarozási szerződésből eredő igényt bármelyik fuvarozóval szemben, valamennyi fuvarozóval szemben vagy a választása szerint meghatározott fuvarozókkal szemben érvényesítheti.

E felelősségi szabály lényegesen eltér a más szerződéstípusok közreműködőjére irányadó szabályoktól, amennyiben egyéb szerződéseknél a közvetlen szerződéses kapcsolat hiánya miatt a jogosult a közreműködővel szemben igényt nem érvényesíthet.

b) Amennyiben a feladó jelölte ki az egyes fuvarozókat, a fuvarozók az általuk végzett tevékenységekért önállóan, saját személyükben felelnek. Ebben az esetben tehát a feladó vagy a címzett az igényét az egyes fuvarozókkal szemben - az általuk végzett tevékenységeknek megfelelően - külön-külön érvényesítheti.

(3) Több fuvarozó közreműködése esetében mindegyik fuvarozó követelheti az őt illető díj és költségek kiegyenlítését. Az első fuvarozó azonban érvényesítheti a feladóval szemben az őt követő, az utolsó fuvarozó pedig a címzettel szemben az őt megelőző fuvarozók díj- és költségkövetelését.

E törvényhely arra vonatkozóan tartalmaz rendelkezést, hogy ha a fuvarozási tevékenységet több fuvarozó végzi, milyen módon érvényesíthetik díj- és költségigényüket a feladóval, illetve a címzettel szemben. Eszerint:
1. mindegyik fuvarozó közvetlenül követelheti az őt illető díjak és költségek kiegyenlítését a feladótól, illetve a címzettől, de
2. az első fuvarozó a feladóval szemben érvényesítheti a saját és az őt követő fuvarozók díj- és költségkövetelését, illetve
3. az utolsó fuvarozó a címzettel szemben követelheti a saját és az őt megelőző fuvarozók díj- és költségkövetelését.

BH1997. 595. *II. A szállítmányozó és a fuvarozó tevékenységének elhatárolási szempontjai [Ptk. 488. § (1) bek., 498. § (1) bek, 514. § (1) bek, 516. § (1) bek, 517. § (1) bek].*

499. § (1) A fuvarozó a fuvarozási díj, továbbá a fuvarozásra szükségesen és hasznosan fordított költségek megtérítését követelheti.

A fuvarköltség:
A törvény a fuvarozási díjat és a fuvarozásra szükségesen és hasznosan fordított költségeket említi. Mindezeket együttesen a fuvarjogban fuvarköltségnek nevezik. A fuvarozó követelheti a fuvarköltség megfizetését. A Ptk.-ban nincs rendelkezés arról, hogy a fuvarköltséget ki köteles fizetni. A fuvarköltség megfizetését magára vállalhatja a feladó, de rendelkezhet úgy is, hogy azt a címzett fizesse. A feladó jogosult arra is, hogy a címzett helyett más személyt jelöljön meg költségviselőként. Ha a címzett megtagadja a fuvarozó követelésének kifizetését, a fuvarozó köteles erről a feladót haladéktalanul értesíteni és tőle utasítást kérni [Ptk. 497. § (3)].
A Ptk. a fuvarköltség megfizetésének esedékességére vonatkozóan sem tartalmaz rendelkezést. A Ptk. 499. § (2) bekezdésében foglalt azon rendelkezésből, hogy a fuvarozót a fuvarozási szerződés során birtokába került dolgokon a fuvardíj és a költségek erejéig zálogjog illeti meg, arra vonható le következtetés, hogy a díjak és költségek legkésőbb a kiszolgáltatáskor megilletik a fuvarozót.
Vannak olyan költségek, amelyeket a fuvardíj magában foglal, azaz amelyek felmerültével a fuvardíj megállapításakor számolni lehetett (így például az üzemanyag költség, a fuvarozó alkalmazottainak bére és járulékos költségei, a fuvarozó adminisztrációjának a költségei, a fuvareszköz használati díja stb.). Az e költségeket magában foglaló fuvardíjat már a szerződés megkötésekor meg kell határozni, mert a fuvardíj kikötése a szerződés minimális tartalmi eleme, hiszen a szerződés fogalmilag visszterhes. Az egyes fuvarozásoknál azonban a fuvarozás tartama alatt felmerülhetnek olyan költségek, amelyekkel nem lehetett előre számolni (például őrzési, tárolási költség, a küldemény fenntartásával járó költség, újracsomagolási költség, adó, bírság stb.). Ezek a költségek tehát nem minden esetben, csupán esetlegesen fordulnak elő.
A fuvardíjakkal kapcsolatban fuvarozási áganként díjszabások vannak, kivéve ez alól a közúti árufuvarozást, ami szabadáras tevékenység. A díjfizetéssel kapcsolatban is tartalmaznak részletszabályokat az egyes szabályzatok, illetve az egyes nemzetközi egyezmények.
A fuvarozási tevékenység során ún. mellékdíjak is felmerülhetnek, ez is része a fuvarköltségnek [lásd az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 32. Cikk 1. §].
Bizonyos esetekben a fuvarozó nem tarthat igényt a fuvardíjra, így például, ha a fuvarozási határidő túllépésének tartama miatt fizetendő kötbér összege eléri a maximumot, ami a fuvardíj összegével azonos. Ha a késedelem ideje ennél rövidebb, akkor pedig a fuvardíj bizonyos részére nem tarthat igényt [Ptk. 500. § (1)].
A küldemény teljes vagy részleges elveszése, illetve megsemmisülése esetén sem tarthat igényt a fuvarozó a fuvardíjra, illetőleg a fuvardíj arányos részére [Ptk. 503. § (1)].
A fuvarozó utánvéttel való fuvarozást is vállalhat. Ez esetben az utánvét összegét a fuvarozó beszedi a küldemény kiszolgáltatásakor az átvételre jogosulttól és azt a feladó által megjelölt személy javára kifizeti. Az utánvét összege tehát nem a fuvarozót, hanem a feladó által megjelölt személyt illeti meg. Az utánvét beszedése során a fuvarozó a feladó megbízottjaként jár el. Az utánvét összege nem tartozik a fuvarköltséghez.

(2) A fuvarozót a fuvardíj és költségek erejéig zálogjog illeti meg azokon a dolgokon, amelyek a fuvarozással kapcsolatosan birtokába kerültek.

A fuvarozó törvényes zálogjoga:
A törvényes zálogjog csak azokon a dolgokon illeti meg a fuvarozót, amelyek a fuvarozással kapcsolatban kerültek a birtokába. A fuvarozó zálogjoga kézizálogjognak minősül [Ptk. 257. § (1)], ezért a fuvarozó, mint zálogjogosult köteles a zálogtárgyat épségben megőrizni és a zálogjog megszűnésekor visszaadni. A zálogjog minősítésének jelentősége van abból a szempontból is, hogy a zálogjog milyen módon szűnik meg. Így például a fuvarozó törvényes zálogjogával kapcsolatban alkalmazni kell azt szabályt, hogy a kézizálogjog megszűnik, ha a kézizálogjog jogosultja a zálogtárgyat a tulajdonosnak visszaadja [Ptk. 268. § (3)]. Megszűnik a kézizálogjog akkor is, ha a jogosult a birtokából akaratán kívül kikerült zálogtárgyat egy éven belül nem

szerzi vissza és evégből bírósághoz sem fordul. Fontos az a szabály is, mely szerint a követelés elévülése az azt biztosító kézizálogból való kielégítést nem akadályozza [Ptk. 324. § (3)].

A törvényes zálogjog a fuvarköltség (fuvardíj és a szükséges, valamint hasznos költségek) erejéig illeti meg a fuvarozót. Az ennél nagyobb értékű küldeményt tehát ki kell szolgáltatnia az átvételre jogosult részére. E körben azonban figyelemmel kell lenni a Ptk. 499. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezésre is, ugyanis valamennyi fuvarozó fuvarköltségének erejéig terjed a törvényes zálogjog. Amennyiben a feladó kifizette a fuvarköltségeket, a fuvarozót nem illeti meg törvényes zálogjog, a küldeményt köteles az átvételre jogosult részére kiszolgáltatni.

(3) A zálogjogot a fuvarozó a többi fuvarozó előtte ismert követeléseinek biztosítására is köteles érvényesíteni; ha ezt elmulasztja, az előző fuvarozókkal szemben kezesként felel.

Az utolsó fuvarozó a kiszolgáltatáskor érvényesítheti a címzettel szemben az őt megelőző fuvarozók díj- és költségkövetelését is [Ptk. 498. § (3)]. Amennyiben a címzett megtagadja a fuvarköltségek kifizetését, a fuvarozó visszatarthatja a fuvarköltségek erejéig a küldeményt, amelyen őt zálogjog illeti meg. A fuvarozó köteles a feladót haladéktalanul értesíteni arról, ha a címzett az esedékes követeléseket nem fizeti ki [Ptk. 497. § (3)]. Amennyiben a feladó sem ad utasítást és egyik fuvaroztató sem fizeti meg a fuvarköltséget, a fuvarozó a zálogtárgyból kereshet kielégítést a Ptk. 499. § (4) bekezdésében foglalt szabályok szerint. Az utolsó fuvarozó köteles az őt megelőző fuvarozók követelésének biztosítására is érvényesíteni a zálogjogot. A törvény azzal ösztönzi e kötelezettség teljesítésére az utolsó fuvarozót, hogy e kötelezettség elmulasztása esetén az őt megelőző fuvarozókkal szemben kezesként fog felelni. Miután a törvény a készfizető kezességet nem írja elő, ezért az utolsó fuvarozó az egyszerű kezességre vonatkozó szabályok szerint felel [Ptk. 274. § (1)].

(4) A fuvarozó zálogjoggal biztosított követelését a zálogtárgyból más zálogjogosultakat megelőzően, bírósági eljárás nélkül, a kereskedelmi forgalomban való értékesítéssel elégítheti ki.

A fuvarozónak mindenki mást megelőző ún. privilegizált zálogjoga van a zálogtárgyon. A fuvarozó zálogjoga azoknak a zálogjogosultaknak a zálogjogát is megelőzi, akik a fuvarozónál korábban szereztek zálogjogot a zálogtárgyon. Főszabály szerint a zálogjogosult bírósági eljárás keretében érvényesítheti a zálogjogát, de joga van bírósági eljárás nélkül is kielégítést keresni a zálogtárgyból. Ahhoz azonban nincs joga, hogy a küldeményt saját maga értékesítse és ezáltal elégítse ki követelését, hanem a zálogtárgyat kereskedelmi forgalomban kell értékesíteni és az ebből befolyó összegből lehet kielégíteni a fuvarozó (a fuvarozók) követelését.

Ha a bevétel valamennyi fuvarozó követelését nem fedezi, a tevékenységükkel arányos fuvarköltség kielégítést kapnak. A fuvarozók jogviszonyában a Ptk. 263. § (2) bekezdése nem alkalmazható, mert a kielégítési jogra sorrendiség nincs előírva. Ha a bevétel kevesebb, mint a fuvarköltség, a fuvarozó a különbözetet igényelheti a feladótól, a bevételt meghaladó többletet pedig köteles a feladó részére megfizetni.

A törvényes zálogjogra vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 39. Cikke, ez tartalmilag teljes egészében megegyezik a Ptk.-ban foglalt szabályokkal. A CMR 16. Cikke tartalmaz rendelkezést arra, hogy a fuvarköltségek az árut terhelik, s szabályokat tartalmaz a küldemény értékesítésére vonatkozóan is. A belföldi légi-árufuvarozási szabályzat 32. §-a is tartalmaz szabályokat a zálogjogra vonatkozóan.

A fuvarozó és a feladó felelőssége

500. § (1) A késedelmes fuvarozó a késedelem tartamához mért, legfeljebb azonban a fuvardíjnak megfelelő összegű kötbért köteles megfizetni. A károsult a kötbért meghaladó kárának megtérítését akkor követelheti, ha a fuvarozó a határidőben való teljesítéséhez fűződő érdek ismeretében írásban vállalta a határidő megtartását, és nem bizonyítja, hogy a késedelmet tevékenységi körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő.

GK 74. szám
(1995. február 13.)

I. A vasúti és a közúti árufuvarozó, a feladó és a címzett közötti szállítási, vállalkozási stb. szerződéssel összefüggően létrejött fuvarozási szerződés megszegéséért csak a fuvarozási szerződésre irányadó jogszabályokban megszabott mértékű kötbérrel és kártérítéssel tartozik.

A fuvarozó késedelme:
Az e bekezdésében foglalt jogkövetkezmények nem alkalmazhatók abban az esetben, ha a fuvarozó a küldemény átvétele előtt a megfelelő fuvareszköz kiállításával esik késedelembe, mert arra a Ptk. 492. § (3) bekezdésében foglaltak az irányadóak.
A feladó és a fuvarozó a szerződés kötésekor megállapodnak a fuvarozási határidőben. Ennek tartama eltérő az egyes fuvarozási módok esetén és függ a fuvarozási útvonal hosszától is. Amennyiben a fuvarozó a vállalt kötelezettségének a fuvarozási határidőn belül eleget tett, szerződésszerűen teljesített. Amennyiben a fuvarozási határidőt túllépi, késedelembe esik.
A késedelem jogkövetkezménye a kötbérfizetési kötelezettség és a kötbért meghaladó kártérítés fizetésének a kötelezettsége. Jogszabályon alapuló kötbérfizetési kötelezettség ma már ritkán fordul elő. A vállalkozási-, szállítási-, és a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésekre vonatkozó jogszabályon alapuló kötbérfizetési kötelezettség 1993. november 1-jén megszűnt.
Fuvarozási szerződések esetén a fuvarozó által fizetendő kötbér összege maximum a fuvardíjnak megfelelő összegű lehet, ezen belül pedig a késedelem tartamához igazodik.
A fuvarozó a kötbért meghaladó kárt két feltétel együttes fennállása esetén köteles megtéríteni a károsult részére. Így:
a) ha a fuvarozó a határidőben való teljesítéshez fűződő érdek ismeretében írásban vállalta a határidő megtartását és
b) nem bizonyítja, hogy a késedelmet tevékenységi körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő.
Ez utóbbi körben a bizonyítási kötelezettség a fuvarozóé. Amennyiben a bizonyítás sikeres, mentesül a kártérítés fizetési kötelezettség alól még akkor is, ha az a) pontban foglalt feltétel teljesült.
A tevékenységi körön kívül eső elháríthatatlan ok, mint jogi kategória több helyen is előfordul a törvényben [például Ptk. 345. § (1), Ptk. 467. § (1), Ptk. 501. § a)].
A küldemény teljes, illetve részleges elveszése a késedelmet kizárja, mert nem történik kiszolgáltatás. A küldemény teljes elveszése esetén tehát a fuvarozó késedelmén alapuló kötbér, illetve kártérítés nem követelhető. Részleges elveszésnél pedig csak a küldemény el nem veszett részére lehet kötbért vagy kártérítést igényelni a fuvarozás késedelmes lebonyolításával összefüggésben. Ha a küldeményt sérülten és késedelmesen szolgáltatja ki a fuvarozó, ez esetben vele szemben a késedelemre alapított igény az egész küldeményre érvényesíthető. A küldemény teljes vagy részleges elveszésével kapcsolatban a törvény egyéb igények érvényesítését teszi lehetővé a fuvarozóval szemben.
A fuvarozási határidővel és a határidő túllépése miatti felelősséggel kapcsolatban rendelkezik a 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 32. és 46. §-a; a 2/1981. (I. 31.) MT rendelet 23. és 24. §-a; az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 31. Cikk 2. §-a, 51. Cikk 7. §-a.
A fuvarozási határidőre és a késedelemért való felelősségre vonatkozóan a nemzetközi egyezmények is tartalmaznak szabályokat, így a CIM 27; 43; 45 és 46. Cikke. További szabályokat tartalmaz a 48. Cikk arra az esetre, ha a küldeményt vasút-tengeri forgalomban kellett fuvarozni és a fuvarozási határidő túllépése a tengeri útvonalon következett be. A késedelemre vonatkozó szabályokat tartalmazza a CMR 17-19. Cikke, valamint a 23. Cikk 5., 6. pontja és a Varsói Egyezmény harmadik fejezete.
A kötbér mértéke a belföldi vasúti árufuvarozásnál a késedelem minden megkezdett napjára a fuvardíj 10%-ának megfelelő összeg, legfeljebb azonban a fuvardíj összege. Ez a kocsirakományú küldeményekre vonatkozik. Kisáru-fuvarozásnál darabáru késedelmes fuvarozása esetén minden megkezdett nap után, amellyel a fuvarozó a határidőt túllépi, a fuvardíj 15%-át, expressz árunál minden megkezdett óra után, amellyel a fuvarozó a határidőt túllépi, a fuvardíj 5%-ának megfelelő összegű kötbért köteles fizetni, amely ezekben az esetekben sem haladhatja meg a fuvardíj összegét.
A kötbér mértéke belföldi hajózási árufuvarozás esetén a késedelem minden megkezdett napja után a fuvardíj 1/10 része, legfeljebb a fuvardíjnak megfelelő összeg, belföldi közúti árufuvarozás esetén pedig a késedelem minden megkezdett napja után a fuvardíj 15%-a. Bár a 2/1981. (I. 31.) MT rendelet a kötbér maximumról nem rendelkezik, azonban a belföldi közúti árufuvarozás esetén is nyilvánvalóan a kötbérmaximum a fuvardíj összege, mert a 2/1981. (I. 31.) MT rendelet 4. §-a értelmében a Ptk. szabályait kell alkalmazni, ha a 2/1981. (I. 31.) MT rendeletben speciális szabály nincs. Eltérő rendelkezés azonban, hogy a fuvarozó nem köteles kötbért fizetni akkor, ha a fuvarozási határidő nem munkanapon jár le és a fuvarozó a küldeményt legkésőbb a munkaszüneti napot követő első munkanapon kiszolgáltatja.
A vasúti és a közúti árufuvarozó a feladó és a címzett közötti szállítási, vállalkozási stb. szerződéssel összefüggően létrejött fuvarozási szerződés megszegéséért csak a fuvarozási szerződésre irányadó jogszabályokban megszabott mértékű kötbérrel és kártérítéssel tartozik (GK 74. szám I.). A fuvarozó felelősségének mértéke általában korlátozott, azaz késedelem esetén - a határidő megtartásának írásbeli

elvállalása nélkül - a kötbér nem haladhatja meg a fuvardíj összegét vagy annak meghatározott részét, egyébként pedig a fuvarozó csak szándékos károkozás esetében köteles a teljes kárt megtéríteni. Ennek egyrészt az az oka, hogy a jogalkotó a fuvarozónak az átlagosnál szigorúbban megállapított felelősségét a kockázatviselés korlátozásával csökkenti, másrészt az, hogy a feladó és a címzett között létrejött szállítási, vállalkozási stb. szerződésnek a fuvarozó nem alanya, a szerződésről, valamint a fuvarozott árunak ebben a körben betöltött szerepéről, jelentőségéről nincs is tudomása. Ezért a fuvarozó szempontjából merőben véletlenszerű lenne, hogy a szerződésszegés a tényleges káron (damnum emergens-nél szűkebb) felül milyen további kárhoz, illetve milyen mértékű haszon elmaradásához vezet. Aki tehát a fuvarozóval szemben - annak szerződésszegése miatt - fellépni jogosult, a fentiek szerint tarthat igényt kártérítésre.

A nemzetközi vasúti árufuvarozásnál a CIM 43. § (1) bekezdése értelmében a fuvarozási határidő túllépése esetén keletkezett kárt (beleértve az áru megsérülését is) a vasút köteles megtéríteni, ennek összege nem haladhatja meg a fuvardíj négyszeresét.

(2) A felelősség e korlátozását nem lehet alkalmazni arra, aki alkalomszerűen vállalkozik fuvarozásra.

Az a fuvarozó, aki alkalomszerűen vállalkozik fuvarozásra, késedelmes teljesítés esetén akkor is kártérítés fizetésére köteles, ha a küldemény határidőben való teljesítéséhez fűződő érdeket nem ismerte, illetve írásban nem vállalta el a határidő megtartását. Álláspontunk szerint azonban aki alkalomszerűen vállalkozik fuvarozásra, szintén bizonyíthatja, hogy a késedelmet tevékenységi körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő, bár erre vonatkozó közvetlen rendelkezést e törvényhely nem tartalmaz. Példát azonban nem találtunk arra, hogy ez gyakorlati problémaként felmerült volna.

BH1977. 508. *A szállítmányozó felelőssége arra is kiterjed, hogy a küldeményt olyan időpontban vegye át és fuvarozza el, amikor fekbér keletkezése megakadályozható [Ptk. 500. § (1) bek., 521. § (1) bek., 26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r. mellékletként közzétett Gépkocsi Fuvarozási Szabályzat (GFSZ) 69. § (1) és (2) bek.].*

501. § A fuvarozó felelős azért a kárért, amely a küldemény átvételétől a kiszolgáltatásig terjedő idő alatt a küldemény teljes vagy részleges elveszéséből, megsemmisüléséből vagy megsérüléséből keletkezett, kivéve ha a kár

a) a fuvarozó tevékenységi körén kívül eső elháríthatatlan ok,

b) a küldemény belső tulajdonsága,

GK 67. szám

I. Ha a teljesítés helye a rendeltetési állomás, a fuvarozás alatt - például beszáradás folytán - keletkezett és a vasúttal vagy a közúti fuvarozóval szemben nem érvényesíthető súlyveszteség, a felek eltérő megállapodásának hiányában, a szállító terhére esik. A beszáradási súlyveszteséget a fuvarozótól átvett áruküldemény tekintetében a szállítmányozó javára is számításba kell venni.

c) a csomagolás kívülről észre nem vehető hiányossága,

d) a feladó által végzett berakás, illetőleg a címzett által végzett kirakás, vagy

e) annak következtében állott elő, hogy a feladó, a címzett vagy az általuk rendelt kísérő nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, ideértve azt az esetet is, ha a feladó a szükséges okmányokat nem adta át, vagy nem jól töltötte ki, továbbá ha a fuvarozót nem tájékoztatta a küldemény kívülről fel nem ismerhető rendkívüli értékéről.

A fuvarozó hibás teljesítés miatti kártérítési felelőssége:

A fuvarozó kártérítési felelőssége szigorúbb, mint az általános kártérítési felelősség. Az általános kártérítési felelősség a vétkességen, a felróhatóságon alapszik, a fuvarozó azonban nem védekezhet azzal, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Felelőssége tehát ún. fokozott felelősség. Ezt a tárgyi felelősséget a jogirodalom custodia felelősségnek nevezi. E felelősség alapja az, hogy a fuvaroztató hatalmából kikerül a küldemény, s nincs abban a helyzetben, hogy a küldemény sorsával kapcsolatban a fuvarozó magatartását befolyásolhassa, a fuvarozó által a fuvarozás lebonyolítása során végzett tevékenységről meggyőződjön, azt ellenőrizze. A fuvarozó felelőssége azonban nem feltétlen felelősség, mert a törvény a fuvarozó számára a felelősség alóli kimentésre az okok taxatív (kimerítő) felsorolásával lehetőséget

ad az a)-d) pontok szerint. E körben a törvény a fuvarozó érdekeire van figyelemmel, míg a tárgyi felelősség kimondása a fuvaroztató (a feladó és a címzett) érdekeit tartja szem előtt.
A Ptk. 502. §-a határozza meg, hogy az egyes kimentési okokkal kapcsolatban a bizonyítási kötelezettség a fuvaroztatót vagy a fuvarozót terheli-e.
Az e §-on alapuló fokozott felelősség a küldemény átvételétől a kiszolgáltatásig felmerült károkra vonatkozik, ha azok a károk a küldemény teljes vagy részleges elveszéséből, megsemmisüléséből vagy megsérüléséből keletkeznek.
Ha a fuvarozási szerződés nem az áru átvételével jön létre, hanem korábban, a fuvarozó fokozott felelőssége abban az esetben is a küldemény átvételétől kezdődik, nem pedig a szerződés megkötésétől. Ilyen eset előfordulhat például a belföldi vasúti árufuvarozásnál, mert a belföldi vasúti árufuvarozási szerződés létrejöhet a megrendelés visszaigazolásával. Megjegyezzük, hogy a küldemény átvétele előtt, a megfelelő fuvareszköz kiállításának késedelme alatt a küldemény elveszése vagy megsemmisülése, illetve értékcsökkenése miatti kár megtérítésével kapcsolatos jogkövetkezményekre a Ptk. 492. § (3) bekezdésének b) pontját kell alkalmazni.
A küldemény kiszolgáltatásának azt az időpontot kell tekinteni, amikor a vasút a vagont a címzett felügyelete alá helyezi. Ennek befejező mozzanata a vasúti-kocsizárak együttes ellenőrzése, levétele, majd a nyitott ajtókon át a rakomány megtekintése (BH1982. 301.).
A küldemény átvétele előtt, illetve a küldemény kiszolgáltatása után is keletkezhetnek olyan károk, amelyek a fuvarozási tevékenységgel összefüggésben keletkeztek. Ezekért a károkért azonban a fuvarozó nem a fokozott felelősség szabályai alapján, hanem a kártérítés általános felelősségi szabályai alapján tartozik helytállni (Ptk. 339. §-344. §). Ez esetben azonban a fuvarozó felelőssége összegszerűségében nem korlátozott, hanem a teljes kár [Ptk. 355. § (4)] megtérítésére köteles. A fuvarozó fokozott felelőssége esetén összegszerűségében korlátozott mértékű kártérítési felelősséggel tartozik a Ptk. 503. § (1)-(2) bekezdése értelmében.
E § a kár-okokat is meghatározza, amelyekért a fuvarozó a fokozott felelőssége esetén helytállni tartozik. Ezek a küldemény teljes vagy részleges elveszéséből, megsemmisüléséből vagy megsérüléséből keletkezett károk. Ebből következik az is, hogy az egyéb fuvarozási tevékenységgel - a küldemény átvételétől a kiszolgáltatásig terjedő idő alatt - okozott károkért a fuvarozó szintén az általános kártérítési felelősség szabályai szerint felel (például a küldemény kísérő okmányait nem megfelelően használja fel, azokat elveszíti, a fuvarozó egyes utasításait nem megfelelően teljesíti, az utólagos rendelkezésének nem tesz megfelelően eleget) és a teljes kárt köteles megfizetni [Ptk. 355. § (4)].
Teljes elveszésnek minősül, ha az egy fuvarokmánnyal továbbított küldemény egészében nem szolgáltatható ki. Részleges elveszésről van szó, ha a küldemény osztható szolgáltatásnak minősül és annak egy részét a fuvarozó ki tudja szolgáltatni, másik részét azonban nem. Ez adódhat súly vagy darabszám szerinti hiányból. Ha hivatalos mérlegelés alapján állapítanak meg súlyhiányt vagy darabhiányt, a részleges elveszés egyértelműen megállapítható. Ha azonban hivatalos mérlegelés nem volt, az állandó bírói gyakorlat szerint a fuvarozót az esetleges súlyhiányért nem lehet felelőssé tenni, amennyiben a küldeményben nem keletkezett darabhiány. A darabhiány-mentes kiszolgáltatás ugyanis azt bizonyítja, hogy a fuvarozás alatt tényleges árufogyatkozás nem keletkezett, a kimutatható hiány vagy beszáradásból vagy mérlegelési eltérésből származhat (BH1982. 206.).
Az egyes szabályzatok vélelmet tartalmaznak arra vonatkozóan, hogy a küldeményt mikor kell elveszettnek tekinteni. Így:
- a vasúti árufuvarozás körében a kocsirakományú küldeményt elveszettnek kell tekinteni, ha a vasúttársaság azt a fuvarozási határidő lejártától számított 30 napon belül nem tudja kiszolgáltatni [153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 33. § (1)].
- a vasúti kisáru-fuvarozás körében elveszettnek minősül a küldemény, ha a vasúttársaság a darabárut a fuvarozási határidő lejártától számított 30 napon belül, az expressz árut pedig a fuvarozási határidő lejártától számított 3 napon belül nem szolgáltatja ki.
- a belföldi közúti árufuvarozásra vonatkozóan a 2/1981. (I. 31.) MT rendelet 25. §-a szerint a küldemény elveszettnek tekinthető, ha a fuvarozó azt a fuvarozási határidő lejártától számított 30 napon belül nem szolgáltatja ki.
- a hajófuvarozásnál az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 52. Cikke értelmében akkor minősül elveszettnek a küldemény, ha azt a hajózási vállalat a feladástól számított 60 napon belül a címzettnek nem szolgáltatta ki vagy kiszolgáltatásra nem készítette elő.
Sérült a küldemény akkor, ha abban értékcsökkenés keletkezett, ide nem értve a küldemény belső tulajdonsága miatti értékcsökkenést, az ún. kálót. Ha a küldemény oszthatatlan szolgáltatás és annak egy része veszett el, azt a jogirodalom nem részleges elveszésnek, hanem sérülésnek tekinti.

A kimentési okok:
a) ponthoz: (a fuvarozó tevékenységi körén kívül eső elháríthatatlan ok)
Elháríthatatlan külső ok lehet a vis maior (például földrengés, árvíz, szélvihar, felhőszakadás stb.), harmadik személy elháríthatatlan cselekménye, vis maiornak nem minősülő más külső elháríthatatlan erő. Az elháríthatatlan oknak a fuvarozó tevékenységi körén kívül kell esnie, tehát a tevékenységi körén belüli elháríthatatlan ok nem minősül kimentési oknak (például a fuvareszköz műszaki hibája). Nem értékelhető a fuvarozó javára a felelősség alól mentesítő külső ok-ként a rakodáskor már észlelhető olyan természeti körülmény (például viharos erejű szél), amellyel a fuvarozás során is számolnia kellett, mert a jogszabályban említett külső ok akkor minősül elháríthatatlannak, ha váratlanul, rendkívüli erővel lép fel, tehát előre nem látható és el sem hárítható. Ha a természeti körülmény előre látható volt (például a viharos erejű szél már a rakodásnál nehezítette a munkavégzést), a fuvarozónak meg kellett volna várnia az erős szél megszűnését avagy úgy kellett volna rakodnia, hogy a rakodás, illetve a rögzítés módja a nagy erejű szél ellen is megvédje a küldemény épségét (további deszkák, ponyva használatával), s ily módon a kár elhárítható lett volna (BH1982. 302.).
b) ponthoz: (a küldemény belső tulajdonsága)
Ilyen lehet a beszáradás, fonnyadás, párolgás stb. Ha a teljesítés helye a rendeltetési állomás, a fuvarozás alatt - például beszáradás folytán - keletkezett és a vasúttal vagy a közúti fuvarozóval szemben nem érvényesíthető súlyveszteség - a felek eltérő megállapodásának hiányában - a szállító terhére esik (GK 67. szám I.).
Az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 50. Cikk 3. §-a részletes szabályokat tartalmaz arra nézve, hogy milyen mértékű súlyhiányt tekint az áru belső tulajdonságából eredőnek, azaz kálónak és a hajózási vállalat felelősségét megalapozó súlyhiánynak csak az e mértéket meghaladó részt tekinti. Így a káló mértéke benzinnél és benzolnál a súly 4%-a; egyéb folyadékoknál, nyirkos áruknál, festőfáknál, fakérgeknél, gyökereknél, dohánynál, zsírnál és zsiradékoknál, szappannál, olajoknál, nyers, valamint kikészített bőröknél, friss gyümölcsnél, friss zöldségnél, diónál és mogyorónál, halaknál, komlónál, gubacsnál, tűzifánál a súly 3%-a; az előbb fel nem sorolt - rendszerint súlyveszteséget szenvedő árunál - a súly 2%-a.
Belföldi vasúti árufuvarozás esetén a káló mértéke folyékony vagy nedves állapotban feladott áruk esetében a tömeg 2%-a, száraz áruknál a tömeg 1%-a [153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 31. §].
A küldemény belső tulajdonságából eredő kár lehet még törés, rozsdásodás, romlás, elszóródás is.
c) ponthoz: (a csomagolás kívülről észre nem vehető hiányossága)
A küldeményt a feladónak kell csomagolnia oly módon, hogy a csomagolás megóvja a küldeményt a fuvarozással rendszerint együttjáró behatásoktól. Ha a fuvarozó az átvételnél abban a helyzetben van, hogy a csomagolást vizsgálni tudja, ezt a vizsgálatot csak szemrevételezéssel ejtheti meg. Ha szemmel látható a csomagolás hiányossága, a Ptk. 490. § (2) bekezdésében foglalt szabályt kell betartania. Ha szemrevételezéssel megállapítható a csomagolás hiányossága és a fuvarozó nem tesz eleget a Ptk. 490. § (2) bekezdésében foglalt kötelezettségének, kármegosztásra kerülhet sor a feladó és a fuvarozó között a Ptk. 505. § (1) bekezdésének szabályai szerint. Ha a kár a szemrevételezéssel meg nem állapítható csomagolási hiányosságra vezethető vissza, a fuvarozó mentesül a kártérítési felelősség alól.
d) ponthoz: (a feladó által végzett berakás, illetőleg a címzett által végzett kirakás idézte elő a kárt)
Főszabály szerint a berakást a feladó végzi, a kirakást pedig a címzett. Egyes fuvarozási ágaknál azonban főszabály szerint a berakást, illetve a kirakást a fuvarozó végzi. Ilyen esetben e kimentési ok alkalmazása nem kerülhet szóba.
A feladónak a berakást úgy kell elvégeznie, hogy a fuvarozási tevékenységgel rendszerint együttjáró mozgás, rázkódás során se érje kár a küldeményt, (így például megfelelő rögzítőfákat, faékeket stb. kell alkalmaznia). Ugyancsak mentesül a fuvarozó a felelősség alól, ha a címzett nem megfelelő módon végzi el a kirakást és ez az oka a kár bekövetkeztének (például a kirakodás közben nem ügyel a küldeményre, így annak egy részét eltulajdonítják, vagy a kirakodást hanyagul végzi és emiatt a küldemény megsérül illetve megsemmisül).
e) ponthoz:
A jogszabály e körben olyan okokat sorol fel, amelyek a fuvaroztató avagy a teljesítési segédjüknek minősülő árukísérő felróható magatartásának következménye a kár bekövetkezte.
A belföldi hajófuvarozásra vonatkozóan az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 50. Cikke további kimentési okokat tartalmaz, így:
- ha a feladó a fuvarozásból kizárt tárgyat, a szabályzat A mellékletében felsorolt tárgyakat helytelenül nevezte meg a fuvarlevélben,
- a szabályzat A mellékletében megállapított biztonsági szabályokat figyelmen kívül hagyta,
- ha nyitott uszályban adott fel olyan árut, amelyben ennek következtében állt elő kár.

Az egyes nemzetközi egyezmények a kimentési okokat oly módon határozzák meg, hogy a fuvarozó felelőssége enyhébb, mint a Ptk. szerinti felelősség.

- A Varsói Egyezmény III. fejezet 20. Cikke értelmében a fuvarozó nem felelős, ha bizonyítja, hogy ő és alkalmazottai minden szükséges intézkedést megtettek a kár elhárítása végett, vagy ha azokat lehetetlen volt megtenniük.

- A tengeri fuvarozásra vonatkozó Brüsszeli Egyezmény 4. Cikk 2. pontja értelmében sem a fuvarozó, sem a hajó nem felelős azért a veszteségért és kárért, amely a következő okokból származik, illetve belőlük ered:

a) a hajóparancsnok, a tengerész, a kalauz vagy olyan személy ténye, gondatlansága vagy hibája, akit a fuvarozó a hajózással vagy a hajó vezetésével megbízott;

b) tűzeset, ha nem a fuvarozó ténye vagy hibája okozta;

c) veszélyek, veszedelmek vagy balesetek a tengeren vagy más hajózható vizeken;

d) Isten keze;

e) hadiesemények;

f) nyílt ellenség művelete;

g) fejedelmi, hatósági vagy a néptől származó rendelet, utasítás vagy bírói foglalás;

h) vesztegzári korlátozás;

i) az áruk feladójának vagy tulajdonosának, megbízottjának vagy képviselőjének ténye vagy mulasztása;

j) sztrájkok, kizárások, munka-szünetelések vagy a munkában bármely okból beállt teljes vagy részleges fennakadás;

k) lázadások vagy polgári zavargások;

l) élet- vagy árumentés, vagy erre irányuló kísérlet a tengeren;

m) veszteség terjedelemben vagy súlyban, vagy más veszteség vagy kár, amely az áru rejtett hibájából vagy különös tulajdonságából vagy sajátos hibájából származott;

n) a csomagolás elégtelensége;

o) a jelek elégtelensége vagy fogyatékossága;

p) rendes gondossággal fel nem fedezhető hibák;

q) nem a fuvarozó tényéből vagy hibájából, vagy a fuvarozó megbízottainak vagy felügyelőinek tényéből vagy hibájából származó minden egyéb ok, de a bizonyítás azt terheli, aki erre a kedvezményes kivételre hivatkozik és őrá háramlik annak a kimutatása, hogy sem a fuvarozó személyes hibája vagy ténye, sem a fuvarozó megbízottainak vagy felügyelőinek hibája vagy ténye nem volt oka a kárnak vagy veszteségnek.

BH1989. 282. *I. Ha a szállítmányozó a küldeményben bekövetkezett kárért - a jogszabály rendelkezése szerint - fuvarozó módjára felel, nincs jelentősége a magatartása jogellenességének; felelősségét a küldemény átvételétől a kiszolgáltatásig terjedő idő alatt bekövetkezett árukárosodás önmagában megalapozza [Ptk. 501. §, 503. § (1) bek., 520. § (1) bek.].*

BH1985. 33. *Az eredeti kocsizár hiánya dézsmálásra utaló körülmény, ezért az ilyen esetben a vasút általában felelőséggel tartozik a feladó által bevallott mennyiséghez képest a küldeményben mutatkozó és a kiszolgáltatáskor megállapított hiányért [Ptk. 501. §].*

BH1982. 302. *Nem értékelhető a fuvarozó javára a felelősség alól mentesítő külső ok-ként a rakodáskor már észlelhető olyan természeti körülmény (pl. viharos erejű szél), amellyel a fuvarozás során is számolnia kellett [Ptk 501. § a) pont, 502. § (1) bek.].*

BH1982. 301. *A küldemény kiszolgáltatásának azt az időpontot kell tekinteni, amikor a vasút a vagont a címzett felügyelete alá helyezi. Ennek befejező mozzanata a vasúti kocsizárak együttes ellenőrzése, levétele, majd a nyitott ajtókon át a rakomány megtekintése [Ptk. 501. §].*

BH1982. 206. *Rekeszben feladott küldemény esetén a vasút súlyhiány miatti felelőssége hivatalos mérlegelés esetét kivéve - nem állapítható meg, ha a küldeményt darab- (rekesz-) hiány nélkül szolgáltatta ki [Ptk. 501. §].*

502. § (1) A fuvarozót terheli annak bizonyítása, hogy a kárt a tevékenységi körén kívül eső elháríthatatlan ok okozta, a feladót, illetőleg a címzettet terheli annak bizonyítása, hogy a kár nem a küldemény belső tulajdonságára vezethető vissza.

A Ptk. 501. § szerinti felelősség tekintetében a kimentésen alapuló, ún. exkulpációs bizonyítási rend érvényesül. A fuvarozónak kell bizonyítania, hogy a kárt a tevékenységi körén kívül eső elháríthatatlan ok okozta. E körben hivatkozhat bármely olyan okra, amellyel a Ptk. 501. § a) pontjánál foglalkoztunk.

Ugyanez a bekezdés rendezi azt is, hogy kinek a kötelezettsége annak bizonyítása, hogy a kár nem a küldemény belső tulajdonságára vezethető vissza. E körben a bizonyítási kötelezettség a feladóé, illetve a címzetté. A bekövetkezett kár mértéke utalhat arra, hogy az a küldemény belső tulajdonságából, az áru természetéből adódik-e avagy nem. Így például bizonyos küldeményeknél előfordulhat a beszáradás vagy

fonnyadás, de ha a károsodás nagyobb mérvű, mint amit a küldemény belső tulajdonsága indokolna, arra vonható le következtetés, hogy a kár nem vagy nem teljes egészében erre az okra vezethető vissza, hanem a fuvarozás lebonyolításával kapcsolatos károkozó körülményre.

Ha például a küldemény belső természete miatt törékeny és töréskár következik be, a fuvaroztató bizonyíthatja, hogy a törés nem a küldemény természete miatt következett be, hanem például kíméletlen tolatás következménye. Kíméletlen tolatásra vonható le következtetés akkor, ha bizonyított, hogy az egyébként törékeny árut ép állapotban, megfelelő csomagolóeszközben, a rakodásra vonatkozó előírásoknak megfelelően rakták be a vasúti kocsiba és a törött darabok nagyobb mennyiségének az előfordulási helye a homlokfalnál található. Ha viszont megfelelő csomagolás és berakás mellett a vasúti kocsi különböző, egymástól távolabb eső helyein keletkezett viszonylag kisebb mennyiségű kár és a rakomány többi része sem mutat arra, hogy a töréseket kíméletlen tolatás, szabálytalan kocsikezelés vagy más külső hatás idézte volna elő és a feladó, illetve a címzett nem bizonyította, hogy a kár nem a fuvarozott áru törékeny tulajdonságából származik, úgy a kárt az áru törékenységéből eredőnek kell tekinteni. Ha bizonyított a rendkívüli behatás, de emellett a helytelen csomagolás vagy rakodás is, adott esetben sor kerülhet a fuvarozó és a feladó közti kármegosztásra, illetve a fuvarozónak csupán felróhatósága arányában történő marasztalására (GK 64. szám).

(2) A csomagolás hiányosságát a fuvarozó, azt, hogy a kár nem ennek következtében állott elő, a feladó, illetőleg a címzett köteles bizonyítani.

A csomagolás hiányosságából eredő kár bekövetkezte esetén a törvény a bizonyítási kötelezettséget ketté bontja. A fuvarozónak kell bizonyítania a csomagolás hiányosságát, míg a fuvaroztatót terheli annak bizonyítása, hogy a kár nem a csomagolás hiányosságára vezethető vissza. Amennyiben a fuvarozó bizonyítja, hogy a csomagolás hiányos volt, a fuvaroztatónak módjában áll azt bizonyítani, hogy a csomagolás hiányossága és a bekövetkezett kár között nincs oksági kapcsolat, azaz valamilyen fuvarozási rendellenesség történt, amelynek következtében a küldeményben akkor is kár keletkezett volna, ha a csomagolás megfelelő lenne.

(3) Ha a berakást a feladó, illetőleg a kirakást a címzett végezte, őt terheli annak bizonyítása, hogy a kár nem a berakás, illetőleg a kirakás következtében állott elő.

GK 67. szám

II. Annak bizonyítása, hogy a küldeményt sértetlenül adták fel, illetőleg hogy abban nem a vasúti kocsiba való berakás következtében keletkezett kár, a feladót terheli.

Azt, hogy a kár nem a berakás következtében keletkezett, a feladónak kell bizonyítania, azt pedig, hogy a kár nincs okozati összefüggésben a kirakással, a címzettnek kell bizonyítania. E szabály azonban csak akkor érvényesül, ha a berakást a feladó, a kirakást pedig a címzett végezte. Amennyiben a fuvarozó végezte a be-, illetve a kirakást, a bizonyítási kötelezettségnek e szabályát nem lehet alkalmazni.

Amennyiben a fuvarozó a fuvarlevélen az áru sérült állapotára nézve nem nyilatkozik és észrevétel nélkül veszi át a küldeményt, ebből a küldemény sértetlen berakására, illetve arra következtetni nem lehet, hogy a kár a fuvarozás ideje alatt keletkezett. Ez a fuvarozóval szemben olyan vélelem felállítását jelentené, hogy a kár nem a helytelen berakás következménye, holott ezt a körülményt nem a fuvarozónak kell megdöntenie, hanem a fuvaroztatónak kellene bizonyítania. Ezért annak bizonyítása, hogy a küldeményt sértetlenül adták fel, illetőleg, hogy abban nem a vasúti kocsiba való berakás következtében keletkezett kár, a feladót terheli (GK 67. szám II.).

(4) A feladót, illetőleg a címzettet terheli annak bizonyítása, hogy ő, illetőleg az általa rendelt kísérő úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

GK 64. szám

I. Fuvarozási szempontból törékenységen az árunak azt a belső természeti tulajdonságát kell érteni, amelynél fogva ütődés, nyomás, rázkódás,

hőmérséklet-változás vagy egyéb - a fuvarozással együtt járó - behatások és igénybevételek következtében az áru az általános tapasztalat szerint törik.

A fuvaroztatónak (a feladónak, illetve a címzettnek) kell bizonyítania azt, hogy a saját, illetve az általa megbízott kísérő magatartása nem volt felróható: azaz ő és a kísérő úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A bizonyítási kötelezettség meghatározása azon az elven alapszik, hogy elsősorban az köteles a bizonyításra, akinek kötelezettsége az adott tevékenység (például az áru berakása) elvégzése. Amennyiben a kár oka egyik szerződő fél kötelezettségének teljesítésével sem kapcsolatos, a kár-ok létét vagy nem létét annak a szerződő félnek kell bizonyítania, akinek az érdekkörében a kár oka felmerült. Ha a bizonyító fél a bizonyítási kötelezettségének nem tesz eleget, ennek következményét viselnie kell, ettől függ tehát, hogy a fuvarozó kártérítési felelősséggel tartozik-e vagy mentesül a kártérítési felelősség alól.

BH1982. 302. *Nem értékelhető a fuvarozó javára a felelősség alól mentesítő külső ok-ként a rakodáskor már észlelhető olyan természeti körülmény (pl. viharos erejű szél), amellyel a fuvarozás során is számolnia kellett [Ptk 501. § a) pont, 502. § (1) bek.].*

BH1981. 518. *A tanácsi jegyzőkönyvnek azokat az adatokat kell tartalmaznia, mint a kiszolgáltatás előtti vasúti jegyzőkönyvnek [Ptk. 502. § (1) bek., 521. § (1) bek.].*

BH1980. 223. *Rakodólapokon történő áruszállítás esetében a rakodólapok sérülésének veszélyét - hacsak a sérülés nem a megrendelő érdekkörében keletkezett - a feladó szállító viseli [a KPM 673 326/1966. sz. hirdetménnyel közzétett Magyar Vasúti Árudíjszabás I. részéhez kiadott III/a melléklet 20., 21. pontjai, III. fejezete 7. pontja, 3/1960. (V. 13.) KPM sz. r.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 54. cikk 3. §, Ptk. 502. §].*

BH1978. 42. *A küldemény csomagolatlansága vagy hiányos csomagolása önmagában nem eredményez a fuvarozónak a fuvarozás alatt bekövetkezett kár megtérítése alól mentesülését [26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r.-tel közzétett Gépjármű Fuvarozási Szabályzat (GFSZ) 58. § (7) bek., 67. § (1) bek., Ptk. 502. § (2) bek.].*

BH1977. 289. *Bérelt szállítótartály (konténer) olyan hibája miatt, amelyet a feladó a berakás alkalmával gondos vizsgálattal nem tud megállapítani, a tartály bérbeadója tartozik kártérítési felelősséggel [8/1974. (XII. 11.) KPM-ÁH sz. r.-tel közzétett Darabáruküldemények Díjszabása III. rész 99. pont, Ptk. 423. §, 424. § (1) bek., 490. § (1) bek., 502. § (2) bek.].*

503. § (1) A küldemény teljes vagy részleges elveszése, illetőleg megsemmisülése esetében a fuvarozó fuvardíjra, illetőleg a fuvardíj arányos részére nem tarthat igényt, köteles továbbá megtéríteni az elveszett dolog értékét.

A fuvarozó által fizetendő kártérítés mértéke a Ptk. 501. §-án alapuló felelősségnél

Az általános szabályok értelmében a károkozó a teljes kárt köteles megtéríteni [Ptk. 355. § (4)] és a károkozó felel a tényleges kárért (damnum emergens), az elmaradt haszonért (lucrum cessans), valamint a nem vagyoni kárért is. A tényleges kár körébe tartozik a járulékos költség is.

A fuvarozási szerződés esetében szűk körűen érvényesül az általános kártérítési jogelv. A fuvarozó akkor köteles a teljes kárt megtéríteni, ha a kár bekövetkezte szándékos károkozás következménye [Ptk. 503. § (3)], vagy ha a fuvarozási érdek pontos ismertében vállalta el a fuvarozást és a fuvarozási határidőt túllépi [Ptk. 500. § (1)].

A Ptk. 501. § (1) bekezdésén alapuló kártérítési felelősség körében azonban a fuvarozó által fizetendő kártérítés mértéke korlátozott. Ez tehát arra az esetre vonatkozik, ha a küldemény átvételétől a kiszolgáltatásáig terjedő idő alatt teljesen vagy részben elveszett, megsemmisült vagy megsérült. A kártérítés mértéke szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a fuvarozó felróható magatartásának következtében keletkezett-e a kár avagy nem. A kimentési okok hiányában a fuvarozó a Ptk. 503. § (1), illetve (2) bekezdése szerinti károsszeget köteles fizetni a fuvaroztató részére.

Ha a küldemény teljesen vagy részlegesen elvész, illetve megsemmisül, a fuvarozó nem tarthat igényt fuvardíjra, illetve a fuvardíj arányos részére, ezen kívül köteles megfizetni a fuvaroztatónak az elveszett dolog értékét. A kártérítés összegénél tehát nem vehetők figyelembe a járulékos költségek, az elmaradt vagyoni előny, illetőleg a nem vagyoni kár. Ezért például az exportfelár elmaradásáért mint vagyoni hátrányért a fuvarozó csak szándékos károkozás esetén tartozik felelősséggel (BH1986. 114.).

A fuvarozás során elveszett dolog ellenében kapott kártérítés után a fuvaroztató nem köteles általános forgalmi adót fizetni, ezért azt kárként a fuvarozóra sem háríthatja át (BH1991. 202.).

A gyakorlatban problémát okozhat annak megállapítása, hogy mi az elveszett dolog értéke. A bírói gyakorlat szerint a fuvarozás alatt bekövetkezett károsodás esetén a kártérítés mértéke a szállítói számla alapulvételével

csak akkor állapítható meg, ha azt a fuvarozó nem vitatja. Egyébként a feladás helyén és idején érvényes piaci ár, illetve a közönséges érték az irányadó (GK 74. szám II.).
Az egyes szabályzatok, illetve a nemzetközi egyezmények e körben az alábbi speciális szabályokat tartalmazzák:
- belföldi vasúti árufuvarozás esetére a 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 31. § (4) bekezdése kimondja, hogy a küldemény teljes elveszése esetén a tömegveszteség (káló) mértékével a kártérítés összege nem csökkenthető. A 34. § (1) bekezdése értelmében a küldemény értékét a fuvaroztató választása szerint a szállítói számlában foglalt ár vagy az áru tőzsdei ára alapulvételével határozhatja meg. Ezek hiányában a feladás helyén és idején érvényesülő piaci ár, mindkettő hiányában az azonos nemű és minőségű árunak a felvétel helyén és idején szokásos ára az irányadó. (Kérdés, hogy emiatt a GK 74. számú állásfoglalást továbbra is alkalmazni kell-e a bírói gyakorlatban, figyelemmel arra, hogy az iránymutató döntés a korábban hatályban volt 208/1951. (XII. 9.) MT rendelet szabályaiból levont következtetéseken alapult és terjesztette azt ki a belföldi közúti árufuvarozásra is.)
Értékbevallás esetén a küldemény értéke a bevallott érték. A kártérítés felső határa ilyen esetben - ha a felek eltérően nem állapodtak meg - a fuvarlevél szerinti bevallott összeg. Ha a felek a szerződésben a kártérítés mértékét az árudarabok száma és tömege szerint maximálják, annak mértéke nem lehet kevesebb a nemzetközi vasúti árufuvarozás során irányadó összegnél [153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 34. § (3)-(5)].
- A belföldi közúti árufuvarozásra vonatkozóan a 2/1981. (I. 31.) MT rendelet speciális szabályt nem tartalmaz.
- A belföldi hajófuvarozási szerződés esetén a kártérítés mértéke a számlával vagy más módon bizonyított összeg, ennek hiányában a hatósági ár, hatósági ár hiányában a feladás helyén és idején érvényben volt piaci ár, ennek hiányában a közönséges érték. Ezen felül vissza kell fizetni az elveszett áru fuvarozásáért fizetett költségeket, kivéve, ha ezeket a költségeket a számla összege magában foglalja. Ha a küldemény értékbevallással lett feladva, a kártérítés alapjául a bevallott érték szolgál. A fizetendő kártérítési összeg azonban nem haladhatja meg az általános szabály szerint meghatározott összeget [1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 51. Cikk 1. §, 3. §].
- Az 1999. május 1. napját megelőzően kötött szerződésekre irányadóan belföldi légifuvarozás esetén a feladott poggyász és kézipoggyász megsemmisülése, elveszése, megsérülése, valamint késedelmes kiadása miatt a fuvarozót terhelő kártérítés felső határát a jogszabály kilogrammonként 500 forintban határozta meg. A kártérítés legmagasabb összegének megállapításánál a poggyászdarab teljes súlyát kell figyelembe venni; ha azonban az utas bizonyítja, hogy a kár az ugyanazon a poggyászvevényen feltüntetett más poggyászdarab értékét is csökkentette, a kártérítés legmagasabb összegét az érintett poggyászdarabok összsúlya alapján kell megállapítani. Az utas őrizetében lévő tárgyak megsemmisülése, elveszése vagy megsérülése miatt a fuvarozót terhelő kártérítés felső határa 10 000 forint, azonban a fuvarozó és az utas a fuvarozás megkezdése előtt a feltételekben szabályozott módon a kártérítésnek a fentiek szerint meghatározott felső határánál magasabb összegben is megállapodhat. A felmerült kárt az utasnak kell bizonyítania. Ha a felek a kártérítés felső határát meghaladó kártérítésben állapodtak meg, a fuvarozó bizonyíthatja, hogy az utas tényleges kára a megállapodásban kikötött összegnél kevesebb. [22/1965. (XI. 14.) Korm. rendelet 21. § (2)-(5)]. Az 1999. május 1. napját követően kötött szerződésekre irányadó 25/1999. (II. 12.) Korm. rendelet, illetve a 26/1999. (II. 12.) Korm. rendelet már ilyen korlátozó rendelkezést nem tartalmaz.
- A nemzetközi vasúti árufuvarozás esetén a vasút - minden további kár megtérítése nélkül - olyan kártérítést tartozik fizetni, amelynek összegét tőzsdei ár, ennek hiányában a piaci ár, mindkettő hiányában azonos nemű és minőségű árunak a fuvarozásra felvétel helyén és napján fennálló szokásos ára alapján számítják ki, azonban a kártérítés összege nem lehet több, mint a hiányzó bruttó tömeg minden kilogrammja után 17 elszámolási egység. Ezen felül a vasút köteles visszatéríteni a fuvardíjat, a vámokat és az elveszett áru fuvarozása alkalmával kifizetett egyéb költségeket. Ha a kártérítés kiszámításánál a külföldi pénznemben kifejezett összegeket át kell számítani, az átszámítást a kártérítés kifizetésének napján és helyén érvényes árfolyamon kell elvégezni. Az áru teljes elveszése vagy egyes árudarabok elveszése esetében a kártérítés kiszámításánál tömegveszteség (káló) címén levonásnak nincs helye. (CIM 40. Cikk 2-3. §, 41. Cikk).
- Nemzetközi közúti árufuvarozásnál a kártérítést annak az értéknek az alapján kell kiszámítani, amellyel az áru a fuvarozásra felvétel helyén és időpontjában rendelkezett. Az áru értékét a tőzsdei ár, ennek hiányában a piaci ár alapján, mindkettő hiányában azonos természetű és minőségű áruk közönséges értéke szerint kell megállapítani. A kártérítés azonban nem lehet több, mint a hiányzó bruttó súly minden kilogrammja után 25 frank (frank alatt 10/31-ed gramm súlyú és 0.900 finomságú aranyfrankot kell érteni). Ezen kívül vissza kell téríteni a fuvardíjat, a vámokat és az árufuvarozás alkalmával felmerült egyéb költségeket éspedig teljes elveszés esetében teljes összegükben, részleges elveszés esetében pedig ennek arányában; egyéb kártérítés

nem igényelhető. Értékbevallással feladott áru tekintetében a kártérítés alapja a bevallott érték (CMR 23-24. Cikk).

- A nemzetközi tengeri fuvarozásra vonatkozóan a Brüsszeli Egyezmény 4. Cikk 5. pontja tartalmaz rendelkezéseket. Ennek értelmében a fuvarozó és a hajó az árukban okozott vagy azokat ért kárért vagy veszteségért csomagonként vagy egységenként 100 font sterlingben vagy más pénznemben ezzel egyenlő értékű összegen felül semmi esetre sem felelős, hacsak ezeknek az áruknak természetét és értékét a feladó a berakodás előtt nem közölte és ezt a nyilatkozatot az elismervénybe be nem jegyezték. Az ily módon a hajóselismervénybe bejegyzett nyilatkozat ellenkező bizonyíték hiányában vélelmet alkot, de nem köti a fuvarozót, aki tagadhatja annak valódiságát. A fuvarozó, a hajóparancsnok vagy a fuvarozó megbízottja és a feladó közötti megállapodással ebben a szakaszban kitett összegtől eltérő legmagasabb összeg állapítható meg, ha az nem kisebb a fentebb meghatározott összegnél. Sem a fuvarozó, sem a hajó semmi esetre sem felelős az árukban bekövetkezett vagy azokat terhelő veszteségért vagy kárért, ha a hajóselismervényben a feladó tudva téves bejelentést tett természetük vagy értékük tekintetében.

- A nemzetközi légifuvarozásra vonatkozóan a Varsói Egyezmény III. fejezet 22. Cikke tartalmazza az idevágó szabályokat. Ezek az alábbiak:

Feladott poggyász és áru fuvarozása esetében a fuvarozó felelőssége kilogrammonként 500 frank összegre korlátozott, kivéve, ha a feladó amikor a küldeményt a fuvarozónak átadta, külön kiszolgáltatási érdekbevallást tett és az ezért számított esetleges pótdíjat megfizette. Ebben az esetben a fuvarozó a bevallott összeg erejéig felel, hacsak nem bizonyítja, hogy ez az összeg a feladónak a kiszolgáltatáshoz fűződő tényleges érdekét meghaladja. A fuvarozót terhelő felelősség felső határának a megállapítása céljából kizárólag az érintett poggyász vagy árudarab, illetve darabok teljes súlyát szabad figyelembe venni. Ha azonban a feladott poggyász vagy az áru egy részének, illetve az ezekben lévő egyes tárgyaknak az elveszése, megrongálódása vagy késése kihatással van az ugyanazzal a poggyászvevénnyel vagy ugyanazzal a légifuvarlevéllel fuvarozott további poggyász vagy árudarab értékére, a felelősség felső határának megállapítása céljából az ilyen darab vagy darabok teljes súlyát is figyelembe kell venni. Az utas őrizetében maradó tárgyak tekintetében a fuvarozó felelőssége utasonként 10 000 frankra korlátozott. E rendelkezéseken kívül a perköltség viselésére vonatkozó rendelkezéseket is tartalmaz a Varsói Egyezmény. A frankban kifejezett összegek 65.5 mg súlyú és 900/1000-red rész finomságú arany pénzegységre vonatkoznak. Ezeket az összegeket a nemzeti pénznemekre kerek számban lehet átszámítani. Bírósági eljárás esetében az említett összegeket nem-arany nemzeti pénznemre, az illető pénznemnek az ítélethozatal napján jegyzett arany egyenértéke alapján kell átszámítani.

(2) A küldemény megrongálódása esetében a fuvarozó választása szerint vagy az értékcsökkenés megtérítésére, vagy pedig a rongálódás kiküszöbölésére köteles.

Az e rendelkezés szerinti mértékű kárt köteles a fuvarozó megfizetni akkor, ha a küldemény átvételétől a kiszolgáltatásig terjedő idő alatt a küldemény megsérül vagy megrongálódik. Amennyiben a Ptk. 501. § szerinti kártérítési felelősség jogalapja fennáll, a fuvarozó a küldeményben keletkezett értékcsökkenés megtérítésére vagy pedig a rongálódás kiküszöbölésére köteles. E körben a fuvarozót illeti meg a választás joga, hogy az értékcsökkenést téríti-e meg avagy a rongálódást küszöböli-e ki. A fuvaroztatót ilyen választási jog nem illeti meg, ő csak az értékcsökkenés pénzbeli megtérítését követelheti. A bíróság sem kötelezheti a fuvarozót a kár más módon való megtérítésére, mint amelyet a fuvarozó választ (BH1978. 533.). A rongálódás kiküszöbölése tekintetében a fuvarozó a kijavításról saját maga gondoskodhat vagy mással is kijavíttathatja azt. A fuvarozó azonban tevékenységének speciális jellege miatt a saját maga által való kijavítást nem szokta választani.

A küldemény megsérülése esetén a vasút - vállalása hiányában - nem kötelezhető a küldemény teljes ellenértékének megfizetésére és egyben a sérült küldemény átvételére. Ha az ilyen küldeményben a kijavítás után értékcsökkenés következik be, a különbözetet a vasútnak kártérítésként kell megfizetnie (BH1977. 559.).

Az egyes szabályzatok e körben az alábbi rendelkezéseket tartalmazzák:

- A belföldi légifuvarozás körében az 1999. május 1. napját megelőzően kötött szerződésekre irányadó 22/1965. (XI. 14.) Korm. rendelet 21. § (2)-(5) bekezdéseinek rendelkezéseit a Ptk. 503. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázatnál ismertettük.

- A belföldi vasúti árufuvarozásra vonatkozó 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 34. § (2) bekezdése értelmében a kártérítés összege a küldemény megsérülése estében nem haladhatja meg:

a) a küldemény teljes elveszése esetében járó kártérítés összegét, ha a sérülés következtében a teljes küldemény értéke csökkent;

b) az értékben csökkent rész elveszéséért járó kártérítés összegét, ha a küldeménynek csak egy része sérült meg.

- A belföldi közúti árufuvarozásra vonatkozóan a 2/1981. (I. 31.) MT rendelet speciális szabályt nem tartalmaz.
- A belföldi hajófuvarozási szerződésre vonatkozóan az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 51. Cikk 2. §-a tartalmazza a különleges szabályokat. Eszerint a küldemény megsérülése esetében a hajózási vállalat választása szerint vagy az értékcsökkenés megtérítésére vagy pedig a sérülés kijavítására köteles. A kártérítés összege a küldemény megsérülése esetében nem haladhatja meg:
a) a küldemény teljes elvesztése esetében járó kártérítés összegét, ha a sérülés következtében a teljes küldemény értéke csökkent;
b) a küldemény részleges elvesztése esetében járó kártérítés összegét, ha a küldeménynek csupán egy ilyen része sérült meg.
A nemzetközi egyezmények rendelkezései e körben:
- A nemzetközi vasúti árufuvarozás vonatkozásában a CIM 42. Cikke tartalmazza a szabályokat. Az áru megsérülése esetében a vasút - minden további kártérítés kizárásával - köteles megtéríteni az áruban beállott értékcsökkenés összegét, ezt az összeget annak a százalékos részaránynak alapján kell kiszámítani, amellyel az árunak a 40. Cikk szerint megállapított értéke a rendeltetési helyén csökkent. A kártérítés összege azonban nem haladhatja meg azt az összeget,
a) amit teljes elveszés esetében kellene fizetni, ha a megsérülés folytán az egész küldemény értéktelenné vált;
b) azt az összeget, amit az értékcsökkenést szenvedett rész elveszése esetében kellene fizetni, ha a megsérülés folytán a küldeménynek csak egy része szenvedett értékcsökkenést.
A vasút ezen kívül az egyezmény 40. Cikk 3. §-ában említett költségek arányos visszafizetésére is köteles.
- A nemzetközi közúti árufuvarozásra vonatkozóan a CMR 25. Cikke értelmében a küldemény sérülése esetében a fuvarozó köteles megfizetni az árunak a 23. Cikk 1-2. és 4. pontja szerint meghatározott értéke alapján kiszámított értékcsökkenés összegét. A kártérítés összege azonban nem haladhatja meg azt az összeget,
a) amelyet a teljes elveszés esetében kellene fizetni, ha a megsérülés következtében az egész küldemény értékét vesztette;
b) amelyet az értékét vesztett rész elvesztése esetében kellene fizetni, ha a megsérülés következtében csak a küldemény egy része vesztette értékét.
- A tengeri fuvarozásra vonatkozóan a Brüsszeli Egyezmény 4. Cikk 5. pontjának speciális szabályait, valamint
- a nemzetközi légifuvarozásra vonatkozó Varsói Egyezmény 22. Cikkének rendelkezéseit a Ptk. 503. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázatnál ismertettük.

(3) Ha a kárt a fuvarozó szándékosan okozta, az ebből eredő minden kárért felelős.

GK 74. szám
(1995. február 13.)

II. A fuvarozás alatt bekövetkezett károsodás esetén a kártérítés mértéke a szállítói számla alapulvételével csak akkor állapítható meg, ha azt a fuvarozó nem vitatja, egyébként a feladás helyén és idején érvényes piaci ár, illetve a közönséges érték az irányadó. Vállalaton belüli fuvarozás esetén a károsult szempontjából a bizonyított érték szerinti árat kell a kártérítésnél alapul venni.

Amennyiben a fuvarozó vagy teljesítési segédje (Ptk. 315. §) a kárt szándékosan okozta, a Ptk.-nak a kártérítésre vonatkozó általános szabályai szerint felel [például ha a fuvarozó alkalmazottja eltulajdonítja a küldeményt (megdézsmálja azt)]. E körben a kár mértékének korlátozására vonatkozó szabály nem érvényesül, és a fuvarozó teljes kártérítési felelősséggel tartozik. A fuvaroztató tehát a Ptk. 355. § (4) bekezdésében foglalt valamennyi kárfajtára, így a tényleges kárra, az elmaradt vagyoni előnyre és a nem vagyoni kárra is igényt tarthat.
A nemzetközi vasúti árufuvarozás körében a CIM 44. Cikke rendelkezik arról, hogy a CIM meghatározott cikkeiben foglalt felelősséghatárok nem alkalmazhatók, ha a kár bizonyíthatóan olyan cselekményből vagy

mulasztásból származik, amelyet a vasút követett el, akár egy ilyen kár előidézésének szándékával, akár gondatlanságból vagy annak tudatában, hogy ebből valószínűleg ilyen kár származik.

BH1991. 202. *A fuvarozás során elveszett dolog ellenében kapott kártérítés után a fuvaroztató nem köteles általános forgalmi adót fizetni, ezért azt kárként a fuvarozóra sem háríthatja át [Ptk. 503. § (1) bek., 1987. évi V. tv. 1. §., 2. § (1) bek. b) pont, (2) bek.].*

BH1989. 282. *I. Ha a szállítmányozó a küldeményben bekövetkezett kárért - a jogszabály rendelkezése szerint - fuvarozó módjára felel, nincs jelentősége a magatartása jogellenességének; felelősségét a küldemény átvételétől a kiszolgáltatásig terjedő idő alatt bekövetkezett árukárosodás önmagában megalapozza [Ptk. 501. §, 503. § (1) bek., 520. § (1) bek.].*

BH1986. 114. *Az exportfelár elmaradása olyan jellegű vagyoni hátrány, amelyért a fuvarozó csak szándékos károkozás esetén tartozik felelősséggel [Ptk. 501., 503. §.]*

BH1978. 533. *A küldemény fuvarozás közben bekövetkezett megrongálódása esetén a fuvarozó választása szerint vagy az értékcsökkenés megfizetésére vagy a rongálódás kiküszöbölésére (a sérülés kijavítására) köteles. A kártérítésnek a választottól eltérő módon való teljesítésére a fuvarozót a bíróság nem kötelezheti [26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r.-tel közzétett Gépjármű Fuvarozási Szabályzat (GFSZ) 68. § (2) bek., Ptk. 503. § (2) bek., 356. § (1) bek.].*

BH1977. 559. *A küldemény megsérülése esetén a vasút - vállalása hiányában - nem kötelezhető a küldemény teljes ellenértékének megfizetésére és egyben a sérült küldemény átvételére. Ha az ilyen küldeményben a kijavítás után értékcsökkenés következik be, a különbözetet a vasútnak kártérítésként kell megfizetnie [3/1960. (V. 13.) KPM sz. r.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) I. rész 55. cikk 2. §, Ptk. 503. § (2) bek., 4/1969. (III. 30.) BKM-KGM-KipM-KkM-NIM sz. r.].*

BH1977. 456. *Importáru elveszése esetén a szállítmányozó kártérítési felelősségének mértéke tekintetében az import-beszerzési ár, vagyis az a forintösszeg irányadó, amelyre a külföldi eladó részére történt fizetés időpontjában a deviza megvásárlásához szükség volt [Ptk. 503. § (1) bek., 520. § (1) bek.].*

BH1977. 292. *Az importtermék elveszéséért fuvarozó módjára felelős szállítmányozó kártérítési felelősségének mértéke tekintetében a megbízónak átadott szállítói számlában feltüntetett - a járulékos költségeket (behozatali vámot, behozatali illetéket stb.) is magában foglaló - összeg az irányadó [Nemzetközi Szállítmányozási feltételeiről szóló 37/1964. (KkÉ 25.) KkM sz. út. 27. § (1) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 24. § (1) bek., Ptk. 503. § (1) bek., 520. § (1) bek., GK 19. sz. 9. pont, GKT 104/1973. sz.].*

504. § (1) Ha az átvételkor felismerhető, hogy a küldemény hiányos vagy sérült, a fuvarozóval szemben az igényt haladéktalanul érvényesíteni kell. Ennek elmulasztása jogvesztéssel jár.

GK 67. szám

III. Az átvevő (megrendelő) kifogásait nem köteles a fuvarozóhoz külön bejelenteni, ha a szerződés teljesítéseként érkezett küldeményben keletkezett kárt (hiányt, sérülést) az adott fuvarozásra vonatkozó szabályok szerint megállapították.

E § az igényérvényesítés határidejével kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazza. Az igényérvényesítési határidők különböznek aszerint, hogy a fuvarozási szerződés hibás teljesítése miatti, vagy a fuvarozási szerződés alapján támasztható egyéb igények érvényesítéséről van-e szó.

E bekezdés a kiszolgáltatáskor felismerhető hibák miatti igényérvényesítésre vonatkozó határidőt tartalmazza. Amennyiben a küldemény átvételekor felismerhető, hogy az hiányos vagy sérült, a fuvaroztatónak az áru részleges hiánya, illetve a sérülése, rongálódása miatt az igényt haladéktalanul érvényesítenie kell. Amennyiben a küldemény teljes egészében elvész, ez a szabály nem irányadó, mint ahogy akkor sem, ha az átvételkor kívülről nem ismerhető fel a küldemény részleges hiánya, sérülése, rongálódása. Az előbbi esetben a Ptk. 504. § (3) bekezdését, az utóbbi esetben a Ptk. 504. § (2) bekezdését kell alkalmazni.

A fuvaroztató az igényét az átvételkor haladéktalanul köteles közölni a fuvarozóval. Amennyiben ezt nem teszi, mulasztása jogvesztéssel jár. Ez a határidő tehát nem elévülési, hanem jogvesztő jellegű. Amennyiben az igényét késedelmesen közli a fuvarozóval, majd pert indít, a bíróság a keresetet a határidő jogvesztő jellege miatt el fogja utasítani. A haladéktalan igényérvényesítés a fuvarozóval való közlésre és nem a keresetindításra irányadó szabály. Amennyiben a fuvarozó a fuvaroztató igényét nem ismeri el, a fuvaroztató egy éves elévülési idő alatt fordulhat bírósághoz [Ptk. 504. § (3)].

Az átvevő (megrendelő) kifogásait nem köteles a fuvarozóhoz külön bejelenteni, ha a szerződés teljesítéseként érkezett küldeményben keletkezett kárt (hiányt, sérülést) az adott fuvarozásra vonatkozó szabályok szerint megállapították (GK 67. szám III.).

A fuvarozóval szemben a küldemény hiányos volta miatt előterjesztett kereset megalapozatlan, ha a hiány - jellegénél fogva - az átvételkor felismerhető lett volna, de a fuvarozótól a küldeményt kifogás nélkül vették át (BH1994. 684.).

A fuvarozó nem hivatkozhat az igény haladéktalan érvényesítésének elmulasztása miatt bekövetkezett jogvesztésre, ha a szállítmányt szabályszerűen nem adta át (BH1977. 393.).

A kiszolgáltatás előtti kárjegyzőkönyv felvétele a küldemény sérülése miatt keletkezett igény érvényesítését jelenti (BH1977. 392.).

(2) Az átvétel után csak három napon belül és csak akkor lehet a fuvarozóval szemben igényt támasztani, ha a hiányt vagy sérülést az átvételkor nem lehetett felismerni.

Gyakran fordul elő, hogy a kiszolgáltatáskor nem lehet felismerni, hogy a küldemény hiányos vagy sérült. Ennek oka lehet az, hogy a külső csomagolás sértetlen, a csomagoláson belül azonban a küldemény sérült. Előfordulhat az is, hogy a küldemény természete vagy az átvétel körülményei miatt a küldeményt nyomban nem lehet megfelelő módon megvizsgálni. Ilyen esetekben a fuvaroztató az átvétel után 3 napon belül köteles a fuvarozóval az igényét közölni. Amennyiben a küldemény hiánya vagy sérülése az átvételkor felismerhető, nem ezt a rendelkezést, hanem a Ptk. 504. § (1) bekezdését kell alkalmazni. Ha a fuvaroztató az igényét 3 napon belül közölte a fuvarozóval, ezt követően egy éves elévülési határidő alatt nyújthat be keresetet a bírósághoz [Ptk. 504. § (3)]. Ez a szabály összefüggésben van azzal az általános szabállyal, mely szerint a jogosult a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül köteles meggyőződni a szerződésszerű teljesítésről [Ptk. 283. § (1)].

(3) A fuvarozási szerződés alapján támasztható igények egy év alatt elévülnek. Az elévülés kezdő időpontja a küldemény kiszolgáltatásának időpontja, illetőleg az az időpont, amikor a küldeményt ki kellett volna szolgáltatni.

E szabály a fuvarozási szerződés alapján támasztható - az (1)-(2) bekezdésben szabályozott eseteket meghaladó - valamennyi további igény érvényesítési határidejéről szól, tehát csak a részleges elveszés és a sérülés miatti igényeknek a fuvarozóval szembeni közlése kivétel ez alól. Minden más esetben egy éves elévülési határidő alatt érvényesíthet igényt a fuvaroztató a fuvarozóval, illetve a fuvarozó a fuvaroztatóval szemben. Ide tartozik tehát a küldemény teljes elveszésével kapcsolatban érvényesített kártérítési igény, a késedelemmel kapcsolatban érvényesített kötbér-, illetve kártérítési igény, az egyéb szerződésszegések kapcsán érvényesített fuvarozói vagy fuvaroztatói igény.

A nemzetközi légifuvarozásra vonatkozóan a Varsói Egyezmény 29. Cikke azt tartalmazza, hogy a kártérítési keresetet jogvesztés terhével két éven belül kell megindítani a rendeltetési helyre történt megérkezéstől vagy pedig attól a naptól számítva, amikor a légijárműnek meg kellett volna érkeznie, vagy amikor a fuvarozás megakadt.

A kötelmi jogban az elévülési idő általában 5 év [Ptk. 324. § (1)]. A fuvarozási szerződések vonatkozásában azonban az elévülési idő egy év. Gazdálkodó szervezetek egymás ellen fuvarozási szerződés alapján támasztható kártérítési kötelezettsége abban az esetben is a kár bekövetkeztétől számított egy év alatt évül el, ha a kárt valamelyikük dolgozójának bűncselekménye okozta (BH1979. 429.).

Speciális rendelkezéseket tartalmaznak az egyes nemzetközi egyezmények, amelyek bizonyos igények érvényesítésével kapcsolatban az elévülési határidőt két vagy három évben állapítják meg. Ilyen esetekben a nemzetközi egyezmény előírása, nem pedig a Ptk. 504. § (3) bekezdése szerinti szabály az irányadó. Így például:

- a nemzetközi vasúti árufuvarozásra vonatkozóan a CIM 58. Cikk 1. §-a alapján az elévülési idő két év

- a vasút által az átvevőhöz beszedett utánvét kifizetésére irányuló igény;

- a vasút által végrehajtott eladásból eredő bevételekkel kapcsolatos igény;

- szándékosságra visszavezethető vagy olyan kár megtérítésére irányuló igény esetén, amely vagy a károkozás szándékával vagy gondatlanul és az ilyen kár valószínű bekövetkezésének tudatában elkövetett cselekményre vagy hanyagságra vezethető vissza;

- a CIM 38. Cikk 1. §-ában jelzett esetben az újrafeladást megelőző valamelyik fuvarozási szerződésre alapított igény.

- CMR 32. Cikke értelmében szándékosság vagy olyan súlyos gondatlanság esetében azonban, amely az ügyben eljáró bíróság által alkalmazott jog szerint a szándékossággal egyenértékűnek minősül, az elévülési idő 3 év.

Az elévülés a küldemény kiszolgáltatásakor, illetve akkor kezdődik, amikor azt ki kellett volna szolgáltatni.

Az elévülési idő kezdete a CMR alapján:
- részleges elveszés, megsérülés vagy kiszolgáltatási késedelem esetében az áru kiszolgáltatásának napja;
- teljes elveszés esetében attól a naptól számított 30. nap, amikor a megállapodás szerinti határidő eltelt, vagy ha a határidőben nem állapodtak meg, attól a naptól számított 60. nap, amikor a fuvarozó az árut fuvarozásra átvette;
- minden más esetben a fuvarozási szerződés megkötését követő 3 havi időtartam eltelte. Nem számít a határidőbe az a nap, amelyen az elévülési idő megkezdődött.
A keresetlevél benyújtása során figyelemmel kell lenni arra, hogy a határidő (függetlenül attól, hogy az elévülési vagy jogvesztő jellegű) anyagi jogi és nem eljárásjogi határidő. Ennek azért van jelentősége, mert az anyagi jogi határidőre és az eljárásjogi határidőre más-más szabályok vonatkoznak.
Az anyagi jogi határidő számítására a Ptké. 3-4. §-a az irányadó. Ennek értelmében a határidő elmulasztásának vagy a késedelemnek a jogkövetkezményei a határidő utolsó napjának elteltével állnak be azzal, hogy ha a határidő utolsó napja munkaszüneti nap, a határidő a következő munkanapon jár le. A bírósághoz intézett beadványok előterjesztésére megállapított határidő azonban már a hivatali idő végével lejár [Pp. 103. § (5)]. Ebből következően ha anyagi jogi szabály szerint kell a határidőket számítani, a keresetlevélnek a határidő utolsó napján a munkaidő végéig a bírósághoz meg kell érkeznie. Az anyai jogi határidőre a Pp. 105. § (4) bekezdésének szabálya nem alkalmazható, ezért a keresetindítás anyagi jogi határidejét a fél elmulasztja akkor is, ha a keresetlevelet a határidő utolsó napján ajánlott küldeményként postára adja.
Az egyes szabályzatok, illetőleg nemzetközi egyezmények speciális szabályokat tartalmaznak arra, hogy bizonyos igényeket milyen határidőn belül lehet érvényesíteni, egyes igényérvényesítési módokhoz pedig a jogvesztés terhét fűzik. Így például:
- a nemzetközi légifuvarozásra vonatkozóan a Varsói Egyezmény 26. Cikke szerint késedelem esetében is óvást kell a fuvaroztatónak előterjesztenie legkésőbb 21 napon belül. A 26. Cikk (4) bekezdése alapján a megállapított határidőkön belül tett óvás hiányában a fuvarozó ellen indított minden keresetet vissza kell utasítani, kivéve a fuvarozótól eredő megtévesztés esetét. Amennyiben a fuvaroztató 21 napon belül óvással nem élt, a fuvaroztató nem hivatkozhat arra, hogy a kártérítési keresetet a két éves jogvesztő határidő betartásával nyújtotta be.
- a tengeri fuvarozásról szóló Brüsszeli Egyezmény 3. Cikk (6) bekezdése kimondja, hogy a fuvarozó és a hajó a veszteségért és a kárért való felelősség alól mindenesetre mentesül, ha nem indítottak keresetet az áruk kiszolgáltatásának évében vagy attól a naptól számított egy év alatt, amikor az árukat ki kellett volna szolgáltatni. E határidő elévülési jellegű, amit az egyezményt kihirdető törvény indokolása is tartalmaz.
A Ptk. az igényérvényesítés módjára vonatkozóan szabályokat nem tartalmaz, a szabályzatok azonban tartalmaznak erre vonatkozó rendelkezéseket. Például az egyes egyezmények a fuvaroztatónak a fuvarozóhoz intézett igényérvényesítését felszólamlásnak nevezik [például az 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 60. Cikke, a CMR, az 1999. május 1. előtt kötött szerződésekre irányadó 22/1965. (XI. 14.) Korm. rendelet és a belföldi vasúti árufuvarozásra vonatkozó 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet].
Az egyes szabályzatok [például az 1999. május 1. előtt kötött szerződésekre irányadó 22/1965. (XI. 14.) Korm. rendelet, 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet] előzetes eljárás lefolytatását írják elő, s kimondják azt is, hogy mindaddig, amíg az eljárás lefolytatására előírt határidő eredménytelenül nem telik el, illetve amíg a fuvarozó a felszólamlást egészben vagy részben el nem utasítja, a fuvaroztató az igényét bíróság előtt nem érvényesítheti. Amennyiben a keresetlevelet mégis benyújtja, a bíróság azt idézés kibocsátása nélkül elutasítja, vagy a pert megszünteti [Pp. 130. § (1) f), Pp. 157. § a)].

(4) Ha a fuvarozási szerződésből eredő igény érvényesítése előzetes eljárás lefolytatásától függ, az eljárást megindító felszólítás az elévülést nem szakítja meg, de az eljárás időtartama az elévülési időbe nem számítható be.

Amennyiben a fuvarozási szerződésből eredő igény érvényesítése előzetes eljárás lefolytatásától függ, a felszólítás az elévülést nem szakítja meg, de annak időtartama alatt az elévülés nyugszik. Valamennyi belföldi fuvarozási ágra előzetes eljárás lefolytatását írják elő a szabályzatok. Ez alól kizárólag a belföldi közúti árufuvarozás esetében az az eset kivétel, ha a fuvarozó magánszemély [2/1981. (I. 31.) MT rendelet 14. § (1)].
Az előzetes eljárás lefolytatására vonatkozó szabályok:
- 2/1981. (I. 31.) MT rendelet 14. § (1)-(2);
- 1/1957. (IV. 20.) KpM rendelet 59. és 60. Cikk;
- a belföldi árufuvarozásra vonatkozóan a 153/1996. (X. 15.) Korm. rendelet 37. §, amely a vasúttársaságot felhatalmazza, hogy kiegészítő feltételekben határozza meg, hogy az igényérvényesítést mely esetben köti

előzetes eljáráshoz. A belföldi vasúti árufuvarozással kapcsolatos igény a jogosult választása szerint választottbíróság előtt is érvényesíthető.
Ha a közúti árutovábbítási szerződésből eredő igény érvényesítése előzetes eljárás lefolytatásától függ, az igény a bíróság előtt csak abban az esetben érvényesíthető, ha az érdekelt fél előzetesen írásban peren kívüli egyeztetést kezdeményezett és az nem vezetett eredményre vagy a másik fél a peren kívüli egyeztetést kezdeményező írásos felhívásra 60 napon belül nem válaszolt. Az előzetes eljárás időtartama azonban az elévülési időbe akkor sem számítható be, ha az a 60 napot meghaladja (BH1993. 634.).
A felszólamlás elutasítását követően megismételt felszólamlásoknak már nincs az elévülés nyugvását (szüneteltetését) előidéző joghatálya (BH1980. 298.).
A feladónak a felszólamlást megelőző tudakozódása, sürgetése, illetőleg az inkasszó benyújtása a fuvarozási szerződés megszegéséből eredő igény elévülését nem szakítja meg (BH1980. 103.).
Peren kívüli felszólamlásban érvényesített követelésre vonatkozóan a gépkocsi-fuvarozó elismerő nyilatkozata a fuvardíj visszafizetésére irányuló igény elévülését félbeszakítja még akkor is, ha az elismerő nyilatkozatát később visszavonja (BH1977. 505.).
BH1997. 197. *A Varsói Légifuvarozási Egyezményben a késedelmes fuvarozás következtében felmerülő károk érvényesítésére meghatározott ún. óvási határidő jogvesztő határidőnek minősül [Varsói Légifuvarozási Egyezmény 18. cikk, 19. cikk, 26. cikk, Ptk. 504. § (1) bek.].*
BH1995. 653. *A CMR hatálya alá tartozó fuvarozás esetén a tengelytúlterhelés miatti bírság áthárításánál irányadó elévülési szempontok [Ptk. 504. § (3) bek., 1971. évi 3. tvr.-tel kihirdetett Nemzetközi Közúti Árufuvarozási Szerződés (CMR) 32. cikke].*
BH1994. 684. *A fuvarozóval szemben a küldemény hiányos volta miatt előterjesztett kereset megalapozatlan, ha a hiány - jellegénél fogva - az átvételkor felismerhető lett volna, de a fuvarozótól a küldeményt kifogás nélkül vették át [Ptk. 504. § (1) bek.].*
BH1993. 634. *Ha a közúti árutovábbítási szerződésből eredő igény érvényesítése előzetes eljárás lefolytatásától függ, az igény a bíróság előtt csak abban az esetben érvényesíthető, ha az érdekelt fél előzetesen írásban peren kívüli egyeztetést kezdeményezett, és az nem vezetett eredményre, vagy a másik fél a peren kívüli egyeztetést kezdeményező írásos felhívásra 60 napon belül nem válaszolt. Az előzetes eljárás időtartama azonban az elévülési időbe akkor sem számítható be, ha az a 60 napot meghaladja [Ptk. 504. § (4) bek., 2/1981. (I. 31.) MT r. 4. §, 14. § (1) bek.].*
BH1992. 336. *A feladó a fuvarozással kapcsolatban felmerült kocsiálláspénz visszafizetésére irányuló követelését a fuvarozóval szemben akkor is érvényesítheti, ha a küldeményben keletkezett károk megtérítésére vonatkozó követelés jogvesztés miatt nem érvényesíthető [Ptk. 504. § (1) bek., 3/1960. (V. 13.) KPM r. mell. (VÁSZ) 63. cikk 1. §].*
BH1985. 360. *I. Ha a vasúti fuvarozó szállítmányozói tevékenységet végez, az ezzel kapcsolatos kár megtérítése iránt benyújtott peren kívüli felszólamlás az elévülést megszakító írásbeli felszólításnak minősül [Ptk. 327. § (1) bek., 504. § (4) bek.].*
BH1980. 298. *Felszólamlás elutasítása esetén a későbbiekben megismételt felszólamlásoknak már nincs az elévülés nyugvását (szüneteltetését) előidéző joghatálya [114058/1966. I/8. ÉSZ (KK 25.) Díjszabási Hirdetménnyel közzétett Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról szóló megállapodás (SZMGSZ) 28. cikk 2. §, 30. cikk 3. §, Ptk. 504. § (4) bek.].*
BH1980. 221. *Az a megállapodás, hogy a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés tárgyát a megrendelő telepén kell átadni, és ehhez a termelőnek a fuvarozás is kötelezettsége, a termékértékesítési szerződés része és nem tekinthető külön fuvarozási szerződésnek [54/1967. (XII. 17.) Korm. sz. r. 10. §*, Ptk. 324. § (1) bek., 504. § (3) bek.].*
BH1980. 103. *A feladónak a felszólamlást megelőző tudakozódása, sürgetése, illetőleg az inkasszó benyújtása a fuvarozási szerződés megszegéséből eredő igény elévülését nem szakítja meg [26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r. mellékleteként közzétett Gépkocsi Fuvarozási Szabályzat (GFSZ) 70. § (6) bek., 71. § (2) bek., Ptk. 504. § (4) bek.].*
BH1979. 429. *Gazdálkodó szervezetek egymás ellen fuvarozási szerződés alapján támasztható kártérítési kötelezettsége abban az esetben is a kár bekövetkezésétől számított egy év alatt évül el, ha a kárt valamelyikük dolgozójának bűncselekménye okozta [Ptk. 326. § (2) bek., 360. § (4) bek., 504. § (3) - (4) bek., 26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r. mellékleteként közzétett Gépjármű Fuvarozási Szabályzat (GESZ) 71. § (3) bek.].*
BH1979. 248. *A küldemény átvételével megbízott szállítmányozó nem felel a vele szerződéses kapcsolatban nem álló külföldi szállítmányozó magatartásáért [114058/1966. I. /8. E(KK 25.) sz. hirdetménnyel közzétett Megállapodás a Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról (SZMGSZ) 17., 18., 22. cikk 2. § 3. pont, Ptk. 504. § (2) bek., 516. § (2) bek., 521. § (1) bek.].*

BH1978. 171. *A szállítmányozóhoz intézett, fizetésre irányuló felszólítás a kártérítési igény elévülésének nem a szünetelését idézi elő, hanem azt megszakítja [Ptk. 327. § (1) bek., 504. § (4) bek., 514. § (1) bek., 520. § (1) és (2) bek.].*

BH1977. 505. *Perenkívüli felszólamlásban érvényesített követelésre vonatkozóan a gépkocsifuvarozó elismerő nyilatkozata a fuvardíj visszafizetésére irányuló igény elévülését félbeszakítja még abban az esetben is, ha az elismerő nyilatkozatát később visszavonja [26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r. mellékleteként közzétett Gépkocsi Fuvarozási Szabályzat (GFSZ) 70. § (1), (2), (6) bek., 71. § (1)-(3) bek., Ptk. 329. § (2) bek., 504. § (4) bek.].*

BH1977. 457. *Szállítmányozóval szemben támasztott kártérítési igénynél nem érvényesül a fuvarozóra vonatkozólag a küldemény kiszolgáltatását követő 3 napban megszabott jogvesztő határidő [3/1960. (V. 13.) KPM sz. r.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 46. cikk 3. §-a, Ptk. 501., 504. §, 520. § (1) és (2) bek., 521. § (1) bek.].*

BH1977. 393. *A fuvarozó nem hivatkozhat az igény haladéktalan érvényesítésének elmulasztása miatt bekövetkezett jogvesztésre, ha a szállítmányt szabályszerűen nem adta át [Ptk. 504. § (1) bek.].*

BH1977. 392. *A kiszolgáltatás előtti kárjegyzőkönyv felvétele a küldemény sérülése miatt keletkezett igény érvényesítését jelenti (Ptk. 504. § (1) bek., 10/1966. (II. 14.) Korm. sz. r. 40. § (5) bek., 42. § a) pont.].*

505. § (1) Ha a feladó írásban utasította a fuvarozót arra, hogy a küldeményt a csomagolás hiányossága ellenére vegye át, a csomagolás hiányossága következtében a fuvarozóra vagy más személyre háruló kárt köteles megtéríteni, és viseli a küldeményben keletkezett kárt is. Ha pedig a fuvarozó a csomagolás kívülről észrevehető hiányossága ellenére anélkül vette át a küldeményt, hogy erre a feladó írásban utasította volna, a csomagolás hiányossága következtében a fuvarozóra vagy más személyre háruló kárt, valamint a küldeményben keletkezett kárt fele részben a fuvarozó, fele részben a feladó viseli.

A törvény e rendelkezése a Ptk. 490. § (1)-(2) bekezdésében foglalt kötelezettségek megszegésének kártérítési jogkövetkezményét tartalmazza. A jogkövetkezmény viselése attól függ, hogy a fuvarozó a feladó írásbeli utasítása alapján vagy anélkül továbbítja-e a hiányos csomagolású küldeményt. További feltétel azonban, hogy a fuvarozónak csak akkor van kártérítési felelőssége, ha a csomagolás hiányossága kívülről szemrevételezéssel felismerhető volt.

Amennyiben a feladó írásban utasította a fuvarozót a hiányos csomagolású küldemény továbbítására, az ebből eredő valamennyi kárt (ide értve a saját, a fuvarozónak vagy más személynek ebből eredő kárát is) a feladónak kell viselnie. A hiányos csomagolás miatt például megrongálódhat a fuvarozó fuvareszköze, megsérülhetnek más személyek, illetve megrongálódhatnak mások vagyontárgyai, amelyeket a sérült csomagolású küldeménnyel együtt fuvaroznak. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a károsult harmadik személy az igényét nem a feladóval szemben érvényesítheti, hanem a fuvarozóval szemben, a fuvarozó pedig továbbháríthatja a kárt a feladóra [Ptk. 505. § (2)].

Abban az esetben, ha a fuvarozó anélkül továbbította a küldeményt, hogy erre a feladó írásban utasította volna, a csomagolás hiányossága miatt bekövetkezett kár tekintetében kármegosztásnak van helye a feladó és a fuvarozó között. A kárt azonosan, 50-50%-ban viselik. Itt is irányadó, hogy amennyiben harmadik személy a kárigényét a fuvarozóval szemben érvényesítette, a fuvarozó a kártérítés felét átháríthatja a feladóra.

A bírói gyakorlat a fuvarozásra feladott küldemény továbbítására vonatkozó utasításnak tekinti azt, ha a fuvaroztató a feladás alkalmával elismeri a csomagolás hiányosságát (BH1986. 290.).

(2) Harmadik személyekkel szemben a fuvarozó köteles helytállni, a feladótól azonban a felelősség általános szabályai szerint megtérítést követelhet.

Amennyiben a küldemény hiányos csomagolása miatt harmadik személy kárt szenved (akár úgy, hogy személyi sérülés következik be, akár a vagyonában keletkezik kár) a fuvarozó köteles kielégíteni a károsult kártérítési igényét. A speciális szabályt az indokolja, hogy bár a feladó a szerződésen kívül okozott kár megtérítésére vonatkozó szabályok szerint kártérítési felelősséggel tartozna a harmadik személy irányába, e személytől azonban nem várható el annak kiderítése, hogy a fuvarozás során mely feladó vétkes magatartása miatt következett be a kár. A csomagolás hiányossága miatti kárt azonban, ha a fuvarozónak nincs vétkes közrehatása, végső soron a feladó viseli.

BH1986. 290. *II. A fuvarozásra feladott küldemény továbbítására vonatkozó utasításnak minősül az, ha a fuvaroztató a feladás alkalmával elismeri a csomagolás hiányosságát [Ptk. 505. § (1) bek.].*

Egyéb rendelkezések

506. § (1) Ha a küldeményt az országhatáron túl kell továbbítani, e fejezet rendelkezéseit csak annyiban lehet alkalmazni, amennyiben nemzetközi szerződés vagy egyezmény, illetőleg szabály másképpen nem rendelkezik.

Nemzetközi fuvarozás esetén elsődlegesen a nemzetközi egyezményben, a nemzetközi szerződésben foglalt rendelkezéseket, illetőleg egyéb szabályokat kell alkalmazni. Ha e külön szabályok a Ptk.-ban foglalt szabályoktól eltérnek, a speciális szabályok az irányadók, nem pedig a Ptk. Meg kell jegyezni, hogy a Ptk. rendelkezéseit ezenkívül megelőzhetik az adott fuvarozási ágra vonatkozó belföldi szabályzatok is. E bekezdésben foglalt szabály tehát a jogszabályok alkalmazásának sorrendiségére vonatkozó szabályokat állapít meg.

Az egyes fuvarozási ágakra vonatkozó nemzetközi egyezményeket a fuvarozási szerződésekre vonatkozó általános szabályoknál már ismertettük. Itt röviden utalunk e nemzetközi egyezményekre:

nemzetközi vasúti árufuvarozás: CIM

nemzetközi vasúti poggyászfuvarozás: CIV

nemzetközi közúti árufuvarozás: CMR

nemzetközi légifuvarozási egyezmény: a Varsói Egyezmény

a tengeri hajófuvarozási egyezmény: a Brüsszeli Egyezmény

SZMGSZ - megállapodás a magyar vasúttársaság és a FÁK országainak vasútjai között (nem minősül nemzetközi egyezménynek).

(2) Hajózási, illetőleg légifuvarozási vállalat fuvarozási szerződéseire e fejezet annyiban irányadó, amennyiben jogszabály vagy nemzetközi szerződés, egyezmény, illetőleg szabály eltérően nem rendelkezik.

E körben a Ptk. két fuvarozási ágat emel ki, a hajózást és a légifuvarozást. Meg kell azonban jegyezni, hogy valamennyi fuvarozási ágra vonatkozóan van nemzetközi egyezmény is, illetve belföldi szabályzat is. Ezen túlmenően az egyes fuvarozási ágak tekintetében díjszabások is vannak (kivéve a belföldi közúti árufuvarozást, amely szabadáras tevékenység. Korábban e körben tehergépjármű díjszabás érvényesült, ami ma már nincs hatályban). Minden fuvarozás ágra irányadó a jogszabályok alkalmazási körére vonatkozó rendelkezés, nemcsak a hajózási, illetve légifuvarozási tevékenységre.

(3) Személyek szállításának elvállalására - ha jogszabály kivételt nem tesz - a vállalkozás szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A személyfuvarozás nem tartozik a fuvarozási szerződések körébe. Személyek szállításának elvállalására kisegítő szabályként nem a fuvarozásra, hanem a vállalkozásra vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni, amennyiben jogszabály nem tesz kivételt.

A nemzetközi árufuvarozási szerződésből eredő, valamint 10 millió forintot meghaladó perérték esetén a belföldi árufuvarozási szerződésből eredő perek a megyei bíróság hatáskörébe tartoznak [Pp. 23. § (1) a), d)]. Meghaladóan a fuvarozási szerződésből eredő perekre a helyi bíróság rendelkezik hatáskörrel [Pp. 22. § (1)] pontja alapján. Ez a hatásköri szabály minden jogalanyra, tehát a gazdálkodó szervezetek egymás közötti pereire is irányadó.

BH1986. 159. *Nincs alapja magasabb fuvardíj felszámításának amiatt, hogy a feladó a nemzetközi fuvarlevélen nem az előírt nyelven nevezte meg a küldeményeket, ha egyébként megállapítható, hogy azok melyik díjszabási osztályba tartoznak [Ptk. 205. § (3) bek., 506. §, 114 058/1966. I. 8/E (Kk 25.) sz. hirdetménnyel közzétett megállapodás a Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról (SZMGSZ) 6. cikk 2. §, 12. cikk 1-3. §, KPM által 8100 sz. közzétett Nemzetközi Átmeneti Díjszabás (MTT) I. Rész III. fejezet 7-8. §, IV. Rész 8. § 1. pont].*

BH1982. 482. *Nemzetközi légifuvarozás során külföldi származású küldeményben keletkezett károsodással kapcsolatban a kár összegét nem az un. Varsói Egyezmény, hanem a Légifuvarozók Nemzetközi Szövetségének (IATA) kárbenyújtási egyezménye szerint meghatározott legmagasabb összegek figyelembevételével és külföldi pénznemben kell meghatározni [Ptk. 506. § (2) bek., Nemzetközi Légifuvarozásra vonatkozó, Varsóban 1929. október 12-én aláírt és az 1936. évi XXVII. törvénnyel kihirdetett, valamint az 1955. szeptember 26-án aláírt és az 164. évi 19. sz. tvr.-tel módosított Egyezmény (Varsói Egyezmény) 22. cikk (2) bek. a) pont, (5) bek.].*

BH1979. 321. *Vasúti menetdíj téves megállapítása esetében a többlet, illetőleg a hiány visszafizetése tekintetében nem a Ptk. általános rendelkezései, hanem a különleges jogszabályokban foglalt rendelkezések az irányadóak [Ptk. 506. § (3) bek., 1975. évi 9. sz. tvr-tel kihirdetett CIV 23. cikkének 4. és 5. §-a].*

BH1977. 506. *Hajóbérleti szerződés megszegéséből eredő felelősségre, ún. hajós elismervény kiállítása esetén is, a felek megállapodásának a kötelező jogszabályba nem ütköző rendelkezései irányadók [1/1957. (IV. 20.) KPM sz. r-tel kiadott Hajózási Árufuvarozási Szabályzat (HÁSZ) 2. cikk 1. §, 2. §, a*

hajóselismervényekre vonatkozó s az 1931. évi VI. tv.-nyel kihirdetett Brüsszeli Egyezmény 6. cikk, Ptk. 506. § (2) bek.].

XLII. fejezet

A bizomány

507. § Bizományi szerződés alapján a bizományos díjazás ellenében köteles a megbízó javára a saját nevében adásvételi szerződést kötni.

A szerződés lényeges tartalmi elemei:

A szerződés alanyai a bizományos és a megbízó. Jogszabályi korlátozás híján bármelyik pozícióban bármely jogalany részt vehet. Tipikus esetben a jogviszonynak harmadik alanya is van, mégpedig a bizományossal szerződő harmadik személy, aki azonban közvetlen kapcsolatba a megbízóval nem kerül, figyelemmel arra, hogy a bizományos a harmadik személlyel ugyan a szerződést a megbízó javára, de saját nevében köti meg. Tulajdonképpen két szerződés jön létre, a bizományos mindkét szerződésnek alanya. Előfordulhat az is, hogy a bizományos az adásvételi vagy más szerződést a megbízóval maga köti meg [Ptk. 510. § (1)], ilyenkor harmadik személy nem kerül a jogviszonyba.

A szerződés tárgya újabb szerződés kötése, amely a fuvarozási szerződésen kívül bármilyen szerződés megkötésére irányulhat. A fuvarozási szerződés kötése azért nem lehet a bizományi szerződés tárgya, mert az szállítmányozásnak minősül, amelyet a Ptk. külön nevesít (lásd a Ptk. XLIII. fejezetét).

A törvény a szerződés tárgyaként az adásvételi szerződés kötését szabályozza azzal azonban, hogy bizományi szerződés az a szerződés is, amelynek alapján a bizományos nem adásvételi, hanem más szerződés kötésére vállal kötelezettséget [Ptk. 513. § (1)]. Bérleti bizománynak minősül a fizetővendéglátási szerződés.

A bizományi szerződés létrejöttéhez nem elegendő annak meghatározása, hogy a bizományos milyen típusú újabb szerződést köteles kötni, hanem a megkötendő újabb szerződés lényeges tartalmi elemeiben is meg kell állapodniuk. Amennyiben adásvételi szerződést kell a bizományosnak kötnie, meg kell határozni, hogy eladási vagy vételi bizományról van-e szó, ezenkívül tartalmaznia kell a bizományi szerződésnek a limitárat [Ptk. 508. § (1)-(2)]. Amennyiben nem adásvételi, hanem más típusú szerződést kell kötni, ennek a lényeges tartalmi elemeiben is meg kell állapodni. Ez a következtetés vonható le a Ptk. 508. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezésből is.

Az ellenszolgáltatás a bizományosi díj. A bizományosi díj összegszerű meghatározásának hiánya a szerződést nem teszi érvénytelenné, illetőleg nem jelenti azt, hogy a felek között más szerződéstípus jött volna létre. A bizományos díja ugyanis lehet a limitár és az eladási ár közötti különbözet is (BH1993. 248.). Ez irányadó akkor is, ha a megbízó magánszemély, mert a Ptk. 508. § (1) bekezdésének második mondatát a 73/1992. (XII. 28.) AB határozat megsemmisítette.

A bizományi szerződés mindig visszterhes. Vannak ugyan olyan nézetek, mely szerint a bizomány kivételes esetekben ingyenes is lehet, ezt a Ptk. 201. § (1) bekezdésének rendelkezéséből vezetik le (lásd a Polgári Törvénykönyv magyarázata - HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 1998., 794. oldal illetve a Polgári Törvénykönyv magyarázata, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1981., 2347. oldal). Álláspontunk szerint a bizományi szerződésnek fogalmi eleme a visszterhesség, hiszen amennyiben a szerződésnek ingyenes alakzata van, azt a jogszabály kifejezetten tartalmazza [például a megbízási szerződésnél [Ptk. 474. § (1), 478. § (1)]. A letétnek is lehet ingyenes alakzata, hiszen a Ptk. 462. § (1) bekezdése sem tartalmazza a szerződés fogalmi elemeként a díjazás kikötését. A Ptk. 201. § (1) bekezdését olyan szerződéstípusoknál lehet alkalmazni, ahol a törvény fogalmi elemként a díjazás kikötését nem kívánja meg. Az adásvételi szerződésnél és a vállalkozási szerződésnél - ugyanúgy, mint a bizományi szerződésnél - lényeges tartalmi elem az ellenszolgáltatás kikötése. Ha a felek a megállapodást adásvételi szerződésnek vagy vállalkozási szerződésnek nevezik is, de a kötelezett ingyen vállal kötelezettséget, az adott esetben ajándékozási szerződésnek, nem pedig adásvételi vagy vállalkozási szerződésnek minősülhet.

A bizományi szerződés fő eleme a tevékenység gondos kifejtésére irányul, azonban a szerződés az eredménykötelemre jellemző elemeket is hordoz (például a bizományos főkötelezettsége eredmény létrehozására, a szerződés megkötésére irányul). A felelősségre, a díjazásra és a költségviselésre vonatkozó szabályok is az eredménykötelemre jellemző sajátosságokat hordozzák.

Elhatárolási kérdések:

1. bizomány és a megbízás

A bizomány a megbízás önállóan nevesített alakzata, mögöttes joganyagként a bizományra a megbízás szabályait kell alkalmazni [Ptk. 513. § (2)].
Különbség azonban, hogy a megbízott minden esetben a megbízó nevében, a megbízó képviselőjeként eljárva köti meg a szerződést (ha a szerződéskötés a megbízással együtt jár). A megbízott által kötött szerződés alapján közvetlenül a megbízó lesz jogosított, illetve kötelezetett [Ptk. 219. § (2)]. Bizományi szerződésnél a bizományos a saját nevében köti meg az újabb szerződést, a megbízó nem lesz közvetlenül alanya e szerződésnek, a harmadik személlyel nem kerül jogviszonyba. A két szerződés között különbség az is, hogy a megbízási szerződés tárgya bármely tevékenység lehet, a bizományé azonban csak szerződéskötés. A megbízási szerződés lehet visszterhes és ingyenes is, a bizomány azonban csak visszterhes.
2. A tag és az alkotóközösség között a műalkotásnak az értékesítésre való átadása a felek között bizományi szerződést nem hoz létre. Ha a tag az alapszabályban vállalt tagi kötelezettsége teljesítéseként ad át az alkotóközösségnek műalkotásokat értékesítésre, amelynek fejében az alkotóközösség a részére különböző szolgáltatásokat teljesít (így például előleget fizet, havi tiszteletdíjat folyósít a tag részére a zsűri véleménye alapján), a műalkotás átadása a tagsági viszonyon alapuló szerződéses kötelezettség teljesítése a tag részéről és nem minősül bizományi szerződésnek még akkor sem, ha bizományi szerződési elemeket is magában foglal (BH1993. 31.).
3. A felek között létrejött szerződésnek az a rendelkezése, mely szerint a leszállított áru tulajdonjoga meghatározott időpontig az eladót illeti meg, csak arra utal, hogy az eladó - élve a Ptk. 368. § (1) bekezdésében írt jogával - a tulajdonjogot a szerződés megkötésekor írásban fenntartotta. Ettől az adásvételi szerződés még nem válik bizományi szerződéssé. Ugyanígy abból a tényből, hogy a szerződés alapján a vevő a vételárat nem nyomban fizeti ki, még nem következik, hogy az eladó kölcsönt kívánt volna nyújtani a vevőnek (BH1993. 447.).
Korábban kormányrendelet szabályozta a külkereskedelmi vonatkozású bizományt, míg belkereskedelmi miniszteri rendelet szabályozta a belkereskedelmi bizományt. Ezek a rendeletek már nincsenek hatályban.
A felek a külkereskedelemben többnyire exportbizományi, illetve importbizományi szerződéseket kötnek. A külkereskedelmi vonatkozású bizományi szerződés megkötésénél figyelemmel kell lenni az Egyesült Nemzeteknek az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseiről szóló, Bécsben, az 1980. évi április hó 11. napján kelt Egyezménye kihirdetéséről szóló 1987. évi 20. törvényerejű rendelet előírásaira; az alkalmazandó jog tekintetében pedig a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet 24. §, 25. § g), 29-30. §-ának szabályaira is. Ennek értelmében a bizományi szerződésre azt a jogot kell alkalmazni, amelyet a felek a szerződés megkötésekor vagy később választottak. Jogválasztás hiányában a szerződésre vonatkozó jog annak az államnak a joga, amelyben a szerződés megkötésének időpontjában a bizományosnak a lakóhelye, szokásos tartózkodási helye, illetve a székhelye vagy a telephelye van.
A bizományos a bizományi szerződés megszegéséért köteles helytállni a megbízóval szemben. Különbözik ettől a Ptk. 509. § (2) bekezdésében foglalt azon eset, amely szerint a bizományos a vele szerződő harmadik fél kötelezettségeinek megszegéséért felel a megbízó irányában. A bizományi szerződés megszegéséért nemcsak a bizományos felelős a megbízóval szemben, hanem a megbízó is a bizományossal szemben. Ezekre az esetekre vagy a megbízás szabályait kell alkalmazni a Ptk. 513. § (2) bekezdésében foglalt utaló szabály alapján, vagy pedig a Ptk. kötelmi jogi általános szabályait.
A bizományosnak a bizományi szerződés megszegéséért való felelősségére vonatkozó döntések:
- A bizományos azáltal, hogy nem a megbízás szerint kötötte meg a külkereskedelmi szerződést, a bizományi szerződést megszegte. A szerződésszegés következményeként azt a kárt, amely abból származott, hogy a megbízó részére az általa fizetett előleg és a külföldi személy által bejelentett kár összegének a különbözete nem igényelhető vissza, a bizományos köteles a megbízónak megfizetni (BH1996. 381.).
- Ügyviteli mulasztás állapítható meg a bizományos terhére, ha a harmadik személy téves számlázásáról nem tájékoztatta a megbízót, majd amikor a tévesen kifizetett díjat visszakövetelték, nem érvényesített kamatkövetelést (BH1979. 302.).
- A bizományos vételi bizomány esetén köteles értesíteni a megbízót, hogy az értékbevallás nélkül feladott küldeménynek a fuvarozás során történt elveszése esetén nem lehet a teljes kárt a fuvarozóra áthárítani (BH1975. 482.).
- Ha harmadik személy ellen felszámolási eljárás indul, a bizományos köteles a megbízó követeléseit a felszámolónál haladéktalanul bejelenteni (BH1973. 326.).
- Nincs tájékoztatási kötelezettsége a bizományosnak olyan tényre vonatkozóan, amelyről a megbízónak is tudnia kellett (BH1977. 506.).
A megbízó felelősségével kapcsolatos döntések:

- Eladási bizománynál hibás teljesítés esetén a bizományosnál az adásvételi szerződés felbontása miatt keletkező károkat a megbízó ugyanúgy köteles megtéríteni, mint ahogy mentesíteni köteles a megbízottat a szerződés megszűnésekor a harmadik személyekkel szemben vállalt kötelezettségek alól (BH1977. 276.).
- A megbízót kártérítési felelősség terheli akkor is, amikor a bizományossal szerződő harmadik személy az adásvételi szerződést azért támadta meg, mert a megvett festményt nem az a festő készítette, akit a felek hittek (BH1977. 492.).
- Ha a bizományi szerződés teljesítése senkinek sem felróhatóan hiúsult meg, az ezzel kapcsolatos kiadásait vagy kárát egyik fél sem háríthatja át a másikra (BH1995. 217.).
BH2003. 248. *A bizományossal adásvételi szerződés alapján kapcsolatban álló vevő az adásvételi szerződésből eredő igényeit a megbízóval szemben nem, kizárólag a bizományossal szemben érvényesítheti [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (4) bek., 236. § (1) és (2) bek., 237. § (2) bek., 479. § (3) bek., 507. §, 509. § (1) bek., 513. § (2) bek., Pp. 95. § (2) bek., 121. § (1) bek., 213. § (2) bek.].*
BH1999. 492. *A szeszes italok forgalmazásával vállalkozásszerűen foglalkozó terhelt a fogyasztási adó befizetésével kapcsolatos kötelesség nem teljesítése esetén megvalósítja az adócsalás bűntettét, ha a külföldről kedvező áron történt beszerzés lehetőségét kihasználva importbizományosi szerződés megkötésével szerzi be az árut [Btk. 310. § (1) bek., (4) bek. a) pont, 1989. évi LI. tv. 2. § c) pont, 4. § d) pont, 5. § (4) bek. b) pont, 1990. évi XLVIII. tv., 1990. évi CIV. tv., Ptk. 507. §].*
BH1998. 215. *Nem vagyon elleni bűncselekményt - sikkasztást vagy csalást -, hanem az általános forgalmi adó és a fogyasztási adó elvonásával járó adócsalást valósít meg a terhelt, aki exportbizományosi szerződés megkötésével azzal a megtévesztéssel veszi át a finomszeszt, hogy azt az országból kiszállítja, de azt belföldön visszatartva értékesíti [Btk. 310. § (1) és (3) bek., 317. § (1) bek., 318. § (1) bek., Ptk. 207. § (4) bek., 474. §, 479. § (1) bek., 507. §, 513. § (2) bek.].*
BH1996. 588. *I. Az adásvételi jogügyletet kötő megbízott közvetlen helytállási kötelezettsége attól függ, hogy megbízási vagy bizományosi szerződés alapján járt el [Ptk. 474. § (1) bek., 507. §, 509. § (1) bek.].*
BH1996. 461. *A gépkocsik értékesítésével foglalkozó betéti társaságtól - mint bizományostól - a vételár kifizetésének szándéka nélkül gépkocsit megszerző vádlott által elkövetett csalás sértettje a betéti társaság és nem a gépkocsi tulajdonosa [Btk. 318. §, Be. 55. §, Ptk. 507. §, 509. §].*
BH1996. 381. *Ha az importbizományos a bizományi szerződésben nem közli a megbízójával, hogy a kért pénzügyi fedezet foglalóként funkcionál, a megbízó által előre átutalt pénzösszeg csak előlegként számolható el [Ptk. 243. § (2) bek., 474. § (2) bek., 507. §, 513. § (2) bek.].*
BH1995. 640. *I. A bizományi szerződés teljesítése során felmerült költségek viselésével kapcsolatban indult jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 365. § (1) bek., 507. §, 508. § (3) bek., 511. § (3) bek.].*
BH1995. 217. *I. Egyik félnek sem róható fel a teljesítés meg- hiúsulása, ha a bizományos a szerződés szerint nem volt jogosult meghatározott ár alatti értékesítésre, és az alacsonyabb áron való értékesítéshez a megbízó utóbb sem járult hozzá [Ptk. 312. § (1) bek., 474. § (2) bek., 476. §, 507. §, 513. § (2) bek.].*
BH1995. 91. *Érvénytelen szerződés esetén a szerződéskötés előtt fennállott helyzet visszaállítása során nincs jelentősége annak, hogy a megítélt szolgáltatások a kötelezett által behajthatók-e [Ptk. 237. § (1) bek., 4. § (4) bek., 507. §].*
BH1994. 269. *A bizományi értékesítésre átvett gépkocsi próbaútján bekövetkezett károsodásért a biztosító által szerződésben vállalt kötelezettség terjedelme. A próbaút ismérvei [Ptk. 507. §, 559. § (1)-(2) bek.].*
BH1994. 90. *Ha a szerződés szövegéből a teljesítési határidő fix határidő jellege nem állapítható meg, a szállítási késedelem miatt a megrendelő egyoldalúan elállásra nem, illetőleg csak érdekmúlás igazolása mellett jogosult. A külkereskedő megbízott nem követ el ügyviteli mulasztást azzal, hogy fix teljesítési határidőt a külkereskedelmi szerződésben nem kötött ki, ha a megbízó erre nem utasította [Ptk. 277. § (2) bek., 300. § (1)-(2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 507. §, 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 13. § (1) bek., 23. §, 28. §, 47. § (3) bek., 1968/1988. évi Általános Szállítási Feltételek (ASZF) 7. §, 15. § (1) bek., 87. § (1) bek.].*
BH1993. 447. *A tulajdonjog átmeneti időre való fenntartása, illetőleg a vételárnak - a szerződésben megjelölt - későbbi időben történő megfizetése a szerződés adásvétel jellegét nem változtatja meg; ezek folytán a szerződés nem minősíthető atipikus szerződésnek [Ptk. 365. §, 368. § (1) bek., 507. §, 523. § (1) bek., 300. § (1) bek., 301. § (1) bek., 313. §].*
BH1993. 31. *Művészeti alkotóközösség és tagjai közötti jogviszony minősítése. A tagsági viszony megszűnése utáni elszámolás szempontjai [Ptk. 318. §, 339. § (1) bek. 507. §].*
BH1991. 101. *A szerződésszegésért való felelősség általános szabályainak alkalmazása a szabadalmi licenciaszerződés alapján létrejött jogviszonyokban [1969. évi II. tv. (Szt) 11. § (1) bek., 17. § (1) bek., 1974. évi III. tv. 6. §, Ptk 299. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 507. §.].*

508. § (1) Ha a bizományos a megbízóra kedvezőbb feltételek mellett köti meg az adásvételi szerződést, mint amilyeneket a bizományi szerződésben megállapítottak, az ebből eredő előny a megbízót illeti meg.

A bizományos bár saját nevében jár el, a szerződést a megbízó javára köti. Ebből következően a megbízót illeti meg az az előny, amely abból származik, hogy a bizományi szerződésben megállapítottnál a megbízóra kedvezőbb feltételek mellett köti meg a bizományos az adásvételi szerződést. Az előny többnyire abban jelentkezik, hogy a bizományos a limitárnál magasabb áron ad el, illetve a limitárnál olcsóbban vásárol. Nincs jogszabályi akadálya azonban annak, hogy a felek a bizományi szerződésben megállapodjanak, hogy ez a vagyoni előny a bizományost illeti meg, vagy pedig az elért előnyön a felek az általuk meghatározott mértékben osztoznak.

Korábban e bekezdés második mondata magánszemély megbízó esetén semmissé nyilvánította a feleknek azt a megállapodását, amely szerint az elért előny a bizományost illeti meg. Ezt a szabályt az Alkotmánybíróság a 73/1992. (XII. 28.) AB határozatával megsemmisítette. (Erre figyelemmel a BH1993. 248. jogeset akkor is iránymutató, ha a megbízó magánszemély.)

(2) Ha a bizományos a bizományi szerződésben megállapított áron alul ad el, köteles a megbízónak az árkülönbözetet megtéríteni, kivéve ha bizonyítja, hogy az adásvételi szerződést a megállapított áron megkötni nem lehetett, az eladással a megbízót kártól óvta meg, és a megbízót idejében értesíteni nem tudta.

Ha a szerződés alapján a bizományosnak adásvételi szerződést kell kötnie, a bizományi szerződésben meg kell határozni a limitárat. Amennyiben eladási bizományról van szó, a limitár a legalacsonyabb eladási ár, vételi bizomány esetén pedig a legmagasabb vételár. A bizományosnak minden esetben a megbízó érdekeit szem előtt tartva kell a limitárat figyelembe vennie. A felek együttműködési, tájékoztatási kötelezettségéből és abból, hogy a megbízottnak a megbízó utasításai szerint és a megbízó érdekének megfelelően kell teljesíteni [Ptk. 474. § (2)] következik, hogy ha a bizományos a megállapított áron alul tud eladni vagy a megállapított áron felül tud vásárolni, ki kell kérnie a megbízó utasítását. Előfordulhat azonban, hogy a bizományosnak nincs elég ideje arra, hogy a megbízó utasítását kikérje, mert ezalatt az idő alatt olyan körülmények következhetnek be, amelyek miatt a megbízót a díjkülönbözeten túlmenően további érdeksérelem érné. Ezekre figyelemmel rendelkezik úgy a törvény, hogy a bizományos köteles az árkülönbözetet a megbízónak megfizetni, ha a bizományi szerződésben megállapított áron alul ad el. Az árkülönbözet megfizetése alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy:

1. az adásvételi szerződést - a szerződés megkötését követően bekövetkezett körülményváltozások miatt - a megállapított áron megkötni nem lehetett,

2. az eladással a megbízót kártól óvta meg.

Ilyen eset például, ha a dolog az értékesítés hiányában megromlana avagy a piaci árak esése folytán várható, hogy még alacsonyabb áron lehetne a dolgot értékesíteni, ha a bizományos a megbízó utasítására várna.

3. és a fentiekről a megbízót idejében értesíteni nem tudta.

(3) Ha a bizományos a bizományi szerződésben kikötött feltételektől lényegesen eltér, a megbízó az adásvételi szerződést visszautasíthatja, kivéve ha a bizományos a megállapított árnál drágábban vásárolt, de az értékkülönbözetet megtéríti.

A bizományosnak a bizományi szerződés alapján nemcsak az újabb szerződést kell megkötnie, hanem az újabb szerződés teljesítése érdekében is kötelessége a gondos tevékenység kifejtése. Az újabb szerződés megkötése és a teljesítés során úgy kell eljárnia, hogy betartsa a bizományi szerződésben foglaltakat. A törvény feljogosítja a megbízót az adásvételi szerződés visszautasítására abban az esetben, ha a bizományos a bizományi szerződésben kikötött feltételektől lényegesen eltért. Ez a jog a megbízót csak akkor illeti meg, ha ténylegesen lényeges eltérés van a teljesítés, illetve a szerződésben kikötött feltételek között. Lényegtelen eltérés nem ad alapot a megbízó számára az adásvételi szerződés visszautasítására. A megbízó akkor sem utasíthatja vissza az adásvételi szerződést, ha a bizományos a vételi bizománynál a limitár és a vételár közötti különbözetet a megbízónak megtéríti, ez esetben ugyanis a megbízót nem éri semmilyen hátrány.

A bíróságnak körültekintéssel kell eljárni annak vizsgálatánál, hogy a megbízó alappal élhet-e a visszautasítási jogával (BH1995. 640.).

BH1997. 325. *II. Nem valósítja meg a sikkasztást, aki a bizományosi szerződésben írtnál alacsonyabb vételárért értékesíti az eladásra átvett árut [Btk. 317. § (1) bek., Ptk. 508. §]. III. A súlyos testi sértés bűntettének kísérlete a 8 napot meg nem haladó gyógytartamú sérülés okozása esetén akkor állapítható meg, ha az elkövetési magatartás általában és szükségszerűen maga után vonja az ennél hosszabb gyógytartamú sérülés bekövetkezését; nem állapítható meg viszont a bűntett kísérlete, ha a súlyosabb eredmény csak esetlegesen és ritkán következhetett volna be [Btk. 16. §, 170. § (1) és (2) bek.].*

BH1995. 640. *I. A bizományi szerződés teljesítése során felmerült költségek viselésével kapcsolatban indult jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 365. § (1) bek., 507. §, 508. § (3) bek., 511. § (3) bek.].*

BH1993. 248. *A "szindikátusi szerződésnek" nevezett, valójában bizományi szerződésben a gazdálkodó szervezeteknek minősülő felek a bizományosi díjat a limitár és az eladási ár különbözeteként is meghatározhatják [Ptk. 508. § (1) bek.].*

BH1993. 186. *Az egyéni vállalkozó a folyamatosan gyakorolt üzletszerű gazdasági tevékenysége körében a gazdálkodó szervezetekkel azonos elbírálás alá esik, ezért nem semmis - az egyéni vállalkozó megbízó és a gazdálkodó szervezet külkereskedelmi vállalat között létrejött - olyan szerződés, amely szerint a kedvezőbb feltételekkel megkötött külkereskedelmi szerződés révén elért előnyön osztoznak [Ptk. 200. § (2) bek., 508. § (1) bek., 685. § c) pont, 1990. évi V. tv. 15. §, 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 1. § (1) bek.].*

509. § (1) A bizományi szerződés alapján kötött adásvételi szerződés a bizományossal szerződő féllel szemben a bizományost jogosítja és kötelezi.

A törvényi szabály összhangban van a Ptk. 507. §-ában megfogalmazottakkal, azaz a második szerződés alapján a bizományos kerül közvetlen jogviszonyba a harmadik személlyel és közvetlenül ő válik jogosítottá és kötelezetté. A bizományos követelheti tehát a harmadik személytől a szerződésszerű teljesítést, ugyanakkor a harmadik személlyel szemben felelős azért, hogy a megbízó is eleget tegyen a bizományi szerződésben vállalt kötelezettségeinek.

E rendelkezés alapján lehet elhatárolni a bizományt a megbízástól, illetve a képviselettől. A képviselő cselekménye által ugyanis a képviselt válik jogosítottá, illetve kötelezetté [Ptk. 219. § (1)]. A bizományi szerződés alapján megkötött szerződésnek azonban a megbízó nem válik közvetlenül alanyává, így a megbízó és a harmadik személy egymással szemben semmilyen igényt nem támaszthat és egymással szemben pert sem indíthatnak (nincs aktív vagy passzív perbeli legitimációjuk). Ha a megbízó és a harmadik személy között mégis per indul, a bíróságnak a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítania [Pp. 130. § (1) g)].

Bár a törvény a bizományi szerződés alapján kötött adásvételi szerződésről tesz említést, a Ptk. 513. § (1) bekezdésében foglaltak alapján e rendelkezés a bizományi szerződés alapján kötött más típusú szerződésekre is irányadó.

(2) A bizományos a megbízónak felelősséggel tartozik mindazoknak a kötelezettségeknek a teljesítéséért, amelyek a vele szerződő felet a szerződés folytán terhelik.

E szabály rendezi a bizományosnak a megbízóval szembeni helytállási kötelezettségét arra az esetre, ha a vele szerződő harmadik személy a kötelezettségeit megszegi (ún. del credere felelősség). A rendelkezés a készfizető kezesség önállósult formájának is tekinthető, amelynek alapján a bizományos köteles helytállni a megbízóval szemben a harmadik fél szerződésszegéséért. A megbízó tehát a bizományossal szemben érvényesítheti közvetlenül az igényét akkor, ha a bizományossal szerződő fél valamely kötelezettségének nem tesz eleget és a harmadik személlyel szemben közvetlenül nem léphet fel.

A bizományosnak megfelelő körültekintéssel kell kiválasztania a szerződő felet, mert annak szerződésszegéséért a megbízója irányában felelősséggel tartozik. E felelősségét csak a Ptk. 314. §-ának (2) bekezdése szerinti törvényes feltételek esetén korlátozhatja, melyre nézve a feleknek a szerződésben meg kell állapodniuk (BH1994. 152.).

A külkereskedelmi célú bizományi szerződés esetén is irányadó e törvényi rendelkezés, nincs azonban jogi akadálya annak, hogy a felek a bizományos felelősségének terjedelmét ettől eltérően határozzák meg. Amennyiben a felek a bizományos felelősségét saját, ún. ügyviteli jellegű mulasztására korlátozták, a bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy a bizományos a külkereskedelmi szerződést szakszerűen - adott esetben a Bécsi Vételi Konvenció figyelembevételével - kötötte-e meg (BH1994. 266. I-II.).

Nincs speciális szabály arra vonatkozóan, hogy a megbízó a vételi bizomány esetén mikor szerez a dolgon tulajdonjogot - aminek jelentősége lehet a kárveszély viselés szempontjából. Eltérő rendelkezés hiányában a Ptk. 117. § (2) bekezdésében foglaltakat kell irányadónak tekinteni. A jogirodalomban van olyan nézet is, miszerint ez a megoldás ellentétesnek tűnik a Ptk. 509. § (3) bekezdésének a megbízó érdekeit védő rendelkezéseivel (A Polgári Törvénykönyv magyarázata - HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 1998., 794/6. oldal). Abban az esetben azonban, ha a megbízó a dolgon tulajdonjogot szerez már abban a pillanatban, amikor a bizományos birtokába kerül a dolog, eltűnik a bizományos kárveszély viselése (lásd ugyanott az 1356. oldal). Ebben a kérdésben nincs közzétett jogeset.

(3) A bizományos hitelezői nem támaszthatnak igényt

a) a bizományossal szerződő féllel szemben fennálló és a megbízót illető követelésekre;

b) vételi bizomány esetén a bizományos által megvett dolgokra;

c) a bizományoshoz befolyt és elkülönítve tartott vagy kezelt olyan pénzösszegekre, amelyekről megállapítható, hogy a megbízót illetik.

A megbízó érdekeit védi a törvény akkor, amikor pontosan nevesíti, hogy a bizományos hitelezői mely dolgokból (követelésből) nem kereshetnek kielégítést. Ezek a követelések és dolgok a bírósági végrehajtás keretében sem foglalhatók le.

BH2004. 28. *Bizományos felelőssége, ha a végrehajtási lapot nem az ügyben hozott marasztaló határozatnak megfelelően állítja ki [Ptk. 301. § (1) bek., 318. §, 339. § (1) bek., 509. §, 1994. évi LIII. tv. 15. § a) pont].*

BH2003. 248. *A bizományossal adásvételi szerződés alapján kapcsolatban álló vevő az adásvételi szerződésből eredő igényeit a megbízóval szemben nem, kizárólag a bizományossal szemben érvényesítheti [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (4) bek., 236. § (1) és (2) bek., 237. § (2) bek., 479. § (3) bek., 507. §, 509. § (1) bek., 513. § (2) bek., Pp. 95. § (2) bek., 121. § (1) bek., 213. § (2) bek.].*

BH1996. 588. *I. Az adásvételi jogügyletet kötő megbízott közvetlen helytállási kötelezettsége attól függ, hogy megbízási vagy bizományosi szerződés alapján járt el [Ptk. 474. § (1) bek., 507. §, 509. § (1) bek.].*

BH1996. 461. *A gépkocsik értékesítésével foglalkozó betéti társaságtól - mint bizományostól - a vételár kifizetésének szándéka nélkül gépkocsit megszerző vádlott által elkövetett csalás sértettje a betéti társaság és nem a gépkocsi tulajdonosa [Btk. 318. §, Be. 55. §, Ptk. 507. §, 509. §].*

BH1994. 266. *I. A bizományos felelősségére - külkereskedelmi célú bizományi szerződés esetén is - a Ptk. 509. §-ának (2) bekezdése irányadó. Nincsen azonban jogi akadálya annak, hogy a felek a bizományos felelősségének terjedelmét ettől eltérően határozzák meg [Ptk. 200. § (1) bek., 509. § (2) bek.].*

BH1994. 266. *II. Amennyiben a felek a bizományos felelősségét saját ún. ügyviteli jellegű mulasztására korlátozták, a bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy a bizományos a külkereskedelmi szerződést szakszerűen, az adott esetben a Bécsi Vételi Konvenció figyelembevételével kötötte-e meg [az 1987. évi 20. tvr.-tel kihirdetett, az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseiről szóló Bécsi Vételi Konvenció 79. cikk (1)-(2) bek., Ptk. 509. § (2) bek.].*

BH1994. 152. *A bizományi szerződés alapján kötött szállítási szerződés esetén a bizományos - megbízójával szemben - felelős a vele szerződő fél fizetési kötelezettségének teljesítéséért is [Ptk. 509. § (1) és (2) bek.].*

BH1979. 302. *Belföldi bizományos nemcsak adásvételi, hanem egyéb szerződés megkötésére is kötelezettséget vállalhat, és felelőssége a vállalt kötelezettségének megfelelően alakul [Ptk. 509. § (2) bek., 513. §, 475-480. §].*

BH1979. 37. *Egymagában az a körülmény, hogy az alperes a külkereskedelmi bizományost perbehívja, nem teszi lehetővé az ügynek a külkereskedelmi vonatkozású perekre kizárólagosan illetékes Fővárosi Bírósághoz való áttételét [Pp. 54. § (2) bek., 59. § 60. § (1) bek., 149. § (2) bek., 367. § a)pont., 382. § (3) bek., Ptk. 509. § (2) bek.].*

510. § (1) A bizományos az adásvételi szerződést a megbízóval maga is megkötheti.

(2) A bizományos díjigényét nem érinti, ha a szerződést a megbízóval maga köti meg.

A törvény elismeri a bizományos önszerződési jogát, azaz amikor a megbízó és a bizományos között nemcsak bizományi szerződés, hanem adásvételi szerződés is keletkezik. Az önszerződéssel kettős jogviszony jön létre a felek között és ilyen esetben hiányzik a bizományossal szerződő harmadik személy. A bizományost és a megbízót nemcsak a bizományi szerződésből folyó jogok illetik és kötelezettségek terhelik, hanem az adásvételi szerződésből eredő jogok és kötelezettségek is. A bizományos az önszerződés esetén is a tevékenység gondos kifejtésére köteles az adásvételi szerződés létrehozatalánál, ugyanakkor jogosult a bizományi díj érvényesítésére is.

E törvényi szabály diszpozitív jellegű, tehát ettől a felek eltérhetnek és a bizományi szerződésben korlátozhatják vagy ki is zárhatják a bizományos önszerződési jogát.

511. § (1) A bizományosnak díj csak annyiban jár, amennyiben az adásvételi szerződést teljesítették.

A bizományos bizományi díjra csak abban az esetben tarthat igényt, ha az általa kötött újabb szerződés teljesedésbe megy. A törvény e rendelkezéssel is ösztönzi a bizományost arra, hogy az újabb szerződés teljesítése érdekében is gondos tevékenységet fejtsen ki. Amennyiben a harmadik személy a szerződést nem teljesíti, a bizományos díjra nem tarthat igényt; úgyszintén akkor sem, ha az újabb szerződés érvénytelen, mert ebben az esetben is hiányzik a díjfizetés feltétele, a szerződés teljesítése (BH1980. 335.).

Amennyiben a bizományos által megkötött szerződés lehetetlenül, a bizományos bizományi díjra nem tarthat igényt, hiszen a szerződés teljesítés nélkül szűnt meg. Amennyiben azonban a lehetetlenülésért a megbízó felelős, a bizományos kártérítés címén érvényesítheti az elmaradt bizományosi díját [Ptk. 312. § (3), Ptk. 355. § (4)].

Vételi bizomány esetén, amennyiben a dolog alkalmatlan a rendeltetésszerű használatra, a bizományost nem illeti meg a bizományi díj (BH1986. 160.).

Amennyiben vételi bizomány esetén a harmadik személy a szerződést hibásan teljesíti, s emiatt árleszállítást alkalmaznak, a bizományost csökkentett összegű bizományi díj illeti meg (BH1984. 461.).

(2) A díj magában foglalja a bizomány ellátásával rendszerint együttjáró költségeket, kivéve az áru fuvarozásával felmerült kiadásokat.

A szerződés megkötésekor a bizományi díjat úgy kell meghatározni, hogy az fedezetet nyújtson a bizomány ellátásával rendszerint együttjáró költségekre is. A törvény e körből kiemeli a dolog fuvarozásával felmerült kiadásokat. Nem tartoznak e körbe azok a költségek sem, amelyek felmerültével a bizományi szerződés megkötésekor nem lehet előre számolni. Ezek a költségek a Ptk. 511. § (3) bekezdés hatálya alá tartoznak. Az előre kalkulálható költségek lehetnek a dolog kezelésével, megvizsgálásával, értékesítésével vagy beszerzésével kapcsolatos költségek.

Főszabály szerint a bizományos a költségek előlegezésére nem köteles [Ptk. 513. § (2), Ptk. 479. § (1)]. A felek azonban a bizományi szerződésben a költségelőlegezés tekintetében eltérően megállapodhatnak, azaz kiköthetik, hogy a költségeket (vagy azok egy részét) a bizományos előlegezze. Ilyen esetben a bizományi szerződés megszűnésekor kell egymás között elszámolniuk.

(3) A bizományos a díjban benne nem foglalt szükséges és hasznos költségei megtérítését követelheti; a díjban egyébként benne foglalt igazolt költségeit csak akkor követelheti, ha az adásvételi szerződés a megbízó érdekkörében felmerült okból nem ment teljesedésbe.

A bizományi szerződés és az annak alapjául kötött szerződés teljesítésének elősegítésekor a bizományosnál felmerülhetnek olyan kiadások, költségek, amelyekkel előre nem lehetett számolni, tehát a bizományi díjba nem lehetett beépíteni. Ilyen költségek lehetnek a dolog fenntartásával kapcsolatban utólag felmerült ráfordítások, de ilyen többletköltség például a forintleértékelésből származó árkülönbözetet is (BH1995. 640.).

A bizományos csak a szükséges és hasznos költségeinek a megtérítésére tarthat igényt. A szükségtelen, illetve haszontalan költségek nem szolgálják a megbízó érdekét, tehát ezek megtérítését a bizományos nem követelheti.

A bizományi szerződés alapján kötött második szerződés teljesítése esetén tehát a bizományost megilleti a bizományi díj, az abba beépített költség és az utólag felmerült szükséges, illetve hasznos költség.

Ha a szerződés nem megy teljesedésbe a bizományos nem tarthat igényt a bizományi díjra, a díjban foglalt igazolt költségeire pedig csak akkor tarthat igényt, ha a teljesítés a megbízó érdekkörében felmerült okból nem történt meg. Az utólag felmerült szükséges és hasznos költségeket a bizományos minden esetben követelheti, tehát a teljesítés bármely okból való elmaradása esetén is.

BH1999. 221. *Importbizományi szerződés esetén - a felek eltérő megállapodásának hiányában - a bizomány ellátásával rendszerint együttjáró költségek, így az ügylet létrehozásával és bonyolításával kapcsolatos költségek (pl. a bankköltségek) a bizományost terhelik [Ptk. 479. § (3) bek., 511. § (2) bek., 513. § (2) bek.].*

BH1995. 640. *I. A bizományi szerződés teljesítése során felmerült költségek viselésével kapcsolatban indult jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 365. § (1) bek., 507. §, 508. § (3) bek., 511. § (3) bek.].*

BH1986. 115. *A bizományi szerződés utján beszerzett gép üzembehelyezéséhez szükséges munkavédelmi vizsgálatnak a bizományosnál felmerült költségei a bizományi díjon belül a megbízót terhelik [Ptk. 511. §, 1/1982. (I. 1.) Ip. M. sz. r. 20. § (6) bek.].*

BH1980. 335. *Ha a bizományos által kötött adásvételi szerződés a bizományi szerződésben az értékesítésre megállapított határidő eltelte után érvénytelenné válik, a bizományi szerződés anélkül szűnik meg, hogy a bizományos a szerződést teljesítette volna. A bizományi szerződés megszűnése folytán a bizományost díj nem illeti meg;köteles viszont az értékesítésre átvett dolgot a megbízónak visszaadni, a megbízó pedig a vételárat köteles a bizományosnak visszafizetni. Amennyiben a bizományos a dolgot annak értéktelenné válása miatt nem tudja visszaadni, a megbízóval szemben kártérítéssel tartozik. [Ptk. 511. § (1) bek., 513. § (2) bek., 479. § (2) bek., 318. § (1) bek. 339. § (1) bek.].*

512. § (1) Az adásvételi szerződés megkötése előtt a megbízó a szerződést azonnali hatályú felmondással, a bizományos pedig tizenöt napos felmondással megszüntetheti.

A törvény a szerződés megszűnésének esetei közül a szerződés felmondásával kapcsolatban tartalmaz rendelkezéseket. A felmondás egyoldalú jognyilatkozat és a szerződést a jövőre nézve szünteti meg [Ptk. 321. § (1)]. A felmondás lehet azonnali hatályú, illetve rendes felmondás. Azonnali hatályú felmondásnál a szerződés a felmondás közlésével azonnal megszűnik, a rendes felmondás esetén a szerződés a felmondási idő elteltéig fennmarad [Ptk. 321. § (2)].

A megbízó azonnali hatállyal felmondhatja a bizományi szerződést, a bizományos pedig 15 napos felmondási idővel gyakorolhatja a felmondási jogát. A feleket azonban a bizományi szerződés felmondásának a joga csak addig illeti meg, amíg a bizományos az adásvételi vagy más típusú szerződést meg nem köti. A törvény e korlátozó rendelkezése a bizományos érdekeit védi, a rendelkezés hiányában előállhatna az a helyzet, hogy a

megbízó a bizományi szerződést megszünteti, ugyanakkor a bizományost továbbra is terhelné az általa megkötött külön szerződésből eredő valamennyi kötelezettség.

A bizományi szerződés megszűnésére irányadók még a megbízás megszűnésére vonatkozó szabályok (Ptk. 481-483. §) is.

(2) A felmondási jog korlátozása vagy kizárása semmis.

A bizományos és a megbízó a felmondás jogának korlátozásában vagy kizárásban nem állapodhatnak meg, az ezzel ellentétes megállapodáshoz a törvény a semmisség jogkövetkezményét fűzi. A szabály megegyezik a Ptk. 483. § (4) bekezdésének első fordulatával.

A Ptk. 513. § (2) bekezdésében foglalt utaló szabály alapján a Ptk. 483. § (4) bekezdésének második fordulata a bizományi szerződésekre is alkalmazható, tehát nem kizárt, hogy folyamatos bizományi szerződés esetében a felek a felmondás jogának korlátozásában megállapodjanak.

513. § (1) Bizományi szerződés az a szerződés is, amelynek alapján a bizományos nem adásvételi, hanem más szerződés kötésére vállalt kötelezettséget.

A bizományi szerződés alapján megkötendő szerződések közül a törvény az adásvételi bizományt tipizálja, utal azonban arra, hogy ugyanezeket a szabályokat kell alkalmazni akkor is, ha a bizományos más típusú szerződés kötésére vállal kötelezettséget.

Vannak olyan szerződések, amelyeknek bizományi szerződés alapján való megkötése fogalmilag kizárt. Ilyenek például azok a szerződések, amelyeket csak személyesen lehet megkötni, képviselő vagy közvetítő közbeiktatásával nem. Fuvarozási szerződés megkötésének a vállalása nem bizomány, hanem szállítmányozás - attól függetlenül, hogy mögöttes joganyagként a szállítmányozó szerződéseire és más jogcselekményeire a megbízásra és a bizományra vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni (BH1996. 489.).

(2) A bizományra - e fejezet eltérő rendelkezései hiányában - a megbízás szabályait kell alkalmazni.

A törvény rendelkezése szerint mögöttes joganyagként a megbízásra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni a bizományi szerződésre akkor, ha a Ptk. XLII. fejezete eltérő rendelkezéseket nem tartalmaz.

Ha az importbizományos a bizományi szerződésben nem közli a megbízójával, hogy a kért pénzügyi fedezet foglalóként funkcionál, a megbízó által előre átutalt pénzösszeg csak előlegként számolható el (BH1996. 381.) a Ptk. 474. § (2) bekezdésében foglaltakra figyelemmel.

Az egyik félnek sem felróható okból lehetetlenült bizományi szerződés megszűnésének jogkövetkezményeire a Ptk. 479. § (2) bekezdésében foglalt szabályt kell alkalmazni (BH1995. 708.). Egyik félnek sem róható fel a teljesítés meghiúsulása, ha a bizományos a szerződés szerint nem volt jogosult meghatározott ár alatti értékesítésre és az alacsonyabb áron való értékesítéshez a megbízó utóbb sem járult hozzá (BH1995. 217.). Ez utóbbi esetben a bíróság a Ptk. 474. § (2) bekezdését és a Ptk. 476. §-át is alkalmazta a döntésnél.

Ha a bizományos által a megbízó javára kötött adásvételi szerződést annak hibás teljesítése folytán felbontják, a megbízó köteles a bizományost a bizományi szerződés alapján őt terhelő kötelezettségek alól a Ptk. 479. § (3) bekezdése alapján mentesíteni (BH1977. 276.).

BH2003. 248. *A bizományossal adásvételi szerződés alapján kapcsolatban álló vevő az adásvételi szerződésből eredő igényeit a megbízóval szemben nem, kizárólag a bizományossal szemben érvényesítheti [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (4) bek., 236. § (1) és (2) bek., 237. § (2) bek., 479. § (3) bek., 507. §, 509. § (1) bek., 513. § (2) bek., Pp. 95. § (2) bek., 121. § (1) bek., 213. § (2) bek.].*

BH1999. 221. *Importbizományi szerződés esetén - a felek eltérő megállapodásának hiányában - a bizomány ellátásával rendszerint együttjáró költségek, így az ügylet létrehozásával és bonyolításával kapcsolatos költségek (pl. a bankköltségek) a bizományost terhelik [Ptk. 479. § (3) bek., 511. § (2) bek., 513. § (2) bek.].*

BH1998. 215. *Nem vagyon elleni bűncselekményt - sikkasztást vagy csalást -, hanem az általános forgalmi adó és a fogyasztási adó elvonásával járó adócsalást valósít meg a terhelt, aki exportbizományosi szerződés megkötésével azzal a megtévesztéssel veszi át a finomszeszt, hogy azt az országból kiszállítja, de azt belföldön visszatartva értékesíti [Btk. 310. § (1) és (3) bek., 317. § (1) bek., 318. § (1) bek., Ptk. 207. § (4) bek., 474. §, 479. § (1) bek., 507. §, 513. § (2) bek.].*

BH1997. 541. *Ha a bizományi szerződést a megbízó felszámolója jogszabályi felhatalmazás alapján felmondja, ez nem érinti a bizományos által saját nevében, de a megbízó javára a külföldi féllel kötött lízingszerződés fizetési feltételeinek teljesítése érdekében a belföldi pénzintézet által vállalt - feltétlen és visszavonhatatlan - bankgaranciából eredő fizetési kötelezettséget [Ptk. 249. §, 321. § (1)-(2) bek., 483. § (1) bek., 513. § (2) bek, 1991. évi IL. tv. 47. § (1) bek.].*

BH1997. 354. *A bizományi szerződés felmondása nem szünteti meg a bizományos által kötött lízingszerződés teljesítéséért vállalt bankgarancián alapuló helytállási kötelezettséget; ennek a helytállási kötelezettségnek az érvényesítése esetén a bankgaranciát vállaló pénzintézet nem hivatkozhat megalapozottan a bizományosnak a bizományi szerződéssel kapcsolatos esetleges mulasztásaira [Ptk. 249. §, 483. § (1) bek., 513. § (2) bek.].*

BH1996. 489. *A kereskedelmi egységek ún. házhoz szállítási akcióinál a vásárlókhoz történő kifuvarozásra vonatkozó - a kereskedelmi egység és a fuvarozást végző között létrejövő - szerződés szállítmányozási szerződésnek minősül. Ennek felmondására vonatkozó szerződési feltételnél a megbízási szerződés szabályait kell alkalmazni [Ptk. 483. § (1), (3), (4) bek., 513. § (2) bek., 516. § (1) bek., 521. § (3) bek., 2/1981. (I. 31.) MT r. 15. §].*

BH1996. 381. *Ha az importbizományos a bizományi szerződésben nem közli a megbízójával, hogy a kért pénzügyi fedezet foglalóként funkcionál, a megbízó által előre átutalt pénzösszeg csak előlegként számolható el [Ptk. 243. § (2) bek., 474. § (2) bek., 507. §, 513. § (2) bek.].*

BH1995. 708. *Az egyik félnek sem felróható okból lehetetlenült bizományi szerződés megszűnésének jogkövetkezménye [Ptk. 312. § (1) bek., 479. § (2) bek., 513. § (2) bek.].*

BH1995. 357. *Importbizományi szerződés esetén az általános forgalmiadó-fizetési kötelezettség alanya ugyan végső fokon a megbízó, de ha a polgári jogi jogviszonyokra irányadó elévülési időn belül a bizományos az általa kifizetett adó összegét a megbízójával szemben nem érvényesíti, a követelése elévül. Az elévült követelés kifizetésének megtagadása nem jogellenes magatartás, ezért az áfa-követelés kártérítési igényként sem érvényesíthető [1987. évi V. tv. 4. §, 81/1988. (XII. 12.) MT r., Ptk. 479. § (1), (2) bek., 513. § (2) bek.].*

BH1995. 217. *I. Egyik félnek sem róható fel a teljesítés meg- hiúsulása, ha a bizományos a szerződés szerint nem volt jogosult meghatározott ár alatti értékesítésre, és az alacsonyabb áron való értékesítéshez a megbízó utóbb sem járult hozzá [Ptk. 312. § (1) bek., 474. § (2) bek., 476. §, 507. §, 513. § (2) bek.].*

BH1988. 467. *A bizományosi szerződés a megbízási szerződés nevesített, speciális fajtája. Az e szerződéssel létrejött jogviszonyban eltöltött idő a megbízás alapján rendszeresen és személyesen munkát végzőkre előírt feltételek teljesülése esetén szolgálati időnek számít [Ptk. 513. § (2) bek., 1975. évi II. tv. 54. § f) pont, 56. §, 17/1975. (VI. 14.) Mt. sz. r. 7. § (1) bek., 103. §].*

BH1986. 335. *A gazdálkodó szervezettől elvárható, hogy tájékozódjék minden olyan várható költség felöl, amely az általa forgalomba hozott termék árképzésénél figyelembe jöhet. Ha ezt elmulasztotta, nem hivatkozhat arra, hogy valamely költség felmerültéről csak a termék értékesítése után kapott értesítést, s ebből eredő kárát másra nem háríthatja át [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 477. § (3) bek., 479. § (3) bek., 513. § (2) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 25. § (1) bek., 47. § (3) bek.].*

BH1985. 74. *Magánszemély megbízásából fuvaroztatott küldemény késedelmes átvétele esetén a fuvarozó csak a magánszemélyekre vonatkozó díjtételek szerinti fekbért számíthatja fel a címzett szállítmányozó gazdálkodó szervezettel szemben [Ptk. 513. § (2) bek., 521. § (3) bek.].*

BH1980. 335. *Ha a bizományos által kötött adásvételi szerződés a bizományi szerződésben az értékesítésre megállapított határidő eltelte után érvénytelenné válik, a bizományi szerződés anélkül szűnik meg, hogy a bizományos a szerződést teljesítette volna. A bizományi szerződés megszűnése folytán a bizományost díj nem illeti meg;köteles viszont az értékesítésre átvett dolgot a megbízónak visszaadni, a megbízó pedig a vételárat köteles a bizományosnak visszafizetni. Amennyiben a bizományos a dolgot annak értéktelenné válása miatt nem tudja visszaadni, a megbízóval szemben kártérítéssel tartozik. [Ptk. 511. § (1) bek., 513. § (2) bek., 479. § (2) bek., 318. § (1) bek. 339. § (1) bek.].*

BH1979. 302. *Belföldi bizományos nemcsak adásvételi, hanem egyéb szerződés megkötésére is kötelezettséget vállalhat, és felelőssége a vállalt kötelezettségének megfelelően alakul [Ptk. 509. § (2) bek., 513. §, 475-480. §].*

BH1979. 237. *Ha a felek a használt személygépkocsi eladására kötött megbízási szerződésben határidőt jelöltek meg, és az e határidőn belül megkötött adásvételi szerződést utóbb a bíróság érvénytelenné nyilvánítja, a bizományi szerződés megszűnik anélkül, hogy annak alapján érvényes adásvételi szerződés megkötésére sor került volna. Ebben a helyzetben pedig a felek közötti jogvitát a bizományi szerződés megszűnésére irányadó jogszabályi rendelkezések alapján kell elbírálni [Ptk. 479. § (2) bek., 513. § (2) bek., 237. §, PK 32., Pp. 146. § (3) bek.].*

BH1977. 276. *I. Ha a bizományos által a megbízó javára kötött adásvételi szerződést annak hibás teljesítése folytán felbontják, a megbízó köteles a bizományost a bizományi szerződés alapján őt terhelő kötelezettségek alól mentesíteni [Ptk. 513. § (2) bek., 479. § (3) bek.].*

XLIII. fejezet

A szállítmányozás

514. § (1) Szállítmányozási szerződés alapján a szállítmányozó köteles valamely küldemény továbbításához szükséges fuvarozási és egyéb szerződéseket a saját nevében és megbízója számlájára megkötni, valamint a küldemény továbbításával kapcsolatos egyéb teendőket elvégezni, a megbízó pedig köteles az ezért járó díjat megfizetni.

A szerződés lényeges tartalmi elemei:

- A szerződés alanyai: a megbízó és a szállítmányozó. Mindkét pozícióban bármely jogalany részt vehet, mert jogszabályi korlátozás nem érvényesül.

- A szerződés tárgya: a küldemény továbbításához szükséges fuvarozási és egyéb szerződések megkötése, illetve a küldemény továbbításával kapcsolatos egyéb teendők elvégzése. A szállítmányozó a fuvarozási és egyéb szerződéseket kívülálló harmadik személyekkel a saját nevében, de a megbízója javára, számlájára köti. A fuvarozási szerződésen kívül a küldemény továbbításával kapcsolatos további szerződés lehet újabb szállítmányozási szerződés, ezen kívül szállítmánybiztosítási szerződés kötése is [Ptk. 515. § (3)]. A küldemény továbbításával kapcsolatos teendők lehetnek például a küldemény csomagolása, raktározása, kezelése, berakása, kirakása.

- Az ellenszolgáltatás: a szállítmányozási díj. A szállítmányozás tehát fogalmilag visszterhes, ingyenes alakzata nincs. Amennyiben ingyenes szállítmányozási szerződést kötnek a felek, az ingyenes megbízásnak minősülhet [Ptk. 474. § (1), Ptk. 478. § (1)]. Előfordulhat, hogy a szállítmányozó a vele szerződő harmadik személytől is díjazásban részesül, ez az ún. refakcia [Ptk. 518. § (2)]. Ez a jutalék a szállítmányozót illeti, azonban a felek megállapodhatnak oly módon, hogy a refakcia vagy annak egy része csökkenti a szállítmányozói díjat, tehát a szállítmányozó kedvezményben részesíti a megbízót. E szerződéstípusnál tehát a szállítmányozó mindkét féltől kaphat anyagi juttatást.

A szállítmányozásra vonatkozó főszabály szerint a megbízó nem kerül közvetlen jogviszonyba a harmadik személlyel, illetve a szállítmányozó közreműködőivel. Speciális szabályok azonban több vonatkozásban is érvényesülnek, például, ha a szállítmányozó az alszállítmányozót a megbízó utasítására veszi igénybe [Ptk. 516. § (2)], vagy amikor a megbízó a fuvarozóval szemben az igényét maga is érvényesítheti [Ptk. 517. § (2)].

A szállítmányozásnak különleges, ún. atipikus esetei is vannak, amelyeket a törvény külön szabályoz. Így: ha a szállítmányozó a megbízója nevében köti meg a küldemény továbbításához szükséges szerződést, illetve ha a szállítmányozó a küldemény átvételére kap megbízást [Ptk. 521. § (1)].

A szállítmányozásra nem csupán a Ptk. XLIII. fejezetében előírt szabályokat kell alkalmazni, hanem mögöttes joganyagként a bizományra, illetve a megbízásra, avagy a fuvarozásra vonatkozó szabályokat [Ptk. 521. § (3)]. Amennyiben az adott kérdést így sem lehet eldönteni, a kötelmi jogi általános szabályai, illetve az általános polgári jogi alapelvek figyelembevételével kell a vitás kérdést elbírálni. Természetesen a szállítmányozásnál is irányadó, hogy elsődlegesen a felek megállapodásában foglalt feltételek figyelembevételével kell a vitát rendezni.

A szállítmányozást a jogirodalom fuvarozási bizománynak is nevezi. Megkülönböztetjük a nemzetközi szállítmányozást és a belföldi szállítmányozást. A nemzetközi szállítmányozásra alkalmazni kell a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet 24. §-át, 25. § i) pontját, valamint 29-30. §-át. Elsősorban a felek határozzák meg a szerződésben vagy azt követően, hogy mely állam joga az irányadó. Ennek hiányában a szerződésekre vonatkozó jog annak az államnak a joga, amelyben a szerződés megkötésének időpontjában fuvarozási és szállítmányozási szerződésnél a fuvarozónak, illetve szállítmányozónak lakóhelye, szokásos tartózkodási helye, illetve a székhelye vagy telephelye van.

Annak, hogy nemzetközi vagy belföldi szállítmányozásról van-e szó, jelentősége van abból a szempontból is, hogy a felek közötti vita eldöntése melyik bíróság hatáskörébe tartozik. A nemzetközi szállítmányozási szerződéssel kapcsolatos per lefolytatására a megyei bíróságnak van hatásköre. A belföldi szállítmányozási szerződésből eredő viták eldöntése a helyi bíróság hatáskörébe tartozik akkor, ha a követelés a 10 millió forintot nem haladja meg, míg a 10 millió forintot meghaladó pertárgy értékű per a megyei bíróság hatáskörébe tartozik [Pp. 23. § (1) a), d), Pp. 22. § (1)].

Elhatárolási kérdések:

1. A bizománytól való elhatárolás:

Bizomány esetén a bizományos a fuvarozási szerződésen kívül eső más szerződések megkötésére vállal kötelezettséget. Ha a kötelezett küldemény továbbításához szükséges fuvarozási és egyéb szerződések megkötését vállalja, az szállítmányozásnak minősül (fuvarozási bizomány), tehát a szállítmányozás a bizomány önállóan nevesített alakzata.

Arról már volt szó az ellenszolgáltatásnál, hogy ha a szállítmányozó ingyenesen vállal kötelezettségeket a szerződésben, az a megbízás ingyenes alakzatának, nem pedig szállítmányozásnak minősül.

2. A fuvarozási szerződéstől elhatárolás:

Az elhatárolás a szállítmányozás tipikus esetében nem okoz gondot. Ha a szállítmányozónak nincs fuvareszköze (tehát az önszerződés kizárt), a küldemény fuvarozására harmadik személlyel, a fuvarozóval köt szerződést és ezen túlmenően egyéb kötelezettségek teljesítését is vállalja, nem vitásan szállítmányozásról és nem fuvarozásról van szó. Elhatárolási szempontok találhatók a BH1997. 595. jogesetben.

Nehezebb az elhatárolás akkor, amikor a szállítmányozó fuvareszközzel rendelkezik, így a fuvarozást maga látja el - amire a Ptk. 516. § (1) bekezdése lehetőséget ad. Ilyen esetben a két szerződéstípust egymástól az határolja el, hogy a fuvarozó a küldemény rendeltetési helyre való továbbítására és a kiszolgáltatásra köteles, a szállítmányozó azonban ezenkívül egyéb szerződések megkötését és a küldemény továbbításával kapcsolatos más tevékenységek ellátását is vállalhatja.

Ha a megrendelő akár magánfuvarozót bíz meg a tulajdonát képező áru harmadik személytől való átvételével és fuvarozásával, a fuvarozó szállítmányozóként jár el (BH1992. 536.).

Az árunak a fuvarozótól történő átvétele, annak megadott címekre való továbbítása, valamint az átvétel és az újrafeladás közötti időben az áru tárolása, kezelése, megóvása mind szállítmányozói tevékenység, e tevékenységgel kapcsolatos felelősségre a Ptk. speciális szabályai az irányadók (BH1990. 111.).

Ha a fuvarozó a Ptk. 514. § (1) bekezdése, illetve a Ptk. 521. § (1) bekezdése szerinti kritériumoknak megfelelő tevékenységek elvégzését vállalja, bár fuvarozó módjára, azonban nem fuvarozóként, hanem szállítmányozóként jár el. Ezekben az esetekben mögöttes joganyagként az egyes fuvarozási ágak szerinti szabályzatban foglalt rendelkezések nem alkalmazhatók, hanem a kérdést a szállítmányozásra, bizományra, megbízásra, fuvarozásra vonatkozó Ptk.-beli szabályok alapján kell eldönteni. Kivétel ez alól az az eset, amikor a szállítmányozó elmulasztja a fuvarozóval szemben az igény érvényesítését és ebből a megbízónak kára származik. Ilyenkor mögöttes joganyagként az egyes fuvarozási szabályzatok alkalmazása is szóba jön (BH1987. 252.).

(2) A szerződés a megbízás elfogadásával jön létre.

A szállítmányozási szerződés akkor jön létre, ha a megbízó ajánlatát a szállítmányozó elfogadja. Az elfogadó nyilatkozatnak kifejezettnek kell lennie. Az ajánlat tételére, illetve az elfogadó nyilatkozat megtételére a törvény alakszerűséget nem rendel, ebből az következik, hogy a szerződés létrejöhet írásban, szóban és ráutaló magatartással is [Ptk. 216. § (1)]. A szerződési nyilatkozat elmulasztása azonban - az általános szabályoknak megfelelően - automatikusan nem eredményezi a szerződés létrejöttét.

A szállítmányozási szerződés részben tevékenység gondos ellátására irányuló kötelem, részben pedig eredménykötelem, tehát ezeket az elemeket a szerződés vegyesen tartalmazza.

BH2004. 279. *II. A szállítmányozó a közvetett szállítmányozók kiválasztásánál úgy köteles eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható - Ennek során meg kell győződnie arról, hogy azok a szállítmányozási megbízás illetve a fuvarfeladat teljesítésére képesek-e, a kötelezettségeiket szerződésszerűen teljesítő szállítmányozó illetve fuvarozó hírében állnak-e [Ptk. 207. § (1) bekezdés, 488. § (1) bekezdés, 514. § (1) bekezdés, 515. § (1) bekezdés, 520. § (2) bekezdés].*

BH1998. 352. *I. Személyek utaztatása, részükre szálláshely biztosítása stb. nem minősül szállítmányozásnak, ezért az ilyen szerződésekből eredő viták elbírálása nem tartozik megyei bírósági hatáskörbe [Ptk. 514. § (1) bek., 214/1996. (XII. 23.) Korm. r., Pp. 23. § (1) bek. d) pont].*

BH1998. 125. *A szállítmányozó a szállítmányozási díj mellett a megrendelőtől a teljesítéssel összefüggő szükséges és hasznos költségei megtérítését is követelheti [Ptk. 514. § (1) bek., Ptk. 518. § (1) bek.].*

BH1997. 595. *II. A szállítmányozó és a fuvarozó tevékenységének elhatárolási szempontjai [Ptk. 488. § (1) bek., 498. § (1) bek, 514. § (1) bek, 516. § (1) bek, 517. § (1) bek].*

BH1993. 109. *A megbízó felelőssége a szállítmányozási szerződés fennállása alatt a szállítmányozója által raktári beszerzés során átvett termék vételárának megfizetéséért [Ptk. 365. § (1) bek., 514. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 22. §].*

BH1992. 708. *II. A raktári beszerzés jogosultjának felelőssége a szállítmányozója által az áru átvétele során tanúsított magatartásáért [Ptk. 315. §, 514. § (1) bek., 2/1981. (I. 31.) MT r. 15. §].*

BH1992. 536. *Ha a megrendelő akár magánfuvarozót bíz is meg a tulajdonát képező áru harmadik (jogi) személytől való átvételével és fuvarozásával, a fuvarozó szállítmányozóként jár el és mint szállítmányozó - külön felhívás nélkül is - köteles az áru mennyiségi átvételekor annak látható hibáit megállapítani és az átadóval elismertetni [Ptk. 242. §, 315. §, 490. § (2) bek., 514. § (1) bek., 516. § (1) bek., 520. § (1) bek., 2/1981. (I. 31.) MT r. 15. §].*

BH1990. 111. *I. Az árunak a fuvarozótól történő átvétele, annak megadott címekre való továbbítása, valamint az átvétel és az újra feladás közötti időben az áru tárolása, kezelése, megóvása mind szállítmányozói tevékenység, e tevékenységgel kapcsolatos felelősségre a Ptk. speciális szabályai az irányadók [Ptk. 514. § (1) bek., 517. § (1) bek., 520. § (1) bek., 521. § (1)-(3) bek.].*

BH1987. 252. *I. A határállomáson átrakást végző vasút szállítmányozói tevékenysége a belföldi vasút fuvarozási szerződés megkötésével vagy a címzettnek enélkül, közvetlenül történő kiszolgáltatással ér véget [Ptk 514. § (1) bek., 521. § (1) bek.].*

BH1985. 116. *Külkereskedelmi vállalattal importtermék belföldi továbbítására kötött szerződés alapján a szállítmányozó az általános szállítmányozási szabályok szerint köteles a fuvarozóval szemben a megbízó kártérítési igényét érvényesíteni [Ptk. 514. §, 516. § (1) és (2) bek., 517. § (1) bek., 521. §, 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r.].*

BH1978. 171. *A szállítmányozóhoz intézett, fizetésre irányuló felszólítás a kártérítési igény elévülésének nem a szünetelését idézi elő, hanem azt megszakítja [Ptk. 327. § (1) bek., 504. § (4) bek., 514. § (1) bek., 520. § (1) és (2) bek.].*

Tvr. 15. § A szállítmányozással kapcsolatos rendelkezést csak abban az esetben lehet alkalmazni, ha a törvény hatálybalépéséig a szerződés nem jött létre.

A felek jogai és kötelezettségei

515. § (1) A szállítmányozónak a fuvarozó vagy más szállítmányozó megválasztásában, az útirány megállapításában és egyéb kötelezettségei teljesítésében a gazdaságosság és a küldemény biztonságának figyelembevételével kell eljárnia.

A megbízó az áru továbbításához szükséges tevékenységek ellátására azért vesz igénybe szállítmányozót, mert az szakmai jártasságából eredően tisztában van azokkal a körülményekkel, amelyek alapján kiválaszthatja azokat a legcélszerűbb intézkedéseket, amelyekkel a küldemény gazdaságosan és biztonságosan juttatható el a rendeltetési helyére. Az e bekezdésében foglalt szabály hasonló a fuvarozó számára a Ptk. 493. §-ában előírt kötelezettséghez. A gazdaságosság és a biztonság a konkrét árutovábbítások esetén ütközhet egymással úgy, hogy az egyik követelmény csak a másik rovására valósítható meg. A szállítmányozónak ezért olyan intézkedéseket kell tennie, amelyek során e két követelményt szem előtt tartva a megbízó érdekeit legjobban szolgáló megoldást választja. A rendelkezés a szállítmányozó intézkedéseinek, tevékenységének köréből kiemeli a fuvarozó vagy más szállítmányozó megválasztását, az útirány megállapítását, de utal arra is, hogy az egyéb kötelezettségei teljesítésénél is figyelemmel kell lennie a gazdaságosság és a biztonság követelményére.

A szállítmányozó a Ptk. 520. § (1) bekezdésében foglaltak értelmében a Ptk. általános szabályai szerint felel a megbízó irányába, ha a fuvarozót vagy más szállítmányozót (alszállítmányozót) gondatlanul választotta meg, vagy pedig az utasításokkal való ellátás, illetve az ellenőrzés terén mulasztott [Ptk. 520. § (1)]. A szállítmányozónak tehát a fuvarozó, illetve az alszállítmányozó megválasztásakor, utasításokkal való ellátásakor és ellenőrzésekor úgy kell eljárnia, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Ha e kötelezettségét megszegi, a megbízó felé teljes kártérítéssel tartozik.

(2) A szállítmányozó köteles a megbízó utasításait követni. Ha olyan utasítást kap, amely veszélyezteti a küldemény gazdaságos és biztonságos továbbítását, köteles erre megbízójának figyelmét haladéktalanul felhívni. Ha a megbízó az utasítást írásban megismétli, az ő költségére és veszélyére köteles a szállítmányozó azt végrehajtani.

A megbízót - ugyanúgy, mint a fuvarozásnál a fuvaroztatót - utasítás adási jog illeti meg. A fuvarozóhoz hasonlóan a szállítmányozó is köteles felhívni a megbízó figyelmét a küldemény gazdaságos és biztonságos továbbítását veszélyeztető szakszerűtlen utasításra. Ennek elmulasztása kártérítési konzekvenciákat vonhat maga után. Ugyancsak hasonló a fuvarozási szerződésekre előírthoz az a szabály, miszerint a szállítmányozó a megbízó írásbeli utasítása alapján a szakszerűtlen utasításnak megfelelően köteles az áru továbbításáról gondoskodni. A szállítmányozásnál azonban - szemben a fuvarozási szerződésre irányadó Ptk. 493. § (4) bekezdésében foglaltakkal - nincs olyan szabály, ami a szállítmányozót kötelezné az utasítás megtagadására, ha annak végrehajtásával veszélyeztetné mások személyét vagy megkárosítaná mások vagyonát.

Felmerül a kérdés, hogy ez utóbbi szabály hiánya következtében a szállítmányozó ilyen okból köteles-e megtagadni az áru továbbítását vagy pedig köteles-e az áru továbbítására, a fuvarozási szerződés megkötésére kísérletet tenni. Nincs közzétett eseti döntés a vonatkozásban, hogy ez a kérdés gyakorlati problémaként felmerült-e, viszont a jogirodalomban ellentétes nézetek találhatók. Az egyik nézet szerint a szállítmányozó köteles a megbízást elutasítani, ha a megbízó utasításának teljesítése hatósági rendelkezésbe ütközne vagy az élet, illetve vagyonbiztonság veszélyeztetéséhez vezetne, s ennek elmulasztása kártérítési felelősséget vonhat maga után (A Polgári Törvénykönyv magyarázata, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 1998., 795. oldal). Ez az álláspont alátámasztható a Ptk. 521. § (3) bekezdésében foglalt azon szabállyal, hogy a küldemény továbbítására vonatkozóan a fuvarozás szabályait kell megfelelően alkalmazni,

amennyiben a Ptk. XLIII. fejezetéből más nem következik. Az ezzel ellentétes vélemény szerint a szállítmányozónak ilyenkor is meg kell kísérelnie a fuvarozási szerződés megkötését, mert megnyugtatóan csak a fuvarozó döntheti el, hogy a küldeményt képes-e oly módon továbbítani, hogy az a küldeményt, mások személyét vagy vagyonát ne veszélyeztesse. Ha a fuvarozó a szállítmányozóval emiatt nem hajlandó szerződni, akkor a szállítmányozó szempontjából a szerződés lehetetlenül, mégpedig - a tényállás jellegéből következően - rendszerint a megbízó hibájából. Alátámasztásul a szerző utal a Ptk. miniszteri indokolására is (A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1981., III. kötet 2391. oldal).

Amennyiben a szállítmányozó a küldeményt maga továbbítja, e probléma fel sem merül, mert ez esetben egyértelmű, hogy a fuvarozás szabályait alkalmazni kell.

(3) A szállítmányozó a küldeményt csak a megbízó utasítására köteles biztosítani.

A szállítmánybiztosítási szerződés megkötése nem tartozik a küldemény biztonságos továbbításáról való gondoskodás körébe. E rendelkezés értelmében ilyen szerződés megkötésére a szállítmányozó csak akkor köteles, ha erre a megbízó kifejezetten utasítja. A feleket terhelő tájékoztatási és együttműködési kötelezettségből fakadóan a szállítmányozó akkor jár el helyesen, ha az áru továbbításával kapcsolatos esetleges különleges veszélyekre felhívja a megbízó figyelmét, hogy eldönthesse, akar-e szállítmánybiztosítási szerződést kötni avagy a biztosítási díj megtakarításával vállalja a kockázatot.

BH2004. 279. *II. A szállítmányozó a közvetett szállítmányozók kiválasztásánál úgy köteles eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható - Ennek során meg kell győződnie arról, hogy azok a szállítmányozási megbízás illetve a fuvarfeladat teljesítésére képesek-e, a kötelezettségeiket szerződésszerűen teljesítő szállítmányozó illetve fuvarozó hírében állnak-e [Ptk. 207. § (1) bekezdés, 488. § (1) bekezdés, 514. § (1) bekezdés, 515. § (1) bekezdés, 520. § (2) bekezdés].*

BH1985. 244. *Ha a közúti fuvarozó a fuvarozás mellett azt is elvállalja, hogy az árut a fuvaroztató nevében harmadik személytől átveszi, a helytelen rakodás következményeiért maga tartozik felelősséggel [Ptk. 515. § (1) és (2) bek., 521. § (1) bek., 2/1981. (I. 31.) MT sz. r. 15. §].*

516. § (1) A szállítmányozó a fuvarozást maga is elláthatja, és más szállítmányozó közreműködését is igénybe veheti; a további szállítmányozók azonban a megbízóval nem kerülnek jogviszonyba.

A törvény elismeri a szállítmányozó önszerződési jogát, azaz amennyiben fuvareszköze van, saját maga is végezheti a küldemény továbbítását. Ilyen esetben a szállítmányozó a küldemény továbbítása kapcsán fuvarozó módjára jár el, felelősségére is a fuvarozó helytállási kötelezettségére vonatkozó szabályok az irányadók [Ptk. 520. § (2) a)].

A törvény rendelkezése értelmében a szállítmányozó feltételek és korlátozások nélkül vehet igénybe közreműködőként más szállítmányozót (alszállítmányozó). E szabály miatt a szállítmányozásnál fel sem merülhet az a kérdés, hogy a szállítmányozó jogosan vagy jogtalanul vett-e igénybe alszállítmányozót - mint például a vállalkozási vagy a megbízási szerződésnél.

A szállítmányozó által igénybe vett alszállítmányozókkal a megbízó nem kerül közvetlenül jogviszonyba, így egymással szemben igényt nem érvényesíthetnek. Mind a megbízó, mind az alszállítmányozó csak a szállítmányozóhoz fordulhat igénye érvényesítése végett, illetve a szállítmányozó érvényesíthet igényt az általa kötött szerződések alapján vagy a megbízóval vagy az alszállítmányozóval szemben.

(2) A szállítmányozó az általa választott más szállítmányozó tevékenységéért közvetlenül felel; ha azonban a más szállítmányozó igénybevételére a megbízó adott utasítást, a szállítmányozók közvetlenül felelnek a megbízónak.

A közreműködőért való felelősség

Főszabály szerint a szállítmányozó közvetlenül felel az általa választott más szállítmányozó (alszállítmányozó) tevékenységéért (lásd a Ptk. 315. §-át is). A választott szállítmányozó azonban nem felel a választó szállítmányozó magatartásáért (BH1979. 125.). Kivételt képez a főszabály alól az az eset, amikor a megbízó nevezi meg az alszállítmányozót. Ilyen esetben a megbízó az igényét közvetlenül az alszállítmányozóval szemben érvényesítheti akár per útján is.

Gondos vizsgálatot igényelhet az, hogy a megbízónak van-e kereshetőségi joga az alszállítmányozóval szemben. E vizsgálat a per érdemére tartozó kérdés, azaz a keresetlevelet nem lehet idézés kibocsátása nélkül elutasítani aktív vagy passzív perbeli legitimáció hiánya miatt a Pp. 130. § (1) bekezdés g) pontjára hivatkozással. Amennyiben a bizonyítási eljárás eredményeképpen az állapítható meg, hogy a megbízó és az alszállítmányozó között nincs jogviszony, a keresetet ítélettel kell elutasítani.

A szállítmányozó az alszállítmányozó tevékenységéért akkor is felel, ha az alszállítmányozó kiválasztásakor úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Ha vitás, hogy a szállítmányozó a harmadik személyt fuvarozóként vagy alszállítmányozóként vette-e igénybe, a minősítésnek azért van döntő jelentősége, mert a felelősség e két esetben másként alakul. Amennyiben a szállítmányozó a harmadik személyt

fuvarozóként vette igénybe, akkor felel, ha elmulasztotta a megbízó igényeinek érvényesítését a fuvarozóval szemben [Ptk. 517. § (1)] és felel azért is, ha a fuvarozó kiválasztása terén nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható [Ptk. 520. § (1) második fordulata, Ptk. 515. § (1)]. Amennyiben a szállítmányozó a harmadik személyt alszállítmányozóként vette igénybe, tevékenységéért úgy felel, mintha azt saját maga végezte volna (Ptk. 315. §).

Ha a megbízó maga nevezi meg azt a külföldi szállítmányozót, akinek részére a megbízottja (a belföldi szállítmányozó) köteles szállítmányozási megbízást adni, a külföldi szállítmányozó által okozott károkért a belföldi szállítmányozó nem felel (BH1989. 160.).

A küldemény átvételével megbízott szállítmányozó nem felel a vele szerződéses kapcsolatban nem álló szállítmányozó magatartásáért (BH1979. 248.).

BH1997. 595. *II. A szállítmányozó és a fuvarozó tevékenységének elhatárolási szempontjai [Ptk. 488. § (1) bek., 498. § (1) bek, 514. § (1) bek, 516. § (1) bek, 517. § (1) bek].*

BH1996. 489. *A kereskedelmi egységek ún. házhoz szállítási akcióinál a vásárlókhoz történő kifuvarozásra vonatkozó - a kereskedelmi egység és a fuvarozást végző között létrejövő - szerződés szállítmányozási szerződésnek minősül. Ennek felmondására vonatkozó szerződési feltételnél a megbízási szerződés szabályait kell alkalmazni [Ptk. 483. § (1), (3), (4) bek., 513. § (2) bek., 516. § (1) bek., 521. § (3) bek., 2/1981. (I. 31.) MT r. 15. §].*

BH1992. 536. *Ha a megrendelő akár magánfuvarozót bíz is meg a tulajdonát képező áru harmadik (jogi) személytől való átvételével és fuvarozásával, a fuvarozó szállítmányozóként jár el és mint szállítmányozó - külön felhívás nélkül is - köteles az áru mennyiségi átvételekor annak látható hibáit megállapítani és az átadóval elismertetni [Ptk. 242. §, 315. §, 490. § (2) bek., 514. § (1) bek., 516. § (1) bek., 520. § (1) bek., 2/1981. (I. 31.) MT r. 15. §].*

BH1989. 160. *Ha a megbízó maga nevezi meg azt a külföldi szállítmányozót, akinek részére a megbízottja (a belföldi szállítmányozó) a szállítmányozási megbízást adni köteles, a külföldi szállítmányozó által okozott károkért a belföldi szállítmányozó felelőssé nem tehető [Ptk. 516. § (2) bek., 517. § (1) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 44. §].*

BH1988. 241. *Ha a nemzetközi fuvarlevéllel végzett fuvarozás során megállapított árusérülés, szennyeződés tényét a belföldi ujrafeladáskor a szállítmányozói feladatokat is ellátó - belföldi vasút a belföldi fuvarlevélen nem tünteti fel, felel a címzettet abból eredően ért károkért, hogy az az őt terhelő bizonyítási kötelezettségének megfelelően nem tudott eleget tenni [Ptk. 495. § (1) bek., 516. § (1)., a Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról szóló SZMGSZ 22. cikk 6. §-a, GKT 39/1973. sz.].*

BH1985. 116. *Külkereskedelmi vállalattal importtermék belföldi továbbítására kötött szerződés alapján a szállítmányozó az általános szállítmányozási szabályok szerint köteles a fuvarozóval szemben a megbízó kártérítési igényét érvényesíteni [Ptk. 514. §, 516. § (1) és (2) bek., 517. § (1) bek., 521. §, 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r.].*

BH1979. 248. *A küldemény átvételével megbízott szállítmányozó nem felel a vele szerződéses kapcsolatban nem álló külföldi szállítmányozó magatartásáért [114058/1966. I. /8. E(KK 25.) sz. hirdetménnyel közzétett Megállapodás a Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról (SZMGSZ) 17., 18., 22. cikk 2. § 3. pont, Ptk. 504. § (2) bek., 516. § (2) bek., 521. § (1) bek.].*

BH1979. 193. *Fuvarokmányok nélkül való kiszolgáltatás követelésének elmulasztása miatt az átvevőt csak akkor terheli felelősség, ha a tengeri fuvarozó az adott esetben bizonyíthatóan garancialevél esetében is kiadta volna a küldeményt [Ptk. 340. § , 516. § (2) bek.].*

BH1979. 125. *II. A választott szállítmányozó nem felel a választó szállítmányozó magatartásáért [37/1964. (KK. É. 25.) KkM sz. utasítással közzétett Nemzetközi Szállítmányozási Feltételek 28. § (1) bek., Ptk. 516. §].*

517. § (1) A megbízó igényeit a fuvarozóval szemben a szállítmányozó köteles érvényesíteni; felelős minden kárért, amely e kötelezettségének megszegése folytán a megbízót éri.

Igényérvényesítés a fuvarozóval szemben

Tipikus esetben a szállítmányozó köti meg a fuvarozási szerződést a fuvarozóval, így a megbízó nem is kerül a fuvarozóval jogviszonyba. Részben ez indokolja azt, hogy főszabály szerint a szállítmányozó köteles érvényesíteni a megbízó igényeit a fuvarozóval szemben. Másik indoka e szabálynak az, hogy a szakértő szállítmányozó szakszerűbben, könnyebben és esetleg sikeresebben képes az igényérvényesítésre, mint a megbízó. A kötelezettség megszegése esetén a szállítmányozó minden olyan kárért felelős, amely a mulasztása folytán a megbízót éri. A törvény nem tartalmaz rendelkezést arra vonatkozóan, hogy az igényérvényesítési kötelezettség feltétlenül teljesítendő-e. Erre vonatkozóan ad iránymutatást a BH1979. 385. jogeset. Bár a bíróság a döntésnél alkalmazta az azóta hatályon kívül helyezett 37/1964. (KkÉ 25.) KkM utasítás 32. §-át is, a döntés változatlanul irányadó, mert a felhívott utasítás lényegében ugyanolyan tartalmú rendelkezést írt elő,

mint a Ptk. 517. § (1) bekezdése. E szabály pedig minden megkötöttség nélkül mondja ki a szállítmányozó terhére az igényérvényesítési kötelezettséget, anélkül tehát, hogy kivételes esetekre utalással felmentést adna - eltekintve attól, ha a megbízó maga érvényesíti követelését.

A rendeltetésszerű joggyakorlás alapelvét [Ptk. 2. § (2)] azonban e rendelkezés értelmezésénél is figyelembe kell venni. Az igényérvényesítés mind belföldön, mind külföldön költségekkel jár, amelyek kisebb követelés érvényesítése esetén elérhetik, sőt meg is haladhatják magát a követelést. Ezek a költségek teljes egészében még pernyertesség esetén sem mindig térülnek meg, mivel azonban a pernyertességet legfeljebb csak valószínűsíteni lehet, nem hagyható figyelmen kívül a követelés egészbeni vagy részbeni elutasításának lehetősége sem. Az igényérvényesítési kötelezettség értelme a megbízót ért károk reparálása, vagyis az, hogy a károsult ugyanolyan vagyoni helyzetbe kerüljön, mint amilyenben akkor lenne, ha a károsodás nem következett volna be. (Elvileg ezen nem változtat az sem, hogy a fuvarozók esetenként csak korlátozott módon tartoznak kártérítéssel, mert ez egészen más kérdés). Amennyiben tehát az ismertetett rendelkezésekben foglaltak csak olyan költségek útján valósíthatók meg, amelyek nem állnak arányban a követeléssel, úgy a szállítmányozónak az igényérvényesítésre való kényszerítése nem lenne összeegyeztethető a joggyakorlás alapelvével. Ez következik abból, hogy ilyen esetben a megbízó kára formálisan megtérülne ugyan (nem érintve a részbeni vagy egészbeni pervesztés lehetőségét), de a vagyonában mégsem állna helyre a károsodás előtti állapot a meg nem térülő költségek, kiadások miatt.

A szállítmányozót, ha nem tesz eleget igényérvényesítési kötelezettségének, kártérítési felelősség terheli. A polgári jogi kártérítési felelősségnek azonban vannak előfeltételei, amelyeknek valamennyi esetben fenn kell állniuk ahhoz, hogy a felelősség megvalósuljon és a kártérítésre kötelezésre sor kerüljön. Ezek a közös előfeltételek: a kár, a jogellenes magatartás, a felróhatóság és az okozati összefüggés a jogellenes magatartás és a kár között. Ha azonban a szállítmányozó olyan esetben tagadja meg az igényérvényesítést, amikor az nyilvánvalóan nem vezetne eredményre, vagy amikor ez csak aránytalanul magas költségekkel lenne lehetséges, úgy nincs jogellenes magatartás. A fentiektől eltérően felmerülhetnek természetesen olyan egyedi esetek is, amikor az igényérvényesítésről annak gazdaságtalansága ellenére sem célszerű lemondani (például a követelés elvi jellege vagy gyakori ismétlődése miatt). Ezekben az esetekben természetesen a szállítmányozó felelősségének elbírálása során ezeket a különleges szempontokat is figyelembe kell venni.

Ha a megbízó üzletpolitikai okokból fizeti meg a vevőknek - a megbízót egyébként nem terhelő - fuvarozás során keletkezett károkat, az áru fuvarozását megszervező szállítmányozó kártérítési felelőssége igényérvényesítési kötelezettség elmulasztása címén nem állapítható meg (BH1990. 225.).

Addig, amíg a szállítmányozó a fuvarozóval szemben érvényesítheti a megbízó igényeit - azaz a fuvarozóval szembeni követelés a szállítmányozó hibájából nem évül el -, a megbízó nem léphet fel az igényérvényesítés elmulasztása miatt a szállítmányozóval szemben, mert a kártérítési követelése idő előtti. Ha azonban a szállítmányozó kijelenti, hogy a megbízó határozott utasítása ellenére sem hajlandó peres úton a harmadik személlyel szemben (a fuvarozóval szemben) fellépni, úgy a szállítmányozó felelősségének az elévülés bekövetkezte előtti megállapítására is sor kerülhet (BH1986. 161.).

Ha a megbízó követelése idő előtti, a bíróság a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasítja, vagy a pert megszünteti [Pp. 130. § (1) f), Pp. 157. § a)].

A megbízónak a szállítmányozóval szembeni követelése elbírálásánál figyelemmel kell lenni arra is, hogy a szállítmányozó az igénynek a fuvarozóval szembeni érvényesítése esetén milyen összegű kártérítéshez juthatott volna, hiszen a fuvarozási szerződésre vonatkozó szabályok értelmében a fuvarozó korlátozott mértékű kár megtérítésére köteles. A szállítmányozó kártérítési kötelezettségének mértéke tehát nem a konkrét áru-kárhoz igazodik, hanem ahhoz az összegszerűséghez, amelyet peres úton reális körülmények és kellő perviteli gondosság mellett a fuvarozó marasztalása terén el tudott volna érni (BH1986. 161.). Az ilyen tárgyú perekben ezért részletes bizonyítást kell lefolytatni arra vonatkozóan is, hogy a szállítmányozó perindítás esetén a fuvarozóval szemben milyen összegű kártérítéshez, illetve járulékokhoz juthatott volna.

Speciális szabály érvényesül a Ptk. 521. § (1) bekezdése szerinti atipikus szállítmányozási szerződésnél. Ilyen esetben ugyanis a szállítmányozó a megbízó igényeit a fuvarozóval szemben csak akkor érvényesítheti, ha erre a megbízó kifejezetten feljogosította [Ptk. 521. § (2)].

(2) Ez a szabály nem érinti a megbízónak azt a jogát, hogy igényét maga érvényesítse.

A törvény felhatalmazza a megbízót, hogy igényét maga érvényesítse a fuvarozóval szemben. A megbízó joga a törvényen alapszik, ezért a fellépéséhez nincs szükség engedményezésre. Ez a szabály speciális az egyéb szerződésekhez képest, hiszen más esetekben a Ptk. nem teszi lehetővé azt, hogy a jogosult a kötelezett közreműködőjével szemben lépjen fel közvetlenül igényérvényesítéssel (így például a szállítmányozási szerződéshez legközelebb eső bizományi szerződésnél sem engedi meg).

Az igényérvényesítés joga nem keletkeztet jogviszonyt a megbízó és a fuvarozó között, tehát a megbízó utólagos rendelkezést sem adhat közvetlenül a fuvarozónak, legfeljebb a szállítmányozón keresztül.

BH1997. 595. *II. A szállítmányozó és a fuvarozó tevékenységének elhatárolási szempontjai [Ptk. 488. § (1) bek., 498. § (1) bek, 514. § (1) bek, 516. § (1) bek, 517. § (1) bek].*

BH1996. 165. *A szállítmányozó - kifejezett megbízói utasítás nélkül - a bizonytalan kimenetelű külföldi igényérvényesítésre nem köteles [Ptk. 517. § (1) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 46. §].*

BH1990. 225. *I. Az áru külföldi fuvarozását megszervező szállítmányozó kártérítési felelőssége igényérvényesítési kötelezettség elmulasztása címén sem állapítható meg a megbízóját azért ért károkért, mert az üzletpolitikai okokból megfizette a külföldi vevőknek - az őt egyébként nem terhelő - a hajófuvarozás során keletkezett károkat [Ptk. 517. §, 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 45. § (2) bek., 46. §].*

BH1990. 111. *I. Az árunak a fuvarozótól történő átvétele, annak megadott címekre való továbbítása, valamint az átvétel és az újra feladás közötti időben az áru tárolása, kezelése, megóvása mind szállítmányozói tevékenység, e tevékenységgel kapcsolatos felelősségre a Ptk. speciális szabályai az irányadók [Ptk. 514. § (1) bek., 517. § (1) bek., 520. § (1) bek., 521. § (1)-(3) bek.].*

BH1989. 160. *Ha a megbízó maga nevezi meg azt a külföldi szállítmányozót, akinek részére a megbízottja (a belföldi szállítmányozó) a szállítmányozási megbízást adni köteles, a külföldi szállítmányozó által okozott károkért a belföldi szállítmányozó felelőssé nem tehető [Ptk. 516. § (2) bek., 517. § (1) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 44. §].*

BH1986. 161. *A megbízó mindaddig nem léphet fel igényérvényesítés elmulasztása miatt a szállítmányozóval szemben, amíg a harmadik személy elleni követelés a szállítmányozó hibájából el nem évült. Ha azonban a szállítmányozó kijelenti, hogy a megbízó határozott utasítása ellenére sem hajlandó peres úton a harmadik személlyel szemben fellépni, úgy a szállítmányozó felelősségének az elévülés bekövetkezte előtti megállapítására is sor kerülhet [Ptk. 517. § (1) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm sz. r. 46. §, 1971. évi 3. sz. tvr.-rel kihirdetett Nemzetközi Közúti Árufuvarozásról szóló Egyezmény (CMR) 17. cikk, 23. cikk 3. pont, 32. cikk 2. pont].*

BH1985. 116. *Külkereskedelmi vállalattal importtermék belföldi továbbítására kötött szerződés alapján a szállítmányozó az általános szállítmányozási szabályok szerint köteles a fuvarozóval szemben a megbízó kártérítési igényét érvényesíteni [Ptk. 514. §, 516. § (1) és (2) bek., 517. § (1) bek., 521. §, 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r.].*

BH1979. 385. *Nem állapítható meg a szállítmányozó jogellenes magatartása és kártérítési felelőssége, ha az igényérvényesítést a megbízó kárát okozó harmadik személlyel szemben olyan esetben tagadja meg, amikor az nem járna eredménnyel vagy az csak aránytalanul magas költséggel volna lehetséges [37/1964. (KkÉ. 25.) KkM sz. ut. 32. §-a (*), Ptk. 2. § (2) bek., 517. § (1) (2) bek.].*

518. § (1) A szállítmányozó a szállítmányozási díj, továbbá a szállítmányozásra szükségesen és hasznosan fordított költségek megtérítését követelheti.

GK 67. szám

IV. Ha a szállítmányozó az áruküldeménynek a rendeltetési állomáson történő átvételéhez a polgármesteri hivatal kiküldöttjét kelló időben meghívta, de az oda késve érkezett és emiatt kocsiálláspénzt érvényesít a vasút, a megbízó köteles azt megtéríteni.

A szállítmányozási díj és a költségek

E rendelkezés értelmében a szállítmányozó követelése két összetevőből áll, a szállítmányozási díjból és a küldemény továbbításával kapcsolatban végzett tevékenység során felmerült szükséges és hasznos költségekből. A törvény nem ad eligazítást arra nézve, hogy a szállítmányozási díj mit foglal magában. A szabály ugyanolyan tartalmú, mint a fuvarozási szerződésnél [Ptk. 599. § (1)]. Ennek megfelelően a szállítmányozási díj egyrészt fedezetet nyújt a szállítmányozó munkadíjára, hasznára, másrészt azonban az olyan költségekre is, amelyek előre kalkulálhatók (például a szállítmányozó adminisztrációs és rezsiköltségei, a küldemény továbbításával kapcsolatban általában felmerülő költségek, amelyek az árutovábbítás módjától is függnek). Felmerülhetnek azonban olyan költségek is az árutovábbítással összefüggésben, amelyek előre nem kalkulálhatók, s annak ellenére jelentkeznek, hogy a szállítmányozó úgy jár el, ahogy az az adott

helyzetben általában elvárható (például valamilyen külső körülmény folytán fuvarozási többletköltség, tárolási többletköltség stb. keletkezik). A szállítmányozó azokra a költségekre nem tarthat igényt, amelyek
- felróható magatartásának következtében merültek fel,
- az áru továbbításához szükségtelenek voltak, vagy
- a kiadás haszontalan volt.
Ezért például, ha a szállítmányozó az áruküldeménynek a rendeltetési állomáson történő átvételéhez a polgármesteri hivatal kiküldöttjét kellő időben meghívta, de az oda késve érkezett és emiatt a vasút kocsiálláspénzt érvényesít, a megbízó köteles azt megtéríteni (GK 67. számú állásfoglalás IV.).
Egy konkrét perben a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a felek a szerződésekből rájuk háruló kötelezettségeiknek eleget tettek és egyikük oldalán sem állapítható meg szerződésszegés. A kocsiálláspénz kizárólag a perbeli üzlet lebonyolítása érdekében kötött szerződéses láncolat természetével szükségképpen együttjáró időmúlás miatt merült fel. A szerződéses konstrukciót a megbízó választotta ki, így az ennek következtében felmerülő költséget is neki kell viselnie (BH1998. 125.).

(2) A szállítmányozót illeti az az utólagos fuvardíjkedvezmény vagy üzletszerzési jutalék, amelyet a fuvarozó a szállítmányozó közreműködésével továbbított küldemények után neki juttat.

A refakcia
A szállítmányozási gyakorlatban szokássá vált, hogy nagyobb volumenű fuvarozási feladatokért a fuvarozók ún. üzletszerzési jutalékot vagy pedig fuvardíj kedvezményt juttatnak a szállítmányozónak. Ezt nevezi a jogirodalom refakciának.
A Ptk. 514. § értelmében a szállítmányozó ugyan a saját nevében, de a megbízója javára, annak számlájára köti meg a fuvarozási és egyéb szerződéseket. Az e bekezdésében foglalt szabály hiányában felmerülhetne az a helyzet, hogy a megbízó követelhetné a fuvardíj kedvezményt, illetve a jutalékot. A jogszabály kifejezett rendelkezése alapján a szállítmányozó a refakcia összegét megtarthatja, azt nem köteles a megbízónak juttatni. E szabály indokoltságát az adja, hogy a szállítmányozó nem a konkrét fuvarfeladat miatt, hanem a tömeges fuvaroztatás miatt kapja a kedvezményt vagy a jutalékot. Nincs viszont jogi akadálya annak, hogy a szállítmányozó és a megbízó úgy állapodjanak meg a szerződés megkötésekor, hogy a fuvardíj kedvezményt, illetve az üzletszerzői jutalékot a szállítmányozási díj meghatározásánál figyelembe veszik, tehát a szállítmányozó bizonyos kedvezményt ad a megbízónak.
BH1998. 125. *A szállítmányozó a szállítmányozási díj mellett a megrendelőtől a teljesítéssel összefüggő szükséges és hasznos költségei megtérítését is követelheti [Ptk. 514. § (1) bek., Ptk. 518. § (1) bek.].*

519. § (1) A szállítmányozót díjai és költségei erejéig a megbízóval szemben zálogjog illeti meg azokon a dolgokon, amelyek a megbízással kapcsolatosan birtokába kerültek, illetőleg amelyek felett a birtokában levő okmányok révén rendelkezik.

A szállítmányozó törvényes zálogjoga
A szállítmányozó törvényes zálogjoga hasonlít a fuvarozó törvényes zálogjogához, azonban két különbség van közöttük. Míg a zálogjog érvényesítését elmulasztó fuvarozó a többi fuvarozóval szemben kezesként [Ptk. 499. § (3)], a szállítmányozó közvetlenül felel az előző szállítmányozókkal szemben [Ptk. 519. § (2)]. A másik különbség az, hogy a fuvarozó törvényes zálogjoga minden más zálogjogosult zálogjogát, így a szállítmányozó zálogjogát is megelőzi [Ptk. 499. § (4)]. A szállítmányozó a fuvarozó után, de más jogosultakat megelőzően kaphat kielégítést a zálogtárgyból [Ptk. 519. § (3)].
A törvényes zálogjog a szállítmányozót csak azokon a dolgokon illeti meg, amelyek a megbízással kapcsolatosan kerültek a birtokába, illetve amelyek felett a birtokában lévő okmányok révén rendelkezik (például a közraktárban elhelyezett árukra vonatkozó közraktári jegy, illetve annak valamely része, az árujegy avagy a zálogjegy). A törvényes zálogjog a szállítmányozót is a díj és a szükséges, valamint hasznos költségek erejéig illeti meg.

(2) A szállítmányozó a zálogjogot az előző szállítmányozók előtte ismert követeléseinek biztosítására is köteles érvényesíteni; ha ezt elmulasztja, az előző szállítmányozóknak közvetlenül felelős.

Az utolsó szállítmányozó nemcsak a saját, hanem az őt megelőző szállítmányozók általa ismert követeléseinek erejéig köteles érvényesíteni a törvényes zálogjogot. Ha elmulasztja, annak az a jogkövetkezménye, hogy az előző szállítmányozókkal szemben közvetlenül felelősséggel tartozik.

(3) A szállítmányozó zálogjoggal biztosított követelését a zálogtárgyból a fuvarozó után, de más jogosultakat megelőzően, bírósági eljárás nélkül, a kereskedelmi forgalomban való értékesítéssel elégítheti ki.

A szállítmányozó zálogjoga is privilegizált zálogjog annak ellenére, hogy a kielégítési sorrendben őt a fuvarozó megelőzi. Két vonatkozásban is érvényesül ez az elsődleges kielégítési jog, mégpedig a fuvarozón kívül más zálogjogosultakkal szemben, másrészt pedig amiatt is előnyös, mert a zálogtárgyból való kielégítéshez nem kell peres vagy nemperes eljárást, illetve bírósági végrehajtási eljárást indítani, követelését

a kereskedelmi forgalomban való értékesítéssel elégítheti ki. A szállítmányozó sem jogosult azonban arra, hogy a zálogtárgyat saját maga értékesítse.

A szállítmányozó felelőssége

520. § (1) A szállítmányozó szállítmányozási tevékenysége körében a küldeményben bekövetkezett kárért fuvarozó módjára, más károkért az általános szabályok szerint felel.

A törvény a szállítmányozó helytállási kötelezettségét ketté bontja a küldemény továbbításának lebonyolítási szakaszai szerint. E § (1) bekezdése a szállítmányozási tevékenység kapcsán keletkezett károkért való felelősség szabályait, míg a (2) bekezdése a fuvarozás szakaszában bekövetkezett kárért való szállítmányozói felelősség szabályait tartalmazza.

A szállítmányozási tevékenység körében bekövetkezett károkért való felelősség aszerint alakul, hogy a kár a küldeményben keletkezett-e vagy más jellegű kár merült fel:

1. a küldeményben bekövetkezett kárért fuvarozó módjára felel.

Eszerint alakul tehát a szállítmányozó felelőssége akkor, ha a küldemény megsérül vagy elvész. Ez esetben a custodia felelősség elve érvényesül. A szállítmányozó tehát - ugyanúgy, mint a fuvarozó - fokozott felelősséggel tartozik a küldeményben bekövetkezett kárért. Nincs tehát jelentősége a magatartása jogellenességének, felelősségét a küldemény átvételétől a kiszolgáltatásig terjedő idő alatt bekövetkezett árukárosodás önmagában megalapozza (BH1989. 282.).

A szállítmányozó a felelősség alól csak akkor szabadul, ha a Ptk. 501. §-ában felsorolt valamelyik kimentő feltétel fennáll. Irányadóak a Ptk. 502. §-ának a bizonyítási kötelezettségre, valamint a Ptk. 503. §-ának a kártérítés mértékére vonatkozó szabályai is. Az igényérvényesítés módjára vonatkozóan az egyes fuvarozási ágakra vonatkozó szabályzatok előírásai a szállítmányozó felelősségének megállapítása során nem alkalmazhatók (BH1985. 324.).

2. más károkért az általános szabályok szerint felel.

Tulajdonképpen a szállítmányozó ez esetben bizományos módjára felel. Ha a szállítmányozó a szervezés, az ügyintézés, a fuvarozó vagy más közreműködő kiválasztása kapcsán nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható (tehát magatartása felróható) és ennek következtében éri valamilyen kár a megbízót, azt a szállítmányozó teljes egészében köteles a megbízónak megtéríteni. A Ptk. 355. § (4) bekezdésében foglalt bármely kárfajta (tényleges kár, elmaradt haszon, nem vagyoni kár, vagyonban beállt értékcsökkenés) érvényesíthető a szállítmányozóval szemben.

A szállítmányozó - külön felhívás nélkül is - köteles az áru mennyiségi átvételekor annak látható hibáit megállapítani és az átadóval elismertetni (BH1992. 536.).

Az árunak a fuvarozótól történő átvétele, annak megadott címekre való továbbítása, valamint az átvétel és az újrafeladás közötti időben az áru tárolása, kezelése, megóvása mind szállítmányozói tevékenység, e tevékenységgel kapcsolatos felelősségre a Ptk. speciális szabályai az irányadók (BH1990. 111.).

A megbízó és a szállítmányozó között kármegosztásnak van helye, ha a küldemény téves címre való továbbítása folytán előállott kár együttműködésük szervezetlensége, illetőleg mindkét fél pontatlan eljárása folytán keletkezett (BH1979. 277.).

(2) A fuvarozás körében bekövetkezett kárért a szállítmányozó csak akkor felel, éspedig fuvarozó módjára, ha

a) maga fuvarozta a küldeményt, vagy

b) a küldeményt mások küldeményeivel együtt, ugyanazzal a szállítóeszközzel, el nem különítve (gyűjtőforgalomban) továbbíttatta, és a kár ennek során keletkezett.

A fuvarozás körében bekövetkezett kárért a szállítmányozó általában nem felel, hanem a fuvarozási szerződésre irányadó szabályok szerint a fuvarozó tartozik helytállni a bekövetkezett károkért. A fuvarozóval szembeni igényérvényesítésre a Ptk. 517. § (1)-(2) bekezdése, illetve a Ptk. 521. § (2) bekezdése vonatkozik.

A szállítmányozó két esetben felelős a fuvarozás tartama alatt bekövetkezett kárért. Így

1. ha a küldeményt maga fuvarozta, tehát a szállítmányozó önszerződése esetén, vagy

2. ha a küldeményt gyűjtőforgalomban továbbíttatta és a kár ennek során keletkezett. Gyűjtőforgalomban való továbbításnak minősül, ha a küldeményt mások küldeményeivel együtt egy fuvareszközzel, elkülönítés nélkül fuvaroztatják. A gyűjtőforgalomban való továbbítással fuvarköltség takarítható meg, ugyanakkor e fuvarozási tevékenység során nagyobb a kockázata annak, hogy az egyik küldemény kárt okoz a másik küldeményben (például annak belső tulajdonsága, nem megfelelő csomagolása, fuvarozási rendellenesség avagy több ok együtthatása folytán). A szállítmányozó felelőssége e körben lényegében del credere jellegű felelősség.

(3) A szállítmányozási szerződés alapján támasztható igények egy év alatt elévülnek. Az elévülés kezdő időpontja az az időpont, amikor a küldeményt a fuvarozónak át kellett adni, ha pedig átadták, az az időpont, amikor a fuvarozó felelősségének elévülése megkezdődött.

Az elévülési idő

A szállítmányozási szerződésből eredő igények elévülési ideje - ugyanúgy, mint a fuvarozási szerződéseknél - egy év. A törvény e bekezdése meghatározza azt is, hogy mi az elévülés kezdő időpontja: az az időpont, amikor a küldeményt a fuvarozónak át kellett adni. Abban az esetben pedig, ha a küldeményt ténylegesen átadták, az az időpont az elévülés kezdő időpontja, amikor a fuvarozó felelősségének az elévülése megkezdődött. Az egy éves elévülési idő irányadó akkor is, ha a szállítmányozó érvényesít igényt a megbízóval szemben és akkor is, ha a megbízó érvényesít igényt a szállítmányozóval szemben.

A követelés teljesítésére irányuló írásbeli felszólítás az elévülési időt megszakítja [Ptk. 327. § (1)]. E körben tehát nem a Ptk. 504. § (4) bekezdése szerinti azon szabályt kell alkalmazni, miszerint a felszólítás szüneteltteti az elévülési határidőt akkor, ha a szerződésből eredő igény érvényesítése előzetes eljárás lefolytatásától függ. Ennek az a magyarázata, hogy a szállítmányozásra nem irányadók az egyes fuvarozási ágakra vonatkozó szabályzatok előírásai, márpedig az előzetes eljárások lefolytatásáról e szabályzatok tartalmaznak előírásokat (BH1978. 171.).

Szállítmányozóval szemben támasztott kártérítési igénynél nem érvényesül a fuvarozóra vonatkozólag a küldemény kiszolgáltatását követő 3 napban megszabott jogvesztő határidő (BH1977. 457.).

A Ptk.-nak a külgazdasági kapcsolatokra történő alkalmazásáról szóló 1978. évi 8. törvényerejű rendelet 16. §-a szerint a felszólítás az elévülést nem szakítja meg.

BH2004. 279. *II. A szállítmányozó a közvetett szállítmányozók kiválasztásánál úgy köteles eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható - Ennek során meg kell győződnie arról, hogy azok a szállítmányozási megbízás illetve a fuvarfeladat teljesítésére képesek-e, a kötelezettségeiket szerződésszerűen teljesítő szállítmányozó illetve fuvarozó hírében állnak-e [Ptk. 207. § (1) bekezdés, 488. § (1) bekezdés, 514. § (1) bekezdés, 515. § (1) bekezdés, 520. § (2) bekezdés].*

BH1997. 595. *I. Az ún. bárkaálláspénz jogi természete és elévülési szabályai [1931. évi VI. tv.-nyel kihirdetett ún. Brüsszeli Egyezmény, Ptk. 325. § (1) bek, 520. § (1) bek., 1978. évi 8. tvr. 16. §].*

BH1992. 536. *Ha a megrendelő akár magánfuvarozót bíz is meg a tulajdonát képező áru harmadik (jogi) személytől való átvételével és fuvarozásával, a fuvarozó szállítmányozóként jár el és mint szállítmányozó - külön felhívás nélkül is - köteles az áru mennyiségi átvételekor annak látható hibáit megállapítani és az átadóval elismertetni [Ptk. 242. §, 315. §, 490. § (2) bek., 514. § (1) bek., 516. § (1) bek., 520. § (1) bek., 2/1981. (I. 31.) MT r. 15. §].*

BH1990. 111. *I. Az árunak a fuvarozótól történő átvétele, annak megadott címekre való továbbítása, valamint az átvétel és az újra feladás közötti időben az áru tárolása, kezelése, megóvása mind szállítmányozói tevékenység, e tevékenységgel kapcsolatos felelősségre a Ptk. speciális szabályai az irányadók [Ptk. 514. § (1) bek., 517. § (1) bek., 520. § (1) bek., 521. § (1)-(3) bek.].*

BH1989. 282. *I. Ha a szállítmányozó a küldeményben bekövetkezett kárért - a jogszabály rendelkezése szerint - fuvarozó módjára felel, nincs jelentősége a magatartása jogellenességének; felelősségét a küldemény átvételétől a kiszolgáltatásig terjedő idő alatt bekövetkezett árukárosodás önmagában megalapozza [Ptk. 501. §, 503. § (1) bek., 520. § (1) bek.].*

BH1985. 324. *A szállítmányozó fuvarozó módjára felel ugyan a küldeményben bekövetkezett károsodásért, de az ellene támasztott kártérítési követelésre nem vonatkoznak a fuvarozó elleni igényérvényesítés különös szabályai [Ptk. 339. § (1) bek., 520. § (1) bek., 2/1981. (I. 31.) MT sz. r. 1. § (1) bek., 4. §, 14. § (1) bek., 15. § a) és c) pont].*

BH1985. 199. *Ha a vasút szállítmányozói minőségben gondoskodik a küldemény átrakásáról, úgy a helytelen berakással - az átrakásra váró szakadt zsákok tartalmának megóvása terén elkövetett mulasztással - okozati összefüggésben keletkezett károkért is felelősséggel tartozik [Ptk. 520. § (1) bek.].*

BH1981. 333. *A szállítmányt biztosító vállalat jogosan emel kártérítés címén beszámítási kifogást a biztosított ellen, ha az nem adja át részére azokat a bizonyítékokat, amelyek segítségével a szállítmányozóval vagy annak megbízottjával szemben kártérítési igényét törvényi engedményesként az elévülési időn belül érvényesíthette volna [Ptk. 558. § (1) bek. 1975. évi 9. sz. tvr.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozásra vonatkozó Nemzetközi Egyezmény (CIM) 27. cikk 1. §, Ptk. 520. § (3) bek.].*

BH1980. 485. *A megbízó és a szállítmányozó között a felelősség közelebbi feltételeinek (pl. darabszámlálás, utánmérlegelés) a törvény kereteit meg nem haladó részletesebb szabályozása nem tekinthető semmis megállapodásnak [Ptk. 200. § (2) bek., 520. § (1) bek., 521. § (1) bek.].*

BH1979. 277. *A megbízó és a szállítmányozó között kármegosztásnak van helye, ha a küldemény téves címre való továbbítása folytán előállott kár együttműködésük szervezetlensége, illetőleg mindkét fél pontatlan eljárása folytán keletkezett [Ptk. 520. § (1) bek., 318. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*
BH1979. 222. *A szállítmányozótól - külön kikötés hiányában - nem várható el, hogy a megbízásban adott általános jellegű diszpozíció visszavonása nélkül is a későbbi szállítmányra a megbízótól újabb rendelkezést kérjen [Ptk. 520. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*
BH1978. 171. *A szállítmányozóhoz intézett, fizetésre irányuló felszólítás a kártérítési igény elévülésének nem a szünetelését idézi elő, hanem azt megszakítja [Ptk. 327. § (1) bek., 504. § (4) bek., 514. § (1) bek., 520. § (1) és (2) bek.].*
BH1977. 457. *Szállítmányozóval szemben támasztott kártérítési igénynél nem érvényesül a fuvarozóra vonatkozólag a küldemény kiszolgáltatását követő 3 napban megszabott jogvesztő határidő [3/1960. (V. 13.) KPM sz. r.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 46. cikk 3. §-a, Ptk. 501., 504. §, 520. § (1) és (2) bek., 521. § (1) bek.].*
BH1977. 456. *Importáru elveszése esetén a szállítmányozó kártérítési felelősségének mértéke tekintetében az import-beszerzési ár, vagyis az a forintösszeg irányadó, amelyre a külföldi eladó részére történt fizetés időpontjában a deviza megvásárlásához szükség volt [Ptk. 503. § (1) bek., 520. § (1) bek.].*
BH1977. 292. *Az importtermék elveszéséért fuvarozó módjára felelős szállítmányozó kártérítési felelősségének mértéke tekintetében a megbízónak átadott szállítói számlában feltüntetett - a járulékos költségeket (behozatali vámot, behozatali illetéket stb.) is magában foglaló - összeg az irányadó [Nemzetközi Szállítmányozási feltételeiről szóló 37/1964. (KkÉ 25.) KkM sz. út. 27. § (1) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 24. § (1) bek., Ptk. 503. § (1) bek., 520. § (1) bek., GK 19. sz. 9. pont, GKT 104/1973. sz.].*

Egyéb rendelkezések

521. § (1) A szállítmányozás szabályait kell alkalmazni akkor is, ha a szállítmányozó megbízója nevében köti meg a küldemény továbbításához szükséges szerződést, továbbá ha a szállítmányozó küldemény átvételére kap megbízást; ez esetben felel azért is, hogy a címzett érdekei sérelmet ne szenvedjenek.

A szállítmányozási szerződés speciális esetei:
Két esetkört nevesít ehelyütt a törvény és a szállítmányozási szerződésre irányadó szabályok alkalmazását rendeli:
a) ha a szállítmányozó megbízója nevében köti meg a küldemény továbbításához szükséges szerződést.
A szállítmányozási szerződés tipikus esetében a szállítmányozó saját nevében, de a megbízója számlájára köti az újabb szerződéseket. Az itt szabályozott speciális esetben azonban a szállítmányozó a megbízó nevében köti meg a szerződéseket, azaz a megbízó kerül jogviszonyba a harmadik személlyel (fuvarozóval vagy más szállítmányozóval stb.). A szállítmányozó tehát közvetítőként jár el. Az igényérvényesítésre e § (2) bekezdése speciális rendelkezést tartalmaz.
b) ha a szállítmányozó küldemény átvételére kap megbízást.
Ha a szállítmányozó feladata a szerződés alapján a küldemény átvétele, a szállítmányozó ez esetben felel azért, hogy a címzett érdekei ne szenvedjenek sérelmet. A szállítmányozó ilyen esetben köteles megvizsgálni az átvett küldemény mennyiségét, minőségét és ha hiányt vagy sérülést észlel, köteles azt a fuvarozóval elismertetni, kárjegyzőkönyvet felvetetni. E vizsgálatnak különös jelentősége azért van, mert a nyílt hibával kapcsolatos igény haladéktalan érvényesítésének elmulasztása jogvesztéssel jár [Ptk. 504. § (1)]. Ha emiatt az igény a fuvarozóval szemben nem érvényesíthető, a szállítmányozó köteles a kárt megtéríteni a címzett részére (BH1989. 239.). A kártérítés mértékére is a fuvarozási szerződésre vonatkozó szabályok az irányadók.
Ha a teljesítés helye a rendeltetési állomás, a fuvarozás alatt - például beszáradás folytán - keletkezett és a vasúttal vagy a közúti fuvarozóval szemben nem érvényesíthető súlyveszteség a felek eltérő megállapodásának hiányában, a szállító terhére esik. A beszáradási súlyveszteséget a fuvarozótól átvett áruküldemény tekintetében a szállítmányozó javára is számításba kell venni (GK 67. szám).
Az árunak a fuvarozótól történő átvétele, annak megadott címekre való továbbítása, valamint az átvétel és az újrafeladás közötti időben az áru tárolása, kezelése, megóvása mind szállítmányozói tevékenység, e tevékenységgel kapcsolatos felelősségre a Ptk. speciális szabályai az irányadók (BH1990. 111.).
Ha a hivatalos mérlegeléssel feladott vasúti küldemény címzettje a vasúttal való átvételt és a telepére való gépjármű-fuvarozást végző szállítmányozónak úgy ad megbízást, hogy az az átvételkor utánmérlegelést csak dézsmálásra utaló gyanú esetén végeztessen, a dézsmálás szemmel való észlelésének lehetősége hiányában a szállítmányozó nem tehető felelőssé a címzett telepén megállapított súlyhiányért (BH1988. 9.).

Ha a közúti fuvarozó a fuvarozás mellett azt is elvállalja, hogy az árut a fuvaroztató nevében harmadik személytől átveszi, a helytelen rakodás következményeiért maga tartozik felelősséggel (BH1985. 244.).
Ha az átvevő nem kéri a vasúti fuvarozótól a küldemény kiszolgáltatáskori súlyának vagy darabszámának ellenőrzését, annak ellenére, hogy a kérelemnek a fuvarozó eleget tudna tenni, az ennek következtében keletkezett bizonyítási nehézség vagy lehetetlenség az ő terhére esik (BH1983. 370.).
A küldemény átvételével megbízott szállítmányozó nem felel a vele szerződéses kapcsolatban nem álló külföldi szállítmányozó magatartásáért (BH1979. 248.).

(2) Ha a szállítmányozó megbízója nevében kötötte meg a küldemény továbbításához szükséges szerződést, a megbízó igényeit a fuvarozóval szemben csak akkor érvényesítheti, ha erre a megbízó kifejezetten feljogosította.

A törvény speciális igényérvényesítési szabályt ír elő a fuvarozóval szemben az olyan szállítmányozási szerződés esetén, amikor a szállítmányozó a megbízó nevében köti meg a küldemény továbbításához szükséges fuvarozási szerződést. Eszerint a megbízó igényeit a fuvarozóval szemben csak a megbízó kifejezett kérésére érvényesítheti, szemben a szállítmányozási szerződésekre főszabályként alkalmazandó Ptk. 517. § (1) bekezdésében foglaltakkal.

(3) Amennyiben e fejezetből más nem következik, a szállítmányozó szerződéseire és más jogcselekményeire a bizomány, a küldemény kezelésére, megóvására és továbbítására pedig a fuvarozás szabályait kell megfelelően alkalmazni.

GK 67. szám

I. Ha a teljesítés helye a rendeltetési állomás, a fuvarozás alatt - például beszáradás folytán - keletkezett és a vasúttal vagy a közúti fuvarozóval szemben nem érvényesíthető súlyveszteség, a felek eltérő megállapodásának hiányában, a szállító terhére esik. A beszáradási súlyveszteséget a fuvarozótól átvett áruküldemény tekintetében a szállítmányozó javára is számításba kell venni.

A törvény mögöttes joganyagként a szállítmányozó szerződéseire és egyéb tevékenységére a bizomány, a küldeménnyel kapcsolatos körben pedig a fuvarozás szabályait rendeli alkalmazni a jelen fejezet eltérő rendelkezése esetére, ha a speciális szabályokból más nem következik.
BH1996. 489. *A kereskedelmi egységek ún. házhoz szállítási akcióinál a vásárlókhoz történő kifuvarozásra vonatkozó - a kereskedelmi egység és a fuvarozást végző között létrejövő - szerződés szállítmányozási szerződésnek minősül. Ennek felmondására vonatkozó szerződési feltételnél a megbízási szerződés szabályait kell alkalmazni [Ptk. 483. § (1), (3), (4) bek., 513. § (2) bek., 516. § (1) bek., 521. § (3) bek., 2/1981. (I. 31.) MT r. 15. §].*
BH1990. 111. *I. Az árunak a fuvarozótól történő átvétele, annak megadott címekre való továbbítása, valamint az átvétel és az újra feladás közötti időben az áru tárolása, kezelése, megóvása mind szállítmányozói tevékenység, e tevékenységgel kapcsolatos felelősségre a Ptk. speciális szabályai az irányadók [Ptk. 514. § (1) bek., 517. § (1) bek., 520. § (1) bek., 521. § (1)-(3) bek.].*
BH1989. 239. *Ha a szállítmányozó küldemény átvételére kap megbízást, maga köteles gondoskodni arról, hogy a megbízójának - az áru (küldemény) sérüléséből vagy elveszéséből származó igényei a fuvarozóval szemben érvényesíthetők legyenek. E kötelezettség elmulasztása esetén a megbízójával szemben kártérítési felelőssége fennáll [Ptk. 521. § (1) bek., 7/1978. (II. 1.) MT r. 14. §, 3/1960. (V. 13.) KPM r.-tel kiadott Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 62. cikk 3. és 6. §, 63. cikk 1. és 3. §].*
BH1988. 9. *Ha a hivatalos mérlegeléssel feladott vasúti küldemény címzettje a vasúttal való átvételt és a telepére való gépjármű-fuvarozást végző szállítmányozónak úgy ad megbízást, hogy az az átvételkor utánmérlegelést csak dézsmálásra utaló gyanú esetén végeztessen, a dézsmálás szemmel való észlelésének lehetősége hiányában a szállítmányozó nem tehető felelőssé a címzett telepén megállapított súlyhiányért [Ptk 521. § (1) bek.].*
BH1987. 252. *I. A határállomáson átrakást végző vasút szállítmányozói tevékenysége a belföldi vasút fuvarozási szerződés megkötésével vagy a címzettnek enélkül, közvetlenül történő kiszolgáltatással ér véget [Ptk 514. § (1) bek., 521. § (1) bek.].*

BH1985. 244. *Ha a közúti fuvarozó a fuvarozás mellett azt is elvállalja, hogy az árut a fuvaroztató nevében harmadik személytől átveszi, a helytelen rakodás következményeiért maga tartozik felelősséggel [Ptk. 515. § (1) és (2) bek., 521. § (1) bek., 2/1981. (I. 31.) MT sz. r. 15. §].*

BH1985. 116. *Külkereskedelmi vállalattal importtermék belföldi továbbítására kötött szerződés alapján a szállítmányozó az általános szállítmányozási szabályok szerint köteles a fuvarozóval szemben a megbízó kártérítési igényét érvényesíteni [Ptk. 514. §, 516. § (1) és (2) bek., 517. § (1) bek., 521. §, 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r.].*

BH1985. 74. *Magánszemély megbízásából fuvaroztatott küldemény késedelmes átvétele esetén a fuvarozó csak a magánszemélyekre vonatkozó díjtételek szerinti fekbért számíthatja fel a címzett szállítmányozó gazdálkodó szervezettel szemben [Ptk. 513. § (2) bek., 521. § (3) bek.].*

BH1983. 370. *Ha az átvevő nem kéri a vasúti fuvarozótól a küldemény kiszolgáltatáskori súlyának vagy darabszámának ellenőrzését annak ellenére, hogy a kérelemnek a fuvarozó eleget tudna tenni, az ennek következtében keletkezett bizonyítási nehézség vagy lehetetlenség az ö terhére esik [Ptk. 521. §, Pp. 389. § (3) bek., 3/1960. (V. 13.) KPM sz. r.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 62. cikk 3. §].*

BH1981. 518. *A tanácsi jegyzőkönyvnek azokat az adatokat kell tartalmaznia, mint a kiszolgáltatás előtti vasúti jegyzőkönyvnek [Ptk. 502. § (1) bek., 521. § (1) bek.].*

BH1980. 485. *A megbízó és a szállítmányozó között a felelősség közelebbi feltételeinek (pl. darabszámlálás, utánmérlegelés) a törvény kereteit meg nem haladó részletesebb szabályozása nem tekinthető semmis megállapodásnak [Ptk. 200. § (2) bek., 520. § (1) bek., 521. § (1) bek.].*

BH1979. 248. *A küldemény átvételével megbízott szállítmányozó nem felel a vele szerződéses kapcsolatban nem álló külföldi szállítmányozó magatartásáért [114058/1966. I. /8. E(KK 25.) sz. hirdetménnyel közzétett Megállapodás a Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról (SZMGSZ) 17., 18., 22. cikk 2. § 3. pont, Ptk. 504. § (2) bek., 516. § (2) bek., 521. § (1) bek.].*

BH1979. 165. *A szállítmányozó a fuvarozási szerződés teljesítése után bekövetkezett károkért - igy annak következményéért is, hogy a küldeményt a megbízó utasításával ellentétesen a külföldi szállítmányozónak átadja - a fuvarozói felelősség általános szabályai szerint felel [1971. évi 3. sz. trv-tel közzétett Nemzetközi Árufuvarozási Egyezmény (CMR) 1. cikk 1. pont, 13. cikk. 1. pont, Szállítmányozási alapfeltételek 27. § (1) bek., Ptk 521. § (1) bek.].*

BH1978. 488. *A szállítmányozó kártérítési felelősséggel tartozik, ha a bevallott és mérlegelt súly között észlelhető eltérés esetén a kereskedelmi jegyzőkönyv felvételét elmulasztja [114 058/1968., I. /8. E (KK 25.) sz. hirdetménnyel közzétett Megállapodás a Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról (SZMGSZ) 16. cikk 3. §, 22. cikk 5. §, Ptk. 521. §].*

BH1977. 508. *A szállítmányozó felelőssége arra is kiterjed, hogy a küldeményt olyan időpontban vegye át és fuvarozza el, amikor fekbér keletkezése megakadályozható [Ptk. 500. § (1) bek., 521. § (1) bek., 26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r. mellékletként közzétett Gépkocsi Fuvarozási Szabályzat (GFSZ) 69. § (1) és (2) bek.].*

BH1977. 507. *A szállítmányozó fuvarozási rendellenességre utaló gyanú hiányában csak abban az esetben köteles esetenkénti utánmérlegelést végeztetni, ha erre a szerződésben külön kötelezettséget vállalt [3/1960. (V. 13.) KPM sz. r-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat 62. cikkének 4. §-a, Ptk. 521. §].*

BH1977. 457. *Szállítmányozóval szemben támasztott kártérítési igénynél nem érvényesül a fuvarozóra vonatkozólag a küldemény kiszolgáltatását követő 3 napban megszabott jogvesztő határidő [3/1960. (V. 13.) KPM sz. r.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozási Szabályzat (VÁSZ) 46. cikk 3. §-a, Ptk. 501., 504. §, 520. § (1) és (2) bek., 521. § (1) bek.].*

BH1977. 236. *Egyéb szerződésszegés hiányában nem állapítható meg a szállítmányozónak az áruhiányért való kártérítési felelőssége, ha a küldemény kiszolgáltatáskori állapotának bizonyításához szükséges okiratok beszerzéséről gondoskodott [Ptk. 521. § (1) bek.].*

BH1977. 210. *A küldeményben nem a szállítmányozási tevékenység körében bekövetkezett kár esetében nem a fuvarozói felelősség szabályait kell alkalmazni [Ptk. 521. § (1) bek., 26/1960. (V. 21.) Korm. sz. r.-tel közzétett Gépjármű Fuvarozási Szabályzat (GFSZ) 67. §].*

XLIV. fejezet

A bank- és hitelviszonyok

1. A hitel- és a kölcsönszerződés

522. § (1) Bankhitelszerződéssel a pénzintézet arra vállal kötelezettséget, hogy jutalék ellenében meghatározott hitelkeretet tart a másik szerződő fél rendelkezésére, és a keret terhére - a szerződésben meghatározott feltételek megléte esetén - kölcsönszerződést köt, vagy egyéb hitelműveletet végez.

(2) A bankhitelszerződés érvényességéhez a szerződés írásba foglalása szükséges.

Az Ptk. különös részében nevesített más szerződéstípusokkal ellentétben a bank- és hitelviszonyok jogi szabályozásának sajátossága, hogy e jogviszonyokra alapvetően meghatározóak a pénzügyi (és nem a polgári) jogi típusú, elsősorban a pénzügyi intézményekre és szolgáltatásaikra vonatkozó külön jogszabályok.

A bankrendszer:

A bank az az intézmény, amely betéteket fogad el és pénzt kölcsönöz, fizetésközvetítést, fizetéseket, értékkezelést, értékpapír-műveleteket, valuta és deviza műveleteket és egyéb pénzügyi szolgáltatásokat is végez.

A bank és az egyéb hitelintézetek közötti fő különbség az, hogy a bank a hitelműveleteivel képes pénzt teremteni de az egyéb pénzintézetek nem. A banknál lévő számlákról azonnal lehet fizetést teljesíteni (például a számláról történő fizetés, vagy átutalás), más pénzintézeteknél előbb fel kell venni a pénzt és csak azután lehet fizetést teljesíteni.

A bankrendszer az ország bankjainak az összessége. A magyar bankrendszer két szintű. A központi bank, a Magyar Nemzeti Bank nem áll kapcsolatban a gazdálkodó alanyokkal, hanem csak a bankrendszer alsó szintjén álló bankokkal, melyek kereskedelmi bankok, üzleti bankok, vagy hitelbankok lehetnek.

A Magyar Nemzeti Bankról szóló 2001. évi LVIII. törvény is tartalmaz banki ügyletekre vonatkozó rendelkezéseket, azonban ezeknek - az MNB központi bank jellegéből következően - a polgári jogi jogviszonyokra közvetlen kihatása nincs.

A pénzügyi intézmények szabályai:

A nem polgári jogágba sorolandó jogszabályok között kiemelt jelentőségű a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Hpt.), amelynek rendelkezései a létesítésük feltételeinek, az egyes pénzügyi intézmények tevékenységi körének meghatározásával már közvetlenül érintik a polgári jogi jogviszonyokat.

A pénzügyi intézmények gyűjtő fogalma alatt a hitelintézeteket és a pénzügyi vállalkozásokat kell érinteni.

Hitelintézet (korábbi megnevezéssel: pénzintézet) az a pénzügyi intézmény, amely betétet gyűjt és egyéb pénzügyi szolgáltatást (például pénzügyi lízing, pénzforgalmi szolgáltatás, kezesség- és bankgarancia vállalás, szolgáltatás közvetítői ügynöki tevékenység stb.), illetve kiegészítő pénzügyi szolgáltatást (például pénzváltás) végez.

Az egyes hitelintézeti formák pénzügyi szolgáltatásainak körét is e törvény határozza meg és ellátását további feltételekhez is köti (például a betétgyűjtés, pénzkölcsön nyújtása csak az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet engedélyével végezhető, s ilyen szolgáltatást pénzügyi vállalkozás nem nyújthat).

A hitelintézet lehet bank, szakosított hitelintézet vagy szövetkezeti hitelintézet (takarékszövetkezet, hitelszövetkezet). Bank az a hitelintézet, amelyik üzletszerűen végzi a betétgyűjtést és más visszafizetendő pénzeszköz - saját tőkét meghaladó mértékű - nyilvánosságtól történő elfogadását, valamint a pénzforgalmi szolgáltatás nyújtását. A pénzügyi szolgáltatások teljes körére kiterjedő tevékenységet csak bank végezhet.

A szakosított hitelintézetek általában célbetétek elfogadására szakosodtak, de vállalkozásokban és értékpapír-műveletekben is részt vehetnek. E hitelintézetek az ügyfeleik folyószámláit nem vezethetik, és a pénzügyi szolgáltatások teljes körére nem kaphatnak engedélyt.

A szövetkezeti hitelintézetek által nyújtható szolgáltatások körét és feltételeit (például pénzváltást kizárólag saját számlára végezhet) a Hpt. 5. § (6) bekezdése szabályozza. Ennél is korlátozottabb a tevékenységi köre a szövetkezeti hitelintézetek körébe tartozó hitelszövetkezetnek, amely e feladatokat - a pénzváltás kivételével - csak a saját tagjai körében végezheti.

A pénzforgalomról és bankhitelről szóló 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet, a pénz- és elszámolás-forgalom, valamint a pénzfeldolgozás szabályairól szóló 9/2001. (MK 147.) MNB rendelkezés, a kötelezően alkalmazandó egyes kamatlábak mértékéről szóló 2/1991. (PK 23.) MNB rendelkezés is mind olyan jogi szabályok, amelyek hatásukban módosítják, illetve kiegészítik a Ptk. vonatkozó rendelkezéseit.

E külön jogi normák nagyobb részét annak kötelező jellege jellemzi, s ezért a bankokat, pénzügyi intézményeket erősebben köti, mint a polgári jog általában eltérést engedő diszpozitív szabálya.

A jogalkalmazási problémák elsősorban akkor merülnek fel, amikor a külön jogszabály rendelkezés tartalma nem egyezik vagy esetleg ellenkezik a polgári jog általános szabályaival (például a Ptk.-ban nem szabályozott pénzügyi lízing esetén a kárveszélyre, a hasznok szedésére vonatkozó rendelkezések - Hpt. 2. számú melléklet 11. pont). Ilyen esetekben a gyakorlat éppen az ismertetett sajátosságokra figyelemmel a külön

jogszabályoknak (és adott estben az alacsonyabb színtű jogszabálynak) tulajdonít elsőbbséget annak ellenére, hogy ez a megoldás jogelméleti indokokkal nem támasztható alá.
A törvény az 1978. március 1-jétől bekövetkezett módosítástól kezdődően a bankhitelszerződést önállóan, a kölcsönszerződéstől elkülönülten szabályozza.
E szerződés-típus hitelezői pozíciójában csak hitelintézetek lehetnek (ide értve a Magyar Nemzeti Bankot is, amely elsősorban a hitelintézetek számára nyújt ún. refinanszírozási hitelkeretet). Adósi pozícióban szerepelhetnek jogi személyek, jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek, gazdálkodó szervezetek, magánszemélyek, de más hitelintézetek is.
A bankhitelszerződésnél a hitelező alapvető kötelessége meghatározott keretű összeg kölcsönnyújtási célból való rendelkezésre tartása, illetőleg az e keret terhére történő későbbi tényleges kölcsönnyújtás. A hitelszerződés másik alanya az a fél, akinek a bank, vagy a hitelintézet a rendelkezésére tartja azt a meghatározott összeget (hitelkeretet), amit a hitelszerződés alanya meghatározott jutalék rendszeres fizetése mellett bármikor igénybe vehet, igénybevételi kötelezettség azonban ténylegesen nem terheli. Az a fél, aki a pénzintézettel jutalék rendszeres fizetése mellett szerződéses kapcsolatba lép, a rendelkezésre tartott összegből a hitelkeret terhére hitel helyett, vagy azzal együtt egyéb hitelművelet elvégzését is igényelheti.
A szerződés alapján a bank valójában hitelez, azonban ténylegesen pénzeszköz átadására nem kerül sor. A jutalék megfizetésének kikötése mellett a bank csak arra vállal kötelezettséget, hogy kölcsön, vagy hitelművelet elvégzése céljából a rendelkezésre tartott összeg erejéig bármikor - illetőleg a szerződés megszűnéséig - a vele szerződő fél rendelkezésére áll.
Az e §-ban szabályozott szerződés tehát fő tartalmát tekintve rendhagyó előszerződésként is felfogható. Rendhagyó azért, mert szerződéskötési kötelezettség csak a bankot terheli, a rendelkezésre tartási jutalékot azonban a bankkal szerződő félnek akkor is meg kell fizetnie, ha később a felek valamilyen banki tevékenységgel is járó további szerződést nem is kötnek meg. A bankkal szerződő fél szempontjából tehát a hitelszerződés keretszerződés, amit tényleges tartalommal akkor töltenek ki, ha egymással újabb szerződést kötnek.
A bankhitelszerződésre a törvény kötelező írásbeli alakot rendel, ezért az ennek megsértésével kötött szerződés semmis [Ptk. 216. § (1)]. A kötelező írásbeli alak érvényességi feltétele a szerződés módosításának is.
A szerződés előszerződés jellegéből következik, hogy a clausula rebus sic stantibus elve alapján a bank megtagadhatja a kölcsönszerződés megkötését, ha a vele szerződő fél körülményeiben utóbb olyan változás következett be, ami miatt tőle a hitelnyújtás, vagy más banki művelet elvégzése már nem várható el (BH1996. 378.).
Amennyiben a bankkal szerződő fél utóbb hitelkimerítő, vagy felhasználó szerződést köt a bankkal, akkor az eredeti keretszerződés tartalmától függetlenül a felek között más tartalmú, új jogcímű szerződés jön létre - például kölcsönszerződés, megbízás stb. - ezért az abból eredő jogviták mikénti elbírálására a keretszerződés nem hat ki.
A bankhitelszerződés megszűnik, ha a teljes hitelkeretet a bankkal szerződő fél kimerítette, a határozott időtartam letelt, a szerződésben kikötött feltételek meghiúsultak (például időmúlás, hitelképesség megromlása, a kölcsön felvételének okafogyottá válása stb.).
BH2003. 326. *Hitelkeretet biztosító szerződés alapján a végrehajtási záradék kiállításának feltételei [1994. évi LIII. törvény 19-21. §-ok, Ptk. 522. § (1) bek.].*
BH2001. 544. *A bankhitelszerződés és a bankkölcsönszerződés elhatárolása. A bankkölcsönszerződésben foglaltaktól eltérő folyósításra vonatkozó megállapodásnak megfelelő teljesítés esetén a kártérítési követelés alaptalansága [Ptk. 285. §, 316. § (1) bek., 522. § (2) bek., 523. § (1) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 8. §].*
BH1998. 144. *A bankkölcsön-szerződés nincs alakisághoz kötve, ezért - ha a szerződést kötő felek bankhitel nyújtásra vonatkozó színlelt szerződése valójában bankkölcsön-szerződést leplez - az írásba foglalás hiánya miatt a szerződést nem lehet érvénytelennek minősíteni [Ptk. 522. § (1)-(2) bek., 523. §, 528. § (3) bek., 39/1984. (XI. 8.) MT r., 1991. évi LXIX. tv. 38/A. § (3) bek.].*
BH1996. 378. *I. A bankhitelszerződés vagy annak módosítása csak írásban történhet [Ptk. 218 (3) bek., 522-528. §-ai].*
BH1996. 378. *II. Az adóst ügyleti kamat csak a kölcsöntartozás esedékességének időpontjáig terheli. Késedelmes visszafizetés esetén, a kölcsön lejáratát követően késedelmi kamat jár, annak jogszabályban meghatározott mértéke a szerződésben kikötött kamat + 6%. Tiltó rendelkezés hiányában a felek előzetesen a késedelmi kamat ettől eltérő mértékében megállapodhatnak [Ptk. 522. §, 3911984. (XI. 5.) Mt r. 12. §, 19. §, 86/1990. (XI. 14.) Korm. r.].*

BH1977. 378. *I. Ha a szerződő felek a kölcsön visszafizetésének határidejét csupán az év megjelölésével határozzák meg, a visszafizetés kölcsönadás napjának megfelelő napon válik esedékessé [Ptk. 522. §, Ptké. 3. § (2) bek.].*

523. § (1) Kölcsönszerződés alapján a pénzintézet vagy más hitelező köteles meghatározott pénzösszeget az adós rendelkezésére bocsátani, az adós pedig köteles a kölcsön összegét a szerződés szerint visszafizetni.

(2) Ha a hitelező pénzintézet, - jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - az adós kamat fizetésére köteles (bankkölcsön).

A törvény tipikusnak a pénzkölcsönt tekinti, de a kölcsönszerződésnek a tárgya más helyettesíthető dolog is lehet, amikor a kölcsön és a kamat körében megfelelően irányadóak a pénzkölcsön szerződés szabályai [Ptk. 528. § (1)].

A kölcsönszerződés alapján a hitelező alapvető kötelessége, hogy a szerződésben meghatározott összeget az adós rendelkezésére bocsássa; az adósé pedig, hogy azt a szerződés szerint visszafizesse.

A kölcsönszerződés alanyai: a hitelező és az adós.

A hitelező lehet pénzintézet (bankkölcsön) vagy bárki más. Nem lehet a szerződés alanya adósi pozícióban költségvetési szerv, mert - a kivételektől eltekintve - az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény 100. § (1) bekezdésének a) pontja e szervek pénzkölcsön (hitel) felvételét tiltja; továbbá ha a hitelező hitelszövetkezet, olyan személy sem, aki nem tagja a szövetkezetnek [Hpt. 5. § (7)].

A kölcsönszerződések igen változatosak részben a szerződés alanyai, részben a kölcsön célja szerint.

Pénzintézet is hitelezhet pénzintézetnek. A kereskedelmi bankok (pénzintézetek) a rendelkezésükre álló források (tartaléktőke, a gazdálkodó szervezetek betétállományai stb.) kiegészítésére a jegybanktól (MNB) refinanszírozási hitelt (kölcsönt) vehetnek fel. Az igénybevétel feltételeit az MNB közleményben határozza meg.

A pénzintézet kölcsönt nyújthat gazdálkodó szervezeteknek. Ez lehet állami kölcsön, bankkölcsön, a lejárat szempontjából pedig rövid (legfeljebb 1 éves), közép (1-5 éves) és hosszú (5 évet meghaladó) lejáratú kölcsön. A pénzintézet ilyenkor megalapozott hitelminősítési bizonylatokat követel meg, megköveteli továbbá a felhasználási és megtérülési cél megjelölését és biztosítékait. A pénzintézet gazdálkodó szervezetnek általában csak beruházási célú vagy forgóeszköz finanszírozási - ún. áthidaló jellegű - hitelt biztosít, de ide tartoznak a mezőgazdasággal foglalkozó vállalkozók, társaságok felhasználási célú mezőgazdasági termelési kölcsönei is, és az egyéb vállalkozási jellegű, nem egyszer kedvezményes kamatozású kölcsönök is. Legtipikusabb formái:

- nyitott hitelkeret: állandó és jó hitelkapcsolat esetén a bank a korábbi hitelbírálati eljárás lefolytatása nélkül az ügyfélnek szezonálisan, vagy ciklikusan jelentkező igénye szerint finanszírozási okból hitelt nyújt. A bank a szerződéskötéskor közli a hitelezésre nyitvaálló idő leghosszabb tartamát, ekkor a hiteladós hitelképességét alapos vizsgálat alá veszi, fedezetet azonban nem kér. A hitelkeret megnyitásakor közlik az ügyféllel a maximált tartozás összegét, a felhasznált hitelkeret díját, az ún. kitisztítási időt, ami polgári jogi szóhasználattal a lejárati idő, ami a teljes tartozás visszafizetésének az ideje. Legkevésbé kockázatos kihelyezési mód, miután a bank csak a legmegbízhatóbb adósoknak biztosít nyitott hitelkeret szerződést.

- áthidalási hitelek: az áthidalási hitelkeret időlegesen jelentkező finanszírozási szükséglet kielégítésére jött létre. Mivel eseti jellegű, ezért a hitel igényeket is esetenként kell hitelbírálati eljárás alá vonni. A bank általában fedezetet kér, ami készlet és vevőállomány is lehet. Az adós a hitelt általában eszköz megtérülésből fizeti vissza.

- forgótőke hitelek: Kisebb, kockázatosabb vállalkozások veszik fel és általában forgóeszköz vásárlás és növelés céljára használják fel. Visszafizetésük az eszköz megtérüléséből nem várható el, csak a termelési és értékesítési folyamat eredményeként jelentkező nyereségből, ami miatt hosszú futamidejű hitelügyletként jönnek létre. Mivel forgóeszköz szükségletet finanszíroz, ezért a vállalat a hitelt hitellel finanszírozza. A szerződés fedezete a készlet és a vevőállomány.

- rulírozó hitel: Rokonítható a nyitott hitelkeret alapján folyósított hitelhez azzal, hogy itt formálisan is létrehoznak egy hitelkeretet, amely általában hosszabb időre, két-három évre vonatkozik. Hitelképes nagyvállalatok kérik és kapják meg, ahol a hitelviszony tartama alatt változik a forgóeszköz szükséglet. Visszafizetése a nyereségből, vagy hosszúlejáratú hitelekből történhet.

- hosszúlejáratú hitelek: Állóeszköz vásárlásra, 3-5, vagy 10 éves lejáratra veszik igénybe. A hiteladós részletekben, vagy egy összegben is lehívhatja a hitel összegét.

Az állampolgárok, önkormányzatok, lakásszövetkezetek stb. által a pénzintézettől felvett kölcsönök lehetnek fejlesztési célúak (pl. lakásépítés, vásárlás) és fogyasztói hitelek (áruvásárlási és személyi kölcsönök). Ez utóbbi hitelből eredő követelések a polgári jogi jogviták széles körét teszik ki. Ezek a hitelek lehetnek részletfizetéses, egy összegben visszafizetendő, vagy rulírozó hitelek. A részletfizetéssel járó hiteleket általában áruvásárlásra veszik fel, magánszemélyek. Az egy összegben visszafizetendő hitelek hasonlítanak a

nyitott hitelkeret alapján felvett vállalati hitelekhez. A részletfizetési hiteleket a bank általában öt évre folyósítja, fedezet (ingatlan vagy ingó) és (vagy) kezesek - általában készfizető kezesek - állítását megkövetelve.

Egyre gyakoribbak az ún. rulírozó hitelek, amikor a bank a magánfél részére hitelkeretet biztosít, amit a bankkal szerződéses viszonyban álló fél vagy igénybe vesz, vagy nem. Gyakori esete az, amikor a bank a vele pl. folyószámla szerződéssel rendelkező fél részére egy bizonyos összeghatárig hitelkeretet biztosít (például az A hitel).

A részletfizetési hiteleket az jellemzi, hogy a hitel főösszegének és kamatának rendszeres, általában havonkénti bontásban meghatározott visszafizetésében állapodnak meg a felek.

Az ilyen hitelekkel összefüggő jogviták elsősorban a fennálló tartozás összegszerűségével függnek össze mégpedig azért, mert a kamatot a bankok ún. hozzáadásos módszerrel számítják ki, azaz a tartozást eleve a kamattal növelt összegben tüntetik fel, és a tőkésített kamattal növelt tőke után a késedelembe eséstől további késedelmi kamatot számítanak fel, amelyet időszakosan ismét tőkésítenek, s ezért a következő időszakra esedékes kamat alapja ez a feltőkésített összeg lesz.

Igen gyakori az az eset, amikor a bank a kereskedő szervnek hitelkeretet biztosít például gépkocsi vásárlására. A kereskedő a gépkocsit részletfizetési kedvezmény megadása mellett a vevőnek úgy biztosítja, hogy első részletként a vevőnek a vételár meghatározott részét a kereskedőnek kell megfizetnie, és a fennmaradó vételárra a hitelkeretet biztosító bankkal kölcsönszerződést köt és a kölcsönt e szerződés feltételei szerint jogosult és köteles visszafizetni. Ilyen esetben tehát három önálló jogügylet jön létre: a kereskedő és a bank között a hitelkeret biztosítására vonatkozó, a kereskedő és a vevő között az adásvételre irányuló, a bank és a vevő között pedig a fogyasztási hitel szerződés (amelynek rendszerinti zálog fedezete a megvásárolt gépkocsi). Ebben a konstrukcióban a vevő a hitel összegét ténylegesen nem kapja kézhez, mert azt a bank a kereskedővel kötött megállapodás alapján a kereskedőnek utalja át. Ha a felek között vita keletkezik, azt mindig a konkrét - és a többi szerződéstől független - szerződésre irányadó szabályok szerint kell elbírálni.

A gazdálkodó szervezetek is nyújthatnak egymásnak az átmenetileg szabad pénzeszközeikből kölcsönt. Rendszeres és üzletszerű hitelezésre azonban nem kerülhet sor, mert a Hpt. ezt a jogot csak a törvényben meghatározott feltételek mellett biztosítja.

A lejárat szempontjából a szerződés szólhat határozott időre, de lehet határozatlan időtartamú is.

A kölcsönszerződés ingyenes és visszterhes is lehet. Ha a hitelező pénzintézet, a szerződés visszterhes, mert a törvény erre az esetre az adós kamatfizetési (ügyleti kamat) kötelezettségét előírja. Kivételesen lehet a pénzintézet által kötött kölcsönszerződés ingyenes (ügyleti kamat mentes), ha jogszabály ekként rendelkezik. Más hitelező esetén azonban a szerződés csak akkor visszterhes, ha a felek az ügyleti kamatban kifejezetten megállapodtak [Ptk. 231. § (1)]. Megállapodás hiányában a kölcsönszerződés ingyenes.

Az ügyleti és a késedelmi kamat mértékének megállapítása is szabad megállapodás tárgya (lásd a Ptk. 232. §-ához fűzött magyarázatot). Bankkölcsön szerződés esetén a késedelmi kamat mértékét jogszabály rögzíti, mégpedig évi 6% mértékben [39/1984. (XI. 5.) MT rendelet 12. §]. A jogszabály azonban az eltérést e körben nem tiltja, ezért a pénzintézet és az adós ennél magasabb és alacsonyabb mértékű késedelmi kamatban is megállapodhat (BH1996. 378. II.).

Hitelező pénzintézet esetén az üzletszabályzatának tartalmaznia kell a bankhitel- és bankkölcsönügylet általános szerződési feltételeit és e körben például a kamatszámítás módját, a kamat változtatásának lehetőségét és módját is. A pénzintézetnek az általa kötött szerződésben egyértelműen meg kell határoznia a kamatot, díjat és minden egyéb költséget vagy feltételt (ide értve a késedelmes teljesítés jogkövetkezményeit is). A kamat, díj és egyéb szerződési feltétel egyoldalúan, az ügyfél számára kedvezőtlenül csak akkor módosítható, ha a szerződés ezt külön pontban meghatározott feltételek, illetve körülmények esetére egyértelműen lehetővé teszi (Hpt. 209-210. §).

Az 1997. július 1. napját követően kötött szerződésekre alkalmazandó a betéti kamat, az értékpapírok hozama és a teljes hiteldíj mutató számításáról és közzétételéről szóló 41/1997. (III. 5.) Korm. rendelet, amely az ügyfelek megfelelő tájékoztatása érdekében többek között a 3 hónapot meghaladó lejáratú fogyasztási kölcsönök részletes kamatszámítási módjának az üzletszabályzatban történő közzétételét rendelte el.

Az általános szerződési feltételekre irányadóak a Ptk. 205. § (3) és (5) bekezdésében foglaltak. Ezért, ha a pénzintézet nem teszi lehetővé, hogy az adós annak tartalmát megismerje, illetve ha az abban foglaltakat az adós kifejezett vagy hallgatólagos (ráutaló) magatartással nem fogadta el, az abban foglaltak nem válnak a szerződés részévé. Szigorúbb a pénzintézet tájékoztatási kötelezettsége például akkor, ha az általános szerződési feltételekben olyan rendelkezés van, ami az adott szerződés-típus szokásos rendelkezéseitől eltér. Az ilyen feltétel csak akkor válik a szerződés részévé, ha arról a hitelező az adóst külön tájékoztatta és azt az adós kifejezetten elfogadta.

A felek megállapodhatnak kamatos kamat kikötésében is. Magánszemély szerződő felek esetén az ilyen kikötés az 1993. november 29. napján megelőzően kötött szerződések esetén semmis volt [lásd a Ptk. 232. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázatot].
A kölcsönszerződésre a törvény alakszerűségi kikötést nem tesz. A hitelező pénzintézetre 1993. december 31-től irányadó volt az akkor hatályos 1991. évi LXIX. törvény módosított 38/A. § (3) bekezdése, amely - a bankközi hitel kivételével - a hitel folyósítására a szerződés írásba foglalását rendelte. A Hpt. 210. § (1) bekezdésének hatályos rendelkezése pedig a pénzügyi és kiegészítő pénzügyi szolgáltatásra irányuló szerződések kötelező írásba foglalását rendeli.
Miután sem a jelenleg, sem a megelőzően hatályos jogszabályi előírások nem terjednek ki a bankkölcsönszerződésre, ezért a kölcsönszerződés szabadon akár írásban, akár szóban megköthető, és létrejöhet ráutaló magatartással is.
A szerződés akkor jön létre, amikor a felek a lényeges tartalmi elemekben egyező akarattal megállapodtak. A kölcsönszerződés nem reál-szerződés, tehát a szerződés létrejöttének nem feltétele, hogy a megkötésekor a kölcsön ténylegesen átadásra kerüljön. Ha a szerződéskötéskor a pénzösszeg rendelkezésre bocsátása nem történt meg, az adós követelheti a hitelezőtől a szerződés teljesítését, amelyet a hitelező csak a Ptk. 524. § (1) bekezdésében szabályozott esetben tagadhat meg.
Elhatárolási kérdések:
1. Bankhitel és bankkölcsön
Közös jellemzőik: mindkettő visszterhes, az adós nem köteles a hitelkeretet kimeríteni, vagy a kölcsönt átvenni, és hitelezői oldalon csak pénzintézet állhat. Eltérés viszont, hogy a bankhitelszerződésnél ígérvény történik arra, hogy a hitelező későbbi időpontban a meghatározott összegre az adóssal szerződést (például kölcsönszerződést) köt. A szerződés írásba foglalása csak a bankhitel szerződésnél kötelező.
2. Kölcsön és haszonkölcsön
Míg a kölcsönszerződés tárgya pénz, vagy más helyettesíthető dolog, addig a haszonkölcsön tárgya bármely dolog lehet, amit azonban a jogosult nem fogyaszthat el. A kölcsön lehet ingyenes és visszterhes, a haszonkölcsön viszont csak ingyenes lehet. Kölcsönnél az adós tulajdonjogot szerez az ügylet közvetett tárgyán és ugyanannyit, illetőleg ugyanolyat kell visszaszolgáltatnia, addig a haszonkölcsönnél a kölcsönvevőt csak használati jog illeti meg, és ugyanazt kell visszaadnia.
3. Kölcsön és bérlet
Míg a kölcsön tárgya csak pénz vagy más helyettesíthető dolog lehet, a bérleti szerződés tárgya lehet nem helyettesíthető dolog, így például ingatlan is. Kölcsönszerződés esetén az adós tulajdonjogot szerez a kölcsönkapott ingóságokon, és abból ugyanannyit köteles visszaadni. Bérleti szerződés esetén a bérlő a bérlet tárgyán nem szerez tulajdonjogot és ugyanazokat a dolgokat köteles visszaadni. A kölcsönszerződés lehet ingyenes, vagy visszterhes, a bérleti szerződés csak visszterhes lehet, mert ha nem az, akkor már haszonkölcsönről beszélünk. A kölcsönszerződés célja a hitelezés, ezért bizalmi jellege van. A bérleti szerződésnél csak kivételesen érvényesül a bizalmi elem, és általában csak akkor, ha nagy értékű tárgy - rendszerint ingatlan - bérbeadására kerül sor.
4. Kölcsön és letét
A kölcsönszerződés tárgya pénz, vagy más helyettesíthető dolog, a letét tárgya viszont bármely ingó dolog lehet. A kölcsönszerződés tárgyán az adós tulajdonjogot szerez, a letét tárgyán azonban nem, mert csak őrzési kötelezettséget vállal. Amennyiben tehát a letéteményes pénzt vesz át megőrzésre, azzal azonos helyettesíthető dolgokat köteles visszaadni. Kölcsönszerződés esetén az adós a kölcsönkapott dolgot használhatja, letéti szerződés esetén erre csak kivételes esetben kerülhet sor.
A kölcsönszerződés és a letéti szerződés elhatárolása szempontjából különös jelentősége van az ún. rendkívüli letétnek, amely jogi szerkezetét tekintve közel áll a kölcsönhöz. Valójában a felek pénzre, vagy más helyettesíthető dologra úgy kötnek letéti szerződést, hogy a letét tárgyának a tulajdonjoga átszáll a letéteményesre, aki később ugyanolyan dolgot, ugyanolyan mennyiségben köteles visszaszolgáltatni. Gyakorlatilag ennél a szerződésnél a cél különbözteti meg a két szerződéstípust egymástól. A letét ugyanis tipikusan őrzési és nem használati megállapodás. Ha a megállapodás részeként használatról van szó, akkor a kölcsön szabályait kell alkalmazni.
5. Kölcsön és óvadék
Óvadéknál a valamely kötelezettség biztosítására a jogosult birtokába kerülő dologból kielégítést kereshet. Vagyis mind a kölcsön, mind az óvadék tekintetében a birtokba kerülő tárgyat a jogosult birtokolhatja. Kölcsön esetében azonban az adós azon tulajdonjogot szerez, az óvadék esetében azonban csak akkor szerez tulajdonjogot, ha az óvadék tárgyából kielégítést is kereshet.

A kölcsön tárgyát az adós a saját céljaira felhasználhatja, óvadéknál csak akkor, amikor abból kielégítést kereshet. A kölcsönt a szerződésben meghatározott időben vissza kell fizetni, az óvadékot csak akkor, amikor a jogviszony megszűnik.

EBH2003. 857. *Nincs akadálya annak, hogy a felek a kölcsönszerződés biztosítékául adásvételi szerződést kössenek (Ptk. 523. §).*

EBH2002. 646. *I. Egyedi pénzkölcsönzés nem tekinthető olyan pénzügyi szolgáltatásnak, amely csak engedéllyel végezhető, ezért az engedély hiányában kötött egyedi kölcsönszerződés semmissége nem állapítható meg [Ptk. 200. § (2) bek., 523. § (1) bek., 1996. évi CXII. tv. 3. § (1) bek. b) pont, (3) és (4) bek.].*

BH2002. 197. *I. Egyedi pénzkölcsönzés nem tekinthető olyan pénzügyi szolgáltatásnak, amely csak engedéllyel végezhető, ezért az engedély hiányában kötött egyedi kölcsönszerződés semmissége nem állapítható meg [Ptk. 200. § (2) bek., 523. § (1) bek., 1996. évi CXII. tv. 3. § (1) bek. b) pont, (3) és (4) bek.].*

BH2001. 544. *A bankhitelszerződés és a bankkölcsönszerződés elhatárolása. A bankkölcsönszerződésben foglaltaktól eltérő folyósításra vonatkozó megállapodásnak megfelelő teljesítés esetén a kártérítési követelés alaptalansága [Ptk. 285. §, 316. § (1) bek., 522. § (2) bek., 523. § (1) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 8. §].*

BH2001. 133. *A kölcsönszerződésen alapuló visszafizetési kötelezettség szempontjából közömbös, hogy az ún. egyenes adósok a kölcsön összegét mire fordították, azt kinek adták át. A jogosultat - erre vonatkozó megállapodás hiányában - nem terheli sortartási kötelezettség. Maga dönti el, hogy a követelést az egyenes adósokkal, a készfizető kezesekkel vagy a dologi kötelezettekkel (zálogkötelezettek) szemben érvényesíti-e. A jogosult nem köteles zálogjogát érvényesíteni a személyes adósok mentesülése érdekében [Ptk. 207. § (1) bek., 251. § (1) bek., 255. § (1) bek., 334. § (2) bek., 337. § (1) bek., 523. § (1) bek.].*

BH1999. 176. *I. A kölcsönszerződésnél az uzsorás jelleg megállapításának lehetősége, feltételei [Ptk. 112. § (1) bek., 202. §, 523. § (1)-(2) bek.].*

BH1999. 176. *II. Bankkölcsön folyósítása esetén az aránytalan előny - pl. túlzott mértékű ügyleti kamat - kikötésének lehetősége nem kizárt [Ptk. 523. § (2) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 7. §].*

BH1999. 131. *A közvetlen letiltásra vonatkozó, az adós munkáltatójához intézett megkeresés az elévülés folyását félbeszakítja, az tehát újra kezdődik. Ezt a körülményt az elévülési idő számításánál figyelembe kell venni [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 327. § (1)-(3) bek., 523. § (1) bek., 526. § (1)-(2) bek., 1960. évi 11. tvr. (Ptké. I.) 4. §, 1979. évi 18. tvr. 5. §, 44. §, 57. § (2) bek., 1994. évi LIII. tv. 308. §, 26/1985. (X. 21.) PM r., 52/1991. (X. 22.) AB hat.].*

EBH1999. 124. *A még nem teljesített szerződést a felszámoló jogosult felmondani. A kölcsönszerződést biztosító engedményezési szerződés megkötésével e szerződés teljesült, ezért az engedményezési szerződés már nem mondható fel. Ez nem érinti a kölcsönszerződés felmondásának lehetőségét [1991. évi IL. tv. 35. § (1) és (2) bek., 47. § (1) bek., Ptk. 200. § (1) bek., 329. § (1) és (2) bek., 523. § (1) bek.].*

BH1999. 29. *Egy szerződésbe foglalható, de egymástól jól elkülöníthetően, a kölcsön-, a kezesi (készfizetőkezesi) szerződés és a szociálpolitikai kedvezmény fizetésére vonatkozó, azonos felek között létrejött megállapodás. A kölcsönszerződés és a szociálpolitikai kedvezmény nyújtására vonatkozó megállapodás elhatárolási szempontjai (Ptk. 272. § (1) bek., 523. § (1) bek., 106/1988. (XII. 26.) MT r. 2. § (1) bek., 3. § (1) bek., 12. § (1) bek.] .*

BH1998. 495. *Kamatos kamat kikötése - gazdálkodó szervezet és magánszemély között létrejött kölcsönszerződésben - nem tilos. Az ügyleti kamat késedelmes fizetése esetére az ügyleti kamat után kamat csak a szerződés kifejezett kikötése esetén jár. A fennálló kölcsöntartozás és a hátralékos tartozás értelmezési szempontjai [Ptk. 207. § (1) bek., 232. § (1) bek., 523. § (1)-(2) bek., 61/1993. (IX. 29.) AB hat.].*

BH1998. 443. *I. A kölcsönszerződés is a felek akaratnyilvánításával és nem a kölcsönösszeg átadásával jön létre [Ptk. 205. § (1) bek., 523. § (1) bek.].*

BH1998. 443. *II. A kölcsönszerződés lényeges tartalmi eleme a kölcsön összegének meghatározása. Ennek hiányában a kölcsönszerződés létrejötte nem állapítható meg [Ptk. 523. § (1) bek.].*

BH1998. 391. *Az ügyleti kamat mértékét - pénzintézet által folyósított kölcsön esetén - a pénzintézet maga állapíthatja meg. Az egyéni vállalkozó gazdálkodó szervezetnek minősül, ezért az 1993. december 1. előtt kötött kölcsönszerződések esetén is kiköthető volt az általa felvett kölcsönösszeg után a kamatos kamatfizetési kötelezettség [Ptk. 232. § (2) bek., 523. § (1)-(2) bek., 685. § c) pont, 39/1984. (XI. 5.) MT r. 7. § (3) bek., 61/1993. (XI. 29.) AB hat.].*

BH1998. 144. *A bankkölcsön-szerződés nincs alakisághoz kötve, ezért - ha a szerződést kötő felek bankhitel nyújtásra vonatkozó színlelt szerződése valójában bankkölcsön-szerződést leplez - az írásba foglalás hiánya miatt a szerződést nem lehet érvénytelennek minősíteni [Ptk. 522. § (1)-(2) bek., 523. §, 528. § (3) bek., 39/1984. (XI. 8.) MT r., 1991. évi LXIX. tv. 38/A. § (3) bek.].*

BH1997. 408. *Színlelt szerződésnek minősül, s eszerint kell megítélni azt a kölcsönszerződést, amelyben a hitelező nem pénz vagy helyettesíthető más dolog, hanem váltó átadására, az adós pedig pénz visszafizetésére vállal kötelezettséget [Ptk. 207. § (4) bek., 316. § (1) bek., 523. § (1) bek., 528. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 15. § (2) bek.].*

BH1997. 356. *A takarékbetét-szerződés és a kölcsönszerződés elhatárolási szempontjai [Ptk. 523. § (1)-(2) bek., 533. § (1)-(4) bek., 1988. évi IX. tv. 23. § (1)-(2) bek., 1989. évi 2. tvr. 1. § (1) bek.].*

BH1997. 223. *Ügyleti és késedelmi kamat megállapításának, valamint a teljesített törlesztőrészletek elszámolásának módja változó kamat kikötésével nyújtott bankkölcsön késedelmes teljesítése esetén [Ptk. 293. §, 523. §, 39/1984. (XI. 5.) MT r. 12. §].*

BH1997. 186. *Jogalap nélküli gazdagodás szabályaira alapított igény nem érvényesíthető, ha a felek a közöttük létrejött kölcsönszerződés módosítása és megszüntetése tárgyában megállapodtak [Ptk. 361. §, 523. §].*

BH1996. 603. *Ha a felek megállapodása szerint a hitelező az adós tulajdonában levő ingatlanra vonatkozóan vételi jogával a hitel lejártát követő 45 nap elteltével élhet, a hitelező az adósnak a kölcsönszerződés azonnali hatályú felmondásáról történt értesítésével kezdődő 45 napon belül tett, a vételi jog gyakorlására vonatkozó nyilatkozatával az ingatlan tulajdonjogát nem szerzi meg [Ptk. 375. § (1) bek., 207. § (1) bek., 277. § (1) bek., 523. § (1) bek., 525. § (1) és (2) bek., 526. § (2) bek.].*

BH1996. 378. *I. A bankhitelszerződés vagy annak módosítása csak írásban történhet [Ptk. 218 (3) bek., 522-528. §-ai].*

BH1996. 200. *A bűncselekményt is megvalósító, tévedést okozó és megtévesztő jognyilatkozat önmagában nem eredményezi a jogügylet semmiségét. Az így létrejött szerződést csak az támadhatja meg, aki tévedésben volt, illetve akit megtévesztettek [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (3) bek., 210. § (1) és (4) bek., 523. § (1) bek. Pp. 9. § (1) bek.].*

BH1996. 160. *A cég (szövetkezet) által felvett kölcsön visszafizetése akkor is a céget terheli, ha időközben a tagok egy része kivált a szövetkezetből, és a kivált tagok - anélkül, hogy tartozásátvállaló nyilatkozatot tettek volna - a vagyonmegosztás során megkapták a kölcsönből beszerzett vagyontárgyakat [1992. évi II. tv. 39. § (4) bek., Ptk. 523. § (1) bek., 332. § (1) bek.].*

BH1996. 32. *A tartozásátvállalás a kötelezett és a tartozásátvállaló szerződése, a jogosult hozzájárulása nem a szerződés létrejöttéhez vagy érvényességéhez, hanem a, jogügylet vele szembeni hatályosulásához szükséges [Ptk. 332. § (1)-(2) bek., 523. §].*

BH1995. 709. *Palyakezdők és munkanélküliek kedvezményes kölcsönszerződésének feltételei és hatálya [Ptk. 523. § (1) bek., 1975. évi II. tv. 53. § (1) bek., 1/1989. (III. 12.) ABMH r. 6. § (1) bek.].*

BH1995. 457. *Nincs törvényi akadálya annak, hogy a kölcsönszerződésben harmadik személy a kölcsön visszafizetéséért az adóssal egyetemleges fizetési kötelezettséget vállaljon [Ptk. 200. § (1) bek., 337-338. §, 523. § (1) bek.].*

BH1994. 609. *A takarékbetét-szerződés, a betéti szerződés és a bankszámla-szerződés típusok elhatárolási szempontjai. Az állam helytállási kötelezettségének terjedelme az ilyen típusú szerződések alapján a pénzintézeteknél elhelyezett összegek visszafizetéséért [Ptk. 523. §, 530. §, 533-535. §-ai, 1989. évi 2. tvr. l. § (1) bek., 19/1980. (IX. 27.) PM r.].*

BH1994. 551. *Kölcsönszerződés esetén a szerződésben kikötött üzleti kamat is tőkésedik, ha azt az esedékességkor nem fizetik ki. Késedelme következményeként az adós az ügyleti kamatösszeg figyelembevételével is a speciális jogszabályban meghatározott mértékű- késedelmi kamatot köteles a kölcsönbeadónak megfizetni [Ptk. 301. § (1) és (4) bek., 523. § (1) bek., 528. § (3) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT. r. 12. §].*

BH1993. 531. *A kölcsönszerződésen alapuló jogvita elbírálása a helyi bíróság hatáskörébe tartozik. Ha az elszámolás kapcsán az ellenérdekű fél munkabér-követelése tekintetében is jogvita keletkezik, azt a jogosult csak munkaügyi perben érvényesítheti [Ptk. 523. §, Pp. 22. § (1) bek., 1992. évi XXII. tv. 199. § (1)-(3) bek.].*

BH1993. 447. *A tulajdonjog átmeneti időre való fenntartása, illetőleg a vételárnak - a szerződésben megjelölt - későbbi időben történő megfizetése a szerződés adásvétel jellegét nem változtatja meg; ezek folytán a szerződés nem minősíthető atipikus szerződésnek [Ptk. 365. §, 368. § (1) bek., 507. §, 523. § (1) bek., 300. § (1) bek., 301. § (1) bek., 313. §].*

BH1988. 73. *Ha kölcsön összegéből vásárolt ingatlanra a kölcsönbe adó haszonélvezeti jogot kötött ki, a haszonélvezeti jog értéke a tartozás összegét csökkenti [Ptk. 523. § (1) bek., 157. §].*

BH1986. 325. *A kölcsönszerződés teljesítése az adós által általában a kölcsönösszeg visszafizetésével történik. Történhet azonban a kölcsöntartozás rendezése úgy is, hogy a felek a hitelező kölcsönkövetelését más címen fennálló követeléssé változtatják át. Ilyen esetben viszont a felek közötti jogviszony tartalmára, az*

ebből eredő jogokra és kötelezettségre már a módosított szerződésre vonatkozó szabályok az irányadók. [Ptk. 523. § (1) bek., 200. § (1) bek., 240. § (1) bek., 228. § (1) bek.]

524. § (1) A kölcsönösszeg átadását a hitelező megtagadhatja, ha bizonyítja, hogy a szerződés megkötése után akár az ő, akár az adós körülményeiben olyan lényeges változás állott be, amely miatt a szerződés teljesítése többé el nem várható, továbbá a szerződés megkötése után olyan körülmények következtek be, amelyek miatt azonnali hatályú felmondásnak (525. §) van helye.

(2) Az adós a kölcsönösszeg átvételére nem köteles, ebben az esetben azonban a hitelezőnek a szerződés megkötéséből eredő kárát meg kell térítenie. Ha a hitelező pénzintézet, kártérítés nem illeti meg, arra az időre azonban, amely alatt a kölcsönösszeget - akár hitelszerződés alapján, akár anélkül - az adós rendelkezésére tartja, az adós jutalék fizetésére köteles.

Ha a kölcsönösszeg rendelkezésre bocsátása a szerződés megkötésekor nem történt meg, a létrejött szerződés alapján az adós a szerződés teljesítését követelheti. A szerződés megkötése és a kölcsönösszeg átadása között azonban bekövetkezhetnek olyan változások, amik miatt a szerződés teljesítésének kikényszerítése nem lenne indokolt.

1. A kölcsönösszeg átadásának megtagadása

A hitelező a kölcsönösszeg átadását két esetben tagadhatja meg:

- ha a körülmények változása folytán a szerződés teljesítése nem várható el tőle (clausula rebus sic stantibus elve)

Előfordulhat, hogy a hitelező csak a szerződés megkötése után szerez tudomást olyan körülményekről, amelyek a kölcsönösszeg átadásának megtagadását indokolják, de azok már a szerződéskötéskor is fennálltak. Ilyen esetben a törvényi rendelkezés szó szerinti értelmezése mellett a hitelező a szerződés megtagadására nem jogosult, viszont az elhallgatott lényeges körülmények a szerződés megtámadására szolgálnak okot. A szerződés érvénytelenné nyilvánítása az eredeti állapot helyreállításának következményével jár, s ennek során előfordulhat, hogy az adós a kikényszerített kölcsönösszeget nem képes visszafizetni. Ezt elkerülendő, a gyakorlat is hajlik arra, hogy ilyen esetben a szerződéskötést követően bekövetkezett változás fogalmát kiterjessze a hitelező által utóbb megismert lényeges körülményekre.

- a szerződéskötést követően beállott változások miatt a szerződés azonnali hatályú felmondásának (Ptk. 525. §) lenne helye.

2. A kölcsönösszeg átvételének megtagadása

Az adós a kölcsönösszeg átvételét indokolás nélkül megtagadhatja, köteles azonban megtéríteni a hitelezőnek a szerződéskötésből eredő (és nem teljes) kárát (az ún. negatív interesse). Nem sorolható tehát a kár fogalma alá a fel nem használt kölcsön kamata, mert a kölcsön ismételt kihelyezésével a hitelező a kieső kamatot megkapja.

Ha pénzintézet a hitelező, kártérítés nem jár, de megilleti a rendelkezésre tartási jutalék arra az időre, amíg a kölcsönösszeget rendelkezésre tartotta.

BH1996. 378. *I. A bankhitelszerződés vagy annak módosítása csak írásban történhet [Ptk. 218 (3) bek., 522-528. §-ai].*

BH1977. 545. *Az állam felelősségének a Btké. 27/A. §-a szerinti feltétele az elítéltnek a vagyonelkobzást kimondó ítélet jogerőre emelkedésekor fennálló kötelezettsége. Határozatlan időre kötött kölcsönszerződés esetében az állam elleni kereset megindítása egyértelmű a felmondási jog gyakorlásával. A visszakövetelési jog elévülése tehát ekkor kezdődik [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 524. §, 525. § e) pont].*

525. § (1) A hitelező azonnali hatállyal felmondhatja a kölcsönt, ha

a) a kölcsönnek a szerződésben meghatározott célra fordítása lehetetlen;

b) az adós a kölcsönösszeget a szerződésben meghatározott céljától eltérően használja;

c) a kölcsönre nyújtott biztosíték értéke jelentősen csökkent, és azt az adós a hitelező felszólítására nem egészíti ki;

d) az adós vagyoni helyzetének romlása vagy a fedezet elvonására irányuló magatartása veszélyezteti a kölcsön visszafizetésének lehetőségét;

e) az adós más súlyos szerződésszegést követett el.

(2) Ha a hitelező pénzintézet, az (1) bekezdésben meghatározott eseteken kívül azonnali hatállyal felmondhatja a kölcsönt, ha

a) az adós hitelképtelenné válik,

b) az adós a pénzintézetet a kölcsön összegének megállapításánál valótlan tények közlésével, adatok eltitkolásával vagy más módon megtévesztette, amennyiben ez a kölcsön összegének a megállapítását befolyásolta;

c) az adós a kölcsön fedezetével, biztosítékával vagy céljának megvalósulásával kapcsolatos vizsgálatot - figyelmeztetés ellenére - akadályozza, ideértve azt az esetet is, ha a szerződésben vállalt vagy jogszabályban előírt adatszolgáltatási kötelezettségét megszegi.

A szerződés azonnali hatályú felmondásának joga csak a hitelezőt illeti meg. A törvény nem tesz különbséget az azonnali hatályú felmondás szempontjából, hogy a szerződés határozott, vagy határozatlan időre jött-e létre. Amennyiben bekövetkeznek azok a jogszabályi feltételek, melyek az azonnali hatályú felmondásra alapot adnak, úgy a szerződés akkor is felmondható, ha a határozott idő még nem telt le.

A szerződési szabályok diszpozitivitásából következik, hogy a felek a szerződésbe más olyan okot is befoglalhatnak, ami a szerződés azonnali hatályú felmondására alapot adhat.

Akár magánszemély a hitelező, akár pénzintézet, maga dönti el, hogy ha az arra alapot adó feltételek fennállnak, él-e az azonnali hatályú felmondás jogával vagy sem. E jog gyakorlása tehát soha nem kötelező, éppen ezért ki sem kényszeríthető. Fogalmilag kizárt tehát a hitelező szerződés szegésének vagy a mulasztással megvalósított rendeltetésellenes joggyakorlásnak a megállapítása akkor, ha a hitelező nem élt a felmondás jogával.

Az azonnali felmondást megalapozó okok közül az (1) bekezdésben nevesítettek nevezhetők általánosnak, amelyre bármely hitelező alapozhatja a felmondást. A (2) bekezdésben meghatározott különös és egyben többlet - felmondási okokra csak pénzintézet hitelező alapíthat felmondást.

A kölcsönszerződésnek a kölcsön céljának megjelölése nem szükségszerű tartami eleme, ezért a Ptk. 525. § (1) bekezdés a) és b) pontjaiban szabályozott azonnali hatályú felmondási jognak előfeltétele a felek kifejezett megállapodása [Ptk. 205. § (2)]. Bankkölcsön szerződés esetén a 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet 8. § (1) bekezdéséből következően a kölcsön mindig ún. célkölcsön.

A Ptk. 525. § (1) bekezdés c) és d) pontjaiban a törvény a felmondási jog gyakorlását együttes feltételekhez köti. Ezért ha a hitelező elmulasztja az adós felhívását az értékében jelentősen csökkent biztosíték kiegészítésére, nem élhet jogszerűen az azonnali hatályú felmondás jogával mint ahogy akkor sem, ha az adós nem tett eleget a felhívásban foglaltaknak, de a biztosíték értékcsökkenése nem volt jelentős mértékű, vagy ha az adós vagyoni helyzete ugyan a szerződés-kötéskori viszonyokhoz képest romlott, de nem olyan mértékben, hogy az a kölcsön visszafizetését veszélyeztesse.

A (2) bekezdés a) pontjában megfogalmazott hitelképtelenség nem egyértelműen meghatározható jogi kategória. A hitelképesség (bonitás) ugyanis általában egy cég, vagy személy múltbeli működésének, eredményességének, vagyoni és pénzügyi helyzetének összessége alapján levonható következtetés. Általában hitelképtelennek kell minősíteni azt az adóst, akinek az e szempontok alapján felmért anyagi helyzetéből a felvett kölcsön megtérülésének realitására nem lehet okszerű következtetést levonni.

A (2) bekezdés b) és c) pont szabályai gyakorlatilag azokat a hitelintézeti célokat kívánják elősegíteni, hogy csak üzletileg megalapozott, megtérülésre alapot adó olyan kölcsönösszegek kerüljenek kifolyósításra, ahol a megtérülést egyrészt erre irányuló felmérés előzte meg, másrészt pedig a megtérülésnek biztosítéka van. Ezek a garanciák csak akkor alapozzák meg a megtérülést, ha az adós a kölcsönigényléskor az anyagi és egyéb helyzete (üzleti adatai stb.) tekintetében valós adatszolgáltatást nyújt, és a kölcsön fedezetével, biztosítékával a megtérülési idő teljes tartama alatt a hitelező rendelkezésére áll. Ez nem csak azt jelenti, hogy nem vonja el a pénzintézet kielégítési alapját, hanem azt is, hogy a felek együttműködési kötelezettségéből eredően a fedezeti vagyontárgyak meglétét, értékazonosságát a futamidő teljes tartalma alatt a pénzintézet részére eseti ellenőrzések lefolytatásának megengedésével is biztosítja.

BH2003. 204. *I. A hitelező a kölcsönszerződést jogosult azonnali hatállyal felmondani, ha a kölcsön fedezete megszűnik [Ptk. 232. § (1) bek., 240. § (1) bek., 301. § (2) bek., 321. § (1) bek., 525. § (1) bek. c) és d) pont].*

BH2001. 486. *A biztosítási intézkedés elrendelésénél irányadó szempontok [Ptk. 274. § (2) bek. a) pont, 525. § (1) bek. d) pont, 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 185. §, 187. § (1) bek. b) pont, Pp. 195. § (1) bek., 196. § (1) bek. b) és d) pont].*

BH1996. 603. *Ha a felek megállapodása szerint a hitelező az adós tulajdonában levő ingatlanra vonatkozóan vételi jogával a hitel lejártát követő 45 nap elteltével élhet, a hitelező az adósnak a kölcsönszerződés azonnali hatályú felmondásáról történt értesítésével kezdődő 45 napon belül tett, a vételi jog gyakorlására vonatkozó nyilatkozatával az ingatlan tulajdonjogát nem szerzi meg [Ptk. 375. § (1) bek., 207. § (1) bek., 277. § (1) bek., 523. § (1) bek., 525. § (1) és (2) bek., 526. § (2) bek.].*

BH1996. 378. *I. A bankhitelszerződés vagy annak módosítása csak írásban történhet [Ptk. 218 (3) bek., 522-528. §-ai].*

BH1996. 269. *A pénzintézet által gazdálkodó szervezet részére nyújtott hitelből - ha a kölcsön nyújtása a szerződésben meghatározott célra történt - a kölcsönbe vevő megbízása nélkül és a végrehajtási eljáráson*

kívül a pénzintézet nem köteles a kölcsönbe vevő más hitelezőjének a követelését kiegyenlíteni [Ptk. 525. § (1) bek. b) pont, 529. § (1) bek., 1979. évi 18. tvr. 10. § (1) bek. a) pont, 6/1989. (VII. 31.) MNB rek.].

BH1996. 215. *II. Ha a felek a szerződésükben az ügyleti kamatok egyoldalú változtatásának jogában megállapodtak, a szerződés megszűnéséig ennek alapján a pénzintézet az ügyleti kamat mértékét emelheti. Ha a szerződés felmondással megszűnik, a megszűnés időpontjában felszámítható mértékű ügyleti kamatot kell a kölcsönbevevőnek megfizetnie. Ha e kötelezettségének késedelmesen tesz eleget, a szerződés megszűnésétől kezdődően már nem a szerződésben szereplő ügyleti, hanem késedelmi kamatot tartozik fizetni [Ptk. 301. § (1) bek., 525. § (1) bek. b) pont].*

BH1993. 752. *II. A kölcsönszerződésen alapuló váltó kibocsátója a kölcsön lejárati ideje bekövetkezésének hiányára mint időelőttiségi kifogásra a váltóbirtokossal szemben nem hivatkozhat, ha a kölcsönt a váltóbirtokos joghatályosan felmondta, és a kölcsön fedezetéül szolgáló váltó megtekintésre szóló váltó volt [Ptk. 321. § (1) bek., 525. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 17. § 34. § (1) bek.].*

BH1992. 776. *Lízingszerződés esetén a kölcsönszerződésekre irányadó felmondási szabályok nem alkalmazhatók [Ptk. 319. § (2) bek., 321. § (1) bek., 525. § (1) bek. d) pont].*

BH1977. 545. *Az állam felelősségének a Btké. 27/A. §-a szerinti feltétele az elítéltnek a vagyonelkobzást kimondó ítélet jogerőre emelkedésekor fennálló kötelezettsége. Határozatlan időre kötött kölcsönszerződés esetében az állam elleni kereset megindítása egyértelmű a felmondási jog gyakorlásával. A visszakövetelési jog elévülése tehát ekkor kezdődik [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 524. §, 525. § e) pont].*

526. § (1) A határozatlan időre kötött kölcsönszerződés tizenöt napi felmondással szüntethető meg.

(2) A hitelezőnek a kölcsönösszegre vonatkozó visszakövetelési joga a szerződésben meghatározott lejárat, illetve lejáratok szerint, felmondás esetén pedig a felmondási idő elteltével nyílik meg.

Az (1) bekezdés rendelkezéséből következően a határozatlan időre kötött szerződést mind a hitelező, mind az adós felmondhatja. A felmondási időre vonatkozó szabály diszpozitív, tehát a felek ennél rövidebb és hosszabb felmondási időben is megállapodhatnak. Felmondás esetén a szerződés a felmondási idő leteltével szűnik meg, azaz a felmondás ideje alatt a kölcsönszerződés fennmarad. A felmondásra sem ír elő a törvény alakszerűségi követelményt, ezért azt szóban és írásban is lehet gyakorolni. A felmondási idő a felmondás hatályosulásától kezdődik, azaz akkortól, amikor a felmondásról a másik fél tudomást szerzett [Ptk. 214. §].

A (2) bekezdés rendelkezése szabályozza a hitelező visszakövetelési jogának megnyíltát. Ennek megfelelően:

- A határozott időre kötött szerződés esetén a visszakövetelés joga a szerződés szerinti lejárat (lejáratok) szerint nyílik meg. Ha a felek a lejáratot csak az év megjelölésével határozták meg, a lejárat az adott évnek a kölcsönadás napjával azonos napja. Ugyanez a szabály az irányadó akkor is, ha a felek a lejáratot hónapok vagy hetek megjelölésével határozták meg (Ptké. 3. §). A határozott időre kötött kölcsönszerződés azonnali hatályú felmondása esetén a lejárat a felmondás hatályának beálltával azonos.

- A határozatlan időre kötött szerződésnél a visszakövetelés joga a felmondási idő leteltének napján, azonnali hatályú felmondás esetén pedig a felmondás hatályossá válásával egyidejűleg nyílik meg.

Az adós a kölcsönszerződéstől annyiban eltérhet, hogy a kölcsönt lejárat előtt is visszafizetheti, és azt a jogosult köteles elfogadni. Ilyenkor a jogosultat a tényleges teljesítés és az eredeti lejárat között eltelt időszakra sem kamat, sem kártalanítás nem illeti meg, s a felek ettől eltérő megállapodása semmis (lásd a Ptk. 292. §-ához fűzött magyarázatot).

A lejárat időpontja az adós késedelembe esése és az elévülési idő kezdete szempontjából is meghatározó. Ha a szerződés értelmében az adós meghatározott lejárati idők szerint köteles a teljesítésre, a késedelembe esés és az elévülés szempontjából az egyes lejárati idők az irányadóak.

A lejáratkor nem vagy csak részben teljesítő adósra a kötelezetti késedelem szabályai (Ptk. 298-301. §) az irányadóak.

Ha a felek a szerződésben az ügyleti kamat megváltoztatásának lehetőségét kikötötték és a szerződés felmondással szűnik meg, a hitelező a megszűnés időpontját követően a kamat emelésére már nem jogosult. Az adóst a megszűnés időpontjától a visszafizetésig a megszűnéskor irányadó mértékű ügyleti kamat terheli (BH1996. 215. II.).

BH1999. 131. *A közvetlen letiltásra vonatkozó, az adós munkáltatójához intézett megkeresés az elévülés folyását félbeszakítja, az tehát újra kezdődik. Ezt a körülményt az elévülési idő számításánál figyelembe kell venni [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 327. § (1)-(3) bek., 523. § (1) bek., 526. § (1)-(2) bek., 1960. évi 11. tvr. (Ptké. I.) 4. §, 1979. évi 18. tvr. 5. §, 44. §, 57. § (2) bek., 1994. évi LIII. tv. 308. §, 26/1985. (X. 21.) PM r., 52/1991. (X. 22.) AB hat.].*

BH1996. 603. *Ha a felek megállapodása szerint a hitelező az adós tulajdonában levő ingatlanra vonatkozóan vételi jogával a hitel lejártát követő 45 nap elteltével élhet, a hitelező az adósnak a kölcsönszerződés azonnali hatályú felmondásáról történt értesítésével kezdődő 45 napon belül tett, a vételi jog gyakorlására vonatkozó*

nyilatkozatával az ingatlan tulajdonjogát nem szerzi meg [Ptk. 375. § (1) bek., 207. § (1) bek., 277. § (1) bek., 523. § (1) bek., 525. § (1) és (2) bek., 526. § (2) bek.].

BH1996. 378. *I. A bankhitelszerződés vagy annak módosítása csak írásban történhet [Ptk. 218 (3) bek., 522-528. §-ai].*

527. § (1) Ha az adós a kölcsönösszeget neki felróható módon a szerződésben meghatározott céltól eltérően használja, a szerződés megszegéséből eredő jogkövetkezmények e felhasználás időpontjától kezdődően állanak be.

(2) Ha az adós kamat fizetésére köteles, a kamatot negyedévenként utólag, illetőleg akkor kell megfizetni, amikor a kölcsön visszafizetése esedékessé válik.

Az (1) bekezdés arra az esetre állapít meg sajátos rendelkezést, amikor a szerződés azonnali hatályú felmondására a Ptk. 525. § (1) bekezdésének b) pontja alapján kerül sor. Ebben az esetben ugyanis a szerződésszegés jogkövetkezményei nem akkor állnak be, amikor az adós a felmondás hatályossá válásakor nem teljesít, hanem visszamenőlegesen azzal az időponttal, amikor a kikötött céltól eltérő felhasználás megvalósult. E szigorú jogkövetkezményt a törvény azonban további feltételhez, mégpedig ahhoz köti, hogy az eltérő felhasználás az adósnak felróható legyen.

A (2) bekezdés a visszterhes kölcsönszerződésre irányadó. A felek az ügyleti kamat esedékességében azonban eltérően is megállapodhatnak (BH1984. 189.).

BH1996. 495. *A bankkölcsönszerződésből származó - zálogjoggal biztosított - hitelezői tőkekövetelés szerződéses és késedelmi kamatának kielégítési sorrendje a felszámolási eljárásban [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 35. § (2) bek., 57. § (1) bek., Ptk. 251. § (4) bek., 527. § (2) bek., 528. § (3) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet 12. §].*

BH1996. 378. *I. A bankhitelszerződés vagy annak módosítása csak írásban történhet [Ptk. 218 (3) bek., 522-528. §-ai].*

BH1984. 189. *A törvény diszpozitív rendelkezése szerint a kölcsönösszeg után járó kamatot negyedévenként utólag, illetőleg akkor kell megfizetni, amikor a kölcsön visszafizetése esedékessé válik. A felek azonban megállapodással másként is rendelkezhetnek a kamatfizetés idejéről [Ptk. 527. § (2) bek.].*

528. § (1) A kölcsönre, valamint a kamatra irányadó szabályokat megfelelően alkalmazni kell akkor is, ha a hitelező nem pénzt, hanem más helyettesíthető dolgot ad kölcsön.

(2) Ha jogszabály kivételt nem tesz, a bankhitelre és a bankkölcsönre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni azokra a kölcsönökre is, amelyeket pénzintézet nem a saját nevében vagy nem a saját pénzforrásából nyújt az adósnak.

(3) A bankhitel- és bankkölcsönszerződés részletes szabályait külön jogszabály tartalmazza.

Az (1) bekezdés rendelkezésének alkalmazása során értelemszerűen a hitelező pozíciójában pénzintézet nem lehet.

A (2) bekezdés utaló szabálya folytán megfelelően alkalmazni kell a bankkölcsönre vonatkozó szabályokat például a munkáltató által a dolgozó (alkalmazott) részére adott lakásépítési (korszerűsítési, bővítési) és vásárlási támogatásokra.

A (3) bekezdésben hivatkozott legfontosabb külön jogszabályok:

- a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.),

- a pénzforgalomról és a bankhitelről szóló 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet,

- a pénz- és elszámolás-forgalom, valamint a pénzfeldolgozás szabályairól szóló 9/2001. (MK 147.) MNB rendelkezés,

- a kötelezően alkalmazandó egyes kamatlábak mértékéről szóló 2/1991. (PK 23.) MNB rendelkezés,

- a betéti kamat, az értékpapírok hozama és a teljes hiteldíj mutató számításáról és közzétételéről szóló 41/1997. (III. 5.) Korm. rendelet.

BH2001. 586. *A keresetlevélben előadottak tartalmának értékelése. A kereset tárgya lehet minden olyan jogviszony, amelyből eredő jogvita eldöntése polgári perben kérhető [Ptk. 5. §, 6. §, 241. §, 318. §, 339. §, 528. § (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 121. § (1) bek. c) pont, 106/1988. (XII. 26.) MT r. 2. § (1) és (4) bek., 77/1988. (XII. 27.) PM-ÉVM r. 6. §].*

BH1998. 144. *A bankkölcsön-szerződés nincs alakisághoz kötve, ezért - ha a szerződést kötő felek bankhitel nyújtásra vonatkozó színlelt szerződése valójában bankkölcsön-szerződést leplez - az írásba foglalás hiánya miatt a szerződést nem lehet érvénytelennek minősíteni [Ptk. 522. § (1)-(2) bek., 523. §, 528. § (3) bek., 39/1984. (XI. 8.) MT r., 1991. évi LXIX. tv. 38/A. § (3) bek.].*

BH1997. 594. *I. A késedelmi kamat a korábban esedékessé vált, de meg nem fizetett ügyleti kamat után is megilleti a jogosultat [Ptk. 301 § (1) bek., 528. § (3) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 12. §].*

BH1997. 408. *Színlelt szerződésnek minősül, s eszerint kell megítélni azt a kölcsönszerződést, amelyben a hitelező nem pénz vagy helyettesíthető más dolog, hanem váltó átadására, az adós pedig pénz visszafizetésére vállal kötelezettséget [Ptk. 207. § (4) bek., 316. § (1) bek., 523. § (1) bek., 528. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. 15. § (2) bek.].*

BH1996. 495. *A bankkölcsönszerződésből származó - zálogjoggal biztosított - hitelezői tőkekövetelés szerződéses és késedelmi kamatának kielégítési sorrendje a felszámolási eljárásban [1991. évi IL. tv. (Cstv.) 35. § (2) bek., 57. § (1) bek., Ptk. 251. § (4) bek., 527. § (2) bek., 528. § (3) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet 12. §].*

BH1996. 378. *I. A bankhitelszerződés vagy annak módosítása csak írásban történhet [Ptk. 218 (3) bek., 522-528. §-ai].*

BH1995. 513. *Nem jelent önmagában semmis szerződési kikötést, ha a termelő kötelezettséget vállal arra, hogy a megrendelő által a termékértékesítési szerződés teljesítése érdekében igénybe vett hitellel kapcsolatos kamatterheket átvállalja [Ptk. 200. § (2) bek., 207. § (1) bek., 239. §, 277. § (1) bek., 301. §, 528. § (1) bek.].*

BH1994. 551. *Kölcsönszerződés esetén a szerződésben kikötött üzleti kamat is tőkésedik, ha azt az esedékességkor nem fizetik ki. Késedelme következményeként az adós az ügyleti kamatösszeg figyelembevételével is a speciális jogszabályban meghatározott mértékű- késedelmi kamatot köteles a kölcsönbeadónak megfizetni [Ptk. 301. § (1) és (4) bek., 523. § (1) bek., 528. § (3) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT. r. 12. §].*

2. A bankszámla- és a betétszerződés

529. § (1) Bankszámlaszerződéssel a pénzintézet kötelezettséget vállal arra, hogy a vele szerződő fél (számlatulajdonos) rendelkezésére álló pénzeszközöket kezeli és nyilvántartja, azok terhére a szabályszerű kifizetési és átutalási megbízásokat teljesíti, a számlatulajdonost a számla javára és terhére írt összegekről, valamint a számla egyenlegéről értesíti.

(2) A pénzintézet a számlára befolyó pénzeszközöket használhatja.

(3) A számlakövetelés kimerülése a bankszámlaszerződést nem szünteti meg.

A Ptk. rendszerében a számlaszerződéseknek két típusa van. Az egyiknél a pénzintézet kerül jogviszonyba a nála pénzt elhelyező ügyfelével a számlatulajdonossal (bankszámla és betétszerződés) a másik esetben pedig a pénzintézet ügyfelei kerülnek egymással jogi kapcsolatba (folyószámla-szerződés).

A bankszámlaszerződés pénzkezelési szerződés, melynek elsődleges funkciója a pénzforgalom lebonyolítása. A szerződés részint a pénzügyi jog, részint a polgári jog szabályai alapján bírálható el.

A számlaszerződéseken belül több más szerződési elem is fellelhető, így betéti, letéti, megbízási, fedezetlekötő stb. motívum, a megbízás azonban minden esetben elsősorban a pénzforgalom lebonyolítására irányul.

A bankszámlaszerződés fogalmát és a pénzintézet kötelezettségeit az (1) bekezdés tartalmazza.

A szerződés alanyai: egyrészt a pénzintézet, másrészt pedig a vele szerződést kötő gazdálkodó szervezet, más jogi személy, illetve állampolgár.

A belföldi jogi személyek; jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságok (a jogszabályi kivételtől eltekintve); az általános forgalmi adó fizetésére kötelezett magánszemélyek, továbbá az egyéni vállalkozók kötelesek a gazdasági tevékenységükkel összefüggő pénzeszközeiket - a készpénzben teljesíthető fizetések céljára szolgáló pénzeszközök kivételével - bankszámlán tartani, pénzforgalmukat bankszámlán lebonyolítani, s ennek érdekében bankszámlaszerződést kötni. E személyi kört érintően az ilyen számla vezetésére felhatalmazott pénzintézetet is terheli a szerződéskötési kötelezettség.

A kölcsönös szerződéskötési kötelezettség mellett azonban a pénzintézet csak akkor nyithat jogi személy vagy jogi személyiség nélküli gazdasági társaság részére bankszámlát, ha igazolták, hogy a cégbírósági bejegyzés, illetve hatósági nyilvántartásba vétel iránti kérelmet benyújtották és rendelkeznek az egységes statisztikai számjellel. Általános forgalmi adó fizetésére kötelezett magánszemély az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatalnál történt nyilvántartásba vételéről szóló okirat másolati példányát is át kell hogy adja a hitelintézetnek a szerződés megkötése előtt. Egyéni vállalkozó esetében az egyéni vállalkozói, illetőleg a tevékenység végzéséhez szükséges más igazolvány másolatának csatolása is szükséges [232/2001. (XII. 10.) Korm. rendelet 3. § (2) b) és c)].

Az állam, a bankok és a szakosított pénzintézetek, a biztosítók és a hasonló tevékenységet ellátó pénzalapok bankszámláit kizárólagos joggal a Magyar Nemzeti Bank vezeti, ezt meghaladóan a bankszámla-szerződés bármelyik jogosított pénzintézettel megköthető.

A szerződés alapján a pénzintézet kötelessége, hogy a számlán lévő pénzt kezelje és nyilvántartsa; a számlatulajdonost a számla egyenlegéről értesítse és a számla terhére adott megbízásokat teljesítse. Jogosult

ugyanakkor arra, hogy a számlán lévő összeget - erre vonatkozó külön megállapodás nélkül - használja, hasznosítsa. Az így befolyó kamat-haszonnal szabadon rendelkezik, azzal a szerződés megszűnésekor sem köteles elszámolni. A pénzintézetet jutalék is megilleti, valamint a költségeinek a megtérítésére tarthat igényt. A részletes költségkimutatást az ügyfélnek megküldött számlakivonat tartalmazza.
A megbízások teljesítése:
A bankszámla felett a számlatulajdonos rendelkezik. A törvény értelmében a pénzintézet csak a szabályszerű megbízásokat teljesítheti, de azt köteles is teljesíteni. A megbízások lehetnek: átutalás, elszámolási utalványozás, határidős beszedési megbízás, azonnali beszedési megbízás, terv szerinti fizetés (akkreditív), kifizetés. A törvény a megbízás szabályszerűségére vonatkozó további iránymutatást nem tartalmaz. A 232/2001. (XII. 10.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése a megbízás teljesítését további feltételhez köti, ha a számlatulajdonos elleni csődeljárásban a fizetési haladékról szóló végzést már közzé tették. Ez esetben ugyanis a pénzintézet a csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról szóló 1991. évi XLIX. törvény 9. §-a (5) bekezdésének megfelelően meghatározott értékhatárt meghaladó rendelkezéseket csak a vagyonfelügyelő jóváhagyásával együtt fogadhatja el.
Nem érvényesül a számlatulajdonos szabad rendelkezése a meghatározott célra lekötött és elkülönülten kezelt pénzeszközökre (pl. bankletét, kezességvállalással, fedezetigazolással kapcsolatos lekötés), mert azok a lekötési idő alatt csak a meghatározott célra használhatók fel, s ezért a pénzintézet szabályszerűnek csak az ilyen célú megbízást fogadhatja el.
A számlatulajdonos megbízása nélkül a pénzintézet a bankszámlát pénz fizetésére szóló, végrehajtható bírósági és államigazgatási határozat alapján terhelheti meg. Jogosult a pénzintézet arra is, hogy a tevékenysége során felmerült saját esedékes követelésével terhelje meg a bankszámlát. E jogát azonban nem gyakorolhatja azt követően, hogy a csőd bejelentéséről, illetve a felszámolási eljárás megindítása iránti kérelem benyújtásáról tudomást szerez.
A számlatulajdonos rendelkezése hiányában is jogosult a pénzintézet arra, hogy a saját tévedésén alapuló bankhibát helyesbítse (BH1993. 756.; BH1991. 322.).
A megbízással kapcsolatos kötelezettségek megszegése szerződésszegés, és a pénzintézet kártérítési felelősségét alapozza meg (BH1997. 494.; BH1997. 406.; BH1996. 436.; BH1995. 531.; BH1994. 552.; BH1994. 382.).
A bank mindaddig teljesíti a megbízást, amíg erre a számla fedezetet nyújt. Ha a számla kiürül a bank automatikusan további kifizetést nem eszközöl, azaz automatikusan nem hitelez a számlatulajdonosnak. A számlakövetelés kimerülése azonban nem eredményezi a bankszámlaszerződés megszűnését.
BH2004. 120. *Az ügyvezetővé választott személyek rendelkezése folytán a bank akkor nyithat bankszámlát, ha igazolták, hogy a jogi személy a változás bejegyzése iránti kérelmet a cégbíróságnál benyújtotta [Ptk. 529. §, 1988. évi XXIV. tv. 31. §, 1974. évi 1. tvr. 5. §, 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet 2/A. § (1) és (2) bek., 4. § (4) bek., 52/1990. (III. 24.) MT rendelet 4. § (3) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rendelkezés 4. § (1) és (2) bek., 4/1992. (PK 10.) MNB rendelkezés 7. § és 8. §, 6/1997. (MK 61.) MNB rendelkezés].*
EBH2001. 441. *A lakossági folyószámlához kapcsolódó bankszámla szerződés alapján a kárt a birtokos szerződéses kötelezettsége mind a fedezet biztosítása, mind annak a korlátozásnak betartása, hogy a bankkártyát a kibocsátás alapjául szolgáló számlakövetelésének erejéig használhatja. A túllépés következményeit nem a pénzintézetnek, hanem a kártyabirtokosnak kell viselnie [Ptk. 529. § (1) és (3) bek., 531. § (2) bek., 532. §].*
BH2001. 437. *I. A bank üzletszabályzatának azt az előírását, hogy a bank tevékenysége során mindenkor az ügyfél érdekének figyelembevételével, a banktól elvárható gondossággal köteles eljárni, a felek közötti egyéb jogviszony sajátosságait figyelembe véve kell értékelni [Ptk. 249. §, 322. §, 474. § (2) bek., 479. § (1) és (3) bek., 529. §].*
BH2001. 33. *A bankszámlaszerződés alapján kezelt lakossági folyószámláról csalás következtében tévesen kifizetett összeggel kapcsolatban a pénzintézet kártérítési felelőssége megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 529. § (1) bek., 533. § (1) és (4) bek., 535. § (2) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 474. § (2) bek.].*
BH2001. 31. *A hitelkártya jogviszony mint háromoldalú jogviszony jogi jellege. A kártya kibocsátójának felelőssége az elfogadó által tévesen továbbított terhelésért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 529. § (1) bek., 3/1992. (MK. 34.) MNB rendelkezés 15. § (3) bek., IV/39. pont].*
BH2000. 555. *Törzstőkeemelés címén fennálló pénzfizetési kötelezettség bankszámlára való átutalással teljesíthető. A bankszámlát kezelő pénzintézet együttműködési kötelezettsége keretében sem jogosult, de nem is köteles vizsgálni a számlatulajdonos megbízásának jogszerűségét, vagy a betétje legkedvezőbb kezelési*

módját [Ptk. 4. § (1) bek., 339. § (1) bek., 529. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 218. §, 222. §, 39/1984. (XI. 5.) MT r. 4. § (3) bek., 13/1989. (XII. 16.) IM r. 10. § (1) bek. cb) pont].

EBH2000. 329. *A hitelkártya jogviszony mint háromoldalú jogviszony jogi jellege. A kártya kibocsátójának felelőssége az elfogadó által tévesen továbbított terhelésért [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 529. § (1) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rendelkezés 15. § (3) bek., IV/39. pont].*

BH1999. 564. *I. Átutalási betétszámla-szerződésnél a pénzintézet a fedezethiány miatt elmaradt megbízásokat - szolgáltató jellegű megbízás esetén - a fedezet későbbi beérkezésekor a megbízó újabb rendelkezése nélkül is teljesíti [Ptk. 484. §, 529. § (1) bek.].*

BH1999. 517. *A lakásszövetkezet önálló jogi személy, ezért a lakóház felújítási alapjához a tagok részéről befizetett összegek pénzintézeteknél való lekötése nem takarékbetétszerződéssel, hanem bankszámlaszerződéssel történhet. A pénzintézet felszámolása esetén a betétösszeg visszafizetésére az állam nem köteles [Ptk. 529. § (1) bek., 533. § (1) és (4) bek., 535. § (2)-(3) bek., 1991. évi LXIX. tv., 1992. évi I. tv. 20. § (1) bek. g) pont, 95. § (1) bek., 101. § (2) bek., 109. §, 110. § (1) bek., 1993. évi XXIV. tv. 52. § (2) bek., 1989. évi 2. tvr. 1. § (1)-(2) bek., 15. §, 105/1952. (XII. 28.) MT r. 40-45. §-ai, 78/1988. (XII. 27.) PM-ÉVM r. 5. § (1) bek. a) pont].*

BH1999. 378. *Bankműveleteknél az átvezetésre vonatkozó megbízás esetén a bank részfizetési kötelezettségének kizártsága [Ptk. 529. §, 39/1984. (XI. 5.) MT r., 52/1990. (III. 31.) MT r. 10. § (1)-(2) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rek. 2. §, 24. § (1) és (5) bek.].*

BH1999. 324. *I. A lakossági folyószámla-szerződésekre a bankszámlaszerződésekre, illetőleg a takarékbetét-szerződésekre irányadó szabályok megfelelően alkalmazandók [Ptk. 529. § (1) és (3) bek., 535. § (2) bek.].*

BH1999. 266. *II. A késedelmi kamat kezdő időpontja megállapításánál irányadó szempontok, ha a felek között bankszámlaszerződés volt hatályban [Ptk. 303. § (3) bek., 529. § (1) bek.].*

BH1997. 494. *A pénzintézet a nála vezetett bankszámlák közötti úri. átvezetésre vonatkozó megbízásokon - a megbízó előzetes véleményének kikérése, tisztázása nélkül - javításokat nem végezhet. A hibás adatokat tartalmazó megbízásokat teljesítetlenül vissza kell küldenie a megbízónak. A kötelezettségek elmulasztásával összefüggésben keletkezett károkért a pénzintézetet kártérítési felelősség terheli [Ptk. 4. §, 277§ (1)-(3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 529. § (1) bek., 530. §, 1991. évi LXIX. tv. 46. § (1) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rak. 27. § (2) bek., 30. §].*

BH1997. 406. *A pénzintézet bankszámlaszerződés alapján csak a szabályszerű kifizetési (átutalási) megbízásokat köteles teljesíteni. Ha az alapítványt vagy változás esetén az alapítvány kuratóriuma nevében aláírásra jogosult személy aláírási jogosultságát a bíróság még nem vette nyilvántartásba, az általa aláírt megbízást a pénzintézet nem köteles teljesíteni, annak megtagadásával nem követ el szerződésszegést [Ptk. 29. § (4) bek., 74/A. § (2) bek., 74/B. § (5) bek., 74/C. § (1)-(3) bek. és (6) bek., 529. § (1) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rek. 4. § (1)-(2) bek.].*

BH1997. 87. *Ha a pénzintézet a vele bankszámla-szerződéses jogviszonyban lévő gazdálkodó szervezet részére tévedésből kétszeres átutalást (jóváírást) teljesít, a visszakövetelésének jogcíme nem tulajdoniigény-érvényesítésnek, hanem jogalap nélküli gazdagodás visszafizetésére irányuló követelésnek minősül. Ez - mint pénzkövetelés - a pénzkövetelésre (kártérítésre) irányadó szabályok szerint évül el [Ptk. 94. § (1)-(2) bek., 115. § (1) és (3) bek., 117. § (1)-(2) bek., 119. §, 195. § (3) bek., 324. § (1) bek., 361. § (1) bek., 364. §, 529. § (1) bek., GK 45.].*

BH1996. 436. *A pénzintézet azonnali beszedési megbízás teljesítése előtt - jogszabály eltérő rendelkezése vagy a felek eltérő megállapodása hiányában - arról köteles a beszedési megbízás adatai alapján meggyőződni, hogy a jogosult ilyen módon érvényesítheti-e a követelését a kötelezettel szemben. Ennek elmulasztása a pénzintézet kártérítési felelősségét alapozza meg [Ptk. 474. § (2) bek., 529. § (1) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rek. 10. § (1) bek. a) pont, 412/1987. (PK 17.) MNB közl. 25/c. pont].*

BH1996. 269. *A pénzintézet által gazdálkodó szervezet részére nyújtott hitelből - ha a kölcsön nyújtása a szerződésben meghatározott célra történt - a kölcsönbe vevő megbízása nélkül és a végrehajtási eljáráson kívül a pénzintézet nem köteles a kölcsönbe vevő más hitelezőjének a követelését kiegyenlíteni [Ptk. 525. § (1) bek. b) pont, 529. § (1) bek., 1979. évi 18. tvr. 10. § (1) bek. a) pont, 6/1989. (VII. 31.) MNB rek.].*

BH1996. 106. *I. A bankszámla feletti rendelkezési jogosultság jogszerűségének vizsgálatánál a kiterjesztő értelmezésnek nincs helye [Ptk. 529. § (1) bek., 3911984. (XI. 5.). MT r. 2. §, 4. § 412/1987. (PK 17.) MNB közlemény 4. pont].*

BH1995. 531. *Az azonnali beszedési megbízással (prompt inkasszó) való igényérvényesítés feltételei. A számlavezető pénzintézet kártérítési felelősséggel tartozik a megbízójának, ha az - az előfeltételek hiányában - annak számláját jogosulatlanul benyújtott azonnali beszedési megbízás alapján, a megbízó hozzájárulása nélkül megterheli [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 529. § (1) bek., 39/1984. (XII. 5.) MT r. 4. § (4) és (5)*

bek., 5. § (2) bek. a)-d) pont, 4/1986. (XII. 28.) MNB rendelkezés 7. § (1) bek., 412/1987. (PK 17.) MNB közlemény 25/c) pont].

BH1995. 420. *Vételi (opciós) jog meghiúsulásával összefüggő kártérítési igény elbírálására nem a vételi joggal terhelt áru tárolási helye szerint illetékes bíróság, hanem a károsult székhelye - ha pedig ezzel összefüggő pénzkövetelésről van szó - a károsult bankszámláját vezető pénzintézet székhelye szerint illetékes bíróságjogosult. A megrendelések elmaradásával okozati összefüggésben kiesett árbevétel, illetőleg az üzleti jó hírnév megsértésével okozott károk általában nem kapcsolódnak valamely földrajzi helyhez, ezért az ilyen kártérítési igény a károkozás helye szerinti illetékességi szabály alapján kiválasztott bíróság előtt nem indítható [Pp. 37. §, Ptk. 292. § (1) bek., 529. § (1) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 2. § (1) bek.].*

BH1995. 156. *A pénzintézet kártérítő felelősséggel tartozik, ha az átutalási betétszámla-szerződés alapján őt terhelő kötelezettsége ellenére a biztosítási díjak átutalását úgy szünteti meg, hogy erről a számlatulajdonost nem értesíti [Ptk. 529. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH1994. 552. *A bankszámlaszerződés megszegése a bank részéről azáltal, hogy a számlatulajdonos hozzájárulása nélkül teljesít kifizetést a számláról, önmagában a kifizetett összegnek megfelelő mértékű kártérítést nem von maga után. A számlatulajdonosra háruló bizonyítási teher [Ptk. 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 355. § (4) bek., 529. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 4. § (3) bek. , 3/1992. (MK 34.) MNB rek.].*

BH1994. 382. *Az azonnali beszedési megbízás teljesítését a banknak akkor is meg kell tagadnia, ha arra a következtetésre jut, hogy az említett fizetési módra vonatkozó megállapodást is tartalmazó szerződést aláíró és a bankszámla felett rendelkezésre jogosultként hozzá bejelentett személy azonos, de eltérő az említett személy aláírásának módja [Ptk. 529. § (1) bek., 1989. évi 23. tvr. 12. § (1) és (2) bek., 412/1987. (PK 17.) MNB közlemény].*

BH1993. 756. *A pénzintézet csak a saját tévedésén alapuló bankhiba esetén jogosult - az üzletszabályzatában foglaltaknak megfelelően - a vele bankszámlaszerződéses jogviszonyban levő számlatulajdonos bankszámláját - annak hozzájárulása nélkül - megterhelni. Egyéb esetekben az ilyen magatartás a pénzintézet szerződésszegésének minősül. [Ptk. 529. §, 326. § (2) bek., 361. § (1) és (2) bek., 39/1984. (IX. 5.) MT r. 4. § (1) és (4) bek.].*

BH1991. 322. *A pénzintézet az általa kötött bankszámlaszerződésben foglaltak szerint, de - a saját tévedésen alapuló jóváírás vagy terhelés esetén is - az elévülésre vonatkozó szabályoktól függetlenül, vagyis időbeli korlát nélkül és a számlatulajdonos rendelkezése hiányában is helyesbítheti a tévedését [Ptk. 324. § (1) bek., 529. § (1) bek., 39/1984. (XI. 5.) MT r. 4. § (1)-(3) és (4) bek.].*

530. § Betétszerződés alapján a pénzintézet köteles a szerződő fél által lekötött pénzeszközök után kamatot fizetni és a betét összegét a szerződés szerint visszafizetni.

A betétszerződésnek a bankszámlaszerződéssel azonos alcímben történő elhelyezéséből kitűnik, hogy a törvény a betétszerződést a bankszámlaszerződés egyik speciális változatának tekinti. Ebből következően külön utaló rendelkezés hiányában is megfelelően irányadóak e szerződésre a bankszámlaszerződés szabályai. E szerződéstípus azonban nem csak a bankszámlaszerződés, de a kölcsön- és a letéti szerződés elemeit is magába foglalja.

A betéti szerződésnél - a bankszámlaszerződéshez hasonlóan - az ügyfél a pénzét számlán helyezi el, mégpedig a szerződésben meghatározott lekötés mellett. A bankszámlaszerződéstől eltérően e szerződés tartalmi eleme, hogy a lekötött pénzösszeget a pénzintézet szabadon és tartósan vehesse igénybe kamatfizetés ellenében. A pénzintézet szempontjából a betéti szerződés hitelszerződés: hiszen annak alapján a szerződés szerinti időpontban köteles a betéti összeg és kamat visszafizetésére.

A betéti célzatú más szerződésekkel (pl. takarékbetét-szerződés) szemben e szerződéstípusnál nincs betéti okmány, ezért csak a betétes nevére lehet betétszámla-szerződést kötni, és a számlával szemben is csak a betétes érvényesíthet igényt, mégpedig akkor, ha a pénzfelvételkor az aláírásmintájával való összehasonlítás érdekében aláírást ad ki a banknak.

A betéti szerződés alanyai egyik oldalon a pénzintézet, a másik oldalon pedig a számlatulajdonos (betétes). A betéti szerződésre a bankszámlaszerződésre irányadó és szerződéskötési kötelezettséget előíró szabályok nem vonatkoznak (kivétel ez alól a banki tartalékalap képzésének esete). A szerződéskötési szabadság elvéből következően ezért a gazdálkodó szervezet is szabadon dönt arról, hogy köt-e betéti szerződést, s ha igen, melyik pénzintézettel. Nincs tehát jogszabályi akadálya annak, hogy az ilyen szerv a betéti szerződést más pénzintézettel kösse meg, mint amelyikkel a bankszámlaszerződést (BH1994. 609.).

A pénzintézet üzletszabályzata tartalmazza a betéti szerződés legfontosabb elemeit, így különösen a lekötési időktől függő kamat feltételeket.

A betéti szerződés alapján a betétes kötelessége, hogy a szerződés szerinti időtartamban a lekötött pénzt a számlán tartsa. Ha a betét kifizetését a határidő előtt kéri, a pénzintézet a visszafizetést nem tagadhatja meg. A szerződésszegés következménye a kamatra vagy annak egy részére való jog elvesztése - a szerződési feltételektől függően.

A legfontosabb számlabetétfajták a gazdálkodó szervezetek bankbetétszámlája, az ifjúsági takarékbetét-számla, lakástakarékossági betétszámla, nyugdíj előtakarékossági betétszámla, devizaszámla.

Ifjúsági takarékbetét számlaszerződésben a 14 éven felüli betételhelyező (vagy javára a törvényes képviselője), arra vállal kötelezettséget, hogy maga, vagy a kedvezményezett javára öt éven át, havonta rendszeresen bizonyos összeget helyez el a számlán, aminek a fejében kamatot, kamatprémiumot és lakásszerzéshez (például építéshez) az említetteken felül kedvezményes kamatozású kölcsönt is kap. Hasonló konstrukciójú a lakástakarékossági betétszámla szerződés is, de a nyugdíj előtakarékossági szerződés is.

A devizaszámla-szerződések esetén a betétes meghatározott devizaértéket devizában kamatozó számlán helyez el, ami nem azonos a kötelező jogszabályi előíráson alapuló devizaszámla szerződésekkel.

Meg kell említeni, hogy a jogi szabályozás már régen feloldotta azokat a kötöttségeket, amelyek a betétszerződésnek a bankszámlaszerződés körében történő elhelyezését indokolta és ami miatt a betéti szerződést a számlán történő kezeléshez kötötte. Indokolt lenne ezért a jogalkotás során a betéti szerződés fogalmát a tartalmi sajátosságok alapján, nem pedig a technikainak minősülő jellegzetességek (bankszámla vagy betéti okmány) szerint újra definiálni.

BH2002. 404. *II. A semmis letéti jegy megfelelhet a betétszerződés érvényességi kellékeinek, amelyért az Országos Betétbiztosítási Alap felelőssége fennáll [Ptk. 234. § (2) bek., 301. §, 530. §, 533-535. §-ai, 1988. évi 18. tvr. (Ltvr.) 3. § (1) bek. b) és c) pont, (2) bek., 1993. évi XXIV. tv. (OBA tv.) 2. § a) pont, b/3. pont, 6. § (1) bek. a) pont és (2) bek., 7. § (1), (2) és (4) bek., 1991. évi IL. tv. 38. § (3) bek., 1991. évi LXIX. tv. 3. § (2) bek. a) pont, Pp. 130. § (1) bek. b) pont, 157. § a) pont].*

BH1997. 494. *A pénzintézet a nála vezetett bankszámlák közötti úri. átvezetésre vonatkozó megbízásokon - a megbízó előzetes véleményének kikérése, tisztázása nélkül - javításokat nem végezhet. A hibás adatokat tartalmazó megbízásokat teljesítetlenül vissza kell küldenie a megbízónak. A kötelezettségek elmulasztásával összefüggésben keletkezett károkért a pénzintézetet kártérítési felelősség terheli [Ptk. 4. §, 277§ (1)-(3) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 529. § (1) bek., 530. §, 1991. évi LXIX. tv. 46. § (1) bek., 3/1992. (MK 34.) MNB rak. 27. § (2) bek., 30. §].*

BH1994. 609. *A takarékbetét-szerződés, a betéti szerződés és a bankszámla-szerződés típusok elhatárolási szempontjai. Az állam helytállási kötelezettségének terjedelme az ilyen típusú szerződések alapján a pénzintézeteknél elhelyezett összegek visszafizetéséért [Ptk. 523. §, 530. §, 533-535. §-ai, 1989. évi 2. tvr. l. § (1) bek., 19/1980. (IX. 27.) PM r.].*

3. A folyószámla-szerződés

531. § (1) Folyószámla-szerződéssel a felek meghatározott jogviszonyból származó kölcsönös pénzkövetéseiknek egységes számlán való elszámolására vállalnak kötelezettséget.

(2) A felek a folyószámlán levő egyes követeléseikkel nem rendelkezhetnek; rendelkezési joguk a folyószámla egyenlegére nézve áll fenn. Végrehajtás alá vonni csak a folyószámlának a végrehajtás foganatosításakor fennálló egyenlegét lehet.

(3) A folyószámlára kerülő egyes követelések elévülése az egyenleg elévülésének kezdő időpontjával veszi kezdetét.

A folyószámla-szerződés a bankszámlaszerződés sajátos változata. A szerződéskötés alapjául a felek egymással kötött, általában tartós jogviszonyra alapuló megállapodása szolgál, amelyben arra vállalnak kötelezettséget, hogy meghatározott jogviszonyból származó kölcsönös követeléseiket egységes bankszámlán tartják nyilván és ennek alapján kötik a pénzintézettel a folyószámla-szerződést. A kölcsönös elszámolásig ez az elszámolási viszony a fizetések elhalasztását, vagyis bizonyos hitelviszonyt is feltételez.

A folyószámla-szerződés körében a pénzintézetet nem terheli szerződéskötési kötelezettség (BH1996. 215. I.).

A szerződő felek a folyószámlán lévő egyes követeléseikkel nem rendelkezhetnek, rendelkezési joguk csak a folyószámla egyenlegére áll fenn. A folyószámlán lévő követelések tehát egységbe olvadnak, az egyes tételek önállósága formailag megszűnik, eredeti jogcímüket azonban nem veszítik el.

A számlaegyenlegre korlátozott rendelkezési jogból következően csak az egyenleget lehet elzálogosítani vagy arra végrehajtást vezetni stb.

Az egyes követelések önállóságukat az elévülés szempontjából is elveszítik. Az elévülés kezdő időpontja ugyanis ebben az esetben nem a követelések eredeti esedékessé válásával, hanem az egyenleg elévülésének kezdő időpontjával azonos.

EBH2001. 441. *A lakossági folyószámlához kapcsolódó bankszámla szerződés alapján a kárt a birtokos szerződéses kötelezettsége mind a fedezet biztosítása, mind annak a korlátozásnak betartása, hogy a bankkártyát a kibocsátás alapjául szolgáló számlakövetelésének erejéig használhatja. A túllépés következményeit nem a pénzintézetnek, hanem a kártyabirtokosnak kell viselnie [Ptk. 529. § (1) és (3) bek., 531. § (2) bek., 532. §].*

BH1996. 215. *I. Folyószámla-szerződés tekintetében nincs szerződéskötési kötelezettség, ezért nem tekinthető jogellenes magatartásnak az, ha a pénzintézet a szerződéskötést megtagadja [Ptk. 531. § (1) bek.].*

BH1992. 774. *A külkereskedelmi bizományos szakvállalat kártérítési felelősséggel tartozik a megbízójának, ha nem tájékoztatja arról, hogy a biztosítótársaságok importárfolyam-biztosítási szerződést nem kötnek, hanem ehelyett ún. terminüzlettel kívánja az árfolyam-ingadozás hatásait kivédeni [Ptk. 227. § (2) bek., 239. § (2) bek., 479. § (3) bek., 531. § (2) bek., 32/1967. (IX. 28.) Korm. r. 13. § (1) bek., 25. §, 47. § (4) bek.].*

532. § (1) Az egyenleget, illetőleg az annak alapjául szolgáló tartozásokat és követeléseket a felek a közléstől számított tizenöt napon belül írásban kifogásolhatják.

(2) Ha a felek az egyenleget nem kifogásolták, illetőleg a kifogásolt tételekben megegyeztek, vagy a kifogás tárgyában a bíróság határozatot hozott, az egyes követelések megszűnnek, és helyükbe a folyószámla-egyenleg lép.

A folyószámla viszonyban lévő feleket megilleti a kifogásolás joga, mégpedig az egyenleget, valamint az annak alapját képező tartozásokat és követeléseket illetően is. A kifogásolás joga csak írásban és attól a naptól számított 15 napon belül gyakorolható, amikor annak közlése megtörtént.

A kifogásolási eljárás befejezésével (a felek megállapodása, ennek hiányában a bíróság jogerős ítélete) a folyószámla-egyenleg véglegessé válik és az egyenleg alapjául szolgáló követelések megszűnnek.

Ugyanez a szabály irányadó arra az esetre is, ha a felek határidő alatt nem éltek a kifogásolás jogával.

EBH2001. 441. *A lakossági folyószámlához kapcsolódó bankszámla szerződés alapján a kárt a birtokos szerződéses kötelezettsége mind a fedezet biztosítása, mind annak a korlátozásnak betartása, hogy a bankkártyát a kibocsátás alapjául szolgáló számlakövetelésének erejéig használhatja. A túllépés következményeit nem a pénzintézetnek, hanem a kártyabirtokosnak kell viselnie [Ptk. 529. § (1) és (3) bek., 531. § (2) bek., 532. §].*

4. A takarékbetét-szerződés

533. § (1) Takarékbetét-szerződés alapján a pénzintézet köteles a betevőtől takarékbetétkönyv vagy más okmány ellenében pénzt átvenni és annak összegét a szerződés szerint visszafizetni.

(2) Takarékbetétet névre szólóan lehet elhelyezni. Takarékbetét elhelyezhető a pénzintézetnél más kedvezményezett részére is.

(3) A pénzintézet a takarékbetét után a betételhelyezés idejére kamatot, illetőleg - nyereménybetét esetén - a sorsolás eredményétől függően nyereményt fizet ki.

(4) A takarékbetét összegének visszafizetésére és a kamat, továbbá a nyeremény kifizetésére vonatkozó követelés nem évül el.

A Ptk. a takarékbetét-szerződést a betétesek személyi körét nem korlátozó általános szerződés típusaként nevesíti. A takarékbetétről szóló 1989. évi 2. törvényerejű rendelet azonban - az 1991. december 1-jei hatállyal történt módosítása óta - e szerződést kizárólag a magánszemélyek részére kialakított takarékoskodási formaként nevesíti.

A szerződés fogalom meghatározása lényeges tartalmát tekintve azonos a Ptk. 530. §-ában szabályozott betétszerződéssel, de attól annyiban különbözik, hogy a takarékbetét-szerződésnél a betéti összeg átvétele takarékbetétkönyv vagy más okmány ellenében történik és a tartós lekötés a szerződésnek nem fogalmi eleme.

A szerződő felek: a pénzintézet és a betétes magánszemély. Takarékbetét-szerződés kötésére csak az 1996. évi CXII. törvény 3. és 5. §-ában szabályozott feltételeknek megfelelő, betétgyűjtésre felhatalmazott hitelintézet jogosult (azaz pénzügyi vállalkozás nem).

A pénzintézet a betét összege után kamatot vagy egyéb hozadékot köteles fizetni. A kamatfeltételek általában a lekötési idő és az elhelyezés módjának függvényében változnak. A kamatozás kezdő és befejező időpontja tekintetében a felek megállapodása az irányadó. Eltérő megállapodás hiányában a pénzintézet a befizetést követő naptól a kifizetést megelőző napig bezáróan köteles kamatot fizetni. A szerződés fennállása alatt a

kamat évenként, az év utolsó napján esedékes. Ha a betétes a kamatot nem vette fel, azt a pénzintézet ezzel a nappal tőkésíti.
A szerződés fennállása alatt a pénzintézet a kamat mértékének egyoldalú módosítására csak akkor jogosult, ha e jogát a szerződésben kifejezetten kikötötte. Ilyen kikötés esetén azonban a módosított kamatmértéket köteles a módosítás időpontját megelőzően legalább 15 nappal közzétenni. Ha a takarékbetétes nem fogadja el a módosítást, 30 napos határidővel felmondhatja a szerződést. Ebben az esetben az eredeti kamat mérték illeti meg a szerződés megszűnéséig, azaz a felmondási idő leteltéig. A felmondási időt a felek eltérően is meghatározhatják.
A takarékbetét-szerződésre vonatkozó alapvető rendelkezéseket a pénzintézet az üzletszabályzatában és az általános szerződési feltételekben határozza meg, amelyet - a kamatmértékre vonatkozó feltételekkel együtt - köteles közzétenni (1989. évi 2. törvényerejű rendelet 2. §, 14. §).
A takarékbetét-szerződésben a felek megállapodhatnak meghatározott lekötési időben (lekötött takarékbetét), de az lehet lekötési idő nélküli is (látra szóló takarékbetét). Ha a betétes a lekötési idő előtt kéri a takarékbetét visszafizetését, őt csak a tényleges elhelyezés idejére járó kamatnak a meghatározott (csökkentett) hányada illeti meg.
A takarékbetétes rendelkezési joga szempontjából a törvény bemutatóra szóló vagy a rendelkezési jog fenntartásával elhelyezett takarékbetéteket nevesíti. Ha a takarékbetét fenntartás nélkül bemutatóra szól, a pénzintézet az okirat bemutatójának köteles a betétet visszafizetni, mégpedig a felvételre jogosultság vizsgálata nélkül. A fenntartással elhelyezett takarékbetét kifizetésére csak a feltételeknek megfelelően kerülhet sor. Ha az névre szóló vagy a takarékbetétes kedvezményezettet jelölt meg, a pénzintézet csak a megnevezett részére teljesíthet. Ha a takarékbetétes halála esetére szólóan jelölte meg a kedvezményezettet, a takarékbetét nem tartozik a betétes hagyatékához.
Nincs akadálya annak sem, hogy a felek a szerződésben a visszafizetés egyéb feltételében állapodjanak meg. E feltételeket - ide értve a kedvezményezett megjelölését is - a betétes egyoldalú, írásba foglalt nyilatkozatával bármikor módosíthatja. A módosítás akkortól hatályos, amikor az a pénzintézet tudomására jut (pl. a postán feladott nyilatkozat hozzá megérkezik). A pénzintézet csak a feltételeknek megfelelően teljesíthet.
A takarékbetét-szerződést több betétes együttesen is megkötheti, ebben az esetben a szerződésben kell meghatározni a rendelkezési jog feltételeit. Ha ilyen külön megállapodás nincs, a takarékbetétesek egyetemleges jogosultak.
A takarékbetét-szerződés nemcsak ún. könyves betét, hanem nyeremény takarékbetét és egyéb okmányos (pl. takaréklevél) is lehet. A nyereménybetétek esetében a bank nem fizet kamatot. Az elhelyezett betétek kamataiból nyereményalapot képez, s abból meghatározott időszakonként tárgynyereményt sorsol ki azok között a betétesek között, akik az adott sorsoláson részvételre jogot szereztek. Ha a betétes e jogot megszerezte, akkor is részt vesz a sorsoláson, ha a sorsolás napját megelőzően - a szerződésben szabályozott időtartamon belül - a nyereménybetétet megszüntette (visszaváltotta). A kisorsolt nyeremény természetbeni kiadását a nyertes csak a közölt határidő alatt kérheti, a határidő letelte után a követelése pénzkövetelésként (a nyeremény ellenértéke) marad fenn.
A takarékbetét-szerződések közös sajátossága, hogy
1. a betétről kiállított okmány a betét összegét, időtartamát, kamat és egyéb feltételeit okiratként bizonyítja, ezért kifizetést csak az okirat birtokában lehet kérni. Ha az okirat elvész vagy megsemmisül, érvénytelenítését hirdetménnyel a közjegyző - fenntartásos betét esetében azt a kiállító pénzintézet - rendeli el.
2. a takarékbetéti szerződésen alapuló követelés (betéti összeg, kamat, nyeremény ellenértékének kifizetése) nem évül el.
3. a betéti összeg mentes mindennemű adó alól (a kamat, nyeremény nem).
4. a takarékbetétet - az ügyleti biztosíték céljára szolgáló takarékbetét kivételével - tartozás kiegyenlítése vagy biztosítása érdekében lefoglalni nem lehet és arra zálogjog sem szerezhető.
5. a takarékbetét titkos, adatairól csak a betétes vagy törvényes képviselőjének hozzájárulása alapján lehet másnak felvilágosítást adni.
BH2004. 161. *A gépkocsinyeremény-betétek sorsolásából származó, magánszemélyeket megillető tárgynyeremény (személygépkocsi) a személyi jövedelemadó törvény szerint nem minősül kamatnak, és nem tekinthető ajándéksorsolásnak sem (1995. évi CXVII. tv. 65., 76. §, 1959. évi IV. tv. 533. §, 1991. évi XXXIV. tv. 23. §).*
BH2002. 404. *II. A semmis letéti jegy megfelelhet a betétszerződés érvényességi kellékeinek, amelyért az Országos Betétbiztosítási Alap felelőssége fennáll [Ptk. 234. § (2) bek., 301. §, 530. §, 533-535. §-ai, 1988. évi 18. tvr. (Ltvr.) 3. § (1) bek. b) és c) pont, (2) bek., 1993. évi XXIV. tv. (OBA tv.) 2. § a) pont, b/3. pont, 6.*

§ (1) bek. a) pont és (2) bek., 7. § (1), (2) és (4) bek., 1991. évi IL. tv. 38. § (3) bek., 1991. évi LXIX. tv. 3. § (2) bek. a) pont, Pp. 130. § (1) bek. b) pont, 157. § a) pont].

BH2001. 33. *A bankszámlaszerződés alapján kezelt lakossági folyószámláról csalás következtében tévesen kifizetett összeggel kapcsolatban a pénzintézet kártérítési felelőssége megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 529. § (1) bek., 533. § (1) és (4) bek., 535. § (2) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 474. § (2) bek.].*

BH2000. 307. *Közjegyző által - jogszabályban előírt eljárásban - megsemmisített takarékbetét esetén az államnak a betétösszeg visszafizetéséért fennálló - jogszabályon alapuló - kötelezettsége nem állapítható meg [Ptk. 98. §, 99. §, 112. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 533. § (1)-(4) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 42. § (6)-(7) bek., 1989. évi 2. tvr. 7. §, 105/1952. (XII. 28.) MT r. 40. § (2) bek., 44. § (2) bek., 1952. évi 9. tvr. 2. §, Pp. 270. § (1) bek.].*

EBH2000. 216. *Közjegyző által - jogszabályban előírt eljárásban - megsemmisített, majd időközben megkerült takarékbetét esetén az államnak a betétösszeg visszafizetéséért fennálló - jogszabályon alapuló - kötelezettsége nem állapítható meg [Ptk. 98. §, 99. §, 112. § (1) bek., 272. § (1) bek., 273. § (1) bek., 533. § (1)-(4) bek., 1992. évi XXXVIII. tv. 42. § (6)-(7) bek., 1989. évi 2. tvr. 7. §, 105/1952. (XII. 28.) MT r. 40. § (2) bek., 44. § (2) bek., 1952. évi 9. tvr. 2. §].*

BH1999. 517. *A lakásszövetkezet önálló jogi személy, ezért a lakóház felújítási alapjához a tagok részéről befizetett összegek pénzintézeteknél való lekötése nem takarékbetétszerződéssel, hanem bankszámlaszerződéssel történhet. A pénzintézet felszámolása esetén a betétösszeg visszafizetésére az állam nem köteles [Ptk. 529. § (1) bek., 533. § (1) és (4) bek., 535. § (2)-(3) bek., 1991. évi LXIX. tv., 1992. évi I. tv. 20. § (1) bek. g) pont, 95. § (1) bek., 101. § (2) bek., 109. §, 110. § (1) bek., 1993. évi XXIV. tv. 52. § (2) bek., 1989. évi 2. tvr. 1. § (1)-(2) bek., 15. §, 105/1952. (XII. 28.) MT r. 40-45. §-ai, 78/1988. (XII. 27.) PM-ÉVM r. 5. § (1) bek. a) pont].*

BH1997. 356. *A takarékbetét-szerződés és a kölcsönszerződés elhatárolási szempontjai [Ptk. 523. § (1)-(2) bek., 533. § (1)-(4) bek., 1988. évi IX. tv. 23. § (1)-(2) bek., 1989. évi 2. tvr. 1. § (1) bek.].*

BH1996. 364. *Pénzintézet kártérítési felelőssége a szerződés teljesítésével kapcsolatos együttműködési kötelezettség elmulasztása miatt [Ptk. 4. § (1) és (4) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 533. § (1) bek.].*

BH1996. 316. *Ha a betétes a betétszámlakönyv elvesztését késedelmesen jelenti be, és emiatt erre nem jogosult harmadik személy részére a pénzintézet a betétszámla terhére kifizetést teljesít, a betétes a kifizetett összeg erejéig a pénzintézettől teljesítést nem követelhet [Ptk. 533. § (1) bek.].*

BH1994. 609. *A takarékbetét-szerződés, a betéti szerződés és a bankszámla-szerződés típusok elhatárolási szempontjai. Az állam helytállási kötelezettségének terjedelme az ilyen típusú szerződések alapján a pénzintézeteknél elhelyezett összegek visszafizetéséért [Ptk. 523. §, 530. §, 533-535. §-ai, 1989. évi 2. tvr. l. § (1) bek., 19/1980. (IX. 27.) PM r.].*

534. §

BH2002. 404. *II. A semmis letéti jegy megfelelhet a betétszerződés érvényességi kellékeinek, amelyért az Országos Betétbiztosítási Alap felelőssége fennáll [Ptk. 234. § (2) bek., 301. §, 530. §, 533-535. §-ai, 1988. évi 18. tvr. (Ltvr.) 3. § (1) bek. b) és c) pont, (2) bek., 1993. évi XXIV. tv. (OBA tv.) 2. § a) pont, b/3. pont, 6. § (1) bek. a) pont és (2) bek., 7. § (1), (2) és (4) bek., 1991. évi IL. tv. 38. § (3) bek., 1991. évi LXIX. tv. 3. § (2) bek. a) pont, Pp. 130. § (1) bek. b) pont, 157. § a) pont].*

BH1994. 609. *A takarékbetét-szerződés, a betéti szerződés és a bankszámla-szerződés típusok elhatárolási szempontjai. Az állam helytállási kötelezettségének terjedelme az ilyen típusú szerződések alapján a pénzintézeteknél elhelyezett összegek visszafizetéséért [Ptk. 523. §, 530. §, 533-535. §-ai, 1989. évi 2. tvr. l. § (1) bek., 19/1980. (IX. 27.) PM r.].*

BH1994. 196. *A bizonyítékok kirívóan okszerűtlen mérlegelése megalapozza a felülvizsgálati kérelmet [Pp. 270. § (1) bek., 206. § (1) bek., Ptk. 315. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 348. § (1) bek., 534. §, 1952. évi 9. tvr. 5. §].*

535. § (1) A takarékbetét-szerződés részletes szabályait külön jogszabály tartalmazza.

(2) A magánszemélyek által bankszámlaszerződés keretében elhelyezett pénzeszközökre a takarékbetét-szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

(3) A magánszemélyek - ideértve ezek jogi személyiséggel nem rendelkező társaságait is - külön jogszabály alapján szerződéskötési kötelezettség alá tartozó bankszámlaszerződéseire az 533. § (4) bekezdésében foglaltakat és a bankszámlaszerződés szabályait kell alkalmazni.

A takarékbetét részletes szabályait az 1989. évi 2. törvényerejű rendelet tartalmazza.

A (2) bekezdés szabálya eredetileg azt a célt szolgálta, hogy azok a magánszemélyek, akik takarékbetét-szerződés kötésére jogosultak, de megtakarításaikat bankszámlaszerződés keretében helyezték el, e

számlakövetelés körében is rendelkezzenek azokkal a jogokkal (pl. titkosság), amelyek a takarékbetét-szerződéshez kötődnek. Ha a magánszemélyt szerződéskötési kötelezettség terheli a bankszámlaszerződés megkötésére, - a Ptk. 234. §-ának hatályon kívül helyezése folytán - a számlakövetelésére is érvényesül az elévülés kizártsága.

BH2002. 404. *II. A semmis letéti jegy megfelelhet a betétszerződés érvényességi kellékeinek, amelyért az Országos Betétbiztosítási Alap felelőssége fennáll [Ptk. 234. § (2) bek., 301. §, 530. §, 533-535. §-ai, 1988. évi 18. tvr. (Ltvr.) 3. § (1) bek. b) és c) pont, (2) bek., 1993. évi XXIV. tv. (OBA tv.) 2. § a) pont, b/3. pont, 6. § (1) bek. a) pont és (2) bek., 7. § (1), (2) és (4) bek., 1991. évi IL. tv. 38. § (3) bek., 1991. évi LXIX. tv. 3. § (2) bek. a) pont, Pp. 130. § (1) bek. b) pont, 157. § a) pont].*

BH2001. 33. *A bankszámlaszerződés alapján kezelt lakossági folyószámláról csalás következtében tévesen kifizetett összeggel kapcsolatban a pénzintézet kártérítési felelőssége megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 529. § (1) bek., 533. § (1) és (4) bek., 535. § (2) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 474. § (2) bek.].*

BH1999. 517. *A lakásszövetkezet önálló jogi személy, ezért a lakóház felújítási alapjához a tagok részéről befizetett összegek pénzintézeteknél való lekötése nem takarékbetétszerződéssel, hanem bankszámlaszerződéssel történhet. A pénzintézet felszámolása esetén a betétösszeg visszafizetésére az állam nem köteles [Ptk. 529. § (1) bek., 533. § (1) és (4) bek., 535. § (2)-(3) bek., 1991. évi LXIX. tv., 1992. évi I. tv. 20. § (1) bek. g) pont, 95. § (1) bek., 101. § (2) bek., 109. §, 110. § (1) bek., 1993. évi XXIV. tv. 52. § (2) bek., 1989. évi 2. tvr. 1. § (1)-(2) bek., 15. §, 105/1952. (XII. 28.) MT r. 40-45. §-ai, 78/1988. (XII. 27.) PM-ÉVM r. 5. § (1) bek. a) pont].*

BH1999. 324. *I. A lakossági folyószámla-szerződésekre a bankszámlaszerződésekre, illetőleg a takarékbetét-szerződésekre irányadó szabályok megfelelően alkalmazandók [Ptk. 529. § (1) és (3) bek., 535. § (2) bek.].*

BH1994. 609. *A takarékbetét-szerződés, a betéti szerződés és a bankszámla-szerződés típusok elhatárolási szempontjai. Az állam helytállási kötelezettségének terjedelme az ilyen típusú szerződések alapján a pénzintézeteknél elhelyezett összegek visszafizetéséért [Ptk. 523. §, 530. §, 533-535. §-ai, 1989. évi 2. tvr. l. § (1) bek., 19/1980. (IX. 27.) PM r.].*

XLV. fejezet

A biztosítás

1. Közös szabályok

536. § (1) Biztosítási szerződés alapján a biztosító meghatározott jövőbeni esemény (biztosítási esemény) bekövetkeztétől függően bizonyos összegnek megfizetésére vagy más szolgáltatás teljesítésére, a biztosított, illetőleg a másik szerződő fél pedig díj fizetésére kötelezi magát.

(2) A biztosítási esemény lehet különösen:

a) a szerződésben megállapított károsító esemény;

b) halál bekövetkezése, meghatározott életkor elérése;

c) testi sérülést, rokkantságot vagy halált okozó baleset.

A biztosítási szerződés keretében a biztosítónak, mint fő kötelezettnek kettős helytállási kötelezettsége van. A szerződés hatálybalépésétől helytállási (praestare) kötelezettsége keletkezik, majd a biztosítási esemény bekövetkezésekor ez a kötelezettség szolgáltatási (dare) kötelezettséggé változik. A biztosítási tevékenység keretében a biztosító - alapuljon tevékenysége biztosítási szerződésen, jogszabályon vagy tagsági viszonyon - megszervezi az azonos vagy hasonló kockázatoknak kitett személyek közösségét (veszélyközösség), felméri a biztosítható kockázatokat, megállapítja a kockázatvállalás ésszerű ellenértékét (díját), azokból meghatározott tartalékokat is képez, és a helytállási kötelezettségének időtartama alatt bekövetkezett biztosítási eseményeknél - kizáró ok hiányában - teljesíti a vállalt kötelezettségeket.

A biztosítási szerződés olyan különleges szerződés, amelynek akár négy alanya is lehet: a biztosító, amely szervezet kifejezetten ebből a célból jött létre és részvénytársasági, szövetkezeti, illetőleg egyesületi formában működhet. A biztosító egyesület, illetőleg szövetkezet által folytatható biztosítási tevékenység korlátozott mértékű a részvénytársasági formában művelhetőhöz képest, a biztosító egyesület például kizárólag tagjaival létesíthet biztosítási jogviszonyt. A biztosítási tevékenység hatósági engedélyhez kötött; tárgyi, személyi, illetőleg vagyoni feltételeinek meglétét az engedély megadása előtt az Állami Biztosításfelügyelet ellenőrzi. Nincs akadálya annak, hogy több biztosító működjön közre egy adott szerződésnél vagy úgy, hogy egy

szerződésben eleve több biztosító vállalja a helytállási, illetőleg a szolgáltatási kötelezettséget, vagy közös kockázat alapján egymással megkötött szerződési formában úgy, hogy a biztosítási szerződésnek csak az egyik biztosító az alanya, de a kockázatot a biztosítók közösen gyűjtik össze, és egymás között felosztják (pool biztosítás). A biztosítási szerződésnek további alanya a szerződő fél, aki a biztosítóval a szerződést megköti. A szerződő fél lehet olyan személy, aki egyben maga a biztosított is, azaz saját vagyonára, személyére köti a biztosítási szerződést, de nincs akadálya annak (a személybiztosításnál a törvényben foglalt korlátokkal), hogy a biztosítási szerződést harmadik személy vagyonára, illetőleg személyére kösse. A szerződő fél fő kötelezettsége a szerződésben foglalt esedékesség szerint a biztosítási díj fizetése. További alanya lehet a szerződésnek a biztosított, akinek vagyontárgyát, vagy akinek személyét ért károsodás minősül biztosítási eseménynek és váltja ki a biztosító szolgáltatási kötelezettségét. A biztosítási szerződés negyedik alanya lehet az előbbi két személytől elkülönülő kedvezményezett, aki a biztosítási esemény bekövetkezésekor a biztosító által teljesítendő szolgáltatást (a hazai biztosítói gyakorlat szerint általában pénzösszeget) a biztosítási összeget kapja. Természetesen gyakran előfordul, különösen vagyonbiztosítás esetében, hogy a szerződő fél a biztosított és a kedvezményezett is ugyanaz a személy, tehát az adott szerződésnek két alanya van csak.

A biztosításnak egy különleges fajtája a felelősségbiztosítás, amelynek alapján a biztosított követelheti, hogy a biztosító a szerződésben megállapított mértékben mentesítse őt az olyan kár megtérítése alól, amelyért egyébként felelőssé tehető. A felelősségbiztosítás keretében biztosítási eseménynek minősülő károkozás esetén tehát nem a tényleges károkozó, hanem a biztosító teljesít a kötelezett helyett. Ebben az esetben e különleges biztosítási jogviszonynak alanya még a biztosítotton, illetőleg a szerződő félen, valamint a biztosítón kívül a károsult, aki igényét a károkozó helyett helytállni köteles biztosítóval szemben érvényesítheti (a törvény rendelkezéseitől eltérő Biztosítási Szabályzatok szerint akár közvetlenül).

A törvény csak példálózó jelleggel sorolja fel azokat a biztosítási eseményeket, amelyek esedékessé teszik a biztosító szerződésben foglalt kötelezettségének teljesítését. A biztosítási események körét mindig a biztosító határozza meg az adott biztosítási szerződésben. A biztosítási esemény egyértelmű, közérthető meghatározása azért kiemelkedő fontosságú, hiszen a szerződő fél, aki ismeri a védeni kívánt tevékenység veszélyes jellegét vagy a vagyon veszélyeztetettségét, a vállalt kockázati kör ismeretében köti meg a biztosítási szerződést.

A biztosítónak az általában blankettaszerűen megfogalmazott általános szerződési feltételekben nemcsak a biztosítási eseményt, hanem a biztosítási feltételeket is egyértelműen kell megfogalmaznia. Mint minden szerződésnél, a biztosítási szerződések esetében is a Ptk. 207. §-ának a szerződések értelmezésére vonatkozó szabálya érvényesül, melynek lényege az, hogy a szerződési nyilatkozatot vita esetén úgy kell értelmezni, ahogyan azt a másik félnek a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset összes körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint értenie kellett. A törvény legutóbbi módosítása a fogyasztók érdekeinek védelme céljából azt a rendelkezést is törvénybe iktatta, hogy abban az esetben, ha a gazdálkodó szervezet és a fogyasztó közötti szerződés tartalma a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint sem állapítható meg egyértelműen, akkor a fogyasztó számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni. (A fogyasztó alatt adott esetben érthetjük a biztosítóval szerződést kötő személyt.)

Ezt jól példázza a következő eset: A felperes tulajdonában álló Mercedes 300 SE típusú személygépkocsira a felek CASCO biztosítást kötöttek, amelyben az extra tartozékokért való helytállás felső határát 48 000 Ft-ban határozták meg. A gépkocsit ismeretlen tettes eltulajdonította. A vita tárgyát a felek között az képezte, hogy a gépkocsiba gyárilag beszerelt extra alkatrészek és tartozékok 319 000 Ft-ot kitevő értékét a biztosítási összeg megállapításakor számításba kell-e venni, azaz az alapbiztosítás keretén belül a biztosító kockázatviselése kiterjed-e az elismerten gyárilag beszerelt extra alkatrészekre és tartozékokra is, vagy a biztosító az alapárat és az extra tartozékokat a szerződés szerinti limithatárig köteles téríteni a felperesnek. A bíróság a keresetnek helyt adott. Álláspontja szerint a biztosítási szerződés a biztosítási feltételekben rögzítettek szerint jött létre. Az Extra Casco Általános Szerződési Feltételek 9. pontja értelmében az alapbiztosításban kizárólag a jármű vételárában szereplő, a katalógusok szerint gyári kivitelezésű járműhöz tartozó alkatrészek és tartozékok vannak biztosítva. Köztudomású tény, hogy a járműgyártók általában egy alap (széria) típus sorozatgyártására rendezkednek be, amelyet ún. alapáron kínálnak. Emellett feláron a katalógusok szerint a legkülönbözőbb kiegészítő alkatrészek és felszerelések gyári beszerelését is lehetővé teszik, illetve a megrendelés alapján a gépjárművet eleve ezekkel az alkatrészekkel gyártják le (automata sebességváltó, légkondicionáló, szervokormány stb.). Az ekként rendelt - katalógus szerinti - ún. extrák gyári szerelésűek és a vételárban is szerepelnek. Az alperes azonban az általános szerződési feltételekben nem kötötte ki, hogy az alapbiztosítás csupán a katalógus szerinti alaptípusú járművet érinti, tehát a kockázatot nem korlátozta kifejezetten és egyértelműen az alaptípusra, illetőleg annak alkatrészeire és tartozékaira. A biztosítási feltételek 9. pontja járműről és katalógusok szerinti kivitelezésről szól, a szavak általánosan elfogadott nyelvtani jelentése szerint a felperesnek a biztosítási feltételt úgy kellett értelmeznie, hogy az alapbiztosítás

körében a biztosító megtéríti mindazt, amit a katalógusokból kiválasztott gyári alkatrészként a gyárban szereltek vagy építettek be a járműbe és azt a vételárban is szerepeltették (Legfelsőbb Bíróság Gf. 30 402/1996.).

BH2004. 238. *II. Casco biztosítási szerződés általános szerződési feltételei közül a megfelelő lezárás követelményének alakulása a jármű elrablása esetén [Ptk. 207. § (1) bekezdés, 536. § (1) bekezdés, 548. §].*

BH2004. 17. *Az épület rendeltetésszerű használatának megváltoztatásáról a biztosítottat bejelentési kötelezettség terheli; ennek elmulasztása a helytállási kötelezettség megszűnését vonja maga után [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 536. § (1) bek., 540. §]*

BH2002. 488. *A biztosító kockázatviselésének feltételei társasház lépcsőházában elhelyezett dolgok eltulajdonítása esetén [Ptk. 536. § (1) bek., 548. §, Bizt. Szab. III/14. pont].*

BH2002. 487. *A biztosítóra terhesebb, 70-30%-os kármegosztás a gépkocsiban hagyott egyik kulcs és forgalmi engedély miatt [Ptk. 536. § (1) bek., 540. § (2) és (3) bek., 548. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH2002. 437. *A biztonságtechnikai követelmények a lakásbiztosítási szerződésnek olyan lényeges ügyleti feltételei, amelyeket a biztosító ügyfelének a szerződéskötés alkalmával írásban, aláírásával is elismerten meg kell kapnia ahhoz, hogy azok a szerződés részévé váljanak. Ennek hiányában a mechanikai védelem esetleges hiányosságai az ügyféltől nem kérhetőek számon, és azokra hivatkozással a biztosító a szolgáltatási kötelezettség alól nem mentesülhet [Ptk. 536. § (1) bek. 540. § (1) és (3) bek., 548. §, 205. § (4) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2002. 398. *A biztosító mentesülése a bejelentési kötelezettség megsértése és a titoktartási kötelezettség alóli felmentés megtagadása miatt [Ptk. 536. §, 544. § (1) és (2) bek., 548. §, Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2002. 98. *A biztosítási szerződés értelmezése a lakás védettségi szintjének meghatározása szempontjából [Ptk. 536. § (1) bek., 548. §, 207. § (1) bek., 210. § (1) bek.].*

BH2001. 318. *II. Ha a biztosító egészségügyi segítségnyújtás sürgős szüksége esetén felmerülő szolgáltatás biztosítására vállal kötelezettséget, az a biztosítási esemény megvalósulásával nyomban és haladéktalanul esedékessé válik, következésképpen a biztosító szolgáltatása hamarabb válhat esedékessé, mint ahogy a biztosító mentesülésére alapot adó körülmények maradéktalanul ismertté válnak. Ilyen ok miatt azonban a biztosító nem halaszthatja az esedékessé vált szolgáltatását későbbi időpontra [Ptk. 277. § (1) bek., 536. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek.].*

BH2001. 276. *A kamat mértéke a gazdálkodó szervezetek között 1996. január 1. napja előtt kötött biztosítási szerződésekből fakadó kötelezettségek esetén [Ptk. 536. § (1) bek., 548. §, 685 § c) pont, 1995. évi CXXI. tv., 86/1990. (XI. 14.) Korm. r.].*

BH2001. 119. *A vagyonbiztosítási szerződés felmondási jogának kizárása [Ptk 536. § (1) bek., 548. §, 551. § (2) bek.].*

BH2000. 297. *Biztosítási szerződés alapján járó igény elbírálásánál a kamatfizetés kezdő időpontja, ha a betörés elkövetője ellen büntetőeljárás indult [Ptk. 5. § (1) és (2) bek., 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., 298. §, 536. §, 548. §, 553. § (1) bek., Biztosítási Szabályzat VII. pontja].*

BH2000. 249. *A biztosító szolgáltatásának esedékessége a betöréses lopással, rablással megvalósuló biztosítási eseményekkel kapcsolatos helytállási kötelezettsége esetén [Ptk. 5. § (1)-(2) bek., 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., 298. § a) pont, 536. § (1) bek., 548. §, 553. § (1) bek.].*

BH2000. 59. *Kötelező felelősségbiztosítás esetében a biztosítási érdek a tulajdonjoghoz vagy az üzembentartói minőséghez kötődik, ezért a szerződés megkötésére a gépjármű tulajdonosa vagy a forgalmi engedélybe bejegyzett üzembentartója jogosult, illetve kötelezett [Ptk. 242. § (1)-(2) bek., 341. § (1) bek., 536. § (1) bek., 545. § (2) bek., 559. § (1) bek., 567. § (3) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. (R.) 2. § b) és d) pont, 3. § (3) bek., 7. § (1), (3)-(4) bek., R. mell. 3. § (4) bek., 7. § (1) bek.].*

BH2000. 58. *A felelősségbiztosítási szerződés érdekmúlás miatti megszűnése a gépjármű forgalomból való kivonása, illetőleg átruházása esetén [Ptk. 536. § (1) bek., 545. § (2) bek., 559. § (1) bek., 567. § (3) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. (R.) 2. § b) és d) pont, R. mell. 7. § (1) bek.].*

BH1999. 505. *A törvény tiltó rendelkezése miatt nem köthető ki, hogy valamely bejelentési kötelezettség elmulasztása eleve kizárja a biztosító teljesítési kötelezettségét [Ptk. 536. § (1) bek., 540. § (2) és (3) bek., 548. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 567. § (1) bek.].*

BH1999. 365. *Eltérő szakértői vélemények értékelése biztosítási jogvitában [Ptk. 536. § (1) bek., 548. §, 553. § (1) bek., Otthon Biztosítási Szabályzat 4.1.1 pont, Pp. 164. §, 177. § (1) bek., 182. § (3) bek.].*

BH1999. 364. *Biztosítási szerződés megtámadása tévedést okozó adatszolgáltatás alapján [Ptk. 536. § (1) bek., 540. §, 210. § (1) bek.].*

BH1999. 304. *A biztosítási szerződés értelmezésénél ügyleti feltételként a biztosítási szabályzatot figyelembe kell venni [Ptk. 200. §, 1. bek., 207. § (1) bek., 536. § (1) bek. és 548. §].*
BH1998. 335. *Ha a biztosítási esemény a szállítás közben felmerült akadály elhárításához és a szállítás befejezéséhez szükséges időtartam alatt következett be, a kár a biztosító kockázatviselési körébe tartozik [Ptk. 536. §, 556. § (1) bek.].*
BH1996. 473. *I. A biztosítási díjnak a szerződés megszűnését követő befizetése legfeljebb egy új szerződés létrejöttét eredményezheti, amelynek azonban visszamenőleges hatálya nincsen [58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 3. § (3) bek., 7. § (4) bek., Ptk. 536. § (1) bek.].*
BH1996. 423. *A biztosítási szerződés értelmezése a villám becsapódása miatti túlfeszültségből eredő következményi kár megtérítése iránt érvényesített perben [Ptk. 207. § (1) bek., 536. § (1) bek., 548. §].*
BH1996. 365. *Ha a javítás költsége meghaladja a károsult gépkocsinak a kár bekövetkezése időpontjában fennállott és a roncsértékkel csökkentett forgalmi értékét, a biztosítási szerződésben foglaltak az irányadóak abban a kérdésben, hogy a biztosító a gépkocsi javítási költségeinek megfizetésére kötelezhető-e (Ptk. 536. §).*
BH1996. 270. *Ha a biztosító ügynöke (üzletkötője) a biztosító által kidolgozott szerződési blanketta aláírásával egyidejűleg megjelöli a kockázatviselés kezdő időpontját és az első díjrészletet is átveszi nyugta ellenében az ügyféltől, a biztosítót már nem illeti meg a szerződési ajánlat visszautasítására számára jogszabályban biztosított 15 napos határidő [Ptk. 536. § (1) bek., 537. § (2) bek., 539. § (1) bek.].*
BH1995. 710. *Gépjármű korábbi üzembentartója által kötött kötelező felelősségbiztosítási szerződés hatálya [Ptk. 536. § (1) bek., 545. § (2) bek., 559. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 2. §].*
BH1995. 462. *A be nem épített ingóságok jellege, felhasználásának lehetőségei döntik el, hogy az a biztosítási szabályzat szerinti háztartási ingóságok körébe tartozónak tekinthető-e [Ptk. 536. § (1) bek., Ingóságbiztosítási Szabályzat IV/2. pont].*
BH1995. 405. *A bizonyítási teher alakulása a biztosítási szerződés alapján érvényesített követelés elbírálása során [Ptk. 536. §, Pp. 164. § (1) bek., 177. § (1) bek., 206. §].*
BH1995. 218. *Gépkocsi töréskárból eredő sérülése esetén a vagyonbiztosítási szerződés alapján a biztosító a javítási szolgáltatás járulékos költségeként felmerült általános forgalmi adó összegét is köteles a vele szerződő félnek megfizetni [Ptk. 536. § (1) bek., 548. §.].*
BH1995. 109. *A biztosító kárfelelősségének alapja és mértéke, ha a vámelőjegyzésben behozott - a biztosítási esemény folytán totálkárossá vált - gépkocsinak nincs hivatalos belföldi kereskedelmi ára [Ptk. 536. §, 39/1976. (XI. 10.) PM-KKM r. 47. § (1) bek., 54. § (3) bek.].*
BH1993. 744. *Drótháló val körülkerített tárolórekesz a biztosító kárfelelőssége szempontjából nem minősül lezárt helyiségnek [Ptk. 536. § (1) bek., 548. §, 207. § (1) bek.].*
BH1992. 124. *I. Vízkárbiztosításnál a változás-bejelentés elmulasztásának következményei [Ptk. 536. § (1) bek., 540. § (2)-(3) bek.].*
BH1991. 76. *A lakásszövetkezeti tagok által kötött épület- és lakásbiztosítási szerződések a lakásszövetkezeti közös tulajdonban levő épületrészekre is kiterjednek. A biztosító ezért a lakástulajdonosok által kötött vagyonbiztosítási szerződések alapján a lakásszövetkezet tulajdonában levő vagyontárgyakban - pl. közösségi tv. antennarendszerekben - bekövetkezett biztosítási eseményekért is helytállni tartozik [Ptk. 536. § (1) bek., 547. § (1) bek., 548. §, 550. §, 1977. évi 12. tvr. 13. § (2) bek,].*
BH1986. 367. *A biztosítási összeg kiszámításának módja balesetbiztosításból származó igények elbírálása során [Ptk. 536. § (1) bek., 566. § (1) bek.].*
BH1985. 471. *CASCO-biztosítás alapján történt kárrendezés esetén annak megállapítását, hogy a sérült gépjármű kijavítása műszakilag nem lehetséges, nem alapozza meg az a körülmény, amely szerint a kijavításhoz szükséges alkatrész beszerzése átmenetileg akadályba ütközik [Ptk. 536. §].*
BH1984. 415. *A biztosítónak a tárgyrongálásért szerződésben vállalt helytállása körébe tartozik az az esemény, amely az épület stabilitását szolgáló, teherviselő földréteget gyengíti [Ptk. 536. § (1) bek., 559. § (1) bek.].*
BH1984. 239. *Nincs jogalapja annak, hogy a biztosító a betöréssel keletkezett kár megtérítéseképpen őt terhelő összegből a hónapokkal később megállapított leltártöbblet összegét levonásba helyezze [Ptk. 536. § (1) bek., 553. § (1) bek.].*
BH1983. 507. *Az ételmérgezés olyan hirtelen fellépő egészségmegkárosodás, amelyet a biztosító helytállási kötelezettsége szempontjából balesetből eredő személysérülésnek kell tekinteni [Ptk. 536. § (2) bek. c) pont, 559. § (1) és (2) bek.].*
BH1983. 168. *Bérelt helyiségben tárolt vagyontárgyak károsodása esetén a biztosító helytállásához nem szükséges a helyiség biztosítására kötött szerződés, ha az abban elhelyezett vagyontárgyak biztosítva vannak [Ptk. 536. § (1) bek.].*

BH1983. 87. *Megállapodással használatra átengedett legelőn az állatokra veszélyes műtrágya kiszórása vagy - megfelelő figyelmeztetés nélkül - annak közvetlen szomszédságában történő elhelyezése a szerződésszegés következményeit és ezáltal a felelősségbiztosítás kizáró feltételének érvényesülését vonja maga után [Ptk. 318. §, 339. § (1) bek., 536. §].*

BH1981. 248. *Biztosítási szerződés tartalmának megállapítása szempontjából a gyümölcsös korábbi terméshozamára vonatkozó adatok közlésének időpontja nem hagyható figyelmen kívül [Ptk. 536. §, 540. § (1) bek.].*

BH1978. 137. *Betöréses lopás után végzett leltározás eredményeként megállapított áruhiány megtérítése vagyonbiztosítási szerződés alapján csak akkor követelhető, ha a károsult bizonyítja, hogy a hiány keletkezése a betöréses lopással összefügg [Ptk. 536. § (1) bek., 549. § (1) bek.].*

537. § (1) A biztosítási szerződés a felek írásbeli megállapodásával jön létre.

(2) A szerződés akkor is létrejön, ha a biztosító az ajánlatra tizenöt napon belül nem nyilatkozik. Ilyen esetben a szerződés az ajánlatnak a biztosító vagy képviselője részére történt átadása időpontjára visszamenő hatállyal jön létre.

(3) Ha a biztosító kifejezett nyilatkozata nélkül létrejött szerződés eltér a biztosítási szabályzattól, a biztosító tizenöt napon belül írásban javasolhatja, hogy a szerződést a szabályzatnak megfelelően módosítsák. Ezt a határidőt attól a naptól kell számítani, amelyen az ajánlat a biztosítónak kötvénykiállításra jogosult szervéhez beérkezett. Ha a szerződő fél a javaslatot nem fogadja el, vagy arra tizenöt napon belül nem válaszol, az elutasítástól, illetőleg a módosító javaslat kézhezvételétől számított tizenöt napon belül a szerződést harminc napra írásban felmondhatja.

A biztosítási szerződés konszenzuális jellegű, a felek megállapodásával jön létre. E szerződésekre jellemző és ezért a biztosítási szerződések esetében is alkalmazandó a clausula rebus sic stantibus elvének érvényesülése, azaz a körülmények lényeges változása kizárhatja a már megkötött szerződés eredeti tartalom szerinti realizálását. Ez a biztosítási szerződések esetében azt jelenti, hogy ha a biztosítás hatályának megkezdése előtt a biztosítási esemény bekövetkezett - vagy bekövetkezése lehetetlenné vált -, vagy a biztosítási érdek más okból megszűnt, a szerződés, illetőleg annak megfelelő része nem válik hatályossá [Ptk. 545. § (1)].

A biztosítási szerződésre vonatkozó megállapodást írásba kell foglalni, amely forma a megállapodás érvényességi kelléke, azonban a biztosítási jogviszony nem csupán a felek írásbeli megállapodásával jön létre, ugyanis az írásbeli megállapodást, illetőleg a biztosító elfogadó nyilatkozatát biztosítási kötvény, igazoló jegy, biztosítási bélyeg kiállítása is pótolja.

A felek megállapodása a biztosítási szerződés létrehozására az alábbi módokon valósulhat meg:

a) A felek a biztosítási szerződést egy okiratban írásbeli formában létrehozzák. Tartalmi kívánalom, hogy a szerződés valamennyi lényeges elemét magába foglalja, és a közös okiratot mindkét szerződő fél szabályszerűen aláírja.

b) Létrejöhet a biztosítási szerződés úgy is, hogy annak tartalmát a felek két okiratban egyező tartalommal hozzák létre. Ez a gyakorlatban úgy érvényesül, hogy a fél írásbeli ajánlatot tesz és a biztosító az ajánlat tartalmával egyező kötvényt bocsát ki. A gyakorlatban a szerződő fél a biztosító ajánlati űrlapját kitölti a feltett kérdésekre válaszolva. Az ajánlati űrlap a szerződő fél szerződéskötésre irányuló ajánlatának minősül, amelyet átad a biztosító ügynökének vagy közvetítő ügynöknek, aki az átvételt aláírásával igazolja és továbbítja a biztosító szerződéskötésre jogosult szervezeti egységéhez (igazgatóság, fiók stb.). A biztosítónak tizenöt nap áll rendelkezésre ahhoz, hogy az ajánlatot megvizsgálja, és a kockázatot mérlegelve ez idő alatt azt elfogadja vagy elutasítsa. Az ajánlat elfogadása a két okirat alapján megállapodás létrejöttét jelenti.

c) Létrejöhet a szerződés szóbeli ajánlat, illetve ajánlatra utaló magatartás és annak írásbeli elfogadása (egyoldalú írásbeliség) útján is. E biztosítások általában a meghatározott időre szóló egyszeri díjas biztosítások körében kerülnek alkalmazásra (poggyászbiztosítás, utazási balesetbiztosítás, állatok oltására, ivartalanítására vonatkozó biztosítás stb.), és a szerződések létrejötténél általában a szerződő fél közli, hogy a biztosítási díjat kifizeti, majd átveszi a biztosítási szerződést igazoló okiratot (kötvényt, igazoló jegyet, biztosítási bélyeget stb.).

d) Létrejöhet a szerződés az írásban tett ajánlat hallgatólagos elfogadása útján is, amikor a biztosító az írásban tett ajánlatra tizenöt napon belül nem nyilatkozik. Hallgatása azt eredményezi, hogy a szerződés az ajánlatnak a biztosító vagy képviselője részére történő átadás időpontjára visszamenő hatállyal létrejön. A biztosítónak a fent említettek szerint az ajánlat átvételétől számítottan tizenöt napja van arra, hogy az ajánlatot megvizsgálja és mérlegelje. Ezen idő alatt az ajánlatot indokolási kötelezettség nélkül visszautasíthatja.

Felmerül a kérdés, mi a helyzet akkor, ha a biztosítási esemény az ajánlattételt követően, de annak elfogadását, illetve a tizenöt nap leteltét megelőzően következik be. Megteheti-e a biztosító, hogy megtagadja

a biztosítási összeg kifizetését arra tekintettel, hogy az ajánlat kérdésében még nem nyilatkozott, így a szerződés ténylegesen a másik fél ajánlatával azonos tartalmú nyilatkozata hiányában létre sem jött? Az egyik álláspont szerint a biztosító ilyen megtagadó nyilatkozatot nem tehet, mert ez részéről joggal való visszaélésnek minősül, és az ajánlatot elfogadó nyilatkozata akár bírósági ítélettel is pótolható. Ez az álláspont helytelen, ugyanis ha szerződési ajánlat-blankettán a biztosító megfelelően tájékoztatja a szerződést kötő felet arról, hogy az ajánlat megtételét, illetőleg annak átvételét követő tizenöt napon belül indokolási kötelezettség nélkül azt visszautasíthatja, ez esetben a kikötött visszautasítási jog gyakorlása jogellenesnek nem tekinthető, nem minősül joggal való visszaélésnek, különösen akkor, ha a biztosítási esemény bekövetkezésének ideje, körülményei, a biztosított személy biztosítási előélete joggal támaszt kételyeket a biztosítóban. A biztosító nyilatkozatának a Ptk. 5. § (3) bekezdése alapján bírói ítélettel való pótlására azért nem kerülhet sor, mert a szerződéskötés megtagadása olyan alanyi jog - hasonlóan a szerződéskötéshez -, amely az ajánlat címzettjének kizárólagos rendelkezési jogosultsága körébe tartozik.

A másik - általánosan elfogadott álláspont szerint - a biztosító ebben az esetben indokolási kötelezettség nélkül visszautasíthatja az ajánlatot, ha időközben a biztosítási esemény már bekövetkezett és ez esetben biztosítási szerződés létrejötte hiányában helytállási kötelezettsége szóba sem kerül. Más a helyzet akkor, ha az ajánlat átvételével egyidejűleg a biztosító megbízottja a biztosítás első díját átveszi, és erről elismervényt állítanak ki. A kiállított elismervény ajánlatot elfogadó jellegére mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság a BH1995. 96. és BH1996. 270. számú jogesetben. A konkrét esetben a felperes a gépkocsi vételének napján tett casco szerződésre ajánlatot és a biztosítás első díját azonnal kifizette, melyről a biztosító megbízottja elismervényt állított ki. A gépkocsit öt nap múlva ismeretlen tettes eltulajdonította. A felperes a káresemény napján az alperesnél kártérítési igényt jelentett be. Az alperes a bejelentést követő napon írásban közölte a felperessel, hogy a szerződési ajánlatát nem fogadja el és a díjelőleget egyidejűleg visszautalta. A bíróság a keresetnek helyt adó ítéletében kiemelte, hogy az alperes által kiállított Extra Casco díj átvételének elismerése elnevezésű okirat a hátoldalán rögzítette, hogy ez az elismervény helyettesíti a casco kötvényt, amíg azt a felperes nem kapja kézhez, és azt is, hogy a megkötött casco biztosítás a megkötést követő nap 0 órakor lép életbe. A bíróság ennek alapján megállapította, hogy az igazolás tartalma szerint maradéktalanul megfelel a biztosító elfogadó nyilatkozatát pótló, a Ptk. 538. § (1) bekezdésében megkívánt igazoló jegynek. Nem volt vitás, hogy az igazoló jegy kiállítása az ajánlattétel napján megtörtént, azaz e nappal a szerződés írásbeli elfogadása a biztosító részéről megtörtént.

Bár a fent kifejtettek szerint nem minősíthető joggal való visszaélésnek egy olyan jog gyakorlása (az ajánlat átvételétől tizenöt napon belül az ajánlat visszautasításának joga), amelyre a biztosító külön felhívta a figyelmet az ajánlattételt tartalmazó, de valójában általa elkészített nyomtatványban, ennek ellenére az ismert biztosítási gyakorlatból az is megállapítható, hogy amennyiben a biztosító a kárbejelentés körülményeiből az ajánlattétel és a biztosítási esemény közötti nagyon rövid időtartamból, vagy a szerződő fél vagy a biztosított korábbi biztosítási előzményéből nem támad valami alapos gyanúja a biztosítási eseménynek a szerződő fél vagy a biztosított által befolyásoltságáról, ez esetben a biztosító nem tagadja meg a kötvény kiállítását, és a biztosítási összeg kifizetésével csökkenti az érintettnek a biztosítási eseménnyel felmerült kárát.

e) Létrejöhet a szerződés akkor is, ha a fél ajánlatától eltérő tartalommal fogadja el azt a biztosító és az eltérést, amelyet az ajánlattevővel írásban közöl kötvény formájában, a fél tizenöt napon belül nem kifogásolja. Ebben az esetben - a Ptk. 213. § (2) bekezdés alapján - az ajánlattól eltérő tartalmú elfogadás a biztosító részéről új ajánlatnak minősül a korábbi ajánlattevő felé, és amennyiben az tizenöt napon belül nem kifogásolja, a szerződés a kötvény tartalma szerint jön létre.

A szerződés az ajánlat átvételét követő tizenöt nap elteltével - mint láttuk - akkor is létrejön, ha a biztosító e határidőn belül az ajánlatra nem tesz nyilatkozatot. Előfordulhat, hogy az ilyen ajánlat, illetőleg most már az így létrejött szerződés a biztosítási szabályzattól eltér. Ez esetben a biztosító tizenöt napon belül írásban javasolhatja, hogy a szerződő felek a szerződést a biztosítási szabályzatnak megfelelő tartalmúra módosítsák. Ha ezt a javaslatot a szerződő fél nem fogadja el, vagy arra tizenöt napon belül nem válaszol, a biztosító a szerződést a módosító javaslat kézbesítésétől, illetőleg annak elutasításának beérkezésétől számított tizenöt napon belül harminc napra felmondhatja. A felmondásnak érvényességi kelléke annak írásba foglalása.

BH2002. 266. *A biztosító társaság képviseletében eljáró alkuszt együttműködési kötelezettség terheli, amely kiterjed a biztosítási szerződéssel kapcsolatos alaki követelményekről való tájékoztatásra is [Ptk. 205. § (4) bek., 217. § (1) bek., 219. § (1) bek., 223. § (1) bek., 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 537. § (1) bek., 1995. évi XCVI. tv. (Bt.) 32. § (1) és (3) bek.].*

BH2000. 103. *I. A biztosítási ajánlat felvételénél az üzletkötő az ajánlatban szereplő kérdések tekintetében a biztosító megbízottjaként jár el [Ptk. 537. § (2) bek., 539. § (1) bek., 5. § (1) bek.].*

BH1999. 506. *Biztosítási szerződésben a kedvezményezett születési időpontjának téves megjelölése nem tekinthető részleges érvénytelenségi oknak, mert bizonyítással a tévedés kizárható [Ptk. 206. § (1) bek., 207. § (1) bek., 537. § (1) bek., 560-567. §-ok].*

BH1999. 305. *Biztosítási szerződésnél az ajánlati kötöttség alakulása [Ptk. 211. § (1) bek., 213. § (1) bek. 537. § (1) és (2) bek., 567. § (1) bek. és Ptké. 3. § (1) bek., 69. § (1) bek.].*

BH1998. 384. *I. Az alakiság jelentősége a biztosítási szerződés megszűntének megállapításánál [Ptk. 200. § (1) bek., 218. § (1) bek., 537. § (1) bek.].*

BH1997. 481. *A jogügylet létrehozásával kapcsolatos együttműködési kötelezettség elmulasztásának jogkövetkezményei [Ptk. 205. § (3) bek, 339. § (1) bek 537. § (3) bek. ., Ptké. 69. § (1) bek].*

BH1997. 288. *II. A szerződés megszűnése után a biztosítási díj puszta átutalása nem hozza létre a biztosítási szerződést [Ptk. 537. § (1)-(2) bek., 218. § (1) bek.].*

BH1996. 270. *Ha a biztosító ügynöke (üzletkötője) a biztosító által kidolgozott szerződési blanketta aláírásával egyidejűleg megjelöli a kockázatviselés kezdő időpontját és az első díjrészletet is átveszi nyugta ellenében az ügyféltől, a biztosítót már nem illeti meg a szerződési ajánlat visszautasítására számára jogszabályban biztosított 15 napos határidő [Ptk. 536. § (1) bek., 537. § (2) bek., 539. § (1) bek.].*

BH1996. 37. *A biztosítási szerződésnek az ajánlat hallgatólagos elfogadásával történő létrejötte feltétele [Ptk. 537. § (1) és (2) bek.].*

BH1995. 346. *A biztosítónak a vagyonbiztosítási szerződés teljesítésével kapcsolatos kötelezettsége nem állapítható meg, ha a biztosított a kockázatviselés helyét megváltoztatja [Ptk. 348. § (1) bek., 537. § (1)-(2) bek.].*

BH1995. 297. *II. A biztosító és a biztosítási ügynök szerződésében foglaltak az irányadóak arra, hogy az ügynök a biztosító képviselőjének tekinthető-e. Ha nem, akkor az ügynök által készített és a fél által aláírt biztosítási szerződés csak a fél részéről tett ajánlatnak minősül. Ennek a biztosítási szerződésnek a létrejötte az ajánlatnak a biztosító illetékes fiókjához történő igazolt megérkezésétől függ [Ptk. 219. § (1) bek., 537. § (3) bek., Ptké. 68. § (1) bek., alapján kiadott casco biztosítási feltételek VI/30. pontja].*

BH1995. 110. *Vagyonbiztosítási szerződés létrejöttének, és felmondása érvényességének elbírálási szempontjai [Ptk. 219. § (2) bek., 220. § (1)-(2) bek., 537. § (1)-(2) bek., 543. § (1) bek., 551. § (4) bek.].*

BH1995. 96. *A biztosítási szerződés létrejöttével, hatálybalépésével kapcsolatos egyes kérdések [Ptk. 220. § (1) bek., 537. § (1)-(2) bek., 538. § (1) bek., 539. § (1) bek.].*

538. § (1) Az írásbeli megállapodást, illetőleg a biztosító elfogadó nyilatkozatát biztosítási kötvény (igazolójegy, biztosítási bélyeg) kiállítása pótolja. Ha a kötvény tartalma a fél ajánlatától eltér, és az eltérést a fél tizenöt napon belül nem kifogásolja, a szerződés a kötvény tartalma szerint jön létre. Ezt a rendelkezést lényeges eltérésekre csak akkor lehet alkalmazni, ha a biztosító az eltérésre a szerződő fél figyelmét a kötvény kiszolgáltatásakor írásban felhívta; ha a felhívás elmarad, a szerződés az ajánlat tartalmának megfelelően jön létre.

(2) A szerződő fél biztosítási kötvény kiadását akkor is követelheti, ha a szerződés más módon már létrejött.

A felek írásbeli megállapodását, illetőleg a biztosító elfogadó nyilatkozatát biztosítási kötvény vagy igazoló jegy, illetőleg biztosítási bélyeg kiállítása, átadása pótolja. A biztosítási kötvény olyan okirat, amely alkalmas a szerződés fennállásának bizonyítására, de a kötvénykibocsátás egyúttal nem érvényességi kelléke a biztosítási szerződésnek, tehát ennek hiánya a biztosítási szerződés létrejöttének hiányát még nem bizonyítja.

Önmagában a kötvény tartalmából nem lehet egyértelműen megállapítani a biztosítási szerződés tartalmát, mert az csak a felek egyéb jognyilatkozatának, például a szerződési ajánlatnak az összehasonlításával, illetőleg együttértelmezésével állapítható meg.

A szerződési nyilatkozat értelmezésére mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság a BH1996. 317. számú jogesetben, amelynél a szerződés megkötésére irányuló ajánlat, a biztosítási kötvény és a biztosító üzletszabályzata egymástól eltértek.

A konkrét esetben a felperesek bérbe vettek egy büfékocsivá alakított lakókocsit annak berendezési és felszerelési tárgyaival, majd vagyonbiztosítási szerződésre tettek ajánlatot, amely szerint 500 000 Ft értékű saját tulajdonú álló- és forgóeszközt, valamint betöréses lopás és rablás esetére 35 000 Ft értékű saját tulajdonú egyéb vagyontárgyakat biztosítanak. Az alperes által kiállított vagyonbiztosítási kötvény viszont azt tartalmazza, hogy a biztosító kötelezettséget vállal a biztosított tulajdonában, használatában vagy birtokában lévő és a kötvényben biztosításra bejelentett vagyontárgyakban bekövetkezett károkért. A kötvény utal arra, hogy mellékletét képezi a Magánvállalkozások Vagyonbiztosításának Feltételei elnevezésű üzletszabályzat. A büfét ismeretlen tettesek felgyújtották, melynek következtében az teljes egészében a benne levő felszerelési és berendezési tárgyakkal együtt megsemmisült. A biztosító a felperesek biztosítási összeg megtérítésére irányuló igényétől azzal az indokkal zárkózott el, hogy felelőssége a felperes által tett ajánlat szerint csak a felperesek

tulajdonában lévő vagyontárgyakban bekövetkezett biztosítási eseményekre terjed ki. A bérelt vagyontárgyak e körbe nem tartoznak. A jogerős marasztaló ítélet rámutatott arra, hogy a perben abban a jogkérdésben kellett állást foglalni, hogy az ajánlatnak, a biztosítási kötvénynek, valamint az üzletszabályzatnak az eltérése esetén a jogok és kötelezettségek megállapítása szempontjából melyik az irányadó. A Ptk. 538. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy amennyiben a kötvény tartalma a fél ajánlatától eltér, és azt a biztosított tizenöt napon belül nem kifogásolja, a szerződés a kötvényben foglaltak szerint jön létre. Ez a szabály nyilvánvalóan nem csak akkor érvényes, ha a kötvény tartalma az ajánlattól az ajánlattevő hátrányára tér el, hanem akkor is, ha a kötvény kedvezőbb tartalmú az ajánlattevőre, mint maga az ajánlat. Ilyen körülmények között az alperes a kötvénnyel szemben az ajánlat tartalmára sikerrel nem hivatkozhat. Amennyiben az üzletszabályzat és a biztosítási kötvény tartalma tér el egymástól, ez esetben - miután ezek az általános és különös viszonyában vannak egymással - a konkrét egyedi szerződés tartalmát a kötvény testesíti meg, ezért az adott biztosítási jogviszonyban a felek jogaira, illetőleg a kötelezettségeire a kötvény rendelkezései elsődlegesek.

A biztosítási kötvényt a nemzetközi gyakorlat sem tekinti valódi értékpapírnak, de miután nemcsak a szerződés létrejöttének igazolására alkalmas, hanem tartalmilag is alkalmas arra, hogy egyéb jognyilatkozatok egybevetésével a felek valós szándékát tükrözze, a szerződés joghatásait testesíti meg, ezért a törvény a szerződő fél törvényben biztosított jogaként deklarálja a biztosítási kötvény kiadására irányuló igényét.

BH1996. 317. *Szerződési nyilatkozat értelmezése a biztosítási szerződés megkötésére irányuló ajánlatnak, a biztosítási kötvénynek, valamint a biztosító üzletszabályzatának tartalmi eltérése esetén [Ptk. 538. § (1) bek., 207. § (1) bek.].*

BH1995. 96. *A biztosítási szerződés létrejöttével, hatálybalépésével kapcsolatos egyes kérdések [Ptk. 220. § (1) bek., 537. § (1)-(2) bek., 538. § (1) bek., 539. § (1) bek.].*

539. § (1) A biztosítás az azt követő napon lép hatályba, amikor a szerződő fél az első díjat a biztosító számlájára vagy pénztárába befizeti, illetőleg amikor a díj megfizetésére vonatkozóan halasztásban állapodtak meg, vagy a biztosító díj iránti igényét bírósági úton érvényesíti.

(2) Ha a szerződő fél a díjat a biztosító képviselőjének fizette, a díjat legkésőbb a fizetés napjától számított negyedik napon a biztosító számlájára, illetőleg pénztárába beérkezettnek kell tekinteni; a szerződő fél azonban bizonyíthatja, hogy a díj korábban érkezett be.

Egy adott szerződés érvényességétől mindenképpen meg kell különböztetni annak hatályát, ugyanis csak érvényes szerződés lehet egyben hatályos, ugyanakkor nem minden érvényes szerződés egyben hatályos is, hiszen a felek a szerződés hatályának beálltát valamilyen felfüggesztő feltétel bekövetkezéséhez is köthetik. A törvény rendelkezései szerint a biztosítási szerződés hatálybalépését eredményezheti: az első biztosítási díj megfizetése, a felek által közösen megállapított időpont bekövetkezése, illetve az ajánlatnak a biztosítóhoz való beérkezése [Vagyon- és Balesetbiztosítási Általános Szabályzat 2. § (1)]. Akkor is hatályba léphet a biztosítási szerződés, amikor a felek a díj megfizetésére vonatkozó halasztásban állapodtak meg. A díjfizetés halasztásában való megállapodás csak a díjfizetés esedékességét teszi egy későbbi időpontra, azonban a kockázatviselés és hatályosulás azonnali megkezdését eredményezi. A felek szerződése a törvény rendelkezése szerint akkor is hatályba lép, ha a biztosító a biztosítási díj iránti igényét bírói úton - akár fizetési meghagyás útján, akár keresetlevéllel - érvényesíti. A biztosítónak a biztosítási díj bíróság előtti érvényesíthetőségének joga diszkrecionális, bizonyos esetekben például az életbiztosítás esetén törvényben korlátozott. Ebben az esetben a biztosítási díjat a biztosító az első évben bírósági úton érvényesítheti; ezt követően csak akkor élhet e jogával, ha abban az évben a biztosított a díjfizetést már megkezdte, vagy a díjfizetésre halasztásban állapodtak meg [Ptk. 564. § (1)].

A szerződő fél a biztosítási díjat befizetheti a biztosító pénztárába, illetőleg annak számlájára, de átadhatja a biztosító képviselőjének is. Adott esetben a biztosító képviselőjének tekinthetők a biztosítók irodáiban hivatalosan tartózkodó és feladatkörüknél fogva ügyintézésre feljogosított dolgozói, akár üzleti, akár ügyviteli állományban, illetve a biztosítási ügynökök, ez utóbbiak kizárólag a biztosítási ajánlatok és díjak átvételére jogosultak.

A törvény a (2) bekezdésben megdönthető vélelmet (praesumtio iuris) állít fel a szerződés hatálybalépése szempontjából releváns időpont meghatározásánál, amikor kimondja, hogy a biztosító képviselőjének kezéhez fizetett díjat a § (1) bekezdésében foglalt hatálybalépés szempontjából a fizetés napjától számított negyedik napon a biztosító számlájára beérkezettnek, illetve pénztárába befizetettnek kell tekinteni. A törvény rendelkezése szerint ezt a vélelmet a szerződő fél döntheti csak meg, bizonyíthatja, hogy a díj a negyedik napnál korábban érkezett, és ezért a korábbi érkezést követő naptól hatályos már a szerződés.

Megállapította a bíróság a biztosítási szerződés hatálybalépését akkor, amikor a felperes 1991. július 25-én vagyonbiztosítási szerződést kötött és az alperes befizetési bizonylatára egy évi biztosítási díjként 15 810 Ft-ot

befizetett. Ezt az összeget az alperes fiókvezetője másnap 1991. július 26-án fizette be a pénztárba; a káresemény ugyanezen a napon következett be. A bíróság ítéletének indokolása szerint az alperes képviselője a biztosítási díjat olyan befizetési bizonylat ellenében vette át, amelyet az alperes készpénzfizetési számlaként, egyben pénztári bevételi bizonylatként használ, s amelyre ezért nem a Ptk. 539. § (2) bekezdésében foglalt vélelem, hanem az (1) bekezdés rendelkezése az irányadó. A felperes tehát 1991. július 25-én a biztosítási díjat közvetlenül az alperes számlájára fizette be, amiből az következik, hogy a szerződés az ezt követő nap 0 órájától, vagyis 1991. július 26-án 0 órától lépett hatályba. Miután a káresemény a hatálybalépést követően következett be, az alperes kockázatviselése fennáll, ezért a biztosítási összeget a felperesnek megtéríteni tartozik (BH1995. 31.).

BH2001. 428. *I. A CASCO biztosítási szerződés hatálybalépését nem érinti, ha a biztosított a biztosító által az ajánlattétel után felemelt díjkülönbözetet csak utóbb fizeti meg (Ptk. 539. §).*

BH2000. 103. *I. A biztosítási ajánlat felvételénél az üzletkötő az ajánlatban szereplő kérdések tekintetében a biztosító megbízottjaként jár el [Ptk. 537. § (2) bek., 539. § (1) bek., 5. § (1) bek.].*

BH1996. 270. *Ha a biztosító ügynöke (üzletkötője) a biztosító által kidolgozott szerződési blanketta aláírásával egyidejűleg megjelöli a kockázatviselés kezdő időpontját és az első díjrészletet is átveszi nyugta ellenében az ügyféltől, a biztosítót már nem illeti meg a szerződési ajánlat visszautasítására számára jogszabályban biztosított 15 napos határidő [Ptk. 536. § (1) bek., 537. § (2) bek., 539. § (1) bek.].*

BH1995. 96. *A biztosítási szerződés létrejöttével, hatálybalépésével kapcsolatos egyes kérdések [Ptk. 220. § (1) bek., 537. § (1)-(2) bek., 538. § (1) bek., 539. § (1) bek.].*

BH1995. 31. *A biztosítási díj fizetésének módja és a kockázatviselés összefüggése [Ptk. 539. § (1) és (2) bek.].*

540. § (1) A biztosított a szerződéskötéskor köteles a biztosítás elvállalása szempontjából lényeges minden olyan körülményt a biztosítóval közölni, amelyeket ismert vagy ismernie kellett. A biztosító írásban közölt kérdéseire adott, a valóságnak megfelelő válaszokkal a fél közlési kötelezettségének eleget tesz. A kérdések megválaszolatlanul hagyása egymagában nem jelenti a közlési kötelezettség megsértését.

(2) A felek megállapodhatnak, hogy a biztosított és a szerződő fél a szerződésben meghatározott lényeges körülmények változását megfelelő határidőn belül köteles legyen a biztosítónak írásban bejelenteni.

(3) A közlésre, illetőleg a változás bejelentésére irányuló kötelezettség megsértése esetében a biztosító kötelezettsége nem áll be, kivéve ha bizonyítják, hogy az elhallgatott vagy be nem jelentett körülményt a biztosító a szerződéskötéskor ismerte, vagy az nem hatott közre a biztosítási esemény bekövetkeztében.

A polgári jogi jogviszonyokban, ezen belül a szerződéskötések esetén a felek a jóhiszeműség és a tisztesség követelményeinek megfelelően, kölcsönösen együttműködve kötelesek eljárni. Ez az alapvető jogelv konkrétan a biztosítási szerződések esetében a szerződést kötő fél részéről azt jelenti, hogy minden olyan, a biztosító által lényegesnek tartott körülményre legjobb tudása és ismerete szerint a valóságnak megfelelő választ köteles megadni, amely befolyásolja a biztosító kockázatvállalásának eldöntését. Bár a szerződést kötni kívánó fél minősül ajánlattevőnek, valójában az ajánlattételre egy, a biztosító által elkészített és rendelkezésére bocsátott űrlap kitöltésével kerül sor. Ha tehát a biztosító írásban közölt kérdéseire a valóságnak megfelelő választ adja a szerződő fél, e tájékoztatási kötelezettségének eleget tesz. A választól való tartózkodás még nem minősül a valóságtól eltérő tartalmú közlésnek, ezért a kérdésnek megválaszolatlanul hagyása önmagában nem jelenti a közlési kötelezettség megsértését. A biztosítónak természetesen módja van arra, hogy az ajánlat elfogadását éppen azért utasítsa vissza, mert az általa lényegesnek tartott kérdésekre az ajánlattevő nem válaszolt.

Más szerződések esetében, ha az egyik szerződő fél akár tevőleges magatartással, akár elhallgatással a másik felet megtéveszti, ez a sérelmet szenvedett félnek arra ad lehetőséget, hogy a szerződést a Ptk. 210. § (1) bekezdése alapján a másik félhet intézett nyilatkozattal megtámadja, majd a sikeres megtámadás eredményeként - végső soron a szerződés érvénytelenségét elérve - az eredeti állapot helyreállítására kerüljön sor. A biztosítási szerződés esetében a szerződéskötési akaratot befolyásoló és elhallgatott körülmény utólagos megismerése, illetőleg a valóságtól eltérő tartalmú közlése azt eredményezi, hogy a biztosítónak módja van arra, hogy a szerződéskötés után szerzett tudomás alapján tizenöt napon belül írásban javaslatot tegyen a szerződés módosítására, illetve ha a kockázatot szabályzata értelmében egyáltalán nem vállalhatja, a szerződést harminc napra írásban felmondhatja. Ha a módosítást a biztosítási szabályzat lehetővé teszi, de azt a biztosított nem fogadja el, illetőleg a módosító javaslatra tizenöt napon belül nem válaszol, a szerződés a módosító javaslat közlésétől számított harminc napon belül a törvény rendelkezése alapján megszűnik. A felmondás jogának elmulasztása azt jelenti, hogy a szerződés az eredeti tartalommal marad hatályban.

A biztosítási szerződés hatálybalépésétől - a biztosító helytállási kötelezettségének időtartama alatt - a biztosítási esemény bekövetkezéséig hosszabb idő is eltelhet, amely alatt a biztosítási szerződés megkötésekor lényegesnek tartott körülményekben változás állhat be. Változás bejelentési kötelezettség csak akkor és olyan

körben terheli a szerződő felet és a biztosítottat (amennyiben e két személy egymástól elválik), amilyen körben a felek ebben a szerződés megkötésekor megállapodtak. A változás bejelentési kötelezettség a biztosítási szabályzatban meghatározott időn belül (általában nyolc nap) csak a lényeges körülmények tekintetében terheli a kötelezetteket, és csak abban a körben, ahogy azt a biztosító a szerződésben igényelte.
Különösen a személybiztosítások körében van jelentősége annak, hogy életkorára, egészségi állapotára, korábban volt betegségeire, illetőleg műtéteire a valóságnak megfelelő tájékoztatást adjon. A biztosítottat a lényeges körülmények tekintetében nemcsak a valóságnak megfelelő tájékoztatási kötelezettség terheli, hanem lehetővé kell tennie azt is, hogy a biztosító a közölt adatokat ellenőrizhesse. Ezért orvosi titoktartásra, illetőleg személyes adatok védelmére hivatkozással nem tagadható meg a nyilatkozattétel, illetőleg a biztosítottnak az orvos felé a titoktartási kötelezettség alól a felmentést meg kell adnia. A biztosítónak kétség esetén az adatok ellenőrzésének joga nemcsak lehetősége, hanem egyben kötelezettsége is, ugyanis ennek elmulasztása olyan felróható magatartásként értékelhető, amely a helytállás alól való mentesülését kizárhatja. Amennyiben a szerződő fél, illetőleg a biztosított a szerződéskötés szempontjából lényeges körülmény közlésére, vagy a szerződésben foglalt körülmények változásának bejelentésére vonatkozó kötelezettségének nem tesz eleget, ez olyan súlyos szerződésszegő magatartás, amely a biztosító mentesülését eredményezi a biztosítási összeg megfizetésének kötelezettsége alól a biztosítási esemény bekövetkezése ellenére. Két esetben nem kerül a mentesülésre sor, és a helytállási kötelezettség megállapítható: így
- amennyiben az elhallgatott vagy be nem jelentett körülményt a biztosító ismerte a szerződéskötéskor, vagy
- az elhallgatott tény vagy a megváltozott feltételek nem hatottak közre a biztosítási esemény bekövetkezésében, tehát az ok-okozati kapcsolat nem állapítható meg.
Az életbiztosítás esetén az időmúlás is kizárja a biztosító mentesülését, ugyanis a közlési kötelezettség megsértése ellenére beáll a biztosító kötelezettsége, ha a szerződés megkötésétől a biztosítási esemény bekövetkezéséig öt év már eltelt. Miután ezekre a körülményekre a szerződő fél vagy a biztosított, illetőleg bizonyos esetekben a kedvezményezett alapít jogot, ezt minden esetben ennek a személyi körnek kell bizonyítania.
A változás-bejelentés elmulasztásának jogkövetkezményeinél vizsgálandó körülményekre mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság a BH1992. 124. számú jogesetben, amikor a felek között a biztosításba bevont növényekre víz-kárbiztosítási szerződés jött létre. A szerződés alapján évente csak a biztosítható növények körét, hozamát és egységárát kellett a felperesnek bejelentenie, amelyek alapján az alperes a díj mértékét megállapította. A szerződés a növények vetésterületének utólagos módosítására, valamint a biztosított növények helyettesítésére lehetőséget adott azzal, hogy mint változás-bejelentést a felperes - a károsodás bekövetkezte előtt - írásban köteles megtenni. A szerződés értelmében a vízkárbiztosítás nem foglalja magában azon károk térítését, amelyek az adatközlő íven nem szereplő és utólag változás-bejelentéssel sem biztosított növényekben következtek be. A felperes az adott évi díjmegállapításhoz alapul szolgáló növénybiztosítási adatközlő lapon felsorolta a biztosítani kívánt növényeket, amelyek között a burgonya nem szerepelt, ennek ellenére 150 ha területen azt termesztett, az ott jelzett kukorica helyett. A változtatást nem jelezte az alperesnek, az arról csak utóbb és akkor értesült, amikor a felperesnek a vízkárral kapcsolatos igény-bejelentését követően a kárbecslési jegyzőkönyvet felvette. Ebből eredően a perben az képezte a vita tárgyát a felek között, hogy a Ptk. 540. §-ának (3) bekezdése alapján a változás-bejelentésre irányuló kötelezettség megsértése ellenére beállt-e az alperes kártérítési kötelezettsége. A felperesre hárul a bizonyítási teher abban a vonatkozásban, hogy az elhallgatott vagy be nem jelentett körülményt a biztosító a szerződéskötéskor ismerte, vagy az nem hatott közre a biztosítási esemény bekövetkeztében. Ha be nem jelentett körülmény nem hatott közre a biztosítási esemény bekövetkeztében, ez azt jelenti, hogy a mulasztásnak a biztosító kockázatvállalása szempontjából nincs jelentősége. A változás-bejelentés elmulasztása csak akkor nem hatott volna közre a biztosítási esemény bekövetkeztében, ha a biztosított kukorica is károsodott volna a vízborítás következtében, a szerződésben kikötött módon. Amennyiben azonban a vízborítás által keletkezett kár a burgonya tenyészidejével, víztűrőképességével, talajszint alatti termésével függött össze, úgy a változás-bejelentés elmulasztása közrehatott a biztosítási esemény bekövetkeztében, ami a biztosító kártérítési kötelezettségét kizárja.
BH2004. 17. *Az épület rendeltetésszerű használatának megváltoztatásáról a biztosítottat bejelentési kötelezettség terheli; ennek elmulasztása a helytállási kötelezettség megszűnését vonja maga után [Ptk. 277. § (2) és (3) bek., 536. § (1) bek., 540. §]*
BH2003. 411. *A biztosító felelőssége - a lényeges körülmények tisztázása terén fennálló - együttműködési kötelezettség megszegése miatt [Ptk. 205. § (4) bek., 210. § (1) és (3) bek., 540. § (1) és (3) bek.].*
BH2002. 487. *A biztosítóra terhesebb, 70-30%-os kármegosztás a gépkocsiban hagyott egyik kulcs és forgalmi engedély miatt [Ptk. 536. § (1) bek., 540. § (2) és (3) bek., 548. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH2002. 437. *A biztonságtechnikai követelmények a lakásbiztosítási szerződésnek olyan lényeges ügyleti feltételei, amelyeket a biztosító ügyfelének a szerződéskötés alkalmával írásban, aláírásával is elismerten meg kell kapnia ahhoz, hogy azok a szerződés részévé váljanak. Ennek hiányában a mechanikai védelem esetleges hiányosságai az ügyféltől nem kérhetőek számon, és azokra hivatkozással a biztosító a szolgáltatási kötelezettség alól nem mentesülhet [Ptk. 536. § (1) bek. 540. § (1) és (3) bek., 548. §, 205. § (4) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2001. 225. *II. A biztosítási szerződés és a biztosítási szabályzat kapcsolata [Ptk. 200. § (1) bek., 540. § (2) és (3) bek.].*

BH2000. 12. *I. A biztosítási szerződés teljesítése jogcímén igényt érvényesítő felet terheli a bizonyítási kötelezettség a tekintetben, hogy a szerződésben meghatározott lényeges körülményváltozás bejelentése elmaradt ugyan, de azt a biztosító a szerződéskötéskor ismerte, vagy az nem hatott közre a biztosítási esemény bekövetkeztében [Ptk. 200. § (1) bek., 540. § (2)-(3) bek., 547. § (1) bek., 550. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 567. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1999. 505. *A törvény tiltó rendelkezése miatt nem köthető ki, hogy valamely bejelentési kötelezettség elmulasztása eleve kizárja a biztosító teljesítési kötelezettségét [Ptk. 536. § (1) bek., 540. § (2) és (3) bek., 548. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 567. § (1) bek.].*

BH1999. 364. *Biztosítási szerződés megtámadása tévedést okozó adatszolgáltatás alapján [Ptk. 536. § (1) bek., 540. §, 210. § (1) bek.].*

BH1999. 114. *A biztosítási szerződés megkötésekor a biztosítottat tájékoztatási kötelezettség terheli az egészségi állapotával kapcsolatban (Ptk. 540. §).*

BH1992. 124. *I. Vízkárbiztosításnál a változás-bejelentés elmulasztásának következményei [Ptk. 536. § (1) bek., 540. § (2)-(3) bek.].*

BH1992. 123. *I. A biztosító a biztosítási szerződés módosítását elfogadás hiányában a szerződés felmondását - akkor kezdeményezheti, ha valamely a szerződéskötéskor már fennálló, de általa nem ismert lényeges körülményről szerez tudomást, illetőleg ha a szerződésben kikötött lényeges feltételben bekövetkezett változást jelent be a biztosított [Ptk. 540. §, 541. § (1) bek.].*

BH1981. 248. *Biztosítási szerződés tartalmának megállapítása szempontjából a gyümölcsös korábbi terméshozamára vonatkozó adatok közlésének időpontja nem hagyható figyelmen kívül [Ptk. 536. §, 540. § (1) bek.].*

541. § (1) Ha a biztosító csak a szerződéskötés után szerez tudomást a szerződést érintő lényeges körülményekről, továbbá ha a szerződésben meghatározott lényeges körülmények változását közlik vele, tizenöt napon belül írásban javaslatot tehet a szerződés módosítására, illetőleg - ha a kockázatot a szabályzat értelmében nem vállalhatja - a szerződést harminc napra írásban felmondhatja.

(2) Ha a biztosított a módosító javaslatot nem fogadja el, vagy arra tizenöt napon belül nem válaszol, a szerződés a módosító javaslat közlésétől számított harmincadik napon megszűnik. Erre a következményre a biztosítottat a módosító javaslat megtételekor figyelmeztetni kell.

(3) Ha a biztosító e jogaival nem él, a szerződés az eredeti tartalommal hatályban marad.

Gyakran előforduló eset, hogy a biztosító a szerződés lényeges körülményeiről csak később, a szerződés megkötése után szerez tudomást, és az is, hogy a biztosító helytállási kötelezettségének keletkezése, illetőleg a biztosítási esemény bekövetkezése között hosszabb idő telik el, amely időtartam alatt a lényeges releváns körülmények megváltoznak. Ezekre az esetekre a törvény a biztosítónak két lehetőséget ad:

- Javaslatot tehet a szerződés módosítására. Ez általában a szerződést kötő félre terhesebb díjfizetést jelent, ezt a jogát a tudomásszerzéstől, illetőleg a közléstől számított tizenöt napon belül gyakorolhatja.

- Amennyiben a változás olyan mértékű vagy jellegű, amely okból a szerződéskötés lehetőségét ilyen esetre a biztosítási szabályzat kizárja, harminc napos határidővel a szerződést felmondhatja. A felmondás a szerződést a jövőre nézve (ex nunc) szünteti meg, melynek eredménye az, hogy a szerződés megszűnésének napjáig, azaz a felmondási határidő harmincadik napjának leteltével a felek az addig teljesítendő szolgáltatások tekintetében esedékesség szerint elszámolni tartoznak.

A szerződés módosítására - amely történhet a szerződés alanyában, tárgyában, illetőleg tartalmában, valamint jogcímében - a Ptk. 240. § (1) bekezdése szerint elsősorban a felek akaratából kerülhet sor. Kivételesen, ha a felek tartós jogviszonyában a szerződéskötést követően beállott körülmény folytán a szerződés valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti, a szerződést a bíróság is módosíthatja. A biztosító a biztosítási szerződés módosítását - elfogadás hiányában a szerződés felmondását - csak akkor kezdeményezheti, ha valamely, a szerződéskötéskor már fennálló, de általa nem ismert lényeges körülményről szerez tudomást, illetőleg, ha a szerződésben kikötött lényeges feltételben bekövetkezett változást jelent be a biztosított.

E körülmények részletes vizsgálatának szükségességére, illetőleg a bírósági szerződésmódosítás feltételeire mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság a BH1992. 123. számú jogesetben. Kiemelte a bíróság, hogy a Ptk. 541. § (1) bekezdésének első fordulata alapján a biztosító akkor javasolhatja a szerződés módosítását, ha a szerződéskötés után szerez tudomást a szerződést érintő lényeges körülményekről. Ebben az esetben tehát a szerződést érintő lényeges körülménynek már a szerződés megkötésekor fenn kell állnia, legfeljebb erről a biztosító valamilyen oknál fogva a szerződéskötéskor nem tudhatott. A mezőgazdasági károk enyhítésére nyújtott állami támogatás utólagos megszűnése címén ezért e jogszabályhely alapján a szerződés módosítására nincs jogi lehetőség. A második fordulat feltételei alapján akkor kérheti a biztosító a szerződés módosítását, ha a szerződésben meghatározott lényeges körülmények változásáról értesül. A lényeges körülményeket - melyeket a szerződő fél vagy a biztosított bejelenteni köteles - a szerződésben kell felsorolni, és ezek csak a kockázatvállalás köréből jelentkezhetnek. Olyan körülmények, amelyek a szerződésben kikötésre nem kerültek és nem a biztosított oldalán jelentkeznek, e körbe nem sorolhatók. A szerződésnek a bíróság által történő módosítására akkor van lehetőség, ha olyan körülmények változnak meg a szerződéskötés óta, amelyek a konkrét szerződés feltételéhez tapadnak. Nincs lehetőség a módosításra azonban akkor, ha a gazdasági élet résztvevőit széles körben érintő, alapvető társadalmi-gazdasági változások következményeit kellene egyes konkrét szerződésekre lebontva alkalmazni.

A törvényi feltételek fennállása esetén a biztosító a szerződés módosítására tesz javaslatot, a biztosítottól függ, hogy azt elfogadja-e vagy sem. Ha nem fogadja el, vagy arra a javaslatközlését követő tizenöt napon belül nem válaszol, ez a biztosítási szerződésnek a törvény erejénél fogva történő megszűnését eredményezi. A törvény kifejezetten előírja a biztosító számára azt, hogy erről a körülményről (a megszűnésről) a módosító javaslat megtételekor a biztosítottat figyelmeztesse. A lényeges körülmények helytállási kötelezettségét befolyásoló változására a biztosító csak akkor hivatkozhat, ha a szerződés módosítására irányuló ajánlattételi jogával a törvény rendelkezései szerint élt a biztosított felé. Ennek elmulasztása azt eredményezi, hogy a szerződés az eredeti tartalommal hatályban marad, a biztosító tehát ilyenkor nem hivatkozhat a lényeges körülmények változására, ha a biztosítási esemény bekövetkezik. Az eredeti szerződés szerint tartozik helytállni a biztosító akkor is, ha a biztosítási esemény a biztosító módosító javaslatának megtétele után, de a törvény által a biztosítottnak a válaszadásra engedett tizenöt nap eltelte előtt következett be.

A szerződés szempontjából lényeges körülmények közlése, illetve a szerződésben kikötött lényeges körülmények változásának bejelentése mind a szerződő felet, mind a biztosítottat terheli (amennyiben más személy köti a szerződést és más a biztosított). Egyikük sem védekezhet a másikra hivatkozással a mulasztásban vétlenségére, ha bármelyikük tudott vagy tudniuk kellett az adott körülményről és a közlésre, illetőleg a bejelentésre köteles lett volna. Abban az esetben, ha a biztosítási szerződést más köti és más a biztosított személy, a biztosító joghatályos jognyilatkozatokat a szerződő félhez kell intézzen, ő tehet hatályos jognyilatkozatokat és őt terheli a biztosítási díjfizetési kötelezettség is.

BH1992. 123. *I. A biztosító a biztosítási szerződés módosítását elfogadás hiányában a szerződés felmondását - akkor kezdeményezheti, ha valamely a szerződéskötéskor már fennálló, de általa nem ismert lényeges körülményről szerez tudomást, illetőleg ha a szerződésben kikötött lényeges feltételben bekövetkezett változást jelent be a biztosított [Ptk. 540. §, 541. § (1) bek.].*

542. § (1) A biztosítás első díja a szerződés létrejöttekor, minden későbbi díj pedig annak az időszaknak első napján esedékes, amelyre a díj vonatkozik.

(2) Az egyszeri díjat a szerződés létrejöttekor kell megfizetni.

(3) Ezektől a rendelkezésektől a felek megállapodással eltérhetnek.

A biztosítási szerződés visszterhes: a biztosítót a helytállási, majd utóbb a biztosítási esemény bekövetkezésekor szolgáltatási kötelezettségéért biztosítási díj illeti meg. A díj megállapodás szerinti pontos fizetésének a szerződés hatálya szempontjából kiemelkedő jelentősége van, mert elmulasztása, illetőleg késedelme törvényben meghatározott esetekben a biztosítási szerződés megszűnését eredményezi.

A díjfizetés módjára és esedékességére vonatkozó törvényi rendelkezések diszpozitívek, attól a felek konkrét egyedi szerződésükben eltérhetnek. Eltérés hiányában a díjfizetés esedékességénél meg kell különböztetni az első díjat és a későbbi díjakat. A biztosítás első díja a szerződés létrejöttekor esedékes, a későbbi díj esedékessége attól függ, hogy a díj milyen időszakra vonatkozik, minden későbbi díj ugyanis annak az időszaknak az első napján esedékes, amelyre a díj vonatkozik. Az sem kizárt, hogy a felek a szerződésükben egyszeri díjfizetésben állapodnak meg, ez esetben a díjat a szerződés létrejöttekor kell megfizetni.

543. § (1) A biztosítási díj esedékességétől számított harmincadik nap elteltével a szerződés megszűnik, ha addig a hátralékos díjat nem fizették meg, és a biztosított halasztást sem kapott, illetőleg a biztosító a díjkövetelést bírósági úton nem érvényesítette.

(2) A biztosító a szerződés megszűnését és a bírósági út igénybevételének határidejét további harminc nappal meghosszabbíthatja, ha az esedékességtől számított harminc nap eltelte előtt ennek a körülménynek a közlésével a biztosítottat a fizetésre írásban felszólítja.

Ha a szerződő fél (illetve a biztosított belépése esetén a biztosított) a biztosítási díjat határidőben nem fizeti meg, fő szabályként a fizetés elmulasztásának az a jogkövetkezménye, hogy a biztosítási szerződés a mulasztással a törvény erejénél fogva megszűnik. A szerződés megszűnésének napja a biztosítási díj esedékességétől számított harmincadik nap.

Az esedékes díjfizetés elmulasztása a harminc napos határidő lejártát követően abban az esetben nem eredményezi a szerződés megszűnését, ha a harminc nap eltelte előtt a biztosító az ismételt mulasztás jogkövetkezményeire való figyelmeztetés mellett (megintés) a szerződés megszűnését további harminc nappal meghosszabbítja, a biztosított fizetésre való írásbeli felszólításával. (A törvény szövege mindvégig biztosított díjfizetési kötelezettségéről beszél, nyilvánvaló, hogy abban az esetben, ha a biztosított és a szerződést kötő személye elválik, a biztosítottnak a szerződésbe való belépéséig a díjfizetési kötelezettség a szerződő felet terheli.) Nem eredményezi a szerződés megszűnését a biztosítási díjfizetés elmulasztása akkor sem, ha a biztosító a díjfizetésre a lejáratot megelőzően halasztást ad, illetőleg követelésével a bírósághoz fordul. Ha a díjfizetésre kötelezett vagyonbiztosítás esetén az esedékes díjnak csak egy részét fizeti meg, ez esetben nem a biztosítási összeg fog aránylani a kifizetett díjhoz, hanem az a helytállási idő, amely alatt a biztosítónak a helytállási (praestare) felelőssége fennáll, ugyanis a szerződés változatlan biztosítási összeggel a kifizetett díjjal arányos időtartamra marad fenn.

Más szabályok érvényesülnek az életbiztosítások esetén: itt ugyanis a díjfizetés elmaradása esetén lehetőség van arra, hogy a szerződés eredeti biztosítási összeggel, de a szerződésben megállapítottnál rövidebb - a díjfizetéssel arányos időtartamra maradjon fenn, vagy az eredeti időtartamra, de az eredetinél alacsonyabb - a díjfizetéssel arányban álló biztosítási összegre maradjon fenn.

A felek abban is megállapodhatnak, hogy a díjfizetés elmaradása miatt a szerződést megszüntetik és a szerződő fél a befizetett díjaknak az Életbiztosítási Szabályzatban (ÉSZ.) meghatározott részét - a visszavásárlási összeget - kapja meg. A díjfizetés elmaradása esetén a szerződő fél eredeti szerződéses jogai csökkennek - az ún. maradék jogok a fenti lehetőségek közül való választásra korlátozódnak.

Hangsúlyozni kell, hogy a díjfizetés késedelme, illetőleg elmulasztása csak abban az esetben eredményezi a szerződésnek az esedékesség napját követő harmincadik napon a megszűnését, amennyiben a biztosított (vagy a szerződést kötő) mulasztása, illetőleg késedelme megállapítható. Így például nem állapította meg a bíróság a biztosított mulasztását a következő esetben. A felek az extra casco biztosítási szerződésben havi díjfizetésben és úgy állapodtak meg, hogy a felperes az alperes által küldött csekken fizeti a biztosítási díjat. Az alperesi üzletkötő a szerződés megkötésekor sem biztosítási kötvényt, sem biztosítási díjbefizetési csekket nem tudott átadni, de megígérte a felperesnek, hogy ezeket pótlólag a központ fogja megküldeni. A felperes több esetben eredménytelenül sürgette a biztosítási kötvény kiállítását és a csekk átadását, amelyet a peres eljárás során megfelelően bizonyított. A kötvény kiállítására és a csekk megküldésére közel négy hónap eltelte után került csak sor. A felperes a visszamenőleges díjat a csekk megküldésétől számított 30 napon belül megfizette azon a napon, amikor a gépkocsival balesetet szenvedett. A biztosító a felperes bejelentett kárigényét arra hivatkozással utasította el, hogy a szerződéskötést követő hónapra esedékes díjat a felperes 30 napon belül nem fizette meg, ezért a szerződés megszűnt. A bíróság az alperes helytállási kötelezettségét megállapította. Kifejtette, hogy a szerződésben kikötött fizetési mód az alperest arra kötelezte, hogy csekket bocsásson a felperes rendelkezésére. E kötelezettségének a teljesítésével késedelembe esett, e tény pedig kizárja a felperes egyidejű késedelmét. Ezért adott esetben a díjfizetés elmulasztása nem eredményezhette a szerződés megszűnését (BH1995. 296.).

A díjfizetés elmulasztása a törvény erejénél fogva eredményezi a biztosítási szerződés megszűnését, ezért a megszűnést követően teljesített díjak sem a szerződés hatályának meghosszabbodását, sem új szerződés keletkezését nem eredményezik (BH1997. 288.).

Miután a mulasztás - halasztás, bírósági úton való érvényesítés, illetve megintés hiányában - a törvény erejénél fogva eredményezi a biztosítási szerződés megszűnését, ezért ebből a szempontból közömbös az a körülmény, hogy a megszűnést, illetőleg a mulasztást milyen okok idézték elő. A felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezetek esetében például a felszámoló a neki bejelentett és már lejárt biztosítási díjakat hitelezői igényként sorolja be és elégíti ki. A később esedékessé váló díjakra ez a besorolás nem vonatkozik, azok kifizetésének hiánya a biztosítási szerződés megszűnését eredményezi (BH1997. 138.).

Olyan esetben, amikor a szerződés megszűnéséhez mindkét fél felróható magatartása is hozzájárult, kártérítésre nyílik lehetőség, kármegosztás alkalmazásával (FPK 1995/47.).

A törvény felhatalmazása alapján rendelkezéseitől a biztosítási szabályzat és a felek szerződése a biztosított, illetőleg a kedvezményezett javára eltérhet. Ilyen eltéréseket tartalmaznak az egyes biztosítási szabályzatok, amelyek mint általános szerződési feltételek az adott biztosítási fajtára jellemző tipikus szerződési kikötéseket rendelnek alkalmazni. Ezek a kikötések a fent említettek szerint a törvény rendelkezéseitől a biztosított, illetőleg a szerződő fél hátrányára nem térhetnek el. A Vagyon- és Balesetbiztosítási Általános Szabályzat a szerződésnek díj nem fizetés okából történő megszűnése esetén is lehetőséget biztosít a szerződés reaktiválására. A díjfizetés elmaradása miatt megszűnt szerződés esetében a biztosítási jogviszony hatályának felújítása, felélesztése érdekében a szerződő fél a szabályzat szerinti három hónapos várakozási idő alatt megfizetheti a hátralékos díjat, elismerve a fizetési kötelezettségét, vagy halasztást kérhet a szabályzat szerinti reaktiválási időszakon belül (ez egyébként csak elfogadása esetén eredményezi a szerződés reaktiválását), melynek kezdő időpontja az esedékesség hónapját követő három hónap eltelte, időtartama pedig további három hónap. Amennyiben biztosítási összeg iránti követelése van, abba is beszámíthatja a fennálló díjtartozását. Azonban a biztosítási jogviszonynak díjfizetéssel nem fedezett időszakában bekövetkezett biztosítási eseményekre a szerződés hatálya nem vonatkozik, azaz a biztosító helytállási kötelezettsége nem állapítható meg. A reaktiváló hatású fizetést követő nap 0 órájakor kezdődik az újabb hatályosulás és a felelősségvállalás. Ha például a biztosítási díj 1998. március 1. napján esedékes és ennek befizetését a kötelezett elmulasztja, a szerződés 1998. március 31. napjával megszűnt, de a biztosító halasztó hatályú felszólításával a szerződés hatályát további három hónapra 1998. június 30. napjáig meghosszabbította. A biztosított csak 1998. szeptember 7-én fizette meg a díjtartozását a hátralékos időszakra is. Az 1998. július 1. és 1998. szeptember 7. közötti időszakban a biztosító nem áll kockázatban, de kockázatviselése fennáll 1998. június 30-ig, illetve újból kezdődik 1998. szeptember 8. napjától.

BH1999. 457. *Biztosítási díj esedékessége [Ptk. 543. § (1) és (2) bek.].*

BH1997. 451. *A biztosítási szerződés megszűnése időpontjának meghatározásánál és a szerződés reaktiválási lehetőségének elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 543. § (1) és (2) bek, 567. § (1) bek, 298. § a) pont].*

BH1997. 288. *I. A felelősségbiztosítási szerződés megszűnése a biztosítási díj megfizetésének elmulasztása miatt [Ptk. 543. § (1) bek., 559. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. mell., 3. § (4) bek.].*

BH1997. 138. *A határozatlan időre kötött biztosítási szerződés hatályban léte alatt a biztosított ellen indult felszámolási eljárásban a felszámoló a neki bejelentett és már lejárt biztosítási díjakat hitelezői igényként besorolja. A később esedékessé váló díjakra ez a besorolás nem vonatkozik, azok kifizetésének hiányában a biztosítási szerződés megszűnik [Ptk. 543. § (1) bek., 546. § (2) bek., 1986. évi 11. tvr. 17. § (4) bek., 25. § (1) bek., 31. § (1) bek., 20/1986. (VII. 16.) PM r. 1. § a) pont, Vagyon és Balesetbiztosítási Általános Szabályzat 6. § (2) bek.].*

BH1996. 474. *Díjfizetés elmulasztása esetén a biztosítási szerződés megszűnésének szempontjai [Ptk. 543. § (1) bek., 302. §].*

BH1995. 296. *Ha a felek a biztosításidíj-fizetés módjaként csekken történő fizetésben állapodnak meg, a biztosított addig nem eshet fizetési késedelembe, amíg a befizetéshez szükséges csekkeket a biztosító - vállalása ellenére - nem bocsátja a biztosított rendelkezésére. A biztosítási szerződés - a biztosító késedelme alatt - a biztosításidíj-fizetés elmaradása címén nem szüntethető meg [Ptk. 277. § (2) bek., 302. § b) pont, 303. §. (3) bek., 543. § (1) bek.].*

BH1995. 110. *Vagyonbiztosítási szerződés létrejöttének, és felmondása érvényességének elbírálási szempontjai [Ptk. 219. § (2) bek., 220. § (1)-(2) bek., 537. § (1)-(2) bek., 543. § (1) bek., 551. § (4) bek.].*

FPK 1995/47. *Amennyiben a biztosítási szerződés díj nemfizetés folytán megszűnik, azonban ehhez mindkét szerződő fél felróható magatartása is hozzájárul, kártérítésre nyílik lehetőség, kármegosztás alkalmazásával [Ptk. 543. § (1) bek., 348. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek.], (41. Pf. 24.353/1993/2.)*

VB2000. 5. *A törvény szerinti, a biztosítási díj fizetésére a Ptk. 543. §-ának (1) bekezdése szerint adott halasztásnak akkor van jelentősége, ha az esedékességet követő 30. nap lejárta előtt adják, másrészt - bár a halasztást adó nyilatkozatnak nincsenek speciális törvényi követelménye - a számlakibocsátás önmagában annak jellegénél fogva akkor sem tekinthető halasztásnak, ha az 30. napon belül történt.*

544. § (1) A biztosítási esemény bekövetkezését a szabályzatban megállapított idő alatt a biztosítónak be kell jelenteni, a szükséges felvilágosításokat meg kell adni, és lehetővé kell tenni a bejelentés és a felvilágosítások tartalmának ellenőrzését.

(2) A biztosító kötelezettsége nem áll be, amennyiben a biztosított az előző bekezdésben előírt kötelezettségeket nem teljesíti, és emiatt lényeges körülmények kideríthetetlenekké válnak.

A biztosító fő kötelezettsége a helytállás mellett az, hogy amennyiben a biztosítási esemény bekövetkezik, a szerződésben meghatározott szolgáltatást nyújtson. A törvény nem korlátozza a szolgáltatás tárgyát kizárólag pénzösszegre, ezért nem kizárt, hogy a biztosító természetbeni reparálást nyújtson a károsultnak a

megrongálódott vagyontárgy kijavításával, helyreállításával stb. A leggyakoribb mégis az, hogy a biztosító pénzfizetést teljesít a biztosítottnak, illetőleg amennyiben külön kedvezményezett van a szerződésben megjelölve, a szerződés kedvezményezettjének.
A biztosítási összeg kifizetésének előfeltétele az, hogy a biztosítási eseményt a biztosítónak bejelentsék. A törvény sem a bejelentő személyére, sem a bejelentés formájára, illetve határidejére kötelezően alkalmazandó előírásokat nem tartalmaz, az azokra vonatkozó rendelkezéseket a biztosítási szabályzatokban találjuk. Vagyonbiztosítás esetében például a bejelentési kötelezettség az esemény bekövetkezésétől számított nyolc napon belül áll fenn. Az eseményt annak a személynek kell bejelentenie (biztosított, kedvezményezett stb.), aki a biztosítási eseményre jogot alapít, a biztosítási összegre igényt tart. A bejelentésnek nem érvényességi kelléke az írásbeliség, bizonyos káreseményeket a biztosítási szabályzatok szerint például akár rövid úton telefonon is be lehet jelenteni. A bejelentés módjára és időtartamára elsődlegesen mindig a felek konkrét szerződése, illetőleg az adott biztosítási szabályzat irányadó.
A biztosítási esemény bekövetkezésének megállapításához, illetőleg a kárérték meghatározásához a biztosító különböző okiratok bemutatását igényelheti: lopás (betöréses lopás), rablás esetén a vádiratot, illetőleg a nyomozást megszüntető jogerős határozatot, amely a bűncselekmény elkövetését megállapítja; állatkárnál az állat értékesítéséről vagy annak akadályáról szóló hivatalos igazolást; tűzkár esetében az első fokú tűzrendészeti hatóság igazolását; gépjárműlopás esetében a nyomozást megszüntető határozatot.
A biztosító csak olyan okiratok bemutatását követelheti, amely a káresemény bekövetkezése, illetőleg a bekövetkezett károsodás megállapítása szempontjából releváns. Szerződéses kikötés hiányában egyéb okiratok bemutatásának elmaradása helytállási kötelezettsége alól nem mentesíti. Erre a körülményre mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság a BH1994. 267. számú jogesetben, amikor a biztosító a károsszeg kifizetését a gépjármű forgalomból történő kivonását igazoló okirat bemutatásához kötötte és úgy, hogy erre a károsultat a kárbejelentést követő több hónapos késedelemmel hívta csak fel.
A káresemény bejelentésének nemcsak kellő időben kell a biztosítóhoz beérkeznie, hanem meg kell felelnie mindenben a valóságnak. A biztosított súlyos gondatlanságának minősítette és ezzel a biztosító helytállási kötelezettség alól való mentesülését mondta ki a bíróság akkor, amikor a károsult a baleset körülményeire, az azért felelős személy kilétére nézve a valóságtól eltérő előadásokat tett, megtévesztve ezzel a magatartásával mind a rendőrhatóságot, mind a biztosítót, s ennek következményeként a baleset lényeges körülményeinek kiderítése nem volt lehetséges (BH1992. 714.).
A bejelentési kötelezettség teljesítése, illetőleg ezzel kapcsolatos felvilágosítások megadása ahhoz szükséges, hogy a biztosítási esemény bekövetkezésénél a szerződés vagy a biztosítási szabályzat szerint lényegesnek minősített körülmények kideríthetőek legyenek. Önmagában a késedelmes bejelentés - amennyiben más eszközökkel a releváns körülmények feltárhatók - nem eredményezi a biztosító mentesülését a helytállási kötelezettség alól. Ha tehát a késedelem ellenére a biztosítási esemény bekövetkezésének körülményei, illetőleg a kár összegszerűsége egyértelműen megállapítható, a nem vitás szerződésszegés ellenére a biztosító a teljesítést nem tagadhatja meg (BH1995. 230.).
BH2002. 398. *A biztosító mentesülése a bejelentési kötelezettség megsértése és a titoktartási kötelezettség alóli felmentés megtagadása miatt [Ptk. 536. §, 544. § (1) és (2) bek., 548. §, Pp. 164. § (1) bek.].*
BH2000. 154. *II. A biztosítási szerződés alapján érvényesített kárigény indokolatlanul késedelmes bejelentése előtti időre késedelmi kamat nem jár [Ptk. 301. § (3) bek., 302. § b) pont, 303. § (3) bek., 544. § (1)-(2) bek., 198. § (1) bek., 277. § (1) bek.].*
BH1996. 333. *I. A betöréses lopás biztosítási eseményként akkor is megvalósul, ha az eltulajdonításra - a földdel tartósan össze nem épített - konténerraktárból került sor [Ptk. 207. § (1) bek., 544. § (1) bek., 549. § (1) bek.].*
BH1995. 230. *Ha a káresemény késedelmes bejelentése ellenére a biztosítási eseménnyel kapcsolatos lényeges körülmények nem válnak kideríthetetlenné, a biztosító nem mentesül a fizetési kötelezettsége alól [Ptk. 544. § (2) bek., Általános mezőgazdasági álló- és forgóeszköz biztosítási szabályzat IX/1. pont, X/1. pont, XIII/5. pont].*
BH1994. 267. *I. Casco biztosítási szerződés esetén a biztosító csak olyan okiratok csatolását követelheti meg a biztosítottól, amelyeket a biztosítási szerződésben felsorolt. A rendőrhatóságnak a balesetet szenvedett gépkocsi forgalomból történő kivonására vonatkozó határozata csatolását - külön kikötés nélkül - már csak azért sem követelheti a biztosító, mert a totálkár meglétét a saját kárszakértőivel általában maga állapítja meg [Ptk. 544. § (1)-(2) bek.].*
BH1992. 714. *A biztosított súlyos gondatlanságának minősül, és ezzel a biztosító mentesül a gépkocsiban baleset folytán bekövetkezett - a casco biztosítási szerződés alapján járó - kár megtérítési kötelezettsége alól, ha a biztosított nem a valóságnak megfelelően jelenti be a balesetet szenvedett gépkocsi vezetőjének*

személyazonosságát, s ezáltal a rendőrség a szükséges vizsgálatokat - például véralkoholszint-mérés - nem végzi el [Ptk. 544. § (1)-(2) bek.].

545. § (1) Ha a biztosítás hatályának kezdete előtt a biztosítási esemény bekövetkezett, bekövetkezése lehetetlenné vált, vagy a biztosítási érdek megszűnt, a szerződés, illetőleg annak megfelelő része nem válik hatályossá.

(2) Ha a szerződés hatálya alatt a biztosítási esemény bekövetkezése lehetetlenné vált, vagy a biztosítási érdek megszűnt, a szerződés, illetőleg annak megfelelő része a hónap utolsó napjával megszűnik.

A biztosító helytállási kötelezettségét csak a szerződés hatálya alatt bekövetkezett biztosítási esemény váltja ki. Az egész biztosítási szerződés vagy annak érintett része nem válik hatályossá, ha:

- a biztosítási esemény már a hatálybalépést megelőzőleg bekövetkezett,

- a biztosítási esemény bekövetkezése lehetetlenné vált, illetőleg,

- a biztosítási érdek megszűnt.

Az a körülmény, hogy a biztosítási szerződés vagy annak egy része soha nem válik hatályossá (tehát nem hatálytalanná vált, mert az feltételez valamikori hatályosságot) azt jelenti, hogy a szerződés résztvevői mentesülnek a pozíciójukból adódó kötelezettségek alól, a biztosítót nem terheli helytállási kötelezettség, illetőleg a szerződő félnek nem kell biztosítási díjat fizetnie és a már kifizetett biztosítási díj részére visszajár. E jogkövetkezmény szempontjából érdektelen, hogy a szerződés hatálya beálltának elmaradása valakinek felróható-e, illetőleg, hogy annak bekövetkezésében a biztosított vagy a szerződő fél közreműködött-e. A biztosítási érdek megszűnése ugyancsak azt eredményezi, hogy a szerződés hatálybalépése a későbbiek során sem következik be. Megszűnik a biztosítási érdek például akkor, ha a tulajdonos gépjárművét a kötelező gépjármű felelősségbiztosítás hatálybalépését megelőzően elidegeníti. A törvény a biztosítási esemény bekövetkezésének lehetetlenné válására, illetőleg a biztosítási érdek megszűnésére ugyanazt a jogkövetkezményt alkalmazza, melynek indoka az is, hogy a lehetetlenné válás egyik fajtája a fizikai, a jogi lehetetlenné válás mellett az érdekbeli lehetetlenülés.

Nemcsak a szerződés hatálybalépése előtt, hanem a hatálybalépést követően is azonosak a jogkövetkezményei a szerződés lehetetlenné válásának, illetőleg az érdek megszűnésének, ugyanis ez esetben az egész szerződés vagy annak megfelelő része a hónap utolsó napjával megszűnik.

Nem jelenti a biztosítási érdek megszűnését a vagyonbiztosítások körében a szerződő fél halála. A Ptk. 598. § rendelkezése szerint az ember hagyatéka ipso iure a halálesemény bekövetkezésével száll át az örökösre, így az örökhagyó által kötött biztosítási szerződésben foglalt jogok, illetőleg kötelezettségek is az örököst illetik és terhelik. Ha az örökös tovább fizeti a biztosítási díjat, annak sincs akadálya, hogy a szerződő fél pozíciójába kerüljön. Mindenesetre a szerződő fél halála olyan lényeges körülmény, amelyet a biztosítóval minden esetben közölni kell. A törvény kizáró rendelkezése hiányában nincs akadálya annak, hogy a felek a korábbi szerződést módosítsák, amely nemcsak a szerződés tartalmát, hanem alanyait is érintheti.

BH2000. 59. *Kötelező felelősségbiztosítás esetében a biztosítási érdek a tulajdonjoghoz vagy az üzembentartói minőséghez kötődik, ezért a szerződés megkötésére a gépjármű tulajdonosa vagy a forgalmi engedélybe bejegyzett üzembentartója jogosult, illetve kötelezett [Ptk. 242. § (1)-(2) bek., 341. § (1) bek., 536. § (1) bek., 545. § (2) bek., 559. § (1) bek., 567. § (3) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. (R.) 2. § b) és d) pont, 3. § (3) bek., 7. § (1), (3)-(4) bek., R. mell. 3. § (4) bek., 7. § (1) bek.].*

BH2000. 58. *A felelősségbiztosítási szerződés érdekmúlás miatti megszűnése a gépjármű forgalomból való kivonása, illetőleg átruházása esetén [Ptk. 536. § (1) bek., 545. § (2) bek., 559. § (1) bek., 567. § (3) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. (R.) 2. § b) és d) pont, R. mell. 7. § (1) bek.].*

BH1995. 710. *Gépjármű korábbi üzembentartója által kötött kötelező felelősségbiztosítási szerződés hatálya [Ptk. 536. § (1) bek., 545. § (2) bek., 559. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 2. §].*

546. § (1) Ha a biztosítási esemény bekövetkezik, a biztosító az egész évre járó díj megfizetését követelheti, kivéve ha a felek rövidebb időszakban állapodtak meg.

(2) A szerződés megszűnésének egyéb eseteiben a biztosító annak a hónapnak az utolsó napjáig járó díjak megfizetését követelheti, amelyben veszélyviselése véget ért.

A biztosítók általában az egész évi átlagos kockázat alapján számítják ki a havi esedékes díjakat, ezért a törvény lehetővé teszi, hogy amennyiben a biztosítási esemény bekövetkezik, a biztosító az egész biztosítási évre járó biztosítási díjat egyösszegben követelje, illetőleg a kifizetendő biztosítási összegből levonásba helyezze. Ez a helyzet akkor is, ha a biztosítási esemény rövid idővel a biztosítási szerződés megkötését és hatálybalépését követően következik be.

A törvénynek ez a rendelkezése diszpozitív, a felek ettől egyedi szerződésükben eltérhetnek a biztosított és a szerződő fél javára. Ilyen eltérés esetében a biztosítót a szerződésben meghatározott időtartamra illeti meg a biztosítás díja.

A biztosítási szerződés nemcsak a biztosítási esemény bekövetkezésével szűnhet meg, hiszen megszűnését eredményezi annak bármely fél részéről való felmondása, a szerződés lehetetlenülése, illetőleg a biztosítási érdek megszűnése. Ez utóbbi esetekben, miután a biztosító részéről nem kerül biztosítási összeg kifizetésre, indokolatlan lenne a biztosítási díjfizetésre kötelezettel szemben az egész éves díjkövetelés, ezért a biztosítási szerződés ilyen megszűnése esetén a biztosító csak annak a hónapnak az utolsó napjáig járó díj megfizetését követelheti, amelyben veszélyviselése megszűnt. Ez a szabály érvényesül abban az esetben is, ha a szerződés díjnemfizetés okából szűnik meg. Ha a határozatlan időre kötött biztosítási szerződés hatályban léte alatt a biztosított gazdálkodó szervezet ellen felszámolási eljárás indul, a hátralékos biztosítási díjakat a felszámoló hitelezői igényként nyilvántartásba veszi. A később esedékes díjaknál az dönti el a biztosító követelésének alaposságát, hogy a díj valóban a jövőben esedékes-e, vagy pedig a Ptk. 546. § (2) bekezdése alapján mint a veszélyviselés végéig járó díj ugyanúgy lejártnak tekintendő. A biztosítónak ezért a veszélyviselés hónapja utolsó napján járó díjat is hitelezői igényként kell bejelenteni az előírt határidőben.

BH1997. 138. *A határozatlan időre kötött biztosítási szerződés hatályban léte alatt a biztosított ellen indult felszámolási eljárásban a felszámoló a neki bejelentett és már lejárt biztosítási díjakat hitelezői igényként besorolja. A később esedékessé váló díjakra ez a besorolás nem vonatkozik, azok kifizetésének hiányában a biztosítási szerződés megszűnik [Ptk. 543. § (1) bek., 546. § (2) bek., 1986. évi 11. tvr. 17. § (4) bek., 25. § (1) bek., 31. § (1) bek., 20/1986. (VII. 16.) PM r. 1. § a) pont, Vagyon és Balesetbiztosítási Általános Szabályzat 6. § (2) bek.].*

FPK 1995/52. *A casco szerződés alapján a biztosítottat megillető összegből a biztosító jogszerűen levonhatja a biztosítási év végéig még fennálló hatályos biztosítási díjat [Ptk. 546. § (1) bek.], (41. Pf. 22.416/1994/2.)*

547. § (1) Ha a biztosítási szerződést nem a biztosított, hanem az ő javára harmadik személy köti, a biztosítási esemény bekövetkezéséig, illetőleg a biztosított belépéséig (550. §) a díjfizetési kötelezettség a szerződő felet terheli, a jognyilatkozatokat hozzá kell intézni, és ő köteles a megfelelő jognyilatkozatok megtételére.

(2) A közlésre, illetőleg a változás bejelentésére irányuló kötelezettség egyaránt terheli a szerződő felet és a biztosítottat; egyikük sem védekezhet olyan körülmény vagy változás nem tudásával, amelyet bármelyikük elmulasztott a biztosítóval közölni vagy neki bejelenteni, noha arról tudnia kellett, és a közlésre, illetőleg bejelentésre köteles lett volna.

A biztosítási szerződés olyan különleges konszenzus, amelynek - mint láttuk - akár négy alanya is lehet, a biztosító, amelyik kifejezetten a felelősségvállalás, majd a szolgáltatás nyújtására létrejött szervezet, a szerződést kötő fél, aki a biztosítóval a megállapodást köti, a biztosított, akinek vagyonára, illetőleg személyére a biztosítás vonatkozik és a kedvezményezett, aki a biztosítási esemény bekövetkezésekor a biztosítási összegre jogosult. Természetes leggyakoribb az, hogy a szerződő fél és a biztosított, továbbá vagyonbiztosítás esetén a kedvezményezett is egy ugyanazon személy.

Vagyonbiztosítás keretében tipikusan akkor válik el a biztosított és a szerződő fél személye, hogy ha a szerződő félnek is - és nem csak a vagyontárgy tulajdonosának - érdeke fűződik a vagyontárgy biztonságához, mert a tulajdonossal kötött megállapodás alapján például kezelője, őrzője, szállítója, bérlője az adott vagyontárgynak. Az ilyen harmadik személy javára szóló szerződések esetében van lehetőség a biztosítási esemény bekövetkezéséig arra, hogy a biztosított a szerződő fél helyébe lépjen, és gyakorolja a szerződő fél jogait, amely kiterjed egyrészt a kedvezményezett jelölésre, továbbá a szerződés tárgyát képező vagyontárgy értékének és a biztosítási összegnek a megjelölésére. A szerződő félnek joga van a biztosítóval szemben a rendes felmondás jogának gyakorlásával a szerződés megszüntetésére, a biztosító módosító javaslatának elutasítására, illetőleg az elfogadó nyilatkozat megtagadásával ugyancsak a szerződés megszűnésének az előidézésére. A szerződő fél díjfizetési mulasztása vagy késedelme ugyancsak a szerződés megszűnését eredményezheti. A szerződő fél szüntetheti meg a szerződést érdekmúlás bekövetkezésének bejelentésével is, és a szerződő fél idézheti elő magatartásával a már megszűnt szerződés hatályának fenntartását a reaktiválás jogával. A felsorolt jogok mellett kötelezettsége a szerződő félnek az esedékes biztosítási díj megfizetése. Amennyiben a biztosított a szerződő fél helyébe lép, ezt követően a biztosítási díjfizetési kötelezettség is őt terheli, a folyó biztosítási időszakban esedékes díjakért pedig a szerződő féllel egyetemlegesen felel. A biztosított szerződésbe való belépési szándékát a biztosítóhoz intézett írásbeli nyilatkozattal jelentheti be. Életbiztosítási szerződés esetében a biztosított a szerződő fél beleegyezésével léphet be a szerződésbe, melyhez a biztosító hozzájáruló nyilatkozata nem szükséges. Mindaddig, amíg a szerződésbe a biztosított nem lép be, illetőleg a biztosítási esemény be nem következik, kizárólag a szerződő fél felé tett felhívások, jognyilatkozatok tekinthetők joghatályosnak, míg a biztosító felé a változás-bejelentési, illetőleg lényeges körülményközlési kötelezettség egyaránt terheli a biztosítottat és a szerződő felet. A mulasztás jogkövetkezményei alól egyikük sem mentesülhet azzal az indokkal, hogy a mulasztást nem ő, hanem a másik követte el.

BH2000. 12. *I. A biztosítási szerződés teljesítése jogcímén igényt érvényesítő felet terheli a bizonyítási kötelezettség a tekintetben, hogy a szerződésben meghatározott lényeges körülményváltozás bejelentése elmaradt ugyan, de azt a biztosító a szerződéskötéskor ismerte, vagy az nem hatott közre a biztosítási esemény bekövetkeztében [Ptk. 200. § (1) bek., 540. § (2)-(3) bek., 547. § (1) bek., 550. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 567. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1991. 76. *A lakásszövetkezeti tagok által kötött épület- és lakásbiztosítási szerződések a lakásszövetkezeti közös tulajdonban levő épületrészekre is kiterjednek. A biztosító ezért a lakástulajdonosok által kötött vagyonbiztosítási szerződések alapján a lakásszövetkezet tulajdonában levő vagyontárgyakban - pl. közösségi tv. antennarendszerekben - bekövetkezett biztosítási eseményekért is helytállni tartozik [Ptk. 536. § (1) bek., 547. § (1) bek., 548. §, 550. §, 1977. évi 12. tvr. 13. § (2) bek,].*

2. A vagyonbiztosítás

548. § Vagyonbiztosítási szerződést csak az köthet, aki a vagyontárgy megóvásában érdekelt, vagy aki a szerződést érdekelt személy javára köti meg.

A biztosítási szerződések legáltalánosabb fajtája a vagyonbiztosítási szerződés, amelyben a szerződés tárgya valamely vagyontárgy, illetőleg várható vagyoni eredmény. A törvény a vagyonbiztosítási szerződést kötő személyek tekintetében a szerződőképességet tovább korlátozza, és ahhoz nemcsak jogképesség, valamint természetes személyek esetében - a kivételeket nem számítva - teljes cselekvőképesség meglétét kívánja, hanem szükséges ezen felül még a vagyontárgy megóvásában való érdekeltség, vagy olyan harmadik személy javára való szerződéskötés, akinél ez a megóvási érdek kimutatható. A törvényben használt csak kifejezés olyan kógens szabállyá teszi ezt a rendelkezést, amelytől érvényesen eltérni nem lehet. Az érdekeltség hiánya egyértelműen azt eredményezi, hogy a szerződés érvénytelen, melynek keretében az eredeti állapot helyreállítása szükséges: a biztosító nem köteles az érvénytelen szerződés alapján helytállni, és az érvénytelen szerződés alapján beszedett biztosítási díjat visszafizetni köteles.

Felmerül a kérdés, mi a helyzet akkor, ha a szerződéskötéskor valaki magát a vagyontárgy megóvásában érdekeltnek véli, és a szerződést nem harmadik személy javára, hanem saját személyére, mint tulajdonosra - biztosítottra - köti, a későbbiek során azonban kiderül, hogy a vagyontárgynak - miután azt valójában kereskedelmi forgalmon kívül nem tulajdonostól szerezte - tulajdonosává nem vált, ezért a biztosító a vagyonbiztosítási szabályzat rendelkezése szerint részére a biztosítási összeget nem fizetheti ki. Az egyik álláspont szerint az ilyen nem tulajdonos személy, mint jóhiszemű jogalap nélküli birtokos mindenképpen jogosult a biztosítási szerződés megkötésére, mert érdekeltsége a dolog megóvásában el nem vitatható. Az érdekeltség fennállása a szerződéskötéskor azt eredményezi, hogy a biztosítási szerződés érvényesen létrejött. A biztosítási esemény bekövetkezésekor a biztosítót azonban mégsem terheli irányában a biztosítási összeg kifizetésének kötelezettsége, mert például a Járművek Casco Biztosításának Különös Feltételeiről szóló szabályzat rendelkezése szerint a biztosító a biztosítási díjat a gépkocsi forgalmi engedélyébe bejegyzett vagy jogát közokirattal, illetve teljes bizonyítóerejű magánokirattal igazoló tulajdonosnak fizeti ki. Ha tehát a biztosítási összeg kifizetéséig kiderül, hogy a forgalmi engedélybe bejegyzett személy nem tulajdonosa a gépkocsinak, a biztosító helytállási kötelezettsége nem következik be (Legfelsőbb Bíróság Pfv.V. 22 633/1994.). Ez a jogi álláspont azt eredményezi, hogy az érvényes szerződés miatt a biztosító a biztosítási díjat nem köteles visszafizetni, viszont nem köteles a biztosítási esemény bekövetkezésekor sem a díjat fizetőnek a biztosítási összeget teljesíteni, hiszen addigra kiderült, hogy nem ő a tulajdonos. A másik - és véleményünk szerint elfogadhatóbb - álláspont az, hogy miután a magát tulajdonosnak tartó személy nem harmadik személy javára, hanem saját személyére akarta a biztosítást megkötni, szerződési nyilatkozatát a biztosító felé mint tulajdonos tette. Miután a szándéka szerinti érdekeltségi viszony - tulajdonosi minősége - nem realizálódott, és ezért biztosítási összeg felvételére sem jogosult, a szerződés reális és valós érdekeltség hiányában jogszabályba ütközik, ami azt jelenti, hogy ha az ilyen személy nem is jut hozzá a biztosítási összeghez, legalább a biztosító a biztosítási díjat részére visszafizetni köteles.

Az említettek szerint az érdekeltség nemcsak a tulajdonosnál, hanem a vagyontárgy őrzőjénél, szállítójánál, bérlőjénél, haszonbérlőjénél is megállapítható. A vagyonbiztosítás általában kombinált, több kockázatú formában gyakori, ahol a biztosító több veszélynemre vállalja a kockázatviselést, majd a biztosítási esemény bekövetkezésekor a szolgáltatás teljesítését.

A vagyonbiztosítási szerződések tipikus kockázatai: a betöréses lopás (rablás) által okozott károk, viharkárok, földrengés, földcsuszamlás kockázata, árvízkár, jégverés, üvegtörés, gépjárművek töréskárai (casco), vasúti, közúti, vízi, légifuvarozás során keletkező károk, áramszünet miatt keletkező károk, előre nem látható üzleti kockázatok (politikai események, árfolyamváltozás stb.), mezőgazdasági növénykárok (fagykár), tűzbiztosítás,

amely rendszerint magában foglalja villámcsapás által okozott vagy robbanás által előidézett károkat is. Egy ilyen tűzbiztosítási szerződés értelmezésénél mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság arra, hogy a villámbecsapódás miatti túlfeszültségből eredő következményi kár megtérítése az érvényes vagyonbiztosítási szerződés alapján az alperes kötelessége az irányadó szabályzat helyes értelmezése szerint is, amely úgy rendelkezik, hogy biztosítási eseménynek minősül a biztosított vagyontárgyakba becsapódó villám is. A biztosító ezt a rendelkezést úgy értelmezte, hogy csak a közvetlenül a villám által megsemmisített vagy megrongált vagyontárgy tekintetében állt fenn a felelőssége, a bíróság álláspontja pedig azt volt, hogy a villámcsapás nem egy ponton, hanem egy bizonyos térben megvalósuló fizikai folyamat, és a szavak általánosan elfogadott hétköznapi jelentése szerint az ebben a térben elhelyezett vagyontárgyakat, tehát a villám becsapódásának fogalmi köréből nem lehet kivonni (BH1996. 423.).

A törvény, illetőleg a biztosítási szabályzatok kizáró rendelkezése hiányában nincs akadálya annak, hogy ugyanazon vagyontárgyra, ugyanazon veszélyhelyzetekre egyidejűleg több biztosítónál kössön a szerződő fél vagy a biztosított szerződést. Ez a megengedő rendelkezés csak akkor érvényesül, ha a többszörös biztosítások esetén a biztosítók tudnak egymásról, és az együttes biztosítás összértéke sem éri el, illetőleg nem haladja meg a biztosított vagyontárgy valóságos értékét. Kettős biztosításnak nevezzük azt, amikor két biztosítási szerződés áll fenn, a biztosítási érdek azonos; a biztosítási események köre is részben vagy egészben fedi egymást, és a biztosítási összeg együttes összege meghaladja a vagyontárgy valóságos értékét. Ez esetben a túlbiztosítási tilalom folytán a kettős biztosítás a később megkötött szerződés tekintetében eredményezi annak teljes, vagy a vagyontárgy tényleges értékét meghaladó része tekintetében a részleges semmisségét.

BH2004. 238. *II. Casco biztosítási szerződés általános szerződési feltételei közül a megfelelő lezárás követelményének alakulása a jármű elrablása esetén [Ptk. 207. § (1) bekezdés, 536. § (1) bekezdés, 548. §].*

BH2002. 488. *A biztosító kockázatviselésének feltételei társasház lépcsőházában elhelyezett dolgok eltulajdonítása esetén [Ptk. 536. § (1) bek., 548. §, Bizt. Szab. III/14. pont].*

BH2002. 487. *A biztosítóra terhesebb, 70-30%-os kármegosztás a gépkocsiban hagyott egyik kulcs és forgalmi engedély miatt [Ptk. 536. § (1) bek., 540. § (2) és (3) bek., 548. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH2002. 437. *A biztonságtechnikai követelmények a lakásbiztosítási szerződésnek olyan lényeges ügyleti feltételei, amelyeket a biztosító ügyfelének a szerződéskötés alkalmával írásban, aláírásával is elismerten meg kell kapnia ahhoz, hogy azok a szerződés részévé váljanak. Ennek hiányában a mechanikai védelem esetleges hiányosságai az ügyféltől nem kérhetőek számon, és azokra hivatkozással a biztosító a szolgáltatási kötelezettség alól nem mentesülhet [Ptk. 536. § (1) bek. 540. § (1) és (3) bek., 548. §, 205. § (4) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2002. 398. *A biztosító mentesülése a bejelentési kötelezettség megsértése és a titoktartási kötelezettség alóli felmentés megtagadása miatt [Ptk. 536. §, 544. § (1) és (2) bek., 548. §, Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2002. 98. *A biztosítási szerződés értelmezése a lakás védettségi szintjének meghatározása szempontjából [Ptk. 536. § (1) bek., 548. §, 207. § (1) bek., 210. § (1) bek.].*

BH2001. 276. *A kamat mértéke a gazdálkodó szervezetek között 1996. január 1. napja előtt kötött biztosítási szerződésekből fakadó kötelezettségek esetén [Ptk. 536. § (1) bek., 548. §, 685 § c) pont, 1995. évi CXXI. tv., 86/1990. (XI. 14.) Korm. r.].*

BH2001. 119. *A vagyonbiztosítási szerződés felmondási jogának kizárása [Ptk 536. § (1) bek., 548. §, 551. § (2) bek.].*

BH2000. 297. *Biztosítási szerződés alapján járó igény elbírálásánál a kamatfizetés kezdő időpontja, ha a betörés elkövetője ellen büntetőeljárás indult [Ptk. 5. § (1) és (2) bek., 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., 298. §, 536. §, 548. §, 553. § (1) bek., Biztosítási Szabályzat VII. pontja].*

BH2000. 249. *A biztosító szolgáltatásának esedékessége a betöréses lopással, rablással megvalósuló biztosítási eseményekkel kapcsolatos helytállási kötelezettsége esetén [Ptk. 5. § (1)-(2) bek., 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., 298. § a) pont, 536. § (1) bek., 548. §, 553. § (1) bek.].*

BH2000. 13. *Tulajdonszerzés hiányában érvénytelen a casco biztosítási szerződés, ha a szerződő fél a gépkocsit nem tulajdonostól szerezte [Ptk. 548. §, 117. § (1) bek., 193. § (1) bek., 200. § (2) bek., 355. § (4) bek.].*

BH1999. 505. *A törvény tiltó rendelkezése miatt nem köthető ki, hogy valamely bejelentési kötelezettség elmulasztása eleve kizárja a biztosító teljesítési kötelezettségét [Ptk. 536. § (1) bek., 540. § (2) és (3) bek., 548. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 567. § (1) bek.].*

BH1999. 365. *Eltérő szakértői vélemények értékelése biztosítási jogvitában [Ptk. 536. § (1) bek., 548. §, 553. § (1) bek., Otthon Biztosítási Szabályzat 4.1.1 pont, Pp. 164. §, 177. § (1) bek., 182. § (3) bek.].*

BH1999. 304. *A biztosítási szerződés értelmezésénél ügyleti feltételként a biztosítási szabályzatot figyelembe kell venni [Ptk. 200. §, 1. bek., 207. § (1) bek., 536. § (1) bek. és 548. §].*

BH1996. 423. *A biztosítási szerződés értelmezése a villám becsapódása miatti túlfeszültségből eredő következményi kár megtérítése iránt érvényesített perben [Ptk. 207. § (1) bek., 536. § (1) bek., 548. §].*

BH1996. 418. *Nem tekinthető a kereskedelmi forgalomban való tulajdonszerzésnek, ha a vevő az autópiacon kereskedelmi tevékenységet nem folytató magánszeméllyel köt adásvételi szerződést, akkor sem, ha a szerződés a kereskedő közreműködésével jött létre [Ptk. 117. § (1) bek., 118. § (1)-(2) bek., 548. §].*

BH1995. 400. *A megállapodás szerinti tartalommal a mezőgazdasági vagyonbiztosítási szerződés általában létrejön akkor is, ha a felek kölcsönös és valóságos ügyleti akaratától eltérően az írásba foglalt szerződés tévesen tartalmaz valamely lényeges körülményt [Ptk. 205. § (1) és (2) bek., 548. §].*

BH1995. 218. *Gépkocsi töréskárból eredő sérülése esetén a vagyonbiztosítási szerződés alapján a biztosító a javítási szolgáltatás járulékos költségeként felmerült általános forgalmi adó összegét is köteles a vele szerződő félnek megfizetni [Ptk. 536. § (1) bek., 548. §.].*

BH1993. 744. *Drótháló val körülkerített tárolórekesz a biztosító kárfelelőssége szempontjából nem minősül lezárt helyiségnek [Ptk. 536. § (1) bek., 548. §, 207. § (1) bek.].*

BH1991. 76. *A lakásszövetkezeti tagok által kötött épület- és lakásbiztosítási szerződések a lakásszövetkezeti közös tulajdonban levő épületrészekre is kiterjednek. A biztosító ezért a lakástulajdonosok által kötött vagyonbiztosítási szerződések alapján a lakásszövetkezet tulajdonában levő vagyontárgyakban - pl. közösségi tv. antennarendszerekben - bekövetkezett biztosítási eseményekért is helytállni tartozik [Ptk. 536. § (1) bek., 547. § (1) bek., 548. §, 550. §, 1977. évi 12. tvr. 13. § (2) bek,].*

549. § (1) A biztosítási összeg nem haladhatja meg a biztosított vagyontárgy valóságos értékét. A vagyontárgy valóságos értékét meghaladó részében a biztosítási összegre vonatkozó megállapodás semmis, s a díjat megfelelően le kell szállítani.

(2) E rendelkezések ellenére is lehet biztosítási szerződést kötni valamely vagyontárgy várható értéke, továbbá helyreállításának, illetőleg új állapotban való beszerzésének értéke erejéig.

A vagyonbiztosítás célja az, hogy a biztosítási esemény bekövetkezésekor a biztosított, illetőleg a kedvezményezett a vagyontárgy tényleges, objektív forgalmi értékéhez hozzájusson. A vagyoni érték meghatározása a szerződő fél (vagy a biztosított) kizárólagos joga, azonban a biztosítónak megfelelően tájékoztatnia kell a jogkövetkezmények tekintetében járatlan felet arról, hogy a túlbiztosítás törvényben foglalt tilalma a biztosítási szerződés részleges semmisségét fogja eredményezni. Ez azt jelenti, hogy a biztosító a biztosítási esemény bekövetkezésekor a biztosított vagyontárgy akár szakértővel rekonstruált tényleges forgalmi értékét fogja megtéríteni, és figyelmen kívül maradnak a biztosítási összeg meghatározásánál azok az esetleges előszereteti értékek, amelyek miatt a szerződő fél, illetőleg a biztosított számára a biztosított vagyontárgy különösen kiemelkedően nagy értéket képvisel. Az a körülmény tehát, hogy az egyébként 20 000 Ft értékű arany gyűrű azért kiemelkedően fontos és értékes a biztosított részére, mert azt szeretett nagyanyjától örökölte, még nem teszi lehetővé azt, hogy annak értékét 200 000 Ft-ban közölje a biztosítóval, és a biztosítási esemény bekövetkezésekor ilyen biztosítási összegre tartson igényt.

Nem sérti a túlbiztosítási tilalmat a törvény megengedő rendelkezése folytán, ha a felek valamely vagyontárgy várható értéke erejéig kötik a biztosítási szerződést, hiszen például a mezőgazdasági biztosítások körében az adott mezőgazdasági tevékenység eredményeként várható gazdasági eredmény a szerződéskötéskor úgysem határozható meg pontosan. Nem ütközik törvényi tilalomba, ha a szerződő felek úgy kötnek szerződést, hogy a biztosító nem a biztosítási esemény bekövetkezésekori értéket téríti, hanem az új állapotban való beszerzési értéket a biztosítási esemény időpontjában.

A vagyonbiztosítások körében gyakori az ún. önrészesedés (franchise) kikötése, ami azt jelenti, hogy a tényleges kár meghatározott forintértékét vagy szerződésben meghatározott százalékos értékét viseli a biztosított, és csak a különbözetet köteles a biztosító megtéríteni.

BH1996. 333. *I. A betöréses lopás biztosítási eseményként akkor is megvalósul, ha az eltulajdonításra - a földdel tartósan össze nem épített - konténerraktárból került sor [Ptk. 207. § (1) bek., 544. § (1) bek., 549. § (1) bek.].*

BH1996. 95. *Biztosítási szerződés értelmezése, ha a biztosított személygépkocsi forgalmazása időközben megszűnt [Ptk. 549. § (2) bek., 207. § (1) bek.].*

BH1995. 719. *A túlbiztosítás jogszabályi tilalma folytán az utóbb kötött biztosítási szerződés semmis. A károsult a semmis szerződés alapján birtokába jutott kártérítési összeg visszafizetése után, a káresemény szabályos bejelentését követően - akár beszámítási kifogás útján - érvényesítheti kártérítési követelését az érvényes biztosítási szerződés alapján [Ptk. 200. § (2) bek., 296. § (1) és (2) bek., 549. § (1) bek.].*

BH1995. 278. *A túlbiztosítási tilalom megsértése [Ptk. 549. § (1) bek.].*

BH1978. 137. *Betöréses lopás után végzett leltározás eredményeként megállapított áruhiány megtérítése vagyonbiztosítási szerződés alapján csak akkor követelhető, ha a károsult bizonyítja, hogy a hiány keletkezése a betöréses lopással összefügg [Ptk. 536. § (1) bek., 549. § (1) bek.].*

550. § Ha a szerződést nem a biztosított kötötte, a biztosított a biztosítóhoz intézett írásbeli nyilatkozattal bármikor a szerződő fél helyébe léphet. Ebben az esetben a folyó biztosítási időszakban esedékes díjakért a szerződő féllel egyetemlegesen felelős.

Ha a biztosítási szerződést nem a biztosított kötötte, a biztosítási szerződés hatálya alatt a szerződésbe a biztosítóhoz intézett szándéknyilatkozattal bármikor beléphet. A nyilatkozatnak érvényességi kelléke annak írásba foglalása. A személybiztosítások körében a biztosítási szerződésnek érvényességi kelléke az, hogy amennyiben a szerződő fél és a biztosított személye elválik, a szerződés megkötéséhez és módosításához a biztosított írásbeli hozzájárulása szükséges. Abban az esetben, ha a biztosított kiskorú és a szerződést nem a törvényes képviseletet gyakorló szülője köti meg, a szerződés érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása is szükséges. A személybiztosítási szerződéseknél (balesetbiztosítás, életbiztosítás) a biztosított a korábban adott írásbeli hozzájárulását bármikor indokolási kötelezettség nélkül visszavonhatja, amely vagy a szerződés megszűnését eredményezi, vagy ha a szerződő fél ehhez írásban hozzájárul, a biztosított a szerződésbe a szerződő fél helyébe belép. A belépéshez a biztosító hozzájárulása nem szükséges. A szerződés megkötésénél a biztosított írásbeli hozzájárulásának hiánya a szerződés részleges semmisségét eredményezi: a szerződésnek a kedvezményezett személyére vonatkozó része válik semmissé, és ebben az esetben kedvezményezettnek a biztosítottat, illetőleg örökösét kell tekinteni. A biztosított, illetőleg örököse a neki járó biztosítási összegből köteles a szerződő félnek a biztosítási szerződés megkötésére, illetőleg a fenntartására fordított költségeit megfizetni.

Ha a biztosított a szerződésbe belép, a belépését követően kezdődő biztosítási időszakban esedékes díjat egyedül ő köteles megfizetni, a folyó biztosítási időszakban esedékes díj megfizetéséért a szerződő féllel egyetemlegesen felel, ami azt jelenti, hogy a biztosító bármelyiküktől az egész tartozást igényelheti.

BH2001. 225. *I. Ha a szerződést nem a biztosított kötötte, a biztosított a biztosítóhoz intézett írásbeli nyilatkozattal bármikor a szerződő fél helyébe léphet [Ptk. 550. §, 567. (1) bek.].*

BH2000. 12. *I. A biztosítási szerződés teljesítése jogcímén igényt érvényesítő felet terheli a bizonyítási kötelezettség a tekintetben, hogy a szerződésben meghatározott lényeges körülményváltozás bejelentése elmaradt ugyan, de azt a biztosító a szerződéskötéskor ismerte, vagy az nem hatott közre a biztosítási esemény bekövetkeztében [Ptk. 200. § (1) bek., 540. § (2)-(3) bek., 547. § (1) bek., 550. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 567. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1991. 76. *A lakásszövetkezeti tagok által kötött épület- és lakásbiztosítási szerződések a lakásszövetkezeti közös tulajdonban levő épületrészekre is kiterjednek. A biztosító ezért a lakástulajdonosok által kötött vagyonbiztosítási szerződések alapján a lakásszövetkezet tulajdonában levő vagyontárgyakban - pl. közösségi tv. antennarendszerekben - bekövetkezett biztosítási eseményekért is helytállni tartozik [Ptk. 536. § (1) bek., 547. § (1) bek., 548. §, 550. §, 1977. évi 12. tvr. 13. § (2) bek,].*

551. § (1) A határozatlan időre kötött szerződést a felek bármikor felmondhatják.

(2) A felek a szerződésben a felmondási jogot legfeljebb három évre kizárhatják.

(3) Ha a szerződés három évnél hosszabb időre szól, és a felek nem kötötték ki, hogy az a megállapított időtartam eltelte előtt is felmondható, a negyedik évtől kezdve a szerződést bármelyik fél felmondhatja. Felmondás esetében a biztosító a szabályzat szerint követelheti annak a díjengedménynek a megfizetését, amelyet a szerződés hosszabb tartamára tekintettel a biztosítottnak nyújtott (tartamengedmény).

(4) A szerződést írásban, a biztosítási időszak végére kell felmondani. A felmondási idő harminc nap.

A szerződő felek a vagyonbiztosítási szerződést köthetik határozatlan időtartamra, illetőleg meghatározott időtartamra is. Amennyiben a szerződés időbeli hatályáról a szerződés maga nem rendelkezik, akkor ez a szerződés a vagyonbiztosítási általános szabályzat rendelkezése értelmében határozatlan időtartamra kötött szerződésnek minősül.

A határozatlan időtartamra kötött szerződéseket bármelyik fél indokolási kötelezettség nélkül felmondhatja. A törvény kizárólag a felmondási időre, illetőleg annak alakjára nézve tartalmaz kógens rendelkezéseket:

- a felmondást a másik félhez intézett írásbeli nyilatkozattal kell megtenni,

- a szerződést csak a biztosítási időszak végére lehet felmondani, és

- a felmondási idő legalább harminc nap (hosszabb lehet, rövidebb semmiképp).

A biztosítási szerződés felmondásánál a határidők számítására a Ptké. 3. §-ában foglaltak az irányadóak. A konkrét perben a biztosító a szerződést az évfordulóra, 1992. szeptember 1-jére felmondta. A biztosítási esemény 1992. szeptember 1. napján következett be. A felek között az volt a vita tárgya, hogy a szerződés 1992. augusztus 31. napján vagy szeptember 1. napján szűnt-e meg. A Legfelsőbb Bíróság ítéletében

rámutatott arra, hogy a Ptké. 3. § (2) bekezdése szerint a hetekben, hónapokban vagy években megállapított határidő azon a napon jár le, amely elnevezésénél vagy számánál fogva megfelel a kezdőnapnak; ha ilyen nap az utolsó hónapban nincs, a határidő a hónap utolsó napján jár le. Az adott esetben években megállapított határidőre irányadó szabályok alkalmazásával a jogviszony utolsó napja - és a szerződés megszűnése - 1992. szeptember 1. napja, ezért az ezen a napon bekövetkezett biztosítási eseményért az alperes még helytállni tartozik (BH1995. 219.).

Ha a felmondás szabályait nem ismerő szerződő fél a biztosítási szerződést nem a biztosítási időszak végére, hanem korábbi időpontra mondja fel, ez nem a felmondás érvénytelenségét eredményezi, hanem azt, hogy a felmondás csak a biztosítási időszak végével hatályosul.

A határozott időre kötött biztosítási szerződés a megállapított határidő utolsó napjával megszűnik. Nincs akadálya azonban annak, hogy a felek a szerződésükben a határozott időre kötött biztosítási szerződés felmondási jogát is biztosítsák a maguk számára. A törvény a határozott idejű, de kiemelkedően hosszú időtartamú szerződések esetén lehetővé teszi, hogy a negyedik év elteltével a szerződést bármelyik fél indokolási kötelezettség nélkül felmondja. Ha a hosszú időtartamra tekintettel a biztosító tartamengedményt adott a biztosítottnak, ennek visszatérítését követelheti az ilyen hosszú határidő lejártát megelőző felmondás esetén.

BH2001. 119. *A vagyonbiztosítási szerződés felmondási jogának kizárása [Ptk 536. § (1) bek., 548. §, 551. § (2) bek.].*

BH1995. 417. *Mezőgazdasági vagyonbiztosítási szerződés csak írásban mondható fel, az erre vonatkozó szóbeli megállapodás hatálytalan [Ptk. 551. § (4) bek.].*

BH1995. 219. *Biztosítási szerződés felmondásánál az anyagi jogi határidő számításának módja [Ptk. 551. § (4) bek., Ptké. 3. § (2) bek., Pp. 103. § (2) bek.].*

BH1995. 110. *Vagyonbiztosítási szerződés létrejöttének, és felmondása érvényességének elbírálási szempontjai [Ptk. 219. § (2) bek., 220. § (1)-(2) bek., 537. § (1)-(2) bek., 543. § (1) bek., 551. § (4) bek.].*

BH1991. 402. *Az egész szerződés érvénytelenné nyilvánításának mellőzése, ha a biztosítási szerződés részben érvénytelen, mert a felek a felmondási jogot - a szerződés módosításával - a biztosítási szerződés megkötésétől számított három évi időtartamot meghaladóan zárták ki. A felmondási jog érvényes kizárására vonatkozó határidő lejártának időpontja [Ptk. 200. § (2) bek., 239. § (1) és (2) bek., 551. § (2) bek., 1960. évi 11. tvr. 3. § (2) és (3) bek.].*

BH1983. 88. *Nem tekinthető a vagyonbiztosítási szerződés felmondásának, ha a biztosító más tartalmú szerződés megkötésére tesz ajánlatot [Ptk. 551. § (4) bek.].*

FPK 1995/48. *A biztosítási szerződés felmondása akkor joghatályos, ha a felmondást a biztosító a biztosítottal közli. A felmondásnak ajánlott postai küldeményként való feladása, illetve a küldeménynek levélszekrény útján történő kézbesítése - a címzett tagadása esetén - hatályos közlésnek nem tekinthető [Ptk. 321. § (1) bek., 214. § (1) bek., 551. § (4) bek.], (41. Pf. 26.011/1993/3.)*

552. § (1) Ha az esedékes díjnak csak egy részét fizették meg, a szerződés - változatlan biztosítási összeggel - a kifizetett díjjal arányos időtartamra marad fenn.

(2) Ha a szerződés a díj nem fizetése miatt megszűnik, a biztosító a szabályzat szerint követelheti a tartamengedmény megfizetését.

A szerződő fél díjfizetési kötelezettsége az esedékességkor annak teljes összegére áll fenn. Ha a biztosítási díjat csak részben fizeti meg, ez a fizetés miatt nem minősül mulasztásnak, ezért nem eredményezi a biztosítási szerződés megszűnését, hiszen részleges teljesítés a szerződő fél részéről történt. A törvény az ún. időarányosság elvét alkalmazva úgy rendelkezik, hogy a biztosító kockázatviselési kötelezettsége teljes mértékben fennáll, azonban csak olyan időtartam alatt, amelyet fedez a befizetett biztosítási díj.

A biztosítási díj esedékességétől számított harmincadik nap elteltével a szerződés megszűnik, ha addig a hátralékos díjat nem fizették meg, és a biztosított sem halasztást nem kapott, sem bírói úton nem érvényesítették vele szemben az igényt, illetőleg a biztosító őt nem intette meg, további harminc nappal meghosszabbítva a díjfizetés esedékességét, és írásban felszólítva az elmaradt díj megfizetésére, figyelmeztetve az elmaradás jogkövetkezményére is. Ilyen esetben a szerződésszegő fél indokolatlanul jutna ahhoz a vagyoni előnyhöz, amelyet a biztosító a szerződés hosszabb időtartamában bízva részére tartamengedmény formájában nyújtott. Ezért a törvény lehetővé teszi a biztosítónak, hogy a tartamengedmény megfizetését követelje. Ennek részletes feltételeit a biztosítási szabályzatok tartalmazzák.

553. § (1) Ha a biztosítási esemény bekövetkezik, a biztosító a szabályzatban megállapított időn belül köteles szolgáltatását teljesíteni.

(2) Ha a biztosítási összeg a vagyontárgy értékénél kisebb, a biztosító ellenkező megállapodás hiányában a kárt olyan arányban köteles megtéríteni, ahogy a biztosítási összeg a vagyontárgy értékéhez aránylik.

A biztosítási szerződésben a biztosító kettős kötelezettséget vállal, egyrészt helytállást a biztosítási esemény bekövetkezéséig, másrészt a szerződésben kikötött szolgáltatás nyújtását, ha a biztosítási esemény bekövetkezik. A biztosítási eseményről a biztosító úgy értesül, hogy azt a biztosított (szerződő fél) az annak megtörténtét követően, a szabályzatok, illetőleg a szerződés szerinti határidőn belül - vagyonbiztosítás esetében nyolc napon belül - a biztosítónak bejelenti. A késedelmes bejelentésnek két következménye lehet, részben a biztosító a biztosítási összeg kifizetésével nem esik késedelembe, mert fizetési kötelezettségének esedékessége meg sem kezdődik mindaddig, amíg a bejelentés, illetőleg szükség esetén az igényelhető okiratok becsatolása hiánytalanul meg nem történik, másrészt, ha a késedelmes bejelentés egyben a biztosítási esemény lényeges körülményeinek felderíthetetlenné válását eredményezi, a biztosító mentesül a szolgáltatási kötelezettség alól.

A biztosító által követelhető okiratok köréről a Ptk. 544. §-ánál részletesen szóltunk.

A biztosító teljesítése a biztosítási esemény bekövetkezése esetén a szerződésben kikötött szolgáltatás nyújtása, amely a magyar biztosítási gyakorlatban rendszerint pénzfizetés. A vagyonbiztosítási szerződések esetében a biztosító által fizetett biztosítási összeg sohasem azonos a polgárjog szabályai szerint járó kártérítéssel, ugyanis a biztosító a biztosítottnak, illetőleg a kedvezményezettnek nem kártérítést, hanem biztosítási összeget fizet. A biztosítási összeg kiszámítása nem a kártérítés, hanem az adott biztosítási szerződés szabályai alapján történik. A biztosító a szerződés szerint általában pénzfizetésre kötelezett. Ennek esedékességéről a törvény nem rendelkezik, azokról a biztosítási szabályzatokban esik szó. Vagyonbiztosítás esetén a Vagyon- és Balesetbiztosítási Általános Szabályzat általános szabályként úgy rendelkezik, hogy a biztosító a biztosítási összeget a kárbejelentéstől számított tizenöt napon belül köteles megfizetni. Amennyiben a biztosított a kár bekövetkezéséhez, illetve a kár megállapításához szükséges okiratok becsatolására köteles, a biztosító fizetési kötelezettségének tizenöt napos határideje az utolsó okirat becsatolásától számít. Az egyes különleges biztosítások esetében a teljesítési határidő ettől eltérhet, például az életbiztosítási összeg kifizetése az összes szükséges okmány kézhezvételétől számított harminc napon belül esedékes, a jégkárbiztosítás összegét a biztosító a biztosított termés betakarítását követő hatvan napon belül köteles megfizetni. Ha fagykár biztosítás esetén a lábon álló termésben keletkezett kár és annak mértéke miatt a kultúrát ki kell szántani, a kárfelvételi eljárás befejezését követő harminc nap a teljesítési határidő.

A biztosítási összeg kiszámításánál fontos szabály, hogy a biztosító teljesítésével a biztosított vagyoni előnyhöz nem juthat, tehát a biztosítási összeggel a káresemény előtti vagyoni helyzetét állítja helyre. Felmerülhet a kérdés, mi a helyzet akkor, ha például casco biztosítás esetén forgalmazók által szervezett akció során egyes berendezésekhez a biztosított ingyenesen jut, tehát az a vételárban nem szerepel, és a biztosító nem tünteti fel extra tartozékként, mert nem utólag lett a gépkocsiba szerelve, hanem azt az alapfelszereltségek között tartja nyilván, ugyanakkor a kár kiszámításánál a biztosított által becsatolt adásvételi szerződést, illetőleg a fizetési számlákat veszi alapul. Miután a biztosítónak nem a felmerült vételárat kell megfizetnie, hanem a káresemény előtti vagyoni állapotot kell helyreállítani, közömbös, hogy az adott vagyoni állapothoz a biztosított vételárfizetéssel vagy ajándékozás útján jutott. Ezért az ilyen fizetési számlával ki nem mutatott, de ténylegesen a gépkocsiban lévő értéket a biztosító a biztosítási összegben megtéríteni tartozik.

Míg a túlbiztosítást a törvény tiltja és e szabály megszegése a szerződés részleges semmisségét eredményezi, addig nincs akadálya annak, hogy a szerződő felek a biztosítási összeget a biztosított vagyontárgy tényleges értékénél kisebb összegben állapítsák meg. Az ilyen módon való megállapítás főként a viszontbiztosításoknál illetőleg felelősségbiztosításnál gyakori. Az értéken aluli biztosítás esetében a biztosító a kárt csak olyan arányban köteles megtéríteni, amilyen arányban a biztosítási összeg a vagyontárgy értékéhez viszonyul (pro rata biztosítás - pro rata kártérítés). Ennek alapja az, hogy a biztosító aránylagos kockázatvállalásért csak aránylagos díjat kapott, ezért a bekövetkezett biztosítási eseménynél is csak aránylagos szolgáltatási kötelezettség terheli. A törvény kifejezett megengedő rendelkezése folytán a felek a szerződésükben ettől a szabálytól érvényesen eltérhetnek.

BH2000. 297. *Biztosítási szerződés alapján járó igény elbírálásánál a kamatfizetés kezdő időpontja, ha a betörés elkövetője ellen büntetőeljárás indult [Ptk. 5. § (1) és (2) bek., 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., 298. §, 536. §, 548. §, 553. § (1) bek., Biztosítási Szabályzat VII. pontja].*

BH2000. 249. *A biztosító szolgáltatásának esedékessége a betöréses lopással, rablással megvalósuló biztosítási eseményekkel kapcsolatos helytállási kötelezettsége esetén [Ptk. 5. § (1)-(2) bek., 200. § (1) bek., 207. § (1) bek., 298. § a) pont, 536. § (1) bek., 548. §, 553. § (1) bek.].*

BH1999. 365. *Eltérő szakértői vélemények értékelése biztosítási jogvitában [Ptk. 536. § (1) bek., 548. §, 553. § (1) bek., Otthon Biztosítási Szabályzat 4.1.1 pont, Pp. 164. §, 177. § (1) bek., 182. § (3) bek.].*

BH1998. 143. *Önmagában a kárszámla benyújtása és a kárigény előterjesztése alapján a biztosító részéről történő részkártérítés kifizetése sem jelent olyan elismerést, amelynek folytán - ha a jogszabályban előírt határidőn belül a teljes összeg kifizetése elmarad - a károsult a biztosító ellen hitelezőként felszámolási eljárást kezdeményezhet [Ptk. 318. §, 553. § (1) bek., 1991. évi IL. tv. (Cstv.) 3. § f/1. és f/2. pont, 25. § (1) bek. a) pont].*

BH1997. 188. *A lopáskár bekövetkeztekor érvényben lévő újkori árra kötött casco biztosítási szerződés alapján a biztosító kockázata körébe tartozik, ha az ellopott gépkocsit utóbb valaki kereskedelmi forgalomban jóhiszeműen megvásárolva arra tulajdonjogot szerez. A biztosított kárenyhítési kötelezettsége nem terjed odáig, hogy a vevő rosszhiszeműségét bizonyítsa. A gépkocsi fizikai léte nem mentesíti a biztosítót a szerződésben vállalt kötelezettségének teljesítése alól [Ptk. 553. § (1) bek.].*

BH1996. 604. *A belföldi szállítmánybiztosítást is magában foglaló vállalkozási vagyonbiztosítás - a fel-, le- és az átrakodást is ideértve - a fuvarozás ideje alatt a fuvareszközön elhelyezett rakományban bekövetkező károsodásokért alapozza meg a biztosító helytállási kötelezettségét. Nem köteles viszont helytállni azokért a károkért, amelyek a fuvarozás hosszabb időtartamú megszakításának ideje alatt következnek be a gépkocsin tárolt árukban [Ptk. 553. § (1) bek., 207. § (1) bek., Vállalkozási Vagyonbiztosítási Szabályzat D. 18. és 19. pont].*

BH1995. 297. *I. Casco biztosítás esetén nem köteles a biztosító lopáskár címén helytállni, ha a biztosítás tárgyát képező gépkocsit a károsult maga adta át a kárt okozó személynek [Ptk. 553. § (1) bek., 556. § (1) bek., Ptké. 68. § (1) bek. alapján kiadott casco biztosítási feltételek I/1-5. pontjai].*

BH1995. 32. *Gépkocsilopással bekövetkezett biztosítási esemény bizonyításával összefüggő kérdések [Ptk. 553. § (1) bek., Pp. 164. §].*

BH1994. 333. *Bűncselekménnyel okozott kár megtérítését előíró biztosítási szerződés alapján érvényesített kereseti igény esetén a felperest tárgyi illetékfeljegyzési jog nem illeti meg [1990. évi XCIII. tv. 64. § (1) bek. c) pont, Ptk. 553. § (1) bek.).*

BH1994. 268. *A vagyonbiztosítási szerződés alapján a betöréses lopás nem minősül biztosítási eseménynek, s ezért a biztosító helytállási kötelezettsége nem állapítható meg vagyonbiztosítási szerződés alapján, ha az eltulajdonítás nem lezárt épületből, hanem a külvilágtól csak dróthálóval elválasztott építményből történt [Ptk. 207. § (1) bek., 553. § (1) bek., 2/1986. (II. 27.) ÉVM r. 4. sz. melléklete].*

BH1985. 200. *Vegyi termékek tűzkár elleni biztosítására kötött olyan szerződés alapján, amely a bomlás okozta öngyulladás esetére nem tartalmaz kockázatvállalást, a biztosított nem követelheti a biztosítótól mentési (kárelhárítási) költség címén a bomlott vegyszerek tűzkár megelőzése végett történt megsemmisítésével keletkezett kárának megtérítését [Ptk. 176. § (1) bek., 553. § (1) bek., 555. § (1) bek., 556. § (1) bek.].*

BH1984. 239. *Nincs jogalapja annak, hogy a biztosító a betöréssel keletkezett kár megtérítéseképpen őt terhelő összegből a hónapokkal később megállapított leltártöbblet összegét levonásba helyezze [Ptk. 536. § (1) bek., 553. § (1) bek.].*

554. § A biztosítási összeg a folyó biztosítási évre a fizetett kártérítési összeggel csökken, kivéve ha a szerződő fél az évi díjat megfelelően kiegészíti. Ezt a rendelkezést a felelősség- és a balesetbiztosítás körében nem lehet alkalmazni.

A biztosító a törvény rendelkezése szerint nem kötelezhető arra, hogy a biztosítási időszakon belül egyszeri díj fizetése ellenében többször is helytálljon. Ezért amennyiben a biztosítási esemény bekövetkezik és a biztosító szolgáltatási kötelezettségét teljesíti, a biztosítási összeg a legközelebbi biztosítási évfordulóig a kifizetett kártérítési összeggel csökken. Nem következik be ez a csökkenés, amennyiben a szerződő fél kiegészíti az évi díjat, vagyis megfizeti a díjkülönbözetet (díjfeltöltés). A törvény rendelkezéseitől a biztosítási szabályzat és a felek szerződése a biztosított, illetőleg a kedvezményezett javára eltérhet. Ilyen eltérést találunk a Vagyonbiztosítási Szabályzat rendelkezéseiben, amelyik kimondja, hogy a biztosító a kifizetett kártérítési összeggel a vagyonbiztosítási összeget nem csökkenti, így a biztosított, illetve a szerződő fél díjkiegészítéssel (díjfeltöltéssel) nem tartozik.

555. § (1) A biztosított köteles a kárt tőle telhetően enyhíteni. A felek megállapodhatnak a biztosított kármegelőzési és kárenyhítési teendőiben.

(2) A kárenyhítés költségei akkor is a biztosítót terhelik, ha a kárenyhítés nem vezetett eredményre.

(3) Ha a biztosítási összeg a vagyontárgy értékénél kisebb, a biztosító a kárenyhítés költségeit olyan arányban köteles megtéríteni, ahogy a biztosítási összeg a vagyontárgy értékéhez aránylik.

A biztosítási szerződésnek nem az a célja, hogy a biztosítottat a bekövetkezhető károkkal szemben közömbös, felelőtlen magatartásra indítsa, hanem az, hogy a kármegelőzés ellenére bekövetkezett biztosítási eseménynél a kárenyhítés ellenére felmerült veszteséget pótolja. A kármegelőzési és kárenyhítési kötelezettség

általánosságban valamennyi biztosítási fajtánál kötelezettsége a biztosítottnak, formájáról és konkrét tartalmáról a felek szerződése rendelkezik. A kármegelőzési és kárenyhítési kötelezettség elmulasztása végső soron a biztosító mentesülését eredményezi a szolgáltatási kötelezettség teljesítése alól. A kármegelőzésről a kár bekövetkezése előtt, míg kárenyhítésről a kár bekövetkezése után, annak káros következményei tekintetében való csökkentéséről beszélhetünk. A kárenyhítés elsősorban a biztosító érdeke, ezért a törvény a kárenyhítéssel felmerült költségeket a biztosítóra terheli. Ez a megtérítési kötelezettség nem függ attól, hogy a kárenyhítés ténylegesen eredményre vezetett-e. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy az ésszerűség határán túlmenő költekezés mértékét is megtéríteni tartozik a biztosító, a költekezés mértéke megtérítésénél - biztosítási fajtánként meghatározva - a biztosító csak olyan kárenyhítési költségek megfizetésével terhelhető, amely az általános felfogás szerint is a kár megelőzése, illetőleg a kár enyhítése érdekében valóban célravezető, illetőleg szükségesnek minősíthető.

Alulbiztosítás esetén nemcsak a biztosítási összeg megtérítésénél, hanem a kárenyhítéssel felmerült költségek esetében is érvényesül az a szabály, hogy a biztosító kárenyhítési költségeket olyan arányban köteles megtéríteni, ahogy a biztosítási összeg aránylik a vagyontárgy értékéhez.

A biztosított kármegelőzési kötelezettségének elmulasztása olyan súlyos szerződésszegés, amely a biztosító mentesülését eredményezi [Ptk. 556. § (3)].

Számos jogeset foglalkozik azzal, hogy gépjárművek esetében a gépkocsi ajtajának nyitva hagyása, vagy az indítókulcsnak akár csak rövid ideig (a garázs bezárásáig) a zárban hagyása olyan súlyos mulasztás a kármegelőzési kötelezettség tekintetében, amely a biztosító mentesülését eredményezi. Ha a biztosított jogi személy, a biztosítási szabályzat a biztosító mentesülését a kármegelőzési, illetőleg kárenyhítési kötelezettség elmulasztása okából csak akkor eredményezi, ha a mulasztást a vezető, illetőleg a biztosított vagyontárgyak kezelésével együtt járó munkakört betöltő alkalmazottak, megbízottak, tagok követik el.

BH2002. 487. *A biztosítóra terhesebb, 70-30%-os kármegosztás a gépkocsiban hagyott egyik kulcs és forgalmi engedély miatt [Ptk. 536. § (1) bek., 540. § (2) és (3) bek., 548. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH2000. 12. *I. A biztosítási szerződés teljesítése jogcímén igényt érvényesítő felet terheli a bizonyítási kötelezettség a tekintetben, hogy a szerződésben meghatározott lényeges körülményváltozás bejelentése elmaradt ugyan, de azt a biztosító a szerződéskötéskor ismerte, vagy az nem hatott közre a biztosítási esemény bekövetkeztében [Ptk. 200. § (1) bek., 540. § (2)-(3) bek., 547. § (1) bek., 550. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 567. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1999. 505. *A törvény tiltó rendelkezése miatt nem köthető ki, hogy valamely bejelentési kötelezettség elmulasztása eleve kizárja a biztosító teljesítési kötelezettségét [Ptk. 536. § (1) bek., 540. § (2) és (3) bek., 548. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 567. § (1) bek.].*

BH1995. 642. *A biztosító mentesülése szempontjából a riasztó bekapcsolásának elmulasztása megalapozza a súlyos gondatlanságot [Ptk. 207. § (1) bek., 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 567. § (1) bek.].*

BH1993. 501. *A biztosított fél kötelezettségei a gépkocsi megfelelő lezárása tekintetében, a Casco biztosítási szerződés alapján [Ptk. 555. § (1) bek., 556. § (3) bek.].*

BH1985. 200. *Vegyi termékek tűzkár elleni biztosítására kötött olyan szerződés alapján, amely a bomlás okozta öngyulladás esetére nem tartalmaz kockázatvállalást, a biztosított nem követelheti a biztosítótól mentési (kárelhárítási) költség címén a bomlott vegyszerek tűzkár megelőzése végett történt megsemmisítésével keletkezett kárának megtérítését [Ptk. 176. § (1) bek., 553. § (1) bek., 555. § (1) bek., 556. § (1) bek.].*

556. § (1) A biztosító mentesül fizetési kötelezettsége alól, amennyiben bizonyítja, hogy a kárt jogellenesen

a) a biztosított, illetőleg a szerződő fél,

b) velük közös háztartásban élő hozzátartozójuk,

c) a biztosítottnak a szabályzatban megállapított munkakört betöltő alkalmazottai, illetőleg megbízottai,

d) a biztosított jogi személynek a szabályzatban meghatározott tagjai vagy szervei szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozták.

(2) A szabályzat a biztosító mentesülését csak vezető, továbbá a biztosított vagyontárgyak kezelésével együttjáró munkakört betöltő alkalmazottak, megbízottak, tagok, illetőleg szervek magatartásához fűzheti.

(3) Ezeket a rendelkezéseket a kármegelőzési és kárenyhítési kötelezettség megszegésére is alkalmazni kell.

A biztosítási szerződés hatálya, a biztosítási díj pontos és teljes fizetése sem eredményezi mindig a biztosítási esemény bekövetkezésekor a biztosító helytállási kötelezettségét. A törvényben meghatározott és az egyes biztosítási szabályzatokban részletezett esetekben ugyanis a biztosító mentesül a felelősség alól. Miután a mentesülést a biztosító alapítja a törvényben, illetve a szabályzatban részletezett okokra, ezért a bizonyítási kötelezettség e téren a biztosítót terheli. A mentesülést kizárólag a biztosítási jogviszony szempontjából

releváns személy magatartása eredményezheti, ez a törvény szerint maga a biztosított, illetőleg a szerződő fél valamint hozzátartozójuk, amennyiben velük közös háztartásban él. A közös háztartásban élés vélelmezhető az együttlakással és a közös gazdálkodással, illetőleg eltartotti minőséggel önálló jövedelem hiányában. Hozzátartozónak minősülnek: a házastárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és nevelt gyermek, az örökbefogadó-, a mostoha- és nevelőszülő, valamint a testvér, az élettárs, az egyeneságbeli rokon házastársa, a jegyes, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére, valamint a testvér házastársa.

A felsorolt személyeknek kizárólag a szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartása eredményezheti a biztosító mentesülését. A mentesülés olyan arányú, amilyen arányban a kár a szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartással összefügg. A szándéknak magára a károkozásra kell irányulnia. A súlyosan gondatlan magatartás fogalmát a törvény nem határozza meg, azokat részben az adott speciális biztosítási szabályzatok, illetőleg a konkrét egyedi szerződések tartalmazzák, részben az elévitt jogvitában a bíróságnak esetenként kell a magatartás ilyenné minősíthetőségét elbírálnia. Súlyos gondatlanság általában akkor állapítható meg, ha a gondosságnak az elhanyagolása olyan feltűnő mértékű, hogy súrolja a szándékosság az eredmény kívánásának határát. Az egyes biztosítási fajtáknál a biztosító maga határozza meg, hogy mely magatartási formákat sorol a mentességét eredményező súlyosan gondatlan magatartások közé: ilyen például az ittas munkavégzés, a hatósági engedély hiányában vagy a foglalkozási szabályok súlyos megszegésével történő munkavégzés, gépjármű esetében az ittas vezetés, a jogosítvány nélküli vezetés, illetőleg a jármű elhanyagolt állapota stb.

Nincs akadálya annak, hogy a felek a szerződésben a kármegelőzési, kárenyhítési kötelezettség elmulasztásának a törvényi feltételeitől eltérjenek. Az ilyen eltérés azonban csak a biztosított, illetve a kedvezményezett javára szólhat [Ptk. 567. § (1)]. Egy konkrét perben erre hivatkozással állapította meg a bíróság azt, hogy a szerződésnek az a rendelkezése, amelynek értelmében a kármegelőzési kötelezettség bármilyen megsértése esetén mentesül a biztosító a szolgáltatás teljesítésétől, jogszabályba ütközik, mert a Ptk. 556. § (3) bekezdése kizárólag a kármegelőzési vagy kárenyhítési kötelezettség szándékos vagy súlyosan gondatlan megszegését tekinti olyanoknak, amely a biztosító mentesülését eredményezi. A semmis rendelkezés helyébe ezért a jogszabályi rendelkezés lép (BH1995. 642.).

A mentesülést eredményező magatartás bizonyításával kapcsolatos bizonyítási teherre, illetőleg a súlyosan gondatlan magatartás miatti arányos mentesülés vizsgálandó körülményeire mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság a BH1995. 297. számú jogesetben. Az adott perben a felperes a lakásába történt behatolással eltulajdonított ékszerei után kérte a biztosító kötelezését. A szerződés értelmében a biztosító a lakásba erőszakkal vagy hamis kulccsal történő behatolás esetére vállalt helytállási kötelezettséget. A nyomozást megszüntető határozat alapján az egyértelmű volt, hogy a behatolás a lakásba nem erőszakkal és nem hamis kulcs felhasználásával történt. Az első fokú bíróság a keresetet azzal utasította el, hogy e tényekkel szemben a felperes nem tudta bizonyítani, hogy a behatolás lopott vagy másolt kulccsal történt, ezért a biztosítási esemény nem következett be. A jogerős ítélet rámutatott arra, hogy a jelen esetben a biztosítási esemény bekövetkezett. A lakásba való behatolás és az ékszerek eltűnése nem volt kétséges. Miután a lakásba erőszakos behatolás nem történt, a hamis, illetve álkulccsal történt nyitást pedig a szakértő kizárta, a behatolás csak saját, illetőleg lopott kulccsal történhetett. A lopott kulcs fogalma alá értendő a másolt kulcs is. Önmagában tehát az a körülmény, hogy a lakás valamennyi saját kulcsa megvan a felperes birtokában, nem zárja ki a lopott kulccsal való behatolás tényét. Azt a körülményt, hogy az ismeretlen tettes a lakásba másolt kulcs segítségével jutott be, nem a felperesnek kell bizonyítania, erre módja sem lenne. E körülménynek a valósága az alperest mentesítené a helytállási kötelezettség alól, ezért a Ptk. 556. § (1) bekezdés a) pontja szerint neki kellett volna kimentenie magát a felelősség alól annak bizonyításával, hogy a kárt jogellenesen a biztosított okozta. E bizonyítási tehernek az alperes nem tudott eleget tenni. Ugyanakkor a biztosító mentesülésére vezethet az a körülmény, ha a biztosított nem tesz eleget kármegelőzési kötelezettségének. A konkrét esetben a felperes annak ellenére nem cserélte le lakása zárait, hogy a perben maga adta elő, hogy a korábbi betörés ismeretlen tettesének módja lehetett a lakásban a fogason lévő kulcsok lemásolására. A felperes egyébként sem kezelte kellő gondossággal a kulcsokat, annak egy példányát személygépkocsija kesztyűtartójában tartotta, így annak lemásolására másnak is lehetősége nyílhatott. Mindezek alapján a felperes kármegelőzési kötelezettség elmulasztásában nyilvánuló önhibájára figyelemmel a bíróság a kár 50%-a erejéig találta megállapíthatónak az alperes kártérítési felelősségét (BH1993. 745.).

Ugyancsak a kármegelőzési kötelezettség elmulasztását állapította meg a bíróság a BH1995. 642. számú jogesetben. A perben tényként nyert megállapítást, hogy a felperes Siófokon, nyári időszakban, a késő esti órákban egy kivilágítatlan és a környező fák miatt eléggé átláthatatlan szükségparkolóban hagyta a gépjárművet úgy, hogy a riasztót nem kapcsolta be. A perbeli időszakban az is köztudomású volt, hogy a turistaszezon idején a Balaton-környéki autólopások száma jelentősen megemelkedett. Mindezekre

figyelemmel a riasztó bekapcsolásának elmulasztása a bíróság álláspontja szerint olyan feltűnő elhanyagolása volt a kármegelőzési kötelezettségnek, amely a felperes súlyos gondatlanságának megállapíthatóságát és az alperes mentesülését megalapozza.
A biztosító mentesülését kizárólag a jogellenes magatartás eredményezi. Nem jogellenes a magatartás, amennyiben az törvényben biztosított jog gyakorlása, a károsult beleegyezése, szükséghelyzetben vagy jogos védelem körében tanúsított magatartás stb. (BH1995. 297.).

BH2002. 487. *A biztosítóra terhesebb, 70-30%-os kármegosztás a gépkocsiban hagyott egyik kulcs és forgalmi engedély miatt [Ptk. 536. § (1) bek., 540. § (2) és (3) bek., 548. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 277. § (2) bek., 318. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH2001. 428. *II. A biztosító fizetési kötelezettsége alóli mentesülésére akkor kerülhet sor, ha bizonyítja, hogy a kárt a biztosított illetve a jogszabályban meghatározott más személyek szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozták. A forgalmi engedélynek az eltulajdonított járműben hagyása önmagában ilyen mentesülési oknak nem minősül. [Ptk. 556. § (1) bek., 567. § (1) bek.].*

BH2001. 225. *III. A kulcsnyilatkozat-tal kapcsolatos bizonyítási teher alakulása [Ptk. 556. § (1) és (2) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH2000. 12. *I. A biztosítási szerződés teljesítése jogcímén igényt érvényesítő felet terheli a bizonyítási kötelezettség a tekintetben, hogy a szerződésben meghatározott lényeges körülményváltozás bejelentése elmaradt ugyan, de azt a biztosító a szerződéskötéskor ismerte, vagy az nem hatott közre a biztosítási esemény bekövetkeztében [Ptk. 200. § (1) bek., 540. § (2)-(3) bek., 547. § (1) bek., 550. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 567. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1999. 505. *A törvény tiltó rendelkezése miatt nem köthető ki, hogy valamely bejelentési kötelezettség elmulasztása eleve kizárja a biztosító teljesítési kötelezettségét [Ptk. 536. § (1) bek., 540. § (2) és (3) bek., 548. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 567. § (1) bek.].*

BH1999. 164. *A betörés elleni biztosítás körében biztosítási esemény akkor valósul meg, ha a tettes a lezárt helyiségbe erőszakkal, illetőleg hamis vagy lopott kulccsal hatol be. A le nem zárt helyiségbe való behatolásból eredő kárért a biztosító helytállási kötelezettséggel nem tartozik [Ptk. 556. § (1) bek.].*

BH1998. 335. *Ha a biztosítási esemény a szállítás közben felmerült akadály elhárításához és a szállítás befejezéséhez szükséges időtartam alatt következett be, a kár a biztosító kockázatviselési körébe tartozik [Ptk. 536. §, 556. § (1) bek.].*

BH1995. 642. *A biztosító mentesülése szempontjából a riasztó bekapcsolásának elmulasztása megalapozza a súlyos gondatlanságot [Ptk. 207. § (1) bek., 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 567. § (1) bek.].*

BH1995. 297. *I. Casco biztosítás esetén nem köteles a biztosító lopáskár címén helytállni, ha a biztosítás tárgyát képező gépkocsit a károsult maga adta át a kárt okozó személynek [Ptk. 553. § (1) bek., 556. § (1) bek., Ptké. 68. § (1) bek. alapján kiadott casco biztosítási feltételek I/1-5. pontjai].*

BH1993. 745. *A kármegosztás szempontjai, ha a biztosított a kármegelőzési és kárenyhítési kötelezettségét megszegi (Ptk. 556. §).*

BH1993. 501. *A biztosított fél kötelezettségei a gépkocsi megfelelő lezárása tekintetében, a Casco biztosítási szerződés alapján [Ptk. 555. § (1) bek., 556. § (3) bek.].*

BH1989. 280. *A kazánok üzemeltetésével kapcsolatos hatósági előírások betartásának elmulasztása olyan súlyos biztosítotti közrehatásnak minősül, amely - a biztosítási esemény bekövetkezte ellenére - kizárja a biztosító helytállási kötelezettségét [Ptk 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 340. § (1) bek., 556. § (1) bek. d) pont, 8/1978. (XI. 29.) NIM r.].*

BH1985. 200. *Vegyi termékek tűzkár elleni biztosítására kötött olyan szerződés alapján, amely a bomlás okozta öngyulladás esetére nem tartalmaz kockázatvállalást, a biztosított nem követelheti a biztosítótól mentési (kárelhárítási) költség címén a bomlott vegyszerek tűzkár megelőzése végett történt megsemmisítésével keletkezett kárának megtérítését [Ptk. 176. § (1) bek., 553. § (1) bek., 555. § (1) bek., 556. § (1) bek.].*

557. § (1) A biztosítási esemény bekövetkezte után a biztosított vagyontárgy állapotában a biztosított a szabályzat által megállapított határidőn belül csak annyiban változtathat, amennyiben ez a kárenyhítéshez szükséges.

(2) Amennyiben a megengedettnél nagyobb mérvű változtatás következtében a biztosító számára fizetési kötelezettsége elbírálása szempontjából lényeges körülmények tisztázása lehetetlenné vált, kötelezettsége nem áll be.

A biztosítási esemény bekövetkezését követően a biztosítottat nemcsak az esemény bejelentési kötelezettsége terheli, hanem az is, hogy lehetővé tegye a biztosító számára az esemény megtekintését, a fizetési kötelezettsége jogalapját és összegszerűségét illetően a releváns lényeges körülmények vizsgálatát. Ezért a

biztosítási esemény bekövetkezését követően a vagyontárgyban a szabályzatban meghatározott határidőig csak annyiban szabad változtatást eszközölni, amely a kárenyhítésnek feltétele. Nyilvánvaló, hogy a betöréses lopás esetén a bejárati ajtó zárának megjavíttatása, illetőleg annak kicserélése a kárenyhítés körében eszközölt megengedett változtatásnak minősül. A változatlan állapotban tartás kötelezettségének elmulasztása akkor eredményezi a biztosító mentesülését, ha a változtatás olyan mértékű, mely kizárja a biztosítási esemény rekonstruálásának lehetőségét a lényeges körülmények tisztázása tekintetében. A Vagyonbiztosítási Általános Szabályzat rendelkezése szerint a biztosított a vagyontárgy állapotán a biztosító kárfelvételi eljárása megindulásáig, legkésőbb azonban a bejelentéstől számított öt napig csak a kárenyhítéshez szükséges mértékben változtathat. Jégbiztosítás esetében a szabályzat szerint, ha a jégverés a termést aratás előtt érte, a biztosított köteles lehetővé tenni, hogy a biztosító a kárbecslési eljárás megindulásakor a lábon álló, még leszedetlen termést tekinthesse meg, ha a biztosítási esemény aratási időben következik be, akkor a jégverés után az aratást nyomban el kell kezdeni, illetőleg a már megkezdett aratást késedelem nélkül folytatni kell.

558. § (1) Amennyiben a biztosító a kárt megtérítette, őt illetik meg azok a jogok, amelyek a biztosítottat illették meg a kárért felelős személlyel szemben, kivéve ha ez a biztosítottal közös háztartásban élő hozzátartozó.

(2) Ha a biztosítóra a kár megtérítésére irányuló jog csak részben száll át, és a biztosító a kárért felelős személy ellen keresetet indít, a biztosított kívánságára köteles egyszersmind az ő igényét is érvényesíteni. A biztosított igényének érvényesítését a biztosító a költségek előlegezésétől teheti függővé.

(3) Ha a biztosító és a biztosított ugyanabban az eljárásban érvényesíti igényét, és a kártérítésként befolyt érték mindkettőjük követelését nem fedezi, a biztosított elsőbbséget élvez.

(4) Ha a biztosított vagyontárgy megkerül, a biztosított arra igényt tarthat; ebben az esetben azonban a kártalanítási összeget vissza kell fizetni.

A vagyonbiztosítás körében érvényesülő alapelv, hogy a biztosítás alaptalan gazdagodásra nem vezethet. Ez azt jelenti, hogy a biztosított nem követelheti a károkozótól is a kár megtérítését, ha őt teljes egészében a biztosító kielégítette, de azt is jelenti, hogy a károkozó sem mentesül a kártérítési felelősség alól azon az alapon, hogy vele szemben igényt a károsult biztosított nem érvényesíthet. A törvény ezért - engedmény formájában - a biztosítónak megtérítési (regressz) igényt biztosít, ha a károkozó nem a biztosítottal közös háztartásban élő hozzátartozó.

A biztosítónak a regressz igénye érvényesítésénél két körülményt kell bizonyítania: az érvényes biztosítási szerződés meglétét, illetőleg a biztosítási összeg kifizetésének tényét a szerződés alapján. Az igényérvényesítés során a biztosítót ugyanazon jogok illetik meg, mint a károsult biztosítottat, de csak olyan mértékben és arányban, ahogyan ő a biztosítási szerződés alapján teljesített. Ha tehát például alulbiztosítás esetén a biztosító csak a biztosított vagyontárgy kárkori értékének szerződésben meghatározott százalékát fizeti ki, annak megtérítését érvényesítheti, a különbözetet a károsult biztosított a károkozóval szemben érvényesítheti.

Miután ugyanabból a káreseményből keletkezik ez esetben a biztosítónak és a biztosítottnak is igénye a károkozóval szemben, ezért költségkímélési és pergazdasági szempontok szólnak amellett, hogy az igények érvényesítése egy perben együttesen történjen. A biztosító ezért köteles a biztosított kívánságára az őt megillető kártérítési összeget is érvényesíteni a perben azzal a feltétellel, hogy ha az igényérvényesítés költséggel jár (például kereseti illeték stb.), azt a biztosított előlegezze. Ha az ilyen per eredményeként végső soron végrehajtás útján befolyt összeg nem fedezi mindkettőjük igényét, a törvény rendelkezése folytán a biztosított igénye élvez a biztosítóéval szemben elsőbbséget.

Előfordulhat, hogy miután a biztosító a biztosítási összeget kifizette, a biztosított vagyontárgy előkerül. Ez esetben a biztosított két lehetőség közül választhat: vagy igényt tart a megkerült vagyontárgyra, ez esetben a biztosítási összeget a biztosítónak vissza kell térítenie, vagy lemond a megkerült vagyontárgyról, így az a biztosító tulajdonába kerül.

A gyakorlatban többször előfordult olyan eset, amikor a megkerült gépkocsi már jóhiszemű harmadik személy tulajdonában van második vagy harmadik adásvételi szerződést követően, és miután egyik vevő sem kereskedelmi forgalomban, hanem magánszemélytől, autópiacon, újsághirdetés útján stb. szerezte a gépkocsit, azon elődje tulajdonjogának hiányában tulajdonjogot nem szerzett. Felmerül a kérdés, hogy a biztosító érvényesítheti-e az ilyen jóhiszemű harmadik személlyel szemben a regressz igényét. A többségi - véleményem szerint helyes - álláspont szerint a biztosítót ebben az esetben is megilleti a törvényi engedmény folytán a visszkereseti jog, hiszen azt a tulajdonost megillető jogokból származtatja, a tulajdonos pedig bármikor, bárkivel szemben felléphet a tulajdonjoga alapján. További következménye a biztosító regressz igényének a károkozóval szemben az, hogy miután engedményesként lép fel a károkozóval szemben, igényének elévülése nem a saját kifizetésével, hanem a káresemény bekövetkezésével kezdődik. Az igényérvényesítés akadálya miatt azonban a kifizetésig az elévülés nyugvásának jogkövetkezményei alkalmazhatók.

BH2000. 495. *A biztosító által indított megtérítési perben tárgyi illetékfeljegyzési jog [1990. évi XCIII. tv. (Itv.) 62. § (1) bek. b) pont, Ptk. 558. § (1) és (2) bek.].*
BH2000. 350. *Hibás termék forgalmazóa a gyártó, illetve a forgalmazói láncolatban előtte álló forgalmazó megnevezésével mentesül a termékfelelősség alól [1993. évi X. tv. 4. § (1)-(2) bek., Ptk. 558. § (1) bek.].*
BH1999. 507. *A biztosító megtérítési igénye a kárért felelős személlyel szemben áll fenn. Ez nem értelmezhető kiterjesztő módon akként, hogy a biztosító a biztosított vagyontárgy bármely későbbi birtokosával szemben felléphet [Ptk. 558. § (1) és (4) bek.].*
BH1996. 488. *Ha a biztosító a biztosított által bűncselekménnyel okozott kárért helytáll a károsulttal szemben, a jogszabályban a részére biztosított ún. visszkereseti jogosultságának (regressz igény) elévülési ideje a biztosítottal szemben öt év [Ptk. 360. § (4) bek., 558. § (1) bek., 559. § (3) bek., 324. § (1) bek., 327. § (2) bek., PK 74., GK 28.].*
BH1993. 635. *A biztosító a mezőgazdasági termelőszövetkezettel kötött kötelező felelősségbiztosítási szerződésből eredő "regresszigényként" érvényesítheti a tsz-tag által - súlyos alkoholos állapotban - halált okozó közúti baleset miatt a részéről a károsultnak (hozzátartozójának) kifizetett teljes kártérítés összegét [Ptk. 345. § (1) bek., 348. § (1) bek., 558. § (1) bek., 358. § (1) bek., 559. § (1) és (3) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. r. 12. § (1)-(2) bek., 13. § (1) bek. d) pont].*
BH1992. 660. *A per akkor is helyiség bérletével kapcsolatos pernek minősül, és - a törvényben megállapított feltételek fennállása esetén - a helyi bíróság hatáskörébe tartozik, ha az ingatlankezelő vállalattal szemben a karbantartási kötelezettségnek elmulasztásán alapuló igényt a biztosító érvényesíti [Pp. 366. § (2) bek. b) pont, Ptk. 558. § (1) bek.].*
BH1992. 548. *A per akkor is helyiség bérletével kapcsolatos pernek minősül, és - a törvényben megállapított feltételek fennállása esetén - a helyi bíróság hatáskörébe tartozik, ha az ingatlankezelő vállalattal szemben a karbantartási kötelezettségének elmulasztásán alapuló igényt a biztosító érvényesíti [Pp. 366. § (2) bek. b) pont, Ptk. 558. § (1) bek.].*
BH1990. 268. *A biztosító - amennyiben biztosítási szerződés alapján a károkozó helyett a kárt megtéríti - engedményesként léphet fel a károkozóval szemben. Igényének elévülése ezért nem a saját kifizetésével, hanem a káresemény bekövetkeztével kezdődik. Az igényérvényesítés akadálya miatt azonban a kifizetésig az elévülés nyugvása állapítható meg [Ptk. 324. § (1) bek., 326. §, 329. §, 331. §, 360. § (1) bek., 558. § (1) bek.].*
BH1989. 31. *Ha a törvényi engedményes gazdálkodó szervezet magánszemély jogosult helyébe lép, a hatásköri szabályok alkalmazása során akkor sem a Pp. XXV. fejezetének rendelkezései, hanem annak általános szabályai az irányadók, ha a perben az ellenérdekű fél is gazdálkodó szervezet [Pp. 22. § (1) bek., Ptk. 329. § (1) bek., 331. §, 558. § (1) bek.].*
BH1985. 197. *A lakóépület kivitelezőjének hibás munkavégzése következtében a lakásfenntartó szövetkezet tagjának vagyonában keletkezett kár szerződésen kívül okozott kárnak minősül. Ezért a biztosító mint törvényi engedményes által a kivitelező ellen támasztott - egymillió forintot meg nem haladó kártérítési követelés elbírálása nem a megyei, hanem a városi bíróság hatáskörébe tartozik [Ptk. 329. § (1) bek., 331. §, 558. § (1) bek., Pp. 45. § (2) bek., . 366. § (2) bek. a) pont]*
BH1981. 406. *Az épület- és háztartási biztosítás a háztartás kockázatait felölelő összetett biztosítási forma, amely nem terjed ki a biztosított épület bérbeadás utján hasznosított helyiségében elhelyezett, de más személy tulajdonában levő vagyontárgyakra. Ez a biztosítási forma tehát a bérleti szerződés hibás teljesítéséből eredő kár megtérítésére nem nyújt fedezetet [Ptk. 548., 558. §].*
BH1981. 333. *A szállítmányt biztosító vállalat jogosan emel kártérítés címén beszámítási kifogást a biztosított ellen, ha az nem adja át részére azokat a bizonyítékokat, amelyek segítségével a szállítmányozóval vagy annak megbízottjával szemben kártérítési igényét törvényi engedményesként az elévülési időn belül érvényesíthette volna [Ptk. 558. § (1) bek. 1975. évi 9. sz. tvr.-tel közzétett Vasúti Árufuvarozásra vonatkozó Nemzetközi Egyezmény (CIM) 27. cikk 1. §, Ptk. 520. § (3) bek.].*

A felelősségbiztosítás

559. § (1) Felelősségbiztosítási szerződés alapján a biztosított követelheti, hogy a biztosító a szerződésben megállapított mértékben mentesítse őt olyan kár megtérítése alól, amelyért jogszabály szerint felelős.

PK 74. szám

Ha a biztosító az alkalmazott vagy a szövetkezeti tag által a munkaviszonyával, illetőleg tagsági viszonyával összefüggésben harmadik személynek okozott kárt [Ptk. 348. § (1) bek.] a felelősségbiztosítási szerződésben vállalt kötelezettsége folytán a Ptk. 559. §-a alapján megtéríti, a kárért felelős alkalmazottól, illetőleg szövetkezeti tagtól a Ptk. 558. §-ának (1) bekezdése (törvényi engedmény) alapján nem követelheti a kifizetett összeg megtérítését.

(2) A biztosító a megállapított kártérítési összeget csak a károsultnak fizetheti; a károsult azonban igényét közvetlenül a biztosító ellen nem érvényesítheti. A biztosított csak annyiban követelheti, hogy a biztosító az ő kezéhez fizessen, amennyiben a károsult követelését ő egyenlítette ki.

(3) A biztosítót a károsulttal szemben a biztosított szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartása sem mentesíti. A szándékos károkozás, továbbá a súlyos gondatlanságnak a szerződésben megállapított eseteiben azonban követelheti a biztosítottól a kifizetett biztosítási összeg megtérítését, kivéve ha a biztosított bizonyítja, hogy a károkozó magatartás nem volt jogellenes.

(4) A biztosított és a károsult egyezsége a biztosítóval szemben csak akkor hatályos, ha azt a biztosító tudomásul vette, a biztosított bírósági marasztalása pedig csak akkor, ha a biztosító a perben részt vett, a biztosított képviseletéről gondoskodott, vagy ezekről lemondott.

Míg a vagyonbiztosításnál a biztosító törvényi engedmény folytán őt megillető regressz igényeként a károsult pozíciójába lép, addig a felelősségbiztosításnál a károkozó helyzetét vállalja magára. A felelősségbiztosítás nem a vagyonbiztosítás egyik fajtája, ugyanis a kétféle biztosítási forma között lényeges különbségeket találunk a biztosítási esemény, a biztosítási érdek, a célzott joghatás, a biztosított személye, illetőleg a keletkezett kár jellege tekintetében. Míg a vagyonbiztosításnál a biztosítási esemény általában a biztosított akaratától független külső, legfeljebb enyhén gondatlan magatartása a biztosítottnak, addig felelősségbiztosításnál a biztosított jogellenes károkozó magatartása a biztosítási esemény és az ennek következtében támasztott kárigény. A vagyonbiztosításnál a biztosítási érdek a biztosított vagyonában bekövetkezett csökkenés pótlása, míg a felelősségbiztosításnál a biztosított vagyoni helyzetében a károkozás miatt várható vagyoni csökkenés megakadályozása. A célzott joghatás a vagyonbiztosításnál az eredeti állapot helyreállítása, a sérült, illetőleg elpusztult vagy elveszett vagyontárgy pótlása, míg a felelősségbiztosításnál a biztosított károkozó meglévő vagyoni helyzetének konzerválása a kártérítési felelősség átvállalásával. A vagyonbiztosításnál a biztosított személye a károsult, míg a felelősségbiztosításnál a károkozó. A keletkezett kár jellege vagyonbiztosításnál objektíve elháríthatatlan, míg felelősségbiztosításnál jogilag értékelhető, felróható.

A felelősségbiztosítási szerződés olyan három pólusú jogviszony, amelynek egyik alanya a károsult, másik alanya a károsulttal szerződéses kapcsolatban nem álló károkozó, harmadik alanya pedig a biztosító, aki a károkozóval szerződéses jogviszonyban áll. Miután a károsult nem szerződő fél, nincs közvetlen jogviszony közte és a biztosító között, főszabály az, hogy a károsult közvetlenül igényét a biztosítóval szemben nem érvényesítheti. De a biztosított sem tarthat igényt a felelősségbiztosítás alapján a károsultnak járó biztosítási összegre, mert azt nem a biztosítottnak, hanem a károsultnak kell kifizetni. Ez alól egyetlen kivétel van, amennyiben a biztosított igazolja, hogy a károsult követelését kiegyenlítette, a biztosítási összeget a biztosított igényelheti.

Az alól az általános szabály alól, hogy jogviszony hiányában a károsult közvetlenül a biztosítóval szembeni igényét nem érvényesítheti, kivételt tartalmaz a gépjármű üzembentartójának kötelező felelősségbiztosításáról szóló 171/2000. (X. 13.) Korm. rendelet 7. § (1) bekezdése, amely lehetővé teszi, hogy a károsult a biztosítási szerződés keretei között kárigényét közvetlenül a biztosítóval szemben érvényesítse. A biztosítót a károsulttal szemben felelősségbiztosítás esetén a helytállási kötelezettség akkor is terheli, ha a biztosított olyan súlyos szerződésszegést követett el, amely a jogszabály rendelkezése folytán egyébként a biztosító mentesülését eredményezné. A vagyonbiztosítás általános szabályainál csak a károkozók bizonyos köre akadályozza meg a biztosítót abban, hogy a kárért felelős személlyel szemben igényét érvényesítse (a biztosítottal közös háztartásban élő hozzátartozókkal szemben, ha ők okozták a kárt, igényt nem érvényesíthet), addig a felelősségbiztosítás esetén általános szabályként zárja ki a törvény, hogy a biztosító a károkozó biztosítottal szemben a kifizetett összeg megtérítését igényelje. E szabály alól csak a szerződésben meghatározott szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartás képez kivételt, e körülményeket a biztosítónak kell

bizonyítania, bizonyítottságuk esetén a károkozó biztosított a megfizetési kötelezettség alól azzal mentheti ki magát, hogy bizonyítja, az ilyen magatartása nem volt jogellenes.
A biztosító megtérítési igényének mértéke a felelősségbiztosítás alapján való helytállását követően független attól, hogy a biztosított át tudja-e és milyen mértékben hárítani a kártérítést a tényleges károkozóra. Erre a körülményre mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság a BH1993. 635. számú jogesetben, amikor a termelőszövetkezet tagja ittasan okozott balesetet és a munkajogi szabályok szerint vele szemben a hat havi átlagrészesedése erejéig hoztak marasztaló kártérítési határozatot. A biztosító és az üzemben tartó termelőszövetkezet viszonyában a Ptk. 559. § (3) bekezdése alapján a biztosítót - az igazoltan kifizetett kártérítési összeg erejéig - megillető visszakövetelési jogosultság nem korlátozza, hogy az alperes a tagjával szemben a törvény alapján csak korlátozott kártérítési igényt érvényesíthet.
Miután a felelősségbiztosítás esetében a helytállási kötelezettség a biztosítót terheli, az ő terhére a biztosított és a károsult csak tudtával és beleegyezésével köthet a kártérítés tekintetében egyezséget. Tudomásulvétele hiányában a biztosított és a károsult egyezsége hatályban marad, de a biztosító felé az egyezség alapján igény nem érvényesíthető. Ugyanez a szabály vonatkozik arra az esetre, ha a károsult a biztosítottat perli, és a biztosított akár a pert megelőzőleg, vagy a perben részben vagy egészben elismerő nyilatkozatot tesz. Az elismerő nyilatkozat az egyezséghez hasonlóan kizárólag akkor hatályos a biztosítóval szemben, ha azt tudomásul vette, ugyanis a biztosítónak joga van a károsult követelésének mind jogalapját, mind összegszerűségét vitatni. Amennyiben a károsult a biztosítottat perli igénye érvényesítése végett, a bíróság ítélete a biztosítót csak akkor kötelezi, ha a perben a biztosító is részt vett. Amennyiben a biztosító perben való részvétele nélkül hoz a bíróság jogerős - a keresetet elutasító - ítéletet, ennek jogkövetkezményeit a biztosító is hasznosíthatja - a vele szemben érvényesített igény esetében. A biztosító részvétele oly módon garantált, hogy a szerződési feltételek a biztosított kötelességévé teszik, hogy a perről a biztosítót értesítse. A biztosító nemcsak képviseletét láthatja el törvényi felhatalmazás alapján az ilyen perben a biztosítottnak, hanem jogi érdekeltsége folytán a perbe a Pp. 54. § (1) bekezdésének rendelkezése szerint be is avatkozhat.
A biztosítási szerződések esetében - mint általában a szerződéseknél - nincs szerződéskötési kötelezettség, nincs szerződéskötési kényszer, a szerződő felek szabad akaratuk alapján határozzák el, hogy egymással szerződéses jogviszonyba lépnek-e. Ezzel ellentétes szabályok érvényesülnek egyes felelősségbiztosításoknál, amikor is bizonyos tevékenységek gyakorlása vagy fokozott veszélyt jelentő eszközök működtetése kizárólag érvényes felelősségbiztosítás alapján történhet, tehát a felelősségbiztosítási szerződés kötése kötelező. Kizárólag érvényes felelősségbiztosítás alapján kezdheti meg tevékenységét az egyéni ügyvéd, a közjegyző, a végrehajtó, az orvos. A fegyverhasználattal járó, természeténél fogva igen veszélyes tevékenység a vadászat is csak ún. vadászszavatossági biztosítás alapján gyakorolható, a vadászok tehát kötelező felelősségbiztosítás alapján folytathatják csak tevékenységüket. A leggyakoribb és legtipikusabb felelősségbiztosítási megállapodás a kötelező gépjármű felelősségbiztosítás.
A gépjármű üzembentartójának kötelező felelősségbiztosításáról szóló 171/2000. (X. 13.) Korm. rendelet értelmében a gépjármű közúti forgalomban csak akkor vehet részt, ha üzembentartója gépjármű felelősségbiztosítási szerződéssel rendelkezik. Üzembentartónak a gépjármű tulajdonosa vagy a forgalmi engedélybe bejegyzett üzembentartó minősül. Kötelező gépjármű felelősségbiztosítás alapján biztosítottnak a gépjármű üzembentartója és vezetője tekinthető. A biztosító kizárólag a gépjármű üzemeltetése során okozott kárt téríti meg a rendelethez mellékelt általános feltételek szabályai szerint.
Ellentétes eseti döntések alakultak ki a tekintetben, hogy üzemeltetésnek minősül-e az, amikor a járművezető a gépjárművét szabálytalanul állítja le (elfelejti a kéziféket behúzni), és ennek következtében a felügyelet nélkül meginduló jármű egy másik gépjárműben kárt okoz. Az egyik álláspont szerint a gondatlan leállítás nem tartozik az üzemeltetés körébe. A másik - és véleményünk szerint helytálló - álláspont értelmében a gépjármű üzemeltetésébe nemcsak a gépjármű mozgatása, hanem annak leállítása is beletartozik, így az ilyen módon okozott kárt is meg kell téríteni a kötelező gépjármű felelősségbiztosítás alapján.
A felelősségbiztosítás alapján a biztosító - bármely fajtájú felelősségbiztosításról legyen szó - nem mentesül a megtérítési kötelezettség alól arra hivatkozással, hogy a kárt a biztosított szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartása idézte elő, és a biztosítót terhelik a károsulttal szemben azon igényérvényesítési költségek is, amelyek abból fakadtak, hogy a károkozó biztosított a bejelentési kötelezettségének nem tett eleget.
Ha a biztosító az alkalmazott vagy a szövetkezeti tag által munkaviszonyával, illetőleg tagsági viszonyával összefüggésben harmadik személynek okozott kárt [Ptk. 348. § (1)], a felelősségbiztosítási szerződésben vállalt kötelezettsége folytán a Ptk. 559. §-a alapján megtéríti, a kárért felelős alkalmazottól, illetve szövetkezeti tagtól a törvényi engedmény [Ptk. 558. § (1)] alapján nem követelheti a kifizetett összeg megtérítését (PK 74. szám).

A biztosító a kötelező gépjármű felelősségbiztosítási szerződés alapján kizárólag a biztosított járművek üzemeltetésével okozott olyan károk megtérítésére köteles, amelyért egyébként a biztosított a polgári jog szabályai szerint felelősséggel tartozik. Így akkor, amikor a biztosított tulajdonában álló gépkocsik ütközéséből ered a kár, az érvényes felelősségbiztosítási szerződés alapján sem áll be a biztosító fizetési kötelezettsége, hiszen nincs a polgári jognak olyan szabálya, amely bárkit felelőssé tenne a saját vagyontárgyaiban okozott kárért (BH1997. 289.).

BH2003. 234. *Vagyonbiztosítási és felelősségbiztosítási elemek elhatárolása a biztosító helytállási kötelezettsége szempontjából, számítástechnikai eszközöket ért lopáskár esetén [Ptk. 293. §, 318. § (1) bek., 339. § (1) bek., 559. § (1) bek.].*

EBH2002. 633. *A Ptk. 559. § (2) bekezdése nem zárja ki a biztosítóval szemben megállapítási kereset előterjesztését, ha annak Pp. 123. § szerinti előfeltételei egyébként fennállnak.*

BH2001. 120. *A kötelező felelősségbiztosítás alapján a biztosító a károsult vagyonában olyan helyzetet köteles teremteni, mintha a káresemény be sem következett volna. Ezért gépkocsi-részletvétel esetén az eladó által a kereskedelmi hitel ellenértékeként kikötött ügyleti kamat összege a biztosítóra nem hárítható át [Ptk. 355. § (4) bek., 559. §, 58/1991. (IV. 13.) Korm. r.].*

BH2000. 447. *A közút kezelője a kezelői kötelezettségét harmadik személy igénybevételével is teljesítheti. Ilyen esetben a szükséges ellenőrzés gyakorlásakor felróhatóság hiánya folytán kártérítési felelősséggel nem tartozik [Ptk. 339. (1) bek., 559. § (1) bek., 1988. évi I. tv. 34. § (1) bek., 35. §].*

BH2000. 353. *Megállapításra irányuló keresetet a biztosított is előterjeszthet a biztosítóval szemben [Ptk. 559. § (2) bek., Pp. 123. §].*

EBH2000. 196. *A közút kezelője felróhatóság hiányában nem felelős az általa kezelt utakon bekövetkező balesetek kárkövetkezményeiért és ezek elhárítása céljából nem köteles felelősségbiztosítást kötni [1988. évi I. tv. 34. § (1) és (5) bek., 35. §, Ptk. 339. § (1) bek., 559. § (1) bek.].*

BH2000. 104. *A közút kezelője felróhatóság hiányában nem felelős az általa kezelt utakon bekövetkező balesetek kárkövetkezményeiért, és ezek elhárítása céljából nem köteles felelősségbiztosítást kötni [1988. I. tv. 34. § (1) és (5) bek., 35. §, Ptk. 339. § (1) bek., 559. § (1) bek.].*

BH2000. 59. *Kötelező felelősségbiztosítás esetében a biztosítási érdek a tulajdonjoghoz vagy az üzembentartói minőséghez kötődik, ezért a szerződés megkötésére a gépjármű tulajdonosa vagy a forgalmi engedélybe bejegyzett üzembentartója jogosult, illetve kötelezett [Ptk. 242. § (1)-(2) bek., 341. § (1) bek., 536. § (1) bek., 545. § (2) bek., 559. § (1) bek., 567. § (3) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. (R.) 2. § b) és d) pont, 3. § (3) bek., 7. § (1), (3)-(4) bek., R. mell. 3. § (4) bek., 7. § (1) bek.].*

BH2000. 58. *A felelősségbiztosítási szerződés érdekmúlás miatti megszűnése a gépjármű forgalomból való kivonása, illetőleg átruházása esetén [Ptk. 536. § (1) bek., 545. § (2) bek., 559. § (1) bek., 567. § (3) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. (R.) 2. § b) és d) pont, R. mell. 7. § (1) bek.].*

BH1998. 615. *I. Ha a biztosító az egyébként utóbb jogutód nélkül megszűnt gazdálkodó szervvel annak munkavállalói tekintetében felelősségbiztosítási szerződést kötött, a szerződés teljesítéséért a biztosító jogutódja is köteles a biztosítási eseménnyel összefüggő követelés (üzemi baleseti kártérítés) esetén helytállni, amennyiben annak feltételei fennállnak (Ptk. 559. §).*

BH1997. 289. *A kötelező gépjármű-felelősségbiztosítási szerződés alapján a biztosító nem felel a biztosított járművei által egymásnak okozott kárért [Ptk. 559. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r.].*

BH1997. 288. *I. A felelősségbiztosítási szerződés megszűnése a biztosítási díj megfizetésének elmulasztása miatt [Ptk. 543. § (1) bek., 559. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. mell., 3. § (4) bek.].*

BH1997. 41. *Ha a biztosító a biztosított gazdálkodó szervezet alkalmazottja által magánszemélynek bűncselekménnyel okozott káráért helytáll, regressz igényének elévülésére az általános ötéves elévülési idő az irányadó [Ptk. 324. § (1) bek., 360. § (4) bek., 559. § (3) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. r. 13. § (1) bek. d) pont, GK 28. sz., GK 45. sz.].*

BH1996. 488. *Ha a biztosító a biztosított által bűncselekménnyel okozott kárért helytáll a károsulttal szemben, a jogszabályban a részére biztosított ún. visszkereseti jogosultságának (regressz igény) elévülési ideje a biztosítottal szemben öt év [Ptk. 360. § (4) bek., 558. § (1) bek., 559. § (3) bek., 324. § (1) bek., 327. § (2) bek., PK 74., GK 28.].*

BH1996. 38. *Az indokolatlanul felmerült többletkiadást a károsult - a kárenyhítési kötelezettség megsértése miatt - nem jogosult érvényesíteni [Ptk. 559. § (1) bek., 340. § (1) bek.].*

BH1995. 710. *Gépjármű korábbi üzembentartója által kötött kötelező felelősségbiztosítási szerződés hatálya [Ptk. 536. § (1) bek., 545. § (2) bek., 559. § (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. 2. §].*

BH1994. 269. *A bizományi értékesítésre átvett gépkocsi próbaútján bekövetkezett károsodásért a biztosító által szerződésben vállalt kötelezettség terjedelme. A próbaút ismérvei [Ptk. 507. §, 559. § (1)-(2) bek.].*

BH1993. 635. *A biztosító a mezőgazdasági termelőszövetkezettel kötött kötelező felelősségbiztosítási szerződésből eredő "regresszigényként" érvényesítheti a tsz-tag által - súlyos alkoholos állapotban - halált okozó közúti baleset miatt a részéről a károsultnak (hozzátartozójának) kifizetett teljes kártérítés összegét [Ptk. 345. § (1) bek., 348. § (1) bek., 558. § (1) bek., 358. § (1) bek., 559. § (1) és (3) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. r. 12. § (1)-(2) bek., 13. § (1) bek. d) pont].*

BH1993. 570. *Ha a biztosító a káresemény bekövetkezése után a biztosítottnak a kárát nem téríti meg, s ezzel őt perre kényszeríti, a perköltséget nem a biztosítási szerződés alapján, hanem az általános kártérítési szabályok alapján köteles a biztosítottnak megfizetni [Ptk. 318. § (1) bek., 355. § (4) bek., 359. § (3) bek., 559. §].*

BH1993. 516. *II. Az egyezség formájában létrejött megállapodás a vagyonbiztosítási szerződés alapján helytállásra kötelezett biztosítót csak akkor köti, ha azt a maga részéről is elfogadja, de ha a szolgáltatás pénzbeli értéket képvisel és a szolgáltatás teljesítése bizonyítható, a biztosító azt nem kifogásolhatja [Ptk. 559. § (1) és (2) bek., (4) bek.].*

BH1992. 761. *Nincs akadálya annak, hogy a felelősségbiztosítás alapján kártérítésre köteles biztosító és a károsult a kár megtérítésének módjára irányadó szabályoktól eltérő megállapodást kössenek. Az ilyen szerződés módosítására és megszüntetésére az általános szabályok az irányadók (Ptk. 559. § (1) bek. 198. § (1) bek., 205. § (1) bek. 355. § (1) bek.].*

BH1992. 318. *II. A gépjárművek kötelező felelősségbiztosítására alapított kártérítési igény a biztosítóintézettel szemben közvetlenül érvényesíthető [Ptk. 559. § (1) bek., 567. § (3) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. r. 9. § (1) bek.*

BH1992. 244. *A kötelező gépjármű-biztosítás körében a biztosítót terhelik a károsulttal szemben azok az igényérvényesítési költségek, amelyek abból fakadnak, hogy a károkozó biztosított bejelentési kötelezettségének nem tett eleget [Ptk. 559. § 42/1970. (X. 27.) Korm. r. 10. § (1) bek., 38/1970. (XII. 2.) PM r. (1) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. mell. 11. §-a].*

BH1987. 357. *A baleset következtében elhalt személy által eltartottak csak akkor igényelhetnek tartást pótló járadékot, ha maga az elhalt is olyan károsultnak minősül, aki más személlyel (a másik üzembentartóval) szemben kártérítésre jogosult lenne. Mindez irányadó a biztosítónak a kötelező gépjármű felelősségbiztosítás alapján fennálló kötelezettségére is [Ptk. 346. § (1) bek., 399. § (1) bek., 358. § (1) bek., 559. § (1) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. sz. r. 2. § (1) bek.].*

BH1986. 326. *A biztosítónak a kötelező gépjármű-biztosítási jogviszony alapján fennálló megtérítési kötelezettségét nem lehet kiterjeszteni a hozzátartozó abból eredő kárára, jogi a baleset folytán az üzemben tartó halálával az eltartóját vesztette el. [Ptk. 559. § (1) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. sz. r. 2. § (1) bek.]*

BH1986. 146. *A károsult felelősségbiztosítási szerződés alapján igényét - ha kötelező biztosítás esetén jogszabály másként nem rendelkezik - a biztosító ellen közvetlenül nem érvényesítheti. A felek azonban a biztosítási szerződésben a biztosított javára ettől eltérhetnek [Ptk. 559. § (2) bek., 567. § (1) bek., és 200. § (1) bek.].*

BH1984. 415. *A biztosítónak a tárgyrongálásért szerződésben vállalt helytállása körébe tartozik az az esemény, amely az épület stabilitását szolgáló, teherviselő földréteget gyengíti [Ptk. 536. § (1) bek., 559. § (1) bek.].*

3. Az életbiztosítás

560. § (1) Életbiztosítási szerződésben kedvezményezett lehet

a) a szerződésben megnevezett személy;

b) a bemutatóra szóló kötvény birtokosa;

c) a biztosított örököse, ha a kedvezményezettet a szerződésben nem jelölték meg, és bemutatóra szóló kötvényt sem állítottak ki.

PK 75. szám

Ha az életbiztosítási szerződésben a kedvezményezettet nem jelölték meg, és bemutatóra szóló kötvényt sem állítottak ki, a Ptk. 560. §-a (1) bekezdésének c) pontja szerint kedvezményezettnek minősülő örökösöket egymás közti

viszonyukban a biztosított összeg olyan mértékben (arányban) illeti meg, amilyen mértékben (arányban) erre öröklés esetében igényt tarthatnának.

(2) A szerződő fél az eredetileg kijelölt kedvezményezett helyett a biztosítóhoz intézett írásbeli nyilatkozattal bármikor más kedvezményezettet nevezhet meg. Ha nem a biztosított a szerződő fél, ehhez a biztosított írásbeli hozzájárulása szükséges.

(3) A kedvezményezett kijelölése hatályát veszti, ha a kedvezményezett a biztosítási esemény bekövetkezte előtt meghal.

Az életbiztosítás a személybiztosítás egyik fajtája. Az életbiztosítási szerződés megkötésekor a biztosító arra vállal kötelezettséget, hogy a biztosítási esemény bekövetkezésekor (amely lehet a biztosított halála, illetőleg egy bizonyos biztosítási időszak életben való megélése a biztosított részéről) a szerződés szerinti biztosítási összeget a kedvezményezettnek megfizeti.

A biztosítási szerződésre vonatkozó általános szabályok ismertetésénél láttuk, hogy a biztosítás olyan különleges szerződés, amelynek akár négy alanya is lehet: a biztosító, mely a kifejezetten a kockázatviselés céljából erre alakított szervezet; a szerződő fél, aki a biztosítóval a szerződést megköti és akinek kötelezettsége a biztosítási díj fizetése; a biztosított, akinek vagyonára, illetőleg személyére a biztosítás történik; és a kedvezményezett, aki a biztosítási esemény bekövetkezésekor a biztosítási összeghez hozzájut. A vagyonbiztosítás esetében általában nem kell külön kedvezményezettet megjelölni a szerződésben, nincs akadálya annak, hogy a szerződő fél, a biztosított és a kedvezményezett egy ugyanazon személy legyen. Miután az életbiztosítás egyik fajtájánál a kockázati életbiztosításnál a biztosított halála jelenti a biztosítási eseményt, ezért az ilyen szerződéseknél a kedvezményezett személye nem lehet azonos a biztosítottal.

Az életbiztosításoknak alapvetően két fajtáját különböztetjük meg: az egyik az ún. elérési biztosítás, amelynél a biztosító akkor fizet, ha a biztosítási időszak végén a biztosított életben van, illetve a másik a halál esetére szóló, vagy más néven a kockázati életbiztosítás, amelynél a biztosítási eseménynek a biztosított halála számít. A kockázati vagy másképp haláleseti életbiztosítás egyik alfaja az ún. hitelfedezeti életbiztosítás, amelynél a biztosító arra vállalkozik, hogy ha a biztosított valamilyen nagy értékű ingóságot (például gépkocsit, hajót vagy ingatlant) hitelre vásárolt, amennyiben a hitelfelvevő biztosított meghalna, a biztosító fogja a bankhitel részleteit törleszteni.

Nincs akadálya annak, hogy az életbiztosítási szerződés ún. vegyes biztosítás legyen, vagyis a biztosító akkor is fizessen, ha a biztosított meghal és akkor is, ha a biztosítási időszak végén életben van. Az életbiztosítások szólhatnak egy vagy több életre, gyakori, hogy a férj és a feleség nevére szóló életbiztosítást kötnek. Ezeknél a szerződéseknél a biztosítási esemény a korábban meghalt szerződő fél halála. A biztosító ilyenkor akkor fizet, ha a két szerződő közül valamelyik meghal. Az így kapott szolgáltatás megkönnyíti az életben maradt házastárs életvitelét.

Nálunk még kevésbé, de a nyugat-európai országokban elterjedt az ún. üzlettárs-biztosítás. Ha ketten közösen gazdasági tevékenységet végeznek és valamelyikük meghal, nem biztos, hogy az életben maradt üzlettárs az elhunyt örököseivel közösen tudja a gazdasági tevékenységet tovább folytatni. Ebben az esetben az egyik üzletfél halála után a másik a biztosítási összegből fizeti ki az örökösöket, és egyedül folytatja tovább a gazdasági tevékenységet.

A biztosítóval szerződő fél nevezi meg a kedvezményezettet, aki a biztosítási esemény bekövetkezésekor a biztosítási összeg felvételére jogosult. A kedvezményezettnek ez a jogosultsága közvetlenül az életbiztosítási szerződésen alapul. A törvény mintegy kisegítő jelleggel meghatározza a lehetséges kedvezményezettek személyét: aki név szerint megjelölhető az életbiztosítási szerződésben, ennek hiányában az a személy a kedvezményezett, aki a bemutatóra szóló kötvényt birtokában tartja, ilyen esetben a kötvény bemutatója jogosult a biztosítási összeget felvenni.

Ha a biztosítóval szerződő fél a szerződésben sem a kedvezményezettet nem jelölte meg és nem is állítottak ki a szerződésről bemutatóra szóló kötvényt, akkor a kedvezményezett a törvény rendelkezése folytán a biztosított örököse. A törvény nem különböztet aszerint, hogy az örökös végintézkedéssel, vagy ennek hiányában a törvény rendelkezése folytán vált az örökhagyó örökösévé, az örökösök biztosítási összegből való részesedésének mértéke megegyezik azzal, amihez mint örökösök egyébként jutnának. A PK 75. számú állásfoglalás szerint, ha az életbiztosítási szerződésben a kedvezményezettet nem jelölték meg, és bemutatóra szóló kötvényt sem állítottak ki, a Ptk. 560. §-a (1) bekezdésének c) pontja szerint kedvezményezettnek minősülő örökösöket egymás közti viszonyukban a biztosított összeg olyan mértékben (arányban) illeti meg, amilyen mértékben (arányban) erre öröklés esetén igényt tarthatnának. Abban az esetben tehát, ha az elhunyt biztosított után végrendelet nem maradt, az örökösök a törvényes öröklés szabályai szerint osztoznak az

életbiztosítási összegen. A túlélő házastársat, ha nem ő az állagörökös, az öröklési jog szabályaiban meghatározott tartalmú haszonélvezeti jog illeti meg. Végrendelkezés esetében az egy örököst megillető kedvezményezetti jogosultság mértékét (arányát) illetően a végrendeleten alapuló öröklésre vonatkozó jogszabályok jönnek figyelembe. Az ági örökösök - ilyen minőségükben - természetszerűleg nem lehetnek kedvezményezettek, mert a biztosítási összeg nem olyan jellegű, hogy ezzel kapcsolatban az ági öröklésnek egyáltalán helye lehetne. Bár az életbiztosítási kedvezmény jogosultjának a biztosított örökösét kell tekinteni, az örökös nem az örökösi, hanem kedvezményezetti minőségénél fogva jut az életbiztosítási összeghez, ami azt jelenti, hogy ez az összeg nem tartozik a hagyatékhoz, így a hagyatéki hitelezők arra igényt nem támaszthatnak.

Gyakran előfordul, hogy a biztosított élettársa kívánja a biztosítási összeget felvenni. Erre azonban csak akkor van lehetőség, ha az életbiztosítási szerződésben őt nevezték meg kedvezményezettként, vagy pedig, ha a szerződésről bemutatóra szóló kötvényt állítottak ki, annak ő a birtokosa. Más esetben miután az élettárs a Ptk. rendelkezései szerint a törvényes öröklés alapján a hagyatékból nem részesülhet, tehát nem örököse az elhunytnak, örökösként csak akkor juthat az őt megillető összeghez, ha az elhunyt biztosított végrendeletben jelölte ki őt örökösének.

Mivel az életbiztosítási szerződés esetében a biztosítási esemény mindenképpen összefügg a biztosított személyével, ezért számára nem közömbös annak tartalmának ismerete, különös tekintettel a kedvezményezett személyére. A törvény ezért arra az esetre, ha az életbiztosítási szerződést nem a biztosított köti - tehát nem ő a szerződő fél - a biztosított írásbeli hozzájárulását kívánja meg, és ugyancsak írásbeli hozzájárulása szükséges a szerződés módosításához, akár a kedvezményezett személye tekintetében is. A biztosított írásbeli hozzájárulásának hiánya részleges semmisséget eredményez, ami azt jelenti, hogy a biztosítási szerződés egésze ugyan nem dől meg, de a kedvezményezett nem a szerződésben megjelölt személy, hanem kockázati életbiztosítás esetén a biztosított örököse, elérési életbiztosítás esetén pedig a biztosított lesz.

Ha a kedvezményezett a biztosítási esemény előtt meghal, ez nem eredményezi az életbiztosítási szerződés megszűnését, csak a kedvezményezett személyére vonatkozó kijelölés veszti hatályát. Ilyenkor olyan a helyzet, mintha a biztosítási szerződésben eleve nem jelöltek volna ki kedvezményezettet, tehát a biztosítási összeg felvételére nem a kedvezményezett örökösei, hanem a biztosított örökösei tarthatnak igényt.

BH1999. 506. *Biztosítási szerződésben a kedvezményezett születési időpontjának téves megjelölése nem tekinthető részleges érvénytelenségi oknak, mert bizonyítással a tévedés kizárható [Ptk. 206. § (1) bek., 207. § (1) bek., 537. § (1) bek., 560-567. §-ok].*

BH1985. 427. *A CSÉB-biztosítási szerződésbe foglalt azzal a kikötéssel kapcsolatban, amely szerint a tag halála esetén járó szolgáltatás - ha a tag másként nem rendelkezett - az akkor együttélő törvényes házastársat, ilyennek nemlétében a törvényes örököst illeti meg, törvényes örökös-nek a törvényes rendelkezések alapján örökölő személyt kell tekinteni. Végrendelkezés esetén tehát a végrendeleti örökös a kedvezményezett. [Ptk. 560. § (1) bek., 207. §, (1) bek.].*

BH1985. 263. *I. Ha az életbiztosítási szerződés kedvezményezettjének a biztosított örökösét kell tekinteni, az örökös nem az örökösi, hanem kedvezményezett minőségénél fogva - vagyis közvetlenül az életbiztosítási szerződés alapján - tarthat igényt a biztosítási összegre. Ez az összeg nem tartozik a hagyatékhoz, igy a hagyatéki hitelezők arra nem támaszthatnak igényt [Ptk. 560. § (1) bek., PK 83. sz.]*

BH1980. 131. *Életbiztosítási szerződéssel kapcsolatos jogvita elbírálása során a biztosítási szerződésre vonatkozó anyagi jogi szabályok az irányadók, az öröklésre vonatkozó anyagi jogi szabályokat csupán a kedvezményezettek körének meghatározásánál lehet alkalmazni. Ha a kedvezményezett kijelölése nem történt meg, együttélő házastárs hiányában azt a személyt kell kedvezményezettnek tekinteni, aki ténylegesen a biztosított örököse [Ptk. 560. § (1) bek., 607. § (1) bek.].*

561. § (1) Az életbiztosítási szerződés megkötéséhez és módosításához - ha a szerződést nem ő köti meg - a biztosított írásbeli hozzájárulása szükséges. Ha a biztosított kiskorú, és a szerződést nem a törvényes képviseletet gyakorló szülője köti meg, a szerződés érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.

(2) A biztosított hozzájárulása nélkül kötött biztosítási szerződésnek a kedvezményezett kijelölését tartalmazó része semmis; ilyen esetben kedvezményezettnek a biztosítottat, illetőleg örökösét kell tekinteni, aki azonban az ennek folytán neki járó biztosítási összegből a szerződő fél költekezéseit - beleértve a kifizetett biztosítási díjakat - köteles megtéríteni.

(3) A biztosított a szerződés megkötéséhez adott hozzájárulását írásban bármikor visszavonhatja. A visszavonás következtében a szerződés a biztosítási időszak végével megszűnik, kivéve, ha a biztosított a szerződő fél írásbeli hozzájárulásával a szerződésbe belép.

Ha az életbiztosítási szerződést nem a biztosított személy köti meg, annak minden részben való érvényességéhez a biztosított írásbeli hozzájárulása szükséges. Ha a biztosított kiskorú, abban az esetben kell

a gyámhatóság jóváhagyása a biztosítási szerződéshez, ha a szerződést nem a törvényes képviseletet gyakorló személy köti meg.

Nemcsak a szerződés megkötésénél, hanem annak módosításánál is fontos a biztosított közreműködése, ezért a törvény a szerződés módosítása esetére is megkívánja a biztosított írásbeli hozzájárulását. A biztosított írásbeli hozzájárulásának hiánya a szerződés részleges semmisségét eredményezi, ami azt jelenti, hogy az életbiztosítási szerződésnek a kedvezményezett személyére vonatkozó rendelkezése semmis és helyette a fent említettek szerint a biztosított vagy törvényes örököse juthat a biztosítási összeghez. Ebben az esetben azonban a biztosított, illetőleg az örökös köteles a szerződő félnek a szerződés megkötésével, illetőleg fenntartásával kapcsolatos költségeit, köztük a kifizetett biztosítási díjat megtéríteni.

A biztosítottat indokolási kötelezettség nélkül megilleti az a jog, hogy álláspontját változtatva a korábban az életbiztosítási szerződéshez adott hozzájárulását - ugyancsak írásban - visszavonja. A visszavonás jogkövetkezménye nem lehet azonos azzal, mintha a szerződő fél rosszhiszeműsége folytán eleve be sem szerezte volna a biztosított hozzájárulását, hiszen ez esetben a biztosított nyilatkozatának visszavonása azt eredményezné, hogy a szerződés hatályban maradása folytán ő, illetőleg örököse jutna a biztosítási összeghez. A hozzájáruló nyilatkozat visszavonása azt eredményezi, hogy a szerződő fél akarata nem teljesül. A törvény azonban számára lehetőséget ad arra, hogy válasszon: írásbeli hozzájárulását adja ahhoz, hogy a biztosított a szerződésbe belépjen, vagy ilyen írásbeli nyilatkozata hiányában a visszavonás a biztosítási szerződésnek a biztosítási időszak végével való megszűnését eredményezi.

BH1999. 506. *Biztosítási szerződésben a kedvezményezett születési időpontjának téves megjelölése nem tekinthető részleges érvénytelenségi oknak, mert bizonyítással a tévedés kizárható [Ptk. 206. § (1) bek., 207. § (1) bek., 537. § (1) bek., 560-567. §-ok].*

BH1977. 553. *III. Az örökhagyó által kötött életbiztosítási szerződés alapján járó biztosítási összeg nem tárgya a hagyatéknak [Ptk. 561. §].*

BH1977. 336. *I. Az életbiztosítási összeg nem tartozik a hagyatékhoz, a biztosított örököse arra az életbiztosítási szerződés alapján tarthat igényt. Az életbiztosítási összeg tehát nem adható át hagyatékként [6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. 58. §, Ptk. 561. § (1) bek., PK 93. sz.].*

562. § (1) A biztosított a szerződő fél beleegyezésével a szerződésbe bármikor beléphet; a belépéshez a biztosító hozzájárulása nem szükséges.

(2) A biztosított, mielőtt a szerződés felmondás vagy díjfizetés elmaradása miatt megszűnik, a biztosítóval közölt nyilatkozatával a szerződő fél helyébe léphet.

(3) Ilyen esetekben a folyó biztosítási időszakban esedékes díjakért a biztosított a szerződő féllel egyetemlegesen felelős.

Mint az előzőekben láttuk, a biztosított korábbi írásbeli nyilatkozatának visszavonása csak akkor nem eredményezi az életbiztosítási szerződés megszűnését, ha a biztosítottnak a szerződésbe való belépéséhez a szerződő fél írásban hozzájárul. A szerződő fél és a biztosított megállapodása más esetben is eredményezheti azt - a biztosított írásbeli visszavonó nyilatkozata nélkül is -, hogy a biztosított részese lesz a szerződésnek. Ez ugyan a szerződés módosítását jelenti, amely főszabályként valamennyi szerződésben részes hozzájárulását igényelné, a törvény kifejezett rendelkezése szerint a belépéshez a biztosító hozzájárulása nem szükséges.

Nem kizárt, hogy az életbiztosítási szerződés fennállása alatt a szerződő fél szerződési akarata megszűnik, és ezt a szerződés felmondásával juttatja a vele szerződő másik fél - a biztosító - tudomására. Kifejezett nyilatkozat hiányában is a szerződésben vállalt kötelezettségének elmulasztása - a díj nem fizetés - a szerződés megszűnését eredményezheti. A törvény lehetőséget ad a biztosítottnak arra, hogy a biztosítóval közölt nyilatkozatával a szerződő fél helyett az életbiztosítási szerződésbe belépjen, és ezzel elhárítsa a szerződés megszűnését. Ilyen esetben a biztosító a folyó biztosítási időszakban esedékes díjakat akár a korábbi szerződő féltől, akár a szerződésbe belépett biztosítottól követelheti, vagy akár mindkettőjüktől, hiszen felelősségük a törvény rendelkezése folytán egyetemleges.

BH1999. 506. *Biztosítási szerződésben a kedvezményezett születési időpontjának téves megjelölése nem tekinthető részleges érvénytelenségi oknak, mert bizonyítással a tévedés kizárható [Ptk. 206. § (1) bek., 207. § (1) bek., 537. § (1) bek., 560-567. §-ok].*

563. § (1) Ha a biztosító csak később szerez tudomást a szerződéskor már fennállott lényeges körülményekről, az ebből eredő jogokat a szerződés fennállásának csupán az első öt évében gyakorolhatja.

(2) A közlési kötelezettség megsértése ellenére beáll a biztosító kötelezettsége, ha a szerződés megkötésétől a biztosítási esemény bekövetkeztéig öt év már eltelt.

A biztosított a szerződés megkötésekor köteles a biztosítás elvállalása szempontjából lényeges minden olyan körülményt a biztosítóval közölni, amelyeket ismert vagy ismernie kellett. A biztosító írásban közölt kérdéseire adott, a valóságnak megfelelő válaszokkal a fél közlési kötelezettségének eleget tesz. Ez a szabály nemcsak az

életbiztosítási, hanem valamennyi biztosítási szerződésre érvényes. A közlési kötelezettség megsértése esetében főszabályként a biztosító kötelezettsége nem áll be, illetőleg a lényeges körülmények megváltozása esetén a biztosítási szerződést felmondhatja. Az életbiztosítási szerződések esetében a törvény ezt a jogot a biztosító számára csak a szerződés megkötésétől számított első öt évben biztosítja. Ezt követően a biztosítónak akkor is teljesítenie kell, ha a biztosított a közlési kötelezettségét megsértette.

564. § (1) A biztosítási díjat a biztosító az első évben bírósági úton érvényesítheti; ezt követően csak akkor élhet e jogával, ha abban az évben a biztosított a díjfizetést már megkezdte, vagy a díjfizetésre halasztásban állapodtak meg.

(2) Ha a biztosító kötvényt adott ki, a biztosítási összeget csak a kötvény visszaszolgáltatása ellenében köteles kifizetni.

Az életbiztosítási szerződés fennmaradásának feltétele a biztosítási díj folyamatos fizetése. A törvény a biztosító számára - a biztosítási szerződés fennmaradása érdekében - lehetővé teszi, hogy a biztosítási díjat akár bírósági úton is érvényesítse. Ezt a lehetőséget azonban időben, a szerződés megkötésétől számított egy évre korlátozza. Egy év eltelte után csak két esetben van lehetősége a biztosítónak bírósághoz fordulni az elmaradt biztosítási díj megfizetésére kötelezés érdekében:

- ha abban az évben, amelyben a mulasztás történt, a szerződő fél a biztosítási díj fizetését már megkezdte, vagy

- ha a díjfizetés tekintetében halasztásban állapodott meg a biztosítóval, tehát díj nem fizetés nem a szerződés megszűnését eredményezni kívánó szándékos magatartás. A halasztás ugyanis a biztosítási díj esedékességének megváltoztatását eredményezi, amely a késedelembe esés eredeti esedékességi időpont szerinti megállapíthatóságát kizárja.

Ha az életbiztosításról a biztosító kötvényt adott ki, a biztosítási esemény bekövetkezését követően a biztosítási összeget kizárólag a kötvény ellenében köteles kifizetni. Az elveszett kötvény pótlásának lehetőségéről a konkrét biztosítási szerződések mindig tartalmaznak rendelkezéseket.

565. § (1) Ha a szerződés bármely okból a biztosítási összeg kifizetése nélkül szűnik meg, a biztosító köteles a befizetett díjaknak a szabályzatban megállapított részét (visszavásárlási összeg) kifizetni.

(2) Díjfizetés elmulasztása esetében a szerződés megfelelően csökkentett biztosítási összeggel marad fenn; a biztosított azonban ehelyett követelheti a szerződés megszüntetését és a visszavásárlási összeg kifizetését.

(3) A biztosító a biztosítási összeg kifizetése alól mentesül, ha a biztosított a kedvezményezett szándékos magatartása következtében vesztette életét; a visszavásárlási összeg ebben az esetben az örökösöket illeti meg, és a kedvezményezett abból nem részesülhet.

(4) A szerződés a biztosítási összeg kifizetése nélkül szűnik meg, és a biztosító nem a visszavásárlási összeget, hanem a díjtartalékot köteles visszatéríteni, ha a biztosított

a) szándékosan elkövetett súlyos bűncselekménye folytán vagy azzal összefüggésben, vagy

b) a szerződéskötéstől számított két éven belül elkövetett öngyilkosság következtében halt meg.

Az életbiztosítási szerződés megszűnésének tipikus - és a szerződő felek által a szerződéskötéskor kívánt - megszűnési módja a biztosítási esemény bekövetkezése, ami a kockázati életbiztosítás esetében a biztosított halála, az ún. elérési életbiztosítás esetén pedig az életbiztosítási szerződésben meghatározott időszak, általában tíz, tizenöt, húsz stb. évnek a biztosított részéről életben való elérése.

Megszűnhet az életbiztosítási szerződés biztosítási esemény bekövetkezése és a biztosítási összeg kifizetése nélkül is. Ebben az esetben - ami lehet a biztosító mentesülése a biztosítási összeg kifizetése alól, illetve a díjfizetés elmulasztása, felmondás, illetőleg a biztosított írásbeli hozzájárulásának a visszavonása - a biztosító a biztosítási összeg helyett köteles a visszavásárlási összeget kifizetni. A visszavásárlási összeg nagyságát a biztosító szabályzata határozza meg, amely mindig kisebb, mint a díjtartalék.

A díjfizetés elmulasztása nem eredményezi automatikusan a szerződés megszűnését, ez esetben a szerződés megfelelően csökkentett biztosítási összeggel hatályban marad. A törvény a biztosított részére lehetőséget ad arra, hogy ehelyett a szerződés megszüntetését és a visszavásárlási összeg kifizetését követelje.

A biztosítási esemény bekövetkezése ellenére mentesíti a törvény a biztosítót a biztosítási összeg kifizetésének kötelezettsége alól, ha a biztosítási esemény a kedvezményezettnek vagy a biztosítottnak felróható okból következett be. Amennyiben a kedvezményezett maga idézte elő a biztosított halálát, ez esetben nemcsak hogy a biztosítási összegre nem tarthat igényt, hanem a visszavásárlási összeg is a biztosított örököseit illeti. A kedvezményezett magatartása akkor vezet ehhez a súlyos eredményhez, ha a biztosított halálát szándékos magatartással idézte elő.

Részleges a fizetési kötelezettsége a biztosítónak akkor, ha a biztosított halálát saját maga idézte elő vagy oly módon, hogy a halál a biztosított által elkövetett szándékos és súlyos bűncselekmény folytán vagy azzal összefüggésben következett be, illetve ha a biztosított önkezével vetett végett életének. Az öngyilkosság

kizárólag akkor eredményezi a biztosító részleges mentesülését, ha arra a szerződéskötéstől számított két éven belül került sor, illetve, ha a haláleset az öngyilkosság következtében a szerződés megkötésétől számított két éven belül következett be. Ezekben az esetekben a kedvezményezett nem jut hozzá a biztosítási összeghez, nem a visszavásárlási összeget kapja meg, hanem a biztosító neki a díjtartalékot köteles megfizetni.

Az életbiztosítási szerződés tartalmára, azaz a felek jogaira, kötelezettségeire, illetőleg a felelősség kizárására vonatkozó szabályokat tartalmaznak: a Ptk., a biztosító szabályzata és konkrétan a felek egyedi szerződése.

A törvény rendelkezései elsődlegesek abban a tekintetben, hogy a törvény kifejezett megengedő rendelkezése hiányában a szabályzat, illetőleg a felek szerződése a biztosított, illetőleg a kedvezményzett hátrányára nem térhet el. A törvény megengedő rendelkezése folytán tartalmazhat a szabályzat olyan rendelkezést, mely szerint ha a biztosítási esemény rendkívüli körülményekkel kapcsolatosan következett be (gondoljunk például a biztosító mentesülésére terrorcselekmény esetén), a biztosító nem köteles teljesíteni.

A szerződés megkötésére irányuló ajánlat, a biztosítási kötvény, illetőleg a biztosító üzletszabályzatának tartalmi eltérése esetén követendő értelmezésre mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság egy vagyonbiztosítási szerződéssel kapcsolatos jogesetben (BH1996. 317.), amelynek megállapításai azonban általános érvényük révén életbiztosítási szerződések esetében is alkalmazhatók. Ennek értelmében ha az ajánlat és a kötvény tartalma eltér, és a biztosított a Ptk. 538. § (1) bekezdése értelmében azt tizenöt napon belül nem kifogásolja, a szerződés a kötvényben foglaltak szerint jön létre. Az üzletszabályzat és a biztosítási kötvény egymással az általános és különös kapcsolatában állnak. Ebből az következik, hogy az általános szabályokhoz képest a biztosítási kötvény specifikálja a konkrét jogviszony egyedi sajátosságait. Ezért eltérésük esetén a biztosítási szerződésből származó, vitatott kötelezettségek meghatározása során a kötvényben foglaltakat kell alkalmazni.

Az életbiztosítás esetén a vagyonbiztosításoknál érvényes túlbiztosítás tilalma szóba sem jöhet, ezért ilyen okból az életbiztosítási szerződés részleges semmissége nem következhet be.

4. A balesetbiztosítás

566. § (1) A balesetbiztosításra az életbiztosítás szabályait a következő kérdésekben kell alkalmazni:

a) a biztosított részéről szükséges hozzájárulásra, ha nem a biztosított a szerződő fél [561. § (1) bek.];

b) a biztosított hozzájáruló nyilatkozatának visszavonására és belépési jogára [561. § (3) bek.];

c) a kedvezményezett kijelölésére és jogaira [560. §, 561. § (2) bek.];

d) a biztosító mentesülésére, ha a szerződő fél halálát a biztosítási összegre jogosult okozta [565. § (3) bek.].

(2) A biztosítási összeg nem esik korlátozás alá, és a biztosító a kárért felelős személlyel szemben igényt nem támaszthat.

(3) A felek megállapodhatnak, hogy a biztosított foglalkozásának megváltozásával a biztosítási összeg - a veszélyviselésnek megfelelően - kifejezett megállapodás nélkül is módosul.

(4) A felek a felmondási jog korlátozásában érvényesen nem állapodhatnak meg.

(5) A balesetbiztosításra egyébként a vagyonbiztosítás szabályait kell alkalmazni.

A balesetbiztosítás - mint a személybiztosítás egyik fajtája - mind az életbiztosítással, mind a vagyonbiztosítással hasonlóságot mutat.

A baleset fogalmát a törvény nem határozza meg, az a szabályzatok szerint a biztosított akaratán kívül fellépő olyan külső behatás, amely egy év időszakon belül a biztosított halálát, állandó rokkantságát vagy időleges munkaképtelenségét idézi elő. A balesetbiztosítási szabályzat nem tekinti balesetnek a rándulás, megemelés, fagyás, napszúrás és hőguta miatti sérüléseket. A törvény a balesetbiztosításra egyrészt maga alkalmaz analógiát az életbiztosításnál szabályozott rendelkezések átvételével, másrészt ezen túlmenően analógia alkalmazását rendeli a vagyonbiztosítási szerződésekre vonatkozó szabályok tekintetében.

A balesetbiztosítás esetén is szükséges a biztosított írásbeli hozzájárulása, amennyiben nem ő köti a biztosítási szerződést. A biztosított indokolás nélkül bármikor visszavonhatja írásbeli hozzájáruló nyilatkozatát, amely főszabályként a szerződés megszűnését eredményezi, illetve, ha a szerződő fél ehhez hozzájárulását adja, a biztosított a balesetbiztosítási szerződésbe beléphet és a szerződést tovább folytathatja. Balesetbiztosítás esetén is érvényes az a szabály, hogy a szerződő fél az eredetileg kijelölt kedvezményezett helyett a biztosítóhoz intézett írásbeli nyilatkozattal bármikor más kezdeményezettet nevezhet, ha a szerződő fél nem azonos a biztosítottal, e jog gyakorlásához a biztosított írásbeli beleegyezése szükséges. A biztosító a biztosítási összeg kifizetése alól mentesül, ha a biztosított a kedvezményezett szándékos magatartása következtében vesztette életét. (A törvény szó szerinti szövege a szerződő fél haláláról szól, azonban utalásában és tartalmában a biztosított halála a releváns esemény, hiszen ha a szerződő fél és a biztosított

személye nem azonos, akkor a szerződő halála nem, csak a biztosított halála váltja ki a biztosító szolgáltatási kötelezettségét.)
Balesetbiztosítás esetén a biztosító a szerződésben megállapított összeget akkor is köteles megfizetni, ha a biztosított káráért felelős személy azt a károsult részére már megtérítette. A biztosító a balesetért felelős személlyel szemben megtérítési igényt nem érvényesíthet, élet- és balesetbiztosítás esetén a biztosítót a törvényi engedmény nem illeti meg.
A balesetbiztosítás szempontjából nem közömbös a biztosított foglalkozása, ennek módosítása változtat a biztosító kockázatviselésének mértékén is. Az új biztosítási összeg a díjfizetés változatlanul hagyása mellett lehet kisebb vagy nagyobb a korábban meghatározottnál.
A szerződés felmondásának jogával balesetbiztosítás esetén a szerződő felek nem rendelkeznek szabadon, ugyanis arról még rövid időre sem mondhatnak le, a felmondási jog korlátozása ugyancsak törvény rendelkezése folytán érvénytelen.
BH1986. 367. *A biztosítási összeg kiszámításának módja balesetbiztosításból származó igények elbírálása során [Ptk. 536. § (1) bek., 566. § (1) bek.].*

5. Vegyes rendelkezések

567. § (1) A jelen fejezet rendelkezéseitől a biztosítási szabályzat és a felek szerződése a biztosított, illetőleg a kedvezményezett hátrányára a törvény kifejezett engedélye nélkül nem térhet el. A szabályzat azonban kimondhatja, hogy ha a biztosítási esemény meghatározott rendkívüli körülményekkel kapcsolatosan következik be, a biztosító nem köteles teljesíteni.

(2) A fuvarozási biztosításra eltérő szabályokat lehet megállapítani; a viszontbiztosításra a vagyonbiztosítás szabályait kell alkalmazni, a felek azonban e szabályoktól eltérhetnek.

(3) A kötelező biztosítás, valamint a külön törvényben szabályozott nem-piacképes kockázatú biztosítás szabályait jogszabály a törvénytől eltérően állapíthatja meg.

Mint arra már utaltunk, a biztosítási szerződésekkel kapcsolatos jogviták során elsődlegesen a felek konkrét egyedi szerződését, majd az adott biztosítási ágra vonatkozó - általános szerződési feltételnek minősülő - biztosítási szabályzat rendelkezéseit kell vizsgálni, és ezek rendelkezése hiányában érvényesül a Ptk.-nak a biztosítási szerződésekre vonatkozó általános rendelkezése. Nem érvényesül ez a sorrend és figyelmen kívül maradnak a szerződésben, illetőleg a szabályzatokban foglalt rendelkezések, amennyiben azok a törvény szabályaitól, annak kifejezett engedélye nélkül a biztosított, illetőleg a kedvezményezett hátrányára eltérnek.
A törvény nemcsak a kedvezményezettek, illetőleg a biztosítottak érdekeit védi, de lehetőséget ad a biztosítónak is arra, hogy az egyes szabályzatokban megfogalmazzanak olyan rendkívüli eseményeket, amelyek során megvalósuló biztosítási esemény nem váltja ki a biztosító helytállási kötelezettségét. Ilyen lehet például egy rendkívül nagy kiterjedésű és mértékű földrengés, árvíz, terrorcselekmény stb.
A törvény a viszontbiztosításra - amikor a biztosítók abban állapodnak meg, hogy valamely biztosítási szerződésben vállalt kockázatot egymás között megosztják - a vagyonbiztosítás szabályait rendeli alkalmazni, a viszontbiztosításban érintett szerződő biztosítók azonban ezektől a szabályoktól közös akarattal eltérhetnek.
Diszpozitívnak tekintendők a törvény szabályai a kötelező biztosítások esetében, amelyeknél a törvény lehetővé teszi - jogszabályban - az eltérő rendelkezéseket.
A fuvarozási biztosításnak a biztosítás egyéb fajtáitól jelentősen eltérő sajátosságai vannak, ezért a törvény nemcsak a szabályaitól való eltérést, hanem a fuvarozási biztosításnak egészen más jellegű és tartalmú szabályozását is lehetővé teszi. A fuvarozásra vonatkozó eltérő szabályok a Ptk.-nak a biztosításra vonatkozó rendelkezéseihez képest a lex speciális rendeltetését töltik be, érvényesülésük a Ptk. szabályaihoz képest kizárólagos, illetőleg elsődleges.
Fuvarozási biztosítás esetében a biztosító azoknak a károknak a megtérítését vállalja, amelyet a különböző fuvarozási eszközökkel továbbított vagyontárgyakban a szerződésben meghatározott biztosítási esemény bekövetkezésével keletkeznek. Ez lehet tűz, robbanás, törés stb. A fuvarozási biztosítás lehet casco biztosítás, akkor a biztosító a járműben bekövetkezett károk megtérítését vállalja, és lehet cargo biztosítás, amikor a kockázatviselés a jármű rakományára, a fuvarozott vagyontárgyakra terjed ki, de lehetőség van a vegyesbiztosításra, amikor a veszélyviselés mind a járműre, mind a rakományára fennáll.
BH2001. 428. *II. A biztosító fizetési kötelezettsége alóli mentesülésére akkor kerülhet sor, ha bizonyítja, hogy a kárt a biztosított illetve a jogszabályban meghatározott más személyek szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozták. A forgalmi engedélynek az eltulajdonított járműben hagyása önmagában ilyen mentesülési oknak nem minősül. [Ptk. 556. § (1) bek., 567. § (1) bek.].*

BH2000. 59. *Kötelező felelősségbiztosítás esetében a biztosítási érdek a tulajdonjoghoz vagy az üzembentartói minőséghez kötődik, ezért a szerződés megkötésére a gépjármű tulajdonosa vagy a forgalmi engedélybe bejegyzett üzembentartója jogosult, illetve kötelezett [Ptk. 242. § (1)-(2) bek., 341. § (1) bek., 536. § (1) bek., 545. § (2) bek., 559. § (1) bek., 567. § (3) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. (R.) 2. § b) és d) pont, 3. § (3) bek., 7. § (1), (3)-(4) bek., R. mell. 3. § (4) bek., 7. § (1) bek.].*

BH2000. 58. *A felelősségbiztosítási szerződés érdekmúlás miatti megszűnése a gépjármű forgalomból való kivonása, illetőleg átruházása esetén [Ptk. 536. § (1) bek., 545. § (2) bek., 559. § (1) bek., 567. § (3) bek., 58/1991. (IV. 13.) Korm. r. (R.) 2. § b) és d) pont, R. mell. 7. § (1) bek.].*

BH2000. 12. *I. A biztosítási szerződés teljesítése jogcímén igényt érvényesítő felet terheli a bizonyítási kötelezettség a tekintetben, hogy a szerződésben meghatározott lényeges körülményváltozás bejelentése elmaradt ugyan, de azt a biztosító a szerződéskötéskor ismerte, vagy az nem hatott közre a biztosítási esemény bekövetkeztében [Ptk. 200. § (1) bek., 540. § (2)-(3) bek., 547. § (1) bek., 550. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 567. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1999. 506. *Biztosítási szerződésben a kedvezményezett születési időpontjának téves megjelölése nem tekinthető részleges érvénytelenségi oknak, mert bizonyítással a tévedés kizárható [Ptk. 206. § (1) bek., 207. § (1) bek., 537. § (1) bek., 560-567. §-ok].*

BH1999. 505. *A törvény tiltó rendelkezése miatt nem köthető ki, hogy valamely bejelentési kötelezettség elmulasztása eleve kizárja a biztosító teljesítési kötelezettségét [Ptk. 536. § (1) bek., 540. § (2) és (3) bek., 548. §, 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 567. § (1) bek.].*

BH1999. 305. *Biztosítási szerződésnél az ajánlati kötöttség alakulása [Ptk. 211. § (1) bek., 213. § (1) bek. 537. § (1) és (2) bek., 567. § (1) bek. és Ptké. 3. § (1) bek., 69. § (1) bek.].*

BH1997. 451. *A biztosítási szerződés megszűnése időpontjának meghatározásánál és a szerződés reaktiválási lehetőségének elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 543. § (1) és (2) bek, 567. § (1) bek, 298. § a) pont].*

BH1995. 642. *A biztosító mentesülése szempontjából a riasztó bekapcsolásának elmulasztása megalapozza a súlyos gondatlanságot [Ptk. 207. § (1) bek., 555. § (1) bek., 556. § (1) és (3) bek., 567. § (1) bek.].*

BH1992. 318. *II. A gépjárművek kötelező felelősségbiztosítására alapított kártérítési igény a biztosítóintézettel szemben közvetlenül érvényesíthető [Ptk. 559. § (1) bek., 567. § (3) bek., 42/1970. (X. 27.) Korm. r. 9. § (1) bek.*

BH1986. 146. *A károsult felelősségbiztosítási szerződés alapján igényét - ha kötelező biztosítás esetén jogszabály másként nem rendelkezik - a biztosító ellen közvetlenül nem érvényesítheti. A felek azonban a biztosítási szerződésben a biztosított javára ettől eltérhetnek [Ptk. 559. § (2) bek., 567. § (1) bek., és 200. § (1) bek.].*

Biztosítás

Ptké. 67. § A biztosítási szerződésben kiköthető, hogy ha a biztosítási esemény a szabályzatban meghatározott okból és ott megállapított időn belül következik be, a biztosító csak a befizetett díjaknak a szabályzatban meghatározott részét köteles kifizetni. A szabályzat hat hónapnál hosszabb időt nem állapíthat meg.

Ptké. 68. § (1)

(2) A biztosított (szerződő fél) követelheti, hogy a biztosító a szabályzatot bocsássa rendelkezésére.

BH1995. 297. *I. Casco biztosítás esetén nem köteles a biztosító lopáskár címén helytállni, ha a biztosítás tárgyát képező gépkocsit a károsult maga adta át a kárt okozó személynek [Ptk. 553. § (1) bek., 556. § (1) bek., Ptké. 68. § (1) bek. alapján kiadott casco biztosítási feltételek I/1-5. pontjai].*

BH1995. 297. *II. A biztosító és a biztosítási ügynök szerződésében foglaltak az irányadóak arra, hogy az ügynök a biztosító képviselőjének tekinthető-e. Ha nem, akkor az ügynök által készített és a fél által aláírt biztosítási szerződés csak a fél részéről tett ajánlatnak minősül. Ennek a biztosítási szerződésnek a létrejötte az ajánlatnak a biztosító illetékes fiókjához történő igazolt megérkezésétől függ [Ptk. 219. § (1) bek., 537. § (3) bek., Ptké. 68. § (1) bek., alapján kiadott casco biztosítási feltételek VI/30. pontja].*

Ptké. 69. § (1) A biztosított (szerződő fél) nyilatkozata a biztosítóval szemben akkor hatályos, ha az a biztosító valamely szervezeti egységének (fiók, igazgatóság, főigazgatóság) jut tudomására. Ez a rendelkezés nem érinti a biztosítási ajánlatnak, illetőleg a biztosítási díjnak a biztosító képviselője részére történt átadásához fűződő joghatályt.

(2) Az (1) bekezdésben foglalt rendelkezést kell alkalmazni a biztosító tudomásszerzésének joghatályára is.

BH1999. 305. *Biztosítási szerződésnél az ajánlati kötöttség alakulása [Ptk. 211. § (1) bek., 213. § (1) bek. 537. § (1) és (2) bek., 567. § (1) bek. és Ptké. 3. § (1) bek., 69. § (1) bek.].*

BH1997. 481. *A jogügylet létrehozásával kapcsolatos együttműködési kötelezettség elmulasztásának jogkövetkezményei [Ptk. 205. § (3) bek, 339. § (1) bek 537. § (3) bek. ., Ptké. 69. § (1) bek].*

Ptké. 89. § A Ptk.-nak a biztosításra vonatkozó rendelkezéseit a hatálybalépése előtt létrejött, még fennálló biztosítási szerződésekből eredő jogokra és kötelezettségekre csak akkor kell alkalmazni, ha a jogok és kötelezettségek a Ptk. hatálybalépése után keletkeztek.

Ptké. 90. § (1) Ha a korábbi jogszabály, illetőleg a biztosítási szerződés által a szerződés létrejöttére, módosulására és megszűnésére, továbbá a kockázatviselés kezdetére és megszűnésére megállapított határidő a Ptk. hatálybalépésekor folyamatban van, azt a határidőt kell figyelembe venni, amely később jár le.

(2) A korábbi jogszabály által a biztosítási díj iránti követelés bírósági úton való érvényesítésére és a szerződés megszűnésére megállapított és folyamatban levő határidő legkésőbb a Ptk. hatálybalépését követő harmincadik napon jár le.

XLVI. fejezet

A társaság

1. A polgári jogi társaság

568. § (1) A polgári jogi társaság létesítésére irányuló társasági szerződéssel a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy gazdasági tevékenységet is igénylő közös céljuk elérése érdekében együttműködnek és az ehhez szükséges vagyoni hozzájárulást közös rendelkezésre bocsátják. Polgári jogi társaságot a felek közös gazdasági érdekeik előmozdítására és az erre irányuló tevékenységük összehangolására, vagyoni hozzájárulás nélkül is létrehozhatnak.

(2)-(3)

2001/15. Adózási kérdés *a polgári jogi társaság jogi minősítése az 1997. évi CXLIV. tv. (új Gt.) módosítását követően*

(4) A társaság valamelyik tagját a személyes tevékenység alól mentesítő megállapodás semmis; ha azonban a társaságnak jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság tagja is van, a szerződés úgy is rendelkezhet, hogy e tag csak vagyoni hozzájárulásra köteles.

A Ptk.-nak a polgári jogi társaságra vonatkozó rendelkezéseit az 1997. évi CXLIV. törvény 326. §-a módosította, a módosított rendelkezések 1998. június 16. napjával hatályosak.

A Ptk. a társaságok körében a polgári jogi társaságot, az építőközösséget, a közös háztartásban élők közösségének vagyoni viszonyait szabályozza, a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok tekintetében azokat felsorolja, definiálja alapvető jellemzőjüket és hasonlóan a társasházközösség társasági formához, mögöttes szabályként külön törvényre utal.

A társaságot legalább két tag társasági szerződése hozza létre, amennyiben gazdasági tevékenységet is igénylő közös céljuk és a társaság működésének megindulását biztosító vagyonuk van. A társaság létrejöttéhez a törvény nem kívánja meg a megállapodás írásba foglalását, az szóban, írásban, illetőleg ráutaló magatartással is létrejöhet, természetesen azonban a társaság működésének biztonsága érdekében célszerű az alapvető szabályokat tartalmazó társasági szerződés írásba foglalása.

A polgári jogi társasági szerződés tárgya a közös cél érdekében való együttműködés. Az együttműködésnek gazdasági tevékenységet is igénylő közös célra kell létrejönnie, a cél elvileg lehet akár gazdasági, akár kulturális jellegű. Amennyiben a társaság célja az azt létrehozó felek közös gazdasági érdekeinek előmozdítása, illetőleg gazdasági tevékenységük összehangolása a törvény megengedő rendelkezése folytán, az ilyen társaság vagyoni hozzájárulás nélkül is létrehozható.

A vagyoni hozzájárulás mellett kiemelkedő fontosságú a polgári jogi társaságban a tagok személyes közreműködése, ezért főszabályként a törvény kimondja, hogy a társaság valamelyik tagjának személyes tevékenység alól való mentesítése a szerződést semmissé teszi. Ez a szabály értelemszerűen nem alkalmazható akkor, ha a polgári jogi társaságnak jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság a tagja. Kizárólag őket mentesítheti a társasági szerződés a személyes közreműködés alól, ez esetben azonban a társasági szerződésnek tartalmaznia kell, hogy ez a tag vagyoni hozzájárulásra és csak vagyoni hozzájárulásra köteles. A tagsági viszonyból folyó személyes közreműködésért díjazást érvényesen a törvény tiltó rendelkezése folytán kikötni nem lehet.

A polgári jogi társaság határozatlan időre vagy határozott időre, illetőleg egy meghatározott cél elérésére köthető. A határozott időre, illetőleg a cél elérésére kötött társaság automatikusan megszűnik a határidő lejártával, illetőleg a cél megvalósulásával.

BH1999. 16. *Semmis társasági szerződésnek minősül a csendestársi jogviszony létesítésére irányuló megállapodás [Ptk. 568. § (2)-(3) bek., 1930. évi V. tv. 115. §].*

BH1995. 217. *II. Gazdasági célját tekintve összefüggő bizományi és kölcsönszerződés nem hoz létre a szerződő felek között polgári jogi társaságot (Ptk. 568. §).*

BH1993. 247. *A polgári jogi társasági és a megbízási szerződéstípusnak elemeit tartalmazó, vagyonvédelemre vonatkozó atipikus szerződéstől való elállás jogosulatlan volta [Ptk. 474. § (1) bek., 478. § (2) bek., 483. § (4) bek., 568. § (1) bek., 575. § (2) bek., 577. § d) pont].*

BH1989. 371. *Gazdasági bírságindítvány is csak perképességgel rendelkező jogi- vagy magánszeméllyel szemben terjeszthető elő. A cégjegyzékből törölt cég ellen benyújtott bírságindítvány tárgyában a bíróság határozatot nem hozhat, ilyen esetben az indítványt (keresetlevelet) idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani, illetőleg az eljárást meg kell szüntetni [Pp. 48. §, 50. § (1) bek., 130. § (1) bek. e) pont, 157. § a) pont, Ptk. 568. § (4) bek.].*

BH1989. 108. *Az egyetemlegesen kötelezettek együttes perlése esetén az egyikük által megtett egyezségi nyilatkozat nem hat ki az egyezség megkötésében részt nem vett pertársra [Pp. 52. §, 53. § (1) bek., Ptk 337. § (1) bek., 568. § (4) bek.].*

BH1988. 284. *A kötelező cégbejegyeztetés elmulasztása esetén, ha a cégnek több képviselője is van, a pénzbírság a képviselők mindegyikére és megosztva is kiszabható [Ptk. 568. § (4) bek., 573. §, 574. § (4) bek., 1985 évi 16. tvr. 7. § (1) és (2) bek.].*

BH1988. 283. *A szervezési és ügyvitelgépesítési feladatok ellátására alakult gazdasági társaságot is terheli a cégbejegyeztetési kötelezettség, mert az ilyen tevékenység is vagyoni következményekkel járó gazdálkodási tevékenységnek minősül [Ptk. 568. § (1), (2) és (4) bek.].*

BH1988. 195. *A kötelező cégbejegyeztetés a cég képviselőjének joga, egyben kötelezettsége is. Lényeges eljárási szabályt sért a cégbíróság, ha a kötelező cégbejegyeztetés elmulasztása miatt bírság kiszabását megelőzően - megfelelő módon (pl. a társasági szerződés beszerzése utján) - nem tisztázza az eljárásra köteles személy kilétét [Ptk. 568. § (1) és (4) bek., 222. §, 1985. évi 16. sz. tvr. 7. § (1) és (2) bek.].*

BH1987. 453. *A gazdasági társaság vagy annak képviselője (gesztora) és az egyesület között - az utóbbinak gazdálkodó tevékenységével kapcsolatban - folyamatba tett perben a megyei bíróságnak van hatásköre [Pp. 45. §, 129. § (1) bek., 365. § (1) bek., 366. § (1) bek., Ptk. 568. § (4) bek., 569. § (2) bek., 685. § c) pont, 1978. évi 4. sz. tvr. 45. §, 1985. évi 25. sz. tvr. 1. §, GK 40. sz.].*

BH1986. 275. *I. A gazdasági munkaközösséget létrehozó társasági szerződés hatósági jóváhagyása nem pótolja a szerződés egyéb érvényességi feltételeit. Ha az illetékes szakigazgatási szerv a semmiségi okot tévesen nem vette figyelembe határozatának meghozatalakor a hatósági jóváhagyás önmagában nem teszi érvényessé azt a szerződést, amely a jogszabály rendelkezése alapján érvénytelen. Semmis szerződés alapján nincs helye a cégbejegyzésnek [Ptk. 573., 574. §, 568. § (4) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 4. § (1) bek.].*

BH1986. 275. *II. A cégjegyzékbe bejegyzendő tevékenységi körre vonatkozóan lényeges körülmény, hogy melyek azok a tevékenységi körök, amelyekhez szükség van külön engedélyre. A szerződésben tehát vagy fel kell tüntetni a külön engedélyhez kötött tevékenységi köröket, vagy pedig ezeket mellőzni kell a felsorolásból [Ptk. 573., , 574. §, 568. § (4) bek.].*

BH1986. 275. *III. Jogszabályba ütközik s ezért semmis a képviseleti jognak olyan módon való korlátozása, hogy a képviseletre jogosult egyik tag csak a másik akadályoztatása esetén jogosult képviseletre [Ptk. 573. §, 574. §, 568. § (4) bek., 28/1981 (IX. 9.) MT sz. r. 10. § (1) és (2) bek.].*

BH1986. 18. *I. Jogi személyek gazdasági társasági létesítésére irányuló társasági szerződésére is alkalmazni kell a szerződés megkötésére vonatkozó általános szabályokat. A jogszabályban előírt alakiság megsértésével kötött szerződés - ha jogszabály másként nem rendelkezik - semmis. [Ptk. 568. §, 217. § (1) bek.].*

BH1986. 18. *II. A gazdasági társaságra vonatkozóan jogszabály nem ír elő olyan alakiságot, hogy a társasági szerződést ügyvédi munkaközösség vagy jogtanácsos által ellenjegyzett okiratba kell foglalni [Ptk. 568. §, 217. § (1) bek.].*

BH1986. 18. *III. A vállalati törzskönyvi bejegyzés nem előfeltétele a jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság létrejöttének és a cégjegyzékbe való bejegyzésnek [Ptk. 568. §, 59/1979. (XII. 2.) PM sz. r. 2. § (2) bek., 1978. évi 4. sz. tvr. 45. §].*

BH1986. 18. *IV. Gazdasági társaság alakulhat külön engedély nélkül mindarra a tevékenységre, amely nincs hatósági engedélyhez kötve, illetőleg, amelyre bármely tag tevékenységi jogosultsága kiterjed. Ez utóbbi tevékenységi kör gyakorlására való jogosultságukat az alapító tagok saját törzskönyvi kivonatukkal*

igazolhatják. Ha azonban ezt a kört a gazdasági társaság tevékenysége meghaladja, vizsgálni kell, hogy a többlet-tevékenységhez szükséges-e hatósági engedély, ezzel a kérelmező rendelkezik-e vagy pedig az engedély nélkül végezhető. [Ptk. 568. §].

BH1984. 358. *A cégbejegyzés körében a társasági szerződés módosítására való kötelezésnek valamint a módosítás elmulasztása miatt bírságolásnak nincs helye [Ptk. 574. § (4) bek., 568. § (4) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 5. § (2) bek., Kt. 21. §].*

BH1984. 123. *A kizárólag gazdálkodó szervezetekből álló, de jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságnak gazdálkodó szervezet ellen vagy gazdálkodó szervezet által ellene indított per megyei bíróság hatáskörébe tartozik [Pp. 45. §, 365. § (1) bek., 366. § (1) bek., 396. §, Ptk. 568. § (4) bek., 685. § c) pont].*

BH1983. 491. *I. Semmis társasági szerződés alapján nem lehet helye cégbejegyzésnek [Ptk. 573. § (1) bek., 568. § (4) bek., 200. § (2) bek.].*

BH1983. 491. *VI. A cégszövegnek olyan adatokat kell tartalmaznia, amelyek a cégre nézve jellemzők, elhatárolók, közérthetők [Ptk 573. § (1) bek., 568. § (4) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 5. § (2) bek.].*

BH1983. 403. *IV. Társasági szerződés kötése, gazdasági munkaközösség létesítése nem kizárt házastársak között sem [28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 1. § (1) bek., 2. § (2) bek., 5. § (2) bek., 7. §, 8. §, Ptk. 200. § (2) bek., 574. § (4) bek., 568. § (4) bek.].*

BH1983. 247. *II. Ha a gazdasági társaság tagjai nem rendelkeztek a társasági szerződésben a kilépő tagot megillető vagyonrész kiadásának határidejéről, a vagyonrészt a kilépés tárgyévének végén - szabályszerű mérleg alapján egy összegben ki kell fizetni [Ptk. 568. §, 570. § (4) bek., 571. § (3) és (5) bek., 1978. évi 4. sz. tvr. 12., 31. és 45. §-ai, 9/1978. (II. 1.) MT sz. r. 20., 25. és 26. §-ai, 22/1978. (IX. 19.) PM sz. r. 17. § (1) bek., 24-27. §-ai].*

BH1982. 472. *III. A gazdasági munkaközösség a polgári jogi társaság egyik formája, amely szerződéssel jön létre. Nincs helye cégbejegyzésnek, ha magából a szerződésből megállapítható, hogy a szerződés érvénytelen [Ptk. 573. § (1) bek., 568. § (4) bek., 574. § (4) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek., Ptk. 200. § (2) bek.].*

569. § (1) A tagok vagyoni hozzájárulása közös tulajdonukba megy át. A társasági szerződés úgy is rendelkezhet, hogy a vagyoni hozzájárulásuk, illetőleg annak meghatározott része közös használatukba kerül.

(2) A vagyoni hozzájárulás után kamatot vagy díjazást, a tagsági viszonyból folyó személyes közreműködésért díjazást érvényesen kikötni nem lehet.

A polgári jogi társaság tagjai által a társaság létesítéséhez rendelkezésre bocsátott pénzösszeg, illetőleg az elhasználható dolgok a társaság tagjainak közös tulajdonába kerülnek. Amennyiben a társasági szerződés erre vonatkozólag külön rendelkezést tartalmaz, a rendelkezésre bocsátott vagyon a tagok közös használatába is kerülhet. A közös tulajdonból az egyes tagokat megillető tulajdoni hányad a vagyoni hozzájárulásuk mértékéhez igazodik, kétség esetén a tulajdonostársak tulajdoni hányada egyenlő [Ptk. 139. § (2)].

A közös tulajdonból nagyobb tulajdoni hányad automatikusan nem jelent nagyobb részesedést a társaság nyereségéből, mert a társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában a nyereség és a vagyoni hozzájárulást meghaladó veszteség a tagok között egyenlő arányban oszlik meg.

A közös tulajdon birtoklására, használatára, hasznosítására és a vele való rendelkezésre a társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában a Ptk.-nak a közös tulajdonra vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni azzal a megkötéssel, hogy a tag tulajdoni hányadával szabadon nem rendelkezhet, és a közös tulajdon megszüntetését csak a társaság megszűnése, illetőleg a tagnak a társaságból való kiválása esetén követelheti, ezzel ellentétes rendelkezést a társasági szerződés nem tartalmazhat.

A vagyoni hozzájárulás célja a társaság tevékenységének előmozdítása, nem a jövedelemszerzés az adott vagyoni hozzájárulás után. Ezért a törvény kizárja, hogy a vagyoni hozzájárulás után kamatot vagy bármilyen hozzájárulást kössenek ki a társasági szerződésben.

BH1987. 453. *A gazdasági társaság vagy annak képviselője (gesztora) és az egyesület között - az utóbbinak gazdálkodó tevékenységével kapcsolatban - folyamatba tett perben a megyei bíróságnak van hatásköre [Pp. 45. §, 129. § (1) bek., 365. § (1) bek., 366. § (1) bek., Ptk. 568. § (4) bek., 569. § (2) bek., 685. § c) pont, 1978. évi 4. sz. tvr. 45. §, 1985. évi 25. sz. tvr. 1. §, GK 40. sz.].*

BH1987. 406. *I. A közös vállalat igazgatótanácsának a korábban kilépett tagra nézve hátrányos tartalmú határozata törvénysértő, és a polgári jog alapelveibe ütközik [Ptk. 2. § (2) bek., 569. § (2) bek., 570. § (2) bek., 9/1978. (II. 1.) MT sz. r. 20. § (1) bek.].*

570. § (1) A vagyoni hozzájárulás vagy értéke kiadását csak a társaság megszűnésekor, illetőleg akkor lehet követelni, ha a tag a társaságtól megválik.

(2) A közös használatba adott vagyoni hozzájárulás a többi tag hozzájárulása nélkül át nem ruházható és meg nem terhelhető.

(3) A tag hitelezőjének követelésére csak az a hányad szolgál fedezetül, amely a tagot a társaság megszűnése vagy a tag kiválása esetére megilleti. Ha a hitelező e hányadra végrehajtást vezetett, a tagot megillető rendes felmondás jogát gyakorolhatja, de ebben az esetben sem követelheti a tagnak járó hányad természetben való kiadását.

Míg közös tulajdon esetében bármely tulajdonostárs - fő szabályként - bármikor követelheti a tulajdonközösség megszüntetését, addig a tulajdoni hányaddal való rendelkezés korlátozása érvényesül annál a szabálynál, amely csak akkor teszi lehetővé a vagyoni hozzájárulás értékének kiadását, ha a társaság megszűnik, illetve, ha a tag a társaságtól megválik.

A közös használatba adott vagyoni hozzájárulás tulajdonosának jogait korlátozza a törvényen alapuló elidegenítési és terhelési tilalom, amelyet kizárólag a társaság többi tagjának hozzájárulása old.

A tag hitelezője követelését nem érvényesítheti az egész társasági vagyon tekintetében, hanem kizárólag az a tulajdoni hányad szolgál a követelés fedezetéül, amely a tagot a társaság megszűnése, illetőleg a társaságból való kiválása esetén megilletné. Ebben az esetben, hogy a vagyoni hozzájárulást esedékessé tegye, a törvény a hitelezőre ruházza a tagot megillető rendes felmondás jogát, azonban ebben az esetben sem követelheti a hitelező a tagnak járó tulajdoni hányad természetben való kiadását, hanem csak annak pénzbeni ellenértékét. A tagi tulajdoni hányad alatt ilyen esetben nem kizárólag a bevitt vagyonnak megfelelő hányadot kell érteni, hanem a társaság működése során szerzett közös vagyonnal megnövelt tulajdoni hányadot [Ptk. 571. § (1)].

BH1990. 482. *Gazdasági társaság megszűnése esetén semmis a társaság tagjai között létrejött az a megállapodás, amelyben valamelyik tag a társaság veszteségéből a többi tagra eső részarányt átvállalja [Ptk. 570. § (4) bek.].*

BH1988. 84. *II. Gazdasági társaság tagjai az általuk közös beruházással az egyik tag tulajdonát képező ingatlanon létesített és közösen használt építménynek a társaság megszüntetéskor forgalmi értéke beruházási részarányát követelhetik az ingatlan tulajdonosától [Ptk. 570. § (2) bek.]*

BH1987. 406. *I. A közös vállalat igazgatótanácsának a korábban kilépett tagra nézve hátrányos tartalmú határozata törvénysértő, és a polgári jog alapelveibe ütközik [Ptk. 2. § (2) bek., 569. § (2) bek., 570. § (2) bek., 9/1978. (II. 1.) MT sz. r. 20. § (1) bek.].*

BH1986. 381. *A termelési adókedvezmény is a vagyoni hozzájárulás, illetőleg ennek hiányában a közreműködés arányában oszlik meg a gazdasági társaság tagjai között [Ptk. 570. § (4) bek., 22/1978. (IX. 19.) PM sz. rendelet 26. § (6) bek., 39/1979 (XI. 1.) PM sz. r. 29. § (2) bek.].*

BH1986. 187. *II. Nem ütközik jogszabályba a társasági szerződésbe foglalt az a kikötés, hogy az egyes munkákért járó pénzösszegekből a tagokat részesedés illeti meg. A munka után kifizetett összegeket azonban - külön szerződési kikötés nélkül is - az évenként esedékes elszámolásba be kell vonni. [Ptk. 570. § (4) bek.]*

BH1985. 265. *Mind a gazdasági munkaközösség tagjait, mind pedig a hitelezőt megillető felmondási jog attól függetlenül gyakorolható, hogy erről a szerződés rendelkezik-e vagy sem [Ptk. 573., 574. §, 205. § (2) bek., 570. § (3) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek.]*

BH1983. 247. *II. Ha a gazdasági társaság tagjai nem rendelkeztek a társasági szerződésben a kilépő tagot megillető vagyonrész kiadásának határidejéről, a vagyonrészt a kilépés tárgyévének végén - szabályszerű mérleg alapján egy összegben ki kell fizetni [Ptk. 568. §, 570. § (4) bek., 571. § (3) és (5) bek., 1978. évi 4. sz. tvr. 12., 31. és 45. §-ai, 9/1978. (II. 1.) MT sz. r. 20., 25. és 26. §-ai, 22/1978. (IX. 19.) PM sz. r. 17. § (1) bek., 24-27. §-ai].*

571. § (1) A társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában a nyereség és a vagyoni hozzájárulást meghaladó veszteség a tagok között egyenlő arányban oszlik meg. A működés során szerzett közös tulajdonba került dolgok tulajdoni hányada - a társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában - egyenlő. Semmis az a megállapodás, amely valamely tagot a nyereségből vagy a veszteségből kizár.

(2) Az elszámolás évenként történik.

A polgári jogi társaság működése során nyereséget érhet el, vagyoni értékű dolgokat szerezhet, és sikertelen működés esetén veszteséges lehet. A nyereség és a működés során szerzett közös tulajdonba került dolgok tulajdoni hányada egyenlően oszlik meg a tagok között. A törvénynek ez a rendelkezése diszpozitív, nincs akadálya annak, hogy a társasági szerződés ettől eltérő rendelkezést tartalmazzon. A nyereséghez hasonlóan a vagyoni hozzájárulást meghaladó veszteség is egyenlő arányban oszlik meg a tagok között. A törvény nem tartalmaz korlátozást a tekintetben, hogy a társasági szerződésben a felek a megszerzett vagyont, illetőleg elért nyereségből való részesedést a vagyoni hozzájárulásuk arányához igazítsák, kizárja azonban annak lehetőségét, hogy a felek a társasági szerződésben olyan rendelkezést tegyenek, amely a tagot kizárja a nyereségből való részesedésből, vagy a veszteség viseléséből, még akkor is, ha a tag csak személyes közreműködéssel vagyoni hozzájárulás nélkül vesz részt a társaság tevékenységében. A tagot megillető

nyereség, illetőleg az őt terhelő veszteség kiszámítása, illetőleg az előző évben szerzett közös tulajdonba került dolgoknak a tagot megillető tulajdoni hányad meghatározása minden évben meg kell, hogy történjen.

BH1993. 750. *A külkereskedelmi társaság egyik tagja által a társaság másik tagjával szemben az eredményelszámolás - a társaság megszűnése esetén a végelszámolás - előtt a társasági szerződés megszegésére hivatkozással érvényesített kártérítési követelés idő előtti [Ptk. 360. § (1) bek., korábbi 571. § (1) bek. b) pont, 572. § (1) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 5. § (1) bek., (2) bek. e) pont, 9. § (3) bek., 12. § (1) bek., 47. § (3) bek., Pp. 130. § (1) bek. f) pont].*

BH1990. 482. *Gazdasági társaság megszűnése esetén semmis a társaság tagjai között létrejött az a megállapodás, amelyben valamelyik tag a társaság veszteségéből a többi tagra eső részarányt átvállalja [Ptk. 570. § (4) bek.].*

BH1988. 84. *I. Gazdasági társaság megszűnésével kapcsolatos vagyoni felosztás tárgyában indított perben nem nélkülözhető annak a tisztázása, hogy a felek a társasági szerződésüket megszüntették-e vagy felbontották, mert ez döntően befolyásolja az elszámolás módját [Ptk. 319. § (2) és (3) bek., 571. §].*

BH1988. 48. *II. Semmis a gazdasági munkaközösséget alapító társasági szerződésnek az a kikötése, amely szerint a társaság megmaradt tagjai abban az esetben is rendelkezhetnek a társaság működésének továbbfolytatásáról, ha az egyik tag a szerződést nem kötelező jogszabályi rendelkezés alapján azonnali hatállyal mondta fel, ezért a továbbfolytatás cégbejegyzésére irányuló kérelem sem teljesíthető [Ptk. 200. § (2) bek., 571. § (2) és (5) bek., 573/a. § (1) bek., 574. § (2) bek., 1985. évi 16. sz. tvr. 6. § (2) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek.].*

BH1987. 24. *Ha a külkereskedelmi rendeltetésű gazdasági társaság egyik tagja jogos ok nélkül megtagadja a társasági szerződésben foglalt kötelezettségének teljesítését, de a szerződés céljának megvalósítása nem vált lehetetlenné, úgy a szerződés csak akkor szűnik meg, ha a másik fél is hozzájárul a szerződés megszüntetéséhez, illetőleg a szerződést felmondja [Ptk. 4. § (4) bek., 313. §, 571. § (1) bek. b) pont, 32/1967. (IX. 23.) Korm. sz. r. 12. §, 47. § (3) bek.].*

BH1983. 247. *II. Ha a gazdasági társaság tagjai nem rendelkeztek a társasági szerződésben a kilépő tagot megillető vagyonrész kiadásának határidejéről, a vagyonrészt a kilépés tárgyévének végén - szabályszerű mérleg alapján egy összegben ki kell fizetni [Ptk. 568. §, 570. § (4) bek., 571. § (3) és (5) bek., 1978. évi 4. sz. tvr. 12., 31. és 45. §-ai, 9/1978. (II. 1.) MT sz. r. 20., 25. és 26. §-ai, 22/1978. (IX. 19.) PM sz. r. 17. § (1) bek., 24-27. §-ai].*

BH1978. 118. *Szülők és gyermekük, illetőleg közeli hozzátartozók által közösen végzett építkezés esetén, ha közöttük az együttes szerzésre irányuló egyező akarat fennáll és a szükséges anyagi eszközöket közös rendelkezésre bocsátották, jogi lehetőség nyílhat a Ptk. 571. §-a szerinti polgári jogi társaság létrejöttének a megállapítására.*

BH1977. 510. *Szocialista szervezetekből alakult - jogi személyiséggel nem rendelkező - egyszerű társulás, amely közös név alatt gazdasági tevékenységet folytat, gazdasági perben félként részt vehet [1970. évi 19. tvr. 5-7. §-ai, Ptk. 571-578. §-ai, Pp. 48-49. §-ai, 130. § (1) bek. e) pont].*

BH1977. 327. *I. Az olyan megállapodás, amely szerint az egyik fél által rendelkezésre bocsátott pénz felhasználásával a másik gazdasági tevékenységet folytat és a haszon őket közösen illeti meg, nem vállalkozási, hanem társasági szerződésnek minősül (Ptk. 571. §).*

BH1977. 307. *Társasház-építőközösség nem olyan munkahely, ahol javító-nevelő munkát végre lehet hajtani [1961. évi V. törvény 42., 114. §, Btké. 18., 39. §, 7/1962. (VI. 28.) IM. sz. r., Ptk. 571-578. §].*

572. § (1) Az ügyek vitelére minden tag jogosult.

(2) Az ügyvitelre jogosult tagot jogosultnak kell tekinteni arra is, hogy az ügyvitel körében a többi tagot képviselje. A képviseleti jogot a tagok többsége akkor is megvonhatja, ha a képviselőt a társasági szerződés rendelte ki.

(3) Valamely tag nem megfelelő ügyvitele ellen a többi tag tiltakozhat; a vitát a tagok többsége dönti el. Egyhangú döntés szükséges azonban a társasági szerződéstől való eltéréshez, továbbá a társaság rendes működése körét meghaladó ügyekben.

(4) A közös tulajdon birtoklására, használatára, hasznosítására és a rendelkezésre - a társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában - e törvénynek a közös tulajdonra vonatkozó szabályait kell alkalmazni. A tag azonban tulajdoni hányadával nem rendelkezhet és a közös tulajdon megszüntetését csak a társaság megszűnése, illetőleg a tagnak a társaságból való kiválása esetén lehet követelni; az ezzel ellenkező megállapodás semmis.

Miután a polgári jogi társaság nem jogi személy, nincs a jogi személyiséggel rendelkező társaságokhoz hasonló önálló, a tagokétól elkülönült szervezete az ügyintézésre, a képviseletre. A társaság egyes ügyeiben való döntéshozásra, a társaság működésével kapcsolatos ügyvitelre, illetőleg a társaságnak harmadik személy

és a hatóságok előtti képviseletére azonban mindenképpen szükség van, ezért a törvény rendelkezik a társaság döntéshozó, ügyviteli és képviseleti jogkört betöltő személyi köréről. Eszerint: a társaság ügyeinek vitelére minden tag jogosult, az ügyvitelre jogosult tag egyben a többi tag képviselője is. A képviseleti jogot a tagok többségi határozattal megvonhatják, amelynek az sem akadálya, ha a képviselőt már a társasági szerződés rendelte ki. Ha valamelyik tag nem megfelelően látja el a társaság ügyvitelét, a többi tagot a tiltakozás joga illeti meg, a tagok többségi szavazással hozott határozatban döntik el, hogy a tag ügyvitele helyes vagy hibás volt-e. Ahhoz, hogy egy tagot meghatározott ügyek intézéséből teljesen kizárjanak, a többi tag egyhangú határozata szükséges. Az ilyen képviseletből, illetőleg egyes ügyek intézéséből kizárt tagnak megmarad az a tagi joga, hogy a társaság minden ügyét ellenőrizze, ugyanis az ügyintézési, illetőleg képviseleti jogának időleges felfüggesztése még nem mentesíti őt a társaság veszteségének viselésében, ezért indokolt, hogy egyéb módon ellenőrizhesse a társaság ügyeit. Ezt a jogot a törvény annyira fontosnak tartja, hogy ezzel ellentétes megállapodást semmisnek minősít.

A képviseleti jogot az ügyvitelre jogosult tag gyakorolhatja, tehát mindegyik tag, akit erre vagy a társasági szerződés jelöl ki, vagy a tagok a későbbiek során erre külön kijelölnek. Képviseleti jog csak azt a tagot nem illeti meg, akit a társaság tagjainak többsége által hozott határozat ettől a jogától megfoszt. A képviseleti jog gyakorlásához külön meghatalmazásra nincs szükség, a képviseleti jogot gyakorló tag képviseleti jogosultsága a törvényen alapul.

A polgári jogi társaság tevékenységével kapcsolatos döntéshozó jogkört a társaságot alkotó tagok összessége gyakorolja, bizonyos esetekben a társaság ügyeiben a döntés többségi szavazattal, más esetben pedig egyhangú szavazással történik. Szótöbbséggel kell hoznia a határozatot a társaság tagjainak, amennyiben valamely tag képviseleti jogosultságát kívánja megvonni, illetve valamely tag ügyvitelének megfelelősége tárgyában kíván határozatot hozni. Egyhangú határozat szükséges a társasági szerződéstől való eltéréshez, továbbá a társaság rendes működése körét meghaladó ügyekben, illetve a társaság tagjának meghatározott ügyekben való közreműködésétől történő eltiltásához, valamint a társaság közös elhatározással történő megszüntetéséhez. Felmerülhet a kérdés, hogy a tagok szavazatának értéke vagyonarányos-e, vagy pedig minden tagnak egy-egy szavazata van. A Ptk. rendelkezései diszpozitívak, tehát amennyiben a polgári jogi társaságot létesítő szerződés másképp nem rendelkezik, akkor a közös tulajdon birtoklására, használatára, hasznosítására, illetőleg a vele való rendelkezésről való döntés tekintetében a tagok tulajdoni hányaduk arányában rendelkeznek szavazati joggal, míg a közös tulajdon körén kívüli döntések meghozatalánál a tagok fejenként egyenlő arányban rendelkeznek szavazati joggal.

BH1993. 750. *A külkereskedelmi társaság egyik tagja által a társaság másik tagjával szemben az eredményelszámolás - a társaság megszűnése esetén a végelszámolás - előtt a társasági szerződés megszegésére hivatkozással érvényesített kártérítési követelés idő előtti [Ptk. 360. § (1) bek., korábbi 571. § (1) bek. b) pont, 572. § (1) bek., 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 5. § (1) bek., (2) bek. e) pont, 9. § (3) bek., 12. § (1) bek., 47. § (3) bek., Pp. 130. § (1) bek. f) pont].*

BH1991. 38. *Lényeges eljárási szabálysértésnek minősül és a felszámolási eljárás megismétléséhez vezet, ha a felszámolási eljárásban - a jogszabályban előírt - tárgyalás megtartását a bíróság elmulasztja [Ptk. 572. §, 1986. évi 11. tvr. 5 - 6. §, 8. § (2) bek., (4) bek. c) pont, 17. § (4) bek., 28. § (2) bek., 29. §, 1978. évi 4. tvr. 22. §].*

BH1977. 510. *Szocialista szervezetekből alakult - jogi személyiséggel nem rendelkező - egyszerű társulás, amely közös név alatt gazdasági tevékenységet folytat, gazdasági perben félként részt vehet [1970. évi 19. tvr. 5-7. §-ai, Ptk. 571-578. §-ai, Pp. 48-49. §-ai, 130. § (1) bek. e) pont].*

BH1977. 307. *Társasház-építőközösség nem olyan munkahely, ahol javító-nevelő munkát végre lehet hajtani [1961. évi V. törvény 42., 114. §, Btké. 18., 39. §, 7/1962. (VI. 28.) IM. sz. r., Ptk. 571-578. §].*

573. § (1) A tag közreműködését meghatározott ügyek intézésében a többi tag egyhangú határozattal kizárhatja.

(2) Az egyes ügyek intézéséből vagy a képviseletből kizárt tag a társaság minden ügyét ellenőrizheti; az ezzel ellenkező megállapodás semmis.

A társaság tagjának ügyviteli jogát korlátozni lehet úgy is, hogy a társaság ügyeinek egy bizonyos csoportjából, az ügyek konkrétan meghatározott körének intézéséből zárja ki őt a társaság. Ez egyben azt is jelenti, hogy miután az ügyintézési jogosultság egyúttal képviseleti jogosultságot is jelent, az adott ügyek intézésével kapcsolatosan a tag képviseleti jogosultsága is megszűnik kizárása esetén. A képviseleti jogosultságnak ilyen módon való elvesztése az adott ügycsoport tekintetében a törvényen alapul, mert ha a tag a tagok többségi határozata alapján az ügyek egy meghatározott csoportjában nem járhat el, ebben a csoportban automatikusan a képviseleti jogosultsága is megszűnik. Egy tagnak teljes képviseleti jogosultsága, amely a tagi mivoltából fakad, ugyancsak megvonható, ehhez a tagok többségi határozata szükséges. Miután

az ügyek egy csoportjának intézésétől vagy általánosságban a képviseleti jogosultságtól megfosztott tag egyéb tagi jogai és kötelezettségei nem korlátozottak, ezért a törvény külön lehetővé teszi az ilyen tag számára a társaság minden ügyének ellenőrzését, azt is, amit az ő közreműködése, illetőleg képviselete nélkül kötöttek meg.

BH1996. 475. *Tag a gazdasági munkaközösség vagyonának felosztásakor reá eső rész erejéig léphet fel a gazdasági munkaközösség követelésének behajtása érdekében [Ptk. 573-574. §, Gt. 332. § (1) bek. b) pont, 28/1981 (IX. 9.) Mt. r. 2. § (2) bek.].*

BH1989. 117. *Gazdasági munkaközösség a tevékenységét nem szüneteltetheti ennek cégjegyzékbe való bejegyzését nem kérheti. Lényeges eljárási szabályt sért viszont a cégbíróság, ha az ilyen kérelmen túlterjeszkedve - és a jogszabályban előírt eljárás lefolytatását megelőzve - a cég megszűnését állapítva meg, azt a cégjegyzékből törli [Ptk 573. § (3) bek., 574. § (4) bek., 1985. évi 16. sz. tvr. 7. § (4) bek., 6/1985. (XI. 6.) IM sz. r. 24. §, Pp 215. §, 227. § (1) bek.].*

AEÉ 1989/9. *A gazdasági munkaközösségnek a közös munkában részt nem vevő tagja tekintetében kötött társasági szerződés - a tagsági viszonyt illetően - semmis. Így részben ez okból, részben a közös tevékenységben való részvétel hiánya okából a közös munkában részt nem vevő tag a gazdasági munkaközösség tartozásaiért nem felel. [Ptk. 573-574. §., 28/1981. (IX. 9.) MT rendelet 12. §, 58/1981. (XI. 19.) MT rendelet 6. § (1) bekezdés]*

BH1988. 284. *A kötelező cégbejegyeztetés elmulasztása esetén, ha a cégnek több képviselője is van, a pénzbírság a képviselők mindegyikére és megosztva is kiszabható [Ptk. 568. § (4) bek., 573. §, 574. § (4) bek., 1985 évi 16. tvr. 7. § (1) és (2) bek.].*

BH1988. 271. *Gazdasági munkaközösség pénztartozása után fizetendő kamat mértéke [Ptk. 232. § (2) bek., 573. §, 685. § c) pont, 28/1981, (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek., 20. § (2) bek.].*

BH1987. 124. *A gazdasági munkaközösséget létrehozó társasági szerződés érvényességének nem előfeltétele, hogy azt teljes bizonyító erejű magánokiratba (közokiratba) foglalják. Ezért ennek elmaradása önmagában nem akadálya a cégbejegyzésnek, illetve a törlés és változás bejegyzésének [Ptk. 573. § (2) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. §, 6/1985. (XI. 6.) IM sz. r. 22. § (2) bek.].*

BH1986. 275. *III. Jogszabályba ütközik s ezért semmis a képviseleti jognak olyan módon való korlátozása, hogy a képviseletre jogosult egyik tag csak a másik akadályoztatása esetén jogosult képviseletre [Ptk. 573. §, 574. §, 568. § (4) bek., 28/1981 (IX. 9.) MT sz. r. 10. § (1) és (2) bek.].*

BH1986. 187. *I. A jogszabályok megkerülését jelenti a vállalati gazdasági munkaközösséget létrehozó társasági szerződésben foglalt az a kikötés, amely lehetőséget ad arra, hogy a tagok kisebbségének vagy valamely tagjának jogait - akaratuk ellenére - a többség a képviselőre ruházza át. [Ptk. 573. §, 28/1981. (IX. 9.) Mt. sz. r. 10. § (1) bek].*

BH1985. 484. *A gazdasági munkaközösség nem jogi személy és nem a Ptk. 685. §-ának c) pontjában meghatározott gazdálkodó szervezet. Az ellene indított per nem gazdasági per, és annak elbírálására a hatáskört és illetékességét az általános eljárási szabályok határozzák meg [Pp. 22. §, 29. § (1) bek., 366. § (1)-(2) bek., Ptk. 573-574. §, 685. § c) pont, 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 1. § (1) bek., 2. § (2) bek.].*

BH1985. 428. *II. A vállalati gazdasági munkaközösség a munkaviszonyhoz kapcsolódó társasági forma. A munkaviszony megszűnése - külön kikötés nélkül is - a jogszabály erejénél fogva, a tagsági viszony megszűnését eredményezi akkor is, ha ezt a felek a szerződésben nem kötötték ki. Ha azonban a munkaviszony megszűnése a társasági viszony fennállása alatt nyugdíjazással következik be, ez önmagában - a jogszabály erejénél fogva nem vonja maga után a társasági viszony megszűnését. A tagok azonban a társasági szerződésben - a vállalat vezetőjének előzetes hozzájárulásával - kimondhatják, hogy a társasági viszony megszűnik a munkaviszonynak bármilyen címen való megszűnése esetén. [Ptk. 573. §, 28/1981. (IX. 9) MT sz. r. 20. § (2) és (3) bek.].*

BH1985. 103. *I. A hatósági jóváhagyás nem pótolja a társasági szerződés egyéb érvényességi feltételeit, nem teszi tehát érvényessé azt a társasági szerződést, amely a jogszabály rendelkezése alapján érvénytelen [Ptk. 573. §, 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 1. § (1) bek., Ptk. 200. § (2) bek., 234. § (1) bek.].*

BH1985. 103. *II. A jogi személynek tekintendő egyesületekre vonatkozó rendelkezések a jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági munkaközösségekre nem alkalmazhatók [Ptk. 573. §, 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 1. § (1) bek., 2. § (2) bek., Ptk. 65. §].*

BH1985. 103. *III. A gazdasági munkaközösség alkalmazottai felett a munkáltatói jogokat a munkaközösség nevében a képviselő gyakorolja, aki ezt a jogát nem ruházhatja át [Ptk. 573. §, 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 13. § (3) bek.].*

BH1984. 494. *I. Semmis társasági szerződés alapján nem lehet helye cégbejegyzésnek [Ptk. 573-574. §, 200. § (2) bek., 234. §, 28/1981. (IX. 9.)MT. sz. r. 2. §].*

BH1984. 494. *II. A hatósági jóváhagyás a gazdasági munkaközösség létrehozására irányuló társasági szerződés érvényességi feltétele. A hatósági jóváhagyás azonban nem pótolja a társasági szerződés további érvényességi feltételeit, tehát önmagában nem teszi érvényessé azt a társasági szerződést, amely a jogszabály rendelkezése alapján érvénytelen [Ptk. 573-574. §, 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. §].*

BH1983. 491. *I. Semmis társasági szerződés alapján nem lehet helye cégbejegyzésnek [Ptk. 573. § (1) bek., 568. § (4) bek., 200. § (2) bek.].*

BH1983. 491. *II. Vállalti gazdasági munkaközösség alakításának előfeltétele, hogy a vállalat felelősséget vállaljon a munkaközösség tevékenységéért. Kezesség vállalása nem elegendő [Ptk. 573. §, 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 20. § (2) bek.].*

BH1983. 491. *IV. A társasági szerződésben szereplő felek személyének változása a szerződés módosítását jelenti, amely csak újabb szerződéssel történhet [Ptk. 573. § (1) bek., Ptk. 240. § (1) bek.].*

BH1983. 491. *V. Feladatának betöltésére alkalmas, életképes gazdasági munkaközösség létrejöttének feltétele a szükséges személyi és tárgyi feltételek biztosítása [Ptk. 573. § (1) és (3) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 20. § (1) bek.].*

BH1983. 491. *VI. A cégszövegnek olyan adatokat kell tartalmaznia, amelyek a cégre nézve jellemzők, elhatárolók, közérthetők [Ptk 573. § (1) bek., 568. § (4) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 5. § (2) bek.].*

BH1983. 490. *Gazdasági munkaközösség csak olyan társasági szerződés alapján jegyezhető be a cégjegyzékbe, amely megfelel a gazdasági munkaközösségre, illetve a polgári jogi társaságra vonatkozó - megfelelően alkalmazandó - jogszabályi előírásoknak [Ptk. 573-574. §, 200. § (1) és (2) bek., 28/1981. (XI. 9.) MT sz. r.].*

BH1983. 156. *I. A jogtanácsos jogosult a munkáltatója által támogatott gazdasági munkaközösséget létrehozó társasági szerződés ellenjegyzésére [Ptk. 573. § (2) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 20. § (1) bek., 17/1971. (IV. 28.) Korm. sz. r. 2. § (1) bek. g) pont].*

BH1983. 154. *I. Ha a polgári jogi társaság tagjai munkaviszonyban állanak, alkalmazni kell azokat a rendelkezéseket, amelyek munkavégzésre irányuló minden egyes jogviszony létesítését feltételhez kötik [1/1976. (I. 31.) MüM sz. r., Ptk. 573. §].*

BH1983. 154. *III. Önmagában a polgári jogi társaság létesítése nem ad jogot a tagjainak arra, hogy egyéb jogszabályi rendeletek mellőzésével olyan tevékenység végzését vállalják, amelyet a társaság tagjai nem folytathatnának [Ptk. 573. §, 200. § (2) bek.].*

BH1983. 118. *I. A hatósági jóváhagyás önmagában nem teszi érvényessé azt a társasági szerződést, amely a törvény rendelkezései szerint érvénytelen [Ptk. 573. §, 200. § (2) bek.].*

BH1983. 19. *II. A polgári jogi társaság, illetőleg a gazdasági munkaközösség működési körét jogszabály nem korlátozza folyamatos, határozatlan tartalmú tevékenységre [Ptk. 573. § (1) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 1. §].*

BH1982. 472. *III. A gazdasági munkaközösség a polgári jogi társaság egyik formája, amely szerződéssel jön létre. Nincs helye cégbejegyzésnek, ha magából a szerződésből megállapítható, hogy a szerződés érvénytelen [Ptk. 573. § (1) bek., 568. § (4) bek., 574. § (4) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek., Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH1979. 411. *I. A kulturális, művészi cél elérésére csak akkor jöhet létre polgári jogi társaság, ha a cél elérése gazdasági tevékenységet (rendezvények szervezése, elszámolása, a szükséges tárgyak beszerzése stb.) kíván. Valamely művészegyüttes személyi összetételének megváltozása egymagában nem jelenti az együttes megszűnését és új együttes alakulását. A művészegyüttes az eredetileg felvett nevét a tagok személyében bekövetkezett változás után is viselheti [Ptk. 77. §, 573. §].*

BH1977. 510. *Szocialista szervezetekből alakult - jogi személyiséggel nem rendelkező - egyszerű társulás, amely közös név alatt gazdasági tevékenységet folytat, gazdasági perben félként részt vehet [1970. évi 19. tvr. 5-7. §-ai, Ptk. 571-578. §-ai, Pp. 48-49. §-ai, 130. § (1) bek. e) pont].*

BH1977. 307. *Társasház-építőközösség nem olyan munkahely, ahol javító-nevelő munkát végre lehet hajtani [1961. évi V. törvény 42., 114. §, Btké. 18., 39. §, 7/1962. (VI. 28.) IM. sz. r., Ptk. 571-578. §].*

574. § A társasági tevékenységből eredő tartozásokért, illetőleg az ilyen tevékenységgel okozott károk megtérítéséért harmadik személyekkel szemben a tagok felelőssége egyetemleges.

A polgári jogi társaság tagjai nem külön-külön vesznek részt a társaság tevékenységével kapcsolatosan a piaci életben, hanem a társaság egységes egészként jelentkezve köti ügyleteit és folytatja üzleti tevékenységét. Indokolt ezért, hogy a társaság tevékenységéből eredő tartozásokért, illetőleg a tevékenységgel okozott károk megtérítéséért harmadik személyekkel szemben a tagok felelőssége egyetemleges. Hangsúlyozni kell, hogy a tartozás kizárólag a társaság tevékenységével lehet kapcsolatos, és okozati összefüggésnek kell fennállnia a társaság tevékenysége és az okozott kár között. Az egyetemlegesség azt jelenti, hogy a tagok mindegyike az

egész tartozásért felel, az egész kárért tartozik - egyéb feltételek fennállása esetén - helytállni, bármelyik tagtól az egész tartozás - kártérítés követelhető. Az egyetemleges kötelezettség alapján helytállt tag a társaság többi tagjától társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában a veszteségre vonatkozó elszámolás szabályai szerint követelheti az őt meghaladó rész teljesítésének visszatérítését.

EBH2001. 531. *Az élettárs - külön kötelezettségvállalás hiányában - nem tartozik helytállással a másik élettárs által kötött szerződésből fakadó kötelezettségekért [Csjt. 30. § (2) bekezdés, Ptk. 574. §].*

BH1996. 475. *Tag a gazdasági munkaközösség vagyonának felosztásakor reá eső rész erejéig léphet fel a gazdasági munkaközösség követelésének behajtása érdekében [Ptk. 573-574. §, Gt. 332. § (1) bek. b) pont, 28/1981 (IX. 9.) Mt. r. 2. § (2) bek.].*

BH1992. 24. *II. A tagok felelőssége a társasági tevékenységéből eredő tartozásokért harmadik személlyel szemben [Ptk. 574. §].*

BH1989. 117. *Gazdasági munkaközösség a tevékenységét nem szüneteltetheti ennek cégjegyzékbe való bejegyzését nem kérheti. Lényeges eljárási szabályt sért viszont a cégbíróság, ha az ilyen kérelmen túlterjeszkedve - és a jogszabályban előírt eljárás lefolytatását megelőzve - a cég megszűnését állapítva meg, azt a cégjegyzékből törli [Ptk 573. § (3) bek., 574. § (4) bek., 1985. évi 16. sz. tvr. 7. § (4) bek., 6/1985. (XI. 6.) IM sz. r. 24. §, Pp 215. §, 227. § (1) bek.].*

AEÉ 1989/9. *A gazdasági munkaközösségnek a közös munkában részt nem vevő tagja tekintetében kötött társasági szerződés - a tagsági viszonyt illetően - semmis. Így részben ez okból, részben a közös tevékenységben való részvétel hiánya okából a közös munkában részt nem vevő tag a gazdasági munkaközösség tartozásaiért nem felel. [Ptk. 573-574. §., 28/1981. (IX. 9.) MT rendelet 12. §, 58/1981. (XI. 19.) MT rendelet 6. § (1) bekezdés]*

BH1988. 371. *Ha a bejegyzett cég - például a munkáltatói hozzájárulás visszavonása folytán - ténylegesen megszűnt, a cégbíróság hivatalból határoz a bejegyzés törléséről. Az utólag megszerzett vagy becsatolt munkáltatói és hatósági engedély a korábbi - engedély nélküli - működés jogsértő voltát nem orvosolhatja [Ptk. 573/A. §, 574. §., 1985. évi 16. sz. tvr. 7. § (4) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek., 6. §, 20. § (5) bek., 6/1985. (XI. 6.) IM sz. r. 24. §].*

BH1988. 284. *A kötelező cégbejegyeztetés elmulasztása esetén, ha a cégnek több képviselője is van, a pénzbírság a képviselők mindegyikére és megosztva is kiszabható [Ptk. 568. § (4) bek., 573. §, 574. § (4) bek., 1985 évi 16. tvr. 7. § (1) és (2) bek.].*

BH1988. 48. *II. Semmis a gazdasági munkaközösséget alapító társasági szerződésnek az a kikötése, amely szerint a társaság megmaradt tagjai abban az esetben is rendelkezhetnek a társaság működésének továbbfolytatásáról, ha az egyik tag a szerződést nem kötelező jogszabályi rendelkezés alapján azonnali hatállyal mondta fel, ezért a továbbfolytatás cégbejegyzésére irányuló kérelem sem teljesíthető [Ptk. 200. § (2) bek., 571. § (2) és (5) bek., 573/a. § (1) bek., 574. § (2) bek., 1985. évi 16. sz. tvr. 6. § (2) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek.].*

BH1986. 504. *Jogszabályba ütköző s ezért a társasági szerződést semmissé teszi a benne foglalt az a kikötés, hogy az azonnali hatályú felmondást követően a társaság folytatható. A jogszabály továbbra is csak rendes felmondás esetére engedi meg a társaság folytatását [1985. évi 16. sz. tvr. 6. § (2) bek., 6/1985. (XI. 6.) IM sz. r. 22. §, Ptk. 574. § (1) és (2) bek.].*

BH1986. 275. *I. A gazdasági munkaközösséget létrehozó társasági szerződés hatósági jóváhagyása nem pótolja a szerződés egyéb érvényességi feltételeit. Ha az illetékes szakigazgatási szerv a semmiségi okot tévesen nem vette figyelembe határozatának meghozatalakor a hatósági jóváhagyás önmagában nem teszi érvényessé azt a szerződést, amely a jogszabály rendelkezése alapján érvénytelen. Semmis szerződés alapján nincs helye a cégbejegyzésnek [Ptk. 573., 574. §, 568. § (4) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 4. § (1) bek.].*

BH1986. 275. *II. A cégjegyzékbe bejegyzendő tevékenységi körre vonatkozóan lényeges körülmény, hogy melyek azok a tevékenységi körök, amelyekhez szükség van külön engedélyre. A szerződésben tehát vagy fel kell tüntetni a külön engedélyhez kötött tevékenységi köröket, vagy pedig ezeket mellőzni kell a felsorolásból [Ptk. 573., , 574. §, 568. § (4) bek.].*

BH1986. 275. *III. Jogszabályba ütközik s ezért semmis a képviseleti jognak olyan módon való korlátozása, hogy a képviseletre jogosult egyik tag csak a másik akadályoztatása esetén jogosult képviseletre [Ptk. 573. §, 574. §, 568. § (4) bek., 28/1981 (IX. 9.) MT sz. r. 10. § (1) és (2) bek.].*

BH1986. 187. *III. Abból, hogy a jogszabály csak a rendes felmondás esetére engedi meg a társaság továbbfolytatásának a szerződésben való elrendelését, következik, hogy azonnali hatályú felmondás esetében ez kizárt. Az azonnali hatályú felmondás jogkövetkezménye a társaság megszűnése. Az ezzel ellentétes szerződési kikötés jogszabályba ütközik. [Ptk. 574. § (1) és (21) bek.]*

BH1986. 19. *I. Gazdasági munkaközösség tagjának halála vagy rendes felmondása nem szünteti meg a társaságot, ha a társasági szerződésben a felek ezekre az esetekre csak a tagsági viszony megszüntetésének a jogkövetkezményét fűzik [Ptk. 574. § (1)-(2) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek.].*

BH1986. 19. *II. A munkaviszony megszűnése - külön kikötés nélkül is - a jogszabály erejénél fogva a vállalati gazdasági munkaközösségi tagsági viszony megszűnését eredményezi akkor is, ha ezt a felek a társasági szerződésben nem kötötték ki. Ha azonban a munkaviszony megszűnése a társasági viszony fennállása alatt nyugdíjazással következik be, ez önmagában - a jogszabály erejénél fogva - nem vonja maga után a tagsági viszony megszűnését. A tagok a társasági szerződésben - a vállalat vezetőjének előzetes hozzájárulásával - kimondhatják, hogy a tagsági viszony megszűnik a munkaviszonynak bármilyen címen történő megszűnése esetén. [Ptk. 574. § (1)-(2) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 20. § (2) és (3) bek.].*

BH1985. 484. *A gazdasági munkaközösség nem jogi személy és nem a Ptk. 685. §-ának c) pontjában meghatározott gazdálkodó szervezet. Az ellene indított per nem gazdasági per, és annak elbírálására a hatáskört és illetékességét az általános eljárási szabályok határozzák meg [Pp. 22. §, 29. § (1) bek., 366. § (1)-(2) bek., Ptk. 573-574. §, 685. § c) pont, 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 1. § (1) bek., 2. § (2) bek.].*

BH1985. 428. *I. Gazdasági munkaközösséget létesítő társasági szerződésnek az a kikötése, hogy felmondás esetén a tagsági viszony megszűnik, nem ütközik jogszabályba. A társasági szerződésbe felvett olyan kikötés viszont, amely szerint az azonnali hatályú felmondás nem a társaságot, hanem csak a felmondással érintett tag tagsági viszonyát szünteti meg, jogszabályba ütközik. [Ptk. 574. § (1)-(2) bek., 28/1981. (IX. 9) MT sz. r. 2. § (2) bek.].*

BH1985. 265. *Mind a gazdasági munkaközösség tagjait, mind pedig a hitelezőt megillető felmondási jog attól függetlenül gyakorolható, hogy erről a szerződés rendelkezik-e vagy sem [Ptk. 573., 574. §, 205. § (2) bek., 570. § (3) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek.]*

BH1985. 264. *A jogszabály által rendezett kérdésekben a feleknek nem kell megállapodniuk, ezért az írásba foglalás sem követelhető meg. [Ptk. 573., 574. §, 205. § (2) bek., 217. § (1) bek., 218. § (1) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek.].*

BH1984. 494. *I. Semmis társasági szerződés alapján nem lehet helye cégbejegyzésnek [Ptk. 573-574. §, 200. § (2) bek., 234. §, 28/1981. (IX. 9.)MT. sz. r. 2. §].*

BH1984. 494. *II. A hatósági jóváhagyás a gazdasági munkaközösség létrehozására irányuló társasági szerződés érvényességi feltétele. A hatósági jóváhagyás azonban nem pótolja a társasági szerződés további érvényességi feltételeit, tehát önmagában nem teszi érvényessé azt a társasági szerződést, amely a jogszabály rendelkezése alapján érvénytelen [Ptk. 573-574. §, 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. §].*

BH1984. 358. *A cégbejegyzés körében a társasági szerződés módosítására való kötelezésnek valamint a módosítás elmulasztása miatt bírságolásnak nincs helye [Ptk. 574. § (4) bek., 568. § (4) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 5. § (2) bek., Kt. 21. §].*

BH1984. 230. *II. A gazdasági munkaközösséget létrehozó társasági szerződésben meg kell határozni a munkaközösség tevékenységi körét, és ezt a cégjegyzékbe is be kell jegyezni. Ha a kérelmező a bíróság által elrendelt hiánypótlásnak nem tesz eleget, a rendelkezésre álló adatok alapján kell állást foglalni abban a kérdésben, hogy a szerződés jogszabályba ütközik-e [28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 1. § (1) bek., 2. § (2) bek., 5. §, Ptk. 574. § (4) bek.].*

BH1983. 490. *Gazdasági munkaközösség csak olyan társasági szerződés alapján jegyezhető be a cégjegyzékbe, amely megfelel a gazdasági munkaközösségre, illetve a polgári jogi társaságra vonatkozó - megfelelően alkalmazandó - jogszabályi előírásoknak [Ptk. 573-574. §, 200. § (1) és (2) bek., 28/1981. (XI. 9.) MT sz. r.].*

BH1983. 446. *A cégbejegyzést a bíróság a polgári nemperes eljárás szabályai szerint cégbejegyzésre alkalmas okirat alapján rendeli el. A gazdasági munkaközösség cégbejegyzésének előfeltétele az ennek megfelelő érvényes társasági szerződés létrejöttének az igazolása. A társasági szerződés érvényességének pedig feltétele a hatósági jóváhagyás, amely azonban nem pótolhatja a szerződés érvényességének az egyéb feltételeit [Ptk. 573 574. §, 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek.].*

BH1983. 403. *IV. Társasági szerződés kötése, gazdasági munkaközösség létesítése nem kizárt házastársak között sem [28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 1. § (1) bek., 2. § (2) bek., 5. § (2) bek., 7. §, 8. §, Ptk. 200. § (2) bek., 574. § (4) bek., 568. § (4) bek.].*

BH1982. 472. *III. A gazdasági munkaközösség a polgári jogi társaság egyik formája, amely szerződéssel jön létre. Nincs helye cégbejegyzésnek, ha magából a szerződésből megállapítható, hogy a szerződés érvénytelen [Ptk. 573. § (1) bek., 568. § (4) bek., 574. § (4) bek., 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek., Ptk. 200. § (2) bek.].*

BH1979. 211. *II. Zártkertben levő ingatlan megszerzése önmagában nem keletkeztet polgári jogi társaságot. Polgári jogi társaság keletkezéséhez a felek szerződéses megállapodására van szükség. [Ptk. 573., 574. §].*

BH1978. 226. *Az építőközösség nem jogi személy és ennélfogva nincs perbeli jogképessége. Az építőközösség által alkalmazott dolgozó a munkabérkövetelését az építőközösség tagjaival szemben érvényesítheti a rájuk eső rész arányában [Pp. 48. §, 50. § (1) bek., 2/1964. (XII. 5.) ÉM sz. r. 5. § (2) bek., Ptk. 574. §, 575. § (1) bek.].*

BH1977. 510. *Szocialista szervezetekből alakult - jogi személyiséggel nem rendelkező - egyszerű társulás, amely közös név alatt gazdasági tevékenységet folytat, gazdasági perben félként részt vehet [1970. évi 19. tvr. 5-7. §-ai, Ptk. 571-578. §-ai, Pp. 48-49. §-ai, 130. § (1) bek. e) pont].*

BH1977. 307. *Társasház-építőközösség nem olyan munkahely, ahol javító-nevelő munkát végre lehet hajtani [1961. évi V. törvény 42., 114. §, Btké. 18., 39. §, 7/1962. (VI. 28.) IM. sz. r., Ptk. 571-578. §].*

575. § (1) A határozatlan időre létesített társaságot bármely tag három hónapra felmondhatja (rendes felmondás). Ha a felmondás lejárta alkalmatlan időre esik, a többi tag egyhangú határozattal a felmondási időt legfeljebb további három hónappal meghosszabbíthatja.

(2) A tag a társaságot azonnali hatállyal felmondhatja, ha erre bármely másik tag fontos okot szolgáltat, különösen ha a társasági szerződést súlyosan megszegi, vagy olyan magatartást tanúsít, amely a vele való további együttműködést vagy a társaság céljának elérését nagymértékben veszélyezteti.

A határozott időre, illetőleg meghatározott cél elérésére létesített társaság a határidő elteltével, illetőleg a cél megvalósulásával megszűnik, egyébként csak rendkívüli felmondással mondható fel a tag részéről. A határozatlan időre létesített társaságot a tag rendes és rendkívüli (azonnali hatályú) felmondással megszüntetheti. A rendes felmondás esetében van lehetősége a társaság többi tagjának arra, hogy a társaság továbbfolytatását határozza el.

A határozatlan időre létesített társaságot a tag rendes felmondással három havi időtartamra mondhatja fel, amely a többi tag egyhangú határozata eredményeként további három hónappal meghosszabbodhat, összesen tehát hat hónap lehet. Ennek törvényi feltétele az, hogy a többi tag egyhangú határozattal mondja ki azt, hogy a felmondás alkalmatlan időre esik. Azt a körülményt, hogy mikor alkalmatlan az idő a társaság felmondására, az adott időpontban fennálló üzleti kapcsolatai, vállalt kötelezettségei, várható megrendelései stb. figyelembevételével lehet megállapítani. A polgári jogi társaság tagjának felmondása nem saját tagsági viszonyára, hanem a közös együttműködés, a társaság felmondására vonatkozik, ami főszabályként az együttműködés megszűnését eredményezi. A jogi személyiség nélküli társaságból a tag nem válhat ki és a tagot kizárni sem lehet. A fent említettek szerint a tag felmondás esetén nem tagsági viszonyát, hanem a társaságot, a korábbi közös együttműködést mondja fel. A társaság rendes felmondásának joga a tagot a törvény alapján úgy illeti meg, hogy nincs indokolási kötelezettsége. A társaság többi tagjának azonban az alkalmatlan időre hivatkozó, a felmondási időt további három hónappal meghosszabbító határozatát már indokolnia kell.

Azonnali hatályú felmondás joga illeti meg a tagot, amennyiben erre bármelyik másik tag fontos okot szolgáltat. Az okot tehát akár egy tag is szolgáltathatja, nem kell a tagok többségének olyan magatartást tanúsítani, amely a felmondó tag részéről negatív megítélés alá esik. Ebben az esetben azonban a társaságot felmondó tagnak indokolnia kell, hogy miért tartja a másik tag által szolgáltatott okot olyan fontosnak, amely neki az azonnali hatályú felmondás lehetőségét biztosítja. A törvény példálózó jelleggel sorolja csak fel a súlyosnak ítélhető okokat, amelyek az azonnali hatályú felmondásra indokot szolgálhatnak: ilyen a társaság célját nagymértékben veszélyeztető magatartás, a társasági szerződés súlyos megszegése, az együttműködés lehetetlenné válása a másik tag hibájából stb.

BH1993. 247. *A polgári jogi társasági és a megbízási szerződéstípusnak elemeit tartalmazó, vagyonvédelemre vonatkozó atipikus szerződéstől való elállás jogosulatlan volta [Ptk. 474. § (1) bek., 478. § (2) bek., 483. § (4) bek., 568. § (1) bek., 575. § (2) bek., 577. § d) pont].*

BH1990. 215. *Az építőközösségi szerződésre vonatkozó szabályok alkalmazásával összefüggő kérdések [Ptk. 575. §, 276. § (5) bek. a) pont, 1977. évi 11. tvr., Ptk. 139-149. §-ai].*

BH1978. 226. *Az építőközösség nem jogi személy és ennélfogva nincs perbeli jogképessége. Az építőközösség által alkalmazott dolgozó a munkabérkövetelését az építőközösség tagjaival szemben érvényesítheti a rájuk eső rész arányában [Pp. 48. §, 50. § (1) bek., 2/1964. (XII. 5.) ÉM sz. r. 5. § (2) bek., Ptk. 574. §, 575. § (1) bek.].*

BH1977. 510. *Szocialista szervezetekből alakult - jogi személyiséggel nem rendelkező - egyszerű társulás, amely közös név alatt gazdasági tevékenységet folytat, gazdasági perben félként részt vehet [1970. évi 19. tvr. 5-7. §-ai, Ptk. 571-578. §-ai, Pp. 48-49. §-ai, 130. § (1) bek. e) pont].*

BH1977. 307. *Társasház-építőközösség nem olyan munkahely, ahol javító-nevelő munkát végre lehet hajtani [1961. évi V. törvény 42., 114. §, Btké. 18., 39. §, 7/1962. (VI. 28.) IM. sz. r., Ptk. 571-578. §].*

576. § (1) Valamely tag halála, jogutód nélküli megszűnése vagy rendes felmondás esetében a megmaradó tagok a társaság továbbfolytatását határozhatják el.

(2) Azonnali hatályú felmondás esetében a társaságot nem lehet tovább folytatni; az ezzel ellenkező megállapodás semmis.

A társaság valamelyik tagjának halála, illetőleg jogutód nélküli megszűnése csak akkor eredményezi automatikusan és elháríthatatlanul a társaság megszűnését, ha a polgári jogi társaság két tagú volt. A tagok számának egyre való csökkenése ugyanis a társaság megszűnését eredményezi. Más esetben, továbbá akkor, ha a társaság egyik tagja rendes felmondással mondta fel a társaságot, a társaság megmaradt tagjai annak továbbfolytatását határozhatják el. Bár a törvény szó szerint nem mondja ki, de ez úgy értelmezhető, hogy a társaság továbbfolytatásához a megmaradt tagok egyhangú határozatára van szükség.

Ha a kiváló tag felmondása azonnali hatályú volt, ez esetben nincs lehetőség a további tagok részéről a társaság folytatására, az azonnali hatályú felmondás a törvény kógens rendelkezése folytán a társaság megszűnését eredményezi. Nincs arra sem lehetőség, hogy a társasági szerződés ettől eltérő szabályt tartalmazzon, az ilyen rendelkezés ugyanis a törvény erejénél fogva semmis.

Ha a tag halála, illetőleg jogutód nélküli megszűnése esetén a fennmaradó tagok a társaság továbbfolytatását határozzák el, ebben az esetben mód van arra, hogy a tag örökösét, illetőleg jogutódját a vele való megegyezés alapján a társaság tagjaként ismerjék el.

BH1983. 317. *Vételi jog csak az építőközösségből jogszerűen kizárt tag tulajdoni illetősége tekintetében illeti meg a belépő új tagot. A kizárást kimondó közgyűlési határozat érvénytelenítése a vételi jog érvénytelenségét is maga után vonja. A jogtalanul kizárt tag ezért igényelheti, hogy az érvénytelen vételi jog alapján birtokló személy az általa birtokolt ingatlanrészt adja a birtokába [Ptk. 576. § (1) és (2) bek., 205. § (1) bek., 193. § (1) és (2) bek.].*

BH1977. 510. *Szocialista szervezetekből alakult - jogi személyiséggel nem rendelkező - egyszerű társulás, amely közös név alatt gazdasági tevékenységet folytat, gazdasági perben félként részt vehet [1970. évi 19. tvr. 5-7. §-ai, Ptk. 571-578. §-ai, Pp. 48-49. §-ai, 130. § (1) bek. e) pont].*

BH1977. 307. *Társasház-építőközösség nem olyan munkahely, ahol javító-nevelő munkát végre lehet hajtani [1961. évi V. törvény 42., 114. §, Btké. 18., 39. §, 7/1962. (VI. 28.) IM. sz. r., Ptk. 571-578. §].*

577. § A társaság megszűnik:

a) ha célját megvalósította vagy a cél megvalósítása többé nem lehetséges;

b) ha eltelt a határidő, amelyre alakult, kivéve, ha a tagok a társaságot tovább folytatják;

c) valamely tagjának halálával, illetőleg jogutód nélküli megszűnésével, rendes felmondással, kivéve, ha a tagok a társaságot tovább folytatják;

d) azonnali hatályú felmondással;

e) a társaság közös elhatározással való megszüntetésével;

f) ha a tagok száma egyre csökken.

Megszűnik a társaság, ha az a cél, melyre alapították megvalósult, vagy elérése objektív megítélés alapján végleg lehetetlenné vált, valamint ha határozott időre alakult, az idő elteltével. A társaság megszűnését eredményezi a tag halála, illetőleg jogutód nélküli megszűnése, továbbá bármely tag részéről a társaság rendes felmondása, azonnali hatályú felmondása, a társaság tagjainak egyre csökkenése, illetőleg a társaság közös elhatározással való megszüntetése, amely feltételezi a társaságot alkotó tagok egyhangú határozatát.

A társaság céljának megvalósulása, illetőleg a cél megvalósításának lehetetlenné válása, valamely tag részéről a társaság azonnali hatályú felmondása és a társaság tagjainak számának egyre csökkenése feltétlenül a társaság megszűnését eredményezi. Ha azonban a határozott időre alakult társaság esetében az idő lejártát követően, illetve valamely tag halála vagy jogutód nélküli megszűnése, vagy a társaság rendes felmondással való megszüntetése esetén a társaság többi tagja elhatározza a társaság továbbfolytatását, erre a törvény megengedő rendelkezése folytán lehetőségük van és az egyébként a társaság megszűnését eredményező esemény a továbbfolytatásról szóló elhatározásuk folytán végső soron nem eredményezi a társaság megszűnését.

Bármely tag részéről a társaság (és nem saját tagsági viszonya) a határozatlan időre létesített társaság esetében három hónapi időtartamra felmondható. A rendes felmondással a tagsági viszony a felmondási idő lejártával szűnik meg. A rendes felmondást a tagnak indokolnia nem kell, ha azonban a társaság többi tagjának egyhangú határozata szerint a felmondás alkalmatlan időre esik, úgy e határozatban a felmondási időt legfeljebb három hónappal meghosszabbíthatják. Ha a tagok ezen idő alatt nem határozzák el a társaság továbbfolytatását, akkor a hatodik hónap utolsó napjával a társaság megszűnik.

A tag azonnali hatállyal is felmondhatja a társaságot akár határozott, akár határozatlan időre létesült az. Az azonnali hatályú felmondást azonban a tagnak már indokolnia kell, indokul kizárólag a társaság másik tagjának olyan magatartása szolgálhat, amellyel a társasági szerződést súlyosan megszegi, illetőleg a vele való együttműködést vagy a társaság céljának elérését nagymértékben veszélyezteti. Az azonnali hatályú felmondás esetén a társaság többi tagjának nincs lehetősége arra, hogy a felmondást alkalmatlan időre esőnek minősítsék, illetőleg, hogy az azonnali hatályú felmondás hatályának beálltát meghosszabbítsák, és arra sincs lehetőségük, hogy a társaság továbbfolytatását határozzák el.

BH1993. 247. *A polgári jogi társasági és a megbízási szerződéstípusnak elemeit tartalmazó, vagyonvédelemre vonatkozó atipikus szerződéstől való elállás jogosulatlan volta [Ptk. 474. § (1) bek., 478. § (2) bek., 483. § (4) bek., 568. § (1) bek., 575. § (2) bek., 577. § d) pont].*

BH1977. 510. *Szocialista szervezetekből alakult - jogi személyiséggel nem rendelkező - egyszerű társulás, amely közös név alatt gazdasági tevékenységet folytat, gazdasági perben félként részt vehet [1970. évi 19. tvr. 5-7. §-ai, Ptk. 571-578. §-ai, Pp. 48-49. §-ai, 130. § (1) bek. e) pont].*

BH1977. 307. *Társasház-építőközösség nem olyan munkahely, ahol javító-nevelő munkát végre lehet hajtani [1961. évi V. törvény 42., 114. §, Btké. 18., 39. §, 7/1962. (VI. 28.) IM. sz. r., Ptk. 571-578. §].*

578. § (1) A társaság tovább folytatása esetén azt az örököst, illetőleg jogutódot, aki a tagokkal való megegyezés alapján nem válik a társaság tagjává, továbbá azt a tagot, aki felmondta a szerződést, pénzben is ki lehet elégíteni. A kielégítés a társaság megszűnésére irányadó szabályok szerint történik.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott esetekben - a társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában - a közös használatba került vagyoni hozzájárulást természetben kell kiadni.

(3) A társaságtól megváló tag, ideértve a jogutódot is, illetőleg - az örökhagyó tartozásaiért való felelősség szabályai szerint - a meghalt tag örököse felelős azokért a tartozásokért, amelyek a felmondási idő lejártáig, illetőleg a halál vagy jogutódlás bekövetkeztéig keletkeztek.

Ha valamely tag halála, illetőleg jogutód nélküli megszűnése okozná a társaság megszűnését, és a társaság megmaradt tagjai annak továbbfolytatását határozzák el, a tag örökösével, illetőleg jogutódjával kétféleképpen állapodhatnak meg.

1. Ha az örökös, illetőleg a jogutód a társaság tagjává akar válni és a tagok is elfogadják az új tagot, ez esetben jogelődjének helyébe lép és tagsági viszonyát tovább folytatja.

2. Amennyiben az örökös, illetőleg a jogutód nem válik a társaság tagjává, a társaság megszűnésére vonatkozó szabályok szerint kell őt kielégíteni a társaság vagyonából, ami azt jelenti, hogy a jogelődje által használatba adott dolgokra természetben tarthat igényt, a tulajdoni illetőség természetbeni kiadása helyett pénzbeni kielégítést kaphat a társaság döntése szerint.

Hasonló módon kerül kielégítésre a társaságot felmondó tag is, ha a felmondása azért nem eredményezi a társaság megszűnését, mert a megmaradó tagok a társaság továbbfolytatását határozták el. Részére az általa használatba adott dolgot természetben vissza kell adni, tulajdoni illetőségét a társaság választása szerint vagy természetben, vagy pénzben kapja meg. A társaság használatába adott dolgot akkor nem kell az örökösnek, jogutódnak, illetőleg a társaságot felmondó tagnak kiadni, ha a társasági szerződésben eltérő rendelkezés van, figyelemmel arra, hogy a törvény rendelkezése diszpozitív.

A társaságtól megváló tag nem mentesül a társaság felmondásával egyszer s mindenkorra a társaság tartozásaiért, ugyanis addig az időpontig, ameddig a társaságot fel nem mondta (rendes felmondás esetén a felmondási idő utolsó napjáig, azonnali hatályú felmondás esetén a felmondás közlésének napjáig), a társaság tartozásaiért felelősséggel tartozik. Hasonlóan tartozik felelősséggel a meghalt tag örököse azokért a társasági tartozásokért, amelyek a halál, illetőleg a jogutódlás bekövetkezéséig keletkezett az örökhagyó tartozásaiért való korlátozott felelősséggel. Az örökhagyó tartozásaiért való felelősség szabályainak alkalmazása azt jelenti, hogy az örökös vagy jogutód elsősorban a hagyaték tárgyaival, illetőleg, ha a hagyaték tárgyai már nincsenek meg, akkor a hagyaték értéke erejéig tartozik felelősséggel.

BH1999. 20. *Az építőközösségi jogviszonyra is irányadók a Ptk.-nak a szerződésekkel kapcsolatos általános rendelkezései [Ptk. 240. § (1) bek., 578/B-578/F. §-ok].*

BH1990. 157. *I. Érvényes öröklési szerződést az élettársak is köthetnek [Ptk. 655. § (1) bek. és 578. §].*

BH1990. 91. *Ha az elkövető az általa megölt nagyanyja pénzét eltulajdonítja, a kifosztás megállapítását nem zárja ki, hogy korábban a fizetésének egy részét az ellátása érdekében a sértettnek juttatta [Btk. 322. § (1) bek. b) pont, Ptk. 578. § (1) bek.].*

BH1989. 423. *Ha a közös háztartásban élők egyike az általa végzett munka díjazását követeli a vele együtt élő másiktól, az ebből eredő jogvita eldöntésére az általános hatáskörű bíróságnak van hatásköre [Ptk. 7., 578. §, Pp. 45. § (2) bek.].*

BH1989. 19. *A hagyatéki eljárás függőben tartása helyett az örökhagyó élettársa részére megfelelő határidőt kell biztosítani, hogy tulajdonát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyeztethesse [6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. (He.) 64. § (2) bek., Ptk. 578. §. (1) bek.].*

BH1988. 407. *A hagyatéki eljárás során az örökhagyó élettársa és az oldalági örökös részére nyújtandó tájékoztatás szempontjai [Ptk. 603. §, 674. §, 578. §. 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. (He.) 52. § (3) bek., 58. § (2)-(3) bek., 64. § (2) bek.].*

BH1988. 184. *Az élettársi kapcsolat megállapítását nem zárja ki az a körülmény, hogy a közös gazdálkodás során a pénzkezelést kizárólag az egyik élettárs végzi [Ptk. 578. §].*

BH1986. 62. *A közös háztartásban élők vagyoni viszonyaira vonatkozó szabályok alkalmazására akkor kerülhet sor, ha közös háztartásban élő hozzátartozók gazdasági tevékenységét is igénylő közös céljuk elérése érdekében járnak el, és - ha nem is kifejezett megállapodással, de legalábbis hallgatólagosan - egyetértenek abban, hogy a közös gazdasági tevékenység eredményeként szerzett vagyon közös legyen, illetőleg a közös gazdálkodás nyomán jelentkező esetleges hátrányos kockázatot is együttesen vállalják [Ptk. 578. § (2) bek.].*

BH1984. 498. *Ha az élettársak közös tulajdonában álló vagyontárgy lefoglalása miatt az egyik élettárs igényperrel kéri a vagyonfoglalás alóli feloldását az őt illető eszmei hányad erejéig, az igénypert az adós élettárs ellen is meg kell indítani. [1979. évi 18. tvr. 82. § (1), (2) és (4) bek., Ptk. 578. § (1) bek.]*

BH1984. 449. *Az élettársaknak a közösen megszerzett vagyontárgyakra dologi igényük van, a megszerzett vagyontárgyaknak - a szerzéshez való közreműködésük arányában - tulajdonosaivá lesznek. Ezt a tulajdoni igényt az élettársi viszony megszűnése nem érinti. Ha az élettársi viszony megszűnésekor a vagyontárgy megszerzésével kapcsolatos tartozás áll még fenn, ez a körülmény a megszerzett igény terjedelmének mértékét nem csökkenti, de az igénylő köteles a még fennálló tartozások megfelelő arányát teljesíteni [Ptk. 578. § (1) bek.].*

BH1984. 225. *Az élettársak közös gazdálkodásából eredő kölcsönös vagyoni igények rendezésénél arra kell törekedni, hogy az igazság és a méltányosság elve érvényesüljön, és egyik élettárs se legyen megrövidítve. A törvény a szerzésben közreműködő élettársnak dologi igényt biztosit a megszerzett vagyontárgy felett, az ezen alapuló tulajdoni részesedés érvényesülését a felek belső viszonyában a tulajdonszerzési korlátozásról szóló jogszabályi rendelkezés nem akadályozza. Ez a korlátozás a felek külső viszonyában érvényesül, és legfeljebb azt eredményezheti, hogy a közösen szerzett vagyon megosztásánál a bíróság annak a félnek juttatja az ingatlant, akivel szemben szerzési korlátozás nem áll fenn [Ptk. 578. § (1) bek., 32/1971. (X. 5.) Korm. sz. r. 3. §].*

BH1982. 142. *Házasságkötés nélkül házastársak módjára együttélő nő és férfi között nemcsak érzelmi, hanem gazdasági közösség is fennállhat, ha a külön-külön szerzett jövedelmeiket külön kezelik ugyan, de azokból a közös céljaik elérése érdekében egymást kölcsönösen támogatják [Ptk. 578. § (1) bek.].*

BH1981. 189. *I. Az élettársaknak a közös tulajdon megszerzésében való közreműködésük arányának megállapításához az együttélés alatti jövedelmi viszonyaikat és a háztartási munka ellátásában való részvételük mértékét egyaránt fel kell tárni [Ptk. 578. § (1) bek.].*

BH1980. 389. *A közjegyzőnek a hagyatéki eljárás során az örökhagyó élettársa részére megfelelő határidőt kell adnia hogy tulajdonjogát az ingatlannyilvántartásba bejegyeztethesse [6/1958. (VII. 4) IM. sz. r. (He) 64. § (2) bek., Ptk. 578. § (1) bek.].*

BH1980. 245. *Az élettársak együtténéséből keletkezett vagyoni igényeik rendezéséhez a szerzési arányt befolyásoló tényezőket kellően tisztázni kell. A különvagyon jövedelméből a másik élettárs csak közreműködése esetén és ennek arányában részesülhet [Ptk. 578. §].*

BH1978. 405. *II. Élettársi együttélésre alapított özvegyi nyugdíjra jogosultság megállapítása iránt indított perben - ha vitás az együttélés - a bíróságnak a bizonyítás felvétele során tüzetesen tisztáznia kell mindazokat a körülményeket amelyekből következtetni lehet arra, hogy megvalósult-e az érzelmi és gazdasági közösség a nyugdíjigénylő és a meghalt dolgozó között [Ptk. 578. § (1) bek., 17/1975. (VI. 14.) MT sz. r. 143. § (1) bek.].*

BH1977. 510. *Szocialista szervezetekből alakult - jogi személyiséggel nem rendelkező - egyszerű társulás, amely közös név alatt gazdasági tevékenységet folytat, gazdasági perben félként részt vehet [1970. évi 19. tvr. 5-7. §-ai, Ptk. 571-578. §-ai, Pp. 48-49. §-ai, 130. § (1) bek. e) pont].*

BH1977. 307. *Társasház-építőközösség nem olyan munkahely, ahol javító-nevelő munkát végre lehet hajtani [1961. évi V. törvény 42., 114. §, Btké. 18., 39. §, 7/1962. (VI. 28.) IM. sz. r., Ptk. 571-578. §].*

BH1977. 23. *Házasságkötési szándékkal folytatott közös gazdasági tevékenységre - ha a házasságkötés meghiúsul - a polgári jogi társaságra irányadó jogszabályokat kell alkalmazni (Ptk. 575., 576., 578. §).*

578/A. § (1) A társaság megszűnésekor elszámolásnak van helye. Az ügyintézés és képviselet szabályait a végelszámolás során is alkalmazni kell.

(2) A társasági tevékenységből eredő tartozások kiegyenlítése után - lehetőleg természetben - vissza kell adni a tagok vagyoni hozzájárulását. A többlet, valamint a hiány megosztása a nyereség, illetőleg a veszteség elszámolására vonatkozó szabályok szerint történik.

A társaság megszűnésekor 1998. június 15. napjáig végelszámolásnak, 1998. június 16-tól [az ekkor hatályba lépett, és a korábbi rendelkezést módosító 1997. évi CXLIV. törvény 305. § (1) bekezdése alapján] elszámolásnak van helye. [Az ügyintézés és a képviselet szabályait az elszámolás során is alkalmazni kell. Nyilvánvaló, hogy az (1) bekezdés második mondatának kiigazítása tévedésből maradt el.]

A társaság megszűnése során be kell hajtani a társaság kintlévőségeit, vagyonmérleget kell készíteni, amelynek során meg kell állapítani a társaság tartozásainak, kintlévőségeinek és meglevő vagyonainak mérlegét, ki kell egyenlíteni a társaság tartozásait, és ha arra lehetőség van, természetben vissza kell adni a tag vagyoni hozzájárulását. Ha az elszámolás eredményeként többlet mutatkozik, azt a nyereség elszámolására vonatkozó szabályok szerint - a társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában - a tagok között egyenlő arányban kell felosztani. Ha az elszámolás eredménye negatív, a veszteség elszámolására - a társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában - ugyancsak egyenlő megterheléssel kerül sor a tagok között.

BH1995. 643. *Az építőközösségi szerződésből eredő - hat éve folyamatban levő - perben az elszámolás iránti igényt nem lehet idő előttinek tekinteni azon az alapon, hogy a társaság még nem szűnt meg [Ptk. 578/A. § (1) bek., 578/E. § a) pont, 578/F. §].*

BH1990. 482. *Gazdasági társaság megszűnése esetén semmis a társaság tagjai között létrejött az a megállapodás, amelyben valamelyik tag a társaság veszteségéből a többi tagra eső részarányt átvállalja [Ptk. 570. § (4) bek.].*

2. Az építőközösség

578/B. § (1) Az építőközösségi szerződésben a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy épület felépítése végett együttműködnek és az ehhez szükséges vagyoni hozzájárulást közös rendelkezésre bocsátják.

(2) Az építőközösség írásba foglalt szerződéssel jön létre.

(3) A felek a szerződésben kötelezettséget vállalnak a tulajdoni viszonyaik rendezésére; így különösen arra, hogy a felépített épületre társasház-tulajdont hoznak létre és ennek során a szerződésben meghatározott épületrészeket (lakásokat és nem lakás céljára szolgáló helyiségeket) az építőközösség egyes tagjainak külön tulajdonába, az egyéb épületrészeket pedig - külön tulajdonuk arányában - a tagok közös tulajdonába adják.

Az építőközösség a jogi személyiség nélküli társaság egyik fajtája. Az építőközösségi szerződésben az építőközösség tagjai kötelezettséget vállalnak arra, hogy az épület felépítése érdekében együttműködnek és az ehhez szükséges anyagi eszközöket közös rendelkezésre bocsátják. A tagok vagyonegyesítése, az anyagi eszközök közös rendelkezésre bocsátása és az együttműködés, mint személyes közreműködés az épület felépítése érdekében az építőközösség jellemző specifikumai.

A törvény a polgári jogi társaságtól eltérően az építőközösségi szerződés érvényességi kellékeként annak írásba foglalását írja elő, és meghatározza minimális, ugyancsak az érvényességét érintő tartalmi kellékeit is: a feleknek a szerződésben kötelezettséget kell vállalniuk arra, hogy tulajdoni viszonyaikat rendezik, a felépített épületre társasház tulajdont hoznak létre, ennek során a szerződésben meghatározott részeket az építőközösség egyes tagjainak, a későbbi társasház tulajdonosoknak külön tulajdonába, az egyéb épületrészeket pedig a külön tulajdoni hányaduk arányában a tagok közös tulajdonába adják.

Az építőközösségre a törvény speciális rendelkezései hiányában a polgári jogi társaság törvényben megjelölt rendelkezéseit kell alkalmazni. Az építőközösség tagjainak pénzben vagy elhasználható dologban nyújtott vagyoni hozzájárulása közös tulajdonukba kerül, egyéb hozzájárulásuk pedig közös használatukba. A vagyoni hozzájárulás után kamatot érvényesen kikötni az építőközösségi szerződésben nem lehet. A vagyoni hozzájárulás vagy értéke kiadását csak az építőközösség megszűnésekor, illetőleg akkor lehet követelni, ha a tag a társaságtól megválik. A közös használatba adott vagyoni hozzájárulás felett a tag rendelkezési joga korlátozódik, a többi tag hozzájárulása nélkül át nem ruházható és meg nem terhelhető.

A törvény az építőközösség konkrét és speciális céljára figyelemmel a polgári jogi társaságtól alapjaiban különböző szabályokat is tartalmaz: az építőközösségből a tag kizárható, a tag kizárása az építőközösséget nem szünteti meg. Az építőközösség kevésbé személyhez, mint inkább céljához, az építkezéshez kötött, az épület felépítésének van alárendelve, ezért az építőközösségből kizárással vagy felmondással megváló tag helyének betöltésére a törvény az építkezés folyamatos menetét biztosító, azt megkönnyítő rendelkezéseket tartalmaz.

Miután az építőközösségi szerződésben írásban vállal a közösséget létrehozó tag kötelezettséget arra, hogy az építmény elkészültét követően társasházzá alakulva a közösség tulajdoni viszonyait rendezi, amennyiben a tag később a társasház alapító okiratának aláírását megtagadja, a bíróság az előszerződés alapján létrehozandó szerződésre vonatkozó Ptk. 208. § (3) bekezdés szabálya alapján a szerződést létrehozhatja és tartalmát megállapíthatja, miután az építőközösségi szerződés egyben szerződéskötési kötelezettség vállalást is jelent a társasház létesítésére.

Az építőközösség nem jogi személy, a Ptk. az építőközösséget közös név alatt perindításra nem jogosítja fel, így perbeli jogképesség hiányában az építőközösség perben félként sem felperesi, sem alperesi pozícióban nem vehet részt, ami azt jelenti, hogy az építőközösség tagjainak kell felperesként perben állniuk. Természetesen nincs akadálya, hogy egyik pertársukat hatalmazzák meg képviseletükkel, és amennyiben az építőközösséget perelik, annak tagjait kell személy szerint perbe állítania a felperesnek.

BH1994. 669. *Az építőközösség nem jogi személy, és közös név alatt sem indíthat pert [Ptk. 578/B. §, Pp. 48. §, 50. § (1) bek., 130. § (1) bek. e) pont, 157. § a) pont, 275. § (2) bek.]*

578/C. § (1) Az építéssel kapcsolatos költségek az építőközösség tagjait a tulajdonukba kerülő épületrészek arányában terhelik.

(2) Az építőközösség ügyeinek vitelére és ennek körében a képviseletre az jogosult, akit a szerződésben kijelöltek; megbízatásának terjedelmét a szerződés határozza meg. A nem megfelelő ügyvitel ellen vagy a képviselet gyakorlása miatt a tagok tiltakozhatnak, e vitát a tagok többsége dönti el. Az ügyek vitelére és a képviseletre való jogosultságot a tagok többsége megvonhatja.

Az építőközösség esetében, miután e társasági forma létrehozásának célja a felépülő építményben létrehozandó tulajdon, a törvény nem nyereségről vagy veszteségről rendelkezik, hanem a tulajdon létrehozásával felmerülő költségekről. Ez a költség az építőközösségi szerződésben meghatározott arány szerint terheli a tagot, attól függően, hogy a felépítendő épületből milyen arányú rész kerül a tag külön tulajdonába. Miután az építkezés alatt még az egyébként társasházzá alakítást követően a tagok külön tulajdonába kerülő épületrészek is az építőközösség közös tulajdonában állnak, a tag tulajdoni hányadának nagyságát is ez az arány határozza meg. Ez az arány nem feltétlenül azonos az önálló vagy a közös tulajdonban álló telekre vonatkozó tulajdoni illetőséggel. Ha ezek aránya az épületre vonatkozó tulajdoni aránytól eltér, ez utóbbit kell a költségviselés szempontjából figyelembe venni.

Az építőközösségben - a polgári jogi társaságtól eltérően - másként alakul az ügyvitel, illetőleg a képviselet szabálya. Az építőközösség nem mindegyik tagja jogosult az ügyek vitelére, csak az, akit az építőközösségi szerződésben a tagok erre kijelölnek, e tag egyben az ügyvitel körében a társaság képviseletére is jogosult. Amennyiben az ügyvitellel és képviselettel megbízott tag a társasági szerződésben meghatározott eljárási jogkörének terjedelmét túllépi, eljárására a Ptk. 484-487. §-aiban szabályozott megbízás nélküli ügyvitel szabályait kell alkalmazni. A tagok többségi határozattal a kijelölt tagnak az ügyek vitelére és képviseletére vonatkozó jogát megvonhatják.

Az építőközösség ügyeiben a tagok a felmerülő kérdéseket egyhangú vagy szótöbbséges határozattal dönthetik el. A társasági szerződéstől való bármilyen eltéréshez a tagok egyhangú döntésére van szükség.

578/D. § (1) Az építőközösségnek azt a tagját, aki írásbeli felszólítás ellenére a szerződés megszegésével vagy más magatartásával az építést jelentősen veszélyezteti, a tagok többsége kizárhatja az építőközösségből. A kizárást írásban kell közölni. A tag a kizárással szemben a közléstől számított harminc napon belül a bírósághoz fordulhat; e határidő elmulasztása jogvesztéssel jár.

(2) A kizárt tag az építés céljára szolgáló telken és a tagok egyéb közös vagyonán fennálló tulajdoni illetőségét a kizárás közlését követő harminc napon belül az építőközösségbe belépő - általa kiválasztott és a tagok többsége által elfogadott - új tagra ruházhatja át. Ha a kizárt tag a bírósághoz fordult, a harminc napos határidő a bíróság határozatának jogerőre emelkedésétől számít. Ha a kizárt tag tulajdoni illetőségét harminc napon belül nem ruházta át, arra a tagok többsége által kiválasztott, az építőközösségbe belépő új tagot - a kizáráskori értéknek megfelelő vételáron - vételi jog illeti meg.

(3) A szerződést bármely tag három hónapra felmondhatja. Ilyen esetben a (2) bekezdés rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

(4) A szerződés azonnali hatályú felmondásának van helye, ha a tag tulajdoni illetőségét az építőközösségbe belépő, a tagok többsége által elfogadott új tagra ruházza át.

A polgári jogi társasággal ellentétben az építőközösségben résztvevő tagok többsége számára a törvény megadja a lehetőséget arra, hogy ha a tag az építőközösségi szerződés megszegésével vagy más magatartásával az építést jelentősen veszélyezteti, a veszély elhárítása és az építőközösségi cél, az építmény mielőbbi létrehozása érdekében a társaságból kizárják. A kizárásra csak akkor kerülhet sor, ha előzetesen az építőközösségi tagok írásban szólítják fel a szerződésszegő magatartás abbahagyására, illetőleg az építést

jelentősen veszélyeztető magatartástól való tartózkodásra. Amennyiben a felszólítás eredménytelen, úgy a tagok többsége az érintett tagot az építőközösségből kizárhatja. A kizárást az érintett taggal írásban kell közölni, közlésnek számít a postai úton való kézbesítés, illetőleg az átvétel elismertetése mellett az írásbeli határozat kézbe történő átadása is. Az átadást követő naptól számított harminc napon belül az érintett tag a kizárással szemben annak megsemmisítése iránt a bírósághoz fordulhat, ha a határozatban foglaltakkal nem ért egyet, mert álláspontja szerint a kizárásra kellő jogalap nem volt. A harminc napos határidő elmulasztása jogvesztő jellegű, ami azt jelenti, hogy bármilyen okból került sor az érintett tag részéről a határidő elmulasztására - akár betegség, fizikai akadályoztatás stb. -, a mulasztás orvoslására nincs mód, e joga elveszett és jogerős határozat alapján a társaságból kizártnak tekintendő. Ebben az esetben a kizárt tagnak arra van lehetősége, hogy az építés célját szolgáló telken, illetőleg az építőközösségi tagok egyéb közös vagyonán fennálló tulajdoni illetőségét az általa kiválasztott új tagra ruházza. Ennek feltétele, hogy az átruházást a kizárás közlését követő harminc napon belül tegye, és hogy az új tag személyéhez az építőközösségi tagok többsége hozzájáruljon. E két feltétel konjuktív, tehát együtt kell megvalósulnia. Abban az esetben, ha az építőközösségi tag a kizárást kimondó határozattal szemben bírósághoz fordul, a kijelölésre nyitva álló harminc napos határidőt a bírósági határozat jogerőre emelkedésétől kell számítani. Amennyiben a kizárt tag tulajdoni hányadának átruházását a harminc napos határidő alatt elmulasztja, vagy az általa kijelölt tag építőközösségbe való belépéséhez a társaság többi tagja nem adja a hozzájárulását, és a nyitva álló határidő alatt az érintett tag más személyt sem jelöl meg a vételre, azt eredményezi, hogy a helyére az építőközösségbe belépő új tagot a közösség fogja kiválasztani, és részére a kizárt tag mindenképpen köteles elidegeníteni a tulajdoni hányadát, figyelemmel arra, hogy ennek a személynek törvényen alapuló vételi joga van. A vételi jog - mint az adásvétel különös neme - a Ptk. 375. § (1) bekezdése alapján azt jelenti, hogy e jog jogosultja a dolgot egyoldalú nyilatkozattal megvásárolhatja, tehát nem kell hozzá az eladó, adott esetben a kizárt tag eladási szándéka. A kizárást kimondó határozat meghozatala és a vételi jog gyakorlása közötti esetleges értéknövekedés nem a kizárt tag vagyongyarapodását szolgálja, hiszen saját felróható magatartására - ami adott esetben nem a kizárás, hanem az azt követően a törvény alapján előírt magatartás elmulasztása - előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat - a belépő új tagot a vételi jog a kizáráskori értéknek megfelelő vételáron illeti meg. A vételi jog az építőközösség által kijelölt személyt csak akkor illeti meg, ha az érintett építőközösségi tag kizárását kimondó közgyűlési határozat érvényes és hatályos. Ha az érintett tag keresete alapján a bíróság a kizárást kimondó közgyűlési határozatot érvénytelennek nyilvánítja, nincs jogalapja a vételi jog gyakorlásának - a korábban kizárt tag eladási szándéka hiányában - a harmadik személy erre alapított tulajdonjogának keletkezését.

Az építőközösségi szerződést (és nem a tagságot) rendes és rendkívüli - azonnali hatályú - felmondással meg lehet szüntetni. A felmondás tehát nem a tagságot, hanem a szerződést szünteti meg a Ptk. 321. § (1) bekezdésének rendelkezése alapján. Rendes felmondással az építőközösségi szerződést bármely tag indokolási kötelezettség nélkül három hónapos időtartamra felmondhatja, ez esetben a felmondás közlését követő harminc napon belül lehetősége van arra, hogy tulajdoni illetőségét az általa kijelölt új tagra ruházza, amennyiben a kiválasztott tagot a tagok többsége elfogadja. Ennek hiányában tulajdoni illetőségére a társaságot tovább folytató tagok jelölhetnek ki vevőt, akinek törvényen alapuló vételi joga van a szerződést rendes felmondással megszüntető tag tulajdoni illetőségére.

Nem kell a három hónapos felmondási határidőt megvárni és a társaságból kilépni szándékozó tag azonnali hatállyal felmondhatja a társaságot, amennyiben tulajdoni illetőségét el kívánja adni, és a vele szerződést kötni kívánó vevő személyét az építőközösség többi tagja új tagként elfogadja. Miután az azonnali hatályú felmondás esetében felmondási határidőről nem beszélünk, az azonnali hatályú felmondás lehetősége a kilépő tag számára azért kedvező, mert felelőssége a Ptk. 578. § (3) bekezdése alapján időben korlátozódik, hiszen az azonnali hatályú felmondás közléséig keletkezett tartozásokért felel csak, ellentétben azzal az esettel, amikor három hónapos felmondási idővel történik a tagsági viszony felmondása, ugyanis ebben az esetben a felmondási idő lejártáig keletkező tartozásokért felelős a társaságtól megváló tag.

BH1999. 166. *II. Az építőközösségből való kizárás bíróság előtti megtámadására nyitva álló harmincnapos határidő anyagi jogi jellegű [Ptk. 578/D. § (1) bek.].*

BH1995. 463. *Házastársak építőközösségi tagságának kizárással történő megszűnésével kapcsolatos jogvita elbírálásának szempontjai [Ptk. 337. § (1) bek., 344. § (1) bek., 478. § (2) bek., 578/D. § (2) bek., Pp. 9. § (2) bek., 182. § (3) bek., 206. § (1) bek., 253. § (3) bek.].*

578/E. § Az építőközösség megszűnik, ha

a) az építés befejeződött és a tagok a tulajdoni viszonyaikat (társasház-tulajdon létesítésével, lakásfenntartó szövetkezet alapításával vagy más módon) rendezték, vagy

b) megszüntetését a tagok közösen elhatározták.

Az építőközösség megszűnésének esetei szűkebbek, mint a polgári jogi társaságé, ugyanis az építőközösségi tag halála, illetőleg jogutód nélküli megszűnése nem eredményezi az építőközösség megszűnését. Ez esetben ugyanis az örökös, illetőleg a jogutód az elhunyt, illetőleg a megszűnt tag helyébe lép. A tagok számának egyre való csökkenése az építőközösség esetében kizárt, ugyanis a megváló tag helyének betöltéséről mindig gondoskodni kell. A cél megvalósulása ugyancsak nem szünteti meg automatikusan az építőközösséget, tehát amennyiben a felépíteni kívánt építmény létrejött, további feltétele az építőközösség megszűnésének a tulajdoni viszonyok rendezése, a tagok közötti elszámolás és a társasház alapítása. Amennyiben a tagok közösen nem látnak reményt a cél megvalósítására, illetőleg a további együttműködésükre, közös elhatározással az építőközösséget megszüntethetik. A tagok közötti elszámolásra, amennyiben arra a célzott építmény létrehozását követően kerül sor, a társasházzá alakítással egyidőben kell sort keríteni.

A Legfelsőbb Bíróság az építőközösségi szerződésből eredő - hat éve folyamatban lévő - perben az elszámolás iránti igényt nem találta idő előttinek azon az alapon, hogy a társaság - a társasház megalapításával - még nem szűnt meg (BH1995. 643.).

BH1995. 643. *Az építőközösségi szerződésből eredő - hat éve folyamatban levő - perben az elszámolás iránti igényt nem lehet idő előttinek tekinteni azon az alapon, hogy a társaság még nem szűnt meg [Ptk. 578/A. § (1) bek., 578/E. § a) pont, 578/F. §].*

578/F. § Az építőközösségre az 569. §-ban, az 570. §-ban, az 578. § (3) bekezdésében, valamint az 578/A. §-ban foglalt rendelkezéseket is megfelelően alkalmazni kell.

A törvény az építőközösségre is alkalmazni rendeli a polgári jogi társaságra vonatkozó néhány alapvető rendelkezést, nevezetesen:

- Az építőközösségi tagok vagyoni hozzájárulása mindaddig közös tulajdonba kerül, ameddig tulajdoni viszonyaikat társasház-tulajdon létesítésével nem rendezik, a nem pénzbeni hozzájárulás pedig a közösség közös használatába kerül. A vagyoni hozzájárulás után kamatot, díjazást, illetőleg a személyes közreműködésért díjazást érvényesen kikötni nem lehet, az ilyen megállapodás semmis.

- Az építőközösségi tag tulajdoni hányada felett csak korlátozottan rendelkezhet, a közös használatba adott vagyoni hozzájárulás vagy értékének kiadását csak a társaság megszűnésekor, illetőleg akkor lehet követelni, ha a tag a társaságtól felmondással megválik, a közös használatba adott vagyoni hozzájárulás pedig a többi tag hozzájárulása nélkül át nem ruházható, meg nem terhelhető, tehát nem adható jelzálogba, nem létesíthető rá elidegenítési és terhelési tilalom, szerződéses haszonélvezet stb.

- Az építőközösségtől megváló tag tagsági viszonyának megszűnését követően is felelős azokért a tartozásokért, amelyek tagsági viszonya alatt keletkeztek. Ha a tagsági viszony a tag halála vagy jogutód nélküli megszűnése okából szűnt meg, a tag örököse, illetőleg jogutódja az örökhagyó tartozásaiért való felelősség szabályai szerint felel a tag haláláig keletkezett tartozásokért. Ez a felelősség azt jelenti, hogy az örökös, illetőleg a jogutód elsősorban a hagyatékból őt megillető vagyontárgyakkal felel (cum viribus), illetőleg amennyiben ezek már nincsenek meg, a hagyaték értéke erejéig (pro viribus) tartozik felelősséggel.

- Az építőközösség megszűnésekor elszámolásnak van helye, az építőközösség tevékenységéből eredő tartozások kiegyenlítése után - lehetőleg természetben - vissza kell adni a tagok vagyoni hozzájárulását, a nyereség, illetőleg a veszteség elszámolásánál figyelemmel kell lenni arra, hogy a törvény rendelkezései alapján az építéssel kapcsolatos költségek az építőközösség tagjait a tulajdonukba kerülő épületrészek arányában terhelik.

3. A közös háztartásban élők vagyoni viszonyai

578/G. § (1) Az élettársak együttélésük alatt a szerzésben való közreműködésük arányában szereznek közös tulajdont. Ha a közreműködés aránya nem állapítható meg, azt azonos mértékűnek kell tekinteni. A háztartásban végzett munka a szerzésben való közreműködésnek számít.

(2) Ezeket a szabályokat kell alkalmazni - a házastársak kivételével - a közös háztartásban élő más hozzátartozók vagyoni viszonyaira is.

Közismert tény, hogy évről évre nő a házasságkötés nélküli párkapcsolatban együtt élők száma. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a közfelfogásban kialakult élettársi együttélés fogalom és a jogi értelemben élettársi jogviszonynak tekinthető kapcsolat tartalmának megítélése nem egy esetben eltér. Így a bíróságok előtt folyamatban lévő perekben gyakran előfordul, hogy az élettársi kapcsolat fennállására hivatkozó fél és a bizonyítási eljárás során kihallgatott tanúk vallomásukban a jogviszony fennállását kizárólag az érzelmi kapcsolat fennállására, illetőleg meghatározott ideig tartó közös lakásban való együttélésre alapítják.

Korábban a jogszabály sem határozta meg az élettársak fogalmát. Ennek fogalmi elemeit kizárólag az élettársak vagyoni viszonyai rendezésére irányadó jelen § (1) bekezdés tartalmazta akként, hogy

házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben élő nő és férfi együttélésük alatt a szerzésben való közreműködés arányában szereznek közös tulajdont. Az Alkotmánybíróság 14/1995. (III. 13.) AB határozata azonban kimondta, hogy az Alkotmány 70/A. §-ába ütköző megkülönböztetésnek minősül az, ha a közös háztartásban érzelmi és gazdasági közösségben együttélő személyek közül az azonos neműekre e jogszabályi rendelkezés nem vonatkozik. A határozat nyomán az 1996. évi XLII. törvény 1. §-a az élettárs fogalom új tartalmú meghatározását az értelmező rendelkezések körében, a Ptk. 685/A. § beiktatásával helyezte el. Eszerint eltérő jogszabályi rendelkezés hiányában élettársnak minősül a házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együttélő két személy. A törvényszöveg utal arra, hogy bizonyos - például kiskorú gyermekeket érintő - élethelyzetek rendezése során nyilvánvalóan indokolt lehet külön jogszabály útján az élettársi fogalom eltérő tartalmú meghatározása.

Az (1) bekezdés - összhangban a már hivatkozott értelmező rendelkezés tartalmával - az élettársi kapcsolatnak minősülő jogviszony fogalmi elemeit és az élettársak között létrejött vagyoni viszonyok rendezésének módját határozza meg. A törvényi szabályozás alapján az élettársi jogviszony magában foglalja azt, hogy a felek éljenek együtt, rendelkezzenek közös háztartással, köztük érzelmi és gazdasági közösség álljon fenn, harmadik személyekkel szemben összetartozásukat minden vonatkozásban vállalják. A felsorolt tényállási elemek együttes megvalósulása esetén az élettársi közösség fennállását a bíróságnak meg kell állapítani (BH1994. 252.). Az ítélet rendelkező részének tartalmaznia kell az élettársi jogviszony kezdő és az együttélés megszakadásának időpontját.

Az élettársi jogviszony törvényben meghatározott fogalmi elemei tehát az alábbiak:

1. Házasságkötés nélküli érzelmi kapcsolaton alapuló közös háztartásban való együttélés. Az azonos méltóságú személyként kezelés alkotmányos követelményével összhangban a házasságon kívüli együttélés nemcsak más, hanem azonos neműek között is megvalósulhat. Az élettársak rendszerint egy lakásban, közös háztartásban élnek együtt, közöttük szoros érzelmi és szexuális kapcsolat van, együtt nevelik közös, vagy bármelyik fél korábbi kapcsolatából született gyermekeket. Az élettársi jogviszony megállapításának azonban nem elengedhetetlen feltétele a közös lakásban való együttélés ténye, illetőleg a szexuális kapcsolat léte. Kivételesen megvalósulhat az élettársi együttélés akkor is, ha a felek külön lakásban élnek, de ettől függetlenül közösen gazdálkodnak. De nem utasítható el a kereset a szexuális kapcsolat hiánya okán sem.

2. Önmagában az érzelmi kapcsolat fennállása, és az együttélés ténye nem ad alapot az élettársi kapcsolat megállapítására, mert a jogviszony elengedhetetlen feltétele a mindennapi életvitel során és a jelentősebb vagyoni tevékenységekben is megnyilvánuló gazdasági együttműködés, azaz a gazdasági közösség fennállása. Az ítélkezési gyakorlat ebben a körben vita esetén elsősorban a felek közös cél érdekében való együttműködésének, vagyis a közös életvitelnek és a jövedelmek közös célra történő felhasználásának tulajdonít döntő jelentőséget. Az élettársak gazdálkodásának módja nem ügydöntő, mert az - a házastársakhoz hasonlóan - életkörülményeiktől függően különböző lehet. Ehhez képest megállapítható az élettársak között a közös gazdálkodás akkor is, ha a felek az együttélés ideje alatt az egyik élettárs jövedelmét kizárólag a mindennapi megélhetés költségeire fordították, míg a másik jövedelem volt a fedezete az életközösség alatt létrehozott vagyonszaporulatnak. Mivel a vagyonkezelésben az élettársi kapcsolatban sem követelhető szigorúbb elvárás mint a házastársak esetén, a jogviszony minősítése szempontjából a pénzkezelés formája sem releváns. Ezért nincs jelentősége annak, hogy a felek együttesen kezelték-e pénzüket, vagy a pénzkezelést kizárólag csak egyikük végezte (BH1996. 258; BH1994. 252; BH1988. 184; BH1982. 142.).

A fentiekből következik, hogy közös háztartásban való együttélés, illetőleg gazdasági közösség hiányában a felek kapcsolata nem minősül a törvényben szabályozott élettársi jogviszonynak. Ezért nincs lehetőség az élettársi együttélés megállapítására, ha a felek saját jövedelmükkel önállóan rendelkeztek, és kapcsolatuk kizárólag arra korlátozódott, hogy a közös szórakozások és költséges külföldi utazások költségeit a szoros érzelmi kötődés okán kizárólag az egyik fél fedezte (BH1994. 79.).

Az élettársak a Ptk. 685. § b) pontja értelmében hozzátartozóknak minősülnek. Bár házastársak módjára élnek, jogrendszerünk a nemzetközi egyezményekkel összhangban a családi élet alapvető és elsődleges formájának a házassági köteléket tekinti (az Alkotmány 15. §-ának értelmében a Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét). Ezek részletes szabályait a Csjt. tartalmazza, és rendelkezései - így a házastársi vagyonközösségre, és annak megosztására vonatkozó speciális szabályok - az élettársi kapcsolatra nem alkalmazhatók.

A törvény az együttélés ideje alatt szerzett ingó és ingatlan vagyonra a szerzésben való közreműködés arányában az élettársak javára tulajdoni igényt biztosít. A szabályozás értelmében a közös gazdálkodás eredményeként megszerzett ingóságok és a létrejött vagyonszaporulat az élettársak közös tulajdona. Az egy-egy élettárs által megszerezhető tulajdoni hányadrész mértéke azonban a szerzésben való közreműködés arányától függ. A megszerzett tulajdon mértékét nem csökkenti a vagyontárgyon fennálló közös tartozás,

illetőleg az a tény, hogy a közös adósságot az életközösség megszakadását követően csak az egyik élettárs törlesztette vagy egyedül kiegyenlítette. Ez az élettársak között kizárólag kötelmi elszámolási viszonyt keletkeztet (BH1984. 449.).

A törvényen alapuló tulajdoni igényből következik az is, hogy például az élettársi együttélés alatt közös vagyoni megtakarításból vásárolt ingatlan az élettársak közös tulajdonát képezi abban az esetben is, ha az ingatlan-nyilvántartásban tulajdonosként csak az egyik fél neve került bejegyzésre. A másik élettárs bármely időpontban követelheti tulajdonjoga ingatlan-nyilvántartási bejegyzését. A tulajdoni igény nem évül el [Ptk. 115. § (1)], ezért érvényesíthető az élettársi kapcsolat fennállása alatt, annak peren kívüli felszámolása során, illetőleg az élettársi közös vagyon megosztása iránt indított peres eljárásban is. Annak sincs akadálya, hogy az egyik fél halála, ehhez képest az élettársi jogviszony megszűnése után a túlélő élettárs vagyonközösségi igényét volt élettársa örököseivel szemben érvényesítse, ha a közös gazdálkodás eredményeként előállt teljes vagyonszaporulat a hagyatéki leltárban az örökhagyó hagyatékaként szerepel. Az örökhagyó halálával ugyanis a polgári jogon alapuló vagyoni jellegű jogok és kötelezettségek, mint a hagyaték részei az örökösökre átszállnak (lásd a Ptk. 598. §-hoz fűzött magyarázatot). Ebből az is következik, hogy az életben lévő élettárssal szemben tulajdoni igénnyel az elhunyt élettárs jogutódjai is felléphetnek, hiszen jogelődjük jogot szerzett arra, hogy az élettársi vagyonközösségből az őt illető részt megkapja. Csak megjegyezzük, hogy a túlélő élettárs által a hagyatéki eljárásban előterjesztett, de az örökösök által el nem ismert tulajdoni igény tekintetében a közjegyzőnek a hagyatéki eljárásról szóló 6/1958. (VII. 4.) IM rendelet 64. § (2) bekezdése alapján megfelelő határidő tűzésével lehetőséget kell biztosítania arra, hogy az élettárs igénye érvényesítését per útján megkísérelje, és ennek eredményessége esetén tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyeztethesse (BH1989. 19., BH1980. 389.).

A gyakorlatban rendszeresen előfordul, hogy a bizonyítottan élettársi kapcsolatban élők az együttélés ideje alatt az egyik élettárs kizárólagos tulajdonában álló ingatlanon jelentős értéknövekményt eredményező beruházást végeznek (például a meglévő felépítmény alapterületének bővítésével új lakószobát alakítanak ki, vagy a telken a felépítmény létesítését megkezdik, de nem fejezik be). Ilyen esetekben kérdésként merülhet fel, hogy az építkezésben részt vett, de nem tulajdonos élettárs javára a beruházást hogyan kell elszámolni. Az ilyen jogviták eldöntésénél abból kell kiindulni, hogy a törvény alapján az együttélés ideje alatt a közös gazdálkodás eredményeként előállott vagyonszaporulaton az élettársak javára osztatlan közös tulajdon keletkezik. Ezért az építkezésben részt vett élettársat a közös vagyonból tartós jelleggel létrehozott új értékre közreműködése arányában nem megtérítési, hanem tulajdoni igény illeti meg. Ebből következik, hogy erre irányuló kereseti kérelem előterjesztése esetén az építkezésben részt vett élettárs tulajdonszerzését akkor is meg kell állapítania, ha a Ptk. 137-139. §-aiban szabályozott ráépítés szerinti tulajdonszerzés feltételei az építkezés befejezésének hiányában nem valósultak meg. Az élettársak törvényben szabályozott és speciális tulajdonszerzésének jogcíme az élettársi vagyonközösség [hasonlóan önálló tulajdonszerzési jogcím a Csjt. 27. § (1) bekezdése szerinti házastársi vagyonközösség].

A törvény az élettársak közös szerzése mellett vélelmet állít fel. E vélelem szerint az élettársi kapcsolat fennállása alatt szerzett, illetőleg az együttélés megszűnésének időpontjában meglévő vagyonszaporulatot a felek közös tulajdonának kell tekinteni, feltéve, hogy az nem tartozik valamelyik élettárs különvagyonába. Ilyen vagyonnak minősül - a Csjt. 28. § (1) bekezdésének analóg alkalmazásával - az életközösség előtt már megvolt vagy az együttélés alatt örökölt, ajándékba kapott, illetőleg ennek értékén szerzett vagyontárgy, valamint a személyes használatra szolgáló és a szokásos mértéket, mennyiséget el nem érő ingóság. A különvagyon bizonyításának terhe - a törvényi vélelem megdöntése - az arra hivatkozó élettársra hárul, mert a közös szerzés vélelmével szemben az ő érdekében áll, hogy a bíróság az általa hivatkozott tényt valónak fogadja el [Pp. 164. § (1)].

Egyre gyakoribb, hogy a házasságkötést rövidebb-hosszabb ideig tartó élettársi kapcsolat előzi meg. A töretlen bírói gyakorlat szerint a házastársi életközösség megszakadását követően, a közös vagyon megosztásánál az együttélés teljes időszakára a házastársi közös vagyonra irányadó Csjt. szabályokat kell alkalmazni. Vagyonjogi vonatkozásban tehát a házasságot megelőző életközösség a házassági vagyonközösséggel egységbe olvad. Ezért a házassági életközösség megszűnésekor a házasság vagyonjogi hatásait az életközösség tényleges kezdetének időpontjától kell számítani (hatályon kívül helyezett 10. számú Irányelv 3. pontja). Ha azonban a volt házastársak a házasság felbontását követően élettársi kapcsolatot létesítenek, ennek fennállása alatt keletkezett vagyonszaporulat elszámolására már az élettársak vagyonszerzésére irányadó Ptk. szabályt kell alkalmazni (BH1993. 502.).

Az élettársak által megszerezhető tulajdoni hányad mértéke a szerzésben való közreműködés arányától függ. Az ezt befolyásoló tényezőket a bíróságnak kellően tisztázni kell (BH1980. 245.). A mérték meghatározásánál nem csak az élettársi együttélés teljes időszaka alatt elért jövedelmeket kell feltárni és egybevetni, de értékelni

kell az élettársak által kifejtett egyéb tevékenységeket, így a háztartásban végzett munkát, a közös gyermekek gondozását, nevelését is (BH1981. 189.). Az élettársak között fennálló érzelmi és gazdasági közösségből következik, hogy a felektől elvárható az egymásról való gondoskodás. Adott esetben azonban az egyik élettárs által kifejtett és az elvárható mértéket meghaladó betegápolási tevékenység értékelhető a szerzési arány megállapításánál. Viszont nem vehetők figyelembe a szerzésben való közreműködésként a gyermekekre fordítandó célkötelmi juttatások, így az árvaellátás, a gyermektartásdíj, a családi pótlék (BH1996. 258.). Általában hozzájárulásként kell elszámolni az azzal rendelkező élettárs javára a különvagyon hasznát is. Az élettársak vagyoni viszonyainál ugyanis nem alkalmazható az a speciális családjogi rendelkezés, mely szerint az egyik házastárs különvagyonának haszna a házastársak közös vagyona [Csjt. 27. § (1)]. Ha azonban annak keletkezésében a másik élettárs hozzájárulása megállapítható, a haszon a közreműködés arányában az élettársi közös vagyon részévé válik (BH1980. 245.). A szerzési arány a teljes élettársi együttélés idejére csak egységesen állapítható meg, ezért a bíróság egy-egy vagyontárgy megszerzésében való közreműködés mértékét külön nem vizsgálhatja.

A bíróságnak az élettársak közös gazdálkodásából eredő kölcsönös vagyoni igényeinek egységes és végleges rendezésénél arra kell törekednie, hogy az igazság és a méltányosság elve érvényesüljön (BH1997. 24.; BH1984. 225.). Ezért nem mellőzhető a vagyonmérleg felállítása. Ennek tartalmaznia kell az életközösség kezdetekor már megvolt és megszakadásának időpontjában meglévő vagyontárgyak, vagyonszaporulat, valamint az élettársak vagyoni jogainak és kötelezettségeinek felsorolását, és annak egyenlegét. A jogi szabályozás az élettársra élettársával szemben tartási kötelezettséget nem ír elő. Ettől függetlenül az életközösség megszakadását követően megtérítési igény tartás címén alappal nem követelhető. Az élettársak között fennálló érzelmi és gazdasági közösség, az együvé tartozás adott esetben az egyik élettárs szükség szerinti ellátását is magában foglalja. Annak azonban nincs akadálya, hogy a felek egymással érvényes tartási, életjáradéki vagy öröklési szerződést kössenek (BH1990. 157.).

A bíróságnak a közös vagyont a szerzésben való közreműködés arányában elsődlegesen természetben kell megosztania. A közös vagyon megosztásának eredményeként megítélt értékkiegyenlítés a jogerős bírói ítélettel válik esedékessé, ezért az ellenérték után kamat nem jár. Az értékkiegyenlítésre jogosult fél késedelmi kamatigénye csak a jogerős ítéletben megállapított teljesítési határidő lejárta után nyílik meg, feltéve, hogy a fizetésre kötelezett fél nem teljesít (BH1992. 394.).

A (2) bekezdés rendelkezése értelmében a közös háztartásban élő más hozzátartozók közötti közös gazdálkodás eredményeként előállott vagyonszaporulat megszerzésére és az elszámolás módjára az élettársakra irányadó szabályokat kell alkalmazni. A kialakult bírói gyakorlat szerint a közös szerzés csak akkor állapítható meg, ha a hozzátartozók a közös cél elérése érdekében járnak el, és egyetértenek abban, hogy a közös gazdasági tevékenység eredményeként szerzett vagyon közös legyen. Nem alkalmazható azonban a (2) bekezdés rendelkezése, ha az egy lakásban élő hozzátartozók tevékenysége kizárólag egymás támogatására és kölcsönös szívességi szolgáltatások teljesítésére korlátozódik (BH1986. 62.; BH1998. 83.). A közös háztartásban élő hozzátartozók közötti közös gazdálkodás egyik formája lehet a családi együttélés mellett megvalósuló, a közös szerzésre irányuló teljes gazdasági közösség (például családi vállalkozásban működtetett farmergazdaság). A bírói gyakorlat alapján azonban a közös háztartásban élők vagyoni viszonyaira vonatkozó szabályok azokban az esetben is alkalmazhatók, ha a hozzátartozók együttes szerzést célzó közös gazdasági együttműködése meghatározott vagyonszerzésre (például ingatlan) korlátozódik (BH1991. 347.). Megjegyzendő, hogy élettársak között a korlátozott vagyonközösség megállapítására nincs lehetőség (BH1994. 252.).

BH2004. 280. *Érvénytelen az élettársak között létrejött öröklési szerződés akkor, ha a szerződéses örökös élettárs az örökhagyó élettársa eltartását a saját jövedelméből vagy vagyonából részben sem képes biztosítani és az általa vállalt gondoskodás nem haladja meg az élettársi jogviszony tartalmát jelentő szolgáltatások kereteit [Ptk. 200. § (1) bek., 207. § (4) bek., 578/G. § (1) bek., 655-658. §-ok].*

BH2003. 277. *A közös gazdálkodás eredményeként létrejött építmény tulajdonjogának megszerzésénél nem a ráépítésre, hanem a közös gazdálkodásra vonatkozó jogszabályok az irányadók; a szerzési arány megállapításával kell a jogvitát elbírálni. [Ptk. 137. § (3) bek., 578/G. § (1) és (2) bek.].*

BH2002. 464. *A kisajátítással érintett ingatlanra vonatkozó perfeljegyzés ténye nem lehet akadálya a kisajátítási eljárásnak [Ptk. 578/G. §, 33/1976. (IX. 5.) MT r. 29. §].*

BH2002. 310. *Az élettárssal kötött tartási szerződés semmisségének megállapítása a jó erkölcsbe ütközés alapján, ha annak megkötésére a gyógyíthatatlan betegségben szenvedő élettárs halálának közeli bekövetkezése időpontjában kerül sor [Ptk. 200. § (1) bek., 578/G. § (1) bek.].*

BH2002. 268. *Az élettársak között létrejött tartási szerződés megszüntetése esetén az eltartó élettárs csak akkor tarthat igényt megfelelő kielégítésre, ha élettársát a különvagyonából tartotta el, és az általa nyújtott*

szolgáltatások mértéke meghaladta az élettársi viszony tartalmát kitevő, az együttéléssel szükségszerűen együtt járó tevékenység kereteit [Ptk. 578/G. § (1) bek., 590. § (1) bek.].

BH2002. 229. *Az élettársi kapcsolat fennállása alatt vásárolt ingatlannak az ingatlan-nyilvántartásba egyenlő arányban történt bejegyzése esetén a szerződés megtámadása nélkül lehet az eltérő szerzési arányra hivatkozással közös vagyon megosztása iránti igényt érvényesíteni [Ptk. 578/G. § (1) bek., 200. § (1) bek., 207. § (2) bek., 216. § (1) bek., 32/1969. (IX. 30.) Korm. r. 5. § (1) bek. a) és c) pont, 8. § (3) bek., 16/1969. (IX. 30.) ÉVM-PM-MÉM r. 7. § (1) bek., 11. §].*

BH2000. 301. *Élettársi kapcsolat fennállása alatt szerzett közös vagyon (ingatlan) megosztásánál nem a ráépítésre, hanem az élettársi közös vagyon megosztására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni [Ptk. 137. § (3) bek., 211. §, 578/G. §].*

BH1999. 498. *Élettársi jogviszony fennállása alatt tett egyoldalú jognyilatkozat megtámadása téves feltevés címén [Ptk. 199. §, 210. § (3) bek., 578/G. § (1) bek.].*

BH1999. 111. *Élettársi vagyonmegosztás keretében érvényesített különvagyoni igény után a késedelmi kamat az életközösség megszakadásától jár [Ptk. 301. § (1) bek., 578/G. § (1) bek].*

BH1998. 588. *I. A családtagok közös gazdálkodásának megítélése (Ptk. 578/G. §).*

BH1998. 83. *I. A családtagok közös gazdálkodásának megítélése (Ptk. 578/G. §).*

BH1997. 24. *I. Az élettársi közös vagyon megosztása feltételezi az élettársi kapcsolatból eredő vagyoni igények egységes és végleges rendezését. A teljes körű rendezés érdekében a bíróságnak a lehetőségekhez képest fel kell derítenie az élettársak vagyoni helyzetét az életközösség létrejöttekor és annak megszűnésekor [Ptk. 578/G. § (1) bek.].*

BH1996. 258. *Az élettársi kapcsolat és a szerzési arány megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 578/G. § (1) bek.].*

BH1994. 252. *Az élettársi kapcsolat és a szerzési arány megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 578/G. § (1) bek.].*

BH1994. 79. *A közös szórakozások és a külföldi utazások költségének viselése, valamint az esetenként nyújtott jelentős anyagi támogatás nem ad alapot az élettársi kapcsolat fennállásának megállapítására [Ptk. 578/G. § (1) bek.]*

BH1994. 33. *Az élettársi kapcsolat és a szerzési arány megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 578/G. § (1) bek.].*

BH1993. 502. *A házasság felbontása után létesített élettársi kapcsolat fennállása alatt a volt házastársak a szerzésben való közreműködésük arányában szereznek közös tulajdont [Ptk. 578/G. § (1) bek.].*

BH1992. 647. *Az élettárs szívességi lakáshasználati jogának megszüntetése iránti igény a felek közötti vagyonközösség felszámolásától elkülönítve is elbírálható [Pp. 213. § (2) bek., Ptk. 578/G. §., 1/1971. (II. 8.) Korm. r. 123. § (1) bek., 1/1971. (II. 8.) ÉVM. r. 90. § (2) bek.].*

BH1992. 394. *Élettársi közös vagyon megosztása esetén az értékkiegyenlítés megfizetésére kötelezett fél csak a jogerős ítéletben megállapított teljesítési határidő lejárta után tartozik késedelmi kamatot fizetni [Ptk. 232. §, 301. § (1) bek., 578/G. § (1) bek.].*

BH1991. 347. *Tartás és gondozás reményében nyújtott ajándék visszakövetelése iránti kereset elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 582. § (3) bek., 578/G. §, Pp. 51. § a) pont, 146. §].*

FPK 1995/16. *Élettársak közös építkezését nem a Ptk. 137. §-ának (3) bekezdése, hanem az 578/G. §-ának (1) bekezdése szerint kell elbírálni*

4. A jogi személyiség nélküli gazdasági társaság

578/H. § (1) Jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok: a közkereseti társaság és a betéti társaság.

(2) A közkereseti társaság létesítésére irányuló társasági szerződéssel a társaság tagjai arra vállalnak kötelezettséget, hogy korlátlan és egyetemleges felelősségük mellett közös gazdasági tevékenységet folytatnak és az ehhez szükséges vagyont a társaság rendelkezésére bocsátják.

(3) A betéti társaság létesítésére irányuló társasági szerződéssel a társaság tagjai közös gazdasági tevékenység folytatására vállalnak kötelezettséget oly módon, hogy legalább egy tag (beltag) felelőssége korlátlan és a többi beltaggal egyetemleges a társaság kötelezettségeiért, míg legalább egy másik tag (kültag) felelőssége vagyoni betétje mértékében korlátozott.

(4) A jogi személyiség nélküli gazdasági társaságra vonatkozó részletes szabályokat külön törvény állapítja meg.

A törvény a jogi személyek egyes fajtáira vonatkozó külön rendelkezések körében foglalkozik a jogi személyiségű gazdasági társaságokra vonatkozó alapvető szabályokkal is, a részletes szabályokat a gazdasági

társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény tartalmazza. E szabályrendszer alapján tartalmazza a törvény XLVI. fejezetének a jogi személyiség nélküli társaságokról szóló része a polgári jogi társaság és az építőközösség, valamint a társasházközösség mellett a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságokra vonatkozó alapvető szabályokat. A társasági törvény módosította a Ptk. 578/H. §-ának (2) bekezdését és 1998. június 16-i hatállyal mellőzni rendelte meghaladott társasági formára a gazdasági munkaközösségre vonatkozó korábbi rendelkezéseket.

A közkereseti társaság, mint a családi vállalkozások legtipikusabb formája, minimum két személy által alapítható, akik a törvényben meghatározott minimális kellékű, illetőleg a szerződő felek akarata szerinti tartalommal társasági szerződést kötnek.

A társasági szerződést valamennyi tagnak alá kell írnia, a tag helyett a társasági szerződést közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalt meghatalmazással rendelkező képviselője is aláírhatja. A társasági szerződés alakszerűségére a törvény különleges szigorú szabályokat tartalmaz, mely szerint a társasági szerződést közjegyző által készített okiratba kell foglalni, ennek hiányában a felek szerződését ügyvédnek vagy az alapító jogtanácsosának kell ellenjegyeznie. E formai kellékek hiánya a szerződést érvénytelenné teszi, ilyen érvénytelen okirat alapján cégbejegyzésre sor nem kerülhet.

Tartalmát tekintve a közkereseti társaság társasági szerződésének tartalmaznia kell a társaság cégnevét, székhelyét, a társaságot létrehozó tagok nevét (cégnevét), lakóhelyüket (székhelyüket), a közkereseti társaság tevékenységi körét, a társaság jegyzett tőkéjét és rendelkezésre bocsátásának módját, valamint a cégjegyzés módját, a vezető tisztségviselők nevét, lakóhelyét, amennyiben a társaság határozott időre jött létre a társasági időtartamát, továbbá a tagok által vállalt személyes közreműködés módját és a taggyűlés működésének szabályait. A közkereseti társaság elnevezést vagy annak rövidítését kkt. a társaság cégnevébe mindenképpen fel kell tüntetni. A közkereseti társaság célja az üzletszerű közös gazdasági tevékenység, melyet a tagok korlátlan és egyetemleges felelősségük mellett folytatnak. Miután a közkereseti társaság is rendelkezhet vagyonnal és kötelezettségeiért elsősorban a társaság e vagyonával felel, tagjainak korlátlan felelőssége azt jelenti, hogy amennyiben a társaság vagyona tartozásait nem fedezi, a tagok saját magánvagyonukkal - annak teljes terjedelmével elkülönített rész nélkül - helytállni tartoznak. A tagok helytállási kötelezettségének egyetemlegessége azt jelenti, hogy mindegyik tag az egész tartozásért felel, a hitelező bármelyik tagtól az egész tartozást követelheti. A közkereseti társaság tagja vagyoni hozzájárulását vagy annak értékét a társaság, illetőleg saját tagsági viszonyának fennállása alatt nem követelheti vissza. A közkereseti társaság tagja személyesen közreműködhet a társaság tevékenységében, azonban a tagsági viszony nem jelent automatikusan személyes közreműködési kötelezettséget. Amennyiben a tag személyes közreműködési kötelezettség is vállal, ezért őt díjazás illetheti meg a társasági szerződés szabályai szerint. A közkereseti társaság tagjainak részesedése a társaság által elért nyereségből, illetőleg felelőssége a veszteség viselésében vagyoni hozzájárulásának arányához igazodik. Semmis az a megállapodás, amellyel a közkereseti társaság valamely tagját a nyereségből vagy a veszteség viseléséből kizárja.

A közkereseti társaságnak - ha a társasági szerződés eltérően nem rendelkezik - üzletvezetésére mindegyik tag jogosult, amennyiben a társasági szerződés az üzletvezetéssel egy vagy több tagot kifejezetten nem bíz meg, ez esetben az üzletvezetés kizárólag a megbízott tag jogosultsága. Az üzletvezetésre jogosult tag, illetőleg tagok képviselik a társaságot és a társasági szerződésben foglaltaknak megfelelően gyakorolnák cégjegyzési jogukat. A közkereseti társaság legfőbb szerve a tagok gyűlése, amelynek tevékenységében valamennyi tag személyesen vesz részt. A társasági szerződés úgy is rendelkezhet, hogy a társaságnál legfőbb szervként taggyűlés működik, ez esetben a taggyűlés összehívásának, határozathozatali eljárásának rendjét és szabályait is tartalmaznia kell. A tagok gyűlése, illetve a taggyűlés határoz a társaság mindazon ügyében, amelyet törvény vagy a társasági szerződés a társaság legfőbb szervének hatáskörébe utal, s amely nem tartozik a társaság szokásos üzleti tevékenységébe. Nincs akadálya annak, hogy a társasági szerződés egyébként az üzletvezetés körébe tartozó, de bizonyos értékhatárt meghaladó ügyleteknél a legfőbb szerv döntését írja elő. A határozathozatal során valamennyi tagnak azonos mértékű szavazata van, amennyiben a társasági szerződés ettől eltérően nem rendelkezik, de legalább egy szavazat mindenképpen meg kell, hogy illesse a közkereseti társaság tagjait. A társasági szerződést nemcsak alapításkor, hanem annak módosításakor is valamennyi tagnak alá kell írnia.

Közkereseti társaság esetében nem a társaság, hanem a tagsági viszony mondható fel (szemben a polgári jogi társasággal, illetőleg az építőközösséggel, ahol mindig a társaság kerül felmondásra), amelyre rendes felmondással vagy rendkívüli - azonnali hatályú - felmondással van lehetőség. Rendes felmondással indokolási kötelezettség nélkül három hónapi időtartamra mondható fel a tagsági viszony, és hasonlóan a polgári jogi társasághoz, ha a felmondás lejárta alkalmatlan időre esik, a többi tag a felmondási időt legfeljebb további három hónappal meghosszabbíthatja. Bármely tag a társaságban fennálló tagsági

jogviszonyát írásban azonnali hatállyal felmondhatja, ha a társaság valamely másik tagja a társasági szerződést súlyosan megszegi, vagy olyan magatartást tanúsít, amely a vele való további együttműködést lehetetlenné teszi, illetőleg a társaság céljának elérését nagy mértékben veszélyezteti. A rendkívüli felmondást minden esetben indokolnia kell az ilyen módon tagsági viszonyát megszünteti kívánó tagnak. A társaságtól megváló tag tagsági jogviszonya megszűnésétől számított öt évig a többi taggal azonos módon, tehát korlátlanul és egyetemlegesen felel a társaságnak harmadik személlyel szemben fennálló olyan tartozásáért, amelyik tagsági jogviszonya megszűnése előtt keletkezett. Tagsági jogviszonya megszűnésének időpontjaként rendes felmondás esetében a felmondási idő utolsó napját, azonnali hatályú felmondás esetében pedig a felmondás közlésének napját kell tekinteni. Miután a közkereseti társaság legalább két taggal kell, hogy rendelkezzen, ezért ha a tagsági viszony megszűnése folytán a tagok száma egyre csökken, három hónapos jogvesztő határidőn belül új tagot kell bejelenteni a cégbíróságnál, melynek elmulasztása a társaság megszűnését eredményezi. Ugyanúgy, ahogy a társaság létesítését, úgy a társaság megszűnését, illetőleg átalakulását a tagok gyűlésének (taggyűlésnek) egyhangú határozattal kell kimondania. A társaság jogutód nélküli megszűnése esetén a tartozások kiegyenlítése után fennmaradó vagyont - amennyiben a társasági szerződés másként nem rendelkezik - vagyoni hozzájárulásuk arányában kell felosztani a társaság tagjai között.

A betéti társaság működését ugyancsak legalább két tagnak kell elhatároznia, az egyik tagnak a társaság beltagjává kell válnia, akinek felelőssége a társaság tartozásaiért korlátlan, és ha több beltag van, vele egyetemleges, míg legalább egy másik tagnak - a kültagnak - kell lennie, aki a társasági szerződésben vállalt vagyoni betétet szolgáltat, a társaság kötelezettségeiért e vagyoni betétje erejéig tartozik helytállni. A betéti társaság társasági szerződésének feltétlenül tartalmaznia kell a társaság cégnevét, székhelyét, a társaság tagjainak nevét, lakóhelyét, székhelyét, a társaság tevékenységi körét, a társaság jegyzett tőkéjét, rendelkezésre bocsátásának módját és idejét, a cégjegyzés módját, a vezető tisztségviselők nevét és lakóhelyét, és amennyiben határozott időre jön létre a társaság, a társasági időtartamát. Az üzletvezetésre és képviseletre kizárólag a beltag jogosult, ha azonban a kültag neve a cégnévben szerepel, nincs akadálya annak, hogy a kültag lássa el a társaság üzletvezetését, illetőleg képviseletét, ilyen esetben azonban a kültag felelőssége - hasonlóan a beltagéhoz - korlátlan és vele egyetemleges. A beltag léte a betéti társaság alapvető feltétele, ezért a társaság megszűnését eredményezi, ha az utolsó beltag kiválásától számított három hónapon belül új tag belépését a cégbírósághoz nem jelentik be. A kültagok kiválása csak akkor eredményezi a társaság megszűnését, ha a társaságból valamennyi kültag kiválását követően az utolsó kültag kiválásától számított három hónapon belül új kültag belépését a cégbírósághoz nem jelentik be. Mód van arra, hogy a beltagok valamennyi kültag kiválását követően elhatározzák, hogy gazdasági tevékenységüket közkereseti társasági formában folytatják tovább, ez esetben szükség van a társaság megfelelő módosítására, melyet a cégbíróságnak az utolsó kültag kiválásától számított három hónapon belül kell bejelenteni. A törvény eltérő rendelkezése hiányában a betéti társaságra a közkereseti társaság szabályait kell megfelelően alkalmazni.

Mindkét gazdasági társaság esetében érvényes szabály, hogy alapítását a társasági szerződés megkötésétől számított harminc napon belül bejegyzés és közzététel végett be kell jelenteni a székhely szerinti cégjegyzéket vezető megyei (fővárosi) bíróságnak. A gazdasági társaság a cégjegyzékbe való bejegyzéssel a bejegyzés napján jön létre, nincs akadálya azonban annak, hogy a társasági szerződésben elhatározzák, hogy a gazdasági társaság a társasági szerződés ellenjegyzésének, illetőleg közokiratba foglalásának napjától a cégbírósági bejegyzésig előtársaságként működjön. Ebben az esetben a társasági szerződésben kijelölt vezető tisztségviselők a létrehozni kívánt gazdasági társaság nevében és javára járnak el, ügyleteik során utalni kell arra, hogy a társaság még nem került bejegyzésre, a társaság elnevezéséhez bejegyzés alatt toldatot kell fűzni. Ha a közkereseti, illetőleg betéti társaság cégbejegyzési kérelmét végső soron elutasítják, az előtársaság további jogokat nem szerezhet, új kötelezettségeket nem vállalhat, és köteles a működését megszüntetni.

Bár sem a közkereseti társaság, sem a betéti társasági jogi személyiséggel nem rendelkezik, saját cégneve alatt jogképes, jogokat szerezhet, és kötelezettségeket vállalhat, így különösen tulajdont szerezhet, szerződést köthet, pert indíthat és perelhető. A két jogi személyiséggel nem rendelkező társasági formára vonatkozó részletesebb szabályokat a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény tartalmazza.

BH1996. 96. *A gazdasági munkaközösség tagjai a társaság kötelezettségeiért a munkaközösséggel együtt is perelhetők, saját vagyonukkal korlátlanul és egyetemlegesen azonban csak annyiban felelnek, amennyiben a társasági vagyon a követelést nem fedezi [Ptk. 578/H. § (2) bek., 1988. évi VI. tv. (Gt.) 55. § (1) bek., 75. § (1)-(2) bek.].*

BH1993. 611. *Kizárási oknak minősül, ha a betéti társaság tagja megtagadja a vagyoni hozzájárulás teljesítését [Ptk. 578/H §, 1988. évi VI. tv. (Gt.) 66. § (3) bek., 78. § (1) bek., 94. § (2) bek.].*

BH1992. 793. *A megszűnt gazdasági munkaközösség adótartozásáért a volt tagok - tagsági idejük arányában - felelősek [1990. évi XCI. tv. 25. § (2) bek., Ptk. 578/H. § (2) bek.].*

5. A társasház-közösség

578/I. § (1) A társasház-tulajdon alapján a tulajdonostársaknak az épület fenntartására, felújítására alapító okirattal létrehozott szervezete gyakorolja a közös tulajdonnal kapcsolatos tulajdonosi jogokat, viseli a közös tulajdon terheit.

(2) A társasházra vonatkozó részletes szabályokat külön törvény állapítja meg.

A társasház-tulajdonnak mint a közös tulajdon sajátos formájának egyik legjellemzőbb tartalmi sajátossága, hogy a tulajdonjog kettősen osztott: a lakás (nem lakás céljára szolgáló helyiség) az egyes tulajdonostársak külön tulajdonában, a fennmaradó részek pedig - meghatározott eszmei hányadrészek szerint - közös tulajdonukban állnak (lásd a Ptk. 149. §-ához fűzött magyarázatot). A társasházakról szóló korábbi jogszabály, az 1977. évi 11. törvényerejű rendelet a társasház-közösséget nem ruházta fel önálló jogképességgel annak ellenére, hogy e közösségek jelentős értékű épületvagyont és pénzeszközt kezeltek. A társasház-közösségek jogképességét utóbb azonban nem csak a gyakorlat ismerte el, de egyes jogszabályok is a jogok és kötelezettségek alanyaként magát a társasház közösséget nevesítették [például: a helyi adókról szóló 1990. évi C. törvény 12. § (3) bekezdése értelmében a társasház közös használatában álló helyiségek után az adó alanya a társasház közössége].

A társasházakról szóló, 1998. március 1-jén hatályba lépett 1997. évi CLVII. törvény a jogi szabályozás és a gyakorlat ellentétének feloldásaként egyértelműen kimondja, hogy a közös név alatt működő társasház-közösség jogképes: a közös tulajdonnal való ügyintézés körén belül jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat; gyakorolja a tulajdonosi jogokat és viseli az ilyen terheket; rendelkezik perbeli jogképességgel azaz közös név alatt pert indíthat és perelhető [1997. évi CLVII. törvény 3. § (1)].

A törvény 43. §-ával beiktatott Ptk. 578/I. § rendelkezéséből kitűnően a közös név alatt működő társasház-közösség a társaság sajátos formája, amelyben az alapító okirat szerinti és a közös tulajdon fenntartására, felújítására (lásd az 1997. évi CLVII. törvény 39. § 1-4. pontjainak értelmező rendelkezését) létrehozott szervezet (közös képviselő, intéző-bizottság) gyakorolja a közös tulajdonból eredő jogokat és kötelezettségeket.

XLVII. fejezet

Az ajándékozás

579. § (1) Ajándékozási szerződés alapján az egyik fél saját vagyona rovására a másiknak ingyenes vagyoni előny juttatására köteles.

A törvény az ajándékozás kapcsán az érzelmeken, az erkölcs és illem fogalomkörében ismert tényeken nyugvó, vagyoni joghatással járó akarat-kijelentéseket szabályoz. Az ebből fakadó sajátosságok a felek jogainak és kötelezettségeinek meghatározásában jól nyomon követhetők, így például az ajándékozót terhelő enyhe felelősségi szabályban vagy a visszakövetelés jogának normatív elismerésében.

A törvény szóhasználatának megfelelően ajándékozás címén a jogszerzésre szerződéssel, tehát a Ptk. 205. § (1) bekezdésében meghatározott kölcsönös és egybehangzó akaratnyilvánítással kerülhet csak sor.

Az ajándékozási szerződés a fentiekről is következően konszenzuális ügylet. Megkötéséhez nélkülözhetetlen, s egyben elegendő is a törvényben elvárt tartalmú nyilatkozatok megtétele. Nincs tehát szükség teljesítésre, az ajándék átadására. A megállapodás alapján a megajándékozottnak megnyílik az igénye az ajándék szerződésszerű kiszolgáltatására. Annak kiadását kötelmi igénye folytán az ajándékozótól és annak jogutódjától (örökösétől) egyaránt követelheti.

Gyakorta a felek között az a vita tárgya, hogy létrejött-e egyáltalán az ajándékozási szerződés. Ez eldöntésre várhat az örökös szerint hagyatékhoz tartozó vagyontárgy kiadása, a házasság felbontását követően a házasfelek valamelyikének felmenőjétől kapott vagyontárgy visszakövetelése, vagy éppen az ajándékozási szerződésből származó kötelezettség teljesítése kapcsán. Az ilyen jogvita megítélésénél abból kell kiindulni, hogy a kötelmi jog általános rendelkezései, eltérő különös rendelkezés hiányában - a már kifejtetteken túl - az ajándékozásnál egyebekben is megfelelően irányadóak. Így:

- a felek nyilatkozatának ki kell terjednie a megállapodás lényeges, vagy bármelyikük által lényegesnek minősített valamennyi elemére [Ptk. 205. § (2)]. Ennek hiányában ugyanis szerződés nem jön létre. Az

ajándékozónak ezért az ellenszolgáltatás nélküli átruházásra vonatkozó akaratnyilvánításon túl legalább a saját vagyonából biztosított vagyoni előnyt, azaz az ügylet tárgyát és annak jogosultját meg kell jelölnie, a megajándékozottnak pedig a juttatás elfogadását kell kétségtelenül kifejezésre juttatnia.
- nem feltétel, hogy a felek neve és ügyletbeli pozíciója, a megállapodás törvényben nevesített jogcíme vagy teljes pontossággal körülhatárolt tárgya a szerződési nyilatkozatban szövegszerűen szerepeljen. Az sem, hogy az ügyletkötők azt ajándékozási szerződésnek nevezzék, illetve az ajándékozom, elfogadom kifejezést használják, hiszen a szerződéseket a bennük foglaltak valóságos tartalma szerint kell megítélni, elnevezésükről függetlenül (BH1995. 33.). Az azonban természetesen nélkülözhetetlen, hogy az érintettek eljárásából (cselekedetéből, nyilatkozatából) az ajándékozó és a megajándékozott személye, az ajándék tárgya, a juttatási akarat és annak ingyenessége, valamint az elfogadás ténye kétségtelenül kitűnjön. Létrejön tehát az ajándékozási szerződés olyankor, amikor egy születésnap alkalmával a köszöntéskor az egyik vendég úgy nyilatkozik, hogy e nap emlékére neked adom a rózsás melltűmet, ha ezt az ünnepelt megköszöni.
- az ajándékozásra vonatkozó nyilatkozat - akkor is, ha az bizonytalan jövőbeli eseménytől függ vagy meghatározott időponthoz kötött - ügyleti ajánlatnak minősül, melyhez a nyilatkozó kötve van [Ptk. 211. § (1)], és az elfogadás szerződést keletkeztet (például olyankor, amikor a sikeres érettségi vizsga emlékére vagy házasságkötésre ígér valaki ingyenesen meghatározott vagyoni juttatást). Nyilvánvalóan nem jön létre azonban a megállapodás - erre irányuló akarat hiányában - abban az esetben, ha csak felvetődik az ajándékozás gondolata (például ha valaki arról nyilatkozik, hogy milyen lépések megtételét fontolgatja a vagyontárgyai élők közötti ingyenes átruházása érdekében azért, hogy szeretteinek ne kelljen utána örökölniük).
Az, hogy az ajándékozási szerződés létrejött-e, az ügylet jellegéből és a fentiekről kitűnő formai kötetlenségéből következően - gyakorta nehezen ítélhető meg. Éppen ezért csak az adott eset valamennyi körülményének gondos vizsgálatával lehet megalapozottan állást foglalni arról. E körben az elhangzott kijelentéseken, annak indokain és célján túl számos tényező bírhat jelentőséggel: így a felek személyisége, életvitele, gondolkodásmódja, egymáshoz fűződő kapcsolata, családi hagyományaik stb.
- a szerződéses nyilatkozatnak és az elfogadásnak nem feltétlenül kell egyidőben elhangoznia, hiszen a Ptk. 211. § (2) bekezdésében foglaltak az ajándékozás esetében is érvényesülnek.
Az ajándékozás tárgya ingó és ingatlan, továbbá valamely vagyoni értékű jog egyaránt lehet. Mód van tehát ekként haszonélvezeti, használati jog alapítására, átengedésére, illetve az ajándékozónak járó követelés engedményezésével vagy a megajándékozottat terhelő tartozás átvállalásával vagy elengedésével is az ajándékozásra. Olyankor azonban, amikor például a bérlő az önkormányzati lakás értékesítése során őt illető vételi jogot engedi át ellenszolgáltatás nélkül harmadik személynek, közöttük az ingatlan tulajdonjogát érintő ajándékozási szerződés nem jön létre (BH1996. 318.).
Az olyan előny biztosítása, amelynek vagyoni értéke nincs, s ezért
- az ajándékozó vagyonát nem érinti (akár a tényleges vagyont csökkentve, akár elmaradt vagyonszaporulatként),
- a megajándékozottét pedig nem gyarapítja (legalább úgy, hogy további vagyoncsökkenéstől menti meg) nem jelent ajándékozást.
Így nem minősül annak a szívességből adott zálog, a baráti kezesség stb. Ugyanakkor ajándéknak kell tekinteni az állatszaporulat, termés ellenszolgáltatás nélküli átruházását, vagy azt, ha valaki az örökségéről illetve annak egy részéről a hagyaték megnyílta után meghatározott személy javára a köznyelv kifejezésével élve lemond.
Főként az ingatlan ajándék visszakövetelése iránti perekben fordul elő, hogy a felek között vitássá válik, mi is volt az ajándékozás tárgya olyankor, amikor a megajándékozott úgy jutott ingatlanhoz, hogy azt az ajándékozó pénzén ő vásárolta meg. E kérdésben a bíróság egyértelmű gyakorlatot követ: nevezetesen mindenkor - a megajándékozott ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett tulajdonszerzési jogcímétől függetlenül - az ingatlant tekinti az ajándék tárgyának akkor, ha a vételárat ténylegesen az ajándékozó fizette ki, vagy az annak megfelelő összeget kifejezetten ingatlanvásárlási kötelezettség mellett adta át a megajándékozottnak. Ez az álláspont nyilvánvalóan irányadó minden olyan esetben is, amikor az ajándékozó pénzéből más vagyontárgy tulajdonjogának megszerzésére kerül sor.
Az ajándékozás csak ingyenes juttatás lehet. Az ilyen adománnyal szemben ezért semmilyen vagyoni értékkel bíró kötelezettségvállalás nem állhat. Ha a felek megállapodása értelmében az ajándékot élvező az erről szóló szerződés kikötése alapján köteles az ajándékozót - gyakori példával élve - természetben ellátni, őt betegségében ápolni, gondozni, ajándékozási szerződésről már nem beszélhetünk (BH1995. 23.). Ha azonban az ajándék nagyobb értékű, mint a kikötött ellenszolgáltatás, vegyes szerződés jön létre. Amennyiben ilyenkor

a felek jogviszonyában az ingyenesség alapvetően meghatározó jelentőségű, az ajándékozás szabályai lesznek az irányadóak az ügylet megítélésénél, s a belőle fakadó jogvita elbírálása során.

Ha az ingyenesség tekintetében vita merül fel, azt - a Ptk. 201. § (1) bekezdésének a visszterhességre vonatkozó törvényi vélelmével szemben - az arra hivatkozónak kell bizonyítania [Pp. 164. § (1)]. Ez a szabály azonban nem érvényesül töretlenül, hiszen a hozzátartozók között létrejött és a kívülálló harmadik személy igényének kielégítését érintő megállapodás esetében az ingyenességet kell vélelmezni [Ptk. 203. § (1)-(2)].

Ajándékozásról természetesen csak akkor beszélhetünk, ha a felek ügyleti akarata is erre irányul. Önmagában tehát az a körülmény, hogy a kikötött szolgáltatás és ellenszolgáltatás között jelentős értékkülönbség mutatkozik, nem alapozza meg ezt a minősítést. Az ajándékozási akaratnak az ajándékozó nyilatkozatából egyértelműen és aggálytalanul ki kell tűnnie.

(2) Ingatlan ajándékozásának érvényességéhez a szerződés írásbafoglalása szükséges.

Az ajándékozási szerződés alaki szabályait a törvény a megállapodás tárgyától függően határozza meg. Ingatlan ajándékozás esetén írásbeli formát kíván, ingó dolog azonban általában minden alaki kötöttség nélkül válik e jogcímen elidegeníthetővé.

A törvény ingatlan ajándékozás esetében az írásba foglalási kötelezettséget érvényességi kellékként rögzíti, melynek hiánya nem orvosolható (BH1979. 110.). Ebből következően szóbeli nyilatkozat e körben nem keletkeztet se jogot, se kötelezettséget. A szerződés érvényes létrejöttét ugyanakkor nem érinti az a körülmény, hogy az ajándékozási okirat megsemmisül vagy elvész. A jogszabályoknak megfelelő szerződéskötés tényét azonban - az okirat valamennyi tartalmi és alaki elemére kiterjedően - az arra hivatkozónak kell bizonyítania.

Az ajándékozási okirat tartalmi és formai követelményeiről - e körben például a tulajdonjog bejegyzésére alkalmas ajándékozási szerződéssel szemben támasztott elvárásokról - a törvény külön nem szól. Eltérő rendelkezés hiányában így az ingatlan tulajdonjogának átruházásánál irányadó általános szabályok irányadóak. Ekként:

- az ajándékozási szerződés létrejötte körében részletezett módon az okiratból ki kell tűnnie - a XXV. számú Polgári Elvi Döntésben foglaltakkal egyezően - legalább a felek személyének, a tulajdonjog átruházását célzó akaratnyilvánításnak, az ingatlan megkülönböztetésre alkalmas megjelölésének és annak, hogy az átruházás ingyenes volt. Ha e szerződési elemek bármelyikének írásba foglalása elmarad, az ajándékozás érvénytelen.

- elegendő, ha az ajándékozás fentiek szerinti lényeges tartalmát a magánokirattal szemben támasztott követelményeknek (Pp. 196. §) megfelelő formában egy vagy több írásbeli nyilatkozat tartalmazza. Eltérő törvényi rendelkezés [Ptk. 218. § (2); Csjt. 27. § (3)] hiányában érvényes tehát az olyan ingatlan ajándékozás, amelyet az ügyletkötő felek sajátkezűleg írt és aláírt levélváltása rögzíti.

- a tulajdonjog bejegyzésére ajándékozás jogcímén csak akkor van mód, ha az okirat megfelel az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvényben meghatározott alaki és tartalmi többlet-előírásoknak is.

Ingó dolog ajándékozása általában nincs alaki szabályhoz kötve, az a megfelelő nyilatkozatok megtételével - az elfogadás adott esetben ráutaló magatartással is - létrejön.

Az ajándékozási szerződés hatálytalansága és érvénytelensége

A Ptk. 203. § (1) bekezdése értelmében az a szerződés, amellyel harmadik személy igényének kielégítési alapját részben vagy egészben elvonták, e harmadik személy irányában hatálytalan, ha - egyebek mellett - a másik félre a szerződésből ingyenes előny származott. Az ajándékozási szerződés jogosultja tehát köteles helytállni az ajándék erejéig harmadik személlyel szemben, amennyiben az egyéb törvényi feltételek is fennállnak.

Az ajándékozási szerződés érvénytelenségének megállapítására - a Ptk. általános szabályainak megfelelő alkalmazásával - semmisségi és megtámadhatósági okból egyaránt sor kerülhet. Tévedés, megtévesztés vagy fenyegetés címén e jog akkor is fennáll, ha e körülményeket a másik fél nem ismerte fel [Ptk. 210. § (5)].

BH2003. 286. *Ha a részvényekre vonatkozó ajándékozási szerződés az ajándékozó halála után lép hatályba, az örökösök a halál pillanatában megszerzik a részvények tulajdonjogát, de azzal a kötelmi jogi kötelezettséggel, hogy az érvényes és hatályos szerződés alapján teljesíteniük kell, mert a megajándékozottak még az örökhagyótól jogcímet szereztek a részvények tulajdonjogának megszerzésére [Ptk. 199. §, 228. § (1) bek., 481. § b) pont, 579. § (1) bek., 1998. évi VI. tv. 240. § (2) bek., Pp. 164. § (1) bek., 196. § (1) bek. a)-e) pont, 199. §, 224. § (1) bek., 1/1965. (I. 24.) IM r. (Vár.) 13. § (2) bek.].*

BH2003. 68. *Az apa közreműködése mellett a nagyapa által az unokák részére nyújtott ajándékot az apa nem követelheti vissza (Ptk. 579. §, 582. §).*

BH2002. 415. *Ingatlan-nyilvántartási bejegyzésre alkalmatlan az átruházni kívánt ingatlanhányadot pontatlanul megjelölő ajándékozási szerződés [1972. évi 31. tvr. 15., 17. §, Ptk. 240. §, 579. §].*

BH2002. 181. *A vételi jog gyakorlásának egyoldalú lemondó nyilatkozattal való átengedése nem minősül ajándékozásnak [Ptk. 241. §, 579. §, 582. § (2)-(3) bek.].*

BH2001. 121. *I. Az ingatlanajándékozási előszerződés érvényességéhez annak írásba foglalása szükséges [Ptk. 208. § (1) bek., 217. § (1) bek., 579. § (2) bek.].*

BH2001. 69. *Különböző különvagyoni jellegű és közös vagyoni ráfordításokkal kialakított - s eredetileg az egyik házastárs nevén álló - ingatlanilletőségnek a másik házastársra való átruházása a megjelöléstől függetlenül nem ajándékozásnak, hanem házastársi közös vagyoni igény rendezésének minősül [Csjt. 27. § (1) bek., Ptk. 579. § (1) bek., 582. § (3) bek., PK 76. sz.]*

BH2000. 489. *Önkormányzati bérlakásnak a bérlő által - a haszonélvezeti jogának fenntartása mellett - a gyermekei részére történő megvásárlása esetén az ajándék-visszakövetéléssel kapcsolatos igény elbírálásánál irányadó körülmények [Ptk. 579. § (1) bek., 582. §, 207. § (3) bek., 32/1969. (IX. 30.) Korm. r. 5. § (1) bek. b) pont, (2) bek.].*

BH2000. 358. *Üzletrész részbeni, ajándékozás formájában történő átruházása esetén is szükség van az üzletrész felosztásával új üzletrész kialakítására, ehhez pedig a taggyűlés hozzájárulására. Ilyen hozzájárulás hiányában az ajándékozási szerződés érvénytelen, a cégbíróság a változásbejegyzés iránti kérelmet elutasítja [Ptk. 117. § (1) bek., 579. § (1) bek., 1988. évi VI. tv. 171. § (1) bek., 172. §, 176. § (1) bek.].*

BH2000. 260. *I. Az ingatlannak az állami tulajdonból önkormányzati tulajdonba kerülése esetében a jogszabály szerint megillető elővásárlási jog alkalmazásának feltételei [1993. évi LXXVIII. tv. (Lt.) 58. § (1) bek., 59. §, 71. § (1) bek., Ptk. 120. § (1) bek., 215. §, 332. § (1) bek., 365. § (1) bek., 579. §].*

EBH1999. 103. *II. A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazása kizárt, ha a felek hosszabb időn át fennálló érzelmi kapcsolatuk tartama alatt kölcsönösen nyújtottak egymásnak vagyonuk terhére juttatásokat (Pp. 3. §, 270. §, Ptk. 361. §, 579. §).*

EBH1999. 20. *Nem valósul meg ajándékozás akkor, ha a bérlő az önkormányzati bérlakását a leszármazója részére úgy vásárolja meg, hogy holtig tartó haszonélvezeti jogát fenntartja és a kedvezményes vételárat a leszármazó fizet. [Ptk. 579. § (1) bek., 582. § (1) bek., 32/1969. (IX. 30.) Korm. rendelet 5. § (2) bek.]*

BH1998. 530. *A tartozás elismerése nem csupán a tartozás fennállását és annak összegét, hanem a tartozásnak az elismerésben megjelölt jogcímét is igazolja. A tartozást elismerő fél azonban bizonyíthatja, hogy a szerződés eredeti jogcíme eltérő volt, és tartozása nem áll fenn [Ptk. 242. §, 579. § (1) bek.].*

BH1995. 406. *Az ajándék visszakövetelése szempontjából a tartós együttélés feltételezésének és e feltevés végleges meghiúsulásának van döntő jelentősége [Ptk. 579. § (1) bek., 582. § (3) bek., PK 76. sz.].*

BH1995. 33. *Az ajándékozási szerződésnek nem érvényességi feltétele az ajándékozom és elfogadom kifejezések használata: elegendő ha az okirat egész tartalmából felismerhető, hogy a felek szerződési akarata az ingatlan tulajdonjogának ingyenes átruházására irányul (Ptk. 579. §, 205. §)*

BH1995. 23. *Az ajándékozási és a gondozási szerződés elhatárolásának egyes kérdései [Ptk. 4. § (4) bek., 216. § (1) bek., 579. § (1) bek., 582. §, 589. § (2) bek.].*

BH1988. 226. *Lényeges kérdésben való tévedésnek minősül, ha az ajándékozó tévedett atekintetben, hogy a megajándékozott méltó az ingyenes juttatásra [Ptk 210. § (1) bek., 579. § (1) bek.].*

BH1979. 110. *II. Ingatlan ajándékozásának érvényességéhez a szerződés írásbafoglalása szükséges [Ptk. 579. § (2) bek.].*

BH1977. 440. *A MERKUR Vállalat által visszaigazolt személygépkocsi-megrendelésnek a szülőre való engedményezésével nem jött létre ajándékozási szerződés, ennélfogva ajándékozási illeték kiszabására nincs alap [11/1966. (VI. 29.) PM sz. r. 18. § (1) bek., Ptk. 579. § (1) bek.].*

580. § Az ajándékozási szerződés teljesítését az ajándékozó megtagadhatja, ha bizonyítja, hogy az ajánlattétel, illetőleg a szerződés megkötése után körülményeiben, különösen a megajándékozotthoz való viszonyában olyan lényeges változás állott be, hogy a szerződés teljesítése tőle többé el nem várható.

Az ajándékozás érzelmeken, erkölcsi szabályokon nyugvó eredetét, ingyenességét és a szerződésekből származó kötelezettségek feltétlen teljesítéséhez fűződő érdeket egyaránt mérlegelő szabályként, három együttes feltétel fennállása mellett az ajándékozó a teljesítést megtagadhatja. Nevezetesen, ha bizonyítja, hogy

1. az ajándékozási ajánlat illetve szerződéskötés után,

2. a körülményeiben (ezen belül különösen a megajándékozotthoz fűződő viszonyában) változás állt be,

3. mely olyan lényeges, ami miatt a teljesítés többé tőle nem várható el.

Az ajándékozási ajánlat megtétele vagy a szerződés megkötése előtt bekövetkezett, egyébként releváns tények - a fentiekből kitűnően - nem szolgálhatnak a mentesülés alapjául. Az ajándékozónak ugyanis helyzetének ismeretében módjában áll megfontolni a nyilatkozatát. Ha úgy ítéli meg, hogy ajándékozni kíván, utóbb már ismert tényekre a teljesítés jogszerű megtagadása érdekében nem hivatkozhat. A kellő körültekintés nélkül, meggondolatlanul tett, majd megbánt jognyilatkozat tehát nem vezethet a fenti törvényhely jogszerű alkalmazásához.

Olyankor azonban, amikor a körülmények már bekövetkezett lényeges változásáról a megajándékozó az ajánlattételkor, illetve szerződéskötéskor nem tud, a tényállástól függően - például tévedésre, megtévesztésre stb. alapítottan - lehetőség nyílik a szerződés megtámadására, mégpedig akkor is, ha az annak alapjául szolgáló tényeket a megajándékozott nem ismerte fel (Ptk. 210. §).

A teljesítés után beálló körülmény-változás, a vonatkozó törvényi feltételek mellett csak az ajándék visszakövetelésére ad módot (Ptk. 582. §).

A szerződés teljesítése kizárólag az ajándékozás szempontjából jelentőséggel bíró változás folytán tagadható meg. Így lényegében az ajándékozó vagyoni vagy személyi körülményeiben, illetve a megajándékozottal kialakult személyes kapcsolatában beállott kedvezőtlen változás folytán van csak erre lehetőség. Az e körbe eső változások igen sokfélék lehetnek. Közülük azonban közömbösek azok, amelyek mellett a teljesítés nem méltánytalan az ajándékozó számára. Ennek megítélésénél adott esetben az ajándéktárgynak is jelentősége lehet. Az ajándékozó váratlan megözvegyülése például nem indokolja, hogy olyan kisebb értékű vagyontárgy átadását tagadja meg, amelynek vagyoni helyzetére hatása nincs.

A változásnak lényegesnek kell lennie: olyannak, amely mellett a közfelfogás szerint az ajándékozótól a teljesítés már nem várható el. Ez általában akkor állapítható meg, amikor az ajándék kiszolgáltatása tovább nehezíti vagy veszélyezteti a megélhetését, vagy amikor a megajándékozotthoz fűződő korábbi jó kapcsolat a megajándékozottnak felróható okból megszűnt.

Az ajándékozási akarat alakulásában a szubjektív megítélésnek jelentős szerepe van, s e tényező a kapcsolat megromlásának értékelésekor sem hagyható figyelmen kívül. Ugyanakkor a jognyilatkozatokért való helytállási kötelezettség, illetve a szerződés teljesítéséhez fűződő méltányolható érdek szintén érvényesülést kíván. Ezért csak valamennyi releváns körülmény gondos feltárása után, s azokat összevetve lehet dönteni arról, hogy a teljesítés megtagadása a társadalmi megítélés zsinórmértékét követve indokolt-e.

Az e körbe eső tények bizonyítása az ajándékozót terheli.

581. § (1) Az ajándékozó a megajándékozott tulajdonszerzésének, továbbá az ajándék tárgyának lényeges fogyatékosságáért vagy az ajándékozás során abban beálló kárért csak akkor felel, ha a megajándékozott bizonyítja, hogy az ajándékozó szándékosan vagy súlyosan gondatlanul járt el; a felelősség a kárért akkor is terheli az ajándékozót, ha a megajándékozottat nem tájékoztatja az ajándék olyan lényeges tulajdonságáról, amelyet a megajándékozott nem ismer.

Az ajándékozó felelősségének meghatározásánál a törvény aszerint különböztet, hogy a helytállási kötelezettség az ajándéktárgy vonatkozásában, vagy az ajándékozással összefüggésben - a megajándékozott egyéb vagyonát érintően - következett-e be. Az ajándéktárggyal kapcsolatos felelősség - az ügylet ingyenességére figyelemmel - enyhe, az ajándékozással okozott kár esetében ugyanakkor már az általános szabályokhoz igazodik.

A törvényi szabályból következően ajándékozás esetén a hibás teljesítés objektív felelősségi szabályai (szavatosság) nem alkalmazhatók. Az ajándékozói helytállást kizárólag a felróható magatartás alapozza meg.

Az (1) bekezdés értelmében tehát az ajándéktárgy vonatkozásában az ajándékozó

- a megajándékozott tulajdonszerzésének fogyatékosságáért,

- az ajándéktárgy lényeges hibájáért,

- illetve az ajándékozás során abban bekövetkezett kárért,

- az ajándéktárgy lényeges és a megajándékozott által nem ismert tulajdonságait illetően elmulasztott tájékoztatás miatt keletkezett kárért felel, de csak akkor, ha az szándékos vagy súlyosan gondatlan eljárásával okozati összefüggésben áll és lényeges fogyatékosságból származik.

A tulajdonszerzés hibáiért való helytállás lényegében az ajándékozás szerződésszerű, jogi hiánymentességéért való helytállási kötelezettség: azaz a jogszavatossághoz hasonló jogintézmény. A felelősség alapja azonban itt a felróhatóság legalább súlyosan gondatlan foka, a jogkövetkezmény pedig kártérítés. Ha tehát az ajándék tárgyán harmadik személynek olyan joga van, amely például a birtokbavételt kizárja, az ajándékozó köteles megtéríteni a törvényi feltételek fennállása esetén az ebből eredő kárt.

Az ajándékozó az ajándéktárgy hibájáért, annak jogszabályba, illetve szerződésbe ütköző fizikai hiányosságaiért ugyancsak felel. A helytállásra azonban csak akkor köteles, ha a szerződés teljesítésekor megmutatkozó hiba lényeges volt. Az, hogy milyen hiba minősül ilyennek, az ajándéktárgy jellegétől függ. Nyilvánvalóan másféle tulajdonságbéli fogyatékosság a lényeges egy alapvetően esztétikai igényeket kielégítő vagyontárgy (kép, porcelán figura, stb.) esetében, mint egy használati tárgy (varrógép) vagy ingatlan vonatkozásában. A rendeltetésszerű használatot kizáró fogyatékosságok esetében e kártérítéshez szükséges feltétel mindenkor fennáll. Nem tekinthető azonban általában lényeges hibának az ajándéktárgy luxustulajdonságának hiánya vagy fogyatékossága.

Az ajándékozás során beállott kárként azok a vagyoni igények érvényesíthetők, amelyek tág értelemben véve az ajándékozási aktus (például a szerződés létrejöttét követően a tényleges átadást megelőző szállítás) során következtek be. Az ajándéktárgy fizikai tulajdonságaiban megmutatkozó hiányosságok miatt tehát a megajándékozó mindaddig felel, amíg az nem kerül a megajándékozott birtokába. Ilyenkor is csak azt a kárt kell megtérítenie, amely az ajándéktárgy lényeges fogyatékosságából ered.

A jogok gyakorlásának a Ptk. 4. § (1) bekezdésében rögzített elve és a szerződéskötés ezzel összhangban álló általános szabálya [Ptk. 205. § (3)] az ajándékozási ügyletek tekintetében is irányadó. Az ebből fakadó tájékoztatási kötelezettség hiánya azonban csak akkor eredményez kártérítési felelősséget, ha az az ajándéktárgy lényeges és a megajándékozott által nem ismert tulajdonságából ered (például az ajándékként felajánlott ingatlant terhelő, s az ingatlan-nyilvántartásban még fel nem tüntetett szolgalom).

Az ajándékozó felelősségét, valamennyi fenti esetkörre irányadóan szűkíti a törvény annak kimondásával, hogy az csak a szándékos vagy a súlyosan gondatlan magatartás miatt áll fenn. A kártérítés együttes törvényi feltételeinek meglétét a megajándékozottnak kell bizonyítania.

(2) Az ajándékozó az általános szabályok szerint felelős azért a kárért, amelyet az ajándékozással kapcsolatosan a megajándékozott egyéb vagyonában okoz.

A megajándékozott vagyonában az ajándékozással bekövetkezett kárért az ajándékozó a szerződésen kívül okozott károkért fennálló felelősség szabályai szerint köteles helytállni. E körben tehát elvész a juttatás ingyenességére tekintettel javára biztosított törvényi kedvezmény.

582. § (1) A még meglevő ajándékot az ajándékozó visszakövetelheti annyiban, amennyiben arra létfenntartása érdekében szüksége van, és az ajándék visszaadása a megajándékozott létfenntartását nem veszélyezteti.

PK 77. szám

Az ajándéknak a Ptk. 582. §-a (1) bekezdésén alapuló visszakövetelése, valamint a Csjt. 60-69. §-aiban biztosított tartásra való jogosultság olyan két különböző személyes jog, amelyek egyikének érvényesítése sem függ a másik jog sikeres vagy sikertelen érvényesítésétől. E jogok gyakorlásának csak a joggal való visszaélés szab korlátot.

(2) Ha a megajándékozott vagy vele együtt élő hozzátartozója az ajándékozó vagy közeli hozzátartozója rovására súlyos jogsértést követ el, az ajándékozó visszakövetelheti az ajándékot, vagy követelheti az ajándék helyébe lépett értéket.

(3) Az ajándékozó visszakövetelheti az ajándékot, vagy követelheti az ajándék helyébe lépett értéket akkor is, ha az a feltevés, amelyre figyelemmel az ajándékot adta, utóbb véglegesen meghiúsult, és enélkül az ajándékozásra nem került volna sor.

(4) Visszakövetelésnek nincs helye, amennyiben az ajándék vagy a helyébe lépett érték a jogsértés elkövetése időpontjában már nincs meg, továbbá ha az ajándékozó a sérelmet megbocsátotta; megbocsátásnak számít, ha az ajándékozó az ajándékot megfelelő ok nélkül hosszabb ideig nem követeli vissza.

(5) A szokásos mértékű ajándék visszakövetelésének nincs helye.

PK 76. szám

I. Az ajándékozás alapjául szolgáló feltevés végleges meghiúsulása miatt csak akkor követelhető vissza az ajándék, illetőleg csak akkor követelhető az ajándék helyében lépett érték, ha az ajándékozás összes körülményére kiterjedő vizsgálódás alapján az állapítható meg, hogy valamilyen lényeges körülményre vonatkozó feltevés indította az ajándékozót az ajándékozásra, s e feltevés nélkül az ajándékozásra kétséget kizáróan nem került volna sor. E tekintetben a bizonyítás az ajándékozót terheli.

II. Az ajándékozás alapjául szolgáló feltevés végleges meghiúsulása miatt az általános elévülési időn belül követelhető vissza az ajándék, illetőleg követelhető az ajándék helyébe lépett érték. Ez a jog az általános elévülési időn belül is elenyészik azonban akkor, ha azt az ajándékozó megfelelő ok nélkül hosszabb ideig nem gyakorolja.

III. Az ajándékozás alapjául szolgáló feltevés végleges meghiúsulása miatt az ajándék - az egyéb feltételek megléte esetén is - csak akkor követelhető vissza a megajándékozott örökösétől, illetőleg az örököstől csak akkor követelhető az ajándék helyébe lépett érték, ha e jog gyakorlása a feltevés jellegére, az ajándékozás körülményeire és az ajándékozó életviszonyainak alakulására tekintettel a társadalmi felfogás szerint indokolt.

IV. Az ajándékozó örökösét általában nem illeti meg az a jog, hogy visszakövetelje az ajándékot, illetőleg követelje a helyébe lépett értéket. Az ajándékozó által már megindított pert azonban az ajándékozó örököse a perbeli jogutódlás szabályai szerint folytathatja. Az ajándékozó örököse a saját nevében kivételesen akkor követelheti vissza az ajándékot, illetőleg akkor követelheti az ajándék helyébe lépett értéket, ha az ajándékozás okát adó feltevés az ő javára, illetőleg az ő javára is szól, s e jog gyakorlása a feltevés jellegére és az ajándékozás körülményeire tekintettel a társadalmi felfogás szerint indokolt.

V. Nem követelhető vissza az ajándék, illetőleg nem követelhető az ajándék helyébe lépett érték, ha az ajándékozás alapjául szolgáló feltevés meghiúsulását az ajándékozó felróható magatartása okozta.

Az ajándék visszakövetelésének lehetővé tételét az ügylet sajátosságaiból következő okok indokolják. Az ajándékozás ingyenessége, szívességi jellege miatt és a szerződést kötő felek körülményeiben, kapcsolatában időközben bekövetkező kedvezőtlen változásra tekintettel, a társadalom elvárásainak megfelelő erkölcsi szabályt fogalmaz meg ehelyütt a törvény. A visszakövetelésre okot adó tény mind az ajándékozó, mind a megajándékozott oldalán felmerülhet.
- Ilyen igény sikeres előterjesztésére csak a fenti rendelkezésekben kimerítően felsorolt esetekben, és csak az ott jelölt együttes feltételek fennállása mellett kerülhet sor.
- A visszakövetelési jog az ajándékozás sajátosságaiból következő kivételes jogosultság, ezért az annak alapjául szolgáló okokat kiterjesztően értelmezni nem lehet.
- A visszakövetelés feltételeinek fennállását az ajándékozónak kell bizonyítania [Pp. 164. § (1); PK 76. számú állásfoglalás].
- Az ajándék visszaadása nem azonos az eredeti állapot Ptk. 237. §-ában szabályozott helyreállításával. Ekként például a kamat vagy használati díj fizetés kezdete nem a szerződéskötés, hanem az igényérvényesítés időpontjához igazodik.
I. Ajándék visszakövetelése az ajándékozó létfenntartásának veszélyeztetettsége miatt:
E hivatkozás akkor vezet az ajándék visszaadására, ha
a) az ajándéktárgy még megvan,
b) arra az ajándékozónak valamilyen mértékben a létfenntartása érdekében szüksége van,
c) és annak kiszolgáltatása a megajándékozott létfenntartását nem veszélyezteti.

A megajándékozott alappal bízhat jogszerzésének véglegességében, az ajándéktárggyal szabadon rendelkezhet. Ha az a visszakövetelés iránti igény időpontjában már nincs meg, az egyéb törvényi feltételek együttes megléte sem ad alapot a megajándékozott helytállására.
Nincs jelentősége annak, hogy az ajándéktárgy miért nincs meg. Az ajándékozottnak felróható okból bekövetkezett hiány is kizárja a visszakövetelést (így például ha az ajándék a gondatlan tárolás során darabokra törik). Ez a megállapítás feltétlenül igaz minden esetben, amikor az ajándéktárgy fizikailag semmisült meg. Ha azonban azt a megajándékozott a visszakövetelés lehetőségének elhárítása érdekében színlelt szerződéssel átruházta, a Ptk. 207. § (4) bekezdésére és Ptk. 234. § (1) bekezdésére alapított igény eredményes érvényesítése mellett a visszakövetelési jog gyakorolható. Az előbbiek szerint az ajándéktárgy visszakövetelésére természetesen akkor is van mód, ha annak elidegenítésére valamely más okból érvénytelen szerződéssel került sor. Az érvénytelenség megállapításához fűződő érdek ugyanis [lásd: megtámadhatóság esetén a Ptk. 235. § (2), a semmis szerződésekkel kapcsolatos perindításnál BH1991. 107; BH1997. 439.] a Ptk. 582. § (1) bekezdésében biztosított jogosultságból következően fennáll. Olyankor tehát, amikor az ajándéktárgy azért nincs meg, mert annak tulajdonjogát egy harmadik személy szerezte meg, a visszakövetelés lehetősége attól függ, hogy az elidegenítésre jogszerűen került-e sor.
Ha az ajándéktárgy csak részben van meg, ennek erejéig - az egyéb feltételek megléte mellett - a visszakövetelési jog is fennáll.
Amennyiben a megajándékozott az ajándéktárgyat a visszakövetelés iránti igény előterjesztését követően, annak ismeretében idegeníti el (akár visszterhesen, akár ingyenesen) az általános szabályok szerint az egyéb vagyonával is felel. Igaz ez akkor is, ha az ajándéktárgyat a visszakövetelés után elpusztítja vagy felhasználja. Ilyenkor nem kizárt a Ptk. 203. §-ának alkalmazása sem az ajándék visszakövetelésével kapcsolatban, ha bizonyítható, hogy a visszakövetelési szándék ismeretében került sor az ajándéktárgy átruházására (BH1995. 95.). A kívánt törvényi feltételek mellett természetesen van mód arra is, hogy az ajándékozó az átruházásról szóló megállapodás érvénytelenségének megállapítása mellett igényelje az ajándék visszaadását.
Az ajándékozó, csak
- a létfenntartása érdekében és
- csak az ehhez szükséges mértékben
jogosult az ajándék visszakövetelésére. Igénye ebből következően a vagyoni, jövedelmi viszonyaitól, szükségleteinek mértékétől és az ajándék értékétől függ.
A vagyoni, jövedelmi viszonyokban bekövetkező kedvezőtlen változás önmagában nem ad lehetőséget a visszakövetelésre. Arra alappal olyankor kerülhet csak sor, amikor már az ajándékozó létfenntartása került veszélybe. A bírói gyakorlat által kimunkáltan a létfenntartás veszélyeztetettségének vizsgálata körében nemcsak az ajándékozó anyagi körülményei bírnak jelentőséggel. Az tehát, hogy lakhatása, élelmezése, illetve a szokásos napi életvitelbeli kiadásainak anyagi fedezete biztosítva van, önmagában nem elegendő a visszakövetelési igény alaptalanságának megállapításához. Tisztázni kell azt is, hogy az ajándékozó kora, egészségi állapota nem indokol-e többletkiadással járó vagy állandó személyes jelenlétet igénylő gondoskodást, s ha igen ennek anyagi feltételei adottak-e.
A megajándékozott létfenntartásának veszélyeztetése a visszakövetelési jog eredményes érvényesítését kizárja. Ennek tisztázása körében a vagyoni és jövedelmi viszonyokon túl nyilvánvalóan számos más tényezőt is tekintetbe kell venni. Így jelentősége van a megajándékozott családi körülményeinek, egészségi állapotának, s minden olyan ténynek, ami a napi életvitel anyagi feltételeire hatással van. Ekként például a bíróság nem látott lehetőséget az ajándék visszaadására egy olyan esetben, amikor a követeléssel fellépő nagyszülőtől szerzett ingatlanhányad már nemcsak az alacsony jövedelemmel rendelkező, vagyontalan unoka, de a közös gyermekeket otthon nevelő házastársának és a három gyermeknek is lakhelyévé vált.
A létfenntartás veszélyeztetettségére alapított visszakövetelési igény érvényesítését - a PK 77. számú állásfoglalásában részletesen kifejtetten - nem zárja ki az a tény, hogy az ajándékozó a megélhetéséhez szükséges javakat - a családjogi törvény rendelkezései szerint - tartásra köteles hozzátartozóitól is igényelhetné. E két törvényi lehetőség ugyanis olyan egymástól függetlenül érvényesülő személyes jogosultságot fogalmaz meg, melyek közül a választás csak az ajándékozót, s egyben tartásra jogosultat illetheti meg. A választás jogának gyakorlásában csak a joggal való visszaélés szabhat határt. Ezért mindig vizsgálni kell az ajándékozás körülményeit, különösen pedig azt, hogy a megállapodás megkötése óta mennyi idő telt el, s arra nem olyan helyzetben került-e sor, amikor alappal lehetett számolni azzal, hogy az ajándékozó a tartásra rövidesen rászorul, stb. (Civilisztikai Döntvénytár, Polgári Jog 1970-1996. Kötelmi jog különös rész 1669. számú jogeset).
Ha a bíróság a Ptk. 582. § (1) bekezdésére alapított igényt azért utasította el, mert nem volt megállapítható, hogy az ajándék visszaszolgáltatására az ajándékozónak létfenntartása érdekében szüksége van, ez nem teszi

kizárttá ugyanezen jogcímen újabb kereset indítását. Amennyiben ugyanis az ajándékozó e körben releváns körülményeiben kedvezőtlen változás áll be - erre utalva -, az új kérelem ismét előterjeszthető. A Pp. 130. § (1) d) pontja tehát ilyenkor nem alkalmazható, hiszen a kereset a korábbitól eltérő ténybeli alapon nyugszik. E megállapítás igaz akkor is, ha az elutasításra a megajándékozott létfenntartásának veszélyeztetettsége miatt került sor, s életfeltételei - szemben a megajándékozottal - idővel kedvezően változtak.
A sikeres igényérvényesítés nem feltétlenül jár együtt az ajándéktárgy természetbeni visszaadásának kötelezettségével.
Az ajándék visszaadása alól mentesülhet a megajándékozott, ha az ajándékozó létfenntartásához szükséges feltételeket - adott esetben életjáradék fizetésével vagy természetbeni tartással - megfelelően biztosítja (PK 77. számú állásfoglalás indokolása). E megoldás választásakor azonban nem hagyható figyelmen kívül, hogy a tartási gondozási jogviszony jelentős bizalmi elemet is hordoz, a járadékszerű szolgáltatás pedig nem feltétlenül nyújt kellően biztos alapot a természetbeni ellátáshoz.
Ha az ajándék természetben való visszaadására valamely nyomós ok miatt (például ráépítés) természetben nincs lehetőség, a megajándékozott a vagyontárgy visszakövetelési értékének megfizetésére köteles (BH1976. 211).
II. Az ajándék visszakövetelése súlyos jogsértésre alapítottan:
E törvényhely is az ajándékozási szerződés szívességi jellegéből következő társadalmi elvárás megszegését szankcionálja. A közfelfogás szerint ugyanis az ingyenes vagyoni előnyhöz jutott személy és az ajándékot vele együtt élvezők (tehát a háza népe), köteles hálával viseltetni az ajándékozóval és rokonságával szemben.
E jogcímen az ajándék vagy az annak helyébe lépett érték akkor jár vissza, ha
- a megajándékozott vagy a vele együtt élő hozzátartozója,
- az ajándékozónak vagy közeli hozzátartozójának terhére
- súlyos jogsértést követ el.
A súlyos jogsértés a visszakövetelés tekintetében csak akkor bír jelentőséggel, ha azt a megajándékozott vagy a Ptk. 685. § b) pontjában jelölt bármelyik, de vele együtt élő hozzátartozója okozta. Az együttélés megállapításához általában az egy lakásban, a közös háztartásban élés és legalább az ehhez szükséges mértékű közös gazdálkodás megléte elengedhetetlen. Házastárs, kiskorú illetve ténylegesen eltartott gyermek vagy élettárs vonatkozásában az együttélés fennállhat akkor is, ha a lakóhely eltér (például azért, mert a tanulmányok folytatása, vagy a munkavégzés stb. időlegesen ezt indokolja).
A jogellenes magatartásnak az ajándékozó, vagy a Ptk. 685. § b) pontjában felsorolt közeli hozzátartozója ellen kell irányulnia. Az azonban nem igényérvényesítési feltétel, hogy a sérelmet szenvedett közeli hozzátartozó az ajándékozóval együtt éljen.
A felróható magatartás csak akkor értékelhető, ha az egyben jogsértésnek is minősül, azaz jogszabályban védett érdeket sért. E törvényhely alkalmazását tehát például a tiszteletlen viselkedés nem alapozza meg. Az, hogy a kifogásolt magatartás tekinthető-e egyben súlyos jogsértésnek is, a védett jogi érdek tükrében, de csak a felek viszonyából kiindulva vizsgálható és gondos mérlegelés után állapítható meg.
- A visszakövetelési feltétel lényegében fennáll minden olyan esetben, amikor a megajándékozott, vagy a vele együtt élő hozzátartozója bűncselekményt követ el az ajándékozó vagy közeli hozzátartozójának terhére, mégpedig - a bírói gyakorlat szerint - függetlenül attól, hogy az bűntett-e vagy vétség. Önmagában tehát az a tény, hogy az adott cselekmény a büntető törvénykönyvbe ütközik, a védett érdek jelentőségére figyelemmel a súlyos jogsértést általában megvalósítja.
- A tág értelemben vett polgári jogi jogszabályok megszegése azonban nem feltétlenül jár ilyen következménnyel. Csak a felek egyéb körülményeinek, életvitelének ismeretében dönthető el esetenként, hogy mi sorolható a súlyos jogsértés körébe. Így például az ajándékozási szerződéssel a megajándékozott és az ajándékozó közös tulajdonában és használatában álló ingatlan egyik bejáratának - többszöri sikertelen tárgyalást követő - önkényes lezárása a megajándékozott részéről, mely a jobb elkülönülést és a zavartalanabb birtoklást szolgálja, nem feltétlenül vezet a súlyos jogsértés megállapításához. Ha azonban az ajándékozó mozgáskorlátozott és az ingatlanba való bejutását a lezárás megnehezítette, e minősítés nyilvánvaló. A bírói gyakorlat minden esetben súlyos jogsértésnek tekinti a jogszabályon alapuló tartási kötelezettség megszegését.
- A jogsértés súlyának értékelésénél természetesen vizsgálni kell a sérelmet szenvedett magatartását is. Ha az jelentősen közrehatott a jogsértő cselekmény elkövetésében, nem kizárt a visszakövetelésre okot adó minősítés mellőzése sem. Ekként például a jogszabályon alapuló tartási kötelezettség megszegésére hivatkozó visszakövetelési igény kapcsán egyértelműen nem állapítható meg a súlyos jogsértés a megajándékozott gyermek terhére, ha a szabályszerűen felajánlott szolgáltatásokat az ajándékozó szülő határozottan és konzekvensen visszautasította (a tartásdíjat rendszeresen nem vette át, vagy visszaküldte).

Súlyos jogsértésre hivatkozva az ajándékozó nemcsak az ajándéktárgyat, de az annak helyébe lépett értéket is visszaigényelheti (így például az eladásából befolyt vételárat, vagy az azon vásárolt másik vagyontárgyat stb.).

III. Visszakövetelés, az ajándékozásra okot adó feltevés meghiúsulása miatt:

A törvény az ajándékozás szívességi jellegét értékelve lehetőséget ad a visszakövetelésre akkor is, ha az ingyenes juttatásra okot adó egyoldalú ajándékozói feltevés utóbb tévesnek bizonyult, azaz véglegesen meghiúsult. A gyakorlatban e jogcímen kerül sor a leggyakrabban az ajándék visszakövetelésére.

Az ilyen követelés megalapozottságának megállapítására - a PK 76. számú állásfoglalásra is figyelemmel - az eset összes körülményének gondos feltárása mellett akkor van csak mód, ha

a) a feltevés nélkül nem került volna sor az ajándékozásra

Tehát:

- az ajándékozót nem más, hanem valamely egyoldalú feltevés indította az ajándékozásra,

- s az olyan lényeges körülményre vonatkozott, amelynek meghiúsulása a visszaadást indokolja és

- e feltevés nélkül kétséget kizáróan nem jött volna létre a szerződés.

b) a feltevés meghiúsult

Ha a fentiek bármelyike nem állapítható meg, a törvényben elvárt együttes feltétel hiányában a visszaadásra nincs mód.

a) ponthoz:

Az ajándékozásra számos ok miatt sor kerülhet. Az ilyen szerződés gyakorta a hála kifejezésére vagy valamely eredmény (érettségi vizsga, diplomaszerzés) elismerésére szolgál, illetve azért jön létre, hogy az ajándékozó a majdani örökösei között már életében felossza a vagyonát vagy annak egy részét. Az ekként elajándékozott vagyontárgy e törvényhely alapján értelemszerűen nem követelhető vissza, hiszen az ajándékozásnál nem játszott szerepet semmilyen feltevés.

- Visszakövetelésre - az egységes bírói gyakorlat szerint - csak olyan feltevés esetében van mód, amelyet az ajándékozó kifejezetten vagy legalábbis a megajándékozott által kétséget kizáróan felismerhetően kinyilvánított. Az ajándékozó reményei, elképzelései a feltevéssel nem azonosíthatók (BH1985. 104; BH1998. 126.).

- Az ajándékozással szerzett jog véglegességében a megajándékozott alappal bízhat. Ezért a visszakövetelés kivételes jogosultsága - melyre több évvel a megállapodás megkötése után is van lehetőség -, csak akkor gyakorolható a polgári jogi elvekkel összhangban, ha olyan lényeges körülményre vonatkozó feltevés hiúsult meg, amely a közfelfogás szerint és a megajándékozott méltányos érdekeit is szem előtt tartva, indokolja a visszaszolgáltatást.

A fenti feltételek megállapításához szükséges tények tisztázása során a felek életkörülményeinek, életvezetésének, életkorának, egészségi állapotának, egymáshoz fűződő viszonyának, a szerződés tartalmának, a jogügylet megkötésekor fennálló körülményeknek és nyilatkozatoknak, az ajándéktárgy jellegének és értékének egyaránt jelentősége lehet. Csak az eset valamennyi körülményének együttes értékelése után levont okszerű következtetéssel állapítható meg tehát a feltevés léte, súlya és a szerződéskötésben betöltött szerepe. Az e körbe eső tények bizonyítása az ajándékozót terheli.

b) ponthoz:

A visszakövetelésnek nem feltétele, hogy az ajándékozás alapját képező feltevés a megajándékozottnak felróható okból hiúsuljék meg. Az ajándékozásnál ugyanakkor a szerződésekre vonatkozó általános szabályok megfelelően irányadóak, ekként érvényesülnek a Ptk. 4. § (4) bekezdésében foglaltak is. Nincs tehát jogszerű lehetőség az ajándék visszakövetelésére akkor, amikor az ajándékozásra indító lényeges feltétel épp az ajándékozó felróható magatartása miatt hiúsult meg.

Nem követelhető vissza az ajándék olyan feltevés végleges meghiúsulása miatt sem, amely a megajándékozott személyétől és magatartásától teljesen független körülményekkel kapcsolatos, s melyekre ekként a megajándékozottnak semmilyen befolyása nincs (BH1997. 442.).

A végleges meghiúsulás és a lehetetlenülés nem azonos fogalmak. Ezért az ajándékozó méltányos érdekeinek feltárásával vizsgálni kell azt is, hogy a megajándékozott szerződésszerű magatartására van-e remény (BH1990. 17.).

A visszakövetelés iránti jogvitákban így csak az eset összes körülményének feltárása és mérlegelése után, a rendelkezések megfelelő alkalmazásával lehet állást foglalni.

Meddig érvényesíthető a visszakövetelés joga

Ha az ajándék visszakövetelésének feltételei bekövetkeznek, az ajándékozó joga megnyílik az igényérvényesítésre. E körben értelemszerűen nincs jelentősége annak, hogy az alapul szolgáló szerződés

megkötésétől mennyi idő telt el. Amennyiben azonban az igényérvényesítés lehetősége megnyílott, az korlátlan ideig nem gyakorolható.
- Az (1) bekezdésre alapított kérelem esetén a visszakövetelési jog - az időmúlástól függetlenül - mindaddig fennáll, amíg az ajándékozó létfenntartása veszélyeztetve van. Ebben az esetben kizárólag rajta múlik, hogy mikor kíván élni a törvényben biztosított jogosultságával. Ha azonban az életfeltételeiben kedvező változás következett be, a korábbi körülményekre utalva igénnyel nem léphet fel.
- A súlyos jogsértésre hivatkozó ajándékozó csak a (4) bekezdésében írt keretek között gyakorolhatja a visszakövetelési jogot. Ha tehát a sérelmet megbocsátotta, nincs mód a visszakövetelésre. A törvény szerint megbocsátásnak számít, ha a jogosult kellő ok nélkül hosszabb időn át nem követeli vissza az ajándékot. E jogvesztő körülmény csak az eset összes körülményének gondos feltárása és mérlegelése után állapítható meg.
- A feltevés meghiúsulása esetében a jogérvényesítés lehetőségének időtartama a Ptk. általános elévülési szabályához igazodik, de elenyészik akkor, ha azt az ajándékozó megfelelő ok nélkül huzamosabb időn át nem gyakorolja (PK 76. számú állásfoglalás II. pont).
A visszakövetelési jog megszűnésének esetei
E körben a § (4) bekezdése rendelkezik rögzítve, hogy a visszakövetelésnek nincs helye:
- Ha az ajándék vagy a helyébe lépett érték az igénybejelentés időpontjában már nincs meg.
Az (1) bekezdés körében részletesen kifejtettekkel egyezően általában nincs jelentősége annak, hogy ez miért következett be. Olyankor azonban, amikor az ajándéktárgy elidegenítése érvénytelen jogügylettel történt, az ebből fakadó jogkövetkezmények alkalmazása mellett a visszakövetelési jog gyakorlásának nincs akadálya. Ha az átruházásra a visszakövetelési akarat ismeretében került sor, nem kizárt az sem, hogy az ajándékozó a visszaszolgáltatás igénylése kapcsán a hitelezői igény kielégítési alapjának elvonására is hivatkozzon (BH1995. 95.).
A visszakövetelést ugyanakkor nem akadályozza az a körülmény, hogy az ajándékba kapott ingatlanon a megajándékozott építkezett (BH1983. 119.). Ilyenkor az ajándék visszaadására a telek értékének megfelelő tulajdoni hányad megállapításával és ingatlan-nyilvántartási bejegyzésének elrendelése mellett nyílik lehetőség.
- Ha az ajándékozó a sérelmet megbocsátotta.
A megbocsátásra nemcsak kifejezett nyilatkozattal, de hallgatólagosan vagy ráutaló magatartással is sor kerülhet. Gondosan kell tehát vizsgálni az eset valamennyi körülményét e jogvesztéssel járó tény megállapítása előtt.
- Ha a jogügylet tárgya szokásos mértékű ajándék volt.
A szokásos mérték fogalmát általánosan és átfogóan meghatározni nem lehet. Arról az adott jogvita kapcsán - a közfelfogást is szem előtt tartva - a bíróságnak kell döntenie. Meghatározásánál az ajándék értékén túl jelentősége van az ajándéktárgy mibenlétének, az ajándékozó anyagi körülményeinek, az ügyletkötők között fennálló kapcsolatnak, életfelfogásuknak, de az ajándékozás céljának is. A Legfelsőbb Bíróság egyik eseti döntésének megfogalmazása szerint szokásos mértéket meg nem haladó ajándékról általában akkor lehet szó, ha az ajándékozás nem gazdagítja a megajándékozottat olyan mértékben, hogy az ajándék visszakövetelése anyagi és erkölcsi szempontból indokolt lenne (BH1994. 135.).
Visszakövetelési jog a megajándékozott halála után
A Ptk. nem tartalmaz olyan szabályt, amely a megajándékozott halála esetén az örökösével szemben a visszakövetelési jog érvényesítését kizárná. Ugyanakkor annak vizsgálata kapcsán, hogy valóban fennáll-e ez a lehetőség, szem előtt kell tartani a jogosultság kivételes jellegét.
A törvény indokolása a létfenntartás veszélyeztetettsége címén előterjeszthető visszakövetelés tekintetében kifejti, hogy ezt az igényt a megajándékozott halála megszünteti, hiszen jogutódjával az ajándékozó már nincs olyan viszonyban, amely e jog gyakorlásának lehetőségét indokolttá tenné.
A fenti megállapítás igaz a súlyos jogsértésre utaló visszakövetelés esetében is. Az örökös magatartása tehát nem ad alapot a Ptk. 582. § (2) bekezdésében írtak alkalmazásához. Nem fogadható el feltétel nélkül ez az álláspont azonban olyankor, amikor a megajándékozottal együtt élő hozzátartozó és későbbi örökös még a megajándékozott örökhagyó életében követett el visszakövetelésre okot adó jogsértést.
Az ajándékozás alapjául szolgáló feltevés végleges meghiúsulása miatt az ajándék a megajándékozott örökösétől visszakövetelhető - illetőleg az örököstől követelhető az ajándék helyébe lépett érték - a törvényi feltételek megléte esetén, de csak akkor, ha e jog gyakorlása a feltevés jellegére, az ajándékozás körülményeire és az ajándékozó életviszonyainak alakulására tekintettel a társadalmi felfogás szerint indokolt (PK 76. számú állásfoglalás III. pont).
Visszakövetelés az ajándékozó halálát követően

Létfenntartásának veszélyeztetettségére utalva az örökös nem követelheti vissza az ajándékot. Az ugyanis az ellenszolgáltatás nélküli juttatás miatt elismert olyan kivételes jogosultság, mely - a törvény szövegéből is kitűnően - kizárólag a kedvezőtlen élethelyzetben lévő ajándékozó személyéhez kötött. Emiatt ez a jog a jogutódra nem szállhat át. Vonatkozik ez arra az esetre is, amikor a jogelőd a pert még életében megindította, szem előtt tartva azt is, hogy halálával a visszakövetelés ténybeli alapja is megszűnt.
A (2) bekezdéséből következően súlyos jogsértésre hivatkozva is csak az ajándékozó élhet a visszakövetelés lehetőségével. Olyankor azonban, amikor a jogelőd a pert már megindította, nincs akadálya annak, hogy az örökös a jogutódlás szabályai szerint a perbe belépjen.
Az ajándékozó örököse a (3) bekezdésére alapított és már megindult perben jogutódként ugyancsak beléphet. A saját nevében azonban csak kivételesen, akkor követelheti vissza az ajándékot, illetőleg akkor követelheti vissza az ajándék helyébe lépett értéket, ha az ajándékozás okát adó feltevés az ő javára, illetőleg az ő javára is szólt, s e jog gyakorlása a feltevés jellégére és az ajándékozás körülményeire tekintettel a társadalmi felfogás szerint indokolt (PK 76. számú állásfoglalás).
BH2003. 456. *Lakhatási lehetőség biztosítása érdekében ingatlan közös vásárlására ajándékba adott pénzösszeg visszakövetelése az ajándékozó feltevésének végleges meghiúsulására tekintettel [Ptk. 582. § (3) bek.].*
BH2003. 153. *Az ajándék visszakövetelése iránti igény elévülése (Ptk. 324-326. §-ok, 582. §).*
BH2003. 68. *Az apa közreműködése mellett a nagyapa által az unokák részére nyújtott ajándékot az apa nem követelheti vissza (Ptk. 579. §, 582. §).*
BH2002. 230. *Az ajándékozónak lehet olyan feltevése a megajándékozottal szemben, hogy az ajándék tárgyát (az ingatlant) az utóbbi az ajándékozó életében nem idegeníti el, ezen az alapon azonban az ajándékot csak akkor követelheti vissza, ha ezt az elvárását az ajándékozáskor a megajándékozottal egyértelműen közölte [Ptk. 582. § (3) bek., 114. § (2) bek., 203. § (1) bek., PK. 76. sz.].*
BH2002. 181. *A vételi jog gyakorlásának egyoldalú lemondó nyilatkozattal való átengedése nem minősül ajándékozásnak [Ptk. 241. §, 579. §, 582. § (2)-(3) bek.].*
EBH2001. 417. *A szülőktől származó ajándék mint különvagyon megtérítésére a házastárs akkor is igényt tarthat, ha az ajándék visszakövetelésének feltételei nem állnak fenn [Csjt. 31. § (2) bek., Ptk. 582. § (3) bek.].*
BH2001. 277. *A szülőktől származó ajándék mint különvagyon megtérítésére a házastárs akkor is igényt tarthat, ha az ajándék visszakövetelésének feltételei nem állnak fenn [Csjt. 27. § (1) bek., 31. § (2) bek., Ptk. 116. § (1) bek., 296. §, 582. § (3) bek.].*
BH2001. 69. *Különböző különvagyoni jellegű és közös vagyoni ráfordításokkal kialakított - s eredetileg az egyik házastárs nevén álló - ingatlanilletőségnek a másik házastársra való átruházása a megjelöléstől függetlenül nem ajándékozásnak, hanem házastársi közös vagyoni igény rendezésének minősül [Csjt. 27. § (1) bek., Ptk. 579. § (1) bek., 582. § (3) bek., PK 76. sz.]*
BH2000. 490. *I. Az ajándékozó erkölcsi elvárása önmagában nem ad alapot az ajándék téves feltevés címén történő visszakövetelésére [Ptk. 582. § (3) bek.].*
BH2000. 489. *Önkormányzati bérlakásnak a bérlő által - a haszonélvezeti jogának fenntartása mellett - a gyermekei részére történő megvásárlása esetén az ajándék-visszakövetelésssel kapcsolatos igény elbírálásánál irányadó körülmények [Ptk. 579. § (1) bek., 582. §, 207. § (3) bek., 32/1969. (IX. 30.) Korm. r. 5. § (1) bek. b) pont, (2) bek.].*
BH2000. 488. *Az ajándékozási szerződés megtámadásának és az ajándék visszakövetelésének együttes érvényesítése esetén előbb a megtámadási igényt kell elbírálni [Ptk. 210. § (1) bek. 236. § (1) és (3) bek., 582. § (3) bek.].*
BH2000. 302. *Az ingatlan vásárlására pénz ajándékozása esetén az ajándékozó az ajándékozott pénzen vásárolt dolgot követelheti vissza [Ptk. 582. § (1) és (3) bek., PK 81. sz.]*
BH2000. 203. *A külföldre távozás miatt állami tulajdonba vett ingatlanra érvényesített ajándék-visszakövetelési igény elbírálásánál irányadó körülmények [32/1971. (X. 5.) Korm. r. 13. § (1) bek., Ptk. 120. § (2) bek., 582. § (3) bek.].*
BH1999. 306. *Ajándék-visszakövetelés meghiúsult várakozás és rászorultság címén [Ptk. 582. § (1) és (3) bek., 4. § (1) bek., 205. § (1) bek., PK 76. sz.].*
BH1999. 211. *Az ajándéknak a létfenntartás veszélyeztetésére és a meghiúsult várakozásra alapított visszakövetelése iránti igény megítélése [Ptk. 582. § (1) és (3) bek., 4. § (4) bek., PK 76. sz.].*
BH1999. 68. *Az ajándéknak szorult helyzetre, illetve meghiúsult feltevésre alapított visszakövetelésénél vizsgálandó körülmények [Ptk. 582. § (1) és (3) bek.].*

EBH1999. 20. *Nem valósul meg ajándékozás akkor, ha a bérlő az önkormányzati bérlakását a leszármazója részére úgy vásárolja meg, hogy holtig tartó haszonélvezeti jogát fenntartja és a kedvezményes vételárat a leszármazó fizet. [Ptk. 579. § (1) bek., 582. § (1) bek., 32/1969. (IX. 30.) Korm. rendelet 5. § (2) bek.]*
BH1998. 279. *A tartós házasság reményében adott ajándék nem követelhető vissza, ha az ajándékozás alapjául szolgáló feltevés meghiúsulását az ajándékozó felróható magatartása okozta [Ptk. 582. § (3) bek., PK 76. sz.].*
BH1998. 231. *Az ajándék visszakövetelése a feltevés meghiúsulása alapján [Ptk. 582. § (3) bek., PK 76. sz.].*
BH1998. 126. *Ajándék meghiúsult feltevésre alapított visszakövetelésénél vizsgálandó körülmények [Ptk. 582. § (3) bek., PK 76. sz.].*
BH1997. 486. *A családi kapcsolaton alapuló ajándék visszakövetelésénél értékelendő körülmények (Ptk. 582. §, PK 76. sz.).*
BH1997. 442. *Nem követelhető vissza az ajándék olyan feltevés végleges meghiúsulására alapítottan, amely az ajándékozónak a megajándékozott személytől és magatartásától teljességgel független körülmények jövőbeni kedvező alakulásával kapcsolatos általános elképzelését tükrözi, és amelyekre ezért a megajándékozottnak nem is lehet befolyása [Ptk. 582. § (3) bek., PK 76. sz.].*
BH1997. 338. *A volt házastársak közös tulajdonának meg szüntetése során a házasságkötés után létrejött megállapodás figyelembevétele és a használati díj iránti igény elbírálása [Csjt. 27. § (3) bek., 31/B. § (4)-(S) bek., Ptk. 4. § (4) bek., 148. § (2) bek., 582. § (3) bek., PK 76. sz. V. p.].*
BH1996. 424. *Az ajándéknak - az ajándékozás alapjául szolgáló feltevés végleges meghiúsulására alapított - visszakövetelésénél vizsgálandó körülmények [Ptk. 582. § (3) bek., PK 76.].*
BH1996. 318. *Ha az önkormányzati lakás bérlője a vételi jogot harmadik személy javára átengedi, úgy ajándék visszakövetelése jogcímén az ingatlan tulajdonjogát eredményesen nem igényelheti [Ptk. 582. §, 32/1969. (IX. 30.), Korm. r. 5. § b) pont, 16/1969. (IX. 30.) ÉVM-MÉM-PM r., 1993. évi LXXVIII. tv.].*
BH1995. 464. *Az ajándék visszakövetelésére volt házastársak esetén csak akkor nem kerülhet sor, ha a házasság megromlását kizárólag az ajándékozó házastárs felróható magatartása idézte elő [Ptk. 4. § (4) bek., 582. § (3) bek., PK 76. sz.].*
BH1995. 406. *Az ajándék visszakövetelése szempontjából a tartós együttélés feltételezésének és e feltevés végleges meghiúsulásának van döntő jelentősége [Ptk. 579. § (1) bek., 582. § (3) bek., PK 76. sz.].*
BH1995. 157. *Ajándék visszakövetelése iránti igény elbírálásánál a feltevés meghiúsulásának, illetve a szokásos mérték meghatározásának szempontjai [Ptk. 582. § (3) és (5) bek., PK 76. sz.].*
BH1995. 95. *I. Ajándék visszakövetelése hitelezői igény kielégítési alapjának elvonására alapított jogcímen [Ptk. 582. § (3) bek., 203. §].*
BH1995. 23. *Az ajándékozási és a gondozási szerződés elhatárolásának egyes kérdései [Ptk. 4. § (4) bek., 216. § (1) bek., 579. § (1) bek., 582. §, 589. § (2) bek.].*
BH1994. 135. *I. A szokásos mértékű ajándék fogalmának megítélése [Ptk. 582. § (5) bek.].*
BH1994. 135. *II. Ajándéknak a meghiúsult feltevésre alapított visszakövetelése elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 582. § (3) bek.].*
BH1993. 170. *Nevelt gyermek részére nyújtott ajándék visszakövetelésének szempontjai [Ptk. 582. § (3) és (5) bek., PK 76. sz.].*
BH1992. 245. *Ajándék visszakövetelésének elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 582. § (1) és (3) bek.].*
BH1991. 347. *Tartás és gondozás reményében nyújtott ajándék visszakövetelése iránti kereset elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 582. § (3) bek., 578/G. §, Pp. 51. § a) pont, 146. §].*
BH1990. 299. *I. Ajándék visszakövetelése az ajándékozó örököse részéről [Ptk. 582. § (3) bek., PK 76. sz.].*
BH1990. 17. *Az ajándékozásnál figyelembe vett célok vizsgálata az ajándék visszakövetelésére irányuló igény megítélésénél [Ptk. 4. § (4) bek., 277. § (2)-(3) bek., 582. § (2)-(3) bek. és 299. § (1) bek.].*
BH1987. 358. *Ha az ajándékozás ellentétele az ajándékozó gondozásának és ápolásának kilátásba helyezése volt, úgy a gondozási kötelezettség megtagadása alapot nyújt az ajándék visszakövetelésére [Ptk. 582. § (3) bek., PK 76. sz.].*
BH1987. 85. *A Polgári Törvénykönyv hatálybalépése előtt nyújtott ajándék visszakövetelésére a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni [1960. évi 11. sz. tvr. (Ptké. I.) 75. §, Ptk. 582. § (1) bek.].*
BH1985. 311. *A jogellenesen külföldre távozott személlyel szemben ingatlan-ajándék visszakövetelése iránt indított perben tisztázandó kérdések, figyelemmel az állam tulajdonbavételi igényére [32/1971. (X. 5) Korm. sz. r. 13. § (1) bek., Ptk. 582. § (3) bek., Pp. 54. (2) bek.].*
BH1985. 188. *Ajándék visszakövetelése esetén az ajándékozót terheli annak bizonyítása, hogy valamilyen lényeges körülmény tekintetében fennálló feltevés indította őt az ajándékozásra, e feltevés nélkül az ajándékozásra kétséget kizáróan nem került volna sor. Házastársak részére adott ajándék visszaadási*

kötelezettsége őket nem egyetemlegesen, hanem személyenként külön-külön terheli [Ptk. 582. § (3) bek., PK 426. sz.].

BH1985. 104. *Az ajándék visszakövetelésére téves feltevés címén akkor kerülhet sor, ha az ajándékozás körülményeiből, az ajándék értékéből és a felek viszonyából a feltevés fennállására kétséget kizáróan következtetni lehet, és annak hiányában az ajándékozásra nyilvánvalóan nem került volna sor. Az ajándékozó esetleges elképzelései és reményei nem azonosíthatók a jogszabályban rögzített feltevéssel [Ptk. 582. § (3) bek., PK 426. sz.].*

BH1983. 119. *Az ajándékba adott telektulajdoni hányad visszakövetelését nem zárja ki az, hogy a telekre a felek házassági életközösségük alatt közös vagyonukból építményt emeltek. Ilyenkor az ingatlanra vonatkozó tulajdoni arányok megállapításánál a visszakövetelt ajándék értékét az ajándékozó különvagyonaként kell figyelembe venni [Ptk. 582. § (3) bek., 137. § (2) bek., Csjt. 31. §].*

BH1982. 191. *I. Ajándék visszakövetelése esetén a házasélet megromlására vezető okok feltárása akkor is szükséges lehet, ha a házastársak a házasság felbontását egyező akaratnyilvánításuk alapján kérik [Ptk. 582. § (3) bek., Csjt. 18. §].*

BH1982. 191. *II. Nem követelhető vissza a házastársnak adott ajándék, illetőleg a helyébe lépett érték, ha az ajándékozás alapjául szolgáló feltevés meghiúsulását az ajándékozó házastárs felróható magatartása okozta [Ptk. 4. § (4) bek., 582. § (3) bek., PK 426. sz.].*

BH1981. 276. *I. Ha a jogellenesen külföldön tartózkodóval szemben büntető eljárás indult, a vele szemben ajándék visszakövetelése iránt indított perben fel kell deríteni, hogy vagyonelkobzás utján az ingatlan állami tulajdonba került-e. Ez utóbbi esetben ugyanis a pert az állam perbenállása mellett kell folytatni [Ptk. 582. § (2) és (3) bek.]*

BH1980. 132. *Az esküvői vacsora költsége - ellenkező megállapodás hiányában - még abban az esetben sem követelhető, ha a szülő azt a fiatalok házassága tartósságának reményében fedezte. Az ilyen költségek fedezése általában a szokásos mértékű ajándékozás körébe vonható [Ptk. 582. § (3) és (5) bek.].*

BH1979. 267. *I. Az ország területét jogellenesen elhagyóval szemben indított ajándék visszakövetelése iránti perben a bíróságnak hivatalból is törekednie kell a tényállásnak a részletkérdésekre is kiterjedő felderítésére. A külföldre távozás az ajándék visszakövetelése szempontjából súlyos jogsértésnek minősíthető, ha a megajándékozott a végleges szándékú külföldre távozásával a gondozásra és ápolásra szoruló idős, hanyatló egészségi állapotban levő szülőjét hagyja magára [Ptk. 582. § (2) és (3) bek.].*

BH1978. 204. *Ha az ajándék visszakövetelésének feltételei fennállanak, de az ajándékozó gondozóra szorul és ugyanakkor a megajándékozott által végzett beruházások miatt megtérítési kötelezettség terheli, a bíróságnak vizsgálnia kell, hogy amennyiben a megajándékozott a tartás és gondozás költségeit vállalja, nem mentesülhet-e az ajándék visszaadásának kötelezettsége alól [Ptk. 582. § (1) bek., PK 95. sz.].*

BH1978. 203. *Ajándék visszakövetelése szempontjából nemcsak a megélhetéshez nélkülözhetetlen rendszeres jövedelemforrás és az anyagi javak meglétét kell vizsgálni hanem azt is, hogy biztosított-e a jogosult - létfenntartásához ugyancsak szükséges - ápolása és gondozása [Ptk. 582. § (1) bek., PK 95. sz.].*

BH1977. 60. *Ha a megajándékozott kellő alap nélkül szüntette meg kapcsolatát a tartás reményében ajándékozóval, őt nehéz helyzetében magára hagyta és sorozatosan elmulasztotta azoknak a kötelességeknek a teljesítését, amelyek az ingyenes szerzőt az ajándékozóval szemben terhelik, a Ptk. 582. §-ának (2) bekezdésére alapított igény megalapozott lehet.*

XLVIII. fejezet

A haszonkölcsön

583. § (1) Haszonkölcsön-szerződés alapján a kölcsönadó köteles a dolgot a szerződésben meghatározott időre ingyenesen a kölcsönvevő használatába adni, a kölcsönvevő pedig köteles azt a szerződés megszűntekor visszaadni.

(2) A szerződés teljesítését a kölcsönadó megtagadhatja, ha bizonyítja, hogy a szerződés megkötése után akár az ő, akár a kölcsönvevő körülményeiben olyan lényeges változás állott be, hogy a szerződés teljesítése tőle el nem várható, továbbá ha a szerződés megkötése után olyan körülmények következtek be, amelyek miatt azonnali hatályú felmondásnak van helye [585. § (4) bek.].

A mindennapi életben csak kölcsönnek nevezett megállapodások, ha az időlegesen és ingyenesen használatba adott dolog nem pénz, valójában a haszonkölcsön szerződésnek felelnek meg. A kölcsön- és a haszonkölcsön-szerződés közötti alapvető különbség az, hogy míg a kölcsönszerződés esetében - melynek tárgya kifejezetten

pénz - a kölcsönadott dolog a kölcsönvevő tulajdonába kerül és a kölcsönszerződés lejártakor nem ugyanazt a dolgot (nem ugyanazt a pénzt), hanem ugyanannyit köteles a hitelezőnek visszaszolgáltatni; a haszonkölcsön szerződés esetében a haszonkölcsönvevő nem helyettesítheti a kölcsönszerződés megszűnésekor a kapott dolgot egy másik dologgal, hanem szerződésszerű teljesítés esetén ugyanazt a dolgot kell visszaszolgáltatnia a haszonkölcsönbe adónak.

A haszonkölcsön - a bérlethez hasonlóan - más tulajdonába, vagy a használat tekintetében időlegesen más rendelkezése alatt álló (haszonbérlő) dolog időleges használatát jelenti. Az alapvető különbség a bérlet és a haszonkölcsön-szerződések között az, hogy a bérlő a bérleti díj fejében adja át a dolog időleges használatát másnak, míg a haszonkölcsönbe adó a használatért nem igényel ellenszolgáltatást.

A haszonkölcsön szerződés konszenzuál szerződés, ami azt jelenti, hogy a felek megállapodásával jön létre, és a megállapodás alapján a haszonkölcsönvevőnek igénye lehet arra, hogy a kölcsönadó a dolgot részére kiszolgáltassa. A haszonkölcsön szerződés kötelezettje a haszonkölcsönadó, fő kötelezettsége a megállapodás alapján ígért dolog birtokának időleges átengedése a kölcsönvevő részére; jogosultja a haszonkölcsönvevő, akinek alapvető kötelezettsége a dolog rendeltetésszerű használata, majd a haszonkölcsön szerződés megszűnésekor annak visszaadása a haszonkölcsönadó részére.

A haszonkölcsön szerződés tárgya akár ingó, akár ingatlan dolog lehet, amely egyedileg meghatározott, és amely a haszonkölcsön időtartama alatt nem használódik el. Nincs akadálya annak, hogy például kiállítás céljára az egyébként elhasználódó dolgot (például élelmiszert, gyümölcsöt stb.) adják haszonkölcsönbe, ugyanis a használat jellege nem eredményezi a dolog elhasználódását és a kiállítás után nincs akadálya, hogy a dolog változatlan állapotban visszakerüljön a kölcsönadóhoz.

A haszonkölcsön-szerződés lényege az ingyenesség, ezért a szívességi szolgáltatást nyújtó kölcsönadó érdekeinek védelmét szolgálja a törvénynek az a rendelkezése, hogy amennyiben a felek között létrejött szerződés megkötését követően a dolog átadásáig olyan lényeges körülmény áll be a felek kapcsolatában vagy a haszonkölcsönadó helyzetében, amely miatt tőle a szerződés teljesítése nem várható, megtagadhatja a megállapodás ellenére a dolog tényleges birtokának átengedését. A haszonkölcsönadó részéről a teljesítés megtagadásának okaként jelentkezhet:

- ha a szerződés megkötése után akár ő, akár a haszonkölcsönvevő körülményeiben olyan lényeges változás állott be, hogy a szerződés teljesítése tőle el nem várható, például a haszonkölcsönadó vagy valamelyik családtagja súlyos betegsége okából a haszonkölcsönbe ígért dologra szüksége van, vagy a haszonkölcsönvevő élethelyzete változott olyan mértékben meg, hogy ő maga előreláthatóan nem tudná rendeltetésszerűen használni a haszonkölcsönbe ígért dolgot stb.,

- megtagadhatja a szerződés teljesítését a haszonkölcsönadó, ha a szerződés megkötése után a haszonkölcsön meghatározott célja lehetetlenné vált (például eladta a kölcsönvevő azt a telkét, amelyet a haszonkölcsönbe ígért fűnyíróval gondozni kívánt stb.), vagy a felek között a viszony a haszonkölcsönvevő magatartása következtében megromlott, illetve a szerződéskötéskor nem ismert oknál fogva a haszonkölcsönadónak szüksége van a dologra.

Ezeket a körülményeket, illetőleg a haszonkölcsönadó vagy a haszonkölcsönbe vevő körülményeiben beállt olyan lényeges változást, amelyik a szerződés teljesítésének megtagadását lehetővé teszi, a haszonkölcsönbe adónak kell bizonyítania.

BH1999. 456. *A szívességi lakáshasználat megszűnésére a haszonkölcsön-szerződésre vonatkozó szabályok az irányadók [Ptk. 157. § (1) bek., 583. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. (Ltv.) 94. § (1) bek.].*

BH1998. 499. *A javításra átadott gépkocsi helyett - a javítási késedelem tartamára - átadott gépkocsi nem letéti, hanem haszonkölcsön-szerződés keretében van a jogosultnál. rzési kötelezettsége hiányában a kölcsönvevő terhére nem állapítható meg a gépkocsival kapcsolatos rendeltetésellenes használat s ezért a kártérítési kötelezettség, annak a lakása előtti parkolóból ismeretlen személy általi eltulajdonítása miatt [Ptk. 310. §, 583. § (1) bek., 584. §(1)-(2) bek.].*

BH1988. 449. *Magángyűjtemények kiállításra történő átadásával kapcsolatos jogviszony minősítése és a kiállító kártérítési felelőssége [Ptk. 462. § (1) bek., 583. § (1) bek., 584. s (1) bek., 318. § (1) bek., és 339. § (1) bek.].*

BH1980. 150. *A haszonkölcsön-szerződés alapján átadott dolgok visszaadása tárgyában a dolgozó és a munkáltató között keletkezett vita nem munkaügyi vita akkor sem, ha a szerződést a felek a közöttük fennálló munkaviszonyra tekintettel kötötték [Pp. 45. § (2) bek., 349. § (2) bek., Ptk. 583. § (1) bek., 1967. évi II. törvény 63. §].*

584. § (1) A kölcsönvevő a dolgot rendeltetésének megfelelően használhatja. Felelős minden olyan kárért, amely rendeltetésellenes vagy szerződésellenes használat következménye.

(2) A kölcsönvevő a dolgot a kölcsönadó engedélye nélkül harmadik személy használatába nem adhatja. E rendelkezés megszegése esetében azokért a károkért is felelős, amelyek enélkül nem következtek volna be.

(3) A dolog szaporulata a kölcsönadót illeti.

(4) A dolog fenntartásának költségei a kölcsönvevőt terhelik. A dologra fordított egyéb költségeit a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint követelheti.

Miután a haszonkölcsön lényege az ingyenesség, a dolog használatáért a haszonkölcsönadó semmit nem kap, ezért fokozott kötelezettsége van a haszonkölcsönvevőnek a dolog rendeltetésszerű és gondos használatára, ép és jó állapotban való tartására. Értékváltozásért nem felel a haszonkölcsönvevő, hiszen a haszonkölcsönadónak tudnia kellett arról, hogy az időleges használat ezzel jár, azonban a rendeltetésellenes vagy szerződésellenes használatból eredő minden kárért felel. Felelőssége az általános szabályok szerint alakul, és mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható volt.

A haszonkölcsön szerződés a haszonkölcsönadó részéről különösen bizalmi jellegű viszony, amelyet kifejezetten a haszonkölcsönvevő személyére tekintettel létesít, ezért a törvény a haszonkölcsönadó engedélye nélkül tiltja a haszonkölcsönvevő számára, hogy a haszonkölcsönbe vett dolgot harmadik személy használatába adja. E tilalom megszegéséhez a törvény súlyos következményeket fűz, ugyanis a harmadik személy használatában keletkezett károkért a haszonkölcsönvevő felelőssége csaknem objektív, mindazokért a károkért felel, amely a használat átengedése nélkül nem következett volna be.

Mivel a haszonkölcsönadó a dolog tulajdonosa, illetőleg neki van rajta olyan használati joga, amelynek gyakorlása átruházható (haszonélvező), a dolog szaporulata a haszonkölcsönadót illeti meg. A haszonkölcsönvevőnek ezért kötelezettsége, hogy amennyiben a dolog szaporulata a haszonkölcsön szerződés időtartama alatt jelentkezik, azt a haszonkölcsönadónak kiszolgáltassa. Itt valójában csak a dolog természetes szaporulatáról van szó, mert a dolog használatával elért nyereség a haszonkölcsönvevőt illeti.

Miután a haszonkölcsön szerződés ingyenes, indokolt, hogy a szerződés tartama alatt a dolog fenntartásának költségei teljes egészében a haszon-kölcsönvevőt terheljék, ellentétben a bérlettel, ahol a dolgot ellenszolgáltatás fejében használó bérlő csak a dolog fenntartásával járó kisebb kiadások viselésére kötelezett. Ha a haszonkölcsön szerződés időtartama alatt a haszonkölcsönvevő a dologra annak fenntartásán túlmenően is költekezett, annak megítélésénél, hogy a ráfordítást igényelheti-e a haszonkölcsönbe adótól, a megbízás nélküli ügyvitel szabályait kell alkalmazni. Ilyenkor tehát vizsgálni kell, hogy a költekezés megfelelt-e a haszonkölcsönadó érdekének és feltehető akaratának, helyénvaló volt-e a ráfordítás a haszonkölcsönvevő részéről. Ha a ráfordítás helyénvaló volt, a haszonkölcsönvevőt a megbízott jogai illetik meg: a haszonkölcsönadó köteles őt harmadik személlyel szemben vállalt kötelezettségei alól mentesíteni, valamint a szükséges és hasznos költségeit megtéríteni. Ha a haszonkölcsönvevő költekezése nem volt helyénvaló, úgy költségeinek megtérítését csak a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelheti, megilleti az elvitel joga (ius tollendi), de csak az állagsérelem nélkül.

BH2003. 190. *Az adásvételi szerződés alanyainak meghatározása vásárláshoz kapcsolódó nyereményakcióban - harmadik személy vásárlói kártyájának felhasználásával - való részvétel esetén [Ptk. 117. § (2) bek., 193. § (1) bek., 365. §, 474. §, 584. § (3) bek., 1991. évi XXXIV. tv. 23. § (1) bek., Pp. 213. § (1)-(2) bek.].*

BH1998. 499. *A javításra átadott gépkocsi helyett - a javítási késedelem tartamára - átadott gépkocsi nem letéti, hanem haszonkölcsön-szerződés keretében van a jogosultnál. rzési kötelezettsége hiányában a kölcsönvevő terhére nem állapítható meg a gépkocsival kapcsolatos rendeltetésellenes használat s ezért a kártérítési kötelezettség, annak a lakása előtti parkolóból ismeretlen személy általi eltulajdonítása miatt [Ptk. 310. §, 583. § (1) bek., 584. §(1)-(2) bek.].*

BH1986. 244. *A megrendelő által a vállalkozó részére bérmunka elvégzéséhez átengedett gépeknek a természetes elhasználódásból eredő javítási költségei - eltérő kikötés hiányában - a megrendelőt terhelik [Ptk. 389. §, 584. § (4) bek.].*

585. § (1) A haszonkölcsön megszűnik

a) a kikötött, vagy a haszonkölcsön célja szerint szükséges idő elteltével;

b) felmondással, illetőleg a dolog visszaadásával;

c) a kölcsönvevő halálával;

d) azonnali hatályú felmondással.

(2) Ha a haszonkölcsön tartama nem állapítható meg, a kölcsönadó a szerződést tizenöt napra mondhatja fel. A kölcsönadó halála esetén örököse a felmondás jogát akkor is gyakorolhatja, ha felmondásnak egyébként nem volna helye.

(3) A kölcsönvevő a dolog visszaadását bármikor felajánlhatja; a kölcsönadó a dolog visszavételét alapos ok nélkül nem tagadhatja meg.

(4) Azonnali hatályú felmondásnak van helye, ha

a) haszonkölcsön meghatározott célja lehetetlenné vált;

b) a kölcsönvevő a dolgot rongálja, rendeltetésellenesen vagy szerződésellenesen használja, engedély nélkül harmadik személy használatába adja, vagy pedig egyébként fennáll a veszély, hogy a dolgot a kölcsönvevő nem fogja épségben visszaadni;

c) a felek között a viszony a kölcsönvevő magatartása következtében megromlott;

d) a szerződéskötéskor nem ismert oknál fogva a kölcsönadónak szüksége van a dologra.

A haszonkölcsön szerződés időtartamát a felek meghatározhatják a szerződésben naptárilag, például egy hétre, három hónapra, egy évre stb. Az is lehet, hogy a haszonkölcsönbe adott dolog célja szerint egyértelmű, hogy mikor jár le a haszonkölcsön szerződés (például az esküvőre kölcsönzött étkészlet a lakoma befejezését követően jár vissza stb.).

A határozott időre szóló haszonkölcsön szerződés megszűnésének időpontja az idő letelte, a meghatározott célra adott haszonkölcsön szerződés esetén pedig a cél megvalósulása eredményezi a haszonkölcsönbe adott dolog visszaadásának kötelezettségét.

Ha sem a felek szerződése, sem a haszonkölcsön célja nem tartalmaz a lejáratra utalást, ez esetben az időleges használat csak úgy szüntethető meg, ha a szerződést rendes felmondással vagy kivételesen azonnali hatállyal a jövőre nézve (ex nunc) bármelyik fél felmondja. A felmondásra a haszonkölcsönadó részéről tizenöt napos felmondási idővel vagy kivételesen azonnali hatállyal kerülhet sor.

A haszonkölcsön-szerződést a haszonkölcsönbe adó halála automatikusan nem szünteti meg, viszont a haszonkölcsönbe adó örököseinek lehetőségük van arra, hogy a felmondás jogát akkor is gyakorolják, ha egyébként felmondásnak nem volna helye (például határozott időre szóló haszonkölcsön-szerződésnél). Míg a haszonkölcsönbe adó halála nem, a haszonkölcsönbe vevő halála - a személyéhez kötődő bizalmi jellegű kapcsolatra figyelemmel - a törvény erejénél fogva megszünteti a haszonkölcsön szerződést.

A haszonkölcsönvevő felmondási idő nélkül bármikor megszüntetheti a szerződést a dolog visszaadásával. A dolog visszaadását egyébként bármikor felajánlhatja és a haszonkölcsönadó a dolog visszavételét alapos ok nélkül nem tagadhatja meg. Előfordulhat, hogy a haszonkölcsön tárgya valamely nagyobb ingóság, amelynek a haszonkölcsön szerződés váratlan lejárta előtt a haszonkölcsönadó nem tud elhelyezésére biztosítani, vagy a haszonkölcsön szerződés tárgya egy állat, amelynek istállóját, karámját stb. éppen felújítják a haszonkölcsön-szerződés időtartama alatt stb. Ha ilyen alapos oka van rá, a dolog azonnali visszavételét megtagadja, és követelheti, hogy a visszaadásra az ő méltányos érdekeit is figyelembe vevő időpontban kerüljön sor.

A haszonkölcsön szerződés azonnali hatályú felmondással is megszüntethető a törvényben taxatíve felsorolt esetekben, amikor a körülmények a konszenzuál szerződés létrejöttéhez képest olyan mértékben megváltoztak, hogy a szerződés fenntartása személyi vagy tárgyi okokból már indokolatlan, illetőleg a haladéktalan megszüntetés indokolt.

A haszonkölcsön céljának lehetetlenné válása mindkét fél részéről lehetővé teszi a szerződés azonnali felmondását, és az is indok erre, ha a kölcsönbeadónak a szerződéskötéskor még nem ismert oknál fogva a kölcsönadott dologra szüksége van. Más esetekben a haszon-kölcsönvevő személyében rejlő ok lehet indok az azonnali hatályú felmondásra: amennyiben a haszonkölcsönvevő súlyos szerződést szeg, nevezetesen rendeltetésellenesen vagy szerződésellenesen használja a dolgot, engedély nélkül harmadik személy birtokába adja, vagy egyébként olyan magatartást tanúsít, amely veszélyezteti a haszonkölcsönbe adott dolog épségben való visszaszolgáltatását. A szerződő felek közötti kapcsolat megromlása abban az esetben szolgálhat indokul az azonnali hatályú felmondásra a haszonkölcsönbe adó részéről, ha a viszony megromlása a haszonkölcsönbe vevő magatartására vezethető vissza. Ha a kapcsolat megromlásának oka a haszonkölcsönadó személyében rejlik, ez nem ok az azonnali hatályú felmondásra, hiszen saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat. Természetesen a megromlást és annak a haszonkölcsönvevő személyében rejlő okát az erre azonnali hatályú felmondási jogot alapító haszonkölcsönbe adónak kell bizonyítania

BH1991. 149. *Öröklési szerződés tartási kötelezettségre vonatkozó rendelkezésének életjáradék fizetésére történő módosítása az öröklési szerződés végintézkedési jellegét nem szünteti meg; a módosítással az életjáradékot nyújtó szerződéses örökös nem szerzi meg az ellenszolgáltatás tulajdonjogát, csak várományosa marad [Ptk. 585. §, 655. § (1) bek., 656. § (1) bek., 658. § (2) bek.].*

XLIX. fejezet

A tartási és az életjáradéki szerződés

1. A tartási szerződés

586. § (1) Tartási szerződés alapján az egyik fél köteles a másik felet megfelelően eltartani. Tartási szerződést kötelezettként jogi személy is köthet.

(2) A tartási szerződést írásban kell megkötni.

(3) A tartás kötelezettsége a gondozásra, a gyógyíttatásra, az ápolásra és az eltemettetésre is kiterjed.

(4) A szerződés a jogosult haláláig áll fenn; a tartási kötelezettség - az örökhagyó tartozásaiért való felelősség szabályai szerint - annyiban száll át, amennyiben a kötelezett haláláig nyújtott tartás az ellenszolgáltatást nem fedezi.

A tartási szerződés (és nem eltartási szerződés!) olyan megállapodás, amelyben az egyik fél ellenszolgáltatásért vagy ingyenesen köteles a másik felet eltartani. A tartási szerződés kötelezettje az eltartó, aki mind természetes személy, mind jogi személy lehet, jogosultja pedig az eltartott, aki a dolog természeténél fogva kizárólag természetes személy lehet.

A tartási szerződés érvényességi kelléke annak írásba foglalása. A törvény ezt meghaladóan további alakszerű kikötést nem tesz, ezért - ha jogszabály másként nem rendelkezik - nem feltétel, hogy a szerződést a felek teljes bizonyító erejű magánokiratba vagy közokiratba (Pp. 195-196. §) foglalják. Ugyancsak nem feltétele a szerződés érvényességének, hogy egy okirat tartalmazza a felek szerződési akaratát és aláírását.

A tartási szerződés alapján az eltartó kötelezettsége az ápoláson kívül a gondozásra, gyógyíttatásra és eltemettetésre is kiterjed, önmagában az ápolás vállalása tartási szerződés létrejöttét nem teszi megállapíthatóvá. A tartási szerződés és az otthonházban nyújtandó tartás, gondozás, ápolásra irányuló szerződés elhatárolásának körülményeire mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság a BH1997. 592. számú jogesetben. Az adott perben a felek szerződése alapján az alperes vállalta, hogy az adott otthonházban elhelyezi a felperest és ott díjtérítés ellenében élete végéig a szerződésben részletezett szolgáltatásokat nyújtja részére. A szerződésben az alperes magát az otthonház tulajdonosaként tüntette fel, holott annak bérlője volt. A bérbeadó a bérleti szerződést felmondta, ezért a felperes kénytelen volt az otthonházból kiköltözni, majd keresetében a szerződés módosítását kérte az alperesnek a természetbeni tartás helyett életjáradék megfizetésére kötelezésével. A bíróság ítéletében kifejtette, hogy a felek között nem a Ptk. 586. §-a szerinti tartási vagy gondozási szerződés jött létre, mert ilyen szerződés esetében a szerződéskötéskor az eltartó tulajdonába kerül mind az a vagyon, ami a tartás ellenértékét képezi, és bizonytalan a szerződés időtartama is, amely az eltartott élete végéig szól. Éppen ezért az ilyen szerződések szerencseelemeket tartalmaznak. A perbeli szerződés a fenti jellemzőktől eltér, mert a felperes a tartás és gondozás fejében rendszeresen, meghatározott összegű térítési díj megfizetésére vállalt kötelezettséget, ez a szerződés tehát nem minősül sem tartási, sem gondozási szerződésnek, ezért életjáradéki szerződéssé való alakítására nincs lehetőség. A perbeli esetben a szerződésnek a Ptk. 241. §-ára alapított módosítására azért sincs lehetőség, mert az alperes a felperes élete végéig történő gondozását meghatározott otthonházban vállalta, ez a tulajdonos felmondása folytán meghiúsult, ezért lehetetlenné vált a szerződésszerű teljesítés. A Ptk. 312. §-ának (2) bekezdése értelmében, ha a teljesítés olyan okból vált lehetetlenné, amelyért a kötelezett a felelős, a jogosult a teljesítés elmaradása miatt kártérítést követelhet.

A tartási szerződés alapján a kötelezett mindazt köteles a jogosultnak szolgáltatni, ami megfelelő eltartásához szükséges. Köteles tehát élelmezni, lakást, fűtést, világítást, mosást, ruházatot biztosítani a számára, betegség esetén orvosi kezelésről, gyógyszerellátásról, korára és egészségi állapotára tekintettel rendszeres ápolásról, gondozásról gondoskodni és halálát követően illő módon eltemettetni.

A megfelelő eltartás nem azonos a minimális, szűkös tartással és a szerződés alapján nyújtott tartásnak az eltartott körülményeihez képest kell megfelelőnek lennie. Ez utóbbit jól példázza a BH1995. 347. számú jogeset. Az adott esetben a felperes édesapja az alperessel kötött tartási szerződést, amelyben a tartás ellenértéke a házasingatlan az eltartott tulajdonát 1/2 részben képező házasingatlan és összes ingósága volt. Az eltartó a szerződés alapján az eltartóhoz költözött és megkezdte a szerződés teljesítését. Másnap az eltartott rosszul lett, kórházba került. Az alperes őt rendszeresen látogatta és ellátta az ilyenkor szükséges teendőket. A eltartott három héttel később elhunyt, temetését az alperes intézte és fedezte annak költségeit. A felperes a perben a tartási szerződés érvénytelenségének megállapítását kérte arra hivatkozással, hogy az eltartottnak a kórházba kerülése miatt nem volt szüksége a tartásra, így az alperes tartási kötelezettsége nem állott be, emiatt a Ptk. 210. § (3) bekezdésére hivatkozással - álláspontjuk szerint - a szerződést megtámadhatták, mert az eltartottnak a tartási szerződéssel kapcsolatosan az a feltevése, hogy őt az alperes

élete végéig tartani fogja, tévesnek bizonyult. A keresetet elutasító jogerős ítélet elleni felülvizsgálati eljárásban a bíróság kifejtette, hogy az ellenszolgáltatás fejében vállalt tartási kötelezettség esetében a tartásra jogosult szolgáltatásával szemben a kötelezett részéről huzamos, időszakonként visszatérő, a jogosult haláláig tartó kötelezettség áll szemben. Az a teher azonban, amelyet a kötelezett tartásként magára vállal, a szerződés létrejötte idején bizonytalan, mert a nyújtandó tartás értéke lehet kevesebb, de lehet több is az ellenszolgáltatással átruházott vagyon értékénél. Ez utóbbi az eltartó kockázata. A szerződés érvényességét nem érinti, hogy az eltartónak a kötelezettségét az eltartott teljesen váratlanul bekövetkezett halála folytán csak igen rövid ideig kellett teljesítenie. A Ptk. 586. § (1) bekezdése értelmében ugyanis tartási szerződés alapján az egyik fél köteles a másik felet megfelelően eltartani. A megvalósuló tartásnak az eltartott körülményeihez és szükségleteihez képest kell megfelelőnek lennie, ez pedig a bizonyítás anyagából következően az adott esetben megvalósult, hiszen az eltartottat a kórházban naponta látogatta, tartotta a kapcsolatot az orvosokkal, az ápoló személyzettel, gondoskodott tiszta ruházatáról, és a néhai állapotának megfelelő élelemfeljavításról is. Mindez hozzátartozott a szerződésbeli kötelezettségének teljesítéséhez, és hogy ez csak három héten át tartott, nem teszi a szerződést érvénytelenné. Az eltartottnak tehát az a felvetése, hogy őt az alperes élete végéig tartani fogja, nem hiúsult meg.

A tartási szerződés érvényességének nem feltétele, hogy az eltartott a létminimumhoz szükséges anyagiakkal se rendelkezzen, illetőleg, hogy egészségi állapota miatt ápolásra vagy gondozásra szoruljon. Szabad szerződéskötési akarata folytán akkor is köthet ilyen szerződést, ha a szerződéskötés időpontjában még ápolásra, gondozásra nem szorul, illetőleg megfelelő jövedelemmel rendelkezik saját szükséges tartásához.

A tartási szerződés bizalmi jellegére tekintettel a szolgáltatás nyújtása, illetőleg igénylése személyhez kötött, a jogosult azt, ami neki jár a szerződés szerint csak maga igényelheti, és a kötelezett is személyesen tartozik azt teljesíteni, az eltartott nem köteles mástól a teljesítést elfogadni. Nem minősül más által nyújtott szolgáltatásnak, amennyiben az eltartó például nem maga készíti el az ételt, hanem azt étteremből hozatja (hacsak nincs a felek szerződésében ettől eltérő rendelkezés) stb.

Tartás ellenértékeként a jogosult akár az ingatlanának, ingóságainak tulajdonát, ritkán készpénzt és külön törvényben meghatározott feltételekkel a lakásbérleti jogviszonyának folytatása lehetőségét ajánlhatja fel. Tartási és életjáradéki szerződés esetében - ellentétben az öröklési szerződéssel - az ellenszolgáltatás a szerződés megkötésének időpontjában megy át az eltartó tulajdonába, míg az öröklési szerződés esetében a tulajdonjog csak az eltartott örökhagyó halálával száll át az eltartóra. A tartási szerződés személyhez kötött bizalmi jellegére figyelemmel, amikor a résztulajdonos a tulajdoni illetőségét ajándékozással és tartással vegyes adásvételi szerződéssel ruházza át harmadik személyre, tulajdonostársai az elővásárlási jogot nem gyakorolhatják, hiszen ugyanazon feltételeket, mint a harmadik személy biztosítani nem tudják, mert az eltartottnak az eltartó személyéhez való ragaszkodása jogszerű és legális a tartási szerződés elem tekintetében.

A tartási szerződés rendeltetése, hogy ellenszolgáltatás fejében (vagy anélkül az ingyenes szerződésnél) az eltartott létfenntartását, megélhetését biztosítsa egészen az eltartott élete végéig. Ha az eltartott meghal, a szerződés betöltötte a célját, rendeltetése megszűnik, ezért a Ptk. 586. § (4) bekezdésének rendelkezése folytán a szerződés legfeljebb a jogosult haláláig áll fenn. Ez azonban nem olyan szabály, amely az időtartam megrövidítése tekintetében a felek megállapodásának lehetőségét kizárná, ugyanis a törvény szabályainak diszpozitivitása folytán nem kizárt, hogy a felek meghatározott időre szóló tartási kötelemben állapodjanak meg, azaz eleve figyelembe vegyék azt a vagyoni értéket, amelyet a tartás ellenértékeként az eltartott az eltartóra ruházott, ezzel a megállapodással a szerződő felek csökkentik a tartási szerződések szerencseszerződés jellegét. Míg az eltartott halála minden esetben megszünteti a tartási szerződést, az eltartó halála nem feltétlenül eredményezi azt, ugyanis az örökhagyó tartozásaiért való felelősség szabályai szerint, tehát elsődlegesen a hagyaték tárgyaival (cum viribus), illetőleg ha azok már nincsenek meg, a hagyaték értéke erejéig (pro viribus) áll fenn az örökösök felelőssége, amennyiben a kötelezett haláláig nyújtott tartás az ellenszolgáltatást nem fedezi. E rendelkezésből is következik, hogy az eltartó halála esetén csak akkor nem szűnik meg a tartási szerződés, ha a kötelezettségvállalás ellenszolgáltatás fejében történt, ugyanis az ingyenes tartási szerződést a kötelezett halála ugyanúgy megszünteti, mint a jogosulté.

Lakásbérleti jogviszony folytatása akkor lehet a tartás ellenértéke, ha a bérbeadó a tartási szerződés megkötéséhez írásban hozzájárul.

A tartási szerződés megkötése után a felek a lakásba más személyt - kiskorú gyermekük kivételével - a másik fél írásbeli hozzájárulásával fogadhatnak csak be. Önkormányzati lakás esetében a bérbeadó megtagadhatja a tartási szerződéshez való hozzájárulását, ha a szerződő felek életkora vagy egyéb körülményei alapján a bérlő tartásra nem szorul, illetőleg az eltartó a tartásra nem képes. Ez - mint látjuk - önkormányzati bérlakás esetében kivétel az alól az általános szabály alól, amely egyébként nem szabja meg a tartási szerződés

érvényességi feltételeül az eltartott tartásra való rászorultságát, elesettségét, illetőleg jövedelemnélküliségét. A bérlő halála esetén az eltartó a lakásbérleti jogot akkor folytathatja, ha a tartási szerződéshez a bérbeadó írásban hozzájárult, és az eltartó a szerződésben vállalt tartási - vagy ha a bíróság a tartási szerződést életjáradéki szerződéssé átalakítja, e szerződés szerinti - kötelezettségét teljesítette, továbbá a bérbeadói hozzájárulástól a bérlő haláláig legalább egy év eltelt. A törvény alapján az önkormányzati lakás bérleti jogának folytatására jogosultak (ha ilyen is van) és az eltartó eltérő megállapodásának hiányában a bérlő halála esetén a lakásbérleti jogot az eltartó folytathatja.

BH2002. 267. *Nem ütközik nyilvánvalóan a jóerkölcsbe az a tartási szerződés, amelyet az eltartó az eltartott gyógyíthatatlan betegségének tudatában, de az eltartott kifejezett kívánságára köt meg, és azzal az eltartott gondozásának és ápolásának teljes terhét magára vállalja [Ptk. 200. § (2) bek., 586. §].*

BH2002. 58. *Nem érvénytelen az öröklési szerződés amiatt, hogy az örökhagyó azzal a - más eltartóval kötött tartási szerződés folytán - már elidegenített tulajdoni hányada örökléséről rendelkezett, ha a tartási szerződés megszüntetése iránt még életében pert indított [Ptk. 117. § (1) és (3) bek., 193. §, 227. § (2) bek., 234. § (1) bek., 586. § (1) bek., 589. § (2) bek., 653. §, 658. § (1) bek.].*

BH2001. 429. *A felek közötti elszámolás azonos módon alakul az írásba foglalás hiánya miatt érvénytelen tartási szerződés, illetve az írásbeli alakhoz nem kötött gondozási szerződés megszűnése esetén [Ptk. 586. § (2) bek., 589. § (2)-(3) bek., 237. §].*

BH2000. 404. *Az életjáradéki szerződés a kötelezett halálával megszűnik, ha az addig nyújtott tartás az ellenszolgáltatást fedezi [Ptk. 586. § (4) bek., 591. § (2) bek.].*

BH2000. 299. *Ha az írásbeli alakot jogszabály rendeli, és a fél nem tud vagy nem képes írni, közjegyzői hitelesítés nélkül is érvényes az okirat, ha a fél azt kézjegyével ellátta, és a kézjegynek tőle származását két tanú aláírásával igazolja. A kézjegy hiányát azonban nem pótolja az, ha a fél nevét az okiratra - akár az ő kérésére - más személy rávezette [Ptk. 218. § (2) bek., 586. § (2) bek., Pp. 196. § (1) bek. c) pont].*

BH2000. 14. *Nem teszi érvénytelenné a tartási szerződést, ha a felek attól - jogszabály által nem tiltott körben - egyező akarattal eltérnek [Ptk. 200. § (1) bek., 207. § (4) bek. 586. §].*

BH1999. 366. *Tartási szerződéssel kapcsolatban állított érvénytelenségi okok vizsgálatánál irányadó körülmények [Ptk. 17. §, 18. §, 200. § (2) bek., 201. §, 202. §, 586. § (1) és (2) bek., 658. § (1) bek., 1991. évi XLI. tv. 117. § (3) bek., Ptké. 38. § (3) bek., Pp. 206. §].*

EBH1999. 97. *II. A tartási szerződés esetében - a szerződés szerencse jellege folytán - a feltűnő értékaránytalanság nem eredményez érvénytelenséget, így az uzsora megállapítása sem jöhet szóba [Ptk. 201. § (2) bek., 202. §, 586. § (2) bek., Ptké. 38. § (3) bek., 1991. évi XLI. törvény 117. § (3) bek.]*

BH1999. 22. *A megfelelő kielégítés megítélése életjáradéki szerződés megszüntetése esetén [Ptk. 586. § (4) bek., 589. § (2)-(3) bek.].*

BH1997. 592. *I. A tartási szerződés és az otthonházban nyújtandó tartásra, gondozásra és ápolásra irányuló szerződés elhatárolása [Ptk. 586. §, 200. § (1) bek.].*

BH1996. 319. *Ha a szerződéskötéskor és az örökhagyó halála idején is az öröklési szerződés jóváhagyásra szorult, úgy ennek hiányában érvényes öröklési szerződés nem jött létre [Ptk. 586. § (4) bek., 658. § (1) bek., 673. § (1) bek., 7/1967. (II. 26.) Korm. r., 45/1990. (III. 13.) MT r. 5. §].*

BH1995. 712. *II. Az egyik kötelezett elhalálozása esetén az örökösét terhelő helytállási kötelezettség alakulása [Ptk. 586. § (4) bek., 591. § (2) bek.].*

BH1995. 711. *A tartási jellegű szolgáltatásokra való jogosultság olyan vagyoni jog, amely szorosan a jogosult személyéhez tapad és kizárólag általa gyakorolható. Jogutódlásra általában csak abban az esetben van jogi lehetőség, ha a jogosult halála az általa már megindított per folyamán következik be [Ptk. 586. § (4) bek., 323. § (2) bek.].*

BH1995. 644. *Feltűnően nagy értékkülönbség címén a tartási szerződés általában nem támadható meg [Ptk. 201. § (2) bek., 586. §].*

BH1995. 347. *A szerződés alapján nyújtott tartásnak az el tartott körülményeihez képest kell megfelelőnek lennie [Ptk. 586. § (1) bek.].*

BH1995. 158. *Tartási szerződés semmisségének megállapítása [Ptk. 200. § (2) bek., 201. § (2) bek., 237. § (1) bek., 586. § (1) bek., Pp. 24. §, 182. §].*

BH1994. 80. *II. Az öröklési szerződés megszüntetésénél irányadó szempontok [Ptk. 658. § (1) bek., 586. § (4) bek., 589. § (2) bek.].*

BH1990. 157. *II. Az életviszonyok változására figyelemmel nincs meghatározó jelentősége a gondozási és a tartási szerződés megkülönböztetésének; az öröklési (tartási) szerződésnek a személyes gondoskodás jelentősebb eleme lehet, mint az eltartó saját vagyonából való tartás [Ptk. 586. § (1) bek. és 655. § (1) bek.]. Az irányadó tényállás szerint M. J. örökhagyó, valamint a felperes 1986. július 25-én öröklési szerződést*

kötöttek. Az öröklési szerződést a városi tanács vb igazgatási osztálya határozatával jóváhagyta. A határozat ellen M. I. beavatkozó terjesztett elő fellebbezést, amelynek alapján a megyei tanács vb igazgatási osztálya határozatával az elsőfokú hatóság határozatát megsemmisítette.

BH1989. 272. *A tartási (öröklési) szerződés érvényességének megállapításánál irányadó szempontok, különös tekintettel a szolgáltatások jellegére és terjedelmére [Ptk. 586. §].*

BH1989. 230. *Gyógyíthatatlan beteg is köthet érvényes tartási szerződést [Ptk. 586. §].*

BH1989. 111. *A közjegyző tájékoztatási kötelezettsége, ha az öröklési szerződés egyik kötelezettje a jogosult, vagyis az örökhagyó előtt meghal [6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. (He) 40. §, 52. §, 58. §, 60. §, Ptk. 586. § (4) bek., 658. § (1) bek.].*

BH1988. 103. *Az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett tartási jog a jogosult halálával megszűnik, igy kizárt a jogutódlás, ezért az eljárás félbeszakadása nem állapítható meg [Pp. 111. § (1) bek., Ptk. 586. § (4) bek.].*

BH1985. 232. *Ha az örökhagyó az öröklési szerződés megszüntetése iránt pert indit és vagyonáról más részére végrendelkezik, de a per során meghal, a végrendeleti örökös jogosult a félbeszakadt eljárás folytatását kérni, és az örökhagyó jogutódaként perbelépni [Ptk. 586. § (4) bek., 589. § (2) bek., 598. §, 657. § (1) bek., 658. § (1) bek., Pp. 111. §].*

BH1985. 20. *Az öröklési szerződésben megjelölt örökös (a kötelezett) halála folytán az öröklési szerződés nem szűnik meg. A szerződéses örökös jogutódaira azonban a tartási (életjáradék fizetési) kötelezettség a várómány fejében csak akkor száll át, ha a jogelőd által nyújtott tartás értéke a várómány értékét nem éri el [Ptk. 658. § (1) bek., 586. § (4) bek., 589. § (3) bek.].*

BH1979. 416. *I. A szocialista együttélés követelményeibe ütközik, igy semmis az a tartási szerződés, amelynek megkötésekor a tartásra kötelezett tudja, hogy biztos alappal következtethet arra, hogy a tartásra jogosult előrehaladott állapotban levő gyógyíthatatlan betegségben szenved és ezért tartási kötelezettségét csak rövid ideig kell teljesítenie, s ily módon mások jogának csorbításával jogtalan vagyoni előnyhöz jut. Nem lehet azonban a tartási szerződést semmisnek tekinteni abban az esetben, ha a magatehetetlen, súlyosan beteg, ápolásra szoruló eltartott gondozása más módon nem biztosítható. Nem semmis a tartási szerződés különösen akkor, ha az eltartó már a szerződés megkötése előtt is jelentős értékű szolgáltatásokat nyújtott az eltartottnak [Ptk. 586. §, 200. § (2) bek.].*

BH1978. 120. *II. A tartás kötelezettsége - eltérő rendelkezés hiányában - az eltemettetésre is kiterjed [Ptk. 586. § (3) bek.].*

BH1978. 119. *A tartási szerződés megkötésekor fennállott alanyi és tárgyi feltételek megváltoztatásához vezethet a tartásra kötelezett házastársak házasságának a felbontása. A megváltozott helyzet alapul szolgálhat a tartási szerződés megszüntetésére, illetőleg módosítására [Ptk. 586. § (1) bek.].*

587. § (1) Ha a jogosult tartása fejében a tulajdonában levő ingatlant a kötelezettre átruházza, a tartási jogot az ingatlan-nyilvántartásba be lehet jegyezni.

(2) Ha a tartási jogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték, a jogosult a tartási kötelezettség elmulasztása esetén az ingatlanból a végrehajtásra vonatkozó szabályok szerint kielégítést kereshet.

(3) Ha az ingatlant a tartásra kötelezett elidegeníti, az új tulajdonos köteles a kielégítést tűrni.

Tartási és életjáradéki szerződés esetében - ellentétben az öröklési szerződéssel - a tartás ellenértéke a szerződés megkötésekor az eltartó tulajdonába kerül, míg öröklési szerződés esetében az eltartott örökhagyó halála juttatja csak tulajdonhoz az eltartót. A jogosult érdekei veszélybe kerülhetnek, amennyiben az eltartó tulajdonával még a tartási szerződés fennállása alatt rendelkezik, és az ingatlant másnak elidegeníti, ezért a törvény lehetőséget ad arra, hogy a korábbi tulajdonos eltartott javára az ingatlan teherlapján ún. tartási jog kerüljön bejegyzésre. Amennyiben a jogosult tartási joga az ingatlan-nyilvántartásba be van jegyezve és a kötelezett tartási kötelezettségét nem vagy hiányosan teljesíti, a jogosult az ingatlanból végrehajtás útján kereshet kielégítést, végső soron az ingatlan lefoglalása, a végrehajtási jog bejegyzése, illetőleg az ingatlan elárverezése útján történik a jogosult kielégítése. A kielégítés célját szolgáló összeget a bíróság nem csak a már lejárt, elmulasztott szolgáltatások, hanem a jövőben esedékes szolgáltatások pénzbeli ellenértékében állapítja meg, ugyanis a jogosult nem kényszeríthető arra, hogy a nem teljesítő kötelezettel szemben mindig időszakonként külön perelje az elmaradt szolgáltatások értékét. A jogosult részére a perben megítélt összeg egyébként még abban az esetben is jár, ha a kötelezettnek valamilyen elszámolási vitája van a jogosulttal szemben, olyan jellegű, amellyel szemben a törvény a beszámítás lehetőségét kizárja [Ptk. 297. § (1)]. Ha a tartás joga az ingatlan-nyilvántartásba be van jegyezve, ez az eltartó elidegenítési jogát ugyan nem korlátozza, de a vevőt a tartási szerződés dologi kötelezettjévé teszi, ha ugyanis a jogosult a kötelmi kötelezett nem vagy nem megfelelő teljesítése okából az új tulajdonos ellen fordul, ez utóbbi nem hivatkozhat arra, hogy a követelést elsősorban a kötelezettel szemben érvényesítse. A tartási szerződés bizalmi jellegére tekintettel - hacsak a felek eltérő módon nem állapodnak meg - arra sincs lehetőség, hogy az ingatlan új tulajdonosa a

kötelezett helyett teljesítsen. Ezért az új tulajdonos köteles tűrni a tartás jogosultjának kielégítését az általa vásárolt ingatlan terhére is.

588. §

589. § (1) A bíróság a tartási szerződést - mindkét fél érdekeinek figyelembevételével - módosíthatja.

(2) Ha valamelyik fél magatartása vagy körülményei folytán a természetben való tartás lehetetlenné vált, bármelyik fél kérheti a bíróságtól a szerződés végleges vagy az említett körülmények megszűntéig tartó átváltoztatását életjáradéki szerződéssé, ha pedig a szerződés célja ilyen módon sem valósítható meg, a szerződés megszüntetését.

(3) A bíróság a szerződést a felek megfelelő kielégítésével szünteti meg.

A szerződés - amely két vagy több személy joghatás kiváltására irányuló egybehangzó akaratnyilatkozata - tartalmát a felek a szerződés megkötésekor saját és a másik fél érdekének ismeretében szabadon határozzák meg. Ha a jogszabály kivételt nem tesz, a felek közös megegyezéssel módosíthatják a szerződés tartalmát, vagy megváltoztathatják a kötelezettségvállalás jogcímét is. Kivételesen, ha a felek között tartós jogviszony áll fenn, és a tartós jogviszonyban a szerződéskötést követően beállott körülmények változása folytán a szerződés valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti, a szerződést a bíróság is módosíthatja (Ptk. 241. §). A tartási szerződés nem kétséges, hogy tartós jogviszony, ezért a törvény lehetőséget ad a bíróság számára a szerződés tartalmának - a felek jogainak és kötelezettségeinek - módosítására, egyetlen szempont figyelembevételét viszont kötelezően előírja a bíróság számára: a módosításnál mindkét fél érdekeire figyelemmel kell lennie. A felek valamelyike akkor fordul a tartási szerződés módosítása érdekében a bírósághoz, ha a felek viszonyában valamilyen olyan változás áll be, hogy a közöttük létrejött szerződés változatlan tartalommal való meghagyása valamelyikük lényeges jogos érdekét sérti. Ez a változás lehet valamelyik szerződő fél személyében rejlő körülmény, például az eltartó súlyos megbetegedése, amely a természetben való tartásra képtelenné teszi átmenetileg, vagy lehet tárgyi jellegű, például a tartás fedezetéül szolgáló dolog elpusztul (a lakóház leég stb.). A személyben, illetőleg dologban rejlő fizikai változáson túlmenően megváltozhat a szerződő felek egymás közötti pszichikai-érzelmi kapcsolata is, amely ugyancsak indokolhatja a szerződés módosítását. A bíróság feladata az, hogy csak olyan körben, amelyben feltétlen szükséges a felek jogait és kötelezettségeit érdekeik kölcsönös kiegyenlítésével az új helyzethez igazodóan módosítsa. Indokul szolgálhat például a módosításra az, hogy a tartási szerződést jogosulti oldalon több személy kötötte (házaspár), és a jogosultak egyike meghalt, miután a másik jogosult még él, ez a haláleset még nem szünteti meg a tartási szerződést, ez esetben viszont indokolt lehet a kötelezett szolgáltatásainak csökkentése, amely nem feltétlenül jelent 1/2-ed részre való csökkentést, hanem mindkét fél méltányos érdekeinek figyelembevételével történő arányos módosítást.

A módosítást leggyakrabban az teszi szükségessé, hogy a felek együttlakása folytán a természetbeni tartás nyújtása során egyre gyakoribbak az összetűzések, az életvitel különbözőségéből eredő nézeteltérések, amelyet tulajdonképpen indokol az is, hogy a szerződésben eltérő pozícióban lévő feleknek nyilvánvalóan ellentétes az érdeke. Az eltartott úgy érzi, hogy miután egész életének megtakarított vagyonát az eltartóra ruházta, az folyamatosan amellett, hogy kiemelkedő színvonalon köteles tartást, ápolást és gondozást nyújtani, köteles türelmes és megértő barátként viselkedni vele szemben. A jogosult viszont úgy érzi miután a szerződés aláírásával az ellenérték tulajdonához jutott, hogy minden nap csak csökkenti annak értékét, amely alatt neki tartási, ápolási, gondozási stb. kötelezettségei vannak az eltartottal szemben. Ha a természetben való tartás lehetetlenné válik, következzen ez be akár valamelyik fél kizárólagos hibájából, vagy mindkettőjük magatartásának következményeként, bármelyik fél kérheti a bíróságtól a szerződés végleges, vagy ha a természetbeni tartás lehetetlenné válása csak átmeneti, időleges átváltoztatását életjáradéki szerződéssé, ha pedig a szerződés célja ilyen módon nem valósítható meg, mert például az eltartott mindenképpen természetbeni tartásra szorul egészségi állapotánál, koránál, mozgáskorlátozottságánál stb. fogva, a szerződés megszüntetését. Ezen perek egyike azon kivételes eseteknek, amikor a bíróság a felperes kereseti kérelméhez nincs kötve. Ha a felperes a tartási szerződés végleges megszüntetését kéri a keresetlevélben, a bíróság, amennyiben a bizonyítás anyaga alapján lehetőséget lát arra, hogy a szerződés életjáradéki szerződéssé alakítva még betöltheti a szerepét, erre irányuló kereseti kérelem nélkül ilyen döntést hozhat. A tartási szerződés teljesítésében a feleket fokozott együttműködési kötelezettség terheli. A jogosult egyoldalú magatartása, amellyel a természetbeni szolgáltatást indokolatlanul visszautasítja, nem vonja maga után szükségképpen a tartási szerződés megszüntetését.

A tartási szerződésnek életjáradéki szerződéssé való átalakításánál a felek méltányos érdekeinek figyelembevétele azt jelenti, hogy az életjáradék összege lehetőleg feleljen meg a természetben nyújtott tartás ellenértékének. Ez a szabály irányadó abban az esetben is, ha valamelyik fél a szolgáltatás mennyiségének megváltoztatása iránt érvényesít igényt. Ilyen jogviszonyban nem lehet csak a felek jövedelmi, vagyoni

viszonyaiból kiindulni, mert ebben az esetben nem törvényen alapuló tartásról, hanem visszterhes tartásról van szó. A havi járadék összege nem lehet kevesebb, mint amennyit a jogosult természetbeni ellátása - háztartáson belüli tartása - értékében ténylegesen kitett, és ez a járadék őt akkor is megilleti, ha a természetbeni tartást valójában ő hiúsította meg (BH1997. 189.).
Ha a tartási szerződés fenntartása életjáradéki szerződéssé alakítással nem oldható meg (például azért, mert a jogosult ténylegesen rászorul a természetbeni tartásra, önmagát ellátni nem tudja, mozgáskorlátozott vagy mozgásképtelen), ez esetben nem alternatíva a szerződéses kapcsolat fenntartása érdekében a tartási szerződés életjáradéki szerződéssé való átalakítása, ezért a bíróságnak a szerződést meg kell szüntetni. Hangsúlyozni kell, hogy a szerződés megszüntetéséről - tehát a jövőre nézve történő (ex nunc) hatályú megszűnéséről - van szó. Téves ezért az olyan kifejezés, amelyik a tartási szerződés felbontásáról szól, a felbontás ugyanis mindig a szerződéskötésre visszamenőleges hatállyal (ex tunc) szünteti meg a szerződést, melyre értelemszerűen a már hosszabb ideje fennálló jogviszonyra és a nyújtott szolgáltatásra és ellenszolgáltatásra figyelemmel ilyen esetben nem kerülhet sor.
A tartási szerződés megszüntetése során a felek megfelelő kielégítése olyan módon történik, hogy a bíróság számba veszi a kötelezett által nyújtott tartás értékét, illetőleg a jogosult által a szerződéskötéskor tulajdonba adott vagyontárgy értékét, és a tulajdon visszaadása ellenében a jogosultat a megállapított tartás-érték figyelembevételével kötelezi a kötelezett megfelelő kielégítésére. A szerződés megszűnését eredményezi például, ha az annak megszüntetését kérő jogosult életkorára és egészségi állapotára tekintettel, valamint szerény anyagi helyzetére figyelemmel megfelelő szintű életfeltételt önmaga számára segítség nélkül nem tud biztosítani, ezért a tartási szerződés célja kizárólag a természetben, együttlakás útján nyújtott tartás útján valósítható meg, amit az életjáradéki szerződés nem pótolhat. Ilyen esetben a szerződés átalakításával a felek helyzete nem oldható meg, kizárólag annak megszüntetésére kerülhet sor.
A tartási szerződés megszüntetése iránti kereset elbírálásánál irányadó szempontokra mutat rá a BH1994. 598. számú eseti határozat. Az adott perben a bíróság megállapította, hogy az alperesek, mint eltartók a szerződésben vállalt kötelezettségüknek nem tettek eleget, mert a szerződés megkötését követően az ingatlanba nem költöztek be, és a távollétükben nyújtott eseti szolgáltatások sem feleltek meg a tartási szerződésben kikötött teljes eltartás követelményének, ezért a felperes jogosult volt a nem kielégítő teljesítés visszautasítására. A felperesnek természetben való tartása kizárólag az eltartó ott lakása útján lett volna megoldható. A felperes idős korára tekintettel a szerződésnek életjáradéki szerződéssé való átalakítása e cél elérésére nem nyújt lehetőséget. Erre és az alperesek szerződésszegő magatartására figyelemmel a tartási szerződést meg kellett szüntetni. Miután a szerződés megszüntetését alperesek felróható magatartása idézte elő, ezért megfelelő kielégítésként csak a ténylegesen nyújtott tartás ellenértékében marasztalható a felperes, alperesek a szerződés meghiúsulásából eredő kárának megtérítésére a felperes nem kötelezhető (BH1994. 598.).
BH2002. 399. *A gondozásra irányuló szerződésre az általános szabályok az irányadóak, és a felek közötti kapcsolat megromlása esetén a szerződés módosításának nincs akadálya [Ptk. 207. § (1) bek., 241. §, 589. § (1) bek.].*
BH2002. 312. *II. Tartási szerződés alapján a szerződéskötésben részt nem vett házastárs csak akkor szerez tulajdonjogot, ha tartási szolgáltatásra az életközösség alatt sor került [Ptk. 589. §, 1990. évi XXV. tv. 2. §].*
BH2002. 60. *Amikor a tartásra jogosult idős kora és hanyatló egészségi állapota miatt gondozásra és ápolásra is szorul, a bíróságnak különös gonddal kell vizsgálnia, hogy életjáradék fizetésével a szerződés betöltheti-e eredeti célját és rendeltetését (Ptk. 589. §).*
BH2002. 58. *Nem érvénytelen az öröklési szerződés amiatt, hogy az örökhagyó azzal a - más eltartóval kötött tartási szerződés folytán - már elidegenített tulajdoni hányada öröklésére rendelkezett, ha a tartási szerződés megszüntetése iránt még életében pert indított [Ptk. 117. § (1) és (3) bek., 193. §, 227. § (2) bek., 234. § (1) bek., 586. § (1) bek., 589. § (2) bek., 653. §, 658. § (1) bek.].*
BH2002. 14. *A szerződő felek közötti viszony megromlása, illetve a jogosult részéről a teljesítés visszautasítása önmagában nem szolgálhat a tartással vegyes életjáradéki szerződés megszüntetésének alapjául [Ptk. 589. § (2) bek.].*
BH2001. 528. *Az öröklési szerződés megszüntetéséhez kapcsolódó kielégítés keretében a végleges rendezés velejárója az ingatlan kiürítésére való kötelezés [Ptk. 589. § (2) és (3) bek., PK. 78. sz.].*
BH2001. 429. *A felek közötti elszámolás azonos módon alakul az írásba foglalás hiánya miatt érvénytelen tartási szerződés, illetve az írásbeli alakhoz nem kötött gondozási szerződés megszűnése esetén [Ptk. 586. § (2) bek., 589. § (2)-(3) bek., 237. §].*
BH2000. 491. *II. A megfelelő kielégítés nem azonos a pontos elszámolással (Ptk. 589. §).*

BH2000. 303. *Öröklési szerződés megszüntetése a felek megfelelő kielégítésével [Ptk. 589. § (2)-(3) bek., 658. § (1) bek.].*
BH2000. 105. *A bizalmi viszony megromlása önmagában nem veszélyezteti az életjáradéki szerződés céljának és rendeltetésének a betöltését [Ptk. 589. § (2) bek., 591. § (1) és (2) bek.].*
BH1999. 255. *Öröklési szerződés megszüntetésére irányuló perben az életjáradékká való átváltoztatás feltételei (Ptk. 589. §, 658. §).*
BH1999. 116. *I. Sem anyagi jogi, sem eljárásjogi akadálya nincs annak, hogy az öröklési szerződés egyik kötelezettje egyedül indítson pert a szerződés módosítása iránt. Ilyenkor azonban nemcsak a szerződéses örököstársat, hanem a jogosultat is perbe kell vonni [Ptk. 589. § (2) bek., 658. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek. g) pont].*
BH1999. 116. *II. Több kötelezett esetében - amennyiben valamelyik kötelezett vonatkozásában a szerződés teljesítésével kapcsolatban jogvita merül fel - a szerződés módosításának egyik módja, ha a bíróság az érintett kötelezettel fennálló jogviszonyt megszünteti, egyben - ezzel összefüggésben - rendelkezik a szerződés megfelelő módosításáról [Ptk. 589. § (1) bek., 241. §].*
BH1999. 116. *IV. A megfelelő kielégítéshez külön kereseti vagy viszontkeresti kérelem szükségtelen [Ptk. 589. § (3) bek.].*
BH1999. 22. *A megfelelő kielégítés megítélése életjáradéki szerződés megszüntetése esetén [Ptk. 586. § (4) bek., 589. § (2)-(3) bek.].*
BH1998. 486. *Az öröklési szerződés megszüntetésére irányuló perben a jogkövetkezmények alkalmazásánál a bíróság értékeli a szerződésszegést, vagyis mind a jogosultnak, mind a kötelezettnek a szerződésszerű teljesítéssel kapcsolatban tanúsított kifogásolható magatartását, de azokat az esetleg a szerződéskötés után bekövetkezett objektív tényeket is, amelyeknek a szerződés fenntartása szempontjából jelentőségük van [Ptk. 658. § (1) bek., 589. § (2) bek., Pp. 206. § (1)-(2) bek.].*
BH1998. 336. *Tartási szerződésnek életjáradéki szerződéssé átalakítása csupán az egyik kötelezett vonatkozásában [Ptk. 589. § (2) és (3) bek.].*
BH1997. 189. *A tartási szerződésnek életjáradéki szerződéssé való átalakításánál fő szempont, hogy az életjáradék összege lehetőleg megfeleljen a természetbeni tartás ellenértékének. Az ilyen járadék módosítása iránti perben is ez a mérték az irányadó [Ptk. 589. § (2) bek., Pp. 230. § (1) bek.].*
BH1996. 534. *Ha az öröklési szerződésben a kötelezettség járadékban van meghatározva, a felek közötti személyes kapcsolatnak nincs olyan döntő jelentősége, mint a tartási szerződéseknél. A viszony megromlása tehát önmagában a szerződés megszüntetését nem eredményezheti [Ptk. 589. § (2) bek., 658. (1) bek.].*
BH1996. 260. *Az életjáradéki szerződéssé alakított öröklési szerződés megszüntetése esetén a megfelelő kielégítés elbírálásánál vizsgálni kell, hogy a szerződéskötés idején a szolgáltatások és az ellenszolgáltatások milyen arányban állottak egymással és ebből kiindulva lehet megállapítani az eltartóknak járó kielégítést, fokozott gondossággal értékelve, hogy a szerződés megszűnésére milyen okból került sor, arra melyik fél szolgáltatott okot [Ptk. 589. § (2) és (3) bek., 658. § (1) bek., 277. § (1) bek.].*
BH1996. 204. *Az öröklési szerződés megszüntetéséhez kapcsolódó megfelelő kielégítés nem azonos az eredeti állapot helyreállításával. A teljesített szolgáltatások és az ellenszolgáltatások felmérése mellett a felek kielégítésénél figyelembe kell venni a szerződés speciális jellegét, valamint az érdekelt felek személyi és egyéb körülményeit is, és olyan rendezésre kell törekedni, amely mindkét fél jogos érdekeit figyelembe veszi [Ptk. 589. § (3) bek.].*
BH1995. 712. *I. A tartási szerződés megszüntetését általában nem lehet kikényszeríteni oly módon, hogy a jogosult a szerződésszerű szolgáltatások elfogadását egyoldalúan megtagadja. Ilyen esetben, a jogosult magasabb életkorától függetlenül, mód nyílik a tartási szerződések életjáradéki szerződéssé történő átalakítására [Ptk. 589. § (1)-(2) bek.].*
BH1995. 23. *Az ajándékozási és a gondozási szerződés elhatárolásának egyes kérdései [Ptk. 4. § (4) bek., 216. § (1) bek., 579. § (1) bek., 582. §, 589. § (2) bek.].*
BH1994. 598. *Tartási szerződés megszüntetése iránti kereset elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 589. § (2) és (3) bek.].*
BH1994. 366. *Az öröklési szerződésben vállalt tartási kötelezettség teljesítésére vonatkozó alkalmasság megítélésénél az orvosi igazolás csatolása folytán az orvos szakértői vélemény beszerzésének jogszabályt sértő mellőzése. [Ptk. 658. § (1) bek., 589. § (2) bek., Pp. 206. § (1) és (2) bek., 275/A. § (2) és (3) bek.].*
BH1994. 80. *II. Az öröklési szerződés megszüntetésénél irányadó szempontok [Ptk. 658. § (1) bek., 586. § (4) bek., 589. § (2) bek.].*
BH1989. 13. *II. Öröklési szerződés megszüntetése iránti perben a jogutódlás kérdése [Ptk. 658. § (1) bek., 589. § (2) bek.].*

BH1989. 13. *III. Az öröklési szerződés megszüntetésénél irányadó szempontok [Ptk. 589. §].*
BH1988. 185. *A huzamos ideig fennálló öröklési szerződés megszüntetésénél a megfelelő kielégítés szempontjai [Ptk. 589. § (3) bek.].*
BH1985. 232. *Ha az örökhagyó az öröklési szerződés megszüntetése iránt pert indit és vagyonáról más részére végrendelkezik, de a per során meghal, a végrendeleti örökös jogosult a félbeszakadt eljárás folytatását kérni, és az örökhagyó jogutódaként perbelépni [Ptk. 586. § (4) bek., 589. § (2) bek., 598. §, 657. § (1) bek., 658. § (1) bek., Pp. 111. §].*
BH1985. 20. *Az öröklési szerződésben megjelölt örökös (a kötelezett) halála folytán az öröklési szerződés nem szűnik meg. A szerződéses örökös jogutódaira azonban a tartási (életjáradék fizetési) kötelezettség a várómány fejében csak akkor száll át, ha a jogelőd által nyújtott tartás értéke a várómány értékét nem éri el [Ptk. 658. § (1) bek., 586. § (4) bek., 589. § (3) bek.].*
BH1984. 402. *A tartási (öröklési) szerződés teljesítésében a feleket fokozott együttműködési kötelezettség terheli. A jogosult egyoldalú magatartása, a szolgáltatások indokolatlan visszautasítása nem vonja maga után szükségképpen a tartási (öröklési) szerződés megszüntetését [Ptk. 589. § (2) bek., 658. § (1) bek.].*
BH1984. 20. *Tartási szerződés életjáradéki szerződéssé csak akkor változtatható át, ha a szerződés célja ilyen módon megvalósítható [Ptk. 589. § (2) bek.].*
BH1983. 359. *Öröklési szerződés megszüntetése esetén a szerződő felek személyi, kereseti és vagyoni viszonyainak, az eltartott egészségi állapotának ismeretében állapítható csak meg a megfelelő kielégítésnek az az összege, amely mellett egyik fél sem jut indokolatlan előnyhöz, és nem szenved érdemtelenül hátrányt sem. [Ptk. 658. § (1) bek., 589. § (3) bek.].*
BH1983. 281. *A bíróság a felek életviszonyainak és érdekeinek teljeskörű feltárásával dönthet megalapozottan a tartási jogviszony megszüntetésének, módosításának vagy életjáradéki szerződéssé történő átalakításának kérdésében [Ptk. 589. §, PK 97. sz.].*
BH1980. 293. *I. A tulajdoni igény elbírálása, az ingatlannyilvántartási tulajdoni bejegyzés kiigazítása nem tartozik földhivatali hatáskörbe. II. A tulajdoni igény nem évül el, a tulajdoni bejegyzés kiigazítása iránti kereset indításnak sincs záros határideje. Annak eldöntése, hogy mi tartozik a hagyatékhoz, nem tartozik államigazgatási hatáskörbe [1972. évi 31. sz. tvr. 30-31. §. Ptk. 115., 589. §].*
BH1980. 291. *Tartási szerződés megszüntetése iránti perben a felek egyezséget a bíróság csak a teljes tényállás felderítése után hagyhatja jóvá. Ezért részletekbe menően tisztázni kell, hogy az államigazgatási hatóság által jóváhagyott szerződés tartalmával szemben milyen előzmények vezettek a perléshez. Így különösen vizsgálni kell, hogy az eltartó lakáshasználatának jogcíme végül is milyen okból szűnik meg [Pp. 148. § 2. bek., Ptk. 589. § (2) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 120. §].*
BH1980. 285. *Tartási szerződésben vállalt kötelezettségeit egyoldalúan megszegő kötelezettnek e magatartását - a szerződés megszüntetése esetén - későbbi elhelyezési igénye elbírálásánál is figyelembe kell venni. Következésképpen a jogosult nem kötelezhető arra, hogy a szerződésszegő kötelezett elhelyezéséről gondoskodjék [Ptk. 589. § (3) bek., 1/1971. (II. 8.) Korm. sz. r. 123. §., 1/1971. (II. 8.) ÉVM sz. r. 90. § (1) és (2) bek.].*
BH1980. 18. *Tartási szerződések teljesítésében a felek együttműködésének arra kell irányulnia, hogy a szerződés eredeti célját és rendeltetését be tudja tölteni. Amennyiben az együttműködés hiánya folytán a tartásra jogosult egyoldalú magatartása hiúsítja meg a természetbeni tartást, elsődlegesen a magatartás megszűnéséig ideiglenes jelleggel - a szerződést életjáradéki szerződéssé kell átváltoztatni. Ha viszont a szerződés eredeti célját ilyen módon nem képes betölteni, a szerződés megszüntetésének lehet helye [Ptk. 658. § (1) bek., 589. § (2) és (3) bek., 277. § (2) bek.].*
BH1978. 23. *Tartási (öröklési) szerződés akkor változtatható át életjáradéki szerződéssé, ha az eredetileg kitűzött cél ily módon is megvalósítható. Ezért olyan esetekben, amikor a tartásra jogosult idős kora és hanyatló egészségi állapota miatt gondozásra és ápolásra is szorul, a bíróságnak különös gonddal kell vizsgálnia, hogy életjáradék fizetésével a szerződés betöltheti-e eredeti célját és rendeltetését [Ptk. 589. § (2) bek., 658. § (1) bek.]*
BH1977. 277. *A tartási szerződésnek életjáradéki szerződéssé történő átváltoztatása esetén a kötelezettnek legalább olyan összegű pénzbeni járadékot kell fizetnie, mint amennyibe háztartásában a jogosult természetbeni tartása (gondozása stb.) került [Ptk. 589. § (2) bek.].*
BH1977. 194. *Életjáradéki szerződés módosítása körében vizsgálni kell azt is, hogy a közszükségleti cikkek árváltozásának, valamint a nyugdíj összege változásának milyen kihatása van a szerződő felek életviszonyaira [Ptk. 589. § (1) bek., 591. § (2) bek.].*

BH1977. 61. *Tartási szerződés megszüntetésének csak akkor van helye, ha a szerződés megfelelő módosítással sem tudja betölteni eredeti célját és rendeltetését. A perben hivatalból vizsgálni kell, hogy a szerződés célja életjáradéki szerződéssé való átalakítással megvalósítható-e [Ptk. 589. § (1)-(2) bek.].*

BH1977. 24. *Ha a tartásra jogosult utóbb szociális otthonba kerül, a tartási szerződés már nem tudja betölteni eredeti célját és rendeltetését életjáradéki szerződéssé való átalakítása esetén sem. Ezért a tartási szerződés megszüntetésének van helye [Ptk. 589. § (2) bek.].*

590. § (1) Ha a körülményekből más nem következik, a közeli hozzátartozók között létrejött tartási szerződésből folyó kötelezettségek teljesítéséért ellenszolgáltatás nem jár.

(2) Az ingyenes tartási szerződés a kötelezett halálával is megszűnik.

(3) A kötelezett az ingyenes tartási szerződés megszüntetését követelheti, ha annak teljesítése vagy életjáradéki szerződéssé átalakítása a szerződéskötés után megváltozott vagyoni körülményeinél fogva reá nézve túlságos megterheléssel járna.

(4) Az ingyenes tartásra az ajándékozás szabályait is megfelelően alkalmazni kell.

Bár a tartási szerződéseket általában visszterhesen kötik, tehát az eltartással szemben áll valamilyen vagyontárgy, melyet az eltartott ad az eltartó tulajdonába, az ellenszolgáltatás nem érvényességi kelléke a szerződésnek, nem kizárt, hogy a tartás ellenérték nélkül történik.

A törvény vélelmet állít fel a közeli hozzátartozók között létrejött tartási szerződés ingyenességére, amely azt jelenti, hogy az ellenkező bizonyításáig az ilyen személyek között létrejött eltartás teljesítéséért ellenszolgáltatás nem jár. Közeli hozzátartozónak minősülnek: a házastárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbe fogadott, a mostoha- és nevelt gyermek, az örökbe fogadó-, mostoha- és a nevelő szülő, valamint a testvér. Nem minősül közeli hozzátartozónak az élettárs, a jegyes, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére, az egyeneságbeli rokon házastársa, valamint a testvér házastársa. Az ingyenes tartási szerződésnek is érvényességi kelléke annak írásba foglalása, így a törvénynek az ingyenes tartási szerződésre vonatkozó szabályai csak olyan megállapodás esetén alkalmazhatók, amelyek lényeges tartalmi elemeit a szerződő felek írásba foglalták.

Amennyiben a tartás valóban ellenszolgáltatás nélkül, tehát ingyenesen történik, ez esetben a szerződésre az ajándékozás szabályait kell alkalmazni. E tekintetben azonban különbséget kell tennünk azon közeli hozzátartozók között, akiknek a vele szerződő másik közeli hozzátartozóval jogszabályon alapuló tartási kötelezettsége van. Ez esetben ugyanis az eltartás semmiképpen sem minősül ajándékozásnak, hiszen ilyenkor az eltartó törvényen (Csjt.) alapuló tartási kötelezettségének tesz eleget, ami nem minősül önkéntesen saját vagyon rovására a másiknak ingyenesen jutatott vagyoni előnynek (ajándékozás).

Gyakori, hogy az ingyenes tartásra a közeli hozzátartozók között írásbeli megállapodás nélkül kerül sor, ez esetben természetesen tartási szerződésről nem beszélhetünk. Az eltartó a tartás nyújtása során rendszerint abban bízik, hogy a másik fél halála esetére végrendeleti juttatásban részesíti, mintegy ellenszolgáltatásként az életében részére nyújtott tartásnak. Bizonyítás kérdése, hogy az eltartott erre vonatkozóan kifejezetten ígéretet tett-e, vagy ismerte, illetőleg a körülményekből ismernie kellett az eltartó ezen várakozását, és ennek tudatában fogadta el a tartást. Ilyen esetben nem ingyenes tartásról beszélünk, hiszen a felek megállapodása vagy hallgatólagos elfogadása folytán ellenszolgáltatás jár a tartásért, mely az eltartott halálakor esedékes. Ha ilyen esetben a végintézkedéssel járó juttatás elmarad, az abban tévesen reménykedő eltartó követelését hagyatéki hitelezőként érvényesítheti [Ptk. 677. § (1) c)].

Az ingyenes tartási szerződés nemcsak a jogosult, hanem a kötelezett halálával is megszűnik, az ellenszolgáltatás nélküli tartás kötelezettsége az eltartott örököseire nem száll át.

Az olyan tartási szerződések esetében, ahol a tartás, ápolás, gondozás stb. ellenértékeként az eltartott meghatározott vagyontárgy tulajdonjogát adta az eltartónak, nem lehet a tartási kötelezettség megszüntetését kérni azon az alapon, hogy az eltartó vagyoni helyzete a szerződés megkötéséhez képest lényegesen romlott úgy, hogy közben az ellenszolgáltatásként kapott dolog az eltartó tulajdonában maradjon. Ilyen esetben, ha a kötelezett nem tudja a tartási szerződésben vállalt kötelezettségét teljesíteni és az általa nyújtott színvonalú tartás nem felelt meg a szerződésben foglaltaknak, ez esetben a szerződés megszüntetését lehet igényelni, amely a felek megfelelő kielégítésével szűnik meg, ami azt jelenti, hogy az eltartó a tulajdonba kapott vagyontárgyat köteles visszaszolgáltatni, az eltartott pedig a megszüntetéséig nyújtott tartás ellenértékének figyelembevételével jut megfelelő kielégítéshez.

Az ingyenes szerződések esetén a kötelezett felelőssége enyhébb, hiszen saját szolgáltatásával szemben ellenszolgáltatás nem állt, ezért a törvény lehetőséget ad az eltartónak arra, hogyha vagyoni körülményei a szerződés megkötéséhez képest olyan mértékben változtak meg, hogy a szerződés természetbeni teljesítése vagy annak életjáradéki szerződéssé való alakítása ránézve túlságos megterheléssel járna, ez esetben a szerződés megszüntetését igényelje. Ingyenes - tehát ellenszolgáltatás nélküli - tartás esetében ugyanis nem

várható el az eltartótól, hogy a szolgáltatások nyújtásának folytatásával saját anyagi romlását idézze elő. A megváltozott helyzetnek a korábban megkötött szerződésre gyakorolt hatása, a clausula rebus sic stantibus elve érvényesül.

A törvény rendelkezései szerint az ingyenes tartásra az ajándékozás szabályait is megfelelően kell alkalmazni, ami azt jelenti, hogy a Ptk. 582. § rendelkezései alapján törvényben meghatározott esetekben mód van az ajándék visszakövetelésére. Azonban miután az életfenntartás céljára adott és arra felhasznált juttatást visszakövetelni nem lehet (Ptk. 362. §), ez az esetek többségében azt jelenti, hogy ha az ingyenesen nyújtott tartás ilyen mértékű volt, a juttatás ellenértékéhez az eltartó nem fog hozzájutni. Abban az esetben, ha az ingyenesen eltartott vagy együttélő közeli hozzátartozója súlyos jogsértést követ el az eltartó vagy közeli hozzátartozója rovására, illetőleg, ha végleg meghiúsul az a feltevés, amelyre figyelemmel az eltartó a tartást nyújtotta, a bíróságtól lehet kérni a tartási szerződés megszüntetését a jövőre nézve (ex nunc).

BH2002. 268. *Az élettársak között létrejött tartási szerződés megszüntetése esetén az eltartó élettárs csak akkor tarthat igényt megfelelő kielégítésre, ha élettársát a különvagyonából tartotta el, és az általa nyújtott szolgáltatások mértéke meghaladta az élettársi viszony tartalmát kitevő, az együttéléssel szükségszerűen együtt járó tevékenység kereteit [Ptk. 578/G. § (1) bek., 590. § (1) bek.].*

BH1997. 527. *I. A visszterhesség vélelme irányadó a közeli hozzátartozók közötti jogügyletekre is; az általános szabály alóli kivételeket a törvény külön kiemeli [Ptk. 202. § (1) bek., 203. § (2) bek., 590. § (1) bek.].*

BH1995. 713. *Az örökség reményében a tartásra nem köteles közeli hozzátartozó által nyújtott, az átlagos mértéket jelentősen meghaladó gondozás és ápolás együttesen olyan körülményként értékelhető, amely az ingyenesség alóli kivétel megállapítására lehetőséget ad [Ptk. 590. § (1) bek., PK 89. sz.]*

BH1985. 193. *II. A tartás ingyenességének vélelme csak a közeli hozzátartozók részére nyújtott tartás esetén áll fenn. Az ingyenesség megállapítására önmagában nem alkalmas az a körülmény, hogy a tartás örökségi juttatás nélkül történt [Ptk. 590. § (1) bek.].*

BH1981. 60. *I. Az élettárs a tartási szerződés visszterhes volta tekintetében nem minősül közeli hozzátartozónak [Ptk. 590. § (1) bek., 685. § b) pont].*

2. Az életjáradéki szerződés

591. § (1) Életjáradéki szerződés alapján az egyik fél meghatározott pénzösszeg vagy terménymennyiség időszakonként visszatérő szolgáltatására köteles.

(2) Az életjáradéki szerződésre a tartási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

Az életjáradéki szerződés célja - hasonlóan a tartási szerződéshez -, hogy biztosítsa az egyik szerződő félnek az anyagi ellátását, létfenntartását. Míg azonban a tartási szerződés esetében a tartás természetben, saját háztartásban, együttlakás mellett történik, addig az életjáradéki szerződés esetében a létfenntartás céljára adott szolgáltatás pénz vagy terménymennyiség időszakonként visszatérő szolgáltatása. Az életjáradéki szerződés érvényességéhez annak írásba foglalása szükséges. A szerződés megkötésének időpontjával megy át az eltartó tulajdonába az a vagyontárgy, amelyet az életjáradék, illetőleg a terménymennyiség fejében az eltartó a kötelezettnek nyújt.

Az életjáradéki szerződés - hasonlóan a tartási szerződéshez - szerencseszerződés jellegű, megkötésekor még nem lehet tudni, hogy az életjáradék fejében adott vagyontárgy értéke hogyan arányul az eltartott élete végéig fizetendő pénzösszeghez vagy nyújtandó terménymennyiséghez.

Az életjáradéki szerződés megtámadásánál irányadó szempontokra mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság a BH1995. 714. számú jogesetben. Az adott esetben a megkötött életjáradéki szerződésben a felperes havi tizenötezer forint életjáradék fizetése ellenében - amely minden év július elsejétől az infláció mértékéhez képest változik - balatonlellei házasingatlana tulajdonjogát az alperesekre ruházta át azzal, hogy rászorultsága esetén az életjáradéki szerződés tartási szerződéssé alakul át, és az alperesek teljes tartást kötelesek számára nyújtani. A felperes halála esetén az alperesek a továbbiakban a felperes testvére részére, annak haláláig havi tízezer forint járadék fizetésére kötelesek, továbbá kötelesek mindkettőjük eltemettetéséről gondoskodni. A felperes fenntartotta az ingatlan kizárólagos birtoklásának, használatának és hasznosításának jogát, e célból holtig tartó haszonélvezeti jogot és elidegenítési és terhelési tilalmat kötött ki, amely - az életjáradéki joggal együtt - az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzésre került. Az eljárt bíróságok az életjáradéki szerződés érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetet nem találták megalapozottnak. Az a körülmény, hogy a szerződésben 3 000 000 Ft-ra becsült ingatlan forgalmi értékét az illetékhivatal 4 600 000 Ft-ban határozta meg, és ehhez képest az alperesek által a 84 éves felperes és 82 éves testvére részére előreláthatólag teljesítendő ellenszolgáltatás alatta maradt az ingatlan forgalmi értékének, sem a Ptk. 201. §-

ának (2) bekezdése, sem a Ptk. 210. § (1) bekezdése szerinti érvénytelenség megállapítására nem alkalmas. A Ptk. 201. § (2) bekezdése értelmében a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás között a feltűnően nagy értékkülönbségnek a szerződés megkötésének időpontjában kell fennállnia. A tartási jellegű szerződések esetében függetlenül, hogy a tartás természetben vagy havonta visszatérő járadék szolgáltatásban nyilvánul meg - viszont a szerződések megkötésének időpontjában általában nem lehet megállapítani, hogy az átruházott vagyon és a teljesítendő tartás érték szempontjából hogyan viszonyul egymáshoz, így feltűnő értékaránytalanság megállapítására nincs lehetőség. A felperes nem hivatkozhat eredményesen tévedésre sem, ugyanis a felperestől, mint az ingatlan tulajdonosától elvárható, hogy az ingatlana forgalmi értékével tisztában legyen, ehhez képest nem érvelhet azzal, hogy tévedését az alperesek okozták vagy felismerhették.

A törvény a két szerződés lényegbeli azonosságára figyelemmel nem állapít meg külön szabályokat az életjáradéki szerződésre, hanem arra a tartási szerződés szabályait rendeli alkalmazni. Az életjáradéki szerződésben vállalt pénz vagy terménymennyiség esedékességéről a törvény úgy rendelkezik, hogy azt miután a jogosult létfenntartását szolgálja, a Ptk. 280. § (3) bekezdése alapján időszakonként előre kell megfizetni. Az életjáradék, illetőleg a terménymennyiség tekintetében is érvényes az a szabály, hogy miután a mindennapi megélhetés eszközéül és nem vagyongyarapítás célját szolgálják, a felhalmozott hátralékot csak kivételes esetben tudja a jogosult érvényesíteni, ugyanis a hat hónapnál régebben lejárt és alapos ok nélkül nem érvényesített részleteket bírósági úton többé nem lehet érvényesíteni. (Ez a hátralékos összeg tekintetében azon kivételes eset, amikor az elévülést a bíróság hivatalból veszi figyelembe.) Ha azonban a bíróság előtt a jogosult késlekedését ki tudja menteni, például azzal, hogy az igényérvényesítésében éppen a kötelezett akadályozta meg (ismeretlen helyre költözött és hosszabb időt vett igénybe lakhelyének felkutatása stb.), a hat hónapnál régebbi részletek érvényesítésének is elhárul a törvényi akadálya. A hat hónapon túli részletek érvényesítése csak a bíróság előtt kizárt, hasonlóan más elévült igényhez ennek önkéntes teljesítése nem jelent tartozatlan fizetést, ezért a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint az így kifizetett tartozások vissza nem követelhetők.

A bíróság az életjáradéki szerződést - tartási szerződéshez hasonlóan - mindként fél érdekeinek figyelembevételével módosíthatja, amennyiben a szerződés megkötését követően a felek viszonyaiban olyan változás áll be, amely a szerződés változatlan tartalommal való fenntartását lehetetlenné tenné. A kötelezett vagyoni helyzetének romlása nem eredményezi automatikusan az életjáradék összegének vagy a vállalt terménymennyiségnek a leszállítását, hanem ilyen irányú kereseti kérelem esetén vizsgálni kell a felek szerződéskötés-kori jövedelmét és azt egybevetni a jelenlegivel, fel kell deríteni az átruházott vagyoni érték jelenlegi forgalmi értékét, és vizsgálni kell a kötelezett teljesítőképességét. Csak az összes körülmény gondos felderítése nyomán lehet állást foglalni abban a kérdésben, hogy indokolt-e az életjáradéki szerződés olyan módosítása, amely a járadék összegének leszállítását eredményezi.

Az életjáradéki szerződés bár sokban hasonlít a tartási szerződéshez, nem alkalmas minden tekintetben ugyanazon joghatás kiváltására. Így például lakásbérleti jogviszony folytatására életjáradéki szerződés nem köthető. A lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról szóló 1993. évi LXXVIII. törvény 32. § (1) bekezdése csak akkor teszi lehetővé a lakásbérleti jogviszony folytatását, ha a tartási szerződéshez a bérbeadó írásban hozzájárult és eltartó a szerződésben vállalt tartási kötelezettségét teljesítette, továbbá a bérbeadói hozzájárulástól a bérlő haláláig legalább egy év telt el. Az életjáradéki szerződés csak akkor alkalmas ugyanezen joghatás kiváltására, ha azt eredetileg tartási szerződés alakjában kötötték, és valamelyik fél magatartása vagy körülményei folytán a természetben való tartás lehetetlenné válása okából azt a bíróság életjáradéki szerződéssé változtatta át.

Ha valamelyik fél magatartása vagy körülményei folytán az életjáradéki szerződés célja nem valósítható meg, a szerződés megszüntetésének van helye. A szerződés megszüntetése esetén a felek megfelelő kielégítésre tarthatnak igényt.

A megfelelő kielégítés tartalmára mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság az életjáradéki szerződéssé alakított öröklési szerződés megszüntetése esetén a BH1996. 260. számú jogesetben. A konkrét esetben a felek 1983-ban kötöttek öröklési szerződést, amelynek értelmében az alperesek természetbeni tartás ellenében a felperes halálakor szerezhették volna meg a felperes tulajdonát képező ingatlan tulajdonjogát. Négy évvel később a felperes megtagadta a természetbeni tartás elfogadását, amelynek indoka az volt, hogy időközben élettársi kapcsolatot létesített és házasságkötését tervezte. A bíróság akkor az öröklési szerződést módosította és az alpereseket életjáradék megfizetésére kötelezte, amelyet az alperesek teljesítettek. A felperes a perben a szerződés megszüntetését kérte hivatkozva arra, hogy idős korára és megromlott egészségi állapotára tekintettel természetbeni gondozásra van szüksége, az életjáradék ennek biztosítására nem alkalmas, a természetbeni szolgáltatásokat pedig az alperesekkel megromlott viszonyára tekintettel nem hajlandó tőlük elfogadni. A jogerős ítélet a keresetnek helyt adott és a felperest az alperesek tényleges ráfordításainak

megfizetésére kötelezte. A felülvizsgálati eljárásban a bíróság kiemelte, hogy a Ptk. 277. §-ának (2) bekezdése szerint a szerződés teljesítésében a felek együttműködésre kötelesek, ezért a tartás jogosultja nem utasíthatja vissza kellő indok nélkül a kötelezett szerződésszerű szolgáltatásait; az ilyen magatartásának jogkövetkezményeit neki kell vállalnia. Az alperesek vállalt kötelezettségeiknek következetesen szerződésszerűen és maradéktalanul eleget tettek, a szerződés megszüntetése esetén pedig a Ptk. 589. § (3) bekezdése szerint megfelelő kielégítésre tarthatnak igényt. A megfelelő kielégítés azonban nem azonos az eredeti állapot helyreállításával, ennek megállapítása keretében arra kell törekedni, hogy egyik fél se kerüljön a másikkal szemben számottevően hátrányos helyzetbe. Az öröklési szerződés megkötése óta eltelt idő jelentős értékváltozásait szükségessé teszik a szolgáltatások reális és arányos ellenértékének megállapítását. A felperes által nyújtott szolgáltatás egy lakásingatlan volt, amelynek 1983-ban meghatározott 520 000 Ft forgalmi értéke azóta többszörösére emelkedett. Az alperesek anyagi eszközeiket ennek az ingatlannak a megszerzése érdekében kötötték le, bízva a szerződésben, nem kerestek más, esetleg kedvezőbb lakásmegoldást. Ilyen tényállás alapján a megfelelő kielégítés keretében az vizsgálandó, hogy a szerződés megkötésének idejében a szolgáltatások és az ellenszolgáltatások milyen arányban állottak egymással, és ebből kiindulva lehet megállapítani az eltartóknak járó kielégítést, fokozott gondossággal értékelve azt, hogy a szerződés megszűnésére milyen okból került sor, arra melyik fél szolgáltatott okot. Minthogy a szerződés teljesítése esetén az alperesek szolgáltatásaik fejében egy kétszobás összkomfortos öröklakás tulajdonjogához és annak berendezéséhez jutottak volna, amelynek a szerződéskötés időpontjában az értéke 540 000 Ft-ban volt meghatározva, a lakásingatlan értékemelkedése pedig a szerződéskötés-kori érték többszöröse, ezért nem túlzott, sőt mérsékelt igény az alperesek 700 000 Ft-ban megjelölt követelése.

BH2000. 404. *Az életjáradéki szerződés a kötelezett halálával megszűnik, ha az addig nyújtott tartás az ellenszolgáltatást fedezi [Ptk. 586. § (4) bek., 591. § (2) bek.].*

BH2000. 105. *A bizalmi viszony megromlása önmagában nem veszélyezteti az életjáradéki szerződés céljának és rendeltetésének a betöltését [Ptk. 589. § (2) bek., 591. § (1) és (2) bek.].*

BH1995. 714. *Az életjáradéki szerződés megtámadásánál irányadó szempontok [Ptk. 201. § (2) bek., 210. § (1) bek., 591. §].*

BH1995. 712. *II. Az egyik kötelezett elhalálozása esetén az örökösét terhelő helytállási kötelezettség alakulása [Ptk. 586. § (4) bek., 591. § (2) bek.].*

BH1977. 194. *Életjáradéki szerződés módosítása körében vizsgálni kell azt is, hogy a közszükségleti cikkek árváltozásának, valamint a nyugdíj összege változásának milyen kihatása van a szerződő felek életviszonyaira [Ptk. 589. § (1) bek., 591. § (2) bek.].*

L. fejezet

A díjkitűzés. Kötelezettségvállalás közérdekű célra

1. A díjkitűzés

592. § (1) Ha valaki meghatározott teljesítmény vagy eredmény létrehozójának nyilvánosan díjat ígér, a díjat köteles kiszolgáltatni annak, aki a megszabott követelménynek eleget tett. E kötelezettség akkor is terheli, ha a teljesítményt vagy eredményt a díjkitűzésre tekintet nélkül hozták létre.

(2) Ha a megszabott követelménynek többen együttesen tettek eleget, a díjat közöttük közreműködésük arányában, ha pedig ezt nem lehet megállapítani, vagy a követelménynek többen külön-külön tettek eleget, egyenlő arányban kell megosztani.

(3) A díjkitűzésre irányuló ígéret visszavonása csak akkor érvényes, ha a díjkitűző a visszavonás jogát kifejezetten fenntartotta, és a visszavonás az eredmény megvalósulása előtt legalább ugyanolyan nyilvánosan történt, mint a díjkitűzés.

A díjkitűzés olyan egyoldalú jognyilatkozat, amelyben valaki meghatározott teljesítmény vagy eredmény létrehozójának nyilvánosan díjat ígér. A nyilvánosság köre közömbös. Nyilvánosnak minősül, egy országos napilapban való közzététel, amikor többszázezer ember értesül a felajánlásról, de nyilvánosnak minősül a díjkitűzés például egy zártkörű, kizárólag szakemberek részére meghirdetett pályázat esetén is.

A díjnak pénznek, illetőleg valamilyen vagyoni értékű juttatásnak kell lennie, amely a kitűzésben meghatározott eredmény vagy teljesítmény létrehozására, illetőleg elérésére ösztönöz. A teljesítmény, illetőleg az eredmény, amelyért a díjat a kitűző szolgáltatja, bármilyen, ténylegesen elérhető eredmény vagy elvégezhető tevékenység lehet (például valamely elveszett dolog felkutatása, illetőleg visszaszolgáltatása,

reklámszöveg elkészítése, valamilyen frappáns elnevezés kitalálása például egy elkészült üzletközpontra, valamilyen művészeti vagy zenei alkotás az adott eseményre stb.). A díjkitűzés, bár kétségtelen, hogy jelenthet vagyoni előnyt, a kitűzésben szereplő magatartás vagy eredmény a díjkitűző részére mégsem tekinthető visszterhes ügyletnek.

A díjkitűzés mindig egyoldalú jogügylet, amely egyszeri szolgáltatásra kötelez, szemben a közérdekű célra való kötelezettségvállalással, amelynek fő formájában a kötelezettségvállaló az általa meghatározott közérdekű célra való ingyenes vagyoni szolgáltatás folyamatos teljesítését ígéri. (Létezik a kötelezettségvállalásnak egyszeri szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalása is.)

Ha valaki a kitűzésben meghatározott teljesítményt eléri, illetőleg eredményt létrehozza, igényelheti a kitűzött díj átadását akkor is, ha az eredmény létrehozásakor nem volt tudomása a díjkitűzésről, vagy nem kifejezetten a díj elérése érdekében érte el az eredményt, illetőleg nyújtotta a teljesítményt.

Felmerül a kérdés, hogyan alakul a díjkitűzés, illetőleg a találói díj viszonya egymáshoz? A találás, amely ingó dolog esetében a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén a tulajdonszerzés eredeti módja, akkor eredményez ilyen irányú szándéka esetén a megtaláló részére tulajdonszerzést, ha mindent megtesz, amit a jogszabály annak érdekében előír, hogy a dolgot a tulajdonosa visszakaphassa és a tulajdonos a találástól számított egy éven belül a dologért nem jelentkezett. Amennyiben a tulajdonos jelentkezett, a találó a dolog tulajdonjogát nem szerzi meg. Ha nagyobb értékű talált dologról van szó, a találó méltányos összegű találódíjra jogosult, feltéve, hogy megtett mindent, amit a jogszabályok előírnak avégett, hogy a tulajdonos a dolgot visszakaphassa.

Mi a helyzet akkor, ha a díjkitűzésben a tulajdonos lényegesen kevesebb összegű díjat tűzött ki, mint amennyi a megtalálónak a dolog értéke alapján megállapítható méltányos összegű találói díj? Álláspontunk szerint ez esetben a megtaláló igényt tarthat mind a csekély összegű díjra, amelyet a tulajdonos a díjkitűzésben megígért, de igényt tarthat különbözetként arra az összegre is, amely a megtalált dolog értéke alapján a méltányos összegű találói díjhoz még szükséges. Ha például a tulajdonos 1000 Ft díjat tűz ki az ötmillió forintos forgalmi értékű gyémánt ékszere megtalálójának, akkor a megtaláló személy igényt tarthat egyrészt az 1000 Ft-os díjra is, de igényt tarthat további találói díjra, amely az ékszer értékéhez mérten méltányos összegű. Sem a nagyobb érték, sem a méltányos összegű találói díjra irányadó bírói gyakorlattal nem szolgálhatunk. Nagy értékűnek minősítette a talált dolgot a Legfelsőbb Bíróság a nyolcvanas évek végén egy olyan esetben, ahol a megtalált lottószelvénnyel a tulajdonos hetvenezer forint értékű nyereményhez jutott, míg nem minősítette nagyobb értékűnek a kilencvenes évek elején a nyolcezer forint értékű kutyát, amit megtaláltak és a tulajdonosnak visszaszolgáltattak. A felhozott példában az ötmillió forint értékű ékszer nagyobb értéke 1998-ban sem vitatható el és a - példa kedvéért - az 1000 Ft kitűzött díjon felül mindenképpen a dolog értékéhez igazodó, de méltányos (kb. 80-100 000 Ft) találói díj megítélése lehet reális.

Amennyiben a kitűzött teljesítményt többen valósítják meg, illetőleg az eredményt többen érik el, függetlenül attól, hogy egymásról tudva, együttműködve vagy enélkül történik ez, a kitűzött díjat közöttük közreműködésük arányában, ha pedig ez nem állapítható meg, egyenlő arányban meg kell osztani. Nincs akadálya annak - hiszen a díjkitűzés tekintetében a törvény diszpozitív szabályokat tartalmaz -, hogy a díj kitűzője előzetesen megszabja, hogy a díjat akkor is csak egy személy kaphatja meg, ha az eredményt többen érik el, és ez esetben a jogosultak között sorsolással kell a díjra jogosult személyét kiválasztani.

Mint láttuk, a díjkitűző önkéntes elhatározásán múlik, hogy egy bizonyos, számára fontos eredmény létrehozása vagy teljesítmény tanúsítása esetén kíván-e valamit juttatni az eredményt létrehozó vagy a teljesítményt tanúsító személynek. Ha azonban a díjkitűzést már megtette, ez esetben azt nem vonhatja akármikor vissza, hiszen a díjkitűzésben bízó és a teljesítmény elérése érdekében költséget és időt nem kímélő személy számára ez méltánytalan lenne. A törvény ezért kivételesen több együttes feltétel fennállása esetén teszi csak lehetővé a díjkitűzésre irányuló ígéret visszavonását: így akkor, ha:

- a visszavonás jogát a díjkitűzésben kifejezetten fenntartotta, és

- ha visszavonásra az eredmény létrehozása, illetőleg a teljesítmény tanúsítása előtt és

- ugyanolyan nyilvánosságban kerül sor, mint amilyenre a díjkitűzés esetében sor került.

E három együttes feltétel bármelyikének hiánya a díjkitűzés visszavonását érvénytelenné teszi és az eredeti díjkitűzés alapján követelheti az eredmény létrehozója, illetőleg a teljesítmény elérője az ígért díjat. Ha a visszavonás e három együttes feltétel fennállása esetén történik, a díj kitűzője minden kötelezettség alól szabadul, vele szemben sem kártérítési, sem költségtérítési igénnyel nem lehet fellépni.

BH2003. 360. *A díjkitűzésből eredő kötelezettség elbírálásánál a nyilvánosság fogalmának értelmezése [Ptk. 207. § (1) bek., 592. § (1) bek.].*

BH2002. 311. *Az időszaki lap alapítójának a lap működéséért fennálló felelőssége nem terjed ki a kiadó tevékenysége során keletkezett tartozásaira [Ptk. 592. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 7. § (2) bek. d) pont].*

BH2000. 156. *A díjkitűzésben megszabott teljesítmény létrehozásának megállapítása [Ptk. 592. § (1) bek., 199. §]*

BH1989. 41. *A díjkitűzéssel kapcsolatos vita eldöntése az általános hatáskörű bíróság hatáskörébe tartozik, E vita abban az esetben sem tekinthető munkaügyi vitának, ha a pályázó munkaviszonyban áll a díjkitűzővel, és a pályázat tárgya a munkáltató tevékenységével kapcsolatos [Ptk. 592. §, 18/1984. (XI. 5.) ÁBMH sz. rek. 3. § (5) bek.].*

BH1985. 475. *A versenytárgyalási hirdetmény visszavonása esetén nincs alapja a versenytárgyaláson részt vevő vállalkozó részéről az ajánlat elkészítésére időközben fordított költségek megtérítése iránt támasztott követelésnek [Ptk. 6., 199., 339. §, 592. § (1) bek., 14. 1982. (IV. 22) MT sz. r. 7. § (4) bek., 7001/1984. (PK 6.) PM IV. sz. irányelv 6. pont, GK 14. sz.].*

2. Kötelezettségvállalás közérdekű célra

593. § (1) Magánszemély, jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság írásban kötelezettséget vállalhat arra, hogy általa meghatározott közérdekű célra ingyenesen vagyoni szolgáltatást teljesít. A szolgáltatás ingyenességét nem érinti az olyan kikötés, amely meghalt személy emlékével kapcsolatos, és amelynek teljesítése vagyoni szolgáltatással is jár.

(2) A kötelezett megállapíthatja azokat a feltételeket, amelyek szerint a szolgáltatást a meghatározott célra kell fordítani; feltételként lehet kikötni azt is, hogy a szolgáltatásnak a meghatározott célra való fordítása a kötelezett nevének feltüntetésével történjék.

(3) A kötelezett kijelölheti azt a személyt is, akinek javára a szolgáltatást fordítani kell.

A közérdekű célú kötelezettségvállalás az alapítvánnyal mutat rokon vonásokat. 1960. és 1987. között, amikor is az alapítvány jogintézményét, mint burzsoá jellegűt, mellőzték a magyar jogrendből, a közérdekű célú kötelezettségvállalás töltötte be funkcióját. Az alapítvány létrehozására az 1987. évi 11. törvényerejű rendelet 1987. szeptember 1-jétől biztosított lehetőséget.

Közérdekű kötelezettségvállalás lehet egyoldalú jognyilatkozat, de elképzelhető szerződéses formában is, például ilyen a tanulmányi ösztöndíj. Akár egyoldalú a jognyilatkozat, akár szerződéses formában teszik azt, ellenszolgáltatás nélküli, ingyenes jogügylet, melynek ezen a jellegén az sem változtat, ha a kötelezettségvállaló olyan kikötést tesz, amely például a meghalt személy emlékével kapcsolatos vagyoni szolgáltatás teljesítését írja elő.

Közérdekű kötelezettséget magánszemély, jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság vállalhat.

- Magánszemély akkor tehet önállóan ilyen jognyilatkozatot, ha teljesen cselekvőképes, azaz tizennyolcadik életévét betöltötte és rendelkezik az ügyei viteléhez szükséges belátási képességgel. A korlátozottan cselekvőképes személy törvényes képviselőjének előzetes beleegyezésével vagy utólagos jóváhagyásával tehet ilyen jognyilatkozatot. Az életkor miatt korlátozottan cselekvőképes személy esetében a törvényes képviselő hozzájárulása mellett, mint közcélra felajánláshoz a gyámhatóság jóváhagyása szükséges [Ptk. 13. § (1) bekezdés e)], ha az meghaladja a külön jogszabályban meghatározott összeget. A cselekvőképtelen személy helyett jognyilatkozatot törvényes képviselője tehet, amelyhez mint közcélra való felajánláshoz ugyancsak a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.

- Jogi személyként közérdekű kötelezettségvállaló nyilatkozatot tehet az állam, az állami vállalat, a tröszt, egyéb állami gazdálkodó szerv, a költségvetési szerv, a szövetkezet, a jogi személyiségű gazdasági társaságok: a korlátolt felelősségű társaság, a részvénytársaság, a közös vállalat, valamint az egyesülés, továbbá a közhasznú társaság, az egyesület és köztestület, a leányvállalat és maga az alapítvány is.

- Jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok: a közkereseti társaság valamint a betéti társaság ugyancsak vállalhat közérdekű célra kötelezettséget.

A felajánlásnak tartalmaznia kell a felajánlás célját és a vagyoni szolgáltatás mibenlétét, összegét, illetőleg természetben történő szolgáltatás esetén a vagyontárgy megnevezését, másrészt a szolgáltatás esetleges feltételeit. A cél megjelölése kiemelkedően fontos, hiszen a cél közérdekűsége alapvető feltétele az elnevezésében is ezt magába foglaló jogintézménynek. A törvény megengedő rendelkezése folytán lehetőség van arra, hogy a felajánló által megjelölt célra fordításnál az ő nevét is tüntessék fel, mint az adományozóét, illetve annak sincs akadálya, hogy a kötelezett megjelölje azt a személyt, akinek javára - de a cél közérdekűségének megváltozása nélkül - a szolgáltatást fordítani kell. A kötelezettségvállaló kijelölheti azt a személyt is, aki - mintegy akaratának végrehajtója - gondoskodik a juttatás meghatározott célra való fordításáról. A kötelezettségvállalás érvényességéhez a korábbi szabályozástól eltérően semmiféle állami jóváhagyás nem szükséges.

BH2000. 230. *Közérdekű kötelezettségvállalók adományait kezelő alapítvány vagyonkezelésének jogszerűsége [Ptk. 74/B. §, 74/F. §, 200. § (2) bek., 593. §, 594. §].*

BH1994. 531. *Alapítvány támogatásával kapcsolatban tett nyilatkozatra alapított kárigény elbírálásának egyes kérdései (Ptk. 6. §, 593. §).*

BH1992. 202. *Közérdekű célra történő kötelezettségvállalás elhatárolása az alapítványtól [Ptk. 74/A. §, 593. §, 1990. évi I. tv. 7. § (3) bek.].*

594. § (1) Ha a kötelezett nem jelölte ki azt a szervet, amely a szolgáltatást a meghatározott célra fordítja, annak kijelöléséről az ügyész keresete alapján a bíróság határoz.

(2) Ha a kijelölt szerv a szolgáltatást nem fordítja a meghatározott célra, az ebből eredő igények érvényesítésére az ügyész is jogosult.

A közérdekű kötelezettségvállalás tartalmát a kötelezettségvállaló határozza meg, egy esetben viszont a törvény lehetőséget ad arra, hogy a kötelezettségvállalás tartalmát a bíróság egészítse ki: abban az esetben ugyanis, ha a kötelezettségvállaló nem jelölte ki azt a szervet, amely a kötelezettségvállaló részéről nyújtott szolgáltatást meghatározott célra fordítja, annak kijelöléséről az ügyész keresete alapján a bíróság határoz. A törvény az ügyésznek perindítási jogosultságot ad akkor is, hogy ha akár a közérdekű kötelezettségvállaló, akár utóbb a bíróság által kijelölt szerv a szolgáltatást nem fordítja a kötelezettségvállalásban meghatározott célra. Az ügyésznek a perindítási jogosultsága mindkét esetben a törvényen alapul, így a perben az ügyésznek a Pp. 9. § (4) bekezdése értelmében a peres felet megillető jogai vannak, azaz az ún. rendelkező cselekmények is megilletik: egyezséget köthet, jogról lemondhat és jogot elismerhet.

BH2000. 230. *Közérdekű kötelezettségvállalók adományait kezelő alapítvány vagyonkezelésének jogszerűsége [Ptk. 74/B. §, 74/F. §, 200. § (2) bek., 593. §, 594. §].*

595. § (1) Az egyszeri szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalást csak a teljesítés előtt és csak akkor lehet visszavonni, ha a kötelezettség elvállalása után a kötelezett körülményeiben olyan lényeges változás állott be, hogy a teljesítés tőle többé el nem várható.

(2) A határozatlan időre szóló, rendszeres szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalást a kötelezett bármikor visszavonhatja.

(3) Ha jogszabály másként nem rendelkezik, a már teljesített szolgáltatás visszakövetelésének nincs helye.

A közérdekű kötelezettségvállalás lehet határozatlan időre szóló, illetőleg egyszeri szolgáltatás vállalására irányuló.

Megszűnik a kötelezettségvállalás annak visszavonásával; a kötelezett halálával; a célnak a megvalósulásával, illetve végleges meghiúsulásával, amelyre a szolgáltatást a kötelezettségvállaló akarata szerint fordítani kell.

Ha a kötelezettségvállalás egyszeri szolgáltatásra irányul, két együttes feltétele van a visszavonásának: a kötelezettségvállalást visszavonni csak a teljesítés előtt lehet, és csak akkor, ha a kötelezett vagyoni körülményeiben lényeges kedvezőtlen változás következik be a kötelezettség elvállalása után, olyan mértékű, hogy a teljesítés tőle el nem várható.

Ha a kötelezettségvállaló határozatlan ideig tartó, rendszeresen ismétlődő szolgáltatásokra tett ígéretet, ezt a kötelezettségvállalását bármikor visszavonhatja, azonban fő szabályként a már teljesített szolgáltatás visszakövetelésének nincs helye. Visszakövetelésnek csak akkor van helye, ha valamely jogszabály erre kifejezetten lehetőséget ad. A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 113. §-a lehetőséget ad a munkáltatónak arra, hogy tanulmányi szerződés kötésével biztosítsa szakember szükségletét. A szerződésben a munkáltató vállalja, hogy a tanulmányok alatt támogatást nyújt, a másik fél pedig arra vállal kötelezettséget, hogy a szerződés szerinti tanulmányokat folytatja, illetve a képzés megszerzése után a szerződésben meghatározott határidőn keresztül a munkáltatóval a munkaviszonyát fenntartja. A törvény 113. § (2) bekezdése lehetőséget biztosít a kötelezettséget vállaló munkáltatónak arra, hogy ha a vele szerződő fél a tanulmányait nem folytatja, illetőleg nem tölti le a munkáltatónál a szerződésben vállalt időtartamot, vagy egyébként a szerződést lényegesen megszegi, a munkáltató követelje a ténylegesen nyújtott támogatásnak megfelelő összeg visszatérítését. Ha a támogatásban részesülő a szerződésben kikötött időtartamnak csak egy részét tölti le az adott munkáltatónál, akkor a megtérítési kötelezettsége ezzel arányosan alakul.

596. § (1) A kötelezettség megszűnik a kötelezett halálával, továbbá ha az a cél, amelyre a szolgáltatást fordítani kell, megvalósult, vagy megvalósítása többé nem lehetséges.

(2) Ha a kötelezettség a cél megvalósulása vagy meghiúsulása miatt szűnt meg, a fel nem használt szolgáltatásokat a kötelezett részére vissza kell szolgáltatni.

A kötelezettség megszűnik a kötelezett halálával, valamint akkor, ha a kötelezettségvállalás célja megvalósul vagy véglegesen meghiúsul. A közérdekű célú kötelezettségvállalás olyan ingyenes jogügylet a kötelezettségvállaló részéről, amely örököseire, illetőleg jogutódaira akaratuk hiányában nem száll át. A cél

megvalósulása, illetőleg annak végleges meghiúsulása azért szünteti meg a kötelezettségvállalást, mert a kötelezettnek éppen a cél elérése volt az a motívum, amely a kötelezettségvállalásra indította. Miután a kötelezettségvállalás kizárólag a cél érdekében történt, ezért amennyiben megvalósulás vagy meghiúsulás esetén visszamaradó vagyon van, a teljesített szolgáltatás így már rendeltetés nélkül maradó részét a kötelezettséget vállaló félnek vissza kell szolgáltatni.

597. §

Ptké. 70. §

ÖTÖDIK RÉSZ

ÖRÖKLÉSI JOG

I. cím

AZ ÖRÖKLÉSI JOG ÁLTALÁNOS SZABÁLYAI

LI. fejezet

Általános szabályok

Hagyaték, örökség, öröklés

598. § Az ember halálával hagyatéka mint egész száll az örökösre (öröklés).

Az öröklés e § szerint általános és egyetemes jogutódlás, amelynek során a hagyaték, mint egész száll át az örökösre. A Ptk. az ipso iure, tehát a törvény erejénél fogva (és nem az elfogadó nyilatkozattól függően) bekövetkező öröklést szabályozza. Az egyetemes jogutódlás lényege, hogy a hagyatékban lévő követelések és tartozások együttesen szállnak át az örökösre a halál bekövetkeztekor. (Ilyennek minősül az ági öröklés, vagy a köteles rész megöröklése is.) Ezzel szemben különös (vagy különleges) jogutódlás esetén a hagyaték egyes meghatározott részei kerülnek a jogutód tulajdonába, aki ezzel egyidejűleg a terhekben nem osztozik (hagyományos).

Az örökléshez való jog alkotmányos alapjog (Alkotmány 14. §).

Az öröklés lehet törvényes öröklés és végintézkedésen alapuló. Azért nem a végrendelet, hanem a végintézkedés kifejezést kell használnunk, mert az öröklés, (ha nem törvényes öröklés) nemcsak végrendeleten, hanem öröklési szerződésen, vagy halál esetére szóló ajándékozási szerződésen is alapulhat.

Az öröklés bekövetkezésének alapja az ember halála. Az örökhagyó halálának időpontját halotti anyakönyvi kivonat igazolja. Az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. törvényerejű rendelet 36. §-a szerint a halotti anyakönyv nyilvántartja a haláleset helyét és idejét és a meghalt személy leglényegesebb adatait. A halotti anyakönyvet az anyakönyvvezetőktől lehet beszerezni.

Megemlítendő azonban, hogy a halál időpontját a bíróság holtnak nyilvánító ítélete, illetve a halál tényét megállapító határozata is rögzítheti (lásd a Ptk. 23-24. §-aihoz fűzött magyarázatot). Ezekben az esetekben az öröklés a bíróság által megállapított időpontban nyílik meg.

Örökösnek akkor nevezzük a jogutódot, ha

1. a juttatott egy vagy több vagyontárgy az egész hagyaték értékének jelentős részét teszi ki (az örökhagyó teljes vagyona, vagy annak eszmei része), és

2. az örökösnek a terheket is viselnie kell.

Az örökös lehet természetes személy, de lehet jogi személy, illetve lehet az állam is. A méhmagzat is lehet örökös, hiszen a Ptk. 9. §-a szerint a jogképesség az embert - ha élve születik -, a fogamzásának időpontjától kezdve illeti meg.

A jogirodalomban vitatott volt a szerzési képesség fogalma. A szerzési képességről külön a Ptk. nem rendelkezik. A jogképesség korlátok nélkül illeti meg az embert és ebbe beletartozik az a képessége is, hogy örökösként más vagyonát megszerezhesse.

Jogi személy esetében az lehet a vitatott, hogy hogyan értékelendő az az időszak, amely alatt a jogi személy még csak megalakulóban van. Ahhoz, hogy a jogi személy örököljön, nyilvánvalóan az szükséges, hogy be

legyen jegyezve, jogi személyiségét a jogszabályok szerint is megszerezze. A megalakulás esetén azonban nyilván függő jogi helyzet alakul ki, ugyanis attól függően tekintendő a jogi személy az örökség megszerzőjének, hogy utóbb bejegyzik.
Az állam ugyancsak törvényes örökös, mert ha más örökös nincs, a hagyaték az államra száll (Ptk. 599. §). Az állam a hagyatékot nem utasíthatja vissza.
Az állam lehet végrendeleti örökös is.
Az örökös vonatkozásában használatos volt az utóörökös fogalma. Az utóöröklés esetében arról van szó, hogy az örökös utóörököst is nevezhetett, aki az előörökös hagyatékában lévő vagyont az előörökös halálakor, vagy megjelölt más időpontban megörökölhette. Az utóöröklés tehát kétszeres öröklést jelentett, azonban ezt a Ptk. megszüntette.
Az örökhagyó az a személy, akinek a hagyatékában a jogutódlás bekövetkezett. E § szövegéből egyértelműen megállapítható, hogy csak emberről lehet szó, nem lehet tehát örökhagyó jogi személy. A méhmagzat sem lehet örökhagyó, de ha élve született és még mint méhmagzat szerzett vagyont, az élve születése után már örökhagyó lehet.
Az örökhagyói minőséghez a cselekvőképességre nincsen szükség. Lehet ugyanis örökhagyó akár teljesen cselekvőképtelen elmebeteg is, más kérdés az, hogy a teljesen cselekvőképtelen, elmebeteg végintézkedéseket érvényesen tehet-e.
A hagyaték az örökhagyónak (embernek) az a vagyona, amely halálakor az örökösökre átszáll. A vagyon fogalmába tartozónak tekintjük a pénzben kifejezhető értéket jelentő jogok és kötelezettségek összességét.
A hagyaték nem azonos az örökhagyó halála pillanatában meglévő vagyonával. A hagyaték ugyanis lehet részben ennél nagyobb, részben ennél kisebb értékű. Az örökhagyó vagyona lehet a hagyatéknál tágabb, hiszen beletartoznak olyan vagyoni értékű jogok, illetve kötelezettségek, amelyek a halállal nem szállnak át az örökösre. Ilyenek például a személyhez fűződő jogok, amelyeket csak az örökhagyó érvényesíthetett (ilyen például a szerzői jog nem vagyoni jellegű jogosítványa). Ugyancsak kizárólag az örökhagyót illette meg és nincs jogutódlás haszonélvezeti jog esetén, tartási, vagy életjáradéki szerződés esetén, ha a jogosult hunyt el.
Ugyanakkor a halál pillanatában meglévő vagyon kisebb mint a hagyatéki vagyon, ha azt vesszük figyelembe, hogy az osztályra bocsátás, vagy a betudás esetén el kell számolni a vagyonban már meg nem lévő, korábban adományozott, ajándékozott juttatásokat is.
Látszólag a hagyaték tárgyát képezi, valójában azonban mégsem az, az a vagyon, amely más kötelmi jogcímen alapul. Ilyen lehet például az életbiztosítási szerződésen, takarékbetéti szerződésen alapuló igény.
Ha az életbiztosítási szerződésben a kedvezményezettet megjelölik, akkor ez a személy a szerződéses szabályok alapján kapja meg a biztosítási összeget. Ha az életbiztosítási szerződés a kedvezményezett nevét nem tartalmazza, és bemutatóra szóló kötvényt sem állítottak ki, akkor a kedvezményezettnek minősülő örökösöket egymás közti viszonyukban a biztosítási összeg olyan arányban illeti meg, amilyen arányban erre öröklés esetében igényt tarthatnának [Ptk. 560. § (1) c)]. A Legfelsőbb Bíróság azonban a PK 75. számú állásfoglalásban rögzítette, hogy ez esetben az életbiztosítási összeg nem válik hagyatékká, arra például az örökhagyó hitelezői jogszerűen nem támaszthatnak igényt és az elhunyt biztosított után a túlélő házastársat sem illeti meg törvényes haszonélvezeti jog a biztosítási összeg felett.
Ugyanez a helyzet akkor, ha takarékbetét szerződésről volt szó. A takarékbetétes a halála esetére kedvezményezettet jelölhet meg, a jelölést vissza is vonhatja, más kedvezményezettet jelölhet, sőt a betétszámlán kezelt összeget a hagyatéka körébe utalhatja. Ez utóbbi esetben ugyancsak nem a hagyaték szabályairól, hanem egy kötelmi jogcímen alapuló igényről van szó. A betét tehát nem tárgya a hagyatéknak. Ha az örökhagyó az átutalási betétszámla szerződésben kikötötte, hogy halála esetén az általa megjelölt személy részére kell a betétet visszafizetni, ez az összeg sem tartozik a hagyatékhoz.
Speciálisan alakul a helyzet a vagyonbiztosítási és életbiztosítási szerződés alapján járó biztosítási összegek esetén. Amíg ugyanis a vagyonbiztosítás címén fizetendő összeg nyilvánvalóan az örökhagyó hagyatékához tartozott, így a hagyaték tárgyát képezi, addig más szabályok érvényesülnek a balesetbiztosítás alapján fizetendő összegre. Ez utóbbi tekintetében ugyanis nem a törvény, hanem az életbiztosítási szerződés alapozza meg a jogosult igényét. Ugyanezen ok miatt, ha a biztosítási összeg nem a túlélő házastársé, a túlélő házastárs házastársi közös vagyon jogcímén sem tarthat rá igényt.
Eltérően alakul a helyzet a házassági vagyonközösség esetén. A meghalt házastárs hagyatékában ugyanis benne szerepelhet a másik házastárs tulajdonában álló és őt a házastársi vagyonközösség jogcímén megillető vagyon is. Ha ez a kérdés a hagyatéki eljárás során rendezhető, a közjegyző a túlélő házastárs vagyonát a hagyatékból kihagyja. Amennyiben a felek között e vonatkozásban vita van, akkor e vitát nyilvánvalóan bírósági úton kell rendezni.

Az is előfordulhat természetesen, hogy az örökhagyó hagyatékában látszólag semmilyen vagyon nincs, mert minden jelentős vagyontárgy a túlélő házastárs nevén áll. Különösen ingatlanok esetében fordulhat ez elő. Ilyenkor az örökösnek kell pert indítania a túlélő házastárs ellen. Ha az örökös a követelését az örökhagyó házastársi vagyonközösségi igényeként érvényesíti, akkor az a sajátos helyzet fordul elő, hogy a pert a házastársi vagyonközösség megosztásával kapcsolatos szabályok szerint kell lefolytatni. Vagyonmérleget kell felállítani és így kell a tiszta vagyont meghatározni. Így az örökös és a túlélő házastárs között kell a házastársi vagyonközösséggel kapcsolatos követelést megnyugtatóan, együttesen és véglegesen rendezni.

BH2000. 119. *Az örökhagyó által kötött kölcsönszerződésből eredő jogok és kötelezettségek egészükben szállnak át az örökösre az örökhagyó halála esetén, ezért az örökös az eredeti kölcsönszerződésben kikötött kamatokkal tartozik késedelem esetén és terhelik az örökhagyó által vállalt egyéb terhek [Ptk. 323. § (1) bek., 598. §].*

BH1996. 637. *Hagyatéki hitelezői igény elhatárolása a fedezetelvonó szerződéstől [Ptk. 203. § 598. §, 679. § (1) bek.].*

BH1992. 702. *A jogutódlás megállapításának szempontjai a lakás kiürítésére kötelező végrehajtandó ítélet jogosultjának elhalálozása esetében [14/1979. (IX. 17.) IM 4. § (1) bek., Ptk. 598. §].*

BH1992. 174. *A takarékbetétes a halála esetére megjelölt kedvezményezett jelölését visszavonhatja, más kedvezményezettet jelölhet, a betétszámlán kezelt összeget a hagyatéka körébe vonhatja, a betétállományt meg is szüntetheti [1952. évi 9. tvr. 8. §, 1989. évi 22. tvr., Ptk. 598. §].*

BH1990. 426. *Köteles rész iránti igény elismerésénél az öröklési bizonyítvány kiállításának szempontjai [Ptk. 598. §, 636. §. (2) bek., 677. § (1) bek. d) pont, 6/1958. (VII. 4.) MT r. (He) 87-88. §-ok].*

BH1987. 207. *A hagyatékátadással kapcsolatos szempontok az öröklakások és szövetkezeti lakások tulajdonjogának az ingatlannyilvántartásba való bejegyzése előtt [Ptk. 598. §. 205/1976. (IK 11.) IM tájékoztató].*

BH1987. 47. *Ha az örökhagyó és harmadik személy között vitás volt, hogy ki a követelés jogosultja, úgy a kötelezett által letétbe helyezett összeg hagyatékhoz tartozása megállapításának és kiutalásának előfeltétele a jogvita rendezése [Ptk. 598. §, 287. § (1) bek., 6/1958. (VII. 4.) IM sz. (He.) 50. § (1) bek.].*

BH1985. 232. *Ha az örökhagyó az öröklési szerződés megszüntetése iránt pert indit és vagyonáról más részére végrendelkezik, de a per során meghal, a végrendeleti örökös jogosult a félbeszakadt eljárás folytatását kérni, és az örökhagyó jogutódaként perbelépni [Ptk. 586. § (4) bek., 589. § (2) bek., 598. §, 657. § (1) bek., 658. § (1) bek., Pp. 111. §].*

BH1982. 47. *Ha az örökhagyó vitás vagyoni igényről végintézkedésében rendelkezik, az öröklés a jogvita eldöntésétől függ. Az ilyen feltétel mellett való részesítés nem tekinthető érvénytelennek [Ptk. 598. §, 636. § (2) bek., 647. §].*

BH1978. 163. *Ha az örökös a követelését az örökhagyó házastársi vagyonközösségi igényeként érvényesíti, a vagyonmérleg felállítása útján kell a tiszta vagyont meghatározni. A követelést a bíróságnak ilyenkor is valamennyi igény együttes számbavételével, tehát az együttes és végleges rendezésre törekedve kell elbírálnia [Ptk. 598. §, 607. § (1) bek., Csjt. 27. § (1) bek., 31. § (2) bek., Pp. 146. § (3) bek., 10. sz. Irányelv 9. pont].*

599. § (1) Örökölni törvény vagy végintézkedés alapján lehet.

(2) Amennyiben az örökhagyó után végintézkedés maradt, az öröklés rendjét ez határozza meg. Végintézkedés hiányában az öröklés rendjére a törvény az irányadó.

(3) Ha más örökös nincs, a hagyaték az államra száll. Az állam törvényes örökös.

A Ptk. az öröklés rendjét oly módon szabályozza, hogy az vagy törvényen, vagy végintézkedésen alapulhat. A törvényes rend akkor érvényesül, ha az örökhagyó után végintézkedés nem maradt. Elképzelhető, hogy az örökhagyó a vagyona egy részéről végintézkedéssel rendelkezett, egy részéről pedig nem rendelkezett. E körülmény azt fogja eredményezni, hogy a végintézkedésen alapuló és a törvényen alapuló öröklési szabályokat egymás mellett kell alkalmazni.

A törvényes és a végrendeleti öröklés közötti viszonyt nyilvánvalóan úgy kell kezelni, hogy a végintézkedésnek elsőbbsége van. Csak ilyen módon tarthatja a jog tiszteletben a végrendelkező akaratnyilvánítását. A végrendelet értelmezésével kapcsolatban pedig a PK 82. számú állásfoglalás rendelkezik kihangsúlyozva, hogy a végrendeletet mindig az akarati elv szem előtt tartásával kell értelmezni, vagyis úgy, hogy az örökhagyó akarata a lehetőség határai között a legmesszebbmenően érvényesüljön. Az ún. favor testamenti elvnek is vannak azonban korlátai. A végrendelkező akarata sem érvényesülhet a leszármazók, illetőleg más köteles részre jogosult hátrányára, illetve a végrendelkező akaratát a törvényben előírt formában köteles érvényre juttatni. Ha tehát az alakisági szabályok megsértésével rendelkezett, azt a rendelkezést nem lehet figyelembe venni.

A végintézkedés többféle lehet. Beszélhetünk végrendeletről, öröklési szerződésről és halál esetére szóló ajándékozásról.
A törvény a végrendelet több fajtáját szabályozza, így a közvégrendeletet, az írásbeli magánvégrendeletet és a szóbeli végrendeletet.
Az öröklési szerződés és a halál esetére szóló ajándékozás szabályairól a Ptk. 655-659. §-ai rendelkeznek.
E § (3) bekezdése szabályozza az állam öröklését kimondva, hogy más örökös hiányában a hagyaték az államra száll. Az államot, mint törvényes örököst az örökség visszautasításának joga nem illeti meg [Ptk. 674. § (1)], ezért szokták az államot szükség-örökösnek is nevezni.
Ugyanakkor az állam végrendelet útján is válhat örökössé. Törvényes örökösként és végrendeleti örökösként hasonló jogok illetik meg, de csak törvényes örökösként nem utasíthatja vissza a hagyatékot.
Ha az állam a törvényes örökös, illetve ha végintézkedés alapján az állam válik örökössé, a hagyatékkal kapcsolatos minden peres és nemperes ügyben általában a Kincstári Vagyoni Igazgatóság (KVI) jár el, gyakorolja az örököst megillető jogokat és viseli a hagyatékkal kapcsolatos terheket.
A kulturális örökség körébe tartozó ingó és ingatlan vagyontárgyak öröklése esetén a KVI a nemzeti kulturális örökség minisztere, közérdekű meghagyást tartalmazó végintézkedés esetén a közérdekű meghagyás jellege szerint illetékes más miniszter, védett természeti terület esetén a környezetvédelmi és vízügyi miniszter álláspontjának figyelembevételével jár el.
A KVI az államra szálló hagyatékot nyilvántartja és - a Nemzeti Földalapba tartozó ingatlan kivételével - gyakorolja a vagyonkezelői jogot [45/2002. (XII. 25.) PM rendelet 1-2. §].
BH1988. 99. *Az akarati elv érvényesülésének szempontjai a végrendelet értelmezésénél [Ptk. 599. § (2) bek., 637. § (1) bek., PK 82 sz. és PK 85. sz.].*
BH1986. 465. *Ha a végrendelet értelmezésre szorul, a közjegyző csak a nyelvtani értelem megállapítására szorítkozhat. Köteles azonban tájékoztatni a feleket, hogy az öröklési jogi vita eldöntése a bíróság feladata. Ilyen esetben a vitás hagyaték csak ideiglenes hatállyal adható át [Ptk. 599. § (2) bek., 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. 52. és 61. §-a].*

Kiesés az öröklésből

600. § Kiesik az öröklésből
a) aki az örökhagyó előtt meghal;
b) aki a hagyatékot az öröklés megnyílásakor törvénynél fogva nem szerezheti meg;
c) aki az öröklésre érdemtelen;
d) aki lemondott az öröklésről;
e) akit az örökhagyó az öröklésből kizárt vagy kitagadott;
f) aki az örökséget visszautasította.

Az örökhagyó halálán és a hagyaték meglétén kívül az öröklésnek további feltétele az is, hogy az örökössel szemben ne álljon fenn olyan körülmény, amely folytán kiesik az öröklésből.
A kiesés jogi következménye abban nyilvánul meg, hogy a kiesőt úgy kell tekinteni mintha nem is létezne, a végrendeletben nem volna megnevezve.
Fő szabály szerint a kiesési ok csak a kieső személyre vonatkozik, de nem annak leszármazóira, illetve nem annak törzsére.
A kiesési okokat lehet csoportosítani aszerint, hogy az ok az örököstől származik-e (lemondás, visszautasítás), vagy az örökhagyótól (kizárás, kitagadás), illetve az alapulhat törvényben meghatározott okokon is.
A kiesési okokat aszerint is lehet csoportosítani, hogy melyek azok, amelyeket hivatalból kell figyelembe venni és melyek azok, amelyre az érdekeltnek hivatkoznia kell. Hivatalból kell például figyelembe venni valakinek a halálát, ezzel szemben például az érdemtelenséget csak a jogosult kérelmére.
Az e §-ban felsorolt kiesési okok az alábbiak:
a) halál ténye
Az a személy, aki az öröklés megnyíltakor már nem él, nyilvánvalóan nem is örökölhet. Kivételt képez az öröklés megnyíltakor már megfogant és később megszületendő személy. Igaz ugyan, hogy itt nem is halálról van szó, hanem csak arról, hogy az öröklés pillanatában még nem élő emberről, hanem csak egy megfogant emberről beszélhetünk.
Ez a látszólag evidens kiesési ok is okozott problémát a joggyakorlatban.
Előfordult ugyanis, hogy a fiúgyermek előbb halt meg, mint az édesapja, majd a meghalt édesapa hagyatéka vonatkozásában a meny haszonélvezeti jogot kívánt érvényesíteni arra hivatkozással, hogy az édesapa után az örökös a férje lenne, aki meghalt és ezáltal őt haszonélvezeti jog illeti. A Legfelsőbb Bíróság több eseti

döntésben is kimondta, hogy a kiesett örökös túlélő házastársát haszonélvezeti jog nem illeti meg (BH1986. 509.; BH1986. 64.).
b) törvény rendelkezése
A korábbi jogi szabályozás több olyan kizáró okot is tartalmazott, amelynek megléte esetén örökléssel bizonyos vagyontárgyak tulajdonjogát nem lehetett megszerezni. E szabályok közül a legtöbb jelenleg nincs hatályban. Lényegében a szerzőképesség hiányáról lehetne szó, ha ezek a jogszabályok még mindig érvényesülnének. Mint már kifejtettük, a polgári jogi jogképesség azonos az általános szerzőképességgel is, aki tehát jogképes, az örökölhet is.
Az öröklést kizáró fontos rendelkezés található a Ptk. 601. §-ában. Eszerint az örökhagyó házastársa nem örökölhet, ha az öröklés megnyílásakor a házastársak között életközösség nem állt fenn és a körülményekből nyilvánvaló, hogy annak visszaállítására nem volt kilátás.
c) érdemtelenség
Az öröklési jog bizonyos esetekben értékeli az örökös magatartását. Az enyhébb jellegű cselekmények csak akkor képezik az öröklés akadályát, ha az örökhagyó emiatt a kitagadásról rendelkezik. Súlyosabb cselekmények akkor is figyelembe veendők, ha az örökhagyó azokra nem hivatkozott, vagy esetleg azokról nem is tudott. Ez utóbbi cselekmények azok, amelyeket a Ptk. 602. §-a érdemtelenségi okként jelöl meg. Az érdemtelenségi ok bármely örökössel szemben (nemcsak a köteles részre jogosult örökössel szemben) fennállhat.
d) lemondás
A lemondás a törvényes örökös és az örökhagyó által kötött szerződés, amelyben a törvényes örökös az öröklésről részben vagy egészben lemond. A lemondást írásban kell megkötni. A lemondás a lemondó vonatkozásában kizárja az öröklés megnyílását. Figyelembe véve, hogy a lemondás szerződés, tehát arra a szerződés általános szabályai vonatkoznak, így azt lehet módosítani, megszüntetni, attól el lehet állni stb. A lemondás részletes szabályait a Ptk. 603-605. §-a szabályozza.
e) kizárás, vagy kitagadás
A kizárásról a Ptk. 637. §-a, a kitagadásról a Ptk. 662-664. §-ai rendelkeznek. A két intézmény abban különbözik egymástól, hogy a kizárás lehet akár hallgatólagos is és nem vonatkozik a köteles részre. A kitagadás azonban szigorúbb szabályokkal érvényesül és a köteles részt is kizárja. A kizárás ugyanakkor a törvényes örököst csak a törvényes örökrészétől zárja el.
f) visszautasítás
A visszautasítást a Ptk. 674. §-a szabályozza. A visszautasítás - szemben a lemondással - nem szerződés, hanem egyoldalú jognyilatkozat, amely vonatkozhat a teljes örökségre, de vonatkozhat annak egy részére is. A visszautasítás általában nem egy meghatározott személy javára szól, hanem csak a visszautasítót zárja ki saját személyében az öröklésből.
A visszautasításra csak az örökhagyó halála után kerülhet sor.
Itt csak a kiesési okok leglényegesebb vonásait vázoltuk fel, a részletesebb magyarázat a megfelelő szakaszoknál található.
BH1995. 645. *II. A hagyatéki tárgyaláson tett jognyilatkozat értelmezésénél különös gonddal kell vizsgálni, hogy az örökös jognyilatkozatával milyen joghatást kívánt elérni [Ptk. 600. § f) pont, 207. § (2) bek.].*
BH1994. 671. *A leszármazókra is kiható öröklésről szóló lemondás megítélésénél irányadó szempontok [Ptk. 603. § (1) bek., 604. § (1) bek., 600. §, 19. § (1) bek. b) pont].*
BH1988. 352. *Az örökség visszautasítása öröklési szerződés esetén [Ptk. 674. § (1) bek., 600. § f) pont].*
BH1987. 129. *II. Kiesés esetén az öröklés csak azokra a törvényes örökösökre nézve nyilik meg, akik az örökhagyó halálakor életben vannak. Az öröklés megnyílásakor még meg sem fogant személy az örökhagyó után nem örökölhet [Ptk. 673. § (1) bek, 600. § f) pont, és 9. §].*
BH1986. 64. *Az örökhagyó házastársa annak a vagyonnak a haszonélvezetét örökli meg, amely az örökhagyó hagyatékához tartozott. Nem részesülhet a hagyatékból az a leszármazó, aki az örökhagyó előtt meghalt. Így e leszármazónak a házastársát az öröklésből való kiesés folytán a soron következő örökösök által megörökölt hagyatékon özvegyi haszonélvezeti jog nem illeti meg [Ptk. 600. § a) pont, 615. § (1) bek.].*
BH1983. 492. *Örökség visszautasítása esetén a közjegyzőnek meg kell nyilatkoztatnia az öröklésből kiesett személy gyermekeit arra vonatkozóan, hogy kívánnak-e örökölni [Ptk. 600. § f) pont, 607. § (3) bek., 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. 52. § (3) bek.].*
BH1977. 229. *II. Az örökség visszautasításának világosnak és félreérthetetlennek kell lennie. Az örökséget visszautasító örökös az öröklésből kiesik, s a leszármazói, illetőleg az egyéb törvényes örökösök örökölnek [Ptk. 600. § f) pont, 674. §].*

601. § (1) Törvény alapján nem örökölhet az örökhagyó házastársa, ha az öröklés megnyílásakor a házastársak között életközösség nem állott fenn, és az eset körülményeiből nyilvánvaló, hogy az életközösség visszaállítására nem volt kilátás.

(2) Az életközösség megszakadása előtt tett végintézkedés alapján nem örökölhet az örökhagyó házastársa, ha az öröklés megnyílásakor a házastársak között életközösség nem állott fenn, kivéve ha a körülményekből az következik, hogy az örökhagyó végintézkedését azért nem vonta vissza, mert házastársát az életközösség megszakadása ellenére is juttatásban kívánta részesíteni.

(3) Ha a házastársak között az öröklés megnyílásakor életközösség nem állott fenn, az örökhagyó házastársának az öröklésből való kiesésére csak az hivatkozhat, aki a házastárs kiesése folytán maga örökölne, vagy a végintézkedéssel reá rótt kötelezettségtől, illetőleg más tehertől mentesülne.

A családjogi törvény értelmében a házasság valódi tartalmát a házastársak együttélése, a köztük lévő érzelmi és gazdasági közösség adja. Ha ez nincs meg és a házasság csupán mint formális jogi kötelék áll fenn, sor kerülhet annak felbontására. Ugyanígy vagyonjogi vonatkozásban a közösség a házastársak között csak az együttélés idejére áll fenn (BH1987. 18).

A fenti követelmények szerint fogalmazta meg a Polgári Törvénykönyv, az e § (1) bekezdésébe foglalt szabályt. A kiesésnek két feltétele van:

1. ne legyen életközösség a házastársak között,

2. az eset körülményeiből nyilvánvaló legyen, hogy az életközösség visszaállítására nem volt kilátás.

Az életközösség hiánya objektív feltétel, míg annak vizsgálata, hogy van-e kilátás a házasság visszaállítására, szubjektív. A szubjektív elem vizsgálata során azonban nem annak van jelentősége, hogy valamelyik fél kívánta-e az életközösség visszaállítását, hanem annak, hogy mindkettőjük szándéka erre irányult-e és nyilatkozatukból, magatartásukból, az eset körülményeiből következtetni lehet-e erre.

Önmagában a közös lakás vagy a közös gazdálkodás átmeneti hiánya nem jelenti feltétlenül az életközösség megszakadását (Legfelsőbb Bíróság Pfv. V. 22 309/1994.).

Nem feltétele a kiesés megállapításának, hogy a házastársak között bontóper induljon.

A házastárs kiesésére nyilvánvalóan csak az hivatkozhat, aki maga is örökölne, vagy akit végintézkedés esetében megilletne a házastársi örökrész, illetve, aki mentesülne a hagyatékot terhelő özvegyi jogtól.

A közjegyző hivatalból nem veheti figyelembe a házastárs kiesését és azt nem is vizsgálhatja. Ha ilyen vita merül fel a felek között, a vitában a bíróság jogosult és köteles dönteni.

A bíróság az öröklésből való kiesést erre irányuló kereseti kérelem nélkül, hivatalból nem állapíthatja meg (BH1994. 670).

A bíróság nem vizsgálja a kiesés első feltételét (az életközösség fenn nem állását), ha a házastársak házasságát a bíróság jogerősen felbontotta. Ha külföldi bíróság bontotta fel a házasságot, akkor figyelembe kell venni a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet rendelkezéseit, vagyis azt, hogy a magyar állampolgárnak külföldön van-e a lakóhelye. Ha az egyik házastárs külföldön lakik, a külföldi bíróság által hozott határozatot el kell ismerni (BH1988. 145.).

Ha az örökhagyó házasságot köt, de a közeli halál miatt az életközösség nem valósulhatott meg, a túlélő házastársnak az öröklésből való kiesését nem lehet megállapítani azon az alapon, hogy a házastársak között életközösség nem állott fenn. Ilyen esetben ugyanis az életközösség visszaállítása szóba sem kerülhet, hiszen az életközösség még ki sem alakult, így annak megszakítása sem történt meg. Nincs indoka tehát a házastárs öröklésből való kizárásának (BH1977. 546.).

Némiképp másként alakul a helyzet, ha végintézkedés történt. A § (2) bekezdése értelmében ugyanis a kiesésnek az alábbi feltételei vannak:

1. a végintézkedés az életközösség megszakadása előtt történjen,

2. a házastársak között az életközösség az öröklés megnyílásakor ne álljon fenn,

3. ne lehessen megállapítani, hogy az örökhagyó a végintézkedését azért nem vonta vissza, mert házastársát az életközösség megszakadása ellenére is juttatásban kívánta részesíteni.

Természetesen nehéz, de nem lehetetlen bizonyítani, hogy az örökhagyó azért nem vonta vissza végintézkedését, mert az életközösség megszakadása ellenére juttatásban kívánta részesíteni házastársát. Nem elegendő pusztán az a tény, hogy a végintézkedést az örökhagyó nem vonta vissza, hanem egyéb körülményeknek (nyilatkozat, intézkedés) is lenniük kell, amelyek a fentieket bizonyítják.

BH2001. 176. *A köteles rész iránti igénnyel szemben viszontkereset nélkül, védekezésként is eredményesen lehet hivatkozni az öröklésből való kiesésre [Ptk. 601. § (1) és (3) bek., 661. §, Pp. 206. § (1) bek.].*

BH2000. 304. *A házastársnak a törvényes öröklésből való kiesésénél figyelembe veendő körülmények [Ptk. 601. § (1) bek.].*

BH1998. 280. *A házastárs törvényes öröklésből való kiesésének elhatárolása a végrendeleti öröklésből való kieséstől [Ptk. 601. § (1)-(2) bek.].*
BH1995. 211. *A jogellenesen külföldre távozással kapcsolatban hozott jogerős közjegyzői határozaton alapuló tulajdonszerzés nem minősült öröklésnek, hanem önálló tulajdonszerzési jogcím volt [1987. évi I. tv. 39. § (2) bek., 1989. évi XIX. tv. 20. § (3) bek., 27/1991. (V. 20.) AB hat., Ptk. 601. § (1) bek., 7/1987. (IX. l.) IM r. 15. § (3) bek.].*
BH1994. 670. *I. Nincs eljárási jogi lehetősége annak, hogy a bíróság az alperes öröklésből való kiesését erre irányuló kereseti kérelem nélkül hivatalból állapítsa meg [Ptk. 601. § (2) és (3) bek., Pp. 215. §].*
BH1992. 534. *A hagyatéki eljárás során, ha a gyermek és a túlélő házastárs között érdekellentét van, a közjegyzőnek ügygondnokot kell kirendelnie [6/1958. (VII. 4.) IM r. (He.) 39. § (1) bek. 50. § (1) bek., 52. § (3) bek., 53. § (2) bek., 59. § (4) bek., Ptk. 601. § (1) bek.].*
BH1991. 316. *A házastársnak az öröklésből való kiesését a bíróság csak a perben álló felek egymás közötti viszonyában mondja ki [Ptk. 601. § (1) és (3) bek., PK 85. sz.].*
BH1988. 145. *I. Ha a házassági bontóperben a külföldi bíróság által hozott határozatot el kell ismerni, úgy ez a házasság megszűnése következtében a törvényes öröklési kapcsolatot is megszünteti. Ilyen esetben tehát a volt házastárs törvényes öröklési minőségben történő fellépése a hagyaték ideiglenes hatályú átadását nem eredményezheti [Ptk. 601. § (1) bek., 1979. évi 13. sz. r. tvr. 55. § a) pont, 71. § a) pont, PK 117. sz.].*
BH1987. 18. *A túlélő házastárs öröklésből való kiesésének megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 601. § (1) bek.].*
BH1977. 546. *Ha az örökhagyó olyan körülmények között köt házasságot, hogy közeli halála miatt az életközösség nem valósulhatott meg, a túlélő házastársnak az öröklésből való kiesését nem lehet megállapítani azon az alapon, hogy a házastársak között életközösség nem állott fenn [Ptk. 601. § (1) bek.].*

Érdemtelenség

602. § (1) Érdemtelen az öröklésre
a) aki az örökhagyó életére tört;
b) aki szándékos eljárásával az örökhagyó végakaratának szabad nyilvánítását megakadályozta, vagy annak érvényesítését meghiúsította, illetőleg ezek valamelyikét megkísérelte;
c) aki a hagyatékban való részesülés céljából az örökhagyó után törvényes öröklésre jogosult vagy az örökhagyó végintézkedésében részesített személy életére tört.
(2) Az érdemtelenség nem vehető figyelembe, ha az érdemtelenségre vezető magatartást - bárki ellen irányult is - az örökhagyó, illetőleg az, aki ellen irányult, megbocsátotta.
(3) Az érdemtelenségre csak az hivatkozhat, aki az érdemtelen személy kiesése folytán maga örökölne, vagy a végintézkedéssel reá rótt kötelezettségtől vagy más tehertől mentesülne.

Az érdemtelenség folytán bekövetkező kiesésnek az a hatása, hogy a soron következő örökös lép a kieső örökös helyébe.
Az érdemtelenséget a bíróság hivatalból nem veheti figyelembe.
Az érdemtelenségre azonban csak az hivatkozhat, aki a kiesés esetén maga is örökölne, illetve valamilyen kötelezettségtől mentesülne.
Az e §-ban szabályozott érdemtelenségi okok az alábbiak:
a) az örökhagyó életére törés
A Ptk. 663. § (1) bekezdésének c) pontja is rendelkezik az örökhagyó egyenes ági rokonainak, vagy házastársának életére töréséről oly módon, hogy a kötelesrészre jogosult kitagadására ad lehetőséget ezen okok miatt.
Jelentősége van annak, hogy a törvény az életére tör kifejezést használja. E kifejezésben egyrészt benne van, hogy nem befejezett és a büntető jog által is megállapítható emberölési cselekményről van szó. Lehet, hogy valaki felbujtóként, vagy bűnsegédként vesz részt egy élet elleni támadásban és ez is alkalmas az életére tör kifejezés alapján az érdemtelenség megállapítására.
A Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntésben külön is kimondta, hogy a cselekvőképtelen személy nem tanúsíthat olyan szándékos magatartást, amely a kitagadásra (érdemtelenségre) alapul szolgálhatna. Az életére tör kifejezésből egyértelmű, hogy olyan szándékos cselekményt tételez fel a törvény, amely meghatározott célra: az örökhagyó élete ellen irányul. Nem szükséges a befejezett bűntett megállapítása, hanem a bűntett kísérlete is megvalósíthatja az érdemtelenségi, kitagadási ok megállapítását, továbbá azt a tettestárs mellett a felbujtó és a bűnsegéd is elkövetheti. Mindehhez azonban az szükséges, hogy a cselekményt elkövető személy

vétőképes, azaz cselekvőképes legyen, hiszen csak az ilyen személy cselekményét lehet jogilag olyan szándékos magatartásnak tekinteni, amely számára felróható (BH1991. 64.).
Az életére tör kifejezésből levezethető továbbá, hogy a halált okozó súlyos testi sértéssel kapcsolatos cselekmények is idesorolhatók.
b) szándékos eljárás, amely az örökhagyó végakaratának szabad nyilvánítását megakadályozta, vagy annak érvényesítését meghiúsította, illetőleg ezek valamelyikének megkísérlése
Ugyancsak a törvény szövegéből következik, hogy a végintézkedési szabadság akadályozása, meghiúsítása, vagy ezen cselekmények megkísérlése csak szándékosan követhető el.
Az örökhagyó végintézkedési szabadságát akadályozza, meghiúsítja az, aki például csak közjegyzői okiratba foglalt végrendelet készítésére jogosult örökhagyóhoz nem hívja ki a közjegyzőt. Ugyanígy minősül, aki a kész végrendeletet eltitkolja, elrejti, megsemmisíti, vagy éppen az örökhagyó kifejezett kívánsága ellenére nem semmisíti meg.
c) a hagyatékban való részesülés céljából az örökhagyó után törvényes öröklésre jogosult, vagy az örökhagyó végintézkedésében részesített személy életére törés.
Nemcsak az örökhagyó elleni, hanem a törvényes öröklésre jogosult, illetve a végintézkedésben részesített bármely személy élete ellen irányuló magatartás is eredményezhet érdemtelenséget. Fontos, hogy ez az élet elleni támadás éppen azért történjen, hogy a támadó a hagyatékból részesüljön. Az a) és c) pontokban szabályozott esetek között a támadással érintett személy kilétén kívül az a különbség, hogy míg az a) pontnál bármilyen okból is történik a magatartás érdemtelenséget eredményez, a c) pontban megjelölt személyek elleni támadás azonban kizárólag csak akkor, ha a támadás oka a hagyatékban való részesülés volt.
A gyakorlatban sokszor összekeveredik az érdemtelenség és a végrendelet érvénytelensége. A Legfelsőbb Bíróság ezért egy eseti döntésben külön is kimondta, hogy az érdemtelenség nem a végrendelet érvénytelenségét eredményező ok, hanem az öröklésből való kiesés egyik esete (BH1995. 407.).
Speciálisan alakulnak a szabályok akkor, ha az érdemtelenségre vezető magatartást megbocsátják. Nem mindegy, hogy a megbocsátó az örökhagyó, vagy pedig az volt, aki ellen a cselekmény irányult. A (2) bekezdés szabályának értelmezéséből az a következtetés vonható le, hogy az örökhagyó megbocsáthatja azt a cselekményt is, amelyet az örökös a törvényes öröklésre jogosult, vagy az örökhagyó végintézkedésében részesített személy élete elleni támadással követett el. Az örökhagyón kívüli más személyek azonban csak azt a cselekményt bocsáthatják meg, amely ellenük irányult. Ha viszont megbocsátották, akkor közömbös az örökhagyó megbocsátása. Ha tehát az örökhagyón kívüli más személy megbocsátott, a megbocsátással az érdemtelenségi ok elenyészett. Az örökhagyónak legfeljebb arra van lehetősége, hogy ezt a mások ellen irányuló és mások által megbocsátott magatartást, mint kitagadási okot érvényesítse a Ptk. 663. § (1) bekezdésének c) pontja alapján.
Ha az örökhagyó kitagadási okként jelöli meg a más személyek ellen irányuló magatartást, ez a kitagadás már csak akkor válik hatálytalanná, ha azt az örökhagyó bocsátja meg. A kitagadás szempontjából tehát annak a személynek a megbocsátása lesz közömbös, akit a támadás érintett.
Maga a megbocsátás egyébként létrejöhet szóban, írásban és ráutaló magatartással is.
BH1995. 407. *I. Az érdemtelenség nem a végrendelet érvénytelenségét eredményező ok, hanem az öröklésből való kiesés egyik esete [Ptk. 602. § (1) bek. b) pont].*
BH1991. 64. *A cselekvőképtelen személy nem tanúsíthat olyan szándékos magatartást, amely a kitagadásra, (érdemtelenségre) alapul szolgálhatna [Ptk. 602. § (2) bek., 663. § (1) bek.].*

Lemondás az öröklésről

603. § (1) Aki törvényes öröklésre jogosult, az örökhagyóval kötött írásbeli szerződésben egészben vagy részben lemondhat az öröklésről.
(2) A lemondást a szerződési akarat hiánya vagy fogyatékossága miatt ugyanúgy lehet megtámadni, mint a végrendeletet.
A lemondás a törvényes örökös és az örökhagyó között írásban létrejött szerződés, amelyben a törvényes öröklésre jogosult az öröklésről részben, vagy egészben lemond.
A lemondás ellenkező megállapodás hiányában a kötelesrészről való lemondást is jelenti. Ugyancsak ellenkező megállapodás hiányában a lemondás kiterjed mindarra a vagyonra is, amellyel a lemondó hányada utóbb, mások kiesése folytán, vagy az örökhagyó újabb szerzése folytán növekszik.
Sokszor lemondásnak nevezik, ha az öröklés megnyílta után az örökös valakinek a javára kíván rendelkezni. Azonban ez lényegét tekintve nem lemondás, hanem az örökség elfogadása és annak egyidejűleg történő elajándékozása.

A lemondás írásban kötendő szerződés, de az alakiságokra további előírások nincsenek a törvényben. Lehet tehát, hogy a felek írásbeli nyilatkozatait külön okirat tartalmazza, de fontos, hogy a szerződésből kiderüljön, hogy a lemondó konkrétan miről mond le, illetve, hogy azt ellenérték fejében teszi-e vagy sem. A lemondás szerződés, ezért ugyanúgy vonatkoznak rá a kötelmi jogi szabályok, mint más szerződésre. A § (2) bekezdése csak annyit ír elő, hogy a lemondást a szerződési akarat hiánya, vagy fogyatékossága miatt ugyanúgy lehet megtámadni, mint a végrendeletet. Ebből tehát az következik, hogy akkor lehet megtámadni, ha a lemondó tévedett nyilatkozata tartalmában, vagy ilyen nyilatkozatot egyáltalán nem akart tenni, vagy a nyilatkozat megtételére valaminek a téves feltevése, vagy valamely utóbb meghiúsult várakozás indította, továbbá, ha a lemondót valaki jogellenes fenyegetéssel, vagy tisztességtelen befolyással bírta rá a lemondásra, feltéve, hogy a lemondó a rendelkezést különben nem tette volna meg.

Ugyanakkor a lemondás mint szerződés módosítható, megszüntethető, el lehet tőle állni, fel lehet bontani.

BH1996. 477. *A várt örökségről való rendelkezés és az öröklésről ellenérték fejében történő lemondás egy szerződésbe foglalható. Az öröklésről való lemondás folytán az öröklésből kiesett személy javára szóló végrendelkezést a Ptk. érvénytelenségi okként nem fogalmazza meg, az ilyen végrendelet, illetőleg végrendeleti rendelkezés tehát nem érvénytelen. A lemondó szerződés tartalma azonban adott esetben kizárja, hogy a végrendelet alapján az öröklés bekövetkezzék: azaz a végrendelet nem hatályosulhat [Ptk. 660. §, 603. § (1) bek., 604. § (1) bek.].*

BH1994. 671. *A leszármazókra is kiható öröklésről szóló lemondás megítélésénél irányadó szempontok [Ptk. 603. § (1) bek., 604. § (1) bek., 600. §, 19. § (1) bek. b) pont].*

BH1990. 305. *I. A hagyatéki eljárásban a közjegyzőnek az örökösök nyilatkozatát tartalma szerint kell elbírálnia, s ebben a körben tisztáznia, hogy az érdekeltek valójában milyen joghatást kívánnak elérni [Ptk. 603. §, 674. §, 6/1958. (VII. 4.) IM. r. (He) 52. § (3) bek., 58. § (2), (3) bek.].*

BH1988. 407. *A hagyatéki eljárás során az örökhagyó élettársa és az oldalági örökös részére nyújtandó tájékoztatás szempontjai [Ptk. 603. §, 674. §, 578. §. 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. (He.) 52. § (3) bek., 58. § (2)-(3) bek., 64. § (2) bek.].*

BH1981. 277. *Az örökhagyó leszármazói között a várt örökség átruházása tárgyában kötött szerződés téves feltevés címén megtámadható, ha az örökhagyónak a szerződés megkötésekor meglevő vagyonállománya a hagyaték megnyíltáig olyan rendkívüli mértékben gyarapodott, amivel a felek a szerződés megkötésekor nem számoltak [Ptk. 210. § (3) bek., 603. §, 660. § (1) bek.].*

BH1979. 363. *Ugyanabban az okiratban - a végrendelkezés kivételével - több jogügyletet egybe lehet foglalni. Így mód van az adásvételi szerződésnek, valamint egy olyan szerződésnek egy okiratba való foglalására, amellyel a leszármazók a várt örökség jogi sorsát rendezik akként, hogy az egyik leszármazó az örökségből nem részesedik, ezzel szemben viszont az örökhagyó tartásához nem járul hozzá, hanem a tartást és a gondozást a másik leszármazó és a házastársa teljesíti [Ptk. 217. §, 603. § (1) bek., 644. §].*

604. § (1) A lemondás csak akkor hat ki a lemondó leszármazóira, ha a megállapodás így szól, vagy ha az a kötelesrészt elérő kielégítés fejében történt.

(2) A meghatározott személy javára való lemondás kétség esetében csak arra az esetre szól, ha e meghatározott személy az örökhagyó után örököl. Az örökhagyó leszármazójának lemondása kétség esetében csak a többi leszármazó javára szolgál.

Fő szabály szerint a lemondás csak arra hat ki, aki lemondott, vagyis azt eredményezi, hogy a lemondó kiesik az öröklésből. A lemondás azonban nem vonatkozik a lemondó leszármazóira. Ha a lemondó kiesett, a helyébe lépő örökös annak gyermeke lehet, ha volt leszármazója.

A lemondás a leszármazóra is kihat azonban, ha

1. a felek szerződése így rendelkezik (akár ellenérték nélkül is), vagy

2. a lemondás a kötelesrészt elérő kielégítés fejében történt.

Meg kell különböztetni azt az esetet, amikor valaki az örökség megnyílta után, a hagyatéki eljárás során olyan nyilatkozatot tesz, hogy lemond örökrészéről másik rokona, például a testvére javára. Ez esetben nem lemondásról van szó - hiszen a lemondás az örökhagyó halála előtti megállapodás -, hanem egyoldalú nyilatkozattétel történik, méghozzá az öröklés megnyílta után. A hagyatéki eljárás során tett az a nyilatkozat tehát, hogy lemondok testvérem javára, valójában a megszerzett örökségről való rendelkezés. Erre az esetre igaz tehát, hogy az örökség elfogadása, illetve ajándékozás történik.

Eltér ettől az e § (2) bekezdésében szabályozott lemondás. Annak ugyanis nincs akadálya, hogy a lemondás (a lemondó és az örökhagyó közötti szerződés) valakinek a javára szóljon. A lemondás történhet hozzátartozó javára, de más személy javára is. A meghatározott személy javára történő lemondás tartalma szerint nem más, mint a szerződés hatályának a megnevezett személy tényleges örökléséhez mint feltételhez kötése. Ha a harmadik személy nem örököl, a szerződés hatálya megszűnik, és maga a lemondó örököl. Ha a lemondó és

az örökhagyó szerződése erről nem rendelkezik és a szerződő felek szándéka vitatott, a törvény vélelmet állít fel amellett, hogy a harmadik személy javára történt lemondásnak feltétele a tényleges öröklés.

Az örökhagyó gyermekének lemondása esetére a (2) bekezdés második fordulatában szabályozott vélelem csak kétség esetén, azaz akkor érvényesül, ha a lemondónak nincs gyermeke; vagy ha van, a lemondás a jogutódra is kiterjedő hatályú [Ptk. 604. § (1)]; és a lemondás nem meghatározott személy javára szólt. Ebben az esetben a gyermek lemondását úgy kell tekinteni, hogy az az örökhagyó többi gyermeke (a lemondó testvérei) javára szól.

A lemondó nyilatkozatot téves feltevés miatt meg lehet támadni és ha ez eredményes, a lemondó örököl.

BH1998. 127. *A kötelesrészt elérő kielégítés megítélése az öröklésről történt lemondás esetén [Ptk. 604. §].*

BH1996. 477. *A várt örökségről való rendelkezés és az öröklésről ellenérték fejében történő lemondás egy szerződésbe foglalható. Az öröklésről való lemondás folytán az öröklésből kiesett személy javára szóló végrendelkezést a Ptk. érvénytelenségi okként nem fogalmazza meg, az ilyen végrendelet, illetőleg végrendeleti rendelkezés tehát nem érvénytelen. A lemondó szerződés tartalma azonban adott esetben kizárja, hogy a végrendelet alapján az öröklés bekövetkezzék: azaz a végrendelet nem hatályosulhat [Ptk. 660. §, 603. § (1) bek., 604. § (1) bek.].*

BH1994. 671. *A leszármazókra is kiható öröklésről szóló lemondás megítélésénél irányadó szempontok [Ptk. 603. § (1) bek., 604. § (1) bek., 600. §, 19. § (1) bek. b) pont].*

605. § (1) Az öröklésről való lemondás - ellenkező megállapodás hiányában - a kötelesrészről való lemondást is jelenti. A kötelesrészről való lemondás azonban nem jelent lemondást arról, ami a lemondóra más öröklési jogcímen hárul.

(2) A lemondás ellenkező megállapodás hiányában kiterjed arra is, amivel a lemondó hányada utóbb másnak kiesése következtében növekszik, úgyszintén arra a vagyonra, amelyet az örökhagyó a lemondás után szerzett, kivéve ha a szerzés az örökhagyó vagyonában olyan rendkívüli növekedést idézett elő, amelynek ismeretében a lemondó nyilatkozatát nem tette volna meg.

A lemondás tartalmát tekintve vonatkozhat a kötelesrészre és lehet általános tartalmú. Ha a lemondás csak a kötelesrészre vonatkozott, ez nem jelent lemondást mindazokról a vagyontárgyakról, amelyek a lemondóra más öröklési jogcímen (például végrendeleti örökléssel) hárulnak.

A lemondás kiterjed mindarra az örökrészre, amelyet az öröklés megnyíltakor a lemondó megörökölt volna, függetlenül attól, hogy a lemondást követően az örökhagyó vagyona gyarapodott-e, vagy sem. A törvény ez alól csak egy kivételt ismer. A (2) bekezdés értelmében ez az az eset, amikor az örökhagyó vagyonában rendkívüli növekedés következik be a lemondást követően - feltéve, hogy a lemondó e vagyonnövekedés ismeretében a lemondó nyilatkozatát nem tette volna meg.

A lemondás ugyanakkor nem kötött a tekintetben sem, hogy a teljes örökrészre, vagy annak csak egy részére vonatkozik-e.

A lemondás ilyen értelmezése azt a célt szolgálja, hogy lehetővé tegye az örökhagyó számára a vagyonnal való szabad rendelkezést. Az örökhagyó ugyanis a lemondás ismeretében tudja, hogy a lemondó milyen igénnyel fog fellépni az örökhagyó halála után. Annak természetesen nincs akadálya, hogy magában a lemondó szerződésben rögzítsék a szerződő felek azt a tényt, hogy a lemondó sem a kötelesrészre, sem a lemondást követő bármilyen mértékű vagyongyarapodásra nem tart igényt.

A kiesésre vonatkozó rendelkezések alkalmazása

606. § Az öröklésből kiesésre vonatkozó rendelkezéseket a házastárs haszonélvezeti joga, a kötelesrész és a hagyomány tekintetében is alkalmazni kell azzal az eltéréssel, hogy a hagyományos kiesése - ha e vonatkozásban helyettesítés nem történt - a hagyománnyal terhelt személy mentesülését jelenti.

A törvény a kiesésre vonatkozó szabályokat a házastárs haszonélvezeti joga, a kötelesrész és a hagyomány tekintetében is alkalmazni rendeli. Ennek megfelelően a kötelesrészre jogosult nem követelhet kötelesrészt, ha például a lemondás folytán a kötelesrészből is kiesett.

A törvény egyetlen eltérést emel ki. A hagyományos kiesése esetén ugyanis, - ha e vonatkozásban helyettesítés nem történt -, a hagyománnyal terhelt személy mentesülését eredményezi.

II. cím

TÖRVÉNYES ÖRÖKLÉS

LII. fejezet

Törvényes örökösök

A törvényes öröklés általános rendje

607. § (1) Törvényes örökös elsősorban az örökhagyó gyermeke.

(2) Több gyermek fejenként egyenlő részben örököl.

(3) Az öröklésből kiesett gyermek vagy távolabbi leszármazó helyén egymás közt egyenlő részekben a kiesett gyermekei örökölnek.

(4) Ha leszármazó nincs, a házastárs örököl.

Végintézkedés hiányában a törvény határozza meg azoknak a személyeknek a körét, akik az örökhagyó hagyatékában részesülnek. A törvényes öröklés szabályai kerülnek alkalmazásra akkor, ha az örökhagyó egyáltalán nem tett végintézkedést, továbbá akkor is, ha vagyonának csak egy részére vonatkozik a végintézkedés.

A törvényes öröklés alapja a rokoni, vagy házastársi kapcsolat, külön elbírálás alá esik továbbá az állam öröklése.

A rokonság fogalmát és körét a családjogi törvény szabályozza. Egyenes ági rokonoknak minősülnek azok, akik közül az egyik a másiktól származik. Oldalági rokonok azok, akiknek legalább egy közös felmenő rokonuk van, ők maguk viszont egyeneságon nem rokonok.

A rokonsági kapcsolat megítélésénél a vérszerinti származás döntő. Emiatt nincs különösebb jelentősége annak, hogy egy gyermek házasságon belül, vagy házasságon kívül született-e.

Speciális megítélés alá esik az örökbefogadás kérdése.

A Ptk. hatálybalépése előtt ugyanis az örökbefogadott gyermek öröklésére és a vérszerinti gyermek öröklésére eltérő szabályok vonatkoztak. Bár a Ptk. 617. § (1) bekezdése már úgy rendelkezett, hogy az örökbefogadott az örökbefogadó vérszerinti leszármazójaként örököl, a Polgári Törvénykönyv által érintett egyes jogszabályok módosításáról, illetőleg kiegészítéséről szóló 1960. évi 12. törvényerejű rendelet 11. §-a azt mondta ki, hogy az örökbefogadás folytán az örökbefogadott és az örökbefogadó rokonai között csak akkor jön létre rokoni kapcsolat, ha az örökbefogadást 1960. május 1. után engedélyezte a gyámhatóság. Az akkori szabályok értelmében tehát az örökbefogadott a vérszerinti gyermek módjára akkor örökölt az örökbefogadó rokonai után, ha az örökbefogadás is és az örökség megnyílta is 1960. május 1. után történt.

A házastársi minőség megállapítása egyértelmű. A házasság fennállásának ténye könnyen bizonyítható. Legfeljebb a kiesésnek a Ptk. 601. §-ában rögzített szabálya kerülhet alkalmazásra.

Kihangsúlyozandó, hogy a törvény házastársról beszél a törvényes örökösök között és nem szól az élettársról.

A törvényes öröklés a jogszabályban meghatározott sorrend szerint érvényesül azzal a kiegészítéssel, hogy mindaddig, amíg a sorrendben előbbre álló örökös él, a sorrendben hátrább álló nem örökölhet. Ezt az öröklési formát parentéláris öröklésnek nevezzük.

A felmenők és az oldalági rokonok öröklése csoportonként, azaz parentélánként történik. Egy csoport (azaz egy parentéla) az azonos fokú felmenőket és összes leszármazóikat együttesen jelenti. Amíg a parentélán belül valaki él, más parentélából öröklésre senki sem jogosult. Ha például a szülői parentélában egy örökös él, a nagyszülői parentélába tartozók nem örökölhetnek.

A magyar öröklési jog két parentélában biztosítja az öröklést: a szülői és a nagyszülői parentélában. A nagyszülőknél távolabbi felmenők leszármazói a törvény alapján már nem örökölhetnek. Amíg a törvényes öröklésnél két parentélában történik az öröklés, az ági öröklés esetében csak egy parentéláról - a szülői parentéláról - van szó. Az ági öröklésnél ugyanis a nagyszülői leszármazók már nem örökölhetnek.

A törvényes örökös elsősorban az örökhagyó gyermeke. Ha az örökhagyónak több gyermeke van, ők fejenként egyenlő részben örökölnek. Érvényesül a helyettesítés elve, vagyis ha valamely gyermek nem örökölhet, azaz kiesett, helyébe az ő leszármazói lépnek.

Gyermeknek azt kell tekinteni, aki a családjogi törvény szerint az örökhagyó gyermekének minősül.

Az örökhagyó leszármazója eszerint lehet:

- aki az örökhagyó házasságából született,

- akit az örökhagyó teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal magáénak ismert el,

- akinek az örökhagyótól való származását bírósági ítélet állapította meg,

- akinek az anyjával az örökhagyó utóbb házasságot kötött,

- örökbefogadott gyermek,

- az a méhmagzat, aki az öröklés pillanatában már megfogant és utóbb élve születik.
Amennyiben az örökhagyó házasságát a bíróság utóbb érvénytelenné nyilvánította, de ebből a házasságból gyermek származott, az érvénytelenné nyilvánítás nem befolyásolja a rokoni kapcsolatot.
Ha a bíróság az apaság kérdésében ítéletét az öröklés megnyílta után hozza meg, az öröklés akkor is bekövetkezik. Közömbös az, hogy a gyermek házasságból, vagy házasságon kívül született-e (BH1988. 274.).
Az öröklés megnyílásakor még meg sem fogant személy az örökhagyó után nem örökölhet (BH1987. 129.).
A rokonok öröklésénél a nagyszülői parentéláig biztosítja a Ptk. a kiesett személy helyén leszármazóik öröklését.
A gyermekek helyén az unokák öröklése törzsenként történik, ami azt jelenti, hogy a kiesett gyermekek leszármazói együttesen örökölnek annyit, mint amennyi a kiesett személynek jutott volna. Amennyiben a kiesett gyermeknek nincs leszármazója, akkor az ő örökrészét a többi gyermek, illetve azok leszármazói öröklik. A parentéláris öröklésből következik, hogy mindaddig, amíg az örökhagyónak bármilyen fokon élő leszármazója van, az örökhagyó házastársa nem örökölhet.
A § (4) bekezdése értelmében a házastárs akkor örököl, ha leszármazó nincs. A házastárs öröklése esetén a hagyatékban már különbséget kell tenni a szerzeményi és az ági vagyon között, hiszen itt már az ági öröklésre is sor kerülhet.
A házastársnak, mint örökösnek csupán azt kell igazolnia, hogy az örökhagyóval érvényes házassága állt fenn az öröklés megnyílásakor.
A házastárs kiesése esetén, helyettesítéséről nem lehet szó, mert a törvény csak a vér szerinti rokonok között, a rokonok leszármazói részére biztosítja a helyettesítést. A házastárs helyén az ő leszármazóit ilyen jog nem illeti meg.
A családjogi törvény szerint a házasságot mindaddig érvényesnek kell tekinteni, amíg azt a bíróság mindenkivel szemben hatályos ítéletével jogerősen érvénytelennek nem nyilvánította [Csjt. 13. § (1)]. Elképzelhető, hogy az érvénytelenséget kimondó ítélet az örökhagyó halála után emelkedik jogerőre, sőt az is megtörténhet, hogy az érvénytelenítési pert az örökhagyó halála után indítják meg. Amennyiben a bíróság a házasságot érvénytelenné nyilvánítja, azt úgy kell tekinteni, mintha létre sem jött volna, tehát az ítélet a házasság keletkezésének időpontjára visszaható hatályú. Ez természetesen kihat az öröklésre is.
A joggyakorlat különbséget tesz az ún. vélt házasság és az egyéb érvénytelen házasságok között. Vélt házasságról akkor van szó, amikor a házasság megkötésekor mindkét házastárs, vagy legalábbis az egyik jóhiszemű volt.
A bírói gyakorlat hajlott arra, hogy amennyiben az érvénytelen házasság megkötésekor mindkét házastárs jóhiszemű volt, a házastársak úgy örököljenek egymás után, mintha a házasság érvényes lett volna. Ha csak az egyik házastárs volt jóhiszemű, az öröklési jog csak őt illeti meg. Abban az esetben, ha mindkét házastárs rosszhiszemű volt, a házastárs ál-örökössé válik, és az öröklés sorrendjében következő törvényes örökös öröklési jogát kell elismerni.
Ha a házasságot külföldi bíróság bontotta fel, a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet rendelkezéseit kell figyelembe venni.
E jogszabály szerint el kell ismerni annak a magyar állampolgárnak a házassági bontóperében hozott határozatot, akinek a lakóhelye külföldön van [1979. évi 13. törvényerejű rendelet 71. §]. Az ítélkezési gyakorlat szerint nem szükséges, hogy mindkét házastárs lakóhelye külföldön legyen. Ha az egyik házastárs külföldön lakik, a határozatot el kell ismerni, tekintet nélkül arra, hogy a másik házastárs lakóhelye belföldön, vagy külföldön van-e. A házasságot felbontó külföldi ítélet elismerése természetesen a házasságot megszünteti, ami miatt a törvényes öröklési kapcsolat is megszűnt (PK 117. szám; BH1988. 145.).
Ha a házasságot magyar bíróság bontja fel ítéletével, akkor a felbontást kimondó ítélet jogerőre emelkedése napján szűnik meg a házasság. Ha ez a körülmény méltánytalanságot eredményezne, a Ptk. 601. §-ában szabályozott kiesési ok alkalmazására van lehetőség, feltéve, hogy a feltételek fennállnak.
Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a házastárs törvényes öröklése lehet állagöröklés, amennyiben a leszármazók nem élnek, és lehet özvegyi jog. Utóbbi esetben arról van szó, hogy a házastárs megörökli mindannak a vagyontárgynak a haszonélvezetét (az ági vagyonét is), amelyet nem ő örökölt.
BH1998. 337. *Az osztályrabocsátási szándékkal történt juttatás megítélése [Ptk. 607. § (2) bek., 619. §, 666. §].*
BH1994. 136. *Több végrendelet megtámadása esetén a "sorrend megválasztásánál irányadó szempontok [Ptk. 653. §, 632. § (1) bek., 607. § (4) bek.].*
BH1991. 235. *Ha az örökhagyó és a túlélő házastársa az ági ingatlanban közösen beruházásokat végeztek, az ennek folytán előállott értéknövekedést teljes egészében a túlélő házastárs javára kell elszámolni, ha az ági*

öröklés alá nem eső hagyaték tekintetében egyébként házastársi öröklés címén ő az örökhagyó örököse [Ptk. 611. §, Ptk. 607. §].

BH1989. 231. *Az osztályrabocsátás érvényesüléséhez devizahatósági engedély nem szükséges [Ptk. 607. §, 619. §, 1974. évi 1. tvr. 6. §].*

BH1988. 274. *I. A törvényes öröklési kapcsolat szempontjából közömbös, hogy a leszármazó házasságból vagy házasságon kívül született-e. A gyermek abban az esetben is örököl a törvény alapján az örökhagyó után, ha az apaság bírói megállapításra az örökhagyó halálát követően kerül sor [Csjt. 34. § (1) bek., Ptk. 607. §].*

BH1988. 74. *I. A túlélő házastársat megillető haszonélvezeti jog kapcsolata a végrendeleti és az ági örökléssel [Ptk. 607. § (4) bek., 615. § (1) bek. 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. (He.) 50. § (1) bek., 52. § (3) bek., 59. § (2) bek., PK. 82. sz.].*

BH1985. 148. *Ha az örökhagyó és házastársa az ági jellegű ingatlanban házastársi közös vagyoni beruházást (felújítást) végeztek, az annak folytán bekövetkezett értéknövekedés 1/2 része házastársi közös vagyon jogcímén a túlélő házastársat illeti, a további 1/2 rész pedig az örökhagyó hagyatékához tartozik, mint személyi vagyon. Erre a szerzeményi vagyonra - végintézkedés hiányában - a házastárs törvényes öröklés jogcímén igényt tarthat az ági örökössel szemben [Ptk. 611. § (1) bek., 607. § (4) bek., 677. § (1) bek. c) pont, 579. § (1) bek].*

BH1983. 492. *Örökség visszautasítása esetén a közjegyzőnek meg kell nyilatkoztatnia az öröklésből kiesett személy gyermekeit arra vonatkozóan, hogy kívánnak-e örökölni [Ptk. 600. § f) pont, 607. § (3) bek., 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. 52. § (3) bek.].*

BH1982. 374. *I. Törvényes örökös csak rokon, illetőleg házastárs lehet, az élettársi kapcsolat törvényes öröklésre nem ad jogot [Ptk. 607-622. §].*

BH1980. 131. *Életbiztosítási szerződéssel kapcsolatos jogvita elbírálása során a biztosítási szerződésre vonatkozó anyagi jogi szabályok az irányadók, az öröklésre vonatkozó anyagi jogi szabályokat csupán a kedvezményezettek körének meghatározásánál lehet alkalmazni. Ha a kedvezményezett kijelölése nem történt meg, együttélő házastárs hiányában azt a személyt kell kedvezményezettnek tekinteni, aki ténylegesen a biztosított örököse [Ptk. 560. § (1) bek., 607. § (1) bek.].*

BH1978. 163. *Ha az örökös a követelését az örökhagyó házastársi vagyonközösségi igényeként érvényesíti, a vagyonmérleg felállítása útján kell a tiszta vagyont meghatározni. A követelést a bíróságnak ilyenkor is valamennyi igény együttes számbavételével, tehát az együttes és végleges rendezésre törekedve kell elbírálnia [Ptk. 598. §, 607. § (1) bek., Csjt. 27. § (1) bek., 31. § (2) bek., Pp. 146. § (3) bek., 10. sz. Irányelv 9. pont].*

608. § (1) Leszármazók és házastárs hiányában az örökhagyó szülői örökölnek fejenként egyenlő részben.

(2) Az öröklésből kiesett szülő helyén ennek leszármazói örökölnek olyan módon, mint a gyermek helyén annak leszármazói.

(3) Ha a kiesett szülőnek nincs leszármazója, egyedül a másik szülő, illetőleg annak leszármazói örökölnek.

A törvény szerint a leszármazó és házastárs hiányában az örökhagyó szülői örökölnek fejenként egyenlő részben. A magyar öröklési jogban tehát az első parentélát a szülők és azok leszármazói alkotják. A szülői minőség igazolása ugyancsak a családjogi törvényen alapul.

A kiesett szülő helyén a leszármazók örökölnek, törzsenként.

Ha a szülőknek nemcsak egymástól, hanem korábbi másik házasságukból is születtek gyermekeik, ezeket is természetesen figyelembe kell venni. Ha például az örökhagyó halálakor csak az anyja él, illetve az édesapjának a korábbi házasságából származó két gyermeke, akkor az örökhagyó után a hagyatékot (ha nincs leszármazó és házastárs) 1/2 részben az anya örökli. Az apai 1/2 rész pedig megoszlik az örökhagyó féltestvérei között, vagyis az apának a másik házasságából származó két gyereke között 1/4-1/4 részben.

BH1988. 145. *II. Ági öröklési kapcsolatok megállapításának szempontjai [Ptk. 611. §, 608. § 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. (He.) 50. § (1) bek., PK 81. sz.].*

BH1982. 374. *I. Törvényes örökös csak rokon, illetőleg házastárs lehet, az élettársi kapcsolat törvényes öröklésre nem ad jogot [Ptk. 607-622. §].*

609. § (1) Leszármazóknak, házastársnak, szülőknek és szülők leszármazóinak hiányában törvényes örökösök egyenlő részekben az örökhagyó nagyszülői.

(2) Az öröklésből kiesett nagyszülő helyén ennek leszármazói örökölnek ugyanúgy, mint a kieső szülő helyén ennek leszármazói.

(3) Ha a kiesett nagyszülőnek leszármazója nincs, helyette nagyszülőpárja, ha pedig ez is kiesett, ennek helyén leszármazója örököl.

(4) Ha valamelyik nagyszülőpár kiesett, és helyükön leszármazójuk nem örökölhet, az egész hagyatékot a másik nagyszülőpár vagy ezek leszármazója örökli.

Leszármazók, házastárs, szülők és szülői leszármazók hiányában az örökhagyó nagyszülői örökölnek. A nagyszülői parentélát tehát a nagyszülők és azok leszármazói alkotják.
A nagyszülők fejenként egyenlő arányban örökölnek és a kiesett nagyszülő helyett leszármazói örökölnek ugyancsak törzsenként.
Ha a kiesett nagyszülőnek leszármazója nincs, helyette nagyszülő párja örököl. Ha ő is kiesett, akkor annak leszármazói. A nagyszülőpár kifejezés alatt nem az egyik nagyszülő és annak későbbi házastársát értjük, hanem mindig a vér szerinti nagyszülőket.
Ha például az örökhagyónak a szülei nem élnek, azonban él az anyai nagyapja, valamint az apai nagyapja és nagyanyja, az öröklés a következőképpen alakul:
Ha az örökhagyónak nincs leszármazója sem, házastársa sem, a hagyaték 1/2 részét az anyai ágon élő nagyszülő, vagyis az anyai nagyapa örökli, a másik 1/2 részét apai ágon élő két nagyszülő, vagyis 1/4-1/4 részben az apai nagymama és nagypapa örökli.
A nagyszülői parentélával oldalágon az öröklés lezárul. A nagyszülő leszármazójánál távolabbi oldalági rokon ugyanis nem örökölhet. Az öröklés ezt követően csak felmenői ágon és nem parentéláris sorrendben folytatódik.
BH1982. 332. *I. A hagyatéki leltárban szereplő unokahúg megjelölés esetén a rokonsági, származási konkrét kapcsolat tisztázása után lehet csak megállapítani, hogy törvényes öröklésre ki jogosult [Ptk. 608. és 609. §].*

610. § Ha sem az örökhagyó nagyszülője, sem a nagyszülőktől leszármazó nem örökölhet, törvényes örökösök fejenként egyenlő részekben az örökhagyó távolabbi felmenői.

Amennyiben a nagyszülők és azok leszármazói sem élnek, a törvényes örökösök fejenként egyenlő részben az örökhagyó összes távolabbi felmenői. A távolabbi felmenők már egy csoportot alkotnak és a származás fokától függetlenül fejenként egyenlő arányban(és nem törzsenként) örökölnek.
BH1982. 374. *I. Törvényes örökös csak rokon, illetőleg házastárs lehet, az élettársi kapcsolat törvényes öröklésre nem ad jogot [Ptk. 607-622. §].*

Ági öröklés

611. § (1) Ha nem az örökhagyó leszármazója a törvényes örökös, az örökhagyóra valamelyik felmenőjéről öröklés vagy ingyenes juttatás útján hárult vagyontárgy ági öröklés alá esik.

PK 81. szám

a) Ági jellegű az az ingó vagy ingatlan vagyontárgy, amelynek a vásárlásához a lemenőnek - a későbbi örökhagyónak - valamelyik felmenője adta a vételárat, mégpedig akkor is, ha a vételárat ténylegesen a felmenő fizette ki az eladónak, és akkor is, ha a felmenő a lemenőnek azzal a meghagyással adta át a vételhez szükséges pénzt, hogy az meghatározott vagyontárgyat vásároljon. Ebből a szempontból nincs jelentősége annak, hogy ingatlanvásárlás esetén a felmenő szerződésben sem vevőként, sem ajándékozóként nem szerepel, és az ingatlannyilvántartásba (telekkönyvbe) vevő félként a lemenőt jegyzik be.

b) Ági földön levő ági jellegű épület lebontásából származó anyag megtartja ági jellegét akkor, ha a bontási anyagot ugyanabba az ingatlanba vagy ugyanarról a felmenőről hárult másik ingatlanba építik be, vagy mint ingóság még felhasználatlanul megvan.

c) Kisajátítási kártalanítás, földrendezés vagy áttelepítés során csere címén juttatott ingatlan akkor sem ági jellegű, ha az eredeti ingatlan az volt.

(2) Ági öröklésnek van helye testvértől vagy a testvér leszármazójától örökölt vagy ingyenesen szerzett vagyontárgyra is, ha a vagyontárgyat a testvér vagy a testvér leszármazója az örökhagyóval közös felmenőjétől örökölte vagy ingyenesen kapta.

(3) A vagyontárgy ági jellegét annak kell bizonyítania, aki arra ezen a címen öröklési igényt támaszt.

Az ági öröklés feltétele, hogy az örökhagyó után leszármazó ne maradjon. Ha nincs leszármazó, a hagyatékot ketté kell választani, és meg kell különböztetni az ági és a szerzeményi vagyont.

Az ági vagyon jellemzője, hogy az vagy az örökhagyó felmenőjéről közvetlenül, vagy a közös felmenő leszármazójának közvetítésével szállott az örökhagyóra.

Az ági vagyont csak meghatározott örökösök örökölhetik. Az ági öröklés is öröklés, vagyis az ági örökös felel a hitelezőkkel szemben.

Az ági vagyon feltételei:

a) a vagyon meghatározott személyről háruljon az örökhagyóra

Azok a személyek, akikről az ági vagyon az örökhagyóra hárulhat az alábbiak lehetnek:

- valamelyik felmenő,

- az örökhagyó testvére,

- a testvér leszármazója, (feltéve, hogy a testvér, vagy a testvér leszármazója az örökhagyóval közös felmenőtől örökölte, vagy ingyenesen kapta).

A fentiekből látható, hogy a felmenőről történt átszállásnál csak az öröklés, vagy az ingyenesség feltétel, ezzel szemben a testvér és a testvér vér szerinti leszármazójától történő átszállás esetén szükséges az is, hogy az ági vagyontárgy valamelyik közös felmenőtől származzék.

A személyi kört illetően a bíróság kimondta, hogy a vagyontárgy ági jellege megállapításának egyik feltétele, hogy az meghatározott személyekről háruljon az örökhagyóra. Ez a személyi kör a felmenőkből, illetőleg a testvérekből, vagy azok leszármazóiból áll. Minden olyan esetben tehát, amikor a vagyon nem ezektől a személyektől került az örökhagyó tulajdonába, az ági vagyon jogcímén előterjesztett kérelmet el kell utasítani (BH1982. 376.). Így például az örökhagyóra a gyermekétől szállt vagyon nem minősül ági vagyonnak (BH1989. 311.).

b) örökléssel, vagy ingyenes módon háruljon az örökhagyóra

A felmenőtől kapott vagyontárgy akkor minősülhet ági vagyonnak, ha azt az örökhagyó öröklés útján, vagy ingyenesen szerezte. Nincs azonban jelentősége annak, hogy maga a felmenő azt hogyan szerezte, ő is örökölte-e, ajándékba kapta-e, vagy esetleg vette.

Ha viszont a vagyontárgy a testvérről, vagy a testvér leszármazójáról hárult az örökhagyóra, akkor nemcsak az ingyenesség vagy az öröklés a feltétel, hanem az is, hogy ezt a vagyontárgyat maga a testvér, illetve a testvér leszármazója is örökölje, vagy ingyenesen kapja.

Ha tehát az örökhagyó például egy ingatlant örökölt az unokaöcsétől, akkor vizsgálni kell, hogy az unokaöcs ezt az ingatlant hogyan szerezte. Ha az unokaöcs az ingatlant például az örökhagyó apjától vette, akkor ez nem minősül ági vagyonnak.

A törvény szövege nem tesz különbséget az örökség kifejezésnél aközött, hogy végrendeleti, vagy törvényes öröklésről volt-e szó. Ingyenes juttatásnak pedig azt tekinti, amely esetekben a megadományozott nem adott ellenértéket a vagyontárgyért. Ha a juttatás részben ingyenes, részben visszterhes volt, akkor ági vagyonnak csak az ingyenes juttatási rész minősül.

c) ne essen a Ptk. 613. §-ában megjelölt kivételek közé

Lásd részletesen a Ptk. 613. §-ához fűzötteket. A hivatkozott § egyébként azokat a vagyontárgyakat tünteti fel, amelyekre az ági öröklés szabályai nem terjednek ki. Ilyenek:

- az a vagyontárgy, amely az örökhagyó halálakor már nincs meg,

- ami az ági vagyon helyébe lépett, illetve az ági vagyon értékén vásárolt vagyontárgy,

- szokásos mértékű ajándék.

Tekintettel arra, hogy az ági öröklés kivételes öröklési rend, ezért az ági vagyoni jelleget mindig annak kell bizonyítani, aki ezt állítja, vagyis aki e jogcímen örökölni kíván.

Az ági vagyontárgynak fontos jellegzetessége, hogy az örökhagyó hagyatékában természetben meg kell lennie. Maga a vagyontárgy lehet ingó és ingatlan egyaránt. Miután az ági vagyont természetben kell kiadni, ebből következik, hogy a vagyontárgyban bekövetkezett értékcsökkenés, vagy értéknövekedés az ági örökös kára, illetve haszna.

Az ági vagyon által jövedelmezett érték azonban nem minősül ági vagyonnak. Ha egy lakóépület ági vagyon, az épületben lévő bérlők által fizetett bérleti díj nem minősül annak.
Természetesen az ági vagyon ritkán marad olyan állapotú, ahogyan az örökhagyóra hárult. Különösen ingatlannál fordul elő, hogy jelentős változások történnek az ági vagyonnal. Beruházások, felújítások növelik például az ági vagyon értékét. Elképzelhető, hogy ezeket a felújításokat, beruházásokat már a szerzeményi vagyonok terhére végzik el. Sűrűn előfordul tehát, hogy az ági és a nem ági vagyon összevegyül.
Az első és egyik leglényegesebb kérdés akkor merül fel, ha nem magát a vagyontárgyat adják az örökhagyó tulajdonába, hanem csupán azt a pénzt, amelyből azt az örökhagyó vásárolja. Erre az esetre mondta ki a PK 81. számú állásfoglalás, hogy ági jellegűnek minősül az az ingó és ingatlan vagyontárgy is, amelynek vásárlásához a lemenőnek (későbbi örökhagyónak) valamelyik felmenője adta a vételárat, mégpedig akkor is, ha a vételárat ténylegesen a felmenő fizette ki az eladónak és akkor is, ha a felmenő a lemenőnek azzal a meghagyással adta át a pénzt, hogy az meghatározott vagyontárgyat vásároljon. Fontos feltétel azonban, hogy az ajándékozás, illetve az ingyenes juttatás kifejezetten meghatározott vagyontárgy megvétele céljából történjen. Ha tehát a szülők például az örökhagyónak nagy összegű készpénzt adnak, amelyet az örökhagyó saját elhatározásából különböző tárgyak megvételére fordít, nem feltétlenül keletkezik ági vagyon, csak abban az esetben, ha a pénzt kifejezett céllal adták, és az örökhagyó valóban azokat a vagyontárgyakat vásárolta meg, amelyekkel a felmenője megbízta.
Az ági és a szerzeményi vagyon összevegyüléséről főként akkor van szó, amikor az ági jellegű ingatlanra nem ági eredetű anyagból történik az építkezés, vagy az ági épület bővítésére, korszerűsítésére, felújítására kerül sor.
A PK 80. számú állásfoglalás azt hangsúlyozza ki, hogy az ági eredetű földön emelt épület esetén az ági örökös rendszerint csak a föld értékének pénzbeli kiegyenlítését igényelheti. Ha a föld be nem épített része önálló ingatlanként kialakítható, azt természetben ki lehet adni. Minden esetben figyelemmel kell azonban arra lenni, hogy a túlélő házastárs örökli meg az ági vagyontárgy haszonélvezeti jogát.
Más helyzet alakul ki akkor, ha például a házastársak egyikének külön vagyonában lévő telken történik az építkezés olyan pénzből, amelyet az egyik házastárs a szüleitől kapott ajándékba. A Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntésben úgy határozott, hogy az örökhagyó szüleitől származó, építkezéshez nyújtott anyagi hozzájárulás csupán az örökhagyó külön vagyona, de nem minősül ági vagyonnak. Ági vagyonnak a szülőktől kapott pénztámogatás csak akkor minősült volna, ha azt az összeget ági jellegű ingatlanon használják fel (BH1986. 462.).
Az előbbi kérdés felveti azt a problémát, hogy megtartja-e ági jellegét az alkotórésznek minősülő dolog, ha utóbb a fő dolgoktól elválik. Így például ha az épületet lebontják, akkor a bontási anyag ingó dologgá válik. Ha ezt az ingó dolgot nem ági jellegű ingatlanba építik be, akkor elveszíti ági jellegét, hiszen az örökhagyó halálakor már meg nem lévőnek minősül. Ha viszont a bontási anyagot ugyanarról a felmenőről hárult ági földön új épület emelésére, vagy a régi bővítésére használják fel, az ági jellegét megőrzi, hiszen egy ági földnek lett alkotórésze [PK 81. szám b)].
BH1997. 533. *A hagyaték ági jellegének vizsgálatánál irányadó körülmények [Ptk. 611. § (1) bek., 613. § (1) bek., PK 81. sz.].*
BH1995. 280. *IV. Az ági öröklés feltétele, hogy a vagyontárgy ingyenesen háruljon az örökhagyóra (Ptk. 611. §).*
BH1992. 27. *I. Az örökhagyó nagyszülőinek leszármazói ági öröklés jogcímén nem örökölhetnek. Az apai ágról háramlott vagyonban az örökhagyó anyja nem minősülhet ági örökösnek [Ptk. 611. §, 612. §].*
BH1991. 235. *Ha az örökhagyó és a túlélő házastársa az ági ingatlanban közösen beruházásokat végeztek, az ennek folytán előállott értéknövekedést teljes egészében a túlélő házastárs javára kell elszámolni, ha az ági öröklés alá nem eső hagyaték tekintetében egyébként házastársi öröklés címén ő az örökhagyó örököse [Ptk. 611. §, Ptk. 607. §].*
BH1989. 311. *I. Az örökhagyóra a gyermekéről szállt vagyon nem minősül ági vagyonnak [Ptk 611. §].*
BH1988. 145. *II. Ági öröklési kapcsolatok megállapításának szempontjai [Ptk. 611. §, 608. § 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. (He.) 50. § (1) bek., PK 81. sz.].*
BH1986. 462. *Nem minősül ági vagyonnak az örökhagyó szüleitől származó, építkezéshez nyújtott anyagi hozzájárulás, ez csupán az örökhagyó különvagyona. Ilyen esetben az örökhagyó túlélő házastársával vagy az ő örököseivel szemben az örökhagyó szülője, illetve leszármazói nem kérhetik az egész ingatlan értékéből az örökhagyó különvagyona értékének arányában ági öröklésre hivatkozással a tulajdonjog megállapítását [Ptk. 611. § (1) bek., 612. § (1) bek., PK 81. sz.].*
BH1985. 148. *Ha az örökhagyó és házastársa az ági jellegű ingatlanban házastársi közös vagyoni beruházást (felújítást) végeztek, az annak folytán bekövetkezett értéknövekedés 1/2 része házastársi közös vagyon*

jogcímén a túlélő házastársat illeti, a további 1/2 rész pedig az örökhagyó hagyatékához tartozik, mint személyi vagyon. Erre a szerzeményi vagyonra - végintézkedés hiányában - a házastárs törvényes öröklés jogcímén igényt tarthat az ági örökössel szemben [Ptk. 611. § (1) bek., 607. § (4) bek., 677. § (1) bek. c) pont, 579. § (1) bek].

BH1982. 376. *A vagyontárgy ági jellege megállapításának egyik feltétele, hogy az meghatározott személyekről háruljon az örökhagyóra. Ez a személyi kör a felmenőkből, illetőleg a testvérekből vagy azok leszármazóiból áll [Ptk. 611. § (1) és (2) bek.].*

BH1982. 374. *I. Törvényes örökös csak rokon, illetőleg házastárs lehet, az élettársi kapcsolat törvényes öröklésre nem ad jogot [Ptk. 607-622. §].*

612. § (1) A szülő örökli azokat a vagyontárgyakat, amelyek róla vagy felmenőjéről hárultak az örökhagyóra. A kieső szülő helyén leszármazói a törvényes öröklés általános szabályai szerint örökölnek.

(2) Ha sem az ági vagyontárgyak öröklésére jogosult szülő, sem szülői leszármazó nincs, a nagyszülő, ha nagyszülő sincs, az örökhagyó távolabbi felmenője örökli azt a vagyontárgyat, amely róla vagy felmenőjéről hárult az örökhagyóra.

(3) Ha ági örökös nincs, az ági vagyontárgy az örökhagyó egyéb vagyonával esik egy tekintet alá.

Az ági öröklés fő szabálya az, hogy az ági vagyon addig a személyig (fokig) száll vissza, ahonnan eredt. Szemben a törvényes örökléssel, az ági öröklésnél csak a szülői parentélában örökölhetnek, a nagyszülői leszármazók már nem.

Az öröklés sorrendje úgy alakul, hogy elsősorban a szülő örökli azokat a vagyontárgyakat, amelyek róla, vagy felmenőjéről hárultak az örökhagyóra. Ha sem szülő, sem szülői leszármazó nincs, akkor a nagyszülő, ha pedig nagyszülő sincs, akkor a távolabbi felmenő örökli azt a vagyontárgyat, amely róla, vagy felmenőjéről hárult az örökhagyóra.

Amennyiben ági örökös nincs, az ági vagyon az örökhagyó egyéb vagyonával esik egy tekintet alá.

A felmenőről hárulás kifejezés nem jelenti azt, hogy az örökhagyónak közvetlenül a felmenőtől kellett megkapni a vagyontárgyat. Lehet, hogy a felmenő először az örökhagyó testvérének, illetve leszármazójának adta a vagyontárgyat, amely aztán később az örökhagyóra szállt.

Az ági öröklésre hivatkozás mindig csak azt illeti meg, aki az öröklés sorrendjében valóban örökölne. A később sorra kerülő örökösök akkor sem hivatkozhatnak az ági öröklésre, ha a sorrendben előttük álló személy nem kívánt az ági vagyon iránt igényt érvényesíteni.

BH1992. 27. *I. Az örökhagyó nagyszülőinek leszármazói ági öröklés jogcímén nem örökölhetnek. Az apai ágról háramlott vagyonban az örökhagyó anyja nem minősülhet ági örökösnek [Ptk. 611. §, 612. §].*

BH1988. 74. *II. Az ági örökösök körének megállapítása a hagyatéki eljárás során [Ptk. 612. § (1) bek.].*

BH1986. 462. *Nem minősül ági vagyonnak az örökhagyó szüleitől származó, építkezéshez nyújtott anyagi hozzájárulás, ez csupán az örökhagyó különvagyona. Ilyen esetben az örökhagyó túlélő házastársával vagy az ő örököseivel szemben az örökhagyó szülője, illetve leszármazói nem kérhetik az egész ingatlan értékéből az örökhagyó különvagyona értékének arányában ági öröklésre hivatkozással a tulajdonjog megállapítását [Ptk. 611. § (1) bek., 612. § (1) bek., PK 81. sz.].*

BH1986. 368. *A kieső szülő helyén, annak házastársa ági öröklésre nem jogosult [Ptk. 612. § (1) és (3) bek.].*

BH1983. 20. *Az örökhagyó nagyszüleinek leszármazói (az örökhagyó nagybátyja, unokatestvérei stb.) ági öröklésre nem jogosultak [Ptk. 612. § (1) és (2) bek.].*

BH1982. 374. *I. Törvényes örökös csak rokon, illetőleg házastárs lehet, az élettársi kapcsolat törvényes öröklésre nem ad jogot [Ptk. 607-622. §].*

BH1977. 328. *Ági öröklés címén az örökhagyó nagyszülőinek leszármazói nem örökölhetnek [Ptk. 612. § (1), (2) bek.].*

613. § (1) Az ági öröklés szabályai nem terjednek ki

a) arra az ági vagyontárgyra, amely az örökhagyó halálakor már nincs meg;

b) az ági vagyontárgy helyébe lépett vagy az ági vagyontárgy értékén vásárolt vagyontárgyra;

c) a szokásos mértékű ajándékra.

(2) Az örökhagyó halálakor meg nem levő (átruházott, veszendőbe ment, felélt stb.) ági vagyontárgy pótlásának vagy értéke megtérítésének nincs helye.

(3) Tizenöt évi házasság után a túlélő házastárssal szemben a szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgyakra ági öröklés címén nem lehet igényt támasztani.

Az ági öröklés szabályai nem terjednek ki az alábbi vagyontárgyakra:

- az örökhagyó halálakor meg nem lévő ági vagyontárgyra,

- az olyan vagyontárgyra, ami az ági vagyontárgy helyébe lépett, vagy az ági vagyontárgy értékén vásárolták,

- a szokásos mértékű ajándékra,

- 15 évi házasság után a túlélő házastárs birtokában lévő szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgyakra.

Fő szabály szerint tehát nem esik az ági öröklés alá az a vagyontárgy, amely az örökhagyó halálakor már nincs meg. Arra sincs lehetőség, hogy a kiesett ági vagyontárgy pótlására, vagy értéke megtérítésére kerüljön sor. Ilyen módon, ha az örökhagyó az ági vagyontárgyat eladja és a vételárért egy újabb ingatlant vásárol, ez az ingatlan nem esik ági öröklés alá. Ha az örökhagyó az eladott ági vagyontárgy vételáráért nem vásárol semmit, hanem a készpénzt elkülönítve tartja és az a hagyatékában marad, a készpénz sem minősül ági vagyonnak. Ha kisajátítás alá esik az ági vagyontárgy, a kisajátítási kártalanítás, földrendezés, vagy áttelepítés során csere címén juttatott ingatlan sem ági jellegű [PK 81. szám c)].

Megállapítható tehát: a jogszabály abból indult ki, hogy ha az ági vagyonban bármilyen változás következik be, e változás ténye megszünteti az ági vagyoni jelleget.

Az ági öröklés egyébként a végintézkedéssel kizárható. Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy ilyen esetben a szülőnek az őt illető ági vagyonból kötelesrészre van igénye.

Míg a Ptk. 666. § (1) bekezdése szerint a kötelesrész alapja a hagyaték tiszta értéke, valamint az örökhagyó által juttatott adományok juttatáskori értéke, az ági vagyon esetén a kötelesrész alapja eltérően alakul. Az ági öröklésnek ugyanis csak a meglévő vagyontárgyakból van helye. Az a vagyontárgy, ami már nincs meg, nem ági vagyon és ennek folytán a kötelesrész alapjául sem lehet figyelembe venni.

Ági vagyon alapján tehát kötelesrész érvényesítésére akkor kerülhet sor, ha az örökhagyó a halálakor meglévő ági vagyontárgyat végintézkedéssel, ingyenesen másnak juttatta - míg más vagyontárgyak (nem ági jellegű) vonatkozásában a kötelesrész iránti igény érvényesítésének akkor is helye van, ha nincs végintézkedés, de az örökhagyó a vagyontárgyat még életében elajándékozta.

A joggyakorlatnak kellett értelmezni a szokásos mértékű ajándék fogalmát, amely a Ptk. más helyén is előfordul (így például nem követelhető vissza a szokásos mértékű ajándék a megajándékozottól; törvényes öröklés esetén nem kell osztályra bocsátani a szokásos mértékű ajándékot és az nem tartozik a kötelesrész alapjához sem).

Szokásos mértékűnek tekintik általában a családi, társadalmi szokásoknak megfelelő alkalmakkor adott, viszonylag csekélyebb értékű ajándékot. Hogy egy konkrét eset során mi minősül szokásos ajándéknak, azt az dönti el, hogy milyenek az érintett személyek vagyoni, társadalmi viszonyai.

Kiemelendő, hogy a Ptk. ajándékról tesz említést. Ha tehát az örökhagyó ajándékba kapott egy szokásos mértékű vagyontárgyat, az ági öröklés alá nem esik. Ha ugyanezt a vagyontárgyat, amely akár csekélyebb mértékű is lehet, az örökhagyó a felmenőjétől örökölte, az már természetesen ági vagyonnak minősül.

A törvény a 15 évi házasság után meglévő berendezési és felszerelési tárgyakat szorította ki az ági öröklésből. A 15 évi házasságra utalás nem jelenti azt, hogy magának a vagyontárgynak is 15 éven keresztül a házastársak birtokában kellett lenniük. Lehetséges tehát, hogy az örökhagyó halálát megelőzően került a vagyontárgy a házastársak birtokába, azonban a házastársak több mint 15 évig éltek együtt. Annak eldöntése, hogy szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgyaknak mi minősül, ugyancsak körültekintő elbírálást kíván és vizsgálni kell az örökhagyó és házastársa életkörülményeit.

BH1999. 23. *Az örökhagyó halála után alkotott jogszabályban biztosított kárpótlás nem tartozik az örökhagyó hagyatékához [Ptk. 8 § (1) bek., Ptk. 22. §, 613. § (1) bek. b) pont, Ptk. 623. § (1) bek., 1979. évi 13. tvr. 558. §].*

BH1997. 533. *A hagyaték ági jellegének vizsgálatánál irányadó körülmények [Ptk. 611. § (1) bek., 613. § (1) bek., PK 81. sz.].*

BH1994. 314. *Az ági öröklés körének meghatározásánál figyelembe veendő szempontok (Ptk. 613. §).*

BH1982. 374. *I. Törvényes örökös csak rokon, illetőleg házastárs lehet, az élettársi kapcsolat törvényes öröklésre nem ad jogot [Ptk. 607-622. §].*

614. § (1) Az ági vagyontárgyat természetben kell kiadni.

(2) Ha a természetben való kiadás célszerűtlennek mutatkozik, a bíróság az ági vagyontárgy értékének pénzbeli kiegyenlítését rendelheti el.

PK 80. szám

Az ági öröklés szabályainak érvényesülését nem zárja ki az, hogy az ági eredetű földön az örökhagyó épületet emelt; az ági örökös azonban rendszerint csak a föld értékének pénzbeli kiegyenlítését igényelheti.

Ha a föld be nem épített része számottevő értékcsökkenés nélkül önálló ingatlankent kialakítható, azt az ági örökösnek természetben lehet kiadni. Ez esetben a pénzbeli kiegyenlítés a földnek önálló ingatlanként ugyancsak kialakítható beépített és ahhoz gazdaságilag hozzátartozó része után jár.

Minden esetben figyelemmel kell lenni arra, hogy a túlélő házastárs örökli az ági vagyontárgy haszonélvezeti jogát.

Fő szabály szerint az ági vagyont természetben kell kiadni (szemben a köteles résszel, amelynek fő szabálya az, hogy pénzben kell megtéríteni).
Az ági és szerzeményi örökösök azonban eltérhetnek a fő szabálytól és megállapodnak abban, hogy az ági vagyontárgy értékét egyenlítik ki. Abban is megállapodhatnak, hogy az ági vagyontárgy helyett más vagyontárgyat kap az ági örökös.
A § (2) bekezdése azonban lehetőséget ad arra, hogy ha a természetben való kiadás célszerűtlennek mutatkozik, a bíróság az ági vagyontárgy értékének pénzbeli kiegyenlítését rendelje el.
Célszerűtlen például a természetbeni kiadás akkor, amikor az ági vagyon nem ági vagyonnal keveredik, de akkor is, ha a hagyatéki tartozások olyan jelentősek voltak, hogy az ági vagyontárgyat is értékesíteni kellett. Ilyen esetben az ági örökös csak a fennmaradó összeget kapja meg.
A gyakorlatban legtöbbször az fordul elő, hogy az ági eredetű földön az örökhagyó épületet emel és az épület már szerzeményi vagyonnak minősül.
Ez esetben a Ptk. ráépítéssel kapcsolatos szabályai azért nem érvényesülhetnek, mert az építkezés nem idegen telekre történt, hiszen az örökhagyó tulajdonosa volt a teleknek, tehát saját földjére építkezett. Az örökhagyó halálakor a föld megvan, tehát nincs olyan ok, ami az ági öröklést kizárná. A Ptk. 97. §-a azonban nem ad lehetőséget arra, hogy a földterület és az épület tulajdonjoga külön váljék. Ebből tehát az következik, hogy vagy az épület tulajdonosát kell arra kötelezni, hogy térítse meg az ági eredetű föld ellenértékét, vagy az épületet kell a földterület tulajdonosának a kizárólagos tulajdonába adni azzal, hogy az épület értékét kell megtérítenie. Az ilyen esetekben követendő eljárásra ad iránymutatást a PK 80. szám. Eszerint, ha az épület értéke a föld értékét meghaladja, az ági örökös a föld pénzbeni egyenértékére tarthat igényt. Amennyiben a föld értéke haladja meg az épület értékét, az egységes ingatlan kerülhet az ági örökös tulajdonába és az általános örökös az épület értékének megtérítését igényelheti.
Előfordulhat, hogy akkora ingatlanról van szó, hogy - megfelelő telekalakítási engedéllyel - leválasztható, önálló ingatlanná alakítható az ági vagyontárgy. Ilyen esetben nyilvánvalóan sor kerülhet a természetbeni kiadásra, míg a másik ingatlanon áll majd a továbbiakban a szerzeményi vagyont képező épület.
Az állásfoglalás felhívja arra a figyelmet, hogy minden esetben a túlélő házastárs haszonélvezeti joga kiterjed az ági vagyontárgyra, illetőleg annak pénzbeni egyenértékére is.

A házastárs haszonélvezeti joga

615. § (1) Az örökhagyó házastársa örökli mindannak a vagyonnak a haszonélvezetét, amelyet egyébként nem ő örököl (özvegyi jog).
(2) Ha a házastárs új házasságot köt, haszonélvezeti joga megszűnik.

PK 83. szám

A túlélő házastárs haszonélvezeti (özvegyi) joga nem szűnik meg azáltal, hogy házasságon kívül élettársi viszonyt folytat.

A § (1) bekezdése rendelkezik a túlélő házastárs özvegyi jogáról. Ennek értelmében a házastárs haszonélvezeti joga keletkezhet akkor, ha az állagot a leszármazó örökli és keletkezhet akkor, ha a hagyatékban ági vagyon van és azt az ági örökös örökli.

A házastárs haszonélvezeti joga törvényes öröklési jog. Ez egyrészt azt eredményezi, hogy ipso iure száll át a jog a házastársra, másrészt jelenti azt is, hogy végrendelet esetén a házastárs nem a törvényes özvegyi jogot örökli, hanem legfeljebb kötelesrész címén tarthat igényt bizonyos vagyontárgyak haszonélvezeti jogára a Ptk. 616. §-a alapján. Ha az örökhagyó végrendeletében a vagyonát, vagy annak egy részét harmadik személyre hagyja és a vele együtt élő házastársának haszonélvezetéről nem tesz említést, ezt úgy kell értelmezni, hogy a túlélő házastársat a törvényes öröklésből kizárta, illetve ezáltal a kötelesrészre szorította (PK 82. szám).

Meg kell különböztetni egymástól a törvényen és a végrendeleten alapuló haszonélvezeti jogot. A végrendeletben biztosított holtig tartó haszonélvezeti jog korlátozását, vagy megváltását nem lehet kérni úgy, mint az özvegyi jogét. A végrendeletben biztosított holtig tartó haszonélvezeti jog továbbá nem szűnik meg a túlélő házastárs újabb házasságkötésével. A végrendeletben alapított haszonélvezeti jog alapja nem a törvény, hanem maga a végrendeleti rendelkezés.

Az özvegyi jog, vagyis a törvényen alapuló házastársi haszonélvezeti jog keletkezésének feltétele egyrészt, hogy az örökhagyó halálakor a házassági életközösség fennálljon, másrészt az, hogy a túlélő házastárssal szemben semmilyen kiesési ok ne legyen.

Elképzelhető, hogy ugyanazon a vagyontárgyon két személy javára áll fenn az özvegyi jog. Ha például az örökhagyó meghal, a hagyatékát képező ingatlant fia örökli és felesége örökli az ingatlan haszonélvezeti jogát. Amennyiben a nős fiúgyermek is meghal, az állagot a fiúgyermek felesége örökli, ha nincs leszármazó, ha azonban a fiúgyermeknek leszármazója volt, felesége is özvegyi jogot örököl. Ugyanarra az ingatlanra tehát két különböző személy örökölt özvegyi jogot. Ez esetben a jogvitát az dönti el, hogy az özvegyi jog alapja a fiúgyermek felesége vonatkozásában már eleve egy özvegyi joggal terhelt ingatlan volt. Ha tehát a fiúgyermek felesége haszonélvezettel terhelt ingatlan vonatkozásában örökölt özvegyi jogot, ez a jog számára csak akkor válik gyakorolhatóvá, ha a korábban keletkezett özvegyi jog megszűnik.

A haszonélvezet tartalmát a Ptk. általános szabályai határozzák meg, vagyis a Ptk. 157-165. §-ai. Az öröklési jog két eltérést szabályoz e vonatkozásban. Egyrészt a § (2) bekezdésében kimondja, hogy a haszonélvezeti jog a házastárs új házasságkötésével megszűnik. Értelemszerűen tehát nem vezethet a haszonélvezet megszűnéséhez egy esetleges élettársi kapcsolat (PK 83. szám).

A másik eltérés abban mutatkozik, hogy a haszonélvezeti jog korlátozása és megváltása csak özvegyi jog esetén kérhető, míg szerződésen alapuló haszonélvezet esetén erről nem lehet szó.

Kihangsúlyozandó, hogy az ingatlanon fennálló haszonélvezeti jog esetén is különbséget kell tenni az özvegyi jog és a szerződésen alapuló haszonélvezeti jog között. Az özvegyi jog esetében ugyanis a haszonélvezet keletkezése kapcsán az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés csak deklaratív és nem konstitutív jellegű, hiszen az özvegy a törvény erejénél fogva (és nem az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéstől függően) szerzi meg a haszonélvezeti jogot.

Sok esetben problémát okoz a kötelesrész és az özvegyi jog összeütközése.

A kötelesrészt csak úgy lehet az özvegyi jogtól mentesíteni, ha a kötelesrész kiadása után a megmaradó vagyon a házastárs korlátozott haszonélvezetét biztosítja (BH1983. 235.). Megállapítható tehát, hogy a kötelesrész és az özvegyi jog összeütközése esetén a törvény az özvegyi jogot állítja előtérbe (BH1988. 100.).

A kötelesrész és az özvegyi jog összeütközését idézheti elő az is, ha az örökhagyó általános örökösévé a házastársát teszi. Ilyen esetben a túlélő házastárs korlátozott haszonélvezetét a köteles résszel szemben is biztosítani kell. A házastárs ugyanis nem kerülhet kedvezőtlenebb helyzetbe azáltal, hogy javára szóló végrendelet van. A végrendeleti juttatást azonban a haszonélvezeti jog mértékének a megállapításánál számba kell venni (BH1983. 318.).

Az is előfordult a gyakorlatban, hogy az örökhagyó gyermekének házastársa az örökhagyó halála után özvegyi jogot igényelt, noha házastársa (az örökhagyó gyermeke) az örökhagyó halála előtt meghalt. A kiesett örökös túlélő házastársát azonban haszonélvezeti jog nem illeti meg, hiszen az örökhagyó és a vő (meny) között nincs öröklési kapcsolat (BH1986. 509.; BH1986. 64.).

Az özvegyi jog tárgya:

A haszonélvezeti jog tárgyaként a Ptk. 157. §-a dolgot említ. A Ptk. 164. §-a pedig a kamatozó, vagy más hasznot hajtó jog haszonélvezetére a dolgok haszonélvezetének szabályait rendeli megfelelően alkalmazni.

Ha a haszonélvezet tárgya ingatlan, célszerű az özvegyi jog ingatlan-nyilvántartásba való bejegyeztetéséről haladéktalanul gondoskodni. Igaz ugyan, hogy a haszonélvezeti jog a törvény erejénél fogva keletkezik, azonban kívülálló harmadik személy számára akkor válik felismerhetővé, ha azt az ingatlan-nyilvántartás is tartalmazza.

Ha az özvegyi jog készpénzen áll fenn, a haszonélvezeti jog zavartalan gyakorlása akkor biztosítható, ha a készpénzt fenntartásos takarékbetétkönyvben helyezik el és annak kamatai a haszonélvezet fennállása alatt az özvegyet illetik meg (BH1979. 367.).

Ha az örökhagyó takarékbetéttel rendelkezett, az öröklés megnyíltakor annak tulajdonjogát az örökös megszerzi, az örökhagyó házastársát ugyanakkor a betéti összeget is terhelő haszonélvezeti jog illeti meg. A haszonélvezeti jog ez esetben azt jelenti, hogy az örökös csak a haszonélvező hozzájárulásával rendelkezhet a betéti összegről. A haszonélvezőt a betéti összeg kamatai illetik meg.
A szerzői jog vagyoni jellegű jogosítványa a dologgal esik egy tekintet alá, a hasznosításából származó szerzői jogdíj pedig azonos a dolog hasznával. Ha tehát haszonélvezet áll fenn a szerzői jogon, akkor a szerzői jogdíjak beszedésének joga a haszonélvezőt illeti meg. Az állagörökösnek legfeljebb arra van lehetősége, hogy az özvegyi jog korlátozását kérje (BH1972. 7096.).
BH1992. 36. *Az egyik örökös időközben bekövetkezett halála miatt indult újabb hagyatéki eljárás folytán a két hagyatéki ügy rendezésénél irányadó szempontok [Ptk. 615. §, 6/1958. (VII. 4.) IM r. (He) 28. §, 39. §, 53. §, 92. §].*
BH1989. 273. *A házastársi haszonélvezeti jog korlátozásának szempontjai [Ptk. 615. §, 616. §].*
BH1989. 12. *A törvényes és a végrendeleten alapuló haszonélvezeti jog elhatárolása, és a közjegyzőnek az ezzel kapcsolatos tájékoztatási kötelezettsége [Ptk. 615. § (2) bek., 616. §, 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. (He.) 52. § (3) bek.].*
BH1988. 100. *A köteles rész és az özvegyi jog összeütközése esetén a törvény az özvegyi jogot állítja előtérbe [Ptk. 615. § (1) bek., 671. § (1) bek., 679. § (3) bek.].*
BH1988. 74. *I. A túlélő házastársat megillető haszonélvezeti jog kapcsolata a végrendeleti és az ági örökléssel [Ptk. 607. § (4) bek., 615. § (1) bek. 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. (He.) 50. § (1) bek., 52. § (3) bek., 59. § (2) bek., PK. 82. sz.].*
BH1986. 509. *II. A kiesett örökös túlélő házastársát haszonélvezeti jog nem illeti meg. Az örökhagyó és a vő között nincs öröklési kapcsolat [Ptk. 615. §].*
BH1986. 505. *A túlélő házastárs haszonélvezeti joga törvényes öröklési jog, igy azt a túlélő házastárs a halál pillanatában megszerezni. Az ági öröklési igény elutasítására irányuló kérelem - a kereset teljesítése esetére - értelemszerűen a haszonélvezeti jog megállapítására vonatkozó igénynek tekinthető [Ptk. 615. § (1) bek.].*
BH1986. 66. *II. A köteles rész és az özvegyi jog összeütközése esetén irányadó rendelkezések [Ptk. 615. §, 661. §, 671. § (1) bek., 665. § (1) bek., 679. § (3) bek.].*
BH1986. 64. *Az örökhagyó házastársa annak a vagyonnak a haszonélvezetét örökli meg, amely az örökhagyó hagyatékához tartozott. Nem részesülhet a hagyatékból az a leszármazó, aki az örökhagyó előtt meghalt. Így e leszármazónak a házastársát az öröklésből való kiesés folytán a soron következő örökösök által megörökölt hagyatékon özvegyi haszonélvezeti jog nem illeti meg [Ptk. 600. § a) pont, 615. § (1) bek.].*
BH1983. 235. *A köteles részt csak úgy lehet az özvegyi jogtól mentesíteni, ha a köteles rész kiadása után a megmaradó vagyon a házastárs korlátozott haszonélvezetét biztosítja. [Ptk. 615. § (1) bek., 671. § (1) bek., 679. § (3) bek.].*
BH1982. 374. *I. Törvényes örökös csak rokon, illetőleg házastárs lehet, az élettársi kapcsolat törvényes öröklésre nem ad jogot [Ptk. 607-622. §].*
BH1982. 192. *I. Az örökhagyó hagyatékára megnyílt haszonélvezeti jog fennállása a közös használatban álló, de kívülálló tulajdonában levő föld szakszövetkezeti tulajdonba kerülését kizárja [Ptk. 615. §, 1967. évi IV. tv. 3. § (3) bek., 36/1967. (X. 11.) Korm. sz. r. 5. § (1) bek.].*
BH1979. 417. *II. A túlélő házastárs haszonélvezeti jogának korlátozása iránt az érdekelt igényét csak bírói úton érvényesítheti, e jogvita elbírálása meghaladja a közjegyző hatáskörét [Ptk. 615. § (1) bek., 616. § (1) és (2) bek., 6/1958. (VIII. 4.) IM sz. r. 59. § (4) bek.].*
BH1979. 367. *Ha az özvegyi haszonélvezet készpénzen áll fenn, a haszonélvezeti jog zavartalan gyakorlása érdekében akként kell azt fenntartásos takarékbetétben elhelyezni, hogy annak kamatai a haszonélvezet fennállása alatt az özvegyet illetik [Ptk. 615. § (1) bek.].*

616. § (1) A házastárs haszonélvezetének korlátozását csak a leszármazók kérhetik.

(2) A haszonélvezet korlátozásának bármikor helye van, a korlátozás azonban csak olyan mértékű lehet, hogy a korlátozott haszonélvezet a házastárs szükségleteit biztosítsa, figyelembe véve az általa örökölt vagyontárgyakat, valamint saját vagyonát és munkájának eredményét is.

(3) Mind a házastárs, mind az örökösök kérhetik a házastárs haszonélvezeti jogának megváltását. A házastárs által lakott lakásra, az általa használt berendezési és felszerelési tárgyakra fennálló haszonélvezet megváltását nem lehet kérni.

PK 84. szám

I. Haszonélvezeti jog megváltására irányuló kérelem (kereseti kérelem) esetében indokolt esetben helye lehet a kérelem elutasításának is.

II. A felek megállapodhatnak a házastárs által lakott lakásra, az általa használt berendezési és felszerelési tárgyakra fennálló haszonélvezet megváltásában is.

III. A túlélő házastárs halála esetén az örökösei nem folytathatják a megváltással kapcsolatos eljárást.

(4) A házastársat a megváltásra kerülő vagyonból - természetben vagy pénzben - olyan rész illeti meg, amelyet mint az örökhagyó gyermeke törvényes örökösként a leszármazókkal együtt örökölne. Ági öröklés esetén a házastársat az ági vagyon egyharmada illeti meg.

(5) A megváltást a hagyatéki eljárás során, ennek hiányában az öröklés megnyílásától számított egy éven belül a hagyatéki eljárásra egyébként illetékes közjegyzőnél kell kérni.

Az özvegyi jog korlátozása:

Az (1) bekezdés értelmében a haszonélvezeti jog korlátozását csak a leszármazók kérhetik. A törvényi szabályból az következik, hogy az ági vagyon haszonélvezetének korlátozására soha nem kerülhet sor. Abban az esetben ugyanis, ha az özvegy az ági vagyon haszonélvezetét örökli, leszármazó nem volt. Ha pedig leszármazó nincs, a haszonélvezeti jog korlátozása sem kérhető.

Ha több leszármazó van, azok bármelyike kérheti a haszonélvezet korlátozását. Nem szükséges, hogy az összes leszármazó ilyen tartalmú kérelmet terjesszen elő. Abban az esetben, ha a hagyatéki eljárás során haszonélvezeti jog korlátozása iránti kérelmet terjesztenek elő, ezt az igényt a közjegyző nem bírálhatja el, ugyanis ez csak bírói úton érvényesíthető (BH1979. 417.).

A haszonélvezeti jog korlátozásánál időbeli határt a Ptk. nem szab, míg az özvegyi jog megváltásánál határidőket állapít meg. Ez azt jelenti tehát, hogy amíg az özvegyi jog fennáll, a haszonélvezeti jog korlátozása bármikor kérhető.

A haszonélvezeti jog korlátozásának mértéke a házastárs szükségleteihez, megszokott környezetben tartásához igazodik. E vonatkozásban a Legfelsőbb Bíróság több iránymutató eseti döntést is hozott.

Az ilyen tárgyú perekben gondosan fel kell deríteni, hogy az örökhagyó és házastársa milyen anyagi körülmények között, milyen kialakult szükségletek, igények mellett élt, és az örökhagyó halála után a túlélő házastárs részére a szükségleteknek megközelítően azonos szintje milyen módon van biztosítva. Vizsgálni kell továbbá azt is, hogy a túlélő házastárs életkorára és egészségi állapotára figyelemmel nem kell-e számolni szükséges kiadásainak növekedésével (BH1986. 233.). Kiemelte, hogy a túlélő házastársat nem szabad környezetéből kiragadni és a kialakult szükségletei anyagi fedezetét olyan mértékben csökkenteni, hogy az a megszokott életszínvonal jelentős csökkenését eredményezze (BH1986. 232.) Utalt arra, hogy a haszonélvezeti jog korlátozásánál figyelembe kell venni a házastárs saját vagyonát is (BH1981. 18.).

Előfordulhat, hogy az özvegyi jog és a tulajdonjog összeütközésbe kerül. Ha például egy ingatlan fele részének a tulajdonosa az örökhagyó gyermeke és a másik fele részének tulajdonosa az örökhagyó özvegye, vitás helyzetek keletkezhetnek. Amennyiben ugyanis a gyermek 1/2 tulajdoni illetőségét a társtulajdonos özvegy haszonélvezeti joga terheli, az özvegyi jog korlátozása a tulajdonjog korlátozásával is járna. Ha a bíróság a jogvitát úgy rendezi, hogy az ingatlan kizárólagos használatára bizonyos hónapokban az egyik és bizonyos hónapokban a másik tulajdonost jogosítja fel, nemcsak a haszonélvezeti jog korlátozásáról van szó, hanem arról is, hogy az özvegy a tehermentes tulajdoni illetőséget bizonyos hónapokban nem használhatja. Ennek ellenére a Legfelsőbb Bíróság a jogvita eldöntésére ezt a módot tartotta elfogadhatónak. (BH1982. 461.).

Fontos kiemelni, hogy a haszonélvezeti jog korlátozásáról nem lehet szó, ha a haszonélvezeti jog szerződésen, vagy akár végintézkedésen alapul.

Az özvegyi jog megváltása:

A házastárs haszonélvezeti jogának megváltását kérheti a túlélő házastárs és bármelyik örökös. Utóbbi alatt az értendő, hogy nemcsak a leszármazók, hanem például az ági örökösök is kérhetik a megváltást. Természetesen, ha csak az egyik örökös kéri a megváltást, az ő örökrésze vonatkozásában arányosan kell a megváltást meghatározni, míg a többi örökös örökrésze változatlanul marad.

A § (3) bekezdése szerint a házastárs által lakott lakásra az általa használt berendezési és felszerelési tárgyakra fennálló haszonélvezet megváltását nem lehet kérni. Ez olyan szigorú kizárást jelent, hogy még maga a túlélő házastárs sem kérheti a felsorolt vagyontárgyakra a haszonélvezet megváltását (BH1986. 194.). Annak azonban nincs akadálya, hogy az örökösök és a túlélő házastárs szerződéssel bármikor rendezzék a megváltással kapcsolatos kérdéseket (BH1981. 61.).

A megváltásra irányuló jog személyhez fűződő jog, amely nem örökölhető. A túlélő házastárs halála esetén az örökösei nem folytathatják a megváltással kapcsolatos eljárást (PK 84. szám III.).

A megváltásra irányuló kérelem előterjesztése esetén azonban a bíróság nem köteles a kérelemnek helyt adni. Előfordulhat indokolt esetben, hogy a bíróság a kérelmet elutasítja. A megváltás ugyanis nemcsak a haszonélvezőt, hanem az örökösök jogos és méltányos érdekeit is sértheti. A jogvita elbírálásához tehát nyilvánvalóan fel kell deríteni mind az örökösök, mind a túlélő házastárs érdekeit és ennek mérlegelése alapján kell dönteni.

Lehetőség van arra is, hogy a jogszabály által kizárt vagyontárgyakra, tehát a házastárs által lakott lakásra, az általa használt berendezési és felszerelési tárgyakra fennálló haszonélvezetet is megváltsák, ez azonban csak a felek megállapodása alapján, és nem a bíróság döntése alapján történhet (PK 84. szám).

Megváltás esetén a házastársat olyan rész illeti meg, amelyet mint az örökhagyó gyermeke, törvényes örökösként a leszármazókkal együtt örökölne. A mérték másként alakul ági öröklés esetén, mert ez esetben a házastársat az ági vagyon 1/3 illeti meg.

Az özvegyi jog, mint törvényes öröklési jog megváltása esetén a házastárs a hagyatéki vagyonból reá eső részre törvényes örökös, ezért a felelőssége is az általános örökösök felelősségével azonos. A haszonélvezeti jog megváltásával tulajdonképpen az özvegyi haszonélvezeti jog állagörökléssé fordul át (BH1994. 189.).

A törvény szerint a megváltásra kerülő vagyonból a házastársat vagy természetben, vagy pénzben kell kielégíteni. Ha lehet, nyilván arra kell törekedni, hogy a megváltás fejében járó értéket természetben adják ki. A pénzben történő megváltás ugyanis az állagörököst hozhatja nehezebb, méltánytalanabb helyzetbe. Ha ugyanis az állagörökösök a hagyatéki hitelezőkkel állnak szemben, a vagyontárgyakkal felelnek (cum viribus) felelősség. Olyan vagyontárggyal is felelniük kell, amelynek ellenértékét a megváltás folytán már kifizették.

A törvény rendelkezik az igényérvényesítés határidejéről is. A § (5) bekezdése szerint a megváltást a hagyatéki eljárás során, ennek hiányában az öröklés megnyílásától számított egy éven belül, a hagyatéki eljárásra egyébként illetékes közjegyzőnél kell kérni.

Előfordulhat, hogy a bíróság utóbb az öröklési jogi vita felől dönt és döntése következtében a megváltás alapjául szolgáló hagyaték megosztásában változás jön létre. Ilyenkor az érdekelt a megváltáshoz fűződő jogát a bíróság előtt legkésőbb az első fokú határozat meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig is érvényesítheti.

Lehetséges az is, hogy a jogosult egyszerre terjeszti elő a haszonélvezet korlátozásával és megváltásával kapcsolatos igényét. Ilyen esetben a bíróságnak figyelembe kell vennie, hogy a korlátozásnál nincsenek határidők az igényérvényesítésre, azonban a megváltásnál vannak. Ha a megváltásra még volt lehetőség, a megváltás kérdésében hozott döntés elsődleges és csak ezt követi a haszonélvezet korlátozásának elbírálása.

Az igényérvényesítési határidő korlátlansága a haszonélvezeti jog korlátozásával kapcsolatos perindítás tekintetében azt is jelentheti, hogy az anyagi jogerő nem zárja ki újabb igény érvényesítését, ha az alapul szolgáló körülmények utóbb megváltoztak (BH1994. 364.). A haszonélvezet megváltásánál ez nyilván fel sem merül, hiszen viszonylag szűk határideje van az igényérvényesítésnek.

A gyakorlatban nemcsak az fordult elő, hogy az örökösök közül csak egyes örökösök kérik az özvegyi jog megváltását, hanem az is sűrűn előfordul, hogy a megváltást a hagyatéknak csak egy részére kérik. Ennek nincsen törvényi akadálya. Ha tehát a hagyaték tárgyát képezi egy ingatlan és 210 ezer forint készpénz, az özvegyi jog megváltása két leszármazó mellett az alábbiak szerint alakul:

1. Ha a túlélő házastárs a 210 ezer forint készpénzre kéri csak az özvegyi jogának megváltását, az ingatlan 1/2-1/2 részben a gyermekek tulajdonába kerül az özvegy haszonélvezeti jogával terhelten, míg a 210 ezer forint készpénz három felé osztódik, azaz 70-70 ezer forintot kap haszonélvezettől mentesen a két gyermek és ugyancsak 70 ezer forint készpénzt kap a házastárs.

2. Abban az esetben, ha a készpénzre az egyik gyermek kéri az özvegyi jog megváltását, a helyzet úgy alakul, hogy a gyermek a neki jutó 105 ezer forintos készpénzből, annak 1/3-át, vagyis 35 ezer forintot köteles a házastársnak megfizetni, míg a fennmaradó 70 ezer forintot haszonélvezettől mentesen megtarthatja. A másik gyermek a készpénzből 105 ezer forintot kap, azonban azon tovább is fennáll az özvegy haszonélvezeti joga. A fentiek azért méltányosak, mert a megváltást kérő gyermek nem kerülhet hátrányosabb helyzetbe, mint akkor, ha a haszonélvezeti jog megváltását a másik gyermek is, illetve a házastárs is kérné. Ez utóbbi esetben ugyanis nyilvánvalóan csak 70 ezer forint készpénzt kapna.

BH1997. 487. *A hagyatéki eljárás során a közjegyzőt terhelő tájékoztatási kötelezettség megítélésénél figyelembe veendő körülmények [6/1958. (VII. 4.) IM r. (He.) 52. § (3) bek.; Ptk. 616. § (3) bek., PK 84. sz.].*

BH1994. 364. *A házastársi haszonélvezeti jog újabb korlátozása iránti igény érvényesítését az anyagi jogerő nem zárja ki, ha az alapul szolgáló körülmények utóbb megváltoztak [Ptk. 616. § (1) bek., (2) bek., 161. § (2) bek., Pp. 229. § (1) bek.].*

BH1994. 189. *A haszonélvezeti jog megváltásával az özvegyi haszonélvezeti jog állagökléssé fordul át [Ptk. 616. § (3)-(5) bek.].*

BH1989. 444. *A házastárs haszonélvezeti jogának megváltásával kapcsolatos jogvita rendezési szempontjai [Ptk. 616. §, 6/1958. (VII. 4.) IM r. (He.) 64. §. (1) bek., 72/C. §.].*

BH1989. 439. *A haszonélvező beruházásának megtérítésével kapcsolatos igény alakulása [Ptk. 159. § (1) bek., 162. §, 616. § (1) bek.].*

BH1989. 273. *A házastársi haszonélvezeti jog korlátozásának szempontjai [Ptk. 615. §, 616. §].*

BH1989. 12. *A törvényes és a végrendeleten alapuló haszonélvezeti jog elhatárolása, és a közjegyzőnek az ezzel kapcsolatos tájékoztatási kötelezettsége [Ptk. 615. § (2) bek., 616. §, 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. (He.) 52. § (3) bek.].*

BH1987. 277. *Haszonélvezeti joggal kapcsolatos perekben a pertárgy értékének meghatározása [Pp 24. §, Ptk 616. § (4) bek., 1986. I. tv. 52. §, 11/1966 (VI. 29.) PM. sz. r. 162. és 163. §, PK 132. sz.].*

BH1986. 372. *II. Nem szükséges, hogy a haszonélvezeti jog megváltása kérdésében a felek között egyetértés legyen. Bármelyik jogosult egyoldalú kérelme alapján jogi lehetőség van a haszonélvezet megváltására [Ptk. 616. § (3) bek., PK 84. sz., He. 72/C. §].*

BH1986. 233. *Az özvegyi haszonélvezeti jog korlátozása iránt indított perekben gondosan fel kell deríteni, hogy az örökhagyó és házastársa milyen anyagi körülmények között, milyen kialakult szükségletek, igények mellett élt, és az örökhagyó halála után a túlélő házastárs részére a szükségleteknek megközelítően azonos szintje milyen módon van biztosítva, ehhez mennyiben járul hozzá az özvegyi haszonélvezeti jog gyakorlása. Vizsgálni kell továbbá azt is, hogy a túlélő házastárs életkorára és egészségi állapotára figyelemmel nem kell-e számolni szükséges kiadásainak növekedésével. [Ptk. 616. § (1) és (2) bek.].*

BH1986. 232. *A haszonélvezeti jog korlátozásánál alapvető szempont, hogy a korlátozott haszonélvezet továbbra is biztosítsa a túlélő házastárs szükségleteit. A túlélő házastársat nem szabad környezetéből kiragadni és a kialakult szükségletei anyagi fedezetét olyan mértékben csökkenteni, hogy az a megszokott életszínvonal jelentős csökkenését eredményezze [Ptk. 616. § (2) bek.].*

BH1986. 194. *II. A házastárs által lakott lakásra, az általa használt berendezési és felszerelési tárgyakra fennálló haszonélvezet megváltását nemcsak az örökös, hanem a túlélő házastárs sem kérheti a közjegyző vagy a bíróság előtt [Ptk. 616. § (3) bek.].*

BH1982. 461. *A közös tulajdonban álló és természetben megosztva nem használható ingatlan használatát a bíróság vagy olyan módon rendezheti, hogy az ingatlan kizárólagos használatára az egyik tulajdonostársat jogosítja fel, vagy úgy, hogy a használatot a tulajdonostársak között időbelileg megosztja. Az ilyen szabályozás természetszerű következménye, hogy az a tulajdonostárs, akit a bíróság használatra nem vagy csak meghatározott időre jogosított fel, az ingatlan birtoklására és használatára vonatkozó tulajdonosi jogosítványait nem gyakorolhatja a másik (többi) tulajdonostárs használatának ideje alatt [Ptk. 140., 616. §, PK 8. sz.].*

BH1982. 374. *I. Törvényes örökös csak rokon, illetőleg házastárs lehet, az élettársi kapcsolat törvényes öröklésre nem ad jogot [Ptk. 607-622. §].*

BH1981. 61. *A haszonélvezeti jog korlátozásában, illetőleg megszüntetésében a felek a haszonélvezeti jog megváltásának keretein kívül is megállapodhatnak [Ptk. 616. § Pp. 148. § (2) bek.].*

BH1981. 18. *A házastárs haszonélvezeti jogának korlátozásával a túlélő házastársat nem szabad korábbi környezetéből kiragadni és a kialakult szükségletei anyagi fedezetét ideszámítva saját vagyonát is, olyan mértékben csökkenteni, hogy az a megszokott életszínvonal jelentős csökkenését eredményezze [Ptk. 616. § (2) bek.].*

BH1979. 417. *II. A túlélő házastárs haszonélvezeti jogának korlátozása iránt az érdekelt igényét csak bírói úton érvényesítheti, e jogvita elbírálása meghaladja a közjegyző hatáskörét [Ptk. 615. § (1) bek., 616. § (1) és (2) bek., 6/1958. (VIII. 4.) IM sz. r. 59. § (4) bek.].*

Tvr. 16. § A házastárs haszonélvezeti jogának megváltását csak abban az esetben lehet kérni, ha a törvény hatálybalépéséig

a) a hagyatékot még nem adták át, vagy

b) hagyatéki eljárás hiányában az öröklés megnyíltától egy év még nem telt el.

Az örökbefogadással kapcsolatos öröklési jogi szabályok

617. § (1) Az örökbefogadott - az örökbefogadás fennállása alatt - az örökbefogadó vér szerinti leszármazójaként örököl.

(2) Az örökbefogadás nem érinti az örökbefogadott törvényes öröklési jogát vér szerinti rokonai után.

(3) Az örökbefogadott után - ha az örökbefogadás az örökbefogadott életében nem szűnt meg - leszármazó és házastárs hiányában az örökbefogadó, illetőleg annak rokonai örökölnek a törvényes öröklés szabályai szerint.

(4) Ha az örökbefogadott után sem az örökbefogadó, sem annak rokona nem örököl, törvényes örökösök az örökbefogadott vér szerinti rokonai.

A Ptk. hatálybalépését megelőző öröklési jog az örökbefogadott gyermek öröklését csak az örökbefogadóval szemben ismerte el, de az örökbefogadó más rokonaival szemben az öröklést kizárta. A Ptk. hatálybalépése óta az örökbefogadott gyermek a vérszerinti gyermekkel azonos módon örököl. A törvény ugyanis már teljes rokoni kapcsolatot létesít az örökbefogadott és az örökbefogadó rokonai között.

Az örökbefogadottnak kettős öröklési joga van [kivéve a titkos örökbefogadást (Ptk. 618. §), ami azt jelenti, hogy örököl az örökbefogadó és annak rokonai, valamint a vérszerinti rokonai után is]. Ugyanez fordítva azonban nem igaz. A § (4) bekezdése szerint ugyanis, ha az örökbefogadott után sem az örökbefogadó, sem annak rokonai nem örökölnek, törvényes örökösök az örökbefogadott vérszerinti rokonai. Ez tehát azt jelenti, hogy amíg az örökbefogadott után az örökbefogadó rokonai közül egy személy is örökölhet, a vérszerinti rokonok mindaddig nem örökölhetnek.

A Ptké. 92. § (1) bekezdése kimondta, hogy a Ptk.-nak az öröklési jogot szabályozó rendelkezéseit -, ha a törvényerejű rendelet másként nem rendelkezik - csak a Ptk. hatálybalépése után megnyílt öröklésre lehet alkalmazni.

Az 1960. évi 12. törvényerejű rendelet 11. §-a szerint az örökbefogadás folytán az örökbefogadott és az örökbefogadó rokonai között csak akkor jön létre rokoni kapcsolat, ha az örökbefogadást 1960. május 1. után engedélyezte a gyámhatóság. E rendelkezésekből következően az örökbefogadott személy öröklésére a törvénykönyv rendelkezései csak akkor irányadók, ha az örökbefogadás és az öröklés megnyílta egyaránt a Ptk. hatálybalépése, azaz 1960. május 1. után történt (BH1987. 314.).

Az örökbefogadással kapcsolatos öröklési szabályok alkalmazásának jogi feltétele a hatályos örökbefogadás fennállása.

Az örökbefogadás hatálya akkor kezdődik, amikor az azt engedélyező határozat jogerőre emelkedik. Ez alól egy kivétel van, amely az örökbefogadó (és nem az örökbefogadott) halála esetén következik be. Ha ugyanis az örökbefogadó az engedélyező eljárás folyamán meghal, az örökbefogadás joghatásai annak engedélyezése esetében már az örökbefogadó halálával beállnak [1952. évi IV. törvény (Csjt.) 50. § (1)].

Az örökbefogadás hatálya addig áll fenn, ameddig az örökbefogadás megszűnésének valamelyik esete be nem következik. Az örökbefogadó, vagy az örökbefogadott halála magát az örökbefogadást nem szünteti meg, hiszen éppen ekkor történik az öröklés.

Ezzel szemben az örökbefogadás megszűnik az alábbi esetekben (Csjt. 54-58. §):

1. Az örökbefogadást a gyámhatóság a felek kölcsönös kérelmére felbontja.

2. Az örökbefogadást a bíróság bontja fel.

3. Az örökbefogadó halála után az örökbefogadást felbontják annak érdekében, hogy az örökbefogadott vérszerinti családi jogállását visszanyerje.

4. Ha az örökbefogadás hatálytalanná válik azáltal, hogy az örökbefogadó az örökbefogadottat teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal gyermekének ismeri el, vagy ha az örökbefogadót jogerős bírói ítélet, utólagos házasságkötés következtében az örökbefogadott apjának kell tekinteni.

BH1987. 314. *II. Az örökbefogadott személy öröklésére a Polgári Törvénykönyv rendelkezései csak akkor irányadók, ha az örökbefogadás és az öröklés megnyílta egyaránt 1960. május 1. után történt [Ptk. 617. §, Csjt. 51. § Ptké. 92. §, 1960. évi 12. sz. tvr. 11. §].*

BH1984. 403. *Hatályos jogszabályaink értelmében az örökbefogadás teljes rokoni kapcsolatot létesít az örökbefogadott és az örökbefogadó, illetőleg rokonai között. Az örökbefogadott gyermek az örökbefogadó rokona után csak akkor örököl, ha az örökbefogadás és az öröklés megnyílta egyaránt 1960. május 1. után történt [Csjt. 51. §, Ptk. 617. § (1) bek., Ptké. 92. §, 1960. évi 12. sz. tvr. 11. §].*

BH1982. 374. *I. Törvényes örökös csak rokon, illetőleg házastárs lehet, az élettársi kapcsolat törvényes öröklésre nem ad jogot [Ptk. 607-622. §].*

BH1981. 152. *A közjegyző a hagyatékot a házastárs haszonélvezeti jogának megváltása tekintetében hozott külön végzésének jogerőre emelkedése után - a külön végzésben foglaltakra figyelemmel - teljes hatállyal adja át [6/1958. (VII. 4.) IM. sz. r. 72/C. § (2) bek., Ptk. 617. §].*

Tvr. 17. § Az örökbefogadással kapcsolatos rendelkezéseket a törvény hatálybalépése előtt megnyílt öröklés esetében is alkalmazni kell, feltéve, hogy az örökbefogadást 1960. május 1-ét követően engedélyezte a gyámhatóság. A már átadott örökséget, illetőleg a ténylegesen birtokbavett hagyaték tulajdonjogát ez a rendelkezés nem érinti.

618. § Titkos örökbefogadás esetén az örökbefogadott és vér szerinti rokonai között - az örökbefogadás fennállása alatt - nincs törvényes öröklési kapcsolat.

Titkos örökbefogadás esetén - annak fennállása alatt - az örökbefogadott és vérszerinti rokonai között nincs törvényes öröklési kapcsolat.

A titkos örökbefogadás fogalmát az 1977. évi IV. törvény vezette be. A törvény hatálybalépéséről rendelkező 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 8. §-a szerint titkos örökbefogadás akkor történik, ha az örökbefogadott gyermek születését újból anyakönyvezték és az örökbefogadó szülőket, illetőleg az egyedülálló örökbefogadót vérszerinti szülőként jegyezték be.

Az 1987. évi 11. törvényerejű rendelet módosította az 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 8. §-át és kimondta, hogy e § alkalmazásában titkos örökbefogadásnak a Csjt. 48. § (3) bekezdésében és (4) bekezdésének a) pontjában meghatározott esetek minősülnek. Ezzel megszűnt az a korábbi helyzet, amely az anyakönyvezés módjától tette függővé az örökbefogadás titkosságát.

Az 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 8. §-ának 1990. március 1-jétől hatályos jelenlegi szövegét az 1990. évi XV. törvény állapította meg, összhangban a Csjt. 48. §-ának módosított rendelkezéseivel.

Eszerint titkos az örökbefogadási eljárás:

- ha ahhoz a szülő úgy adja meg a hozzájárulását (akár a gyermek megszületése előtt), hogy az örökbefogadó személyét és személyi adatait nem ismeri

- ha az ilyen tartalmú hozzájárulás hatodik életévét betöltött, vagy egészségileg károsodott gyermeket érint és a nyilatkozatot a gyámhatóság jóváhagyta

- ha az örökbefogadásra a szülő hozzájárulása nélkül kerül sor azért, mert az érintett szülő a szülői felügyeletet megszüntető jogerős ítélet hatálya alatt áll, vagy azért, mert intézeti nevelt gyermekét a gyámhatóság örökbefogadhatónak nyilvánította.

A Ptké. 17. §-a kimondta, hogy az örökbefogadással kapcsolatos rendelkezéseket a törvény hatálybalépése előtt megnyílt öröklés esetében is alkalmazni kell, feltéve, hogy az örökbefogadást 1960. május 1. követően engedélyezte a gyámhatóság. A már átadott örökséget, illetve a ténylegesen birtokba vett hagyaték tulajdonjogát ez a rendelkezés nem érintette.

Ha tehát az örökbefogadásra 1960. május 1. követően került sor, a vérszerinti rokonokkal fennálló öröklési kapcsolat vonatkozásában meg kellett vizsgálni, hogy az örökbefogadás titkosnak minősül-e, vagy sem. Ha az örökbefogadás az új rendelkezés szerint titkosnak minősült, de az örökhagyó még az új jogszabály hatályba lépése előtt halt meg, az új jogszabály alkalmazására csak akkor kerülhetett sor, ha a hatálybalépéséig, vagyis 1978. március 1-jéig jogerős hagyatékátadó végzés még nem született meg, vagy az örökség tényleges birtokbavételére még nem került sor.

Az 1987. évi 11. törvényerejű rendelet 1987. szeptember 1-jén átmeneti rendelkezések nélkül lépett hatályba. Emiatt vitatottá vált a gyakorlatban, hogy a titkos örökbefogadás új meghatározását mely időpontban megnyílt öröklés vonatkozásában kell hatályosnak tekinteni. A Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntésében úgy foglalt állást, hogy az új rendelkezéseket csak az 1987. évi 11. törvényerejű rendelet hatálybalépését követően megnyílt öröklés vonatkozásában kell alkalmazni (BH1989. 445.). Vannak azonban olyan álláspontok, amelyek szerint a titkos örökbefogadás új meghatározására vonatkozó rendelkezéseket a hatálybalépés (1987. szeptember 1.) előtt megnyílt öröklés esetében is alkalmazni kell, feltéve, hogy az örökség átadása, vagy tényleges birtokbavétele a hatálybalépés előtt nem történt meg (Az öröklés joga - Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 106. oldal).

BH1989. 445. *Nem az anyakönyvezés módjától függően, hanem az új családjogi szabályozáshoz igazodóan minősülhet az örökbefogadás titkosnak [Ptk. 617., 618. §-ok, Csjt. 48. § (3) és (4) bek. a) pont, 1978. évi 2. tvr. 8. §].*

BH1982. 374. *I. Törvényes örökös csak rokon, illetőleg házastárs lehet, az élettársi kapcsolat törvényes öröklésre nem ad jogot [Ptk. 607-622. §].*

Tvr. 8. § E rendelkezés alkalmazásában titkos örökbefogadás a Csjt. 48. §-a (3)-(4) bekezdéseiben, továbbá (5) bekezdésének *a)* és *b)* pontjaiban meghatározott eset.

BH1989. 445. *Nem az anyakönyvezés módjától függően, hanem az új családjogi szabályozáshoz igazodóan minősülhet az örökbefogadás titkosnak [Ptk. 617., 618. §-ok, Csjt. 48. § (3) és (4) bek. a) pont, 1978. évi 2. tvr. 8. §].*

Tvr. 17. § Az örökbefogadással kapcsolatos rendelkezéseket a törvény hatálybalépése előtt megnyílt öröklés esetében is alkalmazni kell, feltéve, hogy az örökbefogadást 1960. május 1-jét követően engedélyezte a gyámhatóság. A már átadott örökséget, illetőleg a ténylegesen birtokbavett hagyaték tulajdonjogát ez a rendelkezés nem érinti.

Osztályrabocsátás

619. § (1) Ha több leszármazó közösen örököl, mindegyik örököstárs köteles a hagyaték értékéhez hozzászámítani annak az ingyenes adománynak az értékét, amelyben őt az örökhagyó életében részesítette, feltéve hogy a hozzászámítást az örökhagyó kikötötte, vagy a körülményekből arra lehet következtetni, hogy a juttatást a hozzászámítás kötelezettségével adta (osztályrabocsátás).

(2) A szokásos mértékű ajándékokat, valamint a tartásra rászorult leszármazók részére nyújtott tartást akkor sem kell osztályra bocsátani, ha azt az örökhagyó kifejezetten kikötötte.

Az osztályrabocsátás intézményének alapja az a feltételezés, hogy az örökhagyó a leszármazóit egyenlő mértékben kívánja részesíteni vagyonából.

Az osztályrabocsátás feltételei:

1. törvényes öröklés álljon fenn

2. leszármazók között kerül rá sor.

Ez utóbbi vonatkozásában a törvény egy kivételt ismer, a megadományozott leszármazó kiesése folytán az ő leszármazója is köteles osztályra bocsátani a törvény szerinti vagyontárgyakat (Ptk. 621. §).

Osztályra bocsátandó vagyontárgy:

a) az ingyenes adomány akkor, ha azt az örökhagyó kifejezetten az osztályra bocsátás kötelezettségével adta.

Az örökhagyónak e vonatkozásban nem kell írásban nyilatkozatot tennie. A jognyilatkozat bármilyen módon, tehát alakiságokhoz nem kötötten megtehető.

b) Kifejezett nyilatkozat hiányában az ingyenes adomány akkor is osztályra bocsátandó, ha a körülményekből megállapítható, hogy az örökhagyó azt az osztályra bocsátás igényével adta.

E körben figyelemmel kell kísérni az adomány értékét és a juttatás körülményeit.

Nem kell osztályra bocsátani a szokásos mértékű ajándékot és a rászorult leszármazó részére nyújtott tartást.

A rászorultságot a családjogi törvény alapján kell figyelembe venni.

Csak azt kell osztályra bocsátani, amit a leszármazó az örökhagyótól (és nem a házastársától) kapott.

Az osztályra bocsátás szempontjából nincs jelentősége annak, hogy az örökhagyó az adományt mikor adta a leszármazónak.

Azt azonban vizsgálni kell, hogy a vagyontárgy valóban az örökhagyó akaratából és nem akaratán kívül került-e a leszármazó birtokába. Utóbbi esetben ugyanis nyilvánvalóan nem ingyenes adományként kell figyelembe venni a vagyontárgyat, hanem úgy, mintha az eleve az örökhagyó hagyatékába tartozó lenne.

Annak kell bizonyítania az osztályra bocsátás feltételeit, aki arra hivatkozik.

BH1998. 589. *Az osztályrabocsátással kapcsolatos körülmények értékelése [Ptk. 619. § (1) bek., 620. § (2) bek.].*

BH1998. 337. *Az osztályrabocsátási szándékkal történt juttatás megítélése [Ptk. 607. § (2) bek., 619. §, 666. §].*

BH1989. 231. *Az osztályrabocsátás érvényesüléséhez devizahatósági engedély nem szükséges [Ptk. 607. §, 619. §, 1974. évi 1. tvr. 6. §].*

BH1987. 403. *III. A hozzájárulás beszerzése előtt hivatalból tisztázni kell, hogy a tervezett osztályos egyezség a külföldi öröklés részesedési arányát megváltoztatja-e [Ptk. 619. §, 682. §, He. 50. §, 52. § (3) bek.].*

BH1982. 374. *I. Törvényes örökös csak rokon, illetőleg házastárs lehet, az élettársi kapcsolat törvényes öröklésre nem ad jogot [Ptk. 607-622. §].*

620. § (1) A hagyaték, valamint az osztályrabocsátott ingyenes adományok tiszta értékének összeszámításával nyert együttes érték megfelelő arányos elosztása útján kell megállapítani az egy-egy örököstársnak jutó örökrészt, és abból le kell vonni az örököstárs által osztályrabocsátott értéket.

(2) Az érték megállapításánál az adomány juttatáskori értékét kell számításba venni. Ha ennek az értéknek az alapulvétele bármelyik érdekeltre súlyosan méltánytalan, a bíróság az értéket az összes körülmények figyelembevételével állapítja meg.

A § a leszármazók örökrészének számítási szabályait tartalmazza. Eszerint a hagyatékot, valamint az osztályra bocsátott ingyenes adományok tiszta értékét össze kell számítani és az így nyert együttes érték megfelelő arányos elosztása adja ki az egyes örököstársakra jutó örökrészt.

A törvény szerint az érték megállapításánál az adomány juttatáskori értékét kell számításba venni, kivéve, ha ez valamelyik érdekeltre súlyosan méltánytalan. Ez utóbbi esetben a bíróság az értéket az összes körülmények figyelembe vételével állapítja meg.

Ennek megfelelően a számítás tehát úgy történik, hogy az adományokat és a hagyaték tiszta értékét össze kell adni, majd az így kapott összértéket el kell osztani az örökösök között, és ki kell számítani az egy örökösnek jutó részt. Az egy örökösnek jutó örökrészből pedig le kell vonni az általa osztályra bocsátott értéket és a fennmaradó rész erejéig részesülhet a hagyatékból.

Az osztályrabocsátást el kell határolni a betudástól. Mindkét intézménynél az történik, hogy figyelembe kell venni a hagyatékon felül az örökhagyó életében adott ingyenes adományait is. Az osztályrabocsátás azonban a törvényes öröklésnél fordul elő és csak leszármazók között jöhet számításba, a betudás viszont a kötelesrész intézményéhez tartozik. A másik lényegi különbség a kettő között, hogy az osztályra bocsátás valójában csak egy számítási módot takar, és azt szabályozza, hogy az örökösök között hogyan kell a meglévő hagyatéki vagyont felosztani. A betudásnál azonban a kötelesrész alapjához számított adományok figyelembevételével megállapított kötelesrészt az arra jogosultnak valóban meg kell kapnia még akkor is, ha a hagyatékban lévő vagyon ezt nem fedezi (például azért, mert a megadományozott is felelősséggel tartozik a kötelesrész szolgáltatásáért).

BH1998. 589. *Az osztályrabocsátással kapcsolatos körülmények értékelése [Ptk. 619. § (1) bek., 620. § (2) bek.].*

BH1982. 374. *I. Törvényes örökös csak rokon, illetőleg házastárs lehet, az élettársi kapcsolat törvényes öröklésre nem ad jogot [Ptk. 607-622. §].*

BH1980. 212. *Az örökhagyó életében ingyenes juttatásban részesített törvényes örökös csak arra kötelezhető, hogy osztályrabocsátása a részére ingyenesen juttatott vagyont, vagyis a hagyatékhoz azt hozzászámítsák és a hagyatéki vagyon felszámolásánál azt már mint részére kiadott hagyatékot elszámolják. Arra azonban nem kötelezhető, hogy az előzetes juttatás egy részét örököstársának kifizesse vagy visszaadja [Ptk. 620. § (1) bek., 622. §].*

621. § Ha az öröklésből kiesett személynek leszármazója van, ez utóbbi köteles a kiesett személy által kapott adományt osztályra bocsátani. Több leszármazónak az osztályrabocsátott értékek figyelembevételével kiszámított örökrészéből a felmenő által kapott adományt a hagyatékban való részesedés arányában kell levonni.

Az öröklésből kiesett személy leszármazója is köteles a kiesett felmenőjének juttatott adományt osztályra bocsátani. Ez kivételt képez az alól a fő szabály alól, hogy a leszármazó csak azt az adományt köteles osztályra bocsátani, amit saját maga kapott. Ha a kiesett személy helyén több leszármazó örököl, az osztályra bocsátott értékek figyelembevételével ki kell számítani örökrészüket és ebből a kiesett felmenő által kapott adományt a hagyatékban való részesedésük arányában le kell vonni.

BH1982. 374. *I. Törvényes örökös csak rokon, illetőleg házastárs lehet, az élettársi kapcsolat törvényes öröklésre nem ad jogot [Ptk. 607-622. §].*

622. § Ha az örököstárs által osztályrabocsátott érték eléri vagy meghaladja az örökrészének az osztályrabocsátott értékek figyelembevételével kiszámított értékét, őt a felosztásra kerülő hagyatéki vagyonból kielégítettnek kell tekinteni, a többletet azonban visszatéríteni nem köteles. Ilyen esetben a hagyatékot a többi örököstárs között a hagyatékban nem részesülő örököstársnak, valamint az ilyen örököstárs adományának figyelmen kívül hagyásával kell felosztani.

Előfordulhat, hogy az osztályrabocsátás folytán kiszámított örökrész kevesebb vagy azonos az örököstársnak juttatott adomány tiszta értékénél. A törvény erre az esetre rendelkezik akként, hogy ezekben az esetekben az érintett örököstársat a felosztásra kerülő hagyatéki vagyonból kielégítettnek kell tekinteni.

A Ptk.-nak ez a szabálya azt jelenti, hogy a túladományozottat nem terheli megtérítési kötelezettség az örököstársaival szemben (BH1980. 212.). Ha tehát jóval nagyobb értékhez jutott, mint ami az osztályra bocsátott értékek figyelembe vételével kiszámított hányada szerint járna, csak annyi sérelem éri, hogy a hagyatékból nem részesül. A jogkövetkezmény tehát az lesz, hogy a hagyatékot a többi örököstárs között kell felosztani és úgy kell figyelembe venni a túladományozottat, mintha nem is lenne.

Ha például a hagyaték 800 000 forint, és az örökhagyónak 4 gyereke van (A, B, C, D), és a B gyermek 700 000 forint, és a C gyermek 100 000 forint adományt kapott, az osztályrabocsátás az alábbiak szerint alakul:

A hagyaték és az adományok összértéke: 1 600 000 forint. Ebből egy gyermek törvényes örökrésze 400 000 forint. Látható tehát, hogy B ennél többet kapott, ezért őt a számításból ki kell hagyni, és adományát sem kell figyelembe venni.
Az osztályra bocsátást újra kell számolni a B gyermek kihagyásával. A 800 000 forint hagyaték, és a 100 000 forint adomány összesen 900 000 forint. Ezt A, C és D gyermekek közt kell felosztani, vagyis egy gyermeknek 300 000 forint az örökrésze. A 300 000 forintot kapja meg A és D. Viszont C gyermek esetében a 300 000 forintból le kell vonni a 100 000 forint adományt, így ő csak 200 000 forintot kap a hagyatékból.
Ugyanez a szabály akkor is, ha az adományban részesült leszármazó kiesett és helyette a leszármazója örököl.
Ha ugyanis a felmenője olyan értékű adományt kapott, amely örökrészét meghaladja, akkor őt a felmenője részére jutott adomány értékével együtt figyelmen kívül kell hagyni a hagyaték felosztásánál.
Ha több leszármazó örököl az adományban részesült leszármazó helyett, mindegyikük csak olyan arányban köteles osztályra bocsátani a felmenője adományát, amilyen arányban utána örökölt.
BH1980. 212. *Az örökhagyó életében ingyenes juttatásban részesített törvényes örökös csak arra kötelezhető, hogy osztályrabocsátása a részére ingyenesen juttatott vagyont, vagyis a hagyatékhoz azt hozzászámítsák és a hagyatéki vagyon felszámolásánál azt már mint részére kiadott hagyatékot elszámolják. Arra azonban nem kötelezhető, hogy az előzetes juttatás egy részét örököstársának kifizesse vagy visszaadja [Ptk. 620. § (1) bek., 622. §].*

III. cím

VÉGINTÉZKEDÉSEN ALAPULÓ ÖRÖKLÉS

LIII. fejezet

A végrendelet

A végrendelkezés joga

623. § (1) Az örökhagyó halála esetére vagyonáról vagy annak egy részéről végrendelettel rendelkezhet.
(2) Végrendelkezni csak személyesen lehet.

A végintézkedésnek a törvényben szabályozott három formája (végrendelet, öröklési szerződés, halál esetére szóló ajándékozás) - tartalmazza azokat a közös elemeket, amelyek alapján a végintézkedés fogalma meghatározható. E közös elemek: a végintézkedés az örökhagyó jogügylete, rendelkezése halála esetére a vagyonáról vagy annak egy részéről azzal a feltétellel, hogy a juttatásban részesülő őt túléli. E közös elemek egyben nélkülözhetetlen feltételei annak, hogy a jogügylet végintézkedés legyen.
A végintézkedés lehet egyoldalú jognyilatkozat (végrendelet) és kétoldalú jogügylet is (öröklési szerződés, halál esetére szóló ajándékozás).
A végintézkedésen alapuló öröklés az öröklés elsődleges formája, hiszen a törvényes öröklésre csak akkor és annyiban kerülhet sor, ha nincs végintézkedés, vagy van ugyan, de az érvénytelen, vagy hatálytalan, vagy érvényes és hatályos ugyan a végintézkedés, de az nem terjed ki az örökhagyó egész vagyonára.
A törvény elismeri az örökhagyónak azt a jogát, hogy halála esetére a vagyonáról, vagy annak egy részéről szabadon rendelkezhessék, mégpedig akár pozitív, akár negatív tartalommal (kizárás, kitagadás). A végrendelkezési jog szabadságát a végintézkedési képesség hiánya, a végintézkedés törvényben megszabott érvényességi feltételei, anyagi jogi szempontból pedig a kötelesrész szabályai korlátozzák.
A (2) bekezdés rendelkezése a Ptk. 219. § alóli kivételként mondja ki, hogy csak személyesen lehet végrendelkezni. Ez a szabály vonatkozik a végintézkedés minden formájára (a végrendeletre, az öröklési szerződésre és a halál esetére szóló ajándékozásra is). A végrendelkezés joga a legszemélyesebb jogügyletek közé tartozik, ezért az örökhagyó helyett e jogot sem meghatalmazottja, sem törvényes képviselője nem gyakorolhatja. Így például a gondnok a cselekvőképtelen örökhagyó helyett az ő képviseletében még a gyámhatóság hozzájárulásával sem köthet öröklési szerződést (BH1996. 94.), és az örökhagyó sem bízhatja másra, hogy saját belátása szerint döntsön a hagyaték felosztásáról (Legfelsőbb Bíróság Pfv. 21.147/1996.).
E szabályból azonban az is kitűnik, hogy a végintézkedés tételéhez - szemben az öröklési képességgel - a jogképesség [Ptk. 8. § (1)] nem elegendő, ahhoz legalább korlátozott cselekvőképesség szükséges. A végintézkedési képesség ezért nem a polgári jogi jogképességgel, hanem a polgári jogi cselekvőképességgel

rokon fogalom. A törvény a végrendelkezés szabadságának biztosítása érdekében nem kíván meg teljes cselekvőképességet, azonban ha az örökhagyó cselekvőképessége korlátozott, a végintézkedés érvényességét szigorúbb szabályokhoz köti.

BH2003. 317. *A végintézkedés jellege miatt a bíróság nem hozhat létre öröklési szerződést a felek között még abban az esetben sem, ha a felek bizonyítottan előszerződést kötöttek [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 208. §, 623. § (2) bek., 656. §].*

BH1999. 23. *Az örökhagyó halála után alkotott jogszabályban biztosított kárpótlás nem tartozik az örökhagyó hagyatékához [Ptk. 8 § (1) bek., Ptk. 22. §, 613. § (1) bek. b) pont, Ptk. 623. § (1) bek., 1979. évi 13. tvr. 558. §].*

BH1998. 590. *Írásbeli magánvégrendelet érvényességének elbírálásánál a közreműködés és a korlátozott cselekvőképesség megítélése [Ptk. 13. § (1) bek., 623. § (2) bek., 632. §].*

BH1996. 94. *A gondnok a cselekvőképtelen örökhagyó helyett az ő képviseletében még a gyámhatóság jóváhagyásával sem köthet öröklési szerződést [Ptk. 21. §, 200. § (1) bek., 623. § (2) bek., 653. §, 656. §].*

BH1995. 34. *A végrendelet értelmezésénél irányadó szempontok [Ptk. 623. § (1) bek., PK 82. sz., PK 85. sz.]*

BH1986. 277. *I. Az örökösnevezés a végrendeletnek nem érvényességi feltétele. A végrendelet érvényes akkor is, ha örökösnevezést egyáltalán nem tartalmaz, hanem csak a törvényes örökös kizárásáról, kitagadásáról szól, hagyományrendelést vegy egyéb intézkedést tesz [Ptk. 623. § (1) bek., 637. 641. §].*

BH1985. 266. *Ha az örökhagyó általános örököst nevezett, a törvényes örökösök a törvényes öröklés jogcímén a végrendeletben fel nem sorolt vagyontárgyakra nem tarthatnak igényt. [Ptk. 623. § (1) bek., 637. § (1) bek.]*

BH1984. 104. *I. A hagyatéki eljárásban nem vehető figyelembe az örökhagyó végrendeleteként az az okirat, amely az örökhagyó halála után, bűncselekmény utján jött létre [Ptk. 623. §].*

A végrendelet fajai

624. § (1) Végrendelkezni lehet közvégrendelettel vagy írásbeli magánvégrendelettel; szóbeli végrendelkezésnek csak a törvény által külön meghatározott esetekben van helye.

A végrendelet az örökhagyó egyoldalú jognyilatkozata, mellyel halála esetére vagyonáról, vagy annak egy részéről rendelkezik, a juttatásban részesülő személy túlélésének feltételével.

A végrendelet (amennyiben a törvényben megszabott alakszerűségek megtartásával létrejön, s időközben a törvényben meghatározottak szerint nem válik hatálytalanná) az örökhagyó halálakor hatályosul. A jogügylet hatályosulásához nem szükséges jognyilatkozat a juttatásban részesülő fél részéről sem a végrendelet megalkotásakor, sem az örökhagyó halálakor.

A törvény nem határozza meg kifejezetten, hogy mely elemek szükségesek elengedhetetlenül ahhoz, hogy egy okirat végrendeletnek minősüljön. A Ptk. 623. §-ának rendelkezéseiből következően a végrendeletnek az örökhagyótól kell származnia, az örökhagyó halála esetére kell rendelkezést tartalmaznia az örökhagyó vagyona egészéről, vagy annak egy részéről. Az okirat végrendeleti jellegének megállapításához tehát legalább annyi szükséges, hogy az külsőleg az örökhagyótól származóként jelentkezzék és halála esetére szóló olyan nyilatkozatot tartalmazzon, amelyből a végrendeleti minőség kitűnik. E két feltétel bármelyikének hiányában végrendeletről nem lehet szó. Valamely alaki kellék hiánya vagy esetleges akarathiba a végrendeletet jogi létezésétől nem fosztja meg, csupán érvénytelenné teszi.

A törvény értelmében a végrendelet lehet közvégrendelet, írásbeli magánvégrendelet és szóbeli végrendelet. Ezek a végrendelet fajtái, melyeknek speciális alaki követelményeit a Ptk. 625-635. §-ai határozzák meg. A Ptk. 629. § (1) bekezdésének c) pontjában írt, közjegyzőnél letett végrendelet nem nevezhető a végrendeletek negyedik formájának, hiszen írásbeli magánvégrendeletről van szó, melynek alaki kellékei enyhébbek az írásbeli magánvégrendeletnél.

A szóbeli végrendelet alkotásának csak meghatározott helyzetekben és a törvény által meghatározott szigorú feltételek megléte esetén van helye, míg közvégrendelet és írásbeli magánvégrendelet alkotásának bármikor helye lehet. Írásbeli magánvégrendeletet azonban bárki nem alkothat érvényesen.

Az írásbeli végrendelet alkotásának csupán személyi, míg a szóbeli végrendelet alkotásának személyi és tárgyi feltételei is vannak.

A végrendelet formáját azok nem választhatják meg szabadon, akik csak kizárólag közvégrendeletet tehetnek, illetve akik írásbeli magánvégrendeletben nem végrendelkezhetnek [Ptk. 624. § (2)-(3)].

Cselekvőképtelen személy nem tehet végintézkedést, mert jognyilatkozata semmis és a nevében törvényes képviselője törvényi tilalom folytán nem járhat el [Ptk. 18. § (1)]. A cselekvőképtelenségre a Ptk. 15-17. §-ai az irányadóak. Ez utóbbi esetben azonban a Ptk. 18. § (3) bekezdésének rendelkezése nem alkalmazható.

Ezért ha a perben a végrendelet érvénytelenségét arra alapítják, hogy annak megtételekor az örökhagyó gondnokság alá helyezés nélkül is cselekvőképtelen állapotban volt, a végrendelet érvényességét nem lehet megállapítani arra alapítva, hogy viselkedése, rendelkezése okszerűnek és indokoltnak tűnt. A Ptk. 18. § (3) bekezdésének szabálya a szerződésekre és annak szabályai szerint megítélendő jognyilatkozatokra vonatkozik, azaz az öröklésen kívüli jogügyletekre (BH1972. 6999.)

(2) Korlátozottan cselekvőképes személy csak közvégrendeletet tehet; végrendelete érvényességéhez sem a törvényes képviselő hozzájárulása, sem a gyámhatóság jóváhagyása nem szükséges.

A korlátozottan cselekvőképességre a Ptk. 12. § (1) és 13. § (1) bekezdése az irányadó. Ilyen hatályú gondnokság alá helyezés nélkül a nagykorú örökhagyót még abban az esetben is cselekvőképesnek kell tekinteni, ha a kirendelt orvosszakértői vélemény szerint a végintézkedéskor cselekvőképessége korlátozott volt.

Végrendeletet korlátozottan cselekvőképes személy is alkothat, azonban kizárólag közvégrendeleti formában. Az ilyen személyek sem írásbeli magánvégrendeletet, sem szóbeli végrendeletet nem alkothatnak, utóbbit még akkor sem, ha annak a törvényi feltételei egyébként fennállnak.

A közjegyző, vagy a bíróság előtt tehető közvégrendelet fokozott garanciát nyújt. A törvény - a Ptk. 14. § (1) bekezdésében szabályozottaktól eltérően - kimondja, hogy ebben az esetben a közvégrendelet érvényességéhez a törvényes képviselő beleegyezésére (utólagos jóváhagyására) nincs szükség.

(3) A vak, az írástudatlan, továbbá az, aki olvasásra vagy nevének aláírására képtelen állapotban van, írásbeli magánvégrendeletet nem tehet.

Az e bekezdésben megjelölt fogyatékossággal rendelkező személyek csak írásbeli magánvégrendeletet nem tehetnek, azaz tehetnek közvégrendeletet és - a feltételek fennállása esetén - szóbeli végrendeletet is. A (2) bekezdés rendelkezésétől eltérést az indokolja, hogy a nevesített fogyatékosságok általában nem érintik a cselekvőképességet.

A vakság testi, az írástudatlanság szellemi fogyatékosság. Írástudatlan az olyan személy, aki csak a nevét tudja leírni, de a betűkkel, írásjegyekkel nincs tisztában, azok jelentését nem ismeri. A törvény ide sorolja az állandó jelleggel vagy csupán átmenetileg olyan állapotban lévő személyeket is, akik olvasásra vagy nevük aláírására képtelenek. Az aláírásra képtelenség nem azonos az írástudatlansággal. Az aláírásra képtelenségnek ugyanis lehet testi oka (sérülés, bénulás) és átmeneti állapot is lehet.

Az itt felsorolt fogyatékosságban szenvedő személyek öröklési szerződést és halál esetére szóló ajándékozási szerződést is csak közvégrendeleti formában tehetnek, hiszen e két végintézkedési formára az írásbeli magánvégrendeletre irányadó szabályok alkalmazandóak (Ptk. 656., 659. §).

A fogyatékosságok a végrendelkezési képesség vizsgálata körébe és nem a végrendelet alakiságai közé tartoznak. Ezért az érvénytelenségi ok vizsgálatára a közjegyző a hagyatéki eljárás keretében nem, csak a bíróság jogosult (BH1989. 401.). Az írástudatlanság kivételével a felsorolt fogyatékosságok vizsgálata általában orvosszakértői kérdés.

Az írástudatlanság vizsgálatánál abból kell kiindulni, hogy a törvény az írni-olvasni tudás szintjét nem határozza meg, de mércét sem állít fel. Ehhez képest nem tekinthető írástudatlannak az, aki például csak nyomtatott nagybetűkkel tud írni és a nagy és kisbetűk használatának szabályaival sincs teljesen tisztában. A nyomtatott nagybetűk használata ugyanis, bár kezdetleges szinten, de az írás-olvasás alapismereteit mindenképpen feltételezi (Legfelsőbb Bíróság Pfv. II. 20.165/1993.).

A név aláírására képtelen állapot nem állapítható meg pusztán amiatt, mert az örökhagyó végrendeleti aláírása rosszul olvasható, mert ilyen értelmezésre a törvény nem ad lehetőséget (Legfelsőbb Bíróság Pfv. V. 21.342/1995.).

BH1999. 69. *Az öröklési szerződés kizárólag az örökhagyó részéről tartalmaz végrendelkezést, ezért az írásbeli magánvégrendelet érvényessége szempontjából az írni, olvasni tudás alaki követelményei kizárólag az örökhagyó vonatkozásában vizsgálandók [Ptk. 218. § (1) és (2) bek., 624. § (3) bek., 655. § (2) bek., 656. §, Pp. 196. § (1) és (3) bek.].*

BH1996. 425. *Az örökös személyét az örökhagyónak magának kell kijelölnie, azt sem más személyre nem bízhatja, sem sorsolás eredményétől nem teheti függővé (Ptk. 624. §, 636. §).*

BH1995. 407. *II. Az érvénytelenséggel kapcsolatos bizonyítékok mérlegelésének szempontjai [Ptk. 649. § (1) bek., 624. § (2) bek.].*

BH1989. 401. *Polgári per keretében elbírálandó öröklési jogi vita az, hogy az örökhagyó látáscsökkenése miatt magánvégrendelet tételére végrendelkezési képességgel rendelkezett-e [Ptk. 624. §, 629. §, 6/1958. (VII. 4.) IM. r. (He.) 36. §., 52. §., 58. §., PK 85. sz.].*

Közvégrendelet

625. § (1) Közvégrendeletet közjegyző vagy bíróság előtt lehet tenni.

(2) Nem lehet érvényesen közvégrendeletet tenni olyan személy előtt, aki a végrendelkezőnek vagy a végrendelkező házastársának hozzátartozója, gyámja vagy gondnoka.

(3) Érvénytelen az a juttatás, amely a közvégrendelet tételében közreműködő személy, valamint ennek hozzátartozója, gyámja, gondnoka, gyámoltja vagy gondnokoltja javára szól.

A közvégrendelet cselekvőképes személy esetén a végrendelet tételének vagylagos, korlátozottan cselekvőképes személy esetében pedig kizárólagos formája.

Közvégrendelet csak a bíróság vagy a közjegyző előtt tehető, más hatóság előtt nem.

A Ptké. 71. §-a értelmében a közvégrendelet a helyi bíróság előtt tehető. E hatásköri szabályi illetékességre vonatkozó megkötöttséget nem tartalmaz, ezért a közvégrendelet bármelyik helyi bíróság előtt megtehető. A bíróság a közvégrendelet felvételénél nemperes eljárásban egyesbíróként jár el [105/1952. (XII. 28.) MT rendelet 13. § (1)].

A közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény a közvégrendelet tételére illetékességi szabályt nem tartalmaz, ezért annak felvételére bármelyik közjegyző jogosult. Amennyiben a közjegyzőnek kell felkeresnie a végrendelkezőt e célból, erre csak az illetékességi terület közjegyzője jogosult (1991. évi XLI. törvény 12. §).

A (2) bekezdés szabálya kizárja, hogy olyan személy (közjegyző, bíró, bírósági titkár) előtt lehessen közvégrendeletet tenni, aki a végrendelkezővel vagy annak házastársával hozzátartozói [Ptk. 685. § b)] kapcsolatban áll, illetve nevezett gyámja, vagy gondnoka. A kizáró ok fennállása az egész közvégrendeletet érvénytelenné teszi.

Ha a közvégrendelet az abban közreműködő személy, ezek hozzátartozója, gyámja, gyámoltja, gondnoka, gondnokolta javára szóló juttatást tartalmaz, a közvégrendelet részben és csak e tiltott juttatásra kiterjedő hatállyal érvénytelen. A (3) bekezdés ezen szabálya mind az érintett kör, mind pedig a tilalom megszegéséhez fűzött jogkövetkezményében eltér a (2) bekezdés szabályától.

E rendelkezés alkalmazása szempontjából mindig közreműködőnek kell tekinteni azt, aki a végrendelet tartalmának kialakításában meghatározó szerepet tölt be. Ezt meghaladóan azonban a közvégrendelet fogalmazása, szerkesztése, leírása is kimeríti a közreműködés fogalmát függetlenül attól, hogy az így közreműködő személynek a végrendelet tartalmának kialakításában volt-e szerepe, vagy nem. A végrendelet készítésében ilyen módon résztvevő személyek mindig közreműködők (BH1986. 418.; BH1986. 234.).

BH2002. 59. *I. A hagyatéki eljárás során tett anyagi jogi tartalmú nyilatkozat egyoldalúan nem vonható vissza, hanem az az általános ügyleti megtámadási alapon támadható meg [Ptk. 199. § (1) bek. 211-215. §-ok, 625. § (2) bek., PK 261. sz.].*

BH1990. 103. *A végrendelet visszavonásánál való közreműködés megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 625. §, 632. §, 650. § (1) bek.].*

BH1986. 418. *Végrendelet tételénél mindig közreműködőnek kell tekinteni azt, aki a végrendelet elkészítésében tevékenyen, olyan mértékben vesz részt, hogy a végrendelet tartalmának kialakításában meghatározó szerepe van. A közreműködés fennállása szempontjából közömbös, hogy az örökhagyó a végrendeletben foglaltakat mint akaratával megegyezőt aláírta. A végrendelet leírójának hozzátartozói javára szóló juttatás csak akkor lenne érvényes, ha a végrendeletnek ezt a részét az örökhagyó saját kezűleg írta és aláírta volna. [Ptk. 632. 625. §].*

BH1986. 234. *A végrendelet fogalmazása, szerkesztése, leírása a közreműködés fogalmát kimeríti függetlenül attól, hogy az igy közreműködő személyek a végrendelet tartalmának kialakításában volt-e szerepe vagy sem. A végrendelet készítésében ilyen módon részt vevő személyek tehát mindig közreműködők. - Az az elv, hogy a végrendeletet mindig az örökhagyó valóságos akaratának az érvényre juttatásával kell értelmezni, csak alakilag hibátlan végrendelet esetében alkalmazható, de nem szolgálhat az alaki hiba orvoslására [Ptk. 625. §, 632. § (1) bek.].*

Közvégrendelet tétele bíróságnál

Ptké. 71. § Közvégrendeletet helyi bíróság előtt lehet tenni.

626. § A közvégrendelet alaki érvényességére a közjegyzői okiratok érvényességét szabályozó rendelkezések irányadók.

A közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény 131. § (1) bekezdése értelmében a közjegyzői okiratba foglalt végrendelet és más végintézkedés érvényességéhez az szükséges, hogy az okirat megfeleljen a törvény 117-132. §-aiban foglalt kellékeknek, továbbá hogy a végrendelkező végakaratát személyesen jelentse ki a közjegyző előtt és ez magából az okiratból kitűnjék.

E szabályok a bíróság előtt tett közvégrendelet érvényességére is irányadóak.

Írásbeli magánvégrendelet

627. § Írásbeli magánvégrendeletet csak olyan nyelven lehet érvényesen tenni, amelyet a végrendelkező ért, és amelyen írni, illetőleg olvasni tud.

A § az írásbeli magánvégrendeletek közös szabályát tartalmazza, mely annak valamennyi formájára kötelező. Ennek értelmében írásbeli magánvégrendeletet bármely olyan nyelven lehet tenni, amelyet a végrendelkező ért és amelyen írni és olvasni is tud. Lehet az említett nyelv akár holt nyelv is, mint például a latin.

Az adott nyelven írni és olvasni tudás együttes feltétel.

Nem érvényes tehát a végrendelet, ha azt olyan nyelven tették, melyet a végrendelkező nem ért, vagy ért ugyan, de azon írni és/vagy olvasni nem tud.

Amennyiben az örökhagyó egyetlen nyelven sem tud írni és olvasni, érvényesen csak közvégrendeletet [Ptk. 624. § (3)], vagy a törvényes feltételek fennállása esetén szóbeli végrendeletet tehet.

628. § (1) Az írásbeli magánvégrendeletet a végrendelkező akár maga írhatja, akár mással írathatja.

(2) A gépírás akkor sem számít saját írásnak, ha magától a végrendelkezőtől származik.

(3) Gyorsírással vagy a közönséges írástól eltérő egyéb jel- vagy számjegyírással készült magánvégrendelet érvénytelen.

A törvény nem kívánja meg, hogy az írásbeli magánvégrendeletet az örökhagyó maga írja. Ha azonban azt mással íratja, annak érvényességét a törvény szigorúbb alaki feltételek meglétéhez köti. Itt meg kell említeni, hogy az a más személy, akivel a végrendelkező a végrendeletet íratja, korlátozottan cselekvőképes személy is lehet, hiszen a törvény nem kívánja meg a végrendelet írójának a végrendeleten történő feltüntetését, azaz személyének e körben nincs jelentősége.

A (2) és (3) bekezdés rendelkezése általános, az írásbeli magánvégrendeletek valamennyi formájára irányadó szabályt fogalmaz meg.

Eszerint nem számít saját írásnak a gépírás akkor sem, ha magától a végrendelkezőtől származik. A szabályozás nyilvánvaló indoka az azonosítás nehézsége, adott esetben lehetetlensége. Amennyiben tehát a végrendeletet az örökhagyó maga gépeli, annak érvényességére a más által írt végrendelet szabályait kell alkalmazni.

Ha a végrendelet a közönséges írástól eltérő egyéb jellel vagy számjegyírással (gyorsírás, titkosírás, jelkulcs alapján történő írás stb.) készül, vitássá válhat a jelek értelme, ha pedig ilyen módon készül a más által írt végrendelet, akkor pedig kérdésessé válik, hogy képes volt-e a végrendelkező helyesen megismerni a végrendeletnek a jelekkel kifejezett tartalmát. Ez az indoka annak, hogy a törvény az ilyen eltérő jelekkel készített magánvégrendeletet érvénytelenné minősíti. Az érvénytelenség jogkövetkezménye kiterjed arra az esetre is, amikor a végrendelet olyan írásjegyekkel készül, ami nem felel meg az adott nyelv közönséges írásának (például magyar nyelven, de görög vagy cirill betűkkel készül a végrendelet).

BH1981. 229. *Az írásbeli magánvégrendelet érvényességét a törvény nem köti olyan feltételhez, hogy annak tartalmát az örökhagyó élőszóval elmondja. A végrendelet e formáját személyes végintézkedéssé nem az örökhagyó szóbeli nyilatkozata, hanem az teszi hogy a végrendeletet az örökhagyó - két tanú együttes jelenlétében - aláírásával saját végakaratának ismeri el [Ptk. 628. § (1) bek. 629. §].*

629. § (1) Az írásbeli magánvégrendelet érvényes, ha annak végrendeleti minősége, keltének helye és ideje magából az okiratból kitűnik, továbbá ha a végrendelkező azt

a) elejétől végig maga írja és aláírja; vagy

b) két tanú együttes jelenlétében aláírja, vagy ha azt már aláírta, az aláírást két tanú előtt a magáénak ismeri el, és a végrendeletet mindkét esetben a tanúk is - e minőségük feltüntetésével - aláírják; vagy

PK 86. szám

A végrendelkező személyazonosságának tanúsítására nemcsak az a végrendeleti tanú alkalmas, aki az örökhagyót előzőleg személyesen ismerte, hanem az is, aki a személyazonosságát kétségtelen bizonyossággal, tehát hitelt érdemlő módon megállapította.

c) aláírja és akár nyílt, akár zárt iratként a közjegyzőnél - végrendeletként feltüntetve - személyesen letétbe helyezi.

A § szabályai ugyancsak kötelezőek az írásbeli magánvégrendeletek valamennyi fajtájára. Így érvényességi kellék, hogy magából az okiratból kitűnjék:
1. a végrendeleti minőség
A törvény nem kívánja meg a végrendelet szó használatát. Érvényes a végrendelet akkor is, ha a megjelölést nem szabatosan vagy téves megnevezéssel tartalmazza, de az okirat tartalma nem hagy kétséget afelől, hogy az az örökhagyó végakarata. Nem érinti a végrendelet érvényességét, ha az okiratban az örökhagyó más egyéb nyilatkozatot is tesz. Nem szükséges a végrendeletben név szerint megjelölni az örököst sem, elegendő az érvényességhez, ha az örökös személye akként van körülírva, hogy azonosságához kétség nem fér (pl. a lányomra hagyom megjelölés megfelelő, ha az örökhagyónak egy lánya van). Ha azonban a végrendelet az örököst nem jelöli ki (pl. úgy rendelkezik, hogy mást jogosít fel az örökös kiválasztására), a végrendelet érvénytelen (BH1996. 425.).
2. az okirat keltének helye
Amennyiben ez az okiratból nem tűnik ki, nincs törvényes lehetőség arra, hogy azt egyéb módon, például tanúvallomással igazolják. A keltezés helyének nem fogadható el a végrendeletet aláíró tanuk lakhelyének megjelölése. A keltezés az okirat bármely részén lehet, de ki kell tűnnie annak, hogy azzal az örökhagyó a végrendelkezés helyét kívánta megjelölni (Legfelsőbb Bíróság Pfv. 23 447/1996.). Az örökhagyó lakáscímének feltüntetése egymagában a keltezés helye megjelölésének nem tekinthető. Amennyiben az örökhagyó két helyen, a végrendelet bevezető szövegrészében - ahol a személyazonosságot tanúsító adatokat szokás feltüntetni - valamint a névaláírás után, a keltezés időpontja előtt is feltüntette a lakáscímét, ez arra mutat, hogy utóbbival nyilvánvalóan a keltezés helyét kívánta megjelölni, ezért tartotta szükségesnek, hogy a keltezés helyét ismét feltüntesse. Erre tekintettel adott esetben a névaláírás mellett és a keltezés időpontja előtt a lakáscím ismételt feltüntetése a végrendelkezés helyének megfelelő jelölésére alkalmas volt (BH1992. 246.). Az ítélkezési gyakorlat e követelménynek megfelelőként fogadja el azt a végrendelet is, amely a keltének helyét ugyan külön nem tünteti fel, de a végrendelet keltének valóságos helye magából az okiratból kitűnik.
3. a keltezés ideje
A végrendelet keltének oly módon kell az okiratból kitűnnie, hogy e vonatkozásban ne legyen semmiféle kétely. Nem elegendő tehát, ha egyéb körülményekből következtetni lehet arra. A hiányzó keltezést bizonyítással pótolni nem lehet, mint ahogy úgy sem, hogy utóbb a keltezést az örökhagyó helyett valaki a végrendeletre ráírja (BH1992. 530.).
A keltezés ideje év, hó és nap szerint meghatározott, ezért az olyan szóhasználat vagy jelölés, amely időtartamra utal, a törvényi előírásnak nem felel meg. A megjelölés viszont akkor is megfelel a törvényi előírásnak, ha nem naptárszerű, hanem a keltezés idejét más módon, de kétséget kizáró pontossággal megjelöli (például 1997. pünkösd hétfőjén, vagy 1996. karácsony második napján).
A keltezésnek magából az okiratból kell kitűnnie, ehhez képest nem kell kötelezően az örökhagyó aláírása előtt szerepelnie, tartalmazhatja azt maga a végrendelet szövege is, de lehet az örökhagyó, sőt a tanúk aláírása után is. Megjegyezzük azonban, hogy amennyiben a keltezés az okiraton nem a szokásos módon van elhelyezve, bizonyítás tárgya lehet, hogy nincs e szó arról, hogy a végrendelet e hiányosságát valaki utólagosan pótolta, mely körülmény már maga után vonhatja a végrendelet érvénytelenségének megállapítását.
Az aláírás időpontjában a keltezés hiánya miatt fennálló alaki hibát az örökhagyó utóbb orvosolhatja, de csak akként, hogy a kiegészítést két tanú jelenlétében ismét aláírja, vagy ha azt már ráírta, a két tanú jelenlétében aláírását a sajátjának ismeri el, és a végrendeletet a tanúk is újból aláírják (BH1992. 530.).
Előfordulhat, hogy a végrendelet tartalmazza a keltezést, de utóbb bebizonyosodik, hogy a keltezés időpontja a valóságtól eltér. A törvényi rendelkezés alapulvételével a végrendelet ebben az esetben is rendelkezik az érvényességhez szükséges alaki kellékkel (tartalmaz keltezést), a téves megjelölés ezért annak érvényességét nem érinti (BH1963. 3787.) Ha azonban a bizonyítás eredményeként azt lehet megállapítani, hogy a keltezés valótlan, akkor azt úgy kell tekinteni, mintha a végrendelet nem tartalmazna keltezést, s ez okból a végrendelet érvénytelen (BH1984. 190.).
A § (1) bekezdésének a)-c) pontja a saját kezűleg, a más által írt és a közjegyzőnél letett írásbeli magánvégrendeletet további sajátos alaki feltételeit szabályozza.
A saját kezűleg írt (holográf) írásbeli magánvégrendelet érvényességének kelléke, hogy azt az örökhagyó elejétől végig maga írja és aláírja. Az írásra lásd a Ptk. 628. § (2)-(3) bekezdéseihez fűzött magyarázatot.
Az elejétől végig történő írás követelményét sérti, és ezért érvénytelen a végrendelet akkor, ha azt ugyan az örökhagyó írta és aláírta, a keltezés helyét és idejét azonban nem ő írta rá.
Az aláírás általában a teljes név feltüntetését jelenti, azonban az ítélkezési gyakorlat elfogadja annak a végrendeletnek az érvényességét is, amelyen csupán az örökhagyó családi neve szerepel, feltéve, hogy a

személyazonosság kétséget kizáróan megállapítható. Az aláírás kritériumának megfelel a kusza vonalvezetésű, betűhiányos aláírás is.

Az aláírásnak sem kell feltétlenül a szokványos helyen lennie, azonban a végrendelet szövegétől el kell különülnie. Az írásbeli magánvégrendelet aláírását nem pótolja az, ha az örökhagyó saját kezűleg írt neve csak a végrendelet szövegében szerepel (BH1981. 320.)

A más által írt (allográf) magánvégrendelet - ide értve az örökhagyó által gépírással készített végrendelet is - aláírására vonatkozó előírások azonosak a saját kezű végrendeletre irányadó szabályokkal. A más által írt végrendelet akkor érvényes, ha az örökhagyó azt két tanú együttes jelenlétében írja alá, ha pedig már aláírta, a két tanú előtt az aláírást magáénak kell elismernie és a tanúknak a végrendeletet - e minőségük feltüntetésével kell aláírniuk.

A tanúk együttes jelenléte mindkét esetben nélkülözhetetlen alaki kellék. Az együttes jelenlét jelentősége az, hogy a tanúk az örökhagyó személyazonosságát, valamint aláírásának hitelességét igazolni tudják.

A végrendelkező személyazonosságának tanúsítására nemcsak az a végrendeleti tanú alkalmas, aki az örökhagyót előzőleg személyesen ismerte, hanem az is, aki a személyazonosságát kétségtelen bizonyossággal, tehát hitelt érdemlő módon megállapította (PK 86. szám).

Érvénytelen az a végrendelet, amelyet a tanúk úgy írnak alá, hogy azt az örökhagyó még nem írta alá, ugyanígy az is, melynek aláírásakor a két tanú nem volt együttesen jelen, úgyszintén akkor is, ha a tanúk később írják azt alá, mint az örökhagyó.

A más által írt végrendelet érvényességéhez végül az is szükséges, hogy a végrendeletet a tanúk e minőségük feltüntetésével írják alá. Ehhez a bírói gyakorlat elegendőnek tartja az előttünk szó alkalmazását is, mert ebből az aláírással kapcsolatos megjegyzésből kitűnik az aláírók tanúi minősége.

A közjegyzőnél letett magánvégrendelet érvényességéhez az szükséges, hogy a végrendelkező azt aláírja és azt végrendeletként feltüntetve, személyesen akár nyílt, akár zárt iratként a közjegyzőnél letétbe helyezze.

A végrendelkezőnek kifejezetten közölnie kell a letétbe helyezésnél, hogy az irat az ő végrendelete, ezt nem pótolja az a tény, hogy a végrendeleti minőség magából az okiratból (kötelezően) kitűnik. A közjegyzőnek nem kell ismernie a végrendelet tartalmát, a letételről azonban jegyzőkönyvet kell felvennie, s az átvett végrendeletet a jegyzőkönyvhöz kell fűzni. A közjegyző az átvételről elismervényt ad és a végrendeletet elzárva köteles őrizni. Az átadásnak - a visszaélések elkerülése érdekében - a törvényi előírás szerint - személyesen kell megtörténnie.

(2) A több különálló lapból álló írásbeli magánvégrendelet csak akkor érvényes, ha minden lapját ellátták folyamatos sorszámozással, továbbá a végrendelkező és - ha a végrendelet érvényességéhez tanúk alkalmazása szükséges - mindkét tanú aláírásával.

Az írásbeli magánvégrendelet mindhárom formájára kötelező előírás, hogy a különálló lapokból álló végrendeletet folyamatosan kell sorszámozni, és amennyiben allográf végrendeletről van szó, a végrendelkezőn kívül annak minden egyes lapját a tanúknak is alá kell írniuk. E kellékhiány esetén a végrendelet érvénytelen.

A törvény lapot említ, amiből következi, hogy a két különálló lapból - négy oldalból - álló végrendeletnek csak a két lapját és nem mind a négy oldalát kell aláírni.

Ha a törvényi szabály folytán a több különálló lapból álló végrendelet érvénytelen, egyes lapjai önálló írásbeli magánvégrendeletnek minősülhetnek, ha ezeken a lapokon történt végintézkedés a jellegénél fogva önállóan is megtehető, a többi lapon tett végintézkedéssel tartalmilag nem áll megbonthatatlan összefüggésben, s emellett megfelel a törvény által előírt alakszerűségeknek is (BH1969. 6112.).

BH2002. 269. *II. A szerződéses örökös hozzátartozójának közreműködése az öröklési szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 201. § (2) bek., 205. § (3) bek., 236. § (1) bek., 629. § (2) bek., 632. § (1) bek., 655. § (1) bek., 656. §].*

BH2001. 430. *I. Ha a végrendelet eredeti példányát az örökhagyó az ügyvédjénél helyezte el, a végrendelet nem veszti hatályát amiatt, hogy az örökhagyó birtokában maradt példány nem kerül elő [Ptk. 629. § (1) bek., 633. §].*

BH2001. 373. *Az örökhagyó aláírásának csak az a névírás tekinthető, amely a végrendelet szövegétől elkülönül: ha a két különálló lapon készült végrendelet első lapja ilyet nem tartalmaz, a végrendelet érvénytelen [Ptk. 629. § (1) és (2) bek., PK 82. sz.].*

BH2000. 446. *Az öröklési szerződésen a fél aláírásának közjegyzői hitelesítése (a tanúsítvány) nem teszi a szerződést közokiratba foglalttá, ezért a szerződés tanúk aláírása nélkül érvénytelen [Ptk. 629. § (1) bek., 656. §, 1991. évi XLI. tv. 111. §, 129-132. §-ok, 136-147. §-ok, 6/1958. (VII. 4.) IM. r. (He.) 60. § (2) bek., 61. § (2) bek.].*

BH1998. 338. *Végrendelet érvénytelenségének megállapítására irányuló perben a bizonyítási teher alakulása és a bizonyítékok mérlegelésének szempontjai [Pp. 164. § (1) bek., Ptk. 629. § (1) bek., 653. §].*

BH1998. 281. *A végrendelkezés helyének pótlására a lakáscím feltüntetése, illetve a tanúk lakhelyének megjelölése nem alkalmas, illetve nem elegendő [Ptk. 629. § (1) bek., 653. §, PK 85. sz.].*

BH1998. 175. *Végrendelet alkotásával kapcsolatban az alaki feltételek és a közreműködés vizsgálata [Ptk. 629. § (1) bek., 632. § (1) bek.].*

BH1997. 534. *A végrendeleten a tanúk lakáscímének feltüntetése nem tekinthető végrendelkezési helynek [Ptk. 629. § (1) bek.].*

BH1997. 230. *A közjegyzői letétbe helyezett írásbeli magánvégrendelet nem válik a közjegyző által felvett jegyzőkönyv szerves részéve, és nem minősül át közokirattá [Ptk. 629. § (1) bek. c) pont].*

BH1996. 259. *A különálló lapokból álló, összetűzött vagy összefűzött írásbeli magánvégrendelet (öröklési szerződés) az érvényesség szempontjából nem azonos az egyetlen - összehajtott - íven készült végrendelettel [Ptk. 629. § (2) bek., 656. §].*

BH1994. 409. *Az írásbeli magánvégrendelet alakiságának 9 megítélésénél a bizonyítékok mérlegelésének szempontjai [Ptk. 629. § (1) bek., Pp. 206. § (1) bek., Pp. 275/A. § (2) bek.].*

BH1993. 681. *A végrendelet alakiságaival kapcsolatos bizonyítékok mérlegelésének szempontjai [Ptk. 629. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek.].*

BH1992. 530. *A végrendelet alakiságának vizsgálata és az érvénytelenség hatása [Ptk. 629. §, 653. §, PK 85. sz.].*

BH1992. 246. *I. Írásbeli végrendelet érvényességéhez az is szükséges, hogy keltének helye az okiratból kitűnjék [Ptk. 629. § (1) bek.].*

BH1992. 175. *I. Tájékoztatási kötelezettség alakulása az alakilag hibás magánvégrendelet esetén [Ptk. 629. §, 653. §, 6/1958. (VII. 4.) IM r. (He.) 36. § (1) bek., 52. § (3) bek.].*

BH1990. 59. *II. A végrendelkezés keltezésének téves megjelölése egymagában a végrendelet érvénytelenségét nem vonja maga után, hanem csak a valóságos adatok bizonyításának nyitja meg az útját [Ptk. 656. §, 629. § (1) bek.].*

BH1989. 401. *Polgári per keretében elbírálandó öröklési jogi vita az, hogy az örökhagyó látáscsökkenése miatt magánvégrendelet tételére végrendelkezési képességgel rendelkezett-e [Ptk. 624. §, 629. §, 6/1958. (VII. 4.) IM. r. (He.) 36. §., 52. §., 58. §., PK 85. sz.].*

BH1987. 441. *A több lapból álló öröklési szerződés alaki érvényességéhez is szükséges, hogy az örökhagyó és a tanuk annak minden - folyamatos sorszámozással ellátott - lapját írják alá. Az alaki kellékek hiánya bizonyítással nem pótolható [Ptk. 629. § (2) bek., 656. §].*

BH1986. 424. *Ha a magánvégrendelet keltének helye az okiratból nem tűnik ki, ez olyan aggályt keltő körülmény, amelyről a közjegyző az érdekelteknek tájékoztatást köteles adni [6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. 36. § (1) bek., 52. § (3) bek., 61. § (2) bek., Ptk. 629. § (1) bek.].*

BH1984. 190. *A végrendelet keltezésének téves megjelölése egymagában a végrendelet érvénytelenségét nem vonja maga után, hanem - szükség esetén - csak a valóságos adatok bizonyításának nyitja meg az útját. Más kérdés, hogy a keltezésnek a bizonyítás eredményeként megállapított valóságos helye és ideje esetleg olyan körülményeket is feltár, amelyek a végrendelet egyéb tartalmi - okból való érvénytelenségét is eredményezhetik. Ez azonban már az érvénytelenségnek egy másik - az alaki érvénytelenségtől különálló esete, amely külön elbírálást igényel [Ptk. 629. § (1) bek.].*

BH1981. 320. *Az írásbeli magánvégrendelet aláírását nem pótolja az, ha az örökhagyó sajátkezűleg írt neve csak a végrendelet szövegében szerepel [Ptk. 629. § (1) bek. PK 104. sz.].*

BH1981. 229. *Az írásbeli magánvégrendelet érvényességét a törvény nem köti olyan feltételhez, hogy annak tartalmát az örökhagyó élőszóval elmondja. A végrendelet e formáját személyes végintézkedéssé nem az örökhagyó szóbeli nyilatkozata, hanem az teszi hogy a végrendeletet az örökhagyó - két tanú együttes jelenlétében - aláírásával saját végakaratának ismeri el [Ptk. 628. § (1) bek. 629. §].*

BH1980. 91. *Az írásbeli magánvégrendelet érvényességének feltétele az is, hogy keltének helye az okiratból kitűnjék [Ptk. 629. § (1) bek.]'*

630. § Az írásbeli magánvégrendelet érvényességének nem feltétele, hogy a tanú a végrendelet tartalmát ismerje, vagy tudjon arról, hogy végrendelet tételénél működött közre.

E törvényi rendelkezés a Ptk. 629. § (1) bekezdésének b) pontjához kapcsolódik. Az allográf végrendeletnél a tanúk szerepe a végrendelkező aláírása hitelességének igazolása és a végrendelkező személyének azonosítása. A végrendeleti tanúknak tehát nem kell ismerniük a végrendelet tartalmát, nem kell érteniük azon a nyelven, amin a végrendelet készült, sőt még arról sem kell tudniuk, hogy végrendelet tételénél működtek közte.

631. § Az írásbeli magánvégrendelet érvénytelen, ha a tanú

a) a végrendelkező személyazonosságának tanúsítására nem képes;
b) kiskorú, vagy cselekvőképességet érintő gondnokság alatt áll;
c) írástudatlan.

Az allográf végrendelet tanújának alkalmasnak kell lennie a végrendelkező személyének azonosítására. E követelménynek megfelelően tanú az lehet, aki képes a végrendelkező személyazonosságának tanúsítására, aki nagykorú, nem áll cselekvőképességet érintő gondnokság alatt és nem írástudatlan. A felsorolás taxatív, bármely kizáró feltétel megléte a végrendelet érvénytelenségét eredményezi.

A személyazonosság tanúsítására az képes, aki a végrendelkező személyazonosságát (pl. a személyi igazolvány alapján) megállapította (PK 86. szám).

A cselekvőképességet kizáró, de az azt korlátozó hatályú gondnokság alá helyezés ténye is kizáró ok.

Az írni tudás nem azonos a névaláírási képességgel. Lehet, hogy a tanú képes aláírni a saját nevét, mégis írástudatlan, mert az írásjeleket, azok jelentését nem ismeri. Ez a végrendelet érvénytelenségét eredményezi annak ellenére, hogy a végrendeleten szerepel két tanú aláírása.

Amennyiben a végrendeletnél kettőnél több tanú működött közre, a végrendelet érvényes akkor is, ha valamelyikükkel szemben fennáll ugyan kizáró ok, de legalább két tanúval szemben nem.

632. § (1) Az írásbeli magánvégrendelet tanúja vagy más közreműködő személy, illetőleg ezek hozzátartozója javára szóló juttatás érvénytelen, kivéve ha a végrendeletnek ezt a részét az örökhagyó sajátkezűleg írta és aláírta.

(2) A tanú, illetőleg a hozzátartozója részére szóló juttatás akkor sem érvénytelen, ha a végrendelkezésnél - rajta kívül - két tanú működött közre.

PK 85. szám

a) Az okirat végrendeleti jellegének megállapításához legalább annyi szükséges, hogy külsőleg az örökhagyótól származóként jelentkezzék és halálesetre szóló olyan nyilatkozatot tartalmazzon, amelyből a végrendeleti minőség kitűnik. E két feltétel bármelyikének hiányában végrendeletről nem lehet szó.

A törvény meghatározott feltételekhez köti azt, hogy az írásbeli magánvégrendelet tanúja, más közreműködője, vagy ezek hozzátartozója javára szóló juttatás érvényes legyen. A rendelkezés indoka az örökhagyó befolyásolásának kiküszöbölése. Maga a kérdés értelemszerűen csak allográf magánvégrendeletnél merülhet fel.

Ahhoz, hogy a közreműködő és annak hozzátartozója javára szóló juttatás érvényes legyen az szükséges, hogy a végrendeletnek ezt a részét az örökhagyó írja és aláírja. E feltétel akkor valósul meg, ha a juttatásra vonatkozó saját kezűleg írt részt az örökhagyó külön is aláírja. Amennyiben az aláírása csupán egyszer, a végrendeleten szerepel, úgy az említett törvényi feltétel hiányában a juttatás érvénytelen, ez azonban a végrendelet egyéb rendelkezéseinek érvényességét nem érinti. A közreműködői minőséget a gyakorlat a BH1986. 418. és BH1986. 234. szám alatti jogesetekben kifejtett általános szempontok szerint állapítja meg.

Ha a végrendeleti juttatás a tanú vagy hozzátartozója javára szól, az érvényes az előzőekben írt feltétel megléte esetén, de - ennek hiányában - akkor is, ha az érintett tanún kívül további két tanú is közreműködött.

A hozzátartozói minőséget a végrendelet aláírása időpontjában fennállt helyzet alapján kell elbírálni.

BH2002. 269. *II. A szerződéses örökös hozzátartozójának közreműködése az öröklési szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 201. § (2) bek., 205. § (3) bek., 236. § (1) bek., 629. § (2) bek., 632. § (1) bek., 655. § (1) bek., 656. §].*

BH2001. 576. *Közreműködésnek minősül, ha a végrendeleti örökös az eljáró ügyvédnek nem csak a végrendelet elkészítésére, hanem annak tartalmára is utasítást ad [Ptk. 632. § (1) bek., 655. § (1) bek., 653. §, PK. 85. sz. d) pont].*

BH2000. 494. *II. Az öröklési szerződés az örökhagyó és a szerződéses örökös egybehangzó akaratnyilvánításával jön létre, együttműködve határozzák meg a szerződés tartalmát, ezért a közreműködés mint érvénytelenséget eredményező ok szóba sem jöhet (Ptk. 632. §).*

BH2000. 444. *A tanúk és más közreműködők, valamint ezek hozzátartozója javára szoló juttatás nem érvénytelen, ha az örökhagyó a végintézkedésének e személyek javára juttatást rendelő részét saját kezűleg írta és aláírta [Ptk. 632. § (1) bek.].*
BH2000. 439. *II. A tanúk és más közreműködők, valamint ezek hozzátartozója javára szóló juttatás nem érvénytelen, ha az örökhagyó a végintézkedésének e személyek javára juttatást rendelő részét saját kezűleg írta és aláírta [Ptk. 632. § (1) bek.].*
BH1998. 590. *Írásbeli magánvégrendelet érvényességének elbírálásánál a közreműködés és a korlátozott cselekvőképesség megítélése [Ptk. 13. § (1) bek., 623. § (2) bek., 632. §].*
BH1998. 176. *Az örökös közreműködése nem teszi - nem teheti - érvénytelenné az öröklési szerződést, így nincs kellő jogi indoka annak, hogy a hozzátartozója bármilyen közreműködése érvénytelenségre vezessen (Ptk. 632. §, 649. §, 656. §).*
BH1998. 175. *Végrendelet alkotásával kapcsolatban az alaki feltételek és a közreműködés vizsgálata [Ptk. 629. § (1) bek., 632. § (1) bek.].*
BH1998. 128. *Végrendelet érvénytelenségének bizonyítása [Ptk. 632. § (1) bek., 649. § (1) bek., 653. §].*
BH1998. 23. *A közreműködés miatt érvénytelen végrendelet értelmezése a korábban alkotott végrendelet visszavonása szempontjából [Ptk. 632. § (1) bek., 650. § (1) bek.].*
BH1996. 476. *Az az általános elv, hogy a végrendeletet mindig az örökhagyó valóságos akaratának az érvényre juttatásával kell értelmezni, az egyébként érvényes végrendelet tartalmának megállapítása érdekében alkalmazható, de nem szolgálhat a végrendelet érvénytelenségét eredményező hiba orvoslására. Ez az elv a közreműködés és a szóbeli végrendelet megítélésénél is [Ptk. 632. § (1)-(2) bek., 634. §, PK 88. sz. f) pont].*
BH1996. 152. *I. A végrendeleti örökösként megnevezett jogi személy alkalmazottainak a végrendelkezésnél tanúként való közreműködése érvénytelenséget nem eredményez [Ptk. 632. § (1) bek.].*
BH1994. 136. *Több végrendelet megtámadása esetén a "sorrend megválasztásánál irányadó szempontok [Ptk. 653. §, 632. § (1) bek., 607. § (4) bek.].*
BH1990. 472. *Öröklési szerződés esetén a közreműködés szempontjai [Ptk. 632. §, 656. §].*
BH1990. 103. *A végrendelet visszavonásánál való közreműködés megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 625. §, 632. §, 650. § (1) bek.].*
BH1990. 59. *I. A kötelezett hozzátartozójának közreműködése az öröklési szerződést nem tesz érvénytelenné [Ptk. 632. §, 655. §, 205. §].*
BH1987. 445. *A végrendelettel kapcsolatos nyilvánvaló tartalmi aggály esetén az mutatkozik helyénvalónak, hogy a közjegyző a hagyatékot - ideiglenes hatállyal - a törvényes örökösnek adja át [He. 61. §, Ptk. 632. §].*
BH1986. 234. *A végrendelet fogalmazása, szerkesztése, leírása a közreműködés fogalmát kimeríti függetlenül attól, hogy az igy közreműködő személyek a végrendelet tartalmának kialakításában volt-e szerepe vagy sem. A végrendelet készítésében ilyen módon részt vevő személyek tehát mindig közreműködők. - Az az elv, hogy a végrendeletet mindig az örökhagyó valóságos akaratának az érvényre juttatásával kell értelmezni, csak alakilag hibátlan végrendelet esetében alkalmazható, de nem szolgálhat az alaki hiba orvoslására [Ptk. 625. §, 632. § (1) bek.].*
BH1984. 450. *Az örökhagyó érvénytelen öröklési szerződésbe foglalt nyilatkozatával is tehet érvényes végrendeleti rendelkezést. Az örökös azzal, hogy a végrendelkezéssel együtt megkötött öröklési és gondozási szerződésben részt vett és az örökhagyó tartására és gondozására vonatkozó kötelezettségét elvállalta, nem valósít meg olyan közreműködést, amely a részére történt juttatást érvénytelenné tenné [Ptk. 655. § (2) bek., 632. § (1) bek.].*
BH1981. 22. *Ha annak a végrendeletnek, amelyre az örökös igényét alapítja, nincsenek meg a törvényben megszabott alaki kellékei, a vitás hagyatékot a törvényes örökösnek kell ideiglenesen átadni [6/1958. (VII. 4.) IM sz. r 61. § (2) bek., Ptk. 632. §]*
BH1980. 92. *A végrendelet alkotása során közreműködőnek az minősül, akinek a végrendelet tartalmának kialakításában meghatározó szerepe volt [Ptk. 632. §, 635. § (2) bek.].*
BH1979. 417. *I. A közreműködő javára szóló juttatás érvénytelensége a végrendeletet nem teszi érvénytelenné [Ptk. 632. § (1) bek., Pk. 104. sz., Pp. 146. § (3) bek.].*

Közös rendelkezések az írásbeli végrendeletekre

633. § Sem a közvégrendelet, sem pedig az írásbeli magánvégrendelet hatályát nem szünteti meg az, ha a végrendelkezést tartalmazó okirat a végrendelkező akaratán kívül álló okból megsemmisül, vagy egyébként

nem található meg; ha azonban az írásbeli magánvégrendelet az örökhagyó birtokában maradt, de nem került elő, az ellenkező bizonyításáig azt kell feltenni, hogy az örökhagyó azt megsemmisítette.

PK 87. szám

Ha a végrendelkezést tartalmazó okirat a végrendelkező akaratán kívül álló okból megsemmisült vagy egyébként nem található meg, de a hagyatéki eljárás során valamennyi érdekelt elfogadta a végrendelet létét, tartalmát, valamint azt, hogy a végrendelet a törvényben meghatározott alakszerűségek megtartásával jött létre: a közjegyző az egybehangzó nyilatkozatok alapján teljes hatállyal adhatja át a hagyatékot a végrendeleti örökösöknek.

A § szabálya a közvégrendeletre és az írásbeli magánvégrendeletre vonatkozik, azaz azokra a végrendeleti formákra, ahol az örökhagyó végakarata az azt tartalmazó okirat révén érvényesülhet. Előfordulhat azonban, hogy a végrendelet megsemmisül, elvész, elkallódik, vagyis nem található meg. Ezekben az esetekben az a kérdés merül fel, hogy érvényesülhet-e az örökhagyó végakarata, azaz a végakaratot tartalmazó okirat megléte elengedhetetlen feltétele-e a végakarat hatályosulásának.
A törvény értelmében a végrendelkezést tartalmazó okirat hatályát nem szünteti meg, ha az okirat az örökhagyó akaratán kívül álló okból megsemmisül, vagy egyébként nem található meg.
Ha a hagyatéki eljárásban minden érdekelt egyezően nyilatkozik a végrendelet létéről, tartalmáról, érvényességéről és arról, hogy az - nem az örökhagyó akaratából - megsemmisült vagy nem található, a közjegyző a hagyatékot teljes hatállyal adja át e nyilatkozat alapján (PK 87. szám).
Ha azonban az érdekeltek között vita támad, a törvényben meghatározott tényeket bizonyítani kell. A bizonyítás a végrendeleti öröklésre igényt tartó felet és abban a körben terheli, hogy az örökhagyó írásbeli végrendeletet (közvégrendeletet, írásbeli magánvégrendeletet) tett, az megfelelt a törvényben írt alakszerű követelményeknek, az az örökhagyó akaratán kívül álló okból megsemmisült, vagy egyébként nem található meg, és bizonyítania kell a végrendelet tartalmát is.
A törvény ugyanakkor vélelmet állít fel a végrendelet örökhagyó által történt megsemmisítésére abban az esetben, ha az elő nem került írásbeli magánvégrendelet az örökhagyó birtokában maradt. A törvényi vélelem megdönthető annak bizonyításával, hogy a végrendelet megsemmisülése, elveszése az örökhagyó akaratától független okra vezethető vissza.
Ha a perben az is vitatott, hogy az örökhagyó birtokában maradt-e a fel nem lelhető vagy megsemmisült végrendelet, a bizonyítás ugyancsak a végrendeletre igényt alapító felet terheli (Legfelsőbb Bíróság Pf. V. 22.708/1996.).
BH2003. 69. *Megsemmisült végrendeletre alapított öröklési igény esetén a bizonyítási teher alakulása [Ptk. 633. §, 651. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek., PK. 87. sz.].*
BH2001. 430. *I. Ha a végrendelet eredeti példányát az örökhagyó az ügyvédjénél helyezte el, a végrendelet nem veszti hatályát amiatt, hogy az örökhagyó birtokában maradt példány nem kerül elő [Ptk. 629. § (1) bek., 633. §].*
BH1999. 117. *I. Jogi hatály a végrendelet eredeti példányához fűződik, az arról készült másolatok osztják az eredeti végrendelet sorsát. A másolatok valójában arra szolgálnak, hogy a végrendelet tartalmára nézve tájékoztatást nyújtsanak az érdekltek számára (Ptk. 633. §, PK 87. sz.).*
BH1983. 358. *Ha az írásbeli magánvégrendelet az örökhagyó birtokában marad és később sem kerül elő, az ellenkező bizonyításig azt kell vélelmezni, hogy az örökhagyó azt megsemmisítette, ennélfogva az hatályát vesztette [Ptk. 633. §, 651. § (1) bek.].*

Szóbeli végrendelet

634. § Szóbeli végrendeletet az tehet, aki életét fenyegető rendkívüli helyzetben van, és írásbeli végrendeletet egyáltalán nem vagy csak jelentékeny nehézséggel tehetne.

Lehetnek olyan helyzetek, amikor a végakarat írásbeli rögzítése lehetetlen, vagy jelentékeny nehézséggel járna, ugyanakkor a rendkívüli veszélyhelyzet miatt a végrendelkezés nem halasztható el.

Szóbeli végrendeletet tehet a vak, az írástudatlan, valamint az a személy is, aki olvasásra, vagy nevének aláírására képtelen állapotban van. Nem tehet viszont szóbeli végrendeletet a cselekvőképtelen, vagy a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett személy, úgyszintén az, aki korlátozottan cselekvőképes [Ptk. 624. § (2)], továbbá a néma vagy süketnéma, mert szóban a végakaratát előadni nem tudja [Ptk. 635. § (1)].

A szóbeli végrendelet tételének két feltétele van:

1. az életet fenyegető rendkívüli helyzet és

2. az örökhagyó más alakban végrendeletet alkotni nem, vagy csak jelentékeny nehézségek árán képes.

E két törvényes feltételnek a végrendelkezés idején együttesen - vagyis egyidejűleg és egymás mellett kell fennállnia [PK 88. szám a)]. Ha a szóbeli végrendelet tételekor bármelyik feltétel hiányzik, a végrendelet érvénytelen. Nem orvosolja a szóbeli végrendelet érvénytelenségét az utóbb bekövetkezett változás, még akkor sem, ha erre tekintettel a szóbeli végrendelet tételének előfeltételei megvalósultak.

Az életet fenyegető rendkívüli helyzet megvalósulhat akár olyan váratlan hirtelenséggel fellépő okok alapján, amelyek kívülről közvetlenül fenyegetik a végrendelkező életét, akár pedig a végrendelkező személyében rejlő olyan belső (élettani, egészségügyi) okok alapján, amelyek az életét a halál közvetlen bekövetkezésével fenyegetik. E feltételeket a törvény az örökhagyó személyéhez köti. Lehetséges például, hogy a rendkívüli helyzetet természeti katasztrófa idézi elő, ez azonban a szóbeli végrendelet alkotásához szükséges feltételnek csak akkor tekinthető, ha maga az örökhagyó emiatt életét veszélyeztető helyzetben volt. Önmagában az a tény, hogy általános, több embert érintő életveszélyről van szó, nem eredményezi automatikusan annak megállapítását, hogy az örökhagyó is ilyen helyzetben volt.

Közömbös, hogy a rendkívüli jelleget öltött, életet veszélyeztető egészségi állapotot - azzal oksági kapcsolatban álló, vagy nem álló - valamely betegség megelőzte-e vagy sem. Valamely halállal végződő betegség egész lezajlása alatt nélkülözheti például a rendkívüli jelleget, de előfordulhat - és nem egy esetben előfordul -, hogy valamely lassú betegségi folyamatban egy időbelileg pontosan előre nem látható, s főként a beteg által előre nem is látott (agyvérzés, szívinfarktus stb.) okból hirtelen hanyatlás áll be, amely a beteg életét már közvetlen módon fenyegeti, s így állapotát - a közfelfogás szerint is - rendkívülivé teszi [PK 88. szám b)].

A betegség folytán folyamatosan fennálló életveszély esetén az a tény, hogy a szóbeli végrendelet megtételének napján nem következett be hirtelen vagy súlyos hanyatlás, a megtett végrendeletet nem teszi érvénytelenné annál is inkább, mert ilyen feltételt a törvény nem szab. Ennek csak akkor lehet jelentősége, ha a helyzet rendkívüli jellegét is ez idézte elő (BH1982. 465.).

A törvényes feltételeknek valóságosan (objektíve) kell meglenniük. A végrendelkező szubjektív érzése a valóságban hiányzó feltételt nem pótolja. Így amennyiben az örökhagyónak átmeneti múló rosszulléte van, mely az életét közvetlenül nem fenyegeti, a szóbeli végrendelet érvényessége akkor sem állapítható meg, ha a tanúk vallomása szerint az örökhagyót az adott alkalommal halálfélelem gyötörte.

A törvény az életet fenyegető rendkívüli helyzet fennállásán túl feltételként kívánja meg az érvényes szóbeli végrendelethez azt, hogy a végrendelkező írásbeli végrendeletet egyáltalán ne, vagy csak jelentékeny nehézséggel tehessen. E feltételre is igaz, hogy a végrendelkező szubjektív feltételezése az egyébként hiányzó feltételt nem pótolhatja.

A bíróságnak az összes körülmények egybevetése alapján, de elsősorban a végrendelkező tevékenységre képességét és az adott körülményeket vizsgálva kell elbírálnia, hogy az írásbeli végrendelet rendkívüli nehézség nélküli alkotásának lehetősége az adott esetben fennállt-e vagy sem.

Így például, ha az életét fenyegető rendkívüli helyzetben lévő örökhagyó a kórházba kerülését követően felkészül a végrendelet alkotására, a tanúkat is magához rendeli, ugyanakkor a szóbeli végrendelet megtételének napját megelőzően, de az azt követő napokon is a nevének aláírására képes állapotban van és nem okozott volna súlyos megrázkódtatást, hogy a tanúknak a végrendeletet tollba mondja, e törvényi feltétel hiányzik (Legfelsőbb Bíróság Pf. V. 22.731/1994.). Ugyanakkor például megállapítható az írásbeli magánvégrendelet alkotásának kizártsága, ha a kórházban fekvő örökhagyó látogatását a kezelőorvos éppen az életét veszélyeztető rendkívüli helyzetre figyelemmel csak naponta pár percre engedélyezi.

Adott esetben e feltétel megléte szakértői vélemény beszerzését is indokolhatja, így különösen akkor, ha az írásbeli végrendelet tételében az örökhagyót mozgáskorlátozottság - bénulás - akadályozza. Abban az esetben, ha az örökhagyó jobbkezes volt és bal kézzel soha sem írt, a végrendelet bal kézzel történő aláírása mint lehetőség egymagában az írásbeli végrendelkezés jelentékeny nehézségének megállapítását jelenti. Vizsgálni kell tehát, hogy az örökhagyó képes lett volna-e olyan erőfeszítésre, hogy az írásra soha sem használt bal kezével a nevét aláírja, illetőleg ez az aláírás azonosításra alkalmas, hiteles aláírásnak minősült volna-e (BH1994. 483.).

Ha a végrendelkezés folyamán a törvényes feltételek (Ptk. 634-635. §) fennállnak, a szóbeli végrendelet a folyamat befejezésével érvényesen létrejön, s az utóbb csak akkor veszti el hatályát, ha az arra írt külön feltételek bekövetkeznek [Ptk. 651. § (3)].

BH1997. 290. *Ha az örökhagyó által aláírt írásbeli végrendelet azért érvénytelen, mert arról a keltezés hiányzik, az örökhagyó egyidejű szóbeli nyilatkozata mint szóbeli végrendelet sem lesz érvényes, mert annak egyik törvényes feltétele hiányzik. Ilyen esetben ugyanis az írásbeli végrendelet tételének lehetősége fennállott, hiszen az örökhagyó az írásbeli végrendeletet alá tudta írni (Ptk. 634-635. §-ok, PK 88. sz.).*

BH1997. 128. *Ha az örökhagyó által aláírt írásbeli végrendelet azért érvénytelen, mert azt a végrendeleti örökös írta le, az örökhagyó egyidejű szóbeli nyilatkozata mint szóbeli végrendelet sem lesz érvényes, mert annak egyik törvényes feltétele hiányzik (Ptk. 634. §, PK 88. sz.)*

BH1996. 476. *Az az általános elv, hogy a végrendeletet mindig az örökhagyó valóságos akaratának az érvényre juttatásával kell értelmezni, az egyébként érvényes végrendelet tartalmának megállapítása érdekében alkalmazható, de nem szolgálhat a végrendelet érvénytelenségét eredményező hiba orvoslására. Ez az elv a közreműködés és a szóbeli végrendelet megítélésénél is [Ptk. 632. § (1)-(2) bek., 634. §, PK 88. sz. f) pont].*

BH1993. 302. *A szóbeli végrendelet alkotásánál irányadó körülmények értékelése [Ptk. 634. § 635. § (1) bek., 651., § (3) bek., PK 88. sz.].*

BH1992. 762. *A feltételek vizsgálata szóbeli végrendeletnél [Ptk. 634. §., KP 88. sz., KP 86. sz.].*

BH1991. 473. *Előrehaladott életkorban váratlanul fellépő, halálfélelmet kiváltó súlyos rosszullét esetében tett szóbeli végrendelet érvényessége [Ptk. 634. §].*

BH1991. 434. *A szóbeli végrendelet tanúinak nem csupán a végrendelkező személyazonosságát kell tanúsítaniuk, hanem a végrendelet tartalmáról is számot kell adniuk [Ptk. 634. §, 635. § (1) és (2) bek.].*

BH1982. 465. *A szóbeli végrendelet érvényességének elbírálásánál irányadó szempontok [Ptk. 634. §].*

BH1979. 368. *Az örökhagyónak tudatában kell lennie, hogy szóbeli végrendeletet tesz, a szándékának erre kell irányulnia és kijelentéseivel ezt kell kifejeznie [Ptk. 634. §, 635. § (1) bek.].*

635. § (1) A szóbeli végrendelet akkor érvényes, ha a végrendelkező két tanú együttes jelenlétében a tanúk által értett nyelven végakaratát egész terjedelemben szóval előadja, és ez alkalommal kijelenti, hogy szóbeli nyilatkozata az ő végrendelete.

(2) Az írásbeli magánvégrendelet tanújának személyére nézve, valamint az ő és hozzátartozója érdekeltségére tekintettel megállapított korlátozások a szóbeli végrendeletre is irányadók, a tanú írni tudása azonban a szóbeli végrendelet érvényességének nem kelléke.

PK 88. szám

a) A szóbeli végrendelet két törvényes feltételének a végrendelkezés idején együttesen - vagyis egyidejűleg és egymás mellett kell fennállnia.

b) Az életet fenyegető rendkívüli helyzet - mint egyik feltétel - megvalósulhat akár olyan váratlan hirtelenséggel fellépő okok alapján, amelyek kívülről közvetlenül fenyegetik a végrendelkező életét, akár pedig a végrendelkező személyében rejlő olyan belső (élettani) okok alapján, amelyek az életét a halál közvetlen bekövetkezésével fenyegetik.

Az utóbbi esetben nem lehet különböztetni aszerint, hogy a rendkívüli jelleget öltött egészségi állapotot - azzal oksági kapcsolatban álló vagy nem álló - valamely betegség megelőzte-e vagy sem.

c) A törvényes feltételeknek valóságosan (objektíve) kell meglenniük. A végrendelkező szubjektív képzete a valóságban hiányzó feltételt nem pótolhatja.

d) Ha a végrendelkezés folyamán a törvényes feltételek fennállanak, az előírt alakiságok megtartása mellett tett szóbeli végrendelet a folyamat befejezésével érvényesen létrejön, s az utóbb csak akkor veszti el hatályát, ha az arra előírt külön feltételek bekövetkeznek.

e) A végrendelkező nemcsak a törvény szó szerinti szövegével maradéktalanul egyező, hanem azzal egyértelműi kijelentéssel is kifejezésre juttathatja, hogy szóbeli nyilatkozata az ő végrendelete.

f) Ha a szóbeli végrendelet törvényes feltételei fennállottak, és az az alaki követelményeknek megfelel, s a végrendelkező az e) pontban írtak szerint kijelenti, hogy a szóbelileg tett nyilatkozata az ő végrendelete, a szóbeli végrendelet akkor is érvényes, ha egyidejűleg írásbeli végrendelet is készült, de az alaki okból érvénytelen.

Az (1) bekezdés a szóbeli végrendelet alaki kellékeit rögzíti. Az (1) bekezdés négy feltétel együttes fennállását kívánja meg ahhoz, hogy a szóbeli végrendelet alakilag érvényes legyen:
- a végrendelkező a végakaratát szóval egész terjedelmével előadja,
- ezt két tanú együttes jelenlétében tegye,
- végrendelkezése a tanúk által értett nyelven történjék,
- végül azt is ki kell jelentenie, hogy az elhangzottak az ő végrendelete.
Az a követelmény, hogy a végrendelkezőnek a végakaratát teljes terjedelmében szóval kell előadnia, azt jelenti, hogy a végrendelet tartalma csak az lehet, ami szóban elhangzott. Így kívül esik a végrendelet tartalmán mindaz, amiről a végrendelkező feljegyzést készített, illetve mindaz, amiről a végrendelkező megbízásából más készített feljegyzést, s amire a végrendelkező a szóbeli végrendeletében utalt. A szóbeli kijelentés és az írás viszonyát ilyen esetben mindig önállóan kell értékelni és megítélni.
Ehhez képest nem tekinthető alakilag érvényes szóbeli végrendeletnek az, ha a örökhagyó az előtte felolvasott okiratra a két tanú együttes jelenlétében azt nyilatkozza, hogy ez az ő végrendelete, hiszen ebben az esetben hiányzik az az érvényességi feltétel, mely azt kívánja meg, hogy végakaratát egész terjedelemben szóval előadja.
A végrendelkező nemcsak a törvény szó szerinti szövegével maradéktalanul egyező, hanem azzal egyértelmű kijelentéssel is kifejezésre juttathatja, hogy szóbeli nyilatkozata az ő végrendelete. Minden olyan kifejezés elfogadható, amelyből - figyelemmel a szavak általánosan elfogadott jelentésére és a nyilatkozattétel körülményeire is - nyilvánvaló, hogy a végrendelkező a nyilatkozatát végrendelkezésnek tekintette [PK 88. e)].
Az örökhagyónak azonban tudatában kell lennie annak, hogy szóbeli végrendeletet tesz, szándékának erre kell irányulnia és kijelentésével ezt kell kifejeznie (BH1979. 368.).
A két tanúnak a végrendelkezés teljes tartama alatt együttesen kell jelen lennie, mely követelmény azért fontos, mert a szóbeli végrendelet tanúinak nem csupán a végrendelkező személyazonosságát kell tanúsítaniuk, hanem a végrendelet tartalmáról is számot kell adniuk (BH1991. 434.). Szóbeli végrendelet esetében ugyanis a végrendelet tartalma kizárólag a tanúk előadásából ismerhető meg. Ha az egyik tanú a végrendelet tartalmát nem hallotta, vagy nem értette meg, a szóbeli végrendelet alakilag hibás. Ezzel nem áll ellentétben az az ítélkezési gyakorlat, mely szerint amennyiben a végrendelet tanúinak a végrendelet tartalma tekintetében a vallomása eltérő, ez önmagában a szóbeli végrendeletet nem teszi érvénytelenné. Ez ugyanis azt feltételezi, hogy a végrendelkezés a két tanú együttes jelenlétében történt meg, a végrendelet tartalmát a tanúk ismerik, csupán az elhangzott nyilatkozat tartalma tekintetében van eltérés közöttük. Ebben az esetben a szóbeli végrendelet rendelkezik a törvény által megkíván alaki kellékekkel, és a bíróság feladata az, hogy a tanúk vallomását mérlegelve megállapítsa a szóbeli végrendelet valóságos tartalmát.
A szóbeli végrendelet tételénél mindkét tanúnak értenie kell azt a nyelvet, amelyen az örökhagyó a végakaratát előadja, és azt is tudniuk kell, hogy végrendelet tételénél működnek közre. Szóbeli végrendelet esetében tehát nem alkalmazható a Ptk. 630. §-ának rendelkezése.

A törvény a szóbeli végrendelet tanújának személyére, a saját és hozzátartozói érdekeltségére az írásbeli végrendelet tanújára vonatkozó szabályokat (Ptk. 631-632. §) rendeli alkalmazni. A kivétel értelemszerű, hiszen a szóbeli végrendeletnél aláírás szóba sem kerül.
Többször előfordul, hogy az írásbeli magánvégrendelet valamely alaki kellék hiánya miatt érvénytelen. Kérdés ilyenkor, hogy az ugyanekkor elhangzott nyilatkozat szóbeli végrendeletként érvényes-e?
Ha a szóbeli végrendelet tételének törvényes feltételei fennállottak, és az az alaki követelményeknek megfelel, a szóbeli végrendelet akkor is érvényes, ha egyidejűleg írásbeli végrendelet is készült, de az olyan alaki hibában szenved, amely a szóbeli végrendelet két alapvető feltételével összefüggésben keletkezett.
Így ha a végrendelkezőnek - aki az életét fenyegető rendkívüli helyzetben volt és közvégrendeletet csak jelentős nehézséggel tehetett volna - az írásbeli magánvégrendelete azért érvénytelen, mert a tanúk, akik előtt a nyilatkozat elhangzott, e minőségüket a végrendeleten nem tüntették fel, ez a nyilatkozat szóbeli végrendeletként érvényes lehet. Ha azonban az írásbeli magánvégrendelet azért érvénytelen, mert csak egy tanú volt jelen, a nyilatkozat - az egyéb feltételek megléte esetében - szóbeli végrendeletként sem érvényes, hiszen annak tételéhez is két tanú közreműködése szükséges.
Vonatkozik ez mind a holográf, mind az allográf végrendeletre. Adott esetben ugyanis a végrendeletet saját kezűleg készítő örökhagyót megakadályozhatja egy hirtelen állapotrosszabbodás a végrendelet leírása befejezésében és annak aláírásában. Abban az esetben azonban ha az örökhagyó a végrendeletét leírta, azt - bár szükségtelenül - tanúkkal is aláíratta, azonban keltének helyét és idejét nem tüntette fel, a szóbeli végrendelet érvényességének megállapítását kizárja, ugyanis a keltezés elmaradását nem olyan ok idézte elő, amely az írásbeli végrendelkezés jelentékeny nehézségeként volna értékelhető. Az a körülmény pedig, hogy az örökhagyó nem ismeri pontosan az írásbeli magánvégrendelet érvényességi kellékét, olyan következtetésre nem vezethet, hogy az örökhagyó személyes körülményeiben rejlő okok miatt írásbeli magánvégrendelet alkotására már nem, vagy jelentékeny nehézséggel lett volna képes. Ez ugyanis - a törvény meg nem engedett kiterjesztő értelmezésével - azt jelentené, hogy minden olyan esetben a szóbeli végrendelkezés e törvényes feltételének fennállását kellene megállapítani, amikor az írásbeli magánvégrendeletnek ügyvéd, vagy közjegyző bevonásával való elkészítésére nincs jogi lehetőség (BH1997. 290.).
Ha az örökhagyó által aláírt írásbeli magánvégrendelet azért érvénytelen, mert azt a végrendeleti örökös írta le, az örökhagyó egyidejű szóbeli nyilatkozata mint szóbeli végrendelet sem lesz érvényes, mert annak egyik törvényes feltétele hiányzik, hiszen az örökhagyó a végrendeletet alá tudta írni.
A szóbeli végrendeletekre is irányadó az az általános szabály, hogy a favor testamenti elve mint a végrendelet értelmezési szabálya csak létező és alakilag hibátlan végrendeletekre vonatkozik (BH1994. 672.). Nem szolgálhat viszont a végrendelet érvénytelenségét eredményező hiba orvoslására (BH1996. 476.).
BH1999. 307. *Kórteremben a betegek ellátása céljából tartózkodó ápolónő, aki munkája végzése közben hallja meg az örökhagyó végakarat-nyilvánítását, a szóbeli végrendelet tanújának még akkor sem tekinthető, ha a végakaratról egyidejűleg készített nyilatkozatot utóbb maga is aláírja [Ptk. 635. § (1) bek.].*
BH1997. 290. *Ha az örökhagyó által aláírt írásbeli végrendelet azért érvénytelen, mert arról a keltezés hiányzik, az örökhagyó egyidejű szóbeli nyilatkozata mint szóbeli végrendelet sem lesz érvényes, mert annak egyik törvényes feltétele hiányzik. Ilyen esetben ugyanis az írásbeli végrendelet tételének lehetősége fennállott, hiszen az örökhagyó az írásbeli végrendeletet alá tudta írni (Ptk. 634-635. §-ok, PK 88. sz.).*
BH1994. 672. *A szóbeli végrendeletnél is irányadó, hogy a favor testamenti elve mint a végrendelet értelmezési szabálya csak létező és alakilag hibátlan végrendeletekre vonatkozik (Ptk. 635. §, PK 88. sz.).*
BH1993. 302. *A szóbeli végrendelet alkotásánál irányadó körülmények értékelése [Ptk. 634. § 635. § (1) bek., 651., § (3) bek., PK 88. sz.].*
BH1991. 434. *A szóbeli végrendelet tanúinak nem csupán a végrendelkező személyazonosságát kell tanúsítaniuk, hanem a végrendelet tartalmáról is számot kell adniuk [Ptk. 634. §, 635. § (1) és (2) bek.].*
BH1980. 92. *A végrendelet alkotása során közreműködőnek az minősül, akinek a végrendelet tartalmának kialakításában meghatározó szerepe volt [Ptk. 632. §, 635. § (2) bek.].*
BH1979. 368. *Az örökhagyónak tudatában kell lennie, hogy szóbeli végrendeletet tesz, a szándékának erre kell irányulnia és kijelentéseivel ezt kell kifejeznie [Ptk. 634. §, 635. § (1) bek.].*

LIV. fejezet

A végrendelet tartalma

Örökösnevezés

636. § (1) Az örökhagyó végrendeletében egy vagy több örököst nevezhet.

A Ptk. 636-643. §-ai a végrendelet tartalmára vonatkoznak, ehhez képest a végrendeletben tett rendelkezések anyagi jogi érvényességének feltételeire és jogi hatásaira vonatkoznak.

E szabályok a végrendelet lehetséges, de nem kötelező előírásait fogalmazzák meg, tehát a rendelkezések diszpozitívak. Nem szükségszerű eleme a végrendeletnek a kizárás, a helyettes örökös nevezés stb. Kitűnik ez magának a törvénynek a szövegezéséből is, hiszen e fejezetben minden esetben feltételes módban rendelkeznek a szabályok, mintegy ajánlást, de nem kötelező tartalmat előírva a végrendelet tartalma tekintetében. Ehhez képest lehet, hogy a végrendelet nem tartalmaz örökös nevezést, hagyomány rendelést, pusztán a törvényes örökös kizárását, vagy kitagadását. A fejezethez fűzött miniszteri indokolás utal arra, hogy a felsorolás, melyet a törvény ad, nem kimerítő. Lehetőség van ezért arra, hogy az örökhagyó a végrendeletben a fejezetben szabályozott rendelkezések mellett, vagy helyett egyéb öröklési jogi intézkedéseket tegyen (például osztályrabocsátást rendeljen el vagy éppen betudást engedjen el vagy a kötelesrészre jogosultat kitagadja stb.).

Nem kizárt az sem, hogy az örökhagyó a végrendeletében egyéb - nem is öröklési jogi - intézkedést tegyen. A miniszteri indokolás szerint ilyen lehet a gyám rendelés, vagy a juttatások feltételhez kötése. A végrendeletnek ezeket a nem öröklési jogi intézkedéseit az adott rendelkezésre irányadó jogszabályi rendelkezések alapján kell megítélni. Így az is előfordulhat, hogy a végrendeletnek ezek a nem öröklési jogi intézkedései érvényesek lesznek, holott maga a végrendelet valamely alaki okból érvénytelennek minősül.

Az örökösnevezés a végrendeletnek csak lehetséges, de nem szükségszerű eleme. Érvényes az a végrendelet is, amely örökösnevezést nem, csupán hagyomány rendelést tartalmaz. Az is előfordulhat, hogy a végrendelet csak kizárást, kitagadást tartalmaz, tehát pozitív tartalma nincs is, csupán olyan rendelkezéseket tartalmaz, melyek az örökhagyónak azt az akaratát tükrözik, hogy a törvényes örökösei közül kit (kiket) nem kíván a hagyatékból részesíteni.

Az örökösnevezés azonban a végrendelet rendszerinti tartalma. Amennyiben ugyanis az örökhagyó ki akarja zárni a törvényes öröklés rendjének érvényesülését, akkor végrendeletében megjelöli, hogy akarata szerint kik és milyen arányban részesedjenek a hagyatékból.

Az örökös személyét az örökhagyónak magának kell kijelölnie, azt sem más személyre nem bízhatja, sem sorsolás eredményétől nem teheti függővé (BH1996. 425.). Vonatkozik ez a tilalom arra is, hogy az örökhagyó más személyt nem bízhat meg a végrendeletében azzal, hogy a juttatások mértékét meghatározza. Ez következik a jelen §-on kívül a hagyományra, meghagyásra vonatkozó törvényi szabályok örökhagyót nevesítő rendelkezéséből (Ptk. 641-642. §).

Az örökhagyó a végrendeletben egy vagy több örököst nevezhet. Az örökhagyó örököséül bárkit kijelölhet. Lehet olyan személy, aki végrendelet hiányában is örökölne, lehet a törvényes örökösökön kívül álló személy, de lehet jogi személy és az állam is. Nem lehet azonban örökössé nevezni azt, aki az örökhagyó halálakor még meg sem fogant. Az ilyen örökösnevezés érvénytelen (Ptk. 646. §).

Az örökösnevezés formáját tekintve a törvény meghatározott formát nem ír elő, nem kívánja, hogy a végrendelet a részesített személyt örökösnek nevezze. Nem az az irányadó ugyanis, hogy a végrendeletben az örökhagyó milyen kifejezést használ, hanem az örökhagyó akarata. Az örökösnevezés tehát nincs formai aktushoz kötve.

Az örökösnevezés érvényességének nem feltétele az örökös név szerinti megjelölése. Elegendő az is, hogy, ha a végrendelet úgy jelöli meg az örököst, hogy annak személye felismerhető legyen, egyértelműen utaljon a részesíteni kívánt személyre. A favor testamenti elve mint a végrendelet értelmezési szabálya irányadó akkor is, ha a végrendelet tartalmának megállapítását az örökösök keresztnéven, vagy becenéven való megnevezése nehezíti. Amennyiben bizonyítással megállapítható, hogy a végrendeletben használt keresztnevek és becenevek a szűkebb hozzátartozói körben ismertek voltak, egyértelmű, hogy kit (kiket) jelölnek és így az örökösök személye azonosítható.

Érvényes az az örökösnevezés is, amely a részesítést valamely, a végrendeletben meghatározott feladat ellátásához fűzi (BH1983. 404.).

(2) Örökös az, akinek az örökhagyó az egész hagyatékát, illetőleg annak meghatározott hányadát juttatja.

Az e bekezdésben foglalt értelmező szabály szerint örökös az, akinek az örökhagyó az egész hagyatékát, vagy annak egy részét juttatja. Az egész hagyaték mindenképpen magában foglalja az aktívumok mellett a passzívumokat is, azaz a jogok mellett a kötelezettségeket is, hiszen az ember halálával a hagyatéka mint egész száll az örökösre (Ptk. 598. §). Az örökös ezért egyetemes jogutód, hiszen a hagyatékba nem csupán a jogosultságok, hanem az örökhagyó halálakor meglévő terhek is beletartoznak.

(3) Kétség esetében örökös az is, akinek az örökhagyó az egész hagyaték értékének jelentős részét tevő meghatározott egy vagy több vagyontárgyat juttat, ha az örökhagyó feltehető akarata szerint a részesítettnek a hagyatéki terhek viselésében is osztoznia kell.

Az örökhagyó úgy is nevezhet örököst, hogy nem az egész hagyatékát, vagy annak meghatározott hányadát juttatja, hanem meghatározott egy, vagy több vagyontárgyat, mely az egész hagyaték értékének jelentős részét teszi ki, s a juttatás azzal a kikötéssel történik, hogy a juttatásban részesítettnek osztoznia kell a hagyatéki terhek viselésében. Az örökösnevezésnek e módja hasonlít a hagyomány rendeléshez. A helyzet megítélésben a végrendeletben használat kifejezés nem mindig ad eligazítást, hiszen a köznapi nyelv a hagyományost is örökösnek nevezi. Az elhatárolásnak pedig kiemelt jelentősége van a hagyatéki terhek viselése miatt.

E bekezdés értelmező szabálya szerint amennyiben az örökhagyó nem az egész hagyatékát, illetőleg annak meghatározott hányadát, hanem egy vagy több meghatározott vagyontárgyat juttat valakinek, az ilyen juttatás kétség esetében két feltétel együttes fennállása esetében jelent örökösnevezést. Az egyik feltétel az, hogy a vagyontárgy, illetve vagyontárgyak a hagyaték értékének jelentős részét tegyék ki, a második feltétel, hogy a részesítettnek az örökhagyó feltehető akarata szerint a hagyatéki terhek viselésében is osztoznia kelljen. Bármely feltétel hiánya esetén a juttatás nem örökösnevezés, hanem hagyományrendelés.

Az első feltétel objektív ugyan, azonban a törvény nem rendelkezik arról, mit kell tekinteni a hagyaték értéke jelentős részének. Az ítélkezési gyakorlat a teljes hagyaték értéke 1/4-1/5 részét elérő vagyontárgyat ilyennek tekinti.

A törvényi szabály csak kétség esetére irányadó, ezért a bíróság egyéb szempontokat is vizsgálhat annak megítélése érdekében, hogy a juttatás örökösnevezés, vagy hagyományrendelés. Természetesen szükséges a végrendeletnek az akarati elv szem előtt tartásával történő értelmezése, s különösen vonatkozik ez a szubjektív feltétel vizsgálatára, nevezetesen annak megállapításakor, hogy mi volt - a terhek viselése tekintetében - az örökhagyó feltehető akarata.

BH1996. 425. *Az örökös személyét az örökhagyónak magának kell kijelölnie, azt sem más személyre nem bízhatja, sem sorsolás eredményétől nem teheti függővé (Ptk. 624. §, 636. §).*

BH1990. 426. *Köteles rész iránti igény elismerésénél az öröklési bizonyítvány kiállításának szempontjai [Ptk. 598. §, 636. §. (2) bek., 677. § (1) bek. d) pont, 6/1958. (VII. 4.) MT r. (He) 87-88. §-ok].*

BH1982. 47. *Ha az örökhagyó vitás vagyoni igényről végintézkedésében rendelkezik, az öröklés a jogvita eldöntésétől függ. Az ilyen feltétel mellett való részesítés nem tekinthető érvénytelennek [Ptk. 598. §, 636. § (2) bek., 647. §].*

A törvényes és a végrendeleti öröklés kapcsolata. Kizárás

637. § (1) Ha a nevezett örökösök részesedése a hagyatékot nem meríti ki, a többlet tekintetében törvényes öröklésnek van helye, amennyiben a törvény kivételt nem tesz, vagy a végrendeletből más nem következik.

A Ptk. 599. § (2) bekezdéséből kitűnően törvényes öröklésnek csak akkor van helye, ha az örökhagyó után végintézkedés nem maradt, vagy maradt ugyan, de az nem terjed ki a teljes örökhagyói vagyonra, a hagyatékra.

E rendelkezéssel áll összhangban az (1) bekezdés rendelkezése.

Az egyik lehetséges eset az, amikor az örökhagyó tudatosan csak a vagyonának egy részéről rendelkezik a végrendeletében, míg a vagyona másik részének háramlását a törvényes öröklésre bízza.

Az örökös részesedésével ki nem merített hagyaték tekintetében csak annyiban van helye törvényes öröklésnek, amennyiben a törvény kivételt nem tesz, vagy a végrendeletből más nem következik. Ez utóbbi esetben tehát akkor, ha az örökhagyó erre a többletre is a végrendeleti öröklés érvényesülését kívánja. Adott esetben az örökhagyó a végrendeletében az alperes örökösévé nevezését azzal indokolta, hogy az alperes ápolja, gondozza és ápolását a jövőben is vállalja. Egyben kinyilvánította azt is, hogy testvérei közül egyedül az alperes érdemes arra, hogy örököljön, mert a többi testvére érdemtelen pereskedést indított ellene. Az örökhagyónak ez a nyilatkozata egyértelműen utal arra, hogy az alperest kívánta általános örökösévé tenni, többi testvérét pedig az öröklésből kizárta, ezért nevezettek a végrendeletben meg nem nevezett hagyatéki vagyon tekintetében sem jogosultak a törvényes öröklésre (BH1994. 484.).

Amennyiben azonban az örökhagyó a végrendeletében például csak az egyik ingatlana sorsáról rendelkezett, a másikról nem, úgy az utóbbi tekintetében a törvényes örökös fog örökölni.

A második - ritkábban előforduló - eset az, amikor a végrendeletnek az egyes vagyontárgyakra vonatkozó rendelkezése érvénytelen, ily módon a törvényes öröklés rendje az örökhagyó akarata ellenére érvényesül.

Erre példa, ha az örökhagyó a végrendeletében egyes ingó vagyontárgyait meghatározott személyekre, házas ingatlan illetőségét pedig más személyekre hagyta, de azzal, hogy ők csak a felesége után örököljenek. Az utóbbi rendelkezés érvénytelen utóörökös nevezés. Ez a végrendelet többi rendelkezésének érvényességét nem érinti ugyan, de az ingatlan illetőség tekintetében a törvényes öröklés rendje érvényesül (Legfelsőbb Bíróság P. törv. II. 20.881/1991.).

E rendelkezés az irányadó akkor is, ha például a végrendelet örökösnevezést nem, csak hagyományrendelést tartalmaz, mely a teljes hagyatékot nem meríti ki, úgyszintén akkor is, ha a végrendelet csak kizárásokat, kitagadásokat tartalmaz. Azon tárgyak tekintetében tehát, melyekről a végrendelet nem szól, törvényes öröklésnek van helye, a kizárt de arra jogosultat pedig kötelesrész illeti.

A törvényben foglalt kivételt a Ptk. 639. §-a tartalmazza, amely az úgynevezett növedékjogot szabályozza. Ha az ebben megszabott feltételek fennállnak, az említett többlet tekintetében nem törvényes öröklésnek lesz helye, hanem a nevezett örökösök részesedése fog megnövekedni, vagyis e részben is végrendeleti öröklés következik be.

(2) Az örökhagyó azt, aki törvényes örököse, vagy azzá válhat, akár más személynek örökössé nevezésével, akár végrendeletben tett kifejezett nyilatkozattal kizárhatja a törvényes öröklésből. A kizárást nem kell indokolni.

PK 82. szám

Ha az örökhagyó végrendeletében a vagyonát vagy ennek egy részét harmadik személyre hagyja, és a vele együttélő házastársának haszonélvezeti jogáról nem rendelkezik, a hallgatással történt mellőzésből általában arra lehet következtetni, hogy a túlélő házastársat a törvényes öröklésből kizárta, illetőleg kötelesrészre szorította.

A § (2)-(3) bekezdései a törvényes öröklésből való kizárást szabályozzák. Az indokolásra nem szoruló kizárással a törvényes örökös (vagy aki azzá válhat) kiesik az öröklésből [Ptk. 600. § e)]. Bármelyik törvényes örököst ki lehet zárni, nem csak azokat, akik az öröklés általános rendje szerint örökölnének végrendelet hiányában, de az ági örökösöket is (Ptk. 607-614. §). Kizárható a kötelesrészre jogosult is, de ő csak a kötelesrészt meghaladó törvényes öröklésből [Ptk. 637. § (3)]. Egyedül az államot nem lehet kizárni, noha ő is törvényes örökös, de szükségképpeni örökös [Ptk. 599. § (3)].

A kizárás történhet a végrendeletben tett kifejezett nyilatkozattal vagy más személy örökössé nevezésével (hallgatólagos kizárás). Emellett lehetséges az is, hogy a végrendelet kizárólag a törvényes örökösök valamelyikének kizárásáról rendelkezik (lásd a Ptk. 636. §-ához fűzött magyarázatot).

Amennyiben a végrendelet tartalmaz örökösnevezést és kizárást is, a kizárt örökös kiesik az öröklésből, a nevezett örökös pedig örökli a hagyatékot. Ha a nevezett örökös részesedése nem merítené ki a hagyatékot, a végrendelet értelmezése alapján lehet megállapítani, hogy a többletet is a nevezett örökös örökli-e, vagy az a ki nem zárt törvényes örökösé lesz.

Amennyiben a végrendelet örökösnevezést nem, csak kizárást tartalmaz, a kizárt örökös szintén kiesik az öröklésből, azonban a hagyaték háramlási rendjét a törvényes öröklés határozza meg azzal, hogy kizárt törvényes örökösnek jogos igénye nem lehet.

A kizárás másik módja az, ha az örökhagyó a törvényes örökösét más személy örökössé nevezésével zárja ki az öröklésből. Ez - szemben a kifejezett nyilatkozattal történő kizárással - a kizárás hallgatólagos módja.

Míg a kifejezett kizárás esetén csak a kizárt személyt rekeszti ki az örökhagyó a törvényes öröklés rendjéből, addig a hallgatólagos kizárás terjedelmében szélesebb a kifejezett nyilatkozattal történő kizárásnál, mert az összes törvényes örököst megfosztja az örökléstől.

Más személy örökössé nevezésével történő kizárás azonban gyakran nehézséget okoz abban a körben, hogy a nevezett örökös részesedésével ki nem merített hagyaték mint többlet tekintetében törvényes, vagy végrendeleti öröklésnek lesz helye. Ilyen bizonytalanság lehet a végrendeletben mellőzött túlélő házastárs haszonélvezeti jogát illetően is.

A törvény miniszteri indokolása szerint olyan esetben, amikor a végrendeleti örökösök részére jutatott vagyontárgyak a teljes hagyatékot nem merítik ki, a végrendelet értelmezéséből is következtetést lehet levonni az örökhagyó arra irányuló szándékára, hogy a törvényes örökösöket teljesen ki akarta zárni az öröklésből.

Ettől függ, hogy az örökössé nevezett személyek általános örökösök-e és így nem lesz törvényes öröklésnek helye, vagy pedig a törvényes örökösök is örökölhetnek. A végrendelet értelmezése azonban különösen indokolttá válhat a törvényes öröklésből nem kifejezett nyilatkozattal, hanem hallgatólagosan, mellőzéssel történő kizárás eseteiben. Ha az örökhagyó végrendeletében a vagyonát vagy ennek egy részét harmadik személyre hagyja, és a vele együtt élő házastársának haszonélvezeti jogáról nem rendelkezik, a hallgatással történő mellőzésből arra lehet következtetni, hogy a túlélő házastársat a törvényes öröklésből kizárta, illetőleg kötelesrészre szorította.

A végrendeletet mindig az akarati elv szem előtt tartásával, a favor testamenti elvének érvényre juttatásával kell értelmezni. Ezért az említett tartalmú végrendeletet is kétség esetén úgy kell értelmezni, hogy az örökhagyó akarata a lehetőség határai között a legmesszebbmenően érvényre jusson.

A végrendelet értelmezésénél nem csak a végrendelet egyes intézkedéseit és nem csak a végrendeletben használt egyes kifejezéseket magukban véve kell elemezni és magyarázni, hanem a végrendelet összes intézkedésének és egész tartalmának összefüggéseiben történő teljes feltárása alapján kell a végrendelkező valódi végakaratát felderíteni. Ha a végrendelet ilyen módon értelmezett tartalma is kétséget hagyna a végrendelkező szándékát illetően, úgy a végintézkedés körülményeiből, különösen magának az örökhagyónak a végrendelkezésen kívül, bármikor tett nyilatkozatából, kijelentéseiből, vagy akár ráutaló magatartásából is lehet következtetni arra, hogy a végrendelkezőnek mi volt a valódi akarata. Megfelelő következtetés levonására adhat alapot az is, ha az örökhagyó a végrendelkezéssel kapcsolatban vagy azt követően olyan kijelentéseket tett, amelyekből kitűnik hogy a más személy javára tett végintézkedést az örökhagyó úgy fogja fel, mint ami nem akadályozza özvegyét a haszonélvezet gyakorlásában. Ily módon a bíróság a legtöbb esetben értelmezés útján tisztázni tudja az örökhagyó valódi akaratát (PK 82. szám).

A kizárás érvényességét nem érinti, hogy azt az örökhagyó indokolta-e, hiszen a törvényi rendelkezés szerint az örökhagyónak indokolási kötelezettsége nincs.

(3) A kötelesrészt meghaladó törvényes öröklésből a kötelesrészre jogosult is kizárható.

Amennyiben az örökhagyó a kötelesrészre jogosult törvényes örökösét kizárja az öröklésből, a törvényes örökös a kötelesrészt meghaladó juttatást nem kaphatja meg. Ahhoz, hogy az örökhagyó a kötelesrészre jogosult törvényes örökösét a kötelesrésztől is megfossza, az szükséges, hogy őt érvényesen kitagadja. Ha a kitagadás nem érvényes, úgy a kötelesrészre jogosult a kötelesrészt meghaladó törvényes örökrészét nem igényelheti. Az érvénytelen kitagadás ugyanis a kötelesrészt meghaladó törvényes öröklésből való kizárást jelenti.

BH2001. 322. *A favor testamenti elve nem érvényesülhet a köteles részre jogosultak hátrányára, mert részükre a törvény szabályai biztosítják a hagyaték meghatározott hányadát, és rendelkeznek a kiadás módjáról is. [Ptk. 637. § (2) és (3) bek., 671. § (1) és (2) bek., 672. §, PK 82. sz.].*

BH1994. 673. *Az öröklési szerződés tartalmának értelmezésénél irányadó szempontok [Ptk. 637. § (1) bek., 655. § (1) bek.].*

BH1988. 99. *Az akarati elv érvényesülésének szempontjai a végrendelet értelmezésénél [Ptk. 599. § (2) bek., 637. § (1) bek., PK 82 sz. és PK 85. sz.].*

BH1985. 266. *Ha az örökhagyó általános örököst nevezett, a törvényes örökösök a törvényes öröklés jogcímén a végrendeletben fel nem sorolt vagyontárgyakra nem tarthatnak igényt. [Ptk. 623. § (1) bek., 637. § (1) bek.]*

Az örökrész meghatározása. Növedékjog

638. § Ha az örökhagyó akár az egész hagyatékra, akár annak egy részére vagy valamely hagyatéki tárgyra több örököst nevezett, és részesedésük mértékét nem határozta meg, a részesítettek egyenlő arányban örökölnek.

A törvény a Ptk. 636. §-a szerinti több örökös nevezése esetére tartalmaz rendelkezést. A végrendelkezés szabadságából következik, hogy ilyen esetben az örökhagyó meghatározhatja a végrendeletben az örökösök részesedési arányát. Amennyiben azonban a mérték, arány megjelölése a végrendeletben nem szerepel, úgy a törvényi rendelkezés alapján a részesítettek egyenlő arányban örökölnek.

Amennyiben tehát az örökhagyó az egész hagyatékára például három örököst nevez, úgy mindegyik örökös a hagyaték egyharmad részére tarthat igényt. Amennyiben azonban a hagyaték felére egy örököst nevez, a másik fél részre három örököst, ez utóbbiak az egész hagyatéknak fejenkénti 1/6 részére tarthatnak igényt.

E szabálya érvényesül olyan végrendelet esetében is, melyben az örökhagyó végrendeleti örökösként olyan törvényes örököseit nevezi meg, akiknek részesedése a hagyatékból - törvényes öröklés esetében - nem lenne egyenlő. Ha például az örökhagyó a végrendeletében gyermekét és elhunyt másik gyermeke két leszármazóját

nevezi örökösként, az örökösök részesedése fejenként 1/3 rész lesz - szemben a törvényes öröklés szabályai szerint a gyermeket megillető 1/2 és az elhunyt gyermek leszármazóit megillető 1/4-1/4 résszel.

A törvényben meghatározottól eltérő részesítési szándék kitűnhet egyrészt magából a végrendeletből, kifejezett rendelkezés hiányában pedig arra a végrendelet egész tartalmának összefüggéseiben történő teljes feltárása alapján lehet következtetni. Erre utal a §-hoz fűzött miniszteri indokolás is kimondva, hogy a részesedés arányát a végrendelet értelmezésével is meg lehet állapítani.

639. § (1) Ha az örökhagyó úgy nevezett több örököst a hagyatékra vagy annak egy részére, hogy ezzel a törvényes öröklést kizárja, és valamelyik nevezett örökös anélkül esik ki, hogy helyettes örököse lenne, a hagyatéknak ugyanerre a részére kinevezett többi örökös részesedése arányosan növekszik (növedékjog).

Előfordulhat, hogy az örökhagyó végrendeletében több örököst nevezett, azonban valamelyik nevezett örökös kiesik az öröklésből (Ptk. 600. §). Ebben az esetben a kiesett örökös örökrészét vagy a törvényes örökösök öröklik, vagy a többi nevezett örökös örökrészének mértéke növekszik. Ez utóbbi az úgynevezett növedékjog, melynek szabályait e § tartalmazza.

A növedékjog a nevezett örökösnek, illetve örökösöknek az a joga, hogy öröktársuk kiesése esetében az ő örökrészét is megöröklje.

A növedékjog feltételei a következők:

1. az örökhagyó több örököst nevezzen;

2. a több örökös nevezésével a törvényes öröklést kizárja (lásd a Ptk. 637. §-hoz fűzött magyarázatot);

3. valamelyik nevezett örökös kiesése - ennek oka közömbös;

4. a kieső nevezett örökösnek nincs helyettes örököse.

Amennyiben sem az örökhagyó nyilatkozatából, sem a végrendelet értelmezéséből nem lehet a törvényes örökösök kizárására irányuló szándékra következtetni, a kieső nevezett örökös örökrésze tekintetében a törvényes öröklés rendje érvényesül [Ptk. 599. § (2), Ptk. 637. § (1)].

Ha helyettes örökös nevezés is történt [Ptk. 640. § (1)], a kiesett nevezett örökös örökrészét a helyettes örökös fogja örökölni és az nem a többi nevezett örökös örökrészének mértékét emeli.

Amennyiben a felsorolt négy feltétel mindegyike fennáll, a kiesett örökös örökrészével a hagyatéknak ugyanezen részére nevezett többi örökös részesedése arányosan növekszik. E szabály akkor is érvényesül, ha az örökhagyó a hagyatéka egészére, s akkor is, ha annak egy részére nevezett több örököst.

Amennyiben az örökhagyó például úgy rendelkezett, hogy három örököse közül az egyik a hagyaték hatvan százalékát, a másik kettő a húsz-húsz százalékát kapja, és a hatvan százalék illetőségű örökös esik ki, a másik két örökös örökrésze harminc-harminc százalékkal nő, hiszen részesedésük a juttatás szerint egyenlő volt. Amennyiben azonban a három örökös közül az egyik húsz százalékos illetőségű esik ki, a növedékjog alapján a megmaradt két örökös örökrésze az eredeti arányban növekszik, vagyis a hatvan százalék hetvenöt százalékra, a húsz százalék huszonöt százalékra emelkedik.

A növedékjog szabálya érvényesül abban az esetben is, ha az örökhagyó a hagyaték két vagy több részére egyaránt több örököst nevezett. Ebben az esetben azonban az egyik öröktárs kiesése folytán csak azoknak a nevezett örökösöknek az örökrésze emelkedik arányosan, akiket az örökhagyó a hagyaték adott részére nevezett örökösül.

(2) Ha a kieső nevezett örökös az örökhagyónak törvényes örököse is lenne, a növedékjog alapján az örökhagyóval ugyancsak törvényes öröklési kapcsolatban álló többi nevezett örökös örökrésze arányosan növekszik, feltéve, hogy a kiesőnek nincs helyettes örököse, és a végrendeletből más nem következik.

Az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérő a szabályozás akkor, ha a kieső nevezett örökös az örökhagyónak törvényes örököse is lenne. A szakaszhoz fűzött miniszteri indokolás szerint ebben az esetben ugyanis a törvény azt feltételezi, hogy a törvényes örökösnek is minősülő nevezett örökös kiesése esetében az örökhagyó a kieső örökrészét olyan személynek juttatná, aki vele ugyancsak törvényes öröklési kapcsolatban áll. A törvény ebben az esetben az örökhagyó akaratát annak javára vélelmezi, akinek a javára az akaratot a törvényes öröklés szabályainak felállításával már a törvényalkotó is vélelmezte. Ez a vélelem azonban megdől akkor, ha végrendeletből más: nevezetesen az következik, hogy az örökhagyó a vele törvényes öröklési kapcsolatban álló nevezett örökösének javára a többi örökösével szemben előnyt nyújtani nem kívánt.

Az itt szabályozott növedékjog alkalmazásának is feltétele a több örökös nevezése, az egyik nevezett olyan örökös kiesése, aki az örökhagyónak törvényes örökös is lenne és az is, hogy a kiesőnek ne legyen helyettes örököse.

Nem feltétel viszont, hogy az örökhagyó a több örökös nevezésével a törvényes öröklést kizárja, hiszen az esetben éppen arról van szó, hogy az örökhagyó olyan személyeket is nevezett örököseül, akik egyébként a törvényes öröklési rend szerint is örökösei.

Amennyiben például az örökhagyó által megnevezett öt örökös közül három törvényes öröklési joggal is rendelkezik, kettő nem, úgy a hagyaték fejenként húsz százalékos arányban oszlik el. Ha az egyik törvényes öröklésre is jogosult személy kiesik, örökrésze nem valamennyi nevezett örökös örökrészét növeli arányosan, hanem csak a két másik törvényes öröklésre jogosult illetőségét növeli, vagyis a két törvényes öröklésre jogosult nevezett örökösök örökrésze harminc-harminc százalékra növekszik. Amennyiben viszont a törvényes öröklésre nem jogosult nevezett örökös valamelyike esik ki az öröklésből, - a növedékjog általános szabálya szerint - valamennyi többi nevezett örökös örökrésze egyenlő öt-öt százalékos arányban növekszik.

A növedékjog e különös szabálya az örökhagyó feltételezett szándékára alapított vélelem, azonban csak abban az esetben érvényes, ha a végrendeletből más nem következik. Lehetőség van a vélelem megdöntésére akkor is, ha az örökhagyó szándéka a végrendeletből nem tűnik ki, de a végrendelet értelmezése útján, a végintézkedés körülményeiből az örökhagyónak a végrendelkezésen kívül tett nyilatkozataiból vagy akár ráutaló magatartásából is kétségtelen következtetést lehet levonni (lásd a Ptk. 634. §-ához fűzött magyarázatot).

Amennyiben tehát a végrendeletből, vagy annak a fentiek szerinti értelmezéséből arra a következtetésre lehet jutni, hogy az örökhagyó azért részesítette azonos arányú juttatásban a törvényes öröklésre jogosult nevezett örököseit, és az e jogosultsággal nem rendelkezőket, mert őket egyformán kedvelte, akkor ez a szabály nem érvényesül. Az egyik öröklésre jogosult nevezett örökös kiesése ekkor valamennyi nevezett örökös örökrészének arányos növekedését eredményezi.

(3) A meghatározott hagyatéki tárgyra nevezett örököst csak az ugyanazon tárgyra nevezett másik örökös kiesése következtében és csak erre a tárgyra nézve illeti növedékjog.

Kétség esetében örökös az is, akinek az örökhagyó az egész hagyaték értékének jelentős részét tevő meghatározott egy vagy több vagyontárgyat juttat, ha az örökhagyó feltehető akarata szerint a részesítettnek a hagyatéki terhek viselésében is osztoznia kell [Ptk. 636. § (3)]. Amennyiben az örökhagyó ilyen tárgyra nevezett több örököst, és egyikük kiesik az öröklésből, ugyancsak nem érvényesül a növedékjog általános szabálya. Ilyen esetben ugyanis nem valamennyi nevezett örököst, hanem csak az ugyanazon tárgyra nevezett másik, illetőleg több örököst és csak erre a tárgyra illeti a növedékjog.

A növedékjog különös és általános szabálya együttesen is érvényesül, ha az örökhagyó meghatározott hagyatéki tárgyra is és hagyatéka egyéb részére is több örököst nevez meg. Sor kerülhet a két különös szabály alkalmazására akkor is, ha a meghatározott hagyatéki tárgynak és a hagyaték ezen felüli részének is több örököse van, és az utóbbiak között olyanok is vannak, akik az örökhagyónak törvényes örökösei is lennének.

Helyettes örökös

640. § (1) Az örökhagyó arra az esetre, ha az örökös az öröklésből kiesik, mást nevezhet örökössé (helyettes örökös).

(2) Ha a nevezett örökös az örökhagyónak egyben törvényes örököse is, kiesése esetére leszármazóját - ellenkező végrendeleti intézkedés hiányában - helyettes örökösnek kell tekinteni.

Csorbulna a végintézkedési jog szabadsága, ha a nevezett örökös kiesése esetére az örökhagyó a vagyona sorsáról nem rendelkezhetne, mert ebben az esetben vagy a törvényes öröklési rend érvényesülne, vagy - a törvényes öröklés kizárása esetén - az állam örökölne. Ezért a törvény biztosítja a jogot arra, hogy az örökhagyó kijelölhesse azt a személyt - az ún. helyettes örököst - aki az általa nevezett örökös kiesése esetén örököl.

A törvény nem határozza meg a nevezhető helyettes örökösök számát. Lehetősége van az örökhagyónak arra, hogy a nevezett örököse kiesése esetére több helyettes örököst nevezzen meg, s ezek örökrészét is meghatározhassa. Több örökös nevezése esetén ezek kiesése esetére valamennyi helyett kijelölhet egy vagy több helyettes örököst, sőt a helyettes örökös kiesése esetére is nevezhet további helyettes örököst.

A helyettes örökös nevezése lényegében feltételes örökös nevezés. A helyettes örökös jogi sorsa ugyanis függ az első helyen nevezett örökös jogi helyzetétől, ez utóbbi jogi sorsa viszont teljesen független a helyettes örökösétől. A helyettes örökös csak attól a feltételtől függően örököl, hogy az első helyen nevezett örökös az öröklésből kiesik. Ebből a szempontból az öröklés megnyíltának az időpontja az irányadó. Amennyiben eddig az időpontig a nevezett örökös kiesése nem következik be, a helyettes örökös már semmiképpen nem örökölhet, az ő kijelölése hatálytalanná válik, úgy is lehet tekinteni, mint ha a helyettes örökössé való kijelölése meg sem történt volna.

A helyettes örökös nevezése történhet az örökösnevezéssel egyidejűleg, vagy akár utóbb is, de mindenképpen még a korábban nevezett örökös kiesése előtt, mert a kiesés után a helyére nevezett személy már nem helyettes

örökös lesz. Az ő jogi sorsa már független az első helyen nevezett örökösétől, vagyis olyan jogi helyzetbe kerül, mintha már eredetileg is őt jelölte volna ki az örökhagyó.

A (2) bekezdés rendelkezése a törvényen alapuló helyettes öröklés szabálya, amely abban az esetben irányadó, ha a kieső nevezett örökös egyben az örökhagyó törvényes örököse is. Ilyenkor a kieső nevezett örökös leszármazóját - ellenkező végrendeleti intézkedés hiányában - helyettes örökösnek kell tekinteni: azaz a helyettes örököst nem az örökhagyó jelöli ki, hanem a törvény rendeli.

A törvényes helyettes öröklés hatályának beállását a törvény négy feltétel együttes fennállásához köti: a nevezett örökös az örökhagyónak egyben törvényes örököse is legyen; hogy az öröklésből kiessék; hogy kiesése időpontjában leszármazója legyen; s végül hogy az örökhagyónak ne legyen ellenkező végrendeleti intézkedése.

Ilyen ellenkező végrendeleti intézkedés az, amelyben az örökhagyó a nevezett törvényes örököse kiesése esetére nem ennek leszármazóját, hanem mást jelöl ki helyettes örököséül; de az is, ha helyettes örökös nevezése nélkül - akár határozottan, akár a végrendelet értelmezésével megállapítható módon - kifejezésre jut, hogy kieső törvényes örököse leszármazóját nem kívánja törvényes örököséül.

A Ptk. 645. § (1) bekezdése érvénytelennek nyilvánítja az örökhagyó olyan végrendeleti intézkedését, amely szerint az örököst az örökségben vagy annak egy részében valamely eseménytől vagy időponttól kezdve más váltja fel. Az elsősorban nevezett örökös halála esetére történt örökösnevezés azonban helyettes örökös nevezésként érvényes lehet, ha annak feltételei megvannak. A döntő időpont az örökhagyó halála. Ha eddig az időpontig az elsősorban nevezett örökös nem esik ki az öröklésből, az utóörökös-nevezés érvénytelen lesz. Ha viszont kiesik, a másodsorban nevezett személy, nem mint utóörökös, hanem mint helyettes örökös örökölni fog.

BH1984. 404. *Ha a szerződéses örökös nem volt egyben az örökhagyónak törvényes örököse is, a hagyatéki eljárás keretében a hagyatékot nem ruházhatja át leszármazójára. A hagyaték visszautasítása folytán ugyanis a kiesett szerződéses örökös helyébe az örökhagyó törvényes örökösei lépnek be [Ptk. 640. § (1) bek., 674. §, 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. 52. § (3) bek., 58. § (2) és (3) bek.].*

BH1983. 404. *I. Az örökösnevezés érvényességének nem feltétele az örökös név szerinti megnevezése. Elegendő az is, ha a végrendelet úgy jelöli meg az örököst, hogy annak személye felismerhető legyen, egyértelműen utaljon a részesíteni kívánt személyre. Érvényes az olyan örökösnevezés is, amely a részesedést valamely, a végrendeletben meghatározott feladat ellátásához fűzi [Ptk. 636. és 640. §].*

Hagyomány. Meghagyás

641. § (1) Hagyomány a hagyatékban meglevő valamely vagyontárgynak közvetlenül meghatározott személy részére juttatása, ha az ilyen részesedés nem minősül öröklésnek.

Az örökség és a hagyomány, az örökösnevezés és a hagyományrendelés között éles különbség van, s az elhatárolásnak különösen a hagyatéki terhek viselése szempontjából van jelentősége.

Míg az örökös általános jogutód, aki az örökhagyó teljes - aktívumokat és passzívumokat egyaránt tartalmazó - hagyatékát örököli, addig a hagyományos különös jogutód. Felelőssége a hagyatéki tartozásokért feltételes, másodlagos és az örökléshez viszonyítva korlátozott (lásd a Ptk. 684. §-ához fűzött magyarázatot).

Hagyománynak minősül a hagyatékból történt minden olyan részesedés, mely nem minősül öröklésnek. Hagyományrendelésre csak végrendeletben kerülhet sor. Lehetséges az is, hogy a végrendelet egyáltalán nem tartalmaz örökösnevezést csupán hagyományrendelést, hiszen az örökösnevezés a végrendeletnek lehetséges, de nem szükségszerű tartalmi eleme.

A hagyományrendelés - hasonlóan az örökösnevezéshez - nincs meghatározott formához kötve. Érvényes minden olyan hagyományrendelés, melyből kitűnik az örökhagyó azon szándéka, hogy halála esetére a megjelölt személyé legyen a meghatározott vagyontárgy, vagy hogy a megjelölt személy részére örököse meghatározott vagyoni szolgáltatást nyújtson.

E bekezdés rendelkezése az ún. dologi hagyomány szabályait tartalmazza.

Dologi hagyomány a hagyományrendelésnek az a módja, amikor az örökhagyó a végrendeletében meghatározott személynek - a hagyományosnak - a hagyatékban meglévő, egy vagy több vagyontárgyat közvetlenül juttat.

Dologi hagyomány tárgya csak a hagyatékban meglévő egyedileg meghatározott vagyontárgy lehet. Lehet bármely olyan ingó vagy ingatlan dolog, amely halál esetére átruházható. A vagyontárgynak a hagyatékban meg kell lennie. Ha bármilyen okból a vagyontárgy nincs a hagyatékban, a hagyományrendelés hatálytalan.

A dologi hagyomány jellemzője, hogy a hagyatékban meglévő vagyontárgyat az örökhagyó közvetlenül juttatja a hagyományosnak. Ez azt jelenti, hogy a hagyományos a részére közvetlenül juttatott vagyontárgyat

az öröklés, illetve a hagyomány megnyíltakor ex lege szerzi meg, a tulajdonjog az örökhagyótól reá közvetlenül száll át. A dologi hagyomány ily módon közvetlen jogutódlás. Alapvetően e jellemző különbözteti meg az ún. kötelmi hagyománytól, mert ez utóbbi esetben a hagyományos közvetlen jogelődje nem az örökhagyó, hanem az örökös.

Dologi hagyományról csak akkor lehet beszélni, ha a vagyontárgy juttatása nem minősül öröklésnek (lásd a Ptk. 636. §-ához fűzött magyarázatot).

(2) Hagyományrendelés az is, ha az örökhagyó örökösét arra kötelezi, hogy a hagyományosnak vagyoni szolgáltatást teljesítsen.

Hagyományt úgy is lehet rendelni, hogy az örökhagyó arra kötelezi az örökösét, hogy nyújtson meghatározott vagyoni szolgáltatást a végrendeletben megjelölt személynek, a hagyományosnak. Ez a kötelmi hagyomány.

Kötelmi hagyomány tárgya csak vagyoni szolgáltatás lehet. Ez különbözteti meg a meghagyástól, melynek tárgya nem vagyoni terhelés is lehet. Tekintettel arra, hogy a kötelmi hagyományos követelést szerez az örökössel szemben, a kötelmi hagyomány tárgya olyan vagyoni szolgáltatás lehet, mely egyben szerződésnek is tárgya lehet. Lehet kötelmi hagyomány tárgya valamely, a hagyatékban lévő vagyontárgy átengedése, meghatározott pénzösszeg juttatása, de lehet a tartalma negatív is, például az örökhagyónak a hagyományossal szembeni követelésének elengedése. Nem lehet viszont tárgya érvényesen a kötelmi hagyománynak, ami a szerződésnek sem lehet érvényesen a tárgya, például lehetetlen szolgáltatás (Ptk. 227. §).

A kötelmi hagyomány tárgya szélesebb körű lehet, mint a dologi hagyományé, mert nem csak egyedileg megjelölt vagyontárgy lehet, hanem bármely egyéb vagyoni szolgáltatás, s érvényes, illetve hatályos megjelölésének az sem akadálya, ha nincs meg a hagyatékban.

A kötelmi hagyományos az öröklés megnyíltakor ex lege nem szerzi meg a hagyomány tárgyát, mint a dologi hagyományos. A kötelmi hagyományosnak nem az örökhagyó a jogelődje - mint a dologi hagyományosnak -, hanem az örökös, még akkor is, ha a hagyomány tárgya a hagyatékban meglévő vagyontárgy, ugyanis a kötelmi hagyományos az örökössel szemben szerez a dolog tulajdonjogának követelésére jogot.

A kötelmi hagyományon alapuló örökösi kötelezettség hagyatéki tartozás, annak kielégítéséért az örökös a törvényben írtak szerint felel [Ptk. 677. § (1) e), Ptk. 678-679. §]. Az örökös és a kötelmi hagyományos jogviszonyára egyebekben a szerződésekre vonatkozó általános szabályokat kell alkalmazni, a közöttük felmerülő peres viták elbírálása során is.

Nem szabja feltételül a kötelmi hagyomány estében a törvény azt, hogy ne minősüljön öröklésnek. Ez következik abból, hogy a kötelmi hagyomány esetében az örökhagyó éppen az örökösét kötelezi valamely vagyoni szolgáltatásnak meghatározott személy részére történő teljesítésére, így az örökléstől történő elhatárolás a kötelmi hagyomány esetében fel sem merül.

Az örökhagyó a kötelmi hagyomány hatályát akár felfüggesztő, akár bontó feltételhez kötheti. Amennyiben a hagyománnyal terhelt örökös a felfüggesztő feltétel bekövetkezését meghiúsítja, azt bekövetkezettnek kell tekinteni és ezáltal a hagyomány kiadása esedékessé válik (Legfelsőbb Bíróság Pfv. V. 21.824/1995.).

(3) Hagyományt az örökös javára is lehet rendelni (előhagyomány). Hagyománnyal azt is lehet terhelni, aki maga is hagyományos (alhagyomány). Kétség esetében a hagyomány az örököst terheli.

Az örökös javára rendelt hagyomány az előhagyomány.

Különösen több örökös rendelése esetén fordul elő, hogy az örökhagyó a végrendeletében arról is rendelkezik, hogy egyik-másik, a hagyatékban meglévő vagyontárgy melyik örökösé legyen. A kötelmi előhagyomány eleve több örököst feltételez, hiszen ebben az esetben az örökhagyó arra kötelezi valamelyik örökösét, hogy az örököstársa javára teljesítsen vagyoni szolgáltatást. Egy örökös nevezése esetében ezért a kötelmi előhagyomány rendelés fogalmilag kizárt.

Az alhagyomány a hagyományosnak hagyománnyal való terhelése. Erre példa, ha az örökhagyó a végrendeletben elengedi az adósának a vele szembeni tartozását (negatív tartalmú kötelmi hagyomány), ugyanakkor kötelezi, hogy meghatározott vagyontárgyat juttasson az alhagyományosnak. Ebben az esetben az alhagyományosnak nem az örökös köteles teljesíteni, hanem az, aki maga is hagyományos (ez persze lehet az előhagyományos örökös is). Az alhagyomány szerkezetéből következik, hogy csak kötelmi hagyomány lehet. A dologi hagyományos ugyanis a hagyatékban meglévő vagyontárgyat közvetlenül az örökhagyótól szerzi meg, s nem csupán követelési joga van az örökössel, vagy a hagyományossal szemben.

Több hagyomány esetében előfordulhat, hogy a végrendeletből nem tűnik ki pontosan, hogy az örökhagyó a hagyománnyal kit akart terhelni, az örököst, vagy a másik hagyományost. (Ilyen kétség nem merülhet fel két, vagy több dologi hagyomány esetében, mert dologi hagyomány soha sem lehet alhagyomány, azzal a hagyományost nem lehet terhelni).

Amennyiben vitás, hogy az örököst vagy a hagyományost terhelő juttatásról - tehát alhagyományról - van-e szó, azt kétség esetén az örököst terhelő hagyománynak kell tekinteni.

A hagyományos az őt terhelő hagyomány tekintetében úgy felel, mint az örökös [Ptk. 684. § (2)].

(4) Ugyanarra a szolgáltatásra közösen nevezett hagyományosokat ugyanolyan feltétellel illeti egymás után a növedékjog, mint a meghatározott hagyatéki tárgyra nevezett örökösöket.

A növedékjog több hagyományos esetében is biztosított - ugyanolyan feltételekkel, mint amelyek megléte esetén a meghatározott tárgyra nevezett örökösöket is megilleti a növedékjog.

A törvénynek a szolgáltatást nevesítő szóhasználatából úgy tűnhet, hogy a jogalkotó e szabályok alkalmazását a kötelmi hagyományra rendeli. Helyes értelmezés mellett azonban e rendelkezések a dologi hagyományra is irányadóak. Amennyiben ugyanis a meghatározott tárgyra nevezett örökösöket megilleti a növedékjog, meg kell hogy illesse e jog az ugyanazon tárgyra nevezett hagyományosokat is, akik csak azért nem minősülnek örökösöknek, mert az örökhagyó kifejezett, illetve feltehető akarata szerint ők a hagyatéki terhekből nem részesülnek.

A meghatározott tárgyra nevezett örökösök növedékjogáról a Ptk. 639. § (3) bekezdése rendelkezik, a jog tartalmát és feltételeit pedig a Ptk. 639. § (1) bekezdése rögzíti. Az utaló szabály alapján e rendelkezéseket kell irányadónak tekinteni ebben az esetben is [lásd a Ptk. 639. § (1) és (3) bekezdéséhez fűzött magyarázatot].

BH1997. 535. *A kötelmi hagyomány kiadásánál vizsgálandó körülmények [Ptk. 228-229. §-ok, 641. § (2) bek., 643. §, 645. § (2) bek., 647. § (1) bek.].*

BH1986. 277. *I. Az örökösnevezés a végrendeletnek nem érvényességi feltétele. A végrendelet érvényes akkor is, ha örökösnevezést egyáltalán nem tartalmaz, hanem csak a törvényes örökös kizárásáról, kitagadásáról szól, hagyományrendelést vegy egyéb intézkedést tesz [Ptk. 623. § (1) bek., 637. 641. §].*

642. § (1) Az örökhagyó a hagyatékban részesülő személyt olyan kötelezettséggel is terhelheti, amelynek követelésére más nem válik jogosulttá (meghagyás). Olyan közérdekű meghagyás teljesítését azonban, amely szerződés tárgyául alkalmas szolgáltatásban áll, az érdekelt szerv követelheti. Kétség esetében a meghagyás az örököst terheli.

A meghagyás által az örökhagyó a hagyatékban részesített személyre olyan meghatározott kötelezettséget ró, amelynek teljesítését - a közérdekű meghagyástól eltekintve - sem a kedvezményezett, sem más nem követelheti tőle.

A rendelkezés hagyatékban részesülő személy-ről beszél, melyből következően e kötelezettséggel terhelhető az örökös, de a hagyományos is. E tekintetben is az örökhagyónak - a kifejezett, vagy a végrendelet értelmezésével megállapítható - az akarata irányadó. Amennyiben azonban az örökhagyó akaratát feltárni nem sikerül, érvényesül az a törvényi rendelkezés, hogy kétség esetében a meghagyás az örököst terheli.

A kötelezettség tárgya lehet vagyoni - ellentétben a hagyománnyal -, és nem vagyoni szolgáltatás is (pl. vagyoni teherrel nem járó cselekvés).

A meghagyás a kedvezményezett megjelölését egyes esetekben tartalmazza, más esetekben nem. A meghagyásban megszabott kötelezettség teljesítését - ellentétben a hagyománnyal, s ide nem érte a közérdekű meghagyást - azonban sem a kedvezményezett, sem más nem követelheti, annak kikényszerítésére bírósági út sem vehető igénybe. A meghagyás teljesítése rendszerint a kötelezett kegyeleti érzésére van bízva.

A főbb elhatárolási pontok a hagyománytól az alábbiak:

- A hagyományost a végrendeletben mindenképpen meg kell jelölni, míg a meghagyás kedvezményezettjének megjelölése nem törvényi feltétel.

- A hagyomány tárgya a hagyatékban meglévő vagyontárgyi vagy valamely vagyoni szolgáltatás, viszont a meghagyás tárgya lehet nem vagyoni szolgáltatás is.

- A hagyomány tárgyát dologi hagyomány esetében közvetlenül az öröklés megnyíltakor megszerzi a hagyományos, kötelmi hagyomány esetében követelési jogot szerez - míg a meghagyásra (a közérdekű meghagyás kivételével) sem a kedvezményezett, sem más személy nem szerez követelési jogot.

- A hagyomány bírósági úton is érvényesíthető, a meghagyás érvényesítése - kivéve a közérdekű meghagyást - bírói úton nem történhet.

- A hagyományos - bár csupán másodlagosan, korlátozottan és feltételesen -, de felelős a hagyatéki terhekért, a meghagyás kedvezményezettjének ilyen felelőssége nincs.

A meghagyás a köz érdekét is szolgálhatja. A törvény a közérdekű meghagyásnak azt a formáját szabályozza, amelynek tárgya szerződés tárgyául alkalmas szolgáltatás. Ebben az esetben vagy ugyanis lehetősége az érdekelt szervnek arra, hogy annak teljesítését követelje. Az ilyen meghagyás első megközelítésben a kötelmi hagyományhoz áll közelebb, azonban észre kell vennünk, hogy itt a kedvezményezett nem meghatározott személy, hanem egy kisebb vagy nagyobb közösség, amely gyakran nincs is meghatározva a meghagyásban és

a meghagyás teljesítését nem is a kedvezményezett, hanem csak az érdekelt szerv követelheti. Az érdekelt szerv lehet állami, önkormányzati, szövetkezeti, társadalmi szerv. A közérdekű meghagyáson alapuló kötelezettség hagyatéki teher, amelyért az örökös és a hagyományos (az örökössel azonos felelősséggel) is felel.

(2) Ha feltehető, hogy az örökhagyó a részesítést a meghagyás teljesítéséhez kívánja kötni, a meghagyással terhelt a részesítést elveszti, ha a meghagyást nem teljesíti, vagy annak teljesítése neki felróható okból válik lehetetlenné.

Ha az örökhagyó a meghagyás teljesítéséhez kötötte a részesedést - legyen szó az örökösről, vagy a hagyományosról -, a meghagyás nem teljesítése, vagy a meghagyás teljesítésének a meghagyással terheltnek felróható okból történt elmaradása a részesítés elveszítését eredményezi. A meghagyásban írt kötelezettség teljesítése ebben az esetben sem kényszeríthető ki és nem érvényesíthető bírósági úton. Az örökség, illetve a hagyomány elveszítése azonban olyan hátrányt jelent, mely az örököst, illetve a hagyományost a meghagyás teljesítésére készteti.

A törvény nem kívánja meg, hogy az örökhagyó a részesítést kifejezetten a meghagyás teljesítéséhez kösse, a hátrányos jogkövetkezmény beáll akkor is, ha feltehető, hogy az örökhagyó a részesítést a meghagyás teljesítéséhez kívánta kötni - azaz ha a végrendeletnek az akarati elv alapján történő értelmezése alapján erre lehet következtetni.

A meghagyás kikényszerítésének kizártsága nem vonatkozik a feltételhez kötött részesítés elveszítésének megállapítása iránti igény érvényesítésére. Ilyen igénnyel felléphet az a személy (rendszerint a törvényes örökös), aki a részesítést a maga számára igényli, mert a meghagyással terhelt (rendszerint végrendeleti örökös) a részesítést elveszítette. Az is lehetséges, hogy a meghagyással terhelt által a részesítés kiadása iránti perben kifogásként történik hivatkozás a meghagyás elveszítésére. Így például, ha a hagyományos pert indít az örökös ellen a hagyomány kiadása iránt, az örökös védekezhet azzal, hogy a hagyományos a részesítést elveszítette, mert a hagyományos nem teljesítette az örökös javára szóló meghagyást, márpedig az örökhagyó a részesítést a meghagyás teljesítéséhez kötötte.

BH1996. 533. *Végrendelet meghagyása olyan kötelezettséget jelent, amelynek követelésére más nem válhat jogosulttá [Ptk. 642. § (1) bek.].*

BH1991. 451. *Nem kizárt, hogy az alapítvány kezelője az a személy legyen, aki közérdekű célú kötelezettségvállalás alapján hozza létre az alapítványt [Ptk. 74/C. §, Ptk. 642. §, 1987. évi 11. tvr. 7. § (2) bek.].*

BH1991. 369. *II. Az alapítvány megszűnésével nem szűnik meg az a kötelezettség, amellyel az örökhagyó a volt alapítót mint örököst közérdekű meghagyással terhelte [Ptk. 74/E. §, 642. § (1) bek.].*

Közérdekű meghagyás

Ptké. 72. § A közérdekű meghagyásról az annak célja szerint illetékes állami felügyelő szervet értesíteni kell.

643. § A hagyományra és a meghagyásra - amennyiben a rájuk vonatkozó rendelkezésekből más nem következik - a végrendeleti öröklés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A § utaló szabálya alapján értelemszerűen nem alkalmazhatóak a hagyományra azok a végrendeleti öröklési szabályok, amelyeket a speciális szabályok kizárnak [pl. örökösnevezés, növedékjog, a Ptk. 645. § (1) bekezdésének tilalma]. Kifejezetten alkalmazandó viszont a Ptk. 606. §-a azzal az eltéréssel, hogy a hagyományos kiesése - ha e vonatkozásban a helyettesítése nem történt meg - a hagyománnyal terhelt személy mentesülését eredményezi. Ugyancsak alkalmazni kell a hagyomány esetében is az öröklés megszerzésére vonatkozó szabályokat (Ptk. 676. §), a hagyományos felelősségére pedig a Ptk. 684. § (2) bekezdését.

Meghagyás esetén sem lehet például alkalmazni az örökösnevezésre, a növedékjogra, a helyettes örökösre vonatkozó rendelkezéseket. Alkalmazandók viszont az örökség megszerzésére, illetve a felelősségre vonatkozó szabályok.

BH1997. 535. *A kötelmi hagyomány kiadásánál vizsgálandó körülmények [Ptk. 228-229. §-ok, 641. § (2) bek., 643. §, 645. § (2) bek., 647. § (1) bek.].*

LV. fejezet

A végrendelet érvénytelensége és hatálytalansága

A végrendelet érvénytelensége

644. § Két vagy több személynek bármilyen alakban ugyanabba az okiratba foglalt végrendelkezése érvénytelen.

A végrendelet érvénytelensége több okra vezethető vissza. Az okok egy részét a törvény nem ebben, hanem az LIII. fejezetben szabályozza. A végrendelet érvénytelen lehet:

1. a végrendelkezési képesség hiánya miatt [Ptk. 18. § (1), 624. §];

2. a végrendeleti akarat fogyatékossága miatt (Ptk. 649. §);

3. a végrendeleti akarat nyilvánításának hibája miatt [Ptk. 623. § (2), 625. § (1)-(2), 626-627. §, 628. § (3), 629., 631., 634, 635. §];

4. a végrendelet tartalma miatt [ide tartoznak az összeférhetetlenség miatti érvénytelenségek Ptk. 625. § (3), 632. §, 635. § (2)].

E fejezetben rendelkezik a törvény a végrendelet tartalma miatti érvénytelenség további - az összeférhetetlenségen túli - eseteiről [Ptk. 645. § (1), 646. §, 647. § (1)-(2)], valamint a végrendelet akaratnyilvánítási hibája miatti érvénytelenségnek egy további esetéről a Ptk. 644. §-ában.

Valamely alaki kellék hiánya vagy esetleges akarathiba a végrendeletet jogi létezésétől nem fosztja meg, hanem csupán érvénytelenné teszi. Az érvénytelenség azonban hivatalból nem vehető figyelembe (PK 85. szám). A végrendelet érvénytelenségére csak az hivatkozhat, aki annak érvénytelensége esetén maga örököl vagy tehertől mentesül, továbbá hogy a jogosult ezt az igényét határidő nélkül érvényesítheti (Ptk. 654. §).

A végrendelet érvénytelensége esetén a szerződések érvénytelenségére irányadó szabályok nem alkalmazhatóak.

A Ptk. 644. § a végrendeleti akaratnyilvánításának arról a hibájáról rendelkezik, amikor az örökhagyó az akaratát mással együtt tette meg. A közös végrendelet - készüljön az bármely alakban is - érvénytelen.

A közös végrendelet egy okiratba foglalt két vagy több végrendeleti nyilatkozat. Az tehát feltételezi legalább két olyan végintézkedésnek egy okiratba foglalását, amelyek külön-külön is megfelelnek a végrendelet minimális tartalmi követelményének [PK 85. szám a)]. Amennyiben a végintézkedést tartalmazó okirat látszólag két személy nyilatkozatára utal, de egyiküknél az említett feltétel hiányzik, nincs szó közös végrendeletről.

Ugyanabba az okiratba - a végrendelkezés kivételével - több jogügylet is belefoglalható (BH1979. 363.). Annak sincs akadálya, hogy akár házastársak, akár más személyek egymásra tekintettel alkossanak végrendeletet, amelyben egymást kölcsönösen örökösükké nevezik vagy harmadik személyt részesítenek egyformán juttatásban. Az ilyen végrendelet azonban csak akkor érvényes, ha külön okiratban készül.

Tartalmilag tehát a közös végrendelet nem csak egymás kölcsönös örökössé nevezésében, illetőleg kölcsönös juttatásban részesítésében állhat, hanem közös végrendelet az is, ha az örökhagyók egy végrendeletben egymásra tekintettel harmadik személyt tesznek örökösükké, illetve részesítik juttatásban.

Amennyiben ez a harmadik személy mint szerződő fél szerepel a végintézkedésben, és a megállapodás megfelel a Ptk. 655-656. §-ában szabályozott feltételeknek, az örökhagyók és közte létrejött megállapodás öröklési szerződésnek minősül. A Ptké. 73. §-ának értelmében a házastársaknak ugyanabba az okiratba foglalt öröklési szerződése érvényes, ha mint örökhagyók kötnek harmadik személlyel szerződést.

Ha tehát a házastársak mint örökhagyók közös okiratban úgy rendelkeznek, hogy minden vagyonukat meghatározott harmadik személy örökölje és kikötötték, hogy ennek fejében nevezett köteles őket a halálukig ápolni, gondozni, élelmezésükről gondoskodni, gyógyíttatni és őket eltemettetni, a jognyilatkozat minősítése attól függ, hogy a megnevezett harmadik személy szerződő fél volt-e. Amennyiben nem, az okirat közös végrendeletnek, amennyiben viszont igen, úgy érvényes öröklési szerződésnek minősül.

BH1986. 277. *II. Az örökhagyónak és feleségének ugyanabba az okiratba foglalt végrendelkezése esetén a hagyatékot ideiglenes hatállyal, de a törvényes öröklés rendje szerint kell átadni [Ptk. 644. §, 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. (He.) 61. § (2) bek.].*

BH1979. 363. *Ugyanabban az okiratban - a végrendelkezés kivételével - több jogügyletet egybe lehet foglalni. Igy mód van az adásvételi szerződésnek, valamint egy olyan szerződésnek egy okiratba való foglalására, amellyel a leszármazók a várt örökség jogi sorsát rendezik akként, hogy az egyik leszármazó az örökségből nem részesedik, ezzel szemben viszont az örökhagyó tartásához nem járul hozzá, hanem a tartást és a gondozást a másik leszármazó és a házastársa teljesíti [Ptk. 217. §, 603. § (1) bek., 644. §].*

Öröklési szerződés

Ptké. 73. § A házastársaknak ugyanabba az okiratba foglalt öröklési szerződése érvényes, ha mint örökhagyók kötnek harmadik személlyel szerződést.

645. § (1) Az örökhagyó olyan végrendeleti intézkedése, amely szerint az örökségben vagy annak egy részében valamely eseménytől vagy időponttól kezdve az eddigi örököst más váltja fel, érvénytelen. Az elsősorban nevezett örökös halála esetére történt örökösnevezés azonban mint helyettes örökösnevezés megáll, ha annak feltételei megvannak.

Az első mondat rendelkezése az utóöröklés tilalmát fogalmazza meg. A miniszteri indokolás szerint a végrendelkezési szabadság helyes értelme csak az lehet, hogy az örökhagyó a vagyontárgyai felett halála esetére egyszeri rendelkezési jogot nyer, ezt a jogot nem gyakorolhatja több ízben, örököseit is megkötve ezáltal: mert ezzel az előörököst korlátozza a tulajdonjoga gyakorlásában és megfosztja végrendelkezési jogától.

Az utóörökös nevezésre vonatkozó érvénytelenség a végrendelet többi részének érvénytelenségét nem vonja maga után (BH1992. 246.).

Az utóörökléshez hasonló azonban az örökhagyónak az a lehetősége, hogy a végrendeletben az egyik örökösnek állagot, a másiknak haszonélvezeti jogot biztosít. Az állagörökös jogi helyzetében utólag - az örökhagyó halála után - következik be változás, nevezetesen a haszonélvező halálakor. Ekkor jut ugyanis abba a helyzetbe, hogy a hagyatékkal korlátlanul rendelkezzen.

Az utóöröklés és az itt vázolt helyzet közötti alapvető különbség azonban az, hogy az állagörökösnek éppen a haszonélvező halálával (özvegyi jog esetében az újabb házasság kötésével is) válik teljessé és korlátlanná a rendelkezési joga a hagyaték felett, míg az utóöröklés az előörökös rendelkezési jogát a meghatározott feltétel, vagy időpont bekövetkeztével megszünteti, hiszen helyébe az utóörökös lép.

A Ptké. 93. §-a értelmében, ha az öröklés a Ptk. hatálybalépése előtt nyílt meg, az utóöröklésre akkor is a korábbi jogot kell alkalmazni, ha az utóöröklés a Ptk. hatálybalépése után következik be.

A bekezdés második mondata értelmében a feltételek megléte esetében az elsősorban nevezett örökös halála esetére történt örökösnevezés, mint helyettes örökösnevezés, érvényesülhet. Ebben az esetben az utóörökösnek nevezett személy, mint helyettes örökös örököl, ezért e szabály csupán látszólagos kivételt jelent az utóörökös nevezés tilalma alól.

Az ily módon történő öröklés csak akkor következhet be, ha a helyettes öröklés feltételei (Ptk. 636. §, 640. §) fennállnak. Ha tehát az örökhagyó haláláig az első sorban nevezett örökös nem esik ki az öröklésből, a valamely eseménytől, vagy időpont bekövetkeztétől függő utóörökös nevezés érvénytelen. Ha viszont kiesik az öröklésből az első helyen nevezett örökös, akkor a másodsorban nevezett örökös helyettes örökösként örökölhet.

(2) Ez a rendelkezés nem zárja ki a feltételtől vagy időponttól függő hagyományrendelést. Az, aki a hagyomány tárgyát megszerezte, azzal - a feltétel vagy időpont bekövetkezéséig - sem élők között, sem halál esetére nem rendelkezhet. A hagyomány tárgyául szolgáló ingatlanra az ingatlan-nyilvántartásban elidegenítési és terhelési tilalmat kell bejegyezni. Ez a rendelkezés harmadik személy jóhiszemű és ellenérték fejében szerzett jogát nem érinti.

A bekezdésben írt szabály a hagyományrendelés különös módját szabályozza kivételt téve az utóöröklést tiltó rendelkezés alól. A törvény miniszteri indokolása utal arra, hogy a hagyományrendelésnek e különleges formája nem sérti az örökös végrendelkezési szabadságát, s a gyakorlatban is gyakran fordul elő, hogy az örökhagyó csak bizonyos időponttól, vagy feltétel bekövetkezésétől kívánja a dolog tulajdonosává tenni a részesítettet.

A törvény rendelkezése a dologi hagyományt veszi a szabályozás alapjául, azonban a szabályok a kötelmi hagyományra is irányadóak.

A dologi és a kötelmi hagyomány közötti különbség (dologi hagyomány esetében a hagyományos a vagyontárgy tulajdonjogát az öröklés megnyíltakor ex lege megszerzi, kötelmi hagyomány esetében pedig követelést szerez az örökössel szemben) a feltételtől, illetve időponttól függő hagyományrendelés esetében valójában nem jelentkezik, hiszen a hagyományos a dologi hagyományrendelés esetében sem szerzi meg az öröklés megnyíltakor ex lege a tulajdonjogot, hanem csak a feltétel, illetve időpont bekövetkeztekor.

A törvényi szabályból kitűnően e speciális hagyományrendelés esetén a hagyomány tárgyát az örökös szerzi meg, de a feltételtől, illetőleg az időponttól függő korlátozással. A hagyományosnak várományi joga van, mely esedékessé a feltétel, illetve az időpont bekövetkezésével válik. A várományi jog sértetlenségét biztosítja egyrészt a rendelkezési tilalom a hagyomány tárgya felett, ingatlan esetében az elidegenítési és terhelési tilalomnak az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésével.

Amennyiben a feltétel, vagy időpont bekövetkezése végleg meghiúsul, az örökös tulajdona a hagyomány tárgyán korlátlanná válik, s ingatlan esetében igényelheti a korlátozó bejegyzés törlését az ingatlan-nyilvántartásból. A harmadik jóhiszemű és ellenérték fejében szerző fél joga azonban a törvényi szabályozás folytán erősebb, mint a hagyományos várományi jogának biztosítékai. Ebben az esetben a hagyományos a

szerző féllel szemben sikerrel nem léphet fel, azonban a tilalmat megszegő tulajdonostól - aki rendszerint az örökös - kártérítést igényelhet. Ingatlan esetén értelemszerűen e szabály alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha az elidegenítési és terhelési tilalom ingatlan-nyilvántartási bejegyzése elmaradt.

BH1997. 535. *A kötelmi hagyomány kiadásánál vizsgálandó körülmények [Ptk. 228-229. §-ok, 641. § (2) bek., 643. §, 645. § (2) bek., 647. § (1) bek.].*

BH1992. 246. *II. Az utóörökös-nevezésre vonatkozó érvénytelenség a végrendelet többi rendelkezésének érvénytelenségét nem vonja maga után [Ptk. 645. §, 652. §].*

BH1992. 246. *III. A végrendelet megtámadására irányuló jogosultság értelmezése [Ptk. 645. §, 653. §].*

Ptké. 93. § Ha az öröklés a Ptk. hatálybalépése előtt nyílt meg, az utóöröklésre akkor is a korábbi jogot kell alkalmazni, ha az utóöröklés a Ptk. hatálybalépése után következik be.

646. § Annak örökössé nevezése, aki az örökhagyó halálakor még meg sem fogant, érvénytelen.

A jogképesség az embert a fogamzásának időpontjától kezdve illeti meg, feltéve, hogy élve születik (Ptk. 9. §). Az öröklés az örökhagyó halálával nyílik meg, ezért az, aki az örökhagyó halálakor még meg sem fogant, nem örökölhet, öröklési jogának elismerése ugyanis az utóöröklés tilalmát sértené [Ptk. 645. § (1)]. A szabályból azonban az is következik, hogy méhmagzatot is lehet örökössé nevezni, s nem csak azt, aki a végrendelet készítésekor már megfogant, hanem azt is, aki az örökhagyó halálának időpontjában fogant meg. Amennyiben az örökhagyó meghatározott személy születendő gyermekét nevezi örökösnek, s halálakor e nevezett örökös már megfogant, örökölni fog, feltéve, hogy élve születik. Az örökhagyó halála és az örökös megszületése közötti időben is a méhmagzat az örökös, feltéve, hogy az élve születés bekövetkezik [lásd a Ptk. 673. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázatot]. Ennek hiányában - és ha az örökhagyó másként nem rendelkezett - a törvényes öröklés rendje érvényesül.

647. § (1) Az érthetetlen, lehetetlen vagy ellentmondó feltétel érvénytelen. A feltétel érvénytelensége azonban a végrendeleti rendelkezés érvényességét nem érinti, kivéve ha megállapítható, hogy az örökhagyó a rendelkezést a feltétel nélkül nem tette volna meg.

(2) A jogellenes felfüggesztő feltételhez kötött végrendeleti részesítés érvénytelen, a jogellenes bontófeltételt pedig nem kell figyelembe venni.

A kötelmi jog általános része tartalmazza a feltételre vonatkozó szabályokat (felfüggesztő és bontó feltétel, Ptk. 228. §). Nincs akadálya annak, hogy az örökhagyó a végrendelet hatályát akár felfüggesztő, akár bontó feltételhez kösse. Szemben a kötelmi jogi szabályokkal, a törvény különbséget tesz aszerint, hogy jogellenes feltételről vagy érthetetlen, ellentmondó, lehetetlen feltételről van-e szó.

Végrendelet esetén az érthetetlen, ellentmondó vagy lehetetlen feltétel kikötésének jogkövetkezményei eltérnek a kötelmi jogi szabályoktól [Ptk. 228. § (3)], mert az általában nem érinti a végrendeleti rendelkezés érvényességét. Ha azonban az állapítható meg, hogy az örökhagyó a rendelkezést a feltétel nélkül nem tette volna meg, a végrendelet érvénytelen. Az örökhagyó ezirányú szándékát a feltételre vonatkozó kifejezéseknek, a végrendelet valamennyi intézkedésének, az egész végrendelet tartalmának összegfüggései alapján kell megállapítani, felderítve ekként az örökhagyó valódi akaratát.

A végrendeletben szereplő jogellenes feltétel más joghatást vált ki a felfüggesztő és mást a bontó feltétel esetén:

- a jogellenes felfüggesztő feltételhez kötött végrendeleti részesítés mindig érvénytelen,

- a jogellenes bontó feltételt pedig nem kell figyelembe venni.

Ez utóbbi szabályozás indoka, hogy a jogellenes bontó feltétel utóöröklést eredményezne, melyet a törvény tilt. Amennyiben az örökhagyó vitás vagyoni igényéről a végintézkedésben rendelkezik, az öröklés a jogvita eldöntésétől függ. Az ilyen feltétel mellett való részesítés azonban nem tekinthető érvénytelennek (BH1982. 47.).

BH1997. 535. *A kötelmi hagyomány kiadásánál vizsgálandó körülmények [Ptk. 228-229. §-ok, 641. § (2) bek., 643. §, 645. § (2) bek., 647. § (1) bek.].*

BH1982. 47. *Ha az örökhagyó vitás vagyoni igényről végintézkedésében rendelkezik, az öröklés a jogvita eldöntésétől függ. Az ilyen feltétel mellett való részesítés nem tekinthető érvénytelennek [Ptk. 598. §, 636. § (2) bek., 647. §].*

648. § A cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt álló személy végrendelete érvényes, ha a gondnokság alá helyezés oka a végrendelkezés idején már megszűnt.

A teljesen cselekvőképtelen személy sem közvégrendeletet, sem magánvégrendeletet érvényesen nem tehet, függetlenül attól, hogy végrendelkezése okszerűnek, indokoltnak tűnik-e. A cselekvőképesség hiánya okából érvénytelen végrendelet érvénytelenségének orvoslására a §-ban meghatározott esetben van lehetőség: nevezetesen akkor, ha a cselekvőképességet kizáró gondnokság hatálya alatt álló személy a végrendelkezés

időpontjában ténylegesen olyan állapotban van, amely a gondnokság alá helyezés megszüntetését megalapozza, bár arra ekkor még nem került sor.

A rendelkezés indoka, hogy előfordulhat, hogy a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezés megszüntetése iránt sem a gondnokság alá helyezett, sem az erre még jogszabály által feljogosított személyek keresetet nem indítottak, annak ellenére, hogy a gondnokság alá helyezés oka már nem áll fenn. Ugyanakkor a gondnokság alá helyezés hatálya mindaddig tart, amíg azt a bíróság meg nem szünteti.

A törvényi rendelkezés nem a hosszabb-rövidebb ideig tartó cselekvőképes állapotot, hanem végleges gyógyultságot kívánja meg a szabály alkalmazásához.

A jogirodalomban ismert olyan álláspont is, hogy e § megfelelő alkalmazásával el kell ismerni a közvégrendelet érvényes tételének lehetőségét is abban az esetben, ha a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett állapota a végrendelet tételekor ténylegesen a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezést indokolja.

Meg kell itt jegyezni, hogy a bármilyen okból fennálló cselekvőképtelenség miatt érvénytelen végrendelet érvénytelensége is orvosolható, ha a végrendelkező a cselekvőképtelenség okának megszűnése után azt jóváhagyja. Ugyancsak utólagos jóváhagyással orvosolható a végrendelkezési képesség egyéb hiányai okából fennálló érvénytelenség is. A törvény nem rendelkezik kifejezetten az orvoslás módjáról. A jogtudomány álláspontja az, hogy az orvosolás történhet kifejezetten, de hallgatólagosan, ráutaló magatartással is. A végrendeleti akarat fogyatékossága miatti érvénytelenség azonban csak a végrendeletre megszabott alakban orvosolható [Ptk. 649. § (2)].

BH1988. 311. *A cselekvésképtelen személy sem közvégrendeletet, sem magánvégrendeletet érvényesen nem tehet, még akkor sem, ha az okszerűnek illetve indokoltnak tűnne [Ptk. 17. §, 18. § (2) és (3) bek., 648. §].*

649. § (1) Érvénytelen a végrendeleti rendelkezés, ha

a) az örökhagyó tévedett nyilatkozata tartalmában, vagy ilyen tartalmú nyilatkozatot egyáltalán nem akart tenni;

b) az örökhagyót annak megtételére valaminek a téves feltevése vagy valamely utóbb meghiúsult várakozás indította;

c) az örökhagyót valaki jogellenes fenyegetéssel vagy tisztességtelen befolyással bírta rá az intézkedésre; feltéve mindegyik esetben, hogy az örökhagyó a rendelkezést különben nem tette volna meg.

A § a végrendeleti akarat fogyatékossága miatti érvénytelenségről rendelkezik. Ez magában foglalja a végrendelkezési akarat teljes hiányát [Ptk. 649. § (1) a)], de a szorosan vett akarat-hiba miatti érvénytelenséget is.

Összevetve a végrendeleti és a szerződési akarat hiányosságának következményeit, azt lehet megállapítani, hogy a kötelmi jog általános szabályai szerződéseknél a nyilatkozati elv alapján vonják le annak fogyatékossága következményeit, s a nyilatkozat értelmezésének középpontjába pedig a szavak általánosan elfogadott értelmét helyezi, tehát vita esetén nem azt részesíti védelemben, aki az akaratát rosszul, vagy hibásan fejezte ki [Ptk. 207. § (1)].

A végrendeleti akarat fogyatékosságának következményeit azonban a törvény az akarati elv alapján vonja le. Ennek egyik indoka, hogy e körben a forgalom biztonsága nem játszik szerepet, másrészt az örökhagyó megnyilatkoztatása kizárt, ezért ha valaki a jogát az örökhagyó akaratára alapítja, azt a jogot csak annyiban tekintheti fennállónak, amennyiben az megfelel az örökhagyó valódi akaratának - írja az e §-hoz is fűzött miniszteri indokolás.

A végrendelkezési akarat fogyatékossága miatti érvénytelenségnek minden esetben közös feltétele, hogy az örökhagyó a rendelkezést különben nem tette volna meg. Ez azt jelenti, hogy amennyiben megállapítható, hogy az örökhagyó tévedett a nyilatkozata tartalmában, vagy őt a nyilatkozat megtételére téves feltevés, utóbb meghiúsult várakozás indította, vagy őt az intézkedésre jogellenes fenyegetéssel, tisztességtelen befolyással bírták rá, de a rendelkezést ennek ellenére megtette volna, a végrendeleti rendelkezés érvényes lesz.

Azt, hogy az örökhagyó a végrendeleti akarat fogyatékossága hiányában a rendelkezést nem tette volna meg, illetve a fogyatékosság ellenére azt megtette volna a végrendelkező valódi akaratának a végrendelet összes intézkedésének és egész tartalmának összefüggéseiben történő teljes feltárása alapján történő felderítésével lehet eldönteni. Amennyiben még így is kétség maradna, úgy sor kerülhet az örökhagyónak a végrendelkezésen kívül, azt megelőzően, vagy azt követően bármely alakban tett nyilatkozatai, magatartása értékélésére is.

Az érvénytelenség mindig részleges. Jelenti ez azt, hogy a rendelkezés érvénytelensége a végrendeleti akarat fogyatékossága esetében nem eredményezi feltétlenül az egész végrendelet érvénytelenségét, hanem csak az a rendelkezés lesz érvénytelen, amelyre az (1) bekezdés a)-c) pontjaiban írt okok fennállottak (szemben a

végrendelkezési képesség hiányának, a végrendelet akarat-nyilvánítási hibájának az egész végrendeletet érvénytelenné tevő jogkövetkezményével).
Érvényesül itt is az a közös szabály, hogy az érvénytelenség hivatalból nem, csak akkor vehető figyelembe, ha erre a törvény által feljogosított személy hivatkozik, továbbá az a szabály is, hogy valamely alaki kellék hiánya vagy esetleges akarathiba a végrendeletet jogi létezésétől nem fosztja meg, hanem csupán érvénytelenné teszi (PK 85. szám).
a) pont:
két érvénytelenségi okot tartalmaz:
- a végrendelkező egyáltalán nem akart ilyen tartalmú nyilatkozatot tenni,
- tévedett a nyilatkozata tartalmában.
Nyilvánvalóan hiányzik a végrendelkezési akarat a színlelt, vagy a tréfából tett végintézkedés esetén, a fizikai kényszer folytán, de akkor is, ha beszélgetés során tesz említést az örökhagyó azokról az elképzeléseiről, amelyek szerint majd a vagyona felől halála esetére rendelkezni kíván.
A tévedés vonatkozhat a kedvezményezett személyére, a hagyaték tárgyára, annak minőségére, mennyiségére. Tévedés - mint ahogy erre a miniszteri indokolás utal - nem csak akkor fordulhat elő, ha az örökhagyó mást nyilvánított ki, mint amit valóban akart, hanem akkor is, ha kimaradt a nyilatkozatából valamely rendelkezés.
A megtévesztést a törvény a végrendelet megtámadási okok között nem nevesíti. A megtévesztés azonban - mint az örökhagyó tévedésbe ejtése, vagy tévedésben tartása - oka lehet annak, hogy az örökhagyó tévedjen nyilatkozata tartalmában, ezért alapja lehet a végrendeleti rendelkezés megtámadásának is, különös tekintettel arra, hogy végintézkedés esetében nincs jelentősége annak, hogy az örökhagyó tévedését a juttatásban részesített, vagy más személy okozta, vagy felismerhette. A megtévesztés minősülhet az örökhagyó tisztességtelen befolyásolásának is, s ebben az esetben a bekezdés c) pontja alapján eredményezi a végrendeleti rendelkezés érvénytelenségét.
Szemben a kötelmi jogi szabályokkal a tévedés lényegessége a végrendeletnél szubjektív követelmény: nem az a döntő, hogy az a körülmény, amelyre a tévedés vonatkozott az általános felfogás szerint lényegesnek minősül-e, hanem az, hogy a végrendelkező számára olyan lényeges volt-e, hogy e nélkül a vitatott rendelkezést nem tette volna meg.
b) pont:
Téves feltevés az, ha az örökhagyó abban a tudatban van, hogy valamely körülmény a végrendelkezéskor fennáll, vagy nem áll fenn. A meghiúsult várakozás ezzel szemben az örökhagyónak az a téves feltételezése, hogy valamely körülmény a végrendelkezés utáni időszakban bekövetkezik, illetve elmarad.
Az indokban való tévedésnek, mint a végrendelet megtámadását eredményezhető oknak a szabályozása ugyancsak különbözik a szerződések érvénytelenségére vonatkozó általános szabályoktól. Míg a szerződéses nyilatkozatoknál indokbeli tévedés csak ritkán fordulhat elő, a végrendeletnél az erre alapított megtámadás éppen a végrendelet sajátos jellegéből, az örökhagyó valódi akaratának érvényesítése iránti követelményből fakad.
Téves az örökhagyó feltevése, ha például a gyermekéről azért nem nyilatkozott, mert létezéséről nem tudott, vagy a végrendelkezés után született gyermeke. A törvény ugyanis azt feltételezi, hogy az örökhagyó e tények ismeretében másként végrendelkezett volna. Téves feltevés címén támadható az a végrendelet is, amelyet az örökhagyó arra tekintettel tett, hogy valaki más őt a végrendeletében juttatásban részesítette, de ez a másik személy hibájából meghiúsult.
A jogi kérdésben való tévedésről a törvény a végrendeleti rendelkezés megtámadhatósága körében nem tesz említést, ugyanakkor nem köti feltételhez azt, hogy az örökhagyó téves feltevésének kitől vagy miből kell erednie. Ehhez képest a téves jogi felvilágosítás éppúgy eredményezheti az örökhagyó téves feltevését, mint a téves ténybeli feltételezés.
c) pont:
Fizikai kényszer esetében teljesen hiányzik az örökhagyó végrendelkezési akarata, ezért ilyen esetben az a) pont rendelkezése érvényesül.
Tisztességtelen befolyásnak minősül az olyan meg nem engedett aktív vagy passzív magatartás, mely a társadalom erkölcsi megítélése szerint alkalmas arra, hogy az örökhagyót a tények helyes értékelésén alapuló, valóságos végrendelkezési akaratától eltérő végintézkedés tételére késztesse.
A bírói gyakorlat szerint önmagában az a tény, hogy a részesített jelen van a végrendelet aláírásakor, a tisztességtelen befolyás megállapítására nem elegendő. Ugyancsak nem minősül tisztességtelen befolyásnak az a körülmény, ha a nevezett örökösök a magányosan élő, idős örökhagyó bizalmát megszerezték, az örökhagyó érdekében eljártak, őt segítették, mint ahogy az sem, ha az örökhagyó a róla gondoskodó javára maga kezdeményezi a végrendelet alkotást és a nevezett örökös a javára szólóan kilátásba helyezett

végintézkedést nem ellenzi. Különösen igaz ez akkor, ha a nevezett örökösnek nem is volt törvényi kötelezettsége az örökhagyóról gondoskodni. Ha az örökhagyót végintézkedésében nyilvánvalóan motiválja az örökösként nevezetthez fűződő, több éve fennálló érzelmi kapcsolata, ez önmagában az örökös részéről tisztességtelen befolyásnak nem értékelhető (Legfelsőbb Bíróság Pfv. V. 20.922/1993.).
A végrendeleti rendelkezés még tisztességtelen befolyás esetében is csak akkor érvénytelen, ha az örökhagyó a rendelkezést különben nem tette volna meg. Így például, ha az örökhagyó és törvényes örököse között a viszony nagy mértékben megromlott, egymással a kapcsolatot nem keresték, sőt a törvényes örökös megtiltotta, hogy őt az örökhagyó felkeresse, ez alapot ad arra a következtetésre is, hogy az örökhagyó a felperest az alperes által történt esetleges befolyástól függetlenül is kötelesrészre szorította volna.

(2) Az érvénytelen rendelkezés érvényes lesz, ha azt az örökhagyó utóbb a végrendeletre megszabott alakban jóváhagyja.

PK 85. szám

b) Valamely alaki kellék hiánya vagy esetleges akarathiba a végrendeletet jogi létezésétől nem fosztja meg, hanem csupán érvénytelenné teszi. Az érvénytelenség hivatalból nem, hanem csak akkor vehető figyelembe, ha arra az érdekelt hivatkozik.

Az (1) bekezdésben felsorolt okok bármelyikéből eredő érvénytelenség az örökhagyó részéről orvosolható. Az érvénytelen rendelkezés érvényes lesz, ha az örökhagyó utóbb a végrendeletre megszabott alakban azt jóváhagyja. A jóváhagyás bármikor megtörténhet, ugyanis a törvény erre semmiféle határidőt nem ír elő. Következik ez egyébként abból a rendelkezésből is, hogy az örökhagyó bármikor alkothat újabb végrendeletet [Ptk. 650. § (2)].
A törvény azt nem határozza meg, hogy a jóváhagyásnak mely végrendeletre megszabott alakban kell történnie, ezért - amennyiben az irányadó törvényi feltételek egyébként fennállnak - jóváhagyható szóbeli végrendeleti formában is. Ebben az esetben az írásbeli és a szóbeli végrendelet egymás mellett fogja tartalmazni az örökhagyó akaratát, mert az írásbeli végrendelet továbbra is érvényes rendelkezései mellett a szóbeli végrendelettel orvosolt rendelkezések is érvényesek lesznek.
BH1998. 176. *Az örökös közreműködése nem teszi - nem teheti - érvénytelenné az öröklési szerződést, így nincs kellő jogi indoka annak, hogy a hozzátartozója bármilyen közreműködése érvénytelenségre vezessen (Ptk. 632. §, 649. §, 656. §).*
BH1998. 128. *Végrendelet érvénytelenségének bizonyítása [Ptk. 632. § (1) bek., 649. § (1) bek., 653. §].*
BH1996. 641. *A szerződés nem teljesítése vagy nem megfelelő teljesítése nem eredményezi az öröklési szerződés érvénytelenségét, hanem arra ad alapot, hogy a tartási szolgáltatások jogosultja: az örökhagyó az eltartók szerződésszegő magatartása miatt az öröklési szerződés megszüntetését kérje. Ez a jog azonban csak az öröklési szerződés jogosultját illeti meg: ha életében a szerződés megszüntetése iránt pert nem indított, halála után jogutódja per indítására már nem jogosult [Ptk. 649. § (1) bek. b) pont, 655. § (1) bek., 658. § (2) bek.].*
BH1996. 205. *I. A végrendelet érvénytelenségét csak a perben érvényesített megtámadási ok alapján lehet vizsgálni [Ptk. 17. §, 649. § (1) bek.].*
BH1996. 152. *II. Az érvénytelenségi ok mérlegelés útján történő vizsgálata [Ptk. 649. § (1) bek., Pp. 206. §].*
BH1995. 715. *I. Végrendeletnek minősül, ha az idős, beteg személy nem tartási (életjáradéki) vagy öröklési szerződés kötésével gondoskodik ellátása biztosításáról, hanem a róla gondoskodó személyt végrendeletében nevezi meg örököséül és a végrendeleti juttatás okául a már nyújtott szolgáltatásokat jelöli meg és azokat a jövőben is elvárja a megnevezett örököstől [Ptk. 649. § (1) bek. b) pont].*
BH1995. 407. *II. Az érvénytelenséggel kapcsolatos bizonyítékok mérlegelésének szempontjai [Ptk. 649. § (1) bek., 624. § (2) bek.].*
BH1994. 365. *I. A végrendelet visszavonásának elbírálása, a hatálytalanság és az érvénytelenség elhatárolása [Ptk. 650. § (1)-(2) bek., 649. §, 653. §).*
BH1994. 253. *Öröklési szerződés megtámadásánál irányadó szempontok [Ptk. 653. §, 649. § (1) bek. b) pont, 656. §].*

BH1986. 150. *Ha a felperes kereseti kérelmében több ténybeli alapból vagylagosan kéri a végrendelet érvénytelenségének a megállapítását, a bíróság döntésének ki kell terjednie a perben érvényesített valamennyi érvénytelenségi okra [Pp. 213. § (1) bek., Ptk. 629., 632., 649. §].*

BH1980. 286. *Az öröklési szerződéssel lekötött vagyontárgy a kötelesrész alapjának kiszámításánál nem vehető figyelembe. Az öröklési szerződés azonban - ha a törvényes feltételek megvannak - megtámadható és érvényesíthetők a szerződés semmisségén alapuló igények is. [Ptk. 655-656. §, 649. § (1) bek. b) pont, PK 109. sz.].*

A végrendelet hatálytalansága

650. § (1) A végrendelet a visszavonással hatálytalanná válik. A visszavonásra - ha a törvény másként nem rendelkezik - a végrendelet tételére vonatkozó szabályok irányadók.

Míg a végrendelet, illetve a végrendeleti rendelkezés érvénytelensége esetében a végrendelet megalkotásakor fennállott alaki, vagy tartalmi hiba akadályozza az örökhagyói akarat érvényesülését, addig a végrendelet hatálytalanságát a megalkotása után bekövetkezett és a törvényben megszabott körülmények bekövetkezése váltja ki.

Közös jellemzője azonban mind az érvénytelenségnek, mind a hatálytalanságnak az, hogy jogkövetkezményei hivatalból nem észlelhetőek, csak akkor, ha arra hivatkoznak; megtámadásra csak az jogosult, aki érvénytelenség, illetve hatálytalanság esetén maga örököl, vagy tehertől mentesül és az igény határidő nélkül érvényesíthető (Ptk. 653-654. §).

A törvény a végrendelet hatálytalanságának négy esetét ismeri, úgy mint a visszavonás, a megsemmisítés, a visszavétel és az időmúlás. Míg a visszavonás valamennyi végrendeleti fajta hatálytalanságát eredményezi, a megsemmisítés csak az írásbeli, a visszavétel csak a közjegyzőnél letett, az időmúlás csak a szóbeli végrendelet esetében irányadó hatálytalansági ok.

A hatálytalanítás módozatai között abból a szempontból is különbség van, hogy míg visszavonás folytán nem az egész végrendelet veszíti hatályát, hanem csak az a rendelkezés, amelyre a visszavonás vonatkozott, más esetekben az egész végrendelet hatálytalanná válik.

A Ptk. 650. § (1) bekezdés a visszavonással, annak is a kifejezett módjával foglalkozik. A kifejezett visszavonásra a végrendelet alkotására irányadó szabályok vonatkoznak. A végrendeletet ezért, a törvényben ismert bármely alakban vissza lehet vonni. Ahhoz azonban, hogy a visszavonás érvényes legyen, szükséges, hogy az örökhagyó rendelkezzék végrendelkezési képességgel és tartsa meg az adott végrendeleti forma törvényben előírt valamennyi feltételt.

A visszavonás érvényessége szempontjából döntő jelentősége van az örökhagyó végrendelkezési képességének a visszavonás időpontjában. Így például, ha annak időpontjában az örökhagyó korlátozottan cselekvőképes, csak közvégrendeletben vonhatja vissza a végrendeletét akkor is, ha annak megtételekor teljesen cselekvőképes volt, viszont bármely formában visszavonhatja a közvégrendeletet, ha a visszavonás időpontjában a bíróság már jogerős ítélettel megszüntette a gondnokság alá helyezését.

Közvégrendelettel bármely végrendelet visszavonható, egyéb esetben viszont a választott végrendeleti formára irányadó valamennyi törvényi feltételnek fenn kell állnia. Így például szóbeli végrendelettel csak az vonhatja vissza a korábbi végrendeletét, aki az életét fenyegető rendkívüli helyzetben van és írásbeli végrendeletet egyáltalán nem, vagy jelentékeny nehézséggel tehetne.

Amennyiben a visszavonás nem az egész végrendeletre, hanem annak egyes rendelkezéseire vonatkozik, a visszavonással csupán ez a rendelkezés válik hatálytalanná, hacsak az örökhagyó ellenkező akarata nem állapítható meg.

(2) Ha az örökhagyó újabb végrendeletet tesz, a korábbi végrendeletet visszavontnak kell tekinteni. A korábbi végrendeletnek az újabb végrendelet rendelkezéseivel nem ellentétes rendelkezései - ha az örökhagyó ellenkező akarata nem állapítható meg - hatályban maradnak.

A végrendelet visszavonással történő hatályvesztése lehet úgynevezett hallgatólagos is. Ilyen hallgatólagos visszavonásnak tekinthető az újabb végrendelet tétele és az írásbeli magánvégrendelet megsemmisítése is [Ptk. 651. § (1)].

Ha az örökhagyó újabb végrendeletet tesz, a korábbi végrendeletet visszavontnak kell tekinteni. E szempontból közömbös, hogy az újabb végrendelet milyen alakban készült, feltéve hogy az az irányadó szabályok szerint érvényes. Az újabb, de bármely okból érvénytelen végrendelethez ilyen jogi hatályok nem fűződnek. Értelemszerűen azonban, hogy ha az arra jogosult az újabb végrendelet érvénytelenségére nem hivatkozik, az egyébként érvénytelen újabb végrendelet hatálytalanítja a korábbit, hiszen az érvénytelenséget nem lehet hivatalból figyelembe venni.

Ha a későbbi végintézkedést az örökhagyó utóbb visszavonta, nincs olyan létező végintézkedés, amely a korábbi hatályát lerontaná. Ehhez képest a korábbi végrendelet hatálya feléled, kivéve, ha az örökhagyó ellenkező akarata állapítható meg.

Amennyiben a korábbi végrendelet nem terjed ki az örökhagyó teljes vagyonára és az újabb végrendelet csak a korábbi végrendeletben nem szereplő vagyontárgyak jogi sorsát rendezi, nincs szó a korábbi végrendelet hatályvesztéséről, hiszen akkor a két végrendelet egymás mellett értékelve tükrözi az örökhagyó akaratát.

A hallgatólagos visszavonás akkor következik be, ha az örökhagyó újabb végrendeletet tesz anélkül, hogy a korábbi végrendelettel kapcsolatban kifejezetten rendelkezett volna. A későbbi végrendelettel nem érintett részében a korábbi végrendelet is hatályban marad, nem szorul megerősítésre, sőt éppen az örökhagyó kifejezett (vagy megállapítható) akarata szükséges ahhoz, hogy a korábbi végrendeletnek az újabb végrendelet rendelkezéseivel nem ellentétes rendelkezései hatályukat veszítsék. Így amennyiben az örökhagyó az egész vagyonára nevezett örököst, majd az utóbb készített végrendeletében - mely nem terjed ki az egész vagyonra - örökösnek más személyt nevezett, s egyben az újabb végrendelet tételét azzal indokolta, hogy korábban nevezett örököse az öröklésre érdemtelenné vált, ebből az állapítható meg, hogy az újabb végrendelettel nem érintett vagyontárgyakat sem a korábban nevezett örökös fogja örökölni, mert az örökhagyó ellenkező akarata állapítható meg. Ilyen esetben jellemzően a törvényes öröklés szabályai érvényesülnek a hagyatéknak az újabb végrendelettel nem érintett részére.

Más a jogi helyzet azonban akkor, ha nem az örökhagyó hatálytalanítja a későbbi végrendeletét, hanem az az örökhagyó halála után az örökösök akaratából nem hatályosulhat: például az örökösök osztályos egyezséggel eltérnek a végrendelet rendelkezéseitől, vagy egyezően úgy nyilatkoznak, hogy nem a végrendelet alapján kívánnak örökölni. Ez utóbbi esetben az örökhagyó végrendeletének a félretétele nem eredményezi az örökhagyó esetleges korábbi végrendeletének a feléledését, ez ugyanis már nem az örökhagyó - akár hallgatólagos - akaratnyilvánítása, hanem az örökösök intézkedése. Arra pedig nincs jogi lehetőség, hogy az örökösök válasszanak és az örökhagyó által hatálytalanított végrendeletet hatályossá nyilvánítsák. Az örökhagyó hatályos végrendeletének az örökösök által történő félretétele tehát csak a törvényes öröklés rendjének érvényesülését eredményezheti (BH1995. 465.).

Az öröklési szerződés olyan végintézkedés, amelyben az örökhagyó szerződéses kötelezettséggel jelenti ki a végakaratát. Az öröklési szerződés megkötésével ezért hatályát veszti az ugyanarra a vagyontárgyra vonatkozó végrendelet (BH1978. 164.).

BH2000. 106. *II. Az örökhagyói akarat megváltozása egymagában - annak a törvényben megszabott módon való kinyilvánítása nélkül - a korábbi végrendelet hatálytalanításához nem elég [Ptk. 650. § (1) és (2) bek.].*

BH1999. 117. *II. Végrendelet visszavonásánál vizsgálandó körülmények (Ptk. 650-651. §-ok).*

BH1998. 23. *A közreműködés miatt érvénytelen végrendelet értelmezése a korábban alkotott végrendelet visszavonása szempontjából [Ptk. 632. § (1) bek., 650. § (1) bek.].*

BH1995. 465. *A hallgatólagos visszavonásnál az újabb végintézkedés léte idézi elő a korábbi végrendelet hatálytalanságát. Ebből következik, hogy ha a későbbi végintézkedést az örökhagyó utóbb visszavonta, nincs olyan létező végintézkedés, amely a korábbi hatályát lerontaná. A korábbi végrendelet ismét hatályba lép - hacsak az örökhagyó ellenkező akarata nem állapítható meg [Ptk. 650. §, 651. § (2) bek.].*

BH1994. 365. *I. A végrendelet visszavonásának elbírálása, a hatálytalanság és az érvénytelenség elhatárolása [Ptk. 650. § (1)-(2) bek., 649. §, 653. §).*

BH1993. 303. *I. A közvégrendelet hatálytalanságának megállapításánál irányadó szempontok (Ptk. 650-651. §-ok).*

BH1990. 103. *A végrendelet visszavonásánál való közreműködés megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 625. §, 632. §, 650. § (1) bek.].*

BH1978. 164. *Az öröklési szerződés olyan végintézkedés, amelyben az örökhagyó szerződéses kötelezettséggel jelenti ki végakaratát. Az örökhagyó által kötött öröklési szerződést tehát úgy kell tekinteni, mintha az örökhagyó újabb végrendeletet tett volna. Az öröklési szerződés megkötésével hatályát. veszti az ugyanarra a vagyontárgyra vonatkozó végrendelet. [Ptk. 650. § (2) bek., 655. §, 657. § (1) bek.].*

651. § (1) Az írásbeli magánvégrendelet hatályát veszti, ha azt a végrendelkezésre képes örökhagyó, illetőleg az ő beleegyezésével más megsemmisíti, vagy az örökhagyó az akaratán kívüli megsemmisülésben megnyugszik.

Az írásbeli magánvégrendelet hatálytalanná válásának legegyszerűbb módja annak megsemmisítése. A megsemmisítés akkor érvényes, ha az örökhagyónak van végrendelkezési képessége. Nem elegendő azonban az, hogy az örökhagyó egyáltalán képes legyen végrendelet tételére (ne legyen cselekvőképtelen), szükséges az is, hogy a törvényi rendelkezéseknek megfelelően képes legyen írásbeli magánvégrendelet tételére is. Az

írásbeli végrendelet megsemmisítése ugyanis a visszavonás hallgatólagos módja, a visszavonásra pedig a végrendelet tételére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni [Ptk. 650. § (1)].

Ezért például, ha az írásbeli magánvégrendelet tételét követően az örökhagyó korlátozottan cselekvőképessé, vakká vált vagy az olvasásra illetve nevének aláírására képtelenné, a korábbi végrendelet megsemmisítése érvénytelen, hiszen a nevezett személyek nem tehetnek írásbeli magánvégrendeletet (Ptk. 624. §). Ugyanez a helyzet akkor is, ha az írásbeli magánvégrendeletet készítő személy utóbb elveszíti a cselekvőképességét. Ezekben az esetekben a megsemmisítés úgy tekinthető, mintha a végrendelkezést tartalmazó okirat a végrendelkező akaratán kívül álló okból semmisült volna meg, s ez a körülmény az írásbeli magánvégrendelet hatályát nem szünteti meg (Ptk. 633. §).

A törvény nem írja elő azt, hogy a kívánt joghatás eléréséhez az szükséges, hogy az örökhagyó az írásbeli magánvégrendeletet személyesen semmisítse meg. A végrendelet hatálytalanná válik akkor is, ha az írásbeli magánvégrendeletet az örökhagyón kívüli más személy az örökhagyó beleegyezésével megsemmisíti, illetőleg ha az örökhagyó az akaratán kívül történt megsemmisülésben megnyugszik. Itt említjük meg, hogy ha az írásbeli magánvégrendelet az örökhagyó birtokában maradt, a megdönthető törvényi vélelem amellett szól, hogy azt az örökhagyó megsemmisítette (Ptk. 633. §).

A bírói gyakorlat szerint a megsemmisítésnek nem törvényi feltétele a fizikai megsemmisítés (elégetés, összetépés). Elegendő minden olyan cselekmény, amely alkalmas annak megállapítására, hogy az örökhagyó (vagy az ő belegyezésével más) az írásbeli magánvégrendelet megsemmisítésére irányuló szándékát határozottan kifejezésre juttatta (áthúzás, kiradírozás, olvashatatlanná tétel stb.).

(2) A közjegyzőnél letett magánvégrendelet hatályát veszti, ha azt a végrendelkező visszaveszi, kivéve ha a letett irat az írásbeli magánvégrendelet kellékeinek egyébként is megfelel.

A közjegyzőnél letett magánvégrendelet visszavétellel csak akkor veszti hatályát, ha az írásbeli magánvégrendelet kellékeinek nem felel meg.

Ennek az az indoka, hogy a legkevesebb alakszerű követelmény betartását igénylő ezen írásbeli magánvégrendeleti forma [Ptk. 629. § (1) c)] a közjegyzőnél letét eredményeként csak addig pótolja az egyébként hiányzó alaki kellékeket, amíg az a közjegyzőnél van.

Természetesen a bíróság az öröklési jogi perben hivatalból nem jogosult észlelni a hatályvesztést ilyen esetben sem, csak akkor, ha erre a törvényben feljogosított személy hivatkozik.

(3) A szóbeli végrendelet hatályát veszti, ha az örökhagyó a szóbeli végrendelkezés feltételeül szolgáló helyzet megszűnése után megszakítás nélkül legalább három hónapon át nehézség nélkül alkothatott volna más alakban végrendeletet.

A szóbeli végrendelet kifejezett, vagy hallgatólagos visszavonás eredményeként veszti hatályát. Az e bekezdésben foglalt szabály azonban a hatálytalanná válásnak egy speciális, csak a szóbeli végrendeletre érvényes módjáról rendelkezik. Ez az időmúlás eredményeként bekövetkező hatályvesztés, tekintettel arra, hogy a szóbeli végrendelet hatálya ideiglenes.

A hatályvesztést eredményező időmúlást a törvény megszakítás nélküli három hónapban jelöli meg, a szóbeli végrendelkezés alapjául szolgáló helyzet megszűnése után, amely alatt az örökhagyó nehézség nélkül alkothatott volna más alakban is végrendeletet. Miután a szóbeli végrendelet a végintézkedésnek rendkívüli helyzetet igénylő kivételes formája, s e helyzet megszűnése esetén indokolatlan lenne a végrendelet hatályát időbeli korlát nélkül fenntartani.

Annak, hogy a szóbeli végrendelet a hatályát veszítse négy konjunktív feltétele van:

1. A szóbeli végrendelkezés feltételeül szolgáló helyzet megszűnése

Mindaddig, amíg az örökhagyó életét fenyegető rendkívüli helyzet meg nem szűnik, nem lehet szó a szóbeli végrendelet hatályának megszűnéséről, bármilyen hosszú idő telik is el. Ennek példája az, ha az örökhagyó kómába esik, s ez az állapot csak hónapok múltán szűnik meg. Mindaddig, amíg azonban az állapot fennáll, a szóbeli végrendelet nem veszítheti hatályát.

2. ettől kezdve három hónap eltelte

A három hónap nem a végrendelkezéssel, hanem az életet fenyegető rendkívüli helyzet megszűnésével veszi kezdetét.

3. ezen időszak alatt lehetőség van arra, hogy az örökhagyó nehézség nélkül alkothasson más alakban is végrendeletet

A más alak lehet írásbeli magánvégrendelet vagy közvégrendelet. Amennyiben azonban a szóban végrendelkező vak, írástudatlan, olvasásra, vagy nevének aláírására képtelen állapotban van, a más alak csak közvégrendelet lehet [Ptk. 624. § (3)]. A más alakban végrendelkezés lehetőségének nehézség nélkül kell fennállnia. Ebben az esetben tehát a törvény nem kíván jelentékeny nehézséget, mint a szóbeli végrendelet

tételénél. Mindkét rendelkezés azonban az örökhagyó személyes tevékenységének, illetve képességének vizsgálatát igényeli [PK 88. szám d)].
4. a három hónapos időszaknak megszakítás nélkülisége
Amennyiben az örökhagyónak az életét fenyegető rendkívüli helyzet megszűnése után hosszabb, rövidebb megszakításokkal több ízben is lehetősége volt nehézség nélkül írásbeli végrendeletet alkotni, ez a lehetőség azonban egy esetben sem tartott három hónapig, az egyes időtartamokat nem lehet összeadni, összeszámítani.
BH2003. 69. *Megsemmisült végrendeletre alapított öröklési igény esetén a bizonyítási teher alakulása [Ptk. 633. §, 651. § (1) bek., Pp. 164. § (1) bek., PK. 87. sz.].*
BH1999. 117. *II. Végrendelet visszavonásánál vizsgálandó körülmények (Ptk. 650-651. §-ok).*
BH1995. 465. *A hallgatólagos visszavonásnál az újabb végintézkedés léte idézi elő a korábbi végrendelet hatálytalanságát. Ebből következik, hogy ha a későbbi végintézkedést az örökhagyó utóbb visszavonta, nincs olyan létező végintézkedés, amely a korábbi hatályát lerontaná. A korábbi végrendelet ismét hatályba lép - hacsak az örökhagyó ellenkező akarata nem állapítható meg [Ptk. 650. §, 651. § (2) bek.].*
BH1993. 303. *I. A közvégrendelet hatálytalanságának megállapításánál irányadó szempontok (Ptk. 650-651. §-ok).*
BH1993. 302. *A szóbeli végrendelet alkotásánál irányadó körülmények értékelése [Ptk. 634. § 635. § (1) bek., 651., § (3) bek., PK 88. sz.].*
BH1983. 358. *Ha az írásbeli magánvégrendelet az örökhagyó birtokában marad és később sem kerül elő, az ellenkező bizonyításig azt kell vélelmezni, hogy az örökhagyó azt megsemmisítette, ennélfogva az hatályát vesztette [Ptk. 633. §, 651. § (1) bek.].*

A végrendelet részleges érvénytelensége, illetőleg hatálytalansága

652. § Ha a végrendelet több rendelkezése közül valamelyik érvénytelen vagy hatálytalan, ez - feltéve, hogy az örökhagyó másként nem rendelkezik - a többi rendelkezés érvényességét, illetőleg hatályát nem érinti.

A törvény miniszteri indokolása a rendelkezés magyarázataként rámutat arra, hogy a végrendelkezés egyes rendelkezései rendszerint nem állanak egymással olyan szoros összefüggésben, hogy az egyik intézkedés nélkül a végrendelkező a másik intézkedést ne akarná. Erre tekintettel az örökhagyó akaratának lehető érvényre juttatása céljából rendelkezik úgy, hogy az egyik intézkedés érvénytelensége, vagy hatálytalansága általában nem vonja maga után a másik intézkedés érvénytelenségét, vagy hatálytalanságát.
Az öröklési jogot egészében átható favor testamenti elvének megfelelően mondja ki a törvény, hogy a részleges érvénytelenség szabálya nem alkalmazható akkor, ha az örökhagyó ettől eltérő (kifejezett vagy megállapítható) akarata megállapítható (lásd: PK 82. szám).
A törvény a részleges érvénytelenségről nem csak az LV. fejezetben rendelkezik, és ennek jogkövetkezményét is egyes esetekben eltérően, a teljes végrendelet érvénytelenségében mondja ki. A jelen § szabálya lényegében általánosítása mindazon rendelkezéseknek, amelyek csak egyes végrendeleti intézkedések érvénytelenségére utalnak, ugyanakkor viszont nem alkalmazható a részleges érvénytelenség azon eseteire, ahol a törvény az ahhoz fűződő jogkövetkezményt eltérően állapítja meg.
BH1992. 246. *II. Az utóörökös-nevezésre vonatkozó érvénytelenség a végrendelet többi rendelkezésének érvénytelenségét nem vonja maga után [Ptk. 645. §, 652. §].*

A végrendelet megtámadása

653. § A végrendelet érvénytelenségére, illetőleg hatálytalanságára csak az hivatkozhat, aki az érvénytelenség, illetőleg a hatálytalanság megállapítása esetében maga örökül vagy tehertől mentesül.

A végrendelet megtámadására (hatálytalansága megállapítására) irányuló igény elbírálására általában a bíróság jogosult. A megtámadás az érvénytelenség, illetőleg a hatálytalanság megállapítására irányuló keresettel történik, de arra is lehetőség van, hogy az erre jogosult az igényét az ellene a hagyaték tárgyainak kiadása iránti perben kifogásként érvényesítse.
Ebben a körben utalunk arra, hogy a Legfelsőbb Bíróság egyik ítéletében kifejtette, hogy a hivatkozás történhet úgy, hogy az érdekelt a végrendelet érvénytelenségének megállapítása iránt pert indít vagy úgy, hogy az ellene indított perben az érvénytelenségre viszontkereset nélkül védekezésként hivatkozik. A döntést perrendileg aggályosnak tartjuk, hiszen a hivatkozás anyagi jogi követelmény. Eljárási jogunk ilyen intézményt azonban nem ismer, az érdemi ellenkérelem a Pp. szabályai szerint csak a per megszüntetésére

vagy a kereset elutasítására irányulhat. A kereset elutasítása indokaként megjelölt hivatkozás perrendileg ugyancsak értékelhetetlen, különös figyelemmel arra az állandóan követett bírói gyakorlatra, hogy még az egyes érvénytelenségi okok is külön kereseti (viszontkereseti) kérelemnek számítanak, melyekre a Pp. 247. §-ában írt tiltó rendelkezés is vonatkozik.

A hagyatéki eljárásról szóló 6/1958. (VII. 4.) IM rendelet 61. § (2) bekezdése értelmében a megszabott alaki kellék hiányában a közjegyzőnek a vitás hagyatékot a törvényes kellékekkel rendelkező végrendeletben nevezett örökösnek, illetve a törvényes örökösnek kell ideiglenes hatállyal átadnia. A közjegyző azt azonban hivatalból köteles vizsgálni, hogy van-e végrendelet, a hagyatéki eljárás során bemutatott okirat egyáltalán végrendeletnek tekinthető-e. A végrendelet léte és érvénytelensége (hatálytalansága) ugyanis alapvetően különböző kérdések. Végrendelet hiányában nincs végrendeleti öröklés, nem létező végrendelet alapján nem lehet helye a hagyaték átadásának. Az örökösöknek arra joguk van, hogy egy létező, de érvénytelen (hatálytalan) végrendeletet érvényesnek fogadjanak el, de ahhoz nincs, hogy az örökhagyó nem létező végakaratát saját intézkedésükkel pótolják.

A § meghatározza, hogy ki jogosult a végrendelet érvénytelenségére, illetőleg hatálytalanságára hivatkozni. A megtámadásra jogosultak meghatározása egyben azt is jelenti, hogy a jogosultság személyhez kötött, az arra jogosult fellépésének hiányában sem az érvénytelenség, sem a hatálytalanság hivatalból nem vehető figyelembe. E tilalom kiterjed az érvénytelenség (hatálytalanság) okára is. Ennek megfelelően a végrendeletet csak a jogosult fellépése alapján és csak olyan okból lehet érvénytelennek tekinteni, amelyre a hivatkozó az igényét alapította. A végrendelet érvénytelenségének (hatálytalanságának) megállapítása csak az arra hivatkozó és a végrendeleti örökösök egymás közötti viszonyára terjed ki (BH1992. 319.; PK 85. szám).

Ugyanez az irányadó akkor is, amikor a végrendeletben nevezett örökösök a vitás végrendelet érvényességének a megállapítása iránt indítanak pert a törvényes örökösökkel szemben.

A végrendelet érvényességének, érvénytelenségének (hatálytalanságának) megállapítása iránti igény tehát nem közös jogosultsága az érdekelteknek és ezért nem szükséges valamennyi érdekelt perbeállása sem, hiszen nem minősülnek egységes pertársaknak [Pp. 51. § a)]. A hagyatéki eljárásban hozott és a hagyatékot a törvényes örökösöknek ideiglenes hatállyal átadó végzés azzal az érdekelttel szemben, aki pert nem indított, teljes hatályúvá válik és ezt a többi érdekelt javára meghozott ítélet nem érinti.

A perben az egyes érvénytelenségi (hatálytalansági) okok önálló kereseti kérelmek, ezek sikertelensége esetén mód van más érvénytelenségi okra áttérni, ezt azonban a másodfokú eljárás során már nem lehet előterjeszteni, tekintettel a Pp. 247. §-ának tiltó rendelkezésére (BH1995. 279.; BH1992. 319.). Felülvizsgálati eljárásban sincs lehetőség a jogerős ítélettel el nem bírált megtámadási jogcím érvényesítésére (BH1996. 205.).

A végrendelet érvénytelenségére (hatálytalanságára) nem csak az hivatkozhat, aki annak hiányában maga örökölne, de az is, aki ennek eredményeként tehertől mentesülne. Így ha az örökhagyó végrendelete harmadik személlyel szemben fennálló kölcsön követelésének az örökös részére juttatásáról rendelkezett, az adós jogosult a végrendelet érvénytelenségére (hatálytalanságára) hivatkozni, hiszen az örökös tőle csak az érvényes végrendelet alapján követelheti a kölcsön megfizetését (BH1977. 278.).

Több végrendelet megtámadása esetében a sorrend megválasztása szorosan összefügg a megtámadásra jogosultság kérdésével is.

A konkrét ügyben a korábbi végrendelet az örökhagyó unokaöccse, a felperes javára szólt, a később kelt végrendelet pedig az örökhagyó házastársa, az alperes javára. A felperes az utóbb kelt végrendelet érvénytelenségének megállapítása iránt indított pert. E perben az alperes viszontkeresettel a felperes javára szóló végrendelet érvénytelenségének megállapítását kérte arra alapítva, hogy a felperes annak elkészítésében közreműködőnek minősült. A törvényi rendelkezés értelmében a felperes a végrendelet megtámadására akkor jogosult, ha annak hiányában ő örökölne. Ez utóbbi feltétel viszont csak akkor áll fenn, ha a javára szóló korábbi végrendelet érvényes, miután törvényes öröklésre nem jogosult. Ezért a bíróságnak először az alperes viszontkeresete megalapozottsága körében kell állást foglalnia, de az érdemi elbírálásnak e körben is alapfeltétele, hogy az alperes jogosult-e korábbi végrendelet megtámadására (BH1994. 136.).

A § rendelkezései az irányadóak az öröklési szerződés megtámadására is (Ptk. 656. §).

BH2003. 415. *A több, egymást kizáró tartalmú végrendelet esetén a törvényes örökösöknek nincs perbeli legitimációja a későbbi végrendelet megtámadására, ha a korábbi végrendeletek érvénytelenségének megállapítását nem kérik [Ptk. 659. § (1) bek., 653. §, PK 85. sz.].*

BH2002. 58. *Nem érvénytelen az öröklési szerződés amiatt, hogy az örökhagyó azzal a - más eltartóval kötött tartási szerződés folytán - már elidegenített tulajdoni hányada örökléséről rendelkezett, ha a tartási szerződés megszüntetése iránt még életében pert indított [Ptk. 117. § (1) és (3) bek., 193. §, 227. § (2) bek., 234. § (1) bek., 586. § (1) bek., 589. § (2) bek., 653. §, 658. § (1) bek.].*

BH2002. 15. *I. A végrendelet érvénytelenségét megtámadási okonként és az egyes alperesek védekezésétől függően kell vizsgálni [Ptk. 653. §, PK. 85. sz.].*
BH2001. 576. *Közreműködésnek minősül, ha a végrendeleti örökös az eljáró ügyvédnek nem csak a végrendelet elkészítésére, hanem annak tartalmára is utasítást ad [Ptk. 632. § (1) bek., 655. § (1) bek., 653. §, PK. 85. sz. d) pont].*
EBH2001. 416. *II. A korábbi végrendelet érvénytelenségére az alperes kifogásként is hivatkozhat (Ptk. 653. §).*
EBH2001. 410. *II. Önmagában a rendszeres italozás nem minősül erkölcstelen életmódnak, így kitagadási okot nem valósít meg (Ptk. 199. §, 653. §, PK 261. számú állásfoglalás).*
BH1998. 591. *Öröklési szerződés érvénytelenségének megállapítására irányuló perben a tényállás felderítésének szempontjai [Ptk. 200. § (2) bek., 202. §, 201. § (2) bek., 653. §, 655. § (1) bek., Pp. 147. §, PK 85.].*
BH1998. 338. *Végrendelet érvénytelenségének megállapítására irányuló perben a bizonyítási teher alakulása és a bizonyítékok mérlegelésének szempontjai [Pp. 164. § (1) bek., Ptk. 629. § (1) bek., 653. §].*
BH1998. 281. *A végrendelkezés helyének pótlására a lakáscím feltüntetése, illetve a tanúk lakhelyének megjelölése nem alkalmas, illetve nem elegendő [Ptk. 629. § (1) bek., 653. §, PK 85. sz.].*
BH1998. 128. *Végrendelet érvénytelenségének bizonyítása [Ptk. 632. § (1) bek., 649. § (1) bek., 653. §].*
BH1996. 590. *Az öröklési szerződés megtámadására csak az arra jogosult által felhozott okok alapján van jogi lehetőség; érvénytelensége hivatalból nem, hanem csak akkor vehető figyelembe, ha arra az érdekelt hivatkozik. Ebből következik, hogy a bíróság az öröklési szerződést csak az érvényesített megtámadási ok alapján és a perben álló felek egymás közti viszonyában nyilváníthatja érvénytelennek. Ennek további következménye, hogy az egyes érvénytelenségi okok önálló kereseti kérelmek [Ptk. 653. §, 656. §, 200. § (2) bek., 203. § (1) bek., Pp. 247. §].*
BH1996. 94. *A gondnok a cselekvőképtelen örökhagyó helyett az ő képviseletében még a gyámhatóság jóváhagyásával sem köthet öröklési szerződést [Ptk. 21. §, 200. § (1) bek., 623. § (2) bek., 653. §, 656. §].*
BH1995. 646. *Az öröklési szerződésekre is irányadó a végrendeletekre vonatkozó szabály, hogy az érvénytelenségre csak az hivatkozhat, aki az érvénytelenség megállapítása esetén maga örököl vagy tehertől mentesül. Ennek következménye, hogy az öröklési szerződést is csak az érvényesített megtámadási ok alapján és csak a peres felek viszonyában lehet érvénytelenné nyilvánítani [Ptk. 655. § (1) bek., 656. §, 653. §, 207. § (4) bek., 200. § (2) bek.].*
BH1995. 407. *III. Az egyes érvénytelenségi okok önálló kereseti kérelem alapjai [Ptk. 653. §, PK 85. sz., Pp. 247. §].*
BH1995. 280. *III. Az örökösök által egyező akarattal félretett öröklési szerződés hatályát utóbb az egyik örökös jogutóda nem állíthatja vissza [Ptk. 653. §, PK 85. sz., PK 92. sz.].*
BH1995. 279. *A bíróság a végrendeletet csak az érvényesített megtámadási ok alapján és a perben álló felek egymás közti viszonyában nyilváníthatja érvénytelennek. Az egyes érvénytelenségi okok önálló kereseti kérelmek, ezek sikertelensége esetén mód van más érvénytelenségi okra áttérni, ezt azonban a másodfokú eljárás során már nem lehet előterjeszteni [Ptk. 653. §, PK 85. sz., Pp. 247. §].*
BH1995. 220. *Adásvételi szerződés érvénytelenségének megállapítása iránti perben a szerződő felek elhalálozása után a jogutódok közötti jogi helyzet megítélése [Ptk. 653. §, Pp. 147. § (1) bek., 152. § (2) bek.].*
BH1994. 365. *I. A végrendelet visszavonásának elbírálása, a hatálytalanság és az érvénytelenség elhatárolása [Ptk. 650. § (1)-(2) bek., 649. §, 653. §).*
BH1994. 253. *Öröklési szerződés megtámadásánál irányadó szempontok [Ptk. 653. §, 649. § (1) bek. b) pont, 656. §].*
BH1994. 136. *Több végrendelet megtámadása esetén a "sorrend megválasztásánál irányadó szempontok [Ptk. 653. §, 632. § (1) bek., 607. § (4) bek.].*
BH1992. 530. *A végrendelet alakiságának vizsgálata és az érvénytelenség hatása [Ptk. 629. §, 653. §, PK 85. sz.].*
BH1992. 319. *A végrendeletet csak az érvényesített megtámadási ok alapján és az érvénytelenségre hivatkozók, valamint a végrendeleti örökösök viszonyában (inter partes) lehet érvénytelennek tekinteni [Ptk. 653. §, PK 85. sz., 6/1958. (VII. 4.) IM r. (He.) 58. § (1) bek., 59. § (5) bek.].*
BH1992. 246. *III. A végrendelet megtámadására irányuló jogosultság értelmezése [Ptk. 645. §, 653. §].*
BH1992. 175. *I. Tájékoztatási kötelezettség alakulása az alakilag hibás magánvégrendelet esetén [Ptk. 629. §, 653. §, 6/1958. (VII. 4.) IM r. (He.) 36. § (1) bek., 52. § (3) bek.].*
BH1991. 474. *Az ügyészségnek az öröklési szerződés mint végrendelet megtámadására nincs perlési jogosultsága [Ptk. 653. § PK. 85. sz., 10/1961. (V. 25.) PM r. 1. §].*

BH1991. 65. *I. A végrendeletet csak az érvényesített megtámadási ok alapján és csak a perben álló felek egymás közötti viszonyában lehet érvénytelennek nyilvánítani [Ptk. 653. §, PK 85. sz.].*
BH1988. 3. *Több örökös esetén a végrendelet érvénytelenségével kapcsolatos jogkövetkezmények korlátai [Ptk 653. §, PK 85. sz b) pont].*
BH1987. 396. *II. A végrendelet érvénytelenségét hivatalból nem lehet vizsgálni [Ptk 653. §, PK 85. sz.].*
BH1986. 328. *II. Az érvényes végrendelet teremt jogi lehetőséget - jogutódi minőségen az öröklési szerződés megszüntetésére irányuló per folytatására [Pp. 61. § (2) bek., Ptk. 657. § (1) bek., 653. §].*

654. § A végrendelet érvénytelenségének, illetőleg hatálytalanságának megállapítására irányuló igényét a jogosult bármikor érvényesítheti.

A végrendelet érvénytelensége vagy hatálytalansága megállapításának rendszerint az a következménye, hogy az érvénytelen vagy hatálytalan végrendelet, illetőleg végrendeleti intézkedés helyébe a törvényes öröklés szabályai lépnek. A törvényes örökös öröklési igénye tulajdoni jellegű igény, ezzel összhangban rendelkezik a § úgy, hogy a végrendelet érvénytelenségének, illetőleg hatálytalanságának megállapítására irányuló igényét a jogosult bármikor érvényesítheti, vagyis a végrendelet megtámadására irányuló igény nem évül el.
Meg kell jegyeznünk, hogy az elévülés kizártsága nem akadályozza meg a hagyaték tárgyai tulajdonjogának elbirtoklás útján történő megszerzését, ha annak a Ptk. 121-124. §-aiban írt feltételei megvannak. Az elbirtoklás után az igény érvényesítésének önmagában még mindig nincs ugyan törvényes akadálya, de az elbirtoklás, mint eredeti jogszerzés az érvényesítésnek gyakorlatilag mégis útját állja (Világhy-Eörsi: Magyar polgári jog, Budapest, 1965.).
A § rendelkezése kiterjesztően nem értelmezhető, azaz nem terjed ki az öröklési igények érvényesítésére. Ez utóbbi körben a törvény külön rendelkezést nem tartalmaz, amiből következik, hogy ezekre is az általános elévülési szabályok vonatkoznak. Tehát amennyiben az öröklési igény tulajdoni igény (ilyen az állagörökös és a dologi hagyományos igénye, ha az a hagyatékban megvan), arra a Ptk. 115. § (1) bekezdése, amennyiben pedig kötelmi igény (pl. a kötelesrészre jogosult, a kötelmi hagyományos és a közérdekű meghagyás teljesítésének követelésére jogosult igénye stb.) a Ptk. 324. § (1) bekezdése és a Ptk. 326. §-a az irányadó.
A végrendelet megtámadása a törvényes örökös részéről rendszerint akkor történik, amikor a hagyatéki eljárás során vita támad közte és a végrendeleti örökös között a végrendelet, illetőleg a végrendeleti intézkedés érvényessége tárgyában, és ennek folytában a közjegyző a hagyatékot ideiglenes hatállyal a végrendeleti örökösnek adja át. Nem érinti az igény érvényesíthetőségét, ha a törvényes örökös a keresetet a hagyatéki eljárásról szóló 6/1958. (VII. 4.) IM rendelet 60. §-ának (3) bekezdésében írt határidő alatt nem indítja meg, illetve a keresetindítást nem igazolja. Ennek csupán az a következménye, hogy a közjegyző az ideiglenes hagyatékátadás teljes hatályúvá válását állapítja meg. A perindítást természetesen az sem akadályozza meg, ha a közjegyző a hagyatékot teljes hatállyal adja át. A hagyaték teljes hatályú átadása a dologi jogi igények érvényesülését nem gátolja.

LVI. fejezet

Öröklési szerződés

Az öröklési szerződés általános szabályai

655. § (1) Öröklési szerződéssel az örökhagyó arra kötelezi magát, hogy a vele szerződő felet tartás vagy életjáradék fejében örökösévé teszi.

Az öröklési szerződés a végintézkedés egyik formája a végrendelet és a halál esetére szóló ajándékozás mellett. A törvény e fejezete azonban nem csupán az öröklési szerződésről, és a halála esetére szóló ajándékozásról szóló rendelkezéseket tartalmazza, hanem a rendelkezést a várt örökségről is. Ez utóbbi azonban nem végintézkedés, mert ugyan tárgya a szerződésnek az örökhagyó vagyona vagy annak egy része, s ez is halál esetére szól, e rendelkezés hatályosulásának is feltétele, hogy a szerződő felek túléljék az örökhagyót, azonban hiányzik a végintézkedéseknek az az elengedhetetlen eleme, hogy a rendelkezés az örökhagyótól származzék.
Az öröklési szerződés végintézkedés, mert ebben az örökhagyó rendelkezik a vagyonáról, vagy annak egy részéről a halála esetére, feltéve, hogy a juttatásban részesített túléli őt. Különbözik azonban a végrendelettől annyiban, hogy míg
1. a végrendelet egyoldalú jogügylet, addig az öröklési szerződés kétoldalú jogügylet, vagyis szerződés,

2. a végrendelet - ide nem értve a meghagyás teljesítéséhez kötött részesítést - nincs ellenszolgáltatáshoz kötve, az öröklési szerződésben az örökhagyó tartás, vagy életjáradék fejében teszi örökösévé a szerződő felet, s

3. a végrendeletet az örökhagyó bármikor visszavonhatja, az öröklési szerződéshez kötve van, attól egyoldalúan nem térhet el és arról a vagyonáról, amelyet a szerződéssel lekötött, sem élők között, sem a halála esetére nem rendelkezhet.

Az öröklési szerződés végintézkedés voltából következik, hogy az örökhagyó által kötött öröklési szerződést úgy kell tekinteni, mintha az örökhagyó újabb végrendeletet tett volna. Az öröklési szerződéssel ezért hatályát veszti az ugyanarra a vagyontárgyra vonatkozó végrendelet (BH1978. 164.).

A tartásra, gondozásra szoruló személyek az öröklési szerződésen kívül a tulajdonjog átruházása mellett kötött tartási, életjáradéki (Ptk. 587. §, 591. §) vagy a haszonélvezeti jog fenntartásával kötött tulajdon átruházás (Ptk. 365. §, 158. §) útján is gondoskodhatnak életvitelükről. Az öröklési szerződés előnye azonban az, hogy az eltartott érdekeit jobban biztosítja. Amennyiben ugyanis a kötelezett a szerződésben foglaltakat nem teljesíti, a bíróság az öröklés szerződést felbonthatja, s az örökhagyó tulajdonjoga érintetlen marad.

Az öröklési szerződésben az egyik szerződő fél az örökhagyó, a másik a szerződéses örökös, aki az örökhagyó tartására, vagy részére életjáradék fizetésére vállal kötelezettséget. Örökhagyói oldalon szerződő fél csak egy személy lehet. Ez alól kivételt a Ptké. 73. §-ának rendelkezése jelent, amely szerint a házastársaknak ugyanabba az okiratba foglalt öröklési szerződése érvényes, ha mint örökhagyók kötnek harmadik személlyel öröklési szerződést.

Tartási szerződést kötelezettként jogi személy is köthet [Ptk. 586. § (1)]. Hasonló rendelkezést e § nem tartalmaz, azonban - az 1977. évi IV. törvény miniszteri indokolásában kifejtettek szerint - az öröklési szerződés és a tartási szerződés tartalma közötti kapcsolatra tekintettel az örökhagyóval öröklési szerződést jogi személy is köthet.

Az öröklési szerződés szükségszerű tartalma az örökhagyó részéről a szerződő fél örökössé nevezése, mely történhet olyan módon, hogy az örökhagyó a vele szerződő felet általános örökösévé teszi, vagy részére a hagyatéka egy részét juttatja, vagy a hagyaték értékének jelentős részét kitevő meghatározott egy vagy több vagyontárgyat juttat azzal, hogy a részesítettnek a hagyatéki terhek viselésében is osztoznia kell [lásd a Ptk. 636. § (2)-(3) bekezdéséhez fűzött magyarázatot].

A szerződéses örökös részéről a szerződés szükségszerű tartalma kötelezettség vállalása az örökhagyó tartására, illetve részére életjáradék fizetésére, a Ptk. 586. § (1) bekezdésében, illetve a Ptk. 591. § (1) bekezdésében írt tartalommal. Puszta gondozás, gondviselés ellenében öröklési szerződés nem köthető (Legfelsőbb Bíróság Pfv. V. 22.717/1994.; BH1986. 147.), mert az öröklési szerződés szolgáltatása kiterjesztően nem értelmezhető.

Itt utalunk azonban arra, hogy amennyiben az érvénytelen öröklési szerződés az írásbeli magánvégrendelet kellékeinek megfelel, azt írásbeli magánvégrendeletként kell elbírálni. Ehhez képest az öröklési szerződésben foglalt jognyilatkozatra a szerződéses örökös mint az örökhagyó írásbeli magánvégrendeletére is alapíthat jogokat (BH1976. 361.; BH1984. 450.).

Öröklési szerződéssel csak annak az ingatlannak a tulajdonjoga, illetve az a tulajdoni illetőség szerezhető meg, amit az örökhagyó halálakor a vele szerződő fél, mint hagyatékhoz tartozó vagyontárgyat megörökölhet. Így ha az öröklési szerződés tárgya az örökhagyónak az ingatlan-nyilvántartás szerint kizárólagos tulajdonát képező ingatlan volt, de azt a házastársával fennállott házassági életközösség fennállása alatt szerezték, az egyenlő arányú közös tulajdonukat képezi. A házastárs halálával a hagyatéka - így az ingatlan-nyilvántartáson kívül szerzett tulajdoni illetősége is - mint egész szállt át a törvényes örökösére, aki ezért igényt tarthatott arra, hogy tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásban feltüntessék. E tény alapján viszont megdőlt az ingatlan e fele részére az örökhagyónak az ingatlan-nyilvántartásban feltüntetett kizárólagos tulajdonjoga hitelessége is. A tényleges és valós tulajdonosokkal szemben ezért e körben nem hatályosulhat az öröklési szerződésben tett szerződési nyilatkozat (BH1991. 17.).

Az öröklési szerződés tartási kötelezettségre vonatkozó rendelkezésének életjáradék fizetésére történő utóbbi módosítása az öröklési szerződés végintézkedési jellegét nem szünteti meg, a módosítással az életjáradékot nyújtó szerződéses örökös nem szerzi meg az ellenszolgáltatás tulajdonjogát, annak továbbra is csak várományosa marad (BH1991. 149.).

Az öröklési szerződés tartalmának értelmezésénél is a végrendelet értelmezésére irányadó szabályok érvényesülnek. Ennek megfelelően a bíróság az örökhagyó feltehető akarata alapján állapította meg a konkrét ügyben azt, hogy annak ellenére, hogy a vitatott tulajdoni illetőségről az öröklési szerződés említést nem tett -, az örökhagyó azt is a szerződéses örökösök részére kívánta juttatni. Erre utalt ebben az esetben az a tény is,

hogy az örökhagyó az öröklési szerződésben kellő indokát adta annak, hogy miért nem kívánja a hagyatékból a törvényes örökösét részesíteni (BH1994. 673.).

(2) Az örökhagyó az öröklési szerződésben bármilyen végrendeleti rendelkezést tehet. Az örökhagyóval szerződő másik félnek az öröklési szerződésbe foglalt ilyen rendelkezése érvénytelen.

A bekezdés az öröklési szerződés eshetőleges tartalmáról rendelkezik. Ebből a szempontból azonban kifejezett különbség van az örökhagyó és a szerződéses örökös között.

Az örökhagyó ugyanis az öröklési szerződésben bármilyen végrendeleti rendelkezést tehet. Így például amennyiben a szerződéses örökösnek nem az egész vagyonát kívánja juttatni, hanem annak csak meghatározott hányadát, vagy a hagyatéki terhek viselésének kötelezettségével a hagyaték értékének jelentős részét kitevő egy, vagy több vagyontárgyat, az öröklési szerződésben a vagyon további részére örököst nevezhet, hagyományt rendelhet, a végrendeleti örököst meghagyással terhelheti. Nincs akadálya annak sem, hogy az örökhagyó az öröklési szerződésben kizáró, vagy kitagadó rendelkezést tegyen, osztályrabocsátást kössön ki, betudást engedjen el.

Az öröklési szerződés szükségszerű tartalmának megfelelő rendelkezések [lásd a Ptk. 655. § (1) bekezdéshez fűzött magyarázatot] az öröklési szerződés fennállása alatt kötik az örökhagyót, attól egyoldalúan nem térhet el, s az ily módon lekötött vagyonáról sem élők között, sem halála esetére nem rendelkezhet.

Az öröklési szerződés eshetőleges tartalmát jelentő rendelkezéseket azonban az örökhagyó bármikor visszavonhatja, azok tekintetében újabb végrendeletet tehet. E végrendeleti rendelkezések - ha az örökhagyó ellenkező akarata nem állapítható meg -, amennyiben megfelelnek az írásbeli magánvégrendeletre vonatkozó alaki kellékeknek, akkor is érvényesek lesznek, ha maga az öröklési szerződés érvénytelen. Az egyéb végrendeleti rendelkezések sem érvényesülhetnek azonban akkor, ha az öröklési szerződésként aláírt okirat érvényes végrendeletnek sem minősíthető, például azért, mert a házaspár örökhagyók ugyanabba az okiratba foglalt végrendelkezését tartalmazza.

A szerződéses örökös az öröklési szerződésben semmiféle végrendeleti rendelkezést nem tehet. A szerződéses örökösnek az öröklési szerződésbe foglalt ilyen rendelkezése érvénytelen. Ez a szabály összhangban áll a Ptk. 644. §-ban írtakkal, hiszen két, vagy több személynek ugyanabba az okiratba foglalt végrendelkezése érvénytelen.

A Ptké. 94. §-a értelmében a Ptk. hatálybalépése előtt kelt öröklési szerződésre a korábbi jogot kell alkalmazni. Az e rendelkezéshez fűzött miniszteri indokolás a rendelkezést azzal indokolja, hogy a Ptk. a korábbi jogunknál jóval szűkebb körben ismeri el az öröklési szerződés érvényességét, viszont méltánytalan lett volna, ha a Ptk. hatálybalépése előtt kelt, az akkori jog szerint sokkal szélesebb körben lehetővé tett öröklési szerződésektől a törvény megvonta volna az érvényesülés lehetőségét pusztán azért, mert az öröklés megnyílása a Ptk. hatálybalépése után következik be. E szabály vonatkozik a Ptk. hatálybalépése előtt kelt öröklési szerződések mind tartalmi, mind alaki érvényességére.

BH2004. 280. *Érvénytelen az élettársak között létrejött öröklési szerződés akkor, ha a szerződéses örökös élettárs az örökhagyó élettársa eltartását a saját jövedelméből vagy vagyonából részben sem képes biztosítani és az általa vállalt gondoskodás nem haladja meg az élettársi jogviszony tartalmát jelentő szolgáltatások kereteit [Ptk. 200. § (1) bek., 207. § (4) bek., 578/G. § (1) bek., 655-658. §-ok].*

BH2002. 269. *II. A szerződéses örökös hozzátartozójának közreműködése az öröklési szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 201. § (2) bek., 205. § (3) bek., 236. § (1) bek., 629. § (2) bek., 632. § (1) bek., 655. § (1) bek., 656. §].*

BH2001. 576. *Közreműködésnek minősül, ha a végrendeleti örökös az eljáró ügyvédnek nem csak a végrendelet elkészítésére, hanem annak tartalmára is utasítást ad [Ptk. 632. § (1) bek., 655. § (1) bek., 653. §, PK. 85. sz. d) pont].*

BH1999. 69. *Az öröklési szerződés kizárólag az örökhagyó részéről tartalmaz végrendelkezést, ezért az írásbeli magánvégrendelet érvényessége szempontjából az írni, olvasni tudás alaki követelményei kizárólag az örökhagyó vonatkozásában vizsgálandók [Ptk. 218. § (1) és (2) bek., 624. § (3) bek., 655. § (2) bek., 656. §, Pp. 196. § (1) és (3) bek.].*

BH1998. 591. *Öröklési szerződés érvénytelenségének megállapítására irányuló perben a tényállás felderítésének szempontjai [Ptk. 200. § (2) bek., 202. §, 201. § (2) bek., 653. §, 655. § (1) bek., Pp. 147. §, PK 85.].*

BH1996. 641. *A szerződés nem teljesítése vagy nem megfelelő teljesítése nem eredményezi az öröklési szerződés érvénytelenségét, hanem arra ad alapot, hogy a tartási szolgáltatások jogosultja: az örökhagyó az eltartók szerződésszegő magatartása miatt az öröklési szerződés megszüntetését kérje. Ez a jog azonban csak az öröklési szerződés jogosultját illeti meg: ha életében a szerződés megszüntetése iránt pert nem indított,*

halála után jogutódja per indítására már nem jogosult [Ptk. 649. § (1) bek. b) pont, 655. § (1) bek., 658. § (2) bek.].

BH1995. 646. *Az öröklési szerződésekre is irányadó a végrendeletekre vonatkozó szabály, hogy az érvénytelenségre csak az hivatkozhat, aki az érvénytelenség megállapítása esetén maga örököl vagy tehertől mentesül. Ennek következménye, hogy az öröklési szerződést is csak az érvényesített megtámadási ok alapján és csak a peres felek viszonyában lehet érvénytelenné nyilvánítani [Ptk. 655. § (1) bek., 656. §, 653. §, 207. § (4) bek., 200. § (2) bek.].*

BH1994. 673. *Az öröklési szerződés tartalmának értelmezésénél irányadó szempontok [Ptk. 637. § (1) bek., 655. § (1) bek.].*

BH1991. 149. *Öröklési szerződés tartási kötelezettségre vonatkozó rendelkezésének életjáradék fizetésére történő módosítása az öröklési szerződés végintézkedési jellegét nem szünteti meg; a módosítással az életjáradékot nyújtó szerződéses örökös nem szerzi meg az ellenszolgáltatás tulajdonjogát, csak várományosa marad [Ptk. 585. §, 655. § (1) bek., 656. § (1) bek., 658. § (2) bek.].*

BH1990. 157. *I. Érvényes öröklési szerződést az élettársak is köthetnek [Ptk. 655. § (1) bek. és 578. §].*

BH1990. 157. *II. Az életviszonyok változására figyelemmel nincs meghatározó jelentősége a gondozási és a tartási szerződés megkülönböztetésének; az öröklési (tartási) szerződésnek a személyes gondoskodás jelentősebb eleme lehet, mint az eltartó saját vagyonából való tartás [Ptk. 586. § (1) bek. és 655. § (1) bek.]. Az irányadó tényállás szerint M. J. örökhagyó, valamint a felperes 1986. július 25-én öröklési szerződést kötöttek. Az öröklési szerződést a városi tanács vb igazgatási osztálya határozatával jóváhagyta. A határozat ellen M. I. beavatkozó terjesztett elő fellebbezést, amelynek alapján a megyei tanács vb igazgatási osztálya határozatával az elsőfokú hatóság határozatát megsemmisítette.*

BH1990. 59. *I. A kötelezett hozzátartozójának közreműködése az öröklési szerződést nem tesz érvénytelenné [Ptk. 632. §, 655. §, 205. §].*

BH1988. 401. *Hitelezői igény érvényesítés öröklési szerződés esetén [Ptk. 655. § (1) bek., 203. §].*

BH1986. 147. *Ha a szerződéses örökös az örökhagyók ellátását saját költségükön vállalja, illetőleg gondozást, ápolást biztosit részükre, ez a szolgáltatás nem minősül tartásnak, ezért ilyen tartalommal öröklési szerződés érvényesen nem köthető [Ptk. 655. § (1) bek.].*

BH1984. 450. *Az örökhagyó érvénytelen öröklési szerződésbe foglalt nyilatkozatával is tehet érvényes végrendeleti rendelkezést. Az örökös azzal, hogy a végrendelkezéssel együtt megkötött öröklési és gondozási szerződésben részt vett és az örökhagyó tartására és gondozására vonatkozó kötelezettségét elvállalta, nem valósít meg olyan közreműködést, amely a részére történt juttatást érvénytelenné tenné [Ptk. 655. § (2) bek., 632. § (1) bek.].*

BH1981. 407. *A szerződéses örökös az örökhagyó hitelezőivel szembeni anyagi helytállásra nem kötelezhető.- Az öröklési szerződés alapján nyújtott szolgáltatás a hagyatékkal szemben hagyatéki hitelezői igényként nem érvényesíthető [Ptk. 679. §, 655. § (1) bek.].*

BH1980. 286. *Az öröklési szerződéssel lekötött vagyontárgy a kötelesrész alapjának kiszámításánál nem vehető figyelembe. Az öröklési szerződés azonban - ha a törvényes feltételek megvannak - megtámadható és érvényesíthetők a szerződés semmisségén alapuló igények is. [Ptk. 655-656. §, 649. § (1) bek. b) pont, PK 109. sz.].*

BH1980. 169. *Házastársak közös tulajdonában álló ingatlanra kötött öröklési szerződés érvényességénél a házastársi vagyonközösségre vonatkozó családjogi rendelkezéseket is figyelembe kell venni [Csjt. 30. § (1) és (2) bek., Ptk 145. § (1) bek., 655. §.].*

BH1978. 164. *Az öröklési szerződés olyan végintézkedés, amelyben az örökhagyó szerződéses kötelezettséggel jelenti ki végakaratát. Az örökhagyó által kötött öröklési szerződést tehát úgy kell tekinteni, mintha az örökhagyó újabb végrendeletet tett volna. Az öröklési szerződés megkötésével hatályát. veszti az ugyanarra a vagyontárgyra vonatkozó végrendelet. [Ptk. 650. § (2) bek., 655. §, 657. § (1) bek.].*

Ptké. 94. § A Ptk. hatálybalépése előtt kelt öröklési szerződésre a korábbi jogot kell alkalmazni.

BH2004. 27. *A Budapest Székesfőváros által kibocsátott kommunális kötvényeken, az ún. népszövetségi kölcsönkötvényeken és az államadóssági kötvényeken alapuló követelések elévülésével kapcsolatos - a Ptk. hatálybalépését megelőző - jogszabályok értelmezése [1881. évi XXXIII. tv. 37. §, 40. §, 42. §, 1875. évi XXXVII. tv., Magyar Magánjogi Törvénykönyv javaslata 1292. §, 1293. §, 1924. évi IV. tv., 670/1946. ME r. 2. § (1), bek., 2780/1946. ME r. 2. §, 4790/1946. ME r. 1. §, 13. 110/1948. Korm. r. 4. §, 1960. évi 11. tvr. 75. § (1) bek., 85. §, 94. §, 95. §, 1982. évi 28. tvr. 2. § (1) bek. a)-k) pontjai, 3. § (1) bek. a)-d) pontjai, 7. §, 86/1987. (XII. 29.) MT r., 80/1992. (V. 12.) Korm. r. 6. § c) pont, Ptk. 115. §, 324. §, 326. § (2) bek.]*

BH1995. 280. *I. A Ptk. hatálybalépése előtt kötött öröklési szerződésre a korábbi jogot kell alkalmazni (Ptké. 94. §).*

656. § Az öröklési szerződés érvényességére az írásbeli végrendeletre vonatkozó rendelkezéseket azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy korlátozottan cselekvőképes személy öröklési szerződésének érvényességéhez a törvényes képviselő hozzájárulása és a gyámhatóság jóváhagyása is szükséges, továbbá, hogy a szerződésre akkor is a más által írt végrendelet alakiságai irányadók, ha az valamelyik fél saját kézírásával készült. Jogszabály az öröklési szerződés érvényességét hatósági jóváhagyáshoz kötheti.

A § - két kivétellel - az írásbeli végrendeletre vonatkozó szabályok alkalmazását rendeli az öröklési szerződésekre is. A végrendeletnek nem csak az alakiságaira, de annak tartalmi feltételeire vonatkozó szabályok is irányadóak az öröklési szerződésre.

Öröklési szerződést is csak olyan személy köthet, akinek van végrendelkezési képessége. Nem köthet öröklési szerződést a cselekvőképtelen személy és nevében törvényes képviselője sem járhat el (Ptk. 624. §). A korlátozottan cselekvőképes örökhagyó öröklési szerződésének érvényességéhez - a § speciális rendelkezése értelmében - a törvényes képviselő hozzájárulása és a gyámhatóság jóváhagyása is szükséges. Ugyanez a szabály az irányadó akkor is, ha a szerződéses örökös korlátozottan cselekvőképes.

Öröklési szerződést az abban örökhagyóként szereplő fél csak személyesen köthet [Ptk. 623. § (2)]. A gondnok cselekvőképtelen személy helyett az ő képviseletében még a gyámhatóság hozzájárulásával sem köthet öröklési szerződést, s nem alkalmazható a Ptk. 21. § (1) bekezdésének az élők közötti jogügyletekre irányadó szabálya sem.

Az öröklési szerződés érvénytelensége körében irányadó a Ptk. 653. §-a a megtámadásra jogosultakat illetően, mégpedig attól függetlenül, hogy az öröklési szerződés érvénytelenségét milyen okra alapítják (BH1995. 646.).

A szerződéses örökös a jognyilatkozatát képviselő útján is megteheti.

Az öröklési szerződés csak írásban köthető. A szóbeli végrendeleti forma azonban akkor sem jöhet szóba, ha annak egyébként a Ptk. 634. §-ban írt feltételei fennállnak. Ha az örökhagyó korlátozottan cselekvőképes, vak, írástudatlan, olvasásra vagy a nevének aláírására képtelen állapotban lévő személy, az öröklési szerződés érvényességhez a közvégrendeletre előírt alakiságok betartása szükséges (Ptk. 624. §).

A több lapból álló öröklési szerződés alaki érvényességéhez is szükséges, hogy az örökhagyó és a tanúk annak minden - folyamatos sorszámozással ellátott - lapját aláírják.

A Ptk. 625-632. §-okban írt rendelkezések az öröklési szerződésekre is alkalmazandóak azzal azonban, hogy - mint azt a § speciális rendelkezése előírja - a szerződésre akkor is a más által írt végrendelet alakiságai irányadóak, ha az az örökhagyó saját kézírásával készült. E kellék egyben azt is jelenti, hogy az öröklési szerződés érvényességéhez a két tanú aláírása mindig szükséges.

A Ptk. 632. §-a is az írásbeli végrendeletre vonatkozó rendelkezések egyike, amely a közreműködő személyek érdektelenségét és az örökhagyói akarat szabad, minden befolyástól mentes nyilvánítását kívánja biztosítani akkor, amikor a végrendeletnél a tanúként, vagy más közreműködőként részt vevő személy, illetőleg hozzátartozója javára szóló juttatást érvénytelenné nyilvánítja. Nyilvánvaló azonban, hogy ez a szabály az öröklési szerződés esetében - annak jellege folytán - nem érvényesülhet, hiszen a szerződés, az általános szabályok értelmében [Ptk. 205. § (1)] a felek egybehangzó akaratnyilvánításával jön létre - azaz a szerződéses örökös közreműködése nélkül érvényes öröklési szerződésről nem beszélhetünk (BH1998. 176). Ha viszont a szerződéses örökös a szerződés megkötésénél nem csak jogosult, de köteles is a szerződés tartalmának meghatározásában részt venni, ez irányadó az ő érdekkörében közreműködő hozzátartozójára is. Még kevésbé értékelhető annak a hozzátartozónak a magatartása, aki a szerződést csupán tanúként írta alá. Ebből következik, hogy a szerződéses örökös hozzátartozójának a szerződéskötésnél való közreműködése vagy a szerződés tanúként aláírása olyan többlet magatartást nem valósít meg, amely az érvénytelenség jogkövetkezményének alkalmazását indokolná (BH1990. 472.).

Ebből is következően az öröklési szerződés csupán formáját tekintve végrendelet, tartalma szerint tartási vagy életjáradéki - azaz visszterhes - szerződés, amelyre a végintézkedés-jelleg folytán megkívánt különös szabályokkal nem rendezett kérdésekben a tartási szerződés általános szabályai érvényesülnek.

Hatályos jogszabály az öröklési szerződés érvényességét nem köti hatósági jóváhagyáshoz. Ilyen rendelkezést tartalmazott a 7/1967. (II. 26.) Korm. rendelet, amelyet a 45/1990. (III. 13.) MT rendelet helyezett hatályon kívül. Az újabb rendelkezés már az öröklési szerződésre a hatósági jóváhagyást nem írta elő. Az MT rendelet szabályait visszamenőlegesen alkalmazni nem lehet, ezért a rendelet hatálybalépése előtt hatósági jóváhagyás nélkül kötött öröklési szerződés érvénytelen.

Ki kell itt is emelni, hogy az öröklési szerződés megtámadására a kötelmi jogi szabályok nem alkalmazhatóak. A szerződés megtámadására csak a Ptk. 635. §-ában meghatározottak jogosultak, az érvénytelenség megállapítására, megtámadásra csak az arra jogosult által felhozott okok alapján van jogi lehetőség, az érvénytelenség hivatalból nem, csak akkor vehető figyelembe, ha arra az érdekelt hivatkozik. Meg kell

említeni, hogy van ezzel ellentétes nézet is abból kiindulva, hogy az öröklési szerződés tartalma szerint tartási, illetve életjáradéki szerződés, ezért meghatározott keretek között a szerződések megtámadására vonatkozó általános szabályokat is alkalmazhatónak vélik.
Elvileg nincs kizárva a Ptk. 203. §-ában írt szabályokra hivatkozással az öröklési szerződés hatálytalanságának megállapítása. A Ptk. 203. § alkalmazása ugyanis nem korlátozódik kizárólag a kötelmi jogi alapon létrejött követelésekre, tehát más jellegű igények fedezetének az elvonása esetében is alkalmazható. A fedezet elvonásáról azonban csak akkor lehet szó, ha a szerződés megkötésekor harmadik személynek (a hitelezőnek) a kötelezettel szemben olyan konkrétan meglévő követelése áll fenn, amely a szerződés következtében egészben, vagy részben behajthatatlanná válik. Ilyen esetben a szerződés a hitelezővel szemben hatálytalan és a jogszerző fél - ingyenesség vagy rosszhiszeműség esetén - tűrni tartozik a behajthatatlanná vált követelésnek a szerződéssel átruházott vagyonból történő kielégítését. Amennyiben azonban olyan konkrét követelés nincs, amelynek kielégítését a szerződés meghiúsította, a Ptk. 203. § nem alkalmazható. Az örökhagyóhoz fűződő rokoni kapcsolatból eredő elvi lehetőségeket a hagyatékból való részesedésre, az örökhagyó nem csupán öröklési szerződés kötésével, hanem más módon is meghiúsíthatja (például a vagyont eladja, vagy feléli). Azon az alapon tehát nincs jogi lehetőség az öröklési szerződés hatálytalanságának megállapítására, hogy az például a kötelesrészre jogosult igényének alapját elvonta. Az ellentétes jogértelmezés ugyanis oda vezetne, hogy a szerződéses örökösök - amennyiben tudnak arról, hogy az örökhagyónak kötelesrészre jogosult hozzátartozói vannak - közvetett módon felelősséggel tartoznának a kötelesrész kielégítéséért annak ellenére, hogy az öröklési szerződéssel lekötött vagyontárgy egyébként a kötelesrész alapjának számításánál nem vehető figyelembe (BH1990. 60.).
BH2004. 280. *Érvénytelen az élettársak között létrejött öröklési szerződés akkor, ha a szerződéses örökös élettárs az örökhagyó élettársa eltartását a saját jövedelméből vagy vagyonából részben sem képes biztosítani és az általa vállalt gondoskodás nem haladja meg az élettársi jogviszony tartalmát jelentő szolgáltatások kereteit [Ptk. 200. § (1) bek., 207. § (4) bek., 578/G. § (1) bek., 655-658. §-ok].*
BH2003. 317. *A végintézkedés jellege miatt a bíróság nem hozhat létre öröklési szerződést a felek között még abban az esetben sem, ha a felek bizonyítottan előszerződést kötöttek [Ptk. 205. § (1) bek., 207. § (1) bek., 208. §, 623. § (2) bek., 656. §].*
BH2002. 269. *II. A szerződéses örökös hozzátartozójának közreműködése az öröklési szerződést nem teszi érvénytelenné [Ptk. 201. § (2) bek., 205. § (3) bek., 236. § (1) bek., 629. § (2) bek., 632. § (1) bek., 655. § (1) bek., 656. §].*
BH2000. 446. *Az öröklési szerződésen a fél aláírásának közjegyzői hitelesítése (a tanúsítvány) nem teszi a szerződést közokiratba foglalttá, ezért a szerződés tanúk aláírása nélkül érvénytelen [Ptk. 629. § (1) bek., 656. §, 1991. évi XLI. tv. 111. §, 129-132. §-ok, 136-147. §-ok, 6/1958. (VII. 4.) IM. r. (He.) 60. § (2) bek., 61. § (2) bek.].*
BH1999. 69. *Az öröklési szerződés kizárólag az örökhagyó részéről tartalmaz végrendelkezést, ezért az írásbeli magánvégrendelet érvényessége szempontjából az írni, olvasni tudás alaki követelményei kizárólag az örökhagyó vonatkozásában vizsgálandók [Ptk. 218. § (1) és (2) bek., 624. § (3) bek., 655. § (2) bek., 656. §, Pp. 196. § (1) és (3) bek.].*
BH1998. 176. *Az örökös közreműködése nem teszi - nem teheti - érvénytelenné az öröklési szerződést, így nincs kellő jogi indoka annak, hogy a hozzátartozója bármilyen közreműködése érvénytelenségre vezessen (Ptk. 632. §, 649. §, 656. §).*
BH1996. 590. *Az öröklési szerződés megtámadására csak az arra jogosult által felhozott okok alapján van jogi lehetőség; érvénytelensége hivatalból nem, hanem csak akkor vehető figyelembe, ha arra az érdekelt hivatkozik. Ebből következik, hogy a bíróság az öröklési szerződést csak az érvényesített megtámadási ok alapján és a perben álló felek egymás közti viszonyában nyilváníthatja érvénytelennek. Ennek további következménye, hogy az egyes érvénytelenségi okok önálló kereseti kérelmek [Ptk. 653. §, 656. §, 200. § (2) bek., 203. § (1) bek., Pp. 247. §].*
BH1996. 259. *A különálló lapokból álló, összetűzött vagy összefűzött írásbeli magánvégrendelet (öröklési szerződés) az érvényesség szempontjából nem azonos az egyetlen - összehajtott - íven készült végrendelettel [Ptk. 629. § (2) bek., 656. §].*
BH1996. 94. *A gondnok a cselekvőképtelen örökhagyó helyett az ő képviseletében még a gyámhatóság jóváhagyásával sem köthet öröklési szerződést [Ptk. 21. §, 200. § (1) bek., 623. § (2) bek., 653. §, 656. §].*
BH1995. 646. *Az öröklési szerződésekre is irányadó a végrendeletekre vonatkozó szabály, hogy az érvénytelenségre csak az hivatkozhat, aki az érvénytelenség megállapítása esetén maga örököl vagy tehertől mentesül. Ennek következménye, hogy az öröklési szerződést is csak az érvényesített megtámadási ok alapján*

és csak a peres felek viszonyában lehet érvénytelenné nyilvánítani [Ptk. 655. § (1) bek., 656. §, 653. §, 207. § (4) bek., 200. § (2) bek.].

BH1994. 253. *Öröklési szerződés megtámadásánál irányadó szempontok [Ptk. 653. §, 649. § (1) bek. b) pont, 656. §].*

BH1991. 149. *Öröklési szerződés tartási kötelezettségre vonatkozó rendelkezésének életjáradék fizetésére történő módosítása az öröklési szerződés végintézkedési jellegét nem szünteti meg; a módosítással az életjáradékot nyújtó szerződéses örökös nem szerzi meg az ellenszolgáltatás tulajdonjogát, csak várományosa marad [Ptk. 585. §, 655. § (1) bek., 656. § (1) bek., 658. § (2) bek.].*

BH1990. 472. *Öröklési szerződés esetén a közreműködés szempontjai [Ptk. 632. §, 656. §].*

BH1990. 59. *II. A végrendelkezés keltezésének téves megjelölése egymagában a végrendelet érvénytelenségét nem vonja maga után, hanem csak a valóságos adatok bizonyításának nyitja meg az útját [Ptk. 656. §, 629. § (1) bek.].*

BH1987. 441. *A több lapból álló öröklési szerződés alaki érvényességéhez is szükséges, hogy az örökhagyó és a tanuk annak minden - folyamatos sorszámozással ellátott - lapját írják alá. Az alaki kellékek hiánya bizonyítással nem pótolható [Ptk. 629. § (2) bek., 656. §].*

BH1980. 286. *Az öröklési szerződéssel lekötött vagyontárgy a kötelesrész alapjának kiszámításánál nem vehető figyelembe. Az öröklési szerződés azonban - ha a törvényes feltételek megvannak - megtámadható és érvényesíthetők a szerződés semmisségén alapuló igények is. [Ptk. 655-656. §, 649. § (1) bek. b) pont, PK 109. sz.].*

Öröklési szerződés

Ptké. 73. § A házastársaknak ugyanabba az okiratba foglalt öröklési szerződése érvényes, ha mint örökhagyók kötnek harmadik személlyel szerződést.

657. § (1) Az örökhagyó arról a vagyonáról, amelyet öröklési szerződéssel lekötött, sem élők között, sem halál esetére nem rendelkezhet. Az öröklési szerződéssel lekötött ingatlanra - az örökhagyóval szerződő fél javára - az ingatlan-nyilvántartásban elidegenítési és terhelési tilalmat kell bejegyezni.

(2) Ez a rendelkezés harmadik személy jóhiszemű és ellenérték fejében szerzett jogát nem érinti.

A Ptk. 114. § (1) bekezdése értelmében, ha jogszabály vagy bírósági határozat kizárja vagy korlátozza a rendelkezés jogát, az ezzel ellentétes rendelkezés semmis. Ilyen kizáró rendelkezést fogalmaz meg a § (1) bekezdése annak kimondásával, hogy az örökhagyó az öröklési szerződéssel érintett vagyonáról sem halál esetére, sem élők között nem rendelkezhet: azt nem ruházhatja át, nem terhelheti meg és e vagyontárgyat érintő végintézkedést sem tehet. Az e törvényi tilalomba ütköző szerződés semmis.

A rendelkezési jog gyakorlásának tilalma értelemszerűen nem terjed ki a tulajdonjog egyéb részjogosítványainak gyakorlására, így az öröklési szerződés nem akadálya az érintett dolog hasznosításának, bérbeadásának, vagy ingyenes használatba engedésének.

Egy esetben nincs jogi akadálya annak, hogy az örökhagyó arra a vagyontárgyra végrendelkezzék, amelyet az öröklési szerződéssel lekötött. Ez az az eset, amikor az örökhagyó az öröklési szerződés megszüntetését kezdeményezi és erre tekintettel végrendelkezik (BH1994. 80.). Ilyenkor a végrendelet felfüggesztő feltételtől függ, azaz az örökösök akkor örökölnek, ha a bíróság az örökhagyó keresetének helyt ad.

Ha az öröklési szerződéssel lekötött dolog ingatlan, a szerződéses örökös javára az ingatlan-nyilvántartásba elidegenítési és terhelési tilalmat kell bejegyezni. E törvényi rendelkezés tartalmában lényegesen eltér a tartási szerződésre irányadó Ptk. 587. §-ának szabályától, hiszen az öröklési szerződés megkötése után is az örökhagyó marad az ingatlan tulajdonosa. A szerződéses örökös jogait a bejegyzéshez fűződő dologi jogi hatály védi. Senki nem hivatkozhat ugyanis arra, hogy a bejegyzett jog vagy tény vagy adat létezéséről nem tudott [Inytv. 5. § (4)].

BH2004. 280. *Érvénytelen az élettársak között létrejött öröklési szerződés akkor, ha a szerződéses örökös élettárs az örökhagyó élettársa eltartását a saját jövedelméből vagy vagyonából részben sem képes biztosítani és az általa vállalt gondoskodás nem haladja meg az élettársi jogviszony tartalmát jelentő szolgáltatások kereteit [Ptk. 200. § (1) bek., 207. § (4) bek., 578/G. § (1) bek., 655-658. §-ok].*

BH1994. 80. *I. Nincs jogi akadálya annak, hogy az örökhagyó az öröklési szerződés megszüntetésének kezdeményezésére tekintettel végrendelkezzék [Ptk. 657. § (1) bek.].*

BH1986. 328. *II. Az érvényes végrendelet teremt jogi lehetőséget - jogutódi minőségen az öröklési szerződés megszüntetésére irányuló per folytatására [Pp. 61. § (2) bek., Ptk. 657. § (1) bek., 653. §].*

BH1985. 232. *Ha az örökhagyó az öröklési szerződés megszüntetése iránt pert indit és vagyonáról más részére végrendelkezik, de a per során meghal, a végrendeleti örökös jogosult a félbeszakadt eljárás*

folytatását kérni, és az örökhagyó jogutódaként perbelépni [Ptk. 586. § (4) bek., 589. § (2) bek., 598. §, 657. § (1) bek., 658. § (1) bek., Pp. 111. §].

BH1978. 164. *Az öröklési szerződés olyan végintézkedés, amelyben az örökhagyó szerződéses kötelezettséggel jelenti ki végakaratát. Az örökhagyó által kötött öröklési szerződést tehát úgy kell tekinteni, mintha az örökhagyó újabb végrendeletet tett volna. Az öröklési szerződés megkötésével hatályát. veszti az ugyanarra a vagyontárgyra vonatkozó végrendelet. [Ptk. 650. § (2) bek., 655. §, 657. § (1) bek.].*

658. § (1) Az öröklési szerződés módosítására és megszűnésére azokat a rendelkezéseket kell alkalmazni, amelyek a tartási (életjáradéki) szerződésre vonatkoznak.

Az öröklési szerződés módosítására és megszüntetésére a törvény a Ptk. 589. §, valamint 591. §-ában írt rendelkezések alkalmazását írja elő.

Az öröklési szerződés módosítása

Az öröklési szerződés, mint tartós jogviszony esetében gyakran előfordul, hogy a szerződés megkötése után olyan körülmények következnek be, amelyek az eredeti szerződés módosítását teszik szükségessé.

Az öröklési szerződésben kikötött tartásnak életjáradékká történő átváltoztatását bármelyik szerződő fél kérheti. E jog tehát nem csak az örökhagyót, hanem a szerződéses örököst is megilleti.

A módosításnak a szerződés céljának és mindkét fél érdekeinek figyelembevételével kell megtörténnie. A leggyakoribb forma azonban az, amikor a bíróság - ilyen irányú kereseti kérelem esetében - az addig tartás fejében kötött öröklési szerződést életjáradék fizetése ellenében történő öröklési szerződéssé alakítja át. Ennek a törvényben írt feltétele, hogy valamelyik fél magatartása, vagy körülményei folytán a természetben való tartás lehetetlenné váljon (BH1978. 23.). Ilyen tartalmú módosításra különösen akkor kerülhet sor, amikor a felek közötti viszony megromlása folytán nem remélhető, hogy a jogosult a természetbeni teljesítést igénybe veszi - akár az örökhagyó magatartásában rejlő okból (összeférhetetlenség, gyanakvás stb.), ugyanakkor az örökhagyó személyi körülményeire, korára, egészségi állapotára tekintettel nem szorul gondozásra és a szerződéses örökös az addigi tartás helyett - kereseti, jövedelmi és vagyoni viszonyaira figyelemmel - képes az öröklési szerződést a megfelelő életjáradék fizetésével teljesíteni. Ha bármelyik feltétel hiányzik, a szerződés már a rendeltetésének betöltésére nem alkalmas, ezért a megszüntetésének lehet helye (BH1980. 18.).

A gyakorlatban igen sokszor fordul elő, hogy a szerződéses örökös a szerződésben foglaltaknak mindenben eleget tesz, a természetbeni tartás az örökhagyó magatartása miatt mégis lehetetlenné válik. Az is előfordul, hogy e mögött harmadik személyek befolyása, felelőtlen ígérgetése húzódik meg. Ezekben az esetekben különös jelentősséggel lép előtérbe a módosításra vonatkozó rendelkezés, amely szerint az öröklési szerződés csak akkor szüntethető meg, ha a szerződés célja az életjáradék fizetési kötelezettség megállapításával sem valósítható meg.

Az öröklési szerződésben kikötött tartás életjáradékká történő módosítása esetében vitás lehet az életjáradék mértéke. A bírói gyakorlat ilyen esetben a havi járadék összegszerűségének megállapításánál figyelembe veszi a tartás ellenében kikötött vároman és a természetbeni szolgáltatások értékét, vagyis az vizsgálja, hogy a tartás ellenében a szerződéses örökös által nyújtott tartás és ellátás értéke mennyire tehető.

Az öröklési szerződés tartási kötelezettségre vonatkozó rendelkezésének életjáradék fizetésére történő módosítása az öröklési szerződés végintézkedés jellegét nem szünteti meg; a módosítással az életjáradékot nyújtó szerződéses örökös nem szerzi meg az ellenszolgáltatás tulajdonjogát, annak továbbra is csak vároman yosa marad (BH1991. 149.).

Abban az esetben, ha a házastársak mint örökhagyók kötik a harmadik személlyel ugyanabba az okiratba foglaltan az öröklési szerződést, kérdésessé válik, hogy az egyik örökhagyó halála a szerződéses örökös kötelezettségét módosítja-e, illetve hogy ez okból a szerződés módosítása kérhető-e vagy sem. A bírói gyakorlat abból indul ki, hogy a felek a szerződés tartalmát szabadon állapítják meg [Ptk. 200. § (1)]. Ha a felek az öröklési szerződést úgy kötik meg, hogy a szerződéses örökös visszatérő jelleggel meghatározott szolgáltatások teljesítésére vállal kötelezettséget, a jogosultak egyikének halála esetén egyoldalúan csak akkor csökkentheti a szerződésben kikötött szolgáltatásokat, ha a szerződéskötéskor kifejezetten ebben állapodtak meg.

Az egyik örökhagyó halála ugyanakkor mint lényeges változás, a szerződés módosítására alapot adhat. A módosítás ilyen esetben azonban nem azt jelenti, hogy az örökhagyót a korábbiakhoz képest a szolgáltatásoknak a számtani fele illeti meg. Annak eldöntéséhez, hogy a szerződés módosítható-e - azaz a szolgáltatások mennyisége csökkenthető-e - vizsgálni kell, hogy a szerződéskötéskor fennálló körülményekhez viszonyítva a felek személyi, egészségi és egyéb körülményei mennyiben változtak és a szerződéses örökös által vállalt szolgáltatások - a szerződéskötéskor szem előtt tartott célkitűzéseket is tekintve - meghaladják-e az örökhagyó indokolt szükségletét.

Öröklési szerződések módosítása esetén is irányadó a PK 78. számú állásfoglalás iránymutatása.

Bár az (1) bekezdése csak a szerződésnek a bíróság által történő módosításáról rendelkezik, a Ptk. 240. § (1) bekezdésének rendelkezéséből következően az öröklési szerződést a szerződő felek maguk is módosíthatják.

Az öröklési szerződés megszüntetése

Az alkalmazandó szabályok értelmében, ha valamelyik fél magatartása vagy körülményei folytán a tartás ellenében kötött öröklési szerződés teljesítése lehetetlenné vált és a szerződés célja a szerződés módosításával (tartás helyett életjáradék) sem valósítható meg, bármelyik fél kérelmére a bíróság az öröklési szerződést a felek megfelelő kielégítésével megszünteti. Értelemszerűen az életjáradék fizetése ellenében kötött öröklési szerződés megszüntetése a szerződéses cél lehetetlenné válása miatt kérhető.

A bíróság az öröklési szerződést a felek megfelelő kielégítésével szünteti meg.

Megszünteti a bíróság a fél kérelmére a tartáshoz kötött öröklési szerződést, ha annak célja életjáradékká változtatással nem valósítható meg, például azért, mert az örökhagyó egészségi állapota miatt önmagáról nem tudna gondoskodni.

Megszüntethető a szerződés akkor is, ha azt lehet megállapítani, hogy a szerződéses örökösök a szerződés teljesítése érdekében nem úgy jártak el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható, vagy kifejezetten megszegték a szerződésben vállalt kötelezettségüket. A kereseti kérelem elbírálásánál ennek ügydöntő jelentősége van.

Ha az állapítható meg, hogy a szerződéses örökös tettleg bántalmazta az örökhagyót, ez önmagában indoka lehet az öröklési szerződés megszüntetésének. Ebben az esetben az életjáradék fizetési kötelezettség megállapításával sem valósítható meg a szerződés célja, mert az túlzott beavatkozást jelentene az örökhagyó végintézkedési szabadságába. Nyilvánvaló ugyanis, hogy az örökhagyó az őt tettleg bántalmazó szerződéses örököst a hagyatékból részesíteni nem kívánja.

Ugyancsak helye lehet a szerződés megszüntetésének, annak életjáradékká történő átváltoztatása helyett, ha megállapítható, hogy a szerződéses örökös anyagi helyzete miatt saját és családja létfenntartása veszélyeztetése nélkül nem képes járadékot fizetni.

Nem szüntethető meg a szerződés, ha az állapítható meg, hogy a szerződésszerű teljesítést az örökhagyó alapos indok nélkül utasította vissza. Különösen igaz ez arra az esetre, amikor az örökösök által fizetett életjáradék átvételét tagadta meg.

Annak elbírálásánál, hogy a szerződés megszüntetése indokolt-e, szükséges annak felderítése is, hogy az örökhagyó tartása és gondozása a jövőben miként biztosítható. Vizsgálni kell azt is, hogy a felek kielégítése megfelelően miként rendezhető és a szolgáltatásokat egyoldalúan visszautasító örökhagyóra a szerződés megszüntetése esetében nem hárul-e olyan teher, amely megfelelő együttműködési készség mellett a szerződés módosításával elkerülhetők.

Ha az öröklési szerződésben a kötelezettség járadékban van meghatározva, a felek közötti személyes kapcsolatnak nincs olyan döntő jelentősége, mint a tartási szerződéseknél. A viszony megromlása tehát önmagában a szerződés megszüntetését nem eredményezheti. Az a körülmény, hogy a jogosult egészségi állapota, életkora miatt utóbb gondozásra szorulhat, az életjáradék összegének olyan mértékű felemelését teheti indokolttá, amelyből az örökhagyó a gondozó igénybevételével járó többletköltséget viselni tudja (BH1996. 534.).

Az öröklési szerződés megszüntetéséhez kapcsolódó megfelelő kielégítés nem azonos az eredeti állapot helyreállításával. A teljesített szolgáltatások és ellenszolgáltatások felmérése mellett figyelembe kell venni a szerződés speciális jellegét, valamint az érdekelt felek személyi és egyéb körülményeit is és olyan rendezésre kell törekedni, amely mindkét fél jogos érdekeit figyelembe veszi. A szerződő felek személyi, kereseti és vagyoni viszonyainak, az eltartott egészségi állapotának, létfenntartása várható alakulásának, az eltartók által viselt terheknek az életvitelükre gyakorolt hatásának mérlegelésével állapítható csak meg a megfelelő kielégítésnek az az összeg, amely mellett egyik fél sem jut indokolatlan előnyhöz és nem szenved érdemtelenül hátrányt sem (Polgári Jogi Döntvénytár 1968-1970. 251. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1971.).

Hosszabb ideig fennállt szerződés esetében nyilvánvaló, hogy az értékviszonyok változása folytán nemcsak az ingatlan forgalmi értékének növekedésére, illetőleg a készpénzbefektetéssel elérhető többletjövedelemre, hanem a nyújtott tartási szolgáltatások értékében bekövetkezett változásra is figyelemmel kell lenni (BH1996. 204.).

Az életjáradéki szerződéssé alakított öröklési szerződés megszüntetése esetében a megfelelő kielégítés elbírálásánál vizsgálni kell, hogy a szerződéskötés idején a szolgáltatások és az ellenszolgáltatások milyen arányban álltak egymással és ebből kiindulva lehet megállapítani az eltartóknak járó kielégítést, fokozott gondossággal értékelve, hogy a szerződés megszüntetésére milyen okból került sor, arra melyik fél szolgáltatott okot. Ebben a körben is irányadó a szerződés megkötésétől eltelt idő értékváltozásának

figyelembevétele és ennek alapján a szolgáltatások reális és arányos ellenértékének megállapítása (BH1996. 260.).

Az öröklési szerződés megszüntetése iránti perekben is irányadó a Ptk. 589. § (3) bekezdésének rendelkezése. A megfelelő kielégítésről a bíróságnak ebben az esetben is hivatalból kell intézkednie, annak nem feltétele az erre irányuló kereseti (viszontkereseti) kérelem.

Az öröklési szerződés megszüntetése iránti jog az örökhagyó halála esetén nem száll át, hiszen az örökhagyó halálával az öröklési szerződés megszűnik [Ptk. 658. § (1), Ptk. 586. § (4)]. Ha az örökhagyó életében a szerződés megszüntetése iránt nem indított pert, halála után jogutódja per indítására már nem jogosult.

Ha az örökhagyó az öröklési szerződés megszüntetése iránt pert indított és erre figyelemmel vagyonáról más részére végrendelkezett, de a per során meghal, a végrendeleti örökös jogosult a félbeszakadt eljárás folytatását kérni és az örökhagyó jogutódaként perbe lépni.

Itt is utalunk a tartási szerződésre irányadó Ptk. 586. § (4) bekezdésében foglaltakra, mely a tartási szerződés kötelezettjének halála esetére rendelkezik a kötelezettségnek - a törvényben meghatározott feltételek megléte mellett - az örökösökre átszállásáról. Az öröklési szerződés alapján azonban a szerződéses örökös nem szerzi meg az ellenszolgáltatás tulajdonjogát, hanem csupán vároményosa annak. Ha a tartást nyújtó szerződéses örökös az örökhagyó előtt meghal, halála időpontjában - a szerződésből folyóan - még semmiféle vagyoni érték nincs a tulajdonában. A tartási szerződés megszűnésére vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazása viszont azt jelenti, hogy ilyen esetben a tartási (életjáradék fizetési) kötelezettség a várómány fejében a szerződés örökös jogutódaira átszáll. Az átszállás attól függ, hogy a kötelezett - a szerződéses örökös - haláláig az általa nyújtott szolgáltatások értéke - a Ptk. 589. § (3) bekezdésében foglalt elszámolás szerint - elérte-e a várómány értékét vagy sem. Ha elérte vagy meghaladta azt, a jogutódok a szerződéses örökös kötelezettségeiért felelősséggel nem tartoznak. Ellenkező estben azonban jogelődjük tartási (életjáradéki fizetési) kötelezettsége átszáll rájuk (BH1985. 20.).

(2) A megszűnés, illetőleg a módosítás alakiságaira az öröklési szerződés létrejöttére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Ha azonban a szerződés a kötelező alakiságok nélkül szűnt meg, és az ennek megfelelő tényleges állapot a felek egyező akaratából létrejött, a szerződés megszűnése a különben kötelező alakiságok nélkül is érvényes.

Ez a rendelkezés arra az esetre irányadó, amikor a felek (és nem a bíróság) módosítják vagy szüntetik meg az öröklési szerződést.

Az öröklési szerződés létrejöttére vonatkozó szabályok (Ptk. 656. §) alkalmazása azt jelenti, hogy az öröklési szerződés módosítása és megszüntetése is csak az írásbeli végrendeletre megszabott alaki kellékekkel történhet.

Szóbeli megállapodással az öröklési szerződést akkor sem lehet módosítani, ha a szóbeli végrendelet alkotásának a Ptk. 634. §-ban írt feltételei megvannak. Annak viszont nincs akadálya, hogy a felek a más által írt írásbeli magánvégrendelet alakjában kötött öröklési szerződésüket közvégrendeleti formában módosítsák, vagy megfordítva: ez utóbbi esetben azzal a feltétellel, hogy az örökhagyó jogosult írásbeli magánvégrendelet tételére. Amennyiben tehát az örökhagyó az akár közvégrendeleti, akár írásbeli magánvégrendeleti formában kötött öröklési szerződés megkötése után lett korlátozottan cselekvőképes (vakult meg, került olvasásra, vagy nevének aláírására képtelen állapotba) a szerződés csak közvégrendeleti formában módosítható és a módosítás érvényességéhez a korlátozottan cselekvőképes személy törvényes képviselőjének a hozzájárulása, valamint a gyámhatóság hozzájárulása is szükséges.

Az előírt feltételeknek meg nem felelő szerződés módosítása és megszüntetése érvénytelen. Az érvénytelenség jogkövetkezménye alól a törvény a szerződés megszüntetése esetén és abban az esetben tesz kivételt, amikor az annak megfelelő tényleges állapot a felek egyező akaratából létre is jött (teljesedésbe ment). Ez a rendelkezés megfelel a kötelmi jognak a szerződés alakjára vonatkozó általános szabályával [Ptk. 218. § (3)].

Hangsúlyozzuk azonban, hogy a kötelező alakiságok nélküli megszüntetés csak a két feltétel együttes fennállása esetében érvényes. Ha hiányzik a megszüntetésre irányuló egyező akarat, vagy a felek között utóbb támadt vita miatt például a megszüntetéssel együtt járó elszámolási kötelezettség teljesítése elmarad, az alakiságok mellőzésével kötött öröklési szerződést megszüntető megállapodás is érvénytelen.

BH2004. 280. *Érvénytelen az élettársak között létrejött öröklési szerződés akkor, ha a szerződéses örökös élettárs az örökhagyó élettársa eltartását a saját jövedelméből vagy vagyonából részben sem képes biztosítani és az általa vállalt gondoskodás nem haladja meg az élettársi jogviszony tartalmát jelentő szolgáltatások kereteit [Ptk. 200. § (1) bek., 207. § (4) bek., 578/G. § (1) bek., 655-658. §-ok].*

BH2002. 58. *Nem érvénytelen az öröklési szerződés amiatt, hogy az örökhagyó azzal a - más eltartóval kötött tartási szerződés folytán - már elidegenített tulajdoni hányada örökléséről rendelkezett, ha a tartási szerződés*

megszüntetése iránt még életében pert indított [Ptk. 117. § (1) és (3) bek., 193. §, 227. § (2) bek., 234. § (1) bek., 586. § (1) bek., 589. § (2) bek., 653. §, 658. § (1) bek.].

BH2000. 303. *Öröklési szerződés megszüntetése a felek megfelelő kielégítésével [Ptk. 589. § (2)-(3) bek., 658. § (1) bek.].*

BH1999. 366. *Tartási szerződéssel kapcsolatban állított érvénytelenségi okok vizsgálatánál irányadó körülmények [Ptk. 17. §, 18. §, 200. § (2) bek., 201. §, 202. §, 586. § (1) és (2) bek., 658. § (1) bek., 1991. évi XLI. tv. 117. § (3) bek., Ptké. 38. § (3) bek., Pp. 206. §].*

BH1999. 255. *Öröklési szerződés megszüntetésére irányuló perben az életjáradékká való átváltoztatás feltételei (Ptk. 589. §, 658. §).*

BH1999. 116. *I. Sem anyagi jogi, sem eljárásjogi akadálya nincs annak, hogy az öröklési szerződés egyik kötelezettje egyedül indítson pert a szerződés módosítása iránt. Ilyenkor azonban nemcsak a szerződéses örököstársat, hanem a jogosultat is perbe kell vonni [Ptk. 589. § (2) bek., 658. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek. g) pont].*

BH1998. 486. *Az öröklési szerződés megszüntetésére irányuló perben a jogkövetkezmények alkalmazásánál a bíróság értékeli a szerződésszegést, vagyis mind a jogosultnak, mind a kötelezettnek a szerződésszerű teljesítéssel kapcsolatban tanúsított kifogásolható magatartását, de azokat az esetleg a szerződéskötés után bekövetkezett objektív tényeket is, amelyeknek a szerződés fenntartása szempontjából jelentőségük van [Ptk. 658. § (1) bek., 589. § (2) bek., Pp. 206. § (1)-(2) bek.].*

BH1996. 641. *A szerződés nem teljesítése vagy nem megfelelő teljesítése nem eredményezi az öröklési szerződés érvénytelenségét, hanem arra ad alapot, hogy a tartási szolgáltatások jogosultja: az örökhagyó az eltartók szerződésszegő magatartása miatt az öröklési szerződés megszüntetését kérje. Ez a jog azonban csak az öröklési szerződés jogosultját illeti meg: ha életében a szerződés megszüntetése iránt pert nem indított, halála után jogutódja per indítására már nem jogosult [Ptk. 649. § (1) bek. b) pont, 655. § (1) bek., 658. § (2) bek.].*

BH1996. 319. *Ha a szerződéskötéskor és az örökhagyó halála idején is az öröklési szerződés jóváhagyásra szorult, úgy ennek hiányában érvényes öröklési szerződés nem jött létre [Ptk. 586. § (4) bek., 658. § (1) bek., 673. § (1) bek., 7/1967. (II. 26.) Korm. r., 45/1990. (III. 13.) MT r. 5. §].*

BH1996. 260. *Az életjáradéki szerződéssé alakított öröklési szerződés megszüntetése esetén a megfelelő kielégítés elbírálásánál vizsgálni kell, hogy a szerződéskötés idején a szolgáltatások és az ellenszolgáltatások milyen arányban állottak egymással és ebből kiindulva lehet megállapítani az eltartóknak járó kielégítést, fokozott gondossággal értékelve, hogy a szerződés megszűnésére milyen okból került sor, arra melyik fél szolgáltatott okot [Ptk. 589. § (2) és (3) bek., 658. § (1) bek., 277. § (1) bek.].*

BH1994. 366. *Az öröklési szerződésben vállalt tartási kötelezettség teljesítésére vonatkozó alkalmasság megítélésénél az orvosi igazolás csatolása folytán az orvos szakértői vélemény beszerzésének jogszabályt sértő mellőzése. [Ptk. 658. § (1) bek., 589. § (2) bek., Pp. 206. § (1) és (2) bek., 275/A. § (2) és (3) bek.].*

BH1994. 80. *II. Az öröklési szerződés megszüntetésénél irányadó szempontok [Ptk. 658. § (1) bek., 586. § (4) bek., 589. § (2) bek.].*

BH1992. 659. *Az ügynökség mint társasági forma sem a társasági törvényben, sem a Ptk.-ban nem szerepel gazdálkodó szervezetként. Az ilyen társaság által vagy ellen indított perekben - fizetési meghagyásos eljárásokban - a magánszemélyekre vonatkozó eljárásjogi szabályok az irányadók. [Ptk. 23. § (1) bek. a) pont, 95. § (1) bek., 313-323. §-ok, 392. §, Ptk. 658. § c) pont, 1988. évi VI. tv, 157. § (3) bek.].*

BH1991. 149. *Öröklési szerződés tartási kötelezettségre vonatkozó rendelkezésének életjáradék fizetésére történő módosítása az öröklési szerződés végintézkedési jellegét nem szünteti meg; a módosítással az életjáradékot nyújtó szerződéses örökös nem szerzi meg az ellenszolgáltatás tulajdonjogát, csak várományosa marad [Ptk. 585. §, 655. § (1) bek., 656. § (1) bek., 658. § (2) bek.].*

BH1989. 111. *A közjegyző tájékoztatási kötelezettsége, ha az öröklési szerződés egyik kötelezettje a jogosult, vagyis az örökhagyó előtt meghal [6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. (He) 40. §, 52. §, 58. §, 60. §, Ptk. 586. § (4) bek., 658. § (1) bek.].*

BH1989. 13. *II. Öröklési szerződés megszüntetése iránti perben a jogutódlás kérdése [Ptk. 658. § (1) bek., 589. § (2) bek.].*

BH1985. 232. *Ha az örökhagyó az öröklési szerződés megszüntetése iránt pert indit és vagyonáról más részére végrendelkezik, de a per során meghal, a végrendeleti örökös jogosult a félbeszakadt eljárás folytatását kérni, és az örökhagyó jogutódaként perbelépni [Ptk. 586. § (4) bek., 589. § (2) bek., 598. §, 657. § (1) bek., 658. § (1) bek., Pp. 111. §].*

BH1985. 20. *Az öröklési szerződésben megjelölt örökös (a kötelezett) halála folytán az öröklési szerződés nem szűnik meg. A szerződéses örökös jogutódaira azonban a tartási (életjáradék fizetési) kötelezettség a*

várom ány fejében csak akkor száll át, ha a jogelőd által nyújtott tartás értéke a várom ány értékét nem éri el [Ptk. 658. § (1) bek., 586. § (4) bek., 589. § (3) bek.].

BH1984. 402. *A tartási (öröklési) szerződés teljesítésében a feleket fokozott együttműködési kötelezettség terheli. A jogosult egyoldalú magatartása, a szolgáltatások indokolatlan visszautasítása nem vonja maga után szükségképpen a tartási (öröklési) szerződés megszüntetését [Ptk. 589. § (2) bek., 658. § (1) bek.].*

BH1983. 359. *Öröklési szerződés megszüntetése esetén a szerződő felek személyi, kereseti és vagyoni viszonyainak, az eltartott egészségi állapotának ismeretében állapítható csak meg a megfelelő kielégítésnek az az összege, amely mellett egyik fél sem jut indokolatlan előnyhöz, és nem szenved érdemtelenül hátrányt sem. [Ptk. 658. § (1) bek., 589. § (3) bek.].*

BH1980. 18. *Tartási szerződések teljesítésében a felek együttműködésének arra kell irányulnia, hogy a szerződés eredeti célját és rendeltetését be tudja tölteni. Amennyiben az együttműködés hiánya folytán a tartásra jogosult egyoldalú magatartása hiúsítja meg a természetbeni tartást, elsődlegesen a magatartás megszűnéséig ideiglenes jelleggel - a szerződést életjáradéki szerződéssé kell átváltoztatni. Ha viszont a szerződés eredeti célját ilyen módon nem képes betölteni, a szerződés megszüntetésének lehet helye [Ptk. 658. § (1) bek., 589. § (2) és (3) bek., 277. § (2) bek.].*

BH1978. 23. *Tartási (öröklési) szerződés akkor változtatható át életjáradéki szerződéssé, ha az eredetileg kitűzött cél ily módon is megvalósítható. Ezért olyan esetekben, amikor a tartásra jogosult idős kora és hanyatló egészségi állapota miatt gondozásra és ápolásra is szorul, a bíróságnak különös gonddal kell vizsgálnia, hogy életjáradék fizetésével a szerződés betöltheti-e eredeti célját és rendeltetését [Ptk. 589. § (2) bek., 658. § (1) bek.]*

Halál esetére szóló ajándékozás

659. § (1) Ha az ajándékozás azzal a feltétellel történt, hogy a megajándékozott az ajándékozót túléli, a szerződésre az ajándékozás szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a szerződés alakiságaira az öröklési szerződés alakiságai az irányadók.

A halál esetére szóló ajándékozás a végintézkedés önállósult harmadik formája, amely azonban a végrendelettől és az öröklési szerződéstől is több vonatkozásban különbözik.

A törvény miniszteri indokolása szerint e szerződés az öröklési szerződés különleges fajtája. Ennek ellenére a két intézmény eltérő voltát és a halál esetére szóló ajándékozás önálló típus jellegét mutatja a közöttük lévő lényeges tartalmi különbség, ami a jogügyletek tárgyában és a juttatás módjában nyilvánul meg.

A halál esetére szóló ajándékozás is végintézkedés, mert e jogügylet esetében is az örökhagyó a vagyona egy részéről a juttatásban részesülő személy által való túlélése esetére rendelkezik. Különbözik azonban a végrendelettől abban, hogy míg az egyoldalú jognyilatkozat, a halál esetére szóló ajándékozás kétoldalú jogügylet, szerződés. Az örökösnevezést is tartalmazó végrendelettől különbözik abban is, hogy annak tárgya az örökség, míg a halál esetére szóló ajándékozás tárgya - a (2) bekezdés értelmében - csak olyan juttatás lehet, amely végrendelet esetében hagyománynak minősülne (Ptk. 659. §). Mivel azonban nem szükségszerű tartalma a végrendeletnek az örökösnevezés, ez a különbség csak az örökösnevezést is tartalmazó végrendelet esetében áll fenn a két intézmény között.

Az öröklési szerződéstől viszont ebben a vonatkozásban is különbözik a halál esetére szóló ajándékozás, mert míg az öröklési szerződésnél az örökhagyóval szerződő fél mindig örökös, addig a halál esetére szóló ajándékozás esetében az örökhagyóval szerződő fél soha sem lehet örökös, hiszen e szerződés tárgya csak hagyomány típusú juttatás lehet.

További különbség az öröklési szerződés és a halál esetére szóló ajándékozás között, hogy míg az öröklési szerződés mindig visszterhes, addig a halál esetére szóló ajándékozás mindig ingyenes, az örökhagyó ugyanis ebben az esetben a saját vagyona rovására juttat ingyenes vagyoni előnyt a vele szerződő félnek.

A halál esetére szóló ajándékozási szerződést az ajándékozási szerződéstől az különbözteti meg, hogy az előbbinek feltétele, hogy a megajándékozott túlélje az ajándékozót. Nem halál esetére szóló ajándékozás tehát az, amelyben az ajándék átadásának kötelezettsége csak az ajándékozó halálakor áll ugyan be, vagyis amelyben a felek a szerzés időpontját az ajándékozó haláláig elhalasztották ugyan, de nem kötötték ki feltételül, hogy a megajándékozott túlélje az örökhagyót (Világhy-Eörsi: Magyar polgári jog, Budapest, 1965.). Ez azt jelenti, hogy az utóbb említett esetben a megajándékozott jogutódja az örökhagyó halálakor akkor is követelheti az ajándék tárgyát, ha a megajándékozott az örökhagyó előtt hal meg, halál esetére szóló ajándékozásnál viszont erre nincs lehetőség, mert az örökhagyó előtt elhunyt megajándékozott kiesik, ezért az ajándék tárgya tekintetében törvényes öröklésnek lesz helye [Ptk. 600. § a)].

Az örökhagyónak a megajándékozott általi túlélése a halál esetére szóló ajándékozás hatályosulásának feltétele. Az ajándékozás szabályaira történő utalásból következik, hogy alkalmazásra kerülhet a Ptk. 582. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezés azzal azonban, hogy mivel a halál esetére szóló ajándékozás esetén a megajándékozott az örökhagyó életében nem szerzi meg az ajándék tulajdonjogát, a visszakövetelés valójában azt jelenti, hogy az örökhagyó szabadulni kíván a szerződéses kötöttségtől, a szolgáltatás teljesítésétől az ajándék tárgyának felhasználása érdekében.

A halál esetére szóló ajándékozási szerződés alakiságaira a törvény az öröklési szerződés szabályait rendeli. Ez azt jelenti, hogy a halál esetére szóló ajándékozási szerződést is csak az írásbeli végrendeletre - tehát akár a közvégrendeletre, akár a más által írt írásbeli magánvégrendeletre - megszabott alakiságok mellett lehet érvényesen megkötni. Irányadóak azok a szabályok is, amelyek egyes esetekben kizárólag közvégrendeleti formában ismerik el érvényesnek a végrendeletet.

Halál esetére szóló ajándékozási szerződés érvényesen szóban akkor sem köthető, ha egyébként a szóbeli végrendelet tételének törvényi feltételei fennállnak - szemben az ingó dologra vonatkozó, élők közötti ajándékozási szerződéssel [Ptk. 579. § (2)].

A halál esetére szóló ajándékozási szerződés módosítására és megszüntetésére is irányadóak e rendelkezések.

Az utaló rendelkezés folytán a halál esetére szóló ajándékozásra is irányadó a Ptk. 653. §-a, így az is, hogy az érvénytelenségére csak az hivatkozhat, aki az érvénytelensége esetében maga örökül vagy tehertől mentesül. Ebből következően: ha a halál esetére szóló ajándékozási szerződés alakilag fogyatékos, vagy akarathibás, akkor érvénytelen. Az érvénytelen szerződés azonban jogilag létre nem jöttnek nem tekinthető, mert joghatások fűződhetnek hozzá attól függően, hogy az érdekeltek, vagy azok valamelyike a fogyatékosságból származó igényét érvényesíteni kívánja-e. Az érvénytelenség tehát ebben az esetben sem vehető figyelembe hivatalból, s irányadóak e körben a PK 85. számú állásfoglalásban kifejtettek is.

(2) Halál esetére szóló ajándékozás csak olyan juttatásra nézve érvényes, amely végrendelet esetében hagyománynak minősülne.

A szerződés tárgyát érintő korlátozás körében a törvény a végrendelet esetében hagyománynak minősülő juttatásokra, azaz a Ptk. 641. §-ára utal. Ennek megfelelően a halál esetére szóló ajándékozásnak tárgya lehet:

- a hagyatékban meglévő valamely vagyontárgy, feltéve, hogy annak a megajándékozott részére való juttatása nem minősül öröklésnek (dologi hagyomány),

- olyan vagyoni szolgáltatás is, amelyet az örökösnek kell teljesítenie a megajándékozott részére (kötelmi hagyomány).

Az a korlát, hogy a megajándékozottra az örökhagyó halálakor közvetlenül átszálló vagyontárgy juttatása nem minősülhet öröklésnek, azt jelenti, hogy a halál esetére szóló ajándékozásnak nem lehet tárgya sem az örökhagyó egész hagyatéka sem annak meghatározott hányada [Ptk. 636. § (2)]. Az egész hagyaték értékének jelentős részét tevő meghatározott egy, vagy több vagyontárgy is csak akkor lehet, ha a megajándékozottnak nem kell osztoznia a hagyatéki terhek viselésében. Ellenkező esetben ugyanis az ilyen megajándékozott is örökös lenne [Ptk. 636. § (3)].

BH2003. 415. *A több, egymást kizáró tartalmú végrendelet esetén a törvényes örökösöknek nincs perbeli legitimációja a későbbi végrendelet megtámadására, ha a korábbi végrendeletek érvénytelenségének megállapítását nem kérik [Ptk. 659. § (1) bek., 653. §, PK 85. sz.].*

Rendelkezés várt öröklésről

660. § (1) Az örökhagyó leszármazói egymás között az örökhagyó életében is köthetnek szerződést várt örökségük tárgyában. Más személyek ilyen szerződést nem köthetnek.

(2) A szerződés csak írásban érvényes.

A várt örökségről (reménybeli örökségről) való rendelkezés a leszármazó örökösök egymás közötti szerződése, s mint ilyen kívül esik a végintézkedések körén.

Az a szabály, hogy a törvény a szerződő felek körét az örökhagyó leszármazóira korlátozza, a visszaélések elkerülését célozza. A más személyek által kötött ilyen szerződés mint törvénybe ütköző, semmis [Ptk. 200. § (2)] még akkor is, ha a nevezett szerződő fél egyébként a törvényes öröklés rendjébe tartozó. A tilalom azonban nem zárja ki, hogy a szerződés megkötésében részt vegyen az örökhagyó is (rendszerint olyan módon, hogy az egyik vagy másik reménybeli örökös részben vagy egészben lemond az öröklésről).

A szerződés tárgya az örökségi váromány lehet, meghaladóan azonban a törvény a szerződés tartalmát nem korlátozza, így azt a leszármazók szabadon állapítják meg [Ptk. 201. § (1)]. Ehhez képest a szerződés lehetséges tartalma lehet, hogy a leszármazók az örökséget egymás között természetben felosztják, akár

tulajdoni illetőségeknek megfelelően, akár ettől eltérően. A vagyontárgyakat a szerződésben megjelölt módon szétoszthatják, megállapodhatnak abban, hogy egyes hagyatéki vagyontárgyak melyiküké legyen, s tartalmazhatja azt is a szerződés, hogy az egyik leszármazó a neki jutó részt részben vagy egészben átengedi a többi leszármazónak, vagy azok valamelyikének.
Ugyanabba az okiratba - a végrendelkezés kivételével - több jogügyletet egybe lehet foglalni. Így mód van arra adásvételi szerződéssel, vagy például olyan szerződéssel egy okiratba foglalására, amellyel a leszármazók a várt örökség jogi sorsát rendezik akként, hogy az egyik leszármazó az örökségből nem részesedik, ezzel szemben viszont az örökhagyó tartásához nem járul hozzá, hanem a tartást és a gondozást a másik leszármazó teljesíti.
A várt örökségről való rendelkezés és az öröklésről ellenérték fejében történő lemondás is foglalható egy szerződésbe (BH1996. 477.).
A várt öröklésről rendelkezésnek további jellemzője, hogy a szerződést a leszármazók az örökhagyó életében kötik meg. A törvény szövegében szereplő is szócska utal arra, hogy ilyen szerződést az örökhagyó halála után is lehet kötni, ez az úgynevezett osztályos egyezség, amelynek meghatározását a hagyatéki eljárásról szóló 6/1958. (VII. 4.) IM rendelet 53. § (4) bekezdése tartalmazza. Az osztályos egyezség esetében az örököstársak a hagyatéki tárgyaláson kötnek olyan megállapodást, amellyel a hagyaték magnyíltára visszaható hatállyal rendelkeznek a reájuk szállt hagyaték megosztása tárgyában a törvényes, vagy a végrendeleten alapuló öröklési rendtől eltérően. Az osztályos egyezség nem minősül élők közötti jogügyletnek, a hagyatékot az egyezség alapján öröklés jogcímén kell átadni. Az osztályos egyezség annyiban különbözik a várt öröklésről való megállapodástól, hogy ebben nem csak a leszármazók, hanem más örökösök is részt vehetnek; az egyezség - mint az örököstársak közössége megszüntetésének egyik módja - megkötésére csak az örökhagyó halála után kerülhet sor.
A (2) bekezdés értelmében szerződés csak írásban érvényes. Nem kívánja meg a törvény, hogy e szerződésnél is az írásbeli végrendeletre vonatkozó szabályok kerüljenek alkalmazásra. E rendelkezés nyilvánvaló magyarázata, hogy e szerződés esetében nem kell olyan bizonyítási nehézségekkel számolni, mint az örökhagyóval kötött öröklési, illetve halál esetére szóló ajándékozási szerződés esetében, hiszen e szerződések nem a szerződő felek, hanem az örökhagyó halála esetére szólnak. Amennyiben azonban a szerződő felek egyike sem tud, vagy képes írni, a szerződés érvényességéhez a kötelmi jog általános szabálya szerint közokirati vagy teljes bizonyító erejű magánokirati forma szükséges [Ptk. 218. § (2)].
Ha a várt örökségről szóló megállapodást az örökhagyó életében csak az egyik szerződő fél írta alá, a szerződés érvényesen nem jön létre, mert a hiányzó aláírás az örökhagyó halála után már nem pótolható (BH1996. 153.).
Az írásbafoglalásra irányadó egyebekben a Ptké. 38. § (1) bekezdésének rendelkezése, mely szerint írásbeli alakban létrejöttnek kell tekinteni a szerződést akkor is, amikor az egyik fél csak a másik félnek szánt példányt írja alá.
A várt örökségről rendelkező szerződés, mint bármely más szerződés a törvényben írt okok fennállása esetén a törvényes határidőn belül megtámadható.
(Így például téves feltevés címén akkor, ha az örökhagyónak a szerződés megkötésekor meglévő vagyonállománya a hagyaték megnyíltáig olyan jelentős mértékben gyarapodott, amivel a szerződő felek a szerződés megkötésekor nem számoltak - BH1981. 277.)
A szerződés megszűnik (Ptk. 312. §), ha a remélt öröklés nem következik be, vagy a szerződés teljesítése a feleken kívül álló okból lehetetlenül (például a hagyaték megnyíltakor nincsenek meg azok a vagyontárgyak, amelyről a leszármazók a szerződésben rendelkeztek, vagy azokat az örökhagyó végintézkedésében másnak juttatta, az örökhagyó a leszármazókat, vagy azok valamelyikét kötelesrészre szorította, vagy érvényesen kitagadta) de akkor is, ha a szerződő felek valamelyike meghal és nincs olyan személy, aki a várt öröklésről szóló megállapodás alapján az örökrészét megörökölhetné.
Ilyen esetekben, ha a szerződés alapján teljesítésre sor került, a visszajáró szolgáltatás a hagyatékhoz tartozik (Ptk. 319. § (2); BH1992. 640.).
BH1996. 477. *A várt örökségről való rendelkezés és az öröklésről ellenérték fejében történő lemondás egy szerződésbe foglalható. Az öröklésről való lemondás folytán az öröklésből kiesett személy javára szóló végrendelkezést a Ptk. érvénytelenségi okként nem fogalmazza meg, az ilyen végrendelet, illetőleg végrendeleti rendelkezés tehát nem érvénytelen. A lemondó szerződés tartalma azonban adott esetben kizárja, hogy a végrendelet alapján az öröklés bekövetkezzék: azaz a végrendelet nem hatályosulhat [Ptk. 660. §, 603. § (1) bek., 604. § (1) bek.].*

BH1996. 153. *I. Ha a várt örökségről való megállapodást az örökhagyó életében csak az egyik szerződő fél írta alá, a szerződés érvényesen nem jött létre, mert a hiányzó aláírás az örökhagyó halála után nem pótolható [Ptk. 660. § (1) és (2) bek.].*
BH1992. 640. *Ha az örökhagyó halála miatt a várt örökségre vonatkozó szerződés teljesítése lehetetlenné válik, úgy a szerződés megszűnése folytán visszajáró szolgáltatás a hagyatékhoz tartozik [Ptk. 660. §, 312. § (1) bek., 319. § (2) bek.].*
BH1981. 277. *Az örökhagyó leszármazói között a várt örökség átruházása tárgyában kötött szerződés téves feltevés címén megtámadható, ha az örökhagyónak a szerződés megkötésekor meglevő vagyonállománya a hagyaték megnyíltáig olyan rendkívüli mértékben gyarapodott, amivel a felek a szerződés megkötésekor nem számoltak [Ptk. 210. § (3) bek., 603. §, 660. § (1) bek.].*

IV. cím

KÖTELESRÉSZ

LVII. fejezet

A kötelesrész és annak kielégítése

Kötelesrészre jogosultak

661. § Kötelesrész illeti meg az örökhagyó leszármazóját, házastársát, továbbá szülőjét, ha az öröklés megnyíltakor az örökhagyó törvényes örököse, vagy végintézkedés hiányában az lenne.

A kötelesrész olyan jogintézmény, amely az örökhagyónak a vagyonával történő szabad rendelkezési jogát korlátozza. Célja, hogy az örökhagyó legközelebbi hozzátartozói számára meghatározott mértékű részesedést akkor is biztosítson, ha az örökhagyó élők közötti jogügylettel vagy végintézkedéssel vagyonát vagy annak túlnyomó részét más személy (személyek) részére juttatta. A kötelesrészre jogosultak a törvényes örökösök köréhez tartoznak, a jogosultság azonban valamennyiüket nem illeti meg. Kötelesrészre ugyanis csak az örökhagyó leszármazója, házastársa, továbbá szülője jogosult.
A kötelesrészre jogosultságnak az a feltétele, hogy
- a hagyaték megnyíltakor a jogosult az örökhagyónak törvényes örököse legyen,
- amennyiben pedig az örökhagyó végintézkedést hagyott hátra, akkor jár kötelesrész a jogosultnak, ha végintézkedés hiányában törvényes örökös lenne.
Ebből következik, hogy csak a törvényes öröklés sorrendjében soron következő örökös jogosult kötelesrészre, feltéve hogy nem esett ki az öröklésből.
Amíg tehát van leszármazó, a szülő nem lehet kötelesrészre jogosult. A sorrend abban a vonatkozásban is igaz, hogy amennyiben van gyermek, az ő gyermeke (az örökhagyó unokája) nem jogosult kötelesrészre. A kötelesrészre jogosultság azonban a leszármazók tekintetében korlátlan, ezért ha az örökhagyó után bármilyen távoli leszármazó is maradt, a kötelesrész őt megilleti.
A kötelesrész szempontjából azt, hogy ki a leszármazó, ugyanúgy kell elbírálni, mint a törvényes öröklésnél. Mind anyja, mind apja hagyatékából igényt tarthat kötelesrészre a házasságból született gyermek, továbbá, akinek apaságát a bíróság állapította meg. A házasság érvénytelensége a gyermek származására nem hat ki, ezért az ilyen házasságból született gyermek is jogosult kötelesrészre mindkét szülője hagyatékából. Az örökbefogadott gyermek családjogi helyzete azonos a vérszerinti gyermekével, ennek megfelelően alakul a kötelesrészre jogosultsága is, megilleti azonban ez a jog a vérszerinti szülei után is. Kötelesrész illeti a méhmagzatot azzal a feltétellel, hogy élve születik. Nem illeti meg viszont kötelesrész a nevelt, a mostoha gyermeket, mert az rokonságot - s ezzel együtt öröklési jogi kapcsolatot - nem hoz létre.
A leszármazókkal együtt törvényes örökös a házastárs is, ezért a házastárs a leszármazóval együtt is jogosult a kötelesrészre. Amennyiben leszármazó nincs, a házastárs a törvényes örökös, a szülők mint ági örökösök örökölhetnek, eszerint alakul a kötelesrészük is, mely őket az ági vagyontárgyból illeti meg. Amennyiben sem leszármazó, sem szülők nincsenek csak házastárs, akkor kötelesrészre is csak ő tarthat igényt a §-ban írt feltétel fennállása esetén.
A házastárs is akkor jogosult kötelesrészre, ha törvényes öröklésre jogosult. Ebből következően - egyéb kiesési ok nem létében - örököl az a házastárs, aki az örökhagyóval az öröklés megnyíltakor házassági

életközösségben együtt élt, vagy külön élt ugyan, de az életközösség helyreállítására volt kilátás (lásd a Ptk. 601. §-ához fűzött magyarázatot). Az élettársi kapcsolat öröklési kapcsolatot nem hoz létre, ezért az élettárs kötelesrészre nem jogosult.

A szülőt két esetben illeti meg kötelesrész:

1. ha a leszármazó és a házastárs nem létében az örökhagyó törvényes örököse lenne (ebben az esetben a kötelesrész a hagyaték állagából jár);

2. ha az örökhagyó után törvényes öröklésre a házastárs jogosult, de a hagyatékban ági öröklés alá eső vagyontárgy is van, amit az örökhagyó végrendelete alapján más örököl (ebben az esetben a szülőt az ági vagyontárgyból illeti meg a kötelesrész).

A szülő fogalma tekintetében a Csjt. rendelkezései az irányadóak. Az apa örökösi minőségét - ha nem élt a születéskor vagy a fogantatás idején az anyával házasságban - a leszármazás megállapítására vonatkozó egyéb szabályok határozzák meg. Kötelesrész illeti az örökbefogadó szülőt is, a nevelő, mostoha szülőt azonban nem.

Amennyiben a szülő a házastárssal együtt örököl, a házastársé a szerzeményi, a szülőé az ági vagyon. Ekkor az örökhagyó által végintézkedéssel másnak juttatott ági vagyonból illeti meg a kötelesrész. A szülő az egész hagyatékból tarthat igényt kötelesrészre, ha egyébként ő az egyedüli örökös. Leszármazó és házastárs hiányában csak a szülő jogosult kötelesrészre. Jogosultsága személyhez között, helyettesítésére nem kerülhet sor, kiesése esetén helyébe lépett örökösét e jogosultság nem illeti meg. A szülő kiesése esetén leszármazóját nem illeti meg kötelesrész és nem illeti meg a távolabbi felmenőt sem.

Ha sem leszármazó, sem házastárs, sem szülő nincs, a hagyaték felszabadul a kötelesrész kielégítésének kötelezettsége alól, mert nincs arra jogosult személy. Más törvényes örököst ugyanis kötelesrész nem illeti meg.

A soron következő törvényes örökös csak akkor jogosult kötelesrészre, ha az öröklésből nem esett ki. A kiesés esetei közül fogalmilag kizárt a kizárás és a lemondás is csak bizonyos feltételek mellett vehető figyelembe. A kizárás ugyanis megfosztást jelent a törvényes örökrésztől és nem érinti a kötelesrészt. A kötelesrész iránti igénynél - figyelemmel ezen igény jellegére - a visszautasítás is csak közvetve kerülhet szóba, hiszen a kötelesrészre jogosulttól függ, hogy az igényét érvényesíti vagy sem.

A kötelesrészre jogosultat akkor sem illeti meg kötelesrész, ha kitagadták (Ptk. 662. §).

Amennyiben a kötelesrészre jogosult örökös nem örökölhet, mert kiesett, helyébe - mint örökös helyébe - a soron következő törvényes örökös lép, aki kötelesrészt csak akkor kaphat, ha arra a saját jogán jogosult.

E szabálytól eltérő az az eset, amikor a kötelesrész iránti igény átszáll a kötelesrészre jogosult örökösére. Ennek az a feltétele, hogy a kötelesrészre jogosult az örökhagyó halálával megszerezze a kötelesrész iránti igényét. Ez akkor fordulhat elő, ha a kötelesrészre jogosult kellő időben nem tudta érvényesíteni igényét, mert meghalt. Ebben az esetben az ő hagyatékához fog tartozni az a kötelesrész iránti igény is, amely őt megillette. Az igény alapja ekkor a hagyatékba tartozó kötelmi követelés öröklés címén történő érvényesítése.

BH2001. 475. *II. A köteles rész nem öröklés, hanem a hagyatékkal szembeni kötelmi igény, melyet elsősorban pénzben kell kiadni (Ptk. 661-672. §-ok).*

BH2001. 176. *A köteles rész iránti igénnyel szemben viszontkereset nélkül, védekezésként is eredményesen lehet hivatkozni az öröklésből való kiesésre [Ptk. 601. § (1) és (3) bek., 661. §, Pp. 206. § (1) bek.].*

BH1986. 66. *II. A köteles rész és az özvegyi jog összeütközése esetén irányadó rendelkezések [Ptk. 615. §, 661. §, 671. § (1) bek., 665. § (1) bek., 679. § (3) bek.].*

BH1983. 318. *Az özvegyi jog és a köteles rész összeütközését idézheti elő, ha az örökhagyó általános örökösévé a házastársát teszi. Ilyen esetben a túlélő házastárs korlátozott haszonélvezetét a kötelesrésszel szemben is biztosítani kell. A házastárs nem kerülhet kedvezőtlenebb helyzetbe azáltal, hogy javára szóló végrendelet van. A végrendeleti juttatást azonban a haszonélvezeti (özvegyi) jog mértékének a megállapításánál számba kell venni [Ptk. 615., 661. §, 665. § (1) bek., 671. § (1) bek., 679. § (3) bek.].*

BH1977. 195. *A végrendelet érvénytelenségének megállapítására irányuló igény - mint kevesebbre - a kötelesrész iránti igényre is kiterjed. A végrendelet érvényességének megállapítása esetén ezért a kötelesrészre jogosult felperes kötelesrész igényének a terjedelmét is meg kell állapítani (Ptk. 634., 661. §, PK 107. sz.).*

Kitagadás

662. § Nem jár kötelesrész annak, akit az örökhagyó végintézkedésében érvényesen kitagadott. A kitagadás csak akkor érvényes, ha a végintézkedés annak okát kifejezetten megjelöli.

Kitagadni csak kötelesrészre jogosultat lehet.

A kitagadás a kötelesrésztől megfosztás formája, és az öröklésből kiesés egyik esete. Akit az örökhagyó érvényesen kitagadott nem örökölhet sem korábbi végintézkedés, sem törvény alapján (a hagyatéknak abból a részéből, amire a végintézkedés nem vonatkozott).

A kitagadásra érvényesülnek a kiesés szabályai, azaz a kitagadás csak az érintett személy kiesését jelenti. A leszármazó kitagadása esetében a kitagadott gyermek vagy unoka helyén a soron következő leszármazó lesz jogosult az öröklésre, vagy ha az örökhagyó a vagyonát más személyre hagyta; a kötelesrészre. Amennyiben az örökhagyónak leszármazója nem maradt és házastársát tagadta ki, a soron következő örökös az örökhagyó szülője jogosult örökölni, őt az örökhagyó végintézkedése esetében kötelesrész illeti meg. Ha viszont az örökhagyó után leszármazó és házastárs nem maradt és a szülőjét tagadta ki, a kötelesrészre jogosultság már senkit nem illet meg (így a szülő leszármazóját, felmenőjét sem), hiszen a kötelesrészre jogosultak köre a szülővel lezárul.

A kitagadás érvényességéhez az alábbi feltételek szükségesek:

1. A kitagadás csak végintézkedésben történhet.

A törvény végintézkedést említ, ebből következően kitagadás történhet végrendeletben, öröklési szerződésben és halál esetére szóló ajándékozásban is. Tekintettel arra, hogy a végrendeletnek nem kötelező tartalmi kelléke az örökösnevezés, az akkor is érvényes, ha csak kitagadást tartalmaz. A kitagadás azonban osztja a végintézkedés jogi sorsát, ily módon ha a végintézkedés érvénytelen, a kitagadás is érvénytelen; ha utóbb hatálytalanná válik, a kitagadás is hatályát veszti. A kitagadást ebből következően nem csak azon az alapon lehet érvényteleníteni, hogy arra nem volt ok, hanem azon az alapon is, hogy a végintézkedés valamely okból érvénytelen. Megdől a kitagadás, ha a végintézkedést tartalmi hibák miatt eredményesen megtámadja az arra jogosult. Részleges érvénytelenség, hatálytalanság esetében azonban a kitagadás akkor dől meg, ha a kitagadás vált érvénytelenné, vagy hatálytalanná, de a végintézkedés egyébként érvényes, hatályos maradt. Részben válik érvénytelenné a végintézkedés, ha a kitagadást a kitagadott eredményesen megtámadja. Ilyen esetben a volt kitagadott a kötelesrészre igényt tarthat.

2. A kitagadás akkor érvényes, ha annak okát a végintézkedés kifejezetten megjelöli.

Nem elegendő tehát, ha a végintézkedés csupán a kitagadást tartalmazza, annak okát azonban nem. Az érvényes kitagadás oka viszont csak az lehet, amit a Ptk. 663. § kifejezetten megjelöl. Ez nem azt jelenti, hogy az örökhagyónak azokat a kifejezéseket kell a végintézkedésben használnia, amit a törvény tartalmaz, hanem azt, hogy érvényes kitagadási okként a végintézkedésben más okot nem lehet megjelölni, mint amit a törvény felsorol. Az sem szükséges, hogy a végintézkedés magát a kitagadás szót használja. Elegendő, ha a végintézkedésből az örökhagyó akarata egyértelműen megállapítható (például akként, hogy a végintézkedés utal - az ok megjelölése mellett - az örökhagyó azon akaratára, hogy semmiféle részesítést nem szán például a leszármazójának).

A kitagadás okának megjelölése az örökhagyó kizárólagos joga, helyette azt más nem pótolja. Amennyiben az örökhagyó által megjelölt kitagadási ok valótlannak bizonyul, a kitagadás érvénytelen még akkor is, ha a kitagadás érvényessége esetén öröklő állít és bizonyítani is tud más, de a végintézkedésben nem szereplő kitagadási okot. Amennyiben a végintézkedés a kitagadás okát nem jelöli meg, az ugyancsak érvénytelen akkor is, ha a kitagadás érvényessége esetén öröklő bizonyítani tudja a törvényben felsorolt valamely okot.

BH2001. 475. *II. A köteles rész nem öröklés, hanem a hagyatékkal szembeni kötelmi igény, melyet elsősorban pénzben kell kiadni (Ptk. 661-672. §-ok).*

BH1999. 118. *A kitagadást tartalmazó végrendelet támadása (Ptk. 662-664. §-ok).*

BH1993. 358. *A kitagadási ok meglétét az köteles bizonyítani, aki a kitagadásra hivatkozva örökölni kíván [Ptk. 662. §., 663. § (1) bek.].*

663. § (1) Kitagadásnak van helye, ha a kötelesrészre jogosult

a) az örökhagyó után öröklésre érdemtelen lenne;

b) az örökhagyó sérelmére súlyos bűncselekményt követett el;

c) az örökhagyó egyenesági rokonainak vagy házastársának életére tört, vagy sérelmükre egyéb súlyos bűntettet követett el;

d) az örökhagyó irányában fennálló törvényes eltartási kötelezettségét súlyosan megsértette;

e) erkölcstelen életmódot folytat;

f) jogerősen öt évi vagy azt meghaladó szabadságvesztésre ítélték.

(2) Házastársát az örökhagyó házastársi kötelességet durván sértő magatartása miatt is kitagadhatja.

A kitagadás okai az (1) bekezdés értelmében:

1. Érdemtelenség

Az öröklésre érdemtelenségi okokat a Ptk. 602. §-a nevesíti és a kitagadás esetére külön érdemtelenségi okot nem állapít meg.

2. Súlyos bűncselekmény

Ez a kitagadási ok megvalósul, ha a kötelesrészre jogosult olyan - egyébként érdemtelenséget nem eredményező - bűncselekményt követ el az örökhagyó sérelmére, amely súlyosnak minősül. Nem szükséges, hogy a bűncselekmény miatt eljárás induljon, vagy annak elkövetését büntető bíróság jogerős ítélettel megállapítsa. A bűncselekmény megfogalmazásból következik, hogy az lehet bűntett és vétség is. A bűncselekmény súlyosságának megítélése körében a bírói gyakorlat egységes azonban abban, hogy e törvényi rendelkezés nem büntetőjogi kategória, ezért azt mindig az örökhagyó és a kötelesrészre jogosult egymás közötti viszonyában kell elbírálni. Így például a gyermek és szülő közötti kapcsolatban a tettlegességet az emberi szempontok és rokoni kapcsolatok alapján kell megítélni (BH1996. 39.; BH1992. 463.). A gyakorlat az örökhagyó élete, testi épsége, jó hírneve, személyes szabadsága, vagyona elleni bűncselekményeket súlyos bűncselekménynek minősíti.

3. Az örökhagyó hozzátartozói sérelmére elkövetett egyes cselekmények

Az (1) bekezdés c) pontjának első fordulata a Ptk. 602. § (1) bekezdésének c) pontjában megfogalmazott esetéhez annyiban hasonló, hogy ebben az esetben is kitagadási ok az élet elleni támadás. Ez a cselekmény - az életére tör kifejezés használatából következően - egyértelműen szándékos cselekményt tételez fel. Ez egyben azt is jelenti, hogy ehhez alapvető feltételként az szükséges, hogy a cselekményt elkövető személy vétőképes, azaz cselekvőképes legyen, hiszen csak a cselekvőképességgel rendelkező személy cselekményét lehet jogilag olyan szándékos magatartásnak tekinteni, amely számára felróható. Cselekvőképtelen személy tehát nem tanúsíthat olyan szándékos magatartást, amely a kitagadásra alapul szolgálhatna (BH1991. 64.)

Abban különbözik azonban, hogy

- a hagyatékban való részesedés célzatát a törvény ebben az esetben nem kívánja meg;

- az érintettek köre a jelen esetben szélesebb, mert az kiterjed valamennyi egyenes ági rokonra és a házastársra;

- és kitagadási ok a nevezettek ellen elkövetett súlyos bűntett is.

Az egyenes ági rokon személyét a Csjt. alapján kell megítélni. Minden felmenő és lemenő egyeneságbeli rokon e fogalomkörbe tartozik, függetlenül attól, hogy a rokonságot leszármazás (házasság, apaság megállapítása) vagy örökbefogadás hozta-e létre.

Ahhoz, hogy a házastárs ellen elkövetett cselekmény miatt a kötelesrészre jogosult kitagadható legyen, nem követeli meg a törvény a házastársi együttélést. A létező (fennálló) házasság azonban fogalmi feltétel. Ha a házasság nem létezik, házastársról sem lehet szó. Az érintett kör kiterjesztően nem értelmezhető, ezért az élettárs vagy az oldalági rokonok ellen elkövetett cselekmény nem ok a kitagadásra.

A törvény az élet elleni támadásokon kívüli esetben a bűntettet nevesíti, ezért vétségnek minősülő cselekmény miatt e rendelkezés alapján a kötelesrészre jogosultat nem lehet kitagadni.

4. Tartási kötelezettség megsértése

Ezt a kitagadási okot kizárólag a törvényen alapuló tartási kötelezettség megsértése valósítja meg, amelyet a Csjt. 60-66. §-ai szabályoznak. Szerződésen alapuló tartási kötelezettség (tartási-, életjáradéki-, öröklési szerződés) megsértése miatt tehát a kötelesrészre jogosultat nem lehet kitagadni. A tartás körébe tartozik mindaz a szolgáltatás, ami a létfenntartáshoz szükséges: így az élelmezés mellett a lakás, a fűtés, a világítás, a ruházkodás biztosítása, a gondozás és betegség esetén a gyógykezeltetés és az ápolás is. A kitagadáshoz a törvény e kötelezettség súlyos megsértését kívánja meg. Azt, hogy mikor minősül a tartási kötelezettség megsértése súlyosnak, az eset összes körülményeit értékelve kell megállapítani. A bírói gyakorlat nem tekinti a tartási kötelezettség súlyos megsértésének, ha a tartásra kötelezett csak a bíróság jogerős ítélete alapján fizet tartásdíjat. Az sem jelenti a kötelezettség elhanyagolását, ha a tartásra kötelezett a teljesítéshez más személyt (ápolót, gondozót) vesz igénybe, úgyszintén az sem, ha az otthon nehezen ápolható vagy gondozható idős hozzátartozóját szociális otthonban, ápoló kórházban helyezi el.

5. Erkölcstelen életmód

Az érdemtelenség tárgyalásánál említettük, hogy az erkölcstelen életmód nem érdemtelenségi ok, az örökhagyó azonban a jogszabály alapján azt, mint kitagadási okot érvényesítheti.

Az erkölcstelen életmód fogalmát a törvény nem adja meg. Ezt a közfelfogásnak megfelelően kell megítélni. Erkölcstelen életmód folytatásának minősül az olyan életvitel, ami az erkölcsi szabályokat rendszeresen és súlyosan megsérti. Az ítélkezési gyakorlat erkölcstelen életmódnak tekinti például a nemi erkölcs szabályainak megsértését, az alkoholista, a züllött, a bűnöző életmódot, amely a közfelfogás szerint is erkölcstelen és elítélendő (Polgári Jogi Döntvénytár 1986-1989. 259. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1990.; BH1989. 312.). Maga a közfelfogás is változhat, egyes szokások, divatok, amelyeket korábban elítéltek, később már természetesnek tűnnek. Ha a közfelfogás az adott cselekményt nem ítéli el, az örökhagyó szubjektív értékítélete szerinti erkölcstelen magatartás kitagadási okként nem szerepelhet.

Azt azonban, hogy a kitagadási ok megvalósult-e, a kitagadást tartalmazó végintézkedés keletkezésének és nem a hagyaték megnyíltának időpontjára vonatkozóan kell megállapítani.

6. Jogerős szabadságvesztés-büntetés

E kitagadási ok megvalósulásához az szükséges, hogy a bíróság a kötelesrészre jogosultat öt évi, vagy azt meghaladó szabadságvesztésre jogerősen elítélje. Nincs jelentősége annak, hogy a büntetés kiszabására milyen bűncselekmény miatt került sor, egymagában a jogerős elítélés elegendő a kitagadáshoz. Az utólagos kegyelem nem mentesít a kitagadás alól. Ha azonban felülvizsgálati eljárás során, vagy perújítás alapján a bíróság a kötelesrészre jogosultat felmentette, vagy a szabadságvesztés mértékét öt év alatti időtartamra szállította le, az erre az okra alapított kitagadás sem érvényes.

Az (1) bekezdés b)-c) és f) pontjában írt kitagadási okok a kifejtettekből kitűnően abban is különböznek, hogy míg a b)-c) pontok esetében a polgári bíróság is megállapíthatja, hogy az öröklési igények elbírálása szempontjából van-e bűntett (bűncselekmény), addig az f) pont esetében a polgári bíróságot köti a büntető bíróság ítélete (Pp. 9. §).

7. Kötelességet durván sértő magatartás

A (2) bekezdésben írt különös kitagadási okot csak az örökhagyó házastársának magatartása valósíthatja meg akár egyszeri, de feltűnően durva, vagy rendszeresen elkövetett magatartással. A házastársi kötelességet durván sértő magatartásnak minősül mindaz, ami a közfelfogás szerint nem egyeztethető össze a házasság erkölcsi tartalmával: ilyen a házastársi hűség megszegése, a másik házastárs ápolásának, támogatásának elmulasztása. E kiesési ok megvalósulásához nem szükséges, hogy az életközösség megszakadjon a házastársak között, vagy a házasság felbontása iránt per induljon.

Valamennyi kitagadási ok esetében irányadó, hogy önmagában az a körülmény, hogy az örökhagyó végrendeletében a kitagadás okát megjelölte, a bíróságot nem mentesíti a bizonyítás lefolytatása alól. A kitagadási ok meglétét az köteles bizonyítani, aki a kitagadásra hivatkozva örökölni kíván (BH1993. 358.).

BH2002. 59. *II. Önmagában a rendszeres italozás nem minősül erkölcstelen életmódnak, így kitagadási okot nem valósít meg [Ptk. 663. § (1) bek. e) pont].*

BH2002. 18. *Érvénytelen a gyermeknek a törvényes tartási kötelezettség súlyos megsértésére alapított kitagadása, ha az örökhagyót a kötelezettség sorrendjében előbbre álló házastársa eltartotta [Csjt. 60. § (1) bek., 63. § (1) bek., Ptk. 663. § (1) bek. d) pont].*

BH2001. 475. *II. A köteles rész nem öröklés, hanem a hagyatékkal szembeni kötelmi igény, melyet elsősorban pénzben kell kiadni (Ptk. 661-672. §-ok).*

BH1999. 118. *A kitagadást tartalmazó végrendelet támadása (Ptk. 662-664. §-ok).*

BH1996. 39. *A kitagadás megítélése során a súlyos bűncselekmény nem büntetőjogi kategória, így a szülő terhére elkövetett könnyű testi sértést megvalósító tettlegesség a legszorosabb családi kapcsolatra tekintettel a kitagadás szempontjából súlyosnak minősülő bűncselekmény [Ptk. 663. § (1) bek. b) pont].*

BH1993. 358. *A kitagadási ok meglétét az köteles bizonyítani, aki a kitagadásra hivatkozva örökölni kíván [Ptk. 662. §., 663. § (1) bek.].*

BH1992. 463. *A kitagadás vizsgálatánál a súlyos bűncselekmény fogalmának értelmezése [Ptk. 663. § (1) bek. b) pont].*

BH1991. 64. *A cselekvőképtelen személy nem tanúsíthat olyan szándékos magatartást, amely a kitagadásra, (érdemtelenségre) alapul szolgálhatna [Ptk. 602. § (2) bek., 663. § (1) bek.].*

BH1989. 312. *I. A kitagadás megítélésénél irányadó szempontok [Ptk 663. §].*

BH1978. 77. *Önmagában az a körülmény, hogy az örökhagyó végrendeletében a kitagadás okát megjelölte, a bíróságot nem mentesíti a bizonyítás lefolytatása alól. - Utólagos megbocsátás hiányában kötelesrészre jogosult az az örökös, akivel szemben a bíróság által lefolytatott bizonyítás alapján a kitagadás érvénytelen [Ptk. 663. § (1) bek., 664. § (2) bek.].*

664. § (1) A kitagadás érvénytelen, ha okát az örökhagyó végintézkedése előtt megbocsátotta, utólagos megbocsátással pedig a végintézkedés visszavonása nélkül is hatálytalanná válik.

(2) Ha a kitagadás érvénytelen, az örökösnek kötelesrészre van igénye. Az utólagos megbocsátással hatálytalanná váló kitagadás esetében az örökös az általános szabályok szerint örököl.

Az örökhagyó a kitagadásra vezető magatartást akár a végintézkedés előtt, akár azt követően is megbocsáthatja. Amennyiben az örökhagyó a kitagadás okát a végintézkedése előtt megbocsátotta, a kitagadás érvénytelen, ha azonban az örökhagyó a végintézkedés után bocsátott meg kitagadott örökösének, ezzel a kitagadás a végintézkedés visszavonása nélkül is hatálytalanná válik: azaz úgy kell tekinteni, mintha az örökös kitagadására nem került volna sor.

A (2) bekezdés az érvénytelen, illetve hatálytalan kitagadás jogkövetkezményéről rendelkezik.

Érvénytelen a kitagadás:

- ha az örökhagyó a kitagadás okát nem jelölte meg,
- ha a kitagadási okként megjelölt ok a Ptk. 663. §-ában szabályozottakon kívül esik,
- ha a kitagadás okaként szereplő magatartás vagy cselekmény nem valósult meg,
- ha a kitagadásra vezető magatartást a végintézkedés tétele előtt az örökhagyó megbocsátotta,
- ha a kitagadásról az örökhagyó nem végintézkedésben rendelkezett vagy abban rendelkezett ugyan, de a végintézkedése érvénytelen.
A kitagadás érvénytelenségéhez a törvény azt a jogkövetkezményt fűzi, hogy az érvénytelenül kitagadott kötelesrészre válik jogosulttá.
Ha pedig az örökhagyó utólagos megbocsátása folytán a kitagadás hatálytalan, a kötelesrészre jogosult az általános szabályok szerint örököl: tehát attól függően, hogy van-e egyébként kizárást tartalmazó végintézkedés. Ha van, akkor kötelesrészre jogosult, ha nincs akkor a teljes törvényes örökrészére.
BH2001. 475. *II. A köteles rész nem öröklés, hanem a hagyatékkal szembeni kötelmi igény, melyet elsősorban pénzben kell kiadni (Ptk. 661-672. §-ok).*
BH1999. 118. *A kitagadást tartalmazó végrendelet támadása (Ptk. 662-664. §-ok).*
BH1978. 77. *Önmagában az a körülmény, hogy az örökhagyó végrendeletében a kitagadás okát megjelölte, a bíróságot nem mentesíti a bizonyítás lefolytatása alól. - Utólagos megbocsátás hiányában kötelesrészre jogosult az az örökös, akivel szemben a bíróság által lefolytatott bizonyítás alapján a kitagadás érvénytelen [Ptk. 663. § (1) bek., 664. § (2) bek.].*

A kötelesrész mértéke és alapja

665. § (1) Kötelesrész címén a leszármazót és a szülőt annak fele illeti, ami neki - a kötelesrész alapja szerint számítva - mint törvényes örökösnek jutna.
(2) Ha a házastársat mint törvényes örököst haszonélvezeti jog illetné meg, az ő kötelesrésze a haszonélvezeti jognak olyan korlátozott mértéke, amely szükségleteit biztosítja, figyelembe véve az általa örökölt vagyontárgyakat, valamint saját vagyonát és munkájának eredményét is. Egyébként a házastársat kötelesrészül törvényes örökrészének fele illeti meg.
A leszármazó kötelesrészének mértéke mindig a törvényes örökrészéhez igazodik és annak a fele. A kötelesrész mértékének meghatározásához ehhez képest először a törvényes örökrészt kell meghatározni és azt felezni. A kötelesrész mértékének kiszámításánál a kötelesrész alapjának megállapítására vonatkozó szabályokból kell kiindulni (lásd a Ptk. 666. §-ához fűzött magyarázatot).
A szülő kötelesrészének mértéke szintén a törvényes örökrészéhez igazodik. Kötelesrész címén a szülő is a törvényes örökrészének a felére tarthat igényt. A szülő esetében azonban a kötelesrész alapjának számítása más akkor, ha a szülő - leszármazó és házastárs nemlétében - az örökhagyó általános örököse lenne és más akkor, ha a házastárs mint általános örökös mellett az ági vagyon öröklésére lenne jogosult. Az előbbi esetben ugyanis a Ptk. 666. § alapján számított érték fele a szülő kötelesrésze, míg az utóbbi esetben a kötelesrészének alapja a hagyatékban ténylegesen meglévő ági vagyon (mivel a meg nem lévő ági vagyonra az ági öröklés szabályai nem terjednek ki) és ebben az esetben a szülő kötelesrésze a meglévő ági vagyontárgy értékének a fele. Házastárs hiányában öröklő két szülő esetén a szülők osztoznak a szerzeményi vagyonon, az ági vagyont pedig az a szülő örökli akiről, vagy akinek az ágáról a vagyon az örökhagyóra szállt. A kötelesrész alapja ebben az esetben kettős, mert külön kell azt meghatározni a szerzeményi és az ági vagyonra nézve. Egy szülő kötelesrésze tehát a szerzeményi vagyon tekintetében a törvényes örökrészének a fele (a szerzeményi vagyon egészének egynegyede), továbbá az ő ágáról háramlott ági vagyon fele.
A házastárs kötelesrésze is a törvényes örökrészéhez igazodik ahhoz képest, hogy haszonélvezetet örököl vagy állagot (vagyis leszármazóval együtt örököl, vagy leszármazó hiányában). Leszármazó nemlétében akkor örököl a házastárs haszonélvezetet, ha a hagyatékban ági vagyon van.
Amennyiben leszármazóval együtt örököl a házastárs, akkor törvényes öröklés címén özvegyi jog illeti meg. A kötelesrész alapjának kiszámítása ebben az esetben eltér a Ptk. 666. §-ában írtaktól, s arra a Ptk. 667. § (3) bekezdésének rendelkezése az irányadó.
A házastársat haszonélvezet alakjában megillető kötelesrész a haszonélvezet korlátozott mértéke. Ez a mérték egyébként azonos azzal, amit a törvény az özvegyi jog korlátozása esetében megállapít [Ptk. 616. § (2)]. Ebből az is következik, hogy a házastársat haszonélvezet formájában megillető kötelesrészét tovább korlátozni már nem lehet, de ha a hagyatékban meglévő vagyontárgyak a korlátozott haszonélvezetet nem fedezik, pótlásnak, kiegészítésnek nincs helye.
Amennyiben leszármazó nincs, a házastárs öröklése és kötelesrésze is attól függ, hogy van-e a hagyatékban ági vagyon vagy nincs. Amennyiben a hagyatékban nincs ági vagyon, a házastárs örökli mint törvényes

örökös az egész hagyatékot; kötelesrészének alapja ebben az esetben a Ptk. 666. § alapján számított érték. Amennyiben más örökös nincs, közömbös, hogy a hagyatékban van-e ági vagyon vagy nincs, a házastárs ugyanis ekkor mindegyiket örökli és mindegyikből jár neki a kötelesrész. Ugyanez a helyzet, ha a hagyatékban nincs ági vagyon.

Abban az esetben azonban, ha az örökhagyó leszármazó nélkül hal meg, de él a házastársa és élnek a szülei is, valamint a hagyatékban szerzeményi és ági vagyon is van, a házastárs kötelesrésze a szerzeményi vagyon fele és az ági vagyon korlátozott haszonélvezete. A szülő kötelesrésze pedig attól függően az ági vagyon fele, hogy melyik ágról háramlott az ági vagyon az örökhagyóra.

Az özvegyi jog és a kötelesrész összeütközését idézheti elő, ha az örökhagyó általános örökösévé a házastársát teszi. Ilyen esetben a túlélő házastárs korlátozott haszonélvezetét a kötelesrésszel szemben is biztosítani kell. A házastárs nem kerülhet kedvezőtlenebb helyzetbe azáltal, hogy javára szóló végrendelet van. Az ilyen végrendeleti juttatást azonban az özvegyi jog mértékének a megállapításánál számba kell venni.

A Legfelsőbb Bíróság több eseti döntésében felhívta a figyelmet arra, hogy el kell határolni azt az esetet, amikor a túlélő házastársat mint törvényes örököst haszonélvezeti jog illeti meg attól az esettől, amikor törvényes örökösként állagot örökölne. Ehhez képest kell ugyanis állást foglalni abban a kérdésben, hogy végrendelet esetében kötelesrészként a haszonélvezeti jog korlátozott mértékére vagy az állagból törvényes örökrészének a felére tarthat igényt. A kötelesrész e kétféle alapja egymással nem helyettesíthető; az örökhagyó az állagból járó kötelesrész helyett haszonélvezeti jog biztosításával házastársa kötelesrészét nem elégítheti ki. Ilyen esetben a túlélő házastárstól függ, hogy a végrendeletben biztosított haszonélvezeti jogot elfogadja-e, vagy a Ptk. 665. § (2) bekezdésének utolsó mondatában meghatározott kötelesrészére tart igényt.

A haszonélvezeti jog kötelesrészének mértékének megállapításánál - a (2) bekezdés rendelkezésére figyelemmel - vizsgálni kell, hogy az örökhagyó és házastársa milyen anyagi körülmények között élt, a hagyatéki vagyon milyen értéket képvisel és a túlélő házastárs milyen saját vagyonnal (jövedelemmel) rendelkezik. A korlátozott haszonélvezet terjedelmének (arányának) megállapításánál figyelemmel kell lenni arra, hogy a házastárs részére az örökhagyóval közösen lakott lakás használatát - amennyiben ez a szükséges mértéket nem haladja meg - biztosítani kell. Általában nem haladja meg a lakásszükséglet mértékét az átlagos nagyságú egy vagy két szobás lakásingatlan, amely az örökhagyó és házastársa lakása volt. Az ilyen méretű lakásingatlanon fennálló özvegyi jog korlátozására csak kivételesen, alapos indok esetében kerülhet sor. Ez különösen irányadó akkor, ha az ingatlan nem az örökhagyó különvagyona volt, hanem a túlélő házastárs meghatározott részarányban maga is tulajdonos. Az indokolt lakáshasználat mértékének a megállapításánál - amellyel egyben a használat rendezése is együtt jár - az ingatlanban bennlakó túlélő házastárs nem kerülhet hátrányosabb helyzetbe, mint a bennlakó tulajdonostárs a használatnak a Ptk. 140. § és a PK 8. számú állásfoglalás alapján történő rendezése esetében.

Lehetőség van azonban a haszonélvezet mértékének a korlátozására a lakás használatával nem feltétlenül együtt járó önálló, elkülönítetten használható melléképület vagy nagyobb kiterjedésű és a túlélő házastárs indokolt szükségleteit meghaladó, esetleg nem hasznosított kert vagy más művelésre alkalmas földterület esetében. Amennyiben ennek a feltételei fennállnak, a használat terjedelmét (módját) pontosan meg kell határozni. A használat így meghatározott mértékéhez képest kell megállapítani az örökös tulajdoni részarányának azt a hányadát, amelyen a túlélő házastárs özvegyi joga nem áll fenn.

A házastársi közös vagyonhoz tartozott és ehhez képest közös tulajdonban lévő ingóságok esetében az ítélkezési gyakorlat a haszonélvezet korlátozásával egyidejűleg rendelkezik az érintett ingóságokon fennálló közös tulajdon megszüntetéséről és az örökös tulajdonába kerülő és kiadni rendelt ingóságok értékének megfelelő értéket a túlélő házastárs tulajdonába ad. Ilyen esetben az örökösnek ahhoz, hogy az özvegyi jog korlátozása mellett egyes ingóságok kiadása iránt keresettel éljen, egyidejűleg kérnie kell a közös tulajdon megszüntetését is.

Olyan esetben, amikor a kötelesrészre jogosult az általa megindított per során meghal, jogutódjának a per folytatására való jogosultsága nem kétséges. A kötelesrészre jogosult jogutódjának saját nevében történő igényérvényesítését azonban az ítélkezési gyakorlat csak kivételes esetben: akkor ismeri el, amikor egyértelműen megállapítható, hogy a kötelesrészre jogosult igényét maga is érvényesíteni kívánta, és abban csak valamilyen akaratán kívülálló ok akadályozta meg. Ennek megállapításához a kötelesrészre jogosult valóságos akaratára utaló nyilatkozatok, körülmények hiányában egymagában az a tény nem elegendő, hogy az örökhagyót követően rövid idővel meghalt. Különösen irányadó ez abban az esetben, amikor az örökhagyó a végrendeletében - bár nem a kötelesrész alapjára irányadó szabályoknak megfelelően - juttatásban részesítette a kötelesrészre jogosultat.

BH2001. 475. *II. A köteles rész nem öröklés, hanem a hagyatékkal szembeni kötelmi igény, melyet elsősorban pénzben kell kiadni (Ptk. 661-672. §-ok).*

BH1996. 426. *II. A kötelesrész sajátos öröklési jogi intézmény, a kötelesrész iránti igényt az arra jogosultnak kell érvényesítenie, azaz követelési joga van a hagyatékkal szemben. Ebből következik, hogy a kötelesrészre jogosult akaratelhatározásától függ, hogy kötelesrészét érvényesíteni kívánja-e, vagy olyan mértékben tiszteletben tartja az örökhagyó végakaratát, hogy kötelesrészére nem tart igényt [Ptk. 665. § (2) bek. 668. §].*

BH1992. 27. *III. A haszonélvezet korlátozása címén az özvegy nem fosztható meg teljesen a haszonélvezeti jogától, de a korlátozott haszonélvezet megváltására sor kerülhet [Ptk. 665. § (2) bek.].*

BH1988. 75. *II. A kötelesrész kiszámításának szempontjai [Ptk. 665. §, 666. §, 668. §, 677. §].*

BH1986. 66. *II. A köteles rész és az özvegyi jog összeütközése esetén irányadó rendelkezések [Ptk. 615. §, 661. §, 671. § (1) bek., 665. § (1) bek., 679. § (3) bek.].*

BH1983. 318. *Az özvegyi jog és a köteles rész összeütközését idézheti elő, ha az örökhagyó általános örökösévé a házastársát teszi. Ilyen esetben a túlélő házastárs korlátozott haszonélvezetét a kötelesrésszel szemben is biztosítani kell. A házastárs nem kerülhet kedvezőtlenebb helyzetbe azáltal, hogy javára szóló végrendelet van. A végrendeleti juttatást azonban a haszonélvezeti (özvegyi) jog mértékének a megállapításánál számba kell venni [Ptk. 615., 661. §, 665. § (1) bek., 671. § (1) bek., 679. § (3) bek.].*

BH1983. 155. *Az örökhagyó leszármazói köteles rész címén csak akkor támaszthatnak jogszerű igényt, ha az általuk örökölt vagyontárgyak értéke kevesebb a köteles rész alapja szerint megállapítható értéknél [Ptk. 665. § (1) bek., 666. § (1) bek., 668. § (1) bek., 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. 51. §, 89. § (1) bek.].*

BH1981. 359. *A kötelesrésznek a házastárs korlátozott haszonélvezetét biztosító részét a haszonélvezet megszűnése előtt nem lehet kiadni [Ptk. 665. § (2) bek. 671. (1) bek., 679. § (1) bek., PK 270. sz.].*

666. § (1) A kötelesrész alapja a hagyaték tiszta értéke, valamint az örökhagyó által élők között bárkinek juttatott adományok juttatáskori tiszta értéke.

(2) Ha az adománynak juttatáskori értékkel való számbavétele bármelyik érdekeltre súlyosan méltánytalan, a bíróság az adomány értékét az összes körülmények figyelembevételével állapítja meg.

(3) A hagyaték tiszta értékének kiszámításánál a hagyományokat és a meghagyásokat nem szabad teherként figyelembe venni.

Az örökhagyó nemcsak végintézkedéssel, hanem élők közötti jogügylettel is létrehozhat olyan helyzetet, amely sérti a kötelesrészre jogosultak érdekeit.

Az ilyen sérelem elleni védelem alapgondolata az, hogy az örökhagyó a kötelesrészre jogosult igényének az érvényesülését ne hiúsíthassa meg olyan egyoldalú vagy kétoldalú jogügylettel (szerződéssel), amely bárki részére élők között vagy halál esetére szóló ingyenes juttatást (adományt) tartalmaz.

Az (1) bekezdés értelmében a kötelesrész alapja nem csak a hagyaték tiszta értéke, hanem az örökhagyó által élők között bárkinek juttatott adományok juttatáskori tiszta értéke.

A hagyaték tiszta értékének megállapításához meg kell állapítani, hogy mi tartozik a hagyatékhoz, majd ebből le kell vonni a Ptk. 677. § (1) bekezdésének a)-c) pontjaiban nevesített hagyatéki tartozásokat. Az így kapott tiszta érték a kötelesrész alapjának egyik eleme. A hagyományokat és meghagyásokat teherként nem lehet figyelembe venni, kiadására csak a kötelesrész kielégítése után megmaradt hagyatéki vagyonból kerülhet sor [Ptk. 666. § (3)].

A kötelesrész alapjának másik eleme az adományok juttatáskori tiszta értéke. Minden ajándékot, tartozás elengedését, egyéb ingyenes juttatást figyelembe kell venni, ami nem tartozik a Ptk. 667. §-ban felsorolt kivételek közé.

Az adománykénti minősítés alapja a jogügylet ingyenessége. Ebből következően:

- Ha az örökhagyó valamely vagyontárgyát tartás (életjáradék) ellenében az eltartóra átruházza, tehát ilyen tartalommal tartási (életjáradéki) vagy öröklési szerződést köt, a szerződés visszterhes, ezért az azzal átruházott, illetőleg lekötött vagyontárgyak a kötelesrész alapjának kiszámításánál nem vehetők figyelembe (PK 89. szám).

- Ha a közeli hozzátartozók között létrejött ajándékozási szerződés indoka a tartási, ápolási, gondozási kötelezettség teljesítése, úgy az ilyen szerződés a nyújtott ellenszolgáltatások erejéig visszterhesnek minősül. A kötelesrész alapjához ezért csak az ingyenes adománynak az a része számít hozzá, amely meghaladja a nyújtott ellenszolgáltatás értékét. Ha a nyújtott szolgáltatás az ajándék értékét eléri, nincs olyan ingyenes juttatás, amelyet a kötelesrész alapjánál számításba lehetne venni (BH1988. 2.).

- Ha az örökhagyó a Csjt. szerint az őt eltartani köteles és valóban el is tartó rokona javára végrendelkezett, és végrendeletében a juttatások okául a nyújtott eltartást jelölte meg, vagy ha egyéb körülmények alapján megállapítható, hogy a végrendeleti juttatást a tényleg teljesített tartás ellenértékének szánta, akkor az arra jogosultak kötelesrész igényének elbírálásánál a végrendeleti juttatást úgy kell figyelembe venni, hogy a kötelesrész alapja a hagyaték tiszta értékének és ténylegesen teljesített tartás ellenértékének a különbözete. Ugyanezen elv érvényesül akkor is, ha az örökhagyó végintézkedés hátrahagyása nélkül halt meg, és

hagyatékában a törvényes öröklés rendje érvényesül, de akadálytalanul megállapítható, hogy az örökhagyót a tartásra köteles hozzátartozói közül csak az egyik tartotta, és a tartás örökségi juttatás ígérete ellenében történt. Ebben az esetben az örökhagyót ténylegesen eltartó rokon a tartásból származó igényét a hagyatékkal szemben hagyatéki hitelezőként érvényesítheti (BH1988. 186.).

- A meghatározott célra nem ingyenesen, hanem illő eltemettetés, sírkőállítás, sírgondozás stb. kötelezettségének teljesítése fejében adományozott összeg a kötelesrész alapjához nem számítható hozzá.

- Az elhalálozási rendelkezéssel váltott takarékbetétkönyv, egyéb számlaszerződés kedvezményezettjét a bírói gyakorlat ingyenesen megadományozottnak tekinti, a juttatást ezért a kötelesrész alapjához hozzá kell számítani és a megadományozott felel a kötelesrészért (BH1978. 120.).

Az adományok értékelésére vonatkozóan a törvény alapvetően a juttatáskori érték számításba vételét veszi alapul. Ettől csak akkor lehet eltérni, ha az bármelyik fél részére súlyosan méltánytalan lenne. Ilyen esetben a bíróság az összes körülmények mérlegelésével állapítja meg, hogy az adományt milyen érték mellett kell számításba venni. Nem látott lehetőséget például a bíróság a juttatáskori értéktől való eltérésre abban az ügyben, amelyben az örökhagyó kárpótlási jegyeket ajándékozott az egyik leánya gyermekeinek, akik annak nagyobb részén - pár hónap múlva - földet vásároltak. A kárpótlási jegyek értékének ezt követő árfolyamváltozásának ténye - figyelemmel az értékét megőrző vagyontárgy vételére is - nem ad alapot a súlyos érdeksérelem megállapítására (Legfelsőbb Bíróság Pfv. V. 23.445/1995.).

A kötelesrész alapjának megállapításánál a hagyatéknak a hagyaték megnyíltakori értékéből kell kiindulni, szemben az örökhagyó által élők között juttatott adományokkal. A § (2) bekezdésének rendelkezését kiterjesztően értelmezni nem lehet, ezért a hagyaték értékének számításától eltérni nem lehet, mint ahogy nem alkalmazható e rendelkezés a kötelesrész kiadása körében sem.

BH2001. 475. *II. A köteles rész nem öröklés, hanem a hagyatékkal szembeni kötelmi igény, melyet elsősorban pénzben kell kiadni (Ptk. 661-672. §-ok).*

BH2000. 354. *I. A kötelesrész alapjához kell számítani az örökhagyó által életében bárkinek - így a kötelesrészre jogosultnak is - adott ajándékot [Ptk. 666. § (1) bek.].*

BH2000. 15. *A kötelesrész kiszámításánál az örökhagyó és a kötelesrészre jogosult közti személyes viszony mint szubjektív tényező figyelembevételére nincs jogszabályi lehetőség: ezt ugyanis az örökhagyó már értékelte akkor, amikor törvényes örökösét kötelesrészre szorította [Ptk. 666. § (1)-(2) bek., 667. § (1) bek.].*

BH1998. 337. *Az osztályrabocsátási szándékkal történt juttatás megítélése [Ptk. 607. § (2) bek., 619. §, 666. §].*

BH1990. 60. *Öröklési szerződés érvényességének illetve hatályosságának megítélésénél irányadó szempontok [Ptk. 207. § (4) bek., 203. §, 666. §, PK 89. sz.].*

BH1988. 186. *I. A tartás, gondozás, ápolás tényéhez fűződő jogkövetkezmény az emiatt végrendeleti juttatásban részesített öröklése esetén kihat részint a jogosultat megillető köteles rész mértékére, részint pedig a köteles részért helytállni tartozók egymás közötti viszonyában arra, hogy a felelősségük a jogosulttal milyen arányú [Ptk. 666. § (1) bek.]*

BH1988. 75. *II. A kötelesrész kiszámításának szempontjai [Ptk. 665. §, 666. §, 668. §, 677. §].*

BH1988. 2. *Ha a közeli hozzátartozók között létrejött ajándékozási szerződés indoka a tartási, ápolási gondozási kötelezettség teljesítése, úgy az ilyen szerződés a nyújtott ellenszolgáltatások erejéig minősül visszterhes jellegűnek. A kötelesrész iránti igény elbírálásához ezeknek a szolgáltatásoknak a felmérése szükséges [Ptk 579. és 666. §].*

BH1987. 361. *Az öröklési jogosultság elbírálása után folytatható az örökhagyó által indított és halála miatt félbeszakadt ajándék visszakövetelése iránti per. Az ajándék visszakövetelése iránti igény elbírálása pedig megelőzi a köteles rész megítélését [Pp. 152. § (2) bek., Ptk. 666. §, PK 76. sz.].*

BH1983. 155. *Az örökhagyó leszármazói köteles rész címén csak akkor támaszthatnak jogszerű igényt, ha az általuk örökölt vagyontárgyak értéke kevesebb a köteles rész alapja szerint megállapítható értéknél [Ptk. 665. § (1) bek., 666. § (1) bek., 668. § (1) bek., 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. 51. §, 89. § (1) bek.].*

BH1978. 120. *I. A takarékbetét nem tartozik a takarékbetétes hagyatékához, ha a takarékbetétes a takarékbetét elhelyezésekor akként rendelkezik, hogy elhalálozása esetében a takarékbetétet az általa megjelölt kedvezményezettnek kell visszafizetni. Az ilyen rendelkezést a kötelesrész megállapításánál mint ajándékozást kell figyelembe venni [1952. évi 9. sz. tvr. 8. §, Ptk. 666. § (1) bek.]*

667. § (1) Nem tartozik a kötelesrész alapjához

a) az örökhagyó által a halálát megelőző tizenöt évnél régebben bárkinek juttatott adomány értéke;

b) az olyan adomány értéke, amelyet az örökhagyó a kötelesrészre jogosultságot létrehozó kapcsolat keletkezését megelőzően juttatott;

c) a szokásos mértéket meg nem haladó ajándék értéke;

d) a házastárs és a tartásra rászorult leszármazók részére nyújtott tartás értéke;
e) az arra rászoruló más személynek ellenérték nélkül nyújtott tartás értéke a létfenntartáshoz szükséges mértékben.

PK 89. szám

b) Ha az örökhagyó végintézkedés hátrahagyása nélkül halt meg, és hagyatékában a törvényes öröklés rendje érvényesül, a perbeli adatok alapján azonban akadálytalanul megállapítható, hogy az örökhagyót a tartásra köteles hozzátartozói közül csak az egyik tartotta, és a tartás örökségi juttatás ígérete ellenében történt, akkor az örökhagyót ténylegesen eltartó rokon a tartásból származó igényét a hagyatékkal szemben hagyatéki hitelezőként érvényesítheti.

(2) A kötelesrészre jogosultságot létrehozó kapcsolat házasságból származó, illetőleg a házastársak által örökbefogadott gyermek esetében a házasságkötés, egyébként pedig a gyermek fogamzása. Ha az örökhagyó több házasságot kötött, a kötelesrészre jogosultságot létrehozó kapcsolat az első házasságkötés.
(3) A házastársat haszonélvezet alakjában megillető kötelesrész alapjául csak a hagyatékban meglevő vagyontárgyak szolgálnak.
(4) Azt az adományt, amelynek betudását az örökhagyó elengedte, nem lehet a jogosult saját kötelesrészének alapjához hozzászámítani.

PK 89. szám

a) Ha az örökhagyó a Csjt. szerint az őt eltartani köteles és valóban el is tartó rokona javára végrendelkezett, és végrendeletében a juttatások okául a nyújtott eltartást jelölte meg, vagy ha egyéb körülmények alapján megállapítható, hogy a végrendeleti juttatást a tényleg teljesített tartás ellenértékének szánta, akkor az arra jogosultak kötelesrész igényének elbírálásánál a végrendeleti juttatást úgy kell figyelembe venni, hogy a köteles rész alapja a hagyatéki lista értékének és tényleg teljesített tartás ellenértékének a különbözete.

c) Az érvényes tartási (életjáradéki) szerződéssel átruházott vagy öröklési szerződéssel lekötött vagyontárgy a köteles rész alapjának kiszámításánál nem vehető figyelembe.

A kötelesrész kiszámításánál csak azt az adományt, ajándékot, ingyenes juttatást lehet mellőzni, amit a § kifejezetten felsorol, az ezt meghaladó adomány mellőzése törvénysértő.
Ezek:
- 15 évnél régebbi adomány
Az egyértelmű törvényi rendelkezés kizárólag ingatlant érintő ingyenes juttatás esetén indokol magyarázatot. A törvényi szóhasználatból - juttatott - kitűnően a juttatás időpontja az átruházási szerződés megkötésének időpontja, nem pedig a tulajdonjog megszerzésének (azaz a tulajdonjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzésének) időpontja.
- a kötelesrészre jogosító kapcsolatot megelőző juttatás

Leszármazó esetében a § (2) bekezdése határozza meg a kapcsolat keletkezésének időpontját. A házasságból született, illetőleg a házastársak által örökbefogadott gyermek esetében a házasságkötés időpontja az irányadó. Amennyiben az örökhagyónak több házasságból származó gyermeke (házastársával közösen örökbefogadott gyermeke) van, a kötelesrészre jogosultságot létrehozó kapcsolat időpontjaként az első házasságkötést kell figyelembe venni. Minden egyéb esetben (házasságon kívül született gyermek, illetőleg az örökhagyó által egyedül örökbefogadott gyermek) a gyermek fogamzásának időpontja a kapcsolat keletkezésének időpontja. Amennyiben a kiesett gyermek helyén az unoka érvényesít kötelesrész iránti igényt, nem az unoka szülőinek, hanem az örökhagyó (nagyszülő) házasságkötésének időpontja az irányadó. Ennek megfelelően házasságon kívül született gyermek kiesése esetében a leszármazója kötelesrésze szempontjából a kiesett gyermek fogamzásának időpontja a kötelesrészre jogosultságot létrehozó kapcsolat időpontja.

Házastárs esetében a kötelesrészre jogosultságot létrehozó kapcsolat kezdete az érvényes házasság megkötésének a napja.

A szülő szempontjából irányadó kezdő időpontról a törvény nem tartalmaz rendelkezést, ez azonban nyilvánvaló abból, hogy a gyermek és a szülő vonatkozásában kölcsönösen keletkezik az öröklési jogi kapcsolat, tehát a házasságkötés, illetve a gyermek fogamzásának időpontja nemcsak a gyermek, hanem a szülő tekintetében is irányadó a kötelesrészre jogosultságot létrehozó kapcsolat szempontjából.

A kötelesrészre jogosult igényének érvényesítésénél tehát meg kell állapítani, hogy a kötelesrészre jogosultság mely időponttól áll fenn és ezt az időpontot megelőzően bárkinek juttatott adományok a kötelesrész alapja szempontjából figyelmen kívül maradnak. Ez azt is eredményezheti, hogy az örökhagyó gyermekei kötelesrésze tekintetében más-más időpontokat kell figyelembe venni (ha például az örökhagyónak házasságból és házasságon kívül született gyermeke is van).

- szokásos mértéket meg nem haladó ajándék

Mindig az adott körülményeknek megfelelően kell azt vizsgálni, hogy az ajándék meghaladja-e a szokásos mértéket vagy sem. A bírói gyakorlat általában a családi, társadalmi szokásoknak megfelelő alkalmakkor adott, viszonylag csekélyebb értékű ajándékot tekinti szokásos mértékűnek. Konkrét esetben azonban csak az ajándékozott és megajándékozó körülményei alapján lehet megítélni, hogy az adott ajándék szokásos mértékűnek minősül -e.

- tartás értéke

Az örökhagyó által nyújtott tartás értékének mellőzésére vonatkozó rendelkezések eltérőek a házastárs és leszármazó, valamint az egyéb rászorulók esetében.

a) nem tartozik a kötelesrész alapjához a házastárs és a tartásra rászorult leszármazók részére nyújtott tartás értéke. (Az 1977. évi IV. törvény módosító rendelkezését megelőzően e szabály szűkebb tartalmú volt, s csak az örökhagyó háztartásában természetben nyújtott tartásra terjedt ki.)

A házastárs részére nyújtott tartás függetlenül attól, hogy arra a házastárs rászorul-e vagy sem, figyelmen kívül marad a kötelesrész alapja szempontjából. A rászorultságot ugyanis a törvény csak a leszármazóknál kívánja meg. A leszármazó rászorultságára a Csjt. 60. §-ának szabályai az irányadóak.

A tartás értéke és a juttatás módja is közömbös. A nyújtott tartást akkor sem lehet a kötelesrész alapjához számítani, ha az örökhagyó azt nem havonta rendszeresen, hanem megváltásszerűen, egy összegben nyújtotta a jogosultnak.

b) Az arra rászoruló más személyeknek nyújtott tartás csak a juttatott létfenntartásához szükséges mértékben nem tartozik a kötelesrész alapjához.

Ebben az esetben is közömbös, hogy a tartást természetben vagy pénzben nyújtja az örökhagyó, illetőleg az is, hogy részletekben, vagy mintegy megváltásként egy összegben adja az eltartott személynek.

- betudás elengedése

Nem tartozik a kötelesrész alapjához az az adomány, amelyet a jogosult kapott az örökhagyótól, azonban annak betudását az örökhagyó elengedte [Ptk. 667. § (4)]. A betudás elengedésének csak egy esetben van jogi hatálya: ha a megajándékozott maga tart igényt kötelesrészre. Az ilyen ajándékot nem lehet a kötelesrész alapjához hozzászámítani, illetőleg az ő kötelesrészének kielégítésénél figyelembe venni. Ez az elengedés azonban más jogosult kötelesrészét nem sértheti, vagyis más jogosult kötelesrészének megállapításánál ezt a juttatást számba kell venni (Legfelsőbb Bíróság P. törv. II. 20.616/1988.).

A törvény ugyan további mellőzendő adományt nem említ, azonban nem vehető figyelembe az adomány sem, amely a juttatásban részesült hibáján kívül megsemmisült, hiszen az ilyen juttatott nem felel a kötelesrészért (Ptk. 669. §). Ugyancsak nem követelhet az ági örökös az adományokból kötelesrészt, mert ági vagyonnak csak az minősül, ami az örökhagyó halálakor megvan (Ptk. 613. §).

A (3) bekezdés értelmében amennyiben a házastársat haszonélvezet formájában illeti meg a kötelesrész, nem tartoznak a kötelesrészének alapjához azok a vagyontárgyak, amelyek nincsenek meg a hagyatékban. A

házastárs tehát csak abból igényelhet korlátozott haszonélvezetet, ami a hagyatékban megvan. Az adományokból, amelyeket az állagból járó kötelesrész alapjához hozzá kell számítani, a házastárs haszonélvezetet nem igényelhet. Az örökhagyó által élők között juttatott adományok a haszonélvezeti kötelesrésznél akkor is figyelmen kívül maradnak, ha az örökhagyó után nem maradt hagyatéki vagyon. A Ptk. 615. §-a szerint ugyanis a házastárs annak a vagyonnak a haszonélvezetét örököli, amit egyébként nem ő örököl, az özvegyi jog tehát a hagyatéki vagyon tekintetében illeti meg.

BH2001. 475. *II. A köteles rész nem öröklés, hanem a hagyatékkal szembeni kötelmi igény, melyet elsősorban pénzben kell kiadni (Ptk. 661-672. §-ok).*

BH2000. 15. *A kötelesrész kiszámításánál az örökhagyó és a kötelesrészre jogosult közti személyes viszony mint szubjektív tényező figyelembevételére nincs jogszabályi lehetőség: ezt ugyanis az örökhagyó már értékelte akkor, amikor törvényes örökösét kötelesrészre szorította [Ptk. 666. § (1)-(2) bek., 667. § (1) bek.].*

BH1984. 61. *Az örökhagyó részére folyósított szociális segélyt az örökös csak akkor köteles visszafizetni, ha az örökhagyót visszafizetési kötelezettség terhelte [Ptk. 667. § (1) bek. c) pont, 2/1969. (V. 4.) EüM sz. r. 14. § (4) bek., 16. § (1) bek.].*

Ptké. 74. §

A kötelesrész kielégítésére szolgáló érték. Betudás

668. § (1) A kötelesrész kielégítésére szolgál mindaz, amit a jogosult a hagyatékból bármely címen kap, továbbá amit az örökhagyótól ingyenesen kapott, feltéve, hogy azt a kötelesrész alapjához hozzá kell számítani (betudás).

A kötelesrészre jogosult igénye csak akkor lehet alapos, ha az örökhagyó életében kapott adományok, vagy öröksége a kötelesrész mértékét nem érik el. Ebben az esetben lehet helye a kötelesrész kiegészítésének. Minden olyan juttatást, amelyet a kötelesrészre jogosult akár a hagyatékból, akár az örökhagyó életében ingyenes adományként kapott - a Ptk. 666-667. § alapján - be kell számítani a kötelesrészbe. El kell tehát számolni mindent, amit a kötelesrészre jogosult a hagyatékból kap, de azt is, amit az örökhagyótól adományként kapott, kivéve ha annak betudását az örökhagyó elengedte. Be kell tudni azt az örökséget is, amelyet a kötelesrészre jogosult a Ptk. 674. § (2) bekezdése szerint részlegesen visszautasított, így amennyiben az megfelelt volna a kötelesrészének, további igénye nem lehet.

A betudás és az osztályra bocsátás részben rokon intézmények. Míg azonban osztályra bocsátás esetében az adományokat időbeli korlátozás nélkül figyelembe kell venni, a betudásnál az örökhagyó halálát megelőző tizenöt évnél régebben juttatott adományokat figyelmen kívül kell hagyni. Tartalmi különbség a két intézmény között, hogy az osztályra bocsátás csupán egy számítási mód, amellyel a hagyatékból történő részesedés aránya változik meg. Ha viszont betudás folytán a kötelesrészre jogosult részesedése a törvényes örökrészét meghaladja, más jogosult kötelesrészének a kielégítéséért is felel.

(2) Ha a kötelesrészre jogosult az öröklésből kiesett, leszármazójának kötelesrészébe be kell tudni mindannak az adománynak az értékét, amelyet ő és a kiesett felmenő kapott. Több leszármazó az adományt a hagyatékban való részesedésének arányában köteles betudni.

A szabály arra az esetre vonatkozik, ha a kötelesrészre jogosult az öröklésből kiesett.

Az örökhagyó után csak a törvényes öröklés szerint ténylegesen öröklésre jogosult köteles a betudásra. Tehát csak azt az adományt lehet figyelembe venni, amit ő maga kapott az örökhagyótól, ehhez képest a gyermeke, unokája részére adott ajándékot nem. Amennyiben azonban a kötelesrészre jogosult kiesik az öröklésből, a helyébe lépő leszármazója nem csak azt az adományt köteles betudni, amit ő maga kapott, hanem azt is, amit a kiesett felmenője. Több leszármazó esetében kiesett felmenőjük adományát a hagyatékban való részesedésük arányában kötelesek betudni. Ahogyan azonban a betudás kötelezettsége mindegyik leszármazót terheli, ugyanúgy a betudás elengedése is arányosan szolgál mindegyik leszármazó javára.

(3) Az örökhagyó a betudást - kifejezett nyilatkozattal - elengedheti. A betudás elengedése más jogosult kötelesrészét nem sértheti.

A betudás elengedésének következményeiről a Ptk. 667. §-ánál már szóltunk.

A betudás elengedése csak kifejezett nyilatkozattal történhet, így például ráutaló magatartással nem. A betudás elengedését annak kell bizonyítania, aki arra hivatkozik.

BH2001. 475. *II. A köteles rész nem öröklés, hanem a hagyatékkal szembeni kötelmi igény, melyet elsősorban pénzben kell kiadni (Ptk. 661-672. §-ok).*

BH2000. 354. *II. A kötelesrészre jogosult a kapott ajándékot köteles betudni [Ptk. 668. § (1) bek.].*

BH1998. 177. *I. Ha az örökhagyó után gyermeke kötelesrészre jogosult, csak azt az adományt köteles betudni, amit ő kapott az örökhagyótól, az örökhagyó által az ő leszármazójának adott ajándékot nem lehet figyelembe venni [Ptk. 668. § (1) bek., 670. § (1) bek.].*

BH1996. 426. *II. A kötelesrész sajátos öröklési jogi intézmény, a kötelesrész iránti igényt az arra jogosultnak kell érvényesítenie, azaz követelési joga van a hagyatékkal szemben. Ebből következik, hogy a kötelesrészre jogosult akaratelhatározásától függ, hogy kötelesrészét érvényesíteni kívánja-e, vagy olyan mértékben tiszteletben tartja az örökhagyó végakaratát, hogy kötelesrészére nem tart igényt [Ptk. 665. § (2) bek. 668. §].*

BH1988. 75. *II. A kötelesrész kiszámításának szempontjai [Ptk. 665. §, 666. §, 668. §, 677. §].*

BH1983. 155. *Az örökhagyó leszármazói köteles rész címén csak akkor támaszthatnak jogszerű igényt, ha az általuk örökölt vagyontárgyak értéke kevesebb a köteles rész alapja szerint megállapítható értéknél [Ptk. 665. § (1) bek., 666. § (1) bek., 668. § (1) bek., 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. 51. §, 89. § (1) bek.].*

Felelősség a kötelesrész kielégítéséért

669. § (1) A kötelesrész kiadását, illetőleg kiegészítését a következő sorrend szerint lehet követelni:

a) a kötelesrész kielégítéséért elsősorban a hagyatékban részesedő személyek felelnek;

b) a kötelesrésznek a hagyatékból ki nem elégíthető részéért az örökhagyó által a halálát megelőző tizenöt éven belül megadományozottak adományaik időbeli sorrendjére tekintet nélkül felelnek.

(2) Több személy felelősségének arányát juttatásaik figyelembe vehető értéke (670. §) határozza meg.

(3) Aki a juttatástól önhibáján kívül elesett, a kötelesrészért nem felel.

A kötelesrész kiadásáért, illetőleg kiegészítéséért a hagyatékban részesedő személyeken túl a megadományozottak is felelnek. A törvény azonban sorrendet állít fel, ehhez képest a kötelesrészt elsősorban a hagyatékból kell kiadni, mégpedig a temetési költségek, a hagyatéki eljárási költségek, továbbá az örökhagyó tartozásainak levonása után megmaradt hagyatékból.

Ha a hagyaték nem elegendő a kötelesrész kielégítésére, akkor lép előtérbe a megadományozottak felelőssége, de csak a Ptk. 667. § szerint a kötelesrész alapjához számítandó adományok esetében. Több adományozott felelőssége szempontjából az adományok időbeli sorrendjének nincs jelentősége, tehát együtt kötelesek helytállni a kötelesrészért.

A törvény a juttatástól önhibáján kívül elesett személyt a kötelesrészét való felelősség alól mentesíti. Az önhibáján kívül elesett kifejezés arra vonatkozik, hogy a juttatásban részesült az adományt meg sem szerezhette (nem jutott a birtokába bármely neki fel nem róható okból), vagy esetleg ha megszerezte, az az ő birtokában elpusztult, megsemmisült anélkül, hogy azért felelős lenne. Nem tekinthető viszont a juttatástól esettnek akkor, ha azt felélte, elcserélte, értékesítette, az árán valamit vásárolt, mert ennek értéke változatlanul az ő hasznára szolgált, úgyszintén akkor sem, ha a juttatástól neki felróható okból esett el.

Ez a méltányosságon alapuló szabály egyaránt irányadó a hagyatékban részesedő személyre és a megadományozottra. A rendelkezés részben megfelel az örökös felelősségére vonatkozó rendelkezésnek [Ptk. 679. § (2)], de annál tovább is megy, mert általában minden juttatásra, tehát az örökhagyó életében juttatott ajándékokra is vonatkozik.

Ha a kötelesrészért több személy (több örökös, több adományozott) tartozik helytállni, felelősségük nem egyetemleges, hanem a juttatásaikkal arányos. Így például ha az egyik végrendeleti örökös a hagyatéknak 1/2 részét, a másik két végrendeleti örökös pedig 1/4-1/4 részét kapta, felelősségük ennek megfelelően: 2:1:1, ezért a 20 000 forint értékű kötelesrész követelésért 10 000-5000-5000 forint erejéig felelnek. Az örökös felelősségére ilyen esetben is az általános szabályok vonatkoznak, azaz a kötelesrészért is a hagyaték tárgyaival és hasznaival, ha pedig a hagyaték tárgya nincs meg, a hagyaték értékével felel (Ptk. 679. §).

BH2001. 475. *II. A köteles rész nem öröklés, hanem a hagyatékkal szembeni kötelmi igény, melyet elsősorban pénzben kell kiadni (Ptk. 661-672. §-ok).*

BH2000. 354. *III. A megajándékozottak a nekik juttatott ajándékok értéke arányában kötelesek a kötelesrész megfizetésére [Ptk. 669. § (2) bek.].*

BH1992. 27. *II. A köteles rész kielégítéséért az örökösök nem egyetemlegesen, hanem juttatásaik arányában felelnek [Ptk. 669. § (2) bek., 670. §].*

670. § (1) Aki juttatásban részesült, a kötelesrész kielégítéséért a juttatás egész értékével felel. A kötelesrészre jogosult azonban a juttatásnak csak azzal a részével felel, amely törvényes örökrészét meghaladja.

(2) A kötelesrészre jogosult házastársa, leszármazója és ennek házastársa mentesül a felelősség alól annyiban, amennyiben valamennyiük juttatásának értéke a kötelesrészre jogosult juttatásának értékével együtt sem haladja meg a kötelesrészre jogosult törvényes örökrészét. Ezt a rendelkezést nem lehet

alkalmazni, ha a kötelesrészre jogosult igényét házastársával, leszármazójával, illetőleg ennek házastársával szemben érvényesíti.

(3) A törvényes örökrészt ezekben az esetekben a kötelesrész alapja szerint kell számításba venni.

A kötelesrészért felelős helytállási kötelezettsége a juttatás teljes értékére terjed ki. A juttatás értékének számítására adomány esetén a Ptk. 666. §-a vonatkozik: azaz az egyenlő a juttatáskori tiszta értékkel, ha pedig ez súlyosan méltánytalan, a bíróság által megállapított értékkel.

A hagyatékból származó juttatás értékének megállapításánál általában a hagyaték megnyílásakori érték az irányadó.

Az ekként figyelembe veendő értékeket csökkenteni nem lehet.

Fentiekből következik, hogy az így megállapított értéket csökkenteni nem lehet.

Eltérő szabály vonatkozik a kötelesrészre jogosult és a törvényben meghatározott hozzátartozóira.

A kötelesrészre jogosult ugyanis csak a törvényes örökrészét meghaladó juttatással felel más kötelesrészre jogosulttal szemben. A következő példa e szabály alkalmazásának érthetőbbé tételét szolgálja: az örökhagyónak két gyermeke van, egyik gyermekének ajándékozott 250 000 Ft-ot és 200 000 Ft-ot ajándékozott harmadik személynek. A hagyaték 50 000 Ft volt, amit a két gyermek örökölt (25 000-25 000 Ft összegben). Az adományban nem részesült gyermek kötelesrészének alapja 250 000+200 000+50 000 Ft, összesen 500 000 Ft, kötelesrészének mértéke pedig törvényes örökrészének a fele, vagyis 125 000 Ft - a § (3) bekezdésében foglaltak szerint számolva. Minthogy a hagyatékból 25 000 Ft-ot örökölt, a hiányzó 100 000 forintért elsősorban testvére a felelős, azonban csak a törvényes örökrészét (250 000 Ft) meghaladó juttatás erejéig. Felelőssége tehát csupán 25 000 Ft erejéig áll fenn, míg a hiányzó kötelesrészét - 75 000 Ft-ot - a juttatásban nem részesített gyermek a megajándékozott harmadik személytől igényelheti.

A kötelesrészre jogosult házastársa, leszármazója és annak házastársa mentesül a felelősség alól abban az esetben, ha valamennyiük juttatásának értéke a kötelesrészre jogosult hozzátartozójuk juttatásának értékével együtt sem haladja meg annak törvényes örökrészét. Erre példa a következő: Az örökhagyó két gyermek hátrahagyásával hunyt el. Életében fiának és menyének 100 000-100 000 forintot, unokájának 50 000 forint ajándékot juttatott, harmadik személy részére 250 000 forintot adományozott. Leányának semmit sem adott. A hagyaték 100 000 forint volt, amit a két gyermek örökölt fejenként egyenlő arányban. A juttatásban nem részesült leánya kötelesrészének alapja 600 000 forint. Törvényes örökrésze - a (3) bekezdés szerint számítandóan - 300 000 forint, kötelesrészének mértéke 150 000 forint. A hagyatékból kapott 50 000 forintot, a hiány 100 000 forint. Tekintettel arra, hogy az adományban részesült gyermek - fiú testvére - javára elszámolható érték (saját 100 000 forint ajándéka és a hozzátartozóinak juttatott 100 000+50 000 forint valamint a megörökölt 50 000 forint) 300 000 forint értéket tesz ki, vagyis a törvényes örökrésze mértékének felel meg, sem házastársa, sem leszármazója a leánytestvére kötelesrészéért nem felel. A kötelesrészre jogosult ehhez képest igényét csak a harmadik személlyel szemben érvényesítheti.

Ez a kivételes szabály azonban nem érvényesül akkor, ha a jogosult maga érvényesít kötelesrész iránti igényt házastársával, leszármazójával, illetőleg annak házastársával szemben. Ebben az esetben a hozzátartozók nem mentesülnek a kötelesrészért való felelősség alól.

BH2001. 475. *II. A köteles rész nem öröklés, hanem a hagyatékkal szembeni kötelmi igény, melyet elsősorban pénzben kell kiadni (Ptk. 661-672. §-ok).*

BH1998. 177. *I. Ha az örökhagyó után gyermeke kötelesrészre jogosult, csak azt az adományt köteles betudni, amit ő kapott az örökhagyótól, az örökhagyó által az ő leszármazójának adott ajándékot nem lehet figyelembe venni [Ptk. 668. § (1) bek., 670. § (1) bek.].*

BH1992. 27. *II. A köteles rész kielégítéséért az örökösök nem egyetemlegesen, hanem juttatásaik arányában felelnek [Ptk. 669. § (2) bek., 670. §].*

A kötelesrész kiadása

671. § (1) A kötelesrészt minden teher és korlátozás nélkül kell kiadni. Ha azonban a kötelesrész kiadása esetében a megmaradó vagyon a házastárs korlátozott haszonélvezetét sem biztosítaná, a kötelesrésznek a korlátozott haszonélvezetet biztosító részét csak a haszonélvezet megszűnése után lehet kiadni.

A kötelesrész teher és korlátozás nélküli kiadásának fő szabálya alól a törvény egy esetben tesz kivételt. Ha a túlélő házastársnak korlátozott haszonélvezet jár (akár azért, mert a leszármazók kérelmére az özvegyi jogot korlátozták, akár azért, mert a korlátozott haszonélvezet a házastárs kötelesrésze), jogainak sérelmét jelentené, ha a kötelesrész tehermentes és korlátozás nélküli kiadása olyan vagyonrészt is érintene, amelyre a korlátozott haszonélvezeti joga kiterjed.

Amennyiben tehát a hagyatéki vagyon nem elegendő a kötelesrész és az özvegyi jog kielégítésére, az elsőbbséget az özvegyi jog élvezi: s ilyen esetben a kötelesrésznek a korlátozott haszonélvezetet biztosító részét csak akkor lehet kiadni, ha a haszonélvezeti jog megszűnt. A házastárs részére állagban kiadott kötelesrész olyan, mint a többi állagörökös örökrésze, ugyanez a helyzet akkor is, ha az állagot a házastárs nem az özvegyi jog megváltásaként, hanem törvényes örökösként kapja.

Ez a rendelkezés egyébként értelemszerűen arra az esetre vonatkozik, amikor a kötelesrész kiadására a hagyatékból és nem az adományokból kerül sor. Az adományokból való kielégítés esetében ugyanis az özvegyi jog, illetve annak korlátozott mértéke szóba sem kerülhet: özvegyi jog ugyanis csak a hagyatékban lévő vagyontárgyakon állhat fenn.

(2) Ha az örökhagyó a kötelesrészre jogosultnak korlátozással vagy terheléssel hagyott hátra vagyont, a korlátozás csak a kötelesrészen felüli többletre hatályos. Az örökhagyó azonban úgy is rendelkezhet, hogy a jogosult csupán a kötelesrészét kapja meg, ha a korlátozást vagy terhelést a kötelesrész tekintetében is el nem fogadja.

Az örökhagyó akként is hagyhatja vagyonát a kötelesrészre jogosultra, hogy azt hagyománnyal, meghagyással, vagy egyéb korlátozással, például haszonélvezettel terheli. Ez azonban csak a kötelesrészen felüli többletre lehet hatályos. Ez a rendelkezés biztosítja ugyanis, hogy a kötelesrészre jogosult a kötelesrészt minden teher és korlátozás nélkül kaphassa meg. A kötelesrész alapjának kiszámítása ilyen esetben is a hagyaték és az adományok összeadásával történik. Amennyiben a jogosult így kiszámított törvényes örökrésze például 600 000 forint, kötelesrésze 300 000 forint, a kötelesrészre is jogosult örökös a kötelesrészen felüli 300 000 forinttal köteles helytállni, felelőssége csak a kötelesrészen felüli részre hatályos.

A törvény nem zárja ki azonban az örökhagyónak azt a jogát sem, hogy kikösse: hozzátartozója csak a kötelesrészét kapja meg, ha a korlátozást vagy a terhelést a kötelesrész tekintetében is el nem fogadja. Ez azt jelenti, hogy az örökhagyó fenntarthatja a korlátozást vagy terhelést úgy is, hogy a kötelesrészre szorításhoz köti a teljes juttatás elfogadását. Így például, ha az örökhagyó a vagyonát a gyermekére hagyja azzal, hogy azon harmadik személyt haszonélvezeti jog illesse meg, az örökösnek választási joga van. Vagy elfogadja a kötelesrészét is érintő korlátozást, vagy csak a kötelesrészére tart igényt minden korlátozástól és tehertől mentesen. Amennyiben tehát a kötelesrészre jogosult a kötelesrészt választja azt megkapja, de nem kapja meg azt a többletet, ami egyébként - korlátozással vagy terheléssel ugyan - megilletné.

BH2001. 475. *II. A köteles rész nem öröklés, hanem a hagyatékkal szembeni kötelmi igény, melyet elsősorban pénzben kell kiadni (Ptk. 661-672. §-ok).*

BH2001. 322. *A favor testamenti elve nem érvényesülhet a köteles részre jogosultak hátrányára, mert részükre a törvény szabályai biztosítják a hagyaték meghatározott hányadát, és rendelkeznek a kiadás módjáról is. [Ptk. 637. § (2) és (3) bek., 671. § (1) és (2) bek., 672. §, PK 82. sz.].*

BH1988. 230. *II. A kötelesrészre jogosult az élettársi vagyoni igényért felelősséggel nem tartozik [Ptk. 671. §].*

BH1988. 100. *A köteles rész és az özvegyi jog összeütközése esetén a törvény az özvegyi jogot állítja előtérbe [Ptk. 615. § (1) bek., 671. § (1) bek., 679. § (3) bek.].*

BH1986. 66. *II. A köteles rész és az özvegyi jog összeütközése esetén irányadó rendelkezések [Ptk. 615. §, 661. §, 671. § (1) bek., 665. § (1) bek., 679. § (3) bek.].*

BH1983. 318. *Az özvegyi jog és a köteles rész összeütközését idézheti elő, ha az örökhagyó általános örökösévé a házastársát teszi. Ilyen esetben a túlélő házastárs korlátozott haszonélvezetét a kötelesrésszel szemben is biztosítani kell. A házastárs nem kerülhet kedvezőtlenebb helyzetbe azáltal, hogy javára szóló végrendelet van. A végrendeleti juttatást azonban a haszonélvezeti (özvegyi) jog mértékének a megállapításánál számba kell venni [Ptk. 615., 661. §, 665. § (1) bek., 671. § (1) bek., 679. § (3) bek.].*

BH1983. 235. *A köteles részt csak úgy lehet az özvegyi jogtól mentesíteni, ha a köteles rész kiadása után a megmaradó vagyon a házastárs korlátozott haszonélvezetét biztosítja. [Ptk. 615. § (1) bek., 671. § (1) bek., 679. § (3) bek.].*

672. § (1) A kötelesrészre jogosult kötelesrészének pénzben való kiadását követelheti.

(2) Természetben jár a kötelesrész, ha ez volt az örökhagyó végintézkedéssel vagy élők között nyilvánított akarata.

(3) Ha a kötelesrész pénzben való kiadása akár a jogosultra, akár a kötelezettre sérelmes, a bíróság az összes körülmények mérlegelése alapján elrendelheti a kötelesrésznek egészben vagy részben természetben való kiadását.

A kötelesrész kiadásának általános szabálya, hogy azt a jogosult pénzben igényelheti. A kötelesrész természetben történő kiadását a kötelesrészre jogosult három esetben követelheti:

- ha az örökhagyó végintézkedésben így rendelkezett, vagy akár élők között kinyilvánította azt az akaratát, hogy a kötelesrészre jogosultnak a kötelesrészt természetben, akár meghatározott vagyontárgy formájában kell kiadni;
- ha a természetbeni kielégítésben az érintett felek megegyeztek;
- ha a bíróság megítélése szerint az akár a jogosultra, akár a kötelezettre sérelmes lenne.
Erre különösen akkor kerülhet sor, ha a hagyatékban nincs készpénz és anyagi helyzete miatt a kötelezett sem tudja a kötelesrészt pénzben kiegyenlíteni. Indokolt lehet akkor is, ha a hagyaték magnyílásától a kötelesrész kiadásáig hosszabb idő telt el és időközben a hagyatéki vagyontárgyak értéke jelentősen megváltozott. A bíróság minden esetben a felek érdekeinek egybevetése és az összes körülmények mérlegelése alapján dönt arról, hogy az eltérés indokolt-e és ha igen, úgy milyen mértékben. Ha a bíróság e szempontok szerint azt indokoltnak tartja, akkor is elrendelheti a kötelesrésznek egészben vagy részben természetben történő kiadását, ha a jogosult annak pénzbeli kiadását kérte.
A kötelesrész iránti igény nem dologi jogi, hanem kötelmi jellegű követelés, ezért az arra jogosult a kötelesrészéhez csak akkor juthat hozzá, ha ezt az igényét érvényesíti a kötelesrész kielégítéséért felelős személyekkel szemben.
A kötelesrész iránti igény öt év alatt elévül. Az elévülési idő a hagyaték megnyílásakor kezdődik.
A kötelesrészre jogosult igényéről le is mondhat, e lemondás alakisághoz kötve nincs, ezért történhet kifejezett nyilatkozattal, illetve hallgatólagosan is. Ez a lemondás nem azonos az örökségről való lemondással, amely kiesést eredményez az öröklésből. A kötelesrész - mint kötelmi jellegű pénzkövetelés - engedményezhető (BH1994. 367.).
A kötelesrész iránti igény a hagyaték megnyílásával válik esedékessé, ezért - pénzben történő kiadás esetén - a kötelezett ezen időponttól kezdődően köteles késedelmi kamatot fizetni (BH1996. 366.).
Minden kötelesrészre jogosult önállóan érvényesítheti az igényét. A kötelesrész iránti igény nem tekinthető olyan közös jognak, amely valamennyi kötelesrészre jogosult perbenállása mellett volna csak eldönthető, de olyannak sem, hogy a meghozott döntés perbenállás nélkül is kihatna a többi kötelesrészre jogosultra.
BH2004. 113. *Ha a hagyatékból járó kötelesrész pénzben való kiadása bármelyik félre sérelmes, a bíróságnak csak arra van módja, hogy a kötelesrészt egészben vagy részben természetben adja ki. Arra nincs jogi lehetőség, hogy a pénzben kiadott kötelesrész ne a hagyaték megnyílásakori forgalmi értéken kerüljön elszámolásra (Ptk. 672. §).*
BH2001. 475. *II. A köteles rész nem öröklés, hanem a hagyatékkal szembeni kötelmi igény, melyet elsősorban pénzben kell kiadni (Ptk. 661-672. §-ok).*
BH2001. 322. *A favor testamenti elve nem érvényesülhet a köteles részre jogosultak hátrányára, mert részükre a törvény szabályai biztosítják a hagyaték meghatározott hányadát, és rendelkeznek a kiadás módjáról is. [Ptk. 637. § (2) és (3) bek., 671. § (1) és (2) bek., 672. §, PK 82. sz.].*
BH2001. 226. *A bíróság a méltányosság szem előtt tartásával, az összes körülmény mérlegelésével dönti el azt, hogy a köteles rész kiadása pénzben vagy természetben indokolt-e [Ptk. 672. § (3) bek.].*
BH1996. 152. *III. Kötelesrész iránti igény elbírálására csak határozott kereseti kérelem alapján kerülhet sor [Ptk. 672. § (1) bek., Pp. 121. § (1) bek., 123. §].*
BH1988. 186. *III. Köteles rész iránti követelés kötelmi igényként a hagyaték megnyíltával válik esedékessé, ennek a követelésnek a lejárttá tétele az igény érvényesítésével és nem a kielégítés módját eldöntő ítélettel történik meg [Ptk. 672. § (1) és (3) bek.].*
BH1980. 93. *Ha a kötelesrész pénzben való kiadása akár a jogosultra, akár a kötelezettre sérelmes, a bíróság az összes körülmények mérlegelése alapján elrendelheti annak egészben vagy részben természetben történő kiadását [Ptk. 672. § (1) és (3) bek.].*

V. cím

AZ ÖRÖKLÉS JOGI HATÁSAI

LVIII. fejezet

Az örökség megszerzése

Az öröklés megnyílta

673. § (1) Az öröklés az örökhagyó halálával nyílik meg.

(2) Az örökös az öröklés megnyíltával a hagyatékot, illetőleg annak neki jutó részét vagy meghatározott tárgyát (örökség) - elfogadás vagy bármely más jogcselekmény nélkül - megszerzi.

Az öröklés megnyílása az örökségnek az örökös által való megszerzését, más szóval a hagyatéknak - a hagyaték meghatározott részének, vagy meghatározott hagyatéki tárgynak - az örökösre való átszállását jelenti. Az átszállás időpontja az örökhagyó halála, a megszerzés pedig magával a halállal bekövetkezik.

Az örökhagyó halálának időpontját a közhiteles halotti anyakönyv igazolja (az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. törvényerejű rendelet).

Más a helyzet, ha a meghalt személy halála közokirattal nem igazolható ugyan, de bizonyítható a meghatározott helyen történt elhalálozás. Ilyenkor a halál tényének bírósági megállapítása szükséges [1/1960. (IV. 13.) IM rendelet 20. §]. A bíróság - a kivételektől eltekintve hirdetmény közzététele és a hirdetményi határidő letelte után - végzésben állapítja meg a halál napját. A jogerős végzést a bíróság küldi meg többek között a hagyatéki eljárásra illetékes közjegyzőnek, a haláleset anyakönyvezése végett pedig a haláleset helye, ha pedig ez külföldön van, a születési hely szerint illetékes anyakönyvvezetőnek.

Ha adott esetben a meghatározott helyen és időpontban történt elhalálozásra nincsenek adatok, de az érintett személy eltűnt és eltűnésétől számítva legalább öt év úgy telt el, hogy az életben létére utaló bármilyen adat ismeretes lenne, az eltűnt személyt a bíróság holtnak nyilvánítja és végzésében állapítja meg a halál időpontját [lásd a Ptk. 23. §, 25. § (2)-(4) bekezdéséhez fűzött magyarázatot].

Az örökösnek sem elfogadó nyilatkozatot nem kell tennie, sem más jogcselekményt nem kell végeznie ahhoz, hogy az örökséget megszerezze. Az átszállás tehát a törvény erejénél fogva (ex lege) következik be, tehát ehhez hagyatékátadó végzésre sincs szükség, hiszen az esetek többségében a hagyatéki eljárás lefolytatása nem is kötelező. A hagyatéki eljárás és az annak során hozott hagyatékátadó végzés csak az öröklés közhitelű tanúsítására szolgál, deklaratív hatályú, de öröklési jogot nem keletkeztet. Ezért a közjegyző hagyatékátadó végzése a bíróságot nem köti, így abból az okból, hogy a hagyaték átadása az örökösök részére még nem történt meg, a bíróság az örökösökkel szemben érvényesített hagyatéki hitelezői igény tárgyában az érdemi döntést nem háríthatja el (BH1992. 464.).

A hagyatéki eljárás részletes szabályait a 6/1958. (VII. 4.) IM rendelet tartalmazza.

A (2) bekezdés ugyan csak az örökségnek az örökös által történő megszerzéséről szól, a szabály azonban irányadó a hagyományosra is - mind a dologi, mind a kötelmi hagyományosra - tekintettel arra, hogy a Ptk. 676. § szerint az örökség megszerzésére vonatkozó rendelkezéseket a hagyomány és a meghagyás vonatkozásában is megfelelően alkalmazni kell.

Ami az örökös által az öröklés megnyíltával megszerzett örökség tárgyát illeti, az lehet az egész hagyaték, a hagyatéknak az örökösre jutó része és a hagyatéknak meghatározott tárgya. A törvényes vagy a végrendeleti örökös örökölheti az egész hagyatékot vagy annak egy részét (meghatározott hányadát), a hagyaték meghatározott tárgyát azonban csak a végrendeleti örökös.

A hagyaték hátrahagyásával meghalt embernek mindig van örököse, ha ugyanis sem törvény, sem végintézkedés alapján nincs más örökös, az egész hagyaték az államra száll.

Az örökség megszerzésével - bármi is annak a tárgya - az örökös mint egyetemes jogutód megszerzi az azzal összefüggő jogokat, de őt terhelik az ahhoz fűződő kötelezettségek is (lásd a Ptk. 598. §-ához fűzött magyarázatot). Az örököst tehát - mint a megszerzett örökséghez tartozó vagyontárgyak tulajdonosát - az örökhagyó halálának időpontjától kezdve megilleti e vagyontárgyak birtoklásának, használatának, hasznosításának és az azokkal való rendelkezés joga. E jogosultságokra vonatkozó igényét per útján is érvényesítheti.

Itt utalunk a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet 11. és 36. §-ának rendelkezésére, amely eligazítást ad az alkalmazandó jog tekintetében.

1. E szerint az ember személyes joga annak az államnak a joga, amelynek állampolgára. Az állampolgárság megváltozása nem érinti a korábbi személyi állapotot és az annak alapján létrejött jogokat és kötelezettségeket. Ha valakinek több állampolgársága van, és egyik állampolgársága magyar, személyes joga a magyar jog. Akinek több állampolgársága van és egyik sem magyar, valamint a hontalannak a személyes joga annak az államnak a joga, amelynek területén lakóhelye van; a magyar jog akkor, ha Magyarországon is van lakóhelye. Akinek külföldön több lakóhelye van, személyes joga annak az államnak a joga, amellyel kapcsolata a legszorosabb. Akinek személyes jogát e rendelkezések alapján sem lehet megállapítani és nincs lakóhelye, személyes jogát szokásos tartózkodási helye határozza meg. Akinek több szokásos tartózkodási helye közül az egyik Magyarországon van, személyes joga a magyar jog.

2. Az öröklési jogviszonyokat annak a jognak az alapján kell elbírálni, amely az örökhagyónak halála időpontjában személyes joga volt. Ez a jog irányadó abban a kérdésben is, hogy mennyiben van helye az

örökség vételének és a várt örökségről való rendelkezésnek. A végintézkedést annak a jognak az alapján kell elbírálni, amely az örökhagyónak halála időpontjában személyes joga volt. A végintézkedés és annak visszavonása alakilag érvényes, ha megfelel a magyar jognak, vagy a keletkezés, illetőleg a visszavonás helyén és idején hatályos jognak, vagy annak a jognak, amely a végintézkedés létrejöttekor, annak visszavonása időpontjában, vagy az örökhagyó halála idején az örökhagyó személyes joga volt, vagy a végintézkedés létrejöttekor, annak visszavonása időpontjában, illetőleg az örökhagyó halálakor az örökhagyó lakóhelyén vagy szokásos tartózkodási helyén hatályos jognak, vagy ingatlanra vonatkozó végintézkedés esetében az ingatlan fekvésének helyén irányadó jognak.

BH1996. 597. *II. Ez azonban a lakáshasználati jog ellenértékének a jogutód részére való megítélését nem zárja ki, mert a lakáshasználati jog ellenértékének megítélése a használat rendezésének része, ahhoz elválaszthatatlanul hozzátartozik, ezért a fellebbezési eljárásban csupán azt lehetett vizsgálni, hogy a lakáshasználatot jogerősen elbíráló határozattal egy időben a felperest terhelte-e ellenérték-fizetési kötelezettség, és annak mértéke megfelelt-e a jogszabályi rendelkezéseknek [Csjt. 31/B. § (1) és (3) bek., 31/C. §, Ptk. 673. § (1)-(2) bek.].*

BH1996. 366. *A kötelesrész iránti igény a hagyaték megnyílásával válik esedékessé, ezért - pénzben történő kiadás esetén - a kötelezett ezen időponttól kezdődően köteles késedelmi kamatot fizetni [Ptk. 673. § (1) bek., 301. § (1) bek.].*

BH1996. 319. *Ha a szerződéskötéskor és az örökhagyó halála idején is az öröklési szerződés jóváhagyásra szorult, úgy ennek hiányában érvényes öröklési szerződés nem jött létre [Ptk. 586. § (4) bek., 658. § (1) bek., 673. § (1) bek., 7/1967. (II. 26.) Korm. r., 45/1990. (III. 13.) MT r. 5. §].*

BH1992. 464. *A közjegyző hagyatékátadó végzésének anyagi jogereje nincs, az a bíróságot nem köti, így abból az okból, hogy a hagyaték átadása az örökösök részére még nem történt meg, a bíróság az örökösökkel szemben érvényesített hagyatéki hitelezői igény tárgyában az érdemi döntést nem háríthatja el [Ptk. 673. § (1) és (2) bek., 679. § (1) és (2) bek.].*

BH1988. 230. *I. Az öröklési jogi vita eldöntése szükséges ahhoz, hogy az élettársi vagyoni igényt az örökhagyó jogutóda ellen érvényesíteni lehessen [Ptk. 673. § (2) bek., Pp. 61., 62. §].*

BH1987. 314. *I. Az örökrész kiadásáért nem felelős, aki a hagyatékból az osztályos egyezség folytán nem részesült [Ptk. 673. §, 6/1958. (VII. 4.) IM. sz. r. (He.) 53. § (4) bek., PK. 118. sz.].*

BH1987. 129. *II. Kiesés esetén az öröklés csak azokra a törvényes örökösökre nézve nyilik meg, akik az örökhagyó halálakor életben vannak. Az öröklés megnyílásakor még meg sem fogant személy az örökhagyó után nem örökölhet [Ptk. 673. § (1) bek, 600. § f) pont, és 9. §].*

BH1986. 463. *A hagyatéki osztály előtt az örökrész kiadása iránti igény egyben a közös tulajdon megszüntetésére irányul. Ilyenkor az örököstárs felelősségénél a hagyatéki tartozásokkal kapcsolatos szabály nem alkalmazható [Ptk. 673. §, 679. § (1) bek., 682. §].*

Az örökség visszautasítása

674. § (1) Az örökös az öröklés megnyílta után az örökséget visszautasíthatja. Az államot mint törvényes örököst az örökség visszautasításának joga nem illeti meg.

A törvény biztosítja az örökség visszautasításának a lehetőségét. A szerzés az öröklés megnyíltával végbemegy ugyan, de a visszautasítás jogára tekintettel az egyben ideiglenes hatályú is.

Az örökséget mind a törvényes, mind a végrendeleti, mind a szerződéses örökös visszautasíthatja. Csak az államot, mint törvényes örököst nem illeti meg az örökség visszautasításának a joga, hiszen más örökös hiányában a hagyaték szükségszerű örököse [Ptk. 599. § (3)]. Mint végrendeleti örökös azonban az állam is visszautasíthatja az örökséget, ha van más örökös.

Öröklési szerződés esetében is sor kerülhet az öröklés visszautasítására. Ilyen nyilatkozat esetén az a jogi helyzet következik be, ami a szerződésben megnevezett örökösök halálával következne be: azaz a szerződéses örökös halálával a szerződés nem szűnik meg, jogutódjára átszáll a szerződésben kikötött tartási kötelezettség, az örökség fejében (BH1988. 352.).

Az örökség visszautasítása az örökös egyoldalú nyilatkozata, amelyben kifejezésre juttatja, hogy nem kíván örökölni, nem kíván a hagyatékban részesedni. Ennek a nyilatkozatnak a sajátossága, hogy azt csak az öröklés megnyílta (az örökhagyó halála) után és csak addig lehet megtenni, amíg az örökös a visszautasítás jogáról akár kifejezetten, akár hallgatólagosan le nem mondott [Ptk. 675. § (1)].

A visszautasító nyilatkozat nem címzett jognyilatkozat, azt tehát akár a közjegyző előtt, akár valamelyik örököstárshoz intézve, akár címzett megjelölése nélkül - a hagyatéki eljárás során, vagy azon kívül - meg lehet tenni. A nyilatkozat megtétele sem alakszerűséghez, sem határidőhöz nincs kötve.

Az örökös a hagyatékot más személy javára szólóan nem utasíthatja vissza. Az örökhagyó halála után tett az a nyilatkozat, amellyel a törvényes örökös az örökséget ellenérték nélkül olyan személyre ruházza át, aki az öröklésből való kiesése esetén nem örökölne, az örökség elfogadása és egyidejűleg annak elajándékozása (BH1982. 94.). Ha a szerződéses örökös nem volt egyben az örökhagyónak törvényes örököse is, a hagyatéki eljárás keretében a hagyatékot nem ruházhatja át leszármazójára. A hagyaték visszautasítása folytán ugyanis a kiesett szerződéses örökös helyébe az örökhagyó törvényes örökösei lépnek be (BH1984. 404.).

A hagyatéki eljárás során tett nyilatkozatokat addig, amíg arról az érdekelt másik fél nem szerzett tudomást, általában vissza lehet vonni. Ha a visszavonásra az érdekelt tudomásszerzését követően kerül sor, a visszavonás hatályosságához a nyilatkozattal jogot szerzett fél beleegyezése szükséges. Ez az általában irányadó szabály azonban az örökséget visszautasító nyilatkozatra nem irányadó, mert annak visszavonására az érdekelt másik félnek arról való tudomásszerzése előtt sem kerülhet érvényesen sor. Ennek az az indoka, hogy míg a hagyatéki eljárás során tett nyilatkozatok rendszerint a hagyatéki vagyon átruházására, feltételek kikötésére és más anyagi joghatás elérésére irányulnak - jellegüket tekintve tehát szerződési ajánlatok - addig az örökséget visszautasító nyilatkozat jogi következménye az, hogy a visszautasító az öröklésből kiesik, örökrészére a törvény erejénél fogva a helyébe lépett örökös válik jogosulttá. Az így bekövetkezett öröklésnek, az ezt előidéző visszautasításnak a hatályát utóbb már csak megszüntetni lehet, ami az érdekeltek közös megegyezésével a hagyatéki eljárás során is megtörténhet (PK 261. szám).

Az öröklésről lemondás és az örökség visszautasítása között tehát lényeges a különbség: lemondásnak csak az öröklés megnyílása előtt lehet helye, visszautasításnak csak utána. Lemondani csak az örökhagyóval írásban kötött szerződésben lehet, a visszautasítás egyoldalú és alakisághoz nem kötött jognyilatkozat. A lemondás kiterjedhet a lemondónak jutó örökség bármely részére is, ezzel szemben a törvényben meg nem engedett részleges visszautasítás érvénytelen.

(2) Az örökös külön is visszautasíthatja

a)

b) a mezőgazdasági termelés célját szolgáló föld, a hozzá tartozó berendezés, felszerelési tárgyak, állatállomány és munkaeszközök öröklését, ha nem foglalkozik hivatásszerűen mezőgazdasági termeléssel.

Az örökség részleges visszautasítását a törvény csak egy esetben engedi meg, mégpedig akkor, ha a hagyatékhoz

- olyan föld és hozzá kapcsolódó berendezés, felszerelés, munkaeszköz és állatállomány is tartozik, ami mezőgazdasági termelés célját szolgálja, és

- az örökös hivatásszerűen nem mezőgazdasági termeléssel foglalkozó személy.

Az együttes feltételek megléte esetén akár a föld, akár a kapcsolódó hagyatéki tárgyakra az örökség külön-külön is visszautasítható.

(3) A feltételhez vagy időhöz kötött, a megszorítással tett, valamint a meg nem engedett részleges visszautasítás érvénytelen.

E bekezdés a visszautasítás érvénytelenségének jogkövetkezményét fűzi a feltételhez, időhöz kötött, a megszorítással tett, illetve a meg nem engedett részleges visszautasításhoz.

Az egyértelmű törvényi szabály külön magyarázatot nem igényel.

A meg nem engedett részleges visszautasítás körében azonban ki kell emelni, hogy e tilalom nem vonatkozik a különböző jogalapon történő öröklés révén megszerzett vagyontárgyak visszautasítására. A végrendeleti örökös tehát visszautasíthatja azt az örökséget, amelyhez - a végrendeleti öröklésen felül - törvényes öröklés révén jutna, a szerzeményi örökös visszautasíthatja azt az örökséget, amely ági vagyonként szállna rá vagy fordítva. Ezekben az esetekben ugyanis különböző jogcímeken történő öröklésről van szó, az egyik jogcímen történő öröklés visszautasítása nem tekinthető részleges visszautasításnak. Azt azonban az örökös nem teheti meg, hogy ugyanazt a vagyontárgyat, amelyet végrendeleti örökösként visszautasított, törvényes örökösként igényelje magának. A visszautasítás folytán bekövetkezett kiesésre tekintettel ugyanazt a vagyontárgyat már nem örökölheti.

Nincs szó meg nem engedett részleges visszautasításról akkor, ha az örökös a vagyontárgyakat osztályos egyezség keretében engedi át örököstársának.

A Ptk. 675. §-ában foglaltakra is figyelemmel megállapítható, hogy érvénytelen

- az örökhagyó életében tett visszautasítás,

- a mezőgazdasági termelés célját szolgáló föld és hozzá tartozó felszerelésnek mezőgazdasági termeléssel hivatásszerűen foglalkozó személy által történt részleges visszautasítása,

- a feltételhez, vagy időhöz kötött visszautasítás,

- a megszorítással tett visszautasítás,

- a meg nem engedett részleges visszautasítás,

- és a visszautasítás jogáról lemondást követően, vagy a lemondottnak tekintendő örökös által történt visszautasítás.

Az itt felsorolt eseteken kívül is lehetnek olyan okok, amelyek érvénytelenné teszik a visszautasítást: ilyen a korlátozottan cselekvőképes és a cselekvőképtelen személy által tett visszautasítás. Az ilyen személy helyett ugyanis a törvényes képviselője még a gyámhatóság jóváhagyásával sem tehet olyan jognyilatkozatot, amellyel jogról ellenérték nélkül mond le [Ptk. 13/A. § (1)]. A külön is visszautasítható vagyontárgyat érintően azonban a törvényes képviselő jognyilatkozata gyámhatósági jóváhagyással érvényes [Ptk. 13. § (1) bekezdés b)].

BH1990. 305. *I. A hagyatéki eljárásban a közjegyzőnek az örökösök nyilatkozatát tartalma szerint kell elbírálnia, s ebben a körben tisztáznia, hogy az érdekeltek valójában milyen joghatást kívánnak elérni [Ptk. 603. §, 674. §, 6/1958. (VII. 4.) IM. r. (He) 52. § (3) bek., 58. § (2), (3) bek.].*

BH1988. 407. *A hagyatéki eljárás során az örökhagyó élettársa és az oldalági örökös részére nyújtandó tájékoztatás szempontjai [Ptk. 603. §, 674. §, 578. §. 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. (He.) 52. § (3) bek., 58. § (2)-(3) bek., 64. § (2) bek.].*

BH1988. 352. *Az örökség visszautasítása öröklési szerződés esetén [Ptk. 674. § (1) bek., 600. § f) pont].*

BH1988. 312. *A földről szóló törvény csak a jogellenesen külföldre távozott magánszemély ingatlantulajdonának átszállásáról rendelkezik, és nem terjed ki az ingó vagyon rendelkezésére. Az örökség visszautasítására vonatkozó jogszabályi rendelkezés nem alkalmazható. A szerzés elhárítására irányuló nyilatkozat a kérelem visszavonásának minősül [1987. évi I. tv. 39. § (1) bek., Ptk. 607-614., 617., 674. §, 7/1987. (IX. 1.) IM sz. r. 5. § (4) bek., 7. § (2) bek.].*

BH1984. 404. *Ha a szerződéses örökös nem volt egyben az örökhagyónak törvényes örököse is, a hagyatéki eljárás keretében a hagyatékot nem ruházhatja át leszármazójára. A hagyaték visszautasítása folytán ugyanis a kiesett szerződéses örökös helyébe az örökhagyó törvényes örökösei lépnek be [Ptk. 640. § (1) bek., 674. §, 6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. 52. § (3) bek., 58. § (2) és (3) bek.].*

BH1982. 94. *I. Az örökös a hagyatékot más személy javára szólóan nem utasíthatja vissza. Az örökhagyó halála után tett az a nyilatkozat, amellyel a törvényes örökös az örökséget ellenérték nélkül olyan személyre ruházza át, aki az öröklésből való kiesése esetén nem örökölne, az örökség elfogadása és egyidejűleg annak elajándékozása [Ptk. 674. §]*

BH1978. 248. *Az örökség feltételhez vagy időhöz kötött, megszorítással tett visszautasítása érvénytelen. A visszautasításra irányuló nyilatkozatot azonban annak lényeges tartalma szerint kell elbírálni. A jogban járatlan személyt szükség esetén a nyilatkozatának pontosítására kell felhívni [Ptk. 674. § (3) bek., 6/1958. (VII. 4.) IM. sz. r. 52. § (3) bek., 89. § (1) bek., Pp. 235. § (1) bek.].*

BH1977. 229. *I. Az öröklésről való lemondásnak és az öröklés visszautasításának elhatárolása (Ptk. 603., 674. §).*

BH1977. 229. *II. Az örökség visszautasításának világosnak és félreérthetetlennek kell lennie. Az örökséget visszautasító örökös az öröklésből kiesik, s a leszármazói, illetőleg az egyéb törvényes örökösök örökölnek [Ptk. 600. § f) pont, 674. §].*

675. § (1) Ha az örökös az öröklés megnyílta után a visszautasítás jogáról kifejezetten vagy hallgatólag lemondott, az örökséget többé nem utasíthatja vissza.

(2) A visszautasítás jogáról való lemondás a hagyatéki eljárásra illetékes közjegyzőnél tett bejelentéssel történik.

(3) A visszautasítás jogáról való lemondásnak kell tekinteni az örökség olyan birtokba vételét vagy a hagyatékra vonatkozó egyéb olyan cselekményt is, amelyből az örökösnek az örökség elfogadására irányuló kétségtelen akarata tűnik ki. Lemondásnak minősül az is, ha az örökös a közjegyző által bármely érdekelt kérelmére kitűzött határidő alatt nem tesz az örökséget visszautasító nyilatkozatot.

Az örökös a hagyatékot az örökség megnyíltakor minden külön jogcselekmény nélkül szerzi meg, ez azonban nem zárja ki, hogy az örökös olyan nyilatkozatot vagy egyéb cselekményt tegyen, amelyből kitűnik az örökség elfogadására irányuló kétségtelen akarata. Az ilyen nyilatkozat vagy cselekmény természetesen nem feltétele az örökség megszerzésének, azonban joghatások mégis fűződnek hozzá: nevezetesen ennek megtörténte után az örökös az örökséget már nem utasíthatja vissza. Az ilyen nyilatkozatot, vagy cselekményt ugyanis a visszautasítás jogáról történő lemondásnak kell tekinteni.

A visszautasítás jogáról a lemondás történhet akár kifejezett nyilatkozattal, akár hallgatólagosan, mindkét esetben azonban csak az örökhagyó halála után hatályos, tekintettel arra, hogy az örökséget is csak az örökhagyó halála után lehet joghatályosan visszautasítani.

Míg az örökséget visszautasító nyilatkozat érvényességéhez nem szükséges, hogy azt hatóság előtt tegyék meg, a visszautasítás jogáról történő kifejezett lemondás csak akkor hatályos, ha azt a hagyatéki eljárásra illetékes

közjegyzőnél jelentik be. Abban azonban hasonló a visszautasító nyilatkozathoz és visszautasítás jogáról történő lemondó nyilatkozathoz, hogy alakisághoz egyik sincs kötve. Amennyiben például az örökös a közjegyzőnél olyan nyilatkozatot tesz, hogy az örökséget elfogadja, ez egyben nem csak hallgatólagos, hanem kifejezett nyilatkozat abban a vonatkozásban, hogy a visszautasítás jogáról lemond.

A visszautasítás jogáról történő kifejezett lemondó nyilatkozat visszavonására érvényesen nem kerülhet sor (PK 261. szám).

A visszautasítás jogáról hallgatólagos lemondás módjait a (3) bekezdés nevesíti. Ilyennek kell tekinteni az örökösnek a hagyatékra vonatkozó mindazon cselekményét, amelyből kitűnik az örökség elfogadására irányuló kétségtelen akarata, azaz amiből a hagyaték átvételének, megszerzésének szándékára lehet következtetni. Ilyenként említi a törvény az örökség olyan birtokbavételét, amelyből ez az akarat kitűnik, de ilyen lehet például az is, ha az örökhagyó adósát felszólítja a teljesítésre.

A visszautasítás jogáról történő hallgatólagos lemondáshoz nincs szükség közjegyző közreműködésére, hiszen az örökösnek a hagyatékkal összefüggő cselekménye általában nem igényeli közjegyző eljárását, másrészt az ilyen cselekmények attól függetlenül tükrözhetik az örökösnek az elfogadásra irányuló kétségtelen akaratát, hogy az közjegyzői közreműködéssel, vagy anélkül történt.

A visszautasítás jogáról történt hallgatólagos lemondás másik formája az, amikor az örökös a közjegyző által bármely érdekelt kérelmére kitűzött határidő alatt nem tesz a hagyatékot visszautasító nyilatkozatot. Az örökség visszautasítását a törvény nem köti határidőhöz, de lehetővé teszi, hogy az érdekeltek kérhessék a közjegyzőt: határidő tűzésével hívja fel az örököst esetleges visszautasító nyilatkozatának megtételére, s ha a határidő eredménytelenül telik el, mert az örökös nem nyilatkozik, akkor a visszautasítás jogáról lemondottnak kell tekinteni. A felhívásnak határozottnak és egyértelműnek kell lennie.

Nincs helye a póthagyaték visszautasításának, ha az örökös a korábbi hagyatéki eljárásban a hagyatékot a maga részére kérte átadni, ezzel ugyanis a visszautasítás jogáról lemondott (BH1981. 151.).

BH1991. 348. *Az örökség visszautasításának elhatárolása az örököstársak között az örökségre vonatkozóan létrejött megállapodástól [Ptk. 675. §, Pp. 235. § (1) bek., és a 6/1958. (VII. 4.) IM r. (He.) 58. § (3) bek., 89. § (1) bek.].*

BH1981. 151. *Nincs helye a póthagyaték visszautalásának, ha az örökös a korábbi hagyatéki eljárásban a hagyatékot a maga részére kérte átadni. A visszautasításra irányuló nyilatkozatot azonban annak lényeges tartalma szerint kell elbírálni, a személyesen eljárt örököst szükség esetén nyilatkozatának pontosítására kell felhívni [6/1958. (VII. 4.) IM sz. r. 52. § (3) bek., Ptk. 675. § (1) bek.].*

Külön rendelkezések a hagyomány és a meghagyás tekintetében

676. § Az örökség megszerzésére vonatkozó rendelkezéseket a hagyomány és a meghagyás tekintetében is megfelelően alkalmazni kell.

A § az örökség megszerzésére vonatkozó rendelkezések megfelelő alkalmazását rendeli a hagyomány és a meghagyás tekintetében, aminek nyilvánvalóan az az indoka, hogy a két intézmény (az örökség és a hagyomány) jelentős mértékben különbözik (lásd a Ptk. 641. §-ához fűzött magyarázatot).

Ennek megfelelően a hagyományos is az örökhagyó halálával szerzi meg a hagyományt és ő is a törvény erejénél fogva, annak megszerzéséhez sem külön elfogadó nyilatkozatra, sem egyéb jogcselekményre nincs szükség. A megszerzés időpontja tekintetében azonban már különbség van. Míg a dologi hagyományos a hagyomány tárgyát - ugyanúgy mint az örökös az örökséget - az örökhagyó halálának időpontjában nyomban megszerzi, addig a kötelmi hagyományos ebben az időpontban követelési jogot szerez az örökössel szemben. A hagyomány tárgyát, illetőleg az örökös által teljesítendő más vagyoni szolgáltatást csak akkor szerzi meg, amikor az örökhagyó a végrendeletében az örököst teljesítésre kötelezi. Az egyéb vagyoni szolgáltatás rendszerint az örökhagyó halálát követő későbbi időpontban esedékes, de az is lehet, hogy az örökösnek a hagyatékban meglévő vagyontárgyat is csak későbbi időpontban kell a kötelmi hagyományos részére szolgáltatnia.

A hagyományos is visszautasíthatja a hagyományt, annak megnyílta után. A visszautasítás jogi hatásában azonban lényeges a különbség az örökség és a hagyomány visszautasítása között. Míg az örökség visszautasítása esetében - helyettes örökös nevezése (Ptk. 640. §) és a növedékjog érvényesülése (Ptk. 639. §) hiányában - a visszautasított örökséget a soron következő törvényes örökös örökli, addig a hagyomány visszautasítása esetében - helyettes hagyományos rendelésének hiányában - a hagyományt mint ilyet más nem

szerzi meg: dologi hagyomány esetében az része lesz az örökségnek, kötelmi hagyomány esetében pedig az örökös mentesül a vagyoni szolgáltatás teljesítésének kötelezettsége alól.
Meghagyás esetén nyilvánvalóan nem kerülhetnek alkalmazásra a visszautasításról való lemondás és az érvénytelen visszautasítás esetei. Alkalmazásra kerülhet viszont maga a visszautasítás. Amennyiben ugyanis az, akinek a javára a meghagyás szól, a részesítést visszautasítja, helyettesítés hiányában a meghagyással terhelt mentesül a meghagyáson alapuló kötelezettség teljesítése alól. A visszautasítás jogi hatását tekintve azonban ilyen esetben is csak megfelelő alkalmazásról lehet szó, hiszen a kedvezményezett kiesése nem jár azzal a következménnyel, mint az örökséget visszautasító örökös kiesése.

LIX. fejezet

Az örökös jogállása

Hagyatéki tartozások

677. § (1) Hagyatéki tartozások:
a) az örökhagyó illő eltemetésének költségei;
b) a hagyaték megszerzésével, biztosításával és kezelésével járó szükséges költségek (hagyatéki költségek), valamint a hagyatéki eljárás költségei;
c) az örökhagyó tartozásai;
d) a kötelesrészen alapuló kötelezettségek;
e) a hagyományon és a meghagyáson alapuló kötelezettségek.

PK 89. szám

b) Ha az örökhagyó végintézkedés hátrahagyása nélkül halt meg, és hagyatékában a törvényes öröklés rendje érvényesül, a perbeli adatok alapján azonban akadálytalanul megállapítható, hogy az örökhagyót a tartásra köteles hozzátartozói közül csak az egyik tartotta, és a tartás örökségi juttatás ígérete ellenében történt, akkor az örökhagyót ténylegesen eltartó rokon a tartásból származó igényét a hagyatékkal szemben hagyatéki hitelezőként érvényesítheti.

A hagyatéki tartozások törvényi megnevezése taxatív felsorolás abban az értelemben, hogy az itt nem nevesített tartozás-fajta nem minősül hagyatéki tartozásnak, ugyanakkor az egyes tartozás-fajtákon belül a törvényi rendelkezés csak példálódzó. A hagyatéki tartozások három fő csoportba sorolhatók: az örökhagyót terhelő [Ptk. 677. § (1) c)], az örökhagyó halála folytán felmerülő [Ptk. 677. § (1) a)-b)] és az örököst terhelő [Ptk. 677. § (1) d)-e)] tartozások csoportjába.
A hagyatéki tartozások kielégítése a törvényben meghatározott sorrendben történik [Ptk. 678. § (1)].
Temetési költségek
A temetési költségek csak akkor terhelik a hagyatékot, ha az örökhagyó temetéséről másként nem rendelkezett, vagy nincs olyan személy, aki más jogalapból eredően a temetési költségek viselésére köteles. Az örökhagyó ugyanis élők közötti megbízási szerződésben is rendelkezhet temetésének módjáról és e célra a megbízottjának meghatározott összeget bocsáthat a rendelkezésére, végrendeletében meghagyással is terhelheti valamelyik örökösét, hagyományosát, aki a neki juttatott örökrész, hagyomány fejében eltemetéséről köteles gondoskodni. Nem hagyatéki teher az a temetési költség sem, amelynek viselésére az öröklési szerződés alapján a szerződéses örökös köteles. Ha a temetésről más gondoskodott, a költségek megtérítését a szerződéses örököstől kérheti, de arra nincs lehetősége, hogy e költséget mint hagyatéki terhet érvényesítse. A bűncselekmény következtében meghalt személy eltemettetésével, a síremlék emelésével és a gyászszertartással felmerült költség olyan kár, amelynek megtérítésére azt a személyt kell kötelezni, aki az örökhagyó halálát

okozta. Az ilyen költségek viselésére tehát az örökös elsődlegesen nem kötelezhető, mert a kártérítési felelősség megelőzi az öröklési jog szerinti felelősséget (BH1979. 181.).
A törvényi megfogalmazás (illő eltemettetés) két irányban is korlátozza a hagyatéki tartozásként felszámítható temetési költségeket.
- Egyrészt e körbe azok a költségek esnek, amelyek az örökhagyó temetésével merültek fel. Így az örökösök a több elhunytat magában foglaló sírhelyen állított síremlék költségének csak az örökhagyót érintő arányos részét kötelesek megtéríteni, csakúgy mint abban az esetben, ha a megváltott sírhely más személy nyugvóhelyéül is szolgál majd (BH1996. 367.).
- Másrészt az örökhagyó temetésével felmerült tényleges költségeknek az a része minősül hagyatéki tartozásnak, amelyeket az adott körülmények között az általános szokások, a kegyeleti szempontok megkívánnak.
Nincs korlátozás viszont abban, hogy a temetés milyen módon történjék. Az a körülmény, hogy az örökhagyó milyen temetést kívánt, csak a kegyeleti szempontokból jelentős, de a költségek felszámítása tekintetében nem irányadó még akkor sem, ha az örökhagyó kívánságának megfelelő temetési mód kisebb költséggel járt volna.
A temetés költségei mindent magukban foglalnak, ami a temetéshez, illetve a hamvasztáshoz szükségesek (koporsó, a sírhely megvétele, urnafülke költségei stb.), továbbá a bírói gyakorlat szerint a szokásos méretű és minőségű síremlék állításának költségei és a helyi szokásoknak megfelelően a halotti tor költségei is (BH1990. 300.). Nem számítható fel hagyatéki költségként az a költség, amely utóbb az örökhagyóról tartott esetleges megemlékezéssel kapcsolatban merül fel, mint ahogy a temetéshez nem szorosan kapcsolódó költségek sem (például a gyászruhák beszerzése).
A temetőkről és a temetkezési tevékenységről szóló 1999. évi XLIII. törvény határozza meg az elhalt eltemetésére kötelezett személyek körét, és sorrendjét, ez azonban nem érinti az örökösöknek az illő eltemettetés költségeinek viselésére vonatkozó kötelezettségét.
Olyan esetben, amikor a síremlék állításáról az örökösök körén kívül álló hozzátartozó határoz és ehhez az örökösök egyetértését nem kéri ki, csak a szokásos méretű és minőségű síremlék állításának költségei és csak olyan mértékben számolhatók fel, amilyen mértékben az örökhagyó emlékének megőrzését szolgálják.
Ha az örökhagyó túlélő házastársa törvényes öröklés jogcímén özvegyi haszonélvezeti jogot örököl, a hagyatéki tartozásokat (így az örökhagyó eltemetésének költségét is) az állagörökösök kötelesek viselni (BH1980. 213.).
A hagyaték megszerzésével összefüggő költségek
Ezek a költségek az örökhagyó halála után merülnek fel. A törvény csak a szükséges költségek felszámítását teszi lehetővé, amiből következik, hogy mérlegelési jogot ad a bíróságnak arra, hogy vita esetében korlátozza az ilyen költségként bejelentett összegeket. E költségekhez tartoznak:
a) a hagyaték megszerzésével kapcsolatos költségek: például előzetes levélváltás, előzetes bizonyítás költsége, mely szükséges volt a hagyaték tulajdonba, vagy birtokbavételéhez. Ide tartozik az esetleges öröklési per költsége is (illeték, bizonyítás költségei, képviseleti költségek);
b) a hagyaték biztosításával kapcsolatos költségek, amelyek a hagyatéki eljárás során megtehető biztosítási intézkedésekkel kapcsolatban felmerült költségeket (bírósági letétbe helyezés, a hagyatéki vagyontárgyak őrzéséről gondoskodás egyéb módon), de a hagyatéki eljárás előtt e célból felmerült költségeket jelentik;
c) a hagyaték kezelésével járó költségek például a végrendeleti végrehajtó költségei és díjai, az ügyben hagyatéki eljáráson kívül eljárt eseti gondnok, vagy ügygondnok költségei és díjai, valamint a zárgondnok díja és költségei.
Nem tartozik viszont sem a hagyatéki, sem a hagyatéki eljárási költségekhez az öröklési illeték.
Az örökhagyó tartozásai
Az örökös az örökhagyó jogutódja, ezért az örökhagyó tartozásai is átszállnak reá, mégpedig abban az állapotban, ahogy azt az örökhagyót annak halálakor terhelték. Átszállnak az örökhagyónak mind a személyével, mind a vagyonával kapcsolatos tartozásai. A lényeg az, hogy ezek az örökhagyó halálakor fennálljanak (BH1983. 70.). Közömbös ugyanakkor hogy a tartozás esedékessé vált-e vagy csak később jár le; mint ahogy az is, hogy a tartozás kinek (az örökös, a hagyományos vagy harmadik személy) a javára keletkezett [Ptk. 677. § (2)].
Az örökhagyó személyével kapcsolatos tartozások közé tartoznak a gyógyíttatásával, ápolásával, élelmezésével, tartásával felmerült költségek, ha azok kiegyenlítése az örökhagyó életében nem történt meg [BH1991. 20.; PK 89. szám b)].
Minden olyan követelésért, amely az örökhagyót halálakor fennállott jogviszonyból terhelte, az örökös köteles helytállni, kivéve ha az örökhagyó halála a szerződés megszűnését eredményezte (Ptk. 323. §). Így például a tartási és életjáradéki szerződés, ha annak az örökhagyó volt a jogosultja, megszűnik az örökhagyó halálával.

Amennyiben azonban az örökhagyó az eltartó volt, a tartás kötelezettsége az örökösre száll át a tartás útján nyújtott szolgáltatásokkal ki nem elégített rész erejéig [Ptk. 586. § (4)].

A hagyatékba tartozó ingatlanra fordított beruházások megtérítése iránti követelés is hagyatéki tartozás (Polgári Jogi Döntvénytár 1971-1972. 228. jogeset, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1973.)

Kötelesrészen, hagyományon, meghagyáson alapuló követelés

Hagyatéki teher a kötelesrészen alapuló követelés, amely ehhez képest nem csak az örökösök részesedését előzi meg, hanem a hagyományon és meghagyáson alapulókat is.

A hagyomány lehet pénzbeli, vagy természetbeni juttatás, amelyet az örökös a hagyaték terhére köteles kielégíteni. Amennyiben a végrendelet örökösnevezést nem, csak hagyományrendelést tartalmaz, a hagyományon alapuló kötelezettségek kielégítése után a megmaradó hagyaték a törvényes örökösöket illeti.

Az örökhagyó meghagyással akár az örökösét, akár a hagyományost terhelheti. Utóbbi esetben a hagyományos a meghagyást a hagyomány költségére köteles teljesíteni, ennek okán külön terhet felszámítani nem lehet. A hagyományos tehát nem számíthatja fel a hagyatéki terhek között a meghagyást, mert ez az általa kapott hagyományt terheli.

Az örökös a meghagyásokat akkor is teljesíteni tartozik, ha ezeknek az összegeknek a hagyatékból történt levonása, illetve félretétele után feloszthatóság nem marad.

(2) A hagyatéki tartozásnak ezen a minőségén és fennállásán nem változtat, hogy az - akár az öröklés megnyílta előtt, akár utóbb - az örökös mint hitelező javára keletkezett.

Hagyatéki tartozásnak minősül az a követelés is, amely akár az öröklés megnyílta előtt, akár után valamelyik örököstárs javára keletkezett. A hagyatéki tartozás e minősége szempontjából ugyanis a hitelező személyének nincs jelentősége. Amennyiben például több örökös közül az egyik gondoskodott az örökhagyó eltemettetéséről, mint hagyatéki hitelező jogosult igényelni örököstársaitól a költség reájuk eső részét. Az örökhagyó tartásáról gondoskodó örököstárs is hagyatéki tartozásként érvényesíti a nyújtott tartás, gondozás ellenértékét.

BH2002. 147. *II. A biztosítási intézkedést megalapozó teljes bizonyító erejű magánokirat minősítése [Pp. 196. §, Ptk. 677. § (1) bek., 679. § (1) bek., Csjt. 30. § (3) bek.].*

BH2002. 102. *II. A biztosítási intézkedést megalapozó teljes bizonyító erejű magánokirat minősítése [Pp. 196. §, Ptk. 677. § (1) bek., 679. § (1) bek., Csjt. 30. § (3) bek.].*

BH2001. 476. *Az ápolási, gondozási szolgáltatásokért remélt ellenszolgáltatás - az örökhagyó konkrét ígérete hiányában - a hagyatéki hitelezői igényt nem alapozza meg (Ptk. 677. §).*

BH1997. 25. *A családjogi alapon tartásra kötelezett személy által az örökhagyó részére nyújtott szolgáltatásokon nyugvó hitelezői igényt csak az öröksége juttatás ígérete alapozhatja meg. A remélt ellenszolgáltatásnak ilyen hatása nincs [Ptk. 677. § (1) bek. a) és c) pont, Csjt. 63. § (1) és (2) bek., PK 89. sz.].*

BH1996. 367. *I. A temetőkről és a temetkezési tevékenységről szóló rendeletben felállított sorrend nem érinti az örökösöknek az illő eltemettetés költségeinek viselésére vonatkozó kötelezettségét [Ptk. 677. § (1) bek. a) pont, 10/1970. (IV. 17.) ÉVM-EüM r. 11. §].*

BH1996. 367. *II. Olyan esetben azonban, amikor a síremlék állításáról az örökösök körén kívül álló hozzátartozó határoz és ehhez az örökösök egyetértését nem kéri ki, csak a szokásos méretű és minőségű síremlék állításának költségei és csak olyan mértékben számolhatók fel, amilyen mértékben az örökhagyó emlékének megőrzését szolgálják. [Ptk. 677. § (1) bekezdés].*

BH1993. 428. *Az öröklés reményében nyújtott szolgáltatás ellenértékének érvényesítésénél irányadó szempontok [Ptk. 677. § (1) bek. c) pont, 233. § (1) bek., PK 89. sz.].*

BH1992. 397. *Az örökösöket a hitelezővel szemben terhelő korlátozott és egyetemleges felelősség megállapításának módja [Ptk. 677. § (1) bek., 679. § (1) bek., 683. § (1) bek., Pp. 216. §, PK 192. sz.].*

BH1991. 20. *Örökség reményében nyújtott szolgáltatások megítélésének szempontjai [Ptk. 677. §, 679. §, Pp. 216. §, PK. 89. sz.]*

BH1990. 426. *Köteles rész iránti igény elismerésénél az öröklési bizonyítvány kiállításának szempontjai [Ptk. 598. §, 636. §. (2) bek., 677. § (1) bek. d) pont, 6/1958. (VII. 4.) MT r. (He) 87-88. §-ok].*

BH1990. 338. *A hagyatéki tartozásokért az örökösök felelőssége egymás közti viszonyukban a hagyatékban való részesedés mértékéhez igazodik, s ezen nem változtat az sem, ha az egyik örököstárs egyben hagyatéki hitelező is [Ptk. 677. §].*

BH1990. 300. *A helyi szokáshoz igazodó halotti tor és sírkőállítás költsége az illő eltemetés költségei körébe vonhatók, s így a hagyatékot terhelik [Ptk. 677. § (1) bek. a) pont].*

BH1988. 75. *II. A kötelesrész kiszámításának szempontjai [Ptk. 665. §, 666. §, 668. §, 677. §].*

BH1987. 353. *Hagyatéki juttatás ígéretében bízva teljesített szolgáltatásokból eredő követelés érvényesítésének szempontjai [Ptk. 6. §, 677. § (1) bek. c) pont, 679. § (1) bek., PK 192. sz.].*

BH1986. 506. *Az örökhagyó részére fizetett szociális segély nem minősül hagyatéki tartozásnak, igy az örökös azt nem tartozik megtéríteni. [Ptk. 677. § (1) bek., 2/1969. (V. 4.) EüM sz. r. 1. § 14. § (4) bek., 16. § (1) bek.].*

BH1985. 148. *Ha az örökhagyó és házastársa az ági jellegű ingatlanban házastársi közös vagyoni beruházást (felújítást) végeztek, az annak folytán bekövetkezett értéknövekedés 1/2 része házastársi közös vagyon jogcímén a túlélő házastársat illeti, a további 1/2 rész pedig az örökhagyó hagyatékához tartozik, mint személyi vagyon. Erre a szerzeményi vagyonra - végintézkedés hiányában - a házastárs törvényes öröklés jogcímén igényt tarthat az ági örökössel szemben [Ptk. 611. § (1) bek., 607. § (4) bek., 677. § (1) bek. c) pont, 579. § (1) bek].*

BH1983. 70. *A szociális otthont megillető gondozási díjat hagyatéki teherként akkor lehet figyelembe venni, ha az államigazgatási hatóság által megállapított gondozási díj fizetését a kötelezett elmulasztotta [Ptk. 677. § (1) bek. c) pont, 679. § (1) bek., 4/1972. EüM sz. r. 4. § (1) bek., 7. § (2) bek., 9. § (1) bek., 17/1981. (XII. 27) EüM sz. r. 19. §].*

BH1981. 503. *Ha a bérlő halála esetén a bérleti jogviszony folytatója egyben a bérlő örököse is, az elhalt bérlő lakbértartozásáért mint hagyatéki tartozásért örökösi minőségében felel [Ptk. 677. § (1) bek. c) pont, 679. § (1) bek., PK 110., 270. sz.].*

BH1981. 106. *Ha az örökös a hagyatéki tartozásokért a hagyaték tárgyaival és annak hasznaival felel, az ítélet rendelkező részében meg kell jelölni azokat a vagyontárgyakat, amelyekből, illetőleg amelyeknek hasznaiból a hitelező végrehajtás utján kielégítést kereshet. Amennyiben a kielégítés alapjául szolgáló hagyatéki vagyont haszonélvezeti jog terheli, az ítéletben az alperesként perbe vont haszonélvezőt tűrésre kell kötelezni [Pp. 216. §, Ptk. 677. § (1) bek. c) pont, 679. § (1) és (3) bek., PK 270. sz.].*

BH1980. 213. *Ha az örökhagyó túlélő házastársa törvényes öröklés jogcímén özvegyi haszonélvezeti jogot örököl, a hagyatéki tartozásokat, igy az örökhagyó eltemetésének költségét is az állagörökösök kötelesek viselni [Ptk. 677. § (1) bek. a) pont, 679. § (1) és (3) bek., 10/1970. (IV. 17.) ÉVM-EÜM sz. r. 1. § a pont].*

BH1980. 166. *Az örökség reményében teljesített szolgáltatások megtérítése iránti igény akkor válik esedékessé, amikor a jogviszony a felek között halállal vagy a köztük fennálló kapcsolat egyéb okból történő megszakadásával megszűnik [Ptk. 233., 324. §., 677. § (1) bek.].*

BH1979. 181. *Bűncselekmény következtében meghalt személyeltemettetésével, a síremlék emelésével és a gyász-szertartással felmerült költség olyan kár, amelynek megtérítésére azt a személyt kell kötelezni, aki az örökhagyó halálát okozta. Az ilyen költségek viselésére tehát az örökös elsődlegesen nem kötelezhető [Ptk. 239. § (1) bek., 677. § (1) bek., 679. § (1) bek.].*

BH1977. 553. *II. Az örökhagyó hagyatékához tartozó vagyontárgyak az örökösöket illetik meg; a hagyatéki hitelező a követelését az örökösökkel szemben érvényesítheti [Ptk. 673., 677. §].*

678. § (1) A hagyatéki tartozások sorrendje szerint előbb álló csoportba eső tartozások a kielégítés alkalmával megelőzik a hátrább álló csoportba soroltakat.

(2) Abban a csoportban, amelyben az összes tartozások teljes kielégítésére lehetőség már nincs, kielégítésnek a követelések arányában van helye.

A hagyatéki tartozásoknak a Ptk. 677. §-ában írt sorrendje egyben kielégítési sorrendet is meghatároz. Ezért a sorrendben hátrébb álló követelés kielégítésére csak a megelőző csoportba tartozó követelések teljes kielégítése után kerülhet sor. Így például ha csak az illő eltemetésre elegendő összeg van a hagyatékban, a további követelések kiegyenlítésére nem kerülhet sor. A kielégítésnek mindaddig helye van, amíg jut rá megfelelő összeg a hagyatékból. Passzív a hagyaték, ha nem elegendő a tartozások, vagy annak egy részének kielégítésére. Egy kivételt ismer a törvény a sorrend szerinti kielégítés alól, nevezetesen, amikor a hitelezőnek valamely vagyontárgyon zálogjoga vagy külön kielégítést igénylő egyéb joga van. Ilyen esetben a biztosíték erejéig kereshet kielégítést (Ptk. 680. §).

Zálogjog alapján a jogosult a zálogtárgyból kaphat kielégítést, ha a kötelezett nem teljesít. Öröklési jogi szempontból ennek az a következménye, hogy az örökös a tárgyakat zálogjoggal terhelten szerzi meg. A zálogjog alóli mentesítést a hitelező kielégítése jelenti.

Az (1) bekezdés szabálya csak a különböző csoportba sorolt tartozások vonatkozásában állapít meg sorrendet. Az azonos csoportba tartozó tartozások esetében azonban külön sorrendet a törvény nem állapít meg. Ez azt jelenti, hogy az egy csoportba tartozó tatozások keletkezési ideje, jellege a kielégítés szempontjából közömbös.

A (2) bekezdés értelmében amennyiben az azonos csoportba tartozó tartozások kielégítésére nincs elegendő fedezet, arányos kielégítésnek van helye: azaz a hitelezők között ilyen esetben a hagyatékot olyan arányban kell felosztani, amilyen arányban követeléseik egymáshoz viszonyulnak.

BH1992. 180. *Nincs helye fizetési meghagyás kibocsátásának az örökösökkel szemben, ha a követelés megfizetésére az örökhagyót jogerős fizetési meghagyás kötelezte [Pp. 130. § (1) bek. d) pont, 216. §, 229. § (1) bek., 316. § (1) bek., 14/1979. (IX. 17.) IM r. 4. § (1) bek., Ptk. 678. § (1) bek., 679. § (1) bek.].*

Felelősség a hagyatéki tartozásokért

679. § (1) Az örökös a hagyatéki tartozásokért a hagyaték tárgyaival és annak hasznaival felel a hitelezőknek. Amennyiben a követelés érvényesítésekor a hagyaték tárgyai vagy hasznai nincsenek az örökös birtokában, annyiban az örökös öröksége erejéig egyéb vagyonával is felel.

A hitelező kielégítésére szolgál mindaz, ami az örökösre hagyatékként átszáll. Az örökös felelőssége tehát a hagyatéki tárgyakért áll fenn. A hagyaték állaga megállapítható a hagyatéki leltárból, illetőleg a hagyatékátadó végzésből. A hitelező azonban jogosult azt bizonyítani, hogy az átadott hagyatékon felül más vagyontárgyak is tartoznak a hagyatékba, amelyekből ő kielégítést kereshet.

Az örökös felelősségéhez nincs szükség a hagyaték átadása, mert a hagyaték ex lege száll az örökösre. A hitelező ezért az öröklés megnyílta után akkor is érvényesítheti akár per útján a követelését, ha hagyatéki eljárásra nem került sor. Ebben az esetben azonban a hitelezőnek kell bizonyítania, hogy mely vagyontárgyak tartoznak a hagyatékhoz és azt is, hogy az az örököst illeti.

A hagyatéki tartozásokért való felelősség elsődleges módja a hagyatékkal (cum viribus) való felelősség, azaz az örökös a hagyaték tárgyaival és annak hasznaival felel a hitelezőnek. A cum viribus felelősség esetében az örökös ugyanolyan vagyonjogi helyzetbe kerül, mint az örökhagyó. Ebből következik, hogy amennyiben az örökhagyó hitelezőinek kielégítésére az örökhagyó vagyona szolgál, ugyanez a vagyon lesz felelős ezekért a tartozásokért akkor is, ha időközben jogutódlás, öröklés következett be. Az örökös a hagyatéki hitelezővel szemben ebben az esetben csak azzal felel, ami az örökhagyónak a rendelkezésére állt a hitelezők kielégítésére.

Hasznokon természetszerűen a hagyatéki vagyontárgyaknak az öröklés megnyílta után keletkezett hasznait kell érteni, mert az öröklés megnyílta előtt beszedett hasznok nem haszonként, hanem hagyatéki vagyonként szállnak át az örökösre.

A hasznokkal, illetőleg a hasznok erejéig való felelősség azt jelenti, hogy a hitelező tehát nem csak a hagyatéki vagyontárgyakból, hanem azok hasznaiból is kielégítést kereshet. A hagyatéki vagyontárgyak meg nem levő hasznait - a (2) bekezdés értelmében - csak annyiban lehet az örökös felelősségének megállapításánál számításba venni, amennyiben az örökös ezektől neki felróható okból esett el (PK 90. szám).

A cum viribus felelősség forma csak a hagyatéki hitelezőkkel szemben áll fenn. Más hitelezőkkel szemben a vagyontárgyak nem különülnek el és azokkal az örökös a hitelezőkkel szemben az általános szabályok szerint felel.

A cum viribus felelősség nem jelenti az örökös rendelkező képességének a korlátozását. Nem akadályozza abban, hogy a hagyaték tárgyait értékesítse, hasznosítsa, sőt azokat meg is semmisítheti. A hitelezőt védi erre az esetre az örökös pro viribus - másodlagos - felelőssége. Ez is korlátozott jellegű, mert csak a hagyaték erejéig áll fenn. Személyes jellegű annyiban, hogy az örökös e korlátozott mértékig a saját vagyonával felel a hitelezők kielégítésért.

A cum viribus és pro viribus felelősség közös tartalmi eleme a hagyaték, illetőleg annak értéke. A két felelősségi forma egyenértékű és egymást kiegészítő jellegű. Az a kérdés, hogy a felelősség melyik formája kerül alkalmazásra csak akkor merül fel, ha az örökös a hitelező igényét nem elégítette ki. Az ezt követő kérdés, hogy megvan-e a hagyaték, vagy annak egy része. Az általános szabály szerint amennyiben a hagyatéki vagyontárgy megvan, a hitelező abból kaphat kielégítést. Amennyiben valamennyi hagyatéki vagyontárgyat igénybe vette, de követelése kielégítésre még sem került, akkor vethető fel az a kérdés, hogy volt-e még a hagyatékban vagyontárgy és annak mennyi az értéke. E vagyontárgy értéke erejéig ugyanis az örökös egyéb vagyonával is felel a hitelezővel szemben. Ha a hagyaték nincs meg, akkor az első kérdés nem merül fel, a hitelező közvetlenül kereshet kielégítést a hagyaték értéke erejéig az örökös egyéb vagyonából.

Ha a hagyaték tárgya kizárólag készpénz, fogalmilag kizárt az örökös cum viribus felelőssége, azaz ilyen esetben az örökös a hagyatéki tartozásért a hagyatéki készpénz erejéig a saját vagyonával felel (BH1997. 82.).

A hitelezőt a kielégítés két módja között választási jog nem illeti meg. Az örököst azonban megilleti a jog az eltérésre annyiban, hogy a hitelezőt önként, esetleg nem hagyatéki vagyonból elégítse ki. Az örökös kifejezett nyilatkozattal a perben is hozzájárulhat ahhoz, hogy a marasztalás ne korlátozódjék csupán a hagyatéki vagyontárgyakra (PK 192. szám).

A hagyatéki vagyontárgy időközi - s nem az örökös beruházások miatti - értékváltozásai növelik, vagy éppen csökkentik a fedezet értékét. Amennyiben azonban például az értékcsökkenés okozati összefüggésbe hozható az örökös magatartásával, úgy ő felelős az értékcsökkenés és a teljes érték közötti értékkülönbözettel. A pro viribus felelősség esetében az értékváltozás kihat a fedezet értékére. E felelősségi forma esetén azonban felvetődik a kérdés, hogy mely időpontban meghatározott érték az irányadó. Ebben az esetben a bírói gyakorlat azt az értéket fogadja el, amikor a vagyontárgyat az örökös értékesítette, illetőleg amikor az ellene folytatott végrehajtás során azt lefoglalták és értékesítették.

A hagyaték tárgyaival és annak hasznaival való (cum viribus) felelősség esetén a marasztaló ítélet rendelkező részében meg kell jelölni azokat a vagyontárgyakat, amelyekből, illetőleg amelyeknek hasznaiból a hagyatéki hitelező - végrehajtás útján - kielégítést kereshet, és azt az összeget is, amelynek kiegyenlítésére e vagyontárgyak szolgálnak. A vagyontárgyak értékelése nem feladata a bíróságnak és azt az ítélet rendelkező részében sem kell megjelölnie. A végrehajtásra tartozó kérdés, hogy a követelés végrehajtás útján kielégíthető-e a meghatározott vagyontárgyból (BH1995. 221.).

A hitelezőnek már a követelés érvényesítésekor meg kell jelölnie azokat a vagyontárgyakat, amelyekből, illetőleg amelyeknek hasznaiból kielégítést kíván keresni. Mivel az ilyen perben a követelés fennállásán kívül az is eldöntésre kerül, hogy a per tárgyává tett vagyontárgy a hitelező kielégítésének alapjául szolgál-e, az ítélet jogereje nem zárja ki, hogy a hitelező újabb pert indítson akkor, ha olyan vagyontárgyat tesz a per tárgyává, amelynek a hagyatékhoz tartozása még elbírálásra nem került.

Az örökség értéke erejéig való (pro viribus) felelősség esetén az ítélet rendelkező részében nem kell megjelölni sem a hagyatéki vagyontárgyakat, sem azok értékét és arra sem kell utalni, hogy az örökös felelőssége milyen érték erejéig áll fenn, mert mindez az ítélet indokolására tartozik. Az ítélet rendelkező részében az örököst meghatározott összeg fizetésére kell kötelezni minden korlátozás nélkül, úgy azonban, hogy a marasztalás összege nem haladhatja meg az örökség értékét. Ha a hitelező jogszerű követelése a hiányzó vagyontárgyak és tiszta hasznok értékét eléri, vagy azt meghaladja, a marasztalás összege ezek értékével egyenlő. Ebben az esetben az érték pontos megállapítása nem mellőzhető. Ha viszont a hitelező követelése a hiányzó vagyontárgyak és tiszta hasznok értékét nem éri el, a marasztalás összege természetesen a jogszerű követeléssel lesz egyenlő (PK 192. szám).

(2) Azokat a vagyontárgyakat azonban, amelyek nem kerültek az örökös birtokába, továbbá azokat a követeléseket és egyéb jogokat, amelyek nem voltak érvényesíthetők, valamint az átvett vagyontárgyak meg nem levő hasznait csak annyiban lehet az örökös felelőssége megállapításánál számításba venni, amennyiben az örökös ezektől neki felróható okból esett el.

Az örökös a hagyaték tárgyain, hasznain, értékén túl a tartozásokért felelősséggel nem tartozik. A felelősség meghatározásánál alapvető annak meghatározása, hogy mi tartozik a hagyatékba.

A törvény értelmében azonban az örökös nem felel a birtokába nem került hagyatéki vagyonnal, a nem érvényesíthető jogokkal és követelésekkel, a meg nem lévő hasznokkal abban az esetben, ha abban őt felróhatóság nem terheli.

Nem felel tehát azért, ha a kellő gondos eljárása ellenére a hagyatéki vagyontárgy birtokba vétele azért maradt el, mert az neki fel nem róható okból megsemmisült, ellopták, széthordták, vagy sikertelenül kísérelte meg valamely követelés, illetőleg jog érvényesítését, vagy a hasznok beszedését.

Amennyiben az örökösnek e körben akár szándékos, akár gondatlan magatartása megállapítható, e vagyontárgyak, illetve követelések értéke erejéig saját vagyonával köteles helytállni a hagyatéki hitelező követeléséért.

(3) A házastárs tűrni köteles, hogy a házastársi haszonélvezetével terhelt vagyonból a hitelezők követeléseiket - a hagyományon és a meghagyáson alapuló követelések kivételével - kielégítsék. A kötelesrész a házastárs korlátozott haszonélvezetét nem sértheti.

PK 90. szám

Az örökös mindaddig, amíg a hagyatéki tartozásokat nem rendezték, a hagyatéki hitelezőknek a hagyatéki vagyontárgyak hasznaival is felel.

PK 91. szám

A mezőgazdasági termelőszövetkezet tagja a hagyatéki tartozásokért a termelőszövetkezet közös használatában levő föld tekintetében csak annak hasznaival felel.

Amennyiben a házastárs állagot örököl, vagy az özvegyi jog megváltása folytán állagot kap, felelősségére az általános szabályok az irányadóak.
Az özvegyi jog mint öröklés osztja az állagöröklés sorsát abban is, hogy csak azt a vagyont terhelheti haszonélvezet, ami a hagyatéki tartozás kiegyenlítése után fennmaradt.
Az özvegyi jog a hagyaték tárgyaihoz kötődik, ezért ha a hagyatéki hitelező a hagyatéki vagyontárgyból elégíti ki a követelését, azt az özvegy tűrni köteles. Ebben az esetben a hagyatéki hitelezőnek - amennyiben peres úton érvényesíti az igényét - perbe kell vonnia az özvegyi jog jogosultját is, s kérnie kell, hogy őt a bíróság tűrésre kötelezze. Az özvegyi jog tehát nem akadályozhatja a hitelezőknek a hagyatéki vagyontárgyakból történő kielégítését.
A jogosult kötelesrészét a Ptk. 677. § (1) bekezdésének a)-c) pontjaiban felsorolt tartozások kiegyenlítése után maradt tiszta értékből kell minden korlátozás és teher nélkül kiadni. A kötelesrész azonban nem sértheti az özvegy korlátozott haszonélvezeti jogát, tehát a hagyatéki vagyonnak az a része, amelyen az özvegy korlátozott haszonélvezeti joga fennáll, csak a haszonélvezeti jog megszűnése után adható ki a kötelesrészre jogosultnak.
A hagyományon és a meghagyáson alapuló kötelezettségekért viszont az özvegyi jog jogosultja nem felel, azokat csak az özvegyi jog megszűnése után lehet kiadni, illetve teljesíteni.
BH2002. 272. *I. Az örökös a hagyaték tárgyaival és annak hasznaival felel a gyermektartásdíj előlegezése folytán a kötelezettet az állammal szemben terhelő tartozásért [Csjt. 69/E. §, Ptk. 679. § (1) bek.].*
BH2002. 147. *II. A biztosítási intézkedést megalapozó teljes bizonyító erejű magánokirat minősítése [Pp. 196. §, Ptk. 677. § (1) bek., 679. § (1) bek., Csjt. 30. § (3) bek.].*
BH2002. 102. *II. A biztosítási intézkedést megalapozó teljes bizonyító erejű magánokirat minősítése [Pp. 196. §, Ptk. 677. § (1) bek., 679. § (1) bek., Csjt. 30. § (3) bek.].*
BH1998. 24. *A túlélő házastársnak mint örökösnek a hitelező igénnyel szembeni helytállási kötelezettsége [Ptk. 679. § (1) bek., Csjt. 30. § (1) bek.].*
BH1997. 82. *II. A készpénz elhasználható dolog, így fogalmilag kizárt a hagyatékhoz tartozó készpénz bankjegyei azonosságának megállapítása: ez pedig kizárja olyan rendelkezés hozatalát, hogy az örökös a hagyaték tárgyaival (az eredeti bankjegyekkel) köteles helytállni; az örökös a hagyatéki készpénz értéke erejéig saját vagyonával felel [Ptk. 679. § (1) bek.].*
BH1996. 637. *Hagyatéki hitelezői igény elhatárolása a fedezetelvonó szerződéstől [Ptk. 203. § 598. §, 679. § (1) bek.].*
BH1996. 261. *A felelősség korlátozására vonatkozó anyagi jogi szabályok érvényesülése az elhunyt kölcsönvevő örököseivel és özvegyével szemben a kölcsön visszafizetése iránt indított perben [Ptk. 679. §, Csjt. 30. § (3) bek. Pp. 216. §, PK 192. sz.].*
BH1995. 221. *II. A hagyaték tárgyaival és annak hasznaival való felelősség esetén a marasztaló ítélet rendelkező részében meg kell jelölni azokat a vagyontárgyakat, amelyekből, illetőleg amelyek hasznaiból a hagyatéki hitelező kielégítést nyerhet [Ptk. 679. § (1) bek., Pp. 216. §, PK 192. sz.].*
BH1994. 595. *Ha a felek a teljesítés idejét egy jövőbeni bizonytalan esemény bekövetkezéséhez fűzték, úgy valójában a teljesítési határidőt nem határozták meg [Ptk. 280. § (1) és (2) bek., 228. §, 679. §].*
BH1994. 315. *A végrendelkező akarata vizsgálatának csak alakilag hibátlan végrendelet esetén lehet helye [Ptk. 679. § (1) bek., PK 82. sz., PK 85. sz.].*
BH1992. 464. *A közjegyző hagyatékátadó végzésének anyagi jogereje nincs, az a bíróságot nem köti, így abból az okból, hogy a hagyaték átadása az örökösök részére még nem történt meg, a bíróság az örökösökkel szemben érvényesített hagyatéki hitelezői igény tárgyában az érdemi döntést nem háríthatja el [Ptk. 673. § (1) és (2) bek., 679. § (1) és (2) bek.].*
BH1992. 397. *Az örökösöket a hitelezővel szemben terhelő korlátozott és egyetemleges felelősség megállapításának módja [Ptk. 677. § (1) bek., 679. § (1) bek., 683. § (1) bek., Pp. 216. §, PK 192. sz.].*
BH1992. 180. *Nincs helye fizetési meghagyás kibocsátásának az örökösökkel szemben, ha a követelés megfizetésére az örökhagyót jogerős fizetési meghagyás kötelezte [Pp. 130. § (1) bek. d) pont, 216. §, 229. § (1) bek., 316. § (1) bek., 14/1979. (IX. 17.) IM r. 4. § (1) bek., Ptk. 678. § (1) bek., 679. § (1) bek.].*
BH1992. 176. *A hagyatéki hitelezőkkel szemben az örökösök felelősségének megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 679. §, 683. §, PK 192. sz.].*

BH1991. 20. *Örökség reményében nyújtott szolgáltatások megítélésének szempontjai [Ptk. 677. §, 679. §, Pp. 216. §, PK. 89. sz.]*
BH1988. 100. *A köteles rész és az özvegyi jog összeütközése esetén a törvény az özvegyi jogot állítja előtérbe [Ptk. 615. § (1) bek., 671. § (1) bek., 679. § (3) bek.].*
BH1986. 463. *A hagyatéki osztály előtt az örökrész kiadása iránti igény egyben a közös tulajdon megszüntetésére irányul. Ilyenkor az örököstárs felelősségénél a hagyatéki tartozásokkal kapcsolatos szabály nem alkalmazható [Ptk. 673. §, 679. § (1) bek., 682. §].*
BH1986. 66. *II. A köteles rész és az özvegyi jog összeütközése esetén irányadó rendelkezések [Ptk. 615. §, 661. §, 671. § (1) bek., 665. § (1) bek., 679. § (3) bek.].*
BH1984. 108. *II. Házastársi haszonélvezeti joggal terhelt vagyon örökösét a hagyatéki tartozások szempontjából úgy kell tekinteni, mint aki a hagyaték tárgyainak és hasznainak a birtokában van, esetleges marasztalása esetén ezért szükséges azoknak a vagyontárgyaknak a megjelölése, amelyekből, illetőleg amelyek hasznaiból a hagyatéki hitelező - végrehajtás utján kielégítést kereshet [Ptk. 679. § PK 270.].*
BH1983. 318. *Az özvegyi jog és a köteles rész összeütközését idézheti elő, ha az örökhagyó általános örökösévé a házastársát teszi. Ilyen esetben a túlélő házastárs korlátozott haszonélvezetét a kötelesrésszel szemben is biztosítani kell. A házastárs nem kerülhet kedvezőtlenebb helyzetbe azáltal, hogy javára szóló végrendelet van. A végrendeleti juttatást azonban a haszonélvezeti (özvegyi) jog mértékének a megállapításánál számba kell venni [Ptk. 615., 661. §, 665. § (1) bek., 671. § (1) bek., 679. § (3) bek.].*
BH1983. 235. *A köteles részt csak úgy lehet az özvegyi jogtól mentesíteni, ha a köteles rész kiadása után a megmaradó vagyon a házastárs korlátozott haszonélvezetét biztosítja. [Ptk. 615. § (1) bek., 671. § (1) bek., 679. § (3) bek.].*
BH1981. 407. *A szerződéses örökös az örökhagyó hitelezőivel szembeni anyagi helytállásra nem kötelezhető.- Az öröklési szerződés alapján nyújtott szolgáltatás a hagyatékkal szemben hagyatéki hitelezői igényként nem érvényesíthető [Ptk. 679. §, 655. § (1) bek.].*
BH1981. 359. *A kötelesrésznek a házastárs korlátozott haszonélvezetét biztosító részét a haszonélvezet megszűnése előtt nem lehet kiadni [Ptk. 665. § (2) bek. 671. (1) bek., 679. § (1) bek., PK 270. sz.].*
BH1980. 473. *Az örökség értéke erejéig való (pro viribus) felelősség esetén az ítélet rendelkező részében nem kell megjelölni sem a hagyatéki vagyontárgyakat, sem azok értékét, és arra sem kell utalni, hogy az örökösök felelőssége milyen érték erejéig áll fenn. Az ítélet rendelkező részében az örököst meghatározott összeg fizetésére kell kötelezni minden korlátozás nélkül, úgy azonban, hogy a marasztalás összege nem haladhatja meg az örökség értékét. A hagyaték tárgyával való (cum viribus) felelősségen nem változtat az, hogy a hagyaték tárgyán az örökhagyó túlélő házastársát özvegyi haszonélvezeti jog illeti meg [Ptk. 679. § (1) és (3) bek., PK 270 sz.].*
BH1980. 383. *Ha a hagyaték tárgyai és hasznai a hitelező követeléseinek érvényesítésekor megvannak, az örökös öröksége erejéig egyéb vagyonával csak akkor tehető felelőssé, ha kifejezetten hozzájárul ahhoz, hogy marasztalása ne korlátozódjék a hagyatéki vagyontárgyakra [Ptk. 679. § (1) bek.].*
BH1980. 213. *Ha az örökhagyó túlélő házastársa törvényes öröklés jogcímén özvegyi haszonélvezeti jogot örököl, a hagyatéki tartozásokat, igy az örökhagyó eltemetésének költségét is az állagörökösök kötelesek viselni [Ptk. 677. § (1) bek. a) pont, 679. § (1) és (3) bek., 10/1970. (IV. 17.) ÉVM-EÜM sz. r. 1. § a pont].*
BH1979. 181. *Bűncselekmény következtében meghalt személyeltemettetésével, a síremlék emelésével és a gyász-szertartással felmerült költség olyan kár, amelynek megtérítésére azt a személyt kell kötelezni, aki az örökhagyó halálát okozta. Az ilyen költségek viselésére tehát az örökös elsődlegesen nem kötelezhető [Ptk. 239. § (1) bek., 677. § (1) bek., 679. § (1) bek.].*

Kielégítés az örökös által

680. § (1) Amíg az örökös felteheti, hogy a hagyatéki tartozásokat a hagyaték teljesen fedezi, ha figyelmen kívül hagyja az örökhagyó által élők között ellenérték nélkül vállalt, valamint a hagyományon és meghagyáson alapuló kötelezettségeket, a tartozásokat a sorrend megtartása nélkül elégítheti ki. Ellenkező esetben csak a sorrend szerint (678. §) nyújthat kielégítést.

A hagyatéki tartozások kielégítésének sorrendjére vonatkozó (Ptk. 677-678. §) szabály alóli kivételről rendelkezik e törvényhely.

Ha az örökös jóhiszeműen úgy ítéli meg, hogy a hagyaték a fennálló hagyatéki követelések teljes kiegyenlítését biztosítja, a sorrendhez kötöttség nélkül - és az örökhagyó által ingyenesen vállalt, valamint a hagyományon és meghagyáson alapuló követelésekre tekintet nélkül - elégítheti ki a hitelezőket.

A hagyomány és meghagyás tekintetében a figyelmen kívül hagyás értelemszerű, hiszen azok kielégítésére csak a megelőző hagyatéki tartozások kiegyenlítése után kerülhet sor.

Az ingyenesen vállalt kötelezettség figyelmen kívül hagyása nem azt jelenti, hogy azzal az örökösnek a más követelések kiegyenlítésekor nem kell számolnia, hanem azt, hogy erre tekintet nélkül is kielégítheti a más hitelezői igényeket. Amennyiben feltételezése ellenére utóbb kiderül, hogy valamennyi követelés kiegyenlítésére a hagyaték nem szolgált fedezetül, a figyelmen kívül hagyott ingyenes követelések jogosultjaival szemben személyében felel. A felelőssége azért az értékért áll fenn, amelyhez a figyelmen kívül hagyott hitelezők a hagyatéki tartozások sorrendjében és arányában akkor jutottak volna, ha a sorrend félretételével történő kielégítésre nem kerül sor.

(2) Az a hitelező, akinek a hagyatékhoz tartozó valamely vagyontárgyon zálogjoga vagy külön kielégítésre igényt adó egyéb joga van, a biztosíték erejéig - a sorrendre tekintet nélkül - teljes kielégítést kereshet.

A törvény elsőbbséget biztosít az olyan hitelezőnek, akinek a hagyatéki vagyontárgyon zálogjoga, vagy külön kielégítésre igényt adó egyéb joga van. Az örökös a hagyatéki hitelezők törvényben megszabott sorrendjéhez és arányos kielégítéséhez ebben az esetben sincs kötve. Az ilyen hitelező a biztosíték erejéig a sorrendre tekintet nélkül kereshet kielégítést, e joga azonban csak a zálogjoggal vagy külön kielégítésre igényt adó egyéb joggal terhelt vagyontárgyból történő kielégítést teszi lehetővé, más hagyatéki vagyontárgy vonatkozásában elsőbbségi joga az ilyen jogokkal rendelkező hitelezőnek nincs. Amennyiben a biztosítékból az igényét teljesen kielégíteni nem tudja, a fennmaradó összeg tekintetében a hagyatéki hitelezőkre vonatkozó általános szabályok szerint tarthat igényt a kielégítésre.

(3) Ha az örökös ezeket a rendelkezéseket neki felróható módon nem tartja meg, az emiatt kielégítetlenül maradt hitelezőnek egész vagyonával felel.

A törvényben írt kielégítési sorrendtől az örökös csak a saját felelősségére térhet el. Amennyiben az örökös neki felróható módon tér el a törvényben megszabott sorrendtől, megszűnik felelősségének az a kedvezménye, hogy a hagyatéki hitelezőkkel szemben csak a hagyaték tárgyaival, annak hasznaival, illetve annak erejéig felel. A kötelező sorrendtől felróható magatartással történő eltérése esetén a hagyatéki tartozásokért az örökös a teljes vagyonával felel és amennyiben felróható magatartásával kárt is okozott, ezért a kárért az általános szabályok szerint - teljes vagyonával - felel.

A hagyatéki hitelezők felhívása

681. § (1) Ha alaposan fel lehet tenni, hogy ismeretlen hagyatéki tartozások vannak, az örökös kérheti, hogy a közjegyző hívja fel a hagyatéki hitelezőket követeléseik bejelentésére.

(2) Az a hitelező, aki követelését a közjegyzői felhívásban megszabott határidő alatt nem jelentette be, a jelentkezésig történt kielégítéseket a sorrend megtartása és a csoportjához tartozók kielégítésének aránya szempontjából nem kifogásolhatja. Ha a hagyatéki osztály már megtörtént, az örököstársaktól csak az örökrészeikhez igazodó aránylagos kielégítését igényelheti, kivéve mindkét esetben, ha az örökösnek a követelésről a bejelentés nélkül is tudomása volt.

Annak érdekében, hogy a hagyatéki hitelezők személyét felderítse, az örökös a hagyatéki eljárás lefolytatására egyébként illetékes közjegyzőnél kérheti az ismeretlen hagyatéki hitelezők felhívását. A közjegyző a kérelem alapján hirdetményt bocsát ki, amelyben megfelelő határidő tűzésével felhívja az ismeretlen hitelezőket követeléseik bejelentésére. Ismeretlen helyen tartózkodó, de egyébként ismert követeléssel rendelkező hagyatéki hitelező esetében az örökös bírósági letétbe helyezéssel is teljesíthet (Ptk. 287. §), nem alkalmazható azonban ez a mód akkor, ha a hitelező maga is ismeretlen.

Amennyiben a hitelező a hirdetménynek megfelelően a követelését bejelenti, az örökös őt ugyanabban a sorrendben és arányban köteles kielégíteni, mint a többi hitelezőt, ennek elmulasztása esetén a Ptk. 678-680. §-aiban írtak kerülnek alkalmazásra.

A tulajdonjog fenntartásával eladott ingatlant (Ptk. 368. §) az eladó megnyilatkoztatása, illetőleg a jogának az ingatlan-nyilvántartásból való törlése nélkül nem lehet hagyatékként az örökösnek átadni (BH1981. 502.).

Az a hitelező, aki a megadott határidő alatt nem jelentkezik és követelését be sem jelenti, utóbb nem kifogásolhatja a hitelezőknek a jelentkezéséig történt kielégítését abból az okból, hogy a sorrendet nem tartották be (azaz hogy a követelésénél hátrább álló csoportba tartozó hagyatéki hitelezői igényt elégítettek ki, vagy az azonos csoportba tartozó követelések kielégítésénél az ő követelése figyelmen kívül maradt), illetve ha nem maradt hagyatéki vagyon a többi hitelező kielégítése után, nem követelhet kielégítést az örökös egyéb vagyonából.

Amennyiben a többi hitelező kielégítése után még maradt hagyatéki vagyon, ebből az utóbb jelentkező hagyatéki hitelezőt is ki kell elégíteni. Kielégítéséért azonban a hagyaték felosztása (az osztály) után az

örökösök nem felelnek egyetemlegesen, hanem mindegyik örököstárs csak külön és csak örökrésze arányában. A hitelező tehát - még ha követelése egy örökös részesedéséből ki is telne - nem fordulhat ellene a teljes követelés erejéig, hanem csak az arányos részt követelheti.

Mindezek a szabályok természetesen csak akkor állnak fenn, ha az örökösök jóhiszeműek voltak. Ha az örökös nem volt jóhiszemű, azaz felhívás és bejelentés nélkül is tudott, vagy kellő gondosság mellett tudnia kellett volna a követelésről, úgy köteles lett volna ezt a hitelezőt sorrendben és arányban kielégíteni. Ennek elmulasztása miatt saját egyéb vagyonával is felel a hitelezővel szemben. Több örökös esetén a nem jóhiszemű örököstársak egyetemlegesen felelnek.

BH1981. 502. *A tulajdon fenntartásával eladott ingatlant az eladó megnyilatkoztatása, illetőleg a jogának az ingatlannyilvántartásból való törlése nélkül nem lehet hagyatékként az örökösnek átadni [Ptk. 368. § (1) bek., 681. § (1) bek., He. 52. § (3) bek.].*

Az örökös jogállása

682. § (1) Több örököst a hagyatéki osztály előtt közösen illeti meg a hagyatéki vagyon.

(2) Az örököstársak közösségére a tulajdonközösség általános szabályait kell alkalmazni azzal, hogy a hagyatéki osztály előtt hagyatéki követelés csak valamennyi örökös nevében és részére követelhető, az adós pedig csak valamennyi örökös kezéhez teljesíthet.

(3) A közösség a hagyatéki osztállyal szűnik meg. A hagyatéki osztály módját az örökhagyó végintézkedéssel rendezheti.

A hagyaték az örökhagyó halálával nyílik meg, ekkor valamennyi örökös az őt megillető rész örökösévé válik. A törvényes és a végrendeleti, az ági és más örökös, vagy az állag és a haszonélvezeti örökös együttes öröklése esetében létrejön közöttük a közösség. Az örökösök tulajdonközössége a hagyaték megnyílásával keletkezik és tart mindaddig, amíg a hagyatékot fel nem osztották. Az örököstársak közösségére a közös tulajdon általános szabályait kell megfelelően alkalmazni (így ha haszonélvezeti jogosult is van, nem érvényesül az a szabály, hogy a tulajdonostársak mindegyike jogosult a dolog birtoklására és használatára; e jogot egyik tulajdonostárs sem gyakorolhatja a többieknek a dologhoz fűződő érdekei sérelmére stb.).

A hagyaték felosztása előtt a hagyatéki követelés érvényesítése csak valamennyi örökös nevében és részére történhet, az adós pedig csak valamennyiük kezéhez teljesíthet. Az örökösök ebből következően hitelezői minőségükben nem egyetemlegesen, hanem együttesen jogosultak. Nem szükséges valamennyiüknek együttesen fellépniük, az örököstársak bármelyike jogosult a hagyatéki követelést érvényesíteni azzal, hogy csak valamennyi örökös kezéhez való teljesítést kérhet. Az örökhagyó halála folytán félbeszakadt eljárás folytatását is bármelyik örökös egyedül is kérheti.

Az örököstársak közössége mindaddig fennáll, amíg azt osztályos egyezséggel meg nem szüntetik, vagy a bíróság nem dönt a hagyaték felosztásáról. A hagyatéki osztály létrejöhet akár az örököstársak megállapodásával, akár az örökhagyó intézkedése alapján.

A felosztás annak előzetes megállapítását feltételezi, hogy kit milyen arányban illet meg a hagyaték. Figyelembe kell venni, hogy ki örökölt állagot és ki haszonélvezeti jogot, megtörtént-e a haszonélvezeti jog megváltása vagy nem; arra, hogy a nem azonos rokonsági fokban törvényes örökösök részesedési aránya eltér egymástól; az osztályrabocsátási kötelezettséget stb.

A részesedés arányának megállapítása után kerülhet sor a hagyaték tényleges felosztására. Ekkor kerülhetnek az egyes hagyatéki vagyontárgyak az egyes örökösök kizárólagos tulajdonába és birtokába (utóbbiba természetesen csak akkor, ha nincs haszonélvezeti örökös).

A hagyatéki osztályra kötelező alakiságot a törvény nem ír elő. Amennyiben a hagyatékban ingatlan is van, a hagyatéki eljárás lefolytatása kötelező. Ebben az esetben az ingatlanhagyatékot a közjegyző adja át a törvénynek vagy a végintézkedésnek megfelelően, ha az örökösök egyéb megállapodást nem kötöttek. Az ingó vagyontárgyakat az örökösök feloszthatják, de a közös tulajdont is fenntarthatják. Amennyiben az örököstársak a közösségüket fenntartják, arra a közös tulajdon szabályait kell megfelelően alkalmazni azzal azonban, hogy egyetemleges felelősségük a hagyaték felosztása után is fennmarad a hagyatéki hitelezőkkel szemben.

A hagyaték felosztásának módját az örökhagyó is meghatározhatja a végintézkedésében. Ez a szabályozás lehet konkrét (minden egyes vagyontárgyakra vonatkozó) és lehet általánosabb is, de az örökhagyó a végintézkedésben a hagyatéki osztályt meg is tilthatja. Ebben az esetben az a vagyon, amelyre a tiltás vonatkozik, az örököstársak közös tulajdonában marad. Az örökösök azonban egybehangzó megállapodással (osztályos egyezség) eltérhetnek a végintézkedésben meghatározott megosztási módtól és a közös tulajdon fenntartásától is.

Az osztályos egyezség az örökösöknek a hagyatéki tárgyaláson létrejött olyan megállapodása, amelyben az öröklésnek a törvényben vagy a végintézkedésben foglalt rendjétől eltérnek és a hagyaték felosztásáról az öröklés megnyílására visszamenő hatállyal rendelkeznek.

Az osztályos egyezség feltételeit a hagyatéki eljárásról szóló 6/1958. (VII. 4.) IM rendelet 53. § (4) bekezdése határozza meg. Osztályos egyezséget csak örökösök köthetnek egymással. E körben tartoznak a törvényes, a végintézkedésen alapuló örökösök éppúgy, mint az özvegyi jog jogosultja. Olyan személyek azonban, akik az örökhagyó törvényes örökösei lennének, de végintézkedés miatt ténylegesen nem örökölnek, osztályos egyezséget sem köthetnek. Nem osztályos egyezség az, ha az örökösök a hagyatékból az öröklésben soron következő személyt részesítik, mert ez élők közötti jogügylet (például ajándékozás). Nem osztályos egyezség az örökösöknek a hagyatéki hitelezővel kötött megállapodása sem, amelynek értelmében például a hitelező a követelése kielégítése fejében hagyatéki vagyontárgy tulajdonjogát fogadja el.

Az osztályos egyezség csak hagyatéki vagyontárgyra vonatkozhat. Amennyiben az örökösök egyezkedésükbe olyan vagyontárgyat is bevonnak, amely nem tárgya a hagyatéknak, az így bevont vagyontárgy tekintetében nem osztályos egyezség, hanem élők közötti más jogügylet jön létre.

Az osztályos egyezség feltétele, hogy valamennyi örökös az egyezség megtörténte után részesedjék a hagyatékból, az azonban közömbös, hogy ez milyen arányban történik. Osztályos egyezség eredménye lehet, hogy az egyik örökös a hagyatékból nagy értékű, a másik csekély értékű vagyontárgyat kap. Az olyan megállapodás, amely szerint az egyik örökös a hagyatékból egyáltalán nem részesül, nem osztályos egyezség, hanem az örökrésznek az öröktársakra történő visszterhes, vagy ingyenes átruházása.

Osztályos egyezséget csak a hagyatéki eljárás során, annak befejezéséig lehet kötni, vagyis a hagyatéknak öröklés jogcímén történő átadása előtt. Ez nem zárja ki azt, hogy az örökösök a hagyatéki eljárás után is kössenek egymással a hagyatéki részesedés tárgyában megállapodást, ez azonban élők közötti szerződés és nem osztályos egyezség. Ha az örökösök között a hagyatéki eljárásban öröklési jogi vita merül fel, a közjegyző a hagyatékot ideiglenes hatállyal adja át, az örökösök a perben a bíróság előtt is köthetnek osztályos egyezséget. Ez a helyzet akkor is, ha a hagyatéki eljárás lefolytatására nem került sor, utóbb azonban öröklési jogi kérdésben az örökösök között per indul.

Az osztályos egyezségnek, mint az öröktársak megállapodásának a megtámadhatóságára az általános szabályok az irányadóak.

BH1987. 403. *III. A hozzájárulás beszerzése előtt hivatalból tisztázni kell, hogy a tervezett osztályos egyezség a külföldi öröklés részesedési arányát megváltoztatja-e [Ptk. 619. §, 682. §, He. 50. §, 52. § (3) bek.].*

BH1986. 463. *A hagyatéki osztály előtt az örökrész kiadása iránti igény egyben a közös tulajdon megszüntetésére irányul. Ilyenkor az öröktárs felelősségénél a hagyatéki tartozásokkal kapcsolatos szabály nem alkalmazható [Ptk. 673. §, 679. § (1) bek., 682. §].*

BH1984. 275. *A felperes halála miatt félbeszakadt eljárás folytatását bármelyik örökös egyedül is jogosult kérni [Pp. 111. §, 61-62. §, Ptk. 682. §].*

683. § (1) Az öröktársak a közös hagyatéki tartozásokért mind a hagyatéki osztály előtt, mind pedig azt követően egyetemlegesen felelnek.

(2) Az az örökös, akinek az örökhagyó a hagyatékból a szokásos mértékű ajándéknál nem nagyobb értékű meghatározott dolgot vagy jogot juttatott, a hagyatéki hitelezők követeléséért csak akkor felelős, ha a követelés a többi öröktársról nem hajtható be.

A § több örökös esetében az öröktársak egyetemleges felelősségét állapítja meg. Az egyetemlegesség fennáll mind a hagyaték felosztása (a hagyatéki osztály) előtt, mind pedig a hagyatéki osztályt követően, kivéve, ha a hitelezőt felhívták, és nem jelentette be a követelését (lásd a Ptk. 681. §-hoz fűzött magyarázatot). Ebből következik, hogy a hagyatéki hitelező bármelyik öröktárs (vagy mindegyikük) ellen fordulhat követelésének kielégítése érdekében. A Ptk. 679. §-ának szabálya alapján viszont bármelyik - egyetemlegesen felelős - öröktárs felelőssége korlátozott, tehát a hagyaték tárgyaival és hasznaival, illetve azok értéke erejéig áll fenn.

Az egyetemleges, de korlátozott felelősségből folyóan a bíróság akkor jár el megfelelően, ha az örökösöket a tartozás megfizetésére egyetemlegesen, de örökrészük erejéig kötelezi (BH1992. 397.).

Az örökösök bármelyikének teljesítése a többi örökösre is kihat: a hagyatéki hitelezővel szemben a tartozás megfizetése esetén minden örökös mentesül.

Az öröktársak belső jogviszonyában a felelősség mértékét örökrészük aránya határozza meg: a hagyatéki hitelező követelését kielégítő örökössel szemben az öröktársak örökrészük arányában kötelesek a megtérítésre.

A (2) bekezdés rendelkezése az örökös korlátozott felelősségének egy további esetét szabályozza. A szokásos mértékű ajándéknál nem nagyobb értékű dolognak, vagy jognak az örököse ugyanis csak akkor felelős a hagyatéki hitelező követeléséért, ha a követelés a többi örököstől nem hajtható be.

BH1992. 397. *Az örökösöket a hitelezővel szemben terhelő korlátozott és egyetemleges felelősség megállapításának módja [Ptk. 677. § (1) bek., 679. § (1) bek., 683. § (1) bek., Pp. 216. §, PK 192. sz.].*

BH1992. 176. *A hagyatéki hitelezőkkel szemben az örökösök felelősségének megállapításánál irányadó szempontok [Ptk. 679. §, 683. §, PK 192. sz.].*

BH1988. 402. *A hagyatéki hitelezői igény - az egyetemlegesség folytán a törvényben meghatározott korlátozás mellett - bármelyik örökössel szemben érvényesíthető, valamennyi örököstárs perbenállására tehát nincs szüksége [Ptk. 677., 679., 683. §, 337. §].*

A hagyományos felelőssége a hagyatéki tartozásokért

684. § (1) A más hagyatéki hitelező sérelmével kielégített hagyományos a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint felel a hitelezőnek, amennyiben a hitelező az örököstől kielégítést nem szerezhetett.

(2) A hagyományos az őt terhelő hagyomány és meghagyás tekintetében úgy felel, mint az örökös.

A hagyomány a hagyatéki tartozások között az utolsó helyen szerepel. Azt akkor kell kiadni, ha valamennyi hagyatéki hitelezőt és így a kötelesrészre jogosultat is kielégítették. Ebből következik, hogy a hagyományos felelősségére is csak akkor kerülhet sor, ha a Ptk. 677. §-ban írt kielégítési sorrendet az örökös nem tartotta meg.

A hagyományos felelőssége azonban másodlagos. A hitelezőnek először az örökössel szemben kell a követelését érvényesítenie és csak ha ott nem juthat kielégítéshez, akkor kerül sor a hagyományos felelősségére. A hagyományos felelősségét a jogalap nélküli gazdagodás szabályai határozzák meg (Ptk. 361. §). A hagyományos ehhez képest legfeljebb a hagyománya értékével felel a hagyatéki hitelezőnek, többet tőle nem lehet követelni. Nem terheli helytállás a hagyományost akkor, ha a követelés érvényesítése előtt a hagyománytól elesett és nem kellett számolnia a helytállás kötelezettségével. Ha azonban például tudta, hogy az örökös őt a többi hitelezőt vagy előtte álló csoportban levőket megelőzve elégítette ki, továbbá ha ettől függetlenül rosszhiszeműen jutott a hagyomány értékéhez (mert például félrevezette a hagyomány kiadására köteles örököst) a hitelezővel szemben akkor is felel, ha a hagyománytól elesett.

Az örökhagyó a hagyományost is terhelheti további hagyomány kiadásával (alhagyomány), illetőleg kötelezheti meghagyással valaminek a teljesítésére. E vonatkozásban a hagyományos felelőssége - mint az örökösé - elsődleges és közvetlen: a hagyományos az őt terhelő hagyománnyal és annak hasznaival, illetőleg azok értéke erejéig felel. Azaz nem lehet olyan alhagyománnyal terhelni, amely meghaladná hagyománya értékét, s a meghagyást is csak annyiban köteles teljesíteni, amennyiben ez hagyományából lehetséges.

A hagyományos akkor köteles teljesíteni az őt terhelő alhagyományt, illetőleg meghagyást, ha a saját hagyományát már megkapta. Ha őt több alhagyomány, vagy több meghagyás terheli, de az általa kézhez vett hagyomány valamennyi kielégítésére nem elég, akkor arra jogosult, hogy az alhagyományokat és a meghagyásokat arányosan elégítse ki. Nem részesítheti egyiket sem előnyben a másikkal szemben, csak arányos kielégítést juttathat.

BH1984. 104. *II. Az örököstársak a közös hagyatéki tartozásokért egyetemlegesen felelnek. Ez a törvényi rendelkezés azonban nem akadálya annak, hogy egyik örökös az örökséget vagy annak egy részét a hagyatéki hitelezőre ruházza át és egyedül magára vállalja a hitelezői igény teljes kielégítését [Ptk. 684. § (1) bek., He. 58. § (2) és (3) bek.].*

Ptké. 92. § (1) A Ptk.-nak az öröklési jogot szabályozó rendelkezéseit - ha ez a törvényerejű rendelet másként nem rendelkezik - csak a Ptk. hatálybalépése után megnyílt öröklésre lehet alkalmazni.

(2) A Ptk.-nak a végrendelet alakszerűségeire vonatkozó rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépése előtt kelt végrendeletre is alkalmazni kell.

PK 92. szám

a) A Ptk-nak a végintézkedés alakszerűségeire vonatkozó rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépése előtt tett végintézkedésre csak akkor kell alkalmazni, ha az öröklés a Ptk. hatálybalépése után nyílt meg.

b) A Ptk. hatálybalépése után megnyílt öröklés esetében az örökhagyónak a Ptk. hatálybalépése előtt tett s a keletkezéskor hatályban volt jogszabályoknak megfelelő végintézkedése akkor is megtartja érvényességét, ha az a Ptk. rendelkezései alapján nem volna érvényesnek tekinthető.

c) A Ptk. hatálybalépése után megnyílt öröklés esetében az örökhagyónak a Ptk. hatálybalépése előtt tett végintézkedése akkor is érvényes, ha a keletkezéskor hatályban volt jogszabályoknak ugyan nem felel meg, de megfelel a Ptk. által megállapított alakszerűségeknek.

BH1987. 314. *II. Az örökbefogadott személy öröklésére a Polgári Törvénykönyv rendelkezései csak akkor irányadók, ha az örökbefogadás és az öröklés megnyílta egyaránt 1960. május 1. után történt [Ptk. 617. §, Csjt. 51. § Ptké. 92. §, 1960. évi 12. sz. tvr. 11. §].*
BH1984. 403. *Hatályos jogszabályaink értelmében az örökbefogadás teljes rokoni kapcsolatot létesít az örökbefogadott és az örökbefogadó, illetőleg rokonai között. Az örökbefogadott gyermek az örökbefogadó rokona után csak akkor örököl, ha az örökbefogadás és az öröklés megnyílta egyaránt 1960. május 1. után történt [Csjt. 51. §, Ptk. 617. § (1) bek., Ptké. 92. §, 1960. évi 12. sz. tvr. 11. §].*

HATODIK RÉSZ

ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK

685. § E törvény alkalmazásában
a) jogszabály: a törvény, a kormányrendelet, továbbá a törvény felhatalmazása alapján, annak keretei között az önkormányzati rendelet; a 29. § (3) bekezdése, a 200. § (2) bekezdése, a 209/B. § (6) bekezdése, a 305. § (1) bekezdése, a 434. § (3)-(4) bekezdése, az 523. § (2) bekezdése és az 528. § (3) bekezdése tekintetében valamennyi jogszabály;

A törvény záró szakaszai egyrészt értelmező (Ptk. 685-686. §), másrészt a hatálybaléptetéssel kapcsolatos rendelkezéseket (Ptk. 687. §) tartalmaznak.
A jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény 1. § (1) bekezdése alapján jogszabálynak a törvény, a kormányrendelet, a miniszteri rendelet, az államtitkári rendelkezés és az önkormányzati rendelet minősül. Az állami irányítás egyéb jogi eszközei: az országgyűlési, a kormány-, a kormánybizottságok, az önkormányzatok (és azok szerveinek) határozatai; a miniszteri, és az országos hatáskörű szerv vezetője által kiadható utasítás; a jegybanki rendelkezés, a statisztikai közlemény (1987. évi XI. törvény 46-52. §-ai). A jogi iránymutatás körében az országgyűlés, a kormány, a miniszter és az országos hatáskörű szerv vezetője irányelvet, az országgyűlés és a kormány elvi állásfoglalást, illetve a miniszter és az országos hatáskörű szerv vezetője tájékoztatót adhat ki (1987. évi XI. törvény 53-55. §).
A Ptk. rendszerében a más jogszabályra történő utalás esetén:
1. jogszabály alatt csak törvényt lehet érteni, ha a Ptk. rendelkezése kifejezetten ekként nevesíti a jogforrást [például: Ptk. 53. § (3)-(4), 74/G. § (7), 117. § (1), 128. § (1), (3), 140. § (2), 172. §, 174. §, 177. §, 251. § (1), (3), 263. § (2), 338/B. §, 373. § (4)-(5)];
2. ha a törvény szóhasználatában jogszabályt nevesít, az alatt törvényt, a törvény felhatalmazása alapján kiadott önkormányzati rendeletet és a kormányrendelet kell érteni;
3. A külön nevesített, és a 2002. évi XXXVI. törvénnyel módosított esetekben, így:
- a vagyontárgy értékhatárát illetően, amelyet meghaladóan a törvényes képviselő jognyilatkozatainak érvényességéhez gyámhatósági jóváhagyás szükséges [Ptk. 29. § (3) bekezdés]
- annak megítélésekor, hogy a szerződés jogszabályba ütközése, vagy jogszabály megkerülésére irányuló volta folytán semmis-e [Ptk. 200. § (2) bekezdése]
- a szerződési feltétel tisztességtelensége körében a szerződés tartalmát meghatározó jogforrásra utalásnál [Ptk. 209/B. § (6) bekezdése]
- a hibás teljesítésnek a Ptk. 305. § (1) bekezdésében nevesített esetében,

- a lakásbérlet létrejöttének, megszűnésének, a lakásbérleti jog folytatásának, a lakások elidegenítésének külön feltételei meghatározása, valamint a nem lakás céljára szolgáló helyiségekre a lakásbérlet szabályainak alkalmazásától eltérés esetén [Ptk. 434. § (3) és (4) bekezdés]
- pénzintézeti hitel esetén a kamat fizetésének kötelezettségtől eltérés esetén [Ptk. 523. § (2) bekezdése], és
- a bankhitel-, bankkölcsönszerződés részletes szabályait érintően [Ptk. 528. § (3) bekezdése]
jogszabály alatt minden jogszabályt érteni kell.
E módosított rendelkezés 2003. július 1. napjától kezdődően hatályos, és rendelkezését az ezt követően létrejött jogviszonyokban kell alkalmazni.
A megelőzően - 1998. március 1-jétől - hatályos rendelkezés a fentiektől annyiban tért el, hogy a Ptk. 305. § (1) bekezdését nem nevesítette, viszont a most ismertetett rendelkezést rendelte irányadónak a Ptk. 19. § (1) bekezdés c) pontja, a Ptk. 231. § (3) bekezdése és a Ptk. 301. § (4) bekezdése esetében is.
BH2004. 25. *Jogerős cégbejegyzés után az erdőbirtokossági társulat esetében is csak a törvényben meghatározott okok alapján lehet az érvénytelenségre sikerrel hivatkozni [Ptk. 685. § c) pont, 1994. évi XLIX. tv. 6. § (2) bek., 1997. évi CXLV. tv. 1. § (1) bek., 48. § (1) és (2) bek.].*
EBH2003. 882. *II. Az összeférhetetlenség kiküszöbölésének módját a bíróság nem határozhatja meg, azt a részvénytársaság, illetve egyedüli részvényese jogosult meghatározni [Ptk. 685. § c) pont, 1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 270. § (2) bek.].*
BH2003. 375. *II. Az összeférhetetlenség kiküszöbölésének módját a bíróság nem határozhatja meg, azt a részvénytársaság, illetve egyedüli részvényese jogosult meghatározni [Ptk. 685. § c) pont, 1997. évi CXLIV. tv. 270. § (2) bek.].*
EBH2002. 832. *Ápolási díj igénylésére a Ptk. 685. § b) pontjában fel nem sorolt gondnok nem jogosult [1993. évi III. tv. 40. §, 41. § (1) bek.].*
BH2002. 350. *A szovjet csapatkivonás után megüresedett ingatlanok hasznosításával keletkezett bevételnek az állami költségvetés és az önkormányzatok közötti megosztása [1989. évi XIII. tv., 1991. évi XCI. tv. 28. § (2) bek. a)-b) pont, 1992. évi LIV. tv. 42. § (1) bek., 81/1992. (V. 14.) Korm. r. (2) bek., (7) bek. a) pont, 86/1990. (XI. 14.) Korm. r., Ptk. 685. §, 2/1998. PJE.].*
EBH2001. 552. *Az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság ügyvezetőjére vonatkozó rendelkezést akkor is alkalmazni kell, ha az alapító külföldinek minősül [1997. évi CXLIV. tv. (Gt.) 1. § (1) bek., 3. § (1) bek., 4. § (4) bek., 9. § (2) bek., 171. § (1) bek., 172. § (3) bek., Ptk. 685. § c) pont, 1997. évi CXLV. tv. (Ctv.) 46. § (1) bek., 47. § (1) bek.].*
BH2001. 276. *A kamat mértéke a gazdálkodó szervezetek között 1996. január 1. napja előtt kötött biztosítási szerződésekből fakadó kötelezettségek esetén [Ptk. 536. § (1) bek., 548. §, 685 § c) pont, 1995. évi CXXI. tv., 86/1990. (XI. 14.) Korm. r.].*
BH2000. 559. *Az egyéni vállalkozó egyéni cégként való cégbejegyzésekor - ha induló vagyonnal rendelkező egyéni cégként kéri a bejegyzését - vagyonának értékét fel kell tüntetnie. E vagyon alapján 2%-os mértékű eljárási illeték terheli a cégbejegyzést kérő egyéni vállalkozót [Ptk. 685. § c) pont, 1990. évi V. tv., 1990. évi XCIII. tv. (Itv.) 45. § (1) bek. b) pont, 13/1989. (XII. 16.) IM r. 2. § (1) és (5) bek.].*
BH2000. 546. *A házastárs felelőssége a másik házastárs bűncselekményével okozott kár megtérítéséért [Csjt. 27. §, 30. §, Ptk. 203. § (1)-(2) bek., 339. § (1) bek., 344. § (1) bek., 361. § (1) bek., 685. § b) pont, Pp. 6. § (2) bek., 196. § (1) bek. e) pont].*
BH2000. 414. *A felszámolási eljárásban is szabályszerű a bírósági iratoknak olyan postai kézbesítése, amikor a címzett távollétében a küldeményt ún. helyettes átvevő veszi át. A helyettes átvevő átvételi jogosultságának feltételei [Pp. 99. § (1) és (4) bek., 107. § (1) bek., 109. § (3) bek., 164. § (1) bek., Ptk. 685. § b) pont, 1993. évi LXXXI. tv.-nyel módosított 1991. évi IL. tv. (mód. Cstv.) 6. § (2) bek., 133/1993. (IX. 29.) Korm. r. 15. § (1) bek., (2) bek. a) pont].*
BH2000. 69. *Az önkormányzati közgyűlés elnöke mind az önkormányzatnak, mind az önkormányzat hivatali apparátusának képviseletére jogosult. Az önkormányzat hivatali apparátusának dolgozóját felhatalmazhatja arra, hogy az önkormányzat nevében harmadik személlyel szerződést kössön. Ilyen felhatalmazás esetén a megbízott által kötött szerződés érvénytelensége - a képviseletre vonatkozó szabályok megsértése miatt - nem állapítható meg [Ptk. 200. § (2) bek., 219. § (2) bek., 221. § (1) bek., 223. § (1) bek., 237. § (2) bek., 301. § (1) és (4) bek., 389. §, 685. § c) pont, 1991. évi XXXII. tv., 1992. évi XXIII. tv. 21. § (2) bek., 4/1991. (II. 13.) PM r. 3. § (1) bek., 16. §].*
BH1998. 391. *Az ügyleti kamat mértékét - pénzintézet által folyósított kölcsön esetén - a pénzintézet maga állapíthatja meg. Az egyéni vállalkozó gazdálkodó szervezetnek minősül, ezért az 1993. december 1. előtt kötött kölcsönszerződések esetén is kiköthető volt az általa felvett kölcsönösszeg után a kamatos kamatfizetési*

kötelezettség [Ptk. 232. § (2) bek., 523. § (1)-(2) bek., 685. § c) pont, 39/1984. (XI. 5.) MT r. 7. § (3) bek., 61/1993. (XI. 29.) AB hat.].

BH1998. 294. *II. Ha az érintett felek jogviszonyára a magyar jog szabályai az irányadók, az elévülési kifogás elbírálásához - a külföldi bíróság határozatán kívül - a külföldi fél (hitelező) jogképességét bizonyító iratok csatolására is szükség van [1979 évi 13. tvr. 18. § (1)-(2) bek., 24. §, 25. §, Ptk. 685. § c) pont. 1991. évi IL. tv. 24. § (1) bek.].*

BH1996. 484. *A gazdálkodó tevékenység és a gazdasági tevékenység nem azonos fogalmak. Alapítvány és egyesület elsődlegesen gazdasági tevékenység folytatására nem alapítható, a saját vagyonával való gazdálkodása körében kötött szerződéseivel kapcsolatban azonban gazdálkodó szervezetnek minősül [Ptk. 62. § (3) bek., 74/B. § (6) bek., 685. § c) pont].*

BH1995. 532. *Gazdálkodó szervezettel kötött casco biztosítási szerződés alapján a biztosító a gazdálkodó szervezetekre irányadó mértékű kamatot köteles fizetni a pénztartozása után [Ptk. 301. § (4) bek., 685. § c) pont, 86/1990. (XI. 14.) Korm. r.].*

BH1995. 419. *a keresetlevél (fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem) benyújtásakor az alperes (kötelezett) még természetes személy volt, utóbb azonban mint önálló vállalkozó - jogszabály-módosítás folytán - gazdálkodó szervezetté lett, a gazdálkodó szervezetekre vonatkozó speciális illetékességi szabály a bíróság kijelölésénél figyelembe nem vehető [Pp. 29. § (1) bek., 36. § (1) bek. 42. §, 315. § (4) bek., Ptk. 685. § c) pont].*

BH1994. 153. *I. A Magyar Nemzeti Bank Rt. pénzintézetként nem, de részvénytársaságként - a bírósági hatásköri és illetékességi szabályok alkalmazása szempontjából - gazdálkodó szervezetnek minősül [Ptk. 685. § c) pont, 1988. évi VI. tv. 2. § (2) bek.].*

BH1993. 192. *A csőd- és felszámolási eljárásokban gazdálkodó szervezet adósok és hitelezőik járhatnak el. E vonatkozásban a jogi személyiség léte vagy annak hiánya nem befolyásolja az eljárás megindíthatóságát [Ptk. 30. § (1) bek., 685. § c) pont, 1991. évi IL. tv. 2. § (1) bek., 3. § a) pont].*

BH1993. 186. *Az egyéni vállalkozó a folyamatosan gyakorolt üzletszerű gazdasági tevékenysége körében a gazdálkodó szervezetekkel azonos elbírálás alá esik, ezért nem semmis - az egyéni vállalkozó megbízó és a gazdálkodó szervezet külkereskedelmi vállalat között létrejött - olyan szerződés, amely szerint a kedvezőbb feltételekkel megkötött külkereskedelmi szerződés révén elért előnyön osztoznak [Ptk. 200. § (2) bek., 508. § (1) bek., 685. § c) pont, 1990. évi V. tv. 15. §, 32/1967. (IX. 23.) Korm. r. 1. § (1) bek.].*

BH1993. 43. *II. Alapítvány csak a bírósági nyilvántartásba vétellel nyeri el jogi személyiségét. Ezért a részvételével alakult gazdasági társaság cégbejegyzéséhez az alapítvány nyilvántartásba vételére vonatkozó bírósági végzést csatolni kell. Ennek hiánya a cégbejegyzést kizáró ok [Ptk. 74/A. § (1)-(2) bek., 685. § c) pont, 1977. évi VI. tv. 7. § (1) bek., 1979. évi II. tv. 35., 36. §, 41. § (2) bek., 1989. évi XIII. tv. 2. § (1) bek., 1990. évi LXV. tv. 107. §, 1990. évi XIV. tv. 39., 40., 54. §, 23/1979. (VI. 28.) MT r. 62. § (4) bek., 33/1984. (X. 31.) MT r. 17. § (2) bek., 47. § (1) bek., 4/1991. (II. 13.) PM r. 2., 37. §, 13/1989. (XII. 16.) IM r. 8. § a) és d) pont].*

BH1992. 704. *A jogszabály erejénél fogva jogutód nélkül megszűnt gazdasági társaság és volt tagjai között egységes pertársaság nem alakulhat ki, egy ilyen pertársaságnak nem lehet perképessége, és - mivel az alperes, a volt gmk. tagjai természetes személyek - a perre a Pp. általános szabályai az irányadók [1988. évi VI. tv. 332. § (1) - (2) bek., Ptk. 685. § c) pont, Pp. 22. §, 23. §, 51. § a) pont].*

BH1992. 249. *Számítógépi programalkotás (szoftver) szolgáltatására irányuló szerződés hibás teljesítésével kapcsolatos jogvita elbírálása a megyei (fővárosi) bíróság hatáskörébe tartozik [Sztj. 1. § (1) bek., 3. §, Ptk. 305. § (1) bek., 306. § (3) bek., 310. §, 340. § (1) bek., 685. § c) pont, Pp. 365. § (1) bek. b) pont, 366. § (1) bek., Szjt. V. 1. § (1) bek.].*

BH1991. 405. *A lakásépítő és lakásfenntartó szövetkezetek jogi személyek. Ilyen szövetkezetek között indult vagyonjogi pert a Pp. XXV. fejezetének rendelkezései szerint lefolytatott eljárásban kell elbírálni [1977. évi 12. tvr. 45. §, Ptk. 38. § (1) bek., 685. § c) pont, Pp. XXV. fejezet].*

BH1990. 182. *I. Ha a gazdálkodó szervezet és más fél között egységes pertársaság keletkezik, az eljárásra a Pp. általános szabályait kell alkalmazni [Pp. 51. § a) pont, Pp. XXV. fejezete, Ptk. 685. § c) pont, PKT-GKT 3/1974. sz.].*

BH1990. 65. *II. A karanténba utalt termék őrizete költségeinek megtérítésére irányuló perre a megyei bíróságnak van hatásköre, ha mind a növény tulajdonosa, mind a karantént foganatosító szerv gazdálkodó szervezet [Pp. 365. § (1) bek. b) pont, 366. § (1) bek., Ptk 685. § c) pont].*

BH1989. 418. *Gazdálkodó szervezetek és gazdasági társaságok átalakulására, illetőleg ennek cégbejegyzésére csak 1989. július 1. napja után van lehetőség. Ezt az időpontot megelőzően a cégbírósághoz*

benyújtott, az átalakulás bejegyzésére irányuló kérelem tehát idő előtti [1988. évi VI. tv. 339. §, 1989. évi XIII. tv. 80. §, Ptk. 685. § c) pont].

BH1988. 271. *Gazdasági munkaközösség pénztartozása után fizetendő kamat mértéke [Ptk. 232. § (2) bek., 573. §, 685. § c) pont, 28/1981, (IX. 9.) MT sz. r. 2. § (2) bek., 20. § (2) bek.].*

BH1988. 11. *A korlátolt felelősségű társaság által vagy elleni indított eljárás csak abban az esetben tartozik elsőfokon a megyei (fővárosi) bíróság hatáskörébe, ha a társaság valamennyi tagja gazdálkodó szervezetnek minősülő belföldi jogi személy [Pp 366. § (1)-(2) bek., 391. § (1) bek. Ptk 685. § c) pont, 1930. évi V. tv. 6. §, 1978. évi 4. sz. tvr 49. § bek.].*

BH1987. 453. *A gazdasági társaság vagy annak képviselője (gesztora) és az egyesület között - az utóbbinak gazdálkodó tevékenységével kapcsolatban - folyamatba tett perben a megyei bíróságnak van hatásköre [Pp. 45. §, 129. § (1) bek., 365. § (1) bek., 366. § (1) bek., Ptk. 568. § (4) bek., 569. § (2) bek., 685. § c) pont, 1978. évi 4. sz. tvr. 45. §, 1985. évi 25. sz. tvr. 1. §, GK 40. sz.].*

BH1987. 362. *Társadalmi szervekre a gazdálkodó szervezetekre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni a gazdálkodó tevékenységükkel összefüggő polgári jogi kapcsolatokban [Pp. 365. § (1) bek., 366. § (1) bek., 396. §, Ptk. 685. § c) pont.].*

BH1986. 426. *A kötelezettnek önálló jogi személyiséggel nem rendelkező képviselője ellen előterjesztett, fizetési meghagyás kibocsátására irányuló kérelmet a kötelezett ellen előterjesztett kérelemnek kell tekinteni [Ptk. 30. §, 219. § (2) bek., 685. § c) pont, Pp. 30. § (1) bek., 366. § (1) bek.]*

BH1986. 166. *A mezőgazdasági termelőszövetkezet keretében alakult szakcsoportnak a tagjával állatok nevelésére kötött szerződése nem minősül mezőgazdasági termékértékesítési szerződésnek. A szerződést kötő felek a teljesítést követően a ráfordítások figyelembevételével kötelesek egymással elszámolni [Ptk. 418. § (1) bek., 685. § c) pont].*

BH1986. 78. *A vadásztársaság helyi jellegű egyesület, amely magánmunkáltatónak minősül, ezért a hivatásos vadászok ellen fegyelmi eljárást nem indíthat [Ptk. 72. §, 685. § c) pont, 1981. évi 29. sz. tvr. 1. §, 48/1979. (XII. 1.) MT rendelet 97. § (3) bek., 30/1970. (XII. 24.) MÉM sz. r. 37. § (1) bek., 14/1971. (XII. 14.) MÉM sz. r. 6. sz. mell. 10. pont, 24/1981 (XII. 23.) MÉM sz. r. 9. §].*

BH1986. 36. *Olyan esetben is helye lehet az eljáró bíróság kijelölésének, amikor a kereset tárgyában már valamely bíróság - utóbb hatályon kívül helyezett ítéletet hozott [Pp. 22-23. §, 29. § (1) bek., 45. § (1) és (2) bek., 366. § (1) bek., 396. §, Ptk. 685. § c) pont].*

BH1985. 484. *A gazdasági munkaközösség nem jogi személy és nem a Ptk. 685. §-ának c) pontjában meghatározott gazdálkodó szervezet. Az ellene indított per nem gazdasági per, és annak elbírálására a hatáskört és illetékességét az általános eljárási szabályok határozzák meg [Pp. 22. §, 29. § (1) bek., 366. § (1)-(2) bek., Ptk. 573-574. §, 685. § c) pont, 28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 1. § (1) bek., 2. § (2) bek.].*

BH1985. 263. *II. Elhalt személy eltemetésére jogosultak sorrendje, a temetési költségek viselésének szempontjai [10/1970. (IV. 17.) ÉVM-EÜM sz. r. 11. §, Ptk. 685. § b) pont].*

BH1984. 123. *A kizárólag gazdálkodó szervezetekből álló, de jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságnak gazdálkodó szervezet ellen vagy gazdálkodó szervezet által ellene indított per megyei bíróság hatáskörébe tartozik [Pp. 45. §, 365. § (1) bek., 366. § (1) bek., 396. §, Ptk. 568. § (4) bek., 685. § c) pont].*

BH1983. 169. *A kényszerfelszámolás alatt levő gazdálkodó szervezet - annak ellenére, hogy nem fejt ki gazdálkodó tevékenységet - változatlanul gazdálkodó szervezetnek minősül, és jogviszonyaira az ilyen szervezetekre vonatkozó jogszabályok az irányadók [Ptk. 685. § c) pont].*

BH1983. 80. *A vízdíjat - az ingatlant érintő tulajdoni és kezelői jogviszonyoktól függetlenül - a víz tényleges felhasználójára vonatkozó díjtételek alkalmazásával kell megfizetni [1964. évi IV. tv. 10. §, 32/1964. (XII. 13.) Korm. sz. r. 14. §, 15. § (1) bek., 27/1975. (X. 30.) MT sz. r. 1. sz mell. 2. § h) pont, 7. § (2) bek., 14. § (4) bek., 34. § (1) bek., 39. §, 40. § (1) bek., 30/1967. (ÁT 46.) OVF-ÁH sz. ut. 1. §, 3/1970. (XII. 18.) OVH-ÁH sz. rend. 1. §, 4/1979. (XI. 27.) OVH-ÁH sz. rend. 1. §, Ptk. 685. § c) pont].*

BH1982. 533. *Sportegyesület polgári jogviszonyaival kapcsolatban ellene támasztott követelés elbírálása a megyei bíróság hatáskörébe tartozik [Pp. 396. §, Ptk. 685. § c) pont, 1978. évi 2. sz. tvr. 24. § (3) bek.].*

BH1981. 60. *I. Az élettárs a tartási szerződés visszterhes volta tekintetében nem minősül közeli hozzátartozónak [Ptk. 590. § (1) bek., 685. § b) pont].*

BH1979. 89. *I. A társadalombiztosítási jogszabályok alkalmazása szempontjából bedolgozónak az olyan személy minősül, aki állami vállalat vagy más gazdálkodó szervezet részére bedolgozói munkaviszony (vagy tagsági viszony) alapján nem a vállalat telephelyén, hanem - eltérő megállapodás hiányában - a saját lakásán végez termelő (fizikai) vagy olyan mechanikus jellegű szellemi munkát, amelynél a teljesítmény mérhető [Ptk. 685. § c) pont, 1977. évi 14. sz. tvr. 8. § (3) bek., 17/1975. (VI. 14.) MT sz. r. 102. § (2) bek., 16/1967. (XII. 27.) MÜM sz. r. 1. § (1) bek., 2. § (1) bek., 7. § (1) bek.].*

Tvr. 18. § A törvény hatálybalépése előtt kiadott hatályos jogszabályokat ez a rendelkezés nem érinti.

b) közeli hozzátartozók: a házastárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és neveltgyermek, az örökbefogadó-, a mostoha- és a nevelőszülő, valamint a testvér; hozzátartozó továbbá: az élettárs, az egyeneságbeli rokon házastársa, a jegyes, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére, valamint a testvér házastársa;

E pontnak az első fordulata a közeli hozzátartozók, második fordulata viszont a hozzátartozók körének meghatározását adja. A tételes törvényi felsorolást kiterjesztően nem lehet értelmezni.

c) gazdálkodó szervezet: az állami vállalat, az egyéb állami gazdálkodó szerv, a szövetkezet, a gazdasági társaság, az egyesülés, az európai gazdasági egyesülés, a közhasznú társaság, az egyes jogi személy vállalata, a leányvállalat, a vízgazdálkodási társulat, az erdőbirtokossági társulat, a végrehajtói iroda, továbbá az egyéni vállalkozó. Az állam, a helyi önkormányzat, a költségvetési szerv, az egyesület, a köztestület, valamint az alapítvány gazdálkodó tevékenységével összefüggő polgári jogi kapcsolataira is a gazdálkodó szervezetre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni, kivéve, ha a törvény e jogi személyekre eltérő rendelkezést tartalmaz;

E rendelkezések alkalmazása során az egyéni ügyvéd mikénti minősítésében eltérő a gyakorlat. Egyes álláspontok szerint az egyéni ügyvéd egyéni vállalkozónak és ezért gazdálkodó szervezetnek minősül. Ez az értelmezés azonban nem helyes. Az egyéni vállalkozói [1990. évi V. törvény 4. § (1)] és az ügyvédi tevékenység gyakorlásának [1998. évi XI. törvény 13. § (1), 84. § (1)] jogszabályi feltételei egymástól lényegesen eltérnek. Az ügyvédet nem terheli bejelentési kötelezettség, és nem kaphat vállalkozói igazolványt sem, amely két feltétel hiányában egyéni vállalkozóról nem beszélhetünk. E tényen nem változtat az, hogy egyes jogszabályok alkalmazási körében (pl. a személyi jövedelemadónál) az adott törvény az egyéni vállalkozókra irányadó szabályokat az ügyvédre is alkalmazni rendeli.

2002. január 1-től kezdődő hatállyal a végrehajtói iroda, mint társas gazdálkodási forma bevezetésére figyelemmel a 2000. évi CXXXVI. törvény a gazdálkodó szervezetek törvényi felsorolását a végrehajtói iroda külön nevesítésével kiegészítette.

2004. május 1. napjától kezdődő hatállyal a törvény gazdálkodó szervezetként nevesíti az európai gazdasági egyesülést is.

d) fogyasztó: a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül eső célból szerződést kötő személy;

A fogyasztó fogalmát az értelmező rendelkezések között 1998. március 1. napjától kezdődő hatállyal nevesíti a törvény. A 2003. június 30. napjáig hatályos törvényi szabály akként rendelkezett, hogy a közüzemi szerződéssel összefüggésben a szolgáltatást igénybe vevő személyek mindegyike, más esetekben viszont csak azok minősülnek fogyasztónak, akik nem a gazdasági-, szakmai tevékenységük körében kötnek szerződést.

A 2002. évi XXXVI. törvény 2003. július 1-jei hatállyal - a fogyasztói szerződés törvényi definíciójának egyidejű beiktatása mellett - a fogyasztó fogalmát akként határozza meg, hogy ilyennek minősül a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül eső célból szerződést - azaz fogyasztói szerződést - kötő személy. E módosított rendelkezés a 2003. július 1. napját követően kötött szerződések esetében irányadó.

e) fogyasztói szerződés: az a szerződés, amely fogyasztó és olyan személy között jön létre, aki (amely) a szerződést gazdasági vagy szakmai tevékenysége körében köti; a törvény jótállásra és kellékszavatosságra vonatkozó szabályai alkalmazásában az a szerződés minősül fogyasztói szerződésnek, amelynek tárgya ingó dolog, kivéve a villamos energiát, a - tartályban, palackban vagy egyéb módon korlátozott mennyiségben vagy meghatározott űrtartalommal ki nem szerelt - vizet és gázt, továbbá a végrehajtási eljárás vagy más hatósági intézkedés folytán eladott dolgot, valamint az olyan árverésen eladott használt dolgot, amelyen a fogyasztó személyesen részt vehet (fogyasztási cikk).

A 2002. évi XXXVI. törvény 2003. július 1-jei hatállyal - és az ezt követően kötött szerződésekre alkalmazandóan - iktatta be a fogyasztói szerződés fogalmát az értelmező rendelkezések közé. A módosító törvény megalkotását a jogharmonizáció biztosítása, így többek között a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvben foglaltak megfelelő átültetése indokolta. A szabályozás alkalmazási területét az irányelv személyi, tárgyi és területi oldalról határolja le. A szabályozás kedvezményezettje a fogyasztó, vagyis a nem gazdasági célból eljáró természetes személy. A szabályozás tárgyi hatálya az ún. fogyasztási cikkekre korlátozódik; ez alatt az ingó testi (birtokba vehető) tárgyakat kell érteni, szűk körben megállapított kivételekkel. Adásvételi szerződésnek minősülnek az irányelv alkalmazásában a későbbiekben legyártandó vagy előállítandó fogyasztási cikkek szolgáltatására irányuló szerződések is. Nem vonatkozik a szabályozás a kapcsolódó szervízszolgáltatásokra, kivéve a szakszerűtlen összeszerelés következményeként jelentkező, illetve az összeszerelési utasítások hiányosságára visszavezethető hibákat.

Az irányelv fenti rendelkezéseinek megfelelően a módosított törvényi rendelkezések hatálya azon új szabályok vonatkozásában, amelyek csak a fogyasztói szerződésekre irányadóak, kizárólag azon fogyasztói szerződésekre terjednek ki, amelyek ingó dolog szolgáltatására irányulnak. A törvény ezért a fogyasztói szerződésnek általános és speciális fogalmát is nevesíti. A fogyasztói szerződés speciális definícióját a jótállásra és a kellékszavatosságra vonatkozó szabályok tekintetében a fogyasztási cikkhez köti, ily módon biztosítja, hogy az irányelvből kötelezően adódó, ám általános érvénnyel átvenni nem indokolt rendelkezések hatálya valóban csak az irányelv alkalmazási területével megegyező körre korlátozódjon. Másrészről a tárgyi oldalról megragadott fogyasztói szerződés definíció elrendezi azt a kérdést is, hogy az irányelv nem csupán az ingó-adásvételre, de a későbbiekben legyártandó vagy előállítandó fogyasztási cikk szolgáltatására irányuló (szállítási vagy vállalkozási) szerződésekre is kiterjed.

Ugyanakkor a fogyasztói szerződés általános értelmezése kizárólag a fogyasztói minőségben (gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül eső célból) történő szerződéskötés alapján ragadja meg a fogalmat a Ptk. más jogszabályhelyei, illetve közvetve a fogyasztóvédelem területét érintő alacsonyabb szintű normák alkalmazásában, és nem szűkíti azt le a szolgáltatott dolog jellege alapján.

A fogyasztási cikk fogalmának meghatározásánál a törvény él az irányelvben a nemzeti jogalkotónak biztosított lehetőséggel, és az aukciók sajátosságaira tekintettel kizárja a szabályozás alkalmazását az olyan árverésen eladott használt dolog tekintetében, amelyen a fogyasztó személyesen részt vehet.

685/A. § Az élettársak - ha jogszabály másként nem rendelkezik - két, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együttélő személy.

Az Alkotmánybíróság 14/1995. (III. 13.) AB határozatának 3. pontjában azt állapította meg, hogy ellentétes az Alkotmánnyal minden olyan jogszabályi rendelkezés, amely az érzelmi, szexuális és gazdasági közösségben együtt élők esetében jogokat és kötelezettségeket csak a Ptk. 578/G. §-ában meghatározott élettársi viszony fogalmának (férfi és nő közötti) megfelelő együttéléshez fűz. Az 1996. június 19-től hatályos új törvényi értelmező szabály megszünteti a hátrányos megkülönböztetés alkotmányos tilalmába ütköző jogi szabályozást.

A fogalom-meghatározásnak az értelmező rendelkezések között elhelyezése jelzi, hogy e rendelkezést nem csak a Ptk. 578/G. §-ának alkalmazása során, de minden olyan esetben alkalmazni kell, amikor jogszabályi rendelkezés az élettársra utal - kivéve, ha külön jogszabály az általa szabályozott sajátos élethelyzetre tekintettel az élettárs fogalmát ettől eltérően határozza meg.

685/B. § (1) Összefonódás: az olyan kapcsolat, amelynek révén a befolyással rendelkező, a közvetlen vagy - a más, köztes gazdálkodó szervezeten keresztül megvalósuló - közvetett befolyása alatt álló gazdálkodó szervezetben

***a)* tagsági (részvényesi) jogai vagy a gazdálkodó szervezet más tagjával (részvényesével) kötött megállapodás alapján a szavazatok több mint ötven százalékával rendelkezik, vagy**

***b)* a gazdálkodó szerv tagjaként (részvényeseként) jogosult arra, hogy a vezető tisztségviselők és a felügyelő bizottság tagjainak többségét megválassza, illetőleg visszahívja.**

(2) A közvetett tulajdon arányának megállapításához a befolyással rendelkezőnek a köztes gazdálkodó szervezetben fennálló szavazati jogát vagy tulajdoni hányadát meg kell szorozni a köztes gazdálkodó szervezetnek a befolyás alatt álló gazdálkodó szervezetben fennálló szavazati vagy tulajdoni hányada közül azzal, amelyik a nagyobb.

(3) A 685. § *b)* pontja szerinti közeli hozzátartozók közvetlen és közvetett tulajdoni részesedéseit vagy szavazati jogát egybe kell számítani.

(4) A (2) bekezdésben foglaltak alkalmazása során nem kell figyelembe venni a köztes gazdálkodó szervezetben fennálló szavazati vagy tulajdoni hányadot, ha az nem éri el a huszonöt százalékot. Ha a köztes gazdálkodó szervezetben fennálló szavazati vagy tulajdoni hányad az ötven százalékot meghaladja, akkor azt egy egészként kell figyelembe venni.

A 2000. évi CXXXVI. törvény 168. § (3) bekezdése 2001. szeptember 1. napjától kezdődő hatállyal iktatta be az értelmező rendelkezések közé az összefonódás fogalmi elemeit.

Jogrendszerünk gyökeres átalakulása és az elmúlt tíz év gazdasági folyamatai azt bizonyították, hogy a gazdálkodó szervezetek meghatározó szerepet játszanak nem csak a gazdasági élet minden területén, de egyes polgári jogi kapcsolatokban is. A gazdálkodó szervezetek közötti bonyolult kapcsolatrendszert tekintve nem lehet figyelmen kívül hagyni az olyan jellegű gazdálkodási formák kialakulását, amelyek alapja - vagy a tulajdoni viszonyok, vagy a gazdálkodó szervezet működése során a feleket megillető tagsági, illetve egyéb tisztséggel járó jogok terjedelme és megoszlása következtében - a szükségszerűen azonos célok irányában ható gazdasági érdek, azaz az összefonódás.

A gazdasági verseny tisztaságának és szabadságának garantálása érdekében az 1996. évi LVII. törvény pontosan meghatározott korlátokat állít az akár közvetlen, akár közvetetett összefonódást eredményező

társulások létrejöttével szemben, és egyúttal a gazdálkodó szervezetek piaci magatartása, és a gazdasági verseny szempontjából annak fogalmi elemeit is rögzíti a 23. §-ban és a 26. §-ban. A gazdasági verseny tisztaságát ugyanis nemcsak a vállalkozások eseti megállapodásai, összehangolt magatartásuk veszélyeztetheti, hanem az is, hogy összefonódással, egymásba olvadással vagy összeolvadás nélkül az egyik vállalkozásnak a másik vállalkozás feletti irányításának megszerzésével olyan erőfölényes helyzetet teremtenek, amely akadályozza a hatékony verseny kialakulását, fennmaradását vagy fejlődését.

A Ptk.-ban azonban általános érvénnyel, és általában a gazdálkodó szervezetekre irányadóan fogalom-meghatározó szabály eddig nem volt, ez pótolja a módosító rendelkezés.

A törvény az új szabályban nem csak azt határozza meg, hogy milyen befolyást jelentő kapcsolat minősül összefonódásnak, [(1) bekezdés], de meghatározza a közvetett tulajdon arányának megállapításához szükséges számítási módot is, mégpedig mind az azt megalapozó szavazati jog, mind pedig a tulajdoni hányad fennállása esetén [(2) bekezdés].

A rendelkezés ötvözi a számítási mód meghatározásánál a természetes személyek közötti hozzátartozói kapcsolat következményeit a gazdasági kapcsolatokéval, hiszen előírja, hogy a közvetett tulajdon arányának megállapításánál a Ptk. 685. §-ának b) pontjában megjelölt hozzátartozók tulajdoni hányadát, illetve szavazati jogát egybe kell számítani. Kimondja törvény, hogy a köztes gazdálkodó szervezetben fennálló, de huszonöt százalékot el nem érő szavazati vagy tulajdoni hányad nem veendő figyelembe a közvetett tulajdon arányának megállapításakor, hiszen ez az arány nem tesz lehetővé olyan gazdasági befolyást, ami az összefonódás szempontjából értékelhető, ugyanakkor az ötven százalékot meghaladó arányt már egy egészként kell figyelembe venni a számítás során.

686. § E törvény épületekre vonatkozó rendelkezéseit más építményekre is megfelelően alkalmazni kell.

A törvény épületekre vonatkozó rendelkezésének más építményekre való alkalmazásának egyértelmű rendelkezése magyarázatra nem szorul.

BH2002. 355. *I. A ráépítéssel való tulajdonszerzésnek az a feltétele, hogy az építmény tartós fennmaradásra alkalmas legyen, és az építtető az építmény létesítéséhez szükséges engedélyeket beszerezze [Ptk. 97. §, 137. § (2) bek., 686. §, 46/1997. (XII. 29.) KTM. r. 9. § (2) bek., Pp. 206. §].*

687. § A törvény hatálybalépéséről és a szükséges átmeneti rendelkezések megállapításáról külön törvényerejű rendelet rendelkezik.

A Ptké., illetve az 1978. évi 2. törvényerejű rendelet hatályos rendelkezéseit a törvény egyéb rendelkezéseivel összefüggésben ismertettük.

BH2004. 108. *II. A fogyasztók széles körének védelme, vagy a jelentős nagyságú hátrány kiküszöbölése érdekében indult perben nem annak van ügydöntő jelentősége, hogy a per tárgyát érintő, jogszabályba ütköző tevékenység ellen hányan éltek kifogással, hanem annak, hogy a sérelmezett tevékenység a fogyasztók milyen körét érinti [Ptk. 200. §, 209. § (2) bek., 213. §, 217. §, 687. §, 1977. évi IV. tv., 1978. évi 2. tvr. 5. § e) pont, 1987. évi XI. tv. 61. § (2) bek., 1997. évi CXLIX. tv. 11. § (3) bek., Pp. 3. § (1) bek., 123. §, 270. § (2) bek. ba) pont].*

688. § E törvény a Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai között társulás létesítéséről szóló, Brüsszelben, 1991. december 16-án aláírt Európai Megállapodás tárgykörében, a megállapodást kihirdető 1994. évi I. törvény 3. §-ával összhangban összeegyeztethető szabályozást tartalmaz az Európai Közösségek következő jogszabályaival:

a) **a törvény 377. §-a a Tanácsnak az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések tekintetében a fogyasztók védelméről szóló 85/577/EGK irányelvével;**

b) **a törvény 205. §-ának (3) és (5) bekezdése, 207. §-ának (2) bekezdése, 209-209/D. §-ai, valamint 685. §-ának *d)* pontja a Tanácsnak a fogyasztóval kötött szerződések tisztességtelen szerződési feltételeiről szóló 93/13/EGK irányelvével;**

c) **a törvény 248. §-ának (1)-(3) bekezdése, 277. §-ának (1)-(3) bekezdése, 305. §-ának (2) bekezdése, 305/A. §-a, 306. §-ának (1)-(2) és (5) bekezdése, 307. §-ának (2) bekezdése, 308. §-ának (4) bekezdése, 308/A. §-ának (2) bekezdése, 309. §-ának (1) bekezdése, 311. §-a, 372. §-ának (2) bekezdése, valamint 685. §-ának *d)-e)* pontja az Európai Parlament és a Tanács a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló 1999/44/EK irányelvével;**

d) **a törvény 301/A. §-a és 368. §-ának (1) bekezdése az Európai Parlament és a Tanács a kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó fizetési késedelem leküzdéséről szóló 2000/35/EK irányelvével,**

e) **a törvény 270-271/A. §-ai az Európai Parlament és a Tanács a pénzügyi biztosítéki megállapodásokról szóló 2002/47/EK irányelvével.**

A Polgári Törvénykönyv hatálybalépése

Ptké. 1. § A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: Ptk.) az 1960. évi május hó 1. napján lép hatályba.

Tvr. 1. § A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény (a továbbiakban: a törvény) 1978. évi március hó 1. napján lép hatályba.

Ptké. 2. §

Ptké. 75. § (1) A Ptk. rendelkezéseit - ha ez a törvényerejű rendelet másként nem rendelkezik - a hatálybalépése előtt keletkezett jogviszonyokból eredő és jogerős határozattal még el nem bírált jogokra és kötelezettségekre is alkalmazni kell.

A jogszabályszerkesztésről szóló 12/1987. (XII. 29.) IM rendelet 7. §-ának (3) bekezdése kimondja, hogy: ha a jogszabály a Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai között társulás létesítéséről szóló (Brüsszelben, 1991. december 16-án aláírt) Európai Megállapodás tárgykörében az Európai Közösségek jogszabályaihoz való közelítést célozza, záró rendelkezéseiben erre a körülményre a jogalkalmazók tájékoztatása és a megfelelő jogértelmezés érdekében utalni kell az Európai Megállapodás kihirdetéséről szóló 1994. évi I. törvényre történő hivatkozással és az irányadó közösségi jogszabály feltüntetésével. A közösségi jogszabályok felsorolását - szükség esetén - a jogszabály melléklete is tartalmazhatja.

A 2002. évi XXXVI. törvény a Ptk.-nak és más törvényeknek a fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs módosításáról rendelkezik. E törvény 9. §-a iktatta be - az előbb ismertetett jogszabályi előírásra figyelemmel - a jelen új §-t, azaz a jogharmonizációs záradékot.

Az új törvényhely - a)-d) pontok szerint - megjelöli a Ptk. azon jogszabályhelyeit, amelyek az európai közösségi jogi szabályozáshoz való közelítésből eredő rendelkezéseket fogalmaznak meg.

A jogharmonizációs záradék a) és b) pontja 2002. november 12. napjával lépett hatályba. Az itt megjelölt törvényhelyek módosításáról ugyanis már korábban az 1997. évi CXLIX. törvény rendelkezett, ekkor azonban még a Ptk. ilyen záradékot nem tartalmazott, ugyanakkor a módosításra a most hivatkozott közösségi jogszabályoknak való megfelelés céljából került sor.

A jogharmonizációs záradék c) pontja 2003. július 1. napján, d) pontja pedig 2004. május 1. napján lépett hatályba.

(2) Ha a Ptk. valamely jognyilatkozat érvényességéhez alakszerűséget kíván meg és ez a törvényerejű rendelet másként nem rendelkezik, a Ptk. hatálybalépése előtt ilyen alakszerűség nélkül tett jognyilatkozat érvényességét a korábbi jogszabályok rendelkezései alapján kell elbírálni.

BH2004. 27. *A Budapest Székesfőváros által kibocsátott kommunális kötvényeken, az ún. népszövetségi kölcsönkötvényeken és az államadóssági kötvényeken alapuló követelések elévülésével kapcsolatos - a Ptk. hatálybalépését megelőző - jogszabályok értelmezése [1881. évi XXXIII. tv. 37. §, 40. §, 42. §, 1875. évi XXXVII. tv., Magyar Magánjogi Törvénykönyv javaslata 1292. §, 1293. §, 1924. évi IV. tv., 670/1946. ME r. 2. § (1), bek., 2780/1946. ME r. 2. §, 4790/1946. ME r. 1. §, 13. 110/1948. Korm. r. 4. §, 1960. évi 11. tvr. 75. § (1) bek., 85. §, 94. §, 95. §, 1982. évi 28. tvr. 2. § (1) bek. a)-k) pontjai, 3. § (1) bek. a)-d) pontjai, 7. §, 86/1987. (XII. 29.) MT r., 80/1992. (V. 12.) Korm. r. 6. § c) pont, Ptk. 115. §, 324. §, 326. § (2) bek.]*

BH1987. 85. *A Polgári Törvénykönyv hatálybalépése előtt nyújtott ajándék visszakövetelésére a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni [1960. évi 11. sz. tvr. (Ptké. I.) 75. §, Ptk. 582. § (1) bek.].*

Tvr. 9. § A törvény rendelkezéseit - ha ez a törvényerejű rendelet másként nem rendelkezik - a hatálybalépése előtt keletkezett jogviszonyból eredő és jogerős határozattal még el nem bírált jogokra és kötelezettségekre is alkalmazni kell.

BH1979. 320. *II. A Ptk-nak az alkalmazott károkozására vonatkozó új rendelkezését a folyamatban levő ügyekben is alkalmazni kell [1978. évi 2. sz. tvr. 9. §].*

HATÁLYUKAT VESZTŐ, ILLETŐLEG HATÁLYBAN MARADÓ JOGSZABÁLYOK

Ptké. 95. § A felszabadulás előtt alkotott polgári jogi tartalmú jogszabályok, illetőleg a felszabadulás előtt alkotott jogszabályok polgári jogi tartalmú rendelkezései - az e törvényerejű rendelet mellékletében felsorolt kivételekkel - hatályukat vesztik.

BH2004. 27. *A Budapest Székesfőváros által kibocsátott kommunális kötvényeken, az ún. népszövetségi kölcsönkötvényeken és az államadóssági kötvényeken alapuló követelések elévülésével kapcsolatos - a Ptk. hatálybalépését megelőző - jogszabályok értelmezése [1881. évi XXXIII. tv. 37. §, 40. §, 42. §, 1875. évi XXXVII. tv., Magyar Magánjogi Törvénykönyv javaslata 1292. §, 1293. §, 1924. évi IV. tv., 670/1946. ME r. 2. § (1), bek., 2780/1946. ME r. 2. §, 4790/1946. ME r. 1. §, 13. 110/1948. Korm. r. 4. §, 1960. évi 11. tvr. 75.*

§ (1) bek., 85. §, 94. §, 95. §, 1982. évi 28. tvr. 2. § (1) bek. a)-k) pontjai, 3. § (1) bek. a)-d) pontjai, 7. §, 86/1987. (XII. 29.) MT r., 80/1992. (V. 12.) Korm. r. 6. § c) pont, Ptk. 115. §, 324. §, 326. § (2) bek.]

Ptké. 96. § (1) Hatályukat vesztik a felszabadulás után alkotott következő jogszabályok, illetőleg a felszabadulás után alkotott jogszabályok következő rendelkezései:

a törvényes öröklésre vonatkozó egyes jogszabályok módosításáról szóló 1946. évi XVIII. törvény;

a szövetkezetekről szóló 1947. évi XI. törvény;

a szövetkezetekről szóló 1947. évi XI. törvény egyes rendelkezéseit módosító 1947. évi XXIV. törvény;

a szövetkezetekről szóló 1947. évi XI. törvény egyes rendelkezéseinek újabb módosításáról, illetőleg kiegészítéséről szóló 1948. évi XXXI. törvény;

az alapítványokra vonatkozó kérdések szabályozásáról szóló 1949. évi 2. törvényerejű rendelet 9-10. §-a;

a szövetkezetek felügyeletéről szóló 1949. évi 10. törvényerejű rendelet 2-3. §-a;

a múzeumokról és műemlékekről szóló 1949. évi 13. törvényerejű rendelet 27. §-a (2) bekezdése második mondatának a találó jutalmazására vonatkozó rendelkezése;

az állami vállalatról szóló 1950. évi 32. törvényerejű rendelet;

az állami vállalatról szóló 1950. évi 32. törvényerejű rendelet módosítása tárgyában kiadott 1952. évi 5. törvényerejű rendelet;

a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény hatálybalépése és végrehajtása, valamint a személyi jog egyes kérdéseinek szabályozása tárgyában kiadott 1952. évi 23. törvényerejű rendelet 11. §-a, 21-41. §-a;

az ipari termékek minőségének védelméről szóló 1953. évi 12. törvényerejű rendelet 11. és 16. §-a;

a kisajátításról szóló 1955. évi 23. törvényerejű rendelet 11. §-ának (2) bekezdése;

az egyesületek feletti felügyeleti jogkör gyakorlásáról szóló 1957. évi 3. törvényerejű rendelet;

a termelési és a terményértékesítési szerződésről szóló 1958. évi 17. törvényerejű rendelet;

a termelési és terményértékesítési szerződésről szóló 1958. évi 17. törvényerejű rendelet kiegészítése tárgyában kiadott 1958. évi 33. törvényerejű rendelet;

a részvénytársaságok és a szövetkezetek igazgatóságának és felügyelőbizottságának kiegészítése, valamint közgyűlésük megtartásának kivételes engedélyezése tárgyában kibocsátott 3.100/1945. (VI. 18.) ME rendelet;

a vasút kártérítési kötelezettségének módosításáról szóló 2.830/1946. (III. 23.) ME rendelet;

a kereskedelmi társaságokra vonatkozó egyes rendelkezésekről szóló 4.370/1946. (IV. 21.) ME rendelet;

a szövetkezetek alapszabálymódosító közgyűlésére vonatkozó hirdetmény tartalmáról szóló 11.000/1947. (IX. 14.) Korm. rendelet;

a Magyar Szövegírók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezetéről szóló 12.110/1947. (X. 15.) Korm. rendelet;

a halászati szövetkezetekről szóló 12.440/1947. (X. 24.) Korm. rendelet;

egyes hitelintézetek jogi helyzetének rendezéséről szóló 12.810/1947. (XI. 8.) Korm. rendelet;

a kölcsönös biztosító társaságok, mint szövetkezetek tárgyában kibocsátott 12.820/1947. (XI. 8.) Korm. rendelet;

a Magyar Szőlősgazdák Országos Borértékesítő Szövetkezete, a „MEGA" Hegyvidéki Bortermelők Értékesítő Szövetkezete, valamint a Hegyközségek és Szőlősgazdák Országos Szövetkezete működésének szabályozásáról szóló 12.850/1947. (XI. 8.) Korm. rendelet;

a hitelszövetkezetekről és az Országos Szövetkezeti Hitelintézetről szóló 12.890/1947. (XI. 19.) Korm. rendelet 1-40. §-a, 54. §-a, 57. §-a, 61. §-a, 65-67. §-a;

a biztosító magánvállalatok alaptőkéjének és biztosítási alapjának újabb szabályozásáról szóló 5.900/1942. ME rendeletben és a biztosító magánvállalatok életbiztosítási díjtartalékának gyűjtésével kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 8.830/1939. ME rendeletben pengőben meghatározott összegeknek forintértékre átszámítása tárgyában kibocsátott 1.120/1948. (I. 29.) Korm. rendelet;

az állami érdekeltségű biztosító magánvállalatok üzletvitelének egységes irányításáról szóló 6.430/1948. (VI. 11.) Korm. rendelet;

az ipari központokról szóló 7.210/1948. (VII. 3.) Korm. rendelet;

a megszűnő szövetkezet vagyonának bejelentéséről, átruházásáról és iparjogosítványáról szóló 7.890/1948. (VII. 27.) Korm. rendelet;

a földművesszövetkezetekről szóló 8.000/1948. (VIII. 13.) Korm. rendelet 1-3. §-a, 4. §-ának (2) és (3) bekezdése, 5-14. §-a, 15. §-a (1) bekezdésének b) és c) pontja, valamint (2) bekezdése, 16. §-a, 17. §-ának (3) bekezdése, 18. §-a (2) bekezdésének harmadik mondata és (3) bekezdése, 19-28. §-a, 32. §-a, 34-38. §-a;

egyes szövetkezeteknek közigazgatási úton való feloszlatásáról szóló 10.160/1948. (X. 5.) Korm. rendelet;

a földbérlő szövetkezetekről, továbbá a földművesszövetkezetekről szóló 8.000/1948. (VIII. 13.) Korm. rendelet egyes rendelkezéseinek módosítása, illetőleg kiegészítése tárgyában kibocsátott 12.000/1948. (XI. 7.) Korm. rendelet;

a háború folytán szükségessé vált kivételes holtnak nyilvánítási szabályok megállapításáról szóló 12.200/1948. (XII. 4.) Korm. rendelet;

a földbérlő szövetkezetek tagjaira vonatkozó rendelkezések kiegészítéséről szóló 13.010/1948. (XII. 19.) Korm. rendelet;

az ügyleti biztosítékadás szabályozásáról szóló 870/1949. (I. 29.) Korm. rendelet;

a nem ipari állami vállalatok kezelése és közvetlen irányítása céljából központok létesítése tárgyában kiadott 980/1949. (I. 29.) Korm. rendelet;

a 4.800/1926. ME rendelet állományátruházást szabályozó rendelkezéseinek az állami érdekeltségű biztosítókra való alkalmazásáról szóló 1.360/1949. (II. 12.) Korm. rendelet;

a termelőszövetkezeti csoportok egyes vagyoni kérdéseiről szóló 2.550/1949. (III. 19.) Korm. rendelet;

a Magyar Országos Szövetkezeti Központ, az Országos Szövetkezeti Tanács és a szövetkezeti felügyelői állások megszűnéséről szóló 4.049/1949. (V. 22.) Korm. rendelet 1-2. §-a, 3. §-ának (2) bekezdése, 4-14. §-a;

a Szövetkezetek Országos Szövetségének alakulásáról szóló 4.050/1949. (V. 22.) Korm. rendelet 1-2. §-a, 3. §-ának (1)-(3) bekezdése, 4. §-a, 6. §-a, 7. §-a (2) bekezdésének f) pontja, valamint (3) és (4) bekezdése, 8-9. §-a, 14-16. §-a, 17. §-ának (2) bekezdése, 19. §-a;

a természetben járó magánjogi tartozások teljesítésének szabályozásáról szóló 4.224/1949. (IX. 6.) MT rendelet;

a földművesszövetkezetekről szóló 8.000/1948. (VIII. 13.) Korm. rendelet kiegészítése tárgyában kibocsátott 4.236/1949. (IX. 16.) MT rendelet 2-4. §-a;

az alapítványokra vonatkozó kérdések szabályozásáról szóló 1949. évi 2. törvényerejű rendelet végrehajtása tárgyában kibocsátott 4.245/1949. (IX. 20.) MT rendelet 5. §-a;

a volt kereskedelem- és szövetkezetügyi miniszter szövetkezeti hatáskörének átszállásáról szóló 4.325/1949. (XI. 20.) MT rendelet;

a bírói úton érvényesíthető kamat legmagasabb mértékének megállapításáról szóló 4.360/1949. (XII. 30.) MT rendelet;

az egyesülésekről szóló 102/1950. (IV. 4.) MT rendelet 1. §-ának (3) bekezdése, 10. §-a, 12-14. §-a;

a holtnak nyilvánítási eljárás során kibocsátott hirdetmény közzétételének korlátozásáról szóló 130/1950. (V. 3.) MT rendelet;

a központi fűtő- és melegvízszolgáltató berendezések üzemben tartásáról szóló 177/1950. (VI. 25.) MT rendelet 10. §-ának (2) bekezdése;

a feloszlatott egyesületek egyes vagyoni viszonyainak rendezéséről szóló 231/1950. (IX. 7.) MT rendelet;

az állami ingatlanvagyon tulajdonjoga, kezelése, nyilvántartása és forgalma tárgyában kibocsátott 244/1950. (X. 1.) MT rendelet 4. §-ának a Ptk. 169. §-ával ellentétes rendelkezései;

a trösztökről szóló 122/1951. (VI. 17.) MT rendelet 1. §-ának (3) bekezdése, 9. §-a;

a biztosítási díj fizetésének szabályozásáról szóló 152/1951. (VIII. 11.) MT rendelet;

a hitelrendszerről szóló 19/1952. (III. 13.) MT rendelet 6. §-ának (3) bekezdése;

a törvényes zálogjog vagy visszatartási jog címén a szálloda birtokában levő ingóságok értékesítéséről szóló 70/1952. (VIII. 23.) MT rendelet 1. és 2. §-ának a visszatartási joggal kapcsolatos rendelkezése, 4-5. §-a;

a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) hatálybaléptetése folytán szükséges rendelkezések tárgyában kibocsátott 105/1952. (XII. 28.) MT rendelet 10. §-a;

az állami szervek jogi képviseletéről szóló 50/1953. (X. 23.) MT rendelet;

a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény hatálybaléptetése tárgyában kibocsátott 105/1952. (XII. 28.) MT rendeletet módosító 46/1954. (VIII. 1.) MT rendelet 3. §-a;

a szállítási szerződésekről szóló 50/1955. (VIII. 19.) MT rendelet 13. §-ának (1) bekezdése, valamint 16. §-ának (3) bekezdése;

a döntőbizottságokról és a döntőbizottsági eljárásról szóló 51/1955. (VIII. 19.) MT rendelet 28. §-ának (2) bekezdése, 42. §-ának (1)-(6) és (8) bekezdése;

az állami kiskereskedelmi vállalatok árurészletügyleteiről szóló 5/1956. (II. 21.) MT rendelet 2. és 3. §-a;

a lakásbérletről szóló 35/1956. (IX. 30.) MT rendelet 13. §-ának (2)-(4) bekezdése, 15. §-a, 17. §-ának (2) bekezdése, 21. §-ának (3) bekezdése, 23. §-a, 29. §-a, 44. §-a (2) bekezdés b) pontjának a bérlet felmondásával kapcsolatos rendelkezése;

az egyesületek feletti felügyelet és ellenőrzés szabályozásáról szóló 3/1957. (I. 20.) Korm. rendelet;

a lakásbérletről szóló 35/1956. (IX. 30.) MT rendelet végrehajtása tárgyában kibocsátott 15/1957. (III. 7.) Korm. rendelet 31. §-a;

új szövetkezeti törvény megalkotásáról szóló 1008/1956. (IX. 4.) MT határozat;

egyes szövetkezetek feloszlatása szempontjából tekintetbe jövő körülményekről szóló 101.400/1947. (V. 1.) KSzM rendelet;

a földművesszövetkezetek alapszabálymintájának közzétételéről szóló 122.000/1948. (XI. 7.) KSzM rendelet;

a holtnak nyilvánításra vonatkozó hirdetmények és végzések közléséről szóló 100.000/1949. (XII. 16.) IM rendelet;

a szállítási kötelezettséget elmulasztó szerződéses sertéshizlalók és tenyésztők kártérítési felelősségéről szóló 4/1954. (III. 27.) BgyM rendelet;

a magánkereskedés gyakorlásáról szóló 1957. évi 17. törvényerejű rendelet végrehajtása tárgyában kibocsátott 1/1957. (III. 12.) BkM rendelet 8. §-ának második mondata;

a szállodákban (pensiókban) érvényesíthető árak és díjak megállapításáról szóló 1/1957. (V. 15.) BkM-ÁH rendelet 6. §-a (1) bekezdésének első mondata;

a hagyatéki eljárásról szóló 6/1958. (VII. 4.) IM rendelet 1. §-ának (3) bekezdése.

(2) Hatályukat vesztik a különféle szabályzatoknak a Ptk., valamint e törvényerejű rendelet szabályaival ellentétes rendelkezései.

Tvr. 19. § Felhatalmazást kap a Minisztertanács, hogy megállapítsa

a) a gazdálkodó szervezetek szerződéseire vonatkozó részletes szabályokat;

b) a külkereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezetek belföldi szerződéses kapcsolatainak szabályait, s ennek keretében eltérjen a törvény Negyedik Részének az egyes szerződésekre vonatkozó III. Címében foglalt rendelkezésektől;

c) a vásárlói kifogások intézésével kapcsolatos költségek elszámolásának rendjét.

Tvr. 20. § Felhatalmazást kap az oktatási miniszter, hogy - az igazságügyminiszterrel, a pénzügyminiszterrel és a Minisztertanács Tanácsi Hivatalának elnökével egyetértésben - meghatározza a jognyilatkozat tárgyának azt az értékét, amelynél a törvényes képviselő jognyilatkozatának érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.

Tvr. 21. § Felhatalmazást kap a pénzügyminiszter, hogy az érdekelt miniszterekkel egyetértésben meghatározza azokat a közérdekű célokat, amelyekre a bíróság által, a személyhez fűződő jog megsértőjével szemben kiszabott bírság fordítható.

Tvr. 22. § Felhatalmazást kap a belkereskedelmi miniszter, hogy az igazságügyminiszterrel egyetértésben rendelettel megállapítsa a kiskereskedelmi forgalomban eladott dolgokra vonatkozó szavatossági és jótállási igényeknek a törvény rendelkezései szerint történő intézésének eljárási szabályait.

Tvr. 23. § (1) A törvény hatálybalépésével egyidejűleg a bírósági végrehajtásról szóló 1955. évi 21. törvényerejű rendeletnek a kényszerfelszámolásra vonatkozó 211/A-211/G-ig terjedő rendelkezései hatályukat vesztik.

(2)

Tvr. 24. § (1)

(2) Ahol a Pp. a „szocialista szervezet” kifejezést használja, ezen „gazdálkodó szervezet”-et kell érteni.

(3)

(4) A Pp. 396. §-ának ezt a rendelkezését e törvényerejű rendelet hatálybalépése után indult perekben kell alkalmazni.

BH1982. 533. *Sportegyesület polgári jogviszonyaival kapcsolatban ellene támasztott követelés elbírálása a megyei bíróság hatáskörébe tartozik [Pp. 396. §, Ptk. 685. § c) pont, 1978. évi 2. sz. tvr. 24. § (3) bek.].*

Tvr. 25. § (1) A törvény hatálybalépésével egyidejűleg hatályát veszti

a) a Polgári Törvénykönyv hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1960. évi 11. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Ptké.) 2. §-a, 6. §-a, 14. §-a, 23. §-ának első mondata, 24/A. §-a, 25. §-a, 30. §-a, 31/A. §-a, 55. §-a, 57. §-a, 58. §-a, 59. §-a, 60. §-a, 61. §-a, 62. §-a, 63. §-a, 70. §-a és 74. §-a;

b) a Ptké. mellékletével hatályában fenntartott 1875. évi XXXVII. törvény 47. §-a, az 1966. évi 3. törvényerejű rendelet, az 1967. évi 2. törvényerejű rendelet 1., 2. §-ai, az 1967. évi 39. törvényerejű rendelet 1-4. §-ai, 7-20. §-ai és a 27. §-ának második mondata, az 1971. évi 2. törvényerejű rendelet 1-5. §-a, az 1971. évi 31. törvényerejű rendelet, az 1975. évi 6. törvényerejű rendelet 2. §-ának az 1959. évi IV. törvény 132. §-ának (1) bekezdésére vonatkozó rendelkezése, és az 1976. évi 24. törvényerejű rendelet 25. §-a;

c) a 105/1952. (XII. 28.) MT rendelet 47-56. §-ainak még hatályban levő rendelkezései.

(2)

(3)

(4) A Ptké. II. fejezetében a Ptk.-ra való hivatkozások a következőképpen módosulnak:

- a Ptk. 38. §-ának (4) bekezdése helyett: Ptk. 37. §-ának (2) bekezdése;
- a Ptk. 42. §-a helyett: Ptk. 41. §-a;
- a Ptk. 128. §-ának (3) bekezdése helyett: Ptk. 128. §-a;
- a Ptk. 202. §-ának (3) bekezdése és 237. §-ának (1)-(3) bekezdése helyett: Ptk. 237. § (4) bekezdése;
- a Ptk. 570. §-a helyett: Ptk. 567. §-a.

(5) Ahol a Ptké. a „szocialista szervezet” kifejezést használja, ezen a „gazdálkodó szervezet”-et kell érteni.

(6) Felhatalmazást kap az igazságügyminiszter, hogy a Ptké. mellékletét egységes szerkezetben közzétegye és ezzel kapcsolatban az egységes szövegen átvezesse a hatályos jogszabályok folytán szükségessé vált szövegezési módosításokat is.

Ptké. 97. § (1) Ha valamely jogszabály e törvényerejű rendelettel hatályon kívül helyezett jogszabályra, illetőleg valamely jogszabálynak e törvényerejű rendelettel hatályon kívül helyezett rendelkezésére utal, ehelyett a Ptk.-t, vagy e törvényerejű rendeletet, illetőleg ezek megfelelő rendelkezését kell érteni.

(2) Ha valamely jogszabály pénztartozás késedelmes fizetése esetére kötbérfizetési kötelezettséget ír elő, az ilyen rendelkezést késedelmi kamatfizetési kötelezettséget előíró rendelkezésnek kell tekinteni.

(3) Ha valamely jogszabály a határidőszámítással kapcsolatban vasárnapot vagy ünnepnapot említ, ezek helyett munkaszüneti napot kell érteni.

A határidők számítása

Ptké. 3. § (1) A napokban megállapított határidőbe a kezdő napot nem kell beleszámítani.

(2) A hetekben, hónapokban vagy években megállapított határidő azon a napon jár le, amely elnevezésénél vagy számánál fogva megfelel a kezdő napnak; ha ilyen nap az utolsó hónapban nincs, a határidő a hónap utolsó napján jár le.

(3) Ha a határidő utolsó napja munkaszüneti nap, a határidő a következő munkanapon jár le.

BH2004. 142. *III. Az 1991. évi IL. tv. 40. § (1) bekezdésében szabályozott 90 napos keresetindítási határidő elévülési jellegű anyagi jogi határidő, melynek számítására az anyagi jog rendelkezései az irányadók, ezért a keresetlevélnek a lejárat napjáig a bíróságra meg kell érkeznie. Elmulasztása miatt igazolásnak helye nincs, meghosszabbodását az elévülés nyugvása eredményezheti [1991. évi IL. tv. 40. § (1) és (4) bek., Ptk. 326. § (2) bek., 328. § (1) bek., 329. § (1) bek., Ptké. 3. § (1) bek.].*

BH2000. 164. *Szövetkezetek osztalékfizetési kötelezettségének megállapításánál az anyagi jogi és az eljárásjogi határidőkre vonatkozó jogszabályi rendelkezések alkalmazása [1992. évi I. tv. (Szvt.) 13. § (1)-(3) bek., 1960. évi 11. tvr. (Ptké.) 3. §, 4. §, Pp. 105. § (4) bek., 130. § (1) bek. h) pont, 157. § a) pont].*

BH1999. 305. *Biztosítási szerződésnél az ajánlati kötöttség alakulása [Ptk. 211. § (1) bek., 213. § (1) bek. 537. § (1) és (2) bek., 567. § (1) bek. és Ptké. 3. § (1) bek., 69. § (1) bek.].*

BH1995. 219. *Biztosítási szerződés felmondásánál az anyagi jogi határidő számításának módja [Ptk. 551. § (4) bek., Ptké. 3. § (2) bek., Pp. 103. § (2) bek.].*

BH1991. 402. *Az egész szerződés érvénytelenné nyilvánításának mellőzése, ha a biztosítási szerződés részben érvénytelen, mert a felek a felmondási jogot - a szerződés módosításával - a biztosítási szerződés megkötésétől számított három évi időtartamot meghaladóan zárták ki. A felmondási jog érvényes kizárására vonatkozó határidő lejártának időpontja [Ptk. 200. § (2) bek., 239. § (1) és (2) bek., 551. § (2) bek., 1960. évi 11. tvr. 3. § (2) és (3) bek.].*

BH1985. 439. *Az élelmiszerek fogyaszthatósági határidejének, illetőleg a minőségmegőrzés időtartamának számítása megfelel a határidőszámítás általános szabályainak [Ptké. 3. § (1) bek., Pp. 103. § (2) bek., 25/1976. (VII. 11.) MÉM sz. r. 42. § (5) bek.].*

BH1984. 319. *A kötelezett részéről alá nem irt jegyzőkönyv is alkalmas az elévülés megszakítására, feltéve, hogy azt a jogosult kellő időben a kötelezett birtokába adta [Ptk. 324. § (1) bek., 327. § (1) bek., 1960. évi 11. sz. tvr. 3. § (2) bek.].*

BH1982. 250. *Az anyagi és az eljárási jogszabályban megállapított határidők elteltének számítási módja különböző, és az anyagi jogi határidőt nem lehet egyben eljárásjogi határidőnek is tekinteni [Ptk. 324. § (1) bek., 326. § (1) bek., 1960. évi 11. sz. tvr. 3. § (2) bek., Pp. 105. § (4) bek.].*

BH1981. 468. *Kellékhiányos felszólamlás esetén a vasútnak a felszólamlót hiánypótlásra kell felhívnia. A fuvarkár megtérítésére irányuló igény elévülése az SZMGSZ fuvarozás körében mindaddig szünetel, amíg a vasút a felszólamlás tárgyában határozatot nem hoz, illetőleg a válaszadásra a jogszabályban megszabott 180 napos határidő el nem telik [a KPM által 104 153/1974. 11. e. sz. alatt jóváhagyott és külön kiadványként közzétett megállapodás a Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról (SZMGSZ) 28. cikk 5. §, 7. § 2. pont, 8. §, 30. cikk 1. §, 2. § 1., 5. pont, 3. §, 35. cikk, 1960. évi 11. sz. tvr. 3. § (2) bek.].*

BH1981. 464. *Ha a kötelezett fizetési késedelembe esik, arra a napra is kamatot kell fizetnie, amelyen teljesített [1960. évi 11. sz. tvr. 3. § (3) bek., Pp. 103. § (5) bek., 408/1976. MNB Tájékoztató 1/33. pont.].*

BH1977. 378. *I. Ha a szerződő felek a kölcsön visszafizetésének határidejét csupán az év megjelölésével határozzák meg, a visszafizetés kölcsönadás napjának megfelelő napon válik esedékessé [Ptk. 522. §, Ptké. 3. § (2) bek.].*

Ptké. 4. § (1) Ha a felek a határidőt meghosszabbítják, az új határidőt kétség esetén az eredeti határidő elteltét követő naptól kell számítani.

(2) A határozott naphoz kötött jogszerzés a nap kezdetén következik be.

(3) A határidő elmulasztásának vagy a késedelemnek a jogkövetkezményei csak a határidő utolsó napjának elteltével állnak be.

BH2000. 164. *Szövetkezetek osztalékfizetési kötelezettségének megállapításánál az anyagi jogi és az eljárásjogi határidőkre vonatkozó jogszabályi rendelkezések alkalmazása [1992. évi I. tv. (Szvt.) 13. § (1)-(3) bek., 1960. évi 11. tvr. (Ptké.) 3. §, 4. §, Pp. 105. § (4) bek., 130. § (1) bek. h) pont, 157. § a) pont].*

BH1999. 131. *A közvetlen letiltásra vonatkozó, az adós munkáltatójához intézett megkeresés az elévülés folyását félbeszakítja, az tehát újra kezdődik. Ezt a körülményt az elévülési idő számításánál figyelembe kell venni [Ptk. 324. § (1) bek., 325. § (1) bek., 327. § (1)-(3) bek., 523. § (1) bek., 526. § (1)-(2) bek., 1960. évi 11. tvr. (Ptké. I.) 4. §, 1979. évi 18. tvr. 5. §, 44. §, 57. § (2) bek., 1994. évi LIII. tv. 308. §, 26/1985. (X. 21.) PM r., 52/1991. (X. 22.) AB hat.].*

ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK

Ptké. 98. § Ez a törvényerejű rendelet az 1960. évi május hó 1. napján lép hatályba.

Tvr. 26. § Ez a törvényerejű rendelet 1978. évi március hó 1. napján lép hatályba.

Melléklet az 1960. évi 11. törvényerejű rendelethez

1. Hatályban maradnak a felszabadulás előtti jogszabályok következő rendelkezései:

a kereskedelmi törvényről szóló 1875. évi XXXVII. törvény 4. §-ának első bekezdése, a 105/1950. (IV. 8.) MT rendelettel módosított 7. §-a, 10-12. §-a, 13. §-a a betéti társaságra vonatkozó rendelkezés kivételével, 14-15. §-a, 17-18. §-a, 21. §-a, 23-24. §-a, 29. §-a, 37-44. §-a, 45. §-a azzal, hogy a külkereskedelem körében nem alkalmazható, 61. §-ának 1. és 3. pontja, 64-65. §-a, 66. §-ának első bekezdése, 67-103. §-a, 104. §-ának első és második bekezdése, 105-109. §-a, 110. §-ának első, második és harmadik bekezdése, 111-121. §-a, 147-176. §-a, az 1922. évi XVII. törvény 21. §-ával kiegészített 177. §-a, 178. §-a, 9.650/1938. ME rendelettel módosított és az 1922. évi XVII. törvény 21. §-ával kiegészített 179. §-a a 4. pont kivételével, 180. §-a, 181. §-ának első bekezdése, 182-198. §-a, 200-212. §-a, a 3.420/1942. ME rendelettel kiegészített 213. §-a, 214-217. §-a, 221. §-a, 291-298. §-a, 434. §-a, 436-452. §-a;

a tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. törvény 1. §-ának első és második bekezdése, 2-4. §-a, 6-15. §-a, 30. §-a első bekezdésének első mondata, valamint második és harmadik bekezdése, 31. §-a, 36-37. §-a;

a korlátolt felelősségű társaságról és a csendes társaságról szóló 1930. évi V. törvény 1. §-a a második bekezdés első mondata kivételével, 2-9. §-a, 10. §-ának első bekezdése, 11. §-ának első és második mondata, 12-33. §-a, 34. §-ának első, második és harmadik bekezdése, 35-56. §-a, 59. §-a, 60. §-ának első bekezdése, 61-82. §-a, a 4.024/1949 (V. 7.) Korm. rendelettel módosított 83. §-a, 84-102. §-a, a 45.000/1931. IM rendelet 27-29. §-ával kiegészített 103. és 104. §-a, 106-107. §-a, a 4.024/1940. (V. 7.) Korm. rendelettel módosított 108. §-a, 109. §-a, 114. §-a;

2. Továbbra is hatályban maradnak a jelzáloggal és a biztosító egyesületekkel kapcsolatos - a Ptk.-val és e törvényerejű rendelettel nem ellentétes - rendelkezések.

3. Továbbra is hatályban maradnak a nemzetközi egyezmények polgári jogi tartalmú rendelkezései.